image
not
available

Digitized by Google

TERTVLLIANI OMNILOQVIVM ALPHABETICVM RATIONALE,

A I
2. 2. 196

SIVE TERTVLLIANI OPERA OMNIA.

IN LOCOS COMMVNES, NOVO ORDINE, NON TANTVM alphabetico, ſed & rationali exactiſſimè digeſta, breuibus Scholijs ad ſingula obſcura literaliter expoſita, & per ſelectiſſimas ex medulla S. Scripturæ, Conciliorum, Patrum, & probatiſſimorum cujuſuis diſciplinæ Authorum Sententias illuſtrata: Traditiones Eccleſiæ explicatæ, omnes Hæreticorum controuerſiæ diſſolutæ, ſumma denique Theologiæ Scholaſticæ, Poſitiuæ, & Moralis pro rerum occurſu contexta.

CVM PRÆLIMINARIBVS VINDICIIS PACIFICIS pro Doctrina S. P. Auguſtini, totius Tertulliani in Sententijs orthodoxis illuſtratoris clariſſimi, & in erroneis & hæreticis cenſoris æquiſſimi.

In quibus recentes ac veteres in eum jactatæ calumniæ diluuntur; & euincitur, Concilium Tridentinum, nouas hæreſes; & Innocentium X. in nupera conſtitutione, quinque propoſitiones, ex SS. Doctoris, ac Patris noſtri Principijs condemnaſſe.

Autore F. CAROLO MOREAV, *Ord. Eremit. S. Auguſtini Communit. Bituric. Conuentus Reg. Margaritæ Pariſienſis.*

TOMVS SECVNDVS.

Audi Fili mi præcepta Patris tui, & ne dimittas legem Matris tuæ, *Prou. 1. 8.*

PARISIIS,
Apud IACOBVM D'ALLIN, viâ Iacobeâ, ſub ſigno S. Stephani.

M. DC. LVII.

Cum Priuilegio Regis, Approbatione Doctorum, & Licentia Superiorum.

325

Digitized by Google

VINDICIÆ PACIFICÆ, PRO DOCTRINA S. P. AVGVSTINI, TERTVLLIANI SENTENTIARVM ORTHODOXARVM Illuſtratoris Præclariſſimi, eiuſdemque Errorum & Hæreſeon, Cenſoris æquiſſimi.

TOTVM aggreſſus Tertullianum lectiſſimis Auguſtini ſententijs, per ſingulas paginas illuſtrare, in quo opere paſſim hinc inde pro rerum occurſu pluribus locis Tertullianus de prædeſtinatione, gratia, & libero arbitrio ſcribens, ſicut & in alijs argumentis, abſque vlla controuerſia, indemnatâ vtraque ſuper his litigantium parte, à nobis eſt exponendus; neceſſum duxi, vti priùs feci, errores & hæreſes Tertulliani ſanâ S. P. Auguſtini doctrinâ in calce primi tomi correcturus: ſic in huius ſecundi tomi limine, orthodoxa Ter.ulliani dogmata & ſententias omnes exceptâ nullâ, Catholicâ ſanctiſſimi Doctoris vbique diſperſa doctrinâ illuſtraturus; pacificè rurſum eam contra nouos & veteres obtrectatores, ab omni erroris labe purgare, vt ſecurus poſſit Lector quilibet ad huiuſce operis fructum à nobis intentum alacri animo decerpendum accedere.

Et quidem nil ad pacem cum his etiam qui oderunt eam, inuiolabili charitatis iure ſeruandam potentius, quàm ſi fragilitatis humanæ, & ignorantiæ memores, omnem à tenebrarum principe caliginem humanis offundi mentibus, omnem à recto & vero auerſionem, maligni ſpiritus afflatu mortalium cordibus aſpergi credamus, ſoli eius nequitiæ, quicquid alicunde nobis obnititur, deputantes. Enimuerò ſi diuinum monitum captaremus intenti, nulli vnquam aduerſario, niſi diabolo ſuccenſeremus irati. Hic quippe malus, omnis author mali, quaſi vaſis iræ vtitur malis, quorum animos, linguas, calamos exacuit in malum: ſed nil inde bonis nocere poteſt, quibus omnia etiam propria mala, nedum aliena proficiunt, & cooperantur in bonum. Dæmonium vocas, hominem aut immunditiâ, aut malitiâ, aut inſolentiâ, aut quacumque maculâ, quam nos dæmoniis deputamus, aut ad neceſſitatem odij importunum. Sathanam denique in omni auerſatione, & aſpernatione, & deteſtatione pronuntias, quem nos dicimus malitiæ angelum, totius erroris artificem, totius ſæculi interpolatorem, per quem homo ab exordio circumuentus, vt præceptum Dei excederet, propterea in mortem datus, exinde totum genus de ſuo ſemine infectum, ſuæ etiam damnationis traducem fecit.

Tertull. de Teſtim. Animæ, cap. 3.

Quia porrò Adam tentatoris incurrit inſidias, dum ſui præcepta deſerit conditoris: hinc à quo tentaretur omnis homo, prodit Chriſtus, ſic orare monendo: ſed libera nos à malo: hoc eſt à diabolo, qui totius mali & auctor eſt, & origo. Deus, ſicut ſcriptum eſt, neminem tentat, ſed tentare dicitur, cùm contumaciter euntes ad tentationum laqueos derelinquit. Diabolus naturâ cœleſtis fuit, nunc eſt nequitia ſpiritalis, ætate maior ſæculo, nocendi vſu tritus, lædendi arte peritiſſimus: vnde non iam malus, ſed malum dicitur, à quo eſt omne quod malum eſt. Hinc eſt quòd propriis viribus liberari homo non poteſt, carnalibus vinculis illigatus. Petendum nobis eſt ergo, vt Deus nos à diabolo liberet, qui Chriſtum terris, vt diabolum vinceret, commodauit. Clamet homo, clamet ad Deum, clamet, libera nos à malo; vt à tanto malo, ſolo Chriſto vincente liberemur.

Chryſol. Ser. 70.
Iac. 1. 13.

Cùm itaque nos vndique videmus aut noſtros, aduerſariorum vel inſidijs, vel viribus oppugnari: Priuatas inimicitias nemo cogitet. Scimus quia non eſt nobis colluctatio aduersùs carnem & ſanguinem, ſed aduersùs principes & poteſtates, & ſpiritalia nequitiæ: id eſt aduersùs diabolum & angelos eius. Quia & quando patimur homines importunos, ille inſtigat, ille inflammat, ille tanquam vaſa ſua mouet. *Huius linguam, illius manum, & calamum ad detrahendum, nunc verbo, nunc ſcripto.* Attendamus ergo duos hoſtes; quem videmus, & quem non videmus. Hominem videmus, diabolum non videmus, hominem videamus, diabolum non videamus: hominem diligamus, diabolum caueamus: pro homine oremus, contra diabolum oremus, & dicamus Deo: miſerere mei Domine, quia conculcauit me homo. Noli timere quia conculcauit te homo: vinum habeto, vua factus es, vt cal-

Aug. in Pſal. 55.
Epheſ. 6, 12.

ceris,&c. Primus botrus in torculari preſſus eſt Chriſtus. Cùm ille botrus paſſione expreſſus
Luc.13.34. eſt, manauit illud, vnde calix inebrians præclarus eſt. *Et quid manauit?* Dimitte illis, non
enim ſciunt quid faciunt. *Ex Auguſtino, torculari calumniarum preſſo longè purius eliquatum eſt me-*
Aug. in Pſal. *rum, & defæcatior ex preſſioti eius lectione, ab obtrectatoribus ipſis elicita doctrina manauit.* Nemo
40. attendat inimicum ſui hominem, quando audit verba iſta. Sed illum inimicum cogitate, de
Matth.13.28. quo dicit Dominus, inimicus homo hoc fecit: ipſe eſt enim qui ſuggerit, &c. Cùm ergo ſint
Aug. in Pſal. duo, vnum vide, alterum intellige: vnum dilige, alterum caue, &c. *Sæuiat* homo quantùm
54. poteſt, auferat quicquid poteſt; ſi diligitur apertè ſæuiens, victus eſt occultè ſæuiens.

Nil itaque mihi cum carne & ſanguine, nil cum apertis obtrectatoribus Auguſtini, ſed cum antiquo ſerpente, veteritore callidiſſimo, & zizaniorum in Dominicam ſegetem ſuper-ſatore plurimum: qui nulli hactenus hæreſi, tantùm, dormientibus patris familias ſeruis, quantùm Pelagianæ ſerendæ, fouendæ, repaſtinandæ ſubinde vigil incubuit. Cuius imperium cùm ad ima vſque fundamenta ſubuerti Auguſtini doctrinâ proſpiceret, hanc præ cæteris quibus potuit dolis ſerpens, ac vulpes; quibus valuit dentibus leo frendens, & draco apertè ſæuiens è medio tollere, vt pote humilitatis magiſtram, ſuæque & humanæ libertati ſuperbæ, propriæ excellentiæ amatoribus infenſam.

Atque vt transfigurat ſe in Angelum lucis, *cautius nihil huc vſque machinatus eſt, quàm molli, floridâ ſub herbâ latens, & ſurrepens illapſu nouæ hæreſis Lutheri & Caluini hoc ſæculo poſtremo natæ, in ipſis cunabulis extinguendæ prætextu, veterem è puluere tumuli Pelagianorum, & Semipelagianorum excitare conetur; quaſi minus ſit periculi, diuinam opprimere gratiam, quàm humanam non dicam euertere, ſed inflatam & præſumentem de ſe comprimere, & humiliare libertatem. Nec quicquam vafer inuenit in technarum ſcrinijs aſtutius, quo fidelium oculos falleret, & ab Auguſtini fide deuerteret, quàm ſi incautis, atque imprudentibus, & ſuæ libertatis adoratoribus ſuaderet, Auguſtini dogmata, Lutheri & Caluini proxima, ab Eccleſia tandem, nuperâ Innocentij X. Conſtitutione, in quinque propoſitionum cenſurâ fuiſſe proſcripta. Cùm ex aduerſo, vt ſupra to. 1. in prælectione errorum imputatorum Auguſtino præmiſſa probauimus, & mox expreſſius reuincemus; Innocentius X. Auguſtino perpetuo hæreticorum malleo, ſuis prædeceſſoribus conformatus, vt illi veteres, ſic ipſe nouas recenteſque hæreſes, non niſi ex principijs eius doctrinæ condemnarit. Cæterùm, expreſſis Oratoris Nobiliſſimi, Ludouici XIV. tam ad Eminentiſſimum Cardinalem Mazarinum, quàm ad Illuſtriſſimum D. Comitem de Brienne Literis conſtat, ſibi ab ipſomet Pontifice Maximo Innocentio teſtatum,* ſe in dictarum quinque propoſitionum damnatione, nihil prorſus S. Auguſtini & D. Thomæ doctrinæ & authoritati detrahere voluiſſe,
In Relat. eamque ſartam, tectam, inuiolabilem, iuxta prædeceſſorum ſuorum ſtatuta in Eccleſia ab
Cleri Gall. omnibus fidelibus, ſeruari velle. *Quid quod & mihi ſuper his magnæ apud S. Pontificem authoritatis*
ſuper Conſtit. *virum percontanti, reſponſum eſt.* Sua Sanctitas ſufficienter declarauit ſe nullum præiudicium
Innoc. X. fieri S. Auguſtini placitis velle. *Cuius apud me autographum ſeruo. Quod & Illuſtriſſimus Cleri*
pag. 16. 17. 18. 19. 27. 83. *Galliæ cœtus nouiſſimè, nec ſemel in ſua Relatione declarauit.*

Tertull. de *Itaque hodierni cornu arietis* nemini vnquam adhuc librati; quoque primò omnium armata,
Pall. cap 1. in oſcillum penduli impetus, commentata vim tormenti, *ſæculi nequitia*, muros noſtros frangere militat; reciprocicornis quidem, at lanicutis *obiectu lanæ molliſſimo retundo. Atque vt* ſerpens antiquus de theſauro ſuo malo, *nequitiæ ſuæ noua profert venena, & vetera: nos quoſque cum* ſcriba docto in regno cœlorum, noua pariter ac vetera medicamina proferamus.

Nouum prorſus & inauditum vipera virus euomuit, dum vniuerſam Auguſtini doctrinam de Prædeſtinatione, gratia, & libero arbitrio, ab omnibus in hodiernum Summis Pontificibus habitam Orthodoxam, tot Concilijs approbatam, tanto æuo receptam, nouiſſimâ Innocentij X. Conſtitutione damnatam, non imperitæ modo inſipientium turbæ, ſed & pleriſque mediocriter eruditis, vt peſtilentem, exoſamque, ſerpentino afflatu ſuggeſſit: adeò vt id temporis de Auguſtino quid loqui, ſcribere, mutire, ſine aliqua, nouæ, aut veteris, hæreſeos ſuſpicionis labe vix liceat.

Vidi ſtellam de cœlo cecidiſſe in terram, & data eſt ei clauis putei abyſſi, & aperuit puteum
Apoc. 9. 1. abyſſi, & aſcendit fumus putei, ſicut fumus fornacis magnæ, ET OBSCVRATVS EST SOL ET AER DE FVMO PVTEI: & de fumo putei exierunt locuſtæ in terram. *Quæ deſultoriè nunc hanc, nunc illam propoſitionem, meritò damnatam inuadant, eamque immeritò ſanæ Auguſtini doctrinæ, & inſultanter affingant.*

Tantus ab inferni puteo fumus erupit, vt hi qui væ Prophetæ nil veriti, bonum malum, & lucem
Apoc. 6. 12. tenebras ponunt, *Doctorum omnium Solem cæcâ opertum caligine infuſcare, & extrema tempora præuertentes, præpoſterè fulginare præſumant.* Ecce terræ motus magnus factus eſt, & Sol factus eſt niger tanquam ſaccus cilicinus. *Nempe ſi rediret Auguſtinus ex mortuis, cum Elia & Enoch immor-*
Apoc. 11. 4. *talitatis candidatis*, amictis ſaccis prophetaret: *pænitentiam ſcilicet de tot erroribus atque hæreſibus acturus, quot propoſitiones Innocentius, Auguſtini dogmatibus adfines anathemate percuſſit. Et quidem*
Apoc. 16. 10. *indubio magnæ in ſæculum nequam iræ Diuinæ oſtento*, Quartus Angelus effudit phialam ſuam in
Fulg. lib. 2. de Solem, &c. Neque egerunt pœnitentiam homines, vt darent illi gloriam; *quem cana tot ſæcu-*
Verit. Prædeſt. c. 18. *lorum Antiquitas conſecrauit. De quo prudenter ab extremis recedente, noſter Fulgentius.*

Non ſolum inquit, ipſe de hoſte victoriam referens triumphauit, quin etiam poſteris cer-

Digitized by Google

tandi & vincendi ordinem, ſi quando prauitas reciduo auſu infandum caput erigere niteretur oſtendit. SENSVM QVIPPE CHRISTI HABENS, TAM GRATIÆ DEI, QVAM HVMANI ARBITRII ET OFFICIA DISCREVIT ET MERITA, SEMPER DIVINIS HVMANA SVBIICIENS, ET VERACITER DOCENS, DIVINITVS HOMINI ET GRATVITO IVSTIFICATIONIS DONVM, ET BONÆ VOLVNTATIS EXORDIVM, ET PLENVM TRIBVI GLORIFICATIONIS EFFECTVM.

Singulas propoſitiones ab Innocentio X. meritiſſimè damnatas, ex aduersà prorſus illis erroneis & hæreticis Auguſtini doctrinâ, conuincamus: vt nouâ calumniâ dilutâ, veteres inde renouatas hoc tempore, ex Proſpero & Fulgentio, pacificè ac modeſtè repercutiamus. Innocentium audiamus: Primam prædictarum propoſitionum: aliqua Dei præcepta hominibus iuſtis volentibus & conantibus, ſecundùm præſentes quas habent vires, ſunt impoſſibilia: deeſt quoque illis gratia, quâ poſſibilia fiant, temerariam, impiam, blaſphemam, anathemate damnatam, & hæreticam declaramus, & vti talem damnauimus. *Velim dicat hìc aduerſarius Auguſtini, vbi prædamnata iam fuerit hæc propoſitio? In Concilio, dicet, Tridentino:* Si quis dixerit Dei præcepta homini etiam iuſtificato, & ſub gratia conſtituto, eſſe ad obſeruandum impoſſibilia, anathema ſit. *Et vnde damnata? Sic præmiſerat docens S. Synodus:* Nemo temerariâ illâ & à Patribus ſub anathemate prohibita voce vti debet: Dei præcepta homini iuſtificato ad obſeruandum eſſe impoſſibilia. *Et à quibus Patribus ſit hoc anathema pronuntiatum, ſatis innuit, vice omnium, vnicum proferens Auguſtinum, cùm ipſiſſima eius verba immediatè ſubiecit, à nobis ſæpius repetenda:* Quis, inquit, neſcit hominem ſanum, & inculpabilem factum, & libero arbitrio, atque ad iuſtè viuendum poteſtate liberà conſtitutum? Sed nunc de illo agitur, quem ſemiuiuum latrones reliquerunt, qui grauibus ſaucius confoſſuſque vulneribus, non ita poteſt ad iuſtitiæ culmen aſcendere, ſicut potuit inde deſcendere. Qui etiam ſi iam in ſtabulo eſt, adhuc curatur. *Subijcit eadem quæ hinc Patres Concilij Tridentini decerpſerunt:* non igitur Deus impoſſibilia iubet, ſed iubendo monet, & facere quod poſſis, & petere quod non poſſis. *Quod autem addunt:* & adiuuat vt poſſis: *ex ſequentium ſenſu ſumpſerunt.* Iam nunc videamus vnde poſſit, vnde non poſſit. Iſte dicit, voluntate non eſt, *obſeruator legis, quia non vult:* quod naturâ poteſt. Ego dico, voluntate quidem non eſt homo iuſtus, nec naturâ poteſt, ſed medicinâ poterit, quod vitio non poteſt. *Quod rurſum inculcat:* Valde, inquit, bona ſunt præcepta, ſi legitimè his vtamur. Eo quippe ipſo quo firmiſſimè creditur, Deum iuſtum & bonum impoſſibilia non potuiſſe præcipere, hinc admonemur, & in facilibus quid agamus, & in difficilibus quid petamus. Omnia quippe ſunt facilia charitati, cui vni Chriſti ſarcina leuis eſt: aut ea vna eſt ſarcina ipſa quæ leuis eſt. Secundùm hoc dictum eſt, & præcepta eius grauia non ſunt; vt cui grauia ſunt, conſideret non potuiſſe diuinitus dici, grauia non ſunt: niſi quia poteſt eſſe cordis affectus, cui grauia non ſunt, & petat quo deſtituitur, vt impleat quod iubetur, &c. Secundùm hoc, & illud dictum eſt: ſi ambularent ſemitas bonas, inueniſſent vtique ſemitas iuſtitiæ leues. Quomodo ergo dicitur, propter verba labiorum tuorum, ego cuſtodiui vias duras? Niſi quia vtrumque verum eſt; duræ ſunt timori, leues amori. *Et iterum:* Si à me quæratur, vtrùm homo ſine peccato poſſit eſſe in hac vita: confitebor poſſe per Dei gratiam, & liberum eius arbitrium: ipſum quoque liberum arbitrium ad Dei gratiam, hoc eſt, ad Dei dona pertinere non ambigens, nec tantùm vt ſit, verùm etiam vt bonum ſit: id eſt ad facienda mandata Domini conuertatur: atque ita Dei gratia non ſolùm oſtendat quid faciendum ſit, ſed adiuuet etiam vt poſſit fieri quod oſtenderit, &c. *Tum productis multis ſcripturæ locis, quibus & addam ex Pſalte: latum mandatum tuum nimis. Ad omnia mandata tua dirigebar. Deduc me in ſemitam mandatorum tuorum, quia ipſam volui.* His atque huiuſmodi aliis innumerabilibus teſtimoniis, dubitare non poſſum, nec Deum aliquid impoſſibile homini præcepiſſe, nec Deo ad opitulandum, quo fiat quod iubet, impoſſibile aliquid eſſe; ac per hoc, poteſt homo ſi velit eſſe ſine peccato, adiutus à Deo. *Alios locos conſulat Lector in margine notatos.*

Prima propoſitio ab Innocētio X. damnata ex verbis Auguſtini.

Seſſ. 6. Can. 18.

Seſſ. 6. cap. 11.

Aug. lib. de Nat. & gratia, c. 43.

Seſſ. 6. c. 11.

Aug. de Nat. & gratia, c. 69

Vide lib. de gratia, & lib. arb. c. 15. & 16.

Et de Perfect. Iuſt. reſponſ. 11.

Et Tract. 7. & 53 in Io.

Et in Pſal. 45.

Et in Pſal. 56. in p.

Lib. 2. de Peccat. merit. & remiſſ. c. 6. & c. 17.

Secundam & quartam propoſitionem, propter affinitatem combinare, nil incongruum duxi. Et ſecundam quidem his terminis Innocentius dedamnauit: Interiori gratiæ in ſtatu naturæ lapſæ numquam reſiſtitur: hæreticam declaramus & vti talem damnamus. *Et de quartæ pariter damnatæ lata ſententia.* Semipelagiani admittebant præuenientis gratiæ interioris neceſſitatem ad ſingulos actus, etiam ad initium fidei; & in hoc erant hæretici, quòd vellent eam gratiam talem eſſe, cui poſſet humana voluntas reſiſtere, vel obtemperare: falſam & hæreticam declaramus, & vtì talem damnamus. *Duas inquam iſtas vt affines, vnà conuincimus, pluribus Auguſtinum longè ante Innocentium, & Concilium Tridentinum, contrarijs omnino damnaſſe ſententijs. Et quidem vtraque agit de reſiſtentia, tam poſſibili, quàm actuali gratiæ interiori. Cum hac tamen differentia, quòd prior dicat, nunquam ei reſiſti; poſterior, quòd ei poſſit ab humana voluntate reſiſti, vel obtemperari. Vtramque pariter hæreticam ſua Sanctitas declarauit. Et meritò. Cùm vel ex verbis Stephani ad Iudæos conſtet eos interiori gratiæ reſtitiſſe, dum eis obduratam ceruicem & cor incircumciſum improperet dicens;* dura ceruice, & incircuncifis cordibus & auribus, vos ſemper Spiritui ſancto reſiſtitis: *Et ſancta Synodus Tridentina ſanxerit:* Si quis dixerit liberum hominis

2. Propoſit. ab Innoc. damnata ex princip. Aug.

4. Propoſitio damnata ex princip. Aug.

Act. 7. 51.

Seſſ 6. c. 5.

Ibid. Can. 4.

Digitized by Google

arbitrium à Deo motum & excitatum nihil cooperari aſſentiendo Deo excitanti atque vo-
canti, quo ad obtinendam iuſtificationis gratiam ſe diſponat ac præparet, neque poſſe diſſen-
tire ſi velit, ſed veluti inanime quoddam nihil omnino agere, meréque paſſiuè ſe habere;
anathema ſit. *Abſit his quid ſimile ſcripſerit Auguſtinus, quo meruerit hoc anathemate fulminari. Cum*
to. 1. iam fusè & pluries omnino contrarium eum docuiſſe præſcripſerim: Nec vſpiam indeclinabilem &
inſuperabilem dixerit gratiam efficacem; & volenti ſaluum facere nullum hominis reſiſtere arbitrium:
& à nullo duro corde reſpui: vt quancumque interiorem gratiam intelligeret, cui nunquam libertas hu-
Aug. de Corrept. & grat. c.12. *mana reſiſteret: ſed efficacem tantummodo, cui implicat de facto reſiſti; quod eſſet eam contradictoriè*
ſimul dicere efficacem, & non efficacem. Cæterùm centies de cordis duritie & actuali proinde reſiſtentia
Et ibid. c 14. *ſic expreſſè tractauit, vt mirum ſit aduerſarios eius, actum non reſiſtendi de facto, ſiue conſenſum actualem*
Et de Prædeſt. *& liberum præſtitum gratiæ efficaci, à potentia reſiſtendi, ſiue ad vtrumque indifferentia, ad merendum*
Sanct. c. 8. *& demerendum viatoribus neceſſaria, ſæpiſſimè ab Auguſtino commendata, non diſcreuiſſe. Vnum hic*
Lib. 3. de lib. *mihi probandum eſt, Sanctiſſimum Doctorem nullatenus Innocentij ſententiam incurriſſe; tum quòd*
arbit. c. 19. & *nullibi dixerit, interiori gratiæ etiam efficaci non poſſe reſiſti; tum quod in ſtatu naturæ*
de nat. & grat. *lapſæ, gratiæ interiori, ex prædominante concupiſcentia, & libera voluntate obicem ponente,*
c. 67. *interiori gratiæ ſæpè reſiſti multoties dixerit. Sic enim de reprobis diuinæ gratiæ contemptoribus eique*
Aug. lib. de *reſiſtentibus:* Seipſos, inquit, fraudant magno & ſummo bono, maliſque pœnalibus implicant,
Spir. & litera, experturi in ſuppliciis poteſtatem eius, cuius in donis miſericordiam contempſerunt. *Volun-*
c. 32. *tati renitenti gratiæ, vel acceptanti, & conſentienti ſalutem imputat hominum, vel damnationem.* Venit
Et tract. 36. in Christus, ſed primò ſaluare, poſtea iudicare; eos iudicando in pœnam, qui ſaluari noluerunt:
Io. & eos perducendo ad vitam, qui credendo ſalûtem non reſpuerunt. *Et de Iudæis Dei gratiæ*
Aug. de gratia *ingratis:* De ſe, inquit, præſumentes, gratiam repellebant, & in Chriſtum propterea non cre-
& lib. arb. debant. *Ideo inexcuſabiles omnes peccatores iuxta Paulum cenſet:* Inexcuſabilis eſt omnis peccator,
c. 12. vel reatu originis, vel additamento propriæ voluntatis; ſiue qui nouit, ſiue qui ignorat, ſiue
Ep. 105. ad qui iudicat, ſiue qui non iudicat: quia & ipſa ignorantia, in eis qui intelligere noluerunt, ſine
Sixtum. dubitatione peccatum eſt: in eis autem qui non potuerunt, *nullo audito prædicatore, viſo mira-*
culo, accepto nullo interiori ſupernaturali lumine, contra ius naturale peccantes, pœna peccati. Ergo in
Ibid. vtriſque non eſt iuſta excuſatio, ſed iuſta damnatio. *Et rurſum:* In maioribus, inquit, ætatibus
Prou. 19. 19. meritò dicitur, hi noluerunt, intelligere vt benè agerent: hi quod grauius eſt, intellexerunt,
& non obedierunt, quia ſcriptum eſt, verbis non emendabitur ſeruus doloſus; ſi enim & intel-
lexerit, non obediet. Vnde non obediet niſi peſſimâ ſuâ voluntate cui grauior damnatio di-
uina æquitate debetur? Cui enim plus datum plus exigitur ab eo. Iſtos quippe ſcriptura dicit
inexcuſabiles, quos non latet veritas, & in eis perſeueret iniquitas. *Locum porrò Pſaltis ſic ex-*
Aug. in Pſal. *ponit:* Noluit intelligere vt benè ageret: non vnum inquit, hominem, ſed genus hominum
35. & 12. de iniquorum, qui ſibi aduerſantur, non intelligendo vt benè viuant, non quia non poſſunt, ſed
Ciuit. c. 6. quia nolunt, &c. Non quia difficile eſt, ſed quia voluntas aduerſa eſt, &c. Videtis quia vo-
luntati illud tribuit, quia ſunt homines qui nolunt intelligere, &c. dixit in cubili ſuo, dixit in-
iuſtus vt delinquat in ſemetipſo. Cubile noſtrum eſt cor noſtrum. Ibi tumultum patimur
malæ conſcientiæ; & ibi requieſcimus quando bona conſcientia eſt. Qui amat cubile cordis
ſui, aliquid boni ibi agat: ibi eſt cubile vbi Dominus Ieſus Chriſtus iubet orare. *Ibi compunctus*
Pſal. 84. 8. *Dauid: ibi* audit quid loquatur in ſe Dominus, qui loquetur pacem in plebem ſuam, & in eos
Iob. 9. 4. qui conuertuntur ad cor. Sed quis ibi reſiſtit ei, & pacem habet? *Quis vt Pharao obdurato corde*
Eccli. 3. 27. *tot reſiſtens gratijs, etiam interioribus, quot ſignis vrgebatur externis,* malè non habuit in nouiſſimis?

Aug. Ser. 88. *Sed vnde procedit obduratio? Auguſtinum accipite:* Obduratio, non Dei potentiâ compellente
de temp. perficitur, ſed Dei remiſſione, vel indulgentiâ generatur: ac ſic Pharaonem non diuina po-
tentia, ſed diuina patientia credenda eſt obduraſſe. Deniquè quotiens eum Dei plaga per-
cuſſit, afflictus pœnituit. At vbi ei remiſſio diuina indulgentiam dedit, iterum ſe in ſuperbiam
elatus erexit, &c. Tantæ illius iniquitates præceſſerunt, & Deum totiens ſacrilego auſu con-
tempſerunt, vt in illo impleretur quod de talibus Spiritus ſanctus dixit Pſal. 77. in labore ho-
Lib. 83. qu. minum non ſunt, &c. Ideo tenuit eos ſuperbia, &c. *Et iterum.* Numquid latebat Pharaonem,
q. 78. quantum boni conſecutæ fuerint terræ illæ per aduentum Ioſeph? Iſtius ergo rei geſtæ co-
gnitio, vocatio eius fuit, vt populum Iſraël miſericorditer tractans, non eſſet ingratus. Quod
autem huic vocationi obtemperarè noluit, ſed exercuit crudelitatem in eis, quibus humanitas
& miſericordia debebatur, meruit pœnam vt induraretur illi cor, & tantam cæcitatem mentis
pateretur, vt tot & tantis, tamque manifeſtis Dei ſignis non crederet: quo poſſet eius ſup-
plicio, ſiue obdurationis, ſiue vltimæ viſibilis ſubmerſionis eruditi populus, cuius afflictione ille
& occultæ obtuſionis & manifeſtæ ſubmerſionis meritum ſibi compararet. *Quid autem eſt cor*
Quæſt. in *obtundi vel indurari, niſi reſiſtere gratiæ Dei?* Non fieret, niſi reſiſteret: non autem reſiſteret, niſi
Deut. q. 2. corde obdurato. *Et de eodem.* Vt tale cor haberet Pharao quod patientiâ Dei non moueretur
Quæſt. in ad pietatem, ſed potiùs ad impietatem vitij proprij fuit. Quòd verò facta ſunt ea, quibus cor
Exod. q. 18. ſuo vitio tam malignum reſiſteret iuſſionibus Dei: hoc eſt enim quod dicitur induratum, quia

Digitized by Google

non flexibiliter conſentiebat, ſed inflexibiliter reſiſtebat: diſpenſationis fuit diuinæ, quâ tali cordi non ſolùm iuſta, ſed euidenter iuſta pœna parabatur, quâ timentes Deum corrigerentur, &c. Videndum ſanè eſt, vtrùm etiam ſic accipi poſſit, ego indurabo: tanquam diceret, quàm durum ſit, demonſtrabo.

Atque ex his liquet Auguſtini doctrinam prorſus à propoſitionibus damnatis alienam, vbique docentis flexibilem vtrinque hominis libertatem, quæ Deo, vel diabolo poſſit conſentire, vel diſſentire, acquieſcere, vel reſiſtere ſi velit, nec ſolùm liberum eſſe hominem à coactione, ſed etiam à neceſſitate, ſiue indifferentem eſſe ad vtrumlibet, vt in via poſitus mereri poſſit, & demereri: vnde Innocentius X. Tertiam ſic ferit propoſitionem. Ad merendum & demerendum in ſtatu naturæ lapſæ, non requiritur in homine libertas à neceſſitate, ſed ſufficit libertas à coactione: hæreticam declaramus, & vti talem damnamus. *Vbique docuit Auguſtinus liberum à neceſſitate hominem viatorem; & voluntatem eius in vtrumlibet indifferentem & flexibilem, & nolle pariter ac velle in ejus eſſe poteſtate: Cum hac tamen in ſtatu naturæ lapſæ differentia, quòd ad bonum ſupernaturale, vt Concilia docent, præparetur voluntas à Domino; & ſine gratiæ adiutorio, & non niſi Deo operante velle & perficere bonum velit aut perficiat: in quo tamen volendo & perficiendo, vt inculcauimus, liber eſt homo non tantum coactione, ſed etiam à neceſſitate. Ex multis pauca decerpo. Cùm orationem Dominicam præmiſiſſet:* quid, inquit, iſta orando tanto gemitu petimus, ſi volentis hominis & currentis, & non miſerentis eſt Dei? Non quia hoc ſine voluntate noſtra agitur, ſed quia voluntas non implet quod agit niſi diuinitus adiuuetur, &c. Aut quoniam ad Philemonem ſcripſit Apoſtolus, vt non quaſi ex neceſſitate bonum eius eſſet, ſed voluntarium: quaſi aliter ſit voluntarium bonum, niſi cùm Deus operatur in nobis, & velle & operari pro bona voluntate. Aut quia in Deuteronomio ſcriptum eſt, vitam & mortem dedit ante faciem hominis, bonum & malum; & admonuit vt eligeret vitam: quaſi & ipſa admonitio non de miſericordia veniat: vel aliquid prodeſſet eligere vitam, niſi Deus eligendi charitatem inſpiraret, & electam habere præſtaret. De quo dictum eſt: quoniam ira in indignatione eius, & vita in voluntate eius. Aut quia dictum eſt, ſi voles præcepta, ſeruabunt te. Quaſi non debeat Deo agere gratias, quia præcepta voluit, qui deſertus omni lumine veritatis, hæc velle non poſſet. Poſitis ante hominem igne & aquâ, quò vult quidem porriget manum: ſed altior eſt qui vocat altius quàm omnis humana cogitatio: quandoquidem initium corrigendi fides eſt, ſicut ſcriptum eſt: venies, & pertranſibis ab initio fidei: & quiſque ita eligit bonum, ſicut vnicuique Deus partitus eſt menſuram fidei. Et nemo poteſt ad me venire, ait princeps fidei, niſi Pater meus qui miſit me, traxerit eum. *Liberè nos bonum aut malum eligere, & ad vtrumque idoneos, ſed ad malum ex nobis, ad bonum ex Deo cooperante nobis alibi probat.* Deus qui lux eſt hominis interioris, adiuuat noſtræ mentis obtutum, vt non ſecundùm noſtram, ſed ſecundùm eius iuſtitiam boni aliquid operemur. Si autem ab illo auertimur, noſtrum eſt: & tunc ſecundùm carnem ſapimus, tunc concupiſcentiæ carnis ad illicita conſentimus. Conuerſos ergo Deus adiuuat, auerſos deſerit. Sed etiam vt conuertamur, ipſe adiuuat, quod certè oculis corporis lux iſta non præſtat, &c. Nec ideo tamen de hac re ſolis votis agendum eſt, vt non ſubinferatur admittendo etiam noſtræ efficaciâ voluntatis. Adiutor enim noſter Deus dicitur; nec adiuuari poteſt, niſi qui aliquid ſponte conatur: quia non ſicut in lapidibus inſenſatis, *vt Lutherus*, aut ſicut in eis in quorum natura rationem voluntatemque non condidit, ſalutem noſtram Deus operatur in nobis. *Vt docet Caluinus.* Cur autem illum adiuuet, illum non adiuuet: illum tantùm, *gratiâ efficaci:* illum autem non tantùm: *gratiâ tantummodo ſufficienti*: iſtum illo, illum iſto modo, penes ipſum eſt, & æquitatis tam ſecretæ ratio, & excellentia poteſtatis. *Et quidem gratiam ſufficientem etiam in ſtatu naturæ lapſæ dari, quâ liberi à neceſſitate poſſimus declinare à malo, & facere bonum; docuit Auguſtinus: ſine qua nec peccatum, nec meritum viatoribus imputaretur; ſi ad bonum, vel ad malum ſublatâ indifferentiâ determinarentur: licet ad benè agendum actu, præter ſufficiens auxilium, amplius, hoc eſt efficax, neceſſarium dicat adiutorium. Sic enim de ſufficiente adiutorio Angelo & homini dato in principio, dicit:* Si, inquit, hoc adiutorium vel Angelo, vel homini quamprimùm facti ſunt defuiſſet, quoniam non talis natura facta erat, vt ſine diuino adiutorio poſſet manere ſi vellet, non vtique ſuâ culpâ cecidiſſent, Adiutorium quippe defuiſſet, ſine quo manere non poſſent. Nunc autem quibus deeſt tale adiutorium iam pœna peccati eſt; quibus autem datur, *aduerte tale, hoc eſt ſufficiens dari; & quidem omnibus alibi iam probaui dari fidelibus*: quibus autem datur, ſecundùm gratiam datur, non ſecundùm debitum: Et tantò amplius datur, *nota præter ſufficiens, quale erat in ſtatu naturæ integræ, in ſtatu lapſæ dari efficax, per gratiam Chriſti*: per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, quibus id dare Deo placuit, vt non ſolùm aſſit ſine quo permanere non poſſumus, etiam ſi velimus, verùm etiam tantum ac tale ſit, vt velimus. *Velimus autem prorſus liberi, non tantùm ab omni coactione, ſed etiam à neceſſitate; vt cuicumque gratiæ, quantumcumque efficaci, diſſentire poſſimus, ſi velimus. Et hanc quidem libertatem non tantùm initio ante Pelagianæ hæreſis exortum de libero arbitrio ſcribens agnouit Auguſtinus; ſed & cõtra Manich. to. 6. ex quo ſelectiora in margine notata curioſo lectori euolueda*

3. Propoſitio damnata ab Innocent. X. ex principiis S. Auguſtini.

Aug. de perfect. iuſtitiæ. cap. 19.

Philem. 14.

Deut. 30. 19.

Pſal. 29. 5.

Eccl. 15. 16.

Eſa. 1. 19.

Cant. 4. 8.

Rom. 12. 3.

Io. 6. 44.

Aug. lib. 2. de pec. meritis c. 5.

Aug. lib. de corrept. & gratia c. 11.

Lib 1. de lib. arb. c. 1. 2. & 4. &, c. 19. to. 6. lib. 2. de actis cum Felice Manich. c. 4. & 5. & l. cont. Secund. c. 13. & 14. & lib. de fide cont. Manich. c. 9. & 10. & lib. 3. cont. Maximinum, Ar. Ep. c. 12. Lib. 1. retr. c. 22. Et to. 7. de Spiritu, & lit. cap. 30. & 31. & lib. 1. ad Bonif. c. 2. Prou. 8. 35.

relinquo. Sicut & alios plurimos locos, ex tomo 7. quos breuitatis causâ prætereo: Nemo, inquit, niſi Deus facere arborem poteſt, ſed habet vnuſquiſque in voluntate, aut eligere quæ bona ſunt, & eſſe arbor bona, aut eligere quæ mala, & eſſe arbor mala, &c. Hoc certè quod nolunt ſeruare legem, non à gente tenebrarum coguntur; ſi enim coguntur, non nolunt, ſed non poſſunt: ſi autem nolunt, non vtique coguntur vt non faciant, ſed voluntate ſua nolunt. Hoc ergo quod in eorum voluntate eſt, vt nolint, peccatum eſt certè ſine aliqua neceſſitate gentis tenebrarum. Hoc agnoſce eſſe peccatum ſine neceſſitate gentis tenebrarum. Et inde vides, vnde veniant omnes culpæ, vnde merita pœnarum, vnde diſtributiones pœnarum. *Sicut & bonorum operum.*

Sed exertiſſimè niſi, inquit, quiſque voluntatem mutauerit, bonum operari non poteſt quod in noſtra poteſtate eſſe poſitum alio loco Dominus docet, vbi ait: aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum; aut facite arborem malam, & fructum eius malum: quod non eſt contrarium gratiæ Dei quam prædicamus. In poteſtate quippe hominis eſt, mutare in melius voluntatem, ſed ea poteſtas nulla eſt niſi à Deo detur, de quo dictum eſt, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Cùm enim hoc ſit in poteſtate, quod cùm volumus, facimus; nihil tam in poteſtate quàm ipſa voluntas eſt; ſed præparatur voluntas à Deo. Eo modo ergo dat poteſtatem, ſic intelligendum eſt, & quod dixi in noſtra poteſtate eſſe, vt vel inſeri bonitate Dei, vel excidi eius ſeueritate mereamur: quia in poteſtate noſtra non eſt, niſi quod noſtram ſequitur voluntatem: quæ cùm fortis & potens, *per gratiam efficacem*, præparatur à Domino, facilè fit opus pietatis, etiam quod difficile atque impoſſibile fuit. *Naturæ ſcilicet ſoli, & nudis arbitrij viribus.*

Vide dicta V. Christus pro omnib⁹ mortuus, tom. 1. in err. imput.

5. Propoſitio damnata ab Innocentio X ex principiis S. Auguſtini.

Supereſt vt quintam propoſitionem ab Innocentio iuſtiſſimâ cenſurâ mulctatam, ex eiuſdem Doctoris integerrimi ſententijs reuincam olim fuiſſe damnatam. Qui licet vt priori tomo fusè probauimus, Chriſtum maximè pro prædeſtinatis mortuum ſcripſerit pleniſſimâ & perfectiſſimâ redemptione, & ampliſſimâ pretij ſui ſanguinis applicatione, efficaciter tamen pro omnibus fidelibus, quibuſcumque aliquid gratiæ ſupernaturalis impendit, eſſe mortuum; ſufficienter tandem, pro omnibus omnino hominibus etiam reprobis, eorumque perditiſſimo Iudâ, copioſiſſimè ex eiuſdem Catholica Doctrina demonſtrauimus. Cenſura ſic habet: Semipelagianum eſt dicere Chriſtum pro omnibus omnino hominibus mortuum eſſe, aut ſanguinem fudiſſe, falſam, temerariam, ſcandaloſam; & intellectam eo ſenſu, vt Chriſtus pro ſalute dumtaxat prædeſtinatorum mortuus ſit, impiam, blaſphemam, contumelioſam, diuinæ pietati derogantem & hæreticã declaramus, & vti talem damnamus. *Quanquam, vt dixi, fuſiſſimè iam hæreſim iſtam ab Auguſtino prædamnatam non ſemel oſtenderim, & hoc tomo iuxta Tertullianum, Chriſtum Dominum* Catholicum Sacerdotem Patris ac templum, nullum excludens, ampliſſimo ſinu, pro omnibus omnino hominibus in ara Crucis ſeipſum victimam immolantem agnum ſine macula peccatum totius mundi tollentem ſcripſerim, *præteritos in hanc rem locos expreſſiſſimos ex libris Auguſtini ſubnecto; quibus æternum obtrectatoribus eius cum ſuffuſione ſilentium imponam.* Iudicabit orbem terrarum in æquitate, *ait Pſaltes. Aduerte lector quanta fiat hac calumniâ patri noſtro iniuria, quâ ſupponitur maximum viuorum omnium ac mortuorum iudicium & ſupremi iudicis inſignem titulum præripere Chriſto.* Pater omne iudicium dedit filio, quia filius hominis eſt: *& vtique pro omnibus hominibus in aſſumpta humanitate mortuus: quos omnes tantò iuſtius indicabit, quantò ab illis iniuſtius eſt iudicatus, quantòque ingratius ab ipſis contemptus eſt, pro quibus eſt mortuus. Quid ſuper hoc ſenſerit Auguſtinus abſque caligine videamus.* Iudicabit orbem terrarum in æquitate. Non partem, inquit, quia non partem emit: totum iudicare habet, quia pro toto pretium dedit. Audiſtis Euangelium, quia cùm venerit, inquit, congregabit electos à quatuor ventis cœli. Ergo de toto orbe terrarum, quia & ipſe Adam orbem terrarum ſignificat ſecundùm Græcam linguam. Quatuor enim literæ ſunt. A. D. A. & M. Sicut autem Græci loquuntur, quatuor orbis partes has in capite literas habent, ἀνατολὴ dicunt Orientem, δύσιν Occidentem, ἄρκτον Aquilonem, μεσημβρίαν Meridiem. Habes Adam. Ipſe ergo Adam toto orbe terrarum ſparſus eſt. In vno loco fuit, & cecidit, *vt vas confractum reductum, in puluerem & à vento diſperſum*, & quodammodo comminutus impleuit orbem terrarum: ſed miſericordia Domini, *quâ plena eſt terra*, vndique collegit fracturas, & conflauit igne charitatis, & fecit vnum quod fractum erat. Nouit illud facere artifex ille, nemo deſperet. Multum quidem eſt, ſed qui ſit artifex, cogitate. Ille reficit qui fecit. Ille reformauit, qui formauit. Iudicabit orbem terrarum in æquitate, & populos in veritate. Quæ eſt æquitas & veritas? Congregabit ſecum electos ſuos adiudicandum, cæteros autem ſeparabit ab inuicem. Poſiturus eſt enim alios ad dexteram, alios ad ſiniſtram. Quid autem æquius, quid verius, quàm vt non expectent miſericordiam de iudice, qui noluerunt facere miſericordiam, antequam veniret iudex? Qui autem voluerunt facere miſericordiam, cum miſericordia iudicabuntur, &c. An quia tu iniuſtus es iuſtus non erit iudex? Aut quia tu mendax es, verax non erit veritas? Sed ſi vis habere miſericordiam, eſto miſericors antequam veniat. Dimitte ſi quid in te commiſſum eſt, da ex eo quod abundas: & de cuius das niſi de illius? Cùm de illius das, redditio

Aug. in Pſal. 95. à p. & Ibid. circa f. Vide eundem, in Pſal. 59. circa f. Lib. 2. de Symb. ad Cathec. c. 8. Tract. 36. in Io. 8. Ser. 67. de temp. & Ser. 88. Matth. 24. 31.

eſt;

eſt: Si de tuo dares; largitio eſſet: Quid enim habes quod non accepiſti? Hæ ſunt hoſtiæ Deo gratiſſimæ: *Debitæ omnibus inuicem hominibus, pro quibus omnibus dedit ſemetipſum redemptionem Chriſtus Dominus:* beneficentiæ, & communionis nolite obliuiſci, talibus enim hoſtijs promeretur Deus.

Hebr. 13. 16.

Tam porro ſincerè aſſerit Auguſtinus Chriſtum pro omnibus mortuum, vt nullam à mediatoris & redemptoris copioſiſſima & ſufficientiſſima ſalute populum, nullam ætatem, ſexum, conditionem hominum excluſerit, ſed nec Reges ipſos & Tyrannos ac perſecutores fidelium pro quibus orationes fieri proprio & literali ſenſu præcepit Paulus, ſciens omnipotentiſſimam & ſuauiſſimam Dei in cordibus etiam duriſſimus flectendis & molliendis meritis ſanguinis agni & omnium redemptoris facultatem. De orando, inquit, Deo agebat Apoſtolus vt hoc diceret: obſecro primum omnium fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro Regibus, & omnibus qui in ſublimitate ſunt conſtituti, vt quietam & tranquillam vitam agamus, in omni pietate, & caſtitate. Hoc enim bonum eſt & acceptum coram Saluatore noſtro Deo, qui omnes homines vult ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire; vnus enim Deus, vnus & mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus, qui dedit redemptionem ſemetipſum pro omnibus. Vt omnes homines, omne genus humanum intelligamus per quaſcumque differentias diſtributum, Reges, priuatos, nobiles, ignobiles, ſublimes, humiles, doctos, indoctos integri corporis, debiles, ingenioſos, tardicordes, fatuos, diuites, pauperes, mediocres, mares, fœminas, infantes, pueros, adoleſcentes, iuuenes, ſeniores, ſenes: in linguis omnibus, in moribus omnibus, in artibus omnibus, in profeſſionibus omnibus, in voluntatum & conſcientiarum varietate innumerabili conſtitutos, & ſi quid aliud differentiarum eſt in hominibus. Quid eſt enim eorum vnde non Deus per vnigenitũ ſuũ Dominũ noſtrũ per omnes gentes ſaluos fieri homines velit, & ideò faciat, quia omnipotens velle inaniter non poteſt, quodcumque voluerit. Præceperat enim Apoſtolus vt oraretur pro ſingulis hominibus, & ſpecialiter addiderat, pro Regibus, & iis qui in ſublimitate ſunt, qui putari poterant faſtu & ſuperbiâ ſæculari à fidei Chriſtianæ humilitate abhorrere. Proinde dicens, hoc enim bonum eſt coram Saluatore noſtro Deo, id eſt, vt etiam pro talibus oretur; ſtatim vt deſperationem tolleret, addidit: qui omnes homines vult ſaluos fieri, & in agnitionem veritatis venire. Hoc quippe Deus bonum iudicauit vt orationibus humiliũ, dignaretur ſalutem præſtare humilium.

Aug. Enchir. ad Laur. c. 103.
1. Tim. 2. 1. 4.
cont. Iul. c. 8.
Vide expoſitionem huius loci apud Bedam hoc loco, & infra ex Proſpero & Fulg. fusè.
Tertull. Apol. 39. à p. alludit ad hũc Apoſt. locum.

Tertium ſubijciam locum ex 2. Cor. 5. quem ſic torquet contra Iulianum. Vnus pro omnibus mortuus eſt. Ex hoc, inquit, probauit omnes mortuos eſſe, quia pro omnibus mortuus eſt vnus, impingo, inculco, infercio recuſanti. Accipe, ſalubre eſt, nolo moriaris. Vnus pro omnibus mortuus eſt, ergo omnes mortui ſunt. Vide quia conſequens eſſe voluit, vt intelligantur omnes mortui, ſi pro omnibus mortuus eſt, &c. Si pro omnibus Chriſtus mortuus, nemo neget in peccato eſſe mortuos omnes, nemo dubitet, qui ſe non negat, aut dubitat eſſe Chriſtianum. *Pro omnibus itaque etiam infantibus non baptizatis, & reprobis, ſufficienter mortuus eſt Chriſtus. Licet, vt ait Concil. Tridens. non omnibus ſit communicatum & applicatum beneficium redemptionis; ſiue, vt loquitur D. Thomas, alibi citatus à nobis, non eſt efficaciter pro omnibus mortuus, quem enim gratiæ redemptoris effectum tot paruuli ſine baptiſmo decedentes, tot Gentiles in originali & actualibus morientes, nullo audito verbo Euangelij perceperunt? Quos ex fide certum eſt, ex aqua & Spiritu ſancto non renatos, excludi regno, & ſine lege Moſaica, & Euangelica, viuentes, ſine lege, Apoſtolo teſte, perituros: quos tamen omnes, voluntate antecedente* ſaluos fieri voluit; qui mortem non fecit, nec lætatur in perditione viuorum, qui creauit vt eſſent omnia, & ſanabiles fecit nationes orbis terrarum: *in quibus nullus hominum diuinâ, ſed ſuâ culpâ perit, quam vel Adami, vel propriâ voluntate contraxit.*

Aug. lib. 6. op. imperfecti contra Iulian. cap. 4.
Et ibid. cap. 5. & cap. 9.
Seſſ. 6. cap. 3.
D. Thomas. Lect. 2. in 1. Tim. 2. & lect. 5. in Hebr. 9. & lib. 4. cont. gentil. c. 55. Io. 3. 5.
1. Tim. 2. 2.
Sap. 1. 13.

Satis opinor ſuperque probatum eſt, mero diaboli calumniatoris inuento, nouoque commento in hominum errorem ſerpentis aſtutiâ inducto, Catholicam Auguſtini doctrinam, de prædeſtinatione, gratia, & libero arbitrio, in quinque propoſitionum damnatione, ab Innocentio X. fuiſſe proſcriptam. Supereſt, vt & vetera in eundem odia, quæ denuò ab eodem gratiæ & veritatis inimico ſuſcitantur extincta, ijſdem aquis, viuis ex fontibus hauſtis comprimam.

Eandem Cyclops infernus tundens ac repercutiens incudem, obſoleta ſenio, & rubigine exeſa Pelagianorum iacula ad malleum reuocat denuoque recudit. His indefeſſum gratiæ diuinæ defenſorem, totum de Apoſtolo armatum, *perduellis aggreditur: quibus nos eadem ſcuta opponere condecet, & ſartam Catholicæ veritatis, innocuo apologetici pacifici antemurali defenſare doctrinam. Duo itaque fortiſſima propugnacula, ex lapide quadro, dedolato & læuigato ligno, atque inuiolabilis commiſſuræ cæmento Proſperi & Fulgentij optimorum mentis Auguſtini interpretum, impendijs, & laboribus conlocabo.*

Tertull. de Corona. c. 1.

Atque vt prima ex Proſpero fundamenta demandem; Hic vir tanta ſanctitate, & doctrina conſpicuus, vt idem eſſet S. Papæ Leoni, quod Hieronymus Damaſo Pontifici, ſic reſpondet obijcientibus Gallis. Doctrinam quam S. memoriæ Auguſtinus Epiſcopus contra Pelagianos inimicos gratiæ Chriſti, & liberi arbitrij deceptores, per multos annos APOSTOLICE ASSERVIT, LITERISQVE MANDAVIT. Quibuſdam viſum eſt, aut non intelligi eam nolendo, reprehendere: & hoc quaſi compendium cognitionis, his qui iudicio eorum ducebantur, afferri: vt quæ in libris prædicti viri damnabilia reperiſſe iactabant, breuium capitulorum indiculis publicarent

S. Proſper. in præfat. ad c. Gallorum.

TALIQVE COMMENTO, ET DETESTATIONEM EIVS QVEM IMPETERENT, obtinerent, & ab his QVÆ INFAMASSENT, CVRAM EXTERRITI LECTORIS AVERTERENT. Ne ergo hanc perſuaſionem temerè quis recipiat, & talem putet ſenſum. CATHOLICI INESSE DOCTORIS, qualem eum qui fruſtra calumniantur, oſtentant, ſingulis capitulis, quæ rationis titulo prænuntiarunt, breui & abſoluta profeſſione reſpondeo; in nullo recedens à tramite earum definitionum, quæ in ſancti Viri diſputationibus continentur.

Obiect. 1. Gall. Reſponſio. *Ad objectionem primam*, quòd ex prædeſtinatione Dei velut fatali neceſſitate, homines ad peccata compulſi, cogantur in mortem. *Reſpondet*, fati opinio vana eſt, & de falſitate concepta. Prædeſtinationis autem fides multâ ſanctarum authoritate ſcripturarum munita eſt: cui nullo modo, fas eſt, ea quæ ab hominibus malè aguntur adſcribi, qui in procliuitatem cadendi, non ex conditione Dei, ſed ex primi patris præuaricatione venerunt. De cuius pœna nemo liberatur, niſi per gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti præparatam & prædeſtinatam in æterno conſilio Dei, ante conſtitutionem mundi.

Obiectio. 2. Gall. Reſponſio. *Objectioni ſecundæ*: quòd ab eis qui non ſunt prædeſtinati ad vitam, non auferat percepta baptiſmi gratia originale peccatum. *R.* qui dicit quòd ab his qui non ſunt prædeſtinati ad vitam, non auferat percepta baptiſmi gratia originale peccatum, non eſt Catholicus; &c. Sed qui recedit à Chriſto, & alienus à gratia finit hanc vitam, quid niſi in perditionem cadit? Sed non in quod remiſſum eſt, recidit, nec in originali peccato damnabitur: qui tamen propter poſtrema crimina ea morte afficietur, quæ ei propter illa quæ remiſſa ſunt, debebatur. Quod quia Dei præſcientiam, nec latuit, nec fefellit, ſine dubio talem numquam elegit, numquam prædeſtinauit, & periturum, numquam ab æterna perditione diſcreuit.

Obiectio. 3. Gall. Reſponſio. *Tertiæ objectioni*, quòd non prædeſtinati ad vitam, etiamſi fuerint in Chriſto per baptiſmum generati, & piè iuſtéque vixerint, nihil eis proſit, ſed tandiu reſeruantur donec ruant & pereant: nec ante eos ex hac vita, quàm hoc eis contingat, auferri. *R.* A ſanctitate ad immunditiam, à iuſtitia ad iniquitatem, à fide ad impietatem pleroſque tranſire non dubium eſt: & tales ad prædeſtinationem filiorum Dei, cohæredum Chriſti, non pertinere certiſſimum eſt. Quod ergo huiuſmodi hæc prolapſi mala, ſine correctione pœnitentiæ defecerunt, non ex eo neceſſitatem pereundi habuerunt, quia prædeſtinati non ſunt: ſed ideo prædeſtinati non ſunt, *imò verò reprobati ſunt*, quia tales futuri ex voluntaria præuaricatione, præſciti ſunt. Quòd autem illos non eo tempore, quo in fide recta, & bonis moribus erant, ab hac vita abſtulit, ad occulta eius iudicia, quæ tamen numquam ſunt iniuſta, referendum eſt. Quis enim neſciat intra vnam conditionem mortalitatis humanæ, ab vnius horæ infantia, vſque ad annoſiſſimam ſenectutem, exitus morientium impari ætatis fine variari? Neque CVIVSQVAM ANIMAM CITIVS, VEL TARDIVS, QVAM DEVS VOLVERIT, A CORPORE QVOD VIVIFICAT ABSCEDERE. Si ergo aliquis in vitæ ſuæ longitudine DESERVIT DEVM, bono, quod erat ex Deo, malè vſus eſt. Nam longæuitas non eſt niſi ex Deo. Et quod ex Deo eſt, non niſi bonum eſt: & quod bonum eſt, mali cauſa non eſt, &c. Non enim relicti ſunt à Deo, vt relinquerent Deum: ſed RELIQVERVNT, ET RELICTI SVNT, & ex bono in malum propria voluntate mutati ſunt. Atque ob hoc, licet fuerint renati, fuerint iuſtificati, ab eo tamen qui illos tales præſciuit, non ſunt prædeſtinati.

Obiect. 4. Gall. Reſponſio. *Ad quartam.* Quòd non omnes homines vocentur ad gratiam. *R.* Si de his loquitur, quibus Chriſtus annuntiatus non eſt, quando vetiti ſunt à Spiritu ſancto Apoſtoli loqui Dei verbum in Aſia, aut Bythinia, quò iidem Apoſtoli tentabant ire, & non permiſit eos Spiritus Ieſu;
Act. 16. 6. 7. reprehendi non debet: quia ſcimus quidem in omnes fines terræ Euangelium deſtinatum, ſed non putamus iam in omnibus terræ finibus prædicatum; nec poſſumus dicere quòd ibi ſit gratiæ vocatio, vbi matris Eccleſiæ adhuc nulla eſt regeneratio. Poſtremò reſpiciantur etiam inter Chriſtianos populos tot millia paruulorum, qui ab hac vita ſine baptiſmo tranſierunt, & aliquo modo probentur vocati, quibus nec plantator prædicare, nec rigator *id. baptizator* potuit ſubuenire.

Obiectio. 5. Reſponſio. *Ad quintam objectionem.* Quòd qui vocati ſunt, non æqualiter ſint vocati: ſed alii vt crederent, alii vt non crederent. *R.* Si vocatio in Euangelii tantùm prædicatione intelligatur, non veraciter dicitur, quòd aliis atque aliis, aliter atque aliter prædicetur: cùm vnus ſit Deus, vna fides, vna regeneratio, vna promiſſio. Si autem ad effectum plantationis & rigationis aſpicitur, aliud actum eſt cum eis, quorum exteriores aures corporali voce pulſatæ ſunt: aliud in eis quorum interiorem ſenſum Deus aperuit, & in quorum corde poſuit fidei fundamentum, dilectioniſque feruorem. Quoſdam autem ideo vocatos dicere, vt non crederent, ni-
1. Cor. 1. 23. mis abſurdum eſt, quaſi vocatio eis cauſa infidelitatis extiterit, & prædicatio fidei fecerit infideles, &c. Quod ergo prædicatus Chriſtus crucifixus Iudæis erat ſcandalum, & Gentibus ſtultitia, humanæ voluntatis faciebat auerſio. Quòd verò ipſis vocatis Iudæis & Græcis Chri-
Io. 9. 39. ſtus erat Dei virtus, & Dei ſapientia, diuinæ gratiæ præſtabat operatio. *Quòd item in Euangelio*
Eſa. 6. 10. *dixit Chriſtus*, veni vt qui vident cæci fiant, &c. Vt videntes non videant, & audientes non
Deut. 32. 35. intelligant, excæca cor populi huius, & aures eius aggraua; *& Moyſes*: vt labatur pes eorum: *non ſic intelligendum eſt quaſi cæcitatem lux operetur, aut pietas ipſa induret, vel quòd eo fine venerit,*

prædicarit, miracula fecerit, qui venit ſaluum facere quod perierat. *Sed quòd hominum malitiâ,* Luc. 5. 32. *& peruerſa voluntate fiat, vt id eueniat, & occaſionem malitiæ & improbitatis ſumat ex diuina bonitate, quæ ab auerſis auertitur; ita vt fiat eorum culpâ, quod à Deo, vel Propheta, non optatur, ſed prophetatur euenturum.*

Obiectio 5. Gallorum. Reſponſio.

Ad ſextum. Quòd liberum arbitrium in homine nihil ſit: ſed ſiue ad bonum, ſiue ad malum prædeſtinatio Dei in hominibus operetur. *R.* Liberum arbitrium nihil eſſe, vel non eſſe, perperam dicitur; ſed ante illuminationem fidei in tenebris illud, & in vmbra mortis agere non rectè negatur. Quoniam priuſquam à dominatione diaboli per Dei gratiam liberetur, in illo profundo iacet, in quod ſe ſua libertate demerſit. Amat ergo languores ſuos, & pro ſanitate habet, quòd ægrotare ſe neſcit, donec prima hæc medela conferatur ægroto, vt incipiat noſſe quòd langueat, & poſſit opem medici deſiderare, quâ ſurgat. Iuſtificatus itaque homo, id eſt, ex impio pius factus, nullo præcedente bono merito accipit donum, quo medio adquirat & meritum: vt quod in illo inchoatum eſt per gratiam Chriſti, *aduerte iam gratiam cooperantem libero arbitrio* etiam per induſtriam liberi augeatur arbitrij NVMQVAM REMOTO ADIVTORIO DEI, *quod vt numquam remouet à iuſto, niſi iuſtus, vt præmiſimus ſupra, Deum prior deſerat; ſic ſine eo nihil recti ſecundùm Deum agere poteſt*, ſine quo nec proficere, nec permanere in bono quiſquam poteſt. Prædeſtinationem autem Dei ſiue ad bonum, ſiue ad malum, in hominibus operari, ineptiſſimè dicitur, vt ad vtrumque homines quædam neceſſitas videatur impellere: cùm in bonis voluntas ſit intelligenda de gratia, *qua præparatur voluntas à Domino, operante in ea velle & operari*, in malis autem voluntas intelligenda ſine gratia. Prædeſtinatio quoque Dei ſemper in bono eſt: quæ peccatum ſola hominis voluntate commiſſum, aut remittendum nouit cum laude miſericordiæ, aut plectendum cum laude iuſtitiæ. Lib. 1. Reſponſ. Sententia 6. in f.

Obiectio 7. Reſponſio.

Obiectioni ſeptimæ, Quòd Deus quibuſdam filiis ſuis quos regenerauerit in Chriſto, quibus fidem, ſpem, dilectionem dedit, ob hoc non det perſeuerantiam, quia non ſunt à maſſa perditionis, præſcientiâ Dei & prædeſtinatione diſcreti. *R.* Ex regeneratis in Chriſto Ieſu, quoſdam relicta fide & piis moribus apoſtatare à Deo, & impiam vitam in ſua auerſione finire, multis, quod dolendum eſt, probatur exemplis. Sed horum lapſum Deo adſcribere, immodicæ prauitatis eſt: quaſi ideo ruinæ ipſorum impulſor atque author ſit, quia illos ruituros propria ipſorum voluntate præſciuit: & ob hoc à filiis perditionis, nulla prædeſtinatione diſcreuit. Nam quomodo eos haberet præordinata in Chriſto electio, cùm dubium non ſit, donum Dei eſſe perſeuerantiam in bono vſque ad finem: quam iſtos ex eo ipſo quòd non perſeuerauerunt, non habuiſſe, manifeſtum eſt. Non eſt calumniandum Deo, quare iſtis non dederit, quod aliis dedit: ſed confitendum eſt, & miſericorditer eum dediſſe quod dedit, & iuſtè non dediſſe quod non dedit: ne quemadmodum ex libero arbitrio oritur cauſa labendi, ita ex ipſo videatur & ſtandi: cùm illud humano fiat opere: hoc diuino impleatur ex munere. Quamuis enim omnipotentia Dei potuerit vires ſtandi præbere lapſuris: gratia tamen eius non prius eos deſeruit, quam ab eis desereretur. Et quia hoc ipſos voluntaria facturos defectione præuidit, ideo in prædeſtinationis electione illos non habuit. Lib. 1. Reſponſ. ſententia 7. in fine.

Obiectio 8. Reſponſio.

Obiectioni 8. Quòd non omnes homines velit Deus ſaluos fieri, ſed certum numerum prædeſtinatorum. *R.* Si circa vniuerſitatem generis humani ſaluandam, & in agnitionem veritatis vocandam, ita indifferens per omnia ſæcula aſſerenda eſt voluntas Dei, vt vſquequaque neminem hominum prætermiſiſſe monſtretur, impenetrabilis iudiciorum Dei altitudo pulſatur. Quare enim in præteritis ſæculis dimiſerit Deus omnes gentes ingredi vias ſuas, quando Iacob elegit ſibi Dominus, & non fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis: & cur qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei ſit, & quorum aliquando non miſertus eſt, nunc autem miſereatur: & vbi dictum eſt, non plebs mea vos, ibi vocentur filii Dei viui: & quare, quod quærebat Iſraël non ſit conſequutus, electio autem conſequuta eſt, cæteri verò excæcati ſunt, impoſſibile eſt comprehendere, & periculoſæ curioſitatis eſt quærere. Cùm tamen, quòd nulla ſit apud Deum iniquitas, nemini liceat ignorare: nec aliâ gratiâ aut aliâ fide quemquam hominum, ſiue ante legem, ſiue legis tempore iuſtificatum eſſe credendum ſit, quàm hac eadem, per quam Dominus noſter Ieſus Chriſtus ſecundùm conſilium voluntatis ſuæ, in fine ſæculorum venit quærere, & ſaluare quod perierat. Cauſas verò operum & iudiciorum Dei, qui ex toto ad humanas voluntates & actiones, refert, *addam ad fatum, caſum, cauſas ſecundas, earumque ordinem & influxum*, quas tamen in paruulorum adoptione, aut abdicatione non inuenit, & diſpenſationes Dei, ex liberi arbitrii vult mutabilitate variari, profitetur ſibi ſcrutabilia iudicia Dei, & veſtigabiles vias eius. Et quod Doctor Gentium Paulus non audebat attingere, hic ſe exiſtimat reſeratum poſſe vulgare. Quodque non minoris impietatis eſt ipſam gratiam quâ ſaluamur, aut bonis meritis docet rependi, aut malis adfirmat arceri. Remoto ergo obſcurarum turbine quæſtionum, ad reuelatæ nos gratiæ latitudinem conferamus, dicamuſque cum Apoſtolo, quomodo Deus vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire: & iterum dicamus cum Apoſtolo:

Act. 14. 15. Pſal. 46. 5. Pſal. 147. 20. Oſée 1. 9. 10. Rom. 9. 10. 1. Tim. 2. 4. & ibid. 4. 10.

Matth. 28. 19. qui eſt Saluator omnium, maximè fidelium. Et audiamus Dominum dicentem Apoſtolis ſuis:
Gen. 22. 18. euntes ergo docete omnes gentes, &c. Audiamus quoque ad Abraham promiſſiones Dei di-
Gal. 4. 28. centis: in ſemine tuo benedicentur omnes tribus terræ. Et ſi filii promiſſionis ſumus, non hęſi-
temus diffidentiâ, ſed cum patre noſtro Abraham demus gloriam Deo, & pleniſſimè creda-
mus, quoniam quod promiſit, potens eſt facere, &c. Hæc ergo eſt illa totius humani generis
Gal. 1. 5. adſumptio, hęc filiorum Dei adoptio, *quos vult ſaluos fieri*. Hæc gentium plenitudo præſcita &
Epheſ. 1. 4. prædeſtinata in Chriſto ante conſtitutionem mundi. Hæc eſt Ieruſalem quæ ab initio vſque in
Epheſ. 2. 20. finem lapidibus viuis & electis ædificatur, vt ciuitas fundata in ipſo angulari lapide Chriſto
Io. 6. 37. Ieſu, in quo omnis ædificatio conſtructa creſcit in templum ſanctum in Domino: De his lapi-
Io. 10. 26. 27. dibus nihil eiicitur, nihil minuitur, nihil rapitur. Veritas enim dicit, omne quod dat mihi Pater
ad me veniet, & eũ qui venit ad me, non eiiciam foras. Et iterum: non creditis, quia non eſtis
de ouibus meis: oues meæ vocem meam audiunt, & ego noui illas, & ſequuntur me, & ego
vitam æternam do illis, & non peribunt in æternum, nec quiſquam rapiet eas de manu mea.
Omnium ergo hominum cura eſt Deo: & nemo eſt quem non aut Euangelica prædicatio, aut
legis teſtificatio, aut etiam ipſa natura conueniat. Sed infidelitatem hominum ipſis adſcriba-
mus hominibus; Fidem autem hominum donum Dei eſſe fateamur, ſine cuius gratia nemo
currit ad gratiam. Et cum ducentis quatuor-decim Sacerdotibus, quorum conſtitutionem
contra inimicos gratiæ Dei totus mundus complexus eſt, veraci profeſſione, quemadmodum
ipſorum habet forma, dicamus, gratiam Dei per Ieſum Chriſtum Dominum, non ſolùm ad
cognoſcendam, verum etiam ad faciendam iuſtitiam, Nos PER ACTVS SINGVLOS ADIVVARE,
VT SINE ILLA NIHIL VERÆ SANCTÆQVE PIETATIS HABERE, COGITARE, DICERE, AGERE
VALEAMVS. Neque hæc dona ita ex Deo eſſe opinemur, vt quia ipſe naturæ noſtræ author
eſt; per conditionem, *condendo & creando nos*, iam hæc contuliſſe videatur. Quia dedit qui-
dem ab initio hanc homini facultatem, ſed omnes eam in illo amiſimus, in quo omnes pecca-
uimus. Vnde alia creatione, alioque principio renouari egemus in Chriſto: in quo ſumus no-
2. Cor. 5. 17. ua creatura, nouumque figmentum: & per quem nobis, nullis bonis, & multis malis meritis
Epheſ. 2. 10. pręcedentibus donatur, vt ſimus ex vaſis iræ, vaſa miſericordiæ. *Et rurſum*, Qui dicit, quod
lib. 1. Reſ- non omnes homines velit Deus ſaluos fieri, ſed certum numerum prædeſtinatorum, durius
ponſ. ſenten- loquitur quàm loquendum eſt de altitudine inſcrutabilis gratiæ Dei: qui & omnes *voluntate*
tia 8. *ſcil. antecedente* vult ſaluos fieri, atque in agnitionem venire veritatis, & voluntatis ſuæ propo-
ſitum in eis implet quos præſcitos prædeſtinauit, prædeſtinatos vocauit, vocatos iuſtificauit,
iuſtificatos glorificauit: nihil amittens de plenitudine gentium, & de omni ſemine Iſraël, cui
pręparatum eſt in Chriſto regnum æternum ante conſtitutionem mundi. Ex toto enim mun-
do totus mundus eligitur, & ex omnibus hominibus omnes homines adoptantur, *id eſt iuxta
Auguſtinum, ex mundo reprobo, mundus prædeſtinatus, & ex generalitate omnium hominum, generalitas
omnium electorum.* Nec poteſt vllo modo per infidelitatem atque inobedientiam multorum,
Dei promiſſio vacillare dicentis ad Abraham, in ſemine tuo benedicentur omnes gentes.
Quod autem promiſit Deus potens eſt facere: vt & qui ſaluantur, ideo ſalui ſint, quia illos
voluit Deus ſaluos fieri, & qui pereunt, ideo pereant, quia perire meruerunt. *Et Vincentio ob-*
Ex lib. 2. cap. 2 *iicienti*, quòd Deus nolit omnes ſaluari, etiamſi omnes ſaluari velint. *R.* Qui fieri poteſt, vt
Deus qui etiam illos ſaluat de quibus dici non poteſt quòd ſaluari velint, *vt paret in tot infantibus
baptizatis morientibus, libertatis vſu carentibus*, nolit aliquos ſaluare, etiamſi ſaluari velint; niſi
aliquæ cauſæ exiſtant, de quibus, quamuis ſint nobis incogniſcibiles, ita tamen benè iudicat,
de quo dici non poteſt, aliter eum quicquam facere debuiſſe, quàm fecerit? Remotâ ergo hac
diſcretione, quam diuina ſcientia intra ſecretum iuſtitiæ ſuæ continet, ſinceriſſimè credendum
1. Tim. 2. 1. 2. atque profitendum eſt, Deum velle vt omnes homines ſalui fiant: Si quidem Apoſtolus, cuius
iſta ſententia eſt, ſolicitiſſimè præcipit, quòd in omnibus Eccleſiis piiſſimè cuſtoditur, vt Deo
pro omnibus ſupplicetur: ex quibus quòd multi pereunt, pereuntium eſt meritum, quòd multi
ſaluantur, ſaluantis eſt donum: vt enim reus damnetur, inculpabilis eſt Dei iuſtitia; vt autem
reus iuſtificetur, ineffabilis Dei gratia eſt. *Videat in hanc rem lector germanum ſenſum, horum ver-
borum Apoſtoli apud eundem Proſperum circa finem Epiſtolæ eius ad Ruffinum, eamque totam, ſicut &
Epiſtolam Synodicam Epiſcoporum Africæ apud S. Fulgentium, qui volet genuinum aſſequi ſenſum Au-
guſtini in cauſis prædeſtinationis, gratiæ, & liberi arbitrij.*

Obiectio. 9. *Obiectioni nonæ.* Quòd non pro totius mundi Redemptione Saluator ſit crucifixus. *R.* Nul-
Reſponſio. lus omnino eſt ex omnibus hominibus cuius natura in Chriſto Domino ſuſcepta non fuerit.
quamuis ille natus ſit in ſimilitudine carnis peccati, omnis autem homo naſcatur in carne pec-
cati. Deus ergo Dei filius mortalitatis humanæ particeps factus abſque peccato, hoc peccato-
ribus & mortalibus contulit, vt qui natiuitatis eius conſortes fuiſſent, *id eſt regenerati omnes*, vin-
culum peccati & mortis euaderent. Sicut itaque NON SVFFICIT, hominum renouationi na-
tum eſſe hominem Ieſum Chriſtum, niſi in ipſo eodem de quo ipſe ortus eſt, ſpiritu renaſcan-
tur: SIC NON SVFFICIT HOMINVM REDEMPTIONI, crucifixum eſſe Dominum Chriſtum,

niſi commoriantur ei, & conſepeliantur in baptiſmo. Alioquin nato Saluatore in carne ſubſtantiæ noſtræ, & crucifixo pro omnibus nobis, non fuerat neceſſarium vt renaſceremur, & ſimilitudini mortis eius complantaremur. Sed cùm ſine hoc Sacramento nemo hominum conſequatur vitam æternam, non eſt ſaluatus Cruce Chriſti, qui non eſt crucifixus in Chriſto. Non eſt autem crucifixus in Chriſto, qui non eſt membrum Corporis Chriſti; qui non per aquam & Spiritum Sanctum, induit Chriſtum. Qui ideò infirmitate noſtra communionem ſubiit mortis, vt nos in virtute eius haberemus conſortium Reſurrectionis. Cùm itaque rectiſſimè dicatur Saluator pro totius mundi redemptione crucifixus, propter veram humanæ naturæ ſuſceptionem, & propter communem in primo homine omnium perditionem: poteſt tamen dici pro his tantùm crucifixus, quibus mors ipſius profuit, &c. Vt poſſit ſecundum hoc dici; Redemptor mundi, dedit pro mundo ſanguinem ſuum, & mundus redimi noluit; quia lucem tenebræ non receperunt; *quod intelligit de his quibus prædicatum eſt Euangelium, cui credere noluerunt:* & tenebræ receperunt, quibus dicit Apoſtolus, fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Ipſe verò Dominus Ieſus qui dixit ſe veniſſe quærere, & ſaluare quod perierat; non veni, inquit, niſi ad oues quæ perierant domus Iſraël, &c. Non qui filij carnis, hi filii Dei, ſed qui filii promiſſionis *etiam ex Gentibus*, æſtimantur in ſemine.

Et rurſum: quod ad magnitudinem & potentiam pretij, & quod ad vnam pertinet cauſam generis humani, ſanguis Chriſti redemptio eſt totius mundi: Sed qui hoc ſæculum ſine fide Chriſti, & ſine regenerationis Sacramento pertranſeunt, redemptionis alieni ſunt. Cùm itaque propter vnam omnium naturam, & vnam omnium cauſam, à Domino noſtro in veritate ſuſceptam, rectè omnes dicantur redempti, & tamen non omnes à captiuitate ſint eruti; redemptionis proprietas haud dubiè penes illos eſt; de quibus princeps mundi miſſus eſt foras, & iam non vaſa diaboli, ſed membra ſunt Chriſti; cuius mors non ita impenſa eſt humano generi, vt ad redemptionem eius, etiam qui regenerandi non erant, pertinerent: ſed ita vt quod per vnicum exemplum geſtum eſt pro vniuerſis, per ſingulare Sacramentum celebraretur in ſingulis. Poculum quippe immortalitatis quod confectum eſt de infirmitate noſtra & virtute diuina, habet quidem in ſe vt omnibus proſit, ſed ſi non bibitur non medetur. Proſper in Reſp. ad primam Obiec. tionem Vincent.

Obiectioni decimæ. Quod quibuſdam Euangelii prædicatio à Domino ſubtrahatur, ne perceptâ ſaluentur. *R*. Qui hoc dicit, poteſt obiectionis inuidiam declinare patrocinio ipſius Saluatoris, qui apud quoſdam quos ait fuiſſe credituros, ſi mirabilium eius ſigna vidiſſent, noluit operari. *Tyrios & Sidonios infra dixit* & nō ſolùm eos, ſed etiam Corozain & Bethſaida potuiſſe conuerti & fideles ex infidelibus fieri, ſi hoc in eis Dominus voluiſſet operari. Nos verò ſi rationem facti, & profunditatem iudicii eius penetrare non poſſumus, manifeſtiſſimè tamen ſcimus, & verum eſſe quod dixit, & iuſtum eſſe quod fecit, & quibuſdam populis, *Aſiaticis & Bithyniis, vt præmiſit ſupra*, vetuit Apoſtolos Euangelizare: & nunc aliquas adhuc gentes patitur extra gratiam ſuam degere: cùm tamen conſtantiſſima fide perceptum habeamus, in omnes mundi partes Eccleſiam dilatandam. Nec ante eſſe hoc ſæculum finiendum, quàm in vniuerſos fines terræ Euangelium dirigatur, & omnis lingua confiteatur, quoniam Ieſus in gloria eſt Dei Patris. Lib. 1. Reſponſ. Sent. 10. Lib. 2. in reſponſ. dubij octaui Matth. 11. 21. Luc. 10. 13. Matth. 24. 14. Philipp. 2. 11.

Obiectioni vndecimæ. Quòd per potentiam Deus homines ad peccata compellat, *quod coincidit cum obiectione quarta, quinta; ſexta, ſeptima, octaua, nona, decima, vndecima, duodecima, decimatertia, decimaquarta, decimaquinta, & decima ſexta Vincentiana, quibus conficitur ex doctrina Auguſtini peruerſiſſimè à Catholiciſſimo eius ſenſu detorta*, maiorem hominum partem ad hoc creatam, vt pereat in æternum, & ſaluari non poſſit, etiamſi velit. Ad hoc factam vt non Dei, ſed diaboli faciat voluntatem. Vt ſic Deus ſit author noſtrorum criminum, malam condens hominum voluntatem, quæ non poſſit, niſi peccare, ſimilem arbitrio diaboli. Quòd voluntas Dei ſit, vt magna pars Chriſtianorum ſalua eſſe, nec poſſit nec velit, nec in fide Catholica perſeuerare, ſed à ſanctitatis propoſito ruere, & de filiis Dei, velle fieri filios diaboli, quibus latenter ſubtrahit Deus bonas voluntates: qui licet perſeuerantiam petant, non obtinent, nec poſt lapſum poſſe vel velle per pœnitentiam liberari: itaut qui prædeſtinati non ſunt, dum orant: fiat voluntas tua, id petant quod prędeſtinatione decretum eſt, vt cadant, & æterna morte pereant. *His omnibus, vno articulo, ex proprijs verbis Proſperi breuiatis clarè reſpondeo.*

Nullus Catholicorum dixit, aut dicit, quòd Deus homines piè rectéque viuentes, per potentiam in peccata compellat, & innocentiæ humanæ poteſtas diuina vim faciat, vt eam à propoſito bonæ conuerſationis excutiat. Non ſunt Dei opera iſta, ſed diaboli, cuius gaudium eſt ruina ſanctorum, &c. Cùm verò aliquos à Deo aut traditos deſideriis ſuis, aut obduratos legimus, aut relictos, magnis peccatis ſuis hoc ipſos meruiſſe profitemur: quia talia eorum crimina præceſſerunt, vt ipſi ſibi pœnas debuerint, quæ eis etiam ſupplicium verterent in reatum. *Hoc eſt vt peccatum ſequens eſſet pœna præcedentis.* Atque ita neque de iudicio Dei que- Libro 1. reſponſ. c. 11.

timur, quòd deſerit meritos deſeri: & miſericordiæ eius gratias agimus, quâ liberat non meritos liberari.

De ſubtractione virium obedientiæ, dupliciter reſpondet. Primò quidem reſpondens dubio nono Genuenſium. [Lib. 3. in reſponſ. ad dub. 9. Genuenſiũ.] Stupeo, inquit, ſanctitatem veſtram obiectionem calumniantium à perſona defenſoris gratiæ non potuiſſe diſcernere: & verba obtrectantium ei ipſi qui obtrectatoribus ſuis reſpondet, aptaſſe, &c. Ideo ait: ſed aiunt, vt ſcribitis: & poſtea, iſta cùm dicunt. Ex hoc ergo potuiſtis aduertere, non ipſum hæc dicere, ſed eos de quibus dixit, ſed aiunt vt ſcribitis, & iſta cum dicunt. Quod ſimiliter Apoſtolus ait, ſicut aiunt nos, quidam dicere, faciamus mala, vt eueniant bona. [Aug. lib. de dono perſeuerantiæ c. 22.] *Non inficior tamen Auguſtinum dicere* definitam de prædeſtinatione voluntatis Dei ſententiam, quòd ſi qui obediunt, & in regnum eius, & gloriam prædeſtinati non ſunt, temporales ſunt, nec vſque in finem in eadem obedientia permanebunt, &c. Iam verò quod illis verbis connectitur, miror ſi vllo modo poteſt in populo Chriſtiano quiſquam infirmus patienter audire; cùm dicitur eis: ſi qui obeditis, ſi prædeſtinati eſtis reiiciendi ſubtrahentur vobis obediendi vires, vt obedire ceſſetis, &c. Quid enim ſententiæ deperit ſi ita dicatur; *in tertia perſona, ne præſentibus fidelibus imprecari videatur*; Si qui obediunt, ſed in regnum eius & gloriam prædeſtinati non ſunt; *hoc eſt reprobi ex præſcita eorum voluntaria improbitate, præſciti ſunt* temporales ſunt, nec vſque in finem in eadem obedientia permanebunt. Nonne & verius & congruentius, eadem res dicitur? &c. Nec exiſtimo debere ſufficere, niſi hoc, vel huiuſmodi addat in prædeſtinationis prædicatione, vt dicat: vos itaque etiam ipſam obediendi perſeuerantiam à Patre luminum à quo deſcendit omne datum optimum & omne donum perfectum, ſperare debetis, & quotidianis orationibus poſcere, atque hoc faciendo confidere non vos eſſe à prædeſtinatione populi eius alienos, quia etiam hoc vt faciatis ipſe largitur. Abſit autem à vobis ideo deſperare de vobis, quoniam ſpem veſtram in ipſo habere iubemini, non in vobis, &c. Hæc atque hujuſmodi cùm dicuntur, ſiue paucis Chriſtianis, ſiue multitudini Eccleſiæ, cur metuimus ſanctorum prædeſtinationem, & veram Dei gratiam, id eſt quæ non ſecundùm merita noſtra datur, ſicut eam ſancta Scriptura prædicat, prædicare? *Hactenus Auguſtinus.* [Proſper. lib. 3. reſponſ. ad Genuenſes c. 9.] *Proſper autem ſic concludit reſpondens dubio nono Genuenſium.* Videtiſne obſecro quantum diſtet hic ſermo ab eo quem compoſuit malignitas obloquentium, qui ſtuduerunt etiam ea quæ rectè dicit, exquiſita verborum fraude corrumpere? &c. Quamuis enim nunquam tam inſipienter locutus ſit ad populum Chriſtianum, & id quod mendax obtrectatio ineptiſſimè finxit, horruerit: pia tamen conſtantique doctrina abundanter probauit, prædicandam eſſe Eccleſiæ prædeſtinationem, in qua eſt gratiæ preparatio: & gratiam in qua eſt prædeſtinationis effectus: Et præſcientiam Dei qui ante ſæcula æterna quibus eſſet collaturus ſua dona, præſciuit. CVIVS PRÆDICATIONIS QVISQVIS EST IMPVGNATOR, APERTISSIMVS EST PELAGIANÆ ELATIONIS ADIVTOR.

[Lib. 1. reſpon. ad Gal. cap. 12.] *Secundò reſpondet obiectioni præmiſſæ de ſubtrahendis viribus obediendi.* In talem ſenſum trahuntur, qui putant in omnibus hoc eſſe præſcientiam Dei quod & voluntatem: Cùm voluntas eius nunquam velit, niſi bona: præſcientia autem, & bona noſcit & mala: ſed bona quæ aut ipſe faciat, aut etiam vt nos faciamus imperat: mala autem, quæ omnino ipſe non fecit, neque fieri ſuaſit, aut impulit. Qui dicit quod idem ſit præſcientia, quod prædeſtinatio, in bonis ſine dubio operibus noſtris, duo iſta permiſcet. [Lib. 1. reſponſ. ad Gallos, c. 15.] Quæ enim ex munere Dei habemus, & quæ preſcita dicuntur non poſſunt non eſſe prædeſtinata: Et quæ prædeſtinata appellantur, non poſſunt non eſſe præſcita. In malis autem operibus noſtris, ſola præſcientia Dei intelligenda eſt. Quia ſicut præſciuit & prædeſtinauit quæ ipſe facit, & vt faceremus dedit; ita præſciuit tantum non etiam prædeſtinauit, quæ nec ipſe fecit, nec vt faceremus exegit. Vires itaque obedientiæ non ideo cuiquam ſubtraxit, quia eum non prædeſtinauit, ſed quia receſſurum ab ipſa obedientia eſſe præuidit, ideo eum non prædeſtinauit, *ſed reprobauit. Nec par ratio eſt prædeſtinationis gratuitæ, quæ non reſpicit futurum meritum, ſed præparat dandum; & non prædeſtinationis, ſiue reprobationis, quæ præſcit, non verò prædeſtinat futurum ex libero arbitrio abſque vlla neceſſitate & coactione peccatum. Et rurſum Proſper:* [Lib. 1. ſent. 12.] Qui dicit quod quibuſdam vocatis & piè iuſtéque viuentibus obedientia ſubtrahatur, vt obedire deſiſtant, malè opinatur de bonitate Dei atque iuſtitia, vt videatur ad impietatem pios cogere, & innocentiam bonis adimere cum ipſe ſit pietatis atque innocentiæ largitor & cuſtos. [1. Cor 8. 17.] Qui ergo Deo adhæret [Rom. 8. 14.] Spiritu Dei agitur: qui autem à Deo recedit: propria voluntate obedire deſiſtit.

[Proſper. lib. 2. cap. 5. in reſponſ. ad obiect. Vincent.] *Tandem vt paucis abſoluam*: Non igitur cuiuſquam peccati Author eſt Deus, ſed naturæ Creator eſt: quæ cùm poſtatem habuerit non delinquendi, ſponte deliquit, & deceptori ſuo propria voluntate ſe ſubdidit. Nec naturali, ſed captiuo motu verſatur in vitio, donec moriatur peccato & viuat Deo, quod ſine gratia Dei facere non poteſt, quia libertatem, quam libertate perdidit, niſi Chriſto liberante non recipit, *&c. Hoc autem inter malos homines diſtat & dæmones, quod hominibus etiam valde malis ſupereſt; ſi Deus miſereatur, reconciliatio: dæmonibus autem nulla eſt in æternum ſeruata conuerſio. Sicut ergo præuaricatoribus Angelis, non Deus indidit illam*

quæ in veritate non ſtetit, voluntatem: ita nec hominibus hunc affectum quo diabolum imitarentur, inſeruit, &c. Sed nullo modo credendum eſt hujuſmodi homines in hanc deſperationem ex Dei voluntate cecidiſſe, cùm alleuet Dominus omnes qui corruunt, & erigat omnes eliſos. Nemo enim niſi illius gratiâ erigitur, nemo niſi illius gratiâ ſtabilitur. Dei ergo voluntas eſt, vt in bonâ voluntate maneatur: qui & priuſquam deſeratur, neminem deſerit: & multos deſertores ſæpè conuertit, &c. Non ergo caſus ruentium, nec malignitatem iniquorum, neque cupiditates peccantium prædeſtinatio Dei, aut excitauit, aut ſuaſit, aut impulit: ſed planè prædeſtinauit iudicium ſuum, quo vnicuique retributurus eſt, provt geſſit ſiue bonum, ſiue malum; quod iudicium futurum omnino non eſſet, ſi homines Dei voluntate peccarent. Erit autem manifeſtiſſimè: & erit omnis homo quem diſcretio diuinæ ſcientiæ in ſiniſtra conſtituerit parte, damnabitur, quia non Dei, ſed ſuam executus eſt voluntatem, &c. Ac per hoc prædeſtinatio Dei multis eſt cauſa ſtandi, nemini eſt cauſa labendi, &c. Receſſurum non deſerit, antequam deſerat, & facit plerumque ne deſerat, aut etiamſi diſceſſit, vt redeat. Cur autem illum retineat, illum non retineat, nec poſſibile eſt comprehendere, nec licitum veſtigare; cùm ſcire ſufficiat, & ab illo eſſe quòd ſtatur, & non ab illo eſſe quòd ruitur, &c. Non eſt ergo conſequens, ſicut putant qui talia objiciunt, vt Deus, quibus pœnitentiam non dederit, reſipiſcentiam abſtulerit: & quos non leuauerit, alliſerit: cùm adhuc ſit inſontem in crimen egiſſe, quod alienum eſt à Deo: aliud criminoſo veniam non dediſſe, quòd de peccatoris eſt merito, &c. Igitur qui facturi non ſunt voluntatem Dei, & petunt vt fiat voluntas Dei, in eo quod voluntate Dei faciendum eſt, audiuntur, vt imitatores diaboli, cum diabolo iudicentur. Qui enim voluntatem Dei ſpreuerunt inuitantem, voluntatem Dei ſentient vindicantem.

Ibid. cap. 7. Ibid. cap. 10. Ibid. cap. 12. Ibid. cap. 14. Ibid. cap. 15. Ibid. cap. 16.

Item qui dicit quòd quidam homines non ad hoc à Deo creati ſunt, vt vitam adipiſcerentur æternam, ſed vt habitum tantummodo ſæculi præſentis ornarent, & ad vtilitatem naſcerentur aliorum: meliùs loqueretur dicens, quòd Deus qui creator eſt omnium, non fruſtra etiam eos condat, quos præuidit vitæ æternæ participes non futuros: quia etiam in malis hominibus; bonum Dei opus eſt ipſa natura, & laudabilis eſt in impiorum damnatione iuſtitia. Non poteſt autem meritò reprehendi qui dicit, quòd etiam talium conditione mundus ornetur, & quod ſi qui ſibi ſua iniquitate nocituri ſunt, ad vtilitatem naſcantur aliorum: neque enim quamlibet innumerabilis multitudo impiorum, indecora eſt mundo, aut inutilis Dei regno; cùm etiam per ipſorum veniat propaginem regeneranda generatio, & in eis tolerandis ac diligendis, populus Dei fiat illuſtrior, ducens bonitatem & patientiam ab illo, qui pluit ſuper iuſtos & iniuſtos, & Solem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos.

Libro 1. Reſponſ. ſent. 13. Matth. 5. 45.

Item qui dicit quòd quidam Euangelicæ prædicationi non credunt; ex Dei prædeſtinatione non credant, & quòd Deus ita definierit, non eſt Catholicus. Sicut enim fides quæ per dilectionem operatur, Dei donum eſt: ita infidelitas *ex hominis mala voluntate eſt, &* conſtitutio Dei non eſt: quia Deus pœnas criminum nouit ordinare, non crimina. Nec conſequens eſt, vt quod non remiſerit, ipſe commiſerit. Prædeſtinatus itaque viuit ex fide ſibi donata: non prędeſtinatus perit infidelitate voluntariâ, non coactâ.

Proſper. lib. 1. Reſp. ſent. 14.

Ac ne quem obtrectatorem Auguſtini præteriret; Ioannis Caſſiani collat. 13. de protectione Dei, vbi fidei initia, non ex Dei gratia, ſed ex liberi arbitrij meritis oriri contendit, ſic colligit ſummam circa finem. His itaque definitionibus hoc docetur quòd Adam peccante, anima ejus læſa non fuerit, ſanumque in eo manſerit vnde peccauit. Nec potuerint poſteri ejus id perdere, cujus damnum nec ille pertulerit: ineſſe autem omni animæ naturaliter virtutum ſemina beneficio Creatoris inſerta, vt poſſit qui voluerit, iudicio naturali ad Dei gratiam peruenire, & adjutorium eius, quo facilius ad perfectionem perueniat promereri: quia nullius ſit laudis ac meriti, qui donatis donis non proprijs adornatur. Cauendum quoque eſſe, ne ita ad Deum omnia ſanctorum merita referantur, quaſi per ſe nihil poſſit agere ipſa humana natura: cùm tanta ſit virium ejus integritas, vt contra ipſum diabolum ſæuitiamque eius, vſque ad extrema ſupplicia valeat dimicare. Hanc autem poſſibilitatem in omnibus hominibus eſſe naturalem, ſed non omnes ingeneratis ſibi vti velle virtutibus. Tantam autē circa vniuerſos homines bonitatem eſſe Creatoris, vt alij ab eo, quia ſponte veniant, ſuſcipiantur laudati, alij quia reſiſtunt, attrahuntur inuiti atque ideo volentium ſuſceptor, nolentiū Saluator ſit. Et cùm pars Eccleſiæ ex gratia; pars ex libero iuſtificetur arbitrio, glorioſiores ſunt quos natura prouexerit, quàm quos gratia liberarit: quia ad omne opus bonum tam libera ſit voluntas in Adę poſteris, quàm in Adam fuit ante peccatum, *quod nos in alphabeto errorum Tertulliani dogma Pelagio, & Caſſiano præuium confutauimus.* En cuius dogmatis ſunt magiſtri, qui vt Catholicarum mentium caſtitatem, GRATIÆ DEFENSORIBVS, CALVMNIANDO corrumpant, præcipuum noſtro tempore IN DOCTRINA ECCLESIASTICA VIRVM rabido ore diſcerpunt, creduntque ſe omnia authoritatum munimina poſſe conuellere, ſi HANC PASTORALIS SPECVLÆ VALIDISSIMAM TVRRIM, crebra Pelagiani arietis illiſione pulſauerint, &c. Nec alia poſſunt dicere, quàm quę damnatorum querelis, &

Lib. 4. Reſp. pro S. Aug. aduerſus collatorem circa finem.

procaciſſimis Iuliani ſunt vulgata conuitijs. *Vbi poſt multa ſummorum Pontificum in commendationem doctrinæ Auguſtini relata :* Apoſtolica, inquit, ſedes quod à percognitis ſibi non diſcrepat, cum præcognitis probat : Et quod iudicio iungit, laude non diuidit, &c. Igitur hujuſmodi hominum prauitati, non tam diſputationum ſtudio, quàm de authoritatum priuilegio eſt reſiſtendum, vt de proſtrati dudum dogmatis corpore, nullum membrum ſinatur aſſurgere. *Cauendum porro quam maximè, ne poſterioris hæreſis Lutheri, & Caluini laudatiſſimo proſternendæ Zelo, non ſecundùm ſcientiam ſanctorum, Pelagianam vetuſtam hæreſim renouatam ſuſcitemus, aut viciſſim præpoſterè Pelagianam euertentes, Caluinianam, aut Lutheranam aliqua ex parte foueamus. Sed veteribus & nouis penitus profligandis, probè intellecta, iuxta memoratum Proſperum, vna ſat eſt Auguſtini doctrina.* Quod confidimus Domini protectione præſtandum, vt quod operatus eſt in Innocentio, Zozymo, Bonifacio, Celeſtino, *addo & Gelaſio, Hormiſda, Felice, Ioanne 2. Clemente 8. operetur & in Alexandro 7.* & in cuſtodia Dominici gregis hæc ſit pars gloriæ huic reſeruata Paſtori, vt ſicut illi lupos abegere manifeſtos, ita hic depellat occultos. Sufficienter vt arbitror demonſtratum eſt, reprehenſores S. Auguſtini, & vana objicere, & recta impugnare, & praua defendere, peremptorumque armis, inteſtinum bellum mouentes, dictis diuinis, atque humanis conſtitutionibus rebellare.

Proſper. in concluſione lib. 4. Reſponſ.

Atque vt nihil huic ſanæ doctrinæ ſancti Auguſtini tutanda deſiderari poſsit, duas Epiſtolas, Proſperi ad Ruffinum, & Fulgentij, ac 265. Epiſcoporum Africæ Synodalis oraculi, velut duo inexpugnabilia propugnacula ſubijcio, quæ totius diſciplinæ integerrimi Doctoris continent ſummam.

EPISTOLA S. PROSPERI AQVITANICI DE GRATIA ET LIBERO Arbitrio, ad Ruffinum quæ habetur inter eius opera, to. 5. Bibliot. PP. parte 3. p. 82.

ACcepi per communem amicum fraternæ erga me ſolicitudinis tuæ ſigna, & curam ſinceriſſimæ charitatis gratulanter agnoui. Ac ne quid mali rumores, in quantum ſe auribus tuis ſubtrahere nequeunt, formidinis tibi aut anxietatis inferrent, abſoluere te ab omni ſcrupulo, quantum epiſtolari licuit ſermone curaui : in tantum ſtudens omnia pleniſſimâ tibi veritate pandere, vt quia non potuiſti in totum quæ ab aduerſantibus diſſeminantur, audire: per meipſum queas quicquid de nobis ad inanem inuidiam fertur, referturque, cognoſcere. Sed inſinuanda prius ſanctitati tuæ eſt qualitas quæſtionis, de qua iſta naſcuntur : quò tibi magìs pateat falſitas obloquentium : & videas quam lucem, quibus tenebris conentur obducere.

Pelagiana igitur hęreſis, quo dogmate Catholicam fidem deſtruere adorſa ſit, & quibus impietatum venenis viſcera Eccleſiæ, atque ipſa vitalia corporis Chriſti voluerit occupare, notiora ſunt, quàm vt opere narrationis indigeant. Ex his tamen vna eſt blaſphemia, nequiſſimum & ſubtiliſſimum germen aliarum, quâ dicunt, GRATIAM DEI SECVNDVM MERITA HOMINVM DARI. Cùm enim primùm tantam naturę humanæ vellent aſtruere ſanitatem, (*alij ſanctitatem*) vt per ſolum liberum arbitrium poſſet aſſequi Dei regnum : eo quòd tam plenè ipſo conditionis ſuæ præſidio iuuaretur, vt habens naturaliter rationalem intellectum, facilè bonum eligeret, malumque vitaret : & vbi in vtraque parte libera ęſſent opera voluntatis, non facultatem his qui mali ſunt, ad bonum deeſſe, ſed ſtudium. Cùm ergo, vt dixi, totam iuſtitiam hominis, ex naturali vellent rectitudine, ac poſſibilitate ſubſiſtere, atque hanc definitionem doctrina ſana reſpueret, damnatum à Catholicis ſenſum, & multis poſtea hæreticæ fraudis varietatibus coloratum, hoc apud ſe ingenio ſeruauerunt, vt ad incipiendum, & ad proficiendum, & ad perſeuerandum in bonum, neceſſariam homini Dei gratiam profiterentùr. Sed in hac profeſſione, quomodo vaſa iræ molirentur irrepere, ipſa Dei gratia vaſis miſericordiæ reuelauit. Intellectum eſt enim, ſaluberriméque perſpectum, hoc tantùm eos de gratia confiteri, quòd quædam libero arbitrio ſit magiſtra, ſeque per cohortationes, per legem, per doctrinam, per creaturam, per contemplationem, per miracula, perque terrores extrinſecus iudicio eius oſtendat, quo vnuſquiſque ſecundùm voluntatis ſuæ motum, ſi quæſierit, inueniat : ſi petierit, recipiat : ſi pulſauerit, introeat. Quia ſcilicet gratiæ ipſius vocatio, hoc primùm circa nos agat, vt noſtræ facultatis arbitrium admoneat ; nec aliud ſit gratia, quàm lex, quàm propheta, quàm doctor ; cui circa omnes homines per vniuerſum mundum commune & generale ſit ſtudium, vt qui voluerint, credant, & qui crediderint, iuſtificationem merito fidei, & bonæ voluntatis accipiant : ac ſic gratia Dei ſecundùm hominum meritum tribuatur : atque hoc modo gratia non ſit gratia : quia ſi meritis redditur, & non ipſa eſt bonorum creatrix, fruſtrà gratia nominatur.

Has autem verſutias, quibus ſe filij tenebrarum in ſimilitudinem filiorum lucis transfigurare voluerunt, cum & Orientalium Epiſcoporum iudicia, & Apoſtolicæ ſedis authoritas,

&

& Africanorum Conciliorum vigilantia deprehenderit: beatiſſimus quoque Auguſtinus, præcipua vtique in hoc tempore portio Domini Sacerdotum copioſè & pulchrè in multis voluminum diſputationibus deſtruxit: vt pote inter multa Dei dona quibus illum abundantiſſimè ſpiritus veritatis impleuit, habens etiam hanc ſcientiæ & ſapientiæ ex Dei charitate virtutem, vt non ſolùm iſtam adhuc in ſuis detruncationibus palpitantem, ſed etiam multas prius hæreſes inuicto Dei verbi gladio debellaret. Cui inter tot certaminum palmas, inter tot triumphorum coronas, ad illuminationem Eccleſiæ, & ad gloriam Chriſti, quâ ipſe illuſtratus eſt, perfulgenti, quidam noſtrorum, quod de ipſis multum dolendum eſt, occultis, ſed non incognitis ſuſurrationibus obloquuntur: & prout ſibi obnoxias aliquorum aures, opportunaſque repererint, ſcripta ejus, quibus error Pelagianorum impugnatur, infamant: dicentes eum liberum arbitrium penitus ſubmouere, & ſub gratiæ nomine, neceſſitatem prædicare fatalem. Adjicientes etiam illum duas humani generis maſſas, & duas credi velle naturas: vt ſcilicet tantæ pietatis viro, paganorum & Manichæorum aſcribatur impietas. Quæ ſi vera ſunt, cur ipſi tam negligentes, ne dicam tam impij ſunt, vt tam abruptam perniciem ab Eccleſia non repellant. Tam inſanis prædicationibus non reſiſtant? nec ſaltem aliquibus ſcriptis, cum à quo talis emanat doctrina, conueniant? Magnâ enim gloriâ ſuâ humano generi conſuluerint, ſi Auguſtinum ab errore reuocauerint: niſi fortè modeſti homines nouique cenſores, magnorum priùs meritorum ſeni honorabiliter ac miſericorditer parcũt; & ſecuri, quia libros ejus nemo vſque recipiat, conquieſcunt atque ignouerunt. Imò nouerunt, non ſolùm Romanam Africanamque Eccleſiam, & per omnes mundi partes vniuerſos promiſſionis filios, cum doctrina hujus viri, ſicut in tota fide, ita in gratiæ confeſſione congruere. Sed etiam in ipſis his locis, in quibus aduerſus eum querimonia concitatur, eſſe propitio Deo plurimos, qui AD PERCEPTIONEM EVANGELICÆ APOSTOLICÆQVE DOCTRINÆ, SALVBERRIMIS EIVS DISPVTATIONIBVS IMBVVNTVR, & quotidie in membris Corporis Chriſti, in quantum ea ipſe multiplicat, dilatantur. Si rectè reprehendimur, cur non conſtantèr arguimur? Si arguendi non ſumus, cur occulta obtrectatione mordemur? Sed quis neſcit, cur iſta priuatim de ſtomacho garriant, & publicè de conſilio conticeſcant? volentes enim in ſua iuſticia magis, quàm in Dei gratia gloriari, moleſtè ferunt, quòd his quę aduerſum EXCELLENTISSIMÆ AVTHORITATIS VIRVM, inter multas collationes aſſeruere, reſiſtimus. Nec dubitant, ſi quam hinc mouerint quæſtionem, in qualibet frequentia Sacerdotum, in qualibet congregatione populorum, centenis ſibi beatiſſimi Auguſtini voluminibus obuiandum. Quæ cùm cordibus audientium manifeſtare cœperint, potentiſſimam Chriſtianæ fidei veritatem, & de fontibus diuini eloquii præſentium animos inundare, quis fidelium, quis piorum, recognitis & commendatis ſibi ſalutis ſuæ cauſis amaritudinem iſtam volet fumoſæ recipere vanitatis? Ego quidem etiam hoc de diuitijs miſericordiæ Dei ſpero, quòd quos nunc libero falli arbitrio ſuo, & ab humanitatis via patitur euagari, non vſquequaque, neque in finem ſit intelligentiâ fraudaturus: ſed hunc ipſum in longiora progreſſum, ideo ab eo tardius reuocari, vt opus gratiæ ejus majore gloria celebretur, cùm ſibi etiam aduerſantium corda ſubdiderit, quibus de virtutum ſtudio exortum eſt periculum, & de morum probitate diſcrimen. Non quia quiſquam carere his debeat, ſed quia miſerrimus eorum vſus eſt, cùm ex naturali putantur facultate prodiſſe, aut ex largitate quidem gratiæ, ſed aliquo vel boni operis, vel bonæ voluntatis merito præcedente veniſſe.

Aſſerunt quidam hæc quibuſdam ſanctarum Scripturarum teſtimonijs, ſed non rationabiliter adſumptis. Ad defenſionem enim alicujus definitionis, ea promenda ſunt, quæ alteri intellectui, à quo videtur definitio diſſonare, non cedant, & eam regulam, cui ſunt aptata, non deſerant. Dictum ergo aiunt libero arbitrio vtentibus: *venite ad me omnes qui laboratis* Matth. 11. 28.
& onerati eſtis, & ego vos reficiam. Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me quoniam mitis ſum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus veſtris. Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue. Quod ad omnes homines volunt pertinere laborantes in incerto iſtius vitæ, oneratoſque peccatis: vt qui voluerint manſuetudinem & humilitatem Saluatoris imitari, & iugum mandatorum eius ſubire, inueniant requiem animabus ſuis in ſpe vitæ æternæ: qui autem hęc facere noluerint, ſua culpa careant ſalute: quam ſi voluiſſent, potuerant obtinere. Sed audiant & dictum à Domino libero arbitrio vtentibus: *ſine me nihil poteſtis facere. Et, nemo venit ad me, niſi Pater, qui miſit me, attraxerit eum. Et, nemo poteſt venire ad me, niſi datum ei fuerit à Patre meo. Et, ſicut Pater viuificat mortuos, ita & filius, quos vult viuificat. Et, nemo nouit filium niſi Pater, neque Patrem quis* Io. 15. 5.
nouit niſi filius, & cui filius voluerit reuelare. Quæ omnia, cùm ſint incommutabilia & ne- Io. 6. 44.
queant vlla interpretatione in ſenſum alium detorqueri, quis ambigat tunc liberum arbitrium Io. 5. 21.
cohortationi vocantis obedire, cùm in illo gratia Dei affectum credendi obediendique gene- Luc. 10. 22.
rauerit? Alioquin ſufficeret moneri hominem, non etiam in ipſo nouam fieri voluntatem: Prov. 8. 35.
ſicut ſcriptum eſt: *præparatur voluntas à Domino.* Et ſicut ait Apoſtolus: *Deus eſt enim qui* Philipp. 2. 13.
operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate. Pro qua bona voluntate, niſi quam

in ipſis operatus eſt Deus, vt quod donauerat velle, donaret & facere?

Dicunt etiam ad demonſtrandam liberi arbitrij facultatem, magnum in Centurione Cornelio, extare documentum: eo quòd ante gratiæ perceptionem, timens atque orans Deum, eleemoſynis, & iejunijs, & orationi ſpontaneo ſtudio fuerit intentus, atque ob hoc diuino teſtimonio laudatus, donum regenerationis acceperit: neque intelligunt omnem illam præparationem Cornelij, per Dei gratiam fuiſſe collatam, *quem nec timuiſſet, nec inuocaſſet niſi iam accepta fide mundante cor, Deo credens placuiſſet.* Siquidem cùm S. Petrus per viſionem omne genus animalium de baptizando Cornelio, ac perinde de omnibus gentibus doceretur, atque ille immundum & indiſcretum cibum Iudaicâ obſeruantiâ recuſaret, trina ad eum vox facta ſit
Act. 10. 15. dicens: quod Deus mundauit, tu ne commune dixeris. Quo ſatis apertè oſtenditur omnia bona opera quæ in Cornelio præceſſerunt, Dei gratia ad emundationem ipſius inchoaſſe: vt cui Dominus iam impertierat hoc donum, non dubitaret Apoſtolus conferre Sacramentum: ne nouæ & necdum reuelatæ vocationis vacillaret exordium, niſi per ipſa indicia præcedentium
2. Theſſ. 3. 2. ſtudiorum Deum in adſumendis conſtaret operatum. Non enim omnium eſt fides, nec omnes credunt Euangelio: ſed qui credunt, Dei aguntur Spiritu: qui non credunt, libero auertuntur arbitrio.

Conuerſio ergo noſtra ad Deum, non ex nobis, ſed ex Deo eſt: ſicut Apoſtolus dicit: gra-
Epheſ. 2. 8. tia ſalui facti eſtis per fidem, & hoc non ex vobis, ſed Dei donũ eſt: & non ex operibus, ne quis glorietur: Agnoſcat ſe humana debilitas, & in primo homine vniuerſarũ generationum damnata ſucceſſio: & cum mortui viuificantur, cùm cæci illuminantur, cùm impij iuſtificantur, confiteantur vitam, & lumen, & iuſtitiam ſuam Ieſum Chriſtum. Et qui gloriatur, in Domino glorietur, non in ſe. Qui cùm eſſet impius, & cæcus, & mortuus, a liberatore ſuo gratis accepit & iuſtitiam, & lumen, & vitam. Non enim iuſtè agebat, & aucta eſt iuſtitia eius: nec ad Deum gradiebatur; & confirmatus eſt curſus eius: nec diligebat Deum, & inflammata eſt charitas eius. Sed cùm eſſet ſine fide, ac perinde impius, accepit ſpiritum fidei, & factus eſt
Rom. 1. 17. Hebr. 11. 6 iuſtus. Iuſtus autem ex fide viuit: & ſine fide nemo poteſt placere Deo. Et omne quod non
Rom. 14. 23. eſt ex fide, peccatum eſt. Vt ſcilicet intelligat IVSTITIAM INFIDELIVM NON ESSE IVSTITIAM: *veram ſcilicet, & ſecundùm Deum*: quia ſordet natura ſine gratia. Amiſsâ quippe naturali innocentiâ, homo exul ac perditus, ambulans ſine via, profundiores intrabat errores: ſed quæſitus, & inuentus, & reportatus eſt, & in via, quæ veritas, & vita eſt, introductus ad dilectionem in Deum qui illum non diligentem prior dilexit, agnitus eſt: ſicut dicit B. Apoſtolus
1. Io. 4. 10. Ioannes: non quaſi nos dilexerimus Deum, ſed quoniam ipſe dilexit nos. Et iterum: nos
Ibid. 19. ergo diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos. Et idem dicit: chariſſimi, diligamus
Ibid. 7. inuicem quoniam charitas ex Deo eſt. Et omnis qui diligit, ex Deo natus eſt, & cognoſcit Deum. Qui non diligit, non nouit Deum, quia Deus charitas eſt. Cui B. Paulus congruit,
Gal. 5. 6. dicens: in Chriſto Ieſu, neque Circumciſio neque præputium valet aliquid: ſed fides quæ per dilectionem operatur. Vnde habetur hæc fides connexa charitati, niſi vnde eam ipſe monſtrat
Philipp. 1. 29. acceptam? dicens: quia vobis donatum eſt pro Chriſto, non ſolùm vt in eum credatis, ſed etiam vt pro ipſo patiamini. Quod vtique fieri ſine magnâ charitate non poterat. Et iterum:
Rom. 5. 5. charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Sine qua
1. Cor. 13. 1. & ſeq. charitate Apoſtolus, quantam fidem, quantamque ſcientiam, quas virtutes, quæ ſtudia, quos labores, nihil prodeſſe teſtatur. Quia ſcilicet multa laudabilia atque miranda poſſunt in homine reperiri, quæ ſine charitatis medullis habent quidem pietatis ſimilitudinem, ſed non habent veritatem. Hoc ergo tanto, & tam ineffabili bono nemo inuentus eſt dignus. Sed qui-
Coloſſ. 1. 12. cumque electus eſt à Deo, factus eſt dignus; ſicut dicit Apoſtolus: gratias agentes Patri, qui dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum in lumine, qui eripuit nos de poteſtate tenebrarum,
2. Tim. 1. 8. & tranſtulit in regnum filij dilectionis ſuæ. Et idem ad Timotheum: conlabora, inquit, Euangelio ſecundùm virtutem Dei qui nos liberauit, & vocauit vocatione ſancta; non ſecundùm opera noſtra, ſed ſecundùm propoſitum, & gratiam quæ data eſt nobis in Chriſto Ieſu ante tem-
Tit. 3. 3. pora ſæcularia. Et ad Titum: Eramus, inquit, & nos aliquando inſipientes & increduli, errantes & ſeruientes deſiderijs & voluptatibus varijs, in malitia & inuidia agentes, odibiles, odientes inuicem. Cùm autem benignitas & humanitas apparuit Saluatoris noſtri, non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus, ſed ſecundùm ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit, gratia igitur Dei quoſcumque iuſtificat, non ex bonis meliores, ſed ex malis bonos fecit: poſtea, per profectum; ex bonis factura meliores: non adempto libero arbitrio, ſed liberato. Quod donec ſine Deo ſolum fuit, mortuum fuit iuſtitiæ, vixitque peccato. Vbi autem ipſum illuminauit miſericordia Chriſti, erutum eſt à regno diaboli, & factum eſt regnum Dei, in quo vt permanere poſſit, ne ea quidem facultate ſufficit ſibi, niſi inde accipiat perſeuerantiam, vnde accepit induſtriam.

Quoniam & ipſius S. Petri ardentiſſima fides, in tentationibus defeciſſet, niſi pro eo Do-
Luc. 22. 31. minus ſupplicaſſet: ſicut Euangeliſta manifeſtat dicens: dixit autem Ieſus Petro: Simon Si-

mon, ecce Satanas poſtulauit vt vos cribraret velut triticum. Ego autem rogaui pro te ne deficiat fides tua; *ſcilicet totali defectu, & vſque in finem abſque reditu. Vel et locutus eſt hoc in perſona totius Eccleſiæ numquam defecturæ*: & tu tandem conuerſus, confirma fratres tuos, & roga ne intretis in tentationem: & vt magis probaretur liberum arbitrium nihil poſſe ſine gratia: cui dictum fuerat: confirma fratres tuos, & roga ne intretis in tentationem: cuique reſpondit, vtique ex libero arbitrio; Domine, tecum paratus ſum & in carcerem, & in mortem ire: eidem prædicitur, quòd priuſquam gallus cantet, ter Dominum negaturus ſit. Quod quid eſt aliud, quàm quòd in fine defecturus ſit? Certè rogauerat pro eo Dominus, ne deficeret fides ipſius. Nec vtique fruſtra rogauerat, cuius vna erat cum eo quem rogauerat, operatio. Sed ne libero arbitrio videretur ſtare, qui de ſe magna promiſerat, permittitur periclitari, vt conturbatum ac deficientem ille reſpiciat, & reficiat, ſine quo nemo conſiſtit, nemo perſiſtit.

Ab hac autem confeſſione gratiæ Dei, ideo quidam reſiliunt, ne cùm eam talem confeſſi fuerint, qualis diuino eloquio prædicatur, & qualis opere ſuæ poteſtatis agnoſcitur, etiam hoc neceſſe habeant confiteri, quòd ex omni numero hominum per ſæcula cuncta natorum, certus apud Deum definituſque ſit numerus prædeſtinati in vitam æternam populi, & ſecundùm propoſitum Dei vocantis electi. Quod quidem tam impium eſt negare, quàm ipſi gratiæ contraire. Neque enim remotum eſt ab inſpectione communi quot ſæculis, quàm innumera hominum millia erroribus ſuis impietatibuſque dimiſſa, ſine vlla veri Dei cognitione defecerint: ſicut etiam in actibus Apoſtolorum, Pauli & Barnabæ verba declarant, dicentium Iconijs. Viri fratres, quid hæc facitis? & nos ſumus mortales ſimiles vobis homines, adnuntiantes vobis; vt ab his vanis conuertamini ad Deum viuum qui fecit cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis ſunt: qui in præteritis generationibus dimiſit omnes gentes ingredi vias ſuas. Et quidem non ſine teſtimonio ſemetipſum relinquens, benefaciens eis, de cœlo dans pluuiam & tempora fructifera, implens cibo & lætitia corda eorum. Cùm vtique ſi eis vel naturalis intelligentia, vel vſus beneficiorum Dei ad capeſſendam vitam æternam ſufficere potuiſſet, noſtro etiam tempore rationalis nos contemplatio, & temperies aëris, & fructuum copia, ciborumque ſaluaret: quia ſcilicet melius naturâ vtentes; Creatorem noſtrum propter quotidiana ipſius dona coleremus. Sed abſit ab animis piorum, & Chriſti ſanguine redemptorum ſtulta nimium & pernicioſa perſuaſio. Naturam humanam non liberat extra vnum mediatorem Dei & hominum hominem Chriſtum Ieſum: ſine illo nemini ſalus. Sicut ipſe fecit nos, & non ipſi nos: ita ipſe reficit nos, & non ipſi nos. Ac ne ſibi facultas hominis, pretium reparationis huius; vel poſt reſtitutionem ſui, per opera videretur iuſtitiæ repenſare, effuderunt ſe diuitiæ bonitatis Dei, in ipſa quorundam primordia paruulorum: in quibus nec præcedens eligitur, nec ſecutura deuotio, non obedientia, nec diſcretio, non voluntas. De his enim loquor, qui mox vt nati ſunt, renaſcuntur: & rapti ab hac vita, æternæ beatitudini deputantur: cùm tamen innumerabilis multitudo, ejuſdem naturæ, ejuſdemque conditionis infantium, ſine regeneratione decedat, de qua dubitari non poteſt, quod partem in Dei ciuitate non habeat.

Act. 14. 14.

Pſal. 99. 3.

Et vbi eſt illud quod nobis quaſi contrarium, à non intelligentibus ſemper opponitur? Quòd Deus omnes homines velit ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Namquid non ſunt de omnibus hominibus, qui à præteritis generationibus vſque in hoc tempus ſine Dei cognitione perierunt? Et ſi majoribus natu, quod rectè non dicitur, mala opera quæ libero arbitrio commiſerant, obfuerunt; quaſi boni, non mali gratiâ liberentur, inter ſaluatos paruulos, & non ſaluatos paruulos, quæ meritorum potuit eſſe diſcretio? Quid iſtos introduxit in regnum Dei? Quid iſtos excluſit à Dei regno? Equidem ſi meritum conſideres, non vna pars ſaluari meruit ſed vtraque damnari: quia omnibus in Adæ præuaricatione proſtratis, niſi quoſdam adſumeret miſericors gratia, maneret ſuper vniuerſos inculpata iuſtitia. Quæ autem ſit diſcretionis iſtius in ſecreto Dei conſilio cauſa vel ratio, & ſupra facultatem humanæ cognitionis inquiritur, & ſine fidei diminutione neſcitur; modò confiteamur neminem immeritò perdi, neminem meritò liberari: *& omnipotentiſſimam* Domini bonitatem, omnes ſaluare, & omnes ad agnitionem veritatis imbuere, *quos vult* omnes fieri ſaluos, & ad agnitionem veritatis venire. *Niſi enim ipſo vocante, docente,* ſaluante, nemo venit, nemo eruditur, nemo ſaluatur. *Quia ipſi indifferenter omnibus* hominibus iubentur prædicare Doctores, & ſemen verbi vbique diſſerere, tamen neque qui plantat, neque qui rigat eſt aliquid, ſed qui incrementum dat Deus. Vnde cùm Apoſtoli gentibus Euangelium prædicare cœpiſſent, de parte quadam eorum qui audierant, ſcriptura commemorat, dicens: Audientes autem gentes gauiſæ ſunt, & glorificabant verbum Dei, & crediderunt quotquot erant prædeſtinati in vitam æternam. Et alibi cùm multæ mulieres audirent Paulum docentem: quædam, inquit, mulier nomine Lydia purpuraria ciuitatis Tyatyrorum colens Deum, audiuit: cujus Dominus aperuit cor, vt intenderet his quæ

1. Tim. 2. 4.

1. Cor. 3. 7.

Act. 13. 48.

Ibid. 16. 14.

dicebantur à Paulo. Et rurſum, eo ipſo tempore quo ad omnes gentes prædicatio Euangelij mittebatur, quædam loca Apoſtolis adire prohibebatur ab eo qui vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Multis vtique in illa retardatis & auerſis Euangelij morâ, ſine agnitione veritatis, & ſine regenerationis conſecratione morituris. Dicat ergo
Act. 16. 6. ſcriptura quod geſtum eſt: Tranſeuntes autem, inquit, Phrygiam & Galatiæ regionem, vetiti ſunt à ſancto Spiritu loqui verbum in Aſia. Cùm veniſſent autem in Myſiam tentabant ire in Bithyniam, & non permiſit illis Spiritus Ieſu.

Quid autem mirum ſi inter ipſa Euangelicæ prædicationis exordia, non poterant ire Apoſtoli, niſi quò eos Spiritus Dei ire voluiſſet; cum videamus pleraſque gentes modò primum Chriſtianæ gratiæ fieri cœpiſſe participes: alias autem nullum adhuc odorem boni illius attigiſſe? an dicendum eſt voluntati Dei humanas obſiſtere voluntates, & tam feros, tamque intractabiles horum hominum mores, vt Euangelium ideo non audiant, quia prædicationi
Pſal. 32. 15. impia corda non pateant? Et quis iſtis corda mutauit, niſi qui finxit ſingillatim corda eorum? Quis hujus rigoris duritiem ad obediendi molliuit affectum, niſi qui potens eſt de lapidibus
Matth. 3. 9. Abrahæ filios ſuſcitare? Et quis dabit prædicantibus intrepidam, illæſamque conſtantiam, niſi
Act. 18. 9. ille qui ait Paulo; noli timere, ſed loquere, & ne taceas propter quod ego ſum tecum, & nemo apponetur tibi vt noceat te, quoniam populus eſt mihi multus in hac ciuitate? Puto autem, quòd nemo audeat dicere vllam mundi gentem, vllam terræ prætermittendam eſſe regionem in qua non ſint Eccleſiæ tabernacula dilatanda, dicente Deo poſtula à me, & dabo tibi gentes
Pſal. 2. 8. hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ. Et iterum: Reminiſcentur, &
Pſal. 21. 28. & conuertentur ad Dominum vniuerſi fines terræ, & adorabunt in conſpectu eius, vniuerſæ
Matth. 24. 14. patriæ gentium, dicente quoque ipſo Domino: prædicabitur Euangelium in vniuerſo mundo, in teſtimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis. Quæcumque ergo gentes nondum
Act. 13. 48. audierunt, audient Euangelium, & credent quotquot ex eis præordinati ſunt in vitam æternam. Non enim alij venient in conſortium hæreditatis Chriſti, quàm qui ante conſtitutionem
Epheſ. 1. 11. mundi electi ſunt, & prædeſtinati atque præſciti, ſecundum propoſitum eius qui omnia operatur ſecundum conſilium voluntatis ſuæ.

Confiteamur igitur opera Domini & glorificemus miſericordias eius, Nec impatienter feramus, quòd quæ aut quanta ſint electionis vaſa non nouimus. Quia & in anterioribus ſæculis,
Pſal. 75. 1. quando de vnius gentis populo dicebatur: Notus in Iudæa Deus, in Iſraël magnum nomen eius: futura gentium latebat electio, & poſt modum innotuit, quòd reuelatum ante non fue-
Epheſ. 3. 5. rat; ſicut dicit Apoſtolus: quòd in alijs generationibus non eſt agnitum filijs hominum, ſicut nunc reuelatum eſt ſanctis Apoſtolis ejus, & Prophetis in Spiritu ſancto, eſſe gentes cohære-
Act. 10. 45. des, & concorporales, & cõparticipes promiſſionis, in Chriſto Ieſu & in Actibus Apoſtolorũ: obſtupuerunt, inquit, ex circumciſione fideles qui venerant cum Petro, quia & in nationes gratia Spiritus ſancti effuſa eſt. Si enim conſilium vocationis ſuæ Dominus quandiu voluit, abſcondit, ac diſtulit, & quando voluit reuelauit; *quàm clarum eſt, noluiſſe Deum tot gentiles ad*
Pſal. 147. 9. *agnitionem veritatis venire, cùm notus tantùm in Iudæa eſſet Deus, & iudicia ſua non manifeſtaret eis,*
Act. 4. 15. *nec taliter faceret omni Nationi, dimittens gentes ingredi vias ſuas, ambulare in adinuentionibus ſuis,*
Pſal. 80. 13. *exceptis pauciſſimis, vno inter Orientales Iob, Melchiſedech, & duobus Centurionibus, Euangelij & Actorum fidelibus, in ſcriptura memoratis*; ſanctiſque eius ignorantia iſta non nocuit, cur ſpei noſtræ obeſſe credimus, ſi in quo numero, quibuſue hominibus, vaſa miſericordiæ in gloriam præparantur, occulitur? Cùm tamen conſtet regnum cœlorum omnes ingreſſuros bonos, eis donante Dei gratia: *& hi ſunt, quos vult omnes ſaluos fieri, nullum ex eis perire, aut perdere, ex omnibus gentibus, & populis, & linguis, & tribubus*: & nullos ingreſſuros malos, hoc ipſorum merente nequitia.

Nimiùm verò ineptè nimiùmque inconſideratè ab aduerſantibus dicitur, quòd per hanc Dei gratiam, libero nihil relinquatur arbitrio. Quamuis enim in paruulis baptiſmum tranſeuntibus manifeſtiſſimè nullum opus, nulluſque appetitus eorum voluntatis exiſtat: & pleroſque vtentes quidem libero arbitrio, ſed auerſos à vero Deo, vitamque id flagitijs exigentes, liberatrix regeneratio in ipſo exhalandi ſpiritus fine ſanctificet: tamen ſi eam filiorum Dei partem, quæ ad pietatis opera reſeruatur, pio conſideramus intuitu, nonne in eis non peremptum inueniemus liberum arbitrium, ſed renatum? Quod vtique cùm ſolum eſſet, ſibique permiſſum, non niſi in ſuam perniciem mouebatur. Ipſum enim ſe excæcauerat, & ipſum ſe illuminare non poterat. Nunc autem idem arbitrium conuerſum eſt, non euerſum. Et donatum eſt ei, aliter velle, aliter ſapere, aliter agere, & incolumitatem ſuam non in ſe, ſed medico collocare. Quia necdum tam perfecta vtitur ſanitate, vt ea quæ ei nocuerant, nequeant iam nocere: aut ab inſalubribus poſſit iam ſuis viribus temperare. Proinde homo qui in libero arbitrio fuit malus, in ipſo libero arbitrio factus eſt bonus; ſed per ſe malus, per Deum bonus. Qui eum ita in illum initialem honorem, *ſtatus innocentiæ* alio initio reformauit, vt ei non ſolum culpam malæ voluntatis, & actionis remitteret, ſed etiam benè velle, benè agere,

atque in his permanere donaret. Omne enim, inquit, Apoſtolus Iacobus, datum optimum, & omne donum perfectum, de ſurſum eſt, deſcendens à patre luminum. Qui quale ſit liberum arbitrium, quod humano ſpiritu agitur, & quale ſit quod à Deo regitur, euidenter oſtendit, dicens: Quòd ſi zelum amarum habetis, & contentiones in cordibus veſtris, nolite gloriari aduersùm veritatem, & mendaces eſſe, Non eſt iſta ſapientia de ſurſum deſcendens, ſed terrena, animalis, diabolica. Vbi enim zelus & contentio, ibi inconſtantia, & omne opus prauum. Quæ autem de ſurſum eſt ſapientia, primùm quidem pudica eſt, deinde pacifica, modeſta, ſuadibilis, plena miſericordiæ & fructibus bonis, non diiudicans, ſine ſimulatione. Quicumque ergo his virtutibus ſtudent atque inhærent, non ſua, ſed ſuperna ſapientia illuſtrati ſunt: quoniam Dominus dat ſapientiam, & à facie eius ſcientia & intellectus. Et hæc eorum veriſſima gloria eſt, ſi non in ſe, ſed in Domino glorientur. Iac. 1. 17. Iac. 3. 14. Prou. 2. 6.

Ea autem quæ de fato, & de duabus maſſis, duabuſque naturis, ſtultiſſimo mendacio, intenti viri iniuriæ iactitant, neque ipſum quidem onerant, in cuius libris copioſiſſimè huiuſmodi deſtruuntur errores, nec nos perturbant, qui tales opiniones cum ſuis autoribus execramur. Sed videant quomodo ſe à dedecore iſtius exuant falſitatis, qui poſſunt tam inepta confingere, ſi hi quorum abutuntur auribus, aliquantulùm diligentiæ ad cognoſcenda ea quæ PRÆSTANTISSIMVS MINISTER GRATIÆ diſputauit intenderit. Licet omnem iſtius inquiſitionis moram, ipſi qui hæc loquuntur præuenire deberent, proferendo atque explicando libros; vllamue eorum particulam demonſtrando, quam per dubium ſaltem intellectum, tali interpretationi obnoxiam vir ſanctus ediderit. Sed prorſus nihil apud nos tale audierunt, nihil tale legerunt: quia non fato quicquam geri, ſed omnia Dei iudicio nouimus ordinari. Nec ex duabus maſſis, duabuſve naturis, ſed ex vna maſſa quæ eſt caro primi hominis, vnam ſcimus omnium hominum creatam crearique naturam, & eandem per ipſius primi hominis liberum arbitrium, in quo omnes peccauerunt eſſe proſtratam: nec vllo modo ab æternæ mortis debito liberam, niſi eam ad imaginem Dei, ſecundæ creationis Chriſti gratia reformauerit. LIBERVMQVE EIVS ARBITRIVM AGENDO, SPIRANDO, AVXILIANDO, ET VSQVE IN FINEM PRÆEVNDO SERVAVERIT. Act. 17. 26. Rom. 5. 12.

Vnde quia perſpicit ſanctitas tua, ſi tamen ſermonis mei non obſiſtit obſcuritas, fruſtra quoſdam de nobis conqueri: & omnes illas ineptas criminationes, ad exaſperandos, auertendoſque animos eorum quibus aliud volunt perſuadere, contexi. Confide ergo in virtutem miſericordiæ Dei, quoniam hæc contradictio, ſicut in alijs mundi partibus, ita & in his regionibus conquieſcit: VT PRÆDICATIO SVMMI HOC TEMPORE IN ECCLESIA VIRI, etiam ab his à quibus ad præſens reuellitur, adiuuetur. Tu autem dilectiſſime & venerandiſſime mihi frater, SI VERE DE HIS QVÆSTIONIBVS INSTRVI DESIDERAS SICVT DESIDERARE TE CONVENIT, IPSIS B. AVGVSTINI DISPVTATIONIBVS COGNOSCENDIS IMPENDE CVRAM: VT IN CONFITENDA DEI GRATIA DEFÆCATISSIMAM AC SALVBERRIMAM EVANGELICÆ APOSTOLICÆQVE DOCTRINÆ INTELLIGENTIAM CONSEQVARIS. Gratia Dei & pax Domini Ieſu Chriſti cuſtodiat te in omni tempore, & per viam veritatis dirigat in vitam æternam.

EPISTOLA SYNODICA 265. EPISCOPORVM AFRICÆ

In Sardinia exulum, cuius Author eſſe creditur S. Fulgentius, & habetur inter opera eius, & refertur to. 6. parte 1. Bibliothecæ Patrum. pag. 150.

Baron. an. 504. ex Theoph. 220. ex Sigeb. & Marian. Scot. 225.

DEi gratiâ plurimùm amplectendis ſanctis fratribus, Ioanni Presbytero & Archimandritæ, & Venerio Diacono, & fidelibus viris, quorum in veſtra Epiſtola ſubſcriptio continetur, Dacianus, Fortunatus, Boëthus, Victor, Scholaſticus, Orontius, Vindicianus, Victor, Ianuarius, Victorianus, Photinus, Quodvultdeus, famuli Chriſti, in Domino ſalutem.

Quantùm membra Eccleſiaſtici corporis, per Chriſti gratiam in vnitate fidei compages retinet charitatis; tantùm neceſſe eſt, vt per inuicem ſolicita ſint membra, vt repulſo cuiuſlibet praui dogmatis verbo, non ſolùm ſeruandæ verùm etiam reparandæ ſanitati, iugis atque indefeſſa tam ſermonis, quàm orationis impendatur inſtantia. Sic enim fit, vt dum ſolicitudo fraternæ puritatis inuigilat, ipſe Spiritus ſanctus, per quem charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, diligentibus Dominum, & in Domino proximum, omnia cooperentur in bonum. Quia ſicut ipſam dilectionem dono gratiæ ſpiritualis accipimus, ita dum pro fratribus ſoliciti ſumus, non ſolùm diuinam ineſſe nobis gratiam demonſtramus, verùm etiam, quantò magìs à nobis puritas charitatis impenditur, tantò magìs gratia nobis diuinæ retributionis augetur. Accepimus itaque veſtræ charitatis Epiſtolam, quæ noſtrum ex parte releuauit, ex parte verò mœſtificauit exilium. Gaudemus enim quia rectam tenetis de gratia Dei ſenten- Rom. 5. 5. Rom. 8. 28.

tiam, cuius lumine illuminatur, & iuuamine gubernatur liberum humanæ mentis arbitrium. Sed quadam ſumus nebula mœroris affecti, quia ſignificaſtis quoſdam fratres in quæſtione de gratia Dei, & humano arbitrio: NON RECTVM TENERE FIDEI CATHOLICÆ TRAMITEM: SED AVERSVS DEI GRATIAM ELEVARE VELLE HVMANI ARBITRII LIBERTATEM. Vbi primùm, dilectiſſimi, debetis agnoſcere, immo vos non ambigimus agnouiſſe, ad hoc diuinitus iſta permitti, vt hinc diuinæ gratiæ virtus documento poſſit indicij manifeſtioris intelligi. Quandoquidem ipſa gratia nullatenus agnoſcitur, niſi detur: quæ quandiu non eſt in homine, tandiu neceſſe eſt vt ei aut ſermone repugnet, aut opere. Nam ſermone repugnat gratię Dei, qui ſenſum gerit fidei Chriſtianæ contrarium: repugnat autem opere, qui in moribus ſuis Chriſtianæ vitæ non tenet inſtitutum.

Hoc quippe in homine agit gratia diuinitus data vt animus dono fidei charitatiſque præcepto, & ſermonem bonum proferat, & ſtudio bonæ operationis inſiſtat. Quod fidelibus diuinitùs dari, beatus & oſtendit & popoſcit Apoſtolus dicens: ipſe autem Dominus noſter Ieſus
2. Theſſ. 2. 15. Chriſtus & Deus Pater noſter qui dilexit nos, & dedit conſolationem ęternam & ſpem bonam in gratia, exhortetur corda veſtra, & confirmet in omni opere bono & ſermone. A Deo itaque nobis eſt omnis gratia boni ſermonis, & operis, à quo nobis etiam ipſius cogitationis bonæ manifeſtum eſt ſufficientiam tribui: vt diſcat homo non in ſe, ſed in Domino glo-
2. Cor. 3. 4. riari. Diuinæ quippe gratiæ bonam cogitationem hominis B. aſſignabat Apoſtolus, quando dicebat; fiduciam autem talem habemus ad Deum, non quòd ſufficientes ſimus cogitare aliquid à nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt. Proinde & ſi quidam gratiam necdum habentes, non ſe intelligunt, non habere: illi tamen qui gratiam diuinitùs acceperunt, eò magìs debent in ipſius gratiæ aſſertione firmari, quò eam vident non omnibus tribui. Neceſſe eſt autem, vt ab eis quibus non tribuitur, ignoretur: & ab eis agnoſcatur, quibus di-
1 Cor. 2. 12. & ſeq. uina largitate donatur. Teſtatur enim Apoſtolus dona Spiritus ſancti ejuſdem Spiritus ſancti acceptione cognoſci: ideo ait; Nos autem non Spiritum hujus mundi accepimus, ſed Spiritum qui ex Deo eſt, vt ſciamus quæ à Deo donata ſunt nobis, quæ & loquimur, non in doctis humanæ ſapientiæ verbis, ſed in doctrina Spiritus, ſpiritualibus ſpiritualia comparantes. Animalis autem homo non percipit ea quæ ſunt Spiritus Dei: Stultitia eſt enim illi: & non poteſt intelligere, quia ſpiritaliter dijudicantur. Spiritualis autem iudicat omnia, & ipſe à nemine iudicatur: per ſanctum ergo Spiritum gratiam accipimus, quo accepto fit in nobis, vt quod accepimus, nouerimus: Proinde ſcienda eſt, dilectiſſimi, & recto tenore veræ fidei profitenda, tam humani arbitrij egena paupertas, quàm diuinæ gratiæ indeficiens largitas. Quid
1. Cor. 4. 7. enim habes, ait Apoſtolus, quod non accepiſti, ſi autem accepiſti quid gloriaris quaſi non acceperis? Ante largitatem quippe gratiæ, eſt in homine quidem liberum arbitrium; ſed non bonum, quia non illuminatum. Proinde niſi gratia detur bonum ipſum arbitrium non habetur. Sic namque eſt liberum hominis arbitrium abſque dono gratiæ, ſicut eſt oculus ſine luce, Nam & oculus ad videndum factus eſt: ſed niſi lumen acceperit, non videbit. Illa autem eſt
Ioa. 1. 9. lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: illuminat autem hominem ſeipſam dando per gratiam. Sicut ergo corporis oculus ſemper indiget lumen accipere, vt ipſum poſſit aſpicere: ſic & libero arbitrio hominis nulla poteſt gratiæ ſuffragari cognitio, niſi detur ipſius gratiæ ſpiritalis infuſio.

Proinde vt de ijs quæ veſtris litteris indidiſtis, QVID HABEAT CATHOLICI DOGMATIS VERITAS, INTIMEMVS, ſingula breuiter definire curauimus, ſequentes donum ejuſdem gratiæ, quod ſanctorum Patrum cordibus & linguis ipſa eſt dignata infundere. Dixiſtis itaque, quòd vobis dicentibus, quòd Eſaü & Iacob necdum natis, Iacob per miſericordiam gratuitam eligitur, Eſaü autem originali peccato detentus, iuſto iudicio Dei eſt odio habitus. Illi è contrario dicunt, in Eſaü figuram eſſe populi Iudæorum, ex futuris malis operibus condemnandi. In Iacob verò eſſe figuram populi gentium, ex futuris operibus bonis ſaluandi. Hæc duo quæ ſingula proponitis, bonum eſt vt Catholica conſenſione iungatis. Sic enim & ab illis Dei gratia competenter agnoſcitur, & à vobis Propheticum myſterium non negatur. In illis namque duobus fratribus dignè accipitur duorum ſignificatio populorum præſertim cùm ipſi Rebeccæ Dominum conſulenti duo prænuntientur populi, ab eius vtero ſeparandi. Veruntamen agnoſ-
Iac. 1. 17. cenda eſt in illa diſcretione & gratuita bonitas, & iuſta ſeueritas. Nam quia omne datum optimum, & omne donum perfectum de ſurſum eſt, deſcendens à patre luminum, & gratiâ diſcernuntur, quicumque ſaluantur: profectò non ſunt electa, neque dilecta in Iacob humana
Rom. 3. 5. opera, ſed dona diuina. Rurſus quia iniquitas noſtra iuſtitiam Dei commendat, proculdubio in Eſaü humanæ iniquitatis eſt, damnata nequitia. In eo quippe gratuitum in Iacob Dominus oſtēdit beneficiū miſericordiæ ſuæ, inquo eum nō pro meritis futuræ cujuſquā bonæ operationis elegit, cui ſeipſum, & fidē, & bona opera donaturū eſſe præſciuit. Inde eſt quod ſemini Abrahæ,
Epheſ. 2. 8. cuius in Iacob figura præceſſit, B. Apoſtolus dicit: gratia ſalui facti eſtis per fidem. Vt oſtenderet fidem non aliquibus bonis meritis dari, ſed ipſius fidei dono omne bonum meritum inchoari,

ipſamque donum Dei eſſe, ſecutus adiunxit; & non ex vobis, ſed donum Dei eſt. Ac ne quiſquam ſibi quorumlibet bonorum operum audeat meritum vendicare, & pro quibuſcumque operibus fidem ſe æſtimet accepiſſe, ſubiecit: non ex operibus, ne quis glorietur. Vt autem oſtenderet non ſolùm fidem, ſed etiam bona opera diuinitus tribui, continuò ſubdidit: ipſius enim factura ſumus, creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis. Quæ non ſolùm à Deo donata, Ibid 9.
ſed ab ipſo præparata teſtatur, dicens: quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Gratiâ itaque Iacob ſaluus factus eſt per fidem, gratiâ conſecutus eſt bonorum operum facultatem. Quocirca, quia certum eſt Eſaü fuiſſe vas iræ, Iacob autem vas miſericordiæ; certiſſimè tenendum Ibid.10.
eſt, quod & ille vt damnaretur, iram iuſtè meruit: non enim iniuſtus Dominus qui iram infert: Rom.3 5.
& iſte vt ſaluaretur, gratis donum miſericordiæ præuenientis accepit. Iacob itaque iuſtificatus gratis per gratiam Dei, factus eſt vas miſericordiæ per indebitam gratiam, & per ipſam miſericorditer eſt præparatus ad gloriam: Eſaü verò per iram iuſtam, iuſtè eſt præparatus ad pœnam. Iniquitas autem noſtra iuſtitiam Dei commendat. Deus ergo in Iacob miſericordiam gratuitæ Rom.3.5.
bonitatis, in Eſaü verò iudicium iuſtæ ſeueritatis oſtendit: qui Sacramento quidem circumciſionis octauo die, ſecundùm tenorem diuinæ conſtitutionis accepto, reatu peccati originalis caruit, ſed per nequitiam cordis, in hominis terreni vetuſtate permanſit; illius ibi IVDICIO DERELICTVS, *quem prior delinquendo dereliquerat*, qui gratis ſaluat, iuſtéque damnat.

In cuius perſona ſignificati ſunt non illi tantùm; qui fidem negant; ſed & illi qui vſque in finem vitæ ſuæ intra Eccleſiam poſiti, in malis operibus perſeuerant. De quibus Apoſtolus ait. Gal.5.21.
Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur. Nam ſicut ille circumciſus periit, quia dilexit tenebras magis quàm lucem: ſic omnis qui non depoſuit veterem hominem, qui Io.3.19.
corrumpitur ſecundùm deſideria erroris, condemnabitur in iudicio, quia non condignè vſus eſt baptiſmatis ſacramento. Ad eundem quippe veterem hominem pertinent, non ſolùm illi qui ignorant Dominum, ſed etiam illi de quibus dicit Apoſtolus: confitentur ſe noſſe Dominum, factis autem negant. Tit.1.16.

De paruulis verò, indubitanter tenenda Catholicæ regula veritatis: quia paruulus qui baptizatur, gratuita Dei bonitate ſaluatur: qui verò ſine baptiſmate moritur, propter peccatum originale damnatur. Nec aliquo dicendus eſt Dei beneficio futuræ impietati præreptus, qui abſque iuſtificationis gratia mortuus, eſt impiorum conſortio deputatus: à qua impietate ſiue paruulus, ſiue maioris ætatis, ſolo quiſque remedio eripitur, ſi Chriſti ſanguine redimatur.

De gratia verò non dignè ſentit, quiſquis eam putat omnibus hominibus dari: cùm non ſolùm non omnium ſit fides, ſed adhuc nonnullæ gentes inueniantur, ad quas fidei prædicatio 2.Theſſ.3.2.
non peruenit. B. autem Apoſtolus dicit: quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt? Rom.10.14.
Aut quomodo credent ei quem non audierunt? Quomodo autem audient ſine prædicante? Non itaque gratia omnibus datur, quandoquidem ipſius gratiæ participes eſſe non poſſunt, qui fideles non ſunt; nec poſſunt credere, ad quos inuenitur ipſe fidei auditus minimè perueniſſe. Ipſa verò gratia quibuſcumque datur, non æqualiter datur, ſed ſecundùm menſuram Epheſ.4.7.
donationis Chriſti, & vnicuique ſicut Dominus diuiſit, menſuram fidei: qui non hominum Rom.12 3.
perſonas accipit, ſed omnia operatur vnus atque idem Spiritus, diuidens propria ſingulis prout 1.Cor.12.11.
vult.

Quod autem vos dicitis ſolâ Dei miſericordiâ ſaluari hominem: illi autem dicunt, niſi quis propria voluntate cucurrerit, & elaborauerit, ſaluus eſſe non poterit: dignè vtrumque tenetur, ſi rectus ordo ſeruetur, diuinæ miſericordiæ, & voluntatis humanæ: vt illa præueniat, hæc ſequatur: ſola Dei miſericordia initium ſalutis conferat, cui deinde voluntas hominis cooperatrix ſuæ ſalutis exiſtat. Vt miſericordia Dei præueniens, voluntatis humanæ dirigat curſum; & humana voluntas obediens: eadem miſericordiâ ſubſequente, ſecundùm intentionem currat ad brauium. Per hoc humana voluntas in eo quod currit vtiliter & laborat, ex Dei miſericordia ſibi eſſe donum curſus ac laboris agnoſcat: nec ſit ingrata miſericordiæ, per quam ſalutis accipit initium vt per ipſam perueniat ad plenum ſempiternæ ſalutis effectum; quia tunc erit bona, ſi Dei præueniatur dono; & tunc permanebit bona, ſi eius non deſtituatur auxilio.

Errat autem, quiſquis putat ſic à Domino tribui, velut ſi quis accepto idoneo pignore, pecuniam det: cùm Dominus vtique & pignus Spiritus ſancti, ipſe quibus vult conferat; & pecuniam ſuam à numulariis expetendam, ſicut ipſe loquitur in Euangelio, ſeruorum ſuorum Matth.25.27.
curæ officioque diſtribuat. Illa verò Apoſtoli ſententia, quâ dicitur, Ergo cuius vult miſere- Rom.9.18.
tur, & quem vult obdurat: meliùs quidem ex perſona confirmantis accipitur. Quam ſi quis non vult ex perſona confirmantis accipere, illud ſine contentione attendat quod ſubſequenter Rom.9.21.
dicitur: An non habet poteſtatem figulus luti, ex eadem maſſa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam? Et cùm in vtroque vaſe faciendo figuli cognouerit poteſtatem, in vaſe honoris indebitam gratiam Dei miſerantis intelligat; & in vaſe contumeliæ debitum iudicium Dei obdurantis, id eſt deſerentis agnoſcat. Deus autem obdurare

dicitur, non quia ad iniquitatem compellit, ſed cùm ab iniquitate non eripit, quod quia iuſtus eſt, iuſtè facit: Deo ergo miſerante, ſine ſuis meritis homo ſaluatur; obdurante autem, iuſtè recipit quod meretur. Dominus quippe dono bonitatis ſaluat; iudicio ſeueritatis obdurat.

Philip.2.12. Illud etiam quod vos dicitis; Dominus eſt enim qui operatur in vobis & velle, & operari
Eſa.1.19. pro bona voluntate: illi autem dicunt, ſi volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis: ſi vtrumque, ſicut oportet, animus in fide tranquillus acceperit, nulla de gratia, & libero arbitrio quæſtio remanebit. Iubet enim Deus homini, vt velit, ſed Dominus in homine operatur & velle: iubet vt faciat, ſed operatur & facere. Ideò vtrumque beatus iungit Apo-
Philip.2.12. ſtolus, dicens: cum timore & tremore ſalutem veſtram operamini: Dominus eſt enim qui operatur in vobis, &c. Vt ergo cum timore & tremore ſuam quiſque operetur ſalutem, opus eſt volentis hominis; ſed hoc ipſum Dominus, operatur in ſuis. Ac per hoc quoniam habet homo liberum arbitrium, audit præcepta quæ faciat; ſed ad implenda præcepta, liberum arbitrium idoneum nullatenus efficitur, niſi diuinitus adjuuetur. Ita fit, vt ſe operari debere homo cognoſcat, dum præceptum accipit; & Domino ſe ſciat ſemper omne bonum debere, quod vult ac facit: quem teſte Apoſtolo, cognoſcat operari in homine, & velle, & perficere pro bona voluntate: qui ſuis fidelibus hanc dignatus eſt gratiam promittere per Prophetam
Ezech.36 27. dicens; Spiritum meum dabo in vobis, & faciam vt in iuſtificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obſeruetis, & faciatis. Cùm ergo Dominus in homine operari cœperit velle, tunc homo ad Dominum conuertitur, & eodem in ſe operante, vnde ipſi placeat, operatur. De Do-
Heb.13:21. mino enim dicit Apoſtolus: Aptet vos in omni bono, vt faciatis voluntatem eius, faciens in vobis quod placeat coram ſe. Ad vitam quoque in tantũ poteſt homo manũ porrigere, in quan-
Eccl.15. 17. & ſeq. tum habuerit Dominum protectionem ſuam ſuper manum dexteram ſuam. *Alludit ad illud Eccli.* Ante hominem vita, & mors, &c. ad quod volueris extende manum tuam, *& illud*
Pſal.120.5. *Pſaltis*: Dominus protectio tua ſuper manum dexteram tuam.

Nimis autem abſurdum, illos putare vaſa miſericordiæ, qui vel ſæcularem habent, vel Eccleſiaſticam dignitatem: *ſicut & abſurdè de temporalibus bonis, aut malis accipiunt illud, Iacob dilexi, Eſaü odio habui*: vaſa vero contumeliæ, Clericos, & Monachos, ac Laïcos *plebeios* æſti-
Rom.9.13.23. mare: cùm vtique Apoſtolus vaſa miſericordiæ illa dicat: quæ præparauit Dominus in glo-
ibid. riam, non præſentem vtique, ſed futuram: quibus dicit; cùm Chriſtus apparuerit vita veſtra,
Coloſſ.3.4. tunc & vos apparebitis cum ipſo in gloria. Ideo paulò ſuperius eis ait: quæ ſurſum ſunt ſapite,
Ibid.2. non quæ ſuper terram. Vaſa quippe miſericordiæ ſunt, quibus dicitur, venite benedicti
Matth.25.34. Patris mei, percipite regnum, &c. Vaſa verò contumeliæ ſunt, quibus dicitur; ite maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & Angelis eius. Vaſa itaque miſericordiæ, non Eccleſiaſtica, vel ſæcularis dignitas, ſed in Eccleſia ſpiritalis charitas facit. Quapropter, in quacumque profeſſione tenuerit homo fidem, quæ per charitatem operatur, erit vas in hono-
2. Tim.2.21. rem, ſanctificatum, & vtile Domino, ad omne opus bonum paratum.

Contra prædeſtinationem verò ſanctorum, magnæ peruicaciæ eſt, aliquem vel parare, vel
Rom.8. 29. habere conflictum; cùm Apoſtolicæ prædicationi nullus audeat refragari, quâ non ſolùm dicitur de Domino: Quos autem præſciuit & prædeſtinauit conformes fieri imagini filij eius:
Epheſ.1.5. & alio loco: prædeſtinauit nos: in adoptionem filiorum per Ieſum Chriſtum in ipſum: verùm etiam caput noſtrum, ipſum primogenitum in multis fratribus, B. Paulus prædeſtinatum con-
Rom.1.3. fidenter prædicat dicens: qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundùm carnem, qui prædeſtinatus eſt filius Dei in virtute ſecundùm Spiritum ſanctificationis. Quiſquis ergo prædeſtinatum Chriſtum & ſanctos eius negat, Apoſtolicam fidem peruerſus oppugnat.

OMNES AVTEM PRÆDESTINATI IPSI SVNT, QVOS VVLT SALVOS FIERI, ET AD AGNITIONEM VERITATIS VENIRE. QVI PROPTEREA OMNES DICVNTVR, QVIA IN VTROQVE SEXV, EX OMNI HOMINVM GENERE, GRADV, ÆTATE, ET CONDITIONE SALVANTVR. Semper quippe voluntas Dei omnipotentis impletur; quia poteſtas eius nullatenus vincitur. Ipſe eſt enim qui omnia quæcumque voluit, fecit in cœlo & in
Pſal.134 6. terra, in mari, & in omnibus abyſſis: & cuius voluntati nemo reſiſtit. Verum namque eſt quod
Gen 50.19. de ſe teſtatus eſt filius, quia in viuificandis nullum initium humanæ voluntatis expectat; ſed
Eſther.13.9. ipſam voluntatem bonam faciendo viuificat. Hoc in maioribus. Paruulos autem, in quibus
Io.5.21. needum poteſt bona voluntas fieri, ſolius gratiæ facit operatione ſaluari. Liberum verò arbitrium, quod fuit in primo homine ſanum ante peccatum, nunc in filiis Dei propriâ quidem infirmitate concutitur, ſed majore diuini muneris gratiâ ſubleuatur.

Quæſtionem verò animarum à *Concilio Lateranenſi ſub Leone X. Anno 1513. determinatam*, aut tacitam debemus relinquere, aut ſine contentione tractare. Quia ſiue ex propagine veniant, ſiue nouæ ſingulis corporibus fiant, quod ſanctarum ſcripturarum authoritas non manifeſtè pronuntiat, cum cautela debet inquiri, maximè quod ſine fidei detrimento, poteſt à fidelibus ignorari. Illud præcipuè obſeruandum eſt, & tenendum, paruulorum animas nexu peccati originalis obſtrictas: omnibuſque neceſſarium eſſe ſancti baptiſmatis Sacramentum, quo di-

mittitur

mittitur peccati originalis vinculum, & amiſſa in primo homine, per ſecundum hominem recipitur adoptio filiorum.

Vos itaque dilectiſſimi fratres, per gratiam Dei eſtote ſtabiles, & immobiles, ac TENETE VERAM FIDEM, exhibete fratribus aliter ſentientibus charitatem; nec de aliquo deſperetis: quia qui hodie veritatem in aliquo non agnoſcit, poteſt cras DEO REVELANTE cognoſcere. Sap. 12. 18.
Deo enim ſubeſt, cùm volet, poſſe. OREMVS ERGO PRO EIS, VT DOMINVS OPERETVR IN EIS. Exhibeamus eis bonam voluntatem de qua nos poſſumus habere mercedem: ſcientes quoniam in conſpectu Dei, quiſquis de numero prædeſtinatorum fuerit, non peribit; ET IN OMNIBVS VOLVNTAS OMNIPOTENTIS IMPLEBITVR, VT PER GRATIAM SALVI FIANT, ET AGNITIONEM VERITATIS, DOMINO ILLVMINANTE PERCIPIANT.

Præ omnibus ſtudium gerite libros Sancti Auguſtini, quos ad Proſperum & Hilarium ſcripſit, memoratis fratribus legendos ingerere: quorum mentionem B. memoriæ Hormiſdas Sedis Apoſtolicæ glorioſus Antiſtes in Epiſtola quam conſulenti ſe ſancto Fratri Conſacerdotique noſtro Poſſeſſori reſcripſit, CVM MAGNO PRÆCONIO CATHOLICÆ LAVDIS inſeruit: cuius hæc verba ſunt: DE ARBITRIO TAMEN LIBERO, ET GRATIA DEI, QVID ROMANA, HOC EST CATHOLICA SEQVATVR ET SERVET ECCLESIA LICET IN VARIIS LIBRIS B. AVGVSTINI, ET MAXIME AD PROSPERVM ET HILARIVM ABVNDE POSSIT AGNOSCI, *ſunt Libri de Prædeſt, Sanct. & de dono perſeuerantiæ*, TAMEN ET IN SCRINIIS ECCLESIASTICIS EXPRESSA CAPITVLA CONTINENTVR. Hæc itaque dilectiſſimi fratres, interrogantibus vobis breuiter communi voluimus reſpondere reſcripto. Cæterùm vnus ex nobis, *ipſe Fulgentius ſe eſſe modeſtè ſubticuit*, in quantùm Dominus ſeruis ſuis recti gratiam dignatur donare ſermonis, illis omnibus quæ memoratos fratres aduerſus gratiam & prædeſtinationem intimaſtis vel ſentire, vel dicere, tribus libris veſtro nomine dedicatis *hi ſunt tres Fulgentij libri de veritate prædeſtinationis & gratiæ Dei*, ſufficienti diſputatione reſpondit. Quique aduerſus duos libros Fauſti Galli ſeptem libros edidit, quos cùm recenſueritis, agnoſcetis protinus quemadmodum memorati Fauſti commenta veritati contraria, Catholicæ fidei penitus inimica diſcuſſio prodidit, ratio manifeſta conuicit, authoritas diuina compreſſit, & præcedentium Patrum conſona prorſus atteſtatio confutauit. Speramus autem in Domino, quoniam gratiæ ſuæ ita ſubſidium largietur, vt & benè ſentientibus tribuat augmentum, & aliter quàm oportet credentibus donet agnoſcendæ veritatis intuitum? Ipſe enim facit gratiæ ſuæ participes quos prædeſtinauit ad vitam, VT IN OMNIBVS BONIS SVIS HVMANÆ ARBITRIVM VOLVNTATIS GRATIÆ DEI SVBIICIANT: Et ab ipſo ſibi cognoſcant deſcendere omne datum optimum, & omne donum perfectum: ſciant etiam ab ipſo expectandum ſem- Iac. 1. 17.
per auxilium, qui prædeſtinatis ſuis & gratiam, & perſeuerantiam donat: vt gratiam pro gratia, donum vitæ perennis accipiant.

VINDICIARVM PACIFICARVM PRO DOCTRINA S. P. AVGVSTINI,
Illuſtratoris proclariſſimi Tertulliani, eiuſdemque Cenſoris æquiſſimi.

EPILOGVS.

DVo hactenus firmiſſima Auguſtinianæ doctrinæ propugnacula præmiſimus, quæ nemo niſi temerè impugnare, vt pote in Euangelica, Apoſtolicaque doctrina fundata, nullus vt in Dominica inconcuſſibili petra conlocata poteris euertere: nec portæ inferi aduersùs eam præualere. *Quidquid* Matth. 16. 18.
Satanas clancularius dolis ab ſana Auguſtini doctrina incautos & pueros ſenſu à ſaluberrimus eius ſcriptis moliatur auertere ementito damnationis Innocentij X. prætextu qui ſano ac ſapido, delicioſo Grego.: magnus.
inſuper volet pabulo ſaginari, Auguſtini perlegat opera, *toto hoc noſtro in Tertullianum conatu lectiſſimè diſperſa: cui nunc, olim & dum viueret humanæ gloriæ contemptori, & laudi mortuo, lubet plenè iam in Domino glorianti applaudere, & his ad eum verbis Vindicias noſtras claudere, cum Macedonio:* Miro modo afficior ſapientiâ tuâ, & in illis quę edidiſti, & in his quæ interueniens Apud Aug. Ep. 51.
pro ſolicitis, mittere non grauaris. Nam & illa tantùm habent acuminis. ſcientiæ, ſanctitatis, VT NIHIL SVPRA SIT: & hæc tantùm verecundiæ, vt niſi faciam quod mandas, culpam penes me remanere, non in negotio eſſe dijudicem, Domine meritò Venerabilis & verè ſuſcipiende Pater. *Et cum Nebridio:* Epiſtolas tuas perplacet ita ſeruare vt oculos meos. Sunt Ibid. Ep. 71.
enim magnæ, non quantitate, ſed rebus: & magnarum rerum magnas continent probationes. Illæ mihi Chriſtum, illæ Platonem, illæ Plotinum ſonabunt. Erunt igitur mihi, & ad audiendum, propter eloquentiam dulces; & ad legendum, propter breuitatem faciles; & ad intelligendum, propter ſapientiam ſalubres. *Audebo & cum Audace proloqui:* Tunc bonæ Ibid. Ep. 139.
fidei filiis datur audacia, cùm paterni fontis imbribus fuerit irrorata. Prouocaui itaque, dul- Audacis ad Aug.
cis Antiſtes, non vt præ-largi pectoris puſillum libamen acciperem: ſed vt ingens diuitis vbertim flumen haurirem. Theſaurum ſapientiæ deſideraui, ſed minus accepi quàm volui:

licet minus non debet dici, ſed munus, quod ORACVLVM LEGIS contulerit. AVGVSTINVS
SACRATOR IVSTITIÆ INSTAVRATOR SPIRITALIS GLORIÆ DISPENSATOR SALVTIS ÆTERNÆ:
TAM TIBI MVNDANVS ORBIS NOTVS EST, QVAM NOTATVS: TAM TV EI COGNITVS, QVAM
PROBATVS, opto itaque ſapientiæ floribus paſci, & viui fontis hoſtibus irrigari. *Cum Paulino*
Ibid. Ep. 35. *item ad Alipium.* Accepimus inſigne & præcipuæ dilectionis, & ſolicitudinis opus Sancti &
perfecti in Domino Chriſto viri, fratris noſtri Auguſtini libris quinque confectum, quod ita
miramur atque ſuſpicimus, VT DICTATA DIVINITVS VERBA CREDAMVS. *Cum eodem iterum*
Apud Aug. Ep. 31. *Paulino paulò fuſiùs*; Infantem adhuc verbo Dei & ſpiritali ætate lactentem *te Lectorem puta*,
educa verbis tuis, vberibus fidei, ſapientiæ, charitatis inhiantem, &c. foue igitur & corro-
bosa me in ſacris literis, & ſpiritalibus ſtudiis, &c. Tu qui iam ſolido littore conſtitutus, tuto
excipe ſinu, &c. Interea me de periculis vitæ iſtius, & de fundo peccatorum euadere niten-
tem, orationibus tuis tanquam tabulâ ſuſtine, vt de hoc mundo quaſi de naufragio nudus eua-
dam. Idcirco enim me leuare ſarcinis, & veſtimentis onerantibus exuere curaui, vt vndo-
ſum hoc quod inter nos & Deum peccatis interlatrantibus ſeparat, præſentis vitæ ſalum,
omni amictu carnis, & curâ diei ſequentis, iubente & adiuuante Chriſto enatem. Neque id
me perfeciſſe glorior: quod & ſi gloriari poſſem, in Domino gloriarer, cuius eſt perficere
Apud Aug. Ep. 36. quod nobis adiacet velle. *Rurſum cum Paulino & Theraſia, adblandiar, cuicumque Lectori meo*
ad poſtulans quod ipſi pro Licentio optabant ſcribentes Romaniano. Vtinam hæc nunc Domini tuba
quâ per Auguſtinum intonat, filij noſtri Licentij impulſet auditus. Sed vt illâ audiat aure,
quâ Chriſtus ingreditur, de qua non rapit Dei ſemen inimicus. Tunc verè ſibi Summus
Chriſti Pontifex Auguſtinus videbitur, quia ſe tunc exauditum ſentiet ab excelſo, ſi quem tibi
dignum genuit in literis, hunc & ſibi dignè filium pariat in Chriſto. Nam & nunc velim cre-
das, flagrantiſſima nobis ſolicitudine ſcripſit. Credimus in omnipotentem Chriſtum, *de no-*
lentibus volentes facientem, quod adoleſcentis noſtri votis carnalibus, ſpiritalia vota Auguſtini
præualeant, Vincetur, vel inuitus, *abſque neceſſitate tamen & coactione, licet concupiſcentiâ reluc-*
tante, mihi crede, vincetur piiſſimi parentis fide, ne malâ victoriâ vincat; ſi maluerit in per-
niciem ſuam vincere, quam pro ſalute ſuperari, &c. Paucis ad ipſum loquamur, ne neget ſibi
ſcriptum, quod de ſe tibi ſcriptum eſt. Æſchino enim dicitur quod audit Micio, &c. Audi
Prou. 1. 8. ergo Fili legem Patris tui, id eſt fidem Auguſtini, & noli repellere conſilia matris tuæ; quod
æquè nomen in te Auguſtini pietas iure ſibi vendicat, qui te tantillum geſtauit ſinu ſuo, & à
paruulis primo lacte ſapientiæ ſecularis imbutum, nunc etiam ſpiritalibus lactare, & enutrire
Domino geſtit vberibus, &c. Si tamen Auguſtini doctrina tanquam manus matris & vlna nu-
tricis inſtabilem regat paruulum. Quem ſi audias & ſequaris, vt rurſum te ſermone Salomonis
alliciam; fili coronam accipies gratiarum tuo vertici. Et tunc verè eris ille non phantaſmate
ſomniatus, ſed ab ipſa veritate formatus Conſul & Pontifex, vacuas imagines falſi operis
implente Chriſto ſolidis ſuæ operationis effectibus. Verè enim Pontifex, & verè Conſul,
Licenti, eris, SI AVGVSTINI VESTIGIIS PROPHETICIS, & APOSTOLICIS DISCIPLINIS, vt
Sacrato Beatus Heliſæus Heliæ, vt illuſtri Apoſtolo Timotheus adoleſcens adhæreas, indi-
uulſo per itinera diuina comitatu: vt & Sacerdotium corde perfecto diſcas mereri, & populis
ad ſalutem, magiſtri ore conſulere. Sat hoc monitis & hortatui. *Sat Vindicijs pro Auguſtini*
doctrina pacificis.

SVMMA PRIVILEGII.

REGIO Ludouici XIV. Chriſtianiſſimi Regis diplomate cautum eſt, ſub mulctis ibidem expreſſis, ne quis in ſuo Regno, aut alijs quibuſcunque locis ditioni Majeſtatis ſuæ ſubditis, intra proximos nouem annos à die editionis primæ computandos, excudat, vendat, excudendũ, vendendumque quoquo modo tradat librum inſcriptum, *Tertulliani Omniloquium Alphabeticum breuibus ſcholijs ad ſingula obſcura expoſitum; & vbique per ſelectiſſimos ex medulla S. Auguſtini locos illuſtratum, in omnibus dicendi ſcribendique materijs*, à F. CAROLO MOREAV *Auguſtiniano compoſitum*, præter IACOBVM D'ALLIN Bibliopolam Pariſienſem, cui dictus author ius ſui Priuilegij ceſſit. Datum Pariſijs anno Domini 1653. menſis Februarij tertio.

Signatum, de mandato Regis, GVYOT.

Quod regiſtratum eſt in libro Communitatis Bibliopolarum per BALARD *Syndicum.*

Permiſſio Reuerendiſſimi Patris Vicarij Apoſtolici totius Ordinis Eremitarum S. Auguſtini, poſt lectam Doctorum Facultatis Pariſienſis eiuſdem Ordinis; ab eo deputatorum approbationem.

MAGISTER Frater Salvator Severinus Fabrianenſis, totius Ordinis Eremitarum S. Auguſtini Vicarius Apoſtolicus, licet indignus.

Venerabili nobis in Chriſto Patri, Fratri CAROLO MOREAV Provinciæ noſtræ S. Guillelmi, aliàs Communitatis Bituricenſis, eiuſdem ordinis, & voti. Salutem.

Vt Opus inſcriptum, *Omniloquium Alphabeticum Tertulliani*, per ſelectiſſimos ex medulla S. P. Auguſtini locos illuſtratum, à te elucubratum, & à RR. PP. MM. Hieronymo Morel, & Iohanne Simon, Facultatis Pariſienſis Doctoribus, per nos deputatis recognitum & approbatum, typis dare poſſis, harum vi litterarum, & noſtri muneris authoritate, quantùm ad nos ſpectat, & ſervatis ſeruandis, licentiam impartimur.

Datum Romæ 12. Maij anno Domini 1649.

F. SALVATOR SEVERINVS FABRIANENSIS, Vicarius Apoſtolicus, licet indignus.

Noſtri muneris affixo ſigillo F. Angelus Fabrianenſis, pro Secret. Regiſtrata libro primo.

Approbatio Doctorum Sorbonicorum à ſacra Facultate Pariſienſi ad examen huius Operis deputatorum.

NON abs re, *Omniloquium Tertulliani*, inſcriptum eſt Opus Reverendi admodum Patris F. CAROLI MOREAV Pariſini, Ordinis Eremitarum S. Auguſtini ex Communitate Bituricenſi; eſt enim omnibus materiis refertum, omnibus cuiuſvis litteraturæ viris maximè vtile, methodo ab omnibus hactenus intentatâ commendabile, per omnia verò putoque, ſi vnquam, Tertulliani cenſui conſonum, omnibus in Præfatione ab Authore promiſſis fideliter reſpondens. in omnibus Catholicam Apoſtolicam ac Romanam doctrinam propalans. Opus denique omni luce dignum ſicut Author, omni laude. Hoc & amplius de illo Opere, & eius Authore, futurum ab omnibus iudicium ſperamus, & interim tale noſtrum eſſe teſtamur. Nos in ſacra Theologiæ Facultate Pariſienſi Doctores Sorbonici, die prima Octobris, anni 1649.

DE FLAVIGNY. F. HERON. I. BANNERET.

Approbatio Reverendi admodum Patris Provincialis Communitatis Bituricenſis, Ordinis Eremitarum S. Auguſtini.

OPVS, cui titulus eſt, *Tertulliani Omniloquium, &c.* Authore R.P. F. Carolo Moreau, eiuſdem Ordinis & voti. Ego F. Polycarpus Minault, eiuſdem Ordinis, ac Provinciæ S. Guillelmi, aliàs Communitatis Bituricenſis Provincialis, magnâ equidem animi voluptate, vidi Opus mirâ eruditione, & doctrinâ, refertum & fidei Orthodoxæ, & Chriſtianæ pietati, per omnia conſonum: novum inſuper, nec vſpiam tentatum, quibuſcunque Scriptoribus, & Oratóribus, perutile, nec fruſtra Omniloquium inſcriptum; ſed per omnia, & in omnibus, in Præfatione ad Lectorem neceſſaria, prómiſſis reſpondens; meritò propterea Approbatum à Sapientiſſimis Magiſtris, & Dominis Doctoribus Sorbonicis, D. D. de Flavigny, Heron, & Banneret, à ſacratiſſima Facultate, ad illius examen deputatis, & permiſſum à Reuerendiſſimo Patre Vicario Apoſtolico, & Generali totius noſtri Ordinis, vt typis mandetur. Quibus & ego Approbationem meam ſubjicio, ac licentiam pro mea parte, facultatemque, vt in lucem prodeat. Pariſiis in noſtro Regio S. Nicolai Tolentinatis Conventu, anno Domini 1654. die 26. Februarii.

F. POLYCARPVS MINAVLT, Provincialis.

EGO F. Raphael Aloncle Exprovincialis, Doctor Theologus, olim à R. P. Magiſtro Petrello, Ordinis Eremetici Generali deputatus cum Magiſtro Alipio Rouſſel Doctore Pariſienſi, ad examinanda quæcumque Opera R. P. F. Caroli Moreau, Doctorum Sorbonicorum, & R. P. Provincialis Approbationi lubens, viſâ & recognitâ Omniloquii Tertulliani, Operis vtiliſſimi omnique orthodoxâ doctrinâ refertiſſimi veritate ſubſcribo, in eodem Conventu, anno, ac die.

F: RAPHAEL ALONCLE, Exprovincialis.

OMNILOQVIVM TERTVLLIANI ORDINE ALPHABETICO ET RATIONALI DIGESTVM.

ABRAHAM.

1. *Abrahæ ſinus, non Iudæis tantùm, ſed & fidelibus Gentilibus inter Abrahæ filios recenſendis, locus refrigerij, longè diſtans ab inferis damnatorum.*
4. Cont. Marc. cap. 34. à m.

MARCION aliorſum cogit, ſcilicet vtramque mercedem Creatoris, ſiue tormenti, ſiue refrigerij apud inferos, determinat eis poſitam, qui Legi & Prophetis obedierint; Chriſti verò, & Dei ſui, cœleſtem definit ſinum & portum. Reſpondebimus, & hac ipſa ſcripturâ reuincente oculos eius, quæ ab inferis, diſcernit Abrahæ ſinum pauperi. Aliud enim inferi, vt puto, aliud quoque Abrahæ ſinus. Nam & [a] *Magnum ait intercedere regiones iſtas profundum, & tranſitum vtrimque prohibere.* Sed nec alleuaſſet diues oculos, & quidem de longinquo, niſi in ſuperiora, & de altitudinis longinquo, per immenſam illam diſtantiam ſublimitatis, & profunditatis. Vnde apparet ſapienti cuique, qui aliquando Elyſios audierit, eſſe aliquam localem determinationem, quæ ſinus dicta ſit Abrahæ, ad recipiendas animas filiorum eius, etiam ex Nationibus; [b] *Patris ſcilicet multarum Nationum* in Abrahæ cenſum deputandarum, & ex eadem fide, quâ & Abraham Deo credidit, nullo ſub iugo legis, nec in ſigno circumciſionis. Eam itaquę regionem, ſinum dico Abrahæ, etſi non cæleſtem, ſublimiorem tamen inferis.

[a] Luc. 16. 22. & ſeq.
[b] Gen. 17. 4. 5.

IN OMNILOQVIVM ALPHABETICVM TERTVLLIANI SCHOLIA.

In quibus verba difficilia Tertulliani capitalibus litteris, Scripturæ, Patrum, & maximè Auguſtini, aliorumque probatiſſimorum authorum, Ciceronianis, noſtra Italicis exarata ſunt.

ABRAHAM. I. SCHOLIA.

MARCION ALIORSVM COGIT. *id eſt, in ſenſum violentum torquet. Deum enim ſuum tantummodò bonum, & vltionis neſcium ſibi fingens; Deum noſtrum Creatorem, pœnæ, vel mercedis authorem, dixit inferis præſidentem, ſicut & veteris legis Authorem; ſuum Deum extollit, vt cæleſtium bonorum largitorem.* HAC IPSA SCRIPTVRA: *Euangelio Lucæ, quod ipſe Marcion recipit, eum conuincimus, quo apertè liquet, Chriſtum loqui de Abrahæ ſinu, & loco refrigerij, longè diſſito à loco tormentorum, abſque diſcrimine duorum Deorum; licet duo diuerſi ſint exitus, & mercedes, diuitis, & Lazari. Luc.* 16. 22. Factum eſt autem vt moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis in ſinum Abrahæ. Mortuus eſt autem & diues, & ſepultus eſt in inferno. *Tranſlat. Syr.* quinetiam diues ille mortuus eſt, ac ſepultus. Cumque torqueretur in inferis, &c. *Et ex Græco*; mortuus eſt & diues, & ſepultus: in inferno autem eleuans oculos, &c. *Proſe-*

quitur Vulgata. Eleuans autem oculos ſuos cùm eſſet in tormentis, vidit Abraham à longè & Lazarum in ſinu eius, *quod Tertull. iuxta Syriacam* eminus, *dixit*, de longinquo, *quod confirmant verba Abrahæ ad diuitem verſu 26.* Et in his omnibus inter vos Chaos magnum firmatum eſt: *Syr. & cum his omnibus eſt ingens hiatus poſitus inter nos, & vos:* vt hi, qui volunt hinc tranſire ad vos, non poſſint, neque inde huc tranſmeare. ALIVD INFERI. *Hic menti Tertulliani plenè reſpondet S. P. Auguſtinus Ep.* 99. Nè ipſos quidem inferos vſpiam Scripturarum, in bono appellatos potui reperire. Quòd ſi nuſquam in diuinis authoritatibus legitur; non vtique ſinus ille Abrahæ, id eſt ſecretæ cuiuſdam quietis habitatio, aliqua pars inferorum eſſe credenda eſt: quamquam in his ipſis tanti magiſtri verbis, vbi ait, dixiſſe Abraham: inter vos, & nos Chaos magnum firmatum; ſatis vt opinor appareat, non eſſe partem, & quaſi membrum inferorum, tantæ illius fœlicitatis ſinum. EX NATIONIBVS, *Gentilibus.* ABRAHÆ CENSVM. *Frequens eſt Tertullianus in hac voce ex iure deprompta. deriuatur à* Cenſeo: *quod multipliciter ſumitur; idem enim ſignificat, quod exiſtimo, delibero, ſententiam dico. Item facultates æſtimo, eaſque in cenſum redigo: quod quinto quoque anno Cenſores Romæ præſtabant. Ita Cicero de legibus:* Cenſores populi, ciuitatis ſoboles, familias, pecuniaſque cenſento. *Significat item apud Cenſorem profiteri bona ſua. Ita idem Cicero pro Flacco:* in qua tribu iſta prædia cenſuiſti? *Hinc Cenſus, valorem, æſtimationem, album ſeu regiſtrum redditunm, & etiam tribum, & originem, ſiue principium rei alicuius ſignificat. Hæc prænotata lucem multis locis Tertulliani afferent.*

S. Auguſt.

Quantum ad præſens, aduerte, nationibus, ſiue Gentilibus id fuiſſe Eliſyos campos, quod Iudæis in Deo morientibus, ante Chriſti mortem & Aſcenſionem, erat Abrahæ ſinus. Qui quia adhuc incircumciſus, quod Gentiles, Deo credidit, vt & poſtea circumciſus; Cenſetur pater Gentilium incircumciſorum, ad fidem conuerſorum, non minus quàm Iudæorum circumciſorum. Dixit ergo Gentiles, in Cenſum Abrahæ deputandos; *vel quòd eidem cum Patre Abraham, albo fidei inſcribendi ſint, & Cenſui tributoque fidei, Deo pendendo annumerandi, facti Iudæorum contribules, quaſi ex eodem cum ipſis Abrahæ Cenſu, & origine nati: vel, Cenſum, id eſt reddituum fidei Abrahæ augendum, adiectis arenis innumeris Gentilium, ſtellis innumerabilibus Hebræorum; Deo ſic promittente, Gen. 22.17.* Benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum, *Hebr. Septuag. & Chald. maiore emphaſi multiplicando multiplicabo;* ſicut ſtellas cœli, & velut arenam quæ eſt in littore maris. *Gentiles nos Cenſui Abrahæ imputandos, ſecundum Tertullianum docuit Auguſtinus in pſalmum 112. circa fin.* Quamuis tota frumenti maſſa, in comparatione ſeiunctæ paleæ, paucos habere videatur, per ſe tamen conſiderata, copioſa eſt. Multi enim filii deſertæ, magis quàm eius quæ habet virum. Eſa. 54.1. & ſeq. multi filii eius, quæ per gratiam in ſenectute concepit, quàm eius quæ ab ineunte ætate legis vinculo maritata eſt. Et ego quidem dico, in ſenectute concepit, intuens Saram matrem noſtram in vno Iſaac. Gal. 4.26. quæ per omnes gentes mater fidelium vocatur, &c. habitare facit ſterilem in domo matrem filiorum lætantem, qui in altis habitat, & humilia reſpicit in cœlo & in terra: ſemen Abraham ſicut ſtellas cœli, ſanctitate ſublimi, in ſupernis ſedibus collocat, & ſicut arena in ora maris, miſericordiam atque innumeram multitudinem à ſiniſtris fluctibus, atque amaritudine impia ſegregat. *In pſalmum autem ſequentem 113. poſt initium, probat nos Gentiles incircumciſos, Cenſui Abrahæ imputandos.* Si, inquit, gratiam Dei quæ data eſt nobis, firmo corde retinemus, nos ſumus Iſraël, ſemen Abrahæ. Nobis dicit Apoſtolus, Gal. 3. 29. Ergo ſemen Abrahæ eſtis: quia ſicut alio loco dixit, non in circumciſione, ſed in præputio deputata eſt Abrahæ fides ad iuſtitiam, & ſignum accepit circumciſionis, ſignaculum iuſtitiæ fidei, quæ eſt in præputio, Rom. 4. 9. vt deputetur & illis ad iuſtitiam; vt ſit Pater circumciſionis, his qui non ſolum ex circumciſione ſunt, ſed & his qui ſequuntur veſtigia fidei, quæ eſt in præputio patris noſtri Abrahæ. *id eſt, qua credidit Abraham priuſquàm circumcideretur.* Non enim carnaliter circumciſæ genti tantummodò factus eſt Pater, cui dictum eſt: Patrem multarum Gentium poſui te. Gen. 17. 4. multarum autem, non quarumdam, ſed omnium: quod apertè dicitur, cùm ei dicitur; & benedicentur in te omnes gentes, Gen. 12. 3. Nullus itaque Chriſtianorum ſe à nomine Iſraël arbitretur extraneum. Illis enim qui crediderunt ex Iudæis, in quorum numero principaliter Apoſtolos inuenimus, in angulari lapide copulantur. *Sic potentiam ſuam oſtendit, in lapidibus, imò & lapides colentibus excitandis in filios Abrahæ, qui non iam Eliſyis campis, aut ſinu Abrahæ, ſed cælo Empireo poſt mortem excipiantur.*

Aug. Aug.

2. *Abrahæ filij, ſunt etiam fideles ex Gentibus, conuerſi ad cultum eiuſdem Dei Creatoris.*
5. *Cont. Marc. cap. 3. in fin.*

a Ad Galat. 3. 26. QVum adijcit, [a] *Omnes filij eſtis fidei*; oſtenditur quid ſuprà hæretica induſtria eraſerit; mentionem ſcilicet Abrahæ, quâ nos Apoſtolus filios Abrahæ per fidem affirmat, ſecundùm quam mentionem, hîc quoque filios fidei notauit. Cæterùm, quomodo filij fidei? Et cuius fidei, ſi non Abrahæ? Si enim [b] *Abraham Deo credidit, & deputatum eſt iuſtitiæ*, atque exinde *pater multarum nationum meruit nuncupari:* Nos autem credendo Deo, magis proinde iuſtificamur, ſicut Abraham; & vitam proinde conſequimur, ſicut [c] *iuſtus ex fide viuit;* ſic fit vt & ſuprà, filios nos Abrahæ pronuntiarit, quâ patris fidei, & hîc filios fidei, per quam Abraham pater nationum fuerat repromiſſus. Ipſum, quòd fidem à circumciſione reuocabat, nonne Abrahæ filios conſtituere quærebat, qui in carnis integritate crediderat? Denique, alterius Dei fides, ad formam Dei alterius non poteſt admitti; vt credentes iuſtitiæ deputet, vt iuſtos viuere faciat, vt nationes filios fidei dicat: Totum hoc eius eſt, apud quem antè iam notum eſt ſub eadem Abrahæ mentione, dum ipſo ſenſu reuincatur.

b Gen. 15. 6. Rom. 4. 3. Gal. 3. 6.
c Habac. 2. 4. ad Gal. 3. 11.

ABRAHAM II. SCHOL.

OMNES *Gal. 3. 26.* Omnes enim Filij Dei eſtis, per fidem, quæ eſt in Chriſto Ieſu. *Ita & Io. 1.* 12. Poteſtatem dedit Filios Dei fieri his, qui credunt in nomine eius. *In quem locum S. P. Auguſtinus.*

S. Aug.

tract. 2. Iſti quia Filij Dei ſunt, & Fratres Chriſti vtique naſcuntur. Nam ſi non naſcuntur, filij quomodo eſſe poſſunt. Sed filij hominum naſcuntur ex carne & ſanguine, & ex voluntate viri, & ex cóplexu coniugij: Illi auté quomodo illi naſcuntur? &c. Non ex voluntate carnis, neque, &c. vt autem homines naſcerentur ex Deo, primò ex ipſis natus eſt Deus. Chriſtus enim Deus, & Chriſtus natus ex hominibus, non quæſiuit quidem niſi matrem in terra, quia iam Patrem habebat in cœlo: Natus ex Deo, per quem efficerentur; Natus ex fœmina per quam reficeremur. DEO CREDIDIT. *Gal.* 3. 6. Abraham credidit Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam. Cognoſcite ergo, quia qui ex

August. fide ſunt, ij ſunt filij Abrahæ. *S. P. Auguſtinus in expoſit. cap.* 3. *ad Galatas*: Hoc, inquit, maximè in eo victorioſum eſt, quòd antequam circumcideretur, deputata eſt fides eius ad iuſtitiam. Et ad hoc rectiſſimè refertur, quod ei dictum eſt Gen. 12. 3. quia benedicentur in te omnes Gentes: Imitatione vtique fidei eius, qua iuſtificatus eſt, etiam ante Sacramentum Circumciſionis, quod fidei ſignaculum accepit, & ante omnem ſeruitutem legis, quæ multò poſt data eſt. Quod autem ait, quicumque enim ex operibus legis ſunt, ſub maledicto ſunt legis; ſub timore vult intelligi, non in libertate: vt ſcilicet corporali præſentique vindicta vindicaretur in eos, qui non permanerent in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro legis, vt facerent ea. Huc quoque accedebat, vt ipsâ corporum pœnâ, *Probroſa ſimul, ac doloroſa Circumciſione à qua Galatas deterrebat*: Etiam maledicti ignominiam formidarent. Ille autem iuſtificatur apud Deum, qui eum gratìs colit: Non ſcilicet cupiditate appetendi aliquid ab ipſo, præter ipſum, aut timore amittendi. In ipſo enim ſolo vera noſtra beatitudo atque perfecta eſt. Et quoniam inuiſibilis eſt oculis carneis, fide colitur, quandiu in hac carne viuimus: ſicut ſupra dixit, quod autem nunc viuo in carne, in fide viuo Filij Dei: Et ipſa eſt iuſtitia. Quò pertinet quod dictũ eſt, Habacuc 2. quia iuſtus ex fide viuit: Hinc enim oſtẽdere voluit, quia in lege nemo iuſtificatur, quia ſcriptum eſt, iuſtum ex fide viuere. MAGIS PROINDE IVSTIFICAMVR. *Magis conformes ſumus fidei Abrahæ, nos qui incircumciſi ſumus, & filij eius dicendi ſumus, qui credidit etiam antequam circumcideretur, quàm Iudæi circumciſi.*

Quam in rem S. Aug. tract. 32. *in cap.* 8. *Io. vbi de*

Aug. *Iudæis agebat, qui ſe filios Abrahæ iactabant*: Non negat, inquit, eorum originem, ſed facta condemnat: caro eorum ex illo erat, ſed vita non erat. Nos autem, Chariſſimi, numquid de genere venimus Abrahæ, aut vllo modo Pater noſter fuit ſecundùm carnem? Originem de carne eius caro Iudæorum ducit, non caro Chriſtianorum; nos de aliis Gentibus venimus, & tamen imitando Abrahæ fidem, filij facti ſumus: Audi Apoſtolum Gal. 3. 16. Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones, & ſemini eius. Non dicit, inquit, & ſeminibus, quaſi in multis, ſed tamquam in vno & ſemini tuo, quod eſt Chriſtus. Si autem vos Chriſti, ergo ſemen Abrahæ eſtis, ſecundùm promiſſionem hæredes ibidem 29. Nos ergo facti ſumus ſemen Abrahæ gratia Dei; non de carne Abrahæ. Fecit illi cohæredes Deus, Illos exhæredauit, iſtos adoptauit; & de arbore illa oliuæ, cuius radix eſt in Patriarchis, ramos naturales ſuperbos amputauit, humilem oleaſtrum inſeruit Rom. 11. 17. ideo cùm venirent ad Ioannem Baptizandi Iudæi, erupit in illos, & ait illis Math. 3. 8. generatio Viperarum, &c. ne

A velitis dicere intra vos; Patrem habemus Abraham, &c. maximè quippe de altitudine originis gloriabantur: ille autem generationem eos dixit viperarum; non ſaltem hominum, ſed viperarum. Hominum formam videbat, ſed venenum agnoſcebat. Venerant tamen mundandi, quia vtique baptizandi, &c. Habet vnde exciret filios Abrahæ; fient filij, qui fidem fuerint imitati, &c. Nos ſumus: in parentibus lapides eramus, quando pro Deo lapides colebamus. De talibus lapidibus familiam Deus fecit Abrahæ, &c. Si filij Abrahæ eſtis, factis probate, non verbis. *Vnde Iacobus*: Fides inquit, ſine operibus mortua eſt. IESVM QVÒD FIDEM. *Eo ipſo quòd Galatas à circumciſione*

B *prohibebat, vel ipſo facto, quòd initium fidei Abrahæ, non iam ab ipſa circumciſione, ſed ante ipſam repetebat.* IN CARNIS INTEGRITATE, *Id eſt integra adhuc & incircumciſa carne. Ante circumciſionem, quam Paulus vocat* carnis expoliationem. AD FORMAM DEI ALTERIVS. *Præciſè contra Marcionem, quem conuincit recto Apoſtoli ſenſu; qui cùm eſſet prædicator noui teſtamenti, exemplis & locis veteris teſtamenti vſus non eſſet, ſi duos Deos agnouiſſet, nec teſtimonium ab Authore veteris teſtamenti mendicaſſet. Vnde vtrumque patet teſtamentum eiuſdem eſſe Dei Creatoris. Hinc fruſtra Marcion hæreticorum more, & induſtria, mentionem Abrahæ de textu Pauli eraſit. Deus itaque idem eſt, cui Abraham ante, & poſt circumciſionem credidit: qui non Iudæorum tantùm, ſed multò magis Gentium*

C *Pater effectus eſt, qua fide & iuſti viuimus, & filij Abrahæ ſumus, ſecundùm promiſſionem.*

Pulchrè S. P. Aug. in Pſal. 113. *poſt initium. In verba* S. Aug.

Pſaltis, In exitu Iſraël de Ægypto, &c. Populus ergo Chriſtianus MAGIS ISRAEL, *id eſt videns Deũ, id eſt per fidem videlicet*: Et ipſe potius domus Iacob: idẽ quippe Iſraël, qui & Iacob. Illa verò turba Iudæorum quæ merito perfidiæ reprobata eſt, voluptate carnali vendidit primogenita ſua, vt non ad Iacob, ſed ad Eſau potius pertineret. Scitis namque in hoc myſterio dictum eſſe Gen. 25. quia Maior ſeruiet minori. Ægyptus autem, quoniam interpretatur afflictio, vel affligens, vel comprimens, ſæpè in imagine ponitur huius ſæculi, à quo ſpiritaliter

D recedendum eſt, ne ſimus Iugum ducentes cum infidelibus. 2. Cor. 6. Sic enim quiſque cœleſtis Ieruſalem fit ciuis Idoneus, cùm primùm huic ſæculo renuntiauerit, &c. Sed ſicut ille populus non inde diſceſſit, niſi diuino liberatus auxilio: Sic nemo corde ab hoc ſæculo auertitur, niſi diuinæ miſericordiæ munere adiutus, &c. Hæc autem figuræ noſtræ factæ ſunt. 1. Cor. 10. quid vultis amplius, fratres dilectiſſimi? certè manifeſtum eſt: Non humana ſuſpicione, ſed Apoſtolo, id eſt diuino & Dominico magiſterio. *Amplius tamen & iuxta Tertullianum de repromiſſione facta Abrahæ de filiis innumeris ex Gentibus colligendis. Libro de Prædeſt.*

E *ſanctorum cap.* 10. Quando, inquit, promiſit S. Aug.

Deus Abrahæ, in ſemine eius fidem Gentium, dicens; Patrem multarum Gentium poſui te; vnde dicit Apoſtolus, ideo ex fide, vt ſecundùm gratiam, firma ſit promiſſio omni ſemini, non de noſtræ voluntatis poteſtate, ſed de ſua prædeſtinatione promiſit. Promiſit enim quod ipſe facturus fuerat, non quod homines: quia etſi faciunt homines bona quæ pertinent ad colendum Deum, ipſe facit vt illi faciant quæ præcepit: non illi faciunt, vt ipſe faciat quod promiſit. Alioquin vt Dei promiſſa compleantur, non in Dei, ſed in hominum eſt poteſtate, & quod à Domino promiſſum eſt, ab ipſis redditur Abrahæ. *Vt per fidem quam Gentes habent ex ſeipſis, ſeipſos faciendo Abrahæ filios.*

ipſum per conſequens iuxta promiſſum Dei, faciant Patrem multarum nationum. Non autem ſic credidit Abraham; ſed credidit, dans gloriam Deo, quoniam quæ promiſit, potens eſt facere. Non ait, prædicere; non ait, præſcire: nam & aliena facta poteſt prædicere, atque præſcire: ſed ait, potens eſt facere; ac per hoc, facta non aliena, ſed ſua. *Vnde ait Chriſtus, hoc eſt opus Dei, vt credatis in eum.* An fortè opera bona Gentium Deus promiſit Abrahæ in ſemine ipſius, vt hoc promitteret, quod ipſe facit; non autem promiſit fidem Gentium, quam ſibi homines faciunt, ſed vt promitteret quod ipſe facit, illam præſciuit homines eſſe facturos? Non quidem loquitur ſic Apoſtolus: filios quippe promiſit Deus Abrahæ, qui fidei eius veſtigia ſectarentur, quod apertiſſimè dicit. Sed ſi opera gentium promiſit, non fidem, profectò: quoniam non ſunt bona opera niſi ex fide. Iuſtus enim ex fide viuit: & omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt: & ſine fide impoſſibile eſt placere Deo: nihilominus vt impleatur quod promiſit Deus, in hominum eſt poteſtate. Niſi enim homo faciat quod

A Deo non donante ad hominem pertinet, non faciet ipſe quod donet: Hoc eſt, niſi habeat homo fidem ex ſeipſo, non implet Deus quod promiſit, vt opera iuſtitiæ dentur ex Deo: ac per hoc, vt promiſſa ſua Deus poſſit implere, non eſt in Dei, ſed in hominis poteſtate. Quòd ſi veritas & pietas nos credere vetat; credamus cum Abraham, quoniam quæ promiſit, potens eſt facere. Rom. 4. 21. promiſit autem filios Abrahæ, quod eſſe non poſſunt, ſi non habeant fidem. Ergo ipſe donat & fidem. TOTVM HOC EIVS EST. *Optimè præuenit ſenſum S. P. Auguſtini, qui ſecutus eſt Pauli.* Quid enim habes quod non accepiſti? Omne datum optimum, & omne donum perfectum, deſurſum eſt,

B &c. *Et quod eſt illud totum?* Vt credentes iuſtitiæ deputet, vt iuſtos viuere faciat, vt nationes filios fidei dicat, *Quin & faciat. Hoc totum eiuſdem eſt Dei Creatoris facere, & implere in noua lege, quod in veteri legimus promiſſum Abrahæ. Quod plenè intelliget, conuincere Marcionem, quiſquis ſanum ſenſum Apoſtoli conſequetur.*

ABSTINENTIA.

1. *Abſtinentia veterum Romanorum, & modeſtia circa theatra, & ornamenta mulierum verſa in luxum. Apol. cap. 6. à p.*

QVonam illæ leges abierunt, ſumptum & ambitionem comprimentes? quæ centum æra, non amplius, in cœnam ſubſcribi iubebant, nec amplius quàm vnam inferri gallinam, & eam non ſaginatam? quæ patricium, quòd decem pondo argenti habuiſſet, pro magno titulo ambitionis, ſenatu ſummouebant? quæ theatra ſtuprandis moribus orientia ſtatim deſtruebant? quæ dignitatum, & honeſtorum natalium inſignia, non temerè nec impunè vſurpari ſinebant? Video enim & centenarias cœnas, à centenis iam ſeſtertiis dicendas: & in lances (parum eſt ſi ſenatorum, & non libertinorum, vel adhuc flagra rumpentium) argentaria metalla producta. Video & theatra, nec ſingula ſatis eſſe, nec nuda. Nam nè vel hieme voluptas impudica frigeret, primi Lacedæmonij odium pænulæ ludis excogitauerunt. Video & inter matronas, atque proſtibulas, nullum de habitu diſcrimen relictum. Circa feminas quidem, etiam illa majorum inſtituta ceciderunt, quæ modeſtiæ, quæ ſobrietati patrocinabantur: cùm aurum nulla norat, præter vnico digito, quem ſponſus oppigneraſſet pronubo annulo; cùm mulieres vſqueadeo vino abſtinerentur, vt matronam ob reſignatos cellæ vinariæ loculos, ſui inedia necarint. ſub Romulo verò quæ vinum attigerat, impunè à Mecenio marito trucidata eſt. idcirco & oſcula propinquis offerre neceſſitas erat, vt ſpiritu iudicarentur. Vbi eſt illa felicitas matrimoniorum, de moribus vtique proſperata, qua per annos fermè ſexcentos ab Vrbe condita, nulla repudium domus ſcripſit? Nunc in feminis præ auro nullum leue eſt membrum: præ vino nullum liberum eſt oſculum: repudium verò, iam & votum eſt, quaſi matrimonij fructus.

ABSTINENTIA I. SCHOL.

QVONAM ILLÆ LEGES. *Ridet Romanos deſertores legum ſumptuariarum: quales fuere Orchia, Fannia, Didia, Licinia, Cornelia, Æmilia, Antia, Iulia, Cecilia, Oppia. Quas ex parte Auguſtus Imperator abrogauit, partim ex integro ſanxit, teſte Suetonio in Octauio. cap. 34* CENTVM ÆRA. *A Lucilio Poëta Centaſſis hæc cœna dicebatur: aſsis quippe ſimpliciter pro ære accipitur. Crinitus de Honeſt. Diſcipl. lib. 14. cap. 6.* Ludis Romanis plebeis, & Saturnalibus, & aliis quibuſdam diebus, æra centena in dies impenduntο. *S. P. Aug. lib. 3. de Ciuit.* S. Auguſt. *cap. 21. Generaliter luxum Romanorum notat.* Tunc primùm, inquit, per Cneium Manlium Proconſulem, de Gallogræcis triumphantem, Aſiatica luxuria, Romam, omni hoſte peior, irrepſit. Tunc enim primùm lecti ærati, & pretioſa ſtragula viſa perhibentur. Tunc inductæ in conuiuia pſaltriæ, & alia licentioſa nequitia. *Et lib. 2. de ciuit.*

A *cap. 18. iuxta Saluſtium.* Quid iam de conſequenti Aug. ætate dicendum, aut cogitandum arbitramur, cùm paulatim mutata, vt eiuſdem hiſtorici verbis vtar, ex pulcherrima atque optima, peſſima ac flagitioſiſſima facta eſt, poſt Carthaginis videlicet, vt commemorauit, Excidium? quæ tempora ipſe Saluſtius quemadmodum breuiter recolat, & deſcribat, in eius hiſtoria legi poteſt; quantis malis morum, quæ ſecundis rebus exorta ſunt, vſque ad bella ciuilia, demonſtret eſſe peruentum. Ex quo tempore, vt ait, maiorum mores non paula-

B tim vt antea, ſed torrentis modo præcipitati, adeo iuuentus luxu, atque auaritia corrupta eſt, vt meritò dicatur, genitos eſſe, qui neque ipſi habere poſſent res familiares, neque alios pati. Dicit deinde plura Saluſtius de Syllæ vitiis, cætera que fœditate Reipublicæ, & alij ſcriptores in hæc conſentiunt, quamuis eloquio multum impari. INFER-

RI GALLINAM *Plin. lib. 10. cap. 50.* Gallinas ſaginare Deliaci cœpere: Vnde peſtis exorta, opimas aues & ſuopte corpore vnctas deuorandi. Hoc primùm antiquis cœnarum interdictis exceptum inuenio iam lege C. Fannij Coſſ. vndecim annis ante tertium Punicum bellum, ne quid volucrum poneretur, præter vnam gallinam, quæ non eſſet altilis: quod deinde caput tranſlatum per omnes leges ambulauit. Inuentumque diuerticulum eſt, in fraude earum, Gallinaceos quoque paſcendi lacte, madidis cibis: multò ita gratiores approbantur. QVÆ PATRICIVM *Valerius Maximus notat, Cornelium Ruffinum Senatu motum à Cenſore Fabricio, quòd decem pondo vaſa argentea comparaſſet, malo exemplo. Et Plin. libro 33. c. 11* Propter quinque pondo notatũ à cenſoribus triũphalem ſenem, fabuloſum iam videtur. QVÆ THEATRA. *Idem Tertull. lib. de Spectac.* Sæpè, inquit, cenſores renaſcentia theatra deſtruebant, moribus conſulentes, quorum ſcilicet periculum ingens, de laſciuia prouidebant. QVÆ DIGNITATVM. *Apud veteres Romanos, erant non modò ingenuorum, ſed etiam Conſulum, Senatorum, Quæſtorum, & Equitum inſignia, de quibus legendus Petrus Faber lib. 2. cap. 6. & 22. vſque ad 129. maximè de anulis aureis, qui à tempore Auguſti libertinis dari cœpere.*

CENTENARIAS COENAS. *In quarum ſingulis centena ſeſtertia impendebantur.* A CENTENIS SESTERTIIS. *Meminit rurſum Seſtertiorum libro de Præſcriptionibus, vbi de Marcione Apoſtata:* Marcion quidem cum ducentis Seſtertiis ſuis quæ Eccleſiæ intulerat. *Ducenta Seſtertia ex Budæi ſupputatione, aureorum quinque millibus æſtimantur. Seſtertiorum antiqua nota hæc fuit, H. S. Alij ſic delineabant. L. L. quâ notâ dupondium ſiue duas libras ſignificabant. Et per S. quæ ſemiſſis, vel dimidia libra Notabatur. Quæ tres literæ media intercedente linea, ſic fuere coniunctæ H. S. Seſtertius moneta erat argentea Romanis, æquiualens quartæ parti argentei denarij, & noſtris decem denariolis Turonicis & ſemiſſi. Et alio nomine dicebatur numus. Seſtertius porro dictus eſt quaſi ſemitertius, quòd duos aſſes, & tertium dimidiatum contineret. Seſtertium autem in genere neutro mille numos æquiualebat. Et ſingula ſeſtertia continebant duas libras Romanas, & ſemiſſem. Singula verò libra Drachmas vel denarios centum, id eſt Seſtertios quadringentos. Decem itaque ſeſtertia valebant decem millia numorum. Decies autem Seſtertiũm, decies centena millia numorum.* LANCES. *Ex argento producebantur, non iam in vſum Senatorum, ſed & recenter manumiſſorum, vel adhuc ſubiectorum flagris. De quibus Iuuenal. Sat. 6.* Hic frangit ferulas, rubet ille flagello. NEC NVBA. *Theatra plurimùm ſine tecto, & nuda fuerunt. Vnde Chryſoſt. Homil. 4. in Iſa.* Sudant in theatro, nudo capite Solis ardorem excipiunt, vt fiant captiui mortis, & ſcorti mancipia. *Luxu abundante, velis & carbaſis contra cœli iniurias operiri cœpere.* PRIMI LACEDÆMONII. *Contra frigus penulis vſi ſunt, & vt maiori voluptate, ſine incommodo ludos ſpectarent. De quo Nonius:* Penula eſt veſtis, quam ſupra tunicam accipimus, à Laconibus reperta eſt, ne frigore contingerentur. ODIVM PENVLÆ. *Alij ſimpliciter legunt; penulam.* Odium dixit, quòd bellicoſi Lacedæmones etiam hyeme bellantes, ad dura magis nati eſſent, quàm ad mollitiem theatri, in quo ſpectacula Venerea exhibebantur. AVRVM NVLLA NORAT. *Plin. lib. 33. cap. 1. Notat quod olim anulum ferreum ſponſæ mittebat ſponſus, qui idcirco pronubus dicebatur, ſed creſcente luxu ferreus in aureum mutatus eſt. Iſidorus libro 2. Originum cap. 32.* Primus, inquit, Prometheus fertur circulum ferreum incluſo lapide digito circumdediſſe, & cæt. Anulos primùm homines geſtare cœperunt quarto ab pollice digito, quòd eo vena quædam vſque ad cor pertingat, quam notandam ornandamque aliquo inſigni veteres putauerunt. Apud Romanos anuli de publico dabantur, & non ſine diſcrimine. Nam dignitate præcipuis viris gemmati dabantur, cæteris ſolidi. Anulum aureum neque ſeruus, neque libertinus geſtabat, aut in publico, ſed anulo aureo liberi vtebantur, libertini argenteo, ſerui ferreo vtebantur. Apud veteres vltra vnum anulum vti, infame habitum viro. Gracchus in Meuium. Conſiderate, Quirites, ſiniſtram eius; En cuius authoritatem ſequimini, qui propter mulierum cupiditatem, vt mulier eſt ornatus. Craſſus qui apud Parthos periit, in ſenectute duos habuit anulos, cauſam præferens, quòd pecunia ei immenſa creuiſſet. Multi etiam Romanorum pro grauitate anulũ geſtare in digito abſtinuerunt: fœminæ non vſæ ſunt anulis, niſi quos virgini ſponſus miſerat: neque amplius quàm binos anulos aureos in digitis habere ſolebant. At nunc præ auro nullum fœminis leue eſt atque immune membrum: *Et lib. 2. de Officiis Eccl. cap. 19.* Illud, inquit, quod in primis anulus à ſponſo ſponſæ datur, fit hoc nimirum, vel propter mutuæ fidei ſignum, vel propter id magis vt eodem pignore eorum corda iungantur. Vnde & quarto digito anulus idem inſeritur, quod per eum vena quædam, vt fertur, ſanguinis ad cor vſque perueniat. Antiquitus autem non amplius vno dabatur: ne pluralitas amorem vnum carperet. *Referente Phocio, Theoſebius Philoſophus, volens deinceps caſtè vxori conuiuere:* Tibi, inquit, olim dedi anulum, pignus conuictus ad prolem: iam tibi do hunc anulum, temperantiæ pignus. VINO ABSTINERENTVR. *Pro, abſtinerent. Plin. lib. 14. cap. 13.* Non licebat, inquit, id fœminis Romæ bibere. Inuenimus inter exempla Egnatij, Mecennij vxorem, quòd vinum bibiſſet è dolio, interfectam fuſte à Marito, eumque cædis à Romulo abſolutum. Fabius Pictor in annalibus ſuis ſcripſit: Matronam, quòd loculos, in quibus erant claues vinariæ cellæ, reſignauiſſet, à ſuis media mori coactam. Cato ideo propinquos fœminis oſculum dari, vt ſcirent an temetum olerent. Hoc tum nomen vino erat: Vnde & temulentia appellata. Cn. Domitius Iudex pronuntiauit, mulierem videri plus vini bibiſſe, quàm valetudinis cauſa, viro inſciente, & dote mulctauit. *Lactantius item lib. 1. cap. 22. narrat Fatuam Fauni vxorem ebriatam vino, virgis myrteis à viro vſque ad mortem cæſam.* OSCVLA PROPINQVIS. *Vt ex halitu diiudicarent ſi eſſent ſobriæ,* Et ne in aliquod dedecus prolaberentur, *ait Valerius Max. Id quoque obſeruauit Arnobius lib. 2. contra Gentes.* Affinibus, & propinquis oſculari eas ius eſt, vt ſobrias comprobarent, atque abſtemias eſſe.

NVLLA REPVDIVM *Teſte Feſto,* Repudium Verres ait dictum, quòd fit ob rem pudendam. *Referunt aliqui, primum ſterilitatis cauſa vxorem dimiſiſſe Carbilium Spurium. Legendus Agellius lib. 4. Valerius Max. lib. 2. acutè Seneca contra frequens repudium, lib. 3. de Beneficiis cap. 16.* Numquid iam vlla repudio erubeſcit, poſtquàm illuſtres quædam ac nobiles fœminæ, non Conſulum numero, ſed maritorum, annos ſuos computant, & exeunt matrimonij cauſa, nubunt repudij? *Iure ergo Tertullianus repudium hic* VOTVM *dixit, quaſi vnicum fructum nubentibus optatum, vt nouis ſubinde matrimoniis luxurientur. Apud Chriſtianos, nullo*

S. Aug. *diuortio ſoluitur coniugij vinculum. De quo ſic D. Auguſtinus lib. de bono coniugali cap. 5* Interueniente, inquit, diuortio, non aboletur illa confœderatio nuptialis: ita vt ſibi coniuges ſint etiam ſeparati: cum illis autem adulterium committant, quibus etiam fuerint poſt ſuum repudium copulati; vel illa viro, vel ille mulieri: nec tamen niſi in ciuitate Dei noſtri in monte ſancto eius, Talis eſt cauſa cum vxore. Cæterùm aliter ſe habere iura Gentilium quis ignorat, vbi interpoſito repudio, ſine reatu aliquo vltionis humanæ, & illa cui voluerit, nubit, & ille quam voluerit, ducit? Cui conſuetudini ſimile aliquid propter Iſraëlitarum duritiam, videtur permiſiſſe Moyſes de libello repudij. Qua in re exprobratio diuortij magis apparet quàm approbatio. *Cæterùm cùm toto Apologetico Tertullianus, probra Chriſtianis à Gentilibus falsè impoſita, meritiſſimè in eorum capita ſcelerata reuoluat, & eodem cum ipſo inſtituto Auguſtinus ſcripſerit libros de Ciuitate, vt linguas eorum blaſphemas compeſceret, quibus calamitoſa tempora Chriſtianis affingebant, non ſuis propriis criminibus, ſed fidelium erga Deos impietati; aptiſſimè hunc locum Auguſtini textu concludo. Vbi cùm ſupra libro. 2. de Ciuit. cap. 18. egiſſet ad Tertulliani mentem de corruptis Romanorum moribus, ſic proſequitur:* Cernis vt opinor, & quiſquis aduerterit, facillimè perſpicit, colluuiem morum peſſimorum, quò illa ciuitas collapſa fuerit, ante noſtri ſuperni Regis aduentum. Hæc enim geſta ſunt, non ſolùm ante quàm Chriſtus in carne præſens docere cœpiſſet, (*& inter cæt. r. t. non licere homini dimittere vxorem, niſi ex ſola fornicationis cauſa, eâque dimiſſâ viuente, neutri ſub fornicationis pœna, licitum nubere:*) verùm etiam antequam de virgine natus eſſet: cùm igitur tot & tanta mala temporum illorum, vel tolerabiliora ſuperius, vel poſt euerſam Carthaginem intoleranda & horrenda diis ſuis imputare non audeant; Opiniones humanis mentibus, vnde talia vitia ſylueſcerent, malignâ aſtuciâ inſerentibus, cur mala præſentia Chriſto imputant, qui doctrina ſaluberrima, & falſos ac fallaces Deos coli vetat, & iſtas hominum noxias flagitioſaſque cupiditates, (*de quibus hic, luxum, gulam, ebrietatem, luxuriam, notat, Author noſter,*) diuina authoritate deteſtans, atque condemnans; his malis tabeſcenti ac labenti mundo, vbique familiam ſuam ſenſim ſubtrahit, quâ condat æternam; & non plauſu vanitatis, ſed iudicio veritatis glorioſiſſimam ciuitatem. Aug.

2. *Abſtinentia, vt & indulgentia ciborum, venit ab eodem Deo Creatore, pro diuerſitate cauſarum. 5. Cont. Marc. cap. 7. in fi.*

1. Cor. 10. 25. MAgnum argumentum Dei alterius, *Permiſſio omnium obſoniorum, aduerſus Legem.* Quaſi
non & ipſi confiteamur Legis onera dimiſſa: ſed ab eo qui impoſuit, qui nouationem
Eſai. 65. 17. repromiſit; ita & cibos qui abſtulit, reddidit, quod & à primordio præſtitit. Cæterùm, ſi quis
alius Deus fuiſſet deſtructor Dei noſtri, nihil magis ſuos prohibuiſſet, quàm de copiis aduerſarij viuere.

ABSTINENTIA. II. SCHOL.

MAGNVM ARGVMENTVM. *Ironicè dicta ſunt iſta. Erras Marcion, colligens duos eſſe Deos, eo quòd diuerſa legas pro diuerſa congruitate temporum indulta, vel coërcita. Idem prorſus Deus & cibos quoſdam permiſit, & quoſdam prohibuit: nec potuit permittere ſeruis ſuis vnus Deus, vti aduerſarij ſui alterius Dei bonis.* PERMISSIO OMNIVM. *1. Cor.* 10. Omne quod in macello Vænit, manducate, nihil interrogantes propter conſcientiam. *Id eſt ne contra ſcrupulum, & ex conſcientia erronea quod illicitum putatis & Idolis immolatum comedatis. Sic iam præceperat vel indulſerat Chriſtus Luc. 10. 7.* In eadem autem domo manete, edentes & bibentes quæ apud illos ſunt, &c. Manducate quæ apponuntur vobis. *S. P. Aug. in Ep. ad Publicolam*: Si illud,
S. Aug. inquit, quod in agris naſcitur, conſecratur Idolo, vel ſacrificatur, tunc inter Idolothyta deputandum eſt. Itaque aut certum eſt eſſe Idolothytum, aut certum eſt, non eſſe: aut ignoratur. Si ergo certum eſt eſſe, melius Chriſtiana virtute reſpuitur, ſi autem vel non eſt, vel neſcitur, ſine vllo conſcientiæ ſcrupulo in vſum neceſſitatis aſſumitur.
S. Aug. *Et rurſum in eadem Ep. 154.* Olus, inquit, vel quilibet fructus in quolibet agro natus, eius eſt qui creauit: quia Domini eſt terra, & plenitudo eius. Pſal. 23. 1. & omnis creatura Dei bona eſt 1. Tim. 4. cauendum eſt, ne ſi putauerimus non veſcendum olere quod naſcitur in horto templi Idoli; conſequens ſit vt exiſtimemus non debuiſſe Apoſtolos apud Athenas cibum ſumere, quia ciuitas erat Mineruæ, eiuſque numini conſecrata: hoc & de puteo reſponderim, vel fonte qui in templo eſt, &c. Quid enim eſt in vſu hominum bono vel licito, vnde non poſſit etiam pernicies irrogari? *Et iterum ibidem*: Si quis dubitat de aliqua carne, vtrum immolatitia ſit, & non eſt immolatitia; ſi eam cogitationem tenuerit, quòd immolatitia non ſit, & ea veſcatur, non vtique peccat: quia nec eſt, nec iam putatur immolatitia, etſi antea putabatur, neque enim non licet corrigere cogitationes à falſitate, in veritatem. Si quis autem bonum putauerit eſſe quod malum eſt, & fecerit hoc putando, vtique peccat. Et ea ſunt omnia peccata ignorantiæ, quando quiſque benè fieri putat, quod malè fit. Aug. ADVERSVS LEGEM, *Moſaicam ſcil. quã cùm permiſiſſet primò Deus Gen 9. 3.* Omne quod mouetur, & viuit, erit vobis in cibum: quaſi olera virentia tradidi vobis omnia. Excepto quod carnem cum ſanguine non comedetis. *Vel iuxta Hebr. & Chald.* Carnem cum anima eius, ſanguinem eius non comedetis: *Poſtea Leuitici. 11. 4. cum maiori reſtrictione:* Quidquid ruminat quidem & habet vngulam, ſed non diuidit eam ſicut Camelus, &c. non comedetis illud, & inter immunda reputabitur. NOVATIONEM. *Nouam legem Eſa. 65. 17.*

Ecce ego creo cœlos nouos, & terram nouam, &c. *De mutatione veteris legis in nouam fuſius ſuo loco dicemus cum Auguſtino porro de Marcionem Tertull; ſic Manichæum arguit S. P. Aug. vterque* S. Aug. *enim de duplici principio, & Deo bono, & malo conſentiebat hæreſiarcha. Et quod præcisè ſpectat ad cibos vetitos, Auguſtinus libro de moribus Manichæorum, vbi capite 15 totum caput. 1. Cor. 10. de Idolothytis decurrit, abſtinentiam eorum ſuperſtitioſam tangit cap. 13.* Quod, inquit, non veſci-

mini carnibus, & vinum non bibitis, ſignaculum oris mirandum & laudandum putatis. Quod quæro à vobis, quo fine faciatis, &c. poſſunt & Catholici Chriſtiani veſtram à vino & carnibus abſtinentiam, iumentis, & multis paſſeribus, poſtremò etiam innumerabilibus generibus vermium comparare, &c. Si ergo parſimoniæ gratia & coercendæ libidinis, quà eſcis talibus & potu delectamur & capimur, audio & probo; ſed non ita eſt. *Subiicit deinde legitimos fines, quibus bonum eſt abſtinere cap. 14. eos ſic inducens pro ſe teſtimonium dicente Paulo:* At enim, ait Apoſtolus, bonum eſt, fratres, non manducare carnem, neque bibere vinum. Quaſi verò quiſquam noſtrûm id bonum neget: ſed aut eo fine, quem ſuperius commemorauit, ſecundùm quem dicitur; & carnis curam ne feceritis in concupiſcentiis: aut eis, quos rurſus idem Paulus oſtendit: id eſt, aut refrænandæ gulæ cauſa, quæ his rebus ſolet rabidius immoderatiuſque raptari: aut ne frater offendatur: aut ab infirmis Idolis communicetur. Eo enim tempore, quo hæc ſcribebat Apoſtolus, multa immolatitia caro in macello vendebatur. Et quia etiam vino libabatur diis Gentium, multi fratres infirmiores, qui etiam rebus his venalibus vtebantur, penitus à carnibus ſe & vino cohibere maluerunt, quàm vel neſcientes incidere in eam, quam putabant cum Idolis communicationem. *Vnde Paulus non tantùm menſam, ſed & Calicem ibidem prohibet dæmoniorum, menſæ, & Calici Domini participantibus. Concludit ibidem. D. Auguſt.* Apparet igitur, vt opinor, quo fine à carnibus & vino ſit abſtinendum, &c. Vos autem immunda eſſe obſonia dicitis; cùm Apoſtolus dicat, Rom. 14. 20. Omnia munda eſſe, ſed ei malum eſſe, qui per offenſionem manducat, *id eſt, cum ſcandalo proximi*, & prorſus credo vos iſtis epulis inquinari, eo ipſo quo immunda eſſe arbitramini. Ait enim verſu. 14. Credo & confido, *Vulgata, ſcio, Syr. noui ſiquidem, & perſuaſum habeo*, in Domino Ieſu, quia nihil commune *immundum* per ſeipſum, *Syr. ex ſeipſo*, ſed ei qui exiſtimat aliquid commune eſſe, illi commune eſt. Cui autem dubium eſt, communem illum, immundum, & inquinatum vocaſſe. *Tum verò ſuperſtitionem aperit abſtinentiæ illorum*: Quoniam, inquit, membrum Dei malorum ſubſtantiæ commixtum eſt, vt eam refrænaret, atque à ſummo furore comprimeret; ſic enim dicitis, de commixta vtraque natura, id eſt boni & mali, mundus eſt fabricatus, &c.

Aug. S. Aug. S. Aug.

3. Abſtinentia à quibuſdam cibis, & xerophagia, ſeu eſca cruda & ſicca, portio Ieiunij eſt; quæ ſpeciem corporis, & animi lumen auget, & Angelorum conſolationem, & interpretationem ſomniorum meretur, de Ieiun. cap. 9. in p. ad m.

PRincipalis hæc ſpecies in caſtigatione victus, poteſt iam de inferioribus quoque abſtinentiæ operationibus præiudicare, vt & ipſis pro modo vtilibus, aut neceſſariis. Nam exceptio eduliorum quorundam, portionale ieiunium eſt. Inſpiciamus igitur & xerophagiarum nouitatem, aut vanitatem, ſi non & in his tam antiquiſſimæ, quàm efficaciſſimæ religionis operatio eſt. Redeo ad Danielem, & fratres eius, leguminum pabulum, & aquæ potum ferculis, & œnophoris regiis præferentes, atque exinde formoſiores; nè qui de ſpecie quoque corpuſculi metuat; cæterùm ſpiritu inſuper cultos. [a] *Dedit enim Deus adoleſcentulis ſcientiam, & intelligentiam in omni litteratura, & Danieli in omni verbo, & in ſomniis, & in omni ſophia*, Quà hoc ipſum quoque ſaperet, quibus modis de Deo impetraretur agnitio Sacramentorum. Anno denique tertio Cyri regis Perſarum, cùm in recogitatum incidiſſet viſionis, aliam formam humiliationis proſpexit. [b] *In illis, inquit, diebus, ego Daniel eram lugens, per tres hebdomadas, panem ſuauem non edi, caro & vinum non introierunt in os meum, oleo vnctus non ſum, donec conſummarentur tres hebdomades;* Quibus tranſactis angelus emiſſus eſt taliter adloquens: [c] *Daniel, homo es miſerabilis; nè timueris; quoniam ex die prima quâ dediſti animam tuam recogitatui, & humiliationi coram Deo, exauditum eſt verbum tuum, & ego introiui verbo tuo.* Ita xerophagiarum miſeratio, & humiliatio metum expellunt, & aures Dei aduertunt, & occultorum compotes faciunt. Reuertor etiam ad Heliam, cùm corui illum pane, & carne ſaturare conſueſſent, cur poſtmodum apud Berſabee Iudææ, excitato ei de ſomno, quidam ille angelus ſine dubio panem ſolum & aquam obtulit? defecerant corui qui eum liberalius paſcerent? an difficilè angelo fuerat aliquem alicunde de conuiuio regis miniſtrum, cum inſtructiſſimo ferculo, raptum ad Heliam transferre; ſicut Danieli in lacum leonum eſurienti prandium metentium exhibitum eſt? Sed conſtitui oportebat exemplum, docens in tempore preſſuræ, & perſecutionis, & cuiuſcunque circunſtantiæ, xerophagiis eſſe viuendum. Tali victu Dauid exomologeſin ſuam expreſſit, [d] *Cinerem quidem edens velut panem*, id eſt, panem velut cinerem aridum & ſordidum, *potum verò fletu miſcens*, vtique pro vino.

[a] Dan. 1. 16. 17.
[b] Dan. 10. 2. 3.
[c] Ibid. verſu 11. & 12.
3. Reg. 17. 6.
3. Reg. 19. 2.
Dan. 14. 35. 36.
[d] Pſal. 101. 10.

ABSTINENTIA. III. SCHOL.

HÆC SPECIES. *Ieiunium ſcil. de quo cap. 8. dixerat, & exemplo Annæ Propheteſſæ, Chriſti, Centurionis, & Pauli.* EXCEPTIO EDVLIORVM. *Abſtinentia ab aliquibus cibis, portio Ieiunij eſt, ſiue ſpecies, & pars eius. Sic dixit de vel. Virg. cap. 4.* Portionale omne, ſubiectum eſt generali. XEROPHAGIARVM NOVITATEM. *Defecerat ab Eccleſia ad Montanum, dum hæc ſcriberet; & fingit ſibi obiici à Catholicis, in quos tanquam Pſichycos, hunc librum inſcripſit quaſi animales; cùm diſcipuli Montani paracleti, ſpiritales cenſeret,* XEROPHAGIARVM NOVITATEM. *Xerophagias autem ipſemet hoc libro de Ieiuniis cap. 1. vocat ſiccas & aridas eſcas.* Quod, inquit, xerophagias obſeruemus, ſiccantes cibum ab omni carne, & omni iurulentia, *humore, vel inſculi ſumptione* & viridioribus quibuſque pomis, ne quid vinoſitatis vel edamus, vel potemus; lauacri quoque abſtinentiam con-

gruentem arido victui. *Sic Epiph. in Epit. Cathol. & Apoſtol. fidei, xerophagiam vſurpat, pro cibo crudiori, vt & Caſſ. lib. 4. c. 22. & quidem vanè ſatis de nouitate gloriaretur, vt & ſtultè eadem nouitas ipſi obiiceretur; Cùm Philo, Alexandrinorum Aſcetarum abſtinentiam narret, maximè circa tempus Dominicæ paſſionis: qui iuxta Euſeb. lib. 2. cap. 16. tunc prorſus abſtinebant vino, omni cibo ſanguinis participe, ſola aqua in potum, ſale & hyſſopo in panem contenti: Meminiſſe debuerat ipſe Tertullianus quod dixerat de Pœnitentia cap. 9. fideles pœnitentes.* Paſtum & potum pura noſſe. *Id eſt panem & aquam: ſed longè ante, S. Clemens Rom. lib. 5. Conſtit. Apoſtolicarum. c. 19. & 21. docet diebus Ieiunij à vino & carnibus abſtinendum; & concedit vſum ſolius panis, ſalis, & olerum. Et lib. 7. Recognit. talem fuiſſe praxim D. Petri notat. Euſebius item lib. 5. cap. 1. refert Martyres Lugdunenſes S. Irenæi ætate.* Ne mutorum quidem animalium veſci carnibus, *Reſpondiſſe Ethnicis imponentibus Chriſtianis, eos paſci humana carne & ſanguine. Canon porro Apoſtolicus. 51. improbat abſtinentiam à vino, & carnibus, ſi per errorem, tanquam mala reſpuantur, non autem ſi continentia, aut abſtinentiæ cauſa, relinquantur.* FRATRES EIVS. *Tres pueros, ex fide germanos.* OENOPHORIS. *Apud Tullium de finibus, Oenophorum eſt vas vinarium.* NE QVI. *Ne quis formæ detrimentum ex abſtinentia prætexat.* SOPHIA. *Referenda vox hæc ad ſocios Danielis. Sic enim habet Vulgata Dan. 1. 17.* Pueris autem his dedit Deus ſcientiam, & diſciplinam in omni libro, & ſapientia; Danieli autem, intelligentiam omnium viſionum & ſomniorum. 70. *Pariter:* Dedit eis Deus intellectum, & prudentiam in omni litteratura & ſapientia. Et Daniel intellexit in omni viſione, & ſomnio. PANEM SVAVEM. *Dan. 10. 2.* In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem deſiderabilem, *Hebr. & 70. deſideriorum* Non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meũ, ſed neque vnguento vnctus ſum, donec complerentur trium Hebdomadarum dies. HOMO ES MISERABILIS. *Nec apud 70. nec in Vulgata ſic legitur, ſed habetur verſu 11.* Daniel vir deſideriorum, intellige verbá quæ ego loquor ad te, & ſta in gradu tuo: nunc enim ſum miſſus ad te. Cúmque dixiſſet mihi ſermonem iſtum, ſteti tremens. 70. *Surrexi.* Et ait ad me: noli metuere Daniel: quia ex die primo, quo poſuiſti cor tuum ad intelligendum, vt te affligeres in conſpectu Dei tui, exaudita ſunt verba tua, & ego veni propter ſermones tuos. 70. In verbis tuis. AVRES ADVERTVNT. *Aduertere faciunt.* CIRCVNSTANTIÆ, *Obſidionis quorumcumque aduerſantium.*

Pſalmo. 34. Cùm mihi moleſti eſſent, induebar Cilicio, humiliabam in Ieiunio animam meam, & oratio mea in ſinu meo conuertetur. *Aug. ibid.*

S. Auguſt. Docemur quidem, fratres, quia pertinemus ad Corpus Chriſti, quia ſumus membra Chriſti, & admonemur in omni tribulatione noſtra, non cogitare quemadmodum reſpondeamus inimicis noſtris, ſed quemadmodum orando Deum propitiemus, & maximè ne tentatione vincamur. Deinde vt etiam illi, qui nos perſequuntur, ad ſanitatem iuſtitiæ conuertantur. Nullum maius, nullum melius negotium eſt in tribulatione, quàm recedere ab eo ſtrepitu qui foris eſt, *ſicut fecit Daniel, dans animam ſuam, ponens cor ſuum ad recogitandum:* Et ire in interiora mentis ſecretaria: ibi Deum inuocare, vbi nemo videt gementem, & ſubuenientem. *Sicut Daniel hic dicit verſu 7. vidi autem ego Daniel ſolus viſionem.* Illius cubiculi adverſus omnem extrinſecus illatam moleſtiã, oſtium claudere, humiliare ſeipſum in confeſſione peccati, magnificare & laudare Deum, & corripientem, & conſulentem. Prorſus hoc omni modo tenendum eſt. EXOMOLOGESIN, *Pœnitentiam, confeſſionem, ſatisfactionem pro peccato. De qua alibi fuſius dicemus.* CINEREM EDENS. *Pſal. 101. 10.* Cinerem tanquam panem manducabam, & potum meum cum fletu miſcebam. *Quod licet benè ad litteram Tertullianus applicet pœnitenti; & D. Aug. ibid. hortetur ad pœnitentiam:* Manduca, inquit, cinerem velut panem, & potum tuum cum fletu miſce; per hoc conuiuium venies ad menſam Dei. Noli deſperare, promiſſa eſt indulgentia tibi. *Tamen ibidem, paulo ſupra, applicans hæc verba Chriſto, de conuerſione peccatorum epulas ſuas facienti, adhortatur inſultantes peccatoribus, vt Chriſtum imitentur.* Si nulla, inquit, peccatorum eſt indulgentia, vbi eris? Quò ibis? certè & pro te factum eſt, vt pauper iſte, *Chriſtus*, cinerem ſicut panem manducaret, &c. Non te iam delectat tale conuiuium? *Et Greg. Magnus exponens ſeptem pſalmos pœnit. in hunc verſum, contra Phariſæos indignabundos, quòd Chriſtus cum peccatoribus manducaret.* Cineres, inquit, Redemptor noſter manducabat, quando in corpus ſuum eos traiiciebat. Cineres namque erant: quia dum principem tenebrarum, magis quàm authorem ſequerentur luminis, in eorum cordibus quaſi extinctus fuerat, diuini prorſus ignis amoris. Cineres inquam erant, videlicet nullo apti vſui, & ſine Charitatis glutino omninò diſſoluti. Quis non has miretur miſericordiæ Dei diuitias? quis iam de Remiſſione peccatorum deſperet? &c. Quæ autem eſuries eius, vel ſitis fuerit, ipſe euidenter oſtendit, cùm ait Io. 4. meus cibus eſt, vt faciam voluntatem Patris mei, &c. Quid enim ſitit Deus, niſi fidem noſtram? Vndè & à muliere Samaritana quæſiuit bibere, de cuius eum non legimus aqua bibiſſe; ſed ſpiritalem potum ei mulier obtulit, cum mundi eum Saluatorem agnouit. In cruce quoque poſitus ſitiebat, & pœnitentiam peccantium, & fidem exoptabat perfidorum. *Vnde & Bern.* Cibus eius, pœnitentia mea. An non cinerem tanquam panem manducat?

Sed tremendum eſt quod ibidem ſubiecit Gregorius. Poculum, inquit, Deo cum fletu miſcere, eſt alios ab exterioribus introrſus trahere, alios ab interioribus exterius iactare. Scimus enim quia potus ab exterioribus interius trahitur, fletus ab interioribus exterius deriuatur. Quia ergo conditor noſter occulta noſtra examinat, & non ſolùm opera, verùm etiam intentiones radicitùs penſat, occulto eius iudicio fit, vt quoſdam, qui in oculis hominum iuſti eſſe videntur, *auſteri in victu & potu, pœnitentes, exterminantes facies ſuas*, reprobet: quoſdam criminibus reos, per pœnitentiam correctos ſaluet. Et cùm iuxta Apoſtoli ſententiam, neque volentis, neque currentis, ſed miſerentis ſit Dei, alios qui corruerant miſericorditer erigit, *Sicut & Danielem pœnitentem Dan.* 10. 10. *Ecce manus tetigit me, & erexit me ſuper genua mea, & ſuper articulos manuum mearum, &c. Et ſteti tremens.* Alios qui ſtare videbantur, cadere iuſtè permittit. Ex peccato namque primi parentis accepimus, vt nec in ipſa iuſtitia ſtabiles eſſe poſſimus: ſed aut contra Deum, nobis bonum quod fecimus imputando, erigimur, aut contra proximos in ſuperbiam leuamur. *Ita Phariſæus contra publicanum ſtans apud ſe orabat bis ieiunans Sabbato. Bellè D. P. Auguſtinus præclaros effe-*

ctus

Aug.

Aug.

ctus abſtinentiæ hic à Tertulliano relatos, iiſdem probat Auguſt. *exemplis Ser. 65. de Temp.* Sancto, inquit, Eliæ ieiunanti etiam elementa famulata ſunt. Hic denique tribus annis & ſex menſibus cœlum clauſit: ad cuius vocem etiam ſupernum deſcēdit incendium, Et cùm eum Iezabel Regina vellet occidere, & feſſus ſub arbore frondoſa iaceret in ſolitudine, Angelus ad eum mittitur, & dicit ei; ſume paululum panis & aquæ, &c. Etiam præcipit vt longius fugiat perſequentem, &c. quadraginta dierum ieiunio perrecturus erat per deſertum, vſque ad montem Sina. Nunquid enim Dominus qui cœlum & terram fecerat, cuius eſt omnis creatura, non potuit in eremo per Angelum prandium A mittere, ſicut Danieli in lacum Leonum per Habacuc miſit? Sed ſciebat Deus, prophetam ſuum tentantem diabolum aliter ſuperare non poſſe, ni ieiuniis eruditus, inſidiantis inimici tentamenta repelleret, Daniel quoque illc futurorum gnarus, & Aduentus Domini conſcius, & euerſionis Ieruſalem manifeſtiſſimus prædicator, ideo vir deſideriorum appellatus eſt, quia panem deſiderij non comedit, & potum concupiſcentiæ non bibit; quia magis Chriſtum quàm epulas deſiderabat. *Scilicet iuum* verum panem, qui de cœlo deſcendit B Io. 6. & frumentum electorum, & vinum Germinans virgines. Zach. 9.

4. *Abſtinentiam mediam non vult Deus à ſolo cibo, ſed & à potu vini, quæ conſecrat hominem; contrà, ebrietas Sacerdoti eſt mortifera, de Ieiun. cap. 9. in m. ad fin.*

ABSTINENTIA.

HAbet & abſtinentia vini ſuos titulos, quæ & Samuelem Deo vouerat, & Aaronem conſecrarat. Nam de Samuele mater, [a] *Et vinum, inquit, & ebriamen non bibet:* Talis enim & ipſa Deum orabat. Et Dominus ad Aaron, [b] *Vinum & ſiceram non bibetis, tu & filij tui poſt te, ſi quando ingrediemini tabernaculum, vel aſcendetis ad altare, & non moriemini.* Adeò morientur, qui non ſobrij in Eccleſia miniſtrauerint. Sic & Iſraëli proximo exprobrat, [c] *Et potum dabatis ſanctificatis meis vinum.* Et hæc autem strictura potus, xerophagiæ portio eſt: quamquam vbi abſtinentia vini aut à Deo exigitur, aut ab homine vouetur, illic intelligatur etiam pabuli preſſura, formam præſtruens potui. Qualis enim eſus, talis & potus. Veriſimile non eſt, vt quis dimidiam gulam Deo immolet, aquis ſobrius, & cibis ebrius. An autem & Apoſtolus xerophagias norit, qui majora celebrauerat, *Sitim, & famem, & multa ieiunia;* qui *ebrietates & comeſſationes recuſauerat;* vel de diſcipulo Timotheo argumenti ſatis eſt, quem, [d] *Propter ſtomachum, & aſſiduas imbecillitates, modico vino monens vti*, Quo ille non ex inſtitutione, ſed ex deuotione abſtinebat; (cæterum, ſtomacho magis conſuetudo prodeſſet) hoc ipſo abſtinentiam vini dignam Deo ſuaſit, quam ex neceſſitate diſſuaſit.

a 1. Reg. 1. 11.
ibid. verſu 15.
b Leuit. 10. 9.
c Amos 2. 12.
2. Cor. 11. 27.
Rom. 13. 13.
d 1. Tim. 5. 23.

ABSTINENTIA. IV. SCHOL.

SVOS TITVLOS. *Prærogatiuas honoris.* & VINVM. *1. Reg. 1. 11. Vulgata & Hebræa tranſlatio Pagnini nil habet de vino, ſed ſimpliciter legit,* Dabo eum Domino omnibus diebus vitæ eius, & nouacula non aſcendet ſuper caput eius. *Sed ſecutus eſt* 70. *Interpretes, qui ſic legunt:* Dabo eum coram te datum vſque ad diem mortis eius, & vinum, & inebriamentum non bibet, & ferrum non aſcendet ſuper caput eius. TALIS ET IPSA. *Anna mater Samuelis vino abſtinens. Ibidem verſu* 15. æſtimauit eam Heli temulentam, dixitque ei: Vſquequo ebria eris? digere pauliſper vinum, quo mades. D Reſpondens Anna, nequaquam, inquit, Domine mi: nam mulier infelix nimis ego ſum, vinumque, & omne quod inebriare poteſt, non bibi, ſed effudi animam meam in conſpectu Domini. 70. *Paulò aliter:* aufer vinum tuum, & vade à facie Domini, &c mulier dura dies ego ſum: *Sanct. Pagn. mulier dura ſpiritus ſum. q. d. præ dolore lapideſco, nullum diem lætum ago, vino cor non lætifico,* Et vinum & inebriamentum non bibi, &c. *Samuel porro, ex voto matris abſtemius eſſe debebat. Hæc enim erat lex Nazaræorum & conſecratorum Domino. Leuit.* 10. 8. Dixit Dominus ad Aaron; vinum & omne quod inebriare poteſt, non bibetis tu, & filij E tui, quando intratis in tabernaculum teſtimonij, ne moriamini: quia præceptum ſempiternum eſt in generationes veſtras. Et vt habeatis ſcientiam diſcernendi inter ſanctum & Prophanum, inter pollutum & mundum. 70. *nil differunt, niſi quod inebriamentum ſpecificant:* Vinum, & ſiceram non bibetis. *De Nazaræis autem numerorum* 6. 2. Vir ſiC ue mulier, cùm fecerint votum, vt ſanctificentur, & ſe voluerint Domino conſecrare: *Sanct. Pagn. Ex Hebr. cum ſeparauerit ſe vouendo votum Nazaræi, vt ſeparet ſe Domino; 70. autem: quicumque magna vouerit votum purificandi puritatem Domino:* A vino & omni quod inebriare poteſt, abſtinebunt. 70. *A vino & ſicera temperabit*, Acetum ex vino, & ex qualibet alia potione, & quidquid de vua exprimitur, non bibent: vuas recentes ſiccaſque non comedent cunctis diebus, quibus ex voto Domino conſecrantur: quidquid ex vinea eſſe poteſt, ab vua paſſa, vſque ad acinum non comedent. Omni tempore ſeparationis ſuæ *Hebr. Nazaræatus, 70. Purificationis*, nouacula non tranſibit per caput eius, ADEO MORIENTVR. *Exemplum ponitur Leuitici* 10. 1. *de Nadab, & Abiud, igne ſuccenſis, quòd Ebrij ignem prophanum, pro ſacro, thuribulis impoſuiſſent; de quibus præclarè Chryſologus Ser.* 26 Diſpenſator, inquit, diuini Verbi, & cœleſtis doctrinæ prorogator, qui ante Dominum ſtat iugiter, verſatur inter altaria ſemper, neque à Dei oculis recedit vnquam; qui peccatorum cauſas, dolores populi ſuſcipit, offert, ingerit preces, accipit, refert, reſtituit impetrata, ex homine totus in Angelum ſubſtitutus, non poteſt niſi in ipſa Dei facie, inter ſanctorum ſancta peccare: vt inde ſibi ſumat crimen, vnde aliis veniam conſueuerat reportare. Denique Nadab, & Abiud Sacerdotes filij Aaron Sacerdotis, dum contaminare externo igne altaria præſumunt, ipſius altaris conſumuntur incendio: vt ſumerent de ſacrificio pœnam, qui fecerant de propitiatione peccatum, quod peccatum illis

ſuſcitarat ebrietas: *Quæ ſanctum à prophano diſcernere non poterant, iuxta præmiſſa*: Nam vini odor odorem fugarat incenſi, & ebrietatis ignis flammã prouocarat altaris: vnde quia alienati vino alienum portauerant ignem, mox diuino igne referuntur extincti. Ebrietas in alio crimen eſt, in Sacerdote ſacrilegium: quia alter animam ſuam necat vino; ſacerdos Spiritum ſanctum extinguit: dicente Apoſtolo 1. Theſſ. 5. 19. Spiritum nolite extinguere. Meritò inter cætera quæ in diſpenſatore malo arguit hodiernus ſermo Luc. 12. Vini condemnat inſaniam, dicendo: Si dicat ſeruus ille, moram facit Dominus meus venire; & cœperit percutere pueros & ancillas, & edere, & bibere, & inebriari, &c. Propriè dixit, edere & bibere, & inebriari, & percutere. Ebrietas cædis mater, parens litium, furoris genitrix, petulantiæ deformiter eſt magiſtra: hanc qui habet, ſe non habet: hanc qui habet, homo non eſt: hanc qui habet, non peccatum facit, ſed eſt ipſe peccatum. Ebrietas eſt dæmon blandus, venenum dulce, rabies voluntaria, inuitatus hoſtis, illecebra honeſtatis, & pudoris iniuria. Hanc nullus nouerit Chriſtianus, ne auditu quidem Sacerdos attingat; ne qui eſt forma virtutum, vitiorum inde fiat, & inueniatur exemplum.

Non sobrii in Ecclesia. *Cùm ſacerdotium veius ſola eſſet noui figura, longè grauior eſt nunc in noſtris Clericis ebrietatis macula, de qua D. Auguſtinus Ser. 232. de Temp. Vbi damna ebrietatis perſtringit.* S. Auguſt. Oculorum, inquit, ſuffuſionem atque caliginem, capitis vertiginem, & membrorum tremorem expaueſcant, qui inferni ſupplicia non formidant. Et hæc quidem non ſolùm laïcis, ſed etiam Clericis dicimus: quia, quod peius eſt multi ſunt etiam maioris ordinis Clerici, qui cùm aliis ſobrietatis bonum deberent iugiter prædicare, non ſolùm hoc non faciunt, ſed etiam & ſe, alioſquè inebriare non erubeſcunt, nec metuunt. Sed agnoſcant & doleant quicumque tales ſunt: quia ſi ſe noluerint emendare, & pro ſe, & pro aliis, neceſſe eſt eos æterna ſupplicia ſuſtinere. Illud verò quale eſt, quòd iam tranſacto conuiuio, expletâ ſiti, cùm amplius bibere non poſſint, aut debeant, tunc quaſi nouelli, quaſi & qui ipſa hora ſuperuenerint, diuerſis nominibus incipiunt bibere, non ſolum viuorum hominum, ſed etiam Angelorum, & reliquorum antiquorum ſanctorum; æſtimantes quòd maximum illis honorem impendant, ſi ſe in illorum nominibus, nimia ebrietate ſepeliant, ignorantes quòd nullus tam grauem iniuriam ſanctis Angelis, vel ſanctis hominibus agnoſcitur irrogare, quàm illi, qui in eorum nominibus bibendo, per ebrietatem ſuas animas probantur occidere, &c. Etiam ſi reliqua peccata Chriſtiani non admittunt, ſola eos ſi frequens fuerit ebrietas, & emendatio ac pœnitentia non ſubuenerit, in inferni profunda præcipitat. Secundùm illud 1. Cor. 6 neque ebrioſi regnum Dei poſſidebunt, &c. Nemo ſe decipiat, fratres, duo enim loca ſunt, & tertius non eſt vllis. *Supple poſt iudicium extremum*, qui cum Chriſto regnare non meruerit, cum diabolo abſque dubitatione vlla peribit. *Quod ad ſalutationem diuorum inter pocula, morem hunc Gentilem inſinuat Daniel 5. 4. dum vaſa templi temulentus Baltaſſar pollueret in eis bibens cum optimatibus, & vxoribus, & concubinis ſuis.* Bibebant vinum, & laudabant Deos ſuos aureos, & argenteos, æreos, ferreos, ligneoſque & lapideos. *Quid eſt, laudabant? niſi prælibando & præbibendo, per ſingula Numina eorumque in honorem crapulabantur, ſua ſingulis dantes elogia. Vnde & Ibid. ſupra D. Aug.* Hæc ſi pagani qui Deum ignorant, faciunt, nec mirandum eſt, nec nimis dolendum, quia & in Deo ſpem non habent, & antiquam parentum ſuorum conſuetudinem ſeruant. Chriſtiani verò, quos Deus de tenebris duxit ad lucem, de morte vocauit ad vitam, quibus omnes ſcripturæ clamant ebrietatem fugere, ſobrietatem diligere, quare turpiſſimas illorum ebrietates comitantur, de quorum perfidia liberari per Dei miſericordiam meruerunt? Auguſt.

Israeli proximo. *Electo populo, cui dicit tanquam Pater*: Filios exaltaui, & enutriui, &c. Populus quem elegit in hæreditatem ſibi. Sanctificatis meis. *Amos 2. 12. cùm exprobraſſet ſuam in Iſraël teneritudinem amoris, eis exprobrat voti violationem*: Et propinabatis Nazaræis vinum. 70. *legunt*, ſanctificatis.

Strictura potus, *Vini abſtinentia ſtrictior. Vnde & Eſa. 30. 20. ſimul iungit cibi & potus abſtinentiam.* & dabit vobis Dominus panem arctum, & aquam breuem. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* Panem anguſtiæ, & aquam oppreſſionis. 70. *verò*: Panem tribulationis, & aquam anguſtam. *Quam ſtatim vocat Author noſter*, Pabuli preſſuram, *Quæ dum in anguſtias comprimitur, modum etiam potus ad aquam reſtringendi præſcribit.* Dimidiam gulam, *ſolius eſcæ, vel potus abſtinentiam. Nec enim ſimplicem hoſtiam, ſed holocauſtum plenum exigit perfecta abſtinentia.* Xerophagias, *ſupra dixi, aridas eſcas.* Maiora celebraverat, *ſacrificia ſcilicet abſtinentiæ. 2. Cor. 11. 27.* In labore, & ærumna, in vigiliis multis, in fame, & ſiti, in ieiuniis multis, in frigore, & nuditate. Recusaverat. *Prohibuerat. Rom. 13. 13.* Non in comeſſationibus & ebrietatibus. *Hunc locum exponit S. P. Aug. Ep. 64. ad Aurelium.* Auguſt. Ait, inquit, vas electionis: Non in comeſſationibus, & ebrietatibus, non in cubilibus, & impudicitiis, non in contentione, & dolo, ſed induite vos Dominum Ieſum Chriſtũ, & carnis curam ne feceritis in concupiſcentiis. Horum ergo triũ, cubilia & impudicitiæ, tàm magnũ crimen putatur, vt nemo dignus nõ modo Eccleſiaſtico miniſterio, ſed ipſa etiam Sacramentorum communione videatur, qui ſe iſto peccato maculauerit. Et rectè omnino. Sed quare ſolum? comeſſationes enim & ebrietates ita conceſſæ & licitæ putantur, vt in honorem etiam beatiſſimorum martyrum, non ſolùm per dies ſolemnes, quod ipſum quis non lugendum videat, qui hæc non carnis oculis inſpicit; ſed etiam quotidie celebrentur. Quam fœditatem, ſi tantùm flagitioſa, & non etiam ſacrilega eſſet, quibuſcumque tolerantiæ viribus ſuſtentandam putaremus. Quanquam vbi eſt illud, quod cùm multa vitia enumeraſſet idem Apoſtolus, inter quæ poſuit ebrioſos, ita concluſit, vt diceret 1. cor. 5. cum talibus nec panem edere. Sed feramus hæc in luxu & labe domeſtica, & eorum conuiuiorum, quæ priuatis parietibus continentur, accipiamuſque cum eis Corpus Chriſti, cum quibus panem edere prohibemur: Saltem de ſanctorum corporum ſepulcris, ſaltem de locis ſacrorum, de domibus orationum tantum dedecus arceatur. Quis enim audet negare, *alij legunt vetare*, priuatim, quod cùm frequentatur in ſanctis locis, honor Martyrum nominatur? Propter stomachum. 1. *Tim.* 5. 23. Noli adhuc *Syr. poſthac* aquam bibere, ſed modico vino vtere propter ſtomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates.

Non ex institutione. *Nullo præcepto, vel voto obligante.* Dignam Deo. *Aliàs Paulus di-*

xit, Hoſtiam Deo placentem. *Sed ſi ex neceſſitate inſi mitati, vinum modicum non ſumpſiſſet, cæcum animal, indignum Deo obtuliſſet, cùm Paulus* Hoſtiam Deo placentem, rationale obſequium *appellauerit. Contra ebrioſos inuehitur Aug. Ser. 221. de Temp. maximè contra cogentes alios ad bibendum.* Qui, inquit, alterum cogit, vt ſe, plus quàm opus eſt, bibendo inebriet, minus malum ei erat, ſi carnem eius vulneraret gladio, quàm animam eius per ebrietatem necaret. *Tum inducit obiicientes, amicos non haberi, qui abundanti vino non ebriantur. Paulus quidem inuitat Timotheum ad bibendum vinum, ſed modicum, propter neceſſitatem.* Ingratum habeô amicum meû, ſi quoties illum ad conuiuium vocauero, potum ei, quantum voluerit ipſe, non dedero. *Cui ſic reſpondet D. Auguſtinus:* Non ſit tibi amicus, qui te Deo vult facere inimicum, qui & tuus, & ſuus eſt inimicus. Si & te, & alium inebriaueris, habebis hominem amicum, habebis Deum inimicum. Et ideo ſapienter conſidera, ſi iuſtum ſit, vt te à Deo ſepares, dum te ebrioſo coniungis. *Et ſer. 232. de Temp. contra iactantes ſe eſſe viros, & fortes, multo vino ſe ingurgitantes, quibus imprecatur Iſaias cap. 5. 21.* Væ qui potentes eſtis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miſcendam ebrietatem. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* Hominibus robuſtis ad miſcendum inebriatiua. *Vel cibos ſalſos, vel mixta pocula aromatibus, & inebriantia intelligit. 70.* Væ valentes veſtri, qui bibunt vinum, & potentes qui miſcent ſiceram. *D. Aug. ſic appoſitiſſimè ad locum Eſaiæ:* Videte, inquit, miſeriam ebrioſorum: Se dicunt eſſe viros, qui in ebrietatis cloaca iacent; & illos dicunt non eſſe viros, qui honeſtè, & ſobriè ſtant. Iacent proſtrati, & viri ſunt: ſtant erecti, & viri non ſunt? victor ebrietatis vituperatur, & victus ebrietate laudatur: Irridetur ſobrius, qui ſe & alios poteſt regere; & non irridetur, imò non plangitur ebrioſus, qui nec ſe, nec alios poteſt agnoſcere, &c. etiam ſi ad hoc veniretur, vt tibi diceretur; aut bibas, aut morieris: melius erat vt caro tua ſobria occideretur, quàm per ebrietatem anima moreretur.

S. Aug. — S. Aug. — S. Aug.

5. *Abſtinentia frenum luxuriæ. V. Verbum, lex vetus benedicta. Num 6. Vide. V. Ieiunium.*

ACTA APOSTOLORVM CANONICA.

1. *De Præſcr. cap. 22. in fin.*

IMpleuit repromiſſum, probantibus Actis Apoſtolorum, deſcenſum Spiritus Sancti. Quam ſcripturam qui non recipiunt, nec Spiritus Sancti eſſe poſſunt, qui necdum ſpiritum poſſint agnoſcere diſcentibus miſſum; ſed nec Eccleſiam defendere, qui, quando, & quibus incunabulis inſtitutum eſt hoc corpus, probare non habent. Tanti eſt enim illis, non habere probationes eorum quæ defendunt, nè pariter admittantur traductiones eorum quæ mentiuntur. Act. 2. 3. & ſeq.

2. *Acta Apoſtolorum ſtultè reijcit Marcion; Cùm tractent æqualiter de conuerſione Pauli & de Iudaiſmo reſecto in Epiſtola ad Galatas, & ex his tantùm probetur Spiritus Sanctus datus Apoſtolis 5. Cont. Marc. cap. 2. à m. ad fin.*

DEcurrens ordinem conuerſionis ſuæ, de perſecutore in Apoſtolum; ſcripturam Actorum Apoſtolicorum confirmat, apud quam ipſa etiam epiſtolæ iſtius materia recognoſcitur; [a] *Interceſſiſſe quoſdam, qui dicerent circumcidi oportere, & obſeruandam eſſe Moyſi legem:* Tunc Apoſtolos de iſta quæſtione conſultos, ex auctoritate Spiritus renuntiaſſe, [b] *Non eſſe imponenda onera hominibus, quæ patres ipſi non potuiſſent ſuſtinere.* Quòd ſi & ex hoc, congruunt Paulo Apoſtolorum Acta, cur ea reſpuatis iam apparet; vt Deum ſcilicet non alium prædicantia, quàm Creatorem, nec Chriſtum alterius, quàm Creatoris, quando nec promiſſio Spiritus ſancti aliunde probetur exhibita, quàm de inſtrumento Actorum. Quæ vtique veriſimile non eſt, ex parte quidem Apoſtolo conuenire, quum ordinem eius ſecundùm ipſius teſtimonium oſtendunt; ex parte verò diſſidere, quum diuinitatem in Chriſto Creatoris annuntiant; vt prædicationem quidem Apoſtolorum omnino ſit ſecutus Paulus, qui formam ab eis dedocendæ legis accepit.

Gal. 1. 13. — a ad Gal. 5. 1. — b Act. 15. 10. — Act. 2. 1.

ACTA APOSTOLORVM. I. II. SCHOL.

REPROMISSVM. *Frequens eſt in compoſitis. Hîc ponit pro,* promiſſum. *Quamquam & ſæpius promiſerit Spiritus ſancti miſſionem, tam in veteri quàm in nouo Teſtamento.* ESSE POSSVNT. *Ad Spiritum ſanctum, & ad gratiam, & fidem ab eo infuſam omni credenti, pertinere non poſſunt.* DISCENTIBVS. *Frequenter vſus eſt hac voce pro,* Diſcipulis. HOC CORPVS. *De quo Paulus Coloſſ. 1. 24.* Adimpleo ea quæ deſunt paſſionum Chriſti in carne mea, pro corpore eius quod eſt Eccleſia. *Epheſ. 4. 4.* Vnum corpus & vnus ſpiritus. *Ibid. 12.* Opus miniſterij, in ædificationem Corporis Chriſti. TANTI EST ILLIS. *Malunt hæretici reiicere Acta Apoſtolorum, ex quibus probare poſſunt ea, quæ nobiſcum credunt; quàm eis receptis, palam exponi & conuinci eorum mendacia. Iuxta Tertullianum. D. Aug. tract. 6. in caput 1. Io.* Actus, inquit, Apoſtolorum teſtes ſunt. Ille liber canonicus omni Anno in Eccleſia recitandus. Anniuerſaria ſolemnitate, poſt paſſionem Domini, noſtris illum librum recitare, vbi ſcriptum eſt quomodo conuerſus ſit Apoſtolus, & ex perſecutore prædicator factus; vbi etiam die Pentecoſtes miſſus eſt Spiritus ſanctus, in linguis diuiſis velut ignis. S. Aug.

2. DECVRRENS ORDINEM. *Seriem conuerſionis ſuæ, quam pariter in Actis Apoſtolorum deſcri-*

Omniloquium. B ij

bit, ſicut in Ep. ad Gal. cap. 1. 13. Audiſtis conuerſationem meam aliquando in Iudaïſmo: quoniam ſupra modum perſequebar Eccleſiam Dei, &c. Cùm autem placuit ei qui me ſegregauit ex vtero matris meæ, & vocauit per gratiam ſuam, &c. *Fuſius autem Act. 9. 1. & ſeq. Et cap. 22. 1. & ſeq.* INTERCESSISSE QVOSDAM. *Interueniſſe & ſe oppoſuiſſe. Gal. 5. 1.* State *Syr. in libertate illa qua Meſsias vos donauit, ſtate*; & nolite iterum iugo ſeruitutis contineri. Ecce ego Paulus dico vobis: quoniam ſi circumcidamini, Chriſtus nihil vobis proderit. Teſtificor autẽ rurſus omni homini circumcidenti ſe, quoniam debitor eſt vniuerſæ legis faciendæ. *Quia ſtigma præcipuum ſeruitutis, & per conſequens obligationum totius legis, in maximo eius Sacramento circumciſi ſumebant.* AVCTORITATE SPIRITVS. *Act. 15. 8. Petrus ſic loquitur*; Viri fratres, vos ſcitis quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit, per os meum audire Gentes verbum Euangelij & credere. Et qui nouit corda Deus, teſtimonium perhibuit dans illis Spiritum ſanctum ſicut & nobis. *Intercesſiſſe autẽ ſiue interueniſſe quoſdam dixit hic Tertullianus, reſpiciens ad caput 15. 5. Act.* Surrexerunt autem quidam de hæreſi Phariſæorum *Syr. ex doctrina*, qui crediderunt, *conuerſi ad Chriſtum*, dicentes: quia oportet circumcidi eos, præcipere quoque ſeruare legem Moyſi. RENVNTIASSE, dixiſſe Petrum, vt miſſum Apoſtolum, & nuntium Spiritus. *Act. 15. 10.* Nunc ergo quid tentatis Deum, imponere iugum ſuper ceruices diſcipulorum, quod neque Patres noſtri, neque nos portare potuimus? ET EX HOC, *ſupple teſtimonio citato ex Ep. ad Gal. dictis, & factis Pauli, conuincuntur Acta Apoſtolorum conſonare.* PROBETVR EXHIBITA. *Nullibi quàm in Actis, promiſſa in Euangelio miſſio Spiritus ſancti, & longè ante in Prophetis, probatur exhibita, Act. 2. 2.* Cùm complerentur dies Pentecoſtes, &c. Et factus eſt repente de cœlo ſonus, &c. & apparuerunt illis diſpertitæ linguæ tanquã ignis, &c. & repleti ſunt omnes Spiritu ſancto, &c. DE INSTRVMENTO. *Vox dicta ab inſtruo. Inſtrumentum eſt monumentum ſcripturarum ad res geſtas pertinentium. Suetonius in Veſpas.* Vndique inueſtigatis exemplaribus, inſtrumentũ imperij pulcherrimum ac vetuſtiſſimum confecit. CVR EA RESPVATIS. *Quia ſcil. Marcionitæ reſpue-*

A *bant vetus teſtamentum, tanquam à Deo Creatore conditum, aduerſario Dei, & Chriſti ſui: cùm tamen in nouo, eius ſcil. Actis, legatur impleta miſſio Spiritus ſancti, promiſſa Ioël. 2. 28. & Iſa. 44. 3. Petro ſic teſtante Act. 2. 16.* Non enim, inquit, ſicut vos æſtimatis, hi ebrij ſunt, cùm ſit hora diei tertia: ſed hoc eſt *impletum ſcil.* quod dictum eſt per Prophetam Ioël: & erit in nouiſſimis diebus, dicit Dominus, effundam de Spiritu meo ſuper omnem carnem: & prophetabunt filij veſtri & filiæ veſtræ, & iuuenes veſtri viſiones videbunt, & Seniores veſtri ſomnia ſomniabunt. Et quidem ſuper ſeruos meos, & ſuper ancillas meas in diebus illis effundam de Spiritu meo, & prophetabunt, &c. *Quod totum conſe-* B *quenter habetur apud Ioëlem. Nam apud Eſaiam 44. 3. ſic.* Effundam aquas ſuper ſitientem, & fluenta ſuper arida: effundam Spiritum meum ſuper ſemen tuum, & benedictionem meam ſuper ſtirpem tuam, &c. *Acta itaque Apoſtolorum reiiciebat vt ſpuria Marcion, quod Deum Creatorem, & Chriſtũ eius filium prædicarent, quæ tamen ab initio ante Tertullianum vt Canonica ſuſceperunt, Irenæus, Iuſtinus Martyr, Clemens Alexandrinus: poſt Tertullianum verò Cyprianus, Hieronymus, cæterique deinceps. Inter quos D. Auguſtinus præter ſupra citatum locum, hæc habet to. 6. lib. de vtilitate credendi contra Manichæos cap. 3. vbi notat, eos etiam reſpuiſſe hunc librum,* C *quòd in eis Spiritus ſanctus miſſus dicatur Apoſtolis, quem ſuo Mani malebant, & credebant miſſum. Sic itaque loquitur Honorato à Manichæis ſeducto:* Noſti, inquit, quòd authoris ſui Manichæi perſonam in Apoſtolorum numerum inducere molientes, dicunt Spiritum ſanctum, quem Dominus diſcipulis ſe miſſurum eſſe promiſit, per ipſum ad nos veniſſe. Itaque ſi illos Actus Apoſtolorum reciperent, in quibus euidenter aduentus S. Spiritus prædicatur, non inuenirent quomodo immiſſum eſſe dicerent. Volunt enim neſcio quos corruptores diuinorum librorum, ante ipſius Manichæi tempora fuiſſe: corrupiſſe autem illos, qui Iudæorum D legem, Euangelio miſcere cupiebant. *Idem repetit lib. 19. contra Fauſtum Manich. cap. 31. Vbi Acta Apoſtolorum Canonica vocat.* In Actibus, inquit, Apoſtolorum Canonicis, quos iſti non accipiunt, ne de Aduentu veri Paracleti, quem promiſit Dominus, conuincantur.

Auguſt.

Auguſt.

Adulterium Herodis Ioannes arguit, quòd ageret contra legem Creatoris. 4. cont. Marc. c. 34. in. m.

Math. 14. 4. Marc. 6. 17. Luc. 3. 19. Leuit. 20. 21. Deut. 25. 5. Luc. 16. 16. 18. & ſeq.

IOannes retundens Herodem, quòd aduerſus legem, vxorem fratris ſui defuncti duxiſſet, habentis filiam ex illa, (non aliàs hoc permittente, immò & præcipiente lege, quàm ſi frater illiberis deceſſerit; vt à fratre ipſius, & ex coſta ipſius ſuppararetur ſemen illi) conjectus in carcerem fuerat, ab eodem Herode poſtmodum, & occiſus. Factâ igitur mentione Ioannis Dominus, & vtique ſucceſſus exitus ejus, illicitorum matrimoniorum, & adulterij figuras jaculatus eſt in Herodem; adulterum pronuntians, etiam qui dimiſſam à viro duxerit: quò magis impietatem Herodis oneraret, qui non minus morte, quàm repudio dimiſſam à viro duxerat; & hoc fratre habente ex illa filiam, & vel eo nomine illicitè; ex libidinis, non ex legis inſtinctu; ac propterea Propheten quoque adſertorem legis occiderat.

ADVLTERIVM. SCHOL.

RETVNDENS HERODEM. *Frequenter arguens. Math. 14. 3.* Herodes tenuit Ioannem, & alligauit eum: & poſuit in carcerem, propter Herodiadem vxorem fratris ſui. Dicebat enim illi Ioannes: non licet tibi habere vxorem fratris tui. *Marcus cap. 6. idem repetit, & addit:* Metuebat Ioannem, ſciens eum virum iuſtum & ſanctum, & cuſtodiebat eum; & audito eo multa faciebat, & libenter eum audiebat. *Sed cùm Mar-* E *cion ſolum Lucam admitteret; ſic refert: cap. 3. 19.* Herodes Tetrarcha, cùm corriperetur ab illo de Herodiade vxore fratris ſui, & de omnibus malis quæ fecit Herodes, adiecit & hoc ſuper omnia, & incluſit Ioannem in carcere. ADVERSVS LEGEM. *Non eam quidem, Author, intelligit, de qua Leuit. 20. 21.* Qui duxerit vxorem fratris ſui rem facit illicitam, turpitudinem fratris ſui reuelauit: abſque liberis erunt. *Sed magis reſpicit legem Deut. 25. 5.*

Quando habitauerint fratres ſimul, & vnus ex eis (A) abſque liberis mortuus fuerit, vxor defuncti non nubet alteri: ſed accipiet eam frater eius, & ſuſcitabit ſemen fratris ſui. *In quem locum Aug. to. 4.* S. Aug. *lib. 5. qq. in Deut. q. 46.* Videtur, inquit, hoc præcepiſſe lex de fratris vxore ducenda, non ob aliud, niſi vt ſemē ſuſcitet fratri, qui ſine liberis defunctus eſt. *Quod Tertullianus dixit, illiberis.* Quod autem ait, conſtituetur ex defuncti nomine, & non delebitur nomen eius, id eſt nomen defuncti ex Iſraël. Ex hoc videtur dictum, vt ille qui naſcitur, hoc nomine appelletur, quo appellabatur defunctus, cui quodammodo propagatur. *Et quidem ſic videtur ſentire vulgata lectio ſupra verſu 6.* Et primogenitum ex ea filium, nomine illius appellabit, vt (B) non deleatur nomen eius ex Iſraël. *Quod tamen & aliter exponi poſſe notat ibid. D. Aug.* Aug. Poteſt, inquit, & ita intelligi, non quòd nomen eius puer conſequenter accipiat; ſed quòd ille non ſine poſteritate mortuus eſſe videbitur, & ideo permanet nomen eius, hoc eſt memoria. *Et id magis reſpondet Hebrææ lectioni, iuxta Sanctem Pagninum.* Et erit, primogenitus quem pariet, ſtabit nomine fratris ſui defuncti, *id eſt pro eo, eius vice, hæres erit,* & non delebitur nomen eius ex Iſraël. HABENTIS FILIAM. *Cùm Hebræa, & Vulgata, & Paraph. Chald. primogenitum filium exprimat, 70. fauere videntur Tertulliano, indifferenter prolem ſeu maſculam, ſeu* (C) *fœmineam ponentes:* Et erit infans, quicumque natus fuerit, conſtituetur ex defuncti nomine. EX COSTA IPSIVS. *Vxore eius vidua. Sic enim & prima mulier vxor Adæ, coſta dicitur:* Ædificauit Dominus Deus coſtam, quam tulerat de Adam in mulierem. *Gen. 2. 22. 1. 5. Omnino ad mentem Tertulliani Auguſtinus in ſupplemento to. 1. ſer. 2. in Nat. S. Ioan.* Aug. *Bapt.* Legimus Ioannem paſſum pro veritate: Numquid pro Chriſto? Non pro Chriſto, ſi non veritas Chriſtus. Non omnino pro ipſius nomine, ſed tamē pro ipſa veritate. Neque enim ideo decollatus eſt Ioannes, quia confeſſus eſt Chriſtum; ſed monebat temperantiam, monebat iuſtitiam. *Et ſi Dei virtus &* (D) *ſapientia Chriſtus, nūquid & ipſa iuſtitia, & temperantia, & virtus omnis Chriſtus, pro quibus quicumque moritur, pro Chriſto moritur.* Dicebat: non tibi licet habere vxorem fratris tui. Lex enim erat, quæ hoc iuſſerat; & illis iuſſerat qui morerentur ſine liberis, vt acciperent fratres vxores fratrum ſuorum, & reſuſcitarent ſemen fratribus ſuis, vbi iſta cauſa non erat, nihil niſi libido erat. Hanc libidinem Ioannes arguebat, caſtus inceſtum. *Habebat quippe Herodias ex Philippo filiam.* SVPPARETVR. *Par proles ſubſtituatur.* MENTIONE IOANNIS. *Luc. 16. 16. dixerat Chriſtus:* Lex & Prophetæ vſque ad Ioannem, & poſt verſum alterum, ſtatim. FIGVRAS, *id eſt ſpecies adulterij torſit in Herodem, cuius exitum, ſub figura diuitis in inferno ſepulti delineauit:* (E) *dicendo verſu 18.* Omnis qui dimittit vxorem ſuam, & alteram ducit, mœchatur: & qui dimiſſam à viro ducit, mœchatur. *Tum epulas diuitis ſubnectit.* Homo quidam erat diues, &c. *Quod Tertullianus hoc ipſo capite 34. contra Marcionem torquet, veterem legem, cum Moyſe, & Prophetis reprobantem;*

(A) *cùm Ioannem, ſi rem legis Chriſtus dixerit, quem in ſplendido natalis ſui conuiuio decollari præcepit, vt Herodiadis filiæ placeret, quam illa ex defuncto fratre Herodis Antipæ ſuſceperat.* Ipſum, inquit, cohæret mentioni Ioannis malè tractati, & ſuggillati Herodis, malè meritati, vtriuſque exitum deformans *delineans formam, & figuram* Herodis tormenta, & Ioannis refrigeria: vt iam audiret Herodes; habent illic Moyſem, & Prophetas. *Aduerte nullum ex Euangeliſtis præcitatis, defunctum dixiſſe Philippum. De quo apud Authores controuerſia eſt. Cæterùm ſubinſinuat errorem ſuum de ſecundis nuptiis, quas pro ſtupris, & adulteriis habebat, quem in Alphabeto errorum Verbo,* Nuptiæ ſecundæ, *refutabi-* (B) *mus. Hîc autem ait,* Non minus morte, quàm repudio dimiſſam à viro. *Quod falſum eſt. Licuiſſet enim ipſi alteri nubere, ſi frater non fuiſſet ſuperſtes: ſed benè eſt quod addidit,* EO NOMINE ILLICITE, *Quod ſcilicet duxiſſet vxorem fratris, habentem ex illo filiam ſuperſtitem; quod expreſſè notatur in textu Math. 14. 6.* Die autem natalis Herodis, ſaltauit filia Herodiadis in medio, & placuit Herodi, &c. At illa præmonita à matre ſua, Da mihi, inquit, hîc in diſco caput Ioannis Baptiſtæ, &c. & Datum eſt puellæ, & attulit matri ſuæ, &c. *Ita & Marci 16. 22. licet hæc apud Lucam non referantur. De Philippo Herodis fratre, diuerſi diuerſa* (C) *ſenſerunt. Euangeliſtæ dicunt Philippum, virum fuiſſe Herodiadis. Ioſeph autem lib. 18. Antiq. cap. 6. 7. & 9. vocat eum Herodem, fratrem alterius Herodis, qui cùm eſſet frater germanus, ſubduxit vxorem fratri viuenti, vt narrat Ioſephus ibidem cap. 10. Herodiadem Ioſephus Ariſtobuli fratris Herodis, & Philippi, filiam. Hieronymus autem in Matth. 14. Ruffinus libro 1. Hiſt. Eccl. cap. 23. Beda & Strabus referunt eam fuiſſe filiam Aretæ Regis. Quomodo autem abſtulerit eam narrat Ioſeph lib. 18. cap. 9. & Hegeſippus lib. 2. cap. 12. Cùm Herodes Romam pergeret, à fratre, qui ab Euangeliſtis Philippus, ab aliis etiam Herodes appellatur, exceptus eſt hoſpitio. Vbi cùm moras ageret, Herodiadis amore captus, cum ea pepigit, poſt reditum* (D) *Româ, relicto viro, nuptias cum ipſa contracturum. Hinc & Eccleſia in ſecundo reſponſorio primi nocturni feſti Decollationis S. Ioannis:* Ioannes Baptiſta arguebat Herodem, propter Herodiadem, quam tulerat fratri ſuo viuenti vxorem. *Quod & Euſebius, lib. 1. Hiſt. cap. 10. Hieron. ſupra, vt & Beda, & Aymo, Nicephorus lib. 1. c. 19. tenuerunt. Chryſoſtomus autem, Theophilactus, & Euthymius Tertulliano conſentiunt, defunctum fuiſſe Philippum, cùm Herodes Antipas duxit in vxorem Herodiadem, quæ ex Philippo puellam Salomen ſuſceperat. D. autem Auguſtinus lib. de fide, & operibus, cap. 19. propter diuerſas ſententias, anceps in hac quæſtione manet.* Illud, inquit, S. Auguſt. ambiguum eſt, vtrum Herodes mortui duxerit, an (E) viui fratris vxorem: Et ideo non ita claret, quid Ioānes ei non licere dicebat. *Quòd ſi Ioſephus ſequendus eſt profectò ſuperſtitem Herodem illū virum Herodiadis, dicendum eſt, quia lib. 18. c. 17. bellum interceſſit inter Herodem Antipam, & Regem Aretam, quod filiam ſuam repudiaſſet, vt duceret Herodiadem, & eam à viro ſuo ſuperſtite abduceret.*

ÆONVM FABVLÆ.

Æonum fabula iam præuiſa & damnata à Paulo, ipsâ detectione deſtruuntur. Cont. Valent. cap. 3. in m. ad. f.

IAm ſi & in totam fabulam initietur, nonnè tale aliquid dabitur, te in infantia inter ſomni difficultates à nutriculâ audiſſe, Lamiæ turres, & pectines Solis? Sed qui ex alia conſcientia venerit fidei, ſi ſtatim inueniat tot nomina Æonum, tot conjugia, tot genimina, tot exitus, tot euentus, felicitates, infelicitates, diſperſæ atque cōciſæ diuinitatis, dubitabitnè ibidem

a 1. Tim. 1. 4. & ad Tit. 3. 9. pronuntiare, has eſſe fabulas, & [a] *genealogias indeterminatas*, quas Apoſtoli ſpiritus, his jam tunc pullulantibus ſeminibus hæreticis, damnare præuenit? Meritò itaque non ſimplices, meritò tantummodò prudentes, qui talia neque facilè producunt, neque exertè defendunt, ſed nec omnes quos edocent, perdocent; vtique aſtutè, vt pudenda: cæterùm inhumanè, ſi honeſta. Et tamen ſimplices nos, omnia ſcimus. Denique hunc primum cuneum congreſſionis armauimus, detectorem, & deſignatorem totius conſcientiæ illorum, primamque hanc victoriam auſpicamur: quia quod tanto impendio abſconditur, etiam ſolummodò demonſtrare, deſtruere eſt.

ÆONVM FABVLÆ. SCHOL.

IN TOTAM FABVLAM INITIETVR. *Si Æonum fabulam auſpicemur, & ex integro enarrare incipiamus. Vel ſi quis plenè velit imbui, initiari, conſecrari arcanis & fabuloſis Æonum myſteriis.* TALE ALIQVID DABITVR. *Recordaberis fortè tibi olim infantulo, à nutricula ſimilibus fabellis, ſomnum inductum. Dum inde terrebat te lamiis & ſpectris, ni citò ſomnum caperes; vel pectinibus Solis demulcebat, vt blandius obdormires. Intonſus enim & aureis comis Apollo, pectinibus eburneis comari poſcebat.* LAMIÆ TVRRES. *Lamia, piſcis eſt ſpecies voraciſſima, dicta à λαιμὸς, id eſt guttur, quòd tanto polleat oris rictu, vt loricatum hominem deuoraſſe compertum ſit. Talis fuit qui Ionam deglutiit. Lamia & Cati meminit Plin. lib. 9. cap. 24. Alij Lamias putant Striges, aues nocturnas, ab importuno ſtridore dictas. De quibus Plin. lib. 11. c. 39* Fabuloſum, inquit, arbitror de Strigibus, vbera eas infantium labris immulgere. Eſſe in maledictis iam antiquis Strigen conuenit, ſed quæ ſit auium, conſtare non arbitror. *Cælius Rhodig. lib. 29. cap. 5. Lamias, mormolitias vocat.* Lamias turres *dixit, Author: quòd Lamia Regina Lybiæ, ingentem ſpecum ad rupis radices incoluiſſe narretur in fabulis: In qua, velut turri muniſiſſima ſecura viuebat.* PECTINES SOLIS. *Dicti ob lineas, & interualla radiorum, vnde & intonſus & comatus Apollo, aureo pectine flauam Cæſariem diſcriminare fabulantur.* CONSCIENTIA FIDEI. *Qui fidelis, & vnius veri Dei cultor ad Æonum fabuloſorũ ſecreta admiſſus fuerit, & tot inepta eorum nomina; ſtatim nihil haſitans dicet, Paulum iam inde Coæuum Cerdoni Patriarchæ Valentinianorum, naſcentes has fabulas condemnaſſe.* GENEALOGIAS INDETERMINATAS. *Ita libro de Præſcr. cap. 7. dixit;* Fabulas & genealogias indeterminabiles. *Et Irenæus initio libri 1.* Genealogias infinitas: *Quòd in Deos innumerabiles excreſcant. De his Paulus 1. Tim. 1. 3.* Rogaui te, vt remaneres Epheſi, cum irem in Macedoniam, vt denuntiares quibuſdam, ne aliter docerent, neque intenderent fabulis, & genealogiis interminatis, *Syr. nec attenderent fabulis, & narrationibus generationum, quibus non eſt finis:* Quæ quæſtiones *Syr. contentiones* præſtant magis, quàm ædificationem Dei, quæ eſt in fide. *Chryſoſt. Homil. 1. in Caput 1. ad Tim. interminatas vocat, nullum finem, & vtilitatem habentes & Gentilibus applicat, deorum ſuorum ſeriem texentibus. Item fato, & Geneſi cuius neceſſitati omnia ſubiiciebant. D. Tho. ibidem iuxta S. Auguſtinum refellit hæreticos, cum Marcionitis vetus teſtamentum reprobantibus, dicentes, hi. Paulum riſiſſe hiſtorias veteris teſtamenti, quaſi*

A *fabuloſas: cùm ipſe Paulus vt hiſtoriam veram, & non fabulam referat, Gal. 4. Abraham duos habuiſſe filios, &c. Fabulas ergo dicit, non vt vult Quintinus, fabulatos Iudæos de Patribus Abraham, Iſaac, & Iacob, gloriantes: verè enim erant eorum filij: ſed carpit Paulus librum dictum,* Thalmud Iudæorum, *Plenum fabulis, qualis fuit, quòd Adam præter Euam, aliam uxorem habuerit, de qua nati ſunt dæmones. S. P. Aug. lib. 2. contra Aduer. legis & Prophet. cap. 1. notat Iudæos habuiſſe quaſdam traditiones non ſcriptas, ex ore vnius ad alterum verbo transfuſas, quas vocant* Deuteroſes, *Ex quibus texunt genealogias. Sic de illis* S. Aug. *loquitur:* Quòd prophanas & aniles fabulas, & genealogias infinitas, appellaſſe Apoſtolum exiſtimat, diuina eloquia legis & prophetarum, quia dixit. B 1. Tim. 4. 7. prophanas & aniles fabulas deuita. Et 1. Tim. 1. 4. ne intendas fabulis Iudaïcis, & genealogiis infinitis, &c. Quis ita, niſi hæreticus multùm cæcus erraret? Cur enim hoc Apoſtolus non fecit, ſi has aniles fabulas iudicauit? cur dicit ad Gal. 4. 22. Quod Abraham duos filios habuit, &c. 1. Cor. 10. 1. omnes ſub nube fuerunt, &c. Neſcit autem habere præter ſcripturas legitimas & Propheticas, Iudæos quaſdam traditiones ſuas, quas non ſcriptas habent, ſed memoriter tenent, & alter in alterum loquendo transfundit, quam Deuteroſin vocant. Vbi etiam dicere audent & credere, Deum primo homini duas creaſſe mulieres, ex quibus texunt Genealogias, verè, ſicut ait Apoſtolus, infinitas, parientes infructuoſiſſimas quæſtiones. C ASTVTE VT PVDENDA. *Carpit hæreticorum myſteria, quæ ſi honeſta eſſent, palam fierent.* OMNIA SCIMVS. *Quia ſimplex oculus fidei, primo intuitu, vt Sol oriens, detegit omnia, & diſſipat noctem fabularum, vt & verum Deum, abſque vlla quæſtione attingit. Hinc Chryſoſtomus ſupra:* Vbi fides eſt, nulla quæſtionis neceſſitas. Non permittit de vlla re ambigere, aut contendere. Quæ fides peragit, atque ædificat, ea quæſtio prorſus euertit. NOS SIMPLICES. *Quod tamen ſimul exigit Chriſtus:* Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ. PERDOCENT. *Plenè ac omnibus inſtruunt.* PRIMVM CVNEVM, *Metaphorâ à conflictu Martio tranſlatâ ad certamen literarium.* D *Cuneus Vegetio libro 2. eſt multitudo peditum, in formam cunei redacta, cuius prima pars acutior eſt, ſequens latior.* DETECTOREM. *Sic antecurſores detegunt copias hoſtiles, & numerum eorum deſignant, & inſidias, &c. Detegere autem fabulas hæreticorum ſatis eſt vt euertas, nihil enim habent ſolidi.*

V. Verbum. Valentinianæ fabulæ. Aëris Elogia. Aër. cont. Val. cap. 23. in m.

NEc aërem haberet, reciprocandi ſpiritus ſpatium, teneram omnium corporum veſtem, colorum omnium indicem, organum temporum.

AER. SCHOL.

NEC AEREM. *Agit de Demiurogo, Valentinianorum Æone, filio Achamoth; quem Tertullianus cenſet diabolum,* Rectorem ac principem mundi huius, tenebrarum harum. *Id eſt iuxta A-*

guſtinum. caliginoſi aëris quem inhabitat. D. Aug. lib. 3. de Gen. ad lit. cap. 10. iuxta ſenſum veterum Patrum, corpora aerea tribuit Angelis, & dæmonibus. Aug. Si, inquit, transgreſſores illi, antequam transgrederentur, cœleſtia corpora gerebant; neque hoc mirum eſt, ſi conuerſa ſunt ex pœna in aëream qualitatem, vt iam poſſint ab igne, id eſt ab elemento naturæ ſuperioris aliquid pati; nec aëris ſaltem ſpatia ſuperiora atque puriora, ſed iſta caliginoſa tenere permiſſi ſunt, qui eis pro ſuo genere quidam quaſi carcer eſt, vſque ad tempus Iudicij. RECIPROCANDI SPIRITVS SPATIVM. *Medium, quo alternis ſyſtoles, & diaſtoles motibus follicantes, aſpiramus & expiramus; aërem admittentes & emittentes, ſpiritum ducimus.* TENERAM VESTEM. B *Quid enim mollius aëre, quo vndique circumueſtimur?* Locus enim eſt ſuperficies tenuis & extima aëris ambientis. COLORVM INDICEM. *Aër enim illuminatus eſt medium quo videmus, diſcernimuſque colores.* ORGANVM TEMPORVM. *Organum Columellæ lib. 5. eſt inſtrumentum ad metiendum. Quintiliano lib. 9. c. 4. ſumitur pro omni inſtrumento muſico. Vitruuio lib. 10. cap. 1. pro omni machina architectorum. Tertull. aërem dicit:* Organum temporum, *Tanquam inſtrumentum aptiſſimum, & mobile omni tempeſtati. Iob 28. 25.* Qui fecit ventis pondus, & aquas appendit in menſura. Quando ponebat pluuiis legem, & viam procellis ſonantibus. S. Pagnin. ex Hebr. Et viam coruſcationi, & tonitruis. C *Totum locum 70. ſic vertunt:* Ventorum libramentum, aquarum menſuras quando fecit. Sic videns numerauit, & viam in concuſſione vocis. *Diuina prouidentia, quæ* tempora poſuit in poteſtate ſua, *Hoc organum pro libito pulſat, & lætum, vel triſte ſonat: nunc ſerenum, nunc nubilum nobis aërem proferens. Multo magis regit & moderatur ipſos rectores aeris, & tentationum ventos vt electi, velut organa, reſonent Dei laudes in omni tempore. Sic enim ventis illis imponit pondus, ſic aquas tribulationum appendit in menſura patientiæ. In quem locum Iob S. P. Auguſtinus in Annot. cap. 28. in f.* Aug. Ventorum libramenta, &c. tota, inquit, creatura, per partem ſignificatur. Et benè pondere, menſura, & numero omnia dixit facta Sap. 11. in D quibus intelligitur Creator, Quando fecit, ſicut vidit, numerauit. Non extra vidit, vt faceret, ſed in ſemetipſo, ſicut artifex. Et viam tempeſtatum vocibus. Tempeſtatum, pro tentatione poſitum eſt. Tentationem autem, pro his qui tentantur; quo modo dicerentur, voces naufragij, pro, vocibus naufragorum. Tunc vidit eam, & expoſuit eam. In prædeſtinatione Dominus vidit viam qua ſe conuertent tentati, parauit, & inueſtigauit, in prædeſtinatione, non in actione. *Rurſus idem ſanctiſſimus Doctor, in Annot. cap. 39. de principe aëris huius mundi ſubtiliter inſinuat, & aërem non ſolum colorum omnium indicem, eſſe, ſed & odorum vehiculum, & animas iuſtas, & generoſas non tantùm trahi in odorem vnguentorum ſponſi, ſed & procul odorari venientem ad pugnam principem tenebrarum: vbi enim Iob de equo pugnaci*, E cùm tuba cecinerit, dicet, Euge. Aug. Cùm inquit tempus tentationis venerit, tunc verò placebit ei anima eius, ſi gloriatur in tribulationibus. Quia tribulatio patientiam operatur, patientia verò probationem, probatio verò ſpem; vt iam non dicat animæ ſuæ iraſcens; vt quid con-

A turbas me? ſed glorians dicat, lauda anima Deum. Et procul odoratur pugnam. Non quaſi in hominibus, perſequentibus, qui videntur, ſed procul, hoc eſt pro, longè ab oculis. *Vnde & idem Iob alibi de principe aëris huius; quis reuelabit faciem indumenti eius? Adeo verſicolor eſt veſtis eius, vt videri non poſſit, niſi in obſcuro aëre lux gratiæ irradiet.* Sciens S. Aug. quia non eſt colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principes, & rectores, & poteſtates mundi, tenebrarum harum; aduerſus ſpiritalia nequitiæ in cœleſtibus; hoc eſt procul. *Siue quod in cœlo nequitiam exercuerint, ſiue quòd à cœleſtibus nos prohibeant, ſiue quòd in cœlo, id eſt aëre caliginoſo verſentur.* Aptè autem dictum eſt, odoratur, S. Aug. B propter principem poteſtatis aëris huius. Odores quippe olfactu ſentiuntur, ſiue boni, ſiue mali. Odoratur ergo pugnam, qui intelligit principem poteſtatis aëris huius, operari in filiis diffidentiæ; quorum perſequentium iras, aut inſidias patitur, vt aduerſus ſpiritalia nequitiæ, ſpiritalibus armis dimicet, non corporalibus, aduerſus carnem, & ſanguinem, id eſt malos, & perditos homines, quos carneis oculis videt. *Proſequitur exponens ſequentia Iob:* Tonitruum ducum, & clamorem. Subaudiendum, inquit, eſt, odoratur. *Addam & ego, propter aërem, organum temporum, & procul virum iuſtum audire tonitruum; non minus enim ſonum auribus aer aduehit, quàm odorem olfactui, oculiſque colorem.* Tonitruum autem, propter ipſum aërem puto dictum eſſe, in C quo clauſa ſpiritalia nequitiæ verſantur. Non enim rectores mundi dicti ſunt hi ſpiritus, *ſicut Demiurgus Valentinum, de quo hic ad literam Tertullianus.* Quia cœlum & terram regunt, ſed impiorum, quibus ad Dominum conuerſis dixit Epheſ. 5. fuiſtis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. In voluntate enim cuiuſque eſt, *In quantum liberum arbitrium conuertibile eſt ad vtrumque*, vtrum tenebræ ſit, an lux. Sed cùm tenebræ, in ſeipſo, hoc eſt, peccatis quæ ipſius ſunt propria: cùm autem lux, non in ſeipſo, ſed in Domino, à quo illuminatur; vt quemadmadum dixit Eſaias 58. tenebræ eius ſint velut meridies. Dicitur & in Pſalmis; illuminabis tenebras meas. Quos ergo dicit Apo- D ſtolus rectores tenebrarum, ipſi & in hoc verſu dicti ſunt duces. Ducuntur enim & ab his tenebræ, hoc eſt impij, vt perſequantur pios, id eſt, eos qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam; non eos, qui patiuntur propter impietates, & iniquitates ſuas. Ducum autem talium clamorem dicit odorari Martyrem, non quia ſonitus aliquis inde auditur auribus corporis, ſed quia cordis auribus per fidem clament, quanta diabolus, & Angeli eius aduerſus Dei ſeruos machinentur. Ait enim Apoſtolus 2. Cor. 2. Non enim ignoramus aſtutiam eius. Aduerſus quem clamorem ducum, ſurdæ vtique ſunt aures infidelium. *Sicut & oculi cæci ne videant reuelatam faciem verſicoloris indumenti diaboli, & obtuſa nares, ne præſentiant fœtorem ſulphureum ſuggeſtio-* E *num illius, qui dicitur à pſalte:* Negotium perambulans in tenebris, *à Paulo, rector tenebrarum, quem cum ſuis Angelis apoſtaticis, ab lucido & ſereno cœli empirei aëre, in caliginoſum hunc aërem relegauit Deus. Et hac non contra Demiurgum Valentini fabuloſum, ſed verum principem tenebrarum, occaſione graphicæ deſcriptionis aeris, cœli Empyrei, quo iuſtè priuatus eſt, dicta ſufficiant.*

ÆTERNITAS.

1. *Æterna homini, vt & temporalia, à Deo diſpoſita ſunt. De Reſur. cap. 59. in p.*

SEd futurum, inquis, æuum, alterius eſt diſpoſitionis, & æternæ: igitur hujus æui ſubſtantiam non æternam, diuerſa poſſidere non poſſe. Planè, ſi homo propter diſpoſitionem futuram, & non diſpoſitio propter hominem. Sed enim Apoſtolus ſcribens, [a] *Siue mundus, ſiue vita, ſiue mors, ſiue futura, ſiue præſentia, omnia veſtra ſunt,* eoſdem conſtituit hæredes etiam futurorum.

[a] 1. Cor. 3.22.

ÆTERNITAS. I. SCHOL.

SED FVTVRVM ÆVVM. *Obiicit ſibi ab hæreticis reſurrectionem eiuſdem carnis negantibus; menſuram rei corruptibilis, qualis eſt caro, eſſe tempus; ac proinde durationem eius propriam eſſe temporaneam, & tranſitoriam: & per conſequens, ſtatum æternum non ei competere.* PLANE SI HOMO. *Reſpondet hominem, maximè electum, finem eſſe, cui iuxta Paulum, omnia etiam futura, & æterna, præparata ſint, & diſpoſita.* SIVE MVNDVS. 1. *Cor.* 3.22. Nemo itaque glorietur in hominibus. Omnia enim veſtra ſunt, ſiue Paulus, ſiue Apollo, ſiue Cephas, ſiue mundus, ſiue vita, ſiue mors, ſiue præſentia, ſiue futura; omnia enim veſtra ſunt: vos autem Chriſti, Chriſtus autem Dei. *D. Thomas in hunc locum, per mundum, intelligit continentiam omnium creaturarum, quæ pertinent ad electos, quia per eas iuuantur, vel quantum ad neceſſitatem corporalem, vel ad cognitionem Dei. Rom.* 1. Inuiſibilia ipſius, à creatura mundi; *Id eſt homine, qui per Emphaſim eſt creatura Dei, & mundi Domina;* Per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur, *Deinde ſubiicit quæ pertinent ad ipſam hominis diſpoſitionem.* SIVE VITA, &c. *Quia iuſtis vita eſt vtilis, in qua merentur: & mors, qua ad æternam vitam perueniunt. Rom.* 14. Siue morimur, ſiue viuimus, Domini ſumus. *Et Philipp.* 1. Nunc magnificabitur Chriſtus in corpore meo, ſiue per vitam, ſiue per mortem. Mihi enim viuere Chriſtus eſt, & mori lucrum. *Ad hæc autem duo reducuntur omnia, bona, vel mala huius mundi: quia per bona, conſeruatur; per mala, peruenitur ad mortem. Tandem ponit pertinentia ad hominis ſtatum præſentem vel futurum.* SIVE PRÆSENTIA. *Id eſt res huius vitæ præſentis, quibus iuuamur ad merendum.* SIVE FVTVRA, *Quæ vobis reſeruantur ad præmium.* Non enim habemus hîc manentem ciuitatem, ſed futuram inquirimus. *Hebr. vltimo.* OMNIA VESTRA SVNT. *Veſtræ vtilitati deſeruiunt. Rom.* 8. Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, his, qui ſecundùm propoſitum vocati ſunt ſancti. *Hunc locum cùm Pelagiani corrumperent*, Propoſitum, *ad hominis arbitrium, non ad Dei circa electos decretum referentes, quo, omnia electorum ſunt, omnia in bonum proficiunt; ita correxit D. Aug. lib.* 2. *ad Bonifacium c.* 9. Hoc, inquit, ita dicunt, velut homo à ſeipſo ſine adiutorio Dei, habeat propoſitum bonum, ſtudiumque virtutis: quo merito præcedente, dignus ſit adiuuari Dei gratia ſubſequente. Putant enim, fortaſſe ita dixiſſe Apoſtolum: ſcimus quia diligentibus Deum, &c. vt propoſitum hominis vellet intelligi, quod propoſitum, tanquam bonum meritum, ſequatur miſericordia vocantis Dei: ignorantes, ideo dictum eſſe, qui ſecundùm propoſitum vocati ſunt; vt Dei, non hominis propoſitum intelligatur, quo eos, quos præſciuit, & prædeſtinauit conformes imaginis filij ſui, elegit ante mundi conſtitutionem. Non enim omnes vocati, ſecundùm propoſitum ſunt vocati: quoniam multi vocati, pauci electi. Ipſi ergo ſecundùm propoſitum vocati, qui electi ante mundi conſtitutionem. De hoc propoſito Dei, dictum eſt & illud Rom. 9. de geminis Eſaü, & Iacob, vt ſecundùm electionem, propoſitum Dei maneret, non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt: maior ſeruiet minori. *Non obſequendo, ſed perſequendo, adeo omnia ſecundùm propoſitum vocatis cooperantur in bonum* Hoc propoſitum Dei, & illo cõmemoratur loco 2. Tim. 1. 9. vbi ad Timotheũ ſcribens ait: collabora Euangelio ſecundùm virtutem Dei ſaluos nos facientis, & vocantis vocatione ſua ſancta, non ſecundùm opera noſtra, ſed ſecundùm ſuum propoſitum, & gratiam, quæ data eſt nobis in Chriſto Ieſu, ante tempora ſæcularia, manifeſtata autem nunc per aduentum Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti. Hoc eſt propoſitum Dei, vnde dicitur, omnia cooperantur in bonum, &c. hominis autem propoſitum bonum adiuuat quidem ſubſequens gratia, ſed nec ipſum eſſet, niſi præcederet gratia. Studium quoque hominis quod dicitur bonum, quamuis cùm eſſe cœperit, adiuuetur gratiâ, non tamen incipit ſine gratia, ſed ab illo inſpiratur, de quo dicit Apoſtolus 1. Cor. 8. gratias autẽ Deo qui dedit idem ſtudiũ pro vobis in corde Titi. Si ſtudium quiſque, vt pro aliis habeat, Deus dat, vt pro ſeipſo habeat, quis alius eſt daturus? *Quàm rectè ergo Paulus, cùm omnia electorũ eſſe, temporalia, & æterna dixiſſet, omnia cum electis, ad Chriſti capitis electorum gloriam, & Chriſtum ipſum ad Deũ retulit, vt æternum & vltimum omnium finem, cui pſaltes:* Tu es gloria mea, & exaltans caput meũ. *Rurſum S. P. Auguſtinus omnia in nobis operari Dei gratiam, & per eam, in bonum omnia cooperari, & noſtra fieri dixit libro de gratia & lib. Arbit. c.* 17 De operante illo, inquit, vt velimus, dictum eſt Philipp. 2. Deus eſt qui operatur in vobis & velle. De cooperante illo cùm iam volumus, & volendo facimus: ſcimus, inquit, quoniam diligentibus Deum, omnia cooperantur ad bonum. Quid eſt omnia, niſi & ipſas terribiles, ſæuaſque paſſiones? Sarcina quippe illa, quæ infirmitati grauis eſt, leuis efficitur charitati. *Vt mirum non ſit, corruptibili iam carni, & vanitati ſubiectæ, cùm incorruptibilitatem induerit, factæ membrum triumphantis Eccleſiæ, amictæ Sole, & ſupra lunam euectæ, hoc eſt ſupra omnem mutabilitatem ſæculi, videra ei non modo temporalem omnium rerum diſpoſitionem à Deo fuiſſe ſubiectã, ſed æternam quoque manſionẽ, &* immarceſſibilem gloriæ coronam *fuiſſe diſpoſitam, licet eadem caro maneat, in domicilium animæ ſempiternum, quoad ſubſtantiæ identitatem, licet mutetur à corruptibili in æternam. Mirè & ſubtiliter in rem Tertulliani, locum Pauli explicat idem S. P. Auguſtinus. lib.* 83. *qq. q.* 57. Omnia veſtra ſunt, vos autem Chriſti, Chriſtus autem Dei. Si, inquit, à capite

S. Auguſt. — Aug. — S Aug. — Auguſt.

à capite numerentur, inueniuntur vnum, duo, tria, quatuor. Item, caput mulieris vir, caput viri Chriſtus, caput autẽ Chriſti Deus. Si eodem modo numerentur, inueniuntur ſimiliter vnum, duo, tria, & quatuor. Porro vnum, & duo, & tria & quatuor, ſimul ducta, fiunt decem. Quapropter diſciplinam quæ inſinuat conditorem Deũ, & conditam creaturã, rectè ſignificat denarius numerus. Et cùm corpus perfectum, atque inexterminabile, *hominis caro ex omnibus creaturis compacta, poſt reſurrectionem incorrupta & æterna*, ſubdetur animæ perfectæ atque inexterminabili, rurſuſque ipſa ſubdatur Chriſto, & ille non tanquam diſſimilis, aut alterius naturæ, ſed tanquam Patri filius; hoc totum eodem numero denario rectè ſignificatur quod poſt reſurrectionem corporis ſperatur futurum in æternum, & fortaſſe propterea qui conducuntur ad vineam, denarium accipiunt mercedis nomine. *Hunc locum S. P. Noſtri, ne quem fortaſſe tardiorem prætereat, ſic expono.* Si à capite numerentur, *id eſt, ſi à Deo qui omnium caput eſt, numeres terminos, quatuor inuenies, Deum, Chriſtum, electos, omnia, quæ in mundo ſunt. Vel* ſi à capite numerentur, *id eſt ab ipſo huius ſententiæ principio, inuenies rurſum quatuor. Omnia, quæ ad electos referuntur, propter quos facta ſunt. Secundò electos, quibus loquebatur Paulus, qui ad Chriſtum vt caput ſuum, de cuius plenitudine acceperunt, referuntur. Tertiò Chriſtum; quartò Deum Patrem, ad cuius gloriam Chriſtus omnia referebat.* Porrò vnum, & duo, &c. *Si enim vnum iungas duobus, tria facient. ſi tria ſimul adiungas, ſex computabis: ſi numero ſenario quatuor adiicias, tota ſumma ad denarium perueniet: Qui numerus myſticè ſignificat Catholicam fidem, & diſciplinam Chriſtianam, quæ nos docet omnem creaturam à Deo conditam propter hominem, dicente pſalmiſta*, Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius: *Vt bene vtendo creaturis, Creatori ſeruiret, & eo in æternum frueretur.* Et cum corpus inexterminabile & perfectum, &c. *Hoc erit in æternum electorum corporibus perfectis in reſurrectione, vbi nulla erit ſuperfluitas, aut defectus; nec vt Adam paradiſo, proprio beatitudinis termino & loco expelletur. Et tunc perfectè ſubiicietur animæ, cui nunc pondere, grauitate, infirmitate, concupiſcentia reluctatur. Anima quoque omni maculâ & imperfectione purgata & reünita corpori vt proprio termino*, Recurrente vittâ aureâ pro rupto funiculo argenteo, *Indiſſolubiliter vnietur, nec ſuo termino eliminabitur.* Non tanquam diſſimilis, *id eſt etiam in forma Dei, quâ refertur ad Patrem verâ relatione, & propter vnicum ſuppoſitum Verbi, cùm actiones ſint ſuppoſitorum, ipſa ſubiectio, per communicationem idiomatum, ſicut & mors, & deſcenſus imputatur etiam filio, vt ex eodem Auguſtino intelligendum eſt illud Ioannis:* Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo, filius hominis qui eſt in cœlo. S Auguſt. *Subiicis:* Hoc totum eodem numero, &c. *Nempe tota & æterna animæ & corporis beatitudo exprimitur per denarium diurnum retribuendum bene operantibus, & decalogum, ſiue denarium mandatorum obſeruantibus.* Si vis ingredi ad vitam, ſerua mandata. *Pulchrè concludit Tertullianus, de electis ad æternam gloriam in electorum capite Chriſto, quem ex Paulo:* Conſtituit hæredem vniuerſorum, per quem fecit & ſæcula: eoſdem inquit conſtituit hæredes etiam futurorum.

2. *Æternitas, & Reſurrectio, corporibus noſtris promiſſa. cont. Hermog. cap. 34. in f.*

REuertor igitur ad cauſam, definientem omnia ex nihilo edita, in nihilum peruentura. Ex æterno enim, id eſt ex materia, nihil Deus interibile feciſſet; nec ex majoribus minora condidiſſet, cui magis congruat ex minoribus majora producere, id eſt ex interibili æternum: quod & carni noſtræ pollicetur, cujus virtutis & poteſtatis ſuæ hunc jam arrabonem voluit in nobis collocaſſe; vt credamus, etiam illum, vniuerſitatem ex nihilo velut emortuam, quæ ſcilicet non erat, in hoc, vt eſſet, ſuſcitaſſe.

ÆTERNITAS. II. SCHOL.

REVERTOR IGITVR. *Supra agebat contra Hermogenem, iactantem æternitatem materiæ, & probabat non ex ea, ſed ex nihilo omnia facta, & in nihilum reuerſura. Non quòd intelligat perfectam & abſolutam rerum annihilationem, ſed totius mundi per ignem ſolutionem.* EX ÆTERNO ENIM. *Si enim ex materia æterna conſtarent omnia, nihil corruptioni ſubiaceret. Quid quòd & virtus diuina quæ ſolet ſe ipſam probare, magna ex paruis, & ex corruptibilibus æterna formando, deficeret; corruptibilia ex materia æterna faciendo.* QVOD ET CARNI NOSTRÆ *Promiſit enim Deus corporibus noſtris, in reſurrectione æternam vitam & incorruptibilitatem, licet ea fecerit ex corruptibilibus elementis.* HVNC IAM ARRABONEM. *Quaſi diceret; eo ipſo quòd Deus pollicetur nobis, paruulis mundi portionibus, quòd licet corruptibilia corpora acceperimus, ea in æternum incorruptibilia recepturi ſumus; voluit nos credere ipſum, mundum vniuerſum non ex materia, ſed ex nihilo quaſi mortuum excitaſſe. Aliter intelligo;* S. Aug. iam arrabonem, *in Chriſti carne, ex morte ſuſcitata, & æterna, nos naturæ noſtræ mortalis, æternum cum ipſo regnaturæ, arras accepiſſe. Vnde Auguſtinus ſer.* 176. *de temp.* Dum, inquit, humanam conditionem ſyderibus importauit, credentibus cœlum patere poſſe monſtrauit; & dum victorem mortis in cœleſtia eleuauit, victoribus, quò ſequantur, oſtendit. S. Auguſt. Aſcenſio ergo Domini, *& proinde reſurrectio*, Catholicæ fidei confirmatio fuit; vt ſecuri in poſterum crederemus miraculi illius donum, cuius iam in præſenti percepiſſemus effectum: & fidelis quiſque, cùm iam tanta perceperit, per ea quæ cognoſcit præſtita, diſcat ſperare promiſſa, ac Dei ſui præteritam, præſentemque bonitatem, quaſi futurorum teneat cautionem. *Et ibidem.* In S. Auguſt. illo noſtri generis corpore, nos Chriſti mors viuificauit, nos reſurrectio erexit, nos aſcenſio conſecrauit. In illo noſtræ originis corpore, cœleſtibus regnis, arram noſtræ conditionis impoſuit. *Donec totam, iuxta promiſſum electorum corporum ſummam ſecum trahat. S. Remigius Epiſcopus Remenſis in caput 1. ad Epheſ. ponit differentiam inter pignus, & arram. Pignus eſt vadimonium, quod ideo, datur, vt ſatisfactâ parte, iterum reſumatur: arrha autem eſt pars ſumma, quam ſolent dare negotiatores, his à quibus aliquid ſumunt: Ita autem datur, vt poſtea non re-*

ſumatur, ſed vt quod deeſt pretio ſuppleatur: Vnde dicitur arrha, à re complenda, pro qua datur. Paſchaſius contra Macedonium cap. 11. In terrenis, inquit, negotiis, arrhæ quantitas, contractus illius, pro quo interceſſerit, quædam portio eſt; pignoris verò ratio, meritũ rei pro qua poni videtur, excedit. *Arrham igitur, ſiue vt loquitur Tertull* Arrhabonem *Deus in nobis collocauit; vt ſuadeat nobis ſe omnia ex nihilo ſuſcitaſſe; cùm & carnem noſtram, vilem tantummodo vniuerſi portionem, ſit ſuſcitaturus ex puluere, rurſum, iuxta Patres, pignus noſtræ reſurrectionis accepimus, cùm Deus ab initio mundi ex nihilo omnia excitauerit, quod à maiori potentiæ diuinæ effectu, ad minorem concludere debemus: Sic Tertullianus de Reſur. cap. 11.* Siue ex nihilo Deus molitus eſt cuncta, poterit & carnem in nihilum perductam (*annihilatis & destructis prorſus carnis, & oſſium formis partialibus,*) exprimere de nihilo, &c. *Et capite 12. ex omnium reſurrectione rerum, carnis ſuſcitationem infert.* Totus, inquit, hic ordo reuolubilis rerum, teſtatio eſt reſurrectionis mortuorum: operibus eam præſcripſit Deus, antequam literis: viribus prædicauit, antequam vocibus. *Et cap. 57.* Minoribus, inquit, maiora præſcribunt. *D. Aug. item Ser. 64. de verb. Do.* Si Deus fecit hominem qui non erat, non reparare poteſt quod erat? &c. Vide qui facit illi dicitur quòd ſuſcitabit te, qui creauit te. Non eras, & es; & factus non eris? abſit, ne credas. Mirabilius aliquid fecit Deus, quãdo fecit quod nõ erat; & non creditur reparaturus quod erat, ab eis ipſis quos fecit quod non erant, hoc eſt quod rependimus Deo, qui non eramus, & facti ſumus? Hoc illi rependimus, vt eum reſſuſcitare quod fecit, non poſſe credamus? Hæc eſt merces, quam illi reddit creatura ſua? ideò te feci, dicit tibi Deus, ô homo, antequàm eſſes, vt non mihi credas futurum te eſſe qui eras, qui potuiſti eſſe quod non eras?

3. *Æternitas gloriæ, & pœnæ, poſt Iudicium ſtabit: Et vt ex contrariis, & diuerſis omnia conſtant, ſic mundus præſenti tempore, & ſequente æternitate. Apol. cap. 48. à m. ad circa fin.*

Ergo, inquitis, ſemper moriendum erit, & ſemper reſurgendum. Si ita rerum dominus deſtinaſſet, ingratìs experireris conditionis tuæ legem. At nunc non aliter deſtinauit, quàm prædicauit. Quæ ratio vniuerſitatem ex diuerſitate compoſuit, vt omnia æmulis ſubſtantiis, ſub vnitate conſtarent, ex vacuo & ſolido, ex animali & inanimali, ex comprehenſibili & incomprehenſibili, ex luce & tenebris, ex ipſa vita & morte, eadem æuum quoque ita deſtinata ac diſtincta conditione conſeruit, vt prima hæc pars ab exordio rerum quam incolimus, temporali ætate ad finem defluat: ſequens verò, quam expectamus, in infinitam æternitatem propagetur. Cùm ergo finis & limes medius, qui interhiat, adfuerit, vt etiam mundi ipſius ſpecies transferatur, æquè temporalis, quæ illi diſpoſitioni æternitatis, aulæi vice oppanſa eſt, tunc reſtituetur omne humanum genus, ad expungendum quod in iſto æuo boni ſeu mali meruit, & exinde pendendum in immenſam æternitatis perpetuitatem. Ideoque nec mors jam, nec rurſus ac rurſus reſurrectio, ſed erimus ijdem qui nunc, nec alij poſt; Dei quidem cultores apud Deum ſemper, ſuperinduti ſubſtantia propria æternitatis; profani verò, & qui non integrè ad Deum, in pœnam æquè jugis ignis, habentes ex ipſa natura ejus, diuina ſcilicet, ſubminiſtrationem incorruptibilitatis.

ÆTERNITAS. III. SCHOL.

SEMPER MORIENDVM? *Obiicit ſibi ex ſuperius dictis, de rerum omnium per vices recidiuatu, ſeu relapſu reuolubili in mortem, & vitam; ſi hoc ita ſit, perpetuus erit curſus & recurſus, vitæ in mortem, & mortis in vitam.* INGRATIS. *Compoſita vox, vt ſolitum eſt Tertulliano vti compoſitis pro ſimplicibus: ſic dicit, abutor, pro vtor.* Sublimis inculcat, *Pro limis, & obliquis oculis, & calcat. ita hic* ingratis, *pro, gratis. Senſus ergo eſt; gratis, & fruſtra iuxta Paulum te ſemel mortalem condidiſſet Deus, vbi dixit:* Statutum eſt omnibus hominibus ſemel mori: *ſicut &* Chriſtus ſemel pro peccatis noſtris mortuus, iam non moritur. *Fruſtra, inquam, hanc legem ſubiremus, quâ eſt addicta morti humana noſtra conditio, ſi poſt reſurrectionem in fine ſæculi faciendam, iterum nobis moriendum eſſet. Vel* ingratis, *id eſt inuitus ac nolens, & rem ingratam & aduerſam voluntati ſuſtinens, huic reuolutioni perpetuæ ſubiaceres, ſi Deus te talem condidiſſet, vt alternis ſemper vicibus, de vita in mortem redeundum eſſet.* AT NVNC. *Sed conſtat Deum non aliter voluiſſe fieri, quàm per fidem, & ſcripturam propheticam reuelauit.* QVÆ RATIO. *Eadem Dei ſapientia, quæ omnes mundi creaturas compoſuit ex rebus diuerſis, voluit etiam rerum durationem conſtare, primam quidem temporali & corruptibili, poſteriorem & ſecundam, ex æterna & incommutabili.* ÆMVLIS SVBSTANTIIS SVB VNITATE. *In vno eodemque mundo, ſub vno rectore & primo principio, omnia ex diuerſis, aduerſiſque conſtant. Alludit ad illud Eccli. 33. 14.* Omnes viæ eius ſecundùm diſpoſitionem eius: ſic homo in manu illius, qui ſe fecit, & reddet illi ſecundum iudicium ſuum. *Sicut ergo diſpoſuit de cæteris, ſic & de homine, vt in iudicio æterna recipiat præmia, vel ſupplicia, prout geſſerit in tempore incolatus ſui in corpore, pro malo, & tormento temporali, æternum gaudium: pro bono & voluptate temporali, æternum ſupplicium.* Contra malum bonum eſt, & contra mortem vita: ſic & contra virum iuſtum, peccator. Et ſic intuere in omnia opera altiſſimi. Duo & duo, & vnum contra vnum. EX VACVO. *Vacuum non dari non ignorauit, ſed vacuum dicit, corpus aëris, ignis, venti, aliorumque rariorum, reſpectu terræ ſolidæ, & cælorum, qui teſte Iob,* Solidi quaſi ære fuſi ſunt. *Quid quòd & ipſa terra adhuc incompoſita, necdum veſtita plantis, & arboribus, non plena dicitur, ſed* erat inanis, & vacua. LIMES MEDIVS. *Cùm præterierit medium interiacens inter initium, & finem mundi. Sed magis alludit ad errorem ſuũ, quem in Alphabeto errorũ refutauimus, Verbo* Mille anni. *Quo voluit, in iſto medio interiacente inter finem mundi, & aſſumptionem corporum beatorum in cælum & regnum æternum, futuros mille annos, in quibus electi Dei, omni lætitiâ perfruantur.*

A MVNDI SPECIES TRANSFERATVR, *Non quidem illa quæ nunc* Præterit figura huius mundi, *ſed ipſa terra renouata, & mundi ſpecioſi, ad honeſtam iuſtorum voluptatem compoſiti, mutabitur, elementis omnibus vltima conflagratione ſolutis.* ÆQVE TEMPORALIS, *Quia per tempus mille Annorum tantum duratura eſt venuſtas illa.* AVLÆI VICE. *Quia ſicut in theatro vela picta & tapetes, non ſolum actores tegebant, antequàm prodirent in ſcænam, ſed etiam repræſentabant, velut in emblemate, quæ acturi erant in theatro: Vnde Plautus vocat huiuſmodi* aulæa oppanſa, *id eſt ante ſpectatores expanſa,* Belluata; *Quòd in eis picta eſſent belluæ, quæ certatura erant in arena, vel ad ſpectaculum populo producenda. Sic igitur* me-

B dius ille limes interhians, *fungitur vice aulæi oppanſi, quòd fœlicitate ſua repræſentet beatitudinem æternam, latentem adhuc, diſpoſitam à Deo, de qua Paulus iuxta Eſaiam,* Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit quæ præparauit Deus diligentibus ſe. *D. Aug. in Soliloq. cap. 35.* (S. Aug.) Ibi erit, inquit, omne bonum, & non erit aliquod malum. Vbi erit quidquid voles, & non erit quidquid noles. Vbi non erit hoſtis impugnans, nec vlla illecebra, ſed ſumma & certa ſecuritas, ſecura tranquillitas, tranquilla iucunditas, iucunda fœlicitas, fœlix æternitas, æterna beatitudo, & beata

C Trinitas, & Trinitatis vnitas, & vnitatis Deitas, & Deitatis beata viſio, quæ eſt gaudium Domini tui. O gaudium ſuper gaudium, gaudium vincens omne gaudiũ, extra quod non eſt gaudium, quando intrabo in te, vt videam Deum meum qui habitat in te! Ibo illuc, & videbo viſionem hanc grandem. Quid eſt quod me detinet? *Carcer certè corporis, exilium huius vitæ, ſed velum oppanſum rerum præſentium irrumpit fides & ſpes æternorum, quæ teſte Paulo,* Procedit vſque ad interiora velaminis. *Proſequitur ibidem D. Auguſtinus, erutis exilio gratulans.* (S. Aug.) O verè fœlices, inquit, qui de pelago ad littus, de exilio

D ad patriam, de carcere ad palatium peruenerunt; optata iam quiete beati, qui brauium illud perpetuæ gloriæ, quod hîc per multas tribulationes quæſierunt, iam fœlici iucunditate adepti, in perpetuum lætantur, &c. LIMES *dicitur, quia finis eſt malorum.* MEDIVS *dicitur, quia poſt finem malorum, adhuc interiacet, inter eum, & æternam beatitudinem.* TVNC RESTITVETVR. *Sic Petrus Act. 3. reſurrectionem vocat,* Tempora reſtitutionis omnium. AD EXPVNGENDVM, *Conſummandum, perſo-*

lite præſtandum, plenè perſoluendum. DEPENDENDVM. Alij, pendendum, prehendendum. *Al reddendam de omni vita rationem.* IIDEM QVI NVNC. *Eiuſdem ſubſtantiæ, licet alterius qualitatis. Vel iidem, id eſt viui, nec alij, id eſt iterum morituri poſt reſurrectionem.* SVPERINDVTI, *Iuxta Paulum 2. Cor. 5.* Nolumus expoliari, ſed ſuperueſtiri. *In quem locum Auguſtinus lib. 14. de Ciuit. cap. 3.* (S. Aug.) Aggrauamur igitur corruptibili corpore, & ipſius aggrauationis cauſam, non naturam ſubſtantiamque corporis, ſed eius corruptionem ſcientes, nolumus corpore expoliari, ſed eius immortalitate ſuperueſtiri. Et tunc ergo erit corpus; ſed quia corruptibile non erit, non aggrauabit. Aggrauat ergo nunc animam corruptibile, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem. Verumtamen qui omnia animæ mala ex corpore putãt accidiſſe, in errore ſunt, &c. Nam corruptio corporis quæ aggrauat animam, non peccati primi eſt cauſa, ſed pœna: Nec caro corruptibilis animam peccatricem, ſed anima peccatrix fecit eſſe corruptibilem carnem. Ex qua corruptione carnis, licet exiſtant quædam incitamenta vitiorum, & ipſa deſideria vitioſa: Non tamen omnia vitæ iniquæ vitia tribuenda ſunt carni, ne ab his omnibus purgemus diabolum, qui non habet carnem. Etſi enim diabolus fornicator, vel ebrioſus, vel ſi quid aliud huiuſmodi mali eſt, quod ad carnis pertinet voluptates, non poteſt dici, cùm ſit etiam talium peccatorum ſuaſor & inſtigator occultus: eſt tamen maximè ſuperbus atque inuidus. Quæ illum vitioſitas, ſic obtinuit, vt propter hanc eſſet in carceribus caliginoſi huius aëris æterno ſupplicio deſtinatus. SVBSTANTIA PROPRIA ÆTERNITATIS. *Id eſt incorruptibili, & conueniente ſoli & ſemper, æternitatis ſtatui.* QVI NON INTEGRE. *Alij,* integri. *Qui non perfectè conuerſi, qui duabus viis claudicantes, qui per ſolam naturam rationalem, & non etiam per gratiam in ſe Dei imaginem referunt, qui ad Deum, quaſi ad vltimum finem ſe ſuaque omnia integrè non dirigunt.* HABENTES EX IPSA NATVRA. *Alij legunt,* habentis: *Vt vel de iugi & æterno igne, vel de ipſis Prophanis intelligas, quibus Deus incorruptibilis ſubminiſtrabit incorruptibilitatem. De quibus Auguſtinus 9. de Ciuit. cap. 9.* (S. Aug.) Nec ſic exiſtimandum eſt, eorum corpus, tanquam honoratorum æternum vehiculum, ſed æternum vinculum damnatorum.

4. *Æternitas gloria animarum, & corporum, abſque vlla infirmitate, probatur exemplis ſerui manumiſſi, veſtium, & calceorum Hebræorum, trium puerorum, Ionæ, Enoch, & Eliæ. de Reſur. cap. 57. à. m. ad. f. & 58. per totum.*

PVto autem & Theſſalonicenſibus omnis ſubſtantiæ integritatem repromiſit. Itaque nec in 1. Theſſ. 5. poſterum timebuntur corporũ labes. Nihil poterit amittere integritas, vel conſeruata, vel 23. reſtituta, ex quo illi etiam ſi quid amiſerat, redditur. Præſcribens enim adhuc eaſdem paſſiones obiturã carnem, ſi eadem reſurrectura dicatur, naturam aduerſus Dominum ſuum temerè defendis, legem aduerſus gratiã impiè aſſeris: quaſi Domino Deo non liceat & mutare naturã, & ſine lege ſeruare. Quomodo ergo legimus,[a] *Quæ impoſsibilia apud homines, poſsibilia apud Deum ſunt?* &, [b] *Stulta mundi elegit Deus, vt ſapientiam mundi confundat?* Oro te, ſi famulum tuum libertate mutaueris, quia eadem caro atque anima permanebunt, quæ flagellis, & compedibus, & ſtigmatibus obnoxiæ retro fuerant; idcirconè illa eadem pati oportebit? non opinor. Atquin & veſtis albæ nitore, & aurei annuli honore, & patroni nomine, ac tribu, menſaque honoratur. Permitte hanc & Deo poteſtatem, per vim illius demutationis, conditionem, non naturam reformandi; dum & paſſiones auferuntur, & munitiones conferuntur. Ita manebit quidem caro etiam poſt reſurrectionem, eatenus paſſibilis, quà ipſa, quà eadem; ea tamen impaſſibilis, quà in hoc ipſum manumiſſa à Domino, ne vltra pati poſſit. [c] *Iocundi-*

(a Math. 19. 26. b 1. Cor. 1. 27. CAP. LVIII. c Eſa. 35. 10.)

d Ibid. *tas, inquit Eſaïas, eterna ſuper caput eorum.* Nihil æternum, niſi poſt reſurrectionem. [d] *Aufugit, inquit, dolor & mæror, & gemitus ab illis.* Proinde & Ioanni angelus: [e] *Et delebit Deus omnem lacrymam ab oculis eorum.* Vtique ex ijſdem oculis qui retrò fleuerant, quique adhuc flere potuiſſent, ſi non omnem lacrymæ imbrem indulgentia diuina ſiccaret. Et rurſus: [f] *Deus enim delebit omnem lacrymam ab oculis eorum; & mors hactenus.* Igitur & corruptela hactenus; proinde per incorruptelam fugata, quemadmodum mors per immortalitatem. Si dolor, & mœror, & gemitus, ipſaque mors ex læſuris & animæ & carnis obueniunt, quomodo auferentur, niſi ceſſauerint cauſæ, ſcilicet læſuræ carnis atque animæ? vbi caſus aduerſi apud Deum? aut vbi incurſus infeſti apud Chriſtum? vbi dæmoniaci impetus apud Spiritum ſanctum, jam & ipſo diabolo cum angelis ſuis ignibus merſo? Vbi neceſſitas, aut quod dicitur fortuna, vel fatum? quæ reſuſcitatis plaga poſt veniam? quæ reconciliatis ira poſt gratiam? quæ infirmitas poſt virtutem? quæ imbecillitas poſt ſalutem? Quòd veſtimenta & calciamenta filiorum Iſraëlis quadraginta illis annis indetrita, & inobſoleta manſerunt: quòd & in ipſis corporibus vnguium, & capillorum facilia crementa, habilitatis & dignitatis juſtitia defixit; nè etiam enormitas corruptelæ deputaretur: quòd Babylonij ignes, trium fratrum nec tiaras, nec ſarabara, quamquam Iudæis aliena, læſerunt: quod Ionas deuoratus à bellua maris, in cujus aluo naufragia digerebantur, triduo pòſt incolumis expuitur: quòd hodie Enoch & Helias, nondum reſurrectione diſpuncti, quia nec morte functi; quà tamen de orbe tranſlati, & hoc ipſo jam æternitatis candidati, ab omni vitio, & ab omni damno, & ab omni injuria & contumelia emunitatem carnis ediſcunt; cuinam fidei teſtimonium ſignant, niſi qua credi oportet, hæc futuræ integritatis eſſe documenta? [g] *Figuræ enim noſtræ fuerunt* Apoſtolo auctore, quæ ſcripta ſunt, vt & Dominum potentiorem credamus omni corporum lege, & carnis magis vtique conſeruatorem, cujus etiam veſtimenta, etiam calciamenta protexit.

e Apoc. 7. 18. — f Apoc. 21. 4. — Deut. 29. 5. — Dan. 3. 94. — Ionæ. 2. 11. — Gen. 5. 24. — 4. reg. 2. 1. — g 1. Cor. 10. 6. & 11. — Deut. 29. 5.

ÆTERNITAS. IV. SCHOL.

THESSALONICENSIBVS. 1. *Theſſ. 5. 21.* Ipſe autem Deus pacis ſanctificet vos per omnia, vt integer ſpiritus veſter, & anima, & corpus ſine querela, *Syr. vt culpa careatis*, in aduentu Domini noſtri Ieſu Chriſti ſeruetur. Fidelis eſt qui vocauit vos: qui etiam faciet. *Vel vt habet Syriaca tranſlatio:* Vt hoc faciat. *Ex quo conſtat ſecundùm D. Auguſtinum frequentiſſime Deum operari & facere in nobis quidquid ipſi boni facimus. Nunc ſufficiet fragmentum ſermonis eius ad populum contra Pelagianos te. 10. vbi inducit Paulum:* Oramus ad Deum ne quid faciatis mali, poterat dicere, monemus vos ne quid faciatis mali. Docemus vos, ne quid faciatis mali, iubemus vobis, præcipimus vobis. Quod quidem ſi diceret, certum diceret, quia & voluntas noſtra agit aliquid: non enim voluntas noſtra nihil agit, ſed ſola non ſufficit. Maluit tamen dicere, oramus; vt ipſam gratiam commendaret. Vt intelligerent illi, quando non faciunt aliquid mali, non ſola ſua voluntate ſe vitare malum, ſed adiutorio Dei implere quod iuſſum eſt. Ergo, fratres, quando præcipitur, agnoſcite voluntatis arbitrium; quando oratur quod præcipitur, agnoſcite gratiæ beneficium. Vtrumque enim in ſcriptura habes: & præcipitur, & oratur: quod præcipitur, hoc oratur. *Sic hoc loco à Tertulliano citato orat Paulus Deum pacis. Quod autem dixit ſine querela, idem D. Auguſtinus libro de perfectione iuſtitiæ contra Celeſtium, ipſi ex Luce 1. obiicienti de Zacharia & Elizabeth iuſtis ante Deum & ſine querela: reſpondet.* Iuſti, inquit, ambo legerant inter ipſa mandata, quemadmodum peccata ſua mundarent. Nam Zacharias, quod de omni Sacerdote ex hominibus accepto in Ep. ad Hebr. dicitur, etiam pro ſuis peccatis vtique hoſtias offerebat, &c. & beatus Apoſtolus Epheſ. 1. vt ſimus ſancti & immaculati in conſpectu eius. Hoc agitur, vt hoc ſimus: ſi immaculati intelligendi ſunt, qui omnino ſine peccato ſunt, *Quod ſtatus viæ non patitur*, Si autem immaculati ſunt, qui ſunt ſine crimine, etiam in hac vita fuiſſe, atque eſſe negare non poſſumus: quia non ideo ſine vllo peccato eſt aliquis, quoniam non habet maculam criminis. Vnde & Apoſtolus cùm miniſtros eligeret ordinandos, non ait, ad Tit. 1. ſi quis ſine peccato; quod inuenire non poſſet: ſed ait, ſine crimine, quod vtique poſſet. *Preſſius ad mentem Tertulliani totum Pauli locum exponit tract. 52. in Io. 12. Vbi cum dixiſſet de principe mundi captiuos tenente eiiciendo foras:* Et ego ſi exaltatus fuero à terra omnia trahã poſt me. Quæ omnia, inquit, niſi ex quibus ille eiicitur foras? Non autẽ dixit omnes, ſed omnia: nõ enim omnium eſt fides. Non itaque hoc ad vniuerſitatẽ hominũ retulit, ſed ad creaturæ integritatem, id eſt ſpiritũ, animam, & corpus: & illud quo intelligimus, & illud quo viuimus, & illud quo viſibiles & contrectabiles ſumus. Qui enim dixit, capillus capitis veſtri non peribit, omnia trahit poſt ſe. Aut ſi omnia ipſi homines intelligendi ſunt, omnia prædeſtinata ad ſalutẽ poſſumus intelligere, ex quibus omnibus ait nihil eſſe periturũ, cùm ſupra de ſuis ouibus loqueretur. PRÆSCRIBENS. *Stilo forenſi* præſcribere idem eſt, quod defendere, ſe tueri, reſpondere poſtulationi, vel cauſæ criminantis. OROTE SI FAMVLVM, &c. *Probat carnem quæ ancilla quædam eſt ſpiritus, & innumeris hic dolorum & corruptionis flagellis ſubditur, in reſurrectione manumiſſam, eandem iuxta Paulum à corruptione liberandam; vt idem manet famulus in libertatem aſſertus.* ATQVIN ET VESTIS ALBÆ, &c. *Id. non modo eripitur ſeruorum calamitati, ſed & libertorum ingenuorumque adſcribitur dignitati. Nota ex Mannio lib. 3. quæſt. Epiſt. 1. legibus Romanis victes, togam albam induiſſe, proindeque ſeruos manumiſſos hoc iure ciuium Romanorum fuiſſe potitos.* AVREI ANNVLI, &c. *Honor erat equeſtris, ius annuli aurei, vnde & ſeruo, cum libertate, & annulo aureo, equeſtris dignitas tradebatur. Sic Plin. lib. 32. c. 1.* Annuli diſtinxere alterum ordinem à plebe, vt ſemel cœperunt eſſe celebres. *Alexander Neap. lib. 2. c. 19.* Erat conſtitutum, vt qui libertus annulo donare-

S. Aug. — S. Aug. — S. Aug.

tur, exploſo veteri nomine, equeſtre aſſumeret. *Et Iuſtinianus, Nouell. 78. Generali conſtitutione indulſit omnibus Libertinis, quod olim priuilegio dabatur, ſicut & ius Quiritum; & Iacobus Cuiacius ad Tit. Pandect. de excuſationibus. ad L. primam* Libertus qui ius anulorum impetrauit, pro ingenuo habetur, vt datio teneat, id. vt datus ei tutor ingenuus, non excuſet ſe, &c *Et rurſum ibidem* his conſequitur, vt datio teneat, ſi Libertus impetrato iure anulorum, datus ſit tutor pupillo libertino, non poterit ſe quaſi ingenuus excuſare. *Idem Cuiacius in Paratit. in lib. 50. Digeſt. tit. 10. de iure aureorum anulorum:* Regulariter ſerui manumiſſione Libertini fiunt, ſed vno caſu etiam iura ingenuitatis habent, ſaluo iure Patronatus, vt puta ſi ius anulorum aureorum à principe B impetrauerit: Id. equeſtrem dignitatem, aut beneficium equeſtri dignitati compar. Hâc enim dignitate quæſitâ, deponebant ferreum anulum, ſumebant aureum. *Sic & filius prodigus, vile factus porcorum mancipium, priſtinæ & ingenuæ à patre redditus libertati, cum prima ſtola alba, annulum recipit primæ ingenuitatis. Vide Petrū Fabrum in ſemeſtribus de veſte alba & anulo aureo.* ET PATRONI NOMINE, &c. *id. etiam iuxta Euangelium*, Iam non dicam vos ſeruos, ſed amicos. *O puſillum gregem, vere beatum, adſcriptum ad Regnum Chriſti Regis, tribum & menſam, cui perfecta libertate donato, ipſe etiam Rex & Dominus præcingens ſe, & tranſiens miniſtret. Luc. 12.*

PATRONI NOMINE, &c. *Seruus manumiſſus* C *nomine quoque Patroni ſui donabatur. Sic Mileſius Alexander Cornelius dictus eſt à Cornelio Lentulo ex Suida in collect; ſic Dionyſius, vocatus eſt Marcus Pomponius Dionyſius; & Euthichides Titus Cæcilius ex Cic. lib. 4. ep. ad Atticum.* AC TRIBV. *Cuiacius to. 5. lib. 7. obſeruat. c. 14. de iure anulorum, & iure tribus vrbana. Vbi ſic:* Libertinis dato iure anulorum aureorum, equeſtrem dignitatem dari conſtat, quæ res efficit, vt in multis iuris partibus, donati anulis libertini, pro ingenuis habeantur, &c. Referabantur etiam Libertini ciues Romani, in tribus vrbanas, ſed non ſimul ac libertatem nacti erant; ſicut L. Cornelio tribus conceſſa non fuit, ſimul ac ciuitas, vt Cicero ſcribit pro L. Cornelio. *Liuius* D *lib. 1. tribus non à numero ternario dictas putat, ſed à conferendo tributo. Cui conſonat Plinius, qui quatuor ab initio vrbanas tribus fuiſſe aſſerit, Suburranam, Palatinam, Collinam, & Exquilinam, ſic dictas à partibus vrbis, quas incolebant. Ætate Ciceronis erant 35. tribus. Pulchrè Chriſtianis hic locus conuenit, Chriſti nomine veri Patroni nomine donatis, vt & anulo fidei, ciuitate Sanctorum*, Tribu inter duodecim tribus Iſraël, Regia, & Sacerdotali, iuxta Petrum, *&c. Quibus* participatio eius in idipſum. Illuc aſcenderunt tribus, tribus Domini, &c. Volo, inquit, Patronus, verè liberans filius, vt vbi ego ſum, illic ſit & miniſter meus. Faciet illos diſcumbere, *Illos inquam libertinos ſuos, &c.* MENSAQVE HONO- E RATVR. *Stuchius aduertit Romanos nuſquam ad menſam admiſiſſe ſeruos, niſi manumiſſos, vt communicatio menſæ ſignum eſſet datæ libertatis. Sic & lege Iunia Narbona, conuiuij exhibitione manumittebantur. Sed quid hæc ad Chriſti Domini largitatem, qui ſeruos ſuos ad Dominicam Cœnam, Euchariſticam, & gloriæ vocat? Sed prius ſupponit manumiſſos à ſeruitute peccati. Non abs re fuerit, hic texere, quod Cicero in Piſon.* Stipendium militibus per omnes annos à ciuitatibus, menſis palam propoſitis eſſe numeratum. *Stipendium ſerui peccati ſecundum Paulum, mors eſt; gratia Dei, ſed bona gratia Euchariſtia, vita æterna. O quantum ſeruo & militi Chriſti de hac menſa quotidie profertur ſtipendium!* ILLIVS DEMVTATIO-

NIS. *De qua Paulus agens de reſurrectione 1. Cor. 15. 52.* Mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur. CONDITIONEM, *Qualitatem corruptibilem, in incorruptam.* REFORMANDI. Reformabit corpus humilitatis noſtræ. PASSIONES. *Quia & anima, & corpus, & totus homo erit impaſſibilis.* MVNITIONES. *Quatuor dotes intelligit ibidem ſupra 53.* Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, &c. *& verſu 42.* Seminatur in ignobilitate, ſurget in gloria: ſeminatur in infirmitate, ſurget in virtute. Seminatur corpus animale, ſurget corpus ſpirituale. EATENVS PASSIBILIS. *Quia vt ſubiicit, ea ipſa erit quoad ſubſtantiam, quæ prius fuerat paſſibilis quoad qualitatem.* MANVMISSA. *Alludit rurſum ad libertinos. Et ad locum Pauli Rom. 8. 21.* Et ipſa creatura, *Corpus creatum* liberabitur à ſeruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei. *Aug. propoſ. 53. in Ep. ad Rom.* Non ſponte, inquit, dicit eſſe ſubiectam vanitati creaturam, quoniam pœnalis eſt iſta ſubiectio. Non enim homo ſicut ſponte peccauit, ſic etiam ſponte damnatus eſt: quæ tamen damnatio non ſine ſpe reparationis, irrogata eſt naturæ noſtræ, & ideo propter eum, inquit, qui ſubiecit eam in ſpe, quia & ipſa creatura liberabitur, &c. id eſt, etiam ipſa natura quæ tantummodo creatura eſt, nondum per fidem aggregata numero filiorum Dei: Sed tamen in eis qui credituri erant, videbat Apoſtolus quod dicit, quia creatura liberabitur à ſeruitute interitus, vt interitui non ſeruiat cui ſeruiunt omnes peccatores: peccatori enim dictum eſt, morte morieris. Liberabitur autem in libertatem gloriæ Filiorum Dei, id eſt, vt & ipſa perueniat ad libertatem gloriæ filiorum Dei per fidem, quæ fides, cùm in ea non erat, tantummodo creatura dicebatur. *Et Beda in hunc locum tranſcribit ex Auguſtino ſumpta, ex libro 83. quæſt.* Ipſa, inquit, creatura, id eſt ipſe homo, cum iam ſignaculo imaginis propter peccatum amiſſo, remanſit tantummodo creatura, &c. Ipſa quæ nondum vocatur filiorum forma perfecta, &c. Liberabitur, &c. & de ipſis non eſt deſperandum, qui nondum vocantur Filij Dei, quia nondum crediderunt, ſed tantum creatura: quia & ipſi credituri ſunt, &c. Erunt & ipſi ex ſeruis liberi, & ex mortuis glorioſi, in vita perfecta, quam habebunt Filij Dei. *Bene ſubiicit Tertull. poſt manumiſſam carnem, locum Eſaiæ 35. 10.* Et redempti à Domino conuertentur, 70. *Congregati per Dominum reuertentur*, & venient in Sion cum laude: & lætitia ſempiterna ſuper caput eorum, gaudium & lætitiam obtinebunt: & fugiet dolor & gemitus. 70. *Fugit dolor, & triſtitia, & gemitus.* DELEBIT. *Vulgata, abſterget.* HACTENVS. Mors vltra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltra, quia prima abierunt. IGNIBVS MERSO. *Apoc. 20. 9.* Deſcendit ignis à Deo de cœlo, & deuorauit eos, & diabolus qui ſeducebat eos, miſſus eſt in ſtagnum ignis & ſulphuris: vbi & beſtia, & pſeudopropheta cruciabuntur die ac nocte in ſæcula ſæculorum.

S. Auguſt.

S. Auguſt.

HABILITATIS, ET DIGNITATIS IVSTITIA DEFIXIT. *Id eſt Dei prouidentia defixit, & præfixit vnguibus, & capillis itinerantium Iudæorum per 40. Annos in deſerto, iuſtam menſuram, & conuenientem vſui habili, & humanæ dignitati, ne ſupercreſcerent, tum ne humoris ſuperabundantia corruptioni imputaretur*, vt patet in excrementis humanorum cadauerum, humenti in loco ſepultorum *quæ manna paſtos, Angelorum pane, dedecebat, incorruptibilitatem & immortalitatem, tam ſtatus innocentiæ, quàm*

reſurrectionis glorioſæ adumb‑antes: tum vt ton‑orum laberi parceretur, tum vt os, oculi, manus habiles eſſent, nec redundantia præpedirentur, denique vt moderata excrementa, dignitatem humanam referrent, & non Aquilæ, aut Leonis feritatem: ſicut de Nabuchodonoſor ab hominibus eiecto, à Daniele refertur. c. 4. Donec capilli eius in ſimilitudinem aquilarum creſcerent, & vngues eius quaſi auium. *Apud 70.* Donec capilli eius quaſi Leonum creuerunt, & vngues eius, quaſi auium. NEC SARABARA QVAMQVAM A IVDÆIS ALIENA, &c. *Aquila & Theodotion* Saraballa *dixerunt, quæ lingua Chaldæorum, crura vocantur, & tibiæ, quare* Saraballa *braccæ erant quaſi crurales, & tibiales. Theodoretus* Sarabara *‑enet Perſici veſtimenti genus. Alij* Sara, vel Sarra *purpuram, vel purpuream veſtem apud Tyrios eſſe autumant:* Bal *verò Dominum ſignificat. Quod Tyrij mutata tenui in aſperam,* Bar *dixerunt. Eadem voce Sarabara vtitur Tertul. de Pallio c. 4.* Iudæis aliena *ideo dixit, quòd vel Tyriorum, vel Perſarum, aut Chaldæorum eſſent propria.* IN CVIVS ALVO NAVFRAGIA DIGERREBANTVR, &c. *Apta loquendi formula, & concinna Chriſti & noſtræ ad vitã immor‑* A *talem reſurrectioni. Aluus Ceti, ſolita digerere naufraga hominum corpora, crudum, & viuum, & indigeſtum expuit in littus corpus Jonæ. Hinc Baſil. Sel. orat. 13.* Triduum, inquit, ſubi ſepulchrum, ſuſtine incarnationis dominicæ caſus, &c. Reſurrectionis gere ſymbola, expedi te ceto tanquam monumento. Iudæis tuis perſuade, quod ſepulchra ſoluentur, &c. *Sic & Irenæus lib. 5. c. 5.* In ventrem ceti abſorptus, ſaluus iterum expurus eſt terræ, iuſſu Dei. NONDVM RESVRRECTIONE DISPVNCTI, *Id. nondum eraſi ex albo morientium, mortem ſiquidem non euaſerunt, ſed diſtulerunt;* Quis eſt enim B homo qui viuet, & non videbit mortem? Pſal. 88. ÆTERNITATIS CANDITATI. *Sic de Anima cap. 55. & Cont. Iud. cap. 52. vocat Enoch & Eliam; tyrones ſcilicet in paradiſo terreſtri, velut atrio cœleſtis,* EDISCVNT IMMVNITATEM CARNIS; *Id. immunitatem à muniis & officiis corruptibilis carnis.* OMNI CORPORVM LEGE. *Id. Deum eſſe potentiorem ad liberandam carnem à ſeruitute corruptionis, cui lege & principio innatæ ex elementis contrariis corruptibilitatis ſubiacet.*

5. *Æternitas pœnæ, & gloriæ, ad pœnitentiam inducit de pœnit. cap. 11. in m. & 12. ad m.*

SEd enim illos, qui ambitus obeunt capeſſendi magiſtratus, neque pudet, neque piget incommodis animæ & corporis, nec incommodis tantum, verum & contumeliis omnibus eniti, in cauſa votorum ſuorum. Quas non ignobilitates veſtium affectant? quæ non atria nocturnis & crudis ſalutationibus occupant? ad omnem occurſum majoris cujuſque perſonæ decreſcentes, nullis conuiuiis celebres, nullis comeſſationib. congreges, ſed exules à libertatis & lætitiæ felicitate: idque totum, propter vnius anni volaticum gaudium. Nos quod ſecurium virgarumve petitio ſuſtinet, in periculo æternitatis tolerare dubitamus? & caſtigationem victus atq. cultus offenſo Domino præſtare ceſſabimus, quæ Gentiles nemine om‑
Cap. XII. nino læſo ſibi irrogant? Hi ſunt de quibus ſcriptura commemorat: *Væ illis, qui delicta ſua ve‑*
Eſa. 5. 18. *lut procero fune nectunt.* Si de exomologeſi retractas, gehennam in corde conſidera, quam tibi exomologeſis extinguet: & pœnę prius magnitudinem imaginare, vt de remedij adeptione non dubites. Quid illum theſaurum ignis æterni æſtimamus, quum fumariola quædam eius tales flammarum ictus ſuſcitent, vt proximæ vrbes aut jam nullæ extent, aut idem ſibi de die ſperent? Diſſiliunt ſuperbiſſimi montes ignis intrinſecus fœtu; &, quod nobis judicij perpetuitatem probat, cùm diſſiliant, cùm deuorentur, nunquam tamen finiuntur. Quis hæc ſupplicia interim montium, non judicij minantis exemplaria deputabit? quis ſcintillas tales, non magni alicuius & inæſtimabilis foci miſſilia quædam & exercitoria jacula conſentiet? Igitur cùm ſcias aduerſus gehennam, poſt prima illa intinctionis Dominicæ munimenta, eſſe adhuc in exomologeſi ſecunda ſubſidia, cur ſalutem tuam deſeris? cur ceſſas aggredi quod ſcias mederi tibi?

ÆTERNITAS. V. SCHOLIA.

QVI AMBITVS OBEVNT, &c. *Ex Varro. lib. 4. de lingua Lat. iter eſt, quod circumeundo teritur: nam ambitus, circumitus eſt. Ita in 12. tabulis vocatur ſpatium, quod intercedere debebat inter vicinas ædes. Hinc honorum ambitus appellatus, quòd canditati circumire populum, & prehenſare ſolerent. Cuius reprimendi cauſa lata eſt Iulia lex, de qua conſulendus Tit. ad L. Iulian. de ambitu.* NEQVE PVDET NEQVE PIGET, &c. *Deſcribit quoduis pudendum, ignobile, laborioſum aggredi ambitioſos.* O ambitio, ait, Ber. ambientium crux! *Et Cypr. Bellè deſcribit eorum crucem multimodam. In ep. ad Donatum:* Qui amictu clariore conſpicuus fulgere ſibi videtur in purpura, quibus hoc ſordibus emit, vt fulgeat? quos arrogantium faſtus prius non pertulit? quas ſuperbas fores matutinus ſalutator obſedit? *& Tertull.* NOCTVRNAS ET CRVDAS SALVTATIONES *vocat, quòd ſummo mane, crudo adhuc & indigeſto ſtomacho, occuparent optimatum* C *fores. proſequitur Cyprianus.* Quot tumentiũ contumelioſa veſtigia ſtipatus clientiũ cuneis ante præceſſit, vt ipſum etiam ſalutantũ comes poſtmodum pompa præcederet, obnoxia non homini, ſed poteſtati? Nec enim coli moribus meruit ille, ſed faſcibus. DECRESCENTES, &c. *Humiliato ſcilicet capite, poplite profundè ſubmiſſo, & curuo humero.* Hinc *Arnob. lib 7.* Salutet accliuis ancillæ aut ſeruuli pauibundas trepidationes imitatus. *Et Ammianus lib. 28. notat* Salutaſſe Romanos humum penè contingentibus membris. VNIVS D ANNI VOLATICVM GAVDIVM. *Cicero. ad Atticum lib. 3. & de Aruſp. c. 43. volaticum pro inconſtanti ſumit. Nihil porro ſtabile in gaudiis humanis docuit Martinus 5. Pont. Max. apud Tipot. in Hierograph. dum in igne pingi voluit omnia Pontificum, Imperatorum, Cardinalium, Conſulum, aliorumque optimatum inſignia, cum hac Epigraphe,* Sic omnis mundi gloria. *Conſulatus autem vnius tantum anni ſpatio durabat, ne diuturnitate*

Auguſt. *poteſtatis inſoleſcerent. Aug. 3 de Ciuit. c. 16. ex Saluſtio.* Breuiſſimo tépore quàm funeſtus ille annus fuit, quo primi Conſules creati ſunt, expulsâ Regiâ poteſtate: annum quippe ſuum non compleuerunt. Nam Iunius Brutus exhonoratum eiecit Vrbe Collegam Lucium Tarquinium Collatinum, deinde mox ipſe in bello cecidit mutuis cum hoſte vulneribus, &c. Lucretius quoque, qui in locum Bruti fuerat ſubrogatus, morbo, antequam idem annus terminaretur, abſumptus eſt. Ita P. Valerius, qui ſucceſſerat Collatino, & M. Horatius, qui pro defuncto Lucretio ſuffectus fuerat, annum illum funereum, atque Tartareum, qui Conſules quinque habuit, compleuerunt. *Ius horum duorum Conſulum Annuorum, qui exactis regibus ſuffecti ſunt, ſic breuiter narrat Cicero 3. de leg.* Militiæ ſummum ius habento, nemini parento, ollis ſalus populi ſuprema lex eſto. Nos QVOD SECVRIVM, &c. *Fiebant faſces detractis ex Betula à batuendo, id. cadendo dicta, quaſi Batula arbore virgis; Ita includebatur ſecuris, vt acies ferri ſecuris in ſummitate emineret, reliqua pars circumducto loro tegeretur. Rei corrigibiles virga emendabantur, deplorati, ſecuri amputabantur. Sic autem diſpoſiti & compacti erant faſces teſte Plutarcho in problem. vt innuerent iram Conſulum in ſumenda vindicta non debere eſſe præcipuem, faſceſque præferri ligatos, quòd ſine iuſta cauſa diſſolui non deberent. Duodecim porro faſces præibant Conſulibus, quos portabant lictores. Proconſulibus autem & Prætoribus ſeni. Cypr. Ep.* 16. Fant nunc Magiſtratus & Conſules, ſiue Proconſules annuæ dignitatis inſignibus, & duodecim faſcibus glorientur. *Vbi ſine differentia eumdem numerum faſcium vtriſque tradidit. De faſcibus conſule Budæum in L.* Proconſu*les. de Offic. Proconſul.* IN PERICVLO ÆTERNITATIS, &c. *Gloria ſcilicet, & gaudij æterni, non Magiſtratus annui amittendi; & pœna æternæ incurrendæ.* VÆ ILLIS, &c. *Sequitur vt vbique 70. Interpretes. Iſa.* 5. Væ qui trahunt peccata quaſi funiculo longo, & quaſi iugi corrigia vitulæ, iniquitates. SI DE EXOMOLOGESI, &c. *Vox Græca ἐξομολόγησις: quæ apud Suidam gratiarum actionem, confeſſionem, rerum in vita geſtarum enarrationem ſignificat. Sed licet aliqui pro confeſſione auriculari hanc vocem accipiant, apud Patres tamen, maximéque Cyprianum, Magiſtrumque eius Tertullianum, indicat ritus exteriores ingemiſcendi, in ſacco & cinere, longa & publica pœnitentia, Deo & proximo ſatisfaciendi actibus. Neminem latet primis ſæculis floruiſſe longam & laborioſam pœnitentiam, eaque perfunctos pro veſtibulis ſacrarum ædium conſtitiſſe ad teſtandum publicè internum de peccato conceptum animi ſui dolorem; Iacuiſſe humi, Epiſcoporum pedibus, amplexatos genua Martyrum, fidelium omnium orationes ſibi apud Deum poſtulaſſe, opertos ſacco, ſqualloreque confectos. Quò alluſit ſupra Tertull. de ignobilitate veſtium, atriorum nocturnis ſalutationibus, decreſcentia ad omnem occurſum, &c. Peracta hac prima ſpecie pœnitentiæ Epiſcopus deductos ex aditu in medium templi, ante Presbyteros, Diaconos, viduas, vulguſque ſiſtebat; vbi rurſum crimina ſua deteſtantes humi prouoluti, flentes vbertim, omnium precibus ſe obnixè commendantes, nunquam ſe relapſuros in eadem promittebant. Sic Tertull. de pœnit. cap.* 9. Tanto operoſior probatio eſt, vt non ſola conſcientia præferatur. Sed etiam aliquo actu adminiſtretur is actus, qui magis Græco vocabulo exprimitur & frequentatur, Exomologeſis eſt. *Et rurſum idem Author.* Exomologeſis, proſternendi & humilificandi hominis diſciplina eſt, conuerſationem in-

A iungens miſericordiæ illicem. *In lib. autem de Pudic. vltimos actus publicæ pœnitentiæ ſic expreſſit.* Et tu quidem pœnitentiam mœchi ad exorandam fraternitatem in Eccleſiam inducens conciliciatum, & concineratum cum dedecore & horrore compoſitum, proſternens in medium, ante viduas, ante Presbyteros, omnium lachrymas ſuadentem, omnium veſtigia lambentem, omnium genua detinentem. *Quod igitur non ſignificet priuatam & auricularem confeſſionem, conuincunt ſequentia, primò quod Tertul. ideo dixerit publicè inter cæteros reos pœnitenti,* Quid conſortes caſuum tuorum vereris? *Secundò; quod de Nabuchodonoſor de pœnit. cap. 12. ſic loquatur, vt & de Adam,* Diu pœnitentiam Domino im-

B molarat, ſeptenni ſqualore Exomologeſin operatus, vnguium æquilinum in morem efferatione, & capilli incuria horrorem leoninum præferente, &c. Stirpis humanæ & offenſæ in Dominũ princeps Adam Exomologeſi reſtitutus in Paradiſum ſuum. *Non terreſtrẽ quidem quo eum Cherubin verſatilis gladius repedare non ſinit: ſed ſuum pœnitentiæ violentiâ, & pretio, raptum, & quæſitum. Tertiò quod habes Cypr. lib. 3. ep. 17. apud Diaconum poſſe fieri Exomologeſin:* Qui libellos à Martyribus acceperunt, *id eſt ſupplicatorias Indulgentiæ apud Epiſcopum litteras,* ſi incommodo aliquo, aut infirmitatis periculo occupati fuerint, non expectent præſentiam noſtram, quin apud Presbyterum quemcumque præſentem,

C vel ſi Presbyter repertus non fuerit, & vrgere exitus cœperit, apud diaconum quoque Exomologeſim facere delicti ſui poſſint. *Queritur idem Cyprianus, pacem & Eucharistiam datam in graue ſcelus prolapſis, ante Exomologeſim impletam. lib. 3. Epiſt.* 15. Nunc cum maximo animi dolore cognoſco non tantùm illic vobis non ſuggeri diuina præcepta, *Martyribus carceratis loquitur*, ſed adhuc potius impediri, vt ea quæ à vobis ipſis, & circa Deum cautè, & circa Sacerdotem Dei *Epiſcopum* honorificè fiunt, à quibuſdam presbyteris reſoluantur, qui nec timorem Dei, nec Epiſcopi honorem cogitantes, cùm vos ad me litteras direxeritis, quibus examinari deſideria veſtra, & quibuſdam lapſis pa-

D cem dari poſtularis, cùm perſecutione finita, conuenire in vnum cum Clero, & recolligi cœperimus. Illi contra Euangelij legem, contra veſtram quoque honorificam petitionem, ante actam pœnitentiam, ante Exomolegeſin grauiſſimi atque extremi delicti factam, ante manum ab Epiſcopo & Clero in pœnitentiam impoſitam, offerre lapſis pacem, & Euchariſtiam dare, id eſt Sanctum Domini Corpus prophanare audeant, cùm ſcriptum ſit: qui ederit panem, aut biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini. Et lapſis quidem poteſt in hoc venia concedi. Quis enim mortuus non viuificari properet? Quis non ad ſalutem ſuam venire feſtinet? Sed præpoſitorum eſt

E præceptum tenere, & vel properantes, vel ignorantes inſtruere, ne qui ouium Paſtores eſſe debent, lanij fiant. Ea enim concedere quæ in perniciem vertant, decipere eſt: nec erigitur ſic lapſus, ſed per Dei offenſam, magis impellitur ad ruinam, &c. Et quoniam audio, fortiſſimi & chariſſimi fratres, impudentiâ vos quorumdam premi, & verecundiam veſtram vim pati, oro vos, quibus poſſum precibus, vt Euangelij memores, & conſiderantes quæ & qualia in præteritum anteceſſores veſtri Martyres conceſſerint, quàm ſolliciti in omnibus fuerint, vos quoque ſollicitè & cautè petentium deſideria ponderetis, vtpote amici Domini, & cum illo poſtmodum iudicaturi, inſpiciatis & actum, & opera, & merita ſingulorũ; ipſorum quoque de-

lictorum genera, & qualitates cogitetis: ne ſi quid abruptè, & indignè, vel à vobis promiſſum, vel à nobis factum fuerit, apud Gentiles quoque ipſos, Eccleſia noſtra erubeſcere incipiat. RETRACTANTAS. *Licet ſæpiſſimè Tertull.* Retracto, *ſumat ſuo componendi vſu, pro* tracto, *Plerumque, pro, denuo, & diligentius,* tracto; *Tamen hîc ſumitur pro ſubterfugio, tergiuerſor, detrecto. Sicut Columella lib. 2. c. 2. Iuuencum vocat retractantem, qui iugum ſubterfugit, & inuitus paret Bubulco.* FVMARIOLA QVÆDAM, &c. *Vocat Vulcani montes ſpiracula quædam & fumariola ignis inferni. Sic Auguſtinus 3. de Ciuit. cap. 31.* **S. Auguſt.** Legimus apud eos Ætnæis ignibus ab ipſo montis vertice, vſque ad littus proximum decurrentibus, ita ferbuiſſe mare, vt rupes exurerentur, & pices nauium ſoluerentur, &c. eodem rurſus æſtu ignium tanta vi fauillæ ſcripſerunt oppletam eſſe Siciliam, vt Catinenſis vrbis tecta obruta, & oppreſſa diruerent. *Vide Oroſium lib. 2. ca. 18. & lib. 5. ca. 6. & 10. Iuſtinus autem cauſam perpetui incendij ſic deſcribit lib. 4.* Sicilia terra eſt cauernoſa & fiſtuloſa; quò fit, vt ventorum flatibus pateat, vnde ignis concipitur: Intrinſecus ſulphur habet & bitumen; vbi ventus per ſpiramenta cauernarum incubuit, diu luctatus concipit ignem. *Hinc Tertull.* IGNIS INTRINSECVS FOETV. *Clam enim in viſceribus fouet materiam ignis.* DE DIE SPERENT. *Id eſt, quotidie idem expectant, & timent. Sic Lampridius in Alex. Sophocles in Trachin, & Thucydides lib. 8. ſpe are ſumunt, pro* timere IVDICII PERPETVITATEM, &c. *Id. ſententiam immotam, & æternam, ferendam in iudicio, repræſentant Siciliæ montes, inexhauſti flammis: licet enim in iudicio fulminans Chriſtus, Matth. 25.* Diſcedite à me maledicti in ignem æternum. EXERCITORIA IACVLA. *Sic Seneca lib. 2. Nat. quæſt. c. 44.* Illos verò viros altiſſimos error iſte non tenuit, vt putarent Iouem modo leuioribus fulminibus, & luſoriis vti, &c. *Sic & pſaltes æternitatem pœnæ meditans, exercitoria iacula in ſcopum timoris Domini dirigebat. Pſal. 76.* Cogitaui dies antiquos, & annos æternos in mente habui. Et meditatus ſum nocte cum corde meo, & exercitabar & ſcopebam ſpiritum meum. PRIMA INTINCTIONIS DOMINICÆ MVNIMENTA, &c. *Id eſt, poſt baptiſmum à Domino inſtitutum, cuius aqua gehennam extinguit, & nos munit infuſâ gratiâ ad reſiſtendum peccato, ignis æterni ſulphureæ materiæ, & fomiti.* SECVNDA SVBSIDIA. *Pœnitentia, ſecunda poſt naufragiũ tabula, fons ſecũdus, quo ſupra dixit extinguit ignẽ. Æternæ pœnæ meditatione, ad pœnitentiæ auſteritatem, Virginem lapſam hortabatur Ambroſius cap. 8.* Pœnitudo, inquit, lapſis neceſſaria eſt, ſicut vulneratis ſunt neceſſaria medicamina. Sed quanta putas, & qualis neceſſaria pœnitentia, quæ aut æquet crimina, aut certè excedat? Vide ergo ſi ſimplex hoc peccatum adulterij eſt, an duplex ſit per illam necem, quæ facta dicitur in occulto, & ſecundum conſcientiæ molem, exhibenda eſt pœnitentiæ magnitudo. Pœnitentia ergo non verbis agenda eſt, ſed & actu. Hæc autem ſic agitur, ſi tibi ante oculos ponas de quanta gloria rueris, & de quo libro vitæ nomen tuum deletum ſit: (de *albo Virginum*) & ſi te iam credas propè ipſas poſitam tenebras exteriores, vbi erit fletus oculorum, & ſtridor dentium ſine fine. Cùm hæc certè fide, ſicut eſt, animo conceperis, quia neceſſe eſt præuaricatricem animam tartareis pœnis, & gehennæ ignibus tradi, nec aliud remedium conſtitutum eſſe poſt baptiſmum, quàm pœnitentiæ ſolatium, quantamuis afflictionem, quantumuis laborem ſubire eſto contenta, dummodo ab æternalibus pœnis libereris. Ergo hæc tu tecum cogitans, & mente retractans, proprij facti tui ipſa iudex eſto crudelior. In primis omnis cura vitæ huius interimenda tibi eſt, & quaſi mortuam te exiſtimans, ſicut es, quomodo poſſis reuiuiſcere cogita, &c. peccator ſi ſibi ipſe non pepercerit, à Deo illi parcetur. Et ſi futuras pœnas gehennæ perpetuas in hoc paruo vitæ ſpatio compenſauerit, ſeipſum ab æterno iudicio liberat. Grandi plagæ altâ & prolixâ opus eſt medicinâ. Grande ſcelus habet neceſſariam ſatisfactionem, &c. Et ideo fortius eſt dolendum, quia peccatum eſt fortius. *Aptiſſimè in hanc cauſam æternitatis ſupplicij per Exomologeſin & pœnitentiam euadendi Auguſtinus homil. 17.* Quantum poſſumus, inquit, fructus iuſtitiæ **Auguſt.** (*fructus dignos pœnitentiæ*) ſtudeamus afferre, timentes illud quod Dominus dixit, omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Hæc ſententia euidenter oſtendit, quia non ſolum malum feciſſe, ſed etiam bonum non egiſſe, damnabile erit. Et ideo iſta quæ diximus, attentis cordibus iugiter cogitemus: ne nos tardè pœniteat, ſub conſpectu ignis æterni, qui interrogabit medullas, oſſa, & cogitationes noſtras. Quoniam tunc vnuſquiſque puniendus, optabit ne vnquam mulierem alienam concupiſſet, ne vnquam corporis ſui veſtem, ne vnquam baptiſmi holoſericam maculaſſet, ne vnquam præteriſſet conſilia & monita Sacerdotum. Nam ſi Sacerdotibus grande periculum eſt aliqua peccata non arguere, quanto periculoſius erit propria noluiſſe corrigere? Atque ea non ſolum non emendaſſe, verùm etiam defendiſſe, & defendendo cumulaſſe? Et ideo expiatura erit illic inextinguibilis concrematio, quidquid hic medicabilis ſatisfactio, quidquid hic ſalutifera diſſimulauerat ſanare conuerſio. *Vide verbo, Infernus. num. 3. Et Exomologeſis fusè.*

6. *Æternitas pœnæ, ad innocentiam ſeruandam impellit. V. Verbum Chriſtianorum innocentia longè plenior. num.* 5.

7. *Æternorum, non autem temporalium natura immutabilis eſt; vnde ſi materia æterna eſt, immutabilis eſt. Cont. Hermog. cap.* 12. *à. p.*

a Matth. 3. 7. HOc loco dicet aliquis: Ergo[a] *de lapidibus filij Abrahæ non ſuſcitabuntur,* & *genimina viperarum* non facient pœnitentiæ fructum, & filij iræ non fient filij pacis, ſi natura mutabilis non erit. Temerè ad iſta exempla reſpicies, ô homo: non enim competunt ad cauſam materiæ, quæ innata eſt, ea quæ nata ſunt, lapides, & viperæ, & homines. horum enim natura habendo inſtitutionem, habere poterit & ceſſationem. Materiam verò tene ſemel æternam determinatam, vt infectam, vt innatam: & ideo indemutabilis & incorruptibilis naturæ credendam, ex ipſius etiam ſententia Hermogenis, quam opponit, cùm Deum negat

ex

ex ſemetipſo facere potuiſſe: quia non demutetur quod ſit æternum, amiſſurum ſcilicet quod fuerat, dum fit ex demutatione quod non erat, ſi non eſſet æternum. Dominum verò æternum, aliud eſſe non poſſe, quàm quod eſt ſemper. Hac & ego definitione meritò illum repercutiam; Materiam æquè reprehendo, cùm ex illa mala, peſſima etiam, bona atque optima à Deo fiunt: [b] *Et vidit Deus quia bona, & benedixit ea Deus*, vtique quà optima, non b Geneſ. certè qua mala ac peſſima. Demutationem igitur admiſit materia, & ſi ita eſt, ſtatum æter- 1. 31. nitatis amiſit: mortua eſt denique ſine ſua forma. Sed æternitas amitti non poteſt: quia niſi amitti non poſſit, æternitas non eſt. Ergo nec demutationem potuit admiſiſſe: quia ſi æternitas eſt, demutari nullo modo poteſt.

ÆTERNITAS. VII. SCHOL.

ERGO DE LAPIDIBVS, &c. *Hic argutè probat contra Hermogenem materiam non eſſe malam; quia ſi mala eſſet, mutabilis conſequenter eſſet, & proinde non eſſet æterna: alioquin malum ab æterno eſſet. Aut ergo malam non dicat eſſe materiam, de qua Deus bonus omnia bona valde fecit; aut ſi malam putat, æternam non dicat. Deinde inducit aliquem Hermogenianum opponentem locum Matth. 3. corrupto ordine textus:* Ergo de lapidibus filij Abrahæ non ſuſcitabuntur, &c. *Quaſi vellet dicere, eodem modo materiam innatam & æternam, ex parte priori & ratione æternitatis, bonam; potuiſſe à poſteriori, malam fieri, & ſic mutari; Sicut de lapidibus, viperis, iræ filiis malis, filios bonos, Abrahæ, filios pacis fecit.* Aug. *Aug lib. 12. confeſſ. c. 7.* Feciſti cœlum & terram, non de te: nam eſſet æquale vnigenito tuo, ac per hoc & tibi: & nullo modo juſtum eſſet vt æquale tibi eſſet, quod de te non eſſet. Et aliud præter te non erat, vnde faceres ea Deus vna Trinitas, & trina vnitas, & ideo de nihilo feciſti cœlum & terram, magnum quiddam, & paruum quiddam, quoniam omnipotens, & bonus es ad facienda omnia bona, magnum cœlum & paruam terram. Tu eras, & aliud nihil vnde feciſti cœlum & terram, duo quædam, vnum prope te, alterum prope nihil: Vnum quo ſuperior tu eſſes, alterum quo inferius nihil eſſet. MORTVA EST, &c. *Mortuam dicis materiam, quia formam ſuam amiſit, mutata ex bona in malam. Vnde æterna non eſt, ſi mutari poteſt. Cum ex ea Deus res coporeas condidit malas. Sed reſpondet Tertul.* TEMERE AD ISTA EXEMPLA, &c. *Id. par ratio non eſt, innatæ & æternæ materiæ, & rerum creatarum, quales ſunt lapides, viperæ, homines: quæ omnia vt principium habent,* (quod non materia,) *finem quoque habent, proindeque mutari poſſunt, ex malis in bona. Quod autem æternum eſt, immutabile eſt; nam ſi mutetur, erit aliud, & non ipſum quod erat.* REPERCVTIAM, *retorquebo iaculum in aduerſarium:* admitto, inquit, *materiam malam eſſe, quin etiam peſſimam: ſed magnam Dei Creatoris bonitatem, admittas neceſſe eſt; qui ſi per te abſque materia mala, quidquam condere non potuit, non bona tantum, ſed & bona valde atque optima fecit, nec niſi bonis, benedictionem ſuam potuit impertiri.*

ALIMENTVM.

* *Alimenta ſcientiæ, animam quidem ſapientûm nutriunt, vt ruſticorum, prudentia naturalis; ſed eam in corpore ſola alimenta corporea retinent. de Anim. cap. 6. à m.*

DE inſignioribus argumentationibus, erit etiam illa; quòd omne corpus corporalibus ali iudicant: Animam verò vt incorporalem incorporalibus, ſapientiæ ſcilicet ſtudiis. Sed nec hic gradus ſtabit, etiam Sorano methodicæ medicinæ inſtructiſſimo auctore reſpondente, animam corporalibus quoque ali: denique deficientem eam, cibo plerumque fulciri. Quidni? quo adempto in totum dilabitur ex corpore. Ita etiam ipſe Soranus pleniſſimè ſuper anima commentatus quatuor voluminibus, & cum omnibus Philoſophorum ſententiis expertus, corporalem animæ ſubſtantiam vindicat, etſi illam immortalitate fraudauit. [a] *Non enim omnium eſt credere*, quod Chriſtianorum eſt. Sicut ergo Soranus ipſe re- a 2. Theſſ. bus oſtendit animam corporalibus ali, proinde & Philoſophus exhibeat illam incorporali- 3. 2. bus paſci: ſed nemo vnquam cunctanti de exitu animæ, mulſam aquam de eloquio Platonis infudit; aut micas de minutiloquio Ariſtotelis inſerſit. Quid autem facient tot ac tantæ animæ ruſticum, & baronum, quibus alimenta ſapientiæ deſunt, tamen indoctæ prudentia pollent, & ſine academiis, & porticibus Atticis, & carceribus Socratis: denique jejunantes philoſophia, nihilominus viuunt. Non enim ſubſtantiæ ipſi, alimenta proficiunt ſtudiorum, ſed diſciplinæ; quia nec opimiorem animam efficiunt, ſed ornatiorem. *Vide V. Carnis excellentia in Ord. ad animam. Num. 3.*

ALIMENTVM. SCHOLIA.

DE INSIGNIORIBVS, &c. *Tertullianus vbique animam facit corpoream, & hîc obiicit, ſibi contrarium opinioni ſuæ argumentum, nempe animam ſapientiæ diſciplinis enutriri, iiſque incorporalibus, ipſamque proinde incorpoream. Naz. in Apol. de alimonia animi, dixit*, pulchrè ſaginatum. *Vt & Ariſtides in Panathen litteras & artes*, alimentum verè purum, & hominis proprium. *Caſſiod. c. 19. agens de anima cœleſtia contemplante*; opinari quidem poſſumus, ſpiritalis homo quarum cauſarum delectatione ſaginetur. *Xenocrates item apud S. Nemeſium cap. 2. de natura hom. ſic argumentatur contra ſententiam Tertulliani.* Si non alitur anima, omne autem corpus animalis alitur; anima non eſt cor-

pus. *Jnfra autem Tertul. opponit Stoïcos Platonicis dicentibus animam ali artibus, & diſciplinis.* Et artes Stoïci corporales affirmant. *Jta Seneca Ep.* 117. Sapientiam bonam eſſe dicunt; ſequitur vt neceſſe ſit illam corporalem quoque dicere; axioma Stoïcorum erat, omne quod eſt, eſſe corpus. *Sextus Empiricus contra Mathematicos, de Stoïcis ait,* Ex incorporeis Stoici numerant quatuor ſpecies, id quod dicitur, ſcilicet verbum, vacuum, locus, tempus: præter hæc cætera omnia corporea faciunt. *Et proinde virtutes omnes & artes. Artes porro, hic Tertul. non tantum ſumit pro actu exercito ipſarum artium, ſed vt artem definit Ariſtoteles 6.* Ethic. Habitum quemdam cum ratione vera coniunctum, ad efficiendum idoneum. *Unde pro anima corporea concludit, quòd alatur ſimilibus ſui, corporalibus artibus.* SED NEC HIC GRADVS, &c. *Frequens vbique vox Tertul. ab athletis ſumptâ Metaphora, qui nunc gradum figunt ſtantes firmiter; nunc cedunt gradu, nunc conſerunt, mouent, &c. Hîc* non ſtabit, *Firmus non erit, non conſiſtet, facilè poterit infirmari, & loco moueri.* SORANO METHODICÆ, &c. *Aug. lib. 5. contra Iulianum Pelag. c. 9. & 2. Retract. c. 62. Meminit Sorani Medici, priori quidem loco tractans de affectibus animi & corporis in inuicem tranſeuntibus;* Quo modo, inquit, de corpore ad ſpiritum, eo modo tranſeunt de ſpiritu ad corpus. Nam colores virgarum quas variauit Iacob, afficiendo tranſierunt in animas pecorum matrum, atque inde rurſus eadem affectione tranſeundo, apparuerunt in corporibus filiorum. Tale verò aliquid etiam in fœtibus humanis poſſe contingere, Soranus Medicinæ author nobiliſſimus ſcribit, & exemplo confirmat hiſtoriæ. Nam Dionyſium Tyrannum narrat, eo quòd ipſe deformis eſſet, nec tales habere filios vellet, vxori ſuæ in concubitu formoſam proponere ſolere picturam, cuius pulchritudinem concupiſcendo quodammodo raperet, & in prolem quam concipiebat, afficiendo tranſmitteret. *Poſteriori autem loco 2. Retract. cap. 62. vbi agit de libris contra Iulianum ſcriptis.* In huius, inquit, tanti, tamque elaborati operis quinto volumine, vbi commemoraui, deformem maritum coniugi ſuæ, ne deformes pareret, proponere in concubitu formoſam ſolere picturam: Nomen hominis qui hoc facere ſolebat, quaſi certum poſui, cùm ſit incertum, quia memoria me fefellit. Hoc autem Soranus author, Medicinæ artis magiſter ſcripſit Regem Cyprum facere ſolere, ſed nomen proprium non expreſſit. *Cypr. Ep. 76. ad Magnum, & Suidas meminere Sorani. Quem Tertul. frequenter citat. Suidas trium Soranorum mentionem facit, Epheſij, & alterius etiam Epheſini Iunioris, & denique Sorani cognomento Mallotis. Medicorum diſciplina in dogmatiam, cuius Princeps fuit Hypocrates; Methodicen, cuius Soranus dicitur à Tertul.* Inſtructiſſimus Auctor; *Cuius infra commendat quatuor de anima volumina: de quibus ſic Suidas:* Volumina compoſuit plurima, & pulcherrima.

Aug.

S. Auguſt.

NON ENIM OMNIVM. *Id traxit ex 2. Theſſ. 3. 2.* Non enim omnium eſt fides. *Quo loco Beda iuxta Proſperum in Sententiis:* Poſſe, inquit habere fidem, ſicut poſſe habere charitatem, natura eſt hominum: habere autem fidem ſicut habere charitatem, gratia eſt fidelium. Sed cùm voluntas credendi aliis præparatur, aliis non præparatur à Domino, diſcernendum eſt, quid veniat de miſericordia eius, quid de iudicio. Vniuerſæ enim viæ Domini, miſericordia & veritas. Inueſtigabiles autem ſunt viæ ipſius. Inueſtigabiles ergo ſunt, & miſericordia qua gratis liberat, & veritas qua iuſtè iudicat. *Sic & ipſe Proſper to. 5. Biblioth. Patrum, parte 3. pag. 82. Epiſt. ad Ruffinum.* Non omnium eſt fides, nec omnes credunt Euangelio: ſed qui credunt Dei ſpiritu aguntur, vt credant. Qui non credunt, libero auertuntur arbitrio. Gratiâ ſalui facti eſtis per fidem, & hoc non ex vobis, ſed Dei donum eſt: Et non ex operibus, ne quis glorietur. *Subiicit & exemplum Actorum 16. 6. Vbi probat non omnibus dari fidem, ſed quibus vult eam Deus ex gratia dari. De Paulo enim & Timotheo circumciſo dicitur:* Tranſeuntes Phrygiam & Galatiæ regionem vetiti ſunt loqui Verbum Dei in Aſia. Cùm veniſſent autem in Myſiam, tentabant ire in Bithyniam; & non permiſit eos ſpiritus Ieſu. Cùm autem pertranſiſſent Myſiam, deſcenderunt Troadem, & viſio per noctem Paulo oſtenſa eſt: Vir Macedo quidam *Angelus Macedonum* erat ſtans, & deprecans eum & dicens: tranſiens in Macedoniam, adiuua nos, &c. *Dehinc cùm eſſent apud Philippos Vrbem, quæ eſt prima Macedonia Colonia.* Sedentes, inquit, loquebantur mulieribus quæ conuenerant. Et quædam mulier nomine Lydia, purpuraria ciuitatis Thyatirenorum, colens Deum, audiuit: Cuius Dominus aperuit cor intendere his, quæ dicebantur à Paulo. *Cuius mulieris exemplo vtitur Auguſtinus lib. 2. operis perfecti contra Iulianum Sectione 168. Vbi iuxta Paulum Philipp. 3.* Quæ ex fide eſt iuſtitia, ex Deo. Ex fide, inquit, iuſtitiâ ideo dicit eſſe ex Deo, quia Deus vnicuique partitur menſuram fidei, & ad fidem pertinet, credere quòd in nobis Deus operetur & velle; ſicut operabatur in illa purpuraria, cuius aperuerat ſenſum, vt intenderet in ea, quæ à Paulo dicebantur. *Et in Supplem. parte 1. ſer. 1. ex Matth.* 13. 9. Qui habet aures audiendi, audiat. Nam cùm omnium commune ſit habere aures, tamen audiendi aures, non commune eſt. *D. Fulgentius lib. 1. de Veritate Prædeſt. cap.* 17. Fidem, inquit, non omnibus dari, B. Paulus aſſerit dicens: non enim omnium eſt fides: & rurſum, non omnes obediunt Euangelio, &c. Vt ergo Apoſtoli crederent, voluntas non defuit: ſed in eis ipſam voluntatem Dominus præparauit. Nam vt homo non credat, ex ſe habet infidelitatem: vt autem in Deum credat, à Deo accepit fidem: Et vt in eo fides augmento ſubſequente perficiatur, non hoc virtus humanæ voluntatis, ſed diuina gratia facit, &c. Propter quòd, in Epiſtola quæ ad Hebræos eſt ſcripta, ſic dicitur: aſpicientes in authorem fidei, & conſummatorem Ieſum. Proinde ſi ex ſe homo fidem habet, non author fidei Ieſus: Et ſi viribus ſuis homo fidem perficit, non eſt conſummator fidei Ieſus. *Plura in hanc rem vide V. fides num. 24. hæc interea in rem Tertulliani adgratulantis Chriſtianis ſupra Soranum Medicum intelligentibus, & animæ immortalitatem vera fide Chriſtianis propria credentibus, quam non omnibus Deus largitur,* Fiunt enim, non naſcuntur Chriſtiani, *vt alibi dixit.* NEMO VNQVAM CVNCTANTI, &c. *Id. Nemo contradicenti vel dubitanti Sorano de ſorte animæ, incorporeæ & immortalis, id illi perſuadere niſus eſt argumentis, ex Ariſtotele, vel Platone deſumptis. Niſi malis ſic exponere, & ad litteram preſſius; cùm ſupra dixerit, detracto cibo corporeo animam prorſus dilabi ex corpore;* Cunctanti de exitu animæ: *Id. moribundo, & iam efflanti animam, nuſquam retentam in corpore, de Platone, vel Ariſtotele ſumpto alimento.* MVLSAM AQVAM, &c. *Aquam melle mixtam intelligit, ob mellitum & abundans Platonis eloquium; cuius infantis in ore vt & D. Ambroſij, & noſtræ ſanctæ Rittæ apes mellificaſſe narrantur.* MICAS DE MINVTILOQVIO, &c. *Greg. Naz. orat. 1. de Theol.*

S. Aug.

S. Aug.

Abiice mihi Ariſtotelis Minutiloquiũ, ſagacitatẽ, & artiſicium *Mamertus lib. 2. de ſtatu animæ, c. 7. dixit*, Nexuoſiſſimas quæſtionum minutias. *Iren. lib. 2. c. 19.* Minutiloquium autem & ſublimitatem circa quæſtiones, cùm ſit Ariſtotelicum, inferre fidei conantur. INFERSIT. *Quaſi minutatim conciſas diuiſiones & diſtinctiones, præmanſas à nutrice, ingeſtas in os Infantis. Sic Cicero. lib. 2. de orat.* Ego autem ſi quem nunc planè rudem inſtitui ad dicendum, &c. omnes tenuiſſimas particulas, atque omnia minima manſa, vt aiunt, nutrices infantibus pueris in os inferant. RVPICVM ET BARONVM, *Legunt alij* Barbarorum. *Cicero. lib. 9. Ep. 9. pro bardo & ſtolido ſumit.* Ille Baro te putabat quæſiturum, vnum cœlum eſſet, an innumerabiles. *Item de diuinat. 2. & de finibus 2.* RVPICVM *Id. Rupes & Syluas colentium. Vt Apol. 21.* Rupices & adhuc feros homines *dixit. Et de Pall. c. 4. Chironem*, Rupicem, & ſyluicolam. INDOCTÆ PRVDENTIA, &c. *Id. licet ſint ignorantes animæ, ſenſu tamen communi vigent.* SINE ACADEMIIS, &c. *Academia locus eſt nemoroſus, ab Athenis diſtans mille paſſus. Ibi Philoſophiam magna diſcipulorum frequentia docuit Plato. vnde & eius ſectatores dicti ſunt Academici, vt à Stoa, quæ Græcis porticus eſt, Stoici.* CARCERIBVS SOCRATIS. *Meminit eiuſdem carceris eodem lib. de Anima c. 1.* Etiam in carcere Socratis de animæ ſtatu velitatum eſt. *Id. diſputatum. alludit ad Phædonem Platonis toto hoc cap. 1. in quo dialogo plenè agit de immortalitate animæ, & latè recenſet diſputationem Socratis carcerati. Sic de eo Laërtius lib. 2.* Continuò coniectus in vincula, poſt paucos dies cicutam bibit, multa prius de immortalitate animorum, ac præclara diſſerens, quæ in Phædone Plato digeſſit. IEIVNANTES, &c. *Id. nihil alimenti ex Philoſophia ſumentes.* NON SVBSTANTIÆ IPSI. *Scilicet animæ nutriendæ;* SED DISCIPLINÆ. *Id. ſcientiæ augendæ.* NEC OPIMIOREM, &c. *Pinguiorem, aut corpulentiorem animam, vt ipſe corpoream cenſuit, ſed cultiorem. Contra tamen eſt quod ipſe Tertul. de pudic. c. 9.* Exinde opimitate dominici corporis veſcitur, Euchariſtia ſcilicet. *Et de Reſur. c. 8.* Caro corpore & ſanguine Chriſti veſcitur, vt anima de Deo ſaginetur. *De errore Tertul. circa corporalitatem animæ plura diximus ſuo loco in Alphabeto errorum Tertul. V. Anima corporea. Aug. to. 1. lib. de B. vita longè à principio totũ hoc caput Tertulliani pulchrè explicat, vbi cum Licentio, Nauigio fratre ſuo, aliiſque præſente Matre Monica conferebat.*

Nemo dubitat cibis ſubtractis omnium animantium corpora macreſcere. Macreſcere, inquit, Licentius, non decreſcere. Satis eſt mihi, inquam, ad id quod volo. Etenim quæſtio eſt, vtrum ad corpus cibus pertineat; pertinet autem, cùm eo ſubducto ad maciem deducitur. Omnes ita eſſe cenſuerunt. Quid ergo anima, inquam, nullane habet alimenta propria? an eius eſca ſcientia nobis videtur? Planè, inquit mater, nulla re alia credo ali animam, quàm intellectu rerum, atque ſcientia. De qua ſententia cùm Trigerius dubium ſe oſtenderet, hodie, inquit, illa, tu ipſe nonne docuiſti, vnde, aut vbi anima paſcatur? Nam poſt aliquantam prandij partem, te dixiſti non aduertiſſe quo vaſculo vteremur, quòd alia neſcio quæ cogitaſſes, nec tamen ab ipſa ciborum parte abſtinueras manus atque morſus; vbi igitur erat animus tuus quo tempore illud te veſcente non attendebat? inde mihi crede & talibus epulis animus paſcitur, id eſt Theoriis & cogitationibus ſuis, ſi ſuper eas aliquid percipere poſſit. De qua re cùm dubitanter ſtreperent, nonne inquam conceditis hominum doctiſſimorum animos, multo eſſe quàm imperitorum, quaſi in ſuo genere, pleniores atque maiores? manifeſtum eſſe dixerunt. Rectè igitur dicemus, eorum animos, qui nullis diſciplinis eruditi ſunt, nihilque bonarum artium hauſerunt, ieiunos, & quaſi famelicos eſſe, &c. Quæ cùm ita ſint, arbitror die natali meo, quoniam duo quædam eſſe in homine conuenit inter nos, id eſt corpus atque animam, non me prandium paulò lautius corporibus noſtris ſolum, ſed & animis etiam exhibere debere. Quod autẽ hoc ſit prandium, ſi eſuritis proferam, &c. Beatos eſſe nos volumus, inquam. Vix hoc effuderam, occurrerunt vna voce conſentientes. Videtur ne vobis, inquam, beatus eſſe, qui quod vult non habet? negauerunt. Quid? omnis qui quod vult habet, beatus eſt? tum Mater, ſi bona, inquit, velit & habeat, beatus eſt. Si autem mala velit, quamuis habeat, miſer eſt. Cui ego arridens, atque geſtiens, ipſam, inquam, prorſus Mater arcem Philoſophiæ tenuiſti, &c. in quibus verbis ſic exclamabat, vt obliti penitus ſexus eius, magnum aliquem virum conſidere nobiſcum crederemus, me interim quantum poteram intelligente, ex quo illa, & quàm diuino fonte manarent. *Proſequitur ex ſimilitudine prandij, colloquio de Beata vita conuiuas paſcere.* S. Aug.

AMOR DEI.

* 1. *Amor perfectus timorem martyrij pellit. de Fuga in perſeq. c. 9. in fin.*

MEmor Apocalypſis ſuæ, in qua timidorum exitum audierat, de ſenſu admonet & ipſe, Apoc. 21.
timorem reijciendum. [a] *Timor, inquit, non eſt in dilectione. Sedenim perfecta dilectio* 8.
foras mittit timorem; quia timor ſuppliciamentum habet, vtique [b] *ignem ſtagni. Qui autem ti-* a 1. Io. 4.
met, non eſt perfectus; in dilectione Dei ſcilicet. Porrò, quis fugiet perſecutionem, niſi qui 18.
timebit? Quis timebit, niſi qui non amauit? Spiritum verò ſi conſulas, quid magis ſermone b Apoc. 21. 8.
illo Spiritus probat? Namque omnes penè ad martyrium exhortatur, non ad fugam, vt & 1. Io 4.
illius commemoremur, *Publicaris*, inquit, *bonum tibi eſt. Qui enim non publicatur in homini-* 18.
bus, publicatur in Domino. Ne confundaris, iuſtitia te producit in medium. Quid confunderis, laudem ferens? Poteſtas fit, cùm conſpiceris ab hominibus. Sic & alibi, *Nolite in lectulis, nec in aborſibus, & febribus mollibus optare exire, ſed in martyriis; vt glorificetur qui eſt paſſus pro vobis.* V. Verbo timor probroſus num. 3.

AMOR DEI. I. SCHOL.

MEMOR APOCALYPSIS, &c. *Alludit ad cap. 21. Apoc. vbi ſic loquitur Ioannes, vel potius inducit ſedentem in throno ſic loquentẽ*, timidis autem, & incredulis, & execratis, & homicidis, &

fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus; pars illorum erit in ſtagno ardenti igne, & ſulphure · quod eſt mors ſecunda. DE SENSV ADMONET, &c. *Alij addunt* ſuo, *quòd ſui ſimilis Ioannes, tam in Apoc. quàm in Epiſt. eodem ſenſu timorem perſecutionis reprobet.* SVPPLICIAMENTVM. *Verſio communis* timor pœnam habet. *Hunc locum Ioannis pulchrè exponit Auguſt. tractat.* 9. *de cap.* 4. 1. *Io.* Timor non eſt in charitate. Sed in qua charitate? Non in inchoata. In qua ergo? Perfecta, inquit, Charitas foras mittit timorem. Ergo incipiat timor. Quia initium ſapientiæ timor Domini. Timor quaſi locum præparat charitati. Cum autem cœperit charitas habitare, pellitur timor qui ei præparauit locum. Quantum enim illa creſcit, ille decreſcit: & quantum illa fit interior, timor pellitur foras. Maior charitas, minor timor! Si autem nullus timor, non eſt qua intret charitas, &c. *Vide multa præclara ibid. & Serm.* 214. *de Temp.*

S August.

S. Auguſt.

Cùm fortis ille dicatur qui neminem timet, perversè fortis eſt, qui primò Deum non vult timere, vt timendo audiat, audiendo diligat, & diligendo non timeat. Tunc erit verè fortiſſimus, non ſuperbâ duritiâ, ſed curâ iuſtitiæ. Sic etiam ſcriptum eſt Prou. 14. timor Domini ſpes fortitudinis. Cùm enim timetur pœna quam minatur, diſcitur amari pręmium quod pollicetur; ac ſic per timorem pœnæ, bona vita retinetur: per bonam vitam, bona conſcientia comparatur, vt per bonã conſcientiam nulla pœna timeatur. Quapropter diſcat timere, qui non vult timere. Diſcat ad tempus eſſe ſolicitus, qui ſemper vult eſſe ſecurus. Vt enim dixit Ioannes, timor non eſt in charitate, ſed perfecta charitas foras mittit timorem. Dixit ſanè, & veraciter dixit. Si ergo habere non vis timorem, prius vide vtrum iam perfectam habeas charitatem; quæ foras mittit timorem. Si verò ante iſtam perfectionẽ timor excluditur, ſuperbia inflat, charitas ædificat. Nam ſicut in bona valetudine, fames non faſtidio, ſed cibo pellitur: ita in bona mente timor non vanitate, ſed charitate pellendus eſt. Diſcute itaque conſcientiam tuam, quiſquis timere iam non vis. Noli ſuperficiem compalpare; deſcende in te, penetra interiora cordis tui, rimare diligenter, vtrum nulla tibi vena venenata tabificum amorem ſæculi ſugat, & ſorbeat: Vtrum nulla carnalis voluptatis mouearis & capiaris illecebra: nulla inani iactantia tumidus extollaris; nulla cura vanitatis exæſtues; ſi iam iniquitatis diligentia non fatigat, vtrum æquitatis negligentia nulla ſurrepat. Si hæc ita ſunt, rectè gaudes eſſe te ſine timore. Excluſerit eum Charitas Dei, quem diligis ex toto corde, &c. Excluſerit eum & Charitas proximi, quem diligis tamquam teipſum. Et ideo pro illo ſatagis, vt etiam ipſe tecum ex toto corde, &c. diligat Deum, quia non aliter rectè diligis & teipſum, niſi quia ſic diligis Deum, vt non propterea minus eum diligas, quia conuerteris vel ad teipſum. Si autem quamuis intra teipſum nulla irritaris cupiditate, quod quidem de ſe quis audeat gloriari? tamen ſi teipſum in teipſo diligis, & de teipſo tibi places, hoc ipſum vehementius timere debes, quia nihil times. Non enim quacumque dilectione foras mittendus eſt timor, ſed recta dilectione, qua tota diligimus Deum, & propterea proximum, vt ſic & ipſe diligat Deum. Se autem in ſe diligere, & ſibi placere, non eſt iuſtitiæ charitas, ſed ſuperbiæ vanitas. Ac per hoc Apoſtolus iuſta reprehenſione perculſit ſeipſos amantes, & ſibi placentes. Perfecta ergo Charitas foras mittit timorem. Sed ea dicenda eſt charitas, quæ non eſt vilitas. Quid autem vilius quàm homo ſine Deo? Ecce quid amat, qui ſeipſum, non in Deo, ſed in ſeipſo amat! rectè huic dicitur, Rom. 11. noli altum ſapere, ſed time, &c. *Dehinc ſubijcit:* tanto minor fit timor, quanto patria quò tendimus, propior: Maior enim timor debet eſſe peregrinantium, minor propinquantium, nullus peruenientium. Sic & timor perducit ad charitatem, & perfecta charitas foras mittit timorem. Timeat autem Chriſtianus non eos, qui corpus occidunt, &c. ſed eum qui habet poteſtatem, &c. Eſt autem alius timor Domini caſtus permanens in ſæculum ſæculi. Non ergo eum foras perfecta charitas mittit; alioqui non permaneret in ſæculum ſæculi, &c. Cùm cauet anima, ne Deus illum deſertus deſerat, timor eſt caſtus permanens in ſæculum ſæculi.

Auguſt.

SPIRITVM VERÒ. *Fortè reſpicit initium cap.* 4. 1. *Io.* Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus, ſi ex Deo ſunt: quoniam multi pſeudoprophetæ exierunt in mundum. *Sed vt credo potius ad ſtabiliendum errorem ſuum de fuga in perſecutione illicita, Paracletum ſuum Montanum intelligit, cuius prophetiæ verba ſubijcit* VT ILLIVS COMMEMOREMVR. *Vel vt eius mentionem faciamus; vel magis ad ſenſum, vt in eius albo recenſeamur, inter eius electos numeremur.* PVBLICARIS. *Publicare ſumitur pro redigere in ærarium reipublicæ. Cicer.* 2. *de Inuent.* Lex eſt apud Rhodios, vt ſi qua roſtrata in portu nauis deprehenſa ſit, publicetur. *Item Plautus in bacch. mulierem publicari. id eſt exponi publicæ libidini* illam, quæ corpus publicauit vulgo ſuum: *eſt propriè, in theatro exponi. Vel ex aliis venalem publicè exponi.* IVSTITIA TE PRODVCIT. *Ex Euangelio ſumptum.* B. qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam. POTESTAS FIT. *Magna vtique poteſtas, poſſe ad dignitatem Martyrum ſurgere.* Poteſtis bibere calicem, &c. *& rurſum:* 1. Petri 4. ſi exprobramini in nomine Chriſti, beati eritis: quoniam quod eſt honoris, gloriæ, & virtutis Dei, & qui eſt eius Spiritus ſuper vos requieſcit. NOLITE IN LECTVLIS. *Altera prophetia eſt cuius ipſe meminit penè iiſdem, verbis, de Ani. c.* 55. Agnoſce differentiam Ethnici & fidelis in morte. Si pro Deo occumbas, vt Paracletus monet, non in mollibus febribus, & in lectulis, ſed in Martyriis, ſi crucem tuam tollas, & ſequaris Dominum, vt ipſe præcepit.

AMOR DEI.

2. *Amor Dei, omnibus Spiritus donis præcellit.* 5. *cont. Marc. cap.* 8. *d. m.*

1. Cor. 12. 12. 1. Cor. 13. 1. & ſeq. a Mat. 22. 37.

POſſum dicere, ipſum qui corporis noſtri per multa & diuerſa membra vnitatem, chariſmatum variorum compagini adæquauit; eundem & corporis humani, & Spiritus ſancti Dominum oſtendit; qui meritum chariſmatum, noluerit eſſe in corpore ſpiritus, quæ nec in corpore humano collocauit; qui de dilectione quoque omnibus chariſmatibus præponenda, Apoſtolum inſtruxerit principali præcepto, quod probauit & Chriſtus; [a] *Diliges*

Dominum de totis præcordiis, & totis viribus, & tota anima tua: & proximum tibi tanquam teipſum. Quod, etſi in lege ſcriptum eſſet, commemorat: in aliis linguis, & in aliis labiis locuturum Creatorem, cùm hac commemoratione chariſma linguarum confirmat; nec hic poteſt videri alienum chariſma Creatoris prædicatione confirmaſſe. Luc. 10. 27. Deut. 6.5. 1. Cor.14. 21. Eſa.28.11.

AMOR DEI II. SCHOL.

POSSVM DICERE. *Imo aſſero, quod Apoſtolus oſtendit, ipſummet Deum Creatorem authorem vtriuſque teſtamenti, non tantum rerum ſpiritalium, ſed & corporalium Dominum eſſe, qui & ipſa dona Spiritus ſancti variis corporis membris comparauit. Sic 1. Cor. 12.* Alij quidem per Spiritum datur ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ ſecundùm eumdem Spiritum. Alteri fides in eodem Spiritu, &c. Hæc autem omnia operatur vnus atque idem Spiritus diuidens ſingulis prout vult. Sicut enim corpus vnum eſt, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cùm ſint multa, vnum tamen corpus ſunt, &c. SPIRITVS SANCTI DOMINVM. *Error eſt, ſi perſonam Spiritus Sancti intelligas. Principium quidem & origo, Pater eſt cum Filio, Spiritus Sancti: non Dominus; quinimò,* SPIRITVS SANCTVS DOMINVS A PAVLO VOCATVR; *2. Cor. 3.* Dominus autem Spiritus eſt, &c. Transformamur à claritate in claritatem, tanquam à Domino Spiritu. *Vnde Aug. lib. 2. de Trin. c. 10. Cùm probaſſet ex ſcriptura, Patrem & filium dictum Dominum;* Et Spiritus, inquit, Sanctus, Dominus dictus inuenitur. Vbi Apoſtolus ait, Dominus autem Spiritus eſt. Et ne quiſquam arbitraretur Filium ſignificatum, & ideo dictum Spiritum, propter incorpoream ſubſtantiam; ſecutus contexuit: vbi autem Spiritus Domini, ibi libertas; Spiritum autem Domini, & Spiritum Sanctum eſſe nemo dubitauerit. *Igitur vt benignè Tertullianum excuſem, effectum pro cauſa ſumam; & dona Sancti Spiritus, pro ipſa perſona ſua dona diuidente intelligam; & minuſcula litera ſcribam ſpiritus ſancti Dominum.* CORPORE SPIRITVS, &c. *Per ſpiritum accipe animam, cui vbique corpus affingit: & claret ſic intelligendum, cùm opponat in eadem ſententia,* Corpus humanum, & Corpus ſpiritus. *Quaſi dicat eumdem Deum, & Dominum Creatorem & humani corporis, & ſpiritus corporei, id animæ; qui noluit meritum Chariſmatum in ipſa anima corporea ſubſtantia ponere; cùm meritum, eiuſque principium, non ſit anima, ſed ipſa gratia Sancti Spiritus:* QVÆ NEC IN CORPORE, &c. *Quod capax non eſt gratiæ; licet diuerſa dona ſpiritalia, diuerſis membris corporeis comparauerit. Mentem Tertulliani intactam hoc loco, ſicut pluribus aliis difficilioribus ab interpretibus eius fieri contigit, aperio.* AGIT CONTRA MARCIONEM, *vetus Teſtamentum, & Creatorem Authorem eius, & humani corporis, tanquam mali, reprobantem; nouum verò Teſtamentum, & Deum bonum rerum ſpiritalium, & Spiritus Sancti Chariſmatum Dominum approbantem. Contra quem ſic argumentatur: Tu Marcion, Creatorem, qui fecit hominem id. corpus hominis, & membra eius de limo terræ, vt refert lib. Geneſis, reprobas: Vnde ergo Paulus ſcriptor ex parte nouæ legis, quem recipis, dona Spiritus Sancti comparat potius membris corporis, quàm ſpiritus, & animæ corporeæ, cui nos effigiem, lineamenta, membraque, licet tenuiora, & ſpiritum decentia deſcribimus? Admittas proinde neceſſe eſt, & vetus Teſtamentum bonum eſſe, & res corporeas bonas à bono Creatore conditas; Eumdemque eſſe Deum, & vtriuſque Teſtamenti, & vtriuſque pariter ſubſtantiæ, corporis humani, & ſpiritus corporei, ſpiritualiumque Chariſmatum Conditorem: Cum Paulus Scriptor & Prædicator noui Teſtamenti alias ſpiritalibus* ſpiritalia comparans. 1. Cor. 2. *Hic maluerit comparare ſpiritalia dona corporeis membris, quàm ſpiritalibus animæ rationalis facultatibus.* CHARISMATIBVS PRÆPONENDA. *Toto cap. 13. 1. Cor. Paulus extollit, Charitatem ſuper omnia dona, deinde concludit* maior horum eſt Charitas. *Aug. lib. 15. de Trin. c. 17.* Deus igitur Spiritus Sanctus, qui procedit ex Deo, cùm datus fuerit homini, accendit eum in dilectione Dei, & proximi. Et ipſe dilectio eſt. non enim habet homo vnde diligat Deum, niſi ex Deo. Propter quod dicit Io. 1. 4. nos eum diligimus, quia ipſe prior dilexit nos. Apoſtolus quoque Paulus Rom. 5. dilectio, inquit, Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum Sanctum qui datus eſt nobis. Nullum eſt iſto Dei dono excellentius. Solum eſt quod diuidit inter filios Regni Dei æterni, & filios perditionis æternæ. Dantur & alia per Spiritum munera, ſed ſine charitate nihil proſunt; &c. *Deinde proſequitur cum Paulo dicere de linguis, fide, eleemoſyna, traditione corporis in ignem, &c. quæ omnia ſine charitate nihil proſunt.* Sine charitate, inquit, poteſt quidem fides eſſe, ſed non prodeſſe, &c. dilectio igitur quæ ex Deo eſt, & Deus, propriè Spiritus Sanctus eſt; per quem diffunditur in cordibus noſtris Deus Charitas, per quam nos tota inhabitet Trinitas. Quocirca rectiſſimè Spiritus Sanctus, cùm ſit Deus, vocatur etiam donum Dei. Quod donum propriè quid niſi Charitas intelligenda eſt, quæ perducit ad Deum, & ſine qua quodlibet aliud Dei donum, non perducit ad Deum? PRINCIPALI PRÆCEPTO. *Math. 22.* Hoc eſt maximum & primum mandatum. Aug.

Nec mirum ſi principale præceptum, poſt Chriſtum, dixit Tertullianus, quod & cunctis prætulit donis Apoſtolus. 1. Cor. 13. Si linguis hominum loquar, &c. Si ſciero omnia Sacramenta, &c. *In quem locum Aug. tract. 9. in Io. 2* Ne putetis, inquit, vilem eſſe charitatem: quomodo autem vilis eſt, quando omnia, quæ dicuntur non vilia, chara dicuntur? ſic autem commendatur charitas ab Apoſtolo, vt dicat: ſupereminentiorem viam vobis demonſtro: ſi linguis hominum loquar & Angelorum, &c. Quanta eſt ergo charitas, quæ ſi deſit, fruſtra habentur cætera; ſi aſſit, rectè habentur omnia. Tamen charitatem laudans Apoſtolus copioſiſſimè atque vberrimè, minus de illa dixit, quàm quod ait breuiter Apoſtolus Ioannes: neque enim dubitauit dicere, 1. 4. Deus charitas eſt: ſcriptum eſt etiā Rom. 5. quia charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Quis ergo nominet Patrem & Filium, & non ibi intelligat charitatem Patris & Filij? quam cùm habere cœperit, Spiritum ſanctum habebit: quam ſi non habuerit, ſine Spiritu ſancto erit. Et quomodo corpus tuum ſine ſpiritu, quod eſt anima tua, ſi fuerit, mortuum eſt: ſic anima tua ſine Spiritu ſancto, id eſt, ſine charitate ſi fuerit, mortua deputabitur. *Et ſer. 59. de Verb. Do. ſecundum Io.* Ecce venitur ad paſſionem, ecce venitur & ad ſanguinis effuſionem, venitur & ad corporum incenſionem, August. S. Aug.

& tamen nihil prodeſt, quia charitas deeſt. Adde A charitatem, proſunt omnia. Detrahe charitatem, nihil proſunt cætera. Quale bonum eſt charitas iſta, fratres? quid pretioſius, quid luminoſius, quid firmius, quid vtilius, quid ſecurius? *Et ſer. 53. de Verb. Do. ſecundum Io.* (S. Aug) Vtinam poſſint omnes de vna charitate cogitare. Sola eſt enim, quæ & vincit omnia, & ſine qua nihil valent omnia, & quæ vbicumque fuerit, trahit ad ſe omnia. Ipſa eſt, quæ non æmulatur. Quæris cauſam? attende quod ſequitur, non inflatur, &c. Amate ſcientiam, ſed anteponite charitatem. Scientia ſi ſola ſit, inflat, &c. Ibi inflat ſcientia, vbi charitas non ædificat: vbi autem ædificat, ſolidata B eſt. Non eſt ibi inflatio, vbi petra eſt fundamentum. Quando autem tentat inflatio, hoc eſt elatio? vtique quando charitas deeſt. *De ſupereminentia charitatis, maximè ſuper linguas Angelorum & hominum, idem Aug. tract. 6. in Io. 1. vbi de columba oleam referente.* (S. Aug.) Fructus, inquit, iſte oliuæ, ſi diſcutiatur, inuenies quid erat. Oliuæ fructus charitatem ſignificat. Vnde hoc probamus? quomodo enim oleum à nullo humore premitur, ſed diruptis omnibus, exilit & ſupereminet: ſic & charitas non poteſt premi in ima, neceſſe eſt vt ad ſuperna emineat. Propterea de illa dicit Apoſtolus, 1. Cor. 12. adhuc ſupereminentiorem viam vobis demonſtro, &c. Audiamus quid ſequitur 1. Cor. 13. ſi linguis C hominum loquar, &c. I. nunc Donate, & clama, diſertus ſum: i nunc, & clama, doctus ſum. Quantum diſertus, quantum doctus? Numquid linguis Angelorum locuturus es? Et tamen ſi linguis Angelorum loquereris, charitatem non habens, audirem æra ſonantia, & cymbala tinnientia. Soliditatem aliquam quæro, fructum in foliis inueniam, non ſint ſola verba, habeant oliuam, redeant ad arcam. Sed inquies, habeo Sacramentum; verùm dicis, Sacramentum diuinum eſt, habes baptiſma, & ego confiteor. Sed quid dicit Apoſtolus? Si ſciero omnia Sacramenta, & habuero prophetiam, & D omnem fidem, &c. Ne forte & hoc diceres, credidi, ſufficit mihi. Sed quid dicit Iacobus, &c. & dæmones credunt, & contremiſcunt, &c. confitebantur Chriſtum credendo, ſed non diligendo. Iactant ſe, quia eleemoſynas multas faciunt, dant pauperibus, quia patiuntur moleſtias, ſed pro Donato, non pro Chriſto. ET SI IN LEGE SCRIPTVM ESSET. *Deut. ſcil. cap. 6. vt conuincat Marcionem, Apoſtolum in noua lege, probare vetus Teſtamentum, & D. Lucam c. 10. iiſdem verbis agere de dilectione Dei, cuius Euangelio vtitur Marcion.* IN ALIIS LINGVIS, &c. *Id. Creatorem prænuntiaſſe per Iſaiam veteris legis Prophetam dona linguarum, quæ in noua lege, tam Actor. 2. quàm 1. Cor. 13. & 1. Cor. 14. Paulus commemorat. cap. 13. quidem,* Si linguis hominum loquar, &c. *Et cap. 14.* In lege ſcriptum eſt: quoniam in aliis linguis & labiis aliis loquar populo huic: *Quod Paulus ſumpſit ex Iſa. 28. iuxta 70.* Propter irriſionem labiorum, propter linguam alteram; quia loquentur populo huic. *Vnde Paulus irriſionem & contemptum infidelium Iudæorum ſic exprimit:* Et nec ſic exaudient me, dicit Dominus.

Cur variis linguis Apoſtoli loquerentur, breuiter docuit Auguſtinus ſer. 9. de verbis Apoſt. (Aug.) Venit & promiſſio ipſius, venit Spiritus ſanctus, impleuit diſcipulos, cœperunt loqui linguis omnium gentium, ſignum in illis præcedebat vnitatis: loquebatur enim tunc vnus homo omnibus linguis, quia locutura erat vnitas Eccleſiæ in omnibus linguis. *Et ſer. 11. de Verb. Do. ſecundum Math.* (Aug.) Propter hanc ſocietatem Spiritus, *de qua agebat iuxta Paulum Philipp. 2.* Illi, in quos primitus venit, linguis omnium gentium ſunt locuti, quia per linguas conſociatior eſt ſocietas generis humani. Sic oportebat per linguas omnium gentium ſignificari iſtam ſocietatem filiorum Dei, & membrorum Chriſti, futuram in omnibus gentibus, vt quemadmodum tunc ille apparebat accepiſſe Spiritum ſanctum qui loquebatur linguis omnium gentium: ita ſe nunc ille agnoſcat accepiſſe Spiritum ſanctum, qui tenetur vinculo pacis Eccleſiæ quæ diffunditur in omnibus gentibus. Vnde dicit Apoſtolus Epheſ. 4. ſtudentes ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. *Et tract. 32. in Io. 7.* (Aug.) Si habet Spiritum ſanctum, det ſignum quod tunc dabatur. Quid eſt, det ſignum quod tunc dabatur? loquatur omnibus linguis: reſpondet; quid enim? tu loqueris omnibus linguis? loquor planè, quia omnis lingua mea eſt, id eſt eius corporis, cuius membrum ſum. Diffuſa Eccleſia per omnes gentes, loquitur omnibus linguis. Eccleſia eſt Corpus Chriſti: in hoc corpore membrum es. Cùm ergo membrum ſis eius corporis, quod loquitur omnibus linguis, crede te loqui omnibus linguis. Vnitas enim membrorum charitate concordat; & ipſa vnitas loquitur, quomodo tunc vnus homo loquebatur. Accipimus ergo & nos Spiritum ſanctum, ſi amamus Eccleſiam, ſi vnitate compaginamur, ſi Catholico nomine, & fide gaudemus. ALIENVM CHARISMA. *Id. idem omnino donum linguarum à Creatore promiſſum, Apoſtolus confirmauit, & non alienum, ſiue alterum, & diuerſum. Et licet in veteri teſtamento id ſcriptum eſſet, Paulus noui teſtamenti prædicator illud non reſpuit, ſed retulit, Deum Creatorem, vtriuſque authorem hoc ipſo conteſtans, & comprobans.*

3. *Amor Dei Creatoris, vita præſenti, ſed magis æterna, (de qua rogabat legisperitus) muneratur. 4. cont. Marc. cap. 25. à. m. ad fin.*

a Luc. 10. 25. Exod. 20. 12. b Deut. 6. 5. Luc. 10. 27.

IN Euangelio veritatis, legis doctor Dominum aggreſſus, [a] *Quid faciens,* inquit, *vitam æternam conſequar?* In hæretico, vita ſolummodo poſita eſt, ſine æternæ mentione, vt doctor de ea vita videatur conſuluiſſe, quæ in lege promittitur à Creatore longæua; & Dominus ideo illi ſecundùm legem reſponſum dediſſe, [b] *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & totis viribus tuis;* quoniam de lege vitæ ſciſcitabatur. Sed ſciebat vtique legis doctor, quo pacto vitam legalem conſequi poſſet, vt non de ea interrogaſſet, cuius regulas etiam docebat. Sed quia & mortui jam ſuſcitabantur à Chriſto, exſuſcitatus ad ſpem æternæ vitæ, per exempla recidiuæ, ne plus aliquid obſeruationis exigeret ſublimior ſpes, idcirco conſuluit de æternæ vitæ conſecutione. Itaque Dominus, vt nec ipſe alius, nec aliud nouum inferens præceptum, quàm quod principaliter ad omnem ſalutem, & vtramque vitam facit, ipſum caput ei legis opponit omnifariam diligendi Dominum

Deum ſuum. Denique, ſi de vita longæua & ille conſuluit, & Chriſtus reſpondit, quæ ſit penes Creatorem: non de æterna, quæ ſit penes Marcionis Deum, quomodo conſequitur æternam? Non vtique eodem modo, quo & longæuam. Pro differentia enim mercedum, operarum quoque credenda diſtantia eſt. Ergo non ex dilectione Dei tui conſequetur vitam æternam Marcionites, ſicut longæuam dilector Creatoris. Sed quale eſt, vt non magis diligendus ſit qui æternam pollicetur, ſi diligendus eſt qui longæuam repromittit? Ergo eiuſdem erit vtraque vita, quum eadem eſt vtrique vitæ captanda diſciplina. Quod Creator docet, id & Chriſto opus eſt diligi, vt præſtet, interueniente & hîc illa præſcriptione, quâ facilius apud eum debeant credi majora, apud quem minora præcedunt; quàm apud eum, cui nullam de majoribus fidem aliqua minora præparauerunt. Viderit nunc, *ſi æternam* noſtri addiderunt. Hoc mihi ſatis eſt, quòd Chriſtus ille æternæ, non longæ vitæ inuitator, de longæua conſultus quam deſtruebat, non ad æternam potius exhortatus eſt hominem, quam inferebat. Quid, oro te, feciſſet Chriſtus Creatoris, ſi, qui Creatori diligendo ædificauerat hominem, non erat Creatoris? Credo negaſſet diligendum Creatorem.

AMOR DEI. III. SCHOL.

A IN EVANGELIO VERITATIS. *Euangelium Lucæ hîc intelligit, prout integrè legitur, quod opponit eidem à Marcione corrupto, in quo truncauit, hæretico more,* Æternam. *Fortiter conuincit Marcionem; legisperitum non interrogaſſe Chriſtum de modo conſequendæ vitæ temporalis, iuxta legem, quam ipſe ignorare non debebat, qui ipſam docebat; ſed de æterna vitæ mediis. Cùm enim videret mortuos à Chriſto ſuſcitari, ipſe excitatus in ſpem æternæ vitæ,* PER EXEMPLA RECIDIVÆ, *Id. viſis mortuis rediuiuis, & ad vitam redeuntibus iterum morituram, ſpem concepit poteſtatis in Chriſto; quòd qui vitam mortalem reparabat, poſſet & conferre æternam.* Veni, inquit, vt vitam habeant, & abundantius habeant. Io. 10. *Et rurſum ibidem,* Ego vi- B tam æternam do eis, & non peribunt in æternum.

Sed quid eſt quod mandata ſeruanti, hoc eſt Deum & proximum diligenti, vitam æternam promittit? Ex alio quæſito, & reſponſo Auguſtini, accipite & diſcite tract. 32. in Io. 7. Vbi rurſum de ſupereminente via charitatis, qua ad vitam æternam peruenitur. (August.) Præpoſuit, inquit, eam linguis hominum & Angelorum: præpoſuit miraculis fidei, præpoſuit ſcientiæ & prophetiæ: Præpoſuit etiam illam magno operi miſericordiæ, quo ſua quæ poſſidet, diſtribuit quiſque pauperibus: & ad extremũ præpoſuit eam etiã corporis paſſionibus. His omnibus tam magnis rebus præpoſuit charitatem: ipſam habeto, C & cuncta habebis: quia ſine illa nihil proderit quidquid habere potueris. *Cætera porrò in cœlo non erunt, charitas ſola remanebit, quia* Maior horum eſt charitas. (Aug.) *Tum quærit Auguſtinus:* Quia verò ad Spiritum ſanctum pertinet charitas, de qua loquimur, &c. Et charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, &c. Quare Dominus Spiritum, cuius maxima beneficia ſunt in nobis, poſt reſurrectionem ſuam dare voluit? quid ſignificauit? vt in reſurrectione noſtra charitas flagret, & ab amore ſæculi ſeparetur, *Vt vitam longæuam ſuper terram pro amoris mercede & mandati obſeruatione non ſperemus;* Vt tota currat in Deum. Hîc enim naſcimur & morimur. Hoc non amemus, charitate mi- D gremus, charitate ſurſum habitemus, charitate illa qua diligimus Deũ. Nihil aliud in hac vitâ peregrinationis noſtræ meditemur, niſi quia & hîc non ſemper erimus, & ibi nobis locum bene viuendo præparabimus, vnde nunquam migremus. Dominus enim noſter Ieſus poſtquam reſurrexit, iam non moritur, Rom. 6. &c. Ecce quod amemus ſi viuimus, ſi in ipſum credimus qui reſurrexit, & dabit nobis, non quod hîc amant homines, qui Deum non amant, aut tanto plus amant, quanto illum minus amant; tanto autem hoc minus amant, quanto illum plus amant. Sed videamus quid nobis promiſit: non diuitias terrenas, &c. Non honores, &c. Videtis enim omnia hæc dari & hominibus malis, ne magni pendantur à bonis, &c. Non vitam longam: quid eſt enim longum, quod aliquando finitur? Non pro magno nobis credentibus promiſit longæuitatem, aut decrepitam ſenectutem, quam omnes optant antequam veniat, omnes de illa cum venerit murmurant, &c. Vitam æternam promiſit, vbi nihil timeamus, vbi non conturbemur, vnde non migremus, vbi non moriamur, vbi nec deceſſor plangatur, nec ſucceſſor ſperetur. Quia ergo tale eſt quod nobis promiſit amantibus, & per Spiritus ſancti charitatem feruentibus, ideo ipſum Spiritum noluit dare, niſi cum eſſet glorificatus: vt in ſuo corpore oſtenderet vitam, quam modo non habemus, ſed in reſurrectione ſperamus. NEC PLVS ALIQVID, &c. *Id. rationabiliter credens, plus operis exigi pro vita æterna conſequenda, promiſſa in noua lege, quàm pro longæua, in veteri pollicita.* NEC IPSE ALIVS. *Idem author vtriuſque legis, & vitæ, idem præceptum pietatis erga communem omnium Deum & Patrem,* Vnum neceſſariũ, *Præſcripſit.* AD OMNEM SALVTEM, &c. 1. *Tim.* 4. Pietas ad omnia vtilis eſt, promiſſionem habens vitæ, quæ nunc eſt, & futuræ. OMNIFARIAM. *Id. ex toto corde, anima, mente, viribus, in omnibus & ſuper omnia, Aug. Ser. 7. de Ver. Domini, ex Cant. 2.* Quid eſt, ordinate in me charitatem? facite (S. Aug.) gradus, & cuique quod debetur, reſtituite. Nolite anteriora poſterioribus ſubdere; Amate parentes, ſed præponite Deum parentibus. *Et in Pſal. 77.* (S. Aug.) Quia Deus rebus omnibus maior & melior inuenitur, plus omnibus diligendus eſt, vt colatur. *Et alibi;* Totum exigit, qui totum fecit. *Quantum porro attinet ad interrogationem legisperiti, pulchrè S. Doctor in verba Pſal. 118.* Incola ego ſum in terra, (S. Aug.) non abſcondas à me mandata tua. *Sic ratiocinatur.* Qui tandem ſunt, à quibus Deus abſcondit mandata ſua? nonne vbique Deus voluit illa prædicari? Vtinam quàm multis clara ſunt, tam multis chara ſint. Nam quid eſt clarius, quàm, diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. An quia Deum noſſe difficile eſt? conſequens eſt vtique vt diligas Dominum Deum tuum, difficile intelligatur, & interrogetur, ne aliud pro alio diligatur. QVOMODO CONSEQVITVR ÆTERNAM? *Fieri non poteſt, vt ſi conſuluerit de vita legali, id. longæua in lege promiſſa, lege inquam Creatoris, vt Chriſtus Marcionis reſponderit iuxta legem creatoris; non enim poterit conſequi æternam vitam, quam*

dat ſolus Deus Marcionis, implendo præceptum Dei mali, aduerſarij ſui. Porro cùm plus diligendus ſit, qui æternam vitam promiſit, quàm qui temporalem, quomodo non implebit præceptum Dei Creatoris, cultor Dei Marcionis, amplius ſuper omnia diligendi? ſequitur ergo, vt idem ſit Deus dilectionem imperans, & vtramque vitam promittens, & donans. ID CHRISTO OPVS EST DILIGI, &c. *Id. debuit Chriſtus reſpondere legisperito, eumdem Creatorem diligendum, ſpe præſtandæ æternæ vitæ, qui ſe docet diligendum ſpe longæua; cùm maior ei fides, ſpes, dilectio, iure debeatur pro æternis, qui iam temporalia conceſſit, quàm qui nulla adhuc creauit & præſtitit; qualis eſt Deus Marcionis vſque ad legem nouam otioſus.* SI ÆTERNAM NOSTRI ADDIDERVNT. *Nil prorſus additum, cùm exemplaria omnia, Syriaca, Græca, & Latina,* Vitam æternam, *Legant; ſed ex abundantia iuris id cedit aduerſario.*

Apud eumdem Lucam c. 16. Facite vobis amicos, &c. vt cùm defeceritis recipiant vos in æterna tabernacula. *Et iterum Luc.* 18. Interrogauit eum quidam princeps, dicens: Magiſter bone, quid faciens vitam æternam poſſidebo? *Et ibid.* Nemo eſt qui reliquit domum, aut parentes, &c. Et non recipiat multo plura in hoc tempore, & in ſæculo venturo vitam æternam. HOC MIHI SATIS, &c. *Satis eſt, inquit, quod Chriſtus non iam ſpe longæuæ vitæ hominem ad amorem Dei excitabat; Parua certè merces eſſet charitatis hæc vita longæua, quæ propriè vita dicenda non eſt. Audi Auguſtinum tract.* 22. *in Io.* 5. Qui Verbum meum audit, & credit ei, qui miſit me, habet vitam æternam, vt in iudicium non veniat, ſed tranſeat à morte ad vitam. In hac vita, inquit, quæ nondum eſt vita, hinc tranſimus à morte ad vitam. Quis eſt ille tranſitus? qui audit verba mea, &c. Seruas iſta? & credis, & tranſis, &c. Quare autem dixi quæ nondum eſt vita? Si vita eſſet iſta, non diceret Dominus cuidam Matth. 19. Si vis venire ad vitam, ſerua mandata. Non enim ait illi, ſi vis venire ad vitam æternam, non addidit, æternam, ſed tantùm dixit vitam. Nec vita nominanda eſt, quia non eſt vera vita. Quæ eſt vera vita, niſi quæ eſt æterna vita? Audi Apoſtolum dicentem 1. Tim. 6. 17. præcipe diuitibus huius ſæculi, non ſuperbè ſapere, neque ſperare in incerto diuitiarum, ſed in Deo viuo, qui præſtat nobis omnia abundanter ad fruendum: benefaciant diuites, ſint in operibus bonis, facilè tribuant, communicent. vt quid hoc? audi quod ſequitur: theſaurizent ſibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam. Profecto iſta, in qua erant, falſa vita eſt; nam vt quid velis apprehendere verã, ſi jam tenes veram? ſi autẽ apprehendenda eſt vera, migrãdũ eſt à falſa, & quâ migrandum? quo? Audi, crede, & tranſitum facis de morte ad vitã, & in iudiciũ non venit, &c. Quid eſt in iudicium non veniet, in damnationem non veniet? DESTRVEBAT, *Non deſtructor quidem legis veteris, ſed impletor, hanc vitam contemnendam docuit, & æternam amandam, cùm diceret Io.* 12. Qui amat animam ſuam perdet eam: & qui odit animam ſuam in hoc mundo, in vitam æternam cuſtodit eam. *Et concludit,* QVI CREATORI DILIGENDO, &c. *Certè ſi Chriſtus nouæ legis non fuiſſet Chriſtus Dei Creatoris, non ædificaſſet, inſtruxiſſet, docuiſſet, diligendum Creatorem.*

S. Aug.

ANATOMIA.

Anatomia vix corpus hominis nouit. De Ani. cap. 10. *à. p.*

HErophilus ille, medicus, aut lanius, qui ſexcentos exſecuit, vt naturam ſcrutaretur, qui hominem odit, vt noſſet, neſcio an omnia interna ejus liquidò explorarit, ipſa morte mutante quæ vixerant, & morte non ſimplici, ſed ipſa inter artificia exſectionis errante.

ANATOMIA. SCHOL.

HEROPHILVS ILLE MEDICVS AVT LANIVS. *Alij cum Iunio legunt*, an Lanius? *Ideo verò Lanius, à laniandis, & diſſecandis Anatomicè hominum reorum, damnatorũ ad mortem, viuis corporibus. Vnde ſubdit* SEXCENTOS EXSECVIT; *Alij* Septingentos; *Numero definito ſumpto pro indefinito. Qui idcirco dicitur,* HOMINEM ODISSE, &c. *Quaſi tortor & oſor humani generis eſſet, qui naturæ ſcrutandæ Zelo eam ſic barbarè tractaret. Aug. to. 7. lib. 4. de Orig. animæ cap.* 2. Medici, qui appellantur anatomici, per membra, per venas, per neruos, per oſſa, per medullas, per interiora vitalia, etiam viuos homines, quandiu inter manus rimantium viuere potuerunt, diſſecando ſcrutati ſunt. DE HEROPHILO *Scribonius Largus epiſt. ad Iul. Calliſtum*: Inter maximos quondam habitus medicos Herophilus fertur dixiſſe, medicamenta deorum immortalium manus eſſe. *De eo, eiuſque laudibus frequenter agit Plinius in Hiſt. Nat. Cornelius Celſus initio libri* 1. *de re Medica contra Empyricos diſputans*; Cùm in interioribus partibus & dolores, & morborum varia genera naſcantur, neminem putant his adhibere poſſe remedia, quæ ipſe ignoret. Neceſſarium ergo incidere corpora mortuorum, eorumque viſcera, atque inteſtina ſcrutari. Longéque optimè feciſſe Herophilum, & Eraſiſtratum, qui nocentes homines à Regibus ex carcere acceptos, viuos inciderint, conſiderarintque etiam ſpiritu manente, ea, quæ natura ante clauſiſſet, eorumque poſituram, colorem, figuram, magnitudinem, ordinem, duritiem, mollitiem, &c. Neque enim cùm dolor totus incidit, ſcire quid doleat, cùm qui pro parte, quodque viſcus inteſtinum ſit, non cognouerit, &c. Neque eſſe crudele, ſicut plerique proponunt, hominum nocentium, & horum quoque paucorum ſuppliciis remedia populis innocentibus ſæculorum omnium quæri. *Fuit Galeno teſte* 8. *de placit. &* 2. *Anatomicæ admin. Eraſiſtrato, Diocli, & Herophilo mos diſſecandi viuos. Sed nec ſic perfectè explorari poſſè corpus humanum docet Tertul. morte immutante inteſtina ipſa, & Arte maximè errante inter artificia Anatomiæ, dum variæ partes hinc inde, ſucciduntur. Præclarè D. P. Auguſtinus* 22. *de Ciuit. c.* 24. *difficultatem rimandi per Anatomiam corporis humani, ſic deſcribit*; Quæ tecta ſunt, atque à noſtris remota conſpectibus, ſicut tanta eſt perplexitas venarum, atque neruorum, & viſcerum, ſecreta vitalium inuenire nullus poteſt. Quia etſi Medicorũ diligentia nonnulla crudelis quos Anatomicos

S. Aug.

Auguſt.

tomicos appellant, laniauit corpora mortuorum, ſiue etiam inter manus ſecantis & perſcrutantis morientium, atque in carnibus humanis inhumanè abdita cuncta rimata eſt; vt, quid & quomodo, & quibus locis curandum eſſet, addiſceret, nume- A ros tamen de quibus loquor, quibus coaptatio, quæ harmonia Græcè dicitur, tanquam cuiuſdam organi extrinſecus atque intrinſecus totius corporis conſtat: Quid dicam? nemo valuit inuenire, quos nemo auſus eſt quærere.

ANGELVS.

1. *Angelos agnouit Plato. Apol. cap. 22. à. p.*

Ngelos quoque etiam Plato non negauit. Vtriuſque nominis teſtes eſſe vel magi adſunt.

ANGELVS. I. SCHOL.

Aug. ANGELOS QVOQVE, &c. *Dæmonas prius dixerat noſſe Philoſophos. Theodor. Orat. 4. de materia & mundo*, Plato, inquit, Deos & dæmonas dixit, quos nos Angelos appellamus. *Aug. concione 1. in Pſal. 103.* Quamuis, inquit, non videamus apparitionem Angelorum, abſcondita eſt enim ab oculis noſtris, & eſt in quadam republica magna imperatoris Dei: tamen eſſe Angelos nouimus ex fide, & multis apparuiſſe ſcriptum legimus, & tenemus: nec inde dubitare fas nobis eſt, VTRIVSQVE NOMINIS, &c. *Id. Angeli, & dæmonis.* TESTES ESSE, &c. *Alij legunt*; vel Magos aſſerunt. *Antiqui Puteani, vt nos poſuimus.* ADSVNT. *Dicundo teſtimonio. Minutius.* A Magi, inquit, non tantùm ſciunt dæmonas, ſed etiam quidquid miraculi ludunt, per dæmones faciunt, &c. eorum & eloquio, & negotio primus Hoſtanes, & verum Deum meritâ maieſtate proſequitur, & Angelos, id. miniſtros, & Nuntios Dei, ſed veri, venerationi nouit aſſiſtere. *Aug. 9. de Ciuit. c. 19.* S. Aug. Quoniam nonnulli iſtorum, vt ita dixerim, dæmonicolarum, in quibus & Labeo eſt, eoſdem perhibent ab aliis Angelos dici, quos ipſi dæmones nuncupant, &c. Nos autem ſicut ſcriptura loquitur, ſecundùm quam Chriſtiani ſumus, Angelos quidem partim bonos, partim malos, nunquam vero bonos dæmones, legimus.

2. *Angelus primus naturâ bonus, voluntate corruptus. 2. cont. Marc. cap. 10. à. p. ad circa fin.*

ET ſi euoluas Ezechielis prophetiam, facilè animaduertes, tam inſtitutione bonum angelum illum, quàm ſponte corruptum. In perſona enim principis Sor, ad diabolum pronntiatur: [a] *Et factus eſt ſermo Domini ad me, dicens: Fili hominis ſume planctum ſuper principem Sor; & dices, Hæc dicit Dominus; Tu es reſignatulum ſimilitudinis*; qui ſcilicet integritatem imaginis; & ſimilitudinis reſignaueris; *Plenus ſapientia, corona decoris*; hoc vt eminentiſſimo angelorum, vt archangelo, vt ſapientiſſimo omnium; [b] *In deliciis paradiſi Dei tui natus es*; Illic enim vbi Deus, in ſecunda animalium figuræ formatione angelos fecerat. *Lapidem optimum indutus es; Sardium, topazium, ſmaragdum, carbunculum, ſaphirum, jaſpin, lyncurium, achaten, amethyſtum, chryſolithum, beryllum, onychinum; & auro repleſti horrea tua, & theſauros tuos. Ex qua die conditus es, cum Cherub poſui te in monte ſancto Dei. fuiſti in medio lapidum igneorum. fuiſti inuituperabilis in diebus tuis, ex qua die conditus es; donec inuentæ ſunt læſuræ tuæ. De multitudine negotiationis tuæ promas tuas repleſti, & deliquiſti:* Et cætera. Quæ ad ſugillationem angeli, non ad illius principis, propriè pertinere manifeſtum eſt; eo quod nemo hominum in paradiſo Dei natus ſit; ne ipſe quidem Adam, translatus potius illuc: nec cum Cherub poſitus in monte ſancto Dei, id eſt, in ſublimitate cœleſti, de qua Satanam Dominus quoque decidiſſe teſtatur; nec inter lapides igneos demoratus, inter gemmantes ſiderum ardentium radios, vnde etiam quaſi fulgur dejectus eſt Satanas. Sed ipſe auctor delicti, in perſona peccatoris viri denotabatur; retro quidem [c] *inuituperabilis à die conditionis ſuæ*, à Deo in bonum conditus, vt à bono conditore inuituperabilium conditionum, & excultus omni gloria angelica, & apud Deum conſtitutus, quà bonus apud bonum: poſtea verò à ſemet ipſo translatus in malum. [d] *Ex quo enim*, inquit, *apparuerunt læſuræ tuæ*: illi eas reputans, quibus ſcilicet læſit hominem ejectum à Dei obſequio: & ex illo deliquit, ex quo delictum ſeminauit; atque ita exinde negotiationis, id eſt malitiæ ſuæ multitudinem exercuit; delictorum ſcilicet, & cenſuum; non minus & ipſe liberi arbitrij inſtitutus, vt ſpiritus. Nihil enim Deus proximum ſibi non libertate ejus modi ordinaſſet. Quem tamen & prædamnando teſtatus eſt ab inſtitutionis forma, libidine propria conceptæ vltro malitiæ exorbitaſſe; & commeatum operationibus ejus admetiendo, rationem bonitatis ſuæ egit eodem conſilio differens extinctionem diaboli, quo hominis reſtitutionem.

a Ezech. 28. 11. 12. & ſeq.
b Ibid 13. Ibid & ſeq.
Ibid 16.
Geneſ. 2. 15.
Ezech. 28 14. Luc. 10. 18.
c Ezec. 28. 14.
d Ibid 15.

ANGELVS. II. SCHOL.

Aug. INSTITVTIONE BONVM, &c. *Auguſtinus lib. 11. de Ciuit. c. 17* Propter naturam, non propter malitiam diaboli, dictum rectè intelligimus, Iob 40. Hoc eſt initium figmenti Domini: quia ſine dubio, vbi eſſet vitium malitiæ, natura non vitiata præceſſit. Vitium autem ita contra na- A turam eſt, vt non poſſit niſi nocere naturæ. Non itaque eſſet vitium recedere à Deo, niſi naturæ, cuius id vitium eſt, potius competeret eſſe cum Deo. Quapropter etiam voluntas mala, grande teſtimonium eſt naturæ bonæ. *Et 14. de Ciuit. c. 6.* S. Aug. Nemo naturâ, ſed quiſquis malus eſt, vitio malus eſt. *Et*

S. Aug. 19. *de Ciuit. c. 15.* Natura eſt, in qua nullum malum eſt, vel etiam in qua nullum poteſt eſſe malum; eſſe autem natura, in qua nullum bonum ſit, non poteſt. Proinde nec ipſius diaboli natura, in quantum natura eſt, malum eſt; ſed peruerſitas eam malam facit. *Vide eumdem in Enchir. cap. 13. & 14. Vbi probat ipſam naturam & voluntatem eſſe bonam, ex eoipſo quod ſit mala; ſit enim mala dum priuatur bonitate debita: & non omnino deſtruitur; alioquin iam non eſſet mala, ſed omnino non eſſet.*

PRINCIPIS SOR, &c. *Hîc Tertul. vocem Hebraicam ſeruauit, quæ vbique ponit Sor, vbi Græci Latinique Codices Principem Tyri legunt. Notatu tamen dignum quod Ezechiel ſupra cap. 27. iuxta 70. Interpretes, quater vtitur eadem voce Sor.* Aſſume ſuper Sor lamentum; & dices, Sor, &c. dicit Dominus ad Sor, &c. Sapientes tui Sor, &c. *Vnde fortè factum eſt vt Tertul. Eandem vocem retinuerit producens locum Ezech. 28. licet in Græco habeatur ibidem,* λάβε θρῆνον ἐπὶ τὸν ἄρχοντα Τύρου. Sume planctum ſuper Principem Tyri. TV ES RESIGNACVLVM, &c. *Signaculum, eſt ſigilli expreſſio perfecta, quale litteræ clauſæ imponitur. Sumitur etiam pro ipſo ſigillo Deum opificem & ſculptorem referente. Quaſi dicat tu opus completum & abſolutum, cui Deus extremam manum impoſuit. Vnde Vatablus vertit,* Tu es omnibus numeris abſolutum exemplar. *S. Hiero. in Ezech.* In Latinis, inquit. Codicibus pro ſignaculo, reſignaculum legitur, &c. Vnde quidam ſic intelligunt, quod ſignaculum Dei & figuram, quæ velut in cera molliſſima expreſſa ſit, Rex Tyri reſignauerit, atque perdiderit, vt pro ſignaculo fieret reſignaculum. IN DELITIIS PARADISI, &c. *In cœlo Empireo creatus eſt ex S. Hieronymo.* IN SECVNDA ANIMALIVM, &c. *Sic facilius conſtrue, ibi, in cœlo empireo ſcilicet fecerat Angelos in ſecunda formatione figuræ animalium, repræſentantium ſcilicet, vt Imago, ſimilitudo, ſignaculum, prototypum ſuum. Quod vt capias; homo rationale animal, ad imaginem Dei factus eſt, & primò in ſcriptura nominatur, translatus in Paradiſum. Deinde ſecunda figuræ animalium ponitur in oſtio Paradiſi, Cherubin ſcilicet, cum gladio verſatili, ad cuſtodiendum oſtium Paradiſi. Præterea cùm Ezech. 1. quatuor animalia quatuor primarios Angelos repræſentantia, deſcribuntur. Primò quidem facies hominis ponitur. Deinde cap. 10. dicta animalia, vocantur Cherub, quæ vox in Hebr. ſignificat,* Sciuit multum vel à Ke, id. quaſi & Rab. Rabi, quaſi Doctor. *Animalia igitur Cherubin vocantur in ſcriptura. Præterea & apud Iſaiam duo Seraphin referuntur ſpecie hominis animalis rationalis, cum humana facie, & pedibus. Igitur ſecunda animalium figura, eſt figura Cherubin, inferior primâ, quæ eſt Seraphin. Et hoc ſenſu Lucifer Cherub hic dicitur, poſitus in monte Sancto Dei.* SARDIVM, TOPAZION, &c. *Hic iuxta 70. duodecim Gemmas enumerat, quæ teſte Hieronimo erant tam Exodi 28. in Rationali Pontificis, quàm in fundamentis. Apoc. 21. in verſione Latina nouem tantum recenſentur, quæ iuxta Greg. 32. Mor. c. 18. nouem choros Angelorum eorumque perfectiones adumbrant, quas primus omnium Lucifer eminenter in ſe continebat.* LAPIDES IGNEOS. *Nil iam miror Anaxagoram dicentem, Solem eſſe lapidem ignitum, cùm hîc Tertullianus aſtra fulgurantia igneos lapides vocet: & ipſe Sapiens, de plaga tenebrarum Ægypti loquens. Sap. 17. 5.* Et ignis quidem nulla vis poterat illis lumen præbere, nec ſiderum limpidæ flammæ illuminare poterant illam noctem horrendam. LÆSVRÆ TVÆ, *apud 70.* Inuentæ ſunt iniquitates in te. *Benè læſura, ſiquidem nemo læditur, niſi à ſeipſo. Vel vt Tertul. ſubiicit infra, quòd,* læſit hominem, *Peſſimâ plagâ, intellectu obcæcato, voluntate prius liberâ, in ſeruitutem peccati ſubactâ; corpore mille morbis mortique ſubiecto.* Homicida ab initio *id. ex Aug.* Ex quo fieri potuit homicidium. Aug. RETRO QVIDEM, &c. *Id. ante peccatum.* CONDITIENVM. *Rerum conditarum.* DELICTORVM ET CENSVVM. *Vſuras iniquitatis diceret Pſaltes nos damnabiles redditus, & tributa miſeranda pœnarum, & iuxta Auguſtinum frequenter, aliorum peccatorum actualium, quæ vel originali, vel actuali adduntur, velut appendices ſortis principalis. Et hanc dicit* NEGOTIATIONEM, QVA PROMAS SVAS REPLET, *Id. promptuaria, in læſuram ſibi; vt ex Ber.* Videat, & inuideat, & ipſa inuidia torqueatur. LIBERI ARBITRII, &c. VT SPIRITVS. 2. *Cor.* 3. Vbi ſpiritus, libertas: *In hoc enim poſita eſt Imago & ſimilitudo; non tantum, vt ſicut* Deus ſpiritus eſt, *ſic &* faciat Angelos ſuos ſpiritus: *Sed vt libertate agit Deus, ſiue iuxta Iacobum,* Voluntariè nos generans verbo veritatis, *ſiue iuxta Paulum,* Diuidens ſingulis prout vult; *Siue denique vltionem ſumens ſecundum Pſaltem,* Deus vltionum Dominus, liberè egit, *Sic & hominis & Angeli ſpiritum liberum condidit.* SIBI PROXIMVM, *Id. ſimilem, cum quo delitiaretur.* PRÆDAMNANDO. *Electus Angelus bonus ad gloriam, ex præuiſione meriti; non* Prædamnatus *Angelus malus, ſine præuiſione peccati, quia actus iuſtitiæ reprobantis ſupponit cognitionem cauſæ, Angeli vel hominis peccantis.* Prædamnauit *item Angelum reprobum, & præparauit Diabolo ignem æternum, prius quam homini. Matth. 29.* COMMEATVM, &c. *Ex Feſto lib. 3. ſignificat tempus, quo quis ire, & redire poſſit. l. 1. & l. 3. §. qui ad diem. Et l. 14. ff. de re militari. Sumitur & pro tranſitu multitudinis, & magno comitatu. Sic Apuleius libro 6. dixit.* Cuneatim ſtipato commeatu. *Tertull. ergo* Commeatum *dicit* datum Angelo, commenſuratum operationibus eius. *Vt quia eius natura iuxta Auguſtinum per lucem ſignificata in Geneſi, quæ in inſtanti illuminat; pro tempore commeatus ſui habuerit inſtans, ad benè vel malè operandum, vtendumque vel abutendum pro libito gratia ſufficiente ſibi data, & arbitrio voluntatis ſuæ ſubiectâ, vel, quòd magis eſt ad mentem authoris; quòd Deus agens ſecundum bonitatem ſuam, ad ſalutem electorum, quibus omnia cooperantur in bonum, totum ſpatium durationis mundi, & omne tempus quod tranſmeat & præterfluit ab exordio, ad finem ſæculi, dederit diabolo, vt tentare poſſet hominem.* ADMETIENDO. *Alludit ad illud Iob. 40. 14.* Qui fecit eum, applicauit gladium eius. *In quem locum Greg. lib. 32. Mor. cap. 19.* Gladius, inquit, Behemoth iſtius ipſa nocendi malitia eſt. Sed ab eo à quo bonus per naturam factus eſt, eius gladius applicatur: quia eius malitia, diuinâ diſpenſatione reſtringitur, ne ferire tantum mentes hominum, quantum appetit, permittatur. *Quod in Sancto Iob notat, in cuius bona, filios, corpus, poteſtatem accepit;* Sed eius, inquit, gladius, à conditore replicatur, cùm dicitur, animam illius ſerua, &c. *Cui ſi poteſtas ſumma licentiam non præberet, nec graſſari in porcorum gregem valeret.* EXTINCTIONEM DIABOLI. *Non naturam eius annihilando, ſed* omnia inimici tela ignea, ſcuto fidei, & bonæ voluntatis extinguendo; & proiiciendo accuſatorem fratrum ſuorum in ſtagnum ignis & ſulphuris; *Nuſquam electis nociturum.* In tempore enim reſtitutionis omnium, *In reſurrectione glorioſa, electos reſtituet vitæ.* Reddet nobis annos quos locuſta comedit, *id eſt vel ex arbore corruens eliſus & claudus Adã ſicut locuſta, vel ſerpens pectore & ventre repens. Interim ſic de commeatu*

illi dato Apoc. 22. Tempus prope eſt; qui nocet, noceat adhuc: & qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc: & qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc: & ſanctus, ſanctificetur adhuc. *Tandem* commeatum operationibus eius admetiens, *Comitatum angelicum nobis multo numeroſiorem diuina prouidit bonitas, contra militiam diaboli; vt cum Eliſæo*, Plures videamus pro nobis, quàm contra nos. *Bellè in hanc rem Auguſtinus lib. 11. de Ciuit. cap.* 17. S. Aug. Deus, inquit, ſicut naturarum bonarum optimus creator eſt, ita malarum voluntatum iuſtiſſimus ordinator; vt cùm malè illæ vtuntur naturis bonis, ipſe bene vtatur etiam voluntatibus malis. Itaque fecit, vt diabolus inſtitutione illius bonus, voluntate ſua malus, in inferioribus ordinatus, illuderetur ab Angelis eius: id eſt, vt proſint tentationes eius ſanctis, quibus eas obeſſe deſiderat. Et quoniã Deus cùm eũ conderet, futuræ malignitatis eius non erat vtique ignarus, & præuidebat quæ bona de malo eius eſſet ipſe facturus; propterea pſal. ait, 103. draco hic quem finxiſti ad illudendum ei: vt in eo ipſo quod eum finxit, licet per ſuam bonitatem bonum, iam per ſuam præſcientiam præparaſſe intelligatur, quomodo illo vteretur & malo. *de Angeli caſu plenè iam cum eodem Auguſt. dicamus lib. 11. de Gen. ad lit. cap.* 23. Aug. Quod putatur, inquit, nunquam diabolus in veritate ſtetiſſe, nunquam cum Angelis beatam duxiſſe vitam, ſed ab ipſo ſuæ conditionis initio cecidiſſe, non ſic accipiendum eſt, vt non propria voluntate deprauatus, ſed malus à bono Deo creatus putetur; Alioquin non ab initio, *id eſt poſt initium conditionis ſuæ quã cum natura accepit gratiam quâ poſſet non cadere*; cecidiſſe diceretur. Neque enim cecidit, ſi talis eſt factus: ſed factus, *Bonus & rectus ſicut homo* continuò ſe à luce veritatis auertit ſuperbia tumidus, & propriæ poteſtatis delectatione corruptus: vnde Beatæ atque Angelicæ vitæ dulcedinem non guſtauit, quam non vtique acceptam faſtidiuit; ſed nolendo accipere *Per meritum ſubiectæ Deo actu voluntario libertatis, ſicut ſubiecere boni Angeli Michaëlis cum ſuo principe*, deſeruit, & amiſit. Proinde nec ſui caſus eſſe præſcius potuit, quæ ſapientia pietatis eſt fructus. Ille autem continuo impius, & mente cæcus, non ex eo quod acceperat cecidit, ſed ex eo quod acciperet, ſi ſubdi voluiſſet Deo; quod profectò quia noluit, & ab eo quod accepturus erat, cecidit; & poteſtatem illius ſub quo eſſe noluit, non euaſit: factumque in illo eſt pondere meritorum, vt nec iuſtitiæ poſſit lumine delectari, nec ab eius ſententia liberari. *Idem Sanctiſſimus doctor lapſum Angelorum, vel perſeuerantiam, bono, vel malo, eorum tribuit vſui* August. *arbitrij lib. de corrept. & gratia cap. 10.* Saluberrimè, inquit, confitemur, quod rectiſſimè credimus, Deum ſic ordinaſſe Angelorum & hominum vitam, vt in ea prius oſtenderet quid poſſet eorum liberum arbitrium; deinde quid poſſet ſuæ gratiæ beneficium, iuſtitiæque iudicium. *Et lib. de dono* Aug. *perſeuerantiæ cap.* 7. Libertas, inquit, voluntatis in illius primæ conditionis præſtantia quantum valuerit, apparuit in Angelis, qui diabolo cum ſuis cadente, in veritate ſteterunt, & ad ſecuritatem perpetuam non cadendi, in qua nunc eos eſſe certiſſimi ſumus, peruenire meruerunt. *Et lib. de* Aug. *corrept. & grat. cap.* 10. Angeli quidã, quorũ princeps eſt qui dicitur diabolus, per liberum arbitrium à Domino Deo refugæ facti ſunt: refugientes tamen eius bonitatem qua beati fuerunt, *Vnde & dictum eſt, in delitiis Paradiſi Dei tui natus es.* Non potuerunt eius effugere iudicium, per quod miſerrimi effecti ſunt. Cæteri autem per ipſum liberum arbitrium in veritate ſteterunt, eamque de ſuo caſu numquam futuro certiſſimam habere meruerunt. Si enim nos de ſcripturis ſanctis noſſe potuimus, ſanctos Angelos iam nullos eſſe caſuros; quantò magis hoc ipſi reuelatâ ſibi ſublimius veritate nouerunt? nobis quippe vita beata ſine fine promiſſa eſt, & æqualitas angelorum, &c. Diabolus verò, & Angeli eius, etſi beati erant antequam caderent, & ſe in miſeriam caſuros eſſe neſciebant; erat tamen adhuc quod eorum beatitudini adderetur, ſi per liberum arbitrium in veritate ſtetiſſent, donec iſtam ſummæ beatitudinis plenitudinem, tanquam præmium ipſius permanſionis acciperent; id eſt vt magna per Spiritum ſanctum data abundantia charitatis Dei, cadere vlterius omnino non poſſent, & hoc de ſe certiſſimè noſſent. Hanc plenitudinem, beatitudinis non habebant; ſed quia neſciebãt ſuam futuram miſeriam, minore quidem, ſed tamen beatitudine ſine vllo vitio fruebantur. Nam ſi ſuum caſum futurum noſſent, æternumque ſupplicium, beati vtique eſſe non poſſent, quos huius tanti mali metus, iam tunc miſeros eſſe compelleret. Sic & hominem fecit cum libero arbitrio, *Pulchrè in rem Tertulliani hoc loco dicentis nihil Deum proximum ſibi non libertate ciuſmodi ordinaſſe. Et quid pro-* S. August. *ximius quam Imago & ſimilitudo*? Et quamuis ſui futuri caſus ignarum, tamen ideo beatum, quia & non mori, & non miſerum fieri, in ſua poteſtate eſſe ſentiebat. In quo ſtatu recto, ac ſine vitio, ſi per ipſum liberum arbitrium manere voluiſſet, profectò ſine vllo mortis & infœlicitatis experimento acciperet illam, merito huiuſmodi permanſionis, *Perſeuerantiæ* Beatitudinis plenitudinem, qua & Angeli ſancti ſunt Beati; id eſt, vt cadere non poſſet vlterius, & hoc certiſſimè ſciret. Nam neque ipſe poſſet etiam in paradiſo beatus eſſe, imò ibi non eſſet, vbi eſſe miſerum non deceret, ſi eum ſui caſus præſcientia, timore tanti mali miſerum faceret. Quia verò per liberum arbitrium Deum deſeruit, iuſtum iudicium Dei expertus eſt, vt cum tota ſua ſtirpe, quæ in illo adhuc poſita, tota cum illo peccauerat, damnaretur. *Et cap. 11. circa finem.* S. Aug. Sed quia noluit permanere, profectò eius culpa eſt, cuius meritum fuiſſet, ſi permanere voluiſſet. Sicut fecerunt Angeli ſancti, qui cadentibus aliis per liberum arbitrium, *Et vt ait hic Tertullianus libidine propria concepta vltro malitiæ exorbitantibus*, per idem liberum arbitrium ſteterunt ipſi, & huius manſionis debitam mercedem recipere meruerunt, tantam ſcilicet beatitudinis plenitudinem, quâ eis certiſſimum ſit, ſemper ſe in illa eſſe manſuros. Si autem hoc adiutoriũ vel Angelo, vel hon [illegible] i, cùm primùm facti ſunt, defuiſſet; quoniam non talis natura facta erat, vt ſine diuino adiutorio poſſet manere, ſi vellet: Non vtique ſuâ culpâ cecidiſſent: Adiutorium quippe defuiſſet, ſine quo manere non poſſent. *De lapſu Angeli ad mentem Tertulliani hactenus Auguſtinus.*

3. *Angeli mundum adminiſtrant homini. 5. cont. Marc. cap. 7. à p.*

PRouidentia Spiritus ſancti demonſtrauit quidnam dixiſſet [a] *Spectaculum facti ſumus mundo* a 1. Cor. dum *angelis* qui mundum miniſtrant, *& hominibus* quibus miniſtrant. 4 9.

ANGELVS. III. SCHOL.

A Git *contra Marcionem deprauantem ſenſum Pauli, & intelligentem nomine mundi, Deum mundi.* Providentia Spiritvs, *&c. id eſt, Spiritus ſanctus prouidè Paulo inſpirauit, vt ſic ſcriberet, & cùm priùs dixiſſet in genere, de mundo, intelligibili ſcilicet & rationali, poſtea clarius diſtingueret, quis eſſet hic mundus, nempe ex Angelis & hominibus compoſitus, ſpectandi, approbandi, vel reprobandi, capacibus.* Spectacvlvm *D. Tho. in 1. Cor. 4.* Quando, inquit, aliqui ſunt condemnati ad mortem, conuocantur homines ad eorum occiſionem, quaſi ad ſpectaculum. Et hoc maximè fiebat circa eos, qui damnabantur ad beſtias, &c. *Exponit autem quid nomine mundi intelligat, cum ſubdit:* Et Angelis & hominibus, ſcilicet bonis & malis. Concurrebant enim ad eorum ſpectaculum boni Angeli, ad confortandum; mali autem, ad impugnandum: boni homines, ad compatiendum, & exemplum patientiæ ſumendum: mali homines, ad perſequendum & irridendum. *Auguſtinus in Pſal. 38 in verſum,* opprobrium inſipienti dediſti me. *Sic exponit locum Pauli à Tertulliano relatum:* Inter eos me viuere voluiſti, inter eos prædicare veritatem, qui amant vanitatem, & non poſſum niſi irrideri ab eis: quia ſpectaculum facti ſumus, &c. Angelis laudantibus, hominibus opprobrantibus; imo & Angelis laudantibus, & vituperantibus; & hominibus laudantibus, & vituperantibus. 2. *Cor. 6.* à dextris & à ſiniſtris habemus arma, in quibus militamus, per gloriam, & ignobilitatem; per infamiam, & bonam famam; vt ſeductores, & veraces. Hæc apud Angelos, hæc apud homines: quia & apud Angelos, ſunt Sancti Angeli quibus bene viuẽdo placemus, & ſunt præuaricatores Angeli, quibus bene viuendo diſplicemus. Et inter homines ſunt Sancti viri, quibus placeat vita noſtra: ſunt nequiſſimi homines, qui irrident bonam vitam noſtram. Et hæc arma ſunt; illa dextra, illa ſiniſtra; vtraque tamen arma ſunt. Vtriſque armis & dextris, & ſiniſtris vtor: & laudantibus & vituperantibus: & honorem deferentibus, & ignominiam irrogantibus. In his vtriſque armis confligo cum diabolo, vtriſque cum ferio; proſperis, ſi non corrumpor; aduerſis, ſi non frangor. Qvi mvndvm ministrant. Omnes, ait Paulus, ſunt adminiſtratorij ſpiritus, &c. *Aug. lib. 3. de Trin.* hic, inquit, oſtendit illa omnia, non ſolum per Angelos facta, ſed etiam propter nos facta. *Et 10. de ciuit. c. 15 ſic de Angelis loquitur,* quod apud illum (*ſcilicet Deum*) ſincerius audiunt, non corporis aure, ſed mentis, miniſtri eius & nuntij, qui eius veritate incommutabili perfruuntur, immortaliter beati: Et quod faciendum modis ineffabilibus audiunt; & vſque in iſta, viſibilia atque ſenſibilia perducendum, incunctanter atque indifficulter efficiunt.

4. *Angeli fœtui in vtero; & ex vtero, alendo & fouendo, & conſeruando, præſunt. De Anim. cap. 37. in. p.*

OMnem autem hominis in vtero ſerendi, ſtruendi, fingendi paraturam, aliqua vtique poteſtas diuinæ voluntatis miniſtra modulatur quamcunque illa rationem agitare ſortita. Hæc æſtimando, etiam ſuperſtitio Romana deam finxit Alemonam, alendi in vtero fœtus; Et Nonam, & Decimam, à ſolicitioribus menſibus; & Partulam, quæ partum gubernet; & Lucinam quæ producat in lucem. nos officia diuina, angelos credimus *& lib 2. ad nationes cap. 11.*

ANGELVS. IV. SCHOL.

OMnem avtem, *&c. id. Dei prouidentia vtitur Angelica poteſtate curam habente ſeminis, ſtructuræ, & formationis fœtus in vtero materno, quocumque tamdem modo & ratione id præſtet. alij legunt,* quamcumque illam portionem agitare ſortita. *Vbi portionem ſubſtantiæ paternæ in ſemine intelligit* Alemonam, *&c. Alij* Alimonam. *Aug. 4 de Ciuit. c. 11. vbi ridet Doctores gentilium vni Ioui ſummo Deo, Plebeiorum Numinum officia implenti circa curam rerum omnium, maximè humanarum, imputantes* Ipſe præſit nomine Liberi, virorum ſeminibus, & nomine Liberæ fœminarum. Ipſe ſit Diespiter, qui partum perducat ad diem; ipſe ſit Dea Mena, quam præfecerunt menſtruis fœminarum. Ipſe Lucina, quæ à parturientibus inuocetur. Ipſe opem ferat naſcentibus, eos excipiens ſinu terræ; & vocetur Opis. Ipſe in vagitu os aperiat, & vocetur Deus Vaticanus. Ipſe leuet de terra, & vocetur Dea Leuana. Ipſe cunas tueatur, & vocetur Dea Cunina, &c. In Diua Rumina (*Rumam veteres dixere Mammam & irrumare, id. lactare, & Rumine ex Plut. qu. Rom. 37. mulieres non vinum, ſed lac offerebant.* Mammam paruulo immulgeat, quia Rumam dixerunt veteres Mammam In Diua Potina, potionem miniſtret. In Diua Educa, eſcam præbeat, &c. *Et* Nonam, *&* Decimam, *vocat menſes ſolicitiores, vel quod maximè ſolicitæ eſſent his menſibus dicta Dea ritu Gentilium, vel quod his menſibus ſolicita ſit mater grauida de partu. Legendus Gellius lib 3 c. 16.* multa, inquit, opinio eſt, eaque iam pro vero recepta: poſtquam mulieris vterus conceperit ſemen, gigni hominem ſeptimo rarenter, nunquam octauo, ſæpè nono, ſæpenumero decimo menſe: eumque eſſe hominem gignendi ſummum finem, decem menſes non inceptos, ſed exactos, &c. Antiquos autem Romanos Varro dicit non recepiſſe huiuſcemodi quaſi monſtroſas raritates, (*ſcilicet emiſſi partus octauo, vel vndecimo menſe,*) ſed nono menſe, aut decimo: neque præter hos, aliis partionem mulieris ſecundum naturam fieri exiſtimaſſe. Idcircoque eos nomina Parcis tribus feciſſe, à pariendo, *Parca quaſi Parta, à partu dicta.* Item Nona, & Decima à partus tempeſtiui tempore. *Mortam addit Parcarum tertiam; vt qui ante nonum, & decimum menſem in lucem prodeunt, aut mortui naſcantur, aut non longè poſt moriantur. Ita Spontinus ex Marciano. Scitè Aug 4. de Ciu. c. 34 Dei Angelorumque prouidentiam circa Ægyptios, abſque tot Deorum minutiis fuiſſe conuincit.* Nec Lucinam mulieres illæ inuocauerunt, quando earum partus, vt miris modis multiplicarentur, & Gens illa incredibiliter creſceret, ab Ægyptiorum perſequentium, & infantes omnes necare volentium, manibus ipſe liberauit,

ipſe ſeruauit. Sine Dea Rumina ſuxerunt: ſine Cunina in cunis fuerunt; ſine Edulica, & Potina, eſcam potumque ſumpſerunt: ſine tot Diis puerilibus educati ſunt: ſine Diis coniugalibus coniugati: ſine cultu Priapi, coniugibus mixti: ſine inuocatione Neptuni mare tranſeuntibus diuiſum patuit, & ſequentes eorum inimicos fluctibus in ſe redeuntibus obruit. Nec conſecrauerunt aliquam Deam Manniam, quando de cœlo manna ſumpſerunt: nec quando ſitientibus aquam percuſſa petra profudit, Nymphas, Lymphaſque coluerunt. Sine inſanis ſacris Martis, & Bellonæ, bella geſſerunt, & ſine Victoria quidem non vicerunt; non eam tamen Deam, ſed Dei ſui munus habuerunt, &c. NOS OFFICIA DIVINA. *Officia Angelorum in nos, mutuus charitatis Officiis repenſari debere docet. Aug. lib. 1. de doct. Chriſt. cap. 30.* Si vel cui præbendum eſt, vel à quo nobis præbendum eſt officium miſericordiæ, rectè proximus dicitur; manifeſtum eſt, hoc præcepto quo iubemur diligere proximum, etiam ſanctos Angelos contineri, à quibus tanta miſericordiæ officia impenduntur, quanta multis diuinarum ſcripturarum locis animaduertere facile eſt. Ex quo & ipſe Deus, & Dominus noſter (*Angelus teſtamenti*) proximum ſe noſtrum dici voluit. Nam & ſeipſum ſignificat Dominus Ieſus Chriſtus opitulatum eſſe ſemiuiuo iacenti in via afflicto & relicto à latronibus. Et propheta, ſicut proximum ſicut fratrem noſtrum. *Pſal. 34. Formula iuris eſt: qua officium ſeruile miniſterium nonnumquam ſignificat. L. 46. §. Actores. ff. de iure fiſc. Angelos igitur vocat, officia diuina, quòd eorum miniſterio vtatur Deus in adminiſtratione mundi, & maximè hominis. Auguſtinus concione 1. in Pſal. 103.* Spiritus, inquit, Angeli ſunt: & cùm Spiritus ſunt, non ſunt Angeli: cùm verò mittuntur, fiunt Angeli. Angelus enim officij nomen eſt, non naturæ. Quæris nomen eius naturæ, ſpiritus eſt: quæris officium, Angelus eſt. Ex eo quod eſt, ſpiritus eſt: Ex eo quod agit, Angelus eſt, &c. qui erant iam ſpiritus conditi à Creatore Deo, facit eos Angelos, mittendo eos nuntiare quod iuſſerit. *Et lib. 7. de Ciuit. c. 30.* Hæc, inquit, facit atque agit vnus verus Deus, &c. ſic adminiſtrat omnia quæ creauit, vt etiam ipſa proprios exercere, & agere motus ſinat. Quamuis enim nihil eſſe poſſit, ſine ipſo non tamen ſunt vlla quod ipſe. Agit autem multa etiam per Angelos, ſed non niſi ex ſeipſo beatificat Angelos. Ita quamuis propter aliquas cauſas hominibus Angelos mittat: non tamen ex Angelis, homines, ſed ex ſeipſo, ſicut Angelos, beatificat. *De cætero, conſtat ex communi doctrina Theologorum, in vtero & ab vtero ad extremum vſque ſpiritum, iuxta pſaltem 90.* Angelis ſuis mandaſſe Deum, vt cuſtodiant nos in omnibus viis noſtris. *Auguſtinus Soliloquiorum cap. 27. deſcribit varia Angelorum circa nos officia.* Dederas, inquit, quicquid cœli ambitu continetur, & quaſi parua reputas hæc, quæ ſub cœlo ſunt, niſi adderes etiam ea quæ ſunt ſuper cœlos, &c. Hi ſunt cuſtodes ſuper muros ciuitatis tuæ nouæ Ieruſalem, & montes in circuitu eius, vigilantes, & cuſtodientes vigilias noctis ſuper gregem tuum, nequando rapiat vt leo animas noſtras, dùm non eſſet qui eriperet, &c. Adiuuant laborantes, protegunt quieſcentes, hortantur pugnantes, coronant vincentes, congaudent gaudentibus; de te, inquam, gaudentibus; compatiuntur patientibus, pro te, inquam, patientibus.

Et lib. 2. ad Nat. cap. 11. NOMINA. *Vmbra vacua. Nomen ſibi, dæmonum arte, & famam diuinitatis concilians, à rebus cuilibet hominis ſtatui, à conceptus exordio ſeruientibus, quibus ſua ſingula diuinitates præfecta credantur. Hic ego propter lacunas plurimas huius capitis, quæ deſunt ex Auguſtino, ſuppleo, exceptis præmiſſis de Libero, Dieſpitro, Mena, Lucina, Ope, Vaticano, Leuana, Cunina, Rumina, Potina & Educa. Libro itaque de ciuit. 4. cap. 11. vbi ſecundum ſapientiores ex gentilibus vnum Deum dicit per cuncta diffuſum, agentem omnia, & pro rerum ſingularum adminiſtratione varia ſortitum nomina.* Modo, inquit, ſit Iupiter, corpori huius mundi animus, qui vniuerſam iſtam molem ex quatuor, vel quot eis placet elementis conſtructam atque compactam implet & mouet. Inde ſuas partes ſorori, & fratribus cedat: modò ſit æther, vt aërem Iunonem ſubterfuſam deſuper amplectatur: modò totum ſimul cum aëre ſit ipſe cœlum, terram verò tanquam coniugem, eandemque matrem, quia hoc in diuinis turpe non eſt, fœcundis imbribus & ſeminibus fœtet: modò autem, nè ſit neceſſe per cuncta diſcurrere, Deus vnus, de qua multi à Poeta nobiliſſimo dictum putant: Deum namque ire per omnes terraſque tractuſque maris, cœlumque profundum ipſe in æthere ſit Iupiter, ipſe in aëre Iuno, ipſe in mari Neptunus: in inferioribus etiam maris ipſe Salatia, in terra Pluto, in terra inferiore Proſerpina, in focis domeſticis Veſta, in fabrorum fornace Vulcanus, in ſideribus Sol, Luna, & Stellæ: in diuinantibus Apollo, in merce Mercurius, in Iano initiator, in termino Terminator: Saturnus in tempore, Mars & Bellona in bellis, Liber in vineis, Ceres in frumentis, Diana in ſiluis, Minerua in ingeniis. Ipſe ſit poſtremò etiam illa turba quaſi Plebeïorum Deorum, &c. non ſit alius, ſed ipſe in Deabus illis quæ fata naſcentibus canunt, & vocantur carmentes. *Agellius lib. 16. cap. 16. dicit his aras Romæ ſtatutas, diſſi ilis partus auertendi gratia, quarum vna Poſtuerta, altera Proſa dicta, à nomine & poteſtate recti peruerſique partus.* Præſit fortuitis, voceturque Fortuna, &c. de pauore infantum Pauentina nuncupetur: de ſpe quæ venit, Venilia, de voluptate, Volupia, de actu, Agenoria, de ſtimulis quibus ad nimium actum homo impellitur, dea Stimula nominetur. Strenua dea ſit, ſtrenuum faciendo: Numeria quæ numerare doceat: Camœna, quæ canere. Ipſe ſit & Deus Conſus, præbendo conſilia, & dea Sentia, ſententias inſpirando: ipſe dea Iuuentas, quæ poſt prætextam excipiat iuuenilis ætatis exordia. Ipſe ſit fortuna barbata, quæ adultos barba induit, quos honorare voluerit: vt hoc qualecumque numen ſaltem maſculum Deum, vel à barba barbatum, ſicut à nodis Nodotum: vel certè non Fortunam, ſed quia barbas habet, Fortunium nominarent. Ipſe in Iugatino Deo coniuges iungat, & cùm virgini vxori zona ſoluitur, ipſe inuocetur, & dea Virginenſis vocetur. Ipſe ſit Mutinus, qui eſt apud Græcos Priapus, ſi non pudet. *Vnde & Tertullianus: Parcite Dei impudentes.* Hæc omnia quæ dixi, & quæcumque non dixi, non enim omnia dicenda arbitratus ſum, hi omnes dij, deæque ſit vnus Iupiter: ſiue ſint, vt quidam volunt, omnia iſta partes eius, ſiue virtutes eius, ſicut eis videtur, quibus eum placet eſſe mundi animum; quæ ſententia velut magnorum multorum doctorum eſt: hæc ſi ita ſint, quod quale ſit nondum interim quæro; quid perderent ſi vnum Deum colerent prudentiore compendio? &c. Nulla quippe earum prætermitteretur, cum ipſe vnus qui haberet omnia, coleretur. RVNCINA. *Aug. lib. 4. de Ciuit. c. 8.* cùm runcantur id eſt à terra auferuntur ſegetes deam Runcinam. MVTVNVS ET TVTVNVS. *Dij præſides amo-*

S. Aug. *rum coniugum, qui inuicem meum tuumque reciprocant.* Et SVBIGVS ET PREMA. *Aug. libro 6. de Ciuit. cap. 9.* Hæccine ſunt Numina ſalubria vrbium, magis ridenda quàm ludibria Poëtarum & theatrorum? Cùm mas & fœmina coniunguntur, adhibetur Deus Iugatinus. Sit hoc ferendum; ſed domum eſt ducenda quæ nubit, adhibetur Deus Domiducus; vt in domo ſit, adhibetur Deus Domitius; Vt maneat cum viro, additur Dea Manturna. PARCITE DEI IMPVDENTES. *Auguſt. ibidem ſubijcit.* Quid vltra quæritur? Parcatur humanæ verecundiæ: peragat cætera concupiſcentia carnis & ſanguinis procurato ſecreto pudoris. Quid impletur cubiculum turba numinum, quando & paranymphi inde diſcedunt? Et ad hoc impletur, non vt eorum præſentiâ cogitatâ maior ſit cura pudicitiæ, ſed vt fœminæ ſexu infirmæ nouitate pauidæ, illis cooperantibus, ſine vlla difficultate virginitas auferatur. Adeſt enim Dea Virginenſis, & Deus pater Subigus, & Dea mater Prema; & Dea Partunda, & Venus, & Priapus. Quid eſt hoc? Si omnino laborantem in illo opere virum à Diis adjuuari oportebat, non ſufficiebat aliquis vnus, vel aliqua vna? Numquid Venus ſola parum eſſet, quæ ob hoc etiam dicitur nuncupata, quod ſine eius vi, Virgo eſſe non deſinat? FORIS ERVBESCVNT. *Etſi nuptias in votis habeant, tamen & ipſi mittuntur foras pudore ſuffuſi. Aug. ibid. proſequitur:* S. Aug. ſi vlla eſt frons in hominibus, quæ non eſt in Numinibus, nonnè cùm credunt coniugari tot Deos vtriuſque ſexus eſſe præſentes, & huic operi inſtantes, ita pudore afficiuntur, vt & ille minus moueatur, & illa plus reluctetur? Et certè ſi adeſt Virginenſis Dea, vt Virgini Zona ſoluatur, ſi adeſt Deus Subigus, vt viro ſubigatur, &c. Dea Partunda ibi quid facit? Erubeſcat, eat foras, agat aliquid & maritus: Valde inhoneſtum eſt, vt quod vocatur illa, impleat quiſquam niſi ille. *Idem Auguſtinus lib. 4. de Ciuit. cap. 21. Vanitatem ſubſannat Gentilium, tot Deos deaſque homini præficientium, quibus vna Virtus fœlicitaſque ſufficeret.* Aug. Conſideratis, inquit officiis deorum dearumque omnium, quæ ſicut voluerunt pro ſua opinatione finxerunt: inueniant ſi poſſunt aliquid quod ab aliquo Deo præſtari poſſit homini habenti virtutem, habenti fœlicitatem. Quid doctrinæ, vel à Mercurio, vel à Minerua petendum eſſet, cùm virtus, omnia haberet? &c. Quid opus erat Deo Catio patre, qui Catos facere poſſet, id eſt acutos, cùm hoc poſſet conferre fœlicitas? Ingenioſum quippe naſci fœlicitatis eſt. & cæt. Quid opus erat parturientibus inuocare Lucinam, cùm ſi adeſſet fœlicitas, non ſolùm benè parerent, ſed etiam bonos? Quid neceſſe erat Opi Deæ commendare naſcentes, Deo Vaticano vagientes, Deæ Cuninæ iacentes, Deæ Ruminæ ſugentes, Deo Statilino ſtantes, Deæ Adeonæ adeuntes, Abeonæ abeuntes, Deæ Menti, vt bonam haberent mentem, Deo Volumno, & Deæ Volumnæ, vt bona vellent: Diis Nuptialibus, vt benè coniugarentur: Diis agreſtibus, vt fructus vberrimos caperent, & maximè ipſi diuæ Fructoſeæ; Marti & Bellonæ, vt benè belligerarent: Deæ Victoriæ, vt vincerent: Deo Honori, vt honorarentur: Deæ pecuniæ, vt pecunioſi eſſent: Deo Æſculano & filio eius Argentino, vt habeant æream argenteamque pecuniam? Nam ideo patrem Argentini Æſculanũ proferunt, quia prius ærea pecunia in vſu eſſe cœpit, poſt argentea, & cæt. Cur eſſet inuocanda propter feſſos, Dea Feſſonia, propter hoſtes depellendos, Diua Pellonia, propter ægros Medicus vel Apollo, vel Æſculapius, vel ambo ſimul quando eſſet grande periculum? Nec Deus Spinenſis, vt ſpinas ex agris eradicaret: nec Dea Rubigo, vt non accederet, rogaretur: vna fœlicitate præſente & tuente, vel nulla mala exorirentur, vel facillimè pellerentur. *Sed vna Dei veri prouidentia, & Angeli cuſtodia, omnia bona præſtat, & mala depellit, vt in Raphaele patuit.*

5 *Angelus aquis baptiſmi præeſt, vt olim piſcinæ. De bapt. cap. 5. circa fin.*

QVorſum iſta retulimus? ne quis durius credat, angelum Dei ſanctum aquis in ſalutem hominis temperandis adeſſe, cùm angelus malus prophanum commercium ejuſdem elementi, in perniciem hominis frequentet. Angelum aquis interuenire, ſi nouum videtur, a Ioan. 5. 2. 4. exemplum futuri præcucurrit. [a] *Piſſinam Bethſaidam angelus interueniens commouebat: obſeruabant qui valetudinem querebantur. Nam ſi quis præuenerat deſcendere illuc, queri poſt lauacrum deſinebat.* Figura iſta medicinæ corporalis, ſpiritalem medicinam canebat, ea forma, qua ſemper carnalia in figura ſpiritalium antecedunt. Proficiente itaque hominibus gratia Dei, plus aquis & angelo acceſſit: qui vitia corporis remediabant, nunc ſpiritum medentur: qui temporalem operabantur ſalutem, nunc æternam reformant: qui vnum ſemel anno liberabant, nunc quotidie populos conſeruant, deletâ morte per ablutionem delictorum. Io. 5. 4.

ANGELVS. V. SCHOL.

QVORSVM ISTA, &c. *Scilicet arte dæmonum in aqua necatos homines retulimus.* NE QVIS DVRIVS, &c. *Id. difficilius credat bonos Angelos aquis ſalubriter temperandis adeſſe, cùm dæmones Deo permittente iiſdẽ aquis abuti poſſint ad hominum ruinam.* PROPHANVM COMMERCIVM. *Id.* Negotium perambulans in tenebris. *Non modo nubilum aërem, & fulmina, ſed tempeſtates in mari commouendo: ſed Dei prouidentia per bonos Angelos, coërcet incurſus dæmonum. Apoc. 7.* Vidi alterum Angelũ aſcedentẽ ab ortu Solis habentẽ ſignum Dei viui, & clamauit voce magna quatuor Angelis, quibus datum eſt nocere terræ, & mari, dicens: nolite nocere terræ & mari, neque arboribus, &c. *Non tantùm aquas, ſed & corpora omnia, etiam & ſpiritus prænos ſubditos Angelis ſanctis docet Auguſtinus lib. 8. de Gen. ad lit. cap. 24.* Aug. Sublimibus, inquit, Angelis Deo ſubditè fruentibus, & Deo beatè ſeruientibus, ſubdita eſt omnis natura corporea, omnis irrationalis vita, omnis voluntas, vel infirma, vel praua: vt hoc de ſubditis, vel cum ſubditis agant, quod naturæ ordo poſcit in omnibus, iubente illo, cui ſubiecta ſunt omnia. Proinde illi, in illo veritatem incommutabilem vident, & ſecundùm eam, ſuas dirigunt voluntates. ANGELVM AQVIS. *Error fuiſſet Tertulliano credere, Angelum authorem vel inſtitutorem gratiæ baptiſmalis, Rabby Moyſes notat Hebræos ſolitos vocare. Angelos, virtutes omnes, quibus Deus ſupra naturam aliquid operatur. Aliqui credunt Angelum motorem piſcinæ fuiſſe Ra-*

phaëlem, cuius nomen ſonat; Medicinam Dei. *Alij cum Pantaleone Diacono apud Lippomanum exiſtimant fuiſſe Michaëlem Archangelum: ſed nil periculi video, quòd Angelus præſit aquis, eaſque purificet contra immundos Spiritus, eas præparans gratiæ baptiſmali, cuius Spiritus Sanctus ſolus eſt author, quamque ipſe ab initio mundi ſanctificationi noſtræ deputauit, & Chriſtus in Iordane ſui corporis attactu ſanctificauit, & aquâ fluente de latere, ad Sacramenti dignitatem ſuæ paſsionis merito eleuauit.* PISCINAM BETHSAIDAM. *Figuram baptiſmi in ea præceſſiſſe notat, cuius vim Adriconius in deſcript. Ieruſ. fluxiſſe narrat ab igne ſacro ibi poſito ante captiuitatem Babylonicam. Magiſter hiſtoriæ Schol. à Crucis ligno, quod ſpiritu prophetico Regina Saba in monte Libano præſignauit Salomoni, fore Chriſti patibulum; quod ſuccidit Salomon, & in terram altè defodit; vbi deinde facta eſt piſcina: Ex cuius fundo tempore paſsionis enatauit. Theophilactus ex ablutione victimarum, quæ à templo, & mari æneo, per tubum ſubterraneum in piſcinam defluebat. Inde & probatica dicta ab ouibus. Melius Chryſoſt. ad literam, Auguſtinus, & alij à motu Angeli deſcendentis.* VALETVDINEM QVEREBANTVR, *aduerſam ſcilicet Bethſaidam. Lyranus exponit,* domum ouium. *Maldonatus* piſcoſum locum, locum effuſionis, vel domum miſericordiæ. QVI VNVM SEMEL IN ANNO. *Ioannis 5. immediatè ante mentionem piſcinæ ait,* poſt hæc erat dies feſtus Iudæorum. *Et Biblia Sixti in margine, remittit ad Leuit. 23. & Deut. 16. vbi de feſto Azymorum agitur, hoc eſt Paſchate. Et ſubiicit Ioannes,* Angelus autem Domini deſcendebat ſecundùm tempus in piſcinam, &c. *Alij putant id fieri ſolitum in omnibus præcipuis Iudæorum feſtis; alij tantum Paſcha; alij Pentecoſtes, vt Ammonius, & Cyrillus. Ambr. tuetur opinionem Tertul. lib. de iis qui init. myſteriis, c. 4. & lib. de Sacr. c. 2.* Hæc piſcina in Ieroſolymis erat, in qua vnus Annuus ſanabatur. Sed nemo ante ſanabatur, quàm deſcendiſſet Angelus: vt eſſet indicium, quia deſcenderat Angelus, mouebatur aqua propter incredulos. Illis ſignum, tibi fides: Illis Angelus deſcendebat, tibi Spiritus Sanctus. Illis Creatura mouebatur, tibi Chriſtus operatur, ipſe Dominus Creaturis. Tunc curabatur vnus, nunc omnes ſanantur, aut certè vnus ſolus populus Chriſtianus. *Vide Auguſtinum myſticè explicantem ſerm. 42. de verb. Dom. ſecundùm Io.* Aqua, inquit, illa Iudaïcus populus erat; quinque porticus, lex: quinque enim libros ſcripſit Moyſes. Ergo aqua quinque porticibus cingebatur, ſicut ille populus lege coërcebatur. Aquæ perturbatio, in illo populo eſt Domini paſſio. Qui deſcendebat ſanabatur non niſi vnus, quia ipſe eſt vnitas. *id eſt ſignificat Eccleſiæ vnitatem, extra quam non eſt ſanitas.* Quibuſcumque iſta diſplicet Chriſti paſſio, ſuperbi ſunt, nolunt deſcendere, non ſanantur, &c.

Aug.

Superbo videtur humilitas Domini indigna, ideo à talibus longè fit ſanitas. Noli te extollere, ſi vis ſanari, deſcende, *Et in Pſal. 70. concione prima.* Illis quinque porticibus, in figura quinque librorum; prodebantur potius, quàm ſanabantur ægroti. Quid ergo ibi tunc ſanabat ægrotum? Motus aquæ. Piſcinâ illâ motâ deſcendebat ægrotus, & ſanabatur vnus, quia vnitas. (*Vnus Deus, vna fides, vnum baptiſma, vna Eccleſia.*) Quiſquis alius ante ipſum motum deſcenderat, non ſanabatur, &c. ſignificabat ergo piſcinæ motus perturbationem populi Iudæorum, quando venit Dominus Ieſus Chriſtus. Angeli enim aduentu intelligebatur moueri aqua in piſcina. Aqua ergo cincta porticibus quinque, gens erat Iudæa cincta lege. Et in porticibus ægroti iacebant, & in ſola aqua turbata & mota ſanabantur. Venit Dominus, turbata eſt aqua, crucifixus eſt: deſcendat vt ſanetur ægrotus. *ſupra dixerat de lege in quinque libris non implenda ſine gratia.* Neſcis neceſſariam eſſe gratiam adiuuantis, vt impleatur præceptum iubentis, &c. Meritò lex per Moyſem data, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta. Io. 1. Ergo quicumque amatis literam ſine gratia, in porticibus remanebitis: Ægri eritis, iacentes, non conualeſcentes: de litera enim præſumitis. Si enim data eſſet lex quæ poſſet viuificare, omnino ex lege eſſet iuſtitia. Gal. 3. ſed data eſt lex, vt reos vos faceret, (*occaſione acceptâ per mandatum, &c.* rei facti timeretis, timentes indulgentiam peteretis, iam de viribus veſtris non præſumeretis, de litera vos non extolleretis. *Vide eumdem in pſal. 102. in verſum,* Notas fecit vias ſuas Moyſi. *Et tract. 17. in Ioã. 5. vbi ſic breuiter.* Populus ille quinque libris Moyſi, tanquã quinque porticibus claudebatur. Sed illi libri prodebant languidos, non ſanabant: Lex enim peccatores conuincebat, non ſoluebat. Ideo litera ſine gratia reos faciebat, quos confitentes gratia liberabat, &c. Subitò videbatur aqua turbata, & à quo turbabatur, non videbatur, &c. quid ſibi ergo vult, niſi quia venit vnus Chriſtus ad populum Iudæorum, (*Angelus teſtamenti*) & faciendo magna, docendo vtilia, turbauit peccatores, turbauit aquam præſentiâ ſuâ, & excitauit ad paſſionem ſuam; ſed latens turbauit; ſi enim cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. 1. *Cor.* 2. deſcendere ergo in aquam turbatam, hoc eſt humiliter credere in Domini paſſionem, ibi ſanabatur vnus, ſignificans vnitatem. Poſtea quiſquis veniret, non ſanabatur; quia quiſquis præter vnitatem fuerit, ſanari non poterit. *Nulla autem apud hiſtoricos prophanos tam prodigioſæ piſcinæ facta eſt mentio, tum quod credibile ſit, vel tempore tantum Chriſti, vel non multò ante, miracula cœpta fieri, paulò poſt Chriſti mortem fieri deſtitiſſe, ſicque memoriam eius euanuiſſe. Siue quod authores prophani non omnium rerum, maximè ad religionem pertinentium meminerint.*

S. Aug. S. Aug. S. Aug.

6. *Angelus orationi præeſt De. orat. cap. 12. in fin.*

SI quidem irreuerens eſt aſſidere ſub conſpectu, contraque conſpectum eius, quem quàm maximè reuerearis, ac venereris: quantò magis ſub conſpectu Dei v[illegible] angelo adhuc orationis aſtante factum iſtud irreligioſiſſimum eſt, niſi exprobramus Deo, quòd nos oratio fatigauerit.

ANGELVS. VI. SCHOL.

ANGELO ADHVC ORATIONIS, &c. *Si irreligioſum & irreuerens eſt ſedere coram principe, quantò magis coram Deo, cuius in conſpectu ſtat* *Angelus orationis? id. vel orationi præſidens, vel qui totus orationi, & adorationi vacat. Sic Tobiæ 12.* Quãdo orabas cum lacrymis, &c. Ego obtuli orationem

tuam Domino. *Aug. ſer. 226. de temp. vbi de miniſteriis omnibus per Raphaëlem Tobiæ exhibitis inducit Raphaëlem ſic loquentem*: Quid de mea mercede ſatis ſuperfluè cogitatis? habete quod vobis donauit Pater ille cœleſtis. Ego miniſter ſum curationis, ille eſt author ſanitatis. Neſcitis cuius mercenarij ope perfrui meruiſtis, &c. Ego Domino medullata intuli Sacrificia pro venerabili ſepultura, &c. mortuum ſepeliſtis, & mortis aculeum non timuiſtis. Ipſe ſepultus pro vobis voce tacita proclamauit, &c. Videte chariſſimi quantum ſit eleemoſinæ meritum. Angelum meruit habere operarium. Videtis quantum proficit mortuos ſepelire, vt oblatio eius per Angelum Raphaëlem ad cœleſtem aſcenderet maieſtatem. Videtis, quia eleemoſina à morte liberat, & ipſa purgat peccata. Facit purgationem oculorum, liberat à tenebris peccatorum. Tobias via ſua deducitur, Sara tot viris contriſtata, per Angelum matrimonio copulatur. *Et ſer. 7. de temp.* Putamus quàm dulce eſt, quando vota noſtra talia qualia dixi, Angeli, qui cuſtodes vitæ noſtræ ſunt, ante conſpectum diuinæ maieſtatis obtulerunt. *Luc. 1.* Omnis multitudo populi erat orans foris, hora incenſi. Apparuit autem illi Angelus Domini ſtans à dextris altaris incenſi. *Act. 10. Cornelius Centurio*, Vidit in viſu manifeſtè quaſi hora diei nona, Angelum Dei introeuntem ad ſe, & dicentem ſibi, &c. orationes tuæ, & eleemoſinæ tuæ aſcenderunt in memoriam in conſpectu Dei. *Auguſt. Soliloq. cap. 27.* Diligunt, inquit, conciues ſuos, per quos ſuæ ruinæ ſciſſuras reſtaurari expectant. Ideóque magna cura, & vigilanti ſtudio adſunt nobis, omnibus horis, & locis, ſuccurrentes & prouidentes neceſſitatibus noſtris; & ſoliciti diſcurrentes inter nos, & te Domine; gemitus noſtros atque ſuſpiria referentes ad te, vt impetrent nobis facilem benignitatis tuæ propitiationem, & referant ad nos deſideratam tuæ gratiæ benedictionem. *De Reuerentia Conſtantini orantis ſic Euſeb. lib. 4. in vita eius c. 21.* Solus cùm ſolo Deo loquebatur, proiectúſque in genua, & demiſſis in terram oculis, inſtabat ſupplicibus precationibus illa conſequi, quæ deſiderabat.

S. Auguſt. — S. Aug. — Aug.

7. *Angelus animarum vocator, animam circa egreſſum, facie ſua diuersâ, vel lætificat, vel contriſtat. De Ani. cap. 53. in fin.*

TVnc & enuntiat quæ videt, tunc exultat, aut trepidat; provt paraturam deuerſorij ſui ſentit; de ipſius ſtatim angeli facie, vocatoris animarum, Mercurij poëtarum.

ANGELVS. VII. SCHOL.

TVNC ET ENVNTIAT, &c. *Agit de Anima proximè egreſſura de corpore, quam vult vel collectis viribus, facis in morem breui extinguendæ, vel iam de propinquo diſtinctius acutiuſque cernentem, nuntiare quæ videt.* PROVT PARATVRAM, *&c. id. ſicut futurum conijcit locum ſuum, quo egreſſura migrare debet.* ANGELI FACIE. *Innuit cuique Angelum cuſtodem adeſſe morienti, & ex læta vel triſti eius facie, ſtatum ſuum ſingulas animas agnoſcere.* S. Aug. *Aug. lib. 8. de Ciuit. c. 25. vbi agit de captanda Sanctorum Angelorum beneuolentia. vt per eos cum ipſis in morte, eadem beatitudine ſociemur.* Nullo modo quaſi per dæmonum medietatem ambiendum eſt ad beneuolentiam, ſeu beneficentiam deorum, vel pôtius bonorum Angelorum; ſed per bonæ voluntatis ſimilitudinem, quâ cum illis ſumus, & cum illis viuimus, & cum illis Deum, quem colunt, colimus; etſi eos carnalibus oculis videre non poſſumus: in quantum autem diſſimilitudine voluntatis, & fragilitate infirmitatis miſeri ſumus, in tantum ab eis longè ſumus, vitæ merito, non corporis loco. Non enim quia in terrena conditione carnis habitamus, ſed ſi per immunditiam cordis terrena ſapimus, non eis iungimur. Cum verò ſanamur, vt quales ipſi ſunt, ſimus; fide interim illis propinquamus, ſi ab illo nos fieri beatos, à quo & ipſi facti ſunt, etiam ipſis fauentibus credimus. Auguſt. *Et lib. 9. de Ciuit. c. 5. diuerſam Angelorum vel conſolantium, vel Deo iubente, punientium, faciem ſic exprimit.* Sancti Angeli cùm & ſine ira puniant, quos accipiunt æterna Dei lege puniendos, & miſeris ſine miſeriæ compaſſione ſubueniant, & periclitantibus eis, quos diligunt ſine timore opitulentur; tamen iſtarum nomina paſſionum conſuetudine locutionis humanæ etiam in eos vſurpantur, propter quandam operum ſimilitudinem, non propter affectionum infirmitatem. *Rurſum de diuerſa Angelorum facie, læta, vel triſti, iuxta diſpoſitionem noſtram; idem Aug. Solil. cap. 27.* Aug. Diligunt, inquit, quos tu diligis; cuſtodiunt, quos tu cuſtodis, & deſerunt, quos tu deſeris, &c. Quoties benè agimus, gaudent Angeli, & triſtantur dæmones. Quoties à bono deuiamus, diabolum lætificamus, & Angelos tuos ſuo gaudio defraudamus. Da igitur, Pater eis ſemper gaudere de nobis, vt & tu ſemper per eos lauderis in nobis, & nos cum eis in vnum ouile tuum adducamur, vt confiteamur nomini ſancto tuo, Creator hominum, & Angelorum. VOCATORIS ANIMARVM. *Malim hîc intelligere S. Michaëlem; quem confert Mercurio Poëtarum, de quo Virg. Æn. 4.*

Tum virgam capit, hac animas ille euocat Orco
Pallentes, alias ſub triſtia Tartara mittit.

Et Horat. lib. 1. Carminum Od. 10. ad Mercur. Tu pias lætis animas reponis ſedibus. *Plato in Phædone dicit*, Vnumquemque mortuum, cuiuſque dæmon, qui viuum ſorte obtinuit, ad quemdam locum ducere aggreditur, vbi congregatos iudicari oportet. *Hoc iudicium priuatum & particulare, Deum exercere per Michaëlem Archangelum multi tenent cum Echio homilia 8. in Feſto S. Michaëlis. Viega in c. 12. Apoc. num. 5. Serario in Ioſue c. 5. num. 5. vbi multis rationibus id probat. Suares to. 2. in 3. part. diſp. 52. ſect. 2. in f. Abulenſis in Matth. 24. quæſt. 239. Soto in 4. diſt. 45. quæſt. 1. art. 3. Georgius Venet.* ■ *1. ſect. 5. problem. 343. vocat Michaëlem Mitraton Hebræorum, Principem facierum, qui Moyſem cum opus eſſet, ad faciem Dei introduceret. Et to. 6. ſect. 1. Problem. 41. ex ſecretioribus Theologis notat Mitraton officium eſſe, introducere amicos Dei ad faciem. & præſentiam eius, &c. Et quidem Eccleſia*, Signifer Sanctus Michaël repræſentet eas in lucem ſanctam. *Et rurſum*, Michael Archangele, conſtitui te Principem, ſuper omnes animas ſuſcipiendas. *Nec fruſtra gladium, & libram portat. Gladium quidem ſimilem flammeo & verſatili, cùm cuſtodiat oſtium paradiſi: Et dicat Paulus Rom. 13.* Vis non timere poteſtatem? bonum fac, & habebis laudem ex illa: Dei enim miniſter eſt tibi in bonum. Si autem malum feceris, (*ô verſatilem gladium, ex vtraque parte acutum. propugnantem te, contra te pugnantem!*) time: non enim

enim ſine cauſa gladium portat. Dei enim miniſter eſt: vindex in iram ei qui malum agit. *Libram autem, non iam Critolai, de qua Cicero 4. de fin. & Tuſcul. 5. inter ſydera relata; quam Aſtrologi mediam ponunt, inter remiſſam in ſeueritate, & nimiam in pietate Virginem, & nimium extremumque in aſperitate Scorpionem: Sed Libram Iuſtitiæ quam exercet in iudicio particulari:* Omnis, ait A Greg. qui iuſtè iudicat, ſtateram in manu portat *Vnde Georgius Venet. to. 6. ſect. 9. probl. 368. vbi de Michaele.* Ipſe, inquit, Sacerdos cœli coæquat ſummâ iuſtitiâ vniuſcuiuſque merita cum præmio ſibi dando. Omnia namque ſubtiliſſimè diſcutiuntur in tribunali diuinæ iuſtitiæ; cuius loci inter Angelos ibi adſtantes, Michaël Principatum tenet.

8. *Angelus, velo rupto, Synagogam deſeruit. 4. cont. Marc. cap. 42. à m.*

S*Ciſſum* [a] *eſt & templi velum*, angeli eruptione, *derelinquentis* [b] *filiam Sionis, tanquam in vinea ſpeculam, & in cucumerario caſulam.* [a] Luc. 24. 4. [b] Deut. 19 15.

ANGELVS. VIII. SCHOLIA.

SCISSVM EST, &c. *Ex Ioſepho lib. 6. de Bello. cap. 6. duplex erat velum templi, vnum quo intima pars templi dicta Sancta Sanctorum, operiebatur. Alterum Babylonium admirabili opere factum ex hyacintho, byſſo, cocco, & purpurâ variatum, 55. cubitis latum, altum 16. Iuxta proportionem portarum primi tabernaculi, vbi erat candelabrum, menſa, & thuribulum. Et hoc ſciſſum eſt, teſte Hiero. ep. 150. q. 8. Quod exterius erat cunctis perſpicuum, & populum ſegregabat à Sacerdotibus. Multi tamen, & plures Interpretes interius velum ſciſſum volunt, vt hoc miraculo monerentur Sacerdotes ad pœnitentiam. Aug. ſer. 114. de Temp. & Cæſarius Homilia 4. de Paſcha, in hac ſciſſione, diſſolutionem Sinagogæ, & abrogationem eius.* Aug. *Auguſt. in Pſal. 70. & alibi, vela, & vmbras legis abruptas veritate patente. Aug. in Pſal. 64.* Propitiatis, inquit, peccatis noſtris & impietatibus per illud ſacrificium Verſpertinum, *quo in Cruce Chriſtus eleuauit manus ſuas*, tranſimus ad Dominum, vt auferatur velamen: *Et reuelatâ facie gloriam Domini ſpeculemur*; Propterea & Domino Crucifixo, Aug. velum templi ſciſſum eſt. *Et Homil. 27.* Præceſſit nubes, manifeſtæ veritatis ſerenitas facta eſt; quia præceſſit & velum, per quod loquebatur Moyſes. Hoc velum in templo pendebat, ne templi ſecreta panderentur. Sed in cruce Domini velum conſciſſum eſt, vt paterent. *Et Ser. 49. de verbis Do. ſec.* Aug. *Io.* Perſonam eius gerebat Moyſes, & velum ante ſe ideo ponebat, quando loquebatur populo; quia A quandiu illi in lege carnalibus gaudiis & voluptatibus dediti erant, & regnum terrenum quærebant, velamen poſitum erat contra faciem eorum, ne viderent Chriſtum in ſcripturis. Ablato enim velamine, poſtea quam paſſus eſt Dominus, viſa ſunt ſecreta templi. Ideo cùm in cruce penderet, ſciſſum eſt velum templi à ſummo vſque deorſum, & apertè dicit Apoſtolus Paulus. 2. Cor. 3. Cùm autem tranſieris ad Chriſtum, auferetur velamen. Qui autem non tranſierit ad Chriſtum, quamuis legat Moyſem, velamen poſitum eſt ſuper cor eius, ſicut dicit Apoſtolus. *Cyril. Ieroſ. Catech. 13. animæ* B *Chriſti à Carne ſeparationem, vult fuiſſ. ſignificatam per veli templi fractionem, vel ſciſſionem carnis eius qua velabat animam. Sedulius lib. 5. Carm. luctum templi, veſtem ſuam proſcindentis, more Iudæorum. Hilar. in Matth. diuiſionem & diſſipationem Iudæorum. Theophilactus profanandum templum. Paulus Hebr. 9. viam cœli & ianuam prius clauſam paſſione Chriſti apertam omnibus.* ANGELI ERVPTIONE. *S. Ephrem Ser. de paſſione, narrat ſciſſo velo, viſam columbam euolare de templo. Hæc vel Spiritum Sanctum, vel Angelum Sinagogæ Michaëlem, legis etiam Moyſi datorem, vt refert Pantaleon, apud Lyppomanum, repræſentabat.* DERELINQVENTIS FILIAM C SIONIS. *Sic Iſa. 1. Iuxta 70.* Derelinquetur filia Sion ſicut tabernaculum in vinea. Et ſicut pomorum cuſtodia in cucumerario, ſicut ciuitas expugnata.

9. *Angeli duo, teſtes Reſurrectionis. 4. Cont. Marc. cap. 43. à p.*

SEd & duo ibidem angeli apparuerunt. Tot fere laterenſibus vti ſolebat, *in duobus teſtibus conſiſtens Dei ſermo.* Luc. 23. 45. Iſ. 1. 8.

ANGELVS. IX. SCHOL.

DVO IBIDEM ANGELI, &c. *Sic Lucæ 24.* Ecce duo viri ſteterunt ſecus illas in veſte fulgenti. LATERENSIBVS. *Id. comitantibus, aſſiſtentibus ex vtraque latere. Sic natus in medio duorum animalium, transfiguratus inter Moyſem & Eliam, crucifixus inter duos latrones, poſt Reſurrectionem apparuit & ſtetit apud eumdem Lucam cap. 24. inter duos diſcipulos euntes in Emmaüs. De laterenſibus, tam in malam quàm in bonam partem, breuiter Auguſtinus.* S. Aug. *In malam Pſal. 47.* Latera Aquilonis. Latera vtique, quia inhæſerant diabolo. Quicumque enim alicui cohærent, latera ipſius dicuntur. Nam & de aliquibus hominibus ſolemus ita loqui: bonus homo eſt, ſed mala latera habet: id eſt ipſe quidem probitate præſtat, ſed maligni ſunt qui ei coniuncti S. Aug. ſunt. *In bonam autem partem Pſal. 127.* In lateribus domus tuæ. Latera dicimus domus, eos, qui inhærent Chriſto, &c. Et bona latera habet, bonis con- D iliis viuit, &c. Nec ſine cauſa & ipſa coniux Eccleſia, de latere facta eſt Chriſto moriente. *Et dictum*, adhærebit vxori ſuæ. IN DVOBVS TESTIBVS, &c. *Deut. 19.* Non ſtabit teſtis vnus contra aliquem, quidquid illud peccati & facinoris fuerit: ſed in ore duorum aut trium teſtium ſtabit omne verbum. *Apud 70. ſic legitur:* Super os duorum teſtium, & ſuper os trium teſtium ſtabit omne Verbum. *De duobus Angelis, non parua difficultas ab Auguſtino tangitur lib. 3. de conſenſu Euang. cap. 14.* Poteſt, inquit, mouere quomodo ſecundum Matthæum Angelus ſuper lapidem ſedebat reuolutum E à monumento. Marcus enim introeuntes eas *Mulieres ſcil.* in monumentum, dicit vidiſſe iuuenem ſedentem in dextris, coopertum ſtola candida, & obſtupuiſſe. Marci 16. Niſi intelligamus, aut Matthæum tacuiſſe de illo Angelo, quem intrantes viderunt: Marcum verò de illo tacuiſſe, quem foris vi- S. Aug.

runt ſedentem ſuper lapidem: vt duos viderint, A & à duobus ſingillatim audierint, quæ dixerunt Angeli de Ieſu: prius ab illo, quem foris viderint ſedentem ſuper lapidem; deinde ab illo, quem viderunt intrantes in monumentum ſedentem à dextris; quò vt intrarent, illius qui foris ſedebat verbis exhortatæ ſunt dicentis; venite & videte locum, vbi poſitus erat Dominus. Quò venientes, vt dictum eſt, & intrantes, viderunt eum de quo Matthæus tacet, Marcus autem loquitur ſedentem à dextris, à quo talia ſimiliter audierunt, &c. Illud etiam quod *Io. 20. narrat*, duo Angeli viſi ſunt, concordat cum Luca. B Sed quòd ille ſtantes dicit Angelos viſos, iſte autem ſedentes, & cætera quæ illi *Matthæus ſcil. & Marcus* non dicunt, quomodo hunc poſſint intelligi non diſcrepare à cæteris, & quæ ordine geſta ſint, niſi diligenter conſiderentur, repugnantia poſſunt videri, &c. Maria dum fleret inclinauit ſe, & proſpexit in monumentum, & vidit duos Angelos, ſicut dicit Ioannes, in albis ſedentes; vnum ad caput, & vnum ad pedes, vbi poſitum fuerat corpus Ieſu. Dicunt ei illi; mulier quid ploras? Hinc intelligendi ſunt ſurrexiſſe Angeli, vt etiam ſtantes viderentur, ſicut eos Lucas viſos fuiſſe commemorat, & dixiſſe ſecundum eumdem Lucam timentibus mulieribus, & vultum in terram declinantibus, quid quæritis, viuentem cum mortuis? *Et ſic quæ videntur de duobus Angelis contraria, conciliantur.*

10. *Angelos Deus vocat, ſuæ virtutis miniſtros homines Cont. Iud. cap. 9. à m.*

a Exod. 23. 20. Ioſ. 3. 1. & ſeq. Ioſ. 10. 12. b Malac. 3. 1. Matth. 11. 10. Marc. 1. 2. Luc. 7. 27. Pſal. 103. 5.

CONſtat ipſum Dei filium Moyſi eſſe loquutum, & dixiſſe ad populum: [a] *Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam*, id eſt populi, *qui te cuſtodiat in itinere, & introducat in terram quam præparaui tibi: Intende illi, & audi eum, & ne inobaudiens fueris ei: non enim celauit te, quoniam nomen meum ſuper illum eſt.* Populum enim introducturus erat Ieſus in terram repromiſſionis, non Moyſes. Angelum quidem dixit eum, ob magnitudinem virtutum, quas erat editurus (quas virtutes fecit Ieſus Naue, & ipſi legitis) & ob officium Prophetæ, nuntiantis ſcilicet diuinam voluntatem, ſicuti & præcurſorem Chriſti Ioannem, futurum angelum appellat per Prophetam Spiritus, dicens ex perſona Patris: [b] *Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam*, id eſt Chriſti, *qui præparabit viam tuam ante te.* Nec nouum eſt Spiritui ſancto angelos appellare eos, quos *miniſtros* ſuæ virtutis Deus præfecit.

ANGELVS. X. SCHOL.

DEI FILIVM. *Id deducit ex præcedentibus, vbi,* Qui ad Moyſem loquebatur, ipſe erat Dei filius, qui & ſemper videbatur. *Auguſtinus to. 6. lib. 3. contra Maximinum Arrianorum Epiſcopum, fusè diſputat c. 26. qui conſentiebat Tertulliano eodem loco 2. Tim. 6.* Quem nemo hominum vidit, nec videre poteſt. *De ſolo Deo Patre dictum, filium vero ex initio generis humani, ſolitum eſſe videri ab hominibus. Vbi per totum caput, notat nuſquam ex ſcriptura probari poſſe, in omnibus Dei apparitionibus, vllam fuiſſe ad filium determinatam.* NOMEN MEVM. *Cum filium credat locutum Moyſi, & Ieſus vocatus ſit Ioſue, nomen filij ipſi impoſitum in figuram docet, vt alibi dicemus.* IESVS IN TERRAM, &c. D *Moyſes enim ante ingreſſum terræ mortuus eſt: dictum enim ei fuerat:* Vidiſti terram, non ingredieris ad eam. QVAS VIRTVTES, &c. *Alludit ad prodigia aquæ Iordanis, ſtantis ad præſentiam Arcæ, Ioſue iubente ſtare Sacerdotes portantes Arcam, in introitu aquæ Iordanis. Ioſue 3. Ad muros Iericho euerſos, eodem Ioſue præcipiente Arcam circumduci, & ſeptem buccinas perſonare, cum circuitu ſepteno vrbis, Ioſue c. 6. Denique ad nutum eiuſdem Solem & Lunam ſtetiſſe, Ioſue 10.* Stetit itaque Sol in medio cæli, & non feſtinauit occumbere ſpatio vnius diei. Non fuit antea, nec poſtea tam longa dies, obediente Domino voci hominis. *Et notatu digniſſimum quod* E *textus habet paulò ſuperius.* Tunc locutus eſt Ioſue Domino, in die qua tradidit Amorrhæum in conſpectu filiorum Iſraël, dixitque coram eis: Sol contra Gabaon ne mouearis, & Luna contra vallem Aialon. PER PROPHETAM. *Malachiam ſcilicet cap. 3. quod Chriſtus Matth. 11. Marci. 1. & Luc. 7. Ioanni Baptiſtæ applicat. Apud Malachiam non legitur, ante faciem tuam, ſed* ante faciem meam. *Verùm idem ſenſus eſt. Nam apud Prophetam, Pater de filio loquitur, vt etiam hic exponit Tertullianus. In Euangelio autem Chriſtus inducit Patrem de ſeipſo lo-* C *quentem. Et Author noſter hîc tres perſonas Trinitatis clarè diſtinguit, vt legenti patet. Porro Author Operis imperfecti in Matth. dicit Ioannem non ſolum æquaſſe Angelos, ſed ſuperaſſe: quia cùm homo verus eſſet, & non Angelus, non humanam tamen vitam, ſed Angelicam duxerit: adeo vt teſte Euſebio lib. 9. demonſtr. Euang. c. 5. multi Iudæorum eum verè Angelum fuiſſe crediderint. Chryſol. ſummatim ſic eius Elogia complectitur ſer. 127. in p.* Ioannes virtutum ſchola, Magiſterium vitæ, Sanctitatis forma, Norma iuſtitiæ, virginitatis ſpeculum, &c. Ioannes maior homine, par Angelis, legis ſumma, Apoſtolorum vox, ſilentium Prophetarum, &c. Metator Domini, *id eſt vel præcurſor, vel meta & limes vtriuſque teſtamenti, vel menſuram Dominici Corporis ſumens, inde ſe indignum dicens Calceamenta portare & ſoluere, inde dignus factus caput eius in Iordane Baptizare.* Dei teſtis, *vel quia Martyr, vel quia teſtimonium perhibuit de lumine.* Totius medius Trinitatis. *Dum ſcilicet à tota Trinitate mittitur vt medius internuntius; vel dum inter perſonam Patris loquentis, & filij Baptizati, cum medio Spiritu ſpecie columbæ, Baptiſmi Chriſti miniſter aſſiſtit.* NEC NOVVM. *Imò vſitatum, Angelos Dei miniſtros appellari. Auguſtinus concione 1. in Pſal. 103.* Qui facit Angelos ſuos ſpiritus, &c. *Cum ad literam de Angelis expoſuiſſet:* Quid eſt, inquit, in Eccleſia figuratè? Auguſt. Quomodo accipimus, qui facit Angelos ſuos ſpiritus, &c. Spiritus ſpiritales dicit, benè facit Angelos ſuos ſpiritales, id eſt, nuntios Verbi ſui. Spiritalis enim omnia iudicat. 1. Cor. 2. vide ſpiritalem factum Angelum Dei. 1. Cor. 3. Non potui, inquit, vobis loqui quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus. De ſpiritali quadam affectione miſſus eſt ad carnales, tanquam Angelus de cœlo ad terram. Quomodo dicit, & miniſtros ſuos ignem flagrantem, niſi quomodo dicit Rom. 12. ſpiritu feruentes? Sic

enim feruens ſpiritu, ignis ardens eſt omnis miniſter Dei. Nonne ardebat Stephanus? Quo igne ardebat? Et quis ille ignis erat quando lapidabatur, & pro eis, à quibus lapidabatur, rogabat? *Innuit ibidem verbi miniſtros Angelos ſimiles Cherubin Paradiſi romphæam igneam & verſatilem tenenti.* Aug. Hunc, inquit, ignem ſe miſſurum Dominus in terram dicebat, cum ait Luc. 12. ignem veni mittere in terram. Quomodo gladium ſic ignem. Matth. 10. gladius diuidit affectum carnalem, *ſic & ignis mixta metalla diſſoluit: Non veni pacem mittere, ſed gladium, veni enim ſeparare, &c.* Ignis abſumit. totum in verbo Dei intellige, totum in Spiritu Dei cognoſce. Incipe feruere charitate, per verbum quod audis, & vide quid in te fecerit ignis miniſter Dei. NEC NOVVM EST, *&c. Ita Aug. lib. 15. de Ciuit. c. 23* Aug. Angelos, fuiſſe etiam homines Dei nuncupatos, eadem ſcriptura ſancta locupletiſſimè teſtis eſt: Nam & de Ioanne ſcriptum eſt: Ecce mitto Angelum meum, &c. Et Malachias propheta, propriâ quadam, id eſt, ſibi propriè impertita gratia, dictus eſt Angelus. *Vide eumdem libro 1. quæſtionum in Geneſ. quæſtion. 3.*

A *Et lib. quæſtion. ex veteri Teſtamento, quæſtione* 20. S. Aug. Quid eſt quod dicitur, panem Angelorum manducauit homo, cùm Angeli, non egeant cibo, quippe cùm ſint naturâ ſimplices, & potentia ſpiritali vigentes, &c. Ideo Angelorum panis dictus eſt, quia ea virtute creatus eſt, qua Angelica natura ſubſiſtit & viuit; ſine Deo enim nulla vita eſt, &c. Vt quod tunc factū eſt, eius rei quę nunc in Eccleſia offertur, figura fuiſſe exiſtimetur; vt Chriſtiani populi, quos in Angelis ſignificauit ſcriptura, panē manducarent homines, id eſt Iudæi. Et quia maior gratia eſt nunc, quàm in prophetis, & libertas data B per Chriſtum, *cùm ſerui eſſent homines ſub lege Iudæi:* quia vbi Spiritus Domini, ibi & libertas data per Chriſtum. 1. Cor. 3. *Hinc Paulus eſcam ſpiritalem dixit, corpus Chriſti ſpiritale, dandā ſpiritalibus ab eo qui facit Angelos ſuos ſpiritus:* ad comparationem temporum & gratiarum, Chriſtiani Angeli dicti ſunt: quorum pane *in figura*, qui Chriſtus eſt, ſatiati ſunt Iudæi, quos homines dixit. Horum enim magis Chriſtus eſt, quibus & reuelatus eſt & qui hoc nomine vocati cenſentur.

ANIMA.

1. *De Anima, variæ Philoſophorum ſententiæ. de Ani. cap. 2. circa. m.*

NEc ignoro quanta ſit ſilua materiæ iſtius apud Philoſophos, pro numero etiam ipſorum commentatorum, quot varietates ſententiarum, quot palæſtræ opinionum, quot propagines quæſtionum, quot implicationes expeditionum.

ANIMA. I. SCHOL.

PALÆSTRÆ OPINIONVM, &c. *Palæſtra luctationem, & concertationem ſignificat. Aug. de vera Relig. c. 1. vbi de diuerſitate & contrarietate opinionum inter Philoſophos* eorum ſapientes, quos Philoſophos vocant, ſcholas habebant diſſentientes, & templa communia, &c. omnes cum ſectatoribus ſuis, diuerſa, & aduerſa ſentientibus, ad ſacra communia, nullo prohibente, conueniebant. PROPAGINES QVÆSTIONVM. *Vocat quæſtiunculas, ex aliis quæſtionibus natas. Deſumptum à ſimilitudine vineæ. Cicero in Cat. maiore.* Propagatio vitium ſarmentorumque, &c. *dicta propago, quod porrò pangatur.* QVOT IMPLICATIONES, *&c. Quia Philoſophi plerumque expediendo, enodando, explicando quæſtiones de Anima, eas magis implicant, & intricant.*

2. *Et Ibid cap. 3. in m.*

ALij immortalem negant animam, alij pluſquam immortalem adfirmant: alij de ſubſtantia, alij de forma, alij de vnaquaque diſpoſitione diſceptant: hi ſtatum eius aliunde ducunt, hi exitum aliorſum abducunt, prout aut Platonis honor, aut Zenonis vigor, aut Ariſtotelis tenor, aut Epicuri ſtupor, aut Heracliti mœror, aut Empedoclis furor perſuaſerunt.

ANIMA. II. SCHOL.

ALII IMMORTALEM NEGANT, *&c. ſic Valentiniani, quibus id obijcit Tertul. cont. Valent. c. 3.* Anima mortalis apud illos, niſi quæ ſalutem fide inuenerit. *Et de Preſcript. cont. haret. c. 7. vbi fusè probat hæreticos, errores ſuos mutuatos eſſe à Philoſophis.* Et vti anima interire dicatur, ab Epicureis obſeruatur. *Sic Arabici, teſte Euſebio lib. 6. c. 30. Sicut Sozimus Presbyter ex Iſid. Pel. lib. 3. ep. 235. dicebant Animas cum corpore mori. Aug.* S. Aug. *lib. de hæreſibus, hæreſi 83. referens Euſebium.* Itaque hos hæreticos, quoniam nullum eorum ponit Authorem, Arabicos poſſumus nuncupare, qui dixerunt Animas cum corporibus mori atque diſſolui; & in fine ſæculi vtrumque reſurgere. ALII PLVSQVAM IMMORTALEM, *diuinam ſcilicet, & eiuſdem cum Deo ſubſtantia. Sic ſentiebant Gnoſtici apud Iren. lib. 1. c. 24. & alibi. Sic ex Epiph. hæreſi 66.*

A *Gnoſticorum Diſcipuli Manichæi, Sic ex Aug. hæreſi* S. Aug. *70. Priſcillianiſtæ. Idem Aug. contra Fortunatum diſputans, teſtatur eum tenuiſſe Animam eſſe filiam Dei, ſubſtantiam & portionem eius. Hoc hæretici à Platone & Stoicis hauſerunt. De Stoicis ſic Epiph. hæreſ. 5.* Partem Dei, & immortalem Animam ducunt. *Habuerunt Principem Zenonem ſub Stoa. id. porticu. Plato 5. de leg.* animus poſt Deos omnium diuiniſſimus, & poſt Deos colendus. *Et Tullius prima Tuſc.* Ergo Animus, qui vt dico diuinus, vt Euripides audet dicere, Deus eſt. *Sic pluſquam immortalem aſſerunt.* ALII DE SVBSTANTIA. *De ea diſputant, an corporea ſit. Aug. lib. de fide contra Manich. c. 37. Exprobrat Fauſto Manichæo, quòd cenſuerit Animas pecorum ſimiles animabus hominum.* Quomodo tam multas Animas necandas dæmonibus in S. Aug. porcis tradidit, cum tales Animas dicaris eſſe por-

corum, quales ſunt hominum? Aut quomodo arborem, in qua fructus, quia non erat tempus, non inuenit, verbo aridam fecit, quam animam intelligentem dicitis habere? ALII DE FORMA. *Id. de effigie. Pythagorici ad Animam figurandam vtebantur figuris Mathematicis. Antiſtenes credidit eam figura ſui corporis, quod informat, coaptari.* DISPOSITIONE, *id. an potentiæ ab Anima, vel à ſe inuicem diſtinguantur. An Anima & Animus, & Spiritus diſtinguantur. An duæ ſint Animæ, vna quæ rationem miniſtret, ſuperior & ſpiritalis; alia animalis & inferior, quæ corpus informet & ſenſus animales.* HI STATVM, B *&c. Sic ipſe de Teſtimonio Animæ cap. 1.* Seu de cœlo exciperis, ſeu de terra conciperis, ſeu cum corpore incœperis, ſeu poſt corpus induceris. *Vbi carpit Saturninum, Carpocratem, Apellem, Valentinianos, cum Platone, Animam de Cœlo deferentes: Et Stoïcos, qui effuſo iam partu Animam extrinſecus imprimi volebant. Hiero. ep. ad Marcellinum notat Apollinariſtas, quòd ſenſerint Animam naſci ex*

6. Aug. *alia, ſicut corpus ex corpore. Et Aug. hæreſi* 81. Luciferiani, cùm teneant in omnibus Catholicam veritatem, in hunc errorem ſtultiſſimum prolabuntur, vt animam dicant ex transfuſione generari, C eamdemque dicant & de carne, & carnis eſſe ſubſtantiam. *Per* ſtatum *igitur Tertull. intelligit originem Animæ.* HI EXITVM. *hîc pungit Simonem Magum, & Carpocratem, eodem libro de Anima inferius, cum Platone tranſmigrationem Animarum adſtruentes; vt Anima in exitu,* aliorſum, *id. in alia corpora demigraret. Aug. & Epiphanius Manichæos notant, quod Animas exeuntes humanis corporibus, ad Lunam & Solem commigrare finxiſſent.* PLATONIS HONOR. *id referri poteſt, vel ob honorem, quo dignatus eſt Animas, eas de Cœlo ortas dicens, vel ad honorem ipſi exhibitum, cùm ex Aug.* D

5. Aug. *2. de Ciuit. c.* 14 Hunc Platonem Labeo inter ſemideos commemorandum putauit, &c. verumtamen iſtum, quem appellat ſemideum, non heroïbus tantum, ſed etiam Diis ipſis præferendum eſſe non dubito. *Ariſtoteles Aram ei ſtruxit, & defuncto Magi ſicut Deo immolauerunt, teſte Tullio.* ZENONIS VIGOR. *Hoc elogium Zenoni tribuit, vel ob acumen ingenij, qui ex Aug. 9. de Ciuit. c 5. cum*

Aug. *Chryſippo Stoïca ſecta primas partes habuit. Et 8. de Ciuit. c. 7. vbi de Stoïcis* vehementer amauerunt A ſolertiam diſputandi, quam Dialecticam nominant. *Vel vigor ipſi conceditur, quod iuxta Epiph. Animam pluſquam immortalem fuiſſe aſſerat, vt partem Dei. Octo Zenones refert Laertius, ſed duos nobiliores. Epiphanius hæreſi 5. adnotat, Citienſem, de quo hîc Tertul. Et Eleatam.* ARISTOTELIS TENOR. *id ei datur, ob æquabilitatem, in ſcribendo; vel ob methodum & ordinem, qua ſingula diſponit, & diſtribuit, de quibuſcumque dixerat, maximè agens, vt loquitur Tertul.* de diſpoſitione animæ. EPICVRI STVPOR. *Quid enim ſtupidius, quàm* B *Deo prouidentiam, Animæ immortalitatem negare, omnia tribuere voluptati? Bene Seneca, brutam dixit Philoſophiam Epicuri. Et Lactan.* Democritus, inquit, hæreditatem ſtultitiæ reliquit Epicuro, &c. quo ſano & vigente nullus æger ineptius delirauit. HERACLITI MOEROR. *Continuas eius lacrymas quis ignorat? Miſeriam humanam continuò lamentabatur. Mœrorem appingit huic pro titulo; & ſicut tota eius Anima in aquam ſolui videbatur, quæ naturæ mobilis eſt & inconſtantiæ, ſic ſibi ipſe non conſtabat de ſubſtantia Animæ diſputans, nunc eam ex igne, nunc ex aëre conſtare di-* C *cens.* FVROR EMPEDOCLIS. *Tam quòd Animam egreſſam in beſtiam transfundi demens putauit, quàm quòd amens, vt haberetur Deus, ſe in Æthnam dederit præcipitem. Huic illudit Tertul. de Pallio c. 4.* alius & ſericatus, & crepidam æratus inceſſit, &c. qui ſe cœlitem delirârat. *Vnam ex crepidis flammeo vortice reiectam notant hiſtorici. Tacianus orat. contra Græcos.* Empedoclis arrogantiam Æthnæ crateres coarguerunt; quod cum homo eſſet, Deum ſe ab hominibus credi falsò moliretur. *Crater non ſolum ſignificat vas capacius, quo vtebantur in libationibus, & ſolemnioribus epulis. Vt Virg.* D *Æn. 9.* Sed magnum metuens ſe poſt cratera tegebat. *Vt & Crater Philoteſius amicis porrigebatur: Sed & ſignat receptaculum fontis. Et in huius vaſis formam, foramen quo Æthna ignem euomit, Crater dicitur. Fortè in Æthnam inſiliit conuertendus in ignem, quem Stoïci teſte Aug. 8. de Ciuit. cap. 5. Deum credebant: vel cum ex aliis, ipſe Empedocles animam vellet eſſe naturæ igneæ, credidit, poſt exitum, tranſire in animal, vel plantam ſimilis naturæ, & proinde vel in leonem igneum, vel laurum pariter igneam commigrare.*

3. *De Anima tractat Medicina, Philoſophiæ ſoror. De Ani. cap. 2. circa fin.*

SEd & Medicinam inſpexi, ſororem (vt aiunt) Philoſophiæ, ſibi quoque hoc negotium vindicantem, vt ad quam magis animæ ratio pertinere videatur, per corporis curam. vnde & plurimum ſorori refragatur, quòd animam quaſi coram in domicilio ſuo tractando magis norit. Sed viderit vtriuſque præſtantiæ ambitio. Habuit & Philoſophia libertatem ingenij, & Medicina neceſſitatem artificij, ad extendendos de anima retractatus. latè quæruntur incerta, latiùs diſputantur præſumpta. quanta difficultas probandi, tanta operoſitas ſuadendi; vt meritò Heraclitus ille tenebroſus vaſtiores caligines animaduertens apud examinatores animæ tædio quæſtionum pronuntiarit, terminos animæ nequaquam inueniſſe omnem viam ingrediendo.

ANIMA. III. SCHOL.

MEDICINAM INSPEXI SOROREM. *Loquitur iuxta ſenſum Platonis, Ariſtotelis, & Galeni, dicentium Philoſophiam & Medicinam eſſe ſorores, quod cognatas hominis partes ſubſtantiales curent, Animam Philoſophia, corpus Medicina. Philo quoque Lariſſæus ſimilem dixit Philoſophum Medico. Et Iſid. lib. 4. c. 13.* Medicina, inquit, ſecunda Philoſophia dicitur, vtraque enim Diſciplina, totum ſibi hominem vendicat: Nam ſicut per illam anima, ita per hanc corpus curatur. *Demo-* A *critus in ep. ad Hippocratem.* Sapientiæ cognitionem, Medicinæ ſororem & familiarem eſſe duco. Sapientia ſiquidem animi perturbationes exhaurit, at Medicina corporum morbos pellit. *Et Hippocrates ipſe lib. de habitu decenti:* traducere oportet ſapientiam ad Medicinam, & Medicinam ad ſapientiam; nam Medicus Philoſophus Deo par eſt. *Quia animam & corpus conſeruat. Solus Chriſtus, Deus, & ſapiens, & Medicus, de quo pſaltes,* qui ſanat omnes infirmitates tuas. *Aug. in pſal. 102.* Sa-

Aug. nabuntur omnes languores tui, noli timere: magni ſunt, inquies, ſed maior eſt Medicus. Omnipotenti Medico nullus languor inſanabilis occurrit; tantùm tu curari te ſine; manus eius ne repellas, nouit quid agat. Non tantùm delecteris, cùm fouet, ſed etiam toleres cùm ſecat. Tolera medicinalem dolorem, futuram cogitans ſanitatem. *Et lib 8. de Gen. ad lit. cap. 12. perpetuum huius Medici ſapientiſſimi, ob languorem continuum, requiris influxum.* Aug. Neque tale aliquid eſt homo factus, vt deſerente eo qui fecit, poſſit aliquid agere benè, tanquam ex ſeipſo: ſed tota eius actio bona eſt, conuerti ad eum, à quo factus eſt; & ab eo iuſtus, B pius, ſapiens, beatúſque ſemper fieri: non fieri, & recedere: ſicut à corporis medico ſanari, & abire: quia medicus, corporis operarius fuit extrinſecus, ſeruiens naturæ inti inſecus operanti ſub Deo, qui operatur omnem ſalutem gemino illo opere prouidentiæ, de quo ſupra locuti ſumus. *Medicus quantumuis Philoſophus, vix nouit, & curat corporis morbos, quanto minus animæ? Et tamen pro Deo cenſetur. Vnus Chriſtus verè Deus omnem hominem ſanat.* ANIMÆ RATIO, &c. *Scitè dixit per corporis curam, medicum magis animam curare, & ius habere de ea tractandi. Nam & Democritus ſupra citato loco, ſic proſequitur.* Mens increſcit, cum adeſt ſanitas, cuius C curam habere eos qui rectè ſentiunt, præclarum eſt. Vbi verò corporis habitus dolet, mens ad virtutis exercitationem nullam adhibet diligentiam. Præſens enim morbus animum vehementer hebetat, & intelligentiam in affectus cognationem, ſecum adducit, *Longè alio ſenſu Paulus*: Cum infirmor *corpore ſcilicet*, Tunc potens ſum: *Spiritu ſcilicet. Aug. ſer. de Verbis Euangelij c. 19. ex Pſal. 67.* Aug. Infirmata eſt, tu vero perfeciſti eam; non firma-

A retur, ſi non infirmaretur, vt abs te in te perficeretur. *Et tract. 7. in Io.* Bonum eſt, vt de ſalute corporis non ſatagas, niſi vt à Deo illam petas. Si ſcit tibi prodeſſe, dabit illam tibi: ſi non tibi dederit, non tibi proderit habere illam. Quàm multi ægrotant in lecto innocentes, & ſi ſani fuerint, procedunt ad ſcelera committenda. Quam multis obeſt ſanitas, &c. S. Aug. REFRAGATVR. *Diſſentiunt ſiquidem ſæpè Medici à Philoſophis, circa naturam animæ. Et ipſe Galenus aduerſatur Philoſophis, dum animam dixit*, Temperamentum in proportione eſſentiæ aëreæ & igneæ. CORAM IN DOMICILIO. *Id. palam in aperto, tractando corpus, &c.* B PRÆSTANTIÆ AMBITIO. *Vtrinque enim certant Medici & Philoſophi quæ diſciplina præſtet, quis verius tractet de anima.* LIBERTATEM, &c. *Philoſophus ingenij libertate, & animi gratia multa quærit & diſputat de Anima; Medicus artis neceſſitate & corporis medendi cura, multa inueſtigat.* INCERTA *Philoſophus*, PRÆSVMPTA, *ob multam experientiam medicus diſputat.* HERACLITVS TENEBROSVS. *Clem. Alex. 5. Strom.* Liber, inquit, Heracliti de natura, &c. qui etiam propterea appellatus eſt Scotinus, id. obſcurus ac tenebricoſus. *Et Hiero. 1. cont. Iouin.* Heraclitum quoque cognomento Sco- C tinum ſudantes Philoſophi vix intelligunt. *Qui ideo obſcuritatem ex Laertio de induſtria affectauit*, Vt, inquit, ſoli eruditi intelligerent; ne ſi à vulgo paſſim legeretur, contemptibilis eſſet. TERMINOS ANIMÆ, &c. *Sic de eo Laertius lib. 9.* Numquam naturam Animæ reperiri poſſe, quantalibet quis viæ conficiat ſpatia. *Et Lact. de Opiſ. c. 17.* Quid eſt anima non poteſt exprimi, ſicut nec ipſa videri.

4. *Animæ vnde procedant, variæ Philoſophorum & Hæreticorum, ſententiæ. De Ani. cap. 23. per totum.*

QVidam de cœlis deueniſſe ſe credunt, tanta perſuaſione, quanta & illuc indubitatè regreſſuros repromittunt; vt Saturninus Menandri Simoniani diſcipulus induxit, hominem affirmans ab angelis factum, primóque opus futile, & inualidum, & inſtabile, in terra vermis inſtar palpitaſſe, quod conſiſtendi vires deeſſent. Dehinc ex miſericordia ſummæ poteſtatis, ad cuius effigiem, nec tamen plenè perſpectam, temerè ſtructus fuiſſet, ſcintillulam vitæ conſecutum, quæ illud exſuſcitarit, & erexerit, & conſtantius animarit, & poſt deceſſum vitæ ad matricem relatura ſit. Sed & Carpocrates tantundem ſibi de ſuperioribus vindicat, vt diſcipuli eius animas ſuas iam & Chriſto, nedum Apoſtolis, & peræquent, & cùm volunt, præferant; quas perinde de ſublimi virtute conceperint, deſpectrice mundi potentium principatuum. Apelles ſollicitatas refert animas terrenis eſcis, de ſuper cœleſtibus ſedibus, ab igneo angelo, Deo Iſraël, & noſtro, qui exinde illis peccatricem circunfinxerit carnem. Examen Valentini, ſemen Sophiæ infulcit animæ, per quod hiſtorias, atque Mileſias Æonum ſuorum ex imaginibus viſibilium recognoſcunt. Doleo bona fide, Platonem omnium hæreticorum condimentarium factum. Illius eſt enim & in Phædone, quòd animæ hinc euntes ſint illuc, & inde huc. Item in Timæo, quòd genimina Dei, delegata ſibi mortalium genitura, accepto initio animæ immortali, mortale ei circumgelauerint corpus. Tum quòd mundus hic imago ſit alterius alicuius. Quæ omnia vt fidei commendet, & animam retro in ſuperioribus cum Deo egiſſe in commercio Idearum, & inde huc tranſuenire, & hic quæ retro norit de exemplarib. recenſere, nouum elaborauit argumentum, μαθήσεις ἀναμνήσεις, id eſt, diſcentias, reminiſcentias eſſe. Venientes enim inde huc animas obliuiſci eorum in quibus prius fuerint, dehinc ex his viſibilibus edoctas recordari. Cùm igitur huiuſmodi argumento illa inſinuentur à Platone, quæ hæretici mutuantur, ſatis hæreticos repercutiam, ſi argumentum Platonis elidam.

ANIMA. IV. SCHOL.

QVIDAM DE COELIS. *Hæretici Patriarchis Philoſophis nati, Animas ſuas de cœlo fluxiſſe,* D *deóque contendunt. Seneca cap. 6. ad Heluid.* Animus, inquit, ſi primam eius originem inſpexeris,

non ex terreno grauique concretus corpore, ex il- A lo cœleſti ſpiritu deſcendit. *Origines 1. Periarch. c. 3. & lib. 2. c. 8. tenuit omnes Animas fuiſſe à Deo conditas cum Angelis in cœlo, vbi cum peccaſſent, in pœnam deiectæ ſunt in corpora. Nyſſenus lib. 2. de Philoſoph. c. 6. putauit omnes ſimul animas creatas, cùm Deus creauit animam primi hominis; deinde mitti ſingillatim in organizata corpora. Alij cenſuerũt animas quidẽ ſimul factas, ſed nec in corpus quaſi in carcerem ob peccata cõpingi, neque à Deo infundi, ſed ſponte ſua illabi in corpora eorum deſiderio. Hilarius autem in Pſal. 129. Solam animam primi hominis ante corpus factam: eo quòd Gen. 1. dicitur Deum feciſſe hominem ad imaginem ſuam. Deinde Gen. 4 formaſſe hominem ex limo terræ.* B *Manichæi ex Aug. ſæpè, animam partem ſubſtantiæ Dei exciſam ex ipſo. Alij ex Tertul. de Teſtim. Animæ, è terra ſumptam. Alij ex colliſione ferri & ſilicis, ſic ex coïtu maris & fœminæ animam ſcintillare. Luciferiani, ſimul cum ſemine traduci à parentibus. Tertull. Apollinaris, Lactantius, multique Latini, teſte Hiero. in ep. ad Marcellinum, animam filij fieri ab anima Patris, vt caro à carne. Auicenna Seleuciani & Hermiani iuxta Philaſtrium in Catal. Heret. fieri ab Angelis. Hieronym. & deinceps Eccleſia à ſolo Deo ex nihilo. Aliqui veteres à Deo quidem, ſed extra corpus factam animam, deinde infuſam corpori à Deo cenſuerunt; Auguſtinus Epiſtola* [illegible]. *ad Hieronymum, magna humilitate eum interrogat inter varias ſenten-* C

S. Auguſt. *tias, quam veram ſentiat de origine animarum.* Doce, inquit, quæſo, quod doceam, doce quod teneam, & dic mihi, ſi animæ ſingillatim in ſingulis hodiéque naſcentibus fiunt, &c. Obſecro te, quomodo hæc opinio defenditur, qua creduntur animæ non ex illa vna primi hominis fieri omnes, ſed ſicut illa vna vni, ita ſingulis ſingulæ? &c. Verùm iis, qui hæc ideo dicunt, ne credatur modo Deus, ſicut illam vnam, *Adami ſcil.* nouas animas, quæ non erant, facere, ſed ex illa vna, quæ iam erat, eas creare, vel ex fonte aliquo, ſiue theſauro quodam, quem tunc fecit, eas mittere; facilè reſpondetur, etiam illis ſex diebus multa Deum creaſſe ex iis naturis, quas iam creauerat, ſicut ex aquis ali- D tes, & piſces; ex terra autem arbores, fœnum, animalia, &c. Benè intelligitur ab iis creatis requieuiſſe, quæ non erant, & creata ſunt: id eſt ceſſaſſe, ne vltra quæ non erãt, crearentur. Sed nunc quod dicitur, animas non in neſcio quo fonte iam exiſtentes mittere, nec de ſeipſo tanquam ſuas particulas irrorare, nec de illa vna originaliter trahere, nec pro delictis ante carnem commiſſis, carneis vinculis compedire, ſed nouas creare, ſingulas ſingulis, ſuam cuique naſcenti, non aliquid facere dicitur, quod ante non fecerat: Iam enim ſexto die fecerat hominem ad imaginem ſuam. Quod vtique ſecundùm animã rationalem feciſſe intelligitur. Tandem poſt longam meditationem, Eccleſiaſticam confirmaſti ſententiam. Hoc & nunc facit, non, in- E ſtituendo quod non erat, ſed multiplicando quod erat. Vnde & illud verum eſt, quod à rebus, quæ non erant, inſtituendis requieuit; & hoc verum eſt, quòd non ſolùm gubernando quæ fecit, verùm etiam aliquid, non quod nondum, ſed quod iam creauerat, numeroſius creando, vſque nunc operatur, &c. *Circa finem autem Epiſtolæ*, In alia ſuperiore vita peccare animas, & inde præcipitari in carceres carneos, non credo, non acquieſco, non conſentio. Primò quoniam neſcio per quos fieri circuitus id aiunt iſti, vt poſt neſcio quanta volumina ſæculorum, iterum ad iſtam ſarcinam corruptibilis carnis, & ſupplicia pendenda redeundum ſit. Qua opinione quid horribilius cogitari poſſit ignoro. Deinde quis tandem iuſtus defunctus eſt, de quo non, ſi iſti vera dicant, ſoliciti eſſe debeamus, ne in ſinu Abrahæ peccans, in flammas illius diuitis deiiciatur? Cur enim non & poſt hoc corpus peccari poſſit, ſi & ante potuit? *Iam retulerat diuerſas de origine animæ ſententias libro 3. de lib. arb. c. 21.* Harum quatuor de anima ſententiarum, vtrum Aug. de propagine veniant, an in ſingulis quibuſque naſcentibus nouæ fiant, an in corpora naſcentium, iam alicubi exiſtentes, vel mittantur diuinitus, vel inde ſua ſponte labantur, nullam temere affirmare oportebit. *Nunc Theologi non ex corpore, nec extra corpus, ſed ex nihilo in corpore creari pronuntiant.* REGRESSVROS. *Quaſi ad originem. Sic Naz. melioriſen,n:* Anima eſt flatus Dei, *quæ ſcilicet inſufflante Deo, & emittente Spiritum creata eſt*, Et meliorem cœleſtium ſortem ſemper appetit; eſt & riuus à fonte decurrens, vt ignis ardens, qui viam vnam nouit, vt ſurſum feratur. SATVRNINVS. *De eodem tractat lib. de præſcriptionibus cap. 46.* AD MATRICEM *id. originem. Sic Plato in Timæo.* Coagmentata mox vniuerſæ rei machina, delegit animas ſtellarum numero pares, ſingulaſque ſingulis comparauit; eaſque vehiculis competentibus ſuper impoſitas, vniuerſæ rei naturam ſpectare iuſſit, &c. & victricibus quidem ad comparis ſtellæ contubernium ſedemque reditum petere, acturis deinceps vitam veram, & beatam. *Nec mirũ videri debet, ſi Auguſtinus de origine Animæ fluctuans hæſerit, nec certam de ea ſit auſus proferre ſententirm; cùm ante eum Gregorius Nazianzenus cognomento Theologus & Hieronymi Magiſter, in Carm. de Anima, tantam fateatur eius indagandæ difficultatem vt ad eam ſoluendam, impares humanas vires affwat, & rem totam Deo, qui ipſas creauit animas committendam tradat. Quin etiam Hieronymo & Auguſtino poſterior Gregorius Magnus cùm exertè dixiſſet Animam Adæ in peccato mortuam libro 6. Epiſtolarum, indictione 15. ep. 31.* Si, inquit, Adæ qui primus peccauit, anima in peccato mortua non eſt, quomodo de ligno vetito ei dictum eſt; in quacumque die comederitis ex eo, morte moriemini? Et certè comedit Adam & Eua de ligno vetito, & tamen in carne ſua vltra nongentos annos poſtmodum vixerunt. Conſtat itaque, quia in carne non eſt mortuus. Si ergo in anima mortuus non eſt, quod dici nefas eſt, falſam ſententiam de illo protulit Deus, qui dixit, qua die ſcomederet moreretur. Sed abſit hic error, abſit à vera fide. Nos enim primum hominem, qua die peccauit, animâ mortuum dicimus, atque per hunc omne genus humanum in hac mortis & corruptionis pœna damnatum, &c. Adæ animam mortuam in peccato dicimus, non à ſubſtantia viuendi, ſed à qualitate viuendi. Quia enim aliud eſt ſubſtantia, atque aliud qualitas; non eſt eius anima ita mortua, vt non eſſet; ſed ita mortua, vt beata non eſſet. *Cùm, inquam, abſque dubio omnes animas in Adamo humani generis principe peccante; ʃ eccatum originale contraxiſſe fateatur, de ipſarum animarum origine, & antiquiorum ſe Patrum, & ſuam ingenuè refert perplexitatem, lib. 7. Epiſtolarum indictione 2. Epiſt. 54. ad Secundinum.* Hac de re, inquit, dulciſſima mihi tua charitas ſciat, quia de origine Animæ inter Sanctos Patres requiſitio non parua verſata eſt: ſed vtrum ipſa ab Adam deſcenderit, an certè ſingulis detur, incertum remanſit; eamque in hac vita inſolubilem faſſi ſunt eſſe quæſtionem. Grauis enim eſt quæſtio, nec valet ab homine comprehendi: quia ſi de Adam ſubſtantia, anima cum carne naſcitur, cur non etiam cum carne moritur? Si verò cum carne

non naſcitur, cur in ea carne, quæ de Adam prolata eſt, obligata peccatis tenetur? Sed cùm hoc ſit incertum, illud incertum non eſt: quia niſi ſacri baptiſmatis gratia fuerit renatus homo, omnis anima originalis peccati vinculis eſt obſtricta. Hinc enim ſcriptum eſt: Non eſt mundus in conſpectu eius, nec vnius diei infans ſuper terram. Hinc Dauid ait; In iniquitatibus conceptus ſum, & in delictis peperit me mater mea. Hinc ipſa Veritas dicit: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, &c. Hinc Paulus Apoſtolus ait; ſicut in Adam omnes moriuntur, &c. Cur ergo infans qui nihil egit in conſpectu omnipotentis Dei non valet eſſe mundus? Cur Pſalmiſta ex legitimo coniugio prolatus, in iniquitate conceptus eſt? Cur, niſi qui mundatus aqua baptiſmatis fuerit, mundus non eſt? Cur in Adam omnis homo moritur, ſi originalis peccati vinculis non tenetur? Sed quia genus humanum in parente primo, velut in radice putruit, & ariditatem traxit in ramis: & inde omnis homo cum peccato naſcitur, vnde primus homo permanere noluit ſine peccato. *Vide plura in alphab. errorum.* v. animæ origo, *num.* 7. CARPOCRATES TANTVNDEM, *&c. de eodem agit lib. de præſcr. cap. 35. & 48. hic & ſibi ſuperiores cœli fornices, iuxta Platonem vindicabat. Vide Epiph. hæreſi* 27. ad magnum, inquit, faſtum progreſſi, ſeipſos Ieſu præferendos putant: alij non quidem Ieſu, ſed Petro, & Andreæ & Paulo, & aliis Apoſtolis ſe præſtantiores eſſe ob excellentiam cognitionis, & propter ampliorem peractionem diuerſorum tranſituum. PERÆQVENT. *Epiph. ibidem.* Alij verò ex ipſis dicunt ſe nihil differre à Chriſto Ieſu Domino noſtro. Animæ enim ex eadem circumferentia ſunt, & ſimiliter velut Anima Ieſu, omnia contempſerunt. DESPECTRICE, *&c. quia fingebant ſe concepiſſe, ſeu recepiſſe Animas à ſumma virtute Dei, omnium inferiorum poteſtatum*, id. Angelorum, *contemptrice. Inde Epiphan. ibid.* Si vero quis rurſus poſſit ſupra Ieſum contemnere, excellentior ipſo erit. *Per Principatus mundi intelligit Angelos mundi factores Carpocratiſtarum errore.* AB IGNEO ANGELO. *Angelum vocat Deum Iſraelis & noſtrum, in odium Marcionis & Apellis, contemnentium Angelum pro Deo apparentem in rubo, & legem in igne dantem.* EXAMEN VALENTINI, *&c. Alludit ad numeroſos Æonas, de quibus fusè contra Valent. vel per examen intelligit catervam Valentinianorum, qui fingebant Sophiam ſemen quoddam ſpiritale infudiſſe animæ hominis.* INFVLCIT, *id. infundit, fortè & generoſum ſemen ad fulcimentum errorum.* MILESIAS, *id. hiſtorias millenas, & innumeras nugas. Propriè ſunt fabulæ magnificæ ex Iulio Capitolino. Mileſiæ videntur dictæ ob gloriam vanam conceptam à Mileſiis, de oraculo Apollinis, de quo multas fabulas texuerunt. Vide Strab. lib. 14. Geogr. fuit & Roſa Mileſia apud Plin. lib. 21. c. 4. ardentiſſimi coloris, duodecim foliorum in coronis texendis præcipua.* CONDIMENTARIVM, *quaſi hæretici ſale doctrinæ Platonicæ ſuas hæreſes condierint.* HINC EVNTES, *&c. verba ſunt ex Platone ſumpta.* GENIMINA DEI, *Angelos intelligit quos Plato vocat filios & Nepotes Dei, quibus formandi hominis curam dedit ſummus Deus.* CIRCVMGELAVERINT, &c. *Id coagulauerint, compegerint Angeli corpus, & animæ immortali aptauerint. Hæc pene ad verbum ex Platone in Timæo deſumpſit.* Iuxta mandatam informationem, immortali ſumpto initio, mortalis animantis, ex mundi materiis, Igni, terraque & aqua, cum ſpiritu fœnus elementarium mutuati; quod redderetur cum opus foret. *In morte ſcilicet* ea quæ acceperant, conglutinabant, &c. apparatæ materiæ circuitus, immortalis animæ circumligabant irriguo fluidóque corpori. IMAGO SIT ALTERIVS. *Sic Plato ibid. mundum intelligibilem ponit, cuius hic mundus ſit imago, ſicut ſupra Tertul. dixit Valentinianos ex imaginibus rerum viſibilium hiſtorias Æonum ſuorum recognoſcere, his verbis Plato:* Mundus hic, nondum cuncta continebat animalia, perinde vt intelligilis: ad cuius æmulationem fiebat; *Id eſt imitationem.* VT FIDEI COMMENDET. *Id. vt perſuadeat, eſſe mundum intelligibilem,* ET ANIMAM RETRO, *Id eſt priuſquam includeretur corpore, apud Deum fuiſſe, & Ideas in eo vidiſſe rerum iſtarum. Auguſtinus lib. 7 de Geneſi ad litteram cap. 23.* An fortè, inquit, in illius diei natura, quem primitùs condidit, ſi ſpiritus, intellectualis dies ille rectè accipitur, hanc faciendæ animæ cauſalem rationem Deus inſeruit, cùm ſexto die fecit hominem ad imaginem ſuam: cauſam ſcilicet rationemque præfigens, ſecundùm quam cum poſt illos ſeptem dies faceret, vt videlicet corporis eius cauſalem rationem in natura terræ, animæ autem in natura illius diei creaſſe credatur? Sed quid aliud dicitur, cùm hoc dicitur, niſi Angelicum ſpiritum quaſi parentem eſſe animæ humanæ, ſi ſic in illo eſt animæ humanæ creandæ præcondita ratio, ſicut in homine, futuræ prolis ſuæ? vt corporum quidem humanorum parentes homines, animarum autem Angeli; Creator verò & animarum & corporum, Deus: ſed corporum ex hominibus, animarum ex Angelis: aut prioris corporis ex terra, & prioris animæ ex angelica natura, vbi rationes eorum cauſales præfixerat, quando primitus fecit hominem, in iis quæ ſimul omnia creauit: deinceps verò iam homines ex hominibus, corpus ex corpore, animam ex anima? Durum eſt hoc, Angeli, aut Angelorum filiam dicere eſſe animam, ſed multo durius, cœli corporei: quanto magis ergo maris & terræ? multo minus igitur in aliqua corporali creatura, cauſalis animæ ratio præcondita eſt, cùm faceret Deus hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam, antequam eum ſuo tempore de limo formatum flatu animaret, ſi abſurdè creditur animam cauſaliter in natura Angelica condidiſſe. *Multa proſequitur in hác rem inquirens & dubius, quò remitto lectorem, ne prolixitate animum eius obruam.* NOVVM ARGVMENTVM, *&c. quo aſſerit diſcentias, reminiſcentias eſſe. Philoponus lib. 1. de Anima ſic exponit:* Anima ratione prædita habet rationes rerum ſuæ ſubſtantiæ impreſſas, & quaſi conſubſtantiatas; ſed dum Anima corpori inſeritur, notiones iſtæ ſub materia oppreſſæ, ſicut ſcintillæ obrutæ cinere celantur, ſed ſicut effoſſo parum cinere, ſcintilla ſtatim emicat, quam non facit effodiens, ſed tantum remouet prohibens: Sic & opinio à ſenſu excitata, eorum quæ ſunt, rationes proponit. Sic & præceptores, vt Platonici dicunt, non nobis cognitionem ingerunt, ſed in nobis abſconditam exſuſcitant & demonſtrant. *Cebes in ſua tabula fingit iuxta portam, qua turba Animarum mundum tunc inferiorem ingreditur, ficto vultu, ſolio ſedentem impoſturam, quæ omnes homines ſeducit, & eis poculum erroris & ignorantiæ propinat, quâ potâ plus minuſue ignorantes veniunt in vitam.*

5. Animam Hermogenes de materia eductam mentitus eſt. De Ani. cap. 1. in p.

DE ſolo cenſu animæ congreſſus Hermogeni, quatenus & iſtum ex materiæ potius ſuggeſtu, quàm ex Dei flatu conſtitiſſe præſumpſit; nunc ad reliquas conuerſus quæſtiones, plurimùm videbor cum Philoſophis dimicaturus.

ANIMA. V. SCHOL.

CENSV ANIMÆ. *Id. origine, & vnde orta cenſeatur.* A *Aug. to. 3. lib. 7. de Gen. ad lit. negat de* August. *materia creatam animam, ſed de nihilo dicit à Deo productam:* De anima quam Deus inſpirauit homini, ſufflando in eius faciem, nihil confirmo, niſi quia ex Deo ſic eſt, vt non ſit ſubſtantia Dei, & ſic incorporea, vt non ſit corpus, ſed ſpiritus, non de ſubſtantia Dei genitus, nec de ſubſtantia Dei procedens, ſed factus à Deo. Nec ita factus, vt in eius naturam, natura vlla corporis, vel irrationalis animæ verteretur, ac per hoc de nihilo. CONGRESSVS HERMOGENI. *Subaudi,* ſum; *Iam diſputaui* B *cum Hermogene; vel congreſſus. Id. diſputatio particularis, iam nobis fuit cum eo, quo indicat præter hunc de anima librum, alium contra Hermogenem ſpecialiter ſcripſiſſe de cenſu, id eſt de origine Animæ. Id cap. 3. de anima indicat dicens:* Vna iam congreſſione deciſa aduerſus Hermogenem, vt præfati ſumus, qui animam ex Dei flatu, non ex materia vindicamus. *Et rurſum cap. 11.* SVGGESTV. *Tertul. ſuggeſtum modo ſumit pro edito & eminenti loco, quaſi de ſpecula, ſicut, ait, animam exeuntem de corpore ex* Maiore ſuggeſtu enuntiare quæ videt. *Modò pro ornatu & apparatu. Hîc autem opponit* ſuggeſtum, flatui; *Quod Hermogenes materiam fingens coæternam Deo, mundum condiderit ſuggerente & ſubminiſtrante res omnes materia, proindeque & ipſam hominis animam.*

6. Et de Ani. cap. 11. à p.

CÆterùm aduerſus Hermogenem, qui eam ex materia, non ex Dei flatu contendit, flatum propriè tuemur. Ille enim, aduerſus ipſius ſcripturæ fidem, flatum in ſpiritum vertit: vt dum incredibile eſt, ſpiritum Dei in delictum, & mox in iudicium deuenire, ex materia potius anima credatur, quàm ex Dei ſpiritu.

ANIMA. VI. SCHOL.

FLATVM IN SPIRITVM. *Notat Hermogenem* C *ſcripturæ corruptorem, qui ſpiritum pro flatu legat. Flatu enim factus eſt homo in animam viuentem. Et ſcriptura ſatis declarat differentiam animæ & ſpiritus. Gen. 2. vbi eſt ſermo de anima πνοὴν, legitur, & non πνεῦμα, vt ſcripſit Hermogenes. In Hebræo autem flatus potius & ſpiraculum, quàm ſpiritus intelligendus eſt. Aug. 13. de Ciuit. c. 24. cum dixiſſet ex Ioannis 20. Chriſtum inſufflaſſe dando Spiritum ſanctum Apoſtolis:* Semper, inquit, iſte Spiritus in Scripturis 6. Aug. ſanctis Græco vocabulo πνεῦμα, dicitur, ſicut eum & hoc loco Dominus appellauit, quando eum corporali ſui oris flatu ſignificans, diſcipulis ſuis D dedit: & locis omnibus diuinorum eloquiorum non mihi aliter vnquam nuncupatus occurrit. Hic vero vbi legitur, &c. Inſufflauit ſiue inſpirauit in faciem eius ſpiritum vitæ: non ait Græcus πνεῦμα, quod ſolet dici Spiritus Sanctus; ſed πνοὴν, quod nomen in creatura, quàm in creatore frequentius legitur: Vnde nonnulli etiam Latini, *Vt Tertul.* propter differentiam hoc vocabulum non ſpiritum, ſed flatum appellare maluerunt. VT DVM INCREDIBILE, &c. *Id. non quod Hermogenes, Philaſtrius, & ſimiles, Geneſim non admittant, ſed quò facilius, credibile ſuadeant, animam de materia, quam ſpiritum Dei, id eſt de Deo productum, in peccatum, & per hoc in iudicium labi. Supponunt igitur, ante inſufflatum Spiritum Dei, ſpiritum inquam gratiæ inſpiratum, iam animatum puluerem & limum humanâ animâ de materiâ productâ. Vnde nec homo ſine ea appellatus eſſet, vt notat Auguſtinus loco præcitato, ſic obiiciens pro ipſis, eoſque refellens:* Sed enim Dei Aug. flatus, inquiunt, Dei ore exiſſe intelligitur; quem ſi animam crediderimus, conſequens erit, vt eiuſdem fateamur eſſe ſubſtantiæ, paremque illius Sapientiæ quæ dicit: Ego ex ore altiſſimi prodiui. Non quidem dixit ſapientia, ore Dei efflatam ſe fuiſſe; ſed ex eius ore prodiſſe. Sicut autem nos poſſumus, non de noſtra qua homines ſumus, ſed de iſto aëre circumfuſo, quem ſpirando ac reſpirando ducimus ac reducimus, flatum facere, cum ſufflamus: ita omnipotens Deus non de ſua natura, neque de ſubiacenti creatura, ſed etiam de nihilo potuit facere flatum, quem corpori hominis inſerendo inſpiraſſe, vel inſufflaſſe, conuenientiſſimè dictus eſt, incorporeus incorporeum; ſed immutabilis mutabilem, quia non creatus creatum.

7. Anima ex Dei flatu nata & facta, contra Platonem. De Ani. cap. 3. in fin. & 4. in p.

VNa iam congreſſione deciſa aduerſus Hermogenem, vt præfati ſumus; quia animam ex Dei flatu, non ex materia vindicamus; muniti & illic diuinæ determinationis inob-
a Gen. 2. 7. ſcurabili regula, [a] *Et flauit, inquit, Deus flatum vitæ in faciem hominis, & factus eſt homo in animam viuam,* Vtique ex Dei flatu, de iſto nihil amplius reuoluendum; habet ſuum titulum; & ſuum hæreticum. Cœteris hinc exordium inducam. Poſt definitionem cenſus, quæſtionem ſtatus patitur. Conſequens enim eſt, vt ex Dei flatu animam profeſſi, initium ei deputemus. Hoc Plato excludit, innatam & infectam animam volens: & natam autem docemus, & factam, ex initij conſtitutione. Nec ſtatim errauimus, vtrumque dicentes; quia ſcilicet aliud ſit natum, aliud factum, vtpote illud animalibus competens. Differen-

tiæ autem, ſua habendo loca & tempora, habent aliquando & paſſiuitatis commercia. Capit itaque & facturam dici generari, pro in eſſe poni, ſiquidem omne quod quoquo modo accipit eſſe, generatur. Nam & factor ipſe, parens facti poteſt dici; ſic & Plato vtitur. Igitur quantum ad fidem noſtram, factæ natæue animæ, depulſa eſt philoſophi opinio, auctoritate prophetiæ quoque.

ANIMA. VII. SCHOL.

DETERMINATIONIS INOBSCVRABILI A REGVLA. *Id. clara patenti, & quæ nidoribus Philoſophicis, vt paulò ſupra dicit, infuſcari non poteſt; adeo liquidè animam, Dei flatum, ſeu ex Dei afflatu productam teſtatur.* HABET SVVM TITVLVM, &c. *Iterum tangit librum ſuum inſcriptum de Cenſu Animæ, qui contra* ſuum hæreticum *Hermogenem ſcilicet, ſcriptus eſt.* DEFINITIONEM CENSVS. *Id. originis.* STATVS. *Id. quid ſit, & qualis ſit anima quærendum eſt.* INITIVM, &c. *Quia anima æterna non eſt, vt voluit Plato innatam & infectam, vt aſſerit in Phædro, licet contrarium dicat in Timæo; vt notat Beda lib. de mundi cœl. & terreſtr. conſtit.* B Vtrumque Plato aſſerit illam eſſe, diuerſis tamen reſpectibus. Generatam enim vult illam intelligi in Timæo, vbi dicit, præſtantiſſima à præſtantiſſimo facta eſt, &c. Non generatam verò innuit, in Phœdro cum dicit, anima nec nata, & ideo æterna. *Conciliat autem hanc contrarietatem. Ingeneratam quidem, quod omnia generata, compoſita ex partibus, excepto mundo, naturaliter diſſoluantur. Vnde cum anima ſit ſimplex, nec compoſita, nec diſſoluenda, ingenerata dicitur. Rurſum generatam dicit, quod iuxta multos præiacentem habuerit materiam,* C *Hilen quod licet nuſquam Plato teſtetur, nuſquam tamen contradicit. Contra errorem aſſerentium animas ab æterno fuiſſe, legendus Aug.* 10. *de Ciuit. c.* 31. *vbi concludit:* Aug. Cur non potius diuinitati credimus de his rebus, quas humano ingenio perueſtigare non poſſumus, quæ animam quoque ipſam non Deo coæternam, ſed creatam dicit eſſe, quæ non erat? *Tum de anima futura in æternum beata, licet beatitudinem ab æterno non habuerit;* Si aliquid in illa, quod ex æterno non fuit, eſſe cœpit ex tempore; cur non fieri potuit, vt ipſa eſſet ex tempore, quæ antea non fuiſſet? deinde beatitudo quoque eius poſt experimentum malorum firmior, & ſine fine manſura, ſicut iſte confitetur, proculdubio cœpit ex tempore, & tamen ſemper erit. Illa igitur omnis argumentatio diſſoluta eſt, qua putatur nihil eſſe poſſe ſine fine temporis, niſi quod initium non habet temporis. Inuenta eſt enim animæ beatitudo, quæ cum initium temporis habuerit, finem temporis non habebit. S. Aug.

PASSIVITATIS COMMERCIA. *Id. ius paſſim reciprocandi; vt differentia, pro diuerſis circunſtantiis, quaſi inter ſe non differentes, altera pro altera promiſcuè ſumantur. Et licet* natum *propriè animali conueniat,* & factum, *Omni rei vndecumque producta, natum tamen pro facto, & factum pro nato ſumitur.* CAPIT ITAQVE, &c. *Id. Vt ſæpè ipſe vſurpat, patitur ſic dici, poteſt ſic efferri, nil prohibet ſic loqui.* SIC PLATO, &c. *Lib. de ente, ſiue contra Sophiſtas.* Quoties quid antea non erat, in eſſentiam, ſeu in eſſe quis perducit, quod agit, facere; quod agitur, fieri dicemus. AVTHORITATE PROPHETIÆ. *Aug. lib.* 10. *de Ciuit. c.* 31. *iiſdem penè verbis concludit de anima creata.* Quapropter diuinæ authoritati, humana cedat infirmitas. S. Aug. *Per prophetiam, intelligit proculdubio Eſai* 57. *iuxta* 70. Spiritus à me egredietur: & flatum omnem ego feci. *Quem locum citat & Auguſtinus* 13. *de Ciuit. c.* 24. Hoc, inquit, S. Aug. eſt in Græco etiam illo loco apud Eſaiam, vbi Deus dicit: omnem flatum ego feci; omnem animam ſine dubitatione ſignificans.

8. *Animæ demonſtratio, & definitio, à Deo ſolo, Chriſtiano quærenda eſt. De Ani. cap.* 1. *in fin.*

INterea in iſto tenebroſiore carcere ſæculi, inter ſuos Cebetas, & ſuos Phædonas, ſi quid de anima examinandum eſt, ad Dei regulas dirigat. Certè nullum alium potiorem animæ demonſtratorem, quàm auctorem reperiet. à Deo diſcat, quod à Deo habeat; aut nec ab alio, ſi nec à Deo. Quis enim reuelabit quod Deus texit? inde ſciſcitandum eſt, vnde & ignorare tutiſſimum eſt. præſtat per Deum neſcire, quia non reuelauerit, quàm per hominem ſcire, quia ipſe præſumpſerit. S. Aug.

ANIMA. VIII. SCHOL.

TENEBROSIORE, &c. *Opponit horridiorem Martyrum carcerem, carceri Socratis, de quo initio eiuſdem capitis:* Etiam in carcere Socratis, de animæ ſtatu velitatum eſt. SÆCVLI. *Id. Poteſtatum & Tyrannorum ſæculi, vt patet ex præcedentibus:* Non vnius vrbis, ſed vniuerſi orbis iniquam ſententiam ſuſtinens pro nomine veritatis. INTER SVOS CEBETAS, &c. Suos, *Non ad Martyres, patibulo, vel igni addictos, referendum; ſed ad Socratem, cuius diſcipuli fuere Cebes & Phædon. Plato enim inſcripſit diſputationem Socratis de anima, titulo Phædonis, & inter eos, qui Socrati aderant de immortalitate animæ diſputanti, ſic ait,* Aderant peregrini Simmias, Thebanus & Cebes, & Phædondes. *Vel per carcerem tenebroſiorem ſæculi, intellige hanc vitam ſæcularem & mundanam, in qua multi magis, ſecundum* ſuos Cebetas, &c. *Id. ſecundum Philoſophos, & rationis regulam, quàm Dei & fidei & ſcripturæ, benè de animæ immortalitate ſentiunt.* CERTE NVLLVM ALIVM, &c. *Ambroſius de animæ dignitate loquens in cap.* 12. *Luc.* Idoneus, inquit, tui operis æſtimator, &c. *Et Euſeb. Gall. Homil.* 2. *de Symbolo,* Quàm pretioſus ſis, ſi factori fortè non credis, interroga redemptorem. QVIS REVELABIT, &c. *Chryſol. ſer.* 59. Quod ſcire licet, diſcutere non licet; credere conuenit, non conuenit perſcrutari. *Et ſer.* 141. *in med. ex Pſal.* 32. *omnia opera eius in fide.* Fide percipe, quia nec minima quidem opera Dei aſſequi poteris ſine fide, dicente ſcriptura, omnia opera eius in fide. E Sed tu hîc totum vis de ratione conſtare, vbi totum conſiſtit in fide; quod tamen non ſine ratione ſubſiſtit, ſed ratione Dei, non tuâ homo. Quid tam rationabile, niſi vt Deus quidquid voluerit, poſſit? qui quod vult non poteſt, Deus non eſt. S. Aug. *Aug. libro* 3. *de lib. arbit. cap.* 21. *vbi tractabat de origine animæ.* Aut, inquit, nondum iſta quæſtio à diuinorum librorum Catholicis tractatoribus, pro merito ſuæ

tra Valent. c. 12. ſigillarium ſumit, pro imagine: Sigillarium extrinſecus quoque inornarent. *Et ibid. c. 18.* A qua occultò, nihil ſentiens eius, & velut ſigillario extrinſecus ductu in omnem operationem mouebatur. *Imagunculas intelligit, quæ occulto artificio, & neruis, ac fidibus hinc inde mouentur, quaſi animata eſſent, oculos, labia, manus, pedes, totum corpus circumagendo. Ariſtoteles lib. de mundo cap. 6. Deum animam mundi, iuxta Poëtam etiam & mentem, totam infuſam per artus molem hanc agitantem inducit, vt Microcoſmon, ſuum inquam corpus anima mouet.* Illud diuinitati maximè conſentaneum, vt formas rerum omnium citra difficultatem ſimplicique motu abſoluat: non ſecus atque illi machinatores ſolent, qui inſtrumento vno demittendo, multos & varios effectus edunt: aut vt illi præſtigiatores faciunt, quos Neuroſpaſtas ob id appellant, quod imagunculas animatas eſſe, fidiculis ductitandis mentiuntur: qui cum funiculum ipſi, aut neruum adduxerunt, cieri ceruicem, & manum, quaſi animantis ſimulachri, humerumque identidem & oculum faciunt, interdum etiam omnia membra Idque quadam cum venuſtate & æquabilitate motus. Hoc igitur modo, natura diuina, ab vno eodemque ſimplici motu primo, vim ſuam immittit in ea quæ ſunt primò continentia, in eaque ſubinde quæ longius, atque longius abſunt, quòd permeauerit per vniuerſa. *Nec ineptè corporis humani ſuperficies horologio comparabitur; cuius latentia libramenta rotarumque reuolubiles motus, horas ſingulas in ſuperficie per circumlatam acum veluti ſigillatas indigitant;* Sigillario motu intus agitante, ſuperficiem.

2. *Anima eadem, per corpus corporalia, per ſpiritum ſpiritalia ſentit, & intelligit; cui ſentire, & intelligere idem eſt. De Ani. cap. 18. circa m.*

ET nunc ad differentiam ſenſualium & intellectualium, non aliud admittimus, quàm rerum diuerſitates: corporalium, & ſpiritualium; viſibilium, & inuiſibilium; publicatarum, & arcanarum; quòd illæ ſenſui, iſtæ intellectui adtribuantur; apud animam tamen, & iſtis, & illis, obſequio deputatis, quæ perinde per corpus, corporalia ſentiat; quemadmodum per animum, incorporalia intelligat; ſaluo eo, vt etiam ſentiat, dum intelligit: Non enim & ſentire, intelligere eſt; & intelligere, ſentire eſt? Aut quid erit ſenſus, niſi eius rei, quæ ſentitur, intellectus? quid erit intellectus, niſi eius rei quæ intelligitur, ſenſus? Vnde iſta tormenta cruciandæ ſimplicitatis, & ſuſpendendæ veritatis? Quis mihi exhibebit ſenſum, non intelligentem quod ſentit? aut intellectum non ſentientem quod intelligit? vt probet alterum ſine altero poſſe? Si corporalia quidem ſentiuntur, incorporalia verò intelliguntur; rerum genera diuerſa ſunt, non domicilia ſenſus, & intellectus; id eſt, non anima, & animus. Denique, à quo ſentiuntur corporalia? Si ab animo, ergo iam & ſenſualis eſt animus, non tantùm intellectualis. nam dum intelligit, ſentit; quia ſi non ſentit, nec intelligit. Si verò ab anima corporalia ſentiuntur, iam ergo intellectualis eſt vis animæ, non tantum ſenſualis. nam dum ſentit, intelligit: quia ſi non intelligit, nec ſentit. Proinde, à quo intelliguntur incorporalia? ſi ab animo, vbi erit anima? ſi ab anima, vbi erit animus? Quæ enim diſtant, abeſſe inuicem debent, cùm ſuis muneribus operantur. Putabis quidem abeſſe animum ab anima, ſi quando animo ita afficimur, vt neſciamus nos vidiſſe quid, vel audiſſe, quia alibi fuerit animus; adeò contendam, immò ipſam animam nec vidiſſe, nec audiſſe, quia alibi fuerit cum ſua vi, id eſt animo. Nam & quum dementit homo, dementit anima; non peregrinante, ſed compatiente tunc animo.

ANIMÆ VIS. II. SCHOL.

AD DIFFERENTIAM SENSVALIVM, &c. *Toto hoc capite probat ſenſum & intellectum idem eſſe, & animum ab anima eſſentialiter non differre; contra eos qui putabant, per animam percipi corporalia, per animum intellectualia, & diſputat contra aliquos, partes animæ diſtinguentes, qui, rationalem partem, vel omnino ſeparabant ab irrationali & ſenſitiua, vel animam rationalem tantùm aſſiſtentem corpori, non autem informantem aſſerebant. Itaque concludit Tertul. contra eos, qui omnino diſtinguebant ſpiritum, ſiue animum ab anima, dicenteſque res diuerſas cognoſci, per diuerſa omnino principia, Spiritales, per ſpiritalia; corporales per corporalia; & concludit, ſenſus & intellectus domicilia non diſtingui. Non quòd domicilia, intelligat organa, ſeu potentias ſentiendi, & intelligendi; ſed fundamenta, radices & fontes iſtarum operationum. Notandum ergo, quoties ſenſum & intellectum, eumdem eſſe dicit, eumdem intelligere radicaliter, non formaliter, ſeu inſtrumentaliter. Eadem eſt enim radix & principium intelligendi, & ſentiendi, anima.* VNDE ISTA TORMENTA. *Ambr. lib. 1. de fide cap. 3. vocat* Tormenta quæſtionum. *Et Aug. lib. 1. cont. Iul.* Neſcio quas anſas, atque vncos, arte neſcio cuius perplexitatis inſeritis, ne ſimplicia pateant, & clara luceant. (S. Aug.) *Quaſi diceret Tertul. quid tot nexibus diuiſionum inutilium, nudam & ſimplicem torquetis veritatem, quaſi idem non ſit animus intelligens, & anima ſentiens? aut ſentire poſſit & percipere anima, quod non intelligat? aut animus intelligere quod non ſentiat?* DVM INTELLIGIT, SENTIT. *Vnde & iudicanti & æſtimanti dicimus, quid ſentis? & vt intra probet nec animam quidquam ſentire niſi aduertat quod ſentit, & ſe ſenſiſſe intelligat; dat exemplum hominis vehementer affecti & applicati meditationi, vt oculo videns amicum, non videat, non ſentiat, quia ſe ſentire non intelligat & aduertat; animo ſcilicet, qui eſt vis animæ, alibi intento.* CVM DEMENTIT HOMO, *&c. Id. cùm alienatur à mente: qui diſtinguebant animum ab anima, dicebant peregrinari animum in demente remanente anima. Sic Lact. lib. 7. cap. 12.* Aliud, inquit, eſt quo viuimus, aliud quo cogitamus: nam dormientium mens, non anima ſopitur: & in furioſis mens extinguitur, anima manet: & ideo non exanimes, ſed amentes vocantur.

Omniloquium.

3. Animæ inditum naturæ lumen, literas omnes, & ſcientias præcedit. De Teſtim. Ani. cap. 5. in. m.

QVi eiuſmodi eruptiones animæ non putauit doctrinam eſſe naturæ congenitæ, & ingenitæ conſcientiæ tacita commiſſa, dicet potius diuentilatis in vulgus opinionibus publicatarum literarum vſum iam & quaſi vitium corroboratum taliter ſermocinandi. Certè prior anima, quàm litera; & prior ſermo, quàm liber; & prior ſenſus, quàm ſtilus; & prior homo ipſe, quàm philoſophus, & poëta. Nunquid ergo credendum eſt, ante literaturam, & diuulgationem eius, mutos ab huiuſmodi pronuntiationibus homines vixiſſe? Nemo Deum, & bonitatem eius, nemo mortem, nemo inferos loquebatur: mendicabat ſermo, opinor; immò nec vllus eſſe poterat, ceſſantibus etiam tunc, ſine quibus etiam hodie beatior, & locupletior, & prudentior eſſe non poteſt; ſi ea quæ tam facilia, tam aſſidua, tam proxima hodie ſunt, in ipſis quodammodo labiis parta, retro non fuerunt, antequam literæ in ſæculo germinaſſent, antequam Mercurius (opinor) natus fuiſſet. Et vnde ordo ipſis literis contingit, noſſe, & in vſum loquelæ diſſeminare, quæ nulla vnquam mens conceperat, aut lingua protulerat, aut auris exceperat?

ANIMÆ VIS. III. SCHOL.

ERVPTIONES ANIMÆ. *Egerat prius de inditis à Deo, natura, & anima primis principiis, quibus* Ab aduerſario circumuenta, ſui meminit authoris; *Vt Deum naturaliter agnoſcat, ad eumque ſtatim recurrat in aduerſis. Hos impetus vocat* TACITA COMMISSA. *Commiſſum, hic intelligit naturæ creditum, ſeu mandatum & præceptum naturale. Sic Cicero lib. 6. Epiſt.* Rem magnam, difficilemque commiſit. *Eſt igitur tacita naturæ lex.* DICET POTIVS, &c. *Id. qui negat hanc naturæ legem, dictas eruptiones animæ cenſebit imputandas præcedentibus literis, vſui & vitio loquendi corroboratis.* CERTE PRIOR, &c. *Id. libros omnes & literas præceſſit anima ipſa literarum inuentrix, & lingua vſus præextitit libris, & prior eſt homo rationalis, quàm fiat Philoſophus.* ANTEQVAM MERCVRIVS. *Aug. lib. 7. de Ciuit. c. 14.* Ideo Mercurius, quaſi medius currens dicitur appellatus, quod ſermo currat inter homines medius, &c. *Budæus & Turnebus Logion vocant Mercurium, quaſi ſtudiorum, literarum & eloquentiæ præſidem. Et Naz. in orat. 1. in Iul. in eum inuehitur, quod Chriſtianis liberalium artium ſtudia prohibuiſſet.* Quis Mercurius Logius, tibi hoc in mentem induxit? *Cæterum vel non ſibi conſtat Tertul. hic primum innuens litterarum inuentorem Mercurium, cum Apol. c. 10. id adſcribat Saturno; vel quod probabilius eſt iuxta Plinium, Higinum, alioſque referentes diuerſis authoribus, diuerſas literas, diuerſimodè ſenſit in variis locis. Certè Diodorus, ſcribit Mercurium Ægyptium huius nominis quintum, literarum authorem fuiſſe. Alij cum Plinio primas Aſſyriis tribuunt literas, & ab his ad Phœnices in Ægyptum & Græciam, à Græcis ad Latinos deriuatas. Joſephus in Antiq. Iud. ſcribit in duabus columnis ſcriptam fuiſſe rerum cœleſtium diſciplinam à filiis Seth: quarum lapideam aſſerit ad ſuum vſque tempus in Syria perſtitiſſe. Euſebius autem in præp. Euang. multis argumentis probat tradita primùm eſſe ab Hebræis literarum elementa.* ET VNDE, &c. NOSSE. *Sic conſtruendum. Et noſſe, id eſt vnde iſta notitia venit, quomodo & vnde fluxit ordo literarum? vnde didicit homo iiſdem literarum ſeminibus certo ordine ſparſis, nomina & verba formanda, loquelamque concinnandam, ſi quomodo id agendum ſit, nulla prius mens conceperit, lingua dictârit, auris audierit?*

A B

5. Aug.

* 4. *Animæ innata ſunt ſapientiæ ſemina, ſubſtantialiter æqualia in omnibus; licet diuerſa, pro diuerſitate organi, loci, caſus, informationis, &c. De An. cap. 20. per totum.*

ET hîc itaque concludimus, omnia naturalia animæ, vt ſubſtantiua eius, ipſi ineſſe, & cum ipſa procedere, atque proficere, ex quo ipſa cenſetur. Sicut & Seneca ſæpè noſter: Inſita ſunt nobis omnium artium & ætatum ſemina; magiſterque ex occulto Deus producit ingenia. ex ſeminibus ſcilicet inſitis, & occultis per infantiam, quæ ſunt & intellectus. ex his enim producuntur ingenia. Porro, vt frugum ſeminibus vna generis cuiuſque forma eſt, proceſſus tamen varij; alia integro ſtatu euadunt, alia etiam meliora reſpondent, alia degenerant, pro conditione cœli, & ſoli; pro ratione operis & curæ; pro temporum euentu, pro licentia caſuum: ita & animam licebit, ſemine vniformem, fœtu multiformem. nam & hîc etiam de locis intereſt. Thebis hebetes & brutos naſci relatum eſt; Athenis ſapiendi dicendique acutiſſimos; vbi penes Colytum, pueri menſe citius eloquuntur, præcoce lingua. Siquidem & Plato in Timæo, Mineruam adfirmat, cùm vrbem illam moliretur, nihil aliud quàm regionis naturam proſpexiſſe, talia ingenia pollicitam. Vnde & ipſe in legibus, Megillo, & Cliniæ præcipit, condendæ ciuitati locum procurare. Sed Empedocles, cauſam argutæ indolis, & obtuſæ, in ſanguinis qualitate conſtituit; perfectum, ac profectum de doctrina diſciplinaque deducit. Tamen vulgata iam res eſt gentilium proprietatum. Comici Phrygas timidos illudunt; Salluſtius vanos Mauros, & feroces Dalmatas pulſat; [a] *Mendaces Cretas* etiam Apoſtolus inurit. Fortaſſean & de corpore, & de valetudine aliquid accedat. opimitas ſapientiam impedit, exilitas expedit, paralyſis mentem prodigit, phtiſis ſeruat. quanto magis de accidentibus habebuntur, quæ citra corpulentiam & valentiam, vel acuunt,

a Tit. 1. 12.

vel obtundunt. acuunt doctrinæ, diſciplinæ, artes, & experientia, negotia, ſtudia. obtundunt inſcitiæ, ignauiæ, deſidiæ, libidines, inexperientiæ, otia, vitia. Super hæc, ſi & alia, quæ præſunt poteſtates. enim-verò præſunt, ſecundùm nos quidem Deus Dominus, & diabolus æmulus; ſecundùm communem autem opinionem prouidentiæ, fatum, & neceſſitas, & fortunæ, arbitrij libertas. nam hæc, & philoſophi diſtinguunt, & nos ſecundùm fidem diſſerenda ſuo iam vouimus titulo. Apparet quanta ſint quæ vnam animæ naturam variè collocarint, vt vulgo naturæ deputentur, quando non ſpecies ſint, ſed ſortes naturæ & ſubſtantiæ vnius, illius ſcilicet quam Deus in Adam contulit, & matricem omnium fecit: atque adeò ſortes erunt, non ſpecies ſubſtantiæ vnius, id eſt varietas iſta moralis, quanta nunc eſt, tanta non fuerit in ipſo principe generis Adam. Debuerant enim fuiſſe hæc omnia in illo, vt in fonte naturæ: atque inde cum tota varietate manaſſe, ſi varietas naturæ fuiſſet.

ANIMÆ VIS. IV. SCHOL.

EX QVO IPSA CENSETVR. *Animæ intellectus, ſenſus, cæteraque omnia principia ab eodem Deo indita, ex quo ipſa cenſetur, id. ex quo & à quo ipſa facta eſt, & ducit originem.* SENECA SÆPE NOSTER. *Quia in pleriſque cum Chriſtianis ſentit. Senecam Hieronymus inſerit Catalogo ſcriptorum Eccleſiaſticorum, quòd legerentur à multis Epiſtolæ Pauli ad Senecam, & Senecæ ad Paulum. Cui ſuffragatur Auguſtinus 6. de Ciuit. c. 10. eum contemporaneum Apoſtolis, fabuloſorùque Deorum reprehenſorem refert fusè, his verbis eum Varroni præferens.* Aug. Libertas ſanè quæ huic defuit, ne iſtam vrbanam Theologiam theatricæ ſimillimam, apertè ſicut illam reprehendere auderet, Annæo Senecæ, quem nonnullis indiciis inuenimus Apoſtolorũ noſtrorum claruiſſe temporibus, non quidem ex toto, verum ex aliqua parte non defuit. Affuit enim ſcribenti, viuenti defuit, &c. Cum enim de ſimulachris ageret, ſacros, inquit, immortales, inuiolabileſque Deos in materia viliſſima atque ignobili dedicant, habitus illis hominum, ferarumque & piſcium; quidam vero mixto ſexu diuerſis corporibus induunt. Numina vocant, quæ ſi ſpiritu accepto ſubito occurrerent, monſtra haberentur. Aug. *Et to. 2. ep. 54. ad Macedonium* merito ait Seneca, qui temporibus Apoſtolorum fuit, cuius etiam quædam ad Paulum Apoſtolum leguntur epiſtolæ; omnes odit qui malos odit: Et tamen ideo diligendi ſunt mali, vt non ſint mali: quemadmodum non vt permaneant, ſed vt ſanentur, à Medicis diliguntur ægroti. *Quin & Concilium Turon. 2. cap. 15. arguens Laicos adulteros, adulterium de aliis ſuſpicantes, citauit Senecam.* Hoc quod de ſe ſciunt, in aliis ſuſpicantur; ſicut, ait Seneca, potiſſimum in eo vitium eſſe, qui in id quod inſanit, cæteros putat furere. *Cæterum reſpexit author noſter ad locum Senecæ 4. de beneſ. c. 6. vbi cum Deo retuliſſet, eo Magiſtro doctos nos carmen inconditum calamo cantare*, tot artes, inquit, tot vocum varietates, tot ſonos, alios ſpiritu noſtro, alios externo, cantus edituros commentus eſt. Neque enim noſtra, iſta quæ inuenimus, dixeris; non magis quam quod creſcimus, quam quod ad conſtitutum temporis, ſua corpori officia reſpondent, &c. *Et concludit*, Inſita ſunt nobis omnium ætatum, omniumque artium ſemina, magiſterque ex occulto Deus producit ingenia. EX SEMINIBVS, *&c. Non hoc habet Seneca, quem in ſuum errorem de Anima ex traduce ſemine, traducere conatur, corporalia enim tantum ex ſemine deducit, non animas*, 8. *quæſt.* 29 in ſemine omnis futuri hominis ratio comprehenſa eſt, & legem barbæ & canorum, nondum natus infans habet; totius enim corporis *nota, corporis, non autem vt hic Tertull.* QVÆ SVNT ET INTELLECTVS. Et ſequentis ætatis in paruo occultoque lineamenta ſunt. SEMINÆ VNIFORMEM. *Id etiam pertinet ad errorem de Anima ex traduce* THEBIS HEBETES. *Thebas accipe Bœotiæ. Inde prouerbiũ*, Sus Bœotica. *Quod torquetur in pingue ingenium. Sic Dionyſius Halicarnaſſeus* Athenienſes acuti, loquaces, prudentes; Iones molles, remiſſi: Bœotij ſtupidi *Inde Horat. lib. 2. epiſt. 1.* Bœotium in craſſo iurares aëre natum. *Per Synecdochem Tertul. ſumit Thebanos pro Bœotiis.* ATHENIS. *Plato Dial. 1. de leg. vocat Ciuitatem eloquentia, & multi ſermonis ſtudioſam.* PENES COLYTVM. *id. apud. Fuit patria Platonis eloquentiſſimi; iuxta Laertium in eius vita præcocem memorat, & præproperam puerorũ vix vnius menſis linguam, quod non ſine aliqua exaggeratione dixiſſe credendus eſt. Philoſtratus lib. 2. in Alexandro Sophiſta; ſcribit Herodem donaſſe Alexandro inter alia duos pueros Colytenſes, ob loquacitatem feſtinam.* MINERVAM, *&c. Sic Plato in Timæo Athenienſibus loquitur.* Hac exornatione priorem veſtram vrbem ſepſit, honeſtauitque Numen illud quod condidit, electo ſalubri, ſubtiliumque ingeniorum, & prudentiæ feraci loco. Quippe bellicoſa & ſapiens Dea, regionem talem cenſuit eligendam, quæ eſſet ſui ſimiles homines editura. *Idem Plato ibidem notat*, mores pro cœli regionibus temperari. MEGILLO ET CLINIÆ. *Lib. 6. Dial. de legibus, Plato interlocutores ponit Cliniam Cretenſem, Megillum Lacedæmonium & Athenienſem hoſpitem: 4. autem de legibus, Cliniam & Megillum inducit, locum ſalubrem eligentes, non tam corporis valetudini, quàm virtutis contra vitia robori conſulentes.* SANGVINIS QVALITATE. *Empedocles ingenium cuiuſque coniectabat ex circumcordiali ſanguine, vt & meminit Tertul. ſupra cap. 15. ſic enim Empedocles:* Sanguine cordis enim noſter viget intellectus. PERFECTVM AC PROFECTVM, *&c. Indolem diſtinguit, ſeu naturam arguti ingenij, ab eius profectu, & perfectione. Primum à ſanguinis qualitate, poſtremum à doctrina & inſtitutione.* VVLGATA GENTILIVM, *&c. in prouerbium abiit, patriæ, & Gentis qualitas.* COMICI PHRYGAS. *Euripides in Oreſte.* Neminem Phrygem metuo. Quales poſſint eſſe Curatores ſpeculorum & vnguentorum. *Tales enim, & muliebria curantes, molles, effœminati, proindeque timidi. Hinc Phryges ſerui, iuxta Suidam ignauiores, quos timor verberum facit diligentiores. Hinc Æneid. 12.*

da ſternere corpus
Semiuiri Phrygis, & fœdare in puluere crines
Vibratos calido ferro myrrhaque madentes.

VANOS MAVROS. *Mauritania à Romanis ſubacta teſte Strabone & Herodiano, Numidia dicta. Saluſt. in bello Iugurt.* Vulgus, vti plerumque ſolet, & maximè Numidarum, ingenio mobili, ſeditioſum atque diſcordioſum erat, cupidum nouarum

terum, quieti & otio aduerſum. *Et Ammianus Marcell.* dicit voraces militarium faſtus, & ſtabiles Gentes Mauricas. FEROCES DALMATAS. *Florus vocat* efferum genus & Syluicolum addictum latrociniis MENDACES CRETAS *ad Tit. 1. ex Epimenide hauſit Apoſtolus quem vocat,* Proprium ipſorum prophetam. *Quia referente in eundem locum D. Thoma*, propriè deſcripſit eorum conditiones. *Et ſubdit Cretenſes corruptos fuiſſe in potentia rationali per mendacium, oppoſitum veritati, bono intellectus in iraſcibili, quia malæ & crudeles beſtiæ: in concupiſcibili, quia ventres pigri. Poëta porrò Gentilibus Vaticinantes, & Propheta habiti.* INVRIT. *Quaſi ſeruos, proprio ſtigmate, mendacium enim eſt ſeruile.* FORTASSE AN. *Vox authoris ſignificans forſitan.* OPIMITAS. *id. pinguedo impedit animi libertatem. Sic de obeſis Chryſoſt.* Arbitror eos ſuibus minorem habere animum. PARALYSIS, *eſt ſenſus & motus priuatio, quæ dum caput afficit, dementat animam, quod Tertul. effert, verbo* prodigit, *id eſt diſſoluit.* PHTHISIS SERVAT. *Cum enim hic morbus caput exoneret & oculos, in pulmonem & thoracem influens iuxta Galenum & Hippocr. mentẽ ſeruat à ſuperfluis humoribus liberiorem.* QVANTO MAGIS, *&c. proſequitur dicere de his quæ animæ accidunt, præter eius ſubſtantiua & naturalia, quæque præter ipſam corporis & valetudinis conſtitutionem, vel obtundere vel acuere poſſunt ingenium.* QVÆ PRÆSVNT POTESTATES. *Inter eas numerat Deum, eius* A *aduerſarium Diabolum, obſeſſione, poſſeſſione, terroribus, ſpectris, mille nocendi artibus, animum turbantem. Vel arte Magica & Medica organa ingenij acuentem. Adderem Angelum bonum aptè phantaſmata componentem.* FATVM NECESSITAS, *&c. Vulgus ait, hæc omnia confundere, quæ Philoſophi diſtinguunt. Plato in Timæo hæc quinque diſtinguit, Prouidentiam, fatum, hominis arbitrium, fortunam & caſum. Iuxta Triſmegiſtum & Platonẽ, Prouidentia eſt ratio & ſcientia diuina in rerũ gubernatione, fatum lex & decretum à Prouidentia manans, & dicitur à fando, ſiue dicendo. Neceſſitas eſt infallibilis & neceſſarius euentus ex decreto Dei circa cauſas naturales. Fortuna vero opponitur* B *hominis libertati. Hæc enim electionis eſt, iſta præter voluntatem accidit.* VOVIMVS TITVLO, *alij legunt, nouimus. Inſinuat ſe librum ſpecialem inſcripſiſſe de fato, qui quidem periit. Fragmentum eius ſolum hic citauit Tertullianus, cuius etiam meminit Fulgentius Placiades, de vocibus antiquis.* Nam & Tertullianus in libro quem de fato ſcripſit, ita ait: redde huic fati primum problematis mancipatum. NON SPECIES, SED SORTES. *Accidentia vult dicere, magis minuſue ſubtilia, ingenia cauſantia, quæ non variant ſpeciem.* MATRICEM OMNIVM. *Iterum retexit errorem ſuum de anima ab Adam in poſteros transfuſa, quæ in omnibus vnius eiuſdemque eſt naturæ ſpecies, & ſubſtantiæ, ſed pro locis, temperamentis, inſtitutionibus diuerſimodo afficitur.*

5. *Anima qualibet naturaliter diuinat, & Deum cognoſcit, & boni, malique capax eſt. De An. cap. 24. circa fin.*

SEd nec quiſquam hominum, non & ipſe aliquando præſagam animam ſuam ſentit, aut ominis, aut periculi, aut gaudij augurem.

ANIMÆ VIS. V. SCHOL.

PRÆSAGAM ANIMAM, &c. *Iuxta Platonem, immediatè ante citatum dicit, animam interdum naturaliter diuinare, quæ ipſi homini ventura ſunt.* Multa, inquit, documenta, teſte ipſo Platone, diuinationem animæ probauerunt. *Sic enim in Phædro*, Anima vaticinandi quamdam vim habet. *De quinque modis diuinationis naturalis conſulendus eſt Mirandulanus toto libro 3. de rerum prænotione. cap. autem 8. multimodas aduertit prognoſticorum ſpecies, quas inſtituti noſtri compendioſi ratio non patitur hîc attexere. Vnum liquet, quod ſi ſecundum Ariſtotelem 9. Hiſt. Animalium c. 31. aues ipſæ augurantur naturali præſenſione, pluuias, tempeſtateſque inſtantes, cantu, volatu, garritu, prædicendo; rationalem animã longè nobiliorem ſenſitiua volucrum, poſſe ſubtilius augurari. Aug. lib. 12. de Gen. ad lit. cap. 13.* Nonnulli quidem volunt animam humanam habere vim quandam diuinationis in ſeipſa. Sed ſi ita eſt, cur non ſemper poteſt, cum ſemper velit? an quia non ſemper adiuuatur vt poſſit? Cum ergo adiuuatur, nunquid à nullo, aut à corpore ad hoc adiuuari poteſt? proinde reſtat vt à ſpiritu adiuuetur. Deinde quomodo adiuuatur? vtrum in corpore fit aliquid, vt inde quaſi relaxetur & emicet eius intentio, quo in id veniat, vbi in ſeipſa videat ſignificantes ſimilitudines quæ ibi iam erant, nec videbantur, ſicut multa habemus & in memoria, quæ non ſemper intuemur? An fiunt illic, quæ ante non fuerant, vel in aliquo ſpiritu ſunt, quo illa erumpens & emergens, ibi eas videat? Sed ſi iam in illa erant quaſi propriè, cur eas non etiam conſequenter intelligit? &c. An ſicut ſpiritus eius adiutus eſt vt eas in ſe videret, ita & mens niſi adiuuetur, ea quæ habet ſpiritus, intelligere non poteſt? An forte non corporea remouentur, vel quaſi relaxantur impedimenta, vt ſuo impetu anima in ea quæ videnda ſunt exeratur: ſed ipſa prorſus in hæc aſſumitur, ſiue tantum ſpiritualiter cernenda, ſiue etiam intellectualiter cognoſcenda? an aliquando in ſeipſa videt iſta, aliquando per alterius ſpiritus commixtionem? quidquid horum eſt, temere affirmari non oportet.

S. Aug.

6. *Et de Anima cap. 41. à m.*

IN peſſimis aliquid boni, & in optimis nonnihil peſſimi. Solus enim Deus ſine peccato, & ſolus homo ſine peccato Chriſtus, quia & Deus Chriſtus. Sic & diuinitas animæ in præſagia erumpit, ex bono priore; & conſcientia Dei in teſtimonium prodit. Deus bonus; Deus videt; & Deo commendo. propterea nulla anima ſine crimine, quia nulla ſine boni ſemine.

ANIMÆ VIS. VI. SCHOL.

IN PESSIMIS. *Nullus enim adeò peruerſus eſt, qui non interdum ex ingenito lumine rectè ſapiat.* IN OPTIMIS. *Nullus item adeo iuſtus, cui aliquid non accidat peſſimi, ex cognata fragilitate peccandi. S. Philo Carpathius in Cant. 7.* Ea eſt rerum diuinarum humanarumque natura, vt quæ in ſua dignitate & excellentia, optima eſſe debent, ac ſumma, eadem mutato ordine peſſima fiant, atque infima. *Agit hic Tertullianus de anima rationali, in magna luce & gratia condita, quæ per peccatum à diabolo corrupta eſt, non quidem penitus extincta naturali luce, ſed oppreſſa. Vnde dicit & in peſſimis aliquid boni; & rurſum in optimis quibuſque aliquid peſſimi. Quid enim damnoſius & deterius intellectui, quàm ignorantia; quid voluntati pernicioſius quàm peccatum? Quis porro ſine peccato, niſi Deus impeccabilis? Quis homo, niſi Chriſtus homo Deus? Siquidem regio propheta teſte Pſal. 13.* Corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt in affectionibus ſuis, *Vt legit Auguſtinus* Non eſt qui faciat bonum, non eſt vſque ad vnum. (Aug.) Vſque ad vnum, vel cum ipſo vno poteſt intelligi, vt nullus hominum intelligatur vel præter vnum, vt excipiatur Dominus Chriſtus. Sicut dicimus, iſte ager vſque ad mare eſt. Et iſte eſt melior intellectus, vt nemo intelligatur feciſſe bonitatem vſque ad Chriſtum. *Hactenus Auguſtinus.*

A B

DIVINITAS ANIMÆ. *Vocat diuinam animam; tum quod a Deo facta ſit, Imago Dei; & vt iterat ſæpius,* Dei afflatus; *Vel quod maximè hic intendit, quaſi afflata prophetico ſpiritu, futura quædam, vt ſupra diximus, prænuntiet. Hinc diuina à diuinando. Iſa. 41.* Annuntiate quæ ventura ſunt in futurum, & ſciemus quia dij eſtis vos. EX BONO PRIORE. *Quo ſcilicet* valde bona vidit, cuncta quæ fecerat; *Præ cæteris autem animam rationalem, quæ in Adam, in ſomno extatico, prophetauit eductam ex ſua coſta mulierem; futurumque Verbi cum carne, Chriſti cum Eccleſia connubium præmonſtrauit, ſic poſtea explicante Apoſtolo vel ſimplicius,* Ex bono priore, *id eſt, ex inſito lumine naturali, & lege naturæ.* Signatum enim eſt ſuper nos, lumen vultus tui, Domine; *Nec ſic ignorantiæ & peccati tenebris obruitur, vt non erumpat interdum in præſagia.* ET CONSCIENTIA DEI, *Synderesi, & dictamine rationis, Deum eſſe teſtatur, bonitatem eius, præſentiam intimam omnibus, omnium cognitionem confitetur.* SINE CRIMINE. *Quia nulla anima ſine lege naturali viuit, ſine ratione, ſine libertate. Vnde fit, vt nulla ſit ſine crimine, cum ſcilicet agit contra rectam rationem. Peccatum enim eſt præuaricatio legis, & maximè naturalis.*

* 7. *Anima creſcit cum carne, non ſubſtantia quidem, ſed virtute. De An. cap. 37. in fin. & 38. in p.*

SImul creſcunt, ſed diuiſa ratione, pro generum conditione; caro modulo, anima ingenio; caro habitu, anima ſenſu: cæterùm, animam ſubſtantiâ creſcere negandum eſt, ne etiam decreſcere ſubſtantiâ dicatur, atque ita & defectura credatur. ſed vis eius, in qua naturalia peculia conſita retinentur, ſaluo ſubſtantiæ modulo, quo à primordio inflata eſt, paulatim cum carne producitur. Conſtitue certum pondus auri, vel argenti, rudem adhuc maſſam; collectus habitus eſt illi, & futuro interim minor, tamen continens intra lineam moduli, totum quod natura eſt auri, vel argenti. dehinc, cùm in laminam maſſa laxatur, maior efficitur initio ſuo, per dilatationem ponderis certi, non per adiectionem; dum extenditur, non dum augetur. Etſi ſic quoque augetur, dum extenditur. licet enim habitu augeri, cùm ſtatu non licet, tunc & ſplendor ipſe prouehitur auri, vel argenti, qui fuerat quidem & in maſſa, ſed obſcurior, non tamen nullus. tunc & alij, atque alij habitus accedunt pro facilitate materiæ, quâ duxerit eam qui agit, nihil conferens modulo niſi effigiem. Ita & animæ crementa reputanda, non ſubſtantiua, ſed prouocatiua. Quanquam autem & retrò præſtruxerimus, omnia naturalia animæ ipſi ſubſtantiæ ineſſe, pertinentia ad ſenſum, & intellectum, & ex ingenito animæ cenſu, ſed paulatim per ætatis ſpatia procedere, & variè per accidentia euadere, pro artibus, pro inſtitutis, pro locis. CAP. XXXVIII.

ANIMÆ VIS. VII. SCHOL.

SIMVL CRESCVNT. *Anima ſcilicet & corpus, Non vult anima ſubſtantiam augeri, vel minui, ſed vnà cum organis paulatim explicari vim eius, & ſenſum. Sicut maſſa auri vel argenti, ſiue extendatur, ſiue producatur eadem maſſa eſt, licet ſit diuerſa figura. Sic incrementa animæ non fiunt ſecundum ſubſtantiam, ſed iuxta perfectiorem operandi modum.* NATVRALIA PECVLIA. *Id. diuitiæ naturales quaſi in theſauro obſcuro nondum explicatæ per organa diducta rationis, abſconditæ.* INFLATA EST. *Quia afflatus Dei eſt, vel alludit ad folliculum ſeminis, cum quo ipſa ſeritur, ſecundum errorem ſuum. Sic enim initio capitis 37.* Dixit hominis in vtero ſerendi, ſtruendi, fingendi, paraturam. *Et in exordio capitis 36.* Conſtitueramus animam in ipſo, & ex ipſo ſeri homine, &c. Anima in vtero ſeminata pariter cum carne, &c. PAVLATIM CVM CARNE PRODVCITVR. *Aug. lib. 10. de Gen. ad lit. cap. vltimo.* Noluit, inquit, Tertul. (S. Aug.) animam creſcere ſubſtantiâ, ſicut corpus; adſerens etiam timoris ſui cauſam; ne etiam ſubſtantiâ decreſcere dicatur, atque ita & defectura credatur. Et tamen quia eam per corpus localiter tendit, non inuenit exitum incrementorum eius, quam vult de ſemine exiguo æquari corporis quantitati. *Poſtea ridet ſimilitudinem eius de maſſa auri.* (S. Aug.) Quid abſurdius, inquit, quàm putare maſſam cuiuſpiam metalli ex aliqua parte creſcere poſſe dum tunditur, niſi decreſcat ex altera: vel augeri latitudine, niſi craſſitudine minuatur? aut vllum eſſe corpus manente naturæ ſuæ quantitate, quod vndique creſcat, niſi rareſcat? Quomodo igitur implebit

C D

anima ex illa ſtilla ſeminis, magnitudinem corporis A quod animat, ſi & ipſa corpus eſt, cuius ſubſtantia nullo acceſſu creſcat? quomodo, inquam, implebit carnem quam viuificat, niſi tanto rarior fuerit, quanto grandius quod animauerit? timuit videlicet, ne deficeret etiam minuendo, ſi creſceret; & non timuit, ne deficeret rareſcendo, cum non creſceret. PROVOCATIVA. *Alij legunt prouectiua, ſicut prius dixerat* Splendor ipſe prouehitur auri. *Elegantius lego*, Prouocatiua: *Quaſi euocetur & educatur ex cauea ſepulta anima, in ſpatioſiorem lucem; ſicut ſubiicit*, Paulatim per ætatis ſpatia procedere, &c. pro artibus, pro Inſtitutis; pro locis. *Hæc enim ſupra vidimus augere ſenſum & intellectum. Qui licet inſit animæ ſubſtantia, vt dicit*, EX INGENITO ANIMÆ CENSV, *Id. vi ipſius originis animæ, quaſi peculium naturale à Deo tributum, perficitur tamen procedente ætate & vſu, vt & de ipſo puero Ieſu vero homine ſit dictum Luc. 2.* Puer autem creſcebat ætate & ſapientia, *Experimentali ſcilicet, vel actus ſapientia, quam pleniſſimè conceptus hauſerat, ætate proficiens, hominibus manifeſtando.*

8. *Animæ plena pubertas, & boni, malique integra diſcretio eſt ab anno ætatis decimoquarto. De An. cap. 38. à p. ad m.*

QVod faciat ad carnis animæque propoſitam nunc ſocietatem, pubertatem quoque animalem, cum carnali dicimus conuenire, pariterque & illam ſuggeſtu ſenſuum, & iſtam proceſſu membrorum exſurgere, à quartodecimo ferè anno. non quia Aſclepiades inde ſapientiam ſupputat; nec quia iura ciuilia abhinc agendis rebus adtemperant, ſed quoniam & hæc de primordio ratio eſt. Si enim Adam, & Eua, ex agnitione boni & mali pudenda tegere ſenſerunt, ex quo idipſum ſentimus, agnitionem boni & mali profitemur. Ab his autem annis, & ſuffuſior & veſtitior ſexus eſt, & concupiſcentia oculis arbitris vtitur, & communicat placitum, & intelligit quæ ſint, & fines ſuos adinſtar ficulneæ, contagionis prurigine accingit, & hominem de paradiſo integritatis educit; exinde ſcabida etiam in cæteras culpas, & delinquendi non naturales, cùm iam non ex inſtituto naturæ, ſed ex vitio.

ANIMÆ VIS. VIII. SCHOL.

PVBERTATEM QVOQVE ANIMALEM. B *Id eſt animæ. Quod animæ vis cum corporis incremento ſe explicet.* ILLAM SVGGESTV SENSVVM. *Id. Maiori & eminentiori luce intellectus, clariori ſenſu, & perſpicaciori diſcretione, bonum à malo, verum à falſo diſcernendo.* Suggeſtum *Porro frequenter vſurpat Tertul. pro ornatu & apparatu, tranſumptâ voce à loco editiore, vnde oratio haberi ſolet ad populum. Dictus autem ſuggeſtus, vel ſuggeſtum, quod conſtet ex congeſta materia, vel quod inde populo ſuggereretur quod dicendum erat. Cicero 1. de diuin.* Neque illud in ſuggeſtum, in quo cauſam dixerat aſcendenti, &c. *Sic Tertul. de cultu fœm. vocat* Elaboratæ libidinis ſuggeſtum. *De vel. Virg.* C Redundantiam capillorum, &c. vt concumulata in verticem, ipſam capitis arcem, ambitu crinium contegat. *Sic de Idol. dixit*, Suggeſtum & apparatum honoris, ſuggeſtum & faſtigium dignitatis. *Apol.* Imaginum ſuggeſtus in ſignis. *De Spect.* Pompatiorem ſuggeſtum. A QVARTO DECIMO, &c. *Pubertatem ab hoc fere anno, tam animæ iam ex editiore & ornatiore ſenſu rerum & ſuggeſtu; quam carni ex* membrorum proceſſu *tribuit.* NON QVIA ASCLEPIADES, &c. *Quis ille fuerit non explicat, an Poëta, à quo Carmen Aſclepiadeum dictum. An Pruſienſis Medicus, qui lapſus ex ſcala* D *interiit. An Philoſophus cæcus, de quo Tullius 5. Tuſc. refert, rogatum quid ei cæcitas contuliſſet; reſpondiſſe, quod vno puero eſſet comitatior. Quiſquis ille ſit, eius ſcripta non extant.* IVRA CIVILIA. *Cuiacius de diuerſ. temp. præſcr. & term. c. 27.* Pubertas in maſculo æſtimatur ex annis 14. in fœmina ex 12. l. 2. C. Quando tut. vel cur. eſſe deſ. l. 5. ff. qui teſt. fac. poſſ. §. 1. Inſtit. de Nupt. l. 2. ff. de vul. ſubſt Nouella 119. de maſculo fuit olim dubitatum. Sed obtinuit etiam in maſculo pubertatem annis æſtimari, non habitu corporis. Hæc autem definitio ætatis ad multa pertinet. Non poteſt impubes teſtamentum facere, non poteſt teſtimonium dicere l. inuiti. ff. de teſtibus. Non torqueri l. de minore ff. de quæſt. non nuptias contrahere, nō obligari ſine tutoris authoritate. Pubes poteſt. Sunt & alia multa. Plena pubertas in maſculo æſtimatur ex annis 17. vel 18. quem Græci vocauere Exephebū, vt Cenſorinus ſcribit. Proximum pubertati mellephebum. Puberem Ephebū. Plenè puberem Exephebū in fœmina, ex 14. l. Mela. ff. de Alim. leg. l. adrogato. ff. de Adopt. &c. leges Longobardorum ex anno 18. non plenam tantùm pubertatem, ſed & legitimam ætatem, conſtituunt. Tit. de Æt. legitima. At lege Lætoria, & Prætoris edicto, conſtat ex annis 25. tam in fœmina, quàm in maſculo perfectam & legitimam ætatem æſtimari. Ex venia principis in maſculo ex annis 20. in fœmina ex annis 18. l. 2. Codice de iis qui Ven. & æt Imp. *Huc vſque Cuiacius. Cæterùm pubertas eſt ætas in pueris, puellisue, qua pudenda primâ lanugine obducuntur, quaque idonei ſunt generationi. Idem Cuiacius Comment. ad tit. de minoribus 25. annis ad l. minor.* Dicimus pubertatem æſtimari ex annis, & non ex aſpectu, *Id. ex Proculianorum, non ex Caſſianorum ſententia. vt Vlpian. refert in fragm. titul. de tutel. Tertul. lib. de virg. vel.* Tempus, inquit, Ethnici obſeruant, vt ex lege naturæ, iura ſua ætatibus reddant. Nam fœminas quidem à 12. annis, maſculos vero à duobus amplius ad negotia mittunt, pubertatem in annis, non ſponſalibus, aut nuptiis decernentes. *Idem in lib. de Anima:* Iura Ciuilia à 14. anno agendis rebus adtemperant. *Priſcus ex vtroque pubertatem æſtimabat, quod videtur olim obtinuiſſe. Iure enim, Seruius ait, Ecloga 8. Pubertatem ex vtroque colligi.* Quamuis autem nunc pubertatem ex annis æſtimari placeat, tamen ſi de annis dubitetur, hi quandoque ex aſpectu probabuntur. *Quintilianus declam. 279.* Nudari filium atque in conſpectu iudicis conſtitui cogit. *Sic Plato. 11. de leg. iuſſit pueros inſpici. Iuſtinianus. §. 1. Inſtit. quibus modis tut.* Noſtra maieſtas dignum eſſe caſtitate noſtrorum temporum exiſtimans, bene putauit, quod in fœminis etiam anti-

antiquis, impudicum viſum eſt, hoc eſt inſpectionem habitudinis corporis, hoc etiam ad maſculos extendere. *Vt videlicet hac inſpectio prohibeatur pro vtroque ſexu, vt parcatur verecundiæ.* DE PRIMORDIO RATIO. *Seipſum explicat, exemplo Adæ & Euæ verenda tegentium, apertis oculis. Sic enim dum plenè aperiuntur oculi rationis, pudor exſurgit ex inſpecta nuditate, & ex ipſo pudore, boni, malique cognitio dignoſcitur. Hinc prudenter iuriſperiti ex coëundi pruritu & facultate, rationis vſum colligunt ad res gerendas, quaſi natura non committat vſum libidinis, niſi compoti rationis ad eam frænandam. Alias honeſtiores pubertatis probandæ modos ſupra refert Cuiacius ad legem Minor.* Ætates etiam probantur ex natalibus profeſſionibus ἐκ τῶν παιδογραφιῶν l. 2. de excuſat. tut. Itemque ex cenſualibus l. ætatem infr. de cenſibus. Item teſtibus, puta obſtetricibus, vicinis, propinquis. SVFFVSIOR ET VESTITIOR, &c. *Hac enim ætate 14. annorum & pudore ſuffundimur, & veſtimur pube, id. lanugine pilorum adnaſcentium puerilibus pudendis.* OCVLIS ARBITRIS. *Oculos facit concupiſcentia arbitros & iudices; vnde & ſubiicit,* INTELLIGIT QVÆ SINT. *Omnes quippe cauſæ fori concupiſcentiæ carnalis, mediis oculis actitantur. Hinc Philo lib. de Iudice,* Oculi rebus ipſis interueniunt, & tractant quodammodo negotia, totaque percipiunt. *Et Ambr. lib. de Cain c. 4.* Quid, inquit, tam meretricium, quàm ſæcularis voluptas, quæ à feneſtra domus ſuæ, intrat oculis, prima teſtamenta præludens. *Aug. in Pſal. vocat oculos feneſtras animæ. Ita & Saluianus lib. 3. de Prouid. Clemens Alex. 3. Pedag. c. 11. vocat oculos primam originem inſtrumentumque amatoriæ faſcinationis. Baſil. lib. de virg. Animæ noſtræ pronubos, qui ſcilicet iuxta Donatum deducunt vxorem in domum mariti. Rectè autem & prouidè oculos, quos Petrus 2. 4. vocat,* Plenos adulterij & inceſſabilis delicti, *Natura primos id membris corporis emori voluit, per quas primò* Feneſtras mors intrauit. *Vltimò viuunt, primò moriuntur, teſte Clem. Alex. loco citato.* FINES SVOS. *Id. pudenda, qui propriè fines ſunt concupiſcentiæ.* AD INSTAR FICVLNEÆ. *Alludit ad perizomata, ex foliis ficus contexta, quorum aſperitudine vt quodam cilicio membrorum pruriginem repreſſerunt. Crediderim potius ficulneæ arboris vetitæ iuxta aliquos, fructum intelligere, cuius eſu prima prurigo ſurrexit. Pulchrè Aug. 14. de Ciuit. c. 17. & fusè de oculis apertis, pudore, foliis ficus in campeſtria, ſiue ſuccinctoria conſutis, quod iuuenes exercitati in campo nudi pudenda his tegerent.* Aperti ſunt oculi eorum, non ad videndum, nam antea videbant, ſed ad diſcernendum inter bonum quod amiſerant, & malum in quod ceciderant, &c. Proinde confuſi inobedientia carnis ſuæ, tanquam teſte pœna inobedientiæ ſuæ, conſuerunt folia fici, & fecerunt ſibi campeſtria, id. ſuccinctoria genitalium. *Et libro 2. de peccato originali cap. 36.* Primarum nuptiarum ſine libidinis paſſione tranquillitas, & motus genitalium ſicut aliorum membrorum, non ad effrenati caloris incitamentum, ſed ad voluntatis arbitrium; quales nuptiæ perſeueraſſent, ſi peccati non interueniſſet opprobrium; nunc oſtendi non poteſt, ſed ex iis quæ diuinâ authoritate conſcripta ſunt, non immeritò credi poteſt. Sic enim modo non inuenio ſine pruriente libidine concumbentem, ſicut non inuenio ſine dolore & gemitu parturientem, ſine futura morte naſcentem: & tamen ſecundum ſcripturarum ſanctarum veritatem, gemitus parturientis, & mors hominis non fuiſſent, ſi peccatum non præceſſiſſet. Sic nec illud vnde erubuerunt, qui membra illa texerunt, quia & hoc in eiſdem ſanctis litteris præcedente peccato ſcriptum eſt conſecutum. Membra quippe illa, niſi indecens motus oculis eorum, non vtique clauſis, ſed in hoc apertis, non hoc eſt non attentis, animaduertenda nuntiaſſet, nihil in ſuo corpore, quod vtique totum Deus laudabile fecerat, pudendum velandumque ſenſiſſent: quia niſi præiſſet facinus, quod inobedientia eſt auſa committere, non ſequeretur dedecus, quod verecundia vellet abſcondere. *Et lib. 4. contra Iulianum cap. 13.* Poterat, inquit, planè etiam antea moueri, ſed non erat indecens, vt puderet, quando id mouebat voluntatis imperium, non caro concupiſcens aduerſus ſpiritum. In hoc enim extitit nouitas pudenda, quam defendit impudenter nouitas veſtra. *Hæreſis noua Pelagiana.* Numquam vero ego motum genitalium reprehendi generaliter, quod tu dicis dedicatiuè; ſed illum motum reprehendi, quem facit concupiſcentia, qua caro concupiſcit aduerſus ſpiritum: quam velut bonum cùm defendat error tuus, neſcio quemadmodum aduerſus illam, velut aduerſus malum concupiſcat ſpiritus tuus. Si in fructu ligni illius, inquis, hæc fuit libido, à Deo facta eſſe monſtratur, & per hoc bona quoque eſſe defenditur. Sed reſpondetur tibi, non in fructu ligni fuit libido, & ideo bonum erat lignum: ſed mala eſt inobedientia libidinis, quæ aduerſus hominis inobedientiam, quam in ligno admiſit, Deo deſerente ſurrexit. Abſit enim vt Deus de ligno bono cuicumque ætati illorum hominum, quocumque tempore beneficium tale conferret, vt haberent in membris aduerſarium, contra quem pudicitia dimicaret. DE PARADISO INTEGRITATIS. *Quia ex Ambr.* Patria virginitatis paradiſus eſt. *Et quidem in paradiſo terreſtri virgines fuere primi parentes: nec cognouit Adam vxorem ſuam, niſi eiectus paradiſo. Et concupiſcentia ex mente Tertul. hominem expellit* Paradiſo integritatis. SCABIDA, &c. *Quia ſcabies pruriginem excitat, & libido in alias culpas impellit,* NON NATVRALES: *Id. non à ductu naturæ in finem prolis, vel ſocietatis coniugalis obfirmandæ, ſed in vitia & ſordes quas natura horret, & calamus fugit deſcribere.* CÆTERAS CVLPAS, *Dicit; non quod coniugalem actum culpabilem arguat, niſi fortè ob nimiam libidinem; vel quod culpa ſit, vel potius pœna primæ concupiſcentiæ, quòd ex inuoluntariis motibus qui in natura non erant, potius ex libidinis impetu, quàm ex imperio rationis, ferantur homines in actum coniugalem. Vide plurima per totam quæſtionem, ex Auguſtino. to. 1. Quæſt. de actu coniugali in alphab. errorum imputatorum Auguſtino.*

Aug. — Aug. — Aug. — S. Aug. — S. Aug.

9. *Animæ vis ſuperior, mens eſt, quæ non diſcernitur ab anima. De An. cap. 12. in p.*

PRoinde, & animum, ſiue mens eſt, NOYC apud Græcos, non aliud quid intelligimus quàm ſuggeſtum animæ ingenitum & inſitum, & natiuitùs proprium, quo agit, quo ſapit, quem ſecum habens, ex ſemetipſa ſe commoueat in ſemetipſa, atque ita moueri videatur ab illo tanquam ſubſtantia alia, vt volunt qui etiam vniuerſitatis motatorem animum decernunt, illum Deum Socratis.

ANIMÆ VIS. IX. SCHOL.

A MENS EST. *Græcis νῦς S. Iſid. 11. Orig. c. 1.* Dum viuificat corpus, anima eſt; dum ſcit, mens eſt; dum vult, animus eſt; dum recolit, memoria eſt; dum rectum iudicat, ratio eſt; dum ſpirat, ſpiritus eſt; dum aliquid ſentit, ſenſus eſt. NON ALIVD, &c. QVAM SVGGESTVM. *Id. mentem puto eminentiorem animæ facultatem, quæ ſit penu & promptuarium, vnde ipſa ſuggerit ſublimiores ſenſus: & veluti de ſumma puppi gubernator, ſeipſam ſibique ſubditam corporis nauim gubernet.* NATIVITVS. *Id à natura proprium.* MOVERI VIDEATVR, &c. VT VOLVNT, &c. *Hic loquitur iuxta ſenſum eorum, qui mundum animatum fingunt, cuius animus ſit Deus,* Totamque infuſa per artus mens agitans molem, & magno ſe corpore miſcens. *Aug. 7. de Ciuit. c. 6.* Dicit ergo idem Varro adhuc de naturali Theologia præloquens, Deum ſe arbitrari eſſe animam mundi, &c. *Et lib. 13. de Ciuit. c. 17.* Iſtum mundum exiſtimant eſſe animantem, anima ſcilicet, ſicut aſſerunt rationali, vel intellectuali, in tam magna mole corporis eius incluſa. QVI DECERNVNT, &c. *Aliqui putant hic intelligi Thaletem, quem refert Ariſt. 1. de anima c. 5. crediſſe mundum animatum, & Deum eius animam. Tertul. ipſe Apol. 21. Zenonem. Lactantius, Pythagoram. Iuſtinus in Apol. 2. Socratem. Sed audiamus ipſummet Tertul. Apol. 47.* Platonici, inquit, curantem rerum, contrà Epicurei otioſum & inexercitum, & vt ita dixerim, neminem humanis rebus. B Poſitum vero extra mundum Stoici, qui figuli modo extrinſecus torqueat molem hanc. Intra mundum Platonici qui gubernatoris exemplo intra illud maneat, quod regat. MOTATOREM, *Alij mutatorem. Nec quidem aliud eſt motare, ſeu mouere, quàm mutare.* ILLVM DEVM SOCRATIS. *Sic Iuſtinus Apol. 2. Socrati adiudicat, quæ Plato hac in re de Deo dixit. De facto in Phædro & Philebo Platonis, ſic Socrates Deum mundi animam dicit.*

S. Aug.

S. Aug.

10. *Animæ principalitas danda eſt, non animo. De An. cap. 13. per totum.*

AD hoc diſpicere ſupereſt, principalitas vbi ſit, id eſt, quid cui præeſt; vt, cuius principalitas apparuerit, illa ſit ſubſtantiæ maſſa; id autem cui maſſa ſubſtantiæ præerit, in officium naturale ſubſtantiæ deputetur. Enimverò, quis non animæ dabit ſummam omnem, cuius nomine totius hominis mentio titulata eſt. Quantas animas paſco, ait diues, non animos: Et animas ſaluas optat gubernator, non animos: Et ruſticus

Leuit. 4. 2. 27. in opere, & in prœlio miles, animam ſe, non animum ponere adfirmat. Cuius nominatiora pericula, aut vota ſunt? animi, an animæ? Quid autem agere dicuntur moribundi?

Leuit. 5. 1. 2. animum, an animam? Ipſi poſtremo Philoſophi, ipſique Medici, quamuis de animo quoque diſputaturi, faciem tamen operis frontemque materiæ de anima vnuſquiſque proſcripſit.

Eſa. 49. 7. Vt autem & à Deo diſcas, animam Deus ſemper adloquitur, animam compellat atque ad-

a Matt. 10. 28. 37. 39. uocat, vt animum ſibi aduertat. Illam [a] *Saluam venit facere* Chriſtus; illam *perdere in ge-*

b Io. 10. 11. 11. 18. *hennam* comminatur; illam *pluris fieri* vetat; illam & [b] *ipſe bonus paſtor pro pecudibus ſuis ponit.* Habes animæ principalitatem, habes in illa & ſubſtantiæ vnionem, cuius intelligas

Luc 14. 26. inſtrumentum eſſe animum, non patrocinium.

ANIMÆ VIS. X. SCHOL.

PRINCIPALITAS. *Id. quid ſit principalius anima, vel animus.* SVBSTANTIÆ MASSA. *Superius comparauerat maſſa auri. Per maſſam autem ſubſtantia ſpiritalis, intelligit quod eminentius eſt.* OFFICIVM NATVRALE. *Id. inſtrumentum à natura inditum, vt maſſæ ſubſtantiuæ & principali ſeruiat. In iure, officium non tantum ſignificat, munus publicum & honorem: ſed & officiales ipſos & miniſtros Magiſtratuum & Præſidũ l. 6. §. ne tenuis, ff. de off. Præſid. l. 74. ff. de editionibus l. 1. § penult. ff. de ſeru. fugit &c.* TITVLATA EST. *Id. inſignita & inſcripta titulo totius hominis. Probat autem, & vſu loquendi communi, & ſcripturæ ſacræ Idiomate, totum hominem,* Anima, *Non autem* Animo, *exprimi. Sic diues qui numeroſam alit liberorum & ſeruorum familiam, ſic gubernator paſcit & regit* Animas, &c. NOMINATIORA. *Id eſt magis appellationem ſumunt ab anima.* PROSCRIPSIT. *Id eſt inſcripſit.* A DEO DISCAS. *Quia in ſcriptura dum toti homini loquitur Deus, iuſſum ſuum aut monitum dirigit animæ in veteri teſtamento.* VT ANIMVM, &c. *Id. vt mens aduertat quid moneat Deus; & inſtrumento ſuo animo vtatur anima ad reflexionem & animaduerſionem. Sic Gen. 9.* Sanguinem animarum veſtrarum requiram de manu cunctarum beſtiarũ. C *Statim poſt explicat:* Quicumque effuderit humanum ſanguinem, &c. *Gen. 12.* Tulitque Sarai vxorem ſuam, & Loth filium fratris ſui, &c. & animas, quas fecerant in Haran. *Gen. 14.* Dixit Rex Sodomorum ad Abram: da mihi animas, cætera tolle tibi. *Gen. 19.* Salua animam tuam, &c. vt ſaluares animam meam, &c. & viuet anima mea. *Leuit. 4. 2.* Anima quæ peccauerit per ignorantiam, &c. *Leuit. 5.* Si peccauerit anima, &c. Anima quæ tetigerit, &c. *Iſa. 49.* Hæc dicit Dominus redemptor Iſraël, ſanctus eius, ad contemptibilem animam. *Iſa. 55.* Comedite bonum, & delectabitur in craſſitudine anima veſtra, &c. & viuet ani- D ma veſtra. *Aug. lib. 1. qq. in Gen. q. 150.* Quod dicit ſcriptura tot animas peperiſſe Liam: vel tot aut tot animas exiiſſe de femoribus Iacob: videndum eſt quid hinc reſpondeatur eis, qui hoc teſtimonio confirmare nituntur à parentibus ſimul animas cum corporibus propagari. Animas enim dictas pro hominibus, à parte totum ſignificante locutione, nullus ambigit. *Quod repetit lib. 83. qq. q. 80.* A parte totum plerumque nominata ſola anima homo intelligitur: ſicut eſt illud; tot animæ deſcenderunt in Ægyptum. ILLAM SALVAM, &c. *Hic ſubiicit locos noui Teſtamenti, quibus idem confirmat.* ILLAM PLVRIS FIERI. *Math. 10.*

Aug.

Aug.

Qui amat patrem, aut matrem pluſquam me, non eſt me dignus, &c. qui inuenit animam ſuam, perdet illam; & qui perdiderit animam ſuam propter me, inueniet illam. *Luc.* 14. Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuum, &c. adhuc autem & animam ſuam, &c. SVBSTANTIÆ VNIONEM. *Id. maſſam totalem compoſiti hominis, & totius vnionem, ſolius animæ, vt principalis, nomine ſignificatam.* NON PATROCINIVM. *Intelligit principalitatem. Patrocinium ſignificat præſidium, tutelam, defenſionem, quo nomine dignitas animæ exprimitur, quæ animo reliquiſque facultatibus vtitur, velut adminiſtris, ancillis, inſtrumentis.* A

11. *Animæ & vitæ ſummus apex, magis eſt in corde, quàm in cerebro, vel alibi: nec in homine ſumenda eſt experientia ab aliis animalibus, ablato corde, vel capite, viuentibus*
De An. cap. 15. per totum.

IN primis an ſit aliquis ſummus in anima gradus vitalis, & ſapientialis, quod ἡγεμονικὸν appellant, id eſt principale. Si negetur, totus animæ ſtatus periclitatur. Denique qui negant principale, ipſam prius animam nihil cenſuerunt. Meſſenius aliqui Dicæarchus, ex Medicis autem Andreas, & Aſclepiades, ita abſtulerunt principale, dum in animo ipſo volunt eſſe ſenſus, quorum vindicatur principale. Aſclepiades etiam illa argumentatione vectatur, quòd pleraque animalia, ademptis eis partibus corporis, in quibus plurimum exiſtimatur principale conſiſtere, & inſuper viuant aliquatenus, & ſapiant nihilominus: vt muſcæ, & veſpæ, & locuſtæ, ſi capita decideris: vt capræ, & teſtudines, & anguillæ, ſi corda detraxeris: itaque principale non eſſe. quod ſi fuiſſet, amiſſo cum ſuis, vigor animæ non perſeueraret. Sed plures & Philoſophi aduerſus Dicæarchum, Plato, Strato, Epicurus, Democritus, Empedocles, Socrates, Ariſtoteles: & Medici aduerſus Andream, & Aſclepiadem, Herophilus, Eraſiſtratus, Diocles, Hippocrates, & ipſe Soranus: Iamque omnibus plures Chriſtiani, qui apud Deum de vtroque ducimur, & eſſe principale in anima,
& certo in corporis receſſu conſecratum. Si enim ſcrutatorem & diſpectorem cordis Deum Sap. 1. 6.
legimus; ſi etiam Prophetes eius occulta cordis traducendo probatur: ſi Deus ipſe recogi- 4. reg. 5.
tatus cordis in populo præuenit, [a] *Quid cogitatis in cordibus veſtris nequam?* Si & Dauid, 26.
[b] *Cor mundum conde in me Deus:* Et Paulus, [c] *Corde, ait, credi in iuſtitiam:* & Ioannes, a Matth. 9.
[d] *Corde, ait, ſuo vnumquemque reprehendi:* Si poſtremò, [e] *Qui viderit feminam ad concu-* 4.
piſcendum, iam adulterauit in corde, ſimul vtrumque dilucet; & eſſe principale in anima, b Pſal. 50.
quo intenſio diuina conueniat: id eſt, vim ſapientialem, atque vitalem; quod enim ſapit, 11.
viuidum eſt; & in eo theſauro corporis haberi, ad quem Deus reſpicit. vt neque extrinſe- c Rom. 10.
cus agitari putes principale iſtud, ſecundùm Heraclitum; neque per totum corpus venti- 10.
lari, ſecundùm Moſchionem; neque in capite concludi, ſecundùm Platonem; neque in d 1. Io. 3.
vertice potius præſidere, ſecundùm Xenocratem; neque in cerebro cubare, ſecundum 21.
Hippocratem, ſed nec circa cerebri fundamentum, vt Herophilus; nec in membranulis, e Matth. 5.
vt Strato, & Eraſiſtratus; nec in ſuperciliorum meditullio, vt Strato Phyſicus; nec in tota 28.
lorica pectoris, vt Epicurus; ſed quod & Ægyptij renuntiauerunt, & qui diuinarum commemoratores videbantur, vt & ille verſus Orphei, vel Empedoclis: Namque homini ſanguis circumcordialis eſt, ſenſus. Etiam Protagoras, etiam Apollodorus, & Chryſippus hæc ſapiunt; vt vel ab iſtis retuſus Aſclepiades, capras ſuas quærat ſine corde balantes, & muſcas ſuas abigat ſine capite volitantes; & omnes iam ſciant, ſe potius ſine corde, & cerebro viuere, qui diſpoſitionem animæ humanæ de conditione beſtiarum præiudicarint.

ANIMÆ VIS. XI. SCHOLIA.

HEGEMONICON *Id. Animæ ſummum vitalem & ſapientialem gradum in corde ponit; præferens Chriſtianam opinionem in ſcriptura fundatam, omnibus Philoſophorum & Medicorum opinionibus, contrarium ſentientibus* DICÆARCHVS. *Suidas teſtatur fuiſſe Ariſtotelis diſcipulum. Hic animam nihil eſſe dicebat. De quo ſic Tullius 4. Academ.* Tenemuſne quod animus ſit? Vbi ſit? denique ſitne, aut vt Dicæarcho viſum eſt ne ſit quidem vllus. *Siculus fuit è Meſſana, ſiue Meſſene.* ANDREAS. *Magnus fuit Medicus de quo Plin. in Hiſt. Nat. à Dioſcoride & Galeno citatur. Scripſit de ſerpentibus, &c.* ASCLEPIADES. *Pruſienſis fuit citatus à Galeno & Sorano. ex Apulæio 4. Florid. mortuum à Rogo veſpillonum manibus domum retulit & ſuſcitauit. De eo Cornelius Celſus lib. 2. c. 6* Aſclepiades funeri obuius, intellexit quemdam viuere, qui efferebatur. *Calcidius Platonicus in Timæum, ſic Aſclepiadis mentem explicat.* Cum dicant corpus eſſe antiquius animâ, dant corpori principatum. Id porro ſemper fluit atque immutatur. Et anima igitur quæ ſecundæ conditionis eſt, eadem patietur, quæ corpus, &c. ARGVMENTATIONE VECTATVR. *Quaſi curru triumphali de ſua ſententia pompaticus. Sic Chalcidius:* Negant animæ vim principalem conſiſtere in capite, quod pleraque animalia ſecto capite viuant, vt apes & fuci. &c. Illud etiam in corde negant. Crocodilos enim auulſis cordi- C bus, aliquandiu viuere, &c. Hoc idem in teſtudinibus obſeruatum marinis, & terreſtribus capris. VT CAPRÆ. *Forte id dicit, ex obſeruatione hoſtiarum, quæ abſque corde reperta ſint de quibus lege Plin. lib. 11. c. 17. Tull. 2. de diuin. Valer. lib. 1. c. 6* PLVRES PHILOSOPHI. *Hos citat; Platonem quidem in dialogis. Quorum doctri-*

Omniloquium.

na tribuitur Magiſtro Socrati. Ariſtoteles. 1. Ethic. c. 13. agit de Hegemonico. Et 4. de anima c. 4. & 5. &c. ERASISTRATVS. Fuit Chryſippi diſcipulus. A Macrob. vlt. Satur. c. 15. dicitur veterum Medicorum nobiliſſimus hic. Apud Plutar. Appianum, Lucianum, videas hiſtoriam. Arte mira deprehendit morbum Antiochi ex amore Stratonices nouercæ. DIOCLES. A Plinio dicitur ſecundus ætate & famâ ab Hypocrate. PLVRES CHRISTIANI. Sic Hiero. lib. 2. in Matth. c. 14. contrariam de cerebro ſententiam refutat. Sic Theod. Beda, iuxta Stoicos in corde ponunt Dionyſius Areop. de diuin. nominibus, Greg. Nyſſ. lib. de opif. c. 12. negat in corde reſidere animam, & ſatisfacit citatis ex ſcriptura locis. CONSECRATVM. Athenæus lib. 2. ideo ab Antiquis, caput dictum Sacrum, Ex Cœlio lib. 3. c. 23. per caput iurabant. Et in iure ciuili l. 44. de Relig. & ſumpt. fun. locus ſepulti capitis Religioſus erat. Nyſſ. ſupra Cerebro qui ratiocinandi vim conſecrant, caput à natura tanquam arcem quamdam totius corporis extructum eſſe affirmant. Hac in arce mentis veluti Regis domicilium eſſe, quæ vndique ſenſuum organis, tanquam apparitorum ſtipatorumque ſatellitio muniatur. Alij ſacrum & ſanctum pectus. Vt Ennodius & Symmachus in Epiſtolis. Ita ex Euſebio, Origenis filij dormientis, pectus Leonides oſculabatur, vt ex Eunapio Proæreſij, PROPHETES. Sic Eliſæus ſe Propheten probauit corde præſentem Gieſi: Sic Chriſtus Samaritanæ cor detegens Propheta apparuit Io. 4. Tertul. de Reſur. Arcem etiam animæ Dominus in ſuggillatione cogitatuum taxat, quid cogitatis? &c. CONVENIAT. Id eſt penetret, indicet, ad tribunal vocet, interroget. THESAVRO CORPORIS. Id eſt corde. Vnde vis omnis & vita quaſi ex theſauro depromitur. SECVNDVM HERACLITVM. Expreſſè Plutar. 4. de placitis c. 3. dicit eum definiſſe animam eſſe exhalationem. Iuſtinus Martyr tacito eius nomine arguit, & ridet dicentes animam extrinſecus circa nos, aërem, vel exhalationem. MOSCHIONEM. Non hic Comicum arguit citatum à Clem. Alex. & Stob. ſed medicum. Cuius & ſententiæ fuit Xenocrates ex Lactantio de opif. c. 16. SECVNDVM PLATONEM. Chalcidius in Tim. Principalem animæ poteſtatem, aſſerit in capite ſedem habere. Aug. lib. 7. de Gen. ad lit. c. 17. In cerebro ponit originem omnium ſenſuum. Et ipſam animæ rationalis ſedem. Quoniam, inquit, pars cerebri ante-
S Aug. rior, vnde ſenſus omnes diſtribuuntur, ad frontem collocata eſt, atque in facie ſunt ipſa velut organa ſentiendi, &c. Ideo ſcriptum arbitror, quod in faciem ſufflauerit homini flatum vitæ, cum factus eſt
S. Aug. in animam viuam, &c. & cap. 18. Tres tanquam ventriculi cerebri demonſtrantur. Vnus anterior ad faciem, vnde ſenſus omnis; alter poſterior ad ceruicem, à quo motus omnis: tertius inter vtrumque, in quo memoriam vigere demonſtrant, &c. Et paulo poſt, ſed anima in iſtis tanquam in organis agit, nihil horum eſt ipſa, ſed viuificat & regit omnia, & per hæc corpori conſulit, & huic vitæ, in qua factus eſt homo in animam viuam. Ex quibus liquet, animam ex arce capitis reginam imperare, potiuſque inſufflatam faciei, quam cordi. Corque primum viuens eſſe reſpectu animæ ſenſiuæ, cerebrum autem eſſe organum rationalis. NEQVE IN VERTICE. Galenus in Hiſt. Philoſo. fere iuxta Tertul. ſedem principalem animæ ſic tradit; Democritus & Plato ſedem præcipuæ partis animæ, in toto capite ſtatuunt. Strato in ea capitis parte, quæ ſuperciliis reſpondet. Eraſiſtratus in membrana, quæ inuoluit cerebrum. Herophilus in concauitatibus cerebri. Parmenides & Epicurus in toto pectore. Sic infra Tertul. IN TOTA LORICA PECTORIS. Id. toto thorace. Stoici cuncti in toto corde, vel in ſpiritu cordis. Diogenes in arteriis cordis ſolum quæ ſpiritum continent. Empedocles in ſanguine. Quidam in ceruice cordis. Alij in membrana veſtiente cor: nonnulli in ſepto tranſuerſo, &c. Pythagoras vitalem facultatem in corde, mentem autem & rationem in capite, tanquam in arce habitare credidit. CEREBRI FVNDAMENTVM. Theodoretus, Herophilus in ventre cerebri. Plutarchus, Herophilus in cerebri ventre, qui eſt & baſis, ſeu fundamentum. IN MEMBRANVLIS. Sic Theodor. Eraſiſtratus medicus, iuxta membranam cerebri, quam epicranidem, hoc eſt ſupercipitium, ſiue ſupercaluium vocat. SVPERCILIORVM, &c. Plin. lib. 11. c. 52. Supercilia quibus porriguntur in rectum, molles ſignificant, quibus iuxta naſum flexa ſunt, auſteros: quibus iuxta tempora inflexa ſunt, deriſores: quibus in totum demiſſa, maleuolos & inuidos. ÆGYPTII RENVNTIAVERVNT, &c. Hic notatur Mercurius Triſmegiſtus. Nempe renuntiauerunt, id. affirmauerunt ſe à Triſmegiſto accepiſſe opinionem ſuam de ſede animæ & ſapientiæ, qui ipſis videbatur diuinus interpres, maximè in commentariis ſacris. In hoc commentario Iſis Ægypti dea narrat filio ſuo Horo lamentationem animarum iuſſarum ingredi corpora: quæ inter cætera, cor præcipuam ſedem ponunt. Iam domus nos pro ſublimi hoc mundo, parua cordis moles manet. Notatu dignum quod habet Horus Appollo lib. 1. Hierogl. Ægyptiis accipiter Baieth dicitur: quod nomen ſi diuiſeris, animam & cor ſonat. Baï enim anima eſt, Eth cor. Cor autem ex Ægyptiorum ſententia, animæ ambitus eſt. Itaque nominis compoſitio animam cordatam notat. Quapropter accipiter ob eam, quam cum anima habet naturæ conſenſionem, aquam omnino non bibit, ſed ſanguinem, quo & ipſa nutritur anima. STRATO PHYSICVS. Ad differentiam Medici quem ſupra Tertul. retulit. ORPHEI VEL EMPEDOCLIS. Bene monuit, vel Empedoclis: Neque enim inuenitur inter verſus Orphei. Ariſtoteles lib. de Anima. c. 2. tribuit Empedocli. Lorinus in caput 17. Leuit. illum aſſignat Critiæ. PROTHAGORAS. Alij legunt Praxagoras, qui fuit Medicus à Plinio & Athenæo commendatus. Prothagoras verò non fuit Medicus, ſed Philoſophus Abderites apud Laërtium. Malunt alij legere Prothagoram, inſignem apud Stoïcos Philoſophum. APOLLODORVS. & hic fuit Stoicus, teſte Laërtio in Zenone. CHRYSIPPVS. Item princeps inter Stoicos. De quo ſic Chalcidius refert ſententiam, pro ſede animæ: Sicut aranea, inquit, in medietate caſſis, omnia filorum tenet pedibus exordia, vt cum quod ex beſtiolis plagas incurrerit, ex quacumque parte de proximo ſentiat, ſic animæ principale poſitum in media ſede cordis, ſenſuum exordia retinere, vt cum quid nuntiabunt, de proximo recognoſcat. RETVSVS ASCLEPIADES. Confutatus, repulſus, exploſus, &c. SINE CORDE, &c. Sciant ſe excerebres & excordes, qui de capris & muricis, aliiſque beſtiis argumenta ſumunt, quibus præiudicent & concludant, poſſe hominem ſine cerebro & corde viuere.

12. *Animæ rationalis vis expreſſior eſt in ſenſu, id eſt in cognitione, qua ſeipſam, & Deum ignorare non poteſt. De Car. Chri. cap. 12. à p.*

SI ergo ignoramus animam, ipſa ſe ignorat. Itaque ſupereſt hoc ſolummodo inſpicere, an ſe anima hic ignorarit, vt nota quoquo modo fieret. Opinor ſenſualis eſt animæ natura. Adeo nihil animale, ſine ſenſu; nihil ſenſuale, ſine anima. Et vt impreſſius dixerim, animæ anima ſenſus eſt. Igitur cùm omnibus anima ſentire præſtet, & ipſa ſentiat omnium etiam ſenſus, nedum qualitates, quî veriſimile eſt, vt ipſa ſenſum ſui ab initio ſortita non ſit? Vnde illi ſcire quod interdum ſibi ſit neceſſarium, ex naturalium neceſſitate, ſi non ſcit ſuam qualitatem, cui quid neceſſarium eſt? Hoc quidem in omni anima recognoſcere eſt; notitiam ſui dico; ſine qua notitia ſui, nulla anima ſe miniſtrare potuiſſet. Puto autem magis hominem, animal ſolum rationale, compotem & animam eſſe ſortitum, quæ illum facit animal rationale, ipſa in primis rationalis. Porro, quomodo rationalis, quæ efficit hominem rationale animal, ſi ipſa rationem ſuam neſcit; ignorans ſemetipſam? Sed adeò non ignorat, vt auctorem, & arbitrum, & ſtatum ſuum norit. Nihil adhuc de Deo diſcens, Deum nominat. Nihil adhuc de iudicio eius admittens, Deo commendare ſe dicit. Nihil magis audiens, quàm ſpem nullam eſſe poſt mortem, & benè & malè defuncto cuique imprecatur. Plenius hæc proſequitur libellus, quem ſcripſimus de teſtimonio animæ. Alioquin, ſi anima ſemetipſam ignorans erat ab initio, nihil à Chriſto cognouiſſe debuerat, niſi qualis eſſet. Nunc autem non effigiem ſuam didicit à Chriſto, ſed ſalutem.

ANIMÆ VIS. XII. SCHOL.

SI ERGO, &c. *Quia iuxta Plotinum lib. 7. de Immort. c. 1.* Anima præcipuè eſt ipſe homo. *Vnde concludit Tertul. animam ſeipſam ignorare, ſi ipſam ignoramus.* SENSVALIS EST. *Id. omnes ſenſus callet, ſenſum id. Intellectum, & cognitionem omnium poſſidet. Per ſenſum igitur, ſeu ſenſualitatem, accipe vim cognoſcitiuam. Sicut ex Ariſtotele 2. de anima. Empedocles & Homerus ſenſum pro intellectu vſurpant.* IMPRESSIVS. *Id. expreſſius, ſignificantius. Eadem voce vtitur de carne Chriſti c. 20. & 3. cont. Marc.* ANIMÆ ANIMA. *Ita Philo. de opif. Mundi.* Homini mentem eximiam dedit, aliam animæ animam. OMNIVM SENSVS. *Id. ſenſationes.* QVALITATES. *Proprietates eſſentiales.* NATVRALI NECESSITATE. *Prima principia intelligit, quibus neceſſario aſſentitur anima; ſicut Deum eſſe, prouidentiam, &c.* SE MINISTRARE. *Seipſam per ſemet exhibere adminiſtram.* SED ADEO NON IGNORAT, &c. *Non ſic ignorantia obſtruitur animæ ratio, vt Deum creatorem, & iudicẽ, & ſuum ſtatum poſt corporis mortem, immortalem inſuper non agnoſcat. Et licet rudis adhuc & ſine cultura diſciplinæ, naturali luce Deum inuocat, nihil inſtructionis adhuc* Admittens, *Philoſopho docente; Deum iudicem, & arbitrum rerum omnium eius prouidentiam nouit, & ſe ſuaque ei commendat. Quam parum ſe Deumque cognoſcat anima, dum verſatur in corpore, teſtis eſt Auguſtinus lib. 10. Confeſſ. c. 5* [Aug.] Etſi nemo ſcit hominũ quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt; tamen eſt aliquid hominis, quod nec ipſe ſcit ſpiritus hominis qui in ipſo eſt tu autẽ Domine ſcis eius omnia, qui feciſti eum, &c. NIHIL MAGIS AVDIENS, &c. *Quam illud ſcilicet Dicæarchi, Democriti, Epicuri, cæterorumque negantiũ immortalitatem.* Poſt mortem nulla voluptas; *Mortuis tamen quaſi aliquid ſentientibus, benè vel malè precatur.* NIHIL A CHRISTO, &c. *Id. Chriſtus hominibus miſſus doctor & Magiſter. Primò quidem docuiſſet hominem de ſtatu animæ rationalis, ſi abſque hac cognitione ſui naturali creata eſſet anima. Unde ei dicitur in Canticis, effigiatæ ad imaginem Dei, proindeque pulcherrimæ:* Si ignoras te ô pulcherrima inter mulieres, egredere, & abi poteſt veſtigia gregum tuorum. *Quaſi ignorantiâ, non iam ex pſalte,* Non intelligens comparetur iumentis, *ſed ex mente D. Bernardi,* Ipſis beſtiis beſtialior videatur anima, ratione vigens, & ratione non viuens. *De hac ignorantia quatenus eſt pœna peccati, ſic Auguſtinus lib. 1. Retract. c. 9.* Ad miſeriam iuſtæ damnationis pertinet ignorantia & [S. Aug.] difficultas, quam patitur omnis homo ab exordio natiuitatis ſuæ, nec ab iſto malo niſi Dei gratia quiſquã liberatur. Quam miſeriã Pelagiani nolunt ex iuſta damnatione deſcendere, negantes originale peccatum: quamuis ignorantia & difficultas, etiãſi eſſent hominis primordia naturalia, nec ſic culpãdus Deus, ſed laudandus eſſet. *Et lib. 3. de libero arbitrio* [S. Aug.] *c. 18. de ignorantia:* Sunt reuera omni peccanti animæ duo iſta pœnalia, ignorantia & difficultas. Ex ignorantia dehoneſtat error, ex difficultate cruciatus affligit. Sed approbare falſa pro veris, vt erret inuitus, & reſiſtente atque torquente dolore carnalis vinculi, non poſſe à libidinoſis operibus temperare, non natura inſtituti hominis eſt, ſed pœna damnati.

13. *Anima excellens memoria, obliuionis Platonicæ nævum exaggerat, cùm nec in beſtiis, naturalium memoria excidat. De An. cap. 24. à p. ad circa. m.*

CEterùm, quæ, vt haberi meritò poſſit ex peræquatione omnium proprietatum, Deus, nulli paſſioni ſubiacebit, ita nec obliuioni, quum tanta ſit iniuria obliuio, quanta eſt gloria eius, cuius iniuria eſt, memoria ſcilicet; quam & ipſe Plato, ſenſuum & intellectuum ſalutem; & Cicero, theſaurum omnium ſtudiorum prædicauit. Nec hoc iam in dubium deducetur, an tam diuina anima memoriam potuerit amittere, ſed an quam amiſerit, recuperare denuò poſſit. Quæ enim non debuit obliuiſci, ſi oblita ſit, neſcio an valeat recordari. Ita vtrumque meæ animæ, non Platonicæ congruet. Secundo gradu opponam: Na-

turâ compotem animam facis idearum illarum, an non? Immò naturâ, inquis. Nemo ergo concedet naturalem ſcientiam naturalium excidere artium. excidet ſtudiorum, excidet doctrinarum, diſciplinarum. excidet fortaſſe & ingeniorum, & affectuum, quæ naturæ videntur, non tamen ſunt; quia, vt præmiſimus, & pro locis, & pro inſtitutionibus, & pro corpulentiis, ac valetudinibus, & pro poteſtatibus dominatricibus, pro libertatibus arbitrij, ex accidentibus conſtant. Naturalium verò ſcientia, ne in beſtiis quidem deficit. Planè obliuiſcetur feritatis leo, manſuetudinis eruditione præuentus, & cum toto ſuggeſtu iubarum, delicium fiet Berenices alicuius reginæ, linguâ genas eius emaculans. mores beſtiam relinquent, ſcientia naturalium permanebit. non obliuiſcetur idem naturalium pabulorum, naturalium remediorum, naturalium terrorum. & ſi de piſcibus, & ſi de placentis regina ei obtulerit, carnem deſiderabit: & ſi languenti theriacam compoſuerit, ſimiam leo requiret: & ſi nullum illi venabulum obfirmabit, gallum tamen formidabit. Perinde & homini, omnium forſitan obliuioſiſſimo, inoblitterata perſeuerabit ſola ſcientia naturalium, vt ſola ſcilicet naturalis; memor ſemper manducandi in eſurie, & bibendi in ſiti; & oculis videndum, & auribus audiendum, & naribus odorandum, & ore guſtandum, & manu contrectandum. Hi ſunt certè ſenſus, quos philoſophia depreciat intellectualium prælatione. Igitur ſi naturalis ſcientia ſenſualium permanet, quomodo intellectualium, quæ potior habetur, intercidit?

ANIMÆ VIS. XIII. SCHOL.

EX PERÆQVATIONE, &c. *Hic ridet Platonem qui cum animam Deo adæquaret proprietatum ſimilitudine, propter immortalitatem, incorruptibilitatem, inuiſibilitatem, &c. Eam tamen obliuioſam fingeret. quod indignum dicit anima pro Deo habita, cum nec ipſa fera naturalium principiorum & inſtinctuum obliuiſcantur.* INIVRIA OBLIVIO. *Contra obliuionem Platonicam ſic Auguſtinus lib. 1. retract. c. 4.* Quodam loco dixi, quod diſciplinis liberalibus eruditi, ſine dubio in ſe illas obliuione obrutas eruunt diſcendo, & quodammodo refodiunt. Sed hoc quoque improbo. Credibilius eſt enim, propterea vera reſpondere de quibuſdam diſciplinis, etiam. imperitos earum, quando bene interrogantur, quia præſens eſt eis, quantum id capere poſſunt, lumen rationis æternæ, vbi hæc immutabilia vera conſpiciunt, non quia ea nouerunt aliquando, & obliti ſunt, quod Platoni, vel talibus viſum eſt. Contra quorum opinionem, quanta pro ſuſcepta opera dabatur occaſio, in lib. 12. de Trinit. c. 15. diſſerui. *Vbi inter cætera:* Plato, inquit, ille Philoſophus nobilis perſuadere conatus eſt, vixiſſe hîc animas hominum, & antequam iſta corpora gererent. Et hinc eſſe, quòd ea quæ diſcuntur, reminiſcuntur potius cognita, quàm cognoſcuntur noua. Retulit enim puerum quemdam neſcio quæ de geometria interrogatum, ſic reſpondiſſe, tanquam eſſet illius peritiſſimus diſciplinæ. Gradatim quippè atque artificiosè interrogatus, videbat quod videndum erat, dicebatque quod viderat. Sed ſi recordatio hæc eſſet rerum antea cognitarum, non vtique omnes, vel penè omnes cum illo modo interrogarentur, hoc poſſent. Non enim omnes in priore vita geometræ fuerunt, cùm tam rari ſint in genere humano, vt vix poſſit aliquis inueniri: ſed potius credendum eſt, mentis intellectualis ita conditam eſſe naturam, vt rebus intelligibilibus naturali ordine diſponente conditore ſubiuncta ſic iſta videat in quadam luce ſui generis incorporea, quemadmodum oculus carnis videt, quæ in hac corporea luce circumadiacent, cuius lucis capax eique congruens eſt creatus. IPSE PLATO *Sic in Philebo Platonis Socrates:* Salutem ſenſus memoriam ſi quis dixerit, rectè quidem nuncupabit. *Per ſenſum accipit intelligentiam. Memoriam item commendat in Theateto* donum hoc eſſe dicamus, muſarum matris memoriæ, &c. CICERO *1. de orat. nominat* Theſaurum rerum omnium memoriam. NATVRA INQVIS. *Cùm Platone contendit, volente animam habere innatam idearum notitiam. Vnde arguit nec naturalem ſcientiam, naturalium artium poſſe excidere memoriâ. Per artes autem, vt ſtatim apertè declarat, non artes aut ſcientias liberales, ſed inſtinctus, & primorum principiorum notitiam intelligit.* VT PRÆMISIMVS. *Vide dicta V. Animæ Vis 4.* CVM TOTO SVGGESTV, &c. *Id. fero & ſuperbo apparatu, & exuberantia Iubarum.* DELITIVM. *Id. cum eo delitiabitur, recreabit ſe comando & pectendo ludet quaſi cum catulo, fele, ſimia.* BERENICES. *Vna fuit Ptolomei Lagi vxor, Regina Ægypti, cuius nomine vrbem condidit Ptolomæus Philadelphus eius filius, in ſinu Arabico: Fuit & alia Ægypti Regina dicti Philadelphi filia, quæ nupſit Euergetæ fratri, quo ſtatim poſt nuptias in Aſiam profecto, Berenice crinem ſe detonſuram, & dicaturam Veneri vouit, ſi rediret ſponſus incolumis. Quo reuerſo, comâque appensâ Veneris templo, cum poſtridie non apparuiſſet, dolenti Regi Conon eius Mathematicus, vxoris comam inter ſydera relatam affirmauit, & ei ſeptem ſtellas in cauda Leonis oſtendit, quas capillos ſponſæ eſſe dixit. Sic Hyginus in Leone. Meminit & Plin. lib. 2. c. 70.* Quem vocant Berenices crinem. *Cæterùm hîc author iuxta Ælianum de cicurato leone loquitur.* Cum Berenice manſuefactus Leo viuebat, tanquam vnus ex comptoribus; linguaque eius faciei blandiebatur leniter abſtergens, & complanans rugas, demulcebat: cum eaque in menſa conuiuebat, humaniter & aptè comedens. Onemarchus Catanæ Tyrannus, & Cleomenis filius, etiam leones habuerunt conuictores. *Plin. lib. 8. c. 16.* Credit Libya intellectum peruenire ad eos precum. Captiuam certè Getulicæ reducem audiui, multorum in Siluis impetum à ſe mitigatum alloquio, auſam dicere ſe fœminam profugam, infirmam, ſupplicem animalis omnium generoſiſſimi, cæteriſque imperantis, indignam eius gloriâ prædam. *Sic captiuantur leones mulierum alloquio.* NATVRALIVM PABVLORVM, *Id. carnis, vt placentas regias, & piſces delicatiores oblatos reſpuat.* NATVRALIVM REMEDIORVM *Vt pro omni theriaca Simiam requirat. Ambr. in Exam.* Leo æger ſimiam quærit vt deuoret, quo ſanari poſſit. *Plin. lib. 8. c. 16.* ægritudinem faſtidij, *Ex nimia ſcilicet repletione*, tantum ſentit, in qua

S. Aug.

medetur ei contumelia, in rabiem agente annexarum laſciuia Simiarum. Guſtatus deinde ſanguis in remedio eſt. NATVRALIVM TERRORVM. *Vt plus Gallum formidet quàm intentatum venabulum, id eſt telum venatorium aciei longiſſima, Gallicè* Eſpieu. *Sic Plin. ſupra* tam ſæuum animal rotarum orbes circumacti, curruſque inanes, & Gallina- A ceorum criſtæ cantuſque etiam magis terrent, ſed maximè ignes. *Ambr. in Hexa.* Leo gallum & maximè album veretur. INTELLECTVALIVM PRÆLATIONE, vt iuxta ſuperius allata ſenſus intellectuales, & corporeos diſtinguat, carnalibus longè inferioris pretij reputandis.

14. *Ingenia ſubtiliora, in regionibus calidis, magis quàm frigidis. De An. cap. 25. circa fin.*

SI aëris rigor theſaurus eſt animæ, extra Germanias, & Scythias, & Alpes, & Argæos nemo debuit naſci. Atquin & populi frequentiores apud orientalem, & meridialem temperaturam, & ingenia expeditiora, omnibus Sarmatis etiam mente torpentibus. Et animi enim de rigoribus ſcitiores prouenirent, ſi animæ de friguſculis euenirent. cum ſubſtantia enim, & vis.

ANIMÆ VIS. XIV. SCHOL.

AERIS RIGOR THESAVRVS. *Agit contra Hiceſium, qui animam ex aëris frigidi pulſu, quaſi ex theſauro produci, & in corpus pueri in egreſſu ex vtero infundi credebat.* EXTRA GERMANIAS, &c. *Bene concludit, nullum hominem in calidis regionibus debuiſſe naſci, ſi anima procedat tantum ex aëre frigido.* ALPES. *Sabini Alpum vocant quod nos album & Græci ἄλφον. Quod niuibus continuis albeſcant, dictæ Alpes.* ARGÆOS. *Strabo lib. 11. Geograph.* Sita eſt ſub Argæo monte omnium altiſſimo, cuius vertex nunquam niuibus priuatur. *Ita & Solin. c. 57.* Argæus niualibus iugis C arduus, &c. SARMATIS. *Florus lib. 4. c. 12. & Iornandis lib. 1. de Regn. &c.* Nihil aliud vbi degunt præter niues, pruinaſque, & Syluas habent, tantaque barbaries in illis eſt, vt non intelligant pacē. *Ariſtot. autem in Polit. notat Regionū frigidarū, incolas abundare quidem animo, id eſt fortes & bellicoſos eſſe, ingenij vero & artificij vix aliquid poſſidere.* SCITIORES. *Id. ingenia aptiora ſcientiæ.* DE FRIGVSCVLIS. *Id. Flabellis aëris frigidi.* CVM SVBTANTIA, &c. *Alludit ad ſupra dicta de maſſa ſubſtantiua animæ, cuius hic vt & alibi vim, &* D *ſubtilitatem à Regione prouenire docuit. Quaſi diceret, ſi ipſa animæ ſubſtantia procedit ex aëre natali frigido, vis etiam animi & ingenij, quod officium & inſtrumentum eſt animæ, ſcientiæ aptior erit ex eodem frigore. Quidquid ſit de cauſis, ſubtilioris, vel craſſioris intellectus, Auguſtinus peccato originali hebetudinem attribuit, Epiſt. 28. ad Hiero. de natura & origine animarum:* De ingeniorum diuerſitate, immo abſurditate quid dicam, quæ quidem in paruulis latet, ſed ab ipſis exordiis naturalibus ducta, apparet in grandibus? quorum nonnulli, tam tardi & obliuioſi ſunt, vt Aug.

B ne prima quidem diſcere literarum elementa potuerint: quidam vero tantæ ſunt fatuitatis, vt non multum à pecoribus differant, quos moriones vulgo vocant. Reſpondetur fortaſſe, corpora hoc faciunt. Sed numquid ſecundum hanc ſententiam quam defendere volumus, anima ſibi corpus elegit, & in eligendo, cum falleretur, errauit? aut cum in corpus cogeretur intrare neceſſitate naſcendi, alia corpora præoccupantibus animarum turbis, ipſa aliud non inuenit? Et ſicut in ſpectaculo aliquo locum, ita carnem, non quam voluit, ſed C quam valuit, occuparit? Numquid hæc & talia vel dicere poſſumus, vel ſentire debemus? &c. *Et in Pſal.* 118. Animam factam potius dicunt eſſe quam fictam, quia non eſt corpus, ſed ſpiritus, &c. S. Aug. *Quia dictum eſt Eſa. 57. omnem flatum ego feci; de corpore autem Gen. 2. finxit hominem de puluere terræ, &c.* Nec aliquid omnino ſiue de mundi elementis *Calidis, frigidis; ſiccis, humidis, & in regionibus huiuſmodi*, ſiue de genitoribus, ſiue de ſeminibus naſcitur, ſi ea non operetur Deus, &c. Sed numquid ſine intellectu fecit hominem Deus, D ſiue primum, ſine vnumquemque naſcentium, vt nunc dicat ei, manus tuæ fecerunt me & pſalmauerunt me, da mihi intellectum? nonne ipſi naturæ humanæ intellectus eſt inditus, vt diſcernatur à pecore? aut ſic eſt deformata peccando, vt etiam hoc in ea reformandum ſit? propter quod & Apoſtolus omnibus ad regenerationem pertinentibus dicit, renouamini ſpiritu mentis veſtræ: & vtique intellectus in mente eſt, &c. Propter hos igitur interiores oculos, quorum cæcitas eſt, Deum non intelligere, vt aperiantur & magis magiſque ſerenentur, fide corda mundentur: da mihi, inquit, intellectum, vt diſcam mandata tua.

15. *Animæ vis à diabolo quidem obumbrari poteſt, extingui non poteſt. De An. cap. 41. in p.*

MAlum animæ, præter quod ex obuentu ſpiritus nequam ſuperſtruitur, ex originis vitio antecedit, naturale quodammodo. Nam vt diximus, naturæ corruptio alia natura eſt, habens ſuum deum, & patrem, ipſum ſcilicet corruptionis auctorem; vt tamen inſit & bonum animæ, illud principale, illud diuinum atque germanum, & propriè naturale. Quod enim à Deo eſt, non tam extinguitur, quàm obumbratur. Poteſt enim obumbrari, quia non eſt Deus; extingui non poteſt, quia à Deo eſt. Itaque, ſicut lumen aliquo obſtaculo impeditum, manet, ſed non comparet, ſi tanta denſitas obſtaculi fuerit; ita & bonum in anima à malo oppreſſum, pro qualitate eius, aut in totum vacat, occultata luce, aut qua datur radiat, inuenta libertate.

ANIMÆ VIS. XV. SCHOL.

A MALVM IGITVR. *Primum animæ malum dicit, quod ex primo parente, humani generis origine trahitur*, NATVRALE QVODAMMODO. *Non omnino naturale, quod bonum naturæ debilitat, rationis lumen, & voluntatis libertatem infirmando. Bonum enim naturæ plenum à Deo conditum eſt. Poſtea ex Adæ peccato, cæteris eius poſteris, originale malum, factum eſt quodammodo naturale.* Naſcimur enim filij Iræ. PRÆTER QVOD EX OBVENTV SPIRITVS. *Id eſt, taceo & omitto malum, quod à dæmone inimico, zizaniorum authore ſuperſeminatur.* ALIA NATVRA EST. *Repetit quod dixerat*, Quodammodo naturale. *Deinde ſubiicit, diabolum authorem peccati, Deum eſſe, & Patrem naturæ corruptæ, ſicut Deus integræ, quæ præceſſit in homine: quæque extingui omnino non poteſt: Nec enim peccatum rationis lumen & libertatem prorſus ademit, ſed velut ſub quodam medio carnis & appetitus ſenſitiui ſpiſſo ac denſo obnubilauit, vnde vt poteſt erumpit.* OBVMBRARI QVIA DEVS NON EST. *Sic Iacobi.* 1. Omne datum optimum, & omne donum perfectum de ſurſum eſt, deſcendens à Patre luminum; apud quem non eſt tranſmutatio, nec viciſſitudinis obúbratio. QVIA A DEO EST. *Mutari potuit à bono in malum, ab integro & perfecto ad vitiatum & mutilum, quia creatura defectibilis eſt. Extingui prorſus & annihilari non potuit per peccatum, quia Imago Dei eſt, quia immortalis eſt. Inde ſubdidit ſtatim Iacobus*, Voluntariè enim genuit nos verbo veritatis, vt ſimus initium aliquod creaturæ eius. *Per creationem primo habentes principatum ſuper cæteras creaturas, rationem poſſidentes; deinde* Verbo vitæ in lauacro aquæ, *Gratiæ filij, & ſecundum Petrum*, Diuinæ conſortes naturæ, *Vt poſtea* in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti, in virum perfectum, *Conſummata ſimus creatura, per gloriam: cum iuxta Ioannem*, Similes ei erimus, & videbimus eum ſicuti eſt. *Rurſum illud* obumbrari poteſt *Sic accipe ab Aug. ſer. de Symbolo*: Et anima humana ſecundum quemdam modum dicitur immortalis, ſed non eſt vera immortalitas, vbi tanta eſt mutabilitas, per quam & deficere, & proficere poteſt. Vnde mors eius eſt alienatio à vita Dei, per ignorantiam, quæ eſt in illa. Vita vero eius, concurrere ad fontem B vitæ, vt in lumine Dei videat lumen. *Reſpicit Paulum dicentem Epheſ. 4.* Non ambuletis ſicut & Gentes ambulant in vanitate ſenſus ſui, tenebris obſcuratum habentes intellectum, alienati à vita Dei per ignorantiam quæ eſt in illis, propter cæcitatem cordis ipſorum. *Quod ſic explicat idem Aug. in Pſal. 41*, Ipſe fons & lumen eſt, &c. Si & fons & lumen eſt, merito & intellectus eſt, quia & ſatiat animam auidam ſciendi, & omnis qui intelligit, luce quadam non corporali, non carnali, non exteriore, ſed interiore illuſtratur, &c. Vnde Apoſtolus obſecrans dicit, non ambuletis ſicut & Gentes, &c.

Aug.

Aug.

ANIMÆ PASSIBILITAS.

1. *Anima paſſibilis eſt, & commiſcibilis, contra Ariſtotelem. de An. cap. 12. à p.*

INitium omnium commentatus animum, & vniuerſitatis oſcillum de illius axe ſuſpendens, purumque eum adfirmans, & ſimplicem & incommiſcibilem, hoc vel maximè titulo ſegregat ab animæ commiſtione; & tamen eundem alibi animæ addicit. Hoc etiam Ariſtoteles denotauit, neſcio an ſua paratior implere, quàm aliena inanire. Denique & ipſe definitionem animi quum differret, interim alterum animi genus pronuntiauit, illum diuinum, quem rurſus & impaſſibilem ſuboſtendens, abſtulit & ipſe eum à conſortio animæ. Cùm enim animam paſſibilem conſtet eorum quæ ſortita eſt pati; aut per animum, & cum animo patietur: ſi concreta eſt animo, non poteſt animus impaſſibilis induci; aut ſi non per animum, nec cum animo patietur anima, non erit concreta illi, cum quo nihil, & qui nihil patitur. Porro ſi nihil per illum & cum illo anima patietur, iam nec ſentiet; nec ſapiet, nec mouebitur per illum, vt volunt. Nam & ſenſus paſſiones facit Ariſtoteles. Quidni? & ſentire enim pati eſt, quia pati ſentire eſt. Proinde & ſapere ſentire eſt, & moueri ſentire eſt: ita totum pati eſt. Videmus autem nihil iſtorum animam experiri, vt non & animo deputetur, quia per illum & cum illo tranſigatur. Iam ergo & commiſcibilis eſt animus, aduerſus Anaxagoram; & paſſibilis, aduerſus Ariſtotelem. Cæterùm, ſi diſcretio admittitur, vt ſubſtantia duæ res ſint, animus atque anima, alterius erit & paſſio, & ſenſus, & ſapor omnis, & actus, & motus: alterius autem otium, & quies, & ſtupor, & nulla iam cauſa; & aut animus vacabit, aut anima. Quod ſi conſtat ambobus hæc omnia reputari, ergo vnum erunt vtrumque, & Democritus obtinebit, differentiam tollens, & quæretur quomodo vnum vtrumque? ex duarum ſubſtantiarum confuſione, an ex vnius diſpoſitione? Nos autem animum ita dicimus animæ concretum, non vt ſubſtantiâ alium, ſed vt ſubſtantiæ officium.

ANIMÆ PASSIBILITAS. I. SCHOL.

INITIVM OMNIVM. *Immediatè ante dixerat*, C Turbatam Anaxagoræ ſententiam, *Cum enim dixiſſet animum initium eſſe omnium, & ſuſpendiſſet eum tanquam* OSCILLVM, *id eſt os, faciem, caput paruæ imagunculæ, ab* AXE *mundi, ſuſpendum, tanquam vniuerſitatis caput, vnde cætera pendeant, quem, vt Microcoſmon, & totius creaturæ compendium, & iuxta Salomonem*, Hoc quod continet omnia, *Omnia ſuſpiciant: eum inquam Anaxagoras, animum ſuſpendiſſet, præ cunctis eleuaſſet, vt veteres faciebant*

Deorum imagunculas; vt Virgilius 2. Georg. Oſcilla ex alta ſuſpendunt mollia pinu, *Id. cereas imagines.* Et purum animum & ſimplicem, & incommiſcibilem, *Finxiſſet, & ſic eum ab anima deſtinxiſſet: alio tamen loco eumdem animum cum anima commiſcet, & confundit: quod & in eo Ariſtoteles arguit, 1. de Anima c. 2.* Anaxagoras, inquit, multis in locis boni rectique mentem cauſam eſſe dicit: alibi autem animam ipſam mentem eſſe aſſerit. *De anima velut ab axe mundi ſuſpenſa, & poſt Deum omnibus eminente, quem vt imago repræſentat, vt vniuerſitatis Domina, quæ apud Deum habitet, & accepta ab eo eminentia, de eminentiæ ſuæ ſupremo gradu cæteris imperet creaturis corporeis, fusè diſſerit Aug. to. 1. per totum librum de Quantitate Animæ, in quo interroganti reſpondet,* Aug. Propriam quandam habitationem animæ ac patriam, Deum ipſum credo eſſe, à quo creata eſt. Subſtantiam verò eius nominare non poſſum, non enim eam puto eſſe ex iis vſitatis notiſque naturis, quas iſtis corporis ſenſibus tangimus. &c. videtur mihi eſſe ſimilis Deo, &c. *Et cap 3.* Non vllo modo aut longa, aut lata, aut quaſi valida ſuſpicanda eſt anima, corporea iſta ſunt, vt mihi videtur, & de conſuetudine corporum, ſic animam quærimus. Aug. Ideoque benè præcipitur etiam in myſteriis, *Baptiſmi ſcilicet,* vt omnia corporea contemnat, vniuerſoque huic mundo renunciet, qui vt videmus, corporeus eſt, quiſquis ſe talem reddi deſiderat, qualis à Deo factus eſt, id eſt ſimilem Deo. *En oſcillum, id eſt, os paruum, referens, vt imaguncula ſuſpenſa & eminens cunctis corporibus, Deum toti mundo præſidentem. De eadem animæ excellentia Aug. in Pſal. 145.* Semper corpus, quoniam corpus eſt, infra animam eſt, & quæuis anima vilis excellentiſſimo corpore excellentior inuenitur. Nec vobis hoc quaſi mirabile videatur, quia & vilis anima quælibet peccatrix, melior eſt quolibet magno & præſtantiſſimo corpore. *Deinde ſe explicat.* Non eſt melior, inquit, meritis, ſed natura. Eſt quidem anima peccatrix, eſt quibuſdam concupiſcentiarum ſordibus inquinata, tamen melius eſt & ſi ſordidum aurum, quàm purgatiſſimum plumbum, &c. *Idem dicit de homine peſſimo comparato equo optimo, Iuriſperito etiam multas leges ignorante, cum optimo ſutore.* Sutorem laudaſti, Iuriſperitum reprehendiſti. Ex his tamen duobus quære quis ſit melior, Imperitior Iuriſperitus, perfecto ſutori præponitur, &c. Natura animæ præſtantior eſt, quàm natura corporis, excellit multum, res ſpiritalis eſt, res incorporea eſt, vicina eſt ſubſtantiæ Dei. Inuiſibile quiddam eſt, regit corpus, mouet membra, dirigit ſenſus, præparat cogitationes, exerit actiones, capit rerum infinitarum imagines. Et quis eſt tandem, fratres chariſſimi, qui ſufficiat laudibus animæ? & ſi in animæ laudibus deficitur, quæ laus eſt eius, qui animam condidit? & tamen tanta eſt eius *Animæ ſcilicet* gratia, vt dicat homo iſte, lauda anima mea Dominum. Quis poteſt laudare Deum? Si diceret teipſam lauda, fortaſſe deficeret. Lauda, inquit, Deum; conare pietatis affectu, deficies in laudibus eius. Expedit tibi deficere laudando Deum, quàm proficere laudando te. Cum enim laudas Deum, non explicas quod vis. Extenditur in interiora cogitatio tua, ipſa extenſio capaciorem te facit eius quem laudas. Quis ergo eſt, vt dicere cœperam, qui dicit, lauda anima mea Dominum: caro non dicit. Sit licèt corpus Angelicum, inferius eſt quàm anima, conſilium ſuperiori dare non poteſt. Infœlix eſt ipſa anima, ſi à corpore expectet conſilium. *Deinde in rem Tertulliani tractantis hic de commiſſibilitate, id eſt identitate animi & animæ, mentem ſiue animum ſuperiorem animæ partem probat his verbis.* S. Aug. Quis eſt ergo, inquit, qui dicit, lauda anima mea Dominum? nihil inuenimus amplius in homine quàm carnem & animam; totus homo, hoc eſt ſpiritus & Caro. An fortè ipſa anima ſibi dicit, & ſibi quodãmodo imperat, & ſe exhortatur atq; excitat? Quibuſdam enim perturbationibus ex quadam ſui parte fluitabat, ex quadam vero parte, quam vocant mentem rationalem, illam qua cogitat ſapientiam, inhærens Domino iam & ſuſpirans in illum, animaduertit quaſdam ſuas inferiores partes perturbari motibus ſæcularibus & cupiditate quadam terrenorum deſideriorum ire in exteriora, relinquere interiorem Deum: reuocat ſe ab exterioribus ad interiora, ab inferioribus ad ſuperiora, & dicit, lauda anima mea Dominum. Quid tibi placet in ſæculo? quid eſt quod vis laudare, quid eſt quod vis amare? &c. Quomodo laudandus eſt qui fecit illa quæ laudas? Iam ergo diu occupata vixiſti, & deſideriorum diuerſitate verberata, portas plagas ſaucia, diuiſa per amores multos, vbique inquieta, nuſquam ſecura. Colligere ad teipſam; quidquid tibi foris placebat, quære quem habeat authorem, &c. Vndique pulchritudo operis tibi commendat artificem. Miraris fabricam; ama fabricatorem, non occuperis in eo quod factum eſt, & recedas ab illo qui fecit. Hæc enim quibus occuparis ſub te fecit, quia ſub teipſo te fecit. Si hærebis ſuperiori, calcabis inferiora. *Sic à ſummo omnium axe, id eſt Deo pendens anima, omnia à ſe dependentia habebit, ſic incommiſcibilis rebus conditis, Deo adhærere merebitur. Porro* turbatam ſententiam, *rectè cum oſcillis comparat. Ludus enim oſcillorum, ſiue oſcillatio, quæ fiebat à pueris ludentibus oſceis imagunculis, modo, vt caſus ferebat, oſcilla ſurſum modo deorſum iactabat. Sic turbatur & confunditur Anaxagoræ ſententia.* ALIENA INANIRE. *Id. exinanire. Diues eſt Ariſtoteles, quem hic vellicat, in refellendis aliorum placitis; qui & conſentit Anaxagoræ ſegregans animum* A conſortio animæ. *Ariſtoteles lib. 10. de anima c. 4.* Intellectus, inquit, diuinum quid eſt fortaſſe, paſſioneque vacat. *Et lib. 2. de generat. Animal. c. 3.* Reſtat vt mens ſola extrinſecus accedat, eaque ſola diuina ſit: nihil enim cum eius actione communicat, actio corporalis: ſed enim omnis animæ ſiue virtus, ſiue potentia, corpus aliud participare videtur, idque magis diuinum, quàm ea quæ elementa appellantur. AVT PER ANIMVM, &c. *Sic ratiocinatur, ſi anima inſeparabiliter coniuncta eſt animo, vel per animum quaſi inſtrumentum patiendi & ſentiendi patietur, vel cum eo, quaſi inſeparabiliter coniuncto. Quod ſi nec per animum, nec cum animo patiatur, iam nec anima per animum mouebitur, ſapiet aut ſentiet, quod tamen vult ipſe Ariſtoteles qui admittit ſenſus, paſſiones eſſe.* Sentire enim eſt quoddam pati. *Quod tota Philoſophia cum Ariſtotele concedit, lib. 2. de Anima c. 5.* Fit autem ſenſus cum mouetur, atque patitur. SAPERE SENTIRE EST. *Iſidorus lib. 11. Orig. c. 1.* Animus, inquit, ſenſus dicitur pro iis quæ ſentit, vnde & ſententia nomen accepit. SVBSTANTIA DVÆ RES. *Id. realiter diſtinctæ ſint ab inuicem. Agit contra eos qui non commiſcibiles, ſed diſtinctas ſubſtantias credebant, animum & animam; & arguit, omnem actum alterutri dandum, alteri vacationem & otium.* QVÆRETVR QVOMODO, &c. *Iam non erit quæſtio de vtriuſque ſubſtantiæ differentia, ſed de vtriuſque identitate.* NOS AVTEM, &c. *ſentio, inquit, Tertul. animum & animam ſic commiſceri, & in vnũ coaleſcere, non quaſi duas ſubſtantias in vnam cor-*

cretas, ſed animam vti animo, quaſi inſtrumento ſuo A *a. p. & in Schol. vbi explicui nomen,* OFFICIUM, *& officio. Vide ſupra dicta. Verbo Anima Vis* 10.

* 2. *Anima corpori, & corpus animæ compatitur. De An. cap. 5. circa. fin.*

ANimam compati corpori, cui læſo ictibus, vulneribus, vlceribus condoleſcit; & corpus animæ, cui afflictæ cura, angore, amore, coægreſcit, per detrimentum ſcilicet vigoris, cuius pudorem & pauorem rubore atque pallore teſtetur.

ANIMÆ PASSIBILITAS. II. SCHOL.

ANIMAM COMPATI. *Probat iuxta Cleantem animam corpoream: de quo S. Nemeſius c.* 2. Nullum non corpus conſentit cum corpore, ſed corpus cum corpore. Conſentit autem anima cum corpore, dum ægrotat & ſecatur: corpus item cum anima, quòd dum pudore afficitur, rubeſcat; dum timet, palleſcat: corpus igitur anima. *Sed idem negans maiorem, ſic eludit conſequentiam his verbis:* Similiter dicunt, vt ſi quis ita ratiocinetur: nullum animal ſuperiorem maxillam mouet, crocodilus autem ſuperiorem maxillam mouet, non ergo animal eſt crocodilus. *Vnius itaque hominis cõpoſiti ex duabus partibus omnino diuerſis, vna ſpiritali, altera corporea, conſenſus, facit vt anima principium ſentiendi corpori, ipſi læſo condoleat, vt inde etiam fit, vt corpus, animæ læta vel triſtia, pudenda vel laudanda cogitanti, meditantiq; ſe, interius calefacto, vel congelato ſanguine, etiam exterius, vel pallore, vel rubore, compaſſum prodat. De crocodilo Aug. l.* 2. *Soliloq. c.* 8. An ignoras cum per S. Aug. omnium animalium genera cucurreris ſolum Crocodilum inueniri, qui ſuperiorem in mandendo partem moueat? *De animæ ſenſu, compatiente corpori. Aug. lib.* 14. *de Ciuit. c.* 15. S. Aug. Dolores qui dicuntur carnis, animæ ſunt in carne, & ex carne. Quid enim caro per ſeipsã ſine anima, vel dolet, vel cõcupiſcit? ſed quod cõcupiſcere caro dicitur, vel dolere, aut ipſe homo eſt, ſicut diſſeruimus, aut aliquid animæ, quod carnis afficit paſſio, vel aſpera, vt faciat dolorem, vel lenis, vt voluptatem. Sed dolor carnis B tantummodo offenſio eſt animæ ex carne, & quædam ab eius paſſione diſſenſio, ſicut animæ dolor, quæ triſtitia nuncupatur, diſſenſio eſt ab his rebus, quæ nobis nolentibus acciderunt. *Et lib.* 21. *c.* 3. Si conſideremus diligentius, dolor qui dicitur corporis, magis ad animam pertinet; animæ enim eſt dolere, non corporis, etiam quando ei dolendi cauſa exiſtit à corpore, cum in eo loco dolet, vbi læditur corpus. Aug. Sicut ergo dicimus corpora ſentientia, & corpora viuentia, cum ab anima ſit corporis ſenſus & vita; ita & corpora dicimus dolentia, cum dolor corporis, niſi ab anima, eſſe non poſſit. Dolet itaque anima cum corpore, in eo loco C eius, vbi aliquid contingit vt doleat, dolet & ſola, quamuis ſit in corpore, cum aliqua cauſa etiam inuiſibili triſtis eſt ipſa, corpore incolumi, &c. *Tum paulo poſt contra Platonicos.* Dixerunt quidam Platonici, ex terrenis corporibus moribundiſque membris, eſſe animæ, & metuere, & cupere, & dolere, atque gaudere. Vnde Virgilius: hinc, inquit, id eſt ex moribundis terreni corporis membris, metuunt, cupiuntque, dolent, gaudentque, ſed conuincimus eos in 14. huius operis libro habere animas, ſecundum ipſos, ab omni etiam corporis labe purgatas, diram cupiditatem, qua rurſum inci- D piunt in corpora velle reuerti. Vbi autem poteſt eſſe cupiditas, profecto etiam dolor eſſe poteſt. Fruſtrata quippe cupiditas, ſiue non perueniendo quò tendebat, ſiue amittendo quò peruenerat, vertitur in dolorem.

* 3. *Animas ſeparatas, etiam ante reſurrectionem, iuxta merita pati decet, vel munerari poſt mortem, quæ etiam dum ſunt in carne, independenter ab ea dolere & gaudere poſſunt. De Anima. cap.* 58. *in p. ad circa finem.*

OMnes animæ penes inferos? inquis. Velis ac nolis, & ſupplicia iam illic & refrigeria. habes pauperem, & diuitem. & quia diſtuli neſcio quid ad hanc partem, iam opportune in clauſula reddam. Cur enim non putes, animam & puniri & foueri in inferis interim ſub expectatione vtriuſque iudicij, in quadam vſurpatione & candida eius? Quia ſaluum debet eſſe, inquis, in iudicio diuino negotium ſuum, ſine vlla prælibatione ſententiæ: tum quia & carnis operienda eſt reſtitutio, vt conſortis operarum, atque mercedum. Quid ergo fiet in tempore iſto? dormiemus? Atenim animæ nec in viuentibus dormiunt; corporum enim eſt ſomnus, quorum & ipſa mors, cum ſpeculo ſuo, ſomno. Aut nihil vis agi illic, quò vniuerſa humanitas trahitur? quò ſpes omnis ſequeſtratur? Delibari putas iudicium, an incipi? præcipitari, an præminiſtrari? Iam verò, quàm iniquiſſimum etiam apud inferos, ſi & nocentibus adhuc illic benè eſt, & innocentibus nondum? Quid? ampliationem vis eſſe poſt mortem, confuſâ ſpe, & incertâ expectatione ludentem, an vitæ recenſum iam & ordinationem iudicij inhorrentem? Semper autem expectat anima corpus, vt doleat, aut gaudeat? nonne & de ſuo ſufficit ſibi ad vtrumque titulum paſſionis? Quotiens illæſo corpore anima ſola torquetur bile, ira, tædio plerumque nec ſibi noto? quotiens item corpore adflicto, furtiuum ſibi anima gaudium exquirit, & à corporis importuna tunc ſocietate ſecedit? Mentior, ſi non de ipſis cruciatibus corporis, & gloriari, & gaudere ſola conſueuit. Reſpice ad Mutij animam, cum dexteram ſuam ignibus ſoluit. Reſpice ad Zenonis, cùm illam Dionyſij tormenta prætereunt. Morſus ferarum ornamenta ſunt iuuentutis, vt in Cyro, vrſi cicatrices. Adeò nouit & apud inferos anima & dolere, & gaudere ſine carne; quia & in carne illæſa, ſi velit, dolet; & læſa, ſi velit, gaudet. Hoc ſi ex arbitrio ſuo in vita, quanto magis

ex iudicio Dei poſt mortem? Sed nec omnia opera cum carnis miniſterio anima partitur; nam & ſolos cogitatus, & nudas voluntates cenſura diuina perſequitur: [a] *Qui viderit ad concupiſcendum, iam adulterauit in corde.* Ergo propter hoc, congruentiſſimum eſt, animam, licet non exſpectatâ carne, puniri, quod non ſociata carne commiſit. Sic & ob cogitatus pios, & beneuolos, in quibus carne non eguit, ſine carne recreabitur. Quid nunc, ſi & in carnalibus prior eſt, quæ concipit, quæ diſponit, quæ mandat, quæ impellit? Et, ſi quando inuita, prior tamen tractat, quod per corpus actura eſt. nunquam denique conſcientia poſterior erit facto. ita huic quoque ordini competit, eam priorem penſare mercedes, cui priori debeantur. In ſumma, quum [b] *Carcerem* illum, quem Euangelium demonſtrat, inferos intelligamus, & *Nouiſſimum quadrantem*, modicum quodque delictum morâ reſurrectionis illic luendum interpretemur; nemo dubitabit animam aliquid penſare penes inferos ſalua reſurrectionis plenitudine, per carnem quoque.

[a] Matth. 5. 28.

[b] Matth. 5. 25. & ſeq.

ANIMÆ PASSIBILITAS. III. SCHOL.

OMNES ERGO ANIMÆ. *Error eſt Tertulliani, qui omnes animas, exceptis martyrum, vſque ad iudicium, in inferis pœnam, vel refrigerium habere credebat.* VTRIVSQVE IVDICII. *Vtriuſque ſcilicet, bonis & malis pronuntiandi.* CANDIDABIVS. *Candidati dicti à candida veſte, quam geſtabāt, qui nondum conſecuti erant honorem, quem ambiebant. Vide Feneſtellam lib. 2. c. 7. tranſlatitiè autem candidati, etiam aliarum rerum petitores, vel præſtolantes dicti ſunt, quo ſenſu & ipſe Tertul. 2. Cont. Marc. dixit* Candidatos reſtitutionis. OPERIENDA EST. *Exſpectanda.* CVM SPECVLO *Id. imagine mortis.* VNIVERSA. *Iterum ſuum errorem inſinuat de omni anima apud inferos expectante.* DELIBARI, *Anticipari; quaſi fiat aliqua iniuria integritati iudicij. Agit errore ſuo contra errorem dicentium iudicium omne differri vſque ad reſurrectionem, eo quod corpus animæ cooperetur, in bono & malo.* NOCENTIBVS ADHVC ILLIC, &c. *Id. iam, peccatoribus pœna dignis, aliqua beneficentia præſtatur, dum nil patiuntur interim in inferis.* AMPLIATIONEM, &c. *Id. dilationem iudicij, manente anima incerta & deluſa, dum tandiu pendet ſententia. Nota* ampliationem *Vocem eſſe iuris qua propriiſſimè hic vtitur Tertul. ad exprimendam diuturnam iudicij ſuſpenſionem. Differt enim ampliatio à comperendinatione, quòd hæc in tertium diem, hoc eſt, perendinum & quaſi poſt craſtinum ex Budæo differatur. Et ſemel tantum iudex actionem procraſtinare poterat. Ampliatio autem libera erat, & in iudicum poteſtate poſita, & in id tempus, & quoties videbatur protrahebatur. Et terminis iuris* Amplius pronuntiare iudex dicebatur. VITÆ RECENSVM. *A* recenſeo *dictus recenſus, quaſi examen & cenſura vitæ.* VTRVMQVE TITVLVM. *Inſcribitur enim paſſio, nomine gaudij & doloris, & vtriuſque, anima ſola, abſq; carne, capax eſt.* QVOTIENS, &c. *Pro quoties ſæpè vſurpat. Et hic probat animā proprias ſuas triſtitias & gaudia habere abſque depēdentia corporis, tum experientia cōmuni omnium, tum ex Martyrum gaudio in tormentis, pro quibus Paulus*; Superabundo gaudio in omni tribulatione: *Tum paganorum.* MVTII ANIMAM. *Sic de Mutio Scæuola in propriam dexteram, errantem in Rege Porſenna, ſentiente ipſe Tertul. Apol. 50.* Mutius dexteram ſuam libens in Ara reliquit: ô ſublimitas animi! nihil enim ſi conferatur cum fortitudine martyrum. *Et Minutius fœlix:* Mutium Scæuolam, qui cum errasſet in Regem, periiſſet in hoſtibus, niſi dexteram perdidiſſet. Et quot ex noſtris, non dexteram, ſed totum corpus vri pertulerunt? Viros cum Mutio, vel cum Attilio Regulo comparo: Pueri & mulierculæ noſtræ omnes, ſuppliciorum terriculas inſpirata patientia doloris illudunt. AD ZENONIS, *Supple animam. Bene Zenonis refert exemplum, principis Stoicorum ex Laërtio. De quibus ſic Auguſtinus*

A *lib. 8. de ciuit. c. 7.* Meritò cæteris anteponimus, qui diſcreuerunt ea, quæ mente conſpiciuntur, ab iis, quæ ſenſibus attinguntur: nec ſenſibus adimentes quod poſſunt, nec eis dantes vltra quam poſſunt. *Sic ergo Zeno occupatus mente, Dionyſij tormenta præteribat, anima non aduertente. De quo idem Tertul. in Apol. c. 4.* Zeno Eleates conſultus à Dionyſio, quodnam Philoſophia præſtaret, cum reſpondiſſet, contemptum mortis; impaſſibilis flagellis tyranni obiectus, ſententiam ſuam ad mortem vſque ſignabat. ORNAMENTA, &c. *Vel quòd in venatione, vel circo contra feras iuuentus pugnans, vulneribus gloriaretur, vt fortitudinis inſignibus.* IN CYRO. *Rem narrat Herodotus, Iuſtinus & Xenophon lib. 1. de Cyri minoris expedit. Quod in Venatione cum vrſo congreſſus, abſtractus ab equo, vulneratus, feram tandem peremerit. Deinde Tertul. Idem probat ex anima ſeparata gaudio vel dolore, Deo eam adiudicante dolori, vel gaudio.* SI QVANDO INVITA. *Id. licet reluctante ratione, vel vi ſuggeſtionis diabolicæ, vel impulſu boni Angeli & inſpiratione Dei, & ſic quaſi non tamen neceſſitate vel coactione compulſa inuita, ad bonum vel malum, per carnem perficiendum, prior anima apud ſe, foris agenda tractat.* CONSCIENTIA POSTERIOR, &c. *Semper enim* C *factum præcedit rationis & conſcientiæ diſpoſitio.* PRIOREM PENSARE. *Pendere, reportare, recipere debitam mercedem.* INFEROS INTELLIGAMVS. *Carcerem Euangelij, inferos damnatorum Auguſtinus intelligit, vnde nunquam exituros conſtat, licet dicatur,* Donec reddas nouiſſimum quadrantem: *Id. luas minimum debitum, quanquam æterna pœna ſit, non tamen æqualis gradus & grauitatis, ſicut eſt talento, & peccato mortali debita. Sic ergo lib. 1. de ſermone Domini in monte cap. 21.* Quemadmodum ibi intelligitur. 1. Cor. 15. de quo dictum eſt, oportet eum regnare, donec ponat omnes inimicos ſuos ſub pedibus ſuis: ita hîc accipi poteſt, de quo dictum eſt; non exies inde, donec ſoluas nouiſſimum quadrantem, ſemper non exi- D turum eſſe, quia ſemper ſoluit nouiſſimum quadrantem, dum ſempiternas pœnas terrenorum peccatorum luit. Neque ita hoc dixerim, vt diligentiorem tractationem videar ademiſſe de pœnis peccatorum, quomodo in ſcripturis dicantur æternæ, quanquam quolibet modo vitandæ ſint potius, quàm ſciendæ. MORA RESVRRECTIONIS. *Non intelligit momentum illud, quo* in ictu oculi *actione inſtantanea reſurgent mortui. Cum hæc mora communis ſit omnibus, etiam martyribus purgatorio non egentibus, & reprobis, eo indignis, æternoque iam ſupplicio damnatis. Accipienda igitur eſt mora ſecundùm parabolam virginum ſomno mortis dormientium, vſque ad diem iudicij:* Moram autem faciente ſponſo, dormitauerunt omnes & dormierunt. RESVRRE-

S. Aug.

S. Aug.

CTIONIS PLENITVDINE. *Quia cùm plenum iudicium ſit retributio mercedis, tam anima, quàm* A *corporis, reddetur quoque carni debitum ſuum in reſurrectione.*

* 4. *Anima nudata carne patitur pœnas pro peccatis; plenius paſſura in Reſurrectione. De Reſur. cap. 17. circa. m.*

QVantum ad agendum de ſuo ſufficit, tantum & ad patiendum. Ad agendum autem, minus de ſuo ſufficit. Habet enim de ſuo ſolummodò cogitare, velle, cupere, diſponere: ad perficiendum autem, operam carnis expectat. Sic itaque & ad patiendum, ſocietatem carnis expoſtulat; vt tam plenè per eam pati poſſit, quàm ſine ea plenè agere non potuit. Et ideo in quæ de ſuo ſufficit, eorum interim ſententiam pendit, concupiſcentiæ, & cogitatus, & voluntatis. Porro, ſi hæc ſatis eſſent ad plenitudinem meritorum, vt non requirerentur & facta, ſufficeret in totum anima ad perfectionem iudicij, de his iudicanda, in quæ agenda ſola ſuffecerat. Quum verò etiam facta deuincta ſint meritis; facta autem per carnem adminiſtrentur; iam non ſufficit animam ſine carne foueri, ſiue cruciari, pro operibus etiam carnis; etſi habet corpus, etſi habet membra, quæ proinde illi non ſufficiunt ad ſentiendum plenè, quemadmodum nec ad agendum perfectè. Idcirco, pro quoquo modo egit, pro eo & patitur apud inferos, prior deguſtans iudicium, ſicut prior induxit admiſſum: expectans tamen & carnem, vt per illam etiam facta compenſet, cui cogitata mandauit.

ANIMÆ PASSIBILITAS. IV. SCHOL.

FACTA DEVINCTA. *Id. obligata & connexa meritis pœna, vel mercedis.* ANIMAM SINE CARNE, *Id. ſeparatam à carne. De anima ſine carne patiente, Aug. lib. 14. de ciuit. c. 5.* Secundum ipſos vt locutor nobilis ait *Maro. 6. Æn.* dira cupido vſque adeo non eſt ex corpore vt ab omni corporea peſte purgatam, & extra omne corpus animam conſtitutam, ipſam compellat eſſe in corpore. Vnde etiam illis fatentibus, non ex carne tantum afficitur anima, vt cupiat, metuat, lætetur, & triſtetur; verum etiam ex ſeipſa his poteſt motibus agitari. *Et lib. 21. de Ciuit. cap. 3.* Dolet etiam non in corpore conſtituta: nam vtique dolebat diues ille apud inferos, quando dicebat: crucior in hac flamma. Corpus autem nec exanime dolet, nec ani- A matum ſine anima dolet. *Et in Pſal. 87.* Repleta eſt malis anima mea, *Vbi de Anima Chriſti* Non vitiis, per quæ homini dominatur iniquitas, animam iſtam repletam poſſumus dicere, ſed fortè doloribus, quibus anima ſuæ carni in eius paſſione compatitur. Non enim vel ipſe qui dicit corporis dolor, poteſt eſſe ſine anima, quem ineuitabiliter imminentem præcedit mœſtitia, quæ ſolius animæ dolor eſt. Dolere ergo anima, etiam non dolente corpore poteſt, dolere autem corpus ſine anima non poteſt. PRO OPERIBVS, &c. *Quia vſa eſt* B *vel abuſa carne ad opera bona, vel mala.* ETSI HABET CORPVS. Error authoris, eſt qui credidit animam eſſe corpoream. COGITATA MANDAVIT, vt ſcilicet ea exequeretur.

S. Aug. (margin, beside *Aug. lib. 14. de ciuit.*) — S. Aug. (margin, beside *Et lib. 21. de Ciuit.*) — Aug. (margin, beside *Et in Pſal. 87.*)

ANIMA SEPARATA.

1. *Anima circa ſeparationem à corpore, fit oculatior, & diuinat. De An. cap. 53. circa. fin.*

HInc denique euenit ſæpè, animam in ipſo diuortio potentius agitari, ſollicitiore obtutu, extraordinariâ loquacitate, dum ex maiore ſuggeſtu, iam in libero conſtituta, per ſuperfluum quod adhuc cunctatur in corpore, enuntiat quæ videt, quæ audit, quæ incipit noſſe. Si enim corpus iſtud Platonicâ ſententiâ carcer, cæterùm Apoſtolicâ, a *Dei templum*, Cùm in Chriſto eſt; ſed interim animam conſepto ſuo obſtruit, & obſcurat, & concretione carnis infæcat; vnde illi, velut per corneum ſpecular, obſoletior lux rerum eſt; proculdubio cùm vi mortis exprimitur de concretione carnis, & ipſa expreſſione colatur, certè de oppanſo corporis erumpit in apertum, ad meram, & puram, & ſuam lucem, ſtatim ſemetipſam in expeditione ſubſtantiæ recognoſcit, & in diuinitatem ipſa libertate reſipiſcit, vt de ſomno emergens, ab imaginibus ad veritates.

a 1. Cor 3. 16. & ſeq.

ANIMA SEPARATA. I. SCHOL.

IN IPSO DIVORTIO. *Id. ſeparationis, & mortis tempore præcedenti. Deſcribit animam circa egreſſum ex corpore colligentem vires, acutè cernentem, & veluti prophetantem, inuſitatè loquendo. Sic Tullius lib. de diuin.* Appropinquante morte multò eſt diuinior. Nam & idipſum vident, qui ſunt morbo graui, & mortifero affecti, inſtare mortem. Itaque his occurrunt plerumque imagines mortuorum: tumque vel maximè laudi ſtudent: eoſque, qui ſecus quam decuit, vixerunt, tum maximè pœnitet. *Plato item 1. de leg. idem probat, & Mirandul. lib.* C *2. de rerum prænot. c. 6.* EX MAIORE SVGGESTV. *Quaſi pro roſtris & eminentiore loco, collecta in ſeſe anima, & grandiora ſuggerente mente, extraordinaria loquitur.* PER SVPERFLVVM, &c. *Mora ſcilicet quam fruſtra deinceps agit in corpore, à cuius iam ſenſibus animandis abſtrahitur, & ante abſtractionem extremo obtutu ſollicitius videt, & audit, loquitur: & poſtea ſenſibus clauſis in ſe collecta videt & audit, & noſcit ſpiritalia, eaque enuntiat vltimis prophetans vocibus.* CARCER. *Bene ex Plat. ſic loquitur cui & conſenſu Origenes, animas ob delicta in cor-*

porum carceres à Deo detruſas pronuntians. DEI TEMPLVM *1. Cor. 3.* Neſcitis quia templum Dei eſtis. *E ibid.* Templum Dei ſanctum eſt, quod vos eſtis. *1. Cor. 6.* Neſcitis quoniam membra veſtra templum ſunt Spiritus ſancti? CVM IN CHRISTO EST. *Qui de ſuo corpore dixit;* Soluite templum hoc. *In Chriſto porro dixit eſſe dum. 1. Cor. 6. non miſcetur fornicariæ.* Neſcitis quoniam corpora veſtra membra ſunt Chriſti? &c. Neſcitis, quoniam qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur? erunt enim, inquit, duo in carne vna. Qui autem adhæret Domino, vnus ſpiritus eſt. *Pulchrè autem Aug. 13. de Ciuit. c. 16. Platonicos ridet, pro magno munere dicentes à ſummo Deo indiſſolubilia corpora diis minoribus conceſſa.* Aug. *Tum de vera Chriſtianorum ſententia loquens,* Operoſius, inquit, mihi diſputandum eſſet, quo demonſtrarem non corpus eſſe animæ, ſed corruptibile corpus oneroſum. Sap. 9. corpus corruptibile aggrauat animam. *Auguſtinus in Pſal. 41. fusè probat animam quo magis abſtrahitur à ſenſibus, acutius cernere & res inuiſibiles, qualis eſt ſapientia. iuſtitia, ipſamet anima.* Aug. Dicatur mihi quem colorem habeat ſapientia? cùm cogitamus iuſtitiam, qua eius intus in ipſa cogitatione pulchritudine fruimur, quid tanquam ſonus ad aures? Quid tanquam vaporeum ſurgit ad nares? Quid odore infertur? Quid manu tractatur & delectat? & intus eſt, & pulchra eſt, & laudatur, & videtur, & ſi in tenebris ſunt oculi iſti, animus illius luce perfruitur. Quid eſt illud quod Tobias videbat, quando videnti filio cæcus conſilium vitæ dabat? Eſt ergo aliquid quod animus ipſe corporis dominator, rector, habitator videt: quod non per oculos corporis ſentit; non per aures, non per nares, non per palatum, non per corporis tactum, ſed per ſeipſum: Et vtique melius quod per ſeipſum, quàm quod per ſeruum ſuum quod eſt corpus. Seipſum enim per ſeipſum videt, & animus ipſe vt norit ſe, videt ſe. Sed nec vtique vt videat ſe, corporalium oculorum quærit auxilium, imò verò ab omnibus corporis ſenſibus, tanquam impedientibus & perſtrepentibus, abſtrahit ſe à ſe, vt videat ſe in ſe, vt nouerit ſe apud ſe. *Quanto magis circa mortem deſinens ſenſus corporis informare, in ſeipſam collecta & virtute vnitâ, ſeipſam, & res ſibi ſimiles, inuiſibiles, immortaleſque cognoſcit & videt acutius? & lib. de quantitate animæ cap.* Aug. *35.* Quærimus, inquit, de animæ potentia, & fieri poteſt vt hæc omnia ſimul agat, ſed id ſolum ſibi agere videatur, quod agit cum difficultate, aut certè cum timore. Agit enim hoc multo quàm cætera attentius. *Cùm igitur anima circa mortem nihil penè agat per ſenſus corporis, & vicinior æternitati, ex futurorum timore agat, attentius ac profundius cogitat, vt meditatur Tertullianus.* CON-

A SEPTO. *Id eſt muro. Inde Philo carnem dixit maceriam.* INFÆCAT. *Fæce euaporante exhalationes craſſiores, obnubilat.* CORNEVM SPECVLAR. *Vox à Platone ſumpta in Chaſmide. Vnde fit, vt per medium craſſius & pingue, cognitio rerum ſit illi* OBSOLETIOR. *Id. obſcurior, indoctior, obſcœnior, ſordidior. Et dum conuertitur ad Phantaſmata ſpeculando, non clarè in carne poſita, res diſcernit.* DE OPPANSO CORPORIS. *Supple velo oppoſito. Alludit ad actorem prodeuntem in theatrum remoto velo.* SVAM LVCEM, *Sibi naturalem, plenamque rationem, in qua propriè*

B *conſiſtit vita hominis, quatenus homo eſt, & rationalis. Io. 1.* Vita erat lux hominis. IN EXPEDITIONE, *Quaſi expedita vinculis carnis. Vnde & Plato,* Animæ ex hac vita diſceſſum, ait eſſe fugam è ſpelunca, & ſolutionem vinculorum. IN DIVINITATEM, &c. *Suaſerat ſerpens diuinitatem inuaſuros primos parentes ex fructu ligni ſcientiæ;* Eritis ſicut dij ſcientes bonum & malum. RESIPISCIT, *Quaſi iumentum factus homo in pœnam ſuperbiæ,* non intellexit: *Vt & princeps Tyri, figura Luciferi, ſapientiam perdidit:* Reſipiſcit anima ipſa libertate, in diuinitatem; *Sapientiam reſumit, iam liberior facta, diuinat, & prophetat.*

C VT DE SOMNO EMERGENS. *Quaſi ſomnia ſint reſpectu veritatum, quas dilucidè videt anima ſub mortem, quæcumque tota in vita cognouit. Greg. in Dial. multa exempla refert prophetantium in morte, euentu vero 4. autem dial. c. 41. Petro roganti, cur in hoc extremo tempore, tam multa prius ignota clareſcant de animarum ſtatu;* Quantò, inquit, præſens ſæculum, propinquat ad finem, tanto futurum ſæculum ipſa iam quaſi propinquitate tangitur, & ſignis manifeſtioribus aperitur. Quia enim in hoc cogitationes noſtras viciſſim minimè videmus, in illo autem noſtra in alterutrum corda conſpicimus; quid hoc ſæculum niſi noctem, &

D quid futurum niſi diem dixerim? Sed quemadmodum cum nox finiri, & dies incipit oriri, ante ſolis ortum ſimul aliquo modo tenebræ cum luce commixtæ ſunt, quouſque diſcedentis noctis reliquiæ in lucem diei ſubſequentis perfectè vertantur: Ita huius mundi finis iam cum futuri ſæculi exordio permiſcetur, atque ipſæ reliquiarum eius tenebræ, quadam iam rerum ſpiritalium permixtione tranſlucent. Et quæ illius mundi ſunt, multa iam cernimus, ſed necdum perfectè cognoſcimus: quia quaſi in quodam mentis crepuſculo, hæc velut ante ſolem, videmus. *Ita ſub mortem anima quaſi in medio ſtatu & horizonte præſentis & futuri ſæculi de vtriuſque cognitione participat. Vel anima iam ceſſans ſenſus corporis informare, magis vnita in ſe fortius operatur, & clarius ſe, vt ita dicam, de futuris informat & inſtruit.*

2. *Anima ſeparata, iuxta Platonem, vel abſtracta à ſenſibus, melius attingit veritatem.*
De An. cap. 18. in. p.

CONuertor ad intellectualium partem, quemadmodum illam Plato à corporalibus ſeparatam hæreticis commendauerit, agnitionem ante mortem conſecutus. Ait enim in Phædone: Quid tum erga ipſam prudentiæ poſſeſſionem? Vtrumne impedimentum erit corpus, an non, ſi quis illud ſocium adſumpſerit in quæſtionem? Tale quid dico, habetne veritatem aliquam viſio, & auditio hominibus, an non? An non etiam Poëtæ hæc nobis ſemper obmuſſant, quod neque audiamus certum, neque videamus? Meminerat ſcilicet & Epicharmi Comici: Animus cernit, animus audit, reliqua ſurda & cæca ſunt. Itaque rurſus, illum ergo ait ſuperſapere, qui mente maximè ſapiat, neque viſionem proponens, neque vllum eiuſmodi ſenſum attrahens animo, ſed ipſa mente ſincera vtens in recogitando, ad capiendum ſincerum quodque rerum; ſegreſſus potiſſimum ab oculis, & auribus, & , quod

dicendum ſit, à toto corpore, vt turbante, & non permittente animæ poſſidere veritatem atque prudentiam, quando communicat. Videmus igitur aduerſus ſenſus corporales aliam portendi paraturam, vt multo idoniorem, vires ſcilicet animæ, intellectum operantes eius veritatis, cuius res non ſint coram, nec ſubiaceant corporalibus ſenſibus, ſed abſint longè à communi conſcientia, in arcano, & in ſuperioribus, & apud ipſum Deum.

ANIMA SEPARATA. II. SCHOLIA.

CONVERTOR, &c. *Iam tracto de rebus in-* A
tellectualibus: quæ licet realiter à ſenſualibus
diſtinguantur, non tamen in anima ſeparantur, quæ
ſentit dum intelligit, & intelligit dum ſentit, in qua
ſentire ipſũ eſt intelligere. Vnde & animi ſen tentia
dicta. PLATO A CORPORALIBVS, &c. *Quia*
cum Plato certam ac planam veritatis cognitionem
remiſerit poſt ſeparationem à corpore, tamen adhuc
viuens ipſe ante mortem contrarium agnouit. CON-
SECVTVS, *Quaſi ex priuilegio, in quantum ſci-*
licet Plato diuinus. HÆRETICIS COMMENDA-
VERIT, *Scilicet Gnoſticis & Valentinianis: de qui-*
bus infra, Relucent ne iam hæretica ſemina Gnoſti- B
corum & Valentinianorum hinc enim arripiunt
differentiam corporalium ſenſuum & intellectua-
lium virium, &c. *Vt veritates ſint Ideæ incorporea, cæ-*
tera autem viſibilia & perceptibilia corporeis ſenſibus,
deceptibilibus, ſint tantum earum imagines. AIT IN
PHOEDONE. *Sequentia verba deſumpta ſunt ex Pla-*
tone quæ ſic habent: Quid vero circa ipſam ſapientiæ
adeptionem? num impedimento eſt corpus aut non,
ſi quis ipſum in inquiſitione ſimul ſocium adſumat?
tale vero eſt quod dico, num veritatem aliquam
habet viſus & auditus in hominibus? quod neque
audimus quid exactè neque, videmus? MEMINE-
RAT, &c. *Id deſumpſerat Plato, vt & alia multa ab*
Epicharmo Poëta. Ariſtoteles reſpondens problemati C
33. ſect. 11. Cur nox ad audiendum aptior ſit quam
dies? *Reſpondet* an quod corpora multifariam in-
terdiu vim intelligendi diſpertiuntur, inque res va-
rias deducunt, itaque clara audiendi eripitur ſen-
ſio? &c. An verò noctu cum noſter intuitus omni
ſit munere liberatus, magiſque intelligẽtia requieſ-
cat? &c. Sic melius ſonos referre ad intelligentiam
poteſt, &c. COMICI. *Ad differentiam Epicharmi*
Medici, cuius meminit Laërtius in Platone. ITAQVE
RVRSVS. *In eodem ſcilicet Phœdone. Hæc ſunt ver-*
ba Platonis: Nonne igitur puriſſimè hoc fecerit,
qui ipſa cogitatione, ad vnumquodque progreſſus
fuerit, neque viſum adhibens, neque vllum alium D
ſenſum cum ratiocinatione adtrahens; ſed ipſa per
ſeipſam ſincera cogitatione vtens, vnamquamque
rem per ſeipſam ſinceram venari conatur, ſepara-
tus, quantum eius fieri poterit, ab oculis & auri-
bus, & vt ita dicam, ab vniuerſo corpore, vt quod
conturbet, & non ſinat animã adipiſci veritatem ac
ſapientiam, ſi ad cõmunionem admittatur. ALIAM
PORTENDI PARATVRAM. *Id. aliud genus ar-*
gumentationis obtendi & opponi contra ſenſus corporeos,
vires ſcilicet & potentias puras animæ, formantes con-
ceptum veritatis, circa res, non CORAM, *in proſpe-*
ctu ſenſuum poſitas. A COMMVNI CONSCIEN- E
TIA. *Quarum ſenſus ipſi conſcij non ſint: ſed* IN ARCA-
NO, &c. *Id eſt abſcondita ſunt ſupra omnia ſenſibilia,*
in ipſo Deo, mundo archetypo. Ideas Platonicas intel-
lige, quas ſubiicit Eſſe quaſdam ſubſtantias inuiſi-
biles, incorporales, ſupermundiales, diuinas, &
æternas: quas appellat Idæas, id. formas exempla-
res, & cauſas naturalium iſtorum manifeſtorum &
ſubiacentium corporalibus ſenſibus; & illas qui-
dem eſſe veritates, hæc autem, imagines earum.
Tandem quod anima ſeparata a corpore, vel à ſenſibus

A *eius abſtracta ſincerius attingat veritatem, pet bellè de-*
finit D. Thomas lib. 2. Cont. Gentiles cap. 81. Eſſe
animæ ſeparatæ eſt ipſi ſoli abſque corpore. Vnde
nec eius operatio quæ eſt intelligere, explebitur
per reſpectum ad aliqua obiecta in corporeis orga-
nis exiſtentia, quæ ſunt phantaſmata: ſed intelliget
per ſeipſam per modum ſubſtantiarum quæ ſunt
totaliter ſecundum eſſe à corporibus ſeparatæ, de
quibus infra agetur. A quibus etiam tanquam à ſu-
perioribus vberius influentiam recipere poterit ad
perfectius intelligendum. Cuius enim ſignum etiã
in viuentibus apparet. Nam anima quando impe-
B ditur occupatione circa corpus proprium, red-
ditur debilior ad intelligendum aliqua altiora. Vn-
de & virtus temperantiæ, quæ à corporeis dele-
ctationibus retrahit animam, præcipuè facit homi-
nes ad intelligendum aptos. Homines etiam dor-
mientes, quando corporeis ſenſibus non vtuntur,
nec eſt aliqua perturbatio humorum aut fumoſita-
tum, impediens, percipiunt de futuris ex ſuperio-
rum impreſſione aliqua, quæ modum ratiocinatio-
nis humanæ excedunt, & hoc multo magis accidit
in ſyncopizantibus, & extaſim paſſis: quanto ma-
gis fit retractio à corporeis ſenſibus. Nec immeritò
hoc accidit: quia cum anima humana ſit in confi-
nio corporum & incorporearum ſubſtantiarum,
C quaſi in horizonte exiſtens æternitatis & temporis,
recedens ab infimo, appropinquat ad ſummum.
Vnde & quando totaliter erit à corpore ſeparata,
perfectè aſſimilabitur ſubſtantiis ſeparatis, quan-
tum ad modum intelligendi: Et vberius influen-
tiam earum recipiet. Sic igitur etſi intelligere no-
ſtrum ſecundum modum præſentis vitæ, corrupto
corpore corrumpatur, ſuccedet tamen alius modus
intelligendi altior. Reminiſci autem cum ſit actus
per corporeum organũ exercitus, vt in libro de me-
moria & reminiſcentia Ariſtoteles probat; non po-
terit poſt corpus in anima remanere: niſi reminiſci
æquiuocè ſumatur, pro intelligentia eorũ, quæ quis
D prius nouit: quam oportet animæ ſeparatæ adeſſe,
etiam eorum quæ nouit in vita; cùm ſpecies intel-
ligibiles in intellectu poſſibili indelebiliter reci-
piantur, vt dictum eſt ſupra. *Cum autem ex Au-*
guſtino abſtracta ſint nobiliora concretis & iuxta ſapien-
tem, Corpus quod corrumpitur aggrauet animam,
& deprimat terrena inhabitatio ſenſum multa co-
gitantem; *Quantò magis anima abſtrahitur à corpore,* Aug.
tantò purius & perfectiùs intelligit. De hoc Auguſti-
nus to. 3. lib. 3. de Gen. ad lit. cap. 26. Cum rapitur ani-
ma in ea vita quæ ſpiritu cernuntur ſimilia corpori-
bus, ita vt omnino à ſenſibus corporis auertatur
E amplius quàm in ſomno ſolet, ſed minus quàm in
morte; iam diuinæ admonitionis eſt, & adiutorij,
vt ſe, non corpora, ſed viſa corporum ſimilia ſpi-
ritualiter nouerit cernere; ſicuti quæ in ſomnis vi-
dere, etiam antequam euigilent, ſciunt. Ibi ſi etiam
videntur futura, ita ut omnino futura noſcantur,
quorum imagines præſentes videntur, ſiue ipſa ho-
minis mente diuinitus adiuta, ſiue aliquo, inter ip-
ſa viſa, quid ſignificent exponente, ſicut in Apo-
calypſi, Ioanni exponebatur, magna reuelatio eſt:
Etiamſi fortè ignoret ille, cui hæc demonſtrantur.

A vtrum ex corpore exierit; an adhuc ſit in corpore; ſed ſpiritu à ſenſibus corporis alienato iſta videat, poteſt enim ſic raptus id ignorare, ſi ei & hoc non oſtendatur. Porrò autem, ſi quemadmodum raptus eſt à ſenſibus corporis, vt eſſet in iſtis ſimilitudinibus corporum, quæ ſpiritu videntur; Ita & ab ipſis rapiatur, vt in illam quaſi regionem intellectualium, vel intelligibilium ſubuehatur; ibi ſine vlla corporis ſimilitudine perſpicua veritas cernitur, nullis opinionum falſarum nebulis offuſcatur. Ibi virtutes animæ non ſunt operoſæ ac laborioſæ. Neque enim opere temperantiæ libido frænatur; *Animam cerne adiuuari ad ſpeculationis tranquillitatem dum eſt in corpore, à quatuor virtutibus Cardinalibus.* Aut opere fortitudinis tolerantur aduerſa; aut opere iuſtitiæ iniqua puniuntur; aut opere prudentiæ mala deuitantur. Vna ibi & tota virtus eſt, amare quod videas, & ſumma fœlicitas habere quod amas. Ibi enim beata vita in fonte ſuo bibitur, vnde aſpergitur aliquid humanæ vitæ, vt in tentationibus huius ſæculi, temperanter, fortiter, iuſtè, prudenterque viuatur. Propter illud quippe adipiſcendum, vbi ſecura quies erit, & ineffabilis viſio veritatis, labor ſuſcipitur, & continendi à voluptate & ſuſtinendi aduerſitates, & ſubueniendi indigentibus, & reſiſtendi decipientibus. Ibi videtur claritas Domini non per viſionem ſignificantem, ſiue corporalem, ſicut viſa eſt in monte Sina: ſiue ſpiritalem, ſicut vidit Eſaïas, vel Ioannes in Apocalypſi, ſed per ſpeciem, non per ænigmata quantum eam capere mens humana poteſt, ſecundum aſſumentis Dei gratiam, vt os ad os loquatur
B ei, quem dignum tali Deus colloquio fecerit: non os corporis, ſed mentis. *Quod voluit Tertullianus his verbis.* Aduerſus ſenſus corporales aliam portendi paraturam, &c. Longe à communi conſcientia, in arcano, & in ſuperioribus, & apud ipſum Deum,

3. *Animabus Philoſophorum ſeparatis, locus ſuperior à Gentilibus Philoſophis aſſignatur. De An. cap. 54. in p.*

QVò deducetur anima, iam hinc reddimus. Omnes fermè philoſophi, qui immortalitatem animæ, qualiter volunt, tamen vindicant, vt Pythagoras, vt Empedocles, vt Plato, quique aliquod illi tempus indulgent, ab exceſſu, vſque in conflagrationem vniuerſitatis, vt Stoïci, ſuas ſolas, id eſt ſapientum animas, in ſupernis manſionibus collocant. Plato quidem non temerè Philoſophorum animabus hoc præſtat, ſed eorum qui Philoſophiam ſcilicet exornauerint amore puerorum. Adeò etiam inter philoſophos magnum habet priuilegium impuritas. Itaque apud illum in ætherem ſublimantur animæ ſapientes: apud Arium, in aerem; apud Stoïcos, ſub lunam. Quos quidem miror, quòd imprudentes animas circa terram proſternant, cùm illas à ſapientibus multo ſuperioribus erudiri adfirment. Vbi erit ſcholæ regio, in tanta diſtantia diuerſoriorum? qua ratione, diſcipulæ ad magiſtras conuentabunt, tanto diſcrimine inuicem abſentes? quis autem illis poſtumæ eruditionis vſus ac fructus, iamjam conflagratione perituris? Reliquas animas ad inferos dejiciunt,

ANIMA SEPARATA. III. SCHOL.

REDDIMVS. *Reſponſum ſcilicet quæſtioni factæ, quò anima ſeparata recedat.* C QVALITER VOLVNT, &c. *Non enim omnes pariter admittunt. Stoici enim ex Laërtio in Zen. & Cicero Tuſcul. 1. Animam poſt mortem manere volunt, & cornicum inſtar, diu viuere, ſed non ſemper permanere.* VSQVE AD CONFLAGRATIONEM. *Sic Cleantes apud Laërtium, & Epictetus:* Deus cum neceſſaria tibi eripit, victum, veſtem, ſenſus iſtos, receptui nempe canit, ianuam aperit, & venire te iubet. Quo? non ad aliquid graue, ſed ad illa è quibus ortus es, ad amica, & cognata, ad elementa. *Et Seneca cap. vlt. conſol. ad Mar.* In antiqua elementa vertemur. AMORE PVERORVM. *Sic Plato in conuiuio. Sic & Socrates Platonicus, æquè amans puerorum. De Platone Ariſtophanis Scoliaſtes.* Itabat ad gymnaſia, vt nudos & luctantes adoleſcentes videret. *De Socrate Libanius declam. 20.* Spurcus, inquit, & impurus Sophiſta, & adoleſcentium peſtis. HABET PRIVILEGIVM. *Cyril. Alex. lib. 6. Cont. Iul. Platonem arguit, quòd impudicis hoc priuilegium dederit in Philebo, & Sympoſio, vt impunè apud Deos peierare poſſint. Sextus Empiricus, inter priuilegia refert, cum aliena vxore miſceri, venereis indifferens eſſe. De impudicitia Philoſophorum conſule Chryſoſt. de S. Babyla. Baſil. in caput 10. Iſa. Hiero. in caput 2. Iſa.* IN ÆTHEREM SVBLIMANTVR. *In ſublime tolluntur. Sic Plato in Phædro, & in Gorgia.* APVD ARIVM. *Fuit Philoſophus Alexandrinus apud Auguſtum Cæſarem plurimùm pollens. Pythagoras item ex Laërtio aërem plenum dicebat animabus.* SVB LVNAM, *Sic Lucanus. Tullius prima Tuſc. & 4. Acad.* Habitari ait Xenophanes in Luna, eamque eſſe terram multarum vrbium & montium. SCHOLÆ REGIO, *Orig. lib. 2. de principiis:* Puto, inquit, quod ſancti quique diſcedentes de hac vita, permanent in loco aliquo in terra poſito, quem Paradiſum dicit ſcriptura diuina, velut in quodam eruditionis loco, & vt ita dixerim, in ſchola vel auditorio animarum, in quo de omnibus his, quæ in terra viderint, doceantur, &c. Si quis mundus corde, & purior mente, & exercitatior ſenſu fuerit velocius perficiens, ad aëris locum aſcendet, & ad cœlorum regna perueniet, &c. POSTVMÆ
D ERVDITIONIS, &c. *Id. ſcientiæ acceptæ poſt mortem, quis fructus, cum vel interire debeant Animæ mundi conflagratione, vel in elementa prima reſolui iuxta Stoïcos!* AD INFEROS DEIICIVNT, *Malorum ſcilicet animas. Chryſoſt. Hom. 8. in Ep. ad Theſſ.* Et Poëtæ, & Philoſophi, & fabularum fictores, & omnes in vniuerſum homines, de retributione futura Philoſophati ſunt, & in inferno complures puniri dixerunt. *Sanius Philoſophis de locis animæ ſeparatæ Auguſtinus ſæpè ediſſerit, vtpote to. 3. in Enchir. ad Laur. cap. 109.* Tempus quod inter hominis mortem & vltimam reſurrectionem interpoſitum eſt, animas abditis receptaculis continet, ſicut vnaquæque digna eſt vel requie, vel ærumna, pro eo quod ſortita eſt in carne cum viueret. *Non ſic Philoſophi qui impuras Philoſophorum* S. Aug.

S. Aug. *animas in ſublimi collocant. Idem Aug. lib. 12. de Gen. ad lit. cap. 32.* Si quæritur cum anima de corpore exierit, vtrum ad aliqua loca corporalia feratur, an ad incorporalia corporalibus ſimilia; an vero nec ad ipſa, ſed ad illud quod & corporibus, & ſimilitudinibus corporum eſt excellentius: cito quidem reſponderim ad corporalia loca eam, vel non ferri niſi in aliquo corpore, vel A non localiter ferri. Iam vtrum habeat aliquod corpus, cum de hoc corpore exierit, oſtendat qui poteſt: Ego autem non puto. Spiritalem enim arbitror eſſe, non corporalem. Ad ſpiritalia verò pro meritis fertur, aut ad loca pœnalia ſimilia corporibus. *Quod probat exemplo diuitis & Lazari lib. 6. de Gen. ad lit. cap. 5.*

ANIMÆ IMMORTALITAS.

I. *Animæ immortalitas ab omnibus penè credita, & ſenſu communi probata, à Lucano negata. De Reſur. cap. 2. in fin. & 3. in p.*

ANimæ ſalutem credo retractatu carere. Omnes enim ferè hæretici eam quoquo modo velint, tamen non negant. Viderit vnus aliquis Lucanus, nec huic quidem ſubſtantiæ parcens, quam ſecundùm Ariſtotelem diſſoluens, aliud quid pro ea ſubijcit, quaſi ſit tertium quiddam reſurrecturum, neque anima, neque caro, id eſt non homo, ſed vrſus forſitan, quà Lucanus. Habet & iſte à nobis pleniſſimum de omni ſtatu animæ ſtilum, quam in primis immortalem tuentes, ſolius carnis & defectionem agnoſcimus, & refectionem cùm maximè adſerimus; redactis in ordinarium materiæ corpus, ſi qua & alibi pro cauſarum incurſione præſtricta diſtulimus. Nam vt quædam prælibari ſolenne eſt, ita & differri neceſſe eſt,
Cap. III. dummodo & prælibata ſuppleatur ſuo corpore, & dilata reddantur ſuo nomine. Eſt quidem & de communibus ſenſibus ſapere in Dei rebus; ſed in teſtimonium veri, non in adiutorium falſi; quod ſit ſecundùm diuinam, non contra diuinam diſpoſitionem. Quædam enim & natura nota ſunt: vt immortalitas animæ penes plures: vt Deus noſter penes omnes. Vtar ergo & ſententia Platonis alicuius pronuntiantis, Omnis anima immortalis. Vtar & conſcientia populi, conteſtantis Deum deorum. vtar & reliquis communibus ſenſibus, qui Deum iudicem prædicant; Deus videt; &, Deo commendo. At cùm aiunt, Mortuum, quod mortuum; & Viue, dum viuis; &, Poſt mortem omnia finiuntur, etiam ipſa; tunc meminero, & [a] *Cor vulgi cinerem à Deo deputatum*, [b] *& ipſam ſapientiam ſæculi, ſtultitiam pronuntiatam.*

a Iſa 44. 20. & 25.
b 1. Cor. 3. 20.

ANIMÆ IMMORTALITAS. I. SCHOL.

ANIMÆ SALVTEM. *Non reſpicit hæc vox ſtatum gratiæ & gloriæ, ſed ſolum ſaluam ſubſtantiam, & immortalitatem animæ naturalem intelligit. Quo ſenſu aliqui Patres intelligunt D. Paulum 1. Cor. 3.* Saluus erit, ſic tamen quaſi per ignem. *Id. integra manebit & ſalua animæ ſubſtantia, etiam in inferni igne, non corrumpetur.* RETRACTATV. *More ſuo, compoſito vtitur, & hac voce frequenter, pro tractatu. Non eſt, inquit, opus contra hæreticos tractare de immortalitate, quam non abnegant.* ALIQVI, *Pro, aliquis.* LVCANVS. *Hæreticus fuit, diſcipulus Marcionis.* SECVNDVM ARISTOTELEM. *Quid rectè Ariſtoteles de immortalitate animæ cenſuerit, dubium relinquunt grauiſſimi authores, vtrinque, inde mortalem, inde immortalem ſenſiſſe dicentes. Mortalem quidem Iuſtinus in Parænesi. Nyſſ. lib. 2. de anima c. 4. Theod. de Cur. Græc. Affect. lib. 3. Galen. in Hiſt. Philoſ. &c. Immortalem, vterque Ammonius Olympiodorus, Auicenna, D. Tho. 2. Cont. Gent. c. 79. Albertus tract. 2. de anima. Et credibilior omnibus Theophraſtus Ariſtotelis diſcipulus. Tertul. ambiguū prodit Ariſtotelem, nam lib. de anima citat eum pro immortalitate hic pro mortalitate.* QVA LVCANVS. *Scitè quidem dum tertium aliquid reſurrecturū vult Lucanus, vt ipſe ſuſcitetur* Vrſus. *Nam ex Varrone lib. 4. de lingua Latina, nomen Vrſi origine Lucanum eſt. Orti enim in Lucania* Vrſentini ſunt dicti. *Plin. lib. 3. Hiſt. Nat. inter Lucanos,* Vrſentinos *ponit. Vnde & Romani Lucana voce* Vrſum *appellarunt. Sic Tertul. Illudit Lucano, quem neque in anima & carne humana ſecundum eius opinionem, ſed in tertia quadam ſubſtantia,* Vrſi forſitan B *reſurrecturum dicit. Theophraſtus autem dicit coctas carnes Vrſi, ſi ad tempus ſeruentur, reuiuiſcere.* STILVM. *Librum de anima intelligit.* REDACTIS, *&c. Nobis ſcilicet in terram, quæ eſt materia ordinaria ex qua corpus conſtat, & principium in quod reſoluitur. Quod licet redactum ſit in ordinarium corpus, id. ſubſtantiam communem materiæ terrenæ; reſurget tamen, reficietur, reformabitur ex illa maſſa & corpore, iam non ordinarium corruptibile inanime, ſed animatum, & extraordinariè quia incorruptibile. Malim tamen ſimplicius & litteralius ſic connectere.* REDACTIS, &c. SI QVA ET ALIBI. *Quaſi diceret, nunc quæſtio non eſt de anima, redegimus quod de ea dicendū eſt in corpus, id eſt opus proprium & ordinarium talis materiæ, id eſt ſubiecti & argumenti.* PRÆSTRICTA. *Alij perſtricta, pro occurſu quæſtionum nunc breuiter attingimus, plenius proprio loco dicturi.* SOLEMNE *id. ſolitum, & conſuetum. Cicero ad Atticum lib. 7.* Noſtrum illud ſolemne ſeruemus, vt ne quem iſtuc euntem ſine literis dimittamus. PRÆLIBATA, &c. *Cœpta abſoluantur.* SVO NOMINE *Id. titulo & propria inſcriptione, vel ratione & nomine debiti, cum ſolutio dilata obliget reſponſioni dandæ.* EST SAPERE, &c. *Id datur, licet Deum cognoſcere & res eius ſecundum veritatem, ſumpto argumento à communi omnium ſenſu, & ex principiis lumine naturali notis. Auguſtinus 13. de Trinit. c 9. aſſerit quoſdam Philoſophos naturali ratione animarum immortalitatem vix inueniſſe. Chryſoſt. homil. 4. de prouid. dicit eos qui dubitant de immortalitate animæ, dubitare ſi dies luceat in meridie.* SENTENTIA PLATONIS. *In Phædone ſcilicet.*

CONSCIENTIA

CONSCIENTIA POPVLI *Id. dictamine rationis communis. Ex Homero & aliis Iouem Deorum Patrem. Ex Pſalte Regio*, Deus Deorum Dominus locutus eſt, &c. *Et rurſum*, Deus ſtetit in Synagoga Deorum. *Sed vt bene ſupra monuit*, In teſtimonium veri, *Scilicet Dei.* ATCVM AIVNI, &c. *Sic 1. Cor. 15.* Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. Nolite ſeduci: corrumpunt mores bonos colloquia mala. MORTVVM QVOD MORTVVM *Id. numquam reſurget.* ETIAM IPSA, *Mors ſcilicet. Hanc vulgi ſententiam retulit ex Seneca.* COR VVLGI. *Sic 70. Iſa. 44. 20.* Scito quia cinis cor eorum, & errant. *Id eſt ex Cyrillo*, Quod ſapit cor eorum, cinis eſt. STVLTITIAM. *Hoc ſecundùm Paulum 1. Cor. 1.* Nonnè ſtultam fecit Deus ſapientiam huius mundi? *Senſus eſt: cùm ſenſus communis etiam Paganorum, veritati & rectæ fidei conſonabit, vtar eorum ſenſu communi: cum errabit, recordabor cor vulgi cinerem; & infatuatos Philoſophos mundi; & ab eorum opinione recedam. Animæ immortalitatem, ex communi ſenſu & innato appetitu beatitudinis, probat Auguſtinus libro 13.*

Aug. *de Trinitate cap. 7.* Beato, inquit, quales ſe eſſe omnes volunt, non rectè nec verè dicitur, non poteſt fieri quod vis. Si enim beatus eſt, quicquid vult fieri poteſt, quia non vult quod fieri non poteſt. Sed non eſt mortalitatis huius hæc vita, nec erit niſi quando & immortalitas erit. Quæ ſi nullo modo dari homini poſſet, fruſtra etiam beatitudo quæreretur, quia ſine immortalitate non poteſt eſſe.

Aug. *Et cap. 8.* Cùm ergo beati eſſe omnes homines volunt, ſi verè volunt, profectò & eſſe immortales volunt: Aliter enim beati eſſe non poſſunt. Denique & de immortalitate interrogati, ſicut & de beatitudine, omnes eam ſeſe velle reſpondent. Sed qualiſcunque beatitudo, quæ potius vocetur quàm ſit, in hac vita quæritur, immò verò fingitur, dum immortalitas deſperatur, ſine qua vera beatitudo eſſe non poteſt. Ille quippe beatè viuit, quod iam ſuperius diximus, & aſtruendo ſatis fiximus, qui viuit vt vult, nec malè aliquid vult. Nemo autem malè vult immortalitatem, ſi eius humana capax eſt, Deo donante, natura, cuius ſi capax non eſt, nec beatitudinis capax eſt. Vt enim homo beatè viuat, oportet vt viuat. Quem porro morientem vita ipſa deſerit, beata vita cum illo manere quomodo poteſt? cùm autem deſerit, aut nolentem deſerit, proculdubio, aut volentem, aut neutrum. Si nolentem, quomodo beata vita eſt, quæ ita eſt in voluntate, vt non ſit in poteſtate? Cùmque beatus nemo ſit aliquid volendo nec habendo, quantò minus eſt beatus, qui non honore, non poſſeſſione, non qualibet alia re, ſed ipſa beata vita nolens deſeritur, quando ei nulla vita erit? Vnde & ſi nullus ſenſus relinquitur, quo ſit miſera, propterea enim beata vita diſcedit, quoniam tota vita diſcedit: miſer eſt tamen quandiu ſentit, quia ſcit ſe nolentem conſumi, propter quod cætera, & quod præ cæteris diligit. Non igitur poteſt vita & beata eſſe, & nolentem deſerere, quia beatus nolens nemo fit: ac per hoc quantò magis nolentem deſerendo miſerum facit, quæ ſi nolenti præſtò eſſet, miſerum faceret? Si autem volentem deſerit, etiam ſic quomodo beata erat, quam perire voluit, qui habebat? Reſtat vt dicant neutrum eſſe in animo beati; id eſt eum deſeri à beata vita, cùm per mortem deſerit tota vita, nec nolle, nec velle, ad vtrumque enim parato & æquo animo conſiſtere. Sed nec iſta beata eſt vita, quia talis eſt, vt quem beatum facit, amore eius indigna ſit. Quomodo enim eſt beata vita, quam non amat beatus? Aut quomodo amatur, quod vtrum vigeat, an pereat indifferenter accipitur? Niſi fortè virtutes, quas propter ſolam beatitudinem ſic amamus, perſuadere nobis audent, vt ipſam beatitudinem non amemus? Quod ſi faciunt, etiam ipſas vtique amare deſiſtimus, quando illam, propter quam ſolam iſtas amauimus, non amamus. Deinde quo modo erit vera illa tam perfecta, tam examinata, tam eliquata, tam certa ſententia, beatos eſſe omnes homines velle, ſi ipſi, qui iam beati ſunt, beati eſſe nec nolunt, nec volunt? Aut ſi volunt, vt veritas clamat, vt natura compellit, qui ſummè bonus & immutabiliter beatus creator indidit hoc; ſi volunt, inquam, beati eſſe qui beati ſunt, beati vtique non eſſe nolunt. Si autem beati non eſſe nolunt, proculdubiò nolunt conſumi & perire quod beati ſunt, nec niſi viuentes beati eſſe poſſunt. Nolunt igitur perire quod viuunt. Immortales ergo eſſe volunt, quicumque verè beati vel ſunt, vel eſſe cupiunt. Non autem viuit beatè, cui non adeſt quod vult. Nullo modo igitur eſſe poterit vita veraciter beata, niſi fuerit ſempiterna. Hanc vtrum capiat humana natura, quam tamen deſiderabilem confitetur, non parua quæſtio eſt. Sed ſi fides aſſit, quæ ineſt eis quibus dedit poteſtatem Ieſus filios Dei fieri, nulla quæſtio. Humanis quippe argumentationibus hæc inuenire conantes, vix pauci magno præditi ingenio, abundantes otio, doctriniſque ſubtiliſſimis eruditi, ad indagandam ſolius animæ immortalitatem peruenire potuerunt. Cui tamen animæ beatam vitam non inuenerunt ſtabilem, id eſt veram. Ad miſerias eam quippe vitæ huius etiam poſt beatitudinem redire dixerunt. Et qui eorum de hac erubuerunt ſententia, & animam purgatam in ſempiternam beatitudinem ſine corpore collocandam putauerunt, talia de mundi retrorſus æternitate ſentiunt, vt hanc de anima ſententiam ſuam ipſi redarguant.

2\. *De animæ immortalitate, morti proximus Socrates ſanè ſentire non potuit. De An. cap. 1 à p. ad m.*

ETiam in carcere Socratis de animæ ſtatu velitatum eſt. Neſcio iam hoc primum, an opportuno in tempore, Magiſtri, et ſi nihil de loco, intereſt. Quid enim liquidò ſaperet anima tunc Socratis, iam ſacro nauigio regreſſo, iam cicutis damnationis exhauſtis, iam morte præſente, vtique conſternata ad aliquem motum ſecundùm naturam, aut exſternata, ſi non ſecundùm naturam. Quamuis enim placida atque tranquilla, quam nec coniugis fletus ſtatim viduæ, nec liberorum conſpectus exinde pupillorum, lege pietatis inflexerat, vel in hoc tamen mota, ne moueretur, ipſa conſtantia concuſſa eſt aduerſus inconſtantiæ concuſſionem. Quid autem aliud ſaperet vir quilibet iniuria damnatus, præter iniuriæ ſolamen? nedum philoſophus, gloriæ animal, cui nec conſolanda iniuria, ſed potius inſultanda. Denique, poſt ſententiam obuiæ coniugi, & muliebriter inclamanti, Iniuſtè damnatus es Socrates; iam & de gratulatione reſponderat, Volebas autem iuſte? Nihil mirandum, ſi

& in carcere lemniſcatas Anyti, & Meliti palmas geſtiens infringere, ipſa morte coram, immortalitatem vindicat animæ, neceſſaria præſumptione ad iniuriæ fruſtrationem. Adeò omnis illa tunc ſapientia Socratis de induſtria venerat conſultæ æquanimitatis, non de fiducia compertæ veritatis.

ANIMÆ IMMORTALITAS. II. SCHOL.

A VELITATVM. *Diſputatum à Socrate carcerato ante mortem. Veles quaſi* Voles, *Miles eſt expeditior ad curſum ob leuem armaturam; & velites, quaſi* Volites; *Vel à iaculando,* ἀπὸ τοῦ βάλλειν *à mittendis iaculis. Vnde dictum* Velitor. *Tralatitiè ſumitur pro diſputare. Plautus* Neſcio quid velitati eſtis inter vos. *Legendus Phædo Platonis, in quo fusè tractat de diſputatione Socratis circa immortalitatem animæ in carcere, die quo bibit venenum. Hic licet Tertul. immortalitatem à Socrate tractatam admittat, hanc tamen veritatem non benè & planè ab hoc Philoſopho morti damnato, & aliqua ex parte perturbato expectandam docet.* B MAGISTRI, *ô Magiſtri! conuertit enim ſermonem ad Philoſophos.* SACRO NAVIGIO. *Plato in Phædone meminit huius nauigij; Athenienſes enim, à regreſſu Theſei incolumis è Creta, quotannis in Delum mittebant nauigium in honorem Appollinis: quo tempore donec regreſſa ſit nauis, neminem necant publicè.* In vinculis vero diu fuit Socrates donec Theoris id. publica Sacraque nauis Delo rediret. Neque enim cum illa diſceſſerat, antequam eſſet reuerſa, quemquam iudicio damnatum occidere licebat. Cum autem Criton ipſi ſuaſiſſet fugam, ille fugere noluit, dicens non oportere leges violare. *Hæc Suidas.* C IAM CICVTIS, *&c. Tertul. intelligit iam animo hauſiſſe cicutam, audito decreto condemnationis ſuæ. Conſtat enim ex Plat. in fine Phæd. accepiſſe tantùm de facto poculum, poſt hanc diſputationem.* CONSTERNATA, &c. AVT EXTERNATA. *Alij legunt,* Aut externum, *Scilicet motum. Elegantius legit Rigaltius, vt externata dicatur anima Socratis, motu alieno à naturali conſtantia Philoſophi. Externum motum refert ad coniugis & liberorum aſpectum; internum & ſecundùm naturam Philoſophi ad ipſam* Conſtantiam concuſſam aduerſus inconſtantiæ concuſſionem. INIVRIA DAMNATVS. *S. Iuſtinus in Apol. 2.* D *cauſam damnationis refert quòd Socrates populo malitiam dæmonum detexiſſet, & pro diis colendos non eſſe docuiſſet. Vnde quaſi Atheus & impius vir damnatus eſt. Laërtius inuidiâ damnatum, quòd Oraculo Pythiæ omnibus ſit prælatus hoc verſu,* Mortalium vnus Socrates verè ſapit. *Hinc Anytus Ariſtophanem in eum innexit, vt maledictis oneraret. Melitum etiam, vt illi crimen impietatis & adoleſcentum corruptiones coram iudicibus obiiceret. Inde infra* Lemniſcatas Anyti & Meliti palmas *meminit. Alii legunt* Minichatas, ſeu miniculatas, id eſt minio vermiculatas, alij inuiſcatas. *Quaſi captatrices, quod Anytus primus ſuffragia mercatus eſſet apud Athenienſes, vt refert Alex. Neap.* Lemniſcatas *Malim, vſu Tertul. cap. 12. & 21. de Cor. mil. coronas palmeas, manu vel capite geſtatas. Cic. pro Roſcio,* Multas eſſe infames palmas: hanc primùm tamen eſſe lemniſcatam, quæ Romæ deferatur. *Lemniſci propriè erant faſciolæ coloratæ ex coronis dependentes, vel tuniculæ Tiliæ arboris, quas alij vocant Phyliras.* GLORIÆ ANIMAL. *Cyril. Alex. lib. 6. cont. Iul. iuxta Ariſtoxenem iracundum, ſecundum Porphirium libidinoſum arguit Socratem. Xenophon autem in Apol. Socratem inducit ſe bellè iactantem coram iudicibus. Hermotinus apud Lucianum:* Sæpenumero affirmantes audiui, epicureos quidem eſſe corruptos delitiis, Peripateticos cumulandis diuitiis inſeruire, & quoſdam ex illis immodicè contentioſos. Platonicos arrogantes, & nimio faſtu turgidos gloriæque cupientiſſimos. *Hiero. ep. ad Iulian.* Philoſophus eſt gloriæ animal, & popularis auræ vile mancipium. *Aug. 5. de ciuit. c. 20. ſic Philoſophos ridet, vanæ gloriæ virtutes omnes ſubiicientes,* Licet iſta gloria delicata mulier non ſit, inflata tamen eſt, & multum inanitatis habet; vnde non ei dignè ſeruit ſoliditas quædā firmitaſque virtutum: vt nihil prouideat prudentia, nihil diſtribuat iuſtitia, nihil toleret fortitudo, nihil tēperantia moderetur, niſi vnde placeatur hominibus, & ventoſæ gloriæ ſeruiatur. Aug. *Sic Socrates inſultans iniuriæ,* Lemniſcatas Anyti & Meliti palmas geſtiens infringere etiā in carcere, *Id eſt accuſatoribus ſuis inuidis famæ ſuæ palmas præripere. De facto ex Laërtio Athenienſes poſt mortē Socratis, paleſtras & gymnaſia clauſerunt, Anytum, ipſo die exterminarunt, Melitum poſtea morte mulctarunt, Socratis imaginem æneam arte Lyſippi loco celeberrimo vrbis ſtatuerunt.* NECESSARIA PRÆSVMPTIONE, *vel referendum eſt ad ſuperbiam & appetitum laudis, cuius intuitu, affectata æquanimitate mortem contemnebat; vel quod præſumeret, & ſibi ſuaderet animæ immortalitatem, non tam conuictus, & plenè fidens apertè veritati, quam vt iniuriam ſibi factam de honore & vita prærepta ab inuidis, fruſtraretur, iactans ſe à vita mortali, ad immortalem, à miſera ad fœlicem, ab hominum & animalium conſortio, ad honorabilem diuorum & heroum cœtum commigrare.*

3. *Animæ immortalitatem Philoſophi veteres, aliquando cum vulgo negant, aliàs fatentur. De Reſur. cap. 1. in. m. ad fin.*

PLanè cum vulgo interdum & ſapientes ſententiam ſuam iungunt. Nihil eſſe poſt mortem, Epicuri ſchola eſt. Ait & Seneca, omnia poſt mortem finiri, etiam ipſam. Satis eſt autem, ſi non minor philoſophia Pythagoræ, & Empedocli. Sed Platonici immortalem animam è contrario reclamant: immò adhuc proximè etiam in corpora remeabilem affirmant; etſi non in eadem, etſi non in humana tantummodò; vt Euphorbus in Pythagoram, Homerus in pauum, recenſeantur. Certè recidiuatum animæ corporalem pronuntiauerunt; tolerabilius mutata, quàm negata qualitate: pulſata ſaltem, licet non adita veritate. Ita ſeculum, reſurrectionem mortuorum, nec quum errat, ignorat.

ANIMÆ IMMORTALITAS. III. SCHOLIA.

PLANE CVM VVLGO. *Hic ridet Philoſophorum inconſtantiam, modò negantium cum plebe animam immortalem, ſicut Epicurus, & Seneca, de quo ſupra num. 1. modò affirmantium.* PHILOSOPHIA PYTHAGORÆ. *Sectatorem etiam eius Empedoclem vellicat, quod vterque animas transferri in beſtias dixerit.* SED PLATONICI, &c. *Ex parte laudat, quod immortalem dicant animam, culpat verò quod in alia corpora etiam non humana, remeabilem fingant.* EVPHORBVS. *Lact. lib. 5. c. 23.* Pythagoras tranſire animas in noua corpora diſputauit, ſed ineptè quod ex hominibus in pecudes, & ex pecudibus in homines, & ſeipſum ex Euphorbo eſſe reparatum. HOMERVS IN PAVVM. *Sic idem Tertul. c. 33. de anima.* Pauum ſe meminit Homerus Ennio ſomniante; ſed Poëtis nec vigilantibus credam. RECIDIVATVM. *Vox Tertullianica frequens ſignificans reſtitutionem ex caſu, ſeu reditum.* TOLERABILIVS, &c. *Id. magis tolerari poſſunt qui omnino non negant qualitatem immortalitatis, licet errent dicendo animas redire in alia corpora, quàm ij qui mortalem prorſus fingunt animam.* PVLSATA SALVTE *Id. integritate, incorruptibilitate animæ ſaltem deguſtata, & tacta; ſumpta metaphora à pulſante fores, qui tamen adyta templi, & interiora non intrat.* ITA SÆCVLVM. *Id. Gentiles etiam errantes à vera fide, reſurrectionem penitus non ignorant. animam quidem immortalem, ſed non ſicut Deus eſt, dixit Aug. ep. 28. ad Hiero.* Anima hominis immortalis eſt ſecundùm quendam modum ſuum. Non enim omnimodo ſicut Deus, de quo dictum eſt, quia ſolus habet immortalitatem. Nam de animæ mortibus ſancta ſcriptura multa commemorat, vnde illud eſt: ſine mortuos ſepelire mortuos ſuos Matth. 10. 22 ſed quod ita moritur alienata à vita Dei, vt tamen in natura ſua viuere non omnino deſiſtat. Ita mortalis ex aliqua cauſa inuenitur, vt etiam immortalis non ſine ratione dicatur. S. Aug.

4. *Animæ immortalitatem & carnis reſurrectionem negantes Gentiles verbo, facto fatentur. De Reſur. cap. 1. à p. ad m.*

SEd vulgus inridet, exiſtimans nihil ſupereſſe poſt mortem: Et tamen defunctis parentant; & quidem impenſiſſimo officio, pro moribus eorum, pro temporibus eſculentorum; vt quos negant ſentire quicquam, eſcam deſiderare præſumant. At ego magis ridebo vulgus, tunc quoque, quum ipſos defunctos atrociſſimè exurit, quos poſtmodum guloſiſſimè nutrit; iiſdem ignibus & promerens, & offendens. O pietatem de crudelitate ludentem! ſacrificat, an inſultat, quum crematis cremat?

5. *Et de carne Chriſti cap. 12. V. anima Vis. 12. in fin.*

INRIDET. *Phraſis authoris, pro* irridet, *Plebeïa Gentilitas.* PARENTANT. *Id. parentibus funebre officium præſtant. Zeno. Veron. ſer. de Reſur.* Gentes, quæ ita non credunt, tamen cum libamine infauſto ad ſepulchra concurrunt, & à mortuis, quos in quiete tacitæ noctis agnouerint, expetiſſe aliquotiens alimenta contendunt, ac ſic fidem rei quam reprobant, faciunt. *Aug. c. 34. de moribus Eccleſiæ:* Noui multos, eſſe ſepulchrorum & picturarum adoratores, noui multos, qui cum luxurioſiſſimè ſuper mortuos bibunt, & epulas cadaueribus exhibentes, ſuper ſepultos ſeipſos ſepeliunt. (Aug.) PRO MORIBVS EORVM. *Vel quod quaque natio pro patria more, vel pro conſuetudine & appetitu defuncti cibos apponerent.* PRO TEMPORIBVS, &c. *Vel horas reſpicit, quibus cibum ſumere ſolebat defunctus, vel tempus, quo ſingula edulia terra producit. Ita Plutarchus in Problem. in funeralibus epulis omnis generis legumina appoſita tradit. Inde Tertul. alibi,* Ipſorum temporum propria gula. ESCAM DESIDERARE. *Aug.* Quaſi egreſſæ de corporibus animæ, carnales cibos requirant. ATROCISSIME EXVRIT. *Rogos intellige, quibus inhumaniter defunctorum corpora cremabant.* IISDEM IGNIBVS, &c. *Eſcas etiam poſt vſta cadauera cremabant, pij erant oblatione eſcarum, crudeles exuſtione cadauerum. Arnob. lib. 7.* Pulticulæ, thura, cum carnibus rapacium alimenta ſunt ignium, & parentalibus coniunctiſſima mortuorum. *Sic Ambr. inuehitur in fideles ſuperſtitioſos & ebrioſos de Elia & ieiunio:* Calices, inquit, ad ſepulchra martyrum deferunt, atque illic in veſperam bibunt, & aliter ſe exaudiri non credunt. O Stultitia hominum, qui ebrietatem ſacrificium putant, qui eſtimant illos ebrietate placare, qui ieiunia ſuſtinere didicerunt. S. Aug.

Vide iam dicta, V. Anima vis 12. a. m. & in Schol. ibid.

6. *Animæ eiuſdem immortalitatem, in iudicio rationem reddituræ, credidit Mercurius Ægyptius. De An. cap. 33. à p.*

ET hîc dicam: Si demutantur, non ipſæ diſpungentur quæ merebuntur. euacuabitur ratio iudicij, ſi meritorum deerit ſenſus. deerit autem ſenſus meritorum, ſi ſtatus verterit animarum. Vertit autem ſtatus animarum, ſi non eædem perſeuerauerint. Æquè ſi perſeuerauerint in iudicium: quod & Mercurius Ægyptius nouit, dicens animam digreſſam à corpore, non refundi in animam vniuerſi, ſed manere determinatam, vti rationem (inquit) patri reddat, eorum quæ in corpore geſſerit.

ANIMÆ IMMORTALITAS. VI. SCHOL.

ET HIC DICAM. *Hic impugnat tranſmigrationem animarum ex neceſſitate Iudicij diuini; quo probatur immortalitas animarum, quæ ipſæmet immutabiles, nec in animalia transformatæ debent repræſentari tribunali iudicis. Optimum quidem argumentum ad probandam animæ rationalis immortalitatem, quam & pagani agnouerunt, nempe quod eadem anima debeat rationem reddere poſt exceſſum à corpore, in iudicio, non tantum vniuerſali, ſed & priuato, dicente Paulo ad Hebr.* Statutum eſt omnibus hominibus ſemel mori, poſt hoc autem iudicium. S. Aug. *Auguſtinus to. 3. lib. 10. de Gen. ad lit. cap. 9. ex Eccle. 12. id pulchrè inſinuat vbi ait:* Illud quod apud Eccleſiaſtem ſcriptum eſt, & conuertatur puluis in terram ſicut fuit, & ſpiritus reuertatur ad Deum qui dedit eum, neutri ſententiæ contra alteram ſuffragatur, ſed in vtraque conſiſtit. Cum enim illi dixerint hinc probari non à parentibus, ſed à Deo animam dari, quod conuerſo, *id eſt reuerſo*, puluere in terram ſuam, id eſt carne, quæ de puluere facta eſt, reuertetur ſpiritus ad Deum qui dedit illum. *Vt ſcilicet reddat rationem eorum, quæ geſſit in carne, vnde ibidem Eccleſiaſtes; ſcito quod de omnibus his adducet te Deus in iudicium.* Reſpondent illi, vtique ita eſt, redit enim ſpiritus ad Deum, qui eum dedit homini primo, quando in eius faciem ſufflauit, conuerſo puluere, id eſt humano corpore in terram ſuam vnde primitus factum eſt. Neque enim ad parentes erat ſpiritus rediturus, quamuis inde ſit creatus ex vno illo, qui homini primo datus eſt: *Tangit errorem eorum qui animam ex traduce ortam ſenſerunt, ſicut & ipſe Tertullianus credidit:* Sicut nec ipſa poſt mortẽ ad parentes reuertitur, à quibus eam certè conſtat non eſſe propagatam. Quemadmodũ ergo caro non redit ad homines, ex quibus creata eſt, ſed ad terram, vnde primo homini formata eſt: ita & ſpiritus non redit ad homines, à quibus transfuſus eſt, ſed ad Deum à quo primæ illi carni datus eſt. Quo teſtimonio ſanè ſatis admonemur ex nihilo Deum feciſſe animam, quam primo homini dedit, non ex aliqua iam facta creatura, ſicut corpus ex terra: & ideo cum redit, non habet quò redeat, niſi ad authorem qui eam dedit: non ad eam creaturam ex qua facta eſt, ſicut corpus ad terram. Nulla eſt enim creatura ex qua facta eſt, quia ex nihilo facta eſt: ac per hoc ad factorem ſuum redit quæ redit, à quo ex nihilo facta eſt. *Vt de factis ſuis reddat rationem, quæ licet de nihilo facta, in nihilum non redit, nec in aliud mutatur, ſed eadem immortalis redit ad authorem & iudicem iudicanda pro geſtis in carne. Idipſum docuit Pſaltes* 81. Ego dixi dij eſtis. *Quos etiam Ethnici immortales, quamquam homines cenſebant*, & filij excelſi omnes. *Et per hoc ad imaginem Dei immortalis facti immortales quoad animam.* Vos autem ſicut homines moriemini. *Non ſicut iumenta, quæ etiam anima moriuntur.* Et ſicut vnus, *id eſt, vſus ſcripturæ, primus* Ex principibus cadetis. *Id eſt moriemini, ſicut primus principum generis humani Adam.* S. Aug. *Aug. in hunc locum* Ego, inquit, dixi, dij eſtis & filij altiſſimi omnes: id eſt omnibus vobis. *Tanquam immortalibus.* Promiſi fœlicitatem cœleſtem: Vos autem per infirmitatem carnis, *Quia anima ſemper viuida & immortalis manet.* Sicut homines moriemini; & per elationem animi ſicut vnus ex principibus, id eſt diabolus, non extollemini, ſed cadetis. *Vt autem immortalis eſt diabolus & ſtatim iudicatus diuiſis tenebris à luce, ſic anima immortalis iudicabitur, & rea diſcernetur à filiis lucis.* DISPVNGENTVR. *Id. examinabuntur, rationem reddent, non eadem quæ bene vel malè fuerint merita.* ERIT SENSVS. *Senſus meriti eſt ipſum ſubiectum animæ rationalis; quæ in beſtiam transformata, proinde mutato ſtatu, iudicio ſubiici non poterit. Vnde Ber. melius futurum dicit iumento, aut lapidi, quàm homini ratione vigenti, & ratione non viuenti:* Quæ, quia iudicium non haberet, ad iudicium non veniret, nec per hoc ad ſupplicium. ÆQVE SI PERSEVERAVERINT. *Id. ſi eadem manſerint, iudicio ſubdentur, vel* Æquè ſi perſeuerauerint. *Sabaudi ex priori ſententia*, vertit ſtatus animarum, *Qui ſenſibilis eſſe debet gaudij vel pœnæ, etiam poſt exitum à corpore, ſi* Perſeuerauerint in iudicium, *Id eſt vſque ad diem iudicij & reſurrectionis, abſque vllo ſenſu pœnæ vel refrigerij, quæ pertinent ad ſtatum animæ ſeparatæ.* MERCVRIVS ÆGYPTIVS. *Sic ipſe Mercurius in Aſclep. dial.* 10. Audi ergo ò Aſclepi, cum fuerit animæ è corpore facta diſceſſio, tunc arbitrium examenque meriti eius tranſiliet in ſummi dæmonis poteſtatem; iſque eam, cum piam iuſtamque præuiderit, in ſuis competentibus locis manere permittet. Sin autem delictorum illitam maculis, vitiiſque oblitam viderit, deſuper ad ima deturbans, procellis turbinibuſque aëris, ignis, & aquæ ſæpè diſcordantibus tradet, atque inter cœlum & terram mundanis fluctibus, in diuerſa ſemper, æternis pœnis agitata raptabitur; vt in hoc obſit animæ æternitas, quod ſit immortali ſententia æterno iudicio ſubiugata. Ergo ne his implicemur, verendum, timendum, cauendumque eſſe, cognoſce. Incredibiles enim, poſt delicta cogentur credere, non verbis, ſed exemplis: nec minis, ſed ipſa paſſione pœnarum. *Quid fidei orthodoxæ conformius?* ANIMAM VNIVERSI. *Ex qua multi gentiles quaſi eius portionem, vnamquamque animam exciſam credebant, & ſic poſt exceſſum à corpore, in eamdem refundi, rurſuſque eam ea confundi.* DETERMINATAM. *Id. priuatam, particularem, indiuidualem manere iuxta Pſaltem:* Qui finxit ſingillatim corda eorum, qui intelligit omnia opera eorum. *Et ſecundum Eccle.* 12. Reuertatur puluis in terram ſuam, vnde erat: & ſpiritus redeat ad Deũ, qui dedit illum. *Et paucis interiectis:* Deum time, & mandata eius obſerua: hoc eſt enim omnis homo: & cuncta quæ fiunt adducet Deus in iudicium pro omni errato ſiue bonum, ſiue malum illud ſit. *Non quod velit erratum aliquod eſſe bonum, ſed interruptione factà, referendum ad priorem ſententiæ partem*, Cuncta quæ fiunt, ſiue bonum, ſiue malum.

7. *Animæ & quidem eiuſdem immortalitatem, pœnamque eius, & præmia poſt mortem, omnis anima naturaliter nouit, & appetitu famæ poſt mortem acquirendæ, mortem ipſam temnit. De teſt. Animæ, cap. 4. per totum.*

IAm nunc quod ad neceſſariorem ſententiam tuam ſpectet, quantum & ad ipſum ſtatum tuum tendit, affirmamus te manere poſt vitæ diſpunctionem, & expectare diem iudicij

proque meritis, aut cruciatui deſtinari, aut refrigerio, vtroque ſempiterno. Quibus ſuſtinendis neceſſariò tibi ſubſtantiam priſtinam, eiuſdemque hominis materiam & memoriam reuerſuram, quòd & nihil mali ac boni ſentire poſſis, ſine carnis paſſionalis facultate, & nulla ratio ſit iudicij, ſine ipſius exhibitione, qui meruit iudicij paſſionem. Ea opinio Chriſtiana, etſi honeſtior multo Pythagorica, quæ te non in beſtias transfert; etſi plenior Platonica, quæ tibi etiam dotem corporis reddit; etſi Epicurea grauior, quæ te ab interitu defendit: tamen propter nomen ſolum vanitati, & ſtupori, &, vt dicitur, præſumptioni deputatur. Sed non erubeſcimus, ſi tecum erit noſtra præſumptio. Primò enim cum alicuius defuncti recordaris, miſellum vocas eum: non vti de bono vitæ ereptum, ſed vt pœnæ, & iudicio iam aſcriptum. cæterum aliàs ſecuros vocas defunctos. Profiteris & vitæ incōmodum, & mortis beneficiū. Vocas porrò ſecuros, ſi quando extra portam, cum obſoniis, & matteis tibi potius parentans ad buſta recedis, aut à buſtis dilutior redis. At ego ſobriam tuam ſententiam exigo: miſellos vocas mortuos, cùm de tuo loquens, cùm ab eis longè es. nam in conuiuio cum quaſi præſentibus & conrecumbentibus ſortem ſuam exprobrare non poſſis, debes adulari propter quos lautiùs viuis. Miſellum ergo vocas qui nihil ſentit? quid quod vt ſentienti maledicis, cuius memoriam cum alicuius offenſæ morſu facis? terram grauem imprecaris, & cineri penes inferos tormentum. æquè ex bona parte, cui gratiam debes, oſſibus & cineribus eius refrigerium comprecaris, & vt benè requieſcat apud inferos cupis. Si nihil paſſionis eſt tibi poſt mortem, ſi nulla ſenſus perſeuerantia, ſi denique nihil es ipſa, vbi corpus reliquiſti, cur mentiris in te, quaſi aliquid vltra pati poſſis? immò cur in totum times mortem, ſi nihil eſt tibi timendum poſt mortem, quà nec experiundum poſt mortem? Nam etſi dici poteſt, ideo mortem timeri, non vltra quid minantem, ſed vt commodum vitæ amputantem: atquin cùm & incommoda longè plura vitæ pariter excedant, lucratione grauioris partis metum diluit. nec iam timenda eſt amiſſio bonorum, quæ altero bono, id eſt, incommodorum pace, penſatur. Non eſt timendum quod nos liberat ab omni timendo. Si times vita decedere, quia optimam noſti: certè mortem timere non debes, quam malam neſcis. At cùm times, ſcis malam. Non ſcires autem malam, quia nec timeres, ſi non ſcires aliquid eſſe poſt mortem, quod eam malam faciat, vt timeas. Omittamus nunc naturalem formam timendi mortem. Nemo timeat quod euadere non poteſt. Ex altera parte congredior, lætioris ſpei poſt mortem. Nam omnibus ferè ingenita eſt famæ poſt mortem cupido. Longum eſt retexere Curtios, & Regulos, vel Græcos viros, quorum innumera elogia ſunt contemptæ mortis propter poſthumam famam. Quis non hodie memoriæ poſt mortem frequentandæ ita ſtudet, vel vt literaturæ operibus, vel ſimplici laude morum, vel ipſorum ſepulcrorum ambitione nomen ſuum ſeruet? Vnde animæ hodie affectare aliquid quod velit poſt mortem, & tantopere præparare quæ ſit vſura poſt obitum? Nihil vtique de poſtero curaret, ſi nihil de poſtero ſciret. Sed forſitan de ſenſu poſt exceſſum tui certior es, quàm de reſurrectione quandoque, cuius nos præſumptores denotamur. Atquin hoc quoque ab anima prædicatur. Nam ſi de aliquo iampridem defuncto tanquam viuo quis requirat, præ manu occurrit dicere, abiit iam, & reuerti debet.

ANIMÆ IMMORTALITAS. VII. SCHOL.

NECESSARIOREM, &c. *Alloquitur animam, & dicit neceſſariam præ cunctis ſententiam, ſeu ſcientiam & fidem, quæ ſtatum eius & permanentiā poſt exceſſum ex corpore aſſerit.* DISPVNCTIONEM. *Budeo, eſt recognoſcere accepta, & data. Papiniano, de verb. ſign. conferre accepta & data; hic malim ſimpliciter* Vitæ diſpunctionem, *Intelligere numerum dierum vitæ in libro Dei exaratum, impletum, & perſolutum, vt diſpungitur calamo, quod in regiſtro perſolutum, & abſolutum notatur. Eſt, qui non ineptè iudicium priuatum poſt mortem intelligat; poſt quod extremum iudicium expectet anima ſubitura cum corpore ſuſcitato, pœnam vel mercedem æternam: Non minus interea paſſibilis doloris vel gaudij, vt alibi probat exemplo Diuitis, & Lazari.* MEMORIAM REVERSVRAM. *Hîc pungit obliuionem Platonicam.* HONESTIOR PYTHAGORICA, &c. *Quàm enim indecorum eſt, rationalem animam mutari in beſtiam!* PLENIOR PLATONICA, *Licet in corpus remeabilem dicat: plenior enim opinio Chriſtiana, numquam diſſoluendam à reſumpto corpore animam aſſerens, & corpus longè nobilioribus dotibus exornandum.* SVVM

A NOMEN. *Quia Chriſtiani nomen paganis exoſum; ſic enim vanos, & ſtupidos, nec non etiam præſumptuoſos fideles æſtimabant, reſurrectioni credētes. Et ipſe Paulus de reſurrectione differens Athenis audiuit, Actor.* 17. Quid vult ſeminiuerbius hic dicere? alij verò nouorum dæmoniorum videtur annuntiator eſſe, &c. Cùm audiſſent autem reſurrectionem mortuorum quidam quidem irridebant, &c. ALIAS SECVROS. *Cypr. de mortalitate,* De iſtius mundi turbinibus extracti, ſedis & ſecuritatis æternæ portum petimus, quando expunctâ hâc morte ad immortalitatem venimus. *Senſus Tertul. eſt* alias, &c.

B *Id. ſecuros diceres mortuos, non* Miſellos, *Niſi crederes iudicio diuino ſubiectos, proindeque animas immortales. Et poſito quod anima cum corpore moreretur, ſi miſerum defunctum diceres, ſanè & vitam incommodam, & mortem miſeriarum vitæ terminum, proindeque beneficam, in portu ponentem profitereris.* VOCAS PORRO, &c. *Tunc nempe in ſecuro poſitam animam nil iam timentem, de nullo ſollicitam, vt penitus mortuam dicis, cùm benè paſtus & potus,* EXTRA PORTAM, *Vbi apud Sacros & Prophanos ſepulchra & bu-*

ſta ponebantur, rationis vigorem epularum & vini fumis, tibi potius quàm defuncto PARENTANS *Obſopiſti.* MATTEIS *alij* Mattyis, vel mactyis. *Eſt autem Mattya pretioſum edulium, appoſitum mortuo,* cui Parentabatur, *Id. pompa funebris, & ferale conuiuium exhibebatur. Vide Lipſium, Tacitum, Athenaum, Martialem.* AT EGO SOBRIAM, &c. *Id. interrogo te, dum ſobrius es, antequam pretioſè epuleris, ad mortui buſtum. Tum enim adularis mortuo, nec miſerum vocas, diſtricta ſententia ſubditum; ſed iam ſecurum, omnique pœna ſubductum: ſed cùm ſanæ mentis es, & tui compos, omni adulatione ſummota, benè vel malè precaris, leuem grauemue terram oſſibus optas.* IN TOTVM. *Id. abſolutè.* LVCRATIONE GRAVIORIS. *Rect: Paulus,* Mori lucrum, *dixit, dum mors nos vita incommodis longè pluribus, quàm commodis expediens, magno lucro, & compendioſo commercio, nos ad bona æterna transferat.* LIBERAT AB OMNI. *Aug. 1. de Ciuit. c. 11.* Cùm vnicuique mortalium, ſub quotidianis vitæ huius caſibus innumerabiles mortes quotidie comminentur, quamdiu incertum eſt quænam earum ventura ſit, quæro vtrum ſatius ſit vnam perpeti moriendo, an omnes timere viuendo. Nec ignoro quàm inertius eligatur diu viuere ſub timore tot mortium, quàm ſemel moriendo, nullam deinceps formidare, &c. Non itaque multum curandum eſt eis, qui neceſſariò morituri ſunt, quid accidat vt moriantur, ſed moriendo, quò ire cogantur. NEMO TIMEAT. *Aug. in pſal. 48.* Cur timebo in die mala? magis ergo debet timere, ſi iniquitas calcanei eius circumdabit eum. Non enim timeat, inquit, homo, quòd non habeat in poteſtate deuitare. Verbi gratia, qui timet mortem, quid facturus eſt vt non moriatur? dicat mihi quo vadat? debet quod Adam, qui natus eſt ex Adam. *Non timendam mortem corporis, ſed animæ immortalis ex natura, mortalis ex culpa, docet. Aug. Ser. 13. ex 17. additis à Pariſienſibus.* Hominem ex viſibili & inuiſibili creauit: viſibilem de terra fecit, inuiſibilem flatu ſuo animauit: ſubſtantia ergo inuiſibilis, hoc eſt anima, quæ iacentem terram erexit de terra, non timet cùm percutis terram. Potes ferire habitaculum, nunquid habitatorem? fugit percuſſo vinculo colligatus, & erit in occulto coronatus. Quid ergo minatis, qui animæ nihil facere potes? per meritum eius, cui facere nihil potes, reſurget cui facere aliquid potes. Per méritum enim animæ reſurget & caro: & habitatori reddetur iam non ruitura, ſed manſura, &c. *Deinde ſubdit aliquo modo eſſe mortalem.* Anima immortalis perhibetur, & eſt immortalis ſecundùm quemdam modum ſuum, quia eſt quædam vita, quæ poteſt præſentia ſua carnem viuificare. Per animam quippè caro viuit. Hæc vita mori non poteſt, & ideo anima immortalis eſt. Quare ergo dixi ſecundùm modum ſuum? Audite quare. Quoniam eſt quædam immortalitas vera, immortalitas quæ eſt omnimoda, incommutabilitas de qua dicit Apoſtolus, loquens de Deo, qui ſolus habet immortalitatem, &c. Si ergo Deus ſolus habet immortalitatem, certè anima mortalis eſt, &c. Audeo dicere & immortalis eſt, & occidi poteſt, &c. Nam ſi anima non poteſt occidi, quomodo dixit ipſe Dominus, cùm terreret nos; eum timete, qui poteſtatem habet & corpus & animam occidere in gehenna, &c. Ecce poteſt mori, & immortalis eſt. Quomodo ergo immortalis eſt? quia ſemper aliqua vita eſt, quæ in illa nunquam extinguitur. Quomodo moritur? Non vt ſit vita, ſed amittendo vitam. Etenim anima & vita eſt alicui rei, & habet etiam ipſa vitam ſuam, &c. Anima deſerente moritur corpus, & jacet cadauer paulò ante appetibile, modò aſpernabile; inſunt membra, oculi, aures, ſed hæ feneſtræ ſunt domus, habitator abſceſſit. qui plangit mortuum, ad feneſtras habitaculi fruſtra clamat, non eſt intus qui audiat, &c. Enumerat mores, enumerat indicia beneuolentiæ circa ſe, &c. *Quod applicat animæ corpus quidem viuificanti, ſed in peccato mortua & ſubijcit.* Tanta res eſt anima, tam excellens creatura, vt idonea ſit etiam mortua carnem viuificare. *Quod probat ex ſenſibus, & motibus; tum de motibus & ſenſibus animæ:* Ambulant pedes, intelligo corpus viuere, ſed quo ambulant? ad adulterium. Ergo mortua eſt anima. Sic enim veraciſſima ſcriptura dixit; mortua eſt vidua, quæ in delitiis viuit. Cùm multum interſit inter delitias, & adulterium; quomodo poteſt anima, quæ in deliciis mortua dicitur, in adulterio viuere? &c. loquentem audio, viuit corpus, &c. ſed interrogo, vtrum & anima viuat, &c? quid loquitur? mendacium loquitur. Si mendacium loquitur, ergo mortua eſt. Vnde hoc probamus? ipſam veritatem interrogemus, quæ ait: os quod mentitur, occidit animam. Quæro quare mortua eſt anima? quia deſeruit eam vita eius Deus, &c. Plangis mortuum, magis plange impium, &c. ſcriptum eſt enim Eccli. 23. luctus mortui ſeptem dies: fatui autem & impij omnes dies vitæ illorum. An verò non in te ſunt viſcera chriſtianæ miſerationis, vt plangas corpus, à quo diſceſſit anima, & non plangas animam à qua receſſit Deus? &c. Timeat ergo anima mortem ſuam, & non timeat mortem corporis ſui. Quia ſi timuerit mortem ſuá, & vixerit in Deo ſuo, non eum offendendo, & à ſe repellendo, merebitur in fine recipere corpus ſuum non ad pœnam æternam ſicut impij, ſed ad vitam æternam ſicut iuſti. *Et per hæc doctè, & moraliter Auguſtinus medullam textus Tertulliani illuſtrauit.* CONGREDIOR, *Altero argumento vtor* Ex parte ſpei lætioris; *Quam ſcilicet concipiunt Gentiles, & omnes ferè homines, qui mortem contempſerunt ob* poſthumam famam, *Quod ſcilicet poſt humo traditum corpus, ipſorum fama in hominum memoria ſuperſtes viuat.* CVRTIOS, ET REGVLOS. *Aug. 4. de Ciuit. c. 10.* Affuit Curtio, cùm ſe pro patria, in abruptam terram præcipitem dedit. *Idem Aug. lib. 1. de Ciuit. c. 15. eiuſdem meminit Reguli, qui imperator Romanorum, captus à Carthaginenſibus, obſtrictus redeundi fide, miſſus ad ſuos, vt de reddendis mutuò captiuis tranſigeret, Romanis ipſe perſuaſit non eſſe vtile Reipublicæ mutare captiuos. Rediit tamen Carthaginem,* Et incluſum, inquit. anguſto ligno vbi ſtare cogeretur, clauiſque acutiſſimis vndique confixo, vt ſe in nullam eius partem ſine pœnis atrociſſimis inclinaret, etiam vigilando, *Id eſt vel hac pœna quod inſomnis eſſet,* peremerunt. VEL GRÆCOS VIROS. *Socratem intellige, de quo ſupra, Cleombrotum, qui à Lactantio à patria Ambraciotes dictus, lecto Platonis libro de immortalitate, præcipitio ſe eliſit. Idem de Cleante Philoſopho, Chryſippo, & Zenone narrat.* SEPVLCHRORVM AMBITIONE. *Sic multi mauſoleis ſuperbis inſcripſere nomina. De quibus Job:* Dormiens ſilerem, & ſomno meo requieſcerem cum Regibus & Conſulibus terræ, qui ædificant ſibi ſolitudines. *Id. extra vrbes, in ſolitudine ſepulchra, in quibus ſeorſim in ſepultura prohibitiua & priuata quieſcant poſt dormitionem. Xiphilinus in vita Traiani:* In foro ſuo columnam maximam collocauit, partim ſepeliendi ſui cauſa, partim vt opus quod ipſe fecerat circa forum, poſteris oſtenderet. VNDE ANIMÆ, &c. *Id. quid affectas? vnde illi hoc deſiderium? &c.* QVÆ SIT VSVRA, &c.

S. Aug. — S. Aug. — S. Aug. — Aug. — Aug.

Alij legunt, Quò ſit vſura. SED FORSITAN, &c. *Fortè anima, poſt obitum* Certior eſt, de ſenſu. *De ſtatu ſuo ſenſibili, & capaci pœna vel gloria, quam de corporis reſurrectione.* PRÆSVMPTORES DENOTAMVR, *arguimur ſine ratione & fundamento, aſſertores.* PRÆ MANV. *In promptu eſt, vt ipſa anima hoc teſtimonium corpori ſurrecturo præſtet:* ABIIT A IAM, ET REVERTI DEBET. *Feſtus*, Abitionem antiqui dicebant mortem. *Nyſſ. in vita B Macrina ſic refert, eam de obitu viri ſui locutam*: Profectum eſſe peregrè, non mortuum. *Et Chriſtus, de propria morte*, Ego vado. *Et rurſum ſe comparat nobili peregrè profecto, qui* abiit accipere ſibi regnum, & reuerti.

8. *Anima immortalis probatur, quòd careat ſomno, imagine mortis. De Reſur. cap. 18. à m.*

ANima porro, nec vocabulo cadit, quia nec habitu ruit. Atquin ipſa eſt, quæ ruinam corpori infert, quum efflata eſt: ſicut ipſa eſt, quæ illud de terra ſuſcitabit ingreſſa. Non p. teſt cadere, quæ ſuſcitauit ingreſſa. Non poteſt ruere, quæ elidit egreſſa. Artius dicam, ne in ſomnum quidem cadit anima cum corpore, ne tum quidem ſternitur cum carne. Etenim agitatur in ſomnis & iactitatur; quieſceret autem, ſi iaceret; & iaceret, ſi caderet. Ita nec in veritatem mortis cadit, quæ nec in imaginem eius ruit. Sequens nunc vocabulum, Mortuorum, æquè diſpice, cui ſubſtantiæ inſidat: quamquam in hac materia admittamus, interdum mortalitatem animæ aſſignari ab hæreticis: vt, ſi anima mortalis reſurrectionem conſecutura eſt, præiudicium ſit & carni non minus mortali reſurrectionem communicaturæ. Sed nunc proprietas vocabuli vindicanda eſt ſuæ ſorti.

ANIMÆ IMMORTALITAS. VIII. SCHOLIA.

NE VOCABVLO CADIT. *Caſus mortis, non conuenit animæ, nec ipſum nomen, Cadauer autem à cadendo dictum. Aug. 20. de ciuit. c. 21. ex Eſaia 26.* Terra impiorum cadet. Quis autem non videat à cadendo eſſe appellata cadauera. *S. autem Epiph. hæreſi 41. Cont. Marcionem.* Quomodo reſurget anima quæ non cecidit? Reſurrectio vero quomodo vocabitur nûnquam lapſæ? quidquid enim labitur reſurrectione opus habet. Cadit autem non anima, ſed corpus. Vnde etiam meritò conſuetudo ſolet ipſum cadauer vocare; & ipſe quoque Dominus, vbi dixit, vbi cadauer, ibi congregabuntur aquilæ. NEC HABITV RVIT. *Id. vel ex natura immortalis, vel quia habitus iacentis poſt lapſum & proſtrati, corpori conuenit, non animæ.* CVM EFFLATA EST. *Sicut nempe afflata & inſufflata in corpus de limo factum, ſuſcitauit*, Et factus eſt homo in animam viuentem, *Id. eſt animal viuum, ſic cum efflatur anima, ipſa quidem non ruit, ſed corpus* Elidit, *Dum in primam terram & limum factum exanime reuertitur.* ARTIVS DICAM. *Pro* actius *Id. preſſius.* NE IN SOMNVM, &c. *Sic Lact. de ira Dei c. 17.* Nec ſomnus habet quietem; nam dum ſoporati ſumus, corpus quidem quieſcit, animus autem irrequietus agitatur: Imagines ſibi quas cernat, effingit, vt naturalem ſuum motum exerceat. IMAGINEM EIVS. *Somnum ſcilicet. Vnde ex eodem Tertul.* Inde deducimus imaginem mortis, &c. Somnus Adæ mors erat Chriſti dormituri in mortem. *Athenagoras lib. de Reſur.* Exiſtimo nonnullos ſomnum fratrem mortis appellitare, non quod genus vtriuſque indicare velint, quaſi ex iiſdem maioribus, & parentibus ſint nati; ſed quòd ſimilia accidant ſopitis & defunctis, ratione quietis otiique ſenſuum, cùm nihil intelligant de rebus præſentibus, aut quæ tum fiunt, imò nec ſeipſos eſſe, aut viuere ſentiant. *Supra ipſe Tertul. dixerat*, Somnum, mortis ſpeculum; *Quod ipſam repræſentet.*

Aug. *Auguſtinus lib. de immortalitate animæ cap. 14. Tertulliano cohæres in argumento ſomni.* An quia, inquit, inuitos nos plerumque opprimit ſomnus, metuendum eſt, ne quo tali defectu animus conuertatur in corpus? Quaſi verò quoniam ſomno membra noſtra marceſcunt, idcirco animus ſit vlla ex parte debilior. Senſibilia tantum non ſentit, B quia quicquid illud eſt, quod ſomnum facit, è corpore eſt, atque in corpore operatur. Corporeos enim ſenſus ſopit, & claudit quodammodo: ita ſanè vt tali commutationi corporis cedat anima cum voluptate; quia ſecundùm naturam eſt talis commutatio quæ reficit corpus à laboribus: non tamen hæc adimit animo, vel ſentiendi vim, vel intelligendi. Nam & imagines ſenſibilium præſto habet, tanta expreſſione ſimilitudinis, vt eo ipſo tempore diſcerni nequeant ab iis rebus, quarum imagines ſunt: & ſi quid intelligit, æquè dormienti ac vigilanti verum eſt. Nam verbi gratia ſi per ſomnium diſputare ſibi viſus fuerit, veraſque rationes ſecutus, diſputando didicerit aliquid, & iam expergefacto eædem incommutabiles manent, C quamuis falſa reperiantur cætera: veluti locus, vbi diſputatio, & perſona cum qua diſputatio fuiſſe viſa erat, & verba ipſa, quod ad ſonum attinet, quibus diſputari videbatur, & alia huiuſcemodi, quæ etiam cùm ipſis ſenſibus ſentiuntur, aguntúrque à vigilantibus, prætereunt tamen, nec vlla ex parte ſempiternam præſentiam verarum rationum aſſequuntur. Ex quo colligitur tali commutatione corporis, qualis ſomnus eſt, vſum eiuſdem corporis, non animæ vim propriam poſſe minui. VOCABVLVM MORTVORVM. *Aliud vocabulum erat*, Reſurrectio, *quod vt monſtrauit animæ non quadrare, ſic nec*, Mortuorum; INSIDAT. *Alij legunt*, incidat, *Quod perinde* D *eſt. Videndum, inquit, in quam ex duabus ſubſtantiis cadat, cui maneat, mortui nomen, animæ an carni.* AB HÆRETICIS. *Vel Lucanum hæreticum accipe, quem ſupra notauit, hoc errore deceptum. Vel Arabes quos Origenes ad rectam fidem conuictos conuertit, teſte Euſebio in hiſt. qui mortalem animam dicebant, ſed vna cum corpore ſuſcitandam, de qua hæreſi ſic Aug. to. 6. lib. de Hæreſ. hæreſi* S. Aug. 83 In ſexto libro ponit Euſebius narrans eam extitiſſe in Arabia. Itaque hos hæreticos, quoniã nullũ eorum ponit authorem, Arabicos poſſumus nuncupare, qui dixerunt animas cũ corporibus mori atque diſſolui, & in fine ſæculi vtrũque reſurgere, ſed hos diſputatione Origenis præſentis, & eos alloquentis, celerrimè dicit fuiſſe correctos. PRÆIVDICIVM SIT, &c. *Id. eſto, admittamus cum iſtis mortalem animam ſuſcitandam, vel hinc præiudica-*

tam ſententiam, & à fortiori, pro reſurrectione corporum argumentabimur. Si enim anima mortalis reſurgit, cui minus, vt vita corporis principio mors conuenit, quantò magis corpus propriè & de ſuo A *mortale & corruptibile reſurget.* VINDICANDA EST, *Adindicanda eſt,* SVÆ SORTI, *Subſtantiæ ſcilicet mortali ſua ſorte & natura mortali corpori.*

* 9. *Et de anima cap. 43. circa fin.*

SEd & illa ſic patitur, vt alibi agere videatur, diſſimulatione præſentiæ futuram abſentiam ediſcens; & tamen interim ſomniat, nec quieſcit, nec ignaueſcit omnino, nec naturam immortalitatis ſeruam ſopori addicit. probat ſe mobilem ſemper; terra, mari, peregrinatur, negotiatur, agitatur, laborat, ludit, dolet, gaudet, licita atque inlicita perſequitur; oſtendit quod ſine corpore etiam plurimum poſſit, quod & ſuis inſtructa ſit membris, ſed nihilominus neceſſitatem habeat rurſus corporis agitandi.

10. *Et ibidem à p.*

SVpereſt, ſi fortè, cum Stoïcis, reſolutionem ſenſualis vigoris ſomnum determinemus, quia corporis ſolius quietem procuret, non & animæ. Animam enim vt ſemper mobilem & ſemper exercitam, nunquam ſuccidere quieti, alienæ ſcilicet à ſtatu immortalitatis: nihil enim immortale finem operis ſui admittit. ſomnus autem finis eſt operis. Denique corpori cui immortalitas competit, ei ſoli quies finem operis adulatur.

* 11. *De anima cap. 45. in p. ad m.*

TEnemur hîc, de ſomniis quoque Chriſtianam ſententiam expromere, vt de accidentibus ſomni; & non modicis iactationibus animæ, quam ediximus negotioſam, & exercitam ſemper ex perpetuitate motationis, quod diuinitatis & immortalitatis eſt ratio. Igitur, cùm quies corporibus euenit, quorum ſolatium proprium eſt, vacans illa à ſolatio alieno, non quieſcit; & ſi caret opera membrorum corporalium, ſuis vtitur. Concipe gladiatorem ſine armis, vel aurigam ſine curriculis, geſticulantes omnem habitum artis ſuæ atque conatum. pugnatur, certatur; ſed vacua iactatio eſt. nihilominus tamen fieri videntur, quæ fieri tamen non videntur. actu enim fiunt, effectu vero non fiunt. Hanc vim ecſtaſin dicimus, exceſſum ſenſus, & amentiæ inſtar.

ANIMÆ IMMORTALITAS. IX. X. XI. SCHOL.

SIC PATITVR. *Anima ſcilicet tempore ſomni.* VT ALIBI. *Id. extra corpus eſſe ſibi videatur.* DISSIMVLATIONE, &c. *Licet de facto præſens ſit corpori quod animat, ſimulat ſe non eſſe præſentem. Nam ex* S. Aug. *Aug. in Pſal.* Præſentem eſſe, eſt ſenſu adeſſe: abſentem eſſe, ſenſu abeſſe. *Hinc ſopitis ſenſibus corporeis benè præſentiam ſuam diſsimulat.* ABSENTIAM EDISCENS. *Studet nempe & diſcit ex ſomno, integram futuram poſt mortem à corpore realem abſentiam.* AGITATVR. *Alij* Aginatur. *Agina Feſto eſt, cui inſeritur ſcapus trutinæ, ab agendo dicta, in quo trutina vertitur minimo pondere huc illucque facilè agitata.* C *Hinc aginatores aurigæ, qui in ludis circenſibus currus facilè flectebant. Vel ſignificat hominem paruo lucro mobilem. Quod bellè conuenit animæ in corpore ſopito.* MEMBRIS. *Hic ſuum errorem de anima corporea inſinuat.* RVRSVS. *Quia iterum excuſſo ſomno, motum corpori & ſenſibus eius neceſſario reddet, cùm ſit actus eius & forma quoad hæc officia neceſſaria.*

10. CVM STOICIS. *Galenus & Plutarchus pariter ſentiunt:* Plato & Stoïci, ſomnum fieri remiſſione ſenſitiui ſpiritus, putauerunt. ALIENÆ, &c. *Quia quies numquam eſt rei immortali, quæ* Numquam ſuccidit quieti, *Id. ſuccumbit. Inde ex* D S. Aug. *Aug. Deus immortalis,* Semper agens, & ſemper quietus. *Quia indefeſſa actio* Vſque modo operantis Patris & Filij, *Quietem eius & pacem non perturbat: nec quies æterna immutabilis ſubſtantiæ, infatigabilem ſemper agentis operationem, vel mo-* B *mento ſuſpendit. Sic ſapientia,* Omnibus mobilibus, mobilior eſt. *Sic Seraphin Deo proximi & ſimillimi* Stant & volant. *Sic ſpiritus immortales, in myſtica ſcala* Aſcendunt & deſcendunt. *Sic à pari nec anima ſomno quieſcit,* Finem operis ſui non admittens. ADVLATVR. *Quaſi iam blanditur ex ſomno, operis præcedentis fini, promittit, gratulatur, ſpondet in mortis ſomno diuturnam laborum & dolorum quietem vſque ad reſurrectionem.*

11. ACCIDENTIBVS SOMNI. *Somnia enim in ſomno accidunt, de quibus ſententia Chriſtiana probatur, aſſerens animam immortalem.* VACANS ILLA. *Anima ſcilicet non participans ſolatio corporis, vt à ſe alieno.* SVIS VTITVR. *Rurſum corpoream fingit animam, cui membra tribuit.* ACTV FIVNT. *Gladiatores enim ante verum certamen, in aula actu præludunt, ſed effectu vulnera non imprimunt, ſanguinem non fundunt.* ECSTASIM DICIMVS. *Diſtinguit eam à ſomno: ſomnus enim corpori dat quietem, Ecſtaſis animæ inquietudinem.* EXCESSVM SENSVS, *Quòd anima ſupra ſopitos ſenſus ſe exerat, & vndequaque vagetur. Lact. de opif.* An poteſt aliquis non admirari quòd ſenſus ille viuus atque cœleſtis, qui mens vel animus nuncupatur, tantæ mobilitatis eſt, vt ne tum quidem cùm ſopitus eſt conquieſcat: Tantæ celeritatis, vt vno temporis puncto cœlum omne colluſtret: & ſi velit maria peruolet, terras ac vrbes peragret. *Concinnè ad Tertulliani mentem de vi animæ immortalis, nec ſomno impeditæ Auguſtinus to. 1. de immortalitate animæ c. 14. ſupra citato num. 8.*

12. *Anima non minus immortalis eſt, licet cibos appetat corpori, quibus in eo conſeruetur: ſuos enim proprios cibos habet. De An. cap. 38. in m. ad fin. & 39. in p.*

PRopriè naturalis concupiſcentia vnica eſt, alimentorum ſolummodò, quam Deus & in primordio contulit. [a] *Ex omni ligno, inquit, edetis*; & ſecundæ poſt diluuium geniture ſupermenſus eſt, [b] *Ecce dedi vobis omnia in eſcam, tanquam olera fœni*; proſpectans, non tam animæ quàm carni, etſi propter animam. Auferenda eſt enim argumentatoris occaſio, qui quòd anima deſiderare videatur alimenta, hinc quoque mortalem eam intelligi cupit, quæ cibis ſuſtineatur: denique derogatis eis euigeſcat: poſtremò ſubtractis intercidat. Porro, non ſolum proponendum eſt quinam ea deſideret, ſed & cui. & ſi propter ſe, ſed & cur, & quando, & quonam vſque; tum quòd aliud naturâ deſideret, aliud neceſſitate, aliud ſecundum proprietatem, aliud in cauſam. Deſiderabit igitur cibos anima, ſibi quidem ex cauſa neceſſitatis, carni verò ex natura proprietatis. Certè enim domus animæ caro eſt, & inquilinus carnis anima. Deſiderabit itaque inquilinus ex cauſa, & neceſſitate huius nominis profutura domui, toto inquilinatus ſui tempore; non vt ipſe ſubſtruendus, nec vt ipſe loricandus, nec vt ipſe tibicinandus: ſed tantummodò continendus: quia non aliter contineri poſſit, quàm domo fulta. alioquin licebit animæ, dilapſa domo ex deſtitutione propriorum ſubſidiorum, incolumi abire, habenti ſua firmamenta, & propriæ conditionis alimenta, immortalitatem, rationalitatem, ſenſualitatem, intellectualitatem, arbitrij libertatem. Quæ omnia natiuitùs animæ conlata, idem qui in primordio inuidit, nunc quoque obumbrat atque deprauat, quominus aut vltro proſpiciantur, aut quà oportet adminiſtrentur.

a Gen. 2. 16.
b Gen 9. 3. 4.
CAP. XXXIX.

ANIMÆ IMMORTALITAS XII. SCHOL.

PROPRIE NATVRALIS, &c. *Id. ab initio natiuitatis & originis vnica concupiſcentia licita eſt, nempe ciborum appetitus & vſus. Immediatè enim ante dixerat oculorum concupiſcentiam*, Exinde ſcabidam etiam in cæteras culpas, & delinquendi non naturales. EX OMNI LIGNO, &c. *Sic Gen. 2. 70.* Ex omni ligno quod eſt in paradiſo eſca edes: de ligno autem cognoſcendi bonum & malum, non edetis de illo. GENITVRÆ. *Id. hominibus poſt diluuium genitis à Noë quaſi ſecundo genitore poſt Adam, & filiis eius.* SVPERMENSVS. *Quia ciborum menſuram ampliauit, ſuper eſcam fructuum, etiam carnes volucrum & beſtiarum largiens. Gen. 9. ex 70.* Tremor & timor veſtri erit in omnibus beſtiis terræ, ſuper omnia volatilia cœli, & omnia C quæ mouentur ſuper terram, & ſuper omnes piſces maris, ſub manus vobis dedi: & omne reptile quod eſt viuum vobis erit ad eſcã, ſicut olera pabuli dedi vobis omnia. PROPTER ANIMAM, *Quia caro ordinatur ad animam, cui in carne retinendæ Deus prouidet alimenta.* AVFERENDA EST. *Præuenienda Sophiſtæ obiectio, qui mortalem concludit animam, ex cibi appetitu. Soranum eiuſque ſequaces intelligit argumentatoris nomine.* DEROGATIS EVIGESCAT. *Voces duæ contrariæ erogationi & vigori. Quaſi diceret ſubtractis cibis langueſcat, vel imminutis.* ALIVD NATVRA. *Idem repetit ſubdens*, Secundum proprietatem. *Iuxta quam anima proprios & naturales cibos ſapientiæ deſiderat, de quibus vide* D *iam dicta verbo* Alimentum, *& in Schol. de quibus & Pſaltes*, Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea. *Et Chriſtus in Euang.* B. qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. ALIVD NECESSITATE. *Rurſum idem inculcat ſubiiciens*, Aliud in cauſam. *Cibi enim neceſſarij ſunt corpori ob cauſam conſumpti humidi radicalis à calore naturali, qui neceſſariò reparandus eſt alimento, vt anima ſubſiſtat in corpore, & ne languidæ ſint operationes eius, deficientibus & languentibus organis.* INQVILINVS. *Eſt qui in alieno vel conducto loco habitat. Sic Cicero 2. Philip. & Suet. in Claudio. Bene animus in hac vita*

Omniloquium.

B *quaſi inquilinus conductitia in domo, migraturus habitat. Vnde & Paulus*, Non habemus hic ciuitatem manentem: *Iob* Domum luteam *vocat, æterna erit in reſurrectione domus, cuius animus propriè tum erit Dominus.* SVBSTRVENDVS. *Nec enim cibo ipſe animus ſubſtruitur, & ſuſtentatur.* LORICANDVS. *Paulus de Verb. ſignif.* Incruſtationes, loricationes, picturas, & ornatus ædium dixit. *Hinc loricandus, quaſi obfirmandus. Varro de re Ruſtica.* Parietes opere tectorio marmorato, loricandi. *Muniendi.* TIBICINANDVS *Vel inflandus inſtar tibicinis pleno ore ſufflantis in tibiam; vel continuata ex ædibus ſumpta Metaphora, ſenſu Iuuenalis, Ouidij, Virgilij*, Tibicines, vnde vox tibicinandi *deriuata, tigna ſunt, & fulcra, quibus ædificia inclinata, & alioqui ruitura, ſuſtinentur.* INVIDIT. *Diabolus ſcilicet* Homicida ab initio. *Inuidit natiuos animæ cibos, infuſam à Deo ſapientiam, immortalitatem à gratia pendentem, de quâ Paulus*, Gratia Dei vita æterna; *Libertatem quâ ex Aug. acceperas*, poſſe non peccare, poſſe nó mori, *Acceptura cum Angelis bonis, merito boni vſus arbitrij*, non poſſe mori, nó poſſe peccare. *Lignum inſuper vitæ, quo, & corpus immortale conſeruares. Inuidit autem hæc alimenta diabolus, quæ & nunc* obumbrat, *ne homo ea quærat, & inueniat. De Veris & propriis animæ rationalis cibis conſulendus Auguſtinus ſer. 64. de verbis Do. vbi de vita æterna*: Scimus cùm apparuerit, ei ſimi- D les erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Ecce ad quid nutrimur cupiendum, ecce ad quid nutrimur percipiendum, comedendum: vt tamen quod comeditur non minuatur, & qui comedit vegetetur. Nam modo cibus vegetat comedendo, ſed minuitur cibus qui comeditur. Quando autem cœperimus comedere iuſtitiam, comedere ſapientiam, comedere illum immortalem cibum, & nos vegetamur, & cibus ille non minuitur. Si enim nouit oculus paſci luce, nec tamen minuit lucem; non enim minor erit lux, quia videtur à pluribus, plurium oculos paſcit, & tamen tanta eſt, quanta erat, & illi paſcuntur, & illa non minui-

S. Aug.

tur. Si Deus dedit hoc luci, quam fecit ad oculos carnis, quid eſt ipſe lux ad oculos cordis? Si ergo laudaretur tibi aliquis cibus magnus quem pranſurus eſſes, parares ventrem: laudatur tibi Deus, para mentẽ. *Et to. 4. lib. 2. de Ser. Dom. in mon. cap. 7.*
S. Aug. Quotidianus cibus nunc dicitur, quamdiu vita iſta temporalis per dies decedentes ſuccedẽteſque peragitur. Et reuera quamdiu nunc in ſuperiora, nunc in inferiora, id eſt nunc in ſpiritalia, nunc in carnalia, animi affectus alternant, tanquam ei qui aliquando paſcitur cibo, aliquando famem patitur, quotidie panis neceſſarius eſt, quo reficiatur eſuriens, & relabens erigatur. Sicut itaque corpus noſtrum in hac vita, ante illam ſcilicet immutationem, cibo reficitur, quia ſentit diſpendium: A ſic & animus, quoniam temporalibus affectibus quaſi diſpendium ab intentione Dei patitur, præceptorum cibo reficiatur. *Et lib. 7. Confeſſ. c. 18. vbi de anima cibo immortali animã immortalem paſcente & roborante:* S. Aug. Quærebam viam comparandi roboris, quod eſſet idoneum ad fruendum te, nec inueniebam, donec amplecterer mediatorem Dei & hominum hominem Chriſtum Ieſum, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula, vocantem & dicentem, Ego ſum via veritas & vita. Et cibum cui inualidus eram, miſcentem carni: quoniam Verbum Caro factum eſt, vt infantiæ noſtræ lacteſceret ſapientia tua, per quam creaſti omnia.

13. *Anima immortalis eſt, quia ſimplex eſt ſubſtantia, & indiuiſibilis: quam ſi bene diuidunt Philoſophi, non in membra, ſed officia diſtinguent. De An. cap 14. per totum.*

Singularis alioquin, & ſimplex, & de ſuo tota eſt, non magis inſtructilis aliunde, quàm diuiſibilis ex ſe, quia nec diſſolubilis. Si enim ſtructilis, & diſſolubilis; ſi diſſolubilis, iam non immortalis. Itaque quia non mortalis, neque diſſolubilis, neque diuiſibilis. Nam & diuidi diſſolui eſt, & diſſolui mori eſt. Diuidetur autem in partes, nunc in duas à Platone, nunc in tres à Zenone, nunc in quinque, & in ſex à Panætio, in ſeptem à Sorano, etiam in octo penes Chryſippum, etiam in nouem penes Apollophanem, ſed & in decem apud quoſdam Stoïcorum, & in duas amplius apud Poſidonium, qui à duobus exorſus titulis, principali, quod aiunt ἡγεμονικόν, & à rationali, quod aiunt λογικόν, in duodecim exinde proſecuit: ita aliæ ex aliis ſpecies diuidunt animam. Huiuſmodi autem, non tam partes animæ habebuntur, quàm vires, & efficaciæ, & operæ, ſicut de quibuſdam & Ariſtoteles iudicauit. Non enim membra ſunt ſubſtantiæ animalis, ſed ingenia: vt motorium, vt actorium, vt cogitatorium, & ſi qua in hunc modum diſtinguunt; vt & ipſi illi quinque notiſſimi ſenſus, viſus, auditus, guſtus, tactus, odoratus. Quibus omnibus etſi certa ſingulis domicilia in corpore determinauerunt, non idcirco hæc quoque diſtributio animæ, ad animæ ſectiones pertinebit; quando ne ipſum quidem corpus ita diuidatur in membra, vt iſti volunt animam. Atquin ex multitudine membrorum vnum corpus efficitur, vt concretio ſit potius ipſa diuiſio. Specta portentoſiſſimam Archimedis munificentiam, organum hydraulicũ dico, tot membra, tot partes, tot cõpagines, tot itinera vocum, tot compendia ſonorum, tot commercia modorum, tot acies tibiarum, & vna moles erunt omnia. Sic & ſpiritus, qui illic de tormento aquæ anhelat, non ideo ſeparabitur in partes, quia per partes adminiſtratur, ſubſtantiâ quidem ſolidus, operâ verò diuiſus. Non longè hoc exemplum eſt à Stratone, & Æneſidemo, & Heraclito: nam & ipſi vnitatem animæ tuentur, quæ in totum corpus deſuſa, & vbique ipſa, velut flatus in calamo per cauernas, ita per ſenſualia variis modis emicet, non tam conciſa, quàm diſpenſata. Hæc omnia quibus titulis nuncupentur, & quibus ex ſe diuiſionibus detineantur, & quibus in corpore metationibus ſequeſtrentur, Medici potius cum Philoſophis conſiderabunt, nobis pauca conuenient.

ANIMÆ IMMORTALITAS. XIII. SCHOL.

Singularis, &c. *Probat hic animam eſſe indiuiſibilem, incompoſitam ex ſe, & proinde totam, pariterque ſingularem, qua nullo alio indigeat, vt eius ſimplex ſubſtantia compleatur: quia ſi ſtructilis, id eſt compoſita & ſtructa eſſet, diuiſibilis eſſet, & diſſolubilis in ea, ex quibus ſtructa eſſet & compoſita, proindeque mortalis. Quod ſi à Philoſophis & Medicis, in partes diuerſimode diuidatur, non membra, ſed vires & potentia intelligendæ ſunt.* In partes. *Loquitur ſecundùm Platonicos & Stoïcos. Ariſtoteles vocat* Facultates. *Varro* Gradus *A præſtantia ſcilicet, qua vna facultas tranſcendit alteram. Sic Theodoretus:* Xenocrates auditor Speuſippi nepotis Platonis animam partitus eſt, in vim rationis, & facultatem ſentiendi: In tres a Zenone. *Princeps fuit Stoïcorum. Seneca & ipſe Stoïcus.* In hoc, inquit, principali, eſt aliquid irrationale, & rationale: Illud huic ſeruit, &c. Irrationalis pars animi duas habet partes, alterã animoſam, ambitioſam, impotentẽ, poſitam in affectionibus; alteram humilem, languidam, voluptatibus deditã. A Panætio. *Hic ex Tullio diſcipulus Antipatri fuit, & Poſidonij Doctor, quo, Scipio Africanus domi ſemper & foris ad legationes vtebatur.* In septem a Sorano. *Cum libri eius quatuor de anima non extent, coniicio ipſum adiecisse ad quinque ſenſus cum Panætio Egemonicon, & vt Medicus Spermaticam facultatem. Seneca item ſeptem ponit, mouendi, alendi, ratiocinandi; deinde ſubdiuidit rationalem & irrationalem: & tandem irrationalem, in concupiſcibilem & iraſcibilem.* In octo, &c.

Chryſippus ſectator Zenonis. Sic Laërtius in communi de Stoicis. Chalcidius ſpecialiter de Chryſippo, Hæc octo in partes diuiſa inuenitur. Conſtat enim è principali, & quinque ſenſibus, etiam vocali ſubſtantia, & ſerendi procreandique potentia. IN NOVEM *Apollophanem Stoicum accipe, de quo Laertius. Non Sophiſtam condiſcipulum Dionyſij Areopagitæ, nec Athenienſem Comicum, de quo Suidas, nec Medicum, de quo Plinius.* IN DECEM, &c. *Lypſius vim alendi & mouendi; Iunius phantaſticam & ſpermaticam volunt addidiſſe quoſdam Stoicos* APVD POSSIDONIVM. *Hunc puto à Seneca lauaatum*, Vnum ex his qui plurimum Philoſophiæ contulerunt. IN DVAS AMPLIVS. *Id. duas addidit denario numero, vt duodecim impleret.* HEGEMONICON. *Cicero principatum. Laërtius principalem & primariam animæ partem; Plutarch. ſupremam vocat.* SPECIES. *Democritus & S. Nemeſius, animæ facultates, ſpecies vocant.* ARISTOTELES, *Et cum eo S. Dionyſius Areop. & D. Nemeſius vires & facultates appellat* INGENIA. *Officia dixi alibi, & ingenitas vires* MOTORIVM. *Eſt potentia mouendi ſe ad locum.* ACTORIVM. *Malunt legere alij* Auctorium. *Eſt facultas vegetatiua, ſiu vis alendi, augendi, nutriendi.* COGITATORIVM. *Vis eſt & potentia cogitandi. Quibus partibus ſua ſunt domicilia, quæ tamen non diuidunt animam; vnde cum nec ipſi Stoici corpus ipſum tam membratim diuidant, vt etiam velint membrorum diuiſionem, potius facere concretionem & coagmentationem vnius eiuſdemque corporis, quomodo non magis partitiones iſtas animæ rationalis, non dicunt vnam & ſimplicem ſubſtantiam per ſe diuerſa opera præſtantem, quæ vocetur memoria dum recordatur, intellectus & ratio dum ratiocinatur, &c.* SPECTA PORTENTOSISSIMAM. *Probat prædicta exemplo inſtrumenti & organi muſici per aquam agitati, opera Archimedis, quod videtur veluti animatum, ob motus & concentus diuerſos, quod licet tot membris, & tanta tibiarum modulantium acie ordinatum cernatur, vnicum tamen eſt ſic anima, &c.* ARCHIMEDIS MVNIFICENTIAM *Ariſtoteles narrat Platonem inſtrumentum quoddam hydraulicū ad nocturnū horologium, ſimile Clepſydræ cōpoſuiſſe. Athenæus refert Cteſibium Alexandrinum primū excogitaſſe hydraulicū inſtrumentum. Non igitur Archimedem inuentorem facit Tertullianus noſter, ſed liberaliorem portentoſæ machinæ artificem. Lege Vitruuium lib. 10. c. 13.* SPIRITVS DE TORMENTO, &c. *Id. ventus & aër ex commotione aquæ agitatus in fiſtulis, ſonum gratum anhelat & producit.* NON LONGE HOC EXEMPLVM, &c. *Strato hic Philoſophus fuit, non medicus, diſcipulus Eraſiſtrati, qui cum Æneſidemo & Heraclito animam aëream, vel quaſi aëream dicebat, nec diſtinguebat animam ab ſpiritu reſpirationis. Vnde animam flatum dicebant.* PER SENSVALIA. *Per organa ſenſuum multimodè ſe prodat & oſtendat vires ſuas.* QVIBVS TITVLIS. *Id. nominibus.* METATIONIBVS. *Id. locis diſcretis & terminis ſeparentur; ad medicos & Philoſophos magis pertinet diſquirere. De diuiſionibus, & gradibus animæ. Aug. lib. 7. de Ciuit. c. 23.* Varro libro de diis ſelectis, tres eſſe affirmat animæ gradus, &c. Vnum, qui omnes partes corporis quæ viuunt, tranſit, & non habet ſenſum, ſed tantum ad viuendum valetudinem; hanc vim in noſtro corpore permanare dicit in oſſa, vngues, capillos: ſicut in mundo arbores ſine ſenſu aluntur & creſcunt, & modo quodam ſuo viuunt. Secundum gradum animæ dicit, in quo ſenſus eſt. Hanc vim peruenire in oculos, aures, nares, os, tactum. Tertium gradum animæ eſſe ſummum, qui vocatur animus, in quo intelligentia præeminet: hoc præter hominem omnes carere mortales: In qua, quoniam homines Deo videntur eſſe ſimiles, hanc partem animæ mundi, dicit Deum, in nobis autem genium vocari. *Et lib. 14. de Ciuit. cap. 19. vbi iuxta Zenonem eiuſque ſequaces animam in tres partes diſtinguit, in iraſcibilem, concupiſcibilem, & rationalem:* Hinc eſt quod & illi Philoſophi, qui veritate propius acceſſerunt, iram atque libidinem *Iraſcibilem & concupiſcibilem* vitioſas animi partes eſſe confeſſi ſunt, eo quòd turbidè, atque inordinatè mouerentur, ad ea etiam, quæ ſapientia perpetrari non vetat: ac per hoc opus habere moderatrice mente atque ratione, quam partem animi tertiam velut in arce quadā ad iſtas regendas perhibent collocatā; vt illa imperāte, iſtis ſeruientibus poſſit in homine iuſtitia ex omni parte conſeruari. *Organis autem & ſenſibus ſuis vnam eamdemque indiuiſam animam, vti docuit idem Aug. in Pſal. 48.* Aperiam in pſalterio propoſitionem meā, quod eſt iam loqui per corpus: ſic enim vtitur anima corpore, quomodo vtitur Cythariſtapſalterio. *Et in Pſal. 145.* Lauda anima mea Dominū, &c. Quis eſt qui dicit lauda, &c. Infelix eſt ipſa anima, ſi à corpore expectet conſilium Caro bene obediens famula eſt animæ. Illa regit hæc regitur, illa imperat, iſta famulatur, &c. *De diuiſione animæ vtentis organis ſenſuum Ser. 25. de Ver. Do.* Omnis anima in corpore, ideo quinario numero cenſetur, quia quinque ſenſibus vtitur. Nihil eſt enim quod ſentimus in corpore, niſi ianua quinque partita, aut videndo, aut audiendo, aut odorando, aut guſtādo, aut tangendo. *Quod autem anima non ſit idem ipſa quod organa, quibus vtitur, ſic diſſerit to. 3. lib. 7. de Gen. ad lit. c. 17.* Quoniam pars cerebri anterior, vnde ſenſus omnes diſtribuuntur, ad frontem collocata eſt, atque in facie ſunt ipſa velut organa ſentiendi, &c. Ideo ſcriptum arbitror, quod in faciem Deus ſufflauerit homini flatum vitæ, cum factus eſt in animam viuam, &c. *Et cap. 18.* Anima in iſtis tanquam organis agit, nihil horum eſt ipſa, ſed viuificat & regit omnia, & per hæc corpori conſulit, & huic vitæ, in qua factus eſt homo in animam viuam. *Et cap. 19.* Dum hæc eius miniſteria, vitio quolibet, ſeu perturbatione, omnimodò deficiunt, deſiſtentibus nuntiis ſentiendi, & miniſtris mouendi, tanquam non habens cur adſit, abſcedit. Si autem non ita deficiunt vt in morte aſſolet, turbatur eius intentio, tanquam conantis redintegrare labentia, nec valentis. Et in quibus turbatur, inde cognoſcitur, quæ pars miniſteriorum in cauſa ſit, vt ſi potuerit, medicina ſuccurrat. Namque aliud eſſe ipſam, aliud hæc eius corporalia miniſteria, vel vaſa, vel organa, vel ſi quid aptius dici poſſunt, hinc euidenter elucet, quod plerumque ſe vehementi cogitationis intentione, auertit ab omnibus, vt præ oculis patentibus, rectéque valentibus, multa poſita neſciat, & ſi maior intentio eſt, dum ambulabat, repente ſubſiſtat, auertens vtique imperandi nutum à miniſterio motionis, qua pedes agebantur. *Cum ergo ſit anima independens à corporeis organis, & materia corruptionis principio, ipſa eſt incorruptibilis & immortalis. Hinc Aug. ibidem c. 19.* Vnde ergo ſit ipſa, id eſt de qua velut materie Deus hunc flatum fecerit, quæ anima dicitur, dum quæritur, nihil corporeum debet occurrere. Sicut enim Deus omnem creaturam, ſic anima omnem corpoream creaturam, naturæ dignitate præcellit.

Aug. S. Aug. S. Aug. S. Aug. S. Aug. S. Aug. S. Aug.

Omniloquium.

ANIMÆ DIGNITAS.

1. *Anima cum Deo ſimilitudo, ex Platone. De An. cap. 24. in p.*

PRimò quidem obliuionis capacem animam non cedam, quia tantam illi conceſſit diuinitatem, vt Deo adæquetur. innatam eam facit, quod & ſolum armare potuiſſem, ad teſtimonium plenæ diuinitatis: adijcit immortalem, incorruptibilem, incorporalem, quia hoc & Deum credidit, inuiſibilem, ineffigiabilem, vniformem, principalem, rationalem, intellectualem. Quid amplius proſcriberet animam, ſi eam Deum nuncuparet? Nos autem qui nihil Deo appendimus, hoc ipſo animam longè infra Deum expendimus, quòd natam eam agnoſcimus, ac per hoc dilutioris diuinitatis, & exilioris felicitatis; vt flatum, non vt ſpiritum; & ſi immortalem, vt hoc ſit diuinitatis; tamen paſſibilem, vt hoc ſit natiuitatis. ideoque & à primordio exorbitationis capacem, & inde etiam obliuionis affinem. Satis de iſto cum Hermogene.

ANIMÆ DIGNITAS. I. SCHOL.

CONCESSIT DIVINITATEM *Arguit* A *Platonem qui diuinam, Deoque ſimillimam deſcribens animam, obliuioſam tamen indigne facit: ſuggillat hic tacitè Platonem vt aduerſum ſibi, quod animam credat incorporalem. Caſſiod.* Magnum beneficium obliuionis neſcire defectum, & quædam ſimilitudo verè cœleſtium eſt. INEFFIGIABILEM. *Et in hoc diſſonat à Platone, anima tribuens effigiem.* PRINCIPALEM. *Hegemonicum innuit, de quo ſupra.* PROSCRIBERET. *Compoſitum Tertulliani, pro* ſcriberet. APPENDIMVS. *Plato animam velut appendicem Dei facit. Vel ſuggillat, vt ſupra vidimus oſcillum ab axe ſuſpenſum dum egit de commiſcibilitate animæ. Litteralius,* Nihil Deo appendimus, *Quaſi æquale & collateraneum, immo* Longè infra B Deum expendimus animam. NATAM. *Nec enim Plato in Timæo negauit creatam. Sed hic tacitus inſinuat Tertul. errorem ſuum ex anima traduce ab Adam per proſeminationem.* DILVTIORIS. *Id. minoris.* VT FLATVM, &c. *Quia alibi filium Dei vocat.* Dei ſpiritum & Io. 4. Deus ſpiritus eſt. *Anima autem flatus eſt, inſufflatus in faciem Adæ, & creatus, non creator Spiritus.* EXORBITATIONIS. *Id. peccati & erroris.* OBLIVIONIS AFFINEM.

A *Quia ſcilicet vt peccati & erroris, ſic obliuionis capax fuit. Et de facto in pœnam peccati originalis multa obliuiſcimur, & ignoramus. Quod attinet ad animæ dignitatem, eam quidem magnam, ſed ſub Deo longe minorẽ cenſuit. Auguſtinus iuxta Tertull. Epiſt. 28. ad Hiere.* S. Aug. Non eſt pars Dei anima, ſi enim hoc eſſet, omnino incommutabilis atque incorruptibilis eſſet. Quod ſi eſſet, nec deficeret in deterius, nec proficeret in melius: Nec aliquid in ſemetipſa vel inciperet habere, quod nõ habebat, vel deſineret habere quod habebat, quantũ ad eius ipſius affectiones pertinet. Quã vero aliter ſe habeat, non opus eſt extrinſecus teſtimonio, quiſquis ſeipſum aduertit, agnoſcit. Fruſtra autem dicitur ab eis, qui animam Dei par- B tem eſſe volunt, hanc eius labem ac turpitudinem quam videmus in nequiſſimis hominibus hanc denique infirmitatem & ægritudinem, quam ſentimus in omnibus hominibus, non ex ipſa illi eſſe, ſed ex corpore, &c. Non eſt itaque natura incommutabilis quæ aliquo modo, aliqua cauſa, aliqua parte mutabilis eſt. Deum autem nefas eſt niſi verè ſumméque incommutabilem credere: Non eſt igitur Anima pars Dei.

2. *Anima non de Spiritu Dei, quaſi eius portio, ſed de eius afflatu tantùm imago Spiritus Dei; omnia penè Dei, præter eius impeccabilitatem exprimens; in quo eius infirmitas noſcitur.* 2. *Cont. Marc. cap. 9. in p. ad circa fin.*

Gen. 2. 3. QVoquo tamen, inquis, modo, ſubſtantia Creatoris delicti capax inuenitur, quum adflatus Dei, id eſt anima, in homine deliquit. nec poteſt non ad originem ſummam referri corruptio portionis. Ad hoc interpretanda erit qualitas animæ. In primis tenendum, quod Græca ſcriptura ſignauit, adflatum nominans, non ſpiritum. Quidam enim de Græco interpretantes, non recogitata differentia, nec curata proprietate verborum, pro adflatu, ſpiritum ponunt, & dant hæreticis occaſionem, ſpiritum Dei delicto infuſcandi, id eſt, ipſum Deum. & vſurpata iam quæſtio eſt. Intellige itaque adflatum minorem ſpiritu eſſe, etſi de ſpiritu accidit, vt aurulam eius, non tamen ſpiritum. nam & aura vento rarior, etſi de vento aura, non tamen ventus aura. Capit etiam imaginem ſpiritus dicere flatum. nam & ideò homo imago Dei, id eſt, ſpiritus: [a]*Deus* enim *Spiritus*. Imago ergo ſpiritus, flatus. a Io. 4. 24. Porrò, imago veritati non vſquequaque adæquabitur. Aliud eſt enim ſecundùm veritatem eſſe; aliud ipſam veritatem eſſe. Sic & adflatus, quum imago ſit ſpiritus, non poteſt ita imaginem Dei comparare, vt quia veritas, id eſt ſpiritus, id eſt Deus, ſine delicto eſt; ideò & adflatus, id eſt imago, non debuerit admiſiſſe delictum. In hoc erit imago minor veritate, & adflatus ſpiritu inferior, habens illas vtique lineas Dei, quà immortalis anima, quà libera, & ſui arbitrij, quà præſcia plerumque, quà rationalis, capax intellectus & ſcientiæ: tamen & in his imago, & non vſque ad ipſam vim diuinitatis; ſic nec vſque ad integritatem à delicto; quia hoc ſoli Deo cedit, id eſt veritati; & hoc ſolum imagini non licet. Sicut enim imago, quum omnes lineas linprimat veritatis, vi tamen ipſa caret, non habens motum: ita & anima

imago ſpiritus, ſolam vim eius exprimere non valuit, id eſt, non delinquendi felicitatem. Ceterùm, non eſſet anima, ſed ſpiritus; nec homo, qui animam ſortitus eſt, ſed Deus. Et aliàs autem, non omne quod Dei erit, Deus habebitur: vt expoſtules Deum & adflatum, id eſt, vacuum à delicto, quia Dei ſit adflatus. Nec tu enim ſi in tibiam flaueris, hominem tibiam feceris, quamquam de anima tua flaueris, ſicut & Deus de ſpiritu ſuo. Denique, quum manifeſtè ſcriptura dicat: [b] *Flaſſe Deum in faciem hominis, & factum hominem in animam viuam*, Non in ſpiritum viuificatorem; ſeparauit eam à conditione factoris. Opus enim aliud ſit neceſſe eſt ab artifice, id eſt, inferius artifice. Nec vrceus enim factus à figulo, ipſe erit figulus; ita nec adflatus factus à ſpiritu, ideo erit ſpiritus. Ipſum quod anima, vocitatus eſt flatus. Vide etiam ne de adflatus conditione tranſierit in aliquam diminutiorem qualitatem. Ergo, inquis, dediſti animæ infirmitatem ſuprà negatam. Planè quum illam exigis Deo parem, id eſt, delicti immunem, dico infirmam. quum verò ad angelum prouocatur, fortiorem defendam neceſſe eſt Dominum vniuerſitatis; cui iam [c] *Angeli adminiſtrant*; Qui etiam [d] *Angelos iudicaturus eſt*, Si in Dei lege conſtiterit, quod in primordio noluit.

[b] Gen. 2. 7.
[c] Hebr. 1. 7. 14.
[d] 1. Cor. 6. 3.

ANIMÆ DIGNITAS. II. SCHOLIA.

QVOQVO TAMEN INQVIS, &c. *Hic inducis Marcionem obiicientem ſibi, concludi Deum Creatorem animæ rationalis peccati labe pollutum, cum anima hominis de eius flatu producta, quaſi eius portio, peccauerit: Unde* ad ſummam eius originem portio *Corruptionis referri debet.* AD HÆC, &c. *Reſpondet obiectioni ſuæ probando non ideo Deo animæ Creatori imputandum eſſe delictum; quia vbique vox Græca ſignificans animam hominis, non πνεῦμα, id. ſpiritus; ſed πνοὴ, id. flatus habetur. De quo vide dicta ſupra Verbo Anima. 6. & in Schol. per totum. Vide etiam quæ habet Tertul. de anima cap. 11. in p. vbi & animam ſpiritum vocat.* Spiritum, inquit, neceſſe eſt certa conditione dicamus: non ſtatus nomine ſed actus, nec ſubſtantiæ *Supple ſpiritalis, ſeparatæ, qualis eſt Angelus, & multo magis Deus*, Titulo, ſed operæ; quia ſpirat, non quia ſpiritus propriè eſt: nam & flare ſpirare eſt. Ita & animam, quam flatum ex proprietate defendimus, ſpiritum nunc ex neceſſitate *Scilicet propter hæreticos, vt ſubiicit negantes animam eſſe ſpiritum* pronuntiamus. Cæterùm aduerſus Hermogenem qui eam ex materia, non ex Dei flatu contendit, flatum propriè tuemur. Ille enim aduerſus ipſius ſcripturæ fidem, flatum in ſpiritum vertit. *Id eſt pro flatu, vt habetur in Græco, poſuit ſpiritum. Vt hinc arriperet occaſionem* Infuſcandi delicto animæ, ipſum Deum & Dei ſpiritum. VSVRPATA, &c. *Id iam de hac quæſtione alio loco prælibauimus.* ACCIDIT, *Id. productus eſt adflatus à ſpiritu Dei*, Vt eius aurula, ſed longè minor & rarior ipſo Spiritu *Et vento principali.* CAPIT ETIAM. *Vox frequens Tertul. poſſum, inquit, dicere flatum, id animam hominis imaginem eſſe ſpiritus, id. ipſius Dei, quem Chriſtus Io. 4. ſpiritum vocat. Deinde probat hanc imaginem licet multa habeat lineamenta Dei, non tamen ei perfectè adæquari, quia creatura eſt, proindeque defectibilis, & peccati capax, quod Deus eius prototypus immutabilis, committere non poteſt. Excellentiam animæ rationalis, formatam & reformatam ad imaginem Dei, longè inferiorem Deo probat. Aug. Ser. 30. de Verbis Apoſt.* Natura, quæ corrupta fuerat, reparatur, natura, quæ lapſa fuerat, erigitur, natura quæ deformis iacebat, gratia reformatur. Solus enim Creator, Pater, Filius, Spiritus ſanctus, ſed trina vnitas, vna trinitas, ſola illa natura immutabilis, nec defectui, nec profectui obnoxia, nec cadit vt minus ſit, nec tranſcendit vt plus ſit, perfecta, ſempiterna, omnimodò immutabilis ſola natura. Creatura vero bona, ſed creatori impar valde, vis adhærere diabolo deſertori, ſi æquare contendis condita creatori. Agnoſcat anima conditionem ſuam: non eſt Deus. Cum ſe anima putat Deum, offendit Deum; non inuenit ſaluatorem, ſed inuenit damnatorem. *Quam præſtans ſit anima rationalis, ad imaginem Dei facta, & Angelis æqualis, ſic diſſerit in Pſal. 32.* Quid eſt animus tuus? attende ne forte contemnens animum tuum, & putans neſcio quid vile eſſe & abiectum, viliora quæras, quibus beatificetur animus tuus. In animo tuo eſt Imago Dei, mens hominis capit eam. Accepit eam, & inclinando ſe ad peccatum, decolorauit eam. Ipſe ad eam venit reformator, qui erat eius ante formator: quia per Verbum facta ſunt omnia, & per Verbum impreſſa eſt hæc imago. Venit ipſum Verbum, vt audiremus ab Apoſtolo reformamini in nouitate mentis veſtræ. Iam ergo ſupereſt, vt quæras quid ſit melius quàm animus tuus. Quid erit obſecro, niſi Deus tuus? Non inuenis aliquid melius animo tuo, quia cum perfecta fuerit natura tua, Angelis æquabitur. Iam ſupra non eſt niſi creator. Erige te ad illum, noli deſperare, noli dicere, multum eſt ad me. Magis multum eſt ad te habere aurum quod quæris *Quia difficilius inuenis* Aurum etſi volueris, fortè non habebis: Deum cum volueris, habebis: quia & antequam velis venit ad te, & cum auerſa voluntate eſſes, vocauit te, & cum conuerſus eſſes, terruit te, & cum territus confitereris, conſolatus eſt te. VT QVIA VERITAS. *Id. Deus, qui verè & propriè Spiritus eſt, per eſſentiam, iuxta Paulum* immortalis & inuiſibilis; *Ideo ſit impeccabilis anima, quia afflatus eſt & Imago Spiritus.* IPSAM VIM. *Id. proprietatem diuinitatis, qua vi eſſentiæ immutabilis eſt.* INTEGRITATEM. *Qua ſanctitas eius nullo vel leui peccato minui poteſt, vt etiam Poëta Lyricus cecinit.* Integer vitæ ſceleriſque purus. DEO CEDIT. *Id. ad ſolum Deum pertinet.* LINEAS EXPRIMAT VERITATIS. *Id. veri & viuentis prototypi.* VI TAMEN, &c. *Id. anima, principio motus.* CÆTERVM, &c. *Aliàs ſi anima impeccabilis eſſet condita, Deus eſſet, & Spiritus immutabilis.* IPSVM QVOD ANIMA, &c. *Id. eo ipſo quod anima dicta eſt flatus, hinc indica ex conditione flatus, minorem intelligi debere factam à Spiritu creante & viuificante.* ERGO INQVIS, &c. *Rurſum inducit Marcionem obiicientem ſibi, hinc concludi magnam animæ infirmitatem. Hanc, inquit, fateor infirmam compoſitam Deo, in cuius conſpectu* Cœli non ſunt mundi, ſponſa ipſa tota pulchra ſine macula & ruga, & Momo, & reprehenſione; nigra eſt, & in

Aug.
S. Aug.

Angelis reperit prauitatem. PROVOCATVR. *Quaſi ad certamen & contentionem de fortitudine & gratia cum Angelo conferenda, quin etiam ſi de ſolo naturæ ordine, & vniuerſitatis dominio agatur, Angelo ſuperior homo inuenietur. Nec enim Angelo dictum eſt quod homini.* Dominamini piſcibus maris & volatilibus cœli, & vniuerſis animantibus, &c. *Pulchrè Chryſol. ſer. 148. a. p.* Homo, quare tam tibi vilis es, qui tam precioſus es Deo? quare ſic honoratus à Deo, teipſum taliter inhonoras? quare quæris vnde factus ſis, & ad quid factus ſis non requiris? nonne tota iſta quam vides tibi facta eſt mundi domus? &c. Fecit vt eſſet tibi cum Deo ratio communis, corpus commune cum iumentis; dedit tibi animam de cœlo, dedit tibi corpus de terra, vt in te nexa cœli terræque concordia ſeruaretur. Adhuc tamen quid adiiciat ad honorem tuum, tuus creator excogitat: In te imaginem ſuam ponit, vt terris inuiſibilem conditorem viſibilis imago præſentem poneret: & in terrenis dedit tibi vices ſuas, vt non fraudaretur Domini Vicario, mundi tam larga poſſeſſio. IAM ANGELI. *Id. etiam Angeli, iuxta Paulum Hebr. 1.* Omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus. ANGELOS, &c. *1. Cor. 6.* Neſcitis quoniam Angelos iudicabimus? CONSTITERIT, *Perſeuerauerit. Alludit ad Sathanam, qui* In veritate non ſtetit. IN ERIMERIO, &c. *Quia noluit bene vti libero arbitrio, quo ex Aug. factus homo rectus & innocens, adiuuante gratia acceperat* Poſſe non peccare; *Vt alibi diximus. Totum hunc Tertulliani ſenſum capit ſequens locus Aug. to. 6. in diſput. contra Fortunatum:* Si quæris vtrum à Deo deſcenderit anima, magna quidem quæſtio eſt. Sed ſiue à Deo deſcendit, ſiue non, illud de anima reſpondeo, non eſſe Deum: aliud eſſe Deum, aliud animam Deum eſſe inuiolabilem, incorruptibilē, & impenetrabilem, & incoinquinabilem, &c. Animam vero videmus & peccatricem eſſe, & in ærumna verſari, & veritatem quærere, & liberatore indigere, &c Si anima ſubſtātia Dei eſt, ſubſtantia Dei errat, ſubſtantia Dei corrūpitur, ſubſtantia Dei violatur, ſubſtantia Dei decipitur, quod nefas eſt dicere, &c. Animā ſic negaui eſſe ſubſtantiā Dei vt negem illi eſſe Deum: ſed tamen ex Deo authore eſſe, quia facta eſt à Deo. Aliud eſt qui fecit, aliud quod fecit. Qui fecit, corruptilis eſſe omnino non poteſt: quod autem fecit, omino non poteſt æquale eſſe illi qui fecit, &c. Animam dico eſſe factam à Deo, vt cætera omnia, quæ à Deo facta ſunt, & inter illa, quæ Deus omnipotens fecit, principalem locum datum eſſe animæ. Si autem quæris vnde Deus animam fecit, memento me confiteri tecum eſſe Deum omnipotentem. Omnipotens autem non eſt, qui quærit adiuuari aliqua materia, vnde faciat quod velit. Ex quo eſt conſequens, vt ſecundum fidem noſtram omnia quæ Deus fecit, per verbum & ſapientiam ſuam de nihilo fecerit.

* 3. *Animæ effigies pulchra iuxta Platonem. De An. cap. 9. à p.*

QVid nunc, quòd & effigiem animæ damus? Platone nolente, quaſi periclitetur de animæ immortalitate: Omne enim effigiatum compoſitum & ſtructile adfirmat. diſſolubile autem, omne compoſititium & ſtructile: ſed animam immortalem: igitur indiſſolubilem quà immortalem, & ineffigiatam quà indiſſolubilem. cæterùm compoſititiam & ſtructilem, ſi effigiatam; tanquam alio eam modo effigians intellectualibus formis; pulcram, iuſtitiâ & diſciplinis philoſophiæ, deformem verò, contrariis artibus.

ANIMÆ DIGNITAS. III. SCHOL.

EFFIGIEM. *Hic error authoris contra Platonem, qui animam ex effigie & membrorum contextu compoſitam, & proinde diſſolubilem & mortalem concludit. Certè malim ego ſequi Platonem pulchram aſſignantem animæ effigiem ex apta virtutum compage, & deformem vitiis, quàm cum Tertul. ei corpus & membra effigiemque confingere. Nec eſt quod quis Irenæum pro Tertulliano proferat, cum dicit agens de Lazaro & diuite animas* Caracterem corporis eumdem, in quo adaptantur, cuſtodire, & habere hominis figuram, vt etiam cognoſcantur. *Vult enim tantum animas ſic apparuiſſe, vt dignoſci poſſent, & hic character ſignat tantum inclinationem, quam retinent animæ in propria corpora.* PVLCHRAM IVSTITIA. *De hac interiori animæ pulchritudine, videndus Auguſtinus to. 2. ep. 222. ad Conſentium ſub finem: interiorem animæ pulchritudinem ſic definit iuxta Tertullianum dicentem eam eſſe pulchram iuſtitiâ:* Quid eſt aliud iuſtitia cum in nobis eſt, vel quælibet virtus quâ rectè ſapienterque viuitur, quàm interioris hominis pulchritudo? etiam ſecundùm hanc pulchritudinem, magis quàm ſecundùm corpus, facti ſumus ad imaginem Dei. Vnde nobis dicitur Rom. 12. 2. Nolite conformari huic ſeculo, ſed renouamini in nouitate mentis veſtræ, &c. Si ergo non in mole, neque in diſtantibus per loca ſua partibus, ſicut corpora, ſiue cernuntur, ſiue cogitantur: Sed in virtute intelligibili qualis eſt iuſtitia, mentem dicimus, ſeu nouimus, ſeu volumus pulchram, & ſecundùm hanc pulchritudinem reformamur ad imaginem Dei: profectò, ob ipſius Dei, qui nos reformauit, & reformat ad imaginem ſuam, non aliqua mole corporea ſuſpicienda eſt pulchritudo, eóque iuſtorum mentibus credendus eſt incomparabiliter pulchrior, quò eſt incomparabiliter iuſtior. *Et in Pſal. 44. vbi de Christo vbique pulchro.* Summa & vera pulchritudo, iuſtitia eſt. Ibi illum non videbis pulchrum, vbi deprehendes iniuſtum. Si vbique iuſtus, vbique decorus. *Et rurſum* Intus amat, qui intus videt: Intus amat, vt intus ametur, qui interiorem facit & ipſam pulchritudinem. &c. Omnis gloria eius filiæ regis intrinſecus, extrinſecus non ſolùm veſtis eſt aurea, & varia, ſed intus pulchram nouit, qui ſpeciem eius amauit. Quæ ſunt interiora pulchritudinis? conſcientia. Ibi videt Chriſtus, ibi amat Chriſtus, ibi alloquitur Chriſtus, ibi punit Chriſtus, ibi coronat Chriſtus. *Et ſer. 17. de Ver. Apoſtoli.* Inuiſibilibus ſimilis eſt Deus, & ea in nobis ſunt meliora, quæ ſunt inuiſibilia: melior eſt fides quàm caro, melior eſt fides quàm aurum, &c. Et iſta omnia videntur, fides non videtur, &c. Habes duos ſeruos, vnum deformem corpore, alium pulcherrimum, ſed illum deformem fidelem, alterum infidelem. Dic mihi quem plus dili-

gas, & video te amare inuiſibilia. Quid ergo? quando plus amas ſeruum fidelem, licet corpore deformem quam pulchrum infidelem, errasti, & fœda pulchris præpoſuiſti? vtique non, &c. contempſiſti enim oculos carnis, & erexiſti oculos cordis, &c. Iſtum inueniſti fœdum carne, illum pulchrum: ſed pronuntiaſti & dixiſti, quid fide pulchrius? quid infidelitate deformius? &c.

4. *Anima vna, quàm chara Deo V. verbum Pœnitentia num. 7.*

5. *Anima Chriſti ſanguine redempta, denarius Dei eſt imagine inſcriptus, ineſtimabilis pretij. V. Verbum fuga in perſeq. num. 6. circa fin.*

6. *Anima cura carni preponenda. Ad Mart. cap. 1. à p.*

CApite aliquid & à nobis, quod faciat ad ſpiritum quoque educandum. Carnem enim ſaginari, & ſpiritum eſurire non prodeſt. Immò ſi quod infirmum eſt, curatur, æquè quod infirmius eſt, negligi non debet.

CAPITE ALIQVID, &c. *Exhortatur fideles carceratos, Martyrio deſignatos, vt ſpiritalia animæ nutrimenta ſumant à ſe, & verba conſolatoria, quibus Eccleſia tanquam mater de vberibus communibus, & gazophilatio pauperum neceſſaria, & ſinguli fratres de operibus propriis miniſtrabant.* SPIRITVM ESVRIRE, &c. Melior enim eſt refectio mentis, quàm ventris. *Iuxta D. Aug. & idem ipſe in Reg.* Ne ſolæ vobis fauces ſumant cibum, ſed & aures eſuriant Dei Verbum. QVOD INFIRMIVS, &c. *Mirum quod animam hic dicat infirmiorem carne, cum dixerit Chriſtus,* Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma. *Et ſapiens,* Corpus quod corrumpitur, aggrauat animã, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum *Id eſt intellectum & mentem* Multa cogitantem. *Sed loquitur vt alibi de anima, quæ ſæpè ſuccumbit carni, proindeque ipſa carne tũ inferior infirmiorque agnoſcitur dum vel molliter cedit voluptati titillanti, vel tormento ſævienti. Vnde non mirum, ſi exhortans carceri mancipatos, infirmos ſpiritu & ex humana fragilitate pœna vel præmio flexibiles verbis ſuis, vt alimento ſolido fulcire conetur. Cæterùm quanti facienda ſit anima, quamque non carni tantum, ſed & omnibus poſt Deum præferenda, docuit Aug. to. 1. lib. de quantitate animæ, cap. 34.* Quemadmodum fatendum eſt animum humanum non eſſe quod Deus eſt. Ita præſumendum nihil inter omnia quæ creauit, Deo, eſſe propinquius. Ideoque diuinè ac ſingulariter in Eccleſia Catholica traditur, nullam creaturam colendam eſſe animæ, &c. Sed ipſum tantummodo rerum quæ ſunt, omnium creatorem, &c. Si quid vero aliud eſt in rerum natura, præter iſta, quæ ſenſibus nota ſunt, & prorſus quæ aliquod ſpatium loci obtinent, quibus omnibus præſtantiorem animam humanam eſſe diximus: ſi quid ergo aliud eſt eorum quæ Deus creauit, quiddam eſt deterius, quiddam par: deterius, vt anima pecoris: par, vt Angeli; melius autem nihil. Et ſi quando eſt aliquid horum melius, hoc peccato eius fit, non naturâ.

ANNVLVS.

1. *Annulus pronubus, ſolus olim in vſu. V. Verbum Abſtinentia num. 1. à m.*

2. *Annulorum modio, cædes hoſtium Annibal metiebatur. Apol. cap. 40. à m.*

NEmo adhuc Romæ Deum verum adorabat, cùm Annibal apud Cannas Romanos annulos, cæde ſua, modio metiebatur.

ANNVLVS SCHOLIA.

NEMO ADHVC ROMÆ, &c. *Fruſtra, inquit, Gentiles veri Dei cultui, & idololatriæ impugnationi, Romanas Clades imputant, cum tantam ſtragem Romanorum ageret Annibal, vt Optimatum & equitum, Nobiliumque virorum, Annulis inſignitorum cædes, non numeraret, ſed menſuraret Annulorum modiis. Eodem ſenſu Aug 3. de Ciuit. c. 19. Gentilibus exprobrat deorum ſuorum vel ignorantiam vel impotentiam quod Romanos à tanta cæde non liberaſſent.* Tres modios annulorum aureorum Carthaginem miſit, quo intelligerent tantam in illo prælio dignitatem cecidiſſe Romanam, vt facilius eam caperet menſura quam numerus: atque hinc ſtrages turbæ cæteræ, tantò vtique numeroſioris, quantò infirmioris, quæ ſine annulis iacebat, conjicienda potius, quàm nuntianda putaretur.

ANTICHRISTVS.

1. *Antichriſtus homo peccati, miſſus à Deo Creatore, in vltionem incredulorum, inter cæteros præcurſores habuit Marcionem 5. cont. Marc. cap. 16. in m.*

QVis autem eſt [a] *Homo delicti, filius perditionis,* Quem reuelari prius oportet ante Domini aduentum, *Extollens ſe ſuper omne quod Deus dicitur, & omnem religionem; conſeſſurus in templo Dei, & Deum ſe iactaturus?* Secundùm nos quidem Antichriſtus, vt do- a 2. Theſſ. 2. 3.

b 1. Io. 2. 18. cent veteres, & nouæ prophetiæ; vt Ioannes Apoſtolus. qui [b] *Iam Antichriſtos dicit proceſſiſſe in mundum, præcurſores Antichriſti ſpiritus, negantes Chriſtum in carne veniſſe, & ſoluentes*
1 Io. 4. 2. 3. *Ieſum*, Scilicet in Deo Creatore. Secundùm verò Marcionem, neſcio; ne Chriſtus ſit Crea-
c 2. Theſſ. 2. 9. toris: nondum enim venit apud illum. Quiſquis eſt autem ex duobus, quæro, cur [c] *Veniat in omni virtute, & ſignis, & oſtentis mendacij? Propterea, inquit, quod dilectionem veritatis non ſuſceperint, vt ſalui eſſent; & propter hoc erit eis inſtinctum fallaciæ, vt iudicentur omnes, qui non crediderunt veritati, ſed conſenſerunt iniquitati.* Igitur ſi Antichriſtus eſt ſecundùm nos, & Deus; Deus erit Creator, qui eum mittit ad impingendos eos in errorem, qui non crediderunt veritati vt ſalui fierent; eiuſdem erit veritas, & ſalus, qui ex ſubmiſſu erroris vlciſcitur, id eſt Creatoris, cui & competit zelus ipſe, errore decipere, quos veritate non cepit. Si verò non eſt Antichriſtus ſecundùm nos, ergo Chriſtus eſt Creatoris ſecundùm Marcionem. Et quale erit, vt ad vlciſcendam veritatem ſuam, Chriſtum Creatori ſubmittat?

ANTICHRISTVS. I. SCHOLIA.

HOMO DELICTI, &c. *Sic Paulus* 1. *Theſ.* A 2. Nequis vos ſeducat vllo modo: quoniam niſi venerit diſceſſio primùm, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis qui aduerſatur & extollitur ſupra omne quod dicitur Deus, & quod colitur, itaut in templo Dei, ſedeat oſtendens ſe tanquam ſit Deus. *D. Thomas in hunc locum, diſceſſionem intelligit vel à fide, vel ab imperio Romano, cui totus mundus erat ſubditus. Nondum autem ceſſauit illud imperium, ſed mutatum eſt de temporali in ſpiritale. Vnde hæc diſceſſio debet intelligi de ſpiritali defectione, à fide Catholica Romana Eccleſia:* Eſt, inquit, conueniens hoc ſignum; quod ſicut Chriſtus venit quando imperium Romanum B omnibus dominabatur: ita è conuerſo ſignum Antichriſti eſt diſceſſio ab eo. *Subdit, hominem peccati, &c. Vt ſicut Chriſtus plenus fuit virtute, & melior omnibus Sanctis, ſic ille plenus peccatis, & peior omnibus malis. Filius perditionis, id eſt deputatus extremæ perditioni. Vel Filius diaboli, non per naturam, ſed per complementum malitiæ. Deo aduerſabitur, & Deum ſe dicet, iuxta Dan.* 11. Eleuabitur & magnificabitur aduerſus omnem Deum, & aduerſus Deum deorum loquetur magnifica. *Sedebit in templo, quia Iudæi primò eum recipient, & readificabunt templum in Jeruſalem. Vel melius in templo Dei id. Eccleſia, quia multi de Eccleſia eum recipient.* C *Vel ſecundùm Auguſtinum, quia principabitur & dominabitur, tanquam ipſe cum ſuis ſit templum Dei, ſicut Chriſtus eſt cum ſuis.* NOVÆ PROPHETIÆ. *Vel errorem ſuum inſinuat de Paracleto Montani quem ſæpè hac voce intelligit, vel veterem & nouam Prophetiam, Iſaiam & Danielem, Paulum & Ioannem de Antichriſto præfatos.* IOANNES APOSTOLVS. 1. *Io.* 2. Antichriſtus venit, & nunc Antichriſti multi facti ſunt. *Præter perſonam ſingularem Antichriſti, de quo ſupra, plures dicit Antichriſtos, eius ſcilicet vnici præcurſores hæreticos. Sic S. Hilarius ſcribens Conſtantio Imperatori Arriano, eum vocat Antichriſtum. Sic Rabanus tractatu de Antich. Anthiocum, Neronem, Domitianum, &* D *quoſcumque impios vocat. Magis ad litteram Ioannes ſui æui hæreticos notat, Ebionem, Cherinthum, Saturninum, Baſilidem, Menandrum intelligit. Et prima Io.* 4. Omnis ſpiritus qui ſoluit Ieſum, ex
S. Aug. Deo non eſt, & hic eſt Antichriſtus. *Aug.* Ille venit colligere, tu venis ſoluere. Quomodo non negas Chriſtum veniſſe in carne, qui diſrumpis Eccleſiam, quam ille congregauit. *Sed propriè Chriſtum ſoluit Neſtorius duas in Chriſto perſonas aſſerens. Tertul. antè Marcionem hic pungit qui* Soluebat Ieſum, ſcilicet in Deo Creatore. *Tum quod Chriſto veram carnē denegaret & ſic ſolueret & exſufflaret incarnationem eius; tum quod à Deo Creatore miſſum non crederet. Ioannes porro Chriſtum ſoluentem dixit Antichriſtum. Ex Græco;* Hic eſt Antichriſti, *Syrus*, Hic eſt ab ipſo pſeudo Chriſto *Cypr. Cont. Iud.* Qui autem negat in carne veniſſe, de Deo non eſt, ſed de Antichriſti ſpiritu. *Sic Chriſti præcurſor Matth.* 17. *dicitur Elias, non in perſona, ſed in officio, & ſpiritu præcurſoris. Quia vt Elias ſecundum, Ioannes primum Chriſti præuenit Aduentum.* SECVNDVM MARCIONEM. *Secundum membrum eſt diuiſionis; prius enim dixerat,* Secundùm nos quidem Antichriſtus, &c. *Id. nos quidem iuxta ſcripturas, Antichriſtum venturum credimus ante ſecundum Chriſti aduentum, & multos Antichriſtos poſt eius primum aduentum iam veniſſe credimus, venturum illum vnicum & ſingularem hominem peccati. Veniſſe multos hæreticos, ex neceſſitate manifeſtandorum fidelium & electorum iuxta Paulum, nec ſine nutu & permiſſu Creatoris, hunc, & illos, ad probationem bonorum, & vindictam & pœnam incredulitatis malorum, aſſerimus.* NESCIO. *Scilicet quid hic dicat Marcion.* NE CHRISTVS SIT CREATORIS. *Id. ne Antichriſtum cogatur admittere, Chriſtum ipſum futurum Creatoris, & à Creatore mittendum, quia ſecundùm opinionem Marcionis Chriſtus nondum venit. Vel aliter:* Ne Chriſtus ſit Creatoris. *Id. ne cogatur fateri Chriſtum, quem ipſe expectat adhuc, à Deo Creatore mittendum, quem præueniat Antichriſtus. Qui quidem cū ex Paulo mittendus ſit. in pœnam & vindictam eorum* Qui non crediderunt veritati, &c. *Neceſſario cogetur Marcion confiteri eiuſdem Dei Creatoris eſſe veritatem & ſalutem, cuius & vltio & iudicium. Submittit errorem, & inſtinctum*, neutraliter accipit *fallaciæ. Et quod abſurdius eſt; ſi Chriſtus Creatoris ſumitur à Marcione pro Antichriſto: quomodo Marcion potuit ſibi fingere, Deum ſuum bonum, & mitem tantum, vti Chriſto aduerſarij ſui: & dicendum potius Antichriſto, ad vlciſcendam veritatem ſuam. Locus verò Pauli ſic habet 2. Theſſ.* 2. Cuius eſt aduentus ſecundùm operationem Satanæ, in omni virtute, & ſignis, & prodigiis mendacibus & in omni ſeductione iniquitatis, iis qui pereunt: eò quod charitatem veritatis non receperunt, vt ſalui fierent. Ideo mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio, vt iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, ſed conſenſerunt iniquitati. *Et Aug. lib. 20. de Ciuit. cap. 19. exponit Apoſtolum ſub finem capitis:* Ideo, inquit, mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio. Deus enim Aug.
mittet,

mittet; Quia Deus diabolum facere iſta permittet A iuſto ipſius iudicio. quamuis faciat ille iniquo malignoque conſilio. Vt iudicentur, inquit, omnes, qui non crediderunt veritati, ſed conſenſerunt iniquitati. Proinde iudicati ſeducentur, & ſeducti iudicabuntur. Sed iudicati ſeducentur illi iudicijs Dei occultè iuſtis, & iuſtè occultis, quibus ab initio peccati rationalis creaturæ numquam iudicare ceſſauit. Seducti autem iudicabuntur nouiſſimo, manifeſtoque iudicio per Ieſum Chriſtũ, iuſtiſſimè iudicaturum iniuſtiſſimè iudicatum. *Et rurſum rem attigit Tertulliani Auguſtinus lib. 20. de Ciuit. cap. 19.* Ad ipſum, inquit, myſterium pertinere arbitrantur, quod ait in Epiſtola ſua Ioannes Euangeliſta: pueri nouiſſima hora eſt: & ſicut audiſtis quòd Antichriſtus ſit venturus. Nunc autem Antichriſti multi facti ſunt. Vnde cognoſcimus, quòd nouiſſima ſit hora. Ex nobis exierunt; ſed non erant ex nobis. Quod ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent vtique nobiſcum. Sicut ergo ante finem in hac hora, inquiunt, quam Ioannes nouiſſimam dicit, exierunt multi hæretici de medio Eccleſiæ, quos multos dicit Antichriſtos: ita omnes tunc inde exibunt, qui non ad Chriſtum, ſed ad illum nouiſſimum Antichriſtum pertinebunt, & tunc reuelabitur. Alius ergo ſic, alius autem ſic Apoſtoli obſcura verba coniectat: quod tamen eum dixiſſe non dubium eſt: non veniet ad viuos & mortuos iudicandos Chriſtus, niſi prius venerit ad ſeducendos in anima mortuos aduerſarius eius Antichriſtus, quamuis ad occultum iam iudicium Dei pertineat, quòd ab illo ſeducentur. Præſentia quippè eius erit ſicut dictum eſt, ſecundùm operationem Satanæ in omni virtute, & ſignis, & prodigijs mendacij, & in omni ſeductione iniquitatis, his qui pereunt. Tunc enim ſoluetur Satanas: & per illum Antichriſtum in omni ſua virtute mirabiliter quidem, ſed mendaciter operabitur. DEVS B DEVS ERIT, &c. *Emphaticè repetit contra Marcionem, vt probet Deum Creatorem eumdem eſſe, cuius eſt veritas & ſalus, qui Antichriſtum mittet, in pœnam incredulorum,* Ad impingendos *Id. mittendos in errorem, &c.* EX SVBMISSV, &c. *Qui per immiſſum errorem vlciſcitur.* ZELVS IPSE, ERRORE DECIPERE. *In hoc zelus eius conſiſtit, vt errore decipiat, quos non cepit, id eſt conuertit veritate. Non quod Deus author ſit peccati; ſed ex Auguſtino, quod in pœnam peccati, ſinat homines à diabolo decipi.*

Aug.

2. *Antichriſtus à Chriſto, vel Angelo Creatoris occidendus. Ibid. in. m. ad. fin.*

SEd & ſi de Antichriſto conſentit. Proinde dixerim, quale eſt, vt [a] *Illi Satanas angelus* a Eſa. 11. 4.
Creatoris ſit neceſſarius? & occidatur ab eo, habens fallacia operatione fungi Creatori? In
ſumma, ſi indubitatum eſt eius eſſe & angelum, & veritatem, & ſalutem, cuius & ira, & 2. Theſſ. 2. 8.
æmulatio, & fallaciæ immiſſio aduerſus contemptores & deſultores, etiam aduerſus ignorantes, (vt iam & Marcion de gradu cedat, Deum quoque ſuum zeloten concedens) quis dignius iraſcetur? puto qui à primordio rerum naturam, operibus, beneficiis, plagis, prædicationibus teſtibus, ad agnitionem ſui præſtruxit, nec tamen agnitus eſt: an qui ſemel vnico Euangelij inſtrumento, & ipſo incerto, nec palam alium Deum prædicante, productus eſt? Ita cui competit vindicta, ei competet materia vindictæ: Euangelium dico, & veritas, & ſalus.

ANTICHRISTVS. II. SCHOLIA.

SI DE ANTICHRISTO, &c. *Id. ſi Marcion* C *nobiſcum idem ſentit, non Chriſtum eſſe, ſed eius aduerſarium;* PROINDE DIXERIM, &c. *Non minus captus eſt Marcion. quomodo enim Satan, qui Angelus eſt & miniſter Creatoris, illi neceſſarius eſt, vt ei vires, opes, ſigna, & portenta ſuggerat & miniſtret? Quomodo à Chriſto Creatoris occiditur Antichriſtus iuxta Iſa. c. 11.* Spiritu labiorum ſuòrum interficiet impium. *Et 2. Theſſ.* 2 Reuelabitur ille iniquus, quem Dominus Ieſus interficiet Spiritu oris ſui; & deſtruet illuſtratione aduentus ſui, eum, cuius eſt aduentus ſecundùm operationem Satanæ. *Ex D. Thoma*, Spiritus Chriſti eſt Amor Chriſti; & hic Zelus eſt Spiritus ſancti, quem habet ad Eccleſiam; vel ſpiritu oris ſui, Id. D mandato ſuo. Quia Michaël interfecturus eſt eum in monte oliueti, vnde Chriſtus Aſcendit. *Hæc D. Thomas in hunc locum. Auguſtinus ſic de Antichriſto, eius ſeductione, morte & cæteris, quæ hic à Tertulliano, referuntur lib. 20. de Ciuit. cap. 19.* Nullo modo eſt prætereundus Apoſtolus Paulus, qui ſcribens ad Teſſal. Rogamus, inquit, vos, fratres, per aduentum Domini noſtri Ieſu Chriſti, & noſtræ congregationis in ipſum, vt non cito moueamini mente, neque terreamini, neque per ſpiritum, neque per verbum, neque per epiſtolam tanquam per nos miſſam, quaſi inſtet dies Domini. Ne quis vos ſeducat vllo modo: quoniam niſi venerit refuga primum, & reuelatus fuerit homo peccati, filius interitus, &c. reuelabitur iniquus ille, quem Dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui: Et euacuabit illuminatione præſentię ſuæ eũ, cuius eſt præſentia ſecundũ operationẽ Satanæ, in omni virtute, & ſignis, & prodigiis mendacij, & in omni ſeductione iniquitatis, his qui pereunt: pro eo quod dilectionem veritatis non receperunt, vt ſalui fierent. Et ideo mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio, & iudicentur omnes, qui non crediderunt veritati, ſed conſenſerunt iniquitati. Nulli dubium eſt, eum de Antichriſto iſta dixiſſę, diéque iudicij. Hunc enim appellat diem Domini non eſſe venturum, niſi ille prior venerit, quem refugam vocat: vtique à Domino Deo. Quòd ſi de omnibus impiis meritò dici poteſt, quanto magis de iſto: Sed in quo templo Dei, vt Deus ſit ſeſſurus, incertum eſt: vtrum in illa ruina templi, quod à Salomone rege conſtructum eſt: an verò in Eccleſia. Non enim templum alicuius idoli, aut dæmonis, templum Dei Apoſtolus diceret. *Hoc poſito quærit Tertul. quomodo creato Angelo malo vtatur ad operationem fallaciæ, & bono ad occidendum Antichriſtum, quo ipſe fungatur ad vltionem.* IN SVMMA. *Tandem ſi certum eſt eiuſdem Dei eſſe Angelum, veritatem, ſalutem, cuius eſt ira, & Zelus, & vltio; & Marcion nouum teſtamentum admittens, eiuſque authorem Deum ſuum credat, qui & vtatur Antichriſto in vindictam rebellium ſibi; & ipſum Antichriſtum Chriſti ſui Spiritu occidat.* DE GRA-

Aug.

DVREDAT, *Palinodiam cantet, retractet, quod prius ſenſerat, fateatur, & Deum ſuum, Zeli & vltionis, & iræ Deum; nec tantum bonum, ſed & iuſtum. Quo poſito,* QVIS DIGNIVS IRASCETVR? *E duobus ſcilicet diis, an noſter qui ab initio ſeipſum fecit agnoſcere ſuis, operibus prophetiis, beneficiis, tribulationibus, quaſi tot teſtibus veritatis & diuinitatis ſuæ, qui tamen poſt tot clara teſtimonia agnitus non eſt? An Deus Marcionis,* QVI SEMEL VNICO, &c. *Non antea prænunciato, per prophetas,* Quos Marcion cum toto veteri inſtrumento reiicit, *Nouo teſtamento, proindeque incerto, in quo non apertè Deus alius cre-* A *dendus declaratur?* ITA CVI COMPETIT, &c. *Vnde concluditur Euangelium & nouum teſtamentum, in eoque ſcriptam veritatem & ſalutem; cuius neglectus, materia eſt prouocans vindictam & zelum; ad eumdem Deum pertinere, qui Deus vltionum, Deus Sabbaoth, & Zelotes in toto veteri Teſtamento dicitur. Et per hoc conuincitur commentitium eſſe Deum Marcionis, qui nullo præcedente veteri teſtamento, fidem ſibi præſtruxerit. & vnum eumdemque eſſe verum Deum quem colimus, Creatorem, vtriuſque teſtamenti authorem, bonum ſimul, & iuſtum.*

APELLES.

1\. *Apellem vſurum operâ Philumenis poſſeſſæ ab Angelo malo, prædixit Apoſtolus. De præſcr. cap. 6. in fin.*

a Ad Gal. 1. 8. b 2. Cor. 11. 14.

ITaque [a] *Etiamſi Angelus de cœlis aliter euangelizaret, anathema diceretur à nobis.* Prouiderat iam tunc Spiritus ſanctus futurum in virgine quadam Philumene [b] *Angelum ſeductionis; transfigurantem ſe in angelum lucis*, Cuius ſignis & præſtigiis Apelles inductus, nouam hæreſin induxit.

APELLES I. SCHOLIA.

PROVIDERAT IAM. *Dicit ſpiritum Sanctum inſpiraſſe D. Paulo, vt prædiceret Apellis errorem, qui inductus à virgine Philumene per Satanam transfiguratum in Angelum lucis, contra Euangelium veritatis, contra veram Chriſti carnem ſcriberet. De Philumene ſic Aug. lib. de hæreſibus, hæreſi 24.* Phi- S. Aug. lumenam quandam puellam dicebat inſpiratam diuinitus ad prænuntianda futura; ad quam ſomnia atque æſtus ſui animi referens, diuinationibus, ſeu præſagiis eius ſecretum, erat ſolitus præmoneri; eodem phantaſmate eidem Philumenæ pueri habitu ſe demonſtrante, qui puer apparens Chriſtum ſe aliquando, aliquando eſſe aſſereret Paulum, à quo phantaſmate ſciſcitans, ea ſoleret reſpondere, quæ B ſe audientibus diceret. Nonnulla quoque illam miracula operari ſolitam, inter quæ illud præcipuum, quod in anguſtiſſimi oris ampullam vitream, panem grandem immitteret, cumque extremis digitulis leuare ſoleret illæſum, eoque ſolo, quaſi diuinitus ſibi cibo dato, fuiſſe contentam. NOVAM HÆRESIM. *Sic de ea Aug. ſupra hæreſi 23.* Duos quidem introducit Deos, vnum Aug. bonum, alterum malum; non tamen in duobus diuerſis, atque inter ſe aduerſis eſſe principiis, ſed vnum eſſe principium, Deum ſcil. bonum, & ab illo factum alterum: qui cum malignus eſſet, inuentus eſt in ſua mundum malignitate feciſſe.

2\. *Apelles primò vſus muliere, ſecundò virgine Philumene, factus hæreticus. De præſcr. cap. 30. circa m.*

SI & Apellis ſtemma retractandum eſt, tam non vetus & ipſe, quàm Marcion inſtitutor & præformator eius: ſed lapſus in feminam, deſertor continentiæ Marcionenſis, ab oculis ſanctiſſimi magiſtri Alexandriam ſeceſſit. inde poſt annos regreſſus non melior, niſi tantum quà iam non Marcionites, in alteram feminam impegit, illam virginem Philumenen, quam ſuprà edidimus, poſtea verò immane proſtibulum & ipſam, cuius energemate circumuentus, quas ab ea didicit Phaneroſeis ſcripſit.

APELLES II. SCHOLIA.

APELEIS STEMMA. *Id. Antiquitatem, originem, ſucceſſionem, doctrinam, ſi tractare velimus. Iunior quidem eſt Marcione magiſtro.* CONTINENTIÆ MARCIONENSIS, *Quia nuptias prohibebat, in quas lapſus eſt Apelles nubens fœminæ.* IAM NON MARCIONITES, *Quia vxoratus.* IMMANE PROSTIBVLVM. *Adeo corru-* C *pta virgo Philumene.* ENERGEMATE, &c. *Efficacia & operatione dæmonis deceptus, quæ mentem Philumenes agitabat.* PHANEROSEIS, *manifeſtationes & reuelationes eius redegit in librum. Vide ſupra dicta ex Auguſt. to. 6. lib. de Hæreſ. & infra dicenda.*

3\. *Apelles diſcipulus Marcionis lubricus, fruſtra carnem Chriſti ſyderеam fingit, vt Angelorum, qui vt mori non venerant, ſic nec naſci. De Car. Chri. cap. 6. in p. ad. m.*

SEd quidam diſcentes Pontici illius, ſupra magiſtrum ſapere compulſi, concedunt Chriſto carnis veritatem, ſine præiudicio tamen renuendæ natiuitatis. Habuerit, inquiunt, carnem, dum omnino non natam. Peruenimus igitur de calcaria (quod dici ſolet) in carbonariam, à Marcione ad Apellem, qui poſteaquàm à diſciplina Marcionis, in mulierem carne lapſus, dehinc in virginem Philumenem ſpiritu euerſus eſt, ſolidum Chriſti corpus, ſed ſine natiuitate, ſuſcepit ab ea prædicare. Et angelo quidem illi Philumenes, eadem

voce Apoſtolus reſpondebit, qua ipſum illum iam tunc præcinebat, dicens: [a]*Etiamſi angelus de cœlis aliter euangelizauerit vobis, quàm nos euangelizauimus, anathema ſit.* His vero quæ inſuper argumentantur, nos reſiſtemus. Confitentur verè corpus habuiſſe Chriſtum. Vnde materia, ſi non ex ea qualitate, in qua videbatur? Vnde corpus, ſi non caro corpus? Vnde caro, ſi non nata? quia naſci haberet ea futura quæ naſcitur, De ſideribus, inquiunt, & de ſubſtantiis ſuperioris mundi mutuatus eſt carnem. Et vtique proponunt, non eſſe mirandum corpus ſine natiuitate, cùm & apud nos angelis licuerit, nullâ vteri operâ in carne proceſſiſſe. Agnoſcimus quidem ita relatum; ſed tamen quale eſt, vt alterius regulæ fides, ab ea fide quam impugnat, inſtrumentum argumentationibus ſuis mutuetur? Quid illi cum Moyſe, qui Deum Moyſi rejicit? Si alius Deus eſt, aliter ſint res eius. Sed vtantur hæretici omnes ſcripturis eius, cuius vtuntur etiam mundo. Erit illis hoc quoque in teſtimonium iudicij, quòd de exemplis ipſius blaſphemias ſuas inſtruunt. Facile eſt veritati etiam nihil tale aduerſus eos præſcribenti obtinere. Igitur, qui carnem Chriſti ad exemplum proponunt angelorum, non natam dicentes, licet carnem; comparent velim & cauſas tam Chriſti, quàm angelorum, ob quas in carne proceſſerint. Nullus vnquam angelus ideo deſcendit, vt crucifigeretur, vt mortem experiretur, vt à morte ſuſcitaretur. Si nunquam eiuſmodi fuit cauſa angelorum corporandorum, habes cauſam cur non naſcendo acceperint carnem. Non venerant mori, ideo nec naſci. At verò Chriſtus mori miſſus, naſci quoque neceſſariò habuit, vt mori poſſet, Non enim mori ſolet, niſi quod naſcitur. Mutuum debitum eſt inter ſe, natiuitati cum mortalitate. Forma moriendi, cauſa naſcendi eſt. Si propter id quod moritur, mortuus eſt Chriſtus; id autem moritur, quod & naſcitur; conſequens erat, immò præcedens, vt æquè naſceretur propter id, quod naſcitur; quia propter idipſum mori habebat, quod, quia naſcitur, moritur. Non competebat non naſci, pro quo mori competebat.

[a] Ad Galat. 1. 8.

APELLES III. SCHOL.

A DISCENTES PONTICI. *Id. diſcipuli Marcionis, qui natione Ponticus erat, ex ciuitate Sinope.* SVPRA MAGISTRVM. *Alludit ad verbum Euangelij,* Non eſt diſcipulus ſupra Magiſtrũ. COMPVLSI *à ſpiritu ſcilicet Philumenes. Vel ob ineptum dogma Marcionis, compulſi validis argumentis, veram Chriſto carnem tribuere ſunt coacti. Sic tamen vt renuerent natam.* DE CALCARIA, &c. *Id. à Calce Marcionis & ſepulchro dealbato, & inficiente errore, ſub prætextu præpoſteræ caſtitatis, quâ nuptias prohibebat; vel ſpecie honoris, quâ veram carnem, vt indignam, Chriſto negabat:* IN CARBONARIAM. *Non minus nigredine ſua deturpantem, cum à Marcione caſto deficiens, in lapſum carnis cum*
B *muliere, cecidit ab eximio candore caſtitatis; inde, intellectu peruerſus eſt, ſeducente virgine Philumene.* SVSCEPIT *Doctrinam ſcilicet hauſit, munus accepit prædicandi verum quidem Chriſti corpus, ſed non natum.* ET ANGELO QVIDEM, *Alij legunt,* Vt Angelus quidem illius Philumenes, id eſt tanquam miſſus ab eo nuntius & Propheta. EADEM APOSTOLVS. *Ad Gal. ſcilicet 1. Vide ſupra dicta verbo Apelles. Vel, vt angelus ſiue dæmon Philumenes inſpirabat. Sed melius cum Rigaltio lego:* Et angelo quidem, &c. APOSTOLVS, *Gal.* 1.8. Sed licet nos aut Angelus de cœlo Euangelizet vobis, præterquam quod Euangelizauimus vobis, ana-
C thema ſit. *In quem locum Aug. in expoſit. cap. 1. ad Gal.* Veritas, inquit, propter ſeipſam diligenda eſt, non propter hominem, aut propter Angelum, per quem annuntiatur. Qui enim propter annuntiatores diligit illam, poteſt etiam mendacia diligere, ſi qua fortè ipſi ſua protulerint. *Et ſer. de Cal. Januarij citato à Beda:* Videbat, inquit, poſſe falſum mediatorem transfigurare ſe in angelum lucis, & aliquid falſum annuntiare. Sicut ergo ſuperbi homines volunt ſe adorari pro Deo, ſibi arrogare quidquid poſſunt, ſe nominari, & ſi fieri poteſt, Chriſtum, & in ipſius gloriam tranſire:

Aug.

Aug.

Ita diabolus, & angeli eius. Donatum Donatiſtæ pro Chriſto habent. Si audiant aliquem paganum detrahentem Chriſto, forſitan patienter ferunt, *Patientius,* quàm ſi audiant detrahentem Donato. *Et concione 2. circa f. in Pſal.* 103. Licet ſi nos: & quantus mons dixit hoc, quàm vberrimæ aquæ fluebãt de conualle eius, &c. Licet ſi nos, inquit, & tu Paule, potes aliquid aliter prædicare? De Paulo quæſtio: audi quod ſequitur: licet ſi nos, aut angelus de cœlo, &c. Si veniat mons aliud Euangelizans, anathematizetur. Si veniat angelus aliud Euangelizans, anathematizetur. Vnde hoc? Quia de priuato vult fluere, non de medio. Et hoc fortè homo carnali nebula præpeditus, & à fonte communi ad propriam ſuam falſitatem redactus poſſit hoc facere: Numquid & angelus? Verè nunquam & angelus? Si angelus de proprio fluens in paradiſo non eſſet auditus, *Mendacium de propriis loquens, mendax & pater eius,* non præcipitaremur in mortẽ. Media aqua poſita erat hominibus, præceptũ Dei, *Alludit ad illud: appoſui tibi ignem & aquam, legem igneam ſapientiæ ſalutaris aquam; vel aquam fluminis & torrente voluptatis gloriæ, & ignem, ſiue fluuium igneum iræ Dei egredientem à facie eius, vel obedienti vel inobedienti præcepto eius. Aquam fontis paradiſi manenti in lege, vel ignem verſatilis gladij, legis transgreſſori, & eiecto de medio virtutis.* Aqua media, aqua quodammodo publica, ſine labe, ſine cœno fluebat. Si ipſa aqua ſemper biberetur, ſemper viueretur. Venit angelus lapſus de cœlo, factus ſerpens, quia inſidioſè iam venena ſpargere cupiebat. Emiſit venenum, de proprio locutus eſt, de ſuo: quia qui loquitur mendacium, de ſuo loquitur Io.8. & miſeri audiendo dimiſerunt quod cõmune erat, vnde beati erant, & ad ſuum proprium redacti, cùm volunt peruerſè eſſe ſimiles Deo: hoc enim eis dixerat, guſtate, & eritis ſicut dij: Appetentes quod non erant, quod acceperant, amiſerunt, &c. Fontes vt fluant de vobis, conualles

S. Aug.

eſtote, & cum omnibus conferte quod de Deo habetis. Inter medium fluant aquæ: nulli inuideatis, bibite, ſaturamini: manate, ſaturate. Vbique communis aqua Dei habeat gloriam, non hominum priuata mendacia. *Qualia erant Apellis, Philumenes, & Angeli eius.* VNDE MATERIA, &c. *Si quarat Apelles, materiam corporis Chriſti; dicam eam eſſe qua videbatur, nec aliunde potuiſſe exiſtere, niſi ex carne, qua caro neceſſario fuerit viua, cum naſci deberet ea & futura talis, qualis eſt, qua nunc naſcitur.* DE SIDERIBVS, &c. *Aug. lib. de hæreſibus hæreſi* 23. S. Aug. Apellem dicunt quidam etiam de Chriſto tam falſa ſenſiſſe, vt diceret eum, non quidem carnem duxiſſe de cœlo, ſed ex elementis mundi accepiſſe, quæ mundo reddidit, cum ſine carne reſurgens in cœlum aſcendit. *De eodem ſic Tertul. de Præſcript.* Chriſtum neque in phantaſmate dicit fuiſſe, ſicut Marcion, neque in ſubſtantia veri corporis, vt Euangelium docet, ſed eo quod è ſuperioribus partibus deſcenderet, ipſo deſcenſu ſuo ſyderéam ſibi carnem & aëriam contexuiſſe: hunc in reſurrectione, ſingulis quibuſque elementis, quæ in deſcenſu ſuo mutuata fuiſſet, in aſcenſu reddidiſſe, & ſic diſperſis quibuſque corporis ſui partibus in cœlum Spiritu tantum rediiſſe. PROPONVNT, &c. *Hoc argumento vtuntur, vt probent, nil prohibere credi Chriſtum habuiſſe veram carnem, licet eam de matre natam non acceperit,* C CVM APVD NOS, *Et hic errorem ſuum de vera Angelorum carne aperit,* NVLLA VTERI OPERA, *Nulla matre geniti, in vera carne proceſſerint.* ITA RELATVM. *Frequenter in veteri teſtamento & libris Moyſi Angeli velut corporei referuntur. Sed hunc errorem ſuo loco in Alphabeto errorum Tertul. refellemus.* QVALE EST, &c. *Qua fronte Apelles regulam ſuæ fidei munire præſumit deductis argumentis à veteri teſtamento, quod cum Marcione ſuo Magiſtro impugnat?* ALITER SINT, &c. *Alio modo ſe habent ſcriptura eius.*

A *Si diuerſus Deus, diuerſa opiniones erunt; reprobat vnus, quod alter probat.* SED VTANTVR, &c. *Eſto, inquit, vti poſſunt ſcripturis, cuius & mundo corporali & viſibili vtuntur, quem tamen à malo principio, malum perinde fingunt, ſine quo tamen vitam ducere non poſſunt.* ERIT ILLIS, &c. *Et hoc quoque faciet ad conuincendos eos in iudicio, quod blaſphemias ſuas, de exemplis deductis ex ſcripturis ipſius, inſtruant. Dum negant veram carnem Chriſti natam ex matre Virgine, exemplo carnis Angelorum.* FACILE EST, *Veritas adhuc obtinebit cauſam, licet non præſcriberet aduerſus eos, nec reuinceret dicens; quid vtimini ſcriptura mea quam non admittitis?* NVLLVS VNQVAM ANGELVS. *Probat longè diuerſam cauſam Angelorum & Chriſti. Angeli ſumpſerunt corpora vt apparerent hominibus, non vt morerentur pro hominibus; vnde cum non mori deberent, nec naſci debuerunt. Chriſtus vero, cum verè veniſſet mori, verè debuit & naſci.* MVTVVM DEBITVM, &c. PLVTARCHVS *In mor.* Vt mutuata pecunia æquo animo reddenda eſt; ſic vitæ munus, quod mutuo accepimus à diis citra querimoniam eſt rependendum. *Et Seneca de Remed. fortuit.* Morieris. Nihil graue eſt quod ſemel eſt. Æs alienum meum noui. Hoc quidem cum eo creditore contraxi, cui decoquere non poſſum. FORMA MORIENDI. *Quaſi conditio mortis ſit velut finalis naſcendi cauſa, & contractus vitæ factus ſit ſub hac forma, pacto & conditione moriendi. Seneca ſupra.* Morieris. Hac conditione intraui vt exirem, &c. Ad hanc conditionem cuncta gignuntur, quod cœpit, & deſinit. SI PROPTER ID. &c. *id. propter humanum genus, quod morti ſubiacet, tum quod mortale naſcitur, & corruptibili & mortali corpore conſtat, & morti addictum eſt ex pœna peccati. Nec naſcetur niſi cum lege moriendi. Debuit Chriſtus verè naſci, qui verè mori debebat pro homine, qui & naſcitur vt moriatur, & moritur quia naſcitur.*

APOSTATÆ.

Apoſtatæ ab Eccleſia, & Religione, purgant aream Chriſti, & electos produnt, nec ſequendi ſunt. De Præſcr. cap. 3. in fin.

a Matth. 3. 12. [a] V*Entilabrum in manu portat ad purgandam aream ſuam.* Auolent quantum volent paleæ leuis fidei, quocunque afflatu tentationum, eo purior maſſa frumenti in horrea
b Ioa. 6. 68. Domini reponetur. Nonne ab ipſo Domino quidam diſcentium ſcandalizati deuerterunt?
c Ioa. 6. 67. Nec tamen propterea cæteri quoque diſcedendum à veſtigiis eius putauerũt. Sed qui ſcierunt illum [b] *Vitæ eſſe verbum, & à Deo veniſſe,* perſeuerauerunt in comitatu eius vſque ad finem:
1. Tim. 1. 20. cum illis, [c] *Si vellent & ipſi diſcedere, placidè obtuliſſet.* Minus eſt ſi & Apoſtolum eius aliqui Phygellus, & Hermogenes, & Philetus, & Hymenæus reliquerunt: ipſe traditor
2. Tim. 1. 15. Chriſti de Apoſtolis fuit. Miramur de Eccleſiis eius, ſi à quibuſdam deſeruntur, cùm ea nos oſtendant Chriſtianos, quæ patimur ad exemplum ipſius Chriſti: [d] *Ex nobis, inquit,*
2. Tim. 2. 17. *prodierunt, ſed non fuerunt ex nobis. ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent vtique nobiſcum.*
d 1. Io. 2. 19.

APOSTATÆ. SCHOLIA.

VENTILABRVM. *Alij legunt.* Palam in manu portat. *Mixtum ſiquidem eſt in area Eccleſia militantis triticum paleis, in agro frumentum Zizaniis; in ſagena permixti boni piſces malis, & in eodem Sanctitatis Collegio conuiuunt prudentes virgines fatuis. Veniet iudicij tempus, cum* Angeli ſeparabunt malos de medio iuſtorum. *Interea venit ventilabrum & cribrum perſecutionis, ſiue pala,* Inſtrumentum ruſticanum, dictum à pangendo, mutato g, in l, quaſi paga iuxta Varronem, quod pangat, ſiue ſpargat in ventum vt ſeparet paleas & puluerem à grano *qua* Electi manifeſti fiant. AVOLENT, &c. *Bene*

D *hæreticos confert paleis, quia,* Circumferuntur omni vento doctrinæ. *Sic Vincentius Lirinenſis lib. contra hæreſes* Cum quæque nouitas ebullit, ſtatim cernitur frumentorum grauitas, & leuitas palearum. Tunc ſine magno molimine excutitur ab area, quod nullo pondere intra aream tenebatur. Namque alij illico prorſus auolant, alij vero tantummodo excuſſi, & perire metuunt, & redire erubeſcunt, ſaucij, ſemineces, ſemiuiui. *Pulchre Aug. in Pſal. 34. in verſum* Confitebor tibi Domine in Eccleſia Aug. magna, in populo graui laudabo te. In iſta, inquit, omni multitudine, id eſt in Eccleſia quæ toto orbe

terrarum diffuſa eſt, palea eſt, & frumentum. Palea volat, frumentum manet, ideo in populo graui laudabo te. In graui populo, quem ventus tentationis non aufert, in his Deus laudatur. Nam in palea blaſphematur ſemper. QVIDAM DISCENTIVM. *Vox vſitata Tertul. pro diſcipulorum. Tangit locum Ioannis 6. vt probet non eſſe mirum quod aliqui à fide diſcedant, cum & multi ſcandalizati ex diſcipulis ob ſermonem de Corpore Chriſti, & ſanguine dandis in eſcam & potum, ab eo receſſerint.* PLACIDE OBTVLISSET. Nunquid & vos vultis abire? MINVS EST, &c. *Nec enim tam mirum fuit hic memoratis hæreticis Paulum deſeruiſſe, cum & Chriſtum diſcipuli multi reliquerint, & Iudas Apoſtolus.* B OSTENDANT CHRISTIANOS. *Vel hoc vno teſtimonio probamur Chriſtiani, quod nos hæretici deſerant, ſicut infideles diſcipuli Chriſtum*: Vt qui electi ſunt, manifeſti fiant. *Neque enim palam & apertè videntur grana ſolida populi grauis, multâ paleâ permixta, donec* PALA, ET VENTILABRO *ſeparentur.* EX NOBIS PRODIERVNT. *Aug. tract. 3. in 1. Io. 2.*

Aug. Omnes hæretici, omnes ſchiſmatici ex nobis exierunt, id. ex Eccleſia exeunt: ſed non exirent, ſi ex nobis eſſent. Antequam exirent, ergo, non erant ex nobis. Si antequam exirent, non erant ex nobis; multi intus ſunt, non exierunt, & tamen Antichriſti ſunt. *Subdit Antichriſtum non tantum dictum, quod ante Chriſtum venturus ſit homo peccati ſingularis, ſed omnem etiam qui eſt contrarius Chriſto, contrarium autem Chriſto non eſſe qui inter eius membra computatur. Præterea dicit in Corpore Chriſti, id eſt Eccleſia, non futuram perfectam ſanitatem, & omnibus malis humoribus vacuam, niſi in reſurrectione.*

Aug. Sunt, inquit, qui intus ſic ſunt in corpore Domini noſtri Ieſu Chriſti, quandoquidem adhuc A curatur corpus ipſius, & ſanitas perfecta non erit niſi in reſurrectione mortuorum: ſic ſunt in corpore Chriſti, quomodo humores mali. Quando euomuntur, releuatur corpus; ſic & mali quando exeunt, tunc Eccleſia releuatur. Et dicit quando eos euomit atque proiicit corpus, ex me exierunt humores iſti; ſed non erant ex me. Quid eſt, non erant ex me? Non de carne mea præciſi ſunt, ſed pectus mihi premebant cum ineſſent. Ex nobis exierunt, ſed nolite triſtes eſſe non erant ex nobis. Vnde probas? quod ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent vtique nobiſcum. Hinc ergo videat charitas veſtra, quia multi qui non ſunt ex nobis, accipiunt nobiſcum Sacramenta, &c. Et non ſunt B ex nobis. Tentatio probat quia non ſunt ex nobis. Quando illis tentatio venerit, velut occaſione venti volant foras, quia grana non erant. Omnes autem tunc volabunt, quod ſæpè dicendum eſt, cum Area dominica cœperit ventilari in die iudicij. Ex nobis exierunt, &c. Vultis noſſe chariſſimi, quam certiſſimè dicatur hoc, vt qui forte exierunt, & redeunt, non ſint Antichriſti, non ſint contrarij Chriſto? qui non ſunt Antichriſti, non poteſt fieri vt remaneant foris; ſed de voluntate ſua vnuſquiſque aut Antichriſtus, aut in Chriſto eſt. Aut in membris ſumus, aut in humoribus malis. Qui ſe in melius commutat, in corpore mem- C brum eſt: qui autem in malitia permanet, humor malus eſt: & quando exierit releuabuntur, qui premebantur, &c. *Concludit ex ſequentibus verbis Ioannis, ſed vt manifeſtarentur quod non omnes erant ex nobis.* Ideo, inquit, addidit vt manifeſtarentur; quia & intus cum ſunt, non ex nobis ſunt; non tamen manifeſti ſunt, ſed exeundo manifeſtantur.

APOSTOLI.

1. *Apoſtolos piſcatores Chriſtus elegit, iuxta prophetiam. 4. Cont. Marc. cap. 9. in. p.*

DE tot generibus operum, quid vtique ad piſcaturam reſpexit, vt ab illa in Apoſtolos ſumeret Simonem, & filios Zebedæi? Non enim ſimplex factum videri poteſt, de quo argumentum proceſſurum erat, dicens Petro trepidanti de copioſa indagine piſcium: [a] *Ne time, abhinc enim homines eris capiens.* Hoc enim dicto, intellectum illis ſuggerebat adimpletæ prophetiæ, ſe eum eſſe qui per Hieremiam pronuntiarat, [b] *Ecce ego mittam piſcatores multos, & piſcabuntur illos;* Homines ſcilicet. Denique [c] *Relictis nauiculis ſequuti ſunt eum;* Ipſum intelligentes, qui cœperat facere quod edixerat. Aliud eſt, ſi adfectauit de nauiculariorum collegio adlegere, habiturus Apoſtolum quandoque nauclerum Marcionem.

a Luc 5. 10.
b Ierem. 16. 16.
c Luc 5. 11.

APOSTOLI. I. SCHOLIA.

Aug. OPERVM. *Id. vacationum.* SIMONEM, *Aug. ſer 28.* Dum inſidiatur Petrus gregibus æquoreis piſcium in mari, ipſe in rete incidit Saluatoris; & volens concludere piſcem, ipſum Chriſtus tenuit piſcatorem. SIMPLEX FACTVM. *Sed ex intentione, & data opera Saluatoris, occaſio ſumpta, vt ex multa & miraculoſa piſcatione concluderet, quondam fore, vt Petrus verbi diuini retia laxans, multos homines in nauim Eccleſiæ, de mari piſcatos adduceret.* INDAGINE. *Plagam intelligit ſeu rete quibus ferarum ſaltus cinguntur à venatoribus. Virg. Æneid. 4.* Saltuſque indagine cingunt *Poteſt & ſumi pro reti. Tacitus per tranſlationem ſumit pro captione, quam quis non facilè poteſt effugere.* SE EVM ESSE, &c. *Chriſtus ſe authorem eſſe vtriuſque teſtamenti contra Marcionem hoc dicto probabat, qui per Ierem. c. 16. prædixerat* Ecce D ego mittam, &c. Et poſt hæc mittam eis multos venatores. *Hic Tertul. & poſtea vulgata Biblia: cùm apud 70. legatur,* Ecce ego mitto, &c. *Piſcationis huius fructum copioſum ſic ediſſerit Auguſtinus ſer. 63. de diuerſis.* Ille qui diſcipulos ſuos fecit piſcatores hominum, intra retia ſua, omne genus authoritatis incluſit. S Aug. Si multitudini credere eſt, quid copioſius Eccleſia in toto orbe diffuſa? Si diuitibus credendum eſt, attendant, quod diuites cepit. Quod ſi pauperibus credendum eſt, attendant pauperum millia. Si nobilibus, intus iam penè tota nobilitas. Si Regibus, videant omnes ſubditos Chriſto. Si eloquentioribus, & prudentioribus, intueantur quanti oratores, quanti periti, quanti Philoſophi mundi ab illis piſcatoribus irretiti ſunt. IPSVM INTELLIGENTES, &c. *Eumdem eſſe qui implebat, quod per Ieremiam*

edixerat; & prædixerat. SI AFFECTAVIT,&c. A *Scitè carpit Marcionem aduerſarium veteris teſtamenti, quem nouum Apoſtolum & Nauclerum vocat Ponticum de Præſcr. c. 30. 3. Cont. Marc. c. 6. & lib. 5. inp. non quidem quod opere nauclerus fuerit, ſed quod* Vt rectè poſt Rhenanum aduertit Pamelius *Quòd Ponto oriundus eſſet, quem frequentes Naucleri accolebant.*

2. Apoſtoli duodecim numero non ſimpliciter electi, ſed & prophetati. 4. Cont. Marc. cap. 13. à p. ad. m.

CVr autem duodecim Apoſtolos elegit, & non alium quemlibet numerum? Næ & ex hoc meum Christum interpretari poſſem, non tantum vocibus Prophetarum, ſed & argumentis rerum prædicatum. Huius enim numeri figuras apud Creatorem deprehendo:
a Num. 33. 9. [a] *Duodecim fontes Elim;* & [b] *Duodecim gemmas in tunica ſacerdotali Aaronis;* [c] *Et duo-*
b Exod. 28. 17. 18. *decim lapides ab Ieſu de Iordane electos*, Et in arcam teſtamenti conditos. Totidem enim Apoſtoli portendebantur; proinde vt fontes, & amnes, rigaturi aridum retrò & deſertum
c Ioſue 4. 3. à notitia orbem Nationum; ſicut & per Eſaïam, [d] *Ponam in terra inaquoſa flumina.* Proinde vt gemmæ, illuminaturi ſacram Eccleſiæ veſtem, quam induit Christus Pontifex Patris.
d Eſa. 43. 20. Proinde vt & lapides, ſolidi fide, quos de lauacro Iordanis Ieſus verus elegit, & in ſacrarium teſtamenti ſui recepit. Quid tale de numeri defenſione competit Chriſto Marcionis? Non poteſt ſimpliciter factum ab illo quid videri, quod poteſt videri non ſimpliciter factum à meo. Eius erit res, apud quem inuenitur rei præparatura.

APOSTOLI. II. SCHOL.

NÆ ET EX HOC, &c. *Certè Chriſtum vel hinc* B *contra opinionem Marcionis, non tantum prædictum oraculis prophetarum, ſed & geſtis & factis, rebuſque in hiſtoriis veteris teſtamenti præfiguratum poſſum dicere, cuius Apoſtoli* APVD CREATOREM, *Id eſt in veteri teſtamento, condito à Deo Creatore, in duodenario numero, fontium Elim, gemmarum rationalis, & lapidum Iordanis figurati leguntur.* AB IESV, &c. *Ioſue ſcilicet qui vocatus eſt Ieſus Naue.* CONDITOS, &c. IN ARCAM, &c. ET IN SACRARIVM TESTAMENTI SVI RECEPIT. *Locus hic difficilis. Neque enim Ioſue 4. leguntur iſti lapides in Arcam, ſiue Sacrarium teſtamenti reconditi, ſeu recepti. Sic* C *enim ibi legitur*: Elige duodecim viros, ſingulos per ſingulas tribus: & præcipe eis vt tollant de medio Iordanis alueo, vbi ſteterunt pedes Sacerdotum, duodecim duriſſimos lapides, quos ponetis in loco Caſtrorum, vbi fixeritis hac nocte tentoria. *Primò enim Hebr. 9. vbi de reliquiis veteris teſtamenti in Arca, velut Sacrario reconditis, nulla fit mentio horum lapidum, ſed tria tantum in ea fuiſſe repoſita refert Apoſtolus*, In qua vrna aurea habens manna, & virga Aaron quæ fronduerat, & tabulæ teſtamenti. *Secundò cum Arca non eſſet multum ampla, quomodo continere potuiſſet duodecim lapides prægrandes, quorum baiulis ſic locutus eſt Ioſue*, Ite ante Arcam Domini Dei veſtri, ad Iordanis medium, portate inde ſinguli ſingulos D lapides in humeris veſtris, iuxta numerum filiorum Iſraël. *Non dixit portate manibus, ſed humeris, & electi ſunt duodecim viri, non pueri, ſed viri robuſti. Tertiò cùm iſti lapides ponerentur in ſignum* Vt, inquit, ſit ſignum inter vos: & quando interrogauerint vos filij veſtri cras, *Id eſt in poſterum* Dicentes: quid ſibi volunt iſti lapides? Reſpondebitis eis, defecerunt aquæ Iordanis ante Arcam fœderis Domini, cùm tranſiret eum: Idcirco poſiti ſunt lapides iſti in monumentum filiorum Iſraël vſque in æternum. *De facto ſub finem capitis 4* Caſtrametati ſunt in Galgalis contra Orientalem plagam vrbis Iericho. Duodecim quoque lapides, quos de Iordanis alueo ſumpſerant, poſuit Ioſue in Galgalis. *Cum igitur eſſent poſiti in ſignum & memoriale, vt nepotes videntes recordarentur viæ factæ in Iordane, non debuerunt condi & abſcondi in Arca, ſed palam oſtendi. Præterea Hieronymus in Epitaphio S. Paulæ*: Intuita eſt caſtra Galgalæ, & aceruum præputiorum, & ſecundæ circumciſionis myſterium, & duodecim lapides qui de Iordanis illuc tranſlati alueo, duodecim Apoſtolorum fundamenta firmauerant. *Tertulliani opinionem ſequitur hac ætate Lorichius Hadamarius. Sed vterque ſic exponendus eſt, vt non in Arca, ſed iuxta arcam intra tabernaculum & Sacrarium conditi, recepti, repoſiti fuerint; cùm Arca poneretur ſemper in medio Caſtrorum ad ea protegenda, vt propitium haberent Deũ defenſorem. Fauet Raby Leui, alias dictus à Iudæis Ralbag, in commentario huius loci Ioſue, dicens hos lapides iuxta Arcam, ſiue apud Arcam depoſitos. Ioſephus ait Ioſue ex his lapidibus extruxiſſe altare; quod non placuit Abulenſi. Addunt alij lapides compactos Calce, & ſeptem linguis lege diuina inſcriptos.* CONDITOS *Ergo* IN ARCAM TESTAMENTI. *Potuit intelligere Tertul. non quidem abſconditos in Arca, ſed in Arcam, id eſt formam Arcæ conditos, & conſtructos. Vel in Arcam, Id. circa Arcam, intra Sacrarium & tabernaculum repoſitos. Apoſtolos ſparſim comparat Auguſtinus lapidibus pretioſis rationalis, vt & duodecim fundamentis Ieruſalem: duodecim portis ex Margaritis; duodecim bobus mare Æneum Baptiſmi & pœnitentiæ toto orbe portantibus, &c. Sed aptiſſime in rem Tertulliani eos confert duodecim lapidibus Iordanis Ser. 106. de temp.* S. Aug. Tulit autem Ieſus duodecim lapides & poſuit in Iordane. Ex ipſo Iordane tulit alios duodecim, & fixit in loca Caſtrorum. Illi duodecim qui miſſi ſunt in Iordane, videntur mihi typum habuiſſe Patriarcharum. Illi verò qui leuati ſunt de Iordane, figurã habuiſſe Apoſtolorum. Poſt mortem enim Moyſi, ſepultis Patriarchis, Apoſtoli ſurrexerunt. Sic & in pſalmo legimus, pro patribus, inquit, tuis, nati ſunt tibi filij: conſtitues eos principes ſuper omnem terram. Sic ſepultis Patriarchis, Apoſtoli naſcuntur; quomodo ſepulto ſeniore populo, Iunior populus Ieſu duce in terram repromiſſionis inducitur. Senior ille populus typum habuit Iudæorũ, iunior verò figuram habuit gentium. Ille populus Aug.

ſenior tranſito mari rubro, ſepelitur in Eremo; iunior verò populus ad hoc tranſiit Iordanem fluuium, vt acciperet regnum. DESERTVM A NOTITIA. *Populum Gentilem intellige, qui Deum non nouerat.* QVAM INDVIT CHRISTVS. *Eccleſiam Chriſti veſtem eſſe ex diuerſis pannis & membris conſutam filo ſerico Charitatis, polymitam ex diuerſitate linguarum quis ignorat, Auguſtino docente in Pſal. 44. & ſæpè tunicam inconſutilem, vnitatem Eccleſiæ interpretante.* Aug. *Vt ſicut baptizati fideles ſecundùm Paulum, Chriſtum induunt, ſic viciſſim Chriſtus fidelibus Eccleſiam conſtantibus induatur. Cuius Eccleſiæ veſtis ornamenta præcipua & lumina ſunt Apoſtoli.* DE LAVACRO IORDANIS, *Baptiſmo ſcilicet, cui attactu ſuo iuxta Nazianzenum vim ſanctificationis infudit, & ba-*

A *ptiſmi lauacro deſtinauit*, VERVS IESVS, *In Ioſue figuratiuo delineatus.* IN SACRARIVM, &c. *In nouum Teſtamentum & legem gratiæ præcipuos conſortes admiſit.* QVID TALE, &c. *Non habet Marcion, quo hunc numerum Chriſto ſuo adſtruat, cum vetus teſtamentum reiiciat.* NON POTEST SIMPLICITER, &c. *Nullo modo credibile eſt Chriſtum Marcionis duodecim habere Apoſtolos: de Chriſto meo id tanto facilius creditur, quod* NON SIMPLICITER, *Id eſt non tantum de facto, & in rei veritate duodecim elegit Apoſtolos, ſed & in veteri teſtamento iam præfigurauit. Vt vel inde clareat* REM EIVS ESSE, *Id eſt ad* B *eum propriè pertinere duodecim Apoſtolos, cuius in veteri teſtamento numeri præparatio & præfiguratio inuenitur.*

3. Apoſtoli, & fideles nouæ legis viderunt eundem Chriſtum, quem prophetæ prædixerunt.
4. Cont. Marc. cap. 25 à m.

[a] B*Eati oculi qui vident quæ videtis: Dico enim vobis, quia Prophetæ non viderunt quæ vos videtis*; De ſuperiori ſenſu deſcendunt; adeò neminem, vt decuit, Deum cognouiſſe; quando nec Prophetæ vidiſſent, quæ ſub Chriſto videbantur. Nam ſi non meus eſſet Chriſtus, nec Prophetarum hoc in loco mentionem collocaſſet. Quid enim mirum, ſi non viderant res Dei ignoti, & tanto pòſt æuo reuelati? Quæ autem fuiſſet felicitas eorum, qui tunc videbant quæ alij meritò vidiſſe non poterant, ſi non erant conſecuti repræſentationem eorum quæ nunquam prædicarant, niſi quoniam poterant vidiſſe, qui Dei ſui res quas etiam prædicauerant, non tamen viderant? Hæc autem felicitas erit aliorum, qui videbant, quæ alij tantùm prædicauerant. Denique oſtendemus, & iam oſtendimus, ea viſa in Chriſto, quæ fuerant prædicata; abſcondita tamen & ab ipſis Prophetis, vt [b] *Abſconderentur & à ſapientibus & à prudentibus ſeculi.*

a Luc. 10. 23.

b Matt. 11. 25.

APOSTOLI III. SCHOLIA.

DE SVPERIORI SENSV. *Hoc eſt, ex præcedentibus Chriſti verbis hæc ſequuntur, prius enim eodem capite Luc. 10. dixerat Chriſtus*; Nemo ſcit quis ſit filius niſi Pater; & quis ſit Pater niſi filius, & cui voluerit filius reuelare. Et conuerſus ad diſcipulos ſuos dixit: Beati oculi, &c. *Ex quibus Tertul. duo concludit, primò hic Chriſtum prophetas veteris teſtamenti approbare tanquam ſuos; ſecundò Deum non benè cognitum, donec viſus ſit Chriſtus incarnatus, per quem vt lumen gentium promiſſum, Deus ſuis clarius agnitus.* QVANDO NEC PROPHETÆ, &c. *Quanta erat in Gentibus ignorantia*, Si cæcus populus eius, ſi cæcitas ex par- D te Iſraël facta eſt? *Quando & ipſi prophetæ, dicti* Videntes non viderant, neque audierant, quæ Chriſtus reuelabat Apoſtolis. QVID MIRVM, &c. *Id. fruſtra Chriſtus diceret prophetas ignoraſſe & non vidiſſe res Dei incogniti; hoc enim mirandum non eſſet, nec cum tanta emphaſi exclamaſſet Chriſtus.* Beati oculi, &c. Dico enim vobis, &c. *Quod ſi beati Apoſtolorum oculi verè à Chriſto dicti ſunt, quòd viderent eum* In quo inhabitat plenitudo diuinitatis corporaliter; *Quem cum tot prophetis & regibus optauerat videre Rex Ezechias, id vnum dolens, ſe non viſurum intentata ſibi morte per prophetam Iſaiam, cùm diceret*: Non videbo Dominum Deum in terra viuentium; *Eſa. 38. 11. quanto beatiores, quibus non iam prophetas implentem, ſed reuelata facie, excuſſo Ænigmate fidei, & obſcuro propheticæ lucernæ lumine, videndum ſe præbebit ſicuti eſt. Sed prius audienda fuit prophetia Dei Creatoris, prius quam videretur filius eiuſdem Dei Creatoris. Beati tunc aure, fide, ſpe, antequam dicerentur Apoſtoli, Beati re. Vnde Auguſtinus ſer. 31. de Verbis Do. ſecundum Lucam* Crede, inquit, quia E

C venturus eſt. *Longè beatiores oculos ſanctorum redditurus, quàm cùm mortalis apparuit.* Iſta omnia quæ vides, non erant. Chriſtianus populus toto orbe terrarum aliquando non erat. *Chriſtus lumen gentium nondum apparuerat.* In prophetia legebatur, in terra non videbatur: modò autem & legitur, & videtur. Ipſa Eccleſia ſic eſt completa. Non ei dictum eſt, vide filia, & audi: ſed, audi, & vide. Audi prædicta, vide completa. Quomodo ergo non erat Chriſtus natus de virgine; promiſſus eſt, & natus eſt, &c. Sic & dies iudicij nondum eſt, ſed quia prædictus eſt, implebitur. An fieri poteſt, vt qui in tantis verax apparuit, de die iudicij mendax ſit? promiſſorum ſuorum nobis Chirographum fecit, non debendo, ſed promittendo debitorem ſe Deus fecit, id eſt non mutuò accipiendo. Non poſſumus ergo ei dicere, redde quod accepiſti; ſed planè dicimus, redde quod promiſiſti. Inde namque eſt quod audemus dicere quotidie, adueniat regnum tuum, vt adueniente regno eius, & nos cum illo regnemus. O Beati tunc oculi, Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum ſimul, & hominem Chriſtum Regem in decore ſuo videbunt *Pulchrè rurſum Auguſtinus, tract. 37. in Io.* 8 Prophetas audi, ô homo mortue, & vermeſcendo calumnioſe. *Diceres loqui Marcioni, Deum Creatorem, & prophetas eius calumnians*; Prophetas audi, lege; audi quia ante Dominum venerunt, habemus, inquit Apoſtolus Petrus, *de viſo Domino transfigurato loquens 2. Pet. 1.* Certiorem propheticum ſermonem, *Doctis ſcilicet fabulis, deorum apparitiones narrantibus*; Cui benefaciris attendentes, ſicut lucernæ in obſcuro loco, donec dies illuceſcat, & Lucifer oriatur in cordibus veſtris, &c. Tunc præſenti tali die, lucer-

S. Aug.

S Aug.

næ non erunt neceſſariæ. Non legetur nobis propheta, non aperietur codex Apoſtoli, non requiretur teſtimonium Ioannis, non ipſo indigebimus Euangelio. Ergo omnes ſcripturæ tollentur de medio, quæ nobis in huius ſæculi nocte, tanquam lucernæ accendebantur, ne in tenebris remaneremus: iſtis omnibus ſublatis, ne quaſi nobis luceant indigentibus, & ipſis hominibus Dei, per quos hæc miniſtrata ſunt, nobiſcum lumen illud verum clarumque videntibus, quid videbimus? Vnde paſcetur mens noſtra? vnde obtutus iſte lætabitur? vnde illud gaudium quod nec oculus vidit? &c. Quid videbimus? obſecro vos amate mecum, currite credendo mecum, patriam ſupernam deſideremus, ſupernæ patriæ ſuſpiremus, peregrinos nos eſſe hic ſentiamus. Quid tunc videbimus? dicat nunc Euangelium. In principio erat Verbum, &c. Vnde tibi ros inſperſus eſt, ad fontem venies. Vnde radius per obliqua, & per anfractuoſa tibi ad cor tenebroſum miſſus eſt, nudus ipſam lucem videbis, cui videndæ ferendæque mundaris. *Quia autem eiuſdem Dei & Chriſti prophetæ erant, eius myſteria, obſcurè cognita, cupiebant auidè videre impleta.* QVÆ AVTEM, &c. *Unde fuiſſent beati oculi, niſi* CONSECVTI REPRÆSENTATIONEM, *Id. rerum prædictarum præſentia potiti, quibus prophetæ præſentes non fuerant. Nec Prophetæ proinde aliqua beatudine priuati fuiſſent, niſi prædixiſſent & præuidiſſent myſteria eiuſdem Dei & Chriſti, quorum adimpletione potiti non eſſent. Vnde ſuper eos beati qui de facto videbant, quæ alij tantummodo prædicauerant.* ABSCONDITA TAMEN, &c. *Id. obſcurius cognita.* VT ABSCONDERENTVR, &c. *Vt penitus laterent, prudentes ſæculi, tumidos ſcilicet, & ſuperbos Gentilium Philoſophos. Vnde & de Auguſtino*
S. Aug. *ante fidem dicitur*, Quod tumens inani Philoſophia, nec ſuſpicari quidem poterat, quid Sacramenti haberet, Verbum Caro factum eſt. *Libro 7. Confeſſ. cap. 8. Priorem ſuum tumorem in vana mundi ſapientia*
S. Aug. *compunctus agnoſcens*: Reſidebat, inquit, tumor meus ex occulta manu medicinæ tuæ, acieſque con- A turbata & contenebrata mentis meæ acri collyrio ſalubrium dolorum meorum, de die in diem ſanabatur. Et primo volens oſtendere, quam reſiſtas ſuperbis, humilibus autem des gratiam, & quanta miſericordia tua demonſtrata ſit hominibus via humilitatis, quod Verbum tuum caro factum eſt, & habitauit inter homines: procuraſti mihi per quemdam hominem immaniſſimo typho turgidum *Immanibus autem abſcondit lucem teſte Iob, id eſt ſuperbis iuxta Gregorium*, Quoſdam Platonicorum libros, ex Græca lingua in Latinam verſos: Et ibi legi, non quidem his verbis, ſed hoc idem omnino multis, & multiplicibus perſuaderi rationibus, quod in principio erat Verbũ, &c. Quia vero in ſua propria venit, & ſui eum non receperunt, &c. Non ibi legi. B Item ibi legi, quia Deus Verbum non ex carne, non ex ſanguine, non ex voluntate viri, neq. ex volũtate carnis, ſed ex Deo natus eſt: ſed quia Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, non ibi legi, &c. Abſcondiſti enim hæc à ſapientibus, & reuelaſti ea paruulis, vt venirent ad eum laborantes & onerati, & reficeret eos, quoniam mitis eſt & humilis corde, &c. Qui autem cothurno, tanquam doctrinæ ſublimioris elati, non audiunt dicentem, diſcite à me quia mitis ſum, &c. Et ſi cognoſcunt Deum, non ſicut Deum glorificant, aut gratias C agunt, ſed euaneſcunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratur inſipiens cor eorum: dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti fiunt, &c. *Et cap. 19.* Quid autem Sacramenti haberet Verbum caro factum eſt, ne ſuſpicari quidem poteram, &c. (S. Aug.) *Et cap. 20.* Garriebam planè quaſi peritus, & niſi in Chriſto Saluatore noſtro viam tuam quærerem, non peritus, ſed periturus eſſem. Iam enim cœperam velle videri ſapiens, plenus pœna mea, & non flebam, inſuper inflabar ſcientia. Vbi enim erat illa ædificans charitas à fundamento humilitatis quod eſt Chriſtus Ieſus? &c. *Supra dixerat cap. 7. in fine* Tumore meo ſeparabar abs te, & nimis inflata facies claudebat oculos meos. (Aug.)

4. *Apoſtolorum prædicatio & paſſio prophetata. 3. Cont. Marc. cap. 22. in p. ad m.*

a Eſai 52. 7. Rom. 10. 15.
HAbes & Apoſtolorum opus prædicatum, [a] *Quam tempeſtiui pedes Euangelizantium pacem, euangelizantium bona*, Non bellum, nec mala. Reſpondit & Pſalmus, [b] *In omnem*
b Pſal. 18. 4. *terram exiuit ſonus eorum, & in terminos terræ voces eorum; circumferentium ſcilicet* [c] *Legem*
ex Sion profectam, & ſermonem Domini ex Hieruſalem; Vt fieret quod ſcriptum eſt. [d] *Longè*
c Iſa. 2. 3. *quique à iuſtitia mea, appropinquauerunt iuſtitiæ meæ, & veritati.* Quum huic negotio accin-
d Iſa. 46. 12. 13. gerentur Apoſtoli, [e] *Renuntiauerunt presbyteris & archontibus, & ſacerdotibus Iudæorum.*
An non vel maximè, inquit, vt alterius Dei prædicatores? Atquin ipſius eiuſdem, cuius
e Act. 4. 19. ſcripturam cùm maximè implebant. [f] *Diuertite, diuertite, inclamat Eſaïas, excedite illinc, &*
Act. 13. 46. *immundum ne attigeritis*; Blaſphemiam ſcilicet in Chriſtum. *Excedite de medio eius*, Vti-
f Iſa. 52. 11. que ſynagogæ; *Separamini qui Dominica vaſa portatis.* Iam enim, ſecundùm ſuprà ſcripta,
Ioa. 12. 28. [g] *Reuelauerat Dominus brachio ſuo ſanctum*, Id eſt, virtute ſua, Chriſtum coram nationibus,
g Iſa. 52. 10. vt [h] *Viderint vniuerſæ nationes, & ſumma terræ ſalutem, quæ erat à Deo.* Sic & ab ipſo Iu-
h Pſal. 97. 2. 3. daïſmo diuertentes, cùm legis obligamenta & onera, Euangelicâ iam libertate mutarent,
pſalmum exequebantur, [i] *Diſrumpamus vincula eorum, & abijciamus à nobis iugum eorum:*
i Pſal. 2. 3. Poſtea certè quàm *Tumultuatæ ſunt gentes, & populi meditati ſunt inania: Aſtiterunt reges terræ, & principes congregati ſunt in vnum, aduerſus Dominum, & aduerſus Chriſtum eius.*

APOSTOLI IV. SCHOLIA.

APOSTOLORVM OPVS. *Prædicatio ſcilicet Euangelij, quam Prophetæ prædixerunt, de quo Paulus Rom. 10.* Quam ſpecioſi pedes Euangelizantium pacem, Euangelizantium bona. *Apud Eſaiam cap. 52. In vulgata editione*: Quam pulchri ſuper A montes pedes annuntiantis & prædicantis pacem, annuntiantis bonum, prædicantis ſalutem. *Apud 70.* Sicut hora ſuper montes, ſicut pedes Euangelizantis auditum pacis, ſicut Euangelizans bona. Quia auditam faciam ſalutem meam. Tertul-

QVAM TEMPESTIVI PEDES. *Vt dixit alibi* A *Cinſtum* Tempeſtiuum decore, *Id. plena maturitate formoſum: ſicut fructus dicitur tempeſtiuus, hora ſua & tempore ad plenam maturitatem excoctus. Sic* Tempeſtiui pedes, *Opportuno & prædicto tempore ad pacem portandam accurrentes. 70. De hora in monte loquentes, vel alludunt ad horas in monte per præconem nuntiatas, vnde & alter interrogat,* Cuſtos quid de nocte? *Quota noctis vigilia, Quota hora eſt? Vel memoriam refricant, ſtatua Memnonis in monte, tanto artificio elaborata, vt Solis radiis eius labia ſoluentibus vocem emitteret in horologij vicem. Sic qui ſoluere veniebat ora mutorum, elingues prius piſcatores, & mutos vt piſces, ſuis radiis colluſtratos, in Eccleſia* B *monte poſitos, ſic erudiit, vt omnem oratorum eloquentiam obmuteſcere coëgerint. Quin & iuxta Auguſtinum, facti ſunt Apoſtoli prius noctis & ignorantiæ filij.* Filij

Aug. lucis *Et duodecim hora diei*: Prædicent, inquit, horæ diem, illuſtrentur horæ à die, &c. per horarum prædicationem, credat mundus in diem. ὥρα. *Ex Hiero. ſignificat tempus, pulchritudinem, curam, & ſollicitudinem. Vt bene verterit Tertullianus,* Tempeſtiui pedes. *Id eſt ſuo tempore accurrentes, magna cura & ſollicitudine pulchram pacem annuntiantes August. Apoſtolos rurſum 12. Solis radiis comparat, quòd ſpiritu S. Cælos ornante, facti ſint velut alæ Solis & penna quibus tempeſtiuam & celerem ſanitatem ægris afferret. Sic habet ſer.* 185. C

Aug. *de Temp.* Affuit, inquit, *Supple Spiritus S.* In hac die fidelibus ſuis, non iam per gratiam viſitationis & operationis, ſed per ipſam præſentiam maieſtatis; atque in vaſa non iam odor balſami; ſed ipſa ſubſtantia ſacri defluxit vnguenti: ex cuius fragrantia latitudo totius orbis impleretur: & appropinquantes ad eorum doctrinam Dei fierent capaces atque participes. Sedit ergo ſuper ſingulos quaſi ignis: de quo ſaluator noſter teſtatur. Ignem veni mittere in terram; de quo dictum eſt: Deus noſter ignis conſumens eſt. Ipſe itaque Apoſtolos ſuos viuæ lucis fonte perfudit: vt ipſi poſtmodum vniuerſum mundum tanquam duodecim Solis radij, ac totidem lampades veritatis illuminent; & inebriante nouo vino, repleant atque irrigent ſitientia corda populorum. NON BELLVM NEC MALA. *Qualia ſcilicet Prophetæ Dei Sabbaoth, & Domini vltionum prædicabant.* LONGE QVIQVE, &c. *Tertul. ſæpiſſimè, licet ſequatur verſionem 70. non textum reddit integrum ſed æquiualens, & paraphraſticè ſuo more. Sic habent 70.* Audite me, qui perdidiſtis cor: *Vulgata, duro corde.* Qui longe eſtis à iuſtitia. Prope feci iuſtitiam meam: & ſalutem quæ à me eſt, tardare non faciam. *Vulgata autem ſic*: Prope feci iuſtitiã meam, non elongabitur, & ſalus mea non morabitur. RENVNTIAVERVNT PRESBYTERIS. *Renuntiare ſæpè ſumit Tertul. pro demonſtrare. Hic, pro relinquere ſeu abiurare, vt dixit libro de Bapt.* Nos renuntiare diabolo. ARCHONTIBVS. *Id. principibus. Reſpicit autem locum Actorũ 4. vbi Petrus, congregatis principibus & Senioribus & ſcribis cum Ioanne, & mirantibus, quod cum* Homi- B nes eſſent ſine literis & Idiotæ, &c. Petrus & Ioannes reſpondentes dixerunt ad eos; ſi iuſtum eſt in conſpectu Dei, vos potius audire quam Deum, iudicate. *Vel illud Acto.* 13. Paulus & Barnabas dixerunt: vobis oportebat primùm loqui verbum Dei; ſed quoniã repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes. AN NON, &c. *Hoc obiicit Marciõ, id dixiſſe Apoſtolos quaſi prædicatores noui Dei ſui, & Creatoris populiſ auerſatos. Atquin, &c. Reſpõdet Tertul. Dei prorſus Creatoris & Chriſti eius Apoſtolos hoc facto probari, quo vetus teſtamentũ implebant, & Prophetiã Iſaiæ* 52 DIVERTITE, &c. *Vulgata* Recedite, recedite, exite inde, pollutum nolite tangere: Exite C de medio eius, mundamini qui fertis vaſa Domini. 70. *vero* Separamini qui portatis vaſa Domini. *Alij apud Tertul. legunt* Qui Domini cauſam portatis, *Quod idem ſonat, cauſam enim Domini agebat Paulus,* Vas electionis, pro Chriſto legatione fungens. REVELAVERAT, &c. *Hunc locum ſuo modo traduxit Tertul. quem quidem Io. 12. ſic legimus* Cum tanta ſigna feciſſet coram eis, non credebant in eum, vt ſermo Iſaiæ Prophetæ impleretur: Domine quis credidit auditui noſtro? & brachium Domini cui reuelatum eſt? *Sic habetur ad verbum tam in Vulgata, quam apud 70. Paulus autem Rom. 10. partem tantùm ſententiæ poſuit, cum reticentia alterius.* D Domine quis credidit auditui noſtro? *Nullã factã mentione brachij.* SVMMA TERRÆ SALVTEM. *Vtrobique legitur,* Fines terræ ſalutare Dei noſtri. AB IPSO IVDAISMO, &c. *Cum nempe dicebat Petrus in Actis,* Quid tentatis iugum imponere ſuper ceruices diſcipulorum, &c. PSALMVM EXEQVEBANTVR, *Pſaltis Prophetiam implebant.*

5. Apoſtoli à Spiritu ſancto omnem doctrinam ſaluti neceſſariam acceperunt. De Præſcr. cap. 22. à p. ad. fin. & 23. in p.

SOlent dicere, non omnia Apoſtolos sciſſe, eadem agitati dementia qua rurſus conuertunt: Omnia quidem Apoſtolos sciſſe, ſed non omnia omnibus tradidiſſe; in vtroque Chriſtum reprehenſioni ſubjicientes, qui aut minus inſtructos, aut parùm ſimplices Apoſtolos miſerit. Quis igitur integræ mentis credere poteſt aliquid eos ignoraſſe, quos magiſtros Dominus dedit, indiuiduos habens in comitatu, in diſcipulatu, in conuictu; quibus obſcura quæque ſeorſim diſſerebat, illis dicens, [a] *Datum eſſe cognoſcere arcana, quæ populo intelligere non liceret?* Latuit aliquid Petrum, [b] *Ædificandæ Eccleſiæ petram dictum; claues regni cælorum conſecutum, & ſoluendi, & alligandi in cælis, & in terris poteſtatem?* Latuit & Ioannem aliquid, dilectiſſimum Domino, pectori eius incubantem, cui ſoli Dominus Iudam traditorem præmonſtrauit, quem loco ſuo filium Mariæ demandauit? Quid eos ignoraſſe voluit, quibus etiam gloriam ſuam exhibuit, & Moyſen & Heliam, & inſuper de cœlo Patris vocem? non quaſi ceteros reprobans, ſed quoniam [c] *In tribus teſtibus ſtabit omne verbum.* Ignorauerunt itaque & illi, quibus poſt reſurrectionem quoque in itinere omnes ſcripturas ediſſerere dignatus eſt. Dixerat planè aliquando: [d] *Multa habeo adhuc vobis loqui, ſed non poteſtis modò ea ſuſtinere.* Tamen adijciens: [e] *Cùm venerit ille Spiritus veritatis, ipſe vos deducet in omnem veritatem*: Oſtendit illos nihil ignoraſſe, quos omnem veritatem

a Matth. 13. 11. Luc. 8. 10.
b Math. 16. 18. Io 21. 20. Io. 13. 24. Io. 19. 26. Math. 17. 3. Luc. 9. 33. 35.
c Deut. 19. 15. Luc. 24. 25.
d Io. 16. 12.
e Ibid. 13.

Act. 2. 2. conſecuturos per Spiritum veritatis repromiſerat; & vtique impleuit repromiſſum, probantibus Actis Apoſtolorum deſcenſum Spiritus ſancti. Quam ſcripturam qui non recipiunt, nec Spiritus ſancti eſſe poſſunt, qui necdum Spiritum poſſint agnoſcere diſcentibus miſſum, ſed nec Eccleſiam defendere, qui quando, & quibus incunabulis inſtitutum eſt hoc corpus, probare non habent. Tantì eſt enim illis non habere probationes eorum quæ defendunt, ne pariter admittantur traductiones eorum quæ mentiuntur. Proponunt
CAP. XXIII. ergo ad ſuggillandam ignorantiam aliquam Apoſtolorum, quòd Petrus, & qui cum eo,
Gal. 2. 11. reprehenſi ſint à Paulo. Adeò, inquiunt, aliquid eis defuit, vt ex hoc etiam illud ſtruant, potuiſſe poſtea pleniorem ſcientiam ſuperuenire, qualis obuenerit Paulo reprehendenti anteceſſores.

APOSTOLI. V. SCHOLIA.

SOLENT DICERE, &c. *Hæc communis vox* A *hæreticorum, vt noua dogmata ſua ingerant, vt dicant Deum non omnia neceſſaria reuelaſſe Apoſtolis, vt ſibi nempe reuelanda ſeruauerit quaſi nouis & dignioribus Apoſtolis.* RVRSVS CONVERTVNT. *Tanta eſt & ingenita mentibus hæreticorum contradictio, vt dicant Apoſtolos omnia ædificandæ Eccleſiæ neceſſaria noſſe, ſed tamen ea diſcipulis, & poſteris non tradidiſſe.* PARVM SIMPLICES *Id. fraudulentos, corde duplices, ſeductores, cum noluerint aliis tradere, quod tradendum à Chriſto acceperant.* QVOS MAGISTROS. *His verbis doctores vniuerſi inſtituit, cum proximè aſcenſurus ad Patrem, ait Math.* 28. Euntes docete omnes gentes. GLORIAM B SVAM EXHIBVIT. *Humanitatis ſuæ ſcilicet transfigurata in monte Thabor; niſi velis intelligere per gloriam, teſtimonium Patris voce delapſa de nube, filium clarificantis, cum* Gloria ſit clara cum laude notitia. CÆTEROS REPROBANS. *Non quod alios Apoſtolos reprobauerit, quos ad videndam transfigurationem non aſſumpſit, ſed vt impleret legem veterem Deut. 19.* In tribus teſtibus ſtabit omne verbum. OMNES SCRIPTVRAS. *Intelligit diſcipulos Emmaüs, quibus Luc 24.* Incipiens à Moyſe, & omnibus Prophetis interpretabatur illis in omnibus ſcripturis, quæ de ipſo erant. *Et rurſum* Nonne cor noſtrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, & aperiret nobis Scripturas. QVAM SCRI- C PTVRAM. *Actorum ſcilicet, non recipit Manichæus, & qui cum eo Spiritum ſanctum non in Apoſtolos, ſed in Manem deſcendiſſe fabulantur. Qui autem librum Actuum non recipiunt, nec ſcire poſſunt Spiritum ſanctum miſſum* DISCENTIBVS *Id. diſcipulis, dictis à diſciplina, vt hæc a diſcendo teſte Iſidoro; vt nec Eccleſiam tueri poſſunt, vt facere iactant, eius exordia ignorantes, quæ tantum ex actis probari poſſunt.* TANTI ENIM. &c. *Ideo inquit & data opera negant authoritatem librorum ſcripturæ, quæ probari poſſint ea ipſa quæ ipſimet tenent & credunt; ne ſimul cogantur admittere* TRADVCTIONES. *Id. documenta certa, quibus ipſorum mendacia* Traducantur *Et propalentur irridenda. Vox autem* Traductio *apud Tertul. ſignificat demonſtrationem, detectionem, illu-* D *ſtrationem. Ad Scap.* Dæmones quotidie traducimus. *Id. latebris corporum poſſeſſorum educimus, fraudes eorum detegimus.* Traducta veritas, *Id. expoſita in lucem. Et de Præſcript. cap. 33.* Sic facilius traducentur. *Id. detegentur. Hoc ſenſu* Traductiones eorum, &c. *Quaſi diceret hæretici multa defendunt, docent, ſuſtinent, fidei congrua, in multis nobiſcum ſentiunt,* Quoniam inter multos *articulos ſcilicet fidei* Erant mecum: *Sed nolunt vti ad eorum confirmationem authoritate ſcripturæ: ne ex iiſdem Scripturæ locis eorum mendacia conuincantur, &* Traductiones eorum, *detectiones admittantur, recipiantur, cognoſcantur.* SVGGILLANDAM *Arguendam.* ANTECESSORES. *Petrum cæteróſque Apoſtolos intelligis, qui ante Paulum vocati ſunt.* REPREHENSI SVNT. *Ad Gal. 2. Sic Paulus narrat ſe reprehendiſſe Petrum.* Cum autem veniſſet Petrus Antiochiam, in faciem ei reſtiti, quia reprehenſibilis erat. Prius enim quam venirent quidam à Iacobo, cum Gentibus edebat: cum autem veniſſent, ſubtrahebat ſegregabat ſe, timens eos, qui ex circumciſione erant, & ſimulationi eius conſenſerunt cæteri Iudæi, itaut & Barnabas duceretur ab eis in illam ſimulationem: Sed cum vidiſſem quod non rectè ambularent ad veritatem Euangelij, dixi Cephæ coram omnibus: Si tu Iudæus cum ſis, Gentiliter viuis, & non Iudaïcè quomodo cogis Gentes Iudaïzare? *Hinc Valentinus & Marcion Apoſtolorum ignorantiam, & defectum agnitæ veritatis fruſtra colligunt. Non enim errabat Petrus in fide, ſed in conuerſatione, edebat cum gentibus cibos Iudæis vetitos, ſed cum crederet ſe potius tueri debere Iudæorum partes, quàm Gentilium, aduentantibus Iudæis, ſe ſubtrahebat à Gentilibus, ne Iudæos ſcandalizaret. In hoc iuxta Aug. reprehenſibilis quod ſimulatione vteretur.* VT EX HOC, &c. *Inde hæretici, vt ſibi blandiãtur de nouellis ſuis dogmatibus, perſuadere volũt ſibi etiã à Deo multa poſſe reuelari poſtremis temporibus, quæ non cognouerint Apoſtoli vel doctores; cum Paulus plura cognouerit quàm ſui anteceſſores, adeo vt & Petrum ipſum potuerit reprehendere & docere. De Petro, cæteriſque reprehenſis à Paulo, frequenter Auguſtinus, ſed diſertiſsimè Epiſtola 19. ad Hiero.* Si, inquit, hoc fecit Petrus quod facere debuit: mentitus Aug. eſt Paulus, quòd cum viderit nõ rectè ingredienté ad veritaté Euágelij. Quiſquis enim hoc facit quod facere debet, rectè vtique facit. Et ideo falſum de illo dicit, qui dicit eum non rectè feciſſe, quod eum nouit facere debuiſſe. Si autem verum ſcripſit Paulus, verum eſt quod Petrus non rectè tunc ingrediebatur ad veritatem Euangelij. Id vero faciebat quod facere non debebat: & ſi tale aliquid Paulus ipſe iam fecerat, correctum potiùs etiam ipſum credam Coapoſtoli ſui correctionem potuiſſe negligere, quàm mendaciter aliquid in ſua epiſtola poſuiſſe, & ſi in Epiſtola qualibet, quantò magis in illa, in qua præloquutus ait, Galat. 1. Quæ auté ſcribo vobis, ecce coram Deo quia non mentior. Ego quidem illud Petrum ſic egiſſe credo, vt Gentes cogeret Iudaïzare. Hoc enim lego ſcripſiſſe Paulum, quem mentitum eſſe non credo, & ideo non rectè agebat hoc Petrus. Erat enim contra Euangelij veritatem, vt putarent, qui credebant in Chriſtum, ſine illis veteribus Sacramentis ſaluos ſe eſſe non poſſe.

6. *Apoſtoli, maximè autem Petrus, Iacobus, & Ioannes, & Paulus verbi diuini intelligentiam acceperunt, qui & ipſius Chriſti gloriæ teſtes fuerunt Scorp. cap. 12. in p.*

QVis nunc medullas ſcripturarum magis noſſet, quàm ipſa Chriſti ſchola? quos & ſibi diſ- Matth. 17.
cipulos Dominus adoptauit, omnia vtique edocendos; & nobis magiſtros adornauit, 5. 6.
omnia vtique docturos. Cui potius figuram vocis ſuæ declaraſſet, quàm cui effigiem glo- 2. Cor. 12.
riæ ſuæ reuelauit, Petro, Iacobo, Ioanni, & poſtea Paulo? quem paradiſi quoque compo- 4.
tem fecit ante martyrium.

APOSTOLI. VI. SCHOL.

ADOPTAVIT. *Licet propriè hoc verbum de* A *adſcitis in filios vſurpetur in iure. Sumitur tamen in aliis rebus. Sic Cicero prima Verrina.* Quem ſibi illa defenſorem ſui iuris, vltorem iniuriarum, actorem totius cauſæ adoptauit. ADORNAVIT. *Id. inſtruxit, comparauit. Sic Tacitus,* Equos venatui adornatos *dixit.* FIGVRAM VOCIS. *Intellige explicatas parabolas & figuras verbi diuini declaratas Apoſtolis.* EFFIGIEM GLORIÆ, *Id. faciem glorioſam in transfiguratione.* POSTEA PAVLO, *Iuxta illud Ananiæ Act. 9.* Dominus miſit me Ieſus, qui apparuit tibi in via. *Et ipſe Paulus:* Nonne ſum Apoſtolus? nonne vidi Dominum? *Et ad Gal. 1.* Neque enim ab homine accepi illud, neque didici, ſed per reuelationem Ieſu Chriſti. ANTE MARTYRIVM. *Cum ma-* B *gna emphaſi id dixit, ſed errorem ſuum inſinuans, quo ſolas martyrum animas ante reſurrectionem in cœlum admitti credidit, propter ſolas martyrum animas à Ioanne viſas ſub altari. Hinc Paulum exaltat, poſitum cœlo etiam ante martyrium. De Apoſtolis à Chriſto edoctis, vt futuris Eccleſiæ Magiſtris ita ipſe Chriſtus:* Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei, &c. *Et Ioannis 15.* Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcumque audiui à patre meo *ſcil. pro tempore dicenda vobis,* nota feci vobis. *Quem locum Auguſtinus exponit to. 1. libro 1. de Gen. contra Manich. cap. 7.* Iam non dicam vos ſeruos, quia ſeruus neſcit quid faciat Dominus eius. Aug. Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcumque audiui à patre meo, nota feci vobis: non quia iam factum erat, ſed quia certiſſimè futurum erat. Nam pòſt paululum dicit illis: Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modo. Vt quid ergo dixerat: Omnia quæ audiui à Patre meo nota feci vobis, niſi quia ſe ſciebat hoc eſſe facturum? Sic etiam cœlum & terra potuit dici materia vnde nondum erat factum cœlum & terra, ſed tamen non erat aliunde faciendum. *Et rurſum in Io. tract. 86. in cap. 15.* Meritò quidem, inquit, quæritur quomodo accipiendum ſit quod ait Dominus, vos autem dixi amicos, &c. Quis autem audeat affirmare, vel credere vllum hominem ſcire omnia quæcumque à patre audiuit vnigenitus filius, quando nec hoc quidem quiſquam capit, quomodo à patre audiat vllum verbum, cum ipſe ſit patris vnicum verbum? Quid eſt quod aliquanto poſt in hoc ipſo tamen ſermone, quem poſt cœnam ante paſſionem ad diſcipulos habuit: multa, inquit, habeo vobis dicere, ſed non poteſtis illa portare modo? Quo igitur pacto intellecturi ſumus omnia cum nota feciſſe diſcipulis, quæcumque audiuit à patre, cum propterea quædam multa non dicat, quia ſcit eos modo portare non poſſe? Sed nimirum quod facturus eſt, feciſſe ſe dicit, qui ea quæ futura ſunt, fecit: ſicut enim dicit per Prophetam, foderunt manus meas & pedes meos: nec ait, foſſuri ſunt: velut præterita dicens, & ea tamen futura prædicens: ita & hoc loco ait, omnia ſe nota feciſſe diſcipulis, quæ ſe nouit nota eſſe facturum *Hactenus Auguſtinus.*

7. *Apoſtoli magiſtri nationum, & fundatores Eccleſiarum matricum. De Præſcr. cap. 20. à p.*

EX quibus, duodecim præcipuos lateri ſuo adlegerat deſtinatos Nationibus magiſtros. Matth. 10.
Itaque vno eorum decuſſo, reliquos vndecim, digrediens ad patrem poſt reſurrectio- 2.
nem, [a] *Iuſſit ire, & docere Nationes, intinguendas in Patrem, & in Filium, & in Spiritum ſan-* Matth. 27.
ctum. Statim igitur Apoſtoli (quos hæc appellatio Miſſos interpretatur) aſſumpto per ſor- 3.
tem duodecimo Matthia in locum Iudæ, ex auctoritate prophetiæ, quæ eſt in pſalmo Da- a Matth. 28. 19.
uid, conſecuti promiſſam vim Spiritus ſancti, ad virtutes, & eloquium, primò per Iu- Act. 1. 26.
dæam conteſtata fide in Ieſum Chriſtum, & Eccleſiis inſtitutis; dehinc in orbem profe- Pſal. 108.
cti, eandem doctrinam eiuſdem fidei Nationibus promulgauerunt, & proinde Eccleſias 7.
apud vnamquamque ciuitatem condiderunt, à quibus traducem fidei, & ſemina doctrinæ, Act. 2. 3.
cœteræ exinde Eccleſiæ mutuatæ ſunt, & quotidie mutuantur, vt Eccleſiæ fiant. ac per hoc Act. 8. 9.
& ipſæ Apoſtolicæ deputantur, vt ſoboles Apoſtolicarum Eccleſiarum. 11.

Act. 13. 13. Act. 14. 20. & ſeq.

APOSTOLI. VII. SCHOL.

EX QVIBVS *Diſcipulis ſcilicet* LATERI SVO. C *Quaſi legatos à latere.* MAGISTROS, *quibus dixerat Matth. 28.* Euntes docete omnes gentes. VNO DECVSSO. *Iuda, de quo ſic Cyprianus* Vim tanti Sacramenti non ſuſtinens, quaſi palea ex area exſufflatus eſt. INTINGVENDAS. *Alij tinguendas, id eſt tingendas, vox Tertulliano frequens baptiſmo applicita.* IN PATREM, *Pro,* In nomine Patris, &c MISSOS ἀποστέλλω *Id. mitto.* Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos. *Et rurſum:* Qui vos audit, me audit. *Meſſias Chriſtus, & Apoſtoli* MISSI. Quomodo prædicabunt niſi mittantur? IN PSALMO DAVID *Quem citat Petrus Acto. 1. ex Pſal. 108.* Epiſcopatum eius accipiat alter AD VIRTVTES ET ELOQVIVM. *Vt loquerentur omnibus linguis, & miracula facerent,*

Contestata fide. *Quam primo Apoſtoli ſimul in Iudæa prædicauerunt, teſtes mortis & Reſurrectionis Chriſti, vel ſymbolo à ſingulis Apoſtolis collato, quod innuit conteſtata fides.* Tradvcem fidei. *Tranſlatio eſt à re ruſtica, quando plures ramuſculi ex vno trunco, vel ex vno vitis brachio diffunduntur, & connexi ſimul, in alium locum deducuntur. Vt hoc ſenſu aliæ Eccleſiæ, à prima fundata in Iudæa, ſint traducta propagines, & vt infra vocat* Soboles Apostolicarvm Ecclesiarvm. *Apoſtolos Eccleſiarũ Matricum fundatores exertè probat Auguſtinus to. 7 libro de vnitate Eccleſiæ cap. 10. circa finem. Vbi cum prius ex actis Apoſtolorum decurriſſet prædicationem Apoſtolorum tanquam Magiſtrorum à Chriſto & Spiritu ſancto miſſorum ad inſtruendam Iudæam, Samariam, &c. Sic agit contra Donatiſtas Eccleſiam in ſola Africa, idque in ſua ſecta manſiſſe, & alibi periiſſe iactantes, cum vt ſupra dixerat Auguſtinus, quatuor angulũ lintei pleni animalibus immundis, quæ iuſſus eſt Petrus manducare, quatuor orbis partes per ipſum, & Coapoſtolos conuertendas ad fidem, & ad vnam Eccleſiam firmiter in Chriſto, & in Apoſtolis fundandam delinearent. Sic ergo concludit in rem Tertulliani:* Quis, inquit, deleuit Eccleſias, Apoſtolico labore fundatas? In extremis Epiſtolæ ad Romanos dicit idem Apoſtolus Doctor Gentium, Audacius autem ſcripſi vobis ex parte, tanquam commemorans vos, reducens propter gratiam quæ data eſt mihi à Deo, vt miniſter ſim Chriſti Ieſu in gentibus conſecrans Euangelium Dei, vt fiat oblatio gentium acceptabilis, ſanctificata in Spiritu ſancto. Habeo ergo gloriam in Chriſto Ieſu ad Deum. Non enim audeo quicquam eorum loqui quorum nõ perfecerit Chriſtus per me in obedientiam gentium verbo & opere in poteſtate ſignorum, & prodigiorum, in virtute Spiritus ſancti, ita vt ego ab Hieruſalem & in circuitu vſque in Illyricum repleuerim Euangeliũ Chriſti. Quærite Donatiſtæ, ſi neſcitis; quærite ab Ieruſalem per terrena itinera in circuitu vſque in Illyricũ quot manſiones ſint, ſi tot Eccleſias computemus. Dicite quemadmodum per Africanas contentiones perire potuerunt, ad Corinthios, ad Epheſios, ad Philippenſes, ad Theſſalonicenſes, ad Coloſſenſes. Vos ſolas Apoſtoli Epiſtolas in lectione, nos autem Epiſtolas in lectione ac fide, & ipſas Eccleſias in communione retinemus. Iam verò Galatia non vna Eccleſia eſt, ſed in ea regiones innumerabiles. Corinthios autem videte quemadmodum ſalutauerit: Paulus Apoſtolus Ieſu Chriſti per voluntatem Dei, & Timotheus frater Eccleſiæ Dei, quæ eſt Corinthi, cum Sanctis omnibus qui ſunt in vniuerſa Achaia. Quot putatis eſſe Eccleſias in vniuerſa Achaia? fortaſsè vbi Achaia ſit, neſcitis, & de tam incognita prouincia tanta cæcitate iudicatis, vt eam criminibus Afrorum periiſſe dicatis. Nonne plena ſunt florentiſſimis Eccleſiis omnia loca quæ Petrus nominauit; Pontus, Galatia, Cappadocia, Aſia, Bithynia? Quid Ioannes, quibus ſcripſit, Smyrnæ, Pergami, Sardis, Thyatiræ, Philadelphiæ, Laodiciæ, quæ ſunt Eccleſiæ? Iam enim Epheſum commemorauimus. Dicat mihi aliquis veſtrûm, vbi ſint, quantum ab inuicem diſtent. Fortaſſe modò id quæritis, vel legendo, vel audiendo cognoſcere.

S. Aug. — Aug.

8. *Apoſtoli arguentes Galatarum, aut Corinthiorum Eccleſias, eas emendatas reliquerunt.*

De Præſcr. cap. 27. per totum.

SI ergo incredibile eſt, vel ignoraſſe Apoſtolos plenitudinem prædicationis, vel non omnem ordinem regulæ omnibus edidiſſe, videamus ne fortè Apoſtoli quidem ſimpliciter & plenè, Eccleſiæ autem ſuo vitio aliter acceperint, quàm Apoſtoli proferebant. Omnia iſta ſcrupuloſitatis incitamenta inuenias prætendi ab hæreticis. Tenent correptas ab Apoſtolo Eccleſias, [a] *O inſenſati Galatæ, quis vos faſcinauit?* &, [b] *Tam benè currebatis, quis vos impedeit?* Ipſumque principium, [c] *Miror quod ſic tam citò transferimini ab eo, qui ſuos vocauit in gratia, ad aliud Euangelium.* Item ad Corinthios ſcriptum, quòd [d] *Eſſent adhuc carnales, qui lacte educarentur, nondum idonei ad pabulum;* [e] *Qui putarent ſe ſcire aliquid, quandò nondum ſcirent quemadmodum ſcire oporteret.* Cùm correptas Eccleſias opponunt, credant emendatas. ſed & illas recognoſcant, de quarum fide, & ſcientia, & conuerſatione Apoſtolus gaudet, & Deo gratias agit: quæ tamen hodie cum illis correptis vnius inſtitutionis iura miſcent.

[a] Ad Gal. 3. 1. [b] Gal. 5. 7. [c] Gal. 1. 6. [d] 1. Cor. 3. 2. [e] 1. Cor. 8. 2. Rom. 1. 8. Rom. 15. 14. Epheſ. 1. 15. 16. Philipp. 1. 5.

APOSTOLI. VIII. SCHOLIA.

Plenitvdinem prædicationis. *Id. omnia quæ prædicare debebant, ad plenam fidelium inſtructionem.* Ordinem regvlæ, *Exactam ſcilicet fidei Regulam & diſciplina Eccleſiaſtica.* Simpliciter et plene. Plenè *quoad Apoſtolos repletos Spiritu:* Simpliciter *Quoad Eccleſias, planè & ſine dolo, & retentione inſtructas. Neque enim erãt Apoſtoli Scribis ſimiles, quibus exprobrabat Chriſtus,* Tuliſtis clauem ſcientiæ, ipſi non introiſtis, & eos qui introibant, prohibuiſtis *Luc 11.* Scrvpvlositatis incitamenta. *Hæc quæ ſcrupulos excitant, & dubietatis nebulas offundunt mẽti, mera ſunt hæreticorum inuenta.* Tenent correptas, &c. *Habent multos Pauli textus, quibus probent Eccleſias in principio fundatas ab Apoſtolis, correptas fuiſſe ut à recto aberrantes; ſed & cognoſcant ipſum Paulum Deo gratias agere, variis locis in margine textus Tertulliani citatis; propter alias Eccleſias plenas fide, ſcientia, conuerſatione bona, quæ cum emendatis, eadem inſtituta & Regulam fidei vniformem ſeruant, vel vt ipſe loquitur,* Vnius inſtitutionis iura commiſcent. Ipsvmqve principivm *Epiſtolæ nempe ad Gal. vbi poſt præambulum ſtatim ſubiicit* Miror quod ſic tam cito, &c. *Hunc locum Pauli à Tertulliano citatum ſic explicat Aug. to. 4. lib. expoſit. Epiſtolæ ad Gal. cap. 3.* O ſtulti Galatæ quis vos faſcinauit? Quod non rectè diceretur de his qui nunquam profeciſſent, ſed de his, qui ex profectu defeciſſent, ante quorum oculos Chriſtus Ieſus proſcriptus eſt Crucifixus; hoc eſt, quibus videntibus Chriſtus Ieſus hæreditatem ſuam poſſeſſionemque ſuam amiſit, his vſque

Aug.

auferentibus eam ; dominumque inde expellentibus, qui ex gratia fidei, per quam Chriſtus poſſidet gentes, ad legis opera eos qui crediderant, reuocabant, Chriſto auferendo poſſeſſionem ſuam : id eſt, eos quibus iure gratiæ fideique inhabitabat. Quod in ipſis Galatis accidiſſe vult videri Apoſtolus. *Et rurſum in cap.* 5. Bene, inquit, currebatis ; quis vos impediuit veritati obedire ? Hoc eſt quod ſuperius ait, quis vos faſcinauit ? *Quid ſit autem bene currere docet idem Aug. tract.* 10. *in Ep. 1. Io.* Opera, inquit, tua præterita antequam crederes, vel nulla erant, vel ſi bona videbantur, inania erant. Si enim nulla erant, ſic eras quaſi homo ſine pedibus, aut vexatis pedibus ambulare non valens. Si autem bona videbantur antequam crederes, currebas quidem, ſed præter viam currendo errabas potius quàm perueniebas. Eſt ergo nobis & currendum, & in via currendum. Qui præter viam currit, inaniter currit, imò ad A laborem currit. Tantò plus errat, quantò præter viam currit. Quæ eſt via per quam currimus? Chriſtus dixit, Ego ſum via. Quæ patria quò currimus? Chriſtus dixit, ego ſum veritas. *Aſt enim Chriſtus hæc eſt vita æterna, hoc eſt patria, vt cognoſcant te Deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.* Per illum curris, ad illum curris, in ipſo requieſcis. Sed vt curramus per illum, extendit ſe vſque ad nos, longe enim eramus, & longè peregrinabamur. Parum eſt qui longè peregrinabamur, & languidi nos mouere non poteramus. Medicus venit ad ægrotos, via porrecta eſt ad peregrinos. Saluemur ab ipſo, ambulemus per ipſum. B *Atque hunc à vera via Chriſto, & lege noua, ad veteris legis cerimonias defectum arguit Apoſtolus. In quo tamen malè hæretici concludunt Eccleſiam ab exordio defeciſſe, non enim omnes Galatæ aut Corinthy, ſed pars aliqua peruerſa fuerat, ſed ab Apoſtolo correcta & conuerſa Galatarum & Corinthiorum ex parte Eccleſia.*

Aug.

9. *Apoſtoli cœlibes. De monog. cap. 8. circa m.*

CEteros cùm maritos non inuenio, aut ſpadones intelligam neceſſe eſt, aut continentes. Nec enim ſi penes Græcos communi vocabulo cenſentur mulieres, & vxores, pro conſuetudinis facilitate, (ceterùm, eſt proprium vocabulum vxorum) ideò Paulum ſic interpretabimur, quaſi demonſtret vxores Apoſtolos habuiſſe. Si enim de matrimoniis diſputaret, (quod in ſequentibus facit, vbi magis Apoſtolus aliquod exemplum nominare potuiſſet,) rectè videretur dicere, [a] *Non enim habemus poteſtatem vxores circumducendi, ſicut ceteri Apoſtoli, & Cephas?* At vbi ea ſubjungit, quæ de victuaria exhibitione, abſtinentiam eius oſtendunt, dicentis: [b] *Non enim poteſtatem habemus manducandi, & bibendi?* Non vxores demonſtrat ab Apoſtolis circumductas ? quas & qui non habent, poteſtatem tamen manducandi & bibendi habent; ſed ſimpliciter mulieres, quæ illos eodem inſtituto, quo & Dominum comitantes, miniſtrabant. Iam verò ſi Chriſtus reprobat Scribas & Phariſæos, [c] *Sedentes in cathedra Moyſi, nec facientes quæ docerent;* Quale eſt vt & ipſe ſuper cathedram ſuam collocaret, qui ſanctitatem carnis præcipere magis, non etiam obire meminiſſent, quam illis omnibus modis inſinuarat, & docendam & agendam? in primis de ſuo exemplo, tunc de ceteris argumentis.

[a] 1. Cor. 9. 5.
[b] Ibid. 4.
[c] Matth. 23, 2.

APOSTOLI. IX. SCHOLIA.

CÆTEROS CVM MARITOS, &c. *Paulò ſupra dixerat* Petrum ſolum inuenio maritum per Socrum, *Quia ſcilicet legit in Euang.* Socrus Petri tenebatur magnis febribus. *Cæteros Apoſtolos, inquit, non inuenio maritatos.* AVT SPADONES, Qui ſe caſtrauerunt propter Regnum cœlorum, *Et prorſus virgines & ab omni voluptate carnis ſegreges.* AVT CONTINENTES; *Explicat quod ſupra dixerat, de Petro loquens,* Monogamum præſumo per Eccleſiam quæ ſuper illum ædificata, omnem gradum ordinis ſui, de monogamis erat collocatura. *Excluſura ſcilicet erat Eccleſia vniuira Petro, ſicut & Chriſto, à ſuſcipiendis ordinibus bigamos, & ſolos ab vna vxore continentes, ex quo ordines ſuſcepiſſent. Sic 1. Tim. 3.* Oportet Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, vnius vxoris virum, &c. Pudicum, &c. Filios habentem ſubditos cum omni caſtitate, &c. Diaconi ſint vnius vxoris viri : qui filiis ſuis bene præſint. *Et ad Tit. 1.* Conſtituas per ciuitates presbyteros, ſicut & ego diſpoſui tibi. Si quis ſine crimine eſt, vnius vxoris vir, filios habens fideles, non in accuſatione luxuriæ, aut non ſubditos. *Quales erant filij Heli*, Dormientes cum mulieribus, quæ excubabant ad oſtium tabernaculi. *Non vult Paulus præcipere, ſicut noſtri Nouatores inſulsè garriunt, Epiſcopos, Preſbyteros, Diaconos vxorem vnam habere, & alias innuptos inhabiles eſſe ordinibus; ſed ſi nupſerint, ſemel nupſerint : ſi vxores habeant & filios, contineant ab illis, iſtos cum omni* C *caſtitate inſtruant.* SI PENES GRÆCOS. *Nec eſt, inquit, quod pro ſe obiiciant incontinentes, quod Paulus 1. Cor. 9. dicat;* Numquid non habemus poteſtatem, mulierem ſororem circumducendi, ſicut & cæteri Apoſtoli, & fratres Domini, & Cephas? *Non enim hic vxores habuiſſe dicit Apoſtolos, ſed ſignanter,* Mulierem ſororem, *Piam & ſanctam, fidelem, neceſſaria miniſtrantem. Cum & alibi probet Tertul. virginem dici mulierem. Græci eadem voce pro vſus facilitate, nominant mulieres & vxores.* CÆTERVM, *Vxor proprium nomen habet, γυνὴ enim nomen commune eſt mulieri & vxori; γαμετὴ verò, vxori proprium. Deinde probat hic Apoſtolum non agere de re matrimonij, aliud enim de eo exemplum proprium* D *attuliſſet, vt alibi facit de dilectione mutua, de reddendo debito, &c. Sed cum hic agatur tantum de re victuaria, quam ſuis ſibi manibus Paulus cum Barnaba miniſtrabat,* ABSTINENTIAM EIVS, *Probat ſe abſtinuiſſe tam ab vſu victualium, quæ de communi Gazophilatio pauperum, & ærario Eccleſiæ promebantur cæteris Apoſtolis, quàm à famulatu piarum mulierum, quæ ipſis neceſſaria præparabant.* EODEM INSTITVTO. *Ipſomet fine, quo & ſanctæ mulieres, Chriſtum comitantes, vt ei miniſtrarent in neceſſariis victui. Luc. 8.* Iter faciebat per ciuitates & caſtella prædicans & Euangelizans Regnum Dei, & duodecim cum illo, & mulieres aliquæ, quæ erant curatæ à ſpiritibus malignis & infirmitatibus : Maria quæ vocatur

Magdalene, de qua ſeptem dæmonia exierant, & A Ioanna vxor Chuſæ procuratoris Herodis, & Suſanna, & aliæ multæ quæ miniſtrabant ei de facultatibus ſuis. QVALE EST, &c. *Quaſi diceret Chriſto potuiſſet exprobrari, quod ipſe ſcribis & Phariſæis ſedentibus in Cathedra Moyſi, & facientibus contra doctrinam ſuam, ſi Apoſtoli eius, quos ipſe in Cathedra Eccleſiæ conſtituerat, verbo ſolùm caſtitatem, & non etiam exemplo ſeruaſſent, ad quam Chriſtus Virgo de Virgine, tot argumentis & ſermonibus fuerat adhortatus.* CÆTERIS ARGVMENTIS. *Hæc argumenta proſequitur reliqua parte capitis & ſequenti quæ exponentur ſuo loco. Quoniam hæretici inimici continentiæ ex hoc Apoſtoli loco Tertull. citato non cœlibes, ſed vxoratos fuiſſe dictitant; aduertant primò* B *nullum præter Petrum vxorem duxiſſe, poſſe ex Euangelio colligi. Secundo ipſum Petrum & propriam vxorem dimiſiſſe. Tertiò Petrum pro ſe cæteriſque Apoſtolis Chriſto dixiſſe,* Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te. *Quartò Chriſtum reſpondiſſe*: Omnis qui reliquerit domum, aut patrem, aut matrem aut vxorem, &c. *Quintò dixiſſe item*: Niſi quis renuntiauerit omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus. *Diſcant porro ab Auguſtino quomodo ſit intelligendus Apoſtolus, quem ſic exponit* S. Aug. *tom. 3. lib. de opere Monachorum cap. 4.* Numquid non habemus poteſtatem ſororem mulierem circumducendi, ſicut & cæteri Apoſtoli, & fratres Domini, & Cephas? &c. Hoc quidam non intelligentes, non ſororem mulierem, cum ille diceret, numquid non habemus poteſtatem ſororem mulierem circumducendi. Sed vxoré interpretati ſunt: Fefellit eos verbi Græci ambiguitas, quod & vxor & mulier eodem verbo Græcè dicitur: quamquam hoc ita poſuerit Apoſtolus vt falli non debuerint, quia neque mulierem tantummodo ait, ſed ſororem mulierem; neque ducendi, ſed circumducendi: verumtamen alios interpretes non fefellit hæc ambiguitas, & mulierem non vxorem interpretati ſunt. Quod quiſquis putat non potuiſſe ab Apoſtolis fieri, vt cum eis ſanctæ conuerſationis mulieres circuirent quacumque Euangelium prædicabant, vt eis de ſua ſubſtantia miniſtrarent neceſſaria, Euangelium audiant, & cognoſcant quemadmodum hoc ipſius Domini exemplo faciebant. Dominus enim noſter more miſericordiæ ſuæ infirmioribus compatiens, cum ei poſſent Angeli miniſtrare, &c. mulieres voluit vt ſe ad præparanda & miniſtranda neceſſaria ſequerentur, oſtendens quid Euangeliſtis & miniſtris Dei tanquam militibus à plebibus Dei tanquam prouincialibus deberetur, vt ſi quis eo quod ſibi deberetur vti nollet, ſicut Apoſt. Paulus vti noluit, amplius impenderent Eccleſiæ, non exigendo ſtipendium debitum, ſed quotidianum victum de ſuis laboribus tranſigendo.

APPETITVS.

Appetitus concupiſcibilis, & iraſcibilis, quomodo rationalis, vel irrationalis fiat: Et in Chriſto omnis appetitus ſit rationalis. De An. cap. 16. in m. ad circa fin.

PLato ſoli Deo ſegregans rationale, duo genera ſubdiuidit ex rationali: indignatiuum, quod appellant θυμικὸν, & concupiſcentiuum, quod vocant ἐπιθυμητικὸν: vt illud quidem commune ſit nobis, & leonibus; iſtud verò cum muſcis; rationale porro cum Deo: video & de hoc mihi eſſe retractandum, propter ea, quæ in Chriſto deprehenduntur. Ecce enim tota hæc trinitas & in domino. rationale quo docet, quo diſſerit, quo ſalutis vias ſternit; indignatiuum, quo inuehitur in Scribas & Phariſæos; & concupiſcentiuum, quo paſcha cum diſcipulis ſuis edere concupiſcit. Igitur apud nos non ſemper ex irrationali cenſenda ſunt, indignatiuum & concupiſcentiuum, quæ certi ſumus in Dominum rationaliter decucurriſſe. Indignabitur Deus rationaliter, quibus ſcilicet debet; & concupiſcet Deus rationaliter, quæ digna ſunt ipſo. Nam & malo indignabitur, & bono concupiſcet ſalutem. Dat & Apo-
a 1. Tim. 3. 1. ſtolus nobis concupiſcentiam. [a] *Si quis epiſcopatum concupiſcit, bonum opus concupiſcit.* Et bonum opus dicens, rationalem concupiſcentiam oſtendit. Concedit & indignationem. Quid-
b Gal. 5. 12. ni, quam & ipſe ſuſcepit? [b] *Vtinam & præcidantur, inquit, qui vos ſubuertunt.* Rationalis & indignatio, quæ ex affectu diſciplinæ eſt. At cùm dicit: *Fuimus aliquando naturâ filij Iræ,*
Epheſ. 2. 3. irrationale indignatiuum ſuggillat, quod non ſit ex ea natura quæ à Deo eſt, ſed ex illa, quam diabolus induxit.

APPETITVS. SCHOLIA.

PLATO SOLI DEO, &c. In Timæo *Rectæ opi-* C *nionis omnis vir particeps: intellectus verò, id eſt ratio, Dei proprius. Sic Philo & ipſe Platonicus in multis.* Bruta rationali carent, reguntur autem à Deo, qui rationis eſt fons antiquiſſimus; ergo vis illa, quæ nobis communis eſt cum brutis, eſſentiam accepit ſanguinem: at illa quæ à rationali fonte dimanat, ſpiritus eſt, non aër motus, ſed caracter quidam & effigies diuinæ potentiæ, quam nomine proprio Moyſes vocat imaginem; ſignificans, quod archetypon rationalis naturæ, Deus eſt; homo verò, imago. *Appetitus rationalis apicem attigit D. P. Auguſtinus libro de quantitate Animæ cap. 33.* Aliud, D inquit, eſt efficere, aliud tenere puritatem. Et alia
S. Aug. prorſus actio, quâ anima ſe inquinatam redintegrat, alia, quâ non patitur ſe rurſus inquinari. In hoc gradu omnifariam concipit, quanta ſit: quod cùm conceperit, tunc verò ingenti quadam & incredibili fiducia pergit in Deum, id eſt in ipſam contemplationem veritatis, & illud propter quod tantum laboratum eſt, altiſſimum & ſacratiſſimum præmium. Alij legunt ſecretiſſimum. Sed hæc actio, id eſt appetitio intelligendi ea quæ verè ſumméque ſunt, ſummus aſpectus eſt animæ, quo perfectiorem, meliorem, rectioremque non habet. EX RATIONALI *Id. præter rationale, eſt alius duplex appetitus irrationalis. Vnde alij legunt*, Subdiuidit ex irrationali; INDIGNATIVVM, *Nos iraſcibilem dicimus & concupiſcibilem.* RETRACTANDVM. *Alibi dixi vſu Tertul. ſumi pro* tractandum

TOTA HÆC TRINITAS, *ſcilicet appetituum, &c.* NON SEMPER, &c. *Duo iſta, appetitus ſcilicet concupiſcibilis & iraſcibilis, erunt irrationalia, cum & Chriſtus vtrumque rationabiliter exercuerit, & bonum rationabiliter iuxta Paulum concupiſci poſſit, & poſſimus cum ipſo rationabiliter & iuſtè iraſci.* IRRATIONALE INDIGNATIVVM. *Solum memini Tertullianum ſic expoſuiſſe hunc locum Pauli; omnes enim* Filios iræ *referunt ad iram Dei, cuius obiectum eramus in peccato originali conſtituti ex natura corrupta in Adam. Sic Auguſtinus:* Si filij iræ, filij Gehennæ, filij vindictæ. *Quæ vtique ira & vindicta, ex parte Dei iuſtiſſima eſt, & maximè rationalis. Cui tum conuenit illud Tertul. ſupra* Indignabitur Deus rationaliter, quibus ſcilicet debet. *Pulchrè tamen & doctè Tertul.* Irrationale indignatiuum, *Applicas loco Pauli, & iure dicit naturâ ſcilicet corruptâ:* Filios iræ; *Cùm enim ex reliquiis peccati originalis, ſimus ſub poteſtate noſtrarum paſſionum, nec noſtri iuris, ſed velut ſub patria poteſtate, bene dixit, iræ filios. Et hanc paſſionem præ omnibus nominauit, tum quod ipſâ fuerit* Saulus ille ſpirans minarum & cædis; *Tum quod hæc paſſio plus omnibus perturbet rationem, & Solem illum parui mundi intelligibilis obnubilet, quem monet Apoſtolus non debere* Occidere ſuper iracundiam. *Dicente etiam Pſalmiſta* Supercecidit ignis, *Iræ ſcilicet,* Et non viderunt Solem. *Adeo rectè in hanc rem legitur in Apoc. fumus putei obſcuraſſe Solem.* QVAM DIABOLVS *Idem Tertul. alibi.* Ait, communi naturæ omnium hominum, & delicta, & concupiſcentias carnis, & incredulitatem, & iracundiam reputari, diabolo captante naturam, quam & ipſe ſuam fecit delicti ſemine illato. *De gemino appetitu, concupiſcibili, & iraſcibili, quo ſibi ſerpens in primo homine ſubiecit terrenos omnes, quorum perditione paſcitur & lætatur præclarè S. P. Aug. libro 2. de Geneſi contra Manich. cap. 17.* Pœna, inquit, eius dicitur, qua nobis cauendus eſt. pœna enim eius eſt, vt in poteſtate habeat eos, qui Dei præcepta contemnunt. Hoc enim explicatur his verbis, quibus in eum ſententia profertur; & inde maior pœna eſt, quia de hac tam infœlici poteſtate lætatur, qui ſolebat, antequam caderet, ſublimi veritate gaudere, in qua non ſtetit: & ideo illi etiam pecora præponuntur, *Maledictus enim eſt ſuper omnes beſtias terræ, quibus eſt aſtutior:* Non in poteſtate, ſed in conuerſatione naturæ ſuæ: quia pecora non amiſerunt beatitudinem aliquam cœleſtem, quam numquam habuerunt, ſed in ſua natura quam acceperunt, peragunt vitam. Dicitur ergo huic: pectore & ventre repes. Quod quidem & in colubro animaduertitur, & ex illo animante viſibili, ad hunc inuiſibilem inimicum noſtrum locutio figuratur. Nomine enim pectoris, ſignificatur ſuperbia, quia ibi dominatur impetus animi. *Et pro tuendo propria gloria appetitu, iraſcibilis appetitus excandeſcit.* Nomine autem ventris, ſignificatur carnale deſiderium, quia hæc pars mollior ſentitur in corpore, & quia his rebus ille ſerpit ad eos, quos vult decipere, propterea dictum eſt, pectore & ventre repes. Et terram, inquit, manducabis omnibus diebus vitæ tuæ: id eſt, omnibus diebus quibus agis hanc poteſtatem, ante illam vltimam pœnam iudicij. Hæc enim vita eius videtur, de qua gaudet, atque gloriatur. Terram ergo manducabis, duobus modis intelligi poteſt. Vel, ad te pertinebunt, quos terrena cupiditate deceperis, id eſt, peccatores qui terræ nomine ſignificantur: vel certè genus tertium tentationis his verbis figuratur, quod eſt curioſitas. *Quæ eſt appetitus inueſtigandi & ſciendi latentia.* Terram enim qui manducat, profunda & tenebroſa penetrat, & tantùm temporalia, atque terrena.

AQVA.

1. *Aquæ ebriantes, venenatæ, medicæ, vitales. De An. cap. 50. in m.*

LEgimus quidem pleraque aquarum genera miranda. Sed aut ebrioſos reddit Lynceſtarum vena vinoſa; aut lymphaticos efficit Colophonis ſcaturigo dæmonica; aut Alexandro accidit Nonacris Arcadiæ venenata. Fuit & Iudææ lacus medicus ante Chriſtum. Planè Stygias paludes poëta tradidit mortem diluentes. Sed & Thetis filium planxit. Quamquam ſi & Menander in Stygem mergit, moriendum erit nihilominus, vt ad Stygem venias. Apud inferos enim dicitur.

AQVA. I. SCHOLIA.

LEGIMVS QVIDEM. *Mirabiles aquas hic recenſet, vt Menandri ſamaritani baptiſma rideat, quo fingebat ablutos vel immortales, vel ſtatim ſurrecturos.* LYNCESTARVM. *Plin. lib. 2. Nat. Hiſt. c.* 103. Lynceſtis aqua *in Macedonia* quæ vocatur acidula, vini modo temulentos facit. Item in Paphlagonia, & in agro Caleno. In Andro, inſula templo Liberi patris fontem nonis Ianuariis ſemper vini ſapore fluere, Mutianus ter Cõſul credit. LYMPHATICOS, &c. *Plin. ibid.* Colophone *In Ionia* In Apollinis Clarij ſpecu lacuna eſt, cuius potu mira redduntur oracula, bibentium breuiore vita. *Hinc Tertul. vocat eam aquam* DÆMONICAM, *Quia ex Iamblico de myſteriis:* Videtur tranſiſſe per eam aquam in Sacerdotem diuinatorius ſpiritus quidam. *Breuiat autem vitam, quia ſpiritus Dæmonis Lymphatum agitat & torquet. Et in furias agit.* DÆMONICAM. *Simiam Spiritus ſancti dæmonem ſæpius dixit Author noſter, qui & ſe miſcet aquis, quibus Lymphatos, & ſtultos homines faciat, ſuis illuſionibus, & mendaciis adhærentes. De aqua mendaci Menandri hoc loco tractat Tertullianus, & aquam baptiſmi extra ſectam Donati datam, dæmonicam & mendacem, obiiciebant D. Auguſtino Donatiſtæ, vt habet to. 7. lib. de vnitate Eccleſiæ cap. 19.* Atenim, inquiunt, dixit Ieremias 15. facta eſt mihi vt aqua mendax, non habens fidem. Non de hac aqua dixit quam putas: lege diligenter. Ipſam enim hominum mendacium multitudinem, dixit aquam mendacem, more prophetico, ſicut figuratè loqui ſolent; ſicut in Apoc. 17. populos, aquarum nomine nouimus appellatos. Nam ſic ait Ieremias; vt quid qui contriſtant me præualent? plaga mea valida eſt; vnde ſanabor? Facta eſt mihi vt aqua mendax, non habens fidem. Plagam ſuam ſibi dixit factam vt aquam mendacem; eandem verò plagam ſuam eos appellauit, qui ſe contriſtabant, &c. Sic & illic facitis, vbi ſcriptum eſt Prouerb. 5. ab Aqua aliena abſtine te, & de fonte alieno ne biberis.

Putatis enim de baptiſmo dictum qui eſt apud hæreticos, vt ideo ſit aqua aliena, quia hæretici regnum Dei non poſſidebunt? Quaſi non ita ſit, & apud ebrioſos, & apud inuidos, & cæteros huiuſmodi, de quibus dictum eſt pariter, regnum Dei non poſſidebunt · & tamen in omnibus talibus, ſi ſecundum Euangelium baptizati ſunt, Chriſti eſt baptiſmus, non ipſorum. Vnde aqua illa non eſt aliena, cùm ipſi alieni ſint, quibus dicturus eſt, non noui vos. Cur non ergo potius intelligam, aquam alienam, & fontem alienum, doctrinam eſſe maligni ſpiritus, qua decipiantur, & ſeducantur alienati *Quaſi ebrij* à Deo, per ignorantiam quæ eſt in illis, propter cæcitatem cordis eorum? Hoc expreſſius commendante Apoſtolo *1.* Tim. 4. recedent quidam à fide, attendentes ſpiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum hæc eſt aqua aliena, & fons alienus. *Lynceſta, Nonacris, dæmonica: noſtra autem, lacus poſt Chriſtum medicus.* NONACRIS, &c. *Plin. ibid.* Iuxta Nonacrim Arcadiæ Styx, nec odore differens, nec colore, *Supple à vino de quo prius agebat fontem Liberi deſcribens* Epota illico necat. Item in Beroſo Taurorum colle tres fontes, ſine remedio, ſine dolore mortiferi. *De Stygе Pauſanias in Arcadicis refert mortiferam hominibus & animalibus, & vaſa omnia etiam aurea & ferrea diſſoluere præter vngulam equi, vel muli, iuxta Vitruuium*, Quâ inquit, Alexander, per Iollam filium perlatâ, ab ea necatus eſſe refertur. IVDÆÆ LACVS. *Probatica piſcina Io. 5.* MORTEM DILVENTES. *Abſtergentes tollentes lotione ſua, & dantes immortalitatem. Hinc Ouid. lib. 4. Eleg. 5.*

Et tutare caput, nulli ſeruabile, ſi non
Qui merſit Stygia ſubleuet illud aqua.

SED ET THETIS. *Legendus Homerus Iliadis 24. Plato 2. de Repub. Aliique deſcribentes Thetidem plangentem, quod cùm Achillem filium puerum Stygiis aquis immerſiſſet, nulla ex parte vulnerabilem, præterquam in pedibus illotis ſolis, ſagitta Paridis percuſſum in pedibus planxit, & de Appolline longæuum ſpondente conqueſta eſt. Sed & Euridicem in pede momordit ſerpens; & calcaneo mulieris inſidiatur, cupiditatum ſymbolo. Et Virgilio teſte, Dido moritura vnum calceum exuit; & Iaſon aureum vellus quærens, vnum calceum amiſit. Quid hæc?* Non mouetur *Ait Auguſtinus* Anima pedibus, ſed affectibus. *Et vix eſt qui hac parte etiam moriens ſit plenè tectus, & à puluere, vento, ſerpente illæſus. Hinc Chriſtus Petro pedes abluens* Si non lauero te, non habebis partem mecum. ETSI MENANDER, &c. *Licet baptiſmo ſuo mirabili, velut Stygе, ſpondeat ſuos immortales,* &c. AD STYGEM VENIAS, &c. *Non minus morieris, & ad infernum venies, vbi Poëtæ Stygem collocant.* MORIENDVM ERIT. *Aqua prorſus Menandri mendax, mortem inferens, cùm ſpiritui maligno credentem in ſtygem damnet, nec gratiam vitalem conferat, ſicut aqua Spiritus ſancti. Accipe D. Aug. lib. de vnitate Eccl. c. 19.* Si aqua in bono intelligitur, & Spiritus ſanctus, cur non aqua in malo intelligatur, & ſpiritus malignus? &c. Si quis ſitit veniat, & bibat. Qui credit in me, ſicut dicit ſcriptura, flumina aquæ viuæ fluent de ventre eius. Et ſequitur Euangeliſta, & exponit vnde ſit dictum, hoc autem, inquit, dixit de ſpiritu, quem accepturi erant ij, qui in eum erant credituri.

2. *Aquis luſtralibus, diabolus æmulus Dei magis inquinat, quàm mundat: Noſtra autem aqua à Deo ſanctificata, purgat. De Bapt. cap. 4. in fin. & 5. inp. ad vltra. m.*

CAP. V. IGitur medicatis quodammodo aquis per angeli interuentum, & ſpiritus in aquis corporaliter diluitur, & caro in eiſdem ſpiritaliter mundatur. Sed enim nationes extraneæ ab omni intellectu ſpiritalium poteſtatum, eadem efficacia idolis ſuis ſubminiſtrant. Sed vidui aquis ſibi mentiuntur. Nam & ſacris quibuſdam per lauacrum initiantur, Iſidis alicuius, aut Mithræ. ipſos etiam Deos ſuos lauationibus efferunt. cæterum, villas, domos, templa, totaſque vrbes aſpergine circumlatæ aquæ expiant paſſim. Certè ludis Apollinaribus, & Eleuſiniis tinguntur; idque ſe in regenerationem & impunitatem periuriorum ſuorum agere præſumunt. Item penes veteres, quiſquis ſe homicidio infecerat, purgatrice aqua ſe expiabat. Igitur ſi de ſola natura, aquis, quod propria materia ſit abluendi, in auſpicia emundationis blandiuntur, quanto id verius aquæ præſtabunt per Dei auctoritatem, à quo omnis natura earum conſtituta eſt? Si religione aquam medicari putant, quæ potior religio quàm Dei viui? Quo agnito, hîc quoque ſtudium diaboli cognoſcimus res Dei æmulantis, cùm & ipſe baptiſmum in ſuis exercet, Quid ſimile? Immundus emundat, perditor liberat, damnatus abſoluit. ſuam videlicet operam deſtruet diluens delicta, quæ inſpirat ipſe. Hæc quidem in teſtimonium poſita ſunt repellentibus fidem, ſi minimè credant rebus Dei, quarum adfectationibus apud æmulum Dei credunt. An non & aliàs ſine vllo ſacramento, immundi ſpiritus aquis incubant, adfectantes illam in primordio diuini Spiritus geſtationem? Sciunt opaci quique fontes, & auij quique riui, & in balneis piſcinæ, & euripi in domibus, vel ciſternæ, & putei, qui rapere dicuntur, ſcilicet per vim ſpiritus nocentis. Nam & apopnictos, & lymphatos, & hydrophobos vocant, quos aquæ necauerunt, aut amentia, vel formidine exercuerunt. Quorſum iſta retulimus? ne quis durius credat, angelum Dei ſanctum aquis in ſalutem hominis temperandis adeſſe, cum angelus malus prophanum commercium eiuſdem elementi in perniciem hominis frequentet.

AQVA. II. SCHOLIA.

MEDICATIS. *Sicut aqua piſcinæ per Angeli motum vim medicum hauriebat. Per Angelum autem vel Spiritum ſanctum intelligit, vel Sacerdotem benedicentem Aquam.* CORPORALITER, *Quia mediante corpore anima abſtergitur, dum aſpergitur.* SPIRITALITER. *Quia mutuo ſpiritalis animæ gratia redundat in corpus. Vt ſicut trina merſione, corpus ob memoriam tridui Chriſti corporis*

ris ſepulti, Conſepultum eſt Chriſto per baptiſmum, *& Anima Chriſti morte. & aqua fluente de* latere dextro *Templi Corporis Crucifixi, viuificatur; ſic & corpus ipſum de ſpiritu* Renato ex aqua & Spiritu ſancto, *Viuificatum, reſurgat merito reſurrectionis Chriſti, tertia die reſurgentis.* EXTRANEÆ. *Gentiles qui ignorant Angelos, qui ſunt ſpiritales poteſtates, etiam idolis ſuis licet deluſi, & vanè putantes magnam efficaciam in Sacris ſuis, tanto zelo diis ſuis mendacibus famulantur, licet aquæ quibus ſe abluunt careant vi Spiritus ſancti, quaſi effectum eius conſequerentur.* VIDVIS AQVIS. *Aquam baptiſmi noſtri viduam non ſinit Spiritus ſanctus. Accipite Chryſol. ſer. 127. in med.* Hinc eſt, fratres, quod virginem fontis vterum, cœleſtis ſpiritus arcana luminis ſui admixtione fœcundat, vt quos origo limoſæ ſtirpis produxerat, ſub miſera conditione terrenos, cœleſtes pariat & ad ſimilitudinem ſui perducat authoris. *Viduæ autem ſunt aquæ Gentilium, quia ſteriles.* ISIDIS ALICVIVS. *Aug. 18. de Ciuit. c. 3.* Io filia Inachi poſtea Iſis appellata, vt magna dea culta eſt in Ægypto: quamuis alij ſcribant eam ex Æthyopia in Ægyptum veniſſe Reginam, & quod latè iuſtéque imperauerit, eiſque multa commoda & literas inſtituerit, hunc honorem illi habitum eſſe diuinum, poſtquam ibi mortua eſt, & tantum honorem, vt capitali crimine reus fieret, ſi quis eam fuiſſe hominem diceret. *Quidam putant Iſim fuiſſe Euam. Et Latinis & Græcis Iſim corruptè pro Iſſa, ex Iſcha.* AVT MITRÆ. *Aliqui putant Oſirim, alterum genium Ægypti. Alij Solem Perſarum Deum. Aug. quidem 18. de Ciu. c. 5. de Api Rege Argiuorum facto Serapi Deo Ægyptiorum; ſimul cultum cum Iſide refert:* Conſtitutum eſt etiam de illo, vt quiſquis eum hominem dixiſſet fuiſſe, capitalem penderet pœnam. *Nec mirum cultum fuiſſe vtrumque Ægypti Deũ, lotionibus & luſtrationibus per aquã factis, quod crederent incrementum Nili à lachrymis Iſidis pro Oſiri mortuo profluxiſſe, & Rufino teſte, menſuram crementi eiuſdem fluminis quotannis in templum Serapis ferri ſolitam, iuſſu Conſtantini poſtea in veri Dei templum allatam accepimus. Cæterum ipſe Tertul. de Præſcr. diabolum huius lauacri authorem & Dei Simiam, baptiſma fidelium affectantem ſic inducit.* Tinguit & ipſe quoſdam vtique credentes & fideles ſuos, expiatoria delictorum de lauacro repromittit, & ſic adhuc initiat Mithræ. *Arnobius cont. Gent.* Lauatio Deûm Matris eſt hodie; ſordeſcunt enim diui, & ad ſordes eluendas, lauantibus aquis opus eſt. *Quin & Tacitus de Germanis.* Numen ipſum ſecreto lacu abluitur. *Et Aug. 2. de Ciuit. c. 4. ſe ſpectatorem ludorum & ſuperſtitionum Gentilium narrat, cum adoleſcens eſſet. Et inter cætera.* Cœleſti Virgini & Berecinthiæ Matri deorum omnium, ante eius lecticam, die ſolemni Lauationis eius, talia per publicum cantitabantur à nequiſſimis ſcenicis, qualia non dico Matrem deorum, ſed matrem qualiumcumque Senatorum, vel quorumlibet honeſtorum virorum, imo vero, qualia nec Matrem ipſorum ſcenicorum deceret audire. APOLLINARIBVS. *In laudem Apollinis & Mithræ. Et* ELEVSINIIS *In honorem ſcilicet Cereris, alij legunt:* Peluſiis *à Peluſio oppido Ægypti, in quo Iſis colebatur.* IMPVNITATEM PERIVRIORVM *Erant apud Gentiles aquæ expiatrices periuriorum, vel ea prodentes. Sic Ariſtoteles libro de mirab. in Capadocia, Solinus in Sardinia, Plinius in Bithynia, Herodotus in Arcadia.* IN REGENERATIONE. *Quaſi modo geniti de lauacro regenerationis prodirent.* HOMICIDIO. *Sic Pauſanias de eo qui Pythonem Apollinis occiderat, de Theſeo, cæſis Pallantis filiis. Alex. ab Alex.* Si quis nece aliqua pollutus fuiſſet, bis ſeptem vicibus inundationibuſque veſtes abluebat aqua; his piamentis ab immunditia immaculari arbitratus. *Septenarius numerus ſacer Pythagoræ, quin & virgo, qui ſolus intra denarium concluſus, nec generatur à ſimili, nec generat ſimilem. Vt mirum non ſit, ſi purget crimina.* QVÆ POTIOR RELIGIO QVAM DEI VIVI. *Veram religionem penes Chriſtianos eſſe docuit. D. Auguſtinus to. 1. libro de vera Religione cap. 5.* Quoquo modo, inquit, ſe habeat Philoſophorum iactantia, illud cuiuis intelligere facile eſt, Religionem ab eis non eſſe quærendam, qui eadem ſacra ſuſcipiebant cum populis, & de ſuorum deorum natura, ac ſummo bono, diuerſas contrariaſque ſententias in ſcholis ſuis, eadem teſte multitudine perſonabant. Quòd ſi hoc vnum tantùm vitium Chriſtianâ diſciplinâ ſanatum videremus, ineffabili laude prædicandum eſſe neminem negare oporteret. Hæreſes namque tam innumerabiles à Regula Chriſtianitatis auerſæ, teſtes ſunt, non admitti ad communicanda Sacramenta, eos qui de Patre Deo, & ſapientia eius, & munere diuino, *Id eſt Spiritu ſancto, dono Dei, & ſancta Trinitate; quia baptiſma verum, in vera aqua, & nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, & in vera intentione Eccleſiæ conferri debet;* Aliter ſentiunt, & hominibus perſuadere conantur, quàm veritas poſtulat. Sic enim creditur, & docetur, quod eſt humanæ ſalutis caput, non aliam eſſe Philoſophiam, id eſt ſapientiæ ſtudium, & aliam Religionem, cùm ij, quorum doctrinam non approbamus, nec Sacramenta nobiſcum communicant. Quod in illis minus mirandum eſt, qui eorum quoque Sacramentorum ritu diſpares eſſe voluerunt, ſicut neſcio qui ſerpentini, qui appellantur Manichæi, ſicut alij nonnulli. Sed in illis magis animaduertendum hoc magiſque prædicandum, qui paria Sacramenta celebrantes, tamen quia ſententia diſpares ſunt, & errores ſuos animoſius defendere, quàm cautius corrigere maluerunt, excluſi à Catholica communione, & à participatione quamuis parium Sacramentorum, propria vocabula, proprioſque conuentus, non in ſermone tantùm, ſed etiam in ſuperſtitione meruerunt, &c. *Excludit ergo vera religio omnem ab aquis ſuis luſtralibus, & expiatricibus ſuperſtitionem, & verè omnem maculam abluit, non tantùm eorum qui communi ſe* HOMICIDIO INFECERVNT. *Sed & qui ipſum Dei filium crucifixerunt. Aug. tract. 1. in Ep. Io.* Sanguis Ieſu Chriſti filij eius purgabit nos ab omni delicto. Magnam, inquit, ſecuritatem dedit Deus. Meritò Paſcha celebramus, vbi fuſus eſt ſanguis Domini, quo purgamur ab omni delicto. Simus ſecuri: cautionem contra nos diabolus ſeruitutis tenebat, ſed ſanguine Chriſti deleta eſt. Sanguis, inquit, filij eius purgabit nos ab omni delicto. Quid eſt ab omni delicto? Attendite, ecce iam in nomine Chriſti, per ſanguinem crucis Domini, quem nunc confeſſi ſunt iſti qui appellantur infantes, mundata ſunt omnia peccata ipſorum: veteres intrauerunt, & noui exierunt. IN AVSPICIA EMVNDATIONIS. *Alij legunt,* Auſpicij & mundationis. *Si gentiles nuda & ſimplici aqua materia, ſibi perſuadent, & bene auſpicantur, ominanturque fore omnia munda, facta luſtratione per aquam, & ſe per eam auſpicatos, & ſacros diis ſacerdotes; quanto magis, ſi Deus verus aquæ materiam elegerit, & erexerit ipſe naturæ author ad dignitatem Sacramenti &*

Margin notes: Aug. (beside "aquæ Gentilium"); Aug. (beside "Iſide refert"); Aug. (beside "abluitur"); S. Aug. (beside "guſtinus to. 1."); S. Aug. (beside "ferri debet"); S. Aug. (beside "Aug. tract. 1.")

eſſectum gratiæ? SI RELIGIONE, &c. *Id. cultu.* A *ſuperſtitioſe & prophano, &c.* ÆMVLANTIS. *Sic Iuſtinus in Apol. æmulum Dei diabolum notat.* Lauationem hanc cum audiſſent dæmones per Prophetam promulgatam, lauamini, mundi eſtote, &c. Vt ingreſſuri in delubra eorum, ſeipſos aquæ aſperſione luſtrarent, effecerunt: quin vt toto quoque corpore lauentur, &c. QVID SIMILE? 2. *Cor.* 6. Quæ participatio iuſtitiæ cum iniquitate? aut quæ ſocietas luci ad tenebras? quæ autem conuentio Chriſti ad Belial? IMMVNDVS. *Eccli.* 34. Ab immundo quid mundabitur? & à mendace quid verum dicetur? APVD ÆMVLVM. *Diabolum ſcilicet, cui credunt res Dei imitanti, nec credunt vero* B *Deo per aquam mundanti.* AQVIS INCVBANT. *Rectè, affectare dicit diabolum & malignum ſpiritum, Spiritum ſanctũ, qui ab initio mundi, Gen.* 1. Ferebatur ſuper aquas. *Vel ex alia verſione.* Incubabat aquis SCIVNT OPACI, &c. *Dæmones aquis incubantes, Scoliaſtes Theocriti vocat* Aquaticos dæmones, Nymphas, dæmonia in forma fœminea. *Alij Naiadas, Nereidas, & Driadas vocitant. De lacu Armeniæ & puteo ibidem Ammianus. Pauſanias in Corinth. de Palude Alcionia. Plin. lib. 2. cap. 3. de tribus fontibus quos ſupra retuli, &c.* EVRIPI. *Sunt canales & ductus aquarum, in ſublime ſalientium.* RAPERE DICVNTVR. *Sic Poëtæ narrant Hilam raptum à Nymphis.* APOPNICTOS. *Aliàs* Apophnictos *Eſoctos, ab ἐκ. Id. erraticos vel euectos. Alij Enectos.* LYMPHATOS. *Iſid.* Lymphaticus quod aquam timeat, quem Græci Hydrophobon vocant, propriè dicitur, qui vitium ex aqua contrahit: cuius vitium eſt. Hac atque illuc currere aut affluere, aquæ ſumpto vitio. *Plin.* Magi tradunt Lymphatos ſanguine talpæ aſperſo reſipiſcere. *Orig.* 1. *Cont. Celſum:* Nomen IESV lymphatos ſanat, dæmones exigit. *Id. abigit. Petrus Abbas Æthiops in ritu baptizandi Abyſſinorum, quem miſit ad Paulum tertium, notat in benedictione fontis hæc inſeri:* Ab ea fugiant omnes dæmones qui ſunt in aqua. *Sic olim exorciſmus fiebat ſuper aquam baptiſmalem. Cæterùm Tertul. tria dicta aquæ maleficia pulchrè exponit dicens,* Apopnictos, quos aquæ necauerunt, Lymphatos quos amentia, Hydrophobos, quos formidine exercuerunt. ANGELVM DEI. B *Miror Lacerdam hic vindicare Tertullianum quaſi à magno errore, non vult enim eum intellexiſſe, per verum Angelum aquas reddi ſalutiferas homini. Quaſi ignoraſſet Tertullianus quod tam expreſſè dicit hoc libro, aquas vim ſanctificandi hauſiſſe à Spiritu ſancto, aut dubitet miniſtrum baptiſmi eſſe Epiſcopum vel Sacerdotem in ſolemni: quem ſcriptura Angelum Dei vocat. Verè enim & ad literam loquitur de Angelo bono, qui opponitur dæmoni, quem abigit aquis, quas immundus ille inficit. Hinc expreſſè dicit* Ne quis durius credat, *id. difficilius,* Angelum Dei ſanctum, &c. Cùm Angelus malus, &c. *Confirmatur ex immediatè ſequentibus.* Angelum aquis interuenire, ſi nouum C videtur, exemplum futuri præcucurrit; piſcinam Betſaidam Angelus interueniens commouebat, &c. *Cùm autem de miniſtro Sacramenti loquitur, ſic Angelum vocat, arbitrum baptiſmi, ſub quo emundamur.*

3. *Aquæ elogia, petita ab origine antiqua, puritate, Spiritus ſancti vehiculo, vſu Dei, &c.*
De Bapt. cap. 3. per totum. & 4. in p.

HVius memores pronuntiationis, tanquam præſcriptionis, nihilominus quàm ſtultum,
& impoſſibile ſit aqua reformari, tractemus. quid vtique iſta materia tantæ dignationis
meruerit officium? vt opinor, auctoritas liquidi elementi exigenda eſt. Atquin plurima
ſuppetit, & quidem à primordio. Nam vnum ex his eſt, quæ ante omnem mundi ſuggeſtum,
a Gen. 1. 1. impolita adhuc ſpecie, penes Deum quieſcebant. [a] *In primordio (inquit) fecit Deus cœlum, &*
terram. Terra autem erat inuiſibilis, & incompoſita, & tenebræ erant ſuper abyſſum, & ſpiritus Dei
ſuper aquas ferebatur. Habes homo in primis ætatem venerari aquarum, quòd antiqua ſub-
ſtantia; dehinc dignationem, quòd diuini ſpiritus ſedes, gratior ſcilicet ceteris tunc ele-
mentis. Nam & tenebræ totæ adhuc ſine cultu ſiderum informes, & triſtis abyſſus, & ter-
ra imparata, & cœlum rude: ſolus liquor, ſemper materia perfecta, læta, ſimplex, de ſuo
pura, dignum vectaculum Deo ſubjiciebat. Quid quòd exinde diſpoſitio mundi modulatri-
Gen. 1. 6. 7 cibus quodammodo aquis Deo conſtitit. Nam vt firmamentum cœleſte ſuſpenderet in me-
Prouerb. 8. 28. dietate, diſtinctis aquis fecit: & vt terram aridam ſuſpenderet, ſegregatis aquis expediit.
ordinato dehinc per elementa mundo, cùm incolæ darentur, primis aquis præceptum eſt
Iſa. 40. 12. animas proferre. primus liquor quod viueret edidit, ne mirum ſit, in baptiſmo ſi aquæ ani-
mare nouerunt. Nam ipſius quoque hominis figulandi opus, ſociantibus aquis abſolutum
eſt. de terra materia conuenit, non tamen habilis, niſi humecta, & ſuccida, quam ſcilicet
ante quartum diem ſegregatæ aquæ in ſtationem ſuam, ſuperſtite humore, limo tempera-
rant. Si exinde vniuerſa, vel plura proſequar, quæ de elementi iſtius auctoritate comme-
morem, quanta vis eius aut gratia! quot ingenia, quot officia, quantum inſtrumentum
mundo ferat! vereor ne laudes aquæ potius, quàm baptiſmi rationes videar congregaſſe;
licet eo plenius docerem non eſſe dubitandum, ſi materiam, quam in omnibus rebus & ope-
ribus ſuis Deus diſpoſuit, etiam in Sacramentis propriis parere fecit: ſi quæ vitam terrenam
CAP. IV. gubernat, & in cœleſti procurat. Sed ea ſatis erit præcerpſiſſe, in quibus & ratio baptiſmi
recognoſcitur prima illa, quæ iam tunc etiam ipſo habitu prænotabatur ad baptiſmi figu-
ram, Dei Spiritum, qui ab initio ſuperuectabatur, ſuper aquas intinctorum moraturum.
Sanctum autem, vtique ſuper ſanctum ferebatur, aut ab eo quod ſuperferebatur, id quod
ferebat, ſanctitatem mutuabatur. Quoniam ſubiecta quæque materia, eius quæ deſuper im-
minet, qualitatem rapiat neceſſe eſt, maximè corporalis ſpiritalem, & penetrare, & inſide-

re facilem, per ſubſtantiæ ſuæ ſubtilitatem. Ita de ſancto ſanctificata natura aquarum, & ipſa ſanctificare concepit.

AQVA. III. SCHOLIA.

MEMORES PRONVNTIATIONIS. *De quæ ſcilicet paulo ante ex Apoſtolo ſumpta & Euangelio. Quæ, difficilia imo* Et impoſſibilia apud homines, poſſibilia apud, Deum *retulit Chriſtus Matth. 19. & Paulus Cor. 1.* Quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus: & quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus, &c. *Contra Quintillam exprobrantem ſimplicitatem aquæ, poſſet vti prædictis locis tanquam præſcriptione, vel ex eo aquam idoneam regenerationi, quod ſimplex ſubſtantia ſit, & ignobilis, quia Deus eligit ignobilia.* AVCTORITAS LIQVIDI, &c. *Tractanda eſt excellentia aquæ ex ſeipſa, & quam ab initio mundi habebat.* SVGGESTVM. *Id. ornatum mundi.* HABES HOMO, &c. *Eſt quod in aqua præ cæteris elementis ſuſpicias, primò quod non tantum coæua cæteris, ſed prælecta omnibus, cui vt throno ſanctus Spiritus inſideret.* SPIRITVS DEI. *Sic legit apud 70. vnde alibi nuſquam Dominum in Geneſi dictum Dominum notat, niſi in formatione hominis. Notandum autem quod cùm hîc & capite 4. & 5. & 4. cont. Marc. c. 26. Perſonam Spiritus ſancti fuiſſe dicat, qui ferebatur ſuper aquas; ſcribens tamen contra Hermog. c. 32. probat ſpiritum illum fuiſſe ventum his verbis:* Non vt quidam putant, ipſum Deum ſignificari ſpiritum, quia Deus Spiritus: neque enim aquæ Dominum ſuſtinere ſufficerent, ſed ſpiritum dicit, de quo etiam venti conſtiterunt. *Caietanus illum ſpiritum, putat fuiſſe Angelum, qui motum imprimebat cælo. Ita & Procopius. Ægidius, Deum ab initio mouiſſe cælum, & ſimul aquas. Vallesius ignem, cuius calore fœcundata ſit aqua. Nyſſ. Deum explicat eminentem, ſuper naturam Angelicam. Chryſoſt. vim quandam vitalem inditam aquis. Toſtatus mentem Dei opificis conſiderantem materiam ſibi ſubiectam.* Aug. *Sic Aug. de Gen. ad lit. imperfect. c. 4.* Aquæ nomine ſignificatur materia ſubiecta operi artificis; aqua enim mobilior eſt quàm terra, &c. aqua ſubiecta ſpiritui ad habitandum, formaſque capiendas: ideo ſuper aquam ferebatur Spiritus Dei, vt ſpiritum operantem, aquam verò, vnde operaretur, intelligamus, id eſt materiam fabricabilem, &c. Item cauendum eſt ne quaſi ſpatiis, Dei ſpiritum ſuperferri materiæ putemus, ſed vi quadam effectoria & fabricatoria, vt illud cui ſuperfertur, efficiatur & fabricetur. Sicut ſuperfertur voluntas artificis ligno, &c. *Tertul. itaque ſic conciliari poteſt; vt hic myſticè, verè tamen de Spiritu ſancto loquatur; contra Hermogenem autem ad litteram de aëre & vento. Sic enim & ipſe Auguſtinus tres dat loco ſupra citato huius loci expoſitiones; primam de perſona Spiritus ſancti. 2 De vi quadam diuina operante generationem in aquis. 3. De ſpiritu elemento aëris.* GRATIOR. *Quærit Plutarchus aqua an dignior igne & eam præfert cum Pindaro. Vide aquæ elogia apud Ambr. & Baſil. in Hexa. Theod. ſer. 2. de prouid.* ABYSSVS, *Certè non aquam intelligit, quam dicit latam, terram iuxta 70.* Inuiſibilem & incompoſitam, & imparatam *vocat per cælum rude accipit aërem. Et cum omnibus elementis præferat aquam, reſtat vt ignem per abyſſum intelligat, quem multi Philoſophi ſubterraneum elementum putant. Vnde Clem. Alex. dixit Platonem terræ fundum, vel abyſſum, & Pythagorici teſte Ariſtotele, & Philolaus ex Plutarcho Iouis cuſtodiam igneam, in medio terræ ponunt. Quin & Tertul. ipſe Cont. Hermog. cap. 31. abyſſum ponit infra terram. Vnde & Hiero. in Pſal. 76.* Iſta eſt abyſſus ad quam dæmones poſtulant, ne mittantur à Ieſu. *Abyſſus autem quaſi ſine luce, & ignis inferni tenebroſus eſt.* MODVLATRICIBVS. *Plato certè ſingulis Sphæris, Sirenas inſidere credidit; nota eſt muſica Pythagoræ, & concentus cœli Iob. Boëtius in elementis notat harmoniam. Pſaltes quidem,* Multitudo ſonitus aquarum. *Simpliciter modulatrices vocat, quia his mediis quaſi inſtrumentis ad omnem modum motumque flexibilibus, harmoniam mundi Deus contexuit.* FIRMAMENTVM COELESTE. *Aliqui iuxta Iob. 28.* Aquas appendit in menſura, *Aërem intelligunt. Auguſtinus tamen lib. 11. de Ciuit. c. 34.* S. Aug. Hi qui in nomine aquarum quæ ſuper cœlos ſunt, Angelos intelligi volunt, ponderibus elementorum mouentur, & ideo non putant aquarum fluidam grauémque naturam in ſuperioribus mundi locis potuiſſe conſtitui: qui ſecundum rationes ſuas, ſi ipſi hominem facere poſſent, non ei pituitam, quod Græcè Phlegma dicitur, & tanquam in elementis corporis noſtri aquarum vicem obtinet, in capite ponerent. Ibi enim ſedes eſt phlegmatis ſecundum Dei opus vtique aptiſſimè. ARIDAM SVSPENDERET. *Id traxit ex Prouerb. 8.* Quando appendebat fundamenta terræ. *Et Eſa. 40.* Quis appendit tribus digitis molem terræ. SEGREGATIS AQVIS. *Gen. 1.* Congregentur aquæ in locum vnũ. INCOLÆ. *Id. animalia producerentur.* PRIMIS AQVIS, &c. *Non quod terra prius animam vegetantem non produxerit in plantis. Sed quia Moyſes vocauit tantum animas viuentes vita ſenſitiua.* SI AQVÆ ANIMARE, &c. *Vitæ ſcilicet gratiæ, quæ ex Paulo vita æterna eſt, vt ſit* Fons aquæ ſalientis in vitam æternam; *Io. 4. aqua fontis baptiſmi; cùm & primus aquæ liquor produxerit piſces & aues viuentes. Hinc ſcitè Hiero. ad Oceanum,* Primum de aquis quod viuit egreditur, & pennatos fideles de terra ad cœlum leuat. IN STATIONEM SVAM. *70. ſic efferunt* Congregata eſt aqua quæ ſub cœlo, in congregationes ſuas. *Stationem dixit; quod dixerit Mari,* Huc vſque venies, & non tranſibis, &c. *Et rurſum,* Terminum poſuiſti quem non transgredientur, neque conuertentur operire terram. PARERE FECIT. *Id. apparere, vel Theologicè loquendo, per potentiam obedientialem qua omnia primæ cauſæ ſubijciuntur, vt* Pareant *diuino nutui, aquam ad eſſe materiale remotum, ablutionem, autem a qua elementaris ad eſſe materiale proximum Sacramenti Baptiſmi eleuanti.* IN COELESTI PROCVRAT. *Vt res humanas, non ſolum in temporalibus, ſed & cæleſtibus & æternis, Dei prouidentia per aquam procuret. Zeno ſer. 2. ad Neoph.* Cum omnium aquarum natura ſit talis, vt cum in profundum homines ſuſceperit viuos, euomat mortuos: aqua noſtra ſuſcipit mortuos & euomit viuos; ex animalibus veros homines factos, ex hominibus in Angelos tranſituros, ſi prouectus ætatis, eorum infantiam non mutauerit. *Id.* Si malitia non mutet intellectum, & non fiant inueterati dierum malorum. PRÆCERPSISSE. *Prælibaſſe, præmiſiſſe.* HABITV PRÆNOTABATVR. *Præfigurabatur, futurum aliquando,* Intinctos *Id. Baptizatos ſanctificaturum in baptiſmi aquis eumdem ſpiritum qui in principio,* Ferebatur ſuper aquas. *Nos cum Rigaltio legimus* Super aquas intinctorum moraturum. *Pro eo quod* le-

Sunt alij, Intinctos reformaturum. *Quod perinde eſt; reformat enim gratia formam, macula peccati originalis deformatam, qua priuati naſcimur; moratur autem idem ſpiritus: tum quia*, Sine pœnitentia ſunt dona & vocatio Dei. *Tum quia fons ille ſignatus eſt, & characterem imprimit indelebilem, in Sacramento illuminationis, & ſignaculo fidei*, Signatum ſuper nos lumen perſonæ diuinæ, *Vt alibi transfert Tertullianus.* SANCTVM AVTEM, &c. *Numen ſcilicet Spiritus ſancti, ſuper ſanctum elementum.* CORPORALIS SPIRITVALEM *Aqua elementaris Sanctificandi virtutem, à Spiritu prædominante, & Sanctificante hauriebat.* PENETRARE FACILEM. *Propria eſt enim qualitas ſpiritus, penetratio.* SANCTIFICARE *Id. Sanctificandi virtutem.*

4. *Cum Aquis frequens Chriſtus, in omni vita. De Bapt. cap. 9. in m. ad. fin.*

1. Cor. 10. 4. Matth. 3. 16. Io. 2. 8. Io. 7. 37. Matth. 10. 42. Io. 4. 6. Matth. 14. 25. Io. 13. 4. Matth. 27. 24. Io. 19. 34.

HÆc eſt aqua, quæ de comite petra populo defluebat. Si enim petra Chriſtus, ſine dubio aquæ in Chriſto baptiſmum videmus benedici. Quanta aquæ gratia penes Deum & Chriſtum eius eſt ad baptiſmi confirmationem! Numquam ſine aqua Chriſtus. Siquidem & ipſe aquâ tinguitur. Prima rudimenta poteſtatis ſuæ, vocatus ad nuptias, aquâ auſpicatur. Quum ſermonem facit, ſitientes ad aquam ſuam inuitat ſempiternam. Quum de agape docet, aquæ calicem pauperi oblatum inter opera dilectionis probat. apud puteum vires reſumit. ſuper aquam incedit. libenter transfretat. aquam diſcentibus miniſtrat. perſeuerat teſtimonium baptiſmi vſque ad paſſionem. quum deditur in crucem, aqua interuenit: ſciunt Pilati manus. quum vulneratur, aqua de latere prorumpit: ſcit lancea militis.

AQVA. IV. SCHOLIA.

COMITE PETRA. *Conſequentem dicit Paulus* 1. *Cor.* 10. Bibebant de ſpiritali conſequente eos petra, Petra autem erat Chriſtus. *Quem locum licet Aug. ſer.* 108. *de temp. ſanguini Chriſti applicet*, (S Aug.) Sitientium corda populorum perenni riuo ſui ſanguinis inundauit; *De aqua tamen fidei, quæ in baptiſmo infunditur, ſic habet ſer.* 93. *de temp. vbi percuſſionem petræ Chriſto Crucifixo applicat.* (S. Aug.) Hæc petra niſi percuſſa fuerit, aquas omnino non habet: percuſſa vero fontes producit & flumina, &c. percuſſus Chriſtus in cruce noui teſtamenti fontes eduxit. NVMQVAM SINE AQVA. *Vt ſicut ex Cyril. Ieroſ. in veteri teſtamento, nullum fœdus ſine aqua, cum Noë poſt diluuium in Iride; cum Iſraële, in lana rubea hyſſopo & aqua, cum Elia aſſumpto, ſed prius tranſito Iordane. Sic Chriſtus* Melioris teſtamenti mediator, IPSE AQVA TINGVITVR. *Baptizatus in Iordane.* PRIMA RVDIMENTA. *Io.* 2. Hoc fecit initium ſignorum Ieſus in Cana Galilæ. INVITAT. *Io.* 7. Si quis ſitit veniat ad me, & bibat. AGAPE, *Id. conuiuio charitatis, quod pauperibus exhibendũ docet Matth.* 10. Quicumque potum dederit vni ex minimis iſtis calicem aquæ frigidæ, tantùm in nomine diſcipuli. Amen dico vobis non perdet mercedem ſuam. APVD PVTEVM *Io.* 4. Fatigatus ex itinere, ſedebat ſic ſuper fontem. SVPER AQVAM, &c. *Matth.* 14. Venit ad eos ambulans ſuper mare. *Et iterum pro alia vice Io.* 6. Vidit Ieſum ambulantẽ ſupra mare, AQVAM DISCENTIBVS. *Id. diſcipulis lauat pedes Io.* 13. Mittit aquam in peluim, & cœpit lauare pedes diſcipulorum. SCIVNT PILATI MANVS. *Matth.* 17. Lauit manus coram populo dicens, innocens ego ſum à ſanguine iuſti huius. *Vide numero præcedenti ſcholia de aquis expiatricibus. Non hic præteribo quod Magiſter meus vtriuſque iuris peritiſſimus Doctor, Emundus Merillius in ſuis notis ad Paſsionem Chriſti adnotauit, Pilatum non tam Iudæorum morem, cum Romanus eſſet, quàm Gentium obſeruaſſe.* Mos enim erat antiquis quando cædem hominis vel alias mactationes fecerant, aqua lauare manus ad expiationem pollutionis, *ait ſcholiaſtes Sophoclis. Sic & Romani à Græcis accepta forma teſte Dion. Halicar. lib.* 7. *Orig. Seruio ad* 12. *Æneid. & Plin.* Magiſtratus & Sacrificaturi togam prætextam habent. & manus ablutas detergere lineis mantilibus curant. *Quin & Clem. Rom. lib.* 2. *cap.* 52. *ſcribit iudices mortis ſententiam laturos manibus in Solem ſublatis, teſtari ſolitos innocentiam ſuam: & tunc probabile eſt manus abluiſſe, vt puriores in cælum tollerent. Hæc Merillius.* SCIT LANCEA MILITIS *Io.* 19. Vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuò exiuit ſanguis & aqua. Et qui vidit teſtimonium perhibuit. *Idem author ex Suet. in Claudio, & Ioſepho lib.* 3. *de bello Iudaico cap.* 8. *Veſpaſianus habuit ſpeculatores lancearios. Et ex Orig. tract.* 35. *in Matth. Id in Chriſto factum eſt more Romano, vt ſatellites, qui de damnatis ſupplicium ſumebant, Crucifixorum latus, lancea foderent, vel vt citius morerentur, vel vt deprehenderent an eſſent mortui. Subdit probabile eſſe hunc militem fuiſſe Centurionem, qui iuxta Tacitum* 3. *Annal. renuntiare debuit mortem eſſe ſecutam, quod vt certo ſciret, id lancea explorabat.* Nuntiante centurione, vt mos militiæ, factum eſſe quod imperaſſet.

5 *Aqua omnis per Spiritum ſanctum ab initio ſanctificata, baptiſmo deſtinata eſt. De Bapt. cap.* 4. *à p.*

NEmo dicat, Numquid ipſis enim aquis tinguimur, quæ tunc in primordio fuerunt? non vtique ipſis, niſi ex ea parte, qua genus quidem vnum, ſpecies verò complures. Quod autem generi adtributum eſt, etiam in ſpecie redundat. Ideoque nulla diſtinctio eſt, mari quis, an ſtagno, flumine, an fonte, lacu, an alueo diluatur. nec quicquam refert inter eos quos Ioannes in Iordane, & quos Petrus in Tiberi tinxit. niſi & ille ſpado, quem Philippus inter vias fortuitâ aquâ tinxit, plus ſalutis, aut minus retulit. Igitur omnes aquæ de priſtina originis prærogatiua, Sacramentum ſanctificationis conſequuntur, inuocato Deo.

Superuenit enim ſtatim ſpiritus de cœlis, & aquis ſupereſt, ſanctificans eas de ſemetipſo, & ita ſanctificatæ, vim ſanctificandi combibunt. Quamquam ad ſimplicem actum competat ſimilitudo, vt quoniam vice ſordium delictis inquinamur, aquis abluamur.

AQVA. V. SCHOL.

NVMQVID IPSIS, &c. TINGVIMVR. A *Non eſt quod obiiciat gratiæ baptiſmalis incredulus, nos non iiſdem aquis baptizari, quas initio mundi Spiritus ſanctus incubans, ſanctificauit. Cum omnis aqua elementaris ſit eſſentialiter aqua, & genus aquæ in omnes redundet ſpecies. De aqua baptiſmi, quam Spiritus ſanctus ab exordio mundi ſanctificauit, quam & Patres Græci vocant lumen, quòd lumen fidei per eam Deus infundat pellens tenebras infidelitatis, ſic ab eis ereptus gratias refert Trinitati Auguſtinus, cuius in nomine baptizantur omnes. Libro. 13. Confeſ. cap. 12.* Aug. Procede, inquit, in confeſſione fides mea, dic Domino Deo tuo, Sancte, Sancte, Sancte Domine B Deus meus, in nomine tuo baptizati ſumus, Pater & Fili & Spiritus ſancte, in nomine tuo baptizamus: Pater, & Fili & Spiritus ſancte: quia & apud nos in Chriſto ſuo fecit Deus cœlum, & terram, ſpiritales, & carnales Eccleſiæ ſuæ, & terra noſtra antequam acciperet formam doctrinæ inuiſibilis erat, & incompoſita: & ignorantiæ tenebris tegebamur, quoniam pro iniquitate erudiſti hominem, & iudicia tua abyſſus multa. Sed quia Spiritus tuus ſuperferebatur ſuper aquam, non reliquit miſeriam noſtram miſericordia tua, & dixiſti: fiat lux. Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cœ- C lorum, pœnitentiam agite, fiat lux, & facta eſt lux. Et quoniam conturbata erat ad nos ipſos anima noſtra; commemorati ſumus tui Domine, de terra Iordanis, & de monte æquali tibi, ſed paruo propter nos: & diſplicuerunt nobis tenebræ noſtræ, & conuerſi ſumus ad te, & facta eſt lux. Et Ecce fuimus aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. IDEOQVE NVLLA DISTINCTIO, &c. *Id. qualibet aqua modo ſit elementaris, apta eſt baptiſmo materia.* QVOS IOANNES, &c. *Non confert hic valorem baptiſmi Joannis, quod loco ſuo præparatorium tantum, non effectiuum gratiæ aſſerit, cum baptiſmo Chriſti, quod & Petrus Romæ conferebat. Sed aquam Iordanis & Tyberis æqualem eſſe materiam.* ILLE SPADO. *Acto. 8.* Eunuchus potens Candacis Reginæ Æthiopum. QVEM PHILIPPVS *Non Apoſtolus, ſed Diaconus,* FORTVITA AQVA TINXIT, *Baptizauit occurrente aqua in via. Acto. 8.* Et dum irent per viam venerunt ad quamdam aquam: & ait Eunuchus: Ecce aqua quid prohibet me baptizari? PRÆROGATIVA *Id. prima ſanctificatione per ſpiritum incubantẽ, & eleuatione elementi, ad dignitatem Sacramenti* COMBIBVNT, *Hauriunt, accipiunt.* INVOCATO DEO. *Non tantum in benedictionem aquæ, ſed vi formæ, in qua ſanctiſſima Trinitas inuocatur. Philippus bonæ ſpei coëtaneus S. Bernardi, lib. de ſilentio Cleric.* Miniſtrum videmus in fontem myſticum inſufflare, vt ſignet. Illi fonti viuificantem ſpiritum aduentare. SIMILITVDO. *Hinc Naz. Orat. 40. Aquam baptiſmi vocat typicam. Et Nicetas in hunc locũ:* Vt corpus ab aqua, ſic anima à ſpiritu luſtratur: atque ita res in oculos cadens, rei inuiſibilis ſignum eſt. SIMPLICEM ACTVM. *Lauandi ſcilicet & purgandi aqua propria eſt, vt ſit ſignum & proinde Sacramentum internæ ablutionis.* VICE SORDIVM. *Delicta enim vicem gerunt ſordium.*

6. *Aqua baptiſmi figurata in mari rubro, & aquis dulcoratis. De Bapt. cap. 9. in p. ad. m.*

QVot igitur patrocinia naturæ, quot priuilegia gratiæ, quot ſolemnia diſciplinæ, figuræ, præſtructiones, precationes, religionem aquæ ordinauerunt? Primò quidem quum populus de Ægypto expeditus, vim regis Ægypti per aquam transgreſſus euadit, ipſum regem Exo. 14.
cum totis copiis aqua extinxit. Quæ figura manifeſtior in baptiſmi ſacramento? Liberantur 22. 27.
de ſeculo nationes, per aquam ſcilicet, & diabolum dominatorem priſtinum, in aqua oppreſſum derelinquunt. Item aqua de amaritudinis vitio, in vſum commodum ſuauitatis Exo. 15.
Moſei ligno remediatur. Lignum illud erat Chriſtus; venenatæ, & amaræ retrò naturæ 26.
venas, in ſaluberrimas aquas baptiſmi, ſcilicet ex ſeſe remedians.

AQVA. VI. SCHOLIA.

PATROCINIA. *Naturæ enim tota conſpirat in* D *laudes aquæ.* GRATIÆ *Quam ſignificat & confert cum charactere fidelis.* SOLEMNIA *Vt ſupra vidimus in diſciplina & moribus gentium.* FIGVRÆ *Quas ſubiicit de mari rubro, aqua Marath, & de petra percuſſa, &c.* PRÆSTRVCTIONES. *Præparationes tam ex parte ſpiritus incubantis, & Chriſti attactu ſuo Iordanem ſanctificantis, quã benedictionis aquæ ſolemnis in Eccleſia, quibus aquæ religio præſtruitur & præparatur.* PRIMO QVIDEM. *Prima figura eſt in tranſitu maris rubri Exo. 14. de quo 1. Cor. 10.* Omnes in Moyſe baptizati ſunt in nube & in mari. Aug. *Aug. ſer. 90. de temp.* Educitur per mare rubrum Chriſti ſanguine rubicundum, & quodammodo iam tunc myſterio conſecratum tanquam per baptiſmi Sacramentum, Pharaone ſubmerſo populus Dei eripitur. Et verè ita fit fratres, quando in ſalutari lauacro, tertiò Chriſtiani merguntur, tunc Ægyptii id. originalia peccata, vel actualia crimina quaſi in mari rubro ſepeliuntur; & filiis Iſraël pertranſeuntibus ad Dei ſeruitium ſola patiuntur peccata naufragium Et ne aliquis dubitet, & putet non omnia peccata ſopiri per baptiſmum; agnoſcat & intelligat, quia quomodo nullus remanſit Ægyptiorum, ſic nihil remanet penitus peccatorum. LIGNO REMEDIATVR. *Exo. 15.* Cum miſiſſet lignum in aquas, in dulcedinem verſæ ſunt. *Aug. ſer. 91. de temp. ex profeſſo id tractat: vbi cum oſtendiſſet amaritudinem legis Circumciſionis, quam bibere non poterat Chriſtianus, indulcatam probat à Chriſto aquam baptiſmi ſubſtituente ſanguini circumciſionis, cùm ipſe ſit lignum vitæ. &c. Prou. 3. & concludit,* Hæc ſciens Paulus Apoſtolus dicebat 2. Cor. 3. quia litera occidit. Hoc eſt apertè dicere, quia S. Aug.

aqua amara occidit. ſi non per ſpiritum in dulcedinem conuertatur. Lignum ergo in aquam mittitur, vt in dulcedinem commutetur. Verum eſt fratres. A tunc amaritudo ab aqua tollitur, quando crucis lignum baptiſmi Sacramento coniungitur.

7. *Aqua materia baptiſmi ſimplex, Dei potentiam exaltat in effectu mirabili. V. Verbum Dei potentia num. 2.*

8. *In aqua baptiſmi, piſces iuxta Chriſtum naſcimur. De Bapt. cap. 1. in. m. ad ſin.*

NVper conuerſata iſtic quædam de Caïana hæreſi vipera, venenatiſſima doctrina ſua pleroſque rapuit; in primis baptiſmum deſtruens. planè ſecundùm naturam: nam ferè viperæ, & aſpides ipſiue reguli ſerpentes, arida & inaquoſa ſectantur. Sed nos piſciculi ſecundum ἰχθὺν noſtrum Ieſum Chriſtum, in aqua naſcimur. nec aliter quàm in aqua permanendo ſalui ſumus. Ita Quintilla monſtroſiſſima, cui nec integrè quidem docendi ius erat, optimè norat piſciculos necare, de aqua auferens. *Vide V. Baptiſmus.*

AQVA. VIII. SCHOLIA.

A CONVERSATA ISTIC DE CAÏANA HÆRESI. *Quintillam infra nominat, ſectatricem Marcoſianæ hereſis, quam Caiani complexi ſunt, tollentes aquam baptiſmi. Epiphanius enim notat Caianos diſcipulos fuiſſe Marcoſij, ſeu Gnoſticorum, qui ex Irenæo negabant baptiſmum fieri per viſibiles Creaturas, vnde nec per aquam adminiſtrari poſſe credebant. Tertul. de præſcript. vocat Caineos.* Erupit alia quoque hæreſis, quæ dicitur Caineorum, & ipſi enim magnificabant Cain. *Ex Epiph.* Cain Patrem ſuum appellant. *Hiero. ep. 43. ad Oceanum*, conſurgit mihi Caiana hæreſis, atque olim emortua vipera contritum caput leuat, quod non ex parte, vt antea conſueuerat, ſed totum Chriſti ſubruit Sacramentum; dicit enim eſſe aliqua peccata, quæ Chriſtus non poſſit purgare ſanguine ſuo. *Aug. hæreſi 18. meminit Caianæ hereſis, ſed nil de baptiſmi materia refert.*
S. Aug.
SECVNDVM NATVRAM. *Probat viperas inaquoſa ſectari, vnde cum viperam Quintillam dixiſſet, eam aduerſam aqua baptiſmi rectè concludit. Sic Iſid. ex Hiero.* Reguli, ſicut ſcorpiones arentia quæque ſectantur. NOS PISCICVLI SECVNDVM ἰχθὺν &c. *Id. iuxta Chriſtum in Iordane baptizatum, renaſcimur.* NEC ALITER, &c. *Quam manendo in fide lauacri aqua, ſalui eſſe poſſumus. Piſcem Chriſtum dicit Aug. tractatu 123. in Io. ſer. 28. de ſanctis. Et 18. de Ciuit. c. 23. vbi notat primas literas Græcas capitales huius ſententiæ,* Ieſus Chriſtus Dei filius ſaluator, *Simul iunctas facere ἰχθὺς ἰησοῦς χριστὸς θεοῦ υἱὸς σωτήρ. Et concludit poſt verſus Sibyllæ Erithreæ arceſſitos;* In quo nomine myſticè intelligitur Chriſtus, eo quod in huius mortalitatis abyſſo, velut in aquarum profunditate viuus, hoc eſt ſine peccato eſſe potuerit. *Et ſer. 4. in feſto SS. Petri & Pauli.* Eſt Chriſtus piſcis iſte qui ad Tobiam aſcendit de flumine viuus, cuius iecore per paſſionem aſſato, fugatus eſt diabolus, & per amaritudinem fellis afflatus eſt cæcus, & illuminatus eſt mundus. *Et*
S. Aug.
Beda in cap. 21. Io. Piſcis aſſus, Chriſtus eſt paſſus. Inde Clem. Alex. in Pedag. volebat Chriſtianos in annulis inſculpere piſcem, fortè ob memoriam Chriſti vel baptiſmi Sacramenti fidei: & Rabanus Maurus *lib. 2. in Matth. c. 7. in hac verba, ſi piſcem petierit, numquid ſerpentem porriget ei? &c.* Piſcis eſt fides inuiſibilium, vel propter aquam baptiſmi, vel quia de inuiſibilibus locis capitur: quod etiam fides huius mundi fluctibus circumlatrata non frangitur, rectè piſci comparatur. Cui contrarium poſuit ſerpentem, propter venena fallaciæ, quæ etiam primo homini malè ſuadendo præſeminauit. *Dico ego ad rem meam propter arida loca, in quibus viperæ, reguli, aſpides, delectantur. Nec omittam ſygillum ſummi Pontificis, eſſe* Annulum piſcatoris. *Et quod tradit Conradus Celtes Anno 1267. in ſtagno circa Hailbrunnam imperialem Sueuiæ vrbem, captum Lucium piſcem, cuius in branchiis ſub cute repertus eſt annulus ex ære Cyprio, in quo ſcriptum erat Græce,* Ego ſum ille piſcis huic ſtagno omnium primus impoſitus per mundi Rectoris Friderici II. manus die quinta Octobris. QVINTILLA MONSTROSISSIMA. *Benè herclè ex tribus venenoſis beſtiis chimera noua compacta, viperâ, Regulo, & aſpide. Vel quod monſtroſum baptiſma faceret, cæteras ei ceremonias relinquens, aqua materia dempta.* NEC INTEGRÈ. *Alij integræ, id. nondum corruptæ hereſi, & adbuc fideli. Vel ſimpliciter* integrè *Id. abſolutè, prorſus ex integro, in totum, Paulus docere prohibuit, 1. Cor. 14.* Mulieres in Eccleſiis taceant, non enim permittitur eis loqui, &c. turpe eſt enim mulieri loqui in Eccleſia. *Aug. Hæreſi 27.* Pepuſiani à loco quodam nominati ſunt, quam ciuitatem deſertam dicit Epiphanius. Hanc autem iſti diuinum aliquid eſſe arbitrantes Ieruſalem vocant: tantum dantes mulieribus principatum, vt ſacerdotio quoque apud eos honorentur. Dicunt enim Quintillæ & Priſcillæ in eadem ciuitate Pepuſa Chriſtum ſpecie fœminæ reuelatum: vnde ab hac Quintilliani etiam nuncupantur, &c. Denique alij hanc Pepuſam non eſſe ciuitatem, ſed villam dicunt fuiſſe Montani, & prophetiſſarum eius Priſcæ & Maximillæ, & quia ibi vixerunt, ideo locum meruiſſe appellari Ieruſalem. *Notandum Quintillam factam poſtea Montani Prophetiſſam, cum eo mortuos baptizaſſe, & viuos rebaptizaſſe, referente Philaſtrio. Concedebat enim baptiſmum Montanus, licet in forma variaret, & ritus Eccleſiæ non ſeruaret. Inde factum eſt, quod cum ex Epiphanio Cataphryges, Priſcilliani, & Quintilliani conſentirent in fide & ceremoniis; vt Concilium Nicænum iuſſerit rebaptizari, qui ex Cataphrygibus ad Eccleſiam redirent, ac per conſequens eorum baptiſma nullum erat.*

AQVILA.

Aquila pullos probat ad Solem. de An. cap. 8. V. Verbum. Inter Err. Tertul. Anima corpor. num. 2. à m.

ARS.

1\. *Artem omnem, Idololatriæ, vel alteri peccato ſeruientem, abiiciat Chriſtianus, abſque prætextu vitæ, inde ſuis quærendæ. De Idol. cap. 11. in fin. & 12. per totum, & 13. in p.*

NVlla ars, nulla profeſſio, nulla negotiatio, quæ quid aut inſtruendis, aut formandis
idolis adminiſtrat, carere poterit titulo idololatriæ: niſi ſi aliud omnino interpretemur
idololatriam, quàm famulatum idolorum colendorum. Malè nobis de neceſſitatibus hu- Cap. xii.
manæ exhibitionis ſupplaudimus, ſi poſt fidem obſignatam dicimus, Non habeo quo viuam.
Iam hîc enim plenius illi abruptæ propoſitioni reſpondebo, Serò dicitur. antè enim fuit Luc. 14. 28
deliberandum, ex ſimilitudine prouidentiſſimi ædificis illius, qui prius ſumptus operis cum
viribus ſuis ſupputat, ne, vbi ceperit, defectus, poſtea erubeſcat. Sed & nunc habes dicta
Domini, & exempla adimentia tibi omnem cauſationem. Quid enim dicis? Egebo. Sed fe- Matt. 5. 3.
lices egenos Dominus appellat. Victum non habebo: Sed nolite, inquit, cogitare de victu. Matt. 6. 25
Et veſtitus habemus exemplum, lilia. Subſtantia mihi opus erat: Atquin omnia vendenda Ibid. 30.
ſunt, & egentibus diuidenda. Sed filiis, & poſteritati prouidendum: Nemo aratro manum Matth. 19.
imponens & retro ſpectans, aptus eſt operi. Sed conditionalis eram: [a] *Nemo duobus Dominis* 21.
ſeruire poteſt. [b] *Si vis Domini diſcipulus eſſe, crucem tuam tollas, & Dominum ſequaris* neceſſe Luc 9. 62.
eſt; id eſt, anguſtias & cruciatus tuos, vel corpus ſolum, quod in modum crucis eſt. Paren- a Matt. 6. 24.
tes, coniuges, liberi propter Deum relinquendi erunt. De artibus, & negotiationibus, & b Matt. 16.
de profeſſionibus, etiam liberorum, & parentum causâ dubitas? jam tunc demonſtratum eſt 24.
nobis & pignera, & artificia, & negotia propter Dominum derelinquenda, cùm Iacobus, & Marc. 10.
Ioannes vocati à Domino, & patrem nauemq; derelinquunt cùm Matthæus de teloneo ſuſci- 29.
tatur. cùm etiam ſepelire patrem tardum fuit fidei. Nemo eorum quos Dominus allegit, Non Matt. 4. 21
habeo, dixit, quo viuam. Fides famem non timet. Scit etiam famem nõn minus ſibi contem- Matt. 9. 9.
nendam propter Deum, quam omne mortis genus. Didicit non reſpicere vitam, quanto magis Matt. 8. 21. Rom. 8. 35.
victum? Quotuſquiſque hæc adimpleuit? Sed quæ penes homines difficilia, penes Deum faci- Luc. 18. 27
lia. Sic tamen nobis de manſuetudine & clementia Dei blandiamur, vt non vſque ad idolola- Marc. 10.
triæ adfinitates neceſſitatibus largiamur. Sed omnem adflatum ejus vice peſtis etiam de lon- 27.
ginquo deuitemus, non in his tantùm quæ præmiſimus, ſed in vniuerſa ſerie humanæ ſuper- Cap. xiii
ſtitionis, ſiue deis ſuis, ſiue defunctis, ſiue regibus mancipatæ, vt ad eoſdem ſpiritus immundos pertinentis, modò per ſacrificia & ſacerdotia, modò per ſpectacula, & hoc genus, modò per feſtos dies.

ARS. I. SCHOLIA.

NVLLA ARS. *Quæ idola fabricare docet, templa & ædes extruere.* NVLLA PROFESSIO. *Mathematica, Aſtrologia, Ludimagiſterij.* NVLLA NEGOTIATIO, *Quæ vacat vel thuribus inquirendis, aut aliis idolorum ornamentis, &c.* INSTRVENDIS *Scilicet templis,* FORMANDIS *Idolis.* FAMVLATVM. *Propria vox iuxta Paulum* Idolorum ſeruitus. HVMANÆ EXHIBITIONIS. *Impiè nobis gratulamur, ſi prætextu, præſtanda nobis aut noſtris neceſſitatis humanæ victus & veſtitus, arti illicita operam damus. Præter alibi dicenda ex Aug. in Pſal. 128. Verbo idololatriæ participes. 6. Hæc breuiter accipe ex eodem to. 3. lib. 2. de Doct. Chriſtiana cap.* 40. (Aug.) Doctrinæ, inquit, omnes Gentilium ſimulata & ſuperſtitioſa figmenta, grauesque ſarcinas ſuperuacanea laboris habent, *Ad quid enim vtile poteſt eſſe idolum magno cultoris labore conſilium, quod ex Apoſtolo nihil eſt, & quo artifex viuens, ſentiens, ratione vtens longe melior eſt?* Quæ vnuſquiſque noſtrûm duce Chriſto de ſocietate gentilium exiens, (Aug.) debet abominari atque deuitare. OBSIGNATAM *ſcilicet in baptiſmo, quo multo nobilius obſignamur, quàm Abraham Rom.* 4. ſignum accepit Circumciſionis, ſignaculum juſtitiæ fidei, quæ eſt in præputio. SERO DICITVR, *ſupple quod præmiſit*: non habeo quo viuam. *Hoc decendum erat ante baptiſmum.* ÆDIFICIS ILLIVS, *alludit ad Architectum de quo Chriſtus, Luc.* 14. *qui* prius ſedens computat ſumptus qui neceſſarij ſunt, ſi habeat ad perficiendum; ne poſteaquam poſuerit fundamentum, & non potuerit perficere, omnes qui vident incipiant illudere ei. DEFECTVS. *Supple ædificij interrupti, erubeſcat. Alij legunt de*functus, *id. ceſſans ab opere propter inopiam.* CAVSATIONEM, *id. excuſationem & prætextum.* FŒLICES *Matth.* 5. Beati pauperes ſpiritu. NOLITE. *Matth.* 6. ne ſolliciti ſitis animæ veſtræ quid manducetis. VESTITVS. *Ibidem.* Et de veſtimento quid ſolliciti eſtis? Conſiderate lilia agri, &c. VENDENDA *Matth.* 19. Si vis perfectus eſſe, vade, vende quæ habes & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo. ARATRO *Luc.* 9. nemo mittens manum ſuam ad aratrum & reſpiciens retro, aptus eſt regno Dei. CONDITIONALIS. *dicitur, quod ea conditione munus tabularij, id. eius qui fide publica, inſtrumenta publica conficit, & refert in tabulis, aliàs Tabellio dictus, quod ad munus aliud non aſpiret. Non hoc vult hoc loco Tertul. ſed ſimpliciter, ſeruum, & ſeruilem conditionem ſonat, vnde alij legunt* operà conditionalis eram. *id. operarius eram, operam meam locans, certis conditionibus. ad rem preſſius, locaueram operam templo i- ſtruendo, vel formando Idolo. patet ex reſponſione Tertul. ex Matth.* 6. & 16. VEL CORPVS SOLVM. *magna crux animæ* corpus quod corrumpitur, aggrauans animam, *vel dum iuxta Paulum* caro crucifigitur cum vitiis & concupiſcentiis. *vel vt Tertul. in Apol.* paratus eſt ad omne ſupplicium, ipſe habitus orantis Chriſtiani. *quia ex eod. Tertul.* orantes, paſſionem Chriſti modulamur, *dum in modum crucis brachia exten-*

dimus. PARENTES. *Matth.*10. nemo eſt qui reliquerit domum, aut fratres aut ſorores, &c. DE ARTIBVS *&c. vide ſupra in p. Schol. in p.* PIGNERA. *alij legunt pignora. id eſt ea quæ chariſſima ſunt, vt parentes & filij, quos reliquerunt Apoſtoli.* ARTIFICIA: *ſicut Iacobus & Ioannes piſcationem.* NEGOTIA *ſicut Matthæus telonium.* SVSCITATVR. *Chryſol. ſerm.* 29. ſedebat vtique qui ſtare non poterat, pondere cupiditatis oppreſſus, & ipſa totus conſcientia fraudis incuruus. *Suſcitatum dixit quaſi mortuum. Chryſol. ſer.* 28. *in fin.* quod eſt dare vitam mortuo, hoc largitatem tribuere eſt auaro. *Et valde notabile eſt de S. Matthæo eſſe locutum, ſicut & 29.* TARDVM FVIT. *quia tam cito voluit ſequi, vt nec permiſerit ſepelire Patrem. Matth.*8. ſequere me, & dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos. ALLEGIT *Apoſtolico Collegio vel diſcipulorum numero.* FIDES FAMEM, *&c. licet dixerit Salomon*, pauor pauperum egeſtas eorum. *non eſt quod timeat fidelis, credens ſe habere Patrem*, qui dat eſcam omni carni, &c.

A *qui non modo coruos paſcit, ſed & Heliam & Paulum primum Eremitam, per coruos. qui paſſeres non obliuiſcitur. Et quomodo iuſtus famem timeat, cum* iuſtus ex fide viuat. nec in ſolo pane, ſed in omni verbo quod procedit de ore Dei, *cuius omnipotens ſermo, ſermo poteſtate plenus; potens eſt, non tantùm de lapidibus panes, ſed & homines facere, quanto magis & paſcere?* SCIT ETIAM: *reſpicit locum Apoſtoli Rom.*8. *vbi inter cætera mortis genera recenſet famem.* Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? tribulatio? an anguſtia? an fames? DIFFICILIA *Luc.* 18. quæ impoſſibilia ſunt apud homines, poſſibilia ſunt apud Deum. ADFINITATES. *Confinia, proxima, pertinentia quoquomodo ad idololatriam.* SVPERSTITIONIS. *hanc extendit ad Deos, mortuos, & Reges: quia hæc tria genera perſonarum diuino cultu honora-* B *bantur à gentilibus, qui redundabat in dæmones.* SACRIFICIA, *Deos,* SPECTACVLA *defunctos, maximè in ludis gladiatoriis,* FESTOS DIES, *Reges reſpicit, viuos enim Reges feſtis honorabant.*

2. *Artes honeſtas ad victum colat Chriſtianus; & non illicitis vacet, vt Idolificiis. de Idol. cap.* 8. *à p. ad fin.*

SI ita neceſſitas exhibitionis obtenditur, habent & alias ſpecies, quæ ſine exorbitatione diſciplinæ, id eſt, ſine idoli confictura opem victus præſtent. Scit albarius tector & tecta ſarcire, & tectoria inducere, & ciſternam liare, & cymatia diſtendere, & multa alia ornamenta præter ſimulacra parietibus incriſpare. Scit & pictor, & marmorarius, & ærarius, & quicunque cælator, latitudines ſuas vtique multo faciliores. Nam qui ſignum deſcribit, quanto facilius abacum linit? qui de tilia Martem exſculpit, quanto citius armarium compingit? Nulla ars non alterius artis, aut mater, aut propinqua eſt. Nihil alterius vacat. Tot ſunt artium venæ, quot hominum concupiſcentiæ. Sed de mercedibus & manuſpretiis intereſt. Proinde intereſt & de labore. Minor merces frequentiore actu repenſatur. Quot parietes ſigna deſiderant? quot templa & ædes idolis ædificantur? Domus verò, & prætoria, & balnea, & inſulæ quantæ? Soccus, & baxa quotidie deaurantur; Mercurius, & Serapis non quotidie. Sufficiat ad quæſtum artificiorum. frequentior eſt omni ſuperſtitione luxuria & ambitio. Lances & ſcyphos facilius ambitio, quàm ſuperſtitio deſiderabit. Coronas quoque magis luxuria, quàm ſolemnitas erogat. Cum igitur ad hæc artificiorum genera cohortemur, quæ idolum quidem, & quæ idolo competunt, non attingant, ſint autem & hominibus communia ſæpè quæ & idolis, hoc quoque cauere debemus, ne quid ſcientibus nobis ab aliquibus de manibus noſtris in rem idolorum poſtuletur. Quod ſi conceſſerimus, & non remediis jam vſitatis egerimus, non puto nos à contagio idololatriæ vacare, quorum manus non ignorantium, in officio, vel in honore, & vſu dæmoniorum deprehenduntur.

ARS. II. SCHOLIA.

EXTENDITVR. *melius quàm* obtenditur, attenditur. *Neceſſitas enim exhibendi ſibi & præſtandi victus extenditur euſque, vt obiiciant aliqui ſe non poſſe vitam tranſigere, niſi labore manuum.* EXORBITATIONE. *violatione legis diuinæ & conſcientiæ.* ALIAS SPECIES. *id. modos quærendi victus etiam in arte ſua abſque confectione Idolorum. Quibus artibus victus honeſtè & ſine Dei offenſa quærendus ſit docet Aug. to.* 3. *lib. de opere Monach. cap.*13. *vbi quærentibus qua arte & opere D. Paulus victitaret, ſic reſ-* S. Aug. *pondet* quid, inquit, à me quærunt, vel quale opus faciebat, vel quando faciebat? Vnum ſcio, qu ia nec furta faciebat, nec effractor aut latro erat, nec auriga, aut Venator, aut hiſtrio, aut turpilucrus: *multo minus ſimulacrorum artifex, quæ & in Atheníenſibus reprehendit*, ſed innocenter & honeſtè quæ apta ſunt humanis vſibus operabatur, ſicut ſeſe habent opera fabrorum, ſtructorum, ſutorum, ruſticorum, & his ſimilia. Neque enim honeſtas ipſa reprehendit, quod reprehendit ſuperbia eorum, qui vocari honeſti amant, ſed eſſe non amant. SCIT ALBARIVS. *qui calce alba tecta reficit, &*

C *calce inducit.* TECTORIA INDVCERE, *id. tegere calce muros & dealbare, vel Cryptas intus calce obducere.* CISTERNAM LIARE, *id. linere, expolire, cæmento colligare, ne aqua pereffluant.* CYMATIA. *Heſychius vult eſſe prominentias in ædificiis, quæ in modum vndæ ſinuantur. vnde & Veſtis Cymatilis dicta, quæ vndarum colorem refert.* INCRISPARE. *alij legunt incruſtare. Cypr. ep.* 2. pretioſi marmoris cruſtis veſtita domicilia. *Hiero. ad Heliod.* Iacentis elementi terga criſpentur. LATITVDINES SVAS. *ſupra dixerat.* Extenditur. *ſcit quilibet artifex ad quam multa, præter Idola ſe extendat, & quam latè pateat cælandi & ſcalpendi opera multo fa-* D *cilior.* SIGNVM DESCRIBIT *Idolum delineat aut ſcalpit.* ABACVM LINI. *menſa eſt, vel tabula, ſuper quam vaſa pretioſa exponuntur. Cicero* 4. *Tuſcul. vel in qua Mathematici ſuas lineas ducunt ex Perſio. Apuleius menſam vocat Pythagoricam. Alij ſtructuram ex marmore polito ad ſeſſionem aptam. Vitruuius ſumit pro tabula quadrata, quæ Epiſtyllo ſupponitur, quæ baſis eſt columnæ.* NVLLA ARS. *affinitatem artium notat, vt qui ſcit ſculpere & cælare, facilius faciat armarium*

marium aut ſellam. V A C A T. *nil otioſum eſt in vna* A *arte, quod alteri non poſſit inſeruire. Plato in politicis probat mutuum artium nexum.* V E N Æ, *&c.* C O N C V P I S C E N T I Æ. *quaſi dicat, ars qualibet fons eſt, & quiuis homo ſimiliter eſt fons, & vtriuſque vena ſibi mutuò reſpondens, vt hominum concupiſcentiis & curioſitatibus diuerſis, ſatisfacere poſſint artium & artificum ingenia.* M A N V P R E T I I S I N T E R E S T. *Vox Seneca, & Pliny, & Briſſony, ſignificans mercedem condignam operæ manus opificis. hic inducit obycientem artificem multum differre pretium armary & Idoli. Et reſpondet,* P R O I N D E, *&c. longè laborioſior, & maioris temporis operam exigit.* R E P E N S A T V R. *compenſatur, repetito ſæpius actu minoris laboris duplicata merces.* Q V O T P A R I E T E S *pauci & rarò, parietes Idola expetunt refici, ſemel enim ſculpta diu durant, templa item, cum multo plures domus quotidie fiant* P R Æ- B T O R I A, *Ruſtica intelligit ob frequentiam & coniunctionem cum balneis. Eſt autem Pretorium pars illa villæ, quam habitat dominus agens ruri. Ex Columella villæ tres partes erant, Prætorium, ſiue villa Vrbana quam inhabitabat dominus: villa ruſtica in qua erat colonus; villa fructuaria, in qua condebantur fructus.* I N S V L Æ *hic ſumuntur pro magnis domibus & Palatiis in Vrbe, vicos vndique habentibus. Ita Budeus. quo ſenſu Spartianus ſcribit. 335. Inſulas olim Romæ, igni conſumptas. Et Cicero pro M. Cælio dixit,* P. C L O D I I Inſulam

A eſſe venalem. *Ita & Vlp. l. ſtipulationes non diuiduntur, ff. de verb. oblig. Durantus autem lib. 1. de Rit. Eccleſ. iuxta Cyril. & Hiero. dicit Eccleſias Inſulas, quod ab omnibus ædibus diſtinctæ & ſeparata eſſe debeant.* S O C C V S. *Calceamentum eſt Comicum Martiali. Suetonio autem in Vitellio de Meſſalina, fœmineum elegans.* B A X A. *ſiue baxea ex Apuleio & Plauto, eſt calceus & crepida Philoſophorum.* F R E Q V E N T I O R E S *&c. dicit plus lucri habere artifices ex occaſione ambitionis & luxuriæ hominum, quàm ratione ſuperſtitioſi cultus, & plures cyphos & lances, vaſaque pretioſa conuiuiis impendi, quàm Sacrificiis.* C O R O N A S E R O G A T. *Corona non tantum Sacerdotibus & victimis, ſed multo frequentius conuiuis, & maximè Sympoſiarchis, hoc eſt menſæ Regibus, quos aly* modiperatores *dicunt, imponebantur.* E R O G A T *id. conſumit,* B *deſtruit. Neque enim tantum ſignificat idem quod tribuo & largior. Eccli. 31.* omni cura tua explicita recumbe, vt læteris propter illos, & ornamentum gratiæ accipias coronam. C O H O R T E M V R. *non quod incitet artifices, vt ſeruiant ambitioni & luxui, ſed quod ad minus det licentiam, ex his quæ communiter ſeruiunt tam Idolis, quàm humano vſui.* N O N I G N O R A N T I A M. *curandum monet, ne ſcientes aliquid peti ab artifice Idolis, aut Diis & dæmonibus impendendum, illud ipſe præſtet, aliàs reus erit Idololatriæ.*

3. *Artes elaborat & multiplicat hominum ambitio & concupiſcentia. Ibid.*

* ASTROLOGIA ET ASTROLOGI.

1. *Aſtrologia ſpecies eſt Idololatriæ, magiæ vicina, à diabolo ſuggeſta, cui ſanctorum Magorum pietas non ſuffragatur. de Idol. cap. 9. in p. ad m.*

ANimaduertimus inter artes, etiam profeſſiones quaſdam obnoxias idololatriæ. De Aſtrologis, ne loquendum quidem eſt. Sed quoniam quidam iſtis diebus prouocauit, defendens ſibi perſeuerantiam profeſſionis iſtius, paucis vtar. Non allego quod idola honoret, quorum nomina cœlo inſcripſit, quibus omnem Dei poteſtatem addixit: quod propterea homines non putant Deum requirendum, præſumentes ſtellarum nos immutabili arbitrio agi. vnum propono, Angelos eſſe illos deſertores Dei, amatores feminarum, proditores etiam huius curioſitatis, propterea quoque damnatos à Deo. O diuina ſententia, vſque ad terram pertinax, qui etiam ignorantes teſtimonium reddunt: Expelluntur Mathematici, ſicut angeli eorum. Vrbs & Italia interdicitur Mathematicis, ſicut cœlum angelis eorum. eadem pœna eſt exilij diſcipulis, & magiſtris. Sed [a] *Magi & Aſtrologi ab Oriente venerunt.* Scimus Magiæ, & Aſtrologiæ inter ſe ſocietatem. Primi igitur ſtellarum interpretes natum Chriſtum annuntiauerunt, primi munerauerunt. Hoc nomine Chriſtum (opinor) ſibi obligauerunt. Quid tum? Ideò nunc & Mathematicis patrocinabitur illorum Magorum religio? De Chriſto ſcilicet eſt matheſis hodie, ſtellam Chriſti, non Saturni, & Martis, & cujuſque ex eodem ordine mortuorum obſeruat & prædicat. At enim ſcientia iſta vſque ad Euangelium fuit conceſſa, vt Chriſto edito, nemo exinde natiuitatem alicujus de cœlo interpretetur. Nam & thus illud, & myrrham, & aurum ideo infanti tunc Domino obtulerunt, quaſi clauſulam ſacrificationis & gloriæ ſecularis, quam Chriſtus erat ademptururus.

[a] Matt. 2. 1. 2.

Matt. 2. 11.

ASTROLOGIA ET ASTROLOGI. I. SCHOLIA.

PROFESSIONES. *Differentia eſt inter artes & profeſſiones. Ars enim extenditur, ad manuales & intellectuales; profeſſio reſtringitur tantum ad ea quæ publicè docentur. Vt non tantum ſic artes mechanicas Idololatriæ ſeruientes reprobet, ſed & facultates literarias, fidei aduerſas.* D E A S T R O L O G I S. *&c. clarum eſt, nec diſputandum. Tacerem de Aſtrologia, niſi quis nouiſſimè me prouocaſſet ad dicendum de ea, ſuſtinens ſe poſſe eam profiteri vt prius faciebat.* N O M I N A C Œ L O, *&c. dum Iouis, Martis, &c. Planetas & cœlos nominibus inſcripſerunt. S. Aug. in pſal. 140. Se-* C *dent, inquit, & computant ſydera, interualla, curſus, volubilitates, ſtatus motus intendunt, deſcribunt, coniiciunt Docti magni videntur, totum hoc doctum & magnum, defenſio peccati eſt. Eris adulter, quia ſic habes Venerem: eris homicida, quia ſic habes Martem. Mars ergo homicida, non tu: Et Venus adultera, non tu, &c. Porro ipſe Mathematicus, qui tibi fabulas laqueorum tuorum etiam vendit, vt non vel gratuitam compares mortem. Emis enim mortem à Mathematico pretio, qui contempſiſti vitam gratis à Chriſto: ipſe enim* S. Aug.

Mathematicus ſi vxorem ſuam paulò petulantius videris conuerſari, aut aliquos alienos improbè attendere, aut feneſtram crebrò repetere, nonne arripit, verberat, & dat diſciplinam in domo ſua? Reſpondeat illi vxor, ſi poteſt; Venerem cæde. Nonne & ille reſpondet, fatua, aliud eſt quod competit rectori, aliud quod profertur emptori. *Et in pſalm. 61. vbi agit de Mathematico conuerſo præſente.* Iſte, inquit, ex Chriſtiano & fideli, pœnitens rodit. & territus poteſtate Domini, conuertitur ad miſericordiam Domini. Seductus enim ab inimico, cùm eſſet fidelis, diu Mathematicus fuit, ſeductus ſeducens, deceptus decipiens, illexit, fefellit, multa mendacia locutus eſt contra Deum, qui dedit poteſtatem hominibus faciendi quod bonum eſt, & non faciendi quod malum eſt. *Hoc eſt, dedit liberum arbitrium in vtrumlibet flexibile.* Iſte dicebat, quia adulterium non faciebat voluntas propria, ſed Venus: & homicidium non faciebat voluntas propria, ſed Mars: Et iuſtum non faciebat. Deus, ſed Iouis: & alia multa ſacrilega non parua. *Quibus & aſtra nominabat Deos, & Deo vero, & humanæ voluntati propria detrahebat.* Quàm multos eum putatis Chriſtianis nummos abſtuliſſe? Quàm multi ab illo emerunt mendacium, quibus dicebamus: filij hominum vſquequo graui corde, vt quid diligitis vanitatem & quæritis mendacium? DEI POTESTATEM. *quia Deos vocant aſtra, his regi mundum, his quaſi fatis omnium etiam hominum nutu & ineuitabili neceſſitate bonos maloſue euentus pendere credunt, proindeque Deum fruſtra orari & coli, cum* certa ſtent omnia lege. AMATORES FŒMINARUM. *Error Tertul. excutiendus ſuo loco, quod appetitu fœminarum peccauerint.* PRODITORES, *detectores, & Doctores Aſtrologiæ, Iudiciariæ curioſæ. Aug.*

S. Aug. non immeritò creditur cum Aſtrologi mirabiliter multa vera reſpondent, occulto inſtinctu fieri ſpirituum non bonorum, quorum cura eſt, falſas & noxias opiniones de Aſtralibus, fatis, inſerere humanis mentibus atque firmare. AD TERRAM PERTINAX. *pertingens, & perueniens vſque ad terram, vt ſicut mundi rector abegit cælo Angelos malos, primos Aſtrologiæ, & per eam Idololatriæ Doctores, ſic terræ Principes Aſtrologos, & Mathematicos Roma & Italia abegerint, licet ignorantes iudicium Dei, ei tamen teſtimonium præſtant, & ſuffragantur ſimili pœna diſcipulis indicta in terra quæ Magiſtris in cælo impoſita fuerat. Sic Suet. de Vitellio.* Nullis infenſior quàm vernaculis & Mathematicis, vt quiſque deferretur, inauditum capite puniebat. *Sic Valer. Max. authoritate Conſulum & Pretoris Edicto Chaldæi vrbe & Italia pulſi. Et Tacitus, Senatuſconſulta contra Mathematicos & Magos facta recenſet. A ſacris Canonibus, Conciliorum & Pontificum decretis, Patribus omnibus, & Iuriſconſultis condemnantur.* SED MAGI. *Inducit obiicientem pietatem Magorum Chriſtum adorantium, prædicantium in Ieruſalem, muneribus colentium in Bethleem. De Magis, non iam ſtellarum, ſed Chriſti veræ lucis adoratoribus, deque ſtellis nil in Chriſtum, vel hominum libertatem valentibus, alibi dicturis, nunc ſufficiet fatum eierare; nec Magos, aut alios quoſcumque fato, ſed Dei gratiæ eiuſque bonæ voluntati, non hominum meritis, iuſtificationem adſcribere. Ita D. Aug. lib. 2. ad Bonifac. c. 6.* Fatum, in-

S. Aug. quit, qui affirmant, de ſyderum poſitione ad tempus quo concipitur quiſque, vel naſcitur, quas conſtellationes vocant, non ſolùm actus & euenta, verùm etiam ipſas noſtras voluntates pendere contendunt: Dei verò gratia, non ſolùm omnia ſydera, & omnes cœlos, verùm etiam omnes Angelos ſupergreditur. Deinde fati aſſertores, & bona, &

A mala hominum, fato tribuunt: Deus autem, in malis hominum merita eorum debita retributione perſequitur: bona verò per indebitam gratiam miſericordi voluntate largitur: vtrumque faciens, non per ſtellarum temporale conſortium, ſed per ſuæ ſeueritatis, & bonitatis, æternum altumque conſilium. Neutrum ergo pertinere videmus ad fatum. SCIMUS. *&c. reſpondet ex eo quod Sancti illi Magi fuerint Aſtrologi, & ſtellarum interpretes, ſe non ignorare ſocietatem vtriuſque artis, & vix Aſtrologum non eſſe magiæ addictum. Vnde Naz. vtramque artem exprobrat Iuliano. Vnde ex Niceta Choniate in vita Manuelis. Hic Imperator damnauit Aſtronomos, qui verbo quidem Aſtrologiæ vacabant, opere autem Magiæ.* MATHESIS. *dictum Ironicè quaſi diceret, quaſi vero hodie dum contra Aſtrologos inuehor, de Chriſti Matheſi, diſciplina, doctrina, ſit ſermo. Et infert* STELLAM CHRISTI, *&c. ſupple, Aſtrologia*

B *ſanctorum Magorum obſeruat; non Martis aut Saturni, aut alicuius hominis mortalis, & mortui tranſcripti in aſtra, ſed Chriſti* ſecundi Adam de cœlo cœleſtis. *Alij ſic legunt:* de Chriſto ſcilicet eſt Matheſis hodie, ſtella Chriſti, &c. *Hoc ſenſu vt dicat, Matheſis obſeruat, & prædicat ſtellas non Chriſti, ſed Saturni, &c. quaſi dicat Matheſis, id eſt diſciplina, & maximè Aſtrologica, non eſt ex Chriſti doctrina, quia, nulla hodie ſtella eſt, quæ vocetur Chriſtus, aut Ieſus, ſed Saturnus, Mars, &c.* CONCESSA. *Non quidem diuina lege, cum ea interdicatur in Scriptura Leuit. 19.* Non declinetis ad Magos, nec ab ariolis aliquid ſciſcitemini, vt polluamini per eos. Ego Dominus Deus veſter. *Et 1. Reg. 27.* Saül abſtulit Magos & ariolos de terra. *Iſa. 44.* Ego ſum Dominus faciens omnia, extendens cœlos ſolus, ſtabiliens terram, & nullus mecum. Irrita faciens ſigna diuinorum & Ariolos in furorem vertens. *Conceſſam igitur dicit hoc*

C *eſt apud Gentiles vt plurimum licitam. qua & Magi pij, & Sancti in bonum vſum, & ad Chriſtum agnoſcendum vti poſſent.* VT CHRISTO EDITO, *vt, poſt Chriſtum natum, & eius natalem ex ſtella cognitum, exhauſta ſit omnis Aſtrologia Iudiciaria, & fas non ſit deinceps vti hac ſcientia ad prædicenda ea, quæ liberas hominis actiones contingunt. A vanitate Aſtrologiæ, cui erat addictiſſimus Auguſtinus, abductum ſe bellè diſſerit lib. 4. Confeſſ. cap. 3.* Illos, inquit, Planetarios, Aug. quos Mathematicos vocant, planè conſulere non deſiſtebam, quòd quaſi eis nullum eſſe ſacrificium, & nullæ preces ad aliquem ſpiritum, ob diuinationem dirigerentur, quod tamen Chriſtiana, & vera pietas conſequenter, repellit & damnat, &c. quam totam illi ſalubritatem interficere conantur, cùm dicunt: de cœlo tibi eſt ineuitabilis cauſa peccandi, & Venus hoc facit, aut Saturnus, aut Mars; ſcilicet vt homo ſine culpa ſit, caro, & ſanguis, &

D ſuperba putredo: Culpandus ſit autem cœli ac ſyderum Creator & ordinator. *Dehinc in ludo literario ſe coronatum ab Agonothete Præſide certaminis, olim famoſiſſimo Aſtrologo, ab hac arte deterritum narrat.* Erat, inquit, eo tempore vir ſagax, Medicinæ artis Aug. peritiſſimus, atque in ea nobiliſſimus, qui Proconſul manu ſua coronam illam Agoniſticam impoſuerat non ſano capiti meo, ſed non vt Medicus. Nam illius morbi tu ſanator: qui reſiſtis ſuperbis, humilibus autem das gratiam. Numquid tamen etiam per illum ſenem defuiſti mihi, aut deſtitiſti mederi animæ meæ? &c. Vbi cognouit ex colloquio meo libris Genethliacorum eſſe me deditum, benignè & paternè monuit, vt eos abiicerem, neque curam & operam rebus vtilibus neceſſariam, illi vanitati fruſtra impenderem. Dicens ita ſe illam didiciſſe, vt eius profeſſionem primis annis ætatis ſuæ deferre

A voluiſſet, qua vitam degeret, &c. Non ob aliam cauſam ſe poſtea illis relictis Medicinam aſſecutum, niſi quòd eas falſiſſimas comperiſſet, & nollet vir grauis decipiendis hominibus victum quærere. *Libro autem 5. de Ciuit. à cap. 1. & ſeq. vſque ad 9. contra Aſtrologos ſcribit. Inter cætera cap. 5. cum ſuperius egiſſet cap. 3. contra quemdam figulum Mathematicum, Nigidium nomine, cui cùm obiiceretur; Iacob & Eſaü, alioſque geminos, plerumque diſſimiles moribus, cauſam refudit in diuerſam poſitionem ſyderum; quod oſtendit exemplo rotæ, in qua magno impetu circumacta, duo puncta quàm citò potuit notauit, quæ, ceſſante motu, longè à ſe diſſita monſtrauit: quo cælorum motus incomparabiliter velociores, vno momento, omnem ſyderum poſitionem variare monſtrauit: Pulchrè*

Aug. B *Auguſtinus cap. 5.* Quid, inquit, hîc agit rota illa figuli, niſi vt homines luteum cor habentes in gyrum mittantur, ne Mathematicorum vaniloquia conuincantur? Quid denique iidem ipſi quorum morbum eodem tempore grauior leuiorque apparebat amborum, medicinaliter inſpiciens Hyppocrates, geminos ſuſpicatus eſt? Nonne ſatis iſtos redarguunt, qui volunt ſyderibus dare, quod de corporum ſimili temperatione veniebat? *Deinde conuincit*

Aug. *Mathematicos erroris:* Si, inquit, diſpar naſcendi mora mutauit horoſcopum, & diſparilitatem intulit cæteris rebus, cur illud in ægritudinibus manſit, quod habebat in temporis æqualitate conce-

Aug. ptus? &c. *Deinde, quod maximi apud nobiles eſt momenti, honor primogenituræ inter geminos:* quæro, inquit, ſi tanta diſtantia eſt temporis in natiuitate geminorum, vt per hanc oporteat eis conſtellationes C fieri diuerſas, propter diuerſum horoſcopum, & ob hoc diuerſos omnino cardines; vbi tanta vis diſponitur, vt hinc etiam diuerſa ſint fata: vnde hoc accidere potuit, cum eorum conceptus diuerſum tempus habere non poſſit? &c. Nam ſi vnum momentum, quo ambo concepti ſunt, non impediuit, vt alter prior, alter poſterior naſceretur: cur vno momento, ſi duo naſcuntur, impediat aliquid, vt alter prior, alter poſterior moriatur? &c. Aut ſi propterea mutantur fata geminorum, quia temporibus diuerſis naſcuntur; cur non potius intelligamus iam fuiſſe mutata, vt diuerſis temporibus naſcerentur? Itane non mutat fata natiuitatis voluntas viuentium, cùm mutet fata conceptionis ordo naſcentium? *Eandem vanitatem inculcat, cap. 6. de ſexu diuerſo geminorum in eodem inſtanti conceptorum.* S. Aug. Quanquam, inquit, & in ipſis geminorum conceptibus, vbi certè amborum eadem momenta ſunt temporum, ſæpè fit, vt ſub eadem conſtellatione fatali, alter concipiatur maſculus, altera fœmina. Nouimus geminos diuerſi ſexus; ambo adhuc viuunt, ambo ætate vigent adhuc. Quorum cùm ſint inter ſe ſimiles corporum ſpecies, quantum in diuerſo ſexu poteſt, inſtituto tamen & propoſito vitæ ita ſunt diſpares, vt præter actus quos neceſſe eſt à virilibus diſtare fœmineos, ille in officio comitis militat, & à domo ſua ſemper peregrinatur; illa de ſolo patrio, & de rure proprio non recedit.

B Inſuper quod eſt incredibilius, ſi aſtralia fata credantur; non autem mirum, ſi voluntates hominum, & Dei munera cogitentur: Ille coniugatus, illa virgo ſacra eſt: ille numeroſam prolem genuit, illa nec nupſit. *Et cæt.* Quid tam ad corpus pertinens, quàm corporis ſexus? Et tamen ſub eadem poſitione ſyderum, diuerſi ſexus gemini concipi potuerunt. Vnde quid inſipientius dici aut credi poteſt, quàm ſyderum poſitionem, quæ ad horam conceptionis eadem ambobus fuit, facere non potuiſſe, vt cum quo habebat eandem conſtellationem, ſexum diuerſum à fratre non haberet: & poſitionem ſyderum, quæ fuit ad horam naſcentium, facere potuiſſe, vt ab eo tam multum virginali ſanctitate diſtaret? CLAVSVLAM. *vel quod Chriſtus* C *finem imponat Idololatriæ, recipiens munera ſibi vt Deo, vt Regi, vt mortali debita, quæ amplius nollet offerri Diis mortalibus: vel quod ipſi Chriſti pedibus cum ſuis muneribus, omnem gloriam regni ſæcularis abiicientes, omni deinceps Aſtrologiæ, & Pompæ ſæculari renunciarent, vt Chriſti humilitatem verbo & exemplo prædicarent; vel magis ad rem & Emphaſim Textus, Chriſtus adempturus erat in morte omnem gloriam Idolorum, & Regum, qui vel thure, vel auro, vel myrrha vnctis corporibus incorruptibilitatem & immortalitatem mentiebantur, dum* Rex Regum & Dominus Dominantium *poſt mortem agnitus eſt, qui natus in Magis* abſtulit fortitudinem Damaſci & ſpolia Samariæ.

2. *Aſtrologi Iudiciarij, maximè Marcionitæ illuduntur. 1. cont. Marc. cap. 18. v. Verbum. Marcionis Deus. num. 9.*

3. *Aſtrologos Romani de Cæſaris capite conſulunt; Chriſtiani nec in ſua cauſa, vtpote quos Diſcipulos dæmonum credunt. Apol. cap. 35. in f.*

EAdem officia dependunt & qui aſtrologos, & aruſpices, & augures, & magos de Cæſarum capite conſultant; quas artes vt ab angelis deſertoribus proditas, & à Deo interdictas, ne ſuis quidem cauſis adhibent Chriſtiani. Cui autem opus eſt perſcrutari ſuper Cæſaris ſalute, niſi à quo aliquid aduerſus illam cogitatur, vel optatur? aut poſt illam ſperatur, & ſuſtinetur? non enim ea mente de caris conſulitur, qua de dominis. aliter curioſa eſt ſolicitudo ſanguinis, aliter ſeruitutis.

ASTROLOGI. III. SCHOLIA.

EADEM OFFICIA. *Contextus eſt & continuatio conſpirationum & factionum contra Principes, à quibus alienos probat Chriſtianos; qui non iam de vita Imperatorum conſulebant Augures, ſed nec in propriis cauſis, negotiis, morbis, &c. tum quod artes huiuſmodi diaboli inuenta eſſent, tum quod à Deo eſſent prohibita.* ARVSPICES. *dicti à victimis in Ara inſpiciendis, vt futura prædicerent. Dicti ſunt & arioli, præſertim cor, ſed maximè iecur attendebant. vnde ex Aug. lib. 2. de* D *Ciuit. c. 24. Poſthumius Aruſpex inuento iecore vituli corona aurea inſignito, Sylla edendum appoſuit in ſignum victoriæ. Hoc loco multa congerit auſpicia data Syllæ, vbi inter cætera.* S. Aug. Cum primùm, inquit, ad vrbem contra Marium caſtra mouiſſet, adeo læta exta immolanti fuiſſe ſcribit Liuius, vt cuſtodiri ſe Poſthumius aruſpex voluerit, capitis ſupplicium ſubiturus, niſi ea quæ in animo Sylla haberet, Diis iuuantibus impleuiſſet. Ecce non diſceſſerat ady-

tis ariſque relictis Dij, quando de rerum euentu prædicebant, nihilque de ipſius *Syllæ* correctione curabant. Promittebant præſagiendo fœlicitatem magnam, nec malam cupiditatem minando frangebant, &c. non clamauit ille *Aruſpex* ab ſceleribus parce Sylla, quæ ille victor tam horrenda commiſit, cui corona aurea ipſius victoriæ illuſtriſſimum ſignum in vitulino jecore apparuit. qualia ſigna ſi Dij iuſti dare ſolerent, ac non dæmones impij, profecto illis extis, nefaria potius atque ipſi Syllæ grauiter noxia mala futura monſtrarent. *Horum pœna Aruſpicum, fuit ignis, aut gladius: l. 3. & l. nemo C. de malef. & Mathem.* AVGVRES *ab auium garritu dicti. Trifariam auguria ſumebantur ab auibus. à volatu, cantu, eſu. Augures, maleficorum appellatione contineri ſanxit Conſtantius, eos conſuli prohibens, l. nemo 5. C. de malef. & mathem. Idque ſublata Romuli lege, iubentis ne quid inauguratò fieret. Scitu dignum quod habet Auguſtinus de contemptu Aruſpicum* S. Aug. *lib. 4. Confeſſ. cap. 2.* Recolo, inquit, cum mihi theatrici carminis certamen inire placuiſſet, mandaſſe mihi neſcio quem Aruſpicem, quid ei dare mercedis vellem, vt vincerem. me autem fœda illa ſacramenta deteſtatum, & abominatum reſpondiſſe: nec ſi corona illa eſſet immortaliter aurea, muſcam pro victoria mea ſinerem necari. Necaturus enim erat ille in ſacrificiis ſuis animantia, & illis honoribus inuitaturus mihi ſuffragatura dæmonia videbatur. Sed hoc quoque malum, non ex tua charitate repudiaui, Deus cordis mei: non enim amare te noueram qui *vtpote Manichæus Secta,* niſi fulgores corporeos cogitare non noueram. Talibus enim figmentis ſuſpirans anima, nonne fornicatur abs te, & fidit in falſis, & paſcit ventos? Sed videlicet ſacrificari pro me nollem dæmonibus, quibus me illa ſuperſtitione ipſe ſacrificabam. Quid eſt enim aliud ventos paſcere, quàm ipſos paſcere, hoc eſt, errando eis eſſe voluptati atque deriſui. PERSCRVTARI. *tum exta rimando & inteſtina animalium. tum à Magis & Aſtrologis occulta ſciſcitando, ſuper breui aut longa vita Imperatoris. Et probat id non poſſe quæri, niſi ab his qui vel malè cogitant, aut optant Principi; aut qui poſt eius mortem aliquid expectant, & differunt agere.* DE DOMINIS. *quia ſeruitus eſt oneroſa. Et cum de Amicis, & Conſanguineis ſollicitè aliquid inquiritur à Diuinis, id ex affectu vel timore laudabili procedit; ſecus cùm conſulitur Magus de vita Principis. Hinc Tacitus in Annal. puellam Seruiliam excuſat: quod pecuniam dediſſet Magis, quos conſuluerat de diſcrimine Patris.* acciderat ſanè pietate Seruiliæ; quæ charitate erga parentem, ſimul imprudentia ætatis, non tamen aliud conſuluerat quàm de incolumitate domus, & an placabilis Nero, an cognitio Senatus nihil atrox adferret.

ATHEI, ET ATHEISMVS.

1. *Atheiſmus eſt ſumma delicti. Apol. cap. 17. in m. ad fin.*

HÆc eſt ſumma delicti, nolentium recognoſcere, quem ignorare non poſſunt. Vultis ex operibus ipſius tot ac talibus quibus continemur, quibus ſuſtinemur, quibus oblectamur, etiam quibus exterremur? vultis ex animæ ipſius teſtimonio comprobemus? quæ licet carcere corporis preſſa, licet inſtitutionibus prauis circumſcripta, licet libidinibus ac concupiſcentiis euigorata, licet falſis deis exancillata, cùm tamen reſipiſcit, vt ex crapula, vt ex ſomno, vt ex aliqua valetudine, & ſanitatem ſuam potitur, Deum nominat, hoc ſolo nomine, quia proprio Dei veri. Deus magnus, Deus bonus, &, Quod Deus dederit, omnium vox eſt. judicem quoque conteſtatur illum, Deus videt, &, Deo commendo, &, Deus mihi reddet. ò teſtimonium animæ naturaliter Chriſtianæ. denique pronuntians hæc, non ad capitolium, ſed ad cœlum reſpicit. nouit enim ſedem Dei viui. ab illo, & inde deſcendit.

ATHEI, ET ATHEISMVS. I. SCHOLIA.

SVMMA DELICTI *peccatum ſcilicet incredulitatis, & Atheiſmus ſummum peccatum eſt, & ex abundanti malitia contra lumen naturæ nolle Deum cognoſcere, quem tot conuicti rationibus & ſenſu communi omnium non poſſunt ignorare. Iure ſummam delicti Atheiſmum eſſe conuincit, quòd cùm impij quique de maximis etiam criminibus ſoleant gloriari, Atheiſmum exterius profiteri nullus audeat. De cæteris ſceleribus teſtis ſapiens dum ait:* lætantur cum malè fecerint, & exultant in rebus peſſimis. *Cuius rei & figuram expreſſit Ioannes in Apoc. vbi deſcribit draconem cum ſeptem capitibus, id eſt ſeptem peccatis mortalibus, decem cornibus contra decem mandata erecta ſuperbia, & diadematibus quibus gloriantur & exultant in rebus peſſimis. De Atheiſmo autem ſic Pſaltes. 13.* Dixit inſipiens in corde ſuo, S. Aug. non eſt Deus. *in quem loc. Aug.* Nec, inquit, ipſi enim ſacrilegi & deteſtandi, quidam philoſophi, qui peruerſa & falſa de Deo ſentiunt, auſi ſunt dicere, non eſt Deus. Ideo ergo dixit, in corde ſuo: quia hoc nemo audet dicere, etiam ſi auſus fuerit cogitare *& ſequenti verſu*, corrupti ſunt & abominabiles facti ſunt in affectionibus ſuis. Id eſt dum amant hoc ſæculum, non amant Deum. Ipſæ ſunt affectiones, quæ corrumpunt animam, & ſic excæcant, vt poſſit etiam dicere imprudés in corde ſuo, non eſt Deus. Sicut enim non probauerunt Deum habere in notitia, dedit illos Deus in reprobum ſenſum. CONTINEMVR *vt mundo & cœlo* ſuſtinemur, *Dei prouidentiâ neceſſaria nobis ad ſuſtinendam vitam largiente.* OBLECTAMVR. *Seneca*, vſque ad delitias amamur. EXTERREMVR, *vt tonitruis, ventis, terræ motibus, & hiatibus vrbes ſæpè abſorbentibus, diluuiis, ignipluuiis, monſtris, &c.* CARCERE CORPORIS. *Seneca* corpus hoc animæ pondus & pœna eſt, premente illo vrgetur, in vinculis eſt, niſi acceſſit Philoſophia, &c. Animus in hoc triſti & obſcuro domicilio cluſus. INSTITVTIONIBVS, doctrinis variis & peregrinis abducta. EVIGORATA, *eneruata, & fracta.* EXANCILLATA *ſeruituti Idolorum mancipata. Alij legunt* exanculata. *id. confecta iugi falſorum Deorum famulatu.* VALETVDINE, *ægra ſcilicet* PATITVR. *recipit. alij legunt* potitur RESIPISCIT. *Seneca* ſubducit interim ſe cuſtodiæ qua tenetur, & cœlo reficitur, &c. quoties poteſt, apertum petit. NATVRALITER CHRISTIANÆ. *Minutius Fœlix:*

ſtudio & vulgus, cum ad cœlum manus tendunt, nihil aliud quàm Deum dicunt; &, Deus magnus eſt; &, Deus verus eſt; &, ſi Deus dederit. Vulgi iſte naturalis eſt ſermo, an Chriſtiani confitentis oratio? *Et Tertul. de ſpectac.* nemo ignorat, quod vltro natura ſuggerit, Deum eſſe vniuerſitatis conditorem. *Et Theoph. Antioch.* vt ſi quis cernat nauem ſuis armamentis inſtructam ſulcare mare, & in portum appellere, certò credit aliquem à quo guber- A netur in ea eſſe gubernatorem. ſic certè, &c. NON AD CAPITOLIVM. *qui Deum atteſtatur, non Capitolij arcem, ſed cœlum inſpicit quod Dei ſedem profitetur. Matth. 5.* dico vobis non iurare omnino neque per cœlum, quia thronus Dei eſt; neque per terram, quia ſcabellum eſt pedum eius. INDE DESCENDIT *anima ſcilicet à Deo creata, cui cœleſtis origo eſt, & ſubſtantia incorruptibilis.*

2. Athei & libertini non credentes Chriſtum, iudicium, ignem æternum, dæmonibus ſunt peiores. Apol. cap. 23. in fi.

OMnis hæc noſtra in illos dominatio & poteſtas, de nominatione Chriſti valet, & de commemoratione eorum quæ ſibi à Deo per arbitrum Chriſtum imminentia expectant. Chriſtum timentes in Deo, & Deum in Chriſto, ſubijciuntur ſeruis Dei & Chriſti. ita de contactu, deque afflatu noſtro, contemplatione & repræſentatione ignis illius correpti, etiam de corporibus noſtro imperio excedunt inuiti & dolentes, & vobis præſentibus erubeſcentes. Credite illis cùm verum de ſe loquuntur, qui mentientibus creditis. nemo ad ſuum dedecus mentitur, quin potius ad honorem. magis fides proxima eſt aduerſus ſemetipſos confitentes, quàm pro ſemetipſis negantes. Hæc denique teſtimonia deorum veſtrorum Chriſtianos facere conſueuerunt, quia plurimum illis credendo, in Chriſto domino credimus. ipſi literarum noſtrarum fidem accendunt. ipſi ſpei noſtræ fidentiam ædificant. colitis illos, quod ſciam, etiam de ſanguine Chriſtianorum. nollent itaque vos, tam fructuoſos, tam officioſos ſibi amittere, vel ne à vobis quandoque an Chriſtanis fugentur, ſi illis ſub Chriſtiano, volente vobis veritatem probare, mentiri liceret.

ATHEI. II. SCHOLIA.

DOMINATIO. *agit de dæmonibus, quibus fideles imperabant, non vt Magi inuocatione ſortilega, ſed poteſtate abſoluta à Chriſto omnipotente data, ſuper eum, de quo Iob*; non eſt poteſtas, quæ comparetur ei ſuper terram, qui factus eſt, vt nullum timeret. *Et cum de eodem dicat*, quis reuelabit faciem indumenti eius, *multicoloris ſcilicet ob varietatem technarum*: & portas vultus eius quis aperiet? *propter varias transfigurationes eius*, cui nomina mille, mille nocendi artes; *Eas tamen detegit Chriſtianus.* Illudit & quaſi aui, quem ligat Deus ancillis ſuis. *cum teneræ Virgines ancillæ Chriſti accepto robore ab eo, qui* fortior ſuperueniens forti, omnia eius arma diripuit. *vt Martha, vt Margareta, tacitis mille aliis*, ſuper aſpidem & baſiliſcum ambulant, & conculcant leonem & draconem. *Pulchrè Tertul. lib. de Anima*, nec inuitatoria operatione *ſicut Magi*, ſed expugnatoria dominatione tractamus multiformem luem C mentis humanæ. DE NOMINATIONE CHRISTI. *ſic enim promiſerat*, ſigna eos qui crediderint hæc ſequentur, in nomine meo dæmonia eiicient. COMMEMORATIONE. *ſolis autem exeunt minis & memoria, ignis inferni, & confuſionis accipiendæ in iudicio, arbitro & iudice Chriſto, dicturo Matth. 25.* Diſcedite à me maledicti in ignem æternum. qui paratus eſt diabolo & Angelis eius. *Infideles & Atheos dæmonibus eſſe peiores & increduliores probat hoc capite Tertullianus*: dæmones enim credunt & contremiſcunt. *Et quidem non aliter ſenſit Auguſtinus, qui & fidem ipſam ſine dilectione, fidem dæmonibus non imparem ſenſit, & peiores dæmonibus incredulos & Atheos.*

Aug. *Sic enim tract. 10. in primam epiſt. Ioannis cap. 5.* Hoc D eſt credere quod Ieſus Chriſtus eſt, quomodo credunt Chriſtiani, qui non ſolum nomine Chriſtiani ſunt, ſed factis & vita: non quomodo credunt dæmones, nam & dæmones credunt & contremiſcunt: ſic dixit ſcriptura. Quid potuerunt dæmones plus credere quam vt dicerent, Scimus, quis ſis, tu es filius Dei? quod dixerunt dæmones, hoc dixit

B & Petrus cùm Dominus quæreret, quis eſſet, quem illum dicerent homines? &c. Dicit Petrus, tu es Chriſtus filius Dei viui: dicunt & dæmones, Scimus quis ſis, tu es filius Dei viui, Sanctus Dei; hoc Petrus, hoc & dæmones: eadem verba, non idem animus. Et vnde conſtat? quia hoc Petrus cum dilectione dicebat, quia fides Chriſtiani cum dilectione eſt, dæmonis autem ſine dilectione, &c. Qui autem non credunt *ſicut Infideles & Athei* peiores ſunt quàm dæmones, & tardiores quàm dæmones. Neſcio quis non vult credere in Chriſtum; adhuc nec dæmones imitatur. Iam credit aliquis in Chriſto, ſed odit Chriſtum; habet confeſſionem fidei in timore pœnæ, non in amore coronæ: nam & illi puniri timebant. *Quod hic Auguſtinus de dæmonibus credentibus Chriſto & pœnam timentibus dixit, hoc Tertullianus de iiſdem in præſentia Chriſtianorum vi nominis Chriſti compulſis fidem Chriſti judicis teſtari dixit, & vterque infideles & Atheos, nec Deum, nec Chriſtum, nec Iudicium, nec infernum credentes dæmonibus eſſe peiores, apertè conuincit.* DEVM IN CHRISTO. *2. Cor. 5.* Deus erat in Chriſto, mundum reconcilians ſibi, *& rurſum ipſe Chriſtus Philippo*, neſcitis quia ego in Patre, & Pater in me eſt? *timent autem dæmones Deum in Chriſto, quia* non duo, ſed vnus eſt Chriſtus, Deus homo. VOBIS PRÆSENTIBVS. *Vobis Gentilibus videntibus, erubeſcunt ſolo afflatu exſufflari tam potentes ventos. Cypr. ad Demetrianum.* Eiurantes & gementes, voce humana & poteſtate diuina, flagella & verbera ſentientes, venturum Iudicium confitentur. FIDES PLENA. *Minus dubia, ſed plena & certa adhiberi debet dæmonibus, confitentibus etiam præiudicio errorum quibus Gentiles ſeducunt, fidei firmitatem. circa Chriſtum Deum, eius Iudicium, cæteroſque articulos fidei Chriſtianæ; quàm, cum pro ſe & ſua parte eoſdem articulos negant.* ILLIS CREDENDO. *&c. cauſa ſunt, cur Deo credamus; teſtimonia enim illorum contra ſeipſos*, credibilia facta ſunt nimis. *Sic Ambr. de Iuda.* reus ſine excuſatione

eſt qui conſcientiæ ſuæ iudicio condemnatur, &c. omnium enim ſupergreditur ſententias, qui à ſua conſcientia, ſuâ ſententiâ condemnatur. LITERARVM NOSTRARVM. *Scriptura ſacra fidem illuminant, & ſepè in Energumenis, Exorciſmis coacti, locos difficiles explicant, veritatem fidei confirmant, & ſpem ædificant.* Domus non manufactæ æternæ quam habemus in cœlis. DE SANGVINE. *Immolatis enim dæmonibus Chriſtianos, qui dæmones & Deos veſtros colere recuſant.* NOLLENT ITAQVE, *&c. niſi*

A *cogeremur vi fidei noſtræ, cui mentiri non licet ipſi diabolo, dum* ſub Chriſtiano volente vobis veritatem probare, cogitur confiteri; *non tot ſibi & honori ſuo contraria diceret, niſi vera eſſent, exponerent enim ſe veſtromet ludibrio, & periculo vos amittendi: qui ipſis tam officioſi eſtis, vt non iam animalium, ſed & hominum, & Chriſtianorum ſanguinem offeratis, tam fructuoſi, vt nouos illis quotidie ſeruos, vi tormentorum, munerum, etiam & blanditiarum prolectamentis acquiratis.*

AVARITIA.

1. *Auaritia mercatorum Idololatriæ particeps. de Idol. cap. 11. in p. ad vltra m.*

a 1. Tim. 10. Epheſ. 5. 5. Matt. 5. 34

DE negotiationibus cetera delictorum recogitemus, in primis cupiditatem, [a] *radicem omnium malorum, qua quidam irretiti, circa fidem naufragium ſunt paſſi:* quamuis & idololatria ab eodem Apoſtolo dicta ſit cupiditas. Tum mendacium, cupiditatis miniſtrum. Taceo de perjurio, quando ne jurare quidem liceat. Negotiatio ſeruo Dei apta eſt? Ceterùm ſi cupiditas abſcedat, quæ eſt cauſa adquirendi, ceſſante cauſa adquirendi, non erit neceſſitas negotiandi. Sit nunc aliqua juſtitia quæſtus, ſecura de cupiditatis & mendacii obſeruatione, in crimen offendere idololatriæ eam opinor, quæ ad ipſam idolorum animam & ſpiritum pertinet, quæ omne dæmonium ſaginat. Sanè, non illa principalis idololatria? Viderint ſi eædem merces. tura dico, & cetera peregrinitatis ad ſacrificium idolorum, etiam hominib. ad pigmenta medicinalia, nobis quoque inſuper ad ſolatia ſepulturæ vſui ſunt. Certè cùm pompæ, cùm ſacerdotia, cùm ſacrificia idolorum de periculis, de damnis, de incommodis, de cogitationibus, de diſcurſibus negotiationibuſve inſtruuntur, quid aliud quàm procurator idolorum demonſtraris? Nemo contendat, poſſe hoc modo omnibus negotiationibus controuerſiam fieri. Grauiora delicta quæque, pro magnitudine periculi diligentiam extendunt obſeruationis, vt non ab his tantum abſcedamus, ſed & ab iis per quæ fiunt. Licet enim ab aliis fiat, non intereſt ſi per me. In nullo neceſſarius eſſe debeo alii, cùm facit quod mihi non licet. Ex hoc quod vetor facere, intelligere debeo curandum mihi eſſe ne fiat per me. Denique in alia cauſa non leuioris reatus, præjudicium iſtud obſeruo. Nam quod mihi de ſtupro interdictum ſit, aliis ad eam rem nihil aut operæ aut conſcientiæ exhibeo. Nam quod ipſam carnem meam à lupanaribus ſegregaui, agnoſco me, neque lenocinium, neque id genus lucrum, alterius cauſa exercere poſſe. Sic & homicidij interdictio oſtendit mihi laniſtam quoque ab eccleſia arceri: nec per ſe non faciet quod faciendum aliis ſubminiſtrat.

2. *Auaritiam Gentilium propriam, pudeat fideles exercere. v. verbum Eleemoſyna, num. 4.*

AVARITIA. I. SCHOLIA.

DE NEGOTIATIONIBVS. *toto hoc capite probat negotiatores mercium quæ Idolorum cultui deſeruiunt, quales ſunt nundinatores, thuris, & huiuſmodi rerum non eſſe immunes ab Idololatriæ culpa. alij legunt;* de generationibus ſi cætera, &c. *quæ antiquior eſt lectio. Et per generationes intelligit, propagines vitiorum, quæ inter ſe concathenata & connexa ſunt.* Cupiditatem *iuxta Apoſtolum radicem, & matrem ponit, inde mendacium, eius filium & adminiſtrum, inde ex mendacio periurium. Tum probat negotiationem eo ipſo quod cupiditatis eſt filia, affinem eſſe Idololatriæ; cum ex Apoſtolo cupidi circa fidem naufragentur, vt & Idololatræ. Hunc locum Pauli 1. ad Tim. 6. ſic* S. Aug. *explicat Aug. lib. 11. de Gen. ad lit. cap. 15.* Si, inquit, Auaritiam generalem intelligamus, qua quiſque, appetit aliquid amplius quàm oportet, propter excellentiam ſuam, & quemdam propriæ rei amorem: cui ſapienter nomen latina lingua indidit, cùm appellauit priuatum, quòd potius à detrimento quam ab incremento dictum elucet. Omnis enim priuatio minuit: vnde itaque vult eminere ſuperbia, inde in anguſtias egeſtatemque contruditur cum ex communi ad proprium damnoſo ſui amore redigitur. Specialis eſt autem auaritia, quæ vſitatius appellatur amor pecuniæ, Cuius nomine

B Apoſtolus per ſpeciem genus ſignificans, vniuerſalem auaritiam volebat intelligi dicendo: radix omnium malo. um eſt auaritia. *De prætextu autem quærendi victus quo vtuntur negotiatores & mali artifices, quales hic taxat Tertullianus fabricatores Idolorum; ſic tractat Auguſtinus in pſal. 128.* Audent etiam, inquit, Aug. fœneratores dicere, Non habeo aliud vnde viuam. Hoc mihi & latro diceret, deprehenſus in fauce: hoc & effractor diceret, deprehenſus circa parietem alienum: hoc mihi & leno diceret, emens puellas ad proſtitutionem: hoc & maleficus incantans mala, & vendens malitiam ſuam. *Adderet & Tertullianus, hoc & mihi diceret Idolorum artifex, vendens artem ſuam, &c.* Quicquid tale prohibere conaremur, reſponderent omnes, quia non haberent vnde viuerent, quia inde ſe paſcerent· quaſi non hoc ipſum in illis maximè puniendum eſt, quia ar- C tem nequitiæ delegerunt vnde vitam tranſigant, & inde ſe volunt paſcere vnde offendant eum, à quo omnes paſcuntur. *Tandem eumdem Pauli locum retexendo ſic ab Auaritia deterret Serm. 205. de temp. in fine:* Auaritia, inquit, eſt velle eſſe diuitem, non iam Aug. eſſe diuitem. Ipſa eſt auaritia Mergi non times in interitum & perditionem? Non times radicem omnium malorum auaritiam? De agro tuo extirpas

radicem ſpinarum, & non extirpas de corde tuo radicem malarum cupiditatum? purgas agrum tuú vnde fructum capiat venter tuus, & non purgas cor tuum, vbi habitet Deus tuus. *Quin & ipſa auaritia à Paulo dicitur* Idolorum ſeruitus. RADICEM OMNIVM. *D.Tho. in 1.Tim. 6.* loquitur de cupiditate ſecundum quod eſt ſpeciale peccatum, ſcilicet inordinatus amor habendi diuitias. Vnde dicit, qui volunt diuites fieri, &c. Et ideo dico quod Auaritia eſt radix omnium. Omnia enim peccata conſiſtunt in appetitu, & ideo origo peccatorum, eſt ſecundum originem appetibilium. Origo enim appetibilium procedit ex fine. Et ideo quantò aliquod peccatum habet finem magis deſiderabilem, tantò eſt peius. Finis autem alicuius peccati eſt deſiderabilis propter duo; ſcilicet propter ſeipſum: & hæc eſt excellentia: quia ad hoc homo vult illud bonum, vt excellat. Et hæc eſt ſuperbia: & ideo ſuperbia eſt initium omnium peccatorum. *Addam & ego inde Paulum ſubiicere, diuitibus huius ſaculi præcipe non ſublime ſapere.* Item propter aliud, & hoc eſt, quod ad omnia valet; & huiuſmodi ſunt diuitiæ, quia per hoc credunt ſe habere omnia. Ex iſta parte Auaritia eſt radix omnium malorum. *Huc vſque D.Thomas.* QVA QVIDAM IRRETITI. *Apud Paulum* appetentes. *D.Thomas ibidem*; dicit appetentes; quia quantò magis habentur diuitiæ, tantò magis deſiderantur. Eccl. 5. Auarus non implebitur pecunia. Et incidit in damnum ſpiritale. Vnde dicit, Errauerunt à fide. Cuius ratio eſt, quia per ſanam doctrinam fidei prohibentur multa illicita lucra, à quibus deſiſtere nolunt: & inueniunt ſibi aliam doctrinam, vbi eis ſit ſpes ſalutis, & hoc ſpecialiter faciunt vſurarij. 2. quia inſeruerunt ſe doloribus multis, etiam in præſenti: quia ſollicitudo in acquirendo, timor in poſſidendo, dolor in amittendo. Iob. 20. cum ſatiatus fuerit diuitiis arctabitur, æſtuabit, & omnis dolor inueniet eum, &c. Et multo magis in futuro. IDOLOLATRIA. *Epheſ. 5.* eſt Idolorum ſeruitus: *D.Thom. ibid.* nota quod vocat hic auaritiam Idololatriam: quoniam Idololatria eſt, quando honor ſoli Deo debitus, impenditur creaturæ. Nunc autẽ Deo dupliciter debetur, ſcil. vt in eo finem noſtrum conſtituamus: & vt in eo fiduciam noſtram finaliter ponamus. Ergo qui hoc in creaturis ponit, reus eſt Idololatriæ. Hoc autem fecit Auarus, &c. Oſeæ 8. argentum ſuum, & aurum ſuum fecerunt ſibi Idola vt interirent. & hoc, quia vt dicitur Prouerb. 11. qui confidit in diuitiis ſuis corruet. Sed cum in aliis peccatis ponat homo finem ſuum in creatura cui amore inhæret: quare etiam in illis non dicitur peccator Idololatra? Reſpondeo Idololatrare eſt aliquid exterius *vel interius* indebitè colere: Nunc autem in aliis peccatis ponitur finis in interioribus, quaſi in propria exaltatione. Sed qui ponit finem in diuitiis ponit in eis finem vt in re exteriori: ſicut Idololatra. Sed numquid auari honorem Deo debitum, exhibentes creaturæ realiter ſunt Idololatræ, & per ſe? Dico quod non: quia in moralibus, actus, ſeu

A opera iudicantur ex fine: Ille ergo per ſe eſt Idololatra, qui intendit per ſe cultum exhibere creaturæ. Hoc autem non intendit auarus per ſe, ſed per accidens hoc facit, in quantum ſuperfluè & inordinatè diligit. IVRARE *Math. 5.* dico vobis non iurare omnino. SERVO DEI. *vt opponat ſeruitutem Idolorum, cui confinis eſt negotiatio rerum ad cultum Idolorum pertinentium: dedecere ſeruientem Dei.* SIT NVNC. *ſit aliquis iuſtus quaſtus, in quantum alienus à cupiditate, & mendacio; ſed iuſtus ille non erit, qui propriè verſatur circa cultum Idolorum* SAGINAT. *nidor ſcilicet & fumus incenſi quaſi Anima, & ſpiritus eſt Idololatriæ, quo ſpiritus dæmonum maximè delectantur.* VIDERINT. *&c. quaſi diceret ne obtendat mercator thuris & huiuſmodi rerum, eas bonis vſibus* B *interdum applicari ad pigmenta, id. confectiones ex diuerſis ſpeciebus ſuaueolentibus, vnde & dicti pigmentarij; ad medicinam, vngendaque cadauera inſeruire. Non enim inde minus procurat Idolis, qui tot periculis & incommodis hæc de longè affert, quæ exhibeantur Idolis.* CÆTERA PEREGRINITATIS. *id. alia odoramenta ex Arabia, & peregrinis Regionibus conquiſita. Vel pigmenta intelligit, vt Ceruſſam & alia id genus fuci, quibus mulieres candorem, aut ruborem peregrinum adſtruunt, quæ omnia verè ſunt peregrina & aliena à fidelibus, & Idololatriam ſapiunt, quæ iuxta Bernardum mulieres ſe exhibent* quaſi Idolum hominibus adorandum. *Et Pſaltes inuehitur pſal. 143.* Filiæ eorum compoſitæ, circumornatæ vt ſimilitudo templi: *id. vt ſimilitudines & Idola Deorum ſculpta & picta.* POMPA *teſte Valla eſt apparatus ſolemnis cum oſtentatione ſiue in triumpho, ſiue in nuptiis, ſiue in* C *exequiis, ſiue in ſacris:* NEMO CONTENDAT, *nemo exiſtimet me omnes negotiationes condemnare, quaſi vetitas: ſed hoc dico, quia maiora quæque crimina augent diligentiam, & cautionem ratione periculi, vt non tantum ab illis caueamus, ſed etiam à mediis, quibus ad ea patranda peruenitur. Nec enim prohibeor tantum ego ipſe thus idolis adolere, ſed & vendere quod alij offerant.* IN ALIA CAVSA. *Exemplum ponit de ſtupro & homicidio, quæ non ſolum vetantur, ſed & media ipſa quibus ea committuntur.* LANISTAM. *Magiſter eſt gladiatorum, qui docet artem gladiatoriam. Ammianus carpit ſingularem Ludimagiſtrum & gladiatorum præfectum.* Paulus peritus artium cruentarum, vt Laniſta ex commerciis Libitinæ vel ludij. *Et Cypr. Ep. ad Donatum:* homo occiditur in D hominis voluptatem, & vt quis poſſit occidere, peritia eſt, vſus eſt, ars eſt: ſcelus non tantum geritur, ſed & docetur. Quid poteſt inhumanius, quid acerbius dici? Diſciplina eſt, vt perimere quis poſſit? & gloria eſt quod perimit? AB ECCLESIA ARCERI. *ſic Tertul. in Apol.* à communicatione orationis, & conuentus, & omnis Sancti commercij relegetur. *Et quidem ſi omnis homicida Excommunicationi ſubiacet, quid, inquit, Laniſta, qui alios inſtruit ad patranda homicidia? tot homicidiorum reus per ſe qui artem docet & ſubminiſtrat aliis, quâ homicidia perpetrent.*

AVRVM.

1. *Aurum & argentum conſanguineum ferro, neceſſitate operis vilius, pœna Martyrum, & reorum, vaſis ſpurcis ſeruit, vt ornamentis. 1. de cult. fœm. cap. 5. per totum.*

AVrum & argentum principes materiæ cultus ſecularis aſſint neceſſe eſt, vnde ſunt: Terra ſcilicet planè glorioſior, quoniam in maledictorum metallorum feralibus officinis pœnali opere deplorata nomen terræ in igni reliquit, atque exinde de tormentis in orna-

menta, de ſuppliciis in delicias, de ignominiis in honores, metalli refuga mutatur. Sed & ferri, & æris, & aliarum viliſſimarum materiarum par conditio eſt, & terreni generis, & metallici operis: quo nihilo generoſior judicari poſſit auri & argenti ſubſtantia penes naturam. Quod ſi de qualitate vſus gloria eſt auro & argento: atquin magis ferro & æri: quorum ita diſpoſita eſt vtenſilitas, vt & proprias operas plures, & neceſſariores exhibeant rebus humanis, & nihilominus auri & argenti de ſuo vicem accommodent iuſtioribus cauſis. Nam & annuli ferro fiunt. quædam eſui & potui vaſcula ex ære adhuc ſeruat memoria antiquitatis. Viderit ſi etiam ad ſpurca, inſtrumentis auri, & argenti demens copia deſeruit. Certè nec ager auri opere paratur, nec nauis argenti vigore contexitur. Nullum bidens aurum demergit in terram, nullus clauus argentum intimat tabulis. Taceo totius vitæ neceſſitates ferro, & æri innixas: cùm illæ ipſæ diuites materiæ, & de metallis refodi, & in quocunque vſu procudi, ſine ferri, & æris operatio vigore non poſſint. Iam igitur æſtimandum eſt vnde obueniat tanta dignitas auro, & argento, cùm & conſanguineis quantum ad genus, & potioribus quantum ad vtenſilitatem materiis præferantur.

AVRVM. I. SCHOLIA.

PRINCIPES MATERIÆ. *Quia præ ceteris ad ornamenta & cultum impenduntur.* ASSINT *alij legunt* id ſint, *&c. id eſt terra ſunt, quia de terra oriuntur. Chryſol. ſer. 22. in m.* aurum de profundo terræ. MALEDICTORVM METALLORVM. *Quia damnati ad metalla multa pœna ſudoribus & lachrymis ea de terra eruunt.* FERALIBVS OFFICINIS. *Quod plerumque in fodinis vel fabrorum officinis morerentur ad metalla condemnati.* NOMEN TERRÆ, *excoctum in igne, metallum aureum nuncupatur, & terra deſinit appellari.* DE TORMENTIS, *reorum, & ſæpè innocentium Chriſtianorum, eorumque ignominiis, in ornamenta, delicias, honorem & cultum mulierum tranſit.* METALLI REFVGA *quia vt ſeruus à pœna fugit, ſic aurum primò terræ nomen, ſecundò & metalli aurei refugit: adeo glorioſum eſt & ſuperbum, vt velit deinceps appellari, torquis, armilla, monile, annulus, &c.* DE SVPPLICIIS. *in liturgia Iacobi fratris Domini, qui minor dicitur, pro Sanctis damnatis ad metalla dicitur;* memento Domine eorum qui ad metalla damnati ſunt. *Aug. tract. 10. in Ep. 1. Ioannis, ſic de auro & auaritia, animum torquente:*

S. Aug. Homo, inquit, qui laborabas amando auaritiam, cum labore amatur, quod amas: ſine labore amatur Deus. Auaritia iuſſura eſt labores, pericula, tribulationes, & obtemperaturus es. Quo fine? vt habeas vnde impleas arcam, perdas ſecuritatem. Securior forte eras antequam haberes, quàm cùm habere cœpiſti. Ecce quid tibi iuſſit auaritia, fac, & feciſti. Quid tibi iubet Deus? Dilige me. Aurum diligis, quæſiturus es aurum, & fortè non inuenturus: Quiſquis me quærit, cum illo ſum. Amaturus es honorem, & fortè non peruenturus: Quis me amauit, & non ad me peruenit? Dicit tibi Deus, patronum vis facere, aut amicum potentem, ambis per alium inferiorem. Me ama dicit tibi Deus, non ad me ambitur per aliquem: ipſe amor præſentem me tibi fecit. DEFLORATA. *Alij legunt* depurata, *ſcilicet excocta terra in igne.* SED ET FERRI. *Depretiat aurum & argentum vilitate germana ferri & æris; quia omnia de terra pariter procreantur. Ambr. to. 5. ſer. 67. in fi. ex 1. Tim. 6.* Diuitibus huius ſæculi præcipe non ſublime ſapere & neque in incerto diuitiarum ſperare. Vides ergo ô Diues, quia ſunt tuæ incertæ diuitiæ. Quid ergo aurum congregas, in quo nulla certa fiducia eſt? Auri tui auaritia ceſſet, & terra eſt: ſolidi tui cupiditas auferatur, & ſordes ſunt. Aurum enim & argentum vilis eſt & abiecta materies, vbi aurum increuit & humana concupiſcentia, tunc & his ſpeciebus accreuit ambitio. Aurum enim & argen-

A tum non pretioſum natura inſtituit, ſed hominum voluntas effecit. *Et eodem to. lib. 5. epiſt. ep. 42. Clementiano. vbi de ſuperædificante aurum, argentum, &c. 1. Cor. 3.* aurum melioratur igne, melioratur &c. hoc aurum & argentum onus habet, fructum non habet. Onus quærentis eſt, ſumptus hæredis. Hoc aurum ſicut lignum exuritur, non perpetuatur: Hoc argentum in die illo detrimentum vitæ tuæ, non lucrum affert. Aliud aurum, aliud argentum à te quæritur, hoc eſt ſenſus bonus, verbum optimum, &c. Argentum igne examinatum, &c. Hoc mercedem habet & migrat nobiſcum, illud

B detrimentum habet quod hic relinquitur. QVALITATE VSVS. *Pergit ferrum & æs auro præponere quantum ad vſum. Primò quod ad plura, & neceſſariora ſe extendat vſus ferri & æris, ſecundò quod* DE SVA VICE *id. re ſua, & de ſeipſis compleant, opera auri & argenti iuſtioribus cauſis. Cum ſcilicet vaſa aurea & argentea fiunt ad vſum templi & ſancti altaris.* NAM ET ANNVLI *probat iuſtiores operas ferri & æris, quàm auri & argenti. Fiebant Annulis iuſta cauſa ad ſignandum ſcilicet, & ex ferro: & ex Plinio, licet triũphantis corona aurea eſſet,* Annulus tamen in digito ferreus erat, *vt meminiſſent ſeruilis conditionis, quam aduerſa fortunâ ſubire poterant. Refert Apuleius* in nequiſſimi ſerui manibus deprehenſum Anulum ferreum, quem miniſtri magiſtratus, cum ſigno ſac-

C culi contulerunt. *Vt inde ſcias ſolitam ſignari pecuniam incluſam ſacco, & Annulos ferreos fuiſſe ſignatos.* SERVAT MEMORIA. *Plin. hiſt. Nat. lib. 34. c. 3.* Triclinia ærata, abacoſq; & monopodia, *id eſt menſa vnico tantum pede ſubnixa,* Cneium Manlium Aſia deuicta primũ inueniſſe triumpho ſuo, quem duxit vrbis Anno 567. Lucius Piſo auctor eſt. *Item Liuius 9. bell. Maced.* Quæ tum magnificæ ſupellectilis habebantur Monopodia, & Abacos Romam aduexerunt. *Porro triclinia, Abaci, monopodia vaſis aneis onuſta in vſum menſæ & ciborum erant. Et huiuſmodi vaſa antiqua aſſeruata notat Tertul. vt aurum adhuc abyciat.* AD SPVRCA, *&c. Pergit exag-*

D *gerare auri vilitatem, dicens factum eſſe; vt inſana eius copia etiam ad excreationem & ſputa, ad vrinam & ſtercora deponenda ſeruiret. Lampridius de Heliogabalo:* onus ventris auro excepit. *Clem. Alex. in pædag. ridet*, argentea vrinæ, & excrementorum receptacula. NVLLVS VIDENS. *iterum inutile probat aurum colendo agro, compingendæ naui, &c.* bidens autem *inſtrumentum eſt foſſorium duos habens dentes, qui ex auro non fit, vt fodiendo terram dici poſſit aurum in terram demergi.* NVLLVS CLAVVS *ex Argento fabrefactus vigore ſuo ferrei claui cuſpidem æquat,*

æquat, vt intimas penetret tabulas. T a c e o, *&c. præfert iterum ferrum & æs auro & argento, quòd ſine inſtrumentis ferreis vel æneis, aurum & argentum de terra erui, in metalla formari, aut in vaſa qualibet vſumque procudi non poſſint.* I a m   i g i t v r. *Vnde igitur putas, gloria auro & argento de eadem terra nato, quod & inferius eſt in vſu, & vtilitate ære & ferro? Vt concludere liceat cum Seneca ep. 94.* Vis ſcire quàm falſus oculos tuos decipit fulgor? *Aurum non tantum inutile, vt hic doctè probat Tertullianus, ſed & noxium ſuper omnia metalla probat Auguſtinus ſermone 26. de verbis Apoſtoli relatus in Appendice abſque cenſura ſermone* 10. *de diuerſis.* Ita, inquit, eſt in abſcondito, vt illud videatur prouidens hominibus natura damnaſſe, nec expoſuiſſe in rem ſucceſſuram oculis cupidorum: atque vt adiuuaretur paupertas difficultate parandarum diuitiarum, cum labore fecit quæri, quod noluerat inueniri. Ergo videamus qui aurum non habet, *vt Petrus de quo hic tractas dicens claudo, argentum & aurum non eſt mihi, &c.* quid habet? Fidem habet, virtutem habet. Expendamus quod diximus, quid amplius coruſcet? Aurum quod ærumna perquirit, quod auaritia cupit, quod ſolicitudo cuſtodit: aurum materia laborum, periculoſa poſſeſſio, aurum eneruatio virtutum, aurum malus Dominus, proditor ſeruus. Ergo qui aurum non habet, quid habet? Fidem habet. Videamus, vt diximus, quid amplius coruſcet; aurum quod nemo tutum habet, niſi qui ſemper abſcondit; aurum quod in perniciem Domini fulget; aurum quod per tenebras quæritur, per tenebras cuſtoditur; aurum cuius inquiſitio damnatos habet, cuius amor Iudam fecit: & ne alicui ſit nomen ignotum, de Apoſtolo proditorem, aurum quod apud auarum animæ præfertur & Chriſto. In cuius appetitu congrua magiſter gentium Auctoritate detonuit, dicens: Auaritia, quæ eſt idolorum ſeruitus. Quid ergo amplius refulget, aurum quod ſordidus Dominus habet, aurum quod amplius cruciat, apud quem largius fuerit; aurum, quod amanti ſe nihil de ſua poſſeſſione permittit, refundens ei reatum ſuum, cui vſum ſuum negat; grauis acquiſitio, ærumnoſa poſſeſſio? Nec tamen cùm hæc dicimus, Dei creatura damnatur: ſed quoniam obcæcatâ prudentiâ hominum id in magnum pretium receptum eſt, iam in inſaniam redundat, quidquid de mala cupiditate ſuſcipitur. Ideo ergo res illa vituperatur, vt auaritia condemnetur. Cæterum Dominus ait per Prophetam, Aurum & argentum meum eſt. At ſi per ſe mala res eſſet, Dei eſſe non poſſet. Verum præbet materiam miſericordiæ apud bonos amicos, & nouo genere, tunc magis prodeſt quando contemnitur, vt ipſa ſui conditione teſtetur: quoniam mala eſt rei eius poſſeſſio, cuius abdicatio fructuoſa eſt. Præbet ergo materiam ſubueniendi. Diſperſit, dedit pauperibus, juſtitia eius manet in æternum. Vis ergo noſſe, quàm juſti judicis res ſint aurum & argentum? Auarus inde torquetur, inde miſericors adiuuatur. Exerceatur ergo rei contemptus, per contemptum vtilis. Ad poſſeſſionem eius non omnes idonei, ad contemptum eius omnes idonei. *Prolixus quidem locus, ſed cui vel vnum verbum detrahere nefas eſſe duxi.*

Aug.

2. *Aurei compedes dati reis. 1. de cult. fœm. cap. 7. a. p.*

SEmper abundantia contumelioſa in ſemetipſam eſt. Apud barbaros quoſdam, quia vernaculum eſt aurum, & copioſum, auro vinctos in ergaſtulis habent, & diuitiis malos onerant, tanto locupletiores, quanto nocentiores. Aliquando re vera inuentum, quomodo aurum non ametur.

AVRVM. II. SCHOLIA.

A b v n d a n t i a   c o n t v m e l i o s a. *Res quæ abundant ſibimetipſis iniuria ſunt, & minuunt pretium, quod tribuit raritas. Seneca.* Multi aperta tranſeunt, condita & abſtruſa rimantur, &c. furem ſignata ſollicitant, vile videtur quidquid patet, aperta effractarius præterit. *Ex Thoma Mauro Angliæ Cancelario in inſula Abraxa lata & profunda fouea eſt, in quam aurum argentumque quaſi ſordes publicas proiiciunt.* Q v i a   v e r n a c v l v m. *Quia in proprio ſolo naſcitur,* vernaculum enim Ciceroni idem eſt ac domeſticum, domi noſtræ, vel in patria natum. *Clemens Alexand. in pedagog. per barbaros Æthiopes intelligit iuxta Plutarchum, quibus ex Dione Chryſoſt. aurum abiectius eſt, quàm apud nos plumbum. Sic Clem. Alex.* dicunt apud barbaros vinciri auro maleficos. Solinus, ornantur ære, auro vincula faciunt noxiorum. T a n t o   l o c v p l e t i o r e s, *&c. quia pro modo criminis, vincula & compedes aggrauabant. Memini & apud Macrobitas Æthyopiæ populos carcerem vocari theſaurum: quod nempe aureus eſſet* R e   v e r a   i n v e n t v m   e s t. *Quis enim amet vincula & carceres? Martyres olim ad metalla damnati: reis Macrobitarum carceres & compedes ex auro compacti ſunt: ſed auri & auaritiæ ſeruis, duriores, carceres, vincula, tyranni præfecti ſunt, qui velut Martyres ſuos vinctos, quocumque trahunt. Sic Auguſtinus citatus à Beda ſub titulo ſermonis in Natali Martyrum.* Quid inquit, miramini fratres: Si amatores Dei Martyres tanta pertulerunt vt acquirerent Deum? Amatores auri videte quanta patiantur. Hyemalibus aſperitatibus ſe nauigando committunt. Sic feruet auaritia, vt nulla formidet frigora. Iactantur ventis, ſuſpenduntur fluctibus, ineffabilibus periculis vſque ad mortem agitantur. Dicant & ipſi auro, propter te mortificamur tota die: dicant martyres Chriſto propter te, & cæt. dicant auari auro, propter te mortificamur tota die. Vox ſimilis, ſed cauſa diſſimilis. Ecce vtrique dixerunt: iſti Chriſto: Illi auro: propter te mortificamur tota die. Reſpondeat Martyribus Chriſtus. Si morieris, inuenies me; Reſpondeat aurum auaris: ſi naufragaueris, & me perdes, & te.

3. *Auri damna, idololatria, & Gehenna. 2. de cult. fœm. cap. 13. à m.*

NE dilexeritis aurum, in quo omnia delicta populi Iſraël denotantur. Odiſſe debetis quod patres perdidit, quod relinquentibus Deum adoratum eſt: etiam tunc aurum ignis eſt: Cæterùm tempora Chriſtianis ſemper, & nunc vel maximè, non auro, ſed ferro tranſfiguntur: Stolę martyriorum pręparantur, Angelis baiulis ſuſtinentur. Exo. 32. 6.

AVRVM. III. SCHOLIA.

QVOD IVDÆOS PERDIDIT. *Cypr. de diſcipl. & habitu Virg.* Quanta ignorantia veri eſt, animi quanta dementia, id velle quod & nocuerit ſemper & noceat; & putare, quod inde ipſa non pereas, vnde alios periiſſe cognoſcas! OMNIA DELICTA. *Quia vt ipſe alibi, cum ſummum delictorum ſit idololatria, in hoc vno eminenter omnium aliorum grauitas continetur: vel quia omnes mulieres inaures ſuas, armillas, torques, in vnum vitulum conflandum contulerunt circa quem luſerunt omnes adorantes, ideo in eo omnia delicta. Vel vt alij legunt* prima delicta denotantur. *id. probro infamantur. Sic Suet. in Caligula* mollem effœminatum denotare omni probro conſueuerat. TVNC AVRVM IGNIS EST. *Iam ex eo tempore vitulus aureus à Moyſe damnatus eſt igni. Exo. 32.* arripiens vitulum quem fecerant combuſſit, & contriuit vſque ad puluerem. TVNC. *vt vel inde ignem gehennæ ſibi metuant; qui auaritiæ, & auro ſeruiunt. Sic Chryſol. ſer. 29. in p. de peccato Hebræorum, cui ſimiles facit Auaros & auaritiam eorum idololatriæ comparat* ſic conuertit homines in iumenta, vt vituli caput, caput ſuum crederent, & omnium rerum capiti, caput pecudis anteferrent. IVDÆOS PERDIDIT. *Exod. 32. Sic Moyſes* ponat vir gladium ſuper femur ſuum; ite & redite de porta vſque ad portam per medium caſtrorum, & occidat vnuſquiſque fratrem, & Amicum & proximum ſuum. Feceruntque filij Leui iuxta ſermonem Moyſi, cecideruntque in die illa quaſi viginti tria millia hominum. FERRO TRANSIGVNTVR. *Martyrium & pœnam auri cupidorum, & tortorem cupiditatem qua auarus ſeparari non poteſt ab amore diuitiarum, graphicè deſcripſit Auguſtinus* S. Aug. *ſer. 6. de Martyribus:* Quantas, inquit, anguſtias patiuntur, qui volunt rapere res alienas: An perſecutio, ait? Et ipſa non frangit Auaritia terretur, A auarus rapit ac timet pœnam, æſtuat in rapinam. Multi enim famem patiuntur, dum acquirunt & faciunt lucra, quibus præcipimus jeiunare & excuſant ſe ſtomacho. Vacat illis toto die ſolidos numerare, & jeiuni dormiunt. An nuditas, ait? Quid dicam de nuditate? Quotidie negotiatores de naufragio nudi euadunt, & iterum nauigant ad periculum. Vnde quotidie periclitantur homines, niſi propter diuitias acquirendas? Nec gladius prohibet. Capitale crimen eſt falſitas, & tamen comitatur hæreditas. Si ergo hoc meretur temporalis cupiditas, quare non mereatur Chriſti hæreditas? Auarus dicit in corde ſuo, qui fortè non audet lingua ſua: Quis nos ſeparabit à cupiditate auri? B Tribulatio, an anguſtia, an perſecutio? Poſſunt & auari dicere auro, propter te occidimur tota die. Optimè ergo dicunt ſancti Martyres in pſalmo, Iudica me Deus, & diſcerne cauſam meam de gente non ſancta. Diſcerne, inquit, tribulationem meam, tribulantur & auari. Diſcerne anguſtias meas, patiuntur anguſtias & auari. Diſcerne perſecutiones meas, patiuntur & auari. Diſcerne famem meam: pro auro acquirendo, eſuriunt & auari. Diſcerne nuditatem meam: pro auro deſpoliantur & auari. Diſcerne mortem meam: pro auro C moriuntur & auari. Quid eſt diſcerne cauſam meam? propter te mortificamur tota die. Illi propter aurum, nos propter te. Similes pœnæ, ſed diſcreta cauſa. Vbi ergo diſcreta eſt cauſa, certa eſt victoria. *Ob frequentiam Martyrum etiam fœminarum, quæ non torquibus, murenulis, armillis aureis, ſed compedibus, manicis, cathenis ferreis colla, manus, pedeſque reuincta tempora ſua perſecutionis plena tranſigebant. Stolæ Martyrium. Apoc. 6.* Datæ ſunt illis ſingulæ ſtolæ albæ. *Has Angeli baiuli oſtentant, ad præmium inuitantes. Dicta alibi in hanc rem habes ab Auguſtino.*

Azyma, & fermentum, eiuſdem Dei Creatoris ſunt authoris vtriuſque teſtamenti.
4. cont. Marc. cap. 30. in m.

Luc. 13. 21. Exo. 12. 15. Exo. 23. 15. & 34. 17. Lucæ 12. 27. Matt. 13. 30.

DE ſequenti planè ſimilitudine vereor, ne fortè alterius Dei regno portendat. Fermento enim comparauit illud; non azymis, quæ familiariora ſunt Creatori. Congruit & hæc conjectura mendicantibus argumenta. Itaque & ego vanitatem vanitate depellam, fermentationem quoque congruere dicens regno Creatoris, quia poſt illam clibanus, vel furnus gehennæ ſequatur.

AZYMA. SCHOLIA.

VEREOR: *ſuo more eleganti fingit metuere ſe aduerſarium Marcionem, quod apud Lucam quem ipſe recipit, fiat mentio fermenti, cui regnum cælorum comparat* cui ſimile æſtimabo Regnum Dei? Simile eſt fermento, quod acceptum mulier abſcondit in farinæ ſata tria, donec fermentatum eſt totum. *Regnum Dei, verbum Dei, vel Eccleſia quæ à diuina ſapientia abſcondita in fide Trinitatis vt fermentum excreuit & impleuit mundum. Fermentum Phariſæorum ſic Chryſol. explicat ſer. 127. Iuxta Apoſtolum* illos ſcientia inflabat ad ſuperbiam, non inſtruebat ad ſalutem. NE ALTERIVS DEI REGNO, *&c. Dei ſcilicet Marcionis augurium det, & aliquid ominetur.* NON AZYMIS. *Creatori enim veteris teſtamenti authori frequentiuſ eſt vti Azymis, nam Exod. 12. Azyma comedi jubet.* Edent carnes nocte illa aſſas igni, & azymos panes cum lactucis agreſtibus. *Exo. 23.* Solemnitatem Azymorum cuſtodies. Septem diebus comedes Azyma. *Exod. 34.* Solemnitatem Azymorũ cuſtodies. Septem diebus veſceris Azymis, ſicut præcepi tibi in tempore menſis noD uorum: menſe enim verni temporis egreſſus es de Ægypto *Fermentum porro frequenter & fere ſemper in veteri teſtamento à ſacris excluditur. Exod. 12.* Quicumque comederit fermentatum, peribit anima illa de Iſraël, à primo die vſque ad diem ſeptimum. *Exod. 29.* Cruſtulam abſque fermento, quæ conſperſa ſit oleo. CONGRVIT, *&c. Reſpondet, ſic inopem Marcionem, & probationibus vacuum, vt vel leues coniecturas arripiat.* VANITATEM VANITATE, *&c. Et ego futilem eius obiectionem qua vult excludere vetus teſtamentum, & alium Authorem noui inducere, quòd nouum vtatur fermento, quod vetus reprobat; conjectura ſimili refellam.* FERMENTATIONEM QVOQVE, *&c. probo & ego ad Creatorem pertinere fermentum. Quomodo? quia tu Marcion Deum tuum mitem tantum, & non vindicem & punitorem cenſes, ad Creatorem vindicta pertinet: Sit ita. Sed eodem Lucæ contextu fit mentio vindictæ, & clibani, & gehennæ: Ergo eiuſdem erit & fermentum, cuius & Clibanus. Sic autem Luc. 13. poſt regnum comparatum fermento quidam interrogat Chriſtum:* Domine, ſi pauci ſunt qui

ſaluantur, &c. Et dicet vobis, Neſcio vos vnde ſitis: Diſcedite à me operarij iniquitatis. Ibi erit fletus & ſtridor dentium. *Quod vtique de gehenna intelligendum eſt. Vnde & Luc. 12. cum de fermento Phariſæorum hypocriſi dixiſſet, concludit* timere eum qui poſtquam occiderit, habet poteſtatem mittere in gehennam. *Apud Matthæum autem poſt parabolam fermenti, & explicationem zizaniorum concludit Matt. 13.* Mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus & ſtridor dentium. *Vtriuſque legis Authorem vnicum eſſe Deum Creatorem ſatis probat, quòd in reprobatione fermenti & excluſione eius ab oblatione & Sacrificio, & Azymorum in iiſdem commendatione vtraque conſentiat; vt inſinuat Aug. to. 10. ſer. 6. de verb. Apoſt. cap. 5.* (Aug.) In magno, inquit, Myſterio, videte concordiam, videte diſtantiam. Concordiam legis, diſtantiam plebis. Celebratur Paſcha in veteri populo, ſicut noſtis occiſione agni cum azymis: vbi occiſio ouis

A Chriſtum ſignificat; azyma autem nouam vitam, hoc eſt, ſine vetuſtate fermenti. Vnde nobis Apoſtolus dicit, Expurgate vetus fermentum, vt ſitis noua conſperſio, ſicut eſtis azymi: Paſcha enim noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Celebratum eſt ergo in illo veteri populo, nondum in luce fulgente: ſed in vmbra ſignificante celebratum eſt. *Fermentum autem licet frequentius reprobetur, tamen etiam myſticè in bonam partem ſumitur, vt notatur ab Auguſtino libro 1. Euang. quæſt. quæſt. 12.* Fermentum, inquit, quod accepit mulier, & abſcondit in farinæ ſatis tribus. (S. Aug.) Mulierem, ſapientiam dicit. fermentum dilectionem: quod feruere facit & excitat. In farinæ autem ſatis tribus, vel tria illa in homine, ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente: vel tria illa fructifera, centeſimum, ſexageſimum, triceſimum: vel tria illa genera hominum, Noë, Daniel, & Iob.

BAPTISMVS.

BAPTISMVS IOANNIS.

1. *Baptiſmus Ioannis cæleſtis, quà datus ab homine miſſo à Deo; terrenus, quà gratiam non conferebat. De Bapt. cap. 10. à p. adm.*

Baptiſmus ab Ioanne denuntiatus jam tunc habuit quæſtionem, ab ipſo quidem Domino (Matth. 21. 25.) propoſitam Phariſæis, cæleſtis ne is baptiſmus eſſet, an verò terrenus? De quo illi non valuerunt conſtanter reſpondere, vtpote non intelligentes, quia nec credentes. (Luc 20. 4.) Nos porro; quantula fide ſumus, tantulo & intellectu poſſumus æſtimare, diuinum quidē eum baptiſmum (Iſa. 7. 9.) fuiſſe, mandatu tamen, non & poteſtate; quòd & Ioannem à Domino miſſum legimus in hoc munus, cæterùm humanum conditione. Nihil enim cæleſte præſtabat, ſed cæleſtibus præminiſtrabat, pœnitentiæ ſcilicet præpoſitus, quæ eſt in hominis poteſtate. Denique legis Doctores, & Phariſæi, qui credere noluerunt, nec pœnitentiam egere. Quod ſi pœnitentia humanum eſt, & baptiſmus ipſius eiuſdem conditionis fuerit neceſſe eſt: aut daret & Spiritum ſanctum, & remiſſionem delictorum, ſi cæleſtis fuiſſet. (Marc. 2. 7.) Sed neque peccatum dimittit, (Luc. 5. 21.) neque Spiritum indulget, niſi Deus ſolus. Etiam ipſe Dominus, niſi ipſe prius aſcenderet ad (Io. 16. 7.) Patrem, aliter negauit Spiritum deſcenſurum. id quod Dominus nondum conferebat, ſeruus vtique præſtare poſſet? Adeò poſtea in Actis Apoſtolorum inuenimus, quoniam qui (Act. 19. 4.) Ioannis baptiſmum habebant, non accepiſſent Spiritum ſanctum, quem ne auditu quidem nouerant. Ergo non erat cæleſte, quod cæleſtia non exhibebat.

BAPTISMVS IOANNIS. I. SCHOLIA.

HABVIT QVÆSTIONEM. *Matth. 21.* Baptiſmus Ioannis vnde erat? è cœlo, an ex hominibus? NON VALVERVNT. *ibidem* at illi cogitabant inter ſe dicentes; ſi dixerimus è cœlo, dicet nobis: quare ergo non credidiſtis illi? Si autem dixerimus, ex hominibus, timemus turbam: omnes enim habebant Ioannem ſicut Prophetam. Et reſpondentes Ieſu, dixerunt: neſcimus. CONSTANTER, *intrepidè, & liberè. Vnde & dixit Matthæus*, timemus turbam. NON INTELLIGENTES, *&c. id traxit Tertul. ex Iſa. 7. iuxta 70.* niſi credideritis, non intelligetis. *Pro eo quod S. Hieronimus ex Symmacho, legit in vulgata*, non permanebitis. *Hinc ſubdit Tertul.* quantula fide, &c. *Quia pro modo fidei datur intelligentia verborum Dei.* MANDATV, *pro mandato vel commiſſione denuntiandi, ſeu prædicandi baptiſma pœnitentiæ.* NON ET POTESTATE, *quia gratiam non conferebat, nec poterat propria ſua conditione qua humanum erat, & non diuinum Sacramentum, conferre gratiam. Hinc ipſe Ioannes ſe huius baptiſmi authorem aperte declarat Matth. 3.* videns autem multos Phariſeorum & Saducæorum venientes ad baptiſmum ſuum, &c. CŒLESTIBVS PRÆMINISTRABAT. *id. præparabat & diſponebat ad gratiam & characterem cæleſtem. Baptiſ-*

B *mum Ioannis de cœlo fuiſſe teſtatur. Auguſtinus tractans de capiendis vulpeculis duas foueas habentibus, vt hinc vel inde poſſint euadere. Sic breuiter diſcurrit in hunc locum de baptiſmo Ioannis à Tertulliano in medium adducto in pſal. 80.* Contradicentibus vulpeculis Domino, & dicentibus. (S. Aug.) In qua poteſtate iſta facis? Reſpondete mihi, & vos, inquit, vnum ſermonem. Baptiſmus Ioannis vnde eſt, de cœlo, an ex hominibus? Vulpes autem ſolent habere tales foueas, vt ex vna parte intrent, & ex alia parte exeant. Ad vtrumque foramen captor vulpium retia poſuit. Dicite mihi, de cœlo eſt, an ex hominibus? C Sentiunt illi eum ex vtraque parte tetendiſſe vnde caperet, & aiunt apud ſe; ſi dixerimus, inquiunt, de cœlo, dicturus eſt nobis, quare ergo non credidiſtis? Ille enim teſtimonium Chriſto perhibuit: Si dixerimus de terra, lapidabit nos populus; quia vt prophetam eum habent. Sentientes ergo hàc atque hàc eſſe vnde caperentur, reſponderunt, neſcimus. Et Dominus, nec ego vobis dico in qua poteſtate iſta facio. Vos dicitis, vos neſcire quod ſcitis, ego vobis non dico quod quæritis: quia ex nulla parte exire auſi eſtis, in veſtris tenebris remanſiſtis. *Hinc S. Iuſtinus.* Baptiſmus Ioannis præuium Euangelij gratiæ. *Et Aug.* perfecta manda- (S. Aug.)

tio non Ioannis, ſed in Nomine Domini baptiſma eſt *Ambr. præfat. in pſal. 37.* Baptiſmus Ioannis oculus ſuppliciorum eſt; baptiſmus Chriſti, oculus gratiarum. *Siue quod oculus Ioannis toruè intuens Phariſæos & Saducæos venientes ad baptiſmum ſuum, diceret, Matth. 3.* progenies viperarum, quis demonſtrabit vobis fugere à ventura ira? &c. omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur, &c Ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto & igni. *Hinc Concil. Trident. ſeſſ. 7. can. 1.* Si quis dixerit baptiſmum Ioannis habuiſſe eamdem vim cum baptiſmo Chriſti. Anathema ſit. POENITENTIÆ PRÆPOSITVS. *Matth. 3.* Ego quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiam. &c. *Et ibid. ſupra.* Tunc exibat ad eum Ieroſolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem, & bap- A tizabantur ab eo in Iordane, confitentes peccatã ſua. HVMANVM EST, *id. res humana.* NISI IESVS SOLVS. *Luc. 5.* Quis poteſt dimittere peccata niſi ſolus Deus? IPSE DOMINVS. *Ioannis 16.* Si non abiero, Paraclitus non veniet ad vos. IN ACTIS *Act. 19.* Paulus Epheſinos interrogat, ſi Spiritum ſanctum accepiſtis credentes? At illi dixerunt ad eum: Sed neque ſi Spiritus ſanctus eſt, audiuimus. Ille vero ait: in quo baptizati eſtis? Qui dixerunt: in Ioannis baptiſmate. Dixit autem Paulus: Ioannes baptizauit baptiſmo pœnitentiæ populum, dicens: in eum, qui venturus eſſet poſt ipſum, vt crederent, hoc eſt in Ieſum. His auditis baptizati ſunt in Nomine Domini Ieſu Et cum impoſuiſſet illis manus Paulus, venit Spiritus ſanctus ſuper eos, & loquebantur linguis & prophetabant.

2\. *Baptiſmum Ioannis, Creatoris fuiſſe conuincitur, quia Chriſtus interrogauit, de cœlo, an terra Creatoris eſſet. & Chriſtum ſe Creatoris eſſe probauit, æquè malum pro malo referens.*

4. cont. Marc. cap. 38. inp.

Luc.20.4. SCiebat Chriſtus baptiſma Ioannis vnde eſſet. & cur quaſi neſciens interrogabat? Sciebat non reſponſuros ſibi Phariſæos. & cur fruſtra interrogabat? An vt ex ore ipſorum judicaret illos, vel ex corde? Refer ergo & hæc ad excuſationem Creatoris, & ad comparationem Chriſti; & conſidera iam quid ſecuturum eſſet, ſi quid Phariſæi ad interrogationem
Luc.20.6. renuntiaſſent. Puta illos renuntiaſſe humanum Ioannis baptiſma, ſtatim lapidibus eliſi fuiſſent. Exiſteret aliqui Marcion aduerſus Marcionem, qui diceret; O Deum optimum! ô Deum diuerſum à Creatoris exemplis! Sciens præceps ituros homines, ipſe illos in præruptum impo-
Gen.2.17. ſuit. Sic enim & de Creatore, in arboris lege, tractatur. Sed de cœlis fuit baptiſma Ioannis. *Et*
a Marc.11.31. [a] *quare*, inquit Chriſtus, *non credidiſtis ei?* Ergo qui credi voluerat Ioanni, increpaturus quod non credidiſſent, eius erat cuius ſacramentum Ioannes adminiſtrabat. Certè nolentibus re-
b Luc. 20.7. nuntiare quid ſaperent, quum & ipſe vicem opponit; [b] *Et ego non dico vobis in qua virtute hæc facio;* malum pro malo reddit.

BAPTISMVS IOANNIS. II. SCHOLIA.

IVDICARET ILLOS. *Toto hoc capite ex Euangelio Lucæ quod Marcion admittebat vt opus Dei ſui, vetus teſtamentum vt creatoris mali & vindicis reprobans, cõuincit, & hic Deum quicumque ille ſit, ſit & Marcionis, vindicẽ eſſe, ac iudicem. quinimo & ideo interrogare, vel neſcientem quid reſponſuri eſſent, & ſic Deum Marcionis ignorantem; vel ſcientem, vt ex ore vel corde, eos iudicaret, proindeque vindex ac iudex. ſi reſpondiſſent baptiſma de terra, vt eos lapidibus elideret, & in præcipitium mitteret. In quo omnino ſimilis arguitur Deo Creatori, qui ſciens hominem de arbore vetita contra legem Dei manducaturum, legem tamen indixit. Si de cœ-* C *lo baptiſma Ioannis fuiſſe reſpondiſſent, & in hoc quoque auſterus, & increpaturus eorum incredulitatem. Tandem nolentibus reſpondere, & ipſe ſe vltorem comprobauit, vicemque rependit. & iuxta Creatorem in veteri lege, pœna talionis mulctauit, & malum pro malo reddidit: & nolentibus reſpondere, reſpondere quoque ipſe noluit.* REFER ERGO. *id. hinc excuſa Creatorem iudicem, cui Chriſtus tuus ſit ſimilis ô Marcion.* RENVNTIASSENT, *reſpondiſſent.* STATIM LAPIDIBVS. *Luc. 20.* baptiſmus Ioannis de cœlo erat, D an ex hominibus? at illi cogitabant intra ſe dicentes: quia ſi dixerimus, de cœlo, dicet, quare ergo non credidiſtis illi? Si autem dixerimus, ex hominibus, plebs vniuerſa lapidabit nos: certi ſunt enim Ioannem Prophetam eſſe. ALIQVI MARCION. *id. aliquis ex parte Marcionis, qui tamen contra Magiſtrum ſuum Marcionem diceret:* O DEVM OPTIMVM. *ironicè dictum à Tertullian. contra Marcionis Deum noui teſtamenti optimum, & exempla tantùm benignitatis dantem, neminem impellentem in errorem & damnum. vt Creator fecit.* SCIENS B PRÆCEPS, *&c.* IN PRÆRVPTVM. *alij legunt,* prærupium, præcipitium. SIC ENIM, *&c. Iam ipſe Tertul. reſpondet hoc ipſum bene opponere poſſe diſcipulum Marcionis, Magiſtro Marcioni, ar*gumento facto ad hominem, *contra Creatorem ſic argumentaris, ſic malum, & tentationis inductorem & authorem præcipitij probas, quod ſciens Adam eſurum, de ligno vetito, de eo edere prohibuerit. Et ſic intelligitur* IN LEGE ARBORIS. EIVS ERAT. *id. Ioannes pertinebat ad Chriſtum increpatorem & iudicem.* CVIVS SACRAMENTVM. *non ſumitur hoc nomen pro Sacramento propriè dicto, quia non erat ſignum rei ſacræ, ſed figura ſacramenti. Baptiſma Ioannis figuratiuum fuiſſe, ac proinde cœleſte Chriſti ſcil. baptiſma figurans, vt docet Aug. quæſt. ex nouo Teſtamento q. 29.* Aug.
Baptiſmum, inquit, Ioannis cœptum non ceſſauit, ſed additum eſt ei quod deerat. Ioannes enim tantum baptizauit, non Spiritum ſanctum credentibus dedit: ſicut & ipſe de Saluatore dicit. Ego baptiſo vos in aqua in pœnitentiam, ipſe autem vos baptizabit in Spiritu ſancto: hoc eſt quod dicit, per me remiſſio peccatorum. Non tamen datur Spiritus ſanctus vt purificati filij dicantur, hoc enim Saluatori reſeruatum eſt, vtpote Domino, vt filij Dei non fierent, niſi accepto à filio Dei Spiritu ſancto. Effectus ergo baptiſmi Ioannis, quod tacitè operabatur ſine interrogatione, non tamen ſine Saluatoris mentione vt firmum eſſet quod agebat, Trinitatis eſt donum, quod dignatio Saluatoris oſtendit, dans formam trium nominum, quæ à primordio ſub vnius Dei nomine vel perſona vnum opus & indifferens operata ſunt. Interpretatio ergo acceſſit ad baptiſmum

Ioannis cum ſignificatione latentis dudum myſterij, acceſſit & amplius donum, vt baptizati accepto Spiritu ſancto ſint filij Dei. Amplificatum ergo eſt, non euacuatum. QVID SAPERENT *quid ſentirent de baptiſmo Ioannis,* VICEM OPPONIT, *par rependit, & ſimiliter reſpondet* MALVM PRO

A MALO. Oculum pro oculo, dentem pro dente, &c. *Vt hinc & malus Chriſtus dici poſſit aquè ac Creator ac proinde nouum teſtamentum veteri reſpondere & vnum eundemque eſſe vtriuſque authorem, proindeque Chriſtum noui Teſtamenti, ad Creatorem veteris pertinere.*

3. *Baptiſmus Ioannis præparatorius fuit ad baptiſmi Sacramentum. V. Verbum baptiſmi effectus. num. 6.*

4. *Baptiſmo Ioannis baptizati ſunt Apoſtoli. De bapt. cap. 12. à p. ad m.*

ET nunc illis, vt potero, reſpondebo, qui negant Apoſtolos tinctos. Nam ſi humanum Ioannis baptiſmum inierant, & Dominicum deſiderabant, quatenus vnum baptiſmum definierat ipſe Dominus, dicens Petro perfundi nolenti: [a] *Qui ſemel lauit, non habet neceſſe* a Io. 13 6.
rurſum: quod vtique non tincto non omnimo dixiſſet: & hæc eſt probatio exerta aduerſus illos, qui adimunt Apoſtolis etiam Ioannis baptiſmum, vt deſtruant aquæ ſacramentum. An credibile videri poteſt, in his perſonis viam tunc Domini non præparatam, id eſt baptiſmum Ioannis, quæ ad viam Domini per totum orbem aperiendam deſtinabantur? Ipſe Dominus nullius pœnitentiæ debitor tinctus eſt, peccatoribus non fuit neceſſe? Quid ergo? alii tincti non ſunt. non tamen comites Chriſti, ſed æmuli fidei, legis Doctores, & Phariſæi. Vnde & ſuggeritur, quum aduerſantes Domino tingui noluerint, eos qui Dominum ſequebantur, tinctos fuiſſe, nec cum æmulis ſuis ſapuiſſe, maximè quando Dominus, cui adhærebant, teſtimonio Ioannem extuliſſet, [b] *Nemo* dicens *maior inter natos fœminarum Ioanne baptizatore.* b Matt 11. 11.

BAPTISMVS IOANNIS. IV. SCHOLIA.

TINCTOS, *baptizatos, Probat Apoſtolos baptizatos fuiſſe baptiſmo Ioannis; & conuincit ex verbis Chriſti dicentis Petro* nolenti perfundi *id. ſibi pedes lauari;* qui ſemel lauit, &c. Ioannis 13. qui lotus eſt, non indiget, niſi vt pedes lauet, *lotus ſaltem lotione Ioannis. Concludit autem ex eo Tertul. non fuiſſe neceſſe Petro iterum baptizari, qui ſemel baptizatus fuerat à Ioanne.* DOMINICVM DESIDERABANT. *Nondum enim fuerat Chriſti baptiſma preceptum.* VNVM BAPTISMVM *dicendo, ſcilicet, quod ipſe ſubiicit, licet addiderit* ſemel & rurſum. *Docens pro eo tempore necdum Chriſti baptiſmum obligatorium fuiſſe. Dicam tamen & ex Chriſti verbis ad Petrum poſſe colligi, baptiſmi Chriſti neceſſitatem. Vt enim Ioannis 3. de futura* C *neceſſitate iam dixerat,* niſi quis renatus fuerit ex Aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in Regnum Dei: *Sic & Ioannis 13. pro eadem neceſſitate baptiſmi, qua janua erat, qua in Regnum Dei, id. Eccleſiam ſit introitus, & quod ad ſumendam Euchariſtiam præſupponitur, Petro recuſanti dixit,* ſi non lauero te,
Aug. non habebis partem mecum. NON TINCTO *ſupple baptiſmo Ioannis. Aug. ep. 108. ad Seleucianum* tunc, inquit, quando Ieſus Ioannis 3. ab Hieroſolymis exiit cum Diſcipulis ſuis in Iudæam terram, & illic morabatur cum eis, baptizabat non per ſeipſum, ſed per Diſcipulos ſuos; quos intelligimus iam fuiſſe baptizatos, ſiue baptiſmo Ioannis ſicut nonnulli arbitrantur, ſiue quod magis credibile D eſt, baptiſmo Chriſti. Neque enim miniſterio baptizandi defuit, vt haberet baptizatos ſeruos, per quos cæteros baptizaret, qui non defuit memorabilis illius humilitatis miniſterio, quando eis lauit pedes, & petenti Petro vt non tantum pedes verum etiam manus & caput lauaret, reſpondit, qui lotus eſt non indiget, niſi vt pedes lauet, ſed eſt mundus totus: vbi intelligitur quod iam Petrus baptizatus fuerat. EXERIA, *aperta, manifeſta probatio contra aduerſarios aquæ materiæ baptiſmi, qui eius neceſſitatem ſic impugnant, vt eam Apoſtolos neglexiſſe, vt & Ioannis baptiſma contempſiſſe contendant.* AN CREDIBILE, *&c. non eſt probabile Apoſtolos, qui toto orbe*

B *viam Chriſto parare debebant, & introitum in omnes Animas etiam Gentilium, per baptiſmum, non fuiſſe prius paratos & prædiſpoſitos ad Chriſti baptiſmum, per baptiſmum pœnitentiæ Ioannis, qui prior vox erat Domini, & Angelus vias eius præparans?* IPSE DOMINVS, *innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus, & per hoc ad nullam pœnitentiam & baptiſma obligatus, baptizatus eſt tamen: quis ergo neget Apoſtolis peccatoribus non fuiſſe neceſſe?* QVID ERGO? *Quid hic opponat aduerſarius? dicet fortaſſe multos alios Ioannis baptiſma non ſuſcepiſſe. Quid inde? Licet id dici poſſit* de æmulis fidei, *id. Aduerſariis Chriſti, non tamen de* Comitibus Chriſti, *aſſeclis & diſcipulis eius. Quinimo inde* & ſuggeritur, *id eſt noua probatio inde naſcitur, vel inde concluditur baptizatos Apoſtolos, quod cum aduerſariis Chriſti conſentire non deberent, & contra ſpernentes baptiſmum Ioannis, illum magni facere & ſuſcipere, maximè audito de Ioanne teſtimonio Chriſti, Ioannem ſuper omnes natos mulierum extollentis. De quo ſic Auguſtinus:* Quiſquis Ioanne plus eſt, non tantum homo, ſed & Deus eſt. *Cæterum ſi aduertiſſet Tertul. quod ſcriptum eſt Matth. 3. non dixiſſet Phariſæos baptiſma Ioannis neglexiſſe, ſed validius argumentum in rem ſuam contra aduerſarios deprompſiſſet. Si enim etiam ſuperbi Phariſæi magna turba ad Ioannem concurrebant confitentes peccata ſua, quanto magis humiles Apoſtoli, quorum aliqui, maximè D. Andreas, Diſcipuli erant, ſic enim ſupra retulimus Matth. 3.* Tunc exibat ad eum Ieroſolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem, & baptizabantur ab eo in Iordane, confitentes peccata ſua. Videns autem multos Phariſæorum & Sadducæorum venientes ad baptiſmum ſuum, dixit eis; progenies viperarum quis demonſtrauit vobis fugere à ventura ira? Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ. *Licet ergo exprobret ipſis hypocriſin, & fructus ſimiles Gomorrhæ pomis, proindeque indignos pœnitentiæ nomine, Apoſtoli tamen vero & ſimplici corde cum veris & dignis pœnitentiæ fructibus, ad lauacrum Ioannis acceſſerant.* S. Aug.

5. *Baptiſmum Ioannis præparatorium Apoſtoli viuente adhuc Chriſto conferebant. de bapt. c.11. in f.*

ITaq tinguebant diſcipuli ejus, vt miniſtri, vt Ioannes antè præcurſor, eodem baptiſmo Ioannis, ne qui alio putet, quia nec exſtat alius niſi poſtea Chriſti, qui tunc vtique à diſcentibus dari non poterat, vtpote nondum adimpleta gloria Domini, nec inſtructa efficacia lauacri per paſſionem, & reſurrectionem: quia nec mors noſtra diſſolui poſſet, niſi Domini paſſione, nec vita reſtitui ſine reſurrectione ipſius.

BAPTISMVS IOANNIS. V. SCHOLIA.

TINGVEBANT DISCIPVLI, *Apoſtoli baptizabant, baptiſmo ſcilicet Ioannis. quia nullus alius erat tunc, nec Chriſti baptiſma fuerat adhuc inſtitutum.* A DISCENTIBVS, *Diſcipulis.* NE QVI. *vſus Tertul. frequens, pro* ne quis. DARI NON POTERAT. *benignè hic interpretandus eſt Tertul. & dicendum viuente adhuc Chriſto needum plenam baptiſmo de eius latere, ſanguinem & aquam manante, fluxiſſe virtutem. Sic D. Leo ep. 4. ad Epiſcopos Siciliæ.* Poſteaquam reſurrexit à mortuis diſcipulis ſuis, in quibus omnes Eccleſiarum Præſules docebantur, & formam. & poteſtatem tradidit baptizandi, dicens: Euntes ergo nunc docete omnes Gentes baptizantes eos in nomine Patris, &c. de quo vtique ante paſſionem eos potuiſſet inſtruere, niſi propriè voluiſſet intelligi regenerationis gratiam ex ſua reſurrectione cœpiſſe. *Quod vtique intelligendum eſt de baptiſmo obligatorio, nam antea, priuſquam lex promulgaretur, baptiſma Chriſti obligatorium non erat; & qui volebant, vti poterant baptiſmo Ioannis. Nec tamen ex loco Tertulliani & Leonis, non loquentis ex Cathedra, ſed inſtar priuati Doctoris, concludi poteſt, adhuc viuente Chriſto, nullum Chriſti baptiſmo, aut fuiſſe baptizatum, aut potuiſſe baptizari, cum prima inſtitutio baptiſmi inducta fuerit, cum ipſe Chriſtus Iordanem ſanctificans baptizatus eſt à Ioanne, vt ipſe Tertul. contra Iudæos. Hilar in Matt. Ambr. in Luc. Hiero cont. Lucifer. & multi alij fatentur. Vnde credibilius eſt Apoſtolos qui viuente Chriſto aliquos baptizauerunt, eos non Ioannis, ſed Chriſti lauacro baptizaſſe. nec vrget multum quod dixit Tertul.* nondum inſtructam efficaciam lauacri, &c. *quamuis id ex Apoſtolo ſumat Rom. 4.* Reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. *Et rurſum Rom. 6.* quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus. *quia & præcipuum Euchariſtiæ Sacramentum inſtituit ante paſſionem. Aug. de baptiſmo Ioannis, & Chriſti, ſæpè ſcripſit in Ioannis Euang. Sic inter cætera tract. 5.* Authoritatem dare baptiſmo ſuo hinc dignatus eſt, vt cognoſcerent ſerui, quanta alacritate deberent currere ad baptiſmum Domini, quando ipſe non dedignatus eſt ſuſcipere baptiſmum ſerui. Donatum

S. Aug.

A enim erat hoc Ioanni, vt ipſius baptiſmus diceretur, &c. ſolus tale donum accepit, &c. quomodo creauit Mariam, & creatus eſt per Mariam, ſic dedit baptiſmum Ioanni, & baptizatus eſt à Ioanne. ad hoc ergo accepit baptiſmum à Ioanne, vt accipiens quod inferius erat ab inferiore, ad id quod ſuperius erat, hortaretur inferiores, &c. Baptiſma tale eſt qualis eſt ille, in cuius poteſtate datur, non qualis eſt ille per cuius miniſterium datur. talis erat baptiſmus Ioannis, qualis Ioannes, baptiſmus iuſtus, tanquam iuſti, tamen hominis, &c. tale autem baptiſma Domini, qualis Dominus: ergo baptiſma Domini diuinum, quia Dominus Deus, &c. *Idem Aug. tract. 13. in cap. 3. Io. in hæc verba,* venit Ieſus & Diſcipuli eius, & illic demorabatur (Aug.) B cum eis, & baptizabat. baptizatus baptizabat. Non eo baptiſmo baptizabat, quo baptizatus eſt. dat baptiſmum Dominus, baptizatus à ſeruo, &c. *porro diligenter aduertendum, Chriſtum per ſeipſum nullum baptizaſſe, ſed per Apoſtolos ſuos. Sic enim tract. 5. Aug.* (Aug.) Dominus Ieſus Chriſtus baptiſmum ſuum noluit alicui dare, non vt nemo baptizaretur baptiſmo Domini, ſed vt ſemper ipſe Dominus baptizaret; id actum eſt, vt & per miniſtros Dominus baptizaret, id eſt, vt quos miniſtri Domini baptizaturi erant, Dominus baptizaret, non illi. Aliud eſt enim baptizare per miniſterium, aliud baptizare per poteſtatem, &c. *Subiicit ex Paulo 1. Cor. 1.* Numquid Paulus pro vobis crucifixus eſt, aut in nomine Pauli baptizati eſtis? baptizauit ergo Paulus tanquam C miniſter, non tanquam ipſa poteſtas. baptizauit autem Dominus tanquam poteſtas. *Fateor ambiguum eſſe an velit Chriſtum propria manu, nullum baptizaſſe, ne qui ab aliis, licet baptiſmo ſuo, baptizati eſſent, minorem gratiam accepiſſe ſe crederent. An ſolum intelligat, Chriſtum noluiſſe cuiquam dare poteſtatem ſuam cum omni plenitudine, ne quis ſpem poneret in homine: quod poſtremum magis placet. ſic ergo exponi poteſt locus Ioannis, in quo Chriſtus dicitur baptizaſſe, aut per ſe ſcilicet, aut per Apoſtolos ſuos, qui enim per alium facit per ſeipſum facere dicitur.*

AD BAPTISMI SACRAMENTVM PRÆPARATIO.

1. *Baptiſmum ſuſcepturi; per orationem, & confeſſionem ſe diſponebant de bapt. cap. 20. in p.*

INgreſſuros baptiſmum, orationibus crebris, ieiuniis, & geniculationibus, & peruigiliis orare oportet, & cum confeſſione omnium retro delictorum, vt exponant etiam baptiſmum Ioannis: [a] *Tinguebantur*, inquit, *confitentes delicta ſua.*

[a] Matt. 3. 6.

AD BAPTISMVM CHRISTI PRÆPARATIO. I. SCHOLIA.

INGRESSVROS BAPTISMVM. *Hic agit de Baptiſmo ſolemni, quem ſuſcepturus aliquâ ſe pœnitentia diſponebat, & hic Tertul. tangit eam quæ in Cathecumenatu fiebat & vocabatur prima pœnitentia, ſecunda, quæ nouis poſt baptiſmum criminibus commiſſis imponebatur. Erat & tertium pœnitentiæ genus, pro eo qui adhuc Cathecumenus ante baptiſmum aliquo ſe cri-* A *mine maculauerat, & tempus eius Cathecumenatus protrahebatur, & retrocedebat.* ORATIONIBVS CREBRIS. *Ex S. Iuſtino erant quædam orationes pœnitentiales, quas quotidie fundebant, pro peccatis infidelitatis.* IEIVNIIS. *Gratianus de conſecr. diſt. 4. cap. 4. Baptizandi ex Concilio Carthag. 4.* Baptizandi nomen ſuumdent, & diu ſub abſtinentia vini, carnium, ac

manus impoſitione crebra examinati, baptiſmum percipiant. GENICVLATIONIBVS. *id. genuflexionibus, hac voce omnem humilitatis modum expreſſit compendioſè, quem fuſius deſcripſit Auguſtinus lib. 4. de Symbolo c. 1.* omnia Sacramenta quæ acta ſunt, & aguntur in nobis per miniſterium ſeruorum Dei, exorciſmis, orationibus, Canticis ſpiritualibus, inſufflationibus, Cilicio, inclinatione ceruicum, humilitate pedum, pauor ipſe omni ſecuritate appetendus, hæc omnia vt dixi, eſcæ ſunt, quæ vos reficiunt in vtero, vt renatos ex baptiſmo, hilares vos mater exhibeat Chriſto. PERVIGILIIS. *Noctes inſomnes ad ſepulchra Martyrum ducebant orantes. Aug. ſerm. ad Cathecum.* Inueniemus nos in nocte, non opera noctis, ſed diei peregiſſe. Nec enim delectatione, ſed vigilando, pſallendo, contra aduerſarium diabolum, dimicando, in nocte, opera diei peregimus. CVM CONFESSIONE. *id. moris ante baptiſmum confitendi fluxit primo à baptiſmo Ioannis, quem* exponebant, *id. exprimebant baptizandi baptiſmo Chriſti.* TINGVEBANTVR *id. baptizabantur* confitentes delicta ſua. *Perſeuerauit in Eccleſia hic mos, cum Naz. orat. 40. ſic alloquatur Cathecumenos* nec peccatum tuum confiteri graue ducas. Sciens quo pacto Ioannes baptizauerit, vt per huius vitæ pudorem, futuri ſæculi pudorem ignominiamque fugias. *Et Socrates lib. 9.* in Alexandrina Ciuitate plurimi ad baptiſmum feſtinabant & peccata confitentes baptizabantur. *Nec generatim; ſed ſigillatim. Nā ex Baſil. ſer. 1. de bapt. in baptiſmo Ioannis, quantacumque, & qualiacumque confitebantur. Alias Nazianzenus fruſtra pudoris & ignominia meminiſſet, quæ in confeſſione generatim facta non oritur. Quis enim erubeſcat ſe in genere dicendo peccatorem?* RETRO DELICTORVM. *id. ante cōmiſſorum. Aug. homil 27. in p.* Neque ad baptiſmum Chriſti, in quo omnia peccata delentur, quiſquā bene accedit, niſi agendo pœnitentiam de vita priſtina. Nemo enim eligit vitam nouam, niſi quem veteris pœnitet. Hoc autem etiam authoritate diuinorum librorum probare debemus, verum baptizandi egerint pœnitentiam. Quando Spiritus ſanctus miſſus eſt, antè promiſſus, & impleuit Dominus fidem pollicitationis ſuæ, accepto à diſcipulis Spiritu ſancto, vt noſtis, cœperunt loqui omnibus linguis, vt in illis qui aderant linguam ſuam quiſque cognoſceret. Hoc autem miraculo territi, conſilium vitæ ab Apoſtolis quæſierunt. Tunc Petrus annunciauit eis; eum colendum quem crucifixerunt, vt eius ſanguinem biberent credentes, quem effuderant ſæuientes. Ait illis Petrus, pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti: & remittentur vobis peccata veſtra. Quicquid de vita præterita remordebat, quicquid angebat conſcientiam, quicquid omnino vel magnum vel paruum, vel dicendum, vel non dicendum, non dubitet poſſe dimitti, ne fortè quod vult Dei miſeratio dimittere, contra ſe teneat humana tentatio.

Aug. — Aug. — S. Aug.

2. *Ante baptiſmum in fide inſtructi, fidei jugum rationabilius portant. de bapt. cap. 1. à p.*

NOn erit otioſum digeſtum iſtud, inſtruens tam eos qui cùm maximè formantur, quàm & illos qui ſimpliciter crediſſe contenti, non exploratis rationibus traditionum, intentatam probabilem fidem per imperitiam portant.

AD BAPTISMVM PRÆPARATIO. II. SCHOLIA.

OTIOSVM DIGESTVM. *Opus inutile. Sic Tertul. 4. cont. Marc. c. 3. Euangelia vocat* digeſta noſtra, & cap. 5. digeſtum Lucæ. *Cic. lib. de Oratore* ſi quis omne Ius Ciuile in genera digerat. *Digerere autem eſt ordinare diuidendo. Vnde & Iuſtinianus nomen impoſuit Digeſtis ſeu Pandectis*, quia omnes diſputationes ac deciſiones in ſe habent legitimas, & quod vndique fuit collectum, hoc in ſinus ſuos receperunt. *Vt loquitur ipſe Iuſtinianus in ep. ad Senatum.* CVM MAXIME FORMANTVR. *id. tam eos qui validiores fiunt in fide, & pleniore rerum fidei informatione imbuuntur, donec iuxta Paulum, pleno atque integro partu*, formetur in eis Chriſtus; *quam rudiores & ſimpliciores, qui* INTENTATAM, *inexpertam*, PROBABILEM *nondum probatam*, FIDEM PORTANT, *quaſi craſſam, rudem, oneroſam ſarcinam, non vt habitum inhærentem, & velut alas ſubleuantes animam ad cognoſcenda ea quæ ſunt vltra ſenſum.* NON EXPLORATIS RATIONIBVS TRADITIONVM. *Hic exigit à baptizandis, vt plenè inſtruantur dum ſunt Cathecumeni, & ipſi explorent & interrogent à Magiſtris rationes traditionum circa cæremonias baptiſmi, vt pluris faciant Sacramentum, nec ei poſtea ſuperueniente tentatione iniuriam faciant. Auguſtinus tomo 4. lib. de fide & operibus cap. 6.* Quid, inquit, aliud agit totum tempus quo Catechumenorum locum & nomen tenent, niſi vt audiant quæ fides & qualis vita debeat eſſe Chriſtiani: vt cum ſeipſos probauerint, tunc de menſa Domini manducent, & de calice bibant.

S. Aug.

BAPTISMI MATERIA.

1. *Baptiſmo aquam abſtulit Quintilla mulier viperina. de Bapt. cap. 2. v. Verbum. Aqua. num. 8.*
2. *Baptiſmi materia, aqua Elementaris. v. Verbum Aqua. num. 5. 6. 7. & 8.*
3. *Baptiſmi, ablutio qualibet, non eſt materia ſufficiens, ſed tantum quæ fit ex fide Eccleſiæ. De Bapt. cap. 12. in m.*

ALij planè ſatis coactè iniiciunt, tunc Apoſtolos baptiſmi vicem impleſſe, quum in nauicula fluctibus adſperſi operti ſunt; ipſum quoque Petrum per mare ingredientem ſatis merſum. Vt opinor autem, aliud eſt adſpergi, vel intercipi violentia maris, aliud tingui diſciplinâ religionis.

Matt. 8. 24 Matt. 14. 29.

BAPTISMI MATERIA. III. SCHOLIA.

COACTE, *non ad rem, inſulsè dicunt*, VICEM IMPLESSE *functos eſſe baptiſmo, cum Matth. 8.* Motus factus eſt in mari, ita vt nauicula operiretur fluctibus. PETRVM. *Matth. 14.* Deſcendens Petrus de nauicula ambulabat ſuper aquam, vt veniret ad Ieſum. Videns vero ventum validum timuit: Et cum cœpiſſet mergi, clamauit dicens, Domine ſaluum me fac. TINGVI, *&c. lauari, baptizari ex Inſtituto Sacramenti, & in fide & intentione Eccleſiæ & Religionis Chriſtianæ. De baptiſmi materia hac breuiter accipe à D. Patre Auguſtino tract. 15. in Ioan. 4.* Vis, inquit, noſſe quia ipſe baptizabat, non ſolum ſpiritu, ſed etiam aqua? Audi Apoſtolum: Sicut Chriſtus, inquit, dilexit Eccleſiam ſuam, & ſeipſum tradidit pro ea, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipſe ſibi glorioſam Eccleſiam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiuſmodi. Mundans eam. Vnde? lauacro aquæ in verbo. Quid eſt baptiſmus Chriſti? Lauacrũ aquæ in verbo. Tolle aquam non eſt baptiſmus: Tolle verbum, & non eſt baptiſmus.

S. Aug.

A *Et ſerm. 29. de tempor.* Inſinuauit nobis muneris ſui beneficium per ſecundæ natiuitatis exemplum, & quod facere voluit, prior ipſe fecit. Legimus Iudæos diuerſa ſub lege habuiſſe baptiſmata, ſed nullum ex his contra præuaricationis malum generalem potuit conferre medicinam. Et ideo pro abſolutione totius mundi indigebant regenerationis aqua cælitus ſanctificari. Et quia per vniuerſum mundum ſacramentum baptiſmi humano generi opus erat, omnibus aquis benedictionem dedit, quando in Iordanis alueum vnica ac ſingulari pietate deſcendit. Tunc enim Chriſtum Dominum non tam lauit vnda quàm lota eſt, &c. A tactu membra tinguntur, & fluenta ditantur. Vitalem gratiam non corpus ex flumine, ſed flumen mutuatur ex corpore. Deſcendere in ſe fontem ſuum felix vnda miratur, ſub vno momento remedia æterna concipiens, & noua Deum regenerationis fœcunditate parturiens, quod acceperat hoc reddens, & quod non habebat, accipiens.

Aug.

BAPTISMI FORMA.

Baptiſmi forma datur in Nomine Trinitatis, ex fide Eccleſiæ. De bapt. cap. 6. à p. ad f.

HIc quoque figura præceſſit. Sic enim Ioannes ante præcurſor Domini fuit, præparans vias eius: ita & angelus baptiſmi arbiter, ſuperuenturo Spiritui ſancto vias dirigit, ablutione delictorum, quam fides impetrat, obſignata in Patre, & Filio, Spiritu ſancto. Nam ſi [a] *in tribus teſtibus ſtabit omne verbum*, quanto magis, dum habemus per benedictionem, eoſdem arbitros fidei, quos & ſponſores ſalutis? ſufficit ad fiduciam ſpei noſtræ, etiam numerus nominum diuinorum! Quum autem ſub tribus, & teſtatio fidei, & ſponſio ſalutis pignerentur, neceſſariò adiicitur Eccleſiæ mentio: quoniam vbi tres, id eſt Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus, ibi Eccleſia, quæ trium corpus eſt.

a Deut. 19. 15. Matth. 18. 15. & ſeq.

BAPTISMI FORMA. SCHOLIA.

FIGVRA PRÆCESSIT. *Hanc ſubiecit in Ioanne præcurſore; quia ſicut ille viam præparauit Domino, qui Angelus dictus eſt*, Ecce mitto Angelum meum, &c. *ſic Sacerdos in Scriptura dictus Angelus, viam parat Spiritui ſancto, purgans delicta in baptiſmo, cuius eſt* ARBITER, *miniſter, vel Iudex, diſcernens an Adulti petentes baptiſmum ſint ſatis inſtructi.* SVPERVENTVRO. *Nota Authorem non velle dicere, Baptiſmum non conferre gratiam, & Spiritum ſanctum non deſcendere in Animam baptizatam, qui Chriſto ſpecie Columbæ baptizato in noſtri figuram datus eſt: ſed ſicut Angelus B. Virgini, iam gratia & Spiritu ſancto plenæ dixit*, Spiritus ſanctus ſuperueniet in te: *ſic Angelus, id eſt Sacerdos, vel Epiſcopus Sacramenti miniſter licet vi baptiſmi deleat delicta*, ex opere operato, *& proinde, Spiritum ſanctum conferat, viam tamen dicitur præparare* ſuperuenturo Spiritui ſancto, *qui plenius, ad confirmandam fidem & iam receptam in baptiſmo gratiam, in Sacramento confirmationis datur, per Epiſcopum Angelum ſuperioris Ordinis, ſiquidem Preſbyter fuit Angelus & miniſter baptiſmi. Quo ſenſu intelligenda ſunt verba Tertulliani præcedentia:* Non quod in aquis Spiritum ſanctum conſequamur, *plenè ſcilicet & conſummatè*, ſed in aqua emundati, *per gratiam ſcilicet ſanctificantem* ſub Angelo Spiritu ſancto præparamur. *Vbi, vel per appoſitionem, Spiritum ſanctum, Angelum vocat, qui Spirituum Spiritus eſt Dominus, vel quod vt Angelus, nobiliori tamen modo, mittatur à Patre & Filio. Vel quod à S. Cyrillo Ieroſ. dicatur Spiritus ſanctus*, magnus Antiſtes, præ-

B ſul, & gratiarum parochus. *Qui ſibi ipſi, ad pleniorem ſuæ charitatis, donorumque diffuſionem in Confirmatione faciendam, viam parat in baptiſmate.* FIDES IMPETRAT, *ablutionem ſcilicet delictorum, quam Catechumeni bene inſtructi petunt, & impetrant de congruo.* OBSIGNATA IN PATRE, *&c. Non tantum quod fides præcipuè verſetur circa Trinitatem, quæ, ſignum crucis formando, pronuntiatur. Sed quod fides ipſa quæ impetrat baptiſmum, in baptiſmo plenius infundatur, & collato Sacramento* in Nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti, *forma ſua Sacramentum characterem*

C *imprimens obſignetur. Vnde & Cyril. Hieroſ. dicit Spiritum ſanctum obſignare Animas in baptiſmo.* ἐν βαπτίσματι σφραγίζεται ψυχάς. *Et Auguſt.* ſigno Chriſti *cruce ſcilicet* ſignatur baptiſmus. *Et Zeno. Veron. de forma baptiſmi, ſignante Sacramentum, & Animam diuino Trinitatis charactere, vocat eam.* Denarium aureum triplicis Numiſmatis vnione ſignatum. *Concil. Later. ſub Innocentio III. cap. 1.* Sacramentum baptiſmi, quod ad inuocationem indiuiduæ Trinitatis, videlicet Patris & Filij, & Spiritus ſancti, conſecratur in aqua, tam paruulis,

D quam adultis, in forma Eccleſiæ, à quocumque ritè collatum proficit ad ſalutem. *Certis verbis ex Euangelio depromptis, baptiſmum confici ad ſalutem monuit. Aug. lib. 6. de baptiſmo cap. 25.* Sedatus à Tuborbo dixit, in quantum aqua Sacerdotis prece in Eccleſia ſanctificata abluit delicta, in tantum hæretico ſermone velut cancere infecta cumulat peccata. Quare omnibus pacificis quidem viribus

Aug.

nitendum

nuendum eſt, ne quis hæretico errore infectus & tinctus, ſingulare & verum baptiſma detrectet accipere, quo quiſque non fuerit baptizatus, à regno cœlorum, fiat alienus. Huic reſpondetur; quia ſi non ſanctificatur aqua cum aliqua erroris verba per imperitiam precator effundit, multi non ſolùm mali, ſed etiam boni fratres in ipſa Eccleſia non ſanctificant aquam. Multorum enim preces emendantur quotidie, ſi à doctioribus fuerint recitatæ, & multa in eis reperiuntur contra Catholicam fidem. Numquid ſi manifeſtetur aliquos baptizatos, cùm illæ preces dictæ ſuper aquam fuiſſent, iubebuntur denuò baptizari? Quid ita? Quia plerumque precis vitium ſuperat precantis affectus. Et quia certa illa Euangelica verba, ſine quibus non poteſt baptiſmus conſecrari, tantum valent, vt per illa ſic euacuentur quæcumque in prece vitioſa contra regulam fidei dicuntur, quemadmodum dæmonium Chriſti nomine excluditur, &c. Et ſi in aliquibus peruerſam precem afferat, Deus adeſt verbis Euangelicis ſuis, ſine quibus baptiſmus Chriſti conſecrari non poteſt, & ipſe ſanctificat Sacramentum ſuum, vt homini ſiue antequam baptizetur, ſiue cum baptizatur, ſiue poſtea quandoque ad ſe veraciter conuerſo, idipſum valeat ad ſalutem, quod ad perniciem niſi conuerteretur valeret. PER BENEDICTIONEM. *Sacerdotis ſcilicet, orantis & benedicentis baptizandum, poſt interrogationes, trinam fidei confeſſionem, & recitationem Symboli, tum enim Sacerdos inuocabat Trinitatem, precando ſalutem baptizando, Nomine illius ſpondens ei ſalutem, qui profeſſus fuerat fidem Trinitatis. Sic de hac Dion. Areop. lib. 2. Eccl. hierarch.* Poſtquam baptizandus ter rurſum profeſſus eſt, rurſus Sacerdos, cum precatus eſt, benedicit, manuſque imponit. ARBITROS ET SPONSORES. *Teſtes & promiſſores ſeu fidei-iuſſores. Teſtis enim dicitur arbiter. Vnde & dicitur aliquid fieri.* Sine arbitris. *Deus autem Trinus & vnus vtroque modo arbiter eſt: Iudex ſcilicet & teſtis. Vnde & pſaltes thronum vt iudici ſtatuit, cuius oculum vt Solis nihil lateat, & ſimul teſtem agnoſcit.* Thronus eius ſicut Sol in conſpectu meo, & ſicut Luna perfecta in æternum &, teſtis in cœlo fidelis. *Et 1. Io. 5.* Tres ſunt qui teſtimonium dant in cœlo, &c, *Et ibid.* Si teſtimonium hominum accipimus, teſtimonium Dei maius eſt. NOMINVM DIVINORVM. *Intellige perſonarum.* PIGNE-

A RENTVR. *Alij* pignorentur. *Sumendum non paſſiuè, ſed deponenter. Magna energia dictum, vt vtrinque ad fidei baptizandi firmitatem inuiolabilem, & viciſſim Dei adoptantis, & ſalutem æternam promittentis baptizato, inuiolabilem ſponſionem, viciſſim pro pignore & cautione, tres perſonæ Trinitatis adducantur. Si enim in tribus hominum perſonis idipſum teſtantibus ſtat omne verbum, quanto magis in diuinis? Licet modica aqua de latere Chriſti fluxerit in baptiſmi figuram, apertum tamen latus eſt vt oſtium arcæ, id eſt Eccleſia, quæ eſt corpus Chriſti: ſufficit tamen aqua parua baptiſmi vt omnes lauentur: & latus porta ampla ad ingreſſum Eccleſiæ. Aug. homil. 27.* Quid ſibi velit mare, nubes, S. Aug.
B manna, hoc non expoſuit; ſed petra quis eſſet oſtendit. Per mare tranſitus, eſt baptiſmus. Sed quia baptiſmus, id eſt, ſalutis aqua, non eſt ſalutis, niſi in Chriſti nomine conſecrata, qui pro nobis ſanguinem fudit, cruce ipſius aqua ſignatur. Hoc vt ſignificaret ille baptiſmus, mare rubrum fuit. *Et to. 7. lib. 2. contra literas Petiliani, ſic ei reſpondet; aquam à malis miniſtris pollui dictitanti cap. 2.* Nec, inquit, S. Aug.
aqua noſtra inquinamur, nec veſtra mundamur: Sed aqua baptiſmi, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, cum datur alicui, nec noſtra nec
C veſtra eſt, ſed illius, de quo Ioanni dictum eſt, ſuper quem videris Spiritum ſicut columbam deſcendentem & manentem ſuper eum. hic eſt qui baptizat in Spiritu ſancto. ECCLESIÆ MENTIO. *Intelligendum de interrogatione & Symbolo, interrogatus enim Catechumenus de ſymbolo, poſt confeſſionem trium perſonarum.* Crediſne ſanctam Eccleſiam Catholicam? *Huius interrogationis mentionem facit Aug. hom. ad Neoph. & 5. contra Donatiſt. cap. 20. Hiero. cont. Lucif. & Cypr. in epiſt.* TRIVM CORPVS EST. *De hoc errore alibi diximus in Alphabeto errorum Tertul. Interea reſpicit illud Matth. 18. Vbi cum*
D *dixiſſet Chriſtus*, dic Eccleſiæ; *paulo poſt ſubijcit*, vbi ſunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum. *Dixit autem Eccleſiam* corpus trium *ſiue quod in tribus ſit Eccleſia vt de facto ab initio mundi fuit in duobus Adam & Eua, in octo animabus recluſis in Arca; in Ieſu Maria & Ioſeph, &c. Vel quia Eccleſia ſponſa eſt Dei vnius & Trini; ſponſa enim iuxta Paulum, corpus eſt, cuius caput eſt vir. Propriè tamen corpus Chriſti eſt, in quo &* tres teſtimonium dant in terra, ſpiritus, *quem emiſit moriens*, aqua & ſanguis *de latere fluens.*

BAPTISMI NECESSITAS.

Baptiſmus in re, vel in voto neceſſarius, ſuppletus in Apoſtolis, vocationis ſublimitate, & fide. De bapt. cap. 12. per totum, & 13. in p.

QVum verò præſcribitur, nemini ſine baptiſmo competere ſalutem, ex illa maximè Io. 3. 5.
pronuntiatione Domini, qui ait; *Niſi natus ex aqua quis erit*, ſuboriuntur ſcrupuloſi,
imò temerarii retractatus quorumdam, quomodo ex iſta præſcriptione Apoſtolis ſalus Act. 9. 6.
competat, quos tinctos non inuenimus in Domino, præter Paulum. Immò cum Paulus ſolus ex illis baptiſmum Chriſti induerit, aut præiudicatum eſſe de cæterorum periculo, qui careant aqua Chriſti, vt præſcriptio ſalua ſit; aut reſcindi præſcriptionem, ſi etiam non tinctis ſalus ſtatuta eſt. Audiui, Domino teſte, eiuſmodi; ne quis me tam perditum exiſtimet, vt vltro exagitem libidine ſtili, quæ aliis ſcrupulum incutiant. *Et ibidem.* Nunc ſiue tincti
quoquo modo fuerunt, ſiue inloti perſeuerauerunt, vt & illud dictum Domini, de vno [a] Matth.
lauacro, ſub Petri perſona, ad nos tantummodò ſpectet; de ſalute tamen Apoſtolorum, 9. 5.
ſatis temerarium eſt æſtimare, quia non illis, vel primæ adlectionis, & exinde indiuiduæ Marc. 10.
familiaritatis prærogatiua, compendium baptiſmi conferre poſſet, cùm illi, opinor, ſeque- 52.
bantur illum, qui credenti cuique ſalutem pollicebatur: [a] *Fides tua te*, aiebat, *ſaluum fecit; &*, Matt. 9. 9.
Remittuntur tibi peccata, credenti vtique, nec tamen tincto. Id ſi Apoſtolis defuit, neſcio; Matth. 4.
quorum fides vno verbo Domini ſuſcitata, teloneum dereliquit; patrem, & nauem, & artem 21. 22.
qua vitam ſuſtentabat, deſeruit: patris exequias deſpexit: ſummum illud Domini præce- Matt. 8. 21

b Matt. 10. 37. ceptum, [b] *Qui patrem, aut matrem mihi prætulerit, non eſt me dignus*, antè perfecit, quàm
audiuit. Hîc ergo ſceleſtiſſimi illi prouocant quæſtiones. Adeò dicunt, baptiſmus non eſt
Cap. XIII. neceſſarius, quibus fides ſatis eſt. nam & Abraham, nullius aquæ, niſi fidei ſacramento, Deo
Gen. 15. 6. placuit. Sed in omnibus poſteriora concludunt, & ſequentia antecedentibus præualent. Fuerit
ſalus retro per fidem nudam ante Domini paſſionem, & reſurrectionem. at vbi fides aucta eſt
credendi in natiuitatem, paſſionem, reſurrectionemque eius, addita eſt ampliatio ſacra-
mento, obſignatio baptiſmi, veſtimentum quodammodo fidei, quæ retro erat nuda, nec
c Matt. 28. 19. poteſt jam ſine ſua lege. Lex enim tinguendi impoſita eſt, & forma præſcripta. *Ite*, [c] *inquit, docete nationes, tinguentes eas in nomen Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* Huic legi collata de-
d Ioa. 3. 5. finitio illa: [d] *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu, non intrabit in regnum cælorum.* obſtrin-
xit fidem ad baptiſmi neceſſitatem. Itaque omnes exinde credentes tinguebantur. Tunc &
Paulus, vbi credidit, tinctus eſt. Et hoc eſt quod Dominus in illa plaga orbationis, præcepe-
e Act. 9. 6. rat, [e] *Exurge dicens, & introi Damaſcum, illic tibi demonſtrabitur, quid debeas agere*, ſcilicet
tingui, quod ſolum ei deerat. Alioquin ſatis didicerat, atque crediderat, Nazarenum eſſe
Dominum, Dei filium.

BAPTISMI NECESSITAS. SCHOLIA.

RETRACTATVS. *id. tractatus, vel ſcripti, vel de pulpito prædicati. Vox frequentiſſima Tertulliano.* TINCTOS IN DOMINO, *id. baptiſmo Chriſti Baptizatos. Nicephorus refert fragmentum Epiſtolæ Euodij* Chriſtus manibus ſuis Petrum tantummodo Baptizauit, Petrus porro Andream & filios Zebedæi, idenique reliquos Apoſtolos: ſeptuaginta autem illos, Petrus & Ioannes Theologus dictus Baptizauit. *Ita & Clemens Alex.* in illud Apoſtoli, Gratias ago quia neminem veſtrûm Baptizaui. *ſic habet* Chriſtus dicitur Petrum ſolum baptizaſſe; Petrus Andræam, Iacobum, & Ioannem; illi autem reliquos. PRÆTER PAVLVM. *Act. 9. ab Anania baptizatus eſt:* abijt Ananias & introiuit in domum & imponens ei manus dixit, Saule frater, Dominus miſit me IESVS, qui apparuit tibi in via qua veniebas, vt videas & impleaſis Spiritu Sancto, & confeſtim ceciderunt ab oculis eius tanquam ſquamæ, & viſum recepit, & ſurgens baptizatus eſt.

S. Aug. *Aug. Ep. 108. in m.* Scriptum eſt quando baptizatus ſit Apoſtolus Paulus, & ſcriptum non eſt quando baptizati ſint alij Apoſtoli, veruntamen etiam ipſos baptizatos intelligere debemus: quemadmodum ſcriptum eſt quando baptizatæ ſunt plebes Eccleſiarum in Ieruſalem & Samaria. *Acto. 2.* qui receperunt ſermonem eius *Petri* baptizati ſunt: & appoſita ſunt in die illa Animæ circiter tria millia. *& rurſum ibidem* vtrumque de Domino ſcriptum eſt Ioannis 4. *audierunt Phariſæi quod Ieſus plures Diſcipulos facit, & baptizat quam Ioannes. quamquam Ieſus non baptizabat, ſed Diſcipuli eius,* baptizabat non per ſeipſum, ſed per Diſcipulos ſuos, quos intelligimus iam fuiſſe baptizatos, ſiue baptiſmo Ioannis, ſicut nonnulli arbitrantur, ſiue quod magis credibile eſt, baptiſmo Chriſti. DE CÆTERORVM PERICVLO. *Aug. ſupra cum dixiſſet baptiſmum non contemnendum à quouis Sancto, etiam accepto Spiritu Sancto. ſicut Acto. 10. Cornelius & eius ſocij iam accepto Spiritu Sancto baptizati ſunt: & probaſſet iuſtos in veteri lege ante præceptum Circumciſionis ſine illa ſaluari potuiſſe, tamen poſt præceptum ſub graui peccato fuiſſe obligatos; ſic poſtquam lex baptiſmi data eſt Ioannis 3. niſi quis renatus, &c.*

S. Aug. iam non debemus quærere, quando quiſque fuerit baptizatus, ſed quoſcumque legimus in corpore Chriſti quod eſt Eccleſia, pertinere ad Regnum Cœlorum, non niſi bapizatos intelligere debemus: niſi fortè quos anguſtia paſſionis inuenit, & nolentes negare Chriſtum, antequam baptizarentur occiſi ſunt, quibus ipſa paſſio pro baptiſmo deputata eſt. Sed nunquid hoc poſſumus de Apoſtolis dicere, qui vſque adeo largum tempus habuerint, quo baptizarentur, vt alios etiam baptizauerint? Sed non omnia quæ facta ſunt, etiam ſcripta inueniuntur, verumtamen facta eſſe, ex cæteris documentis probantur. DE VNO LAVACRO qui lotus eſt non indiget, niſi vt pedes lauet, &c. *demus, inquit, vel baptizatos, vel non baptizatos Apoſtolos, temerarium certè eſt, dubiam eorum ſalutem facere, in quibus, vel vocationis ſublimitate, vel aſſiduitate conſortij potuit gratiam baptiſmi ſupplere.* AD NOS TANTVMMODO SPECTET. *In perſona Petri quod dixit Chriſtus, nos tangebat, quibus vnum baptiſma neceſſarium eſt, non enim Chriſti baptiſmus. Caracterem imprimens repetitur. Petrus vero aliique Apoſtoli, poterant baptiſmo Ioannis baptizati, ſubire baptiſmum Chriſti. Sed quidquid ſit, ſuſceperint baptiſmum, vel non ſuſceperint, fas non eſt de eorum ſalute dubitare, qui fidei & charitatis merito Chriſto adhærentes, non erant poſtponendi vel cæco Iericho, cui dixit Marc. 10.* Fides tua te ſaluum fecit: *vel Paralytico. Matth. 9.* Confide fili, remittuntur tibi peccata tua: *nec tamen baptizatus fuerat.* NESCIO *ſcilicet ſi baptiſmus defuit Apoſtolis, ſed ſcio fidem ipſorum longè ſuperiorem; cùm & eorum vnus, Matthæus ſcilicet, vno verbo* ſequere me *telonium reliquerit, & Matth. 4. filij Zebedæi, & patrem & matrem deſeruerint; & Matth. 8. alius diſcipulus patrem ſepelire neglexerit, quod aliqui de Ioanne Euangeliſta explicant, qui ante perfecit magnum illud mandatū, quod poſtea Chriſtus edixit. Matth. 10.* qui amat patrem aut matrem pluſquam me, non eſt me dignus. ADEO DICVNT. *non eſt, inquit, quod impij inde concludant baptiſmum non eſſe neceſſarium, cum ſola fides ad iuſtificationem ſufficiat, tum Apoſtolis, ſi baptizati non fuerint, tum Abrahæ nondum circumciſo Gen. 15. & Rom. 4.* Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad juſtitiam. POSTERIORA. *Leges enim vltimæ prioribus derogant.* RETRO. *Eſto, ante Chriſti reſurrectionem, addo ante diem Pentecoſtes, quo lex noua fuit promulgata, fuerit ſatis ad ſalutem, pura & nuda fides. Sed iam aucta fide explicita in Chriſti myſteria;* AMPLIATIO, *ſcilicet adiecta eſt obligatio ſuſcipiendi Sacramentum baptiſmi.* OBSIGNATIO BAPTISMI. *Character fidei Sacramēto impreſſus diſcernens fidelem ab infideli. vel quo fidelis ſuam fidem obſignat fidelitatem vouens ſuæ ſeruitutis Chriſto Domino.* VESTIMENTVM. *non tantum quia iuxta Paulum baptizatus Chriſtum induit; ſed maximè, quia nuda & ſimplex fides Catechumeni Sacramenti veſte tegitur, dum tingitur. De quo lauacro aſcendit anima dealbata velut ouis, in ſanguine Agni lota ſtola: & domeſtica facta diuinæ ſapientiæ veſtita eſt duplicibus, byſſo juſtitiæ, & purpura charitatis. De qua Iob. 28.* non adæquabi-

tur ei toparxis de Æthiopia, nec tincturæ mundiſſimæ componetur. *quem locum ſic exponit Greg.* tincturæ mundiſſimæ vocantur hi qui veraciter ſunt humiles & Sancti, qui ſciunt quidem, quia ex ſemetipſis virtutum ſpeciem non habent, ſed hanc ex dono gratiæ ſuperueniẽtis tenent. Tincti enim non eſſent, ſi ſanctitatem naturaliter habuiſſent. *Vbi nota gloſſam interlinearem hoc loco per* tincturam mundiſſimam intelligere baptiſmum. *quo vtique peccatum naturale ſiue originale in omnibus, & actualia omnia in adultis immaculati Agni ſanguine emundantur.* NEC POTEST IAM. *alij legunt* nec potentiam habuit. *id. fides veterum Patrum, eos ſaluare non potuit, poſtquam lex Circumciſionis impoſita eſt: nec iam nuda fides. ſine obſeruatione legis baptiſmi.* COLLATA DEFINITIO. *id. legi impoſitæ baptizandi omnes gentes, iuncta Chriſti ſententia definitiua. Io. 3.* niſi quis

A renatus, &c. *duplex vinculum eſt obligans credentem. ad baptiſmum ſuſcipiendum.* FORMA PRÆSCRIPTA. *Matth. 28.* baptizantes eos in nomine Patris, &c. *multi tamen credunt iuxta Actor. 2. baptizatos fuiſſe in nomine Ieſu Chriſti. Sic Magiſter ſent. Caietanus, Nicolaus & Stephanus Pontifices. Ambr. lib. de Spiritu ſancto, vbi aduertit in nomine Chriſti tres perſonas comprehendi. Qui enim Chriſtum nominat, filium intelligit, qui vnctus eſt, & Patrem à quo vnctus eſt. & Spiritum quo vnctus eſt. Probabile eſt hanc formam fuiſſe in initio ad imprimendum Iudæis Chriſti à Patribus eorum cru-* B *cifixi honorem. De quibus ſic Acto. 2. Petrus* pœnitentiam agite & baptizetur vnuſquiſque veſtrûm in nomine Ieſu Chriſti, in remiſſionem peccatorum veſtrorum. PLAGA ORBATIONIS *quando cæcitate percuſſus eſt, Act. 9.*

BAPTISMI MINISTER.

I. *Baptiſmum Chriſtus non per ſeipſum, ſed per Apoſtolos miniſtrabat. De bapt. cap. 11. in p. adm.*

SEd ecce, *inquiunt*, venit Dominus, & non tinxit. Legimus enim: *Et* [a] *tamen is non tinguebat, verùm diſcipuli eius;* quia reuerà ipſum ſuis manibus tincturum Ioannes prædicaſſet. Non vtique ſic intelligendum eſt, ſed ſimpliciter dictum more communi. Sicut eſt, verbi gratia, Imperator propoſuit edictum, aut, Præfectus fuſtibus cecîdit: nunquid ipſe proponit, aut nunquid ipſe cædit? ſemper is dicitur facere, cui præminiſtratur. Ita erit accipiendum: [b] *Ipſe vos tinguet*, pro eo quod eſt, per ipſum tinguemini, vel in ipſum! Sed ne moueat quoſdam, quod non ipſe tinguebat. In quem enim tingueret? in pœnitentiam? quò ergo illi præcurſorem? in peccatorum remiſſionem? quam verbo dabat; in ſemetipſum? quem humilitate celabat; in Spiritum ſanctum? qui nondum à Patre deſcenderat; in Eccleſiam? quam nondum Apoſtoli ſtruxerant. *V. Verbum Baptiſmus Ioan. num. 2.*

a Io. 4. 2. Luc. 3. 16.
b Luc. 3. 16

BAPTISMI MINISTER. I. SCHOLIA.

SED ECCE INQVIVNT. *obiiciunt Quintillæ ſectatores, aliique impugnatores baptiſmi: Chriſtum neminem baptizaſſe Io. 4. Et tamen Ioannes eum baptizaturum prædixerat, Luc. 3.* Ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto, & igni. *Reſpondet Tertullianus, id intelligendum ſicut Imperator, & Præfectus dicuntur facere, quod faciunt per miniſtros: à miniſtri porro malitia, vel bonitate valorem baptiſmi non pendere docuit* Aug. *Auguſtinus to. 7. lib. 2. cont. literas Petiliani cap. 3. vbi inducit eum ſic loquentem* Petilianus dixit, conſcientia dantis attenditur, qui abluat accipientis. Auguſtinus reſpondit; de conſcientia ergo Chriſti ſecuri ſumus; *qui ſanctificator eſt. & inſtitutor baptiſmi, non ſimplex miniſter.* Nam ſi quemlibet hominem ponas, incerta erit accipientis mundatio, quia incerta conſcientia eſt abluentis Petilianus dixit: qui fidem à perfido ſumpſerit, non fidem percipit ſed reatum. Auguſtinus reſpondit; Non eſt perfidus Chriſtus, à quo fidelis homo fidem percipit, non reatum. Credit quippe in eum qui iuſtificat impium, vt deputetur fides eius ad juſtitiam. Petilianus dixit; omnis res origine, & radice conſiſtit, & ſi caput non habet aliquid, nihil eſt, nec quicquam benè regenerat, niſi bono ſemine regeneretur. Auguſtinus reſpondit: quid te pro Chriſto vis opponere, ſub quo te non vis ponere? Ille eſt origo, & radix, caputque naſcentis, de quo non timemus, ſicut de homine quolibet, ne fortè ſit fictus & peſſimus, & de origine peſſima oriamur, de peſſima radice ſurgamus, peſſimo capiti conformemur. Quis enim homo de homine ſecurus ſit, cùm ſcriptum ſit, maledictus omnis qui ſpem ſuam ponit in homine. ſemen autem quo regeneramur, verbum Dei eſt, id eſt Euangelium. Vnde Apoſtolus dicit. 1. Cor. 4.

C in Chriſto enim Ieſu per Euangelium ego vos genui: qui tamen etiam non caſtè annuntiantes, Euangelium annuntiare permittit. Philip. 1. 18. Et in hoc gaudet, quia etſi non caſtè annuntiabant, ſua quærentes non quæ Ieſu Chriſti, caſtum tamen erat quod annuntiabant. Et dixerat Dominus de quibuſdam talibus Matth. 23. quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim, & non faciunt. Si ergo caſtè annunciatur quod caſtum eſt, etiam ipſe annuntiator, quia verbo conſociatur, credentem congenerat: ſi autem ipſe non regeneretur, caſtum tamen ſit quod annuntiat, naſcitur D credens, non ex miniſtri ſterilitate, ſed ex veritatis fœcunditate. *Et tract. 15. in Io. 4. præcisè in rem Tertul.* Aug. An vtrumque eſt, quia Ieſus baptizabat & non baptizabat: Baptizabat enim, quia mundabat: non baptizabat, quia ipſe non tingebat. Præbebant diſcipuli miniſterium corporis, præbebat ille adiutorium maieſtatis. Quando enim ceſſaret à baptizando, quando non ceſſat à mundando? de quo dictum eſt ab eodem Ioanne per Ioannis Baptiſtæ perſonam, dicentis; hic eſt qui baptizat. Ergo Ieſus adhuc baptizat. Et quouſque baptizandi ſumus, Ieſus baptizat. Securus homo accedat ad in- E feriorem miniſtrum, habet enim ſuperiorem magiſtrum. &c. Vis noſſe quia ipſe baptizabat, non ſolùm ſpiritu, ſed etiam aqua? Audi Apoſtolum Epheſ. 5. ſicut Chriſtus, inquit, dilexit Eccleſiam ſuam, & ſeipſum tradidit pro ea, mundans eam lauacro aquæ in verbo, vt exhiberet ipſe ſibi glorioſam Eccleſiam, non habentem maculam aut rugam; aut aliquid huiuſmodi. Mundans eam. Vnde? lauacro aquæ, in verbo. Quid eſt baptiſmus Chriſti? lauacrum aquæ in verbo. Tolle aquam, non eſt

baptiſmus: tolle verbum, & non eſt baptiſmus.
S. Aug. *Idipſum iam ampliſſimè dixerat tract. 5. in cap. 1. Ioannis ſub finem, vbi ſimul baptiſma Chriſti, Ioannis baptiſmo præferebat.* Non, inquit, tu melior quàm Ioannes: ſed baptiſma quod per te datur, melius quàm Ioannis. Ipſum enim Chriſti eſt, iſtud autem Ioannis. Et quod dabatur à Paulo, & quod dabatur à Petro, Chriſti eſt, & quod dabatur à Iuda, Chriſti erat. Dedit Iudas & non baptizatum eſt; *non repetitum eſt baptiſma*, poſt Iudam: dedit Ioannes, & baptizatum eſt poſt Ioannem: quia ſi datum eſt à Iuda, baptiſmum Chriſti erat: quod autem à Ioanne datum eſt, Ioannis erat. Non Iudam Ioanni, ſed baptiſmum Chriſti, etiam per Iudæ manus datum, baptiſmo Ioannis, etiam per manus Ioannis dato rectè præponimus. Etenim dictum eſt de Domino, antequam pateretur, Io. 4. quia baptizabat plures, quàm Ioannes: Deinde ſubiunctum eſt: quamuis ipſe non baptizaret, ſed diſcipuli eius. Ipſe, & non ipſe: ipſe poteſtate, illi miniſterio. Seruitutem ad baptizandum illi admouebant: poteſtas baptizandi in Chriſto permanebat. Ergo baptizabant diſcipuli eius, & ibi adhuc erat Iudas inter diſcipulos eius. Si quos ergo baptizabat Iudas, non ſunt iterum baptizati, & quos baptizauit Ioannes iterum baptizati ſunt? planè iterum: ſed non idem erat baptiſmus. Quos enim baptizauit Ioannes, Ioannes baptizauit? quos autem baptizauit Iudas, Chriſtus baptizauit. Sic ergo quos baptizauit ebrioſus, *non dixit ebrius; rationis vſum non habens*, quos baptizauit homicida, quod baptizauit adulter, ſi baptiſma Chriſti erat, Chriſtus ba-

A ptizauit. Non timeo adulterum; non ebrioſum, non homicidam, quia columbam attendo, per quam mihi dicitur, hic eſt qui baptizat. Cæterùm, fratres mei, delirum eſt dicere, quia melioris meriti fuit, non dico Iudas, ſed quilibet hominum, quàm ille de quo dictum eſt, in natis mulierum, nemo ſurrexit maior Ioanne Baptiſta. Non ergo huic quiſquam ſeruus, ſed baptiſma Domini, etiam per ſeruum malum datum, baptiſmati etiam amici ſerui præponitur. QVIA RE VERA. *alij legunt,*
B quaſi re vera. *vt dicat ironicè quaſi vero Chriſtus ipſe per ſe & non per diſcipulos baptizaturus eſſet. Euthymius tamen ſic ait.* Scribunt quidam Apoſtolorum temporibus proximi, quod Chriſtus Petrum, ac Virginem matrem baptizauerit. *Et Albertus magnus ſcribens ſuper Miſſus eſt Angelus, ſic de B. Virgine loquitur.* Per baptiſmum & characteris impreſſionem, & virtutum exercitationem, & meritorum augmentationem ſuſcepit. IN QVEM ENIM TINGVERET? *Non in pœnitentiam, hoc enim egerat Præcurſor: non in remiſſionem peccatorum, quam ſolo verbo dabat.*
C *non in ſeipſum, quia non ſe humilis commendabat. Non in Spiritum, quem Acto. 1. promiſerat.* Baptizabimini Spiritu ſancto, non poſt multos hos dies. NONDVM STRVXERANT. *non quod iam Chriſtus Eccleſiam non incœpiſſet conſtruere, prima eius fundamenta in Petro & Apoſtolis locans, ſed quia Apoſtoli nondum eam ſuis ordinationibus & inſtitutis inſtruxerant, & quia lex noua, proindeque ipſa Eccleſia cœpit ædificari in die Pentecoſtes nouis linguis datis Apoſtolis, ſicut confuſis linguis cœpit diſſipari & confundi ædificatio Babylonicæ turris.*

2. *Baptiſmi miniſter quis ex officio, vel ex neceſſitate. De bapt. cap. 17. per totum.*

SVpereſt ad concludendam materiolam, de obſeruatione quoque dandi & accipiendi baptiſmum commonefacere. Dandi quidem habet jus ſummus ſacerdos, qui eſt Epiſcopus. dehinc Presbyteri, & Diaconi: non tamen ſine Epiſcopi auctoritate, propter Eccleſiæ honorem; quo ſaluo, ſalua pax eſt. Alioquin etiam laïcis jus eſt. quod enim ex æquo accipitur, ex æquo dari poteſt. niſi Epiſcopi jam, aut Preſbyteri, aut Diaconi vocantur, diſcentes. Domini ſermo non debet abſcondi ab vllo. Proinde & baptiſmus, æquè Dei cenſus, ab omnibus exerceri poteſt: ſed quantò magis laicis diſciplina verecundiæ, & modeſtiæ incumbit? cùm ea majoribus competant, ne ſibi adſumant dicatum Epiſcopis, officium Epiſcopatus.
a 1. Cor. 6. 12. Æmulatio, ſchiſmatum mater eſt. [a] *Omnia licere* dixit ſanctiſſimus Apoſtolus, *ſed non omnia expedire*. Sufficiat ſcilicet, in neceſſitatibus vtaris, ſicubi, aut loci, aut temporis, aut perſonæ conditio compellit. Tunc enim conſtantia ſuccurrentis excipitur; cùm vrget circunſtantia periclitantis. Quoniam reus erit perditi hominis, ſi ſuperſederit præſtare, quod liberè potuit. Petulantia autem mulieris, quæ vſurpauit docere, vtique non etiam tinguendi jus ſibi pariet: niſi ſi quæ noua beſtia euenerit ſimilis priſtinæ: vt quemadmodum illa baptiſmum auferebat, ita aliqua per ſe eum conferat. Quòd ſi quæ Paulo perperam adſcripta ſunt, ad licentiam mulierum, docendi, tinguendique defendunt; ſciant in Aſia preſbyterum, qui eam ſcripturam conſtruxit, quaſi titulo Pauli de ſuo cumulans, conuictum atque confeſſum id ſe amore Pauli feciſſe, loco deceſſiſſe. Quàm enim fidei proximum videretur, vt is docendi & tinguendi daret fœminæ poteſtatem, qui ne diſcere quidem, conſtanter mulieri permiſit?
b 1. Cor. 14. 34. [b] *Taceant, inquit, & domi maritos ſuos conſulant.*

BAPTISMI MINISTER. II. SCHOLIA.

SVMMVS SACERDOS. *Nota dignitatem Epiſcopi, qui tam à Damaſo Papa, quàm ab Auguſt. ſummus Sacerdos dicitur.* Quid eſt Epiſcopus? niſi primus Preſbyter, id eſt Epiſcopus. SINE EPISCOPI AVTHORITATE. *Preſbyteri quibus incumbit ius Parochiæ, abſque Epiſcopi licentia baptizare poſſunt. Hinc Iſid. de diuinis officiis.* Conſtat baptiſmum Sacerdotibus eſſe traditum, nec ipſis Diaconibus explere licitum eſt, abſque Epiſcopis, vel Preſbyteris. *Pontificale tamen Romanum, electo in Diaconum*

A *dicit*, Diaconum oportet miniſtrare ad altare, baptizare, & prædicare: *quia plus habet iuris in miniſtrando baptiſmo, quam laicus. Hieron. contra Lucifer.* Inde venit vt ſine Chriſmate, & Epiſcopi iuſſione, neque Preſbyter, neque Diaconus ius habeant baptizandi. *Rationem ſubiecit Tertull.* PROPTER ECCLESIÆ HONOREM. *propter reuerentiam debitam Hierarchiæ. Nec prætereundum quod vnum tantum olim erat baptiſterium, vnde non poterat miniſtrari hoc Sacramentum ſine Epiſcopi licentia.* SALVA PAX

EST. dum ſcilicet vnuſquiſque ſtat in gradu ſuo, nec Laicus præſente Diacono, iſte præſente Preſbytero, & hic aſtante Epiſcopo baptizare non præſumit. Auguſt. lib. 2. contra Epiſtolam Parmeniani cap. 13. vbi de laico in neceſſitate baptizante & de indelebili baptiſmi characte-

Aug. *re*; Et ſi laicus, inquit, aliqua pereuntis dederit neceſſitate compulſus, quod cùm ipſe acciperet, dandum eſſe addidicit, neſcio an piè quiſquam dixerit eſſe repetendum. Nulla enim cogente neceſſitate ſi fiat, alieni muneris vſurpatio eſt: ſi autem neceſſitas vrgeat, aut nullum, aut veniale delictum eſt. Sed & ſi nulla neceſſitate vſurpetur, & à quolibet cuilibet detur, quod datum fuerit, non poteſt dici non datum, quamuis rectè dici poſſit illicitè datum. Illicitam ergo vſurpationem corrigit reminiſcentis, & pænitentis affectus. Quod ſi non correxerit, manebit ad pœnam vſurpatoris quod datum eſt, vel eius qui illicitè dedit, vel eius qui illicitè accepit, non tamen pro non dato habebitur. Neque vllo modo per deuotum militem quod à priuatis vſurpatum eſt, ſignum regale violabitur. Si enim aliqui furtim & extraordinariè, non in moneris publicis aurum vel argentum, ſed æs percutiendo ſignauerint, cùm fuerit deprehenſum, nonne illis punitis, aut indulgentia liberatis, cognitum regale ſignum theſauris regalibus cogetur inferri? Aut ſi quiſquam eſt, ſiue deſertor, ſiue qui nunquam omnino militauit, qui nota militari priuatum aliquem ſignet, nonne vbi fuerit deprehenſus ille ſignatus, pro deſertore punietur, & eò grauius quo probari potuerit numquam omnino ſe militaſſe, ſimul ſecum punito, ſi eum prodiderit, audaciſſimo ſignatore? Aut ſi fortè illum militiæ characterem in corpore ſuo, non militans pauidus exhorruerit, & ad clementiam Imperatoris confugerit, ac prece fuſa & impetrata iam venia militare cœperit, numquid homine liberato atque correcto, character ille repetitur, ac non potius agnitus approbatur? An fortè minus hærent ſacramenta Chriſtiana, quàm corporalis hæc nota, cùm videamus nec Apoſtatas carere baptiſmate, quibus vtique per pœnitentiam redeuntibus non reſtituitur, & ideo amitti non poſſe iudicatur? An ducenda de militia ſimilitudo non fuit, cùm & Apoſtolus de agonoſticis certaminibus clamet, & apertè dicat; Nemo militans Deo, implicat ſe negotiis ſæcularibus: vt ei placeat cui ſe probauit? ALIOQVIN. *id. excepta reuerentia, & iure, & ordine Eccleſiaſtico, in neceſſitate laicus ius habet baptizandi.* QVOD ENIM EX ÆQVO. *ſic Hieron.* vt enim accipit quis, ita & dare poteſt. NISI EPISCOPI IAM, *&c. quaſi diceret; poſſunt quidem & laici baptizare æquè validè, modò tamen non vocentur Epiſcopi, Preſbyteri, Diaconi.* DISCENTES, *id. diſcipuli, & Apoſtoli Chriſti*, horum enim loco ſucceſſerunt Epiſcopi, &c. *alij legunt*, dicentes: Domini ſermo non debet abſcondi ab vllo; proinde, &c. *quaſi diceret, eſto, baptizent laici, quod proprium eſt ex officio Epiſcoporum, Preſbyterorum, Diaconorum; hoc tamen excipio, vt ſe Chriſti diſcipulos, Epiſcopos &c. eſſe non iactent; nec dicant, promiſcuè, & vbique, & quandocumque baptizare poſſe, hoc nixi prætextu; quod ſermo Dei,* & verbum vitæ in lauacro aquæ *nemini tolli debeat, & baptiſmus* DEI CENSVS, *id. res Dei exerceri poteſt ab omnibus.* QVANTO MAGIS; *ſi maiores laicis, Diaconi & Preſbyteri, non aſſumunt* Epiſcopi, *id. quaſi Epiſcopi eſſent, Epiſcopale munus, quanto magis ab eo Laici, modeſtè abſtinere debent.* DEI CENSVS. *Cenſus erat album, & liber in quo opes ſcribebantur. Sic in baptiſmo in peculium Chriſti adſcribuntur baptizati; vel quia fructus, & reditus paſſionis Chriſti in baptiſmo continetur.* CONSTANTIA SVCCVRRENTIS *id. quadam veluti audacia laici, in neceſſitate præſtantis, quod alij ex officio præſtant, excuſat.* PETVLANTIA AVTEM MVLIERIS. *Quintillam intellige. alij legunt* mulierum, *Priſcillæ ſcilicet, & Maximillæ prophetiſſarum Montani. Concilium 4. Carthag. can. 100.* Mulier quantumuis ſancta, baptizare non præſumat, niſi cogente neceſſitate. TINGVENDI IVS. *Sic idem de Vel. Virg.* Non permittitur mulieri tinguere. *Et de præſc.* Mulieres hæreticæ audent forſitan & tinguere. *Quod & Marcioniſtis obiecit Epiphanius. Qui nec beatiſſimæ Virgini conceſſum fuiſſe dicit vt baptizaret. Quod deprompſit ex lib. 3. c. 9. Conſtit. Apoſtolicarum. Iam Quintilla ſibi arrogauerat Ius docendi, & timebat ne* NOVA BESTIA, *ei ſimilis adueniret, vel ipſamet vt muliere nil inconſtantius, ius ſibi pareret, ſolemniter, aut ſine neceſſitate baptizandi, quæ Sacramento baptiſmi aquam prius abſtulerat: ſicut Maximilla, & Priſcilla Sacerdotium vſurpauerant.* PAVLO PERPERAM *Nec, inquit, Fabellam ex Apocryphis D. Pauli proferant mulieres, & ſe exemplo Teclæ tueantur, cum Aſiaticus Preſbyter commentum ſuum fuerit confeſſus, & loco proiectus.* TITVLO PAVLI, *&c. Augens Epiſtolarum numerum, ſuam fabulam venditans ſub Pauli nomine. Hiero. in Catal. Script. Eccl. in Luca monet cauendas eſſe* periodos Pauli, & Teclæ, & totam baptizati Leonis fabulam, inter Apocryphas computamus: quale enim eſt, vt Lucas, indiuiduus comes Apoſtoli inter eius res, hoc ſolum ignorauerit. *Aduerte duos libros S. Baſilij Seleuciæ Epiſcopi inſcriptos*, actus ſanctæ Apoſtolæ, & Prothomartyris Teclæ. *In quibus nullam facit dicti Leonis baptizati mentionem. Eam tamen baptizaſſe, & docuiſſe narrat Tryphænam, & totam eius familiam.* Sermonem inquit, de fide habuit, Chriſto conciliauit & per ſignaculum, *id eſt baptiſmum* albo ipſius milites adſcripſit. *Quod ſi bona fide, abſentibus viris feciſſet, culpa caruiſſet, aliàs id mulieri non licet.* DISCERE CONSTANTER. *1. Cor. 14.* Mulieres in Eccleſiis taceant, non enim permittitur eis loqui, ſed ſubditas eſſe, ſicut & lex dicit; *Gen. ſcilicet 3. v. 16. ſub viri poteſtate eris, & ipſe dominabitur tui.* Si quid autem volunt diſcere, domi viros ſuos interrogent. *Hinc Tertul.* conſtanter *dixit, quaſi ex æquo congreſſu, interrogando, & diiudicando de dubiis. Nota ex Iſidoro Ægyptio, cùm mulieres in Eccleſia ab importuna loquacitate coerceri non poſſent, indultum fuiſſe vt canerent, ſed cum abuti* [illegible] *ſæpiſſent, cantum ipſis Iſidorus ipſe interdicit.*

3. *Baptiſmus non temerè miniſtrandus, ne fiat iniuria Sacramento; Et interdum vtiliter differtur. De Bapt. cap. 18. per totum.*

CEterùm, baptiſmum non temerè credendum eſſe, ſciant quorum officium eſt. [a] *Omni petenti te dato*, ſuum habet titulum; proinde ad eleemoſynam pertinentem. Immò illud potius perſpiciendum, [b] *Nolite dare ſanctum canibus, & porcis proiicere margaritas veſtras*; & [c] *Manus ne facilè impoſueris, ne participes aliena delicta.* Si Philippus tam facilè tinxit eunuchum, recogitemus manifeſtam, & exertam dignationem Domini interceſſiſſe. Spiritus Philippo præceperat in eam viam pertendere; ſpado & ipſe inuentus eſt non otioſus, nec

a Luc. 6. 30.
b Matt. 7. 6.
c 1. Tim. 5. 22.
Act. 8. 38.

qui ſubitò tingui concupiſceret: ſed ad templum orandi gratiâ profectus, ſcripturæ diuinæ impreſſus; ſic oportebat deprehendi, cui vltro Deus Apoſtolum miſerat; ad quem ruſus ſpiritus, vt ſe curriculo eunuchi adjungeret, juſſit; ſcriptura ipſius fidei occurrit; in tempore exhortatus, adſumitur, Dominus oſtenditur; fides non moratur; aqua non expectatur; Apo-
Act. 9. 6. ſtolus perfecto negotio, eripitur. Sed & Paulus reuerà citò tinctus eſt. Citò enim cognouerat Simon hoſpes, vas eum eſſe electionis conſtitutum. Dei dignatio ſuas præmittit prærogatiuas; omnis petitio, & decipere, & decipi poteſt. Itaque pro cuiuſque perſonæ conditione, ac diſpoſitione, etiam ætate, cunctatio baptiſmi vtilior eſt: præcipuè tamen circa paruulos. Quid enim neceſſe eſt ſponſores etiam periculo ingeri? quia & ipſi per mortalitatem deſtitue-
d Matt. 19. 14. re promiſſiones ſuas poſſunt, & prouentu malæ indolis falli. Ait quidem Dominus, [d] *Nolite illos prohibere ad me venire.* Veniant ergo, dum adoleſcunt; veniant dum diſcunt, dum quò veniant docentur; fiant Chriſtiani, quum Chriſtum noſſe potuerint. quid feſtinat innocens ætas ad remiſſionem peccatorum? cautius agetur in ſecularibus; vt cui ſubſtantia terrena non creditur, diuina credatur. norint petere ſalutem, vt petenti dediſſe videaris. Non minore de cauſa, innupti quoque procraſtinandi, in quibus tentatio præparata eſt, tam virginibus per maturitatem, quàm viduis per vacationem, donec aut nubant, aut continentiæ corroborentur. Si qui pondus intelligant baptiſmi, magis timebunt conſecutionem, quàm dilationem: fides integra, ſecura eſt de ſalute.

BAPTISMI MINISTER. III. SCHOLIA.

CREDENDVM. *Termino fori dictum, pro committendum, præſtandum. Dicit baptiſmum non dandum velut eleemoſynam omni petenti.* NEC MARGARITA VESTRA, *alij margaritas, id. pretioſa dona Dei.* MANVS NE FACILE. *1. Tim. 5.* Manus citò nemini impoſueris, neque communicaueris delictis alienis. *Intelligi poteſt vel de benedictione Epiſcopi vel Presbyteri, quæ dabatur baptizando, vel de Sacramento Confirmationis, vel Ordinis, per impoſitionem manuum. Sic enim in Actis baptizatis in Nomine Domini Ieſu,* imponebant manus ſuper illos, & accipiebant Spiritum ſanctum. *Chryſoſtomus tamen Oecumen. & Theoph. volunt Apoſtolum hic monuiſſe Timotheum Epiſcopum ne imprudenter quemquam Presbyterum Ordinaret.* APOSTOLVM MISERAT. *Bis hic Philippum Apoſtolum nominat, vt & Clemens in Conſtit. Apoſt. Euſeb. & Aug. in Proœm. lib.*
S. Aug. *1. de Doctr. Chriſtian. & tractat. 6. in Ioan dubitat an fuerit Apoſtolus, vel Diaconus: Sed & D. Lucas Acto. 21. vocat eumdem Euangeliſtam. Sed ibidem eodem contextu fuiſſe dicit vnum de ſeptem Diaconis.* Venimus Cæſaream. Et intrantes domum Philippi Euangeliſtæ, qui erat vnus de ſeptem, manſimus apud eum. Huic autem erant quatuor filiæ virgines prophetantes. *Acto. 6 ſecundus nominatur inter Diaconos.* Elegerunt Stephanum plenum fide & Spiritu ſancto, & Philippum & Prochorum & Nicanorem, & Timonem & Parmenam, & Nicolaum aduenam Antiochenum. *De eodem Philippo Act. 8.* Philippus autem deſcendens in Ciuitatem Samariæ prædicabat illis Chriſtum, &c. Cum vero credidiſſent Philippo euangelizanti de Regno Dei, in Nomine Ieſu Chriſti, baptizabantur viri ac mulieres. Tunc Simon & ipſe credidit: Et cum baptizatus eſſet adhærebat Philippo. *Et eodem capite de eodem, Eunuchum Candacis Reginæ Æthiopum baptizaſſe fusè narrat. Vnde & D. Iſidorus Peluſ. iuxta textum Actorum, non eum Apoſtolum vnum ex duodecim, ſed Diaconum dicit* ille eſt qui & Eunuchum baptizauit, & Simonem *Magum ſcilicet* Chriſtianâ fide imbuit. *Et probat ex eo quod D. Lucas in Act. occiſo Stephano, in magna perſecutione facta Ieroſolymis, fideles omnes diſperſos fuiſſe, per Regiones Iudeæ & Samariæ, exceptis Apoſtolis qui remanſerunt in Ieruſalem. Ac per conſequens cum eis ſanctus Philippus Apoſtolus. Secundò quia Philippo in Samaria baptizanti. Acto. 8. miſerunt Apoſtoli qui erant Ieroſolymis Petrum & Ioannem, qui baptizatis à Philippo Diacono, tanquam Apoſtoli & Epiſcopi primi, imponebant manus vt acciperent Spiritum ſanctum. Et gratiam baptiſmalem per confirmationem implerent. Tertul. igitur Apoſtolum vocat Philippum, quod ſpecialiter miſſus fuiſſet, Angelo etiam monente, ad baptizandum Eunuchum.* IMPRESSVS. *Affixus, & valde intentus lectioni.* EXHORTATVS *Exhortationis.* OCCVRRIT. *Non caſu, ſed Deo ſic volente, incidit in locum Iſaiæ 53.* Sicut ouis ad occiſionem ducetur, *quo fides eius in Chriſtum firmaretur.* ERIPITVR. *Act. 8.* Spiritus Domini rapuit Philippum & amplius non vidit eum Eunuchus. *Vide plura in expoſitionem eiuſdem loci, V. Gratia. 2. Vbi fusè de S. Philippo quis ille fuerit.* CITO COGNOVERAT SIMON HOSPES. *Pamelius correctius hic legit,* Iudas hoſpes. *Mirum Tertullianum ignorare potuiſſe Act. 8. in f. Petri hoſpitem fuiſſe Simonem Coriarium.* Factum eſt vt dies multos moraretur in Ioppe apud Simonem quemdam Coriarium. *Et eodem capite dictum, Paulum cæcum introductum Damaſcum, habuiſſe hoſpitem Nomine Iudam, dictumque Ananiæ verſu 11.* Surge & vade in vicum qui vocatur Rectus: & quære in domo Iudæ Saulum nomine, Tarſenſem: Ecce enim orat. *Vt fame tam Tertulliani, quàm Rigaltij conſulam, in mendoſis Codicibus id ſcriptum dicam.* CVNCTATIO BAPTISMI *Fruſtra hic ſibi blandiuntur Caluiniſtæ. Nam Tertul. excluſit caſum neceſſitatis, cùm expreſsè dicat cap. 12.* Nemini ſine baptiſmo competere ſalutem. SPONSORES, *rationem reddit cur vtilior ſit* baptiſmi cunctatio, *id. dilatio, quia dum pueri nondum rationabiles ſunt. Patrinorum ſponſio & cautio fallaciæ exponitur, poſſunt enim ipſi mori antequam prouehant ad plenam inſtructionem baptizatos, qui interim ſuſceptorum ope deſtituti, proprio motu per lenitatem poſſunt reſilire, & iniuriam facere Sacramento.* INNOCENS ÆTAS. *id. doli incapax* AD REMISSIONEM, *&c. intelligit pœnitentiam Catechumenorum, quæ baptiſmum præcedebat. Aliàs non ignorauit pollutam ætatem peccato originali, nec* innocentem eſſe, cuius eſt vita vnius diei ſuper terram. *Et liquet eum non loqui de recens nato puero, cùm locum Matthæi 19. afferat,* ſinite paruulos, & nolite eos prohibere ad me venire. CAVTIVS AGETVR. Prudentiores erunt filii huius ſæculi, *vt bona temporalia non committant pueris, ſed ætate maioribus.* INNVPTI PROCRASTINANDI. *Conſilium*

Tertulliani non abſurdum, differendi baptiſma ad aliquod tempus, vt plenius fiat Sacramentum, & à ſuſcipiente plenius instructo, maiori cum reuerentia ſumatur. Sic ſancta Monica diſtulit baptiſmum Augustini, de quo ſic ipſe libro 1. Confeſſ. cap. 11. Aug. Vidiſti, inquit, Domine, cùm adhuc puer eſſem, & quodam die preſſus ſtomachi dolore, repente æſtuarem penè moriturus; Vidiſti Deus meus, quoniam cuſtos meus iam eras, quo motu animi, & qua fide baptiſmum Chriſti tui, Dei & Domini mei, flagitaui à pietate matris meæ, & matris omnium noſtrûm, Eccleſiæ tuæ. Et conturbata mater carnis meæ, quoniam & ſempiternam ſalutem meam carius parturiebat corde caſto, in fide tua, iam curaret feſtinabunda, vt Sacramentis ſalutaribus initiarer, & abluerer, te Domine Ieſu confitens in remiſſionem peccatorum, niſi ſtatim recreatus eſſem. Dilata eſt itaque mundatio mea, quaſi neceſſe eſſet adhuc ſordidari, ſi viuerem, quia videlicet poſt lauacrum illud, maior & periculoſior in ſordibus delictorum reatus foret. Ita iam credebam, & illa, & omnis domus; niſi Pater ſolus, qui tamen non euicit in me ius maternæ pietatis, quo minùs in Chriſtum crederem, ſicut ille nondum crediderat. Nam illa ſatagebat, vt tu mihi Pater eſſes, Deus meus, potiùs quàm ille: & in hoc adiuuabas eam vt ſuperaret virum, cui melior ſeruiebat, quia & in hoc tibi vtique id iubenti ſeruiebat. Rogo te Deus meus, vellem ſcire, ſi etiam velles, quo conſilio dilatus ſum, ne tunc baptizarer; vtrû bono meo mihi; quaſi laxata ſint lora peccandi, an non laxata ſint? Vnde ergo etiam nunc, de aliis, atque aliis ſonat vndique in auribus noſtris; ſine illum, faciat quod vult, nondum enim baptizatus eſt: & tamen in ſalute corporis non dicimus, ſine, vulneretur amplius, nondum enim ſanatus eſt? Quantò ergo meliùs vt citò ſanarer, & id ageretur mecum, mea meorumque diligentia, vt recepta ſalus animæ meæ, tuta eſſet tutela tua, qui dediſſes eam? Meliùs verò. Sed quot, & quanti fluctus impendere tentationum poſt pueritiam videbantur! Nouerat eos iam illa mater, & tibi tam eos, vnde poſtea formaret, quàm ipſam iam effigiem, *per formam; intelligit nouam in Chriſto natiuitatem per baptiſmum: per effigiem, vitam Chriſtiani, & Chriſti imitati imaginem*, committere volebat. TAM VIRGINIBVS, &c. *quia dum maturæ ſunt viro, acrioribus carnis tentationibus vrgentur, & ſic expoſitæ ſunt periculo amittendi gratiam baptiſmi.* QVAM VIDVIS PER VACATIONEM. *alij legunt*, vagationem. *Quia ſolutæ lege viri per mortem, liberæ ſunt: & vagari poſſunt, & vacare libidini, & vacante copula legitima, tentari frequenter & labi.* CONTINENTIÆ CORROBORENTVR. *Non hic loquitur de conſecratione Virginum, quæ baptiſmum non præcedebat, ſed de firmo propoſito vel voto caſtitatis & continentiæ, cui Catechumenæ virgines aut viduæ ſe adſtringebant.* FIDES INTEGRA, &c. *non intendit fauere hæreticis, credentibus in fide Parentum, vel ſola ſua fide ſaluari non baptizatos; clarè enim ſupra definierat, non ſufficere fidem ſolam abſque baptiſmo, ad ſalutem. Sed vult tantùm, Catechumenum firmiter credentem, fide ſcilicet quam*, quæ per dilectionem operatur, *morte præuentum, ſecurum de ſalute mori, baptiſmo flaminis, & voti, tunc ſupplente baptiſmum fluminis. Vnde doctè* vocat fidem integram. *Et proinde non informem, ſed charitate formatam.*

BAPTISMI CERIMONIÆ.

BaptiZati vertex Vnctus Chriſmate, quid ſignificet. De bapt. cap. 7. per totum.

EXinde egreſſi de lauacro perunguimur benedicta vnctione, de priſtina diſciplina, qua vngui oleo de cornu in ſacerdotium ſolebant. Ex quo Aaron à Moyſe vnctus eſt; vnde Chriſtus dicitur à chriſmate, quod eſt vnctio, quæ Domino nomen accommodauit, facta ſpiritalis, quia ſpiritu vnctus eſt à Deo patre, ſicut in Actis: [a] *Collecti ſunt enim verè in iſta ciuitate aduerſus ſanctum filium tuum, quem vnxiſti.* a Act. 4. 6. Sic & in nobis carnaliter currit vnctio, ſed ſpiritaliter proficit: quomodo & ipſius baptiſmi, carnalis actus, quòd in aqua mergimur; ſpiritalis effectus, quòd delictis liberamur.

BAPTIZATVS VNGITVR. I SCHOLIA.

PERVNGVIMVR, *de more vngendi baptizatos ſtatim in vertice, legendus Damaſus in vita S. Silu. Innocentius, Ambroſius, Hiero. contra Lucifer.* DE PRISTINA DISCIPLINA. *id instructi figura veteris Teſtamenti. Exod. 29. iuſſit Deus Moyſi:* Aaron ac filios eius applicabis ad oſtium tabernaculi teſtimonii. Cumque laueris Patrem cum filiis ſuis aqua, indues Aaron veſtimentis ſuis, &c. & oleum vnctionis fundes ſuper caput eius. *Ita Rabanus.* De priſtina Diſciplina tractum eſt exemplum, qua vngui in Sacerdotium & Regnum ſolebant Antiqui. A CHRISMATE, &c. FACTA SPIRITALIS. *Aug. lib. 15. de Trin. c. 26.* Manifeſtius de illo *Chriſto ſcilicet* ſcriptum eſt in Actibus Apoſtolorum; (Aug.) quoniam vnxit eum Deus Spiritu ſancto, non vtique oleo viſibili, ſed dono gratiæ, quæ viſibili ſignificatur vnguento, quo baptizatos vngit Eccleſiæ. *Et in tit. pſal. 26.* Priuſquam liniretur, hoc eſt (Aug.) vngeretur Dauid. *Notat Chriſtum ſimul regem & Sacerdotem, deinde & nos vnctos in Sacramento, figurante æternam vnctionem Regni & Sacerdotij in cœli gloria:* (S. Aug.) Non ſolum, inquit, caput noſtrum vnctum eſt, ſed & corpus eius nos ipſi, &c. Vngimur modo in Sacramento, & Sacramento ipſo præfiguratur quiddam quod futuri ſumus. *Et D. Proſper in ſent. 342.* Chriſti nomen à Chriſmate, id eſt ab vnctione. Quia ideo omnis Chriſtianus ſanctificatur, vt intelligat ſe non ſolû Sacerdotalis & Regiæ dignitatis eſſe conſortem, ſed etiam contra Diabolum fieri luctatorem. *Duplex autem fiebat in baptizato Vnctio vna in ſummo vertice, & aliis corporis partibus, à Presbytero, altera in fronte ab Epiſcopo confirmante.* CARNALITER CVRRIT, *id eſt, ſuper carnem exterius fluit, &c. Et nota, actum externum lotionis & vnctionis ſignificare effectum gratiæ ſanctificantis & purgantis peccata. Sic Rabanus*; quod dum carnaliter currit Spiritaliter proficit, quomodo & ipſius baptiſmi gratiæ viſibilis actus, quòd in aqua mergimur; ſed ſpiritalis effectus, quòd à delictis mundamur,

2. Baptizato impoſita manus, & benedictio data in Sacramento Confirmationis. De bapt. cap. 8. in p. ad circa f.

DEhinc manus imponitur, per benedictionem aduocans & inuitans Spiritum ſanctum. Sanè humano ingenio licebit ſpiritum in aquam arceſſere, & concorporationem eorum, accommodatis deſuper manibus, alio ſpiritu tantæ claritatis animare; Deo autem, in ſuo organo non licebit, per manus ſanctas, ſublimitatem modulari ſpiritalem? Sed eſt hoc quoque de veteri Sacramento, quo nepotes ſuos ex Ioſeph, Ephraïm & Manaſſem, Iacob capitibus impoſitis, & intermutatis manibus benedixerit, & quidem ita tranſuerſim obliquatis in ſe, vt Chriſtum deformantes, jam tunc portenderent benedictionem in Chriſtum futuram. Tunc ille ſanctiſſimus Spiritus, ſuper emundata, & benedicta corpora libens à Patre deſcendit, ſuper baptiſmi aquas, tanquam priſtinam ſedem recognoſcens conquieſcit, columbæ figurâ delapſus in Dominum; vt natura Spiritus ſancti declararetur per animal ſimplicitatis, & innocentiæ: quòd etiam corporaliter ipſo felle careat columba. ideoque, [a] *Eſtote,* inquit, *ſimplices ſicut columbæ.* ne hoc quidem ſine argumento præcedentis figuræ. Quemadmodum enim, poſt aquas diluuii, quibus iniquitas antiqua purgata eſt, poſt baptiſmum (vt ita dixerim) mundi, pacem cœleſtis iræ, præco columba terris adnuntiauit demiſſa ex arca, & cum olea reuerſa: quod ſignum etiam apud nationes paci prætenditur: eadem diſpoſitione ſpiritalis effectus, terræ, id eſt, carni noſtræ, emergenti de lauacro poſt vetera delicta, columba ſancti Spiritus aduolat, pacem Dei adferens, emiſſa de cœlis, vbi Eccleſia eſt arcâ figurata.

Gen. 48. 13. & ſeq. — Matth. 3. 16. — a Matth. 10. 16. — Gen. 8. 11.

BAPTISMI CÆRIMONIÆ. II. SCHOLIA.

MANVS IMPONITVR. *Intelligit Sacramentum Confirmationis quo conſummatur Chriſtianus, & plenitudo Spiritus ſancti inuocati infunditur. Vide Dionyſ. Areop. 2. de Eccleſ. Hierarch. Sic in Actis de baptizatis in Nomine Ieſu* imponebant manus ſuper illos, & accipiebant Spiritum ſanctum. *Sic & Vrbanus cap. omnes de conſecr. diſt. 5.* Omnes fideles, per manus impoſitionem Epiſcoporum, Spiritum ſanctum poſt baptiſmum accipere debēt, vt plenè Chriſtiani inueniantur. *Et D. Laur. Nouar. hom. de pœnit.* Vt aſcendiſti de lauacro, indutus es veſte alba, & vnctus es vnguento myſtico: facta es ſuper te inuocatio, & venit ſuper te trina virtus. *Hac eſt enim forma Confirmationis* ſigno te ſigno crucis, & confirmo te chriſmate ſalutis, In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, vt replearis eodem Spiritu ſancto, & habeas vitam æternam, Amen. *Quamquam extrema verba non ſint de eſſentia.* HVMANO INGENIO. *Quaſi diceret, ſi hydromantia, arte magica, & incantationibus, infuſo cum aqua oleo* (ſicut Turcæ faciunt in vas vitreum, occulta quærendo, & ex Heſychio Chylra ſpecie diuinationis, quæ per aquam & oleum fit *ſpiritus, id eſt, dæmon transfiguratus in Angelum lucis aduocatur vt occulta reuelet: Quanto magis Deus inuocatus, per manus Epiſcoporum conſecratus poterit.* MODVLARI, *id eſt ſimili modo efficere ſublimitatem gratiæ baptiſmali ſupereminentis*: modulari, *dixit: & meminit organi, id eſt aqua & olei, quæ inſtrumenta ſunt à Deo eleuata, quibus accinit gratia reſpondens ſigno, mundans & corroborans. Vel alludit ad Magicos verſus & modulos, quibus inuocabantur dæmones.* VETERI SACRAMENTO, *id eſt figura veteris teſtamenti exprimente myſterium Confirmationis. In quo manus Epiſcopi, manus Iacob, & Chriſti in Cruce* DEFORMANT. *Repræſentant Chriſtum deformatum & Crucifixum. Gen. 48.* Extendens manum dexteram poſuit ſuper caput Ephraim minoris fratris: Siniſtram autem ſuper caput Manaſſe, qui maior natu erat commutans manus. CORPORA, *tam aqua, quàm baptizatorum.* PRISTINAM SEDEM. *Quia ab initio mundi ferebatur, ſuper aquas. Vel in diluuio, emiſſa columba.* SIMPLICITATIS. *Simplex, vel ſymbolum ſimplicitatis.* COLVMBÆ FIGVRA. *Licet Aug. 15. de Trinit. c. 26. Nolit Chriſtum vnctum columba in Iordane, ſed iam à primò Incarnationis inſtanti Spiritu ſancto plenum, & vnctum oleo ſpiritali præ conſortibus. Hæc ſunt verba Aug.* Dominus ipſe Ieſus ſpiritum ſanctum, non ſolum dedit vt Deus, ſed etiam accepit vt homo, propterea dictus eſt plenus gratia. Et manifeſtius de illo ſcriptum eſt in Actibus Apoſtolorum; Quoniam vnxit eum Deus Spiritu ſancto. Non vtique oleo viſibili, ſed dono gratiæ, quod viſibili ſignificatur vnguento, quo baptizatos vngit Eccleſia. Nec ſanè tunc vnctus eſt Chriſtus Spiritu ſancto, quando ſuper eum baptizatum velut columba deſcendit. Tunc enim corpus ſuum, id eſt Eccleſiam ſuā præfigurare dignatus eſt, in qua præcipuè baptizati accipiunt Spiritum ſanctum. Sed iſta myſtica & inuiſibili vnctione tunc intelligendus eſt vnctus, quando verbum Dei caro factum eſt, id eſt quando humana natura, ſine vllis præcedentibus bonorum operum meritis, Dei verbo eſt in vtero virginis copulata, ita vt cum illo fieret vna perſona: Ob hoc eum confitemur natum de Spiritu ſancto, & Virgine Maria: Abſurdiſſimum eſt enim vt credamus eum, cùm iam triginta eſſet annorum, eius enim ætatis à Ioanne baptizatus eſt, accepiſſe Spiritum ſanctum; ſed veniſſe illum ad baptiſma ſicut ſine vllo omnino peccato; ita non ſine Spiritu ſancto. Si enim de famulo eius & præcurſore ipſo Ioanne ſcriptum eſt, Spiritu ſancto replebitur iam inde ab vtero matris ſuæ, quoniam quamuis ſeminatur à Patre, tamen Spiritum ſanctum in vtero formatus accepit; quid de homine Chriſto intelligendum eſt vel credendum, cuius carnis ipſa cōceptio non carnalis, ſed ſpiritalis fuit? *Non implicat tamen ſignum vnctionis fuiſſe columbam, vt deſuper plenitudine eius accipiant baptizati gratiam confirmationis. Sic enim & ipſe videtur fuiſſe confirmatus à Spiritu ſancto, à quo vt pugil fortiſſimus. Matth. 4.* Ductus in deſertum vt tentaretur à Diabolo. *De qua confirmatione & pſaltes pſal. 79.* Fiat manus tua ſuper virum dexteræ tuæ, & ſuper filium hominis quem confirmaſti tibi. *Optatus Mileuit.* Venturum, inquit, oleum aqua debuit antecedere, ad myſteria

ria initianda, & ordinanda, & implenda baptiſmatis. Apertum eſt cœlum, Deo Patre vngente, ſpiritale oleum deſcendit in imagine columbæ, & inſedit capiti eius, & perfudit eum; cui ne impoſitio manus defuiſſe videretur, vox audita eſt Dei. *Subdit Tertul. id etiam præfiguratum poſt magnum illud baptiſma mundi, diluuium ſcilicet, poſt quod columba in arcam regreſſa eſt, olea ramum roſtro ferens in ſignum gratiæ & pacis.* APVD NATIONES *id. gentiles paciferæque manu ramum prætendit oliuæ. Æneid. 8.* ECCLESIA. *Non refert Tertul. figuram ad cœlos, cùm ſit viſibilis Eccleſia, ſed ad Arcam Noë, quæ Eccleſiam figurabat viſibilem.*

3. *Baptizatis ter merſis, lac, & mel, datum. De Cor. cap. 3 à p.*

DEnique vt à baptiſmate ingrediar, Aquam adituri, ibidem, ſed & aliquanto prius, in eccleſia ſub antiſtitis manu, conteſtamur nos renuntiare diabolo, & pompæ, & angelis eius. Dehinc ter mergitamur, amplius aliquid reſpondentes, quàm Dominus in Euangelio determinauit. inde ſuſcepti, lactis, & mellis concordiam prægustamus, exque ea die, lauacro quotidiano per totam hebdomadem abſtinemus.

BAPTIZATIS LAC, &c. III. SCHOLIA.

TOto hoc capite Tertul. de traditionibus agit ab Eccleſia ſeruatis, etiam ſi Scriptura nil expreſſè iubeat circa earum obſeruationem. Et incipit à Cæremoniis baptiſmi. PRIVS IN ECCLESIA, *&c. Ex Dion. Areop. de Eccl. Hierarc. c. 2. Antiſtes ſiue Epiſcopus manum imponebat capiti baptizandi, & iubebat eum proferre verba abrenuntiationis, quod fiebat in Eccleſia. Tum ducebatur ad baptiſterium quod Dion. vocat,* matrem adoptionis; *quod in eius velut ſinu matris à Spiritu ſancto, in filium adoptiuum baptizandus aſſumeretur.* ADITVRI. *Verbum Sacris aptum. Cicero de leg.* ad Diuos adeunto caſtè. RENVNTIARE. *Sic ipſe Conſtantinus de ſeipſo* per manus impoſitionem clericorum, vſque ad ipſum Præſulem veni, ibique renuntians Sathanæ, pōpis & operibus eius, & vniuerſis idolis manufactis, credere me in Deum Patrem ſpontanea voluntate coram omni populo profeſſus ſum. TER MERGITAMVR, *mergimur, tinguimur, abluimur. Hoc etiamnum Græci ſeruant. Latini vna merſione contenti. De trina, mentionem facit Dionyſius ſupra. Baſil. de Spiritu ſancto, Ambr. de Sacram. Hiero. contra Lucif. Bern. de Cœna Do. & Can. Apoſt. 49. deponit Epiſcopum vel Preſbyterum qui baptizatum ter non merſerit. De trina merſione, ſepulturam, & reſurrectionem Dominicam adumbrante, D. Leo Epiſtola 4. ad Epiſcopos Siciliæ cap. 4.* Potentia, inquit, baptiſmatis nouam creaturam condit ex veteri: vt in renaſcentibus, & mors Chriſti operetur, & vita, dicente Apoſtolo Paulo, *Rom. 6.* An ignoratis, quia quicumque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus? Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem, vt quomodo ſurrexit Chriſtus à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus. Et cætera, quæ latius Magiſter gentium, ad commendandum Sacramentum baptiſmatis diſputauit: vt appareret ex huius doctrinæ Spiritu, regenerandis filiis hominum, & in Dei filios adoptandis, illum diem eſſe, & illud tempus electum, in quo per ſimilitudinem, formamque myſterij, ea quæ geruntur in membris, quæ in ipſo capite ſunt geſta, congruere, dum in baptiſmatis regula, & mors interuenit interfectione peccati, & ſepulturam triduanam imitatur trina demerſio, & ab aquis eleuatio, reſurgentiſque ad inſtar eſt de ſepulchro. *D. autem Auguſtinus in Enchiridio cap. 52. eumdem Paulum referens:* Sacri, inquit, baptiſmatis in cruce Chriſti grande myſterium commendauit: eo modo vt intelligamus nihil aliud eſſe in Chriſto baptiſmum, niſi mortis Chriſti ſimilitudinem: nihil autem aliud mortem Chriſti crucifixi, niſi remiſſionis peccati ſimilitudinē, vt quemadmodum in illo vera mors facta eſt, ſic in nobis vera remiſſio peccatorū. Et quemadmodū in illo vera reſurrectio, ita in nobis vera juſtificatio, &c. Quidquid igitur geſtum eſt in cruce Chriſti, in ſepultura, in reſurrectione tertio die, in Aſcenſione in cœlum, & in ſede ad dexteram Patris, ita geſtum eſt, vt his rebus non myſticè tantum dictis, ſed etiam geſtis, configuraretur vita Chriſtiani, quæ hic geritur. Nam propter eius crucem dictum eſt Gal. 5. Qui autem Ieſu Chriſti ſunt, carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis & concupiſcentiis propter ſepulturam, conſepulti ſumus cum Chriſto per baptiſmum in mortem. Rom. 6. propter reſurrectionem, vt quemadmodum Chriſtus reſurrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Propter aſcenſionem ſedemque, &c. Si conſurrexiſtis cum Chriſto, &c. Coloſſ. 3 *Hæc traditio ſanctè & laudabiliter vſitata, vel in honorem Sanctiſſimæ Trinitatis, vel tridui ſepulturæ Chriſti, vt teſte Paulo,* peccatis mortui juſtitiæ viuamus, conſepulti Chriſto per baptiſmum, &c *De trina merſione olim in baptiſmo frequentata ſic fatur Aug. ſer. 90. de temp.* Videamus fratres, dilectiſſimi, quid ſit illud quod dixit Moyſes, viam trium dierum ibimus in deſertum, vt ſacrificemus Domino Deo noſtro. Hæc quidem volebat Moyſes, ſed contradicebat Pharao, & non volebat filios Iſrael à ſe longe diſcedere. Non volebat Princeps huius mundi exercitum Domini trium dierum Sacramenta cognoſcere: Illa vtique Sacramenta, de quibus Propheta dixit, Viuificabit nos poſt duos dies, in die tertio ſuſcitabit nos. Prima dies paſſio Domini ſaluatoris eſt. Secunda, qua deſcendit ad infernum. Tertia autem reſurrectionis eſt dies. Et ideo in die tertia Deus antecedebat eos per diem in columna nubis, per noctem autem in columna ignis, duciturque populus per mare rubrum. Tres enim dies, non incongruè poſſumus dicere, Patrem & Filium & Spiritum ſanctum, quia & Pater dies eſt, & Filius dies eſt, & Spiritus ſanctus dies eſt, & hi tres vnus dies. Via trium dierum, qua exitur de Ægypto rectè intelligitur ille qui dixit, Ego ſum via & veritas & vita, quia nemo venit ad patrem niſi per ipſum. Ipſe eſt via per quam populus, qui Deo conjungitur de Ægypto, id eſt de idolorum obſeruatione, educitur per mare rubrum Chriſti ſanguine rubicundum, & quodammodo iam tunc myſterio conſecratum, tanquam per baptiſmi Sacramentum Pharaone ſubmerſo populus Dei eripitur. Et verè ita fit fratres, quando in ſalutari lauacro tertio Chriſtiani merguntur, tunc Ægyptij, id eſt, originalia peccata vel actualia crimina quaſi in rubro mari ſepeliuntur, & filiis Iſ-

S. Aug.

S. Aug.

rael pertranſeuntibus ad Dei ſeruitium, ſola patiuntur peccata naufragium. Et ne aliquis dubitet & putet non omnia peccata ſopiri per baptiſmum, agnoſcat & intelligat, quia quomodo nullus remanſit Ægyptiorum, ſic nihil remanet penitus peccatorum. AMPLIVS ALIQVID, *&c. vt inde ſcias, & nouerint hæretici, plus ab antiqua Eccleſia dictum & factum, quàm ſcriptura præſcribat. Simpliciter enim exigit, vt renaſcamur ex aqua & Spiritu ſancto, & baptizemur in Nomine Patris, &c. interrogati ſiquidem de Symbolo reſpondebant; item ſi renuntiarent Sathanæ; & hoc fiebat verſo vultu ad occidentem, ex Hiero. & Interpres Dionyſij* occidentem verſus illum ſtatuens intendentem, manuſque impingentem in eamdem regionem conuerſas, inſufflare illum ter Sathanam jubet, ac prætereà abrenuntiationem profiteri *quod ſequenti capite Tertul. dicit* impulſione manum obſcuræ militiæ conſortia renuere & exſufflare. INDE SVSCEPTI, *&c. quaſi modo geniti, à ſuſceptoribus patrinis, quos Tertul.* ſponſores *vocat. Auguſt. ſæpè* fidei-juſſores, fidei-ductores, *quibus ſic loquitur de rectitudine Cathol. conuerſat.* Quos ex baptiſmo ſuſcepiſtis, docete, & caſtigate. LACTIS ET MELLIS CONCORDIA. *id. ſimul vtrumque mixtum ante quemlibet cibum guſtamus. Tertul. 1. cont. Marc.* Ille, inquit, vſque nunc nec aquam reprobauit creatoris, qua ſuos abluit: nec oleum, quo ſuos vnguit; nec mellis & lactis ſocietatem, qua ſuos infantat. *Chryſoſt. hom. quod Chriſtus ſit Deus, id notat fieri in memoriam Chriſti pueri hoc cibo vtentis iuxta Prophetam*, butyrum & mel comedit, mos enim eſt, vt his cibis peculiariter paſcantur pueri, mox vt nati fuerint. *Sic Ambr. de S. Agnete.* Lac & mel ex ore eius ſuſcepi. *Hiero. cont. Lucif. de traditionibus ſimiliter agens notat* ter caput lauacro mergitari, deinde egreſſos, lactis & mellis prægustare concordiam, ad infantiæ ſignificationem. *Inde, feria ſecunda Paſchatis introitus, quo tempore baptiſma ſolemne conferebatur:* Introduxit vos Dominus in terram fluentem lac & mel. *Hæc autem benedictio habetur in ordine Romano in Sabbatho Paſcha.* Benedic Domine has creaturas lactis & mellis, & pota famulos tuos fonte perenni, qui eſt Spiritus veritatis, & enutri eos de hoc lacte & melle. LAVACRO QVOTIDIANO. *Non hic, credo, per lauacrum intelligit delitioſum balneum, quo credibile non eſt Chriſtianos vſos quotidie. Loquitur ergo de lotione communi, quæ fiebat ad accubitum menſæ, ſcilicet ob reuerentiam aquæ baptiſmatis, quo referri etiam poteſt dictum Chriſti ad Petrum Io. 13.* Qui lotus eſt, *id eſt baptizatus*, non indiget niſi vt pedes lauet, ſed eſt mundus totus. *Rurſum vt de lacte diſſeram forſitan propter candorem lactis, quod cum melle recens baptizati ſumere ſolebant: Auguſtinus eos vocauit* Chriſti candidatos. *Sic enim ſer. 62. de verb. Domini circa m.* Congruenter viuite, maximè vos candidati Chriſti, recens baptizati, modo regenerati, ſicut vos ante admonui, & modo dico, & ſolicitudinem meam pronuntio, quia timorem mihi maiorem ingeſſit præſens Euangelica lectio. *Paulò ſupra dixerat, ſi nos cum timore paſcimus, & timemus pro ouibus; ipſæ oues quomodo pro ſe debent timere? Pertineat ergo ad nos cura, ad oues obedientia: ad nos vigilantia paſtoralis, ad vos humilitas gregis.* Obſeruate vos, nolite imitari malos Chriſtianos. Nolite dicere, faciam hoc, quia multi fideles hoc faciunt. Hoc non eſt defenſionem parare animæ, ſed comites ad gehennam inquirere. Creſcite, *alludit ad Petrum hortantem iſtos candidatos, quaſi modo genitos infantes lac concupiſcere, vt cum eo creſcant in ſalutem:* in hac area Dominica; in hac inuenietis bonos, qui & vobis placent, ſi & vos boni fueritis. *Vt ergo de ipſo Chriſto lac matris ſugente, & puerorum nutrimenta ſumente, pleno nihilominus tam ratione, quàm diſcretione ſpirituum dicitur*, butyrum & mel comedet, vt ſciat reprobare malum, & eligere bonum: *Et baptizatis, candidatis lacte, ex quo fit butyrum, dicitur,* quaſimodo geniti infantes rationabiles ſine dolo lac concupiſcite. *Nempe vt ſciant per diſcretionem ſpirituum, bonorum conſortium eligere, malorum autem reprobare. Vel Aug. candidatos dixit, propter candidam veſtem, quam ſumptam in baptiſmo, deponebant Dominica in albis. Sed innocentiæ veſtem ſeruandam monet cum Ioanne, in Apoc.* Beatus qui ſeruat veſtimenta ſua candida: *& rurſum:* ambulabunt mecum in albis, quoniam digni ſunt. *Sic ſponſus in Cant. ſtupet candorem velleris animæ baptizatæ ſponſæ ſuæ:* Quæ eſt iſta quæ aſcendit dealbata. *Sic de Iuda confeſſionem ſignificante, & baptizatum repræſentante:* Dentes eius candidiores lacte, *ob lac dandum fidelibus in baptiſmo. Sic dentes ſponſæ;* ſicut greges tonſarum quæ aſcenderunt de lauacro. *Quod ſic explicat Aug. lib 2. de Doct. Chriſt. c. 7.* Intueor ſanctos *paſtores Eccleſiæ intelligit*, quaſi dentes Eccleſiæ præcidere ab erroribus hominum, atque in eius corpus, emollita duritia quaſi demerſos, manſuetoſque transferre. Oues etiam iucundiſſimè agnoſco detonſas, oneribus ſæcularibus tanquam velleribus depoſitis, & aſcendere de lauacro, id eſt de baptiſmate, creare omnes geminos, id eſt duo præcepta dilectionis, & nullam eſſe ab iſto ſancto fructu ſterilem video. *Et hic quidem merita diſcernenda non ſunt, ſi bonum tantum & amicum diligas; nam & inimicos, præ manſuetudine, ſicut oues diligere, & eis lac & vellus præbere debemus. Quid quod & ſponſus in baptiſmo ſibi candidas ſponſas ſumens, à fide ad charitatem creſcere monet, dum ais, juxta verſionem Septuaginta, quam ſequitur Aug. ſer. 29. de verb. Dom.* In fide deſponſata eſt illa, cui dicitur in Cantic. Canticorum; Veni de Libano ſponſa mea; *hoc eſt de candore baptiſmi.* Venies & pertranſies ab initio fidei. Ideo & deſponſata, quia & deſponſatis initio fides eſt. Promittitur enim ab ipſis aliquid, & promiſſâ fide detinentur. *Tranſeundum igitur eſt à lacte fidei, & candore, quod lac ſugunt pueri etiam clauſis noctu rationis oculis, ad charitatem, eamque perfectam. Nec enim ſola fides niſi per dilectionem operetur, ſufficit; ſed mortua eſt, vnde dixit Aug. ſupra.* Congruenter viuite, maximè vos candidati Chriſti. *Et qui volet pertranſire cum fructu Iordanem, & lepram cum Naaman in eo deponere; qui cum Iſraelitis tranſito Iordane, terram fluentem lacte & melle ingredi, hoc eſt in cœli gloriam, ad torrentem voluptatis; cum Eliſæo pallium Eliæ candidum ſumat; euadat fluuium judicij, Chriſtum Solem juſtitiæ indutus in baptiſmo; quem etiam Elias Græco nomine Solem ſignificans expreſſit; qui* amictus eſt lumine & candore lucis ſicut veſtimento, *quod toti Eccleſiæ ſinguliſque eius membris cum baptiſmo traditur. Inde mulier Apoc.* amicta Sole. *Tandem ſicut à Tertull. Elias & Enoch dicuntur,* immortalitatis candidati: *ſic baptizati conſepulti Chriſto, debent, ſicut ille non moritur; non amplius mori peccato, ſed ſimiles ſpiritibus angelicis, in albis ſedentibus in Chriſti ſepulcro, veſtimenta ſeruare candida. Denique & conformari Chriſto,* lauatis ſtolis in ſanguine agni; qui cùm ſit candidus & rubicundus, veniens in aqua & ſanguine, *duplici baptiſmo, quod ſuſcepit; ſic non tantum vt oues de lauacro, & Nazaræi candidi facti, nitidiores lacte; ſed &* rubicundiores ebore antiquo, ſicut pelles arietum rubricatæ, *parati eſſe debent ad fundendum ſanguinem pro Chriſto. &* aduerſus peccatum pugnare vſque ad ſanguinem, & per aſcenſum purpureum aſcendere in ferculum, *lecticam & requiem veri Salomonis.*

BAPTISMI SOLEMNIS TEMPVS.

Baptiſmus de Chriſti paſſione vim habens, ſolemniter in Paſchate, & medio ab eo ad Pentecoſtem tempore ſuſceptus. De bapt. cap. 19. per totum.

DIem baptiſmo ſolenniorem Paſcha præſtat; cùm & paſſio Domini, in quam tinguimur, adimpleta eſt. Nec incongruenter quis ad figuram interpretabitur, quòd cùm vltimum Paſcha Dominus eſſet acturus, miſſis diſcipulis ad præparandum: [a] *Inuenietis*, inquit, *hominem aquam bajulantem*. Paſchæ celebrandæ locum de ſigno aquæ oſtendit. Exinde Pentecoſte ordinandis lauacris latiſſimum ſpatium eſt, quo & Domini reſurrectio inter diſcipulos frequentata eſt, & gratia Spiritus ſancti dedicata, & ſpes aduentus Domini ſuboſtenſa, quòd tunc in cœlos recuperato eo, angeli ad Apoſtolos dixerunt, [b] *ſic venturum quemadmodum & in cœlos conſcendit*; vtique in Pentecoſte. Sed enim Hieremias cùm dicit: [c] *Et congregabo illos ab extremis terræ in die feſto*, Paſchæ diem ſignificat, & Pentecoſtes, qui eſt propriè dies feſtus. Cæterùm omnis dies, Domini eſt, omnis hora, omne tempus habile baptiſmo: ſi de ſolennitate intereſt, de gratia nihil refert.

a Marc. 14. 12. Luc. 22. 10. Act. 2. 2. b Act. 1. 11. c Ier. 31. 8.

BAPTISMI SOLEMNIS TEMPVS. SCHOLIA.

A PASCHA PRÆSTAT. *Sapienter, vt decebat Eccleſiam, æternæ ſapientiæ ſponſam, ab Eccleſia prouiſum eſt, vt baptiſmi ſolemnis tempus Vigiliæ Paſchatis, & ſimiliter Pentecoſtes aſſignaretur. Paſchatis quidem, quia vt Auguſtinus poſt Paulum laudat* conſepultos & commortuos Chriſto per baptiſmum; *vt ſicut Sabbato Sancto ſit memoria Dominicæ ſepulturæ, ſic eodem die baptiſmus ſolemnis celebraretur: & ſicut poſt Agnum Paſchalem per mare rubrum baptizati ſunt Hebræi, ſic poſt diem inſtitutionis Sacramenti veri agni per aquam & mare rubrum ſanguinis eius ex latere lancea educti die Veneris Sancto, die Sabbati Vigiliæ Paſchatis omnes ſolemniter per aquam baptiſmi tranſirent. Vigiliæ autem Pentecoſtes; quia Spiritus ſanctus ex Tertulliano & Patribus ab initio ferebatur ſuper aquas eas ſanctificans, quod & notauimus alibi ex Auguſtino; & quia Ioannes dixerat*, illę vos baptizabit in aqua & Spiritu ſancto: *Vel denique quia ex D. Baſilio*, Spiritus ſanctus eſt ſigillum verbi, *quo nempe perficitur forma & ſanctificatio baptiſmi.* B *De ſolemni baptiſmo in Paſchate ſic fatur Auguſtinus to. 10. ſer. 46. de verb. Do.*

Aug. Ecce, inquit, Paſcha eſt, da nomen ad baptiſmum. Si non te excitat feſtiuitas, ducat ipſa curioſitas: *Tum propter ſolemnitatem & apparatum tot baptizandorum, tum vt videant communicantes quod adhuc non viderant Catechumeni remoti à Sacris. & to. 4. libro*

Aug. *de fide & operibus cap. 6.* Non intuemur alios, *prius de ſeipſo locutus fuerat*, qui per annos ſingulos, ad lauacrum regenerationis accurrunt, quales ſint ipſis diebus quibus catechizantur, exorcizantur, ſcrutantur, quanta vigilantia conueniant, quo ſtudio ferueant, qua cura pendeant. *Et de ſuo quidem baptiſmo tempore Paſchali vt ſupra ſuſcepto, ſic habet libro*

Aug. *9. Confeſſ. cap. 6.* Vbi tempus aduenit quo me nomen dare oporteret, *ſcilicet iuxta morem ante Paſcha*, relicto rure Mediolanum remeauimus. C Placuit & Alipio renaſci in te mecum, &c. Adiunximus etiam nobis puerum Adeodatum ex me natum carnaliter de peccato meo. *Plures quippe ſimul in illa ſolemnitate*

Aug. *baptizabantur. quod & innuit in pſal. 36.* Vbi baptizati, inquit, ſumus, Eccleſia eſt nota vniuerſo orbi terrarum: Et multi fratres noſtri ſunt, qui & nouerunt quia & baptizati ſumus, & nobiſcum baptizati ſunt. *Tandem de Vigilia Paſchatis baptiſmo ſolemni*

Aug. *deſtinata ſcribit ſer. 131. de temp. à p.* Dignè, inquit, ergo & attentiores, & frequentiores, & pro ratione temporis ipſius puriores ad audiendum ſymbolum conueniſtis. *Et ibidem in f. de ſolemni baptiſmo in Pentecoſte*: Audiendo, inquit; Symbolum, *de quo maximè interrogabantur proxime baptizandi* non in tabulis vel in vlla materia, ſed in cordibus ſcribitur: præſtabit ille qui vos vocauit ad ſuum regnum, vt eius gratia regeneratis vobis, etiam Spiritu ſancto ſcribatur in cordibus veſtris. *Et Ser. 1. in Vigilia Pentecoſtes*: Notum eſt inquit dilectiſſimi charitati veſtræ, quod milites ſæculi beneficia temporalia à temporalibus Dominis accepturi, prius ſacramentis militaribus obligantur, & Dominis ſuis fidem ſe ſeruaturos profitentur. Quanto magis ergo æterno regi militaturi & æterna præmia percepturi, debent ſacramentis cœleſtibus obligari, & fidem per quam ei placituri ſunt, publicè profiteri. *D. Leo epiſt. 78. Indignatur contra quoſdam adminiſtrantes extra caſum neceſſitatis, Sacrum baptiſma, quam in die Paſchæ & Pentecoſtes.* Admonemus igitur, & non ſine periculo ſtatus eorum, qui hoc faciunt, proteſtamur, vt ab hac præſumptione ceſſetur: & ſummam hanc potiſſimamque Dei gratiam, non niſi in Paſchali feſtiuitate & Pentecoſtes die deſiderantibus & credentibus conferatis. *Inde etiamnum licet ex Ruperto multiplicato fidelium numero, & propter parentum & Preſbyterorum negligentiam, deſiit hæc conſuetudo. Licet in memoriam traditi olim baptiſmi Sabbato ſancto & Vigiliæ Pentecoſtes, adhuc hodie iiſdem diebus fons baptiſmalis benedicitur. Rabanus in Inſtit. cauſam dat collati baptiſmi his diebus*, in Sabbatho ſancto Pentecoſtes, ſicut in Sabbato ſancto Paſchæ baptiſmus celebratur, &c. quia ipſe vnigenitus Dei filius in fide credentium, & in virtute operum, nullam inter ſe & Spiritum ſanctum voluit eſſe diſtantiam, quia nulla diuerſitas in natura. IN QVAM TINGVIMVR *quia Rom. 6* in morte ipſius baptizati ſumus. *Sic D. Leo notat baptiſmum imitari in membris, quod in Chriſto capite præceſſit*, vt quæ geruntur in membris, his quæ ſunt in ipſo capite geſta congruerent: dum in baptiſmatis Regula, & mors interuenit, interfectione peccati; & ſepulturam triduanam imitatur trina demerſio & ab aquis eleuatio, reſurgentis eſt inſtar de ſepulchro. Ipſa igitur operis qualitas docet, celebrandæ generaliter gratiæ, eum eſſe legitimum diem, in quo orta eſt & virtus muneris, & ſpecies actionis. LOCVM DE SIGNO AQVÆ. *Non locum tantum Cœnaculi, ſed tempus Paſchæ monſtrauit aquæ ſigno. Marc. 14.* quo vis eamus & paremus tibi, vt manduces Paſcha? & mittit duos ex diſcipulis ſuis, & dicit eis. Ite in Ciuitatem: & occurret vobis homo lagenam aquæ baiulans, ſequimini eum, *& Luc. 22.* occurret vobis homo quidam amphoram aquæ portans. LATISSIMVM SPATIVM. *non quod velis tem-*

S. Aug.

medio tempore inter Paſcha & Pentecoſten baptiſma ſuſcipi ſolitum; ſed ordinandis lauacris, *id. preparationi ad baptiſmum hoc tempus indultum.* FREQVENTATA EST, *in frequentibus ſcilicet apparitionibus Act. 1.* per dies quadraginta apparens eis. DEDICATA *quia hoc die ſolemniter & viſibiliter in linguis effuſa.*
6. RECVPERATO. *alij legunt* reciperato *quod idem eſt, recepto ſcilicet Chriſto in cœlum vt nempe reddito in Chriſto homine paradiſo cœleſti, per* ſecundum Adam, de cœlo cœleſtem, *qui à terreno in limoſo Adam primo fuerat eiectus; & Spiritu ſancto ſimiliter in terram recepto, qui terris exceſſerat,* non permanſurus in homine, quia caro erat, & corruperat viam ſuam: *ſic etiam tum homo recipiat & recuperet gratiam quam perdiderat, lauacro ſancto dilutus.* VTIQVE IN PEN- A TECOSTE. *Innuit ex verbis Angeli ſtupentibus Apoſtolis aſcendentem in cœlum:* hic Ieſus qui aſſumptus eſt à vobis in cœlum ſic veniet, quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum: *Venturum ad Iudicium ſub tempus Aſcenſionis & Pentecoſtes. Lactantius putat venturum eadem hora qua reſurrexit.* IEREMIAS *apud LXX. ſcilicet,* congregabo eos ab extremo terræ in ſolemnitate Phaſee. *Nil apud LXX. de Pentecoſte. In Hebr. autem apud Sanctem Pagninum nil de feſto, nec Paſcha, nec Pentecoſtes.* SI DE SOLEMNITATE. *Intereſt, inquit, quo tempore ſolemne baptiſma ſuſcipiatur: ſed quantum ad gratiam nihil refert, nam in caſu neceſſitatis æqualem ſemper confert gratiam.*

BAPTISMI EFFECTVS.

1. *Baptiſmus nos configurat morti, & Reſurrectioni Chriſti: & vitam dat animæ, & corpori. de Reſur. cap. 47. in m. ad circa fi.*

ITa per totam hanc ſenſuum ſeriem, ab iniuſtitia, & delinquentia, membra noſtra diuellens, & iuſtitiæ, & ſanctimoniæ adjungens, & transferens eadem à ſtipendio mortis, ad donatiuum vitæ æternæ, carni vtique compenſationem ſalutis repromittit, cui nullam omnino competiſſet imperari propriam ſanctimoniæ, & iuſtitiæ diſciplinam, ſi non ipſius eſſet & præmium diſciplinæ: ſed nec ipſum baptiſma committi, ſi per regenerationem, non etiam
a Rom. 6. reſtitutioni inauguraretur, hoc quoque Apoſtolo ingerente: [a] *An ignoratis, quod quicunque in*
3. *Chriſtum Ieſum tincti ſumus, in mortem eius tincti ſumus? conſepulti ergo illi ſumus per baptiſma in mortem, vti quemadmodum ſurrexit Chriſtus à mortuis, ita & nos in nouitate vitæ incedamus.* Ac ne de iſta tantum vita putes dictum, quæ ex fide per baptiſma in nouitate viuenda eſt, proui-
b Ibid. 5. dentiſſimè adſtruit: [b] *Si enim complantati fuerimus ſimulacro mortis Chriſti, ita & reſurrectionis erimus.* Per ſimulacrum enim morimur in baptiſmate, ſed per veritatem reſurgimus in carne,
c Rom. 5. ſicut & Chriſtus. [c] *vt ſicut regnauit in morte delictum; ita & gratia regnet per iuſtitiam in vitam*
21. *ſempiternam, per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum.* Quomodo ita, ſi non æquè in carne? Vbi enim mors, ibi & vita poſt mortem; quia & vita ibi antè, vbi poſtea mors. Nam ſi regnum mortis nihil operatur, quàm carnis diſſolutionem; proinde, vitam contrariam morti, contrarium oportet operari; id eſt, carnis redintegrationem; vti ſicut deuorauerat mors inua-
d 1. Cor. leſcendo, ita & mortali deuorato ab immortalitate, audire poſſit, [d] *Vbi eſt, mors, aculeus tuus?*
15. 55. *vbi eſt, mors, contentio tua?* Sic enim & [e] *gratia illic ſuperabundabit, vbi & iniquitas abundauit.*
e Rom. 5. Sic & [f] *virtus in infirmitate perficietur;* [g] *quod periit, ſaluum faciens; quod mortuum eſt, viuifi-*
20. *cans; quod percuſſum eſt, ſanans; quod languit, medicans; quod ereptum eſt, redimens; quod famu-*
f 2. Cor. 12. *latum eſt, liberans; quod ſeductum eſt, reuocans; quod eliſum eſt, ſuſcitans.* & quidem de terra in
9.
g Ezech. cœlum, vbi noſtrum municipatum Philippenſes quoque ab Apoſtolo diſcunt: [h] *Vnde & ſa-*
34. 16. *lutificatorem noſtrum expectamus Ieſum Chriſtum, qui transfigurabit corpus noſtræ humilitatis, con-*
h ad Phi- *formale corpori gloriæ ſuæ;* ſine dubio poſt reſurrectionem, quia nec ipſe Chriſte glorificatus eſt
lipp. 3. 20. ante paſſionem. Hæc erunt corpora noſtra, quæ Romanos [i] *obſecrat exhibere, hoſtiam viuam,*
i Rom. 12. *ſanctam, placibilem Deo.* Quomodo viuam, ſi peritura ſunt? quomodo ſanctam, ſi prophana
1. ſunt? quomodo placibilem, ſi damnata ſunt?

BAPTISMI EFFECTVS. I. SCHOLIA.

PER TOTAM HANC. *alij legunt,* per portam hanc ſenſuum, ſeriemque, &c. *id. per omnes ſenſus, quibus peccati mors intrauit, omnia membra noſtra, & ſenſus à peccato & delicto, proindeque morte & corruptione, eiuſque glutino diuellens Apoſtolus, nos Sanctitati coniungit, & proinde transfert in ius vitæ æternæ, & præmium gloriæ, quod deducit ex præcitatis verbis Apoſtoli:* ſicut exhibuiſtis membra veſtra, &c. COMPENSATIONEM SALVTIS, *id. mercedem reſurrectionis.* PROPRIAM SANCTIMONIÆ, *&c. quia Apoſtolus imperat mortificationem carnis & caſtitatem. Ex qua concludit, & eidem corpori congruere præmium caſtitatis & pœnæ.* NEC IPSVM BAPTISMA. *nec corpus ablueretur in baptiſmo, niſi in eo ſimul cum anima regeneratione, carni etiam reſur-* B *rectio promitteretur.* INAVGVRARETVR; *id. quaſi iam tum aqua & vnctione conſecraretur, Chriſto conregnatura in gloria. quod probat ex loco Pauli in textu poſito. Ex quo conuincit nouitatem vitæ non ſolum intelligi de innocentia animæ, ſed & de Carne, poſt reſurrectionem quam ſignificat baptiſma.* SI ENIM COMPLANTATI, *&c. alij legunt* conſati, conſiti, conſerti. *quod ſit in baptiſmi merſione, velut radix plantæ vel ſemen terræ immergitur & abſconditur, ſepulturam Chriſti repræſentans, iuxta Paulum* conſepulti Chriſto in baptiſmo, &c. *Et rurſum,* mortui eſtis; & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo. PER SIMVLACRVM, *&c. per ſimilitudinem, configurati ſepulturæ Chriſti. Licet enim verè & propriè carne immerſa & quaſi ſepulta lauacro, anima peccato moria-*

tur; caro tamen non verè ſed figuratiuè tantum moritur & ſepelitur. Sed verè reſurget in iudicio. Sic Oecumenius; vide, inquit, Dei bonitatem, morte quidem Domini, quaſi per ſimilitudinem mortui ſumus, Reſurrectionem autem verè participamus. *Et Athan.* Sicut Chriſtus mortuus eſt, & tertia die reſurrexit; ſic & nos in baptiſmo morientes reſurgemus: nam quod infantem ter in aquam immergimus, & ter educimus, mortem & triduanam Chriſti reſurrectionem ſignificat. *Diuus Aug. ſer. 28. de*

S. Aug. *temp. Hunc effectum baptiſmi ſic proſequitur:* conſepulti enim ſumus, ſicut ait Apoſtolus, cum illo per baptiſmum in mortem. Baptiſmus, inquam, Saluatoris nobis eſt ſepultura, quia ibi perdidimus quod ante viximus, & ibi denuò accipimus vt viuamus. Magna igitur ſepulturæ huius eſt gratia, in qua nobis & vtilis mors infertur, & vtilior condonatur. Magna, inquam, ſepulturæ huius gratia, quæ & purificat peccatorem, & viuificat morientem. VBI EST MORS CONTENTIO TVA? *5. cont. Marc. aliter legit*; Vbi eſt mors victoria tua, vel contentio tua? vbi eſt aculeus tuus? *1. Cor. 15. vulgata ſic legunt*, cum mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet ſermo qui ſcriptus eſt: abſorpta eſt mors in victoria. vbi eſt mors victoria tua? vbi eſt mors ſtimulus tuus? *Scriptus eſt autem hic ſermo Oſeæ 13.* Ero mors tua ô mors, morſus tuus ero inferne. *Diuerſitas porro lectionis in verbis,* contentio & victoria, *venit ex affinitate vocum græcarum. alij enim legunt* νῖκο *ſine* νεῖκ.. *id. victoria. alij.* νεῖκος *id. rixa, iurgium, altercatio. alij* δίκη. *id. forenſis cauſa, ius, ſententia, pœna. Hiero. etiam legit apud Oſeæ 13.* δίκη. *Contentio tua verſu 14. ſic habent LXX.* vbi eſt cauſa tua mors? vbi aculeus tuus inferne? *quaſi diceret; ô mors vbi contentioſa eſt cauſa tua, qua peccatores, vt reos mortis ad Dei tribunal ſiſtebas? Vbi ſententia tua quam in omnes vt legiſlator vniuerſalis pronuntiaueras? vbi pœna mortis quam de omnibus exigebas? vbi ius, quo omnibus imperabas? vbi aculeus, quo vrgebas omnes ad mortem? ſtimulum nempe vt apis, in carne Chriſti reliquiſti, velut apis moritura. Cùm mors à ſerpente venerit, & vita animæ, & reſurrectio immortalis corpori, à Chriſto, figurato in ſerpente æneo, pendente in ſtipite: cuius ex crucifixi latere, aqua baptiſmi viuifica fluxit, mortem penitùs extinctura. Perbellè Auguſtinus lib. 2. de peccat. merit. cap. 27. vbi de regeneratione percontanti Nicodemo Chriſtus inter cætera de homine denuò ex neceſſitate renaſcente, de ſerpente à Moyſe exaltato locutus eſt:*

S. Aug. Sicut, inquit, generatio carnis peccati per vnum Adam, in condemnationem trahit omnes qui eo modo generantur, ſic generatio Spiritus gratiæ, per vnum Ieſum Chriſtum, ad juſtificationem vitæ æternæ ducit omnes qui eo modo prædeſtinati regenerantur. *quia nulli prædeſtinati aliter iuſtificantur, ex quo baptiſmus inſtitutus eſt.* Sacramentum autem baptiſmi, profectò Sacramentum regenerationis eſt. Quocirca, ſicut homo qui non vixerit, mori non poteſt: & qui mortuus non fuerit, reſurgere non poteſt: ita qui natus non fuerit, renaſci non poteſt. Ex quo conſicitur, neminem in ſuo parente, renaſci potuiſſe non natum. Oportet autem, vt ſi natus fuerit, renaſcatur, quia niſi quis natus fuerit denuò, non poteſt videre regnum Dei. Oportet igitur vt Sacramento regenerationis, ne ſine illo, malè de hac vita exeat, etiam paruulus imbuatur. Quod non fit niſi in remiſſione peccatorum: quod etiam ipſo loco Chriſtus oſtendit, cum

A interrogatus, quomodo poſſent iſta fieri, commemorauit quid Moyſes fecerit in exaltatione ſerpentis. Cùm itaque per baptiſmi Sacramentum, morti Chriſti conformantur infantes, eos à ſerpentis morſu fatendum eſt liberari, ſi à Chriſtianæ fidei regula nolumus aberrare. Quem tamen morſum, *de quo ſupra Oſeas*, non in ſua vita propria, ſed in illo, cui primitùs inflictus eſt, acceperunt, &c. Quia renouati parentes, non ex primitiis nouitatis, *id eſt, non per hoc, quòd prius, & ante filios ſuos genitos, per baptiſmum renouati ſunt, ſed per concupiſcentiam ex veteri Adam relictam, & non extinctam baptiſmi aqua*, ſed ex reliquiis vetuſtatis carnaliter gignunt: Et filij ex parentum reliqua vetuſtate toti vetuſti, in peccati carne propagati, damnationem veteri homini debitam, ſacramento ſpiritualis regenerationis, & renouationis euadunt. S. Aug. Illud namque præcipuè propter quæſtiones, quæ de

B hac re motæ ſunt, vel moueri adhuc poſſunt, attendere ac meminiſſe debemus: tantummodò peccatorum omnium plenam perfectamque remiſſionem baptiſmo fieri; hominis verò ipſius qualitatem, non tam continuò commutari; *quod maximè facit pro ſequenti Scholio contra Menandrum, ſtatim promittentem immortalitatem ſuis baptizatis*; ſed ſpiritales primitias in benè proficientibus, de die in diem nouitate creſcente, commutare in ſe quod carnaliter vetus eſt: donec totum ita renouetur, vt animalis etiam infirmitas corporis, ad firmitatem ſpiritalem, incorruptionemque perueniat. *Tunc verè, non vtique nunc*, fiet ſermo qui ſcriptus eſt: Abſorpta eſt mors in victoria, &c. *Tunc caro quæ nunc ſepelitur aquis velut mortua, & verè moritura, & debitum peccati ſolutura, reſurget immortalis, merito mortis, & reſurrectionis Chriſti, quod nobis per baptiſmum applicatur.* MVNICIPATVM *pro eo quod*

C *vulgata, ad Philip. 3.* noſtra conuerſatio in cœlis eſt. *Eſt enim municipatus, conuerſatio ciuica, & Curialis. Vnde & Cuiacio Municipes & Curiales iidem ſunt. Et idem ad lib. 10. Cod. tit 38. de municipibus, & Originariis.* tria ſunt quæ municipes faciunt, natiuitas, manumiſſio, Adoptio. Originales ſunt non nati tantum, ſed etiam manumiſſi & adoptati. Alij ſunt municipes voluntarij, quos facit adlectio, vel incolatus QVOD PERIIT, *&c. Sic ſuo modo paraphraſtico, & terminis æquiualentibus refert quod LXX. ſic habent Ezechielis 34.* quod perierat requiram, & quod errabat reducam, & quod contritum alligabo, & quod defecerat confortabo. Et quod fortè, cuſtodiam, &c. SALVTIFICATOREM. *ad Philip. 3.* Saluatorem expectamus Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ, ſe-

D cundum operationem, quâ etiam poſſit ſubiicere ſibi omnia. CONFORMALE. *Conforme.* PLACIBILEM. *Rom. 12.* Deo placentem. QVOMODO VIVAM. *&c. id torquet in eos qui vilificant carnem, eam malam putantes, & Sanctitatis & gloriæ incapacem.* SI DAMNATA SVNT. *id. interitui & morti abſque ſpe Reſurrectionis condemnata. Vel ſimplicius, Deo placita non ſunt membra, nec ex his hoſtia Deo grata exhiberi poteſt, ſi mala & reproba ſunt. Sed Paulo teſte ſunt hoſtia Deo placita, ergo non ſunt mala; per quæ lota ſi anima reſurgit à peccati morte, debent ipſa à propria morte reſurgere vi lauacri, & merito animæ ſuſcitatæ, quorum ipſa eſt forma & vita.*

2. *Baptiſmus Menandri fruſtra ſuos morte eximit. de An. cap. 50. in fi.*

QVænam & vbinam iſta felicitas aquarum, quas nec Ioannes baptizator præminiſtrauit? nec Chriſtus ipſe diſcipulis demonſtrauit? Quod hoc Menandri balneum? magicum credo. Sed cur tam infrequens, tam occultum, quo pauciſſimi lauant? Suſpectam enim faciam tantam raritatem ſecuriſſimi atque tutiſſimi ſacramenti, apud quod nec pro Deo ipſo mori
a Eſa. 2. 3. lex eſt; cùm contrà, omnes jam nationes, [a] *aſcendant in montem Domini, & in ædem Dei Iacob,* mortem per martyrium quoque flagitantis, quam de Chriſto etiam ſuo exegit? Nec magiæ tantum dabit quiſquam, vt eximat mortem, aut repaſtinet vitis modo vitam, ætate renouata. Hoc enim ne Medeæ quidem licuit in hominem, etſi licuit in veruecem. Tranſlatus eſt Enoch, & Helias, nec mors eorum reperta eſt: dilata ſcilicet. cæterùm, morituri reſeruantur, vt Antichriſtum ſanguine ſuo extinguant. Obiit & Ioannes, quem in aduentum Domini remanſurum fruſtra fuerat ſpes. Ferè enim hæreſes ad noſtra exempla proſiliunt, inde ſumentes præſidia quò pugnant. Poſtremò, compendium eſt, Vbi ſunt illi, quos Menander ipſe perfudit? quos in Stygem ſuam merſit? Apoſtoli perennes veniant, adſiſtant; videat illos meus Thomas, audiat, contrectet, & credidit.

BAPTISMVS MENANDRI. SCHOLIA.

A FOELICITAS AQVARVM. *De baptiſmo Menandri, immortalitatem ſpondentis ſuis baptizatis iam ſupra diximus. Fœlices quidem fuiſſent aquæ, ſi à morte corporis preſeruaſſent. Quam vim nec Ioannis, nec Chriſti baptiſma obtinuit:* quis eſt enim homo qui viuet, & non videbit mortem, &c? Numquid Medici ſuſcitabunt? &c. MAGICVM CREDO. *alij legunt* comicum. *Nota duos fuiſſe Menandros, vnum Comicum, hæreticum alterum. Comicus ſuis verſibus pinxit balneum; hæreticus ſuum finxit baptiſmum. Comici meminit S. Irenæus. Clemens Alex. 7. Strom. ex Menandro Comico hos citat verſus.*

Iam profuturum crede, ſi te fœminæ
Luſtrent in orbem, fontibus lauent tribus;
Iungantque lentem pariter & multum ſalem.
Bene es piatus, conſcius tibi bene.

B SECVRISSIMI, *&c. adeo tutum hoc baptiſma, vt ſecuros de morte reddat, vt nec pro Deo moriendum ſit Martyri, nec tributum mortis commune ſoluendum, quod Chriſtus ipſe perſoluit. Quis vnquam Magus arte ſua ſic proluit, vt quemquam abſolutè mori prohibuerit? Vel vitam renouet, tanquam vitem, repaſtina reſoſſam: repaſtina inſtrumentum eſt, quo reſoditur terra, ferramentum bifurcum.* NE MEDEÆ QVIDEM. *alludit Tertullianus, non ad vellus aureum à M E [illegible] E A ſurreptum, ſed ad Peliæ inſidias; cùm Medea reſſuſcitauit & renouauit arietem in agnum, Peliam tamen reliquit mortuum. Rem narrat Pauſanias in Arcadicis; dicens Medeam volentem Iaſonem ad Regnum prouehere, Peliæ inſidiatam. Itaque perſuaſiſſe filiabus Regis Peliæ, ſe eorum Patrem Regem à ſumma ſenectute ſuis medicaminibus ad iuuentutem poſſe reuocare. Quod vt facilius ſuaderet, vetulum arietem jugulatum; & inter herbas excoctum, ipſis cernentibus arte Magica illudens ſenſibus, nouellum agnum eduxit è lebete. Qua facta experientia, Peliam in fruſta conciſum miſit in lebetem, ſed nil integrum ex reſoluto corpore miſellis ſuperfuit filiabus, quod de Patre ſepelirent. Legendus Ouidius 7. Metamorph. hinc claret locus Tertull. quòd,* ne Medeæ quidem licuit in hominem, & ſi licuit in veruecem. OBIIT ET IOANNES. *Et ipſi Apoſtoli de morte Ioannis dubitarunt,* Exiit ſermo inter fratres, quòd diſcipulus ille non moritur, &c. *Et ipſe Aug,*
S. Aug. *in hunc locum:* quantum ſapio, quantum capio, quid eſt hoc? niſi tu me ſequere perferendo temporalia mala, ille maneat, donec venio ſempiterna redditurus bona. *Præualuit tamen Tertulliani opinio, quam Hieron. & Polycrates, Epiſcopus Epheſ. tuentur:* qui ſupra pectus Domini, &c. Quique cum eſſet Sacerdos Petalon [illegible] eſt laminam auream geſtauit, qui martyr & Doctor extitit, qui tamdem Epheſi mortè conſepultus occubuit. *De Enoch Paulus ad Hebr. 11.* Fide tranſlatus eſt Enoch, ne videret mortem. AD NOSTRA EXEMPLA. *plerumque & ferè ſemper hæretici de noſtris Scripturis & exemplis arma ſumunt, quibus pugnent contra nos. Sic Menander & ſuos baptizatos immortales fore ſuadet, ſed fruſtra cum Sanctiſſimi quique in vtraque lege vel mortui, vel morituri ſint: nec de balneo ſuo Stygio blandiatur, licet Styx fabuloſa faciat immortales. Et quamquam teſte Irenæo Menander ſe Chriſtum, & diſcipulos ſuos Apoſtolos finxerit,* COMPENDIVM EST, *via facilis eſt, probari in promptu poteſt: ſi mortui non ſunt, prodeant. Stygiam aquam baptiſmi ſui fictitiam iactet Menander, immortalitatem ſpondeat baptizatis ſuis: Hoc verò præſtat vnicus Chriſti baptiſmus; & animam à morte peccati ſuſcitans, & corpori electorum immortalitatem ſpondens, in mari rubro delineatus; de quo Auguſtinus homilia 27.* Mare, inquit, rubrum, baptiſmus eſt, Aug.
populus tranſiens baptizabatur. Tranſitus iſte baptiſmus erat, *baptizati enim ſunt in nube & in mari. 1. Cor. 10. 2.* ſed in nube adhuc nubilabatur, quod prænuntiabatur. Iam modo præceſſit nubes, manifeſtæ veritatis ſerenitas facta eſt, quia præceſſit & velum per quod loquebatur Moyſes. Hoc velum in templo pendebat, ne templi ſecreta panderentur: ſed in cruce Domini velum conſciſſum eſt, vt paterent. Veni ergo ad baptiſmum, ingredere intrepidus viam per mare rubrum. Noli eſſe de peccato præterito, tanquam de Ægypto ſolicitus. Premebant te peccata tua duro onere ſeruitutis;
C ſed hoc in Ægypto, ſcilicet in amore huius ſæculi, in peregrinatione longinqua. Cogebant te ſectari opera terrena tanquam lateres facere, opera lutea operabaris, Premunt te peccata, veni ſecurus ad Baptiſmum: vſque ad aquam hoſtis ſequi poterit, ibique morietur. Tunc aliquid de vita præterita, crede aliquid remanſurum tuorum peccatorum, ſi aliquis remanſit Ægyptiorum, &c. de futuris quid tibi hoſtes meditaris? quod iam feciſti, etiam ſi nolueris, erit. Idem facturum te putas, ſi volueris non erit: *quia peccatum voluntarium eſt. Quod tamen voluntas ſuis viribus vitare non poteſt, niſi preparetur voluntas à Domino, & ab eius gratia adiuuetur, vnde petit quotidie, ne in tentationem inducatur, quod non peteret, ſi per ſe poſſet.* Sed periculoſa vita eſt; neque enim cum mare rubrum tranſiero, iam ero in terra repromiſſionis, &c. quid ergo? putas tibi defutu-

tum auxiliatorem in via, cum, qui te eruit de vetuſta captiuitate? nouos tuos inimicos times? Non quieſcit qui te à vetuſtis hoſtibus liberauit, & cæt. Planè hoſtem itineri tuo habebis Amalech. Populus ille habebat hoſtem Amalech, tunc orabat Moyſes, tunc extendebat manus, & deficiebat Amalech. Et tuæ manus extenſæ ſint, vt deficiat Amalech, tentator, & huius itineris impeditor. Eſto vigil, & ſobrius, in orationibus, in operibus bonis, non tamen præter Chriſtum: Quia extenſio illa manuum, Chriſti crux fuit. In illa extenditur Apoſtolus, cùm dicit Gal. 6. Mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo, &c. Certè mortuus eſt omnis Ægyptius qui ſequebatur. Si nil de ſequentibus hoſtibus reſiduum factum eſt, quid oramus vt dimittatur, niſi propter manus deficientes contra Amalech, &c. *ſubijcit & de operibus eleemoſynæ.* Hæc eſt, inquit, extenſio manuum, ſub qua defecit Amalech, & cæt. operare ergo intrepidus, extende manus, vt deficiat Amalech. *Sed neque nubes, neque mare, nec ipſum manna, aut extenſio manuum, Moyſen ipſum, nedum populum à morte, vt nec Chriſti baptiſma liberat, licet & animæ nunc, & corpori immortalitatem in reſurrectione præſtabit. Quamuis enim ſit redintegratio quoad gratiam perditam in Adam, non eſt tamen in integrum reſtitutio, vt fiat homo innocens ſicut Adam, & abſque concupiſcentia, & obligatione mortis; ſicut nec Pelias in fruſta conciſus integer non fuit eductus è lebete, vt ridiculum Menandrum meritò ſubſannet Tertullianus. Baptiſmum porro non plenè hominem renouare, & integritati ſuæ quoad omnia reſtituere ſæpius inculcauit Auguſtinus. Inter hæc accipe quæ habet libro 2. de peccat. meritis cap. 7.* Non aduertunt

Aug. inquit, eo quoſque fieri filios Dei, quo eſſe incipiunt in nouitate Spiritus, & renouari in interiorem hominem, ſecundùm imaginem eius qui creauit eos. Non enim ex qua hora quiſque baptizatur, omnis vetus infirmitas eius abſumitur; ſed renouatio incipit à remiſſione omnium peccatorum; & in quantum quiſque ſpiritalia ſapit, qui iam ſapit, in tantum renouatur. Cætera vero in ſpe facta ſunt, donec etiam in re fiant, vſque ad ipſius corporis renouationem in meliorem ſtatum immortalitatis, & incorruptionis, qua induemur in reſurrectione mortuorum. *Quam promittebat ſine morte regeneratis ſuis aquæ ſuæ virtute Menander.* Nam & ipſam Dominus regenerationem vocat, non vtique talem, qualis fit per baptiſmum, ſed in qua etiam in corpore perficietur, quod nunc Spiritu inchoatur. In regeneratione, inquit, cum ſederit filius hominis, &c. Nam in baptiſmo quamuis tota & plena fiat remiſſio peccatorum, tamen ſi continuò tota & plena etiam hominis in æternam nouitatem muta-

A tio fieret, non dico & in corpore, quod certè manifeſtum eſt adhuc in veterem corruptionem atque in mortem tendere, in fine poſtea renouandum, quando verè tota nouitas erit: ſed excepto corpore, ſi in ipſo animo qui eſt homo interior, perfecta in baptiſmo nouitas fieret, non diceret Apoſtolus, & ſi exterior homo noſter corrumpitur, ſed interior renouatur de die in diem. Profectò enim, qui de die in diem adhuc renouatur, nondum totus eſt renouatus: Et in quantum nondum eſt renouatus, in tantum adhuc in vetuſtate eſt, &c. Et vt hoc faciant, iam baptizatos fideleſque adhortatur; quod adhuc monendi non eſſent, ſi hoc

B in baptiſmo iam perfectè factum eſſet: & tamen factum eſt, ſicut & ſalui facti ſumus: ſaluos enim nos fecit per lauacrum regenerationis: ſed alio loco dicit, quemadmodum hoc factum ſit Rom. 8. Non ſolum, inquit, ſed etiam nos ipſi primitias habentes ſpiritus, & ipſi in nobis ingemiſcimus adoptionem expectantes, redemptionem corporis noſtri. Spe enim ſalui facti ſumus. Spes autem quæ videtur non eſt ſpes. Quod enim videt quis, quid ſperat? Si autem quod non videmus ſperamus, per patientiam expectamus. *Idipſum confirmat libro 3. ad Bonifacium cap. 3.* Hæc eſt, inquit, infirmitas, S.Aug.
cum qua vſque ad corporis mortem, defectu & profectu alternante contendimus. Magnique inter-

C eſt quid vincat in nobis *concupiſcentia, an gratia* donec regeneratione alia conſumatur. *Vel conſumetur* de qua Dominus dicit, in regeneratione cùm ſederit filius hominis, &c. regenerationem quippe hoc loco ambigente nullo, nouiſſimã regeneratiõe vocat, quam Paulus quoque Apoſtolus & adoptionem & redẽptionem nuncupat, &c. Numquid non per lauacrum ſanctum regenerati, adoptati, & redempti ſumus? Et tamen reſtat regeneratio, adoptio, redemptio, quam in fine venturam nunc patienter expectare debemus, vt tunc filij huius ſæculi ex nulla iam parte ſimus. Quiſquis igitur baptiſmati derogat, quod modò per illud percipimus, corrum-

D pit fidem: Quiſquis autem iam nunc ei tribuit, quod quidem per ipſum, ſed tamen poſtea accepturi ſumus, amputat ſpem, &c. Salus ergo hominis in baptiſmate facta eſt: Quia dimiſſum eſt peccatum quod à parentibus traxit, vel quicquid etiam propriè ante baptiſmum, peccauit: ſalus verò hominis tanta eſſe poterit, vt peccare omnino non poſſit. VIDEAT ILLOS *immortales Menandri diſcipulos;* MEVS THOMAS, *incredulus ſcilicet, & de vera Chriſti reſurrectione; verus Apoſtolus, & ideo meus: quinimò meus, quia huic lauacro Menandri, veri Antichriſti ſuppoſiti, & Apoſtolorum eius immortalium, baptiſmo ſum incredulus.*

3. *Baptiſmus cæcitate liberat, & dat vitam æternam. De bap. cap. 1. in p.*

FElix Sacramentum aquæ noſtræ, qua abluti delictis priſtinæ cæcitatis, in vitam æternam liberamur.

BAPTISMI EFFECTVS. III. SCHOLIA.

FOELIX SACRAMENTVM. Fœlices arbores Varro vocat, quæ fructum ferunt; infœlices infrugiferas. *Quàm fœlix aqua, quæ Circumciſionis ſanguinem cohibuit. Quam fœlix, quæ non ſolum ſignificat, ſed & confert gratiam. Quam fœlix quæ non iam in ſinum Abrahæ, ſed in cœlum tranſmittis Empyræum; vt fiat baptizato* Fons aquæ ſalientis in vitam æternam. *Fons Dodonius, fons lucis, in quo extincta face originalis peccati, cuius fuligine cæci omnes naſcimur, immerſi, ſuſcepto fidei lumine, renaſcimur; & à vero*

E *lumine, veram hominis Chriſtiani vitam, illuminati recipimus, & ſepulta morte, in vitam renaſcimur ſempiternam. Chriſto baptizato aperti ſunt Cæli, vt adoptati ius habeant vnigeniti, vt ſi recens baptizati mors euenerit, impleatur illud;* cum dederit dilectis ſuis ſomnum, ecce hæreditas Domini filij, &c. *Aquam baptiſmi, animas noſtras mundare videndo Deo, poſt Paulum docuit Auguſtinus; & vita æterna quæ conſiſtit in viſione beatifica, dicente Chriſto,* hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te Deum verum, &c. *aptare, poſt* S.Aug.

S. Aug. *Tertullianum ſic diſſeruit to. 9. tract. 80. in Io. 15.* Vnde iſta tanta virtus aquæ, vt corpus tangat & cor abluat, niſi faciente verbo? Non quia dicitur, ſed quia creditur: Nam & in ipſo verbo, aliud eſt ſonus tranſiens, aliud virtus manens. Hoc eſt verbum fidei, quod prædicamus, ait Apoſtolus, quia ſi confeſſus fueris in ore tuo, quia Dominus eſt Ieſus, & credideris in corde tuo, quia Deus illum ſuſcitauit à mortuis, ſaluus eris: corde enim creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem: vnde in Actibus Apoſtolorum legimus: fide mundans corda eorum: Et in Epiſtola ſua B. Petrus, ſic & vos, inquit, baptiſma ſaluos facit, non carnis depoſitio ſordium, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio: hoc eſt verbum fidei, quod prædicamus, quo ſine dubio vt mundare poſſit, conſecratur & baptiſmus. Chriſtus quippe nobiſcum vitis, cum Patre agricola, dilexit Eccleſiam & ſeipſum tradidit pro ea. Lege Apoſtolum, & vide quid adiungat: vt eam ſanctificaret, inquit, mundans eam lauacro aquæ in verbo. Mundatio igitur nequaquam fluxo & labili tribueretur elemento, niſi adderetur, in verbo. Hoc verbum fidei tantum valet in Eccleſia Dei, vt per ipſam credentem, offerentem, benedicentem, tingentem etiam tantillum

A mundet infantem, quamuis nondum valentem corde credere ad iuſtitiam, & ore confiteri ad ſalutem. *Et to. 10. ſer. 29. de temp.* Proxima, inquit, ab hac die, fratres chariſſimi, ſacri natalis die natus eſt Dominus, nunc baptizatus. Tunc nos genuit ad vitam, nunc regenerat ad ſalutem: tunc Adam ſuſcepit perditum, nunc abluit peccatorem. Venit ergo ad baptiſmum ſicut ſcriptum eſt. Sed quid abluit, qui mundus erat? Vtique vt mundus ablueret immundos. Illum ergo currentes aquæ tunc infundebant, ſed peccata noſtra ſecum portabant. De illo guttæ baptiſmatis fluebant, ſed noſtra in guttis crimina fluebant. O miſericordia ſimul & potentia Dei, necdum eramus in mundo, & iam abluebamur in baptiſmo. Mundati in illo ſumus antequam nati. Nam ipſi fuit baptiſmatis ratio, vt aquæ quæ purgaturæ nos erant, ab illo ante purgarentur. Et cum aſcendiſſet, inquit, ſcriptura de aqua, vidit apertos cœlos. Numquid tunc ei cœlum apertum fuerat, cuius oculi cœlorum interiora cernebant? Sed ideo cœlum aperitur, vt myſterium baptiſmatis in hoc declaretur: quia quando homo de baptiſmo egreditur, tunc ei ianua regni cæleſtis aperitur. Aug.

B

4. *Baptiſmus animam regenerat, eamque Spiritui ſancto vt ſponſo jungit, & carnem famulam ei ſubijcit. De An. cap. 41. in f.*

CVm ad fidem peruenit reformata per ſecundam natiuitatem ex aqua & ſuperna virtute, detracto corruptionis priſtinæ aulæo, totam lucem ſuam conſpicit. Excipitur etiam à Spiritu ſancto, ſicut in priſtina natiuitate à ſpiritu profano. Sequitur animam nubentem ſpiritui caro, vt dotale mancipium, & jam non animæ famula, ſed ſpiritus. O beatum connubium, ſi non admiſerit adulterium!

BAPTISMI EFFECTVS. IV. SCHOLIA.

CVM AD FIDEM, *agit de Anima, quæ ſecundum Paulum ſit,* noua creatura, *& verè reformatur in baptiſmo,* ſignato ſuper eam lumine vultus Dei SECVNDAM NATIVITATEM. *In prima enim, natura filij iræ ſumus.* EX AQVA, *&c. Ioan. 3.* Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, &c. *Quem intelligit in* ſuperna virtute. AVLÆO. *id. velo oppanſo & nubilo peccati originalis, & ignorantiæ agnatæ.* TOTAM LVCEM SVAM. *Deum ſcilicet,* lucem veram, quæ illuminat omnem hominem, *& in lumine fidei videt lumen Diuinitatis. In baptiſmo nos reformari in meliorem Natiuitatem per Spiritum ſanctum animæ ſponſum inſinuat Auguſtinus to. 3. in Enchir. ad Laur. cap. 48.* Illud vnum peccatum, quod tam magnum in loco, & habitu tantæ fœlicitatis admiſſum eſt, vt in vno homine originaliter, atque, vt ita dixerim, radicaliter totum genus humanum damnaretur, non ſoluitur ac diluitur niſi per vnum mediatorem Dei & hominum hominem Chriſtum Ieſum, qui ſolus potuit ita naſci, vt ei opus non eſſet renaſci. Non enim renaſcebantur qui baptiſmate Ioannis baptizabantur, à quo & ipſe baptizatus eſt, ſed quodam præcurſorio illius miniſterio qui dicebat, parate viam Domino: Huic vni in quo ſolo renaſci poterant, parabantur Huius enim baptiſmus eſt non in aqua tantum, ſicut fuit Ioannis, verum etiam in Spiritu ſancto, vt de illo

S. Aug.

C ſpiritu regeneretur quiſquis in Chriſtum credit, de quo Chriſtus generatus regeneratione non eguit. Vnde vox illa Patris, quæ ſuper baptizatum facta eſt, Ego hodie genui te: non vnum illum temporis diem quo baptizatus eſt, ſed immutabilis æternitatis oſtendit, vt illum hominem ad vnigeniti perſonam pertinere monſtraret. Vbi enim dies, nec heſterni fine inchoatur, nec initio craſtini terminatur, ſemper hodiernus eſt. A SPIRITV PROPHANO. *Immundo dæmonio, cuius eſt ſerua* venundata ſub peccato. SEQVITVR ANIMAM NVBENTEM. *Fit Anima ſponſa Spiritus ſancti, cui confœderatur fidei Annulo, & gratia, & Charitatis glutino. Hanc ſequitur caro.* VT DOTALE MANCIPIVM. *Quod Spiritus ſanctus, plenè ſubijcit Animæ imperio, & quaſi dotis nomine, ſponſus Spiritus, carnem dat animæ, vt famulam; vt ſequatur potius ductum Spiritus ſancti, quàm ipſius animæ. Si enim, vel in ipſa corrupta natura, juſſum eſt Animæ de appetitu carnali,* ſub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius; *quantò magis in gratia conſtituta? Vt animalia, ſenſus inquam & appetitus animales carnis,* vbi erit Spiritus impetus, illuc gradiantur. O BEATVM CONNVBIVM, *animæ cum Spiritu ſancto, ſi non admittat peccati adulterium. Et nullam in nuptiali cordis thalamo admittat extraneam Creaturam; ne illud propheta exprobret,* Dilataſti cubile tuum.

D

E

5. *Baptiſmus & pœnitentia breui omnes maculas abluit. V. Verbum. Gentilis leproſus.*

6. *Baptiſmus reparat lapſam ſimilitudinem Dei, à culpa & pœna liberat. De bapt. cap. 5. in f.*

EXempto ſcilicet reatu, eximitur & pœna. Ita reſtituitur homo Deo ad ſimilitudinem eius, qui retro ad imaginem Dei fuerat. Imago in effigie, ſimilitudo in æternitate cenſetur

tur. Recipit enim illum Dei ſpiritum, quem tunc de adflatu eius acceperat, ſed pòſt amiſerat per delictum.

BAPTISMI EFFECTVS. VI. SCHOLIA.

EXEMPTO. *Sublata cauſa tollitur effectus. Et reatu culpæ ſublato, pœna proinde in baptiſmo tollitur.* RESTITVITVR. *in integrum ſcilicet. Homo iuxta Tertul. & multos Patres, imago Dei eſt in naturalibus donis, ſimilitudo in ſupernaturalibus.* IMAGO IN EFFIGIE. *Quòd Deum imitetur in eximia ſua forma naturali. Similitudo, &c. ſic contra Hermogenem* quis alius Dei Cenſus quam æternitas? *Res Dei, æternitas & immortalitas. homo Deo ſimilis in gratia conditus, quæ ex Paulo* eſt vita æterna. DE AFFLATV. *Vult ſimul ex eadem inſufflatione hominem accepiſſe & animam viuentem, & Spiritum viuificantem gratiæ, quam qui amiſerat per delictum Adæ recipit in baptiſmo per Chriſtum; Quòd baptiſmus culpam omnem deleat & reparet lapſam Dei ſimilitudinem, diſcamus ab Aug. lib. 14. de Trinit. cap. 16.* Qui, inquit, commemorati conuertuntur ad Dominum ab ea deformitate, qua per cupiditates ſeculares conformabantur huic ſæculo, reformantur ex illo, audientes Apoſtolum dicentem, Nolite conformari huic ſæculo, ſed reformamini in nouitate mentis veſtræ, vt incipiat illa imago ab illo reformari, à quo formata eſt. Non enim reformare ſeipſam poteſt, ſicut potuit deformare. Dicit etiam alibi, Renouamini Spiritu mentis veſtræ, & induite nouum hominem, eum qui ſecundum Deum creatus eſt in juſtitia & ſanctitate veritatis. Quod ait, ſecundum Deum creatum: hoc alio loco dicitur ad imaginem Dei. Sed peccando, juſtitiam & ſanctitatem veritatis amiſit, propter quod hæc imago deformis & decolor facta eſt; hanc recipit cùm reformatur & renouatur, &c. Expoliantes vos, inquit, veterem hominem cum actibus eius, induite nouum hominem, qui renouatur in agnitione Dei ſecundum imaginẽ eius qui creauit illum. Quod ergo ibi legitur, induite nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt: Hoc iſto loco, induite nouum hominem, qui renouatur ſecundum imaginem eius qui creauit eum. Pro eo vero quòd ibi poſuit, In juſtitia & ſanctitate veritatis: Hoc poſuit hic, In agnitione Dei. Fit ergo iſta renouatio reformatioque mentis, ſecundum Deum, vel ſecundum imaginem Dei. Sed ideo dicitur, ſecundum Deum: ne ſecundum aliam creaturam fieri putetur. Ideo autem ſecundum imaginem Dei: vt in ea re intelligatur fieri, hæc renouatio, vbi eſt imago Dei, id eſt in mente. Quemadmodum dicimus, ſecundum corpus mortuum, non ſecundum ſpiritum, cum qui de corpore fidelis & iuſtus abſcedit, &c. Sane iſta renouatio non momento vno fit ipſius conuerſionis, ſicut momento vno fit illa in baptiſmo renouatio remiſſione omnium peccatorum. neque enim vel vnum quantulumcumque remanet quod non remittatur: ſed quemadmodum aliud eſt carere febribus, aliud ab infirmitate, quæ febribus facta eſt, reualeſcere: itemque aliud eſt infixum telum de corpore demere, aliud vulnus quod ea factum eſt ſecunda curatione ſanare: ita prima curatio eſt cauſam remouere languoris, quod per omnium fit indulgentiam peccatorum, ſecunda ipſum ſanare languorem, quod fit paulatim proficiendo in renouatione huius imaginis. *Ex tract. 5. in Io. 1.* Attendat, inquit, vnuſquiſque veſtrum fratres mei, quid habeat Chriſtianus. Quod homo eſt, commune cum multis: quod Chriſtianus eſt, ſecernitur à multis, & plus ad illum pertinet quod Chriſtianus, quam quòd homo: nam quod Chriſtianus, renouatur ad imaginem Dei à quo homo factus eſt ad imaginem Dei: quod autem homo, poſſet & malus, poſſet & paganus, poſſet & idololatra? Hoc tu perſequeris in Chriſtiano quod melius habet: hoc enim illi vis auferre vnde viuit. Viuit enim temporaliter ſecundum ſpiritum vitæ, quo corpus animatur: Viuit autem ad æternitatem ſecundum baptiſma, quod accepit à Domino. Hoc illi vis tollere, vnde viuit. *Quoniam* juſtus ex fide viuit *quam in baptiſmo accepit æternum victurus, & ad vitam regeneratus ſempiternam.*

S. Aug.

S. Aug.

7. *Baptiſmus veſtis eſt fidei, caracterem imprimens, & ſeruum Dei propria ſyntheſi diſcernens V. ſupra Verbum. Baptiſmi neceſſitas; circa f.*

BAPTISMVS NON REITERATVR.

1. *V. Verbum. Baptiſmus Ioannis, num.* 4.

2. *Baptiſmus vnus eſt; hæreticorum autem, Tertulliani tempore, defectu materiæ, vel formæ, nullus. De Bapt. cap.* 15. *à p. ad f.*

VNus omnino baptiſmus eſt nobis, tam ex Domini euangelio, quàm ex Apoſtoli litteris: [a] *quoniam vnus Deus, & vnum baptiſma*, & vna Eccleſia in cœlis. Sed circa hæreticos ſanè quid cuſtodiendum ſit, dignè quis retractet. ad nos enim editum eſt. Hæretici autem nullum habent conſortium noſtræ diſciplinæ, quos extraneos vtique teſtatur ipſa ademptio communicationis. Non debeo in illis cognoſcere quod mihi eſt præceptum, quia non idem Deus eſt nobis, & illis, nec vnus Chriſtus, id eſt, idem; ideoque nec baptiſmus vnus, quia non idem: quem quum ritè non habeant, ſine dubio non habent: nec capit numerari, quod non habetur. Ita nec poſſunt accipere, quia non habent. Sed de iſto plenius jam nobis in Græco digeſtum eſt. Semel ergo lauacrum inimus, ſemel delicta diluuntur, quia ea iterari non oportet. Ceterùm, Iſrael Iudæus quotidie lauat, quia quotidie inquinatur. Quod ne in nobis quoque factitaretur, propterea de vno lauacro definitum eſt. Felix aqua quæ ſemel abluit, quæ ludibrio peccatoribus non eſt, quæ non aſſiduitate ſordium infecta, rurſus quos diluit, inquinat.

a Epheſ. 4.5.

BAPTISMVS VNVS. II. SCHOLIA.

EX EVANGELIO. *idem præſcripſerat de baptiſmo c. 12.* Vnum baptiſmum definierat ipſe Dominus, dicens Petro perfundi nolenti: qui ſemel lauit, non habet neceſſe rurſum. APOSTOLI LITERIS. *Eph. 4.* Vnus Dominus, vna fides, vnum baptiſma. VNA ECCLESIA. *Aug. ad Creſcent.* S. Auguſt. Vnus Deus, vna fides, vnum baptiſma, vna incorrupta Catholica Eccleſia; non in qua ſola vnus Deus colitur, ſed in qua ſola vnus Deus, piè colitur. IN COELIS. *Vel hic inſinuat errorē ſuum de Eccleſia quæ* trium corpus eſt, *vt ſupra vidimus. Vel melius entellige Eccleſiam in cœlis, non excludendo eam eſſe in terris, quæ conſociata eſt charitate, & vnitate Spiritus cum Eccleſia cœleſti. Vel quia*, S. Auguſt. vt ſæpè loquitur Auguſtinus, *Chriſtus corpus & caput eſt. Qui cum ſit in cœlis* caput ſuper omnem Eccleſiam, *hoc ſenſu dici poteſt eſſe vna Eccleſia in Cœlis.* DIGNE QVIS RETRACTET. *id eſt plenè tractet.* AD NOS ENIM. *Hic aperit clarè mentem ſuam, in Eccleſia Catholica ſub vera materia & forma traditum eſſe baptiſmum.* ADEMPTIO COMMVNICATIONIS. *Excommunicationem intellige. D. Leo:* Viperea hæreticorũ deuitate colloquia, nihil nobis commune ſit cum eis, qui cum Catholica aduerſantes fidei, ſolo ſunt nomine Chriſtiani. NON IDEM DEVS. *Deum enim credunt, non diuina; ſed humana fide & opinione. Sic D. Thomas* non credunt Deum eſſe ſub his conditionibus quas fides determinat, & ideo non vere Deum credunt. QVIA NON IDEM. *Baptiſmus enim Caianorum defectu materiæ, & Cataphrygum defectu formæ non idem cum noſtro, deficiens in eſſentialibus. Vnde in Concilio Niceno Cataphryges conuerſi ad Eccleſiam rebaptizari jubentur. Synodus ſexta celebrata in Trullo, idem jubet de Valentinianis, Marcioniſtis, & ſimilibus corrumpentibus eſſentiam baptiſmi. Vt dubium ſit Tertullianum hic impingere in errorem Cypriani de rebaptizandis hæreticis;* S. Auguſt. *D. Hiero. Et Aug. qui pleniſſimè Cyprianum eiuſque antecesſorem Agrippinum de Anabaptiſmo refutarunt, nullam de Tertulliano fecere memoriam, maximè cum Hiero. legerit & citauerit hunc Tertulliani librum de baptiſmo. Sunt tamen multi qui hoc loco ipſum durius intelligant.* CVM RITE, *&c. non hic taxat defectum ſolius cærimoniæ, ſed materiæ, vel formæ;* NEC CAPIT. *id. non poteſt nec debet numerari.* IN GRÆCO. *Non extat, ſed græcè ſcripſerat de baptiſmo.* SEMEL ERGO. *Aug. ſer. de Ablutione pedum* S. Auguſt. Quem ſui Reuerentia non patitur iterari. *Et lege 58. Cod. Theodoſ. de hæret.* In modum ſemel nati hominis, baptiſma ſemel conceditur à Deo. *D. Zeno.* Cupiditate ac velocitate ceruina lacteum genitalis fontis ad lauacrum conuolate, fortiter bibite, vt ſemper vobis aqua ſufficiat: hoc principaliter ſcientes, quia hanc nec effundere licitum eſt, nec rurſus haurire. *Iterari non oportet. Quia iuxta Paulum* impoſſibile eſt eos, qui ſemel illuminati ſunt, guſtauerunt etiam donũ cœleſte, & participes facti ſũt Spiritus ſancti, guſtauerunt nihilominus bonum Dei verbum virtuteſque ſæculi venturi, & prolapſi ſunt; rurſus renouari ad pœnitentiam. *Non quod relapſos excludat Paulus à pœnitentiæ Sacramento: ſed à pœnitentia, quæ baptiſmum præcedebat in adultis, & erat renouatio præparatoria regenerationis baptiſmi, quo illuminantur vera fide, baptizati. Optat ergo Tertul. vt ſicut baptiſma non reiteratur, nec iterari delicta.* QVOTIDIE LAVAT. *Vult nos differre à Iudæis, & maximè Phariſæis, qui Marci 7. frequenter lauabant.* Phariſæi enim & omnes Iudæi, niſi crebro lauerint manus non manducant, tenentes traditionem ſeniorum: & à foro niſi baptizentur non comedunt: & alia multa ſunt quæ tradita ſunt illis ſeruare, baptiſmata calicum, & Vrceorum, & æramentorum, & lectorum. INFECTA RVRSVS, *&c. & bene. Si enim ſordes in aqua deponimus, & iterum in eamdem aquam mergimur, potius inquinamur, quam lauamur. Valent. & Gratianus l. 1. tit. 6. Cod* Alio rurſus baptiſmate non purificant, ſed infeſtant, lauacri nomine polluentes. *Tandem Aug. lib. 4. de Baptiſmo contra Donatiſtas c. 5.* Aug. *vnicum eſſe baptiſma, nec reteirandum docet his verbis.* Nec ideo non accepiſſe baptiſmum exiſtimantur, aut talem baptiſmum accepiſſe dicuntur, qualis fuit error ipſorum, ſed in eis & Sacramenti integritas honoratur, & mentis vanitas emendatur: etiam ſi confirmata, & fortaſſe multis contentionibus defenſa coaluerat. Quapropter & hæreticus qui perſpicuè foris eſt, ſi baptiſmum illic Euangelicum accepit, & non talem vtique baptiſmum accepit quali errore cæcatur, & propterea ſi reſipiſcens viderit relinquendum eſſe quod malè tenuerat: non ſimul ei relinquendum eſt bonum quod acceperat, nec quia error illius improbandus eſt, propterea baptiſmus Chriſti in illo exſufflandus eſt, iam enim ex iis quos intus corrigit de Deo falſa opinantes baptizari, ſatis elucet diſcernendam eſſe Sacramenti veritatem à male credentis errore, quamuis vtrumque in homine vno valeat inueniri, & ideo cum etiam foris in errore aliquo conſtitutus, vero tamen Sacramento foris baptizatus Eccleſiæ redditur vnitati, ſicut falſæ fidei vera ſuccedit, non ſic poteſt etiam vero baptiſmo verus baptiſmus ſuccedere, quia idem ipſe ſibi ſuccedere non poteſt, quia nec decedere poteſt. Ad hoc ergo hæretici ad Catholicam veniunt, vt quod eorum malum eſt corrigatur, non quod bonum Dei eſt repetatur. *Et cap. 17.* Aug. Nec, inquit, adultera eſt aqua in baptiſmo hæreticorum, quia nec ipſa creatura quam Deus condidit mala eſt, nec verba Euangelica in quibuſlibet errantibus reprehendenda ſunt, ſed error in quo adultera eſt anima, & ſi à legitimo viro Sacramenti habeat ornamentum. Poteſt igitur nobis & hæreticis baptiſma eſſe commune, cum quibus poteſt & Euangelium eſſe commune, quamuis à fide noſtra error differ illorum, ſiue aliud de Patre, vel de Filio, vel de Spiritu ſancto ſentiant quàm veritas habet, ſiue ab vnitate præciſi non colligant cum Chriſto, ſed ſpargant, quia poteſt nobis ſi frumenta Dominica ſumus, etiam intus cum auaris, cum raptoribus, cum ebrioſis, & cæteris eiuſmodi peſtibus, de quibus dicitur, regnum Dei non poſſidebunt, & baptiſmatis Sacramentum eſſe commune; & tamen vitia quibus à regno Dei ſeparantur, non eſſe communia. *Et tract. 5. in cap. 1. Io. vbi cont. Donatiſtas.* Aug. Hi tollunt animam, & alteri tollũt, & ipſi duas animas non habent. Quid ergo vis auferre? Vnde tibi diſplicet, quem vis rebaptizare? Dare non potes quod jam habet, ſed facies negare quod habet. Quid acerbius faciebat paganus, perſecutor Eccleſiæ? Exerebantur gladij aduerſus martyres, emittebantur beſtiæ, ignes admouebantur. Vt quid iſta? vt diceret qui iſta patiebatur, non ſum Chriſtianus. Quid doces tu eum, quem vis rebaptizare, niſi vt primo dicat, non ſum Chriſtianus? Ad quod aliquando perſecutor proferebat flammam, ad hoc tu producis linguam. Seducendo facis, quod ille occidendo non fecit, &c. Interrogas, habes baptiſma? Habeo dicit. Quandiu dicit, habeo, Non ſum, inquis, daturus. Et noli dare:

Aug. quod enim vis dare, hærere in me non poteſt, quia quod accepi, auferri à me non poteſt: ſed tamen expecta, videam quid me vis docere. Dic, inquit, primò, non habeo: ſed hoc habeo. Si dixero non habeo, mentiar. Quod enim habeo, habeo. Non habes, inquit; Doce quia non habeo: malus tibi dedit: ſi malus Chriſtus, malus mihi dedit: Non, inquit, malus Chriſtus: ſed non tibi Chriſtus dedit. Quis ergo mihi dedit? Reſponde, Ego me à Chriſto icio accepiſſe. Dedit tibi, inquit, ſed traditor neſcio quis, non Chriſtus. Videro quis fuerit miniſter videro, quis fuerit præco. De offi- A ciali non diſputo, judſcem attendo: & fortè quod obiicis officiali mentiris, &c. A Chriſto ſum baptizatus, Ego noui. Vnde noſti? Docuit me columba, quam vidit Ioannes. O milue male, non me dilanias à viſceribus columbæ. In columbæ membris numeror, quia quod columba docuit, hoc noui, & docuit hoc? neſcio. Tu mihi dicis, ille te baptizauit, aut ille te baptizauit: per columbam mihi & tibi dicitur, Hic eſt qui baptizat. Cui credo, miluo an columbæ? *Vide pulcherrima in Alphabeto errorum Tertull. V. Baptiſmus hæreticorum.*

BAPTISMVS SANGVINIS.

1. *Baptiſmus Sanguinis, & fluminis de Chriſti Sanguine fluxit. De pudic. cap. 22. circa f.*

IAm & martyrium, aliud erit baptiſma. [a] *Habeo enim, inquit, & aliud baptiſma.* Vnde & ex vulnere lateris Dominici aqua & ſanguis, vtriuſque lauacri paratura, manauit. a Luc. 12. 50. Io. 19. 34.

BAPTISMVS SANGVINIS. I. SCHOLIA.

HABEO ENIM. *Luc. 12.* Baptiſmo autem habeo baptizari, & quomodo coarctor, vſquedum perficiatur. *Nota Chriſtum prius dixiſſe immediatè,* ignem veni mittere in terram, & quid volo niſi vt accendatur: Baptiſmo auté, &c. *Euthy. & Theoph. per ignem charitatem & zelum intelligunt. Tertul. autem 1. cont. Marc. 4. per ignem intelligit afflictionem & perſecutionem. Vnde bene Chriſtus ſubiecit de baptiſmo ſanguinis ſui & mortis vt cum Tertul. Cyprianus & Philaſtrius cenſuerunt: coarctabatur autem, non triſtitia, vt Lyranus voluit, ſed potius zelo & ardore deſiderabat, vt accenderetur ignis ille Iudæorum* ſicut ignis in ſpinis. *Vnde Ambr. hoc loco.* Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem. Non propter mortem, ſed vſque ad mortem triſtis eſt Dominus, quia cum conditio corporalis affectus, non formido mortis offendit. *Quaſi diceret, affectu gloriæ ſui corporis, per paſſionem acquirendæ, triſtem fuiſſe donec moreretur. Et cito tranſiret ad gloriam.* VTRIVSQVE LAVACRI PARATVRA. *Quia de Chriſti latere duplex baptiſma profluxit; aqua enim baptiſmum fluminis diſpoſuit, ſanguine martyres ad baptiſmum ſanguinis ſubeundum præparauit. Aug. to. 7. lib. 1. de anima, & eius origine c. 9.* Ex quo, inquit, ab illo dictum eſt, niſi quis renatus fuerit, &c. Et alio loco: qui perdiderit animam ſuam propter me, inueniet eam: Nemo fit membrum Chriſti, niſi aut baptiſmate in Chriſto, aut morte pro Chriſto. Vnde & latro ille non ante crucem Domini ſectator, ſed in cruce confeſſor, de quo nonnunquam præiudicium capitur, ſiue tentatur contra baptiſmatis Sacramentum; à Cypriano ſancto inter Martyres computatur, qui ſuo ſanguine baptizantur, quod pleriſque non B baptizatis, feruente perſecutione prouenit. Tanto namque pondere appenſum eſt, tantumque valuit apud eum qui hæc nouit appendere, quod confeſſus eſt Dominum crucifixum, quantum ſi fuiſſet pro Domino crucifixus. Tunc enim fides eius de ligno floruit, quando Diſcipulorum marcuit, niſi cuius mortis terrore marcuerat, eius reſurrectione reuireſceret. Illi enim deſperauerunt de moriente, ille ſperauit in commoriente. Refugerunt illi authorem vitæ, rogauit ille conſortem pœnæ. Doluerunt illi tanquam hominis mortem, credidit ille regnaturum eſſe poſt mortem. Deſeruerunt illi ſponſorem ſalutis, *fidei-iuſſorem, cautionem, de quo* C *ſapiens: gratiam fidei-iuſſoris tui ne obliuiſcaris, poſuit enim animam ſuam pro te,* honorauit ille ſocium crucis. Inuenta eſt in eo menſura Martyris, qui tunc in Chriſtum credidit, quando defecerunt qui futuri erãt Martyres. Et hoc quidem oculis Domini clarum fuit, qui non baptizato, tãquam Martyrij ſanguine abluto, tantam fœlicitatem ſtatim contulit. Sed etiam noſtrûm quis non conſideret quanta fide, quanta ſpe, quanta charitate mortem pro D Chriſto viuente ſuſcipere potuit, qui vitam in moriente quæſiuit. Huc accedit quia non incredibiliter dicitur, latronem qui tunc credidit, iuxta Dominum crucifixum, aqua illa quæ de vulnere lateris eius emicuit, tanquam ſacratiſſimo baptiſmo fuiſſe perfuſum. *Euthymius in Io. 19.* Sanguinem & aquam ſcaturire facit, duo deſignans baptiſmata. Vnum quidem per ſanguinis martyrium; alterum verò per aquæ regenerationem: atque horum fluxu peccati fluxum demergit. *De baptiſmo ſanguinis habes Auguſtinum Scholio ſequenti.*

S. Aug.

2. *Baptiſmus ſanguinis, ſupplet defectum fluminis, & vterque latus Chriſti originem agnoſcit. De bapt. cap. 16. per totum.*

ESt quidem nobis etiam ſecundum lauacrum, vnum & ipſum, ſanguinis ſcilicet, de quo Dominus: [a] *Habeo, inquit, baptiſmo tingui,* quum iam tinctus fuiſſet. [b] *Venerat enim per aquam & ſanguinem,* ſicut Ioannes ſcripſit, vt aquâ tingueretur, ſanguine glorificaretur; proinde, nos faceret aquâ vocatos, ſanguine electos. Hos duos baptiſmos de vulnere perfoſſi lateris emiſit; quatenus qui in ſanguinem eius crederent, aquâ lauarentur: qui aquâ lauiſſent, etiam ſanguinem potarent. Hic eſt baptiſmus, qui lauacrum & non acceptum repræſentat, & perditum reddit. a Luc. 12. 50. b 1. Io. 5. 8. Io. 19. 34.

BAPTISMVS SANGVINIS. II. SCHOLIA.

VNVM ET IPSVM. *Effectus ſcilicet remiſſionis* A *peccatorum, & ex vna eadem cauſa meritoria fluens, Chriſti ſcilicet paſſione & ſanguine.* CVM IAM, *&c. baptizatus fuiſſet à Ioanne.* VENERAT ENIM. *1. Io. 5.* Sic eſt qui venit per aquam & ſanguinem, IESVS-CHRISTVS, non in aqua ſolum, ſed in aqua & ſanguine, &c. & tres ſunt qui teſtimonium dant in terra, Spiritus, Aqua & ſanguis. S. Aug. *Quem locum Auguſtinus tom. 6. lib. 3. cont. Maximinum Arrianum cap. 22. explicat de Chriſto emittente Spiritum. Et ſanguine & aqua manante ex eius latere, dixitque Spiritum Patrem, ſanguinem Filium, aquam Spiritum ſanctum repræſentare, & baptiſmum vnum datum in Nomine Trinitatis.* SANGVINE GLORIFICARETVR. *Hinc Cyril. Ieroſ. vocat crucem & paſſionem Chriſti* gloriationem gloriationum. AQVA VOCATOS. *Non enim omnes baptizati, qui vocantur ad fidem, ſunt electi. Multi enim* B *deficiunt; ſed qui* perſeuerauerit vſque ad mortem, hic ſaluus erit. *Vnde ſecurius eſt baptiſma ſanguinis pro adulto, quàm fluminis.* DE VVLNERE, *Io. 19.* Vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuo exiuit ſanguis & aqua, & qui vidit teſtimonium perhibuit. *Aug. tract. 120. in Io.* Vigilanti verbo Euangeliſta vſus eſt, vt non diceret latus eius S. Aug. percuſſit, aut vulnerauit, aut quid aliud, ſed aperuit; vt illic quodammodo vitæ oſtium panderetur, vnde Sacramenta Eccleſiæ manauerunt, ſine quibus, ad vitam quæ verè vita eſt, non intratur. Iſte ſanguis in remiſſionem fuſus eſt peccatorum; Aqua illa ſalutare temperat poculum, hæc & lauacrum præſtat, & potum. Hoc prænuntiabat quod Noë in latere arcæ oſtium facere iuſſus eſt, qua intrarent animalia, quæ non erant diluuio peritura, quibus præfigurabatur Eccleſia. Propter hoc prima C mulier eſt facta de latere viri dormiẽtis, & appellata eſt vita materque viuorum. Magnum quippe ſignificauit bonum, ante magnum præuaricationis malum. Hic ſecundus Adam inclinato capite in cruce dormiuit, vt inde formaretur ei coniunx, quod de latere dormientis effluit. O mors vnde mortui reuiuiſcunt! quid iſto ſanguine mundius? Quid vulnere ſalubrius? *Et idem de 4. feria cap. 4. to. 10.* Quid, S. Aug. inquit, manauit, ex illo latere crucifixi? Sanguis & aqua? Ex ſanguine rubor, ex aqua ſplendor. *Et cap. 5.* Quam ſpecioſæ ſunt genæ tuæ, &c. *Et inducit animam reſpondentem:* Humilitas tua facta eſt exaltatio mea, fœditas tua facta eſt pulchritudo mea. Niſi enim tu de Cruce vulneratus deſcenderes, ego dealbata de fonte non aſcenderem. DVOS BAPTISMOS. *Aug. ep. 108. vbi cœlum non baptizatis clauſum dicit:* Aug. Niſi forte qui antequam baptizarentur occiſi ſunt, quibus ipſa paſſio pro baptiſmo deputata eſt. *Et lib. 13. de Ciuit. c. 7.* Aug. Quicumque etiam non percepto regenerationis lauacro pro Chriſti confeſſione moriuntur, tantum eis valet ad dimittenda peccata, quantum ſi abluerentur ſacro fonte baptiſmatis. Qui enim dixit, niſi quis renatus, &c. alia ſententia iſtos fecit exceptos, vbi non minus generaliter dixit, qui me confeſſus fuerit, &c. Et alio loco, qui perdiderit animam, &c. Hinc eſt quod ſcriptum eſt: pretioſa in conſpectu, &c. Quid enim pretioſius quàm mors, per quam fit vt etiam delicta omnia dimittantur, & merita, cumulatius augeantur? Neque enim tanti ſunt meriti, qui cum mortem differre non poſſent, baptizati ſunt, deletiſque omnibus peccatis ex hac vita emigrarunt: quanti ſunt hi, qui mortem differre cum poſſent, ideo non diſtulerunt: quia maluerunt Chriſtum confitendo, finire hanc vitam, quàm eum negando ad eius baptiſmum peruenire: quod vtique ſi feciſſent etiam hoc eis in illo lauacro dimitteretur, &c. *Et paulò poſt, ſubdit etiam Chriſti ſanguinem & aquam fundentibus, per baptiſmum, ſpondente Petro, remittendum Deicidium, quanto magis metu negantibus Chriſtum? Et concludit prædominari martyrium ſanguinis:* Sed quando, niſi abundantia gratiæ Spiritus illius, qui vbi vult ſpirat, tantum Chriſtum amare poſſent, vt eum in tanto vitæ diſcrimine, tanta ſub ſpe veniæ *etiam negationis ipſius, per baptiſmum aquæ, obtinenda* negare non poſſent? SANGVINEM POTARENT. *Chryſoſt. hom. ad Neoph.* Non ait, exiuit ſanguis & aqua, ſed exiuit aqua primum, & ſanguis: *ſic & legit Euthymius cum Chryſoſt. ſecundùm aliquos codices Græcos* quia prius baptiſmo diluimur, & poſtea myſterio dedicamur. REPRÆSENTAT, *&c. id eſt vices gerit, & gratiam baptiſmi aquæ, perditam peccato aliquo mortali commiſſo poſt baptiſmum, reparat. Adde & dilutum aqua lateris, & potatum ſanguine, excitari ad fundendum in Martyrio ſanguinem, vnde Leo.* Martyrum exercitus, noſtris Azymis ſaginatus. *Et Aug. in pſal. 48.* Exigitur de manducante, quod manducat. *Et rurſum Aug. in Pſ. 148.* ſic manduca, vt eructes; ſic accipe, vt des.

BENEDICTIO.

Benedictio, & maledictio, ab eodem Deo procedit. *5. Cont. Marc. cap. 3. circa f.*

ad Gal. 3. 9. 10. 13. SI in lege maledictio eſt, in fide verò benedictio; vtrumque habes propoſitum apud Creatorem. [a] *Ecce poſui*, inquit, *ante te maledictionem, & benedictionem.* Non potes diſtantiam vindicare; quæ etſi rerum eſt, non ideo auctorum; quæ ab vno auctore proponitur.

a Deut. 11. 26.

BENEDICTIO. SCHOLIA.

SI IN LEGE MALEDICTIO. *Argumentatur* D *contra Marcionem reprobantem vetus teſtamentum, & pro ſe afferentem locum Pauli ad Gal. 3.* Quicumque ex operibus legis ſunt, ſub maledicto ſunt. Scriptum eſt enim; maledictus omnis qui non permanſerit in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro legis, vt faciat ea. Quoniam autem in lege nemo iuſtificatur apud Deum, manifeſtum eſt quia iuſtus ex fide viuit. *Scriptum porro eſt Deut. 27. verſu vltimo. Reſpondet Tertul. Marcioni* VTRVMQVE HABES. *id eſt & benedictionem & maledictionem in veteri Teſtamento Creatoris. Vt pateat quod iuxta Auguſtinum,* Aug. vno Spiritu inflentur ambæ tibiæ. *Sic enim Deut. 11.* En propono in conſpectu veſtro hodie benedictionem & maledictionem, &c. DISTANTIAM VINDICARE. *id eſt aſſerere diuerſitatem Deorum.*

& Authorum vtriuſque teſtamenti; licet longius diſtent benedictio, & maledictio, quàm montes Garizin, in quo poſita eſt benedictio, & Hebal, in quo maledictio. Deut. 11. cautè autem penſandum eſt cum D. Thoma, quod dixit Paulus, quicumque ex operibus legis ſunt, ſub maledicto ſunt. *Non enim ſunt maledicti & damnati Patres, qui opera legis ſeruauerunt; ſed qui in operibus legis confidunt, & putant ſe juſtificari per ea. In quantum ergo lex cognitionem dat peccati, & non præbet auxilium contra peccatum, ponit eos qui in operibus legis ſunt, ſub maledicto. Vnde juſtus ex fide infuſa à Deo, quæ per dilectionem operatur, viuit, & benedictionem accipit. Auguſtinus autem maledictionem legis literam occidentem intelligit lib. de Spiritu* S. Aug. *& litera cap. 17. & 18. iuxta Paulum 2. Cor. 3.* Idoneos nos fecit miniſtros noui Teſtamenti, non literæ, ſed Spiritus. Litera enim occidit, Spiritus autem viuificat. Proinde quia lex, ſicut alibi dicit, A prævaricationis gratiâ poſita eſt, id eſt littera illa extra hominem ſcripta, *de qua paulò ante præmiſerat, Ecce quemadmodum oſtendit quia illud extra hominem ſcribitur, vt eum forinſecus terrificet, hoc in ipſo homine ut eum intrinſecus juſtificet*: Propterea eam & miniſtrationem mortis, & miniſtrationem damnationis appellat: Hanc autem, id eſt Nouum Teſtamentum, miniſtrationem Spiritus, & miniſtrationem juſtitiæ dicit, *& proinde benedictionis, contra maledictionem pronuntiatam in tranſgreſſores legis*, quia per donum ſpiritus, operamur juſtitiam, & à prævaricationis damnatione liberamur. Ideo illud euacuatur, hoc manet: quoniam terrenus pædagogus, *virgam maledictionis intentans* auferetur, cum timori ſucceſſerit charitas; vbi enim Spiritus Domini, ibi libertas *Eiecta Agar, & filio eius in ſeruitutem generato; filij liberæ Saræ benedictionem conſequentur.* S.Aug.

BLASPHEMIA.

Blaſphemi, canes ſunt fruſtra latrantes in Dei bonitatem, quòd hominis lapſum permiſerit.
2. Cont. Marc. cap. 5. in p. ad vltra. m.

O Canes, quos foras Apoſtolus expellit, latrantes in Deum veritatis! hæc ſunt argumentationum oſſa quæ obroditis. Si Deus bonus, & præſcius futuri, & auertendi mali Apoc. 22. 15. potens, cur hominem, & quidem imaginem, & ſimilitudinem ſuam, immò & ſubſtantiam ſuam, per animæ ſcilicet cenſum, paſſus eſt labi de obſequio legis in mortem, circumuentum à diabolo? Si enim & bonus, qui euenire tale quid nollet, & præſcius, qui euenturum non ignoraret, & potens, qui depellere valeret; nullo modo eueniſſet, quod ſub his tribus conditionibus diuinæ majeſtatis euenire non poſſet. Quòd ſi euenit, abſolutum eſt è contrario, Deum neque bonum credendum, neque præſcium, neque potentem. Si quidem in quantum nihil tale eueniſſet, ſi talis Deus, id eſt bonus, & præſcius, & potens; in tantùm ideò euenit, quia non talis Deus. Ad hæc, Prius eſt iſtas ſpecies in Creatore defendere, quæ in dubium vocantur; bonitatem dico, & præſcientiam, & potentiam. Nec immorabor huic articulo, præeunte definitione etiam ipſius Chriſti. Ex operibus ineundæ probationes. Opera Io. 10. 25. Creatoris vtrumque teſtantur, & bonitatem eius, quà bona, ſicut oſtendimus; & potentiam quà tanta; & quidem ex nihilo. Nam etſi ex aliqua materia, vt quidam volunt, hoc ipſo tamen ex nihilo, dum non id fuerunt, quod ſunt. Poſtremò, vel ſic magna, dum bona: vel ſic Deus potens, dum omnia ipſius, vnde & omnipotens. De præſcientia verò quid dicam? quæ tantos habet teſtes, quantos fecit prophetas? Quamquam quis præſcientiæ titulus in omnium auctore, qua vniuerſa vtique diſponendo præſciit, & præſciendo diſpoſuit. certè ipſam tranſgreſſionem, quam niſi præſciſſet, nec cautionem eius delegaſſet ſub metu mortis. Igitur ſi & fuerunt in Deo iſtæ facultates, præ quibus nihil mali euenire homini aut potuiſſet, aut debuiſſet, & nihilominus euenit; videamus & hominis conditionem, ne per illam potius euenerit, quod per Deum euenire non potuit.

BLASPHEMIA. SCHOLIA.

O CANES. *Sic Apoc. 22. Regno cæleſti excludit veneficos, impudicos Idololatras, ſed præ cæteris in capite ponit.* Foris canes. *Blaſphemos ſcilicet, oblatrantes Deo, quem iuxta Pſaltem vocat*, Deum veritatis. *id eſt Deum verum, Patrem filij vnigeniti, qui de ſe dixit*, Ego ſum via & veritas. *Et bene canes impij & blaſphemi dicuntur, præ cæteris Marcionitæ, contra quos hîc agit: quibus plaga Cyniphum bellè congruit, id eſt muſcarum caninarum. Ideo enim ex Aug.* Aug. Canes cæci naſcuntur, quia nil tam caninum, quàm non agnoſcere parentes. *Quantò magis in omnium parentem Creatorem inſurgere?* OSSA, *quaſi validiora argumenta ſunt, quæ frequenti morſu arrodunt Marcionitæ.* CVR HOMINEM. *Sap. 1.* in cogitationibus impij interrogatio erit. *Primus impiorum ſerpens antiquus Euam interrogauit. Gen. 3.* Cur præcepit vobis Deus, vt non comederetis de omni ligno Paradiſi? *Eius genimina Marcionitæ ſimiliter interrogant. Cur* B *præſciens Deus hominem*, SVBSTANTIAM SVAM *hic ſenſus eſt Marcionis non Tertulliani, qui* animam, licet rem Dei, & de eius adflatu, & hominem, per animæ cenſum, inter Dei diuitias, proindeque grandem theſauri eius ſubſtantiam credat, non tamen Dei portionem, *peccaturum, & poſſet impedire peccatum, permiſit eum à diabolo decipi, & labi in peccatum?* AB HÆC, *&c. reſpondet Tertull. primò* ſpecies & conditiones iſtas, *id eſt attributa præſcientiæ bonitatis & potentiæ tuendas eſſe, quas in dubium vocat Marcion dicens*, ſi Deus bonus, &c. DEFINITIONE. *rem indubiam definiuit Chriſtus dicens probationem conuincentem veræ diuinitatis, præſcientia, bonitate, potentia plenæ, ex operibus eſſe ſumendam. ſic enim ipſe Ioannis 10.* Vos dicitis quia blaſphemas; quia dixi Filius Dei ſum: ſi non facio opera Patris mei, nolite credere mihi: ſi autem facio: Et ſi mihi non vultis credere, operibus credite, vt cognoſca-

tis quia Pater in me eſt, & ego in Patre. VT QVIDAM VOLVNT, *Hermogeniani ſcilicet credentes materiam coæuam Deo, ex qua omnia fecerit.* NON ID FVERVNT. *Intellige quoad formam, nam ſecundum Hermogenem in materia fuerunt.* HABET TESTES. *quia Prophetæ dicti videntes, à præſcientia & viſione accepta à Deo. Hinc frequens illud,* factum eſt Verbum Domini, &c PRÆSCIENTIÆ TITVLVS. *id eſt attributum Creatoris omnium, qui cuncta quæ facturus erat præſciuit.* CAVTIONEM DELEGASSET. *Non ſignificat tantum legatum mittere, vel alium pro ſe debitorem dare, termino iuris, ſed & ſimpliciter deputare, præficere, mandare. Dicit ergo Deum delegaſſe cautionem præſcientiæ ſuæ circa tranſgreſſionem primi hominis, metum mortis. Addo & hunc metum intentatum cautionem fuiſſe, bonitatis eius, quæ nollet hominem incurrere mortem, quam intentabat, & potentiæ, & iuſtitiæ, quâ poterat iuxta peccati meritum* Animam & corpus perdere in gehennam; *ſimul & miſericordiæ, quæ filium ante peccatum ad eius remedium incarnari & mori decreuerat.* HOMINIS CONDITIONEM. *Cum igitur Deo non ſit imputandum peccatum, per defectibilitatem conditionis creaturæ, ex nihilo in nihilum relabentis, & malo vſu liberi arbitrij boni conditi, homo peccauit. quem Deus bonus & potens peccaturum* A *præſciens non impediuit, tum vt naturam libertatis proderet, & quam liberam condiderat, conſeruaret, tum vt in liberatis miſericordiam, in damnatis iuſtitiam, in nullo iniuſtitiam demonſtraret. Legendus Aug. to. 3. Enchir. c. 25. 26. & 27. vbi concludit:* melius iudicauit de malis benefacere, quam mala nulla eſſe permittere. Aug. *Et 12. de Ciuit. c. 22.* nec ignorabat Deus hominem peccaturum, & morti iam obnoxium morituros propagaturum, &c. ſed præuidebat etiam Deus gratia ſua populum piorum in adoptionem vocandum, remiſſiſque peccatis, iuſtificatum, Spiritu ſancto ſanctis Angelis in æterna pace ſociandum, nouiſſima inimica morte deſtructa. *Sic & lib. quæſt.* B *in Exodum, quæſt. 32.* nouit Deus bene vti malis, in quibus tamen naturam humanam, non ad malitiam creat: ſed perfert eos patiens quovſque ſcit oportere, non inaniter, ſed vtens eis ad admonitionem, vel exercitationem bonorum. Aug. *Et D. Proſper in ſent. ex Aug. deductis* nullum Deus vel Angelorum vel hominum crearet, quem malum futurum eſſe præſciſſet, niſi pariter noſſet quibus eos bonorum vſibus commodaret, atque ita ordinem ſæculorum, quaſi pulcherrimum carmen, etiam ex quibuſdam antithetis honeſtaret.

BOMBYX.

Bombicis ſericum operantis deſcriptio. De Pall. cap. 3. circa f.

PRorſus haud latet bombycem, vermiculi genus eſt, quæ per aërem liquando, araneorum horoſcopis idonius ſedes tendit, dehinc deuorat, mox aluo reddere; proinde ſi necaueris animata jam ſtamina volues.

BOMBYX. SCHOLIA.

BOMBYCEM. *toto capite varias decurrit & graphicè deſcribit mutationes & transformationes animalium, pelliumque ac plumarum aut colorum varietates, quibus ſe tuetur pro mutatione Togæ in Pallium contra obtrectatores. Bombyx autem ſuperiori ſenſu & Chriſti & noſtram Reſurrectionem, poſt expoliationem corporis repræſentat. De noſtra Paulus,* nolumus exſpoliari, ſed ſuperueſtiri *Chriſti vero ſepulchrum glorioſum, qui ſolus eſt* inter mortuos liber, *repræſentat bombyx, nouo tumulo ex ſtamine ſerico, ſponte recluſus: niſi quod Chriſtus illæſo ſepulcro iam non vermis contemptibilis, ſed Deus homo glorioſus alis reſurrectionis aſſumptis ex mortis viſceribus euolauit. Clemens Alex. 2. pædag. c. 10.* Eſt bombyx primùm vermis, deinde aſpera ex eo naſcitur eruca, poſt quam in tertia metamorphoſi naſcitur Papilio, quem nonnulli νεκύδαλον appellant; ex quo naſcitur longum ſtamen: quemadmodum ex aranea, tela araneæ. *De his Plin. lib. 11. nat. hiſt c. 22.* telas araneorum modo texunt ad veſtem luxumque fœminarum, quæ bombycina appellatur. *Iſid. lib. 12. orig. c. 5.* Bombyx frondium vermix, ex cuius textura bombycinum conficitur. Appellatur autem hoc nomine quod euacuetur dum fila generat, & aër ſolus in eo remaneat. *mira lectionum diuerſitas in hoc loco Tertul. propono primo. & expono Rigaltij lectionem. Et aduerte, lector, à bombyce fœminini generis* quæ per aërem, &c. *tranſire ad maſculinum* Idonius, *id eſt idoneus; ſupple vermiculus, de quo ſupra.* PER AEREM LIQVANDO, *id eſt liqueſcendo quodammodo dum ſuſpenditur in aëre, & in telas ſericas aluum ſuam effundendo:* ARANEORVM HOROSCOPIS IDONIVS, *&c. id. adaptatus ſimilis, araneorum textilibus operibus, quæ horologij per lineas diſtincti figuram exprimunt. Iuxta* S. Auguſt. *Aug. de Ciuit. l. 4. c. 2.* Horoſcopus eſt horæ inſpectio C atque notatio, *quam hic Tertul. transfert ad texturam aranei ob figuræ cum horologio ſimilitudinem.* SEDES TENDIT *extendit fila, quibus inſideat.* DEHINC DEVORAT, *deinde folia præcipuè mori, quibus libentius paſcitur, auidè corrodit.* MOX ALVO REDDERE, *ſupple idoneus vermiculus, exonerare ventrem excremento foliorum, vel aptus conuerſum in fila ſerica alimentum aluo extrahere!* PROINDE SI NECAVERIS, *bombycem ſcilicet,* ANIMATA IAM STAMINA, *id. ex animali ſumpta quæ in eo iam prius & immediatè ante mortem, viuebant, euolues. Sic autem legunt alij;* per aërem aliquando, araneorum more, ſcopis ſe diſtendit, *id eſt, vel fila ſua ſcopis implicat,* D *vel ſe foliis arboris & Ramorum diſtendit, repleto ventre.* Dehinc deuorat, mox ſe quieti reddere. *ſupple, haud latet bombycem,* alij ſic legunt, mox æquè reddere, *id. excrementa effundere.* Proinde ſi necaueris, *id eſt quaſi ſi necatus ſit.* obdormit. *alij,* perinde ac ſi neueris mox æquè reddere. *id. tale opus aluo ſua effundere, quaſi tu homo magna arte neueris.* Animata iam ſtamina volues, *id eſt, ſana & integra. Alij;* animata mox ſtamine aluo *id eſt, poſtquam omne opus ſuum euoluit, aluus vermiculi, qui prius videbatur emortuus & contractus, animata reperitur; dum reſurgit Papilio alatus; & ex coitu maris & fœminæ, paruula grana in* E *ſemen bombycum effundit. Nec prætereo quod aliqui legunt, pro* deuorat, deuorſat, *id. in ſpeciem glomi conuoluit ſua fila ſerica. Reſurrectionis carnis imago eſt bombyx, de quo Baſilius homil. 8. in hexameron.* Quid, inquit, diciti vos quæſo, qui D. Paulo non creditis, de ea mutatione quam in Reſurrectione fore dicit, qui pleraſque videtis aëris animantes, formas permutare. Qualia de verme quoque illo Indico cornua protendenti gemina, narrari ſolent. Hic in erucam vertitur primùm: fit deinde temporis pro-

greſſu, id quod bombyx appellatur at neque hæc in forma perſiſtit, ſed illis præmollibus corniculorum bracteolis ſeſe ſenſim prolatantibus in alarum ſpeciem, ita demum fit volucris. Cùm igitur vos mulieres repetitis vicibus ordimini, & retorquetis veſtram operationem ſedentariam, fila nimirum; quæ ad vos vſque Seres tranſmittunt, ad raras iſtas, ac præmolles veſtes concinnandas; veniat vobis in mentem huiuſce varietas animalis in formas, atque mutatio; Indeque reſurrectionis dilucidam certamque ſententiam ſumite, neu fidem futuræ immutationi abrogetis ei quam hominibus omnibus communem fore ipſe D. Paulus pollicetur. *Idipſum in Chriſto, cauſa meritoria, & exemplari noſtræ reſurrectionis, inſinuauit D. Auguſtinus Epiſt. 49. ad Deogratias cap. 8. vbi de verme matutino, cucurbitam Ionæ rodente, id eſt Chriſto vmbras Propheticas auferente, & promiſſa temporalia, in æternam reſurrectionis gloriam commutante:* Vmbraculum, inquit, cucurbitæ ſuper caput eius, promiſſiones erant veteris teſtamenti, vel ipſa iam munera, in quibus erat vtique, ſicut dicit Apoſtolus, vmbra futurorum, tamquam ab æſtu temporalium malorum in terra promiſſionis defenſaculum præbens, &c. Adhuc cachinnentur pagani etiam vermem Chriſtum, & hanc interpretationem prophetici Sacramenti ſuperbiore garrulitate derideant, dum tamen & ipſos ſenſim paulatimque conſumat. *Tum præclarè adnotat titulum pſalmi 21. conſonare cum verme, in Reſurrectionis Symbolum.* Nos, inquit, agnoſcamus vermem matutinum; quia & in illo pſalmo 21. Cuius titulus inſcribitur, pro ſuſceptione matutina; hoc ſeipſe nomine appellare dignatus eſt: Ego, inquit, ſum vermis, & non homo, &c. Vermis eſt propter humilitatem carnis, fortaſſis etiam propter virginis partum. Nam hoc animal plerumque de carne, vel de quacumque re terrena, ſine vllo concubitu naſcitur. Matutinus eſt, quia diluculo reſurrexit, &c. Poſtremò ſi habebat Deus adhuc vermem neceſſarium, quid opus erat addere matutinum, niſi vt ille vermis agnoſceretur, qui cantat pro ſuſceptione matutina: Ego autem ſum vermis & non homo? *Nec ſolùm cùm mane reſurgens cum bombyce, de ſepulcro glorioſo dixit Patri*, Et cum gloria ſuſcepiſti me: *ſed & cum ex vtero Mariæ ante Luciferum genitus eſt. Ita Aug. ſer. 181. de temp.* Sicut enim vermis calefaciente Sole de puro limo formatur: ſic Spiritu ſancto illuſtrante & ſanctificante cor virginis, caro Chriſti de ſola carne virginis, nulla ſementina carnis origine operante concepta eſt. Ego, inquit, ſum vermis & non homo: id eſt non conceptus more humano.

Aug. — S. Aug. — S. Aug.

BONITAS ET BONVM.

1. *Bonitas ſine ratione mala eſt, & viciſſim. 2. cont. Marc. cap. 6. à p.*

Bonitas Dei, & ratio ejus, huic quoque inſtituto patrocinabuntur, in omnibus conſpirantes apud Deum noſtrum. Nec ratio enim ſine bonitate, ratio eſt; nec bonitas ſine ratione, bonitas: niſi fortè penes Deum Marcionis irrationaliter bonum, ſicut oſtendimus. Oportebat Deum cognoſci: bonum hoc vtique, & rationale.

BONITAS. I. SCHOLIA.

Bonitas Dei et ratio eivs, *&c. Hic refellit Marcionem, arguentem bonitatem Creatoris, quod dederit liberum arbitrium homini, quo ſciebat ipſum abuſurum ad peccatum. Et probat rationabilem fuiſſe Dei bonitatem, quæ cum vellet cognoſci & amari, debuit iuxta rationem, condere creaturam ad imaginem ſuam, rationis vtique, cognitionis, amoris, libertatiſque capacem. Nec enim vera bonitas ſine ratione conſiſtere poteſt niſi apud Deum Marcionis phantaſticum, quem ſtupidum multis locis conuincit Tertul. vt & otioſum & inſenſibilem. Idem ipſe Tertul. lib. de pœnit. cap. 1. loquens de pœnit.* A ratione eius tantum abſunt, quantum ab ipſo rationis authore. Quippe res Dei ratio. Quia Deus omnium conditor, nihil non ratione prouidit, diſpoſuit, ordinauit: nihil non ratione tractari intelligique voluit. Igitur ignorantes quique Deum, rem quoque eius ignorent neceſſe eſt, quia nullus omnino theſaurus extraneis patet. *Dei bonitatem rationabilem in omnibus pulchrè aſſerit Auguſtinus lib. de Dono perſeuerantiæ cap. 12.* Dat quibus vult, quoniam miſericors eſt; quòd etſi non det, juſtus eſt: Et non dat quibus non vult, vt notas faciat diuitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ. Dando enim quibuſdam quod non merentur, profectò gratuitam, & per hoc veram ſuam eſſe gratiam voluit. Non omnibus dando; quid omnes mererentur, oſtendit. Bonus in beneficio certorum, juſtus in ſupplicio cæterorum. Et bonus in omnibus: quoniam bonum eſt, cum debitum redditur. Et juſtus in omnibus, quoniam juſtum eſt cùm debitum ſine cuiuſquam fraude donatur. *Bonitatem Dei & juſtitiam in danda vel neganda gratia commendauerat prius eodem libro cap. 8. vbi Pelagiano interroganti:* Sed cur, inquit, gratia Dei non ſecundùm merita hominum datur? Reſpondeo, *inquit Auguſtinus*, quoniam Deus miſericors eſt. Cur ergo, inquit, non omnibus? Et hîc reſpondeo, quoniam Deus judex juſtus eſt: ac per hoc & gratis ab eo datur gratia: & juſto eius in aliis judicio demonſtratur, quid eis quibus datur, conferat gratia. Non itaque ſimus ingrati, quòd ſecundùm placitum voluntatis ſuæ, in laudem gloriæ gratiæ ſuæ, tam multos liberat miſericors Deus, de tam debita perditione, vt ſi inde neminem liberaret, non eſſet injuſtus. Ex vno quippe omnes in condemnationem, non iniuſtam, judicati ſunt ire, ſed juſtam. Qui ergo liberatur, gratiam diligat: qui non liberatur debitum agnoſcat. Si in remittendo debitum, bonitas; in exigendo æquitas intelligitur, nuſquam eſſe apud Deum iniquitas inuenitur. *Vide Scholia V.* Blaſphemia.

Aug. — S. Aug.

2. *Bonitas rerum, non ex hominum, ſed Dei ſenſu, & rei ſtatu penſanda eſt. De fuga in perſeq. Cap. 4. à p. adm.*

Et nunquid ideo in Geneſi ſic poſitum eſt, [a] *Et vidit Deus quia bonum eſt*; non quòd ignoraret bonum eſſe, niſi vidiſſet; ſed vt hoc ſono portenderet bonum eſſe, quod Deo vi-

[a] Gen. 1. per totũ, & 31.

ſum eſt? Multa quidem ſunt, quæ à Deo eueniant, & alicujus malo eueniant. Immò bonum bonum eſt ideò, quia à Deo euenit, vt diuinum, & rationale. Quid enim diuinum, non rationale, non bonum? Quid bonum, non diuinum? Si autem ſenſui cuiuſque videtur, non ſenſus hominis præjudicat ſtatui, ſed ſtatus ſenſui. Status enim vniuſcujuſque certum quid eſt, & dat ſenſui legem, ita ſentiendi ſtatum, ſicuti eſt. Si autem ſtatu quidem bonum quod à Deo venit: (nihil enim à Deo non bonum, quia diuinum, quia rationale) ſenſui vero malum videtur, erit ſtatus in tuto, ſenſus in vitio. Statu optima res Pudicitia, & Veritas, & Iuſtitia, quæ à multorum ſenſu diſplicent. Nunquid ideò ſtatus ſenſui addicitur? Ita & perſecutio ſtatu bona eſt, quia diuina, & rationalis diſpoſitio; ſenſui eorum verò quorum malo venit, diſplicet. Vides etiam illud malum rationem apud Deum habere, cùm quis in perſecutione euertitur de ſalute, ſicut & illud bonum ratione contingere, cùm quis ex perſecutione proficit in ſalute? Niſi ſi irrationaliter quis aut perit apud Dominum, aut ſaluus eſt: is non poterit perſecutionem malum dicere, quæ etiam in mali parte bonum eſt, dum ratione adminiſtratur.

BONITAS. II. SCHOLIA.

VT HOC SONO PORTENDERET. *id eſt hac voce ſignificaret, bonum eſſe & rationale, quidquid Deo ſic viſum eſſet, & placitum fieri.* NON RATIONALE *vide dicta Scholio præcedenti.* NON SENSVS HOMINIS. *Titulus ſenſum dedit & explicauit.* STATV OPTIMA, *i. d. re ipſa.* A MVLTORVM SENSV, *multorum ſenſui; vel ſecundum ſenſum.* RATIONEM APVD DEVM. *Neque enim ſine juſta cauſa figulus in fornace duo vaſa probans, hoc perficit, illud patitur & ſinit confringi.* ETIAM IN MALI PARTE. *id eſt in quantum malus & reprobus ſuccumbit tentationi, etiam bonum juſtitiæ diuinæ elucet, quæ ratione ſumma adminiſtratur. Vide dicta præcedenti Scholio. Et vt noueris nil non agi diuina ratione & prouidentia, memento toto veteri & nouo teſtamento cantatum, à Deo tribulationes immitti.* Si eſt malum (*pœna ſcilicet*) in Ciuitate, quod non fecerit Dominus, immiſſiones per Angelos malos catuli leonum rugientes vt rapiant, & quærant à Deo eſcam ſibi, petiit vt tentaret Iob; Apoſtolos vt cribraret ſicut triticum, vnde & Iudas *teſte Cypriano* quaſi palea ex area exſufflatus eſt. Petiit & legio vt intraret in porcos; vt luceat *ait Chryſol. ſer. 16.* dæmonibus in homines nil licere, quibus in porcos juſſum eſt vt liceret. *Et ſerm. 17.* Age Chriſtiane incede ſecurus. Quid poſſunt præſumere dæmones, qui nec porcos quidem contingere præualent, niſi eos poteſtas diuina permiſerit. *Idem Chryſol. ſer. 97. de inimico homine superſeminante zizania.* Et tu quare hoc cum videres Domine permiſiſti? Quare? Quia timere fraudes non poteſt cui nihil poteſt deperire: Et quia plus eſt myſtica diſcernere, *id eſt ſub hac parabola latentes paucos electos in tritico, à multis reproborum zizaniis* A quam prohibere myſterium: *id eſt impedire, ſuperſeminari zizania, & cum tritico electo commiſceri.* Maius eſt reparare perdita, quam illæſa reſeruare. *Sicut reprobo Iudæ ſubrogauit Matthiam, & ruinas deſertorum Angelorum, implebit hominibus, & ſtellis cadentibus de cœlo, ſubſtituet glebas, & Angelis tenebrarum filios lucis* ſimul quia oportet Zizania eſſe, vt qui probati ſunt manifeſti fiant. *Tandem Auguſt. longè diuerſo euentu notat Dei prouidentiam bonos maloſque tribulationibus probare 1. de Ciuit. c. 8.* Quicumque, inquit, boni malique pariter afflicti ſunt, non ideo ipſi diſtincti non ſunt, quia diſtinctum non eſt quod vtrique perpeſſi ſunt. Manet enim diſſimilitudo paſſorum, etiam in ſimilitudine paſſionum, & licet ſub eodem tormento, non eſt idem virtus & vitium. B Nam ſicut ſub vno igne aurum rutilat, palea fumat; & ſub eadem tribula ſtipulæ comminuuntur, frumenta purgantur; nec ideo cum oleo amurca *fex eſt olei, & quod expreſſo oleo manet ex oliua* confunditur, quia eodem præli pondere exprimitur: ita vna eademque vis irruens bonos probat, purificat, eliquat: malos damnat, vaſtat, exterminat. Vnde in eadem afflictione, mali Deum deteſtantur atque blaſphemant, boni autem precantur & laudant. tantum intereſt non qualia, ſed qualis quiſque patiatur. Nam pari motu exagitatum, & exhalat horribiliter cœnum, & ſuauiter fragrat vnguentum. *Nihil porro teter odor blaſphemorum, & negantium in perſecutione inficit vnguentum diuinæ prouidentiæ. Sinit vtraque creſcere vſque ad meſſem frumenta purgata, vt in horreum colligat; Zizania vſque ad ſummam peccati menſuram, in faſciculos colligenda, vt comburat.*

3\. *Bonorum temporalium abundantia, obliuionem Dei inducit, iuxta vtrumque Teſtamentum. 4. cont. Marc. cap. 39. circa f.*

a Luc. 21. 34. 35. Deut. 8. 12. Deut. 32. 15. b Pſal. 90. 3.

ADmoneantur & diſcipuli, [a] *ne quando grauentur corda eorum crapula & ebrietate, & ſecularibus curis; & inſiſtat eis repentinus dies ille, velut laqueus;* vtique oblitis Deum, ex plenitudine, & cogitatione mundi, Moyſi erit admonitio. Adeò is [b] *liberabit à laqueo* dici illius, qui hanc admonitionem retrò intulit.

BONORVM. III. SCHOLIA.

ADMONEANTVR, *&c. Hic ſuo more conuincit Marcionem, Deum Creatorem eadem in ſubſtantia ſenſiſſe in veteri teſtamento apud Moyſem quæ Chriſtus in nouo, & vtrobique crapulam & abundantiam obliuionem Dei inducere, pariterque ſub vtraque lege viuentibus occultum Dei judicium de repente ſuperuenturum. Sic igitur D. Lucas, quem admittit Marcion capite 21.* Interrogauerant illum dicentes: præceptor, quando hæc erunt, &c. *Tum poſt multa ſigna* A *futuri judicij;* Attendite autem vobis ne fortè grauentur corda veſtra in crapula, & ebrietate & curis huius vitæ: & ſuperueniat in vos repentina dies illa: tanquam laqueus enim ſuperueniet in omnes, qui ſedent ſuper faciem omnis terræ. MOYSI ERIT ADMONITIO *hic doctiſſimus cæteroqui Pamelius ſe fatetur ignorare, quo loco de hoc monuerit Moyſes: ſupplebo: Et quidem clarè, cum enim Tertul. premiſiſſet,* VTIQVE OBLITIS DEVM EX PLENITVDINE,

re, manifeſtè id monuit Moyſes Deuteron. ſcilicet 8. Vbi omnia beneficia Dei præterita commemorat, & futura terræ promiſſæ prædicit. tum monet: Obſerua & caue nequando obliuiſcaris Domini Dei tui, & negligas mandata eius atque iudicia & cæremonias, quas ego præcipio tibi hodie: ne poſtquam comederis, & ſatiatus fueris, domos pulchras ædificaueris & habitaueris in eis, habuerìſque armenta boum, & ouium greges, argenti & auri cunctarumque rerum copiam, eleuetur cor tuum, & non reminiſcaris Domini Dei tui, &c. *Similiter & Deut. 32. Vbi ſic de populo Hebræo.* Conſtituit eum ſuper excelſam terram, vt comederet fructus agrorum, vt ſugeret mel de petra, oleumque de ſaxo duriſſimo. Butyrum de armento, & lac de ouibus, cum adipe agnorum & arietum filiorum Bazan: & hircos cum medulla tritici, & ſanguinem vuæ biberet meraciſſimum incraſſatus eſt dilectus, & recalcitrauit: Incraſſatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem ſuum & receſſit à Deo ſalutari ſuo. *Et poſt multa de occulto die judicij:* Nonne hæc condita ſunt apud me, & ſignata in theſauris meis? Mea eſt vltio, & ego retribuam in tempore, vt labatur per eorum: Iuxta eſt dies perditionis & adeſſe feſtinant tempora. Iudicabit Dominus populum ſuum, &c. *Et cum de judicio loquens Chriſtus de ſubito eius aduentu, dixerit:* ſicut fulgur exit ab oriente, & paret vſque occidentem: ita erit aduentus filij hominis. *Matth. 24. & Luc. 17.* Sicut fulgur coruſcans de ſub cœlo, in ea quæ ſub cœlo ſunt, fulget: Ita erit filius hominis in die ſua. *Id eſt ſubitò apparebit. Vnde ſtatim ſubjicit* ſicut factum eſt in diebus Noë, ita erit & in diebus filij hominis. Edebant & bibebant: vxores ducebant, & dabantur ad nuptias, &c. Et venit diluuium & perdidit omnes. Similiter ſicut factum eſt in diebus Loth: edebant & bibebant: emebant & vendebant: plantabant & ædificabant: *hæ ſunt ſæculares curæ, & cogitationes mundi, de quibus hic Tertull.* Qua die autem exiit Loth à Sodomis: pluit ignem & ſulphur de cœlo, & omnes perdidit. LIBERABIT A LAQVEO. *Idem ſcilicet Deus vtriuſque legis. De quo laqueo Pſaltes 90.* Ipſe liberabit me de laqueo venantium, & à verbo aſpero. *Laqueus eſt repentinus aduentus judicis comprehendens peccatores in laqueo peccatorum. De quo & Pſaltes de die incognito loquens;* veniat illi laqueus quem ignorat: *Et Eccleſ. 9.* Neſcit homo finem ſuum; ſed ſicut piſces capiuntur hamo, & ſicut aues laqueo comprehenduntur, ſic capiuntur homines in tempore malo, cum eis extemplo ſuperuenerit. *Hoc tempus malum, tempus eſt judicij:* Auditio mala verbum aſperum *de quò loquitur pſaltes, eſt illud judicis Matth. 25.* Diſcedite à me maledicti in ignem æternum. *Per bona temporalia hominem à diabolo ſeduci, & in Dei obliuionem induci, fidemque tollere, & tandem hominem in ſe conuertere, ſicut & ipſe diabolus bonorum ſpiritalium abundantiâ inflatus, oblitus eſt Dei benefactoris ſui, monuit Aug. to. 3. lib. de Agone Chriſtiano cap. 1.* Quia naturam noſtram deceperat, dignatus eſt Dei filius ipſam naturam noſtram ſuſcipere, vt de ipſa diabolus vinceretur; & quem ſemper ipſe ſub ſe habet, etiam ſub nobis eum eſſe faceret, ipſum ſignificat dicens; Princeps huius mundi miſſus eſt foras. Non quia extra mundum miſſus eſt quomodo quidem hæretici putant, ſed foras ab animis eorum qui cohærent verbo Dei, & non diligunt mundum, cuius ille princeps eſt, quia dominatur eis qui diligunt temporalia bona quæ hoc viſibili mundo continentur; non quia ipſe dominus eſt huius mundi, ſed princeps cupiditatum earum quibus concupiſcitur omne quod tranſit, vt ei ſubiaceant, qui negligunt æternum Deum, & diligunt inſtabilia & mutabilia. Radix enim eſt omnium malorum cupiditas. Quam quidam appetentes à fide errauerunt, & inſeruerunt ſe doloribus multis. Per hanc cupiditatem regnat in homine diabolus, & cor eius tenet. Tales ſunt omnes qui diligunt iſtum mundum. Mittitur autem diabolus foras, quando ex toto corde huic mundo renuntiatur. *Et cap. 2.* Quando dictum eſt diabolo, Terram manducabis: dictum eſt peccatori, Terra es, & in terram ibis. Datus eſt ergo in cibum diabolo peccator. Non ſimus terra, ſi nolumus manducari à ſerpente. Sicut enim quod manducamus, in noſtrum corpus conuertimus, vt cibus ipſe ſecundùm corpus hoc efficiatur quod nos ſumus; ſic malis moribus per nequitiam & ſuperbiam & impietatem hoc efficitur quiſque quod diabolus eſt, id eſt ſimilis eius: & ſubiicitur ei, ſicut ſubiectum eſt nobis corpus noſtrum. Et hoc eſt quod dicitur, manducari à ſerpente. Quiſquis itaque timet illum ignem, qui paratus eſt diabolo & angelis eius, det operam triumphare de illo in ſemetipſo. Eos enim qui foris nos oppugnant, intus vincimus vincendo concupiſcentias per quas nobis dominantur. Et quo si inuenerint ſui ſimiles, ſecum ad pœnas trahunt. *Et cap. 7.* Quicumque mali ſunt, ſic ordinati ſunt: Quia & vnuſquiſque ſibi, & omnes inuicem ſibi nocent. Hoc enim appetunt quod pernicioſè diligitur, & quod eis facilè auferri poteſt, & hoc ſibi auferunt inuicem quando ſe perſequuntur. Et ideo cruciantur quibus auferuntur temporalia, quia diligunt ea. Illi autem qui auferunt gaudent. Sed talis lætitia cæcitas eſt, & ſumma miſeria: ipſa enim magis implicat animam, & ad maiora tormenta perducit *diaboli.* Nam gaudet & piſcis, quando hamum non videns eſcam deuorat; ſed cum piſcator eum adducere cœperit, viſcera eius torquentur primò, deinde ab omni lætitia ſua per ipſam eſcam, de qua lætatus eſt, ad conſumptionem trahitur. Sic ſunt omnes, qui de bonis temporalibus beatos ſe eſſe putant: Hamum enim acceperunt, & cum illo ſibi vagantur. Veniet tempus vt ſentiant quanta tormenta cum auiditate deuorauerint. Et ideo bonis nihil nocent, quia hoc eis auferunt, quod non diligunt: nam quod diligunt, & vnde beati ſunt, auferre illis nemo poteſt.

S. Aug. — S. Auguſt. — S. Aug.

4. Bonorum temporalium jactura, fidelium negotiatio eſt. Ad Mart. cap. 2. à p.

CONtriſtetur illic, qui fructum ſeculi ſuſpirat. Chriſtianus etiam extra carcerem, ſeculo renuntiauit, in carcere autem etiam carceri. Nihil intereſt vbi ſitis in ſeculo, extra ſeculum eſtis. Et ſi aliqua amiſiſtis vitæ gaudia, negotiatio eſt aliquid amittere vt majora lucreris.

BONORVM. IV. SCHOLIA.

ILLIC. *id eſt in carcere, de quo ſupra tractabat.* FRVCTVM SÆCVLI, *quem carpit mundanus, videlicet conuerſationem, ſpectacula, gaudia.* SÆCVLO RENVNTIAVIT. *Cypr. de habitu Virg.* Quæcumque terrena ſunt in ſæculo accepta, & hic cum ſæculo remanſura, tam contemni debent, quàm mundus ipſe contemnitur, cuius pompis & deliciis iam tum renuntiauimus, cum meliore tranſ-

greſſu ad Dominum venimus. ETIAM CARCERI. *Tam mortui & inſenſibiles ſunt Chriſtiani rebus omnibus mundi, vt & ipſi carceri quo concluſi ſunt, vel cuilibet loco, quo neceſſariò corpora eorum contineri debent, dum viuunt, non adſtringantur. Dicunt enim cum Paulo* vincto, & in carceribus frequenter; noſtra conuerſatio in cœlis eſt: vbi enim Spiritus eſt, ibi libertas. *Niſi malis per carcerem, intelligere corpus, cui anima fidelis etiam renuntiauit;* deſiderium habens diſſolui, & eſſe cum Chriſto. *Dicit & ſæpè cum Pſalte 141.* Educ de cuſtodia animam meam. *Vel vt vertit Aug.* Educ de carcere animam meam, *& notat titulum pſalmi eſſe*, intellectus ipſi Dauid, cum S. Aug. eſſet in ſpelunca. *Vbi inter cætera ſic ait:* Quæ ſpelunca, ipſe & carcer, &c. quibuſdam ergo viſum eſt, quod ſpelunca & carcer mundus iſte ſit, &c. aliqui autem dixerunt carcerem iſtum & ſpeluncam corpus hoc eſſe, &c. Non quia carcer eſt quod fecit Deus, ſed quia pœnale & mortale. Duo enim conſideranda ſunt in noſtro corpore, figmentum Dei, & pœna meriti, &c. Corpus tuum fecit Deus bonum, quia bonus eſt: corruptionem intulit juſtus, quia judex eſt. Illud habes de beneficio, illud habes de ſupplicio. Hoc ergo forte dixit; educ de carcere animam meam, educ de corruptione animam meam. NEGOTIATIO EST. *Quam lucroſa negotiatio pro Chriſto pati iacturam bonorum, libertatis, ipſius vitæ. Cùm bona temporalia velent oculos, vt æterna bona nec poſſint aſpicere, magno lucro & negotiatione fructifera eorum iacturam Deo ſic volente patimur, vt quæ ſurſum ſunt ſapiamus, non quæ ſuper terram. Sic Auguſtinus to. 10. ſer. 12. de verb. Dom.* O ſi ſcires, inquit, quid ſit bonum! Quod habere non S. Aug. vis, eſt valde bonum; quod eſſe non vis, hoc eſt bonum. Vis enim habere ſanitatem corporis, hoc eſt bonum; nec tamen putes magnum bonum eſſe quod habet & malus. Aurum & argentum habere vis, ecce & hoc dico bonum eſt, ſed ſi bene vſus fueris. Bene autem non vteris, ſi malus fueris; ac per hoc aurum & argentum malis malum eſt; bonis bonum eſt: non quia eos bonos aurum & argentum facit, ſed quia bonos inuenit, in vſum bonum conuertitur. Honorem habere vis, bonum eſt; ſed hoc, ſi bene vtaris. *Quàm multis honor occaſio exitij fuit. Quam multis honor miniſterium boni operis fuit:* Diſcernamus ergo S. Aug. iſta bona, ſi poſſumus, quia de bonis arboribus loquimur. Et hic nihil eſt quod ſic quiſque cogitare debeat, niſi vt in ſemetipſum oculos conuertat: In ſe diſcat, ſe inſpiciat, ſe diſcutiat, ſe quærat, & ſe inueniat: Et quod diſplicet necet, quod placet optet & plantet. Cum enim ſe homo inanem inuenerit meliorum bonorum, & quid eſt auidus externorum bonorum? Ecce, quid prodeſt plena bonis arca, inanis conſcientia? Bona vis habere, & bonus non vis eſſe. Non vides te erubeſcere debere de bonis tuis, ſi domus tua plena eſt bonis, & te habet malum? Quid enim eſt quod velis habere malum? dic mihi. Nihil omnino. Non vxorem, non filium, non filiam, non ſeruum, non ancillam, non villam, non tunicam, poſtremo non caligam; & tamen velis habere malam vitam. Rogo te, præpone vitam tuam caligæ tuæ. Omnia quæ circa jacent oculis tuis, elegantia, & pulchra, tibi chara ſunt, & tibi ipſi vilis es, fœdus es. Si tibi poſſent reſpondere bona, quibus eſt plena domus tua, quæ habere optaſti, quæ perdere timuiſti, nonne & tibi clamarent, ſicut tu nos bona vis habere, ſic & nos volumus bonum habere Dominum? Tacita voce interpellant contra te Dominum tuum; Ecce bona tanta dediſti huic, & ipſe malus eſt. Quid ei prodeſt quod habet, quando eum qui omnia dedit, non habet? Quærit ergo aliquis admonitus his verbis meis, & forte compunctus quærit, quid ſit bonum, quale bonum, vnde bonum? Bene intellexiſti hoc te quærere, debere reſpondebo quærenti & dicam: Hoc eſt bonum, quod non potes inuitus amittere. Potes enim aurum perdere, & noles; potes domum, potes honores, potes ipſam carnis ſalutem; bonum vero quo vere bonus eſt nec inuitus accipis, nec inuitus amittis. Quære ergo quale ſit hoc bonum. Pſalmus quidam admonet nos rem magnam fortè, quam quærimus. Ait enim, filij hominum quouſque graues corde? Quouſque arbor illa in triennio? *nullum fructum ferens, licet impinguata & fimigata bonis temporalibus, quæ Paulus arbitrabatur vt ſtercora, vt etiam bonum vitæ præſentis amiſſum lucrum maximum computaret*, filii hominum quouſque graues corde? Vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? Et à tergo ait quod quærendum eſt, Aug. Scitote quoniam Dominus magnificauit ſanctum ſuum. Iam & Chriſtus venit, iam magnificatus eſt, iam ſurrexit, & aſcendit in cœlum, iam nomen eius toto mundo prædicatur; quouſque graues corde? Sufficiant præterita tempora; iam magnificato illo ſancto, quouſque graues corde? Poſt triennium quid reſtat niſi ſecuris? quovſque graues corde? Vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? Adhuc vana, adhuc inutilia, adhuc pompatica & volatica: Ita, Chriſto ſancto magnificato, adhuc iſta requiruntur? Iam clamat veritas, & adhuc quæritur vanitas? Quouſque graues corde? *Bellè Baſil. Seleuc.* Naturæ fluctus ſuſtollit, vt nundinatores faciat amicitiæ Dei. *Quis nauta oneratam lapidibus, lignis, arena nauim, fluctibus elatis ingruente naufragio, exonerare, & projicere hæc vilia compulſus; ſi vento violento licet in littus mittatur auro, gemmiſque pretioſis plenum ſibi de damno tam lucroſo non gratuletur? Sic Dei prouidentia cogit vi tempeſtatis & perſecutionis, terrena amittere, vt cœleſtia lucremur, aufert modicum, & affert centuplum, eripit domum, & accipis regnum, mittit in carcerem temporalem vt cum aula regia ſumas libertatem æternam, optimam partem non auferendam. Quid non lucroſum, cum & Paulo vitam amittere, cuius cauſa omnia bona profunduntur, fuerit lucrum?* Quæ inquit, mihi fuerunt lucra propter Chriſtum arbitratus ſum detrimenta, & cæt. omnia arbitror vt ſtercora, vt Chriſtum lucri faciam, &c. mihi viuere Chriſtus eſt, & mori lucrum. *Vt verè dixerit Pſaltes:* Pretioſa in conſpectu Domini mors Sanctorum eius. *Et verè pretioſa, quæ emit immortalitatem. Læti luctus, in gaudium commutandi.* Triſtitia veſtra conuertetur in gaudium, & gaudium veſtrum nemo tollet à vobis. *Adhuc preſſius ad mentem Tertulliani facit quod habet idem Auguſtinus ſermone 5. de verbis Domini. vbi loquitur de lucroſa iactura.* Vide, inquit, quid minuatur, & quid augeatur. Aug. Minuitur pecunia, augetur juſtitia. Illud minuitur, quod eras dimiſſurus, illud minuitur quod eras redditurus. *Tanquam diſpenſator, & non dominus* illud augetur quod in æternum es poſſeſſurus. Conſilium do lucrorum, diſce mercari. Laudas enim mercatorem, qui vendit plumbum, & acquirit aurum, & non laudas mercatorem, qui erogat pecuniam, & acquirit iuſtitiam. Aug. *Et ſerm 6. de verbis Dom.* Inſidiatur contra te potens, acuit nouaculam vnde capillos radat, non vnde caput incidat. Quod dixi modo, audiſtis in pſalmo, ſicut nouacula acuta feciſti dolum. Quare dolum potentis malæ nouaculæ comparauit? Quia non admittitur niſi ad ſuperflua noſtra. Sicut capilli in corpore noſtro tanquam ſuperflui videntur, & ſine detrimento carnis raduntur, ſic quicquid poteſt tibi facere iratus potens

inter ſuperflua tua numera. Tollit paupertatem tuam, numquid tollit diuitias tuas? Paupertas tua diuitiæ tuæ in corde tuo. Superflua tua potuit tollere. damno potuit afficere permiſſus & vſque ad lædendum corpus. Etiam iſta vita cogitantibus aliam vitam; iſta, inquam, vita inter ſuperflua deputanda eſt. Nam & martyres contempſerunt illam. Non vitam perdiderunt, ſed vitam acquiſierunt. *Et rurſum.* Par i capillos, inquit, nouaculam acuit, ablaturus eſt ſuperflua tua, raſurus quicquid relicturus es. Tollat quicquid permanebit ſi poteſt. Quid tulit potens nocens? quid magnum tulit? Quod fur, quod effractor, vt multum ſæuiat quod latro. Si & ad ipſum corpus occidendum permiſſus fuerit, quid tollit, niſi quod latro? Honoraui cum dixi latro. Nam qualiſcumque latro, homo eſt. (Aug.)

A Quod febris, quod ſcorpius, quod fungus malus, iſta tota potentia ſæuientium eſt, facere quod fungus. Manducant homines fungum malum, & moriuntur. Ecce in qua fragilitate eſt vita humana, quam quandoque relicturus es noli pro illa ſic pugnare vt tu relinquaris &c. Sed times ne perdas argentum tuum, quia ad argentum tuum cum magno labore perueniſti. Si ad argentum, quod quandoque vel moriens amiſſurus es, non perueniſti ſine labore, ad vitam æternam ſine labore vis peruenire? Charior tibi ſit illa ad quam poſt omnes labores ſic peruenies vt numquam amittas. Si hoc tibi charum eſt ad quod poſt omnes labores ſic perueniſti, vt aliquando amiſſurus ſis, quantò magis illa perpetua deſiderare debemus?

CALCEVS.

1. Calceorum vanitas & tormentum. De Pal. cap. 5. à p.

CAlceos nihil dicimus, proprium togæ tormentum, immundiſſimam pedum tutelam, verùm & falſam. Quem enim non expediat in algore, & ardore rigere nudipedem, quàm in calceo vincipedem? magnum inceſſui munimentum ſutrinæ Venetiæ proſpexere, perones effeminatos.

CALCEVS. I. SCHOLIA.

NIHIL DICIMVS. *Præterimus non hic carpimus.* TORMENTVM. *Quibus Togati, id eſt Ciues Romani propriè torquentur: Tibiatim enim, juxta Titinnium apud Feſtum ad Crus vſque medium producebantur hi calcei. Dicam &* tormentum togæ, *vel quod calcei ſordes colligerent, & inficerent togam; vel quod vanitas eſſet in comptis & politis calceis, quos cum oſtendere, & oſtentare vellent togati, id non poterant præſtare niſi cum tormento togæ, quam opus erat contrahere & leuare, vnde & ſtudioſus tiliarum eius id eſt plicaturarum eius ornatus perturbaretur.* IMMVNDISSIMAM. *&c. Quia corium ex quo calcei compacti erant, tum hærebat pedibus, non adhuc inuento caligarum vſu, vnde ſudore pedes immundi, malè olebant. Vel quia immunditiem pulueris, & luti colligebant.* VERVM ET FALSAM. *Rationem ſubdit, quòd ſatius ſit ſiccari calore, & obrigeſcere ardore pedes, & puluere mixto cum ſudore, vel hyemali frigore* NVDIPEDEM, QVAM IN CALCEO VINCIPEDEM. *id eſt conſtricto & vincto pede in Calceo vrgente, in quo nec calor, nec frigus arcetur, & difficilius vel hyeme calor, vel æſtate frigus captatur, & præterea ex coriaceo ergaB ſtulo & compede, dolor quæritur. Alij legunt* vncipedem *quod vncinati & repandi eſſent Calcei Romani, & ad calcaneum alti, ad digitos inflexi & depreſſi, quales Iunoni hoſpitæ dat Calceos Tullius lib. 1. de Nat. Deorum. Alij denique legunt* vngipedem *quod vngerent pedes ad mollitiem, ex Athenæo, & Lucretio, antequam ſumerent Calceos. Addam & ego, quò mollius pedes & facilius, vncti in ſtrictos calceos illaberentur.* MAGNVM INCESSVI, *&c. Ironicè dictum, quòd nec munirent contra frigus & calorem, nimium delicati, & greſſum impedirent vnci & ſtricti* SVTRINÆ VENETIÆ. C *Officinæ Sutorum Venetorum, quo conſtet iam olim effœminatos & molles Venetos. Alij legunt,* Venetiæ *quaſi Veneris & libidinis adminiſtra. Vel quod Venus mater populi Romani eſſet: Vel quod Veneri & Venuſtati ſeruirent.* PROSPEXERE *adinuenere.* PERONES EFFŒMINATOS. *Perſius dixit ruſticum calciamentum.* Peronatus arator. *Et Iuuenalis*, quem non pudet alto per glaciem perone tegi. *Hic effœminatos & molles carpit: ſicut de habitu mulierum*, in peronibus vniones emergere de luto cupiunt.

2. Calceamenta portare vetuit Apoſtolos, idem ipſe Deus, qui Hebræorum ſeruarat in deſerto. 4. cont. Marc. cap. 24. à p.

ETiam calciamenta portare vetuit illos. Ipſe enim erat, ſub quo nec in ſolitudine per tot annos populus calciamenta detriuerat. (Luc. 10. 4. Deut. 29. 5.)

CALCEVS. II. SCHOLIA.

VETVIT. *Luc. ſcilicet 10* Nolite portare ſacculum, neque peram, neque calceamenta *non quod nudipedes voluerit incedere Apoſtolos, qui & ipſe exemplum dederat Calceamenta portandi Ita enim Auguſtinus ſer. 42. de Sanctis & 1. de Apoſtolis, & ſe ſuoſque eremitas calceatos probat exemplo Chriſti Domini.* Calceamenta quid ſunt? Calceamenta quibus vtimur coria mortuorum ſunt, nobis tegmina pedum. Per hoc ergo jubemur renuntiare mortuis operibus, &c. Nam de his calceamentis quibus calceati ambulamus, conſolatur me idem ipſe Do- (Aug.)

D minus meus, ſi enim ipſe calceatus non eſſet, non de illo Ioannes diceret, non ſum dignus corrigiam ſoluere calceamentorum eius. Sit ergo obediētia, non ſubrepat ſuperba duritia. Ego, inquis, Euangelium impleo, quia nudo pede ambulo: tu potes ego non poſſum: quod ſimul accepimus, cuſtodiamus: quomodo charitate flagremus, inuicem diligamus ac ſic fit, vt ego amem fortitudinem tuam, & tu portes infirmitatem meam. *Et tom. 6. lib de hæreſ. hæreſi 68.* Eſt alia hæreſis nudis pedibus ambulantium, ex eo quod Dominus dixerit ad Moyſem, (S. Auguſt.)

S August. vel ad Ioſue ſolue calceamentũ de pedibus tuis, &c. Inde ergo hæreſis eſt, non quia propter caſtigationem & afflictionem ſic ambulant, ſed quia teſtimonia taliter intelligunt. *Apoſtolis autem Chriſtus portare vetuit. duplicia ſcilicet & alia, præter ea, quæ habebant in pedibus. Aug. 2. de conſenſu Euang. c. 30. circa finem. Iuuencus lib. 2. hiſt. Euang. D. Thomas, &c. qui & cum D. Chryſoſtomo, Oecumenio, vſum Sandaliorum Apoſtolis indictum ante paſſionem, dum per Iudæam mittebat Apoſtolos, ſed omnium prius interdictorum vſum non modo virgæ, peræ, tunicæ, calceamenti, ſed & gladij, Chriſtum permiſiſſe Apoſtolis ante mortem: nec enim par erat peragraturos orbem, incedere nudipedes, ſeu ſandaliis calceatos. Sic D. Thomas in Matth. 10. expreſſè de Chriſti, & Apoſtolorum, & D. Auguſtini omniumque Regulam eius obſeruantium Calceamentis propriè dictis vide Vindicias noſtras Quadripartitas pro D. Auguſtino tota parte 3. Ad rem Tertulliani redeo, hoc ipſo loco pro hac calceamentorum prohibitione Apoſtolis ad tempus facta monentis.* Conſidera cauſſarum offerentiam & intelliges vnam & eamdem poteſtatem, quæ ſecundum penuriam & copiam, expeditionem ſuorum diſpoſuit; proinde per Ciuitates abundaturam Circumcidens; *quia*

A *ex D. Thoma in Matth. 10. mos erat Iudæis ſuis prouidere Magiſtris* ſicut & egituram per ſolitudinem ſtruxerat. Etiam calceamenta portare vetuit illos. Ipſe enim erat, ſub quo nec in ſolitudine per tot annos populus calceamenta detriuerat. *Vt duplicia ſcilicet calceamenta ferre ſolliciti non eſſent Apoſtoli, & futuri prouidi cum poſſet, ſicut in deſerto, calceamenta eorum conſeruare. Sic enim Deut. 29.* Adduxit vos quadraginta annis per deſertum: non ſunt attrita veſtimenta veſtra, nec calceamenta pedum veſtrorum vetuſtate conſumpta ſunt. *Tertull. denique dicendo* IPSE ENIM ERAT, *&c. probat contra Marcionem,* B *Calceamenta interdicta Apoſtolis, & conſeruata Hebrais, non inferre contrarium eſſe nouum Teſtamentum veteri, diuerſumque vtriuſque authorem; ſed eumdem ipſum pro occurſu & offerentia, & differentia cauſarum, diuerſimodè egiſſe, & mandaſſe: Immò vero & eumdem Chriſtum, iiſdem Apoſtolis, & loculos, & virgam, & calceamenta, abſtuliſſe in Iudæa, & tantum Sandaliis vti permiſiſſe in vicinis & temperatis Regionibus; poſtea vero, peragraturis totum orbem, Calceamenta totum pedem obtegentia, loculos, cæteraque vitæ neceſſaria permiſiſſe.*

CAPILLVS.

1. *Capillum fucantes, & mutantes, Deo & ſibi iniuria ſunt.* 2. *de cult. fæm. cap. 6. & 7. per totum, & 8. in p.*

Video quaſdam capillum croco vertere. Pudet eas etiam nationis, quòd non Germaniæ, atque Galliæ ſint procreatæ. Ita jam capillos transferunt. malè ac peſſimè ſibi auſpicantur flammeo capite, & decorum putant quod inquinant. Atquin & detrimentum crinibus medicaminum vis inurit, & cerebro perniciem etiam cuiuslibet ſinceri humoris aſſiduitas reſeruat, tum ſolis, animando ſimul, & ſiccando capillo, exoptabilis ardor nocet. Quis decor cum injuria? quæ cum immunditiis pulcritudo? Crocum capiti ſuo mulier Chriſtiana ingeret vt in aram? Quodcunque enim immundo ſpiritui excremari ſolet, id niſi probis, & neceſſariis, & ſalutaribus vſibus adhibeatur, ad quod Dei creatura proſpecta eſt, ſacrificium
a Matt. 5. 36. videri poteſt. Sed enim Dominus ait, [a] *Quis veſtrum poteſt capillum atrum ex albo facere, aut album ex atro?* Itaque reuincunt Deum. Ecce, inquiunt, pro albo vel atro, flauum facimus, gratiâ faciliorem. quamuis & atrum ex albo conantur facere, quas pœniteat ſenectam vſque vixiſſe. Proh temeritas! Erubeſcit ætas exoptata votis, furtum conficitur, adoleſcentia in qua delinquimus ſuſpiratur, occaſio grauitatis interpolatur. Abſit ſapientiæ filiabus ſtultitia tanta. Senectus cùm plus occultari ſtuduerit, plus detinetur. Hæc eſt æternitas vera de capil-
1. Cor. 15. 53. li juuentute! Hanc incorruptibilitatem habemus ſuperinduere ad nouam domum, quam monarchia pollicetur! Benè properatis ad Dominum. benè feſtinatis excedere de iniquiſſimo
2. Cor. 5. 1 ſeculo; quibus ad finem propinquare deforme eſt. Quid item tanta ordinandi crinis operoſi-
Cap. VII. tas ad ſalutem ſubminiſtret? quod crinibus veſtris quieſcere non licet, modo ſubſtrictis, modo relaxatis; modo ſuſcitatis, modo eliſis? Aliæ geſtiunt in cincinnos coërcere; aliæ vt vagi & volucres elabantur, non bona ſimplicitate. Affigitis præterea neſcio quas enormitates capillamentorum, nunc in galeri modum, quaſi vaginam capitis, & operculum verticis; nunc in ceruicum retro ſuggeſtum. Mirum quòd non contra Dominica præcepta contenditur.
b Matt. 6. 27. [b] *Ad menſuram neminem ſibi adijcere poſſe* pronuntiatum eſt. Vos verò adjicitis ad pondus, colluras quaſdam, vel ſcutorum vmbilicos ceruicibus aſtruendo. Si non pudet enormitatis, pudeat inquinamenti: ne exuuias alieni capitis, forſan immundi, forſan nocentis & gehennæ deſtinati, ſancto & Chriſtiano capiti ſupparetis. Immò omnem hanc ornatus ſeruitutem à libero capite depellite. Fruſtra laboratis ornatæ videri, fruſtra peritiſſimos quoſque ſtructo-
1. Cor. 11. 5. 10. res capillaturæ adhibetis, Deus vos velari jubet. Credo ne quarundam capita videantur. Atque vtinam miſerrimus ego, in illa die Chriſtianæ exultationis, vel infra calcanea veſtra caput eleuem: videbo, an cum ceruſſa, & purpuriſſo, & croco, & illo ambitu capitis reſurga-
c 1. Theſſ. 4. 17. tis: an taliter expictas angeli [c] *in nubila ſubleuent obuiam Chriſto in aëre.* Si nunc bona & Dei ſunt, tunc quoque occurrent reſurgentibus corporibus, & ſua loca agnoſcent. Sed non poteſt reſurgere niſi caro, & ſpiritus ſolus, ac purus. Damnata ſunt igitur quæ in carne, & ſpiritu non reſurgunt, quia Dei non ſunt. Damnatis hodie abſtinete. Hodie vos Deus tales videat,
Cap. VIII. quales tunc videbit. Videlicet nunc vir, vt ſexu æmulus, feminas à ſuis depello.

CAPILLVS. I. SCHOLIA.

CROCO VERTERE. id eſt mutare in colorem croci ſeu rufum facere, quod paulo infra vocat flammeum reddere caput, malè ac peſſimè ſibi auſpicantur flammeo capite. id eſt præſagium ſibi ignis inferni. Hieron. in ep. ad Lætam de Inſtit. filiæ caue, inquit, ne capillum irrufes, & ei aliquid de gehennæ ignibus auſpiceris. Eodem ſenſu Cypr. Audaci conatu, & ſacrilego contemptu crines tuos inficis, malo præſagio futurorum, capillos iam tibi flammeos auſpicaris. Sic & albo puluere conſperſos capillos mortis augures facit Bleſenſis jam canos induimus, horæ finalis prænuntios PVDET EAS, &c. Cum Africæ ſint mulieres. Germanas & Gallas ſe mentiuntur: Hiero. in vita Hilar. Rutilus coma & candore corporis indicans prouinciam. RESERVAT. alij reſerat, id eſt viam aperit morbo cerebri; theſaurizat, & lente licet perniciem accumulat quilibet etiam innoxius humor extraneus. SOLIS EXOPTABILIS ARDOR, cui auida capillicij fœminæ inunctos croco aliove fuco crines exſiccandos & deaurandos exponebant. VT IN ARAM. Quaſi caput mulieris ſit ara diaboli, in qua libidinis ignis aut vanitatis accendatur. Sacrificium enim dici poteſt oblatum Diabolo, quidquid eo ſuggerente impenditur aliis vſibus, quam quibus à Deo omnis creatura prouiſa eſt. Tum probat contra Deum pugnare, & authoritatem verbi eius velle vincere qui dixit Matth 5. Neque per caput tuum juraueris, quia non potes vnum capillum album facere aut nigrum. ATRVM EX ALBO. id pungit Poëta Mart. Tam ſubito coruus, qui modo cygnus erat. ERVBESCIT ÆTAS, &c. pudet perueniſſe ad ſenectutis ætatem, ad quam peruenire votis etiam importunis petierat à Deo. FVRTVM CONFITETVR, fucum & mendacium fatetur qui capillum mutauit, & colorem alienum & proprium ætati virili vſurpaſſe, vel furis inſtar aduentaſſe ſenectutem imperceptibili greſſu, & ſpolium adoleſcentiæ abſtuliſſe. SVSPIRATVR, deſideratur ætas illa, quæ delictis frequenter abundat. INTERPOLATVR. id. renouatur & inſtauratur materies & occaſio vanitatis & libidinis. Sic veſtimenta interpolata dicuntur, quibus à fullonibus ita noua lana inducta eſt vt pro nouis vendantur. Sic Cicero: vult Appius eumdem renouare Magiſtratum, quo minus Togam prætextam quotannis interpolet. Sic & Plin. Alexandriæ chuta interpolantur, id eſt rudia cùm ſint, poliuntur. Sic & vetera mancipia ornantur & finguntur, vt pro nouis à venalitiariis vendantur. Sic Vlpian. l. præcipiunt ædiles ff. de ædil. Edict. Quia igitur venalitiarij ſciunt facilè decurri ad nouitiorum emptionem, idcirco interpolant veteratores, & pro nouitiis vendunt. PIVS DETINETVR quia ſcilicet quod occultatum eſt & clauſum minus euadit, & fruſtra ſenex occultat ſuam canitiem, quæ non minus ingraueſcit ſub mentito capillo, imò captiua magis ætas ſub hac ſeruitute, & noxiis humoribus ex pigmento collectis augetur. Vel ſi referas ad furtum, plus detinetur, id eſt tenetur reus furti, & mendacij. HÆC EST ÆTERNITAS, &c. ironicè dictum. DE CAPILLI ALII LEGVNT, capitis quod idem eſt. SVPERINDVERE 1. Cor. 15. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. AD NOVAM DOMVM, id eſt in noua domo, vel pro noua domo carnis renouanda, ſicut aquilæ juuentus: De qua Paulus 2 Corinth. 5. Scimus enim quoniam ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluitur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam æternam in cœlis Nam & in hoc ingemiſcimus habitationem noſtram quæ de cœlo eſt, ſuperindui cupientes: ſi tamen veſtiti, non nudi inueniamur. Veſte ſcilicet nuptiali charitatis & innocentiæ. MONARCHIA. id eſt Trinitas ſancta in vnitate Eſſentiæ. Ita enim Tertul. contra Praxeam frequenter eam vocat. Sic igitur Deus vnus & trinus pollicetur domum æternam vbi manſiones multæ ſunt apud Patrem. Et Chriſtus rurſum, nolite timere puſillus grex, quia complacuit Patri veſtro dare vobis regnum: Vel Monarchiam, ſtatum vnici, vnius Regni ſignificat, de quo Ioannes in Apoc. Feciſti nos Deo noſtro regnum. Et de quo pſaltes, cuius participatio in idipſum. Alij legunt ad domum Domini quam Acacia pollicetur Plinius & Medici dicunt eſſe ſpinæ genus in Ægypto, Cappadocia, & Ponto vnde extrahitur ſuccus, cuius tanta vis eſt ad ſpiſſandum vt ea vtantur coriarij, & mulieres in fucis ad ſtringendam cutis laxitatem, & rugas inducendas, capillum etiam pingendum ex Dioſcoride. Meminit & Marcellus Acaciæ, in medicamentis, quibus ætate ſua vtebantur, ad nigrandos & incriſpandos crines. alij tandem legunt [illegible] id. innocentia, ſimplicitas, puritas à vitiis. & hoc pollicetur pſal. 23. Quis aſcendet in montem Domini, aut quis ſtabit in loco ſancto eius? Innocens manibus & mundo corde. BENE PROPERATIS, &c. proſequitur Ironiam. DEFORME EST. turpe cenſetur per ſenectam & canitiem, ad antiquum dierum peruenire, cuius capilli albi quaſi lana & tanquam nix. Et quæ deformitas, formoſiſſimo Deo conformari? proximè accedere ad lineamenta Patris cœleſtis, an non optandum potius per finem vitæ, finem illum contingere ad quem conditi ſumus? Et quis noſter eſt finis, niſi peruenire ad regnum cuius nullus eſt finis? ait Auguſtinus finiens caput vltimum de Ciuitate Dei. S. Auguſt. OBEROSITAS. id eſt ſtudium multiplex quo mulieres onerantur, SVBMINISTRAT, confert ad ſalutem. COËRCERE. Hiero. ad Euſtoch. crines calamiſtri veſtigio rotantur. Ambr. 1. de Virg. non intorto crine caput comptæ, ſed Chriſto; non floſculis redimitæ, ſed moribus. NON BONA SIMPLICITATE Aug. Ep. 109. capillos ex nulla parte nudos habeatis, nec S. Auguſt. foris vel ſpargat negligentia, vel componat induſtria. ENORMITATES. &c. Hiero. ad Demetriadem: quando eras in ſæculo, ea quæ erant ſæculi diligebas, polire faciem purpuriſſo, & Ceruſſa ora depingere, ornare crinem, & alienis capillis turritum verticem ſtruere. Petronius in fragmentis Corymbium vocat appoſititiam comam. SVGGESTVM. id. eleuatum à parte auerſa capitis ADMENSVRAM. Matth. 6. quis autem veſtrum cogitans poteſt adiicere ad ſtaturam ſuam, cubitum vnum? COLLVRAS. alij legunt, Collyridas. ſunt quædam placentulæ panis rotundæ in formam vmbilici ſcuti, in cuius modum ornatum quemdam capiti imponebant. Scaliger legit ſputorum vmbilices Sputum autem intelligit tenuè corium aut cruſtam, vt Polybius tenuem laminam vocat ſputamentum, quaſi ſubputamentum, vel ſubputamen, ſeu corticem interiorem. SVPPARETIS. alij ſuppares. SVPPARO, verbum vſitatum Tertulliano. id. ſubſtituo, vnde & ſuppara dicta quaſi velorum ſupplementa. Ita & capillamenta adſcita ex alieno capite ſuppara dicuntur. VOS VELARI IVBET, 1. Cor. 11. omnis mulier orans aut prophetans, id eſt ex D. Thoma in mulierum collegiis, legens prophetias, aut alias Scripturas non velato capite, deturpat caput ſuum, &c. debet mulier poteſtatem habere id. velamen quod eſt ſignum ſubiectionis & obedientiæ debitæ viro ſub

A *cuius poteſtate poſita eſt* propter Angelos. *id eſt vel propter cœleſtes ſpiritus, qui locis ſacris & orationi præſunt: vel propter Epiſcopos & Sacerdotes dictos Angelos in Scripturis: quorum omnium in præſentia debent mulieres caſtè & modeſtè componi* EXVLTATIONIS, *reſurrectionis,* Exultabunt enim Sancti in gloria. IN NVBILA. *1. Theſſ. 4.* Mortui qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi. Deinde nos qui viuimus, qui relinquimur, ſimul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Chriſto in aëra *agilitate ſcilicet dote propria corporis glorioſi, non ex neceſſitate, ſed triumphi exuberantia baiulis Angelis.* SI NVNC BONA, *&c. id eſt, ſi colores illi, capilli, ornatus, ambitio capitis, & corona adſcita Dei bona ſunt, &c. cum eis reſurgetis,* VIDELICET, *&c. dicetis me vt virum, æmulum & contrarium fœminæ, Ex Zelo aduerſus fœminas jaculari, & à propriis bonis, fucis ſcilicet & ornamentis, quaſi à poſſeſſione legitima velle mulieres excutere. De Capillorum ornatu, vide alibi dicta, ab Auguſtino aliiſque Patribus. non eſſe in humana poteſtate poſitum vel colorem capillorum mutare, docuit Auguſtinus to. 4. lib. 1. de ſerm. Do. in monte c. 31. Vbi exponit illud Matthæi 5.* Neque per caput tuum juraueris, &c. ſic fatur. Quid, inquit, poterat quiſque magis ad ſe pertinere arbitrari quá caput ſuum? ſed quomodo noſtrum eſt, vbi poteſtatem faciendi vnius capilli albi aut nigri non habemus? *Et tamen mulieres & viri capillos mutant colore, & contra Chriſti veridici verba, re non ſua abutuntur; magis enim Dei opus eſt capillorum naturalis ornatus, quia eius opifex eſt, quàm ipſius hominis. De ſtatura autem idem ipſe Aug. lib. 2. de ſer. Dom. in monte cap. 23. in verba Matth. 6. 27.* quis autem veſtrum curans *cogitans* poteſt adiicere ad ſtaturam ſuam cubitum vnum? Et de veſtimento quid ſoliciti eſtis? id eſt, cuius poteſtate atque dominatu factum eſt vt ad hanc ſtaturam corpus veſtrum produceretur; eius prouidentia etiam veſtiri poteſt. Non autem veſtra cura factum eſſe, vt ad hanc ſtaturam veniret corpus veſtrum, ex hoc intelligi poteſt, quod ſi quæratis, & velitis adiicere vnum cubitum huic ſtaturæ, non poteſtis. B Illi ergo iam tegendi corporis cura relinquitur, cuius videtis cura factum eſſe, vt tantæ ſtaturæ corpus habeatis. Dandum autem erat etiam documentum propter veſtimentum, ſicut datum eſt propter alimentum. Itaque ſequitur & dicit, *allato pro alimento non curando, auium exemplo, quas Deus paſcit* conſiderate lilia agri quomodo creſcunt, non laborant neque nent. *Sunt tamen mulieres quæ ideo ſolicitæ ſunt de veſtimento prælongo, quod cogitent vel ornamento eminente capitis, vel calceamentorum altitudine, adiicere ad ſtaturam ſuam propè cubitum vnum.*

S. Auguſt. — Aug.

2. *Capillum ſibi, vt equis pilum, Numidæ radunt, excepto vertice. De Pal. cap. 4. à p.*

VNde apud aliquo Numidas, etiam equis cæſariatos, juxta cutem tonſor, & cultri vertex ſolus immunis? Vnde apud hirtos & hirſutos, tam rapax à culo reſina, tam furax à mento volſella? Prodigium eſt hæc ſine pallio fieri. Illius eſt, hæc tota res Aſiæ. Quid tibi Libya, & Europa, cum xyſticis munditiis, quas veſtire non noſti? Reuerà enim quale eſt, Græcatim depilari magis, quàm amiciri?

CAPILLVS. II. SCHOLIA.

C ALIQVO NVMIDAS. *id Carthaginenſes, qui ob vicinitatem Numidarum ſunt* aliquo *id eſt in aliquo. & quodammodo Numidæ. Alij legunt,* vnde apud aliquos. *Acutè pungit Carthaginenſes qui cum prorſus vt Chriſtiani & fideles ſimplices cultum carnis & capilli etiam mulieribus interdictum à Paulo negligere deberent, Numidas potius gentiles imitantur, & peruersè æmulantur Samſonem in crinibus ſuum robur habentem. O ſi in ſeptem crinibus ſeptem dona Spiritus ſancti intelligerent, & curarent inde ornatum animæ, neglecto capillo capitis, iam Numidæ non eſſent in aliquo, ſed in totum fideles. Vtinam & Chriſtum depilatum & decaluatum in Caluaria, in Samſone raſum, & illuſum, à Philiſtæis Iudæis dico, per milites Gentiles à Pilato traditum cogitarent: nec viri nec mulieres,* Solis exoptabili ardori *vt Scholio præcedenti cum Tertulliano vidimus, croco & pigmentis delibutos crines deaurandos exponerent, Soli, ſed Samſoni, id eſt ex Hebræo,* eorum. *ſupple fidelium* Soli *charitate decorandos Certè Aug Samſonem Chriſti figurã dixit ſer. 107 de temp. qui eſt in Do. paſſionis primus.* Quid eſt quod & in capillis virtutem habebat? Et hoc fratres diligenter aduertite; virtutem non habuit in manu, non in pede, non in pectore, non in ipſo capite, ſed in capillis, in crinibus. Quid ſunt capilli? quid comæ? & nos videmus, & interrogatus Apoſtolus reſpondet nobis. 1. Cor. 11. Coma velamentum eſt; & in velamento Chriſtus habebat virtutem, quando vmbræ veteris legis eum tegebant: Coma ergo Samſon in velamento erat, *id eſt figura,* quia in Chriſto aliud videbatur aliud intelligebatur: *ſicut in Carthaginenſibus videbatur Numidarum Cæſaries, & aliud quàm Chriſtiani intelligebantur ex coma.* Quid ſibi autem vult, quod proditum eſt ſecretum, *à Dalila Philiſthæis reuelante,* & decaluatus eſt Samſon? Contempta eſt lex, *homicidium maximè regis proprij probibens;* & paſſus eſt Chriſtus, &c. *ſe decaluari, & crucifigi,* dicebant Iudæi, nobis non licet occidere aliquem. Decaluatus eſt Samſon, reuelata ſunt condenſa, *myſteria & figuræ veteris legis,* remotum eſt velamentum, & Chriſtus qui latebat, apparuit. Capilli autem rediuiui caput iterum veſtierunt, quia Iudæi nec reſurgentem Chriſtum agnoſcere voluerunt. *Numidæ dicuntur etiam equis Cæſariem alere. Vnde ergo, inquit, fit vt cùm ſint vſque ad equos Cæſariati, vt tonſore vtantur radente vſque ad cutem, reſeruata ſolum Cæſarie ſumma capitis, nonne hoc à Græcia & Aſia didicerunt? vnde vos qui in aliquo Numidæ eſtis, qui vt aliqui Numidæ videmini,* D *de cætero raſi, in ſummo vertice aliquos crines colligitis, ſicut Numidæ. Vt vult Salmaſius, etiam equis Cæſariati dicuntur, quòd præter comam propriam, etiam ſetas equinas ſibi ſuperſtruant.* APVD HIRTOS. *Hirti dicuntur ob pilos crurum & axillarum: hirſuti, ob barbam. Quomodo fit, vt qui naturà piloſi ſunt; & hirſuti, cultu ament reſinam rapacem, eiuſque mordacitate vtantur ad ſubtrahendos pilos ab natibus, alij legunt,* ab ala, *id eſt ſub axilla. Plin. de reſina loquens,* pudet fateri maximum honorem eius in euellendis corporum virorum pilis. FVRAX VOLSELLA, *à vellendo dicta, inſtrumentum eſt, farſicula, tonſilla.* SVFFVRANS *latentiſſimos in mento pilos.* PRODIGIVM EST HÆC SINE PALLIO FIERI. *Cùm qui ſic raduntur pallium etiam ſimul geſtare ſoleant.* ILLIVS EST, HÆC TOTA RES ASIÆ. *Pallij ſcilicet res & negotium eſt. Ad palliatos hæc mollities & curioſitas perti-*

S.Aug. — Aug

ne: quam Græci palliati aduexerant, & ex Græcis Carthaginenſes iam togati. Quos ideo arguit Author, quod rem Græcorum palliatorum mollium, ex Aſia aduectam, in toga vſurparent. Qᴠɪᴅ ᴛɪʙɪ Lʏʙɪᴀ. *Vt quid Africa aliena gentis munditias affectas, cuius pallium excuſſiſti? Vnde igitur, &c.* Pʀᴏᴅɪɢɪᴠᴍ ᴇsᴛ. *Species eſt monſtri, in vnum miſcere Aſiaticum morem cum Lybico, Græcum cum Africano, depilatum cum Togato. Vnde igitur in Lybiam & Europam inducitur, & Pallium non inuehitur? Quid tibi Africa cum peregrinis & Aſiaticis munditiis quas veſtire non noſti? extranea tibi ſunt.* Xɪsᴛɪᴄɪs. *Athletæ exercebantur in Xiſtis, id eſt porticibus, nudi; vnde ſummè curabant munditiem corporis. Alij legunt,* exoticis; *id eſt ex-* A *traneis & peregrinis.* Gʀᴀᴄᴀᴛɪᴍ ᴅᴇᴘɪʟᴀʀɪ, *&c. id eſt pilis abradi, & denudari, more Græco. alij legunt,* depalliari. *id eſt, malè palliari, ſcilicet palliari rotundo, & non quadrangulo pallio, &c. quaſi diceret, abſurdum eſt vti veſte diſconueniente illis munditiis, quaſi græcum & non græcum; & vos non tam palliatos, quàm depalliatos apparere. Simplicius, & ad mentem Tertulliani proximius,* quale eſt Græcatim depilari, magis quàm amiciri? *Cur potius Græcos imitamini in depilatione, quàm in amictu & veſte? cur togam cum Romanis, & raſuram ſeruatis cum Græcis? Deceret magis, omni ex parte, Græcum, aut Romanum morem ſequi.*

CARCER.

1. *Carcer domus eſt diaboli; in qua ipſe eſt patientiâ, & concordiâ noſtra calcandus. Ad Mart. cap. 1. circa f.*

Domus quidem diaboli eſt & carcer, in qua familiam ſuam continet. Sed vos ideo in carcerem perueniſtis, vt illum etiam in domo ſua conculcetis. Iam enim foris congreſſi conculcaueratis. Non ergo dicat: In meo ſunt, tentabo illos vilibus ſcidiis, affectionibus, aut inter ſe diſſenſionibus. Fugiat conſpectum veſtrum, & in ima ſua deliteſcat, contractus, & torpens, tanquam coluber excantatus, aut effumigatus. Nec illi tam bene ſit in ſuo regno, vt vos committat: ſed inueniat munitos, & concordiâ armatos: quia pax veſtra bellum eſt illi.

CARCER. I. SCHOLIA.

Dᴏᴍᴠs ᴅɪᴀʙᴏʟɪ *infra regnum eius vocat, in quo* familiam ſuam continet *ex furibus, raptoribus, homicidis, ſceleratis compoſitam.* Cᴏɴᴄᴠʟᴄᴇᴛɪs. *Inſultetis in Regno ſuo Triumphanti. Sic enim & iam ante judices tracti, imò ſponte cum Apoſtolis euntes,* gaudentes in conſpectu Concilij, quoniam digni habiti pro Nomine Ieſu contumeliam pati. *Sic enim promiſerat Pſaltes, & liberis & vinctis, foris & intus confitentibus,* ſuper aſpidem & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem. Iɴ ᴍᴇᴏ sᴠɴᴛ, *tecto ſcilicet & Regno; nec iam opus eſt vt ſicut in paradiſo, Dei loco, à Deo plantato, graui aliqua tentatione, ligno pulchro, & ſuaui fructu, appetitu ſcientiæ diuinæ aggrediar; fortior ſum cuſtodiens atrium meum.* Vɪʟɪʙᴠs sᴄɪᴅɪɪs, *alij legunt* inediis, *alij,* odiis. *id eſt lenibus jurgiis & rixis quiſquiliis, nugis, metu vexationis, proſcriptionis bonorum, quæ omnia reſpectu ligni ſcientiæ boni & mali, ſunt* ſcidiæ, ſiue ſcidia, *quæ Vitruuio ſunt vilia ceſarum arborum ſegmina: vnde & dicta diſſidia.* Exᴄᴀɴᴛᴀᴛᴠs. *Incantari ſerpentes carmine nemo neſcit. Plato in Euthydemo:* ars excantatorum viperas, phalangia, ſcorpios, & alia peſtifera animalia lenit ac permulcet. *Sic & Pſaltes de aſpide ſurda & obturante aures, vt* non audiat vocem venefici incantantis ſapienter. Eғғᴠᴍɪɢᴀᴛᴠs. *Odore bono pereunt ſcarabæi dæmones ſuauitate concordiæ fraternæ.* Ecce quàm bonum, & quàm iucundum, habitare fratres in vnum, *fratres, inquam, Martyres, in Chriſto conſanguineos, in vnum compactos carcerem, in vnum cor, in vnam collectos Animam.* Sicut vnguentum in capite, quod deſcendit in barbam. *In Martyres ſcilicet. Cuius vnguenti odore domus repletur Eccleſiæ, & effugatur diabolus effumigatus. Aug. in pſal. 132.*

Aug. Aaron quid erat? Sacerdos. Quis eſt Sacerdos, niſi vnus Sacerdos qui intrauit in Sancta Sanctorum? Quis eſt Sacerdos iſte, niſi qui fuit victima? Et quis eſt Sacerdos, niſi ille, qui cum in mundo non inueniret mundum quod offerret, ſeipſum obtulit, &c. à capite venit vnguentum. Caput noſtrum B Chriſtus eſt, crucifixum, & ſepultum, reſuſcitatum, aſcendit in cœlum, & venit Spiritus ſanctus à capite. Quò? ad barbam. Barba ſignificat fortes, barba ſignificat juuenes, ſtrenuos, impigros, alacres. Ideo quando tales deſcribimus, barbatus homo eſt, dicimus. Ergo illud primum vnguentum deſcendit in Apoſtolos, deſcendit in illos qui primos impetus ſæculi ſuſtinuerunt. Nam & illi qui primùm in vnum habitare cœperunt, perſecutionem paſſi ſunt. Sed quia deſcenderat vnguentum in barbam, paſſi ſunt, non victi. Etenim & caput iam paſſum præceſſerat, vnde deſcendit vnguentum. Præcedente tali exemplo, quis vinceret barbam? &c. Quod deſcendit in oram veſtimenti eius, ora C finis veſtimenti eſt. An in ora perfectionem intelligimus, quia in ora veſtimentum perficitur? Et illi perfecti qui norunt habitare in vnum: illi perfecti qui legem implent. Quomodo autem impletur lex Chriſti ab his qui habitant fratres in vnum? Audi Apoſtolum Gal. 6. Inuicem onera portate, & ſic implebitis legem Chriſti, &c. quid aliud dicit? Sicut ros Hermon qui deſcendit in montem Sion. Hoc voluit intelligi, fratres mei, gratiam Dei eſſe, quá fratres habitant in vnum, non ex ſuis viribus, non ex ſuis meritis, ſed ex illius dono, ſed ex illius gratia, ſicut ros de cœlo. Num enim ſibi terra pluit? Aut non quidquid genuerit areſcit, niſi pluuia deſuper deſcendat? D Dicit quodam loco in pſalmo: pluuiam voluntariam ſegregans Deus hæreditati tuæ. Quare dixit voluntariam? quia non meritis noſtris, ſed illius voluntate. Quid enim boni meruimus peccatores? &c. Sed quicumque vultis habitare in vnum, optate rorem iſtum, compluimini inde, alioquin non poteritis tenere quod profitemini. nec profiteri audere poteritis, niſi ille intonuerit; nec permanere poteritis, niſi eius ſagina non deſit vobis: ipſa enim ſagina deſcendit ſuper montem Sion. Eғғᴠᴍɪɢᴀᴛᴠs, *ſicut in libro Tobiæ fumo aſſati piſcis eiectus eſt Aſmodeus. Sed nullum carmen potentius incantat, nullus fumus ſic effumigat & fugat ſerpentem*

antiquum ſicut vnanimitas & concordia fidelium in carcere ſimul orantium & vna voce cum Pſalmiſta cantantium: Dirigatur oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo. *Huc facit emblema Tipotij, in quo brachiũ obtectum ferro manu Cytharam tenet; quo bellè explicatur hæc Tertulliani ſententia.* PAX VESTRA BELLVM EST ILLI. *nil enim ſic* inimicum ſuperſeminatorem zizaniorum *torquet, ſicut concordia Chriſtianorum.* VT VOS COMMITTAT. *Verbum ductum à ludo gladiatorum, qui inter ſe committebantur, id eſt ſimul in publicam arenam ducebantur, vt manus inter ſe confererent. Sueton. in Claudio*, præter deſtinatos, etiam leui ſubitaque de cauſa quoſdam commiſit. *Sic & animalia committuntur vt inter ſe confligant. l. 1. §. cum Arietes. ff. ſi qua. Pau. fe. dic.* CONCORDIA ARMATOS. *Scutum quidem veritatis fidei impenetrabile eſt, de quo Paulus:* ſumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela inimici ignea extinguere. *de quo & Pſaltes 90.* Scuto circumdabit te veritas eius, non timebis à timore nocturno, &c. *Sed palea leuius infringitur, ſi ſola fides ſine proximi dilectione, & concordia inueniatur. Charitas, & pax, & cor vnum impenetrabile ſcutum. Hinc Emblema apud eundem Tipotium Caroli Friderici Principis Cliuiæ, in quo ſcutum exprimitur plenum cordibus ſimul iunctis, circumſcripto hemiſtichio* hic murus Ahæneus eſto *pro Epigraphe autem inſcriptum eſt hoc Symbolum Italicum:* beneuolentia bouiſſima guardia. *Bene Tertul. carcerem reorum & vitioſorum receptaculum, propriam dæmonis domum, & regnum dixit; in quo ſeruos ſuos continet, eiſque imperat; ſicut Chriſtus regnat in iuſtis, maximè martyribus carceratis, dum ait;* regnum Dei intra vos eſt, *quod fit maximè per vnitatem & concordiam, qua princeps pacis regnat in pacificis; Quamque turbare odiis & diſſenſionibus conatur diabolus; vt ſicut reis carceratis frequentes ſunt inter ſe diſcordiæ, ſic & iuſtis pro fide carceratis, diſcordias ſuggerat, quod maxime cauendum hic monet Tertullianus; & hortatur ad pacem; cuius arma.* ſunt arma lucis, *quibus princeps tenebrarum in proprio regno vincitur. qui autem odit proximum teſte Ioanne in tenebris eſt. Vnde nullum erit Martyri ex carcere pro fide meritum & præmium, ſi in aliquo ſchiſmate, ſiue ab vnitate Eccleſiæ, ſiue à pace & concordia, à fratre deficiat, & odij ſciſſura diuidatur: de quo ſic eleganter Auguſtinus, libro de patientia,* S.Aug. *cap. 26.* Si quis inquit, non habens Charitatem, quæ A pertinet ad vnitatem ſpiritus & vinculum pacis, quo Catholica Eccleſia congregata connectitur, in aliquo ſchiſmate conſtitutus, ne Chriſtum neget, patitur tribulationes, anguſtias, famem, nuditatem, perſecutionem, pericula, carceres, vincula, tormenta, gladium, vel flammas, vel beſtias, vel ipſam crucem, timore gehennarum, & ignis æterni; nullo modo iſta culpanda ſunt, imò verò & hæc laudãda patientia eſt. Non enim dicere poterimus, melius ei fuiſſet, vt Chriſtum negando nihil eorum pateretur, quæ paſſus eſt confitendo: ſed exiſtimandum fortaſſe tolerabilius ei futurum iudiciũ, quàm, ſi Chriſtum negando, cuncta illa vitaret: vt illud quod ait Apoſtolus, Si tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodeſt: nihil prodeſſe intelligatur ad re- B gnum cælorum obtinendum, non ad extremi iudicij tolerabilius ſupplicium ſubeundum. *Supra autem dixerat Spiritum ſanctum, Deum pacis & charitatis offendi peccatis, ſed maximè diſcordiæ & iurgij, de quo & dici poteſt in eos, qui pacem cum proximo habere nolunt.* Si quis dixerit verbum contra Spiritum ſanctum, *qui poſtulat pro nobis veniam gemitibus inenarrabilibus, non remittetur ei neque in hoc, neque in futuro ſæculo. ſic itaque idem Aug. libro de patientia cap. 10.* Alius, inquit, eſt patientiæ modus, quo idem ipſe Aug. animus quæcumque moleſta & grauia in ſui corporis paſſionibus perfert, non ſicut ſtulti, vel maligni homines propter adipiſcenda vana, vel ſcelera perpetranda, ſed ſicut à Domino definitum eſt, propter juſtitiam. Vtroque modo ſancti martyres certauerunt. Nam & impiorum opprobriis ſaturati C ſunt, vbi animus corpore intacto quaſdam veluti plagas ſuas integer ſuſtinet: & in corporibus vincti ſunt, incluſi ſunt, fame ac ſiti affecti ſunt, torti ſunt, ſecti ſunt, dilaniati ſunt, incenſi ſunt, trucidati ſunt: & pietate immobiles ſubdiderunt Deo mentem cùm paterentur in carne, quicquid exquirenti crudelitate venit in mentem. Maius ſanè patientiæ certamen eſt, quando non viſibilis inimicus perſequendo atque ſæuiendo vrget in nefas, qui palàm & apertè à non conſentiente vincatur. Sed ipſe diabolus, qui etiam per filios infidelitatis tanquam per ſua vaſa, filios lucis inſequitur, *& proinde & diuiſos* per ſeipſum occultus impugnat, ſæuiendo inſtans vt contra Deum fiat aliquid, vel dicatur.

2\. *Carceris & morbi neceſſitas fælix, occaſiones peccati tollit, & animam libertate donat. Ad Mart. cap. 2. in m. ad f.*

NIhil adhuc dico de præmio, ad quod Deus martyres inuitat. Ipſam interim conuerſationem ſeculi, & carceris comparemus; ſi non plus in carcere ſpiritus acquirit, quàm caro amittit; immò & quæ juſta ſunt, caro non amittit per curam eccleſiæ, agapen fratrum: & inſuper quæ ſemper vtilia fidei, ſpiritus adipiſcitur. Non vides alienos deos, nõ imaginibus eorum incurris, non ſolennes Nationum dies ipſa commixtione participas, non nidoribus ſpurcis verberaris, non clamoribus ſpectaculorum atrocitates, vel furores, vel impudicitias celebrantium cæderis: non in loca libidinum publicarum oculi tui impingunt: vacas à ſcandalis, à tentationibus, à recordationibus malis, jam & à perſecutione. Hoc præſtat carcer Chriſtia-
Marc. 1. 3. no, quod eremus Prophetis. Ipſe Dominus in ſeceſſu frequentius agebat, vt liberius oraret,
Luc. 4. 1. Matt. 17. 1. vt ſeculo cederet. Gloriam denique ſuam diſcipulis in ſolitudine demonſtrauit. Auferamus
1. 2. carceris nomen, ſeceſſum vocemus. Etſi corpus includitur, etſi caro detinetur, omnia ſpiritui
Marc. 9. 1. patent. Vagare ſpiritu, ſpatiare ſpiritu, & non ſtadia opaca, aut porticus longas proponens
Luc. 6. 12. tibi, ſed illam viam, quæ ad Deum ducit. Quotiens eam ſpiritu deambulaueris, totiens in
Mat. 7. 13. carcere non eris. Nihil crus ſentit in neruo, cum animus in cœlo eſt. Totum hominem ani-
a Matt. 6. 21. mus circumfert, & quo velit transfert. [a] *Vbi autem erit cor tuum, illic erit & theſaurus tuus.* Ibi ergo ſit cor noſtrum, vbi volumus habere theſaurum.

CARCER. II. SCHOLIA.

CONVERSATIONUM SÆCULI. *id eſt comparemus* A
quomodo ſe habeat homo liber in ſæculo, vel in car-
cere poſitus pro Chriſto. QUÆ IUSTA SUNT, *id eſt*
neceſſaria corpori. PER CURAM ECCLESIÆ. *Concil.*
Aurel. Canone 20. cui titulus eſt. Vt incarcerati à Præ-
poſitis Eccleſiæ diebus Dominicis viſitentur. *Inter*
cætera autem ſtatuitur, vt qui pro quibuſcumque cul-
pis in carceribus deputantur, ab Archidiacono ſeu
à Præpoſito Eccleſiæ ſingulis diebus Dominicis re-
quiratur, vt neceſſitas vinctorum ſecundùm Præ-
ceptum diuinum miſericorditer ſubleuetur. Atque
à Pontifice inſtituta fideli & diligenti perſona quæ
neceſſaria prouideat, competens eis victus de domo
Eccleſiæ tribuatur, *Quod ſi tanta cura circa reos, quanto*
maior olim circa Martyres vinctos. His S. Ignatius Ar-
chiep. Conſtantinop. teſte Niceta in vita eius, plenè pro-
uidebat, Sanctorum neceſſitatibus ſecundùm Apo-
ſtolum cõmunicans. *Quæ porro maior neceſſitas quàm* B
in carcere famem extremã patientis martyris, ac per con-
ſequens quæ maior miſericordia quàm in huiuſmodi car-
ceratus pro libertate fidei impenſa? quod Deo gratius ſa-
crificium? Audi Aug. lib. 10. de Ciuit. cap. 5. In Epiſto-
Aug. la quæ inſcribitur ad Hebræos, benefacere, inquit,
& communicatores eſſe nolite obliuiſci: talibus
enim ſacrificiis placatur Deus: ac per hoc vbi ſcri-
ptum eſt: Miſericordiam magis volo quàm ſacrifi-
cium: nihil aliud quàm ſacrificio ſacrificium præ-
latum oportet intelligi: quoniam illud quod ab
hominibus appellatur ſacrificium, ſignum eſt veri
ſacrificij. Porrò autem miſericordia verum ſacrifi-
cium eſt: vnde dictum eſt, quod paulò antè com-
memoraui: Talibus enim ſacrificiis placatur Deus.
Ita & ex Suida, vndecim erant viri Magiſtratus
Athenis, qui curabant condemnatos in carcere. *Et*
bene vndenarius numerus ex Gregorio Magno tranſ- C
greſſionis reorum proprius, quibus tamen curandis etiam
Gentiles vndecim viros Conſulares præficiebant. Quid
ergo ſentiendum de charitate in denario numero decalo-
gi poſita, quæ tota impletur in dilectione proximi, teſtan-
te Apoſtolo, qui diligit proximum, legem impleuit.
Hinc ſubiicit Tertul. AGAPEN FRATRUM. *quæ*
vox pro conuiuio charitatis fraternæ, vel qualibet Elee-
moſyna ex dilectione proximi facta ſumitur. Sic Cypr.
dicit Agapen & dilectionem fraternam religioſè
& firmiter exercendam: *quæ tanto ardore præſtabatur,*
vt nullo perſecutorum impetu tardaretur, licet aliquando
Præſidum tyrannorum crudelitas iuberet carceris fores
ſuis Annulis obſignari, vt legitur in Actis S. Euplij. Item
in Actis S. Glyceriæ. Ex Simeone Metaphr. Sigillo igi-
tur clauſtris impreſſo iuſſit & exteriora carceris lo-
ca cuſtodiri. Cum autem illa intus eſſet & Deum
laudaret, Angeli ei cibum afferebant. *Sic Danielis* D
6. quod ipſe contra Edictum Regis Medorum & Perſa-
rum ter in die Deum oraret verſus ad templum, Satrapis
vrgentibus miſſus in lacum leonum, allatuſque eſt lapis
vnus & poſitus eſt ſuper os laci: quem obſignauit
Rex Annulo ſuo, & Annulo optimatum ſuorum, ne
quid fieret contra Danielem: *quaſi ſecurior eſſet Rex*
de humanitate leonum, quàm hominum. Altera vice
poſt detectam fraudem Sacerdotum Bel miſſus in lacum
leonum Babylonis ipſum Regem occidere volentibus niſi
tradidiſſet Danielem, qui ſex diebus inter 7. leones ieiu-
nos relictos ab aſſueti: duorum corporum, & duarum
ouium cibis per ſingulos dies illæſus manſit: vbi per Aba-
cuc prandium ferentem meſſoribus per Angelum ſublatũ
paſtus eſt, Dan. 14. Sic deficientibus communibus adiuto-
ribus miraculosè Deus prouidet. Et vinctos ſuos non
deſpexit: *Nec enim ſimiles ſunt Martyrum carceres,*

A *Perſarum cuſtodia, qui ex Simeone Metaph. in actis S.*
Ioannis Eleemoſynarij Lethe vocabatur, in quam miſſi
numquam reuocabantur: Et ideo Lethe, id eſt obliuio
vocabatur. Quinimo vt de Ioſeph Scriptura teſtatur quod
Deus deſcendit cum illo in foueam, & in vinculis
non dereliquit eum, donec afferret illi ſceptrum
Regni. *Myſterium, quod pingebant Græci non intelli-*
gebant, dum, vt ait Iulius pollux, Mercurium alatum
capite & pedibus caduceum tenentem, quo & animas
euocabat Orco in ianua carceris repræſentabant. Qui
educit vinctos in fortitudine qui volat ſuper Che-
rubin, qui ſub vmbra alarum ſuarum protegit, qui
clauem habet putei abyſſi, qui aperit & nemo clau-
dit, qui facit angelos ſuos ſpiritus, *quibus nihil ſatis*
clauſum eſt, vel per ſe, vel per Angelos ſuos accelerat
vt eruat eos. UTILIA FIDEI. *vel intelligit Sacri-*
ficia & orationes fidelium pro Martyribus captiuis qua-
B *rum Cyprianus meminit*, & nos quidem veſtri diebus
ac noctibus memores; Et quandò in Sacrificiis
precem cum reliquis facimus, & cum ſeceſſu pri-
uatis precibus oramus, coronis ac laudibus veſtris,
plenam Domini fauentiam poſtulamus. *Vel acci-*
pit ipſam captiuitatem pro fidei vtilitate. *Sic enim 1. Pe-*
tri 1. in virtute Dei cuſtodimini per fidem paratam
reuelari in tempore nouiſſimo. In quo exultabitis,
modicum nunc ſi oportet contriſtari in variis ten-
tationibus: vt probatio veſtræ fidei multo pretio-
ſior auro, quod per ignem probatur; inueniatur in
laudem, & gloriam, & honorem, in reuelatione
Ieſu Chriſti. NON VIDES ALIENOS DEOS: *vti-*
le & hoc fidei, non offendi oculos diis alienis: quamquã &
ſæpè in ipſum carcerem Idola Martyribus adoranda fe-
rebantur, vt in Actis S. Concordis carcerati legitur par-
uã Iouis ſtatuam illi offerunt. Beatus Martyr, gloria
C tibi, inquit, Domine Ieſu Chriſte, & expuit in fa-
ciem Iouis. NATIONUM DIES, *id eſt Gentilium ſo-*
lemnitates, quibus inuiti etiam participabant commix-
tione coniugali cum Idololatra coniuge, ſic Tertul. lib. 2.
ad vxo. moratur Dei ancilla cum laribus alienis. Et
inter illos omnibus honoribus dæmonum omnibus
ſolemnibus Regum, incipiente anno, incipiente
menſe, nidore thuris agitabitur. VERBERARIS,
CÆDERIS, *ſic in Apol. dixit* catervas cæſionum.
ſic multa ſimul obiecta cædebant & lædebant fideles.
ATROCITATE, *gladiatorum*: FURORE *beſtia-*
rum, IMPUDICITIA *hiſtrionum & Comœdorum,*
LOCA LIBIDINUM IMPINGUNT. *Tertul. de*
Pall. vocat Lupas popularium libidinum nundinas.
Hic impingitur vt in ſcopulum caſtitatis. ET A PER-
SECUTIONE. *Liber es interim à grauioribus tormen-*
tis, vel melius à maxima perſecutione vacas, liber à ſæ-
D *uientibus in animam, longè periculoſius quàm in car-*
nem, remotus à ſcandalorum occaſionibus. QUOD ERE-
MUS PROPHETIS. *Sic Ioannes Baptiſta in deſerto*
Marci 1. ſic & Euangeliſta in Pathmos, & vterque An-
gelis ſolitarius conuerſatur. IPSE DOMINUS. *Luc.*
4. plenus Spiritu ſancto regreſſus eſt à Iordane &
agebatur à Spiritu in deſertum *Luc. 6.* Exiit in mon-
tem orare, & erat pernoctans in oratione Dei.
Matth. 17. ducit illos in montem excelſum ſeorſum:
& transfiguratus eſt ante eos. VAGARE SPIRI-
TU *ſic Hiero.* Egredere pauliſper de carcere, & tibi
ob oculos præſentis laboris pone mercedem. SED
ILLAM VIAM. *Matth. 7.* Intrate per anguſtam
portam, &c. quam anguſta porta & arcta via eſt,
quæ ducit ad vitam. *arcta quidem eſt, ſed* ambulan-
ti in magnis, & mirabilibus ſuper ſe. *Carcerato au-*
tem & humili, latum mandatum tuum nimis, *Ita-*

tuiſti in loco ſpatioſo pedes meos, & ambulabam A
in latitudine, viam mandatorum tuorum cucurri,
cùm dilataſti cor meum: *Et quando dilatauit cor
tuum? audi quan[illegible]:* in tribulatione dilataſti mihi.
Hac via lata Crucis, ſequenti Chriſtum qui via & ve-
ritas. *via vtique ad Deum.* quia nemo venit ad Pa-
trem niſi per me *via breuiata, via compendioſa, de*
S. Auguſt *qua Aug.* Factus particeps humilitatis noſtræ, com-
pendium præbuit participandæ diuinitati ſuæ. I N
N E R V O. *apud Chaldæos, carcer domus ferri dicebatur
vel ob portas ferreas, vel ob vincula & compedes. Ner-
uus tamen apud Atticos lignum erat de quo Euſeb. lib. 5.*

hiſt. nonnumquam illorum pedes in ligno extenſi
diſtinebantur, & ad quintum vſque foramen di-
ſtrahebantur. *Erat ergo neruus Equulei genus ligneum
variis diſtinctum foraminibus, in qua pro libidine Ty-
rannorum, vel reorum meritis, ita inſerebantur dam-
natorum crura, vt ſupra modum diuaricata & diſiuncta
luxarentur.* Q V Æ V E L I T T R A N S F E R T. *vt anti-
cipata beatitudine fiat quod de beatis ait Aug.* vbi vo- Aug.
let ſpiritus, ibi erit & corpus. *Sed cum anima ſit ma-
gis vbi amat, & ibi ſit vbi eſt theſaurus, ipſe autem ſit
in cœlo, quid ſentiet in neruo corpus, cum ſit eius forma
& anima vita & ſenſus principium, in cœlis?*

CARO HVMANA.

CARNIS HVMANÆ INFIRMITAS.

1. *Caro de terra orta, eiuſque partes, aptè cum terra comparantur. De Car. Chr. cap. 9. in p. ad m.*

PRætendimus adhuc, Nihil quod ex alio acceptum ſit, vt aliud ſit, quàm id de quo ſit ac-
ceptum, ita aliud eſſe, vt non ſuggerat vnde ſit acceptum. Omnis materia ſine teſtimo-
Gen 2. 3. nio originis ſuæ non eſt, etſi demutetur in nouam proprietatem. Ipſum certè corpus noſtrum,
quod de limo figulatum, etiam ad fabulas Nationum veritas tranſmiſit, vtriuſque originem
elementi confitetur; carne, terram; ſanguine, aquam. Nam licet alia ſit ſpecies qualitatis;
hoc eſt, quod ex alio aliud fit, ceterùm, quid eſt ſanguis, quàm rubens humor? quid caro,
quàm terra conuerſa in figuras ſuas? Conſidera ſingulas qualitates, muſculos vt glebas, oſſa
vt ſaxa; etiam circumpapillas, calculos quoſdam; aſpice neruorum tenaces connexus, vt
traduces radicum: & venarum ramoſos diſcurſus, vt ambages riuorum; & lanugines vt muſ-
cos, & comam vt ceſpitem; & ipſos medullarum in abdito theſauros, vt metalla carnis. Hæc
omnia terrenæ originis ſigna, & in Chriſto fuerunt; & ſunt quæ illum Dei filium celauére;
non aliàs tantummodo hominem exiſtimatum, quàm extantem humanâ ſubſtantiâ corporis.

CARO INFIRMA. I. SCHOLIA.

NIHIL QVOD EX ALIO. *Suſtinemus & ite-* B
*rum dicimus, nihil eſſe quod ab alio deriuatum ſit,
licet ab eo in aliquo differat, ſic poſſe immutari & tota-
liter diuerſum fieri, vt primam ſuam originem non ali-
quo modo ſapiat: hoc eſt ſecundum Phraſim Tertul.* Cui
non ſuggerat vnde ſit acceptum. *quod iterum repetit
aliis verbis dicendo* O M N I S M A T E R I A, *&c. id eſt
quælibet res teſtatur ſemper in aliquo primam ſuam ori-
ginem, quamuis proprietatem aliquam nouam, qualita-
tem, differentiam induat.* C V I N O N S V G G E R A T,
alij legunt quin ſuggerat. *Rigaltius autem*, vt non ſug-
gerat. I P S V M C E R T E C O R P V S, *&c. affert exem-
plum humanæ carnis, quæ de limo terræ primo facta, id
eſt de terra ex aqua temperata, vtrumque elementum
repræſentat, ſanguine quidem aquam, ipſa corporea
maſſa terram.* A D F A B V L A S N A T I O N V M. *Scri-
ptura veritas primò teſtatur corpus hominis de limo* figu-
latum, *id eſt à ſummo figulo & opifice Deo factum. Gen.* C
2. Formauit Dominus Deus hominem de limo ter-
ræ. *Vnde Gentiles fabulam ſuam hauſerunt, qua fin-
gunt, Prometheum primos homines de limo formaſſe. Hu-
ius meminit Auguſtinus lib. 18. de Ciuit. c. 8.* quem pro-
S Aug pterea ferunt de luto formaſſe homines, quia opti-
mus ſapientiæ Doctor fuiſſe perhibetur: *ſine qua
nihil differre videtur homo à maſſa lutea. Hinc Euſebius
ad annum mundi 3520.* ſecundum quorundam opi-
nionem, his temporibus fuit Prometheus, à quo
homines factos eſſe commemorant. Et reuera; cum
enim ſapiens eſſet, feritatem eorum & nimiam im-
peritiam ad humanitatem & ſcientiam transfigura-
bat. *Tertul. 1. cont. Marc. Deum Creatorem vocat ve-*
rum Prometheum. S A N G V I N E A Q V A M. *alij le-
gunt* aquanam, *alij* aquenam, *id eſt carnem ratione ſan-
guinis ex aqua temperatam: vt & alij legunt,* carne ter-
renam. R V B E N S H V M O R *certè ſæpè ſanguis viſus*

eſt pluere, & teſte Oroſio pluribus in locis ſcaturiens
è fontibus cruor fluxit. *Et ex Sigeberto in Chron.* in
Genuenſi vrbe fons ſanguinis largiſſimè fluxit. *Et
Deuter. 32.* ſanguinem vuæ biberet meraciſſimum.
*Vnde & Nemeſius lib. de nat. hominis videtur conſentire
Tertulliano*, aſſumimus aquam, aliquando per ſe,
aliquando per vinum, oleum, & omnia quæ hu-
midi fructus appellantur. Nihil enim aliud eſt vi-
num quàm aqua è vite, certa quadam qualitate af-
fecta. *Verum, licet aqua ſit primum humidum, ex quo
cætera humida participant, non accidente ſolum, ſed
ſpecie differunt & eſſentialiter, nec ſolo colore. Latè igi-
tur intelligēdus eſt loqui Tertullianus, & non ſtrictè, ſan-
guinem vocans humorem rubentem. In hoc enim compa-
rat ſanguinem corporis humani, terræ fontibus & fluuiis,
quia & fluuius eſt, & corporis meatu penetrat, & laten-
ter, hinc inde diſcurrit. Sic enim ſubiicit muſculos oſſa,
&c. eſſe* qualitates, *quas non ignorauit ſubſtantias, ſed
dicere voluit mollitie & duritie aliiſque qualitatibus af-
fectas.* I N F I G V R A S S V A S. *id eſt formas nouas,
quas ſingillatim explicat.* M V S C V L O S V T G L E B A S.
*aptè quidem, muſculus enim iuxta Galenum de vſu
partium, quid medium eſt inter ligamentum, quod du-
rum eſt, & neruum qui mollior eſt. Et ſicut glebæ non
ſunt leues vt terra puluerea, nec ſolida vt lapides; ſic
muſculi qui organa ſunt motus voluntarij, tales eſſe de-
buerunt, vt facilè moueri poſſent humana membra.*
C A L C V L O S Q V O S D A M. *id eſt circa mamillarum
capitulum, quadam durities: papillæ autem dictæ ſunt,
quaſi paruæ pabula, quod pabulum præbeant infanti-
bus.* V T T R A D V C E S, *&c. ſimiles ſunt neruorum ne-
xus vinearum & radicum traducibus.* V E N A R V M
R A M O S O S D I S C V R S V S, *quia venæ vt rami dif-
funduntur per varias ambages. Sic Seneca;* placet
naturæ regi terram, & quidem ad noſtrorum cor-

porum exemplar. In quibus & venæ ſunt, & arteriæ: Illæ ſanguinis, hæ ſpiritus receptacula: in terra quoque ſunt alia itinera, per quæ aquæ, & alia per quæ ſpiritus currit: adeoque illam ad ſimilitudinem noſtrorum corporum formauit vt maiores quoque noſtri, aquarum appellauerint venas. Sed quemadmodum in nobis non tantum ſanguis eſt, ſed multa genera humoris; alia neceſſarij, alia corrupti; ac paulo pinguioris; in capite cerebrum, in oſſibus medullæ, muſci, ſaliuæque & lacrymæ, & quoddam additum articulis, per quod citius flectuntur ex lubrico: ſic in terra quoque ſunt humoris genera complura; quædam quæ matura durantur, hinc eſt omnis metallorum humus, ex quibus aurum argentumque petit auaritia, &c. LANVGINES VT MVSCOS. *muſcus herba eſt, quæ corticibus arborum aut parietibus adnaſcitur, cui lanuginem menti comparat. Sicut* comam ceſpiti; *id eſt herbida gleba. Vnde Apuleius* videas & viridantibus comis Cæſariatam eſſe terram. METALLA CARNIS. *Non ob duritiem ſimilem, ſed quia medullæ ſana ex parte vitæ theſaurus ſunt, & quia latent abſcondita vt theſaurus, & magna naturæ cura pretioſè ſeruantur; quas, vt ait Plato in Timæo,* tanquam lapideo ambitu circumuallauit. *Hinc Auguſtinus theſaurum virtutum maximum, ſcilicet charitatem, & puram intentionem Deo ſoli placendi,* qui videt in abſcondito, *medullis* A *comparauit in hæc verba pſalmi 65.* holocauſta medullata offeram tibi quid eſt medullata? intus teneam charitatem tuam, non erit in ſuperficie, in medullis meis erit quod diligo te. Nihil enim interius medullis noſtris. Interiora oſſa ſunt carne, medullæ interiores ſunt ipſis oſſibus. Quiſquis ergo in ſuperficie colit Deum, magis placere vult hominibus. Aliud autem intus ſentiens, non offert holocauſta medullarum: cuius autem medullam inſpicit, ipſum totum accipit. CELAVERE *diuinitatem Chriſti humani corporis forma occultauit, terrena quidem, licet ex Paulo* ſecundus Adam de cœlo cœleſtis. *Sed cæleſtis eſt, non deſcendente de cælo carne, ſed inconſutili tunica corporis,* deſuper contexta per totum, *Spiritu ſancto superueniente in Mariam, cui ſola Spiritui ſancto collaboranit artifici, præſtitâ cum conſenſu puriſſimi* B *ſanguinis materiâ, nil in hoc opere tribuente Ioſepho.* S. Aug. *Sic ex Aug.* ſuſcepit de terra terram. *ſic ex eodem,* erat in aperto caro, in occulto verbum. *Ideo iuxta eumdem* Iudæi videbant indumentum, & contemnebant indutum. *habes ex dictis veram Tertulliani expoſitionem. Subiicit enim* NON ALIAS TANTVMMODO HOMINEM EXISTIMATVM. *non aliter* verè Deum abſconditum; *nudum ac ſimplicem & purum tantum hominem Iudæi credidiſſent, niſi humanam & verè de terra ſumptam contemptibili clemento carnem in eo vidiſſent & palpaſſent.*

Aug.

2. Carnis opera, non autem ſubſtantiam, Scriptura condemnat. De Reſur. cap. 46. per totum, & 47. in p.

TAlem vbique Apoſtolum recognoſcas, ita carnis opera damnantem, vt carnem damnare videatur: ſed ne ita quis exiſtimet, ex aliorum, vel cohærentium ſenſuum ſuggeſtu procurantem. Nam & dicens: [a] *Eos qui in carne ſunt, Deo placere non poſſe*, ſtatim de prauo intellectu, [a] Rom. 8. 8.
ad integrum reuocat, adijciens: [b] *Vos autem non eſtis in carne, ſed in ſpiritu.* Eos enim quos in
carne eſſe conſtabat, negando in carne eſſe, in operibus carnis non eſſe monſtrabat: atque [b] Rom. 8. 9.
illos demum Deo placere non poſſe: non qui in carne eſſent, ſed qui carnaliter viuerent:
placere autem Deo illos, [c] *qui in carne poſiti, ſecundùm ſpiritum incederent.* Et rurſus: [d] *Corpus* [c] Rom. 8. 4.
quidem ait, mortuum, ſed propter delinquentiam: ſicut ſpiritum, vitam, propter juſtitiam. Vitam [d] Rom. 8.
autem morti opponens in carne conſtitutæ, ſine dubio illic & vitam repromiſit ex juſtitia, 10.
vbi mortem determinauit ex delinquentia. Ceterùm, fruſtrà oppoſuit vitam morti, ſi non
eſt illic, vbi eſt & ipſa, cui eam oppoſuit, excludendæ vtique de corpore. Porro, ſi vita mortem de corpore excludit, non poteſt id perficere, niſi illuc penetret vbi eſt quod excludit.
Et quid ego nodoſius, cùm Apoſtolus abſolutius? [e] *Si enim, inquit, ſpiritus eius qui ſuſcitauit* [e] Rom. 8.
Ieſum, habitat in vobis; qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis, ſuſcitabit & mortalia corpora veſtra, propter 11.
inhabitantem ſpiritum eius in vobis: vt & ſi animam quis corpus mortale præſumpſerit, quum hoc & carnem negare non poſſit, carnis quoque reſſuſcitationem cogatur agnoſcere, ſecundùm eiuſdem ſtatus communionem. Ex ſequentibus adhuc diſcas, opera carnis damnari,
non ipſam. [f] *Itaque, fratres, ait, debitores ſumus, non carni, vt ſecundùm carnem viuamus: ſi* [f] Rom. 8.
enim ſecundùm carnem vixeritis, futurum eſt vt moriamini: ſi verò ſpiritu, carnis actus mortificaueritis, viuetis. 13.
Porro, vt ad ſingula quæque reſpondeam, ſi in carne conſtitutis, ſecundum ſpiritum tamen degentibus, ſalus repromittitur; jam non caro aduerſatur ſaluti, ſed operatio carnis. Operatione autem carnis excluſa, quæ cauſa eſt mortis, ſalua jam caro oſtenditur,
cauſa carens mortis. [g] *Lex enim, inquit, ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu manumiſit me à lege delin-* [g] Rom. 8.
quentiæ & mortis: certè quam præmiſit, [h] *habitare in membris noſtris.* Ergo jam membra noſtra 2.
lege mortis non tenebuntur, quia nec delinquentiæ, à quibus manumiſſa ſunt. [i] *Quod enim* [h] Rom. 7. 23.
inualidum erat legis, in quo infirmabatur per carnem, miſſo Deus filio ſuo in ſimulacro carnis de- [i] Rom. 8.
linquentiæ, & per delinquentiam damnauit delinquentiam in carne, non carnem in delinquentia: 3.
neque enim domus cum habitatore damnabitur. [k] *Habitare enim peccatum dixit in corpore no-* [k] Rom.
ſtro. Damnata autem delinquentia, caro abſoluta eſt: ſicut indemnata ea, legi mortis & 20.
delinquentiæ obſtricta eſt. Sic & ſenſum carnis, [l] *mortem appellauit; dehinc & inimicitiam* [l] Rom. 8.
ad Deum, ſed non carnem ipſam. Cui ergo, dices, reputabitur ſenſus carnis, ſi non ſubſtan- 7.
tiæ ipſi? Planè, ſi probaueris aliquid carnem de ſuo ſapere. Si verò ſine anima nullius eſt ſenſus, intellige ſenſum carnis ad animam eſſe referendum; carni interdum deputatum,
quia per carnem adminiſtratur: Et ideo [m] *habitare ait delinquentiam in carne*, quia & anima, [m] Rom. 7. 19.

à qua delinquentia inducitur, inquilina eſt carnis, mortificatæ quidem, ſed non ſuo, verùm delinquentiæ nomine. Nam & alibi: [n] *Quomodo, inquit, etiam nunc, velut viuentes in mundo, ſententiam fertis?* non ad mortuos ſcribens: ſed ad eos qui deſinere deberent, mundialiter viuere. Hæc enim erit vita mundialis, qua [o] *veterem hominem dixit confixum eſſe Chriſto;* non corporalitatem, ſed mortalitatem. Ceterùm, ſi non ita accipimus, non eſt corporalitas noſtra confixa, nec crucem Chriſti caro noſtra perpeſſa eſt; ſed quemadmodum adjecit, *Vti euacuetur corpus delinquentiæ;* per emendationem vitæ, non per interitum ſubſtantiæ; ſicut ait, *Vti hactenus delinquentiæ ſeruiamus.* & vt hac ratione commortui Chriſto credamus, quod etiam conuiuamus illi. [p] *Sic enim, inquit, & vos reputate mortuos quidem vos,* Cuinam? carni? non, ſed delinquentiæ. Ergo ſalui erunt carni, viuentes autem Deo in Chriſto Ieſu; per carnem vtique; cui mortui non erunt; delinquentiæ ſcilicet mortui, non carni. Nam & adhuc ingerit: [q] *Ne ergo regnauerit in corpore veſtro mortali delinquentia, ad obaudiendum illi, & ad exhibendum membra veſtra arma injuſtitiæ, delinquentiæ: ſed exhibete voſmetipſos Deo, velut ex mortuis viuos;* non velut viuos, ſed velut ex mortuis viuos: *& membra veſtra, arma juſtitiæ.* Et rurſus: [r] *Sicut exhibuiſtis membra veſtra famula immunditiæ & iniquitatis ad iniquitatem; ita & nunc exhibete membra veſtra famula juſtitiæ, in ſanctificiũ. Quum enim ſerui eſſetis delinquentiæ, liberi eratis juſtitiæ. Quem ergo fructum habebatis ſuper his, de quibus nunc confundimini? finis enim illorum mors. Nunc vero liberi facti à delinquentia, famulati autem Deo, habetis fructum veſtrum in ſanctificium; finem autem, vitam æternam. Stipendia enim delinquentiæ, mors; donatiuum autem Dei, vita æterna in Chriſto Ieſu Domino noſtro.* Ita per totam hanc ſenſuum ſeriem, ab iniuſtitia, & delinquentia membra noſtra diuellens, & iuſtitiæ, & ſanctimoniæ adiungens, & transferens eadem à ſtipendio mortis ad donatiuum vitæ æternæ, carni vtique compenſationem ſalutis repromittit, cui nullam omnino competiſſet imperari propriam ſanctimoniæ, & iuſtitiæ diſciplinam, ſi non ipſius eſſet & præmium diſciplinæ.

[n] Coloſſ. 2. 20.
CAP. XLVII.
[o] Rom. 6. 6.
[p] Rom. 6. 11.
[q] Rom. 6. 12.
[r] Rom. 6. 19. & ſeq.

CARNIS OPERA. II. SCHOLIA.

TALEM VBIQVE. *id eſt Paulus in omnibus ſuis Epiſtolis ſecundum literæ ſonum videtur carnem condemnare tanquam malam. licet de facto ſolum intendat opera carnis, id eſt peccata quæ per carnem tanquam inſtrumentum perficit Anima, condemnet.* SVGGESTV PROCVRANTEM, *ſupple* recognoſcas. *Quaſi diceret, attende ex aliis, & ſimilibus, ſiue cohærentibus Apoſtoli locis, quos tibi abundè ſuggerit magno ornatu atque apparatu, ipſum non in ipſam carnis ſubſtantiam inuehi, ſed in praua eius deſideria & opera.* QVI IN CARNE SVNT. *Aug. in hunc locum* qui voluptatibus carnis acquieſcunt. Ne quis enim de his dictum putaret, qui de hac vita nondum exceſſerunt; opportuniſſimè ſubiunxit. Vos autem non eſtis in carne, ſed in Spiritu. Vtique in hac vita adhuc conſtitutis loquitur, In Spiritu enim erant, quia in hac fide, & ſpe, & Charitate, ſpiritalium rerum acquieſcebant. CORPVS QVIDEM MORTVVM. *id eſt mortale, & mortis neceſſitati ſubiectum. Aug. contra Pelagianos & Philoſophos docentes hominem etiam ante peccatum ex natura neceſſitate mortalem, ſicut etiam tenuit Eugubinus in Geneſ. 2. docet Apoſtolum hic dicere corpus mortuum, non propter naturam, ſed propter peccatum. Secundò mortuum dici, non mortale: quia ante peccatum poterat quidem mori, licet non eſſet moriturum; ſcilicet ſi homo in innocentiæ ſtatu permaneret. Mortuum ergo ſtatim eſt poſt peccatum. id eſt mortis legi ſubiectum. Sic Auguſtinus lib. 1. de peccat. merit. cap. 4.* PROPTER DELINQVENTIAM. *Frequens vox Tertulliano ſignificans peccatum, & delictum, à delinquendo dictum.* SICVT SPIRITVM. *Sic Paulus Rom. 8. 10.* Spiritus vero viuit. *Quia Spiritus ſanctus qui in ſe eſt viuens, & vita ipſa increata, & eſſentialis, eſt cauſa vitæ noſtræ ſpiritalis vt viuamus in gratia & Charitate, & non ſecundum carnem. Sic exponunt Chryſoſtomus Ambroſ. & Aug.* PROPTER IVSTITIAM; *ſcilicet infuſam gratiam, quæ eſt cauſa formalis noſtræ juſtificationis. Vnde in textu habetur propter juſtificationem. Et ſic*

S. Aug.
S. Aug.
S. Auguſt.

A *Spiritus ſupra intelligendus erit de Anima noſtra. Vt ſicut corpus in pœnam peccati animæ moritur, ſic viuat & corpus, & reſſuſcitetur ad gloriam ob meritum animæ juſtificatæ.* NISI ILLVC PENETRET. *Alij legunt* illac vel illud. *id eſt corpus vita intima penetrabit, penitus ab eodem corpore excludendo mortem in Reſurrectione.* NODOSIVS. *difficilius & obſcurius.* ABSOLVTIVS, *clarius, nodum omnem & difficultatem ſoluendo.* SI ENIM SPIRITVS EIVS, *&c. Si Dei Spiritus, qui Chriſtum excitauit à mortuis, diffuſa in cordibus noſtris gratia, habitet in nobis;* eadem gratia Dei quæ eſt vita æterna, *principium erit meritorium glorioſæ Reſurrectionis & vitæ æternæ.* SI ANIMAM B QVIS, *&c. Si quis ſic temerè præſumat Paulum exponere vt corpus mortale ſuſcitatum, animam intelligat, quia ſupra dixit Apoſtolus Spiritum viuificatum, vt Reſurrectionem ſolum moralem Animæ intelligat & non realem corporis, Audiat Apoſtolum dicentem, mortalia corpora ſuſcitanda, quæ cum carnea ſint, & eidem naturæ corruptibili communicent, quibus propriè dicta mori conuenit, eiſdem quoque conueniet reſurrectio.* DEBITORES SVMVS. *Aug. ſer. 13. de verbis Apoſt.* Accepto adiutorio, porrecto nobis deſuper diuino auxilio brachio Domini, & ipſo brachio Domini porrecto nobis auxilio Spiritu ſancto, debitores C ſumus non carni, vt ſecundum carnem ambulemus, quia fides bene operari non poteſt, niſi per dilectionem, &c. vt autem habeamus dilectionem, & ex ea poſſimus habere bonam operationem, nunquid eam nobis dare nos poſſumus? cum ſcriptum ſit Rom. 5. Charitas diffuſa eſt, &c. *Concludit ergo, vt & D. Thomas non carni & ſanguini, non humanæ operationi, ſed gratiæ Spiritus ſancti deberi bona omnia ſupernaturalia, cui proinde debitores ſumus.* SI ENIM SECVNDVM CARNEM. *Aug. de verb. Apoſt. ſer. 13.* Non quia caro malum eſt, nam & ipſa Dei natura eſt, & ab eo condita à quo & anima; nec illa, nec iſta pars Dei; ſed illa & iſta, creatura Dei. Ergo caro non eſt malum, ſed ſecundum carnem viuere

Aug.
Aug.

in malum eſt, &c. tota Trinitas vnus Deus, ſummè bonus, Anima vero, vt dixi creata à ſummo bono; non tamen ſummum bonum, ſed magnum bonum. Ita caro nec ſummum bonum, nec magnum bonum: ſed paruum tamen bonum. Anima ergo magnum bonum, ſed non ſummum bonum, viuens inter ſummum bonum & paruum bonum, id eſt inter Deum & carnem, inferior Deo, carne ſuperior. Quare non viuit ſecundùm ſummum bonum, ſed viuit ſecundùm paruum bonum? &c. Debitrix enim eſt, non carni, vt ſecundùm carnem viuat, caro debet ſecundùm ipſam viuere, non ipſa ſecundùm carnem. Ipſa viuat ſecundùm ipſam, quæ viuit de ipſa, &c. Tunc rectè viuit caro ſecundum animam, ſi anima viuat ſecundùm Deum. MORIEMINI. *D. Thomas in hunc locum* ſequendo concupiſcentias carnis moriemini ſcilicet morte culpæ in præſenti, & morte damnationis in futuro. *1.Tim 5.* quæ in deliciis eſt viuens mortua eſt. SI AVTEM SPIRITV, *&c. D.Tho. ibid. ſi per Spiritum ſanctum mortificaueritis opera quæ ex concupiſcentia carnis proueniunt, viuetis vita gratiæ in præſenti, & vita gloriæ in futuro.* LEX ENIM SPIRITVS. *D. Thomas ibid.* Lex Spiritus liberat hominem à peccato & morte, ſed lex ſpiritus eſt in Ieſu Chriſto. Ergo per hoc quod aliquis eſt in Chriſto Ieſu, liberatur à peccato & morte, quod autem lex ſpiritus liberet, ſic probat. Lex ſpiritus eſt cauſa vitæ: ſed per vitam excluditur peccatum, & mors quæ eſt effectus peccati: Nam & ipſum peccatum eſt ſpiritalis mors animæ. Ergo lex ſpiritus liberat hominem à peccato & morte. Damnatio autem non eſt niſi per peccatum & mortem. Ergo his qui ſunt in Chriſto Ieſu nihil damnationis exiſtit. *Subdit per Spiritum hic intelligi poſſe perſonam Spiritus qui non ſolum docet quid agendum, intellectum illuminans, ſed & affectum mouens ad agendum; vel de dono fidei docentis, & charitatis vrgentis; vel de lege noua quam promiſerat Ieremia 31* Dabo legem meam in viſceribus eorum, *&c. Et notat quatuor leges inſinuatas ab Apoſtolo; Moyſi de qua dicit:* Condelector legi Dei, &c. *legem fomitis:* Video aliam legem in membris meis: *legem naturalem, de qua ſubijcit:* repugnantem legi mentis meæ: *legem ſpiritus:* lex Spiritus. *Subijcit D. Thomas Paulum addidiſſe,* vitæ: quia ſicut Spiritus naturalis facit vitam naturæ, ſic Spiritus diuinus facit vitam gratiæ. Ezech. 1. Spiritus vitæ erat in rotis. Ioan 6. Spiritus eſt qui viuificat, addit autem, in Chriſto Ieſu; quia iſte Spiritus non datur, niſi his qui ſunt in Chriſto Ieſu. Sicut enim Spiritus naturalis non peruenit ad membrum quod non habet connexionem ad caput, ita Spiritus ſanctus non peruenit ad hominem, qui non eſt capiti Chriſto junctus. MANVMISIT ME. *Vulgata,* liberauit me à lege peccati. *D. Thomas,* à lege fomitis quæ inclinat ad peccatum: vel à conſenſu, & operatione peccati, quod hominem tenet ligatum per modum legis. Per Spiritum enim ſanctum remittitur peccatum, Ioan. 20. Accipite Spiritũ ſanctum, quorum remiſeritis, &c. ET MORTIS, non ſolum ſpiritalis, ſed etiam corporalis. Ezech. 37. à quatuor ventis veni Spiritus, & inſuffla ſuper interfectos iſtos, & reuiuiſcant. ERGO MEMBRA NOSTRA. *Rectè concludit, quod cum meritis Chriſti accepta Spiritus ſancti gratia, anima liberetur à lege peccati, & morte ſpiritali, corpora proinde à lege mortis liberanda: cum ſublato peccato qui eſt cauſa mortis, eius effectus tolli debeat.* INVALIDVM ERAT LEGIS, *&c. D. Thomas ex Hebr. 7.* Nihil ad perfectum adduxit lex, & hoc quidem erat legi impoſſibile, non propter defectum legis, ſed in quo, id eſt in quantum infirmabatur per carnem; id eſt propter infirmitatem carnis, quæ erat in homine ex corruptione fomitis, ex qua proueniebat, quod homo etiam lege data à concupiſcentia vincebatur. IN SIMVLACHRO. *Textus habet* Deus filium ſuum mittens, in ſimilitudinem carnis peccati. *Non quod vt ait D Thomas phantaſticam carnem aſſumpſerit vt dicunt Manichæi cum Luc. 24. ipſe dixerit:* Spiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. *Vnde non dixit ſimpliciter, in ſimilitudinem carnis: ſed, in ſimilitudinem carnis peccati. Non enim habuit carnem peccati id eſt cum peccato conceptam; quia caro eius fuit concepta de Spiritu ſancto qui tollit peccatum, ſimilem igitur habuit carnem carni peccati, in hoc quod erat paſſibilis.* PER DELINQVENTIAM DAMNAVIT, *&c. textus habet:* Et de peccato damnauit peccatum in carne. *id eſt juxta D. Thomam:* pro peccato commiſſo in carne Chriſti ab occiſoribus eius, inſtigante diabolo, *Deus vtens ad magnum bonum, peccato Iudæorum,* damnauit, id eſt deſtruxit peccatum; quia cum diabolus, innocentem in quo nihil juris habebat, attentauit morti tradere; juſtum fuit vt poteſtatem amitteret, &c. Col. 2. Exſpolians Principatus & poteſtates, *&c. Vel de peccato, id eſt corpore ſuo, facto hoſtia pro peccato: 2. Cor. 5. Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis Deus fecit peccatum: damnauit, id eſt abſtulit peccatum; pro eo ſatisfaciendo.* HABITARE ENIM PECCATVM. *id ſumpſit ex Rom. 7.* Non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum, ſcio enim quòd non habitat in me, hoc eſt in carne mea bonum. *D. Thomas:* Dicitur, inquit, peccatum habitare in homine, non quaſi peccatum ſit res aliqua, cùm ſit priuatio boni, ſed deſignatur permanentia concupiſcentiæ inclinantis in malum. Carnem autem accipit ſimul cum membris ſenſitiuis. Bonum autem dicit non habitare in carne, quia Epheſ. 3. dicit: Habitare per fidem Chriſtum in cordibus noſtris. Et per hoc patet, quod hoc verbum non patrocinatur Manichæis, qui volunt carnem non eſſe bonam ſecundùm naturam. NEQVE ENIM DOMVS. *Per domum, carnem intelligit, per habitatorem, peccatum, quod damnat Deus, non autem ipſam domum.* CARO ABSOLVTA EST. *id eſt declarata eſt non eſſe mala, cum ſolum peccatum condemnatum ſit.* SICVT INDEMNATA, *id eſt, quamuis caro mala ex ſe non ſit, nec damnabilis ex natura ſua, tamen quia inſtrumentum eſt animæ peccatricis, quæ propter delictum morti ſpiritali, & obligationi pœnæ æternæ ſubiecta eſt, ita & caro ipſa legi mortis eſt obſtricta.* SIC ET SENSVM CARNIS, *id eſt ſapientiam & prudentiam carnis, Syr. electionem, mortem dixit & inimicitiam Dei. Theodor.* Non dixit caro, ſed prudentia carnis, hoc eſt perturbationum inſultus, eorum enim qui peccauerunt, mors pœna eſt. REPVTABITVR, *imputabitur.* DE SVO SAPERE *per ſeipſam ex ſeipſa, aliquando tamen imputatur carni, quia per carnem ſentit & ſapit Anima. Sic & peccatum in carne habitare dixit Apoſtolus, quia ipſa Anima quæ peccat, in carne habitat; caro autem morti addicta eſt, non quia mala, ſed propter peccatum ab anima per carnem impletum.* SENTENTIAM FERTIS. *textus ſic habet ad Coloſſ. 2.* Si ergo mortui eſtis cum Chriſto ab elementis huius mundi, quid adhuc tanquam viuentes mundo decernitis? *dicentes ſcilicet, & quaſi ſententiam ferentes* ne tetigeritis, neque guſtaueritis, &c. *D. Thomas ibidem,* ſi mortui eſtis cum Chriſto mortuo legi ab elementis mundi, id eſt à legalibus obſeruantiis; quia Iudæi ſeruiebant Deo Vero, tamen ſub elementis: *id eſt rudimentis cæremoniarum* ſed Gentiles ſub ipſis elementis; *quia co-*

lebant Aſtra & Elementa tanquam Deos, quid adhuc veritate cognita, tanquam in hoc mundo vt Iudæi decernitis tangenda & comedenda? VTI EVACVETVR CORPVS. *Textus habet Rom. 6.* Hoc ſcientes quia vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt vt deſtruatur corpus peccati. *D. Thomas ibid.* Vetuſtas hominis per peccatum inducta eſt, in quantum per peccatum bonum naturæ corrumpitur. Quæ quidem vetuſtas in homine principatur, quandiu homo peccato ſubiacet. Et quia id quod eſt principale in homine, dicitur eſſe ipſe homo, inde eſt quod in eo, quod homo peccato ſubiicitur *tanquam antiquo per habitum Domino* ipſa vetuſtas peccati dicitur eſſe vetus homo. *Subdit vetuſtatem eſſe, vel fomitem prouenientem ex peccato primi parentis, vel maculam peccatorum actualium, vel habitum peccati vrgentem ad peccandum. Vetus autem iſte homo, maximè, peccatum originale, ſimul cum Chriſto crucifixus eſt, quia virtute Chriſti, & per baptiſmum penitus moritur macula peccati, & minuitur fomes & conſuetudo peccati. Corpus porro peccati eſt congeries malorum operum, tanquam membrorum in corpore naturali.* NON PER INTERITVM, *&c. ſic non caro ſeu corpus euacuatur & moritur, ſed peccatum in carne, aut per carnem commiſſum emendatur.* VTI HACTENVS. *In textu habetur* vt vltra non ſeruiamus peccato. *Quaſi diceret Tertul. ſerui fuerimus hactenus, ſed non vltra ſeruiamus.* Tunc enim, inquit, D. Thomas homo peccato ſeruit, quando concupiſcentiis peccati obedit, per conſenſum, & operis executionem. Io. 8. qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. OBAVDIENDVM, *obediendum. Textus habet* non ergo regnet peccatum in veſtro mortali corpore, vt obediatis concupiſcentiis eius. *Aug. in pſal. 50.* Non dixit, non ſit, ſed non regnet. Ineſt peccatum cum delectaris; regnat cum conſenſeris, &c. ſi non obedieris, & ſi eſt quod ſuadeat, quod delectet ad malum, non obtemperando, facis vt non regnet quod eſt, & ita ſiat poſtea, vt non ſit quod erat, &c. *Et ſerm. 12. de verb. Apoſt.* Et ſi ſunt deſideria, non eis obediatur, ne iniquitas dominetur, &c. cum non fiunt membra tua arma iniquitatis, eſt quidem iniquitas in membris tuis, in deſideriis illicitis; ſed non regnat. Quomodo regnat quæ arma non habet? Pars tua, caro tua, concupiſcentia carnis tuæ languore rebellat aduerſus te. Languor iſte tyrannus eſt. Si vis tyranni te eſſe victorem, Chriſtum inuoca Imperatorem, &c. CVM SERVI ESSETIS, *&c. Auguſt. in Enchir.* Qualis quæſo poteſt ſerui addicti eſſe libertas, niſi quando eum peccare delectat? Liberaliter enim ſerui, qui ſui Domini voluntatem libenter facit. Ac per hoc & ad peccandum liber eſt, qui peccati ſeruus eſt. Vnde ad juſtè faciendum liber non erit, niſi à peccato liberatus, eſſe juſtitiæ cœperit ſeruus. Ipſa eſt vera libertas; propter recti facti lætitiam, ſimul & pia ſeruitus, propter præcepti obedientiam. Sed ad benefaciendum iſta libertas vnde erit homini addicto & vendito? niſi ille redimat, cuius illa vox eſt Io. 8. ſi vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis. CONFVNDIMINI. *Textus habet*, quem

S. Aug. · S. Aug. · S. Aug.

ergo fructum habuiſtis tunc in iſtis in quibus nunc erubeſcitis. *Ex D. Thoma iuxta Eſai 59.* Opera eorum, opera inutilia. *Erubeſcenda autem, propter eorum turpitudinem. Ierem. 31.* Poſtquam oſtendiſti mihi, percuſſi femur meum confuſione, & erubui. *Aug. tract. in pſal. 30.* Eſt quædam confuſio temporalis, vtilis perturbatio animi reſpicientis peccata ſua, reſpectione horrentis, horrore erubeſcentis, erubeſcendo corrigentis. Vnde dicit Apoſtolus, quam enim gloriam habuiſtis tunc in illis, in quibus nunc erubeſcitis? Ergo erubeſcere illos dicit jam fideles, non de præſentibus donis, ſed de præteritis peccatis. Hanc confuſionem non formidet Chriſtianus. Imo ſi hanc non habuerit, æternam habebit. NVNC VERO, *&c. ſic textus.* Nunc vero liberati à peccato, ſerui autem facti Deo habetis fructum veſtrum in ſanctificationem, &c. STIPENDIA. *ſic textus*; ſtipendia enim peccati mors, gratia autem Dei vita æterna. *Aug. lib. de gratia & lib. arb.* Merito ſtipendium quia militiæ diabolicæ mors æterna tanquam debitum redditur. Vbi cum poſſet dicere, & rectè dicere; ſtipendium autem juſtitiæ vita æterna; maluit dicere gratia autem Dei vita æterna. Vt hinc intelligeremus non meritis noſtris Deum nos ad æternam vitam, ſed pro ſua miſeratione perducere, de quo in pſalmo dicit homo eius animæ ſuæ; qui coronat te in miſeratione & miſericordia. Nunquid non corona bonis operibus redditur? Sed quia ipſa bona opera ille in nobis operatur, de quo dictum eſt ad Philipp. 2. Deus eſt enim qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate, ideo dixit pſalmus, coronat te in miſeratione, &c. quia eius miſeratione bona operamur, quibus corona redditur. DONATIVVM. *Donatiuo l. 10. ff. de re militari, ſic appellabantur largitiones, quæ ab Imperatoribus in milites conferebantur. Sæpius hac voce vtitur Tertullia. de cor. Chriſt.* Donatiuum Chriſti in carne expectat. *De cor. mil.* Quis miles ab infœderatis, ne dicam hoſtibus Regibus donatiuum & ſtipendium capiat, niſi planè deſertor & transfuga & rebellis? *Differt autem ſtipendium à Donatiuo. Nam iuxta Hyginium à ſtipe pendenda, id eſt ſubſtantia ponderanda dictum, quod olim non tam numerabatur pecunia, quàm ponderabatur; & militibus pro Rege & patria pugnantibus, remuneratio dabatur, ex ærario publico. Donatiuum autem erat largitio, quæ dabatur militibus ab Imperatore, pro liberalitate ſua. Dabatur autem vel ob victoriam, vel adoptionem, vel teſtamentum, vel auſpicia Imperij. Bene ergo Tertul. vitam æternam* Donatiuum *dixit, vt & Paulus gratiam, quia vltra condignum datur militibus Chriſti, victoribus. Quæ enim ait Theod. proportio temporalis laboris cum æterna mercede?* SENSVVM SERIEM. *Sic Paulus eodem ſenſu, in omnibus præcitatis locis, membra noſtra prohibens iniquitati ſeruire, & ſanctitatis operibus mancipari, & à pœna mortis ad mercedem vitæ æternæ vocans, carni noſtræ glorioſam reſurrectionem ſpondet; cui caſtitatis, temperantiæ, virtutis omnis exercitatio non iuſtè mandaretur, ſi caro ipſa in reſurrectione bonorum operum præmium conſecutura non eſſet.*

Aug. · Aug.

3\. *Caro Deo non diſplicet, ſed opera carnis à Regno ſuo excludit.* 5. *cont. Marc. cap. 10. à m.*

DEnique, quid ſubjungit? [a] *Hoc enim dico, fratres, quia caro & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt:* Opera ſcilicet carnis, & ſanguinis; quibus & ad Galatas ſcribens, abſtulit Dei regnum. ſolitus & aliàs ſubſtantiam pro operibus ſubſtantiæ ponere; vt quum dicit, [b] *Eos qui in carne ſunt, Deo placere non poſſe.* Quando enim placere Deo poterimus, niſi dum in carne hac ſumus? aliud tempus operationis nullum opinor eſt. Sed ſi in carne quanquam conſtituti, carnis opera fugiamus; tum, non erimus in carne, dum non in ſubſtantia carnis non fu-

a 1. Cor. 15. 50. Ad Gal. 5. 19. 21.
b Rom. 8. 8.

mus, ſed in culpa. Quod ſi in nomine carnis opera, non ſubſtantiam carnis jubemur exponere; operibus ergo carnis, non ſubſtantiæ carnis, in nomine carnis, denegatur Dei regnum. Non enim id damnatur, in quo malè fit, ſed id quod fit. Venenum dare, ſcelus eſt; calix tamen in quo datur, reus non eſt. Ita & corpus, carnalium operum vas eſt, anima eſt autem, quæ in illo venenum alicuius mali facti temperat.

CARNIS INFIRMITAS. III. SCHOLIA.

HOC ENIM, *&c. tantus ſic*; Hoc autem dico fratres: quia caro & ſanguis regnum Dei poſſidere non poſſunt. *Aug. in Ep. ad Conſentium.* Ne quiſquam putaret, ſecundùm ſubſtantiam carnis hoc Apoſtolum definiuiſſe; aperuit quid diceret, ſubiungendo; neque corruptio incorruptelam poſſidebit. Tanquam diceret, quod dixi; caro & ſanguis, &c. Ideo dixi, quia corruptio incorruptionem non poſſidebit. Hoc ergo loco nomine carnis & ſanguinis, corruptionem mortalitatis intelligi voluit. Denique tanquam ei diceretur quomodo caro erit, & caro non erit? Caro quippe erit, quoniam Dominus poſt reſurrectionem ait; palpate & videte quia Spiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. Caro autem non erit, quoniam caro & ſanguis *ſupple corruptibiles*, regnum Dei non poſſidebunt. ABSTVLIT DEI REGNVM. *ad Gal. 5.* Manifeſta ſunt autem opera carnis quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum ſeruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes iræ, rixæ, diſſenſiones, ſectæ, inuidiæ, homicidia, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia: quæ prædico vobis, ſicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur. *D. Tho. in hunc locum fundatus in doctrina Aug. lib. 14. de Ciuit. c. 2. quærit quomodo cum multa ex numeratis, ſint animi vitia, & non carnis, vocentur tamen opera carnis ab Apoſtolo.* Cur ergo hæc omnia & his ſimilia, Doctor Gentium in fide & veritate opera carnis appellat? niſi quia eo locutionis modo, quo totum ſignificatur à parte, ipſum hominem vult nomine carnis intelligi. *Ait Aug. D. autem Thomas*: Quidquid prouenit ex inordinato amore ſui, dicitur opus carnis. Vel dicendum eſt, quod aliquod peccatum poteſt dici carnale dupliciter; ſcilicet quantum ad conſummationem; & ſic dicuntur carnalia illa tantum, quæ conſummantur in delectatione carnis, ſcilicet luxuria & gula. Et quantum ad radicem; & ſic omnia peccata dicuntur carnalia, inquantum ex corruptione carnis anima aggrauatur, vt dicitur Sap. 9. Ex quo intellectus debilitatus facilius decipi poteſt; & impeditur à ſua perfecta operatione. Vnde & ex hoc ſequuntur vitia, ſcilicet hæreſes, ſectæ & alia huiuſmodi. Et hoc modo dicitur, quod fomes, eſt principium omnium peccatorum. IVBEMVR EXPONERE. *id. deponere.* VAS EST. *Caro inſtrumentum eſt, organum, vas figuli boni, vtique bonum, ſed in quo venenum peccati, intemperanter temperatur, miſcetur, bibitur vt vinum. Deut. 32.* Fel draconum vinum eorum & venenum aſpidum inſanabile. *Laudabile vas, damnabile venenum.* Bibant alij mortiferas voluptates, portio calicis mei Dominus æternus eſt. *Ait Aug. qui & portionem noſtræ ſubſtantiæ carniſque ſuſcepit, in qua velut calice, vinum ſuæ diuinitatis, aquæ noſtræ mortalitatis immiſcuit: quo nos inebriari voluit, vt & in pane Azer pingui delitias regibus præbuit. donec caro & ſanguis toties incorruptibili eius carne & ſanguine ſaginati, Regnum Dei poſſideant, & torrente voluptatis inebriemur pleniſſimè.*

4. *Et ibid. cap. 14. à p.*

ET hic autem ipſe ediſſerens, quomodo nolit eſſe nos in carne, quum ſimus in carne; vt ſcilicet non ſimus in operibus carnis, oſtendit hac ratione ſcripſiſſe, [a] *Caro & ſanguis regnum Dei conſequi non poſſunt*; non ſubſtantiam damnans, ſed opera eius: quæ quia poſſunt non admitti à nobis in carne adhuc poſitis, non ad reatum ſubſtantiæ, ſed ad conuerſationis pertinebunt.

a 1. Cor. 15. 50.

CARNIS INFIRMITAS. IV. SCHOLIA.

CARO ET SANGVIS. *Aug. lib. de Agone Chriſtiano cap. 32. Tractat hunc locum à Tertulliano relatum tanquam objectionem & argumentum validum quo Marcionitæ abutebantur ad depretiandam humanam carnem: Videlicet.* Caro & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt. Non intelligentes, ait, quod ipſe dicit Apoſtolus. Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Cum enim hoc factum fuerit, iam non erit caro & ſanguis, ſed cœleſte corpus. Quod & Dominus promittit cum dicit, neque nubent, neque vxores ducent, ſed erunt æquales Angelis Dei: Non enim iam hominibus, ſed Deo viuent, cùm æquales Angelis facti fuerint. Immutabitur ergo caro & ſanguis, & fiet corpus cœleſte & Angelicum. Et mortui enim reſurgent incorrupti, & nos immutabimur: Vt & illud verum ſit, quod reſurget caro, & illud verum ſit, quod & caro & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt. Iſta fidei ſimplicitate & ſinceritate lactati nutriamur in Chriſto, & cum paruuli ſumus, maiorum cibos non appetamus, ſed nutrimentis ſaluberrimis creſcamus in Chriſto, accedentibus bonis moribus & Chriſtianâ juſtitiâ, in qua eſt Charitas Dei & proximi perfecta & firmata: vt vnuſquiſque noſtrûm de diabolo inimico & Angelis eius triumphet in ſemetipſo, in Chriſto quem induit: quia perfecta Charitas, nec cupiditatem habet ſæculi, nec timorem ſæculi, id eſt, nec cupiditatem vt acquirat res temporales, nec timorem ne amittat res temporales. Per quas duas januas intrat & regnat inimicus, qui primo Dei timore, deinde Charitate pellendus eſt. *Quæ dico operibus carnis à regno æterno excluſis aduerſantur. Præter dicta ſupra, D. Thomas connectit hanc ſententiam cum præmiſſis à D. Paulo 1. Cor. 15.* Si eſt corpus Animale, eſt & ſpiritale, &c. Sicut portauimus imaginem terreni; portemus & imaginem cœleſtis; hoc autem dico, fratres; quia caro & ſanguis regnum Dei poſſidere non poſſunt. *Vbi ſic D. Thomas lect. 7. in 1. Cor. 15. ex Rom. 8.* Quos præſciuit & prædeſtinauit conformes, &c. Sic ergo debemus conformari cœleſti in

vita gratiæ, quia aliàs non perueniemus ad vitam gloriæ. Et hoc eſt quod dicit; hoc autem dico, fratres, &c. Quaſi diceret, niſi viuatis, ſcilicet vita gratiæ, non poteritis peruenire ad Regnum Dei, ſcilicet ad vitam gloriæ. Quia caro & ſanguis, &c. Quod quidem non eſt intelligendum ſicut quidam hæretici dicunt, quod non reſurget caro & ſanguis ſecundùm ſubſtantiam. Sed quod totum corpus vertetur in Spiritum vel in aërem, quod eſt hæreticum & falſum. Nam Apoſtolus dicit, quod cõformabit corpus noſtrum corpori claritatis ſuæ; vnde cum Chriſtus poſt reſurrectionem habuerit carnem & ſanguinem ſicut dicit Luc. 24. Palpate & videte, &c. Conſtat quia & nos in reſurrectione carnem & ſanguinem habebimus. Non eſt intelligendum caro & ſanguis, id eſt ſubſtantia carnis & ſanguinis, &c. Sed carni & ſanguini operam dantes, ſcilicet homines dediti vitiis & voluptatibus, &c. Et ſic accipitur caro, id eſt homo carnaliter viuens, &c. Vel opera carnis & ſanguinis, &c. Quod eſt contra Iudæos & Saracenos, qui fingunt ſe habituros poſt reſurrectionem, vxores, fluuios mellis & lactis. Vel caro & ſanguis, id eſt corruptio carnis & ſanguinis, &c. Poſt reſurrectionem enim corpus non ſubiicietur corruptioni ſecũdum quam hic viuit, &c. Quia reſurgemus in gloria. Rom. 8. Ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis. POSSVNT NON ADMITTI *opera ſcilicet carnis, quæ libera ſunt, & à voluntate libera.* NON ABREATVM SVBSTANTIÆ. *Opera carnis non pertinent ad ſubſtantiam carnis, naturâ ſua bonam; quam proinde malam, & culpabilem non faciunt, ſed ad malam hominis carne abutentis, voluntatem & conuerſationem prauam.*

5. *Carnis deſideria pro ſecundis Nuptiis, extinguenda ſunt à more cæleſtium, & exemplis continentium. 1. ad Vxor. cap. 4. in m.*

ET tu, aduerſus conſilia hæc eius, adhibe ſororum noſtrarum exempla, quarum nomina penes Dominum, quæ nullam formæ vel ætatis occaſionem, præmiſſis maritis, ſanctitati anteponunt. Malunt enim Deo nubere: Deo ſpecioſæ, Deo ſunt puellæ: cum illo viuunt, cum illo ſermocinantur; illum diebus & noctibus tractant: orationes ſuas velut dotes Domino adſignant: ab eodem dignationem, velut munera dotalia, quotieſcumque deſiderant, conſequuntur. Sic æternum ſibi bonum donum Domini occupauerunt, ac iam in terris non nubendo, de familia angelica deputantur. Talium exemplis fœminarum, ad æmulationem te continentiæ exercens, ſpiritali affectione carnalem illam concupiſcentiam humabis; temporalia & volatica deſideria formæ, vel ætatis, immortalium bonorum compenſatione delendo.

CARNIS INFIRMITAS. V. SCHOLIA.

ADVERSVS CONSILIA, *carnis ſcilicet, cuius concupiſcentia, vt immediatè prædixerat,* ætatis officia defendit, *id eſt vt inducat ad ſecundas nuptias, proponit viridem adhuc ætatem viduæ iuueni quæ ætas apta eſt officiis nuptiarum.* decoris meſſem requirit. *id eſt exigit fructum proprium decoris & pulchritudinis floris, ſcilicet voluptatem, quæ quaſi in meſſe matura colligitur.* gaudet de contumelia ſua. *id eſt actu carnali, maximè repetito in ſecundis nuptiis. vnde & Hieron. contra Iouin. vocat* ſordes nuptiarum. *Et S. Aldhelmus de Virg. nubentes dixit* næuorum maculis deformatos, ſæcularis ſcoriæ atramento fœdatos, &c. Olidarum polluta nuptiarum contubernia, &c. lutida fœtentis cloacæ volutabra. *Non quòd Patres abſolutè damnent actum coniugalem, ſed in comparatione virginitatis, depretient. Proſequitur Tertul.* dicit virum neceſſarium ſexui, vt authoritatis & ſolatij cauſſa, vel vt à malis rumoribus tuta ſit. *Hæc conſilia ſunt carnis quæ ſe obtegit ſub prætextu infirmitatis ſexus, & ſtatus viduitatis, quæ ſolatio indiget, authoritate mariti, contra aggreſſores, & maximè ſi ſit iuuenis, contra ſuſpiciones & rumores. Tum ſubdit contra hæc conſilia carnis adhibenda fidelium & conſtantium viduarum exempla.* SORORVM NOSTRARVM EXEMPLA. *Plus mouent exempla quàm verba, & potentiſſima eſt eloquentia facti. Aug. ſerm. de Epiph.* vitam piorum non ſolùm ſibi, ſed etiam aliis eſſe vtilem decet, vt quod apud eos agi non poteſt verbis, obtineatur exemplis. *Et ſer. 2. de Catechiſ. in fi.* Vterque ſexus & ætas habet Sanctorum hominum imitationis exemplum. Imitentur ſenes mores Tobiæ, qui cùm cæcus eſſet in corpore, viam vitæ filio demonſtrabat in corde. Ille enim manu ducebat in terra, & pater monendo perducebat ad cœlum. Imitentur adoleſcentes Ioſeph pulchrum corpore, pulchriorem mente, &c. Imitentur Virgines ſanctæ ſanctam Domini ſui Matrem Mariam. Imitentur viduæ Deo deditam Annam. Imitentur & coniugatæ caſtam Suſannam. Virgo Mater quod vouit impleuit, Anna vidua in orationibus & ieiuniis vſque in finem perſeuerantiam tenuit. Suſanna caſta pro pudicitia coniugali, vſque ad periculum mortis acceſſit.

S.Auguſt.

S.Aug.

PRÆMISSIS MARITIS. *id eſt defunctis.* DEO SVNT PVELLÆ. *tantum pollet apud Deum caſtitas & continentia vidualis, vt licet amiſſa primo coniugio virginitas, ſemel interitura, & nuſquam ad primum illibati lilij florem reuerſura, pro puella tamen Deo habeatur. Et quidem ſi iuxta Ambroſium,* fit virgo fide Chriſti, quæ fuerat adultera corruptione peccati: *quanto magis quæ primo Matrimonio legitimo contenta, caſta vidua perſeuerat? Et hoc ſenſu Paulus, 2. Cor. 11. fide & charitate erga vnum ſponſum Chriſtum, vocat Eccleſiam Corinthiorum virginem, non tantùm ex virginibus ſed & nuptis & viduis compoſitam. Sic D. Thomas in hunc locum* volens oſtendere quod ex omnibus fidelibus fit vnum corpus & vna Eccleſia, quæ debet eſſe virgo in omnibus membris ſuis, &c. ſic Eccleſia exhibet ſe Chriſto virginem quando perſeuerat in fide, & Sacramentis abſque corruptione alicuius Idololatriæ & infidelitatis. *vnum virum ibidem intelligit Chriſtum,* perfectum virtutis plenitudine, ſingularem & quantum ad modum conceptionis, & quantum ad modum naſcendi, & quantum ad gratiæ plenitudinem. Eccle 7. vnum de millibus virum reperi. DOTES DOMINO ADSIGNANT. *dos variè ſumitur. nam & dotes animi ſunt virtutes, & dotes corporis, forma, robur, ſanitas, Cicero 1. de orat.* Cuius artem cum indotata eſſet, atque incomitatam & incomptam videres, verborum eam dote locupletaſti & ornaſti. *Et Plin. dixit* vlmum vite dotatam. *Et dotes prædiorum Iureconſulti dicunt. l. 2. de inſtruct. leg. & l. amiſſi de fideiuſſor. propriè dos eſt quod datur à muliere marito. L. ſi rem æſtimatam ff. de iure dot. vel ab eius Patre, vel extraneo, §. accedit.*

dit. L. vnica. C. de rei vxor. act. propriè autem dos dicitur. vt ait Varro, quod nuptiarum cauſa datur; nam ipſa ſine matrimonio eſſe non poteſt. L. 3. ff. de jure dot. & vbicumque matrimonij nomen non eſt, nec dos eſſe poteſt. L. 48. ff. de jure dot. Propterea autem marito datur à parente vel extraneo, vt vir onera matrimonij ſuſtineat l. 1. l. dotis fructus. Et l. res in dotem. ff. de jure dot. Dos item eſt proprium patrimonium mulieris. l. 3. § ergo etiam. ff. de minoribus l. meum. ff. de Relig. & ſumpt. fun. l. Pomponius Philadelphus. famil. erciſcundæ. erciſcere priſca lingua ſignificat diuidere. Hinc apud Feſtum. Erctum Patrimonium. id eſt diuiſum. *Dos tandem aut profectitia eſt, aut aduentitia.* Profectitia B *ex Vlpiano in Epitom. tit. de dot.* Eſt quæ à Patre, vel parente virilis ſexus profecta eſt de bonis, vel facto eius. *L. profectitia. ff. de jure dot.* Aduentitia verò, quam nemo ex paternis bonis, ſed quiſpiam extraneus aliunde dedit: Dos item receptitia ſpecialiter dicitur, quam extraneus dat ſtipulans cum viro, vt ea ſibi redderetur quadam conditione impleta, verbi gratia morte ſuperueniente. *Ita Vlp. cap. inſtit. 6. Caius. l. 31. § 2. ff de matrimonij cauſa datis. His poſitis; doctè & pulchrè Tertul. vocat orationes viduarum*, adſignatas Domino dotes. *Si enim dos patrimonium eſt mulieris; profectitium quidem, à patre, de bonis & facto eius; meminerit vidua ſecundum Paulum:* Inſtare debere ſe orationibus nocte ac die, & C *juxta Tertul. hic Deum ſponſum* diebus ac noctibus tractare; *ad mentem Pſaltis*, apprehendere diſciplinam, *& ex alia verſione*, oſculari filium: *Vt cum ſponſa Canticorum ſuſpirans in aſſidua oratione dicat*, oſculetur me oſculo oris ſui. *Recordetur præterea donum orationis, Dei Patris munus eſſe; profectitium ex meritis Filij, aduentitium ex dono Spiritus ſancti.* Miſit enim Deus Spiritum Filij, in quo clamamus Abba Pater. Neſcimus enim quid petimus, ſed Spiritus poſtulat pro nobis, *id eſt po-* D *ſtulare facit* gemitibus inenarrabilibus. *Hinc & Propheta meminit, Spiritus precum. Zach. 12.* Effundam ſuper domum Dauid, & ſuper habitatores Ieruſalem, Spiritum gratiæ & precum. Sit igitur gratia ſuper gratiam, mulier ſancta & pudorata, *quæ* orationes ſuas velut dotes profectitias à Patre, aduenticias à Filio, receptitias à Spiritu Sancto, Domino adſignat, *gratias agens de accepto dono, nec glorietur ſe à ſcipſa habere vt orare poſſit, cum & Apoſtoli petierint à Chriſto*, doce nos orare, *perſe-* A *uerit item in propoſito caſtitatis, ne dos receptitia orationis, viduæ data, Nuptiarum cum Chriſto Domino cauſa, repetatur. Sciens dictum à Paulo de Pſeudo-vidua:* Quæ in deliciis eſt viuens mortua eſt. *Et mortis cauſa dotem repetendam quæ ſi repeti & auferri non poſſet, Pſaltes vtique non diceret,* Benedictus Dominus, qui non amouit orationem meam, & miſericordiam ſuam à me. *Vide connexionem miſericordiæ Dei, & orationis ſupplicantis.* Non accepturus, niſi petiturus: *Ait Auguſtinus. Pretioſiſſima dos orationis*, oratio juſti, clauis eſt cœli. *Vt fatur idem Auguſtinus.* S. Auguſt. *Et Chriſtus*, quidquid orantes petitis, credite quia accipietis, & fiet vobis. *Sed credat vidua, orationem ipſam Dei donum, & ſummo Patri acceptam referat dotem, quia* humilibus dat hanc gratiam. MVNERA DOTALIA. *Alij legunt*, maritalia. *Iuriſconſulti vocant* dotalitia. *Donationes propter nuptias, vt iis vxor poſt mortem viri alatur. Capite ex parte de fon compet. cap. Nuper de donat. int. vir. & vxor.* DIGNATIONEM. *Multa poſſunt ſub hac voce intelligi, quod dignetur Chriſtus, vel Spiritus ſanctus ſponſus viduæ caſtæ ſenſibiles in oratione, lectione, communione, voluptates, & oſcula caſta prælibare. Quæ toto libro Cantici Canticorum continentur.* SIC ÆTERNVM, *&c. Cum de caſtitate perſeuerante in vidua loquatur, quam præoccupat jam in terra, rectè ſubjicit,* DE FAMILIA ANGELICA DEPVTARI. *Quod non ad Virgines refert, ſed ad viduas, vt patet: alludit enim ad Luc. 20 de muliere quæ ſucceſſiue ſeptem fratribus ſine filiis mortuis, nupſit. Vbi Sadducæis quærentibus à Chriſto* in reſurrectione ergo cuius eorum erit vxor? Siquidem ſeptem habuerunt eam vxorem. Et ait illis Ieſus: Filij huius ſæculi nubunt & traduntur ad nuptias: Illi verò qui digni habebuntur ſæculo illo, & reſurrectione ex mortuis, neque nubent, neque ducent vxores: Neque enim vltra mori poterunt. *Vt ad conſeruationem ſpeciei vel nominis familiæ ſint deinceps neceſſariæ nuptiæ;* æquales enim Angelis ſunt, & Filij ſunt Dei cum ſint Filij Reſurrectionis. HVMABIS, *ſepelies, quaſi putrida & mortua, & vana, in comparatione bonorum æternorum.* BONVM DONVM DOMINI. *Continentiam dixit, quod didicit à Salomone Sap. 8.* Veni ad corpus incoinquinatum. Et vt ſciui quoniam aliter non poſſem eſſe continens niſi Deus det, & hoc ipſum erat ſapientiæ, ſcire cuius eſſet hoc donum: Adij Dominum & deprecatus ſum illum.

6. *Carnis infirmitatem animi vigor erigat. Ad Mart. cap. 4. in p.*

SCimus ex Dominico Præcepto, quod [a] *caro infirma ſit, ſpiritus promptus.* Non ergo nobis blandiamur, quia Dominus conſenſit, carnem infirmam eſſe; propterea enim prædixit ſpiritum promptum eſſe, vt oſtenderet quid cui debeat eſſe ſubiectum; ſcilicet, vt caro ſeruiat ſpiritui, infirmior fortiori; vt ab eo etiam ipſa fortitudinem aſſumat.

[a] Matth. 26. 41.

CARNIS INFIRMITAS. VI. SCHOLIA.

EX DOMINICO PRÆCEPTO. *id eſt ex Euangelio Matth. 26.* Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma. PRÆDIXIT. *id prius dixit, præmiſit Spiritum promptum eſſe.* CARO SERVIAT. *Aug in Pſal. 143. Vbi confert Animam marito, & carnem vxori.* Aug. Tanquam in domo maritus & vxor, ſi aduerſus ſe diſſentiant, moleſtus, & periculoſus labor: ſi maritus vincatur, & vxor dominetur pax peruerſa. Si autem vxor marito dominanti ſubjiciatur, pax recta: non tamen aliquid ex alia natura, quia ex homine facta mulier viro. Caro tua coniux tua, famula tua, quodlibet deputato, opus E eſt vt ſubiiciatur, & ſi pugnas, vt proſit pugna. Hoc enim expedit, inferius ſubiici ſuperiori; vt & ille qui ſibi ſubiici vult quod eſt inferius, ſe ſubiiciat ſuperiori ſuo. Agnoſce ordinem, quære pacem. Tu Deo, tibi caro. Quid juſtius? Quid pulcrius? Tu maiori, minor tibi. Serui tu ei qui fecit te, vt tibi ſeruiat quod factum eſt propter te. Non enim hunc ordinem nouimus, neque hunc ordinem commendamus, tibi caro, & tu Deo: Sed, tu Deo, & tibi caro. Si autem contemnis tu ſeruire Deo, numquam efficies vt tibi caro. Qui non obtemperas Domino, torqueris à ſeruo. IPSA FORTITVDINEM. *Quid enim fortius Anima juncta*

forti, *&* Deo totius fortitudinis, *vt eum vocat Rupertus? qua influet & fortitudinem corpori, vt abſtinere poſſit à deliciis, & fortiter tormenta ſuſtinere. Maximè ſi proponat anima carni infirmæ gloriam reſurrectionis in qua promittit Deus per Prophetam*; mutabunt fortitudinem, aſſument pennas vt aquilæ, volabunt, & A non deficient. *Sicut enim ex D. Tho. quia anima præexiſtenti corpori infirmo infunditur, ab eo quoque grauatur & infirmatur: ſic quia anima immortali & glorioſa præexiſtenti, caro prius corrupta & ſoluta in puluerem denuo coniungetur, ab ea fortitudinem indiſſolubilem aſſumet, mutata fortitudine; & ab anima mutuatâ.*

7. *Et 1. ad Vxor. cap. 4. in p.*

SEd carnem legimus infirmam & hinc nobis adulamur in quibuſdam. legimus tamen & ſpiritum firmum. nam in vno ſenſu vtrumque poſitum eſt. Caro, terrena materia eſt, ſpiritus verò cœleſtis. Cur ergo ad excuſationem proniores, quæ in nobis infirma ſunt, opponimus; quæ verò fortia, non tuemur? cur cœleſtibus terrena non cedant? ſi ſpiritus carne fortior, quia & generoſior, noſtrâ culpâ infirmiorem ſectamur.

CARNIS INFIRMITAS. VII. SCHOLIA.

IN VNO SENSV. *id. in vno eodemque contextu dictum eſt à Chriſto, & ſpiritum eſſe promptum & fortem; & carnem infirmam.* CARO TERRENA, *&c.*
S. Aug. *Aug. in pſal. 45.* Lauda anima mea Dominum. Sed quis dicit, & cui dicit? quid dicimus fratres? caro dicit lauda anima mea Dominum? & potes caro bonum conſilium animæ ſuggerere? vt multum ſit edomita caro. & à Domino impertitis viribus noſtræ ſeruituti ſubiecta, vt omnino ita ſeruiat nobis, ſicut conditionale mancipium ſufficit, vt non impediat. Deinde chariſſimi vbique conſilia à melioribus petuntur. Et ſi bonum quiddam eſt anima noſtra, & bonum quiddam eſt caro noſtra, quia vtrumque ille creauit, qui fecit omnia bona valde. Quamuis ergo in generibus propriis vtrumque ſit B C bonum: tamen dicit Apoſtolus Rom. 8. corpus quidem mortuum eſt propter peccatum &c. ſed quale erit aliquando? quale idem Apoſtolus dicit alio loco, oportet corruptibile hoc induere incorruptionem &c. ſed etiam cum fuerit tale corpus noſtrum, corpus iam cœleſte & ſpiritale, corpus Angelicum in ſocietate Angelorum, nec ſic dabit conſilium animæ. ſemper enim Corpus, quoniam Corpus eſt, infra animam eſt, & quæuis anima vilis, excellentiſſimo corpore excellentior inuenitur: Nec vobis hoc quaſi mirabile videatur, quia & vilis quælibet anima peccatrix melior eſt quolibet magno, & præſtantiſſimo corpore, non eſt melior meritis, ſed naturâ. Eſt quidem anima peccatrix, eſt quibuſdam concupiſcentiarum ſordibus inquinata: tamen melius eſt etſi ſordidum aurum, quàm purgatiſſium plumbum, &c. Imperitior Iuriſperitus perfecto ſutori præponitur. &c. Corpus licet Angelicum, inferius eſt quàm anima; Conſilium ſuperiori dare non poteſt. Infelix eſt ipſa enima, ſi à corpore expectet conſilium, &c. Accepit homo corpus tanquam in famulatum, Deum autem Dominum habens, corpus ſeruum, habens ſupra ſe conditorem. Infra ſe, quod ſub illo conditum eſt. In medio quodam loco rationalis anima conſtituta legem accepit, hærere ſuperiori, regere inferiorem. Regere non poteſt inferiorem, niſi regatur à meliore: trahitur ab inferiore, deſeruit ergo meliorem. Non poteſt regere quod regebat, quia regi noluit à quo regebatur, modo ergo redeat, laudet, conſilium ſibi det ex luce Dei ipſa anima per rationalem mentem, vnde concepit conſilium fixum in æternitate authoris ſui. *Et quanta ſit anima præ corpore breuiter & pulchrè ibidem ſcribit.* Natura animæ Aug. præſtantior eſt, quàm natura corporis, excellit multum, res ſpiritalis eſt, res incorporea eſt, vicina eſt ſubſtantiæ Dei. Inuiſibile quiddam eſt, regit corpus, mouet membra, dirigit ſenſus, præparat cogitationes, exerit actiones, capit rerum infinitarum imagines. & quis eſt tandem, fratres chariſſimi, qui ſufficiat in laudibus animæ?

CARNIS HVMANÆ DIGNITAS.

1. *Caro non ex limi origine, ſed ex propria dignitate æſtimanda, ſicut aurum de terra.*
De Reſur. cap. 6. in fi.

NVnc, etſi ſcandalum limus; alia jam res eſt. Carnem jam teneo, non terram: licet & caro audiat, [a] *Terra es, & in terram ibis*: origo recenſetur, non ſubſtantia reuocatur. Datum eſt, eſſe aliquid origine generoſius, & demutatione felicius. Nam & aurum terra, quia de terra: hactenus tamen terra: ex quo aurum, longè alia materia, ſplendidior atque nobilior de obſoletiore matrice. Ita & Deo licuit, carnis aurum, de limi, quibus putas, ſordibus, excuſato cenſu eliquaſſe.

[a] Gen. 3. 19.

CARNIS DIGNITAS. I. SCHOLIA.

SCANDALVM LIMVS. *Si deſpector carnis, eiuſque depretiator, indignam eam iudices quæ à Deo ſuſcitetur: ſi ſcandalum ſumat ex vilitatis eius origine, quod nempe de limo facta ſit; cogitet, non iam limum eſſe, ſed materiam, ſpecioſa carnis humanæ forma veſtitam.* ORIGO RECENSETVR. *alij legunt*, cenſetur. *id. cum dixit Deus Adæ*; terra es, &c. *ei ſuam de limo terræ originem, in memoriam reuocat, qua inflatum animum ſuperbiâ, & appetitu ſcientiæ diuinæ tumidum, primi pulueris & limi emplaſtro curet prudens Medicus. Sic pſal. 103.* auferes ſpiritum eorum & de- D ficient & in puluerem ſuum conuertentur. *Sic enim legit Auguſtinus, & ſubiicit*, ſpiritus eorum, ſuperbia Aug. eorum erat, &c. ô ſuperbe conuerſus es in puluerem tuum, ablatus eſt ſpiritus tuus, iam non te jactas, non te extollis. NON SVBSTANTIA REVOCATVR. *id. ſubſtantia carnis, quæ iam alia erat à limi ſubſtantia, non vocatur à Deo, ſimpliciter terra, ſed memoria primæ originis, hominem humiliat elatum. frequens enim eſt author in componendis verbis*, reuocatur, pro vocatur. *Neque enim video cur Lacerda velit intelligi*, Deum non reuocaſſe opificium ſuum,

conuertendo hominem in terram, cùm dixit, terra es. *Solùm enim agit hic de reuocata in memoriam primi limi origine, cuius tantùm mentionem fecit, quam tantùm vocauit, ſeu* reuocauit, *dicendo, terra es. Ita enim ſæpè dixit*, retracto, pro tracto. *aduerte porrò ſuo more ſecutum eſſe verſionem Septuaginta in qua habetur*; in ſudore vultus tui edes panem tuum; donec reuertaris in terram, de qua ſumptus es: quia terra es, & in terram ibis *Vulgata Editio*. Veſceris pane, donec reuertaris in terram de qua ſumptus es: quia puluis es, & in puluerem reuerteris. *Sanctes Pagnin. ex Hebr.* quia ex ea ſumptus es, quia ex puluere es, &c. *Chald. Paraph.* Comedes panem tuum, donec reuertaris in terram, de qua creatus es: quia puluis tu, &c. DATVM EST, *&c. homini ſcilicet, vt caro eius ſit nobilior limo.* DE MVTATIONE FOELICIVS. *quòd mutata fuerit terra in carnem. vel quòd in Reſurrectione. iuxta Paulum ſit immutanda caro corruptibilis in incorruptibilem. Aug. in pſal. 68. vbi de limo profundi.* Quid dicit limum? an ipſos qui perſecuti ſunt? de limo enim factus eſt homo; ſed iſti cadendo à juſtitia limus profundi facti ſunt; qui perſequentibus, & ad iniquitatem trahere cupientibus, quiſquis non conſenſerit, de limo ſuo aurum facit: merebitur enim limus ipſe conuerti in habitudinem cœleſtem, & ſocius fieri eorum, de quibus dicit titulus pſalmi, *huius* in finem, pro his qui commutabuntur. HACTENVS TAMEN, *&c. id. prius quidem, ſecundùm priorem materiam, antequam aurum fieret, terra erat.* DE OBSOLETIORE MATRICE. *id. ſordidiore origine. Sic Liuius lib. 3. dixit* obſoletam veſtem. *id. ſordidam. ſignificat etiam vetuſtam, & detritam. Et ſic ad primam & veterem reſpicit materiam. alij legunt* obſolentiore. EXCVSATO CENSV. *alij* Excauſato. *quaſi diceret Deum excuſaſſe Cenſum, id. ſubſtantiam viliorem, & originem carnis ex limo, & ex cauſa materiali craſſioris limi expurgaſſe, colaſſe, eliquaſſe, dum in carnem hominis commutauit; maximè cum Chriſti corpus pro Idea, & cauſa exemplari haberet præ oculis, ad cuius inſtar carnem humanam efformabat. Porro* Excuſo, *idem eſt quod purgo, quod pulchrè quadrat purgationi & limi & auri. Alij ponunt* Excuſatum, pro, excuſum, à cudo. *quaſi aurum excuſum. Philo, de opif. nobilitatem carnis Adæ probat, quod ex terra pura, recenti aqua ſuperfuſa, facta ſit,* non ex quauis parte humi ſumpta videtur Deus hanc humana ſpecie ſtatuam formare voluiſſe ſumma cum diligentia: ſed ſelecta vndequaque optima, ex pura materia, ad id quod inerat puriſſimum, excolaſſe accuratè, quod maximè ad hoc opus aptum erat. Domus enim quædam, aut templum ſacratum fabricabatur rationali animæ, quam illa diuina Imago circumferre debebat.

2. *Carnis ex limo vilitas non penſanda, ſed Dei ſupra Phidiam opificis dignitas. De Reſur. c. 6. in m.*

QVò nunc facit, ad infuſcandam originem carnis, nomen terræ ventilare, vt ſordentis, vt jacentis elementi? cum, etſi alia materia excudendo homini competiſſet, artificis faſtigium recogitari oporteret, qui illam & eligendo dignam judicaſſet, & tractando feciſſet. Phidiæ manus, Iouem Olympium ex ebore molitæ, adorantur; nec jam beſtiæ, & quidem inſulſiſſimæ dens eſt; ſed ſummum ſeculi numen; non quia elephantus, ſed quia Phidias tantus. Deus viuus, & Deus verus, quamcunque materiæ vilitatem non de ſua operatione purgaſſet, & ab omni infirmitate ſanaſſet? An hoc ſupererit, vt honeſtius homo Deum, quàm hominem Deus finxerit?

CARNIS DIGNITAS. II. SCHOLIA.

QVÒ NVNC FACIT. *vt quid ad denigrandam carnis originem, ventilas, id. venti ludibrio exponis primum puluerem, cùm etiamſi nobilior materia, iudicio tuo, ſumi debuiſſet formando hominis corpori, eo ipſo tamen quod Deus hanc materiam praelegit, tanti opificis dignitas, & electio, & manuum tantarum tractatio dignam fecit, & indicauit. Sic Philo lib. de opif.* opifex bonus erat, arte quoque inter cætera, vt ſingulæ corporis partes, & priuatim conuenientibus abſoluerentur numeris, & aptè in vniuerſum cohærerent. Ad eam per omnia quadrātem commenſionem, acceſſit & habitudo bona, & color appoſitiſſimus, vt quàm maximè fieri poteſt, pulcherrimus, idem qui primus homo aſpiceretur. EXCVDENDO. *Metaphoricè dictum ab incude quod propriè carni de limo non conuenit, ſed quia homo ad imaginem Dei Patris Chriſtum ſcilicet hominem, & de humo virginea formandum factus eſt, vt numiſma cuditur, & imagine ſui Principis inſignitur. Sic Paulinus Ep. 4. vbi iuxta Cant. Chriſtum caput hominum vocat aurum optimum.* Hoc enim aurum forma Sanctorum eſt, qui in capite corporis vt lumina micant, & ſunt aurum agnitum Deo: quia videlicet eos per examina paſſionum in huius mundi fornace conflatos, inuenit, vt ſcriptum eſt, dignos ſe: & in iis ſacram imaginis ſuæ percuſſit monetam, imprimens cordibus & linguis eorum veritatis ſuæ verbum; eoſdemque ipſos ſtatuens nummularios, vt ſecundùm ſuam formam probabiles Domino cuderet nummos. Et abolita de nobis figura Cæſaris, *Principem intelligit mundi, diabolum, & rectorem tenebrarum harum* viuum Regis æterni numiſma ſignarent; vt ſpiritu Redemptionis inſcripti, ceruice iam iugo libera, & ſalutis titulo præmunita fronte, caneremus: ſignatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine. *Et Glycas*, non vt nunc corpus illud corruptibile & fluxum erat, ſed tanquam aurea quædam ſtatua, recens è conflatorio educta, & clarè fulgens, ita omni corruptione vacabat. PHIDIÆ MANVS. *Cicero lib. de Orat. teſtatur nihil perfectius fuiſſe operibus Phidiæ. Meminit & Epiph. eiuſdem ex ebore ſimulachri, cuius circum pedes oleum effudit, vt immortale opus conſeruaret, ſicque à fortiori dicit Deum habuiſſe curam perpetuitatis hominis imaginis ſuæ. Nec præteriit Plinius Iouis Olympij eburnei, manu Phidiæ Athenienſis elaborati. Præ cunctis eloquentius Quintilianus*, in ebore longè citra æmulum vel niſi Mineruam Athenis, aut Olympium in Elide Iouem feciſſet, cuius pulchritudo adieciſſe aliquid etiam receptæ Religioni videretur, adeo maieſtas operis Deum æquauit. INSVLSISSIMÆ. *quomodo? Animal dictum à Platone Philoſophicum, à Philoſtrato proximum ab homine prudentia & conſilio: ab Ariſtotele, bonis acutiſque ſenſibus, & cætero intellectu excellens: ab Æliano teſte oculato Latinas literas ſcribens, inſtar Grammatici; à Caſſiodoro Regem agnoſcens primo aſpectu, & adorans, à Strabo* proximum humanis ſenſibus, cui inſit intellectus ſermonis Patrij, & Imperiorum obedientia, officiorum quæ didicerit memoria, amoris & gloriæ voluptas, imò

verò quæ etiam in homine rara, probitas, prudentia, æquitas, religio quoque ſyderum, Soliſque ac lunæ veneratio *Quomodo igitur inſulſiſſimum Animal? certè ex donato inſulſum dicitur, etiam quod ſine ſaltu & facilitate motus eſt: vel quod exterior forma Elephantis videatur rudis & inſulſa. vnde & Plautus bardos homines & ſtolidos dicit* Elephantis corio circumtectos. *Si mihi quid hoc loco corrigere liceret, loco* inſulſiſſimæ *legerem*, inſtultiſſimæ *vt Lacerda correxit. Sed acumen ſtili Tertul. hebetaretur; cùm exaggerans dixit* nec iam beſtiæ, & quidem inſulſiſſimæ dens eſt. *vt miretur ex animali tam inſulſæ & impolitæ pellis, tam politum dentem emergere, qui materiam præbuit manibus Phidiæ, cuius ars, materiam naturalem longe ſuperauit, vt de Ebore* SVMMVM SÆCVLI NVMEN, *Iouem ſcilicet Olympium elaboraret. Vnde concludit, quod ſi tantus artifex Phidias arte ſua materiam tam nobilem ſuperauit, Deum verum vili materia limi purgandæ ſatis fuiſſe, aliàs* homo Phidias, Deum Iouem honeſtius expreſſiſſet, quàm Deus verus hominem formaſſet. ADORANTVR. *fruſtra impugnant hanc lectionem aliqui, volentes legere*, adoratur, *ſupple Iupiter. hic enim Tertulliani mens eſt, opificem opifici comparare & Deum præponere Phidiæ, qui poſſit etiam vilis materiæ ſupplere defectum, vt manus ſint adorandæ, non opus. Sic enim expreſſit* NON QVIA ELEPHANTVS, *toto nominato pro parte, & Elephante, pro dente,* SED QVIA PHIDIAS TANTVS. *Ita & Quintilianus.* Phidias diis quam hominibus efficiendis melior artifex, &c. adeo maieſtas operis Deum æquauit. *id. ars propè diuina fuit, qua Iouem Deum effinxit. Quàm mirus ſit opifex humanæ carnis, diſce paucis ab Auguſtino lib. 22. de Ciuit. cap. 23.* In ipſo, inquit, corpore, quamuis nobis ſit cum belluis mortalitate commune, multiſque earum reperiatur infirmius, quanta Dei bonitas, quanta prouidentia tanti Creatoris apparet? *plura habes ex Aug. ſeq. ſcholiis.* Aug.

3. *Carnis dignitas, iuxta Doctiſſimos, Deo Authore extollitur. De Reſur. cap. 5. circa m.*

BEnè autem, quod plures, & duriores quæque doctrinæ, totam hominis figulationem Deo noſtro cedunt. Quantus hic ſit, ſatis noſti, qui vnicum credidiſti. Incipiat jam tibi caro placere, cujus artifex tantus eſt.

CARNIS DIGNITAS. III. SCHOLIA.

PLVRES ET DVRIORES QVÆQVE, &c. *Alij legunt* quoque. *Duriores dixit, difficiliores creditu, & magis alienas à fidei, & rationis ſenſu. Quo ſenſu & Auguſtinus explicat illud Ioannis 6.* Durus eſt hic ſermo. Ipſi duri erant, non ſermo. *Quaſi diceret Tertul. plures ſunt ſolidæ & firmæ doctrinæ, quæ humani corporis formationem Deo tribuunt. Aug. præclarè limi noſtri & pulueris vilitatem extollit in pſal. 102. Circa finem in verba.* Quoniam ipſe cognouit figmentum noſtrum, id eſt, inquit, infirmitatem noſtram. Nouit quid fecerit, quomodo lapſum ſit, quomodo reficiendum ſit, quomodo adoptandum ſit, quomodo ditandum ſit. Ecce facti ſumus de limo. Primus homo de terra terrenus, ſecundus homo de cœlo cœleſtis. Miſit & filium ſuum, qui factus eſt ſecundus homo, qui ante omnia Deus: Secundus enim in aduentu, prior in reditu. Poſt multos mortuus eſt, ante omnes reſurrexit, ipſe enim cognouit figmentum noſtrum. Quod figmentum? Nos. Vnde loqueris, quia cognouit? Quia miſeratus eſt. Memento quia puluis ſumus. Ad ipſum Deum conuerſus, ait, memento, quaſi obliuiſcatur Deus: ſic cognouit vt non obliuiſcatur. Sed quid eſt memento? Perſeueret erga nos miſericordia tua. Cognouiſti figmentum noſtrum quodammodo, ne obliuiſcaris figmentum noſtrum, ne obliuiſcamur gratiam tuam, memento quia puluis ſumus. Homo tanquam fœnum dies illius. Attendat quid ſit homo, non ſuperbiat: Homo tanquam fœnum dies illius. Quid ſuperbit fœnum ad tempus modo florens, poſt paululum areſcens? Quid ſuperbit fœnum ad tempus vigens, & hoc ad paruum tempus, donec Sol candeſcat? Bonum eſt ergo nobis, vt miſericordia ipſius ſit ſuper nos, & de fœno aurum faciat, &c. Omnis caro fœnum, & claritas hominis vt flos fœni: Fœnum aruit, & flos decidit, verbum autem Domini manet in æternum. Quia ergo quomodo Pater cognouit figmentum noſtrum, quia fœnum ſumus, & ad tempus florere poſſumus: Miſit nobis verbum ſuum, & verbum ſuum quod manet in æternum, fœno quod non manet in æternum, fratrem fecit. Natura vnigenitum, vnicum natum de ſubſtantia ſua fratrem adoptatis tot fratribus fecit. Noli mirari, quia particeps eris æternitatis illius, factus eſt ipſe prior particeps fœni tui. Quod excelſum eſt à te, tibi non denegauit, qui quod humile erat, ex te ſuſcepit, &c. Tu homo, inquit, propter te autem & verbum factum eſt homo. Tu caro, & propter te Verbum caro factum eſt. Omnis caro fœnum, & verbum caro eſt factum. Quanta ergo ſpes fœni, quando verbum caro factum eſt? Illud quod manet in æternum, non dedignatum eſt ſuſcipere fœnum, ne de ſe deſperaret fœnum. Ergò quod ad te attendis, humilitatem tuam cogita, puluerem tuum cogita, noli extolli: quicquid melius eris, gratia illius eris, miſericordia illius eris: audi enim quod ſequitur: Miſericordia verò Domini in ſæcula, & in ſæculum ſuper timentes. Qui non timetis eum fœnum, & in fœno, & in tormento cum fœno eritis. Reſurget enim caro ad tormentum. Gaudeant illi qui timent eum, quia ſuper eos miſericordia eius. *Et idem Aug. citatus à Beda in cap. 3. ad Gal. ſub titulo ſer. 14. de verbis Euangelij in verſum pſal. 103. Memento quoniam puluis ſumus.* Magnum, inquit, aliquid cœpimus eſſe: Nemo ſe contemnat. Nihil fuimus, ſed aliquid ſumus. Diximus Domino, memento quia puluis ſumus. Sed ille de puluere hominem fecit, & pulueri vitam dedit, & in Chriſto Domino noſtro iam ipſum puluerem ad cœli regna perduxit: quia hic accepit carnem: hic accepit terram: & terram leuauit in cœlum, qui fecit terram & cœlum. FIGVLATIONEM. *Appoſitè, homo enim ab humo, ſeu humida terra & limo*, opus manuum figuli, *qui ex Paulo* ex eodem luto vnum vas in honorem, aliud in contumeliam facere potuit. QVI VNICVM CREDIDISTI. *Hic alloquitur Chriſtianum credentem vnicum Deum, proindeque tanto maiorem, quò ſtatus eius. Monarchia eſt, & poteſtas impartibilis, proindeque vis vnita imo vnica fortior. Vnde & Chryſolog. ſerm. 98.* Regnum Dei dixit, æternitate fœlix, ſingularitate potens, toto cœlo terraque diffuſum, &c. INCIPIAT IAM, &c. *Non amplius dedigneris carnem æſtimare, eius artificis cogitans majeſtatem. Vide Scholia præcedentis numeri, vbi caro laudatur ab opifice.*

4. *Carnis dignitas probatur, quæ fieri non potuit ſine ſummi Dei nutu. De Reſur. cap. 5. à p.*

VItuperationem, laudatione depellas. Ita nos Rhetoricari quoque prouocant hæretici, ſicut etiam Philoſophari: futile & friuolum illud corpuſculum, quod malum denique appellare non horrent, etſi Angelorum fuiſſet operatio, vt Menandro, & Marco placet: etſi ignei alicuius exſtructio, æque Angeli, vt Apelles docet; ſufficeret ad auctoritatem carnis, ſecundæ diuinitatis patrocinium. Angelos poſt Deum nouimus. Iam nunc, quiſquis ille ſummus Deus hæretici cujuſque eſt, non immeritò ab ipſo quoque deducerem carnis dignitatem, à quo voluntas producendæ ei adfuiſſet. Vtique enim prohibuiſſet fieri, quam fieri, ſciſſet, ſi fieri noluiſſet. Ita & ſecundum illos, æquè caro, Dei res. Nihil operis, non ejus eſt, qui paſſus eſt eſſe.

CARNIS DIGNITAS. IV. SCHOLIA.

A VITVPERATIONEM. *Artem hæreticorum, arte ſimili repellere & refutare oportet, & Philoſophiam Philoſophia, & Rhetoricam Rhetorica refutare; vtendo igitur argumento ſumpto à contrariis, laudes carnis contra eius vituperatores hæreticos narrabimus.* FVTILE ET FRIVOLVM. *Carnem quam vt rem nihili faciunt, imò & malam dicunt; licet ab Angelis factam ſuaderet Menander Diſcipulus Symonis Magi, & Marcus Diſcipulus Valentini, qui Marcus ab Irenæo Magus quoque fuiſſe cenſetur; vel vt Apelles ſectator Marcionis, extractam fuiſſe ab ali quo Angelo igneo, à quo dicebat creatum mundum, vt habet Tert. lib. de Ani. cap. 23 lib de præſcr. cap. 51. & lib. de Carn. Chriſt. cap. 8. de quo & lib. de Præſcr. cap. 34.* Deum legis, & Iſraëlis illum igneum affirmans; *carnem tamen ſatis commendaret operatio Angelorum; qui poſt Deum ſecundum lo-* B *cum obtinent. Hunc errorem hæretici à Platone in Timæo hauſerunt, qui Deo in faciendo homine cooperatores Angelos facit.* QVISQVIS ILLE SVMMVS DEVS, &c. *Hæretici pro ſuo quique arbitrio Deum aliquem ſummum fingunt. Diis minoribus imperantem, cuius nutu & voluntate minores iſti Dij, ſiue Angeli, corpus hominis efformauerint; quod & ſi vltro daretur, hinc etiam magna dignitas carni hominis accederet, tum quod opus eſſet Angelicum ex parte cauſæ efficientis; & diuinum, ex parte ſummi Dei imperantis, vel certè conſentientis & approbantis, quod non prohibuit cum poſſet, ſed paſſus eſt fieri. Gnoſtici in varios ſenſus diuiſi Deum Creatorem diuerſimodè fingebant. Apelles* C *dicebat eum, Deum igneum ſiue Angelum; Marcion Deum juſtum & malum. Valentinus diabolum natum de trigeſimo ſæculo; & alios à diabolo genitos, qui fecerunt hunc mundum. Summum autem Deum fingebant longè ſuperiorem Deo Creatore hominis. Sed quidquid ſit. Si ſummus fuit, ſciens fuit omnium, & potens impedire creationem hominis, & carnis eius. Voluit igitur; ergo malum eſſe non poteſt, quod ſciente & volente ſummo Deo bono conditum eſt. Sic autem Auguſtinus de* Aug. *Platonicis in hac cauſa, 12. de Ciuit. cap. 24.* Illi autem qui Platoni ſuo credunt, non ab illo Summo

A Deo qui fabricatus eſt mundum, ſed ab aliis minoribus quos quidem ipſe creauerit, permiſſu ſiue juſſu eius animalia facta eſſe cuncta mortalia, in quibus homo præcipuum. Diiſque ipſis cognatum teneret locum: ſi ſuperſtitione careant, qua quærunt, vnde juſtè videantur ſacra & ſacrificia facere quaſi conditoribus ſuis, facilè carebunt etiam huius opinationis errore. Neque enim fas eſt vllius naturæ quamlibet minimæ mortaliſque creatorem, niſi Deum credere ac dicere, etiam antequam poſſit intelligi. Angeli autem, quos illi Deos libentius appellant, etiamſi adhibent vel juſſi, vel permiſſi, operationem ſuam rebus quæ gignuntur in mundo, tamen tam non dicimus eos Creatores animalium, quàm nec agricolas, fru- B gum atque arborum. *Plato in Timæo huius erroris eſt author; primus, poſt eum Simon Magus, inde Menander Saturninus, & alij. Sed Creationem proprium opus Dei eſſe, & incommunicabile cuiuis Creaturæ probat D. Tho. 1. p. q. 45. a. 5. Et q. 65. a. 3. & 1 Sent. diſt. 17. q. 1. a. 1. Et 2. cont. Gent. c. 21. Vbi multis rationibus id conuincit. Quarum prima eſt:* Cum ſecundùm ordinem agentium, ſit ordo actionum, eo quod nobilioris agentis nobilior eſt actio; oportet quod prima actio ſit primi agentis propria. Creatio autem eſt prima actio, eo quod nullam aliam præſupponit, & omnes aliæ præſupponunt eam. Eſt igitur Creatio propria Dei ſolius actio, qui eſt C agens primum. *Idem probat Aug. 3. de Trin. cap. 8. & 9. de Gen. ad lit. cap. 15.* Creare naturam tam nullus Angelus poteſt, quàm nec ſeipſum. S. Auguſt. *D. Athan. ſer. 3. cont. Arr.* Adminiſtrare, creaturarum & ſeruorum eſt; condere autem & creare, ſolius Dei, eiuſque verbi, & ſapientiæ. *Vnde & D. Baſil. lib. 4. cont. Eunom. Hinc probat filium Dei, Deum eſſe, quod omnia de nihilo creauerit. Et Cyril. Alex. lib. 2. cont. Iulia.* Inacceſſa naturæ ſunt ea, quæ propriè ſunt ſolius, & omnium ſummæ ſubſtantiæ; quorum vnũ dicimus eſſe, efficaciter operari poſſe, vt Creatorem; & producere res quæ aliquando non erant,

5. *Carnis dignitas ex Dei contactu confirmatur. De Reſur. cap. 6. in p.*

PErſequar itaque propoſitum, ſi tamen tantum poſſim carni vindicare, quantum contulit ille qui eam fecit, iam tunc gloriantem, quod illa puſillitas, limus, in manus Dei quæcunque ſunt, peruenit; ſatis beatus, etſi ſolummodo contactus. Quid enim ſi nullo amplius opere, ſtatim figmentum de contactu Dei conſtitiſſet? Adeò magna res agebatur, qua iſta materia exſtruebatur. Itaque totiens honoratur, quotiens manus Dei patitur; dum tangitur, dum decerpitur, dum deducitur, dum effingitur.

CARNIS DIGNITAS. V. SCHOLIA.

ILLA PVSILLITAS. *Hæc materia vilis, limus ſcilicet.* IN MANVS DEI QVÆCVMQVE *ſunt. Quaſi diceret, iam non diſputo, an corporea ſint,* A *an ſpiritales, ſufficit mihi tantas manus, tantamque potentiam* omnium artificis ſapientiæ, *hanc materiam contrectaſſe, vt ſolo ſuo contactu, glorioſam & beatam*

reddere potuerit. QVID ENIM, *&c. Quid diceres* A *opponenti tibi, Deum vel primo ſtatim contactu, abſque vllo alio manus ſuæ opere, ductu, plaſmatione, elaboratione, potuiſſe formoſum corpus effingere. Quantum ergo additamenti: & perfectionis accepit, cum toties huic materiæ manus ſuas applicuit, tangendo, decerpendo, lineamenta deducendo, tanta forma ornando. Sic Iob ſuum opificem agnoſcit c. 10.* Manus tuæ fecerunt me & plaſmauerunt me totum in circuitu. *Id eſt omni ex parte, per omnia, vel in rota figuli, vel perfectum opus. Tranſlatio Hebr. iuxta Sanct. Pagnin.* Manus tuæ figurauerunt me, & diſpoſuerunt me pariter per circuitum. *Sic & Pſaltes Regius 118.* Manus tuæ fecerunt me & plaſmauerunt me. *Hebr. ex Sanct.* B *Pagnin.* Et præparauerunt me. *Nota hunc primum verſum eſſe octonarij decimi cui litera* Iod *præfigitur, quæ ex Ambr. ibidem*, Confeſſio dicitur, vel certè deſolatio. Nec diſcors ac diſſonans videtur interpretatio. Siquidem qui deſolati ſunt, citius confitentur. Magis enim ſecundis rebus animus extolli ſolet: Cum autem vrgetur aduerſis, tunc demum implorat auxilium. *Et in verſum primum.* Magno commendationis exordio vſus eſt, vt opus Dei eſſe diceret, quo facilius circa operis ſui gratiam fauor inclinaretur authoris, &c. Etſi de luto corporis noſtri ſubſtantia ſit, &c. Tamen quod ſimus pretioſiſſimum opus Dei, nemo dubitauerit. Nam & fabricam ipſam humani corporis ſi quis conſiderare velit, nihil poterit in terra pretioſius iudicare, &c. *Legit ipſi.* Parauerunt me. Manus dicit pluraliter, non manu. At vero alibi ait, Ego manu mea ſolidaui cœlum. Et manus mea fecit hæc. In hominis conſtitutione videtur abundare, quod toti mundo vt fieret non abundauit, &c. Cœlum non ad ſimilitudinem, homo ad ſimilitudinem. Angeli ad miniſterium, homo ad imaginem. Eſto vt & Angeli ad imaginem, Scriptura tamen de homine locuta eſt, quod ſit ad imaginem. Habemus enim aliquid, quod fortaſſe Angeli non habeant. Vbi enim abundauit peccatum, ſuperabundauit gratia. Nobis natus eſt Chriſtus ex Virgine. Legimus enim puer natus eſt nobis, &c. Nobis carnem ſuſcepit, imo potius nos in illa carne ſuſcepit, quando filium hominis in Dei ſede conſtituit. Non lego Angelos in Dei ſede niſi ſtantes, niſi miniſterium deferentes, &c. Diſce homo vbi grandis, vbi pretioſus ſis. Vilem te terra demonſtrat, ſed glorioſum virtus facit, fides rarum, imago pretioſum, &c. An quidquam tam pretioſum quàm humilitas, vt naturam corporis animæque perſpiciens, altero te ſubijcias, altero te recognoſcas? *Ait ibidem Ambr. vbi tuo ſermone videbis magnifica de homine* MANVS DEI PATITVR.

6. Caro non minus nobilis, licet eam immediatè Deus non tractauerit, ſed limum formandæ carni. De Reſur. cap. 7. in p.

SEd dilutior videatur auctoritas carnis, quia non & ipſam propriè manus diuina tractauit, ſicuti limum. Quando in hoc tractauit limum, vt poſtmodum caro fieret ex limo, carnis vtique negotium geſſit.

CARNIS DIGNITAS. VI. SCHOLIA.

SED DILVTIOR. *Non liquidiorem dicam* C *cum Lacerda, & clariorem eminentiam & dignitatem carnis; contrarium enim ſibi ab aduerſario opponit.* Sed dilutior videatur, &c. *id. minor, tenuior, carnis dignitas cenſeatur, quod non eam* PROPRIÈ *id. immediatè primò tractauerit Dei manus, ſicut limum: Eſto: nihil refert, nil diluit, & infirmat eius dignitatem:* ita enim & Cicero diluere, intellexit, ſicut & argumenta diluimus. QVANDO *in eum finem limum tractauerit, vt carnem de eo forma-*
S. Aug. *ret.* MANVS DIVINA. *Aug. in Pſal. 118. in verſum;* Manus tuæ Domine fecerunt me & finxerunt me. Manus Dei, *inquit*, ſunt poteſtas Dei. Aut ſi pluralis numerus eos mouet, quia non dictum eſt, manus tua, ſed manus tuæ, accipiant manus, Dei virtutem, & ſapientiam Dei, quod vtrumque, vnus dictus eſt Chriſtus: qui etiam intelligitur brachium Domini, vbi legitur; Eſa. 53. & brachium Domini cui reuelatum eſt? aut accipiant manus Domini, filium & Spiritum ſanctum, quia & Spiritus ſanctus cooperator eſt Patris & Filij: Vnde ait Apoſtolus. 1. Cor. 12. omnia hæc operatur vnus atque idem Spiritus. Propterea quippe dixit, vnus atque idem Spiritus, ne tot Spiritus eius, quot opera putarentur; non, quòd ſine Patre & Filio Spiritus operetur.

7. Carnis excellentia, ex limi per Deum tactu, eiuſque afflatu. De Reſur. cap. 7. in m.

HÆc cùm ita ſint, habes & limum de manu Dei glorioſum, & carnem de adflatu Dei glorioſiorem; quo pariter caro & limi rudimenta depoſuit, & animæ ornamenta ſuſcepit.

CARNIS DIGNITAS. VII. SCHOLIA.

HABES ET LIMVM. *Vtramque cauſam ma-* D *terialem hominis tam remotam, limum ſcilicet; quàm proximam, nempe carnem extollit: limum, quia Dei manibus contrectatum, fecit nobilem, in humanam ſpeciem effingens, in carnemque conformans, pulcherrimis lineamentis expreſſam: carnem autem Dei afflatu, id eſt anima longe nobiliorem.* LIMI RVDIMENTA, *id eſt rudem materiam primæ formationem è limo.* ANIMÆ ORNAMENTA. *id. vegetos ſenſus, & coloris ſuauitatem. Aug. in pſal. 118. in verſum Ma-*
S. Auguſt. nus tuæ Domine, &c. Nec defuerunt qui duo iſta verba, fecerunt me & finxerunt me, ſic diſtinguerent, vt Animam Deum feciſſe, corpus autem finxiſſe dicerent: quia de Anima dixit Deus Eſa. 57. omnem flatum ego feci: De corpore autem legitur Gen. 2. & finxit Deus hominem de puluere terræ: Tanquam fiat quidem omne quod fingitur: non tamen fingatur omne quod fit: Et ideo Animam factam potius dicunt eſſe quàm fictam. Quia non eſt corpus, ſed Spiritus. Quaſi non ſcriptum ſit: qui finxit ſpiritum hominis in ipſo. Veruntamen quando vtrumque hoc verbum de homine in loco vno ponitur, & vtrumque hominis, id eſt & anima & corpus diuinitus conditum non negatur,

non ineleganter diſtribuuntur ſingulis ſingula; vt anima facta, corpus autem fictum intelligatur, ſiue formatum, ſiue plaſmatum, &c. ſed vtrum hoc ſecundùm Adam dictum eſt, ex quo cum ſint omnes homines propagati, quis hominum, quandò ille factus eſt, etiam ſe factum non poteſt dicere originis, ſeminiſque ratione? An etiam ſecundùm hoc rectè dici potuit, manus tuæ fecerunt me & plaſmauerunt me; quod vnuſquiſque non ſine A opere Dei, etiam de parentibus fit ipſo creante, illis generantibus? quoniam ſi operatoria Dei potentia rebus ſubtrahatur, intereunt: nec aliquid omnino, ſiue de mundi elementis ſiue de genitoribus, ſiue de ſeminibus naſcitur, ſi ea non operetur Deus: propter quod ait Prophetæ Ieremiæ cap. 1. priuſquam te formarem in vtero noui te. ORNAMENTA. Decus corporis eſt animus; Decus animæ, Deus. *ait idem Aug.* S. Aug.

8. *Caro toto mundo nobilior, quæ non ſolo Dei verbo, ſed & manu facta ſit.*
De Reſurr. cap. 5. in m. ad circa f.

SEd & mundus, inquis, Dei opus eſt, & tamen [a] *præterit habitus huius mundi;* Apoſtolo quoque auctore: nec idcirco reſtitutio mundi præjudicabitur, quia Dei opus eſt. Et vtique ſi vniuerſitas irreformabilis poſt deceſſum, quid portio? Planè, ſi portio vniuerſitati adæquatur. Ad diſtantiam enim prouocamus. Primò quidem, quòd omnia ſermone Dei facta ſunt; & ſine illo nihil. Caro autem & ſermone Dei conſtitit, propter formam, ne quid ſine ſermone. [b] *Faciamus* enim *hominem*, antè præmiſit: & amplius, manu, propter prælationem; ne vniuerſitati compararetur. [c] *Et finxit*, inquit, *Deus hominem.* Magnæ ſine dubio differentiæ ratio, pro conditione ſcilicet rerum. Minora enim, quæ fiebant, eo cui fiebant. Siquidem homini fiebant, cui mox à Deo addicta ſunt. Meritò igitur, vt famula, juſſu & imperio, & ſola vocali poteſtate vniuerſa proceſſerant. Contrà, homo, vt dominus eorum, in hoc ab ipſo Deo exſtructus eſt, vt dominus eſſe poſſet, dum fit à Domino.

a 1 Cor. 7. 31.
b Gen. 1. 26.
c Ibid. 27.

CARNIS DIGNITAS. VIII. SCHOLIA.

SED ET MVNDVS, *&c. Inducit obiicientes depretiatorem carnis: quid tu mihi tantam carni affingis dignitatem vt cum ipſa portio ſit paruula vniuerſi, cuius figura habituſque præterit nuſquam reuerſum* neque enim poſt finem ſæculi iterum plantarum, aut animalium generationes futuræ, *partem vnicam & portiunculam toti præponens, reſurrectionem ipſi carni ſpondes, habitumque æternum?* PLANE. *Ita ſanè bellè argumentaris ſi hæc portio æqualis eſſet, & non longè excederet vniuerſum, ad diſtantiam appello. In hoc quidem æqualis mundus carni, quod vtrumque Dei verbo conditum ſit, præcellit tamen caro, quia inſuper & Dei manu facta eſt caro, ne ex eminentia ſua ad cæterarum creaturarum Communionem, æqualitatemque deſcenderet. Et iuſtè quidem ſummus ille figulus manum admouit luto, quod cæteris prætulit quæ carnis vſui, vt vniuerſæ creaturæ fini ſubijciebantur, quæ omnia, quia* C *dominationi hominis Regis ſubdebantur, ſolo juſſu & voce mandante de nihilo proceſſerunt: homo autem, id eſt caro hominis, vt domina à Deo tunc primo Domino nuncupato, etiam manu admota id eſt poteſtate formari debuit.* PRÆTERIT HABITVS. *Vulgata legit,* figura *Græcè* σχῆμα παράγει. *Habitus, ſpecies, ſtatus præterit & decipit: quaſi diceret Paulus, nolite huic mundo immoderate diligendo agglutinari, licet enim figuram ac ſpeciem bonam pulchramque prætendat, fallax tamen eſt, ſuoſque amatores decipit. Præterit figura volubilis, inſtar lunæ mutabilis, tota mundi facies & diſpoſitio tranſitoria eſt, & aliquando ceſſabit. Quis firmus ſtare præſumat, in tranſeunti? Et* ſi tranſibunt quæ fecit Deus, quantò magis quæ condidit Romulus, ait Auguſtinus. *Ad ſchema ſcenæ alluſit Paulus, id eſt tentorium picturæ verſatile, vt diuerſam ſubinde ſpe-* B *ciem repræſentaret iuxta Vitruuium, & Seruium. Vnde & noua ſpecies mundi poſt conflagrationem apparebit.* Cœlos nouos, terram nouam, Ecce noua facio omnia. *Sed facies* irreformabilis poſt deceſſum. PROPTER FORMAM. *Scilicet loquendi vſitatam Deo, quâ* dixit, fiat, *Gen. 1. Et Io. 1.* Sine ipſo factum eſt nihil. *Auguſt.* Si dixit, per verbum dixit. PROPTER PRÆLATIONEM. *Aug. in pſal. 118. verſu,* Manus tuæ Domine, &c. *Notat & verbo & manu de luto factum corpus hominis.* Liberum eſt igitur quomodo intelligantur manus Dei, dum tamen nec ea quæ facit manibus, verbo facere negetur; nec ea quæ fecit verbo, manibus facere non putetur: nec propter manus forma corporis, aut alia manus ſiniſtra, alia dextera: nec propter verbum ſonus oris, aut motus animi tranſitorius, operanti Deo ineſſe credatur. *Cæterùm quod ſpectat ad præſtantiam carnis ſuper alias creaturas. Cyrill. Alex.* Deliberatione, manualique, vt ita dicam, operatione, eius ſtructuram dignatus eſt. *Et Nyſſ. de opif. hominis*, omnia vno Dei verbo in ortum producta ſunt; ſolius ad hominis fabricationem creator ille vniuerſitatis rerum quadam cum conſideratione accedit. FIT A DOMINO. *id etiam cum Tertull. adnotauit Anaſtaſius Sinaita in Hexa. vſque ad creationem hominis non additum fuiſſe Nomini Dei, Nomen* Domini. *Sic enim Gen. 2.* Formauit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ. *Sic & legunt Hebr. & Chald. Et Hugo. Vict.* Hic autem nota quòd primum vocat Deum Dominum ſimpliciter, qui tamen verè fuit Dominus, cum ſeruum ſcilicet hominem habuit.

Aug. S. Aug.

9. *Carni formandæ totus Deus intentus, vt limum Chriſto futuro conformaret.*
De Reſurr. cap. 6. à p.

REcogita totum illi Deum occupatum ac deditum, manu, ſenſu, opere, conſilio, ſapientia, prouidentia, & ipſa in primis adfectione, quæ liniamenta ducebat. Quodcunque enim limus exprimebatur, Chriſtus cogitabatur homo futurus, quod & limus, & caro ſermo, quod & terra tunc. Sic enim præfatio Patris ad Filium; [a] *Faciamus hominem ad imaginem*

a Gen. 1. 26.

& ſimilitudinem noſtram. Et fecit hominem Deus. Id vtique quod finxit. Ad imaginem Dei fecit illum, ſcilicet Chriſti. Et ſermo enim Deus; [b] qui in effigie Dei conſtitutus; non rapinam exiſtimauit pariari Deo. Ita limus ille, jam tunc imaginem induens Chriſti futuri in carne, non tantum Dei opus erat, ſed & pignus.

b Ad Philipp. 2. 6.

CARNIS DIGNITAS. IX. SCHOLIA.

A RECOGITA TOTVM ILLI, &c. id. carni intentum. DVCTABAT, DVCEBAT, DEDITVM. Alij. dedicatum. ADFECTIONE. Alij ſuſpicantur legendam, adfectatione. Quaſi Deus affectaſſet exquiſitiſſimo ſtudio. lineamenta primi hominis conformare idea, quam habebat præſentem de filio ſuo, vera vtique imagine ſuâ, homine futuro. QVOD ET LIMVS. Suſcepit enim de terra terram, Ait Aug. SERMO. id. Verbum Dei. Vtitur & affectationis voce Aug. in titulum pſal. 33. Affectabat & tympanizabat ad oſtia ciuitatis, &c. Quid eſt affectabat? affectum habebat. Quid eſt affectum habere? quia compaſſus eſt infirmitatibus noſtris, & ideo voluit ipſam carnem ſuſcipere, in qua mortem occideret. Compaſſus ergo nobis, affectaſſe dictus eſt. Ideo reprehendit Apoſtolus eos qui duri ſunt, & ſine affectu, reprehendens enim quoſdam Rom. 1. ait, ſine affectu, ſine miſericordia. Vbi eſt affectus, ibi eſt miſericordia, &c. Ergo affectauit, quia peruenit vſque ad mortem crucis, &c. Vt animam ſuam poneret pro ouibus ſuis, &c. Et ibid. vbi Chriſtum comparat Dauid vultum mutanti: Si exinaniri ſe nollet, manens in ea forma, in qua æqualis erat Patri ſempiternus, in morte remanſiſſemus. Accepit ergo formam ſerui, QVI IN EFFIGIE DEI CONSTITVS. Ad Philipp. 2. Qui cum in forma Dei eſſet, &c.

S. Auguſt.

S. Aug.

in qua mori poſſet. Sed & ab initio mundi affectauit Pater ad filium dicens, Faciamus hominem ad imaginem, &c. Id eſt tibi, ô fili, futuro homini, hominem de limo conformemus, ſic Nyſſ. lib. de opif. hom. Præparata opificij materia, illiuſque forma ad eximiæ pulchritudinis exemplar exprimendum deſignata, fine etiam propoſito, ad quem creandus eſſet, accedit. Anaſt. Sin. in Hexa. ſexta die factus eſt Adam, vt qui præfiguraret imaginem indiuiduarum partium Chriſti. Quod pulchrè congruit verbis Tertul. Quodcumque limus exprimebatur, Chriſtus cogitabatur, &c. Vt in indiuiduo facies, oculi, naſus, &c. Eaſdem carnis Chriſti partes repræſenta- B rent. Rup. ad imaginem Filij factum hominem, ad ſimilitudinem Spiritus ſancti. QVOD ET LIMVS. id. futurus homo erat Dei filius, proindeque limus, & Verbum caro, & per conſequens terra. Vel quod & limus, qui ſcilicet homo dictus eſt. Et terra tunc, caro ſcilicet primi hominis de terra ſumens originem. PARIARI, terminus eſt Tertul. frequens, & ſumitur in jure pro aſſimilari, dicitur pariata cauſa, pariata obligatio. SED ET PIGNVS. Vide dicta de pignore, & quære in indice. Vt ipſo facto homine ad imaginem Filij Dei ſecundùm carnem, fidem ſuam oppignerauerit Deus, poſt imaginem, nobis ipſius prototypum repræſentare.

CARNIS EXCELLENTIA, EX ORDINE QVEM HABET AD ANIMAM, AD OPERA NATVRÆ.

1. *Caro ſic nobilis, vt homo vocetur, adhuc inanimis. De Reſurr. cap. 5. in f.*

HOminem autem memento carnem propriè dici, quæ prior vocabulum hominis occupauit: [a] *Et finxit Deus hominem, limum de terra.* Iam homo, qui adhuc limus. *Et inſufflauit in faciem eius flatum vitæ; & factus eſt homo*, id eſt limus, *in animam viuam.* [b] *Et poſuit Deus hominem, quem finxit, in paradiſo.* Adeo homo figmentum primò, dehinc totus. Hoc eò commendarim, vti quicquid omnino homini à Deo proſpectum atque promiſſum eſt, non ſoli animæ, verùm & carni ſcias debitum: vt ſi non ex conſortio generis, certè vel ex priuilegio nominis.

a Gen. 2. 3.
b Gen. 2. 8.

CARNIS EXCELLENTIA IN ORDINE AD ANIMAM. I. SCHOLIA.

CARNEM PROPRIÈ. Reuoca inquit, in me- C moriam, quod in Geneſi ſcriptum eſt cap. 2. juxta 70. quidem quos ſequitur. Et finxit Deus hominem, puluerem de terra. Ex Hebræo. Formauit Dominus Deus hominem è puluere terræ. Chald. Paraph. Et creauit Dominus Deus hominem puluerem de terra. Ex quibus vides puluerem ſeu limum prius nomen hominis occupaſſe, & carnem de limo formatam, vocatam fuiſſe hominem, & quidem propriè. Quia homo ab humo propriè dictus, quaſi humido puluere ſiue limo. IAM HOMO, &c. Supple vocatur, qui adhuc tantum limus erat; necdum enim inſufflauerat Deus animam rationalem in corpus, deinde eleganter ſubiungit, ET INSVFFLAVIT, &c. Sic habent ad verbum 70. excepto quod legit viuam, pro viuentem. Verſio ex Hebr. reſpondet omnino vulgatæ: Inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, & factus homo in animam viuentem. Chald. Paraph Inſpirauit, &c. Animam vitæ: & fuit homo in Spiritum loquentem. Quod propria eſt actio vitæ; & Anima rationalis, loquela. ADEO HOMO. Iterum exaggerat, figmentum, ſiue limum primo honoratum hominis nomine, quàm totum compoſitum hominis, ſeu limum iam animatum, quem tranſtulit in paradiſum. Nec moueat ignarum ſtili hiſtorici Moyſi, qui iam totum hominem, & compoſitum hominis, præcipuè tamen rationalem animam hoc nomine donauerat cap. 1. quia nondum manum admouerat operi Deus, nec limum tractauerat figulus, nec ſpiraculum inſufflauerat Deus Spiritus, tantum enim ſe ad faciendum opus excitauerat dicens, Faciamus hominem, &c. & licet verſu immediatè ſequenti ſubijciat, Et creauit Deus hominem ad imaginem ſuam, &c. id poſuit Moyſes ob contextum operum ſex dierum, & ne præcipuum opus præteriret, quod ideo ſexto die factum eſt, ſexta litera Alphabeti Hebraici adumbrata, Vau ſcilicet, in formam vinculi aut vectis figuratam; quod homo vinculum eſſet, & nexus vniuerſi, & hoc quod continet omnia ſcientiam habet vocis, & factus vt ſupra vidimus, in Spiritum loquentem. Cum enim capite 2. breuiter retexeret opera

ſex

ſex dierum, ſubijcit, & homo non erat qui operaretur A
terram, *quod habent verſiones omnes; tum ſingillatim*
de vtraque hominis parte, Formauit igitur Dominus
Deus hominem de limo terræ: *En quomodo limum*
primo vocat hominem, & inſpirauit in faciem eius
ſpiraculum vitæ; *alia verſio legit vitarum, quod ani-*
ma rationalis eminenter contineat vegetatiuam planta-
rum animam, & ſenſitiuam animalium. Et factus eſt
homo *ſecundo dictus ob animam rationalem* in ani-
mam viuentem. ET CARNI SCIAS DEBITVM.
Cur debitum? quia promiſſum Debitorem enim ſe
Aug. fecit Deus, non accipiendo, ſed promittendo. *Ait*
Aug. in pſal. prabiſè ad rem Tertul. Ideo, inquit, hoc
preſſius commendaui, carnem primam honoratam fuiſſe
adhuc inanimem, hominis nomine; vt quidquid Dei
prouidentia proſpexit, aut promiſit homini, non anima
tantum, ſed & carni debitum intelligas, ipſamque in
primis reſurrectionis gloriam. Ideo enim ſic extollit car-
nem, vt contra hæreticos probet eam tali gloria non in-
dignam. SI NON EX CONSORTIO, *&c. Licet*
anima ſit longè nobilior genere, vtpote ſubſtantia ſpiri-
talis; tamen caro eodem gaudet priuilegio nominis.
Eodem enim nomine vocatur & prius appellatur homo
caro, quam anima.

* 2. *Caro prius corpus, quàm corpus animale. De Reſurr. cap. 53. à p.*

IN qua ſtilus Apoſtoli comparet; de qua eum loqui conſtat; ea erit & [a] *corpus animale*, *quum ſeminatur; & ſpiritale, quum ſuſcitatur.* Nam vt intelligas, manum adhuc porrigit, æquè de ejuſdem ſcripturæ auctoritate, [b] *factum* retexens *primum hominem Adam in animam viuentem.* Si Adam homo primus, caro autem homo ante animam, ſine dubio caro erit facta in animam, facta porro in animam, cùm eſſet corpus, vtique animale corpus eſt facta. Quid eam appellari velint, quàm quod per animam facta eſt? quàm quod ante animam non fuit? quàm quod poſt animam non erit, niſi quum reſurgit? Recepta enim anima, rurſus animale corpus efficitur, vt fiat ſpiritale. Non enim reſurgit, niſi quod fuit. Ita, vnde carni competit corpus animale dici, inde animæ nullo modo competit. Caro enim antè, corpus, quàm animale corpus. Animata enim, poſtea facta eſt corpus animale. Anima verò, etſi corpus; tamen, quia ipſa eſt corpus non animatum, ſed animans potius, animale corpus non poteſt dici, nec fieri quod facit. Alij enim accidens, facit illud animale: non accidens autem alii, quomodo ſe faciet animale? Sicut ergo antè animale corpus; caro recipiens animam; ita & poſtea ſpiritale, induens ſpiritum.

a 1. Cor. 15. 44.
b Ibid. 45.

CARNIS EXCELLENTIA IN ORD. AD ANIM. II. SCHOLIA.

IN QVA ERGO, *&c. Hic agit de Carne hominis* B
propriè ſuſcitanda contra hæreticos negantes propriam
eius Reſurrectionem, qui ſtultè corpus animale *ab Apo-*
ſtolo dictum, de Anima intelligebant ne loco Apoſtoli
conuicti cogerentur admittere reditum carnis ad vitam,
ſeu vt loquitur author, eodem capite 53. Vt illum à car-
ne auocent recidiuatum. *Et eum ad Animam trans-*
ferant à peccato reſurgentem. Senſus ergo Tertulliani eſt
quod ea ipſa caro, patenti & apparenti Apoſtoli ſtilo
dicitur corpus animale, cum ſeminatur in tumulo, &
ſpiritale cum reſurgit. Quod confirmat idem Apoſtolus
& quaſi manum porrigit ex eadem ſcriptura, primam
hominis originem repetens ex Geneſi, locus integer ex 1.
Cor. 15. ſic habet vbi manifeſtè de morte & reſurrectione
vera loquitur. Seminatur corpus animale, ſurget C
corpus ſpiritale. Si eſt corpus animale, eſt & ſpiri-
tale, ſicut ſcriptum eſt: Gen. 2. factus eſt primus
homo Adam in animam viuentem, Nouiſſimus
Adam in ſpiritum viuificantem. CARO AVTEM
HOMO. *Repetit quod diximus Schol. præcedenti car-*
nem prius dictam hominem, antequam animaretur: vn-
de rectè concludis corpus factum in Animam viuam, &
proinde corpus animale, cum IN ANIMAM ESSET
CORPVS, *ſcilicet ordinatum, & in eum finem orga-*
niſatum à Deo, vt in illud prius inanime, ſiue ina-
nimum *inſufflaretur anima. Vnde cum per animam* D
poſt infuſam, caro facta ſit corpus animale, quod antea
non erat, nec erit efflatâ animâ, niſi cum rurſum in re-
ſurrectione infundetur: indubiè caro, corpus animale
dici debet, non ipſa anima. RECEPTA. *Recuperatâ,*
& reddita anima corpori rurſum caro ſit, primo qui-
dem corpus animale, vt totum compoſitum hominis ſtet
in reſurrectione, vt fiat ſpiritale *& ſuperueſtiatur ani-*
ma juxta Paulum glorioſi corporis indumento, ſpiritali
dote ornatum; vt inſtar corporis Chriſti poſſit denſum
tumuli lapidem penetrare. NISI QVOD FVIT. *ſci-*
licet corpus animale. Idipſum enim debet reſurgere quod
fuit, & mortuum fuit, & dum in tumulo deponitur
mortuum, non vtique corpus animale eſt, quia mortuum
eſt, ſed retinet nomen quod habuit dum vixit: vel quia
quoad mortem carnis nil differt ab Animalibus, morti
pariter & corruptioni ſubiectum. Quo ſenſit, & non de
anima, ſicut libertini exponunt, dictum illud apud Salo-
monem: Idem eſt exitus hominis & jumenti. CARO
ENIM ANTE CORPVS. *Id hauſit de fonte Apoſto-*
lico ſupra. 1. Cor. 15. Sed non prius quod ſpiritale
eſt; ſed quod animale; deinde quod ſpiritale. Pri-
mus homo de terra terrenus, ſecundus homo de
cœlo cœleſtis. *D. Thomas ibidem, vbi differentiam*
ponit primi & ſecundi Adam: Primus homo factus
eſt in animam, nouiſſimus in ſpiritum. Ille in ani-
mam viuentem ſolum, ille vero in ſpiritum viuen-
tem, & viuificantem. Cuius ratio eſt, quia ſicut
Adam conſequutus eſt perfectionem ſui eſſe per
Animam: ita & Chriſtus perfectionem ſui eſſe, in
quantum homo per Spiritum ſanctum. Et ideo
cum anima non poſſit niſi proprium corpus viuifi-
care, ideo Adam factus eſt in Animam, non viui-
ficantem, ſed viuentem tantum: ſed Chriſtus fa-
ctus eſt in vtrumque, & ideo habuit poteſtatem
viuificandi. Io. 1. de plenitudine eius omnes acce-
pimus. Et Io. 10. veni vt vitam habeant & abun-
dantius habeant, &c. *Deinde ſubijcit ordinem prin-*
cipiorum non prius quod ſpiritale, &c. Videmus
enim in natura, quod in vno & eodem, prius eſt
imperfectum, quàm perfectum. *Deinde id probat ex*
Aug. quod primogeniti antiquitus conſueuerunt eſſe ani-
males, ſicut Cain ante Abel natus. Iſmaël ante Iſaac. E- S. Aug.
ſaü ante Iacob. id etiam probat ex Paulo ſubijciente; pri-
mus Adã de terra terrenus, *de limo terrenus animalis.*
Secundus homo de cœlo cœleſtis. *quia, inquit, D.*
Thomas diuina natura, quæ fuit huic naturæ vnita, de
cœlo eſt, & ideo dicitur eſſe cœleſtis, quia decuit eum
habere perfectionem ſpiritalem. Non quod de cœlo aſſum-

pſerit carnem quam verè traxit ex virgine, ſed quia diuinitas vnita carni, prior erat carne. de cœlo veniens, miſſus eſt à Patre Filius: vel quia de Spiritu ſancto concepta fuit humanitas. Qualis terrenus, tales & terreni: Et qualis cœleſtis, tales & cœleſtes. *quaſi dicat, ſicut primus homo terrenus fuit & mortalis, ita & nos Zach. 13.* Adam exemplum meum. *Ita & Rom. 6.* complantati facti ſumus ſimilitudini, &c. *vt conformemur gratia & gloria, vitæ ſpiritali & immortali Chriſti.* CARO ANTE CORPVS QVAM, *&c. prius fuit ſimpliciter corpus, quàm corpus animatum. vetus controuerſia quam tractat Nyſſ. lib. de opif. an corpus prius ſit anima. Origeniſtæ animam præcedere dicebant, alij carnem. Nyſſ. autem definit in formatione omnium hominum in vtero, neque corpus, prius vegetatiuum, deinde ſenſibile id eſt animale fieri, quàm anima rationalis infundatur; vt communiter ſenſerunt Philoſophi: ſed animam rationalem ſtatim à principio adeſſe omni fœtus animationi, quæ organiſationem ſibi ipſa faciat.* ETSI CORPVS. *hic tangit errorem ſuum de anima corporea, quem exponemus ſuo loco, in Alphabeto errorum Tertul. Hic autem ad rem ſuam dicit, animam non poſſe dici corpus animale, ſed animans; quia non ipſa ſit corpus animale, ſed infuſa corpori, facit illud animale: nemo enim dat, quod iam non habet, nec fit tale, quod facit tale; eſſe enim iam debet illud ipſum, quod alteri præſtat eſſe tale: quia agere ſupponit eſſe.* ALII ENIM ACCIDENS, *id. adueniens corpori, illud facit animale. &c.* ANTE ANIMALE. *Caro corpus animale, in prima conditione factum eſt, dum recepit animam, ſic in reſurrectione recipiens denuo ſpiritum ſuum, dotemque cum eo ſpiritalem, fiet ſpiritale. D. Thom. in 1. Cor. 15.* Dotem ſubtilitatis hic tangit

A Apoſtolus dicens, ſurget ſpiritale. Quod quidam malè intelligentes dixerunt, quod corpus in reſurrectione vertetur in ſpiritum, & erit ſimile aëri, aut vento, qui ſpiritus dicitur, Quod maximè excluditur per illud Luc. vlt. palpate & videte, &c. vnde & hic Apoſtolus non dicit, quod reſurget ſpiritus, ſed ſpirituale corpus, &c. ſicut nunc eſt animale, non anima, &c. idem in nobis eſt anima & ſpiritus, ſed anima dicitur ſecundùm quod perficit corpus, ſpiritus autem propriè ſecundùm mentem, &c. in ſtatu reſurrectionis ceſſabunt operationes animales à corpore, vt generatio & nutritio, ſed corpus abſque aliquo impedimento & fatigatione, inceſſanter ſeruiet animæ ad ſpiritales operationes eius. Vnde ſpiritale dicetur, quia plenè ſeruiet ſpiritui. *Hinc Aug. in Ep. ad Dioſcorum.* B tam potenti natura Deus fecit animam, vt eius pleniſſima beatitudine, quæ in fine temporum promittitur ſanctis, redundet etiam in inferiorem naturam. quæ eſt corpus: non beatitudo quæ fruentis eſt propria; ſed plenitudo ſanitatis, id eſt incorruptionis vigor. *Aptius tamen ad dotem ſpiritalem dandam corpori vt penetret corpora, ſicut nunc anima denſo corpore impeditur à ſubtili penetratione, & grauitate tardatur à volatu. ſic Auguſtinus 13. de Ciuit. c. 24.* Homines ad Dei gratiam pertinentes, ciues ſanctorum Angelorum in beata vita manentium, ita ſpiritalibus corporibus induentur, vt neque peccent amplius, neque moriantur: ea tamen immortalitate veſtiri, quæ ſicut Angelorum, nec peccato poſſit auferri: natura quidem manente carnis, ſed nulla omnino carnali corruptibilitate vel tarditate remanente.

Aug. Aug.

3. *Caro domus eſt animæ, quam ipſa quaſi incola continet & conſeruat. De Ani. cap. 38. in f.*

CErtè enim domus animæ caro eſt, & inquilinus carnis anima. Deſiderabit itaque inquilinus ex cauſa, & neceſſitate huius nominis profutura domui, toto inquilinatus ſui tempore; non vt ipſe ſubſtruendus, nec vt ipſe loricandus, nec vt ipſe tibicinandus; ſed tantummodò continendus: quia non aliter contineri poſſit, quàm domo fulta. alioquin licebit animæ, dilapſa domo ex deſtitutione propriorum ſubſidiorum, incolumi abire, habenti ſua firmamenta, & propriæ conditionis alimenta, immortalitatem, rationalitatem, ſenſualitatem. intellectualitatem, arbitrij libertatem. *Vide ſupra V. Alimentum.*

CARNIS EXCELLENTIA IN ORD. AD ANIM. III. SCHOLIA.

DOMVS ANIMÆ CARO. *Ita Paulus 2. Cor. 5.* Scimus enim quoniam ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluitur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam æternam in cœlis. *D. Thomas ibid* Terreſtris domus noſtra corpus eſt. Homo enim dicitur mens, cum ſit principalius in homine; quæ quidem mens ſe habet ad corpus ſicut homo ad domum. Sicut enim deſtructa domo non deſtruitur homo eam inhabitans, ſed manet: ſic deſtructo corpore non deſtruitur mens, ſeu anima rationalis, ſed manet. Corpus ergo terreſtre dicitur domus habitationis, id eſt in qua habitamus. Iob. 4. qui habitant domos luteas, &c. Ædificium dico domum non manufactam, id eſt non opere hominis, nec opere naturæ, ſed corpus incorruptibile, quod aſſumemus ex operatione diuina. *Explicat ibidem ſtatim diſſolutâ, per mortem domo terrenâ corporis, expectari gloriam cœleſtem, de qua Io. 14.* In domo patris mei manſiones multæ ſunt. *Interim bene Tertul. animum vocat huius terrenæ domus* INQVILINVM. *Eſt autem propriè inquilinus qui gratis vel pretio habitat ſolus in aliena domo, quam totam occupat. nam ſi cum Domino, aut eo qui domus vſum habet, non tam inquilinus quàm hoſpes*

C *dicendus eſt. Vlpianus l. 2. & 4. ff. de vſu & habit. dicam ego & hoſpitem animam in corpore, quia habitat cum Domino dicente, Io. Apoc. 21.* Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis. *Et Paulus 2. Cor. 5. quam dixerat domum ſtatim vocat tabernaculum:* Nam & qui ſumus in hoc tabernaculo. *Et 1. Cor. 3.* Neſcitis quia templum Dei eſtis & Spiritus Dei habitat in vobis? &c Templum enim Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos. *Et 1. Cor. 6.* An neſcitis quoniam membra veſtra templum ſunt Spiritus ſancti, qui in vobis eſt, quem habetis à Deo, & non eſtis veſtri? *Hoſpes ergo animus cum Deo* D *& Domino Spiritu habitans in domo & templo corporis. Rurſum inquilinus, quia, quæque anima* ſicut paſſer ſolitarius in tecto, inuenit domum & nidum ſibi *in qua ſingulariter habitat dicens cum Pſalte,* ſingulariter ſum ego, donec tranſeam, *in domum æternam in cœlis cum millibus Sanctorum: De qua domo Baruch, exclamat.* O Iſrael, quam magna eſt domus Dei, & ingens locus poſſeſſionis eius! *De hac etiam Pſaltes terrena domo pſalmo 118.* Incola ego ſum in terra. *Vbi ſic Auguſt.* Aliqui noſtri inquilinus, aliqui incola, nonnulli etiam, aduenam interpretati ſunt. Inquilini non habentes propriam domum, &c. neque

Aug.

ſecundùm corpus dictum videri poteſt. incola, vel aduena, vel inquilinus ſum in terra, cum corpus de terra originem ducat, &c. Propter animam, quæ abſit vt putetur ex terra meritò dici potuerit, inquilinus, vel incola, vel aduena ego ſum in terra. Siue ſecundùm totum hominem, quia paradiſi aliquando ciuis fuit, &c. ſiue omnis homo cui patria æterna promiſſa eſt in cœlis, poſſit hoc dicere, &c. *Ego merè ad literam puto hac Pſaltis animam de ſuo corpore, & terrena inhabitatione:* Incola ſum in terra. DESIDERABIT INQVILINVS, *&c. Animus inquiret & procurabit neceſſaria & profutura carni & domui ſuæ, & Domini ſui, ex obligatione & vi nominis inquilini, qui tenetur ſarta tecta templi & domus conſeruare, ſubſtruere, ne corruat*, loricare & tibicinare, *hoc eſt fulcire & incruſtare, vt commodè poſſit in domo manere: non quod veſtibus, alimentis aliiſque huiuſmodi fulcimentis animus in ſe præcisè ſumptus indigeat: habet enim propria naturæ ſuæ alimenta, quibus etiam dilapſa domo corporis petiatur poſt hanc vitam.* SENSVALITATEM, *id. vim ſentiendi longè ſubtiliorem.* LORICANDVS. *Paulus de verb. ſignif. l. impenſa: quam Alciatus ſic explicat.* Loricationes ſunt ſuperficies integendi cauſa quæ ad paumenta maximè pertinent, fiuntque ex calce & arena. *Vitruuius vocat incruſtationes in parietibus, vt tegulæ fractæ à pluuia defendantur.* TIBICINES *ſunt paruæ columnæ, vel tigna ruinoſis ædificiis fulciendis appoſita. Iuuenal. Sat. 3.* Nos vrbem colimus tenui tibicine fultam, magna parte ſui. *Vide dicta verbo Anima immort. 12.*

4\. *Caro Animam omni gemma, gladio, vnguento, pretioſiorem, quaſi theca glorioſa recepit. De Reſur. cap. 7. in m.*

NOn es diligentior Deo, vtì tu quidem Scythicas, & Indicas gemmas, & rubentis maris grana candentia, non plumbo, non ære, non ferro, nè argento quoque oblaquees; ſed electiſſimo, & inſuper operoſiſſimo deſcrobes auro; vinis item, & vnguentis pretioſiſſimis quibuſque vaſculorum prius congruentiam cures; proinde perfectæ ferruginis gladiis, vaginarum adæques dignitatem: Deus verò animæ ſuæ vmbram, ſpiritus ſui auram, oris ſui operam, viliſſimo alicui commiſerit capulo, & indignè collocando vtique damnauerit.

CARNIS EXCELL. IN ORD. AD ANIMAM. IV. SCHOLIA.

NON ES TV DILIGENTIOR, *&c. Si tu qui diligis, & eligis pretioſa quæque, ſiue gemmarum, ſiue vnguentorum, aut vinorum genera, conuenientes eis thecas prouides, vt & vaginas gladiis optimis congruentes, quantò magis cauit Deus, ne animam pretioſam indigna in carne recluderet? Corpus quaſi vaginam & thecam animæ, ſiue inſtrumentum ei coniunctiſſimum aptiſſimumque, aliis verbis expreſſit Aug. lib. 22. de ciu. cap. 23.* Sicut, ait, Apoſtolus de inſtitutione ſpiritali, qua homo ad pietatem iuſtitiamque formatur: Neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus: ita etiam hic dici poteſt, nec qui concumbit, nec qui ſeminat eſt aliquid, ſed qui format Deus. Nec Mater quæ conceptum portat, & partum nutrit, eſt aliquid, ſed qui incrementum dat Deus. Ipſe namque operatione, qua nunc vſque operatur, facit vt numeros ſuos explicent ſemina, & à quibuſdam latentibus, atque inuiſibilibus inuolucris, in formas viſibiles huius quod aſpicimus decoris euoluant. Ipſe incorpoream corporeamque naturam illam præpoſitam, iſtam ſubiectam miris modis copulans, & connectens, animantem facit, &c. Ipſe itaque animæ humanæ mentem dedit, vbi ratio & intelligentia in infante ſopita eſt quodammodo, quaſi nulla ſit, excitanda ſcilicet atque exercenda ætatis acceſſu, qua ſit ſcientiæ capax atque doctrinæ. & habilis perceptioni veritatis & amoris boni. Qua capacitate hauriat ſapientiam virtutibuſque ſit prædita, quibus prudenter, fortiter, temperanter, & iuſtè aduerſus errores & cætera ingenerata vitia dimicet, eaque nullius rei deſiderio, niſi boni illius ſummi atque incommutabilis vincat. Quod etſi non faciat ipſa talium bonorum capacitas in natura rationali diuinitus inſtituta, quantum ſit boni, quàm mirabile opus omnipotentis, quis competenter effatur, aut cogitat? *Ita anima velut lamina gladiuſque ex vagina, emergit, vt hoſtes ſuos cædat, ſic gemma pretioſiſſima aurea ex theca ſuos fulgores explicat; ſic vnguentum eius pretioſum ex congruenti vaſculo ſuauitatem odoris ſui effundit.* SCYTICAS. *Fertilis eſt interior Scythia gemmis, maximè hyacinthis, cuius in interiori ſolitudine foſſa eſt profundiſſima, vnde aliter erui non poſſunt hyacinthi, niſi excoriati ſummis è rupibus agni proiciantur in imum chaos, quibus vi quadam ſympathica, gemmæ ſolo erutæ, vel ſaxo, adglutinantur carnibus: ad quarum odorem vicinis in montibus nidificantes certatim aduolant aquilæ, & ſurſum euehunt quos vt venatores viderint extra foſſam, relapſuſque periculum jaculantur, & hyacinthos euellunt: Sic refert Anaſtaſius Nicænus q. 38. in ſcript. Scythia item Smaragdis optimis eſt celebris teſte Plinio.* ET INDICAS. *Margaritas intelligit, quas ex Plinio Oceanus indicus præcipuè gignit* RVBENTIS MARIS, *&c. Vniones ſunt & Margaritæ candidiſſimæ, licet rubro in mari genitæ. Hiero. in vita Marcellæ viduæ, & in ep. ad Virginem Principiam, loquens de luxu Romanarum mulierum:* Illæ ſolent purpuriſſo & ceruſſa ora depingere, ſericis nitere veſtibus, ſplendere Gemmis, aurum portare ceruicibus, & auribus perforatis rubri maris pretioſiſſima grana ſuſpendere. OBLAQVEES. *Includas,* DESCROBES, *à ſcrobe dictum, id. inſeras, inſculpes.* FERRVGINIS. *Ferrugo eſt rubigo ferri. Sumitur autem hic pro gladio coloris ferruginei, ſeu nigrioris rubedinis; alij cum Plauto colorem Thalaſſicum ſeu colorem maris exponunt, qui colores, optimos gladios connotant.* ADÆQVES DIGNITATEM. *Vt non ſit vagina indigna gladio, ſed eius reſpondeat dignitati. Vaginam animæ eſſe corpus probat locus Gen. 6. 3. Nam vbi verſio communis habet;* non permanebit Spiritus meus in homine, quia caro eſt. *Ex Hebr. Symmachus & Arias vertunt,* non judicabit, non litigabit. *Quaſi diceret humano more loquendo, hactenus cor meum hinc affectu miſericordiæ, inde juſtitiæ litigauit apud ſe propter hominum carnalium peccata, an parcerem, an delerem: ſed dirempta lite, vindictam ſumam. Alij per Spiritum Dei intelligunt animam rationalem inſufflatam primo homini, quæ quia tota tum carnalis erat, & in carnis voluptates propenſa, Deus à corpore, breuiata hominum vita eam extrahere volebat, nec in æternum, id eſt longum tempus, ſicut ante diluuium, in domo corporis commorari. Ita*

Chriſoſt. & Ambr. & quidem Hebr. Ialon, *id. exprimit, à radice* Lun, *id eſt manſit, moratus eſt, hoſpitatus eſt. Sed melius Pagninus & Caiet. Cum Chryſoſt. pro,* Iadon, *legunt* liddon *à radice* Neden. *id eſt vagina. Vnde & Syri corpus appellant* Nidne, *quod ſit vagina animæ. Quaſi diceret: Ex traham animas hominum è vagina corporum, carnales morte mulctabo:* Eruntque dies illius centum viginti annorum. *Non quòd ſinguli homines deinceps victuri tantum eſſent hoc ſpatio, vt voluit Ioſeph, Philo, & Rupert. cùm multi etiam poſt diluuium plus vixerint: ſed quia humanum genus, vſque ad diluuium, hoc tantum ſpatium ad pœnitentiam agendam à Deo accepiſſet, ſic Chald. Hiero. Chryſoſt. & Aug. noſter lib. 15. de Ciuit. cap. 24.* Centum viginti anni prædicti ſunt futuri vitæ hominum periturorum, quibus tranſactis, diluuio delerentur. *Sed ex Hiero. in quæſt. Hebr. in Gen. 9. 24.* Quia pœnitentiam agere contempſerunt, noluit Deus tempus expectare decretum, ſed viginti annorum ſpatiis amputatis, induxit diluuium anno centeſimo

S. Auguſt.

A agendæ pœnitentiæ deſtinato. *Ita & Chryſoſt. homil. 25. in Gen. melius Aug. loco præcitato;* intelligendum eſt, hoc Deum dixiſſe, cùm circa finem quingentorum annorum eſſet Noë: id eſt quadringentos octoginta vitæ annos ageret, quos more ſuo ſcriptura quingentos vocat, nomine totius, maximam partem plerumque ſignificans: ſexcenteſimo quippe anno vitæ Noë, ſecundo menſe, factum eſt diluuium. ANIMÆ SVÆ VMBRAM *vitæ ſuæ, & verbi ſui, imaginem.* SPIRITVS SVI ORAM. *Alludit ad Gen. 2.* Inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ. ORIS SVI OPERAM. *Quia ad hoc opus ſe accinxit & excitauit dicens,* Faciamus hominem, &c. *Vnde Caſſiod. lib. de Anima,* Inſufflauit, dictum eſt, ad exprimendam operis dignitatem, vt agnoſceretur aliquid eximium, quod eius ore prolatum eſt. CAPVLO, *loco, ſic dicto à capiendo. Tertul. Platoni conſentiens, capulum etiam, dixit ſepulchrum de Reſurr. cap. 32. & 38.* DAMNAVERIT *quaſi in pœnalem Carcerem compegerit. Vide Aug. infra n. 6.*

Aug.

5. *Caro veſtis pellicea eſt, Animam tegens, non tamen intelligenda eſt fuiſſe, prima illa tunica pellicea data primis parentibus. De Reſur. cap. 7. à p.*

SEd adhuc velim diſcas, quando, & quomodo caro floruerit ex limo. Neque enim, vt quidam volunt, illæ pelliciæ tunicæ, quas Adam & Eua, paradiſum exuti induerunt, ipſæ erunt carnis ex limo reformatio; quum aliquanto prius & Adam, ſubſtantiæ ſuæ traducem, in fœmina iam carne recognouerit: [a] *Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro ex carne mea;* & ipſa delibatio maſculi in fœminam, carne ſuppleta ſit; limo, opinor, ſupplenda, ſi Adam adhuc limus. Oblitteratus igitur & deuoratus eſt limus in carnem. Quando? quum [b] *factus eſt homo in animam viuam,* de Dei flatu, vapore ſcilicet, idoneo torrere quodammodo limum in aliam qualitatem; quaſi in teſtam, ita in carnem. Sic & figulo licet argillam temperato ignis adflatu in materiam robuſtiorem recorporare, & in aliam ex alia fingere ſpeciem, aptiorem priſtina, & ſui jam generis ac nominis. Nam etſi ſcriptum eſt, [c] *Nunquid argilla dicet figulo,* id eſt, homo Deo? etſi Apoſtolus, *in teſtaceis, ait vaſculis;* tamen & argilla homo, quia limus antè; & teſta caro, quia ex limo per adflatus diuini vaporem, quam poſtea pelliciæ tunicæ, id eſt, cutes ſuperductæ, veſtierunt. Vſque adeò, ſi detraxeris cutem, nudaueris carnem: Ita, quod hodie ſpolium efficitur, ſi detrahatur, hoc fuit indumentum cùm ſuperſtruebatur. Hinc & Apoſtolus, Circumciſionem, deſpoliationem carnis appellans, tunicam cutem confirmauit.

Gen. 3. 21.
a Gen. 2. 23.
b Gen. 2. 3.
c Rom. 9. 20.
Ad Col. 2. 11.

CARNIS DIGNITAS IN ORD. AD ANIMAM. V. SCHOLIA.

CARO FLORVERIT, *è luto emerſerit florida, & ſpecioſa.* PELLICIÆ TVNICÆ. *Ridet hæreſim dicentem tunicas pelliceas quas circumdedit primis parentibus Deus poſt peccatum, fuiſſe carnem, quæ eorum animas operuit. Quod falſum eſſe conuincitur ex eo, quod, ante dictas pelliceas tunicas, Adam è ſomno ſuſcitatus, agnouerit Euam vxorem ſuam de ſua coſta, carnem traductam, & ſubſtantiam ſuam accepiſſe, cum dixit:* Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea. *Et ipſa delibatio coſtæ, quæ in fœminam ædificata eſt à Deo,* carne ſuppleta ſit *dicente Scriptura,* & repleuit carnem pro ea. *Nouam ſcilicet loco coſtæ reponendo carnem, vel producendo, vel rarefaciendo vicinam. Quod ſi Adam fuiſſet adhuc limus, necdum caro, coſtam ſanè limo ſuppleſſet, conſimili vtique materia. Quod totum factum eſt, antequam paradiſo exularent, exuti innocentiæ veſte, & immortalitatis candida: induendi poſtea,* ſicut diploïde confuſione ſua, *dum primò ſibi* perizomata ficulnea conſuerunt, dehinc induti à Domino tunicas pelliceas. REFORMATIO. *Vſu ſuo vtitur compoſito pro* formatio. *Vel quod formam limi in carnem reformarit, ſiue transformarit.* OBLITTERATVS IGITVR, &c. *Ignominia limi extincta eſt, Dei flatu, quaſi vapore igneo, limum excoquente, & demutante in vas pretio-*

B *ſum carnis Figulo enim Apoſtolus Deum comparauit & hominem vaſculis in igne conflatis. Vnde ſicut prius argilla, quàm teſta: ſic homo limus, antequam caro. Quem limum mutatum in carnem pelliceæ quidem tunicæ, id eſt cutes ſuperductæ texerunt, ſed longè diuerſæ ab his, quas ex mactatis animalibus detractas, in tunicas fecit, qui, vt alibi ait Tertul.* Pellitos orbi, ceu, metallo damnauit. VSQVE ADEO, &c. *Nudabit carnem qui auferet cutem, vt verè indumentum carnis fuiſſe intelligatur cum ſuperinducebatur, quod detractum, ſpolium efficitur. Vnde & Paulus tunicam pelliceam cutem eſſe, & pellem confirmauit Circumciſionem*

C *vocans exſpoliationem. Sic ad Coloſſ. 2.* In quo & Circumciſi eſtis, Circumciſione non manu facta in exſpoliatione corporis carnis, ſed in Circumciſione Chriſti: conſepulti ei in Baptiſmo. *Quantum ad hæreſim præcitatam. Origenes interpretatus eſt hæc verba Geneſis 3. juxta 70. Hebr. & vulgat. edit.* Fecit quoque Dominus Deus Adæ & vxoris eius tunicas pelliceas, & induit eos. *Sic inquam vertit,* veſtiuit eos corporibus *quaſi prius eſſent incorporei. Huius & ſententiæ fuerunt Valentiniani ſecundùm Irenæum. Mortalitatem quidem eorum deſignauerunt in pœnam, præſumptæ diuinitatis, quam fructu vetito inuadere ſe poſſe crediderant. Sic Aug. in Pſal. 103.* Pellis morta- Aug.

Aug. litatem ſignificat. Propterea illi duo homines primi parentes noſtri, authores peccati generis humani Adam & Eua, cum in paradiſo, contempto Dei præcepto, ad ſuggeſtionem ſuaſionemque ſerpentis tranſgreſſi eſſent quod juſſerat Deus; facti mortales dimiſſi ſunt de paradiſo. Vt autem ſignificaretur ipſa mortalitas eorum, induti ſunt tunicis pelliceis. De pellibus enim tunicas factas acceperunt: Pelles autem detrahi non ſolent niſi de animalibus mortuis. Ergo pellium nomine mortalitas illa figurata eſt. *Vnum miror hoc Geneſi loco Chaldaicam Paraphraſim ſic ſingulariter habere.* Et fecit Dominus Deus Adæ & vxori eius veſtimenta honoris ſuper cutem carnis ſuæ, & induit eos. *Niſi intelligat ſic Deum conſuluiſſe vtriuſque* honori, *& pepercisſe verecundiæ, verenda tegendo vel ironicè dictum eſſe: Quis enim honor in cruda veſte pellicea? Vnde & Tertul. tumorem ornatus mulierum comprimens, pompaticam fœminam, Euæ commemoratione ſuggillat:* Et adhuc tibi gloriari, ſuper tunicas tuas pelliceas? *Quod & innuit eadem Paraph. Chald. verſu ſequenti,* Et dixit Dominus Deus, Ecce Adam eſt vnicus in

A ſæculo, ex ſe ſciens bonum & malum, & tunc fortè extendet manum ſuam, & ſumet etiam de arbore vitæ, & viuet in æternum. *Sanctes autem Pagninus ex Hebr.* Ecce Adam fuit fermè vnus ex nobis, ſciendo bonum & malum. *70. Vulgatæ editioni reſpondent. Quod ſi Chald. ſupra seriò intelligatur, tum Georgij Veneti ſenſus conſirmabitur, qui legit:* Induit eos Ieſum. *Et ſic agni vel oues, quas Deus Angelorum miniſterio mactari & expoliari juſſit, ſignificarunt.* Agnum occiſum ab origine mūdi, qui tunica inconſutili *noſtræ pellis,* deſuper contexta per totum, *nihil cooperante S. Ioſepho; toto opere; de Spiritu ſancto perfecto: Adæ nuditatem operuit, & humanum genus ſuo ſanguine lauit, & in baptiſmo* ſeipſum induit, *honoris vtique veſtimento. Et vt totus contextus impleretur, Deus filium incarnandum, & humana carne veſtiendum proſpiciens, verè dixit non ironicè;* Ecce Adam quaſi vnus ex nobis. *Propter identitatem perſonæ, naturam humanam aſſumentis. Non enim* duo, ſed vnus eſt Chriſtus; non confuſione ſubſtantiæ, ſed vnitate perſonæ. *Ait Athan. in Symbolo.*

6. *Caro quàm æſtimabilis, quæ intimè jungitur animæ, Deo proximæ; per quam Anima ſenſibus eius, rebus omnibus vtitur, & operâ, arteſque exercet. De Reſur. cap. 7. à m. ad f.*

COllocauit autem, an potius inſeruit & immiſcuit carni? tanta quidem concretione, vt incertum haberi poſſit, vtrumne caro animam, an carnem anima circumferat: vtrumne animæ caro, an anima appareat carni: Sed & magis animam inuehi atque dominari credendum eſt, vt magis Deo proximam. hoc quoque ad gloriam carnis exuberat, quòd proximam Deo & continet, & ipſius dominationis compotem præſtat. Quem enim naturæ vſum, quem mundi fructum, quem elementorum ſaporem, non per carnem anima depaſcitur? quidni? per quam omni inſtrumento ſenſuum fulta eſt, viſu, auditu, guſtu, odoratu, contactu; per quam diuina poteſtate reſperſa eſt, nihil non ſermone perficiens, vel tacitè præmiſſo. & ſermo enim de organo carnis eſt; Artes per carnem; ſtudia, ingenia, per carnem; opera, negotia, officia, per carnem: atque adeò totum viuere animæ, carnis eſt, vt non viuere animæ nihil aliud ſit, quàm à carne deuertere. Sic etiam ipſum mori carnis eſt, cuius & viuere. Porro, ſi vniuerſa per carnem ſubjacent animæ, carni quoque ſubjacent. per quod vtaris, cum eo vtaris neceſſe eſt: ita caro, dum miniſtra & famula animæ deputatur, conſors & cohæres inuenitur. ſi temporalium, cur non & æternorum?

CARNIS EXCELL. IN ORD. AD ANIM. VI. SCHOLIA.

COLLOCAVIT. *Animam ſcilicet.* IMMISCVIT. *adglutinauit carni tam perfecta compoſitione, & stricta vnione alterius ad alterum, vt vix diſcerni poſſit, quid horum circumferat alterum. Et quamquam anima principatum teneat vt proxima ſimilitudine cum Deo, & rerum omnium mundi dominatu, hoc quoque carnis redundat in gloriam, quod tantam creaturam contineat, eique inſtrumenta & vires præſtet, quibus imperium ſuum exerceat, quod clarè inductione demonſtrat.* INVEHI ATQVE DOMINARI. *inſtar Reginæ, curru triumphali, vehitur anima, carne ſua. Miniſtram animæ carnem in omnibus naturæ & artium operibus, docet Aug. l. 22. de Ciuit. cap. 23.* Nonne, inquit, ita ſunt in
Aug. eo loco ſenſuum, & cætera membra diſpoſita, ſpecieſque ipſa ac figura & ſtatura totius corporis ita modificata, vt ad miniſterium animæ rationalis ſe indicet factam? Non enim vt animalia rationis expertia prona eſſe videmus in terram, ita creatus eſt homo, ſed erecta in cœlum corporis forma, admonet eum quæ ſurſum ſunt ſapere. Porro mira mobilitas, quæ linguæ ac manibus attributa eſt ad loquendum & ſcribendum apta atque conueniens, & ad opera artium plurimarum officiorumque complenda, nonne ſatis oſtendit, quali animæ vt ſeruiret tale ſit opus adiunctum? Quanquam & detractis neceſſitatibus operandi, ita omnium par-

C tium congruentia numeroſa ſit, & pulchra ſibi parilitate reſpondeat, vt neſcias vtrum in eo condendo, maior ſit vtilitatis habita ratio, quàm decoris. Certe enim nihil creatum videmus in hoc corpore vtilitatis cauſa, quod non habeat etiam decoris locum plus autem nobis id apparet, ſi numeros & menſuram, quibus inter ſe cuncta connexa ſunt & coaptata noſſemus, quos forſitan datâ operâ in his quæ foris eminent, humana poſſet inueſtigare ſolertia. Quæ vero tecta ſunt, atque à noſtris remota conſpectibus, ſicuti eſt tanta perplexitas venarum atque neruorum & viſcerum, ſecreta vitalium, inuenire nullus poteſt. APPAREAT *alij* adpareat,
D pareat, *quod idem eſt. Non quod velit inſtar apparitoris, vel lictoris, ſed miniſtri opus mutuum ſibi inuicem præſtare.* ELEMENTORVM SAPOREM. *ſapere guſtus proprium, transfert ad omnes ſenſus per Metaphoram. Quis enim ſapiens propriè dicat ſe ignem vel aërem ſapere?* DIVINA POTESTATE RESPERSA *eleganter dictum: ſi enim Propheta de Verbo Dei loquens Eſa. 26.* ros lucis, ros tuus: *quem Patres veteres ſuſpirabant clamantes:* rorate cœli deſuper, & nubes pluant iuſtum, &c. *ſi & ipſe Moyſes Deut. 32. de verbo ſuo dixit:* deſcendat pluuia doctrina mea, fluat vt ros eloquium meum, ſicut imber ſuper herbam, & ſicut ſtillæ ſuper gramina: &c. *ſi denique*

per verbum omnia facta ſunt, & ſermo illius poteſtate plenus eſt. *Doctè dixit Author animam per organum vocis carneum* diuina poteſtate reſperſam, *ſicut Deus poteſtatem ſuam verbo declarauit cum* dixit & facta ſunt, mandauit & creata ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. VEL TACITE PRÆMISSO. *vel de ſimplici nutu oculi vel manus intelligit qui prænuntius eſt interpreſque ſermonis, vel quia ſcriptum eſt, Sap.18.* Cum quietum ſilentium contineret omnia, & nox in ſuo curſu medium iter haberet, omnipotens ſermo tuus de cœlo à regalibus ſedibus venit. *vel reſpicit, quod ſæpius in Actis legitur. Act. 13.* poſt lectionem autem legis & Prophetarum, miſerunt Principes Synagogæ ad eos dicentes: viri fratres, ſi quis eſt in vobis ſermo exhortationis ad plebem, dicite. ſurgens autem Paulus, & manu ſilentium indicens ait: viri Iſraëlitæ, & qui timetis Deum, audite. *item Act. 21. Paulus Tribuno dixit:* rogo te permitte mihi loqui ad populum. Et cum ille permiſiſſet, Paulus ſtans in gradibus annuit manu ad plebem, & magno ſilentio facto, allocutus eſt linguâ Hebræâ. ARTES PER CARNEM. *Nil enim eſt in intellectu, quod prius non fuerit in ſenſu.* TOTVM VIVERE ANIMÆ, *&c. dum ſcilicet in carne eſt: torpentibus enim ſenſibus, vel fractis aut debilitatis organis, ipſam quoque torpere neceſſe eſt, cum nec intelligat niſi conuerſa ad phantaſmata, per ſenſus hauſta. Cæterùm durinſculè dictum eſt* totum viuere animæ, carnis eſt; *viuere enim proprium animæ eſt intelligere; Io. 1.* Vita erat lux hominum. *& Pſal. 118.* Intellectum da mihi & viuam *niſi rigorem emollias, interpretando ſecundùm Geneſim*, factus eſt homo in animam viuentem: *ſicut enim nondum inſufflatâ animâ & ſpiraculo vitæ, non viuebat homo luteus vel carneus, ſic moritur efflata.* VT NON VIVERE ANIMÆ, *&c. adhuc durius dictum, cum anima ſit immortalis, & ſuperſtes emortuo corpore. cum* à carne deuerterit, *ſeu, vt alij legunt,* diuerterit; *quaſi à diuerſorio & hoſpitio carnis decedens: niſi Metonimicè interpreteris dictum, vt ſumat animam pro toto homine, cuius totum compoſitum viuens, in morte diſſoluitur, & moritur. vel* viuere, *accipias pro,* vitam dare, & viuificare. MORI CARNIS EST. *hoc propriè dictum eſt. caro enim ſola naturâ ſuâ mortalis eſt, & vitam ſuſcipit. ſeu viuit ex anima; vnde & ei propriè conuenit reſurrectio.* PER CARNEM SVBIACENT, *&c. neceſſe eſt, inquit, vt cum anima immediatè non vtatur ſubiectis omnibus creaturis, niſi carne vtente & fruente prius, per conſequens omnia ipſi carni eſſe ſubiecta. Inde pulchrè Pſaltes de parte inferiori & carnali hominis loquens, ait,* omnia ſubiecisti ſub pedibus eius. PER QVOD VTARIS. *ſe ipſum explicat in ſequenti, dum non tantum miniſtram animæ dominantis carnem vocat, ſed &* conſortem & cohæredem, *cum non tantum per eam, ſed & cum ea rebus corporeis vtatur.* SI TEMPORALIVM, *&c. ſi in hac vita temporali, cur non in futura æterna, cum meritum omne æternæ gloriæ, ipſumque martyrium, anima non adipiſcatur, niſi per carnem paſſibilem? vt* ſi compatitur, & conglorificetur. *ſic Athenagoras de reſur.* ſicut fuit animæ corpus in actionibus, paſſionibuſque tam virtutum quàm vitiorum, & in Sanctimonia & Martyrio comes, ita debet in pœna vel præmiis habere conſortium, eſt ergo corpus idem reſurrecturum. niſi enim præmia manerent vitæ ſequentis, prouidentia, iuſtitiaque diuina, traheretur in dubium. Homo quinetiam brutis fieret miſerabilior, qui religionis & juſtitiæ gratia corporeis ſe priuat oblectamentis, & incommoda ſubit innumera, &c. nec habet Iuſtitia diuina locum in corpore vel anima: non in corpore, quia iniuſtum foret, animam habere præmia laborum, in quibus magnam partem perpeſſum eſt corpus, &c. non in anima, quia injuſtum eſſet animam ſolam dare pœnas peccatorum quamplurimorum, quæ non commiſiſſet, niſi ei corpus fuiſſet adiunctum.

7. Caro in malis operibus, quæ non per ſe exercet, inſtrumentum ſolum eſt Animæ.
De Anim. cap. 40. à p.

a Ad Gal. 5. 17. & ſeq. 1. Cor. 3. 1. &

ETſi caro peccatrix, ſecundùm quam incedere prohibemur, cuius opera damnantur [a] *concupiſcentis aduerſus ſpiritum*, ob quam carnales notantur, non tamen ſuo nomine caro infamis. Neque enim de proprio ſapit quid, aut ſentit, ad ſuadendam vel imperandam peccatelam. Quidni, quæ miniſterium eſt? & miniſterium, non quale ſeruus, vel minor amicus, animalia nomina; ſed quale calix, vel quid aliud eiuſmodi corpus, non anima. Nam & calix miniſterium ſitientis eſt; niſi tamen qui ſitit, calicem ſibi accommodarit, nihil calix miniſtrabit.

CARNIS EXCELLENTIA IN ORDINE AD ANIMAM. VII. SCHOLIA.

ETSI CARO PECCATRIX *ſupple nominetur à Paulo, cuius cauſa opera carnis prohibentur, per ſe tamen ipſa non peccat, nihil ſentiens ex ſe, niſi in quantum informatur ab Anima, & mouetur à voluntate cuius inſtrumentum ex ſe corporeum eſt, & non de ſe animatum, quales ſunt ſeruus & amicus, quibus intelligentibus & volentibus, vel obedientibus, jubemus vel ſuademus peccatum ipſis conſentientibus;* CARO PECCATRIX. *Rom. 7. Queritur quidem de lege peccati:* Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ eſt in membris meis, &c. Mente ſeruio legi Dei, carne autem legi peccati. *Et ibidem*, Scio enim quia non habitat in me, hoc eſt in carne mea bonum. *D. Thomas ibidem.* In carne, inquit, gratia Chriſti non habitat, ſed habitat in mente, &c. Et per hoc patet quod hoc verbum non patrocinatur Manichæis, qui volunt carnem non eſſe bonam ſecundum naturam, &c. Non enim hic agit de bono naturæ, ſed de bono gratiæ, quo à peccato liberamur. *Et ratio eſt, quia ſubiectum gratiæ, non eſt caro, ſed anima: Proinde cum peccatum ſit gratiæ contrarium, & contraria ſe expellant ab eodem ſubiecto, caro peccatrix, vel caro peccati non propriè dicitur, ſed in quantum, in pœnam peccati originalis mortis corruptioni addicta eſt, & ab Apoſtolo vocatur,* corpus mortis huius; *id eſt mortale, vel quia per ſenſus carnis ſerpentis virus illapſum in Animam, eam induxit in peccatum & rebellionem contra legem Dei: Ideo in pœnam membra importuna lege inſurrexerunt in animam, & concupiſcentiis carnalibus ad peccata actualia pertraxerunt omne genus humanum. Quo ſenſu intelligendus eſt Auguſtinus ſer de verb. Apoſt.* (Aug.) Vitium concupiſcentiæ eſt, quod Anima non ex ſe, ſed ex carne contraxit. Natura quippe humana non opere Dei, cum vitio eſt ſancita; ita vt non ſit in carne bonum, ſed

vitium, quo inficitur Anima. *Vbi per vitium non intelligit ipſum peccatum, ſed incitamentum ad peccatum.* CARNALES NOTANTVR, *à Paulo ſcilicet 1. Cor. 3.* Non potui vobis loqui quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus. *Et rurſum ſtatim*: Adhuc enim A carnales eſtis. Cum enim ſit inter vos zelus & contentio, nonne carnales eſtis, & ſecundùm hominem ambulatis? ANIMALIA NOMINA. *id. ſignificantia creaturas animatas, & anima rationali vtentes.* CORPVS, *res purè corporea, & non animata.*

8. *Et 1. cont. Marc. cap. 24. in m.*

SEd & ſi carni delicta reputantur, præcedit animæ reatus, & culpæ principatus animæ potius adſcribendus, cui caro miniſtri nomine occurrit. carens denique anima caro, hactenus peccat. Ita & in hoc injuſta bonitas, & ſic quoque imperfecta; innocentiorem ſubſtantiam relinquens in exitium, obſequio, non arbitrio delinquentem: cuius Chriſtus etſi non induit veritatem, vt tuæ hæreſi viſum eſt, imaginem tamen eius ſubire dignatus eſt. Ipſum quod mentitus eſt illam, aliquid ei debuit debuiſſe. Quid eſt autem homo aliud quàm caro? Siquidem nomen hominis, materia corporalis non animalis, ab auctore ſortita eſt. [a] *Et fecit* a Gen. 1. *hominem Deus, inquit, limum de terra*; non animam. anima enim de adflatu. [b] *Et factus eſt* 7. *homo in animam viuam* Quid? vtique qui de limo. [b] *Et poſuit Deus hominem in paradiſo: quod* b Gen. 2. 8. *finxit*, non quod flauit: qui caro nunc, non qui anima.

CARO MINISTRA TANTVM EST ANIMÆ IN MALO. VIII. SCHOLIA.

A*Git hoc capite contra Deum Marcionis in quem retorquet blaſphemiam excreatam in frontem Dei Creatoris. quem Marcion, malæ & peccaminoſæ carnis Conditorem fingebat, proindeque indignam carnem quam verè Chriſtus aſſumeret; Deum autem Marcionis imperfectæ & injuſtæ bonitatis arguit, quòd portionem hominis innocentiorem, nec arbitrio ſuo peccantem, perpetuo damnet exitio, & juſta fraudet reſurrectione. Deinde Chriſtum, etſi ſenſu Marcionis, verè non incarnatus eſſet, eo ipſo tamen quod carnem mentitus eſt, & phantaſma eius ſolum aſſumpſit, aliquid carni debuiſſe gratitudinis cauſa; vel ob acceptam ab ea imaginem. Hominem porro, adhuc limum corporeum & inanime, dictum ſæpius* B *& vocatum hominem, & ante afflatum Dei. carnem* C *hominis de limo, & poſtea ſæpè in Scriptura dictam hominem.* REPVTANTVR. *Reputare & deputare, frequenter ſumit pro imputare.* PRÆCEDIT ANIMÆ REATVS. Etenim in corde iniquitates operamini in terra: iniuſtitias manus veſtræ concinnant. *Vt ſit principatus culpæ in corde & anima, quæ prius cogitat & vult, & imperat carni, & manibus adminiſtris, vt opus externum impleant.* HACTENVS PECCAT, *ceſſat peccare caro, vel ſeruire peccato anima, dum anima receſſit à carne, tandiu tantum ei famulans in peccato; quandiu eius forma mouetur & impellitur: qua carens, & priuata, amplius non peccat.* IN EXITIVM. *id. in mortem irreparabilem, in priuationem vitæ irremeabilis; abſque vlla ſpe reſurrectionis.* NON AR- D BITRIO. *Nec enim decernit & mandat caro peccatum, ſed arbitrâ & mandante animâ obſequitur famula.* ALIVD QVAM CARO *Præter iam dicta in Schol. 1.* Ad carnis Excel. in ord. ad animam: *Hic aduerte ſæpius in Scriptura nomen hominis ſoli carni impoſitum, adeo vt caro totum hominem ſignificet, etſi primo de limo formata fuerit. Sic Auguſtinus vtrumque connectens ad plenam huius loci Tertulliani expoſitionem, tam de dignitate carnis, quæ dicitur homo, quàm de veritate carnis, quam aſſumpſit Dei filius factus homo. Sic inquam in Pſal. 29.* Vt inter hominem & Deum me- E Aug. diator exiſteret Verbum caro factum eſt, id. Verbum homo factum eſt. Nomine enim carnis appellati ſunt homines. Inde eſt Luc. 3. & videbit omnis caro ſalutare Dei. Omnis caro dictum eſt, omnes homines. Et Apoſtolus Ephe. 6. Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, id. aduerſus homines, ſed aduerſus principes & poteſtates, &c. *Ibidem duas hereſes explodit, primo Apolliniriſtarum, dicentium Verbum quidem aſſumpſiſſe carnem, ſed non mentem humanam, ſed animam tantum, ſine intelligentia humana & ratione, cuius defectum ſuppleuerit Verbum, & ſapientia Dei. Secundò aliorum dicentium, nec animam ſumpſiſſe, nec mentem, ſed tantum carnem, hærentes præciſè dicto Ioannis,* Verbum caro factum eſt. *Tertiam hæreſim etiam Marcionitarum repellit, qui veram carnem Chriſto negabãt.* Si enim multa geſſit ſecundùm corpus ex quibus S. Auguſt. intelligamus quia habuit corpus, non in mendacio, ſed in veritate: vtputa quomodo intelligimus quia habuit corpus? ambulauit, ſedit, dormiuit, comprehenſus eſt, flagellatus eſt, colaphizatus eſt, crucifixus eſt, mortuus eſt. Tolle corpus, nihil horum fieri potuit. Quomodo ergo ex his indiciis cognoſcimus in Euangelio, quia verum corpus habuit, ſicut & ipſe etiam poſt reſurrectionem dixit Luc. 24. Palpate & videte, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet ſicut me videtis habere: &c. Sic & ex quibuſdam aliis officijs naturalibus quia habuit Animam. Eſurire, ſitire, animæ ſunt iſta: *id eſt corporis verè animati, vel animæ ſenſitiuæ*; tolle animam, corpus hæc exanime non poterit. *Ibidem refellit mentem excludentes à verbo incarnato, quod aliàs verus homo non eſſet, carens ſuperiori hominis parte, quæ eum facit Dei imaginem, & diſcernit à pecore.* Vt dicatur talibus Pſal. 31. Nolite eſſe ſicut equus & mulus quibus non eſt intellectus. *Et in Pſal. 64.* Ad te S. Aug. omnis caro veniet. Habemus Dominum dicentem, datam ſibi poteſtatem omnis carnis. Cœpit ergo apparere iam rex ille cùm diceretur, ad te omnis caro veniet. Ad te, inquit, omnis caro veniet. Quare ad illum omnis caro veniet? Quia carnem aſſumpſit. Quò veniet omnis caro? Tulit inde primitias ex vtero virginali, aſſumptis primitiis cætera conſequentur, vt holocauſtũ compleatur. Vnde ergo omnis caro? omnis homo. Et vnde omnis homo? Nunquid omnes credituri prænuntiati ſunt in Chriſtum? Nonne multi impij qui etiam damnabuntur? Nonne quotidie multi non credentes in ſua infidelitate moriuntur? Secundùm quid ergo intelligimus, Ad te omnis caro veniet? Omnis caro dixit, omnis generis caro, ex omni genere carnis, venietur ad te. Quid eſt ex omni genere carnis? Nunquid venerunt pauperes, & non venerunt diuites? Nunquid venerunt humiles, & non venerunt ſublimes? Nunquid venerunt docti, & non venerunt indocti? Nunquid venerunt viri, & non venerunt fœminæ? Nunquid venerunt domini & non venerunt ſerui? Nunquid venerunt ſenes, & non venerunt iuuenes? Aut venerunt iuuenes, & non venerunt adoleſcentes?

Aut venerunt adoleſcentes, & non venerunt pueri? Aut venerunt pueri, & non allati ſunt infantes? Poſtremò, nunquid Iudæi, nam inde Apoſtoli, inde multa millia primò tradentium, poſtea credentium, & non venerunt Græci? Aut venerunt Græci, & non venerunt Romani? Aut venerunt Romani, & non venerunt Barbari? Et quis nume- A ret omnes gentes venientes ad eum, cui dictum eſt Ad te omnis caro veniet? QVOD FINXIT. *Limum ſcilicet primò.* FLAVIT. *Poſtea animam viuentem.* CARO NVNC. *Poſt limum, homo, id. corpus hominis factum eſt caro.* NON QVI ANIMA. *Poſtea factus in animam viuentem.*

CARNIS PRÆROGATIVA EX OPERIBVS GRATIÆ.

1. *Caro tanta eſt, vt nihil gratiæ & ſalutis, nihil ex Sacramentis, ſine ipſa poſſit anima adipiſci. De Reſur. cap. 8. in p.*

ET hæc quidem, velut de publica forma humanæ conditionis in ſuffragium carni procurauerim. Videamus nunc de propria etiam Chriſtiani nominis forma, quanta huic ſubſtantiæ friuolæ ac ſordidæ, apud Deum prærogatiua ſit: etſi ſufficeret illi, quòd nulla omnino anima ſalutem poſſit adipiſci, niſi dum eſt in carne, crediderit: adeò caro ſalutis eſt cardo. Denique, cùm anima Deo allegitur, ipſa eſt quæ efficit, vt anima allegi poſſit. Scilicet caro abluitur, vt anima emaculetur. Caro vngitur, vt anima conſecretur. Caro ſignatur, vt & anima muniatur. Caro manus impoſitione adumbratur, vt & anima ſpiritu illuminetur. Caro corpore & ſanguine Chriſti veſcitur, vt & anima de Deo ſaginetur. Non poſſunt ergo ſeparari in mercede, quas opera conjungit.

CARNIS PRÆROGAT. EX OP. GRAT. I. SCHOLIA.

DE PVBLICA FORMA. *Hactenus, inquit, proſecutus ſum laudes carnis, ex apparenti eius humana forma: Nunc proſequar eius priuilegia ſumpta, in quantum homo fit etiam Chriſtianus; & fidei Catholicæ Sacramentis vtitur per carnem; vt obtrectator eius ceſſet ſordidam ei, limi primi originem, vel friuolam, ventoque ludibrioſam pulueris ſortem exprobrare.* CARDO. *Pulchrè ludit in voce* carnis & cardinis, *vt ſalus ex fide pendeat.* fides autem ex auditu *carnis, & verbo per carnem prolato:* Euntes docete omnes gentes baptizantes eos, &c. qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit; qui verò non crediderit condemnabitur. ALLEGITVR, *id eſt in collegium cooptatur, cum homo dat nomen fidei Chriſtianæ, & in Chriſti familiam adſciſcitur. Liuius,* qui de plebe allegebantur. *Apud Iulium Capitolinum,* Marcus C Antonius Philoſophus multos ex amicis in Senatum allegit cum ædilitiis ac Prætoriis dignitatibus. *Vlpianus l. generaliter. de Decur.* Allegi eſt per electionem in ordinem aſſumi. SCILICET CARO, *&c. Alij legunt, ſed & caro.* ABLVITVR *in baptiſmo.* VNGVITVR, *in Extrema-Vnctione, vel confirmatione, de qua etiam ſubdit,* CARO SIGNATVR, *&c.* ET MANVS IMPOSITIONE, *&c. Quæ omnia fiunt in Sacramento Confirmationis.* ADVMBRATVR, *ſicut dictum eſt Virgini de ſuperueniente Spiritu:* Virtus altiſſimi obumbrabit tibi. ILLVMINETVR *ſiue mente & ſpiritu in eius luce fidei amplius corroborato, ſicut Spiritu ſancto largius & D plenius in Confirmatione, quam in baptiſmo effuſo, illuminante & corroborante dum obumbrat; ipſo ex Aug. per manus expreſſo, quæ in diſtinctos digitos ſeu Dona diuiduntur. De quo etiam Abacuc 3.* Deus ab Auſtro veniet & Sanctus de monte Pharan: *Procedit enim vt Amor: ſicut Auſter calidior eſt plaga:* Per quam viam lux ſpargitur fidei, & diuiditur æſtus amoris ſuper terram. *Iuxta Iob. Cui reſpondebit Abacuc viam Auſtri, plagam eſſe Spiritus ſancti, qui mentem illuminat.* Nam & baptiſmus à Paulo dicitur illuminatio, *& cor accendit & confirmat; & manuum impoſitione & donorum infuſione adumbrat & ornat, ſic enim legitur apud 70.* Deus à Theman veniet, & Sanctus de monte Pharam, vmbroſo & condenſo. *Pharan ſignat mõtem vmbroſum, ex quo teſte Ruperto venit filius.*

B *Ex Origene interpretatur os viſibile & ſignificat Verbum incarnatum. Vnde concludo quod cum Spiritus ſanctus à Patre & Filio procedat & mittatur, eum eſſe Deum ſanctum ab Auſtro, & monte Pharan venientem, vt nos ſua protectione obumbrans, ſimul illuminet & confirmet, & fructificare faciat, cum & Pharan etiam interpretetur fructifer.* DE DEO SAGINETVR *hæc fuere vota Pſaltis;* ſicut adipe & pinguedine repleatur mea, &c. Adipe frumenti ſatiat te. Pinguis panis Azer, præbens delicias Regibus; quem manducauerunt, & adorauerunt omnes pingues terræ. *Vt verè de Deo vero, per veram carnem à Verbo aſſumptam, quam caro hominis ſumit, ob identitatem perſonæ, eiuſdemque hominis Dei in hoc manna abſconditi,* anima de Deo ſaginetur. *Hac vtitur voce Leo contra præſumpt. Michael. Conſtantinop.* Martyrum exercitus noſtris azymis ſaginatus. NON POSSVNT ERGO, *&c. Concludit carnem debere eſſe mercedis gloriæ conſortem, quæ fuit ſocia & præminiſtra operæ & laboris. Et quidem immortalitatem reſurrectionis carni competere, vel ex ſolo corporis Chriſti Sacramento per os carnis prælibato conſtat, cum portentoſa Phœnicis reſurrectio à natura genitis, in eius de cæli rore & Solis radiis puriſſimo nutrimento ponatur. Quis Sol niſi Chriſtus? Quis ros niſi Dei Filius, de quo ſupra? Cui tamen hic adijcio, non tantum præceſſiſſe pluuiam Pſaltis voluntariam, & manna Hebræorum, rorem cæleſtem; ſed & Iſa. 26. Reſurrectionem imputari rori Euchariſtico.* Viuent mortui tui, interfecti mei reſurgent: Expergiſcimini, & laudate qui habitatis in puluere, quia ros lucis, ros tuus. 70. Ros enim qui à te ſanatio eſt. *Et Pſal. 106.* Miſit verbum ſuum & ſanauit eos, & eripuit eos de interitionibus eorum. *Quin & Chriſtus, Io. 6.* Patres veſtri manducauerunt manna in deſerto, & mortui ſunt: Qui manducat hunc panem, viuet in æternum. *Chryſol.* Quomodo morietur cui panis Chriſtus, cui vita cibus eſt? *Quin etiam de Deo, iuxta Tertull. ſaginatur. Quidni, cùm & prodigus, de vitulo ſaginetur? Aug. ſer. 70. de temp. vbi de Abraham:* Tres, inquit, viros ſuſcepit, tribus menſuris panes appoſuit; quare hoc, fratres, niſi quia myſterium Trinitatis intelligit? Apponit, & vitulum, qui vitulus non eſt durus, ſed tener. Et quid tam tenerum, quid tam bonum, quàm eſt ille qui Aug.

qui ſe pro nobis humiliauit vſque ad mortem? Ipſe eſt ille vitulus ſaginatus, quem pro recepto pœnitentiæ filio iugulat Pater. Sic enim Deus
A dilexit mundum, vt Filium ſuum vnigenitum daret.

2. Caro Dei Templum, & Chriſti ſepulcrum, mortificationem eius circumferens, vt & vitam eius manifeſtet ſuſcitata. *De Reſurr. cap. 44. à p. ad f.*

CVm item ſubiicit, [a] *Semper mortificationem Chriſti Ieſu circumferentes in corpore noſtro;* qualis iſta res eſt, quæ poſt Dei templum, iam & ſepulcrum Chriſti poteſt dici? Cur autem mortificationem Domini circumferimus in corpore? [b] *vti & vita, inquit, manifeſtetur.* vbi? *in corpore.* in quo? in mortali. Ergo, in carne planè mortali, ſecundum culpam; ſed & vitali, ſecundùm gratiam. vide quantam; vt in illa, vita Chriſti manifeſtetur. In re ergo aliena ſalutis, in ſubſtantia perpetuæ diſſolutionis, manifeſtabitur vita Chriſti æterna, jugis, incorrupta, iam & Dei vita? aut cuius temporis vita Domini manifeſtabitur in corpore noſtro? Illa quidem quam vixit vſque in paſſionem; quæ non modo apud Iudæos in manifeſto fuit, verum etiam omnibus nunc gentibus prodita eſt. Adeo eam ſignificat, quæ [c] *portas adamantinas mortis, & æneas ſeras inferorum infregit,* quæ exinde jam noſtra eſt. Denique, manifeſtabitur in corpore. quando? poſt mortem. quomodo? dum reſurgimus in corpore, ſicut & Chriſtus. Ne enim quis argumentetur, nunc habere manifeſtari vitam Ieſu in corpore noſtro per diſciplinam ſanctitatis, & patientiæ, & juſtitiæ, & ſapientiæ, quibus Domini vita floruerit, prouidentiſſima Apoſtoli intentio ingerit: [d] *Si enim nos qui viuimus, in mortem tradimur, propter Ieſum, vt vita ejus manifeſtetur in corpore noſtro mortali.* ideo defunctis nobis hoc ait futurum in corpore noſtro. Quod ſi tunc, quomodo niſi reſuſcitato eo? proinde & in clauſula: [e] *Scientes, ait, quòd qui ſuſcitauit Ieſum, & nos ſuſcitabit cum ipſo, quia jam reſurrexit à mortuis:* niſi quia, cum ipſo, ſicut ipſum, ſapit? Si vero ſicut ipſum, non vtique ſine carne.

a 2. Cor. 4. 10.
b Ibid. 11.
c Pſal. 106. 16.
d 2. Cor. 4. 11.
e Ibid. 14.

CARNIS PRÆROGAT. EX OP. GRATIÆ. II. SCHOLIA.

CVM ITEM, *&c. Proſequitur probare carnis excellentiam, ex preclaro Pauli teſtimonio, quo argutè conuincit carnem mortificatam exemplo Chriſti, non tantùm Dei templum & altare, ſed & hoſtiam viuam & jugem cum Paulo* quotidie moriente, immolato, à morte delibato & deguſtato, *per quotidianas ſcilicet, vel vltro aſſumptas, vel placidè ſuſceptas ab aduerſariis afflictiones, conſecrari. Quin etiam loculum, & feretrum Chriſti poſſe dici, maximè vero cum memoriale mortis Chriſti, Euchariſtiam dico ſuſcipit in ſepulcro mortificati corporis, ſi non* nouo in quo nondum quidquam poſitum fuerit, *ſaltem per pœnitentiam plenam renouato. Vnde concludit in eodem corpore & carne mortali quidem propter culpam, & ſententiam latam; qua,* ſtatutum eſt omnibus hominibus ſemel mori, *ſed*
C *ſecundum Chriſti gratiam in æternum victura, repræſentari & manifeſtari debere æternam Chriſti & Dei vitam. non paſſibilem & mortalem ſatis agnitam Iudæis, ſed eam quæ portas mortis æneas confregit: nec eam quâ Chriſti patientiam & ſanctitatem imitamur, ſed de qua hic clarè ad literam agit Apoſtolus, quæ in reſurrectione dabitur juſtis, vt Chriſto, in carne ſuſcitata conformentur.* SEMPER MORTIFICATIONEM. *in Græco non habetur. 2. Cor. 10.* Chriſti, ſed Domini Ieſu *ſicut nec in vulgata editione.* Semper mortificationem Ieſu in corpore noſtro circumferentes, vt & vita Ieſu manifeſtetur in corporibus noſtris. *Syriaca autem tranſlatio* Semper enim mortificationem Ieſchua
D in corporibus noſtris baiulamus, vt & vita Ieſchua in corporibus noſtris reueletur. *Mortificationem Ambroſius interpretatur mortem, quam circumferre eſt quadam ſimilitudine mortem eius exprimere, vt faciebat Apoſtolus quotidie moriens & multa patiens pro Chriſti Euangelio, vt merito patientiæ, fidei, & ſpei, videatur Chriſtus in Paulo reſurrexiſſe, dum ait,* quaſi morientes & ecce viuimus. *Serui enim Dei toties imminentibus mortis periculis erepti, videntur quodammodò ſuſcitari, & Chriſti reſurgentis formam exprimere. Ita Gagneus & Menochius. Tirinus autem mentem Ter-*
B *tulliani ſequitur, vt dicat fideles cum Paulo in hoc mundi theatro mortem Chriſti repræſentare ſuis paſſionibus, vt in nobiliori judicij theatro in iiſdem corporibus ſuſcitati vitam glorioſam Chriſti reſurgentis exponant. Sic & D. Thomas in 2. Cor. 4. Notat Chriſtum vſque ad mortem carnem habuiſſe paſſibilem, ſed tamen interius vixiſſe ſpiritali vita & glorioſa, quæ poſt reſurrectionem vſque ad corpus deriuata eſt, & factum eſt ipſum corpus prius paſſibile & mortale, poſt reſurrectionem glorioſum & immortale. Deinde ſubjicit:* Et ideo dicit quod ideo pericula mortis & paſſiones patienter ſuſtinemus, vt perueniamus ad glorioſam vitam, &c. Vt vita Ieſu, id eſt vita gratiæ quam Ieſus dat, vel vita gloriæ, ad quam Ieſus per paſſiones peruenit, Luc. 24.
C Nonne oportuit Chriſtum pati, &c. Dicit ergo in futura reſurrectione, in corporibus noſtris non ſolum in animabus, &c. ſicut Iudic. 7. fractis laguunculis apparuerunt lucernæ. *id eſt vaſis corporum teſteis prius diſruptis, fulgebunt juſti ſicut Sol,* & ideirco dicit Ambr. non timebat mori propter reſurrectionem promiſſam. CIRCVMFERIMVS. *D. Thomas ibid.* id. vbique portantes & ſuſtinentes: quia quocumque eamus patimur & non cedimus. Et hoc ideo vt vita Ieſu quæ latet nunc in corde noſtro, in corporibus noſtris manifeſtetur; quando ſcilicet reformabit corpus humilitatis noſtræ Philipp. 3. & 2. Tim. 2. Si commortui ſumus & conui-
D uemus. *Quandiu ſupra terram corpus circumferimus, eius membra mortificare debemus, vt mortificationem Chriſti imitemur. Accipite Aug. citatum à Beda ſub titulo ſer. de reſurrectione mortuorum dum ſcriberet in cap. 3. ad Coloſſ.* Mortificate membra veſtra quæ ſunt ſuper terram: Mortificamur, inquit, & reſurgimus. Mortificatis ergo illis membris, reſurgimus in fide prius. Quomodo autem præcedit mors ſecundum Spiritum reſurrectionem quæ eſt ſecundum ſpiritum: ſic præceſſura eſt mors ſecundum carnem reſurrectionem quæ futura eſt ſecundum carnem. Audi Scripturam: Initium ſapientiæ timor

S. Aug.

opinione quorundam eſt. propterea nec ignibus funerandum aiunt, parcentes ſuperfluo animæ.

CARNIS DIGNITAS IN ORD. AD INCORRVPT. ET GLORIAM. I. SCHOLIA.

AGit contra quoſdam infirmè probantes immortalitatem Animæ, ex leuibus quibuſdam conjecturis; quibus ſibi perſuadent, etiam poſt mortem quaſdam animas aliqualiter adhuc ſuis hærere corporibus; quæ quia vel incorrupta diu manent, vel in his capilli & vngues excreſcunt, arbitrantur hæc non poſſe præſtare abſque aliquo reſiduo animæ. Sed non aduertunt incorruptionem hanc plerumque procedere, vel ex aëre, vel terra, vel ipſo corpore ſicciore, vel denique morbi & mortis genere conſumente humiditatem, quæ eſt corruptionis principium. Vngues verò ſuccreſcere neruis reſolutis, & carne conſumpta extenſis: capillos autem ſubſiſtere ob ſeruatum in ſecreto cerebri humidum quo non ſolum muniuntur & conſeruantur, ſed etiam ſuccreſcunt. QVAS VVLT ANIMAS. *Legendus Plato in Phædone, Timæo, & Phædro; vbi ſtatim poſt diſceſſum à corpore, expeditas carnis ergaſtulo Animas, tranſmittit in Cælum.* IN POLITIA, *id. in Politicis lib. 10. de Republica. Vbi refert quendam Ægyptium occiſum in bello, qui ſanus quidem & integer corpore poſt decimum diem ex mortuorum aceruo ſublatus, & domum delatus, cum 12. die ſepeliendus eſſet, poſitus in pyra reuixit. Quod credibile non eſt. Sit fides penes Autores.* INDIVIDVITATE *inſeparabilitate Animæ.* DEMOCRITVS, *iuxta Laërtium, in ſepulcris habitabat, unde hæc circa cadauera potuit obſeruare. Et* denotare, *id eſt notare. Vt plurimum enim vtitur compoſitis. Hunc ridet Varro & ſcitè carpit his verbis:* Heraclides Ponticus plus ſapit, qui præcepit vt comburerent, quàm Democritus, qui, vt in melle ſeruarent: quem ſi vulgus ſecutus eſſet, peream, ſi centum denariis calicem mulſi emere poſſemus. *Agit de corporibus conditis à Democrito, ad conſeruationem. Quem irridet & Plinius lib. 7. cap. 55.* Poſt ſepulturam aliæ atque aliæ Manium ambages. Omnibus à ſuprema die eadem, quæ ante primum; nec magis à morte ſenſus vllus, aut corpori, aut animæ, quàm ante natalem. *Hic apertè immortalitatem animæ negat. Et concludit de Democrito:* Similis & de aſſeruandis corporibus hominum, ac reuiuiſcendi promiſſa Democrito vanitas, qui non reuixit ipſe. Quæ iſta dementia eſt, iterari vitam morte? EXSVCCIOR, *minus ſuccida & humida, deſiccata,* EROGARAT, *conſumpſerat. Similitudine ſumpta à rogo, in quo mortuorum cadauera cremabantur.* EXORDIA, *extremitates. Neque enim oriuntur nerui ab vnguibus, ſed originem habent à cerebro. Sic & Act. 10. Petrus in ectaſi:* Vidit cœlum apertum, & deſcendens vas quoddam velut linteum magnum quatuor initiis ſubmitti de cœlo in terram, *id eſt quatuor angulis & extremitatibus. Et Iacobi 1.* Vt ſimus initium aliquod creaturæ eius. *Licet enim juxta Græcum & Syrum, velit nos eſſe primitias omnium creaturarum, & principatum habere: Benè tamen intelligi poteſt, juxta vulgatam edit. Quòd ſicut in Scriptura, Angelus (quem Auguſtinus ſub lucis nomine vult primo die conditum)* Aug. eſt initium viarum Domini; *ſic homo ſexto die conditus,* aliquod initium eſt creaturæ. *Et quia vltimum opus eſt in executione, primum fuit in intentione, ad vnguem extremum neruorum, referens ſuum prototypum Chriſtum, quem, ſenſu Tertulliani, præ oculis habebat Deus, cùm primum Adam de limo formaret.* CAPILLAGO. *Capillatura, capillitium.* HABES MEDICOS, *qui dicant animam, & corpus ita ſimul connecti, vt reliquiæ animæ conſeruandæ, à corporis conſeruatione pendeant. Sic enim Hippocrates lib. 1. de diæta dixit, Animas hominum creſcere, & minui, nec*

A *non etiam corrumpi penituſque deficere, deficiente corpore; inde ei tanta cura condiendorum melle cadauerum. Inde aliqui legunt hunc locum;* habes Medicos, ſupple quos conſulas, & ex quibus diſcas. SI NEC MODICVM. *id. modica ſubſiſtentiæ, & præſentiæ animæ reſidet & reſtat adhuc in corpore, quod prorſus euaneſcat tandem, cum tempus omnem corporis* SCENAM ABOLEVERIT, *conſumpſerit, deleuerit. Tertul. autem.* Habes Medicos. *Qui hoc ſentiant.* Sed nec modicum quid, &c. *Nil omnino ſupereſt animæ in corpore adhuc integro poſt mortem, quod eo penitus diſſoluto, quandoque decedat & prorſus extinguatur. Scena propriè tabernaculum eſt ex frondibus inumbrationis cauſa compoſitum.* ἀπὸ τῆς σκιᾶς. *Hoc eſt ab vmbra deducto* B *nomine. Vnde & Scenopegia feſtum tabernaculorum Hebræis ſolemne. In memoriam eorum quæ in deſerto peregrini erexerunt. Tranſlata deinde vox ad tragœdos, & comœdos, qui ſub tentoriis ablitabant. Indè &* ſeruire ſcenæ, *dixit Cicerò ad Brutum. id eſt ſeruire tempori. Benè corpori humano, temporis ludibrio quadrat hoc nomen. Hinc Iob illud folio comparat, & Vmbratico tabernaculo,* contra folium quod vento rapitur, oſtendis potentiam tuam, &c. *Et Apoſtolus;* velox eſt depoſitio tabernaculi mei. PARCENTES SVPERFLVO, *&c. Ideo quidam non comburunt corpora, vt animæ reliquias ſuperſtites non abſumant. Sic* C *Phocylides,* non diſſoluimus pulchram hominis harmoniam, etenim ſubitò è terra ſperamus in lucem venturas reliquias defunctorum, qui poſtea Dij fiēt *Ideo Ægyptij ſale, nitro, & aromatibus; Perſæ cerâ circumlitos diu domi ſeruabant. Contra Romani ignibus ſe animas purgare credebant à ſordibus corporum, & eas extenuare, vt ad principium, & naturam ſuam, ſubtiliores remearent. Nos fideles, juxta vetus, & nouum teſtamentum, corpora defunctorum condimus, & honorificè ſepelimus, vt vaſa animæ, vt Spiritus ſancti templa, & organa. Etiam quæ credimus ſuprema conflagratione vniuerſi redacta in cineres, ad gloriam immortalem ſuſcitanda, ſic integrè, vt nec vnguis deſit; nec, atteſtante Chriſto,* de capillis omnibus numeratis, vel vnus pereat, *qui ſecundum D. Aug. de Ciuit.* D *ad ſpeciem, & decorem conferat. Monſtruoſum enim, nedum indecorum eſſet, omnes reſtitui capillos, vel morbo defluentes, vel nouacula ſucciſos; aliàs in horridam* S. Aug. *ſiluam capillago ſuccreſceret. De reſurgentium corporum capillatura ſic Aug. lib. 22. de Ciuit. cap. 12.* Si, inquit, quod ait Apoſtolus, occurſuros nos omnes in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti, & illud alterum, S. Auguſt. quos prædeſtinauit conformes fieri imagini filii ſui: ſic intelligendum eſt, vt ſtatura & modus Chriſti corporis omnium, qui in regno eius erunt, humanorum corporum ſit futurus: multis erit, inquiunt, de magnitudine & longitudine corporis E detrahendum. Et vbi jam erit, capillus capitis veſtri non peribit, ſi de ipſa corporis quantitate tam multum peribit? Quamuis & de ipſis capillis poſſit quæri, vtrum redeat quicquid è tondentibus decidit. Quod ſi rediturum eſt, quis non exhorreat illam deformitatem? Nam hoc & de vnguibus videtur, neceſſariò ſecuturum, vt redeat tam multum quod corporis cura deſecuit. Et vbi erit decus, quod certè maius, quàm in iſta eſſe corruptione potuit, in illa immortalitate eſſe debebit? Si autem non redibit, ergo peribit: quomodo ergo, inquiunt, capillus capitis veſtri non peribit? De macie quoque, vel pinguedine ſimiliter diſputant. *Et cap. 14.* In ſententia Domini, vbi ait, ca- S. Aug.

pillus capitis veſtri non peribit dictum eſt, non defuturum eſſe quod fuit: Non autem negatum eſt, affuturum eſſe quod defuit, &c. Profectò in reſurrectione corporis, detrimenta corporis non timemus: Quia & ſi æqualitas futura eſſet omnium, ita vt omnes vſque ad giganteas magnitudines pertinerent, nec illi qui maximi fuerunt, minus haberent aliquid in ſtatura, quod eis contra ſententiam Chriſti periret, qui dixit: nec capillum capitis eſſe periturum: creatori vtique qui creauit cuncta ex nihilo quomodo deeſſe poſſet, vnde adderet quod addendum eſſe mirus artifex noſſet?

2. *Carnem mors in depoſito ſeruat in Elementis, vel animalibus, tanquam vaſis, reſtituendam homini, tunc Chriſto immortali & ſapienti, futuro ſimili. De Reſurr. cap. 63. in p.*

RESurget igitur caro, & quidem omnis, & quidem ipſa, & quidem integra. In depoſito eſt vbicumque apud Deum, per fideliſſimum ſequeſtrem Dei & hominum, Ieſum Chriſtum, qui & homini Deum, & hominem Deo reddet, carni ſpiritum, & ſpiritui carnem. Vtrumque jam in ſemetipſo federauit, ſponſam ſponſo, & ſponſum ſponſæ comparauit. Nam & ſi animam quis contenderit ſponſam, vel dotis nomine ſequetur animam caro. Non erit anima proſtituta, vt nuda ſuſcipiatur à ſponſo. habet inſtrumentum, habet cultum, habet mancipium ſuum carnem; vt collactanea comitabitur. Sed caro eſt ſponſa, quæ & in Chriſto Ieſu ſpiritum ſponſum per ſanguinem pacta eſt. Huius interitum quem putas, ſeceſſum ſcias eſſe. Non ſola anima ſeponitur. Habet & caro ſeceſſus ſuos interim, in aquis, in ignibus, in alitibus, in beſtiis. quum in hæc diſſolui videtur, velut in vaſa transfunditur. Si etiam ipſa vaſa defecerint, quum de illis quoque effluxerit, in ſuam matricem terram quaſi per ambages reſorbetur, vt rurſus ex illa repræſentetur Adam; auditurus à Domino, [a] *Ecce Adam quaſi vnus ex nobis factus eſt:* verè tunc compos mali quod euaſit, & boni quod inuaſit.

[a] Gen. 3. 22.

CARNIS DIGNITAS IN ORD. AD INCORRVPT. ET GLORIAM. II. SCHOLIA.

RESVRGET, *&c. concludis omnem carnem reſurrecturam, tam juſtorum, quàm reproborum. Pſaltes*, Ad te omnis caro veniet. *Paulus*, omnes quidem reſurgemus. ET QVIDEM IPSA *in indiuiduo, ipſamet ſubſtantia. Sic Eutychius prius incredulus, à D. Gregorio Magno conuerſus, morti proximus, manum morſu apprehendens,* Credo, inquit, me in hac carne ſurrecturum. INTEGRA. *Licet prius fuerit trunca, & mutila, vel deformis.* IN DEPOSITO EST. *Inuiolabilis lex depoſiti. Paulus 2. Tim. 1.* Scio cui credidi, & certus ſum quia potens eſt depoſitum meum ſeruare in illum diem. SEQVESTREM DEI. *Mediatorem intelligit inter Deum & hominem, ſic Moyſes Deut. 5.* Ego ſequeſter, & medius fui inter Dominum & vos. *Vtrumque iunxit doctiſſimus Iureconſultus Tertullianus.* Depoſitum enim eſt contractus realis, quo res aliqua mobilis alicui traditur cuſtodienda, gratis, vt eadem illa res reſtituatur in ſpecie, quandocumque contrahenti libuerit. *Vulteius l. 3. in Com. Inſtit. tit. 15. §. 3. num. 1.* Depoſitum autem in ſequeſtre propriè dicitur, quod à pluribus in ſolidum certa conditione cuſtodiendum reddendumque traditur. *l. 6. depoſit.* Differt autem depoſitum à ſequeſtro, quòd tam vnus quàm plures deponere poſſunt; ſed apud ſequeſtrum, non niſi plures deponere ſolent. *l. 17. ff. depoſit.* QVI ET HOMINI DEVM, *&c. En reſtitutio depoſitorum in ſolidum; vt Chriſtus Patri ſuo integrum hominem repræſentet & reſtituat, & Deum homini perfecto; vt immortalitatem Deo propriam, & in ſtatu innocentiæ ex gratia conceſſam, peccato perditam, & pro nihilo à prodigo venditam redhibeat; carnem ſpiritui, & ſpiritum carni: ſic ſperante Propheta, in die, quam Petrus dixit in Act.* Reſtitutionis omnium, *diem judicij reſpiciens;* Tu es qui reſtitues hæreditatem meam mihi, pars hæreditatis meæ & calicis mei. *Iob. 38. 14. Hoc myſterium præſenſerat.* Reſtituetur, inquit, vt lutum, ſignaculum, & ſtabit ſicut veſtimentum. *Sanct. Pagnin. ex Hebr.* Vertet ſe terra, ſicut lutum ſigilli, & ſtabunt ſicut veſtimentum. *Sicut vas luteum cælatum, & ſigillatum, ſic corpus humanum, vas animæ, & veſtis eius, ſtabit rurſum excitatum ad vitam, & reſtituetur eidem animæ; vt rurſum homo integer, ſignaculum, & imago Dei ſtet, nuſquam relapſurus in mortem. Quod & tranſlatio. 70. Interpretum ſubinſinuat:* Aut tu ſumens terram, lutum plaſmaſti animal, & idoneum ad loquendum eum poſuiſti ſuper terram. *Quod vt plenè intelligas; ſuppone ex Tertulliani ſententia, lutum, ſiue limum, ante inſufflatam animam appellatum hominem. Secundò eumdem limum bene vocari ſignaculum, quia notum eſt ex eiuſdem authoris mente, ad imaginem Dei, id eſt ſecundùm prototypum, & ideam Chriſti, feciſſe Deum primi hominis corpus ex limo, & illud quaſi veſtimentum animæ præparaſſe. Hoc poſito ſenſus clarus eſt, aliàs obſcuriſſimi loci.* Reſtituetur ſignaculum. *id eſt corpus humanum, in primo homine ſignatum ad imaginem corporis Chriſti futuri, reuoluetur in primum puluerem in morte: Sed rurſum in reſurrectione,* ſtabit ſicut veſtimentum. *De quo idem Iob,* Pelle & carnibus veſtiſti me, &c. Sicut veſtimentum quod comeditur à tinea. *Vt ergo primò ſtetit carnis indumentum,* facto homine in animam viuentem, inſufflato in faciem eius ſpiraculo vitæ: *Ita in reſurrectione eadem anima Dei ſignaculum reſtituetur luto ſuo reformato, & lutum viciſſim animæ: vt ſtent in æternum. Expoſitioni noſtræ fauet Auguſtinus in idem caput 38. Iob. Vbi ſecutus 70. à verſu 12. & ſeq.* Nunquid tecum lucem conſtitui matutinam. Id eſt, cum conſilio tuo, tempus reſurrectionis prædeſtinaui. Aut cognouit Lucifer ordinem ſuum? Dominum Luciferum dicit, propter ipſum matutinum reſurrectionis exortum. Ipſe agnouit ordinem ſuum; vt eſſet primitiæ dormientium, primogenitus à mortuis, caput Eccleſiæ, ſecuturo etiam corpore in futura reſurrectione ſanctorum. Apprehendere pennas terræ, dictum eſt, ſi recipiant pennas meas in directum: Pſalmo 138. Virtutes vtique ſpiritales fidelium, quibus à ſæcularibus ſuſpenduntur illecebris. Excutere impios ex ea. Ad hoc enim prior tantò ante reſurrexit agnoſcens ordinem ſuum, vt fidem Reſurrectionis inſinuaret, atque per ipſas pennas Eccleſiæ vbique prædicatus, miniſterio circumuolantium nunciorum, juſtè apprehendat eas in opus judicandi duodecim tribus Iſraël, cùm venerit excutere impios ex Eccleſia,

Aug.

qui nunc ante judicium permixti tolerantur. *Tum ad præcitatum à nobis locum exponendum veniens*. Et tu ſumens terræ lutum, figuraſti animal. Siue, inquit, ipſum Adam commemoret, ſiue quod nunc ſexta ætate ſæculi, ſicut tunc ſexto die, de peccatoribus, tanquam de luto terræ. Homo factus eſt, ſecundùm imaginem eius qui creauit eum. Non vtique hoc fecit Eccleſia, ſed in hoc potius facta eſt *ſicut Eua de Adæ latere*, per Verbum opportuno tempore incarnatum, per quod facta ſunt omnia. Et famoſum eum poſuiſti ſuper terram. Magis iſte homo famoſus poſitus ſuper terram, qui ſexta ætate ſæculi factus eſt, quàm ille qui ſexta die, antequam eſſent cæteri homines per quos diffamaretur: niſi fortè quia tunc ita innotuit. *Quando ſcilicet immiſſo ſopore extatico, agnouit Sacramentum magnum Verbi cum carne & Chriſti cum Eccleſia.* Foederavit, *Animæ rationali carnem, & carni animam conjunxit in ſeipſo Chriſtus.* Comparavit, *quaſi ait, & iunxit vtramque partem in vnum compoſitum, perfecto matrimonio, & Verbum perfectæ naturæ humanæ indiſſolubili nexu, & vnione hypoſtatica nupſit vel*, comparauit, *vſus ſimilitudine & comparatione ſponſi. Pſal. 44.* Ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo. *Aug. in hunc locum Pſal. 18.* Ille tanquam ſponſus, cùm Verbum caro factum eſt, in vtero Virginali thalamum inuenit, atque inde naturæ coniunctus humanæ, tanquam de caſtiſſimo procedens cubili, humilis miſericordia infra omnes, fortis maieſtate ſuper omnes; hoc eſt enim, gygas exultauit ad currendam viam: natus eſt, creuit, docuit, paſſus eſt, reſurrexit, aſcendit. Cucurrit viam, non hæſit in via. *Sic Verbum loquitur naturæ humanæ. Oſeæ 2.* Sponſabo te mihi in ſempiternum: Et ſponſabo te mihi in juſtitia, & judicio, & in miſericordia & in miſerationibus, & deſpōſabo te mihi in fide. *In æternū, idem ſignat quod in fide, ſupple inuiolabili fidelitate, & nexu indiſſolubili: in Iudicio, dum pro humana natura, in ea ipſa voluit judicari, & mori, & reſurgere, & in judicium venire poſt reſuſcitatos homines. In miſericordia autem, præeligendo naturam humanam in ſponſam, ſuper Angelicam. Quia ex Aug. ſecundùm carnem prædeſtinatus eſt vt Filius hominis, ex mera gratia & miſericordia, quia non potuit hoc mereri humanitas quia agere & mereri ſupponit eſſe, & rurſum actiones ſunt ſuppoſitorum; nunquam autem fuit natura humana Chriſti, vel vno momēto, quin fuerit vnita Verbo, vnico Chriſti ſuppoſito. & proinde nunquam fuit niſi ſponſa Verbi, ac per conſequens non potuit has nuptias promereri, antequam fierēt, quæ non erat, vt mereri poſſet.* Etsi Animam. *Si quis velit, ſponſam Dei intelligere Animam, cuiuſque fidelis, æterno vinculo cum Deo in cæli gloria coniunctam;* Vel dotis nomine, *&c. ſaltem caro dabitur animæ ſi non vt pars humani compoſiti*, quod certum eſt *ſaltem tanquam dos, nuptiale munus, veſtis nuptialis*, Instrumentum, *organum. ſuppellex; ne anima quaſi nuda, deſtituta, quin & proſtituta, tanto ſponſo præſentari videatur. Solet & Reginam, & nouam nuptam indiuidua comes*, Collactanea, *& ſoror nutritia ſequi. Philippus ſolitarius in Dioptra, vocat carnem* coalumnam. *Alij legunt apud Tertul. hoc loco* colætaneam, alij collectaneam, alij conſectaneam. *Quia ex Aug. caro dote agilitatis donata, Nuptiarum cauſa, promptè vt ancilla ornatiſſima parebit animæ imperātis arbitrio:* Vbi volet Spiritus, ibi erit & corpus *hoc ſenſu. Iubet explicare animalia Ezechielis. vt dicam eſſe corpora noſtra, quæ* ſeminantur animalia, reſurgent ſpiritalia. *De quibus ſic ipſe Ezech.* Vbi erat impetus ſpiritus, illuc gradiebantur, &c. Ibant & reuertebantur in ſimilitudinem fulguris coruſcantis. *En ſimul tres dotes, claritatis, ſubtilitatis, agilitatis. Et ne deſit impaſſibilitas, ſiue incorruptibilitas:* & non reuertebantur cùm ambularent. *Supple in primum puluerem & corruptionem. Sic enim ipſe Tertul. de re tacta fulmine:* Qui de cœlo tangitur, ſaluus eſt, vt nullo iam igne decinerafcat. *Quanto magis ipſum corpus fulgurans gloria?* Sed caro est sponsa. *Non jam dico famulam, vel etiam ſponſam animæ, ſed Spiritus ſancti ſponſam, quæ fœdus & pactum Nuptiale cum Spiritu ſancto iniit in Chriſti ſanguine, vt cùm Sephora poſſit dicere*, ſponſus ſanguinum tu mihi es. Huius interitum. *Cuius mortem irremeabilem putas, ſcito ſeparationem & receſſum ad tēpus eſſe: Neque enim anima ſola ſeparata ſubſiſtit, ſeruatur interim carnis materia, ceu theſaurus aliquis pretioſus, in elementis, vel animalibus; in qua dum caro abſorpta videtur diſſolui, tamen vt aurum liquatum in vaſa transfunditur, quæ licet ipſa deficiant, quibus effluat, vt è ciſterna diſſipata, vel teſta confracta, carnis ſubſtantia, in primum pulueris originem reſoluta, & quaſi per meatus fatiſcentis ſoli, debauſta; è terra tamen iterum* Adam, *cum tota poſterùm ſuorum electa familia, reproducetur: vt audiat dicentem Deum, non ironicè, ſed ſeriò & verè.* Ecce Adam, *&c. quaſi vna perſona Trinitatis, ſimilis Dei filio, in carne glorioſa.* Compos, *&c. mortis*; abſorptæ in Victoriam: *Et omnis peccati: & mali pœnæ, quam euaſit, & Boni, immortalitatis, gloriæ, ſimilitudinis, ſcientiæ, quam inuaſit; dicente Ioanne.* Scimus quoniam cùm apparuerit, ſimiles ei erimus, & videbimus eum ſicuti eſt.

3. *Caro glorioſa, per veſtimentum luminoſum ſignificata. De Reſur. cap. 7. in p.*

HAbemus etiam veſtimentorum in ſcripturis mentionem, ad ſpem carnis allegorizare: quia & Apocalypſis Ioannis, [a] *Hi ſunt, ait, qui veſtimenta ſua non coinquinauerunt cum mulieribus*; virgines ſcilicet ſignificans, & [b] *qui ſemetipſos caſtrauerunt propter regna cœlorum.* Itaque [c] *in albis erunt veſtibus*, id eſt, in claritate innubæ carnis. Et in Euangelio, [d] *indumentum nuptiale*, ſanctitas carnis agnoſci poteſt. Itaque Eſaïas docens, [e] *quale jejunium elegerit Dominus*, quum ſubjicit de mercede bonitatis, [f] *Tunc, inquit, lumen tuum temporaneum erumpet, & veſtimenta tua citius orientur*: non ſubſericam vtique, nec pallium, ſed carnem volens accipi, ortum carnis reſurrecturæ de mortis occaſu prædicauit. adeo nobis quoque ſuppetit allegorica defenſio corporalis reſurrectionis.

a Apoc. 14
b Matt. 19, 12.
c Apoc. 3.
d Matt. 22, 12.
e Eſa. 58. 5.
f Eſa. 58. 8.

CARNIS DIGNITAS IN ORD. AD GLOR. III. SCHOLIA.

HAbemus allegorizare, *&c. præſtat nobis Scriptura plures locos, ex quibus poſſimus, præter expreſſa teſtimonia reſurrectionis, figuras eius depromere; dum veſtimentorum nomine, carnem glorioſam interpretamur. Vt enim primo pelle mortali anima veſtita eſt dicente Iob*, pelle & carnibus veſtiſti me: *ſic & regina caro* à dextris vocata adſtabit, in veſtitu deaurato, circundata varietate,

dotum. Amicta lumine ſicut veſtimento. INNVBÆ CARNIS. *Iam nuptiarum ſordibus erepta. Sunt qui legeant* in nube carnis *vt Chriſtus aſcendit in nube leui. Vel* innubè, *id eſt abſque nube, in perfecta & liquida claritate. Sicut Seneca tragœdus dixit* innubem diem. SANITAS CARNIS, *Virginitas, vel incorruptibilitas.* BONITATIS. *Virtutis.* TEMPORANEVM *Vulgata ſic* tunc erumpet quaſi mane lumen tuum, & ſanitas tua citius orietur, & anteibit faciem tuam iuſtitia tua, & gloria Domini colliget te. *Sanctes Pagn. Ex Hebr. paucis immutatis*, veluti aurora lumen tuum, & ſanitas tua cito germinabit. *70. autem* matutinum lumen tuum: & ſanitates tuæ cito orientur, &c. Et gloria Dei circundabit te. *temporaneum Tertul. pro eo quod valde mane accidit, ſumit. Hinc Chriſtus apud pſaltem*, exurgam diluculo: *eſt & inſcriptio Pſalmi*, pro cerua vel ſuſceptione matutina. *& alibi pſaltes*, de abyſſis terræ eduxiſti me, & cum gloria ſuſcepiſti me. *& Pſal 59.* exultabo mane miſericordiam tuam. *vbi ſic Aug.* mane, tranſactis tentationibus, mane cum nox huius ſæculi tranſierit, mane quando iam latronum inſidias, & diaboli, & Angelorum eius non expaueſcimus; mane, quando iam non ad lucernam propheti æ ambulamus, ſed ipſum Dei Verbum tanquam Solem contemplamur, &c. meritò in Pſalmo 5. dicitur, mane adſtabo tibi & contemplabor. Meritò & ipſius Domini reſurrectio diluculo fuit, vt impleretur quod dictum eſt in alio Pſalmo 29. Veſpere demorabitur fletus, & in matutino exultatio. Ad veſperam quippe diſcipuli mortuum planxerunt Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, diluculo ad Reſurrectionem exultauerunt.

A *ſic dicet vnuſquiſque cum pſalte & Chriſto, poſt conſciſſam carnis veſtem*, conſcidiſti ſaccum meum, & circundediſti me lætitiâ. *Hieronymus in hunc locum putat aliquos deceptos ſimilitudine vocis, quæ in græco eſt; ἰάματα,* (curationes, emplaſtra, ſanitates) *legiſſe, ἱμάτια, id. veſtimenta. ita quidem legit Cyprian. initio Sermo. de eleemoſyna, & lib. de Orat. Domin. in fine & D. Auguſt. ſub finem Serm. 172.* tunc erumpet temporaneum lumen tuum, & veſtimenta tua citò orientur. *& quidem iuſtum eſt vt à iuſto iudice merces corpori iuxta geſta in eo reddantur, dixerat prius Eſaias*, cum videris nudum, veſti eum, & domeſticos ſeminis tui, *(vel vt Vulgata legit,)* carnem tuam ne deſpexeris: *æquum erat vt veſtimenta carnis ſplendida de terra orirentur, & reſurgerent citò*, in nictu oculi, *pauperem cito veſtienti, & ſanitas plena redderetur à* ſole iuſtitiæ ſanitatem portante in pennis ſuis: *emplaſtro charitatis, tegenti & curanti* Aug.
B *vulnera pauperis:* NON SVBSERICAM *interiorem veſtem aut tunicam, vel pallium exterius ſplendidum, ſed ſecundùm Euangelium*, corpus eſt pluſquàm veſtimentum. *Adeo vt* nec Salomon in omni gloria ſua coopertus ſit, ſicut vnum ex iſtis: *liliis ſcilicet immarceſſibilibus, id eſt corporibus beatis: pro quibus eſt titulus Pſalmi 44. in quo agitur de Regina adſtante à dextris, in veſtitu deaurato, circundata varietate. Ita enim inſcribitur:* in finem pro liliis: pro his qui commutabuntur. *Sed teſtante Paulo non omnes immutabimur.* ORTVM CARNIS. *Quæ ſcilicet inſtar Solis, de mortis occaſu & tenebris, emerget cum dote claritatis.* ALLEGORICA DEFENSIO. *Probatio reſurrectionis ex figuris Scripturæ ſumpta ad tuendam eius veritatem, contra aduerſarios carnis.*

4. *Caro Reſurget glorioſa pro ordine meritorum.* *De Reſur. Cap. 48. in m.*

a 1. Cor. 15. 23. VNuſquiſque [a] *autem in ſuo ordine*, ſcilicet quia & in ſuo corpore. Ordo enim non aliud quàm meritorum diſpoſitor. Merita autem quum corpori quoque adſcribantur, ordo quoque corporum diſponatur neceſſe eſt, vt poſſit eſſe meritorum.

CARNIS DIGNITAS IN ORD. AD INCORRVPT. ET GLOR. IV. SCHOL.

IN SVO ORDINE. *Sic. 1. Cor. 15.* Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur. Vnuſquiſque autem in ſuo ordine, primitiæ Chriſtus. *ordo tam meriti, quam dignitatis & temporis eſt. D. Thomas in hunc locum:* verum eſt quod omnes in Chriſto viuificabuntur, ſed tamen differunt, quia differentia erit inter caput & membra. Et differentia erit quantum ad bonos & malos, & ideo dicit quia vnuſquiſque reſurget in ſuo ordine, ſcilicet dignitatis. Rom. 13. quæ à Deo ſunt, ordinata ſunt. Sed hunc ordinem conſequenter manifeſtat, quia primitiæ Chriſtus; quia ipſe eſt prior tempore & dignitate, quia plus habet de gloria. Ioan. 1. vidimus eum quaſi vnigenitum. *Tertul. autem ordinem hunc deducit ex corpore, cuius ſemper intendit tueri dignitatem, non quod ignoret meritum ab Anima per gratiam eleuata radicitus dependere; ſed quod verum ſit nullum animæ meritum ſine corporis inſtrumento extitiſſe. Vnde Paulus*, nos omnes manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum. *tranſlatio Syriaca*, futurum eſt enim vt nos omnes ſiſtamur ante tribunal Meſchico, vt reportet vnuſquiſque id quod egit ſibi ſiue bonum, ſiue malum. *Inde ſupra. 1. Cor 15. hunc ordinem meritorum notat ex diuerſa diſpoſitione corporum*; & corpora cœleſtia, & corpora terreſtria: ſed alia quidem cœleſtium gloria, alia autem terreſtrium, alia claritas Solis, alia claritas lunæ, & alia

C claritas ſtellarum: ſtella enim à ſtella differt in claritate. Sic & reſurrectio mortuorum *D Thomas ibi.* ſunt corpora cœleſtia, vt Sol & Luna & huiuſmodi: & ſunt corpora terreſtria, vt ignis, aqua, &c. ſed alia quidem eſt gloria, id eſt pulchritudo, & decor corporum cœleſtium, &c. Eccli. 43. ſpecies cœli, gloria ſtellarum. Et poſſunt per cœleſtia corpora intelligi contemplatiui, Phil. 3. noſtra conuerſatio in cœlis eſt. Per terreſtria, actiui, qui circa terrena occupantur. Vnde Marthæ dictum eſt, Luc. 10. turbaris erga plurima, &c. poteſt intelligi per Solem Chriſtus Malach. 3. orietur timentibus vobis nomen meum Sol iuſtitiæ, &c. per Lunam B Virgo, de qua Cant. 6. pulchra vt Luna. Per ſtellas adinuicem ordinatas, cæteri Sancti, Iudic. 5. Stellæ manentes in ordine ſuo. *ordo temporis & dignitatis Chriſto, B. Virgini,*
D *ſanctorum corporibus qui cum Chriſto ſurrexerunt, datus eſt; ſed in communi omnium reſurrectione nullus ordo temporis ab Auguſtino poſt Paulum agnoſcitur. Paulus enim hoc ipſo capite* in momento, in ictu oculi, *immutationem corruptibilis & ignominioſæ carnis in incorruptibilem & glorioſam, faciendam eſſe dicit. Auguſtinus autem citatus à Beda in 1. Cor. 15. ſub titulo libri contra ſex quæſtiones paganorum, ſic habet:* Quod Chriſti corpus non diſſolutum tabe atque putredine die tertio reſurrexit, noſtra verò poſt longum tempus ex quadam, quæ ſoluta diſceſſerint, collatione reparabuntur: humanæ facultati vtrumque impoſſibile eſt. Diuinæ autem poteſtati Aug.

vtrumque facillimum: vt enim radius oculi noſtri non citius peruenit ad propinquiora; tardius ad longinquiora; ſed vtraque interualla pari celeritate contingit: ita cum in ictu oculi, ſicut Apoſtolus dicit, fit reſurrectio mortuorum; omnipotentiæ Dei, & ineffabili nutui tam facilè eſt, quæcumque recentia quàm diuturno tempore dilapſa cadauera ſuſcitare. Incredibilia ſunt hæc quibuſdam; quia inexperta; cum omnis natura rerum tam ſit plena miraculis: vt non quaſi facili peruestigatione rationis; ſed videndi conſuetudine mira non ſint. Quæ ob hoc, nec conſideratione, nec inquiſitione digna videntur. Nam ego & mecum quicumque, inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciunt; aut non minus, aut amplius admiramur in vno ſeminis tam paruulo grano omnia quæ laudantur in arbore, tanquam liciata latuiſſe, quam mundi huius tam ingentem ſinum, quæ de corporibus humanis delabuntur abſumpta: reſurrectioni futuræ tota & integra reddíturum. *Ordinem autem meritorum diſtinctum in corporibus beatorum, recognoſcit idem Aug. poſt Paulum, ſcribens ad Conſentium Epiſt. 146.* Si genera carnis, inquit, cùm ſint cuncta mortalia, differunt tamen inter ſe pro diuerſitatibus animantium; & ſi corpora, cùm ſint omnia viſibilia, differunt tamen pro diuerſitatibus locorum; Vnde alia eſt cœleſtium gloria, alia terreſtrium: etſi in locis ſublimibus, cùm ſint cuncta cœleſtia, differunt etiam ipſa claritatibus luminum; non mirum eſt quod in reſurrectione mortuorum diſtabit gloria meritorum. *Ordo porrò meritorum etiam hic eſt, vt cùm mala ſint merita reproborum, licet reſurgant, non tamen immutabuntur, niſi in deterius: vnuſquiſque enim propria corporis referet, & recipiet prout quiſque geſſerit in corpore ſuo.* Qui enim ſeminat in carne, de carne metet corruptionem; & qui ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet vitam æternam. *Vnde Auguſt. ſupra citata Epiſtola:* Ergo inquit, iſtam commutationem in melius ſine dubitatione oportet intelligi, *(ſupple in iuſtis,)* quia omnes & iuſti & iniuſti reſurrecturi ſunt, ſed ſicut Dominus in Euangelio loquitur, qui benè fecerunt in reſurrectionem vitæ: qui malè egerunt, in reſurrectionem iudicij. Iudicium appellans pœnam ſempiternam; ſicut alio loco, Qui non credit, inquit, iam iudicatus eſt; proinde illi qui ad iudiciũ reſurrecturi ſunt, non commutabuntur in illam incorruptelam, quæ nec doloris corruptionem pati poteſt. Illa namque fidelium eſt, atque ſanctorum; iſti verò perpetua corruptione cruciabuntur, quia ignis eorum non extinguetur, & vermis eorum non morietur. Quid ſibi ergo vult iſta diſtinctio, & mortui reſurgent incorrupti, & nos commutabimur; niſi quia omnes incorrupti reſurgent? Sed ex his etiam iuſti immutabuntur in illam incorruptelam, cui omnino nulla poſſit nocere corruptio: ac per hoc qui in ea non commutabuntur, incorrupti quidem reſurgent integritate membrorum, ſed tamen corrumpendi dolore pœnarum, cum audierint: ite maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & Angelis eius. A quo auditu malo iuſtus non timebit, de illa verò commutatione iuſtorum cum dixiſſet, nos commutabimur; tanquam quæreremus quomodo iſtud fiat, vel qualis illa commutatio futura ſit, adiungit & dicit; oportet enim corruptibile hoc induere incorruptelam, & mortale hoc induere immortalitatem. *O quale portentum, tam ſubitam videre in iuſtorum & reproborum corporibus immutationem.* Cum apparuerint peccatores ſicut fœnum, *(& in gloria carnis, quæ eſt ſicut flos fœni, qui vento & ſpiritu calido pertranſeunte, non ſubſiſtit)* vt intereant in ſæculum ſæculi; *per incorruptibilem, id eſt æternam corruptelam: iuſtos autem, ſecundum Apoſtolum,* modicum paſſos ipſe perficiet, confirmabit, conſolidabitque. *Quod fiet in inſtanti, nullo temporis, ſed ſolius meriti ordine ſeruato, dicente Paulo. 1. Cor. 15.* In atomo, *ſic enim legit in eadem Epiſtola Auguſtinus, vbi ſic habet:* In atomo, inquit, hoc eſt in puncto temporis, quod diuidi non poteſt; in ictu oculi, hoc eſt in ſumma celeritate. In nouiſſima tuba, hoc eſt in nouiſſimo ſigno, quod dabitur, vt iſta compleantur. Canet enim tuba, inquit, & mortui reſurgent incorrupti, & nos commutabimur. *Sed in illo momento extremi ſonitus tubæ, ſoli iuſti mutabuntur in melius, qui dum viuerent, carnem vt cytharam, tenſis chordis, id eſt neruis omnibus & viribus corporis in Dei laudem impenſis, crucifixerunt; dicentes:* Exurge gloria mea, exurge pſalterium & cythara, exurgam diluculo. *Hinc hortatur pſaltes 97.* pſallite Deo noſtro in cythara, in cythara & voce pſalmi, in tubis ductilibus, & voce tubæ corneæ. *in quem locum Auguſt.* Pſallite non voce ſola, *non enim qui mihi dicit Domine Domine, &c. ſed qui fecerit, intrabit in regnum cœlorum* aſſumite opera; *domando carnem, operibus & fructibus dignis pœnitentiæ,* qui cantat & operatur, pſallit in cythara, & in pſalterio. *alibi dicit pſalterium eſſe animam, quia a ſuperiori parte ſonat, carnem cytharam, quia ex inferiori parte reſonat.* In tubis ductilibus, &c. quid ſibi volunt tubæ ductiles, & tubæ corneæ? Ductiles tubæ æreæ ſunt, tundendo producuntur, vt Publicanus percutiens pectus, productus eſt ad iuſtitiam ſupra Phariſæum. *ſi tundendo, ergo vapulando eritis tubæ ductiles ad laudem Dei productæ.* ſic Paulus tuba verbi Dei, non quaſi aërem verberans & æs ſonans, caſtigabat corpus ſuum, ne aliis prædicando, reprobus efficeretur. *Vox tubæ corneæ quid eſt? Cornu excedit carnem, neceſſe eſt vt carnem ſuperando ſit firmum ad perdurandum, & capax vocis. Sed vnde hoc? quia carnem ſuperauit. Qui vult eſſe tuba cornea, ſuperet carnem: Quid eſt ſuperet carnem?* Eam cum Paulo in ſeruitutem redigat. *tranſcendat carnales affectus, vincat carnales libidines. Audi tubas corneas: ſi conſurrexiſtis cum Chriſto, &c. quid eſt, quæ ſurſum ſunt quærite? id eſt, carnem excedite, &c. cornu & carni hæret, & carnem excedit, & quanquam de carne oriatur, ſuperat carnem: fies ergo ex carnali ſpiritalis,* etiam ante reſurrectionem. *adhuc carne calcans terram, & ſpiritu erumpens in cœlum: in carne enim ambulantes inquit, non ſecundum carnem militamus, &c. tuba cornea te erigat aduerſus diabolum, non tuba cornea aduerſus fratrem tuum, vt ad ſonum tubæ nouiſſimæ, perfecta redemptione etiam carnis ſtatim appropinquante leues caput, & cornu exaltes in gloria: eſto nunc tuba cornea,* nec tardes conuerti de die in diem: ſed hodie ſi vocem Dei audieris, *ſtatim conuertere corde, & carnem mortifica opere pœnitentiæ.*

Aug. — Aug. — Aug. — S.Aug. — S.Auguſt. — S. Aug.

5. *Caro hominis reſtituenda Paradiſo meliori. De Reſur. cap. 26. in f.*

ETiam, ſi quis audebit terram ſanctam paradiſum potius argumentari, quam & Patrum dici capiat, Adæ ſcilicet & Euæ: proinde & in paradiſum reſtitutio carni videbitur repromiſſa, quæ eum incolare & cuſtodire ſortita eſt, vt talis illuc homo reuocetur, qualis inde pulſus eſt.

CARNIS DIGNITAS IN ORD. AD INCORR. ET GLOR. V. SCHOLIA.

TERRAM SANCTAM PARADISVM *id.* A *ſumpſit ex Eſa.* 1. Si volueritis & audieritis me bona terræ comedetis. *Sic habent & 70. vbi aliqui terram ſanctam, Iudaam fluentem lacte & melle intelligunt; quæ & juxta Lyr. Cant. 4. horto concluſo, montibus, & paradiſo malorum punicorum comparatur; Tertul. autem:* Si quis audebit terram ſanctam, Paradiſum, &c. *Licet quis præruptè forſitan interpretetur bona terræ, paradiſi terreſtris vbertatem,* QVAM ETIAM PATRVM DICI CAPIAT. *id. quæ poſſit etiam appellari primorum parentum terra, quam colendam dedit plantator Paradiſi Deus Adæ & Euæ.* IN PARADISVM RESTITVTIO. *Meliorem vtique non ſolum terrâ promiſſa, ſed ipſo Paradiſo* B *terreſtri, ex quo ad terram ſanctam, montem inquam Thabor, de ſuo Paradiſo accurrit Helias, contemplaturus cum Moyſe, cui Exodi 3. dictum fuerat,* ſolue calceamentum de pedibus tuis, locus enim in quo ſtas, terra ſancta eſt. *Et rurſum:* Vidiſti terram, non ingredieris ad eam. *Spectaturus inquam exemplar gloriæ corporum, quæ electi Chriſti gloriæ conſignati conformabuntur.* TALIS ILLVC. *Immo longè melior reuocabitur in Paradiſum cœleſtem, quàm pulſus eſt ex terreſtri non habuit enim cùm poſitus eſt in Paradiſo ſtans innocens, poteſtatem non peccandi & non moriendi, ſi voluiſſet: Habebit autem in reſurrectione, vt non poſſit peccare & mori. Iuxta D. Auguſtinum to. 7.* S. August. *libro de Corrept. & Gratia. cap. 12.* Primo, inquit A homini, qui in eo bono quo factus fuerat rectus, acceperat poſſe non peccare, poſſe non mori, poſſe ipſum bonum non deſerere; datum adjutorium perſeuerantiæ, non quo fieret, vt perſeueraret, ſed ſine quo per liberum arbitrium perſeuerare non poſſet. Nunc vero ſanctis in regnum Dei, per gratiam Dei prædeſtinatis, non tantum tale adjutorium perſeuerantiæ datur, ſed tale vt eis perſeuerantia ipſa donetur. *Et paulò ſuprà de terra corporis immortali per gratiam in Paradiſo data ſi vellet in ea manere:* Prima, inquit, immortalitas erat poſſe non mori, nouiſſima erit multo major non poſſe mori. Aug. B *Sed id Tertul. vt patet, non ſuo ſenſu dixit, ſed vt vtatur argumento ad hominem, & temerè interpretantem, bona terræ ſancta edenda ab homine in Paradiſo ſaltem conuincat, inde, carnem reſurrecturam, & reſtituendam Paradiſo, vt ea comedat. Sic enim immediatè ante excludens omnem terram, perituram igneo diluuio dixit:* ſed nec vlli omnino terræ ſalus repromittitur, *id eſt integritas, ſtabilitas, exiſtentia, qualis nunc eſt cum generationibus & corruptionibus, quæ poſſint alimenta miniſtrare,* quam oportet cum totius mundi habitu prætterire. *Alludit ad Paulum.* Præterit figura huius mundi. *Vel ad Pſaltem etiam de Cœlorum renouatione per ignem,* ipſi peribunt, & omnes ſicut veſtimentum veteraſcent, & velut amictum mutabis eos, &c.

6. *Caro in Reſurrectione Angeliſicabitur incorruptilitate. De Reſurr. cap. 26. circa m.*

a Eſa. 1. 19. SIc & apud Eſaïam, [a] *Bona terra edetis;* bona carnis intelligentur, quæ illam manent in
b 1. Cor. 2. 9. regno Dei reformatam, & angelificatam, & conſecuturam [b] *quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, ne in cor hominis aſcenderunt.* Alioquin ſatis vanum, vt ad obſequium Deus fructi-
c Matt. 5. 45. bus agri, & cibariis vitæ hujus inuitet, quæ etiam inreligioſis & blaſphemis, ſemel homini addicta conditione, communicat; [c] *pluens ſuper bonos & malos, & ſolem ſuum emittens ſuper juſtos & injuſtos.* Felix nimirum fides, ſi ea conſecutura ſunt, quibus hoſtes Dei & Chriſti
d Deut. 8. 3. Matt. 4. 4. non modo vtuntur, verùm etiam abutuntur, ipſam conditionem colentes aduerſus conditorem. Bulbos & tubera, in terræ bonis deputabis, Domino pronuntiante, [d] *ne in pane quidem victurum hominem.*

CARNIS DIGNITAS IN ORD. AD INCORR. ET GLOR. VI. SCHOLIA.

BONA TERRÆ. *Vide dicta Schol. præcedenti. Cætera clara ſunt.* REFORMATAM. *Terminus eſt Pauli.* Reformabit corpus humilitatis noſtræ, &c. *Id eſt corpus humile & vile ſecundum originem limi.* ANGELIFICATAM, *id eſt iuxta corpora ab Angelis conuerſantibus in terra, impaſſibilem, ſubtilem, vel inſtar ſubſtantiæ Angelicæ, deinceps immortalem. Vide ſequens Schol.* QVÆ NEC OCVLVS. *1. Cor. 2.* Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus iis qui diligunt illum. *Præmiſerat Paulus* ſicut ſcriptum eſt. *Iſa. ſcilicet 64.* A ſæculo non audierunt, neque auribus perceperunt. Oculus non D vidit Deus abſque te, quæ præparaſti expectantibus te. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* Deus præter te, quæ faciat expectanti eum. 70. A ſæculo non audiuimus: neque oculi noſtri viderunt Deum præter te & opera tua quæ facies expectantibus miſericordiam. *Ex quibus patet Tertullianum ſecutum eſſe D. Paulum. Qui locus licet de gloria eſſentiali communiter exponatur, quæ ex D. Thoma nec color eſt nec ſonus, vt ab oculo vel aure percipi poſſit, vel ex D. Aug. aliquid inferius hominis corde, vt in illud aſcendat,* ſed S. Aug. ſurſum ab homine, vt illuc cor hominis aſcendat; C *De gloria tamen accidentali corporis etiam exponi poteſt, vt inter* bona terræ carnis noſtræ promiſſa *cenſeri poſſit. Nil enim ſimile vidit oculus, nil audiuit auris, nil cor hominis ſimile concepit gloriæ corporum beatorum.* ALIOQVIN SATIS VANVM, *&c. Cùm* omnia ſub Sole vana *ſint, & Deus hæc omnia tranſitoria, etiam det reprobis; quæ* SEMEL ADDICTA HOMINI CONDITIONE, *id eſt naturali ſeruitutis conditione, ex quo condita ſunt, omni homini indifferenter, bono, & malo, à Deo data ſunt; vana eſſet juſtorum religio & merces, ſi hæc tantum reprobis communia expectarent.* FOELIX NIMIRVM FIDES; *ironicè dictum quaſi diceret verè infœlicem fidem, quæ eſt* ſubſtantia rerum ſperandarum, & argumentum non apparentium; *ſi Deo viſibilibus ſtipendiis militaret.* Quæ enim videntur temporalia ſunt, quæ non videntur æterna ſunt. *Fœlix proinde fides, quia fœlicitatem credit & ſperat, ideo æternam, quia non apparentem.* CONDITIONEM COLENTES. *id. creaturam conditam adorantes, contra conditoris honorem. Et rectè dictam; cum Deus cuique ſit finis ſuus vltimus & beatitudo.* ABVTVNTVR. *Aug.* Aug. Vti fruendis, & frui vtendis, magna abuſio. BVLBOS. *Bulbus allium agreſte, ſiue allium marinum cau-*

lem

lem & folia habens lilio ſimilia, cæpe genus eſt, non abſimile Aſcalonia, quod venerem excitat teſte Martiali & Colum. generaliter ſumitur pro radicibus rotundis. Et tvbera. *Gallicè* Truffes, *Species eſt Boleti. Plin.* Planè nec terram eſſe poſſimus dicere, nec aliud quam terræ callum, &c. Cum fuerint imbres autumnales ac tonitrua crebra; naſcuntur, nec vltra annum durant, &c. *Quomodo, inquit, hæc vilia abſonia glorioſæ terræ carnis noſtræ edenda putas, cum Christus, ne in pane quidem longè operoſiore cibo, quàm qua vltro terra inarata, & inſeminata producit, hominem viuere pronuntiarit?* Vincenti nimirum dabit manna abſconditum, edere quoque de ligno vitæ, quod eſt in medio Paradiſi Dei mei. *Alludit hîc ni fallor ad Ægyptios & vicos incolas, paporum & alliorum cultores, cæterorumque, de quibus Apoſtolus ait,* quorum Deus venter eſt. *Cæterùm præclarè D. Aug. aliis verbis totum hunc Tertulliani textum elucidat* Aug. *in Pſal. 72.* Quid mihi eſt in cœlo, & à te quid voluiſuper terram? Defecit cor meum & caro mea, Deus cordis mei, & pars mea Deus in ſæcula. Vidit quid ibi ſibi ſeruaretur, & cogitans, & æſtuans in cogitatione cuiuſdam rei ineffabilis, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit: non dixit, illud aut illud, mihi eſt in cœlo: ſed, quid mihi eſt in cœlo? quid eſt illud quod habeo in cœlo? quantum eſt? quale eſt? quid eſt? & cum non tranſit quod habeo in cœlo, à te quid volui ſuper terram? Seruas mihi tu, ſed dicam vt poſſum, ſed date veniam, accipite conatum meum, deuotionem intendi: nam explicandi nulla facultas eſt, ſeruas, inquit, mihi tu in cœlo diuitias immortales, teipſum; & ego volui à te in terra, quod habent & impij, quod habent & mali, quod habent & facinoroſi, pecuniam, aurum & argentum, gemmas, familias, quod habent & ſceleA rati multi, quod habẽt multæ fœminæ turpes, multi viri turpes. Hæc pro magno deſideraui à Deo meo ſuper terram, cum ſeruet ſe mihi in cœlo Deus meus, &c. clamet populus Dei, pars mea De⁹ meus, non ad tempus pars mea, ſed pars mea Deus in ſecula. *Idem Aug. ſer. de verb. Apoſt.* S. Aug. Quod oculus non vidit, &c. Ergo quia hoc bonum tam magnum, tam præclarum, tam ineffabile, non inuenit hominem perceptorem, tenuit Deum promiſſorem. Magnum eſt quod promittitur & non videtur, & erigitur fides qua credimus, quod non videmus, vt mereamur videre quod credimus. Quicumque irridet hanc fidem, vt ideo putet non ſibi eſſe credendum, quia non videt: quando venerit quod non credebat, erubeſcet. Confuſus ſeparatur, ſeparatus damnatur. Qui autem crediderit, ſegregatur ad dexteram, & ſtabit cum magna fiducia inter illos quibus dicetur, venite benedicti, &c. *Et ſer. in nat.* S. Aug. B *Martyrum.* Dedit nobis naturam vt eſſemus; dedit animam, vt viueremus; dedit mentem, vt intelligeremus; dedit alimenta, vt mortalem vitam ſuſtentàremus; dedit lucem de cœlo, dedit fontes de terra; ſed hæc omnia communia dona ſunt bonorum, & malorum. Si hæc dedit & malis, nihilne proprium ſeruat bonis? ſeruat planè. Et quid eſt illud quod ſeruat bonis? quod oculus non vidit, &c. Quod enim in cor hominis aſcendit, infra cor hominis erat, ideo in cor aſcendit, quia ſupra illud eſt quo cor aſcendit, &c. non quod aſcendit in cor tuum, ſed quo aſcendit cor tuum, hoc ſeruat bonis, &c. Ero illorum Deus: pretium nobis ſeipſum promiſit; quære aliud ſi inueneris melius, &c. Det ſeipſum nobis & ſufficit nobis. Philippum audi in Euangelio, Domine oſtende nobis Patrem & ſufficit nobis.

7. *Et de Reſurr. cap. 62. in p.*

HVic diſceptationi finem Dominica pronuntiatio imponit. [a] *Erunt*, inquit, *tanquam Angeli*. Si non nubendo, quia nec moriendo; vtique nec vlli ſimili neceſſitati ſuccidendo corporalis conditionis. Quia & Angeli aliquando tanquam homines fuerunt, edendo & bibendo, & pedes lauacro porrigendo. humanam enim induerant ſuperficiem, ſalua intus ſubſtantia propria. Igitur, ſi Angeli facti tanquam homines, in eadem ſubſtantia ſpiritus carnalem tractationem ſuſceperunt, cur non & homines facti tanquam Angeli, in eadem ſubſtantia carnis ſpiritalem ſubeant diſpoſitionem; non magis ſolennibus carnis obnoxij ſub angelico indumento, quàm Angeli tunc ſolennibus ſpiritus ſub humano? Nec ideo non permanſuri in carne, quia non & in ſolennibus carnis, quum nec Angeli ideo non & in ſpiritu permanſerint, quia non & in ſolennibus ſpiritus. Denique, non dixit, *Erunt angeli*, ne homines negaret, ſed, *tanquam Angeli*, vt homines conſeruaret. Non abſtulit ſubſtantiam, cui ſimilitudinem attribuit.

[a] Matt. 22. 30.

CARNIS DIGNITAS IN ORD. AD INCORR. ET GLOR. VII. SCHOLIA.

Ervnt tanqvam Angeli. *Id pronuntiauit Christus contra Sadducæos negantes reſurrectionem, & per riſum quærentes, quis ex ſeptem fratribus, juxta Moyſi legem Deut. 25. viduam abſque liberis, ſucceſſiuè ducentibus, in reſurrectione eam ſumeret in vxorem: quibus reſpondit Matt. 22.* Erratis, neſcientes Scripturas, neque virtutem Dei. In Reſurrectione enim, neque nubent, neque nubentur: ſed erunt ſicut Angeli Dei in cœlo. *Tranſlatio Syriaca* in reſurrectione mortuorum, neque ducunt vxores, nec mulieres habent viros: ſed ſunt inſtar Angelorum Dei in Cœlis. *Æqualitatem Angelicam, eundem locum tractans Auguſtinus in Pſal. 43. ſic breuiter exponit:* Aug. Noli ſperare talia tibi danda à Deo, qualia hic te jubet contemnere. Hæc enim ſperabant IuA dei, ideo turbabantur in illa quæſtione, &c. Nobis reſurrectio talis promittitur, non qua repetantur huiuſmodi voluptates, ſed qua æterna de ipſo Deo gaudia comparentur, &c. Non enim incipient mori: id eſt non ibi quæritur ſucceſſor, vbi non erit deceſſor. Et quid erit? ſed erunt, inquit, æquales Angelis Dei. Niſi fortè putas quia Angeli epulis quotidianis, & vino, quo te inebrias, gaudeant, aut hoc fortè arbitraris, quod Angeli vxores habeant; nihil eorum eſt apud Angelos. Vnde gaudent Angeli niſi vnde Dominus ait, Matth. 18. Neſcitis quia Angeli eorum ſemper vident faciem Patris? Si ergo ad faciem Patris gaudent Angeli, ad tale gaudium te præpara: aut ſi inuenis melius, quàm videre faciem Dei, illuc te præpara. Væ tali

à mortuo, ſi vel ſuſpicaris aliquid pulchrius, quam A eſt ille, à quo eſt omne pulchrum, quod te teneat, ne illum cogitare merearis. Dominus in carne erat, & apparebat homo hominibus. Qualis apparebat? Jam dixi, homo hominibus. Quid magnum apparebat? Caro carni. Quid magnum apparebat? De quo dictum eſt Eſa. 53. Vidimus eum, & non habebat ſpeciem neque decorem? Quis non habebat ſpeciem, neque decorem? De quo item dicitur, ſpecioſus forma præ filiis hominum Pſal. 44. vt homo non habebat ſpeciem, &c. ſed ſpecioſus forma, ex eo, quod eſt præ filiis hominum. Ideo formam illam de forma carnis oſtendens oculis intuentium, quid ait? Ioan. 14. Qui diligit me diligetur à Patre meo, & ego diligam eum, & oſtendam illi meipſum. B Quem videbant, oſtenſurum ſe illis promittebat. Sed quid eſt hoc? Quaſi diceret, videtis formam ſerui, occulta eſt forma Dei. Per hanc vobis blandior, illam vobis ſeruo. Hac vos paruulos nutrio, illâ grandes paſco. *Vt nempe qui* nuſquam Angelos apprehendit: ſed ſemen Abrahæ, *de quo & panem Angelorum praſtitit nobis in lac liquatum poſtea in gloria paſcat ſua & Patris facie, ſicut grandes, Angelos in cœlo: donec & corpora, Angelica incorruptibilitate glorificet.* SVCCIDENDO, *ſuccumbendo. Nullis corporis neceſſitatibus erit obnoxia & ſubdita caro poſt reſurrectionem. Non nuptiis quidem, quia nunc & ſexus diuerſi coniunctio neceſſaria, ad conſeruandam ſpeciem; vt generatio noua, mortis corruptionem reparet. Jnde propter incorruptionem Angelica* A *ſubſtantia, nec ſexus diuerſitas, nec indiuiduorum in tot ſpeciebus multiplicitas neceſſaria eſt; in vno enim indiuiduo immortali, perpetua ſpecies conſeruatur. Nec cibo, aut potu, aliiſue ſimilibus egebit caro, quibus nunc ſingula indiuidua conſeruantur: propter qua ex Aug. in Pſal. 62, dicebat David*, ſitiuit tibi anima mea, quam multipliciter tibi, & caro mea. Aug. Quia & carni noſtræ promittitur reſurrectio, &c. in iſtis omnibus multiplicibus defectionibus noſtris, ſitimus illam incorruptionem. ANGELI ALIQVANDO *ſic ratiocinatur: ſi Angeli ſalua ſubſtantia propria, exterius abſtinebant à* ſolennibus ſpiritus, *id. ſolitis & aſſuetis, ſpiritibus propriis officiis, vt hominum conuerſationi apparerentur; dum foris videbantur apud Abraham, & Tobiam, tractari, lauari,* B *manducare, bibere, &c. Cur non & homines Angelicam incorruptionem induti, ſolemnia, & ſolita carnis non vſurpent, manente tamen eadem carnis ſubſtantia, ſicut manebat Angelica ſubſtantia, in ſimilitudine carnali? Aug. to. 3. lib. 12. de Gen. c. 35.* Cum hoc corpus iam non animale, ſed per futuram cõmutationem ſpirituale receperit anima Angelis coæquata, perfectum habebit naturæ ſuæ modum, obediens & imperans, viuificata & viuificans tam ineffabili facilitate, vt ſit ei gloriæ, quod ſarcinæ fuit. Aug. *Et in Enchir. c. 90.* Tunc erit tanta concordia carnis & ſpiritus, Aug. viuificante Spiritu ſine ſuſtentaculi alicuius indigentia ſubditam carnem, vt nihil nobis repugnet ex nobis: ſed ſicut foris neminem, ita nec intus, noſmetipſos patiemur inimicos.

8. *Caro propriè diligenda vt proximus. De Reſurr. cap. 63. circa m.*

QVid anima inuides carni? nemo tam proximus tibi, quem poſt Dominum diligas: nemo magis frater tuus, quæ tecum etiam in Deo naſcitur. tu potius illi exorare debueras reſurrectionem; per te, ſi fortè, deliquit.

CARO DILIGENDA. VIII. SCHOLIA.

QVID ANIMA INVIDES. *Hic compellat animam alicuius Marcioniſta & Valentiniani, qua adeò malè de carne ſentiebat, vt ratione vilitatis generis, & Creatoris opificis, authoris mali, indigna reſurrectione cenſeretur; vnde etiam addidit Tertul.* Sed nil mirum ſi odiſti, cuius authorem quoque reſpuiſti, quam & in Chriſto aut negare, aut mutare conſueſti. *Et quidem nihil tam contra naturam quam ſibi ipſi, & propria carni inuidere. Eccli. 14.* Qui ſibi inuidet, nihil eſt illo nequius, & hęc eſt redditio malitiæ illius, &c. Nequam eſt oculus liuidi, & auertens faciem ſuam, & deſpiciens animã ſuam. NEMO TAM PROXIMVS. *Alludit ad mandatum Dei*, diliges proximum tuum, ſicut teipſum. *Et quid proximius, quid coniunctius nobis & anima noſtra, quam caro noſtra, qua vnum eundemque facit hominem? quo in compoſito tam* D *ſtrictum eſt vinculum vt* rupto funiculo, argẽteo, *præſentis & corruptibilis vitæ; innatus ſit appetitus & carni ad animam, & animæ ad carnem, donec* recurrat vitta aurea, *Eccl. 12. in reſurrectione ſcilicet. Adeo vt omnes loculi, tumuli, depoſita cinerum, jure dici poſſint*, ſepulchra concupiſcentiarum, & memoria deſiderij. *Num. 33. 70. vocant* monumenta concupiſcentiæ. *Paraph. Chald.* Sepulchra concupiſcentium. *Qui locus ad litteram exponitur de ſubita morte eorum quibus iratus Deus*, pluit ſicut puluerem carnes, *annuens concupiſcentiis eorum, &* tradens eos in deſideria cordis eorum. *Sed & primogenita mors, fœtus eſt concupiſcentiæ, gulæ & ligni vetiti. Et ſepulchra omnia & monumenta, monimenta ſunt & memoria illiciti deſiderij primorum parentum, & juſti innatique omnium hominum, quorum cineres in ſepulchris, appetunt ite-* C *rum ſuis animabus colligari, ſicut &* animæ interfectorum ſub altari clamant, vindica ſanguinem noſtrum, *ab inimica ſcilicet morte, per Deum viuorum & non mortuorum, vindicari poſtulantes.* FRATER TVVS. Quaſi proximum & quaſi fratrem noſtrum, ſic complacebam, *ait Pſaltes. Carnem eſſe proximam noſtram & animi vxorem diligendam inſinuat Aug. ep. 120 ad Honoratum. cap. 13. in verſum Pſal. 21.* Ne Aug. diſcedas à me, quoniam tribulatio proxima eſt. Quid eſt, inquit, tribulatio proxima eſt, in qua media loquebatur? Sed nimirum illud vult intelligi, quia cum caro in doloribus eſt & in pœnis, profecto anima tunc habet magnum agonem patientiæ, in qua ne deficiat, laborandum & orandum eſt. Nihil eſt autem animæ ſua carne propinquius. D Ideo mundi huius quamlibet magnus perfectuſque contemptor, cum alibi patitur, nihil patitur. Poteſt enim adhibere vigilem rationem cum amittit bona quæ extrinſecus ſunt, & ab animo ſapientis qui ex cupiditate non hæret, ſine dubio longè ſunt, & non curare quod patitur quia nec patitur. *Actio ſi quidem non fit in diſtans.* Cùm verò amittit præcipua corporis bona, id eſt corporis vitam ac ſalutem, *id eſt ſanitatem*, jam tribulatio proxima eſt animi bonis, quibus ipſe intus, tanquam corporis eſt Dominus: quid faciet qualibet ratione vt non doleat cum corpus vulneratur, aut vritur, cui tanto implicatur conſortio, vt pati poſſit, dolere non poſſit? ideo & diabolus hunc nocendi ordinem tenens, illius magni viri quem poſtulauerat tentandum, prius externa bona accepit in poteſtatem, quibus ablatis & perditis, cum illum inconcuſſum videret; dixe-

ſat enim, Dominus dedit, &c. Etiam carnem cruciandam vulnere poſtulauit. tali cum eo confligens certamine, vt bona proxima inuaderet, hoc eſt corporis bona; quibus ille perditis, ſi fortè ſuccumberet, atque ad impietatem cor inclinaret, etiam bona animi deperirent, quibus perdendis iam in corpore ſæuiens vicinius tentator inſtabat. Denique ille vir, qui in tanta animi tentatione erat, vbi erat animi bonis proxima tribulatio, quamuis multa prophetice loquatur, longè tamen loquitur aliter, quam cum illa externa bona deperiiſſent; in quibus filios non amiſerat, ſed præmiſerat. Clamat ergo Martyris anima transfigurata in Chriſtum, cum iam in carne tribulari cœperit, & dicit Deo à quo derelicta eſt in terrena fœlicitate, ſed quæ cum illo eſt in ſpe vitæ æternæ: Ne diſcedas à me quoniam tribulatio proxima eſt Non eſt in agro meo, non in auro, non in pecore, non in tectis atque parietibus, non in meorum orbitatibus, ſed in carne mea eſt, cui copulor, cui connector, cuius ſenſum non habere non poſſum, vnde me de proximo vrget. Vt à patientiæ virtute non deficiam, ne diſcedas à me; quoniam non eſt qui adjuuet; neque amicus, neque propinquus, neque humana laus, neque præteritæ recordatio voluptatis, neque aliquid eorum quo terrenæ fœlicitatis ruina fulcitur; neque ipſa, quæ in animo eſt meo, humana virtus; quia ſi tu deſeris, quæ hominis virtus? Quid eſt enim homo, niſi quod memor es eius? *Et quidem ſi Paulus de ſtrictiſſima viri & vxoris coniunctione loquens, cuius cauſa non iam frater, ſed & pater & mater relinquendi ſunt*, iam, inquit, non ſunt duo, ſed vna caro: *Et rurſum* nemo carnem ſuam odio habuit, ſed nutrit & fouet eam, *doctè & verè Tertul.* Neminem tam proximum, neminem magis fratrem, neminem poſt Deum & animam, ſic diligendum, *dixit anima, quam carnem, cui coniuncta vnum facit hominem. Prælaudatum Apoſtoli locum bellè explicat Aug. lib 1. de Doctrina Chriſtiana cap. 24.* Verum eſt, inquit, quod ait Apoſtolus nemo vnquam carnem ſuam odio habuit. Et quod nonnulli dicunt malle ſe omnino eſſe ſine corpore, omnino falluntur. Non enim corpus ſuum, ſed corruptiones eius & pondus oderunt. Non itaque nullum corpus, ſed incorruptum & integerrimum corpus volunt habere. Sed putant nullum corpus eſſe ſi tale fuerit, quia tale aliquid animam eſſe putant. Quod autem continentia quadam, & laboribus quaſi perſequi videntur corpora ſua; qui hoc rectè faciunt, non id agunt vt non habeant corpus, ſed vt habeant ſubiugatum & paratum ad opera neceſſaria. Libidines enim malè vtentes corpore, id eſt conſuetudines, & inclinationes animæ ad fruendum inferioribus, per ipſius corporis laborioſam quandam militiam, extinguere affectant. Nam non ſe interimunt, ſed curam ſuæ valetudinis gerunt. Qui autem peruersè id agunt, quaſi naturaliter inimico ſuo corpori bellum ingerunt. In quo fallit eos quod legunt, caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem; Hæc enim ſibi inuicem aduerſantur. Dictum eſt enim hoc propter indomitam carnalem conſuetudinem, aduerſus quam Spiritus concupiſcit, non vt interimat corpus, ſed vt concupiſcentiam eius, id eſt conſuetudinem malè domitam, faciat ſpiritui ſubjugatam, quod naturalis ordo deſiderat. Quia enim hoc erit poſt reſurrectionem, vt corpus omnimodo cum quiete ſumma ſpiritui ſubditum immortaliter vigeat, hoc etiam in hac vita meditandum eſt, vt conſuetudo carnalis mutetur in melius, nec inordinatis motibus reſiſtat ſpiritui, quod donec fiat, caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem: non per odium reſiſtente ſpiritu, ſed per principatum; quia magis quod diligit, vult ſubditum eſſe meliori: nec per odium reſiſtente carne, ſed per conſuetudinis vinculum, quod à parentum etiam propagine inueteratum naturæ lege inoleuit. Id ergo agit ſpiritus in domanda carne, vt ſoluat malæ conſuetudinis quaſi pacta peruerſa, & fiat pax conſuetudinis bonæ. Tamen nec iſti qui falſa opinione deprauati corpora ſua deteſtantur, paſſi eſſent vnum oculum, vel ſine ſenſu doloris amittere, etiam ſi in altero tantus cernendi ſenſus remaneret, quantus erat in duobus, niſi aliqua res quæ præponenda eſſet, vrgeret. Iſtis atque huiuſmodi documentis ſatis oſtenditur eis qui ſine pertinacia verum requirunt, quàm certa ſit ſententia Apoſtoli vbi ait, Nemo enim vnquam carnem ſuam odio habuit. Addidit etiam, ſed nutrit & fouet eam, ſicut Chriſtus Eccleſiam. Modus ergo diligendi præcipiendus eſt homini, id eſt, quomodo ſe diligat, vt proſit ſibi. Quin autem ſe diligat & prodeſſe ſibi velit, dubitare dementis eſt. Præcipiendum etiam quomodo corpus ſuum diligat, vt ei ordinatè prudenterque conſulat Nam quòd diligat etiam corpus ſuum, idque ſaluum habere atque integrum velit, æque manifeſtum eſt. *Et lib. 1. Retract. cap. 26 vbi explicat quod dixerat to. 4. lib. 83 qq. q. 36.* Charitatem voco, motum animi, quo amantur ea, quæ non ſunt præ ipſo amante contemnenda, id eſt quod æternum eſt, & quod amare ipſum æternum poteſt. Deus igitur & animus quo amatur, charitas propriè dicitur purgatiſſima & conſummata, ſi nihil aliud amatur; hanc & dilectionem dici placet. Sed cum Deus magis diligitur quàm animus, vt malit homo eius eſſe, quam ſuus, tunc verè animo ſumméque conſulitur: conſequenter & corpori, nobis id non curantibus aliquo appetitu ſatagente, ſed tantum prompta & oblata ſumentibus. *Sic igitur ſe explicat præfato loco:* De nutrienda, inquit, charitate, vbi dixi, Deus igitur & animus quo amatur, Charitas propriè dicitur purgatiſſima, & conſummata, ſi nihil aliud amatur. Quòd ſi verum eſt, quomodo ergo Apoſtolus ait: Nemo vnquam carnem ſuam odio habuit? Et ex hoc admonet, vt diligantur vxores Sed ideo dictum eſt; propriè dilectio dicitur, quoniam caro diligitur quidem, nec tamen propriè, ſed propter animam cui ſubiacet ad vſum. Nam & ſi propter ſeipſam videtur diligi, quum eam nolumus eſſe deformem, ad aliud referendum eſt decus eius, ad illud ſcilicet, à quo decora ſunt omnia. IN DEO NASCITVR. *Quia fit caro fidelis, dum anima in Baptiſmo per carnem ſuſcepto naſcitur: vel quia ſicut duo gemelli frater & ſoror vno eodemque Deo Patre, animam ex nihilo creante, corpus organiſante, producuntur. Sed ni fallor hic errorem ſuum inſinuat, fratrem vel ſororem vocans carnem, quia animam cum ſemine credidit per viam traducem procedere, vt ſic quadret apta cum gemellis ſimul conceptis & natis ſimilitudo. De quo errore ſuo loco diximus.* PER TE SI FORTE DELIQVIT. *Debueras, inquit, ô Anima hæretica non inuidere carni, ſed potius inſtanter optare, & petere à Deo reſurrectionem. Si enim per te peccauit inſtrumentum facta peruerſæ voluntatis tuæ, tu ad Deum conuerſa, & morte peccati ſoluta, ſuam, eique propriam debuiſti reſurrectionem exorare.*

Aug.

S. Auguſt.

S. Aug.

CARTHAGINIENSES.

1. Carthaginienſium elogia. De pallio. cap. 1. in. p.

PRincipes ſemper Africæ, viri Carthaginienſes, vetuſtate nobiles, nouitate fœlices.

2. Carthaginienſes palliati olim, quaſi nouum in Tertulliano pallium arguebant. De pal. cap. 1. à p.

GAudeo voſtam proſperos temporum, cum ita vacat, ac iuuat habitus, denotare, pacis hæc, & annonæ otia: ab imperio & à cœlo benè eſt. Tamen & vobis habitus aliter olim; tunicæ fuere, & quidem in fama de ſubteminis ſtudio, & luminis concilio, & menſuræ temperamento: quod neque trans crura prodigæ, nec intra genua inuerecundæ, nec brachiis parcæ; nec manibus artæ, ſed nec cingulo ſinus diuidere expeditum: quadratâ iuſtitiæ beatâ in viris ſtabant. Pallium, extrinſecus habitus, & ipſe quadrangulus, ab vtroque laterum regeſtus, & ceruicibus circunſtrictus, in fibulæ morſu humeris acquieſcebat. Inſtar eius hodie Æſculapio iam veſtro Sacerdotium eſt. Sic & in proximo ſoror ciuitas veſtiebat, & ſicubi alibi in Africa Tyros. At cùm ſæculariũ ſortium variauit vrna, & Romanis Deus maluit, ſoror quidem ciuitas ſuoptè arbitrio mutare properauit, vt ad pulſum Scipionem ante iam de habitu ſalutaſſet Romanum, præcoqua. Vobis verò poſt iniuriæ beneficium, vt ſenium, non faſtigium exemptis, poſt Gracchi obſcæna omina, & Lepidi violenta ludibria, poſt trinas Pompei aras, & longas Cæſaris moras, vbi mœnia Statilius Taurus impoſuit, ſolennia Sentius Saturninus enarrauit, cùm concordia iuuat, toga oblata eſt. Pro! quantum circummeauit, à Pelaſgis ad Lydos à Lydis ad Romanos, vt ab humeris ſublimioris populi Carthaginienſes circumplecteretur? Exinde tunicam longiorem cinctu arbitrante ſuſpenditis, & pallij iam teretis redundantiam tabulata congregatione fulcitis: & ſi quid præterea conditio, vel dignitas, vel temporalitas veſtit, pallium tamen generaliter veſtrum immemores, etiam denotatis.

3. Carthaginienſes arietis bellici inuentores, poſt multum tempus à Romanis ſumptum, quaſi nouam Machinam ſtupuerunt. De pallio cap. 1. in f. & 2. in p.

Cap. 2. EQuidem haud miror, præ documento ſuperiore: nam & arietem, non quem Laberius reciprocicornem, lanicutem, teſticrahum, ſed trabes machina eſt, quæ muros frangere militat, nemini vnquam adhuc libratum, illa dicitur Carthago, *ſtudiis aſperrima belli*, prima omnium armaſſe in oſcillum penduli impetus, commentata vim tormenti, de bile pecoris caput vindicantis. Cùm tamen vltimant tempora patriæ, & aries iam Romanus in muros quondam ſuos audet, ſtupuere illicò Carthaginienſes vt nouum, extraneum ingenium: *tantum æui longinqua valet mutare vetuſtas*, ſic denique nec pallium agnoſcitur. Sit nunc aliunde res, ne Pœnicum inter Romanos aut erubeſcat, aut doleat.

4. Carthaginienſes Græcos mores in turpibus, aut inutilibus ſtudiis imitati. De pal. cap. 4. in p.

QVid nunc, ſi eſt Romanitas omni ſalus, nec honeſtis tamen modis ad Graios eſtis? aut, ni ita eſt, vndè gentium in Prouinciis melius exercitis, quas natura agro potius eluctando commodauit, ſtudia paleſtræ malè ſeneſcentia, & caſſum laborantia, & lutea vnctio, & puluerea volutatio, & arida ſaginatio?

CARTHAGINIENSES I. II. III IV. SCHOL.

PRINCIPES. *Sic Apuleius etiam Africanus 3. Florid.* Principes Africæ viros, *Carthaginienſes appellauit. Trecentas vrbes poſſedit Carthago in Africa, & in Metropoli totius Africæ Carthagine, referente Strabo, lib. 17. fuerunt hominum ſeptingenta millia.* VETVSTATE NOBILES. *Quia ante Romam licet dictam mundi caput, Carthago condita eſt. Appianus quinquaginta annis ante Ilij ruinam extructam ſcribit, Iuſtinus Septuaginta duobus, ante Romam conditam; Velleius Paterculus Anno Sexageſimo quinto, Dion. Halicar anno 38. vnde ſi nobilitas ab antiquitate petitur, iuſtè vetuſtate nobiles dicti Carthaginienſes ab antiqua & celebri vrbe nobiles, non minus quàm Tertullianus, commendat Auguſtinus Epiſt. 162.* Tantò magis, inquit, timere debuit, ne pax vnitatis violaretur, quantò erat Carthago ciuitas ampla & illuſtris, vnde ſe per totum Africæ corpus, malum, quod ibi eſſet exortum, tanquam à vertice effunderet. Erat etiam tranſmarinis vicina regionibus, & famâ celeberrimâ nobilis: vnde non mediocris vtique authoritatis habebat Epiſcopum, qui poſſet non curare conſpirantem multitudinem inimicorum, cùm ſe videret & Romanæ Eccleſiæ, in qua ſemper Apoſtolicæ Cathedræ viguit principatus, & cæteris terris, vnde Euangelium ad ipſam Africam venit per communicatorias literas eſſe coniunctum. No- Aug.

VITATE FELICES. *Siue, vt habet Paulus Iuriſconſul-* A
tus L.fin. ff. de cenſibus. Quod Carthago beneficio Seueri
Imperatoris, ſub quo hunc Librum ſcribebat Tertullia-
nus, facta eſſet iuris Italici: ſiue quod vetus Carthago
per Scipionem euerſa, & Romanis principibus ſubdita,
Carthaginienſes à Romanis Principibus reſtaurandæ vr-
bis poteſtatem accepiſſent. Sic ſummatim huius vrbis
dignitatem perſtringit Saluianus lib.7 de guber. Vna
tantum illic vniuerſarum vrbium Principe & quaſi
matre contentus ſum; illa ſcilicet Romanis arcibus
ſemper æmula, armis quondam & fortitudine, poſt
ſplendore & dignitate. Carthaginem dico, & vrbi
Romæ maximè aduerſariam, & in Africano orbe
quaſi Romam.

II. GAVDEO VOS. *Ironicè dictum Gratulor, inquit,*
proſperitate temporum factum, vt bellicis occupatio-
nibus liberi, otioſi, & vacantes, poſſitis arguere & ca- B
nillari, & carpere habitus noſtros, maxime verò muta-
tionem togæ in pallium; cum ipſi antiquum habitum
non retineatis. HABITVS DENOTARE. *Pacis*
hæc, &c. alij iungunt, habitus denotare pacis. *Perinde*
mihi eſt. Toga ſiquidem Romana pacis erat habitus, ſed
multò magis pallium Chriſtianum, virum Chriſti oleo
perunctum, proindeque pacificum induens. Hinc Ter-
tul. hoc ipſo libro habitum pacis, opponit veſti bellicæ:
plus rempublicam læſere togæ, quam loricæ. *alij*
punctum interponunt. pacis hæc & annonæ otia. *id*
eſt abundantia pacis vobis otium præſtat habitus ſuggil-
landi. AB IMPERIO, *&c. tam Dei beneficentiâ,*
quàm Imperatorum gratiâ, bene eſt vobis. Alij puncto
diſcernunt: BENE EST. *gratulandi formula commu-* C
nis antiquis, ſic Prudentius in agone Laurentij. ALITER
OLIM, *ſupple fuit.* TVNICÆ FVERE. *Per tunicam*
habitum intelligit, quo tum vtebantur Chriſtiani, & quo
olim Carthaginienſes; antequam à Iulio Cæſare, Patre
& filio ciues Romani Coloni facti eſſent. Sic Hamilcar
apud Iuſtinum, procedit ſordida ſeruilique tunica,
diſcinctus. *Verum tam Pœnis quam Romanis alia erant*
ſeruorum, alia ingenuorum tunicæ. Latior quippe erat
tunica liberi, ſtrictior autem ſerui, qualem deſcripſit
Iuſtinus Hamilcaris. IN FAMA *in vulgi ore. Sicut*
Sueton in Auguſt. cap.70. dixit, in fabulis. *niſi malis,*
in fama *intelligere in laude, gloria & honore. Perperam*
aliqui legunt infamata: *non enim hic carpit, ſed laudat*
tunicas. DE SVBTEMINIS STVDIO. *Quod eſſent tenui*
filo & ſubtili arte, ſtudioſè contexta. Legunt alij ſub-
tegminis, *intelligentes duplicaturam, ſed malè* ſub-
temen *dictum, quod ſubit ſtamini, & quaſi ſubtexi-* D
tur. Materia veſtium ſtamen & ſubtemen. Sic habetur
L. Veſtimentum 22. ff. de auro & argento. Leg. vt ha-
bent Pandectæ iuris ciuilis in archetypo Florent. Poteſt &
legi ſubtegminis, *quia tunica ſub pallio veſtiebatur,*
ſicque ſubtegmen *dicitur:* ET LVMINIS CONCI-
LIO. *Per lumen intelligit os & aperturam tunicæ, per*
quam corpori inſeritur & induitur. Alij legunt, conſi-
lio, *quaſi capto conſilio de colore, qui quaſi lumen eſt,*
quo illuſtris & ſplendida fit tunica. Vnde & Plato, in
Timæo, colorem dixit eſſe, flammam de corporibus
fluentem. *Et Trebellius Pollio in Claudio.* Clamydes
veri luminis, *id. veræ purpuræ. & Arnobius de pomo-*
rum colore, illis color eſt purpurei luminis ſuffectio-
ne ſubluteus. *Nomen porro* conſilij, *ipſemet Tertull.*
de Pall. cap. 4. applicat nomini, vnde & nominis
conſilium. *& Seneca capillaturæ, de breuitate vitæ* E
cap.12. de ſingulis capillis in conſilium itur, quod
ſi mauis vti, *concilio,* accipe colorem purpureum &
illuſtrem, tunicæ gratiam conciliaſſe. PRODIGÆ.
Temperatas tunicas laudat, non prodigas. id. Fluxas &
protenſas. Sidon. vix appropinquans poplitibus
exertis. *Ambro. 3. de Virg.* Incincta ſinu, quo pudo-
rem tegerent, nec greſſum impedirent. *& Clemens*
Alex. neque enim ſicut Lacænas Virgines ſupra
genu veſtiri honeſtum eſt. INVERECVNDÆ. *Id.*
non tegentes ea quæ natura voluit tegi: vnde & perizo-
mata conſuerunt ſibi primi parentes, pudori conſulen-
tes, & eiſdem idcirco Deus fecit tunicas pelliceas; &
Noë ebrius, tunicâ ex parte nudatus, verenda præbuit
cham filio reprobo irridenda. NEC BRACHIIS PARCÆ.
Id. non strictè brachia veſtientes, ſed manicis tunica-
rum ad brachia demiſſis. Alij: nec brachiis paræ, *id eſt*
parua. NEC MANIBVS ARTÆ, *pro* arctæ, *non*
ſtringentes & arctantes internodia, vbi manus iungun-
tur brachiis. CINGVLO SINVS DIVIDERE EXPETI-
TVM. *Non erat tum cura cinguli, in medio ſtringentis*
tunicam, & quaſi in medio diuidentis. Alij legunt, nec
cingulo ſinus diuidente, expeditæ. *non impedientes*
nec colligantes corpus in medio, ſed habiles & faciles ad
motum. Vbi diſtinguis punicas tunicas, à Romanis, quæ
quia longiores erant, fluxæ & prodigæ, cingulo reſtringi
debebant, ne greſſum & motum impedirent. Vnde Vir-
gilius Æneid.8. diſcinctos Afros, *vocat, quod ſatis*
expediti eſſent, ob breues tunicas, cingulo proinde non
egentes. Verum poſtea mutato more, hoc ipſo libro &
capite exprobrat ipſis Tertul. exinde tunicam longio-
rem cinctu arbitrante *ſupra eodem ſenſu dixit,* diui-
dente, ſuſpendiſtis. *Similiter & poſtea capite 5.* QVA-
DRATA IVSTITIA. *Formam tunicæ tangit, & qua-*
drangulam notat, ſicut & paulò poſt pallium. Et incon-
ſtantiam denotat Carthaginienſium, quod non ſtarent in
eodem habitu. Beatum dicit hunc ſtatum, ob immutabi-
litatem, vel veſtiendi facilitatem. Sic contra Hermog.
dixit; iuſtitiam motationis, neutram in partem in-
clinantis. *Et benè;* in viris *quos magis dedecet muta-*
tio, quam leues, & ſubinde mobiles mulieres: alij legunt
atque quadratæ inſtita. *alij* quadrata inſtita. *id eſt*
faſcia. Bulingerus de veſte Pontif. legit expedita at-
que quadrata inſtita. *eſt autem* inſtita, *faſcia lata,*
oram tunicæ quadratæ ambiens, ſiue ſegmentum eiuſ-
dem cum tunica, vel pretioſioris panni, oris eius aſſutum,
& forma ſtabilis ornatus cauſa. Leo imperator Con-
ſtit. 80. τὰ ὄρας, τὰ τμήματα; *Poëtæ Limbos vocant ex-*
inde veſtes ipſas, inſtitas dictas inuenies. STA-
BANT. *Sic iuſtæ longitudinis, vt per ſe ſtarent, nec*
egerent ſuſpendi zona. PALLIVM, *&c. alij legunt,* in
viris autem pallij extrinſecus habitus, & ipſe qua-
drangulus. *perperam aliqui pallia viris, pallas fœmi-*
nis addicunt. Nam Vlpianus lib. 23. de Auro Arg. le-
gato, dicit pallia communia eſſe virorum, & mu-
lierum. *vbi ſubiungit,* ſit pallium huiuſmodi, quo
ſine reprehenſione, vel vir, vel vxor vtatur. *quam-*
quam & de veſtibus muliebribus agens, inter cætera,
viris prohibet pallia quædam ornatiora, propria mulie-
rum, ad talos vſque demiſſa, quale & apud Plautum,
nutricis eſt pallium. De quo & Iſidor. lib. 19. cap. 25.
Palla eſt quadrum pallium muliebre deductum ad
veſtigia. *vnde & Vlpianus inter veſtes muliebres viris*
inhibitas, has recenſet, vir non facilè vti poteſt ſine
vituperatione, ſtolis, palliis, tunicis. REGESTVS.
Circumcirca remeans vel vtrimque ad dextram & læ-
uam reiici facilis & expeditus. CIRCVMSTRICTVS.
Alij circumſtructus. *ambiens ceruicem. Nec arguat*
Theodorus Marcelius legentes nobiſcum; quod ca-
pite 5. dicat Tertul. nil circumſtringi pallio. *Cum*
ſubiiciat ſtatim, IN FIBVLÆ MORSV. *Id. nexu fibulæ*
mordentis, adſtricta proinde pallio, quâ ſolidè quieſce-
bat, & ſecurè pendebat ex humeris. Aduerte Ennium,
Varronem, & Plautum, Carthaginienſes dicere tunica-
tos: Vnde & pungit duplicem eorum inconſtantiam
Tertullianus, olim & tunicas induiſſe, priuſquam
pallium aſſumerent; quò magis eos repercutiat ſibi de
ſemel mutato habitu toga in pallium inſultantes. Quo
loco Salmaſius non contentus omnes & ſingulos libri de

pallio interpretes, de inſcitia inſolentiſſimè ſuggillare, ipſimet Tertulliano quaſi ſapientior inſultat, quod palliatos extrinſecus, veteres Carthaginienſes vocet, quos præ-itati authores faciunt tunicatos. Non aduertens iſſe, vocem quam præmiſit Author: tamen & vobis habitus aliter olim; tunicæ fuere: vbi olim, præceſſiſſe vſum tunicæ, quaſi habitus extrinſeci, ſatis clarè inſinuat, antequam ad pallium tranſirent; & hoc ſenſu Ennius, Plautus, Varro dixere tunicatos, quo tempore geſtabant tunicam. Et priuſquam eam mutarent in pallium: ſic cæcutiit, qui ſibi videbatur oculatiſſimus Salmaſius: quem vnicum idcirco arguo, quòd omnis modeſtiæ immemor, vbique ſe efferat, & interpretationes omnium facta non ferendo proculcet. Omnium ego, quoad poſſim, labores laudo, omnium lectiones profero; quam lector meliorem, & congruentiorem ſenſerit, præponat cæteris: ſuo enim quiſque, in dubiis, ſenſu abundat. ÆSCVLAPIO IAM VESTRO. Taxat nouitatem cultus Æſculapij, qui non ſolum Pergami, & Romæ, ſed & iam Carthagine colatur, non quod Virg. Æneid. 7. Pœnigenam, vt corruptè legunt aliqui, ſed Phœbigenam vocat. SACERDOTIVM. Id. Collegium Sacerdotum, hac veſte vtitur, quaſi diceret; etiam veſtri iam Æſculapij Sacerdotes vtuntur pallio. In iure ciuili ponitur, Sacerdotium, pro, Sacerdotum. Sicut in eodem iure communis vſus, hereditatium, parentium, ciuitatium, facultatium, æſtatium, ſeruitutium, vſurpatur in genitiuo plurali. Clarius: Inſtar eius pallij, hodie Æſculapij veſtri Sacerdotes pallium induunt. SOROR CIVITAS. Vticam intelligit, Carthaginis ſororem. Sic Pomponius Mela: Vtica & Carthago ambæ inclitæ ambæ à Phœnicibus conditæ. IN PROXIMO. Proximè, non ita pridem. Vel in proximo, quia Vtica non longè diſtat à Carthagine; vt liquet ex Plin. lib. 5. cap. 4 in deſcript. Aſricæ ſiquidem Appianæ in Libico: diſtans eſt tantùm ſexaginta ſtadiis, id eſt ſeſquiſeptem milliaribus. SOROR. Quia vtraque authores habuit Phœnices Sorores item dictæ Sodoma, & Samaria, apud Ezech. cap. 16. ET SICVBI ALIBI IN AFRICA TYROS. Id eſt, ſi quis locus eſt, & colonia aliqua Tyriorum, ſimiliter veſtiens, in Africo ſolo. Adrumetum intelligit, ſed proprio nomine, vt minoris famæ vocare dedignatur. Solinus tamen cap. 30 Tyriorum coloniam expreſſit. Adrimeto, atque Carthagini author eſt à Tyro populus. Itaque tres tyri fuere, ſiue tres Tyriorum coloniæ in Africa; Carthago, Vtica, & Adrumetum. Auguſtinus in Pſal. 47. in verſum, conteres naues Tharſis. Notat per Tharſim aliquos intelligere Ciliciam, cuius Tharſis erat Metropolis. Vnde Paulus in Actis natus in Tharſo Ciliciæ dicitur. Deinde ſubiicit, aliqui autem eam Carthaginem intellexerunt. fortaſſis aliquando ita nominatam aut aliqua locutione ita ſignificatam. Namque apud Prophetam Iſaiam cap. 23 ſic inuenitur, vlulate naues Carthaginis. Apud Ezechielem autem cap. 26. à diuerſis interpretibus, ab aliis Carthago, ab aliis Tharſis interpretata eſt, &c. Manifeſtum eſt autem, quòd primordia regni Carthaginis nauibus floruerunt, & ita floruerunt, vt inter cæteras gentes excellerent negotiationibus, & nauigationibus. Nam quando Dido fugiens fratrem, delapſa eſt ad terras Africæ, vbi Carthaginem condidit, naues, quæ paratæ erant ad mercationem, in eius regionem, aſſumpſerat ad fugam, conſentientibus ſibi regionis eius principibus, & ipſæ naues etiam condita Carthagine, ad negotiandum non defecerunt: atque hinc nimium ſuperba facta eſt ciuitas illa, vt dignè per eius naues intelligatur ſuperbia gentium, præſumens in incertis, tanquam in flatibus ventorum, &c. quicunque ergo ex incerto huius vitæ tumuerant, euertantur, & ſubiiciantur Chriſto, &c. quomodo in ſpiritu violento? Timore fortiſſimo. Sic enim eum tremuit omnis ſuperbia iudicaturum, vt in humilem crederet, ne excelſum expaueſceret.

S. Auguſt.

Sic igitur Tertul. Adrumetum Tyrum nominat; ſicut alij Carthaginem Tharſim. Afri porrò nominati ſunt Tyrij, quòd Carthaginienſes Africæ principes ab iis originem ducerent, & eiſdem veſtibus vterentur: ſicut Chriſtiani dicti ſunt Græci, quòd Græcorum pallio veſtirentur. AT CVM SÆCVLARIVM SORTIVM. Et Salmaſius maluit legere, variauit vrna. rerum humanarum viciſſitudinem intelligens. Sæculares quippè ſortes, mundi ſortes ſunt, & ſæculi. Maluit autem Deus, id eſt arbiter vrnæ, magis fauit Romanis. Et Romanum præcoqua, populum habitu præmaturè ſumpto referens. Alij ſic legunt, ſæcularium ſortium Domina Fortuna, &c. Alij Dominia fortunare Romanis Deus maluit; alij, ſæcularium ſortium omnia. Senſus eſt, ſed cùm fortuna ſæcularium ſortium domina, quæ rerum humanarum ſortes verſat; & Deus Fortunæ domina; Dominus, Romanis maluit, id eſt magis fauit; ſortes enim mittuntur in ſinum, ſed à Domino temperantur; ſoror quidem veſtra Vtica, vltro Carthaginienſem tunicam Romanâ, & pallium togâ mutare feſtinauit, antequam vel ei tota Romana veſtis offerretur, vel ſumere ſubacta cogeretur: vt Scipionem Æmilianum appulſum in Africam & miſſum ad tertium bellum Punicum, in habitu Romano ſalutaret; Romana præcoqua id. ante tempus facta iuris Romani: Vobis verò Carthaginienſibus, oblata eſt toga vnà cum Colonia & Iure Ciuitatis Romanæ, poſt iniuriæ, id eſt, excidij Carthaginis beneficium: quia pro magno beneficio habendum vobis, quia ſalutare fuit redigi in populi Romani ditionem, & quod exemptis ruina, ſenectutem, ſed non faſtigium, id eſt principatum Africæ exuiſtis. Alij legunt, faſtidium. Vbi nota inueteratum odium inter Romanos & Carthaginienſes, tandem aliquando deſæuiſſe, vt Carthaginenſes in gratiam cum Romanis redierint, & jus togæ acceperint. Exempti ſunt igitur vetuſto odio, ſed non faſtidio, & ſuperbiâ Romanorum: ſenium autem, pro ſenio poſuit, vſitato hellenismo, & phraſi Græca. POST GRACCHI OBSCOENA OMINA. Vbi aduerte duodecimo anno poſt Carthaginis per Scipionem Æmilianum extremam ruinam, à Caio Graccho Tribuno plebis, populi Romani beneficio deductis Romanorum coloniis, reædificari juſſam, & Iunoniam cognominatam, vt refert Solinus: ſed juxta Oroſium, & Appianum, cùm menſores miſſi ſtipites ad terminorum fines defixiſſent, nocte à lupis reuulſos & corroſos inuenerunt. Et hæc ſunt quæ perſtringit Author obſcœna Gracchi omina. LEPIDI, &c. Marcum Æmilium Lepidum Conſulem violentum tangit, qui ad acta Syllæ reſcindenda, bellum ciuile mouerat, & à collega ſuo Q. Catulo vrbe pulſus, primo in Ethruriam fugit, inde in Sardiniam, vt Africam depopularetur, & Carthaginem coloniam nouam maximè; quaſi inuidens Cæſaris Octauiani gloriæ, qui eam deducere exorſus fuerat. Conſulendus Dio in fine libri 52. LVDIBRIA. Exponit Florus lib. 3. Quod iſtud ciuile bellum penè citius compreſſum eſt, quàm inciperet. Et ſic Lepidus ſe expoſuit ludibrio. POST TRINAS POMPEII ARAS, id eſt poſt tres triumphos quos Pompeius teſte Plutarcho & Manilio de tribus terræ partibus egit, vt de toto orbe triumphaſſe dicatur. Cum autem mos eſſet poſt triumphos Aras erigere, cædere maiores hoſtias, hinc Aras pro triumphis poſuit. Nota hic turbatum ordinem; cùm ludibria Lepidi poſthumarint Aras Pompeij. Auguſtinus ſer. 6. de verbis Domini: aras erectas genio Carthaginis, & recumbentes cum paganis fideles ad idolothita, & fratres ſuos ſcādalizantes ægrè ſuſtinēs, eos hortatur vt tangāt fimbriam veſtimenti Chriſti, hoc eſt Apoſtolum audiant ſe nouiſſimum veſtis Eccleſiæ

dicentem, & ab idolothitis prohibentem, ne pereat infirmus pro quo Chriſtus mortuus eſt. Ne contemnas, inquit, infirmum propter quem Chriſtus mortuus eſt. Quem vis contemnere, pretium eius attende, & cum morte Chriſti totum mundum appende, &c. Vides quid faciunt menſæ malæ? Vides quomodo corrumpunt bonos mores colloquia mala 1 Cor. 15. Tu ibi de Euangelio loqui non potes, & de idolis loquentes audis, &c. Ecce in quem Deum verũ peccas, dum diſcumbis apud Deos falſos Non eſt, inquit, Deus, quia genium eſt Carthaginis: Quaſi, ſi Mars, aut Mercurius eſſet, *aut Æſculapius, de quo ſupra Tertullianus dixit: Æſculapio. iam veſtro:* Deus eſſet. Sed quomodo ab ipſis habeatur attende, non quid ſit. Nam & ego tecum ſcio, quia lapis eſt. Si genium ornamentum eſt aliquod, ciues Carthaginis benè viuant, & ipſi erunt genium Carthaginis: Si autem genium dæmonium eſt, audiſti & ibi. 1. Cor. 10. Quæ immolant gentes, dæmonibus immolant, & non Deo. Nolo vos ſocios fieri dæmoniorum, &c. Nam & illi quòd numen habeant, & pro numine accipiant illam ſtatuam, ara teſtatur. Quid illic faciat ara, ſi illud non habetur pro numine? LONGAS CÆSARIS MORAS. *Fuerunt annorum ſexdecim, protracta à Cæſare Octauiano, qui Carthaginem & Corinthum deduxit colonias.* STATILIVS TAVRVS. *Meminit Tacitus libro 12. Tauri Proconſulis Africæ ſub Claudio. ſed verius eſt Tertul. loqui de alio cognomine, qui ſub Auguſto. de Africa triumphauit, & inſtaurationi Carthaginis præfuit, eamque nouam coloniam factam cinxit mœnibus ea parte qua Lepidus eam euerterat.* SOLENNIA SENTIVS. *Is erat Pontifex & augur qui ceremonias & ritus edixit quibus muri dedicarentur.* CVM CONCORDIA IVVAT. *Alij legunt* pro concordia Iouis vel Iubæ, *quod corrupte legitur, id. cum pax orbe Romano fuit, vel pace facta inter Romanos & Carthaginenſes.* Iuuat, *id eſt fauet.* TOGA OBLATA EST. *Ius togæ datum, quo ſignificabatur Ius Ciuium Romanorum conceſſum. l. ſed ſi accepto. 22. ff. de jure fiſci. Sic Seneca quos Claudius ciuitate donauerat, ait* togatos videre voluiſſe. PRON, *&c. ò ſuperi quantum terrarum ambitum peragrauit toga, priuſquam ad vos deuolueretur! à Pelaſgis, Arcadibus ſcilicet, ad Lydos populos minoris Aſiæ; ab his ad Romanos venit, vt à potentioris, rerumque omnium potientis populi Romani humeris, veſtros etiam complecteretur. Ex eo tempore tunicam Romanam, priori veſtra longiorem, ne pedes implicet, zona ſuſpendiſtis arbitra, & faciente, ne nimium breuis aut effuſa pareat: & pallij veſtri jam rotundi, nec vt olim quadranguli, nimiam laxitatem multitudine tabularum, ſiue filiarum ſuſtinetis ne fluctu & indecenter* Pallij iam teretis, &c. *in togam mutati, quæ redundat circumamictu ſuperfluo, multis rugis curioſè collectis, & in morem tabularum ordinatis, &c.* SI QVID PRÆTEREA, *&c. Si genus vitæ, ſi Magiſtratus, ſi diuerſitas temporum, vtpote pacis aut belli, nuptiarum aut funerum, ludorum vel feſtorum. Romano more veſtiri vos cogit, his modis vos aptamini.* PALLIVM TAMEN GENE ALITER VESTRVM. *id eſt quod populariter vobis in vſu prius fuit, vel quod commune habuiſtis cum tot populis, immemores vſum pallij veſtrum eſſe, nunc quaſi probrum nobis & Chriſtianis obijcitis, quòd eo vtamur, depoſita togà.*

[Aug.]

III. EQVIDEM HAVD MIROR. *Vos ſcilicet immemores veſtri olim Pallij. cùm ſuperius & fortius argumentum obliuionis veſtræ conſtet, ex ariete, machina bellica; neque enim loquor de animali, quem Laberius mimographus vocauit* reciprocicornẽ, *id eſt cornibus reciprocis præditum & repercutientem arietem aduerſarium.* Ex lanicutem *lanata cute*, & teſtitrahum *teſticulos grandes, & onereſos trahentem. Sunt qui cum Ioſepho Scaligero legunt* veſtitrahum, vel veſtitexum, aut textitrahum *quòd lana in veſtes texendas abundet: vel quòd alludat ad hiſtoriam Mercurij arietem deglubentis. Sed duo parum attendunt, notanda tamen; primò ſic legentes imponere eleganti Labeoni inutilem repetitionem, iam enim dixerat,* lanicutem: *ſecundò dictum Labeonem mimica ſcurrilitate vſum, & quidem doctè: inſignis enim eſt Aries parte illa quam* proles, *vocant. Vt Arnobius lib. 5. inducit Iouem mutatum in Arietem inſpicientem hanc partem.* FRANGERE MILITAT. *Græciſmus eſt, cuius militia, ſiue munus eſt hoſtiles muros euertere.* NEMINI ADHVC LIBRATVM. *Supple Arietem à nemine, in muros hoſtiles librando impactum.* SIVE IIS ASPERRIMA, *&c. Id ſumptum ex Virg. Æn. 1.* IN OSCILLVM. *Oſcillatio ex Turnebo, Mercuriali, & Leopardo, erat quædam penſilis geſtatio de arboribus, qua ſe mutuò homines per luſum iactabant; & alternis vicibus leuabant & deprimebant, cuius ludi meminit Athenæus, & Heſychius. Quo ludo exprimebant veteres imaginem vitæ humanæ, in qua interdum depreſſa eriguntur, erecta deprimuntur. De Ariete bellica machina, conſulendus Vitruuius lib. 10. cap. 19. vbi Arietinæ oſcillationis inuentionem addixit: Carthaginenſibus, à quibus Ceras Chalcedonius, dehinc ab eo Polybius Theſſalus, à quo & Diades & Chereas idem tormenti genus acceptum auxerunt.* COMMENTATA. *Carthago ſcilicet adinuenit vim machinæ bellicæ exemplo ſumpta ab ira arietis, cornuto capite ſe vindicantis. Non abſurdè ſubijciam,* per oſcillum, *intelligi ſimilitudinem oris, & capite Arietini in fronte cornupetæ machinæ impreſſum.* VLTIMANT. *Alij legunt* vltimarent, *vltima jam eſſent tẽpora Carthaginis patriæ meæ, & bellicus Aries à Romanis jam vſurpatus tanquam ſuus, in muros Carthaginenſes*, quondam ſuos, *intra quos inuentus & excogitatus olim fuerat*, auderet *Scilicet arietare, & impetum librare, Romanis impellentibus: ſtatim Carthaginenſes quaſi nouum obſtupuere inuentum Romanum.* TANTVM ÆVI, *&c. Adeo poteſt rerum faciem immutare magnum temporis edacis ſpatium. Eodem planè modo quo veſter Aries, ita & pallium veſtrum non agnoſcitur à vobis.* SIT NVNC, *&c. Sed iam aliunde argumentatio ſumatur.* NE POENICVM *id. Carthaginenſem erubeſcat quaſi exprobrata leuitate, aut doleat quaſi exprobrata ſeruitute. quaſi toga ipſa ſumpta à Romanis ſit ſymbolum alicuius ſeruitutis. Sic dicitur Germanicum, & Ibericum, pro Germanis, & Iberis. Vt ſit ſenſus: Argumentatus ſum exemplo Carthaginenſium ipſorum, licitum eſſe Chriſtianis, togam mutare Pallio, cùm Pallium toga ipſi mutauerint. Iam ne hic ſermo vobis inter Romanos verſantibus, pudori ſit, aut dolori, dum videor exprobrare vobis, aut leuitatem, aut aliquam ſeruitutis vmbram: ſit aliunde res, rationes ex alia penu promamus, quibus noſtram togæ in pallium mutationem inuituperabilem comprobemus.* Certè habitum vertere naturæ totius ſolemne munus eſt. *id eſt, tota natura frequenter veſtem ipſam & formam mutat.*

IV QVID NVNC, *ſcilicet dicam de vobis?* SI EST ROMANITAS OMNI SALVS, *id. ſi modus agendi, & veſtiendi Romanis vſitatus, ſalubris cenſetur omni populo à Romanis ſubacto. proindeque & vobis.* NEC HONESTIS TAMEN MODIS, *&c. Quomodo vos vertitis ad mores Græcos in multis, & quidem minus honeſtis? Alij legunt;* ſi eſt Romanitas omnis alia nec veſtis tantum? Admodum Græci eſtis: an non ita eſt? *Alij;* ſi & Romanitas omnis, alia nec veſtis, tamen admodũ Græci eſtis. *Alij,* ſi eſt Romanitas omnis alia, nec veſtis tamen. *Quaſi diceret: Quid reprehenſione dignum videtur in nobis, ſi excepta veſte, omnia ex Inſtituto Ro-*

manorũ gerimus: vos contra facitis, qui ſola excepta veſte, Græcos imitamini. A AVT NIHIL EST, *id. niſi verum dico, vnde ergo gentium in Africa Prouinciis, melius ad cultum vitæ ciuilem exercitiis, quas natura agro potius excolendo, quàm ſtudiis, & deliciis Græcorum commodas fecit, vigent ſtudia Græcanica, quibus homines malè & miſerè ſeneſcunt, & in caſſum laborant?* ET LVTEA VNCTIO. *id. Ceroma ex olea, & terra compactum intelligit, quo Athletæ vngebantur.* ET PVLVEREA VOLVTATIO. *Poſt vnctionem, Palæſtritæ puluere ſe aſpergebant, vt firmius lubricos artus tenerent. Sic Statius;* tum madidos artus alterno puluere ſiccant. ARIDA SAGINATIO. *Xerophagiam alibi vocat, eſum ciborum aridorum. Galenus lib. de ſalutari diæta; monet cauendum Athletis, ne poſt exercitationem bibant. Plin. lib. 23. c. 7. ſcribit antiquum eorum cibum fuiſſe caricas, id. aridas ficus. Pergit Tertul. exprobrare Numidis Carthaginenſium vicinis, capilli, & barbæ curam nimiam; de quibus ſupra verbo* capillus, *num. 2.*

CASTITAS.

1. *Caſtitatis excellentia. De Pudic. cap. 1. in p.*

PVdicitia flos morum, honor corporum, decor ſexuum, integritas ſanguinis, fides generis. fundamentum ſanctitatis, præiudicium omnis bonæ mentis; quamquam rara, nec facilè perfecta, vixque perpetua tamen aliquatenus in ſeculo morabitur, ſi natura præſtruxerit, ſi diſciplina perſuaſerit, ſi cenſura compreſſerit. Siquidem omne animi bonum aut naſcitur, aut eruditur, aut cogitur.

CASTITATIS EXCELLENTIA. I. SCHOLIA.

FLOS MORVM. *Certatim Patres velut apes ex horto concluſo Scripturæ varios legunt flores, quibus virgineum & caſtum caput meritis ornent laudibus.* S. Auguſt. *Aug. 2. de Ciuit. c. 26.* Tanta vis eſt probitatis & caſtitatis, vt omnis vel penè omnis moueatur eius laude humana natura, nec vſque adeò ſic eſt turpitudine vitioſa, vt totum amittat ſenſum honeſtatis. *Sic Hiero. ep. 11.* Varios teſtimoniorum flores in vnam pudicitiæ coronam texuimus. *Pulchrè Tertul. laudes eius aggreſſus,* florem morum *dixit. Sed florem, lilium potius intellexit, hæc verba premens Cantici Cant.* Qui paſcitur inter lilia: tres pueri, *inquit,* Hebræi, caſtitatis dilectione miſſi ſunt inter Babylonicas flammas. In eis medius ardente fornace, quaſi inter lilia Dominus paſcitur; eo quòd ſemper requieſcat in cordibus diligentibus caſtitatem. *Et Thomas Cantipr.* Beata Virginitas lilio comparatur, tum propter candorem niueum, tum quia ex ſex foliis repandis conſtat: vt cordi primo, deinde quinque ſenſibus corporis, ab omni contagio illibatiſſimè caueatur. *Et quidem cùm titulus Pſalmi 44. ſit inſcriptus,* pro liliis: par erat; *vt cùm de Eccleſia, vel B. Virgine ſponſa ſummi Regis, in Epitalamio dixiſſet, virginitatis lilia non præteriret.* Adducentur Regi Virgines poſt eam. *Quòd ſi D. Ambr. per lilia inter quæ paſcitur ſponſus, Angelos intelligit, ex eodem 1. de Virg.* Caſtitas Angelos facit; qui eam ſeruauit Angelus eſt, qui perdidit diabolus. Hi. c. Religio etiam nomen accepit. Virgo eſt quæ Deo nubit, meretrix quæ Deos facit. *An non adultera quæ præter vnum verum animæ virum, pluribus extraneis iungitur? Sic apud Prophetam veteri Synagogæ exprobrat, ſub omni luco ad adorationem proſtratæ:* ſub omni ligno frondoſo, proſternebaris meretrix. S. Aug. *Aug. ſer. 1. de Aſſumpt. Virg.* Poteſt lilij nomine vnaquæque Virgo ſignificari. Lilium ſiquidem flores reliquos candore nimij nitoris præcellit, & odoris nihilominus iucunditate præpollet, &c. iſte flos altius, aquâ, ortus ex tellure ſuſtollitur, & reportandus ad æthera totus aperitur: à foris quoque nimis candidus, intus verò rutilo flammeſcit aſpectu, &c. ſic nimirum Virginitas toto niſu, ab infimis aſcendens ad ea quæ ſuperna ſunt, ambit. Candeſcit exterius munditia Virgineæ carnis, flammeſcit interius amore geminæ Charitatis, flagrat paſſim odore bonæ opinionis, extollitur ad ſublimia intentione B continua cordis. *Et quidem ſi ex Ambroſio, lilia ſunt Angeli, videntes faciem Patris, caſtitas Angelos facit. Auguſtinus ſerm. 249. de tempor.* Aug. Glorioſum & inſignem inter cæteras virtutes caſtitas & munditia locum tenent, fratres chariſſimi: quia ipſa ſola eſt quæ mundas mentes hominum præſtat videre Deum. Vnde ipſa veritas ait, Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Ac ſi è contrario diceret, illi verò miſeri ſunt, quorum corda ſunt carnali concupiſcentia polluta, quia æternas merguntur in pœnas. Caſtitas enim angelica eſt vita; caſtitas cũ humilitate Spiritus ſancti merebitur habitationem, quam expellit immunditia libidinum: dicente Scriptura. Corpus peccatis ſubditum, C Spiritusſanctus effugiet, &c. Qui in caſtitate viuunt, Angelicam habent in terris conuerſationem. Caſtitas, hominem cœlo coniungit: Angelis facit ciuem. HONOR CORPORVM. *Hinc Paulus contra dedecorantes luxuriâ corpus,* qui fornicatur in proprium corpus peccat. *Et Salomon impudicam mulierem, pretioſam corporis margaritam, & circulum pudicitiæ aureum cœno mergentem, ſic arguit:* Circulus aureus in naribus ſuis, mulier pulchra & fatua. DECOR SEXVVM. *Licet videatur eſſe præcipuum ornamentum ſexus muliebris, eſt tamen multo amplius maſculi, qui ex Auguſtino quanto fortior eſt, tanto indignius, & indecentius ſui ſexus decorem deturpat.* INTEGRITAS SANGVINIS. *Quam vtique impudicitia corrumpit. Quòd ſi attendamus nos* non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, ſed ex Deo natos, & in Chriſti ſanD guine agni immaculati regeneratos, *integram ſanguinem à corruptione ſeruabimus.* FIDES GENERIS. *Humani ſcilicet, quam ſibi coniuges, ad eiuſdem propagationem, in filiorum generatione, oppignerant Sanctus Proſper. Epigr. 46.* Carnis virginitas intacto corpore, habetur: Virginitas animæ, eſt intemerata fides. *Tanta porro eſt pudicitia, vt ſubiicias eſſe,* FVNDAMENTVM SANCTITATIS. *Adeò vt tyranni, & per eas dæmones fidem Chriſtianorum oppugnantes, hoc ſanctitatis & fidei veluti fundamentum, & vallum primò impugnare tentauerint.* PRÆIVDICIVM OMNIS BONÆ MENTIS *Vt qui pudicum hominem, & morum honeſtate præditum, nactus fuerit, omnis in eo virtutis, & bonitatis, omen inuenerit. Summatim laudes Virginitatis, & perfectæ pudicitiæ complexus eſt Hildebertus Ep. 36.* Virginitas curarum ſilentium

lentium eſt, pax carnis, vitiorum redemptio, virtutum principatus. *Et D. Zeno Epiſcopus Veron. ſer. de pudic.* tu in pauperibus diues, in diuitibus ditior, æqualis in omnibus cõſummatis. Tu es honor corporum, tu theſaurus animarum. Tu fundamentum, fructus, & culmen omnium coæquatum. Tu tui propoſiti inſolubilis nodus æternus. *Tanta eſt difficultas ſeruandæ perfectæ caſtitatis ſæculo maximè tam corrupto, vt multo magis quàm Tertulliani, & Auguſtini temporibus fateri debeamus; quod profitetur Auguſtinus libro 19. de Ciuit. cap. 27* Ipſa, inquit, noſtra juſtitia, quamuis vera ſit propter veri boni finem, ad quem refertur, tamen tanta eſt in hac vita, vt potius remiſſione peccatorum, conſtet, quàm perfectione virtutum. Teſtis eſt oratio totius Ciuitatis Dei, quæ peregrinatur in terris: Per omnia quippe membra ſua clamat ad Deum: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Nec pro eis eſt efficax hæc oratio, quorum fides ſine operibus mortua eſt: Sed pro eis, quorum fides per dilectionem operatur. Quia enim Deo quidem ſubdita, in hac tamen conditione mortali, & corpore corruptibili, quod aggrauat animam, non perfectè vitiis ratio imperat, ideo neceſſaria eſt juſtis talis oratio Nam profectò quanquam imperetur, nequaquam ſine conflictu vitiis imperatur. Et vtique aliquid ſubrepit in hoc loco infirmitatis etiam bene confligenti, ſiue hoſtibus talibus victis ſubditiſque dominanti: vnde ſi non facili operatione, certè labili locutione, aut volatili cogitatione peccetur. Et ideo quandiu vi-

Aug.

A tiis imperatur, plena pax non eſt: quia & illa quæ reſiſtunt, periculoſo debellantur prælio: & illa quæ icta ſunt, nondum ſecuro triumphantur otio, ſed adhuc ſollicito premuntur imperio. In his ergo tentationibus, de quibus omnibus in diuinis eloquiis breuiter dictum eſt: Numquid non tentatio eſt vita humana ſuper terram? Sanatâ immortalitate; *ſupple morbida iam infirmitate;* atque incorruptione, naturâ, vitia non habebit; nec vnicuique noſtrum, vel ab alio, vel à ſeipſo quicquam repugnabit; non opus erit vt ratio vitiis, quæ nulla erunt, imperet: ſed imperabit Deus homini, animus corpori: tantaque obediendi ibi erit ſuauitas & facilitas, quanta viuendi regnandique felicitas *Nec mirum*

B *ſi in tanta excellentia raritatem, difficultatem, vixque perſeuerantiam inuenias Tertul. vt ſit juxta Paulum perfecta &* ſancta corpore & ſpiritu: *vt conſtans rot. inter ſpinas lilium.* ALIQVATENVS IN SÆCVLO. Patria enim virginitatis cœlum eſt, *ait Ambroſius: quam tamen ſi non omni labe vel leuiſſima infuſcatam, grauioribus tamen ſordibus exemptam impollutamque ſeruabimus,* SI NATVRA PRÆSTRVXERIT. *id. ſi jnueris quaſi poſitum fundamentum, corporis temperamentum minus feruidum à natura datum* SI DISCIPLINA, *&c. id. ratio, exhortatio, conſideratio, ipſa denique Chriſtiana diſciplina erudieris:* SI CENSVRA. *id. &c. corporis mortificatio, & ſenſuum cuſtodia coegeris; de quibus infra ſuo loco. Per cenſuram tamen magis ad literam intelligit, Eccleſiaſticam, ſcilicet excommunicationem.*

2. *Et ibidem à p.*

NOſtrorum bonorum ſtatus jam exigitur, Chriſtianæ pudicitiæ ratio concutitur; quæ omnia de cœlo trahit, & naturam per lauacrum regenerationis, & diſciplinam per inſtrumentum prædicationis, & cenſuram per judicia ex vtroque Teſtamento, & coacta conſtantius ex metu, & voto, æterni ignis, & regni.

CASTITATIS EXCELLENTIA. II. SCHOLIA.

NOSTRORVM BONORVM. *Bene vtique noſtrorum.* *Neque enim plena & vera caſtitas, aut virtus vlla ſolida, Gentilibus. Vnde paulò ſupra dicebat,* viderit ſæculi pudicitia, &c. RATIO CONCVTITVR. *Funditus euertendus ſtatus pudicitiæ Chriſtianæ, ſi facilis detur mœchis, ad pœnitentiam aditus. Hanc enim cenſuræ rigor ſeruat incolumem. Hic ſcopus eſt Authoris, toto hoc libro, quo mœchis abſolutionem negandam eſſe contendit, zelo erroneo.* OMNIA DE COELO TRAHIT *cœleſtis è cœlo origo eſt pudicitiæ. Sic Ambroſius,* è cœlo accerſiuit, quod imitaretur in terris, verbum in ipſo ſinu Patris inuenit: *De Patre genitum* in ſplendoribus ſanctorum: *vt ex Virginali vtero ante Luciferum; ſicut Ioannes,* qui poſt me venit, ante me factus eſt: *id. me præcedit dignitate; ſic ante Luciferum, id. ſplendidior Lucifero, naſceretur. Vnde & alia verſio:* ex vtero auroræ, ros tibi natiuitatis tuæ. *Exclamaret ſic Sapiens:* O quam pulchra eſt caſta generatio cum claritate. NATVRAM PER LAVACRVM, *&c. Hic repetit. vel perficit quod ſupra dixerat,* ſi natura præſtruxerit, &c. Omne animi bonum aut naſcitur, aut eruditur, aut cogitur. *Natum quidem fuerat & innatum ſiue congenitum homini bonum integrum pudicitiæ, & natura ſtante integra in Paradiſo, conſtiſtit; in lauacro autem regenerationis, prius emortuum lilium renaſcitur fonte baptiſmali de medio paradiſi Eccleſiæ, fonte inquam vitæ regeneratur. Ambr. libr. 1. in Luc.* Ille ſub Elia diuiſo amne fluuialium recurſus vndarum in originem fluminis,

C *ſicut dicit Scriptura: Iordanis conuerſus eſt retrorſum:* Significauit ſalutaris lauacri futura myſteria, per quæ in primordia naturæ ſuæ, qui baptizati fuerint paruuli, à malitia reformantur. INSTRVMENTVM PRÆDICATIONIS. *Quæ maximè ſuadet caſtitatem. Vt quod natum eſt ex aqua & Spiritu ſancto vtroque mundante animam & carnem; idem habeat alimentum pudicitiæ, quod fuit elementum; Verbum ſcilicet, quod junctum fuit lauacro aquæ, & Spiritui ſancto. Verbum enim* eſt aqua ſapientiæ ſalutaris, *Et de Verbo ſuo Chriſtus.* Verba quæ loquor vobis Spiritus, & vita ſunt. CENSVRAM PER IVDICIA. *Quia vtraque lex grauiter arguit impudicos, & judicium diluuij, & ignis in Sodomam recenſet.* METV ET VOTO, *ſpe & timore gloriæ & pœnæ, firmius ex-*

D *citatur homo ad ſanctimoniam. Quis enim effrenem ac laſciuientem carnem freno timoris gehennæ non contineat; quis ad amorem pudicitiæ ſpe, voto, deſiderio, angelicæ ſimilitudinis in regno cœli adipiſcendæ, non vrgeat? dum hinc cogitat, ſulphure Apocalypſis ſtagnum, quo merſa eſt Babylon meretrix? dum mente reuoluit edicto Pauli, à parte regni omnem immundum & fornicatorem excluſum? dum Pſalte regio prophetante intelligit,* ſagittas ardentibus acutas effici. *Inde,* torrente voluptatis inebriandos, de ligno vitæ paradiſi, & manna, *victores ſatiandos recogitat? Auguſtinus timore Dei caſtitatem ſuadet; ſerm. 46. de verb. Domin. in ſequenti proximè ſcholio ad rem appoſitè citatus.*

3. *Caſtitas templi Dei, corporis ſcilicet noſtri, cuſtos eſt. 2. De cult. fœm. cap. 1. inp.*

ANcillæ Dei viui, conſeruæ & ſorores meæ, quo jure deputor vobiſcum, poſtremiſſimus equidem meo jure conſeruitij & fraternitatis, audeo ad vos facere ſermonem, non vtique affectationi, ſed affectioni procurans in cauſa veſtræ ſalutis. Ea ſalus nec feminarum modò, ſed etiam virorum, in exhibitione præcipuè pudicitiæ eſt. Nam cùm omnes templum Dei ſimus, illato in nos & conſecrato Spiritu ſancto, eius templi æditua & antiſtita pudicitia eſt, quæ nihil immundum nec profanum inferri ſinat, ne Deus ille qui inhabitat, inquinatam ſedem offenſus derelinquat. (1. Cor. 3. 16.17.)

CASTITATIS EXCELLENTIA III. SCHOLIA.

QVO IVRE DEPVTOR VOBISCVM. *O Dei famulæ, non alio iure quàm Chriſtianiſmi, & communis ſeruitij, quod pariter Deo viuo exhibemus, vobis de tuenda, per modeſtiam cultus, pudicitia ſermonem facio: non affectationi in hoc ſeruiens, ſed vero affectui, quo & veſtram & meam, & ſexus vtriuſque ſalutem procuro; quæ magna ex parte pendet à tutela pudicitiæ, eiuſque per moderationem cultus & habitus exterioris, ad vitandum ſcandalum, & proximum ædificandum, externa exhibitione. Cauendum enim eſt ne Spiritus ſanctus, corpus noſtrum ſibi baptiſmo conſecratum in templum, ſordibus luxuriæ inquinatum deſerat, ac proinde pudicitia huic templo præfecta Sacerdos & æditua, præ foribus adſtet, neceſſe eſt, vt Cherub cuſtos vigil Paradiſi ſerpentem excludat, &* Sexaginta fortibus *conſtipata,* lectulum Salomonis ambiat, *ne quid ſpurcum vel tantillum immundum, tanti ſponſi, tamque zelotypi oculos offendat. Memores,* Idoli zeli pro foribus templi; *quas æditua pudicitia clauſas tenere, & feneſtras mortis occludere debet, ſenſus, inquam, cuſtodire; ne* ſpiritum extinguat, *ventus tentationis. Lampades enim eius, lampades ignis atque flammarum.* POSTREMISSIMVS. *Sic Plautus in Menæc.* excluſiſſimus ſum. *Agellius,* omnium nationum poſtremiſſimum nequiſſimumque exiſtimatote. CONSERVITII. *Sic Deſiderius,* conſacerdotes, *Paulinus* compallidos. *Cyprianus,* conſacerdotes *dixit* ETIAM VIRORVM. *Auguſt. to. 9. de decem chordis cap. 9.* (S. Auguſt.) Ad hoc delapſa eſt humana infirmitas, vt vir habeatur victus à libidine, & vir non habeatur victor libidinis, &c. iacent proſtrati & viri ſunt. *Et to. 10. ſer. 46. de verbis Do.* qui coniugati eſtis fidem thori ſeruate vxoribus veſtris. Reddite quod exigitis. Vir à fœmina caſtitatem exigis? Præbe illi exemplum, non verbum. Tu es caput, quâ is vide. Hac enim debes ire, quâ illi non ſit periculum ſequi, &c. ab imbecilliori ſexu exigis fortitudinem: carnis concupiſcentiam ambo habetis, qui fortior eſt prior vincat. Et tamen quod dolendum eſt, multi viri vincuntur à fœminis, &c. ſtat corpus, & iacet caput. TEMPLVM DEI SIMVS. *1. Cor. 3.* Neſcitis quia templum Dei eſtis, & Spiritus Dei habitat in vobis: Si quis autem templum Dei violauerit, diſperdet illum Deus. Templum enim Dei ſanctum eſt: quod eſtis vos. *Et Epheſ. 2.* in quo omnis ædificatio conſtructa creſcit in templum ſanctum in Domino, in quo & vos coædificamini in habitaculum Dei. *D. Thom. ibid.* Eſt quidem in materiali templo quædam Sacramentalis ſanctitas, prout templum Diuino cultui dedicatur: ſed in fidelibus Chriſti eſt Sanctitas gratiæ, quam conſecuti ſunt per Baptiſmum, ſecundum illud infra. 1. Cor. 6. abluti eſtis, ſanctificati eſtis. *& Cypr. de Diſcipl. Virg.* Conſiderantes pariter ac ſcientes, quod templa Dei ſint membra noſtra, ob omni fæce contagionis antiquæ, lauacri vitalis ſanctificatione purgata. ÆDITVA. *Æditui ſunt qui ædes tuentur, qui ædes ſacras curant, cuſtodiunt, & obſeruant. Quam definitionem probat Theophilus. §. tutor. inſtit. de tutel. Vlp. lib. 3. §. ſi tabulæ. ff. de tab. exhib. hi ſunt quos Hierophylaces, id. Sacrorum cuſtodes vocat Scæuola in l. annua. ff. de An. lega. Porro cum caſtitas,* theſaurus ſit abſconditus in agro, *& pudicitia dicatur æditua, ſeu Hierophylax: pulchrè comparabitur cum gemma dicta Gazophylax, quæ olim portis theſaurorum cuſtos imponebatur miro naturæ genio, vel magiæ artificio, fures abigens, ſtatim accedentibus immurmurans, & quodam motu terræ faciens.* ANTISTITA. *Antiſtes dicitur Epiſcopus, quod primus ſit diæceſis Sacerdos, ſic Iuſtin. §. nos autem. inſtit. de Atiliano tutore. Apud veteres Antiſtites dicti ſunt primarij cuiuſque templi Sacerdotes L. ſi quemquam. Et L. decernimus. C. de Epiſ. & Cler. ſic Arcadius & Honorius Imp. primarium legis Sacræ Doctorem, Diocletianus etiam liberalium ſtudiorum, Plin. ſapientiæ Antiſtites appellarunt.* NE ILLE DEVS QVI INHABITAT, *&c. Aug. de Nat. Chriſti:* (Aug.) Dominus noſter Ieſus Chriſtus ideo per caſta Virginis membra venit ad terras, vt oſtenderet Deus caſtitatis eſſe authorem. Ergo ſicut Dominus noſter, nos ſuſcepit in ſe, ita & nos Deum ſuſcipiamus in nobis. Portemus ergo & nos Deum in caſto corpore, & cum munda conſcientia, quem Virginis caſta membra portarunt. Chriſtus enim Magiſter eſt caſtitatis, & ideo qui caſtitatem non habet, Chriſtum portare non valet. *& tract. 4. in Epiſt. Io.* (Aug.) caſtificat ſeipſum, ſicut & ipſe caſtus eſt. Quis, inquit, nos caſtificat niſi Deus? Sed Deus te nolentem non caſtificat. Ergo quod adiungis voluntatem tuam Deo, caſtificas teipſum. Caſtificas te, non de te, ſed de illo, qui venit vt habitet in te. *Sicut in cœlo, & templo ſuo. Ideo* & filiæ Regum Virgines, veſtimentorum pudicorum odore, & templis ſiue domibus eburneis *corporum, vehementer afficiunt & oblectant & Chriſtum, & Spiritum ſponſum, quem vterque ſexus, vt vidimus, offendere, & fugare tetro impuritatis odore non debet. Aug. ſupra ſer. 46. de verb. Dom.* (Aug.) Si ducturi eſtis vxores, ſeruate vos vxoribus veſtris. Quales eas vultis ad vos venire, tales vos debent & ipſæ inuenire, &c. Intactam quæris? Intactus eſto. puram quæris? Noli eſſe impurus. Non enim illa poteſt, & tu non potes. Si fieri non poſſet, nec illa poſſet. Quia vero illa poteſt, docet te quia fieri poteſt: Et illam, vt poſſit, Deus regit. Sed tu glorioſior eris, ſi feceris. Quia illam premit parentum cuſtodia, refrænat infirmiorem ſexum ipſa verecundia, poſtremò leges timet quas tu non times; ideo glorioſior eris ſi feceris, quia Deum times: habet illa multa quæ timeat præter Deum, tu ſolum Deum timeas. Sed tu quem times maior eſt omnibus. Ipſe timendus eſt in publico, ipſe in ſecreto. Procedis, videris; intras, videris. Lucerna ardet, videt te: Extinguitur, videt te. In cubiculum intras, videt te. In corde verſaris, videt te. Ipſum time, illum cui cura eſt vt videat te, & vel

timendò caſtus eſto. Aut ſi peccare vis, quære vbi te non videat, & fac quod vis. *Timendum autem præ cunctis malis, ne deſerendo templum quod fulcit ſua gratia præſentiâ, diſperdat, ita vt non remaneat* lapis ſuper lapidem: Væ enim eis cum receſſero ab eis: auferes Spiritum eorum & deficient, & in puluerem ſuum reuertentur.

4. Caſtitas in paradiſo terreſtri ſeruata. De Exhort. caſt. cap. 13. circa f.

QVanti & quantæ in Eccleſiaſticis ordinibus de continentia cenſentur, qui Deo nubere maluerunt, qui carnis ſuæ honorem reſtituerunt, quique ſe jam illius æui filios dicauerunt, occidentes in ſe concupiſcentiam libidinis, & totum illud quod intra paradiſum non potuit admitti? Vnde præſumendum eſt, hos qui intra paradiſum recipi volent, tandem debere ceſſare ab ea re, à qua paradiſus intactus eſt.

5. Et de vel. Virg. cap. 5. à p. Gen. 2. 23.

CVm hoc genus ſecundi hominis à Deo factum eſt in adjutorium hominis; fœmina illa ſtatim mulier eſt cognominata, adhuc felix, adhuc digna paradiſo, adhuc Virgo.

CASTITAS EXCELLENTIA IV. & V. SCHOLIA.

QVANTÆ IN ECCLESIASTICIS ORDINIBVS, &c. *Pamelius legit*, quantæ igitur & quæ in Eccleſiis, ordinari in Eccleſia ſolent, *omnia referens ad ſexum fœmineum: in quem locum congerit locos Pauli. 1. Tim. 3.* Mulieres ſimiliter pudicas, *ad Tit. 2.* Anus ſimiliter in habitu Sancto. *1. Tim. 5.* Vidua eligatur non minus ſexaginta annorum *Non quod Epiphanio teſte ordinarentur ad munus aliquod Sacerdotale adminiſtrandum in Eccleſia, ſed tantum vt Diaconiſſæ domi docerent adoleſcentiores, ad Tit. 2. & operam darent lauandis ante Baptiſmum, mulierum corporibus, & poſtea abſtergendis, item vt habetur Act. 5. Apoſtolis vitæ neceſſaria procurarent, B. Clemens Romanus lib. 2. conſtit. Apoſt. cap. 30. & lib. 6. cap. 17. de his conſulendus, qui ibidem tradit Diaconiſſam eligi debere Virginem, aut vnius viri viduam. Sexta autem Synodus in Trullo Can. 14. eis nuptias interdicit. Vnde Tertul. hæc dicit* Deo nubere maluerunt, *& paulò ante*, de continentia cenſentur in Eccleſiaſticis ordinibus: *quia veluti Sacræ Deo perſonæ reputantur, & quodammodo in albo Eccleſiaſticorum ordinum recenſentur, gradum ſpecialem honoris habentes in Eccleſia. Idem Canon. 14. ætatem ſexaginta annorum ab Apoſtolo præſcriptam redegit ad annos 40.* ORDINIBVS. *Nulla in earum ordinatione fiebat manus impoſitio, & ideo pro Laicis habebantur, vt liquet ex Cano. 19 primæ Synodi Nicenæ. Quin etiam presbyterarum; quas Beatus Clemens inſinuat fuiſſe vxores presbyterorum, ordinatio vetita fuit Concilio Laodiceno Can. 11. vbi etiam vocantur in ſecunda tranſlatione, matricularia. Concilio ſimiliter Arauſitano. 1. Can. 26. & Aurelianenſi. 2. Can. 18. Diaconiſſarum ordinatio fuit prohibita.* HONOREM RESTITVERVNT. *Alij legunt*, inſtituerunt, *id eſt inſtitutum & propoſitum ſiue votum caſtitatis ſuſceperunt, reſtituentes ablatum à primis parentibus integritatis honorem.* ILLIVS ÆVI FILIOS, *&c. Id. reſurrectionis, qua Angelificabuntur incorrupta corpora. Alij legunt*, illius pudoris filias dicauerunt. *Quod idem eſt.* QVOD INTRA PARADISVM NON POTVIT ADMITTI. *Scilicet concubitus carnis, quo non fuit pollutus Paradiſus terreſtris, & proinde multo minus in cœleſtem admittetur:* nihil coinquinatum intrabit in regnum cœlorum, *quo & excluſæ ſunt nuptiæ. Hunc conceptum peperit Tertulliano illud Gen. 4. vbi cum extremo verſu capitis tertij dixiſſet Moyſes, poſt eiectos Paradiſo primos parentes*, collocauit ante Paradiſum voluptatis Cherubin, & flammeum gladium atque verſatilem. *Statim ſic orditur cap. 4.* Adam vero cognouit vxorem ſuam Euam: quæ concepit & peperit Caim. *Vbi aliqui Rabbini cum noſtris hæreticis putant Adamum in Paradiſo cognouiſſe Euam Sed communiter Patres tenent in Paradiſo fuiſſe Virgines. qui Scriptura, quam ad literam volunt hæretici intelligi; nil que ei omninò ſuperaddi, hac tantum vice fecit primæ copulæ mentionem; & honeſto verbo vſa eſt: quia Hebræi Virginem vocant*, Alma, *id. abſconditam, & incognitam viro, inde eam corrumpere, ſeu eius turpitudinem reuelare, ſiue cognoſcere, id in eſt. Leuit. 18. & Gen. 4.* Cognouit Caim vxorem ſuam, *& rurſum:* Cognouit quoque adhuc Adam vxorem ſuam, & peperit filium, vocauitque nomen eius Seth. *Toſtat. in hunc locum.* Methodius Martyr quem multum ſequitur Magiſter Scholaſticarum hiſtoriarum, dum eſſet in carcere, orauit à Deo, vt aliqua ei de Principio, & de fine mundi reuelaret, quod ſic factum eſt; ſcripſit autem illa verbis, licet impolitis, & ait, quod primi parentes Virgines de Paradiſo egreſſi ſunt, deinde anno quindecimo vitæ Adæ natus eſt Cain, & ſoror eius Calmana. *Chryſoſt. Hom. 18. in Gen.* tunc primum vſus rei venereæ cœpit, ante inobedientiam enim Angelicam vitam imitabuntur, & nullus de re venerea erat ſermo. Ab initio virginitas palmam accepit; ſed poſtquam per deſidiam intrauit inobedientia, & aditus patefactus eſt peccato, illa quidem euolauit, vtpote ab his qui indigni tantæ magnitudinis virtutis facti erant; ſubintrauit autem rei venereæ lex. *Nota auolauit. Virginis ſigno cœleſti ſoli, Aſtrologi dant alas quòd ex Ambroſio*, Virginitas aëra, cœlos, ſideraque tranſcendat. *Et pulchrè Hiero.* Magna iniuria nuptiarum, vt nec inter Leones, Arietes, Tauros, Cancros, & Ægocerotas vxorem maritumque concluſerint. *Et idem lib. in Iouinian.* Nuptiæ terram replent, Virginitas Paradiſum. *& Auguſt.* in Paradiſo Virginitas, extrà nuptiæ. *& notatu dignum quod eiectis primis parentibus, ſtatim poſt pruritum libidinis, Paradiſo auolante cum innocentia Virginitate, Cherub alatus, cuſtodit atrium Paradiſi: in quem Virgo Elias curru igneo raptus admittitur.* Ideo curru igneo raptus in cœlum, ideo Dominici fertur præcurſor aduentus, *ait Ambroſius; quòd ſcilicet Virgo foret, & alter Ioannes, qui & ipſe*, in ſpiritu Eliæ venit. *Petrus Bleſenſ. Serm.* in *Feſto omnium Sanctò.* Virginitas currus igneus eſt, ſurſum ferens, quem vehit. Igneum enim, id eſt ſydereum, imo Angelicum eſt, in carne viuere ſupra carnem. *Et S. Ephrem tract. de Caſt.* O caſtitas currus ſpiritualis, poſſeſſorem ſuum in ſublime euehens! *Benè ergo & ab Angelis miniſtris igneis raptus in Paradiſum Elias præcurſor ſecundi aduentus, quo in Paradiſo cœle-* S. Aug.

Omniloquium.

ſti. Virginès & caſti omnes. Reſurrectionis filij, non nubent, neque vxores ducent, ſed erunt ſicut Angeli Dei. NON POTVIT ADMITTI. *Crudè dictum cum in Paradiſo dictum fuerit,* creſcite & multiplicamini. *Nec hinc tamen hæretici poſſunt concludere Adam cognouiſſe in Paradiſo uxorem: cum præceptum affirmatiuum fuerit, non obligans ſtatim: nec veriſimile eſt agnitâ culpâ ſuâ, poſt tantas à Deo inflictas pœnas in rem veneream prorupiſſe, tam modico in Paradiſo tempore commoratos. quo ſenſu intelligendus Tertul. cum dixit hunc actum non potuiſſe admitti in Paradiſo. Cæterum Auguſt. 9. de Gen. ad lit. cap. 3.* quamquam iam emiſſi de Paradiſo conueniſſe & genuiſſe cõmemorentur: tamen non video quid prohibere potuerit vt eſſent eis etiam in paradiſo honorabiles nuptiæ, & thorus immaculatus; hoc Deo præſtante fideliter iuſteque viuentibus, eique obedienter ſanctéque ſeruientibus, vt ſine vllo inquieto ardore libidinis, ſine vllo labore ac dolore pariendi, fœtus ex eorum ſemine gignerentur: non vt morientibus parentibus filij ſuccederent, ſed vt illis qui genuiſſent in aliquo formæ ſtatu manentibus, & ex ligno vitæ quod ibi plantatum eſt, corporalem vigorem ſumentibus, & illi qui gignerentur, ad eundem perducerentur ſtatum: donec certo numero impleto, ſi iuſtè omnes obedienterque viuerent, tunc fieret illa commutatio, &c. *quæ corpora, animalia ſcilicet, ſpiritalia euadent. Et cap. 5. cùm de Helia rapto dixiſſet, quem ſcriptura expreſsè non dixit cælibem. Subdit:* quid de Enoch reſpondebit, qui filiis genitis, Deo placens, non mortuus, ſed viuus tranſlatus eſt? Cur ergo & Adam & Eua, ſi iuſtè viuentes, caſtè filios procreaſſent, non eis poſſent tranſlatione, non morte ſuccedentibus, cedere? SECVNDI HOMINIS. *Eua ſcilicet, ſecunda poſt Adam in eius adiutorium condita.* COGNOMINATA. ædificauit coſtam in mulierem. AC NVNC FELIX, *ob beatum Innocentiæ ſtatum.* DIGNA PARADISO, *propter incorruptam virginitatem.*

S. Auguſt. | A | B | Aug.

6. *Caſtitas perfecta hominem Deo aſſimilat. De Monog. cap. 3. à m.*

1. Ion. 2. 6. IOannes monens ſic nos incedere debere quemadmodum & Dominus, vtique etiam ſecundùm ſanctitatem carnis admonuit incedere, adeo manifeſtè. [a] *Et omnis,* inquit, *qui ſpem*
a Io. 3. 3. *iſtam in illo habet, caſtificat ſe, ſicut & ipſe caſtus eſt.* Nam & alibi, [b] *Eſtote ſancti, ſicut & ille*
b Leu. 11. 44. *ſanctus fuit;* ſcilicet carne. De ſpiritu enim non dixiſſet, quia ſpiritus vltro ſanctus agnoſcitur, nec exſpectat ſanctitatis admonitionem, quæ propria natura eſt eius. Caro autem docetur ſanctitatem, quæ & in Chriſto fuit ſancta.

CASTITATIS EXCELLENTIA. 5. SCHOLIA.

IOANNES, *1. 2.* qui dicit ſe in ipſo manere, debet ſicut ille ambulauit, & ipſe ambulare. *tranſlat. Syr.* qui dicit in ipſo ſum, oportet vt ille iuxta itinera ipſius ambulet. *Et quæ itinera, quæ via Chriſti? quomodo procedit? vt lux de lumine, per viam intellectus à Patre, virgo in carne de Virgine. Hæc lex viarum eius, &* Beati Immaculati in via qui ambulant in lege Domini, quis aſcendet in montem Domini, aut quis ſtabit in loco ſancto eius? Innocens manibus, & mundo corde, *qui carne & ſpiritu caſtus eſt, qui per viam lacteam incedit,* qui inter lilia *candoris & innocentiæ cum illo paſcitur.* ADEO MANIFESTE. *Vel intellige, quod non ſatis ſit mundo corde eſſe, vt Deum videre merearis, ſed & caſtitatem tuam corpore & conuerſatione tota manifeſtes. vel referendum eſt ad id quod ſequitur; nempe quod apertè dicit Ioannes Chriſtum non tantum mente & ſpiritu, & diuinitate, ſed & carne ſanctum & caſtum fuiſſe. quod probat primò ex 1. Io. 3.* Scimus quoniam cùm apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Et omnis qui habet hanc ſpem in eo, ſanctificat ſe, ſicut & ille ſanctus eſt. *tranſlat. Syr.* ſcimus autem, cùm ipſe reuelatus fuerit, nos in ſimilitudinem ipſius fore, eumque viſuros, prout ipſe eſt. Et quiſquis habet in eo hanc ſpem, purificat ſeipſum, ſicut & ille purus eſt. *Auguſtinus legit ſicut Tertullianus,* caſtificat ſe ſicut & ille caſtus eſt. *Secundò ex Leuit. 11.* Sancti eſtote, quia ego Sanctus ſum. *Sicut etiam legunt Hebr. Chald. & 70. vbi nota excellentiam Caſtitatis, quæ ex Baſilio hominem Deo Immortali & Incorruptibili aſſimilat. Aug. to. 3. lib. 4. de doct. Chriſt citans Cyprianum:* Eſt apud Cyprianum Virginitatis illa laudatio, &c Opus integrum atque incorruptum Dei Imago reſplendens, *alij reſpondens* ad ſanctimoniã Domini. *Homo enim caſtus verè* eſt fons ſignatus. *Cant. 4. Ambr. epiſt. 25.* fons ſignatus, eo quod Virginitas ſit fons & origo pudicitiæ, quæ inuiolata cuſtodiat integritatis ſignacula, in quo fonte, imago Dei luceat. *ſed longè diuerſo ſigillo caſta anima & caro obſignatur, ab annulo Cæſaris, de quo Dion. lib. 43. Hiſt. Romanæ.* Venerem armatam annulo inſculptam geſtabat, eaque teſſera in rebus ſummis plerumque vtebatur. *Seipſum Diuinus ſponſus, ſeipſam, non Venus ſpurca, ſed Chriſti humanitas,* pulchræ dilectiõnis mater, *vt ſignaculum imprimit caſto cordi & corpori, dicens Cant. 8.* pone me vt ſignaculum ſuper cor tuum, vt ſignaculum ſuper brachium tuum. *Et ſic ſibi proximum & ſimilem facit ſin gratia, vt de claritate caſta & pulchræ generationis, transformes in eandem imaginem claritatis regenerationis. Sic Sap. 6.* Incorruptio facit eſſe proximum Deo, *id eſt, proximè ad Deum accedere, illique ſimillimum eſſe, tum in anima per ſanctitatem, tum in corpore per continentiam & integritatẽ. Quod & Plin. agnouit in panegir Traiani.* Nil præſtabilius, nil pulchrius, nil diis ſimilius quàm caſtum & Sanctum principem &c. *Aſtra pro diis lucida colebant: & caſtitas teſte Salomone Sap. 4.* in perpetuum coronata triumphat incoinquinatorum certaminum præmium vincens. *Præcurrere videatur Luna, certet cum aſtris cæteris de præmio lucidi curſus caſtitas coniugalis & thorus immaculatus, proximior terræ, vel de umbra eius maculas colligit: à terra eleuatior eſt continentia vidualis, ſtat firma in orationis aſſidua cuſtodia in firmamento cæli Eccleſiæ immota. Præſtat cunctis & palmam præripit Sol virginitatis, Soli iuſtitiæ proximior & ſimilior. Sic de Virginibus Aug. to. 6. lib. de S. Virginitate cap. 27.* ſequimini agnum quocumque ierit: quo ire putatis hunc Agnum? quo nemo eum ſequi, vel audeat, vel valeat niſi vos Virgines. quo putatis eum ire? In quos ſaltus & prata? Vbi credo ſunt grandia gaudia, non gaudia huius ſæculi vana, inſaniæ mendaces, nec gaudia qualia in ipſo Regno Dei cæteris non Virginibus erunt; ſed à cæterorum omnium gaudiorum ſorte diſtincta. Gaudium Virginum Chriſti, de Chriſto, in Chriſto, cum Chriſto, poſt Chriſtum, per Chriſtum, propter Chriſtum. Gaudia propria Virginum Chriſti non ſunt eadem non Virginum, quamuis Chriſti.

S. Aug. | S Auguſt | Aug. | B | C | D

VITRO SANCTVS. *Anima, inquit, non eget admonitione vt pura ſit & caſta, quæ ſuapte natura immortalis & incorruptibilis eſt: ſed caro corruptibilis admonetur vt Chriſti carnem ſanctam, & incorruptam imitetur, de qua dictum eſt* non dabis ſanctum tuum videre corruptionem: Et quod naſcetur ex te ſanctum. *Vnde & illud D. Andreæ Apoſtoli:* Sicut Adam caro de terra Virgine, ſic Chriſti corpus de Beata Virgine, terra inculta viro de Spiritu ſancto formatum eſt.

CASTITATIS SPECIES INVICEM COMPARATÆ.

1. *Caſtitatis tres ſpecies. De Exhort. caſt. cap. 1. à p.*

ID bonum, Sanctificationem dico, in ſpecies diſtribuo complures, vt in aliqua earum deprehendamur. Prima ſpecies eſt, Virginitas à natiuitate. Secunda, Virginitas à ſecunda natiuitate, id eſt à lauacro, quæ aut in matrimonio purificat ex compacto, aut in viduitate perſeuerat ex arbitrio. Tertius gradus ſupereſt Monogamia, quum poſt matrimonium vnum interceptum, exinde ſexui renuntiatur. Prima virginitas, felicitatis eſt, non noſſe in totum, à quo poſtea optabis liberari. Secunda, virtutis eſt, contemnere, cuius vim optimè noris. Reliqua ſpecies hactenus nubendi poſt matrimonium morte disjunctum, præter virtutis, etiam modeſtiæ laus eſt.

CASTITATIS SPECIES. I. SCHOLIA.

DEPREHENDAMVR. *Plures ſpecies diſtinguit caſtimoniæ, quam ſanctificationem hic vocat, bonum vtique magnum, ſine quo videri non poteſt ſummum bonum.* Sine qua nemo videbit Deum. *Excluditur enim omnis fornicator cœlo*, quo nihil intrat coinquinatum. Foris canes & impudici *Qui abſque caſtitatis aliqua ſpecie pro ſuo quiſque ſtatu deprehendentur & inuenientur in morte.* VIRGINITAS A NATIVITATE. *Qualis eſt pueri recens nati ex vtero. Sed nil ei prodeſt Virginitas carnis, perdita peccato originali integritate & innocentia mentis.* SECVNDA A LAVACRO. *id. à tempore baptiſmi, quæ in omni ſtatu pro gradu ſuo ſeruanda eſt. Ambr. tract. de Hortat. ad Virg.* Meliores afferat fructus clauſtro pudoris ſepta Virginitas, in qua intemerata permaneant ſignacula caſtitatis, &c. Nemo reſignet, quem genitalis in nobis origo ſignauit. EX COMPACTO. *Ex compromiſſa fide coniugali in matrimonio.* EX ARBITRIO. *Quia viduæ ex conſilio Pauli, non ex imperio, aut præcepto ſicut nec Virgines, in ſancto propoſito, ex libertate, perſeuerant niſi votum obligauerit.* POST VNVM INTERCEPTVM, *id. diſſolutum alterutrius coniugis morte, operi carnis renuntiatur ſeruata monogamia.* PRIMA FOELICITATIS. *compar Angelis Virgo eſt, nil ſordium experta, quas nupta guſtauit, & quibus ſæpè ob dolores partus & impedimenta grauedinis optat liberari.* SECVNDA VIRTVTIS, *in coniugibus, qui ex* compacto *non ſolum fidelitatem mutuam ſeruant, ſed vel* ad tempus vt orationi vacent, *vel ſemper, ex compromiſſo continent, vim libidinis notam, & expertam deſpuentes.* HACTENVS NVBENDI. *id. deinceps non nubendo, & Nuptiis modum in primis ponendo, non ſolum virtutis laudem, quæ ſuperant voluptatem; ſed & modeſtia conſequuntur.* Aug. *Diuerſas ſpecies ſic exprimit, & hortatur Auguſtinus ſer. 46. de verb. Do.* Mementote in quocumque ſexu ſitis, ſiue mares, ſiue fœminæ, Angelorum vitam vos ducere in terra, Angeli non nubunt neque vxores ducūt. Hoc erimus cum ſurrexerimus. Quanto vos meliores qui iam quod erunt homines poſt Reſurrectionem, hoc vos incipitis eſſe ante mortem? ſeruate gradus veſtros, ſeruat enim Deus vobis honores veſtros. Comparata eſt reſurrectio mortuorum ſtellis in cœlo conſtitutis. Stella enim à ſtella differt in claritate, vt Apoſtolus dicit. 1. Cor. 15. Sic & reſurrectio mortuorum. Aliter ibi lucebit Virginitas, aliter caſtitas coniugalis, aliter ſancta viduitas, diuerſimodè ibi lucebunt, ſed omnes ibi erunt. Splendor diſpar, & cœlum commune. Cogitantes ergo gradus veſtros, ſeruantes & profeſſiones veſtras, accedite ad carnem & ſanguinem Domini: Qui ſe ſcit non eſſe talem, non accedat. *Quid aptius ad rem Tertulliani tum huius, tum præcedentis paragraphi explicandam, vbi ſic concludebat, inuitans ad caſtitatem carnis:* Caro autem docetur ſanctitatem, quæ & in Chriſto fuit ſancta. *Idem Aug. to. 6. lib. de ſanct. Virg. c. 27.* S. Aug. Pergite ſancti Dei, pueri & puellæ, mares & fœminæ, cœlibes & nuptæ. Pergite perſeueranter in finem. Laudate Dominum dulcius, quem cogitatis vberius: Sperate fœlicius, cui ſeruitis inſtantius: amate ardentius, cui placetis attentius. Lumbis accinctis & lucernis ardentibus expectate Dominum, quando veniat à nuptiis: Vos afferte ad nuptias agni canticum nouum, quod cantabitis in cytharis veſtris. *Cythara autem ex eodem in Pſalmos carnem ſignificat, quæ ex inferiori parte ſonat, vt & tympanum extenſum in ligno pellem mortificatam & crucifixam: Pſalterium autem à ſuperiori parte reſonans, mentem: vt cum Pſalte dicant*, cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Deum inquam viuorum & mortuorum. *Quando ſuſcitati* reſurrectionis filij neque nubent, neque vxores ducent. *Diuerſos gradus caſtitatis agnouit Auguſtinus reuelata ſibi dominitus caſta dignitate continentiæ, ſicut ipſe refert libro 8. Conf. cap. 11* S. Aug. Aperiebatur, inquit, ab ea parte, qua intenderam faciem & quo tranſire trepidabam, caſta dignitas continentiæ, ſerena, & non diſſolutè hilaris, honeſtè blandiens, vt venirem, neque dubitarem, & extendens ad me ſuſcipiendum, & amplectendum pias manus plenas gregibus bonorum exemplorum. Ibi tot pueri & puellæ, ibi iuuentus multa, & omnis ætas, & graues viduæ, & virgines anus, & in omnibus ipſa continentia nequaquam ſterilis, ſed fœcunda mater filiorum gaudiorum de marito te Domine. Et irridebat me irriſione exhortatoria, quaſi diceret: Tu non poteris, quod iſti, & iſtæ? An verò iſti, & iſtæ in ſemetipſis poſſunt, ac non in Domino Deo ſuo? Dominus Deus eorum me dedit eis. Quid in me ſtas, & non ſtas? Proijce te in eum, noli metuere, non te ſubtrahet, vt cadas. Proijce te ſecurus, excipiet te, & ſanabit te. *Et to. 33. apud Auguſtinum, lib. de Dogmatibus Eccleſiaſticis capite 62* S. Auguſt. Bonæ ſunt nuptiæ, ſed cauſa filiorum, & compeſcendæ fornicationis obtentu; melior eſt continentia, ſed non ſibi ſufficit ad beatitudinem ſi pro ſolo amore pudicitiæ retinetur; ſed ſi & cum affectu, cauſa va-

candi Domino eligatur: Alioquin diuortium magis coniugi videbitur eſſe, quàm appetitio caſtitatis. Virginitas vtroque bono præcellior eſt, quia & naturam vincit & pugnam: naturam corporis integritate, pugnam pace caſtimoniæ, quæ pro ſanamore pudicitiæ in pace eſt. *Et libro 5. de Cantate cap. 26. Agens de 3. contignationibus Arcæ*: Poſſunt tres illæ vbertates Euangelicæ, tricena, ſexagena, centena intelligi, vt in infimo habitet pudicitia coniugalis, ſupra vidualis, atque hac ſuperior, virginalis.

2. *Caſtitas virilis laudabilior muliebri, & continentia vidualis, & conjugalis, licet inferior ſit gratia virginali; fortior tamen eſt. De Vel. Virg. cap. 10. per totum.*

SAtis inhumanum, ſi feminæ quidem per omnia viris ſubditæ, honorigeram notam virginitatis ſuæ præferant, quaſi ſuſpiciantur, & circumſpiciantur, & magnificentur à fratribus; viri autem tot virgines, tot ſpadones voluntarii, cæco bono ſuo incedant, nihil geſtantes, quod & ipſos faceret illuſtres. Debebunt etiam & ipſi aliqua ſibi inſignia defendere, aut pennas Garamantum, aut ſtropulos Barbarorum, aut cicadas Athenienſium, aut cirros Germanorum, aut ſtigmata Britonum: aut ex diuerſo fiat; capite velati in Eccleſia lateant. Certi ſumus Spiritum ſanctum magis maſculis tale aliquid ſubſcribere potuiſſe, ſi feminis ſubſcripſiſſet: cum præter ſexus auctoritatem, etiam ipſius continentiæ nomine maſculos potius honorari oportuiſſet; quorum quanto ſexus auidior & calidior in feminas, tanto continentia maioris ardoris laboratior, ideòque dignior omni oſtentatione: ſi oſtentatio, virginitatis eſt dignitas. Non enim & continentia virginitati antiſtat, ſiue viduorum, ſiue qui ex conſenſu contumeliam communem jam recuſauerunt? Nam virginitas gratia conſtat, continentia verò virtute. Non concupiſcendi, cui concupiſcendo inoleueris, grande certamen eſt. Cujus autem concupiſcendi ignoraueris fructum, facilè non concupiſces, aduerſarium non habens, concupiſcentiam fructus. Quomodo ergo non magis viris aliquid tale Deus in honorem ſubſcripſiſſet, vel quia familiariori, ſcilicet imagini ſuæ, vel quia plus laboranti? ſi autem nihil maſculo, multo magis feminæ.

CASTITATIS SPECIES. II. SCHOLIA.

SATIS INHVMANVM. *Duo conficit hoc capite. Primo Virgines humilias, quibus nulla vult dari ſingularia & foris apparentia gloriæ inſignia*, inhumanum *ſcit eus, id. contra jura humana, ſi feminæ quas & Deus in Eua, & Paulus ſubjecit viris, aliquod inſigne honoris, præ viris ferant. Quibus virginitatem ſuam oſtentent, dum tot maſculi qui juxta Euangelium* ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cœlorum, CÆCO BONO SVO LATENTE, *latente & ignorata Virginitatis margarita, incogniti incedunt. Cum poſſent, ſicut & cæteræ gentes, aliqua ſibi propria virtutis inſignia vindicare. Secundò vigoroſiorem probat, tam viduarum, quàm caſtorum coniugum ex mutuo conſenſu continentium, vt ſuperbiam quarumdam virginum inſolentium, & apparere volentium comprimat, quæ ſe communi mulierum velandarum legi ſubducere volebant.* PENNAS GARAMANTVM. *Ideo à Lucano dicti* volucres. *à Luciano lib. de dipſadibus.* gens leuis; *niſi forte ad frugalitatem referat, quæ eos agiliores faciat. Marinum paſſerem vocant Garamantes ſtruthionem juxta Lucianum ibidem, & fortè gaudent ſpecioſis ſtruthionis pennis ornari. hanc enim auem præ cæteris venantur: legunt alij*, pinnas Garamantum. *Et cum ſit auis marina Struthia Garamantum, pinnas habet, & pennas. Alij referunt ad intortos crines, inſtar pinnarum.* STROPVLOS BARBARORVM, *tenias & faſcias olim Latini dixere ſtrupos, ſiue ſtropulos. Alij legũt* CROBYLOS BARBARORVM. *Legunt alij*, Scrobulos, *id. parua foramina aurium, quibus Barbari annulos, aut gemmas appendebant: alij*, Strobulos. *Græcis ſunt nuces pineæ ex auro. Crobyli ex Thucyd. interprete Luciano, & Plutarcho, ſunt crinium plexus in acumen deſinentes, à fronte media in verticem reducti & reuincti. In viris dicebatur Crobylus, in feminis Corymbus, in pueris Scorpius. Addam ex Feſto*, Stropum fuiſſe inſigne capitis ſacerdotum, quaſi ſtrophium, vel coronam: *& apud Faliſcos diem feſtum fuiſſe, quem vocabant* Strappearia, *quo coronati ambulabant.* Barbaros, *accipe Aſiæ minoris populos, vt ipſe Tertul. initio huiuſce libri de vel. Virg. eos vocauit, in quam colonias Græci deduxerunt.* CICADAS ATHENIENSIVM. *Eas in capite pro inſigni ferebant. Hinc dicti Tettigophori, quaſi* Cicadigeri. *Hoc titulo ſignificare volentes, ſe eſſe indigenas, vt ſunt Cicadæ, quæ non commigrant. Sic Naz. in carm.*

Cecropidæ indigenæ natam tellure Cicadam
Innodant Cirris.

Vbi aduerte Crobylum, de quo ſupra, fuiſſe propriam ſedem & locum Cicadarum. Ita Thucydides de Athen. loquens, ferre deſierunt lineas tunicas, & aureas Cicadas, quas capitis comam religantes, Crobylis inſerebant. *Et Clemens Alex. de iiſdem Athen.* Crobylo, ſpecies eſt capilli innexi, aureo induebantur, *id eſt, ornabãtur*, adiunctis Cicadis. *Et Lucianus in nauigio*: maioribus noſtris decorum videbatur, ſenes coma luxuriare, religantes Crobylum; aurea cicada exceptum. CIRROS GERMANORVM. *id eſt, capillos intortos, & conſtrictos nodo ad verticem. Seneca de Ira.* Crinis rufus, & in nodum coactus apud Germanos. *Tacitus de moribus German.* Vbi de Sueuis: inſigne gentis obliquare crinem, nodoque ſubſtringere. *Iſid.* nonnullæ gentes non ſolum in veſtibus, ſed in corpore, aliqua ſibi propria quaſi inſignia vindicant, & videmus cirros Germanorum granos & cinnabar Gotthorum. *Cinnabar autem Plinio draconis eſt ſanies, eliſi elephantis pondere. ex permixto vtriuſque animalis ſanguine. Dioſcoridi, in hoc differt à minio, quod minium ex Hiſpania, cinnabar ex Lybia afferatur. Quod hodie* cinabrium *vocant, conficitur ex ſulphure & argento viuo ſimul vſtis.* STIGMATA BRITONVM *Britanni Picti vocati à pictura corporis, quod ex Sidonio gladiis ſibi genas vulnerarent & ferro & igne pingerent. Vnde Cæſar de bello Gallico*, Omnes Britanni ſe gladio inficiunt. EX DIVERSO FIAT. *id. cum mulieres in Eccleſia velentur, viri pro nota caſtitatis & modeſtiæ ſub velo lateant.* SVBSCRIBERE, &c. *id. fauere. Sexui enim maſculo potius Spiritus Sanctus, aliquo ſcripturæ teſtimonio, in fauorem virginitatis ſubſcri-*

poſſet, cum tacita ſexus authoritate id. excellentia maſculi ſupra femellam, & præter naturam meliorem, *ve eam vocat Clemens Alex. propter maiorem continentiam, aliquo inſigni ſpeciali mereretur honorari. Quantò enim feruidior eſt natura maſculi, tantò operoſior eſt continentia, & præmio proinde dignior. At acrobius ex Plut. & Clem. Alex. calidiorem maſculum, Seneca æqualem fœminam Hyppocrates de morbis mulierum, calidiorem viro facit fœminam.* CONTINENTIA VIRGINITATI ANTISTAT *præcellit nuptorum ex conſenſu, & viduorum continentia, ſed vt ipſe ſubdit, virtute, non gratia. Ita & ſenſit Hiero. Ambr. & Aug. rationem ſubdit quia facilius eſt contemnere inexpertam voluptatem, eamque non concupiſcere, quàm contra aſſuetam & aduerſariam caſtitati voluptatem præliari: qui enim fructum ſuauem guſtauit difficilius abſtinet. Quàm difficilis & operoſa ſit cuſtodia caſtitatis, in ex ertis carnales voluptates, proindeque in coniugatis, & viduis, præclarè docet Auguſtinus ex propria experientia ſua. Vnde vt ait Tertull. licet Virginitas gradus ſit fœlicior virginum, quàm continentia coniugum, aut viduarum; fortior tamen & generoſior eſt continentia & caſtitas poſtremorum. Sic ſeipſum pingit libro 6. Confeſſ. cap. 12.* Erat, inquit, ipſe *ſcilicet Alipius, cum quo de matrimonio & cœlibatu contendebat,* in ea re etiam tunc caſtiſſimus, ita vt mirum eſſet, quia vel experientiam concubitus ceperat in ingreſſu adoleſcentiæ ſuæ, ſed non hæſerat, magiſque doluerat & ſpreuerat, & deinde iam continentiſſimè viuebat. Ego autem reſiſtebam illi, exemplis eorum qui coniugati coluiſſent ſapientiam, & promeruiſſent Deum, & habuiſſent fideliter ac dilexiſſent amicos: à quorum ego quidem granditate animi longè aberam, & delectatus morbo carnis, mortifera ſuauitate trahebam catenam meam, ſolui timens, & quaſi concuſſo vulnere repellens verba benè ſuadentis, tanquam manum ſoluentis. Inſuper etiam per me ipſi quoque Alipio loquebatur ſerpens, & innectebat, atque ſpargebat per linguam meam dulces laqueos in via eius, quibus illi honeſti, & expediti pedes implicarentur. Cùm enim me ille miraretur, quem non parui penderet, ita hærere viſco illius voluptatis, vt me affirmarem, quotieſcumque inde inter nos quæreremus, cœlibem vitam nullo modo poſſe degere, atque ita me defenderem, cùm illum mirantem viderem, vt dicerem multum intereſſe inter illud, quod ipſe raptim, & furtim expertus eſſet, quod penè iam nec meminiſſet quidem, atque ideò nulla moleſtia facilè contemneret, & delectationes conſuetudinis meæ, ad quas ſi acceſſiſſet honeſtum nomen matrimonij, non eum mirari oportere, cur ego illam vitam nequirem ſpernere: cœperat & ipſe deſiderare coniugium: nequaquam victus libidine talis voluptatis, ſed curioſitatis. Dicebat enim ſcire ſe cupere quidnam eſſet illud, ſine quo vita mea, quæ illi ſic placebat, non mihi vita, ſed pœna videretur. Stupebat enim liber ab illo vinculo animus ſeruitutem meam, & ſtupendo ibat in experiendi cupidinem, venturus in ipſam experientiam, atque inde fortaſsè lapſurus in eam, quam ſtupebat ſeruitutem, quoniam ſponſionem volebat facere cum morte. CONTVMELIAM COMMVNEM *id. mutuum debitum coniugale. Vtitur hac voce Apoſtolus Ro. 1.* vt contumeliis afficiant corpora ſua in ſemetipſis. *Quod etſi de illicito concubitu, & contra naturam dixerit tamen etiam in licito ſemper eſt aliqua ſordium contumelia. Quin & Ambroſius in exhort. Virg. coniugium ipſum contumeliam dixit, & alibi vilitatem & iniuriam, contagium, indignitatem. Et D. Athan. lib. de Virginit.* à viro corpus fœminæ maculatur. GRATIA CONSTAT. *Merum Dei donum qualibet continentia, teſte Salomone ſap. 8.* ſciui quoniam aliter non poſſem eſſe continens, niſi Deus det. *Flos tamen Virgineus gratior & rarior: ſed continentia fortior. Et ſiquidem ex Bernardo,* differunt inter ſe homo pudicus & Angelus, ſed fœlicitate, non virtute: etſi huius fœlicior, huius tamen fortior inuenitur. *Sint ergo virgines Angeli; terreſtres fœlicitate erunt continentes fortiori virtute.* ALIQVID TALE. *Aliquod inſigne conceſſiſſet. Virgo non appetat videri ſingularis in Eccleſia ſine velo, quaſi Paulus ſolas nuptas velari voluerit. Debet enim eo humilior eſſe, quo caſtior eſt. Sic contra huiuſmodi virgines Auguſtinus in pſal. 75.* Virgo eſt, inquit, caſtimonialis iam dicata Deo habebat & cætera, quæ verè ornant ipſam virginitatem, & ſine quibus illa virginitas turpis eſt. Quid ſi enim ſit corpore integra, & mente corrupta? Quid eſt quod dixi? quid ſi nullus tetigerit corpus, ſed ſi fortè ebrioſa ſit, ſuperba ſit, litigioſa ſit, linguoſa ſit? Hæc omnia dãnat Deus. Si antequam vouiſſet nupſiſſet, non damnaretur. Elegit aliquid melius, ſuperauit quod ei licebat; ſuperbit, & illicita tanta committit? Hoc dico: nubere licet antequam voueat, ſuperbire numquam licet. O tu Virgo Dei nubere noluiſti quod licet, ex tollis te quod non licet? Melior Virgo humilis, quàm maritata humilis: ſed melior maritata humilis, quam virgo ſuperba. *Hinc benè Tertull. continentiam virorum extollens,* ALIQVID TALE, *hoc eſt aliquod inſigne ipſis debitum præ Virginibus dixit.* FAMILIARIORI, *quem frequentius in ſcriptura alloquitur.* IMAGINI SVÆ. *Certè Athanaſius Apol. Cont. Gent. tam de fœmina quàm de homine* humanum genus ad ſuam ipſius imaginem fecit. *1. Cor. 11.* vir quidem non debet velare caput ſuum, quoniam imago & gloria Dei eſt: mulier autem gloria viri eſt. *D. Tho. in hunc locum.* Excluditur quorumdam error dicentium, quòd homo ſolùm eſt ad imaginem Dei, non autem imago. Cuius contrarium hic Apoſtolus dicit: dicebant autem quod ſolus filius eſt imago ſecundùm illud Coloſſ. 1. qui eſt imago inuiſibilis Dei. Eſt ergo dicendum quod homo imago Dei dicitur, & ad imaginem: eſt enim imago imperfecta, filius autem dicitur imago non ad imaginem, quia eſt imago perfecta. *Subiicit ad plenam intelligentiam, de ratione imaginis in communi duo eſſe; primò ſimilitudinem in ſpecie, ſicut filius aſſimilatur ſuo patri, vel ſimilitudinem in aliquo ſigno ſpeciei, qualis eſt figura in rebus corporalibus, ſicut figura equi dicitur eius imago. Secundò requiri originem. Aliàs vnus homo licet eiuſdem ſpeciei, propriè non dicitur imago alterius, ſed filius ex patre. Tertio ad rationem perfectæ imaginis requiritur æqualitas. Et ſic ſolus filius Dei perfecta eſt imago Patris. Homo imperfecta, quia Deo ſimilatur tantum quoad tres animæ potentias quas accepit à Deo, & quæ pertinent ad ſpeciem naturæ intellectualis. Subiicit hominem dici gloriam Dei, quia claritas & excellentia naturæ humanæ à Deo immediatè deriuata eſt ſuper virum, ſignato ſuper eum lumine vultus Dei: & à viro in fœminam de viro ſumptam. Et concludit contra obiicientes hominem imaginem eſſe Dei per animam, & non per corpus, proindeque, cum non ſit ſexus animarum ſed corporum, mulierem æque eſſe imaginem Dei. Reſpondet virum primò & ſpecialius dici imaginem, tum quod ratio in eo vigoroſior, tum quod principium eſt totius humani generis, ſicut Deus, omnis creaturæ. Tum maximè quod non tantum mulier ex viro formata ſit, ſed & propter virum, imperfectius ob perfectum, vt patiens propter agens, vt materia propter formam, vt adiutorium ordinatum ad finem. Vnde ſequitur in ipſo textu Pauli* non enim vir

Aug.

S. Aug.

ex muliere eſt, ſed mulier ex viro. Etenim non eſt creatus propter mulierem, ſed mulier propter virum. Ideo debet mulier velamen habere ſuper caput ſuum. *Supra dixerat*, omnis mulier orans aut prophetans non velato capite, deturpat caput ſuum. *Conſequenter & omnis Virgo, cum & Eua prima mulier dicta ſit adhuc Virgo. Ob ſignum ſubiectionis debita viro naturali capiti & Domino ſuo, vnde & velamen Paulus dixit poteſtatem, hoc eſt ſignum poteſtatis viri in ſe, & excellentia omnis viri ſuper omnem ſexum fœminei. Hinc concludit bene Tertul. iuxta Paulum omnem etiam Virginem indiſtinctim debere velari. Et ratio D. Pauli eſt, quia cum homo immediatè Deo ſubſit, & gloriam eius & imperium repræſentet, vt imago poteſtatis illius, debet aperta facie, ſine velo eius gloriam manifeſtare, maximè ſenſu Tertulliani cum hominis caro facta ſit ad imaginem Chriſti incarnandi: quem Pater habebat præ oculis quaſi exemplar, cum de luto formaret Adam: mulier autem cum præter, homini etiam naturaliter ſubſit, & Virgo etiam ſexu inferior, debet velari in ſignum ſubiectionis: Rurſum quia gloria eſt viri à viro deriuata, virum referens, cuius gloria debet abſcondi vt ſoli Deo detur gloria, debet ipſa velari, & maximè Virgo quæ Hebræis dicta eſt Alma, id eſt abſcondita.*

3. *Caſtitas gentilium infructuoſa. De Pudic. cap. 1. à p.*

VIderit ſeculi pudicitia cum ſæculo ipſo, cum ſuo ingenio ſi naſcebatur, cum ſuo ſtudio ſi erudiebatur, cum ſuo ſeruitio ſi cogebatur; niſi quòd infelicior etiam, ſi ſtetiſſet, vt infructuoſa, quæ non apud Deum egiſſet. Malim nullum bonum, quàm vanum. Quid prodeſt eſſe, quod eſſe non prodeſt?

CASTITATIS SPECIES. III. SCHOLIA.

VIDERIT SÆCVLI PVDICITIA. *id. Gentilium apud quos aliqua etiam pudicitiæ ſpecies in vſu fuit.* CVM SVO INGENIO. *id. genio, & natura temperamento frigido, compoſito, temperato,* SI NASCEBATVR. *id repetit ex præcedentibus, vbi dixerat*: omne animi bonum, aut naſcitur, aut eruditur, aut cogitur. *Vbi ſtudium ad eruditionem, ingenium ad naturam, ſeruitutem id coactionem reducit. Deinde pudicitiam Gentilem etiam perſeuerantem infœlicem probat, quod & fructu prolis careret, & ſerua pœnis addicta in Veſtalibus, & coacta proinde perſeuerare, & vera mercede ſolidè deſtituta.* MALIM NVLLVM BONVM, *&c. cum ex Philoſophis, verum & bonum conuertantur, vanum bonum propriè bonum non eſt: vnde nec prodeſt eſſe caſtum, cui nullus fructus eſt aut merces caſtitatis.* NON APVD DEVM, *&c. Extra fidem veram boni operis radicem, nullus actus fructuoſus, quia nec bonus actus eſt abſque fide, vt pluribus locis probat Auguſtinus. Fœlix ergo qui apud Deum agit, qui in Eccleſia & vera fide verſatur. Quia* apud Dominum miſericordia, & copioſa apud eum redemptio: *qui dicit*, Ego merces tua nimis magna. *Vide plura de vanitate imo vero nullitate, addam etiam malitia operum Gentilium, ipſaque caſtitate eorum, paragrapho ſequenti.* APVD DEVM. *Cuius templum licet Virgines Chriſtianæ ſint, extra templum ſunt Virgines Gentilium. Doctè Tertull. ſupra æditua̅m dixit pudicitiam templi Spiritus ſancti, hoc eſt corporis caſti, quod ædem Dei tueatur, quod fores eius claudat, vt ornamenta eius ſeruet à latronibus. Antiſtitem autem, quod in hoc templo hoſtiam viuam Deo, ipſum corpus exhibeat. Templum porro Spiritus ſancti eſſe corpus caſtum inſinuat Pſaltes 44. Vbi de Virginibus quæ exemplo reginæ Eccleſiæ & eius proximæ morum ſimilitudine, afferuntur, vt munus gratiſſimum agno & regi virginum Chriſto.* Non enim, inquit ibidem, (S. Auguſt.) quæ afferuntur, alienæ ſunt, ſed proximæ eius, ad eam pertinentes, &c. Adducentur in templum regis. Templum regis ipſa Eccleſia. Intrat in templum ipſa Eccleſia. Vnde conſtruitur templum? De hominibus qui intrant in templum. Lapides viui qui ſunt, niſi fideles Dei? Adducentur in templum regis. Sunt enim Virgines extra templum regis. Hæreticæ & *Gentiles, quales erant Veſtales* ſanctimoniales, ſunt quidem Virgines; ſed quid proderit eis niſi adducantur in templum regis? *Et ſer. 25. Ex codice Biblioth. regia, & ex altero S. Victoris Pariſ.* Maius, inquit, peccatum eſt Chriſtum negare, quàm adulterium perpetrare. (Aug.) Adulterium carnis eſt, illicitè concumbere: Adulterium cordis eſt, veritatem negare: In fide, in mente, ibi debet eſſe caſtitas. Prima ibi eſt parens Eua corrupta. *Et ſer. 23. de Verb. Dom.* Non ſolet dici Virginitas (Aug.) vtique in coniugatis; tamen etiam ibi eſt fidei Virginitas quæ exhibet pudicitiam coniugalem, &c. Tota Eccleſia quæ conſtat ex Virginibus & pueris, & maritatis fœminis, & vxoratis viris vno nomine Virgo eſt appellata, &c. In corpore virginitatem pauci habent, in corde omnes habere debent. *Aliàs extra templum ſunt regis. Gentiles Virgines non eſſe templum Dei, Aug. in ep. ad Dardanum, rurſus probat*: Multum, inquit, mirabilis res eſt, quemadmodum quorundam non cognoſcentium Deum, ſit inhabitator Deus, & quorundam cognoſcentium non ſit. Nec illi enim ad templum Dei pertinent, qui cognoſcentes Deum, non ſicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt; & ad templum Dei pertinent paruuli, ſanctificati Sacramento Chriſti, Spiritu ſancto regenerati: qui certè per ætatem nondum poſſunt cognoſcere Deum. Vnde quem potuerunt illi noſſe, nec habere; iſti potuerunt habere, antequam noſſe. Beatiſſimi autem ſunt quibus hoc eſt Deum habere, quod noſſe. Ipſa quippe notitia pleniſſima, veriſſima ac feliciſſima eſt. Neque hoc in paruulis mirum debet videri, cum Apoſtolus quibuſdam maioribus etiam dicat, Neſcitis quia templum Dei eſtis, & Spiritus Dei habitat in vobis? *Et rurſum de iiſdem Gentilibus loquens*: Colendo, inquit, & ſeruiendo creaturæ potiùs quam Creatori, non vnius veri Dei templum ſe eſſe voluerunt; atque ita dum eum volunt habere cum multis, facilius effecerunt vt eum non haberent, quàm vt Diis multis falſiſue miſcerent.

4. *Caſtitas gentilium, vt & alia virtus, vera non eſt: quorum mulieres caſtæ ornantur, vt appetantur. 2. de cult. fœm. cap. 1. circa.m.*

PLeræque, quod ipſum mihi vtique reprehendendo in omnibus reprehendere Deus permittat, aut ignorantes ſimpliciter, aut diſſimulantes audaciter, ita ingrediuntur, quaſi pudicitia in ſola carnis integritate, & ſtupri auerſatione conſiſtat, nec quidquam ei extrinſecus opus ſit, de cultus dico & ornatus diſpoſitione, ſtudiis formæ, & nitoris; eamdem ſuperficiem circumferentes quam feminæ Nationum, à quibus abeſt conſcientia veræ pudicitiæ: quia nihil verum in his qui Deum neſciunt, præſidem & magiſtrum veritatis. Nam etſi qua in Gentilibus pudicitia credi poteſt, vſque adeo imperfectam & inconditam conſtat, vt licèt in animo aliquatenus tenax ſui agat, in habitus tamen licentias ſe diſſoluat, pro peruerſitate Gentilium, appetendo, cuius rei deuitat effectum. Quota denique eſt quæ ne placere quidem extraneis concupiſcat? quæ non vel idcirco ſe expingi curet? & neget appetitam? Quamquam & hoc Gentili pudicitiæ familiare ſit non delinquere, attamen velle, vel etiam nolle, attamen non denegare. Quid mirum? peruerſa ſunt omnia quæ Dei non ſunt. Viderint igitur quæ non totum bonum obtinendo, facilè & quod obtinent, malo commiſcent.

CASTITATIS SPECIES. IV. SCHOLIA.

A PLERAQVE, *multæ ſunt fœminæ, quæ vel ſimplicitate ignorant, aut temerè diſſimulant, quaſi pudicitia, præter illæſam carnem, & ſtupri auerſionem, nihil in externo cultu modeſtiæ requirat. Vnde fit vt in eodem cum Gentilibus fœminis ornatu perſeuerent, quæ vt Deum verum ignorantes, veram proinde pudicitiam nihil curant. Licet enim aliqua ſit in Gentilibus fœminis pudicitiæ ſpecies, tamen valde imperfecta conuincitur, quamuis enim in animo tenax, & integra maneat, licentia tamen habitus ex Gentili vanitate, & appetitu placendi, ex forma compta diſſoluitur. Solatium quippe appetit maſculini affectus, cui placere contendit, licet effectum libidinis euitet. Et quamquam commune ſit Gentili fœminæ, non delinquere corpore; velle tamen, id eſt animo delinquere, eſt etiam commune, & familiare. Nullam in Gentilibus fœminis eſſe pudicitiam docuit Auguſtinus,* Aug. *qui libro 4. cont. Iul. cap. 3. ſic Pelagianis obycit:* Soletis, negantes Dei dona eſſe virtutes, quibus rectè viuitur, & eas naturæ voluntatique humanæ, non gratiæ Dei tribuentes, hoc vti argumento, quòd eas nonnunquam habeant infideles: ita conantes euacuare quod dicimus, neminem rectè viuere, niſi ex fide per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, vnum Dei & hominum Mediatorem, vbi vos eius aduerſarios apertè profitemini, &c. Ego dixi pudicum non veraciter dici, qui non propter Deum veram fidem connubii ſeruat vxori, &c. Cùm enim virtus ſit pudicitia, cui vitium contrarium eſt impudicitia; omneſque virtutes, etiam quæ per corpus operantur, in animo habitent, quomodo vera ratione pudicum corpus aſſeritur, quando à vero Deo ipſe animus fornicatur? Deinde, ne quiſquam noſtrum negaret animum infidelium fornicari, adhibui teſtimonium de Scriptura ſancta, vbi legitur Pſal. 72. Ecce enim qui longè ſe faciunt à te, peribunt, perdidiſti omnem qui fornicatur abs te, &c. Vide ergo quid horum negandum arbitreris Virtutem eſſe pudicitiam coniugalem, promptiſſimè confiteris: Omnes virtutes, etiam quæ per corpus operantur, in animo habitare non negas Porro infidelis animum fornicari à Deo, ille poteſt negare, qui ſe palàm ſanctarum Scripturarum aduerſarium profitetur. Ex quibus omnibus hæc ſumma conficitur: aut in animo fornicante pudicitia vera eſſe poſſit, quod cernis quàm ſit abſurdum: aut in animo infidelis pudicitia eſſe non poſſit. ATTAMEN VELLE, VEL ETIAM NOLLE, ATTAMEN NON DENEGARE, *Pamelius legit:* Attamen non denegare, mirum: quia peruerſa ſunt omnia, &c. *Quaſi diceret mirum eſt cùm Gentilis non denegat maſculo petenti concubitum? licet forte aliquibus Gentilium fœminis commune ſit, nolle peccatum committere propter pudorem innatum ſexui, & metum famæ dedecori exponendæ* PRO PERVERSITATE. *Propter inordinatam concupiſcentiam Gentilem, id etiam appetit voluntate, quod effectu implere non vult. Pamelius legit.* Propter veritatem Gentilium, *id eſt quia verè Gentiles ſunt, & infideles.* SOLATIVM APPETENDO *in cogitatione quærendo voluptatem.* MIRVM. *Legunt aliqui. Nos clarius,* QVID MIRVM? *Cùm peruerſum ſit, quidquid non eſt à Deo. Clarius: & ſi frequens ſit Gentilibus fœminis, idque propter verecundiam naturalem, & famæ curam, vt actu & opere non delinquant & fornicentur: tamen æquè frequens eſt & familiare eiſdem, vt ſaltem animo & voluntate peccent, & nolunt denegare ſui copiam; licet maſculis id petentibus, humano reſpectu recuſent. Adeo vt mirum ſit, & rarum, ſi quæ Gentiles affectu ſaltem, & appetitu non peccent, quem ornatu exteriore ſatis prodant, quo maſculis placere geſtiunt. Familiare itaque eſt, non delinquere corpore, familiare item eſt, velle delinquere, & nolle denegare concubitum, ni reſpectus humanus obſtaret.* VIDERINT IGITVR, *&c. Videant, & procul faceſſant Gentiles cum ſua dimidiata pudicitia, quam multis malis inficimus, modicum bonum apparens, quod habent.*

Cæterùm hîc Tertulliani mentem ſubycio. Nihil verum in his quæ Deum neſciunt, *& meram eſſe vanitatem, virtutem Gentilium, & bonum mal permixtum. Duos in hunc locum Pauli textus profero. Rom.* 14. Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt.
C *Quod quidē ad literam dicitur de manducante cibum prohibitum, qui quidem dupliciter peccat contra fidem, primò quia ſciens, diſcernens eſſe vetitum, agit contra conſcientiam, & cognitam veritatem. Secundò quia cùm fides prohibeat participare cum idolis, & ipſe hoc ſciat, credatque prohibitum, in hoc etiam peccat contra fidei veritatem. Sic D. Tho. ibidem. Iam autem ad rem noſtram ſubycit ex gloſſa huius loci.* Ex quo videtur, quod, ſicut dicitur in gloſſa, omnis vita infidelium peccatum ſit: ſicut omnis vita fidelium eſt meritoria, in quantum ad gloriam Dei ordinatur. Secundùm illud 1. Cor. 10. ſiue manducatis, &c. Omnia in gloriam Dei facite. Sed dicendum eſt quod aliter ſe habet fidelis ad bonum, & infidelis ad malum. Nam in homine qui habet

fidem formatam, nihil eſt damnationis. Sed in homine infideli, cum Infidelitate eſt bonum naturæ. Et ideo cum aliquis infidelis ex dictamine rationis aliquod bonum facit, non referendo ad malum finem, non peccat. Non tamen opus eius eſt meritorium, quia non eſt gratia informatum, & hoc eſt quod in gloſſa dicitur, ſumpta ex D. Proſpero in lib. ſent. omnis infidelium vita peccatum eſt, & nihil bonum, ſine ſummo bono. Vbi enim deeſt agnitio æternæ & incommutabilis veritatis, falſa virtus eſt etiam in optimis moribus. *Hæc D. Thomas, cui addo ſecundum locum ad Titum. 1.* omnia munda mundis, coinquinatis autem & Infidelibus nihil eſt mundum; ſed inquinatæ ſunt eorum & mens & conſcientia. Confitentur ſe noſſe Deum, factis autem negant; cùm ſint abominati & incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi. *D. Thomas.* Nihil eis perfectè mundum eſt, quia nihil eſt mundum in actibus, niſi in finem debitum ordinatum ſit. *Atqui ſola fides verum vltimum finem conſiderat, & ad eum actus ordinat. Cùm ergo gentiles hac fide careant, & amore proprio corrupti ſint.* & omnia opera ſua faciant vt videantur ab hominibus, vel ſaltem vt ſibi complaceant: & bonum ſit ex integra cauſa, malum ex quocumque defectu; quis bonum opus & purū, etiam morale dicat, niſi materialiter ſumptum in gentili, niſi multis defectibus ad militum. *Sic Aug. Lib. 3. ad Bonifacium c. 5.* ſine fide etiam, quæ videntur bona opera, in peccata vertuntur. Aug. *Et præfat. in Pſal. 31.* Nemo computet bona opera ſua ante fidem: vbi fides non erat, bonum opus non erat: bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit. Non valde attendas quid homo faciat, ſed quid cum facit, aſpiciat. Aug. *Et lib. de geſtis Pelag. c. 14.* quantumlibet opera infidelium prædicentur, Apoſtoli ſententiam veram nouimus & inuictam, omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Aug. *Tandem concludat in rem præcisè noſtram de caſtitate gentili D. Thomas*; omne quod eſt contra fidem, vel contra conſcientiam, peccatum eſt: etſi ex genere ſuo bonum eſſe videatur: puta ſi paganus ad honorem ſuorum Deorum virginitatem ſeruet, vel Eleemoſynam det, hoc ipſo peccat. *Mortaliter quidem, quia contra fidem veri Dei: venialiter, ſi caſtitatem ſeruas vt honoretur: vel ſic huic bono cultus ſuperflui vanitatem, aut aliud huiuſmodi permiſceas.*

CASTITATIS AMOR, ET CVSTODIA, QVIBVS IVVENTVR.

1. *Caſtitas nobis ad æternam vitam, & gloriam Martyrij amanda, quam Diabolus ſuis indicit ad gehennam. 1. ad vxor. cap. 6. à p. ad f. & 7. in p.*

DVrum planè & arduum ſatis, continentia ſanctæ feminæ poſt viri exceſſum, Dei causâ; cùm Gentiles Satanæ ſuo, & virginitatis, & viduitatis ſacerdotio perferant, Romæ quidem, quæ ignis illius inextinguibilis imaginem tractant, auſpicia pœnæ ſuæ cum ipſo dracone curantes, de virginitate cenſentur. Achææ Iunoni apud Ægium oppidum virgo ſortitur: & quæ Delphis inſaniunt, nubere neſciunt. Cæterùm viduas Africanæ Cereri aſſiſtere ſcimus, duriſſima quidem obliuione à matrimonio allectas. Nam manentibus in vita viris, non modo decedunt, ſed & alias, eis vtique ridentibus loco ſuo inſinuant, adempto omni contactu vſque ad oſculum filiorum: & tamen durante vſu, perſeuerant in tali viduitatis diſciplina, quæ pietatis etiam ſanctæ ſolatia excludit. Hæc diabolus ſuis præcipit, & auditur. prouocat nimirum Dei ſeruos continentiâ ſuorum, quaſi ex æquo. Continent etiam gehennæ ſacerdotes. Nam inuenit quomodo homines etiam in bonis ſectationibus perderet: & nihil apud eum refert, alios luxuriâ, alios continentiâ occidere. Nobis conti-
Cap. vii. nentia ad inſtrumentum æternitatis demonſtrata eſt à Domino ſalutis, ad teſtimonium fidei; ad commendationem carnis iſtius exhibendæ ſuperuenturo indumento incorruptibilitatis; ad ſuſtinendam nouiſſimè voluntatem Dei.

CASTITATIS CVSTODIA. I. SCHOLIA.

DVRVM PLANÈ. *Ironicè dictum.* SANCTÆ FEMINÆ. *fideles, in quantum Chriſtianæ, ſancti Dei ancillæ, poſt virorum obitum continere deberent, cùm Gentiles id iugum ſubeant, virginitatis aut viduitatis ſuperſtitioni mancipatæ.* SATANÆ SVO. *Dicatæ diabolo. ſeipſas hoc pacto immolantes. Virginitatis quidem vt Veſtales Romanæ, ignis inextinguibilis cuſtodes, quod illis omen erat æternæ pœnæ. cui cum diabolo dracone damnabuntur; cuius vel iconem ex auro capite gerebant, vt & libro de Corona militis.* Quid inquit, caput ſtrophio, vel dracontario damnas obſtringis diademati deſtinatum: *vel Æſculapium ſub draconis forma colebant, cuius ſacerdotes.* de virginitate cenſebantur, *id eſt de numero virginum & ordine. in album ſacerdotum transſcribebantur. Item in Ægio oppido Achaiæ, virgo ſorte eligebatur cuſtos Iunonis templi. Tandem Delphis, vbi inſanæ virgines, & innuptæ edebant oracula. Tum ſubiicit de viduis Africæ, quæ duriſſima viduitate Cereri famulabantur, vt potè viuentibus viris, rem matrimonij prorſus oblitæ. ab ipſo oſculo filiorum, extremo quidem pietatis ſolatio abſtinebant, & alias vxores loco ſuo inſinuabant virorū ſuperſtitum amplexibus, qui de huiuſmodi ſacrificularum ſtultitia ridebant.* DVRANTE VSV. *Non hic copulam intelligit, quam expreſſè excludebat huiuſmodi viduarum Sacerdotium: ſed vſum ſacerdotij. De iiſdem viduis lib. de Monog.* Cereris Sacerdotes, viuentibus etiam viris, & conſentientibus amica ſeparatione viduantur *& de exhort. caſt.* Fœminæ verò Cereris Africanæ, cui etiam ſponte abdicato matrimonio adſeneſcunt, exinde adempto cōtactu maſculorum, vſque ad oſcula filiorum. CONTINENT ETIAM. *Alij legunt* ò continentiam gehennæ Sacerdotem *quæ inferno ſacrificat!* BONIS SECTATIONIBVS, *alij legunt* boni ſectationibus. *quod idem eſt, dum bona imitantur, ſectantur, & affectant.* ALIOS CONTINENTIA OCCIDERE. *perinde eſt dæmoni, an aperto vitio, an apparenti bono & virtute ſ[illegible]dicata homines perdat. Imo vero tanto miſerabilius damnat, dum virtutem Deo debitam vt authori omnis boni, eiuſque gloriæ & honori conſecrandam ad ſalutem propriam veri cultoris eius. ſibi impius*

Dij æmulus ad ſui ſuperſtitioſi cultoris damnationem obſeruari & conſecrari procurat. NOBIS CONTINENTIA AD INSTRVMENTVM. *alij* ad ſtrumentum, *ſic in pœnit. Rom. tit. 6. de Incant. cap. 4.* ſeptima Luna, ſtrumenta confici non debent. *Sic S. Maximus hom. 1. de S. Latro.* Iudas Scarioth. *pro, Iſcharioth. Hic Tertul. vocat continentiam inſtrumentum æternitatis, id eſt viam, & medium à Chriſto Saluatore monſtratum, quo ad gloriam veniamus.* TESTIMONIVM FIDEI. *Si enim* fides eſt ſubſtantia rerum ſperandarum, *rurſum Ioannes*, qui habet ſpem hanc, caſtificat ſeipſum, ſicut & ille caſtus eſt: *& iterum ſcriptura*, beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. *Et videntes vtique*, ſimiles ei erimus: *ſi caſti fuerimus. Et notatu dignum, quod habet Pauſanias in Achaicis*: Iunonis ſimulacrum nemini præter eam mulierem, cui Sacerdotium obtigit, fas eſt aſpicere. *Et nemini niſi caſto, Deum cernere. Sic Greg. Magn. in verba*, non videbit me homo, & viuet: nemo carnaliter viuit, & Deum videt. SVPERVENTVRO INDVMENTO, *&c. Alludit ad Paulum*, nolumus expoliari, ſed ſuperueſtiri. Cùm corruptibile hoc induerit incorruptionem. *Cui luminis & gloriæ veſtimento incorruptibili caro per caſtitatem exhibēda præparatur. Memini & pallium Archiepiſcopale à Sacris Virginibus neri & texi ſolitum. Et notaſſe Scholiaſtem Euripidis in Hecuba*; moris erat Athenis, vt virgines peplum Mineruæ texerent, quod Deæ bellicoſæ fortia facta contineret, & ea quæ aduerſus Gygantes cum Ioue geſſit. Texebant autem in panathenæis; Panathenæa feſta erant Mineruæ pluribus diebus celebrari ſolita, adquæ Athenienſes aliique Græci confluebant ad feſtum celebrandum. *Noſtræ virgines fortia ſua facta in prælijs caſtitatis, proprijs inuelis, & in ipſa pelle virginea deſcripta ferunt, tota vita feriantes in Chriſti Domini Sabbaoth, veræ Patris ſapientiæ, non de fabuloſi Iouis cerebro, ſed Patris intellectu genitæ: necnon in honorem Beatiſſimæ virginis, quæ* terribilis eſt vt caſtrorum acies ordinata, ſerpentis caput conterens. *Nec impares ſummo Sacerdoti*, in veſte poderis totum orbem terrarum *ſibi ſubiectum deſcribunt*, veſtitæ in conſummatione virtutis. AD SVSTINENDAM. *id. denique nobis caſtitas à Deo commendatur; vt patienter feramus ſtatum viduitatis, quem voluntas Dei præſcribere videtur, dum matrimonium alterutrius coniugis morte diſſoluit. ſic enim Tertul. poſtea probat, non ſine voluntate Dei, morte virum aut vxorem præripi, quò inducat ſuperſtitem ad ſeruandam continentiam. Vel per voluntatem Dei ſuſtinendam intelligit Martyrium, ad quod diſponit caſtitas genus Martyrij. Aug. ſer. 250. de temp.* Quia, inquit, libidinem fugiendam eſſe ſuggerimus, Apoſtolus Paulus euidenter oſtendit, qui cum omnibus vitiis prædicauerit reſiſtendum, dum contra libidinem loqueretur; non dixit reſiſtite: ſed fugite fornicationem. Ac ſic contra reliqua vitia Deo auxiliante debemus in præſenti reſiſtere: libidinem verò fugiendo ſuperare. Sic & alibi in ſcripturis diuinis legimus, noli, inquit, in faciem virginis intendere, ne te ſcandalizet vultus eius, &c. Et ideo fratres chariſſimi contra blandimenta, & contra adiutores diaboli, qui familiaritatem ſuſpectam habere, nec metuunt, nec erubeſcunt: ne nos exemplo ſuo decipiant, adiutorium imploremus iugiter; vt nos de laqueo venantium liberare dignetur: ſcientes in malis omnibus quæ ſupra diximus, Chriſtianis quotidiana martyria deeſſe non poſſunt. Si enim caſtitas & veritas & Iuſtitia Chriſtus eſt: ſi & ille qui eis inſidiatur perſecutor eſt & ille qui & in aliis defendere, & in ſe cuſtodire voluerit, martyr erit. Et ideo qui hæc tota animi virtute & ipſe diligit, & vt alij diligant, & verbis ſimul & exemplis oſtendit, & vbicūque veritas, vel Iuſtitia, ſiue caſtitas laborant, quantum præualet, etiam vltrò, iugiter, & ſecundùm quod vires habuerit defendere contendit, non vnam, ſed plures coronas, Deo remunerante percipiet, &c. *ſer 25. ex nouis à Sirmundo collectis*, ipſi ſunt perfecti, qui aduerſus peccatum vſque ad ſanguinem certauerunt. Quid eſt aduerſus peccatum? aduerſus magnum peccatum, aduerſus negationem Chriſti. *Hinc Tertull. quis, inquit, magis negauit Chriſtum, qui eum vexatus, an qui delectatus amiſit?* Noſtis quomodo certauerit aduerſus peccatum Suſanna vſque ad ſanguinem? *vſque ad periculum vitæ.* Sed ne ſolæ fœminæ hinc habeant conſolationem, & viri de numero ſuo quærant aliquid tale, quale in Suſanna extitit. Noſtis quemadmodum Ioſeph contra peccatum vſque ad ſanguinem certauit. Similis eſt cauſa. Et illa habuit falſos teſtes eos ipſos, quibus conſentire noluit, ne peccaret: & ille eam ipſam cui noluit conſentire. Vtrique quibus non eſt ad peccatum conſenſum, falſum dixerunt teſtimonium, & qui audierunt, crediderunt: ſed Deum non vicerunt. Liberatur illa, liberatur & ille. Quid & ſi morerentur, nonne amplius liberarentur, quando ſecuri coronarentur? quare dixi, ſecuri coronarentur? quia nulla tentatio remaneret. Nam etſi liberata eſt Suſanna, adhuc tentanda: & ipſe Ioſeph adhuc tentandus liberatus eſt. Vnde tentandus? quia tentatio eſt vita humana ſuper terram. Vſque ad mortem tota tentatio, poſt mortem ſola beatitudo, ſed ſanctorum quorum mors pretioſa eſt in conſpectu Dei. *Aduerte hunc ſermonem extractum fuiſſe ex codice Bibliothecæ Regiæ, & altero Sancti Victoris, qui eſt de inuentione S. Stephani: vt quandam paritatem agnoſcas inter caſtos & Martyres.*

S. Aug. — S. Auguſt. — S. Aug.

2 *Caſtitas iam corruptiore ſæculo minor & difficilior: de pudic. cap. 1. à. p.*

VT mala magis vincunt, quod vltimorum temporum ratio eſt; bona iam nec naſci licet, ita corrupta ſunt ſemina; nec erudiri, ita deſerta ſunt ſtudia; nec cogi, ita exarmata ſunt iura. Denique, de qua incipimus, eouſque iam exoleuit, vt non eiuratio, ſed moderatio libidinum Pudicitia credatur: iſque ſatis caſtus habeatur, qui minus caſtus fuerit.

CASTITATIS CVSTODIA. II. SCHOLIA.

MALA MAGIS VINCVNT. *Fortiora ſunt corrupta natura incitamenta in malum.* Vltimorum temporum, *quo magis à fonte receditur, eo ſunt aquæ turbidiores.* Et *iuxta Lyricum* ætas parentum peior auis tulit nos nequiores, mox daturos progeniem vitioſiorem. NEC NASCI LICET. *Iterum repetit partitionem ſupra bis allatam*, ſi natura præſtruxerit, ſi diſciplina perſuaſerit, ſi cenſura compreſſerit: *& ob naturæ corruptionem ſuperadditam peccato originali, trahunt ex feruidiori per libidinem ſe-*

mine, filij inclinationem incontinentiæ. Ideo verè dicis A *nec naſci licet,* ITA CORRVPA SEMINA; *vtenim pater leproſus, laborans podagra, aut alio morbo, poſteros ſuos ſibi ſimiles gignit, ita libidinoſi libidinoſos. Et cum aliud inſtrumentum caſtitatis ſuperſit, ad naturæ defectum corrigendum, eruditio ſcilicet & diſciplina, queritur* deſerta ſtudia *virtutis, nec diſciplinam & eruditionem pati inſolentem libidinem. Tandem nec legibus coërceri poſſe, vim omnem legis exarmatam. Lactantius arma libidinis contra leges caſtitatis pugnantia, ſic proſequitur.* Arma ſunt illius, cuius opus vnum eſt expugnare virtutem, iuſtitiamque ex omnibus excludere. *Sed cuſtodientes lectulum Salomonis, ad bella doctiſſimi ſexaginta fortes, gladio verbi Dei & immaculatæ legis ad femur appoſito, carnales debent frænare voluptates. Ambroſius in verba Eſa. c.8.* Lex in adiutorium data eſt: quia, inquit, ipſi naturæ quodam- B modo inſerta ſunt iuſtitiæ ſemina; addita lex eſt, cuius authoritate, & magiſterio, ingenium naturæ proficeret ad fructum iuſtitiæ faciendum. Sicut enim natiuitas interit, niſi nutrimenta habeat, quibus fota adoleſcat: Ita & naturale iuſtitiæ ingenium, niſi habeat quod reſpiciat & veneretur, non facilè proficit, ſed ægrotat, & superuenientibus cedit peccatis. Conſuetudine enim delinquendi premitur, nec creſcit in fructum, & per hoc extinguitur. EXARMATA IVRA, *intelligit cenſuræ Eccleſiæ remiſſum vigorem, de quo præcipuè queritur, quòd tam facilè mœchos Eccleſia Romana reciperet ad pœnitentiam.* DE QVA INCIPIMVS, *ſcilicet tractare hoc libro de pudicitia, ſic vili penditur, vt non iam omni-* C *moda voluptatum renũtiatio, vel voto, vel Monogamia, vel ex conſenſu mutuo ſeruata caſtitas, ſed qualiſcumque moderatio libidinum pro pudicitia habeatur, vt qui minimum caſtitatis habuerit, ſatis caſtus eſſe reputetur.*

Ad mentem Tertulliani toto hoc loco illuſtrandam de caſtitatis cuſtodia difficili poſt corruptam naturam, præclariſſimum Auguſtini locum profero libro 4. Operis imperfecti contra Iulianum cap. 2. vbi de concupiſcentia relicta: S.Aug. Quid agit, inquit, in carne ſanctorum continentium iſta concupiſcentia, niſi peccandi deſideria, quibus non cenſentientes exercent, vt confiteris, glorioſa certamina? Neque enim ſaltem connubij deſiderium in illa continentiæ profeſſione poteſt eſſe non malum. Quid ergo illic D agit, vbi malum eſt quicquid agit, ac ſi ei conſentiatur, & peragit? Quid ibi agit hæc concupiſcentia, vbi nihil boni concupiſcitur ex illa? Quid ibi agit libido, vbi nihil boni libebit ex illa? Non importunè in coniugatis eſſe dicatur. Si enim ſummum culmen obtinent pudicitiæ coniugalis, faciunt boni aliquid per illam, quamuis nihil faciant propter illam. In ſanctis autem virginibus & continentibus quid agit obſecro te? Quid agit tua iſta ſuſcepta quum deſipis, aduerſaria? Si ſapis, quid agit, vbi nihil boni agit ipſa, nihil boni agitur de ipſa? Quid agit in eis quos contra ſe compellit vigilare atque pugnare, & ſi quando ab eis vllum vel in ſomnis furatur aſſenſum, cùm euigilauerint E gemere & inter gemitus dicere, quomodo impleta eſt anima mea illuſionibus? Quid cùm ſopitos deludunt ſomnia ſenſus: neſcio quomodo etiam caſtæ animæ in turpes labuntur aſſenſus, quæ ſi imputaret Altiſſimus, quis viueret caſtus? Hoc ergo malum quod non dicturus es bonum, niſi aduerſus omnem veritatis tubam ſic obſurdueris, vt clames bonum eſſe concupiſcere malum, quod nec inter ſurdos dicere audebis. Hoc inquam malum, cur non extirpatur de continentium carne ſanctorum? Cur non totum opere mentis aufertur? Hoc enim dicis fieri debuiſſe ſi malum eſſet? Et quia

A non ſit in coniugatis, vbi eius modus eſt neceſſarius, ideo putas bonum: cùm videas nec fieri vbi modus eius nullus neceſſarius eius eſt, *in continentibus ſcilicet, virginibus, & viduis nulli voluptati conſentientibus*, & in quantum ineſt, nocet, & ſi non ad perdendum de ſorte Sanctorum ſi non ei conſentiatur, tamen ad minuendam ſpiritalem delectationem ſanctarum mentium, illam ſcilicet de qua dicit Apoſtolus, condelector enim legi Dei ſecundum interiorem hominem. Hæc delectatio profectò minuitur, quando & ſi non ad explendam, certè ad oppugnandam carnalis concupiſcentiam voluptatis, bellantis animus occupatur, & ita exercet glorioſa certamina, vt à delectatione intelligibilis pulchritudinis ipſis certaminibus auocetur. *Tum verò difficultatem continentiæ cuſto-* B *diendæ & luctam concupiſcentiæ relictam dicit ob periculum ſuperbiæ, ad quam puniendam in homine ſurrexit concupiſcentia.* Sed quia, inquit, in iſta humana miſeria peior hoſtis eſt cauenda ſuperbia, ideo nimirum non penitus extinguitur in carne continentium ſanctorum iſta concupiſcentia, vt dum pugnatur aduerſus eam, periculorum ſuorum animus admoneatur, ne ſecurus infletur donec humana fragilitas ad tantam perfectionem perueniat ſanitatis, vbi nulla putredo laſciuiæ, nullus tumor ſuperbiæ formidetur. Aug. Sic virtus in infirmitate perficitur; quia & pugnare infirmitatis eſt: quanto enim quiſque vincit faciliùs, tanto pugnat minus: in ſemetipſo autem quis pugnaret, ſi nihil ex ſe- C metipſo eidem repugnaret? Et quid nobis repugnat ex nobis, niſi quod adhuc curatur, vt ſanetur in nobis? Ergo in nobiſmetipſis ſola eſt infirmitas cauſa pugnandi: & rurſus infirmitas admonitio eſt non ſuperbiendi. Proinde virtus *caſtitas ſcilicet* quâ hîc vbi ſuperbiri poteſt, vt non ſuperbiatur, in infirmitate perficitur. *Concludit itaque contra Iulianum*: Quamobrem, quoniam hoc coniuges benè vtuntur, *malo concupiſcentiæ innatæ*, quo continentes melius non vtuntur, malum igitur eſt, quo coniuges bene vtuntur: & ineſt coniugibus quo bene vtantur, ineſt & continentibus, quo melius non vtantur. Aug. Ideo quippe ineſt, vt non extollantur. Solis ergo libidinis exceſſibus accuſatur, D ſed ille à quo non refrenatur. Nam ipſa per ſeipſam rectiſſimè omnino, ſuis ipſis motibus accuſatur, *licet nemo alius accuſaret, ſeipſam impudicis contra rationem exurgentibus motibus malã prodit & ſufficienter accuſat:* quibus ne excedat, obſiſtitur. Non itaque, vt dicis, nihil ad innocentiam promouet modeſtia rei, *moderatio concupiſcentiæ*, per ipſum genus nocentis. Promouet quippe ad innocentiam, non conſentire malo: nec ideo & illud cui non conſentitur, non eſt malum, immò propterea ſine dubio malum eſt, quia non ei conſentire bonum eſt. Quid enim mali faceret, qui bonæ concupiſcentiæ conſentiret, cùm mali nihil faciat etiam qui opere coniugali non ſine ipſius malo ſeminat hominem, qui eſt E Dei opus bonum? ITA CORRVPTA SEMINA. *immediatè ſubiicit Aug. in fine capitis præcitati.* Nec, inquit, confectricem ſeminum libidinem dixeris, ille quippe creat hominis ſemen qui hominem ex ſemine. Aug. *Adhuc enim operatur vt & in ceteris viuentibus energia Verbi Diuini. Gen. 1. 11.* Germinet terra herbam virentem & facientem ſemen, *&c. & verſu 22.* Creſcite & multiplicamini, & replete aquas maris, aueſque multiplicentur ſuper terram. *Et verſu 24.* producat terra animam viuentem in genere ſuo, iumenta & reptilia, & beſtias terræ ſecundum ſpecies ſuas. *Ita & verſu 28. homini dicitur* creſcite & multiplicamini. *Itaut omne in Adam quaſi primo*

totius generis ſemine, omne ſemen poſteritatis creauerit. Sed in illo corrupto, & ex illo corrupto omnes corrupti & abominabiles, & iræ filij naſcimur. *Inde proſequitur Auguſtinus:* [Aug.] Sed vnde, intereſt; quia mali huius occulta ſunt, & dira contagia: nec ex his hominibus qui malo carent (*nullus enim præter Chriſtum & Virginem fuit ſine malo concupiſcentiæ*) Deus vel ſemen, vel homines creat, etiam ſi quidam ab eiuſdem mali noxa, *id eſt reatu peccati originalis*, regeneratione ſoluti ſunt, ſicut ſoluendi ſunt qui inde naſcuntur. *Tandem abſoluit caput, de gratiis agendis pro gratia caſtitatis, & continentiæ, cum qua iuxta Tertullianum iam non naſcimur.* [Aug.] Dixi, inquit, ſanè, nec pœnitet, de pudicitia coniugali, quæ mea verba poſuiſti: quia cùm dona Dei eſſe [A] monſtrantur; à quo petenda ſunt, diſcitur: ſi non habentur; & cui agendæ gratiæ ſi habentur. Aguntur enim gratiæ, non de origine, vt dicis, concupiſcentiæ, cuius origo eſt primum malum hominis; ſed de regimine, quod verum dicis. Vtrumque enim dicis, vel regimine, vel origine. Ideo autem aguntur gratiæ de regimine concupiſcentiæ, quia repugnans vincitur. Quod autem repugnat voluntati bonæ; non eſt bonum: vnde malum eſſe quis neget, niſi qui non habet voluntatis bonum, cui quod repugnat fateatur malum? *Ad cuſtodiam porro caſtitatis, gratiæ humiliter agendæ ſunt, de bono Dei dono, quod in carne noſtra non naſcitur, & humiliter contra libidinem pugnandum, ne ſuperbia vincamur & per incontinentiam humiliemur.*

* 3. *Caſtitas cautè ſeruanda. De pudic. cap. 10. in m.*

AGe tu funambule pudicitiæ & caſtitatis, & omnis circa ſexum ſanctitatis, qui tenuiſſimum filum diſciplinæ eiuſmodi veri auia pendente veſtigio ingrederis, carnem ſpiritu librans, animam fide moderans, oculum metu temperans, Quid itaque in gradu totus es? perge ſanè ſi potueris, ſi volueris, dum tam ſecurus, & quaſi in ſolido es. Nam ſi qua te carnis vacillatio, animi auocatio, oculi euagatio de tenore decuſſerit, Deus bonus eſt. ſuis, non ethnicis, ſinum ſubijcit; ſecunda te pœnitentia excipiet; eris iterum de mœcho Chriſtianus. Hæc tu mihi benigniſſime Dei interpres.

CASTITATIS CVSTODIA. III. SCHOLIA.

FVNAMBVLE PVDICITIÆ. *Hic acriter inuehitur in eos qui facilè admittebant ad pœnitentiam lapſos in Mœchiam poſt baptiſmum: quique Scripturæ locis, fauentibus fragilitati peccatorum, eiſque veniam promittentibus abutebantur, eos ſolis fidelibus & non ethnicis applicando, eoſque inter Dei miſericordiam, & Iuſtitiam colludentes, & quaſi de ſtatu ſeruanda pudicitiæ, ob præſumptionem miſericordiæ, incertos & vacillantes, aptiſſima ſimilitudine cum funambulis compoſuit. Tenuiſſimum enim filum, ſic præſumentes, incedunt, procedunt & recedunt ſuſpenſi libramine, & ſalutem in incerto ponunt. Si carnem opponas fragilem, ſtatim ex altera parte*, ſpiritum promptum, *reſpondebit. Si animam mobilem, & ob carnis ſocietatem quaſi dimidium ſui, in eius partem inclinantem*, nemo enim carnem ſuam odio habuit: *mobilitatem arbitrij, & animam in malum flexibilem, fidei firmitate*, & rerum ſperandarum ſubſtantia, *moderabitur, & ſpei anchora fluctuantem cordis nauiculam fundare ſe, & firmare iactabit. Denique ſi conſtantiam eius imperturbabilem concutere volueris, imminens ſubitum ex oculo periculum proponendo, & dicendo*, qui viderit mulierem ad concupiſcendam eam, iam mœchatus eſt in corde ſuo: *Reſpondebit & ipſe ſe*, oculum metu temperare. *Nec imparem Iob caſtiſſimo*, pepigiſſe fœdus cum oculis, vt ne cogitet quidem de Virgine. QVID ITAQVE. *Quid totus hæres? Quid vereris? Cum in loco tibi tam ſolido & ſecuro te ingredi præſumis, ſi enim te greſſus aliquis lubricus in lapſum carnis impulerit, ſi alienatio mentis, ſi amor inhoneſtus cor in rem turpiter amatam tranſtulerit, ſi* oculus animam fuerit deprædatus, *ſi de propoſito caſtitatis, & immaculata via error aliquis abduxerit, habes Deum bonum, Chriſtianis, & non Ethnicis paſtorem, ſinum humeroſque pandentem; habes Eccleſiam non vna pœnitentia contentam, ſecunda etiam te excipiet. Procul ironia, certè funambulo ſimilis*, in vaſe fictili theſaurum portas caſtitatis, vide quomodo cautè ambules. *Virginitas chriſtallus eſt, ex alto ruens irreparabiliter confringitur. Aug. de S. Virg. c. 29.* [Aug.] Poteſtis facere vt Virginitatis bonum à vobis pereat, ſed facere non poteſtis vt perditum redeat. *Et ſer. 7. de temp.* Teneat [B] fortiter ne perdat rem irrecuperabilem, ne in vno momento delectationis amittat gratiam mentis & corporis. [S. Aug.] ITERVM DE MOECHO CHRISTIANVS. *Dure dictum; quaſi per mœchiam deſierit eſſe Chriſtianus, cùm ſola infidelitate vel hæreſi fides pereat, &* maiori omnium charitate *per quodlibet peccatum mortale amiſſa, fidelis & Chriſtianus perſeueret. Sed & ipſe Tertullianus, alibi, dilectioni inimicorum hanc propriam tribuit gloriam*, vt, inquit, hæc ſit propria bonitas noſtra, & non communis. *Sed hîc loquitur ſenſu quo dixerat in Apol. 2. vbi de nomine Chriſtiano, quo indignos cenſuit, indigna hoc nomine patrantes:* Excludimur enim, ſi facimus, quæ faciunt non Chriſtiani. *Sic & Clemens Alex. in exhort. ad Gentes*, nobis [C] hoc nunc reſtat, vt dicamus eum ſolum qui pius eſt ac religioſus, Chriſtianum eſſe. *Et idem Tertul. Apol. 46.* Dicet aliquis, etiam de noſtris excedere quoſdam à regula diſciplinæ. Deſinunt tunc Chriſtiani haberi penes nos. *Ratio autem propter quam Patres omnes Africani, ſed acrior omnibus Tertullianus, in mœchos exarſerunt, ex eo petitur, quod libidinis incendiis ardebat Africa; vnde contra exceſſum criminis, orationis quoque ſuæ acerbitate excedebant. Audi Saluianum ſic diſſerentem lib. 7. de Prouid.* Quis neſcit Africam totam obſcœnis libidinum tædis ſemper arſiſſe; vt non terram ac ſedem hominum, ſed vt Æthnam putes impudicarum fuiſſe flammarum. SECVNDA POENITENTIA *Hic miſcet* [D] *errorem ſuum, de non recipiendis lapſis in mœchiam. Aug. autem contra præſumentes de bonitate Dei. Ser. 250. de temp.* [S. Auguſt.] Dicit, inquit, aliquis, Homo iuuenis ſum, facio quod me delectat, & poſtea pœnitentiam ago. Hoc eſt dicere, percutio me gladio crudeli, & poſtea ad medicum vado, & neſcit quod in vnius horæ puncto vulnus accipitur, & vix longo tempore ad ſanitatem priſtinam reuocatur. Qui enim adulterans dicit ſe poſtea pœnitentiam acturum, quare non timet ne eum ſubitum periculum ſuperueniens rapiat, & pereat illi delectatio, & ſuccedat illi damnatio? Et de infelici libidine vnde ſuprà diximus, credendum eſt illud quod Propheta dixit, Quomodo confractus eſt malleus vniuerſæ

terræ? Quantum autem poſt aduentum Domini per innumerabilia Monaſteria, & per Clericos vel Laïcos caſtitatem ſeruantes quaſi confractus eſſe malleus videatur ille: adhuc tamen quod peius eſt, multò plures ſunt, qui ab ipſo malleo confringuntur, quàm illi qui de ruina vel colliſione ipſius liberantur. *Et rurſum:* Liceat mihi loqui & dicere, corrigant ſe qui tales ſunt dum viuunt, ne poſtea velint, & non poſſint; quia ſubito venit mors, & A non eſt qui corrigatur, ſed vt in ignē mittatur. Nam quando veniat illa nouiſſima hora neſcitur, & dicitur, corrigo. Quando corrigis? quando mutaris? Cras, inquis. Ecce quotiens dicis, cras, cras, factus es coruus, Ecce dico tibi cum facis vocem coruinam, occurrit tibi ruina. Nam ille coruus cuius vocem imitaris, exiit de arca, & non rediit. Tu autem frater redi in Eccleſiam, quam tunc illa arca ſignificabat. *Hactenus Aug. ſer. 164. de temp.*

S Auguſt

4. Caſtitas etiam in auribus ſeruanda. De pudic. cap. 1. circa. m.

ILla quæ vera eſt, quæ pudica, quæ ſancta, carebit etiam aurium maculis.

CASTITATIS CVSTODIA. IV. SCHOLIA.

QVÆ VERA EST. *Hic Tertull. ad literam intelligendus eſt loqui de Eccleſia, quam Apoſtolus* virginem dicit, non habentem maculam, neque rugam, neque aliquid huiuſmodi. *Epheſ. 5.* AVRIVM MACVLIS, *vt nec audiat promulgationem pœnitentiæ oblatæ mœchis. Sic enim immediate dixerat,* ſed hoc in Eccleſia legitur, & virgo eſt. abſit, abſit à ſponſa Chriſti tale præconium. *Id eſt edictum præconis voce promulgatum, id eſt pronulgatum, iuxta Feſtum.* Illa quæ vera eſt, &c. *quaſi dicat Eccleſiam quæ ſi vera eſt* audienda eſt, vt interpres veritatis, ſi Eccleſiam non audierit, &c. *Ipſa audire non debet edicta talia, libertati carnis indulgentia. Quia cum* carere debeat etiam aurium maculis, *aures ſuas caſtas macularet, ſi eas mœchis veniam petentibus inclinaret.*
S. Aug. *Verum quidem eſt Eccleſiam iuxta Aug. in pſal. 132. veſtem ſacerdotalem eſſe:* Ipſa eſt veſtis de qua dicit Apoſtolus, vt exhiberet ſibi glorioſam Eccleſiam non habentem maculam aut rugam. Mundatur vt non habeat maculam, extenditur vt non habeat rugam, vbi extendit fullo niſi in ligno? Videmus quotidie à fullonibus tunicas quodammodo crucifigi, crucifiguntur vt rugam non habeant. *Et*
S. Aug. *alibi* exhibete vos dignum corpus tali capiti, dignam ſponſam tali ſponſo. Non poteſt habere caput illud niſi condignum corpus, nec ille vir tantus niſi condignam duxit vxorem, &c. Non vis habere maculam fac quod ſcriptum eſt, lauamini, mūdi eſtote, &c. Non vis habere rugam, extendere in cruce, &c. per lauacrum auferuntur peccata, per extenſionem, fit deſiderium futuri ſæculi propter quod Chriſtus crucifixus eſt. Audi ipſum Paulum lotum ad Tit. 3. ſaluos nos fecit per lauacrum regenerationis. Audi eundem extenſum Philip. 3. in ea quæ ante ſunt extenſus. &c. *Verum inquam eſt hic Eccleſiam quoad fidem, & bonos mores quos docet, eſſe ſine macula & ruga, ſed multas in aliquibus membris etiam fidelibus habet peccatorum maculas. Vnde idem*
S. Aug. *Aug. lib. de perfectione iuſtitiæ hominis hunc locum tractans, notat dici etiam glorioſam.* Satis ſignificauit, quando erit ſine macula & ruga aut aliquo huiuſmodi; tunc vtique, quando glorioſa. Non enim modo in tantis malis, in tantis ſcandalis, in tanta permixtione hominum peſſimorum, in tantis opprobriis impiorum, dicendum eſt eam eſſe glorioſam, quia reges ei ſeruiunt, vbi eſt periculoſior: ſed tunc potius glorioſa erit, quando fiet quod idem ait Apoſtolus, Coloſſ. 3. cum Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos apparebitis cum ipſo in gloria. &c. Mundat ergo eam nunc lauacro aquæ in verbo, abluens peccata præterita, & pellens ab ea dominationem malorum Angelorum; deinde perficiens eius ſanitates, facit eam occurrere in illam glorioſam ſine macula & ruga, quos enim prædeſtinauit Rom. 8. &c. illos & glorificauit.

B *Tunc maculatorum & rugis exaratorum congerie, & zaniorumque faciſculis, piſcibus malis virginibus fatuis, paleiſque ſublatis erit Eccleſia triumphans, ſine macula, ſine ruga, glorioſa; ſed nunc propter admixtos malos qui eam dedecorant non ſine aliqua macula. Nec minus tamen virgo fide, irreprehenſibilis doctrina & cum* fides ſit ex auditu, auditus autem per verbum Chriſti & eloquia domini eloquia caſta ſint; caret etiam aurium maculis; *licet aures ſuas aperiat pontificum & confeſſorum edictis de recipiendis lapſis. Quinimò cum patre cœleſti occurrit mater obuia prodigo, ſinum aperit, portam pandit ouilis reducta ab errore ouiculæ dicenti,* aperite mihi portas iuſtitiæ, ingreſſus in eas confitebor Domino, hæc porta Domini, iuſti intrabunt in eam *Vt ex peccatoribus iuſti fiant reduces peccatores, & Deum iuſtificantem impium magnificent,* C confeſſio enim, & magnificentia, opus eius, & iuſtitia eius manet in ſæculum ſæculi, *nec peccatorum relabentium numero exhauritur, ſed,* permanet in ſæculum ſæculi. *Cæterùm vt margaritam è luto eruam, & ex loco Tertulliani erroneo præſidium ipſi pudicitiæ extruam, recto ſenſu dicam de Chriſtiana anima.* Illa quæ vera eſt, quæ pudica, quæ ſancta, carebit etiam aurium maculis. *Externis inquam aurium ornamentis, & inauribus, quæ aures ipſas vulnerant, & maculant, & notas ſeruitutis diabolicæ & mundanæ inurunt, quas cum Tertulliano alibi, Patres omnes arcent ab auribus caſtarum & verè Chriſtianarum mulierum. Conflatæ fuerunt inaures Hebræarum in vitulum, vt auerſas aures à verbo Dei & cultu eius, ad idola ſignarent: eas mulier Chriſtiana ſibi fodiat, aperiat, perficiat vt obediat ancilla Dei verbo Domini, excipiens* murenulas aureas vermiculatas argento. *Claudat eas ſpurcis & inhoneſtis verbis quæ vult carere aurium maculis. Aug. Ep. 73* Execranda ſuperſtitio ligaturarum, in quibus etiam inaures virorum, in ſummis ex vna parte auriculis, ſuſpenſæ deputan- Aug.
D tur, non ad placendum hominibus, ſed ad ſeruiendum dæmonibus adhibentur *Et homil. 26.* qui verbum Dei libenter audit, inaures Animæ de patria paradiſi tranſmiſſas ſe ſuſcepiſſe non dubitet. Aug.
Ambr. lib. 3. de virg. auribus non ſuſpendenda onera non figenda vulnera; ſed vnus ornatus eſt audire quod proſit. *Audiat ergo Virgo & quæuis anima caſta Salomonem monentem.* Sæpi aures tuas ſpinis, & linguam nequam noli audire. *Ephrem item Syrum de vita ſpirit.* magna eſt auris feneſtra, quippe per quam mors in mundum ingreſſa cunctas deuorauit gentes. *Monitum eſt etiam Rabinorum:* caueat homo ne auribus audiat res vanitatis, quia in altero ſæculo primæ ante alia membra aures torquebuntur. *Aures idcirco primi fideles crucis ſigno obſignabant. D. Ephrem de virtute c. 7. huius ritus meminit, ſic ſerpenti antiquo loquens, qui per aures Euæ lethale virus infudit:* deſpicio conſilium tuum nefarium, aureſque Aug.

tuas pretioſæ crucis ſignaculo obſigno, ne amplius intret in aures meas verborum tuorum virus. *Cuſtodiendos ſenſus ad caſtitatis conſeruationem tradidit* Aug. *Auguſtinus ſerm. 23. de verbis Domini.* Omnis anima, inquit, in corpore, ideo quinario numero cenſetur quia quinque ſenſibus vtitur. Nihil eſt enim quod ſentimus in corpore, niſi janua quinque par- A tita, aut videndo, aut audiendo, aut odorando, aut guſtando, aut tangendo. Qui ergo ſe abſtinet ab illicito vſu, abſtinet ab illicito auditu, ab illicito odoratu, ab illicito guſtatu; ab illicito tactu, propter ipſam integritatem, Virginis nomen accepit. *Nec aurium igitur tantum; ſed & aliorum ſenſuum maculis careamus.*

5. *Caſtitas plena etiam in externum habitum redundat.* *2. de cult. fœm. cap. 13. circa. m.*

PVdicitiæ Chriſtianæ ſatis non eſt eſſe, verùm & videri. Tanta enim debet eſſe plenitudo ejus, vt emanet ab animo ad habitum, & eructet à conſcientia in ſuperficiem, vt & à foris inſpiciat quaſi ſupellectilem ſuam, quæ conueniat fidei continendæ in perpetuum. Diſcutiendæ ſunt enim deliciæ, quarum mollitiâ & fluxu fidei virtus effœminari poteſt.

CASTITATIS CVSTODIA. V. SCHOLIA.

PVDICITIÆ CHRISTIANÆ *arguit Chriſtianas mulieres, quæ ſtudebant cultui corporis, contenta interna animæ caſtitate. Quia licet ex Aug. vera & propria ſedes caſtitatis ſit in anima: Quia tamen, vt paulò ſupra dixerat Tertul.* Bonum dumtaxat verum & plenum non amat tenebras; ſed gaudet videri, & ipſa denotatione ſui exultat: *id. gaudet oſtenſione, & publica oſtenſione ſui. vt lumbi etiam foris præcincti nimiam veſtium redundantiam, & fluxam luxus mollitiem coerceant, & lucernæ ardentes in manibus proximis, bonum caſtitatis exemplum præſtent: Ideo Tertul. exigit ad bonum integrum & plenum,* vt emanet ab animo in habitum, & ſuperficiem. *Quid ita? Duplicem aſſignat externi habitus modeſti, & caſti rationem. Primò vt* proximi videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum, qui videt quidem in abſcondito, vt reddat mercedem *internæ caſtitatis: ſed vt ait Tertul.* Pudicitiæ Chriſtianæ ſatis non eſt eſſe verum & videri, &c. Vt eructet à conſcientia in ſuperficiem. *Nam vt ait Salomon,* ex occurſu faciei cognoſcitur vir. *Et rurſum Scriptura,* Homo videt in facie, Deus autem intuetur cor. *Secunda ratio eſt, quòd exterior habitus compoſitus & modeſtus eſt, vt alibi Tertul.* vallum pudoris, *& velut quoddam* antemurale, *nec enim ſufficit murus interior propoſiti caſtitatis, ſed & ſæpe circundandum eſt corporei habitus. Hinc ſponſa Cant. 4. bis concluſa legitur:* Hortus concluſus ſoror mea ſponſa, hortus concluſus. *Ideò expreſsè dicit,* vt foris inſpiciat quaſi ſupellectilem ſuam, vt conueniat fidei continendæ in perpetuum. *id. veræ & fideli pudicitiæ coniugi præſtita.* SVPELLECTILEM. *Labeo l. 7. ff. de ſupellectile legata. dicit:* Supellectilis originem eſſe quod olim ſub pellibus locari ſolerent ea quæ vſui forent, his qui in legationem proficiſcerentur. *Pomponius l. 1. ff. de ſupell. leg. definit eſſe* domeſticum patrisfamilias inſtrumentum, quod neque argento, aurove facto, vel veſti adnumeretur. *Gallicè dicimus,* meſnage, emmeublement. *Cuius nomine ait Paulus Iureconſultus.* continentur menſæ, Trapezophora, *id eſt, iuxta Iulium Pollucem menſæ pocula ſuſtinentes,* Delphicæ, *id eſt Amphora Delphica,* ſubſellia, ſcamna, lecti inargentati, culcitræ, toralia, mappæ villoſæ, vaſa aquaria, pelles, aquiminaria, candelabra, lucernæ, trullæ, vaſa ænea vulgaria, capſæ, ar- B maria, vitrea, eſcaria, & potoria. *Vt habet etiam Sipontinus ex 33. Digeſt. de ſupell. l. 1. Tertul. hic ſupellectilem ſumit exceptis veſtibus, pro mundo muliebri, qui adeo moderatus eſſe debet, vt fideli pudicitia & ſponſo jurata conueniat, ne alteri per ſuperfluum ornatum placere ſtudeat. Quod ſi ſupellex propriè dicatur de ſtragula, ſiue Lodice, ab eo quod* ſuper lectum imponatur, *vt habet Ioannes Caluinus. Iureconſultus doctiſſimus; & ſecundùm Chryſologum lectus animæ ſit corpus juxta Pſalmiſtam.* Dominus opem ferat illi ſuper lectum doloris eius, vniuerſum ſtratum eius verſaſti in infirmitate eius. *Tum ſupellex erit, non ſuperfluus, ſed neceſſarius amictus eius, non mollis, aut laſciuus. Lubet conceptum Chryſologi huc referre ſerm. 14.* Quis es lectus doloris noſtri, niſi corpus noſtrum? C in quo anima jacet, & jacet dolens, & dolet quæ cœlum repetere cupiens premitur corporis terra. *Pergit & de ſtrato dicere:* Caro eſt quæ verſatur, & verſat. Ipſa eſt quæ in aduerſis voluitur, in proſperis verſat. Dominus ergo verſat ſtratum noſtrum quando nobis aduerſa, vertit in proſpera. *Quid aptius in rem noſtram: verè ad literam agit hic Tertullianus de aduerſitatis, & perſecutionis tempore, quo corpus non mollibus & ſuperfluis ornari, ſed duris ad Martyrium aptari debet, vt fidem conſtanter contra tormenta ſuſtineat. Hinc expreſſè ſubdit,* diſcutiendæ, *id eſt excutiendæ & ablegandæ,* ſunt delitiæ, quarum mollitia & fluxu, fidei virtus effœminari poteſt. Cæterùm neſcio an manus Spathalio, *id eſt armilla,* circumdari ſolita, in duritia catenæ ſtupeſcere, *præ pondere,* ſuſtineat, &c. *Caro itaque in proſperis & delitiis verſat & inclinat in mollitiem animum, & ipſa* D *mollibus aſſueta, dura ferre detrectat, & animam de fidei ſtatu deturbat. Dum autem voluitur in aduerſis, fit vt juxta Paulum, dicat fidelis,* cùm infirmor, tunc potens ſum, virtus in infirmitate perficitur: *Et tunc ſecundùm Chryſol. Deus,* nobis aduerſa vertit in proſpera, *verſato ſcil. & exercitato in aduerſis & duris corporis ſtrato, vt pro modeſta ſupellectili &* conueniente fidei continendæ in perpetuum, *id. vſque ad mortem, cum fides euacuanda ſit in lumine gloriæ:* ſtragulatam veſtem faciat ſibi, purpuram & byſſum indumentum eius, veſtienda anima & carne duplicibus: dum exultabunt Sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus ſuis. *id eſt, corporibus glorificatis.*

6. *Et ibid. cap. 8. in f. & 9. ad. m.*

COgnito Deo, ademptâ placendi voluntate per luxuriæ occaſionem; omnia illa vt otioſa, aut hoſtilia recuſantur. Nam vbi Deus, ibi pudicitia, ibi grauitas adjutrix, & ſocia ejus. Quo ergo pacto pudicitiam ſine inſtrumento ſuo, id eſt ſine grauitate tractabimus? Quomodo autem grauitatem adminiſtrandæ pudicitiæ adhibebimus, niſi & in facie, & in cultu,

Cap. IX. & in totius hominis contemplatione ſeueritas circumferatur? Quamobrem erga veſtitum quoque & reliqua compoſitionis veſtræ impedimenta, perinde vobis curanda eſt amputatio, & decuſſio redundantioris nitoris. Nam quid prodeſt, faciem quidem frugi & expeditam & ſimplicitatem condignam diuinæ diſciplinæ exhibere, cetera verò corporis, laciniosis pomparum & deliciarum ineptiis occupare? Hæ pompæ quàm de proximo curent luxuriæ negotium, & obſtrepant pudicitiæ diſciplinis, dinoſcere in facili eſt, quòd gratiam decoris cultus ſocietate proſtituant: adeo ſi deſint, irritam & ingratam reddunt, velut exarmatam & naufragam. Contra ſi forma defecit, adminiculum nitoris quaſi de ſuo gratiam ſupplet. Ætates denique requietas jam & in portum modeſtiæ ſubductas, ſplendor & dignitas cultus auocant, & ſeueritatem appetitionibus inquietant, compenſantibus ſcilicet habitus irritamentum pro frigore ætatis. Ergo benedictæ, primò quidem vt lenones & proſtitutores veſtitus & cultus ne in vos admiſeritis.

CASTITATIS CVSTODIA. VI. SCHOLIA.

COGNITO DEO. *Per fidem ſcilicet, quæ nos in modeſtiam inclinat; cultus corporis ſuperfluus, & forma variis artibus & pigmentis comanda cura, reſpuitur vt non tantum otioſa & inutilis Chriſtiano, ſed vt inimica profeſſioni caſtitatis.* PER LVXVRIÆ OCCASIONEM. *idem repetit aliis verbis circa medium:* hæ pompæ, quam de proximo curent luxuriæ negotium, &c. gratiam decoris, cultus ſocietate proſtituant. *Et rurſum circa finem:* Seueritatem appetitionibus inquietant. *id eſt, ſeueram ætatem & grauem annis, maturamque moribus irritant, & frigidam accendunt, habitu ornato, & picta facie frigus ætatis ſupplente, ad faces libidinis accendendas. Adèo, vt ſi etiam deſit ille nitor & compoſitio ſtudioſa cultus, pulchritudinem velut exarmatam, alij legunt,* exornatam, *id eſt, abſque ornamento, irritam & ingratam* B *reddant. Quinetiam tantum poteſt cultus, vt ſenes pelagus ætatis feruida, & procelloſa, Syrtes, Scyllas, Charybdes, Syrenes, omnia denique caſtitatis naufragia prætervectas, & vt ait,* in portum modeſtiæ ſubductas, *quaſi iam ſecuras, tanquam ventus ortus à terra in mare expellat, & à moderato, vel longo caſtitatis habitu, vel ætate frigeſcente temperato libidinis æſtu, auocent ad luxuria ſi non actum, ſaltem appetitum. Tandem concludit veſtitum & cultum ornatum,* lenones eſſe & proſtitutores. *Sicut enim hoc genus perditorum, & perdentium hominum hoc faciant pro amore lubrico & meretricio, quod pronubi, pro conjugali & legitimo, ſic habitus ille meretricius, quaſi præloquitur, annuntiat, inuitat, irritat. Eccli. 19.* Amictus corporis & riſus dentium, & ingreſſus hominis enuntiant de C eo. *Cultus nimius, redundantior nitor, lacinioſa põparum & deliciarum ineptia, in Virgine quidem, iam minus virginem enuntiant, & pronuba ſunt, virilis appetitus. In vidua, teſte Paulo, eam* in delitiis viuentem, mortuam eſſe, *viduitati ſcilicet, nec verè viduam. In nupta, non* quomodo placeat viro, *ſed aliis & extraneis placere velle, ſollicitam. Ita Salomon Prou. 7.* occurrit illi mulier ornatu meretricio præparata ad capiendas animas. *70 ſic legunt,* ſpeciem habens meretriciam, quæ facit juuenum volare corda, *ſic habet & Ambroſius lib. 1. de Caim c. 4. Chaldeus autem,* quæ aufert cor juuenum. *Addit Salomon,* garrula & D vaga. *70. autem,* volatica & luxurioſa *Sanctes Pagn. ex Heb.* Quæ tumultuoſa eſt & peruerſa. *Tigurina vero,* ſtrepera & inconſtans. *Et quid aliud voluit noſter Tertul. dicens,* hæ pompæ quam de proximo curent luxuriæ negotium, & obſtrepant pudicitiæ diſciplinis dinoſcere *pro dignoſcere.* in facili eſt. *Legendus Ambr. lib. 1. de Virg. vbi inter cæt.* Hinc illa naſcuntur incentiua vitiorum, vt quæſitis coloribus ora depingant, dum viris diſplicere formidant, & de adulterio vultus meditẽtur adulterium caſtitatis. Quanta hæc amentia, effigiem mutare naturæ, picturam

A quærere, & dum verentur maritale judicium, prodere ſuum? Prior enim de ſe pronuntiat, quæ cupit mutare, quod nata eſt. Ita dum alij ſtudet placere, prius ſibi ipſa diſplicet quem judicem, mulier, veriorem requirimus deformitatis tuæ, quàm teipſam, quæ videri times? Si pulchra es, quid abſconderis? Si deformis, cur te formoſam eſſe mentiris? Nec tuæ conſcientiæ, nec alieni gratiam erroris habitura? Ille enim alteram diligit, tu alteri vis placere. Et iraſceris ſi amet aliam, qui adulterare in te docetur? Mala Magiſtra es iniuriæ tuæ. Lenocinari refugit etiam quæ paſſa lenonem eſt. Ac licet vilis mulier, non alteri tamen, ſed ſibi peccat; tolerabilioraque propemodum in adulterio crimina ſunt. Ibi enim pudicitia, hic natura adul- B teratur. Iam quanto pretio opus eſt, ne etiam pulchra diſpliceat? Hinc pretioſa collo dependent monilia, inde per humum veſtis trahitur aurata. Emitur igitur hæc ſpecies, an habetur? Quid quod etiam odorum variæ adhibentur illecebræ, gemmis onerantur aures, oculis color alter infunditur. Quid ibi remanet ſuum? Vbi tam multa mutantur? Senſus ſuos amittit mulier, & viuere poſſe ſe credit? ADEMPTA PLACENDI VOLVNTATE PER LVXVRIÆ OCCASIONEM. *Alij,* vacationem, *id eſt ceſſationem luxuriæ impoſitam lege Dei vel ætatis frigida neceſſitate. Nos legimus,* occaſionem, *quia hæc adſcititia, & ſuperflua elementa; author ipſe vocat irritamenta luxuriæ. Per quæ oſtenditur voluntas placendi hominibus, & oculos vtriuſque ſexus* C *inuicem prolectandi.* HOSTILIA PVDICITIÆ RECVSANTVR. *Contemnuntur, vel oblata reſpuuntur. Alij legunt,* recuſſantur, *ſic pila dicitur,* recuſſabilis, *quæ recutitur, & recuſſatur à reuoluente. Et hoc ſenſu pudica mulier aut Virgo oblatos ſibi torques, monilia, & alia id mundi muliebris arma recuſans, quibus oppugnatur caſtitas & ſinus apertus impetitur, comparabilis eſt ſponſa, Cant. 4. cui adgratulans ſponſus ait:* ſicut turris Dauid, collum tuum, quæ ædificata eſt cum propugnaculis, mille clypei pendent ex ea omnis armatura fortium. *Sanctes Pagn. ex Hebr.* Ædificata ad docendum tranſeuntes. D *Quanta ædificatio videntibus & tranſeuntibus, vt doceantur amare verecundiam, dum vident pro monilibus clypeos pudicitiæ, iacula recuſſantes tentatorum! 70* pro omnis armatura, *habent* omnia iacula potentium. *Potentium enim hi clypei feriunt, & vice iaculorum repercuſſorum, vulnerant pulchra dilectione & caſta, adeo vt exemplo ſuo doceant amare caſtitatem. Non ergo mulier* exornata *id. ornamentis vacua, nauis eſt aut turris,* exarmata & naufraga: *ſed potentioribus iaculis armata, quibus vel* in vno oculorum, & in vno crine colli vulneret cor, *ſponſi potentiſſimi regum regis. Ita Ambr. lib. 1. de Virg.* Vos

verò

verò Beatæ Virgines, quæ talia tormenta potius quàm ornamenta neſcitis, quibus pudor Sanctus verecunda ſuffuſus ora, & bona caſtitas eſt decori: Non humanis addictæ oculis, alieno errore merita veſtra penſaris. Habetis ſanè & vos veſtræ militiam pulchritudinis, cui virtutis militat forma, non corporis: quam nulla extinguet ætas, nulla eripere mors poteſt, nulla ægritudo corrumpere. Solus formæ arbiter petitur Deus, qui etiam in corpore minus pulchro, diligit animas pulchriores. *Tandem vt D. Ambr.* tormenta *dixit, Tertullianus impedimẽta, lacinias redundantias, lenones & proſtitutores. &c. D Clemens Alexandrinus fugitiuorum à Dei caſtr. & ad dæmonem transfugorum ſtigmata dixit 3. pædag. c. 2.* Ornantur vt aliis placeant, quæ in facie, non in corde gloriantur. Sicut enim notæ inuſtæ fugitiuum, ita etiam floridi colores adulteram indicant. *Certè hodie ficta ſibi vulnera vultui imprimunt quas nunc muſcas. nunc aſſaſſinos vocitant, vere in corde ſaucia & vilia libidinis mancipia ſtigmatizata.* Ineptias *propriè dixit Tertullianus. Vbi legunt alij pro* ineptiis, ingeniis. *Inuenta enim ſunt & artificia quibus album colorem nigro iuxta poſito plus candeſcere faciant. Audiat mulier compta vt reſipiſcat, D. Fulgentium Ep. 2. cap. 12.* Habitus tuus talis ſit, qui non ad laſciuiam excitet, ſed ad continentiam prouocet; qui non illiciat ad libidinem, ſed comprimat ad timorem; qui non accendat carnis concupiſcentiam, ſed extinguat; qui non alliciat ad concubitum, ſed excitet ad profectum; ex quo cordis compunctio, non carnis libido naſcatur. *Audiat, & obſeruet D. Fulgentij, Ordinis Eremitani ſyderis fulgentiſſimi, Solem Aug. ſer. 246 de temp. in Do. 25. poſt Trinit.* Aug. Vos, inquit, ô iuuenes, maximè monemus & hortamur, vt veræ virtutis pulchritudine capiamini. Nulla ſpecies terrena vel cœleſtis, nullus fulgor metallorum, nulla nemorum amœnitas, nullæ florum purpuræ, nullus vel naturalis, vel adhibitus carnis ornatus, nullus quarumlibet chordarum atque tibiarum ſonus, nulla odorum iocunditas, nulla ſaporum ſuauitas, nulli amplexus pulchritudini, inſpirationi, dulcedini, fomentis ſapientiæ comparantur. Ab his enim quæ turpiter amantur, non ab ipſo amore prohibemur: Amare vultis, amate ſapientiam, ambite vt perueniatis ad eam, vt non vos exhorreat eius aſpectus, in homine, vos in timore componite. Sicut laſciui oculi ornamenta corporis, ſic illa cordis inquirit. Nec de veſtris diuitiis hæc ornamenta proferatis, quia odit ſuperbos, & quaſi de ſuo ſe iactare cu-

A pientes. Quid autem habes, quod non accepiſti? Ipſa ergo donat, vnde illi placeas. Tantum dilige eam, & ſeruabit te. Circunda eam, & exaltabit te: honora eam, & amplexabitur te, vt det capiti tuo coronam gratiarum. Clara eſt & quæ nunquam marceſcit ſapientia, & facilè inuenitur ab his, qui diligunt illam. proponite hanc adiungere vobis, in illam ſuſpirate, in illam exardéſcite, in illam deperite. Te ipſum abnega tibi, ne illi te abneges, dum tibi places. Non habet amaritudinem conuerſatio illius. Si amatores eſtis, hanc amate: ſi formoſi eſtis, Deo placete: ſi iuuenes eſtis, Diabolum vincite. Daniel ab angelo vir deſideriorum appellatus eſt. Quæ illa eius erant deſideria, niſi quibus in ſapientiæ pulchritudinem ardenter inhiabat: quia in B iuuenili ætate calcauit laſciuiam, & regum ſuperbiam preſſit captiuus, & ora Leonum clauſit incluſus. *Et rurſus ibidem.* S. Aug. Ad vos, inquit, non tamen vt confundam vos. hæc dico, ſed vt filias meas chariſſimas moneo, iuuenilia deſideria fugite, nuptæ Suſannam, viduæ Annam, Virgines Mariam cogitate. Nec in publicum propterea procedatis, vt florem fœni veſtri oculis hominum oſtentare cupientes, in domo vitæ mortem quæratis. Omnis enim carò fœnum, & claritas hominis vt flores fœni. Quid ergo facietis cum fœnum aruerit, flos deciderit? Verbum autem Domini quod manet in æternum, cineres veſtros non facilè inuenturum putetis; quod nunc ſuperba ætatis viriditate contemnitis. Strictè iterum dico atque conteſtor, iuuenilia deſideria fugite. Si auditis hoc, ſi obtemC peratis, ſi tamquam Dei Verbum cum honore & timore ſuſcipitis, non ſolum pulchri ante oculos Dei, ſed & ſani eritis. Si autem de hac admonitione noſtra, etiam iocos fortaſſe amatorios vobis faciatis, de ipſis ferramentis medici mortifera vobis vulnera infligitis. Certè Iudæi qui Dominum crucifixerunt, quod cùm audimus, horreſcimus, & ingenti execratione proſequimur: ſed tamen illi cum de ſua luxuria cogitarent, delicioſorum agrorum ſolitudines meditabantur, dicentes, nullum pratum ſit quod non pertranſeat luxuria noſtra. Quomodo ergo parceret Chriſto, ſi eum inueniſſet in terra, qui quidẽ non ſolitaria prata irritandis libidinibus ſuis, ſed frequentiſſimas Eccleſias elegit regnantis in cœlo? Ecce tertiò conteſtor & dico, deſideria iuuenilia fugite, Danie-D lis deſideriis æſtuate. Filij à iuuentute veſtra eligite doctrinam, & vſque ad canos inuenietis ſapientiam.

* 7 *Caſtitatis cuſtodia ſuadetur exemplis. De monog. cap. 8. in f.*

CVm [a] *puerorum* dicit *eſſe regnum cœlorum*; cùm conſortes illis facit alios poſt nuptias pue- a Matth.
ros: cùm ad ſimplicitatem columbæ prouocat, auis non tantum innocuæ, verum & pu- 19. 14.
dicæ; quam vnam vnus maſculus nouit; cùm Samaritanæ maritum negat, vt adulterum ibid. 12.
oſtendat numeroſum maritum; cùm in reuelatione gloriæ ſuæ de tot Sanctis & Prophetis, Matth. 10. 16.
Moyſen & Heliam ſecum mauult: alterum monogamum, alterum ſpadonem. non enim Io. 4. 17.
aliud fuit Helias, quàm Ioannes, qui in virtute & ſpiritu venit Heliæ: cum ille vorator & Matth. 17. 3.
potator homo, prandiorum & cœnarum cum publicanis & peccatoribus frequentator, ſe- Matth. 11. 14.
mel apud vnas nuptias cœnat multis vtique nubentibus. Totiens enim volunt celebrare eas, Matth. 11. 19.
quotiens & eſſe. Io. 2. 2.

CASTITATIS CVSTODIA. VII. SCHOLIA.

CVM PVERORVM, *&c. Hortatur hic ad caſtitatem, & præſertim Monogamiam ſeruandam poſt exceſſum alterutrius coniugis, conglobatis ex ſcriptura locis & exemplis. Primo quidem puerorum & proinde virginũ ſub citato loco, vel Matth. 18.* Amen dico vobis, niſi conerſi fueritis & efficiamini ſicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum. *Sed expreſſius ad verba Tertul. Matth. 19.* ſinite paruulos, &

nolite eos prohibere ad me venire: talium eſt enim A regnum cœlorum. *Tranſlatio Syr.* eorum enim qui ſunt ſicut iſti, eſt regnum cœlorum. POST NVPTIAS PVEROS. *id. qui poſt vnum matrimonium caſtitatem ſeruant, & caſtè viuunt ſicut pueri.* CONSORTES ILLIS FACIT. *quia eodem capite & immediatè antequam ageret de pueris, egit de Eunuchis ſeu virginibus ab vtero, quibus coniunxit in ſorte regni ſpadones voluntarios, quales ſunt qui liberi vt ſecundò nubant, ſe caſtrant, & abſtinent à ſecundis nuptiis: Matth. 19.* Sunt Eunuchi qui de matris vtero ſic nati ſunt; & ſunt Eunuchi qui facti ſunt ab hōinibus; & ſunt Eunuchi qui ſeipſos caſtrauerunt, propter regnum cœlorum. Qui poteſt capere capiat. *Potuit & Suſanna, potuit & Daniel, per quem liberata eſt & Suſanna, Deo protegente. Auguſtinus ſer. 118. de temp. cui titulus eſt de paſſione Domini, & Suſanna. Suſannam caſtam, pudore tacentem in Iudicio, cum Chriſto confert* B *coram Iudice Pilato tacente:* Melior eſt, inquit,

S. Auguſt. cauſa quæ non defenditur, & probatur; plenior iuſtitia quæ non verbis aſtruitur, ſed veritate fulcitur. Taceat lingua neceſſe eſt, vbi ipſa veritas ſibi adeſt. Taceat lingua in bono negotio, quæ & in malis cauſis obticere conſueuit. Nolo ſic defendi iuſtitiam, ſicut ſolet iniquitas excuſari. Quod vincit Chriſtus, non rationis eſt, ſed virtutis. Sciuit enim ſaluator qui eſt ſapientia, quomodo tacendo vinceret, quomodo non reſpondendo ſuperaret, atque ideo cauſam ſuam maluit comprobare quàm dicere: Ad vincendum fortaſſe metus eum cogeret, ne ſalutem proderet, niſi quod ipſa erat tota cauſa victoriæ. Suam enim ſalutem prodidit, vt ſalutem omnium lucraretur. In ſe vinci maluit, vt C victor eſſet in cunctis. Sed quid de Deo Chriſto loquar? Suſanna mulier, inimicos ſuos tacuit, & vicit. Non enim apud Danielem in ſermone tutio eſt, ſed in ſancta fœmina tacente lingua, pro ea caſtitas loquitur. Caſtitas enim Suſannæ affuit in iudicio, quæ Euæ defuit in paradiſo. Ibi enim pudori eius conſuluit, hic ſaluti. Ibi ne macularetur pudicitia, hîc ne innocentia damnaretur. Caſtitas enim Suſannæ & presbiteros impudicos conuicit in paradiſo, *id eſt. in horto vbi lauabat ſe clauſo oſtio ſupra ſe. nec aurem præbens ſerpentinis linguis ſenum; cùm Eua in horto, antiquo ſerpenti aures aperuiſſet, & conſenſiſſe voluptati edendi fructus illiciti. Vnde dixit ſupra defuiſſe Euæ pudicitiam; non enim eam puduit abſente viro nudam colloqui cum ſeductore Angelo, ait ergò in horto Suſannæ pudicitiam inuiolatam permanſiſſe cum timore Domini caſto. in iudicio autem innocentiam* D

S. Aug. *eius pudicam, & tacitam fuiſſe defenſam*, & in iudicio falſos accuſatores obtinuit, biſque victrix reos facit teſtimonij, quos reos facit adulterij adque tandem iudicem meretur caſtitas Danielem puerum iuniorem, nec dum pubeſcentis ætatis. Multum igitur de Deo pudicitia conſequitur, cum iudicem Virginem promeretur. Secura eſt enim de victoria caſtitas, cui eſt iudicatura virginitas. Pudicitiæ autem cauſas, niſi vix pudicus audire non debuit. Talem enim arbitrum meretur caſtimonia, apud quem non periclitetur verecundia. Cognito igitur Daniel Suſannæ negotio, cum eam falſis accuſationibus vellet plebs imperita damnare, ait idem, mundus ego ſum à ſanguine huius. Quo dicto, peccantis populi reuocauit errorem. *Et tract. 36. in cap. 8. Io. vbi exponit*

S. Aug. *illud Deut. 19.* In ore duorum vel trium teſtium, ſtabit omne verbum. Veritas, inquit, quæritur per duos teſtes; Ita planè, ſic ſe habet humani generis conſuetudo: ſed tamen fieri poteſt, vt & duo mentiantur. Suſanna caſta duobus falſis teſtibus vrgebatur: nunquid quia duo erant, ideo falſi teſtes non E erant? de duobus dicimus, aut de tribus? vniuerſus populus mentitus eſt contra Chriſtum. Si ergo populus cōſtans ex magna hominum multitudine, falſus teſtis inuentus eſt, quomodo accipiendum, in ore duorum, vel trium teſtium, ſtabit omne verbum, niſi quia hoc modo per myſterium Trinitas commendata eſt, in qua eſt perpetua ſtabilitas veritatis? vis habere bonam cauſam? habeto duos, vel tres teſtes, Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum. Denique quando Suſanna caſta fœmina fideliſque coniunx, duobus falſis teſtibus vrgebatur, Trinitas illi in conſcientia atque in occulto ſuffragabatur, illa Trinitas de occulto vnum teſtem Danielem excitauit, & duos conuicit. *Et notatu dignum, quod cum duo ſenes falsò dicerent, Suſannam cum adoleſcente concubuiſſe præualente viribus, quem duo ſenes non potuerant comprehendere, vnus impubes adoleſcentulus, duos comprehendit falſos teſtes, qui non potuerunt eius iudicium euadere; & qui Suſannam, Hebræo nomine lilium, inter ſpinas anguſtiarum vndique concluſerant, mox lapidum grandine obruendam, ipſi lapidibus obruendi vt falſi teſtes, Deo caſtam innocentiam protegente per iudicem virginem, traditi ſunt. Caluinus perperam excludit mercedem continentiæ, cum, per* regnum cœlorum, *prædicationem Euangelij intelligit. Si enim hoc eſſet, cur & ipſi miniſtri non ſe caſtrauerunt? Nec potuit cœlibatus & continentia perpetua clarius commendari:* Qui poteſt capere, &c. *poteſt quiſque cum Dei gratia. Tertull.* Non capiunt quidam, quia nolunt, *Orig.* qui capere vult, petat. *Naz.* datur volentibus. *Hiero. lib. 1. contra Iouin.* proponit Agonothetes præmiū, inuitat ad curſum, tenet in manu virginitatis brauium: oſtendit puriſſimum fontem, & clamitat. Qui ſitit veniat & bibat: qui poteſt capere capiat. Non dicit, velitis, nolitis, bibendum vobis eſt, atque currendum: ſed qui voluerit, qui potuerit currere, atque potare, ille vincet. AD SIMPLICITATEM COLVMBÆ PROVOCAT. *Matth. 10.* Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ. *Hic Tertull. non tam ſimplicitatem, ſinceritatem, & innocentiam columbæ, quæ caret cornibus,* quod Græcum ſonat *vt nulli noceamus, nullum cornibus impetamus, quam vt pudicitiam eius quaſi monogamæ ſectemur. Certè Plin. nat. hiſt. lib. 10. c. 34. de columbis.* Aug. pudicitia illis prima, & neutri nota adulteria. Coniugij fidem non violant, communemque ſeruant domum, niſi cœlebs, aut vidua, nidum non relinquit. Et imperioſos mares, ſubinde etiam iniquos ferunt: quippe ſuſpicio eſt adulterij, quamuis natura non ſit. Tunc plenum querela guttur, ſæuique roſtro ictus, mox in ſatisfactione exoſculatio, & circa veneris preces, crebris pedum orbibus adulatio, &c. *hinc ſponſa Canticorum*, vna columba *dicitur. Inde etiam Clemens Alex. 3. pædag. c. 11. Inter ſignacula fidelibus honeſta ſculpendè in annulis, primo loco meminit columbæ*, ſint nobis ſignacula, columba vel piſcis, vel nauis quæ celeri curſu à vento fertur, vel lyra muſica qua vſus eſt Polycrates, vel Anchora nautica, quam inſculpebat Seleucus: & ſi ſit piſcans aliquis meminerit Apoſtoli, & puerorum qui ex aqua extrahuntur, *id eſt baptizantur*, neque enim Idolorum ſunt imprimendæ facies, quibus vel ſolum attendere prohibitum eſt; ſed nec enſis, vel arcus, iis qui pacem perſequuntur, nec pocula iis qui ſunt moderati ac temperantes, *Abſit à fidelium annulis imago Veneris, licet ei ſacra fuerit columba, quod Græcis dicta ſit περιστερά, à circumagendo amore: eam teſte Dione Rom. hiſt. lib. 43 Cæſar Annulo ſuo inſculpſerat.* Venerem armatam annulo inſculptam geſtabat, eaque teſſerâ in rebus humanis ple-

rumque vtebatur. Certè laxum eius cingulum Sylla quoque notauit, *maximè ornamentis, & dicincta expugnat caſtitatem* CVM SAMARITANÆ, *&c. Io. 4.* Bene dixiſti, quia non habeo virum: quinque enim viros habuiſti, & nunc quem habes, non eſt tuus vir. *In Syro habetur*, non eſt maritus tuus. *Hic Tertul. cogit & torquet in ſenſum ſuum & errorem de adulterinis ſecundis nuptiis, de quibus ſuo loco diximus, in Alphabetho errorum*: vt adulterum oſtendat numeroſum maritum. *Neque enim Chriſtus priores quinque viros quos habueras, adulteros, ſed proprios & legitimos viros confirmauit cum dixit*: quinque enim viros habuiſti: *hic enim eſt numeroſus maritus. de ſexto autem, non viro, ſed ſcortatore & fornicario, dixit*, & nunc quem habes non eſt tuus vir. *Et licet Chriſtus vt occaſionem acciperet, detegendi mulieri tum viduæ, occultam fornicationem ſuam, dixerit ei*: voca virum tuum; *non tamen ſextas has nuptias vt adulteras, reprobaſſet, cùm quinque priores approbauerit, nec inceſtas aut adulterinas cenſuerit.* IN REVELATIONE GLORIÆ. *in transfiguratione.* ALTERVM MONOGAMVM, *Moyſen ſcilicet.* ALTERVM SPADONEM. *Nempe Heliam. quem ideo virginem cenſet, nil de eius virginitate alias teſtante ſcriptura, quod Ioannes Baptiſta Virgo veniſſe dicatur.* In ſpiritu & virtute Eliæ. *Sic Math. 11. vbi de Ioanne* ipſe eſt Elias qui venturus eſt. *Sed magis ad literam, Elias erat veſtitu, ſpiritu, vita, præcurſoris officio.* CVM ILLE VORATOR. *Id ſumit ex eodem Matthæi cap. vbi ſtatim poſt mentionem Ioannis dicti Eliæ.* Venit Ioannes, neque manducans, neque bibens, &c. venit filius hominis manducans & bibens, & dicunt: ecce homo vorax & potator vini, publicanorum & peccatorum amicus. *Quaſi diceret, ille Chriſtus qui cenſebatur helluo, qui frequenter cœnabat cum peccatoribus, ſemel tamen tantum inuenitur in nuptiali conuiuio in Cana Galileæ Io. 2. vt probet ſe monogamiam, & vnicas nuptias approbare, licet multi publicanorum nuberent.*

8. *Caſtitas Gentilium ſuffundet Chriſtianos in iudicio. De Monag. cap. 17. in p. ad circa. f.*

HAbebunt planè Chriſto quod adlegent, ſpecioſum priuilegium, carnis vſquequaque imbecillitatem. Sed hanc iudicabunt iam non Iſaac monogamus pater noſter, nec Math. 26. 41.
Ioannes aliqui Chriſti ſpado, nec Iudith filia Merari, nec tot alia exempla Sanctorum. Solent Ethnici iudices deſtinari, Exurget regina Carthaginis, & decernet in Chriſtianas, quæ Math. 11. 10.
profuga, & in alieno ſolo, & tantæ ciuitatis cum maximè formatrix, cùm regis nuptias vltro optaſſe debuiſſet; ne tamen ſecundas eas experiretur, maluit è contrario vri quàm nubere. Iudith. 8. 1.
Aſſidebit & illi matrona Romana, quæ etſi per vim nocturnam, nihilominus, experta alium virum, maculam carnis ſuo ſanguine abluit, vt Monogamiam in ſemetipſam vindica- Iudith. 16. 26.
ret. Fuerunt & quæ pro viris mori mallent, quàm poſt viros nubere. Idolis certe & monogamia & viduitas apparent. Fortunæ muliebri coronam non imponit, niſi vniuira; ſicut nec matri Matutæ. Pontifex Maximus & Flaminica nubunt ſemel. Cereris ſacerdotes, viuentibus etiam viris & conſentientibus, amica ſeparatione viduantur. Sunt & quæ de tota continentia iudicent nos virgines Veſtæ & Iunonis Achaïcæ, & Dianæ Scythicæ, & Apollinis Pythij. Etiam bouis illius Ægyptij antiſtites, de continentia infirmitatem Chriſtianorum judicabunt.

CASTITATIS CVSTODIA. VIII. SCHOLIA.

HABEBVNT PLANE. *Nimius vt aſſolet eſt hoc loco pro monogamiæ commendatione Tertullianus; adeo vt etiam in iudicio ſi non de crimine accuſandos polygamos, ſaltem vt rubore plurimo ſuffundendos accerſat. Ac primo quidem dicit eos fruſtra ſe velaturos dicto Chriſti Math. 26.* Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma: *cum in omni ſpecie caſtitatis, non tantum fideles, ſed & Gentiles, in iudicio ſurrecturi ſint, qui eandem carnis imbecillitatem, ſpiritus promptitudine ad continentiam ſeruandam firmauerunt. Virgo Ioannes Baptiſta Angelo ob eximiam caſtitatem tum apud Malachiam prophetatus, tum in Euangelio à Chriſto appellatus.* ALIQVI CHRISTI SPADO. *id. aliquis Ioannes Chriſti diſcipulus*; cui Virgini Chriſtus Virginem matrem commendauit, *ait Hier. Iſaac, vnius vxoris vir, Iudith vidua perſeuerans. Pro Ethnicis, viduis quidem*, EXVRGET REGINA CARTHAGINIS, *&c. Didonem intelligit Carthaginis in primis fundatricem. Sic Aug. in pſal. 47.* quando Dido fugiens fratrem delapſa eſt ad terras Africæ, Carthaginem condidit. *Et notatu dignum, quod licet ex eodem Aug. in pſal. 98.* regnum Veneris eſſet Carthagini, *& Æneas ipſe filius Veneris crederetur, tam fidelis fuit defuncto Sichæo coniugi Dido, tamque conſtans vidua, vt nullis Æneæ principis amabiliſſimi ceſſerit flammis tacite cor eius allambentibus. Hinc apud Virgilium.* Aug.

Miſeri poſt fata Sichæi
Omniloquium.
Coniugis, & ſparſos fraterna cæde penates,
Solus hic inflexit ſenſus, animumque labantem
Impulit, agnoſco veteris veſtigia flammæ.
Sed mihi vel tellus optem prius ima dehiſcat,
Vel pater omnipotens adigat me fulmine ad vmbras,
Pallentes vmbras Erebi noctemque profundam,
Antè pudor quàm te violem, aut tua iura reſoluam.
Ille meos primus, qui me ſibi iunxit amores
Abſtulit, ille habeat ſecum, ſeruetque ſepulchro.

DECERNET IN CHRISTIANAS. *Iudicabit eas, & condemnabit earum incontinentiam.* VRI QVAM NVBERE. *Ex aduerſo Pauli dicentis*, melius eſt nubere quàm vri. *Sic Virgilius*:

Eſt mollis flamma medullas
Interea, & tacitum viuit ſub pectore vulnus.
Vritur infœlix Dido, totaque vagatur
Vrbe furens.

ASSIDEBIT. *Quaſi iudex proxima Lucretia, Collatini vxor per vim oppreſſa à Tarquinio, quæ vt violatam in ſe Monogamiam vlciſceretur, nænum pudoris proprio emaculauit ſanguine. Factum eius pulchrè ab Auguſtino diſcuſſum, 1. de Ciuit. c. 19.* Huius corpore S. Aug.
cùm violenter oppreſſo Tarquinij Regis filius, *is ſextus Tarquinius dictus eſt*, libidinosè potitus eſſet, illa ſcelus improbiſſimi juuenis marito Collatino, & propinquo Bruto viris clariſſimis & fortiſſimis indicauit, eoſque ad vindictam conſtrinxit. Deinde

S. Aug. A fœdi in ſe commiſſi ægra atque impatiens, ſe peremit, &c. Egregiè quidem, *Liuius eſt*, ex hoc veraciterque declamans ait; mirabile dictu, duo fuerunt. & adulterium vnus admiſit ſplendidè atque veriſſimè, &c. Non quid coniunctione membrorum, ſed quid animorum diuerſitate ageretur, attendens, &c. Sed quid eſt hoc quod in eam grauius vindicatur quæ adulterium non admiſit? ille patria etiam cum Patre pulſus eſt; hæc ſummo eſt mactata ſupplicio. Si non eſt illa impudicitia, qua inuita comprimitur, non eſt hæc juſtitia, qua caſta punitur. Vos appello leges judiceſque Romani. Nempe poſt patrata facinora, nec quemquam ſceleſtum indemnatum impunè voluiſtis occidi, &c. Si ergo ad veſtrum judicium quiſquam deferret hoc crimen, vobiſque probaretur, B non ſolum indemnatam, verum etiam caſtam & innocentem interfectam eſſe mulierem; nonne eum qui id feciſſet ſeueritate congrua plecteretis? Hoc fecit illa Lucretia, illa illa ſic prædicata Lucretia: Innocentem, caſtam, vim perpeſſam Lucretiam, Lucretia in ſuper interemit. Proferte ſentẽtiam. Quod ſi propterea non poteſtis, quia non aſtat quam punire poſſitis, cur interfectricem innocentis & caſtæ tanta prædicatione laudatis, &c. Ita hæc cauſa ex vtroque latere coarctatur, vt ſi extenuatur homicidium, adulterium confirmetur: ſi purgatur adulterium, homicidium cumuletur. Nec omnino inuenitur exitus, vbi dicitur: ſi adultera, cur laudata? ſi pudica, cur occiſa? &c. Quod ſeipſam, quoniam adulterium pertulit, etiam non adulteram occidit, C Non eſt pudicitiæ charitas, ſed pudoris infirmitas. Puduit enim eam turpidinis alienæ in ſe commiſſæ, etiamſi non ſecum: Et Romana mulier laudis auida nimium verita eſt ne putaretur, quod violenter eſt paſſa cum viueret, libenter paſſa, ſi viueret, &c. ſociam quippe facti ſe credi erubuit, ſi quod alius in ea fecerat turpiter ferret ipſa patienter. FVERVNT ET QVÆ PRO VIRIS MORI MALLENT. *Hiero. lib. 1. cont. Iou. de Didone ſupra memorata, magis ad literam exponit Tertulliani verbum,* maluit vri quam nubere, *ſic ille*, nec multo poſt *conditam ſcilicet Carthaginem*, extructa in memoriam mariti quondam Sichæi pyrà, maluit ardere, D quàm nubere. Caſta mulier Carthaginem condidit, & rurſum eadem Vrbs in caſtitatis laude finita eſt. Nam Haſdrubalis vxor, capta & incenſa vrbe, cum ſe cerneret à Romanis capiendam eſſe, apprehenſis ab vtroque latere paruulis ſuis in ſubiectum domus ſuæ deuolauit incendium. *Plura proſequitur Hieronymus exempla huiuſmodi caſtarum mulierum. Legendus Valerius Max. & idem Hiero. in ep. ad Geruntiam de captiuis Theutonicarum coniugibus, quæ Marium victorem orarunt, vt ab eo Virginibus Veſtalibus dono mitterentur, affirmantes æquè ſe, atque illas virilis concubitus expertes futuras. Qua re non impetrata, laqueis ſibi nocte proxima ſpiritum eripuerunt.* APPARENT. *id eſt miniſtrant, offerunt, ſacrificant. Ita Deut. 16.* E Tribus vicibus per annum apparebit omne maſculinum tuum in conſpectu Domini Dei tui in loco quem elegerit: in ſolemnitate Azymorum, in ſolemnitate Hebdomadarùm, *id. Pentecoſtes*. & in ſolemnitate Tabernaculorum. Non apparebit ante Dominũ vacuus: ſed offeret vnuſquiſque ſecundum quod habuerit. FORTVNÆ MVLIEBRI. *De ea Auguſtinus lib. 4. de Ciuit. c. 19.* S. Aug. Tantùm ſanè huic velut numini tribuunt quam Fortunam vocant, vt ſimulachrum eius quod à Matronis dedicatum eſt, & appellatum Fortuna muliebris, etiam locutum eſſe, memoriæ commendarent, atque dixiſſe, non ſemel, ſed iterum, quod eam ritè Matronæ dedi-

A cauerint, &c. Certè ſi Fortuna loquitur, non ſaltem muliebris, ſed virilis potius loqueretur, *cui ex Plutarcho lib. de fort. Rom. Primus Ancus Martius templum dedicauit*, vt non ipſæ quæ ſimulachrũm dedicauerunt, putarentur tantum miraculum muliebri loquacitate finxiſſe. *Hiero lib. 1. cont. Iouin. ſub finem. Notat Fortunæ muliebri coronam non impoſuiſſe niſi vniuiram.* MATVTÆ. *Meminit huius Deæ* quam Matrem vocat Tertullianus. Aug. *Aug. lib. 4. de Ciuit. c. 8. vbi de Deabus ſegetum:* præfecerunt frumentis florentibus Deam Floram, lacteſcentibus Deam Lacturciam, matureſcentibus Deam Matutam, *alij legunt Maturam. Et Lilius Geraldus Syntag. 1. Mauult ſic vocari. Alij cum Plutarcho Matutam, ſiue Albam Deam. De hac Aug. lib. 18. de Ciuit c. 14.* Aug. Illam ſanè Melicertis matrem B Leucotheam Græci, Matutam Latini vocauerunt: vtrique tamen putantes Deam. *Lactantius lib. 1. c. 21.* Ino poſtquam ſe præcipitauit in mare, Leucothea Materque Matuta. & Melicertes filius eius Palemon atque Poturnus. *Voluit Apollodorus lib. 3. ſic à nauigantibus vocatos*, quod maris tempeſtatem patientibus, opem ferrent. *Porro Albam Deam, Matutam, matutinam auroram multi autumnant, primo diei candore perfuſam & albeſcentem. Faceſſat hinc Fortuna muliebris, procul hinc Matuta prophana. Vna Virgo Beatiſſima apud Salomonem ait*, mea eſt Fortuna. *Vel vt Vulgata*, mecum ſunt diuitiæ & gloria. *Illa verè Alba, &* aurora conſurgens, ſtella matutina, *in mundi pelago periclitantibus propitia,* C *quæ* aſcendit dealbata, & luci comparata purior inuenitur. *Huic omnis gradus caſtitatis coronam imponit. Et ſiquidem, mulier eſt illa Apocalipſis ſplendida, in qua teſte Iſid. Peluſ. Luna cæteris inferior gradibus caſtitatem coniugalem ſignificat; Sol ambiens, virginalem; ſtellæ duodecim, vidualem.*, quidni ſtellæ coronent, quam Sol veſtit? *Ait Bernardus, vt ſecundum Tertul.* Fortunæ muliebri coronam non imponit niſi vniuira, ſicut nec Matri Matutæ. PONTIFEX MAXIMVS ET FLAMINICA. *ſic lib. 1. ad vxo. idem Tertul.* Regem ſæculi Pontificem Maximum rurſus nubere, nefas eſt. *Et de Præſcr. c. 40.* Summum Pontificem in vnis Nuptiis ſtatuit. *Et de Exhort. caſt. c. vlt.* Quæ & Flaminis lex eſt; nam D duo ipſi Pontifici maximo iterare matrimonia non licet. *Hiero. ep. de Monog. ad Ageruchiam & in fine lib. 1. cont. Iouin. vocat Flaminem quem Tertul. Pontificem Maximum. Lex eadem Monogamiæ indicta eſt Flaminica. Sic Hiero. ep. ad Geruntiam.* Flaminica quoque vnius mariti eligitur vxor. *Per Flaminicam, intellige, Flaminis dialis vxorem. Vide iam dicta verbo Caſtitatis cuſtodia 1. in textu, & Schol.* VIRGINES VESTÆ. *Vide ſequentia Scholia de Iunone Achaica & dicto Scholio Caſtitatis Cuſtodia. 1.* ETIAM BOVIS. *Hieroni. ep. ad Gerunt.* Ad Tauri Ægyptij ſacra ſemel maritus aſſumitur. *De Serapi maximo Ægyptiorum Deo ſub ſpecie bouis culto videndus Hero totus lib. 3 Aug lib. 18. de* Aug. E *Ciuit. c. 5.* Ille bos quem mirabili vanitate decepta Ægyptus in honorem eius deliciis affluentibus alebat quoniam eum ſine Sarcophago viuum venerabantur, Apis, non Serapis vocabatur. Quo boue mortuo, quoniam quærebatur, & reperiebatur vitulus coloris euſdem, hoc eſt albis quibuſdam maculis ſimiliter inſignitus, mirum quiddam & diuinitus ſibi procuratum eſſe credebant. Non enim magnum erat dæmonibus ad eos decipiendos, phantaſiam talis Tauri, quam ſola cerneret, oſtentare vaccæ concipienti atque prægnanti; vnde libido matris attraheret, quod in eius fœtu iam corporaliter appareret: ſicut Iacob de virgis varia-

tis, vt oues & capræ variæ naſcerentur effecit. *Et Minutius Fœlix in Octauio:* Nonne & Apim bouem cum Ægyptiis adoratis & colitis? *Hinc idololatria Iudæorum nata circa vitulum aureum, ex commercio Ægyptiorum.*

9. *Et de Exhort. caſt. cap. 13. à p. ad. m.*

CVm Dei ſacramenta Satanas adfectat; prouocatio eſt noſtra; immò ſuffuſio, ſi pigri ſumus ad continentiam Deo exhibendam; quam diabolo quidam præſtant, nunc virginitate, nunc viduitate perpetuâ. Nouimus virgines Veſtæ, & Iunonis apud Achaïæ oppidum; & Apollinis apud Epheſos, & Mineruæ quibuſdam locis. Nouimus & continentes viros, & quidem Tauri illius Ægyptij antiſtites. Feminas vero Cereri Africanæ; cui etiam ſponte abdicato matrimonio ſeneſcunt, auerſantes exinde contactum maſculorum, vſque ad oſcula filiorum. Inuenit ſcilicet diabolus, poſt luxuriam, etiam caſtitatem perditricem; quò magis reus ſit Chriſtianus, qui caſtitatem recuſauerit conſeruatricem. Erunt nobis in teſtimonium & feminæ quædam ſeculares, ob vniuiratus obſtinationem, famam conſequutæ. Aliqua Dido, quæ profuga in alieno ſolo, vbi nuptias regis vltro optaſſe debuerat, ne tamen ſecundas experiretur, maluit econtrario vri quàm nubere. vel illa Lucretia, quæ etſi ſemel per vim, & inuita, alium virum paſſa eſt, ſanguine ſuo maculatam carnem abluit, ne viueret iam non ſibi vniuira. Plura exempla curioſius de noſtris inuenias, & quidem tanto potiora, quanto facilius eſt viuere in caſtitate, quàm pro ea mori; hoc eſt, animæ id bonum miſceri, quàm non viuendo ſeparari.

CASTITATIS CVSTODIA. IX. SCHOLIA.

SATHANAS ADFECTAT *Bene Patres Dei Simiam Sathanam dixerunt: vt qui fruſtra in Cœlo, Dei ſimilitudinem peruerſo ſuæ excellentiæ amore appetiit, in terra ab hominibus diuinos honores extorſerit, & omnia diuina myſteria in ſacrilegis ſuis myſteriis affectarit. Et quoniam caſtitatem & virginitatem Deo puriſſimo placere non ignorauit, ſibi quoque in Diis Deabuſque fictitiis famulari virgines & viduas, continenteſque coniuges, procurauit. Exempla ſcitata jam expoſita habes tam Scholio præcedenti, quam primo de Caſtitatis cuſtodia, unde ſuperuacuum arbitror iam dicta retexere. Solum varietatem textus Pamely à noſtro in quibuſdam exponam. Sic enim incipit* cum autem Deus ſummus tantum, Sathanas ad perficiendum prouocatio eſt noſtra. *id. cum vnus ſit Deus ſummè caſtus,* prima Trias virgo eſt. *Ait Naz. in qua filius, iuxta Auguſtinum* ex patre ſine matre Deus. *Et Spiritus ſanctus ab vtroque ſanctiſſima eadem voluntate procedit, proindeque ſibi ſimiles caſtos diligit: hinc Sathan Deum æmulatus, nos prouocat, & irritat ad perfectam continentiam ſectandam. Pergit Pamelius,* qua diabolo qui antiſtant. *id Antiſtitum & ſacrificulorum miniſterio funguntur.* Nunc virginitate, nunc viduitate euirant. *id viris & maſculis eorumque vſu priuant. Cæterum pudeat, Gentiles pro diabolo, caſtitatem ſeruaſſe; quam Chriſtiani ſeruare nolunt. Aug. lib. 5. de Ciu. c. 18. à p.* Hæc ſunt, inquit, duo illa libertas, & cupiditas laudis humanæ, quæ ad facta compulere miranda Romanos. Si ergo pro libertate moriturorum, & cupiditate laudum, quæ à mortalibus expetuntur, occidi filij à Patre potuerunt; quid magnum eſt, ſi pro vera libertate, quæ nos ab iniquitatis & mortis & diaboli dominatu liberos facit, nec cupiditate humanarum laudum, ſed charitate liberandorum hominum: non à Tarquinio rege, ſed à dæmonibus & dæmonum Principe: non filij occiduntur, ſed Chriſti pauperes inter filios computantur? &c. Intelligunt ſe nulla ob hoc ventilari oportere jactantia: id faciendo pro obtinenda ſocietate Angelorum, cùm pene tale aliquid illi fecerint pro conſeruanda gloria Romanorum. Hæc & alia, ſi qua huiuſmodi reperiuntur in literis eorum, quando ſic innoteſcerent, quando tanta fama prædicarentur, niſi Romanorum imperium longè latéque porrectum, magnificis ſucceſſibus augeretur? Proinde per illud imperium tam latum, tamque diuturnum, virórumque tantorumque virtutibus præclarum atque glorioſum, & illorum intentioni merces, quam quærebant eſt reddita, & nobis propoſita neceſſariæ commonitionis exempla; vt ſi virtutes, quarum iſtæ vtcumque ſunt ſimiles, quas iſti pro ciuitatis terrenæ gloria tenuerunt, pro Dei glorioſiſſima ciuitate non tenuerimus, pudore pungamur: ſi tenuerimus, ſuperbia non extollamur. Quoniam ſicut dicit Apoſtolus, indignæ ſunt paſſiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Ad humanam verò gloriam, præſentiſque temporis, ſatis digna vita exiſtimabatur illorum. *Supereſt vt aliquid de Veſtalibus dicam.* NOVIMVS ET VIRGINES VESTÆ. *Auguſt. lib. 4. de Ciuit. c. 10. vbi de Iunone multiplici,* camdem terram Cererem, eamdem etiam Veſtam volunt, cum tamen ſæpius Veſtam non niſi ignem eſſe perhibeant, pertinentem ad focos, ſine quibus ciuitas eſſe non poteſt: & ideo illi Virgines ſolere ſeruire, quod ſicut ex Virgine, ita nihil ex igne naſcatur. *Lact. lib. 1. c. 12* Idcirco virginem putant Veſtam, quia ignis inuiolabile ſit elementum, nihilque naſci poſſit ex eo, quippe qui omnia quæ arripuerit abſumat *Igni perpetuo ſeruando præfecta Veſtales. Supplicium autem Veſtalis ſponte corrupta habes apud Aug. 3. de Ciuit. c. 5.* Romani antiqui in ſtupro detectas Veſtales Sacerdotes, viuas etiam defodiebant adulteras autem fœminas, quamuis aliqua damnatione, nulla tamen morte plectebant: Vſqueadeo grauius quæ putabant adyta diuina, quam humana cubilia vindicabant. *Eſt tamen lex duodecim tabularum ex Agellio relata lib. 10. c. 3. quæ jus dabat occidendi vxorem in adulterio deprehenſam. Sed benignè explicandus Auguſtinus, nullam mortem tam diram intentatam adulteris, ſicut Veſtalibus corruptis. Ridet Ambr. lib. 1. de Virg. Palladis & Veſtæ Virgines, quod ad tempus, non perpetuam virginitatem colerent.* Petulantior eſt talis integritas, cuius corruptela ſeniori ſeruatur ætati Qualis autẽ eſt illa Religio vbi pudicæ adoleſcentes jubentur eſſe, impudicæ anus? Sed nec illa pudica eſt quæ lege tenetur, & illa impudica, quæ legè dimittitur. O Myſteria! ô mores! vbi neceſſitas imponitur caſtitati, authoritas libidini datur. PLVRA EXEMPLA, *&c. Nubes teſtium profert vita Sanctorum, in quibus vtriuſque ſexus Virgines Martyrio coronatas*

Aug. — S. August. — S. Aug.

legimus. decebat enim virginem agnum ſequi ſponſas virgines, pro cuſtodia ignis ſacri, & amore Christi ſanguinem effundentes. Nec enim ex Ambr. ſtupenda ſolum virginitas quòd in martyribus inueniatur, ſed quòd martyres quoque ipſa faciat. *Pulchre Auguſtinus* S. Auguſt. *Veſtalium vanitatem à Chriſto exploſam narrat bis verbis 4. de Ciuit. c. 10.* Quam totam aboleri vanitatem, & extingui vtique ab illo oportuit: qui eſt natus ex virgine. MAIVS EST VIVERE IN CASTITATE, *&c. quia maior eſt & diuturnior pugna, proindeque nobilior victoria.* ANIMÆ MISCERI. *id coniunctum inuenirì homini dum viuit:* QVAM SEPARARI, *&c. Non quod caſtitas ſedem non habeat in anima, & ſeparetur ab ea, dum ipſa per mortem ſeparatur à corpore; ſed quia bonum arduum caſtitatis viget, dum impugnatur ab ipſo corpore & tentationibus externis. Cæterum quàm præſtet caſtitas Chriſtianarum mulierum famoſæ Lucretiæ, de qua rurſum hoc capite agit Tertul. Sic concludit Auguſt. lib. 1. de ciuit. c. 19.* S. Aug.

A Ad oculos hominum mentis ſuæ teſtem illam pœnam adhibendam putauit, quibus conſcientiam demonſtrare non potuit: ſociam quippe facti ſecreti erubuit, ſi quod alius in ea fecerat turpiter, ferret ipſa patienter. Non hoc fœminæ Chriſtianæ fecerunt; quæ paſſæ ſimilia viuunt, tamen nec in ſe vltæ ſunt crimen alienum, ne aliorum ſceleribus adderent ſua, ſi quoniam hoſtes in eis concupiſcendo, ſtupra commiſerant, illæ in ſeipſis homicidia, erubeſcendo committerent. Habent quippe intus gloriam caſtitatis, teſtimonium conſcientiæ: habent autem coram oculis Dei ſui, nec requirent amplius, vbi, quid rectè faciant, non amplius habent, ne deuient ab authoritate legis diuinæ, *homicidium, maximè proprium prohibentis* cùm malè deuitant offenſionem ſuſpicionis humanæ. *Sic Paulus 2. Cor. 1.* B gloria noſtra hæc eſt teſtimonium conſcientiæ noſtræ.

* 10 *Caſtitas perſuadetur exemplo mulierum Chriſtianarum quibus ipſa, charior fuit vitâ. De pudic. cap. 1. à m.*

ATque vtinam & iſti, qui meram & veram integritatem carnis obtruncant, amputantes non ſummam ſuperficiem, ſed intimam effigiem pudoris ipſius, quum mœchis & fornicatoribus veniam pollicentur aduerſus principalem Chriſtiani nominis diſciplinam, quam ipſum quoque ſeculum vſque adeo teſtatur, vt ſi, quando eam in feminis noſtris inquinamentis potius carnis quàm tormentis punire contendat, id volens eripere, quod vitæ anteponant.

CASTITATIS CVSTODIA. X. SCHOLIA.

ATQVE VTINAM *&c. Hic zelo ſuo immoderato ſuccenſet Eccleſiæ Romanæ, à qua dum hæc ſcriberet, receſſerat; quod mœchis veniam pollicendo, non ſolum ſuperficiem integritatis carnis, ſed intimam pudoris animi formam turpiter obtruncabat. Tantam porro tribuit gloriam caſtitati, vt vocet eam* principalem Chriſtiani nominis Diſciplinam. *Quod* IPSVM QVOQVE SÆCVLVM *id. Gentiles, eorumque principes teſtari probat; quod dum in odium fidei, Chriſtianas fœminas punire volunt, grauius in eas ſæuiunt, carnis blanditiis & inquinamentis, quam tormentis: ſciunt nempe eas chariorem habere pudicitiam, quàm vitam. Adverte lector ad plenitudinem ſenſus huius loci, neceſſario retexendum, quod ex Apoſtolo præmiſerat, optante* vt etiam præciderentur, qui circumciſionem retinendam ſuadebant. *Continuo enim* C D *ſubiecit: Atque vtinam & iſti, ſupple præſcindantur.* QVI MERAM ET VERAM INTEGRITATEM CARNIS OBTRVNCANT, *&c. Alludens ad circumciſionem veterem, quæ fiebat in extima ſuperficie virilium: vbi vult facilitatem nimiam recipiendi mœchos ad veniam, plenam eſſe totius intimi pudoris obtruncationem. Quod ait de verecundia Chriſtianarum mulierum; Ambr. 2. de virg.* Virgo proſtitui poteſt, adulterari non poteſt. Vbicumque Dei virgo eſt, templum Dei eſt, nec lupanaria infamant caſtitatem, ſed caſtitas loci abolet infamiam. *Et Aug. Ep. 122. ad Victorianum,* quidquid in ea nec commiſit, nec permiſit libido patientis, ſolius erit culpa facientis; omniſque illa violentia, non pro corruptionis turpitudine, ſed pro paſſionis vulnere deputabitur Aug.

11 *Et Apol. cap. 50. circa f.*

PRoximè ad lenonem damnando Chriſtianam, potius quàm ad leonem, confeſſi eſtis labem pudicitiæ apud nos atrociorem omni pœna & omni morte reputari.

CASTITATIS CVSTODIA. XI. SCHOLIA.

PROXIME AD LENONEM. *Nuper, inquit, proſtibulo addicentes fidelem mulierem. indicaſtis nos plus timere iacturam pudicitiæ, quam vitæ, & multo magis auerſari Chriſtianam. Lenonem, quàm leonem. Frequens erat iudicibus Ethnicis, Chriſtianos ſolo reos nomine damnare ad beſtias & leones, vt conſtat ex Euſebio lib. 3. c. 30 Metaph. apud Surium 1. die Februarij. D. Ignatius leonibus obiectus eſt. Sic ex Euſebio lib. 8. c. 21. Adrianus. Et lib. 7. c 11. tres alij Sancti. cap. 13. Agapius & Thecla. cap. 16. Auxentius &c. Lenonibus autem etiam ſolemne tradere virgines ad turpem quæſtum. Euſeb. lib. 8. c. 15.* Mulieres ſummæ continentiæ, & Virgines quæ ſua ſponte Dei cultui ſe conſecrauerant, ad turpem ipſarum contumeliam Lenonibus tradidit. *Idem lib. 8. c. 24. Maximini tyran-* E *nidē proſequens, notat ſollicitatas Virgines à Lenonibus, vt ſe tyranni conſtuprationi ſubderent. ſe in ſummum gurgitem præcipitaſſe. Item cap. 27. conſtantiam deſcribens mulierum Chriſtianarum,* pars eadem cum viris certamina ſubeuntes, æqua virtutis præmia reportarunt: pars ad corruptelam & obſcœnam libidinis turpitudinem inuitæ attractæ, vitam prius internecioni, quam corpus dedecori tradere inſtituerunt. *Baro. 2. to. Anno Chriſti 275.* Senonis nobile certamen exegit Columba Virgo, quæ ad proſtibulum damnata, ſed Dei ope defenſa, ſupplicium capitis ſubiit pridie Cal. Ianuarij. *Idem Baro. 2. tomo Annal. Anno Chri. 301. de Sancta Theophila Virgine* cum iam ad probri & contumeliæ officinam violenter introduceretur, manus ſimul & oculos in

cœlum tollés, mi IESV, dixit, ſerua ſponſe ſponſam, A meam conſerua caſtitatem, fons caſtitatis, ne prodas me b●ſtus, ne Lupi tuam pecudem lanient. Protinus Sanctum Euangelium quod habebat in ſinu aperuit & legit: vnus vero ex intemperantibus œſtro inſano percitus ad eam ingreſſus, ſtatim humi procubuit mortuus, &c. Superuenientes alij obſtupuerunt adoleſcentem quemdam prope eam luce ineffabili, pulchritudine incredibi veluti quædam tela fulguris emittentem ex oculis, qui eam eduxit proſtibulo, & duxit ad veſtibulum templi, & cum dixiſſet, pax tibi, receſſit. Pulſat fores Eccleſiæ, vbi de more populus nocturna canebat, diaconus aperit, populus occurrit, ſimul cum lacrymis Deo referunt grates. *S. autem Daria vxor S. Chryſanti ad Lupanar damnata, mirabiliter qua Lenoni expoſita fuerat, à Leone protecta eſt & defenſa.* B A LENONEM. *Lenare eſt Lenocinium facere. Ex Iſid.* Conſiliatrix ob ſocietatem flagitioſæ conſenſionis, eo quod intercurrat, alienumque nundinet corpus, hanc etiam Lenā vocant. *Lenones intercurſores & internuncij, ſeu ad turpe miniſterium conciliatores. Notandum vocem* Lenoni *vſurpatam à Trogo, pro fecialibus & legatis. Iuſtin. lib. 1.* Primus Scythis bellum indixit Vexares Rex Ægyptius, miſſis primò Lenonibus qui hoſtibus parendi legem dicerent. *Lenare* A *autem & lacare differunt. Lenare enim eſt conciliare ad turpe miniſterium libidinoſorum amorem impurum, lacare autem eſt ſcortari. Nil autem detrimenti patitur inuitè corrupta caſtitas. Aug. 1 de ciuit. c. 16.* Sit in primis poſitum atque firmatum, virtutem qua rectè viuitur, ab animi ſede membris corporis imperare, ſanctumque corpus vſu fieri ſanctæ voluntatis: qua inconcuſſa, ac ſtabili permanéte, quidquid alius de corpore vel in corpore fecerit, quod ſine peccato proprio nō valeat euitari, præter culpam eſſe patientis. S.Aug. *Quod autem caſtæ fœminæ mallent damnari ad beſtias, aut ſeipſas occidere, quàm lenonibus addici, teſtatur, eaſque conſolatur Auguſtinus, lib. 2 de ciuit. c. 2.* ad S.Aug. conſolandas, inquit, ſanctas feminas & piè caſtas, in quibus ab hoſte aliquid perpetratum eſt, quod in- B tulit verecundiæ dolorem, etſi non abſtulit pudicitiæ firmitatem; ne pœniteat eas vitæ, apud quas non eſt, vnde poſſint pœnitere nequitiæ. S.Aug. *Et Epiſt. 180. ad Honoratum*, magis timeamus ne ſenſu interiore corrupto, pereat caſtitas fidei, quàm ne fœminæ, ſi violenter conſtuprentur in carne: quia violentiâ non violatur pudicitia, ſi mente ſeruatur; quoniam nec in carne violatur, quando voluntas patientis ſua turpiter carne non vtitur; ſed ſine conſenſione tolerat quod alius operatur.

12. *Caſtitas ſuadetur ob breuitatem huius vitæ. 5. Cont. Marc. cap. 7. circa. in:*

SEd & continentiæ quas ait cauſas? [a] *Quia tempus in collecto eſt.* Putaueram, quia Deus a1. Cor. 7. 29. alius in Chriſto; & tamen à quo eſt collectio temporis, ab eo erit & quod collectioni temporis congruit. Nemo alieno tempori conſulit. puſillum Deum adfirmas tuum; Marcion, quem in aliquo coanguſtat tempus creatoris.

CASTITATIS CVSTODIA. XII. SCHOLIA.

TEMPVS IN COLLECTO. *Hic Tertul. Marcionem, eiuſque Deum ridet; quod cùm Deum ſuum authorem faciat noui tantum Teſtamenti, rerumque ſpiritualium, & æternarum, & non viſibilium & temporalium, à creatore temporis coarctetur, & in anguſtias temporis redigatur, vt propter breue & collectum tempus, etiam nuptiis abſtinere, quas Marcion prohibebat, ſuadeat Apoſtolus.* PVTAVERAM QVIA DEVS ALIVS IN CHRISTO. *Ironicè dictum, quaſi diceret, credidiſſem ego alium à Deo creatore, noui Teſtamenti, cuius Chriſtus mediator eſt, eſſe Deum. Verùm idem vtriuſque principium agnoſco, quod nemo aduerſarij ſui rebus vtitur, alieni rebus nemo conſulit, ac per conſequens fatere Marcion, eum quem tu fugis nuptias prohibere, authorem quoque temporis eſſe. quod ideo colligit & breuiat, vt nuptiis abſtinendum eſſe ſuadeat. Aut ſi creatorem temporis vt mali,* dies enim mali ſunt, & redimendum tempus *putas authorem, vel* D *ex eo Dei tui boni infirmitatem fatebere. quod cum coarctent & cogant nuptias ſuis prohibere anguſtiæ temporis Creatoris.* IN COLLECTO. *Sic legit Hiero. 1. Cont. Iouin. Cypr.* tempus collectum. *Vulgata. 1. cor. 7.* tempus breue eſt: reliquum eſt, vt & qui habent vxores tanquam non habentes ſint, &c. *Syriaca tranſlat.* Cæterùm, hoc dico fratres mei, tempus omnino contractum eſſe, vt ij qui habent vxores, ſint tanquam non habentes. *Motiuum certè vrgens continentiæ ſeruandæ, ſiue reſpiciat breuitatem vitæ ſingulorum hominum, ſiue breuem ſæculi durationē, quod magis intendit Paulus, vt liquet ex ſequentibus,* præterit enim E figura huius mundi. *D. Tho.* quaſi dicat quia non C eſt peccatum nubere, hoc itaque dico, tempus breue eſt, quo ſcilicet non generatione carnali, propagandus eſt populus Dei, ſed regeneratione ſpirituali colligendus ſecundùm gloſſam. Et quia tempus breue eſt, reliquum eſt, id eſt hoc ſolùm reſtat agendum, vt qui habent vxores, ſint tanquam non habentes; ſtudendo ſeruitio Dei, non autem operi carnali, debitum ſcilicet exigendo, &c. ſed hodie faciunt è conuerſo, quia qui non habent, ſunt tanquam habentes. Eſt autem notandum, quod tanquam non habens vxorem eſt, qui vel vxori debitum reddit, nec exigit: vel propter infirmitatem, vxorem ducit, dolens quia ſine ea eſſe nequit: vel pari affectu continentiam cuſtodit; vel cauſa generandæ prolis, ad cultum Dei, vxorem propriam cognoſcit. S.Auguſt. *Aug. in pſal. 147 præmiſſa D. Thomæ prælibauit. Et de ſer. Do. in monte.* Beatiora ſanè coniugia iudicanda ſunt, quæ ſiue filiis procreatis, ſiue D etiam iſta terrena prole contempta, continentiam inter ſe pari conſenſu ſeruare potuerunt; quia neque contra illud præceptum fit, quo Dominus dimitti coniugem vetat. Non enim dimittit, qui cum ea non carnaliter, ſed ſpiritaliter viuit, & illud ſeruat quod per Apoſtolū dicitur: reliquum eſt, vt qui habent vxores, tanquam non habentes ſint. *Et loco præcitato in pſal.* 147. qui gaudium totum ſuum, totam fœlicitatem ſuam conſtituit in manducando, & bibendo, vxorem ducendo, emendo, vendendo, vtendo mundo iſto; ſine ſollicitudine eſt talis: S Aug. E ſed præter arcam, væ illi à diluuio.

CHAOS.

Chaos aut maſſa confuſa nunquam fuit, ſed ſuis quæque locis diſtincta. Cont. Hermog. cap. 30. in p.

SIc & ſequentia conjecturam Hermogenis inſtruere videbuntur: Et tenebræ ſuper abyſſum, & ſpiritus Dei ſuper aquas ferebatur; quaſi & hæ confuſæ ſubſtantiæ, maſſalis illius molis argumenta portendant. Atquin ſingillatim definiens tenebras, abyſſum, ſpiritum Dei, aquas, nihil confuſum, nec in confuſione incertum æſtimari facit tam diuiſa relatio certorum & diſtinctorum elementorum. Hoc quidem amplius, quum ſitus proprios eis adſcribit, tenebras ſuper abyſſum, ſpiritum ſuper aquas, negauit confuſionem ſubſtantiarum, quarum demonſtrando diſpoſitionem, demonſtrauit etiam diſtinctionem.

CHAOS. SCHOLIA.

CONIECTVRAM HERMOGENIS INSTRVERE VIDEBVNTVR. *Ironicè dictum, quaſi fauens Hermogeni, vt explodat ſententiam eius de æternitate materiæ, quaſi præiacentis & neceſſariæ Deo Creatori, vt mundum ex ea præexiſtente conderet. Heſiodus quidem in Theog. Chaos omnium rerum initium vocat, quòd ante omnes Deos, Deaſque natum ſit. Lactantius* nemo quærat ex quibus iſta materiis tam magna, mirifica opera Deus fecerit: omnia enim fecit ex nihilo. Nec audiendi ſunt Poëtæ, qui aiunt Chaos in principio fuiſſe, id eſt, confuſionem rerum atque elementorum: poſtea vero Deum diremiſſe omnem illam congeriem, ſinguliſque rebus ex confuſo aceruo ſeparatis, in ordinemque deſcriptis, inſtruxiſſe mundum pariter & ornaſſe. *Dictum eſt Chaos à χέω, id. fundo, quod fuerit fuſio, ſiue confuſio omnium elementorum. Aug. lib. 1. de Gen. contra Manich. c. 5.*
S. Auguſt. Prima materia facta eſt confuſa & informis, vnde omnia fierent, quæ diſtincta atque formata ſunt, quod credo à Græcis, Chaos appellari. Sic enim & alio loco legimus dictum in laudibus Dei, qui feciſti mundum de materia informi. Quod aliqui codices habent de materia inuiſa. Sap. 11. Et ideo Deus rectiſſimè creditur omnia de nihilo feciſſe, quia etiamſi omnia formata, de iſta materia facta ſunt, hæc ipſa materia tamen de omnino nihilo facta eſt, &c. *Subdit Deum non eſſe ſimilem fabris, qui*
S. Aug. *ſine ligno, argento & auro vel luto, nil poſſunt facere, & concludit cap. 6 in fine.* Si enim ad eas res, quas facere volebat, adjuuabat eum aliqua res, quam ipſe non fecerat, non erat omnipotens, quod ſacrile-
S. Aug gum eſt credere. *Et cap. 7. ſimiliter in fine concludit materiam dictam in Geneſi, cœlum, terram, &c. quæ de materia primò à Deo creata facienda erant:* quemadmodum ſi ſemen arboris conſiderantes, dicamus ibi eſſe radices, & robur, & ramos, & fructus, & folia: non quia iam ſunt, ſed quia inde futura ſunt. Sic dictum eſt. In principio fecit Deus cœlum & terram, quaſi ſemen cœli & terræ, cum in confuſo adhuc eſſet cœli & terræ materia, Sed quia certum
A erat, inde futurum eſſe cœlum & terram; jam & ipſa materia cœlum & terra appellata eſt, &c. Dicta eſt terra inuiſibilis & incompoſita, & tenebræ ſuper abyſſum, quia informis erat, & nulla ſpecie cerni aut tractari poterat, etiamſi eſſet homo qui videret atque tractaret. Dicta eſt aqua, quia facilis & ductilis ſubiacebat operanti, vt de illa omnia formarentur. Sed ſub his omnibus nominibus materia erat inuiſa & informis, de qua Deus condidit mundum. *Ex quibus duo colligo contra Hermog. primò materiam non eſſe æternam, ſed creatam: Secundo in ea velut ſemine contenta omnia, de quibus factus*
B *eſt mundus. Addo & tertium; quod licet Auguſtinus dicat in ea quaſi in confuſo fuiſſe omnia, tamen contra Hermogenem hîc Tertullianum probare Creatorem mundi verum eſſe Deum. Cùm enim dicente Paulo,* quæ à Deo ſunt, ordinata ſunt: *In ipſa rerum natiuitate, ſuis quæque locis diſtincta, & ordinata Moyſes enarrauit, & hoc ordine Deum bonum ſapientemque comprobauit. Vt ſic* MASSALIS ILLIVS MOLIS, *id. materiæ confuſæ & incompoſitæ* ARGVMENTA, *nil victoriæ* PORTENDANT, *id eſt, ominentur Hermogeni. Vide ordinem & ex eo cogita Creatoris ſingula ordinantis ſapientiam:* TENEBRAS SVPER ABYSSVM, SPIRITVM SVPER AQVAS.
C *Eundem ordinem inconfuſum, & Chaos excludentem, verſiones omnes ſeruauerunt. Vulgata:* In principio creauit Deus cœlum & terram, terra autem erat inanis & vacua, & tenebræ erant ſuper faciem abyſſi: Et Spiritus Dei ferebatur ſuper aquas. *Tranſl. Sanct. Pagn. ex Hebr.* Terra erat deſolata & inanis, & tenebræ erant in ſuperficie voraginis, & Spiritus Dei inſufflabat in ſuperficie aquarum. *70 autem:* In principio fecit Deus cœlum & terram. Terra autem erat inuiſibilis, & incompoſita: Et tenebræ ſuper abyſſum: & Spiritus Dei ſuperferebatur ſuper aquam. *Paraph. Chald.* Terra autem erat deſerta, & vacua, & tenebræ ſuper faciem abyſſi: Et Spiritus Dei inſufflabat ſuper faciem aquarum.

a Rom. 12. 10.
b Leuit. 19. 18.
c Pſal. 117. 9.
Ro. 12. 12.

CHARITAS PROXIMI.

1. *Charitas proximi totam legem implet. 5. cont. Marc. cap. 14. circa f.*

d Rom. 12. AMore [a] *fraternitatis inuicem adfectuoſi.* Non enim idipſum eſt, [b] *Diliges proximum tan-*
ibid. *quam te. Spe gaudentes;* vtique Dei. [c] *Bonum eſt enim ſperare in Dominum, quam ſperare in*
Pſal. 19. 1. *magiſtratus.* Preſſuram ſuſtinentes; [d] *Exaudiet enim te Dominus in die preſſuræ.* Habes Pſal-
e Rom. 12. mum. [e] *Benedicite, & nolite maledicere.* Quis hoc docebit, quàm qui omnia benedictionibus
14. condidit? [f] *Non altum ſapientes, ſed humilibus adſectantes, ne ſitis apud vos ſapientes. Væ* enim
Gen. 1. 22. audiunt per Eſaïam. [g] *Malum pro malo nemini retribueritis; & malitiæ fratris veſtri ne memi-*
f Rom. 12. *neritis. Nec voſmetipſos vlciſcentes. Mihi enim vindictam, & ego vindicabo, dicit Dominus.*
16. ibid. Iſa. 5. 21. *Pacem cum omnibus hominibus habetote.* Ergo & legalis talio non retributionem injuriæ per-
g Ro. 12. 17. mittebat, ſed inceptionem, metu retributionis comprimebat. Merito itaque totam Creato-

ris

ris diſciplinam principàli præcepto eius concluſit, [h] *Diliges proximum tanquam te.* Hoc Le- Leu. 19.18
gis ſupplementum, ſi ex ipſa Lege eſt, quis ſit Deus legis jam ignoro: Metuo ne Deus Mar- Deut. 32.
cionis. Si verò Euangelium Chriſti hoc præcepto adimpletur, Chriſti autem non eſt 35. Rom. 12.
Creatoris, quo jam contendimus, dixerit Chriſtus an non, [i] *Ego non veni legem diſſoluere,* 18.
ſed implere? Fruſtra de iſta ſententia neganda Ponticus laborauit. Si Euangelium Legem Deut. 19. 21.
non adimpleuit, ecce Lex Euangelium adimpleuit. Rom. 13. 9

[b] Leuit. 19 18.
[i] Matth. 5. 17.

CHARITAS PROXIMI. I. SCHOLIA.

AMORE FRATERNITATIS, &c. *Toto* A *hoc capite probat conſenſum vtriuſque teſtamenti, & concludit eundem vtriuſque authorem, & Chriſtum proinde eſſe Creatoris, cuius legem impleuit; quod ſi Marcion Ponto oriundus admittere nolit, fateatur neceſſe eſt, legem veterem impleſſe Euangelium. Sed vno verbo dicendum eſt, nihil fusè ſcriptum in veteri, quod non reperiatur breuiatum in nouo teſtamento; vt hinc clareat ex tanto conſenſu I. eorum omnium, ab eodem Spiritu veterem, & nouam legem fuiſſe dictatam. Quod in quinque libris contra Marcionem exerte probauit Tertullianus. Aperto ſcopo eius in hoc capite, ſingulos locos euoluamus.* AMORE FRATERNITATIS ADFECTVOSI. *Propriè ex Græco* φιλόστοργοι. *Vulgata*, charitate fraternitatis inuicem diligentes. *Tranſlat. Syr.* Amate fratres veſtros, & alij alios diligite. *Huic reſpondet. Leuit.* 19. Diliges amicum tuum ſicut teipſum. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* Diliges proximum tuum, &c. *Sic 70 & Paraph. Chald. D. Tho. in Rom. 12. Charitate fraternitatis, &c.* Vt ſcilicet non ſolum fratres diligamus per charitatem, ſed etiam diligamus ipſam charitatem qua ipſos diligimus & ab ipſis diligimur. Sic enim, ſi charã habemus charitatem, non de facili eam diſſolui faciemus. Hebr. vlt. Charitas fraternitatis maneat in vobis. Cant. vlt. ſi dederit homo omnem ſubſtantiam domus ſuæ pro dilectione, tanquam nihil deſpiciet eam. SPE GAVDENTES. *Syr. tranſl.* Gaudete ſpe veſtra. *Quomodo gaudentes? Cum Prou.* 13 *dicatur*, ſpes quæ differtur affligit animam: lignum vitæ deſiderium veniens. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* Spes quæ protrahitur infirmitas eſt cordis: & vt lignum vitæ, &c. 70. Melior qui incipit auxiliari corde, eo qui promittit, & in ſpem adducit: Arbor enim vitæ deſiderium bonum. *Bene Paulus*, ſpe gaudentes. *Adeo enim certum, quod promiſit Deus, vt quaſi iam de poſſeſſo euentu, & ligno vitæ in horto noſtro plantato nunquam mentiente ſecuri ſimus.* Spes enim non confundit. Aug. *Aug. in Pſal.* 83. In magna videtur triſtitia cum dicit, concupiſcit & deficit anima mea in atria Domini. Non enim habet quod deſiderat. Sed nunquid ſine gaudio eſt? quo gaudio? quod ait Apoſtolus: ſpe gaudentes, ibi iam re gaudebit, modo adhuc in ſpe. Ideóque qui ſpe gaudent, quia certi ſunt ſe adepturos, tolerant in torculari omnes preſſuras. *Paulo Pſaltem conciliat Pſal.* 117. Bonum eſt ſperare in Dominum, &c. 70. *vt Vulgata*, bonum eſt ſperare in Domino, quàm ſperare in principibus. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* Melius eſt ſperare in Domino, &c. PRESSVRAM SVSTINENTES. *Vulgata* in tribulatione patientes. *Syr. tranſlat.* Aug. Suſtinete oppreſſiones veſtras. *Aug. in Pſal.* 83. Propterea & ipſe Apoſtolus cum dixiſſet, ſpe gaudentes, quaſi his loqueretur qui iam in torculari ſunt. *Nota titulum Pſalmi eſſe, pro torcularibus filiis Chore, & apud 70. in finem pro torcularibus filiis Chore.* Addidit ſtatim, in tribulatione patientes, quid deinde? in oratione tolerantes. Quid eſt tolerantes? Quia differimini. Toleretur quod differtur, quia cum venerit non aufertur. *Et in Pſal.* 127. Quid ſibi

A vult labores fructuum tuorum manducabis? Modo labores habemus, fructus poſtea erit: ſed quia & ipſi labores non ſunt ſine gaudio, propter ſpem, de qua Apoſtolus ait, ſpe gaudentes, &c. Modo nos ipſi labores noſtri jocundant, & lætos faciunt de ſpe. Si ergo labor noſter potuit manducari, & potuit jocundare, manducatus fructus ipſius laboris qualis erit? &c. Et vt noueritis, fratres, quia manducatur labor iſte, in ſuperiore Pſalmo audiſtis dictum: qui manducatis panem doloris. Iſte eſt labor fructuum, panis doloris. Niſi enim manducaretur, non diceretur panis; niſi autem haberet aliquam ſuauitatem, panis iſte, nemo illum manducaret, cum tanta ſuauitate. Plorat in gemitu qui orat. Dulciores ſunt lacrymæ orantium, quàm gaudia theatrorum. S. Auguſt. IN DIE PRESSVRÆ. *Pſal* 19. *Vulgata* in die tribulationis. *Ita & 70. Sanct. Pagn.* in die anguſtiæ. BENEDICITE, *&c. ita & Vulgata tranſl. Syr.* Bene precamini perſecutoribus veſtris: bene precamini & ne imprecemini. *D. Thom.* Monet vt beneuolentia ſit ampla, quæ ſe extendat etiam ad inimicos, &c. Circa quod notandum eſt, quod benedicere eſt bonum dicere, & cæt. Puta cum quis bonum alterius laudat. Alio modo imperando: Et ſic benedicere per authoritatem, eſt proprium Dei, cuius imperio bonum ad creaturas deriuatur, miniſterium autem pertinet ad Miniſtros Dei, qui nomen Domini ſuper populum inuocant. Numer. 6. Inuocabunt nomen meum ſuper filios Iſrael, & ego benedicam eis. C Tertio benedicitur aliquis, optando. Pſal. Non dixerunt qui præteribant, benedictio Domini ſuper vos, &c. Et ſecundum hoc, benedicere, eſt bonum alicui velle, & quaſi bonum pro aliquo precari. Et hoc modo accipitur hic, & Matth. 5. Diligite inimicos veſtros, &c. OMNIA BENEDICTIONIBVS CONDIDIT. *idem qui per Paulum & Chriſtum, etiam inimicis benedicere juſſit, omnia creando benedictione impleuit. Gen. 1. toties dicendo:* Vidit quod eſſet bonum. *Et ibid. volatilibus & piſcibus:* Benedixit dicens: Creſcite, &c. *Item homini.* Benedixitque illis Deus, & ait: Creſcite, &c. NON ALTVM SAPIENTES, *&c. &c. Rom. 12. Vulgata*, Idipſum inuicem ſentientes: Non alta ſapientes, ſed humilibus conſentientes. D Nolite prudentes eſſe apud voſmetipſos. *Tranſlat. Syr.* Et quæ ſentitis de vobiſipſis, & de fratribus veſtris ſentite: nec ſentiatis elata mente, ſed adiungite vos iis qui ſubmiſſi ſunt: nec eſtote ſapientes propriæ opinioni. S Aug. *Aug. in Pſal.* 118. Tunc erit humilitas vera, ſi non ſola oſtentetur in lingua, vt ſimus ſecundum Apoſtolum, non alta ſapientes, &c. Non ait colloquentes, ſed conſentientes, quod non fit ore, &c. Quid tibi prodeſt videri ab hominibus humile eſſe quod dicis, ſi Deus videt altum eſſe quod ſapis? S. Aug. *Et ſer. de Paſſione Domini:* Cùm Apoſtolus nos admoneat ne ſimus alta ſapientes, ſed, &c. Cogitet ſi poteſt, in quantum ſuperbiæ præcipitium feratur homo, ſi non conſenſerit humili Deo, & quam ſit pernicioſum impatienter ferre hominem, quod voluerit Dominus juſtus, ſi patienter

pertulit Deus, quod voluit inimicus iniuſtus. *Vt Dei & proximi ſimul hoc congruat charitati, debet anima humiliter de ſe ſapere & ſentire, & proximo mala de ſe ſentienti, & humiliantia verba obiicienti conſentire. D. Thomas in hunc locum.* Concordia conſiſtit in vnitate ſententiæ, & quantum ad hoc dicit, idipſum ſentientes, vt ſcilicet in eadem ſententia conueniatis. Philip. 2 eamdem charitatem habentes vnanimes idipſum ſentientes. *Subiicit non opponi charitati diſſenſum, in ſpeculabilibus, Geometricis, vel naturalibus, quia charitas in voluntate eſt, iudicia autem circa huiuſmodi non procedunt ex voluntate, ſed ex neceſſitate rationis: ſententiam verò pertinentẽ ad iudicium rationis circa agenda, diſcordantem à proximo, charitati repugnare, quia talis diſſenſus habet contrarietatem voluntatis. Vnde fit vt diſſenſus circa res fidei diuidat charitatem, & ſcindat vnitatem; quia fides non ſolum eſt ſpeculatiua, ſed etiam practica, in quantum per dilectionem operatur, Gal. 5.* NON ALTVM SAPIENTES *D. Thom ibid.* Excludit impedimenta concordiæ, quæ quidem ſunt Duo. Primum eſt ſuperbia, ex qua contingit, quod dum aliquis inordinatè ſuam excellentiam quærit, & ſubiectionem refugit, vult alium ſubiici, & eius excellentiam impedire. Et ex hoc ſequitur diſcordia. Prou. 13. Inter ſuperbos ſemper iurgia ſunt. Et ideo ad hoc remouendum dicit, non ſitis alta ſapientes, ſed, &c. id eſt his quæ ſunt humilia, id eſt ea quæ abiecta videntur, non recuſetis cum oportuerit. Pſal. elegi abiectus eſſe, &c. NE SITIS, *&c.* VÆ ENIM. *D. Thomas ibid.* Secundum impedimentum concordiæ eſt præſumptio ſapientiæ, ex qua contingit quod aliquis aliorum ſententiæ non credit; ad quod remouendum dicit nolite eſſe prudentes, &c. Vt ſcilicet iudicetis ſolum id eſſe prudentiæ quod vobis videtur. Eſaiæ 5. væ qui ſapientes eſtis in oculis veſtris, & coram vobiſmetipſis prudentes. *Sanct. Pag. ex Hebr.* Et coram facie ſua, &c *70. autem*, væ qui ſunt arguti in ſemetipſis, & coram ſemetipſis ſcientes. MALVM PRO MALO *&c. Vulgata*, nulli malum pro malo reddentes. *Conſonat vetus teſtamentum Leuit. 19.* non quæras vltionem. nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum. *D. Thomas* prohibemur affectu odij, vel vindictæ, reddere malum pro malo, ita quod in malo alterius delectemur. MIHI VINDICTAM. *tranſlat. Syr.* Si iudicium non executus fueris tibi ipſi, ego iudicium tuum exequar, inquit Deus. *Ita & Deut. 32.* Mea eſt vltio, & ego retribuam in tempore. PACEM CVM OMNIBVS *Rom. 12* Si fieri poteſt, quod ex vobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes *tranſlat. Syr.* Cum quolibet pacem componite. *Pſal.* cum his qui oderunt pacem, eram pacificus. LEGALIS TALIO. *lex talionis indicta Deut. 19.* reddent ei ſicut fratri ſuo facere cogitauit, &c. non miſereberis eius, ſed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, exiges. *Sic habent Hebr. Chald. & 70. Item Matth. 5.* audiſtis quia dictum eſt, oculum pro oculo, & dentem pro dente: ego autem dico vobis, non reſiſtere malo: ſed ſi quis te percuſſerit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram. INCEPTIONEM METV REPRIMEBAT. *Prudenter id aduertit Tertul. nil in hoc vindictæ conceſſum in veteri lege, ſed Deum ipſum vindicem iniuriæ, metu pœnæ certa, iniuriæ ipſius inceptionem cohibuiſſe, quinetiam talionis lege, ex vnius pœna, omnes alios cautiores reddidiſſe. ſic enim textus Deut. 19.* Vt audientes cæteri timorem habeant, & nequaquam talia audeant facere. CREATORIS DISCIPLINAM. *id. legem veterem.* DILIGES PROXIMVM. *Sic enim & vetus, & nouum Teſtamentum concludit omnia precepta circa proximum. Leuit. quidem 19.* diliges amicum tuũ ſicut teipſum. *Hebr. 70. & Chald.* proximum tuum. *Et Paulus Rom. 13. poſt. recenſita eadem precepta, concludit:* diliges proximum tuum ſicut teipſum. Dilectio proximi malum non operatur: plenitudo ergo legis eſt dilectio. *D. Thomas notat hic D. Paulum vti ſyllogiſmo hoc modo:* qui diligit proximum, nullum malum operatur ad ipſum. Sed ad hoc tendit omne legis præceptum, vt abſtineatur à malo. *Nam non adulterabis, non occides, &c. In hoc verbo inſtauratur, diliges proximum, &c.* Qui ergo diligit proximum legem impleuit. METVO NE DEVS MARCIONIS. *Ironicè dictum; conſtat enim Deum Marcionis, authorem nempe noui Teſtamenti per Apoſtolum ſuum, multo minus, per Chriſtum ſuum legem aduerſarij ſui, implere voluiſſe. Cætera initio huius Schol. explicata sũt.*

2 *Charitas proximi in noua lege perſeuerat, & veterem implet & breuiat, onus proximi portando.*
5. Cont. Marc cap. 4. circa f.

a ad Gal. 5. 14. — b ad Gal. 6. 2. — c Marc. 12. 33.

TOta,[a] inquit, *Lex in vobis adimpleta eſt: Diliges proximum tuum tanquam te.* Aut ſi ſic vult intelligi, adimpleta eſt, quaſi iam non adimplenda; ergo non vult vt diligam proximum tanquam me, vt & hoc cum lege ceſſauerit. Sed perſeuerandum erit ſemper in iſto præcepto. Ergo lex Creatoris etiam ab aduerſario probata eſt; nec diſpendium, ſed compendium ab eo conſecuta eſt redacta ſumma in vnum iam præceptum. Sed nec hoc alij magis competit, quàm auctori Atque adeo quum dicit,[b] *Onera veſtra inuicem ſuſtinete, & ſic adimplebitis legem Chriſti;* Si hoc non poteſt fieri, niſi quis diligat proximum ſuum tanquam ſe, apparet,[c] *Diliges proximum tuum tanquam te;* per quod auditur, *Inuicem onera veſtra portate;* Chriſti eſſe legem, quæ ſit Creatoris, atque ita Chriſtum Creatoris eſſe, dum Chriſti eſt lex Creatoris.

CHARITAS PROXIMI. II. SCHOLIA.

TOTA LEX. *Pergit conuincere Marcionem ex conſenſu vtriuſque Teſtamenti, eundem eſſe vtriuſque Authorem Deum ſcilicet Creatorem. Quod conficit, vt ſupra, ex concordantia Leuit. 19. & Pauli ad Gal. 5.* per Charitatem ſpiritus, ſeruite inuicem. Omnis enim lex in vno ſermone impletur: diliges proximum tuum ſicut teipſum. *Cuius loci expoſitionem vide Scholio præcedenti. D. Thomas hoc loco notat motiuum Charitatis, eſſe vtilitatem maximam propoſitam ab Apoſtolo, quod in hoc vno, tota lex impleatur. Ad Tit. 1* Finis præcepti eſt charitas. *Quia in dilectione proximi, includitur dilectio Dei. Tunc autem diligo proximum ſicut meipſum, cum volo ei bonum propter ſe, non quia eſt mihi vtilis, vel delectabilis: & diligo eum cùm ei volo bonum rationis & intellectus, præſertim autem cùm eum diligo, vt Deum cognoſcat, amet, mandata eius ſeruet, & ad eum perueniat. Hoc ſenſu legem implet, qui ſic diligit proximum, & omne mandatum*

morale, ceremoniale, iudiciale, prima & ſecunda tabula comprehendit. Et hoc vocat Tertul. Non diſpendium, ſed compendium, *quod factum eſt ab authore legis redigente per* verbum abbreuiatum *tantum ſummam præceptorum, in vnum. Quod non ſic intelligit implere legem, quaſi iam lex abrogata fuerit, ſed potius perfecta & conſummata: tantum enim abeſt, vt velit nos ceſſare à dilectione proximi, Leuitici 19. commendata, quinimo* PERSEVERANDVM ERIT SEMPER IN ISTO PRÆCEPTO. *Ita enim Paulus Rom. 13.* nemini quidquam debeatis, niſi vt inuicem diligatis. *Aug. in Ep. ad Seuerum Epiſcopum.* (Aug.) Charitatem tantò magis debemus, quantò amplius impenderimus; cuius nos perpetuos debitores oſtendit Apoſtolus dicens, nemini quidquam debeatis. &c. *Et in Ep. ad Celeſtinum diaconum.* Non ſic impenditur charitas, vt pecunia, quia illa impendendo minuitur, hæc augetur. (Aug.) Etiam illo inter ſe differunt, quia pecuniam cui dederimus, tunc ei beneuolentiores erimus, ſi recipere non quæramus. Non autem poteſt eſſe verus charitatis impenſor, niſi fuerit benignus exactor: quoniam pecunia cum recipitur, accedit cui datur, ſed recedit à quo datur. Charitas vero non ſolum apud eum creſcit, qui hanc ab eo quem diligit, exigit, etiamſi non recipit; ſed etiam ille à quo eam recipit, tunc incipit habere, cum reddit. Proinde domine frater, mutuam charitatem libens reddo, gaudenſque recipio; quam recipio, adhuc repeto: quam reddo, adhuc debeo. *Et ibidem ſupra* (Aug.) ſemper debeo charitatem, quæ ſola etiam reddita, ſemper debitorem detinet. Redditur enim cum impenditur, debetur autem etiamſi reddita fuerit: quia nullum tempus eſt, quando impendenda iam non ſit; nec cum redditur, amittitur, ſed potius reddendo multiplicatur; habendo enim redditur, non carendo, & cum reddi non poſſit, niſi habeatur; nec haberi poteſt, niſi reddatur; imo etiam cum redditur ab homine, creſcit in homine; & tantò maior acquiritur, quantò pluribus redditur. Quomodo autem negetur amicis, quæ debetur & inimicis? Sed inimicis cauta impenditur, amicis ſecura rependitur. Agit tamen quantum poteſt, vt ab his etiam, quibus pro malis bona tribuit, id recipiat quod impendit. Optamus quippe fieri amicum, quem veraciter diligimus inimicum: quia non eum diligimus, niſi velimus bonum. Quod vtique non erit, niſi amiſerit inimicitiarum malum. ONERA VESTRA, *&c. Ex hoc loco Pauli confirmat Chriſtum Pauli magiſtrum, eſſe Dei creatoris filium, mandata Patris implere iubentem, & ſic probat legem veterem eſſe legem Chriſti & Creatoris, & vtramque conſentire. Si enim diligere proximum ſuum ſicut ſeipſum, eſt eius onera ferre, ſicut noſtra ferri ab eo volumus, & Paulus velit inuicem onera ferri, voluit conſequenter iuxta veterem legem, proximum tanquam ſe diligi.* ONERA VESTRA INVICEM. *ad Gal. 6.* Alter alterius onera portate & ſic adimplebitis legem Chriſti. *Vide huius loci expoſitionem apud Aug. lib. 2. de conſenſu Euang. Sermo. 22. de verb. Apoſt. tract. in pſal. 129. ſerm. de Ep. 1. Io. maximè autem lib. 83. qq.* (S. Aug.) Huius dilectionis officium, eſt inuicem onera veſtra portare; ſed hoc officium non eſt ſempiternum. Perducet ſanè ad beatitudinem æternam, in qua nulla erunt onera noſtra quæ inuicem portare iubeâmur. Nunc ergo cum in hac vita, ideſt in hac via ſumus, onera inuicem noſtra portemus, vt ad eam vitam, quæ caret omni onere, peruenire poſſimus. Sicut enim de Ceruis nonnulli talium cognitionum ſtudioſi ſcripſerunt, cum fretum ad inſulam tranſeunt paſcuarũ gratiâ, ſic ſe ordinant, vt onera ſuorum capitum, quæ geſtant in cornibus, ſuper inuicem portent, ita vt poſterior ſuper anteriorem ceruice proiecta caput collocet; & quia neceſſe eſt vnum eſſe qui cæteros præcedens non ante ſe habeat, cui caput inclinet, vicibus dicuntur id agere, vt laſſatus ſui capitis onere, ille qui præcedit, poſt omnes redeat, & ei ſuccedat cuius ferebat caput, cum ipſe præiret. Ita inuicem onera ſua portantes fretum tranſeunt, donec veniant ad terræ ſtabilitatem. Iſtam ceruorum naturam fortaſſe intenderat Salomon, cum ait Prou. 5. ceruus amicitiæ & pullus gratiarum colloquatur tecum. *Sic enim habent* 70. nihil enim ſic probat amicum quemadmodum oneris amici portatio. Nec tamen inuicem portaremus onera noſtra, ſi vnum tempus infirmitatis eſſet amborum qui onera ſua ſuſtinent, aut vnum infirmitatis genus; ſed diuerſa tempora & diuerſa genera infirmitatis, faciunt vt onera noſtra inuicem portare valeamus. Verbi gratiâ, iram fratris tui tunc portabis, cũ aduerſus eum non iraſceris; vt rurſum eo tempore quo te ira præoccupauerit, ille te lenitate & tranquillitate ſua ſupportet. *Et verè ad literã id dixit cum Paulus immediate præmiſiſſet,* fratres, & ſi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui ſpiritales eſtis, huiuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis, conſiderans teipſum, ne & tu tenteris. Alter alterius, &c. *Tandem liquet eodem ſpiritu ſcriptum vtrumque teſtamentum, & lenitatem in portando onere etiam animalis inimici, veteri lege etiam Dei boni præſcriptam. Exodi 23.* Si occurreris boui inimici tui, aut aſino erranti, reduc ad eum. Si videris aſinum odientis te iacere ſub onere, non pertranſibis, ſed ſubleuabis cum eo. *Sic & 70. ſuperaddunt Hebr. & Chald. Emphaticè* reducendo reduces eum illi, &c. auxiliando auxiliaberis. *Et Chald. inſuper*, dimittens dimittes odium, quod erat in corde tuo contra eum, & ſubleuabis cum eo.

3 *Charitas proximi menſuram ſumit à dilectione ſui, vt eadem ei faciamus, quæ nobis fieri volumus 4. Cont. Marc. cap. 16. inf.*

Sicut [a] vobis fieri vultis ab hominibus, ita & vos facite illis. In iſto præcepto vtique alia pars (a Luc. 6. 31.) eius ſubauditur: & ſicut vobis non vultis fieri ab hominibus, ita & vos ne faciatis illis. Hoc ſi nouus Deus & ignotus retro, & nondum plane editus præcepit, qui me nulla antehac inſtitutione formauerit, quà prius ſcirem quid deberem mihi velle vel nolle, atque ita & aliis facere quæ mihi vellem; non facere, quæ & mihi nollem, paſſiuitatem ſententiæ meæ permiſit, nec adſtrinxit me ad conuenientiam voluntatis & facti, vt id aliis faciam quod mihi velim, & id nec aliis faciam quod mihi nolim. Non enim definiit quid mihi atque aliis debeam velle vel nolle; vt ad legem voluntatis parem factum; & poſſim alij non præſtare, quod ab alio mihi velim præſtitum, amorem, obſequium, ſolatium, præſidium & eiuſmodi bona: proinde nec alij facere, quod ab alio mihi fieri nolim, vim, iniuriam, contumeliam, fraudem, & eiuſmodi mala. Denique hac inconuenientia voluntatis & facti, agunt Ethnici non-

dum à Deo inſtructi. Nam etſi naturâ bonum & malum notum eſt, non tamen Dei diſciplina: qua cognita, tunc demum conuenientia voluntatis & facti ex fide, vt ſub metu Dei agitur. Itaque Deus Marcionis quum maxime reuelatus ſit, tamen reuelatus non potuit huius præcepti, de quo agitur tam ſtrictum, & obſcurum, & cæcum adhuc, & facilius pro meo potius arbitrio interpretandum, compendium emittere, cuius nullam præſtruxerat diſtinctionem. At enim creator meus & olim & vbique præcepit indigentes, pauperes & pu-
b Eſa. 58.7 pillos & viduas protegi, iuuari, refrigerari: ſicut & per Eſaïam, [b] *Infringito eſurienti panem*
c Ezech. *tuum; & mendicos qui ſine tecto ſunt, in domum tuam inducito; & nudum ſi videris, tegito.* Item
18.7. per Ezechielem, de viro iuſto, [c] *Panem ſuum dabit eſurienti, & nudum conteget.* Satis ergo iam
d Exo. 20. tunc me docuit ea facere aliis, quæ mihi velim fieri. Proinde denuntians. [d] *Non occides, Non*
13. *adulterabis, Non furaberis, Non falſum teſtimonium dices;* docuit ne faciam aliis quæ fieri mihi
nolim; & ideo ipſius erit præceptum in euangelio, qui illud retro & præſtruxit, & diſtinxit,
e Eſa. 10. & ad arbitrium diſciplinæ ſuæ diſpoſuit; & meritò iam compendio ſubſtrinxit, quoniam &
23. aliàs [e] *reciſum ſermonem facturus in terris Dominus,* id eſt Chriſtus, prædicabatur.

CHARITAS PROXIMI. III. SCHOLIA.

SICVT VOBIS. *Rurſum concludit contra Marcionem, nouum teſtamentum non pertinere ad Deum ſuum nouum. Neque enim eius eſt, qui ſe non antea manifeſtauit per legem veterem, & præcepta in particulari clarè & diſtinctè data,* quibus aperuit quid homines ſibi inuicem deberent, facere, vel non facere: *ſic compendiare omnia mandata ſua, in vno ſtricto & obſcuro præcepto, quale eſt hoc,* ſicut vobis fieri vultis, &c. *Sed hæc authoritas abbreuiandæ legis, eius eſt, & qui integram, & diſtinctam dedit, & qui ſe eam breuiaturum, per prophetam ſuum Iſaiam prædixit. Hic ſcopus & mens eſt authoris hoc loco. Iam quæ difficilia ſunt, & notabilia, ſingillatim euoluamus.* SICVT VOBIS. *Sic habetur Luc. 6.* Prout vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis ſimiliter. *Scilicet. id quod vultis rationabiliter.* ET SICVT VOBIS NON VVLTIS. *Ita Tobiæ. 4.* Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias. IGNOTVS RETRO, *&c. id. ante, hac incognitus; Deus ſcilicet Marcionis.* PASSIVITATEM SENTENTIÆ. *id. libertatem ad vtrumlibet frequens vox Tertul. Sic contra Valent. c. 30.* Illi vero & de paſſiuitate vitæ, & de licentia delictorum generoſitatem ſuam vindicent. *Contra Hermog. c. 41.* Non eſt hæc turbulentia & paſſiuitas. *Lib. de Pall.* paſſiuitùs *id. paſſiuè. Saluianus de guber. Dei lib. 7.* Quantum ad paſſiuitatem libidinis pertinet, quis non coniugem in numerum ancillarum redegit: *Et rurſum* minore vt reor, numero criminum hac paſſiuitate peccabant. *id. frequentia & communi vſu. Sic Aldhelmus de Virg. c. 1.* Paſſiuus, laſciuuſque oculorum obtutus. *id. vagus & liber. Paſſiua Venus, paſſiua libido, id. confuſa, promiſcua & communis à Iulio Firmico dicitur. Hiero. in Oſeam paſſiuam Religionem, veræ Religionis auſteritati opponit.* AD LEGEM VOLVNTATIS, *&c. id. ad regulam & menſuram, quæ volo proximum mihi facere, & ego paratus ſim ipſi facere.* ET POSSIM ALII NON PRÆSTARE, *&c. Ita vt ſim liber non præſtare proximo bona quæ volo, vt ipſe mihi præſtet, quia nihil definierit Deus, circa ea in particulari quæ debeo proximo* HAC INCONVENIENTIA VOLVNTATIS ET FACTI. *id. ideo Ethnici ante receptum lumen fidei, & doctrinam legis Dei. ſe gerunt erga proximos, aliter quàm hic præſcribat Euangelium, nec attendunt, an conueniat voluntas, quæ exigunt omnia ſibi bona, nulla mala à proximis fieri, cum factis ſuis ſæpè omnino contrariis circa proximum. Quanti enim ſunt qui volunt adulteria, furta, rapinas, iniurias, inferre, quas pati nolunt? Quanti omnia ſibi bona conferri, quæ impendere, vel ſaltem rependere nolunt?* NATVRA BONVM ET MALVM

A NOTVM EST, *in confuſo ſcilicet, non diſtinctè & in particulari.* DEI DISCIPLINA, *id. Lex cum ſingularibus præceptis ſuis cognita non eſt Rom. 2.* Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt, eiuſmodi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex, qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientiâ ipſorum. *D. Thomas in hunc locum. Gentes notat non habuiſſe legem diuinam, quæ data eſt Iudæis, tamen præcepta moralia naturaliter ex dictamine rationis obſeruaſſe, ſicut Iob dicitur:* Iuſtus & rectus, & timens Deum, & recedens à malo. *Non quod velit cum Pelagianis hominem per ſua naturalia, omnia præcepta legis obſeruare, ſed intelligit per naturam gratiâ reformatam, quæ mouet affectum;*
B *ſine quo motu lex Moyſi impleri non poterat, etſi per legem eſſet cognitio peccati, ſine gratia tamen vitari non poterat plenè.* CONVENIENTIA VOLVNTATIS ET FACTI, *&c. id. Gentiles accepta lege Dei & Euangelio, tam ex principio fidei, quàm ex metu Dei, conuenientia voluntati ſuæ facta exercent circa proximos, id eſt ea faciunt quæ volunt ſibi fieri.* ITAQVE DEVS MARCIONIS, *&c. ſit, inquit, volo, eſto, reuelatus plenè ſit Deus Marcionis, tamen non potuit mihi hoc præceptum tam generale, confuſum,* CÆCVM. *id. latens & obſcurum, proindeque pro libito meo exponendum imponere.* CVIVS NVLLAM PRÆSTRVXERAT. *Alij* præſtrinxerat,
C vel perſtrinxerat DISTINCTIONEM. AT ENIM CREATOR MEVS, *&c. hic ſubiicit Deum Creatorem potuiſſe iuſtè cum breui compendio, & negatiua, & poſitiua, circa proximum præcepta præſcribere, in nouo Teſtamento; qui in veteri tam diſtinctè ſingula præſcripſerat. Poſitiua quidem, vt Eſa. 58.* Frange eſurienti panem tuum, & egenos vagoſque induc in domum tuam: cum videris nudum operi eum, & carnem tuam ne deſpexeris. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* Et à carne tua non abſcondas te. *Vel confuſus agnoſcere pauperem fratrem tuum, vel auerſus propter auaritiam.* 70. Pauperes ſine tecto induc in
D domum tuam, &c. Et domeſticos ſeminis tui ne deſpexeris. *Verè enim fratres ſunt in ſemine Adami* Ex vno fecit omne genus humanum. DABIT ESVRIENTI *vbique in omnibus verſionibus habetur* dederit. *Ezech. 18.* Si fuerit iuſtus, &c. panem ſuum eſurienti dederit. & nudum operuerit. *Negatiua autem Exodi 20.* Non occides, non mœchaberis, &c *Vbi aduerte ex Chald. haberi* non occides animam. *Vt grauius ſit homicidium animæ quàm corporis, in his, qui vel malo exemplo, vel ſuaſione, vel imperio, vel correctionis defectu, animas proximorum peccato occidunt.* NON ADVLTERABIS.

Vbique legitur apud 70. Chald. & Vulgata, non mœchaberis. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* Non committes adulterium. *Sed mœchia & adulterium idem eſt*. R ECISVM SERMONEM. *Eſa.* 10. Conſummatio abbreuiata inundabit juſtitiam. Conſummationem & abbreuiationem Dominus Deus exercituum faciet in medio omnis terræ. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* Conſummatio deciſa, inundat propter iuſtitiam. Quia conſummationem & deciſam facit, &c 70. Verbum conſummans & breuians in juſtitia: quoniam ſermonem breuiatum faciet Dominus in toto orbe terræ. *Quem locum profert D. Paulus Rom.* 9. Verbum conſummans & abbreuians in æquitate: quia verbum breuiatum faciet Dominus ſuper terram. *Tranſlat. Syr.* Sermonem ad conſummationem conuulit, & præcidit, eumque præſtabit Dominus ſuper terram. *Ad literam, numerum fidelium ex Iſrael exiguum faciet, juſto judicio ſuo. Ita Hiero. Cyril. Rup. & Aug. lib. 1. ad Simplicianum q. 2.* B *Myſticè aliqui de verbo abbreuiato & exinanito in carne. Alij cum Tertul. hic de Verbo Euangelico compendiatore legis veteris, maximè de verbo dilectionis proximi, quem qui diligit, legem impleuit: cui velle & nolle idem debemus, quod nobis ipſis volumus & nolumus.*

De dilectione proximi iuxta Tertullianum Auguſtinus lib. 1. de doctrina Christiana cap. 30 Quòd, inquit, nullum hominum exceperit qui præcepit vt proximum diligamus, & ipſe in Euangelio Dominus oſtendit, & Paulus Apoſtolus. Namque illi cui duo præcepta protulerat, atque in eis pendere totam legem prophetáſque dixerat, cùm interrogaret eum dicens: Et quis eſt meus proximus? Hominem quendam propoſuit deſcendentem ab Ie- A ruſalem in Iericho incidiſſe in latrones, & ab eis grauiter vulneratum, ſaucium & ſemiuiuum eſſe derelictum. Cui proximum eſſe non docuit, niſi qui erga illum recreandum atque curandum miſericors extitit, ita vt hoc qui interrogauerat interrogatus ipſe fateretur. Cui Dominus ait, Vade & tu fac ſimiliter: Vt videlicet eum eſſe proximum intelligamus, cui vel exhibendum eſt officium miſericordiæ, ſi indiget, vel exhibendum eſſet, ſi indigeret. Ex quo iam conſequens, vt etiam ille à quo nobis hoc viciſſim exhibendum eſt, proximus ſit noſter. Proximi enim nomen ad aliquid eſt, nec quiſquam eſſe proximus niſi proximo poteſt. Nullum autem exceptum eſſe cui miſericordiæ denegetur officium, quis non videat? quando vſque ad inimicos etiam porrectum eſt; eodem Domino dicente: Diligite inimicos veſtros, benefacite iis qui oderunt vos. Ita quoque Apoſtolus Paulus docet cum dicit, nam B non adulterabis, non homicidium facies, non furaberis, non concupiſces, & ſi quod eſt aliud mandatum, in hoc ſermone recapitulatur, diliges proximum tuum tanquam teipſum. Dilectio proximi malum non operatur. Quiſquis ergo arbitratur non de omni homine Apoſtolum præcepiſſe, cogetur fateri quod abſurdiſſimum & ſceleratiſſimum eſt, viſum fuiſſe Apoſtolo non eſſe peccatum, ſi quis aut non Chriſtiani aut inimici adulterauerit vxorem, aut eum occiderit, aut eius rem cupierit. Quod ſi dementis eſt dicere, manifeſtum eſt omnem hominem proximum eſſe deputandum, quia erga neminem operandum eſt malum. *Quid quod & ipſius Euangelij verba ſatis innuunt hominem deſcendentem ab Ieruſalem in Iericho fuiſſe Iudæum quem tamen Samaritanus dilexit vt proximum.*

4. *Charitas proximi & bonorum communitas, nota glorioſa diſcernens fideles ab Ethnicis. Apol. cap. 39. circa. m.*

EIuſmodi vel maxime dilectionis operatio notam nobis inurit penes quoſdam. Vide, inquiunt, vt inuicem ſe diligant. Ipſi enim inuicem oderunt. Et, vt pro alterutro mori ſint parati. Ipſi enim ad occidendum alterutrum paratiores. Sed & quod fratrum appellatione cenſemur, non alias, opinor, infamant, quàm quod apud ipſos omne ſanguinis nomen de affectione ſimulatum eſt. Fratres autem etiam veſtri ſumus jure naturæ matris vnius, etſi vos parum homines, quia mali fratres. At quantò dignius fratres & dicuntur, & habentur, qui vnum patrem Deum agnouerunt, qui vnum ſpiritum biberunt ſanctitatis, qui de vno vtero ignorantiæ eiuſdem ad vnam lucem expauerunt veritatis? Sed eo fortaſſe minus legitimi exiſtimamur, quia nulla de noſtra fraternitate tragœdia exclamat, vel quia ex ſubſtantia familiari fratres ſumus, quæ penes vos fere dirimit fraternitatem. Itaque qui animo animaque miſcemur, nihil de rei communicatione dubitamus.

CHARITAS PROXIMI. IV. SCHOLIA.

DILECTIONIS OPERATIO. *Contextus eſt* C *cum præcedentibus operibus Charitatis, exhibitis fratribus Chriſtianis, naufragis, exulibus, carceratis, ſenibus, orphanis, de communi Eccleſiæ Gazophilacio quæ immediatè ante deſcribebat, propter quæ ſtulti quidam Gentiles, notam infamiæ, fidelibus inurebant.* VIDE INQVIVNT, *&c. Supple Gentiles.* IPSI ENIM. *Scilicet Gentiles mutuis odiis diuiduntur, & homicidiis ſe inuicem petunt; apud quos conſanguinitas omnis, & nomen eius affectatum & ſimulatum eſt.* FRATRES AVTEM ETIAM VESTRI *Aug. præfat. in Pſal.* 25. *& refertur* 3. *Sent. diſt.* 28. *cap.* oritur autem. *Ex verbis Apoſtoli Epheſ* 4. Deponentes mendacium, loquimini veritatem vnuſquiſque cum proximo ſuo, quia ſumus inuicem membra. (Aug.) Ne autem quiſquam veſtrûm ita cogitet fratres, cum Chriſtiano loquendam veritatem, & cum pagano mendacium, cum proximo jubemur loqui veritatem. Proximus tuus ille eſt, qui tecum natus eſt ex Adam & Eua. Omnes proximi ſumus conditione terrenæ natiuitatis: ſed aliter fratres illi ſpe cœleſtis hæreditatis. Proximum tuum debes putare omnem hominem, & antequam ſit Chriſtianus. Non enim noſti quid ſit apud Deum, quomodo illum præſciuerit Deus ignoras. *Et concione octaua in Pſal.* 118. Omnis homo, eſt omni homini proximus, nec vlla cogitanda eſt longinquitas generis, vbi natura eſt communis. (S. Auguſt.) QVANTO DIGNIVS FRATRES, *&c. Maior eſt & dignior fraternitas Euangelij, quo & Chriſtus nomine dignatus eſt Apoſtolos*, dicite fratribus meis, & Petro, &c. *Quin etiam pauperes & extremæ ſortis homunculos*, quod vni ex his minimis fratribus meis feciſtis. *Hiero. cont. Heluidium c.* 8. Omnes Chriſtiani fratres vocamur, quia in commune omnes vno Patre nati, pari inter nos germa-

nitate coniungimur. *Quanto magis qui Ioannis 1.* non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt? *Sic Aug. ſer. 53. de temp.* Si quis fortè quærat, quis ſit proximus; ſciat omnem Chriſtianum rectè proximum dici, quia omnes in baptiſmo Filij Dei ſanctificamur, vt fratres ſimus in charitate perfecta. Nobilior eſt generatio ſpiritalis, quam carnalis. QVI VNVM PATREM DEVM. *Cum dicunt:* Pater noſter qui es in cœlis. *Sic Aug. in Pſal. 32.* Tunc eſſe deſinent fratres noſtri, ſi deſinent dicere Matth. 6. Pater noſter, &c. VNVM SPIRITVM BIBERVNT. *An de aqua gratiæ, de qua Io. 4.* Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum, &c. *An loquitur ſecundum Apoſtolum,* de potu ſpiritali ex conſequente petra? *Et quidem potus Eucharisticus, & eſca ſpiritalis rectè dicitur, quæ per verba conſecrantur, de quibus dixit,* Verba quæ loquor vobis, ſpiritus & vita ſunt. DE VNO VERO IGNORANTIÆ, &c. *Agit de conuerſis ad lumen fidei ex tenebris gentilitatis qui ad inſolitam* VNAM LVCEM, (*quia* vnus Deus, vna fides, vnum baptiſma, vna ſpes vocationis.) EXPAVERVNT. Populus qui erat in tenebris, vidit lucem magnam MINVS LEGITIMI. *Quia non ſecundum leges peruerſas Ethnicorum viuimus & corruptos mores, quibus conſuetum eſt tragœdias repræſentare fratrum ſe inuicem gladiis jugulantium, vel ſaltem in foro pro diuiſione domeſtica ſubſtantiæ litigantium. Quibus &* TRAGOEDIA EXCLAMAT, *ſpectatoribus applaudentibus vel congementibus Actorum natiua repræſentationi; vel forum cauſidico peroranti. Certè conſtat primum Romæ conditorem Romulum fuiſſe fratricidam. Scitè Aug. 3. de Ciu. c. 6. vbi ridet Gentilium Deos, quòd Remi fratricidium vlti non ſint.* Si eò vſque peccata hominum illis numinibus diſplicerent, vt offenſi Paridis facto, deſertam Troiam, ferro ignique domarent, magis eos contra Romanos moueret Romuli frater occiſus, quàm contra Troianos Græcus maritus illuſus: *Paris enim Helenam rapuit.* Magis irritaret parricidium naſcentis, quàm regnantis adulterium ciuitatis. *De quo & Cicero 3. offic.* Cui cum viſum eſſet vtilius ſolum, quàm cum altero regnare, fratrem interemit. *D. Leo. ſer. 1. in Nat. Apoſt. Romam alloquens.* Is qui tibi nomen dedit, fraterna te cæde fœdauit. *Quanta tragœdiarum materia apud Gentiles. Eteocles, & Polinice, Oedipi Regis Thebarum filij, dimiſſo ſibi à patre regno, alterni annis adminiſtrando, cum Eteocles natu maior exacto anno ſceptrum fratri cedere noluiſſet, contractis vtrinque copiis, mutuis vulneribus conciderunt. Medea Ægyaleon fratrem membratim diſcerpſit. Polytes, fratrem peremit. Antiochus Seleuci filius mortuo patre fratrem vita exuit, vt ſolus regno frueretur. Ptolomeus Philadelphus Argeum fratrem interfecit, &c.* DIRIMIT FRATERNITATEM *Chryſolog.* Facultates vnitatem ſcindunt, fraternitatem ſeparant, cognationem ſpargunt, parentum perdunt & violant charitatem. *ſer. 1. à p. Non ſic inter primos fideles quibus vt veris fratribus* ſubſtantia familiaris. *Id eſt bona omnia communia erant.* ANIMO ANIMAQVE MISCEMVR. *Cùm ſupra probauerit principalitatem animæ vigere in corde, hic dicit ſui temporis fideles iuxta naſcentis Eccleſiæ mores, non tantum vt in Actis habetur, habuiſſe omnia communia, ſed &* multitudinis credentium, cor vnum & animam vnam fuiſſe, *hoc eſt enim animo animaque miſceri. Id eſt omnia poſſidere communia, & remi, d. ſubſtantiam Domeſticam communicare.*

S. Aug. — S. Aug. — Aug.

5 Charitas proximo placet in bonum non in malum, qualis eſt ſuperſtitioſa dierum obſeruatio. De Idol. cap. 14. à p. ad f.

SI [a] *hominibus*, inquit, *vellem placere, ſeruus Chriſti non eſſem.* Sed idem alibi jubet, [b] *Omnibus placere curemus;* [c] *Quemadmodum ego*, inquit, *omnibus per omnia placeo.* Nimirum Saturnalia & Kalendas Ianuarias celebrans hominibus placebat? an modeſtia & patientia? an grauitate? an humanitate? an integritate? Proinde cum dicit, [d] *Omnibus omnia factus ſum, vt omnes lucrifaciam*, nunquid idololatris idololatres? nunquid ethnicis ethnicus? nunquid ſecularibus ſecularis? Sed etſi non prohibet nos conuerſari cum idololatris, & adulteris, & ceteris criminoſis, dicens, [e] *Ceterum de mundo exiretis*: non vtique eas habenas conuerſationis immutat: vt quoniam neceſſe ſit & conuiuere nos & commiſceri cum peccatoribus, idem & compeccare poſſimus. Ibi eſt commercium vitæ, quod Apoſtolus concedit: ibi peccare, quod nemo permittit. Licet conuiuere cum ethnicis, commori non licet. Conuiuamus cum omnibus, conlætemur ex communione naturæ, non ſuperſtitionis. Pares animâ ſumus, non diſciplinâ: compoſſeſſores mundi, non erroris. Quod ſi nobis nullum jus eſt communionis in eiuſmodi cum extraneis, quantò ſceleſtius eſt hæc inter fratres frequentare? Quis hoc ſuſtinere aut defendere poteſt? Iudæis dies ſuos feſtos exprobrat Spiritus ſanctus. [f] *Sabbata, inquit, veſtra, & neomenias, & ceremonias odit anima mea.* Nobis quibus ſabbata extranea ſunt & neomeniæ, & feriæ à Deo aliquando dilectæ, Saturnalia, & Ianuariæ, & Brumæ, & Matronales frequentantur? munera commeant? ſtrenæ conſonant? luſus conuiuia conſtrepunt? O melior fides nationum in ſuam ſectam: quæ nullam ſolennitatem Chriſtianorum ſibi vindicat! Non Dominicum diem, non Pentecoſten, etiam ſi noſſent, nobiſcum communicaſſent; timerent enim ne Chriſtiani viderentur: nos ne ethnici pronuntiemur, non veremur. Si quid & carni indulgendum eſt, habes. non tamen dies tantum, ſed & plures. Nam ethnicis ſemel annuus dies quiſque feſtus eſt; tibi octauus quiſque dies. excerpe ſingulas ſolennitates nationum, & in ordinem exſere, Pentecoſten implere non poterunt.

a ad Gal. 1. 10. — b Rom. 15. 2. — c 1. Cor. 10. 33. — d 1. Cor. 9. 22. — e 1. Cor. 5. 10. — f Eſai. 1. 14.

CHARITAS PROXIMI. V. SCHOLIA.

SI HOMINIBVS, &c. *Hoc capite vanam eludit charitatis ſpeciem, qua plerique irreligioſi ſuæ ætatis fideles, ſub prætextu complacendi proximo ex charitate, ſuperſtitionibus, ludis, feſtiſque Gentilium communicabant. Probatque Paulum placuiſſe proximo in bonum, & non in malum, Ethnicos inſuper, ſacris noſtris &*

ſeſtis non participare ne Religioni Chriſtianæ communicare videantur: & multo magis odioſa Deo prophana feſta celebrata à fidelibus, quam Sabbata & ſacrificia Iudæorum. Tandem ſi feriandi prurigo tanta Chriſtianos tenet, vnicam Pentecoſtem, ſeptem ſeptimanis tum celebrem, omnia ſimul Gentilium feſta ſuperare. VELLEM PLACERE. *Ita & Cypr licet habeatur in textu,* an quæro hominibus placere? ſi adhuc hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem. *ad. Gal. 1.* OMNIBVS PLACERE CVREMVS. *Rom. 15.* debemus nos firmiores, imbecillitates infirmiorum ſuſtinere, & non nobis placere. Vnuſquiſque veſtrûm proximo ſuo placeat in bonum ad ædificationem. Etenim Chriſtus non ſibi placuit. *Et 1. Cor. 10.* ſine offenſione eſtote Iudæis & Gentibus, & Eccleſiæ Dei: ſicut & ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi vtile eſt, ſed quod multis, vt ſalui fiant. *Auguſt. lib. de ouibus citato à Beda rectè conciliat diſcrepantiam locorum Pauli, de placendo, & non placendo hominibus.* [Aug.] Sunt homines qui putant ſibi in bene viuendo ſufficere conſcientiam, & non valde curant quid de illis alter exiſtimet Ignorantes quod cum homo viderit hominem bonæ conſcientiæ negligentius viuentem, paſſim ſe cuilibet & vbilibet coniungentem; habentem ſcientiam quod nihil ſit idolum, & tamen in Idolio recumbentem, conſcientia illius cum ſit infirma ædificatur, non ad ea quæ perſcrutatur, ſed ad ea quæ ſuſpicatur, &c. Audis tales cum corripiuntur ne iſta faciant, reſpondere nobis & dicere, Apoſtolus dixit, ſi hominibus placere vellem, Chriſti ſeruus non eſſem. Et hic aquam turbas, paſcua conculcas; Attende melius, ne & tibi aquam turbes, quid ait Apoſtolus, ſi hominibus placere vellem, &c. Optime accipimus. Apoſtolicam ſententiam libenter agnoſce. Sed aliud in Apoſtolo non legiſti? placere omnibus per omnia, ſicut & ego per omnia placeo non quærens, &c. Rurſus eundem Apoſtolum non audiſti? ſine offenſione eſtote Iudæis & Græcis, & Eccleſiæ Dei. Tertiò eundem Apoſtolum non audiſti 2. Cor. 8 prouidemus bona non ſolum coram Deo, ſed etiam coram hominibus. *Tum quærenti vt diſcordantiam locorum conciliet, reſpondet in operibus ſuis non ſibi nec proximo complacendum ad vanam gloriam, ſimilemque mercedem:* valde ſtulto homini placet, qui ſibi placet, *ait ibidem Auguſtin. de cætero debere nos placere proximo* [Aug.] *in bonum, vt bene ædificetur proximus. Et lib. 2. de ſer. Do. in monte. cap. 2.* Et non ſe hominibus rectè placere dicebat, quia in eo ipſo vt Deo placeret, intuebatur: Et placendum eſſe hominibus, rectè præcipiebat; non vt hoc appeteretur tanquam merces rectè factorum; ſed quia Deo placere non poſſet, qui non ſe his, quos ſaluos fieri vellet, præberet imitandum Imitari autem illum, qui ſibi non placuerit, nullo pacto quiſquam poteſt. *Tertul. autem ſubdit Paulum, virtutis exemplis placere ſtuduiſſe hominibus, non autem celebrando.* SATVRNALIA *feſta erant quinque vel ſeptem dierum menſe Decembri Saturno dicata, quibus Romani Syntheſim ſumebant, veſtem conſutam & contextam ex compoſitione quadam verſicolori, eamque breuem quam induebant omnes depoſitâ togâ; & ſeruis diſcumbentibus inſeruiebant, muneraque viciſſim mittebant. De Saturnalibus vide Lipſium, Giraldum, &c. Sueton. in Aug.* Saturnalibus, & ſi quando aliàs libuiſſet, modò munera diuidebat, modò nummos omnis notæ. CALENDAS IANVARIAS. *Infra vocat ſimpliciter* ianuarias, in quibus ſtrenæ conſonant. *Contra quas Chryſoſt. orat. de nouilunio, in quibus ſaltationibus, comediis, choreis, intemperantiis nocturnis vacabant, vbi inter cætera* putant, ſi nouilunium menſis huius cum voluptate & lætitia tranſigant, reliquum Annum ſic tranſacturos. *Vbi nota Græcos Calendas ſuas ad nouilunia retuliſſe.* VT OMNES LVCRIFACIAM *1. Cor. 10.* Cum liber eſſem ex omnibus, omnium me ſeruum feci, vt plures lucrifacerem. Et factus ſum Iudæis tanquam Iudæus, vt Iudæos lucrarer: iis qui ſub lege ſunt, quaſi ſub lege eſſem, cum ipſe non eſſem ſub lege, vt eos qui ſub lege erant lucrifacerem: iis qui ſine lege erant, tanquam ſine lege eſſem, cum ſine lege Dei non eſſem, ſed in lege eſſem Chriſti, vt lucrifacerem eos, qui ſine lege erant. Factus ſum infirmis infirmus, vt infirmos lucrifacerem. Omnibus omnia factus ſum, vt omnes facerem ſaluos *Aug. in Ep. ad Hiero.* Hoc [S. Auguſt.] totum dixit vt non fallaciter ſe fingeret eſſe quod non erat, ſed vt miſericorditer eis ita ſubueniendum eſſe ſentiret, ac ſi ipſe eodem errore laboraret. Non ſcilicet mentientis aſtu, ſed compatientis affectu, & compaſſione ſcilicet miſericordiæ, non ſimulatione fallaciæ. Fit enim tanquam ægrotus, qui miniſtrat ægroto; non cum ſe febres habere mentitur, ſed cum animo condolentis cogitat quemadmodum ſibi vellet ſeruiri, ſi ipſe ægrotaret. *Et concludit.* Sic Iudæo Paulus in errore vel peccato aliquo conſtituto, non ſimulando quod non erat, ſed compatiendo quia eſſe potuiſſet tanquam qui ſe hominem cogitaret, omnibus omnia factus eſt, vt omnes lucrifaceret. *Et ibid. iuxta Hiero. dicit factum Gentibus tanquam Gentilem, quia præputium recepit. & permiſit veſci cibis quos damnant Iudæi. conſuetudini autem Iudæorum congruit libertate prudenti, non neceſſitate ſeruili. Sed non ſuſcepit Sacrilegas cerimonias Gentilium. Vnde Tertul.* NVNQVID IDOLOLATRIS IDOLOLATRA? &c. DE MVNDO EXIRETIS. *1. Cor. 5.* Scripſi vobis in Epiſtola: ne commiſceamini fornicariis, non vtique fornicariis huiuſmodi, aut auaris, aut rapacibus, aut idolis ſeruientibus, alioquin debueratis de hoc mundo exiiſſe. *Ad literam iuxta D. Tho. & alios, Corinthij malè intellexerant, quod ſcripſerat prius Apoſtolus ne communicarent cum fornicariis, quò ſibi interdictam communicationem cum infidelibus fornicariis intelligerent: ſed illud excludit Apoſtolus dicens,* non fornicariis huius mundi. *id. paganiſmi: ſecundum quod dicitur Io. 1.* mundus eum non cognouit. *Et dat rationem, quia ſcilicet totus mundus talibus plenus eſt, vnde non poſſetis tales fornicarios vitare, niſi de hoc mundo exeundo, vel per ſolitudinem, vel per mortem. Vnde apertè docet in ſequentibus ſe loqui de ſeparatione à fratribus & baptizatis fornicariis & flagitioſis. Tertullianus igitur iuxta Paulum permittit conuerſari in rebus vitæ neceſſariis, interdicit omnem communicationem in criminoſis, & fidei vel moribus aduerſis.* SABBATA VESTRA, *&c. Eſa. 1.* Neomeniam & Sabbatum, & feſtiuitates alias non feram, iniqui ſunt cœtus veſtri. Calendas veſtras & ſolemnitates veſtras odiuit anima mea: facta ſunt mihi moleſta, laboraui ſuſtinens. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* Calendas & Sabbatum, quod conuocetis conuocationem, non poſſum ferre, iniquitatem cum cætu, &c. Sunt mihi oneri, &c. 70. Neomenias veſtras & Sabbatha, & diem magnum non fero, ieiunium & otium, &c. Facti eſtis mihi in ſatietatem: nequaquam vltra dimittam peccata veſtra. *Et ratio ad literam eſt, quòd huiuſmodi cœtus & cerimoniæ fiebant ab impiis & obſtinatis in peccato, non tam ad ſacrificandum, quàm ad potandum & luxuriandum. Vide Cypr. lib. 1. cont. Iud. Cyril. Baſil. Procop.* NOBIS QVIBVS SABBATA, *&c. Quaſi diceret, qua fronte cum infidelibus feſta prophana colimus,*

cum feſta Iudæorum, olim ſancta & Deo chara, ſed iam abolita celebrare nefas ducamus. BRVMÆ. *Bruma dicitur dies Solſtitij hyemalis, qui eſt ad 18. Cal. Ianu. quo die fit Solſtitium hyemale in Capricorno. Bruma dicitur, quaſi dies breuiſſima. Inde* Brumalia, *dicta Bacchi ſacra, à Brumo, id. Baccho, cui hæc feſta Romani ſacrauerant. Et etiam Liber*[illegible] *dicebantur. Celebrabantur autem* [illegible]*is in Anno, ſemel ſecundo Cal. Martij, & iterum 17. Cal. Sept. Dionyſia dicta. Plin. ea vocat priora, & poſteriora Vinalia. Vide Cœlium Rhodig. lib. 28. c. 25. Et Giraldum 8. hiſtor. Deorum.* MATRONALES, *erant Matronalia feſta Calend. Martij, quæ fiebant ad perpetuitatem conjugij, & ſobolis incrementum, in honorem Matris Matutæ de qua alibi diximus. Varro.* Libum teſtuatium, quod in teſta calida coquebatur, vt etiam nunc Matralibus faciunt Matronæ. SI QVID ET CARNI INDVLGENDVM. *Vt ſcilicet jeiunia & abſtinentiam in aliquo relaxes, plura habes vacationis tempora: nam præter octauum quemque diem, nempe Dominicum, habes Pentecoſtem, id. ſeptem integras ſeptimanas à Paſchate feriantes à jeiunio. Pro eo quod legimus,* NON TAMEN DIES TANTVM. *Alij legunt* non dicam tuos dies tantum, *id eſt proprios Chriſtianis. Hic duo notanda ſuperſunt: primò diem Dominicum iam à tempore Apoſtolorum viguiſſe. Sic enim Ioannes in Apoc.* Fui in ſpiritu Dominica die. *Dies etiam panis & lucis vocabatur. Ex Euſebio Tertul: in Apol.* Diem Solis lætitiæ indulgemus. *Secundò Pentecoſtem in Eccleſia naſcente fuiſſe feriatum & feſtiuum ſeptem hebdomadarum ſpatiū. Amb. ſer. 61. (quem aliqui Maximo Taurinenſi Epiſcopo tribuunt:* Per hos quinquaginta dies nobis eſt jugis & continuata feſtiuitas, itavt hoc omni tempore neque ad obſeruandum indicamus jeiunia, neque ad exorandum Dominum genibus ſuccidamus. *Euſeb. lib. 4. de vita Conſtant. cap. 64.* Hæc ſigillatim geſta & conſummata ſunt, maxima illa celebritate celebritatum venerandæ & ſacratæ Pentecoſtes, quæ ſeptem continuat hebdomadas omnibus honoribus decorata, ad extremum vnitatis numero conſignata eſt. *Vide & Aug. ep. 119. ad Ianuarium, vbi dicit:* Per omnem Pentecoſten, &c. *Refert & S. Aldhelmus lib. de Virg. c. 21. Vbi de concurſu innumeræ plebis ad ſpeluncam S. Apollonij Archimandritæ, à Paſchate vſque ad Pentecoſten, quæ* ſeptenis hebdomadarum curriculis calculatur, diuinitus allata epularum ſtipe, quotidie affatim paſtam plebem. *Vnde pulchrè concludit Tertullianus, quòd ſi omnia ſimul annua Gentilium feſta vno ordine contexerentur, vnicum feſtum Pentecoſtes quinquaginta diebus continuis à Paſchate celebratum, implere non poſſe.*

CHRISTI INCARNATIO.

1. *Incarnatio Verbi, à Principio ſignata in Adam quaſi vno facto.* 2. *contra Marc. cap. 25. circa f.*

ETſi Adam propter ſtatum legis deditus morti eſt, ſed ſpes ei ſalua eſt, dicente Domino, [a] *Ecce Adam factus eſt tanquam vnus ex nobis*: de futura ſcilicet adlectione hominis in diuinitatem.

[a] Gen. 3. 22.

CHRISTI INCARNATIO. I. SCHOLIA.

PROPTER STATVM LEGIS, &c. *Quamuis homo ſit morti addictus in pœnam peccati, ſpem tamen reparationis ſuæ, & reſurrectionis accepit Deo promittente Verbi ſui Incarnationem vt iuxta Aug.* Inter verbum ſuſcipiens, & carnem ſuſceptam, cui dedit vitam æternam, media mors conſumpta ſit. PROPTER STATVM, &c. *id eſt ſtatutum legis, de qua Paulus* ſtatutum eſt omnibus hominibus ſemel mori. *Quod ſi quæris, quando ſtatutum? Gen. 2.* Quocumque die comederis ex eo, morte morieris. *Quod non Adæ ſolum, ſed in capite, id eſt viro, etiam vxori, & toti humani generis corpori dictum eſt. Licet enim Hebr. Chald. & Vulg. habeant in ſingulari* comederis, *70. tamen* non edetis de illo. Qua die autem ederitis ex eo, morte moriemini. *Quod & Eua ante hoc præceptum condita,* licet poſtea narretur eius formatio, vt notat D. Greg 35. Mor. c. 10. *intellexit, cum dixit:* Præcepit nobis Deus, ne comederemus. *Gen. 3.* ECCE ADAM, &c. *Certum eſt ad literam, meram fuiſſe ironiam, locum hunc dupliciter explicat D. Auguſtinus libro 2. de Gen. cont. Manich. cap. 22.* Quo, inquit, maiore judicio potuit ſignificari mors, quam ſentimus in corpore, quàm pellibus quæ mortuis animalibus detrahi ſolent? Itaque cùm contra præceptum, non imitatione legitima, ſed illicita ſuperbia Deus eſſe appetit homo, vſque ad belluarum mortalitatem deiectus eſt. Ideo ſic illi lex diuina inſultat ore Dei; qua inſultatione nos admonemur, quantum poſſumus, cauere ſuperbiam. Ecce Adam factus eſt tanquam vnus ex nobis ad ſcientiam cognoſcendi bonum & malum. Quæ ambigua locutio figuram facit; nam factus eſt tanquam vnus ex nobis, dupliciter intelligi poteſt, vel vnus ex nobis quaſi & ipſe Deus, quod pertinet ad inſultationem, ſicut dicitur vnus ex Senatoribus, vtique Senator: aut certè quia & ipſe Deus eſſet, quamuis Creatoris ſui beneficio, non naturâ, ſi ſub eius poteſtate manere voluiſſet: ſic dictum eſt, quomodo dicitur, ex Conſulibus, vel Proconſulibus, qui iam non eſt. Sed ad quam rem, factus eſt, tanquam vnus ex nobis? Ad ſcientiam ſcilicet dignoſcendi boni & mali, vt ille per experimentum diſceret, dum ſentit malum, quod Deus per ſapientiam nouit: & poteſtatem illam omnipotentis, quam pati noluit beatus atque conſentiens, pœna ſua diſcat eſſe ineuitabilem *Chriſto tamen, qui* non rapinam arbitratus eſt eſſe æqualem Deo, ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens, *Et pelliceam tunicam noſtram induit,* habitu inuentus vt homo. *De quo ſecundo Adam, non ironicè ſed verè propter vnionem hypoſtaticam dicit Deus, Ecce Adam quaſi vnus ex nobis. Cùm enim Verbum ſit æquale Patri, & Dei Filius, homo Chriſtus factus eſt Dei Filius, & proinde quaſi vnus ex Trinitate, vt dixerit Ioannes:* Vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à Patre. *Et quando hoc? Niſi quando* Verbum Caro factum eſt, & habitauit in nobis. *Quod totum vno verbo exponit. D. Aug. in Pſal. 56.* Homo, inquit, ipſe, anima eſt & caro. Totum enim hominem ſuſcepit Verbum, & totus homo factus eſt Verbum. *Propter vnitatem perſonæ in Chriſto.* Ne ideo putetur non ibi fuiſſe animam, quia Euangeliſta dicit Verbum caro factum eſt, &c. *De ſtatu mortis & de ſpe ſalua reſurrectionis rurſum ibidem paulo ſupra D. Auguſtinus vbi explicat titulum Pſalmi,* cùm fugeret Dauid à facie Saül in ſpeluncam. Quid, inquit,

Aug. quit, magnum erat de cruce deſcendere, cui facilè fuit de ſepulcro reſurgere? Sed quare? quia vſque ad mortem voluit eſſe patiens, vt fugeret à facie Saül in ſpeluncam. Etenim ſpelunca inferior pars terræ poteſt accipi. Et certè, quod manifeſtum eſt & certum omnibus hominibus, corpus eius in monumento poſitum eſt, quod erat exciſum in petra. Hoc ergo monumentum, ſpelunca erat. Illuc fugit à facie Saül. Tandiu enim perſecuti ſunt illum Iudæi, quoad vſque poneretur in ſpelunca, &c. At vbi inuolutus curato funere poſitus eſt in ſpelunca, iam nihil habuerunt quod carni facerent. Reſurrexit Dominus ex illa ſpelunca illæſus, incorruptus, quò fugerat à facie Saül, occultans ſe impiis quos figurabat Saül, oſtendens autem ſe membris ſuis. *In quo caput membris ſpem dedit futuræ Reſurrectionis. Aliter locum Gen. 3. exponit Rupertus;* Adam quaſi vnus ex nobis factus eſt, vt iam non ſimus nos Trinitas, ſed quaternitas: quamquam non cum Deo, Deus, ſed contra Deum affectauerit eſſe Deus. *Tertul. hic ſenſu particulari, ſed egregio, reparationem hominis per ſecundum Adam, ſubodoratus eſt, vt Deus hæc dicendo Adæ, primo ſpem eius animo ingereret aliquando fore vt humana natura primo in ipſo condita, & eius in obedientia corrupta, & legi mortis adſtricta, ſine corruptione* ADLEGERETVR, *id eſt aſſumeretur à Verbo, qui verè vnus eſt ex tribus,* qui teſtimonium dant in cœlo. *In qua aſſumptione hominis tam ſtricta facta eſt vnio Dei & hominis, vt propter vnam eamdemque Verbi perſonam vtramque naturam ſuppoſitantem, poſt Athanaſium canat Eccleſia:* perfectus Deus, perfectus homo, ex anima rationali & humana carne ſubſiſtens, &c. Qui licet Deus ſit & homo, non duo tamen, ſed vnus eſt Chriſtus. *Vt non iam ironicè, ſed verè dixerit Ioannes cap. 1.* Vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à Patre. *D. Thomas in Io. 1.* Gloria eius non eſt ſicut gloria Angeli, vel Moyſi, & Eliæ, vel Heliſæi, vel cuiuſque alterius, ſed quaſi vnigeniti: quia vt dicitur Hebr. 3. ampliori gloria, &c. & pſal. Quis ſimilis Deo in filiis Dei? Hoc autem quod, dicit, quaſi; eſt expreſſiuum veritatis, ſecundum Greg. Et vt Chryſoſt. dicit. ſicut qui vellet ſe expedire, breuiter à rogante, qualem regem vidiſſet, diceret, quod ipſe incedebat ſicut Rex, id. ſicut Regem decebat: ita Ioannes, quaſi vnigeniti gloriam, id. talem qualem decebat vnigenitum.

* *2. Incarnationi Chriſti præluſit eius humana apparitio in Angelis 3. Cont. Marc. cap. 9. circa f.*

IDeo & ipſe cum angelis tunc apud Abraham in veritate quidem carnis apparuit, ſed nondum natæ; quia nondum morituræ; ſed & diſcentis iam inter homines conuerſari. Gen 18. 4. Baruch. 3. 38.

INCARNATIO CHRISTI. II. SCHOLIA.

APVD ABRAHAM IN VERITATE, *&c. Dicit filium Dei incarnandum, apparuiſſe Abrahæ ſub forma Angeli, in vera carne licet non adhuc nata; quaſi iam tum didiciſſet in carne cum hominibus conuerſari. De hoc errore in Alphabeto, ſub calcem to. 1. diximus. Iam breuiter de hac apparitione filij Dei. Habetur Geneſ cap. 8.* Apparuit ei Dominus in conualle Mambre, ſedenti in oſtio tabernaculi ſui in feruore diei. Cumque eleuaſſet oculos, apparuerunt ei tres viri prope eum, quos cum vidiſſet cucurrit in occurſum eorum de oſtio tabernaculi, & adorauit in terram. Et dixit; Domine, ſi inueni gratiam in oculis tuis, ne tranſeas ſeruum tuum. *Mirum, quod verſiones omnes Hebr. Chald. 70. cum Vulgata conſonent, & cum tres viderit, vnum ſingulariter alloquatur. Similiter & cum vbique dicatur* cumque comediſſent, vel comederunt, *ſtatim, vnus ait:* cui dixit, reuertens veniam ad te, &c. dixit autem Dominus ad Abraham, quare riſit Sara? *Et ſic toto capite, ſcio Concilium Sirmienſe Canone 14. dicere, medium horum trium fuiſſe filium Dei. Sed ex Baro. Anno 367. conſtat hoc Conciliabulum fuiſſe Arrianorum. Lyr. cum Hebræis vult vnum miſſum ad nuntiandum partum Saræ, ſecundum ad euertendam Sodomam, tertium ad ſaluandum Loth ex Sodoma. rurſum Hebr. apud Lyr. & Toſt. putant medium fuiſſe Michaelem, & alios duos Gabrielem & Raphaelem. Eucherius lib. 2. in Gen. c. 27. vnum ſignificare Chriſtum, & duos alios, Moyſem, in lege, eius aduentum figurantem & Eliam ſecundi aduentus præcurſorem. Ambr. Euſeb. & Cyril. tres perſonas Trinitatis intelligunt, & per medium Angelum eſſentiam diuinam tribus perſonis communem. Tertullianus noſter, exceptâ veritate carnis, in qua errauit optimè per medium Angelum, loquentem, inter duos alios, filium Dei intellexit, medium inter duas naturas, diuinam & humanam,* cuius deliciæ eſſe cum filiis hominum, *qui & Iſaac ex ſterili naſciturum promiſit; & qui* ludit in orbe terrarum, *ſuo de ſterili virgine conceptui gaudium & riſum vniuerſo mundo præluſit. Iam inde* DISCENS INTER HOMINES CONVERSARI, *de quo & Baruch 3.* Hic eſt Deus noſter, & non æſtimabitur alius aduerſus eum. Hic adinuenit omnem viam diſciplinæ, & tradidit illam Iacob, puero ſuo, & Iſrael dilecto ſuo. poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt. *Aug. lib 2 de Trinit. cap. 8.* S. Aug. Omittamus, inquit, eos qui nimis carnaliter naturam Verbi Dei atque ſapientiam, quæ in ſeipſa manens innouat omnia, quam vnicum Dei filium dicimus, non ſolum mutabilem, verumetiam viſibilem eſſe putauerunt. Hi enim multùm craſſum cor diuinis rebus inquirendis audacius, quàm religioſius attulerunt. Anima quippe cum ſit ſubſtantia ſpiritalis, cumque etiam ipſa facta ſit, nec per alium potuit fieri, niſi per quem facta ſunt omnia, & ſine quo factum eſt nihil, quamuis ſit mutabilis, non eſt tamen viſibilis: quod illi de Verbo ipſo atque ipſa ſapientia Dei, per quam facta eſt anima, crediderunt cum ſit illa non inuiſibilis tantum quod & anima eſt, ſed etiam incommutabilis, quod anima non eſt. Eadem quippe incommutabilitas eius commemorata eſt, vt diceretur, in ſeipſa manens innouat omnia. *Et rurſum*, dicunt viſibilem filium non per carnem de virgine aſſumptam, ſed S. Aug. etiam antea per ſeipſum. Nam ipſe, inquiunt, apparuit oculis patrum. *& cap 9.* Quia itaque, inquiunt, antequam natus eſſet filius Dei de Virgine S. Aug. Maria, ipſe apparuit Patribus noſtris, non in vna eademque ſpecie, ſed multiformiter, aliter atque aliter: & viſibilis eſt per ſeipſum, quia nondum carne aſſumpta, ſubſtantia eius conſpicua mortalibus oculis fuit, & mortalis in quantum mutabilis. Ita & Spiritus ſanctus, qui aliàs columba. aliàs ignis apparuit. *& cap. 15.* Moyſen oculis, inquit, S. Aug. carneis filium Dei vidiſſe, quem delirantes hæretici in ſua ſubſtantia viſum volunt. Sanè viderit cum Moyſes carneis oculis, ſi carneis oculis poteſt videri, non modo ſapientia Dei, quod eſt Chriſtus

ſ. Aug. ſed vel ipſa cuiuſlibet hominis, & qualiſcumque ſapientis. *Et lib. 3. de Trin. cap. 10.* Per Angelos, inquit, tunc Dominus loquebatur, per Angelos filius Dei, mediator Dei & hominum futurus ex ſemine Abrahæ ſuum diſponebat aduentum, vt inueniret à quibus reciperetur confitentes reos, quos lex non impleta fecerat tranſgreſſores. Vnde & Apoſtolus ad Galatas dicit: Quid ergo lex? Tranſgreſſionis gratia poſita eſt, donec veniret ſemen cui promiſſum eſt, diſpoſita per Angelos in manu Mediatoris, hoc eſt diſpoſita per Angelos in manu ſua. Non enim natus eſt per conditionem, ſed per poteſtatem. Quod autem non aliquem ex Angelis dicit mediatorem, ſed ipſum Dominum Ieſum Chriſtum, inquantum homo fieri dignatus eſt, habes alio loco. Vnus, inquit, Deus, & vnus mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus. *Claudamus*

A *hunc locum de Abraham Chriſti incarnandi ſpem accipiente ab Angelo, ſiue Chriſto ipſo in Angelo, eximio Petri Chryſologi loco. ſer. 69. a. p.* Hinc eſt quod emortua mox ſenis membra reuiuiſcunt, ſterilis vetulæ iam viſcera ſuſcitantur extincta, & natura in viuo cadauere perſepulta proditura ſuum, reſurgit, authorem & generat plurimos, tranſacto iam tempore, per vnum, quem crediderat, conditorem, *Vbi nota toto ſermone loqui de diuerſis filij Dei apparitionibus. Et inter cetera, antequam de apparitione*
B *Abrahæ loqueretur, ſic ait.* Deus vultu incontemplabilis, viſu inperſpicabilis, nullo ſenſu æſtimabilis, inacceſſus mente, ne ipſo quidem ad plenum notus auditu, quoties, qualiter, quam variè, quam diuerſè ſe humanis aptauit obtutibus? quam ſe communiori quam ſe familiaritati præſtitit & conceſſit humanæ. Aug.

3 *Incarnata eſt ſola ſecunda perſona, non transformata in carnem, ſed eam induta; quam perſonam vocat latè ſpiritum, ideſt Deum & Dei verè filium. Cont. Prax. cap. 27. a. p.*

Luc. 1. 31. 35. a Matth. 1. 23. b Luc. 1. 35. c Pſ. 86. 5. CErtè de Spiritu ſancto virgo concepit; & quod concepit, id peperit: id ergo naſci habebat, quod erat conceptum, & pariundum; ideſt ſpiritus, cuius [a] *& vocabitur nomen Emmanuel, quod eſt interpretatum, Nobiſcum Deus.* Caro autem Deus non eſt, vt de illa dictum ſit, [b] *Quod naſcetur ſanctum, vocabitur filius Dei*: ſed ille qui in ea natus eſt, Deus; de quo; & Pſalmus, [c] *Quoniam Deus homo natus eſt in illa, & ædificauit eam voluntate patris.* Quis Deus in ea natus; Sermo & ſpiritus, qui cum ſermone de patris voluntate natus eſt. Igitur ſermo in carne? dum & de hoc quærendum, quomodo ſermo caro ſit factus; vtrumne quaſi transfiguratus in carne, an indutus carnem? Immo indutus. Ceterum, Deum immutabilem & informabilem credi neceſſe eſt, vt æternum. Transfiguratio autem interemptio eſt priſtini. Omne enim quodcunque transfiguratur in aliud, deſinit eſſe quod fuerat, & incipit eſſe quod non erat. Deus autem neque deſinit eſſe, neque aliud poteſt eſſe. Sermo autem Deus;
Io. 1. 1. d Iſa. 40. 8. [d] *& ſermo Domini manet in æuum* perſeuerando ſcilicet in ſua forma. Quem ſi non capit transfigurari, conſequens eſt, vt ſic caro factus intelligatur dum fit in carne, & manifeſtatur, & videtur & contrectatur per carnem: quia & cetera ſic accipi exigunt.

CHRISTI INCARNATIO. III. SCHOLIA.

NASCI HABEBAT QVOD ERAT CONCEPTVM, ET PARIVNDVM, ID EST SPIRITVS. *Hic agit contra Praxeanos, qui Patrem & Filium confundebant, & dicebat Filium eſſe carnem, hominem, Ieſum. Patrem autem, Spiritum, Deum & Chriſtum dicebant Obiiciebant itaque Praxeani, dixiſſe Angelum Virgini*, quod naſcetur ex te Sanctum, vocabitur filius Dei: *vnde concludebant: ille ergo qui in carne natus eſt, Filius eſt dicendus: nomina hæc diuerſa ſunt, ſed perſona eadem eſt: quæ in quantum Spiritus, Pater eſt: in quantum vero caro, Filius eſt: ſic ratiocinantur Praxeani, ſed his reſpondet Tertul. per vos, ipſa eſt caro quæ nata eſt: ergo caro, Filius Dei eſt. Nec eſt quod dicatis per carnem intelligi Filium, per Spiritum autem Patrem. Idem enim ipſe qui caro naſcitur, Spiritus Dei dicitur, non quidem Spiritus vel altiſſimus*, ne forte per hæc nomina Patrem intelligas, *ſed Spiritus Dei, & virtus altiſſimi, vt ſcias non Deum Patrem, ſed Dei Filium incarnatum. Perperam ergo Praxeas, Spiritum & carnem in duas perſonas diuidit, ſub duorum nominum prætextu. cum vnica ſit & indiuiſa perſona Filij tam in Spiritu, id. diuinitate, quàm in carne id eſt humanitate conſiderata. Cum ergo neceſſario diſtinguenda ſit diuinitas ab humanitate; & per diuinitatem ſiue Spiritum, Patrem intelligat Praxeas, Per carnem & humanitatem Filium, concludendum eſt neceſſario contra ipſum, proprio ore & teſtimonio conuictum. Patrem & Filium. diſtinctas eſſe perſonas, cum tamen ipſe confundat.* SPIRITVS. *Non tantum ex mente Praxeanorum, toto libro contra Praxeam, ſed & ſuo proprio ſenſu Tertul. Filium Dei* Spiritum *vocat. Sic enim orditur librum de*

C *oratione*, Dei Spiritus, & Dei Sermo, & Dei Ratio: ſermo rationis, & ratio ſermonis, & Spiritus vtrumque Ieſus Chriſtus, Dominus noſter. *Per ſpiritum, Deum intelligit iuxta Io. 4.* Deus Spiritus eſt. *Filium autem, Dei ſpiritum vocat; quod nos in Symbolo canimus*: Deum de Deo. *Et quia Praxeani eodem Ioannis c. 4. legerant*, Deus ſpiritus eſt: *& paulo poſt à Chriſto dictum*: veri adoratores, adorabunt Patrem. &c. *Hinc eſt quod per ſpiritum, Deum. & Deum Patrem intelligebant. Ceterum loco citato libro de orat. Filium, Dei ſpiritum vocat, id eſt Dei virtutem:*
D *vnde ſeipſum explicans infra ſubiicit*: ſpiritus, quo valuit. *Et rurſum*: ſpiritu, quo tantum poteſt. SERMO. *Verbum ipſum diuinum eſt ſecunda perſona.* RATIO, *intellectio diuina, ſeu ipſa patris ſapientia. quæ cognoſcit omnia, ſuauiterque & cum ratione diſponit.* Sermo rationis *Eſt ipſe terminus productus per intellectionem, Verbum ſcilicet diuinum.* Ratio ſermonis & ſpiritus *intellectio eſt paſſiua producti termini, ſcilicet Verbi; quæ duo realiter idem ſunt, licet intellectu diſtinguantur. Porro cum hæc vox* Sermo, *rigidè accepta, ſignificet orationem compoſitam, melius aptatur Chriſto compoſito ex duabus naturis. Ita ut Verbum preciſè ſi-*
E *gnificet perſonam diuinam, ſermo autem incarnatam, quo docuit nos orationem Dominicam. Ita & Greg. Nyſſ lib. de perfecta Chriſtiani forma: diſtinguit inter vnigenitum, & primogenitum. Vnigenitum explicans de æterna generatione, primogenitum de temporali.* DEVS HOMO NATVS EST. *Pſal. 86.* nunquid Sion dicet: homo, & homo natus eſt in ea, & ipſe fundauit eam altiſſimus. *Sanct. Pagn. ex Hebr.*

Et propter Sion dicetur vir: Et vir natus eſt in ea. *Septuagint.* Mater Sion dicet homo: & homo factus eſt in ea, &c. *Tertul. vnicus ſuo more Paraphraſtico, pro* Altiſſimo, *poſuit* Voluntate Patris. *Alij legunt ex Hebr.* Sioni dicetur, vir & vir, &c. *Ad literam quamplurimi viri robore & ſapientia præſtantes in ea nati ſunt. Myſticè de Eccleſia in qua per baptiſmum nati ſunt multi magni viri. Quaſi diceretur, ſicut multos inſignes viros commemoraui in Ægypto, Babylone, Palæſtina: nunquid etiam Sioni dici poteſt vir & vir, talis aut talis, vir inſignis natus eſt in ea: Auguſtinus:* Ecce mater Sion dicet homo. Quis homo: qui homo factus eſt in ea. In ea ipſe factus eſt homo, & ipſe eam fundauit. Quomodo in ea factus eſt, & ipſe eam fundauit? Vt in ea fieret homo, iam fundata erat. Sic intellige ſi potes, &c. Ipſe autem fundauit eam, non homo, ſed Altiſſimus. Sic fundauit Ciuitatem in qua naſceretur, quemodo creauit matrem de qua naſceretur, &c. Homo propter nos, Deus ante nos. Sed quid magnum ante nos? Ante terram & cœlum, ante ſæcula. *Vbi vides duas in eadem perſona diſtingui naturas, ſecundùm humanam factus eſt ipſe, & ex matre Virgine, & in Eccleſia Ciuitate ſancta caput hominum. & ſecundùm diuinam, & matrem, & Eccleſiam, fecit & fundauit.* SPIRITVS QVI CVM SERMONE, *&c. id. Deus Verbum, ſiue natura diuina, ad Verbi perſonam contracta.* NATVS EST, *Incarnatus eſt* DEI PATRIS VOLVNTATE, *Pſal. 39.* In capite libri ſcriptum eſt de me, vt facerem voluntatem tuam: Deus meus volui, &c. *Rurſum,* ÆDIFICAVIT EAM VOLVNTATE PATRIS. *Vt conſonet Paraphraſis Tertul ſextui, in hoc verè* Altiſſimus, *qui eamdem habens eſſentiam & voluntatem cum Patre, fundauit Matrem de qua, & in qua naſceretur. Quia, vt ait* Aug. *Auguſt.* Fecit ſibi matrem, cum eſſet apud Patrem. QVASI TRANSFIGVRATVS IN CARNE. *id eſt, an in carne habitans ſit transformatus in carnem.* IMMO INDVTVS. Pelle & carnibus veſtiſti me.

Aug. *De quo & Aug. loquens de contemptoribus Iudæis;* videbant indumentum, & contemnebant indutum. *Prius dixerat:* Foris caro, intus Verbum. IN FORMABILEM, *id incapacem mutationis, in diuerſas formas. Vide dicta præcedenti ſchol. in fine ex Chryſol. qui & alibi de variis formis quibus Verbum in ſe, & in forma diuina immutabile, mutatur in humana:* Propter te varias monſtratur in formas, qui manet vnica ſuæ diuinitatis in forma. *Serm. 23. à p.* SERMO AVTEM DEVS. *Ioan. 1* Et Deus erat Verbum. SERMO DOMINI, *&c. Eſa. 40.* Omnis caro fœnum, &c. Exſiccatum eſt fœnum, & cecidit flos: Verbum autem Domini noſtri manet in æternum. *Ad literam. Cum omnis caro nihil aliud ſit quàm herba, quæ facilè areſcit, tamen non dedignatus eſt Deus humanam carnem induere. & Verbum quod manet in æternum immortale, infinitum, dignatum eſt huic fœno perſonaliter vniri. Ita Hiero. Procop. & Theodoretus. Bernardus autem diſertiſſimè colligit ex eo, quod Verbum caro factum eſt, & caro fœnum eſt: Verbum factum fœnum, homine mutato in pecus: ſed vt concludit Eſaias, Verbum manere in æternum, ſic & Bernardus ob honorem debitum vnioni hypoſtaticæ, & inſeparabilem, etiam animâ per mortem, à carne ſeparatâ, cum carne vnionem: Et per conſequens, quod natum eſt ex Virgine ſanctum corpus, non debuiſſe videre corruptionem: Quantò minus debuit ipſum Verbum manere incorruptum?* Perdat fœnum viriditatem, ſi Maria virginitatem amiſerit. *Ait Bern. Manſit Virgo illæſa: quia dictum eſt ei ab Angelo,* quod naſcetur ex te ſanctum, &c. Et rurſum Spiritus ſanctus ſuperueniet in te. *Quod ſi à Chriſto dictum eſt, Ioan 3.* Quod natum eſt ex carne, caro eſt: Et quod natum eſt ex ſpiritu, Spiritus eſt: *Certè Chriſtus ipſe & natus ex carne virginea, caro virgo, & natus ex Spiritu, de quo conceptus eſt, Spiritus vtique eſt. Vnde concludo, anticipatâ glorioſi corporis dote, imo natiuitati Verbi incarnati debitâ, vt Spiritus penetrans, de illibata Virgine natus eſt Quo ſenſu non inſulſo à Tertul. Chriſtus toties* DEI SPIRITVS *potuit appellari.* PERSEVERANDO IN SVA FORMA. *Auguſt.* Aſſumpſit quod non erat, manens quod erat. S Aug. NON CAPIT. *Mens refugit, nec capit transſinuatum Verbum in carnem. Vel non decet, non poteſt transſinuari à figura & forma æquali Patri in humanam, ita vt amittat diuinam. D. Tho. in Io. 1.* Euangeliſta vt omnem Aſſumptionem excluderet, quæ non terminatur ad vnitatem perſonæ, vtitur hoc verbo: Verbum caro factum eſt, &c. non quia Verbum ſit ipſa humana natura, ſed eſt diuinum ſuppoſitum vnitum humanæ naturæ. Hoc autem quod dicitur, Verbum caro factum eſt, non aliquam mutationem in Verbo, ſed ſolum in natura aſſumpta, de nouo in vnitatem perſonæ diuinæ, dicitur Verbum caro, &c. Per vnionem ad carnem. Vnio autem relatio quædam eſt Relationes autem de nouo dictæ de Deo, in reſpectu ad creaturas, non important mutationem ex parte Dei, ſed ex parte creaturæ nouo modo ſe habentis ad Deum. FIT IN CARNE, *&c. Viſibile ſcilicet Verbum, tractabile, manifeſtum, per opera ſcilicet mirabilia; vnde Paulus,* in quo inhabitat plenitudo diuinitatis, corporaliter. *id eſt palpabiliter, ſenſibiliter.*

4 *Et cont. prax. cap. 2. à p.*

VNicum quidem Deum credimus: ſub hac tamen diſpenſatione, quam œconomiam dicimus, vt vnici Dei ſit & filius ſermo ipſius, qui ex ipſo proceſſerit, [a] *per quem omnia facta ſunt, & ſine quo factum eſt nihil.* hunc miſſum à Patre in virginem, & ex ea natum hominem & Deum, filium hominis & filium Dei, & cognominatum Ieſum Chriſtum. hunc paſſum, hunc mortuum & ſepultum ſecundum ſcripturas, & reſuſcitatum à Patre, & in cœlos reſumptum, ſedere ad dexteram Patris, venturum iudicare viuos & mortuos. qui exinde miſerit, ſecundùm promiſſionem ſuam, à Patre Spiritum ſanctum Paracletum, ſanctificatorem fidei eorum, qui credunt in Patrem & Filium & Spiritum ſanctum. a Io. 1. 3.

CHRISTI INCARNATIO. IV. SCHOLIA.

FILIVM HOMINIS ET FILIVM DEI. *Totum hoc caput de duabus naturis in Chriſto, & de eius in carne natiuitate, paſſione, morte, &c. duobus egregiis locis exponet Auguſtinus. Primo quidem in* Aug. *Pſal. 56.* Homo ipſe anima eſt & caro: Totum enim hominem ſuſcepit Verbum, & totus homo factus eſt Verbum, ne ideo putetur non ibi fuiſſe animam, S. Aug. quia Euangeliſta ita dicit, Verbum Caro factum eſt, &c. Etenim dicitur caro homo, ſicut alio loco dicit Scriptura: Et videbit omnis caro ſalutare

Dei. Nunquid caro ſola videbit, & ibi anima non erit? Iterum dicit ipſe Dominus de hominibus: Ioan. 17. Dediſti ei poteſtatem omnis carnis. Nunquid in ſolam carnem acceperat poteſtatem, & non maximè in Animas quas primitus liberabat? Ergo ibi erat anima, ibi erat caro, ibi totus homo: totus homo cum Verbo, & Verbum cum homine: & Verbum & homo, vnus homo; & Verbum & homo, vnus Deus. *Secundus locus eximius eſt ex ep. 3 ad Voluſianum, exponens ad literam textum Tertulliani.* HVNC MISSVM A PATRE IN VIRGINEM, ET EX EA NATVM HOMINEM ET DEVM, *&c.* HVNC PASSVM, HVNC MORTVVM, *&c.* Quid ſi omnipotens hominem

S. Aug. vbicumque formatum, non ex vtero materno, ſed repentinum inferret aſpectibus? quid ſi nullas ex paruulo in iuuentam mutaret ætates, nullos cibos caperet, nullos ſomnos? nonne opinionem confirmaret erroris, nec hominem verum vllo modo ſuſcepiſſe crederetur, & dum mirabiliter omnia facit, auferret quod miſericorditer fecit? nunc verò inter Deum & homines mediator apparuit, vt in vnitate perſonæ copulans vtramque naturam, & ſolita ſublimaret inſolitis: & inſolita ſolitis temperaret, &c. Ille ſibi ſine ſemine operatus eſt hominem, qui in rerum natura ſine ſeminibus & ſemina operatur. Ille in ſuo corpore numeros temporum, menſuraſque ſeruauit ætatum, qui ſine vlla ſui mutabilitate, mutando contexuit ordinem ſæculorum. Hoc enim creauit in tempore, quod incepit ex tempore. Verbum autem in principio, per quod facta ſunt omnia tempora, tempus elegit quo ſuſciperet carnem, non tempori ceſſit, vt verteretur in carnem. homo quippe Deo acceſſit, non Deus à ſe receſſit. Sic autem quidam reddi ſibi rationem flagitant, quomodo Deus homini permixtus ſit, vt vna fieret perſona Chriſti, cum hoc ſemel oportuerit fieri: quaſi rationem ipſi reddant de re quæ quotidie fit, quomodo miſceatur anima corpori, vt vna fiat perſona hominis? Nam ſicut in vnitate perſonæ anima vnitur corpori, vt homo ſit; ita in vnitate perſonæ Deus vnitur homini, vt Chriſtus ſit. In illa ergo perſona mixtura eſt animæ & corporis; in hac perſona mixtura Dei & hominis. Cum enim Verbum Dei permixtum eſt animæ habenti corpus, ſimul & animam ſuſcepit & corpus. Illud quotidie fit ad procreandos homines; hoc ſemel factum eſt ad liberandos homines. Quem Chriſtum Dei Verbum, Dei filium, Deum in carne venturum, moriturum, reſurrecturum, & in cœlum aſcenſurum: poſtea præpotentiſſimo ſuo nomine in omnibus Gentibus dicatos ſibi populos habiturum: inque illo habituros remiſſionem peccatorum, ſalutemque æternam futuram eſſe credentibus, omnia gentis illius promiſſa, omnes prophetiæ, Sacerdotia, ſacrificia, templum, & cuncta omnino ſacramenta ſonuerunt. SANCTIFICATOREM FIDEI. *Appoſita voce vſus eſt. Spiritus enim ſanctus, quod ſanctificet, dicitur. Fidem autem ſanctificat, id eſt conſecrat, vt Sacerdotes ſanctificari dicebantur. Ita Ambr. 2. de Caim c. 4. & Greg. in 1. Reg. 7. ſignificat etiam idem quod dedico iuxta Aug. 4. de Gen. ad lit. c. 17. Et Hiero. in Ezech. 44. & Iſa. 30. In baptiſmo igitur, renatis ex aqua & Spiritu ſancto, idem Spiritus ſanctificat, id eſt primò dedicat & conſecrat fidem. Niſi malis amplius eam augendo in Sacramento Confirmationis, fidem ſanctificare & confirmare ſicut Sophon. 1.* Sanctificauit vocatos ſuos. Aug.

5 In Incarnatione nulla confuſio ſubſtantiarum, ſed in vna perſona filij, vnio duarum naturarum. Cont. Prax. cap. 27. in m. ad circa f.

SI Sermo ex transfiguratione & demutatione ſubſtantiæ caro factus eſt, vna iam erit ſubſtantia Ieſus ex duabus, ex carne & ſpiritu mixtura quædam, vt electrum ex auro & argento; & incipit nec aurum eſſe, id eſt ſpiritus; neque argentum, id eſt caro, dum alterum altero mutatur, & tertium quid efficitur. Neque ergo Deus erit, Ieſus. Sermo enim deſiit eſſe qui caro factus eſt; neque caro, id eſt homo; caro enim non propriè eſt, qui Sermo fuit. Ita ex vtroque neutrum eſt; aliud longe tertium eſt quàm vtrumque. Sed enim inuenimus illum directò, & Deum & hominem expoſitum, ipſo hoc Pſalmo ſuggerente,

a Pſal. 86. 5. Quoniam [a] *Deus homo natus eſt in illa, ædificauit eam voluntate patris;* certè vſquequaque filium Dei & filium hominis, cùm Deum & hominem, ſine dubio ſecundùm vtramque ſubſtantiam in ſua proprietate diſtantem: quia neque Sermo aliud quàm Deus, neque caro

b Rom. 1. 3. aliud quàm homo. Sic & Apoſtolus de vtraque eius ſubſtantia docet: [b] *Qui factus eſt, inquit, ex ſemine Dauid.* Hic erit homo & filius hominis, *qui definitus eſt filius Dei ſecundùm ſpiritum.* Hic erit Deus, & Sermo Dei filius. Videmus duplicem ſtatum, non confuſum, ſed coniunctum in vna perſona, Deum & hominem Ieſum. De Chriſto autem differo. Et adeo ſalua eſt vtriuſque proprietas ſubſtantiæ, vt & ſpiritus res ſuas egerit in illo; id eſt virtutes, & opera, & ſigna; & caro paſſiones ſuas functa ſit, eſuriens ſub diabolo, ſitiens ſub Samaritide, flens Lazarum,

Matth. 4. 2. Io. 4. 7. Io. 11. 33. Matth. 26. 38. anxia vſque ad mortem; denique & mortua eſt. Quod ſi tertium quid eſſet ex vtroque confuſum vt electrum, non tam diſtincta documenta parerent vtriuſque ſubſtantiæ. Sed & ſpiritus carnalia, & caro ſpiritalia egiſſent, ex tranſlatione; aut neque carnalia, neque ſpiritalia, ſed tertiæ alicuius formæ confuſione: immo aut Sermo mortuus eſſet, aut caro mortua non eſſet, ſi Sermo conuerſus eſſet in carnem; aut caro enim immortalis fuiſſet, aut Sermo mortalis. Sed quia ſubſtantiæ ambæ in ſtatu ſuo quæque diſtinctè agebant, ideo illis & operæ, & exitus ſui occurrerunt. Diſce igitur cum Nicodemo, [c] *Quia quod in carne natum eſt,*

c Io. 3. 6. Luc. 1. 35. 1. Tim. 2. 5. *caro eſt; & quod de ſpiritu, ſpiritus eſt.* Neque caro ſpiritus fit, neque ſpiritus caro. In vno plane eſſe poſſunt. Ex his Ieſus conſtitit, ex carne homo, ex ſpiritu Deus, quem tunc angelus ex ea parte quà ſpiritus erat, Dei filium pronuntiauit, ſeruans carni filium hominis dici. Sic & Apoſtolus etiam Dei & hominum appellans ſequeſtrem, vtriuſque ſubſtantiæ confirmauit.

CHRISTI INCARNATIO. V. SCHOLIA.

SERMO EX TRANSFIGVRATIONE. *Hic rurſum probat Verbum caro factum non mutatum in carnem, nec carnem in Verbum, ſed diſtinctas abſque confuſione, in hac vnione mirabili perſtitiſſe naturas, earumque diſtinctas exitus & operationes, aliàs Ieſus neque Deus aut Dei verbum eſſet, neque homo, ſed aliquid tertium, v Electrum Chimicum ſiue Philoſophicum, quod conſtat ex auro & argento mixto, & neutrum tamen amborum eſt.* VT ELECTRVM EX AVRO ET ARGENTO. *Electrum ex Dionyſio de cæleſt. Hierarch. c. 15. qua parte fulget vt aurum, repreſentat naturam Angelicam, quia vt aurum puriſſimum, neque minuitur, neque conſumitur: quà vero lucet vt argentum, nitidum ac cœleſte iubar eius oſtendit. Orig. hom. 7. in Ierem. quia electrum hoc pretioſius auro dicitur, vel ſuprema corpora, vel corpus Chriſti ſignificat. Optimè D. Gregorius, licet à Tertulliano diſcrepens, Chriſtum ex vtraque natura Diuina & humana incenſi & impermixtas compoſitum, electro deſignari probat lib. 28. Moral. c. 2. in cap. 38. Iob. ex Ezech. 1. Item lib. 1. in Ezech. hom. 2. vbi ſic ait,* quid electri ſpecie, niſi Chriſtus Ieſus mediator Dei & hominum deſignatur? [illegible]lectrũ quippe ex auro, & argen[illegible]ſt. In electro dum aurum argentumque miſcetur, argentum ad claritatem creſcit, aurum vero à ſuo fulgore paleſcit. Illud ad claritatem proficit, hoc à claritate temperatur. Quia igitur in vnigenito Dei filio, naturæ Diuinitatis vnita eſt natura noſtra, in qua adunatione humanitas in maieſtatis gloriam excreuit, Diuinitas verò à ſui fulgoris potentia humanis ſe oculis temperauit, per hoc quòd humana natura clarior facta eſt, quaſi per aurum creuit argentum. Et quia Diuinitas à fulgore ſuo noſtris eſt aſpectibus temperata, quaſi aurum nobis palluit per argentum. Illa enim natura immutabilis, quæ in ſe manens, innouat omnia, ſi ita vt eſt, nobis apparere voluiſſet, fulgore ſuo nos incenderet potius quàm innouaret. *Et homil. 8. idipſum retexens in verba:* vidi quaſi ſpeciem electri, Ezech. 1. Quid eſt quòd aſpectus hominis videtur in throno quaſi ſpecies electri, niſi quod in electro ſicut longè ſuperius diximus, aurum argentumque miſcetur, vt res vna ex metallis duobus fiat? in qua & per argentum auri claritas temperatur, & per auri claritatem ſpecies clareſcit argenti. In Redemptore autem noſtro, natura humanitatis & Diuinitatis inconfusè vnita ſibimet atque coniuncta eſt, vt & per humanitatem, Diuinitatis eius claritas noſtris potuiſſet oculis temperari, & per Diuinitatem humana natura in eo clareſceret, atque exaltata, fulgorem vltra hoc, quod creata fuerat haberet. *Tandem quid ſignificet electrum in medio ignis, breuiter expoſuit homil. 2. in Ezech.* Quaſi electrum in igne, eſt Deus factus homo in perſecutione. PSALMO SVGGERENTE, QVONIAM DEVS HOMO, &c. *Quo quot reperire potui, accuratè legi verſiones diuerſas, ſed nunquam reperi vllam quæ* DIRECTO SVGGERERET, QVOD DEVS HOMO, &c. *Niſi per* Altiſſimum, *vel vt alij habent*, Excelſum, *Deum intelligas qui hanc glorioſam ciuitatem, Eccleſiam vel Mariam, fundauit vt Deus, in qua & natus eſt homo. Vide dicta verbo Chriſti incarnatio. 3.* QVI FACTVS EST EX SEMINE DAVID. *Sic Paulus Rom. 1.* Qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnem, qui prædeſtinatus eſt filius Dei in virtute ſecundùm Spiritum ſanctificationis ex reſurrectione mortuorum, &c. *tranſlat. Syr.* Qui natus eſt ſecundùm carnem ex ſemine domus Dauid, & agnitus filius Dei in virtute & Spiritu ſan-

A cto, qui reſurrexit à mortuis. *Aug. libro contra hæreſes 5. c. 5.* [S. Auguſt.] Audis quia filius Dei ſecundùm diuinitatem, factus eſt filius hominis ex ſemine Dauid ſecundùm carnem, &c. Qui erat, factus eſt. quid erat? quid factus eſt? Verbum erat, caro factus eſt. Filius Dei erat, filius hominis factus eſt. Deus erat, homo factus eſt, ſuſcepit humanitatem, non amiſit Diuinitatem. Factus eſt humilis, manſit ſublimis. Natus eſt homo, non deſtitit eſſe Deus. DEFINITVS EST FILIVS DEI. *Tertul. Idioma ſolitum ſibi, ſecutus, Chriſtum, in quantum Dei filius definitur & dicitur, ſpiritum appellat. Sed longè alia mens eſt Apoſtoli, qui de Chriſti, vt homo eſt, prædeſtinatione loquitur, qui tamen vt filius hominis, ob vnitatem perſonæ Verbi, diceretur, & eſſet filius Dei, & omnium prædeſtinatorum caput: Chriſtus itaque vt Deus prædeſtinans eſt electos omnes; vt homo prædeſtinatus eſt filius Dei, qui & natus eſt ex ſemine Dauid, id eſt ex Maria de ſemine Dauid oriunda. Accipe*
B *Aug. lib. de prædeſt. Sanctorum, & de bono perſeuerantia.* [S. Auguſt.] Nullum illuſtrius prædeſtinationis exemplum quàm ipſe mediator. Quiſquis fidelis vult eam bene intelligere, attendat ipſum, atque in illo inueniat & ſeipſum. Fidelis inquam, qui in eo veram naturam credit, & confitetur humanam id. noſtram, quamuis ſingulariter ſuſcipiente Deo Verbo, in vnicum Dei filium ſublimatam; ita vt, qui ſuſcepit, & quod ſuſcepit, vna eſſet in Trinitate perſona. Neque enim in homine aſſumpto quaternitas facta eſt, ſed Trinitas manſit *inde ſupra Tertul. applicat homini vniendo Verbo; ecce Adam quaſi vnus ex nobis factus eſt* [S. Auguſt.] aſſumptione illa ineffabiliter faciente perſonæ vnius in Deo & homine veritatem: quoniam non Deum tantum dicimus Chri-
C ſtum, ſicut hæretici Manichæi: nec hominem tantum ſicut hæretici Photiniani: nec ita hominem, vt aliquid minus habeat, quod ad humanam certum eſt pertinere naturam, ſiue animam, ſiue in ipſa anima mentem non habere rationalem, ſiue carnem non de fœmina ſumptam, ſed factam de Verbo in carnem conuerſo atque mutato. Quæ omnia tria falſa & vana Appollinariſtarum hæreticorum tres partes varias, diuerſaſque fecerunt. Sed dicimus Chriſtum Dominum verum, natum de Deo Patre ſine vllo initio temporis. Eundemque hominem verum natum de homine matre certa plenitudine temporis, nec eius humanitatem, quâ maior eſt Pater, minuere aliquid eius diuinitati, quâ æ-
D qualis eſt Patri. Hoc autem vtrumque vnus eſt Chriſtus; qui & ſecundùm Deum veriſſimè dixit: ego & Pater vnum ſumus. Et ſecundùm hominem veriſſimè dixit, Pater maior me eſt. Qui ergo hunc fecit ex ſemine Dauid hominem iuſtum, qui nunquam eſſet iniuſtus, ſine vllo merito præcedentis voluntatis eius, ipſe ex iniuſtis facit iuſtos, ſine vllo merito præcedentis voluntatis ipſorum, vt ille caput, hi membra ſint eius. Qui ergo fecit illum hominem ſine vllis eius præcedentibus meritis, nullum quod ei dimitteretur, vel origine trahere, vel voluntate perpetrare peccatum: Ipſe nullis eorum præcedentibus meritis facit credentes in eum, quibus dimittat omne peccatum. Qui fecit
E illum talem, vt nunquam habuerit, habituruſque ſit voluntatem malam, ipſe facit in membris eius ex mala voluntate bonam. Et illum ergo, & nos prædeſtinauit, quia & in illo, vt eſſet caput noſtrum; & in nobis, vt eius corpus eſſemus, non præceſſura merita noſtra, ſed opera ſua, futura præſciuit, filio dicente Io. 17. Et nunc clarifica me tu Pater apud

temetipſum, claritate quam habui, priuſquam mundus eſſet apud te. SECVNDVM SPIRITVM. *D. Thomas in Rom. 1. hoc probat Chriſtum eſſe filium Dei ſecundum Spiritum ſanctificationis, quia, inquit,* proprium eſt virtutis diuinæ per collationem Spiritus ſancti, ſanctificare homines. Leuit. 20. Ego Dominus qui ſanctifico vos. Io. 15 Cùm venerit Paracletus quem ego mittam. 1. Cor. 6. Sed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, & Spiritu Dei noſtri, &c. quæ quidem ſanctificatio incepit ex reſurrectione mortuorum Ieſu Chriſti, id ex mortuis Chriſto ſuſcitato. Nondum erat Spiritus datus, quia nondum Ieſus erat glorificatus. Non quòd antea non ſit datus ſed poſtquam reſurrexit & aſcendit, abundantius & frequentius eſt datus. *Tria ſigna ibidem notat Diuinitatis Chriſti, primò quod animas ſuſcitet, & quòd ſecum multorum corpora, excitarit, & in iudicio omnia ſuſcitabit. Secundò, quod Spiritum ſanctum producat, mittat, & det cum Patre. Tertio quod conceptus ſit ex virgine de Spiritu ſancto. Et hoc tertium vrget ſub finem huius loci Tertul. Ex Io. 3.* QVOD IN CARNE NATVM EST. *Ioannes habet tam in Vulgata, quàm in Syr.* Quod natum eſt ex carne, caro eſt, & quod natum eſt ex Spiritu, ſpiritus eſt, *quo loco probat vtramque naturam. Vide quæ ſupra diximus Verbo Chriſti Incarnatio 3. circa finem.* ESVRIENS SVB DIABOLO. *Quando ſcilicet, & ſe ſubmiſit diabolo tentandum quem vinceret, & Samaritanæ potandum quam ſatiaret, adeo vt non ſitiret in æternum.* DE CHRISTO DIXERO. *Supple dicere, de eo alibi dicturus, hic enim de Ieſu. Vbi aduerte hic agere contra Praxeanos, qui filium dicerant eſſe carnem, hominem, Ieſum: Patrem autem Spiritum, Deum, & Chriſtum. Vide dicta Verbo Chriſti Incarnatio 3. in p.* APPELLANS SEQVESTREM. *Sic 1. Tim. 2.* Vnus Deus, vnus & mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus qui dedit redemptionem ſemetipſum pro omnibus. *Aug. lib. 1. de conſenſu Euang. cap. 35.* Ideo Chriſtus Mediator Dei & hominum dictus eſt inter Deum immortalem & hominem mortalem, & Deus homo reconcilians hominem Deo, manens id quod erat, factus quod non erat. Ipſe eſt nobis fides in rebus ortis, qui eſt veritas in æternis. *Et libro de ouibus, citato a Beda in hunc Pauli locum ex Ezech. 37.* Dauid Princeps in medio eorum. Quare in medio eorum? quia Verbum caro factum eſt, &c. Inde & Mediator Dei & hominum, quia Deus cum Patre, quia homo cum hominibus. Ecce Mediator. Non Mediator homo præter Deitatem, non Mediator Deus præter humanitatem. Diuinitas ſine humanitate non eſt Mediatrix, humanitas ſine Diuinitate non eſt Mediatrix: ſed inter Diuinitatem ſolam, & humanitatem ſolam Mediatrix eſt humana diuinitas, & diuina humanitas Chriſti. SEQVESTREM *ſic vocatur Moiſes Deut. 5.* Ego ſequeſter & medius fui inter Deum, & vos.

6. *Et ibid. cap. 29. à p.*

CVm duæ ſubſtantiæ cenſeantur in Chriſto Ieſu, diuina & humana; conſtet autem immortalem eſſe diuinam, ſicut mortalem quæ humana ſit; apparet, quatenus cum mortuum dicat; id eſt, qua carnem & hominem & filium hominis, non quà ſpiritum & Sermonem & Dei filium. Dicendo denique, Chriſtus mortuus eſt, id eſt vnctus: id quod vnctum eſt, mortuum oſtendit, id eſt carnem.

CHRISTI INCARNATIO. VI. SCHOLIA.

CVM DVÆ SVBSTANTIÆ. *Iterum hic duas ſubſtantias & naturas in Chriſto aſſerit, humanam & diuinam, vnam mortalem, alteram immortalem: Quà mortalem naturam aſſumpſit, Chriſtus dicitur, id eſt vnctus, & quà Chriſtus, dicitur mortuus, & verè in carne noſtra mortem paſſus eſt. Hunc Mediatorem inter Deum immortalem, & hominem mortalem pulchrè definiit Auguſtinus libro 10. Conf. ſſ. c. 42* Mediator inter Deum & homines oportebat vt haberet aliquid ſimile Deo, aliquid ſimile hominibus; ne in vtroque hominibus ſimilis, longè eſſet à Deo: aut in vtroque Deo ſimilis, longè eſſet ab hominibus, atque mediator non eſſet. Fallax itaque ille Mediator *diabolus ſcilicet*, qui per ſecreta iudicia tua, ſuperbiâ mereretur illudi, vnum cum hominibus habet, id eſt peccatum; aliud videri vult habere cum Deo, vt quia carnis mortalitate non tegitur, pro immortali ſe oſtentet. Sed quia ſtipendium peccati mors, hoc habet commune cum hominibus, vt inde ſimul damnentur in mortem: Verax autem mediator, quem ſecretâ tuâ miſericordiâ demonſtraſti humilibus & miſiſti, vt eius exemplo ipſam etiam diſcerēt humilitatem; mediator ille Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus, inter mortales peccatores, & immortalem iuſtum, apparuit mortalis cum hominibus, iuſtus cum Deo: vt quoniam ſtipendium vitæ pax eſt per iuſtitiam coniunctam Deo, euacuaret mortem iuſtificatorum impiorum, quam cum illis voluit habere communem. Hic demonſtratus eſt antiquis ſanctis, vt ita ipſi per fidem futuræ paſſionis eius, ſicut nos per fidem præteritæ, ſalui fierent. In quantum enim homo, in tantum Mediator: in quantum autem Verbum non medius, quia æqualis Deo, & Deus apud Deum, & ſimul vnus Deus. Quomodo nos amaſti Pater bone, qui filio tuo vnico non pepercisti, ſed pro nobis impiis tradidiſti eum? quomodo nos amaſti, pro quibus ille non rapinam arbitratus eſſe æqualis tibi, factus eſt ſubditus vſque ad mortem crucis? vnde ille in mortuis liber, poteſtatem habens ponendi animam, poteſtatem habens iterum ſumendi eam, pro nobis tibi victor & victima; & ideo victor, quia Victima: pro nobis tibi Sacerdos, & ſacrificium: Et ideo Sacerdos quia ſacrificium: faciens tibi nos de ſeruis filios, de te naſcendo nobis ſeruiendo. *Concinnè & in rem Tertulliani connectit hec ſententia.* QVOD VNCTVM EST, MORTVVM OSTENDIT. *Daniel inter eos de quibus ſupra Aug. qui per fidem futuræ paſſionis Chriſti ſaluari debebāt, cap. 9. Audiuit à Gabriele breuiatas ſeptuaginta hebdomades,* vt conſummetur præuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iuſtitia ſempiterna, & impleatur viſio & prophetia, & vngatur ſanctus ſanctorum. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* Ad vngendum ſanctitatem ſanctitatum. *Omnes in hoc conueniunt, quod Chriſtus in die Incarnationis vnctus eſt Spiritu ſancto,* præ participibus ſuis, de plenitudine cuius omnes accepimus: *Fuit iterum vnctus in Iordane, dum ſpecie columbæ in eum deſcendit Spiritus: Tertul. hic inſinuat vnctum in morte. Et rectè qui-*

dem. nam in cruce proprio vnctus ſanguine regnauit à ligno. & conſummauit Sacerdotium, incruento ſacrificio. tum & finem accepit peccatum, *quo enim vltra, procedat impietas quam vt in Chriſtum Dei, Dei filium inaudito inſurgat parricidio?* deleta eſt iniquitas, adducta juſtitia ſempiterna, *ſiquidem ex Aug. Dei Filius,* Aug. delicta noſtra, delicta ſua fecit, vt juſtitiam ſuam, juſtitiam noſtram faceret. *In Pſal. 21. Tandem*, impleta eſt viſio & prophetia, & lex omnis, cum in cruce vnctus eſt Sanctus ſanctorum. *Contra Praxeanos acute torquendum eſt, quod habet D. Aug. to. 6. libro cont. Felicianum Arrianum cap. 9. ſic quærentem;* Scire cupio, inquit, quo pacto ad Filium tranſeat Aug. dignitas Patris, & ad Patrem non recurrat humilitas prolis. *Cui reſpondet D. Aug.* Ecce, inquit, putemus aliquem Regem, ac Regis filium, depoſitis Regiæ maieſtatis inſignibus, ſubiecti militis indumenta ſuſcipere, & propter certam Patris diſpoſitionem, ac ſociorum ſalutem, rebellium contumelias ſuſtinere: numquid quia ad hoc participium Regiæ poteſtatis certum eſt natiuitatem decurrere, idcirco ad eum qui genuit injuriam Filij, non compatiendi affectu, ſed ipſa paſſionis proprietate certum eſt peruenire? Non ita eſt: quia non ex Filio Patrem, ſed ex Patre Filium certum eſt natum eſſe. Et propterea totum inter hos ſimile dicimus quod pertinet ad communionem naturæ, illud proprium quod per accidens vni noſcitur eueniſſe perſonæ, &c. Non enim ſicut Filio ipſa generatione collata eſt diuinitas Patris; ſic ad Patrem refertur cura, ægritudo, paupertas, mors, humilitas prolis, &c. quorum quamuis ſecundùm indiuiſæ maieſtatis ſimplicem gloriam, non ſit natura diſſimilis, ſpecialiter à filio corpus aſſumptum eſt, vt humiliaretur in infirmitate carnis noſtræ, qui pati nihil poterat in communis diuinitate ſubſtantiæ, &c. Ad ſummam, quid precor eſt quod pendebat in cruce? quid eſt quod lancea dicitur vulneratum eſſe? Caro paſſibilis, an ſubſtantia diuinitatis? Si maieſtatem prophanus in corpore eius prædicator aſſumpſeris, corruptibilem Deum videris credere: ſi paſſibilem carnem, non eſt communis iſta cum Patre, vt per hanc eum poſſit crux illa contingere. *Quàm preclarè cadit hec ſententia in Praxeam, qui Tertulliano referente,* & Paracletum fugauit, & Patrem crucifixit.

7. Incarnatio Verbi naturam diuinam non deſtruxit, vt mutaretur Verbum amittens quod erat, licet aſſumens quod non erat. De Car. Chriſti. cap. 3. à p.

QVid tanti fuit, edoce, vt conſciens Chriſtus quid eſſet, id ſe quod non erat, exhiberet? Non potes dicere, Ne ſi natus fuiſſet, & hominem vere induiſſet, Deus eſſe deſiſſet, amittens quod erat, dum fit quod non erat. Periculũ enim ſtatus ſui Deo nullum eſt. Sed ideo, inquis, nego Deum in hominem vere conuerſum, ita vt & naſceretur, & carne corporaretur; quia qui ſine fine eſt, etiam inconuertibilis ſit neceſſe eſt. conuerti enim in aliud, finis eſt priſtini. non competit ergo conuerſio eius, cui non competit finis. Planè natura conuertibilium ea lege eſt, ne permaneant in eo quod conuertitur in eis; & ita non permanendo pereant, dum perdunt conuertendo quod fuerunt. ſed nihil Deo par eſt. natura eius ab omnium rerum conditione diſtat. Si ergo quæ à Deo diſtant, à quibus Deus diſtat, cum conuertuntur, amittunt quod fuerunt: vbi erit diuerſitas diuinitatis à ceteris rebus, niſi vt contrarium obtineat? id eſt, vt Deus & in omnia conuerti poſſit, & qualis eſt, perſeuerare? alioquin par erit eorum quæ conuerſa amittunt quod fuerunt: quorum vtique Deus in omnibus impar non eſt, ſi nec in exitu conuerſionis.

CHRISTI INCARNATIO. VII. SCHOLIA.

QVID TANTI FVIT. *Hic agit contra Marcionem qui ideo carnem phantaſticum Chriſto affingebat, quod timeret Deum conuertibilem, & proinde interibilem, & finibilem credere. ſi veram carnem aſſumpſiſſe diceret. & Verbum verè caro factum aſſereret. Quod ſine conuerſione Verbi in carnem fieri non poſſe putabat. Hinc dicit ei Tertul. Dic nobis, ô Marcion, quod tam vrgens motiuum fuit Chriſto, vt contra conſcientiam ſuam, probè ſciens quod eſſet ipſe, ſcilicet Deus purus & ſimplex, apparere vellet hominibus, homo, cum vere tamen non eſſet. An forte times ne ſi verè carnem aſſumpſit, Deus eſſe deſtiterit? Sed neſcis, Dei ſtatum immutabilem, non periclitari. Vrgebis te idcirco negare Deum vere conuerſum in carnem, quia ſi conuerteretur, perderet eſſe diuinum quod habebat, acquirendo nouum eſſe hominis, quod prius non habebat. Eſto: & tuo loquar ſenſu. Sit ita, quod tamen non ſentio, neque enim conuertibilis eſt natura diuinitatis, quæ eſt prorſus immutabilis; quidquid in re mutabili conuertitur, perdat, quod prius erat, & omnino pereat. Sed cum Deo nihil ſit æquale, & Deus omnino differat à rebus creatis, profectò etſi conuertatur, non conuertetur vt cætera amittendo quod erat, etiamſi conuertatur in id quod antea non erat, aliter enim non differret ab aliis rebus. Nil imminutam deitatis formam in* Aug. *humanitatis aſſumptione, & inconfuſam vtriuſque naturæ in Chriſto proprietatem diſertè proſequitur D. Aug. to. 6. libro contra Felicianum Arrianum cap.* S. Auguſt. 10. Ego, inquit, Saluatorem noſtrum non confundo, non diuido. Non confundo, ne aut incorpoream, aut imaginariam carnem; aut carnalem, aut mortalem prædicem deitatem. Non ſeparo, ne Dei Patris vnam ſecundùm carnem, & alteram ſecundùm maieſtatem introducere videar prolem: quia idem Dei filius, & ſine initio proceſſit ex Patre, & ſecundùm tempus naſci eſt dignatus ex virgine. Impaſſibilis in ſuo, paſſus in noſtro, dum incomprehenſibilem maieſtatem velut quodam indumento carnis veſtire dignatus eſt ex vtero, vna Mediatoris perſona, non vna ſubſtantia. Vna inquam perſona, ne ſit non vnus Chriſtus; non vna ſubſtantia, ne mediatoris diſpenſatione ſubmota, aut Dei tantùm dicatur, aut hominis filius. Non ergo ſuſceptam carnem perpetuitate diuinæ generationis extendo: nec immenſam Deitatem corporei ortus ætate concludo; quia idem in diuinitate Author eſt rerum, qui in carne redemptor eſt hominum: idem impaſſibilis in ſe, qui paſſus in corpore. Et dum ſic vtriuſque naturæ proprietatem verè ex vtraque gignenti ſimilis natus expreſſit, vt & veram carnem ſuſcepiſſe cum conſtet ex Matre, & indifferentem deitatem habere conſtet ex Patre.

S. Aug. Quibus in vnam perſonam incomprehenſibili Mediatoris diſpenſatione conjunctis, ſeruauit ſingulis propria, ſed coniunxit propriis aliena. Seruauit propria, dum non amiſit immenſitatem diuinitatis, & infirmitatem non reſpuit carnis. Coniunxit propriis aliena, dum idem atque inſeparabilis Chriſtus, & proprio carnis occiditur, & proprio deïtatis apud inferos non tenetur. Proprio carnis guſtauit vita mortem, & proprio deitatis perpetuam reddidit carnem. SI IN EXITV CONVERSIONIS, *id. fine & ſucceſſu non differret.* HOMINEM *verè induiſſet. Sanctus Proclus ſer. de Nat.* Hæc admiranda illius œconomiæ tela, ex qua ineffabili quodammodo illius vnionis tunica confecta eſt; cujus quidem textor extitit Spiritus ſanctus, nectrix virtus ex alto obumbrans, lana vetuſta villoſaque Adami pellis, trama impolluta Virginis caro, radius textorius in menſa geſtantis gratia, artifex Verbum per auditum illapſum. *Sanctus Methodius* A *Virginem alloquens*, tu potentem illum corpore, tanquam decenti quadam Panoplia induiſti. *Panoplia autem perfecta eſt armatura, hoc eſt quicquid ad armandum militem eſt neceſſarium: Et ſic noſter Dauid, non aureis Saülis armis indutus, ſed ſuo in habitu paſtorali, ſiue vt D. Leo:* non in ſua maieſtate, ſed in noſtra congreditur humanitate. PERICVLVM STATVS NVLLVM. *Euſebius Emiſſenus hom. 2. de Nat.* Ita eſt pro noſtra ſalute miſericors humiliata maieſtas, vt tunc non adimeret dignatio dignitatem. Aſſumpta eſt enim humanitas, non abſumpta diuinitas. Ad nos quidem per matrem venit, ſed tamen cum Patre regnauit. Et quid mirum? lux ipſa quamlibet infundatur terris, ordine tamen ſuo, nihilominus fulget in cœlis. *Aug. l. 4. de Symb. c. 4.* Factor omnium fit inter omnia, portatur manibus matris, rector totius orbis; lambit vbera, regens ſydera; tacet, & Verbum eſt, &c. Aug.

8. *Et ibid. V. Verbum. Spiritus ſanctus ſpecie Columbæ apparuit, &c.*

9. *Incarnatio, ſtultitia eſt Verbi, confundens ſapientiam mundi, & Metamorphoſes Deorum. De Car. Chriſt. cap. 4. in. f. & 5. in p.*

SIt plane ſtultum. de noſtro ſenſu judicemus Deum. Sed circumſpice Marcion, ſi tamen non deleſti: [a] *Stulta mundi elegit Deus, vt confundat ſapientia.* Quænam hæc ſtulta ſunt? conuerſio hominis ad cultum veri Dei? rejectio erroris? diſciplina juſtitiæ, pudicitiæ, patientiæ, miſericordiæ, innocentiæ? omnia hæc quidem ſtulta non ſunt. Quære ergo de quibus dixerit. Et ſi te præſumpſeris inueniſſe, non erit tam ſtultum, quàm credere in Deum natum, & quidem ex virgine; & quidem carneum, qui per illas naturæ contumelias volutatus ſit. Dicat hæc aliquis ſtulta non eſſe. & alia ſint, quæ Deus in æmulationem elegerit ſapientiæ ſecularis. & tamen apud illam facilius creditur, Iupiter taurus factus aut cycnus, quàm vere homo Chriſtus, penes Marcionem. Sunt plane & alia tam ſtulta, quæ pertinent ad contumelias & paſſiones Dei. aut prudentiam dicant, Deum crucifixum. Aufer hoc quoque, Marcion, immo hoc potius. Quid enim indignius Deo? quid magis erubeſcendum, naſci an mori? carnem geſtare, an crucem? circumcidi, an ſuffigi? educari, an ſepeliri? in præſepe deponi, an in monumento recondi? Sapientior eris, ſi nec iſta credideris. Sed non eris ſapiens; niſi ſtultus in ſeculo fueris, Dei ſtulta credendo.

a 1. Cor. 1. 27.

CAP. V.

CHRISTI INCARNATIO. IX. SCHOLIA.

SIT PLANE STVLTVM. *Eſto, inquit, Marcion, ſtultum ſit Deo carnem fieri, & in matris vtero per varias humanæ carnis* CONTVMELIAS, *ignobilitates, infirmitates, volutari. Sed ſi, vt aſſoles quæ ſtulta judicas de ſcriptis Pauli & aliis tollere, non eraſiſti illud.* 1. *Cor.* 1. Quæ ſtulta ſunt mundi elegit Deus, vt confundat ſapientes: & infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia: *Rogo ex te, quænam illa ſtulta ſunt? Non dices conuerſionem hominum ad Deum, eiurationem idololatriæ, doctrinam ſanctitatis & juſtitiæ. Quænam ergo ſtulta ſunt illa? Certè non præſumes dicere, tam ſtultum eſſe credere in Deum incarnatum, & quidem electa Matre Virgine, quam Iouem ſummum Deum, factum Taurum aut Cygnum. Et tamen facilius hoc credet Marcion, id narrante* SAPIENTIA SÆCVLARI, *id eſt inuentione Poëtica fabulante, quàm Deum verè hominem factum, & quidem rationalem creaturam, quod Deus vtique fecit, & elegit hoc ſtultum reputatum Philoſophiæ Gentili, vt ipſam ſapientiam mundi confunderet, æmula operatione ſua, non quidem fabuloſe verſus in Taurum, aut transformatus in cygnum, ſed verè caro factum Verbum.* OMNIA HÆC STVLTA NON SVNT. *Scilicet conuerſio mundi ad cultum Dei. Verum quidem eſt ſtultum, aut infirmum, vel ignobilẽ non fuiſſe euentum, ſed inſtrumentum ſtultum infirmum & ignobile. Nam ad literam vt patet* B *toto hoc capite Paulus agit de conuerſione orbis per Apoſtolos ignobiles, ineruditos, infirmos, Chriſtum crucifixum annuntiantes, Dei Virtutem, & Dei Sapientiam. Vnde expreſſius tranſlat. Syr.* Videte vocationem veſtram, Fratres mei, quod multos inter vos ſapientes ſecundum carnem, nec multos inter vos potentes, nec multos inter vos magno ſtemmate natos: ſed elegit Deus ſtultos mundi, vt pudore afficiat ſapientes; & imbecilles mundi elegit, vt pudore afficiat potentes: Et elegit eos qui erant infimo genere orti in mundo, & abjectos, eoſque qui non ſunt, vt obliteret eos qui ſunt. *Aug. tract. in Ioan.* 7. Si doctus eligeretur, fortaſſis ideo diceret ſe electum, quia doctrina eius meruit eligi. Dominus noſter Ieſus Chriſtus, volens ſuperborum frangere ceruices, non quæſiuit per oratorem piſcatorem, ſed de piſcatore lucratus eſt oratorem. Magnus Cyprianus orator, ſed prior Petrus piſcator, per quem poſtea crederet non tantum orator, ſed etiam Imperator. Nullus nobilis primo electus eſt, nullus doctus, quia infirma mundi elegit Deus, vt confunderet fortia. *Hæc tibi non arrident, ô Marcion; ſtulta hæc non eſſe vis, ſed ſtultum judicas credere Verbum verè caro factum. Hæc Paulum vis vocare ſtultum? Admitto. Sed tu fateare neceſſe eſt ſi Paulum audis, elegiſſe Deum. Non vt in carnem mutaretur vt verus Deus in carne vera habitaſſe crederetur.* Aug.

C

Tract. in Io. 9. vbi quærit, cur cum Deus poſſet ex carne Adæ facere Euam, ex coſta fortiore fecit, & rurſum, cur non repleuit de oſſe coſtam eductam; ſed carne repleuit. Aug. Poterat, inquit, Deus carnem detrahere homini, vnde faceret fœminam, & magis videtur quaſi congruere potuiſſe, fiebat enim ſexus infirmior, &c. poterat pro oſſe os reddere: poterat ad faciendam mulierem, non coſtam, ſed carnem detrahere. Quid igitur ſignificauit facta mulier in coſta tanquam fortis, factus Adam in carne tanquam infirmus? Chriſtus eſt & Eccleſia. Illius infirmitas, noſtra eſt fortitudo. *Quia quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus.* TAVRVS ET CYGNVS. *Metamorphoſim Iouis in Taurum pro Europa rapienda deſcripſit Apollodorus Athen. lib. 3 Biblioth. in Cygnum & alias ſpecies, breuiter Achilles Tatius in p. libri primi de Elito fonte.*

Fit Taurus, Cygnus, Satyrus, aurumque ob amorem
Europæ, Ledes, Antiopæ, Danaës.

Naz. orat. 2. in Lucianum omnia factus eſt propter mulieres & Phrygibus pueri, *id eſt Ganymedi* aquila amatrix. NON ERIS SAPIENS NISI STVLTVS, *&c. Certè ſtulta magis ſunt Dei, illudi & crucifigi, quàm naſci: & hæc tamen ſtultiſſima, credenda ſunt, ei qui ſecundùm Deum vult eſſe ſapiens: & hæc mundus credidit, & per ignorantes prædicatum credidit, vt bellè dixit Auguſtinus citatus a Beda in prima Cor. cap. 1. ſub titulo quinquageſima reſurrectionis.* Aug. Humiliatus eſt Dominus Ieſus, vt eſſe humiles noſceremus. Conceptus eſt continés omnia, natus eſt gignés omnia, mortuus eſt viuificans omnia; ſed poſt triduum reſurrexit, & aſcendit in cœlum, & humanam quam ſuſceperat carnem, ad Patris dexteram collocauit. Mirabile eſt, fratres, & hoc eſt quod impij credere nolunt. Mirabile eſt hominem reſurrexiſſe in carne, & in cœlum aſcendiſſe cum carne: ſed multò eſt mirabilius, totum mundum rem tam incredibilem credidiſſe. Quid eſt incredibilius, Deum talia feciſſe? an mundum credere potuiſſe? quid ſi & ipſe modus conſideretur à nobis, quo credidit mundus, etiam ipſe verè diuinus aduertitur, & valde mirabilius. Ineruditos liberalibus diſciplinis, & omnino quantum ad ſæculi doctrinas pertinet impolitos; non peritos Grammatica, non armatos dialectica, piſcatores Chriſtus cum retibus fidei ad mare ſæculi pauciſſimos miſit: quid dico pauciſſimos? duodecim miſit: & tamen per eos ſic omni genere piſcium impleuit Eccleſias; vt plurimi etiam ex ipſis ſapientibus ſæculi, quibus videbatur ignominioſa crux Chriſti, ea in frōte ſignentur; & de qua erubeſcendum putabant, nobiſque inſultabant, eam in pudoris arce conſtituunt. *Na ſtultiſſimus Marcion, qui ſapientiſſimis & potentiſſimis ſæculi tam miraculosè conuerſis, & veram in Chriſto carnem, natam, mortuam, ſuſcitatam, & verè aſſumptam in Cœlum credentibus, renuit aſſentiri.*

10 *Chriſtus incarnatus duas naturas iunxit, vt duos populos in vnam Ciuitatem, Deo pacificaret. 5. Cont. Marc. cap. 17. in f.*

VT [a] *duos conderet in ſemetipſo.* Qui fecerat, idem condens, ſecundùm quod & ſuprà. *Ipſius enim factura ſumus, conditi in Chriſto. In vnum nouum hominem faciens pacem.* Si verè nouum, verè & hominem, non phantaſma. Nouum autem & nouè natum ex virgine, Dei ſpiritu; vt reconciliet ambos Deo; & Deo, quem vtrumque genus offenderat, & Iudaïcum & Gentile. [b] *In vno corpore,* inquit, *cùm interfeciſſet inimicitiam in eo per crucem.* Ita & hic caro corpus in Chriſto, quod crucem pati potuit. Hoc itaque [c] *annunciante pacem iis qui propè, & iis qui longè, acceſſum conſecuti ſimul ad Patrem;* [d] *iam non ſumus peregrini, nec aduenæ, ſed conciues ſanctorum, ſed domeſtici Dei;* vtique eius, à quo ſuprà oſtendimus alienos fuiſſe nos, & longè conſtitutos. [e] *Superædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum.* Abſtulit hæreticus, *& Prophetarum;* oblitus Dominum [f] *poſuiſſe in Eccleſia ſicut Apoſtolos, ita & Prophetas.* Timuit ſcilicet ne & ſuper veterum Prophetarum fundamenta ædificatio noſtra conſtaret in Chriſto; cùm ipſe Apoſtolus vbique nos de Prophetis extruere non ceſſet. Vnde enim accepit *ſummum lapidem angularem* dicere Chriſtum, niſi de Pſalmi ſignificatione: [g] *Lapis quem reprobauerunt ædificantes, iſte factus eſt in ſummo anguli?* De manibus hæretici præcidentis non miror, ſi ſyllabas ſubtrahit, quum paginas totas plerumque ſubducat.

a Epheſ. 2. 15.
b Ibid. 16.
c Ibid. 17.
d Ibid. 19.
e Ibid. 20.
f 1. Cor. 12. 28.
g Pſal. 117. 21.

CHRISTI INCARNATIO. X. SCHOLIA.

VT DVOS CONDERET, *&c. id ſumpſit ex Epheſ. 2. totum locum per partes interruptum à Tertulliano, ſic vno contextu ad faciliorem intelligentiam, repono & explico.* Gratia eſtis ſaluati per fidem, & hoc non ex vobis *fides ſcilicet.* Dei enim donum eſt, non ex operibus, vt ne quis glorietur. Ipſius enim ſumus factura, creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis, quæ præparauit Deus vt in illis ambulemus. IPSIVS FACTVRA. *Vrget hæc verba ſæpius Auguſtinus; agens de Verbo incarnato; per quod facti ſumus & refecti gratia Redemptoris. in pſal. 144.* Aug. Attendamus, inquit, gratiam Dei, non ſolum qua fecit nos, verùm etiam qua refecit. Cui ergo debemus quia ſumus, illi debemus quia & iuſtificati ſumus. Nemo quaſi tribuat Deo, quia eſt: & ſibi tribuat, quia iuſtus eſt. Melius eſt enim quod tibi vis tribuere, quàm quod illi. Melius eſt enim aliquid eſſe, quia iuſtus es, quàm quia homo es. Inferius aliquid das Deo, & ſuperius tibi. Totum illi da, in toto illum ipſum lauda, non cadas de manu artificis. Vt eſſes quis fecit? nonne ſcriptum eſt, quia ſumpſit Deus limum de terra, & formauit hominem? Antequam homo eſſes, limus eras: antequam limus eſſes, nihil eras. Sed non de iſto ſolo figmento gratias agas artifici tuo. Audi aliud eius figmentum, vbi te fecit, &c. Audi enim vnde opereris bona? ipſius enim figmentum ſumus, creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis, vt in illis ambulemus. *Subiicit Paulus:* propter quod memores eſtote, quòd aliquando vos gentes in carne, qui dicimini præputium ab ea, quæ dicitur circumciſio in carne, manu facta, *id eſt, ſic vos Iudæi circumciſi vocabāt, quaſi à ſe ſeparatos, & caractere circumciſionis, nota populi Dei carentes,* qui eratis illo in tempore ſine Chriſto, *quia non credebatis in eum,* alienati à conuerſatione Iſrael, & Hoſpites teſtamentorum, *id eſt pactorum Dei cum Patriarchis,* promiſſionis ſpem

non habentes, & ſine Deo in hoc mundo. Nunc autem in Chriſto Ieſu vos, qui aliquando eratis longe, facti eſtis prope in ſanguine Chriſti. Ipſe enim eſt pax noſtra qui fecit vtraque vnum, & medium parietem maceriæ ſoluens, inimicitias in carne ſua: legem mandatorum decretis euacuans, vt duos condat in ſemetipſo, in vnum nouum hominem faciens pacem. Et reconciliet ambos in vno corpore, Deo per crucem, interficiens inimicitias in ſemetipſo. Et veniens Euangelizauit pacem vobis, qui longe fuiſtis, & pacem iis qui prope. Quoniam per ipſum habemus acceſſum ambo in vno Spiritu ad Patrem. Ergo iam non eſtis hoſpites & aduenæ, ſed eſtis ciues Sanctorum & domeſtici Dei: ſuperædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum ipſo ſummo Angulari lapide Chriſto Ieſu: in quo omnis ædificatio conſtructa creſcit in templum Sanctum in Domino. VT DVOS CONDERET, *&c. Supplendum eſt quod Paulo ſupra præmiſerat* legem mandatorum decretis euacuans. *D. Thomas in Epheſ.2.* Euacuans dico, ſicut imperfectum euacuatur per perfectum, & vmbra per veritatem. 1. Cor. 13. cum venerit quòd perfectum eſt, euacuabitur quòd ex parte eſt, ſcilicet imperfectio & vmbra veteris legis, de qua Hebr. 10. Vmbram habens lex futurorum bonorum, &c. Et hoc decretis, id eſt præceptis noui Teſtamenti, per quæ excluditur lex, &c. Finis autem eſt, vt duo populi efficiantur vnus populus; quæ autem vniuntur, oportet vniri in aliquo vno; & quia lex diuidebat, non poterant in lege vniri, &c. Et hoc in vno nouo homine faciens pacem, ſcilicet in ſemetipſo Chriſto. Qui dicitur nouus homo, propter nouum modum ſuæ conceptionis. Ierem. 31. Creauit Dominus nouum ſuper terram, &c. Item propter nouitatem gratiæ, quam contulit Gal. vlt. in Chriſto enim Ieſu neque circumciſio aliquid valet, neque præputium, ſed noua creatura, &c. Item propter noua mandata quæ attulit Io. 13. mandatum nouum do vobis, &c. Et licet videatur eſſe intentio Apoſtoli, tamen in gloſſa paries duplicatur: quia ex parte Iudæorum ponitur lex quaſi obſtaculum, ex parte verò gentium, eſt Idololatria. *Ibidem de pariete & macerie, dicit eſſe legem, primò quia vt lapides non conglutinantur cæmento, nec ad hoc erigitur, vt duret in perpetuum, ſed ad tempus definitum. Sic lex non habebat cæmentum charitatis diuidens gentiles à Iudæis. Præterea erat lex timoris. Secundò quia durare debebat tantum vſque ad præfinitum à Patre Gal. 4. Hunc ſoluit parietem Chriſtus legem implens, & nos liberans à lege carnali eiuſque cerimoniis. Soluit autem inimicitias, nos abſoluendo à lege quæ cauſa erat inimicitiæ inter Iudæum, volentem eam ſeruare, & Gentilem nolentem. In carne ſua autem ſoluit, tum quia natus pacem per Angelum nuntiauit, & Iudæos in Paſtoribus, & Gentiles in Magis ſibi vniuit: vel in carne ſua immolata omnia ſacrificia impleuit. Vel denique in carne poſitus, in vno mandato dilectionis proximi legem impleuit. Sic verſio Syriaca Epheſ.2.* Diruit maceriam quæ ſtabat in medio, & odium in carne ſua. Legemque præceptorum, præceptis ſuis *dilectionis Dei & proximi*, abrogauit, vt duos conderet in ſemetipſo in vnum hominem nouum, & fecit pacem. *Cætera Tertulliani ſunt facilia ex quibus conuincit Marcionem eraſorem ſcripturæ, Chriſtum verè hominem nouum, natum, & paſſum, &c.* CORPVS IN CHRISTO. *Id eſt non inane & phantaſticum, vt Marcion credidit, ſed ſolidum.* ABSTVLIT. *1. Cor. 12.* Poſuit Deus in Eccleſia primùm Apoſtolos, ſecundò Prophetas *quia Prophetas cum toto veteri Teſtamento Marcion reſpuebat.* DE PROPHETIS EXTRVERE. *Id eſt ædificare locis allatis ex Prophetis.* IN SVMMO ANGVLI. *Ex Pſal.117. Aug. lib. cont. Iud. cap. 8. in fine.* Lapis quem reprobauerunt ædificantes, &c. Quia ex circumciſione & præputio populi tanquam parietes de diuerſo venientes, in angulo ſibimet tanquam in pacis oſculo copulantur. Vnde dicit Apoſtolus, ipſe eſt enim pax noſtra, qui fecit vtraque vnum, qui ergo ex domo Iacob, ſiue Iſrael vocantem ſecuti ſunt, ipſi ſunt lapidi angulari cohærentes, & in Domini luce ambulantes. Quos verò ibi dimiſit, ipſi ſunt ruinam ædificantes, & angularem lapidem reprobantes. *Et tract. in Pſal. 84.* Quos dixit qui erant propè? Iudæos, quia vnum Deum colebant. Quos dixit qui erant longè? gentes qui dimiſerunt Deum, à quo facti erant, & colebant illa quæ ipſi fecerant, non enim regionibus longè à Deo eſt quiſquam, ſed affectibus. Amas Deum; prope es. Odiſti Deum, longè es. DE MANIBVS *pro* manibus. *Quaſi diceret, de more manuum hæreticarum, quæ ſolent ſcripturas radere & corrumpere.*

11 Incarnatio Deum humiliauit, & hominem exaltauit. 2. Cont. Marc. cap. 27. circa f.

QVæcunque vt indigna reprehenditis, deputabuntur in filio, & viſo, & audito, & congreſſo, arbitro patris & miniſtro, miſcente in ſemetipſo hominem & Deum: in virtutibus, Deum; in puſillitatibus, hominem; vt tantum homini conferat, quantum Deo detrahit: totum denique Dei mei penes vos dedecus, ſacramentum eſt humanæ ſalutis. Conuerſabatur Deus, vt homo diuinè agere doceretur. Ex æquo agebat Deus cum homine, vt homo ex æquo agere cum Deo poſſet. Deus puſillus inuentus eſt, vt homo maximus fieret. Qui talem Deum dedignaris, neſcio an ex fide credas Deum crucifixum.

CHRISTI INCARNATIO. XI. SCHOLIA.

QVÆCVMQVE VT INDIGNA. *Hic verè ad literam reſpondet obiectionibus Marcionis, ideo Deum Creatorem & vetus Teſtamentum eius reprobantem, quod in eo frequenter Deus hominibus apparuiſſe in aſſumpta carne, cum hominibus locutus, congrediens, quin etiam & comedens introducatur. Sed reſpondet huiuſmodi apparitiones fuiſſe non Patris, ſed filij, qui vt alibi diximus ex Tertulliani mente iam tum diſcebat conuerſari cum hominibus, in quorum carne naſci volebat. Sic igitur præmiſerat:* Igitur quæcumque exigitis Deo digna, habebuntur in Patre inuiſibili incongreſſibilique & placido, & vt ita dixerim, Philoſophorum Deo, *id eſt nullo modo humanis paſſionibus ſubiecto, qualem & Stoici Philoſophi hominem ſapientem exigebant.* Quæcumque autem vt indigna reprehenditis, deputabuntur in filio, &c. ARBITRO PATRIS ET MINISTRO. *Quia iam ab exordio mittebatur* Angelus Teſtamenti, mediator legis, Iudex etiam Sodomorum, &c. MISCENTE IN SEMETIPSO HOMINEM ET DEVM, *&c. addiſcens quàm facturus erat in perſona verbi, diuinæ, & humanæ naturæ coniunctionem,*

vnius, non confuſione ſubſtantiæ, ſed vnitate perſonæ. IN VIRTVTIBVS DEVM. *&c. Vt tunc item futuras poſt incarnationem diſtinctas operationes, vtriuſque naturæ deſignaret; in puſillis* ſicut erat peregrinum apparere, comedere, &c. *hominem: in virtutibus*, ſicut erat, ſteriles Abraham & Saram fœcundare, *Deum repræſentando.* QVANTVM DEO DETRAHIT, *&c. Non quòd tunc aliquid diuinæ maieſtati detraheretur, ſicuti nec in incarnatione detractum eſt; ſed quòd videatur, vt loquitur Paulus, in his humiliationibus, & condeſcendentiis, quas Tertul.* puſillitates *vocat*, cum in forma Dei eſſet, &c. Formam ſerui accipiens, exinaniuiſſe ſemetipſum. *Sed ex Aug. ſer. 26. de temp.* illetantus in forma Dei, æqualis Patri, ille ſine tempore fabricans tempora, ille ex nullo ſæculo, ante omnia index ſæculi, factus eſt tam paruus, vt de fœmina naſceretur, ſed manſit tam magnus, vt à Patre non ſepararetur. DEDECVS SACRAMENTVM EST, *&c. Quod vos vt dedecus Deo meo imponitis, hoc myſterium & figuram teneo futuræ meæ ſalutis, &c.* EX ÆQVO AGEBAT. *Quia nempe* deliciæ eius cum filiis hominum: *quos* non ſeruos, ſed amicos *dicturus erat, &* nouiſſimè locuturus erat nobis Pater in filio, ſicut ſolet amicus ad amicum loqui: *Amicitia autem inter inæquales eſſe non poteſt; ideo etiam in veteri lege in humana facie*, ex æquo agebat Deus cum homine, &c. *Qui incarnatus iuxta Paulum*, per omnia debuit fratribus ſimilari, tentatus per omnia in ſimilitudine, abſque peccato; in ſimilitudinem hominum factus, habitu inuentus vt homo. DEVS PVSILLVS INVENTVS EST. Paruulus natus eſt nobis, &c. VT HOMO MAXIMVS FIERET. *Aug. ſer. 13. in nat. Dom.* Deus factus eſt homo, vt homo fieret Deus. *Vtriuſque in Chriſto naturæ diſtinctas proprietates eleganter expreſſit D. Auguſt. libro cont. Felician. Arrianum, cap. 11.* Non, inquit, infirmitatem voluntariam Chriſti omnipotens eius maieſtas exhorruit, non omnipotentiam corporalis infirmitas extinxit. Scio ad inferos diuinitatem Filij Dei deſcendiſſe proprietate carnis, ſcio ad cœlum aſcendiſſe carnem merito deitatis. Non eſt

Aug. (margin)

A Dei proprium quòd famem ſenſit: ſed Dei proprium eſt, quòd paucis panibus tot hominum millia ſatiauit. Non eſt proprium carnis, quòd ſuper frementes vndas ſiccis pedibus ambulauit, ſed carnis eſt proprium, quòd ſputa, palmas, flagella ſuſtinuit. Vnus tamen atque idem Chriſtus eſt, qui & iniurias toties pertulit, & actus, *Diuinos ſcilicet*, in profundo non merſit. Ex hoc pacto, in mediatore Dei & hominum, iniuria ſui corporis affectam non fateor deitatem, ſicut maieſtate deitatis glorificatam nouimus carnem. Ergo Chriſtus mortuus eſt, qui & reſurrexit: Nec ideo tamen vtrumque ex vno, ſed ex ſingulis ſingula, in vtroque tamen perfectus ipſe compleuit; dum vnus atque idem inſe-B parabilis tam diuerſa compleuit. Vno mortem guſtauit, altero mortuos ſuſcitauit. Sicque ſe Deum & hominem vtriuſque verus mediator, nec geminata perſona, nec ſubſtantia confuſa monſtrauit. Ingreſſus eſt virginis vterum Dei Filius, vt iterum naſceretur, ante iam genitus: qui ſuſcepit totum hominem, qui iam habebat à patre pleniſſimam deitatem. Non diſſimilis genitori, cùm naſceretur ex æterno perpetuus: non diſſimilis homini, cùm ex matre naſceretur moriturus. Idem tamen & æternus in ſuo, & moriturus in noſtro, dum vtrûque continet ex ſeipſo, & neutrum perdit ex altero: ſicque ex Deo & homine non imperfectus, ſed in C diuerſa proprietate pleniſſimus natus eſt Chriſtus, ſicut ex anima & corpore vnuſquiſque hominum docetur eſſe perfectus. NESCIO AN EX FIDE, *&c. qui Deum vel in ſolis apparitionibus humilem, & familiarem contemnis, neſcio ſi credere poſſis, pro homine crucifixum. Sed Marcion vt Dei filio carnem phantaſticam appingit, credidit & phantaſticè crucifixum. Verùm vt hoc capite in p. Tertul. dicis*, Deum non potuiſſe humanos congreſſus inire, niſi humanos & ſenſus & affectus ſuſcepiſſet; per quos vim maieſtatis ſuæ intolerabilem vtique humanæ mediocritati, humilitate temperaret, ſibi quidem indigna, homini autem neceſſaria; & ita iam Deo digna, quia nihil tam dignum Deo, quàm ſalus hominis.

12. *Chriſti incarnatio hominem maritauit verbo. De reſur. cap. 63. à p.*

VTrumque iam in ſemetipſo fœderauit, ſponſam ſponſo, & ſponſum ſponſæ comparauit.

CHRISTI INCARNATIO. XII. SCHOLIA.

VTRVMQVE IAM, *&c. Infra inter Chriſti Elogia numero 27. plura videbis, nunc ſufficiat, Chriſtum in ſemetipſo fœderaſſe, & animam carni & Deum humanæ naturæ, Aug. to. 6. concione ad Catechumenos contra iud. cap. 9. in fine.* ipſe Chriſtus proceſſit ex vtero virginali tanquam ſponſus de thalamo ſuo, in quo vtero ſpeciales nuptiæ ſunt celebratæ. Deus coniunctus eſt carni, & caro cohæſit Deo, vt eſſet vnus Chriſtus & Deus, & totus homo. Hic ergo proceſſit tanquam ſponſus de thalamo ſuo, ad cuius nuptias commota vniuerſa viſa eſt exultare creatura; namque chorus Angelorum ex his nuptiis pacem deſignat hominibus bonæ voluntatis: quia D qui erat Dei Filius, factus eſt hominis Filius, ſuſcipiens quod non erat, non amittens quod erat. Hîc cœli nouam ſtellam, nouum ſplendidum lumen, illo ſponſo in ſe operante, producunt; vt lumen verum ſedentibus in vmbra mortis nuntiarent natum: & veluti linguâ ſuâ cœli laudarent hunc ſponſum procedentem, quem ſciebant ad hoc ſuſcepiſſe hominem mortalem, vt facerent immortalem. Ad hunc ſponſum Magi ab extremo terræ veniunt, commoniti requirunt, vocati munera offerunt, infantem natum needum quidem videntes, ſed ſtellâ indice regem adorare cupientes.

Aug. (margin)

13 *Chriſti incarnatio, carnem licet indignam, ad dignitatem extulit. 3. Cont. Marc. cap. 10. in f.*

SI ad certum ſpectamus, nulla ſubſtantia digna eſt quam Deus induat. Quodcunque induerit ipſe, dignum facit, abſque mendacio tamen. Et ideo, quale eſt vt dedecus exiſtimarit veritatem potius, quàm mendacium carnis? Atquin honorauit illam fingendo. Quanta iam caro eſt, cuius phantaſma neceſſarium fuit Deo ſuperiori?

CHRISTI INCARNATIO. XIII. SCHOLIA.

NVLLA SVBSTANTIA DIGNA EST, *&c.* A *Prius dixerat Deum Exodi 3. in rubo ignito, Exodi 19. in nube & globo. Sicut & Iob de turbine locutum; & fatetur, quamcumque ſubſtantiam Deus aſſumat,* SI AD CERTVM SPECTAMVS. *id. certi ſi verè, & dignè Deo loquimur, nullam creaturam fatebimur eſſe dignam, quam Deus induat. Si Solem ſplendidum dicas, in quo* poſuit tabernaculum ſuum, Deus lux eſt, qui lucem inhabitat inacceſſibilem; *ſi Angelum; ipſe eſt,* initium viarum Domini, opus manuum eius & in Angelis reperit prauitatem, ante conſpectum cuius creatura omnis, quaſi ſtilla ex ſitula. *Creatori tandem omnia de nihilo facienti, quid inter creaturas de nihilo creatas* B *comparabile? quid tremendæ & adorandæ eius maieſtati & dignitati condignum?* DIGNVM FACIT. *Quia ad ſuam extulit, dignatione affectuoſiſſima vilitatem ſponſæ ſuæ, humanæ naturæ noſtræ, dignitatem. Sic Aug. ſer. 37. de verbis Do.* S. Aug. Filij, inquit, eius ſumus. Vnde hoc probamus? Mortuus eſt pro nobis vnicus, ne remaneret vnus. Noluit eſſe vnus, qui mortuus eſt vnus. Multos enim filios Dei fecit vnicus filius, Deo. Emit ſibi fratres ſanguine ſuo: probauit reprobatus, redemit venditus, honorauit iniuriatus, viuificauit occiſus. Dubitas quòd dabit tibi bona ſua, qui non dedignatus eſt ſuſcipere mala tua? *De hoc commercio rurſum Ser. 13. de tempore;* S. Aug. Factus eſt, inquit, Deus homo, vt homo fieret Deus. Vt panem Angelorum manducaret homo, Dominus Angelorum hodie factus eſt homo. Factus eſt igitur qui fecerat, vt inueniretur quod perierat. Peccauit homo, & factus eſt reus; natus eſt homo Deus, vt liberaretur reus, &c. Mercatus eſt à nobis quod hîc abundat, naſci & mori; reſurgere, & in æternum viuere, non hîc erat. Inuenit hîc merces, viles, & terrenas, & terreſtribus attulit peregrinas & cœleſtes: *de fraternitate autem nobiſcum contracta per Mariam. Ser. 11. de temp.* Hodie, inquit, parturiente Maria, natus eſt nobis Dei Filius, vt germanæ carnis noſtræ conceptione productus, creato à ſe homini & pietatem paternam, & fraternum largiretur affectum. Aug. ABSQVE MENDACIO TAMEN. *Nihil enim tam indignum Deo vero, & Filio dicente,* Ego ſum via & veritas, *quàm per viam mendacij & phantaſma carnis ad hominem venire ſaluandum. Quod ſi dedecus fuit carnem veram ſumere, quantò maius opprobrium fuerit, eam mentiri? Addam magnum quid, ab ipſo Deo Marcionis,* quem Deo Creatore præſtantiorem æſtimat, *reputatam eſſe carnem humanam; cum vel tenuem eius umbram & ſimilitudinem, phantaſmate expreſſam, neceſſariam Chriſto ſuo indicauerit, ad ſaluandum mundum. Vnde ſupra pulchrè dixit Tertul.* Satis miſerum Deum inſtituis, hoc ipſo quod Chriſtum ſuum non potuit exhibere, niſi in indignæ rei effigie, & quidem alienæ. *Quia à Deo Creatore carnem malam factam credidit Marcion. Quam quia manu propria de luto fingere dignatus eſt, non paruam ei, ſuo attactu, contulit dignitatem.*

14. *In Chriſto Incarnato Deus Creatòr omnia inſtaurauit, & ad ſe primum Principium reduxit. 5. cont. Marc. cap. 17. à p.*

a Epheſ. 1. 10. CVi competent [a] *ſecundùm boni exiſtimationem quam propoſuerit in ſacramento voluntatis ſuæ, in diſpenſationem adimpletionis temporum* (vt ita dixerim, ſicut verbum illud in Græco ſonat) *recapitulare* (id eſt, ad initium redigere, vel ab initio recenſere) Ibid. *omnia in Chriſtum, quæ in cœlis, & quæ in terris;* niſi cuius erunt omnia ab initio, etiam ipſum initium, à quo & tempora & temporum adimpletiones, diſpenſatio, ob quam omnia ad initium, recenſentur in Chriſto? Alterius autem Dei, quod initium, id eſt vnde? cuius opus nullum? quæ tempora ſine initio? quæ adimpletio ſine temporibus? quæ diſpenſatio ſine adimpletione? Denique, quid in terris egit jam olim, vt longa aliqua temporum adimplendorum diſpenſatio reputetur, ad recenſenda omnia in Chriſto, etiam quæ in cœlis? Nec in cœlis autem res ab altero actas exiſtimabimus quæcunque ſunt, quàm ab eo, à quo & in terris acta omnibus conſtat. Quod ſi non capit alterius omnia iſta deputari ab initio quàm Creatoris, quis credet ab alio ea recenſeri in Chriſtum alium, & non à ſuo auctore, & in ſuum Chriſtum? Si Creatoris ſunt, diuerſa ſint neceſſe eſt à diuerſo Deo. Si diuerſa, vtique contraria. Quomodo ergo contraria recenſeantur in eum, à quo denique deſtruuntur?

CHRISTI INCARNATIO. XIV. SCHOLIA.

CVI ERGO COMPETENT, *&c. Hic ſuo more, contra Marcionem probat Deum Creatorem eſſe, & verum Chriſti Patrem, & vtriuſque teſtamenti conditorem. Qui vt omnia & tempus ipſum per Verbum condidit, &* in principio, *id eſt Filio, iuxta* S. Aug. *Auguſtinum & Ambroſium,* creauit cœlum & terram, ſic in plenitudine temporum, in eodem Verbo incarnato, omnia recapitulauit, & quæ in cœlis, & quæ in terris, Angelos inquam & homines, ad vnum principium Chriſtum reduxit, *qui teſte Paulo,* conſtitutus eſt caput ſuper omnem Eccleſiam, *ex Angelis & hominibus conſtatam.* CVI ERGO COMPETENT. *Tam magnifica opera, & diſpenſare in plenitudine temporum. & recto ordine & tempore reuelare, ſecretum myſterium Incarnationis, & per Chriſtum Saluatorem, omnia in Angelorum ruina &* C *hominum, in cœlo & terra reparare, quam ipſimet* Aug. *Deo Creatori, à quo eſt in principio temporis, cœlum & terra, Angelus, homo, & vniuerſa creatura? quàm abſurdè hæc competunt Deo Marcionis, nouo & recenti.* NON CAPIT. *id eſt, non poteſt dici. Quis enim capiat & intelligat,* Deum nouum & recentem, *qui nec cœlum nec terram, nec tempus, nec vllum aliud opus condidit, quo ſe Deum, & authorem alicuius rei proderet; omnia in Chriſto, & quæ in cœlis, & quæ in terra recapitulaſſe, & ab initio recenſuiſſe, in plenitudine temporum? Quomodo præterea intelligitur & capitur, in Chriſtum ſuum redigere, opera aduerſarij ſui? Quæ vtique potius deſtruere debuiſſet: tum quia mala, tum quia ab aduerſario ſuo producta. Hic ſenſus literæ. Iam textum Pauli integrum ponamus, & euoluamus. Sic ergo habet Epheſ. 1.* Benedictus Deus,

&c. qui prædeſtinauit nos, &c. Vt notum faceret nobis Sacramentum voluntatis ſuæ, ſecundum beneplacitum eius, quod propoſuit in eo, in diſpenſatione plenitudinis temporum, inſtaurare omnia in Chriſto, quæ in cœlis, & quæ in terra ſunt, in ipſo. *Tranſlat. Syr.* Vt patefaceret nobis arcanum voluntatis ſuæ, quod propoſuerat exequi in ſeipſo, in diſpenſationem plenitudinis temporum, vt omnia denuo renouarentur in Meſchicho, tum in cœlo, tum in terra. *Epiſt. ad Epheſ. Hiero. vocat ſuæ: lißimam. Et quidem hic ſubtiliter inſinuat, propenſa beneuolentia & fauore gratuito, non ex noſtris meritis præuiſis, vt fusè probat Auguſtinus lib. de prædeſt. Sanctorum, c 18. Sed ex altiſſima diuinæ prouidentia beneplacito, homines eſſe prædeſtinatos* Quis, inquit, (Aug.) audiat Apoſtolum dicentem, benedictus Deus? &c. Quis inquam hæc audiat diligenter & intelligenter, & audeat de hac quam defendimus tam clara veritate dubitare? Elegit Deus in Chriſto ante conſtitutionem mundi membra eius: Et quomodo eligeret eos qui nondum erant, niſi prædeſtinando? Elegit ergo prædeſtinatos nos: Numquid eligeret impios, & immundos? Nam ſi quæſtio proponatur, vtrum hos eligat, an potius ſanctos, & immaculatos: quid horum reſpondeat qui requiratur, ac non ſtatim ferat pro ſanctis & immaculatis ſententiam? Præſciebat ergo, ait Pelag. qui futuri eſſent ſancti & immaculati per liberæ voluntatis arbitrium, & ideo eos ante mundi conſtitutionem, in ipſa ſua præſcientia, qua tales futuros eſſe præſciuit, elegit. Elegit ergo antequàm eſſent, prædeſtinans filios, quos futuros ſanctos immaculatoſque præſciuit: vtique ipſe non fecit, nec ſe facturum, ſed illos futuros eſſe præuidit Intueamur ergo verba Apoſtoli, atque videamus, vtrum propterea nos elegerit ante mundi conſtitutionem, quia ſancti & immaculati futuri eramus, an vt eſſemus? Benedictus, inquit, &c. Sicut elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem, vt eſſemus ſancti & immaculati. Non ergo quia futuri eramus, ſed vt eſſemus. Nempe certum eſt, nempe manifeſtum eſt Ideo quippe tales eramus futuri, quia elegit ipſe, prædeſtinans vt tales eſſemus per gratiam eius, &c. Deinde quid adiungat attendite. Secundùm placitum, inquit, voluntatis ſuæ; ne in tanto beneficio gratiæ Dei, placito gloriaremur voluntatis noſtræ: in qua gratificauit nos, inquit, in dilecto filio ſuo: in qua vtique voluntate gratificauit nos. Sic dictum eſt, gratificauit à gratia: ſicut iuſtificauit, dicitur à iuſtitia, &c. in hoc myſterio voluntatis ſuæ poſuit diuitias gratiæ ſuæ, ſecundum bonam voluntatem ſuam, non ſecundùm noſtram: quæ bona eſſe non poſſet, niſi ipſe ſecundùm bonam voluntatem ſuam, vt bona fieret, ſubueniret. Subiecit, quam propoſuit in illo qui eſt in dilecto filio ſuo, in diſpenſatione plenitudinis temporum, inſtaurare omnia in Chriſto, quæ in cœlis ſunt, & in terris, in ipſo: in quo etiam ſortem conſequuti ſumus, prædeſtinati ſecundùm propoſitum eius, qui vniuerſa operatur, ſecundùm conſilium voluntatis ſuæ, vt ſimus in laudem gloriæ eius. Nimis longum eſſet de ſingulis diſputare. Cernitis autem, proculdubio cernitis, quanta manifeſtatione Apoſtolici eloquii defendatur hæc gratia, contra quam merita extolluntur humana, tanquam homo aliquid prior det, vt retribuatur ei, &c. Ex hoc propoſito eius, eſt illa electorum propria vocatio, quibus omnia cooperantur in bonum: quia ſecundùm propoſitum vocati ſunt ſancti. & ſine pœnitentia ſunt, *id eſt, immutabilia, & firma* dona, & vocatio Dei. *Et cap. 19. in eamdem rem:* Cum ergo, inquit, nos prædeſtinauit, opus ſuum præſciuit, qui nos ſanctos (S. Aug.) & immaculatos facit, &c. Nec fides ipſa præcedit. Non enim quia credidimus; ſed vt credamus, elegit nos, ne priores eum elegiſſe dicamur, &c. nec quia credidimus, ſed vt credamus, vocamur, atque illa vocatione, quæ ſine pœnitentia eſt, id prorſus agitur, & peragitur vt credamus. *Iuxta D Thomam tria hic notanda*: tria tangit, ſcilicet Sacramenti cauſam, temporis congruitatem, & Sacramenti vtilitatem. Cauſam, cùm dicit, ſecundùm beneplacitum. Licet autem quidquid placet, bonum ſit, hoc tamen beneplacitum Antonomaſticè bonum dicitur, quia per ipſum ad perfectam fruitionem bonitatis perducimur. Pſal. Beneplacitum eſt Domino ſuper timentes eum, &c. Rom. 12: Vt probetis quæ ſit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. Congruitas temporis fuit in diſpenſatione plenitudinis: de qua dicitur Galat. 4. vbi venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum factum ex muliere, &c. Sicut autem aliis effectibus ab eo productis tempora ordinata ſunt; ita & certum tempus præordinauit ab æterno, myſterio Incarnationis. Quod quidem tempus ſecundum gloſſam exiſtens fuit, poſtquam homo conuictus fuit de ſua inſipientia ante legem ſcriptam; dum ſcilicet creaturas colebat vt Creatorem: & de impotentia, per legem ſcriptam, quam implere non poterat: vt ſic homines aduentum Chriſti, de ſua ſapientia & virtute non præſumentes non contemnerent; ſed quaſi infirmi, & quodammodo ignari ipſam auidius affectarent. Effectus autem huius Sacramenti eſt inſtaurare omnia. Nam in quantum facta ſunt propter hominem, omnia reſtaurari dicuntur. Amos 9. Suſcitabo tabernaculum Dauid quod cecidit, & reædificabo aperturas murorum eius, & ea quæ corruerant inſtaurabo Omnia inquam, quæ in cœlis, id. Angelos: non quia pro Angelis mortuus ſit Chriſtus, ſed quia redimendo hominem, reintegratur ruina Angelorum. Pſal. Implebit ruinas. Vbi cauendus error Origenis, ne per hoc credamus Angelos damnatos, redimendos eſſe per Chriſtum vt ipſe finxit. Et quæ in terris, in quantum cœleſtia terrenis pacificat. Col. 1. pacificans per ſanguinem crucis eius, ſiue quæ in terris, ſiue quæ in cœlis ſunt. Quod eſt intelligendum quantum ad ſufficientiam, etſi omnia non reſtaurentur quantum ad efficaciam. *D. Aug cap. 61. Enchir.* Non (S. Aug.) pro Angelis mortuus eſt Chriſtus. Sed ideo pro Angelis fit, quidquid hominum per eius mortem redimitur, & liberatur à malo: quoniam cum eis quodammodo redit in gratiam poſt inimicitias, quas inter homines & ſanctos Angelos peccata fecerunt, & ex ipſa hominum redemptione, ruinæ illius Angelicæ detrimenta reparantur. Et vtique nouerunt Angeli ſancti, docti de Deo, cuius veritatis æterna contemplatione beati ſunt, quanti numeri ſupplementum, de genere humano, integritas illius ciuitatis expectet. Propter hoc ait Apoſtolus inſtaurare omnia in Chriſto, quæ in cœlis ſunt, & quæ in terris, in ipſo Inſtaurantur quippe quæ in cœlis ſunt, cùm id quod inde in Angelis lapſum eſt, ex hominibus redditur: inſtaurantur autem qui in terris ſunt, cùm ipſi homines, qui prædeſtinati ſunt in æternam vitam, à corruptionis vetuſtate renouantur. *In Græco ſonat.* ἀνακεφαλαιώσασθαι. *Recapitulare, vt alibi legit Auguſtinus cum Hieronymo. Propoſuit Deus, homines & Angelos inter ſe disiunctos & inimicos, rurſum arctiſſimam amicitiam inire, & in vno ac ſub vno capite Chriſto coniungere, & ruinas Angelorum per homines inſtaurare. Vnde & paulo poſt in eadem Epiſtola ſubiecit Paulus,* & ipſum

dedit caput ſuper omnem Eccleſiam, *tam Gentium, quàm Iudæorum, tam Angelorum, quàm hominum. Quia Chriſtus etiam vt homo, propter vnionem hypoſtaticam cum Verbo, nobilior eſt omnibus Angelis. & eis dominatur ait Auguſtinus in Enchir. c.56. Vbi de Eccleſia ex hominibus & Angelis conſtata, qui peregrinis nobis, maximè poſt Chriſtum incarnatum, opitulantur.* D. Auguſt. Rectus, inquit, confeſſionis ordo poſcebat, vt Trinitati ſubiungeretur Eccleſia, tanquam habitatori domus ſua, & Deo templum ſuum, & conditori ciuitas ſua, quæ tota hîc accipienda eſt, non ſolum ex parte qua peregrinatur in terris, à Solis ortu vſque ad occaſum laudans nomen Domini, & poſt vetuſtatis captiuitatem cantans canticum nouum: verùmetiam ex illa quæ in cœlis ſemper, ex quo condita eſt, cohæſit Deo, nec vllum ſui caſus malum experta eſt. Hæc in ſanctis Angelis beata perſiſtit, & ſuæ parti peregrinanti, ſicut oportet, opitulatur: quia vtraque vna erit conſortio æternitatis, & nunc vna eſt vinculo Charitatis, &c. *De hoc vinculo per Chriſti ſanguinem pacificum, inter cœlum & terram, Angelos hominesque contracto, hæc ſubijcit cap. 62. & ſequenti.* S. Aug. Per illud, inquit, ſingulare ſacrificium in quo mediator eſt immolatus, quod vnum multæ in lege victimæ figurabant, pacificantur cœleſtia cum terreſtribus, & terreſtria cum cœleſtibus; quoniam ſicut Apoſtolus dicit Coloſſ. 1. in ipſo complacuit omnem plenitudinem diuinitatis inhabitare, & per eum reconciliari omnia in ipſum, pacificans per ſanguinem crucis eius, ſiue quæ in cœlis ſunt, ſiue quæ in terris. Pax iſta præcellit ſicut ſcriptum eſt Philip. 4. 7. omnem intellectum, *Vulgata ſenſum: Syr. quæ maior eſt omni mente*, neque ſciri à nobis, niſi cùm ad eam venerimus, poteſt. Quomodo enim pacificantur cœleſtia, niſi in nobis, id eſt, concordando nobiſcum? Nam ibi ſemper eſt pax, & inter ſe vniuerſis intellectualibus creaturis, & cum ſuo creatore. Quæ pax præcellit, vt dictum eſt, omnem intellectum, ſed vtique noſtrum, non eorum qui ſemper vident faciem Patris. Nos autem quantuſcumque ſit in nobis intellectus humanus ex parte ſcimus, &c. *Addam breuiter omnia, in* hoc vno continet omnia, *ſcilicet homine, à Deo, vero principio per peccatum hominis, diuiſa, proindeque corrupta, in Chriſto hominem aſſumente, reſtaurata fuiſſe, recapitulata, & ad ſuum caput & principium Deum ſcilicet reuocata; ideoque, vt omnia ad vnum redirent, Verbum potius naturam humanam induiſſe, quàm Angelicam; quia hæc vnica erat, quæ cœleſtia & terreſtria, viſibilia & inuiſibilia, corruptibilia & incorruptibilia continebat. Sic Chryſol. ſer. 140. in Verba Miſſus eſt, &c. Ad Virginem deſponſatam.* Chriſtus ſuam ſponſam recipit, non præripit alienam; nec ſeparationem facit, quando ſuam ſibi totam jungit in vno corpore creaturam.

CHRISTI CARO.

1. *Carnem Chriſti non materialem, fingunt Valentiniani. Cont. Valent. cap 26. in m. ad f.*

ALia compoſitione monſtruoſum volunt illum proſicias earum ſubſtantiarum induiſſe, quarum ſummam ſaluti eſſet redacturus: vt ſpiritalem quidem ſuſceperit ab Achamoth, animalem verò, quem mox à Demiurgo induit, Chriſtum: ceterùm corporalem, ex animali ſubſtantia, ſed miro & inenarrabili rationis ingenio conſtructum adminiſtrationis cauſa vim contuliſſe, quò congreſſui, & conſpectui, & contactui, & defunctui ingratis ſubjaceret. Materiale autem nihil in illo fuiſſe, vtpote ſalutis alienum. quaſi aliis fuerit neceſſarius, quàm egentibus ſalute. Et totum hoc, vt carnis noſtræ habitum alienando à Chriſto, à ſpe etiam ſalutis expellant.

CHRISTI CARO. I. SCHOLIA.

ALIA COMPOSITIONE. *Loquitur de Sotere, ſiue Saluatore quem vocat monſtruoſum, quia ex Iren. Valentiniani eum non ſolum ex omnibus Æonibus concinnatum dixerunt, ſed & tres induiſſe ſubſtantiarum conſpicientias, ſeu vt loquitur Irenæus, primitias: Spiritalem, animalem, & corporalem.* PROSICIAS. *A proſeco, vel proſcindo, proſiciæ, vel proſiciciæ, quaſi primæ particulæ deciſæ.* QVARVM SVMMAM, *&c. quas ſummatim ſaluare debebat.* SPIRITALEM AB ACHAMOTH. *Achamoth ex Tertul. ſupra cap. 25.* Ex ſubſtantia Sophiæ matris, peculium quoddam ſeminis ſpiritalis ſequeſtrauerat. ANIMALEM VERO, *&c.* A DEMIVRGO. *Demiurgum Plato naturam vocat rerum omnium opificem. Demiurgus Summus erat Magiſtratus in quibuſdam Græciæ Ciuitatibus. Liuius lib. 2. de bell. Maced.* Inter Magiſtratus Gentis, *Demiurgos vocant, decem numero creatos* certamen nihilo ſegnius quàm inter multitudinem eſſe. *Irenæus*, à Demiurgo indutum Pſychicum, id eſt animalem Chriſtum. DEFVNCTVI INGRATIS SVBIACERET. *id eſt inuitus & non ſponte ſua, functioni rerum ſenſibilium & corporearum ſubderetur.* MATERIALE AVTEM. *Iren.* Hylicon autem nihil omnino ſuſcepit, non enim Hylicon capax ſalutis. *Loquitur ex mente Valentinianorum excludentium corpus à ſalute, cùm tamen vt bene ſubijcit Cyprianus, fruſtra Soter & Saluator dicitur, niſi ſit miſſus ad ſaluandos qui perierant, & in Anima, & in corpore. Ideo & Chriſtus ipſe, ex Aug. & animam ſumpſit, & carnem, vt totum ſaluaret hominem. Libro 10. de Ciuit. cap. 24. Vbi de Porphyrio Platonico, cum Valentinianis carnem materialem indignam Dei Filio cenſente.* Aug. Noluit, inquit, intelligere Dominum Ieſum Chriſtum eſſe principium, cuius Incarnatione purgamur. Eum quippe in ipſa carne contempſit, quam propter ſacrificium noſtræ purgationis aſſumpſit; magnum ſcilicet Sacramentum eâ ſuperbiâ non intelligens, quam ſua ille humilitate dejecit, verus benignuſque Mediator: in ea ſe oſtendens mortalitate mortalibus, quam maligni, fallaceſque Mediatores non habendo, ſe ſuperbius extulerunt, miſeriſque hominibus adjutorium deceptorium, velut immortales mortalibus promiſerunt. Bonus itaque veruſque mediator oſtendit peccatum eſſe malum, non carnis ſubſtantiam, vel naturam, quæ cum anima hominis & ſuſcipi ſine peccato potuit, & haberi, & morte deponi, & in melius reſurrectione mutari; nec ipſam mortem, quamuis eſſet pœna peccati, quam tamen pro nobis ſine peccato, ipſe perſoluit, peccando eſſe vitandam, ſed potius, ſi facultas datur, pro juſtitia perferendam. Ideo enim ſoluere potuit moriendo peccata, quia & mortuus eſt, & non pro ſuo peccato, &c. Neque enim caro principium eſt, aut anima humana, ſed Verbum per quod facta ſunt omnia. Non ergo caro per ſeipſam mundat, ſed per

Verbum à quo ſuſcepta eſt, cùm Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. ET TOTVM HOC, *&c. Hic finis eſt Valentinianorum, vt negando vera* A *noſtra carne Chriſtum indutum, carnem noſtram à ſpe æterna ſalutis excludant.*

2. *Chriſti carnem de Virgine natam negant Valent. Cont. Val. cap. 27. à p.*

PEr Virginem, non ex Virgine editum: quia delatus in Virginem tranſmeatorio potius, quàm generatorio more proceſſerit; per ipſam, non ex ipſa; non matrem eam, ſed viam paſſus.

CHRISTI CARO. II. SCHOLIA.

PER VIRGINEM. *Sic Iren.* Eſſe autem hunc B qui per Mariam tranſierit, quaſi aqua per tubum. *Et Tertul. de Præſcript. cont. hæret. c. 49. ex eorumdem Valent. ſententia:* Hunc autem *ſcilicet Chriſtum*, in ſubſtantia corporis non fuiſſe, ſed ſpiritale neſcio quod corpus de cœlo deferentem, quaſi aquam per fiſtulam, ſic per Mariam Virginem tranſmeaſſe, nihil inde vel accipientem, vel mutuantem. NON MATREM EAM, SED VIAM PASSVS. *Bene quidem Tertul. Paſſum dicit Chriſtum dum carnem verè paſſibilem aſſumpſit, & ſtupent ad commune mundi propitiatorium conuerſi duo Cherubin Ambroſius & Auguſtinus in Cantico, dum exclamant:* Tu ad liberandum ſuſcepturus hominem, non horruiſti Virginis vterum. C *Sed contra Valent. Paſſus eſt Matrem, non viam:* Porta enim hæc clauſa fuit Principi: hortus concluſus, fons ſignatus, *& carne in ſubſtantia ſumpta de matre, verè materiali, ſed dote donata ſpiritali, non reſerato clauſtro pudoris intacti. Sole purior penetrauit: & magis integritatem Matris adauxit, quam imminuit.* O quàm pulchra eſt caſta hæc generatio cum claritate. *Ceterùm tam Valentinianos quàm conſortes, & condeſertores Marcionitas conuincit Apoſtolus ad Gal. 4.* Miſit Deus Filium ſuum factum ex muliere. *Aug. ſer. de Trinitate citato à Beda in Gal. 4.* Aug. Fecit eum Pater ex muliere, ſub lege, aut forte hoc mouet quia Paulus dicit ex muliere, & D dixeram ex Virgine. Non moueat; vtrumque de ſcriptura dicitur, & ex Virgine, & ex muliere. Ex Virgine quomodo? Eſa. 7. Ecce Virgo concipiet, &c. Ex muliere autem ſicut audiſtis. Non eſt contrarium. Proprietas enim locutionis Hebrææ, mulieres non corrupta Virginitate fœminas appellat. Habes euidentem Scripturam Geneſ. 2. quam ipſa prima Eua facta eſt, formauit eam in mulierem. *Sic D. Thomas in hunc locum*, vocat eam mulierem quæ tamen tadhuc erat virgo Geneſ. 3. mulier quam dediſti mihi. Per hoc quòd dicitur ex muliere factus, deſtruuntur duo errores ſcilicet Valentini dicentis Chriſtum non ſumpſiſſe corpus de Virgine ſed attuliſſe illud de cœlo, & per Beatam Virginem ſicut per fiſtulam & canalem tranſiuiſſe, &c. Sed præpoſitio, ex, cauſam materialem deſignat. Item error Neſtorij dicentis Beatam Virginem non eſſe matrem Filij Dei, ſed Filij hominis. Quod falſum eſſe oſtenditur per hoc quòd dicit Apoſtolus hic, quòd miſit Deus Filium ſuum factum ex muliere. Qui enim fit ex muliere, eſt Filius eius. Si ergo Filius Dei eſt factus ex muliere, ſcilicet ex B. Virgine; manifeſtum eſt, quòd B. Virgo eſt mater Filij Dei. Licet autem poſſet dici natus ex muliere, ſignantèr tamen dicit factum, & non natum. Naſci enim aliquid, eſt ipſum produci, non ſolum ex principio coniuncto, ſed fieri etiam ex principio ſeparato. Arca enim fit ab artifice; ſed fructus naſcitur ex arbore. Principium autem humanæ generationis eſt duplex: ſcilicet materiale; & quantum ad hoc Chriſtus proceſſit ex principio coniuncto; quia materiam ſui corporis ſumpſit ex Virgine. Vnde ſecundùm hoc dicitur natus de ea. Matth. 1. de qua natus eſt Ieſus, &c. Aliud eſt principium actiuum; quod quidem in Chriſto, quantum ad id, quod principium habuit, id eſt, quantum ad formationem corporis, non fuit coniunctum, ſed ſeparatum: quia virtus Spiritus ſancti formauit illud. *Sicut ſupra dixit fabrum arcam facere ex ligno*, & quantum ad hoc non dicitur natus ex muliere, ſed factus, quaſi ex principio exteriori. Ex quo patet, quòd hoc quod dicit, ex muliere, non dicit corruptionem: quia dixiſſet natum, & non factum. *Chryſolog. ſer. 48. ex verbis Euang.* Nonne hic eſt Filius Fabri? dicebant hic eſt Fabri Filius: ſed cuius Fabri Filius? non dicebant, &c. Chriſtus erat Fabri Filius, ſed illius, qui mundi Fabricam fecit, non malleo, ſed præcepto. &c. *Et ſer. 49.* bene perſonam tacuit, vt proderet ex arte genitorem, dicendo, non Ioſeph, ſed Fabri Filius. Et quis talis Faber, qui talem & tantum ex nihilo fabricatus eſt mundum? &c. Dic ergo Iudæe, fabri Filium, vt Dei Filium fatearis inuitus.

3. *Carnem Chriſti animalem, & animam eius carnalem ſtultè Valentiniani fingunt. De Car. Chri. cap. 10. à p. ad f.*

COnuertor ad alios æquè ſibi prudentes, qui carnem Chriſti animalem affirmant, quòd anima caro ſit facta, ergo & caro anima. & ſicut caro animalis, ita & anima carnalis. Et hic itaque cauſas requiro. Si vt animam ſaluam faceret in ſemetipſo, ſuſcepit animam Chriſtus, quia ſalua non eſſet niſi per ipſum, dum in ipſo; non video cur eam carnem fecerit animalem, induendo carnem; quaſi aliter animam ſaluam facere non poſſet, niſi carneam factam. Cùm enim noſtras animas non tantum non carneas, ſed etiam à carne disjunctas ſaluas præſtet: quantò magis illam, quam ipſe ſuſcepit, etiam non carneam redigere potuit in ſalutem? Item cùm præſumant, non carnis, ſed animæ noſtræ ſolius liberandæ cauſſa proceſſiſſe Chriſtum; primò, quàm abſurdum eſt, vt animam ſolam liberaturus, id genus corporis eam fecerit, quod non erat liberaturus? Deinde, ſi animas noſtras per illam quam geſtauit, liberare ſuſceperat, illam quoque quam geſtauit, noſtram geſtaſſe debuerat, id eſt, noſtræ formæ, cuiuſcunque formæ eſt in occulto anima noſtra, non tamen carneæ. Ceterùm, non noſtram animam liberauit, ſi carneam habuit; noſtra enim carnea non eſt. Porro, ſi non noſtram

liberauit, quia carneam liberauit; nihil ad nos; quia non noſtram liberauit. Sed nec liberanda erat, quæ non erat noſtra, vt ſcilicet carnea. non enim periclitabatur, ſi non erat noſtra, id eſt, non carnea. Sed liberatam conſtat illam. Ergo non fuit carnea; & fuit noſtra, ſi ea fuit quæ liberaretur, quoniam periclitabatur. Iam ergo ſi anima non fuit carnalis in Chriſto: nec caro poteſt animalis fuiſſe.

CHRISTI CARO. III. SCHOLIA.

CONVERTOR AD ALIOS. *Valentinianos intelligit, quos iam aggreditur.* Prius enim confutarat Appelleianos carnem Chriſti ſyderеam eſſe affirmantes. ÆQVE' SIBI PRVDENTES. *Quia contra Paulum*, prudentes apud ſemetipſos. *Sibi melius cæteris ſapere videbantur, carnem corpoream indignam Chriſto cenſentes, ſi eam facerent animalem, id eſt animam. Ita vt caro illa quæ in Chriſto exterius apparebat, non eſſet ſimilis carni noſtræ, ſed animæ: vt ſic totus Chriſtus eſſet anima interius & exterius. Ac proinde vt caro eius erat animalis, ita & anima carnalis, id eſt totus anima. Valentinus enim Chriſtum, cæteroſque Æonas ſiue ſæcula finxit animalia.* CAVSAS REQVIRO. *Huius ſcilicet ineptæ blaſphemiæ. Si enim Chriſtus ideo miſſus eſt à Patre, vt ſolam animam ſaluam faceret, vt quid eam fecit carnem animalem, id eſt, animam carneam. Cum enim animæ noſtræ non ſint carneæ, immo eas per mortem à carne ſeparatas ſaluet, quantò magis præſtare potuit ſalutem ſingulari animæ ſuæ, etiam non carneæ?* CVM PRÆSVMANT NON CARNIS, *&c. ad hæc accedit, quòd cùm teneant Chriſtum veniſſe, non ad corporum, ſed tantùm animarum ſalutem, fruſtra animam corpoream aſſumpſiſſet.* DEINDE SI ANIMAS NOSTRAS. *Cùm animas noſtras ſaluare decreuiſſet, per animam quam ipſe habere voluit, conſequenter debuit ſimilem omnino animabus noſtris animam aſſumere, & proinde non carneam: Aliàs ſi carneam habuit, noſtram non ſaluauit: ſi non ſaluauit, nil illi debemus, nec illum Saluatorem & ſoterem agnoſcere tenemur. Non enim venit, vt aiunt, corpus ſaluare, nec animam, quia carneam non habemus; cuius ergo rei Saluator erit? Et vbi erit illud,* mihi indignamini, qui totum hominem ſaluum feci in Sabbato? *Io. 7. Sed Valentiniani à S. Policarpo anathematizati ſunt, & Antichriſti nominati. Sic enim vt verus erat Ioannis Euangeliſtæ diſcipulus, ex prima eius Epiſtola cap. 4 hauſerat illud:* Chariſſimi, nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus, ſi ex Deo ſint: quoniam multi pſeudoprophetæ exierunt in mundum. In hoc cognoſcitur Spiritus Dei, omnis ſpiritus qui confitetur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe ex Deo eſt: & omnis ſpiritus qui ſoluit Ieſum, ex Deo non eſt: & hic eſt Antichriſtus, de quo audiſtis, quoniam iam venit, & nunc iam in mundo eſt. *Certitudine prophetiæ, præſens pro futuro; non in propria perſona iam venit. & eſt in mundo, ſed in ſpiritu, id eſt in ſuis præcurſoribus. Sic Paulus 2. Theſſ. 2.* myſterium iam operatur iniquitatis. *Syriaca tranſlat.* hic eſt ab ipſo pſeudo Chriſto quem audiſtis venturum. *Porrò doctiſſimè dixit Ioannes,* qui ſoluit Ieſum: *innuens compoſitum ex Diuino ſuppoſito & humana natura per vinculum vnionis hypoſtaticæ & indiſſolubiliter colligatum. Quod compoſitum quicumque ſpiritu ſuo, & intellectu priuato & deprauato ſoluere præſumpſerit, ſiue negans Ieſum eſſe Deum, quales fuerunt pſeudoprophetæ, Cerinthus, Ebion, Menander, Carpocrates, & alij apud Irenæum, Epiph. & Auguſtinum: vel eſſe verum hominem, vt Simon Magus Eutyches, Manichæus, Dioſcorus, &c. Vel vnicam habuiſſe perſonam, vt Neſtorius: vel veram habuiſſe carnem, vt Marcion & Valentinus:* hic eſt Antichriſtus, *vel ex Græco* Antichriſti *Syr.* ab ipſo pſeudo Chriſto. *Sic ergo Policarpus in Ep. ad Philip.* omnis qui non confitetur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe, Antichriſtus eſt. Qualis fuit Valentinus, qui duos baptiſmos poſuit, & ſæcula animalia eſſe aſſeruit. *Vnum autem ex Æonibus & ſæculis Chriſtum finxit Valentinus cum carne animali veniſſe, id eſt carne quæ eſſet anima, nixus Lucæ 9. malè intellecto,* Filius hominis non venit animas perdere, ſed ſaluare. *Quod quidem verum eſt: ſed & venit totus homo factus, totum hominem ſaluare, & ne quis dubitaret de carne, audi quid Ioannes, Animam tacens, non tamen excludens: ſed carnem vt ſenſibiliorem ſerui formam exprimens:* Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis.

4. *Et ibid. cap. 12. in f. & 13. per totum.*

IGnorabamus nimirum animam, licet inuiſibilem, naſci & mori, niſi corporaliter exhiberetur. Ignorauimus plane reſurrecturam cum carne. hoc erit quod Chriſtus manifeſtauit. Sed & hoc non aliter in ſe, quàm in Lazaro aliquo, cuius caro non erat animalis, ita nec anima carnalis. Quid ergo amplius innotuit nobis, de animæ ignoratæ retro diſpoſitione? Quid inuiſibile eius fuit, quòd viſibilitatem per carnem deſideraret? Caro facta eſt anima, vt anima oſtenderetur. Nunquid ergo & caro anima facta eſt, vt caro manifeſtaretur? Si caro anima eſt, iam non anima eſt, ſed caro. Si anima caro eſt, iam non caro eſt, ſed anima. Vbi ergo caro, & vbi anima eſt? alterutrum facta eſt. Immo ſi neutrum ſunt, dum alterutrum alterum fiunt, certè peruerſiſſimum, vt carnem nominantes, animam intelligamus; & animam ſignificantes, carnem interpretemur. Omnia periclitabuntur aliter accipi quàm ſunt, & amittere quod ſunt, dum aliter accipiuntur, ſi aliter quàm ſunt, cognominantur. Fides nominum, ſalus eſt proprietatum. Etiam cum demutantur qualitates, accipiunt vocabulorum poſſeſſiones. Verbi gratia, Argilla excocta, teſtæ vocabulum ſuſcipit; nec communicat vocabulo priſtini generis, quia nec cum ipſo genere. Proinde & anima Chriſti caro facta, non poteſt non id eſſe quod facta eſt, & id non eſſe quod fuerit, aliud ſcilicet facta. Et quoniam proximum adhibuimus exemplum, plenius eo vtemur. Certè enim, teſta ex argilla vnum eſt corpus, vnumque vocabulum, vnius ſcilicet corporis. nec poteſt dici & argilla; quia quod fuit, non eſt: quod autem non eſt, omnino non adhæret. Ergo & anima caro

Io. 11. 11.

CAP. XIII.

facta

facta, vniformis, ſolidata: ſcilicet ſingularitas tota eſt, & indiſcreta ſubſtantia. In Chriſto verò inuenimus animam & carnem, ſimplicibus & nudis vocabulis editas; id eſt, animam animam, carnem carnem nuſquã animam carnem, aut carnem animam: quando ita nominari debuiſſent, ſi ita fuiſſent. Sed etiam ſibi quamque ſubſtantiam diuiſè pronuntiatas ab ipſo, vtique pro duarum qualitatum diſtinctione, ſeorſum animam, & ſeorſum carnem. Quid [a] *anxia eſt*, inquit, *anima mea vſque ad mortem?* &, [b] *Panis quem ego dedero pro ſalute mundi, caro* a Matth. 26. 38.
mea eſt. Porro, ſi anima caro fuiſſet, vnum eſſet in Chriſto carnea anima, aut caro anima- b Io. 6. 51.
lis. at quum diuidit ſpecies, carnem & animam, duo oſtendit. ſi duo, iam non vnum. ſi non vnum, iam nec anima carnalis, nec caro animalis. Vnum enim eſt anima caro, aut caro anima. Niſi & ſeorſum aliam geſtabat animam, præter eam quæ caro erat, & aliam circumferebat carnem, præter illam quæ anima erat. Quod ſi vna caro, & vna anima; illa [c] *triſtis vſ-* c. Matth.
que ad mortem, & illa *panis pro mundi ſalute*, ſaluus eſt numerus duarum ſubſtantiarum, in 26. 38.
ſuo genere diſtantium, excludens carneæ animæ vnicam ſpeciem. Io. 6. 51.

CHRISTI CARO. IV. SCHOLIA.

IGNORABAMVS NIMIRVM, *&c. Ironicè dictum contra Valentinianos animam carnalem, & carnem animalem fingentes in Chriſto. Quaſi vero, inquit, ſtatum animæ neſciremus, quamuis inuiſibilis; quaſi verò ignoraremus animam neſcio cum homine, & quaſi emori morien te corpore, dum illud deſerens ſe, per operationes vitæ ceſſantes, ab eo receſſiſſe probando; vt neceſſe foret in Chriſto animam carneam corporaliter exhiberi.* IGNORAVIMVS PLANE. *&c. Vnum fateor, ante ſi idem ignorauimus, ſcilicet animã in corpus proprium redituram, & ſuæ carni vitam reddituram, & ſic quodammodo per opera vitæ quaſi ſuſcitatam fore monſtrandam. Et hoc ipſum eſt quod Chriſtus nos in Euangelio docuit, toties carnis reſurrectionem inculcans, & in ſeipſo velut capite, totius humani generis corpori inaugurans, ſed id non præſtitit aliter in ſe quàm in Lazaro, cuius anima carnalis non erat, ſicut nec caro animalis.* IGNORATÆ RETRO, *&c. id eſt prius incognita. Quid, inquit, de nouo viſibile nobis factum eſt de Animæ ſtatu, vt animam ideo dicas carnem factam in Chriſto, vt melius eius ſtatus declararetur? Ergo ne etiam caro, mutata eſt in Animam, vt caro ipſa monſtraretur. Si ita eſt, dic mihi quæſo, vbi ipſa caro, & vbi ipſa anima eſt? cum inuicem ſtatum mutauerint, & vnum factum ſit alterum, ſtultiſſimè carnem appellans intelligo; & animam nominans carnem interpretor.* FIDES NOMINVM, *&c. id. ſingula rerum proprietates, ſalua eſſe non poſſunt, nec probè intelligi, niſi fideliter nomina communi ſenſu hominum, rebus ſingulis impoſita, inuiolata ſeruentur. Ideo & Galenus libro. 1. Methodi:* De notione ipſa prius
C conueniat, cum ſine hac propoſitæ rei ſubſtantiam inuenire non liceat. Ipſam verò notionem, quæ omnibus in confeſſo ſit, ſumendam diximus. *Profert exemplum Tertul. ſumptum à qualitatibus, quæ cum mutantur.* ACCIPIVNT VOCABVLORVM POSSESSIONES. *id. poſſident nomen rei in quam mutantur. Verbi gratia, cum ex albo fit nigrum, vel ex frigido calidum. Similiter* ARGILLA EXCOCTA, *non amplius dicitur argilla, ſed teſta. Sic animæ Chriſti caro facta amplius non eſt dicenda anima;* TESTA EX ARGILLA, VNVM EST CORPVS. *Teſta non poteſt dici ſimul & argilla & teſta, etiamſi fiat ex argilla, quia quod fuit antea, iam non eſt, nec adhæret argilla teſtæ; ſic nec anima corpori, vt*
D *ſit idem cum eo: ſed* SINGVLARITAS TOTA EST, *id. non ſunt duæ res, quarum vna adhæreat alteri, ſed vna ſingularis, & tota res vna ſimplex,* INDISCRETA, *indiuidua & ſingularis ſubſtantia.* QVAMQVE SVBSTANTIAM DIVISE, *&c. Chriſtus, inquit, propriè ſeorſim, ſingularibus nominibus animam dixit ſuam, & carnem ſuam. Vt ſtultitia Valentinianorum eluceat. Alias rectè concludit Tertullianus, quòd ſi anima Chriſti ad ſuam manifeſtationem caro*

A *facta fuiſſet, & caro anima, neutra hominis ſubſtantia in Chriſto fuiſſet, ſed confuſè vnica ſubſtantia.* Ergo & anima caro facta, vniformis, ſolidata, & indiſcreta ſubſtantia. ANXIA EST. *Matth. 26. Vulgata;* triſtis eſt anima mea vſque ad mortem. *Tranſlat. Syr.* Ægritudo eſt animæ meæ vſque ad mortem. PRO SALVTE MVNDI. *Vulgata* pro mundi vita *Io. 6. Tranſlat. Syr* panis quem ego dabo corpus meum eſt, quod pro vita mundi do.

Aduerte nullum aptius Symbolum proferre potuiſſe Tertullianum, quo Chriſti Carnem, non animalem, ſiue ſpiritalem, ſed ſolidam & corpoream quàm Teſtam, Teſta ex argilla, &c. *Chriſtus in Pſal. 21 de ſua carne dicebat ad literam*, aruit tanquàm teſta virtus mea. 70. Exaruit velut teſta virtus mea. *Sanctes Pagn. ex Hebr.* aruit tanquam teſta fortitudo mea.
B *Vatabl.* Exaruit vt teſta virtus mea. *Idem Vatabl. in Schol. huius loci Pſalm 22. Secundùm Hebræos* virtutem vocat humidum radicalé, quia per illud viuimus. *Et quidem, virtus fortitudo humidum radicalè Chriſti exhauſtum & excoctũ fuit in cruce, quod de carne in animam transformata dici non poteſt, quamquam de limo, ſiue argilla primi hominis, ſcriptum ſit,* factus eſt homo in animam viuentem. *Prius enim,* inſufflauit in faciem eius ſpiraculum vitæ: *vt apertè diſtinguat hominem adhuc humum, limum, argillam, à vitæ ſpiraculo, id eſt anima quæ infuſa & coniuncta limo, factus eſt integer homo in animam viuentem. Et vt loquitur Athan. in Symbolo;* anima rationalis & caro vnus eſt homo, ex anima rationali, & humana carne ſubſiſtens: ita Deus & homo vnus eſt
C Chriſtus. *D. Greg. 3 Mor. c. 7. in Iob. 2.* Teſta ſaniem radebat ſedens in ſterquilinio. Quid aliud in manu Domini eſt teſta, niſi caro ex noſtræ ſubſtantiæ luto ſumpta? Etenim teſta igne ſolidatur, & caro Domini per paſſionem robuſtior extitit, vt illud Prophetæ impleatur. Aruit velut teſta virtus mea. Sanies itaque, putredo eſt ſanguinis; & peccati carnis ex longa vetuſtate, peior ſanies eſt. Vulnus itaque in ſaniem vertitur, cum neglecta culpa vſu deterius grauatur. Redemptor itaque noſter, corpus ſuum in manibus perſequentium tradens, ſaniem teſtâ raſit, quia peccata noſtra carne ſua deleuit. Venit, vt ſcriptum eſt Rom. 6. in ſimilitudinem carnis, peccati, vt de peccato damnaret peccatum,
D &c. Qui non in foro vbi lex perſtrepit, ſed in ſterquilinio reſidet, quia atteſtante Paulo, infirma mundi elegit, vt confunderet fortia. *D. Aug. Ep. 120. ad* S. Aug.
Honoratum de gratia noui Teſt. vbi totum Pſal. 21. decurrit. Teſta igne firmata eſt, ſic & virtus corporis Chriſti non ſicut fœnum igne conſumitur, ſed ſicut teſta paſſione velut igne firmatur. *Et in Pſal. 21.* S. Aug.
ex profeſſo magnificè quòd dixit, firmum factum eſt nomen meum de tribulatione: quomodo enim ſe-

ſta ante ignem mollis eſt, poſt ignem fortis, ſic Domini nomen ante paſſionem contemnebatur, poſt paſſionem honorificatur. *Dico ego & meo ſenſu quin & Pauli. quin & ipſius Chriſti: Caro Chriſti ante mortẽ mollis & mortalis, poſt mortem immortalis facta eſt. Inde triſtis anima eius vſque ad mortem. Poſt mortem omnis expers triſtitiæ & doloris. Iam teſta excocta, & immortali copulata* S. Aug. *Hoc ſenſu ex Aug. Pſaltes pro Chriſto dicebat, ſaccum carnem intelligens conſciſſam vulneribus & punctam animam dolore, carnem flagellorum,* A *ſpinarum, Clauorum, lanceæ aculeis*: conſcidiſti ſaccum meum, & circumdediſti me lætitia, vt cantet tibi gloria mea. & non compungar. Quid eſt non compungar? iam non moriar: compunctus eſt enim cum in cruce penderet, *& quo dolore compunctus, vt exclamaret, Deus Deus meus, vt quid dereliquiſti me?* lancea percuſſus eſt. *Vides vbique non animam carnalem, nec carnem animalem, ſed animam animam, & carnem carnem in Chriſto, vt in nobis, excepta plenitudine gratiæ, & præcellentiſſima dignitatis.*

5 Carnem Chriſti ſpiritalem, animalem, ſydeream, imaginariam, fruſtra Valentiniani aſſerunt, contra ſcripturam totam, veram eſſe dicentem. De car. Chri. cap. 15. per totum.

LIcuit & Valentino ex priuilegio hæretico, carnem Chriſti ſpiritalem comminiſci.
Quiduis eam fingere potuit quiſquis humanam credere noluit; quando (quod ad omnes
dictum eſt) ſi humana non fuit, nec ex homine; non video ex qua ſubſtantia ipſe ſe Chri-
a Io. 8. 46. ſtus hominem & filium hominis pronuntiarit. [a] *Nunc autem vultis occidere hominem, verita-*
b Matth. 12. 8. *tem ad vos loquutum.* Et, [b] *Dominus eſt ſabbati filius hominis.* De ipſo enim Eſaïas, [c] *Homo in*
plaga, & ſciens ferre imbecillitatem. Et Hieremias, [d] *Et homo eſt, & quis cognoſcet illum?* Et Da-
c Iſa. 53. 3. niel, [e] *Et ſuper nubes tanquam filius hominis.* Etiam Paulus Apoſtolus, [f] *Mediator Dei & homi-*
d Ier. 17. 9. *num, homo Chriſtus Ieſus.* Item Petrus in Actis Apoſtolorum; [g] *Ieſum Nazarenum virum vo-*
e Dan. 7. 13. *bis à Deo deſtinatum,* vtique hominem. Hæc ſola ſufficere vice præſcriptionis debuerunt ad
f 1. Tim. 2. 5. teſtimonium carnis humanæ, & ex homine ſumptæ, & non ſpiritalis; ſicut nec animalis, nec
ſidereæ, nec imaginariæ, ſi ſine ſtudio & artificio contentionis hæreſes eſſe potuiſſent. Nam
g Act. 2. 22. vt penes quendam ex Valentini natione legi, primò non putant terrenam & humanam
Chriſto ſubſtantiam informatam, ne deterior angelis Dominus deprehendatur, qui non
terrenæ carnis extiterunt. Dehinc, quod oporteret ſimilem noſtri carnem ſimiliter naſci,
Io. 1. 13. non de ſpiritu, nec de Deo: ſed ex viri voluntate. Et cur non de corruptela, ſed de incor-
ruptela? Et quare non, ſicut & illa reſurrexit, & in cœlo reſumpta eſt, ita & noſtra par eius,
ſtatim aſſumitur? aut cur illa, par noſtræ, non æquè in terram diſſoluta eſt? Talia & ethnici
volutabunt. Ergo Dei filius in tantum humilitatis exauſtus? &, ſi reſurrexit in exemplum
ſpei noſtræ, cur nihil tale de nobis probatum eſt? Meritò ethnici talia, ſed meritò & hære-
tici. Nunquid enim inter illos diſtat; niſi quod ethnici non credendo credunt, at hæretici
h Pſal. 8. 6. credendo non credunt? Legunt denique, [h] *Minoraſti eum modicò citra angelos,* & negant infe-
i Pſal. 21. 6. riorem ſubſtantiam Chriſti; [i] *nec hominem ſe, ſed vermem* pronuntiantis; qui [k] *nec formam habuit*
nec ſpeciem; ſed forma eius ignobilis, deſpecta citra omnes homines. Homo in plaga, & ſciens ferre
k Iſa. 53. 2. *imbecillitatem.* Agnoſcunt hominem Deo mixtum, & negant hominem. Mortuum credunt,
& quod eſt mortuum, ex incorruptela natum eſſe contendunt; quaſi corruptela aliud ſit à
Pſal. 109. 1. morte. Sed & noſtra caro ſtatim reſurgere debebat. Expecta. nondum inimicos ſuos Chriſtus
oppreſſit, vt cum amicis de inimicis triumphet.

CHRISTI CARO. V. SCHOLIA.

EX PRIVILEGIO HÆRETICO. *Hic notat petulantiam hæreticam Valentini ſibi authoritatem tribuentis noua ſua fidei dogmata condere contra antiquæ fidei veritatem, dum carnem Chriſti finxit ſpiritalem.* AD OMNES *cuiuſcumque ſectæ hæreticos peruerſè de Chriſti carne ſentientes.* SI HVMANA NON FVIT, *caro ſcilicet Chriſti, eadem ſpecie cum noſtra, quomodo ſe Filium hominis toties in Euangelio dixit, toties in vtroque Teſtamento, cur vir & homo, & inferior Angelis, & in plaga, & mortuus dicitur Chriſtus? Ex his locis & Iuſtinus in dial. cum Trypho. & Theodoretus de diuinis decretis lib. 5. verum hominem Chriſtum probant. Sic Theod.* Hæc ſufficiunt ad docen- C dum quod perfectam humanam accepit naturam, & ideo Filius Dauid, & Filius Abrahæ, & Filius hominis, & homo, & Adam, & Iacob, & Iſrael nominatus eſt. Quemadmodum enim erat perfectus Deus, ita etiam homo perfectus, perfectam ſalutem præbuit hominibus. NVNC AVTEM *Sic habetur Io. 8.* nunc autem quæritis *Tranſlat. Syr.* *ſtudetis* me interficere, hominem qui veritatem vobis locutus ſum. ET DOMINVS. *Ita Matthæi 12.* Dominus enim eſt Filius hominis etiam Sabba- B ti. *Tranſlat. Syr.* Dominus enim Sabbati eſt Filius hominis. *Vatablus* Dominus eſt & Sabbati. HOMO IN PLAGA. *Vulgata Eſa. 53.* Vidimus eum, & non erat aſpectus, & deſiderauimus eum: deſpectum & nouiſſimum virorum, virum dolorum & ſcientem infirmitatem: & quaſi abſconditus vultus eius & deſpectus, vnde nec reputauimus eum. *Sanct. Pag. ex Hebr.* deſpectus eſt, & abiectus inter viros & vir dolorũ, & expertus infirmitatem, & abſcondebamus faciem ab eo, &c. *Vatabl.* contemptiſſimus virorum, vir inquam dolorum, & qui infirmitatem eſt expertus; erit vt is à quo abſconderet quis faciem, nempe contemptus, ita vt eum nihili reputemus. *Scholia autem Vatabli ſic exponunt* is qui adeo formoſus erat, poſtea tempore ſupplicij ſui erit admodum deformis, vt videatur ſpecie priſtina, ideſt humana carere. Cum vidimus illum, non erat illi forma, itaut non optaremus eum videre vt antea. Reiectaneus inter homines, ideſt talis quem homines nolint admittere in ſuum conſortium. Vir doloribus confectus, vel qui doloribus afficietur. *Tertullianus ſuo more ſequitur verſionem 70.* Species eius inhonorata, & deficiens præ

filiis hominum. Homo in plaga poſitus, & ſciens ferre infirmitatem: quia auerſa eſt facies eius, deſpecta & non reputata. ET HOMO EST. *Id hauſit iuxta 70. Ierem. 17.* Profundum eſt cor ſuper omnia · & homo eſt, & quis cognoſcet eum *Cætera omnes verſiones cum Vulgata conſpirant*, prauum eſt cor omnium & inſcrutabile. Quis cognoſcet illud? *Sanct. Pagn. ex Hebr.* ſupplantatiuum eſt cor præ omnibus & peruerſum eſt, &c. *Vatabl.* vaſtum cor ſuper omnia & ærumnoſum eſt. &c. *Nihil hic de homine, vnde Tertul. applicet Chriſto non video, niſi quia prius Ieremias iuxta 70. de iuſto loquens cum ligno fructifero comparauerat.* ET SVPER NVBES. *Sic habetur Danielis 7. in omnibus verſionibus.* Ecce cum nubibus cœli. IESVM NAZARENVM. *Vulgata* Ieſum Nazarenum virum approbatum à Deo in vobis, virtutibus & prodigiis, & ſignis quæ fecit Deus per illum, in medio veſtrî, ſicut & vos ſcitis: hunc definito conſilio & præſcientia Dei traditum, per manus iniquorum affligentes, tradidiſtis. *Tranſ. Syr.* virum qui à Deo apparuit apud vos, &c. Hunc, cum ad hoc expoſitus eſſet præſcientia & voluntate Dei, tradidiſtis manibus ſceleratis, crucique affixiſtis atque trucidaſtis. *Vatablus* hunc definito conſilio & prænotione Dei traditum, &c. *Quod fauet paraphraſi Tertul. quæ ſic ſtatur:* VIRVM VOBIS A DEO DESTINATVM. *Alij referunt ad initium ſententiæ quæ habet*, virum approbatum. Vnde & *Vatablus*: Virum exhibitum à Deo, vel demonſtratum, deſignatum, quem Deus à ſe ad vos miſſum oſtendit ſignis. VICE PRÆSCRIPTIONIS, *vox forenſis, quæ ſignificat exceptionem & confutationem.* PENES QVENDAM. *Tangit Alexandrum ſectatorem Valentini.* NATIONE. *Alij legunt ratione, factione. Tullius de Nat. Deorum dixit Nationem Candidatorum.* Ita ſaltem iſtum quo caret veſtra Natio. CHRISTO INFORMATAM, *id eſt inducam*, NE DETERIOR ANGELIS, *qui corpora ſubtiliora ſumunt ex aëre.* NON DE SPIRITV. *Hic producit argumenta Alexandri, qui ne Chriſtus Dominus Angelorum, ipſis inferior habeatur, non debet credi corpus habuiſſe terrenum. Rurſum, vt contentioſi ſunt hæretici, ſic diſputant: ſi Chriſtus carnem ſimilem noſtræ aſſumpſit, debuit concipi ſicut & nos ex ſemine & voluntate viri, & non ex Deo, & Spiritu ſancto: non de Virgine, ſed de matre corrupta; ſicut & nos. Cur item caro eius non eſt ſoluta in cineres, vt noſtra ſoluitur; & ſi noſtra ſimilis eſt, cur non ſtatim poſt mortem reſurgit, & aſcendit in cælum?* MERITO ETHNICI TALIA. *Hæretici ſolent argumenta ſumere à Gentilibus. Ita & libro de reſur. ipſe Tertul.* Aufer hæreticis, quæ cum ethnicis ſapiunt, vt de ſcripturis ſolis quæſtiones ſuas ſiſtant, & ſtare non poterunt.

Aug. CREDENDO NON CREDVNT. *Aug. lib. 17. cont. Fauſtum cap. 3* Qui in Euangelio quod volunt credunt, quod volunt non credunt ſibi potiuſquam Euangelio credunt. ETHNICI, *&c. Licet fidem non habeant, multis tamen myſteriis credunt.* LEGVNT, *&c. Scilicet hæretici Pſal. 8.* Minuiſti eum Paulò minus ab Angelis. *Sanct pagn. ex Hebr.* deficere feciſti eum paululum ab Angelis. *Vatabl.* Paululum ſiquidem eſt quo Deo inferiorem illum feciſti, vel, nam feciſti eum Angelis paulò inferiorem 70. *Quadrant cum Vulgata. Auguſtinus Chriſto applicat hunc verſum Pſal. 8.* Quid eſt homo quia memor es eius, aut Filius hominis, quoniã tu viſitas eũ: Homo hoc loco dictus eſt terrenus, Filius autem hominis, cœleſtis. Et ille longè ſeiunctus à Deo, hic autem præſens Deo, &c. Filius igitur hominis primus viſitatus eſt in ipſo homine Dominico, nato ex Maria Virgine; de quo propter ipſam infirmitatem carnis, quam ſapientia Dei geſtare dignata eſt, & paſſionis humilitatem, rectè dicitur, minuiſti eum paulo minus ab Angelis. Sed additur illa, clarificatio qua reſurgens aſcendit in cœlum; gloria inquit & honore coronaſti eum, &c. quandoquidem & Angeli ſunt opera manuum Dei, etiam ſuper Angelos conſtitutum accipimus vnigenitum Filium. S. Aug. *Mirum, ait Tertul. quod licet apud Pſaltem minoratum legant, negent tamen inferiorem Angelis, proindeque carnem habuiſſe terrenam. Vermem legunt, non habentem ſpeciem, hominem plagis conciſum* DEO MIXTVM, *hoc eſt Emanuelem nobiſcum Deum, mortuum, & natum ex Virgine incorrupta, mortalem fateri volunt, vel per* incorruptelam *intelligunt hæretici, ſydera vel ſpiritalem ſubſtantiam tranſeuntem per virginis vterum, ex qua Chriſti carnem incorruptam eſſe volunt. Quaſi verò aliud ſit mors quàm corruptio & vitæ priuatio. Admittunt mortuum Chriſtum, & carnem eius negant mortalem. Audiant Fulgentium noſtrum ſic Regino reſpondentem.* Impoſſibile vt corruptibilitas eſſe negetur, vbi animalis corporis mortalitas inuenitur: Chriſtus ergo in ſola carne portauit noſtram corruptionem, in qua veraciter noſtram portauit & mortem. SED ET NOSTRA CARO, *&c. Hic inducit obloquentes hæreticos & dicentes, quod ſi caro noſtra Chriſti Carni ſimilis eſt, ſtatim poſt mortem, vt & caro eius, reſurgere deberet.* EXPECTA, *&c. Reſpondet prius implendam prophetiam, & Petri & Pſaltis: ſic enim Petrus Act. 3.* Quem oportet quidem cœlum ſuſcipere vſque in tempora reſurrectionis omnium. *Tranſlat. Syr.* Quem oportet cœlo capi vſque ad complementum temporum, &c. *Alij vertunt*, vſque ad tempora repletionis, vel renouationis omnium, *nempe in die Reſurrectionis, quo* implebit ruinas, cœlos nouos, terram nouam, noua faciet omnia, reſtituet hæreditatem nobis, reddet vnicuique iuxta opera ſua. Replebimur in bonis domus eius, &c. *Sed & Actor. 2. idem Petrus expreſſius in rem Tertulliani, cùm de morte, & reſurrectione Chriſti dixiſſet & probaſſet ipſi Dauid non conuenire teſtimonia eius, ſic concludit de Chriſto:* non enim Dauid aſcendit in cœlum, dixit autem ipſe: dixit Dominus Domino meo ſede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. *Vatab. pſal. 109 in Schol.* Dicet Dominus Chriſto ſuo in aſcenſione; do tibi poteſtatem ſuper omnem Principatum & poteſtatem, vel ſuper omnes ſubditos, donec conijciantur reprobi in tenebras exteriores, per te dicentem, ite maledicti.

6 *Chriſti veram Carnem fruſtra negat Marcion, abutens verbis Chriſti dicentis, quæ eſt mater mea? quaſi ſe natum excluderet: de Car. Chri. cap. 7. in p. ad circa f.*

QVotiens de natiuitate contenditur, omnes qui reſpuunt eam vt præiudicantem de carnis in Chriſto veritate, ipſum Deum volunt negare eſſe natum, quòd dixerit, [a] *Quæ mihi mater, & qui mihi fratres?* Audiat igitur & Apelles, quid iam reſponſum ſit à nobis Marcioni, eo libello quo ad Euangelium ipſius prouocauimus, conſiderandam ſcilicet materiam pronunciationis iſtius. Primò quidem, nunquam quiſquam adnuntiaſſet illi matrem

[a] Matth. 12. 48.

& fratres eius foris ſtare, qui non certus eſſet & habere illum matrem & fratres,& ipſos eſſe, quos tunc nuntiabat; vel retro cognitos, vel tunc ibidem compertos; licet propterea abſtulerint hæreſes iſta de Euangelio, quod & creditum patrem eius Ioſeph fabrum, & matrem Mariam, & fratres, ſorores eius optimè notos ſibi eſſe dicebant, qui mirabantur doctrinam eius. Sed tentandi gratia nuntiauerant ei matrem & fratres quos non, habebat. Hoc quidem ſcriptura non dicit, aliàs non tacens, quum quid tentationis gratia factum eſt circa eum: Ecce, inquit, [b] *ſurrexit regis doctor, tentans eum.* Et alibi, [c] *Et acceſſerunt ad eum Phariſæi, tentantes*: quod nemo prohibebat hic quoque ſignificari, tentandi gratia factum. Non recipio, quod extra ſcripturam de tuo infers. Dehinc, materia tentationis debet ſubeſſe. Quid tentandum putauerunt in illo? vtique natus ne eſſet, an non? Si enim hoc negauit reſponſio eius, hoc captauit nuntiatio tentatoris. Sed nulla tentatio tendens ad agnitionem eius, de quo dubitando tentat, ita ſubito procedit, vt non antè præcedat quæſtio quæ dubitationem inferens, cogat tentationem. Porro ſi nuſquam de natiuitate Chriſti volutatum eſt, quid tu argumentaris, voluiſſe illos per tentationem ſciſcitari quod nunquam produxerunt in quæſtionem? Eò adiicimus, etiam ſi tentandus eſſet de natiuitate, non vtique hoc modo tentaretur, earum perſonarum adnuntiatione, quæ poterant etiam nato Chriſto non fuiſſe. Omnes naſcimur, & tamen non omnes aut fratres habemus aut matrem. Adhuc poteſt & patrem magis habere quàm matrem, & auunculos magis quàm fratres. Adeo non competit tentatio natiuitatis, quam licebat & ſine matris, & ſine fratrum nominatione conſtare. Facilius plane eſt, vt certi illum & matrem & fratres habere diuinitatem potius tentauerint eius, quàm natiuitatem; an intus agens, ſciret quid foris eſſet, mendacio petitus præſentiæ adnuntiatæ eorum, qui in præſentia non erant. niſi quod, etſi vacuiſſet tentationis ingenium, poterat euenire, vt quos illi nuntiabant foris ſtare, ille eos ſciret abſentes eſſe, vel valetudine, vel negotij, vel peregrinationis notæ iam neceſſitate nemo tentat eo modo, quo poſſe ſe ſciat ruborem tentationis referre. Nulla igitur materia tentationis competente, liberatur ſimplicitas nuntiationis, quod vere mater & fratres eius ſuperueniſſent. Sed, quæ ratio reſponſi, matrem & fratres ad præſens negantis? diſcat etiam Apelles. [d] *Fratres Domini non crediderant in illum*, ſicut Euangelio ante Marcionem edito continetur, Mater æquè non demonſtratur adhæſiſſe illi, cùm Marthæ, & Mariæ aliæ in commercio eius frequententur. Hoc denique in loco apparet incredulitas eorum. cùm is doceret viam vitæ, cùm Dei regnum prædicaret, cùm languoribus & vitiis medendis operaretur, extraneis defixis in illum, tam proximi aberant. Denique ſuperueniunt, & foris ſubſiſtunt, nec introeunt, non computantes ſcilicet quid intus ageretur; nec ſuſtinent ſaltem, quaſi neceſſarius aliquid adferrent eo quod ille tum maxime agebat, ſed amplius interpellant, & à tanto opere reuocatum volunt. Oro te, Apelles, vel tu, Marcion, ſi fortè tabula ludens, vel de hiſtrionibus, aut aurigis contendens, tali nuntio auocareris, nonne dixiſſes: Quæ mihi mater, aut qui fratres? Deum prædicans & probans Chriſtus, Legem & Prophetas adimplens, tanti retro æui caliginem diſpargens, indignè vſus eſt hoc dicto ad percutiendam incredulitatem foris ſtantium, vel ad excutiendam importunitatem ab opere reuocantium? Ceterùm, ad negandam natiuitatem, alius fuiſſet & locus, & tempus, & ordo ſermonis, non eius qui poſſet pronuntiari etiam ab eo, cui & mater eſſet, & fratres.

b Matth. 22. 35.
c Matth. 19. 3. Matth. 22. 20.
d Io. 7. 5.
Luc. 8. 2.

Et 4. cont. Marc. cap. 26. in f.

EXclamabat [a] *mulier de turba, beatum vterum qui illum portaſſet, & vbera quæ illum educaſſent.* Et Dominus: *immò, beati qui Sermonem Dei audiunt, & faciunt.* Quia & retro ſic reiecerat matrem, & fratres, dum auditores & obſecutores Dei præfert. Nam nec hic mater adſiſtebat illi. Adeo nec retro negauerat, vt ne tum quum id rurſus audit rurſus proinde fœlicitatem ab vtero & vberibus matris ſuæ tranſtulit in diſcipulos; à qua non tranſtuliſſet, ſi eam non haberet.

a Luc. 11. 28.

CHRISTI CARO. VI. SCHOLIA.

SED QVOTIENS. *Reſponſum Chriſti Luc. 8. dicentis* quæ eſt mater mea, &c. *Toties Marcionitæ & Apelleiani proferebant in medium, quoties Chriſti veram natiuitatem impugnare volebant. Sed vellem, inquit Author, vt Apelles attente expenderet, quæ de ea re reſpondi Marcioni, cum de Euangelio ab eo truncato diſputarem. Tollebant enim hæretici Verba Euangeliſtæ narrantis veniſſe ad Chriſtum matrem & fratres eius, quæ ſic habent Luc. 8.* Venerunt autem ad illum Mater & Fratres eius, & non poterant adire eum præ turba. Et nuntiatum eſt illi: Mater tua, & Fratres tui ſtant foris, volentes te videre. *Et Matth. 12.* A adhuc eo loquente ad turbas, ecce mater eius & fratres ſtabant foris quærentes loqui ei, &c. *Sic & Marci 3. Sola autem hæc Verba tam Matth. 12. quàm Marci 3* Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei, *dicta à Chriſto volunt quaſi tentandi gratia, cum Matrem & Fratres non haberet. Sed reſpondet ſolitam eſſe Scripturam præmittere, quoties ad tentandum Chriſtum aduerſarij venerunt. Sicut Matth. 19.* Acceſſerunt ad eum Phariſæi tentantes eum & dicentes: ſi licet homini dimittere vxorem ſuam quacumque ex cauſa? *Et Matth. 22.* abeuntes Phariſæi conſilium inierunt vt caperent eum in ſermone, &c.

Tum reiicit obiectionem hæretici de ſuo id inferentis. [A] *Præterea ſi tentatio eſſet, profectò Scriptura diceret, tentaſſe illos an natus eſſet, vel non eſſet. Sed nuſquam prius de Chriſti natiuitate vlla quæſtio fuerat voluta & propoſita. Quidquod ſi de natiuitate ſua tentatus fuiſſet, non multum vrgere potuiſſet interrogatio facta de parentibus; vel eorumdē annuntiatio, quia & mater & fratres potuerant eſſe defuncti, etiamſi verè natus fuiſſet. Poteratque ſuperſtes potius eſſe Pater, & auunculus, quam mater aut frater. Quorſum igitur tam expreſſa mentio matris & fratrum? Si tentandi animo venerant huiuſmodi nuntij, potius certè experiri volebant eius Diuinitatem, quàm humanitatem: & probare an qui intus erat, videret & ſciret, an foris ſtarent parentes, & de mendacio conuincere Chriſtum, ſi adeſſe dixiſſet, qui præſentes non eſſent. Cui addendum eſt quod iſti tentatores non ſe expoſuiſſent ruboris periculo, cum Chriſtus vt quilibet alter* [B] *homo ſcire humanitus potuiſſet, eos quos aſtare foris mentirentur, aliquo abiiſſe. Nulla ergo tentationis cauſa exiſtente, conſtat annuntiatores ſimpliciter dixiſſe Chriſto quòd verè erat, ſcilicet matrem & fratres ſtetiſſe foris.* SED QVÆ RATIO RESPONSI. *Reſpondet Apelli vrgenti quòd Chriſtus matrem & fratres abnegauerit dicens:* Quæ mihi mater, &c. *Rationem huius reſponſi crudi ſecundùm literam, fuiſſe maximè de fratribus, id eſt conſanguineis & contribulibus qui in Euangelio Ioannis ante Marcionem edito, vt habetur cap. 7.* Neque enim fratres eius credebant in eum. *Tranſlat. Syr.* Nam ne quidem fratres eius credebant in ipſum Ieſchua. *Mater verò eius non ei perpetuò adhærebat ſicut Martha & Maria Magdalena.* INCREDVLITAS EORVM. [C] *Liquet non de Maria Matre Ieſu, ſed de Fratribus, incredulitatem argui. Cum enim Chriſtus mira operaretur, & verbo & facto omnes extraneos ad ſe traheret, proximi tamen eius conſanguinei, non ſic ei fideliter adhærebant, & importuni, eum ſeriis occupatum interturbant, & ab opere diuino auocant. Dic quæſo, Apelles, & tu Marcion, ſi luderes, vel de hiſtrionum aut aurigarum præcellentia diſputares, nōne & idem reſponderes auocatus, quæ mihi mater, &c.* TABVLA LVDENS. *Ludum aleæ intelligit. De quo Concilium Elibertinum can. 79.* Si quis fidelis aleâ, id eſt tabulâ luſerit, placuit eum abſtinere. *Supple à communione.* Et ſi emendatus ceſſauerit, [D] poſt annum poterit communione reconciliari. *Campus teſſeræ, alueus, tabula luſoria, Abacus dicebatur, alij* fritillum. *Pyrgum malè putant. Pyrgus enim eſt turricula, ſeu vaſculum, in quo tali agitati mittuntur in tabulam. Ambr. ſer 33.* ne ludus tabulæ mentem auocet. HISTRIONIBVS AVT AVRIGIS. *quorum actionibus intenti ſponſionibus pro alterutro contendebant ſpectatores. Sic Macrob.* Nec moratus ſponſione contendit. INDIGNO DICTO &c. *id eſt minus forte congruo dignitati matris, & paululum crudo, ſed digno incredulitate fratrum foris ſtantium. Notandum porro Manichæum, reſtauratorem nugarum Marcionis, eodem loco Euangelij vſum, vt Chriſti veram carnem & natiuitatem deſtrueret. Sed apelliana hæreſi ſuo tempore exortæ reſpondet Iuſtinus Martyr:* non matrem honòre debito priuat, ſed cuiuſmodi materni iuris genere Beatiſſima eſſet Virgo, declarat. Si enim qui audit Verbum Dei & cuſtodit, is frater eſt Dei, & ſoror, & mater, & vtraque hæc matri eius inerant, nempe huiuſmodi materni iuris laude beatificatā oportuit matrem eius. *Et D. Aug. lib. de fide Cont. Manich. c. 25.* Dicunt, quare ergo negauit matrem ſuam quando ei dixit, quid mihi & tibi eſt mulier? & quando cum ei nunciatū eſſet, quod eum vellet videre, reſpondit, quæ eſt mater mea. aut qui ſunt fratres mei? ac hos potius in hunc affectum computauit, qui facerent voluntatem potius eius? quia exemplo ſuo iam docebat, negandos eſſe terrenos parentes propter Deum. opera enim diuina facienti terrenus affectus obſtrepere non debet Nam ſi propterea, non habebat matrem, quia negauit matrem, nec Petrus & cæteri Apoſtoli habebant Patres, quia monuit eos dicens; & Patrem ne vocaueritis vobis ſuper terram, vnus enim eſt Pater veſter qui in cœlis eſt. Quòd ergo eos monuit de Patre terreno, hoc de matre prior fecit.

S. Aug.

ET 4. CONTRA MARC. EXCLAMABAT. *Luc. 11. 27.* Extollens vocem quædam mulieɽ de turba, dixit illi: Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ ſuxiſti. At ille dixit, Quinimo, Beati qui audiunt Verbum Dei & cuſtodiunt. RETRO. *Luc. 8. 21.* Quæ eſt mater mea, & qui fratres mei? &c. NEC HIC. *Non erat præſens Maria dum hæc mulier exclamauit, Beatum eius vterum & vbera. Vnde quaſi certum ſupponebat, Chriſtum habere matrem.* NE TVM. *Nec etiam nunc, cùm rurſum audiuit laudantem matris ſuæ ventrem & vbera* TRANSTVLIT FOELICITATEM. *Dicendo* Quinimo Beati. *Non ergo tranſtuliſſet beatiſudinem à generatione carnali ad ſpiritalem, ſi beatam matrem ſuam non agnouiſſet. Eccleſiam virginem comparat D. Auguſtinus excellentiæ matris Chriſti, quæ nos fide per Verbum Dei concipit, lib. de Sancta Virginit. cap. 2.* Cùm ipſa, inquit Vniuerſa Eccleſia Virgo ſit, deſponſata vni viro Chriſto, ſicut dicit Apoſtolus; quanto digna ſunt honore membra eius quæ hoc cuſtodiunt etiam in ipſa carne, quod tota cuſtodit in fide, quæ imitatur matrem viri & Domini ſui? Nam Eccleſia quoque & virgo & mater eſt, &c. Maria corporaliter caput huius corporis peperit, Eccleſia ſpiritaliter membra illius capitis parit. In vtraque virginitas fœcunditatem non impedit, in vtraque fœcunditas virginitatem non adimit. Proinde, cùm Eccleſia vniuerſa ſit ſancta, & corpore, & ſpiritu, nec tamen vniuerſa ſit corpore virgo, ſed ſpiritu: quantò ſanctior eſt in his membris, vbi virgo eſt & corpore & ſpiritu?

S. Aug.

* 7. *Carnis veritatem Chriſtus apparens homo ſuaſit hominibus, quam negauit Marcion; ne ad Deum Creatorem pertinere conuinceretur. 3. cont. Marc. cap. 11. in p. ad m.*

TOtas iſtas præſtigias putatiuæ in Chriſto corpulentiæ, Marcion illa intentione ſuſcepit, ne ex teſtimonio ſubſtantiæ humanæ, natiuitas quoque eius defenderetur, atque ita Chriſtus Creatoris vindicaretur, vt qui naſcibilis, ac per hoc, carneus, annuntiaretur. Stultiſſimè & hìc Ponticus, quaſi non facilius crederetur caro in Deo non nata, quàm falſa; præſtruentibus vel maximè fidem iſtam angelis Creatoris, in carne vera conuerſatis, nec tamen nata. Nam & Philumene illa magis perſuaſit Apelli, ceteriſque deſertoribus Marcionis, ex fide quidem Chriſtum circumtuliſſe carnem; nullius tamen natiuitatis; vtpote de elementis eam mutuatum. Quod ſi verebatur Marcion, ne fides carnis, natiuitatis quoque fidem induceret; ſine dubio qui homo videbatur, natus vtique credebatur. nam & [a] *mulier quædam ex-*

a Luc. 11. 27.

Matth.12. 47. *clamauerat, Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ hauſiſti.* &, Quomodo mater & fratres ejus dicti ſunt foris ſtare? Et videbimus de his capitulis ſuo tempore. Certè quum & ipſe ſe filium hominis prædicaret, natum ſcilicet profitebatur. Nunc vt hæc omnia ad Euangelij diſtulerim examinationem, tamen quod ſuprà ſtatui, ſi omni modo natus credi habebat, qui homo videbatur; vanè natiuitatis fidem conſilio imaginariæ carnis expungendam putauit. Quid enim profuit, non verè fuiſſe, quod pro vero haberetur, tam carnem quam natiuitatem? Aut ſi dixeris, viderit opinio humana: jam Deum tuum honoras fallaciæ titulo, ſi aliud ſe ſciebat eſſe, quàm quod homines fecerat opinari. Iam tunc potuiſti etiam natiuitatem putatiuam illi accommodaſſe, ne in hanc quoque impegiſſes quæſtionem. Nam & mulierculæ nonnunquam prægnantes ſibi videntur, aut ſanguinis tributo, aut aliqua valetudine inflatæ. Et vtique debuerat phantaſmatis ſcenam decucurriſſe, ne originem carnis non deſaltaſſet, qui perſonam ſubſtantiæ ipſius egiſſet. Planè natiuitatis mendacium recuſaſti: ipſam enim carnem veram edidiſti. Turpiſſimum ſcilicet Dei, etiam vera natiuitas.

CHRISTI CARO. VII. SCHOLIA.

A TOTAS PRÆSTIGIAS, *phantaſmata & illuſiones carnis imaginariæ, & non veræ, Marcion idcirco induxit; ne ſi veram humanam ſubſtantiam in Chriſto crederet, eius quoque natiuitatem humanam fateri cogeretur: ac per hoc ad Deum Creatorem, carnis factorem pertinere cenſeretur.* STVLTISSIMÈ *hæc Marcion Ponto natus excogitauit, cùm facilius ſit & perſuaſibilius intellectui, ſuo proprio bono, id eſt veritati aſſentiri, carnis in Chriſto veræ, licet non natæ ex matre, quàm falſæ & phantaſticæ: cùm id etiam probari poſſet ex apparitionibus Angelorum in carne vera, quamuis non nata. Hoc de ſuo ſenſu & multorum veterum credidit Tertul. Angelos ſcilicet vera habuiſſe corpora. Nunc plenius inſtructa Eccleſia, incorporeas omnino aſſerit ſubſtantias.* B NAM ET PHILVMENE, *&c. Ex virgine, facta eſt ſcortum inſigne, prophetiſſa Apellis, quæ juxta fidem communem carnem Chriſto adſcripſit, idque Apelli, & aliis ab errore Marcionis deficientibus perſuaſit, licet cum eo non natam ſenſerit. Sic Tertul. de car. Chri. cap 6.* Quidam diſcentes Pontici illius, ſupra Magiſtrum ſapere compulſi, concedunt Chriſto carnis veritatem, ſine præiudicio tamen renuendæ natiuitatis. Habuerit, inquiunt, carnem, dum omnino non natam. *Plura vide de Apelle & Philumene, verbo Apelles per totum.* MVLIER QVÆDAM. *Luc.* 11. Extollens vocem quædam mulier de turba dixit illi: Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ ſuxiſti. *Tranſlat. Syr.* vbera quæ lactauerunt te. *Hæc mulier dicitur, vt Lyranus ait, fuiſſe Marcella D.* C *Marthæ famula. Borchardus* 1. *p. c* 2. *§.* 5. Ante Tyri januam ad ortum ſitam jactu duarum ſagittarum inter ſpatioſas arenas, oſtenditur Chriſti prædicationis locus, vbi mulier exclamauit: Beatus venter qui te portauit. *Idem ſcribit Adrichomius in theatro Terræ ſanctæ, in tribu Aſer numero* 85. *Non admitto quod aliqui volunt hanc fœminam, non cognouiſſe Chriſti Matrem, ſed communi & vſitata Hebræis parœmia locutam, qua ſolent aliquem laudibus extollere. Sicut Rabi Iohannam in tract. Thalmudico cum vellet Diſcipulum ſuum laudare* Fœlicem illam quæ te genuit. *Cum enim eſſet Marthæ famula vix poterat Chriſtum, & matrem eius ignorare. Beda in Lucam probè cognitos huic mulieri probat his verbis:* D Magnæ deuotionis & fidei hæc mulier oſtenditur, quæ Scribis & Phariſæis Chriſtum tentantibus, ſimul & blaſphemantibus, tanta eius Incarnationem ſinceritate cognoſcit, tanta fiducia confitetur; vt & præſentium procerum calumniam, & futurorum hæreticorum confundat perfidiam. *Huius vteri laudes multis encomiis extulit Scriptura. dum Pſal.* 18. Thalamus Solis. *Cant.* 4. Hortus concluſus, & fons ſignatus. *Cant.* 3. Ferculum Salomonis, & reclinatorium aureum. *Cant.* 7. Aceruus tritici. Vallatus liliis. *Iudic.* 6. Vellus Gedeonis cœleſti rore perfuſum. 3. *Reg.* 10. Thronus eburneus Salomonis. *Gen.* 2. Paradiſus voluptatis. *Hebr.* 9. Vrna aurea māna habens *Exodi* 25. Menſa Sethim deaurata & coronata, panem propoſitionis ferens. *Vnde exclamat Epiphan. ſer. de laud. Virg.* O vterum impollutum, habentem circulum cœlorum, qui Deum incomprehenſum, in te verè comprehenſum portaſti. *Licet autem Chriſtus huic mulieri laudatrici, & veræ carnis ſuæ, ex vtero natæ & lactatæ vberibus virgineis, intulerit,* quinimo beati, &c. *Sciendum particulam hanc non eſſe negantis, ſed aliud inferentis, quod quis magis inculcatum optat. Quaſi dixiſſet: magna quidem eſt beatitudo, me genuiſſe, portaſſe, lactaſſe, ſed maior eſt mihi credere, audire & facere Verbum Dei. Sic Aug. lib. de ſanct. Virg. c.* 3. Beatior fuit Maria percipiendo fidem Chriſti quam concipiendo carnem Chriſti, &c. Materna propinquitas nihil Mariæ profuiſſet, niſi fœlicius Chriſtum corde, quàm carne geſtaſſet. Aug. *Et tract.* 10. *in Io. eadem verba premens ex Luc.* 11. Quinimo beati, &c. Hoc eſt dicere: Mater mea quam appellaſti fœlicem, inde fœlix, quia Verbum Dei cuſtodiuit, non quia in illa Verbum caro factum eſt, ſed quia cuſtodiuit ipſum Verbum Dei, quod facta eſt, & quod in illa caro factum eſt. Aug. SI OMNI MODO NATVS, *&c. Si verè natus, & cum vera carne, credendus erat, qui videbatur, & conuerſabatur, vt verus homo, fruſtra Chriſtus fidem & veritatem veræ ſuæ Natiuitatis* expungendam, *id implendam putauit, dum imaginaria carne vſus fuit. Quidquod inutilem rem egiſſet, ſed etiam Deo vero indignam, qui ſcilicet voluiſſet credi tanquam veram carnem ſuam, & Natiuitatem, quæ tamen falſa & imaginaria fuiſſet.* POTVISTI NATIVITATEM, *&c. Quid non potius, Marcion, Chriſti natiuitatem ſaltem phantaſticam Chriſto imputaſti, ſicut & carnem? Sic enim te à ſuperflua quæſtione expediſſes, facta poſtea de natiuitate eius.* NAM ET MVLIERCVLÆ, *&c. Sic enim facilè phantaſma ſimile de eius conceptu in vtero ſuaſiſſes, adducto exemplo mulierum, quæ ſibi imaginantur ſe eſſe grauidas, & propinquas partui ex retento menſtrui ſanguinis tributo, vel aliqua alia ægritudine vterum inflante.* SCENAM DECVCVRRISSE, *&c.* DESALTASSET. *Debueras omnino & abſolutè, ab ipſo natali vſque ad mortem, merum phantaſma Chriſtum, in tuæ hæreſeos ſcenam & theatrum inducere, nec tranſilire eius originem & natiuitatem quam debueras primo non omnino negare, ſed introducere phantaſticam, deinde ad carnem, tum ad vitam, verba, miracula, paſſionem, mortem ſimiliter phantaſticam, bellulo & mimico ordine procedere, cum perſonam ſubſtantiæ*

phantaſtica geſſiſſet & egiſſet Chriſtus tuus. Mendacivm recvsasti, *ſcrupuloſus nimirum maieſtatis Chriſti tui venerator, natiuitatem vt indignam Chriſto vero, mendacem erubuiſti confiteri. Si ergo non mendaciter natum credidiſti, ergo verè natum, & in vera carne credere voluiſti, & in lucem è mendacij tenebris, veram carnem Chriſti produxiſti.* Tvrpissimvm scilicet Dei, *&c. Cum argumen-* A *to præcedenti ironicè contra eum vibrato egregie illuſiſſet; nunc ex ſenſu Marcionis exclamat: Rem planè indignam Deo, & probroſiſſimam credere recuſaſti, ò Marcion, omnium Authorem & Creatorem, in vera & creata carne, de ſua creatura naſci. Sed tanto amabilior & dignior mihi, quo pro me magis verè indigna ſuſcepit.*

* 8. *Chriſtus abſque ignominiis carnis veræ, exors ruboris & confuſionis fuiſſet; quæ Marcionis phantaſmati non conuenit.* 4. *cont. Marc. cap. 21. circa f.*

ZElotem Deum mihi exhibet, malum malo reddentem. [a] *Qui confuſus*, inquit, *mei* a Luc. 9.
fuerit; & ego confundar eius. Quando nec confuſionis materia conueniat, niſi meo 26.
Chriſto: cuius ordo magis pudendus, vt etiam hæreticorum conuitiis pateat, omnem
natiuitatis & educationis fœditatem, & ipſius etiam carnis indignitatem, quanta amari-
tudine poſſunt perorantibus. Ceterùm, quomodo ille erit obnoxius confuſionis, qui eam
non capit? non vulua, licet virginis, tamen feminæ, coagulatus; & ſi non ſemine, tamen,
ex lege ſubſtantiæ corporalis, ex feminæ humore: non caro habitus ante formam: non
pecus dictus poſt figuram: non decem menſium cruciatu deliberatus: non ſubita dolorum
concuſſione cum tanti temporis cœno per corporis cloacam effuſus ad terram: nec ſtatim lu-
cem lacrymis auſpicatus, & primo retinaculi ſui vulnere: nec multum ablutus: nec ſale &
melle medicatus: nec pannis jam ſepulturæ inuolucrum initiatus: nec exinde per immundi-
tias inter ſinus volutatus, moleſtus vberibus, diu infans, vix puer, tardè homo: ſed de cœlo
expoſitus, ſemel grandis, ſemel totus, ſtatim Chriſtus, ſpiritus, & virtus, & Deus tantum. Ce- b Luc. 9.
terum, vt non verus, qui non videbatur; ita nec de crucis maledicto erubeſcendus, cujus 26.
carebat veritate, carens corpore. Non poterat itaque dixiſſe, [b] *Qui mei confuſus fuerit.* no- c Pſal. 8. 6.
ſter hoc debuit pronuntiaſſe, [c] *Minoratus à patre modico citra angelos:* [d] *Vermis, & non homo,* d Pſal. 21.
ignominia hominis, & nullificamen populi; quatenus ita voluit, [e] *vt liuore eius ſanaremur,* vt dede- 6.
core eius ſalus noſtra conſtaret. e Eſa. 53. 5.

CHRISTI CARO. VIII. SCHOLIA.

Sed et Zelotem. *Quid dices Marcion, quomodo Chriſtum meum ad Creatorem pertinere negabis, non verò ad Deum tuum, ſolummodo mitem & bonum, zeli, vindictæ, talionis ignarum; cum Euangelium Lucæ, quod tu recipis, Deum zelotem, & mali redditorem, & in erubeſcentes ſe confiteri, pariter erubeſcentem inducat? Quomodo negare potes verè natum, cui confuſio & rubor conueniat? Quis hominem verum abneget cum ratione ſuſceptæ carnis, tot ſe expoſuerit hæreticorum calumniis, qui natiuitatem eius tanta verborum impudentia proſequuntur? Sic inducit Tertul. eadem hæreticorum conuitia, qui vt Authoritatem tribuant ſuæ hæreſi carnem natam in Chriſto neganti, communes infantium ſordes & ignominias exaggerant. De Car. Chri. cap. 4.* Si neque vt impoſſibilem, neque vt periculoſam Deo repudias corporationem, ſupereſt vt quaſi indignam reiicias & accuſes; ab ipſa quidem exorſus odio habita natiuitate. Age iam perora ſpurcitias Genitalium in vtero elemen- C torum, humoris & ſanguinis fœda coagula carnis ex eodem cœno alendæ per nouem menſes, &c. *Quæ infra videbis Numero 19. Et rurſum ſimilia Verbo Chriſti Natiuitas 2.* Qvi eam non capit. *id eſt quomodo erit* obnoxius confuſionis, *id. confuſioni quomodo ſubditus erit qui eius capax non eſt: vtpote carnem ſolum habens phantaſticam & non natam? qui licet in vtero Virginis, fœminæ tamen & deſponſatæ vtero conceptus non eſt, nec ex eius humore, id. ſanguine, abſque virili ſemine, tamen ſecundùm legem ſubſtantiæ corporalis carne concretus; qui ante formam, id eſt organa carnis diſpoſita & formata, maſſa carnis informis non fuerit habitus.* Non pecvs, *id. embrio, inſtar animalis, poſt figuram membris inductam:* Crvciatv deliberatvs. *id eſt, non toto matris grauidæ tempore variis nauſeis, & ipſius partus vſque ad decimum menſem ſuſpenſi & deliberati cru-* B *ciatu, vel ſubita prægnantis matris concuſſione dolorum, cum collectis tanto tempore ſordibus, per ſpurcam materni corporis cloacam in terram effuſus: nec ſtatim abſciſſo vmbilici retinaculo, iuxta Salomonem.* ſimilem omnibus hominibus vocem primam emiſit plorans, *primam vitæ auroram incipiens & lucis vſuram ab effuſo lacrymarum imbre; ob multas ſordes ſanguinolenti corpuſculi plurimùm lotus. Sic de omni naſcente D. Auguſtinus, lib. 21. de Ciuit. cap. 14.* Non à riſu, ſed à fletu orditur hanc lucem; quid malorum ingreſſa ſit, neſciens prophetat. S. Aug. *Et ſer. 246. de temp.* S. Aug. Mox vt homo ſæculo naſcitur, & vitam plenæ miſeriæ velut propheta futuri laboris ſui, præconio lacrymoſæ vocis ingreditur. Sale et melle medicatvs. *Perfricatus, ad mollinſculam carnem ſolidandam. Nec iam in primis pannis, augurium ſepulturæ ominatus: nec propter excrementa infantilia ceteraſque ſordes in matris ſinu & genibus volutatus, &c. quomodo, inquit, ille confuſionis capax eſſe potuit, qui etſi lege communi* in ſimilitudinem hominum factus, habitu inuentus vt homo? *hæc omnia paſſus fuiſſet* licet de virgine, abſque dolore & ſordibus partus natus ſit, *quem tu, non per ætates infantem, vix puerum, tardè hominem, ſed ſubito ſemel grandem, totum, Dei virtutem, & Spiritum, tantum nihil infirmitatis expertum introducis?* Cætervm vt non verus, *&c. Supereſt vt Chriſtus tuus qui verus non erat homo, proindeque verè videri non poterat qui verè non erat, ſic nec poterat crucis maledicto verè ſubijci, cuius rubore vero ſuffundi non poterat, cum vera careret corpore. Ac proinde dixiſſe non potuit;* qui mei confuſus fuerit. *Quis enim confundatur pro Chriſto non crucifixo, non carnem, non ſanguinem verum habente, quem funderet, quam nudam rubori & ignominiæ exponeret. Noſter planè Chriſtus, quem Pater æternus iuxta Pſaltem, ratione carnis aſſumptæ,* minuit pau-

lò minus ab Angelis, *hoc potuit dicere.* Ordo pvdendvs. *Intelligit ordinem communem natiuitatis & educationis.* Carnis indignitatem. *Idem Tertul. 3. cont. Marc.* Si inglorius, ſi ignobilis, ſi inhonorabilis, meus erit Chriſtus: Talis enim habitu & adſpectu annuntiabatur. *Et cont. Iud.* primo ſordidis indutus eſt; id eſt carnis paſſibilis & mortalis indignitate. Foeminæ hvmore *ita de car. Chri. dixit:* humoris & ſanguinis fœda coagula. Non pecvs, *&c. Sic Iulius Firmicus lib. 7. cap. 1.* Pecus intra viſcera Matris artuatim conciſum à Medicis proferetur. Decem mensivm crvciatv deliberatvs. *Alij* deliberatus. *Totus enim infans in vtero contractus, & incuruus veluti in rota cruciari videtur. Dixit autem partum deliberari, quandiu fœtus in vtero formatur & perficitur, decem menſium excurrente ſpatio. Eadem voce vſus eſt dum in Apologetico de conceptu loquens dixit, conceptum deliberari*, dum adhuc ſanguis in hominem deliberatur, *alij:* liberatus. *Quaſi ex ergaſtulo & cæco carcere vteri materni. Pamelius legit:* nouem menſium. *Vt & legit in libro de carne Chriſti. Et Hieron. cont. Heliod. dixit:* nouem menſibus vterum inſoleſcentem. *Et Tertul. lib. de Anima.* Legitima natiuitas fermè decimi menſis ingreſſus; *id eſt initium decimi menſis, & noni impleti. Et patet ex ſupputatione à conceptu Chriſti vigeſimo quinto Martij vſque ad natalem eius 25. Decembris nouem plenos menſes excurrere. Forté, reſpuendo quæ Chriſto concepto de Virgine, ſine virili ſemine, non quadrant, pro cæteris infirmitatibus carnis alluſit ad Sap. 7.* Sum quidem & ego mortalis homo, ſimilis omnibus, & ex genere terreni illius, qui prior factus eſt, & in vtero matris figuratus ſum caro, decem menſium tempore coagulatus ſum in ſanguine, &c. *Quæ Chriſto non conueniunt* ex ſemine hominis & delectamento ſomni. *Sequentia quadrant:* Et ego natus accepi communem aërem, & in ſimiliter factam decidi terram, & primam vocem ſimilem omnibus emiſi plorans. Qvi mei confvsvs, *&c. Excerpſit hunc locum ex Luc. 9.* Qui me erubuerit, & meos ſermones: Hunc Filius hominis erubeſcet cum venerit in Majeſtate ſua & Patris, & ſanctorum Angelorum. *Tranſlat. Syr.* Quem puduerit mei, meorumque ſermonum; pudebit eius filium hominis cum venerit in gloria Patris ſui cum Angelis ſuis ſacro-ſan- A ctis. Vermis et non homo. *Pſal. 21.* Ego autem ſum vermis & non homo opprobrium hominum & abiectio plebis. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* Et ego ſum vt vermis, & non vir, &c. *Vatablus.* Ego autem, &c. opprobrium hominum & contemptus à populo. *Et in Schol.* Ego ſum in ſumma ignominia: nam habeor tanquam vermis, id eſt pro re nihili, & non homine. Peculiare autem eſt Hebræis vt homines viles & omnibus modis abiiciendos, vermes vocent. *Aug. in Pſal. 21.* Vermis & non homo. Nam eſt & homo vermis, *ſic enim Iob. 25. Homo putredo & Filius hominis vermis. Sanct. Pagn. ex Hebr. Homo vermis, & Filius hominis vermis*, ſed ille, vermis, & non homo. Vnde non homo? quia Deus. Quare ergo ſic ſe abiecit, vt diceret, vermis? B An quia vermis de carne ſine concubitu naſcitur, ſicut Chriſtus de Maria Virgine? Et vermis, & tamen non homo. Quare vermis? quia mortalis, quia de carne natus, quia ſine concubitu natus. Quare non homo? *id eſt purus homo, & nil ſupra cæteros homines habens*, quia in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Opprobrium hominum & abiectio plebis. Videte quanta paſſus eſt, &c. Ecce ſperauerunt Patres noſtri, & eruti ſunt de terra Ægypti, & ſicut dixi, tam multi inuocauerunt, & ſtatim, ad tempus, non in futura vita, ſed continuò liberati ſunt. Ipſe Iob diabolo petenti conceſſus eſt, putreſcens vermibus: tamen in hac vita recuperauit ſalutem, duplo C accepit quæ perdiderat. Dominus autem flagellatus eſt, & nemo ſubueniebat: ſputis deturpabatur, & nemo ſubueniebat: colaphis cædebatur, & nemo ſubueniebat: ſpinis coronabatur, nemo ſubueniebat: læuabatur in ligno, nemo eruit: clamat, Deus Deus meus, vt quid me dereliquiſti? Non ſubuenitur. Quare, fratres mei? quare? quâ mercede tanta paſſus eſt? omnia iſta quæ paſſus eſt, pretium erat. *An hæc pati potuit ſine carne vera? ſic confundi ſine carne vera? Et verum dedit pretium*, non corruptibile aurum & argentum vel lapidem pretioſum, ſed ſanguinem agni immaculatum. *Vt verum nobis acquireret regnum, & ſuo nominis gloriam & ſacco conciſo carnis lætitiam, & pro confuſione crucis, æternam ab omni creatura benedictionem.* Qui propoſito gaudio ſuſtinuit crucem confuſione contemptu.

9\. *Carnem Chriſti veram ijdem negant hæretici, qui carnis Reſurrectionem, votum fidelium omnium impugnant. De car. Chri. cap. 1. in pr.*

Qvi fidem Reſurrectionis, ante iſtos Sadducæorum propinquos, ſine controuerſiâ ratam, ita ſtudent inquietare, vt eam ſpem negent etiam ad carnem pertinere, meritò Chriſti quoque carnem quæſtionibus diſtrahunt, tanquam aut nullam omnino, aut quoquo modo aliam, præter humanam: ne ſi humanam conſtiterit fuiſſe, præiudicatum ſit aduerſus illos eam reſurgere omni modo, quæ in Chriſto reſurrexerit. Igitur vnde illi deſtruunt carnis vota, inde erunt præſtruenda. Examinemus corporalem ſubſtantiam Domini: de ſpiritali enim certum eſt. Caro quæritur. Veritas, & qualitas eius retractatur. an fuerit, & vnde, & cuiuſmodi fuerit. Renuntiatio eius dabit legem noſtræ Reſurrectioni.

CHRISTI CARO. IX. SCHOLIA.

Qvi fidem, &c *Hæretici qui antiquam fidem certam & ratam de Reſurrectionis articulo, perturbare ſtudent, vt ſpem reſurgendi carni noſtræ detrahant, non ſine cauſa Chriſti carnem variis quæſtionibus in dubium vocant, alij phantaſticam omnino, alij ab humana ſubſtantia longè diuerſam aſſerentes: ne ſi fateantur in Chriſto veram & humanam, quæ verè mortua, verè item reſurrexerit; Iam præiudicium contra eos ſumamus, nos quoque reſur-* D *recturos, quorum reſurrectio, vt ait Aug. in capite noſtro Chriſto præceſſerit. Et hoc fuit argumentum Pauli.* Si Chriſtus reſurrexit, & nos reſurgemus. *Vnde cum illi vota noſtra & deſideria carnis* quæ interitum non appetit, ſed vitam eamque æternam, *deſtruere præſumant, Chriſti carnem veram abnuendo; Nos contra ad ſpei reſurrectionis noſtræ ſolida fundamenta ponenda, fidem veræ Carnis in Chriſto collocamus. Nam ex Paulo*, fides eſt ſubſtantia rerum

rum ſperandarum; *& ex Aug.* fides eſt fundamentum ædificij: ſpes murus æneus. DE SPIRITALI, *&c. nemo ſpiritalem Chriſti ſubſtantiam, id eſt, animam in dubium vocat, de corporali Quæritur*, RETRACTATVR, *id. tractatur, diſputatur, an carnem habuerit Chriſtus, vnde eam ſumpſerit, cuius ſubſtantiæ & naturæ.* RENVNTIATIO EIVS, *&c. Expoſitio eius, lex erit, ex qua & iuxta quam noſtra Reſurrectio dignoſcetur; vt ſi veram carnem in Chriſto probauerimus, veram noſtram reſurrectionem concludamus.* ANTE ISTOS SADDVCÆORVM PROPINQVOS *Hic tangit tres hæreticos, quos nominatim hoc libro conuincit. Marcionem Apellem, Valentinum. At libro de Reſur. cap. 2. dicit librum ſcriptum* aduerſus quatuor hæreſes. *Quartum itaque intellige Saturninum, vel Cerdonem: Lacerda mauult Baſilidem, quem Tertul. tribus adiunxit de Reſur. cap* 2. in ipſa prius carne eius errauerunt, aut nullius veritatis contendentes eam ſecundum Marcionem & Baſilidem; aut propriæ qualitatis ſecundum hæreſes Valentini; & Apellem. *Mauult tamen idem Author ſic computare quatuor hæreſes; primam Marcionis in qua fuerat Baſilides, quos ſimul iunxit Tertullianus; ſecundam Apellis, tertiam & quartam Valentinianorum; quia hæreſes in plurali dixit Valentini; vnam ſcilicet de carne Chriſti animali, alteram de carne Chriſti ſpiritali. Vnde & Tertull. ſeipſum citans lib. de Reſurrect. cap. 2.* volumen præmiſimus de Carne Chriſt. *deinde ſubijcit* de carne vero Domini etiam aduerſus quatuor hæreſes. SADDVCÆORVM PROPINQVOS. *id. affines eiuſdem erroris; negabant enim cum Sadducæis Matth. 22. reſurrectionem. Ita & Tertull. lib. de Preſcr.* hæc opinio prima Sadducæorum; partem eius vſurpat Marcion, & Appelles, ac Valentinus; ac ſi qui alij reſurrectionem carnis infringunt. *Secundo vt Sadducæi ſolos libros Moyſi admittebant, vnde & Chriſtus contra eos agens de reſurrectione mortuorum, cum potuiſſet expreſſiores locos proferre ex veteri Teſtamento, ſolo Pentatheucho vſus eſt: ſic illi hæretici, Scripturas ſibi contrarias reſpuebant. Tertiò quia hæretici iſti Magiſtrorum deſertores,* qualem hoc capite primo Tertul. Apellem & Valentinum vocat, *ſic Sadducæi: Sadoc enim eorum Hæreſiarcha fuerat diſcipulus & deſertor Antigoni Phariſæi. Sæ Helias in Tisbi, verbo Sadoc.* Duos diſcipulos habuit Antigonus vir Sochæus, quorum alteri Sadoc, alteri Baietos nomen erat; qui deficientes à Præceptore ad homines malos, cœperunt negare legem ore tenus traditam. *Notat præterea Raby Abraham in Cabala Sadoc ab Antigono tranſiſſe ad templum à Manaſſe in monte Garizim inter Samaritas ſtructum, in quo erat alia ſecta; & Sadducæorum hæreſim ibi inſtituiſſe tempore Alexandri magni.*

Alij notant Sadoc habuiſſe alium præceptorem Samaritanum Doſitheum nomine, qui de ſuo adiecit Magiſtri ſui doctrinæ Vnde lib. de Præſcr. notat Sadducæos præſumpſiſſe, ad hæreſim Doſithei, negare carnis reſurrectionem. Sic & fecit Apelles cum Marcione præceptore. SINE CONTROVERSIA RATAM. *Alij or*tam, *alij* moratam. *Quod idem eſt. Ante enim Sadducæos & Sadducæorum propinquos, nulla erat de Reſurrectione controuerſia, ſed rata & firma fides huius articuli, orta prius Deo & Scriptura docente, in fidelium cordibus inconcuſſa perſtabat. Paulus 2. Tim. 2. Philetum & Hymenæum dicentes iam factam eſſe reſurrectionem, compreſſerat. Cherintum, qui cum ſuis aſſeclis poſt Simonem Magum reſurrectionem impugnauerat, exploſit idem Apoſtolus. 1. Cor. 15.* DESTRVVNT CARNIS VOTA. *Sic Tertul. hoc ipſo libro;* hæc erunt vota carnis recuperandæ. *Et Ambr. lib. 1. de Virg.* De reſurrectione quid dicam, cuius præmia iam tenetis? in Reſurrectione neque nubent, neque nubentur, &c. quod nobis promittitur, vobis præſto eſt, votorumque noſtrorum vſus apud. vos eſt. *De his votis exultabundus Pſaltes. Pſ. 15.* Propter hoc lætatum eſt cor meum, & exultauit lingua mea: Inſuper & caro mea requieſcet in ſpe, quoniam non derelinques animam meam in inferno, &c. *Aug.* Inſuper & caro mea non deficiet in interitum, ſed in ſpe reſurrectionis obdormiet, &c. Neque ſanctificatum corpus, per quod & alij ſanctificandi ſunt corrumpi patieris. *Et in Pſal. 70.* Conuerſus viuificaſti me, & de abyſſis terræ iterum reduxiſti me. Factus eſt ille quod tu, Filius hominis, vt nos efficeremur Filij Dei. Caro factus. Vnde caro? Ex Maria Virgine, &c. Vt quid hoc? Ad exemplum. Suſcepit à te in quo moreretur pro te. Suſcepit à te, quod offerret pro te, quo exemplo doceret te. Quid doceret te? quia reſurrecturus es. Vnde enim crederes, niſi exemplum carnis præcederet aſſumptæ de maſſa carnis tuæ? Ergo in illo primo reſurreximus, quia & Chriſtus cum reſurrexit, nos reſurreximus Non enim Verbum mortuum eſt & reſurrexit; ſed in Verbo, *id eſt vnita Verbo*, caro mortua eſt, & reſurrexit. Ibi mortuus eſt Chriſtus, vbi es tu moriturus: Et ibi reſurrexit Chriſtus, vbi tu es reſurrecturus. Exemplo ſuo docuit, quid non timeres, quid ſperares. Timebas mortem, mortuus eſt: *Et abſorpta eſt mors in victoria, aſcendit enim ſuper occaſum dum reſurgendo vicit corporis caſum, ait alibi Aug.* deſperabas de Reſurrectione, reſurrexit. Sed dicis mihi: ille reſurrexit; Nunquid ego? Sed reſurrexit in eo quod pro te accepit ex te. Ergo natura tua in illo præceſſit te: & quod ſumptum eſt ex te, aſcendit ante te. Ibi ergo & tu aſcendiſti. Aſcendit ergo ille prior, & in illo nos, quia caro illa de genere humano. Ergo & illo reſurgente, reducti ſumus ex abyſſis terræ. Cum itaque reſurrexit Chriſtus, de abyſſis terræ reduxiſti me. Cum vero credimus in Chriſtum, de abyſſis terræ iterum reduxiſti me. *Quia credendo in Chriſtum mortuum, & ſuſcitatum, ſanamur à morte, vt ait alibi idem Auguſtinus: Et ſi mortuus eſt qui non habet fidem, ſurgit à mortuis qui fide illuminatur à Chriſto.* Ecce vnum iterum audis impleri ab Apoſtolo. Coloſſ. 3. Si ergo reſurrexiſtis cum Chriſto, &c. præceſſit ergo ille, iam reſurreximus & nos, ſed adhuc in ſpe, & cæt. reducti ergo ſumus iterum ab abyſſis ſpe. Quare iterum? quia iam Chriſtus præceſſerat. Sed quia reſurgemus in re. Modo enim ſpe viuimus, modo ſecundum fidem ambulamus, reducti ſumus ab abyſſis terræ, credendo in eum qui ante nos reſurrexit ab abyſſis terræ. Reſuſcitata eſt anima noſtra ab iniquitate infidelitatis, & facta eſt in nobis, quaſi prima reſurrectio per fidem. Sed ſi ſola erit, vbi eſt quod Apoſtolus ait Rom. 8. & ipſi in nobis ingemiſcimus adoptionem expectantes, redemptionem corporis noſtri, &c. *Liceat & mihi illud* iterum *exponere. Dixerat Chriſtus voce Pſaltis*, Subſtantia mea in inferioribus terræ, *vel vt alij:* in vtero matris meæ: *quæ verè partem inferiorem terræ ſe ſenſit, dum abyſſus* dedit vocem ſuam, *& ſe Ancillam & vile mancipium nominauit. De abyſſis ergo terræ primo eductus eſt, cum de Virgine natus eſt. Iterum eductus, dum anima ex inferno*, inferioribus partibus terræ, *& corpus in monumento poſitum, ad vitam reductum eſt. Vel primo in ſe & capite noſtro eductus eſt ex morte, & iterum, certitudine prophetiæ, reduxiſti me, dum in corpore ſuo, in toto genere humano reſurget. Sæpius inculcante Auguſtino, idem eſſe caput & corpus, Chriſtum & Eccleſiam.*

S. Aug:

S. Aug.

10. *Caro Chriſti vera & medica probatur, ex eius attactu.* *4. cont. Marc. cap. 8. in m.*

Luc. 4. 40. a Eſai. 53. 4.

MOx tetigit alios, quibus manus imponens, vtique ſentiendas, beneficia medicinarum conferebat, tam vera, tam non imaginaria, quam erant per quas conferebat. Ipſe igitur eſt Chriſtus Eſaïæ, remediator valetudinum. [a] *Hic, inquit, imbecillitates noſtras aufert, & languores portat.* Portare autem Græci etiam pro eo ſolent ponere, quod eſt, tollere. Sufficit interim mihi generalis repromiſſio. Quodcunque curauerit Ieſus, meus eſt. Veniemus tamen & ad ſpecies curationum.

CHRISTI CARO. X. SCHOLIA.

A MOx tetigit alios. *Sequela eſt capitis in quo iuxta Luc. 4. Egerat de iniectione manuum in Chriſtum, & eius eiectione extra ciuitatem, qua probauit ex contactu eius corporis ſolidam carnis Chriſti ſubſtantiam: deinde ſecundum eundem Lucam ibidem eandem probat veritatem ex actiuo contactu Chriſti: cum enim Euangeliſta narraſſet expulſionem eius;* Surrexerunt, & eiecerunt illum extra ciuitatem, & duxerunt illum vſque ad ſupercilium montis, ſuper quem ciuitas illorum erat ædificata, vt præcipitarent eum. *Mox ſubiecit curationem Socrus Petri: deinde* cum autem Sol occidiſſet: omnes qui habebant infirmos variis languoribus, ducebant illos ad eum: at ille ſingulis manus imponens, curabat eos. QVAM ERANT. *Supple manus veræ, & non imaginariæ, quas ſentiebant imponi ſibi, qui medicinalem earum operationem experiebantur.* B CHRISTVS ESAIÆ. *Altero telo conficit Marcionem veteris teſtamenti deſpectorem, dum probat impletam in nouo teſtamento, veteris prophetiam, nec conſequenter potuiſſe Chriſtum ad alium Deum quàm Creatorem, & vtriuſque legis authorem pertinere, qui facto verba impleret Eſaiæ.* IMBECILLITATES, *&c. Eſa. 53.* Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit. *Ita & Sanct. Pagn. ex Hebr. Vatabl. quidem ſic;* Supplicia quæ debebamus ſubire ob peccata noſtra, & morbos noſtros ipſe pertulit. *Sed Tertul. ex Græco,* tulit, *ſumpſit pro* abſtulit. *Sicut & Greg. Naz. dixit,* venti auferant, *verbum enim* φέρω *non ſolum ſignat idem quod* porto: *ſed etiam* tollo. *Sic & Matth. 8. vbi de cura febris Socrus Petri.* Tetigit manum eius, & dimiſit eam febris, &c. C Et omnes malè habentes curauit: vt adimpleretur quod dictum eſt per Iſaïam prophetam, dicentem: ipſe infirmitates noſtras accepit: & ægrotationes noſtras portauit. *Quaſi qui exoneraret alium, cuius onus ſuis humeris exciperet expreſſius tranſlatio Syr.* Ipſe accipiet dolores noſtros, & infirmitates noſtras ſuſtinebit.

S August. *Auguſtinus libro 1. de conſenſu Euang. cap. 22 Eundem Eſa. locum quem hic ex Euangelio Lucæ contra Marcionem torquet Tertullianus, refert ex Matth. 8.* Sequitur Matthæus dicens: Veſpere autem facto obtulerunt ei multos dæmonia habentes, & eiiciebat Spiritus verbo, & omnes malè habentes curauit, vt adimpleretur quod dictum eſt per Eſaïam D Prophetam dicentem, ipſe infirmitates noſtras accepit, & ægrotationes noſtras portauit. *Nec portauit tantum, ſed & portando abſtulit à nobis; de quo ſic Auguſtinus in Pſal. 102.* Qui propitius fit omnibus

S August. iniquitatibus tuis, qui ſanat omnes languores tuos, qui redimit de corruptione vitam tuam: Sanabuntur, inquit, omnes languores tui, noli timere. Magni ſunt, inquies, ſed maior eſt Medicus. Omnipotenti Medico nullus languor inſanabilis occurrit, tantum tu curari te ſine, manus eius ne repellas: *Manus tollentes omnem languorem, vtique ſentiendas, vt ait Tertull. iuxta Lucam, omnes qui habebant infirmos variis languoribus, ducebant illos ad eum. At ille ſingulis manus imponens curabat eos. Et rurſum de eo ſcriptum eſt quod omnis turba quærebat eum tangere, quia virtus de illo exibat, & ſanabat omnes.* Nouit quid agat; non tantum delecteris cum fouet, ſed etiam toleres cum ſecat. Tolera Medicinarum dolorem, futuram cogitans ſanitatem, &c. *Manum Domini Medici ſentiebat Iob, & ferebat cum diceret,* Manus Domini tetigit me. *Eandem agnoſcebat & Pſaltes cum diceret:* Iuſtus cum ceciderit, non collidetur, quia Dominus ſupponit manum ſuam. *Eandem ſibi depoſcebat ægrotanti, cum clamaret:* Emitte manum tuam de alto, & eripe me de aquis multis. *Vbi per manum intelligit filium Medicum, per aquas multas, languores animi & corporis, quibus curandis Medicus aduenit, quem & blandientem & ſæuientem, delinientem balſamo & oleo, & ferro ſecantem æquanimiter ad ſalutem æternam ferre debemus; cum vt ait Auguſtinus ſupra in Pſal. 102.* Tolera Medicinarum dolorem, futuram cogitans ſanitatem. Videte fratres mei in iſtis languoribus corporis quanta homines tolerent, vt paucos dies victuri, moriantur: & hos paucos dies incertos. Multi enim poſt tolerantiam magnorum dolorum, cum à Medicis ſecarentur, aut inter manus Medicorum mortui ſunt, aut iam ſani, irruente aliqua ægritudine defuncti ſunt, &c. Tu non toleras ad incertum, qui promiſit ſanitatem, non poteſt falli. Fallitur Medicus aliquando, &c. Quare fallitur? quia hoc non curat quod fecit. Deus fecit corpus tuum: Deus fecit animam tuam; *& per filium ſuum, & cum Spiritu ſuo fecit: ſicut idem Pſaltes: Manus, inquit, tuæ fecerunt me,* C nouit quemadmodum recreet quod creauit, nouit quemadmodum reformet. Tu tantum ſub manibus Medici eſto: Odit enim repellentem manus ſuas. Non fit hoc in Medici hominis manibus. *Chriſtus autem non tantum homo Medicus, ſed & Deus. Querebatur olim piſcinæ Paraliticus, hominem non habeo: Ecce Deus homo, omnipotens Medicus.* Ligari ſe volunt homines & ſecari, daturi pro incerta ſanitate certum dolorem, magnam mercedem: Deus te quem fecit, & certus curat, & gratis. Ferto ergo manus eius, ô anima, quæ benedicis eum, non obliuiſcens omnes retributiones eius: ſanat enim omnes languores tuos, quia redimit de D corruptione vitam tuam. *Et languores tuos portat, & portando tollit, & vt eruat de corruptione vitam tuam, tradidit ipſe vitam ſuam.* GENERALIS REPROMISSIO. *Satis mihi eſt, quod promiſerit propheta Chriſti Ieſum meum, in genere curaturum humanas infirmitates, vt concludam, quemcumque ſpecialiter morbum poſtea curauerit, meum eſſe Chriſtum Ieſum, de quo Propheta meus id generaliter prædixerit. Chryſol. ſerm. 173.* Sicut in Chriſto ſui reſurgunt, ita in ſuis ipſe patitur Chriſtus: & ſicut honor capitis ad membra pertendit, ita membrorum pœna ad dolorem capitis, ad capitis redundat iniuriam.

11. Et ibid. cap. 20. in f.

NEc illud omittam, quod dum tangitur veſtimentum eius, vtique corpori, non phan- Luc. 8. 43.
taſmati, inditum corpus quoque demonſtrabatur; non quaſi iam de hoc retractemus, ſed quia ad præſentem conſpirat quæſtionem. Si enim non erat veritas corporis, phantaſma vtique contaminari, quà res vacua, non poſſet. Qui ergo non poteſt contaminari præ inanitate ſubſtantiæ, quomodo voluiſſet? Vt æmulus legis mentiebatur, qui non vere polluebatur.

CHRISTI CARO. XI. SCHOLIA.

DVM TANGITVR VESTIMENTVM. *Dixerat ſupra de hæmoroïſſa, tactu fimbriæ veſtimenti Chriſti ſanata, ad cuius contactum Luc. 8.* ait Ieſus: Quis eſt qui me tetigit? *Et rurſum Petro aliiſque dicentibus:* Turbæ te comprimunt & affligunt, & dicis: Quis me tetigit? Et dixit Ieſus: Tetigit me aliquis: nam ego noui virtutem de me exiiſſe. INDITVM CORPVS. *id. indutum & immiſſum circa verum corpus, & non phantaſticum, erat aliud corpus, ſcilicet veſtimentum.* QVA RES VACVA. *id eſt, ſi corpus Chriſti phantaſticum fuiſſet, in quantum res inanis, & vacua, pollui non potuiſſet.* QVOMODO VOLVISSET? *id eſt, quem tu Marcion incontaminabilem fingis, propter inanitatem carnis phantaſticæ, quomodo dicere potes eum voluiſſe fictitiè contingi à muliere ſecundum legem veteris Teſtamenti, polluente quos contingebat.* VT ÆMVLVS LEGIS, *&c. Reſpondebis forte,* ironiam aduerte, *Chriſtum tuum vt aduerſarium* B *veteris legis, ex eius inuidia, & contemptu permiſiſſe pollutæ mulieris in ſe tactum, & finxiſſe ſe pollutum, qui tamen verè defectu veræ carnis pollui non poterat. Sed eſto, vera ſit, vt firmiter eam credimus, Chriſti caro, verè induta, vt corpus indigens veſtimento; verè tacta vt tangibile corpus; & à muliere, verè ſecundum legem,* quàm alibi diſcutiemus, *polluta, & prohibita ſub pœna pollutionis perſona contacta aliquem tangere: Chriſtum tamen licet verum, & carneum prorſus hominem hæc mulier fluxum patiens ſanguinis non polluebat, ſed Chriſtus pollutam, ſcaturiente de ſuo corpore fonte ſanitatis puriſſimo proluebat. Accipe Chryſolog. ſerm. 94. àp. Vbi ſimul & de hæmoroïſſa, & de Magdalena* A *loquitur.* Mulieris malæ tactus vrit malè conſcium: parem polluit, ſuſpectum notat, hominem malæ voluntatis infamat. Cæterùm peccatrix fit bona, fit ſancta, fit innocens, cùm tetigerit veniæ largitorem. Stercora contingunt, ſed non inquinant Solem: Medicum cum tangit vulnera, putredo non polluit: Iudicem quamuis tangat reus, non poteſt maculare, cum ſupplicat: ſic peccator, *ſic mulier immunda*, cum Dominum tangit, non Dominum ſordidat: ſed ipſe & peccato omni caret, & rapit ſubitò ſanctitatem, *ſicut & illa ſanitatem. Chriſti veram carnem fuiſſe, nec ægrorum tactu pollutam probat Auguſt. lib. de Agone Chriſtiano cap. 18.* Nec eos, inquit, audiamus, qui non verum hominem ſuſcepiſſe Filium Dei, neque natum eſſe de fœmina: ſed S. Aug.
falſam carnem, & imaginem, ſimulatam, corporis humani oſtendiſſe videntibus. Neſciunt enim quomodo ſubſtantia Dei adminiſtrans vniuerſam creaturam, inquinari omnino non poſſit: Et tamen prædicans iſtum viſibilem ſolem, radios ſuos per omnes feces & ſordes corporum ſpargere, & eos mundos & ſinceros vbique ſeruare. Si ergo viſibilia munda viſibilibus immundis contingi poſſunt, & non inquinari: quantò magis inuiſibilis & incommutabilis veritas per ſpiritum animam, & per animam corpus ſuſcipiens, toto homine aſſumpto ab omnibus eum infirmitatibus nulla ſua contaminatione liberauit? Itaque magnas patiuntur anguſtias: & cum timent quod fieri non poteſt, ne humana carne veritas inquinetur, veritatem dicunt eſſe mentitam.

12. Caro Chriſti vera ex infirmitatibus & doloribus à Chriſto paſſis, elucet. de Car. Chri. cap. 9. in f.

TAcentibus apud nos quoque Prophetis de ignobili aſpectu ejus, ipſæ paſſiones, ipſæque contumeliæ loquuntur. paſſiones quidem, humanam carnem; contumeliæ verò, inhoneſtam. An auſus eſſet aliquis vngue ſummo perſtringere corpus nouum? ſputaminibus contaminare faciem, niſi merentem? Quid dicis cœleſtem carnem, quam vnde cœle-
ſtem intelligas, non habes? Quid terrenam negas, quam vnde terrenam agnoſcas, habes? Matth. 4. 2.
Eſuriit ſub diabolo, ſitiit ſub Samaritide, lacrymatus eſt ſuper Lazarum, trepidauit ad mor- Io. 4. 7.
tem. ^a *Caro enim, inquit, infirma.* Sanguinem fudit poſtremo. (Hæc ſunt, opinor, ſigna cœ- Io. 11. 33.
leſtia. Sed quomodo, inquam, contemni & pati poſſet, ſicut & dixi, ſi quid in illa carne de a Matth.
cœleſti generoſitate radiaſſet? Ex hoc ergo conuincimus nihil in illa de cœlis fuiſſe, propterea 26. 38. 41.
vt contemni & pati poſſet.

CHRISTI CARO. XII. SCHOLIA.

TACENTIBVS, *&c. Supple* Etiam tacentibus. C *id eſt, quãquam Prophetæ noſtri, præſertim Eſaias, c. 53. nihil de vultu eius ignobili, & tanquam leproſo facto ob liuores alaparum, & ſanguinem ex corona ſpinea, dixiſſent, tolerantia tamen tot dolorum, veram Carnem, & opprobria ſputorum ingloriam & deturpatam ſufficientiſſimè probauerunt. Quis enim* CORPVS NOVVM, *de cœlo allatum, ex ſyderis alicuius materia conflatum vellicare leuiter, quis cõſpuere, niſi mœroris & ignominiæ capacẽ, & ideo merentem, id. paſſibilem faciem præſumpſiſſet? De vera Chriſti carne ex Maria ſumpta, nõn è cœlo allata, aut ex aëre aliove corpore formata, ſicut Spiritus ſanctus formauit columbam in qua ſuper Chriſtum apparuit, diſſerit Aug. lib. de Agone Chriſtiano cap. 22.* Nec, inquit, eos audiamus, qui tale corpus Do-
minum noſtrum habuiſſe dicunt, quale apparuit S. Aug.
in columba, quam vidit Ioannes Baptiſta deſcendentem de cœlo, & manentem ſuper eum in ſigno Spiritus ſancti. Ita enim perſuadere conantur filium Dei natum non eſſe de fœmina; quia ſi car-

nalibus oculis eum oportebat oſtendi, potuit, inquiunt, ſic aſſumere corpus, quomodo Spiritus ſanctus. Non enim & columba illa de ouo nata eſt, aiunt, & tamen humanis oculis potuit apparere. Quibus primùm illud reſpondendum eſt, quod ibi legimus in ſpecie columbæ apparuiſſe Ioanni Spiritum ſanctum, vbi legimus etiam Chriſtum natum eſſe de fœmina, & non oportet in parte credere Euangelio, & in parte non credere. Vnde enim credis in columbæ ſpecie demonſtratum eſſe Spiritum ſanctum, niſi quia in Euangelio legiſti? Ergo & ego inde credo Chriſtum natum de virgine eſſe, quia in Euangelio legi. Quare autem Spiritus ſanctus non eſt natus de columba, quemadmodum Chriſtus de fœmina? Illa cauſa eſt, quia non columbas liberare venerat Spiritus ſanctus, ſed hominibus ſignificare, innocentiam & amorem ſpiritalem, quod in columbæ ſpecie viſibiliter figuratum eſt. Dominus autem Ieſus Chriſtus qui venerat ad homines liberandos, in quibus & mares & fœminæ pertinent ad ſalutem: nec mares faſtidiuit, quia marem ſuſcepit; nec fœminas, quia de fœmina natus eſt. Huc accedit magnum ſacramentum, vt quoniam per fœminam nobis mors acciderat, vita nobis per fœminam naſceretur: vt de vtraque natura, id eſt fœminea & maſculina victus diabolus cruciaretur, quoniam de ambarum ſubuerſione lætabatur: cui parum fuerat ad pœnam, ſi ambæ naturæ in nobis liberarentur, niſi etiam per ambas liberaremur. Neque hoc ita dicimus, vt Dominum Ieſum Chriſtum dicamus ſolum verum corpus habuiſſe: Spiritum ſanctum autem fallaciter apparuiſſe oculis hominum; ſed ambo illa corpora, vera corpora credimus. Sicut enim non oportebat vt homines falleret filius Dei, ſic non decebat vt homines falleret Spiritus ſanctus. Sed omnipotenti Deo, qui vniuerſam creaturam de nihilo fabricauit, non erat difficile verum corpus columbæ ſine aliarum columbarum miniſterio figurare, ſicut ei non fuit difficile verum corpus in vtero Mariæ ſine virili ſemine fabricare: cum natura corporea, & in viſceribus fœminæ ad formandum hominem, & in ipſo mundo ad formandam columbam, imperio Domini voluntatque ſeruiret. Sed ſtulti homines & miſeri, quod aut ipſi facere non poſſunt, aut in vita ſua nunquam viderunt, etiam ab omnipotenti Deo fieri potuiſſe non credũt. Cætera omnia facilia ſunt. ESVRIIT SVB DIABOLO, *&c. vide iam dicta Verbo Chriſti Incarnatio 5.* SIGNA COELESTIA. *Ironicè dictum.* PROPTEREA *idcirco nihil in Chriſti carne fuit de materia cœleſti, vt de elementari & paſſibili facta caro, capax eſſet contemptus & doloris.* NIHIL IN ILLA DE COELIS, *&c.* DE COELESTI GENEROSITATE RADIASSET. *Hoc intelligendum eſt, de tempore paſſionis quo maximè, vt (ſecundum Tertullianum loquar)* ſaginari poſſet voluptate patientiæ: *omnem pœnitus ſubtraxerat radium maieſtatis: ſi enim vt in Monte Thabor ſplendida facie, vel vt in templo negotiatores eiiciẽs, iuxta Hieron. fulgurãti facie; vel vt ex Damaſc. tota coruſcãnte, coram pictore miſſo Rege edeſſæ Abagaro, quis auſus fuiſſet vel eum tangere? dicente Paulo 1. Cor. 2. de ſapientia incarnata,* quam nemo principum huius ſæculi cognouit. Si enim cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. *Cæterùm ex D Tho. in Pſal. 44.* Quiddam radiabat *loquitur de conſueto eius aſpectu extra paſſionis tempus* in vultu ſuo, quo omnes eum reuerebantur. *Athanaſius oratione de Incar. Chri.* pulchritudinem vel gloriam corporis Dei, non eſt fas exprimi humano intellectu. *Albertus magnus lib. de B. Virgine:* Corpus Chriſti quod Deus ſupernaturaliter formauit, eſt perfectiſſimum atque pulcherrimum in natura quod fieri potuit ſecundùm ſtatum viæ. *Et Sancta Brigitta lib 4. cap. 20. inducit Virginem dicentem ſibi.* Filius meus tam pulcher facie erat, quòd nullus eius faciem videbat, quin conſolaretur, etiamſi præcordialiter dolorem haberet. *Vide infra fuſiſſimè Elogia Chriſti. 17.*

13. Caro Chriſti vera probatur ex detentione & præcipitio ei intentato. 4. Cont. Marc. cap. 8. à p.

PRophetarum erit Chriſtus, vbicumque ſecundum prophetas, inuenitur. Et tamen apud Nazareth quoque nihil noui notatur prædicaſſe, dum alio merito vnius prouerbij eiectus refertur. Hic primum manus ei iniectas animaduertens, neceſſe habeo iam de ſubſtan-
Luc. 4. 29. tia eius corporali præfinire, quod non poſſit phantaſma credi, qui contactum, & quidem violentia plenum, detentus & captus, & ad præcipitium vſque protractus, admiſerit. Nam etſi per medios euaſit, ſed antè iam vim expertus, & poſtea dimiſſus; ſcilicet ſoluto, vti adſolet, tumultu; vel etiam irrupto, non tamen per caliginem eluſo, quæ nulli omnino tactui ſuccidiſſet, ſi fuiſſet. *Tangere enim & tangi, niſi corpus, nulla poteſt res*, etiam ſecularis ſapientiæ digna ſententia eſt.

CHRISTI CARO. XIII. SCHOLIA.

PROPHETARVM ERIT. *id eſt, Inuito Marcione Chriſtus Creatoris eſſe conuincitur, & ad vetus teſtamentum pertinere, cum toties in Euangelio Prophetiæ de Chriſto citentur, & per Chriſtum impleantur.* ET TAMEN APVD NAZARETH. *Hæc fuit patria Chriſti, de qua dicebat,* Vtique dicetis mihi hãc ſimilitudinem: Medice cura teipſum: quanta audiuimus facta in Capharnaum, fac & hîc in patria tua. *Tranſlat. Syr.* & quæcumque audiuimus te executum fuiſſe in Capharnaum, exequere & hic in ciuitate tua. *Vbi aduerte & Chriſtum verum hominem, cui patria Galilæa, & ciuitas Nazareth fuerit. Quod ſtupuit Chryſologus ſer. 49. in p. ſuper verba Euangelij Marc. 6.* Egreſſus inde abiit in patriam ſuam: Tranſlat. Syr. venitque in prouinciam ſuam. *Sic diſſeris* vnde, quò ingreditur qui nullo continetur, nullo concluditur loco? ad quam patriam vadit, orbem qui fecit & poſſidet vniuerſum? Pſal. 88. Tui ſunt cœli, & tua eſt terra, &c. Verum non ſibi per ſe, ſed per te *hoc eſt per carnem tuam, ô homo, aſſumptam* tibi egreditur, & ingreditur Chriſtus, donec te intromittat expulſum, &c. In patriam ſuam. Non vt ſuam ſibi *aduerte loquentem de perſona verbi,* ſed vt tuam tibi, quam Adam perdiderat patriam redonaret, &c. Quidquid per hominem ſuſceptum legimus egiſſe & pertuliſſe Chriſtum, non ad Diuinitatis audiamus iniuriam, ſed profeciſſe hominis ad gloriam, *eodem ſenſu Auguſtinus libro de agone Chriſtiano c. 23.* Nec eos, inquit, audiamus qui propterea volunt cogere, vt inter Creaturas Filium Aug.

Dei numeremus, quia paſſus eſt. Dicunt enim, ſi paſſus eſt, mutabilis eſt: & ſi mutabilis eſt, creatura eſt, quia Dei ſubſtantia non poteſt immutari. Cum quibus etiam nos dicimus; & Dei ſubſtantiam commutari non poſſe, & creaturam eſſe mutabilem. Sed aliud eſt eſſe creaturam, & aliud ſuſcipere creaturam. Filius ergo Vnigenitus Dei, qui eſt virtus & ſapientia Dei, & Verbum per quod facta ſunt omnia, quia immutari non poteſt omnino, ſuſcepit humanam creaturam, quam lapſam erigere, atque inueteratam renouare dignatus eſt. Nec in ea per paſſionem ipſe in deterius commutatus eſt, ſed eam potius per reſurrectionem in melius commutauit. Nec propterea Verbum Patris, id eſt vnicum Dei Filium, per quem facta ſunt omnia, negandum eſt natum & paſſum eſſe pro nobis. *Et eodem lib. de Agone Chriſtiano cap. 23.* Et martyres, inquit, paſſos dicimus & mortuos propter regna cœlorum, nec tamen in ea paſſione & morte animæ eorum occiſæ ſunt. Dicit enim Dominus, Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animæ autem nihil poſſunt facere. Sicut ergo Martyres paſſos & mortuos dicimus in corporibus quæ portabant, ſine animarum interfectione vel morte: ſic Filium Dei paſſum & mortuum dicimus in homine, quem portabat, ſine diuinitatis aliqua commutatione vel morte. HIC PRIMVM, *&c. Notatu dignum quòd prima vis illata Chriſto, ad vera carnis eius contactum, Lydio probandæ lapide, iuxta Sapientem;* tormento & contumeliis interrogemus eum *in patria eius & ciuitate Nazareth fuit impreſſa, quam ſic deſcribit Lucas cap. 4.* Repleti ſunt omnes in Synagoga ira hæc audientes, & ſurrexerunt, & eiecerunt illum extra ciuitatem, &c. *Quæ diximus Verbo caro Chriſti 10.* NON PER CALIGINEM ELVSO. *id. per carnem phantaſticam, vel ex aëre caliginoſo & condenſato formatam, nullo modo tactui ſubditam, ſi talis fuiſſet: vel tenebris in aëre productis.* PER MEDIOS EVASIT. *Luc. 4.* ipſe autem tranſiens per medium illorum ibat. *id. non illudens eorum ſenſibus per Phantaſma corporis, quod verè, violenterque tractauerant eiiciendo extra ciuitatem, & raptando vſquè ad ſupercilium montis præcipitandum: ſed poſt hæc violentiam nihil ab eis læſus, vel inuiſibilem ſe, vt poterat præſtans, vel oculos eorum & phantaſiam aliò diuertens, vel manus eorum obſtupefaciens, vt notãt Chryſoſt. Euthymius, Ambr.* MERITO VNIVS PROVERBII. *Illud fuit præcitatum:* Medice, cura teipſum. *Aliud ex ſæculari ſapientia, id eſt Lucretio profert prouerbium de quo iam lib. de anima cap. 5.* Tangere enim & tangi, &c. *Quo probat omnino carnem Chriſtum habuiſſe, quæ vtique tangeretur.*

Aug.

14. *Chriſtus veram carnem eſſe probauit exſpirando, & Ioſeph ſepultura permittendo. 4. Cont. Marc. cap. 42. inf.*

HOc [a] *dicto exſpirauit.* Quis? ſpiritus ſemetipſum, an caro ſpiritum? Sed ſpiritus ſemetipſum exſpirare non potuit. Alius eſt qui exſpirat, alius qui exſpiratur. Si ſpiritus exſpiratur, ab alio exſpiretur neceſſe eſt. Quod ſi ſolus ſpiritus fuiſſet, diſceſſiſſe potius diceretur, quàm exſpiraſſe. Quis igitur exſpirat ſpiritum niſi caro? quæ & ſpirat, quando illum habet; & ita eum quum amittit, exſpirat. Denique, ſi caro non fuit, ſed phantaſma carnis; phantaſma autem ſpiritus fuit; ſpiritus autem ſemetipſum exſpirauit, & exſpirando diſceſſit, ſine dubio phantaſma diſceſſit, quum ſpiritus, qui erat phantaſma, diſceſſit, & nuſquam comparuit phantaſma cum ſpiritu. Nihil ergo remanſit in ligno. Nihil pependit etiam poſt exſpirationem. Nihil de Pilato poſtulatum. Nihil de patibulo detractum. Nihil ſindone inuolutum. Nihil ſepulcro nouo conditum. Atquin non nihil. Quid igitur illud fuit? Si phantaſma, adhuc ergo inerat & Chriſtus. Si diſceſſerat Chriſtus, ergo abſtulerat phantaſma. Supereſt impudentiæ hæreticæ dicere, phantaſma illic phantaſmatis remanſiſſe. Sed ſi & Ioſeph corpus fuiſſe nouerat, quod tota pietate tractauit: ille Ioſeph, qui non conſenſerat in ſcelere Iudæis: [b] *Beatus vir qui non abiit in conſilio impiorum, & in via peccatorum non ſtetit, & in cathedra peſtium non ſedit.* Oportuerat etiam ſepultorem Domini prophetari, ac iam tunc meritò benedici.

[a] Luc. 23. 46. Matth. 27. 26. & ſeq. Marc. 15. 19. Io. 19. & 17. 34. Luc. 23. 52. 53. [b] Pſal. 1. 1.

Vide V. Chriſti paſſio & mors, num. 3. & 4.

CHRISTI CARO. XIV. SCHOLIA.

HOC DICTO EXSPIRAVIT. *Hoc capite vrget vehementer Marcionem, corpus Chriſti non potuiſſe eſſe phantaſma, ſed veram carnem animatam, primo quod ſpiritum emiſerit, ſiue exſpirauerit in Cruce, neque enim anima & Spiritus ſeipſum exſpirat, ſed ex Aug.* Vita corporis eſt animus, &c. Et dum caro exſpirat, amittit vitam ſuam. *Et rurſum tract. 26. in Io. 6 poſt med.* dic mihi quid ex quo viuat? Spiritus tuus viuit ex corpore tuo, an corpus tuum ex ſpiritu tuo? reſpondet omnis qui viuit; qui autem hoc non poteſt reſpondere, neſcio ſi viuit. Quid reſpondet omnis qui viuit? corpus vtique meum viuit de Spiritu meo. *viuebat ergo corpus noui Adæ de Spiritu ſuo; & ſicut de primo dictum eſt:* inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem: *Sic cum Chriſtus emiſit Spiritum, ſiue exſpirauit, factus eſt homo in carnem exſpirantem & mortuam. Secundò ſi caro eius fuit tantum phantaſtica, & Marcion dicat ſpiritum ſemetipſum exſpiraſſe, abſque dubio Phantaſma diſceſſit, cum ſpiritus ille, qui erat Phantaſma, ſeipſum exſpirauit, & vtrumque, nempe & ſpiritus exſpiratus, & phãtaſma carnis exſpirantis debuit diſparere; vnde ſequitur nil poſt exſpirationem remanere debuiſſe viſibile & palpabile in ligno. Atqui poſt exſpirationem viſum eſt corpus pendens, petitum à Pilato, cruce detractum, linteis inuolutum, poſitum in monumento. Tertiò, ſi dicas ibi remanſiſſe phantaſma, ergo remanſit & Chriſtus. Quod ſi dicas diſceſſiſſe Chriſtum, ergo phantaſma abſtulit. Quartò, ſi eò vſque impudentia hæretico digna & familiaris prorumpat Marcion, vt dicat ſubtracto phantaſmate, eius phantaſma, hoc eſt imaginem & vmbram illuſoriam remanſiſſe.*

Aug.

Aug. lib. de Agone Chriſtiano cap. 18. contra inimicos vera carnis Chriſti phantaſticè ſecundum eorum errorem paſſi, ſic inuehitur, probans ex ſcriptura non illuſorem Medicum, ſed veracem. Cum ille, *Chriſtus ſcilicet* præceperit, dicens, ſit in ore veſtro, eſt, eſt; non, non; & Apoſtolus clamet, non erat in illo eſt &

3. Auguſt.

non, ſed eſt in illo erat: iſti totum corpus eius falſam carnem fuiſſe contendunt, vt non ſibi videantur imitari Chriſtum, ſi non ſuis auditoribus mentiantur. *Quid dices de pietate Ioſeph, qui corpus nouerat, corpus à Pilato poſtulauerat, & tanquam verum corpus tota pietate tractaret, condiret. ſepeliret, tota vtique veritate palparet. Hunc nempe iam olim Pſaltes Regius Beatum cecinerat qui in conſilium impiorum Iudæorum non abierat.* EXSPIRAVIT. *Sic Luc. 23.* Exclamans voce magna Ieſus ait, Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum. Et hæc dicens exſpirauit. *Tranſlat. Syr.* Clamauit Ieſchua alta voce, dixitque; Pater mi, in manus tuas depono ſpiritum meum. Hoc dixit, & tradidit ſpiritum. *Quaſi depoſitum reddendum poſt tres dies.* NIHIL DE PILATO POSTVLATVM. *A Pilato petitum eſt verum Chriſti corpus palpabile, ſepeliendũ à Ioſeph. Inde ſuſcitandum.*

S. Aug. *Aug. lib. de Agone Chriſtiano cap. 24.* Nec eos inquit audiamus, qui negant tale corpus Domini reſurrexiſſe, quale poſitum eſt in monumento. Si enim tale non fuiſſet, non ipſe dixiſſet poſt reſurrectionem diſcipulis, palpate & videte, quoniam ſpiritus oſſa & carnem non habet ſicut me videtis habere. Sacrilegum eſt enim credere Dominum noſtrum, cùm ipſe ſit veritas, in aliquo fuiſſe mentitum. Nec nos moueat quod clauſis oſtiis ſubitò eum apparuiſſe diſcipulis ſcriptum eſt, vt propterea negemus illud fuiſſe corpus humanum; quia contra naturam huius corporis videmus illud per clauſa oſtia intrare. Omnia enim poſſibilia ſunt Deo: nam & ambulare ſuper aquas contra naturam huius corporis eſſe manifeſtum eſt; & tamen non ſolum ipſe Dominus ante paſſionem ambulauit, ſed etiam Petrum ambulare fecit. Ita ergo & poſt reſurrectionem ſuam de corpore ſuo fecit quod voluit. Si enim potuit ante paſſionem clarificare illud ſicut ſplendorem Solis, quare non potuit & poſt paſſionem, ad quantam vellet ſubtilitatem in temporis momento redigere, vt per clauſa oſtia poſſet intrare? *poſitum à Ioſeph in monumento nouo, & petitum à Pilato corpus Ieſu omnes Euangeliſtæ conteſtantur. Matth. 27.* Venit quidam homo ab Arimathia nomine Ioſeph, qui & ipſe Diſcipulus erat Ieſu. Hic acceſſit ad Pilatum, & petiit corpus Ieſu; tunc Pilatus iuſſit reddi corpus. Et accepto corpore, Ioſeph inuoluit illud in Sindone munda. Et poſuit in monumento ſuo nouo, quod exciderat in petra. *Tranſlat. Sy.* Inuoluit illud linteo lini mundi. *Marcus autem cap. 15.* Venit Ioſeph ab Arimathia nobilis Decurio, qui & ipſe erat expectans Regnum Dei: & audacter introiuit ad Pilatum, & petiit Corpus Ieſu, &c. *Tranſlat. Syr.* Venit Iauſeph ille ex Rometho honorabilis Senator, qui & ipſe præſtolabatur Regnum Dei; & confidens introiit ad Pilatum, petiitque corpus ipſius Ieſchua. *Ioannis autem 19.* Rogauit Pilatum Ioſeph, &c. vt tolleret Corpus Ieſu. Et permiſit Pilatus. *Lucas autem cap. 23. quo vtitur contra Marcionem Tertullianus ſic:* Et ecce vir nomine Ioſeph, qui erat Decurio vir bonus & Iuſtus: hic non conſenſerat Concilio & actibus eorum, ab Arimathia ciuitate Iudææ, *aliàs dicta Ramatha, Samuelis Patria ex Hiero. de locis Hebr. Sed iam Senator & ciuis Ieroſolymorum.* Qui expectabat & ipſe regnum Dei. Hic acceſſit ad Pilatum, & petiit corpus Ieſu; & depoſitum inuoluit Sindone, & poſuit eum in monumento exciſo, in quo nondum quiſquam poſitus fuerat. *Simeon Metaph. 15. Auguſti; hic ſuaſu Deipara, oblato verſimiliter auro, quia Diues erat, petiit corpus Ieſu, ne cum aliorum cadaueribus in vicinam vallem ennon, commune damnatorum Polyandrion proiiceretur* POSTVLATVM, *&c.* DETRACTVM. *Bene, iuxta Tranſlat. Syr.* & detraxit illud, inuoluitque linteo lineo. *Poſtulatum autem, iure; pulchrè enim notauit eruditiſſimus vtriuſque iuris Doctor Edmundus Merillius Magiſter meus. in Doctiſſimis notis ſuis Philologicis in paſſionem Chriſti ſecundùm Ioannem; Nota 41. lege maieſtati damnati*, publicatis bonis, ſepultura prohibebantur. *Tacitus lib. 5. Annal. & l. 1. ff. de cadaueribus punitorum. Pilatus Chriſtum vt regnum affectantem, vt turbas concitantem, vt ſeditioſum ſupplicio crucis affecerat. Non fruſtra ergo dictum quod Ioſephus in illa trepidatione & metu, petiit audacter à Pilato Corpus Ieſu, vt ait, Matthæus cap. 27. tum quia Decurio erat ſeu Senator, nec proinde legum Romanorum ignarus, quibus iam à temporibus Auguſti permittebatur cognatis rogantibus corpora damnatorum ad ſepulturam transferre: vt ipſe Auguſtus libro 10. de vita ſua ſcripſerat. Vlpianus l. 1. ff. de cadaueribus punit.* Corpora eorum qui capite damnantur, cognatis ipſorum neganda non ſunt. *Philo Iudæus in Flaccum dicit;* quoſdam cognatis ad honorem ſepulturæ redditos. *Poſtea factum eſt, vt non cognatis tantum, ſed quibuſuis petentibus ad ſepulturam darentur. l. 3. ff. eodem titulo de cadau. punit. Et Marius Fab. Quintil. declamat. 6.* Cruces ſucciduntur, percuſſos ſepeliri carnifex non vetat, &c. Neminem non mortalium fauere hominis ſepulturæ conuenit. *Aug. de conſenſu Euang. lib. 3. c. 22.* Aug. Meritò mouet cur ille, qui propter timorem occultus Diſcipulus erat, auſus ſit petere corpus eius, quod nullus eorum qui eum palam ſequebantur, auderet. Sed intelligendum eſt iſtum fiduciâ dignitatis hoc feciſſe, qua præditus poterat familiariter intrare ad Pilatum. In extremo autem illo officio funeri exhibendo, minus curaſſe de Iudæis, quamuis ſoleret in Domino audiendo eorum inimicitias deuitare. *Vide plura de ſepultura Chriſti Verbo Chriſti paſſio, & mors, num. 3. & 4.*

15. *Chriſtus in vera carne, ſimili quidem noſtræ peccatrici in ſubſtantia, diſſimili in innocentia, per euacuatam vitâ carnem, peccatum & mortem noſtræ carnis vacuauit, & vitâ immortali repleuit. de Car. Chri. cap. 16. in p. ad m.*

INſuper, argumentandi libidine, ex forma ingenij hæretici, locum ſibi fecit Alexander ille, quaſi nos affirmemus, idcirco Chriſtum terreni cenſus induiſſe carnem, vt euacuaret in ſemetipſo carnem peccati. Quod etſi diceremus; quacunque ratione muniremus ſententiam noſtram, dum ne tanta amentia, qua putauit, tanquam ipſam carnem Chriſti opinemur, vt peccatricem, euacuatam in ipſo; cùm illam & ad dexteram patris in cœlis præſidere meminerimus, & venturam inde, ſuggeſtu paternæ claritatis, prædicemus. Adeo, vt euacuatam non poſſumus dicere; ita nec peccatricem; nec euacuatam, in qua dolus non fuit. Defendimus autem, non carnem peccati euacuatam eſſe in Chriſto, ſed peccatum carnis; non materiam, ſed naturam; nec ſubſtantiam, ſed culpam; ſecundùm Apoſtoli auctoritatem dicentis, [a] *Euacuauit peccatum in carne.* Nam & alibi, *In ſimilitudine, inquit, carnis*

[a] Rom. 8. 3.

peccati fuiſſe Chriſtum. non quod ſimilitudinem carnis acceperit, quaſi imaginem corporis, & non veritatem; ſed ſimilitudinem peccatricis carnis vult intelligi: quod ipſa non peccatrix caro Chriſti, eius fuit par, cuius erat peccatum; genere, non vitio, Adæ: quando hinc etiam confirmamus eam fuiſſe carnem in Chriſto, cuius natura eſt in homine peccatrix; & ſic in illa peccatum euacuatum, quod in Chriſto ſine peccato habeatur, quæ in homine ſine peccato non habebatur. Nam neque ad propoſitum Chriſti faceret euacuantis peccatum carnis, non in ea carne euacuare illud, in qua erat natura peccati, neque ad gloriam. Quid enim magnum, ſi in carne meliore, & alterius, id eſt non peccatricis naturæ, næuum peccati redemit? Ergo, inquis, ſi noſtram induit, peccatrix fuit caro Chriſti. Noli conſtingere explicabilem ſenſum. noſtram enim induens, ſuam fecit; ſuam faciens, non peccatricem eam fecit.

CHRISTI CARO. XV. SCHOLIA.

ARGVMENTANDI LIBIDINE. *Hoc eſt, prurigine diſputandi. Hic agit contra quemdam Alexandrum de Secta Valentini. Neque par eſt credere eum fuiſſe Hierapoleos, quem Martyrem dicit Suidas; cum ex ipſo Tertull. contra Valent. & in Scorpiaco, & ex Baro. An. 145. conſtet Valentinianos aduerſates fuiſſe Martyrio. Quiſquis ergo ille fuerit, Tertull. prius eius meminit, licet tacito nomine ſuperius hoc ipſo libro dicens:* penes quemdam de ſecta Valentini. *Hic dicebat, nos Catholicos credere Chriſtum habuiſſe carnem peccatricem: ſed falſiſſimam rem nobis imponebat. Vnde ne diceret Carnem Chriſti contaminatam fuiſſe peccato, ſpiritualem eius carnem confingebat. Probat ergo Tertullianus longè contrarium hoc capite, ſcilicet Chriſtum habuiſſe veram carnem, licet non habuerit peccatricem, nec ex viri ſemine ortam. Notat pruriginem innatam ingenio hæreticorum, de qua ſic D. Zeno Veron ſer. de corp. & ſpir.* ſunt ingenia quotidie quæ videmus, verſutiis contentionibus læta QVASI NOS AFFIRMEMVS, *&c. Finxit ſibi nos credere ideo Chriſtum humanam carnem aſſumpſiſſe, vt in ſeipſo carnem peccati euacuaret: eſto ſic ſentiamus, non tamen in eam deſiperemus amentiam, vt carnem Chriſti peccatricem putemus, cum adeo ſanctam confiteamur, vt ad dexteram Patris præſidere: & inde* SVGGESTV PATERNÆ CLARITATIS, *Id eſt gloria & maieſtate Patris venturum Iudicem in eadem carne credamus. Iudicis porro carnem maximè condecet peccatis innocuam, quæ peccata debeat in carne commiſſa iudicare. Non ergo dicimus euacuatam in Chriſto carnem, vt doloſo Phantaſmate nobis illuderet expers doli: nec peccatricem agni carnem purgantem peccata mundi, naturam autem peccati ſolam fuiſſe euacuatam & culpam. Quod ſi Apoſtolus dicat Chriſtum fuiſſe in ſimilitudine carnis peccati, nunquam intellexit imaginem, aut phantaſma carnis, ſed ſimilitudinem peccatricis carnis. Caro enim Chriſti par quidem fuit genere, ſed non par Adæ peccato. Ratum ergo ſit, naturam hominis, quæ in nullo homine habebatur ſine peccato, in Chriſto fuiſſe abſque peccato: & hoc ſenſu intelligendum eſt peccatum in carne illa ſancta prorſus fuiſſe euacuatum, quod in illa omnino non fuit. Nec intelligi poſſet, aut quidquam prodeſſe homini, ſi Chriſtus peccatum euacuaſſet, extinxiſſet, deleuiſſet, niſi in eadem noſtra quæ in omnibus hominibus eſt peccatrix.* EVACVAVIT. *Vulgata*; de peccato damnauit peccatum in carne *Rom. 8. D. Thomas in hunc locum*, de peccato: id eſt pro peccato commiſſo in carne Chriſti, diabolo inſtigāte ab occiſoribus eius, damnauit, id eſt deſtruxit peccatum: *deleuit penitus, quod Tertull. dixit, euacuauit; hoc eſt, ad vacuum & nihilum redegit, dum ipſe Chriſtus exinaniuit, & vacuauit ſemetipſum gloria, ſimilitudinem carnis peccatricis induens.* Quia cum Diabolus innocentem, in quo nihil iuris habebat, attentauit morti tradere, iuſtum fuit vt poteſtatem amitteret, &c. Coloſ. 2.

A expolians principatus, &c. Sed melius eſt vt dicatur, damnauit, &c. id eſt, debilitauit fomitem peccati in carne noſtra, de peccato, id eſt ex virtute paſſionis ſuæ & mortis, quæ dicitur peccatum, propter ſimilitudinem peccati. Vel quia pro hoc, factus eſt, Hoſtia pro peccato. Oſeæ. 4. peccata populi mei comedent. 2. Cor. 5. eum qui non nouerat peccatum, pro nobis Deus fecit peccatum, id eſt hoſtiam pro peccato. Et ita ſatisfaciendo pro noſtro peccato, abſtulit peccata mundi. Io. 1. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. NEC AD PROPOSITVM CHRISTI. *id. finem incarnationis, in qua venerat purgare peccatum,* NEQVE AD GLORIAM, *ſuæ & noſtræ carnis profeciſſet, aut ſimulata, aut alterius generis, aut peccatrix caro aſſumpta. Nec vrgeat nos Alexander ille, & cogat nos explicare ſuo corrupto ſenſu, Paulum.* NÆVVM PECCATI. *Id eſt, maculam. Alij legunt* nexum. *terminus*
B *eſt iuris iam inde ab vrbe condita, vel lege, vel more vigentis, vt qui pecuniam deberent, cum ſoluendo non eſſent, cogi poſſent ad operas in ſeruitute præſtandas; qua licentia abuſi multi in terga miſerorū crudeliſſimè ſæuiebant. Legendus Liuius lib. 2. Hiſt. Quòd ergo necterentur quaſi captiui debitores, hinc dictus nexus. Hinc etiam dicta obligatio. Et nexus vendendi, pro vinculo obligationis, quæ ex venditione proficiſcitur. l. 36 §. ideo. ff. de condict. indeb. Pulchrè cadit nexus in commune debitum contractum in Adamo, quo per Chriſtum ſoluti ſumus, non ab vno ſimplici nexu, ſed & à pleonexia & multiplici nexu; de quo Pſaltes:* Ex vſuris & iniquitate redimet animas eorum. GENERE NON VITIO. *Homo fuit vt Adam, ſed non peccator vt Adam. Et quid mirum, ſi de limo incorrupto fecit primum, ſeipſum*
C *potuerit facere incorruptum? Chryſolog. ſerm. 148. in p.* Qui ex intacto limo fecit hominem, naſcendo ipſe hominem de corpore fecit intacto.

Aug. in Pſal. 68. Infixus ſum in limo profundi, & non eſt ſubſtantia. Quid eſt hoc, non eſt ſubſtantia? Numquid non ipſe limus non eſt ſubſtantia? An ego inhærens factus ſum non eſſe ſubſtantia? quid eſt ergo infixus ſum. nunquid non ſic hæſit Chriſtus, an vero hæſit? *audiat qui phantaſma natum, phantaſma mortuum & infixum cruci, & euacuatam carnem & inanem mentitur in Chriſto.* An non ſicut dictum eſt in lib. Iob. c 9. terra *limus, caro de*
D *terra ſumpta* tradita eſt in manus impij? an ſecundum corpus infixus eſt, quia teneri potuit, & ipſam crucifixionem habebat? niſi enim clauis fixus eſſet, crucifixus non eſſet: vnde ergo non eſt ſubſtantia? an limus ille non eſt ſubſtantia? &c. id. ad paupertatem peruenit: nam hic dicit, pauper & dolens ego ſum. Dicit & Apoſtolus. Quoniam propter vos pauper factus eſt, cum eſſet diues. vt illius inopia vos ditaremini. Ergo paupertatem ſuam volens Dominus commēdare fortaſſe dixerit, non eſt ſubſtantia. Ad ſummam enim paupertatem peruenit

S. Auguſt.

quando formam ſerui ſe induit. Diuitiæ eius quæ ſunt? Philip. 2. qui cum in forma Dei eſſet, &c. Hæ magnæ incomparabileſque diuitiæ. Vnde ergo iſta paupertas? quia ſemetipſum exinaniuit, &c. *Tertullianus vertit, euacuauit* magna paupertas, ſed hinc erunt magnæ diuitiæ: quia ſicut impleta eſt paupertas eius, ita implebuntur diuitiæ noſtræ de paupertate ipſius. Quantas diuitias habet, vt de ſua paupertate nos diuites faceret? quales nos facturus eſt de diuitiis ſuis, quos diuites fecit de paupertate ſua? &c. *Alium ſenſum ſubiicit de ſubſtantia.* Dicitur homo, dicitur pecus, dicitur terra, &c. Omnia iſta ſubſtantiæ ſunt eo ipſo quo ſunt. Naturæ ipſæ ſubſtantiæ dicuntur: Deus eſt quædam ſubſtantia: nam quod nulla B ſubſtantia eſt, nihil omnino eſt. Subſtantia ergo aliquid eſſe eſt, &c. Itaque eo quod Deus eſt, hoc ipſo ſubſtantia eſt. Et quia eiuſdem ſubſtantiæ filius, proculdubio & filius Deus, &c. Secundum hunc intellectum ſubſtantiæ, quomodo poterimus intelligere iſtam Pſalmi ſubſtantiam, infixus ſum, &c. Et non eſt ſubſtantia? Deus fecit hominem, ſubſtantiam fecit, *de limo terræ fecit.* Atque vtinam maneret in eo, quod fecit Deus, non in illo infixus eſſet, quem genuit Deus, porro autem quia per iniquitatem homo lapſus eſt à ſubſtantia, in qua factus eſt: iniquitas quippe ipſa, non eſt ſubſtantia: non enim iniquitas eſt natura quam formauit Deus; ſed iniquitas eſt peruerſitas, quam fecit homo: venit filius Dei ad limum profundi, & infixus eſt, & non A erat ſubſtantia *peccatum intelligit proprium*, *ſic Aug. peccatum non eſt natura neque ſubſtantia: ſed nihil*, quia in iniquitate illorum infixus eſt. Infixus ſum, &c. Io. 1. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Naturæ omnes per ipſum factæ ſunt, iniquitas per ipſum facta non eſt, quia iniquitas facta non eſt. Subſtantiæ illæ per eum factæ ſunt quæ laudant eum. Vniuerſa creatura laudans Deum, à tribus pueris in camino commemoratur, &c. Non quod cuncta iſta habeant ſenſum laudandi, ſed quia cuncta bene cogitata laudem pariunt, &c. Nominata ſunt omnia repentia, ſed non ſunt ibi nominata aliqua vitia. Vitia enim ex nobis, & ex noſtra voluntate habemus, & vitia non ſunt ſubſtantia. In his infixus eſt Dominus, quando perſecutionem paſſus eſt in vitio Iudæorum, non in ſubſtantia hominum quæ per illum facta eſt. *Non enim, vt ait alibi, in illis inimica natura, ſed culpa* infixus ſum & non inueni quod feci. *Id eſt ſine cauſa & peccato proprio mortuus ſum, infixus ſum Cruci, in limo veræ carnis, ſed in ſola ſimilitudine peccati quod non eſt ſubſtantia, quia nihil eſt. Cæterum locum Pauli de euacuata carne peccati, fusè expoſitum habes Verbo, carnis infirmitas 2. per totum. Hoc caput concludamus cum Ambroſio* propterea ſimilem dixit, quia de eadem ſubſtantia carnis, non eamdem habuit natiuitatem, quia peccato ſubiectum non fuit corpus Domini. Expiata eſt autem à Spiritu ſancto caro Domini, vt in tali corpore naſceretur, quale fuit Adæ ante peccatum. Aug.

16. Chriſtus veram carnem poſt reſurrectionem probauit cibum petens, & corpus palpandum tradens. 4. cont. Marc. cap. 43. à m. ad circa. f.

a Luc. 24. 38. DE corporis autem veritate quid poteſt clarius quum hæſitantibus eis ne phantaſma eſſet, immo phantaſma credentibus? *Quid turbati eſtis (inquit) & quid cogitationes ſubeunt in corda veſtra? Videte manus meas & pedes, quia ego ipſe ſum; quoniam ſpiritus oſſa non habet, ſicut me habentem videtis.* Et Marcion quædam contraria ſibi, illa credo induſtria eradere de Euangelio ſuo noluit, vt ex his quæ eradere potuit, nec eraſit, illa quæ eraſit, aut negetur b Luc. 24. 39. eraſiſſe, aut merito eraſiſſe dicatur. Nec parcit niſi eis quæ non minus aliter interpretando quàm delendo ſubuertit. Vult itaque ſic dictum; quaſi, [b] *Spiritus oſſa non habet, ſicut me vide*- Ibid. *tis habentem*; ad ſpiritum referatur, *ſicut me videtis habentem*; id eſt; non habentem oſſa ſicut & ſpiritus. Et quæ ratio tortuoſitatis iſtius? quum ſimpliciter pronuntiare potuiſſet, *Quia* Ibid. *ſpiritus oſſa non habet, ſicut me videtis non habentem.* Cur autem inſpectui eorum manus & pedes ſuos offert, quæ membra ex oſſibus conſtant, ſi oſſa non habebat? Cur adiicit, *Et ſcitote quia ego ſum.* quem ſcilicet corporeum retro nouerant? Aut ſi phantaſma erat vſquequaque, cur illos phantaſma credentes increpabat? Atquin adhuc eis non credentibus, propterea cibum deſiderauit, vt ſe oſtenderet etiam dentes habere. Impleuimus, vt opinor, ſponſionem.

CHRISTI CARO. XVI. SCHOLIA.

QVID POTEST CLARIVS. *Licet Marcion* C *de more hæretico ſibi aduerſa eradat ex Euangelio, quædam tamen interdum relinquit intacta. vt ſua fallacia conſulat, quod ſi quibuſdam locis parcat, ideo eos non eradit, quod obliquum & tortuoſum ſenſum aſtutia ſerpentis ſe poſſe ſupponere, præſumat. Qualis eſt locus Luc. 24.* Spiritus oſſa non habet, *vt ad ſpiritum referat, oſſa non habentem, & concludat Chriſtum merè ſpiritum ſine oſſibus, quia ſubiecit* ſicut me videtis habentem: *id. non habentem, vt nec habet Spiritus. Quod ſi ita accipiendum fuiſſet, Chriſtus qui ſimplex eſt veri*- D *tas, abſque vllo Verborum anfractu ſimpliciter dixiſſet, ſpiritus oſſa non habet ſicut me videtis non habentem. Vt quid ergo oſtendit eis membra ſua, quorſum ſe eundem ipſum quem* RETRO*. id. prius toto trium annorum conuerſationis tempore verè carnem cognouerant. ſeipſum eſſe inculcauit? cur, ſi phantaſma erat quod id crederent increpauit? quid dixit Luc. 24. poſtquam terrorem eorum narraſſet Lucas* conturbati vero & conterriti, exiſtimabant ſe ſpiritum videre. Et dixit eis: quid turbati eſtis, & cogitationes aſcendunt in corda veſtra? videte manus meas, & pedes, quia ego ipſe ſum, palpate *Tranſlat. Syr. contrectate me.* & videte quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut videtis me habere, & cum hoc dixiſſet, oſtendit eis manus & pedes. QVID POTEST CLARIVS. *Non ſolum D. Thomas, ſed alij Apoſtoli non ſolum viderunt, ſed & tetigerunt carnem eius.* *D. Ioannes 1. 1.* Quod fuit ab initio, quod audiuimus, quod vidimus oculis noſtris, quod perſpeximus, & manus noſtræ contrectauerunt de verbo vitæ, &c. *Licet autem corpus glorioſum ſubtilitatis dote cedere poſſit, contrectari tamen poteſt ſi velit & palpari vt ſolidum & contrectanti reſiſtens. Id expreſsè docuit Aug in Pſal. 56.* Reſurgentis membra, à membris eius palpata ſunt: membra enim eius Apoſtoli tetigerunt reſurgentem, & crediderunt. *Ita & ſenſit D. Ignatius Ep. ad Smyrn. quam citat Theodoretus* Aug. *Dial.*

Aug. *Dial. 2. Idem Aug. in Pſal. 74. in verſum* Ego confirmaui columnas eius. Quas columnas confirmauit? Columnas Apoſtolos dicit. Sic Apoſtolus Paulus de coapoſtolis ſuis. Galat. 2. Qui videbantur inquit columnæ eſſe, & quid eſſent illæ columnæ, niſi ab illo firmarentur? Quia terræ motu quodam etiam ipſæ columnæ nutauerunt, in paſſione Domini omnes Apoſtoli deſperauerunt. *Addo ego & de ipſa veritatis reſurrectione turbatæ ſunt, & tremuerunt, dicente Chriſto, quid turbati eſtis?* Reſurrectione firmatæ ſunt. &c. Ego, inquit, confirmaui columnas eius, reſurrexi, oſtendi mortem non eſſe metuendam; oſtendi timentibus, nec ipſum corpus perire in morientibus Tenuerunt eos vulnera, firmauerunt cicatrices. Poſſet Dominus Ieſus Chriſtus ſine vlla cicatrice reſurgere. Quid enim illi poteſtati magnum erat, ad tantam integritatem compagem corporis reuocare, vt nullum omnino veſtigium præterin vulneris appareret? Habebat poteſtatem, vnde illud etiam ſine cicatrice ſanaret, ſed habere voluit, vnde nutantus columnas confirmaret. EIS NON CREDENTIBVS. *Luc. 24.* Adhuc autem illis non credentibus, & mirantibus præ gaudio dixit: Habetis hic aliquid, quod manducetur? At illi obtulerunt ei partem piſcis aſſi, & fauum mellis. Et cum manducaſſet coram eis, ſumens reliquias dedit eis. *Non credebant, ait Eſtius, quomodo gaudebant? Item quomodo, mirabantur præ gaudio, cum gaudium non ſit admirationis cauſa? Græcè eſt*, adhuc non credentibus illis præ gaudio, & mirantibus. *Tranſlat. Syr.* Cumque adhuc non crederent præ gaudio ſuo, &

A mirarentur. *Vix enim credimus præſentia, quæ erant valde expectata, quamuis iam gaudeamus. Ipſum etiam gaudium, ſi valde magnum ſit, impedit iudicium. Ita Iacob Patriarcha vix credidit nuntiantibus ſibi Ioſeph filium ſuum adhuc viuere. Et Petrus Act. 12. è carcere liberatus, putabat ſe viſum videre; & puella nuntianti Petrum ante fores ſtare, non eſt creditum. Addidit poſt contactum indubitatam vitæ ſuæ rediuiuæ & carnis reſumptæ probationem, dum non tantum manducauit, ſed & partem ſe comediſſe probauit, dum eis reliquias dedit: non quòd vt voluit Durandus & Vallenſis cibum conuerterit in ſubſtantiam ſuam, ſed ex Suare quòd poſt veram actionem vitalem, maſticationem & traiectionem in ventriculum, eum conuerterit in aërem, & euaneſcere fecerit. Aug. tract. 64. in Io.* Poſt reſurrectionem per quadraginta dies Ieſus intrauit & exiuit cum Apoſtolis manducans: non quidem habens eſuriendi & ſitiendi egeſtatem, ſed vſque ad iſta, carnis inſinuans veritatem, quæ cibandi ac potandi, iam non habebat neceſſitatem, ſed poteſtatem. *Quod ipſum repetit ſer. 38. de Reſur.* Habetis hic, inquit, aliquid quod manducetur? Quanta addit ad ædificationem fidei inſtructor bonus? non eſuriebat, & manducare quærebat: ſed manducabat poteſtate, non neceſſitate. *Et ſerm. 47. de temp.* Legiſtis quia manducauit; nunquid legiſtis quia eſuriuit? Quod manducauit Ieſus, poteſtatis fuit, non neceſſitatis. Si deſideraret manducare, egeret. Rurſus ſi manducare non poſſet, minus valeret. SPONSIONEM. *id. promiſſionem implenimus, & carnem Chriſti veram probauimus.*

B S. Aug.

S. Auguſt.

S. Auguſt.

17. *Et de Car. Chri. cap. 5. in f.*

FVit itaque phantaſma etiam poſt reſurrectionem, cùm manus & pedes ſuos diſcipulis inſpiciendos offerret: [a] *Aſpicite, inquit, quòd ego ſum; quia ſpiritus oſſa non habet, ſicut me habentem videtis.* ſine dubio manus, & pedes, & oſſa, quæ ſpiritus non habet; ſed caro. Quomodo hanc vocem interpretaris, Marcion, qui à Deo optimo, & ſimplici, & bono tantum, infers Ieſum? Ecce fallit, & decipit, & circumuenit omnium oculos, omnium ſenſus, omnium acceſſus & contactus. Ergo jam Chriſtum non de cœlo deferre debueras, ſed de aliquo circulatorio cœtu; nec Deum præter hominem, ſed Magum hominem; nec ſalutis Pontificem, ſed ſpectaculi artificem; nec mortuorum ſuſcitatorem, ſed viuorum auocatorem. Niſi quod &, ſi magus fuit, natus eſt.

a Luc. 24. 39.

CHRISTI CARO. XVII. SCHOLIA.

FVIT ITAQVE PHANTASMA. *illudit iterum Marcioni illuſori, qui Chriſtum circulatori & præſtigiatori ſimilem fingebat, aut Mago ſenſus Apoſtolorum decipienti.* QVOMODO HANC VOCEM, *&c. Quæ ſcilicet Chriſtus dixit:* Spiritus oſſa non habet. *Quid dices, tu qui tenes Ieſum non à Deo Creatore malo, ſed à Deo bono & ſimplici procedere? Cur manus & pedes à Creatore productos proferebat, ſi veros, vt conſtat, proferebat? Si phantaſticos, illudebat: ergo vt illuſor & Magus, non carnem ſydeream de cœlo, ſed de aliquo circulo magico, Magus ipſe, & malus, & à malo Creatore miſſus, vt contrario bono, & ſimplici tuo, proferebat.* NEC DEVM PRÆTER HOMINEM. *id. ſolum Deum, excluſa humana natura. vel nec Deum, nec hominem ſic illudens & fallax, eſſe probabat.* VIVORVM AVOCATOREM. *Alij legunt*, euocatorem: *facta alluſione ad Magos Necromanticos mortuos euocantes. Malim* auocatorem, *quod viuorum ſenſus fallax præſtigiator auocet & abducat, à recto veritatis tramite. Tertull. de Præſcr. c.* 43. Nota ſunt commercia hæreticorum, cum Magis quamplurimis cum circulatoribus. *Vincentius Lirin. aduerſus hæreſes.* Abſit vt hoc fallaci modo Deus Verbum, hominis perſonam ſuſcepiſſe cre-

C datur; ſed ita potius, vt incommutabili ſua manente ſubſtantia, & in ſe perfecti hominis ſuſcipiendo naturam, ipſe caro, ipſe homo, ipſe perſona, hominis exiſteret: *cautè vox hæc intelligenda, vt non perſonatus, ſed verè hominem repræſentans & exiſtens, licet non ſubſiſtens humana perſona, vnica enim erat in Chriſto eaque diuina Verbi hypoſtaſis*, non ſimulatoria, ſed vera; non imitatiua, ſed ſubſtantiua; non denique, quæ cum actione deſiſteret, ſed quæ prorſus in ſubſtantia permaneret. NEC SALVTIS PONTIFICEM. *Pulchrè dictum; ſi enim vera caro non eſſet, in qua veras cicatrices ſeruaſſet, per quas iuxta Paulum Pontifex eſſet:* Chriſtus aſſiſtens Pontifex futurorum bonorum, *id eſt æternorum, quæ nobis merebatur*, per amplius & perfectius tabernaculum, non manufactum, id eſt, non huius creationis: neque per ſanguinem hircorum aut vitulorum, ſed per proprium ſanguinem, introiuit ſemel in ſancta, æterna redemptione inuenta. *Certe* ſpectaculi, *alicuius mimici* artifex, *potius*, *quàm* ſalutis Pontifex *habendus eſſet.* NISI QVOD, *&c. Hoc tantum habes dicere, ô Marcion! quod, ſi Chriſtus tuus Magus fuit, tu videris*, natus fuit. *id. Dei tui, boni ſcilicet, & ſimplicis, filius fallax fuit. Vel, quid-*

D

quid velis. circulatorem inducere; tibi plenis probationibus, illum carnem verè natam, & verè hominis filium, & natum eſſe monſtraui. Tandem quod plena & integra veritate tractabilem ſe præbuerit Apoſtolis; tam ad fidei noſtræ inſtructionem, quàm ad Marcionis, & Manichæi hæreſim deſtruendam, disertè docet Auguſtinus ſer. 1. de Aſcenſione Domini. O caro
S. Aug. vera, quæ contrectatur, cui manus imprimitur, vbi A apparent vulnerum cicatrices! Offert ſe examinandam, probandam, diligentius conſiderandam. Ac ne fortè oculi fallerent, accedit & curioſa manus, vt corpus contrectaretur ſolidum, atque omne tolleret ambiguum. O diuina dignatio! ô clementia Saluatoris! inſtituit, vt ex eo tangens homo maneret, qui crederet, & vel ſic perfidus Manichæus erubeſceret, ne poſtea mundus erraret.

** 18. Caro humana, tantò Verbo dignior, quò amore hominis redimendi, omnem eius infirmitatem ſubire dignatus eſt, & eam à morbis, & maculis, & morte ſaluare.*

De Car. Chri. cap. 4. inp. adm.

SI neque vt impoſſibilem, neque vt periculoſam Deo repudias corporationem, ſupereſt vt quaſi indignam rejicias & accuſes. Ab ipſa quidem exorſus natiuitate, perora, age jam, ſpurcitias genitalium in vtero elementorum, humoris & ſanguinis fœda coagula, carnis ex eodem cœno alendæ: per nouem menſes deſcribe vterum de die inſoleſcentem, grauem, anxium, nec ſomno tutum, incertum libidinibus faſtidii & gulæ. Inuehere jam & in ipſum mulieris enitentis pudorem; vel pro periculo honorandum, vel pro natura religioſum. Horres vtique & infantem, cum ſuis impedimentis profuſum vtique & oblitum. Dedignaris quod pannis dirigitur, quod vnctionibus formatur, quod blanditiis deridetur. Hanc venerationem naturæ, Marcion, deſpuis: & quo modo natus es? odiſti naſcentem hominem: & quo modo diligis aliquem? te quidem planè non amaſti, cùm ab Eccleſia & fide Chriſti receſſiſti. Sed videris, ſi tibi diſplices, aut ſi aliter es natus. Certè Chriſtus dilexit hominem illum in immunditiis, in vtero coagulatum, illum per pudenda prolatum, illum per ludibria nutritum. Propter eum deſcendit. propter eum prædicauit. propter eum omni ſe humilitate dejecit vſque ad mortem, & mortem crucis. amauit vtique quem magno redemit. Si Chriſtus Creatoris eſt, ſuum meritò amauit. ſi ab alio Deo eſt, magis adamauit, quando alienum redemit. Amauit ergo cum homine etiam natiuitatem, etiam carnem eius. Nihil amari poteſt ſine eo, per quod eſt, id quod eſt. Aufer natiuitatem, & exhibe hominem. adime carnem, & præſta quem Deus redemit; ſi hæc ſunt homo, quem Deus redemit: tu hæc erubeſcendã illi facis, quæ redemit? & indigna, quæ niſi dilexiſſet, non redemiſſet? Natiuitatem reformat à morte, regeneratione cœleſti, carnem ab omni vexatione reſtituit, leproſam emaculat, cœcam perluminat, paralyticam redintegrat, dæmoniacam captat, mortuam reſuſcitat; & naſci in illam erubeſcit? Si reuerà de lupa, aut ſue, aut vacca prodire voluiſſet, & feræ aut pecoris corpore indutus, regnum cœlorum prædicaret, tua opinor, illi cenſura præſcriberet, Turpe hoc Deo, & indignum hoc Dei filio, & ſtultum propterea, quia ita credat. Sit planè ſtultum, ſi de noſtro ſenſu judicemus Deum.

CHRISTI CARO. XVIII. SCHOLIA.

NEQVE VT IMPOSSIBILEM. *Hic contra Marcionem probat,* CORPORATIONEM, *Incarnationem, corporis humani ſuſceptionem non fuiſſe indignam Deo, neque accuſandam aut abyciendam, nam de impoſſibilitate non eſt quæſtio, cum potuerit & perſonaliter vniri lapidi ſi voluiſſet,* vt & Tertullianus probat Spiritum ſanctum, vnitum columbæ, *nec de periculo, cum ſalua ſit & immutabilis ſubſtantia Deitatis, quamcumque tandem naturam aſſumat. Marcion indignum credidit Deo, ſi in mulieris vterum ſe abijceret, & legem conceptus & partus. Sed præclarè id refutat Tertullianus, quia Deus indignum non iudicauit, hominem tot neceſſitatis* C *infirmæ naturæ legibus obnoxium, in fœmina vtero animatum & diu portatum, ex vtero turpiter fuſum, ſuo ſanguine redimere, amare, tot beneficiis cumulare. Quibus amoris diuini teſtimoniis exertè concluditur hominem eiuſque conceptum, & natiuitatem non eſſe res adeò viles, cum Dei amore dignus fuerit.* AB IPSA QVIDEM EXORSVS. *Aggreditur Marcionem, & prouocat vt ab ipſa prima natiuitate ſiue conceptu in vtero, quem odio habuit, exordium ſumat inuectiuæ ſuæ in carnem humanam. Clemens Alexand. 3. Strom. notat conuitia iactata à Philoſophis in Natiuitatem humanam, à quibus odium ſuum hauſerat Marcion, qui & idcirco nuptiis infenſus erat quaſi natiui-* B *tatis officinis.* HVMORIS ET SANGVINIS, &c. *Elementa dixit in genere, quæ ſpecificat per humorem, &c. Virtutem ſeminandi quæ eſt in ipſo ſemine. Materia ergo & principia quibus conſtat fœtus, ſunt ſanguis & humor, quæ quatuor elementa continent.* FOEDA COAGVLA. *id. ſemen in vtero congelatum. Galenus lib. ſecundo de ſemine c. 5.* Sicut liquidum impreſſionem, ac fictionem vllam non admittit, mediocriter autem induratum admittit; ita primæ ac recenti fœturæ accidit, quæ lacti recenter coagulato ſimilis eſt: Ac quemadmodum illud caſearij nondum formare aggrediuntur, priuſquam ſatis idonea coagulatione concreuerit, eodem modo, animal natura non antea fingere conatur, quàm conuenientem duritiem adeptum ſit. *Ordinem conceptus & formationis fœtus Iob deſcripſit cap. 10.* Nonne ſicut lac mulſiſti me, & ſicut caſeum me coagulaſti? Pelle & carnibus veſtiſti me, oſſibus & neruis compegiſti me. *Plin. lib. 7. c. 15. cum Medicis cenſet ſemen mulieris eſſe inſtar lactis album liquidum & diffluens: ſed accedente virili ſemine, calore illius quaſi coagulari, cõſolidari, & cõcreſcere, vt fiat embrio.* Hæc eſt generãdo homini materia ſemine è maribus coaguli modo, hoc in ſeſe glomerante; quod deinde tẽpore ipſo animatur, corporaturque. *Iob quatuor tẽpora formandi fœtus breuiter dixit. Lac in primo, caſeũ in ſecundo,*

A quò futura nondum aliquàm formam perfectam induit. Pellem & carnem in tertio, quod Hypocrates vocat ramificationis, cùm molliores partes & carneæ, vt cor, cerebrum & jecur perfectè formantur, fœtu figura aliquâ superinducta cute vestito. Quartum denique tempus infanti tribuit, quum oſſibus & neruis integer ſolidatur. EODEM COENO ALENDÆ. Fœtus iiſdem nutritur alimentis, quibus conſtat elementis humore ſcilicet & ſanguine: menſtruum autem ſanguinem aliqui per cœnum intelligunt. Galenus Coment. 4. in lib. de Aliment. Fœtus dum adhuc in vtero eſt, alimentum tradit è ſanguine illuc confluente, cum interim menſtruæ purgationis in vtero non comportetur. Et Hyppocrates lib. de Natura pueri.
B Neque enim menſes prodeunt mulieri quæ prægnans eſt, ſi puer ſanus futurus ſit. Rurſum Galenus Comment. 1. in libr. Hypocr. de Nat. homin. Cum fœtus primum concretus ſit è materno ſanguine, qui omnium humorum particeps eſt, incrementumque pariter & alimentum habeat. PER NOVEM MENSES DESCRIBE VTERVM. Hiero. cont. Eluidium: Iunge ſi lubet & alias naturæ contumelias, nouem menſibus vterum inſoleſcentem, faſtidia, partum, ſanguinem, pannos. Galenus lib. 2. de ſimpt. cauſis cap. 3. Vbi de vteris mulierum grauibus, qui tum fœtus grauitatem, tum ſui diſtentionem per nouem menſes pertulerunt. Deinde ſubjicit de natura ſollicita prouidentia. Sic de fœtu ſollicita eſt, vt nouem menſium ſpatio eius pondus ſuſtineat. Legendus Soranus Epheſius in arte medendi
C cap. 17. vbi dicit, quòd primo menſe jactus ſeminis congregatus in vmbilico, fit Rhiſis, id. congregatio ſanguinis. 2. Expreſſio corporis animam tribuit. 3. Capilli naſcuntur & vnguiculi, & mouetur infans. Ideo & quarto menſe nauſea incipiunt mulieribus, quæ à Græcis dicuntur Nautia. 5. Facit catarchi ſignum, & adulteria detegit, quia tunc imprimitur fœtui ſimilitudo ſeu patris, ſeu matris, aut adulterum repræſentat. 6. Menſe neruorum compoſitionem natura format. 7. Medullam confirmat. 8. Vna cum pelliculis oſſa conſolidat. 9. Denique menſe maturum infantem mouet. INSOLESCENTEM. Certo ſi de Beata Maria conceptu loqueretur, & non de communi vt liquet, mulierum concipiendi & pariendi more, vox iſta quadrare poſſet
D quod inſolitum & inauditum eſſet, Virginem concipere in vtero. Sed inſoleſcentem propriè dixit, quaſi in dies intumeſcentem. Minus propriè legunt alij, inoleſcentem. ANXIVM, NEC SOMNO TVTVM. Scilicet ob moleſtiam ponderis aliaque grauidarum pericula, quæ etiam ob motum infantis ſomnum inquietant vel quòd prægnans mulier, infantis in vtero ſomnum paulò longiorem, imputat ægritudini, dum per longum tempus, motum eius in vtero non ſentit, &c. Alij legunt: Nexum totum incertum, &c. Vbi per nexum intelligunt Medici ligaturam fœtus cum matre per vmbilicum. Vnde Tertul. de carne Chriſti c. 20. Quid auellitur niſi quod inhæret?
E quod infixum innixumque eſt ei quomodo adhæſiſſet, niſi dum ex vtero per illum neruum vmbilicarium, quaſi folliculi ſui traducem adnexum origini vuluæ. Et Galen. Comment. 4. in Aphoriſ. Hyppocrat. Ad vteros, fœtuum connexus eandem habent proportionem, quam fructuum connexus ad plantas. INCERTVM LIBIDINIBVS, &c. id. diuerſis appetitibus ciborum plerumque abſurdiſſimorum; & faſtidium conſueti alimenti boni. Græci κίσσαν, Attici κίτταν, Latini aliqui Picam vocant. Dioſcorides lib. 5. c. 176. & Alexander Aphrod. lib. 2. q. 73. Dicitur pica ab Aue comedente ſemper glebas, aut quoniam variegata ſit colore & peregrina, quemadmodum appetentia illa. Ariſtophanis Scholiaſtes vocat: Auem ad ſatietatem edentem omniuoram, anxiam

A ad appetendum, ſaturam ſtatim ex quibus vorauerit, rurſus alia appetere & tranſuolare in ſingulas arbores. Hæc autem appetentia prouenit maximè à conceptu, cuius cauſa eſt, quod fœtus nequit abſumere omnia alimenta ad ſe transfuſa, ex quibus nauſea ingeritur matri. ENITENTIS PVDOREM. Tum quod prægnantes erubeſcant in partu manifeſta nota libidinis prærita, tum obſtetricis inſpectione. PRO PERICVLO HONORANDVM. Honor duplex debetur matri, ob periculum duplex, & aborſus fœtus, & mortis ipſiuſmet prægnantis. PRO NATVRA RELIGIOSVM. Sic alibi vocat: opera naturæ ſolemnia. Et cont. Marc. Sanctiſſima & reuerenda opera naturæ. CVM SVIS IMPEDIMENTIS.
B Inuolucra fœtus intelligit, quæ cum impuro ſanguine. OBLITVM. id. oboletum & ſordidum infantem effuſum. Hiero. Ipſe tibi deſcribatur infans tegmine membranarum ſolito inuolutus. Auicenna tres membranas aſſignat: primam vocat ſecundinam, ſecundam Bilem, tertiam Abgan. Lamprid. in Antonino Diadumeno Solent pueri pileo inſigniri naturali, quod obſtetrices rapiunt & Aduocatis credulis vendunt, ſiquidem cauſidici hoc juuari dicuntur. At iſte puer pileum non habuit, ſed diadema tenue, at ita forte vt rumpi non potuerit. OBL[illegible]VM. Ariſtoteles 7. de hiſt. Animal. c. 9. Aqua illa ſubter cutem fuſa, per fœtus motionem ruptis membranis effluit. Et Auicenna: Egreſſio quidem fœtus non completur, niſi per ſciſſionem panniculorum humidorum, & effuſionem humiditatum eorum, & facientium il-
C lum lubricari. Hinc corrigendum puto, quod aliqui legunt apud Tertul. 3. cont. Marc. cap. 11. Ludicros exitus. Legendum credo lubricos. Niſi fortè ex mente Marcionitarum illudat, venerando & reuerendo hominis partui. PANNIS DIRIGITVR. Innuit membrorum curam habitam à nutrice vt faſciis aptè conſtricta, recto ordine extendantur ne diſtorta huc aut illuc gibboſum, claudum aut mancum puerum faciant. Sic Baſil. Sel. orat. 2. dixit infantem: poſt partum reticulis faſciarum reformatum. VNCTIONIBVS FORMATVR. Ita Galenus lib. de ſanitate tuenda. Corpus infantis confricari oportet oleo dulci, ſicut idipſum rectè peragunt nutrices pleræque, ſtatim ipſas corporis partes modulantes atque fingentes.
D Alij legunt, vinctionibus. Sed indigna Tertulliano conciſo repetitio eſſet: iam enim dixerat, quod pannis dirigitur. BLANDITIIS DERIDETVR. Infra hoc ipſo libro dixit enutritum puerum, per ludibria Nutricum, quot enim blanditiis, cantibus, geſtibus puerilibus cum infante repueraſcunt, vt plorantem conſolentur. HANC VENERATIONEM, &c. id. hoc opus natura venerabile, tu Marcion probris & contumeliis oneras. SI CHRISTVS CREATORIS. Eximia ratio Tertulliani quæ poſt tot dilectionis Chriſti erga hominem tam vilem & deſpectum à Marcione teſtimonia ſumpta ex redemptione, ſic concludit, ſi inquit Chri-
E ſtus vt nos credimus, Dei Creatoris noſtri filius eſt, qui hominem de limo formauit, certè hominem opus ſuum jure merito amauit: Diligis enim omnia quæ ſunt, & nihil odiſti eorum quæ feciſti. Et rurſum: Creauit vt eſſent omnia, ſanabiles fecit nationes orbis terrarum. Et non orbis cælorum: nuſquam enim Angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ, &c. Qui factus eſt ei ex ſemine Dauid, ſecundùm carnem. Non quod ex ſemine Ioſeph filio Dauid natus ſit Chriſtus, ſed de Maria, quæ erat ex ſemine Dauid. Quod ſi Chriſtus à Deo Marcionis eſt, plus adhuc hominem amauit, quia ab aduerſario Deo creatum, & à ſe alienum redemit. Quòd ſi hominem dilexit, certè & ſubſtantiam carnis eius, & natiuitatem, quæ ex parte conſtituit hominem. ANIMÆ CARNEM. id. ſi tollas ab homine car-

Omniloquium.

nem qua conſtituit hominem, monſtra mihi, fac me videre hominem quem redemit. A

S. Aug. *Aug. libro 13. de Trin. cap. 10.* Eos, inquit, qui dicunt, itane defuit Deo modus alius quo liberaret homines, à miſeria mortalitatis huius, vt vnigenitum Filium Deum ſibi coæternum, hominem fieri vellet, induendo humanam animam & carnem, mortalemque factum mortem perpeti: parum eſt ſic refellere, vt iſtum modum, quo nos per Mediatorem Dei & hominum, hominem Chriſtum Ieſum Deus liberare dignatur, aſſeramus bonum & diuinæ congruum dignitati: verumetiam vt oſtendamus non alium modum poſſibilem Deo defuiſſe, cuius poteſtati cuncta æqualiter ſubiacent, ſed ſanandæ noſtræ miſeriæ conuenientiorem modum alium non B fuiſſe nec oportuiſſe. Quid enim tam neceſſarium fuit ad erigendam ſpem noſtram, mentéſque mortalium conditione ipſius mortalitatis abiectas, ab immortalitatis deſperatione liberandas, quàm vt demonſtraretur nobis quanti nos penderet Deus, quantumque diligeret? Quid vero huius rei tanto iſto indicio manifeſtius atque præclarius, quàm vt Dei Filius immutabiliter bonus, in ſe manens quod erat, & à nobis, & pro nobis accipiens quod non erat, præter animæ ſuæ naturæ detrimentum noſtrum dignatus inire conſortium? NATIVITATEM REFORMAT A MORTE. *Alij legunt:* natiuitate reformata regeneratione cœleſti, *id. Natiuitate veteris hominis reparata per nouum hominem cœlitus; hoc eſt Spiritu ſancto genitum ex Virgine. Vel* re- C format à morte, *id. mortuam natiuitatem hominis veteris, regenerat per nouum. Sic Theophanes Nicanus ep. 3.* In illo beato vtero, qui Deum excepit, finxit denuo primitias maſſæ noſtræ, & reformauit eam ſibi vniens, Deique Filium in eadem hypoſtaſi aduentu Spiritus ſancti efficiens. *Sed quamuis, vt volebat Marcion, phantaſticè tantum carnem noſtram aſſumpſiſſet, tamen in fauorem humanæ carnis, quam dilexit, carnem amatam à Deo probat, dignamque putatam, circa quam etiam in non baptizatis tot miracula faceret; dum ſubdit* CARNEM AB OMNI VEXATIONE, *&c. Ab omnibus morbis curauit.* EMACVLAT, *emundat,* PERLVMINAT. *id. illuminat.* CAPTAT. *id. captiuam à dæmone redimit, &* D *ſibi captat. Alij legunt* expiat, *ſcilicet ab immundo dæmone fœdatam.* NASCI IN ILLAM. *id. in carnem induci erubeſcit? Quaſi ſe ſcilicet indignam, quam tot miraculis honorauit.* SI REVERA DE LVPA, *&c.* Præſcriberet, *forſitan & victoriam contra nos obtineret tua ratio, ô Marcion, in carnis indignitate fundata, ſi diceremus tibi Chriſtum carnem ex aliqua pecude traxiſſe, & opponere poſſes hoc indignum Deo, & nos ſtultos qui hoc crederemus; ſed nihil ſtultius, nihil audacius, quàm* de noſtro ſenſu judicare Deum. *Subijcitque alibi quæ jam diximus,* ſtultum non eſſe credere in Deum natum, & quidem ex Virgine: *quæ* E *quodammodo gemellas naturas ſuo in vtero, in vnitate perſonæ iunctas, vno in Chriſto portauit: alludit ad Rhemi & Romuli matrem, de qua Auguſtinus libro [illegible] de Ciuit. cap. 21.* Amilius, inquit, fratris ſui

S. Aug. Numitoris filiam Rheam nomine, quæ etiam Lia vocabatur, Romuli matrem Veſtalem Virginem fecerat, quam volunt de Marte geminos concepiſſe, iſto modo ſtuprum eius honorantes, vel excuſantes, & adhibentes argumentum, quòd infantes expoſitos lupa nutriuerit. Hoc enim genus beſtiæ ad Martem exiſtimant pertinere, vt videlicet ideo lupa credatur admouiſſe vbera paruulis, quia filios

A Domini ſui Martis agnouit: quamuis non deſint qui dicant, quum expoſiti vagientes jacerent, à neſcio qua primum meretrice fuiſſe collectos, & primas eius ſuxiſſe mamillas. Meretrices autem lupas vocabant, vnde etiam nunc turpia loca earum lupanaria nuncupantur. *Longè autem abſumus cum Tertulliano ab illius lupæ meretricis, nutricis aut matris Romuli recogitatu; Chriſtum enim Dominum, & Deum exercituum, fortem in prælio, veri non fabuloſi Martis, ſed Domini Sabaoth Filium, ſicut & verè Matris Virginis Filium confitemur. Non Romæ vnius, ſed totius mundi conditorem & regem, per quem reges regnant. Sed ſtultiſſimos qui facilius credunt Iouem Taurum aut Cygnum factum, quàm verè hominem Chriſtum. Ad-* B *uertendum eſt autem Tertullianum, licet alibi crudius, quàm par eſt de partu virgineo loquatur, hic non loqui de eo, ſed de communi mulierum conceptu & partu. Neque enim vterus eius grauis aut anxius, aut incertus libidinibus faſtidij & gula, nec periculò honorandus, nec Chriſtus cum impedimentis profuſus & oblitus, nec per nouem menſes ad perfectionem productus. Vno enim eodemque momento, digito Dei Spiritu ſancto, ſine opero viroli fabri Ioſeph, ſingulare tectum corporis affabrè elaboratum eſt, in quo* paſſer ſolitarius, *vnicus Dei Filius maneret,* vt habitaret in nobis. *Aug. ſerm. 17. in nat. Do. in f.* Cum deſponſata eſt fabro, cœli nupſit architecto. *Chryſol. ſer. 15[illegible].* Centurio tectum ſuum indignum iudicat Chriſto: quia ſub ſingulari tecto manebat noſtri corporis Chriſtus, iuxta illud Pro- C phetæ Pſal. 101. Sicut paſſer ſolitarius in tecto. *Et ſer. 102. à m.* Hoc tectum corpus eſt, quod tegit animam, quod operit ſenſum Spiritus, quod cordis domicilium velat, quod libertatem mentis à cœleſti viſione ſecludit. Sub hoc ergo tecto Centurio indignum ducit intrare Chriſtum, hoc eſt in corpus humanum diuinam ſuccedere maieſtatem. *Sed item ipſe ſer. 145. in f.* Verbum Caro factum eſt; vt hominis caro promoueretur in gloriam Dei, non vt Deus in carnis verteretur iniuriam. *Tectum autem hoc carnis vno momento perfectum eſt; vt verum Propheta dixerit,* Fœmina circundabit virum: *Virum inquam perfectæ rationis, & organizati corporis, licet* D *parui corpuſculi. Vnde in Hebræo habetur,* geber, *id. fortis & potens vir. Vatablus,* fœmina circundabit virum fortem. *Et Ioannes pluſquam Propheta hoc ſenſu:* Qui poſt me venit, ante me factus eſt: *Non ſolum dignitate Meſſiæ me præcedit, ſed & formatione in vtero. Licet enim ſex menſibus conceptum eius præceſſerim, de ſterili natus, ex Patris Zachariæ ſemine, ſexto menſe rationis vſu cum gratia ſanctificante potitus, via tamen communi quadrageſimo tantum die animatus ſum fœtu formato. At ille ante me factus eſt, quia de Virgine, conceptus de Spiritu ſancto, & vno eodemque momento vir perfectus,* plenus gratiæ & veritatis. *Quantum ad Virginem attinet communi Patrum & Eccleſiæ conſenſu, nec grauata eſt fœtu, nec corrupta* E *conceptu, nec polluta partu. Aug. ſer. 3. de temp.* Speculum non rumpit radius Solis, & virginitatis integritatem corrumpere potuit ingreſſus aut egreſſus Diuinitatis? *Chryſol. ſer. 117. in m.* Virgo concipit, Virgo parturit, Virgo permanet: ergo virtutis eſt caro conſcia, non doloris, quæ magis pariendo, integritatis augmenta ſuſcipit, &c. Et Sacramentis cœleſtibus interfuiſſe ſe noua mater miratur, teſtis ſui partus exiſtit, quæ nullas partus pertulit paſſiones. *Vide alibi dicta juxta Tertul. ab Aug. in epiſtola ad Voluſianum.*

Aug.

Aug.

CHRISTI NATIVITAS.

1. *Chriſti Natiuitatem Marcion vt phantaſticam ridet, & omnia infantiæ eius myſteria. De Car. Chri. cap. 1. in f. & 2. in p.*

MArcion, vt carnem Chriſti negaret, negauit etiam natiuitatem; aut vt natiuitatem negaret, negauit & carnem. ſcilicet ne inuicem ſibi teſtimonium redderent & reſponderent, natiuitas & caro. quia nec natiuitas ſine carne, nec caro ſine natiuitate. quaſi non eadem licentia hæretica, & ipſe potuiſſet, aut admiſſa carne natiuitatem negare, vt Apelles diſcipulus, & poſtea deſertor ipſius: aut carnem & natiuitatem confeſſus, aliter illas interpretari, vt condiſcipulus, & condeſertor eius Valentinus. Sed & qui carnem Chriſti putatiuam introduxit, æque potuit natiuitatem quoque phantaſma confingere, vt & conceptus, & prægnatus, & partus virginis, & ipſius exinde infantis ordo, τὸ δοκεῖν haberentur. eoſdem oculos, eoſdemque ſenſus fefelliſſent, quos carnis opinio cluſit. Plane natiuitas à Gabriele annuntiatur. Quid illi cum angelo creatoris? & in virginis vterum conceptus inducitur. quid illi cum Eſaia propheta creatoris? Odit moras, qui ſubito Chriſtum de cœlis deferebat. Aufer hinc, inquit, moleſtos ſemper Cæſaris cenſus, & diuerſoria anguſta, & ſordidos pannos, & dura præſepia. Viderit angelica multitudo Dominum ſuum noctibus honorans. Seruent potius pecora paſtores. & Magi ne fatigentur de longinquo; dono illis aurum ſuum. Melior ſit & Herodes, ne Hieremias glorietur. Sed nec circuncidatur infans, ne doleat; nec ad templum deferatur, ne parentes ſuos oneret ſumptu oblationis; nec in manus tradatur Simeoni, ne ſenex moriturus exinde contriſtetur. Taceat & anus illa, ne faſcinet puerum. His opinor conſiliis, tot originalia inſtrumenta Chriſti delere Marcion auſus es, ne caro eius probaretur.

Cap. II. Luc. 1. 26. Eſa. 7. 14. Luc. 2. 1. 2. 7. Luc. 2. 9. 10. Luc. 2. 21. Luc. 2. 22. & ſeq.

CHRISTI NATIVITAS. I. SCHOLIA.

MArcion vt carnem, *&c. Cum Natiuitas ſupponat carnem de carne natam, & vera caro natiuitatem, Marcion vt Chriſti natiuitatem expugnaret, carnem eius credidit phantaſticam & putatiuam. Sed cum hæreticis omnia licita ſint, poterat de ingenio hæretico vt Diſcipulus eius Apelles credere carnem, & negare natiuitatem, vel ſicut Valentinus vtrumque admittendo aliter, interpretari. Sic autem interpretatus eſt teſte Philaſtrio Valentinus:* Dicit Chriſtum à Patre quem Profundum nomine appellat ad totius mundi ſalutem fuiſſe miſſum, & de cœlo carnem detuliſſe; nihil autem accepiſſe de ſancta Virgine; ſed vt aquam per riuum, ita tranſiſſe per eam affirmat. Qui carnem Chriſti putatiuam. *id. cum Marcion Chriſti carnem non veram, ſed putatiuam introduxit, potuit quoque conceptum Mariæ, prægnationem, partum, infantiam Chriſti cæteraque myſteria phantaſtica confingere. Tota enim hæc infantis hiſtoria phantaſtica poterat eodem prorſus modo oculos fallere,* Quos carnis opinio clusit, *id. clauſit, ſiue vt alia lectio habet* inluſit. *id. quos caro putatiua decepit.* τὸ δοκεῖν *haberetur. Rhenanus* κατὰ τὸ δοκεῖν. id. ſecundum exiſtimationem. *Hiero.* τῷ δοκεῖν *id. apparendo. Ignatius ep. ad Trullianos, ait hæreticos iſtos Marcionitas dixiſſe Chriſtum*, opinione mortuum, τὸ δοκεῖν τεθνηκέναι. *Theodor. lib. de diuinis Decretis vocat ideo illos Docytas* ἀπὸ τοῦ δοκεῖν. *Vult ergo dicere hac Græca voce. Iuxta Hiero. ad Pammach.* Non ſolum reſurrectionem Chriſti, ſed & ipſam Natiuitatem τῷ δοκεῖν id. putatiuè magis viſam quam factam. Quid illi cum Angelo Creatoris. *Toto hoc initio capitis ſecundi inducit Marcionem illudentem Chriſti conceptui, natali, Magorum adorationi, præſentationi in templo, &c. Angelum hic Creatoris expreſſè dicit, quia Marcion ſectator Cerdonis duo ponebat principia ſiue Deos, vnum malum, legis & Prophetarum Authorem, quem vocabat Creatorem quem Chriſti Patrem eſſe negabat, alium bonum qui erat Pater Chriſti. Et Gabriel Angelus Creatoris dicitur, quia ad natiuitatem malam pertinentem ad rem Creatoris, nuntiandam, miſſus fuerat. Vide Iuſtinum in Apolog.*

A *Orig. homil. in c. 18. Ierem. Aug. lib. de hæreſibus cap. 21.* Reſurrectionem carnis negant Cerdoniani à Cerdone nominati, qui duo Principia ſibi aduerſaria, dogmatizant: Deumque legis ac Prophetarum non eſſe Patrem Chriſti, nec bonum Deum eſſe, ſed juſtum; Patrem vero Chriſti bonum: Chriſtumque ipſum natum ex fœmina, neque habuiſſe carnem nec verè mortuum nec quicquam paſſum, ſimulaſſe paſſionem, &c. Marcion quoque, à quo Marcionitæ ſunt, Cerdonis ſecutus eſt dogmata de duobus Principiis; quamuis Epiphanius eum tria dicat aſſeruiſſe Principia: Bonũ, juſtum, prauum: ſed Euſebius Synerum quemdam, non Marcionem, trium Principiorum atque naturarum ſcribit Authorem. In virginis vterum, *alij legunt* & virginis vtero. Cum essentia. *οὐσία Budeo & Damaſceno eſſentiam, naturam, genus, & formam, apud Sanctos Patres ſignificat. Ariſtot. pro ſubſtantia ſumit, ſicut & Cicero. Nicephorus pro materia ſicut & alibi Cicero & Philo in lib. de mundo.* Odit moras, *&c. Cum Marcion Chriſtum adultum ſubito de cœlo apparuiſſe credat, moras omnes Annuntiatoris Angeli conceptus, natiuitatis, cæterumque progreſſum auerſatur. Tertull in Apol. ſic illudit Deos:* ex inopinato apparentes de cœlo ſuperueniſſe dicuntur. Proinde Saturnum repentino aduentu, vbique cœlitem contulit dici. Moleſtos cenſus: *Durum ac moleſtum fuit per ſingula capita vectigal imponi, vt ſinguli ciues in ſua tribu, claſſe, centuria nomina ſua, vxorum, liberorum, ſeruorum in regiſtro conſerent. De cenſu vide plenè verbo Abraham. 1. Luc. 2.* Exiit edictum à Cæſare Auguſto, vt deſcriberetur orbis. *Vniuerſus populus poſſeſſionis eius, &c.* Et ibant omnes vt profiterentur ſinguli *Tanſlat. Syr. vt deſcriberetur vnuſquiſque*, in ſuam ciuitatem. Aſcendit autem & Ioſeph à Galilæa de ciuitate Nazareth in Iudæam, in ciuitatem Dauid quæ vocatur Bethlehem, eo quod eſſet de domo & familia Dauid: vt profiteretur cum Maria deſponſata ſibi vxore prægnante. *Tranſlat. Syr.* Cum Maria ſponſa ſua vterum ferente, vt illic deſcriberetur. Sempe-

S. Aug.

B

C

Quando enim iucunda fuit vectigalium impoſitio, præ- A ſertim Iudæis, qui ſe populum Dei, omnibus oneribus exemptum volebant? SORDIDOS PANNOS, vel pauperes, vel excrementis infectos. Viderit Angelica, &c. Ridet Angelorum muſicam nocturnam circa puerum, vt qui tenebris decipi potuerint; paſtores & magos adorantes, &c. quæ habentur Luc. 2. MELIOR SIT ET HERODES. Non ſæuiat in pueros innocentes, ne vox in Rhama audiatur, Rachel plorans filios ſuos, &c. Ne Ieremias propheti am ſuam impletam glorietur. ONERET SVMPTV. Hic carpit parentes, agni pretium, & quinque ciclos ad offerendum & redimendum vix habentes. NE FASCINET, &c. Annam intelligit viduam, ætate prouectam propheti ſſam. A qua fingit timendum faſcinum puero delicato, à graui vetula ſpiritu, vel incantationem, dum immur- B murat & muſſitat; neſcio quas laudes. Videndus Herodotus lib. 2. Plutarchus lib. 5. quæſt. conuiu. cap. 7. Heliod. lib. 3. hiſt. Æthiopicæ. Notandum & apud Paganos Luſtricum diem à luſtranda & purganda fœmina dictum, quo nomen puero imponebatur, & fauſta accinebantur infanti, maximè aniculæ vocabantur fortunam pueri cantaturæ. Plin. lib. 7. cap. 2. in Africa familias quaſdam eſſe effaſcinantium. Sigonius & Nymphodorus tradunt, quarum laudatione interant probata id eſt, oues, areſcant arbores, emoriantur infantes. Tertull. quoque de vel. Virg. cap. 15. Laudem faſcinum dixit, faſcinum vocant infœliciorem laudis & gloriæ enermioris inuentum. ORIGINALIA INSTRVMENTA. Inſtrumenta dixit Cicero literas publicas, id eſt vel à perſona publica, veluti Scriba Magiſtratus, vel tabellione ſcriptas. vnde Iuſtin. l. 1. Cod. de iuram. propter calumn. diſtinguit inſtrumẽta à literis priuatis; quales ſunt rationes, breuiaria, codex accepti & expenſi, ſyngraphæ & cautiones à Patre familias conſcriptæ. Originale autem eſt in iure omne quod ex origine contrahitur, vt originalis decor, macula, inſtrumentum vel exemplum. l. procurator Cod. de edendis nouel. § Et hoc indiget. Originalia inſtrumẽta hic Tertull. intelligit Euangelij Lucæ capita de origine & natiuitate Chriſti tractantia, quæ eraſerat Marcion. Theod. lib. 1. hæret. fab. Compoſuit Euangelium quod dicitur per quatuor amputatis genealogiis, & aliis quæcumque oſtendunt Dominũ natum eſſe ex Dauid ſecundùm carnem: D. Leo ſer. 4 de Epiph. Fidei noſtræ magnum præſidiũ prouidentia diuina conſtituit, vt dum ſolemni veneratione colitur adorata in exordiis ſuis Saluatoris infantia, per ipſa originalia documenta, probaretur veri hominis in Chriſto orta natura.

* 2. Chriſti natiuitas humana, non minus digna Deo quàm mors, & dignior phantaſtica; Chriſtum probat eſſe creatoris, cum prædicta ſit ab eius Prophetis. 3. cont. Marc. cap. 11. in f.

AGe iam, perora in illa ſanctiſſima & reuerenda opera naturæ, inuehere in totum quod es: carnis atque animæ originem deſtrue: cloacam voca vterum, tanti animalis, id eſt, hominis producendi officinam: perſequere & partus immunda & pudenda tormenta, & ipſius exinde puerperij ſpurcos, anxios, ludicros exitus. Tamen quum omnia iſta deſtruxeris, vt Deo indigna confirmes, non erit indignior morte natiuitas, & cruce infantia, & natura pœna, & carne damnatio. Si vere iſta paſſus eſt Chriſtus, minus fuit naſci. Si mendacio paſſus eſt, vt phantaſma, potuit & mendacio naſci. Summa iſta Marcionis argumenta, per quæ alium efficit Chriſtum, ſatis opinor oſtendimus non conſiſtere omnino, dum docemus magis vtique competere Deo veritatem, quàm mendacium eius habitus, in quo Chriſtum ſuum exhibuit. Si veritas fuit, caro fuit: ſi caro fuit, natus eſt. Ea enim quæ expugnat hæc hæreſis, confirmantur, quum ea per quæ expugnãt, deſtruuntur. Itaque ſi carneus habebitur, quia natus; & natus, quia carneus; quia phantaſma non fuerit, ipſe erit agnoſcendus, qui in carne, & ex natiuitate venturus adnuntiabatur à Creatoris Prophetis, vtpote Chriſtus Creatoris.

CHRISTI NATIVITAS. II. SCHOLIA.

AGE IAM. Iterum agreditur Marcionem carnem veram indignam Chriſto cenſentem, inducentemque phantaſticam, & probat longe conuenientiorem Deo vero, & Chriſto eius veritatem carnis cum omnibus eius infirmitatibus, quam fictionem & mendacium eius. PARTVS IMMVNDA, &c. Vide iam dicta Verbo Chriſti caro num. 18. per totum; & rurſum ſicut prænotaui aduertat lector, quod licet alibi minus decenter de virgineo partu loquatur, vt in erroribus eius fuſius animaduertimus, hoc loco non loqui de Virgine pariente, ſicut nec loco præcitato: ſed tantum in genere de ordinario mulierum partu doloroſo & pudendo. Neque enim ignorabat tantus Author B. Virginem abſque do- D lore & ſordibus peperiſſe, quæ ſine voluptate conceperat. PVERPERII SPVRCOS, ANXIOS, LVDICROS, EXITVS. Puerperium propriè ſignificat vel tempus quo parit mulier, vel niſum & dolorem parientis, vel tempus quo poſt partum ex dolore decumbit. Vel denique ipſum puerum & partum mulieris. Plin. lib. 28. cap. 8 Lingua ad alligata pericula puerperij tollit. Ex eodem Plin. lib. 7. c. 11. vno abortu duodecim puerperia egeſta, id. duodecim fœtus, ſpurcos, anxios, exitus dixit ob ſordes, incertitudinem fauſti C vel infœlicis partus, ludicros autem melius vt ſupra de Chriſti carne numero 18. lubricos. Niſi tamen alluderet ad infantes ſimiles Phares, & Zara, de quibus Gen. 38. Inſtãte autem partu apparuerũt gemini in vtero. Atque in ipſa effuſione infantium vnus protulit manum, in qua obſtetrix ligauit coccinum, dicens iſte egredietur prior, illo verò retrahente manum egreſſus eſt alter: dixitque mulier, quare diuiſa eſt propter te maceria, id eſt membrana qua obuoluitur fœtus in vtero, quaque perrupta egreditur. Senſus eſt: quare cum frater tuus primus egredi vellet ſecundinas, quibus eratis inuoluti dirupiſti, & ius primogenituræ abſtuliſti? & ob hanc cauſam vocauit nomen eius Phares. Poſtea egreſſus eſt frater, in cuius manu erat coccinum, quem Apellauit Zara. En ludricum exitum, ſed rem valde ſeriam repræſentat. Primò enim in Genealogia Chriſti Matth. 1. fit mentio tantum quatuor mulierum inſignitum peccatricum, inter quas inceſtuoſa Thamar, quæ vno partu prædictos geminos effudit: vt teſte Chryſoſt. Homil. 3. de pœnit. Ambr. lib. de Salom. c. 5. Aug. in Pſal. 86. Chriſtus hoc facto demonſtrat ſe ex peccatricibus Gentilibus & Iudæis, ſibi deſponſaſſe Eccleſiam, qui venerat peccato- Aug.

res ſaluos facere, vt vbi abundauit iniquitas, ſuperabundet & gratia. Secundò magnum myſterium notat Auguſtinus in Zara manum præmittente, cuius totum corpus poſtea ſecuturum erat. Sic itaque in Pſal. 61. in verſum vſquequo interficitis vos tãquam parieti inclinato & maceriæ depulſæ? præceſſerunt aduentum Incarnationis Chriſti, quædam membra Chriſti: ſicut in naſcente quodam, nondum quidem procedente capite, præceſſit manus, ſed tamen capiti connectebatur & manus. Nolite ergo putare, fratres, omnes iuſtos qui paſſi ſunt perſecutionem impiorum, etiam illos qui venerunt, miſſi ante Domini aduentum prænuntiare, non pertinuiſſe ad membra Chriſti, &c. Venit & ipſe connexus eis, refert ad ſimilitudinem naſcẽtis illius; quia manus ante caput procedens, & cum capite eſt, & ſub capite, &c. Ex quibus Chriſtus ſecundùm carnem Rom. 9. Tanquam ex Sion, quia homo factus eſt in ea. *Tertiò ex Ambr. in Apol. Dauid. Hiero. ad Gal. 3. & Chryſoſt. homil. 62. in Gen. Phares diuiſionem ſignificans, Typus eſt Iudæorum, qui fuerunt medij inter legem naturæ, & Euangelicam. Vel ſignificat Gentilem populum propter quem maceria deſtructa eſt, & medius paries diuidens Iudæos & Gentiles, vt fieret vnum ouile & vnus paſtor, & nouiſſimi qui erant primi. Poſt quos in fine mundi Iudæi venient ad fidem. Notat Chryſoſtomus id præter naturam contigiſſe, & præfiguraſſe Zaram populum Iudaicum*, Zara enim ſignificat orientem, vel orientalem, aut claritatem, quòd prior ortui, & ad claritatem lucis venire viſus fuerit; *qui prior manum protulit, accipiendo legem à Deo; & ſic imperfectè ſecundùm ſpiritum natum: quia* nihil ad perfectum adduxit lex. *Sed vbi ſenſit ſe coccino alligatum, id. ſanguinis Chriſti effuſi reum, manum ſuam retraxit*, & receſſit à Deo ſalutari ſuo. *Mox Gentilis populus quaſi Phares, prior naſcendo perfectè ſecundùm ſpiritum, credendo ſcilicet in Chriſtum, ius primogenituræ præripuit Iudæis, maceriamque inimicitiarum inter ſe & Deum generosè diſrupit, ſic quoque Cyril. Iſid. & Rup. Hæc de* LVDRICO EXITV *gemellorum in Chriſti genealogia expreſſorum, præludentium ſcilicet ei, qui* ludens in orbe terrarum delicias ſuas fecit, eſſe cum filiis hominum. *Qui non* ludicro exitu, *aut phantaſtico, ſed vero, non* anxio, *ſed certo & maturo; non* ſpurco; *ſed radianti virgineo partu, Sol* tanquam ſponſus proceſſit de Thalamo ſuo, lectulo vernanti, & florido, *& qui* in ſimilitudinem hominum factus, &c. In ſplendoribus ſanctorum, ex vtero Patris genitus, ſic ex vtero auroræ rorem habuerit natiuitatis ſuæ. LVDICRVS EXITVS. *An quia vt in ſeculo ludus eſt, dictus* Au Roy depoüillé. *Sic homo Rex à Deo conditus indutus Regia innocentiæ veſte, nunc nudus naſcitur pauper & miſer? Iob* nudus egreſſus ſum de ventre matris meæ, & nudus reuertar illuc. *Et Seneca:* natura excutit exeuntem, ſicut intrantem; non licet plus efferre, quàm intuleris, *an quia vt apud Hebræos ex Rabbi Dauid, ſedes parturientis, & rota figuli eadem voce exprimitur, & Ierem. 18. dictum eſt ei* deſcende in domum figuli, *vt volubilitatem humanæ vitæ conſpiceret? vt qui natus eſt ſuper rotam, rotæ miſeriarum ſit addictus, & ludibrium fortunæ rotæ futurus? Sap. 15.* æſtimauerunt luſum eſſe vitam noſtram. *Vel denique quod obſtetrix & nutrix, vix natum infantem plorantem blanditiis excipiunt, & placent per totam infantiam? Sic de Car. Chri. de puero vix nato*, blanditiis deridetur, &c. Illum per ludibria nutritum, &c. Vacua ludibria, &c. *qui legunt*, lubricos, *periculum natiuitatis & vitæ intelligunt.* Fiat via eorum tenebræ & lubricum. PVERPERII *nihil puerperij in huius pueri partu, nil ſordidum, quale eſt in cæteris, de quibus S. Zeno. inuit. 3. ad fontem.* Ipſæ matres partus dolore gementes, & vos plorantes, ſordidos, pannis ſordidis *id. ſecundinis; ſic dictis quod partum ſequantur* alligatos, huic mundo dedititios intulerunt. *Patres Concilij in Trullo pluſquàm ducenti, Canonem 79. nunquam corruptum, ediderunt, quo ſtatuunt* abſque vllis ſecundinis, ex Virgine partum eſſe, &c. *Superaddunt:* Non licet ex communibus, quæ in nobis fiunt, inenarrabilem virginis partum, quæ ſupra mentem & ſermonem Verbum peperit, definire, moliri, ac deſcribere. *Zonaras quoque dixit*, Sanctæ Virginis partum, abſque vllo puerperio fuiſſe. *Vbi nota tam in dicto canone, quam apud Zonar. vocem ἀλόχευτον ab α priuante, & λόχεια compoſitam, quæ ſignificat apud Ariſtot. & Dioſcorid. purgamenta partus. Surius ſecundinas vertit, alij dolorem partus, alij qualibet doloroſa, & ſpurca, quæ in partu accidunt. Cùm igitur virgo his omnibus caruerit, ideo hic canon, teſte Zonara, editus eſt contra eos, qui die ſequenti natiuitatis Chriſti, quædam in templo offerebant, ſicut faciebant pro cæteris mulieribus partu ſolutis.* Eas igitur oblationes hic canon prohibet, Sanctæ Virginis partum abſque vllo puerperio fuiſſe demõſtrans. Eſt verò puerperium, emiſſio fœtus, quam doloris ſenſus, ac profluuium ſanguinis comitantur, quibus quidem malis nullatenus obnoxiam fuiſſe Deiparam credimus. *Cypr. ſer. de Nat.* Maria genitrix & obſtetrix, nullus dolor, nulla contumelia in puerperio. *Aug. lib. de 5. hæreſ. c. 5.* ſtulte, vnde ſordes in Virgine Matre, vbi non eſt concubitus cum homine Patre? vnde ſordes in ea quæ nec concipiendo libidinem, nec pariendo eſt perpeſſa dolorem? S. Aug. CARNE DAMNATIO. *Difficilis locus. Dixiſſe debuerat, & caro damnatione id. morte ignominioſa. Sed cum repetitio ſit indigna tanto, & tam conciſo viro; malim per*, damnationem, *intelligere, quod alibi iam expoſuimus, iuxta Paulum*, damnationem peccati in carne, *quæ certè indignitatem apparentem carnis aſſumptæ, in magnam extulit gloriam, dum in ea* fortem fortior ſuperueniens alligauit, & omnia eius arma diripuit, & exſpolians principatus & poteſtates, palam traduxit confidenter, triumphans illos in ſemetipſo. DOCEMVS MAGIS DEO COMPETERE VERITATEM, *&c.*

Nil indignius Deo vero, quàm mendacium, quod eſt à Diabolo. Aug. tom. 9. tract. 42. in Io. Diabolus à ſeipſo mendax fuit, mendacium ſuum ipſe genuit, S. Aug. quod à nemine audiuit. Quomodo Deus Pater genuit filium veritatem: ſic Diabolus lapſus genuit quaſi filium mendacium. *Et lib. cont. mendacium c. 15.* Nihil aliud iudicandus eſt, qui dicit aliqua iuſta eſſe mendacia, niſi aliqua iuſta eſſe peccata, ac S. Aug. per hoc aliqua iuſta eſſe quæ iniuſta ſunt: quo quid abſurdius dici poteſt? vnde enim eſt peccatum, niſi quia iuſtitiæ contrarium eſt? &c. Ea verò quæ contra legem Dei fiunt, iuſta eſſe non poſſunt. Dictum eſt autem Deo Pſal. 118. lex tua veritas. Ac per hoc, quod eſt contra veritatem, iuſtum eſſe non poteſt. Quis autem dubitet contra veritatem eſſe mendacium omne? nullum ergo iuſtum eſſe poteſt mendacium. Item, cui non clareat ex veritate eſſe omne quod iuſtum eſt? Clamat autem Ioannes. 1. 2. omne mendacium non eſt ex veritate; omne ergo mendacium non eſt iuſtum. *Et de mendacio c. 7. vbi cùm dixiſſet nec pro tuenda caſtitate corporis, integritatem animi aliquo mendacio corrumpendam, ſic concludit:* quoniam nemo dubitat, meliorem eſſe animum corpore, integritati corporis, integritas animi præponenda eſt, quæ in æternum ſeruari poteſt. S. Aug. *Quia ſcilicet pendet à voluntate reſiſtente mendacio & cuilibet peccato.* Quis autem dixerit integrum ani-

mum eſſe mẽtientis? Etenim libido quoque ipſa rectè definitur, appetitus animi, quo æternis bonis quælibet temporalia præponuntur. Nemo itaque poteſt conuincere aliquando eſſe mentiendum, niſi qui potuerit oſtendere æternum aliquod bonum obtineri poſſe mendacio. Sed cùm tantò quiſque ab æternitate diſcedat, quantò à veritate diſcordat; qui autem mentitur, à veritate diſcedat; abſurdiſſimum eſt dicere diſcedendo inde, poſſe ad boni aliquid, aliquem peruenire. Aut ſi eſt aliquod bonum æternum, quod non complectatur veritas, non erit verum: & ideo nec bonum erit, quia falſum erit. Vt autem animus corpori, ita etiam veritas ipſi animo præponenda eſt: vt eam non ſolum magis quàm corpus, ſed etiam magis quàm ſeipſum ap-

A petat animus. Ita quippe erit integrior & caſtior cum eius potius immutabilitate, quàm ſua mobilitate perfruetur. *His poſitis, quis credat verum Dei Filium mendacio animæ & corporis phantaſticè aſſumpti corrumpere voluiſſe Diuinitatem ſuam, omnibus ſaluandorum animis & corporibus infinitè meliorem? Quis credat, per viam mendacij nos ad veram & æternam vitam perducere voluiſſe? Cum verus Dei Filius, verus homo dixerit.* Ego ſum via, veritas, & vita. & hæc eſt

B vita æterna, vt cognoſcant te Deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. *Concludo ergo cum Tertull. digniorem Deo fuiſſe mortalis & infirmæ carnis veram aſſumptionem* quàm mendacium eius habitus, *id eſt humanæ formæ* in quo Chriſtum ſuum exhibuit, *mendaciſſimus Marcion.*

3. Et de Car. Chri. cap. 3. in p.

NEceſſe eſt, quatenus hoc putas arbitrio tuo licuiſſe, vt aut impoſſibilem, aut inconuenientem Deo exiſtimaueris natiuitatem. Sed Deo nihil impoſſibile, niſi quod non vult. An ergo noluerit naſci (quia ſi voluit, & potuit, & natus eſt) conſideramus. Ad compendium decurro. Si enim naſci ſe Deus noluiſſet quacunque de cauſa, nec hominem ſe videri præſtitiſſet. Nam quis hominem videns, eum negaret natum? Ita quod noluiſſet eſſe, nec videri omnino voluiſſet. Omnis rei diſplicentis, etiam opinio reprobatur. Quia nihil intereſt, vtrum ſit quid, an non ſit; ſi, cum non ſit, eſſe præſumitur. Planè intereſt vt falſò non patiatur, quod verè non eſt. Sed ſatis erat illi, inquis, conſcientia ſua. viderint homines, ſi natum putabant, quia hominem videbant. Quantò ergò dignius, quantoq. conſtantius humanam ſuſtinuiſſet exiſtimationem verè natus, eandem exiſtimationem etiam non natus ſubiturus cum iniuria conſcientiæ ſuæ? quam tu ad fiduciam reputas vt non natus, aduerſus conſcientiam ſuam natum ſe exiſtimari ſuſtineret.

CHRISTI NATIVITAS. III. SCHOLIA.

NECESSE EST, *&c. Id eſt: quando quidem hoc tibi arrogas licentiæ, vt pro nutu tuo Chriſtum verè incorporatum, & de Virgine natum, tam contra ſcripturam expreſſam, quam contra communem Eccleſiæ ſenſum perneges; reſtat vt id Deo impoſſibile, aut incongruum & indignum Deo indices. Sed Angelo teſte;* non erit impoſſibile apud Deum omne Verbum: *& cùm Filius ſit Verbum Patris, & Sermo;* Sermo illius poteſtate plenus eſt. *Et rurſum:* omnia quæcumque voluit fecit in cœlo & in terra: *vt animam omni cœlo incorruptibiliorẽ & ſplendidiorem ſibi de nihilo crearet, vt per eam omnem animam ad nihilum peccati deductam recrearet: & de terra Virgine ſumptam, non de cœlo delatam carnem, prout voluit ſumeret; in qua natus viuens, moriens, omnem hominis carnem ad ſe venturam in iudicium, à mortuis excitaret.* S. Auguſt. *Pulchrè Au-*

D *guſtinus:* quia omnipotens erat fieri potuit, manens quod erat, fecit ſibi matrem, cùm eſſet apud Patrem. S. Auguſt. *Ita idem Aug. in Pſal. 61. vbi de ciuitate Dei ex loco Pſal. 86.* Mater Sion dicet homo: dicit ei mater ſed homo: *id eſt mater quæ homo eſt & generis humani, ſcilicet Eccleſia, vel Beatiſſima Virgo, quæ homo erat, id. ex ſemine Dauid & creatura humana, ſola vtique homo, pro vtroque ſexu faciens, ſola & abſque Ioſeph Chriſtum generãs & concipiens de Spiritu Sancto.* Mater enim Sion dicet homo, & homo factus eſt in ea, & ipſe fundauit eam altiſſimus. Ille ergo Rex

E eius, *addo & Pater eius,* qui eam fundauit altiſſimus, ipſe in ea homo factus eſt humillimus. *Dicam & filius obedientiſſimus; vt dixerit Lucas,* & erat ſubditus illis. SI NOLVISSET. *Quærendum, inquit, vt breuiter concludam, an Chriſtus noluerit naſci. Si enim noluit naſci homo, nec videri voluit homo. Quæcumque enim in ſubſtantia & veritate rei diſplicent, etiam in ipſa opinione diſplicent. Vnde nec videri voluiſſet homo, & talis reputari, omnemque ignominiam vilitatis, tantulæ creaturæ, in hominum exiſtimatione*

C *refugiſſet. Nec dicas ſuffeciſſe Chriſto* CONSCIENTIAM SVAM. *id. notitiam quam habebat, ſe non eſſe natum & verè carneum, licet talis hominibus appareret: longè enim illi melius foret, hunc ruborem malæ opinionis cum veritate ſuſtinere, de qua ſibi magis homines obſtrinxiſſet, pro quibus ſe ad tantum dedecus deieciſſet, quàm eamdem ſubire exiſtimationis confuſionem,* CVM INIVRIA CONSCIENTIÆ SVÆ. *Scienter ſcilicet mentiendo, & fingendo quod non erat.* QVAM TV AD FIDVCIAM REPVTAS. *id. quam tu ô Marcion, ſcientiam ſui eſſe incorporei reputas ſuffeciſſe, vt confidenter Chriſtus pateretur ſe exiſtimari quod non erat, fidens nihil inde periclitari ſuum honorem.* ADVERSVS CONSCIENTIAM SVAM. *Certè, vt iterum retexam, nil tam aduerſum Deo & Verbo vero,*

D *quàm mendacium; nihil ſic contrarium vitæ, quàm mors.* Aug. *Aug. lib. de mendacio c. 6.* Cùm ſcriptum ſit, os quod mentitur, occidit animam, quomodo non peruerſiſſimè dicitur, vt alter corporaliter viuat, debere alterum ſpiritaliter mori? *Et quid Ioannes; & vita erat lux hominum, &c. Quod factum eſt in ipſo vita erat, &c.* Et vidimus eum plenum gratiæ & veritatis: *& Paulus:* gratia Dei vita æterna. Aug. *Tandem Aug. lib. de mendacio cap. 21.* Non eſt mentiendum in doctrina pietatis. Magnum enim ſcelus eſt & primum genus deteſtabilis mendacij, &c. Ad ſempi-

E ternam vero ſalutem nullus ducendus eſt opitulante mendacio: non enim malis conuertentium moribus, ad bonos mores conuertendus eſt: quia ſi erga illum faciendum eſt, debet etiam ipſe conuerſus facere erga alios. Atque ita non ad bonos, ſed ad malos mores conuertitur, cùm ei præbet imitandum conuerſo, quod ei præſtitum eſt conuertendo. *proh quale exemplum, quis dux, quæ via ad Patrem!* Exemplum, inquit, dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis.

4. Criſti

4. Chriſti natiuitas ante Luciferum, & conceptus de Spiritu, ex ſolius matris vtero, Ezechiæ quadrare non poteſt, vt Iudæi volunt. 5. cont. Marc. cap 9. circam.

NEceſſe eſt, ad meam ſententiam pertinere defendam eas ſcripturas, quas & Iudæi nobis auocare conantur. Dicunt denique hunc Pſalmum in Ezechiam ceciniſſe, quia is ſederit ad dexteram templi, & hoſtes eius auerterit Deus, & abſumpſerit; Propterea igitur, &c. [a] *ante luciferum ex vtero generaui te*; in Ezechiam conuenire, & in Ezechiæ natiuitatem. Nos edimus Euangelia, (de quorum fide aliquid vtique iam in tanto opere iſtos confirmaſſe debemus) nocturna natiuitate declarantia Dominum, vt hoc ſic ante luciferum, & ex ſtella Magis intellecta, & ex teſtimonio Angeli, qui nocte paſtoribus annuntiauit natum eſſe cummaxime Chriſtum; & ex loco partus: in diuerſorium enim ad noctem conuenitur. Fortaſſean & myſtice factum ſit vt nocte Chriſtus naſceretur, lux veritatis futurus ignorantiæ tenebris. Sed nec [b] *generaui te*, edixiſſet Deus, niſi filio puero. Nam etſi de toto populo ait, [c] *Filios generaui*; ſed non adiecit, Ex vtero. Cur autem adiecit, Ex vtero, tam vane? quaſi aliquis hominum ex vtero natus dubitaretur? niſi quia curioſius voluit intelligi in Chriſtum; *Ex vtero generaui te*, id eſt, ex ſolo vtero, ſine viri ſemine; carni deputans ex vtero ſpiritus.

4.Reg 9. 1.& ſ. & Eſai.37. 36.
a Pſal. 109.4.
Luc.2.per totum.
b Pſal. 109 4.
c Eſa.1.2.
Pſal.109.

CHRISTI NATIVITAS. IV. SCHOLIA.

A NEcESSE EST, &c. *Reſtat vt probem Scripturas quas Iudæi conantur prauo ſenſu abducere & auocare à Chriſto, ad Ezechiam, ad ſolum Chriſtum iuxta ſententiam meam & Catholicam pertinere. Fruſtra enim locum Pſal. 109. applicant Ezechiæ, & ſtultè regium Pſaltem, id in eius laudem ceciniſſe commentantur:* tecum principium, &c. Ante luciferum ex vtero generaui te. *Certè nihil toto hoc Pſalmo de Ezechia nec titulus, nec verſus. Titulus enim habet in Vulgata* Pſalmus Dauid *In Hebræo iuxta Vatablum* Dauidis Hymnus 110. *Sanct. Pag. ex Hebr.* Dauidis cantus Pſal.110. 70. Pſalmus ipſi Dauid. 110. *Nec magis facit diuerſitas lectionum in verſu. Sanctes enim Pagn.* Populus tuus ſponte veniet in die fortitudinis tuæ, in pulchritudinibus ſanctitatis, ex vtero B ab aurora fuit tibi ros natiuitatis tuæ. *Vatablus autem*, habes promptiſſimum populum cum educes tuas copias: tibi etiam eſt ros generationis tuæ in ſummo decore, & ſanctitate, ex vtero auroræ. *Et in Schol. huius loci.* O Chriſte, Apoſtoli tui ſponte ſua, non coacti, volentes prædicabunt Euangelium: & hoc eo tempore, quo quaſi virtute bellica mundum & Satanam tibi ſubiugabis. Et vbi? in ſplendoribus ſanctitatis, id. in Ieruſalem vrbe ſplendida; vbi primum illuceſcere cœpit Euangelij ſplendor. Sequentibus verbis reddit rationem cur ſponte Apoſtoli eſſent Chriſto ſeruituri: quia ô Chriſte, ros natiuitatis tuæ; id. gratiæ tuæ illæ quæ tibi donabuntur à Patre, dum carnem aſſumes obuenient tibi iam inde ab vtero, & à prima natiuita- C te tua. *Chryſoſtomus & Aug. vertunt*: in ſplendore Sanctorum, *Aquila* de vulua è diluculo tibi ros pueritiæ tuæ. *Symmachus* ſicut iuxta diluculum, tibi ros adoleſcentia tua. *Hanc rorem & Pſal. 71. prædixit alludens ad vellus Gedeonis ſic exponente Chryſol. ſer. 143. in m.* Deſcendet ſicut pluuia, &c. Cœleſtis imber virgineum in vellus placido ſe fudit illapſu; & tota diuinitatis vnda bibulo ſe noſtræ carnis celauit in vellere, donec per patibulum crucis expreſſum, terris omnibus pluuiam ſalutis effunderet. *Vnde ergo Iudæi coniiciunt? An quia dicunt Ezechiam* ſediſſe ad dexteram templi? *ſic enim B. Iuſtinus Martyr. cont. Tryphonem*: illud, dixit Domi- D nus Domino meo, ſede à dextris meis, &c. Magiſtri veſtri & Rabbini exponere ſunt auſi in Ezechiã dictum eſſe: proinde atque is iuſſus fuiſſet in dextera templi parte ſedere; quando per nuntios ſuos ipſum Rex Aſſyriorum minis terruit, & per Iſaiam, vt illum non timeret, ei eſt ſignificatum; & quæ Iſaias dixerat, re ipſa contigerint; vt auerſus fuerit Rex Aſſyriorum, quoniam oppugnaret Ieruſalem in diebus Ezechiæ, & Angelus Domini in caſtris Syriorum ad 185. millia virorum ceciderit. *Habes hyſtoriam 4. Reg. 19. vbi nec verbum legitur, ſicut nec Eſaiæ 37. vbi eadem repetuntur, quod Ezechias ſederit ad dexteram. Sic enim habetur in Vulgata* cum accepiſſet Ezechias literas de manu nuntiorum & legiſſet eas: aſcendit in domum Domini. *Quo loco nec Sanct. Pagn. nec Vatab. nec 70. aliud habent, quam*, aſcendit in domum Domini. IN EZECHIÆ NATIVITATEM. *Certè cum B. Iuſtino certò dicam, Ezechiam non natum ex virgine, & cum Epiphanio hæreſ. 30. cont. Ebionitas, Ezechiam iam natum annos vndecim, cùm prophetaret Eſaias;* Ecce virgo concipiet. NOS EDIMVS EVANGELIA. *Quæ Marcion ex parte omnino reiecit, ex parte, maximè Lucæ prima capita de ortu Chriſti tractantia deleuit.* EX LOCO PARTVS. *Tempus noctis, notat, ante ortum luciferi, vt cum Pſalte conueniat Lucas qui meminit huius temporis cap. 2.* Paſtores erant in regione eadem vigilantes, & cuſtodientes vigilias noctis, *Tranſlat. Syr. cuſtodiebant cuſtodias noctis*, ſuper gregem ſuum. *Locum item deſignat, quo ſub noctem conuenitur in diuerſorium. Luc. ibid.* reclinauit eum in præſepio, quia non erat eis locus in diuerſorio. MAGIS INTELLECTA. *id. cuius ſignificationem Magi intellexerunt dicentes Matth. 2.* Vidimus ſtellam eius, &c. FORTASSEAN. *id. forte, & ideo nocte Chriſtus natus, vt iuxta Prophetam Eſa. c 9.* Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: habitantibus in regione vmbræ mortis, lux orta eſt eis. EDIXISSET, *Sæpe monui ſolitum vti compoſitis, pro*, dixiſſet NISI FILIO PVERO. *id. filio ſuo ab æterno genito in die virtutis, quà virtus patris, & figura ſubſtantiæ eius genitus eſt, ex vtero id eſt ſubſtantia ſua per intellectum; vnde & in ſplendoribus ſanctorum, vt ex perfectiſſima non tantùm ſui ipſius, ſed & omnium creaturarum, maximéque electorũ cognitione ſit genitus, vt puerum factum ex muliere, media nocte produceret. Licet enim Eſa. 1. de omnibus hominibus, maximè Iſraelitis dixerit iuxta 70. (Quos hic ſequitur vt de more Tertullianus)* filios genui & exultaui, *non adiecit tamen, vt pro hoc vnigenito*, ex vtero *quia ſcilicet hunc locum* IN CHRISTVM, *venturum ſcilicet & prophetatum voluit ſpecialius intelligi.* EX SOLO VTERO. *Virginali ſcilicet ſemine virili nil concurrente.* CARNI DEPVTANS.

S. Aug

id. filium incarnari volens, & ſumere carnem, EX VTERO SPIRITVS. *id. ad Spiritum ſanctum pertinente, à Spiritu Sancto obumbrato & fœcundato.*

Chryſol. ſer. 61. a. m. Spiritus & virgo copula terrena non eſt, cœleſte ſed eſt ſecretum; hinc quod naſcitur eſt diuinum. Ergo quod natus eſt confitendum eſt, quomodo natus eſt, tacendum eſt: quia quod ſecretum eſt, ſciri non poteſt: quod clauſum eſt, neſcit aperiri: quod ſingulare eſt, non refertur exemplo. Auguſt. *Auguſtin. in Pſal. 109.* Tecum principium, &c. Sicut Pater Deus, & Filius Deus, & Pater & filius non ſunt duo dij, ſed vnus Deus: ſic Pater principium, & Filius principium, pater autem & filius non duo, ſed vnum principium. Tecum principium Io. 6. Pater mecum eſt, &c. In die virtutis tuæ, illius virtutis tuæ, quam impius non videbit Eza. 26. &c. Sed quid eſt in ſplendore Sanctorum? donec veniat Dominus & illuminet abſcondita tenebrarum, &c. 1. Cor. 4. Hoc erit in ſplendore ſanctorum, quia tunc iuſti fulgebunt in regno Patris ſui ſicut Sol, Matth. 13. &c. Quid nunc? ex vtero ante luciferum genui te? quid hic? ſi Deus filium habet, nunquid & vterum? ſed ſicut carnis membra non habet, quia nec ſinum, dictum eſt tamen Ioannis 1. qui eſt in ſinu Patris enarrauit. Qui eſt autem ſinus ipſe eſt vterus, &c. Quid eſt ex vtero? ex ſecreto, ex occulto, de meipſo, de ſubſtantia mea, hoc eſt ex vtero: quia generationem eius quis enarrabit? Eſa. 53. accipiamus ergo Patrem dicentem ad filium ex vtero, &c. Quid eſt ergo ante luciferum? lucifer pro ſyderibus poſitus eſt, tanquam à parte totum ſignificante Scriptura, & ex eminenti ſtella, omnia ſy-

A dera Sed iſta ſydera quomodo facta ſunt? vt ſint in ſignis & in temporibus, &c. Gen. 1. &c. Quod eſt ante ſydera, hoc eſt ante tempora. Si ergo ante tempora, ab æternitate: noli quærere quando: æternitas non habet quando, &c. De Patre non eſt natus in tempore, per quem facta ſunt tempora, &c. *In principio erat Verbum, &c. Tecum principium per quod omnia facta ſunt, etiam tempora. Iam quid de natiuitate carnali & temporali? Aug. ibidem* potuit dicere: ex vtero, &c. Ex vtero virginali, &c. Si enim illa virgo ducens propaginem de carne Dauid, ex illo vtero natus eſt Chriſtus tanquam ex vtero genitus à Dauid. Ex vtero quo maſculus non acceſſit, ex vtero prorſus propriè, *nulli enim alteri conuenit de ſola matre ſine patre naſci* ex vtero, quia ſolus ex ſolo vtero. Ergo ex vtero, inquit, ille *Dauid ſcilicet*, qui cum Dominum dixerat, *ſecundum generationem æternam, cum Patre principiū & Dominum ſuum, & Creatorem agnoſcens,* ex vtero ante luciferum, &c. Et hoc ipſum ante luciferum ſignatè B dictum, & propriè dictum, & ſic impletum. Noctu enim natus eſt Dominus ex vtero Virginis Mariæ, indicant teſtimonia Paſtorum, qui vigilias exercebant ſuper gregem ſuum. Luc. 2. ex vtero ante luciferum genui te. O tu Domine Deus meus, ſedens ad dexteram Domini mei, vnde & filius meus, niſi quia ex vtero ante luciferum genui te? *Nihil tale de Ezechia: aſcendat ad templum quantum volet, ſed ſedere* C *ad dexteram Patris, ſolius Chriſti eſt. Naſci ex vtero virginis, oriunda ex Dauid. ſolius filij Dei eſt, in ſplendoribus Sanctorum geniti ex vtero patris, ſine matre: & noctu ante luciferum, de ſolo matris vtero ſine patre.*

5. *Chriſti natiuitatem teſtatur Romanum Archiuium. 4. cont. Marc. cap. 7. circam.*

QVomodo in ſynagogam potuit admitti tam repentinus, tam ignotus cuius nemo adhuc certus de tribu, de populo, de domo, de cenſu denique Auguſti? quem teſtem fideliſſimum Dominicæ natiuitatis Romana archiua cuſtodiunt.

CHRISTI NATIVITAS. V. SCHOLIA.

QVOMODO IN SYNAGOGAM. *Vt hic locus intelligatur, ſupponendum eſt quod aliàs iam monui; Marcionem de Euangelio Lucæ quod tantum admittebat, reſectis & reiectis duobus primis capitibus agentibus expreſſimè de Angelo miſſo tam Zachariæ Chriſti cognato, quàm B. Virgini, & de eius natiuitate, præſentatione in templo, cæteriſque infantiæ eius myſteriis; principium Euangelij hoc feciſſe, quod habetur cap. 3. Lucæ.* Anno quinto decimo imperij Tiberij Cæſaris. *Secundo hic mentionem facere Tertullianum deſcenſus Chriſti in ſynagogam Capharnaum, vbi Lucæ 4. Chriſtus dæmonium eiecit.* Deſcendit in Capharnaum ciuitatem Galilææ, ibique docebat illos Sabbatis. Et ſtupebant in doctrina eius, quia in poteſtate erat ſermo ipſius *Tranſlat. Syr. mirabantur ob doctrinam eius, quippe cuius ſermo authoritate polleret.* Et in ſynagoga erat homo habens dæmonium immundum, &c. *Tertiò. Ideo Tertullianum interrogare,* E *vnde* tam repentinus, tam ignotus? *quia Marcion, de cœlo ſubitò lapſum Chriſtum perfectum hominem induxit, docentem, & miracula facientem: cum tamen Iudæi. non niſi cognitum admiſiſſent: probè autem adeo illis erat cognitus, vt ante hoc miraculum, ipſomet Lucæ c. 4. dicatur,* & venit Nazareth vbi erat nutritus, & intrauit ſecundùm conſuetudinem ſuam die Sabbati in ſynagogā, & ſurrexit legere, &c. Et omnes teſtimonium illi dabant, & mirabātur in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore ipſius, & dicebant; Nonne hic eſt Filius Ioſeph? & ait illis: Vtique di-

D cetis mihi hanc ſimilitudinem: Medice cura teipſum: quanta audiuimus facta in Capharnaum, fac & hîc in patria tua. DE CENSV AVGVSTI. *Intelligit Cenſum de quo ſupra iam diximus, qui habetur Lucæ 2.* Factum eſt autem in diebus illis, exiit Edictum à Cæſare Auguſto vt deſcriberetur vniuerſus orbis. *Proindeque & Ioſeph cum Maria & nato puero in Cenſum iſtum relati ſunt, & in Archiuio Romano hæc deſcriptio ſeruata, authenticum dat argumentum veræ & non phantaſticæ natiuitatis Chriſti. Inde & ipſe Chriſtus poſtea tributum ſoluit, & dixit Petro, Matth. 17.* Quid tibi videtur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel Cenſum? A filiis ſuis, an ab alienis? & ille dixit: ab alienis: dixit illi Ieſus: Ergo liberi ſunt filij. Vt autem non ſcandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum, & eum piſcem qui primus aſcendet, tolle, & aperto ore eius inuenies ſtaterem, illum ſumens, da eis pro me & te. *Stater ex Hieron. in Ezech. 4. duo didrachma valebat, id. quatuor drachmas. Aduertit autem Baro. tom. 1. An. Chri. 33. didrachma ſolitum ſolui ex lege, ad vſum tabernaculi, quod poſtea templo deſtructo verſum eſt ad vſum Capitolij ex Edicto Cæſaris, teſte Ioſepho. Auguſt.* Aug. *ep. 239.* Norat Dominus aliud Ius *diuinum ſcilicet, quo Filius Dei erat, & Rex Regum, & in quantum homo etiam Rex de ſtirpe Dauid,* quo nihil tale debebat: ſed eo iure ſoluebat, &c. Nempe ad vitandum ſcandalum infirmorum, ſicut Paulus à Corinthiis non accipiebat debita ſtipendia. *Vide eundem.*

Aug lib. 11. qq. Euang. c. 23. Archiuum autem Grammato-phylacium, ſiue Cartophylacium, Latinè tabularium Vlp. de pœnis l. moris. Pudeat Marcionem reum tanti ſacrilegij, vt integra furetur Euangelij capita: pudeat & fideles, tributa & capitationes ſoluere detrectantes. Chryſol. ſer. 175. à p. Edicto Cæſaris & pagani A Dominus obtemperaturus occurrit; *nec dum natus, licet hæc capitatio, ſiue Cenſus per ſingula capita, tam virorum, quàm mulierum, & ipſorum puerorum facta ſit Chriſto iam nato*, & Decreto B. Petri, Decreto Principis Chriſtiani adhuc aliquis irreuerenter obſiſtit?

6. *Chriſtus pannis inuolutus ſepulturam auſpicatus eſt. 4. contr. Marc. cap. 21. V. Verbum. Caro Chriſti. n. 8. à m.*

7. *Chriſtus verè natus homo probatur, vtpote cui fuerint Mater & fratres ſimpliciter dicti, & non quaſi tentatiuè: quos ipſe non tam abnegauit, quam abdicauit, ob Patris opus, cui vacabat. 4. cont. Marc. cap. 19. in m. ad f.*

VEnimus ad conſtantiſſimum argumentum omnium qui Domini natiuitatem in controuerſiam deferunt. Ipſe, inquiunt, conteſtatur ſe non eſſe natum, dicendo, [a] *Quæ mihi mater, & qui mihi fratres?* Ita ſemper hæretici, aut nudas & ſimplices voces conjecturis quò volunt rapiunt; aut rurſus conditionales & rationales, ſimplicitatis conditione diſſoluunt, vt hoc in loco. Nos contrariò dicimus, primo non potuiſſe illi annuntiari, quod mater & fratres eius foris ſtarent quærentes videre eum, ſi nulla illi mater, & fratres nulli fuiſſent; quos vtique norat qui annuntiarat, vel retro notos, vel tunc ibidem compertos, dum eum videre deſiderant, vel dum ipſi nuntium mandant. Ad hanc primam propoſitionem noſtram ſolet ex diuerſo reſponderi, Quid enim ſi tentandi gratia nuntiatum eſt ei? Sed hoc ſcriptura non dicit, quæ quanto ſignificare ſolet ex tentatione quid factum, [b] *Ecce legis doctor adſurrexit tentans eum*; & de tributi conſultatione, [c] *Et acceſſerunt ad eum Phariſæi tentantes eum*; tantò vbi non facit tentationis mentionem, non admittit tentationis interpretationem. Et tamen ex abundanti cauſas tentationis expoſtulo, cui rei tentauerint illum, per nominationem matris & fratrum. Si vt ſcirent natuſne eſſet, an non; quando de hoc fuit quæſtio, quam ex iſta tentatione diſcuterent? Quis autem dubitaret natum, quem videret hominem? quem audiſſet filium ſe hominis profeſſum? quem de conſpectu omnis humanæ qualitatis dubitarent Deum, aut filium Dei credere; Propheten facilius exiſtimantes licet magnum aliquem, vtique tamen natum. Etiamſi in exploratione natiuitatis tentandus fuiſſet, quodcunque aliud argumentum tentationi competiſſet, quàm per earum perſonarum mentionem, quas potuit etiam natus non habere. Dic mihi: Omnibus natis mater aduiuit? omnibus natis adgenerantur & fratres? non licet patres magis & ſorores habere, vel & neminem? Sed & cenſus conſtat actos ſub Auguſto nunc in Iudæa per Sentium Saturninum, apud quos genus eius inquirere potuiſſent. Adeo nullo modo conſtitit ratio tentationis iſtius. At vere mater & fratres eius foris ſtabant. Supereſt & diſpicere ſenſum non ſimpliciter pronuntiantis, Quæ mihi mater aut fratres? quaſi ad generis & natiuitatis negationem; ſed & ex cauſæ neceſſitate & conditione rationali. Tam proximas enim perſonas foris ſtare extraneis intus defixis ad ſermones eius, amplius & auocare eum à ſolenni opere quærentes, merito indignatus eſt. Non tam abnegauit quàm abdicauit. Atque adeo quum præmiſiſſet, [d] *Quæ mihi mater, & qui mihi fratres?* ſubjungens, *Niſi qui audiunt verba mea, & faciunt ea?* Tranſtulit ſanguinis nomina in alios, quos magis proximos pro fide judicaret. Nemo autem transfert quid, niſi ab eo qui habet id quod transfert. Si ergo matrem & fratres eos fecit qui non erant, quomodo negauit eos qui erant? meritorum ſcilicet conditione, non ex proximorum negatione; in ſemetipſo docens, [e] *Qui patrem, aut matrem, aut fratres præponeret verbo Dei, non eſſe dignum diſcipulum.* Ceterum, ex hoc magis matrem & fratres confitebatur, quod illos nolebat agnoſcere; quod alios adoptabat, confirmabat quos ex offenſa negauit, quibus non vt veriores ſubſtituit, ſed vt digniores. Denique nihil magnum, ſi fidem ſanguini præpoſuit, quem non habebat.

[a] Luc. 8. 21.
[b] Matth. 22. 35.
[c] Matt. 19. 3.
[d] Luc. 8. 21.
[e] Luc. 14. 26.

CHRISTI NATIVITAS. VII. SCHOLIA.

CONSTANTISSIMVM ARGVMENTVM. *Iam, inquit, accingor ſoluere validiſſimum argumentum, quo Marcionitæ Chriſti Natiuitatem in dubium vocant; Nempe quod Chriſtus ipſe* CONTESTATVR. *id. cum aliqua vehementia abnegat ſe natum, dum Matrem fratreſque rejicit, dicens Luc. 18.* Quæ mihi mater, &c. *Et reſpondet: Hereticum morem inſecutum eſſe. Sic enim ſolent voces ſimplices pro libito, à nudo & claro ſenſu abducere. vel vice verſa, eas quæ conditionem alicuius diſtinctionis rationalis patiuntur, nuda ac ſimplici litera diſſoluere; ſicut facit hoc loco Marcion. Dico ergo quod ſi Chriſtus nullam matrem, &* B *fratres. id. Hebræo more cognatos & conſanguineos habuiſſet, non ei ſimpliciter nuntiatum fuiſſet eos foris ſtare. Nec dicant, tentandi cauſa id renuntiatum fuiſſe: quoties enim aliquis Chriſtum tentaturus acceſſit, toties id Scriptura præmonuit, &c. quæ iam ſupra fusè expoſuimus Verbo: Chriſti caro. Num. 6 De hoc Hebræorum more & modo loquendi, ſic Aug. tract. 28. in cap. 7. Ioannis in Verba:* Locuti ſunt fratres eius, &c. Fratres, inquit, eius ſic accipite, ſicut noſtis, &c. Conſanguinei Virginis Mariæ, fratres Domini dicebantur. Erat enim conſuetudinis Scripturarum, appellare fratres, quoſlibet conſanguineos, & co- S. Auguſt.

gnationis propinquos, &c. Nam Abraham & Loth fratres ſunt dicti, cùm eſſet Abraham patruus Loth; & Laban & Iacob, fratres ſunt dicti, cùm eſſet Laban auunculus Iacob. Cum ergo auditis fratres Domini, Mariæ cogitate conſanguinitatem, non iterum parientis vllam propaginem. Sicut enim in ſepulchro vbi poſitum eſt corpus Domini, nec antea, nec poſtea mortuus iacuit; ſic vterus Mariæ, nec antea, nec poſtea, quidquam mortale concepit, *Et tract. 10. in cap. 2. Io. in verba:* Deſcendit in Capernaum ipſe & mater eius, & fratres eius, & Diſcipuli eius. [S. Aug.] Quomodo, inquit, loquitur Scriptura, ſic intelligenda eſt: Habet linguam ſuam; quicumque hanc linguam neſcit, turbatur, & dicit; vnde fratres Domino? Num enim Maria iterum peperit? Abſit. Inde cœpit dignitas Virginum. Illa fœmina mater eſſe potuit, mulier eſſe nō potuit. Dicta eſt autem mulier ſecundú fœmineum ſexum, non ſecundum corruptionem integritatis; & hoc ex lingua ipſius Scripturæ. Nam Eua ſtatim facta de latere viri ſui, nondum contacta à viro ſuo, noſtis quia mulier appellata eſt: & formauit eam in mulierem. Vnde ergo fratres cognati Mariæ, fratres Domini? De quolibet gradu cognati. *Tum ſubjicit eadem exempla Abrahæ & Loth, &c. Et paulò ſupra;* Ecce habet Matrem, habet fratres, habet & diſcipulos: Inde fratres, vnde matrem. TANTO VBI, *&c. id. adeo, &c.* CVI REI, *id. vt quid, qua cauſa, quo fructu.* DE CONSPECTV, *&c. id. ob præſentiam omnimodam humanæ conditionis,* ADVIVIT. *id. adhuc ſuperſtes eſt, viuit ſimul?* CENSVS CONSTAT ACTOS. *Sic ſupra:* moleſtos Cæſaris ſenſus dixit. *Et præcedenti Scholio:* De cenſu denique Auguſti. *Et rurſum alibi.* Vt nemo facile ignorare de genere potuiſſet, vel de recentibus Auguſtinianis cenſibus tunc adhuc fortè pendentibus. IN IVDÆA PER SENTIVM SATVRNINVM. *Hic notandum Luc. 2. vbi de Cenſu indicto à Cæſare Auguſto ſic legi: hæc deſcriptio prima facta eſt à Præſide Syriæ Cyrino.* Tranſlat. Syr. ſub Præfectura Kyreni in Syria. *Vnde ergo Tertul. per Sentium Saturninum actos has cenſus dicis, cum Ioſephus in Antiq. Quirinum, Euſebius ſimiliter nominet? Iuſtinus Martyr per Cyrenium. Sed notandum Cyrenum ſiue Quirinum initio Imperij Auguſti geſſiſſe Conſulatum vna cum Lucio Minutio Planco. Sentius autem Saturninus bis ſub eodem Auguſto Conſulatum geſſit, primo quidem ante Chriſtum natum, cum Q. Lucretio Veſpilione: deinde quinto poſt anno, ſi Golizij faſtos Conſulares conſulas, cum Sexto Ælio Cato. Probabile igitur eſt, quòd cùm nullus dictorum Conſulatum geſſerit Anno Chriſti nati, Cenſus actos fuiſſe per Quirinum, ſiue Cyrinum, Syriæ & Iudææ Præſidem, ſimul cum Sentio Saturnino. Lucas autem meminit potius Cyrini, quàm Saturnini, quòd magis notus eſſet, cuius Collegam tacuit, vt minus notum, quàm Præſidem Syriæ Cyrenum. Saturninum autem nominauit Tertullianus, vt in ore duorum teſtium ſtaret hoc verbum de vero Chriſti natali, etiam in Cenſus Auguſti redacti, quaſi veri hominis, & de vera matre progeniti, quorum Nomen, vt & veri ſponſi Mariæ, & Patris putatini Chriſti, in Albo ſcriptum videri poterat.* ABDICAVIT. *Propria voce iuris vſus eſt.* Abdicare enim, *ait Nonius*, eſt familia abiicere: *Iudem & Feſtus:* Quaſi non dicere, id eſt negare filium. *Quomodo eſt & apud Pacuuium:* conſanguineam abdicant, *id. negant. Et l. 9. C. de parric.* Poteſt negare filium, pro abdicare. *Quintilianus abdicatum interpretatur, qui à familia Patris abalienatus eſt, quod per præconem pronuntiari ſolebat. Videndus Plato. lib. de legibus 11. Tertul. hîc non vult abnegaſſe Matrem, ſed Matri renuntiaſſe, quam pro opere Patris, cui tum vacabat, non curauit.* TRANSTVLIT, *&c. non abſtulit, ſed tranſtulit, quod conſequenter conueniebat eis à quibus transferebat.* NIHIL MAGNVM, *&c. id. non mirandum ſi conſanguinitatem in audientia Verbi diuini fundatam, ſanguini & carnis conſanguinitati prætulit, ſi ipſe, vt vult Marcion, ſanguinem, carnem, matrem, conſanguineos non habuiſſet: ſed certè magnum eſt incentiuum fidei & Verbi auidè audiendi,* cuius ex auditu fides; *quòd licet Chriſtus alias eodem Luca referente, non ſolum Matri vera, ſed & Patri putatiuo Ioſeph ſubditus eſſet: tamen illos vt adhuc puer in templo manens, pro rebus Patris deſeruerat; ſic eoſdem nunc vir factus, pro iiſdem rebus Patris, audientibus tum verbum ſuum, foris ſtantes in aliquo poſtponat, quos veros ſuos Parentes honorabat. Tertul. 4. cont. Marc. c. 26.* Fœlicitatem ab vtero & vberibus matris tranſtulit in Diſcipulos, à qua non tranſtuliſſet, ſi eam non haberet.

Aduertendum hîc maximè, quod duobus locis præcitatis diligenter animaduertit Auguſtinus, Ioannem Euangeliſtam, magno myſterio ſignanter diſcreuiſſe Diſcipulos Chriſti, à fratribus Chriſti: Diſcipulos enim ſicut Tertull. Diſcentes *vocat, hoc eſt aures Dei verbo audiendo auidè commodantes, prætulit carnis ſuæ de Maria nata conſanguineis. Ita enim Aug. tract. 10. in cap. 2. Io.* Inuenies omnes conſanguineos Mariæ, fratres eſſe Chriſti: ſed illi Diſcipuli magis erant fratres, [Aug.] *eo vt ſpiritalem parentelam carnali conſanguinitati præfert,* quia & illi cognati fratres non eſſent; *Dilecti ſcilicet ſicut fratres, ferè alteri, Patris æterni voluntatem & negotia, exemplo Chriſti præferentes maternæ generationi;* ſi Diſcipuli non eſſent. *Diſcentes & obaudientes verbo Dei,* & ſine cauſa fratres, *ſecundùm carnem,* ſi Magiſtrum non agnoſcerent fratrem. Nam quodam loco cùm ei nuntiaſſent matrem & fratres eius foris ſtantes, ille autem cum Diſcipulis ſuis loquebatur, ait; quæ mihi mater, & qui fratres? & extendens manum ſuper Diſcipulos ſuos, dixit, hi ſunt fratres mei: Et quicumque fecerit voluntatem Patris mei qui in cœlis eſt, ille mihi mater, & frater, & ſoror eſt, &c. Homines non gaudeant prole temporali; exultent, ſi ſpiritu iunguntur Deo. *Quo, vt Maria concepit de Spiritu ſancto, beatior mente quàm ventre, ſic qui* adhæret Deo vnus ſpiritus eſt cum eo: *Et numeroſam virtutum prolem ex eo concipit & parit: vel prædicando Verbum, membra Chriſti noua quotidie parturit, & cum Paulo dicere poteſt facto ſicut mater Chriſti;* Filioli quos iterum parturio, donec formetur in vobis Chriſtus. *Idem Aug. tract. 28 in cap. 7 Io. Vbi rurſum fratres carnales Chriſti, à ſpiritalibus, hoc eſt Diſcipulis diſcriminat, premit & vrget verba hæc fratrum carnalium Chriſti, qui ſecundùm carnem ſapientes, & mundanæ gloriæ cupidi, cui, cum Chriſto tanquam conſanguinei eius, participare volebant:* Tranſi hinc, & vade in Iudæam, vt & Diſcipuli tui videant opera tua quæ tu facis. [Aug.] Illi, inquit, fratres, id eſt conſanguinei, Chriſtum conſanguineum habere potuerunt, credere autem in eum, ipſa propinquitate, faſtidierunt. Dictum eſt in Euangelio, non enim hoc nos audemus opinari: modo audiſtis: Adduṅt, & monent: Nemo enim in occulto quid facit, ſed quærit palam eſſe. Si hæc facis, manifeſta te ipſum mundo. Et continuò: Neque enim fratres eius credebant in eum. Quare non credebant? quia humanam gloriam requirebant. Nam & quod eum videntur monere fratres, gloriæ ipſius conſulunt: facis mirabilia, innoteſce id eſt appare omnibus, vt laudari poſſis ab omnibus. Loquebatur caro carni, ſed caro ſine Deo, carni cum Deo. Loquebatur

enim prudentia carnis Verbo quod caro factum eſt, & habitauit in nobis Quid ad hæc Dominus? dicit ergo eis Ieſus: tempus meum nondum venit, tempus autem veſtrum ſemper eſt paratum. Quid eſt hoc? nondum venerat tempus Chriſti? quare ergo Chriſtus aduenerat, ſi tempus eius nōdum venerat, &c Intelligite, fratres, quo animo illi loquebantur, &c. dabant ei conſilium conſequendæ gloriæ, vel ſi ſæculariter & terreno affectu monentes, ne eſſet ignobilis, & latitaret. Quod ergo ait Dominus, tempus meum, &c. tempus gloriæ meæ nondum venit, &c. *Subijcit & de filiis Zebedæi, &c.* Attendebant quò, & non videbant qua via Dominus eos, vt ordinatè venirent ad patriam, reuocauit ad viam, &c. *Hiero. de vera Circumc.* O Myſterium! Matrem Mariam ſibi Dominus abiurat, cum extra verbi audientiam eſſet conſtituta, eo potiſſimum tempore, quo verbum prædicatur à Verbo. *Amb. in Luc. 14.* Si propter te Dominus ſuæ renunciat Matri, dicens, quæ eſt mater mea? Cur tu Domino tuos cupias anteferre? *Idem lib. 6. in Luc. c. 8.* Non quo maternæ refutet pietatis obſequia, ſed quia Paternis ſe myſteriis, amplius quàm maternis affectibus debere cognoſcat. Neque tamen iniurioſi reputantur parentes, ſed Religioſiores copulæ mentium docentur eſſe, quàm corporum, &c. Ergo hîc non mater negatur, quæ etiam de cruce agnoſcitur: ſed neceſſitudini corporali, præſcriptorum cœleſtium forma præfertur.

CHRISTI VERBA.

1. *Chriſtus docuit in templo manè, pernoctauit in Oliueto. 4. cont. Marc. cap. 39. in f.*

ERant & loca alia apud Hieruſalem ad docendum, erant & extra Hieruſalem ad ſecedendum; ſed enim per diem [a] *in templo docebat*; vt qui per Oſeæ prædixerat, [b] *In Templo meo me inuenerunt, & illic diſputatum eſt ad eos*, Ad noctem vero in elæonem ſecedebat. Si enim Zacharias demonſtrarat, [c] *Et ſtabunt pedes eius in monte elæone.* Erant horæ quoque auditorio competentes; Diluculo conueniendum erat; quia per Eſaïam quum dixiſſet, [d] *Dominus dat mihi linguam diſciplinæ*, Adjecit, *Appoſuit mihi manè aurem ad audiendum.* Si hoc eſt prophetias diſſoluere, quid erit adimplere?

a Luc. 21. 37
b Oſeæ 12. 4
c Zach. 14 4
d Eſa. 50. 4.

CHRISTI VERBA. I. SCHOLIA.

ERANT ET LOCA. *Hic probat in omnibus Chriſtum, verum eſſe Filium Dei Creatoris, qui in Nouo Teſtamento*, non venerat legem ſoluere, ſed implere. *Et primo quidem aduertit & tempora & loca in Prophetis veteris legis præſcripta ſeruaſſe, tam docendo in templo, manè, quam orationis cauſa, noctu ſecedendo in montem Oliueti: in quo Chriſtus ſe Dei ſapientiam eſſe probauit, & prædicatoribus, & Deum orantibus, quæ hora, quis locus, aptior Verbo Dei & orationi, deſignauit.* IN TEMPLO DOCEBAT. *Sic Luc. 21.* Erat autem diebus docens in templo: noctibus vero exiens, morabatur in monte qui vocatur Oliueti. *Tranſlat. Syr.* Interdiu docebat in templo, noctu verò exiens, pernoctabat in monte, qui vocatur oliuarum. *Et ideo fortè Menochius in hunc locum notat, quòd Chriſtus magnam partem noctis orationi dans, aliquando ſe recipiebat in Bethaniam, quæ erat in latere montis Oliueti. Vt ſic hæc* domus oliuarum, *domus Lazari in quam Chriſtus copioſius ſuæ dulcedinis oleum effundebat, vt dicere poſſent Beatæ illæ ſorores cum fratre, iuxta Iob de vera petra.* petra fundebat mihi riuos olei. *Aug. ſer. 47. de Ver. Dom. ſec. 10.* Perrexit Ieſus in montem: in montem autem oliueti, in montem fructuoſum, in montem vnguenti, in montem chriſmatis. Vbi enim decebat docere Chriſtum, *addo & orare*, niſi in monte oliueti? Chriſti enim nomen à chriſmate dictum eſt. Chriſma autem Græcè Latinè vnctio nuncupatur. Ideo nos vnxit quia luctatores contra Diabolum fecit. *Dico præterea. quòd cùm Chriſtus immediatè hoc ipſo Luc. 21. cap. dixiſſet:* Vigilate itaque omni tempore orantes, *ſtatim adiecit Lucas Chriſtum pernoctaſſe in monte Oliueti: monte inquam ex Pſalte Regio 67.* Dei, monte pingui, monte coagulato, monte in quo beneplacitum eſt Deo habitare in eo. *Quia mons olei dat lucernis, vnde vigilemus: dat & luctatoribus vnde nudi vncti cum diabolo certent, & nodos eius & complexus per vim orationis euadant oleo gratiæ Chriſti perfuſi, vt dicant:* nec concluſiſti me in manibus inimici, ſtatuiſti in loco ſpatioſo pedes meos. *Vnde & apud Luc. ſeq. poſt vigiliam & orationem commendatam:* Vt digni habeamini fugere iſta omnia quæ futura ſunt, & ſtare ante filium hominis; *dum coronam verus Agonothetes ſuis Athletis victoribus porriget.* IN TEMPLO MEO. *Oſeæ 12.* Inualuit ad Angelum, & confortatus eſt; fleuit & rogauit eum: In Bethel inuenit eum, & ibi locutus eſt nobiſcum. *Ita & Vatabl. Et Sanct. Pagn. ex Hebræo. 70. autem:* Fleuerunt, & deprecati ſunt me, in domo On inuenerunt me, & ibi dictum eſt ad eos. *Hiero.* In domo Dei. *Tertul. autem bene vertit:* In templo meo. Quæ enim eſt domus Dei niſi Bethel? Et quid Bethel, niſi templum Dei? *Vnde & cum ibi expreſſa fiat mentio de Iacob tota nocte luctante cum Angelo, Filium Dei repræſentante, ſicut rurſum in ſcala, qua viſa, mane euigilans, vt habetur Gen. 28. ait:* Verè Dominus eſt in loco iſto, & ego neſciebam. Pauenſque: quam terribilis eſt locus iſte! Non eſt hic aliud niſi domus Dei & porta Cœli. Surgens ergo Iacob mane, tulit lapidem quem ſuppoſuerat capiti ſuo, & erexit in titulum, fundens oleum deſuper. *En per primogenitum ſupra Eſaü factum, & proinde familiæ Sacerdotem, prima altaris & templi conſecratio.* Appellauitque nomen vrbis Bethel. *Tandem quod apud 70. loco Oſeæ citato habetur*, in domo On. *Domum Dei & templum eius propriè intelligit: qui Exodi 3. ὁ ὤν.* qui eſt. *appellatur.* ἐγώ εἰμι ὁ ὤν. ego ſū, qui ſum. ὁ ὢν ἀπέσταλκέ με πρὸς ὑμᾶς. Qui eſt, miſit me ad vos. *Quod ſi Hiero. alicubi, & alius interpres 70. On vertit*, doloris *vel* iniquitatis; *ratio eſt quia templum prophanatum in veteri teſtamento, apud Malachiā, Deum mouet doloris ſenſu, vt dicat:* configitis me gens tota. *Et in nouo Chriſtus:* Domus mea domus orationis vocabitur. Vos autem feciſtis eam ſpeluncam latronum IN ELÆONEM. *id. montem Oliuarum.* STABVNT PEDES, *&c. Sic Zach. 14* Stabunt pedes eius in die illa ſuper montem oliuarum, qui eſt contra Ieruſalem ad Orientem *ita verſiones omnes. Ad litteram ſignificat*

A *venturum Deum in montem Oliueti, vt inde propugnet Ieruſalem contra Antiochum. Myſticè autem Chriſtum frequenter verſaturum in hoc monte, de quo aſcenſurus erat in Cœlum, relictis ſuis veſtigiis in eodem monte impreſſis.* S. Auguſt. *Vide Hiero. in Zach. Aug. & Cyril. in Ioannem.* DAT MIHI LINGVAM. *Eza. 50.* Dominus dedit mihi linguam eruditam, vt ſciam ſuſtentare eum qui laſſus eſt verbo: erigit mane, mane erigit mihi aurem, vt audiam quaſi Magiſtrum. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* Dominus dedit mihi linguam eruditorum, vt ſciam dicere tempore ſuo, ſitibundo verbum: ſuſcitare faciet ſingulo mane, ſuſcitare faciet mihi aurem ad audiendum ſicut doctis. *Vatab. vt Vulgata. Tertul. 70. ſequitur* Dominus Dominus dat mihi linguam diſciplinæ, vt ſciam quando oporteat loqui verbum. Poſuit mihi mane addidit mihi aurem ad audiendum. DILVCVLO. B *Sic Luc. 21.* Et omnis populus manicabat ad eum in templo audire eum *Tranſlat Syr.* & totus populus mane veniebant ad eum in templum, vt audirent ſermonem eius. *Hebr.* manicantibus ſurgere. *Gen. 20.* manicauit Abimelech in matutino. *in Concil. 2. Turon. Can. 14.* manicationes *id. matutinæ ſurrectiones. eſt & titulus Pſalmi 21.* Pro cerua, alij ſuſceptione matutina. *Si enim Chriſtus ex Rup. figuratus eſt Gen. 49.* Nephtali Ceruus emiſſus dans eloquia pulchritudinis; *matutino tempore, ſuſceptio eloquiorum pulchriorum aptior erat.*

Pſaltes quoque ſæpius matutinam horam commendat, horam, vt ait Tertullianus, auditorio competentem. Pſalmo 5. Quoniam ad te orabo: Domine mane exaudies vocem meam. *Sed & ad audiendum & videndum quid velit à nobis Deus, mane aptiſſimum eſt.* C *Ibidem verſu 4.* Manè adſtabo tibi & videbo. *In quem locum D. Aug.* Adſtabo quid eſt, niſi non iacebo? S. Auguſt. quid eſt autem aliud iacere, niſi in terra quieſcere, quod eſt, in terrenis voluptatibus Beatitudinem quærere? Adſtabo, inquit, & videbo. Non eſt ergo inhærendum terrenis, ſi volumus Deum videre, qui mundo corde conſpicitur. *Rurſum Pſalmo 65. de cauendis ſæculi proſperitatibus per manè figuratis, & Dei monitis circa hæc audiendis:* Exitus, inquit, matutini, & veſpere delectabis. S. Aug. *Vbi D. Aug ſic legit:* Exitus manè & veſpere delectabis, id eſt delectabiles facis: iam in iſta vita quid nobis promittitur? exitus delectabiles, manè, & veſpere. Sunt exitus manè, ſunt exitus veſpere. Manè ſignificat proſperitatem ſæculi; veſpere ſignificat tribulationem ſæculi. Intendat Charitas veſtra. In vtroque enim tentatur anima humana: & proſperitate, ne corrumpatur: & aduerſitate, ne frangatur. Ideo autem mane proſperitatem ſignificat, quia manè lætum eſt, tranſactâ velut triſtitiâ noctis. Triſtes autem ſunt tenebræ, veniente veſpera. Ideo veniente quaſi mundi veſpera, obtulit ſacrificium veſpertinum. Non ergo timeat vnuſquiſque veſperum, ne manè corrumpatur. Ecce neſcio quis, vt facias mali aliquid, promiſit lucrum manè eſt. Arridet tibi ampla pecunia, manè tibi fit. Noli corrumpi, & habebis exitum manè, &c. Dedit autem tibi exitum Dominus tuus, ne lucro capiaris, cùm tibi dicit in corde, *manicanti, & adſtanti, & videnti, quoniam non volens iniquitatem eſt Deus*: Ego ſum diuitiæ tuę: noli attendere quod mundus promittit, ſed quod promittit conditor mundi, &c. Et habebis exitum manè per Domini Verbum, dicentis, Matth. 16. quid prodeſt homini, ſi totum mundum lucretur, animæ verò ſuæ detrimentum patiatur? ſed ille qui te promiſſo lucro corrumpere, & ad iniquitatem adducere non potuit, minatur pœnas & conuertit ſe ad inimicitias, & incipit tibi dicere, ſi hoc non feceris, ego oſtendam, ego faciam, habebis me inimicum. Primò cùm lucrum promittebat manè tibi erat; modo iam veſperaſcit, triſtis factus es. Sed qui dedit tibi exitum manè, dabit & veſpere. Quoniam contempſiſti manè ſæculi ex luce Domini: ſic contemne & veſperam, ex paſſione Domini; vt dicas animæ tuæ: quid mihi amplius facturus eſt ille, quàm paſſus eſt pro me Dominus meus, vt teneam iuſtitiam, non conſentiam ad iniquitatem? *Vnde & in Pſalmum 54. veſpere, inquit, Dominus in cruce, manè in reſurrectione, meridie in Aſcenſione.* Aug. ſæuiat in carne, frangatur muſcipula, & volabo ad Dominum meum, qui mihi ait, nolite timere eos qui corpus occidunt, &c. Et de ipſo corpore ſecuritatem dedit dicens capillus capitis veſtri non peribit. Magnifice hîc poſuit delectabis exitus manè, & veſpere. Si enim non te delectet ipſe exitus, non laborabis exire inde. Mittis caput in lucrũ promiſſum, ſi non te delectet promiſſio Saluatoris. Et rurſus cedis tentanti & terrenti, ſi non te delectet ille qui prior paſſus eſt, vt tibi exitum faceret.

2. *Chriſtus in monte euangelizat pacem, & pernoctat in oratione, implens Prophetias.*
4. cont. Marc. cap. 13. in p.

a Luc. 6. 12. CErtè euangelizat Sion, & Hieruſalem pacem & bona omnia. certè aſcendit in montem, & illic [a] *pernoctat in oratione*; & vtique auditur à Patre. Euolue igitur Prophetas, & or-
b Eſa. 40. 9. dinem totum recognoſce.[b] *In montem excelſum*, inquit Eſaïas, *Aſcende, qui euangelizas Sion; extolle cum vigore vocem tuam, qui euangelizas Hieruſalem.* Adhuc in vigore obſtupeſcebant in
c Luc. 4. 32. doctrina eius; [c] *Erat enim docens, tanquam virtutem habens.* Et rurſus, [d] *Propterea cognoſcet populus nomen meum in illa die.* Quod nomen, niſi Chriſti? Quod *ego ſum ipſe qui loquebar.* Tunc
d Eſa. 52. 6 enim ipſe erat qui in Prophetis loquebatur, Sermo, filius Creatoris. *Adſum, dum hora eſt, in*
e Naum. 1. 15. *montibus, vt euangelizans auditionem pacis, euangelizans bona.* Item Naum ex duodecim, [e] *Quo-*
f Pſal. 21. 2 *niam ecce veloces pedes in monte euangelizantis pacem.* De voce autem nocturnæ orationis ad
g Pſal. 3. 4. Patrem, manifeſtè Pſalmus, [f] *Deus meus, clamabo per diem, & exaudies; & nocte, & non in vanitatem mihi.* & alibi, de loco & voce eadem, Pſalmus: [g] *Voce mea ad Dominum exclamaui, & exaudiuit me de monte ſancto ſuo.* Habes nominis repræſentationem, habes actum euangelizantis, habes locum montis, & tempus noctis, & ſonum vocis, & auditum pacis; habes Chriſtum Prophetarum.

CHRISTI VERBA. II. SCHOLIA.

EVANGELIZAT SION, *&c. Proſequitur probare Chriſtum Creatoris implere Prophetias. Luc. 6.* Exit in montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei *Vatabl. ſimiliter legit, & in Schol. explicat orationem Dei*: id eſt, qua precabatur Deum: quaſi diceret totam noctem deprecabatur Deum. *Sicut*

Charitas Dei dicitur, & fides Dei, & exaltationes Dei, qua creditur in Deum, Deus diligitur, Deus exaltatur. Vel ſecundùm idiotiſmum Hæbræorum oratio Dei, eſt ardens & excellens, & digna Deo oratio, ſicut montes Dei, & cedri Dei dicuntur. Prolixè orauit, quia ſequenti die erat Apoſtolos electurus. Vt doceat in rebus momenti, maximè electionibus Prælatorum impensè vacandum orationi. Porro notandum, orationem Dei dici, quia ex Aug. donum Dei eſt, dicente Paulo, neſcire nos quid oremus, Spiritu poſtulante pro nobis. Hinc Zach. 12. Effundam ſuper domum Dauid & ſuper Habitatores Ieruſalem Spiritum gratiæ & precum, Sanct. Pagn. ex Hebr. Spiritum gratiæ & miſerationum. 70. & miſericordiæ, Vatablus & beneficentiæ, & aſpicient ad me quem confixerunt. Vt ſciamus orationem eſſe ex dono, miſericordia, & beneficentia Dei. Vnde quia & theſaurus noſter, & aquæductus bonorum omnium quem Deo debemus, dicebat Pſaltes 65. Benedictus Deus meus qui non amouit deprecationem meam, & miſericordiam ſuam à me, in quem locum Aug. Quandiu ergo hîc ſumus, hoc rogemus Deum vt non à nobis amoueat deprecationem noſtram, & miſericordiam ſuam: id. vt perſeueranter oremus, & perſeueranter miſereatur. &c. Ergo non deficiamus in oratione. Ille quod conceſſurus eſt, & ſi differt, non aufert. Securi de pollicitatione ipſius, non deficiamus orando, & hoc ex beneficio ipſius eſt. Propterea dixit Benedictus Deus meus, &c. Cum videris non à te amotam deprecationem tuam, ſecurus eſto, quia non eſt amota miſericordia eius. IN MONTEM EXCELSVM. Eza. 40. ſuper montem excelſum aſcende tu qui Euangelizas Sion: exalta in fortitudine vocem tuam, qui Euangelizas Ieruſalem. Vatab. ex Hebr. aſcende tibi in montem excelſum ô Sion Euangelizatrix, exalta fortiter vocem tuam ô Euangelizatrix Ieruſalem. Idem in Schol. Quæ prima annuntiabis verbum Dei & Chriſti aduentum. Sic & Sanct. Pagn. refert ad Sion & Ieruſalem, vnde primum orta eſt prædicatio per Chriſtum & Apoſtolos. Chaldæus autem & 70 quos ſequitur Tertul. cum vulgata refert ad Chriſtum quem propheta figurabat. ERAT ENIM DOCENS. Sic Luc. 4. ſtupebant in doctrina eius, quia in poteſtate erat ſermo ipſius. Tranſlat. Syr. quippe cuius ſermo authoritate polleret. Et quid Paulus Hebr. 4. Sermo Dei viuus & efficax. PROPTEREA COGNOSCET Eſa. 52. Propter hoc ſciet populus meus nomen meum in die illa: quia ego ipſe qui loquebar, ecce adſum. Quàm pulchri ſunt ſuper montes pedes annuntiantis, & prædicantis pacem, annuntiantis bonum, prædicantis ſalutem. 70. de more ſequitur Tertul. vbi ſic, propterea ſciet populus meus, &c. Sicut hora ſuper montes, ſicut pedes euangelizantis auditum pacis, ſicut euangelizans bona. Alibi iam de hora. Solebant vigiles noctis horas ex edito loco canere. Vnde & ille interrogatus: Cuſtos quid de nocte? Et Paulus pacis nuntius clamat: Fratres, hora eſt iam nos de ſomno ſurgere, &c. Vnde immediatè ſubdit Eſaias: Vox ſpeculatorum tuorum leuauerunt vocem, &c. Chald. Gubernatorum tuorum. 70. Cuſtodientium vel cuſtodum. Qui erant Apoſtoli & Prædicatores. QVI LOQVEBAR, &c. Scilicet per Prophetas, Ecce adſum. In perſona propria hominem indutus vt vos adiuuem. Hinc Paulus ad Hebr. 1. Multifariam multiſque modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis, nouiſſimè diebus iſtis locutus eſt nobis in filio. VELOCES PEDES. Vulgata Nahum. 1. Ecce ſuper montes pedes euangelizantis & annuntiantis pacem. Sanct. Pagn ex Hebr. Audire facientis pacem. Vatablus. En per montes læti nuntij pedes pacem prædicantis. Soli 70. Interpretes: Quia veloces ecce ſuper montes pedes euangelizantis, &c. MANIFESTE PSALMVS. Pſal. 21. Deus meus clamabo per diem, & non exaudies, & nocte, & non ad inſipientiam mihi. Sanct. Pagn. ex Hebr. Et non eſt ſilentium mihi. Supple impoſitum. vel ex aduerſo, præ tumultu obloquentium delictorum hominum, pro quibus pati veni, non eſt qui me audiat. Et Vatablus: Deus meus inuoco per diem, & non reſpondes; per noctem, nec eſt ſilentium mihi. Hiero. & Chald. Nec eſt ſilentium mihi, id. non ceſſo clamare. Senſus literæ, ex Euſebio Cæſarienſi & Agellio, quod ſic clamem, non debet tribui furori aut inſaniæ, ſed extremis doloribus. Vel NON AD VANITATEM. Vt habet Tertul. quia non fruſtra clamabo nocte in horto, in monte Oliueti, die in Cruce: Licet enim non exaudiar, ſecundùm voluntatem inferiorem petentem liberari à morte, exaudiar tamen ſecundùm id quod præcipuè ſpecto, pro humana redemptione, corporis mei reſurrectione, & nominis mei glorificatione. Et hoc ſenſu Tertul. dixit præter omnes verſiones. ET EXAVDIES. Per diem enim, intelligenda eſt ſuperior voluntas ſe ſubmittens decreto Dei, ſuppoſita clara cognitione voluntatis eius, vnde Ioannes: Secundùm voluntatem eius audit nos. Et Aug. Non audit ad voluntatem, vt exaudiat ad ſalutem. Sic etiam cum Genebrardo dicam congruere Hebræa: Et non ſilentium mihi, id eſt, & non ſilebit erga me Deus, ſed reſpondebit votis meis. Licet enim verba delictorum meorum, id. quibus pro mundi delictis, quaſi pro meis ſupplico, longè ſint à ſalute mea, id eſt vita temporali, cuius deſiderio naturali, peto non mori: tamen exaudies me pro redemptione mundi, & ſalute corporis mei æterna. Vnde Paulus cum clamore valido & lachrymis, exauditus eſt pro ſua Reuerentia. Vel quam exhibet Patri, vel quam Pater habet ad eius meritum. S. Auguſt.

Aug. in hunc Pſal. Multi clamant in tribulatione & non exaudiuntur, ſed ad ſalutem, non ad inſipientiam. Subdit exemplum Pauli orantis, & non exauditi, & dæmonis exauditi. Dæmones petierunt ſe ire in porcos, & exauditi ſunt, dæmones exaudiuntur, Apoſtolus non exauditur; ſed illi exaudiuntur ad damnationem, Apoſtolus non exauditur ad ſalutem, &c. Vt intelligas homo Medicum eſſe Deum, & tribulationem medicamentum eſſe ad ſalutem, non pœnam ad damnationem. Sub medicamento poſitus vreris, ſecaris, clamas, non audit Medicus ad voluntatem, ſed audit ad ſanitatem, &c. Si quaſi ſubtrahit aurem ploranti, ſed apponit miſericordiam deprecanti, nouit quid agat, qui nos fecit, nouit & reficere nos. Bonus eſt ſtructor qui ædificauit domum, & ſi aliquid ibi ceciderit nouit reſarcire. DE MONTE SANCTO SVO. Vatablus Pſal. 3. Voce mea ad Dominum clamabo, & reſpondebit mihi de mõte Sancto ſuo, Sela. Et in Schol. huius loci, id. de propitiatorio quod eſt ſuper Arcã fœderis in Sion monte Sancto ſuo. Pollicitus enim fuerat Deus ſe exauditurum è propitiatorio, è medio duorum Cherubinorum, eos qui illum inuocarent cum fiducia. Vel de monte Sancto, id. de cœlo. Sela exclamationem ſignificat; quaſi diceret, ô rem Deo acceptam, cum fiducia ipſum implorare! Adiicit ibid. Hæc dictio exclamationem ſignificat quoties in Pſalmis ponitur ſignum eſt excitandæ vocis & animi intendendi: vnde & in ea cantores intendebant vocem. Sanct. Pagn. ex Hebr. de monte Sanctitatis ſuæ, Selah. Quod idem eſt. 70 cum Vulgata concordant. Auguſt. in hunc locum, iungens hunc verſum cum præcedenti, tu autem Domine ſuſceptor meus es. In Chriſto vtique. Nam in illo homine & Eccleſia ſuſcepta eſt à Verbo, quod caro factum eſt, & habitauit in nobis: quia & in cœleſtibus nos ſe- S. Auguſt.

dere fecit, vnà cum illo. Præcedente enim capite membra cætera conſequentur. Quis enim nos ſeparabit à Charitate Chriſti? Rom. 8. rectè ergo dicit etiam Eccleſia; ſuſceptor meus es, gloria mea. Non enim ſibi tribuit quod excellit, cum intelligit, cuiùs gratia & miſericordia talis eſt. Et exaltans caput meum, ipſum ſcilicet qui primogenitus à mortuis aſcendit in cœlum. Voce mea ad Dominum clamaui, &c. Hæc eſt oratio omnium Sanctorum, odor ſuauitatis qui aſcendit in conſpectu Domini. Iam enim exauditur Eccleſia de ipſo monte, quod etiam caput eius eſt. Vel de illa iuſtitia Dei, qua & liberantur electi eius, & perſecutores puniuntur. *Magis ad literam & mentem Tertul. id Pſaltes pro ipſo Chriſto dixit, qui frequenter orans in Monte Oliueti, vel dum eſſet in monte Thabor, quem Petrus vocat Sanctum Montem: Luc. 9.* aſcendit in montem vt oraret, & facta eſt dum oraret ſpecies vultus eius altera, &c. Et vox facta eſt de nube dicens: hic eſt filius meus dilectus, ipſum audite. *Quò alluſit Tertul. dicens.* ET SONVM VOCIS. *Vel Pſaltes per Montem Sanctum, intelligit Caluariam, in quo ſecundùm Paulum ſupra, Chriſtus exauditus eſt.* CHRISTVM PROPHETARVM. *id. à Prophetis annuntiatum.* NOMINIS REPRÆSENTATIONEM. *id. Chriſtum habes in propria perſona ſeipſum repræſentantem, quem olim Rex Cyrus, & alij Reges, aut Sacerdotes, Chriſti dicti repræſentabant figuratiuè. Eſa. 45.* Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro. *Vatab.* ſic dicit Dominus Meſſiæ ſuo Cyro.

3. Chriſtus à benedictionibus ſermones cœpit, ſicut Creator opera. 4. cont. Marc. cap. 14. in p.

a Luc. 6. 20. VEnio nunc ad ordinarias ſententias eius, per quas proprietatem doctrinæ ſuæ inducit ad edictum (vt ita dixerim) Chriſti. [a] *Beati mendici* (ſic enim exigit interpretatio vocabuli quod in Græco eſt) *quoniam illorum eſt regnum cælorum.* Iam hoc ipſum quod à benedictionibus cepit Creatoris eſt, qui vniuerſa, provt edidit, nulla alia voce quàm benedictionib. de-

b Psal. 44. 2. dicauit. [b] *Eructauit enim, inquit, cor meum ſermonem optimum.* Hic erit ſermo optimus, benedictionis ſcilicet, qui & noui quoque Teſtamenti initiator agnoſcitur de veteri exemplo.

CHRISTI VERBA. III. SCHOLIA.

VENIO NVNC, &c. *Iam, inquis, pergo dicere ſententias Chriſto familiares, & proprias; quæ Doctrinam Euangelicam, & nouæ legis gratiam melius ſapiunt, quas* INDVCIT AD EDICTVM CHRISTI. *id. quibus, iure Chriſti, id. vncti & Regis vtitur, quaſi edictis Regiis, quas haberi vult, pro edictis & legibus ſacris. Quibus quidem apparet, ipſum ad Creatorem, & veteris Teſtamenti authorem pertinere, cùm vterque à benedictionibus incipiat, hic dedicando opera ſua, approbando, benedicendo, vt patet toto principio Geneſis: Ille autem Beatos & Benedictos, exempli & doctrinæ ſuæ, ſtatim ab exordio ſermonis, dicendo, pauperes, eſurientes, flentes, perſecutionem patientes, vt habetur Luc. 6.* EDICTVM. *Edicere in iure propriè denunciare eſt, vt quid fiat, aut non fiat.* BEATI MENDICI. *Vulgata,* pauperes. *Tranſlat. Syr.* ô vos Beati egeni, quoniam veſtrum eſt regnum Dei *in Græco eſt.* [illegible] *Quod Tertul. vertit mendici. Et ſignificat propriè in Græco mendicos & valde egentes. D. Bonau. lib. 2. de profect. Rel. c. 42 intel-*

S. August. *ligit contemptum diuitiarum. Auguſtinus humiles,* qui non habent inflantem ſpiritum. *Chryſol. ſer. 28. in p.* aptiſſimè in rem noſtram, immediatè enim ante hunc Sermonem à benedictione dedicatum, id. inceptum, egerat de electione duodecim Apoſtolorum, quos combinatos recenſet, Petrum & Andream, Iacobum & Ioannem, &c. Eſt virtutibus cognata paupertas, &c. Petrus & Andreas, Iacobus & Ioannes. Germanitas combinata, imo congeminata paupertas. In Apoſtolorum principes, eliguntur, pauperes cenſu, &c. ERVCTAVIT. *Pſalmo.* 44. Eructauit cor meum Verbum bonum. *De plenitudine ructus. plenus erat gratia & benedictione, quam eructat filius Creatoris. Vt Pater ipſummet Verbum optimum ſeipſo plenus, eructauit ab æterno. Legendus*

Aug. *Aug. in hunc verſum. Inter cætera hæc ibi* quale verbum eſt, per quod factum eſt cœlum & terra, & omnis ornatus cœli, omnis fœcunditas terræ, diffuſio maris, diſtenſio aëris, fulgor ſyderum, claritas Solis & Lunæ. Videmus hæc, tranſcende & hæc, cogita Angelos, principatus, ſedes, dominationes, Poteſtates, omnia per ipſum facta ſunt, Vnde ergo iſta bona facta ſunt? quia eructatum eſt, per quod fierent, verbum bonum. Ergo Verbum bonum, & ipſi Verbo dictum eſt Marci 10. Magiſter bone & ipſum Verbum reſpondit, quid me interrogas de bono? nemo bonus niſi vnus Deus, &c. Quomodo ergo & ipſe bonus niſi quia Deus? non ſolùm autem Deus, ſed cum Patre vnus Deus. Non enim dicendo, nemo bonus niſi vnus Deus, diſcreuit ſe, ſed vniuit. Eructauit, &c. Dixerit hoc Deus Pater de Verbo ſuo bono, atque benefico bono noſtro per quod ſolum bonum, vtcumque boni eſſe poſſumus. *Sed & ipſe eructat Verbum bonum, nil diſcretus à Patre, ſed benedictionibus plenus, dum non iam beatos dicit diuites & abundantes bonis huius ſæculi, ſed beatos mendicos & egentes ſpiritu, & affectu nil in hoc mundo cupientes quibus* paupertate, *vt ait Ber.* poſt

Aug. *Aug.* vili pretio, vendit regnum cœlorum, & eos ſupe omnia bona ſua conſtituit. INITIATOR. *Author, qui incipit docere benedicendo.* DE VETERI EXEMPLO *conformatus Patri benedicenti creaturas.*

4 Chriſtus extollens fidem Centurionis ſupra Iſraëlis; ſe filium Creatoris & Dei Iſrael probat; vt laudem ferens datam pro filio viduæ ſuſcitato. 4. cont. Marc. cap. 18. in p.

a Luc. 7. 9. PRoinde extollenda fide Centurionis, incredibile ſi is profeſſus eſt [a] *talem ſe fidem nec in Iſraële inueniſſe,* ad quem non pertinebat fides Iſraëlis. Sed nec exinde pertinere poterat adhuc cruda vt probaretur vel compararetur, ne dixerim adhuc nulla. Sed cur non licuerit illi alienæ fidei exemplo vti? Quoniam ſi ita eſſet, dixiſſet talem fidem nec in Iſraële vnquam fuiſſe: ceterùm, dicens talem fidem debuiſſe inueniri in Iſraële; quique ad hoc veniſſet, vt eam inueniret, Deus ſcilicet & Chriſtus Iſraëlis, quam non ſuggillaſſet, niſi exactor & ſectator eius. Æmulus verò etiam maluiſſet eam talem inuentam, ad quam infir-

mandam

mandam & deſtruendam magis venerat, non ad comprobandam. Reſuſcitauit & mortuum filium viduæ, non nouum documentum. Hoc & Prophetæ creatoris ediderant, quanto magis filius? Adeo autem in illud vſque momenti, nullum alium Dominus Chriſtus intulerat, vt omnes illic creatori gloriam retulerint, dicentes, [b] *Magnus Propheter prodiit in nobis, & reſpexit Deus populum ſuum.* Quis Deus? vtique cuius populus, & a quo Prophetæ. Quod ſi illi quidem Creatorem glorificabant, Chriſtus verò & audiens & ſciens non corrigebat, & quidem in tanto documento mortui reſuſcitati creatorem adhuc orantes, ſine dubio aut non alium circumferebat Deum, quam quem in ſuis beneficiis atque virtutibus honorari ſuſtinebat: aut quale eſt vt illos tamdiu errantes ſuſtineret, ad hoc veniens, vt errori eorum mederetur? Luc. 7.15. b Luc. 7.1.

CHRISTI VERBA. IV. SCHOLIA.

INCREDIBILE, *&c. Ex fide Centurionis à Chriſto laudata ſupra fidem Iſraelitici populi bené concludit Author incredibile eſſe, quod Chriſtus ſic eam extulerit, ſi populus Iſrael pertinens ad Deum Creatorem, ad ipſum quoque Chriſtum non pertinuiſſet.* SED NEC EXINDE *id eſt, non ab eo tempore tantum quo cœpit credere Centurio, fides Iſraelis etiam incepit* ADHVC CRVDA, *id. recens & noua, & propemodum adhuc nulla, vt ei fides Centurionis comparata, magis probaretur Chriſto, & placeret, vſque ad admirationem.* SED CVR NON, *&c. Obiectio eſt Marcionis dicentis potuiſſe Chriſtum comparare fidem Centurionis, fidei peruerſe alterius Dei.* QVONIAM, *&c Reſpondet Author, Chriſtum ſi ita ſe res habuiſſet, dicturum fuiſſe, nunquam talem fidem ſe inueniſſe in Iſrael; ſed dixit tantam. Vt compararet vnam alteri, & exprobrans quod populus eius, in quo maiorem debuerat inueniſſe, minorem hoc Gentili haberet. Quem defectum profecto non arguiſſet, imo potius non inuenire maluiſſet hanc fidem, ſi eius aduerſarius fuiſſet.* TALEM SE FIDEM. *Sic Luc. 7.* quo audito Ieſus miratus eſt: & conuerſus ſequentibus ſe turbis, dixit: Amen dico vobis, nec in Iſrael tantam fidem inueni. *Tranſlat. Syr.* ne in Iſrael quidem inueni fidem huic ſimilem. *Epiph. cont. Marc.* ſi neque in Iſrael tantam fidem inuenit, velut in Centurione à Gentibus progreſſo, igitur non vituperat fidem ipſius Iſrael. Si enim aliena à Deo fuiſſet, & non ipſius, ac Patris eius, non vtique feciſſet eius laudem. *Et quod notandum, miſſis ad Chriſtum, vt aduertit hic Lucas Senioribus iudaeorum & dicentibus* quia dignus eſt, vt hoc illi præſtes. diligit enim Gentem noſtram. & Synagogam ipſe ædificauit nobis. *Si Chriſtus Iudæos, & eorum fidem non approbaſſet, huic laudi & petitioni tam ſtultæ, factæ aduerſario legis. non acquieuiſſet. Chryſol. ſer. 102. in f. de ſtupore Chriſti fidem Centurionis admirantis,* creator mirabilium miratur, aurium conditor, quaſi qui non audita neſciat, ſic ſtupet audita *Et ſer. 15. in p.* Cohortis Romanæ Centurio dux factus eſt militiæ Chriſtianæ, & meritò, quia ante cœpit docere, quàm credere, &c. Videtis Centurionem antequam diſcipulatus ſubiret officium, locum Magiſterij fuiſſe ſortitum. Præbet enim petendi formam, dat normam credendi, fidei pandit cauſas, virtutum commendat exempla, qui nondum Chriſtianæ Scholæ ingreſſus eſt diſciplinam, &c. Verè Centurio, qui ſtipendia terrena Centenarium cœli mutauit in fructum, & ſeruitutem militiæ ſæcularis, in diuinam ſuſtulit dignitatem. Aug. *Aug. ſer. 6. de ver. Do. ſecundum Matth.* Dicendo ſe indignum, præſtitit dignum, non in cuius parietes, ſed in cuius cor Chriſtus intraret. Neque hoc diceret cum tanta fide & humilitate, niſi iam illum quem timebat intrare domum ſuam, corde geſtaret, *&c.* Non inueni tantum fidem in Iſrael, ſecundùm carnem. Nam & iſte iam Iſraelites erat ſecundùm ſpiritum. Venerat Dominus ad Iſraelem carnalem, id. ad Iu-

A dæos ibi primum quærere oues perditas, in quo populo, & de quo populo etiam corpus aſſumpſerat, non ibi inuenit tantam fidem, ipſe dicit. Nos poſſumus metiri fidem hominum ſicut homines. ille qui interiora cernebat, ille quem nemo fallebat, perhibuit teſtimonium cordi hominis, audiens verba humilitatis pronuntians ſententiam ſanitatis, &c. Dominus autem, quod intendat præcipuè neceſſario Charitas veſtra, quamuis in populo Iudaico eſſet, iam pronuntiabat, Eccleſiam toto orbe terrarum futuram, in qua erat miſſurus Apoſtolos, ipſe à Gentibus non viſus & creditus, à Iudæis viſus & occiſus. Quomodo enim domum huius Dominus corpore non intrauit, & eius tamen fidem, atque ipſam domum, abſens corpore, præſens maieſtate ſanauit: ſic & idem Dominus in ſolo

B Iudaico populo corpore fuit, apud alias Gentes, nec de virgine natus eſt, nec paſſus eſt, nec pedibus ambulauit, nec humana pertulit, nec diuina mirabilia fecit. Nihil horum in cæteris Gentibus, & tamen de illo impletum eſt, quod dictum erat; populus, quem non cognoui, ſeruiuit mihi. Quomodo ſi non cognouit, in auditu auris obediuit mihi? Iudæa Gens cognouit, & crucifixit; orbis terrarum audiuit & credidit. SVGILLASSET, *arguiſſet, reprehendiſſet.* EXACTOR. *Iudex, rationem legis & fidei exigens.* SECTATOR EIVS. *Non quidem fidei, cuius Chriſtus comprehenſor & clarè videns Deum. Sed legis veteris quam ipſe implebat. Vel* ſectator, *quod greſſus omnes & præcepta legis ſectaretur, & veſtigia in omnibus, perfectæ obedientiæ impreſſa relinqueret: vel quod vt index & vindex tranſgreſſorum, deuios à lege greſſus inueſtigaret. Ita Pſaltes:* ſemitam meam, &

C funiculum meum inueſtigaſti. *Ita & Iob, in lege naturæ ambulans:* veſtigia pedum meorum conſideraderaſti, &c. Et omnes greſſus meos dinumeraſti. NON NOVVM DOCVMENTVM, *ſcilicet fidei Creatoris, cui Prophetæ veteris legis teſtimonium nimis credibile dederant mortuos ſuſcitando, quos filius* qui vitam habet in ſemetipſo, *ſuperare debebat in miraculorum poteſtate* HOC ET PROPHETÆ CREATORIS. *Paulus Hebr. 11. meminit Prophetarum creatoris, vbi ait poſt mentionem Prophetarum:* acceperunt & mulieres de reſurrectione mortuos ſuos. *Tranſlat. Syr.* reddiderunt mulieribus filios ipſarum ex reſurrectione mortuorum. *Vt & reſpondeat hic locus à Tertulliano relatus de filio viduæ Naim ſuſcitato. Sic enim Luc. 7.* reſedit qui erat mortuus & cœpit lo-

D qui, & dedit illũ matri ſuæ. *Paulus loco citato, ex mente D. Tho. alluſit ad Heliam. 3. Reg. 17. filium mulieris ſuſcitantem, cuius corpuſculo ſe adaptauerat,* tulitque Helias puerum, & depoſuit eum de cœnaculo in inferiorem domum, & tradidit matri ſuæ, & ait illi: en viuit filius tuus. *Sanct. Pagn. ex Hebr* & dedit illum matri ſuæ. *ita & 70. & rurſum 4. reg. 4. Eliſæus Sunamitidis filium ſepties oſcitans ſuſcitatum reddidit matri, cui dixit Eliſæus iuxta 70.* accipe filium

tuum. *D. Thomas ibid. Arguit quoſdam ex hoc loco Pauli dicentes, mulieres ſuſcitatis viris, debere iterum jungi, cum Rom. 7. dicat :* Si dormierit vir eius, liberata eſt à lege viri. *Sacramenta enim, quæ Characterem animæ non imprimunt, ſicut eſt Matrimonium, etiam poſt mortem à ſuſcitatis reiterari poſſunt, ſed liberè : morte dirimente Matrimonium.* NVLLVM ALIVM INTVLERAT, *&c. id. alium Deum* A *quàm Creatorem, Chriſtus non intexerat, cui proinde, ſicut & Propheta eius magno plebs ipſius, & populus eius de miraculo applauſit : quod Chriſtus non tuliſſet, ſi populus Dei veri non fuiſſet ; qui vult ſibi gratiam* DE VIRTVTIBVS, *id. miraculis referri, vt & mulier accepto ab Elia ſuſcitato filio applauſit. 3. Reg. 17.* Nunc in iſto cognoui quoniam vir Dei es tu, & Verbum Domini in ore tuo verum eſt.

5. *Chriſtus prædicat timorem Creatoris & ſpem in eum ; necnon blaſphemiam in Spiritum Creatoris irremiſſibilem docet. 4. cont. Marc. cap. 28. in m.*

a Luc. 12. 10. POſt deterritam itaque negationem, ſequitur & blaſphemiæ formidandæ admonitio, a *Qui dixerit in filium hominis, remittetur illi ; qui autem dixerit in Spiritum ſanctum, non remittetur ei.* Quod ſi jam remiſſio & retentio delicti, judicem Deum ſapiunt, hujus erit Spiritus ſanctus non blaſphemandus, non remiſſuri ſcilicet blaſphemiam ; ſicut & ſuprà non negandus, occiſuri ſcilicet etiam in gehennam. Quod ſi & blaſphemiam Chriſtus à Creatore auertit, quomodo aduerſarius ei venerit, non ſcio. Aut ſi & per hæc ſeueritatem eius infuſcat, non remiſſuri blaſphemiam, & occiſuri etiam in gehennam, ſupereſt vt & illius diuerſi Dei impunè & Spiritus blaſphemetur, & Chriſtus negetur, & nihil interſit de cultu eius, deve contemptu ; & ſicut de contemptu nulla pœna, ita & de cultu nulla ſperanda ſit merces.

CHRISTI VERBA. V. SCHOLIA.

POST DETERRITAM, *&c. id cũ Chriſtus deterruiſſet puſillanimes, ex metu pœnæ, vel infamiæ Chriſtum negantes, metu maioris pœnæ & ignominiæ dicens,* omnis quicumq; confeſſus fuerit me corã hominibus, & Filius hominis confitebitur illum coram Angelis Dei. Qui auté negauerit me coram hominibus, negabitur coram Angelis Dei *Statim adiecit :* Et omnis qui dicit Verbum in filium hominis remittetur illi: ei autem qui in Spiritum ſanctũ blaſphemauerit, non remittetur. *Vnde præclarè Tertull. contra Marcionem conuincit de duobus eius erroribus, primò Authorem noui teſtamenti, quem Deum ſuum volebat eſſe Marcion, ſolummodo bonum, etiam judicem & vindicem eſſe, cuius proprium eſt retinere, id punire peccata, & eadem dimittere; quique negantes ſe gehennâ torquet, quod proprium eſt Creatoris. Secundo Spiritum ſanctum ad eundem Creatorem pertinere, cuius vt ſui Spiritus iniuriam non remittat. Vnde concluditur, quod cum Chriſtus ſic blaſphemiam in Spiritum Creatoris auerſetur, non eſſe aduerſarium, ſed propriè filium Creatoris. cuius Spiritus gloriam ſic zeletur, & vindicet. Quod ſi ſeueritas iſta, Dei tam boni gloriam obſcuret, quid reſtat, niſi vt Spiritus huius Dei boni, abſque vllo timore vindictæ blaſphemetur, Chriſtuſque negetur? Cum neque fræno timoris, nec ſpe mercedis ad cultum huius Dei impellatur, vel ab eius offenſa retrahatur. Nos contra cum Pſalte canimus & dicimus :* Miſericordiam & judicium cantabo tibi Domine. *Quid inde?* Pſallam, & intelligam in via immaculata. *Nil ſic hominem immaculatum conſeruat, & Deo venturo judici præparat, ſicut timor & ſpes :* S. Auguſt. *Nam iuxta Aug. anima velut adultera, quæ prius timebat aduentum viri, timore correcta, ſperat & deſiderat reditum ſponſi : ſic cum Pſalte proſequitur : quando venies ad me? Sic & cum Paulo :* Hi qui diligunt Aduentum eius *Aug. in Pſal.* 100. Nunquid S. Aug. ideo judicium Dei tantummodo formidandum eſt, & non amandum? Formidandum malis propter pœnam, amandum bonis, propter coronam. *De blaſphemia autem in Spiritum ſanctum, Matthæus* 12. Non remittetur ei neque in hoc ſæculo, neque in futuro. *Marcus autem c.* 3. Omnia dimittentur filiis hominum peccata, & blaſphemiæ quibus blaſphemauerint : qui autem blaſphemauerit in Spiritum ſanctum non habebit remiſſionem in æter- B num, ſed reus erit æterni delicti *Vbi notandum apud duos Euangeliſtas agi de expulſo dæmonio, quod Phariſæi eiectum dicebãt in Beelzebub Principe dæmoniorum apud Matth. & Marcum. Vnde ſtatim ſubiicit Marcus, poſt dictam blaſphemiam irremiſſibilem :* quoniam dicebant : ſpiritum immundum habet. *Certè in Patrem blaſphemia, ſiue peccatum contra potentiam, fragilitate commiſſum, in Filij ſapientiam, ignorantia admiſſum, faciliùs remittitur, ſed in Spiritus ſancti bonitatem, malitiâ determinatâ perpetrata, eſt de quo Ioannes* 1. 5. Eſt peccatum ad mortem, non pro illo dico vt roget quis. *Auguſt.* Auguſt. *ſer. 11. de Verb. Dom. ſecundum Matth. fusè agitat hunc locum, peccatum contra Spiritum imputans dicentibus Gentilibus, quod & Phariſæi dixerunt Chri-* C *ſtum in principe dæmoniorum eiiciſſe dæmonia. Item eos qui cum Sadducæis Spiritum ſanctum negant, vel cum Phariſæis Chriſtum eum non habere dicebant. Vel cum Arrianis, Eunomianis, Macedonianis, Creaturam eſſe contendunt, vel cum Sabellianis, qui & Patripaſſiani dicuntur, tantum Patrem credentes, quẽ aliquando vocari filium, aliquando Spiritum appellari volunt: Vel cum Photinianis, Patrem ſolum eſſe Deum, filium purum hominem. Spiritum ſanctum nullum dogmatizant. Sed hæc omnia reiicit, & multo magis eos qui à venia repellunt poſt baptiſmum renatos ex Aqua & Spiritu ſancto, in mortale peccatum relabentes:* quis enim eſt fructus correctionis ſine vlla ſpe remiſſionis? *Dixerat ex Paulo 2. Timot. 2. corripiendos etiam hæreticos. Tandem poſt magnum examen, cum dixiſſet per Spiritum ſanctum inſufflatum* D *Apoſtolis datam eſſe remiſſionem peccatorum. Concludit iuxta Paulum Rom 2. Cor impœnitens thezaurizare iram in die judicij* Ipſa ergo impœnitentia eſt Spiritus blaſphemiæ, quæ non remittetur, &c. Contra Spiritum enim ſanctum quo baptizantur, quorum peccata omnia dimittuntur, & quem accepit Eccleſia, vt cui dimiſerit peccata dimittantur ei; Verbum valde malum, & nimis impium, ſiue cogitatione, ſiue etiam lingua ſua dicit, quem patientia Dei cum ad pœnitentiam adducat, ipſe ſecundam duritiam cordis ſui, & cor impœnitens theſaurizat ſibi iram in die iræ, & reuelationis juſti judicij Dei, &c. Hæc omnino impœnitentia non habet remiſſionem, neque in

hoc ſæculo, neque in futuro; quia pœnitentia impetrat remiſſionem in hoc ſæculo, quæ valeat in futuro, &c. Ideo autem non ſolum verbum quod dictum fuerit contra filium hominis, ſed omne prorſus peccatum & blaſphemia, remittetur hominibus; quia vbi hoc peccatum non fuerit cordis impœnitentis contra Spiritum ſanctum, quo in Eccleſia peccata ſoluuntur, cuncta alia dimittuntur, &c. Ipſius Spiritus blaſphemia illa, quæ fit, vt corde impœnitenti huic tanto Dei dono vſque in finem vitæ iſtius reſiſtatur, non remittetur, &c. qui vero huic dono extiterit inimicus, vt non illud per pœnitentiam petat, ſed et per impœnitentiam contradicat, fit irremiſſibile, non quodcumque peccatum, ſed contempta vel oppugnata ipſa remiſſio peccatorum.

6. *Chriſtus Parabolis locutus, juxta Prophetas.* 4. *cont. Marc. cap.* 11. *in f.*

NEc forma ſermonis in Chriſto noua. quum ſimilitudines objicit, quum quæſtiones refutat, de ſeptuageſimo ſeptimo venit Pſalmo, *Aperiam, inquit, in parabolam os meum,* Pſal. 77.2 id eſt ſimilitudinem: *eloquar problemata*, id eſt, ediſſeram quæſtiones. Si hominem alterius gentis probare voluiſſes, vtique de proprietate loquelæ probares.

CHRISTI VERBA. VI. SCHOLIA.

NEc forma nova, *&c. Cum, inquit,* loquela manifeſtum faciat? *Chriſtus, ne ſe alterius Gentis eſſe quàm Judææ; nec ad alium Deum nouum, ſed ad Deum Creatorem, & Authorem veteris Teſtamenti pertinere probaret, non nouo, ſed vſitato Veteri Teſtamento modo loquitur, ſcilicet in Parabolis, id eſt, ſimilitudinibus; & problematibus, id. quæſtionibus diuerſis, vt frequenter apparet in Euangelio, præcipuè Matth.* 13. Hæc omnia locutus eſt Ieſus in parabolis ad turbas, & ſine parabolis non loquebatur eis: vt impleretur quod dictum erat per Prophetam dicentem: Aperiam in Parabolis os meum, eructabo abſcondita à conſtitutione mundi. *Quem locum citat hic Tertul. ex Pſal.* 77. *Vatabl. ex Hebr.* Aperiam ad inſignia quædam facta os meum, eloquar abſtruſa quædam temporis priſci. *Et in Schol.* Proferam ænigmata ab initio, id. exponam verbis res, quæ præ vetuſtate obſcuræ ſunt, & penè exciderunt. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* Aperiam in parabola os meum: loquar Ænigmata à principio. 70. *cum Vulgata concordant. Ex D. Tho.* 2. *p. q.* 1. *a.* 10. Parabola eſt ſententia habens obſcuram ſimilitudinem. *Ex eod. in Eſa.* Eſt ſermo ſimilitudinarius, qui aliud dicit, & aliud ſignificat. *Inde Chriſtus*, vt videntes non videant, & audientes non intelligant. *Videntes enim, & audientes res, vnde ſimilitudines depromebat, non videbant neque intelligebant quid per eas ſignificaret, niſi cum eas exponeret: Diſcipulis autem dicebat*: Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei, cæteris autem in Parabolis. *Parabola Hebr. dicitur*, Maſchal, *id. ſimile, ſimilitudo, comparatio, allegoria, ænigma, collatio, Græcè* παραβολὴ, *à* παραβάλλω *id. aſſimilo, duas res diuerſas ſimul colloco & confero. In Euangelio autem ferè, non tam comparationem ſignificat, quàm allegoricam orationem, quæ non facilè ab omnibus intelligitur. Sumitur etiam pro Prouerbio, & ſententia graui. Aug. in verſum Pſal.* 48. Aug. Inclinabo in parabolam, &c. Quare in parabolam? quia videmus nunc per ſpeculum in Ænigmate, ſicut dicit Apoſtolus 1. Cor. 13. quandiu ſumus in hoc corpore peregrinamur à Domino. 2. *Cor.* 5. quia nondum eſt illa viſio noſtra facie ad faciem, vbi iam non ſint Parabolæ, vbi iam non ſint Ænigmata & Similitudines. Quidquid modo intelligimus, per Ænigmata conſpicimus. Ænigma eſt obſcura Parabola, quæ difficile intelligitur. Quantumuis excolat homo cor ſuum, & ad interiora intelligenda refugiat, quandiu per corruptibilitatem huius carnis videmus, ex parte videmus. *Et in Pſal.* S. Auguſt. 77. *Cuius titulus*: Intellectus Azaph, quia fortaſſe non quod ſuperficies ſonat, ſed interius aliquid intelligentem quærunt iſta Lectorem, &c. Quis audeat velut manifeſtas legendo percurrere Parabolas, & Propoſitiones, quæ nominibus ſuis indicant altius perſcrutari oportere? Parabola quippe alicuius rei ſimilitudinem præ ſe gerit, quod licet ſit vocabulum Græcum, jam tamen pro Latino vſurpatur. Et notum eſt quod in Parabolis quæ dicuntur, rerum ſimilitudines, rebus de quibus agitur, comparantur. Propoſitiones autem quæ Græcè appellantur problemata, quæſtiones ſunt, habentes aliquid quod in diſputatione ſoluendum ſit. Quis ergo Parabolas & Propoſitiones tranſitorie legat? Quis non his auditis vigilantiam mentis intendat? vt ad earum fructum intelligendo perueniat? *Vnde cum ex eodem ibid. Azaph ſignificet congregationem, quæ congregatio, propriè Synagoga nuncupatur, benè incipit Pſaltes*: Attendite popule meus S. Auguſt. Legem meam. *Et poſtea ſubiungit*: Vtinam qui dixit, aperiam in Parabolis os meum, etiam intellectum noſtrum in eas aperire dignetur. Si enim, ſicut os ſuum aperuit in Parabolis, ita aperiret etiam ipſas Parabolas: & ſicut eloquitur Propoſitiones, ita eloqueretur & earum expoſitiones, non hic æſtuaremus. Nunc vero ita obtecta & clauſa ſunt omnia, vt etiamſi ad aliquid ipſo adjuuante vnde ſalubriter paſcamur, peruenire poſſimus; in ſudore tamen vultus noſtri edamus panem, Gen. 3. & pœnam diffinitionis antiquæ, non corporis tantum, ſed & cordis labore pendamus. *Chryſol. ſer.* 96. *in p.* Sicut in lapide friget ignis, latet ignis in ferro: ipſe tamen ignis ferri ac lapidis colliſione flammatur: Sic obſcurum verbum, Verbi ac ſenſus, collatione reſplendet.

7. *Chriſti increpatio ad Iudæos incredulos, eum probat eſſe Creatoris.* 4. *cont. Marc. cap.* 23. *in p.*

SVſcipio in me perſonam Iſraëlis. Stet Chriſtus Marcionis, & exclamet, [a] *O genitura incredula, quouſque ero apud vos? quouſque ſuſtinebo vos?* Statim à me audire debebit, Quiſquis es eperchomene, prius ede qui ſis, & a quo venias, & quod in nobis tibi jus. Vſque adhuc Creatoris eſt totum apud te. Plane ſi ab illo venis, & illi agis, admittimus increpationem. Si vero ab alio, dicas velim quid nobis vnquam de tuo commiſiſti, quod credere debuiſſemus, vt exprobres incredulitatem, qui nec teipſum aliquando nobis reuelaſti? Quàm olim apud nos

a Luc. 9. 41.

agere cœpiſti, vt tempus queraris? In quib. nos ſuſtinuiſti, vt patientiam imputes? Aſinus de Æſopi puteo modò venis, & iam exclamas. Suſcipio adhuc & perſonam diſcipulorum in quos inſiliit, *O Natio incredula, quamdiu ero vobiſcum, quamdiu vos ſuſtinebo?* Hanc eruptionem eius vtique hoc modo iuſtiſſimè repercuterem: Quiſquis es eperchomene, prius ede qui ſis, à quo venias, quod tibi ius ſit in nobis? Vſque adhuc puto Creatoris es, & ideo ſecuti ſumus recognoſcentes omnia illius in te. Quod ſi ab illo venis, admittimus increpationem. Si vero alij agis, oro te, dicas quid nobis aliquando commiſiſti duntaxat de tuo, quod iam credidiſſe debuiſſemus, vt exprobres incredulitatem, qui nec auctorem tuum vſque adhuc edis? Quàm olim autem apud nos agere cœpiſti, vt tempus quoque opponas? In quibus autem nos ſuſtinuiſti, vt & patientiam iactes? Aſinus de Æſopi puteo modò huc apparuit, & iam exclamat. Quis non ita iniuſtitiam increpationis retudiſſet, ſi eius cum credidiſſet, qui nondum queri debuiſſet? niſi quod nec ille eos inſiliſſet, ſi non olim apud illos in Lege, in Prophetis, in virtutibus & beneficiis deuerſatus, incredulos ſemper fuiſſet expertus.

Luc. 9.41.

CHRISTI VERBA. VII. SCHOLIA.

SVSCIPIO IN ME. *Agat & loquatur contra me Chriſtus Marcionis, ego induo perſonam Iſraëlis, populum Hebraum repræſento. Dicat, exclamet, inuehatur, incredulitatem mihi exprobret, & longam patientiam ſuam. Ego vero ab eo petam quis ſit, vnde veniat, quo iure nos ſic arguat, nihil in eo Dei noui aduerto, quidquid habet, id totum conſtat eſſe Dei mei Creatoris. Dic ergo nobis Chriſte noue quid vnquam nobis in depoſito reliquiſti? quam Prophetiam aut vocem edidiſti, cui cum credere deberemus, fuerimus increduli? & de mora quid quereris? quàm olim, &c. Id eſt an à tam longo tempore nobiſcum verſari cœpiſti? iterum in diſcipulorum perſonam transfigurer, hæc eadem increpatio torqueatur in me. Sed dico nos ideo te magiſtrum eſſe ſecutos, quòd te Chriſtum Creatoris in omnibus agnoſcamus, & vel in ipſa ſeueritate increpationis tua, quòd mandata eius prætergreſſi fuerimus.* EPERCHOMENE. *Aduentitium ſignificat:* ἐπέρχομαι. *Aduenio, propinquo ſignificat: quo ſenſu Gaza dixit* ὄχθος ἐπερχομένου φόρτον. *Onus aduentatis ſenectutis. Tertul. pro, ſubito & de nouo adueniente Chriſto.* SI VERO ALII AGIS, *id. ſi pro alio Deo procuras, & alterius Dei gloria intendis. Dic ſi quid merè tuum credendum nobis dixiſti, vt ius habeas exprobrandi nobis incredulitatem noſtram, qui nulla miſſionis tuæ teſtimonia, profers, & à quo Deo ſis, & mittaris.* ASINVS DE ÆSOPI PVTEO. *Accuratè quæſiui apud Æſopum, ſiqua fabula de Aſino ex puteo rudente eſſet, nullam inueni. Sed ſcitè Tertul. Chriſtum Marcionis, nouam fabellam, Æſopi inuentione dignam inſinuat. & nuſquam adhuc auditam vel editam in lucem: vt non veritas de puteo Democriti recenter educta, ſed fabula de puteo Æſopi videatur exorta, qua nouus iſte Chriſtus, ſub ementita pelle leonis, non tam leo rugiens, quàm rudens ineruditus Aſinus; nuſquam prius viſus, nuſquam auditus; non iam lapſus è cœlo, aut nimbo* vnde & pluiſſe aliquando bos & vitulus fingitur, *ſed Azinus emergens ex puteo obſcuro, exclamet: quaſi diceret, quid noui proferret Æſopus ſi viueret, niſi quòd fabulam, tua ſimilem excogitaret?* O GENITVRA INCREDVLA, *&c. Luc. 9.* O generatio infidelis & peruerſa, vſquequo ero apud vos, & patior vos. *Tranſlat. Syr* ô vos generatio incredula & peruerſa, quouſque tandem ero apud vos, & ſuſtinebo vos. *Sed non video cur Tertul. hunc locum etiam velit aptari Apoſtolis, non enim hæc obiurgatio ipſis facta eſt, ſed turbæ Iudæorum circunſtanti. Niſi fortè quia pater filij dæmoniaci Chriſto dixit:* rogaui Diſcipulos tuos vt eiicerent illum, & non potuerunt. Reſpondens autem Ieſus dixit: ô generatio, &c. *Verum quidem eſt Apoſtolos ſæpè de parua fide increpatos, quin & Apoſtolorum Principi dictum:* modicæ fidei quare dubitaſti? *Et Luc. 24. Diſcipulis Emmaüs:* ô ſtulti & tardi corde ad credendum. *Marc. 16.* Exprobrauit incredulitatem eorum, & duritiam cordis, &c. *Cæterum olim Iudæis illud à Moyſe exprobratum eſt Deut. 32.* generatio peruerſa eſt, & infideles filij, *Sanct. Pagn. ex Hebr.* generatio peruerſorum ſunt, filij in quibus non eſt fides. *Ita & 70. & Paraph. Chald. Et Vatab. & in Schol.* Inconſtans, inſtabilis, quę huc, atque illuc ſtatim vertitur. ALII AGIS. *Terminus eſt iuris latiſſimè patens. Eſt enim agere, quodlibet humanum factum expedire, ſiue id fiat operando, ſiue conſilio, ſiue impellendo, ſiue conſentiendo, & quolibet alio modo. Hic ſumitur vt ſupra, pro, procuras, Actor in rebus exiſtis.* RETVDISSET, *quaſi iniuſtè arguentem & violentum, vi etiam repuliſſet.* EOS INSILISSET, *id. in eos non inſurrexiſſet, niſi miraculis & benefactis, ſub lege & Prophetis iamdudum incredulos Patres eorum ſuſtinuiſſet.* ASINVS DE ÆSOPI, *&c. Torquet in Marcionem fabulam Chriſti ſui aduentitij, & ſubito apparentis, quod Gentiles nobis imputabant, & refertur à Tertul. in Apol. cap. 16.* Quidam ſomniaſtis caput Aſininum eſſe Deum noſtrum. Hanc Cornelius Tacitus ſuſpicionem huiuſmodi inſeruit. Is enim in quinto Hiſtoriarum ſuarum bellum Iudaicum exorſus ab origine gentis, etiam de ipſa tam origine, quam de nomine & origine gentis, quæ voluit argumentatus, Iudæos refert Ægypto expeditos, ſiue, vt putauit extorres, in vaſtis Arabiæ locis aquarum egentiſſimis, cum ſiti macerarentur, Onagris, *qui forte de paſtu potum petituri æſtimabantur* indicibus, fontibus vſos: ob eam gratiam, conſimilis beſtiæ ſuperficiem conſecraſſe. Atque inde opinor præſumptum, nos quoque vt Iudaicæ religionis propinquos, eidem ſimulachro initiari. *id. dedicari. Increpatio Chriſti ſiue in Iudæos incredulos, ſiue in Apoſtolos, quorum etiam hîc perſonam induit Tertullianus; & in Chriſto veri Dei Creatoris filio ſeueritatem Iudicis, & bonitatem Patris filios corripientis ad emendationem arguit. Et quidem niſi ad eum pertinerent, quanquam increduli & contumaces; iniuſtè, vtpote alterius Dei ſeruos, vt iudex reprehenderet: Nec Patris officium erga extraneos, ipſos corripiendo probaret. Id notauit Aug. to. 4. lib. de patientia cap. 14. ex Prouerb. 3.* Fili, ne deficias in diſciplina Domini, neque fatigeris cum ab illo increparis. Quem enim diligit Dominus corripit, flagellat autem omnem filium quem recipit, &c. Hoc enim iuſtum eſt, vt qui de priſtina fœlicitate paradiſi propter contumacem deliciarum appetentiam dimiſſi ſumus, *in Adam & Eua, qui contra expreſſum Dei mandatum & verbum veritatis eius contumaces & increduli, ſerpenti crediderunt dicenti, nequaquam moriemini, cum di-*

Aug.

xiſſet Deus, morte moriemini: ita & Iudæi increduli ipſi Chriſto tandiu apud ipſos manenti, incredulitatem exprobranti, & ipſis Apoſtolis ante ſuum in cælum aſcenſum; Iſraelitis toties minitans, in peccato veſtro id eſt incredulitate proprio Iudæorum vitio, quos malitia & infidelitas excæcabat, moriemini: per humilem moleſtiarum, *& quid moleſtius ſeruo & filio contumaci, quàm increpatio & ſeuera reprehenſio?* patientiam recipiamur fugaces mala faciendo, reduces mala patiendo *Idem Aug. ſer. 4. de Ver. Do. vbi citat illud Hebræorum 12.* Si ſeparetis vos à diſciplina, ergo nothi, & non eſtis filij, &c Quis enim eſt filius, cui non det diſciplinam Pater eius? & carnis quidem noſtræ patres habebamus correctores, & verebamus, nō multo magis ſubiiciemur Patri Spirituum, & viuemus? Quid enim tibi potuit præſtare Pater tuus, quia corripuit te, quia verberauit te, quia flagellum protulit & cæcidit te? Nunquid præſtare potuit vt viueres in æternum? Quod non potuit præſtare ſibi, quomodo præſtaret tibi? &c. Cædit filium timens perire labores ſuos, quoniam reliquit tibi, quod nec tenere hîc poterat, nec auferre, &c. Ceſſit, vt ſic cederes. Deus autem tuus, redemptor tuus, domitor tuus, caſtigator tuus, Pater tuus, erudit te. Quo? *ad quid? quo fine?* vt accipias hæreditatem, vbi non efferas *in tumulum ſcilicet* Patrem, ſed hæreditatem habeas ipſum Patrem *Sicut vice verſa iuxta Moyſem, pars Domini populus eius, Iacob funiculus hæreditatis eius: & Pſaltem dicentem: Dominus pars hæreditatis meæ, &c. Quin & ipſe Deus: hæreditas, ait, mea Iſrael; vt increpādo Iudæos patrem ſe probet; & Chriſtus eius filius ex correptionibus agnoſcatur.* Ad hanc ſpem erudiris, & murmuras? & ſi quid triſte acciderit, fortaſſe blaſphemas? Quo ibis à ſpiritu eius? *qui non modo pater, ſed & iudex eſt: cui pater omne iudicium dedit, & poteſtatem iudicium facere, quia filius hominis eſt.* Ecce dimittit te, & non flagellat; deſerit blaſphemantem: *nota murmuri, & blaſphemia, ſicut incredulitati ſubditos, & propenſos fuiſſe Iudæos* non ſenties iudicantem? *hinc Iob: vidi eos qui ſeminant dolores, & metunt eos, ſpiritu iræ eius eſſe conſumptos. Sicut è contra: in ſpiritu lenitatis pater corripit, nec in turbine Dominus, ſed in ſpiritu auræ lenis.* Nonne melius eſt vt flagellet te, & recipiat te, *ſicut homines receptibiles, ſicut filium quem flagellat recipit,* quàm pareat tibi, & deſerat te? *Et ibid. ſupra:* Si tu ad domanda iumenta tua profers virgam, profers flagellum; Deus non profert ad domanda iumenta ſua, quod ſumus nos, qui de iumentis ſuis faciet filios ſuos? domas equum tuum: quid daturus es equo tuo, cum te ceperit portare, manſuetus ferre diſciplinam tuam, obedire imperio tuo, eſſe iumentum, hoc eſt adiumentum infirmitatis tuæ? quid ei retribuis, quem nec ſaltem ſepelis cùm mortuus fuerit, ſed diſcerpendum volatilibus proiicis? domito tibi, Deus hæreditatem ſeruat, quod eſt ipſe Deus: & ad tempus mortuum reſuſcitat te, carnem tuam vſque ad numerum capillorum reddet tibi, & conſtituet te cum Angelis in æternum; vbi iam non indigeas domari, ſed tantummodo à piiſſimo poſſideri. Erit enim tunc Deus omnia in omnibus. 1 Cor. 15. Nec erit vlla infœlicitas quæ nos exerceat, ſed fœlicitas ſola quæ paſcat. Ipſe autem Paſtor noſter, Deus noſter eſt. Ipſe opilio noſter. *Sic vocatur qui iumenta curat,* Deus noſter. Honor noſter, Deus noſter. *Cum Marcionis Deus, nec Iudæos, nec Gentiles, vllo ſuo opere, aut prouidentia curet, nec corripiat vt pater, nec increpet durè tanquam iudex.* Quæcumque hîc varia quæris, ipſe tibi vnus omnia erit. Ad hanc ſpem homo domatur, & domitor intolerabilis habetur? Ad hanc ſpem homo domatur, & contra iſtum vtilem domitorem, ſi forte flagellum proferat, murmuratur?

Aug. — S. Auguſt. — Aug. — S. Auguſt.

8. Chriſtus Zelator legis, doctores increpat de ſuo onera grauia imponentes 4. cont. Marc. cap. 27. circa f.

INuchitur & in doctores ipſos legis, quod [a] *onerarent alios importabilibus oneribus, quæ ipſi ne digito quidem aggredi auderent,* non legis onera ſugillans, quaſi deteſtator eius. quomodo enim deteſtator, qui cum maximè potiora legis prætereuntes incuſabat, eleemoſynam, & vocationem & dilectionem Dei, ne hæc quidem grauia, [b] *nedum decimas rutarum, & munditias catinorum*? Ceterum, excuſandos potius cenſuiſſet, ſi importabilia portare non poſſent. Sed quæ onera taxat? quæ ipſi de ſuo exaggerabant, docentes præcepta doctrinas hominum, commodorum ſuorum cauſa, [c] *iungentes domum ad domum, vt quæ proximi ſunt auferrent, clamantes populum, amantes munera, ſectantes retributionem, diripientes iudicata pauperum; vti eſſet illis vidua in rapinam, & pupillus in prædam.* De quibus idem Eſaias; [d] *Væ qui valent in Hieruſalem.* & rurſus, [e] *Qui vos poſtulant, dominantur veſtri.* Qui magis quàm legis doctores? Hi ſi & Chriſto diſplicebant, vt ſui diſplicebant. Alienæ enim legis doctores non omnino pulſaſſet.

a Luc. 11. 46. — b Et ibid. 42. — c Eſa. 5. 8. Eſa. 5. 7. Eſa. 1. 23. Eſa. 10. 2. — d Eſa. 5. 22. — e Eſa. 3. 12.

CHRISTI VERBA. VIII. SCHOLIA.

NIHIL *eſt hoc loco, quod lectorem tenuiter verſatum in ſenſu literæ capiendo remoretur. Breuiter tantum aduertat Chriſtum legis Doctores non increpaturum, niſi & ipſi cum lege, ad cenſuram ſuam & iuriſdictionem pertinuiſſent: Nec vindicem legis alienæ tanto zelo futurum. Non taxat igitur rutas aut vilia olera decimantes, qui cerimonias omnes indixerat, ſed humanas traditiones ſuas, grauioribus, id. maioris momenti, & præcipuis Dei mandatis præferentes: qualis erat dilectio proximi, quæ non iam eius onus exaggerat, ſed propriis humeris portat & baiulat: dicente Paulo:* alter alterius onera portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti. *Reſtat vt locos ſcripturæ leuiter à Tertul. perſtrictos, integros reponamus. Luc. 11.* & vobis legiſperitis væ, quia oneratis homines oneribus quæ portare non poſſunt: & ipſi vno digito veſtro non tangitis ſarcinas. *Et paulo ſupra,* vos Phariſæi, quod deforis eſt calicis & catini mundatis; quod autem intus eſt veſtrum, plenum eſt rapina & iniquitate. Stulti nonne qui fecit quod deforis eſt, etiam id quod deintus eſt fecit? veruntamen quod ſupereſt date Eleemoſynam; & ecce omnia munda ſunt vobis. Sed væ vobis Phariſæis, quia decimatis mentham & rutam, & omne olus, & præteritis iudicium & Charitatem Dei: hæc autem oportuit facere, & illa non omittere. *Ita & Tranſlat. Syr. Obiurgationem Chriſti contra Phariſæos, & totum Euangeliſtæ locum à Tertulliano citatum, bellè proſe-*

S. Auguſt. *quitur Auguſtinus ſer. 30. de verb. Do. ſecundùm Lucam*, Dominus Ieſus, in eo quod Phariſæis dicebat, ſuos vtique Diſcipulos commonebat, ne in corporis mundatione putarent eſſe iuſtitiam. Omni enim die Phariſæi antequam pranderent, abluebant ſe aqua; quaſi quotidiana lauatio poſſit cordis eſſe mundatio, &c. Quid ergo reſpondit? Nunc vos Phariſæi quod foris eſt paropſidis, lauatis, intus autem pleni eſtis dolo & rapina, ô venite ad prandium. Quomodo pepercit homini, *Phariſæo*, à quo fuerat inuitatus? Magis obiurgãdo pepercit vt correcto in iudicio parceret. Deinde quid oſtendit nobis? quia & baptiſmum quod ſemel adhibetur, per fidem mundat. Fides autem intus eſt, non foris. Vnde dicitur & legitur in Act. Apoſtolo- B rum cap. 15. fide mundans corda eorum. Et Apoſtolus Petrus in Epiſtola ſua 1. Petri 3. ita loquitur: ſic, inquit, & nobis dedit ſimilitudinem de Arca S. Auguſt. Noë, quomodo octo animæ ſaluæ factæ ſunt per aquam; *mediante ligno, quod ex Auguſtino crucem Chriſti figurabat; de qua baptiſma cum cæteris Sacramentis fluxit*. Et adiunxit; ſic & vos ſimili forma baptiſma ſaluos faciet, non carnis depoſitio ſordium, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio inter Deum. Hanc conſcientiæ bonæ interrogationem Phariſæi contemnebant, & quod erat foris lauabant, intus inquiuaciſſimi permanebant, &c. Et quid eis ait poſtea? Veruntamen date Eleemoſynam, & ecce omnia manda ſunt vobis, &c. Quid eſt date Eleemoſynam? &c. Attendamus, & ipſe fortè ex- C ponit. Cùm hæc dixiſſet, ſine dubio cogitauerunt illi, quia dabant Eleemoſynas. Et quomodo dabant? omnia ſua decimabant, de omnibus fructibus ſuis, decimam partem detrahebant, & ipſam dabant: nõ facilè hoc facit aliquis Chriſtianus. Ecce quod faciebant Iudæi; non triticum ſuum, ſed oleum & vinum? neque hoc ſolum, ſed etiam & res contemptibiles propter præceptum Dei, cyminum, rutam, mentham, & anethum; totum decimabant, &c. Et Eleemoſynas dabant, &c. Irriſerunt illum apud ſe, talia dicentem, quaſi hominibus qui Eleemoſynas non facerent. Hoc Dominus ſciens continuò ſubiunxit: veruntamen væ vobis Scribæ Phariſæi, qui decimatis mentham, Cymi- D num & rutam, & omne olus. Vt ſciatis, noui Eleemoſynas veſtras. Certè iſtæ ſunt Eleemoſynæ veſtræ, iſtæ ſunt decimæ, &c. Et relinquitis grauiora legis, iudicium & Charitatem, &c. Et hæc oportet facere, & illa non omittere. Quæ facere? iudicium & Charitatem. Iuſtitiam & miſericordiam; & illa non omittere. *Eleemoſynas ſcilicet ex decimis*. Facite illa, ſed iſta præponite, &c. Quid eſt facite Eleemoſynam? facite miſericordiam? &c. Si intelligis, à te incipe. Quomodo enim es miſericors alteri, ſi crudelis ſis tibi? &c. Facite veram Eleemoſynam. Quid eſt Eleemoſyna? miſericor- E dia. Audi ſcripturam: miſerere animæ tuæ placens Deo. Mendicat à te anima tua, redi ad conſcientiam tuam, & ibi inuenis mendicantem animam tuam, inuenis egentem, inuenis pauperem, inuenis erumnoſam: inuenis fortè nec egentem, ſed egeſtate obmuteſcentẽ. Nam ſi mendicat, eſurit iu- S. Aug. ſtitiam, &c *Tum proſequitur increpationem Chriſti*: contemnitis iudicium & Charitatem. In iudicio & Charitate fac Eleemoſynam cum anima tua. Quid eſt iudicium? reſpice & inueni: diſplice tibi, pronuntia in te. Et quid eſt Charitas? diliges Dominum in toto, &c. Dilige proximum tanquam teipſum, & feciſti miſericordiam; prius cum anima tua, in conſcientia tua. *Quæ ſi munda non ſit*, quid Eleemoſyna proximo facta proderit? dicẽte Paulo;

A ſi diſtribuero omnem ſubſtantiam meam, Charitatem autẽ non habeam, &c. Et ſponſa, ſi dederit homo omnem ſubſtantiam domus ſuæ pro dilectione, id eſt in comparatione ſolius Charitatis, quaſi nihil deſpiciet eam. Hinc Paulus, nihil ſum, inquit, nihil mihi prodeſt. Hanc autem Eleemoſinam ſi prætermittis, de quanto vis dona, quantumuis retrahe de fructibus tuis, non decimas, ſed dimidias: nouem partes da, & vnam tibi dimitte, nihil facis, quando tecum non facis & tecum pauper es: anima tua veſcatur, ne fame pereat; da illi panem; quem panem, inquit? ipſe tecum loquitur, *ô Phariſæe*, tu ſi audires, & intelligeres. *ſuper egenum Chriſtum ſitibundum ſalutis tuæ,* B *& pauperem animam tuam*. & crederes Dominum, ipſe tibi diceret; ego ſum panis viuus, &c. Nonne iſtum panem primum dares animæ tuæ, & faceres cum illa Eleemoſynam, &c. Crede in Chriſtum, & mundabuntur quæ intus ſunt; & quæ foris ſunt, munda erunt. IVNGENTES DOMVM AD DOMVM. *Ita Eſa. 5.* væ qui coniungunt domum ad domum, & agrum, ad agrũ appropinquant, vt à proximo auferant aliquid. *Ita 70. verunt quos ſequitur Tert. Vulgata,* væ qui coniungitis domum ad domum, &c *Sanct. Pagn. ex Hebr.* agrum agro appropinquare faciunt adeo, vt non ſit locus aliis. *Vatablus* copulant domum domui, agrum agro continuant, donec locus deficiat. *Et in Schol.* Hebr. donec non locus, id eſt, vt nulla domus nec poſſeſſio relinquatur pau- C peribus, donec collocemini, ſub ſententia iudicum, ſoli in medio Regionis. CLAMANTES POPVLVM. *Ni fallor hac voce innuit, populum ob nimiam vexationem, gemuiſſe ſub onere, & clamare compulſum. Vnde* clamabant populum, *id. clamare cogebant. Vt apud Paulum Spiritus ſanctus dicitur* poſtulare & gemere, *quia nos poſtulare & gemere compellit. Vel* clamabant populum *id eſt in neomeniis, & calendis vocabant & quaſi vi compellebant ad oblationes faciendas, decimas omnium rerum exigentes, non tam ad cultum Dei, quàm ad auaritiæ ſtudium. Nam ex Macrob. & aliis* Calo vnde & Calendæ dictæ *à vocando populo: Calo enim idem eſt quod voco. Quas calendas odit Deus.* CLAMANTES POPV- D LVM. *Eſa. 5. iuxta 70.* expectaui vt faceret iudicium, fecit autem iniquitatem, & non iuſtitiam, ſed clamorem. *Vulgata, Sanct. Pagn. ex Hebr. Vatablus* & ecce clamor. *Et in Schol.* ſcilicet oppreſſorum. AMANTES MVNERA, *&c. Eſa. 1. apud 70.* Principes tui inobedientes ſunt, participes furum, ſequentes retributionem & pupillis non iudicantes, & iudicio viduarum non attendentes. *Vulgata, Sanct. Pagn. ex Hebr. & Vatabl. non differunt:* omnes diligunt munera, ſequuntur retributiones, pupillo non iudicant, & cauſa viduæ non ingreditur ad eos. *Vatabl. in Schol.* retributiones, id eſt, iudicat pro aliquo, vt vices rependat. Quaſi diceret, iudi- E ca pro me, & ego pro te iudicabo: *inquit Chald. paraph. item alludit ad Eſa. 10. ex 70.* rapientes cauſam pauperum populi mei: vt ſit ipſis vidua in direptionem, & pupillus in prædam. *Verſio communis,* vt eſſent viduæ præda eorum, & pupillos diriperent. VÆ QVI VALENT. *Eſa 5. iuxta 70* væ valentes veſtri qui bibunt vinum, & potentes qui miſcent ſiceram, qui iuſtificant impium propter munera, & iuſtum iuſti tollunt. *Vulgata,* væ qui potentes eſtis ad bibendum vinum & viri fortes ad miſcendam ebrietatem. *Vatablus* væ qui gigantes ſunt ad hauriendum vinum, & viri ſtrenui ad miſcendam ſiceram. *Et in Schol.* qui fœlicitatem ponunt in ebrietate, & gloriantur, quia multos calices exhauriunt. QVI VOS POSTVLANT. *Eſa.*

ꝫ iuxta 70. popule meus, exactores veſtri ſpoliant A vos, & exigentes dominantur vobis *Theodotion,* fœneratores, *Symmachus*, mulieres. *Verſio communis* populum meum exactores ſui ſpoliauerunt, & mulieres dominatæ ſunt eis. *Ita & Sanct. Pagn. ex Hebr. Vatabi.* Populum meum exactores ſui racemando ſpoliant, & fœminæ imperant ei. *Et in Schol.* Racemationem facere, pro expilare & ſpoliare ponitur ideo additum, ſpoliant. Alii vertunt, populus meus exactores eius paruulus, pro, Principes populi mei ſunt paruuli. Numerorum confuſio apud Hebræos frequens, paruulos ſcientiâ vocat.

9. Chriſtus fautor Legis Doctores increpat clauem ſcientiæ tenentes. 4. cont. Marc. cap. 27. circ. f.

QVam vero clauem habebant legis doctores, niſi interpretationem legis? ad cuius intellectum neque ipſi adibant, non credentes ſcilicet: [a] *Niſi enim credideritis, non intelligetis*; neque alios admittebant. vtique docentes præcepta potius & doctrinas hominum. Qui ergo nec ipſos introeuntes, nec aliis aditum præſtantes, increpabat obtrectator habendus eſt legis, an fautor? Si obtrectator, placere debebant & præcluſores legis: ſi fautor, iam non & æmulus legis. Luc. 11. 52. a Eſa. 7. 9.

CHRISTI VERBA. IX. SCHOLIA.

QVAM VERO CLAVEM. *Iterum Chriſtus hic probatur legis author & fautor, qui arguit ſcribas & legis Doctores aditum præcludentes plebi, ne in Chriſtum crederent, & ſcripturas credendo intelligerent, quæ ipſi in omnibus teſtimonium prabebant: & ipſi ſapientes in lege, ipſa ſcientiæ claui vti nolebant, nec intrare ad Patrem per filium in omni lege figuratum. Chriſtus enim de ſe dixit*: Ego ſum oſtium, per me ſi quis introierit ſaluabitur, & ingredietur, & egreditur, & paſcua inueniet. *Et rurſum*: Nemo venit ad Patrem niſi per me. *Sic de Claui Luc. 11.* Væ vobis Legiſperitis, *Tranſlat. Syr. Væ vobis Scribæ*, quia tuliſtis clauem ſcientiæ: *Tranſlat. Syr. quippe qui ſuſtuleritis claues ſcientiæ*, ipſi non introiſtis. & eos qui introibant prohibuiſtis. *porro*: tuliſtis, *id. e medio ſuſtuliſtis, ſolas veſtras traditiones futiles introducendo & inculcando, Ita Cyrillus, Theophil. Euthymius, per* C *clauem ſcientiæ accipienda eſt poteſtas, & munus interpretandi ſcripturas. Apud Matth. c. 23.* væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ; quia clauditis regnum cœlorum ante homines, vos enim non intratis, nec introeuntes ſinitis intrare. *Inter obſeruationes Hebræorum Theologorum, vna eſt, quòd clauis in Hebræo* Maphtheach. *Cuius ſingula litera quatuor verba parturiunt, quarum ſolum Deum habere claues dicunt, prima* Mathar, quæ de pluuia dicitur. *Secunda* Parnaſah, *ſonat victum. Tertia* Techiah, *reſuſcitationem mortuorum. Quarta*, Chaiah, *parturitionem. Has claues nulli tradidit, ſibi ſoli ſeruauit. Certè ſepoſita omni Rabbinorum nugacitate, Deus ſolus* habet Claues vitæ & mortis: *Hoc eſt parturitionis, & reſurrectionis.* Qui alios parere facio, &c. *Qui fœcundo ſteriles. 1. Reg. 1* Donec ſterilis peperit plurimos: *Claudit etiam cœlum, ne pluat, id. Prophetam prohibet,* ne D pluat ſuper vineam domus Iſrael imbrem. Ligat aquas in nubibus; tenebroſas aquas in nubibus aëris. *id. ex Aug.* Obſcuram ſcientiam in Prophetis. *Vt & alteri juſſit. Eſa. 8.* Liga teſtimonium. ſigna legem in Diſcipulis meis. *id. clauem à Chriſto dandam miſſo Spiritu, & dono ſcientiæ, & interpretationis ſermonum, vt quod ligatum erat & ſignatum, id. ſigillo clauſum, aperire poſſent. Vnde & 70.* Tunc manifeſti erunt, *ſcilicet obſcuri loci*, qui ſignantur, vt non diſcant legem. *Longo labore ſcilicet, ſed ſcientia infuſa ſtatim intelligant. Vnde & Chriſtus*: Aperuit illis ſenſum, vt intelligerent Scripturas. *Tandem & Scriptura panis eſt quo viuit anima: Matth. 4.* Non in ſolo pane, &c. *Et pluuia Deut. 32.* Fluat vt ros eloquium meum, ſicut imber, &c. *Et reſuſcitatio mortuorum*: Si quis ſermonem meum ſeruauerit, B mortem non guſtabit in æternum. *Et parturitionem*: Nam & ego per Euangelium vos genui, &c. Filioli quos iterum parturio. *Chriſtus diſſimilis Scribis, ſimilibus Moyſi, in hoc, quòd velamen habebat ſuper faciem, ex mente Pauli; ipſe qui habet clauem & aperit, dedit Eccleſiæ vt aperiret, & carcerem mortis, poteſtate jurisdictionis, vt abſolueret à peccatis: Et clauem ſcientiæ, pro aperiendis obſcuris Scripturis. Quin & qui habebat clauem domus Dauid ſuper humerum Eſa. 22. id. crucem quam baiulauit, in ea quaſi Cathedra ex Aug. & velum rupit, & quaſi claui ſcientiæ occulta tabernaculi reuelauit.* Aug.

Sic Aug. in Pſal. 45. cuius titulus eſt: In finem pro occultis, pro filiis Chore, Chore. *Inquit, Aug.* Interpretatur Caluitium, & Dominum noſtrum, in loco Caluariæ crucifixum, &c. Occultum eſt, ſed ille ipſe qui in Caluariæ loco crucifixus eſt, noſtis quia velum diſcidit, vt templi ſecreta pateſcerent. Proinde quia Crux Domini noſtri cauſa fuit qua clauſa aperirentur, credamus affuturum eum nobis, vt iſta occulta reuelentur. In finem, quod habet, ſemper Chriſtum intelligere debemus. Finis enim legis Chriſtus ad juſtitiam omni credenti. Rom. 10. Finis autem dicitur, non quia conſumit, ſed quia perficit: nam & finitum cibum dicimus, qui manducabatur, & finitam tunicam quæ texebatur. Illud ad conſumptionem, hoc ad perfectionem. Quia ergo vltro quô tendamus, non habemus, cùm ad Chriſtum peruenerimus, ipſe curſus noſtri finis dicitur. Nec putare debemus, quia cum ad illum peruenerimus, aliquid amplius debemus niti, vt ad Patrem perueniamus. Hoc enim putauit & Philippus, cum dixit, Domine oſtende nobis Patrem, &c. Ioann. 14 cùm dicit, ſufficit nobis, finem quærit ſatietatis, & perfectionis. Et ille tanto tempore, &c. Qui videt me, &c. In illo ergo habemus Patrem quia ipſe in Patre, & Pater in ipſo, & ipſe & Pater vnum ſunt. *Hoc nos omnes Filij Chore in Caluaria geniti à Chriſto, in lecto crucis, per clauem crucis aperto Sanctuario, velo ignorantiæ & incredulitatis diſrupto credimus, & quia credimus, intelligimus. Benè autem Tertullianus applicat Scribis clauem ſcientiæ otioſè ferentibus, de Chriſto filio fabri, multo magis, crucifixo ſcandalizatis, filium Dei negantibus, & per verum oſtium & viam ad Patrem venire nolentibus, quin etiam volentes intrare prohibentibus; illud Eſa. 7. iuxta 70.* Niſi credideritis, non intelligetis. *S. Hiero. ex Symmacho*: non permanebitis. *Sic habet Vulgata lect. & Sanct. Pagn. ex Hebr.* Si non credatis verbis S. Aug.

meis eſt, *ſupple certum*, quia non eritis ſtabiles. *Vatabl.* Non eritis firmi. *Et in Schol.* Prædicit captiuitatem Iſraël, cuius caput erat Samaria, vel id fiet, quia non eſtis ſtabiles fi fide. Aut quia verbis Dei non libenter fidem adhibetis. Alij interpretantur, ſi non credideritis, fides non ſeruabitur in vobis. *Et certè, cum fides ſit ſubſtantia & baſis, ob quam ipſa Eccleſia à Paulo dicitur*: Firmamentum veritatis, *quia* fides ex auditu, auditus autem per Verbum Dei; Verbum autem Domini maneat in æternum; *profectò*, ſi non credideritis, non permanebitis, non

S. Aug. eritis firmi. NON INTELLIGETIS. *Aug. ſer. 18. in Pſal. 118. in hunc verſum*: Da mihi intellectum vt diſcam mandata tua. *Cùm dixiſſet ex Paulo Epheſ. 4.* Obſcurati intelligentia, alienati à vita Dei per ignorantiam, quæ eſt in illis propter cæcitatem cordis eorum. Propter hos igitur interiores oculos, quorum cæcitas eſt Deum non intelligere, vt aperiantur, & magis magiſque ſerenentur, fide mundentur corda; da mihi, inquit, intellectum, &c. quamuis enim niſi aliquid intelligat, *id eſt, niſi mentem & ſenſum habeat*, nemo poſſit credere in Deum; tamen ipſa fide qua credit, ſanatur, vt intelligat ampliora. Alia ſunt enim quæ niſi intelligantur, non credimus, & alia ſunt quæ niſi credamus, non

A intelligimus. Nam cum fides ſit ex auditu, &c. Rom. 10. Quomodo credit, prædicanti fidem, qui, vt alia taceam, linguam ipſam quam loquitur, non intelligit? Sed niſi eſſent rurſus aliqua quæ intelligere non poſſumus, niſi ante credamus, propheta non diceret, niſi credideritis non intelligetis. Proficit ergo noſter intellectus ad intelligenda quæ credat, & fides proficit ad credenda quæ intelligat, &c. Sed hoc non fit propriis tanquam naturalibus viribus, ſed Deo adiuuante atque donante: ſicut Medicina fit, non natura, vt vitiatus oculus, *id eſt excæcatus*, vim cernendi recipiat. *Et ratio à priori eſt, quod myſteria Chriſti, conceptus eius ex Virgine, de quo ſtatim Eſaias, ſunt ſupra captum intellectus, qui niſi per fidem mundetur & eleuetur, illumineturque ad capiendum, quod eſt* ſiue in excelſum ſupra, ſiue in

B profundum inferni: *ſignum, inquam, maximum, ſtupendumque, cælitibus, dæmonibus hominibuſque miraculum*: Ecce Virgo concipiet, &c. *Vt qui excelſior* cœlis factus, & melior Angelis, *voluerit* deſcendere in inferiores partes terræ. *Humi'is ſimul, & ſublimis. Ideo vult* omnem intellectum captiuum ducere in obſequium fidei: *Vt in meritum fidei, & per vim eius, det intellectum myſterij in via, donec clani luminis gloria clarè aperiat in Patria.*

10. *Chriſti doctrinam ſtupebant Iudæi tamquam mirabilem, non tanquam hominis repentini, aut aduerſarij legis.* 4. *cont. Marc. cap. 7. in m.*

MEminerant certè, niſi circumciſum ſcirent, non admittendum in ſancta ſanctorum. Sed etſi paſſim ſynagoga adiretur, non tamen ad docendum, niſi ab optime cognito & explorato & probato, jam pridem in hoc ipſum, vel aliunde commendato cum hoc munere. [a] *Stupebant autem omnes ad doctrinam eius.* Plane. *Quoniam*, inquit, *in poteſtate erat ſermo*

a Luc. 4. 33 *eius.* Non quoniam aduerſus Legem & Prophetas docebat. Vtique enim eloquium diuinum & vim & gratiam præſtabat, magis exſtruens quàm deſtruens ſubſtantiam Legis & Prophetarum. Alioquin non ſtuperent, ſed horrerent; nec mirarentur, ſed ſtatim auerſarentur deſtructorem Legis & Prophetarum; & vtique in primis alterius Dei prædicatorem: quia nec potuiſſet aduerſus Legem & Prophetas docere, & hoc nomine aduerſus creatorem, non præmiſſa diuerſæ atque æmulæ diuinitatis profeſſione. Quum ergo nihil tale ſcriptura ſignificet, niſi ſolam vim & poteſtatem ſermonis admirationi fuiſſe, facilius oſtendit, ſecundùm creatorem docuiſſe illum, quia non negauit; quàm aduerſus creatorem; quia non ſignificauit. Atque ita aut eius erit agnoſcendus, ſecundùm quem docuit; aut præuaricator judicandus, ſi ſecundùm eum, aduerſus quem venerat, docuit.

CHRISTI VERBA. X. SCHOLIA.

MEMINERANT CERTE. *Cum nullum eſſet commercium Iudæis cum Samaritanis, & dictum ſit Io. 4.* Non coütuntur Iudæi Samaritanis: *Et incircumciſi odioſi eſſent Iudæis Circumciſis, quomodo admiſiſſent Chriſtum in templum, & Synagogam frequenter, niſi & natum apud ſe, & Circumciſum cognouiſſent. Certe excluſiſſent foras, & ab omni rerum ſacrarum communione, maximè ab eſu agni Paſchalis, & Verbi diuini prædicatione. Exo. 15.* Quod ſi quis peregrinorum in veſtram voluerit tranſire coloniam, & facere Phaſe Domini, *id. ſacrificare & comedere Agnum Paſchalem*, circumcidetur prius omne maſculinum eius, & tunc ritè celebrabit: eritque ſicut indigena terræ: Si quis autem circumciſus non fuerit, non veſcetur ex eo. *Paraph. Chald.* Omnis prophanus non comedet ex eo. *Aug. in Pſal. 55.*

S. Aug. *cui titulus*, in finem pro populo qui à Sanctis longè factus eſt, ipſi Dauid in tituli inſcriptionem, cum tenuerunt eum Allophyli in Geth. *Vbi cum de titulo crucis Chriſti*, qui ex Paulo, introiuit ſemel in Sancta æterna Redemptione inuenta. *Et de Iudæis ſcandalizatis de titulo Regis Iudæorum, Regem Cæſarem, & non alium volentibus, ſic ait*: De tituli offenſione,

C longè facti ſunt à Sanctis. Propinquent Sanctis, & agglutinentur Sancto, qui Regem Chriſtum agnoſcunt & habere concupiſcunt. Longè fiant à Sanctis qui contradicentes titulo reſpuerunt Regem Deum, & elegerunt Regem hominum, &c. Quid ergo ſibi vult, quod ad ipſum titulum adhuc pertinet, quia tenuerunt eum Allophyli in Geth? Geth ciuitas quædam erat Allophylorum, id. alienigenarum, vtique populi longè à Sanctis, *templo, Sacerdotio, communicatione circumciſorum*. ex eo enim quod alienigenæ ſunt, non vtique appropinquant Sanctis, ſed longè ſunt à Sanctis, &c. *Subdit Dauid apud Gethæos moratum eſſe vt fugeret Saül, & Chriſtum ex Dauid natum in Geth. id. torculari & cruce pro nobis poſitum, & in Eccleſia & membris à Saulo perſecutionem paſſum, & vnumquemque fidelem ſic monet.* Videat ne cum vult eſſe longè à paſſione, longe fiat à Sanctis. *Vera Sanctitas e go in torculari, & preſſura his qui Chriſtum Regem, circumciſum, & crucifixum agnoſcunt. Sed vt ad Tertul. redeam contra Marcionem agentem, probantemque Chriſtum legis non aduerſarium, cuius rigidiſſimum præceptum circumciſionis ſubierit: ſiue quia tamquam Alcphylus arceretur*

cretur à Sanctis; Aduerte hic SANCTA SANCTORVM *non ſtricte ſumi pro interiore omnino tabernaculo, quo Summus Pontifex ſemel in anno ſolus intrabat, ſed late pro loco ſancto, & templo. Sic enim ſæpe in Scriptura iuxta Origenem homil. 5. in Leuit. & Hieron. de veſt. Sacerd. & in Ezech. panes propoſitionis Sanctum Sanctorum, & omne quod pertinebat ad Ius Sacerdotum, quale erat explicare legem, docere, &c. Sanctum Sanctorum dicebatur. Inde & Pſal. 77. vbi iuxta interpretes de templi Sanctitate ſermo eſt.* Ædificauit ſicut vnicornium Sanctificium ſuum in terra quam fundauit in ſæcula. *Ideo ex Lyrano vtitur hac ſimilitudine, quia vt hoc animal nullum aliud ad cubile ſuum intrare permittit; ſic Deus nullum alienigenam ad templi Miniſterium & Sacerdotium admittebat. Cæterum ex Beda in Exod. 6. Moyſes incircumciſus labiis indicat legem à ſe non duxiſſe ſalutem, ſed à Chriſto. Hic vndique circumciſus, de cuius labiis:* nec inuentus eſt dolus in ore eius: *Et Pſaltes:* Diffuſa eſt gratia in labiis tuis. *Ita vt dicat Lucas c. 4.* Stupebant in Doctrina eius quia in poteſtate erat ſermo ipſius NON QVONIAM, *&c. id. admirationis cauſa non erat Doctrinæ nouitas aut alterius Dei quàm Creatoris prædicatio, aut euerſio legis, &c. Sed quia* A *cum maxima energia & authoritate prædicabat.* ÆMVLÆ DIVINITATIS, *&c. id. prius profeſſus fuiſſet, & aliquo ſigno & prodigio probaſſet ſe miſſum ab alio Deo contrario Creatori, cuius Legem & Prophetas deſtruere veniſſet. Sed longè aliter agebat, nam in omnibus* SECVNDVM CREATOREM, *docebat, vbique citans & implens Legem & Prophetas.* NON SIGNIFICAVIT. *Scriptura ſcilicet, nec minimo Verbo ſignificauit nobis Chriſtum contrarium fuiſſe Creatori, quinimo facile perſuaſit, vt ex ipſo plano contextu liquet, etiam ipſis Chriſti aduerſariis Scribis & Phariſæis, doctrinam eius admirationi fuiſſe, quòd cùm eum filium fabri noſſent, nec ab vllo Rabyno edoctum, omnem legem & Prophetas ſciret & exponeret, & tranſgreſſores argueret. Alias non iam docere quotidie in Synagogis & templo permiſiſſent, aut doctrinam eius admirati eſſent, ſed cum horrore & execratione tanquam legis & Dei aduerſarium abegiſſent.* EIVS ERIT AGNOSCENDVS, *&c. id eſt, Chriſtus ſatem lus eſt à Deo Creatore miſſus, qui iuxta legem veteris teſtamenti à Deo Creatore conditi docuit, vel præuaricator & impius, ſi Dei Marcionis filius impius, ſi omnino docuit iuxta Legem eius, quam deſtruere fuerat miſſus. Vide dicta, verbo Chriſti Verba 2. ex Luc. 4.*

CHRISTI MIRACVLA.

1. Chriſto iuxta Prophetas, mare obedit; vt Rubrum Moyſi, & Iordanis Ioſue ceſſerat. 4. cont. Marc. cap. 20. in p.

QVis [a] *autem iſte eſt, qui & ventis & mari imperat?* nimirum nouus dominator atque poſ- a Luc. 8.
ſeſſor elementorum ſubacti jam & excluſi Creatoris. Non ita eſt. Sed agnorant ſubſtan- 25.
tiæ auctorem ſuum, quæ famulis quoque eius obaudire conſueuerant. Inſpice Exodum, Mar- Exod. 14.
cion, adſpice mari rubro, vaſtiori ſuper omnia ſtagna Iudææ, virgam Moyſi imperantem, vt 21.
funditus proſciſſum, & pari vtrimque ſtupore diſcriminis fixum, ſicco populum pede, inte- Ioſue 3. 1.
ſtino itinere tranſmitteret, rurſuſque ſub eiuſdem virgæ nutu, redeunte natura, Ægyptium & ſeq.
exercitum vndarum concordia obrueret: in quod opus & Auſtri ſeruierunt. Lege & Sortes & cap. 4.
familiæ dirimendæ, in tranſitum eius Iordanis machæram fuiſſe, cuius impetum atque de- 10.
curſum plane & Ieſus docuerat Prophetis tranſmeantibus ſtare. Quid ad hæc? Si tuus Chriſtus eſt, non erit potentior famulis creatoris. Sed his ſolis exemplis vſus eſſem, ſi non etiam prædicatio marinæ iſtius expeditionis Chriſtum anteceſſiſſet. Nam quum transfretat, Pſalmus expungitur; [b] *Dominus*, inquit, *ſuper aquas multas*: quum vndas freti diſcutit, Abacuc b Pſal. 28.
adimpletur; [c] *Diſpergens*, inquit, *aquas itinere*: quum ad minas eius eliditur mare, Naum 3.
quoque abſoluitur; *Comminans*, inquit, [d] *mare, & areſaciens illud*; vtique cum ventis, quibus c Abac 3.
inquietabatur. Vnde vis meum vindicem Chriſtum? de exemplis, an de Prophetis creatoris? 9.
d Nah. 1. 4.

CHRISTI MIRACVLA. I. SCHOLIA.

QVIS AVTEM. *Hic dilemma, ceu bifurcum telum in Marcionem jaculatur. Quid ais Marcion, tuuſne eſt Chriſtus ille, cui venti & mare obediunt, qui calcat aquas, an meus eſt? Si tuus; non eſt maior ſeruis Creatoris mei, Moyſi & Ioſue; quorum alter mare rubrum diuiſit, ſiccum iter aperiens Iſraeli; alter pariter aquas Iordanis retroflectens, iter aperiens terram promiſſam patefecit. Si meus eſt, poſſeſſor vtique elementorum, & author ſubſtantiarum aquarum apparet, quæ iam in veteri teſtamento ſeruis eius* OBAVDIRE, *id. obedire conſueuerant. Quem & ſi in Euangelio transfretantem legis, ſcias quod tum* PSALMVS EXPVNGITVR, *id impletur. Vnde tam de exemplis, quàm de Prophetiis Veteris Teſtamenti, Chriſtum hunc filium Creatoris inuitus agnoſce, non iam* EXCLVSI ET SVBACTI, *mali id ei, elementis malis imperantis; ſed ſua, Iure legitimo poſſidentis, & ſolo verbo & nutu condita, compeſcentis.* QVIS AVTEM. *Sic Luc. 8. exclamantibus, dormiente Domino, Diſcipulis:* Præceptor perimus. At ille ſurgens increpauit ventum, & tempeſtatem aquæ, & ceſſauit, & facta eſt tran- B quillitas. Dixit autem illis: Vbi eſt fides veſtra? qui timentes mirati ſunt ad inuicem dicentes: quis putas hic eſt, quia & ventis & mari imperat, & obediunt ei. *Ita & Tranſlat. Syr. Et Vatabl.* STAGNA IVDÆÆ, *Plura fuere in Iudæa ſtagna, quæ & Maria impropriè dicta ſunt. Legimus enim in Euang. ſtagnum Genezareth, mare Galilææ quod eſt Tyberiadis, & mare mortuum, &c. His omnibus latius eſt mare rubrum, quod ex Adricomio habet ſex leucas latitudinis, quarum tres tantum traiecit populus Iſrael. Auguſt. in Pſal. 103. Vbi dicit per mare ſignificari tentationes, &* reptilia, quorum non eſt numerus. *Sic explicat:* repentes tentationes quis numeret? repunt, ſed caue ſubripiant. Vigiletur in ligno, etiam in aquis, in cruce nauigamus, *quia malo impoſita Antenna crucem efformant*, etiam in fluctibus tuti ſumus. Non dormiat Chriſtus, non dormiat fides; ſi dormierit, excitetur: imperabit ventis, placabit mare, finietur via, gaudebitur in patria. INSPICE EXODVM *c. 14.* Cum extendiſſet Moyſes manum ſuam ſuper mare, abſtulit illud Dominus flante vento S. Aug.

vehementi, & vrente tota nocte, & vertit in ſiccum: diuiſaque eſt aqua. Et ingreſſi ſunt filij Iſrael per medium ſicci maris: erat enim aqua quaſi murus à dextra eorum & læua, &c. STVPORE DISCRIMINIS FIXVM. *Eleganter dictum, pro eo quod Exo. 15.* ſtetit vnda fluens. *Vtrinque enim iuxta numerum tribuum, teſte Pſalte* diuiſit mare rubrum in diuiſiones. *Quod ſignificat vox* diſcrimen. *Hinc inde pariter aquâ, fixâ & ſolidatâ, amiſſo motu vel ſuſpenſo fluido, quaſi ſtupefacto.* INTESTINO ITINERE. *id. in profundo & interiori, ſiccati maris.* AVSTRI SERVIERVNT. *Sic & Pſaltes.* Induxit in virtute ſua Africum: *ventum ſcilicet Meridionalem & Auſtralem. Quem hic Exo. 14. vocat,* ventum vrentem. *Sanct. Pagn.* abire fecit Dominus mare, ſpiritu orientali vehementi, tota nocte. *Vatablus* Dominus effecit vt decurreret mare per orientalem ventum vehementem tota illa nocte. *Paraph. Chald.* & Dominus abſtulit mare, vento orientali. *Tertul. ſecutus eſt 70. qui ſic legunt,* ſubduxit Dominus mare in vento auſtro violento totam noctem, & fecit mare ſiccum, & ſciſſa eſt aqua. *Sed quomodo ventus orientalis cum auſtrali quadrat? an quia qui ab oriente flare cœperat, in Auſtrum, vt ſæpè fit, mutatus eſt ventus? an quia non rectâ ſed obliqua via mare tranſmeauit populus, vt ſexcenta virorum millia in tribus horis per ſpatium trium leucarum iuxta Ioſephum Adrichomium, Lyranum, Greg. Nyſſ. citius tranſirent; ex traditione Hebræorum pro numero tribuum duodecim vias, aperuerat; ſic duos ventos diuerſos excitauerat Deus, vt citius,* conuerteret maret in Aridam? *an denique quod ventus medius eſſet inter Orientem & Auſtrum, & de vtraque plaga participans, binomius in diuerſis lectionibus feratur? vnde & Tertul. in plurali,* Auſtros *dixit, nos euronothũ gallice* Sudeſt *dixit: vel quod, vt ſæpè accidit inter flexuoſos aquæ ſtantis muros, ab Oriente flans ventus directus, repercuſſus ſubinde & reflexus, ab Auſtro rediret? vel quod exeuntibus, ex plaga Ægypti Auſtrali, vento hinc etiam ante pellente fluctus & ſiccante, ad terram Chanaam orientalem pergentibus via reflexa, ventus quoque Orientalis excitatus viam ſimiliter præparauit? Myſticè Aug.* (S. Aug.) *pluribus in locis tranſitum per mare rubrum, baptiſmum intelligit. Sed in Pſal. 135. in verſum* qui diuiſit mare rubrum in diuiſiones, *duas tantum diuiſiones. id eſt hinc inde factum aquarum diuortium ſupponit, dum ait* diuidet etiam baptiſmum, vt vnus atque idem baptiſmus aliis ſit in vitam, aliis ſit in mortem. LEGE ET SORTES. *Hic agit de dimiſſione terræ promiſſæ facta duodecim tribubus per Ioſue, ſeu Ieſu Naue,* quem hic ſimpliciter, vt & alibi, IESVM vocat *poſt tranſitum Iordanis. Alluſit ad Pſal. 77.* Eiecit à facie eorum Gentes: & ſorte diuiſit eis terram in funiculo diſtributionis. *id. eſt percuſſis gladio Chananæis & deuictis & triumphatis tot Regibus, quod Tertullianus intellexit per* MACHÆRAM, *id. gladium Ioſue, quo ſtratis hoſtibus,* SORTES FAMILIÆ DIRIMENDÆ *id. per tribus ſingulas diuidendæ, diſtribuit. Vt habetur Ioſue 13. & ſeq. funiculis autem, ſiue Mathematicis & imaginariis, ſiue materialibus, cuiuſque tribus fines & limites metiebantur, & ſortem, id. portionem cuique tribuebat.* DOCVERAT STARE. *id. Ioſue doctus à Deo, docuit populum, quomodo aqua Iordanis retrocederet: ſcilicet* PROPHETIS TRANSMEANTIBVS, *id. præcedentibus Sacerdotibus, Arcam portantibus. Quos prophetas hic vocat, quod meliores, & ſanctiores de tribu Leui, ad hoc miniſterium elegiſſet. Hoc miraculum legitur Ioſue 4.* Ingreſſis eis Iordanem, & pedibus eorum in parte aquæ tinctis *Iordanis autem ripas aluei ſui tempore meſſis impleuerat.* ſteterunt aquæ, &c. Et Sacerdotes qui portabant Arcam fœderis Domini, ſtabant ſuper ſiccam humum, in medio Iordanis accincti, omniſque populus per arentem alueum tranſibat. *Moraliter Aug.* (Aug.) *in Pſal. 113.* Mare vidit & fugit; vt tibi ſine contradictione ad libertatem ſpiritalem panderetur via, &c. Iordanis illos ſignificat, qui gratiam baptiſmi perceperunt: & ſic Iordanis conuertitur retorſum. cum illi conuertuntur ad Deum, vt cum iam retro non habeant, ſed reuelata facie gloriam Domini ſpeculantes, in eandem imaginem transformentur à gloria in gloriam. 2. Cor. 3. PRÆDICATIO MARINÆ EXPEDITIONIS. *id. Prophetia tranſfretationis Chriſti. Pſal. 28.* Dominus ſuper aquas multas. *Sic & vbique legitur.* VNDAS FRETI DISCVTIT. *id. cum tranquillitatem inducit compoſitis vndis.* DISPARGENS. *Abacuc. 3. pro eo quod verſio communis habet* fluuios ſcindes terræ, videbunt te, & doluerunt montes, gurges aquarum tranſiit, *& parum differt Sanct. Pagn. ex Hebr. Vatablus* Nymbus aquarum tranſiit. *& in Schol.* Iordanis recepit ſe in mare, ſubſiſtente velut in cumulum parte ſuperiore. *70. ſic* Fluuiorum ſcindetur terra, videbunt te & dolebunt *ſiue parturient* populi: diſpergens aquas itineris. *Aug. lib. 18. de ciuit. c. 32.* (Aug.) quid eſt, videbunt te & dolebunt populi? niſi vt lugendo ſint beati? quid eſt, diſperges aquas in inceſſu? niſi ambulando in eis qui te vſquequaque annuntiant hac atque illac diſperges fluenta doctrinæ. *Quod Tertullianus applicat Chriſto iter agenti in nauigio cum diſcipulis.* ELIDITVR MARE, *cum ſcilicet tumida, & erecta vndarum capita deprimit, increpans mare Luc. 8.* NAHVM ABSOLVITVR, *ſcilicet ab obligatione implendæ prophetiæ Nahum 1. verſio communis* increpans mare & exſiccans illud: & omnia flumina in deſertum deducens. *Non differt Sanct. Pagn. & Vatabl. 70. ſic pariter Chryſol. ſer. 20. in p.* mare pedibus Chriſti tumentia terga ſubmiſit, ſtrauit in plano vortices ſuos, motus frenauit, aſtrinxit fluctus, & per liquentem viam ſaxea ſoliditate ſeruiuit. *Loquitur de Chriſto ſicco veſtigio mare proculcante. Aug. ſer. 13. de ver. Domini.* (Aug.) Attendite ſæculum quaſi mare eſt, ventus validus & magna tempeſtas. Vnicuique ſua cupiditas tempeſtas eſt. Amas Deum, ambula ſuper mare: ſub pedibus tuis eſt ſæculi timor. Amas ſæculum, abſorbet te: amatores ſuos vorare nouit, non portare: ſed cum fluctuat cupiditate cor tuum, vt vincas cupiditatem tuam, inuoca Chriſti deitatem, &c. Et ſi motus eſt pes tuus *alludit ad Petrum vel Apoſtolos timentes tempeſtatem,* ſi titubas, ſi non aquas ſuperas, ſi mergi incipis, dic, Domine pereo: libera me, dic, pereo: ne pereas. Solus enim à morte carnis liberat te, qui mortuus eſt in carne pro te.

2. Chriſtus Medicus miſſus ad ſuos ægros, Gentiles & Iudæos, à Deo Creatore. 4. cont. Marc. cap. 11. in p.

Luc. 5. 27. PVblicanum adlectum à Domino in argumentum deducit, quaſi ab aduerſario legis adle-
28. ctum, extraneum legis, & Iudaïſmi prophanum. Excidit ei vel de Petro, legis homine,
Matth. 16. & tamen non tantum adlecto, ſed etiam teſtimonium conſecuto agnitionis præſtitæ à patre.
17. Nuſquam legerat, lumen, & ſpem, & expectationem Nationum prædicari Chriſtum. At-

quin probauit potius Iudæos, dicendo, a'*Medicum ſanis non eſſe neceſſarium, ſed male haben-* Luc. 9.21.
bus. Si enim male valentes voluit intelligi ethnicos & publicanos quos adlegebat, ſanos Iu- Eſa.42.1.
dæos confirmabat, quibus medicum neceſſarium negabat. Hoc ſi ita eſt; male deſcendit ad Eſa 49.21.
legem deſtruendam, quaſi ad malam valetudinem remediandam; in qua qui agebant, bene Gen.49.
valebant, quibus medicus neceſſarius non erat. Quale eſt autem, vt ſimilitudinem medici 10.
propoſuerit, nec impleuerit? Nam ſicut ſanis medicum nemo adhibet; ita nec in tantum a Luc.5 31.
extraneis, quantum eſt homo à Deo Marcionis, ſuum habens & auctorem & protectorem, & ab illo potius medicum Chriſtum. Hoc ſimilitudo præiudicat, ab eo magis præſtari medicum, ad quem pertinent qui languent.

CHRISTVS MEDICVS. II. SCHOLIA.

PVBLICANVM ADLECTVM. *id. aſſumptum Matth. Publicanum è tolonio in Apoſtolum, cum Phariſæis, murmurat Marcion, & vel inde argumentatur Chriſtum non eſſe filium Creatoris & legis Authoris, qui publicanum, & extraneum à lege, &* IVDAISMI PROPHANVM, *id. reputatum à Iudæis pro ethnico & prophano, ſibi ſumat in diſcipulum, quaſi ad iniuriam legis.* EXCIDIT EI, *&c. Mirum inquit, quod etiam Marcion non aduerterit Petrum* LEGIS HOMINEM, *id. legi Iudaicæ ſubditum. præ cæteris, Principem Apoſtolorum factum à Chriſto laudatum & Beatificatum, quod non à carne & ſanguine, ſed à Patre Diuinitatis ſuæ reuelationem accepiſſet,* NVSQVAM, *&c. Iſa. 42. & 49. de Chriſto dictum* dedi te in lucem Gentium. *Et Geneſ. 49.* Et ipſe erit exſpectatio gentium. ATQVIN PROBAVIT. *Id eſt. quinimo Iudæos populum ſuum eſſe confirmauit, dicendo quod habetur eodem cap. 5. Luc.* Non egent qui ſani ſunt medico, ſed qui malè habent. *Tranſlat. Syr.* non requiritur ſanis Medicus, ſed iis qui malè, malè affecti ſunt. *Vel ergo per ægros Gentiles intelligit, & ſic ſanos Iudæos probat, & proinde acceptabiles; ſi Iudæos ſanos; vt quid miſſus ad eos, & legem corrigendam ægram? Paulus enim ait,* nihil ad perfectum adduxit lex. *& rurſum* in quo
Aug. lex infirmabatur: *& Aug. legem in Pentateucho cum quinque libris ſuis, piſcinæ confert, cuius quinque porticus multos infirmos exponebant:* lex producebat ægrotos, non ſanabat. *Nō quod ipſa lex mala eſſet, ſed quod hominis malitiam argueret dicente Paulo:* non cognoui peccatum niſi per legem. *Ægram dixi & infirmam, quæ infirmo, ægro, imperfecto adhuc populo data erat, donec per Chriſtum verum Medicum legem gratiæ afferentem, impleretur, perficeretur, ſanaretur, cum omnibus in ea languidis. Prædicente Pſalmiſta:* miſit verbum ſuum & ſanauit eos, & eripuit eos de interitionibus eorum. QVALE EST AVTEM. *&c. Quis ſanæ mentis dicat, & cogitet, Chriſtum ſe aſſimilaſſe Medico ad ægros miſſo, quos erat inuenturus ſanos?* NAM SICVT, *&c. Vt ſtultè medicus apponitur ſano, ita contra omnem rationem fingitur miſſus à Deo Marcionis Chriſtus ad Iudæos, quid dico? cuiuis homini corporeo, omnino extraneo à Deo Marcionis, qui habet alium Deum nimirum Creatorem, à quo proinde medicum & curatorem infirmitatis ſuæ expectare debebat.* HOC SIMILITVDO, *&c. Id eſt comparatio ſumpta à Medico, magis ſuadet, ab eo miſſum medicum, ad quem pertineat, & lex reſpectu perfectioris, imperfecta, & Iudæus cui data fuerat. Quis enim cu-*
Aug. *ret, & legem, & ſeruum alieni, immo contrarij & inimici Dei ſanare & perficere: Aug. in Pſal. 102 in verſum qui ſanat omnes languores tuos,* languor eſt? ſanat & omnes languores tuos. Sanabuntur omnes languores tui, noli timere. Magni ſunt, inquies, ſed maior eſt Medicus, omnipotenti Medico, nullus langor inſanabilis occurrit, tantùm tu curari te ſine, manus eius ne repellas; nouit quid agat. Non tantum delecteris cum fouet, ſed etiam toleres cum ſecat. Tolera Medicinalem dolorem futuram co-

A gitans ſanitatem. &c Fallitur Medicus aliquando. & promittit ſanitatem de corpore humano. Quare fallitur? quia hoc non curat quod fecit. Deus fecit corpus tuum; *quid aptius contra Marcionem negantem Deum bonum eſſe Creatorem humani corporis.* Deus fecit animam tuam: nouit quemadmodum recreet quod creauit: nouit quemadmodum reformet, quod ipſe formauit. Tu tantum ſub manibus Medici eſto: odit enim repellentem manus ſuas. Non fit hoc in Medici hominis manibus, ligari ſe volunt homines & ſecari; daturi pro incerta ſanitate certum dolorem, magnam mercedem. Deus te quem fecit, & certus curat, & gratis. Ferto ergo manus eius ô Anima quæ benedicis eum, non obliuiſcens omnes retributiones eius. Sanat enim omnes languores tuos, qui redimet de corruptione vitam tuam. Inde ſanat omnes langores tuos, quia redimit de corruptione vitam tuam Ecce corpus quod
B corrumpitur aggrauat animam. Vitam ergo habet anima in corpore corruptibili. Qualem vitam? onera patitur, pondera ſuſtinet. Ad ipſum Deum cogitandum, ſicut dignum eſt ab homine cogitari Deum, quanta impediunt veluti interpellantia de neceſſitate corruptionis humanæ? Quanta reuocant, quanta à ſublimi intentione detorquent? quanta interpellant? quæ turba phantaſmatum? qui populi ſuggeſtionum; totum hoc in corde humano, tanquam de vermibus huius corruptionis ſcatet. Exaggerauimus morbum, laudemus & Medicum. Non ergo te ſanabit, qui fecit talem, qualis non ægrotares, ſi legem ſanitatis acceptam ſeruare voluiſſes? nonne tibi & diſpoſuit & mandauit quid tangeres, & quid non tangeres ad retinendam ſalutem? noluiſti audire ad retinendam, audi ad reci-
C piendam. Languore tuo expertus es, quàm vera ille iuſſiſſet. Iam tandem aliquando homo, quod non tenuit monitus, audiat vel expertus. Quæ duritia eſt, quam nec experientia docet? non ergo te ſanabit qui talem fecerat, vt nunquam ægrotares? ſi eius præcepta ſeruare voluiſſes. Non te ſanabit qui fecit Angelos, & te refectum æquaturus eſt Angelis? Nam te ſanabit factum ad imaginem ſuam, qui fecit cœlum & terram? ſanabit te, opus eſt vt ſanari velis. Sanat omnino ille quemlibet languidum, ſed non ſanat inuitum, &c. Ægrotat quiſque in domo ſua, anheiat febribus in lecto ſuo, velit forte cogitare de re familiari aliquid, vel iubere in domo ſua vel fundo, aut diſponere, ſtatim cura ſuorum circumſtrepente & murmurante reuocatur à talibus curis, & dicitur illi, dimitte iſta, prius cogita de ſalute tua. Ergo hoc tibi dicitur, omnis homo; ſi non ægrotas, alia cogita. Si te ægrotantem lan-
D guor ipſe conuincit, prius de ſalute tua cogita. Salus tua Chriſtus eſt, Chriſtum ergo cogita. Accipe calicem ſalutaris eius, qui ſanat omnes languores tuos. *Addo & ego cum Propheta: qui verè portauit omnes languores tuos: Summus Medicus pro nobis, & nobiſcum ad mortem, mortem autem Crucis, factus infirmus.* Hanc ſalutem ſi volueris, obti-

nebis: honores & diuitias cum quæſieris, non A ſius eſt, & ſequitur voluntatem. *Huc vſque* continuo ſi volueris habebis: hoc & pretio- *Auguſtin.*

3. *Chriſtus medicus omnes morbos & venena, per ſe ſuoſque ſuſtulit, iuxta vtramque legem. 4. cont. Marc. cap. 24. in f.*

a Eſa. 35. 3. & ſeq. DEnique & tempora promiſſionis congruere inuenias, ſi quæ antecedunt, legas. a *Inualeſcite manus dimiſſæ, & genua reſoluta. Tunc patefient oculi cæcorum, & aures exaudient ſurdorum. Tunc ſaliet claudus vt ceruus, & clara erit lingua mutorum.* Igitur vbi medicinarum
Luc. 10. 19. & 20. edidit beneficia, tunc & ſcorpios & ſerpentes ſanctis ſuis ſubdidit, ille ſcilicet qui hanc poteſtatem, vt & aliis præſtaret, prior acceperat à Patre, & ſecundùm ordinem prædicationis exhibuit.

CHRISTVS MEDICVS. III. SCHOLIA.

TEMPORA PROMISSIONIS. *id, quibus* A *promiſſio in veteri Teſtamento facta de ægritudinibus curandis per Chriſtum impleri debebant.* SI QVÆ ANTECEDVNT. *Proſequitur hoc loco Prophetiam Eſaiæ agentis de venturo Chriſto medico. Textus autem qui præcedebat ea quæ ex eodem Propheta citauerat, de Leone & mala beſtia per Chriſtum abigenda, nempe dæmone. Sic prælocutus fuerat Eſa. 35.* confortate manus diſſolutas, & genua debilia roborate, dicite puſillanimis. Confortamini, & nolite timere: ecce Deus veſter vltionem adducet retributionis, Deus ipſe veniet & ſaluabit vos, tunc aperientur oculi cœcorum, & aures ſurdorum patebunt. Tunc ſaliet ſicut ceruus, claudus, & aperta erit lingua mutorum. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* laudabit lingua muti. *Et quid iuſtius quam vt ſoluta lingua, prima laudis verba proferat, & grates Verbo æterno, pro verbo recuperato, referat. Vatablus;* iubilabit lingua muti. *Et in Schol.* id eſt muto reſtituetur ſermo à Chriſto, & laudabit Deum. 70. confortamini manus remiſſæ, & genua diſſoluta, &c. Tunc aperientur oculi cœcorum, & aures ſurdorum audiēt. Tūc ſaliet ſicut ceruus claudus, expedita autem erit lingua balborum. VBI MEDICINARVM, *&c. Curationum huiuſmodi beneficia totis Euangeliis lucent, etiam Lucæ, quē ſolum ex Euangeliſtis admittebat Marcion, vt legi poteſt in curationibus morborum omnium, & eiectorū dæmoniorum, cæcos illuminauit,* ſurdos fecit audire, & mutos loqui, *Paralyticos ſoluit, & ſic* manus remiſſas & genua reſoluta *confirmauit. Chriſtum* C *Dei Creatoris filium, non tantum corporum, ſed multo magis animarum medicum præclarè aſſerit agens de*
S. Aug. *paralitico piſcinæ, Aug. tract. 17. in cap. 5. Ioannis:* Magis gaudere, inquit, quàm mirari debemus, quia Dominus noſter, & Saluator Ieſus Chriſtus homo factus eſt, quàm quòd diuina inter homines Deus fecit. Plùs eſt enim ad ſalutem noſtram quòd factus eſt propter homines, quàm quòd fecit inter homines: & plus eſt quod vitia ſanauit, animarum noſtrarum, quàm quòd ſeruauit langores corporum moriturorum. Sed quia ipſa anima nec eum nouerat, à quo ſananda erat, & oculos habebat in carne vnde facta corporalia videret; nondum habebat ſanos in corde, vnde Deum latentem cognoſceret; fecit quod videri poterat, vt ſanaretur, vnde videri non poterat. In- D greſſus eſt locum, vbi iacebat magna multitudo languentium, cæcorum, claudorum, aridorum: & cum eſſet medicus & animarum & corporum, & qui veniſſet ſanare omnes animas crediturorum, de illis languentibus vnum elegit quem ſanaret, vt vnitatem ſignificaret. Si mediocri corde, & quaſi humano captu & ingenio conſideremus facientem, & quod ad poteſtatem pertinet, non magnum aliquid perfecit, & quod ad benignitatem, parum fecit. Tot iacebant, & vnus curatus eſt, cum poſſet vno verbo omnes erigere. Quid ergo intelligendum eſt, niſi quia poteſtas illa, & benignitas illa magis agebat, quid animæ in factis eius pro ſalute ſempiterna intelligerent, quàm quid pro temporali ſalute corpora mererentur? Corporum enim ſalus quæ vera expectatur à Domino, erit in fine in reſurrectione mortuorum: tunc quod viuet, non morietur: tunc quòd ſanabitur, non ægrotabit: tunc quod ſatiabitur, non eſuriet neque ſitiet: tunc quod renouabitur non veteraſcet: tunc vero in illis factis Domini & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, & cæcorum aperti oculi, morte clauſi ſunt, & paralyticorum membra conſtricta, morte diſſoluta ſunt, & quicquid ſanatum eſt temporaliter in mēbris mortalibus, in fine deficit. Anima verò quæ credidit ad vitam æternam tranſitum B fecit. Animæ ergo crediture, cuius peccata dimittere venerat, ad cuius lāgores ſanandos ſe humiliauerat, de hoc languido ſancto magnum ſignum dedit.

TVNC ET SCORPIOS. *Luc. 10.* Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſupra ſerpentes & ſcorpiones, & ſuper omnem virtutem inimici, & nihil vobis nocebit. ACCEPERAT A PATRE. *Sic paulò poſt eodem cap. 10.* In ipſa hora exultauit Spiritu ſancto, & dixit: confiteor tibi Pater Domine cœli & terræ *quid hic dicet Marcion, Chriſtum ne ſuum, an Dei Creatoris cœli & terræ, qui iure creationis verè omnium Dominus eſt?* quod abſcondiſti à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis: etiam pater, quoniam ſic placuit ante te. Omnia mihi tradita ſunt à Patre meo. *Tranſlat. Syr.* & conuerſus ad diſcipulos ſuos, dixit eis: omnia tradita ſunt mihi à Patre meo. SECVNDVM ORDINEM PRÆDICATIONIS. *id. omnino ad litteram, prout Propheta Creatoris prædixerant, opere impleuit. De Chriſto Medico ſic Chryſol. ſer. 18. a. p.* videtis quomodo dimittit febris quem tenuerit Chriſtus. Ibi non ſtat infirmitas, vbi author ſalutis aſſiſtit: acceſſus illuc mortis nullus eſt, vbi viuificatoris ingreſſus eſt. *Aug. ſer. 18. de Ver. Do.* bene noAug. biſcum nouit ſanctitas veſtra Dominum noſtrum & Saluatorem Ieſum Chriſtum Medicum noſtræ ſalutis eſſe & ſalutis æternæ, & ad hoc eum ſuſcepiſſe infirmitatem naturæ noſtræ, ne ſempiterna eſſet infirmitas noſtra: aſſumpſit enim corpus mortale, in quo occideret mortem. Et quando crucifixus eſt ex infirmitate noſtra, ſicut ait Apoſtolus, ſed viuit ex virtute Dei, &c. Oculos reddidit cæcis, quos erat vtique mors aliquando clauſura: reſuſcitauit Lazarum iterum moriturum, & quæcumque ad ſalutem corporum fecit, non ad hoc fecit vt ſempiterna eſſent, cum tamen daturus ſit etiam ipſi corpori in fine ſempiternam ſalutem. Sed quia illa quæ non videbantur, non credebantur, per iſta temporalia quæ videbantur, ædificauit fidem ad illa quæ non videbantur. *Porro quod Eſaias ſupra dixit:* ecce Deus veſter, &c. *Sanctus Athanaſius Hilarius, Iuſtinus, Proſper, & alij de Emmanuele Chriſto*

noſtro intelligam, vero corporum animorumque Medico: qui omnes docent Chriſtum Matth. 11. reſpondentem Ioannis Diſcipulis quærentibus, tu es qui venturus es, an alium expectamus? *dum ait:* cæci vident, claudi ambulant, &c. *Ad hunc locum Eſaiæ reſpexiſſe: qui & cap. 29. dixerat:* & audient in die illa ſurdi verba libri, & de tenebris, & caligine oculi cæcorum videbunt. *Vbi per ſurdos & cæcos, accipe Gentiles, qui intelligent myſteria ſcripturæ: & oracula Prophetarum, clauſa & velata ſapientibus Iudæis, reuelabuntur paruulis, ideſt abiectis & inſipientibus Gentibus. Ita Hiero. Cyril. Procop. & Theod. licebit & mihi dicere Chriſtum librum vitæ.* Scriptum intus & foris *in quo iuxta Paulum,* ſunt omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ Dei reconditi. *Cuius libri viuentis* ſermo viuus & efficax, & Teſtimonium lucidum illuminans oculos, & pertingẽs vſque ad compagem oſſium & medullarum, *nodos omnes diſſoluit ligantes paralyticos,* penetrabilior omni gladio ancipiti. *Luc. denique 10. dedit Diſcipulis* poteſtatem calcandi ſupra ſerpentes & ſcorpiones. *Vt & Marc. 16.* ſerpentes tollent, & ſi mortiferum quid biberint non eis nocebit. *vt Paulus Act. 28. nil à vipera paſſus eſt damni. ſed &* ſuper omnem virtutem inimici *quia ex Theophylacto Euthymio & Beda Chriſtus facit ſuos, omnibus belluis, hominibus, dæmonibus imperare.*

4. Chriſtus Medicus paralyſim ſoluit ſecundum Prophetam. 4. cont. Marc. cap. 10. inp.

CVratur & paralyticus, & quidem in cœtu ſpectante populo. [a] *Videbit.* enim, inquit Luc. 5. 17.
Eſaïas, *populus ſublimitatem Domini, & gloriam Dei.* Quam ſublimitatem & quam glo- a Eſa. 35.
riam? *Conualeſcite manus dimiſſæ, & genua diſſoluta:* hoc erit Paralyſis. *Conualeſcite, nec time-* 2.
te. Non otioſe iterans, *Conualeſcite*; nec vané ſubiungens, *Nec timete:* quoniam cum redin-
tegratione membrorum, virium quoque repræſentationem pollicebatur. [b] *Exſurge, & tol-* b Luc. 5.
le grabatum tuum: ſimul & animi vigorem, ad non timendos qui dicturi erant, *Quis dimit-* 24.
tet peccata, niſi ſolus Deus? Habes itaque iam & ſpecialis medicinæ diſpunctam prophetiam, &
eorum quæ medicinam ſunt ſecuta.

CHRISTVS MEDICVS. IV. SCHOLIA.

CVRATVR ET PARALYTICVS, *Luc. 5.* Et ecce viri portantes in lecto hominem qui erat paralyticus: & quærebant eum inferre, & ponere ante eum, & non inuenientes qua parte illum inferrent præ turba, *hoc eſt quod dixit Author,* IN CŒTV, *&c.* aſcenderunt ſupra tectum. & per tegulas ſummiſerunt eum cum lecto in medium ante Ieſum. *Idem miraculum narrat Matth. c. 9. & Marc. 2. Eſaias cap. 35. Vulgata:* Ipſi videbunt gloriam Domini & decorem Dei noſtri. *Ita & Sanct. Pagn. ex Hebr. Vatabl.* Maieſtatem Dei noſtri. *70. quos ſequitur Tertul.* Et populus meus videbit gloriam Domini, & altitudinem Dei. QVAM GLORIAM? *Nempe quod ſoluendo paralyſin, & manus & genua diſſoluta confortando, vigoremque internum infundendo animo, quo & paralyticus ſe vtraque, animi & corporis paralyſi ſanatum eſſe confidat, & murmur Phariſæorum forti animo ferat, dicentium,* quis eſt hic qui loquitur blaſphemias? Quis poteſt dimittere peccata niſi ſolus Deus. *Luc. 5. quod licet Scribæ & Phariſæi, vt textus habet* cœperint cogitare: *ſubjicitur tamen:* Vt cognouit Ieſus cogitationes eorum, reſpondens dixit ad illos: quid cogitatis in cordibus veſtris? quid eſt facilius dicere. Dimittuntur tibi peccata; an dicere: Surge & ambula. Vt autem ſciatis quia filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata, ait Paralitico: Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam, & confeſtim coram illis, tulit lectum in quo jacebat: & abiit in domum ſuam, magnificans Deum. Et ſtupor apprehendit omnes, & magnificabant Deum: & repleti ſunt timore dicentes, quia vidimus mirabilia hodie. MANVS DIMISSÆ. *id. remiſſæ, hic locus Scholio præcedenti legendus eſt* REPRÆSENTATIONEM. *id. præſentem & ſubitam reſtitutionem.* SPECIALIS. *Vt non ſolum in genere, Chriſtum Medicum, ſed etiam in ſpecie, paralyſis curatorem prædixerit Chriſtum.* DISPVNCTAM. *Alibi dicit* expunctam, *id. impletam ſicut in computis & rationibus reddendis, vel debitorum Chirographis, quod perſolutum eſt. deletur & expungitur. O qualem Medicum qui totum hominem ſanat & adeo perfectè vt* ſaliat ſicut ceruus claudus: *vt lectum quo iacebat immotus, exiliens tollat humeris paralyticus.*

Accipe Chryſol. ſer. 18. in m. Chriſtus ſic curat morbos, vt vires priſtinas mox reducat. vbi curat ars, ibi infirmitatis reſidet laſſitudo: vbi ſanat virtus, ibi languor veſtigium non relinquit. *Aug. in Pſal. 87. in verſum:* [S. Auguſt.] Nunquid mortuis facies mirabilia, aut Medici ſuſcitabunt & confitebuntur tibi? In Hebræo quidem aliter ſe habere firmatur: non enim Medici ſed gygantes eſſe perhibentur. Verum 70. Interpretes, quorum authoritas tanta eſt, vt non immerito propter mirabilem conſonantiam, diuino Spiritu interpretati eſſe credantur, de vocis ſimilitudine, qua in Hebræa lingua gygantes & Medici, penè eodem modo ſonant, & exigua differentia diſtinguuntur, non errore, ſed potius occaſione, quomodo iſto loco accipiendi eſſent gygantes ſignificare voluerunt. Si enim ſuperbos gygantum nomine inſinuatos intelligamus, de quibus dicit Apoſtolus 1. Cor. 1. Vbi ſapiens, vbi Scriba, vbi conquiſitor huius ſæculi? Non fuit incongruum eoſdem medicos nuncupari, velut per artem ſapientiæ ſuæ promittentes animarum ſalutem. Contra quos dicitur Pſal. 3. Domini eſt ſalus. Si autem in bono acceperimus gygantes, quia & de ipſo Domino dictum eſt Pſal. 18. exultauit vt gygas, &c. Quia ita ſit gygas gygantum, magnorum ſcilicet & fortiſſimorum, qui in eius Eccleſia ſpiritali robore excellunt, ſicuti eſt mons montium, quia de illo ſcriptum eſt, erit in nouiſſimis temporibus, manifeſtus mons domus Domini paratus in cacumine montium Eſa. 2. ſicut etiam Sanctus Sanctorum: non eſt abſurdum vt iidem ipſi magni & fortes, etiam medici vocentur: vnde dicit Apoſtolus Paulus Rom. 11. ſi quomodo æmulari poterò carnem meam, *id eſt zelo proſequi ſalutem Iſrael populi mei, vel Chriſti zelum æmulari pro ſalute animarum,* [S. Aug.] *qui factus eſt os ex oſſibus noſtris, & caro de carne noſtra,* vt ſaluos faciam aliquos ex illis, ſed etiam tales Medici quamuis non de ſuo curent, quia nec medici corporis curant de ſuo, tamen quantumlibet per fidele miniſterium opitulentur ſaluti, viuentes curare poſſunt, non mortuos excitare, de quibus dictum eſt, nunquid mortuis facies mirabilia? *Chriſtus gygas gygantum, &*

Medicus Medicorum.& corpus paralytici de ſuo curauit, & mortuum, peccata eius dimittendo, ſuſcitauit. Vnde plebs confitens, & magnificans Deum exclamauit: quia vidimus mirabilia hodie. *ſubdit Auguſtinus:* nimis enim occulta Dei gratia eſt, qua hominum mentes quodammodo reuiuiſcunt, vt poſſint à quibuſlibet eius miniſtris præcepta ſanitatis audire. *Et in Pſal. 36. de hoc noſtro Paralytico* diſſolutis membris omnibus interioribus à facultate operis boni poſſumuſne fratres tanquam paralyticum tollere, & aperire tectum Scripturæ eius, & eum ſubmittere ad Dominum? videtis enim quia obſcurum eſt. Porro ſi obſcurum eſt, tectum eſt: & paralyticum animo quendam intueor, & hoc tectum video, & ſub hoc tecto video, & Chriſtum latere agnoſco, &c. Facit interiorem hominem ſaluum

S Auguſt.

A à paralyſi remittendo peccata ſua, & conſtringendo fidem. Sed erant ibi homines, qui non habebant oculos ad videndum interiorem paralyticum iam eſſe ſanatum, & Medicum curantem putauerunt blaſphemantem. Quis eſt, inquiunt, qui peccata dimittit? Blaſphemat iſte. Quis poteſt dimittere, &c. Et quia ille erat Deus, talia cogitantes audiebat. Hoc verbum de Deo cogitabant, ſed Deum præſentem non videbant, fecit ergo ille Medicus aliquid, & in corpore paralytici, vt & illorum, qui talia dixerunt interiorem paralyſim ſanaret. Fecit enim quod viderent, & dedit quod crederent. MEDICINAM SVNT SECVTA. *ſcilicet & lecti Baiulatio, & in domum reuerſio, & Dei beneficentiæ glorificatio.*

5. Chriſtus Medicus tactu hæmorrhoïſſæ pollui non potuit, nec agere contra legem. 4. cont. Marc. cap. 20. à m. ad circa f.

a Luc. 8. 48.

SI fidem mulieris inuenimus ita meruiſſe, quum dicit, [a] *Fides tua te ſaluam fecit,* quis es vt æmulationem legis interpreteris in iſto facto, quod ipſe Dominus ex fidei remuneratione editum oſtendit? Sed hanc vis mulieris fidem conſtituere, qua contempſerat legem. Et cui credibile, vt mulier nullius adhuc Dei conſcia, nullius adhuc nouæ legis initiata, legem irrumperet eam cui adhuc tenebatur? Qua denique fide irrupit? in quem Deum credens? quem ſpernens? Creatorem? Certe enim ex fide tetigit. Si ex fide Creatoris, quæ alium Deum ignorabat; & quomodo legem eius irrupit? Tam enim irrupit, ſi irrupit, quàm ex fide Creatoris. Quomodo enim vtrumque conueniet, vt & irruperit: & ex fide eam irruperit, propter quam irrupiſſe non debuit? Dicam. Fides hæc fuit primo, qua Deum ſuum confidebat [b] *miſericordiam malle quàm ipſum ſacrificium:* qua eum Deum certa erat operari in Chriſto: qua ſic eum tetigit, non vt hominem ſanctum; nec vt Prophetam, quem contaminabilem pro humana ſubſtantia ſciret; ſed vt ipſum Deum, quem nulla ſpurcitia pollui poſſe præſumpſerat. Itaque non temere interpretata eſt ſibi legem, ea contaminari ſignificantem, quæ eſſent contaminabilia: non Deum, quem in Chriſto confidebat. Sed & illud recogitauit, ordinarium & ſolennem menſtrui vel partualis ſanguinis fluxum in lege taxari, qui veniat ex officio naturæ, non ex vitio valetudinis. Illa autem ex vitio valetudinis redundabat, cui non modum temporis, ſed diuinæ miſericordiæ auxilium neceſſarium ſciebat. Atque ita poteſt videri legem non irrupiſſe, ſed diſtinxiſſe. Hæc erit fides, quæ contulerat etiam intellectum. [c] *Niſi credideritis,* inquit, *non intelligetis.* Hanc fidem probans Chriſtus eius feminæ, quæ ſolum credebat creatorem, eius fidei ſe Deum reſpondit, quam probauit.

b Oſeæ. 6. 6. Matth. 9. 13.

c Iſ. 7. 9.

CHRISTVS MEDICVS. V. SCHOLIA.

SI FIDEM MVLIERIS, *agit hic de hæmoroïſſa de qua Luc. 8.* videns mulier quia non latuit, tremens venit, & procidit ante pedes eius: & ob quam cauſam tetigerit eum indicauit coram omni populo, & quemadmodum confeſtim ſanata ſit. At ipſe dixit ei: filia fides tua ſaluam te fecit: vade in pace. QVIS EST VT ÆMVLATIONEM, &c. *Vnde hæc tibi impudentia. Marcion, vt quod tam expreſsè Chriſtus tribuit merito fidei mulieris, in Deum Creatorem, & ab eo miſſum Chriſtum, tu imputes æmulationi legis; cuius in contemptum, & mulier immunda, regem Prophetarum tetigerit, & eam Chriſtus legis aduerſarius, ob contemptum legis fluxu ſanguinis cohibito, ſubita mercede reddita valetudinis compenſauerit? quis autem credat, mulierem* NVLLIVS ADHVC DEI, *ſcilicet noui Dei Marcionis, ex aliqua eius operatione prophetia, manifeſtatione,* CONSCIAM; INITIATAM. *id. nullius alterius fidei principiis imbutam, legem Patrum ſuorum quam profitebatur, gratis violaſſe?* QVAM EX FIDE CREATORIS. *id. ſi violauit legem, ex aliqua fide, & reuerentia alicuius Dei, non alterius planè quam Creatoris, qua ne verbum quidem hactenus de Deo Marcionis audierat. Et quomodo, ex fide, violatio hæc facta concipi poteſt? cum ipſa fides reuerentiam imponat, Dei, à quo eſt fi-*

B *des.* DICAM. *Audi Marcion, dicam tibi, qua ex fide meruerit hæc mulier ſanitatem. Primò ex fide Creatoris, qui olim miſericordiæ opus, ſuper omnia ſacrificia & ceremonias legis extulit, per Oſeam dicens cap. 6.* miſericordiam volui & non ſacrificium, & ſcientiam Dei pluſquam holocauſta. 70. Iudicium meum quaſi lux egredietur. Quia miſericordiam volo quàm Sacrificium, & ſcientiam Dei magis quàm holocauſta. *Hiero. aduertit locutione vſitata ſubaudiri in priori membro,* magis. *Theodoretus, & alij legunt* & non ſacrificium. *Secundò Deum ſuum hac miſericordia in Chriſto ſuo, miſeriæ ſuæ ſubuenturum credidit. Tertiò credidit eum pluſquam Prophetam, & Deum incontaminabilem. Quartò fluxu ſanguinis profluentem, & in lege tangi prohibitam intellexit, non* C *illius quidem qui ex ægritudine, ſed ex puerperio, vel menſtruo fluxu procederet. Leuit. 15. de ordinario menſtrui: ſeptem dies erit in menſtruo: de partuali, Leuit. 12. quæ peperit maſculum immunda erit ſeptem Dies: quæ vero fœminam: 14. pro fluxu autem ſanguinis ex infirmitate, tempus immunditiæ, ſecundum tempus fluxus taxabatur. Leuit. 15. Quo ceſſante ceſſabat immunditia legalis Vnde ſubdit,* CVI NON MODVM TEMPORIS, &c. *id. cui redundantia ſanguinis, eiuſque legali immundi-*

tis menſuram & terminum, nullum tempus ponere poterat, perpetua enim erat eius & inſanabilis ægritudo, *ſed ſola Dei miſericordia. ſic legem non violauit, ſed legem per fidem ſanam intelligendo diſtinxit. Hinc poterat dicere cum Pſalte ex merito fidei, qua iuxta Eſaiam expoſitum ſupra Chriſti verba 9.* Benedicam Dominum qui tribuit mihi intellectum. *Et quia credidit, intellexit, & eius fidem & intellectum, ipſe Chriſtus Deus in quem credidit, ſanitate reſtituta comprobauit. Pulchrè Aug. ſer. 6. de verb. Domini ſec. Math. de huius mulieris, per tactum fimbriæ Chriſti veſtimenti ſanitate:* habetis veſtimenti fimbriam quam tangatis, vt à profluuio ſanguinis, id eſt, à carnalium voluptatum fluxu ſanemini. Habetis, inquam, veſtimenti fimbriam quam tangatis. Veſtem putate Apoſtolos ſub textura vnitatis adhærentes lateribus Chriſti. In his Apoſtolis erat tanquam fimbria minimus, & nouiſſimus Paulus ipſo dicente. 1. Cor. 15. Ego ſum minimus Apoſtolorum. In veſte nouiſſimum & minimum fimbria eſt. Fimbria cum contemptu aſpicitur, ſed cum ſalute tangitur. Vſque ad hanc horam & eſurimus, & ſitimus, & nudi ſumus, & colaphiſamur 1. Cor. 4. Quid tam extremum, quid tam contemptibile? tange ſi fluxum ſanguinis pateris, exiet virtus de illo, cuius veſtis eſt, & ſanabit te, &c. Si ſanari vis, ſi poſt fluxum ſanguinis, ſi poſt duodecim annos in illo morbo, ſi poſt conſummata omnia in Medicis, & non receptâ ſanitate aliquando vis ſana fieri, ô mulier quam alloquor in typo Eccleſiæ, jubet illud Pater tuus, & illud jubet populus tuus: ſed dicit tibi Dominus tuus, Pſal. 44. obliuiſcere populum tuum, & domum Patris tui. Quo bono? quo fructu? qua mercede? quoniam concupiuit, inquit, Rex decorem tuum. Concupiuit quod fecit; quoniam vt pulchram faceret, fœdam amauit. pro infideli & fœda ſanguinem fudit, fidelem ac pulchram reddidit, dona ſua in te amauit. Quid enim ſponſo tuo contuliſti? quid in dotem à priore Patre & priore populo accepiſti? nonne luxurias & pannos peccatorum? abiecit pannos tuos, diſcidit cilicium tuũ, miſertus eſt vt ornaret, ornauit vt amaret. *Quod Auguſtinus de Eccleſia purgata, & ornata dicit, ſingulis noſtris animabus applicari poteſt, quæ vel tactu Pauli, id eſt alicuius eius loci vel alterius Scripturæ, vel maximè ex fide in Chriſtum, & Euchariſtiæ Sacramentum, à fluxu ſanguinis peccati curantur, & ſanatæ in ſponſam aſſumuntur. de fide quidem huius mulieris ſic Chryſol. ſer. 35. in m.* in Chriſto nil poſtremum credidit, nil iudicauit extremum; quia nec minoratur Deus in homine, nec virtus attenuatur in fimbria: nec cœleſtis natura, membrorum variatur officiis. Hinc eſt quod mulier per dorſum peruenit ad faciem: *vt Moyſes per poſteriora* per veſtimentum penetrauit interna, & per fimbriam capitis tetigit ſummitatem. Pſal. 132. Sicut vnguentum in capite, quod deſcendit in barbam, barbam autem Aaron, quod deſcendit in oram veſtimenti eius. *Et ſer. 33. in fin.* Curauit fides intra ictum temporis, quod duodecim annis ars humana curare non potuit, &c Miſeri, qui quotidie corpus Domini tractamus, & ſumimus, & à noſtris vulneribus non curamur. Non Chriſtus infirmantibus, ſed fides deeſt: Nam multo magis modo in nobis manens poterit vulneratos curare, qui latentem mulierem præteriens ſic curauit.

6. *Chriſtus Creatoris tactu leproſi non polluitur, ſed mundat leproſum, Chriſtus Marcionis phantaſtica carnis, inquinari non poterat. 4. cont. Marc. cap. 9. à p.*

Dominus volens altius intelligi Legem, per carnalia ſpiritalia ſignificantem; & hoc nomine non deſtruens, ſed magis exſtruens, quam pertinentius volebat agnoſci, Tetigit leproſum, à quo etſi homo inquinari potuiſſet, Deus vtique non inquinaretur, incontaminabilis ſcilicet. Ita non præſcribetur illi quod debuerit legem obſeruare, & non contingere immundum, quem contactus immundi non erat inquinaturus. Hoc magis meo Chriſto competere ſic doceo, dum tuo non competere demonſtro. Si enim vt æmulus legis tetigit leproſum, nihil faciens præceptum legis, per contemptum inquinamenti, quomodo poſſet inquinari, qui corpus non habebat quod inquinaretur? phantaſma enim inquinari non poſſet. Qui ergo inquinari non poterat vt phantaſma, jam non virtute diuina incontaminabilis erit, ſed phantaſmatis inanitate: nec contempſiſſe videri poteſt inquinamentum, cujus materiam non habebat: ita nec legem deſtruxiſſe, qui inquinamentum ex occaſione phantaſmatis, non ex oſtentatione virtutis euaſerat. Luc. 5. 13

CHRISTVS MEDICVS. VI. SCHOLIA.

PROBAT *quemcumque Chriſtum, ſiue Creatoris ſiue Marcionis, legem violare, & contemnere non potuiſſe, per contactum leproſi. Non Chriſtus Marcionis, quia ſi Deus erat, ipſi lex præſcribi non poterat. Et ex natura diuina pollutionis incapax erat. Nec vt homo, qui carnem veram non habebat, ſed phantaſticam, quæ vt tangi verè non poterat, ſic nec per tactum pollui. Stultè ergo Marcion dixit Chriſtum ſuum in contemptum legis peruerſe Dei Creatoris, cuius erat æmulus & aduerſarius, tetigiſſe immundum, quo pollui non poterat, non tam vt oſtentaret ſe virtute diuina incontaminabilem, quàm quia à priori & vera cauſa ſiue* EX OCCASIONE PHANTASMATIS, *id. quia corpus phantaſticum habebat, quod ex natura ſua vacua & inani, tangi & pollui non poterat. Reſtat ergo vt Chriſto meo, Creatoris filio*, qui venit legem non ſoluere, ſed adimplere, *lex iſta conueniat. Qui & contactu, & verbo leproſum ſanauit dicens:* volo, mundare. *Qui* VOLENS ALTIVS, ET PERTINENTIVS, *&c. id. ſenſu ſublimiori & profundiori, voluit legem intelligi, quæ per carnalia præcepta & ceremonias, legem gratiæ & ſpiritus ſignificabat, primò quidem per leproſum eliminandum caſtris, & communi hominum conſortio abigendum, malas & peruerſas ſocietates procul amandandas delineabat. Secundò, ſe vt Authorem legis, legi non ſubditum, vt Deum pollutionis incapacem, vt hominem in vera carne, ſed impolluta & Sancta. Agnum* peccata mundi tollentem, fontem patentem domui Dauid. &c. *Paſſerem tandem ſolitarium, ſuo ſanguine iuncto hyſſopo humilitatis, cedro crucis, cocco & purpura Charitatis, omnem lepræ peccati maculam abſtergentem voluit intelligi. Et hæc ſunt quæ* ALTIVS, ET PERTINENTIVS, *intellexit, quia hæc omnia ad implendam legem, & profundum myſterium Incarnationis per-*

…at: dicente Paulo: finis legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti. *Legem totam ad leproſos pertinentem vide Leuitici 13. ritum mundandi cap.14. eiectionem ex caſtris Num. c. 5. Leproſi curatio de qua hic Tertul. ſcribitur Luc. 5.* Extendens manum, tetigit eum dicens: volo: mundare: & confeſtim lepra diſceſſit ab eo. *Stupendam Leproſorum malitiam narrat Gerbrandus libro 27. Chron. Belgic. cap. 3.* Anno Dom. 1509 omnes leproſi comburebantur per vniuerſam Chriſtianitatem, pro eo quod latenti propoſuerint pacto homines ſanos lepræ veneno intoxicare quos potuiſſent. Inficiendo quaſi omnes fontes ſuo ſanguine leproſo per diminutionem emiſſo *Chriſtus vno ſui ſanguinis fonte, de ſeipſo quaſi ſolitario paſſere fuſo, omnes leproſos & peccatores ſanauit. de cuius hyſſopo ſic Auguſtinus in Pſal. 50.* Aſperges me hyſſopo & mundabor. Hyſſopum herbam nouimus humilem, ſed medicinalem, ſaxo hærere radicibus dicitur. Inde in myſterio mundandi cordis ſimilitudo aſſumpta eſt. Apprehende & tu, inquit, radicem dilectionis petram tuam. Eſto humilis in humili Deo tuo, vt ſis excelſus in glorificato Domino Deo tuo. Aſpergeris hyſſopo, humilitas Chriſti te mundabit. Noli herbam contemnere, vim medicamenti attende. Aliquid etiam dicam quod à Medicis ſolemus audire, vel experiri in ægrotis. Hyſſopum dicunt purgandis pulmonibus aptum eſſe. In pulmone ſolet notari ſuperbia: illic enim inflatio, illic anhelitus: dicebatur de Saulo perſecutore, tanquam de Saulo ſuperbo, quod ibat

S. Auguſt.

A

ad vincendos Chriſtianos, ſpirans cædem, anhelabat cædes, anhelabat ſanguinem nondum purgato pulmone. Audi & hic humiliatum, quia hyſſopo purgatum. Aſperges me, &c. lauabis me, id. mundabis me. & ſuper niuem dealbabor. Et ſi fuerint, inquit, Iſaias c. 1. peccata veſtra ſicut Phœnicium *vermiculus ſiue minium* tanquam niuem dealbabo. De talibus ſibi exhibet Chriſtus veſtem ſine macula & ruga Epheſ. 5. proinde veſtis eius in monte, quæ tanquam nix dealbata effulſit, Matth.17. ſignificauit Eccleſiam omni macula peccati mundatam. *Sed vt humanum genus lepra curaret*, Ipſum vidimus tanquam leproſum, *extra portam eiectum Ciuitate, in monte Caluariæ, inſtar leproſi veſte conciſſa*: Conſcidiſti ſaccum meum, &c *qui tamen pollui non poterat, pollutos expians. Bene enim Paulus*: talis decebat, vt

B

nobis eſſet Pontifex. Sanctus, Innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus. *Sic Chryſol. ſer. 35. vbi de contactu fimbriæ per hæmorrhoiſſam*: ſciens quod Deum nec tactus polluit, nec offendit viſus, nec auditus ſauciat, nec inquinat humana cogitatio. Nam ſi Sol tangit ſtercora, non tamen ſtercoribus inquinatur: quanto magis Creator Solis tangit omnia? &c & ſi Medicus cum ſaniem vulnerum tractat, cum curat verecunda membrorum, non iniuriam computat. ſed honorem, quanto magis, &c. Dei conſpectū offendunt peccatorum vulnera, non dolorum, &c. Quia homo habetur voluntarius in delictis, in languoribus tenetur inuitus: hinc eſt quod peccator pœnā recipit, ægrotus recipit curā.

7. *Chriſtus verbo quo omnia facta ſunt, fecit, quod Eliſæus fluuio. Ibid. in med.*

ET hoc opponit Marcion, Heliſæum quidem materia eguiſſe, aquam adhibuiſſe, & eam
4. Reg. 5. 14. ſepties: Chriſtum vero verbo ſolo, & hoc ſemel functum, curationem ſtatim repræſentaſſe. Quaſi non audeam & verbum ipſum in ſubſtantiam creatoris vindicare. Nullius rei
Luc. 4.36. 39. non ille potior auctor, qui prior. Incredibile plane, vt poteſtas Creatoris verbo remedium vitij vnius operata ſit, quæ verbo tantam mundi molem ſemel protulit. Vnde magis dignoſ-
Luc. 5. 24. citur Chriſtus Creatoris, quàm ex verbi poteſtate? Sed ideo alius Chriſtus, quia aliter quàm Heliſæus, quia potentior dominus famulo ſuo. Quid conſtituis Marcion, proinde res agi à ſeruis, quemadmodum ab ipſis dominis? Non times ne in dedecus tibi vertat, ſi ideo Chriſtum negas Creatoris, quia potentior fuerit famulo Creatoris, qui ad Heliſæi puſillitatem maior agnoſcitur, ſi tamen maior? Par enim curatio, licet diſtet operatio. Quid amplius præſtitit tuus Chriſtus, quàm meus Heliſæus? Immo, quid magnum præſtitit tui Chriſti verbum? quum id præſtiterit quod fluuius Creatoris.

CHRISTVS MEDICVS. VII. SCHOLIA.

OPPONIT MARCION. *Futilem hic ridet Marcionis obiectionem, quo Chriſtum ſuum Heliſæo propheta Creatoris præferat, quod iſte aqua Iordanis eguerit vt Naaman Syrum lepra mundaret, vt habetur 4. Reg. 5. & meminit Chriſtus Luc. 4. Chriſtus autem ſolo verbo mundare potuerit.* SEMEL FVNCTVM. *id. vnico verbo vſum quo* REPRÆSENTAVERIT. *id. præſentem ſanitatem reſtituerit. Cui Tertul. Reſpondet poſſe ſe & verbi efficaciam* VINDICARE. *id. vendicare & iure conſtituere.* IN SVBSTANTIAM, *id. rem pertinentem ad Creatorem.* NVLLIVS REI NON, *&c. quia inquit* duplici negatione affirmando *ille maxime cuiuſlibet rei author eſſe credendus eſt, qui prius eius vſum & poſſeſſionem habuerit: atqui Deus Creator, omnia verbo condidit; Ergo per Chriſtum verbo leproſum curauit, qui olim dicendo fiat, omnia fecit.* INCREDIBILE PLANE, *&c. Ironicè dictum quaſi vero, inquit, mirabile ſit Chriſtum Creatoris, vno verbo* VITIVM, *id. morbum vnicum ſanaſſe, cum Creator* SEMEL *id. verbum fiat, vel repetendo, vel ſemel, & ſimul omnia*

C

creando protulerit dicente Pſalmiſta: Semel locutus eſt Deus: *Et Sapiente*: qui viuit in æternum, creauit omnia ſimul. IDEO ALIVS CHRISTVS. *iterum ſubſannat Marcionem. fingentem alium Chriſtum quàm Creatoris, quòd famulo Heliſæo ſit potentior Dominus, quaſi magnum quid ſit maiorem eſſe famulo Dominum. Egregiam vero laudem Chriſto tuo comparas, quod filius Dei tui ſublimior appareat poteſtate ſerui Creatoris mei, Aſpice Marcion tantundem potuiſſe ad leproſum ſanandum fluuium Creatoris mei, nempe Iordanem, quantum potuit verbum Chriſti tui. Cæterum Naaman, id. pulcher vel decorus mundatus à lepra ſignificat pulchritudinem animæ baptizatæ & decoratæ ſeptiformis gratia Spiritus ſancti: nam & ſepties lauit in Iordane. Chryſol. ſer. 71. a. p. vbi ridet varia baptiſmata Iudæorum. Ex Pſalm. 50.* Amplius laua me, &c. quouſque me legaliter lauas, & me non lauas? laua me par gratiam ſemel, quem lauachra legis innumera non lauerunt, &c. quomodo te exterior lauare & mundare ſufficiat aqua? Corda & corpora noſtra mundare hæc poterit, cum

fuerit

ducit & ipſa Spiritus ſancti purificata commercio, vt viſibili miniſterio, inuiſibile purificationis noſtræ perficiat Sacramentum. *Proh quantam animæ pulchritudinem infundit, vt in nouum Adam reformet, & deterrenis & leproſis cœleſtes faciat, & decoros, ſpecioſi forma præ filiis hominum det eſſe conformes.* *Chryſol. ſer. 117. in m. Hæc verba premens:* qualis cœleſtis, tales & cœleſtes: hinc eſt, fratres, quòd virgineum fontis vterum cœleſtis Spiritus arcana ſui luminis admixtione fœcundat: vt quos origo limoſæ ſtirpis profuderat ſub miſera conditione terrenos, Cœleſtes pariat, & ad ſimilitudinem ſui perducat Authoris. *Legendus Orig. Homil. 33. in Luc. Ambr. de his qui initiantur myſteriis. Aug. ſer. 208. Naaman typus eſt populi Gentilis, prius increduli, dehinc baptizati, & peccati lepra mundati. Qui vt prius non credidit Eliſæo loquenti, ſed poſtea amicis exhortantibus credidit, figura fuit populi Gentilis conuerſi ad prædicationem Apoſtolorum. Ita Aug. ſer. præcitato, vbi* Aug. *de puella Hebræa, ancilla Naaman, ſuadente Domino vt adiret Heliſæum, &c. Quam dicit figuram eſſe Prophetiæ, cuius gratia erat in ſola Iudæa, ſed inde ad ſenes offundenda.* Audiuit Naaman puellam & venit ad Heliſæum: Audiuit populus Gentium Prophetiam, & venit ad Chriſtum. Naaman veniens ad Heliſæum, ſanatur à lepra: & populus Gentium veniens ad Chriſtum ab omni peccatorum lepra purgatur. Poteſt Gieſi etiam Iudæorum populum figurare, qui eo tempore peccati lepra percutitur, quo ab ea gentium populus liberatur, &c. Tunc peccati leprâ perfundi meruerunt, quando contra cœleſtem Medicum ore ſacrilego clamauerunt Io. 19. tolle, tolle, crucifige eum. Ergo eo tempore in illis remanſit lepra, quo ad gentes Domini tranſiit gratia. Denique ſic & Apoſtolus Petrus ad eos locutus eſt Act. 13. dicens. Vobis, inquit, oportuit primum loqui verbum Dei, ſed quia vos indignos iudicaſtis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad Gentes. *Subiicit quod ſupra diximus de Naaman prius incredulo:* hoc ſignificauit, quia populus gentium antequam Chriſtus crucifigeretur, ipſi per ſe Chriſto loquenti non credidit, ſed poſtea prædicantibus Apoſtolis ad Sacramentum baptiſmi fideliter venit. Naaman munera obtulit Beato Heliſæo, & ille accipere noluit; Chriſti in hoc gratiam figuratam intellige, quæ ideo gratia dicitur, quia gratis datur. Sic enim Dominus in Euangelio Diſcipulis dixit Matth. 10. infirmos curate, mortuos ſuſcitate, dæmones expellite: gratis accepiſtis, gratis date.

8. *Chriſtus dæmonia in digito Dei Creatoris eiecit, id eſt modica, ſed validiſſima eius virtute. 4. cont. Marc. cap. 26. circa f.*

SPiritum ſanctum is dabit, apud quem eſt & non ſanctus. Quum ſurdum dæmonium expuliſſet (vt & in iſta ſpecie curationis Eſaïæ occurriſſet) [a] *in Beelzebule dictus eiicere dæmonia:* a Luc. 11. *Si ego,* inquit, *in Beelzebule eiicio dæmonia, filij veſtri in quo eiiciunt?* hac voce quid magis 13. 14. & portendit, quàm in eo eiicere ſe, in quo & filij eorum? In virtute ſcilicet Creatoris. Nam ſeq. ſi putas ſic accipiendum, *Si ego in BeelZebule eiicio dæmonia, filij veſtri in quo?* quaſi illos ſugillaret in Beelzebule eiicientes, reſiſtet tibi prior ſenſus, *non poſſe Satanam diuidi aduerſus ſemetipſum.* Adeo nec illi in Beelzebule eiiciebant; ſed, vt diximus, in virtute Creatoris: quam vt intelligi faceret, ſubiungit, *Quod ſi ego in digito Dei expello dæmonia, ergone appropinquauit in vos regnum Dei?* Apud Pharaonem enim venefici illi adhibiti aduerſus Moyſen, virtutem Creatoris digitum Dei appellauerunt: [b] *Digitus Dei eſt hoc.* quod ſignificaret b Exo. 8. etiam modicum, validiſſimum tamen. Hoc & Chriſtus oſtendens, commemorator, non 19. oblitterator, vetuſtatum, ſcilicet ſuarum, virtutem Dei, digitum Dei dixit; non alterius intelligendam, quàm eius apud quem hoc erat appellata. Ergo & regnum ipſius appropinquauerat, cuius & virtus digitus vocabatur. Merito igitur applicuit ad parabolam [c] *fortis illius armati, quem validior alius oppreſſit,* principem dæmoniorum, quem Beelzebulem & Sata- c Luc. 11. 21. nam ſuprà dixerat, ſignificans digito Dei oppreſſum, non Creatorem ab alio Deo ſubactum. Ceterum, quomodo adhuc ſtaret regnum eius in ſuis terminis, & legibus, & officiis, quem licet integro mundo vel ſic potuiſſet videri ſuperaſſe validior ille Deus Marcionis, ſi non ſecundùm legem eius etiam Marcionitæ morerentur, in terram defluendo, ſæpe & à ſcorpio docti non eſſe ſuperatum Creatorem.

CHRISTVS MEDICVS. VIII. SCHOLIA.

SPIRITVM SANCTVM, *&c. Reſpicit locum Luc. 11. vbi Chriſtus rogatus ab Apoſtolis, docuit eos orare, & concludit:* quantò magis Pater veſter de cœlo dabit ſpiritum bonum petentibus ſe? *Tr nſlat. Syr.* è cœlis dabit Spiritum ſanctitatis. *Tertul. iuxta Syrum de Spiritu ſancto intellexit: vt maligno ſpiritui illum opponens, inde contra Marcionem arguat, Spiritum quoque eſſe Creatoris, tam bonum quàm malum. Malum facilè concedit Marcion Creatoris, vt & nos quoque cũ Scriptura,* immiſſiones per Angelos malos, ſpiritum malum, & ſpiritum nequam à Domino *exagitantem Saülem bonum à Creatore factum, à ſeipſo peruerſum, cuius malitia & peruerſitate benè, & rectè vtitur Deus Creator bonus & rectus. Sed neceſſe eſt vt Marcion agnoſcat, boni quoque & ſancti Spiritus Deum Creatorem eſſe principium & donatorem. Cum enim Chriſtus eius promittat de cœlis dandum, eiuſdem erit ſpiritus, cuius & cœli ſunt: Atqui ex Marcione Deus malus, Creator eſt cœli & terræ, ergo de cælo ſuo dabit ſpiritum ſuum: & quomodo malus, dabit ſpiritum bonum & malignus ſanctum?* APVD QVEM, *&c. In cuius ſcripturis reperitur malus ſpiritus, in cuius mundo ſunt* rectores & poteſtates tenebrarum harum. SVRDVM DÆMONIVM; *Chryſoſtomus item ſurdum vocat. ex Græco κωφὸς, quæ vox & mutum & ſurdum ſignificat, vt & vſu venit, vt qui à natura ſurdus eſt, & carens auditu, præcipuo organo diſciplinæ, etiam ſit mutus & loquelæ neſcius. Textus Luc. 1.* Et erat eiiciens dæmonium & illud erat mutum. *Matth. 12. de hoc ipſo miraculo:* tunc oblatus eſt ei dæmonium habens, cæcus, & mutus, & curauit eum, ita vt loqueretur & videret. ESAIÆ OCCVRRISSET,

Omniloquium. Pp

id. ita vt viſus ſit impleſſe in hac etiam ſpecie miraculi, & ægritudine ſananda, quod prædixerat Eſaias audient in die illa ſurdi verba libri & de tenebris & caligine *erui ſcilicet* oculi cæcorum videbunt. *Iſa. 29. & rurſum cap. 35.* Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum patebunt. *Et iterum cap. 42.* ſurdi audite, & cæci intuimini ad videndum. Quis cæcus niſi ſeruus meus.& ſurdus,niſi ad quem nuntios meos miſi? QVID PORTENDIT. *id. quid concludere voluit, quid intendit probare, niſi ſe in eodem Spiritu Creatoris eiicere dæmonia, in quo eorum filij., id. exorciſtæ, vtique Iſraëlitæ & ſubditi Creatoris? Ioſephus lib 8. Antiq. cap. 2. dicit exorciſtas Iudæorum à Salomone accepiſſe artem coniurandorum & expellendorum dæmonum. Tales erant exorciſtæ ſeptem filij Scenæ Principis Sacerdotum & alij Act. 19.* FILII VESTRI IN QVO? *rides Marcionem ſtultè exponentem hunc locum: quaſi Chriſtus diceret, in quo alio filij veſtri eiiciunt dæmonia, niſi in ipſo Belzebuth, in quo vos me eiicere dicitis? Sed prior ſententia huic prauo Marcionis ſenſui contradicit, nempe,* Satanam contra ſeipſum non diuidi, *vt miniſtros ſuos, & ſuo regno amplificando vacantes expellat: quinimo per ſuos cuſtodes vt vigiles*, cuſtodit vt fortis armato milite caſtrum ſuum, donec fortior eum ſuperet, & arma eius & ſpolia diripiat: *Et quis ille fortior, niſi ille de quo Pſaltes,* Dominus fortis & potens, Dominus potens in prælio? SI IN DIGITO DEI COMMEMORATVR, *&c. Chriſtus, inquit, legem veterem in memoriam reuocat, non obliterat, dum Exodum repetit & digito Dei, id eſt minima virtute Creatoris, fortem Gigantem ſe exturbare probat, vt & Dauid paruulus, paruulo lapide proſtrauit Goliath.* DIGITVS DEI EST HOC. *Ita 70.* δάκτυλος θεοῦ ἐστὶ τοῦτο. *id. hoc ſignum à Deo & eius potentia venit. Exo. 8.* fecerunt ſimiliter malefici incantationibus ſuis; vt educerent Sciniphes, & non potuerunt, &c. Et dixerunt malefici ad Pharaonem, digitus Dei eſt hic. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* Vt educerent pediculos,& non potuerunt, &c. Digitus Dei eſt *Vatablus*: quidam dicunt Hebræum Chinnim ſignificare exiguas beſtiolas, cutem lædentes, pruritum noxium immittentes, Nares, aures, oculos ingredientes. Alij intelligunt vermiculos alatos ſimiles culicibus. *Paraph. Chald.* Plaga à facie Dei eſt. *Lyranus ſingulariter contra communem omnium ſenſum per digitum Dei accipit virtutem alicuius dæmonis ſuperioris, qui vim inferioris impediret. Sed ex Ioſepho, Tertulliano, Iuſtino, Ambroſio, Hieronymo, &c. In cæteris prodigiis, vt non verum ſanguinem, ranas, dracones, ſed oculos faſcinando, ſpeciem tantum huiuſmodi rerum, magi producebant, ſic & potuerant Sciniphum.* [S. Auguſt] *Aug. Theod. & alij prædicta vera dæmones ſubito aliunde attuliſſe. Cæterum voluit eos deficere in hoc tertio ſigno, vt oſtenderet Deus nec dæmones poſſe niſi Deo permittente, vel vnum culicem producere.* [S. Aug] *Auguſtinus per digitos diſtincta dona Spiritus intelligit. Sic in Pſal. 143.* In digitis agnoſcimus vnitatem, diuiſionem operationis, & tamen radicem vnitatis: vide illam gratiam; dicit Apoſtolus. 1. Cor. 12. alij quidem per Spiritum datur ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ ſecundùm eundem ſpiritum, alij fides in eodem ſpiritu, alij donationes curationum in vno Spiritu, &c. Omnia autem hæc operatur vnus atque idem Spiritus, &c. Radix eſt vnitatis, &c. diuiſiones ſunt operationis. *Et in pſal. 8.* Videbo cœlos tuos opera digitorum tuorum. [Aug.] Legimus digito dei ſcriptam legem,& datam per Moyſem Sanctum ſeruum eius. Quem digitum Dei multi intelligunt Spiritum ſanctum. Quapropter ſi digitos Dei eoſdem ipſos miniſtros Spiritu ſancto repletos, propter ipſum ſpiritum qui in eis operatur, rectè accipimus; quoniam per eoſdem nobis omnis diuina ſcriptura confecta eſt, conuenienter intelligimus hoc loco cœlos dictos libros vtriuſque teſtamenti, &c. Videbo cœlos, &c. id. cernam & intelligam ſcripturas, quas operante Spiritu ſancto per miniſtros tuos conſcripſiſti, &c. Dictum eſt autem etiam de ipſo Moyſe à Magis regis Pharaonis, cum ab eo ſuperati eſſent, digitus Dei eſt hic. *Idem to. 4. lib. 2. in Exo. q. 25.* [Aug.] digitus Dei ſicut Euangelium manifeſtiſſimè loquitur, Spiritus ſanctus intelligitur. Namque vno Euangeliſta *Luca ſcilicet cap.* 11. ita narrante verba Domini vt diceret, ſi ego in digito Dei eiicio dæmonia, alius Euangeliſta, *nempe Matthæus cap.* 12. Idipſum narrans exponere voluit, quid ſit digitus Dei, & ait, ſi ego in Spiritu Dei eiicio dæmonia, &c Cum itaque magi faterentur, quorum potentiæ Pharao præſidebat, digitum Dei eſſe in Moyſe in quo ſuperabantur, & eorum veneficia fruſtrabantur; tamen induratum eſt cor Pharaonis nunc mirabili omnino duritia. *Et paulò infra myſterium exponit, cur non in primo vel ſecundo ſigno defecerint, aqua mutata in ſanguinem. & factis ranis, defeciſſe autem in tertio Scyniphum, ſic ait,* [Aug.] quis dementiſſimus dixerit digitum Dei in hoc ſigno potuiſſe conatus magorum impedire, & in ſuperioribus nequiuiſſe? omnino ergo certa cauſa eſt, quare illa facere huc vſque permiſſi ſunt. Commendatur enim fortaſſe Trinitas, & quod verum eſt ſummi Philoſophi gentium, quantum in eorum litteris indagatur, ſine Spiritu ſancto philoſophati ſunt, *non quod ſine Spiritu ſancto, doctore omnis veritatis aliquam dixerint: ſed quod huius perſonæ mentionem non fecerint & ſic defecerint*, quamuis de Patre & Filio non tacuerint, quod etiam Didymus in libro ſuo meminit, quem ſcripſit de Spiritu ſancto. *Digitum Dei eſſe Spiritum ſanctum, & eius dona ſignificata per partitionem digitorũ rurſum dicit lib. 2. qq. Euang. q. 17.* [Aug.] ideo dicitur Spiritus ſanctus digitus Dei, propter partitionem donorum quæ in eo dantur vnicuique propria ſiue hominum, ſiue Angelorum: in nullis enim membris noſtris magis apparet partitio quàm in digitis. NON CREATOREM AB ALIO DEO SVBACTVM. *id. victum & ſuperatum. Inepte Marcion per fortiorem, fortem debellantem, Deum ſuum intelligi voluit, cum regnum Creatoris ſtet integrum*, IN SVIS TERMINIS ET LEGIBVS *quarum vna mortis, indicta eſt ab origine mundi:* puluis es, & in puluerem reuerteris: *quam repetens Paulus; ait* ſtatutum eſt omnibus hominibus ſemel mori. *Et rurſum*: per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſiit, &c *Quam legem inuiti Marcionitæ ſubeunt, & vel ab vno Scorpio Creatoris icti, cum à Deo ſuo armis ſpoliatum non eſſe conuicti ſunt.*

9. *Chriſtus debellator ſpiritualium poteſtatum. 4. cont. Marc. cap. 20. à p.*

Luc. 8. 30. AGe nunc, qui militarem & armatum bellatorem prædicari putas, non figuratè, nec allegoricè qui bellum ſpiritale aduerſus ſpiritales hoſtes, ſpiritali militia, & ſpiritalibus armis, ſpiritaliter debellaturus eſſet: Quum inuenis in vno homine multitudinem dæmonum, legionem ſe profeſſam; vtique ſpiritalem; diſce & Chriſtum expugnatorem ſpi-

ritalium hoſtium, ſpiritaliter armatũ, & ſpiritaliter bellicoſum intelligendum; atque ita ipſum eſſe, qui cum legione quoque dæmonũ erat dimicaturus; vt & de hoc bello Pſalmus poſſit videri pronuntiaſſe, [a] *Dominus validus, Dominus potens in bello.* Nam cum vltimo hoſte morte præliatus, per tropæum crucis triumphauit. Cuius autem Dei filium Ieſum legio teſtata eſt? Sine dubio cuius tormenta & abyſſum nouerant, & timebant, nec enim videntur poſſe ignoraſſe adhuc quod noui & ignoti Dei virtus operaretur in terris; quia veriſimile non eſt Creatorem ignoraſſe. Si enim alium ſupra ſe Deum ignorauerat aliquando, tamen iam infra cœlum ſuum agentem, vtique compererat. Quod autem Dominus comperiſſet, iam & vniuerſæ familiæ innotuiſſet in eodem mundo, & intra eundem ambitum cœli, quo peregrina diuinitas conuerſaretur. In quantum ergo & Creator ſciſſet eam, & ſubſtantiæ eius, ſi fuiſſet; in tantum quia nulla fuit, non alium dæmones ſciebant, quàm Dei ſui Chriſtum. Non depetunt ab alio, quod meminiſſent petendum ſibi à Creatore, veniam ſcilicet abyſſi Creatoris. denique impetrauerunt. Quo merito? Quia mentiti erant; quia ſæui Dei filium eum fecerant? & qualis erit, qui mentitos iuuabat, qui infamantes ſuſtinebat? Sed enim quia mentiti non erant, quia Deum abyſſi & ſuum cognouerant? ita eum ſe & ipſe confirmauit quem adcognouerunt dæmones, Ieſum Iudicem & vltoris Dei filium.

[a] Pſal. 23. 8.

CHRISTVS MEDICVS. IX SCHOLIA

A AGE NVNC. *Marcionem vellicat qui fortem armatum viſibilibus armis, & non ſpiritalibus intelligebat: qui tamen ſpiritalem ſe bellatorem comprobauit, dum legionem dæmonum ab vnius dæmoniaci corpore expulit. Sic Luc. 8.* præcipiebat ſpiritui immundo vt exiret ab homine. Multis enim temporibus, *ſiue vt habet Tranſlat. Syr. multum enim iam temporis fuerat. ex quo captiuum detinebat eum.* accipiebat illum, & vinciebatur cathenis. & compedibus cuſtoditus: & ruptis vinculis agebatur à dæmonio in deſerta. Interrogauit autem illum Ieſus, dicens; quod tibi nomen eſt? at ille dixit: legio: quia intrauerant dæmonia multa in eum. *Legio, à delectu militum dicta eſt, continetque decem cohortes, cohors autem quinquaginta manipulos, manipulus, viginti quinque milites. Legio continet 6666. milites, ita Varro lib. 4. de ling. Lat. ex quo patet ordinem hierarchicum manſiſſe in dæmonibus: hanc legionem fortium,* B *Chriſtus fortior ſuperueniens debellauit, de quo Pſaltes Pſal. 23.* Dominus fortis & potens, Dominus potens in prælio, *cuius, ab initio mundi, legiones Sanctorum Angelorum, ſub duce Michaele, contra Luciferum draconem & legiones eius ſtrenuè decertarunt, & præcipitarunt in Abyſſum: Apoc. 12. quem conflictum, & diuiſionem expreſſit, ab exordio mundi,* diuiſio lucis à tenebris. *De quibus etiam legionibus ſuis Chriſtus in Euang. Matth. 26.* an putas quia non poſſum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modo pluſquam duodecim legiones Angelorum? CVM VLTIMO HOSTE *Sic Paulus 1. Cor. 15.* oportet illum regnare, *id eſt, medio hoc tempore de diabolis triumphare*, donec ponat omnes inimicos ſuos *tam* C *homines quàm Diabolos rebelles, in iudicio extremo* ſub pedibus eius. Nouiſſimè autem inimica deſtruetur mors. *Ita enim Io. in Apoc.* mors vltra non erit. *reſurrectione facta, & ſtatu immortalitatis præſtito Tertul. autem vult, iam inde, de morte triumphaſſe quaſi vltimo hoſte proprio. & eam morte ſua proſtraſſe, & in curru triumphali Crucis vinctam traduxiſſe. Aug. ſer. 161. de temp.* videamus quid ſit quod ait mortem in victoria eſſe conſumptam: conſumpta eſt planè mors in victoria ſua, dum Chriſtum inferni legibus ſubiiciens, ipſa ſe cum eum vincit, obruit: In eo enim in quo illum, quem ſe ſuperaſſe credebat, poſſedit, ab eo victa eſt, cum reſurrexit. *Et* D *ſer. 162.* dicitur mors prima, dicitur & ſecunda. Porrò primæ mortis duæ ſunt partes, vna qua peccatrix anima per culpam diſceſſit à Creatore ſuo. Altera, qua iudicante Deo excluſa eſt, per pœnã de corpore ſuo. Mors autem ſecunda, ipſa eſt corporis

Aug.

Aug.

A & animæ punitio ſempiterna. Vtraq; ergo mors omnẽ hominem tenebat obſtrictum, quia naturæ trãſgreſſio vnumquemque peccatis propagat obnoxium, venit autem Dei filius immortalis & iuſtus, vt moreretur pro nobis; in qua carne, quia nullum potuit habere peccatum, ſine reatu, pertulit peccati ſupplicium. Secundam itaque primæ mortis partem, id eſt ſolius corporis mortem, Dei filius pro nobis accepit, per quam à nobis, & dominationem peccati, & pœnam æternæ punitionis excluſit. Hoc ergo Chriſtus in ſuis fidelibus miſericorditer operatur, vt hic eos primo in anima reſuſcitet, donans fidem vt rectè credant; tribuens Charitatem, vt bonis operibus libenter inſiſtant. In nouiſſimo vero die ad hoc eis corpora reſuſcitare dignabitur, vt eis æternam beatitudi- B nem largiatur. Reſuſcitati ergo in anima per fidem, dilectiſſimi fratres, cum iuſtitia viuamus, vt etiam corpore ad æternam lætitiam reſurgamus. Diſcedamus ab operibus malis, quæ mortificant animam, etiam dum viuit corpus, vt in æternis bonis, & anima noſtra mereatur eſſe & corpus. *Et in Pſal. 23.* pauet admirans natura mortalis & quærit: quis eſt iſte Rex gloriæ? Dominus fortis & potens. Quem tu infirmum & oppreſſum putaſti. Dominus potens in bello. Contrecta cicatrices, & ſenties reparatas, *non quod eas non ſeruauerit, ſed reparatas intelligit, quod inſtar radiantium carbunculorum fulgurent, mortalitate reparata per gloriam*, & immortalitati redditam infirmitatem humanam. perſoluta eſt quæ debebatur terris, *id eſt terrenæ* C *conditioni quam aſſumpſerat, & debitò noſtro quod exoluere venerat*, vbi cum morte belligerata eſt clarificatio Domini. CVIVS DEI FILIVM. *Alludit ad verba Luc 8 vbi dæmon Chriſtum agnouit.* Quid mihi & tibi eſt Ieſu Filij Dei altiſſimi? obſecro te ne me torqueas. *Ex quibus rectè concludit author, dæmonem non agnouiſſe Chriſtum alterius Dei, quàm Creatoris filium, cuius tormenta, abyſſumque timebat. Cum autem Marcion ſuum Deum bonum & lenem, & non vltorem; & tormenta irrogantem agnoſceret, huius planè filius, Chriſtus non erat. Si enim alter fuiſſet Deus quam Creator, eius certè virtutem per opera ſaltem aliqua ſe manifeſtantem, tanto tempore non ignoraſſet. Creatorem autem certè cognouerat.* SI IGNORAVERAT D ALIQVANDO. *id. ſi dæmon in cœlo empyreo, ſiue, vt loquitur Tertul. poſt Prophetam,* in delitiis paradiſi Dei ſui natus, *Deum ſupra ſe noluit agnoſcere:* TAMEN IAM INFRA AGENTEM. *id. Deum præſentem & operantem in ſublunaribus inuenerat.* QVOD AVTEM DOMINVS.

S. Aug.

ceps dæmonum Lucifer inuenerat, ſcilicet Deum rectorem vnine ſi, & ſua ſuperbia depreſſorem, hoc & tota dæmonium familia in hoc ipſo mundo cognouerat.

QVO PEREGRINA DIVINITAS. *id. quam Lucifer in cœlo ſupra ſe agnoſcere noluerat. Locus hic flexuoſus e't, & plenus ambagibus. Aliter forte quis interpretabitur per peregrinam diuinitatem, nouum Deũ Marcionis, quem cum Lucifer ignoraſſet in cœlo, debuerat ſaltem infra cœlum Creatoris agentem cognoſcere: & cum Creator hanc diuinitatem, ſi aliqua fuiſſet, non potuiſſet ignorare,* ET SVBSTANTIÆ EIVS, *id. natura ab eo creata, quales etiam ſunt dæmones, natura ſua boni, & maxima ſcientia, eundem Deum peregrinum & nouum cognouiſſent.* IN TANTVM QVIA NVLLA FVIT. *reſtat igitur vt dicamus, quod non alium Deum quàm Creatorem: nec alium Ieſum, quàm Creatoris filium agnouerint & timuerint dæmones, cum nullus alius fuerit illis ex aliqua operatione cognitus Deus.* NON DEPETVNT, *pro expetunt, &c.* VENIAM ABYSSI. *id. indulgentiam, vt habet textus.* rogabant illum, ne imperaret illis vt in Abyſſum irent. *vel per veniam intellige poteſtatem poſt ingreſſum in porcos vt in ſtagnum profundum ſe præcipitarent. Quod ſequentia verba Tertulliani declarant.* DENIQVE IMPETRAVERVNT. *Ita Textus:* Et permiſit illis. INFAMANTES. *Ironicè dictum contra Marcionem, quod filium Dei altiſſimi, & Authorem tormenti & Abyſſi ſimul dixerant dæmones. Ex poteſtate quam petit Legio eundi in porcos, duo præclara documenta ex Chryſologo collige. primò, quàm fœtidus ſit dæmon ex quo peccauit, qui à monumentis vbi teſte Luca cogebat habitare poſſeſſum, in porcos, & inde in Abyſſum pergit. ſic ſer. 16. à m.* de monumentis mitti ſe precatur in porcos nequitia: quia fœtores amittere neſcit, ſed mutare. Cœnum petunt ruentes cœlo: poſt æthereas habitationes ambiunt volutabra porcorum. *Et ſer. 17. in p.* author mortis, mortis incubat manſiones, & humanæ necis auidus. quos crudelitate ſua occidere non poteſt, viuos geſtit feraliter funerare: ſæuit, furit, interitus noſtri auarus exactor, cui pœna eſt quod homo naſcitur, quod tardius moritur, cruciatur, &c. & ad vtrumque peruerſus, ingerit ſepulchris viuos, mortuis apponit cibos, mera fundit, *alludit ad veterum circa mortuos epulas*, vt & viuos enecet, & mortuos inquietet. *Et eod. ſer. in fine* habitacula fœtida & immunda perquirit, ſordibus delectatur & cœno, qui vtique ſemper fœtore criminum & ſquallore paſcitur vitiorum. ſed ſic eſt odor eius tartareus & crudelis, vt eum nec porcorum natura ſufficeret ſuſtinere. Denique demergi in mari, & fluctibus maluit deperire, quàm eius immunditiam pati, & putredinem tolerare. *Secundum documentum idem profert Chryſol. habetur ſer. 16. à m. vbi & infirmitatem dæmonum probat, & omnimodam eorum ſine nutu, aut juſſu Dei nocendi hominibus impotentiam arguit. vbi agit ſecundum Matth. cap.* 8. Occurrerunt ei duo habentes dæmonia de monumentis exeuntes, &c. *Sic igitur*: Grex in gregem mittitur, vt prodatur dæmonum multitudo: vt appareat hoc duos portaſſe homines, quod numeroſitas non valuit ſufferre porcorum, &c. Vt tali facto innoteſcat, quomodo in homines ſæuiunt, quomodo quærunt mortes hominum, qui ſic porcos vt perderent, quæſierunt, &c. Dæmones niſi victi non cedunt, lædere non valent niſi juſſi. traditur ergo vile pecus, vt luceat, dæmonibus, in homines nil licere, quibus in porcos juſſum eſt, vt liceret. *Et ſer. 17. à m præciſe de legione apud Lucam hic miſſa in porcos.* ad vnũ legio. Euidens eſt deſidia militis, ſi deſerat aciem, ſi greſſum retrahat, ſi confligere pertimeſcat, vbi vnum numeroſo hoſte fortiorem peruidet eſſe captiuum. ad præſentiam Regis iſti quid ſunt, qui vt vnum, & needum tyronem caperent, toto cohortis ſuæ agmine conuenerunt? Vbi eſſent, ſi vexillum iam crucis ibi, ſi Chriſti ſigna vidiſſent? age Chriſtiane, incede ſecurus. Quid poſſunt præſumere dæmones, qui nec porcos quidem contingere præualent, niſi eos poteſtas diuina permiſerit? miſer eſt qui relicto Iudice fruſtra carnificis requirit fauorem: qui nec vexare, nec parcere, nec minuere poteſt tormenta, nec addere: ſed facit totum addictus ipſe verbero, ad jus & arbitrium iudicantis.

CHRISTI VIRTVTES.

CHRISTI INNOCENTIA.

1. Chriſtus ſolus, vt Deus ſolus abſque peccato eſt. De An. cap. 41. à m.

Io. 8 46. 1. Pet. 2. 22 SOlus Deus ſine peccato, & ſolus homo ſine peccato Chriſtus, quia & Deus Chriſtus.

CHRISTI INNOCENTIA. I. SCHOLIA.

V*Ide iam dicta de innocentia Chriſti. quibus hæc breuiter altero, ex D. Aug. in Pſal.* 50. Deffinita eſt ſententia, in Adam, inquit, *Apoſtolus Rom.* 5. omnes peccauerunt, ſolus eſſe innocens infans potuit, qui de opere in Adam non eſt natus.

2. Et de præſcript. cap. 3. à p.

1 Reg. 9. 24. a Act 13. 22 Pſal 88 21. 1 Reg. 13. 14. 3. Reg. 11. 4

ET hoc mirum (opinor) vt probatus aliqui retro, poſtea excidat? Saül bonus præ cæteris; liuore poſtea euertitur. Dauid vir bonus a *ſecundum cor Domini*; poſtea cædis & ſtupri reus eſt. Salomon omni gratia & ſapientia donatus à Domino, ad idololatriam à mulieribus inducitur. Soli enim Dei filio ſeruabatur ſine delicto permanere.

CHRISTI INNOCENTIA. II. SCHOLIA.

ET HOC MIRVM. *Hoc loco agit de ſcandalo, quod pluſili quidam accipiebant de lapſu quorumdam in hæreſim, qui firmi in fide apparebant: Et dicit non eſſe mirum, quia non rarum, quod* PROBATVS ALIQVI RETRO, *id. antea quis probus, à fide vel moribus bonis* EXCIDAT. *Et profert exempla Saulis, Dauidis & Salomonis. de Saule, Scriptura 1. Reg. 9.* Saül electus & bonus, & non erat vir de filiis Iſraël

melior illo *Sanct. Pagn. ex Hebr.* pulchrior illo. 70. Bonus ſuper eum. *adeo vt & ſpiritu Prophetiæ ſit donatus. Sed liuore in Dauidem, inobedientia in Deum, homicidio in ſeipſum a prima ſua bonitate defecit. Dauid, quàm bonus, vt de eo dicat Act. 13. Paulus* ſuſcitauit illis Dauid Regem, cui teſtimonium perhibens, dixit: Inueni Dauid filium Ieſſe, virum ſecundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas. *Quaſiui hoc teſtimonium, & in nulla verſione integrum reperi: ſed eum Paulus in lege & Scriptura verſatiſſimus ex pluribus locis contexuit. 1. Reg. 13 Samuel increpans inobedientiam Saül, cui Deus amoto à Regno ſuffecturus erat Dauidem, ſic ait:* quæſiuit Dominus ſibi virum iuxta cor ſuum, & præcepit ei Dominus, vt eſſet dux ſuper populum ſuum, eo quod non ſeruaueris quæ præcepit Dominus. *Sanct. Pagn. ex Heb.* Secundum cor ſuum. *Ita & 70. & rurſum Pſal.* 88. Inueni Dauid ſeruum meum. STVPRI REVS. *Tertul. hic tangit lapſum Dauidis in homicidium & adulteriũ. Stuprum autem tam hic, quàm de exhort. caſt. pro quolibet peccato carnis cum muliere, latè ſumit.* Qui viderit mulierem ad concupiſcendam eam, iam ſtuprauit eam in corde *Sic & Modeſtinus l. 101. ff. de verb. ſignif. notat legem Iuliam de Adulteriis, verbo ſtupri, indifferenter vti. Stuprum in genere eſt coitus lege prohibitus, pudorem corrumpens. Et duplex eſt: alter cum nupta, quem dicimus adulterium: vel cum cognatis, vel ſacris virginibus; alter cum quælibet perſona, cui vis infertur, etiamſi ancilla ſit.* Inter ſtuprum & Adulterium hoc intereſſe quidam putant, ait Modeſtinus, quod adulterium in nuptam, ſtuprum in viduam committitur; Sed lex Iulia de adult. hoc verbo indifferenter vtitur. *l. 104. de verb. ſign. l. 6. ff. de Adult. l. 41. ff. de rit. nupt. Denique ſtuprum cum quali muliere perpetratur, quæ nec vxor, nec concubina eſt. l. 3. ff. de Concub. l. ſtuprum 34. ff. de Adult.* REVS EST. *Notum eſt crimen Dauidis duplex, Adulterium enim cum Berſabee Vriæ homicidio cumulauit. Sed duplicem hunc reatum, ad terrorem noſtrum & exemplum, Auguſtino teſte, Deus ſcriptum relinqui voluit. Ita homilia 21.* Cuius peccatum cum dolore quidem dicimus & tremore, ſed

Aug.

tamen Deus noluit taceri, quod voluit ſcribi, &c. homicidium auxit adulterio, & poſt factum hoc, miſſus eſt ad eum Nathan Propheta à Domino, qui eum argueret de tanto commiſſo. Quid caueant homines, diximus: quod vero ſi lapſi fuerint, imitentur, audiamus. multi enim cadere volunt cum Dauid, & nolunt ſurgere cum Dauid. non ergo cadendi exemplum propoſitum eſt, ſed ſi cecideris, reſurgendi. Attende ne cadas. Non ſit delectatio minorum, lapſus maiorum: ſed ſit caſus maiorum, tremor minorum, &c. Audiant qui non ceciderũt, ne cadant: audiant qui ceciderunt, vt ſurgant. Inde anima iniquior, quæ cum propterea fecerit, quia Dauid fecit, ideo peius quàm Dauid fecit. Dicam hoc ipſum planius ſi potuero. Dauid nullum ſibi ita ad exemplum propoſuerat vt tu; ceciderat lapſu cupiditatis, non patrocinio Sanctitatis. *id. non ſibi*

A *proponens exemplar Sancti alicuius Patroni lapſi & erecti, cuius patrocinij ſpe fultus laberetur.* Tu tibi tanquam Sanctum proponis vt pecces, non imitaris eius ſanctitatem, ſed ruinam. Hoc amas in Dauid, quod in ſe odit Dauid, &c. Scripturas Dei ad hoc audis, vt facias quod diſplicet Deo. hoc non fecit Dauid, correptus eſt per Prophetam, non lapſus eſt in Propheta &c. SALOMON, &c. *Aug. 17. de Ciuit. c. 8* Pacem habuit ſecundum nomen ſuum, *Salomon quippe pacificus eſt Latinè,* in exordio Regni ſui mirabiliter laudabilis fuit. AD IDOLOLATRIAM, &c. *Aug 14. de Ciuit. c. 11.* Sicut Aaron erranti populo ad Idolum fabricandum non conſenſit inductus, *id eſt perſuaſus & credens Idolum eſſe Deum colendum.* ſed ceſſit obſtrictus: nec Salomonem credibile eſt errore putaſſe Idolis eſſe ſeruiendum, ſed blanditiis fœmineis ad illa ſacrilegia fuiſſe compulſum: Ita credendum eſt illum virum vni

S. Aug.

S. Auguſt.

B vnum, hominem homini, coniugem coniugi, ad Dei legem tranſgrediendam, non tanquam verum loquenti crediſſe ſeductum, ſed ſociali neceſſitudine paruiſſe. Non enim fruſtra dixit Apoſtolus 1. Tim 2. Adam non eſt ſeductus: mulier autem ſeducta eſt: niſi quia illa, quod ei ſerpens locutus eſt, tanquam verum eſſet, accepit: Ille autem ab vnico noluit conſortio dirimi, nec in communione peccati; nec ideo minus reus, ſed ſciens prudenſque peccauit. *Et in Pſal. 126. titulum, qui eſt:* Canticum graduum Salomonis, Salomon erat tempore ſuo filius Dauid, magnus ille, per quem multa ſancta præcepta & ſalubria monita, & diuina ſacramenta Spiritus ſanctus in diuinis literis operatus eſt. Nam & ipſe Salomon mulierum amator fuit, & repro-

S. Aug.

C batus eſt à Deo, & vſque adeo laqueus illi fuit illa cupiditas, vt à mulieribus etiam Idolis ſacrificare cogeretur, ſicut de illo Scriptura teſtis eſt, 3. Reg. 11. *auerterunt mulieres cor eius. Cumque iam eſſet Senex, deprauatum eſt cor eius per mulieres, vt ſequeretur Deos alienos,* &c. quid mirum, quia in populo Dei cecidit Salomon? in paradiſo non cecidit Adam? non cecidit Angelus de cœlo, & diabolus factus eſt? Ideo docemur in nullo hominum ſpem eſſe ponendam. *Et ibidem.* Optimè hoc egit miſericordia Dei & Spiritus eius, vt quidquid per Salomonem dictum eſt, Deo tribueretur, peccatum autem hominis, homini. SOLI DEI FILIO. *hic vnus abſque peccato, Ioan.* 8. Quis ex vobis arguet me de peccato. 1. *Petr.* 2. qui peccatum non fecit, &c. *Hebr.* 4. tentatum per omnia pro ſimilitudine abſque peccato.

D *Aug. lib. de prædeſt. Sanctorum, & in Enchir. c. 40.* ac ſi in naturæ humanæ ſuſceptione fieret quodammodo ipſa gratia illi homini, naturalis, quæ nullum peccatum poſſit admittere. *Et lib. 2. de peccatorum merit.* In cuius non tantum diuinitate, ſed neque anima, neque in carne vllum potuit eſſe peccatum. *Plenus gratia conceptus, perſonaliter vnita diuinitate, viſione beatifica Deo coniunctiſſima anima, quomodo potuiſſet à Deo diuidi, auertique peccato?*

S. Auguſt.

S. Auguſt.

CHRISTI HVMILITAS.

1. *Chriſtus humilior Ioanne, maior illo in Regno cœlorum.* 4. *cont.* Marc. *cap.* 18. *circa fi.*

PRæcurſore jam functo officio, præparata via Domini, ipſe erat intelligendus, cui præcurſor miniſtrauerat, Majori quidem omnibus natis mulierum, ſed non ideo ſubjecto ei, qui minor fuerit in regno Dei; quaſi alterius ſit Dei regnum, in quo modicus quis major erit Ioanne: alterius Ioannes, qui omnibus natis mulierum major ſit. Siue enim de quocunque dicit modico per humilitatem, ſiue de ſemetipſo, quia minor Ioanne habebatur, omnibus ſcilicet in ſolitudinem concurrentibus ad Ioannem potius quàm ad Chriſtum, [a] Quid

Luc. 7.28.

a Luc. 7.25

exiſtis videre in ſolitudinem? tantundem & Creatori competit, & Ioannem ipſius eſſe maiorem natis mulierum; & Chriſtum vel quemq. modicum, qui maior Ioanne futurus ſit in regno æque Creatoris, & qui ſit maior tanto Propheta, qui non fuerit ſcandalizatus in Chriſtum, quòd tunc Ioannem minuit.

CHRISTI HVMILITAS. SCHOLIA.

PRÆCVRSORE IAM FVNCTO, *&c. Locus perplexus. ad cuius intelligentiam primo mentem obſcuram authoris aperio. Secundo ſenſum per hyperbaton implexum, terminorum cohærentia euoluo. Prius egerat de legatione Ioannis miſſa ad Chriſtum, qua per diſcipulos quaſi dubitans quæſierat Luc. 7.* tu es qui venturus es, an alium expectamus? *Vbi & Tertul. dixerat Ioannem quidem certum eſſe, nullum alium Deum eſſe quàm Creatorem, tum quia Iudæus erat, tum quia Propheta Creatoris; ſed de Meſſia dubitabat. Deinde contra Marcionem concludit non eſſe duos Deos, vel duo regna, aut duos Chriſtos: nec bene hoc inferre Marcionem, tam ex interrogatione Ioannis dicentis,* an alium expectamus? *quàm ex eo quod dixit Chriſtus minorem in regno Dei, maiorem eſſe Ioanne, quaſi aliud eſſet regnum noui Teſtamenti ad quod pertineret Chriſtus: aliud veteris, cuius eſſet Propheta Ioannes. Concludit autem Tertul. & Chriſtum & Ioannem & regnum eiuſdem eſſe Dei Creatoris.* B *Iam contextum verborum ſic reſtituo;* PRÆCVRSORE, *maiori quidem omnibus natis mulierum perfuncto iam officio ſuo, & via Domini quam præparare venerat, explanata: ipſe Chriſtus miſſus intelligendus erat, cui Ioannes miniſter præcurrerat, vt Angelus & Propheta maximus à Malachia promiſſus. Sed licet Ioannes maior quidem inter natos mulierum, à Chriſto dictus fuerit minor eo, qui minor eſt in regno cælorum, ſiue ſeipſum intellexerit, minorem exiſtimatum Ioanne, ad quem omnes confluebant, potius quàm ad Chriſtum dicentem,* quid exiſtis in deſertum videre? *ſiue quemuis alium humilitatis merito ſupra Ioannem eleuatum in regno Dei, non hoc Chriſtus dixit, quaſi Ioannes ad Deum Creatorem, & ille modicus & humilis cum regno, ad Deum Marcionis pertineret. Sed perinde hæc omnia Dei ſunt Creatoris, &* C *Ioannes, & ille minor, & Chriſtus, & regnum, in quo maior erit Ioanne & beatior, qui in Chriſto non fuerit ſcandalizatus.* QVOD TVNC IOANNEM MINVIT. *id. minorem reddidit. Alludit hic author ad Chriſtum dicentem ſcandalum ad puſillos pertinere.* Qui ſcandalizauerit vnum ex his puſillis. *De facto ſupra hoc ipſo cap. 18.* Scandalizatur Ioannes auditis virtutibus Chriſti, vt alterius. At ego rationem ſcandali prius expediam, quo facilius hæretici ſcandalum explodam. *Scio ironicè hoc dictum in Marcionem, ſed ſtatim poſt ipſe impingit in alium errorem quem ſuo loco in Alphabeto errorem refutaui. Sic enim ipſe* ipſo iam Domino virtutum Sermone & Spiritu Patris operante in terris & prædicante, neceſſe erat portionem Spiritus ſancti, quæ ex forma Prophetici moduli in Ioanne egerat præparaturam viarum Dominicarum, abſcedere iam à Ioanne, D redactam ſcilicet in dominum, vt in maſſalem ſuam ſummam. Itaque Ioannes communis iam homo, & vnus iam de turba, ſcandalizabatur quidem quâ homo, ſed non quâ alium Chriſtum ſperans, vel intelligens. *Iam locum difficilem ex Luca petitum, quem hic tangit Tertullianus explicemus.* Dico vobis, maior inter natos mulierum Propheta Ioanne Baptiſta, nemo eſt. Qui autem minor eſt in regno Dei, maior eſt illo. *Luc. 7. nota Hebræorum more viros omnes iuſtos, & Sanctos ſolitos vocari Prophetas. Propheta autem, id eſt ſanctus, nullus veteris Teſtamenti maior Ioanne fuit, qui omnes & Prophetiæ dono, & gratia Spiritus ſancti ſuperauit. Ita Sanctus Hilarius, Ambroſius, Hiero. Auguſtinus. Modicus autem vt ait Tertul. ſiue vt textus habet:* minor in regno Dei, *id. iuxta Auguſtinum cont. Aduerſ. leg. & Proph. lib. 2. c. 5. Cyril. Hiero in Matth. 11. minimus Angelus Ioanne maior eſt. vel ex eodem Aug. ibidem ſic diſtinguente,* qui minor eſt, is in regno cælorum maior eſt illo. *Vbi per regnum cælorum intelligitur Eccleſia fidelium quæ tunc incipiebat cum nouo Teſtamento: in qua Chriſtus tripliciter minor erat Ioanne. Primò ætate, quia iunior ipſo erat ſex menſibus S. Ioanne. Secundò prædicationis tempore. Tertio omnium opinione. Miſerunt enim ad Ioannem quærentes ſi Meſſias eſſet. Addo & tertiam expoſitionem, cum ex regula communi Theol. infimum ſupremi, maius ſit ſupremo infimi, non Ioanne tantum, ſed & Chriſto homine, minor angelus, maior eſt, & quilibet poſſeſſor maximo viatore: ſed ad literam minimus filius legis gratiæ, maior inſigniſſimo ſeruo ancillæ Synagogæ, ad quam adhuc pertinebat Ioannes. Inter mille elogia quibus cum cæteris patribus magnitudinem Ioannis extulit. Aug. hoc eſt quod ſer. 2. in eius feſto ſic breuiter:* dum nemo illo maior inter natos mulierum, datur intelligi, quod Ioannes humanorum fuit menſura meritorum. *Et homil. 44 vbi Chriſtum & Ioann. ſimul extollit, & vtriuſque Teſtimonium, inducit Chriſtum dicentem Ioannem maiorẽ omnibus, Ioannem de Chriſto,* qui venit poſt me maior me eſt. *Et ſic inter multa:* ambo mirabiliter nati, præco & Iudex, lucerna & dies, vox & verbum, ſeruus & Dominus. De ſterili ſeruus, de virgine Dominus. Ipſe Dominus fecit ſibi ſeruum in vtero ſterili, de ſene patre, & de anicula matre. Et idem ipſe Dominus fecit ſibi carnem in vtero virginis, ſine homine Patre, qui primum fecit hominem ſine patre & matre, &c. Tam magnus viſus eſt Ioannes, vt à nonnullis etiam Chriſtus putaretur: nec in ſuperbia alienum ſecutus eſt errorem, nec auſus eſt dicere, ſum quod putatis: ſed quod bonum erat ei, ſe agnouit, vt ad pedes Domini, & ad corrigiam calceamenti ſeruus humiliaretur, ne vento ſuperbiæ elatus, lucerna extingueretur. *Et ſer. 13. in eundem* illum commendare maluit, & ſe humiliare, quam pro illo accipi & à ſe decipi. *Quod ſi tantus fuit Ioannes merito humilitatis, quanto maior eo Chriſtus virtute exinanitionis.*

Aug. Aug. Aug. Aug.

CHRISTI SEVERITAS IN DÆMONEM.

1 *Chriſtus dæmonem laudantem ſe increpauit, non quaſi mentitum, ſed malè adulantem. 4. cont. Marc. cap. 7. in f.*

Luc. 4. 35. ATquin, inquis, increpuit illum Ieſus. Planè vt inuidioſum, & in ipſa confeſſione petulantem, & male adulantem; quaſi hæc eſſet ſumma gloria Chriſti, ſi ad perditionem

dæmonum veniſſet, & non potius ad hominum ſalutem; qui nec diſcipulos de ſubactione ſpirituum, ſed de candida ſalutis gloriari volebat. Aut cur eum increpuit? Si quaſi mentitum in totum, ergo non fuit Ieſus, nec Dei ſanctus omnino. Si quaſi ex parte mentitum, quod eum Ieſum quidem & ſanctum Dei, ſed Creatoris exiſtimaſſet, iniuſtiſſime increpuit hoc ſentientem, quod ſciebat ſentiendum; & hoc non exiſtimantem, quod ignorabat exiſtimandum, alium Ieſum, & alterius Dei ſanctum. Quod ſi veriſimiliorem ſtatum non habet increpatio, niſi quem nos interpretamur, iam ergo & dæmon nihil mentitus eſt, non ob mendacium increpitus: ipſe enim erat Ieſus, præter quem alium dæmon agnouiſſe non poterat; & Ieſus eum confirmauit, quem agnouerat dæmon, dum non ob mendacium increpat dæmonem.

CHRISTI SEVERITAS. I. SCHOLIA.

ATQVIN INCREPVIT; *&c. Pro* increpauit. *Sicut infra* increpitus, *pro* increpatus. *Sic vtitur hac voce Plautus & Liuius. Hic inducit Marcionem obijcientem ſibi quod Chriſtus arguerit dæmonem dicentem ſe Creatoris abyſſi, & Dei vltoris filium; Sed reſpondet non ideo Chriſtum eum increpaſſe quaſi mentitum, ſed quod petulanter exclamaret, & ex motu primò concepta contra hominem à Chriſto aſſumendum, & genus humanum redimendum, inuidiæ, eum Ieſum, & Dei filium cum adulatione, non cum ſincera laude agnoſceret; vel etiam quod inuidens homini, proclamaret Chriſtum veniſſe ad tormentum dæmonum, magis quàm ad ſalutem hominum. Non quod vere non venerit ad expoliandum fortem; verè enim dixit Ioannes:* In hoc apparuit filius Dei, vt diſſoluat opera Diaboli: *Sed præcipua, vel vt cum Auguſtino loquar:* tota cauſa veniendi in hunc mundum filio Dei fuit, peccatores ſaluos facere. *Clamabat igitur dæmon Luc. 4.* quid nobis & tibi Ieſu Nazarene? veniſti perdere nos? ſcio te quis ſis, Sanctus Dei. Et increpauit illum Ieſus dicens: obmuteſce & exi ab eo. *Chryſol. ſer. 15. in m.* Quid nobis & tibi filij Dei, *Agit hic de dæmonibus in ſepulchris habitantibus.* Hoc eſt dicere, vitæ author, quid tibi cum mortuis? habitator cœli, quid tibi cum ſepulchris? odor paradiſi, quid tibi cum fœtore; quid? quod iudici & reo: quod vindici & pœnali: quod regi & deſertori, &c. Quid? vt reddatis homines, mundum reſtituatis Authori: & veniente Creatore, ſciatis vobis in Creaturis amplius nil licere. Quid nobis & tibi? & vobis cum hominibus quid? &c. Iudicem confitentur, clamant iudicium ſe debere *ſubire ſcilicet* & de tempore præſcribunt, authori temporum tempus opponunt. *Dicebant enim,* veniſti ante tempus torquere nos. *Et rurſum* tẽpus abſcondit, præuenit mortẽ, ceperit viuos crudelitas immatura: & de tempore quæritur, quaſi ante tempus habere debuerit; & non vt exorta eſt, mox puniri. De tempore cauſatur nequitia ſæculi induratæ. Malis patientia breuis eſt, bonis tarda vltio. Quod læſis longũ eſt, anguſtum eſt ad lædentes. DE SVBACTIONE *id. quando diſcipuli de ſubiectione dæmonũ ſibi gratulabantur dicẽtes;* Domine etiam dæmonia ſubiiciũtur nobis: *Chriſtus in hoc ipſos gaudere non debere docuit, ſed quod* nomina eorum ſcripta eſſent in cœlis, *in albo, &* libro vitæ agni candidi: *cuius ſanguine abluti, & niueo vellere induti, in cœlo,* ſtolis albis amicti, *conſpiciendi erant. Etiam ſimplicitatis veſte candida, ſicut magiſtratum ambientes, & innocentia puri; & humilitate conſpicui eſſe debebant, cum enim Sathan quaſi fulgur coruſcare volens, Gemmarum nouem Chororum Angelorum, quorum perfectionem continebat fulgetris, ipſe ictus fulmine per ſuperbiam corruerat: niſi per humilitatem, quam profitebantur candidati ſe omnibus inclinantes, ad cœli gloriam peruenire non poterant. Inde filius ipſe Dei ideo deſcenderat, vita ad viam, vt à via humilitatis, laudem etiam dæmonum, vt hoſtium & aduerſariorum, veriorem & acceptabiliorem refugiens, vt ad vitam glorioſam hac eundum eſſe monſtraret.* SI QVASI MENTITVM. *id. hic te teneo, Marcion. Vel enim Chriſtus dæmonem increpauit, vt omnino mentitum, vel ex parte: ſi omnino, dicendo Chriſtum Sanctum & filium Dei: qualis erit Chriſtus tuus? certè nec ſanctus nec Dei filius. Si ex parte, qua ſcilicet, vt putas, filium Creatoris eſſe putabat; Chriſtus tuus iniuſtiſſimus erit, quod arguerit rectè ſentientem eum omnino talem, qualem eſſe ſciebat ex proprij tormenti ſenſu & experientia. Cum igitur Chriſti obiurgatio ſenſum meliorem ſortiri non poſſit quàm noſtrum; reſtat vt hæc increpatio facta non fuerit ob mendacium dæmonis Chriſtum Creatoris appellantis: ſi quidem nullum hactenus alium Deum, præter Creatorem agnouerat. Quod & Chriſtus confirmauit, dum eum non propter mendacium, ſed propter inuidiam, petulantiam, alium quam humanæ ſalutis finem exiſtimatum, ſui ſcilicet tormenti, prauam denique adulationem, & non ſinceram laudem, ipſum ſeuerè increpauit. Hinc diſco quam parui pendenda ſit humana laus, quamque procul adulatores ablegandi. Vtinam cum Pſalte dicamus:* qui laudabant me aduerſum me iurabant. *Pſal. 101. Aug.* ore laudabant, corde inſidias præparabant. (S. Auguſt.) *Pulchrè Hugo Carenſis in cap. 9. Prouerb.* Muſici Diaboli ſunt adulatores. *In capur 6. Prouerb.* eſt adulator quaſi Syrena Diaboli trahens in exitium audientes. *Seneca Ep. 59. ſic inducit Alexandrum de adulatoribus ſuis loquentem.* Omnes iurant me Iouis eſſe filium; ſed vulnus hoc, hominem me eſſe clamat. Idem nos faciamus. Cum pro ſua quemque portione adulatio infatuat, dicamus: vos quidem me dicitis prudentem eſſe; ego autem video, quam multa inutilia concupiſcam. *Narrant de Sigiſmundo Imperatore, qui alapâ datâ adulatori, quærenti,* quid me cœdis? *reſpondit Imperator:* quid me mordes?

2. *Chriſtus dæmonia increpabat, quia volebat ab hominibus agnoſci. 4. cont. Marc. cap. 8. in m.*

CEterùm, & à dæmoniis liberare curatio eſt valetudinis. Itaque ſpiritus nequam, quaſi ex forma iam prioris exempli cum teſtimonio excedebant vociferantes, [a] *Tu es filius Dei.* Cuius Dei, vel hîc pareat. Sed proinde increpabantur, & iubebantur tacere. Proinde enim Chriſtus ab hominibus, non à ſpiritibus immundis, volebat ſe filium Dei agnoſci. Ille Chriſtus duntaxat, cui hoc congruebat: quia præmiſerat per quos poſſet agnoſci, & vtique digniores prædicatores. Illius erat præconium immundi ſpiritus reſpuere, cui ſancti abun-

a Luc. 4. 41.

dabant. Porrò, qui nunquam fuerat annuntiatus, ſi tamen volebat agnoſci, (fruſtra autem venerat, ſi nolebat) non eſſet aſpernatus teſtimonium alienæ & cuiuſcunqne ſubſtantiæ, qui propriæ non habebat, qui in aliena deſcenderat. Iam nunc & quà deſtructor Creatoris, nihil magis geſtiſſet, quàm à ſpiritibus ipſius agnoſci, & diuulgari præ timore, niſi quod Marcion Deum ſuum timeri negat, defendens bonum non timeri, ſed iudicem, apud quem ſint materiæ timoris, ira, ſæuitia, iudicia, vindicta, damnatio. Sed & dæmonia timore vtique cedebant. Ergo timendi Dei filium confitebantur, occaſionem habitura non cedendi, ſi non timendi. Et ille iuſſu & increpitu ea expellens, non ſuaſu quà bonus, timendum ſe exhibebat. Aut nunquid ideo increpabat, quia timebatur nolens timeri? Et quomodo ea volebat excedere, quod niſi timore non facerent? Cecidit ergo in neceſſitatem, quà diſparem ſe naturæ ſuæ ageret: cum poſſet, vt bonus ſemel eis parcere. Cecidit & in aliam præuaricationis notam, quum ſe à dæmoniis quaſi filium Creatoris ſuſtineret timeri, vt iam propria poteſtate expelleret dæmonia, ſed per Creatoris auctoritatem

CHRISTI SEVERITAS. II. SCHOLIA.

A CVRATIO EST, *&c. Duo hic conficit: primo poſſeſſionem dæmonum, ſpeciem eſſe infirmitatis corporea, vnde & in Euang.* Spiritus infirmitatis *dicitur. Secundò Chriſtum curantem corpora, ex quibus dæmonia pellit, probare ſe ex rerum corporearum cura filium eſſe curatoris corporum.* PRIORIS EXEMPLI. *Quia ſcilicet prius hoc eodem 4. cap. Lucæ dæmon vnus dixerat* ſcio te quis ſis, Sanctus Dei. *Sic paulò poſt:* exibant autem dæmonia à multis clamantia & dicentia: quia tu es filius Dei. VEL HIC PAREAT, *id. appareat, & luceat, ex tormento, Chriſtum fuiſſe Creatoris, & non alterius Dei filium.* PROINDE INCREPABATVR, *id. ſimiliter vt increpauerat primum, ſic iſtos ſeuerè arguit, Luc. 4.* Increpans non ſinebat ea loqui: quia ſciebant ipſum eſſe Chriſtum. *dat rationem Tertul. ſilentii impoſiti; quia ſcilicet vt nō venerat Chriſtus pro ſalute dæmonum, ſed hominum:* B *ſic non à dæmonibus, ſed hominibus volebat agnoſci & laudari. Is inquam Chriſtus Creatoris & non alius, qui ante ſe* PRÆDICATORES. *id. Prophetas miſerat ſui notitiam hominibus præparantes. Ille ille prorſus laudes immundorum ſpirituum ſpernere debuerat,* CVI SANCTI ABVNDABANT. *id. Sancti Angeli, quorum tot habebat legiones,* qui facit Angelos ſuos ſpiritus: *de quibus Iob:* vbi eras quando me laudabant aſtra matutina, & iubilarent filij Dei: *id. Angelici ſpiritus.* NVNQVAM ANNVNTIATVS. *id. prædictus per Prophetas ſuos* TESTIMONIVM ALIENÆ SVBSTANTIÆ. *id. ſi Chriſtus Marcionis cognoſci voluiſſet, non debebat occludere os dæmonibus, quorum ſubſtantias Creator condiderat: teſtimonium enim vt domeſtici ſuſpectum eſt, extranei ſic, & multo magis ad-* C *uerſarij probatum eſt, & acceptabile.* QVI PROPRIÆ NON HABEBAT. *Nec enim Chriſtus Marcionis, aut Deus eius aliquam creauit ſubſtantiam, qui & in mundum Creatoris deſcenderat.* GESTISSET. *Nil auidius appetiſſet.* PRÆ TIMORE. *id. quam vt tremebundi dæmones Creatoris ipſius potentiam manifeſtarent.* SI NON TIMENDI. *Supple occaſionem, & materiam dæmonia non habuiſſent,* CEDENDI, *exeundi ex corporibus.* QVA BONVS. *id. in quantum bonus & lenis, & Dei tantummodo manſueti, & non etiam vltoris filius, ſimpliciter & ſuauiter ſuadendo, & non ſeuerè increpando dæmones expuliſſet.* NOLENS TIMERI. *Fortè dicet Marcion, ideo Chriſtum acriter inſurrexiſſe, quod ſe timerent dæmones, cum nollet ipſe timeri. Sed conſtat, ſolo timore eie-* D *ctos, & proinde voluiſſe timeri, quia eos volebat expelli.* IN NECESSITATEM. *O Marcion, ad quas Chriſtum tuum redigis anguſtias? vt Chriſtus ſibi & naturæ ſuæ diſſimilis agat, & iram & indignationem induat naturæ ſuæ contrariam, cum poſſet ſimpliciter & benignè eis indulgere, vt in corporibus ab aduerſario Deo con-*

A *ditis, ad eius iniuriam permanere.* NOTAM. *Iterum in reatum nouum tuum impellis, dum patitur ſe timeri quaſi filium Creatoris, cuius authoritate mendicata & aſſumpto terrore, non ſua expellat authoritate. Hic breuiter quæro, cum hoc ipſo capite Luc. 4. tentator dubius Chriſto dixerit,* ſi filius es, &c. *Quomodo primò dæmonium immundum, tum dæmonia multa dicant ſe ſcire. Audierat teſtimonium Patris,* hic eſt filius meus *in baptiſmo. Prophetas ſciebat, miracula videbat: animas ſibi eripi per fidem in Chriſtum ſentiebat. Credebat, non fide ſupernaturali quam amiſerat, ſed experientia ereptorum ſibi captiuorum, & tormentorum ſuorum. Sic Greg. lib. 33. Mor. cap. 7. quod autem Paulus. 1. Cor. 2.* quem nemo Principum huius ſæculi cognouit: *ſic exponendum eſt, vt cum D Thom. in eundem locum dicamus hoc verum eſſe de quibuſcumque principibus* B *huius ſæculi:* ſæculares enim principes hanc ſapientiam non cognouerunt: quia excedit rationem humani regiminis. Philoſophi eam non cognouerunt, quia excedit rationem humanam. Dæmones etiam eam non cognoſcunt, quia excedit omnem creatam ſapientiam. Vnde dicitur Iob 28. volucres cœli quoque latet, perditio & mors dixerunt: auribus noſtris audiuimus famam eius. *Et rurſum ibid.* ſciebant quidem principes Iudæorum, eum eſſe qui promiſſus erat in lege, non tamen myſterium eius, quod filius Dei erat, &c. Nec pro certo ſciebant eum eſſe verum filium Dei, ſed aliqualiter coniecturabant. Sed hæc coniecturalis cognitio obſcurabatur in eis, & ex inuidia, & ex cupiditate propriæ gloriæ, C quam per excellentiam Chriſti minui videbant. *Subiicit & de dæmonibus Chriſtum ſcientibus Marc. 1. & Luc. 4. & ne quis imputet iactationi dæmonum dicentium ſe ſcire quod neſciebant, notat & Chriſtum apud Lucam dixiſſe:* increpans non ſinebat ea loqui, quia ſciebant eum eſſe Chriſtum; *& apud Matth. idem habetur, reſpondet,* quod dæmonia ſciebant ipſum eſſe, qui per legem fuit repromiſſus, quia omnia ſigna in eo, quæ dixerunt Prophetæ: myſterium autem diuinitatis eius ignorabant. *Et tandem concludit cum Chryſoſt. & Aug. eos non habuiſſe firmam & certam notitiam aduentus filij Dei, ſed tantum quaſdam coniecturas. Hæc ex D. Tho. præcitato loco. Addam & dæmones firmiter aſſeueraſſe Chriſtum eſſe filium Dei, non quod id firmiter crederent, ſed vt aſſueta ſerpenti ne-* D *quitia blandientes, & adulatione gratulantes, rigorem ſuum quo torquebantur, relaxaret, & eos in corporibus poſſeſſis relinqueret. Auguſtinus lib. 9. de ciuit. c. 21. pul-* Aug. *cherrimè* ipſi dæmones, etiam hoc ita ſciunt *capite præcedenti agebat de vi humilitatis Verbi in forma ſerui quum ſentiebant dæmones* vt eidem Domino infirmitate carnis induto, dixerint, quid nobis & tibi

Ieſu

Ieſu Nazarene? veniſti ante tempus perdere nos? clarum eſt in his verbis, quod in eis & tanta ſcientia erat & Charitas non erat. Pœnam quippe ſuam formidabant ab illo, non in illo iuſtitiam diligebant; tantum vero eis innotuit, quantum voluit: tantum autem voluit, quantum oportuit. Sed ſic innotuit, non ſicut Angelis Sanctis, qui eius ſecundum quod Dei Verbum eſt participata æternitate perfruuntur; ſed ſicut eis terrendis innoteſcendum fuit, ex quorum tyrannica quodammodo poteſtate fuerat liberaturus prædeſtinatos in regnum ſuum, & gloriam ſemper veracem & veraciter ſempiternam. Innotuit ergo dæmonibus, non per id quod A eſt vita æterna, & lumen incommutabile, quod illuminat pios, cui videndo per fidem, quæ in illo eſt, corda mundantur: ſed per quædam temporalia ſuæ virtutis effecta, & occultiſſimæ ſigna præſentiæ, quæ Angelicis ſenſibus etiam malignorum ſpirituum, potius quàm infirmitati hominum poſſent eſſe conſpicua. Denique quando ea paululum ſupprimenda iudicauit, & aliquanto altius latuit, dubitabit de illo dæmonum princeps, eumque tentauit an Chriſtus eſſet, explorans, quantum ſe tentari ipſe permiſit, vt hominem quem gerebat ad noſtræ imitationis temperaret exemplum.

CHRISTI LENITAS ET MISERICORDIA IN PECCATORES.

1. Chriſti lenitas maior Apoſtolicâ. de pudic. cap. 21. à p.

ET mortuos ſuſcitauerunt, quod Deus ſolus; & debiles redintegrauerunt, quod nemo niſi Chriſtus: immo & plagas inflixerunt, quod noluit Chriſtus. Non enim decebat eum ſæuire, qui pati venerat. Percuſſus eſt Ananias & Elimas; Ananias morte; Elimas cæcitate, vt hoc ipſo probaretur Chriſtum, & hæc facere potuiſſe. *Act. 5. 5.* *Act. 13. 11.*

CHRISTI LENITAS. I. SCHOLIA.

ET MORTVOS SVSCITAVERVNT. *Bene hercle toto hoc lib. de pudicitia*, cuius errores in Alphabeto finali excuſſimus, *nimiam in recipiendis peccatoribus indulgentiam taxat, vtpote quæ frequenter, ad impunè peccandum laxet habenas: ſed erroneus eſt, quin & hæreticus, quod neget Eccleſiæ poteſtatem eſſe conceſſam, relapſos in quodlibet crimen, ad pœnitentiam recipiendi. & fruſtra hic & alibi ſeueritatem Apoſtolicam in peccatores obiicis, propriamque Chriſto Domino omnimodam lenitatem, & in quoſuis peccatores indulgentiam exhibitam. Hic vt & alibi quoad licuerit, ex corrupta intentione authoris poſt defectum eius à fide Eccleſiæ, ſaniorem ſenſum eliciam. Et hoc loco Chriſti præ cunctis manſuetudinem: vtpote qui,* vnctus oleo, præ participibus, *agnus Dei, columba & amoris Spiritu coronatus, ſine felle fuerit. Aug. ſer. 174. de temp. ex Apoc. 5.* vicit leo de tribu Iuda: ipſe leo dictus eſt, ipſe agnus occiſus eſt. Leo propter fortitudinem, agnus propter innocentiam. Leo, quia inuictus; agnus, quia manſuetus. Et ipſe agnus occiſus, morte ſua vicit Leonem: qui circuit quærens quem deuoret, &c. Contra leonem leo, contra lupum agnus, &c. *Et ſer. 47 de ver. Do. ſec. Io. vbi de tractata eius manſuetudine in muliere adultera deprehenſa.* Intendant qui amant in Domino manſuetudinem, & timeant veritatem. Etenim dulcis & rectus Dominus. Amas quòd dulcis eſt, time quòd rectus eſt Pſal. 24. tanquam manſuetus dixit Eſa. 42. tacui: *quaſi Agnus coram tondente ſe obmutuit*, ſed tanquam iuſtus, nunquid ſemper tacebo? miſericors & miſerator Dominus: ita planè. Adhuc adde, B longanimis. Adde adhuc, & multum miſericors. ſed time quod eſt in nouiſſimo, & verax. Quod enim modo ſuſtinet peccantes, iudicaturus eſt contemnentes. An diuitias longanimitatis eius contemnis? ignoras quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? &c. QVOD DEVS SOLVS. *Apoſtoli enim non ſua, ſed diuina potentia mortuos excitauerunt.* NISI CHRISTVS. *Cuius in nomine, & accepto mandato.* Infirmos curauerunt. PLAGAS INFLIXERVNT, *id eſt punitiones ſubitas, quibus Petrus quidem Ananiam proprietarium fraudulentum, & mendacem cum vxore, morte, Act. 5. & Paulus Elymam magum, Sergium Paulum proconſulem, auertentem à fide, cæcitate, percuſſit. Actor. 13. potuiſſet & hac vti ſeueritate Chriſtus, ſed vt benè hic notanit Tertullianus:* non decebat eum ſæuire, qui venerat pati. REDINTEGRAVERVNT, *propriè loquitur & ſcriptura & iuris more. Nam Actor 3. Petrus de Claudo greſſui reſtituto.* In fide nominis eius, hunc quem vos vidiſtis & noſtis, confirmauit nomen eius: & fides quæ per eum eſt, dedit, INTEGRAM ſanitatem iſtam in conſpectu omnium veſtrum. *In iure autem,* redintegrari *matrimonium dicitur, quotiens poſt repudium miſſum, iterum reconciliati conueniunt coniuges. l. 21. & vlt. ff. rer. amot. l. 64. ff. de iur. dot. dos item* redintegratur. *l. 8. ff. de iur. dot. item ſtipulatio l. 10. ff. quod met. cauſ. Idem & dicitur de legato, locatione, obligatione, actione extincta.* Redintegrari *vires Teſtamenti dicuntur, quod antea ruptum fuiſſe conſtitit. l. 36. §. vlt. ff. de militari Teſt. vt propriè dixerit author ab Apoſtolis*, debiles redintegratos.

*2. * Chriſti Paſtoris boni vnam ouem baiulantis imago in calicibus antiquis. de pudic. cap. 7. in p.*

A Parabolis licebit incipias, vbi eſt ouis perdita à Domino requiſita, & humeris eius reuecta. Procedant ipſæ picturæ calicum veſtrorum, ſi vel in illis perlucebit interpretatio pecudis illius, vtrumne Chriſtiano an ethnico peccatori de reſtitutione conliniet. Præſcribimus enim ex natura, diſciplina, ex lege auris & linguæ, ex mentis ſanitate ea ſemper reſpôderi, quæ prouocantur, (id eſt, ad ea quæ prouocant.) Prouocabat, vt opinior, quod Phariſæi publicanos & peccatores ethnicos admittentem Dominum, & cum illis de victu communicantẽ indignati muſſitabant. Ad hoc Dominus, pecudis perditæ reſtitutionem cui alij configuraſſi credendum eſt, quàm ethnico perdito, de quo agebatur; non de Chriſtiano, qui adhus *Luc. 15. 4.*

nemo? aut quale eſt, vt Dominus quaſi cauillator reſponſionis, omiſſa ſpecie præſenti quam repercutere deberet, de futura laboret? Sed ouis proprie Chriſtianus, & grex Domini Eccleſiæ populus, & paſtor bonus Chriſtus, & ideo Chriſtianus in oue intelligendus, qui ab Eccleſiæ grege errauerit. Ergo nihil ad Phariſæorum muſſitationem reſpondiſſe vis Dominum, ſed ad tuam præſumptionem. Et tamen ita eam vindicare debebis, vt neges in ethnicum competere, quæ in Chriſtianum exiſtimas conuenire. Dic mihi, nonne omne hominum genus vnus Dei grex eſt? Nonne vniuerſarum gentium idem Deus & Dominus & paſtor eſt? Quis magis perit à Deo, quàm ethnicus quamdiu errat? Quis magis requiritur à Deo quàm ethnicus, quando reuocatur à Chriſto? Denique, antecedit hic ordo in ethnicis. Siquidem non aliter Chriſtiani ex ethnicis fiunt, niſi prius perditi, & à Deo requiſiti, & à Chriſto reportati. Ita etiam hunc ordinem ſeruari oportet, vt in eos tale aliquid interpretemur, in quibus prius eſt. At tu, opinor, hoc velles, vt ouem non de grege perditam faceret, ſed de arca vel de armario. Sic, etſi ethnicorum reliquum numerum iuſtum ait, non ideo Chriſtianos eſſe oſtendit cum Iudæis agens, & illos cum maxime obtundens, quod indignarentur ſpei ethnicorum: ſed vt exprimeret aduerſus liuorem Phariſæorum ſuam gratiam & beneuolentiam etiam circa vnum ethnicum, præpoſuit vnius peccatoris ſalutem ex pœnitentia, quàm illorum ex iuſtitia. Aut nunquid non iuſti Iudæi, & quibus pœnitentia opus non eſſet, habentes gubernacula diſciplinæ & timoris inſtrumenta Legem & Prophetas? Poſuit igitur illos in parabola, & ſi non quales erant, ſed quales eſſe debuerant, quò magis ſuffunderentur, aliis & non ſibi pœnitentiam audientes neceſſariam.

CHRISTI LENITAS. II. SCHOLIA.

A PARABOLIS, *&c. Hunc quoque locum corrupto ſenſu in ſuum deflexit errorem, vt Chriſtianis aditum pœnitentiæ clauderet relapſis in peccatum. Verum quidem eſt lapſum, tanto grauiorem eſſe, quo ex altiori ruit Chriſtianus, quam ethnicus, & enormioris ingratitudinis reum, qui pluribus donatus eſt gratiis, & deterius profundiuſque peccare, qui poſt maius lumen fidei acceptum, ſe principi mancipat tenebrarum. Plus demum fateor exigendum ab eo, qui plus acceperit, ſed deſperandus nemo, nemo item de miſericordia præſumens faciendus eſt ſecurus. Auguſt. ſer. 47. de Ver. Do. ſec. Iu.* Ex vtroque homines periclitantur, ſperando, & deſperando contrariis rebus. Sperando decipitur qui dicit bonus eſt Deus, miſericors eſt Deus, faciam quod mihi placet quodlibet; laxabo habenas cupiditatibus meis, &c. Quare hoc? quia miſericors eſt Deus, manſuetus eſt Deus; ſpe iſti periclitantur. Deſperatione autem, qui cum inciderint in grauia peccata, putantes ſibi iam non poſſe ignoſci pœnitentibus, & ſtatuentes ſe ad damnationem ſine dubio deſtinatos, dicunt apud ſeipſos, iam damnati ſumus, quare non quod volumus facimus? animo gladiatorum, ferro deſtinatorum, &c. Inter ſpem & deſperationem æſtuat anima. Metuendum eſt ne te occidat ſpes, & cum multum ſperas de miſericordia, incidas in iudicium. Metuendum eſt rurſus, ne te occidat deſperatio. Et cum putas iam non tibi ignoſci quæ grauia commiſiſti, non agas pœnitentiam, & incurras iudicem Sapientiam quæ dicit Prou. 1. Et ego veſtræ perditioni ſuperridebo. Quid ergo egit Deus cum periclitantibus vtroque morbo? illis qui ſpe periclitantur, hoc dicit Eccle. 5. ne tardes conuerti ad eum, neque differas de die in diem. Subito enim veniet ira eius, & in tempore vindictæ diſperdet te. Illis qui deſperatione periclitantur, quid dicitur? Ezech. 18. in quacumque die iniquus conuerſus fuerit, omnes iniquitates eius obliuiſcar, &c *Vt ad Tertullianum redeam. Mirum eſt quomodo cum adhuc fidelis & Catholicus hanc ouis & drachmæ parabolam lib. de pœnit. cap. 8. & de patientia c. 12. & 4. cont. Marc. c. 32. pœnitentiæ Chriſtianorum à Chriſto requiſitorum applicaſſet, ſicut & poſt eum Cyprianus Ep. 47. & 51. Ambroſius lib. de pœnit. c. 4. & præ cæteris Dion. Areop. Ep. 8. ad Demophilum, iam poſt defectum ad Nouatianos, eam nulli alteri quàm ethnico velit applicari.* CONLINIBIT. *id. gratulabitur, & leniter blandietur.* PRÆSCRIBIMVS. *Aliquando ſumit præſcriptionem pro exceptione, vel poſſeſſione præſcripti temporis. Hic pro definitione. Statuimus, inquit, ex communi & ſano ſenſu, vſu & modo audiendi & loquendi, Chriſtum reſpondiſſe per hanc parabolam, his, in quibus ab aduerſariis Phariſæis directè prouocabatur: at Phariſæi non de Chriſtianis peccatoribus,* qui nulli adhuc erant, *ſed de publicanis & ethnicis, cum quibus conuerſabatur Chriſtus, murmurabant: ergo vt reſponderet ad rem, in oue perdita, non Chriſtianum, ſed ethnicum intellexit.* SED OVIS. *Obiicit ſibi: dices ouem Chriſti, propriè eſſe Chriſtianum.* ERGO NIHIL, *&c. Chriſtus igitur non occurrit murmuri Phariſæorum, nec eis ſatisfecit, ſed tibi ſic parabolam de Chriſtiano interpretanti.* QVIS MAGIS PERIT. *Id eſt, maximè ethnicus per ouem errantem intelligendus eſt, quia longe à Deo paſtore omnium, & Chriſto remotior eſt infidelis, quàm Chriſtianus, qui non fide iam, ſed ſola charitate à Deo receſſit. Inde & Auguſtinus,* qui credit accedit, qui negat recedit. *Inde eſt quod dicit ouem non de loco proximo & domeſtico, velut* arca vel armario, *ſed de deſerto longè aberrantem quæri.* SIC ETSI ETHNICORVM. *&c. Præuenit obiectionem ſibi faciendam, id non poſſe congruere vni ethnico erranti, cum 99. in parabola Luc. 15. de eodem grege iuſti dicantur. Reſpondet enim per has 99. oues iuſtas Chriſtum noluiſſe intelligi Chriſtianos nondum exiſtentes, ſed iudæos ſibi de iuſtitia gratulantes, in quos maximè retundendos hanc induxit parabolam, vt eorum liuorem reprimeret, quo ſpei veniæ & indulgentiæ ethnicorum inuidebant.* AVT NVNQVID, *&c. Nonne, inquit, claret quod per iuſtos non indigentes pœnitentia, Iudæos intellexit; qui licet tales non eſſent, acceperant tamen legem & prophetas, tanquam inſtrumenta, quibus poſſent freno timoris & gubernaculo, in via iuſtitiæ ambulare? qua vtique parabola, ſuperbos Phariſæos pudore ſuffundebat, ethnicos dicens egere pœnitentia, qua Phariſæi,* qui in ſe confidebant tanquam iuſti, & aſpernabantur cæteros, *ſe non indigere putabant. Bene quidem & ſubtiliter, licet ſingulari ſenſu, niſi iam peruerſus, hac ſua expoſitione Chriſtianum relapſum excludens à pœnitentia, eam ſoli ethnico aperiret. Auguſt. lib. 2. qq. Euangelicarum cap. 32.*

S. Aug.

Aug.

[Aug.] Salem infatuatum apoſtatam dixit ouem perditam omnes peccatores dixit, qui per pœnitentiam reconciliantur Deo, quam humeris ſuis portat, quia humiliando ſe tales erexit. Ideo autem illas nonaginta nouem dixit, quas reliquit in deſerto, quia ſuperbos ſignificat, tanquam ſolitudinem gerentes in animo, dum ſolos ſe videri volunt, quibus ad perfectionem vnitas deeſt. Cum enim quiſque à vera vnitate diuellitur, ſuperbiâ diuellitur: ſuæ quippe poteſtatis eſſe cupiens, non ſequitur vnum, quod Deus eſt; ideoque & in 99. ouibus, & nouem drachmis, ponit eorum ſignificationem, qui de ſe præſumentes, peccatoribus ad ſalutem redeuntibus ſe præponunt: vnum enim deeſt ad nouem vt decem ſint & ad 99. vt centum ſint. Et ſi per cæteros numeros hoc conſideres, hoc euenit. Nam & nongentis nonaginta nouem, vnum deeſt, vt mille ſint: & ad nouem millia nongentos nonaginta nouem, vnum deeſt vt decem millia ſint. Variari ergò per breuitatem & magnitudinem numeri poſſunt, quibus vnum deeſt vt perficiantur. Ipſum verò vnum ſine varietate in ſe manens, cum acceſſerit, perficit, cui deputat omnes per pœnitentiam reconciliatos, quæ humilitate obtinetur. *Nullum ergo peccatorem humilem, vnus ſine peccato Chriſtus ad ſe accedentem reiicit pœnitentem, qui quæris errantem ouem, modo deinceps cauere velit ab errore. Sic paſtor de monte Oliueti ad vnam deſcendit adulteram quæ aberrauerat: non ethnica vtique, ſed Hebræa, quæ Iudici ex lege lapidãda à ſuperbis teſtibus ſiſtebatur. De qua ſic Aug. in fi. ſer. 47. de Ver. Do. ſec. Ioannem.* [Aug.] Nec ego te condemnabo, ſed facta ſecura de præterito, caue futura. deleui quod commiſiſti, obſerua quod præcepi, vt inuenias quod promiſi. *Non inficior corruptos mores plerumque Chriſtianorum, bilem iam alienato ab Eccleſia moniſſe Tertulliano, quod ſiue in Euchariſtico, ſiue in Agapum conuiuio, calicibus vitreis tunc de more vſitatis, paſtoris boni, ouem humeris baiulantis imaginem pictam habentes, ebrietati, & eam ſequenti Mœchiæ vacarent, & abuterentur vtroque Sacramento, tam pœnitentiæ quàm Euchariſtiæ, & ex dicta imagine, errandi maiorem licentiam præſumebant. Et hoc ſenſu intelligendum eſt quod hic dicit:* procedant ipſæ picturæ calicum veſtrorum, ſi vel in illis perlucebit *quia vitrei ſunt & pellucidi* interpretatio pecudis illius. *Et de pudic. ca.* 10. Cui ille ſi fortè patrocinabitur Paſtor quem in Calice depingis, proſtitutorem & ipſum Chriſtiani Sacramenti, meritò & ebrietatis Idolum, & Mœchiæ aſylum poſt calicem ſubſecuturæ, de quo nihil libentius bibas quàm ouem pœnitentiæ ſecundæ. *id eſt iucundè bibis, præſumens ex ipſa imagine in Calice depicta, poſt relapſum patere tibi ſecundam & tertiam & perpetuam vi ſanguinis Chriſti inexhauſti remiſſionem, & ad ouile reductionem* at ego. Eius paſtoris ſcripturam haurio, qui non poteſt frangi. *Vbi alludit ad fragiles calices, cum ipſe velit ſolidam, & fructuoſam pœnitentiam, quam emendatio ſubſequatur. Per Scripturam denique paſtoris, alludit ad librum apocryphum hoc nomine Scriptum, reiectum ab Eccleſia. Vitrei calicis meminit Hieron. Ep. 4. vbi notat Exuperium Epiſcopum Toloſanum ſanguinem Chriſti in vitro, corpus in caniſtro vimineo ferentem. Referente quoque Damaſo Pontifice, Zephyrinus item Papa Tertulliani contemporaneus, tam Calices, quàm cætera Eccleſiæ vaſa vitrea eſſe ſtatuit. Non mirum autem ſi ætate Tertulliani abuſus eſſet Sacramentorum, cum ipſe D. Paulus 1. Cor. 11. arguat fideles quod prophanarent Eccleſiam, & diuiſi, & ebrij ad Euchariſtiam conuenirent, vt exponit D. Tho. & textus clarè indicat:* conuenientibus vobis in Eccleſiam, audio ſciſſuras eſſe inter vos, &c. *Et hoc contra Sacramentum vnitatis.* Conuenientibus ergo vobis in vnum, iam non eſt Dominicam Cœnam manducare; vnuſquiſque enim ſuam cœnam præſumit ad manducandum, & alius quidem eſurit, alius autem ebrius eſt. *D. Thomas* redarguuntur de hoc quod corpus Chriſti pranſi accipiebant, &c. quilibet eorum portabat ad Eccleſiam fercula præparata, & comedebat quilibet ſeorſum antequam ſumeret ſacra myſteria, &c. & diuites lautè comedebant in Eccleſia, & bibebant vſque ad ebrietatem: pauperibus autem nihil dabant, itaque remanebant eſurientes, &c. ſubiicit & contemptum Eccleſiæ quam prophanabant ſuis comeſſationibus. & confundebant non habentes domum, neque cibum coram tota multitudine epulante. ſubiicit & aliam expoſitionem. Nempe in primitiua Eccleſia ſolitos fideles offerre panem & vinum conſecrandum, quem diuites copioſè offerentes ſibi repetebant nihil dantes pauperibus, qui nil offerre poterant. Vnde dixit Paulus hanc cœnam non eſſe Dominicam, quia communis non fiebat Domino, & ſeruis & pauperibus, vt Chriſtus fecerat communem ſibi & ſuis diſcipulis. Vnde ſibi præſumebant, id. arrogabant tanquam ſuam, quia de ſuo obtulerant, non attendentes in Sacramentum commune mutatam. Nec mirum quod inebriare ſe poſſent, non ſolum odore vini ſtupefacti, ſed vt diuina virtute ſpecies ſubſiſtunt ad modum ſubſtantiæ, ſine proprio ſubiecto, ſic miraculosè confertur ſpeciebus, vt agant & patiantur quidquid agere aut pati poſſet ſubſtantia panis & vini ſi adeſſet, & hac ratione ſpecies illæ panis & vini poſſunt nutrire & inebriare: ſicut ſi eſſet ibi ſubſtantia panis & vini. *Porro teſtimonium ex aduerſario Eccleſiæ Tertulliano ſumptum maximi eſt ponderis, quod & Calices, & imagines, & pœnitentiæ Sacramentum in vſu fuiſſe, & prophanata fuiſſe, proindeque ſacra & ſancta confiteatur contra hæreticos noſtri temporis. nihil enim prophanari poteſt, niſi Sanctum & Auguſtum.*

3. Chriſti miſericordia in Magdalenam & Samaritanam de pudic. cap. 11. in p.

EXinde quod ad Euangelium pertinet parabolarum quidem diſcuſſa jam quæſtio eſt. Si
verò & factis aliquid tale pro peccatoribus edidit Dominus, vt cum peccatrici feminæ Luc. 7. 37.
etiam corporis ſui contactum permittit lauanti lacrymis pedes eius & crinibus detergenti, & & ſeq.
vnguento ſepulturam ipſius inauguranti, vt cum Samaritanæ ſexto jam matrimonio, non Io. 4. 17.
mœchæ, ſed proſtitutæ, etiam quod nemini facile, quis eſſet oſtendit.

CHRISTI LENITAS. III. SCHOLIA.

PECCATRICI FŒMINÆ, *Magdalenam intelligit: Luc. 7.* Mulier quæ erat in Ciuitate peccatrix. *Chryſol.* non ſolum peccatrix, ſed etiam totius Ciuitatis facta peccatum. CONTACTVM PERMISIT *Chryſol. ſer. 94. in p.* Mulieris malæ tactus vrit malè conſcium, parem polluit, ſuſpectum

notat, hominem malæ voluntatis infamat: Cæterùm peccatrix fit bona, fit Sancta, fit Innocens cùm tetigerit veniæ largitorem, *& ſer. 168. à p.* recipit peccatores Deus, peccatores eſſe non ſinit, quos recipit: peccator Deum non violat appropinquans, Deus peccatores Sanctificat, cum propinquat. INAVGVRANTI, *id. præuenienti Chriſti ſepulturam, & iam ſe huic obſequio conſecranti. Ita enim Chriſtus de ſecunda vnctione:* ad ſepeliendum [a] me fecit. *Licet Matthæus cap. 26. nomen Magdalenæ hoc loco non proferat, ſed ſimpliciter dicat,* cum Ieſus eſſet in Bethania, in domo Simonis leproſi acceſſit ad eum mulier habens alabaſtrum vnguenti pretioſi, & effudit ſuper caput ipſius recumbentis. *Indignatis diſcipulis, Chriſtus eius cauſam ſuſcipiens, ſubiecit:* mittens hæc vnguentum hoc in corpus meum, ad ſepeliendum me fecit: *tranſlat. Syr.* tanquam ad ſepeliendum me. *Ioan. 12. vbi eadem narratur hiſtoria expreſſè nominatur, & murmur Diſcipulorum de vnguenti iactura ſoli Iudæ traditori imputatur, & pedes vnctos dixit: & concludit:* dixit ergo Ieſus: ſinite illam, vt in diem ſepulturæ meæ ſeruet illud. *Quod fecit proximum diem ſepulturæ præueniens, nam vt ait Ioannes hoc factum eſt cum* Ieſus ante ſex dies Paſchæ venit Bethaniam. *Fortè & ex reuelatione, vel ſpiritu prophetico, id prædixit: vnde & tunc propriè Tertul. dixit:* INAVGVRAVIT. *Et quid vetat cum Aug. dicere, quod de eadem Magdalena, ſorore Lazari, vt patet, & Sancta peccatrice, credente Chriſtum hortulanum, & dicente,* Domine ſi tu

S. Auguſt. ſuſtuliſti eum, &c. *Dum in horto ſepultum, vngendum quærebat:* Sancta & ſimplex fœmina deuotio-

S. Auguſt. ne mentis, prophetat & neſcit. *Aug. lib. 2 de Conſenſu Euang. c. 79. vnam eandemque Mariam Magdalenam aſſerit quæ & Luc. 7. peccatrix, lotrix, vnctrixque Domini fuerit, & quæ ſoror Lazari in conuiuio rurſum in Bethania Dominum vnxit.* PROSTITVTÆ. *Hic ſuum errorem aperit, de quo in Alphabeto diximus ſub finem operis, quo polygamiam ſtupro, & proſtitutioni adſcribit. Neque enim eam Chriſtus de quinque Matrimoniis arguit, ſed de fornicatione cum homine ſexto. Ioan. 4.* Quinque viros habuiſti, & nunc quem habes, non eſt tuus vir, *ſed ſcortator.* QVIS ESSET OSTENDIT. *Magna vtique Chriſti lenitas & dignatio, vt quod latuit Angelos, Patriarchas, Myſterium abſconditum à ſeculis vni peccatrici reuelauerit ſe Meſſiam, Filium Dei, veram adorationem Patris, in ſpiritu & veritate, vt intellectu per Filium intellectum genitum illuminato vera Dei cognitione, & Spiritu cor inclinante vera fiat adoratio Patris. Ibi & vides myſterium Trinitatis & Incarnationis huic mulieri à Chriſto declaratum, Aquam gratiæ, cuncta denique arcana quæ videre po-*

S. Auguſt. *tes apud Aug. Ioan. 4. & lib. 83. quæſt. quæſtione 64. in* A *tantam Chriſtus eam prouexit ſanctitatem, vt ex Baro. in Martyrol. Iuxta Menologium Græcum, & vetus Martyrol. Montis Caſſini, feſtum eius agatur die 20. Martij & filiorum eius. vocabatur ipſa Photina, filij autem Ioſeph & Victor. Caput eius ſeruatur, & videtur Romæ apud ſanctum Paulum in Monaſterio Monachorum Caſſinenſium. Supereſt vt breuiter & de Magdalena, & Samaritana ſecundum Auguſtinum loquar. Sit ergo de Magdalena in Pſal. 66.* Confiteantur tibi populi omnes, terra dedit fructum ſuum. quem fructum? Confiteantur tibi populi omnes. terra erat, ſpinis plena erat. acceſſit eradicantis manus, acceſſit vocatio Majeſtatis eius, & miſericordiæ, cœpit terra confiteri, iam dat terra fructum ſuum: daret fructum ſuum niſi ante complueretur, niſi ante miſericordia Dei veniret deſuper. Legant mihi, inquis, quod compluta dederit terra fructum ſuum. Audi compluentem Dominum B Math. 4. agite pœnitentiam, appropinquabit enim Regnum cœlorum, pluit, & ipſa pluuia tonitruum eſt, terret. time tonantem, & excipe pluentem. *Fulgura enim in pluuiam fecit.* Ecce poſt illam vocem tonantis & pluentis Dei, poſt illam vocem aliquid de ipſo Euangelio audiamus. Ecce illa meretrix malam famam habens in Ciuitate, irrupit in alienam domum, quò non erat inuitata ab hoſpite, ſed ab inuitato vocata, non linguâ ſed gratiâ. Nouerat ægra habere ibi ſe locum, vbi medicum ſuum diſcumbere ſciebat: Ingreſſa eſt quæ erat peccatrix, non audet accedere niſi ad pedes, flet ad pedes, irrigat lacrymis, tergit crinibus, vngit vnguento. quid miraris? terra dedit fructum ſuum. Ergo hoc factum ibi pluente Domino per os ſuum. *Chryſol.* C *ſer. 93. à p.* En mutatur ordo rerum. pluuiam terræ cœlum dat ſemper, ecce nunc rigat terra cœlum, imo ſuper cœlos, & vſque ad ipſum Dominum imber humanarum proſilit lacrymarum, &c. In peccatricis caput purgandis criminibus refluebat vnda, vt ſuo fonte mulier, in nouum baptiſma ſuorum dilueret illuuiem peccatorum. *De Samaritana autem Aug. lib. 83. qq. quæſt. 64.* Sitiebat Dominus mulieris illius fidem. quæ quoniam Samaritana erat, & ſolet Samaria Idololatriæ imaginem ſuſtinere; Ipſi enim ſeparati à populo Iudæorum, ſimulacris mutorum animalium, id eſt vaccis aureis animarum ſuarum decus addixerant; venerat autem Dominus noſter Ieſus, vt gentium multitudinem quæ ſimulacris ſeruiebat, ad munimentum fidei D Chriſtianæ, & incorruptæ religionis adduceret, non enim eſt, inquit, Matth. 9 opus ſanis Medicus, ſed malè habentibus: eorum ergo fidem ſitit, pro quibus ſanguinem fudit. *In Magdalena igitur populus Iudæus, in Samaritana, Gentilis, lenem & miſericordem Medicum inuenit.*

4. *Chriſtus iuxta Prophetam, & Deum Creatorem, delicti remiſſor 4. cont. Marc. cap. 10. à p.*

a Eſa. 53. 12 PAriter & dimiſſorem delictorum Chriſtum recognoſce apud eundem Prophetam, [a] *Quoniam*, inquit, *in plurimis dimittet delicta eorum. &, Delicta noſtra ipſe aufert.* Nam

b Eſa. 1. 18. & in priore, ex ipſius Domini perſona, [b] *Etſi fuerint delicta veſtra tanquam roſeum, velut ni-*

c Mich. 7. 18. *uem exalbabo; & ſi tanquam coccinum, velut lanam exalbabo.* In roſeo ſanguinem oſtendens Prophetarum; in coccino Domini, vt clariorem. Etiam Micheas de venia delictorum, [c] *Quis Deus quomodo tu? eximens iniquitates, & præteriens iniuſtitias reſiduis hereditatis tuæ. Non tenuit in teſtimonium iram ſuam, quia voluit miſericordiam. Auertet, & miſerebitur noſtri. Demerget*

Ionæ 3. 10. *delicta noſtra, & demerget in profunda maris peccata noſtra.* Sed etſi nihil tale in Chriſtum fuiſſet prædicatum, haberem hujus benignitatis exempla in Creatore, promittentia mihi & in filio

d 2 Reg. 12. 14. patris adfectus. Video Niniuitas ſcelerum veniam conſecutos à Creatore, ne dixerim tunc

3. Reg. 21. 28. quoque à Chriſto, quia à primordio egit in patris nomine. Lego & Nathan prophetam agnoſcenti Dauid delictum ſuum in Vriam, dixiſſe, [d] *Et Dominus circumduxit delictum tuum, &*

non morieris. Proinde & Achab regem, maritum Iezabel, reum idololatriæ & ſanguinis Na-
buthæ, veniam meruiſſe, pœnitentiæ nomine: Ionatham filium Saulis, reſignati jejunij cul- 1. Reg. 14.
pam deprecatione deleſſe. Quid de ipſo populo retexam, totiens delictorum indulgentia 45. e Oſeæ 6.
reſtituto? ab eo ſcilicet Deo, qui e *mauult miſericordiam quàm ſacrificium*, f *& peccatoris pœni-* 6.
tentiam quàm mortem. Prius eſt igitur, neges creatorem indulſiſſe aliquando delicta; conſe- f Ezec. 18.
quens, vt oſtendas nec in Christum ſuum tale quid eum prædicaſſe: & ita probabis nouam 15.
iſtam Chriſti noui ſcilicet benignitatem, ſi probaueris, nec parem Creatori, nec prædica-
tam à creatore. Sed & peccata dimittere, an ejus poſſit eſſe qui negetur tenere; & an ejus ſit
abſoluere, cujus non ſit etiam damnare; &, an congruat eum ignoſcere, in quem nihil ſit
admiſſum; alibi jam congreſſi maluimus admonere, quàm retractare.

CHRISTI LENITAS. IV. SCHOLIA.

DIMISSOREM DELICTORVM, &c *Fruſtra Tertul. hæc fusè contra Marcionem, totum vetus Teſtamentum cum eius Authore Creatore reprobantem torqueret, niſi ex tot Prophetarum locis, conuinceret, & ipſum Creatorem, mitem & miſericordem in peccatores, & eius filium eſſe Chriſtum, qui iam in lege & Prophetis, affectum Patris miſericordiarum induebat, & ſic eius imaginē eſſe & lineamenta portare, delicta remittendo monſtraret, & Prophetias implendo, vnum eſſe Deum & Chriſtum veteris & nouæ legis inſtitutorem conuinceret.* APVD EVNDEM PROPHETAM. *id. Eſaiam prætitatum.* IN PLVRIMIS DIMITTET. *ſic Eſa. 53.* pro eo quod tradidit in mortem animam ſuam, & cum ſceleratis reputatus eſt, & ipſe peccata multorum tulit, & pro transgreſſoribus rogauit. 70. *ſic legunt* ipſe peccata multorum tulit, & propter iniquitates eorum traditus eſt. *Et eodem cap ſupra, pro quod vulgata legit* B verè languores noſtros ipſe tulit, &c. 70. ille peccata noſtra portat, & pro nobis dolet. ET IN PRIORE. *id. primo capite Eſa. Deus ipſe loquitur*: ſi fuerint peccata veſtra vt coccinum, quaſi nix dealbabuntur. Et ſi fuerint rubra quaſi vermiculus, velut lana alba erunt. *Ita & Sanct. Pagn. ex Hebr. Vatablus autem ſic*, ſi peccata veſtra fuerint vt coccus, niue reddentur albiora, ſi rubuerint inſtar purpuræ, ſicut natiua lana fient. *Et in Schol.* Si tam conſpicua fuerint, quam notæ coccineæ in veſte candidā, aut quamuis anima veſtra candorem ſuum mutauerit præ peccatis, protinus illa candorem ſuum priſtinum recipiet. 70. Si fuerint peccata veſtra quaſi Phœniceum. *Phœniceum vocat, quod Tyrij & Phœnices optimi eſſent tinctores & purpurarij.* IN ROSEO SANGVINEM, &c *his coloribus pingit Deus & pungit acriter peccata Iudæorum, qui manus habebant* C *tinctas ſanguine Prophetarum, quorum filij & Chriſti ſanguinem fu uri erant: vnde paulò, ſupra*, manus veſtræ ſanguine plenæ ſunt. *Et Chriſtus* vt veniat ſuper vos omnis ſanguis qui effuſus eſt, à ſanguine Abel iuſti, &c. *& de ſuo effundendo*: Implete menſuram Patrum veſtrorum. *Hic enim futurus erat impietatis cumulus, vt poſt membra præcedentia, in caput Prophetarum inſurgerent. Sed extincta roſeo Prophetarum, & coccineo illuſtriore, Chriſti; manus in eodem dealbata ſuper niuem erunt. vt nemo deſperet, qui hunc cum dolore ſanguinem pro ſe fuſum recognoſceret.* Auguſt. quid peccanti non ignoſcitur, ſi ſanguis eius effuſus agnoſcitur? QVIS DEVS. *Sic Michea 7 Vulgata* quis Deus ſimilis tui. qui aufers iniquitatem, & tranſis peccatum reliquiarum hæreditatis tuæ? Non immittet vltra furorem ſuum, quoniam volens miſericordiam eſt. D Reuertetur & miſerebitur noſtri: deponet iniquitates noſtras, & proiiciet in profundum maris omnia peccata noſtra. *Sanct. Pag. ex Hebr. paucula hæc immutat* tranſiens ſuper præuaricationem reſiduæ hæreditatis ſuæ, &c. Subiiciet iniquitates noſtras;

A &c. *vel ſub pedibus ſuis, vt pertranſiens non aduertat vt recordetur: vel ſub neſt is, vt conculcemus & deteſtemur depoſitum onus peccati. Vatabl.* qui tollis iniquitatem & ſcelus tranſis reliquiis hæreditati ſuæ, non retinet iram ſuam perpetuo, &c. ſubiget iniquitates noſtras, &c. 70. Quis Deus ſicut tu, auferens iniquitates & tranſcendens impietates, his qui reliqui ſunt de hæreditate ſua: & non tenuit in teſtimonium iram ſuam: *id eſt, vt teſtetur ſe parciturum, & ſe eleuari per miſericordiam, ſupra iuſtitiam, non conſeruabit in corde iram ſuam*, quia cupidus miſericordiæ eſt, &c. demerget peccata noſtra, & proiicietur in profundum maris omnia peccata noſtra. PRÆDICATVM. *id. ex vſu Tertul. prædictum & Prophetatum.* PATRIS ADFECTVS. *pro affectus, id. viſcera miſericordiæ erga peccatores, alludit ad verba Chriſti, iuxta quæ cœpit ipſe facere & docere ſe dignum tali Patre filium probans*: Eſtote miſericordes, ſicut Pater veſter cœleſtis miſericors eſt. VIDEO NINIVITAS, *&c. Ionæ 3* Cœpit Ionas introire in Ciuitatem itinere diei vnius: *erat autem ciuitas magna Niniue itinere trium dierum*, & clamauit & dixit: adhuc quadraginta dies & Niniue ſubuertetur. *Ita & legitur in Hebr. ſed 70.* adhuc tres dies, &c. *Tum Rex cum omnibus ſubditis & pecoribus ieiunio, cinere & ſacco pœnitentiam egerunt. Subdit textus*, vidit Deus opera eorum quia conuerſi ſunt de via ſua mala, & miſertus eſt Deus ſuper malitiam, quam locutus fuerat vt faceret eis, & non fecit. *Ita & 70. Sanct. Pagn. ex Hebr.* Et pœnituit Deum mali quod locutus fuerat, &c. *Vatabl.* Deus quoque pœnitentiā ductus eſt ſuper malo, quod illis inferre decreuerat, & non intulit. *Vbi per malitiam malum pœnæ & euerſionis intelligendum eſt Aug. 16 de Ciuit. c. 3* Ninus Beli filius conditor Niniue Ciuitatis magnæ, cuius Ciuitatis nomen ex illius nomine deriuatum eſt, vt à Nino Niniue vocaretur. *Idem Auguſtinus diſcrepantiam verſionum in numero dierum euertendæ Niniue ſic conciliat 18. de Ciuit. cap. 44.* Si tertio die futurus fuerat interitus, non vtique quadrageſimo die: ſi autem quadrageſimo, non vtique tertio. Si ergo à me quæritur quid horum Ionas dixerit, hoc puto potius, quod legitur in Hebræo, quadraginta dies, &c. Septuaginta quippè longè poſterius interpretati aliud dicere potuerunt, quod tamen ad rem pertineret, & in vnum eundemque ſenſum, quamuis ſub altera ſignificatione concurreret, admoneretque lectorem, vtraque authoritate non ſpreta, ab hiſtoria ſeſe attollere ad ea requirenda propter quæ ſignificanda hiſtoria ipſa conſcripta eſt. Geſta ſunt quippe illa in Niniue Ciuitate, ſed aliquid etiam ſignificauerunt, quod modum illius Ciuitatis excedat: ſicut geſtum eſt, quod ipſe Propheta in ventre Ceti triduo fuit, & tamen alium ſignificauit, in profundum inferni triduo futurum, qui Dominus eſt omnium Prophetarum. *Subuertit, Niniuem, Eccleſiam*

S. Auguſt.

S. Aug.

Gentium ſignificare per pœnitentiam euerſam, ſiue magis conuerſam ad Chriſtum, &c Deinde adiicit tanquam lectorem nihil aliud quàm hiſtoriæ rerum gestarum inhærere cupientem, de ſomno excitauerint 70. Interpretes iidemque Prophetæ, ad perſcrutandam altitudinem prophetiæ, & quodammodo dixerint · in quadraginta diebus ipſum quære, in quo & triduum poteris inuenire: illud in Aſcenſione, hoc in eius reſurrectione reperies. *Quaſi diceret idem ipſe Chriſtus vtroque numero figuratur euerſor mortis, & peccati mundi, ſiue in triduo, quo jacuit in tumulo, vt Eccleſiam magnam Gentium, proſtratam per pœnitentiam, excitaret ad Iuſtitiam: & per quadraginta dies loquens ante Aſcenſionem, de Regno ſuo ædificando ex Gentibus per baptiſmum conſepultis in ſe, Apoſtolos erudiret. Hiero. in hunc locum nullam penitus, litterarum, ſyllabarum, accentuum in Hebræo, tam diuerſi numeri communitatem aduertens, id factum iudicat errore primæ tranſlationis factæ ex exemplari bibliothecæ Ptolemæi Philadelphi. Inde etiam Aquila Symmachus, Theodotion, & Chryſoſtomus hunc locum Ionæ 3. cum Hebræo legunt. dicam ego & in quadragenario numero, ieiunio conſecrato, pœnitentiam; & in triduo tres pœnitentiæ partes conſonare. Sed quomodo impleta eſt euerſio Niniue prophetata? Pulchrè Aug. in Pſal. 50. vbi & ſimul breuiter tangit, quod hic Tertul. de Nathan perſtringit:* Ecce enim veritatem dilexiſti, &c. id impunita peccata eorum etiam quibus ignoſcis. non reliquiſti. veritatem dilexiſti; ſic miſericordiam prærogaſti, vt ſeruares & veritatem. Ignoſcis confitenti, ignoſcis, ſed ſeipſum punienti: Ita ſeruatur miſericordia & veritas. Miſericordia, quia homo liberatur: veritas, quia peccatum punitur. Incerta & occulta, &c. quæ occulta? quæ incerta? quia Deus ignoſcit & talibus; nihil tam occultum, nihil tam incertum. ad hoc incertum Niniuitæ pœnitentiam egerunt: dixerunt enim, quamuis poſt minas Prophetæ, quamuis poſt illam vocem, triduo, & Niniue euertetur: dixerunt apud ſe petendam eſſe miſericordiam. dixerunt ita apud ſe diſceptantes; quis nouit ſi Deus flectat in melius ſententiam ſuam, & miſereatur? Incertum erat, cum dicitur, quis nouit? de incerto pœnitentiam egerũt, certam miſericordiam meruerunt, &c. pepercit Deus, ſtetit Niniue. An euerſa eſt Niniue? aliter quidem videtur hominibus, & aliter viſum eſt Deo. Ego autem puto impletum fuiſſe quod Propheta prædixerat. Reſpice quæ fuit Niniue, & vide quia euerſa eſt, euerſa in malo, ædificata in bono: ſicut euerſus Saulus perſecutor, ædificatus Paulus prædicator. Quis non diceret, Ciuitatem iſtam in qua nunc ſumus, fœliciter euerſam, ſi omnes illi inſani, nugis ſuis deſertis ad Eccleſiam compuncto corde concurrerent, Dei miſericordiam de ſuis factis præteritis inuocarent? Nonne diceremus, vbi eſt illa Carthago? quia non eſt quod erat, euerſa eſt: ſed ſi eſt quod non erat, ædificata eſt. Ita dicitur Ierem. 1. Ecce dabo tibi eradicare, ſuffodere, euertere, diſperdere, & rurſus ædificare & plantare. Inde eſt vox illa Domini Deut 32. Ego percutiam & ego ſanabo, percutit putredinem facinoris, ſanat dolorem vulneris. Faciunt hoc Medici, ſecant, percutiunt, & ſanant, armant ſe vt feriant, ferrum geſtant, & pugnare veniunt Sed quia peccata magna erant Niniuitarum, dixerunt, quis nouit? hoc incertum patefecerat Deus ſeruo ſuo Dauid: cum enim dixiſſet, ſtante & arguente ſe Propheta 2. Reg 12. peccaui: ſtatim audiuit à Propheta, id eſt à Spiritu Dei qui erat in Propheta, dimiſſum eſt tibi peccatum tuum. *Vulgata ſic* Dominus tranſtulit peccatum tuum: non morieris. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* Etiam Dominus tranſire fecit peccatum tuũ. *&c. Ita & Vatabl. & 70.* PROINDE ET ACHAB. *3. Reg. 21.* Nonne vidiſti humiliatum Achab coram me? quia igitur humiliatus eſt mei cauſa, non inducam malum in diebus eius, ſed in diebus filij ſui inferam malum domui eius. *Ita & aliæ verſiones, ex Hebr. Sanct. Pagn. & Vatabl. 70.* Vidiſti quemadmodum compunctus eſt Achab à facie mea, &c. NABVTHÆ. *ſic 70. Vulgata & Hebræa* Naboth. RESIGNATI IEIVNII. *id. ſoluti contra præceptum Saülis qui indixerat Ieiunium, & veluti ſigillum ori omnium impoſuerat, ſicut ſigillum ſuum Alexander labiis Epheſtionis impreſſerat, vt eum obligaret ad ſecretum. 1. Reg. 15.* Ionathas non audierat cũ adiuraret Pater populum: Extenditque ſummitatem virgæ quam habebat in manu, & intinxit in fauum mellis, & conuertit manum ſuam ad os ſuum, & illuminati ſunt oculi eius, *Sic malè aperti oculi eius, vt primis parentibus poſt eſum ligni vetiti, & monente aliquo de Saülis lege, contempſit: Cumque dederetur morti à Patre nolente parcere*, dixit populus ad Saül, ergone Ionathas morietur? qui fecit ſalutem hanc magnam in Iſrael? hoc nefas eſt: viuit Dominus, ſi ceciderit capillus de capite eius in terram, quia cum Deo operatus eſt hodie. Liberauit ergo populus Ionatham. EGIT IN PATRIS NOMINE. *Frequenter author noſter dixit Dei filium patribus apparuiſſe, & negotia patris cum hominibus conuerſando tractaſſe.* MAVVLT MISERICORDIAM. *Iam ſupra retulimus hunc locum Oſeæ 6. quo & Chriſtus vtitur in Euangelio.* PECCATORIS POENITENTIAM. *Ita Ezech. 33.* viuo ego dicit Dominus Deus: nolo mortem impij, ſed vt conuertatur impius à via ſua & viuat. 70. Non volo mortem impij, ſicut conuerti impium à via ſua, & ipſum viuere. QVI NEGETVR TENERE. *id. retinere peccata, & ea punire qui negat, negat quoque eundem poſſe dimittere. Paris ſiquidem poteſtatis eſt, vtrumlibet poſſe, & abſoluere, & condemnare. Neſcio autem quomodo conueniat Deo Marcionis, peccata dimittere, in quem nullum peccatum admitti poteſt. Cum enim peccatum ſit præuaricatio legis, veteris autem legis author non ſit, nec omnino conſtet vbi & quando nouam ediderit, contra ipſum peccari non poteſt.* ALIBI CONGRESSI. *1. cont. Marc. cap. 26. & ſeq. vbi hæc concludit,* quomodo videbitur delicta dimittere, qui non videbitur retinere? quia retineret, ſi iudicaret. Si abſolutio mortis eſt, *id eſt reſurrectio*, quomodo abſolueret à morte, qui non deuinxit ad mortem? deuinxiſſet enim *pro, autem* ſi non ab initio damnaſſet? *Et rurſum*, quis mihi delicta dimittet, qui ea non iudicando, non retinet? an qui ſi non dimiſerit, retinebit vt iudicet? *& iterum cap. 28.* remiſſio & retentio delicti iudicem Deum ſapiunt. *Quod Marcion de Deo ſuo tantummodo bono non vult admittere.* RETRACTARE, *id. iterum tractare.*

S. Aug. (margin, beside "quam lectorem nihil aliud quàm hiſtoriæ rerum")

S. Aug. (margin, beside "ſcis. non reliquiſti. veritatem dilexiſti")

5. *Et ibidem circa fin.*

DIxi ſufficere potuiſſe de nominatione prophetica, circa filium hominis. Sed plus mihi ſcriptura confert, ipſius ſcilicet Domini interpretatione. Nam cùm Iudæi ſolummodò hominem eius intuentes, necdum & Deum certi, quà Dei quoque filium, merito retractarent non poſſe hominem delicta dimittere, ſed Deum ſolum, cur non ſecundùm intentio-

Luc. 5. 24.

nem eorum de homine eis reſpondebit, Habere eum poteſtatem dimittendi delicta, quando & filium hominis nominans, hominem nominaret? niſi quia ideo ipſa voluit eos appellatione filij hominis ex inſtrumento Danielis repercutere, vt oſtenderet Deum & hominem Dan. 7. 13. 14.
qui delicta dimitteret; illum ſcilicet ſolum filium hominis apud Danielis prophetiam, conſecutum judicandi poteſtatem, ac per eam vtique & dimittendi delicta. qui enim judicat, & abſoluit. vt ſcandalo iſto diſcuſſo per ſcripturæ recordationem facilius eum agnoſcerent, ipſum eſſe filium hominis, ex ipſa peccatorum remiſſione.

Vide Verbum. Dei miſericordia.

CHRISTI LENITAS. V. SCHOLIA

NOMINATIONE PROPHETICA. *Danielem intelligit, vbi cap. 7.* Aſpiciebam in viſione noctis. & ecce cum nubibus cœli quaſi filius hominis veniebat, & vſque ad antiquum dierum peruenit: & in conſpectu eius obtulerunt eũ. Et dedit ei poteſtatem & regnum: & omnes populi, & tribus & linguæ ipſi ſeruient. *Ita & omnes verſiones. Quod Tertul. aptiſſimè profert vt probet Chriſtum, filium eſſe antiqui dierum, veteris Teſtamenti & Prophetarum Dei, & iudicis, qui poſſit aquè peccata retinere & condemnare, ſicut & abſoluere: paulò enim ſupra Daniel:* aſpiciebam donec throni poſiti ſunt, & antiquus dierum ſedit, &c. *Dixit autem. filium hominis perueniſſe ad antiquum dierum & oblatum ei fuiſſe, non quod decies illa centena millia. Angelorum aſſiſtentium, & miniſtrantium, maiorem acceſſum ad thronum habuerint quam filius hominis, ad quem Matth. 4.* acceſſerunt & miniſtrabant ei. *Sed honoris, & comitatus cauſa obuiam occurrerunt in cœlum aſcendenti, donec perueniret ad dexteram patris. Sed & teſte Ioanne in Apoc 12. ſtatim vt natus eſt, propter vnionem hypoſtaticam, qua factus eſt æqualis Patri, & poteſtatem hinc iam accepit, vt ait ipſe apud Ioannem,* iudicium facere, quia filius hominis eſt; *de eo inquam ſic in ſua Apoc.* raptus eſt ad Deum, & ad thronum eius. HOMINEM EIVS, *id, Iudæi ſpeciem ſolam hominis in Chriſto cernentes.* ET DEVM CERTI. *Supple*, eſſe. QVIA DEI QVOQVE, *&c. id. nondum certi Deum eſſe Chriſtum, in quantum etiam ignorabant, eum eſſe Dei filium.* RETRACTARENT, *hic ſumit, pro,* dubitarent vel negarent. SECVNDVM INTENTIONEM, *&c. id. cum Iudæi purum hominem Chriſtum crederent, reſpondit eis ſecundum eorum opinionem, etiam ſe vt hominem, & vt filium hominis accepiſſe poteſtatem, peccata dimittendi, quod ideo dixit:* vt ſciatis, quia filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata: *vt eos ex propria opinione,* REPERCVTERET *ex ſcriptura Prophetica Danielis eos arguens, & conuincens ſe eſſe non tantum hominem, ſed & hominem Deum. qui vſque ad thronum, & iudiciariam poteſtatem antiqui dierum perueniſſet, qui vt iudex poterat dimittere, & abſoluere delicta: vt reuocata in memoriam eorum prophetia, ceſſarent à ſcandalo ſumpto ex verbis eius, quibus dixerat, filium hominis habere poteſtatem in terra dimittendi peccata. Sed notatu dignum, quod Agnus ille mitiſſimus, qui in Apoc. 10.* accepit de manu ſedentis in throno librum, *in quo teſte Iob* ſcribit *peccata noſtra ſcilicet & merita,* qui iudicat; *qui & de ſeipſo dixit Io. 5.*

A Pater non iudicat quemquam, ſed omne iudicium dedit filio: *dum hic viueret, qui venerat innocens, à reis iudicandus, pro reis; profeſſus eſt quoad vixit:* ego non iudico quemquam. *Adeo vt cum Scribæ & Phariſæi adduxiſſent coram eo mulierem deprehēſam in adulterio, probans ſe verè vt iudicem poſſe condemnare, aſſueta lenitate dixerit:* mulier nemo te condemnauit? &c. Nec ego te condemnabo: vade, & iam amplius noli peccare. *Hunc locum fusè tractat Aug. ſer. 49. de Ver. Do. ſec. Io. & in Pſal 50. vbi inter cætera,* Moyſes huiuſmodi lapidari iuſſit, tu de illa quid cenſes? tanquam bicipiti muſcipula tentantes capere ſapientiam Dei, vt ſi iuberet occidi, perderet manſuetudinis famam: ſi autem iuberet dimitti, incurreret blaſphemiam, tanquam reprehenſor legis calumniandus. Quid ergo reſpondit? S. Aug.
B non ait, occidite? non ait, dimittite: ſed ait, qui ſe ſcit ſine peccato eſſe, primus in illam lapidem iaciat. Iuſta lex quæ iubet adulteram occidi, ſed hæc lex iuſta miniſtros habeat innocentes. Attenditis quam adducitis, attendite & qui eſtis. Illi hoc audito vnus poſt alterum diſceſſerunt. Remanſit adultera, & Dominus, remanſit vulnerata & Medicus, remanſit magna miſeria, & magna miſericordia. Adducentes erubuerunt, nec veniam petiuerunt. Adducta confuſa eſt & ſanata, Ait illi Dominus, mulier, nemo te condemnauit? &c. Nunquid Chriſtus fecit contra legem ſuam? neque enim pater eius ſine filio dederat legem. Si cœlum & terra, & omnia quæ in eis ſunt, per ipſum facta ſunt, lex ſine Verbo Dei quomodo ſcri-
C pta eſt? non ergo Deus contra legem ſuam, quia nec Imperator contra leges ſuas facit, quando confeſſis dat indulgentiam. Moyſes miniſter legis, Chriſtus promulgator legis. Moyſes lapidat vt iudex, Chriſtus indulget vt Rex. Miſertus eſt ergo eius Deus ſecundùm magnam miſericordiam ſuam, ſicut hic rogat, ſicut hic petit, ſicut exclamat & dolet: quod illi adulteram offerentes, facere noluerunt, vulnera ſua oſtendente Medico cognouerunt, medicinam à medico non quæſierũt. Ita ſunt multi quos peccare non pudet, agere pœnitentiam pudet. O incredibilis inſania. De vulnere ipſo non
D erubeſcis, de ligatura vulneris erubeſcis? Nonne putridum nudum fœtidius & putidius eſt? confuge ergo ad Medicum, age pœnitentiam, dic, iniquitatem meam ego agnoſco & peccatum meum ante me eſt ſemper.

Vide verbum, Dei miſericordia.

CHRISTI OBEDIENTIA LEGI ET PROPHETIS PRÆSTITA. a ad Gal. 4. 5.

1. *Chriſtus miſſus ad vacua legis implenda, aſpera explananda, & nationes adoptandas per Spiritum. 5. cont. Marc. cap. 4. ſp.* b Eſa. 40. 3. c Eſa. 43. 18. 19.

CVi autem rei miſit filium ſuum? [a] *vt eos qui ſub lege erant, redimeret:* hoc eſt, vt efficeret [b] *tortuoſa in viam rectam, & aſpera in vias leues,* ſecundum Eſaiam; [c] *vt vetera tranſirent, & nouarentur; Lex noua ex Sion, & ſermo Domini ex Hieruſalem;* [d] *& vt adoptionem filiorum* Eſa. 2. 3. d ad Gal. 4. 5.

e Eſa.11.10. *acciperemus*, vtique nationes, quæ filij non eramus [e] *Et ipſe enim lux erit nationum*, [f] *& in nomine eius nationes ſperabunt*. Itaque, vt certum eſſet nos filios Dei eſſe, [g] *miſit ſpiritum ſuum in corda noſtra, clamantem, Abba pater*. [h] *In nouiſſimis enim*, inquit, *diebus effundam de meo ſpiritu in omnem carnem*. Cuius gratia, niſi cuius & promiſſio gratiæ? Quis pater, niſi qui & factor?

f Eſa.42.4.
g ad Gal.4.6.
h Ioel.2.28. act.2.2.

CHRISTVS OBEDIENS LEGI I. SCHOLIA.

A CVI AVTEM REI, *&c. id. vt quid miſit filium ſuum Deus Creator, niſi vt omnia per Prophetas in lege veteri prædicta implens, ſe verè eius filium probaret, in omnibus legem eius implens & perficiens, quò eam legem bonam eſſe ex eius obſeruatione, & Prophetias diuinas eſſe ex earum adimpletione monſtraret.* VT EOS. *Sic Paulus ad Gal.4.* vbi venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum, factum ex muliere, factum ſub lege, vt eos qui ſub lege erant redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. TORTVOSA, *&c Eſa.40.* omnis vallis exaltabitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & erunt praua in directa, & aſpera in vias planas. 70. omnis vallis implebitur, &c. Et erunt omnia praua in directam *ſcilicet viam*, & aſpera in campos. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* altitudines in planitiem. VT VETERA TRANSIRENT. *Eſa.43.* ne memineritis priorum, & antiqua ne intueamini ecce ego facio noua, & nunc orientur. 70. quæ non orientur. *Apparet contrarietas. Sed ſubaudiendum eſt; ex ſe non orientur, ſiue ſecundùm naturam, ſed per miraculum.* LEX NOVA. Eſa.2. de Sion exibit lex, & verbum Domini de Ieruſalem. VT ADOPTIONEM, *&c. Paulò ſupra retulimus ad Gal.4.* FILII NON ERAMVS. *id. nos cum mundi nationibus. Id. Gentibus, ſerui eramus idolorum, non filij Dei. Alludit ad Paulum ad Gal.4. paterno affectu perſonam Gentilium, quorum erat Apoſtolus, induentem.* C Cum eſſemus paruuli, ſub elementis huius mundi, eramus ſeruientes. *id. colentes elementa quaſi Deos.* LVX NATIONVM. *Eſa.42.* dedi te in fœdus populi, in lucem gentium. *Et rurſum Eſa.49.* ecce dedi te in lucem gentium. NATIONES SPERABVNT. *Eſa.42. Vulgata*: legem eius inſulæ expectabunt: *Sanct. Pagn. ex Hebr.* inſulares. 70. In nomine eius Gentes ſperabunt. *Iam idem Propheta cap.11. vbi vulgata* Qui ſtat in ſignum populorum, ipſum Gentes deprecabuntur. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* Gentes quærent. 70. Conſurgit vt Princeps ſit gentium: in ipſo gentes ſperabunt. D MISIT SPIRITVM. *Gal.4.* quoniam autem eſtis filij, miſit Deus Spiritum filij ſui in corda veſtra, clamantem: Abba, Pater.

IN NOVISSIMIS, *&c. Ioëlis.2. Vulgata*, & erit poſt hæc: effundam Spiritum meum ſuper omnem carnem: & Prophetabunt filij veſtri, & filiæ veſtræ, &c. *Quem locum adduxit Petrus Actor.2.* non enim ſicut vos æſtimatis hi ebrij ſunt, cum ſit hora diei tertia: ſed hoc eſt quod dictum eſt per Prophetam Ioël: & erit in nouiſſimis diebus, dicit Dominus, effundam de Spiritu meo, &c. *Vbi vides, & conſtat ex toto nouo teſtamento, Chriſtum & Apoſtolos frequenter quaſi Dei boni, & vtriuſque legis authoris ſcripturas implendo citaſſe.* CVIVS GRATIA. *id. lex gratiæ à quo data eſt, niſi ab eodem Deo, qui in veteri lege, eam promiſerat ſe eſſe daturum?* QVIS PATER? *&c. id. quem debemus Patrem miſericordiæ, in lege gratiæ agnoſcere, niſi quem factorem & Creatorem omnium in veteri lege cognouimus. Reliquum eſt, vt locum Pauli ad Gal. toto hoc capitulo diſperſum colligamus & breuiter explicemus. Aug. lib.2. de Trin. c.5.* Aug. Cum ait, miſit Deus filium ſuum, &c. Satis oſtendit eo ipſo miſſum filium, quia factus eſt ex muliere. Quod ergo de Deo natus eſt, in hoc mundo erat: quod autem de Maria natus eſt, in hunc miſſus aduenit. *Vt eos qui ſub lege erat, &c. Aug. libro de gratia noui Teſtamenti*, Aug. legis ſacramenta percepit, vt eos qui ſub lege erant, redimeret. id. quos lex reos tenebat occidente littera, dum præceptum non implerent antequam viuificaret Spiritus: quia Charitas Dei quæ præceptum implet, diffunditur in cordibus noſtris per Spiritum, &c. Proinde cum dixiſſet vt eos qui ſub lege, &c. Continuo ſubiunxit; vt adoptionem, &c. Vt videlicet huius gratiam beneficij diſcerneret, ab illa filij natura, qui miſſus eſt filius, non adoptione factus, ſed ſemper genitus filius: vt participata natura filiorum hominum, ad participandam etiam ſuam naturam adoptaret filios hominum. *Et lib. de correptione & gratia*, Aug. miſit Spiritum filij ſui clamantem Abba Pater, id. nos clamare facientem. De ipſo quippe ſpiritu alio loco dicit Rom.8. Accepimus ſpiritum adoptionis filiorum in quo clamamus Abba Pater. Nos ergo clamamus, ſed ille clamare dictus eſt, qui efficit vt clamemus.

2. *Chriſtus caput, & finis legem implens, omnia cum homine, mutans in melius. 5. cont. Marc. cap. 19. in f.*

a ad Coloſſ.2.18. SI autem & aliquos, taxat, qui ex viſionibus Angelicis dicebant cibis abſtinendum, [a] *ne attigeris, ne guſtaueris, volentes in humilitate ſenſus incedere, non tenentes caput*; non ideo Legem & Moyſen pulſat, quaſi de angelica ſuperſtitione conſtituerit interdictionem quorundam edulium. Moyſen enim à Deo accepiſſe Legem conſtat. Denique hanc diſciplinam,
b Ibid.22. [b] *Secundùm præcepta*, inquit, *& doctrinam hominum*, deputauit in eos, qui caput non tenerent, id eſt, ipſum, in quo omnia recenſentur, in Chriſtum ad initium reuocata etiam indifferentia eſcarum. Cætera præceptorum, vt eadem, ſatis ſit iam alibi docuiſſe quàm à
c Eſa.41.19. Creatore manarint; qui cum vetera prædicaret tranſitura, [c] *noua facturus vniuerſa*, man-
d Hier.4.4. dans etiam, [d] *Nouate vobis nouamen nouum*; iam tunc docebat [e] *deponere veterem hominem, & nouum induere*.
e ad Coloſſ.3.9.

CHRISTVS CAPVT LEGIS QVAM IMPLEVIT. II. SCHOLIA.

SI AVTEM ET ALIQVOS TAXAT. *Hic reſpondet obiectioni Marcionitarum reiicientium legem veterem, ex eo quod Paulus taxet quoſdam ex viſionibus quibuſdam commentitiis Angelorum, à cibis*

aliquibus ſuperſtitioſè abſtinentes, quod & lex vetus pariter indixerat. Et reſpondet nullam eſſe in vtraque abſtinentia paritatem: à Deo enim Moyſi data eſt lex prohib. ns eſum quorundam ciborum, quam mutandam in nouam, Chriſto legis capite & fine eam implente, per Prophetas prædixerat: hæc autem in quam Paulus inuehitur, ciborum abſtinentia, non à Dei præcepto, ſed à ſuperſtitioſa hominum doctrina procedebat, qui Chriſtum legis caput, & fidem eius non tenebant. Locum Pauli interruptum, & Tertulliani more perſtrictum integrum repono & explico Ad Coloſſ. 2. cum dixiſſet. Videte ne quis vos decipiat per Philoſophiam, & inanem fallaciam ſecundùm traditionem hominum, ſecundùm elementa mundi, & non ſecundùm Chriſtum: *Subiecit*: nemo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei feſti, aut neomeniæ, aut Sabbatorum: quæ ſunt vmbra futurorum: corpus autem Chriſti. Nemo vos ſeducat volens in humilitate, & religione Angelorum, quæ non vidit, ambulans. fruſtra inflatus ſenſu carnis ſuæ: & non tenens caput, ex quo totum corpus per nexus & coniunctiones ſubminiſtratum, & conſtructum creſcit in agmentum Dei. Si ergo mortui eſtis cum Chriſto ab elemétis mūdi huius quid adhuc tanquā viuentes in mundo decernitis? ne tetigeritis, neque guſtaueritis, neq; contrectaueritis: quæ ſunt omnia in interitū ipſo vſu, ſecundùm præcepta & doctrinas hominum *D. Tho. in hunc locum dicit mentem Pauli eſſe, impletis omnibus legalibus per Chriſtum, Coloſſenſes accepta fide Chriſti qui legem impleuit vt caput & finis eius, eos ad præcepta cærimonialia legis, nō obligari, quæ diuidit in quatuor, ſcilicet ſacrificia quæ* C *offerebantur Deo in ouibus, vitulis, &c. In ſacra, vt erant vaſa & ſolemnia tempora; Sacramenta tria circumciſionis, Agni Paſchalis, & conſecrationis Sacerdotum: & obſeruantias, quæ pertinebant ad conuerſationem ſingularem Hebræorum, cuiuſmodi erant, cibi, veſtes, &c. Hic Paulus ciborum meminit, Leuitici 11. Quæ vngulam non diuidebant animalia immunda cenſebantur. In potu, vas ſine operculo immundum erat. Nemo vos iudicet ait Paulus, id. condemnabiles putet, quod vtanimi probibitis in lege. Subiicit & de feſtis, de quibus ſic D. Thomas,* omnia feſta tendunt ad honorem Dei. Impendimus autem Deo honorem, vel propter aliquod æternum; & ſic eſt iuge Sacrificium: vel propter aliquod temporale; & hoc quantum ad totum hominum ſtatum: & ſic ſunt duo, D ſcilicet creationis beneficium; & ſic eſt Sabbatum. Exo. 20. memento vt diem Sabbati ſanctifices. Et ratio ponitur ibi, quia ſeptimo die requieuit. Et ratio allegorica eſt, quia ſignificat quietem Chriſti in ſepulchro: & anagonicè quietem animæ in Deo. Item beneficium propagationis & conſeruationis, quod fit per tempus. Et quia Iudæi obſeruabant tempora à Luna; ideo dicit feſtum neomeniæ, id. nouæ Lunæ. Sunt etiam aliæ cauſæ, ſcilicet liberationis ſpecialis, & ſic ſuperadditæ ſunt aliæ ſolemnitates, & ideo dicit, in parte diei feſti, aut neomeniæ, quæ fit quolibet menſe, aut Sabbatorum, pro qualibet ſeptimana. Dicit, Sabbatorum: ob ſeptimum diem, ſeptem ſeptimanas Pentecoſtes, ſeptimum menſem, & ſeptimum Annum in E quo fit remiſſio debitorum. Item ſeptima ſeptimana Annorum, ſcilicet in Iubilæo. Nullus vos condemnet ſi hæc non ſeruetis, quia ſunt vmbræ futurorum, id eſt Chriſti: & ideo veniente veritate, debet ceſſare vmbra. Corpus autem Criſti, id. corpus pertinet ad Chriſtum. Quando enim quis videt vmbram, ſperat quod corpus ſequatur. Legalia autem vmbra erant præcedentia Chriſtum, & venturum figurabant. Nemo vos ſeducat, &c.

A A veritate ſcilicet quā dixi ſimulata ſanctitate, quaſi videantur eſſe Angeli & nuntij Dei, vel quod legem veterem velint adhuc coli, quòd ad Galat. 3. tradita ſit per Angelos in manu mediatoris, volens quod non vidit, &c. id non intellexit, vobis perſuadere quia neſciebant, quo fine data lex eſſet. Scilicet ad Chriſtum, & Dei cultum longè ſublimiorem ſignificandum. Fruſtra inflatus, præſumens ſcilicet de vacuis operibus legis, quæ non proſunt ad vitam æternam. Non tenens caput, id eſt Chriſtum per fidem, ſine quo non ſubſiſtit corpus Eccleſiæ. Augmentum Dei, quod Deus facit in nobis. Si mortuis eſtis cum Chriſto, id baptizati, iam exēpti & proinde mortui & ſoluti obligatione legis veteris. Quam vocat elementum. Vt quid decernitis dicentes ne tetigeritis prohibita per legem. B Cum hæc mortifera ſint poſt paſſionem Chriſti ponentibus ſpem in eis. Vana item ſunt iſta legalia, quia iam non ex Dei, ſed ex hominum doctrina vana ſuadentur. Et ad meram ſuperſtitionem & fictam humilitatem *Subſtractio item ciborum vt ſubiicit Paulus* non eſt ad parcēdum corpori, *quod inedia conficiunt per hypochriſim*. Non in honore aliquo ad ſaturitatem carnis, *Hebræorum more, honor dicitur, ſubminiſtratio rerum neceſſariarum. Aduerte & Chriſtum Matth. 15. & Marc 7 præceptum de parentibus honorandis explicaſſe, de victu & veſtitu neceſſario, eis à filiis ſubminiſtrando, & vt Paulus 1. Tim. 5.* qui bene præſunt presbyteri duplici honore habeantur. *Ita & Hiero. illi autem ſuperſtitioſi, non habentes in honore aliquo corpus ſuum, illud non ſaturabant, id. ſatis* S. Aug. C *ei, & eius neceſſitati non dabant. Aug. lib. cont. Iud c. 2.* Vetera ſacramenta generali vocabulo vmbras futurorum appellat Apoſtolus, quia ea ſignificabant ſuo tempore reuelanda, quæ nos reuelata percipimus, vt remota vmbra, nuda eorum luce, frueremur: de quibus ſigillatim longum eſt diſputare. Quemadmodum exuendo veterem hominem, circūcidimur in expoliatione corporis carnis: & quos cibos vitant in pecoribus, vitamus in moribus, & exhibemus corpora noſtra hoſtiam viuam, ſanctam, Deo placentem, cui & animas noſtras in deſideriis Sanctis pro ſanguine, intelligenter effundimus, & Chriſti velut agni immaculati ſanguine, ab omni iniquitate mundamur, qui propter ſimilitudinem carnis peccati etiam caprino pecore in veteribus ſacrificiis figuratus eſt. Nec eū neget in Crucis D cornibus taurum, qui in illo cognoſcit maximam victimam. In illo requiem cum inuenimus, verè Sabbatiſamus: & Lunæ nouæ obſeruatio, vitæ nouæ eſt ſanctificatio. Et Paſcha noſtrum Chriſtus eſt, & Azima noſtrum ſinceritas veritatis, fermentum non habēs vetuſtatis. Et ſi qua alia ſunt in quibus nunc immorari non opus eſt, quæ in illis veteribus adūbrata ſunt ſignis, in iſto habent finem cuius regni non erit finis. In illo quippe omnia oportebat impleri, qui venit legem & prophetas, non ſoluere ſed implere. Proinde illa vetera ſigna rerum non euacuauit arguendo, ſed implendo mutauit, vt alia eſſent quæ nuntiarent. *Subiicit ideo in Pſalmorum titulis haberi*, pro his quæ immutabuntur. *Textum* S. Auguſt. E *vero pſalmorum prædicare Chriſtum.* Quia, inquit, illorum mutatio, per illum futura prædicta eſt, per quem apparet impleta: vt populus Dei qui nunc eſt populus Chriſtianus iam non cogatur obſeruare, quæ Propheticis temporibus obſeruabantur, non quia damnata, ſed quia mutata ſunt: non vt res ipſæ quæ ſignificabantur, perirent, ſed vt rerum ſigna ſuis temporibus conuenirent. *Et hoc voluit Tertullianus. Cuius ſequentia quædam obſcuriora elucido.* NE ATTIGERIS. *Supple dicebant.* PVLSAT.

id. arguendo tangit. EDVLIVM. *Pro eduliorum.* A DEPVTAVIT. *id. imputauit eis.* RECENSENTVR. *alludit ad Paulum Epheſ. 1.* inſtaurare omnia in Chriſto. *Tranſlat. Syr.* Vt omnia denuo renouarentur in Meſchicho *alij legunt*, recapitulare. *quia Chriſtus & finis legis eſt & caput, primus & nouiſſimus. Qui & legem dedit in Sina, & homo factus impleuit: in quem vt initium & Principium legis omnia reuocata ſunt, per diſpenſationem à ceremoniis legis, vt ſicut ante legem datam omnia edulia indifferentia erant, ſic impleta lege ſublata ſit mundarum & immundarum eſcarum differentia.* IN CHRISTVM. *id. per Chriſtum.*

CÆTERA PRÆCEPTORVM. *id. reliqua præcepta.* QVAM A CREATORE. *id. quantum.* VETERA PRÆDICARET. *id. prædiceret & Prophetaret.* ESA. 43. ne memineritis priorum, & antiqua ne intueamini. Ecce ego facio noua, & nunc orientur. NOVATE VOBIS *Ierem. 4.* nouate vobis nouale, & nolite ſerere ſuper ſpinas; *Deponere ſumit ex præcitata Epiſtola ad Coloſſ. 3.* nolite mentiri inuicem, expoliantes vos veterem hominem cum actibus ſuis, & induentes nouum, qui renouatur in agnitionem, ſecundùm imaginem eius qui creauit illum.

3. *Chriſtus legem & Prophetas implens, Creatoris eſſe conuincitur. 4. cont. Marc. cap. 6. circa f.*

HInc erit & noſtra præſcriptio, qua defigimus, nihil Chriſto Dei alterius commune eſſe debere cum Creatore. Cæterùm, Creatoris pronuntiandum, ſi adminiſtrauerit diſpoſitiones eius; ſi impleuerit prophetias eius, ſi adiuuerit leges eius, ſi repræſentauerit promiſſiones eius, ſi reſtaurauerit virtutes eius, ſi ſententias reformauerit, ſi mores, ſi proprietates expreſſerit.

CHRISTVS LEGEM IMPLET. III. SCHOLIA.

NOSTRA PRÆSCRIPTIO QVA DEFIGIMVS. *id. vel hinc fixè firmiterque ſtatuimus, Chriſto Marcionis nouo, filio Dei ſui, nihil commune eſſe debere, cum Deo Creatore, cum omnino aduerſi & ſibi contrarij ſint iſti duo dij.* PRONVNTIANDVM. *id. cauſa probè diſcuſſa, ſententia pronuntianda eſt in fauorem Dei Creatoris, & ei Chriſtus ille adiudicandus pro filio, ſi ab eo diſpoſita in veteri lege, & mandata impleuerit, legem, Prophetias, &c.* SI ADIVVERIT LEGES; *ſenſu Auguſtini non ſolum actum Mæchiæ, ſed intuitum adulterum prohibendo: ſicut & ad mammillas cinctus apparuit Apocalypſis Angelus, cum apud Danielem ſit ſolis renibus accinctus: vt ex Patribus, innuat actus carnales expreſſe in veteri, cogitationes autem ex corde exeuntes vbi mammillarum eſt ſedes, in lege noua reſtringendas.* SI REPRÆSENTAVERIT, *&c. id. Dei promiſſa præſens factus homo hominibus exhibuerit.* SI RESTAVRAVERIT B VIRTVTES. *Vox Pauli.* Inſtaurare omnia in Chriſto. *id. miracula vetera renouando, mutando elementa, morbos curando, mortuos ſuſcitando.* SENTENTIAS REFORMAVERIT. *Non vult dicere correxerit, ſed iterum produxerit, vt patet frequenter in Euangelio, & Epiſtolis, vbi Chriſtus & Apoſtoli ſententias veteris Teſtamenti in medium proferunt, & quaſi de nouo formant.* SI MORES, *&c. id. ſi ſe verum Patris & Dei Creatoris filium in morum & proprietatum lineamentis expreſſerit. Impleſſe Chriſtum omnia breuiter dixit Aug. iuxta Paulum 2. Cor. 1.* Quotquot promiſſiones Dei ſunt in illo, &c. *Contra Fauſtum ſic exponit:* in illo eſt: id eſt in illo exhibitæ, in illo adimpletæ ſunt. *Et lib. de agone Chriſtiano*, omnes promiſſiones Dei, in illo eſt. Id eſt in illo firmatæ ſunt; quia in illo impletum eſt, quidquid pro noſtra ſalute Prophetatum eſt.

S. Aug.

4. *Et 4. cont. Marc. cap. 9. in f.*

a Luc. 5. 14. ITaque adiecit, [a] *Vt ſit vobis in teſtimonium.* Sine dubio, quo teſtabatur ſe [b] *legem non diſſoluere, ſed adimplere.* quo teſtabatur ſeipſum eſſe, qui morbos & valetudines eorum ſuſceptu-
b Matth. 5. 17. rus adnuntiabatur. Hanc tam congruentem & debitam interpretationem teſtimonij, adulator Chriſti ſui Marcion, ſub obtentu manſuetudinis & lenitatis quærit excludere. Nam &
Eſa. 53. 4. bonus, inquit, prætereа ſciens omnem qui lepra eſſet liberatus, ſolennia legis executurum, ideo ita præcepit. Quid tum? Perſeuerauitne in bonitate, id eſt, permiſſione legis, an non? Si enim bonus perſeuerauit, nunquam deſtructor erit legis, nec Dei alterius habebitur ceſſante legis deſtructione, per quam alterius Dei vindicatur. Si non perſeuerauit bonus deſtruendo poſtea legem, falſum ergo teſtimonium poſtea collocauit apud illos in curatione leproſi: deſeruit enim bonitatem, dum deſtruit legem. Malus iam, quando legis euerſor: ſi bonus, quum legis indultor. Sed & eo quod indulſit legi obſequium bonam legem confirmauit. Nemo enim malo obſequi patitur. Ergo & ſic malus, ſi obſequium malæ legi indulſit; & ſic deterior, ſi bonæ legis deſtructor aduenit. Proinde ſi vt ſciens omnem qui lepra liberatus eſſet ita facturum, ideo præcepit munus offerre, potuit & non præcepiſſe quod ſciebat vltro futurum. In vanum ergo deſcendit quaſi legem deſtructurus, quum cedit obſecutoribus legis. Atquin quaſi ſciens formam eorum, magis ab ea auertendos præuenire debuerat, ſi in hoc venerat. Cur ego non tacuit, vt homo ſolo ſuo arbitrio legi obediret? tunc enim aliquatenus poſſet videri patientiæ ſuæ præſtitiſſe. Sed adiicit etiam auctoritatem ſuam exaggeratam teſtimonij pondere. Cuius iam teſtimonij, niſi legis aſſertæ? Certè nihil intereſt quomodo firmauerit legem, ſiue quà bonus, ſiue quà ſuperuacuus, ſiue quà patiens, ſiue quà inconſtans, dum te, Marcion, de gradu pellam. Ecce præcepit legem impleri. Quocunque modo præcepit, eodem potuit etiam illam præmiſiſſe ſententiam, [c] *Non veni legem*
c Matth. 5. 17. *diſſoluere, ſed adimplere.* Quid ergo tibi fuit de Euangelio eraſiſſe quod ſaluum eſt? confeſſus es enim præ bonitate feciſſe illum, quod negas dixiſſe. Conſtat ergo dixiſſe il-

lum, quia & fecit; & te potius vocem Domini de Euangelio eraſiſſe, quàm noſtros inieciſſe.

CHRISTVS LEGEM IMPLET. IV. SCHOLIA.

I[illegible]. *Proſequitur argumentum ſuum de curatione leproſi Luc. 5.* Vade oſtende te Sacerdoti, & offer pro emundatione tua, ſicut præcepit Moyſes *ſcilicet Leuit. 14.* in Teſtimonium illis. *Ex quo loco probat Chriſtum teſtari voluiſſe Sacerdotibus legis, ſe & ſupra eam eſſe, qui mundare poſſet à lepra verbo & tactu ſolo, abſque caremoniis legis: & tamen ſe non reprobare, vel ſoluere legem, cuius implendæ gratia leproſum mundatum, ad Sacerdotes mittebat. Pro ſacrificio efferendo. Simul & teſtimonium dabat, ſe Meſſiam eſſe, de quo prædixerat Eſaias cap. 43.* Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit; & nos putauimus eum tanquam leproſum & percuſſum à Deo, & humiliatum. *Et Malach. 4.* orietur timentibus vobis nomen meum Sol Iuſtitiæ, & ſanitas in pennis eius. NAM ET BONVS, *&c. Inducit Marcionem ſic prauè explicantem, vt Chriſtus, non tam legem approbans, quam ſciens leproſum ei obſecuturum, cum ad Sacerdotes miſerit.* B QVID ENIM, *vrget reſpondens Tert. dic mihi Marcion, Chriſtus ne obſeruantiam legis permiſit leproſo ex ſolita ſibi bonitate, an non? ſi in bonitate perſiſtit, nec legem voluit violari, non alterius quam Creatoris filius habendus eſt, cum, ex ſola violatione legis, alterius Dei filius haberi poſſet. Si legem poſtea tranſgreſſus eſt, mendaciter adiecit quod ſupra retulit:* vt ſit in teſtimonium illis. MALVS IAM. *Argumentum ſumptum ad hominem: bonum enim Marcion dixit Chriſtum, eo quod legem permiſit obſeruare leproſo: ergo malus ſi eam ipſe poſtea violauit, vel malus fuit ſi legem malam, permiſit obſeruari, & peior, ſi bonam violauit.* C *Nec dicat Marcion Chriſtum permiſiſſe leproſo, id facere, ad quod iam ex ſe determinatus erat, fruſtra enim præcepit, quod abſque nouo præcepto facturus erat. Fruſtra de cælo venit in mundum, vt legem euerteret, cum non obſiſtit legis obſeruatoribus.* CERTE, *&c. Parum refert quomodocumque legem Moyſi confirmauerit, ſiue in quantum bonus, ſiue.* VT SVPERVACVVS, *id. fruſtra in terras miſſus, &c.* GRADV PELLAM, *frequens eſt in hac voce, Metaphora Athletis ſumpta, ſic alibi dixit gradu expellere, excludere, &c.* DE EVANGELIO ERASISSE. *Fruſtra eraſiſti ex Euangelio* D *hæc verba:* non venit legem ſoluere, ſed adimplere. QVOD SALVVM EST. *id. ſi verba deleſti, ſenſum eorum integrum ac ſaluum admiſiſti, dum fateris eum pro bonitate feciſſe, mandando leproſo legis Moſaïcæ obſeruantiam cum neges eum dixiſſe:* non veni legem ſoluere, &c. CONSTAT ERGO, *&c. Cum plus ſit facere quam dicere: licet concludere hæc dixiſſe Chriſtum, quæ impleuit opere. Nam vt alibi dicitur:* cœpit Ieſus

A facere & docere. *Aug. modica ſententia totum hoc caput complexus eſt, qua & Chriſtum veram & ſummam legem, & legis obſeruatorem, & ad eius obſeruantiam abſque dolo & ſimulatione exhortatorem pulcherrimè dixit; ſic ergo in Pſal. 18. Vbi vtraque eius generationem, & veram carnem, & quidquid contra Marcionem cum Tertulliano vrgeri poteſt.* In ſole poſuit tabernaculum ſuum Dominus vt aduerſus regna temporalium errorum belligeraret, non pacem, ſed gladium miſſurus in terram, in tempore, vel in manifeſtatione poſuit tanquam militare habitaculum ſuum, hoc eſt diſpenſationem incarnationis ſuæ. Et ipſe tanquam ſponſus, &c. Et ipſe procedens de vtero virginali, vbi Deus naturæ humanæ, tanquam ſponſus ſponſæ copulatus eſt. Exultauit ſicut Gygas, &c. Exultauit ſicut fortiſſimus & cæteros homines incomparabili virtute præcedens, ad habitandum viam, ſed ad currendam viam. Non enim in via peccatorum ſtetit. A ſummo cœlo, &c. A Patre egreſſio eius, non temporalis, ſed æterna, qua de Patre natus eſt. Et occurſus eius, &c. Et occurrit plenitudine diuinitatis, vſque ad æqualitatem Patris. Et non eſt qui ſe abſcondat, &c *In ſecunda einſdem expoſitione Pſalmi*, miſit Spiritum ſuum, &c. *Rurſum in prima expoſitione*. Lex Domini immaculata, &c. Lex Domini ipſe eſt qui venit legem implere, non ſoluere. Et immaculata lex, quod peccatū nō fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius. 1. Petri. 2. non premens animas ſeruitutis iugo, ſed ad ſe imitandum libertate conuertens. Teſtimonium Domini fidele, &c. Quia nemo nouit Patrem niſi filius, & cui voluerit filius reuelare, quæ abſcondita ſunt à ſapientibus & reuelata paruulis, quoniam Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. *Addam & ego non doloſum aut fictum, ſed ſimplex & fidele Teſtimonium quod Chriſtus hic perhibuit legi, & credibile nimis: ſubdit Auguſtinus:* iuſtitiæ Domini rectæ, &c. Omnes iuſtitiæ Domini rectæ in illo, qui non docuit, quod ipſe non fecit, vt qui imitarentur, corde gauderent in eis, quæ liberè cum charitate facerent, non ſeruiliter cum timore. Præceptum Domini lucidum, &c. Sine velamento carnalium obſeruationum, illuminans hominis interioris aſpectum. *Et quid clarius dici potuit à Chriſto in commendationem legis, quam non ſoluebat, ſed implere venerat lepræ internæ animi mundationem ſuo poſtea ſanguine verus Sacerdos & victima præſtiturus, quam præcipiendo mundato leproſo vt ſecundum legem Moyſi ſe ſiſteret Sacerdoti?*

S. Aug. / S. Auguſt.

5. Et 5. cont. Marc. cap. 17. circa fin.

SI legem præceptorum ſententiis vacuam fecit; adimplendo certe legem, (vacat enim Epheſ. 2. 15.
jam, a *Non adulterabis*, quum dicitur, *Nec videbis ad concupiſcendum*; vacat *Non occides*,
quum dicitur, *Nec maledices*;) aduerſarium legis de adjutore non potes facere. Exo. 20. 13. & ſeq. a Matth. 5. 28 & ſeq.

CHRISTVS LEGEM IMPLET. V. SCHOLIA.

SI LEGEM, *&c. tantum abeſt vt Chriſtus deſtructor legis habendus ſit, ſed magis extructor & adiutor credendus eſt. Qui enim & oculum arcet & prohibet ab aſpectu adultero, longius remouet ab adulterio: & qui nec proximum permittit lædi verbo aſpero, procul manum remouit ab homicidio. Hoc ſenſu dixit* LEGEM E PRÆCEPTORVM SENTENTIIS VACVAM *feciſſe Chriſtum, quod ſingulæ jam decalogi ſententiæ vacent, & quaſi liberæ immunes & ſecuræ ferientur, nihil ſibi timentes à violatione. Quam cautus ergo & delicatus obſeruator legis Chriſtus, cui ſic conſeruandæ prouidit, ſicut qui muro Ciuitatis inuiolabiliter conſeruando,*

vallum & aggerem munitiſſimum anteponit. Quo & ſenſit de eo Propheta Eſa. 26. Vrbs fortitudinis noſtræ Sion Saluator, ponetur in ea murus & antemurale. *Auguſtinus ad mentem Tertulliani Manichæos eodem modo circa legem veterem errantes arguit, ſicut Tertull.*
S. Auguſt. *Marcionitas lib. 17. cont. Fauſtum Manich. c. 5.* ille verax & veritas, non potuit de alia lege, & de aliis Prophetis dicere, quod eos non ſolueret, niſi de iis, quos illi eum ſoluere ſuſpicabantur. quod hinc etiam ſatis confirmatur, quia ibi ſequitur, & dicit; quicumque ſoluerit vnum ex mandatis iſtis minimis, &c. Phariſæos enim cogitabat, cum iſta diceret: qui ſoluebant legem factis, & docebant verbis, de quibus alio loco dicit *Matth. 23.* quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim & non faciunt. Propterea, & hîc *Matth. 5.* Ita ſequitur: dico enim vobis, niſi abundauerit juſtitia veſtra plus quàm Scribarum, &c. id. niſi vos feceritis, & ita docueritis, quod illi non faciunt, & ſic docent, non intrabitis in Regnum cœlorum. Quam ergo legem docebant Phariſæi, & non faciebant, ipſam dicit Chriſtus non ſe veniſſe ſoluere, ſed adimplere, quia ipſa pertinet ad Cathedram Moyſi, in qua ſedentes Phariſæi, & dicentes nec facientes, audiendi ſunt, non imitandi. Nec intelligit Fauſtus, aut fortè ſe fingit non intelligere, quid ſit implere legem, cum hoc de verborum adiectione putat accipiendum, quia ſcriptum eſt, ne quid addatur Scripturæ Dei, vel detrahatur: vnde dicit non debuiſſe adimpleri, quod ita perfectum commendatur, vt nihil addendum minuendumque ſit. Neſciunt ergo iſti, quomodo adimpleat legem, qui ſic viuit, vt lex præcipit. Plenitudo enim legis Charitas: ſicut dicit Apoſtolus Rom. 13. iſtam charitatem Dominus & exhibere & donare dignatus eſt, mittendo fidelibus ſuis Spiritum ſanctum, &c. Impletur ergo lex, vel cum fiunt, quæ ibi præcepta ſunt, vel cum exhibentur quæ ibi prophetata ſunt. Lex enim per Moyſen data eſt; gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Ipſa lex cum impleta eſt, gratia & veritas facta eſt. Gratia pertinet ad Charitatis plenitudinem, veritas ad Prophetiarum

A impletionem. Et quia vtrumque per Chriſtum, ideo non venit ſoluere legem, aut Prophetas, ſed adimplere: non vt legi adderentur quæ deerant; ſed vt fierent quæ ſcripta erant: quod ipſa eius verba teſtantur: Non enim ait, iota vnum, aut vnus apex non tranſiet à lege, donec addantur quæ deſunt: ſed donec omnia fiant. *Et rurſum lib. 19. cont. Fauſtum penè per totum, maximè à cap. 21. vſque ad finem probat per omnes Scripturas veteris Teſtamenti, & exempla Iuſtorum primorum temporum, Euangelium nihil addidiſſe veteri Teſtamento, ſed omnia etiam perfecta in eo contenta fuiſſe, ſed ſine gratia Dei impleri non potuiſſe. Inter cætera autem cap. 21.* An forte lex non mœchandi apud illos juſtos antiquos ſemiplena erat, donec à Domino adimpleretur addente, ne quis ad concupiſcendum videat mulierem, &c. Itane vero illi juſti Seth vel Enoch, vel ſi qui eis ſimiles fuerunt, mœchabantur in cordibus ſuis, aut
B non erat cor eorum templum Dei, aut mœchabantur in templo Dei? quod ſi non audes dicere, quomodo etiam de hac re legem illorum, quæ apud illos jam tunc plena erat, modo veniens Chriſtus impleuit? *preſſius ad mentem Tertulliani hîc dicentis* CHRISTVM ADIVTOREM LEGIS, *idem Auguſtinus legem gratiæ alis comparat, quibus non onerantur aues ſed adiuuantur ſer. 24. de verb. Apoſtoli. Vbi de jugo Chriſti & lege charitatis portanda.* Hæc ſarcina non eſt pondus onerati, ſed alæ volaturi. Habent enim & aues pennarum ſuarum ſarcinas. Et quid dicimus? portant illas, & portantur: portant illas in terra, portantur ab illis in cœlo, &c. porta pennas pacis, alas accipe charitatis. Hæc eſt ſarcina ſic adimplebitur lex Chriſti. *Sic adiuuat adimplendum præceptum non mœchandi, non occidendi, qui jubet nos eſſe columbæ ſimiles, de qua in Canticis:* oculi
C tui columbarum, quæ lacte ſunt lotæ. *Adulterium enim vt ſupra retulimus ex Plin. refugit columba fidelis & caſta, innocua eſt præterea, & felle carens. Eius & pennas ſibi optabat Dauid Adulterij homicidiique pœnitens, cum diceret, alas charitatis & pennigeræ caſtæ dilectionis exoptans:* Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ?

6. Chriſtus legem nouam à veteri prædictam, ab ea ſeparauit. veterem ampliando, & vtramque ſuam eſſe probauit. 4. cont. Marc. cap. 11. circa fin.

a Iere. 4. 4. IN quo, alter creator (velim diſcere) quum per Hieremiam præcepit,[a] *Nouate vobis nouamen nouum*; nonne à veteribus auertit? quum per Eſaïam edicit, [b] *Vetera tranſierunt; ecce*
b Eſa. 43. 18. 19. *noua quæ ego facio*, nonne ad noua conuertit? Olim hanc ſtatuimus deſtinationem priſtino-
2. Cor. 5. 17. rum à Creatore potius repromiſſam, à Chriſto exhiberi, ſub vnius & eiuſdem Dei auctoritate, cujus ſint & vetera & noua. Nam & [c] *vinum nouum is non committit in veteres vtres*, qui
c Luc. 5. 37. & veteres vtres non habuerit; *& nouum additamentum nemo inycit veteri veſtimento*, niſi cui non defuerit & vetus veſtimentum. Ille non facit quid, ſi faciendum non eſt, qui non habeat vnde faciat, ſi faciendum eſſet. Itaque ſi in hoc dirigebat ſimilitudinem, vt oſtenderet ſe Euangelij nouitatem ſeparare à Legis vetuſtate, ſuam demonſtrabat, & illam à qua ſeparabat, alienorum ſeparatione non fuiſſe notandam; quia nemo alienis ſua adjungit, vt ab alienis ſeparare poſſit. Separatio per conjunctionem capit, de qua fit. Ita, quæ ſeparabat, & in vno oſtendebat fuiſſe, ſicut & fuiſſent, ſi non ſepararet. Et tamen ſic concedimus ſeparationem iſtam per reformationem, per amplitudinem, per profectum, ſicut fructus ſeparatur à ſemine, quum ſit fructus ex ſemine: ſic & Euangelium ſeparatur à Lege, dum prouehitur ex Lege: aliud ab illa, ſed non alienum; diuerſum, ſed non contrarium.

CHRISTVS LEGEM AMPLIAT. VI. SCHOLIA.

IN QVO ALTER, *&c. dic Marcion, velim à te diſcere, in quo mutabilem & inconſtantem Deum meum Creatorem arguas. An fortè quod per Ieremiam & Eſaiam antiquatis & abrogatis veteris legis ceremoniis, nouam legem ſubrogare promittat? Dudum*

D *probauimus vel inde vnum eundemque eſſe Deum, veteris & noui Teſtamenti authorem, ex eo quod Chriſtus eius, deſtinata & promiſſa in priſtinis, id eſt antiquis Scripturis ab ipſo Creatore, impleuerit & exhibuerit nobis in noua lege. Eiuſdem enim eſt qui vetes*

veteres habet & pannos, & vinum nouum his non infundere, & iſtis nouum pannum non aſſuere. ITAQVE SI IN HOC, *&c. id. ſi ergo Chriſtus idcirco ſimilitudines ſumpſit, ab vtribus & pannis, vt probaret ſe nouam legem à veteri ſeparare, hac ſeparatione probauit & ſuam eſſe veterem à qua nouam ſeparabat, nec tamen malam fuiſſe & culpandam, ſiue vt a* SE DENOTANDAM *veterem* CAPIT. *id. capax eſt fieri, ſeparabilis eſt vna res alteri rei coniuncta. cuius vtique ſeparatio fit, quia alteri coniuncta erat, quæ ſi ſeparata non eſſet, coniuncta remaneret. Fatemur igitur legem Euangelicam diuerſam eſſe à Moſaica, ſed non aduerſam, & eam comparamus fructui ſeparato à ſemine, qui tamen in ſemine continebatur, vt lex noua nihil aliud ſit quàm vetus* REFORMATA, *id. in meliorem formam, ampliorem gratiam, fructumque prouecta. Vt rudis populus Iudaicus, vt ſæpè notauit* Aug. *Auguſtinus, ſub lege quaſi pedagogo craſſioribus elementis fuerit inſtructus, populus Chriſtianus, prouectis vmbris & nocte figurarum in lucem veritatis, plenius eruditus. Inde & ipſe Paulus, de ſe ſub lege & in gratia, diuerſimode loquitur ſe prius puero, poſterius viro comparans.* Quando eram paruulus, ſapiebam vt paruulus; cogitabam vt paruulus, loquebar vt paruulus. Quando autem factus ſum vir, euacuaui quæ Aug. erant paruuli. *Pulchrè Aug. lib 19. cont. Fauſtum c. 13.* Prima Sacramenta quæ obſeruabantur & celebrabantur ex lege, prænuntiatiua erant Chriſti venturi: quæ cum ſuo aduentu Chriſtus impleuiſſet, ablata ſunt, & ideo ablata quia impleta: non enim venit ſoluere legem, ſed adimplere: & alia ſunt inſtituta virtute maiora, vtilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora, tanquam iuſtitia fidei reuelata, & in libertatem vocatis filijs Dei, iugo ſeruitutis ablato, quod duro & carni dedito populo congruebat. NOVATE VOBIS. *Ierem.* 4. Nouate vobis nouale, & nolite ſerere ſuper ſpinas. *Tertull. 1. cont. Marc.* Renouate vobis nouamen nouum. *& cont. Iud.* Innouate vobis nouitatẽ. *S. Iuſtinus cont. Tryphon. vult hic moneri Iudaeos, vt Chriſtum agnoſcant, qui erit ipſis nouale pulchrum & pingue. ad literam nouale fit cum terra inculta de nouo aratro proſcinditur, & à ſpinis purgatur, vt in ea ſeminetur. Hiero. & Theod. dictum vult Iudæis, vt agrũ cordis horrentem ſentibus Idololatriæ & vitiorum, per pœnitentiam purgent & parent ſeminibus gratiæ & legis nouæ ſuſcipiendis. v. de ſubiicit Ierem.* Circumcidimini Domino, & auferte præputia cordium veſtrorum. VETERA TRANSIERVNT. *Eſa.* 43 Ecce ego facio noua, &c. *Vide iam ſupra dicta Num. 2. Paulus eiuſdem loci meminit 2. Cor. 5* Si qua ergo in Chriſto noua Creatura vetera trãſierunt, ecce ſunt Aug. omnia noua. *Aug. Enarratione 4. in Pſal. 103.* Si qua igitur, &c. quæ vetera tranſierunt? in Gentibus omnis Idololatria, in ipſis Iudæis omnis illa ſeruitus legis, omnia illa Sacrificia prænuntiantia præſens Sacrificium. abundabat tunc vetuſtas hominis, venit, qui renouaret opus ſuum. venit qui conflaret argentum ſuum, qui formaret monetam ſuam, &c. VINVM NOVVM. *Luc. 5* Nemo commiſſuram à nouo veſtimento immittit in veſtimentum vetus: alioquin & nouum rumpit, & veteri non conuenit commiſſura à nouo. Et nemo mittit vinũ nouum in vtres veteres: alioquin rumpet vinum nouum vtres, & ipſum effundetur, & vtres peribunt. Sed vinum nouum in vtres nouos mittendum eſt, & vtraque conſeruantur. Et nemo bibens vetus, ſtatim vult nouum. dicit enim, vetus melius eſt. *Qua ſimilitudine Chriſtus docere voluit Scribas & Phariſæos aſſuetos ceremoniis veteris legis incapaces eſſe veſtimenti & vini gratiæ legis nouæ. Hoc ipſo loco vtitur Tertul. lib. de orat. c. 1.* Nouis diſcipulis noui Teſtamenti nouam orationis formam determinauit. oportebat enim in hac quoque ſpecie nouum vinum nouis vtribus recondi, & nouam plagulam, nouo aſſui veſtimento. *Et Aug lib. 2. q. Euang q 18. literam exponens prædicti loci Luc. 5.* Cum Dominus S. Aug. interrogatus eſſet, cur Diſcipuli eius non ieiunarent, de vtroque ieiunio reſpondit: *præmiſerat Auguſtinus vnum ad propitiandum Deum, in tribulatione, alterum in gaudio, cum tanto minus delectant* S. Aug. *carnalia, quanto ſpiritualium maior eſt ſagina.* Namque ad illud quod in tribulatione ieiunari ſolet, pertinet quod ait, ſponſi filios tunc ieiunaturos, cum ab eis ablatus fuerit ſponſus: tunc enim deſolabuntur, & in mœrore ac luctu erunt, donec eis per Spiritum ſanctum gaudia conſolatoria tribuantur. Quo dono percepto, etiam ieiunij alterum genus, quod fiat per lætitiam, iam renouati in vitam ſpiritalem, conuenientiſſimè celebrabunt. Quod antequam accipiant, dicit eos tanquam vetera veſtimenta, quibus inconuenienter nouus pannus aſſuitur, id. aliqua particula doctrinæ, quæ ad nouæ vitæ temperantiam pertinet. quia ſi hoc fiat, & ipſa doctrina quodammodo ſcinditur, cuius particula, quæ ad ieiunium ciborum valet, importunè traditur: Cum illa docet Generale ieiunium, non à concupiſcentia ciborum tantum, ſed ab omni lætitia temporalium delectationum; cuius quaſi pannum, id. partem aliquam quæ ad cibos pertinet, dicit non oportere hominibus adhuc veteri conſuetudini deditis impertiri; quia & illinc quaſi conſiſſio videtur fieri, & ipſi vetuſtati non conuenit. Dicit etiam ſimiles illos eſſe veteribus vtribus, quos vino nouo, id eſt ſpiritualibus præceptis facilius dirumpi, quam illud continere poſſe dicit. Erant autem iam vtres noui, cum poſt aſcenſum Domini, deſiderio conſolationis eius, orando & ſperando innouabantur. tunc enim acceperunt Spiritum ſanctum, quo impleti, cum omnium, qui de diuerſis Gentibus aderant, linguis loquerentur, dicti ſunt muſto pleni. Nouum enim vinum iam nouis vtribus veherat. *Hactenus Auguſtinus.*

7. Chriſtum Sabbati violatorem Iudæi non mirarentur, ſi Creatoris Sabbati ipſe non eſſet filius. 4. cont. Marc. cap. 12. in p.

DE Sabbato quoque illud præmitto, nec hanc quæſtionem conſiſtere potuiſſe, ſi non a *Dominum ſabbati* circumferret Chriſtus. Nec enim diſceptaretur cur deſtrueret ſabbatum, ſi deſtruere deberet: porro, deſtruere deberet, ſi alterius Dei eſſet, nec quiſquam miraretur facientem quod illi congruebat. Mirabantur ergo, quia non congruebat illi Deum Creatorem circumferre, & ſabbatum eius impugnare. a Luc 6 5.

CHRISTVM SABBATI. VII. SCHOLIA.

DE SABBATO, *id refert ex occaſione ſcandali, quam ſumpſerunt aduerſarij Chriſti quod diſcipuli eius Luc. 6. Sabbato ſpicas ad veſcendum vellerent. Et Tertul. Hinc probat Chriſtum ad Creatorem*

pertinere. Nec enim mirati, vel potius indignati fuiſſent Phariſæi de violatione Sabbati, niſi Chriſtum, vt Iudæum, & legi Sabbati obſtrictum crediſsent. Si enim alium Deum quàm Creatorem prædicaſſet Chriſtus, & ab eo miſſus veniſſet expreſſè, vt legem Creatoris deſtrueret: profectò non mirarentur, cum ſcirent hoc tantum fine veniſſe. Mirabantur ergo quod cum Chriſtus, DOMINVS SABBATI CIRCVMFERRET, *id. vbique in Synagogis Deum veteris Teſtamenti prædicaret, legem tamen Sabbati ab eo latam violare videretur. porro vt videbimus ex profeſſo agendo de Sabbato, opera neceſſitatis, religionis, & Charitatis, nullo modo Sabbata aut feſta violant, ſed ſanctificant. Et ne quid abſque aliquo notabili prætereat de Sabbato in*

S. Auguſt. *melius mutato, & vel ſic impleto à Chriſto ab Auguſtino accipe. Pulchrè obſeruat lib. 2 qq. in Exod. q. 172. Iuxta quod expreſſè habetur Exod. 35.* Hæc ſunt quæ iuſſit Dominus fieri. Sex diebus facietis opus: ſeptimus dies erit vobis Sanctus, Sabbatum, & requies Domini: qui fecerit opus in eo occidetur. Non ſuccenderis ignem in omnibus habitaculis veſtris per diem Sabbati. *Sic igitur Auguſtinus.* Non immerito mouet, cum decem verba legis accepit in tabulis lapideis iterum, quas ipſe excidit, ipſe conſcripſit: *neminem moueat quod initio capitis 34. Exodi dicitur: Excide tibi duas tabulas, &c. & ſcribam ſuper tabulas verba, quæ erant in tabulis primis, quas contriuiſti: poſtea eodem capite num. 27. dixit Dominus ad Moyſen: ſcribe tibi verba hæc, &c. quia Deus*

S. Auguſt. *per Moyſem ſcripſit, & ſic accipit Auguſtinus* quare de Sabbato ſolo, poſteaquam deſcendit, populum admonuit. Si enim propterea decem præcepta legis ſuperfluum fuit, vt iterum populus audierit, cur & hoc non fuit ſuperfluum vt de Sabbato audiret, cum & hoc in eiſdem decem præceptis legatur? An

A & hoc ſimile eſt velamento quo faciem obtexit, quia ſplendorem vultus eius filij Iſraël non poterant intueri? Nam ex decem præceptis hoc ſolum populo præcepit, quod figuratè ibi dictum eſt: alia quippe nouem ſicut præcepta ſunt, etiam in nouo teſtamento obſeruanda minimè dubitamus. Illud autem vnum de Sabbato vſque adeo figurata diei ſeptimi obſeruatione apud Iſraëlitas velatum fuit, & in myſterio præceptum fuit, & quodam Sacramento figurabatur, vt hodie à nobis non obſeruetur, ſed ſolum quod ſignificabat, intueamur. In illa autem requie vbi opera ſeruilia iubentur ceſſare, magna eſt altitudo gratiæ Dei. tunc enim fiunt cum requie opera bona, cum fides per dilectionem operatur: ad Gal. 5. timor autem tormentum habet 1. Ioan. 4. & in tormento quæ requies? vnde timor non eſt in Charitate: Charitas autem diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt

B nobis: Rom. 5. Ideo Sabbatum, requies Sancta Domino dicitur, Dei ſcilicet gratiæ tribuenda, non nobis, velut ex nobis. Alioquin noſtra opera ſic erunt, vt ſint humana: *ex humano ſcilicet principio producta* aut cum peccato: aut cum timore, non cum dilectione; & ideo ſeruilia ſine requie. Plenitudo autem Sabbati erit in requie ſempiterna. Non enim fruſtra inſtitutum eſt Sabbatum Sabbatorum. *Liceat & mihi paucula ſubijcere. Sufficiſſe dicam præceptum Sabbati, quo bene ſeruato cætera ſeruantur, & prima & ſecundæ tabulæ: Ita Eſa. 1. cum dixiſſet Deus ſe odiſſe & Sabbata, & feſta populi peccatoris, ſic infert:* quieſcite agere peruersè, diſcite benefacere. *Vacate Deo in eius cultu, & proximi Charitati: ceſſate ab operibus peccati ſeruilibus:* qui enim facit peccatum, ſeruus eſt peccati. *Hoc eſt plenum & perfectum Sabbatum.*

8. Chriſtus obediens, in morte Prophetiam impleuit animam Deo commendans. 4. cont. Marc. cap. 42. circa fin.

Pſal. 30. 6. O Quantum perſeuerauit etiam trigeſimo pſalmo Chriſtum ipſum reddere! Vociferatur ad Patrem, vt & moriens vltima voce Prophetas adimpleret.

CHRISTVS OBEDIENS, &c. VIII. SCHOLIA.

O QVANTVM PERSEVERAVIT. *id. quam conſtans fuit in referendo & ad vnguem exprimendo, non alio Chriſto, ſed Chriſto ipſomet Creatoris, cum tota vita obediens, & per omnia, veteris teſtamenti Prophetias adimplens, extrema etiam voce, eadem pſaltis verba proferret: vt bene de eo dixerit Paulus:* ad Philip.

S. Auguſt. 2 Factus obediens vſque ad mortem. *Aug. ſer. in Natale S. Laurentij* quouſque factus eſt obediens Chriſtus: vſque ad Incarnationem Verbi, vſque ad participationem mortalitatis humanæ, vſque ad trinā diaboli tentationem, vſque ad irriſionem populi Iudæorum, vſque ad ſputa & vincula. vſque ad alapas & flagella: ſi parum eſt vſque ad mortem: & ſi adhuc etiam aliquid addendum eſt, mortem autem Crucis. Habemus tale humilitatis exemplum ſuperbiæ medicamentum quid ergo intumeſcis ho-

C mo? ô pellis morticina quid tenderis? ô ſanies fœtida, quid inflaris? ETIAM TRIGESIMO PSALMO. In manus tuas commendo ſpiritum meū. *Aug. hoc ipſo loco*, audiamus vocem Domini quam dixit in cruce: In manus tuas, &c. Certè cum verba eius in Euangelio de iſto Pſalmo cognoſcimus, ipſum hic locutum fuiſſe non dubitemus. Habemus hoc in Euangelio dictum: In manus tuas, &c. Et inclinato capite, &c. Non ſine cauſa voluit verba huius Pſalmi ſua eſſe, niſi vt te admoneret ſe locutum eſſe in hoc Pſalmo. VOCIFERATVR AD PATREM *Luc. 23.* Et clamans voce magna Ieſus ait: Pater in manus tuas commendo ſpiritum meū. Et hæc dicens expirauit. *Tranſlat. Syr.* Et clamauit Ieſchua alta voce: dixitque: Pater mi, in manus tuas depono ſpiritum meum. Hoc dixit & tradidit ſpiritum.

9. Chriſtus ſignaculum Prophetarū dicitur, quod omnia per eos prædicta impleuerit, cont. Iud. c. 8. à m.

a Dan. 9. 24. QVid eſt autem quod dicit, a *ſignari viſum & prophetiam?* Quoniam omnes Prophetæ nuntiabant de ipſo, quod eſſet venturus, & pati haberet: igitur quoniam adimpleta eſt prophetia per aduentum ejus, propterea *ſignari viſionem & prophetiam dicebat*, quoniam ipſe eſt ſignaculum omnium Prophetarum, adimplens omnia quæ retro de eo Prophetæ nuntia-

b Pſal. 73. 9. uerant. Poſt enim aduentum Chriſti & paſſionem ipſius, b *jam non viſio, neque prophetes eſt*, qui Chriſtum nuntiet venturum. Denique hoc ſi non ita eſt, exhibeant Iudæi Prophetarum

poſt Chriſtum aliqua volumina, Angelorum aliquorum viſibilia miracula, quæ retro Patriarchæ viderunt vſque ad aduentum Chriſti qui iam venit, ex quo [c] *ſignata eſt viſio & prophetia*, id eſt ſtatuta. Et meritò Euangeliſta: [d] *Lex & Prophetæ vſq. ad Ioannem baptizatorem.* Baptizato enim Chriſto, id eſt ſanctificante aquas in ſuo baptiſmate, omnis plenitudo ſpiritalium retro chariſmatum in Chriſto ceſſerunt, ſignante viſionem & prophetias omnes, quas aduentu ſuo adimpleuit. Vnde firmiſſimè dicit aduentum eius [e] *ſignare viſum & prophetiam.*

c Matth. 11. 13.
d Luc. 16. 16.
e Dan. 9. 24.

CHRISTVS SIGNACVLVM. IX. SCHOLIA.

SIGNARI VISVM. *Quinquies hoc capite repetit hanc vocem, & ideo Chriſtum vocat* SIGNACVLVM PROPHETARVM, *quod veluti perfectis litteris, vel quibuſcumque operibus ſignaculum vel ſigillum imponitur, ſic Chriſtus Prophetias omnes impleuit, & earum promiſſis ad litteram reſpondens & ſatisfaciens ſubſcripſit. Danielis 8.* Viſio veſpere & mane, quæ dicta eſt, vera eſt: tu ergo viſionem ſigna, quia poſt multos dies erit. *Hic, ſigna idem valet quod*, claude, ſerua, & annota, *quia licet euentus eius ad multos dies differatur, vera tamen eſt vt probabit exitus. Sanct. Pagn. ex Hebr.* claude viſionem. *Vatablus*, claude viſum, quia nemo intelliget plenè. *Idem Daniel. cap. 9. pro eo quod verſio communis habet*: vt impleatur viſio & prophetia, &c. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* ad finiendum viſionem & Prophetam. *Vatablus*, ad obſignandam viſionem. 70. Et ſignetur viſio & Propheta. *Vbi vides hic ſenſu Tertul. ſignificari, per Chriſtum ſignandam id eſt, implendam, viſionem. qui adimpletis omnibus oraculis, finem legi veteri & Prophetis imponere debebat, & velut ſigillum ori veterum Prophetarum imprimere. Sic & Chryſoſtomus orat. 2. cont. Iudæos. Notatu dignum quod Aggæi. 2. ſic Deus loquitur*: aſſumam te Zorobabel fili Salathiel, ſerue meus dicit Dominus: & ponam te quaſi ſignaculum, quia te elegi dicit Dominus exercituum. *Chald.* ſculpturam annuli ſuper manum: in te mihi complacui. *Reliquæ verſiones cum Vulgata concordant. Quaſi diceret, carnem tuam mihi aſſumam quaſi annulum ſignatorium, quod inſeram dexteræ meæ, id eſt filio meo. Sic & Auus Zorobabel Iechonias Ieremiæ 22. dicitur.* Annulus in manu dextera Dei. IAM NON VISIO NEQVE PROPHETES. *id. Propheta iam non eſt, ſupple qui Chriſtum venturum annuntiet cum iam venerit, iã ſigna non ſunt id. myſteria viſionum & figurarum ſignata, clauſa & obſcura, cum reuelata ſint omnia rupto tabernaculi velo, omnia impleta patent. Quod & velut iam factum præuiderat Pſaltes Pſal. 73.* Signa noſtra non vidimus, iam non eſt Propheta, & nos non cognoſcet amplius. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* non eſt vltra Propheta, & non eſt nobiſcum qui cognoſcat vſquequaque. *Vatablus*, nullus ſupereſt Propheta, nemoque nobiſcum qui ſciat, quouſque tandem. *Et in Schol.* prodigia quæ olim faciebat Deus noſtra cauſa, vt nos admoneret futurorum: quandiu hæc calamitas duratura. *Aug. in hunc locum. Sic vertit.* Et nos non cognoſcet adhuc, Ecce iſti Iudæi qui ſe dicunt non agnoſci adhuc, ideſt in captiuitate adhuc ſe eſſe, nondum ſe liberari, expectant adhuc Chriſtum. Venturus eſt Chriſtus, ſed veniet vt iudex: primo vocator, poſtea diſcretor veniet: quia venit. Et eum venturum eſſe manifeſtum eſt: ſed iam deſuper veniet. Ante te erat ô Iſrael: quaſſatus es, quia offendiſti in iacentem; ne conteraris, obſerua deſuper venientem. Ita enim prædictum eſt per Prophetam, quiſquis offenderit in lapidem illum conquaſſabitur, & ſuper quem venerit, conteret eum. Conquaſſat paruos, *ad lapidem titubantes* conteret magnos. *magnum & ſublimem Chriſtum expectantes*, iam ſigna tua non vides, non eſt Propheta, & dicis nos non cognoſcet adhuc. Quia vos non cognoſcitis adhuc, iam non eſt Propheta, & vos non cognoſcet adhuc. ANGELORVM VISIBILIA, *&c. Qualia fuerunt in tot apparitionibus, in columna nubis, in manna, in primogenitis Ægypti percuſſis, &c.* ET MERITO EVANGELISTA. *Matth. 11.* Omnes Prophetæ & lex, vſque ad Ioannem Prophetauerunt. *id. prædixerunt & promiſerunt Chriſtum eius, à Ioanne vero, quem Caſſianus*, vtriuſque Teſtamenti Sacratiſſimum limitem vocat, *impletis Prophetiis, & Chriſto digito monſtrato, per præſentiam lucis, nox & vmbra legis abceſſit. Sic Chryſol. ſer. 86. à m. vbi de hora incenſi à Zacharia Patre Ioannis offerendi.* In hora incenſi fratres, iam Sol Iudaïco occumbebat in populo, vt in Eccleſia matutinus exurgeret: & Iudaicæ doctrinæ inſtabat veſper, quia Euangelij imminebat aurora: legis obſcurabatur dies, vt totus reluceret in gratia. *Ideo idem Chryſol. ſer. 127. in p. Ioannem dixit:* legis ſummam, Apoſtolorum vocem, ſilentium Prophetarum. *Quia omnibus ſilentium impoſuit. Aug. lib. 19. cont Fauſtum Manich. c. 8.* Vſqueadeo, quidquid per huiuſmodi figuras prophetabatur impletum eſt, vt iam per illas non prophetetur. Ad hoc pertinet etiam quod ipſe Dominus ait Luc. 16. Lex & Prophetæ vſque ad Ioannem: ex eo regnum Dei Euangelizatur, & omnis in illud vim facit. Lex enim quæ præuaricatores abundanti reatu concludebat, in eam fidem, quæ poſtea reuelata eſt, gratia facta eſt per Ieſum Chriſtum, per quem ſuperabundauit gratia: ac per hoc impleta eſt per gratiam liberantem, quæ non implebatur per litteram iubentem. IN CHRISTO CESSERVNT. *id. receſſerunt, ceſſarunt*, RETRO. *id. prius, ante aduentum Chriſti data Chariſmata & gratiæ, ſignorum, viſionum, Prophetiarum, veritate per Chriſtum facta & exhibita præſentia ſua. Sic ibid. Auguſt.* Lex & Prophetæ vſque ad Ioannem. Lex, vt reos faceret *occaſione, vt ait Apoſtolus accepta per legem, quam viribus ſuis non implendo peccabant, & proinde gratiam ſaluatoris implorabant qui deſiderarent ſalutem*: Prophetæ, vt promitterent Saluatorem. Cæterùm Prophetas alios extitiſſe iam in Eccleſia poſt aſcenſionem Chriſti quis neſciat: de quibus Paulus dicit: & quoſdam conſtituit in Eccleſia, primùm Apoſtolos, deinde Prophetas, Tertiò doctores, &c. Non itaque de illis dictum eſt: lex & Prophetæ vſque ad Ioannem; ſed de iis qui primum Chriſti aduentum Prophetauerunt. Qui aduentus impletus, non vtique adhuc poſſet Prophetari.

Aug. — S. Auguſt. — S. Aug.

10. *Et cont. Iudæos cap. 11. in f.*

ITaque quoniam impleta eſt prophetia per aduentum eius, ideſt per natiuitatem, quam ſu- a Dan. 9. 24. prà memorauimus, & paſſionem quam euidenter ediximus, propterea & Daniel [a] *ſignari viſionem & Prophetam* dicebat, quoniam Chriſtus eſt ſignaculum omnium Prophetarum, b Pſal. 73. 9. adimplens omnia quæ retro erant de eo nuntiata: poſt enim aduentum eius & paſſionem ipſius [b] *iam non viſio neque prophetes.* c Dan. 9. 24. Vnde firmiſſimè dicit aduentum eius [c] *ſignare viſum & prophetiam.* Itaque oſtendentes & numerum annorum, & tempus LXII. & dimidiæ hebdomadarum adimpletarum, probauimus tunc veniſſe Chriſtum, id eſt natum: & ſeptem dimidiæ hebdomadarum, quæ ſunt ſubdiuiſæ in abſciſionem priorum hebdomadarum, intra quæ tempora paſſum oſtendimus Chriſtum: atque ita LXX hebdomadibus concluſis, & ciuitate exterminata, & ſacrificium & vnctionem exinde ceſſare. Sufficit hucuſque de his interim ordinem Chriſti decurriſſe, quo talis probatur qualis adnuntiabatur, etiam ex iſta conſonantia ſcripturarum, quas ex præiudicio maioris partis aduerſum Iudæos, elocuti ſumus. Neque enim in dubium deducant vel negent, quæ ſcripta proferimus: vt ex hoc quoque paria eſſe ſcripturis diuinis negare nonpoſſint: vt quæ poſt Chriſtum futura præcanebantur, adimpleta cognoſcantur. Neque enim diſpoſitio expuncta inueniretur, niſi ille veniſſet poſt quem habebant expungi quæ nuntiabantur, quæ completa eſſe etiam probarentur.

CHRISTVS SIGNACVLVM. X. SCHOLIA.

SIGNARI VISIONEM. *Vide iam dicta fusè numero præcedenti, & quæ infra dicemus, cum de Septuaginta hebdomadibus Danielis tractabimus, titulo proprio inſcripto: hebdomades ſeptuaginta. De ſignis autem Prophetarum impletis lubet huc conferre quod habet* S. Auguſt. *Auguſtinus lib. 3. de doctrina Chriſtiana c.6. vbi ſic de populo Hebræo ſub ſignis & figuris Deo ſeruiente;* quæ ſeruitus in Iudæo populo, longe à cæterarum Gentium more diſtabat, quandoquidem rebus temporalibus ita ſubiugati erant, vt vnus eis in omnibus commendaretur Deus, &c. Quam cuſtodiam tarquam ſub pædagogo paruulorum fuiſſe ſcribit Apoſtolus Galat. 3. & ideo qui talibus ſignis pertinaciter inhæſerunt, contemnentem iſta Dominum, cum iam tempus reuelationis eorum veniſſet, ferre non potuerunt. Atque inde calumnias, quod Sabbato curaret, moliti ſunt principes eorum, populuſque ſignis iſtis tanquam rebus adſtrictus, non credebat Deum eſſe, vel à Deo veniſſe, qui ea, ſicut à Iudæis obſeruabantur, nollet attendere. *Et eo-* S. Aug. *dem libro c.9.* ſub ſigno ſeruit, qui operatur, aut veneratur aliquam rem ſignificantem, neſciens quid ſignificet: qui vero aut operatur, aut veneratur vtile ſignum diuinitus inſtitutum, cuius vim ſignificationemque intelligi, non hoc veneratur quod videtur & tranſit, ſed illud potius quò talia cuncta referenda ſunt. Talis autem homo ſpiritalis & liber eſt, etiam tempore ſeruitutis, quo carnalibus animis nondum oportet ſigna iſta reuelari, *alij legunt, releuari*, quorum iugo edomandi ſunt. Tales autem ſpiritales erant Patriarchæ ac Prophetæ, omneſque in populo Iſrael, per quos nobis Spiritus A ſanctus ipſa ſcripturarum & auxilia, & ſolatia miniſtrauit. Hoc vero tempore, poſteaquam reſurrectione Domini noſtri Ieſu Chriſti manifeſtiſſimum indicium noſtræ libertatis illuxit, nec eorum quidem ſignorum, quæ iam intelligimus operatione graui onerati ſumus; ſed quædam pauca pro multis; eademque factu facillima, & intellectu auguſtiſſima, & obſeruatione caſtiſſima, ipſe Dominus & Apoſtolica tradidit diſciplina, ſicuti eſt baptiſmi ſacramentum & celebratio corporis & ſanguinis Domini. Quæ vnuſquiſque cum percipit, quo referantur, imbutus agnoſcit, vt ea non carnali ſeruitute, ſed ſpiritali potius libertate veneretur. Vt autem literam ſequi, & ſigna pro rebus quæ iis ſignificantur, accipere ſeruilis infirmitatis eſt: ita inutiliter ſigna interpretari, malè vagantis erroris eſt. Qui autem non intelligit quid ſignificet ſignum, & tamen ſignum eſſe intelligit, nec ipſe premitur ſeruitute. Melius eſt autem vel premi B incognitis, ſed vtilibus ſignis, quàm inutiliter ea interpretando, à iugo ſeruitutis eductam ceruicem laqueis erroris inſerere. *Huc vſque Auguſtinus.* ORDINEM CHRISTI. *id. ſeriem & contextum vitæ eius.* SCRIPTA PROFERIMVS. *Ex nouo ſcilicet Teſtamento, veteri Scripturæ conſonanti & pari, vt conſtet ex nouo Teſtamento, impleta fuiſſe de Chriſto prædicta in veteri* HABEBANT EXPVNGI. *id. debebant impleri quæ prophetata erant.* DISPOSITIO EXPVNCTA. *Per diſpoſitionem intelligit, præparationem, & apparatum Prophetiarum, quæ animos veterum Patrum diſponebant ad expectandum promiſſum Meſſiam.*

CHRISTI ELOGIA.

1. *Chriſti nomen, non Marcionis Chriſto; ſed vero & noſtro conuenit. 3. cont. Marc. cap. 15. per totum.*

DE ceteris verò nominibus, & in primis Chriſti, quid pars diuerſa reſpondebit? Si proinde commune eſt apud vos Chriſti nomen, quemadmodum & Dei, vt ſicut vtriuſque Dei filium Chriſtum competat dici, ſic vtrumque patrem Dominum certè ratio huic argumentationi refragabitur. Dei enim nomen quaſi naturale diuinitatis, poteſt in omnes com- a 1. Cor. 8. 5. municari, quibus diuinitas vindicatur, ſicut & idolis, dicente Apoſtolo, [a] *Nam & ſunt qui dicuntur dij, ſiue in cælo, ſiue in terris,* Chriſti verò nomen, non ex natura veniens, ſed ex diſpoſitione,

diſpoſitione, proprium eius efficitur, à quo diſpoſitum inuenitur. Nec in communicatio-
nem alij deo ſubiacet, maxime æmulo, & habenti ſuam diſpoſitionem, cui & nomina pri-
uata debebit. Quale eſt enim quod diuerſas diſpoſitiones duorum commentati deorum, ſo-
cietatem nominum admittunt in diſcordiam diſpoſitionum? quando nulla magis probatio
adſiſteret duorum & æmulorum deorum, quàm ſi in diſpoſitione eorum etiam diuerſitas
nominum inueniretur. Nullus enim ſtatus differentiarum, nonniſi proprietatibus appellatio- Pſal. 2.8.
num conſignatur. quibus deficientibus ſi quando, tunc Græca catachreſis de alieno abuten- Thren. 4.
do ſuccurrit. Apud Deum autem deficere puto nihil debet, nec de alieno inſtrui diſpoſitio- 20.
nes eius. Quis hic Deus eſt, qui filio quoque ſuo nomina à creatore vindicat? non dico alie- Eſa. 45. 1.
na, ſed vetera & vulgata, quæ vel ſic non competerent deo nouo & incognito. Quomodo Dan. 9. 26.
denique docet, [b] *nouam plagulam non aſſui veteri veſtimento, nec vinum nouum veteribus vtri-* b Luc. 5.
bus credi, adſutus ipſe & indutus nominum ſenio? Quomodo abſcidit Euangelium à Lege, 36.
tota Lege veſtitus? in nomine ſcilicet Chriſti. Quis illum prohibuit aliud vocari, aliud præ-
dicantem, aliunde venientem? cum propterea nec corporis ſuſceperit veritatem, ne Chri-
ſtus Creatoris crederetur. Vanè autem noluit eum ſe videri, quem voluit vocari: quando
etſi verè corporeus fuiſſet, magis Chriſtus Creatoris non videretur, ſi non vocaretur. At
nunc ſubſtantiam reſpuit, cuius nomen accepit, etiam ſubſtantiam probaturus ex nomine.
ſi enim Chriſtus vnctus eſt, vngui vtique corporis paſſio eſt. Qui corpus non habuit, vngui
omnino non potuit: qui vngui omnino non potuit, Chriſtus vocari nullo modo potuit.
Aliud eſt, ſi & nominis phantaſma affectauit. Sed quomodo, inquit, irreperet in Iudæorum
fidem, niſi per ſolenne apud eos & familiare nomen? inconſtantem aut ſubdolum deum
narras; aut diffidentiæ, aut malitioſitatis conſilium eſt, fallendo quid promouere. Multo li-
berius atque ſimplicius egerunt Pſeudoprophetæ, aduerſus Creatorem in ſui dei nomine ve-
nientes. Sed nec effectum conſilij huius inuenio. cùm facilius aut ſuum crediderint Chri-
ſtum, aut planum potius aliquem, quàm alterius dei Chriſtum, ſicut Euangelium probabit.

Vide Ieſus.

CHRISTI ELOGIA. I. SCHOLIA.

PARS DIVERSA, *id. aduerſa Marcionitarum.* A SI PROINDE COMMVNE. *id. ſi vt Marcionitæ, Dei nomen commune faciunt tam noſtro Creatori iuſto, quàm Deo ſuo tantummodo bono, & ſicut vtriuſque Chriſti Patrem, Dominum promiſcuè nominant: ſic etiam nomen Chriſti, & ſuo, & noſtro applicant, huic appellationi communi ratio repugnabit. Non enim par eſt ratio, nominis Dei, & Chriſti. Cum enim Dei, nomen ſit veluti naturale Deitati, omnibus poterit Dei nomen attribui, etiam Idolis, quibus aliqua diuinitas, licet falſa, tribuitur. At vero nomen Chriſti cum non veniat à natura, ſed ex ordine, voluntate, diſpoſitione, eius à quo diſponitur, ei ſoli proprium, & non commu-* B *ne alteri efficitur; nec alteri Deo, præſertim aduerſario, aliter omnino diſponenti de rebus ſuis, conſentaneum eſt, alterius Dei nomina ſibi arrogare, vel mendicare, cui proinde priuata & ſpecialia nomina mutuata, referre deberet. & ei vel hac de cauſa obligationis vinculo ſubiici.* QVALE EST ENIM, *vnde hæc contradictio. vt Marcionitæ fingentes Deos diuerſos & aduerſos, & ſuas res ex oppoſito diſponentes, in re præcipua, hoc eſt vnico filio nominando, in eius appellatione concordent.* NVLLVS ENIM STATVS. *id. cum rerum diuerſitas, vocum & nominum diuerſitate ſoleat* CONSIGNARI: voces enim & nomina, ſunt propria ſigna rerum: C &c. DEFICIENTIBVS SIQVANDO. *id. ſi aliquando non occurrunt nobis propria rerum nomina, catachreſi, id. abuſione vocis alterius vtimur.* APVD DEVM. *Ironicè carpit Marcionem, quod apud tantum Deum ſuum vocum inopia tanta ſit, vt cogatur à Deo Creatore aduerſario ſuo, ſtipem nominis Chriſti ſui corrogare.* VETERA ET VVLGATA. *Quanta, inquit, diſconuenientia, vt Deus nouus, veteris Teſtamenti contemptor, vnico filio nouo, vetus, & toties in veteri lege decantatum, & omnibus Regibus & Sa-* D *cerdotibus legis, etiam Gentili Cyro in Prophetis commendato, commune nomen emendicet. Pudeat eum ornari nominis ſenio, qui reprobat pannum nouum aſſui veteri veſtimento. Cur legem reprobans, nomen legis*

A *aſſumit? Cur nomen eius accipit, cuius veritatem corporis reſpuit? ob hanc maximè cauſam, vt non ſumatur pro Chriſto Creatoris longè. facilius Chriſtus Creatoris non putaretur, ſi Chriſtus omnino non vocaretur: cum ipſa vox corpus ſupponat, Chriſtus enim vnctum ſignificat, nec vngi poteſt niſi corpus; niſi fortè velis, ô Marcion, Chriſtum tuum æquè nomen ac corpus phantaſticum accepiſſe.* MVLTO LIBERIVS. *Minus, inquit errauerunt Pſeudoprophetæ qui in proprio Dei ſui nomine, verbi gratia Baal, Bel, Aſtaroth, &c. venientes, contra Deum Creatorem pugnarunt.* SED NEC EFFECTVM, *&c. Neſcio, inquit, quem fructum ex commu-* B *nicatione Chriſti nominis & vſurpatione capias, cum & pſeudoprophetæ ab Apoſtolis prædicti, ſicut & in Euangelio, dicente Chriſto*, multi venient in nomine meo, &c. *Chriſtum ſuum abſque tot ambagibus crediderint, nec alium nouum Deum introduxerint, cuius hic eſſet filius.* AVT PLANVM POTIVS, *id. circulatorem. impoſtorem aliquem.* DICENTE APOSTOLO. *1. Cor. 9* Scimus quia nihil eſt idolum in mundo, & quod nullus eſt Deus niſi vnus. Nam etſi ſunt qui dicantur Dij, ſiue in cœlo, ſiue in terra, ſi quidem ſunt Dij multi & Domini multi: nobis tamen vnus Deus Pater, ex quo omnia, & nos in illum: & C vnus Dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia & nos per ipſum. *Aug. in Io.* ſolent multi malè intelli- S. Aug.
gentes, ſine ipſo factum eſt nihil, putare aliquid nihil eſſe, peccatum quidem non per ipſum factum eſt, & manifeſtum eſt, quia peccatum nihil eſt; & nihil fiunt homines cum peccant. Et Idolum non per verbum factum eſt. Habet quidem formam quandam humanam, ſed ipſe homo per verbum factus eſt: nam forma hominis in Idolo non per verbum facta eſt. Et ſcriptum eſt, ſcimus quia Idolum nihil eſt. Ergo iſta non ſunt facta per verbum. D Sed quæcumque facta ſunt naturaliter, quæcumque ſunt in creaturis. *Et lib. 2. in Exo. q. 86.* Deos non S. Auguſt.
maledices, &c. An ſecundùm illud accipiendum quod Apoſtolus ait, nã & ſi ſunt qui dicuntur dij,

&c. Addendo enim ſicuti ſunt dij multi, &c. Deos A intellligi voluit qui dignè etiam dicuntur: ita ſanè vt λατρεία quæ dicitur Græcè, & interpretatur latinè ſeruitus, ſed ea quæ ad Religionem pertinere intelligitur, non debeatur, niſi vni Deo vero, qui nobis eſt Deus: illi autem qui dicuntur dij, etiam ſi qui ſunt qui merito dicuntur, prohibiti ſunt maledici, non iuſſi ſunt ſacrificiis, vel vllis latriæ obſequiis honorari. VETERA ET VVLGATA, *nil frequentius in Scriptura quam Iudæorum Reges Chriſti nomine* S. Auguſt. *inſigniri. Aug. lib. 1. de conſenſu Euang. c. 13.* nec aliâ re magis claruit illius gentis regnum & Templum, & ſacerdotium & ſacrificium, & vnctionem illam myſticam quod chriſma Græcè dicitur, vnde Chriſti nomen elucet, & propter quam reges ſuos Chriſtos ipſa Gens appellabat, non fuiſſe, niſi prænuntiando Chriſto deputata; quam quod occiſi B Chriſti reſurrectio, poſteaquam cœpit credêtibus Gentibus prædicari, illa omnia ceſſauerunt; neſcientibus Romanis, per quorum victoriam; neſcientibus S. Auguſt. Iudæis, per quorum ſubiugationem factum eſt, vt illa omnia ceſſarent. *Et lib. 3. de conſenſu Euang. c. 8.* Vultis dimittam vobis Barrabam, an Ieſum qui dicitur Chriſtus? aliud videtur eſſe, vultis dimittam vobis regem Iudæorum. Sed quia Chriſtos reges dicebant, & qui dixit, illum an illum, manifeſtum eſt eum quæſiſſe an vellent ſibi dimitti Regem S. Aug. Iudæorum, id eſt Chriſtum, &c. *Et paucis interiectis*, Iam ſatis apparet quod id Marcus velit oſtendere, dicendo regem Iudæorum, quod Matthæus dicendo Chriſtum. Non enim dicebantur Chriſti reges, niſi Iudæorum *Sic Pſal. 2.* Aſtiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum, aduerſus Dominum, & aduerſus Chriſtum eius. C *Thren. 4.* Spiritus oris noſtri Chriſtus Dominus captus eſt in peccatis noſtris. *Dan. 9.* ab exitu ſermonis vt iterum ædificetur Ieruſalem, vſque ad Chriſtum ducem: &c. *Et rurſum*: occidetur Chriſtus. *qui loci Chriſto Dei filio conuenerunt. Frequens tamen adeo eſt Chriſti commune nomē regibus, vt ſuperuacuum ſit hic locos referre.* CHRISTVS VNCTVS S. Aug. EST. *Aug. Pſal. 103.* Amatur ab omnibus, prædicatur ab omnibus, quia excellenter vnctus, ideo Chriſtus. Chriſtus enim vnctus, à Chriſmate dictus eſt Chriſtus. Meſſias Hebraicè Græcè Chriſtus, Latinè vnctus. Sed corpus ſuū totum perungit. *Chryſol. ſer. 58. in m.* Chriſtum accipe vnctum non communi oleo, ſed ſancto quo natus eſt Spiritu. S. Aug. *Et ſer. 160. in m.* Hodie Spiritus ſanctus ſupernatat aquis in ſpecie columbæ, vt ſicut illa columba Noë nuntiauerat diluuium diſceſſiſſe mundi; ita iſtâ indice noſceretur perpetuum mundi ceſſaſſe naufra- D gium: neque ſicut illa veteris oliuæ ſurculum portaret, ſed totam in caput parentis noui Chriſmatis pinguedinem fundit, vt impleat illud quod Propheta prædixit: propterea vnxit te Deus. Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis *Aug. lib. 2. cont.* S. Auguſt. *Maximinum*, dictum eſt in Prophetia rerum futurarum tanquam locutione rerum præteritarum: vnxit te Deus. &c. Participes eius ſignificans, qui futuri fuerant ſerui eius, ſocij eius, amici eius, fratres eius, membra eius. Prædictum eſt igitur quod futurum erat, vt vngeret Deus Chriſti, hominem Chriſtum, qui tamen ſic factus eſt homo, vt maneret Deus. Vngeret autem, non viſibili & corporali oleo, ſed ſpiritu Sancto; quem ſcriptura nomine olei exultationis, figuratâ vt ſolet, locutione ſigni- E ficat. Dixit autem, vnxit; non dixit vncturus eſt: quia in prædeſtinatione iam factum erat, quod B. Petrus in Act. Apoſtolorum dixit: hunc Ieſum à Nazareth, quē vnxit Deus Spiritu, &c. Qua vnctio- A ne plenus erat, id eſt Spiritu ſancto. Propter quod de illo ſcriptum eſt Luc. 4. Ieſus autem plenus Spiritu Sancto reuerſus à Iordane, &c. VNGVI CORPORIS PASSIO EST, *affectus author hæc verba*, tinguo, vnguo, pro vngo, & tingo. *Et quia ſemper pro vera Chriſti carne decertat, vnctionem Chriſti corpoream & ſenſibilem vult fuiſſe, cum tamen omnino non conſtet aliquo oleo viſibili & liquore ſenſibili Chriſtum inunctum. Scimus quidem in Iordane corporaliter lotum à Ioanne, ſcimus & Spiritum ſanctum in ſpecie columbæ ſuper eius caput ſediſſe: Et hinc fortè factum eſt, vt Tertul. nimius in ſua probatione, hanc columbam volucris à Spiritu ſancto hypoſtaticè aſſumptam, ne ſi columbam phantaſticam fuiſſe diceret, carnem quoque Chriſti phantaſticè à Verbo aſſumptam admittere cogeretur. Aug de Agone Chriſtiano cap. 22.* à noſtra fide Aug. B iſta imputas excludatur, totumque hominem atque perfectum, à Verbo Dei ſuſceptum eſſe credamus. Nec eos audiamus, qui tale corpus Dominum noſtrum habuiſſe dicunt, quale apparuit in columba quam vidit Ioannes Baptiſta deſcendentem de cœlo, & manentem ſuper eum, in ſigno Spiritus ſancti. Ita enim perſuadere conantur filium Dei natum non eſſe de fœmina; quia ſi carnalibus oculis eum oportebat oſtendi: potuit, inquiunt, ſic aſſumere corpus, quomodo Spiritus ſanctus. Non enim & columba illa de ouo nata eſt, aiunt, & tamen humanis oculis potuit apparere. Quibus primum illud reſpondendum eſt, quod ibi legimus, in ſpeciæ columbæ apparuiſſe Ioanni Spiritum ſanctum, vbi legimus etiam Chriſtum natum eſſe de femina, & non oportet in parte credere Euangelio, & in parte non credere. Vnde enim credis in columbæ ſpecie demonſtratum eſſe Spiritum ſan- C ctum, niſi quia in Euangelio legiſti? Ergo & ego inde credo Chriſtum natum de Virgine eſſe, quia in Euangelio legi. Quare autem Spiritus ſanctus non eſt natus de columba quemadmodum Chriſtus de fœmina? illa cauſa eſt, quia non columbas liberare venerat Spiritus ſanctus, ſed hominibus ſignificare Innocentiam & amorem ſpiritalem, quod in Columbæ ſpecie viſibiliter figuratum eſt. &c. Neque hoc ita dicimus, vt Dominum Ieſum Chriſtum dicamus ſolum verum corpus habuiſſe, Spiritum ſanctum autem fallaciter apparuiſſe oculis hominum; ſed illa corpora vera corpora credimus. Sicut enim non oportebat vt homines falleret filius Dei, ſic non decebat vt homines falleret, *addam & in ſpecie tam ſimplicis auis*, Spiritus ſanctus. Sed omnipotenti Deo, qui vniuerſam Creaturam de nihilo fabricauit, non erat difficile D verum corpus columbæ ſine aliarum columbarum miniſterio figurare, ſicut ei non fuit difficile verum corpus in vtero Mariæ ſine virili ſemine fabricare: cum natura corporea, & in viſceribus fœminæ ad formandum hominem, & in ipſo mundo ad formandam columbam, imperio Domini voluntatique ſeruiret. Sed ſtulti homines, & miſeri, quod aut ipſi facere non poſſunt, aut in vita ſua nunquam viderunt, etiam ab omnipotenti Deo fieri poſſe non credunt. *Tandem vt Chriſtum verum Deum & hominem, & verè vnctum probet idem Auguſt. vtitur in* Auguſt. *Pſal. 44. & loco Geneſis 28. vbi Iacob. in figuram Chriſti vnxit lapidem, & loco pſaltis. Vnxit te Deus Deus tuus, quem & Paulus retulit ad Hebr. 1.* Deus vngitur à Deo. Etenim in Latino putatur idem caſus nominis repetitus. In Græco autem euidentiſſima E diſtinctio eſt, quia vnum nomen eſt quod compellatur, & alterum ab eo qui compellat. Vnxit te Deus. O tu Deus, vnxit te Deus tuus. Sic accipite, ſic intelligite, in Græco euidentiſſimum eſt. Er-

go quis eſt Deus vnctus à Deo ? dicant nobis Iudæi. Scripturæ iſtæ cõmunes ſunt, vnctus eſt Deus à Deo vnctum audis, Chriſtum intellige, etenim Chriſtus à Chriſmate. Hoc nomen quod appellatur Chriſtus vnctionis eſt: nec in aliquo alibi vngebantur Reges & Sacerdotes, niſi in illo regno vbi Chriſtus prophetabatur & vngebatur, & vnde venturum erat Chriſti nomen. Nuſquam eſt alibi omnino, in nulla Gente, in nullo Regno. Vnctus eſt ergo Deus à Deo. Quo oleo niſi ſpiritali? oleum enim viſibile in ſigno eſt, oleum viſibile in Sacramento eſt, *hic Sacramentum ſumit pro re & gratia Sa-* Aug. A *cramenti*; oleum ſpiritale vnctus eſt, oleum viſibile exterius eſt. Vnctus eſt nobis Deus, & miſſus eſt nobis, & ipſe Deus vt vngeretur, homo erat: ſed ita homo erat, vt eſſet Deus: ita Deus erat, vt homo eſſe non dedignaretur. Verus homo, verus Deus: in nullo fallax, in nullo falſus: quia vbique verax, vbique veritas. Deus ergo homo, & ideo vnctus Deus: quia homo Deus, & factus eſt Chriſtus. Hoc figurabatur in eo quod Iacob Gen. 28. Lapidem ſibi ad caput poſuerat & dormiebat: &c. In illo lapide intellexit Chriſtum, ideo vnxit.

2. *Chriſtus ſecundus Adam, terrenus carnis ſubſtantiâ, cœleſtis conuerſatione, quam imitando ad cœlum veniemus. De reſur. cap. 49. à p. ad m.*

PRimus, [a] inquit, *homo de terra choicus*, ideſt limacius, id eſt Adam. *Secundus homo de cœlo*, id eſt Sermo Dei, id eſt Chriſtus: non aliàs tamen homo, licet de cœlo, niſi quia & ipſe caro atque anima, quod homo, quod Adam. Nam & ſuprà [b] *nouiſſimus Adam* dictus, de cõſortio ſubſtantiæ commercium nominis traxit; quia nec Adam ex ſemine caro, quod & Chriſtus. [c] *Qualis ergo choicus, tales & choici; qualis cœleſtis, tales & cœleſtes.* Subſtantiâ tales? an primò diſciplinâ? dehinc & dignitate, quam & diſciplinâ captauit: Atquin, ſubſtantiâ nullo modo ſeparabuntur choici atque cœleſtes, ſemel ab Apoſtolo homines dicti. Si enim & Chriſtus ſolus vere cœleſtis, immo & ſupercœleſtis; homo tamen, quà caro atque anima, nihilo ex iſta ſubſtantiarum conditione, à choica qualitate diſcernitur: proinde & qui cœleſtes ſecundùm illum, non de ſubſtantia præſenti, ſed de futura claritate cœleſtes prædicati intelliguntur. quia & retro, vnde diſtinctio iſta manauit de dignitatis differentia, oſtenſa eſt [d] *alia ſupercœleſtium gloria, alia ſuperterrenorum; & alia ſolis, alia lunæ, alia ſtellarum. quia & ſtella à ſtella differt in gloria*, non tamen in ſubſtantia. Denique, præmiſsâ differentiâ dignitatis in eadem ſubſtantia & nunc ſectandæ & tunc capeſſendæ, ſubiungit etiam exhortationem, vt & hic habitum Chriſti ſectemur ex diſciplina, & illic faſtigium conſequamur ex gloria: [e] *Sicut portauimus imaginem choici, portemus etiam imaginem ſupercœleſtis.* Portauimus enim imaginem choici per collegium tranſgreſſionis, per conſortium mortis, per exilium paradiſi. Nam etſi in carne hîc portatur imago Adæ, ſed non carnem monemur exponere. Si non carnem, ergo conuerſationem, vt proinde & cœleſtis imaginem geſtemus in nobis: non iam Dei, nec iam in cœlo conſtituti; ſed ſecundùm liniamenta Chriſti incedentes. [f] *in ſanctitate, & iuſtitia, & veritate.* Atque adeo ad diſciplinam totum hoc dirigit, vt hic dicat portandam imaginem Chriſti in iſta carne, & in iſto tempore diſciplinæ. Portemus enim præceptiuo modo, dicens, huic tempori loquitur, in quo homo nulla alia ſubſtantia eſt, quàm caro & anima; aut ſi quam aliam. ideſt cœleſtem ſubſtantiam hæc fides ſpectat. huic tamen repromiſſa ſit, cui ad illam elaborare mandatur.

a 1. Cor. 15. 47.
b Ibid. 45.
c Ibid. 48.
d Ibid. 40. 41.
e Ibid. 49.
f Epheſ. 5. 8. 9.

CHRISTVS SECVNDVS ADAM. II. SCHOLIA.

PRIMVS HOMO. *Sic Paulus. 1. Cor. 15.* Primus homo de terra terrenus: ſecundus homo de cœlo cœleſtis. *Tranſlat. Syr.* Primus homo puluerulentus ex terra; homo ſecundus, Dominus è cœlo. CHOICVS. *Græcam vocem retinuit, quam exponit.* LIMACIVS. *id. è limo formatus.* SERMO DEI, *bene dixit de cœlo, Verbum Dei enim inde miſſum eſt.* NON ALIAS, *&c. id. aliter ille de cœlo miſſus homo non eſſet, niſi quia ſicut Adam, & quilibet alter homo, carne atque anima conſtitiſſet.* NOVISSIMVS ADAM. *1. Cor. 15.* factus eſt primus homo Adam in animam viuentem, nouiſſimus Adam in ſpiritum viuificantem. DE CONSORTIO, *&c. id. cum ſubſtantia hominis quam cum Adam eiuſdem ſpeciei accepit, nomen etiam commune cum eo ſumpſit.* QVIA NEC ADAM, *id. Chriſtus plus homo quàm Adam, quia ex hominis ſemine orta Maria, ipſe homo de homine matre natus eſt, dicente Paulo;* qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnem. *Rom. 1. cum Adam factus ſit caro ex mero limo ſine ſemine, vel ſimplicius.* QVOD ET CHRISTVS. *id. & Chriſtus ſimilis primo Adamo, quia ſine virili ſemine de Maria natus eſt.* QVALIS ERGO B CHOICVS, *&c.* Qualis terrenus, tales & terreni: & qualis cœleſtis, tales & cœleſtes. SVBSTANTIA TALES? *&c. Interrogat vtrum homines in reſurrectione glorioſa futuri, cum Chriſto ſubſtantiam carnis cœleſtem, id. glorioſam & incorruptam participare debeant: quod confirmat, ex diſtinctione ſolum accidentali ſecundùm magis & minus, quam Paulus,* RETRO, *id. ante eodem capite præmiſerat de diuerſa ſyderum gloria, vbi ſic Paulus*, & corpora cœleſtia, & corpora terreſtria: ſed alia quidem cœleſtium gloria, alia autem terreſtrium: alia claritas Solis, alia claritas Lunæ, & alia claritas ſtellarum. Stella enim à ſtella differt in claritate: ſic & reſurrectio mortuorum. *Tranſlat. Syr.* alia eſt gloria cœleſtium, & alia terreſtrium. Item alia eſt gloria Solis, &c C *Deinde ſubiicit electos primò Chriſtum cœleſtem debere imitari, eius doctrinam ſequendo, vt per eius virtutes gradiendo, mereantur eius gloriam conſequi; quod ſignificat his verbis,* QVAM ET DISCIPLINAM CAPTAVIT, *id. imitatio promeruit gloriam.* ATQVIN SVBSTANTIA, *&c. id. idem erunt ſubſtantia cœleſtes qualitate, qui terreni ſunt origine & ſubſtantia.* SI ENIM ET CHRISTVS, *&c. Si ipſe Chriſtus, qui ſolus propriâ*

virtute reſurrexit, & de ſe dixit: nemo aſcendit in cœlũ, *imò ſuper omnes cœlos, vnde & ſupercœleſtis hîc rectè vocatur*, niſi qui deſcendit de cœlo, filius hominis qui eſt in cœlo: *nihil quoad ſubſtantiam carnis & animæ differt ab homine terreno, quanto magis qui*, SECVNDVM ILLVM, *id. participata beatitudine ab eo, eius merito & exemplo*, configurabuntur corpori claritatis eius, *eandem carnis terreſtris ſubſtantiam habebunt?* HABITVM CHRISTI, *&c. Alludit ad Paulum dicentem*: induimini Dominum Ieſum: *vel vt ſubiicit*: ſicut portauimus imaginem terreni, portemus imaginem cœleſtis. EXPONERE. *id. deponere & exuere, ita & Paulus*, expoliantes veterem hominem cum actibus ſuis. NON IAM DEI. *id. non nos aſtringit Paulus ad imitationem Chriſti, qua Verbum eſt Patris, vel in quantum immortalis eſt & glorioſus in cœlis.* LINIAMENTA. *id. vt Chriſti* B *lenitatem, humilitatem, cæteraſque virtutes, quas nobis & verbo & facto in Euangelio delineatas reliquit, ſectemur; dicente Paulo:* vt filij lucis ambulate in bonitate, & Iuſtitia, & veritate. HÆC FIDES SPECTAT. *id. cum* fides ſit ſubſtantia rerum ſperandarum: HÆC FIDES SPECTAT, *id. expectat & ſperat aliam ſubſtantiam qualitate ſcilicet differentem, quæ* HVIC SVBSTANTIÆ, *id. terrena quam modo gerimus, promiſſa eſt.* CVI AD ILLAM, *&c. id. terrena ſubſtantia homini ſcilicet mortali præcipitur à Paulo, vt ad cœleſtem & glorioſam ſubſtantiam promerendam, Chriſti virtutes imitando elaboret.* CHOICVS, ID EST ADAM. *Nyſſenus de opificio hominis c.22.* Adamus ſecundùm notationem nominis terrenum figmentum ſignificat, quemadmodum Hebrææ periti tradunt. Idcirco & Apoſtolus excel- C lenter vernacula in lingua eruditus, hominem è terrâ factum χόϊκον, quaſi dicas puluereum, appellat, voce Adam in Græcam commutata. QVALIS ERGO CHOICVS. *Totum hunc locum 1. Cor. 15. exponit D. Thomas.* Gen. 1. formauit Dominus hominem de limo terræ: & ideo dicitur eſſe terrenus, id. animalis. Secundus homo ſcilicet Chriſtus factus eſt in ſpiritum viuificantem, quia de cœlo; quia diuina natura quæ fuit huic naturæ vnita, de cœlo eſt. Et ideo debet eſſe cœleſtis, id. talem perfectionem debet habere, qualem decet de cœlo venire, ſcilicet perfectionem ſpiritualem. Io. 3. qui de cœlo venit, ſuper omnes eſt. Dicit autem primum hominem de terra ſecundùm modum loquendi, quo res de illo eſſe dicuntur, quod prima pars eſt in eorum fieri: ſicut cultellus dicitur de ferro, quia pars vnde eſt cultellus, eſt ferrum, &c. Secundus homo dicitur de cœlo, non quod attulerit corpus de cœlo, cum de terra aſſumpſerit, ſcilicet de corpore B. Virginis: *veritas enim de terra orta eſt, id eſt vera humanitas Chriſti de terra Virginea*; ſed quia diuinitas, quæ naturæ humanæ vnita eſt, de cœlo venit; quæ fuit prior quàm corpus Chriſti, *addit ex Paulo*: qualis terrenus, &c. Quaſi dicat, Primus homo, quia terrenus fuit & mortalis. *Principium vnicum ex quo vno factum eſt omne genus hominum.* Ideo deriuatum eſt, vt omnes eſſent B & terreni & mortales. Vt ſicut in Adam omnes moriuntur, &c. Et Zach. 13. Adam exemplum meum, &c. Quia vero fuit ſecundus homo cœleſtis, id eſt ſpiritualis & immortalis, ideo omnes & immortales & ſpirituales erimus. Rom. 6. complantati facti ſumus ſimilitudini, &c. Igitur ſi portauimus, &c. Poſſumus dupliciter conformari cœleſti, in vita ſcilicet gratiæ & gloriæ, & vna, eſt via ad aliam, &c. Vt ergo poſſimus eſſe cœleſtes, id. peruenire ad vitam gloriæ, portemus imaginem cœleſtis, per vitam gratiæ: Coloſſ. 3. exuentes veterem hominem induite nouum hominem ſcilicet Chriſtum. Rom. 8. quos præſciuit & prædeſtinauit conformes fieri, &c. *Pulchrius & ſubtilius Auguſtinus in Epiſt. 146. ad Conſentium quæ tota eſt de corporum reſurrectione, vbi hoc caput Apoſtoli explicat.* Quid eſt, qualis terrenus, tales & terreni; niſi mortales ex mortali? & quid eſt, qualis cœleſtis, tales & cœleſtes; niſi immortales per immortalem? illud per Adam, hoc per Chriſtum. Aug. Dominus enim ad hoc terrenus factus eſt cum eſſet cœleſtis; vt eos qui terreni erant, faceret cœleſtes hoc eſt, ideo ex immortali mortalis factus eſt, aſſumendo ſerui formam, non Domini mutando naturam, vt eos qui mortales erant faceret immortales, impertiendo Dominicam gratiam, non ſeruilem iniuriam retinendo.

3. Et 5. cont. Marc. cap. 10. à p. adm.

a 1. Cor. 15. 45. FActus [a] *primus homo Adam in animam viuam; nouiſſimus Adam in ſpiritum viuificantem*; licet ſtyltiſſimus hæreticus noluerit ita eſſe. Dominum enim poſuit nouiſſimum, pro nouiſſimo Adam; veritus ſcilicet ne ſi & Dominum nouiſſimũ haberet, Adam, & eiuſdem Chriſtum defenderemus in Adam nouiſſimo, cuius & primum. Sed falſum relucet. Cur enim primus Adã, niſi quia & nouiſſimus Adam? Non habent ordinem inter ſe niſi paria quæque, & eiuſdem vel nominis, vel ſubſtantiæ, vel auctoris. Nam etſi poteſt in diuerſis quoque eſſe aliud primum, aliud nouiſſimum; ſed vnius auctoris. Ceterùm, ſi & auctor alius, & ipſe quidem poteſt nouiſſimus dici. Quod tamen intulerit primum eſt; nouiſſimum autem ſi primo par ſit. Par autem primo non eſt, quia non eiuſdem auctoris eſt. Eodem modo & in nomine hominis reuincetur.
Marcionis textus corruptus. *Primus*, inquit, *homo de humo terrenus; ſecundus, dominus de cœlo.* Quare ſecundus, ſi non homo, quod & primus? Aut nunquid & primus dominus, ſi & ſecundus? Sed ſufficit, ſi in Euangelio filium hominis adhibet Chriſtum & hominem, & in nomine Adam eum negare non poterit. Sequentia quoque eum comprimunt. Quum enim dicit Apoſtolus, [b] *Qualis qui de terra*, homo ſcilicet, *tales & terreni*, homines vtique. Ergo, *& qualis qui de cœlo*, homo;
b 1. Cor. 15. 48. *tales & qui de cœlo*, homines. Non enim poterat hominibus terrenis non homines cœleſtes oppoſuiſſe, vt ſtatum ac ſpem ſtudioſius diſtingueret in appellationis ſocietate. Statu enim ac ſpe dicit terrenos atque cœleſtes homines; tamen ex pari, qui ſecundum exitum aut in Adam aut in Chriſto deputantur. Et ideo iam ad exhortationem ſpei cœleſtis: [c] *Sicut*
c Ibid. 49. *portauimus*, inquit, *imaginem terreni, portemus & imaginem cœleſtis*, non ad ſubſtantiam vllam referens reſurrectionis, ſed ad præſentis temporis diſciplinam. *Portemus* enim, inquit,

non portabimus; præceptiue, non promiſſiue, volens nos ſicut ipſe inceſſit, ita incedere, & à terreni, id eſt, veteris hominis imagine abſcedere, quæ eſt carnalis operatio.

CHRISTI ELOGIA. III. SCHOLIA.

STVLTISSIMVS HÆRETICVS. *Marcion ſcilicet dementiſſimè ſubtraxit loco Apoſtoli, nomen Adam.* ET NOLVIT ITA ESSE, *id. ſic manere ſcriptum, ſicut ſcripſerat Apoſtolus. Et loco.* Adam, *poſuit,* Dominum. *Præ ſtultitia non aduertens, quod relinquendo in prima parte ſententiæ,* primus homo Adam, *ordinem neceſſarium dicit primus, ad ſecundum, ſiue nouiſſimum. Timebat nimirum ne ſi,* DOMINVM NOVISSIMVM, *id eſt Chriſtum,* HABERET ADAM, *id. Adam nominaret* EIVSDEM *ſcilicet Dei Creatoris admittere cogeretur, nouiſſimum, cuius & primum Geneſis expreſſè refert.* NAM ETSI. *id. quamuis in rebus diuerſis inter ſe & alterius generis poſſit eſſe, & primum & vltimum;* SED VNIVS AVTHORIS, *ſupple, non erunt.* CÆTERVM SI AVTHOR ALIVS, *id. ſi Deus Marcionis, alius eſt, quàm Deus Creator,* ET IPSE QVIDEM, *Deus Marcionis, vel Chriſtus eius, poterit dici nouiſſimus.* QVOD TAMEN INTVLERIT, *ſupple principium, id Creator, qui primus,* INTVLIT, *id. creauit Adam, illum primum fecit; & Chriſtus alterius Dei poſterioris, poterit nouiſſimus dici:* SI PRIMO PAR SIT, *id. ſi primo Adæ ſit ſimilis, nempe vera carne & anima conſtans, paſſibilis, &c.* PAR AVTEM PRIMO, *&c. id. Chriſtus Marcionis, alterius Dei cum ſit, nouiſſimus dici non poteſt; quia primo ſimilis non eſt. Vnde nec de Chriſto Marcionis locutus eſt Paulus quamuis tacuiſſet Adæ nomen, & Dominum nouiſſimum appellaſſet.* REVINCETVR, *id eſt, conuincetur, confutabitur. Ita Cicero pro Archia. Gellius lib. 6. c. 2.* EODEM MODO. *Aliud argumentum profert contra Marcionem, quod ad Paulus apertè hominem primum de terra terrenum dicat, quod etiam habet ordinem ad ſecundum: licet Marcion legat,* ſecundus Dominus, de cœlo. *Scio quidem in Tranſlat. Syriaca, vt ſupra præmiſimus Scholio præcedenti, haberi:* homo ſecundus, Dominus è cœlo: *& Græcos Patres temporibus B. Chryſoſtomi & Theophilacti, ſic legiſſe:* ſecundus homo ipſe Dominus de cœlo: *vbi vides non tantum Dominum, ſed & hominem dici.* SED SVFFICIT, *&c. Satis eſt, inquit, mihi, quod Marcion in Euangelio legat Chriſtum Dominum, hominem, vt tergiuerſari non poſſit, & negare iam audeat Chriſtum eſſe nouiſſimum Adam.* STATV AC SPE, *&c. id. homines ſtatu naturæ, ex Adam, terreni; & iidem abſque diuerſitate ſubſtantiæ, ſpe in Chriſtum & eius meritum cœleſtes. Et hoc eſt quod ſubiicit:* SECVNDVM EXITVM DEPVTANTVR. *id. iidem homines qui exitum, hoc eſt ortum habent ex Adam, rurſum ex Chriſti ſanguine & ex Deo nati, Io. 1.* non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt, *cœleſti beatitudini deputantur. In quo Paulus,* IN APPELLATIONIS SOCIETATE, *id. communione nominis hominis, ſtudioſe & accurate diſtinxit,* STATVM, AC SPEM *id. non diſtinxit ſubſtantias, ſed qualitates diuerſas, ſtatus naturæ terrenæ, & ſpei cœleſtis gloriæ.* TAMEN EX PARI. *id. ex ſimili omnino natura, ſiue homines in Adam, ſiue fideles in Chriſto, mortales, vel immortales, conſiderentur.* PORTEMVS, INQVIT. *Bene notat Paulum nos hortari pro præſenti tempore, vt Chriſti portemus imaginem, eius diſciplinæ, doctrinæ, vitæ, nos conformando;* NON PROMISSIVE. *Id eſt, non reſpexit Paulus hoc loco imaginem glorioſi corporis in reſurrectione aſſumendam, ſed virtutum eius imitationem. Non ergo audiendus eſt Eraſmus, neque Iſidorus Clarius, qui legunt* portabimus, *pro,* portemus, *ſicut etiam nobiſcum Cyprianus frequenter, Ambroſius, Auguſtinus, Irenæus, & ipſe Theophilactus Græcus. Totum hunc locum Pauli ſic repono, & cum D. Auguſtino & S. Thoma explico.* 1. Cor. 15. factus eſt primus homo Adam in animam viuentem, nouiſſimus Adam, in ſpiritum viuificantem, &c. Primus homo de terra terrenus ſecundus homo de cœlo cœleſtis, &c. *Hanc ſecundam partem vide expoſitam Scholio præcedenti. Quod ſuper eſt ſic cum D. Thoma* Factus eſt à Deo primus homo Adam in animam viuentem, vita ſcilicet animali, qualem anima poteſt dare, cum ſcilicet ſpirauit Dominus in faciem eius ſpiraculum vitæ, Gen. 2. Anima enim dicitur & ſpiritus. In quantum enim intendit curæ corporis, ſcilicet vegetando, nutriendo, & generando, dicitur anima: in quantum autem intendit cognitioni, ſcilicet intelligendo, volendo, &c. Spiritus. Vnde intendit hic Apoſtolus de vita, qua anima deſeruit circa corpus, non de Spiritu ſancto, ſicut quidam fingunt, &c. Nouiſſimus Adam, id eſt Chriſtus, quia Adam induxit vnum ſtatum ſcilicet culpæ, Chriſtus verò gloriæ & vitæ. Vnde cùm poſt ſtatum iſtum nullus alius ſequatur in vita iſta, ideo dicitur nouiſſimus, &c. Dicitur autem Adam, quia de natura Adæ factus in ſpiritum viuentem, &c. Primus homo factus eſt in animam, nouiſſimus in ſpiritum. Ille autem in animam viuentem ſolum, iſte verò in ſpiritum, & viuentem & viuificantem, &c. Quia ſicut Adam conſecutus eſt perfectionem ſui eſſe per animam: ita & Chriſtus, in quantum homo, per Spiritum ſanctum. Et ideo cum anima non poſſit niſi proprium corpus viuificare, ideo Adam factus eſt in animam, non viuificantem, ſed viuentem tantum: ſed Chriſtus factus eſt in ſpiritum viuentem & viuificantem: & ideo Chriſtus habuit poteſtatem viuificandi. Io. 1. de plenitudine eius omnes accepimus. Et Io. 10. veni vt vitam habeant & abundantius habeant, &c. Sed ne aliquis diceret; ſi Chriſtus factus eſt in ſpiritum viuificantem, quare dicitur nouiſſimus? ideo conſequenter dicit: ſed non prius quod ſpirituale eſt, ſed quod animale, deinde quod ſpirituale. Oſtendit ordinem principiorum. Videmus enim in natura, quia in vno & eodem, prius eſt imperfectum quam perfectum, &c. Vnde vt ſeruetur ordo, prius debet eſſe imperfectum, ſcilicet animale in homine, ſicut dicit Auguſtinus: huius ſignum eſt quo primogeniti antiquitus, conſueuerunt eſſe animales; Sicut Cain ante Abel natus. Iſmaël ante Iſaac, Eſaü ante Iacob. *Aug. Ep. 57. ad Dardanum,* duo iſta quæ in vno fiunt homine, naſci & renaſci, ad duos homines pertinent, vnum ad illum primum Adam, alterum ad ſecundum qui dicitur Chriſtus, ſed non prius ait Apoſtolus quod ſpiritale eſt, &c. *Et lib. 13. de ciuit. c. 23* quomodo induimus imaginem terreni, induamus & imaginem eius qui de cœlo eſt. Induimus autem imaginem terreni hominis propagatione præuaricationis, & mortis quam nobis intulit generatio: ſed induimus imaginem cœleſtis hominis gratia Indulgentiæ vitæque perpetuæ, quod nobis præſtat regeneratio. *Et 6. de Gen. ad lit. c. 19.* Imaginem cœleſtis hominis nunc ex fide portamus, habituri in reſurrectione quod credimus.

S. Aug. — S. Auguſt. — S. Aug. — S. Auguſt. — S. Aug.

Imaginem autem terreni hominis ab ipſo exordio humanæ generationis induimus. *Et lib. 14. de Trin. cap. 17. iuxta Apoſtolum ad Coloſſ. 3.* Exterior homo noſter corrumpitur, ſed interior renouatur, de die in diem. Qui de die in diem proficiendo renouatur, transfert amorem à temporalibus ad æterna, à viſibilibus, ad intelligibilia à carnalibus ad ſpiritalia, &c. In hac imagine tunc perfecta erit Dei ſimilitudo, quando Dei perfecta erit viſio.

S. Auguſt.

4. *Chriſtus Creatoris, non autem Marcionis, propriè dicendus filius hominis; quia verè natus de Virgine Matre. 4. cont. Marc. cap. 10. circa m.*

DE filio hominis, duplex eſt noſtra præſcriptio, neque mentiri poſſe Chriſtum, vt ſe filium hominis pronuntiaret, ſi non verè erat: neque filium hominis conſtitui, qui non ſit natus ex homine, vel patre vel matre; atq. ita diſcutiendum, cuius hominis filius accipi debeat, patris an matris. Si ex Deo patre eſt, vtique non ex homine. ſi non & ex homine, ſupereſt vt ex homine ſit matre. ſi ex homine, iam apparet quia ex virgine. Cui enim homo pater non datur, nec vir matri eius deputabitur. porrò, cui vir non deputabitur, virgo eſt. Ceterùm, duo iam patres habebuntur, Deus & homo, ſi non virgo ſit mater. Habebit enim virum, vt virgo non ſit; & habendo virum, duos patres faciet, Deum & hominem, ei qui & Dei & hominis eſſet filius. Talem, ſi forte, Caſtori aut Herculi natiuitatem tradunt fabulæ. Si hæc ita diſtinguuntur, id eſt, ſi ex matre filius eſt hominis, quia ex patre non eſt; ex matre autem virgine, quia non ex patre homine; hic erit Chriſtus Eſaiæ, quem concepturam virginem prædicat. Qua igitur ratione admittas filium hominis, Marcion, circumſpicere non poſſum. Si patris hominis, negas Dei filium; ſi & Dei, Herculem de fabula facis Chriſtum; ſi matris tantùm hominis, meum concedis; ſi neque patris hominis, ergo nullius hominis eſt filius; & neceſſe eſt mendacium admiſerit, qui ſe quod non erat, dixit. Vnum poteſt anguſtiis tuis ſubuenire, ſi audeas aut Deum tuum patrem Chriſti hominem quoque cognominare, quod de Æone fecit Valentinus; aut virginem hominem negare, quod ne Valentinus quidem fecit. Quid nunc ſi ipſo titulo filij hominis cenſetur Chriſtus apud Danielem? nonne ſufficiet ad probationem prophetici Chriſti? Quum enim id ſe appellat quod in Chriſtum prædicabatur Creatoris, ſine dubio ipſum ſe præſtat intelligi, in quem prædicabatur. Nominum communio ſimplex, ſi forte, videri poteſt, & tamen nec Chriſtum, nec Ieſum vocari debuiſſe defendimus, diuerſitatis conditionem tenentes. Appellatio autem quod eſt filius hominis, in quantum ex accidenti obuenit, in tantum difficile eſt, vt & ipſa concurrat ſuper nominis communionem. Ex accidenti enim proprio eſt, maximè quum cauſa non conuenit eadem per quam deueniat in communionem. Atque adeo ſi & Chriſtus Marcionis natus ex homine diceretur, tunc & ipſe caperet appellationis communionem & eſſent, duo filij hominis, ſicut & duo Chriſti, & duo Ieſus. Ergo quum appellatio propria eſt eius, in quo habet cauſam, ſi alij vindicetur, in quo eſt communio nominis, non etiam appellationis, ſuſpecta iam fit communio nominis quoque in eo, cui vindicatur ſine cauſa communio appellationis; & ſequitur vt vnus idemque credatur, qui & nominis & appellationis capacior inuenitur, dum alter excluditur, qui non habet appellationis communionem, carens cauſa nec alius erit capacior vtriuſque, quàm qui prior, & nomen ſortitus eſt Chriſti, & appellationem filij hominis; Ieſus ſcilicet Creatoris. Hic erat viſus Babylonio regi in fornace cum martyribus ſuis quartus, tanquam filius hominis.

Eſa. 7. 14.

Dan. 7. 13.

Dan. 3. 92.

CHRISTI ELOGIA. IV. SCHOLIA.

DE FILIO HOMINIS. *Superiori Scholio vidimus ex Paulo Chriſtum & Adam & hominem nominatum: hoc capite iuxta Danielem in veteri lege, & in noua ſecundum Lucam quem Marcion admittit, filium hominis dictum ſupponendo, duplex argumentum inde ſumit contra Marcionem, primo neque Chriſtum eius, vtpote Dei boni & veri filium mentiri non debuiſſe. ſeipſum pronuntiando filium hominis: ſecundò filium hominis verè ſe dicere non potuiſſe, ſi verè ex homine natus non eſſet, quod Marcion vt Chriſto ſuo indignum negabat. Reſtat itaque examinandum, an Chriſtus filius hominis ſit ex parte patris, an matris. Si filius hominis eſt ex Deo Patre, certe non poteſt dici natus ex homine. Si vero non ex homine viro, vt conſtat, ſuper eſt vt homo ſit ex matre, eaque virgine, cum Patrem hominem non habeat, nec mater eius virum vnquam cognouerit. Si enim verè homo eſt, & mater eius virgo non eſt, & tamen eum verè genuit, de viro genuit, & ſic Chriſtus duos habebit patres; vnum in quantum homo, alterum in quantum Deus. Deum Patrem ratione diuinitatis, hominem Patrem ratione humanitatis.* TALEM SI FORTE CASTORI, *&c. Si hoc ita ſit ò Marcion, vt Chriſtum fingas vel admittas ex Deo & homine patre genitum, ſimilem dabis ei natiuitatem, qualem Caſtoris & Herculis fuiſſe Poëtæ fabulantur. Iupiter enim homo Deus factus à Gentilibus, genuit Caſtorem ex Lada, Tyndari coniuge, & ſimiliter Herculem ex Alcmena Amphytrionis vxore, qui duo dici poſſunt quodammodo, Dei & hominis filij.* SI HÆC ITA *diſtinguuntur, id eſt, ſi bene duas in Chriſto naturas diſtinguis, vt Chriſtum Deum de Deo fatearis filium autem hominis ex matre virgine ſine virili ſemine, hic erit verus Chriſtus, de quo prædixit Eſaias:* ecce virgo concipiet & pariet filium. *Vnde neſcio quomodo Marcion poſſit Chriſtum filium hominis confiteri. Nam ſi ex patre homine vult natum, negat Dei filium, ſi ex patre homine qui ſimul Deus ſit, fabuloſo Herculi inducis ſimilem. Quod ſi concedat filium*

hominis ex ſola matre virgine, noſtrum Chriſtum eum- A *que Propheticũ, & à veteri lege, quam reprobat Marcion, eſſe fatetur. Tandem ſi neque ex Patre homine, neque ex Matre Virgine natus eſt homo, profectò mentitus eſt qui ſe dixit eſſe filium hominis, cum non eſſet. Non poteſt ſe Marcion ab his rationibus expedire, niſi vel in errorem impingat Valentini, vel adhuc in peiorem, videlicet vt Deum ſuum, Chriſti Patrem, hominem quoque dicat fuiſſe, vt Chriſtus ſit filius hominis: ſicut Valentinus Chriſtum ſuum, & Ieſum conſarcinatum fecit ex omnibus Æonibus, vel vt Virginem Creaturam humanam fuiſſe neget, quod ne quidem auſus eſt dicere Valentinus.* QVID NVNC, *&c. Quid reſpondebit titulo & nomini filij hominis, quem Chriſto Daniel adſcribis? Nonne conuincit, Chriſtum, dum ſe filium hominis appellauit in Euangelio, impleſſe prophetiam, & ipſummet eſſe quem Daniel prædixerat, Chri-* B *ſtum nempe Creatoris, & Authoris Prophetarum?* NOMINVM COMMVNIO SIMPLEX, *&c. Si oculos habet Marcion, & videre poteſt nudam & ſimplicem ſimilitudinem nominũ, qui tam in lege veteri quam in noua Dei filio tribuuntur, qualia ſunt.* Ieſu, Chriſti, filij hominis, *firmiter ſuſtineo. Marcionem* DIVERSITATIS CONDITIONEM TENENTEM. *id. colentem Deum & Chriſtum diuerſæ omnino conditionis à noſtro Deo & Chriſto, non debuiſſe, nec poſſe eadem nomina Chriſto ſuo applicare. Quomodo igitur Chriſtum ſuum filium hominis vocat, communi appellatione cum noſtro, cum ratio propter quam noſter, & quilibet alius, filius hominis nominatur, ſit, quia natus eſt ex homine? Chriſtus autem Marcionis cum non ſit natus ex homine, non poteſt communi iſta appellatione nominari.* C *Vnde ſequitur, vt cum appellatio propriè ei ſoli conueniat, in quo eſt fundamentum talis appellationis, ſuſpecta ſit communio nominis in eo, cui fruſtra & ſine fundamento talis appellatio tribuitur. Proinde cum tali cauſa & fundamento, veræ natiuitatis ex homine, careat Chriſtus Marcionis, ſolus Chriſtus & Ieſus Creatoris, appellationem filij hominis merebitur, qui verè filius hominis natus eſt, & ante Ieſum & Chriſtum Marcionis, in veteri lege, & proprium nomen, tam Chriſti, quàm Ieſu, & communem omni homini ex homine nato, nomẽ filij hominis verè naſciturus filius hominis ex homine matre apud Danielem accepit, qui inter tres pueros Regi Nabuchodonoſor, apparuit. Non hîc tantum ſed & 4. cont. Marc. cap. 21. ſimiliter dixit:* perſpice igitur, & tu cum Rege Babylonio, fornacem eius ardentem, & inuenies illic tanquam D filium hominis, nondum enim verè erat, nondum ſcilicet natus ex homine. *Quæſiui apud Biblia omnia quæ inuenire potui, ſed nulla omnino verſio occurrit mihi quæ legat:* tanquam filius hominis. *Vulgata quidem Dan. 3. 92. ſic inducit Nabuchodonoſor loquentem,* ecce video quatuor viros ſolutos, & ambulantes in medio ignis, & nihil corruptionis in eis eſt, & ſpecies quarti ſimilis filio Dei. *Sic omnino & Sanctes Pagn. ex Hebr. Vatablus autem,* in quibus nulla eſt labes, & forma quarti ſimilis filio Deorum. *Et in Scholio ſuo,* filio Dei, id. Angelo. Non intelligitur de Chriſto, ſed Angelo vt ſtatim poſt exponitur cùm dicit, miſit Deus Angelum, &c. *Apud 70.* E Species quarti, ſimilitudo filij Dei. *Sic in Græco;* καὶ ἡ ὅρασις τοῦ τετάρτου ὁμοία υἱῷ Θεοῦ. *alij* υἱῶν Θεῶν, *Filij Deorum. Symmachus;* ſimilitudo filiorum Deorum. *Hic ſtupeo bis hallucinatum Tertullianum. Probatio tamen eius non deficit, cùm Danielis ſeptimo ſubiicit;* ecce cum nubibus cœli quaſi filius hominis veniebat. *Sed hoc loco, & altero ſupra citato, vt nunc demonſtraui, nihil habetur de filio hominis. Vnum eſt quod Tertulliano hîc lapſo manum porrigat, quod dixerit Nabuchodonoſor coniunctim, tam de tribus pueris,*

A *quàm de Angelo deſcendente cum ipſis in fornacem* ego video viros quatuor: *vt ipſe Angelus qui teſte Hiero. & Auguſtino, allegoricè Chriſtum Dominum Dei filium repræſentabat, etiam humana ſpecie, ſed præ tribus aliis ſplendidiore, apparuerit: vt ſic dici poſſit, licet in textu non ſit formaliter, ſed æquiualenter,* tanquam filius hominis APPARET, QVIA EX VIRGINE. *Auguſt. ſer. 7. de nat. qui eſt 11. de temp.* S. Auguſt. Hodie parturiente Maria natus eſt nobis Dei filius, vt germanæ carnis noſtræ conceptione productus, creato à ſe homini, & pietatem paternam, & fraternum largiretur affectum. Et natus ſanè ab intacta eſt fœmina, vt eum pariter & hominem teſtaretur partus humanus, & Deum probaret æterna virginitas. Nam ſicut non poterat niſi caro de carne naſci, ita non poterat Dei caro de fœmineo B vtero niſi ſine generante prodire, &c. Si contra naturam eſſe contendis quod in myſterio redemptionis noſtræ ſine viro puella aſſeritur concepiſſe, cuius quæſo naturæ eſt, quod in parente generis noſtri, caro ſine carne formata eſt? quæ eſt iſta ratio, imo quam cæca contentio, vt non credatur Deus facere hominem poſſe de fœmina, quem creditur de puluere feciſſe? &c. Si ſolicitus perſcruteris, præter hunc legitimum humanæ conceptionis vſum, tres valde mirabiles naſcendi ſpecies operatam reperies Trinitatem: & prima eſt quidem, quod Adam figuratus ex limo eſt, ſecunda quod mulier formata de maſculo, tertia quæ & cœleſtis eſt, quod Chriſtus proceſſit ex Virgine. Quid horum non nouum, quid horum non mira- C bile, quid horum, ſi non fidem ſequamur, inquiſitio poterit humana complecti? SI MATRIS TANTVM HOMINIS. *Auguſtinus in Pſal. 142.* S. Aug. de nato quodam in Sion, & conditore ipſius Sion Pſalmus quidam dicit: *Pſalmus ſcilicet 86. de quo iam alibi diximus cum Tertulliano, & Aug* Mater Sion S. Aug. dicet homo, quis homo? & homo factus eſt in ea: *ea inquam quæ mater homo eſt & generis humani, ex Adam filia, in Chriſto mater:* & ipſe fundauit eam altiſſimus. Denique ipſe in Sion factus eſt homo, ſed humilis factus eſt homo, & idem ipſe altiſſimus fundauit eam ciuitatem, in qua factus eſt homo. Itaque & illa mulier *Apoc. 12.* Sole cooperiebatur, Sole ipſo iuſtitiæ, &c. Eſt ergo quidam Sol Iuſtitiæ, qui non oritur impiis, *Sap. 5* Cæterùm iſtum Solem facit oriri ſuper bonos & malos. D *Matth. 5.* Ergo & amicta erat Sole, & geſtabat viſceribus maſculum paritura. Idem ipſe erat condens Sion, & naſcens in Sion: & illa mulier ciuitas Dei eius luce protegebatur, cuius carne grauidabatur. Meritò & lunam ſub pedibus habebat, quia mortalitatem creſcentis, & decreſcentis carnis, virtute calcabat. *Addam & matrem hominem Dei hominis, amictam Sole, ſupra lunæ maculas erectam, ſine corruptione concipientem & parientem, ſapientem inſpexiſſe mirabundum, cum exclamaret:* ô quàm pulchra eſt caſta generatio cum claritate! TITVLO FILII HOMINIS CENSETVR. *Quod apud Danielem ſemel, centies in Euangelio legitur. Aug. ſer. 44. de verbis Do ſecundum Io.* S. Auguſt. E *aptè ad Danielem de Iudicio loquentẽ c. 7. Io. 5.* poteſtatem dedit ei facere iudicium, quoniã filius hominis eſt. Iſte filius Dei, filius hominis. Etenim ſi filius Dei, Filius Dei maneret, & filius hominis non fieret, filios hominum non liberaret. Ipſe qui fecerat hominem, factus eſt quod fecit, ne periret quod fecit. Sic autem factus eſt homo, vt maneret filius Dei. Factus eſt homo ſuſcipiendo quod non erat, non perdendo quod erat. Manens Deus, factus eſt homo. Accepit te, non conſumptus eſt in te. Falſ

ergo ad nos venit, filius Dei, filius hominis, faciens & factus, Creator & creatus, Creator matris, creatus ex matre. &c. Forma illa iudicabit quæ iudicata eſt. &c. Rectum erat vt iudicandi viderent iudicem. Iudicandi autem erant & boni & mali. &c. Reſtabat vt in iudicio forma ſerui & bonis & malis oſtenderetur, forma Dei ſolis bonis ſeruaretur.

Et ibidem in f.

AD hæc, quodcunque diuerſa pars fuerit argumentata, quale ſit, diſpice. Nam in illam neceſſe eſt amentiam tendat, vt & filium hominis defendat, ne mendacem eum faciat; & ex homine neget natum, ne filium virginis concedat. Quod ſi & auctoritas diuina, & rerum natura, & communis ſapientia non admittunt inſaniam hæreticam, occaſio eſt & hic interpellandi quàm breuiſſime de ſubſtantia corporis aduerſus phantaſmata Marcionis. Si natus ex homine eſt; vt filius hominis, corpus ex corpore eſt. Plane facilius inuenias hominem natum, cor non habere vel cerebrum; ſicut ipſum Marcionem, quàm corpus vt Chriſtum Marcionis. Atque adeo inſpice cor Pontici aut cerebrum.

CHRISTI ELOGIA. V. SCHOLIA.

AD HÆC. *id præterea, præter ſupra dicta quidquid aduerſarius Marcion argumentari voluerit, in vnum è duobus ſcopulum impinget, vt ſi Chriſtum filium hominis neget, eum mendacem faciat: ſi verè filium hominis concedat, verè quoque ex Virgine natum, & verè incarnatum, contra dogma proprium admittat.* INTERPELLANDI. *Vox Iuris quæ ſignificat vel poſtulare iuſtitiam, & inuocare officium iudicis. l. diffamari c. de Ingen. manum. vel interrumpere. Sicut interpellari poſſeſſio vſucapione dicitur. l. 14. ff. de ſeruitutibus. Vel rogare quadam inſtantia, vel aliquid loquentem, vel agentem interrumpere, ibidem, & l. 31. ff. ibid. ex Budæo*, interpellare debitorem, eſt in iudicium vocare. *Hic Tertul.* interpellat, *id. in Iudicium vocat Marcionem, coram.* Authoritate diuina, *quæ verè natum de Virgine Chriſtum prædicat*, & rerum natura, *quæ idem clamat ſcilicet*, & communi ſapientia, *id. ſenſu communi omnium, conteſtante quod ex corpore naſcitur, verè corpus eſſe. Vt facilius ſit inuenire hominem de homine natum ſine cerebro & corde, qualis fuit excerebratus & excors natiuitate Ponticus, ſenſu & Iudicio carens, quàm corpus ſimile corpori Chriſti Marcionis, quem ipſe vult filium hominis eſſe, licet nec corpus hominis habuerit, nec de matre homine natus ſit. Aug. ſer. 48. de Ver. Do. ſec. Ioannem.* Inuenit carnem in illo princeps huius mundi, inuenit. Et qualem carnem? mortalem, quam poſſit tenere, quam poſſit crucifigere, quam poſſit occidere. Erras deceptor, non fallitur Redemptor, erras, vides in Domino carnem mortalem, non eſt caro peccati, ſimilitudo eſt carnis. Rom. 8. miſit Deus filium ſuum in ſimilitudinem carnis peccati, vera caro, mortalis caro, ſed non peccati caro; *& de Agone Chriſtiano c. 18.* nec eos audiamus, qui non verum hominem ſuſcepiſſe dicunt filium Dei, neque natum eſſe de fœmina, ſed falſam carnem, & imaginem ſimulatam corporis humani oſtendiſſe videntibus. Neſciunt enim quomodo ſubſtantia Dei adminiſtrans vniuerſam creaturam inquinari omnino non poſſit, & tamen prædicans iſtum viſibilem Sólem radios ſuos per omnes feces & ſordes corporum ſpargere, & eos mundos & ſinceros vbique ſeruare. Si ergo viſibilia munda viſibilibus immundis contingi poſſunt, & non inquinari: quanto magis inuiſibilis & incommutabilis veritas per Spiritum animam, & per animam corpus ſuſcipiens, toto homine aſſumpto, ab omnibus eum infirmitatibus, nulla ſua contaminatione liberauit? itaque magnas patiuntur anguſtias; & cum timent quod fieri non poteſt, ne humana carne veritas inquinetur, veritatem dicunt eſſe mentitam. Et cum ille Matth. 5. præceperit, dicens: ſit in ore veſtro, eſt, eſt, non, non: & Apoſtolus clamet 2. Cor. 1. non erat in illo, eſt & non, ſed, eſt in illo erat: iſti totum corpus eius falſam carnem fuiſſe contendunt, vt non ſibi videantur imitari Chriſtum, ſi non ſuis auditoribus mentiantur.

S August.

Aug.

6. *Chriſtus filium Dauid. ſe vltro dixit coram Scribis vt ſe Dominum probaret. 4. cont. Marc. cap. 38. in f.*

SI autem Scribæ Chriſtum filium Dauid exiſtimabant, ipſe autem [a] *Dauid Dominum eum appellat*; quid hoc ad Chriſtum? Non Dauid errorem Scribarum obtundebat, ſed honorem Chriſto Dauid procurabat; quem Dominum Chriſtum magis quàm filium Dauid confirmabat; quod non congrueret deſtructori Creatoris. At ex noſtra parte, quàm conueniens interpretatio? Nam qui olim à cæco illo [b] *filius Dauid* fuerat inuocatus, quod tunc reticuit, non habens in præſentia Scribas: nunc vltro coram eis de induſtria protulit; vt ſe, quem cæcus ſecundùm Scribarum doctrinam filium tantum Dauid prædicarat, Dominum quoq. eius oſtenderet; remunerata quidem fide cæci, quâ filium Dauid crediderat illum; pulſatâ verò traditione Scribarum, quâ non & Dominum eum norant. Quodcunque ad gloriam ſpectaret Chriſti Creatoris, ſic non alius tueretur, quàm Chriſtus Creatoris.

a Pſal. 109. 1.

b Luc. 18. 38.

CHRISTI ELOGIA. VI. SCHOLIA.

SI AUTEM SCRIBÆ. *Reſpicit locum Luc. 20. vbi quidam Scribæ de ſeptem fratribus eidem vxori ſucceſſiuè nubentibus iuxta legem accepto à Chriſto reſponſo, non haberent quid dicerent.* Reſpondentes quidam Scribarum dixerunt ei: Magiſter, bene dixiſti. Et amplius non audebant eum quidquam interrogare. Dixit autem ad illos: quomodo dicunt Chriſtum filium eſſe Dauid? *Tranſlat. Syr. quomodo dicunt*

dicunt Scribæ de Meſchiche eum eſſe filium Dauid. Et ipſe Dauid dicit in libro Pſalmorum: Dixit Dominus Domino meo, &c. Dauid ergo Dominum illum vocat: & quomodo filius eius eſt? QVI HOC AD CHRISTVM? *quid inde tibi Marcion tuo que errori accedit? an inde probas & conuincis Chriſtum non veram carnem ſumpſiſſe ex ſemine Dauid? vt quid ergo Paulus Rom.* 1 Qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnem? *Erras Marcion, non enim Dauid Chriſtum dicendo Dominum Scribas quaſi errantes* OBTVNDEBAT*. id. arguebat quaſi falſo crederent Chriſtum hominem carnem ex ſemine Dauid aſſumpſiſſe: ſed Dauid potius eos ſolum hominem credentes Chriſtum, ad eius diuinitatem credendam erigebat, vt eum non iam ſimpliciter filium regis Dauid, ſed Dei filium & vniuerſi Dominum adorarent, quem ipſe Dauid eorum Propheta licet vere filium ſuum ſciret, vocare non auderet, ſed tanquam Dei filium, vt verè erat, adoraret.* QVOD NON CONGRVERET, *&c. quæ prædicatio & laus Pſaltis Regij conuincit Chriſtum verè fuiſſe filium Creatoris, cuius legem deſtruere non venerat, ſed implere.* QVI OLIM A CÆCO. *Luc.* 18. Factum eſt cum appropinquaret Ierico cæcus quidam ſedebat ſecus viam mendicans, & cum audiret turbam prætereuntem, interrogabat quid hoc eſſet. dixerunt autem ei, quod Ieſus Nazarenus tranſiret. Et clamauit dicens: Ieſu fili Dauid miſerere mei. Et qui præibant increpabant eum vt taceret. Ipſe vero multo magis clamabat: fili Dauid miſerere mei. QVOD TVNC RETICVIT, *ſcilicet interrogare noluit increpantes vt taceret, quia tum non aderant Scribæ. Hac autem vice, quia aderant, nulla oblata occaſione, de induſtria quæſiuit, cur cum filius eſſet Dauid, ipſe eum vocaret Dominum ſuum. Quo facto, & fidem cæci compenſauit, quod iuxta Scribarum doctrinam ſe olim filium Dauid prædicaſſet; & vanam traditionem Scribarum* PVLSAVIT, *id. arguit. qui cum purum & ſolum hominem de ſtirpe Regia Dauid Chriſtum crederent, non autem ſimul & Dei filium, proindeque Dauidis & totius mundi Dominum.* QVODCVMQVE AD GLORIAM. *Sic Chriſtus probauit ſe eſſe Chriſtum Saluatoris, cum nullus alius opportunè, vel importunè procurare poſſet gloriam Chriſti Creatoris, ſicut ipſe procurabat. Aug. ſer.* 18. *de verb. Do. ſec. Matth. de duobus cæcis clamantibus, Domine miſerere noſtri fili Dauid, & tranſeunte Ieſu illuminatis.* (Aug.) Quid eſt tranſit Ieſus? agit temporalia Ieſus, quid eſt tranſit Ieſus? agit tranſitoria Ieſus, &c. Credimus enim in filium Dei, non tantùm quia Verbum Dei eſt, per quem facta ſunt omnia. Si enim ſemper in forma Dei manens æqualis Deo, non ſemetipſum exinaniret formam ſerui accipiens, nec ſentirent cæci vt poſſint clamare. Sed cum operaretur tranſitoria, id eſt humiliaret ſe factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis; clamauerunt duo cæci miſerere noſtri fili Dauid. Quia & hoc ipſum quod Dominus & Creator Dauid, etiam filius Dauid eſſe voluit, in tempore hoc egit, tranſiens hoc fecit, &c. Eſt diuinitas Chriſti, eſt humanitas Chriſti; diuinitas ſtat, humanitas tranſit. quid eſt diuinitas ſtat? non mutatur, non conuellitur, non recedit. Non enim ſic ad nos venit, vt à Patre diſcederet; nec ita aſcendit vt loco moueretur. aſſumpta carne locum mutauit; Deus autem aſſumens carnem, quia in loco non eſt, nec mutat locum. *Et in Pſal.* 109. (S. Aug.) Non erubeſcamus de filio Dauid, ne iratum inueniamus Dominum Dauid, &c. aliud eſt tranſitorium Domini, aliud ſtabile Domini. tranſitorium Domini virginis partus, Verbi Incarnatio, ætatum gradatio, miraculorum exhibitio, paſſionum perpeſſio, mors, reſurrectio, Aſcenſio in cœlum; hoc totum tranſitorium fuit. Num enim adhuc Chriſtus naſcitur, aut adhuc moritur, aut adhuc reſurget, aut adhuc aſcendet in cœlum? nonne videris iſta facta per tempora cucurriſſe, per tempora exhibuiſſe viatoribus quiddam tranſitorium, ne in via remanerent, ſed ad patriam peruenirent? &c. *Subiicit quomodo filius Dauid ſecundum id quod tranſit, factus ſit Dominus Dauid. ſecundum quod ſtat.* Eo ipſo quod erat filius Dauid, Chriſtus factus eſt Dominus Dauid illud enim quod natum eſt ex ſemine Dauid, ita honoratum eſt, vt eſſet & Dominus Dauid. Ita admiraris hoc: quaſi & in rebus humanis iſta non fiant. Si enim contingat filium cuiuſquam regem fieri patre priuato, nonne erit Dominus patris? admirabilius eſt, quod poteſt contingere, vt non ſolum rex factus priuati filius, Dominus ſit patris ſui, ſed & Epiſcopus factus Laici filius, Pater ſit Patris ſui. Ergo & eo ipſo quod carnem accepit Chriſtus, quod in carne mortuus eſt, quod in eadem carne reſurrexit, quod in eadem carne aſcendit in cœlum, & ſedet ad dexteram Patris, & in eadem ipſa carne ſic honorata, ſic clarificata, ſic in cœleſtem habitum commutata, & filius eſt Dauid, & Dominus eſt Dauid. Secundum hanc enim diſpenſationem, tranſitus Chriſti, etiam illud ab Apoſtolo dicitur Philip. 2. propter quod & Deus &c. & donauit illi nomen, &c. vt in nomine Ieſu, &c. vbi erit Dauid, vt non ei ſit Dominus? In cœlo ſit, in terra ſit, in inferno ſit, Dominus eius erit, qui eſt Dominus Cæleſtium, terreſtrium & infernorum. Gaudeat ergo nobiſcum & Dauid filii ſui natiuitate honoratus, dominatu liberatus, & gaudens dicat, vt à gaudentibus audiatur; Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis. Sede, non ſolum in alto, ſed & in occulto excellens, vt domineris; Latens, vt credaris: Quæ enim eſſet merces fidei, niſi lateret quod credimus? merces autem fidei eſt, videre quod credimus, antequam videremus.

7. Chriſtus non Angelus vt placet Valentinianis, ſed homo infra Angelos factus, nec per Angelum, ſed per ſe magni Conſilii Angelum hominem redemit. De Car. Chri. cap. 14. per totum.

SEd Angelum aiunt, geſtauit Chriſtus. Qua ratione? qua & hominem. Eadem ergo eſt & cauſa vt hominem geſtaret Chriſtus. Salus hominis fuit cauſa; ſcilicet ad reſtituendum quod perierat. Homo perierat. hominem reſtitui oportuerat. Vt angelum geſtaret Chriſtus, nihil tale de cauſa eſt. nam etſi angelis perditio reputatur, [a] *in ignem præparatum diabolo & angelis eius*, nunquam tamen illis reſtitutio repromiſſa eſt. Nullum mandatum de ſalute angelorum ſuſcepit Chriſtus à Patre. Quod Pater neque repromiſit, neque mandauit, Chriſtus adminiſtrare non potuit. Cui igitur rei angelum quoque geſtauit; niſi vt ſatellitem fortem, cum quo ſalutem hominis operaretur? Idoneus enim non erat Dei filius, qui ſolus hominem liberaret, à ſolo & ſingulari ſerpente deiectum. Ergo iam non vnus Deus, nec vnus

(a Math. 25. 46.)

ſalutificator, ſi duo ſalutis artifices, & vtique alter altero indigens. An vero, vt per angelum liberaret hominem? Cur ergo deſcendit ad id quod per angelum erat expediturus? Si
b Eſa. 9. 6. per angelum, quid & ipſe? Si per ſe, quid & angelus? Dictus eſt quidem [b] *magni conſilii angelus*, id eſt nuntius: officii, non naturæ vocabulo. Magnum enim cogitatum patris, ſuper hominis ſcilicet reſtitutione, annuntiaturus ſeculo erat. Non ideo tamen ſic angelus intel-
Math. 21. 37. ligendus, vt aliqui Gabriel aut Michael. Nam & filius à domino vineæ mittitur ad cultores, ſicut & famuli, de fructibus petitum. Sed non propterea vnus ex famulis deputabitur filius, quia famulorum ſucceſſit officio. Facilius ergo dicam, ſi fortè, ipſum filium angelum, id eſt
c Pſal. 8. 6. nuntium patris, quàm angelum in filio. Sed quum de filio ipſo ſit pronuntiatum, [c] *Minuiſti eum modicum quid citra angelos*, quomodo videbitur angelum induiſſe, ſic infra angelos diminutus, dum homo ſit, quà caro & anima & filius hominis? quà autem ſpiritus Dei & virtus altiſſimi, non poteſt infra angelos haberi, Deus ſcilicet & Dei filius. Quanto ergo, dum hominem geſtat, minor angelis factus eſt, tanto non, dum angelum geſtat. Poterit hæc opinio Hebioni conuenire, qui nudum hominem, & tantum ex ſemine Dauid, id eſt, non & Dei filium, conſtituit Ieſum. plane Prophetis aliquo glorioſiorem, vt ita in illo angelus fuiſſe dicatur: quemadmodum in aliquo Zacharia. Niſi quod à Chriſto numquam eſt di-
d Zach. 1. 14. ctum: [d] *Et ait mihi angelus qui in me loquebatur*. Sed nec quotidianum illud omnium Pro-
e Math. 5. 22. 28. 32. 34. 39. phetarum: *Hæc dicit Dominus*. Ipſe enim erat Dominus coram, ex ſua auctoritate pronuntians, [e] *Ego autem dico vobis*. Quid vltra? adhuc Eſaïam exclamantem audi. [f] *Non angelus, neque legatus; ſed ipſe Dominus ſaluos eos fecit*.
f Eſ. 63. 9.

CHRISTI ELOGIA. VII. SCHOLIA.

SED ANGELVM AIVNT. *dicunt hæretici Valentiniani ſcilicet, qui carnem mortalem indignam Chriſto cenſebant, Chriſtum non humanam naturam, ſed Angelicam induiſſe. Ita & Tertul. cap. 12. Cont. Valent.* Satellites ei Angelos proferunt, par genus. *Et Iren.* Satellites quoque ei *ſcilicet Chriſto*, in honorem ipſorum *Æones intelligit*, eiuſdem generis Angelos, cum eo prolatos. QVA RATIONE? *Interrogat Tertulianus Valentinianos, quid cauſæ fuerit, cur Chriſtus factus ſit Angelus? reſpondent illi eandem habuiſſe cauſam qua nos credimus Chriſtum hominem factum, nempe vt naturam Angelicam lapſam repararet, refellit Author, & nullam ſimilem cauſam in Angelis fuiſſe probat. Quia licet eorum ruina conſtet, & pœna ignis ſit præparata, nulla tamen eorum reparatio in ſcriptura promittitur.* CVI IGITVR rei? *&c. ad quid aſſumpſit Angelum? vt ſatellitem fortem alludit ad errorem præfatum ex Ireneo, & ipſo Tertulliano, fortem alludit ad errorem præfatum ex Irenæo, & ipſo Tertulliano, de ſatellitibus Angelis.* IDONEVS, *&c. Ironicè dictum.* ERGO IAM NON VNVS DEVS. *Contra Apoſtolum. 1. Tim. 2.* omnes homines vult ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire; vnus enim Deus, vnus & mediator Dei & hominum homo Chriſtus, Ieſus, qui dedit redemptionem ſemetipſum pro omnibus. MAGNI CONSILII ANGELVS. *Iſa. 9. Vulgata*, paruulus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, & factus eſt principatus ſuper humerum eius; & vocabitur nomen eius admirabilis conſiliarius, Deus fortis, pater futuri ſæculi, princeps pacis. *Sanct. Pagn. ex ebr.* Pater in perpetuum. *Vatabl. heros fortis, pater æternitatis. 70.* paruulus natus eſt nobis filius, & datus eſt nobis, cuius principatus factus eſt ſuper humerum eius, & vocatur nomen eius, magni conſilii Angelus. *Mirum quod tacitis cæteris nominibus, hoc tantum 70. poſuerint. Hiero. hanc reddit rationem*, Nominum maieſtate perterritos 70. reor auſos non fuiſſe de puero dicere, quod apertè Deus appellandus ſit. &c. Sed pro his ſex nominibus poſuiſſe quod in Hebraico non habetur, magni conſilij Angelus. *Sic etiam habet quadam Arabica lectio, ſimiliter & alia Syriaca; tranſlatio. Sanctus autem Ignatius in Epiſt. ad Antioch. Heſich. de laud. virg. Athan. de Incar. Chri. omnia ſimul hæc Elogia iungunt. Aug. lib. 2. de Trin. cap. 13.* quamquam Spiritum ſanctum alicubi Angelum dictum non recolam, ſed ex opera poſſit intelligi, dictum enim de illo eſt. Io. 16. quæ ventura ſunt annuntiabit vobis. Et vtique Angelus Græcè, Latinè nuntius interpretatur, de Domino autem Ieſu Chriſto euidentiſſimè legimus apud Prophetam, quod magni conſilii Angelus dictus ſit, cum & Spiritus ſanctus, & Dei filius ſit Deus, & Dominus Angelorum. *Et 18. de Ciuit. c. 35* Nec mirandum eſt, quia omnipotentis Dei Angelus dictus eſt Chriſtus Ieſus. *Immediatè præmiſerat ex Malach. 2. labia Sacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem inquirent ex ore eius: quoniam Angelus Domini omnipotentis eſt.* Sicut enim ſeruus, propter formam ſerui, in qua venit ad homines: ſic & Angelus propter Euangelium, quod nuntiauit hominibus Nam ſi Græca iſta interpretemur, & Euangelium bona nuntiatio, & Angelus nuntius eſt. de ipſo quippe iterum dicit: Ecce mittam Angelum meum, & proſpiciet viam ante faciem meam, & ſubito veniet in templum ſuum Dominus quem vos quæritis, & Angelus teſtamenti quem vos vultis, &c. hoc loco & primum, & ſecundum Chriſti prænuntiauit aduentum, primum ſcilicet, de quo ait; & ſubito veniet in templum ſuum Dominus, id eſt in carnem ſuam, de qua dicit In Euangelio. *Io. 2.* Soluite templum hoc, &c. Secundum vero vbi ait. *Malach. 3.* Ecce venit dicit Dominus omnipotens, & quis ſuſtinebit diem introitus eius, aut quis reſiſtet in aſpectu eius? quod autem dicit Dominus quem vos quæritis, & Angelus teſtamenti quem vos vultis: ſignificauit vtique Iudæos ſecundum ſcripturas quas legunt, Chriſtum quærere, & velle. Sed multi eorum, quem quæſierunt & voluerunt; veniſſe non agnouerunt: Excæcati in cordibus ſuis præcedentibus meritis ſuis. MAGNVM COGITATVM PATRIS *Eleganter Auguſt. Incarnationem Verbi dixit:* opus æterni Conſilij. VT ALIQVI GABRIEL. *id. aliquis frequenti eius more loquendi, quaſi dicat Chriſtus non ſic Angelus accipiendus eſt proprietate naturæ, vt aliquod indiuiduum fuerit, vel ſpecies aliqua naturæ Angelicæ, ſicut D. Thomas ſingulos Angelos, ſingulas diuerſas ſpecies conſtituere cenſuit, ſed Chriſtum vult ſimpliciter Angelum nominari, quia à*

Deo Patre miſſus eſt nuntius Charitatis æternæ Patris ſui, qui ſic dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret. *fuit ergo Christus* magni conſilii Angelus, Angelus pacis, & noui Teſtamenti melioris mediator. NAM ET FILIVS. *&c. quaſi diceret miſſi ſunt quidem in veteri Teſtamento frequenter Angeli ad cultores vineæ Domini Sabbaoth, id eſt præfectos veteris Sinagogæ, ſicut etiam miſſi ſunt prophetæ, ſed vt parabola Matthæi 21. poſt occiſos ſeruos dicit miſſum filium; ita & quaſi poſtremum Angelum, Dominum tamen Angelorum & Prophetarum filium ſuum miſit Deus, quem & agricolæ* apprehenſum eiecerunt extra vineam & occiderunt. *de* FRVCTIBVS PETITVM. *id. miſit eos petere collectam fructuum, ſic enim textus* cum autem tempus fructuum appropinquaſſet, miſit ſeruos ſuos ad agricolas,vt acciperent fructus eius. QVAM ANGELVM IN FILIO. *id. filium Angelum, ſiue naturam Angelicam in perſona filij ſubſiſtentem.* MINVISTI EVM MODICVM. *Pſal. 8.* minuiſti eum paulò minus ab Angelis. *Auguſtinus in hunc Pſalmum, Christum intelligit, in natura humana aſſumpta minorem Angelis, & tamen in eadem glorificata ſuper Angelos exaltatum.* Filius hominis primus viſitatus eſt in ipſo homine Dominico, nato ex Maria Virgine, de quo propter ipſam infirmitatem carnis, quam ſapientia Dei geſtare dignata eſt, & paſſionis humilitatem rectè dicitur: minuiſti eum paulò minus ab Angelis. Sed additur illa clarificatio, qua reſurgens aſcendit in cœlum, gloriâ, inquit, & honore coronaſti eum. &c. Quandoquidem & Angeli ſunt opera manuum Dei, etiam ſuper Angelos conſtitutum accipimus vnigenitum filium, quem minutum paulominus ab Angelis per humilitatem carnalis generationis, atque paſſionis audimus & credimus. QVA AVTEM SPIRITVS DEI. *Sæpè Tertul. Christum dixit*, Dei Spiritum: *non quod confundat tertiam perſonam cum ſecunda; ſed quia Ioannis 4.* Deus ſpiritus eſt. *Et Dei filius, Deus eſt, ergo Dei filius Dei ſpiritus eſt. Rurſum Thren. 4.* Spiritus oris noſtri Christus Dominus captus eſt in peccatis noſtris. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* Spiritus narium noſtrarum Chriſtus Domini, captus eſt in foueis eorum. *Vatablus,* vnctus Domini, captus eſt in retibus eorum. 70 Spiritus faciei noſtræ, &c. In corruptionibus ipſorum. *Vbique dicitur ſpiritus, ſiue faciei, ſiue oris, ſiue narium. Quia Io. 1.* Quod factum eſt in ipſo vita erat, & per ipſum omnia facta ſunt, & vita erat lux hominum, & illuminat omnem hominem, &c. Et ſpiritus eſt qui viuificat & verba quæ loquor, ſpiritus & vita ſunt. *Si verba ſpiritus & vita ſunt, quanto magis ſpiritus erit & vita Verbum ipſum Patris, à quo cum Patre Spiritus ipſe procedit*, qui facit Angelos ſuos ſpiritus: *per quem Pater cum Spiritu Sancto,* inſpirauit in faciem Adæ ſpiraculum vitarum. *Vt aliqui vertunt.* TANTO NON. *Supple non minor eſt Angelo, ſi ipſe aſſumpſit naturam Angelicam. Tunc enim æqualis eſſet, & non minor, in quantum ipſe Angelus eſſet: ſuperior autem longè in quantum Deus eſſet.* EBIONI CONVENIRE. *Ebion Chriſtum purum hominem agnouit, cuius ſenſu planè inferior eſſet omnibus Angelis Christus, licet eum* ALIQVO. *id. in aliquo vel aliquantulum Prophetis excellentiorem crediderit: vt in hoc dici poſſet vnitus Angelo qui in ipſo fuiſſet locutus, ſicut de Zacharia legitur,* quod tamen nunquam de ſe Chriſtus profeſſus eſt: *Zach. 1.* dixit ad me Angelus qui loquebatur in me. *Ex Hiero Remigio, Alberto, Hugone, & Lyrano, hic erat Angelus cuſtos Zachariæ. De quo putant aliqui quod non exterius voce, ſed interius mentali, aut imaginaria inſpi-*

Aug.

A *ratione loquebatur Zachariæ, quem quaſi poſſideret & regeret, ſicut in poſſeſſis corporibus loquuntur & agunt dæmones, cui opinioni annuit S. Greg. lib. 28. Mor. cap. 2.* Dum ad ſe quidem, ſed in ſe tamen loqui Angelum dicit, liquido oſtendit, quod his qui ad ipſum verba faceret, per corpoream ſpeciem extra non eſſet. DOMINVS CORAM. *id. præſentia ſenſibili & viſibili loquens & dicens, non vt Prophetæ veteres communiter.* hæc dicit Dominus: *ſed vt Matthæi. 5. ſæpè,* ego autem dico vobis. NON ANGELVS, *&c. Eſaiæ 63. 9.* Factus eſt eis ſaluator. In omni tribulatione eorum non eſt tribulatus, & Angelus faciei eius ſaluauit eos: in dilectione ſua, & in Indulgentia ſua, ipſe redemit eos, & portauit eos, & eleuauit eos cunctis diebus ſæculi. *Sanct.*

B *Pagn. ex Hebr.* fuit eis ſeruator. In omni anguſtia eorum, ei fuit anguſtia, &c. *Vatablus.* factus eſt ſeruator illorum. In omni afflictione illorum, non afflictus eſt. *Et in Schol. Hebr. legitur*, non fuit tribulatio, *Supple eis* cùm maximè videbantur affligi, tum non verè affligebantur, leuante Deo afflictiones eorum. Varia eſt lectio apud Hebræos, apud quos etiam legitur: in omni tribulatione ipſorum, ei afflictio, id eſt cùm ipſi affligebantur, ipſe affligi videbatur; vnde ſollicitè quærebat rationes leuandæ afflictionis eorum. *70. quos ſequitur Tertul.* factus eſt eis in ſalutem, ex omni tribulatione eorum: non legatus, neque Angelus, ſed ipſe ſaluauit eos, quòd diligeret eos, & parceret eis. Ipſe redemit eos, & ſuſcepit illos, & exaltauit eos omnibus diebus ſæculi. *Diſcrepantia verſionũ ſic con-*

C *ciliatur, vt non alius Angelus, quàm Angelus faciei eius, hoc eſt Chriſtus vultum, & faciem Patris vt eius imago perfectiſſima referens, miſſus ſit ad noſtram ſalutem, qui teſte Paulo,* tentatus per omnia, in ſimilitudine, abſque peccato, *vt ex natura humana,* in omni anguſtia noſtra fuit: *quod non poterat Angelus pati, ita ex diuina impaſſibilis:* in omni tribulatione, non eſt tribulatus. *Alij ſic concordant, vt phraſi Hebraica, negatio primæ partis ſententiæ, ſubaudienda ſit in ſecunda, ſicut apud eundem Eſa. 53.* non erat aſpectus, & deſiderauimus eum, *pro*, nec deſiderauimus eum. *Ita & hic*, in omni tribulatione eorum, non eſt tribulatus, & Angelus faciei eius ſaluauit, *pro*, non ſaluauit. *Cyprianus pro*, legatus, *legis*, ſenior; *quòd ſeniores, vt ſapientiores, ſoleant in legationem*

D *mitti. vt concludam, nouerint Valentiniani ſe ab Apoſtolo condemnatos Hebr. 2.* nuſquam Angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit. Vnde debuit per omnia fratribus ſimilari. *Tranſlat. Syr.* non ex Angelis aſſumpſit, ſed aſſumpſit ex ſemine Abraham. *Angelicam autem naturam non aſſumpſit, quia liberanda non erat, nec liberanda, quia incorrigibilis eſt. Sed iuxta Salomonem:* ſanabiles fecit nationes orbis terrarũ. *Pulchrè Aug. lib. de vera Religione. c. 16.* Cùm omnibus modis medeatur animis Deus, pro temporum oportunitatibus, quæ mirâ ſapientiâ eius ordinantur, nullo modo beneficentius conſuluit generi humano, quàm cùm ipſa Dei ſapien- S. Auguſt.

E tia, ideſt vnicus Dei filius conſubſtantialis Patri & coæternus, totum hominem ſuſcipere dignatus eſt, & Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Ita enim demonſtrauit carnalibus, & non valentibus intueri mente veritatem, corporiſque ſenſibus deditis, quàm excelſum locum inter creaturas habeat humana natura, quod non ſolum viſibiliter, *id eſt apparenter.* Nam id poterat & in alio æthereo corpore, ad noſtrorum corporum tolerantiam temperato, ſed hominibus in vero homine apparuit. Ipſa enim natura ſuſcipienda erat, quæ liberanda. Et ne quis fortè ſexus à ſuo Creatore ſe

contemptum putaret, virum ſuſcepit, natus ex fœmina. Miraculum conciliauit fidem Deo, qui erat paſſionibus ſimilis homini, quem gerebat. Satellites voluptatum diuitias pernicioſè populi appetebant, pauper eſſe voluit. Honoribus & imperiis inhiabant, Rex fieri noluit. Carnales filios magnum bonum putabant, tale coniugium prolemque contẽpſit. Contumelias ſuperbiſſimè horrebant, omne genus contumeliarum ſuſtinuit, iniurias intolerabiles eſſe arbitrabantur, quæ maior iniuria quàm iuſtum innocentemque damnari? dolores corporis execrabantur, flagellatus atque cruciatus eſt. Mori timebant, morte mulctatus eſt, ignominioſiſſimum mortis genus crucem putabant, crucifixus eſt. Omnia quæ habere cupientes non rectè viuebamus, carendo vileſecit: omnia quæ vitare cupientes à ſtudio veritatis deuiabamus, perpetiendo deiecit. Non enim vllum peccatum committi poteſt, niſi dum appetuntur ea quæ ille contempſit, aut fugiuntur, quæ ille ſuſtinuit.

S. Auguſt. *Vide in hanc rem egregium locum eiuſdem Auguſtini to. 3. lib. de agone Chriſtiano c. 11. per totum. D. Greg. perbellè lib. 24. cap. 2. in cap. 33. Iob.* ſi fuerit pro eo Angelus loquens vnum de ſimilibus, vt annutiet hominis æquitatem miſerebitur eius. *Neſcio quam ſequatur verſionem: Vulgata enim habet*, vnus de millibus. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* eloquens vnus ex mille. *Vatabl.* Nuntius orator vnus ex mille. 70. Si fuerint mille Angeli mortiferi, vnus eorum non vulnerabit eum. *Vt fatear, me torſit hic locus. Apud Vatablum tamen etiam hanc verſionem nondum reperi, è regione veteris.* Si fuerit pro eo Angelus loquens, vnus de ſimilibus. *Sic itaque Gregorius exponit:* quis eſt iſte Angelus, niſi ille qui per Prophetam dicitur, magni Conſilij Angelus? quia enim Græca Lingua Euãgelizare, denuntiare dicitur, ſemetipſum nobis annuntians Dominus Angelus vocatur. Et bene ait: ſi fuerit pro eo Angelus loquens: quia ſicut ait Apoſtolus etiam interpellat pro nobis, ſed quid pro nobis loquatur, audiamus: vnum de ſimilibus. Mos Medicinæ eſt, vt aliquando ſimilia ſimilibus aliquando contraria contrariis curet. Nam ſæpe calida calidis, frigida frigidis; ſæpè autem frigida calidis, calida frigidis ſanare conſueuit. Veniens ergo ad nos deſuper Medicus noſter, tantiſque nos inueniens languoribus preſſos, quiddam nobis ſimile, & quiddam contrarium appoſuit. Ad homines quippe homo venit, ſed ad peccatores iuſtus. Concordauit nobis veritate naturæ, ſed diſcrepauit à nobis rigore Iuſtitiæ. Vitioſus enim homo corrigi non poterat, niſi per Deum. Videri autem debuit qui corrigebat, vt præbendo imitationis formam anteactæ malitiæ mutaret vitam, &c. Quia igitur Dominus verè natus, verè mortuus, verè ſuſcitatus, in omnibus tamen diſtat à nobis magnitudine potentiæ, ſed ſola concordat nobis veritate naturæ, bene dicitur, quia pro nobis Angelus iſte vnum de ſimilibus loquitur. Cùm enim in cunctis operationibus ſuis immenſa nos virtute tranſcendat, in vno tamen à nobis, id. in formæ veritate non diſcrepat. per hoc pro nobis patri loquitur, per quod ſemetipſum nobis ſimilem oſtendit, &c. Et bene cum dixiſſet vnum, &c. Illico adiunxit; vt annuntiet hominis æquitatem. Quia niſi ille hominibus ſimilis fieret, æquus homo ante Deum non appareret. Inde quippe annuntiat æquitatem noſtram, vnde ſuſcipere dignatus eſt infirmitatem noſtram.

8. Chriſtus ſpes Patriarcharum. 5. cont. Marc. cap. 17. à p.

a Epheſ. 1. 12. SEquentia quem renuntiant Chriſtum, cùm dicit, [a] *Vt ſimus in laudem gloriæ nos, qui præſperauimus in Chriſtum?* Qui enim præſperaſſe potuerunt, id eſt, antè ſperaſſe in Deum, quàm veniſſet; niſi Iudæi, quibus Chriſtus prænuntiabatur ab initio? Qui ergo prænuntiabatur, ille & præſperabatur. Atque adeo hoc ad ſe, id eſt, ad Iudæos refert, vt diſtinctionem faciat, conuerſus ad nationes.

CHRISTI ELOGIA. VIII. SCHOLIA.

SEQVENTIA QVEM RENVNTIANT, *id. verba Apoſtoli ſequentia quem referunt & loquũtur Chriſtum? nonne eum quem Iudæi Patriarchæ prænuntiatum in veteri lege expectabant antequam veniret? Chriſtus itaque Creatoris eſt, & non alius in quem ideo Paulus perſonam Iudæorum induens ante ſperaſſe ſe dicit, dum.* CONVERSVS AD NATIONES, *id. Gentium factus Apoſtolus, & ad Epheſios ſcribens hæc loquitur dum ait Epheſ. 1.* Vt ſimus in laudem gloriæ eius, nos qui ante ſperauimus in Chriſto: In quo & vos, cum audiſſetis Verbum veritatis, &c. *Tranſlat. Syr.* vt ſimus nos, qui prius ſperauimus in Meſchicho, in decus gloriæ ipſius. In quo & vos audiſtis Sermonem veritatis. *Vatablus*: qui priores ſperauimus in Chriſto. In quo ſperatis & vos, audito verbo veritatis Euangelio ſalutis veſtræ. *Vnde aduertendum eſt, Chriſtum promiſſum in lege, antequam veniret, obiectum fuiſſe ſpei Iudæorum & Gentium. Iudæorum quidem, vt conſtat ex tota Scriptura, pro qua ſufficiat illud Pſal. 21.* in te ſperauerunt Patres noſtri, *Gentium autem, præter ea quæ alibi iam retulimus, conſtat ex Gen. 49.* Non deficiet ſceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus eſt, & ipſe erit expectatio Gentium. *Rurſum ſpes eſt vtrorumque & Iudæorum & Gentium conuerſorum ad fidem: ſi quidem pro ſecundo aduentu, dixit Paulus*: ſaluatorem expectamus Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ, &c. *Hoc ex mente Auguſtini voluit Pſaltes regius Pſal. 60* Deduxiſti me, quia factus ſpes mea. Ille ſi noſtra ſpes factus non eſſet, non nos deduceret. Deducit tanquam Dux, & in ſe ducit tanquam via & ad ſe perducit tanquam patria. Deducit ergo nos. Vnde? quia factus eſt ſpes noſtra; vnde factus eſt ſpes noſtra? ecce ſi quomodo nunc audiſtis quia tentatus eſt, quia paſſus eſt, quia reſurrexit, factus eſt ſpes noſtra. Quid enim dicimus quando hæc legimus? non enim perdet nos Deus, propter quos filium ſuum miſit tentari, crucifigi, mori, reſurgere. Non enim verè nos deſpicit Deus, propter quos filio proprio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit eum. Sic ergo factus eſt ſpes noſtra. In illo vides & laborem tuum, & mercedem tuam, laborem in paſſione, mercedem in reſurrectione. Sic ergo factus eſt ſpes noſtra. Habemus enim duas vitas; ſed vnam in qua ſumus, alteram quam ſperamus In qua ſumus, nota nobis eſt; quam ſperamus, ignota nobis eſt. Tolera in qua es, & habebis quam nondum habes. Quomodo toleras? vt Aug.

non vincaris à tentatore. Laboribus ſuis, tentationibus, paſſionibus, morte ſua, demonſtrauit tibi vitam Chriſtus in qua es: Reſurrectione ſua demonſtrauit tibi vitam in qua eris. Nos enim non noueramus niſi naſci hominem & mori: reſurgere hominem & viuere in æternum, non noueramus. Suſcepit quod noueras, & demonſtrauit quod non noueras. Ideo ergo factus eſt ſpes noſtra in tribulationibus, in tentationibus. Vide Apoſtolum di- A centem Rom 5. non ſolum autem, ſed & gloriamur in tribulationibus: ſcientes quià tribulatiò patientiam operatur, patientia probationem, probatio ſpem; ſpes autem non confundit: quoniam Charitas Dei diffuſa eſt, &c. VT SIMVS IN LAVDEM, *&c. D. Thomas in hunc locum*, laus gloriæ Dei, *vt dicit Ambr.* eſt cùm multi acquiruntur ad fidem; ſicut gloria Medici eſt, cum multos acquirit & curat.

9. Chriſtus ſaluator totius hominis, animæ ſcilicet & carnis. 4. cont. Marc. cap. 37. circa f.

CVm vero dicit, [a] *Venit enim filius hominis ſaluum facere quod periit*; iam non contendo a Luc. 19.
eum veniſſe vt ſaluum faceret quod perierat, cuius fuerat, & cui perierat quod ſaluum 10.
venerat facere; ſed in alterius quæſtionis gradum dirigo. De homine agi nulla dubitatio eſt. Hic quum ex duabus ſubſtantiis conſtet, ex corpore & anima, quærendum eſt, ex qua ſubſtantiæ ſpecie periiſſe videatur. Si ex corpore, ergo corpus perierat, anima non. Quod perierat, ſaluum facit filius hominis: habet igitur & caro ſalutem. ſi & anima perierat, animæ perditio ſaluti deſtinatur: caro quæ non periit, ſalua eſt. Si totus homo perierat ex vtraque ſubſtantia, totus homo ſaluus fiat neceſſe eſt; & eliſa eſt ſententia hæreticorum negantium carnis ſalutem. Iam & Chriſtus Creatoris confirmatur, qui ſecundùm Creatorem totius hominis pollicebatur.

CHRISTI ELOGIA. IX. SCHOLIA.

CVM VERO DICIT. *Chriſtus ſcilicet Luc. 19.* A Venit filius hominis quærere, & ſaluum facere quod perierat. CVIVS FVERAT. *id. Dei & Chriſti, cuius fuerat, id. ad quem pertinebat totus homo, quem in anima & carne totum formauerat, & in vtroque perierat, anima ſcilicet & carne quà conſtat.* Aug. *Auguſt. ſer. 8. de ver. Apoſt. vbi Zachæi conuerſionem tractat, cuius cauſa Chriſtus in verbis præfatis concluſerat*, venit filius hominis, &c. Si homo non periiſſet, filius hominis non veniſſet Ergo perierat homo, venit Deus homo, & inuentus eſt homo. Perierat homo per liberam voluntatem, venit Deus homo per gratiam liberatricem, &c. August. *Et rurſum ibid.* Nouimus & tenemus mediatorem Dei & hominum, hominem Chriſtum Ieſum, in quantum homo erat, eius eſſe naturæ, cuius nos ſumus. Non enim alterius naturæ caro noſtra, & caro illius, nec alterius naturæ anima noſtra, & anima illius. Hanc ſuſcepit naturam quam ſaluandam eſſe iudicauit. Nihil minus habebat in natura, ſed nihil habebat in culpa natura pura, ſed non ſola humana. Ibi erat Deus, ibi erat Verbum Dei. Et ſicut tu vnus homo anima es & caro, ſic & ille vnus Chri- Deus & homo. IN ALTERIVS QVÆSTIONIS GRADVM, *&c. id. alium in ſcopum tendo, non iam nunc de anima ſalute loquor.* HABET ET CARO SALVTEM. *Quæro, an venerit ſaluum facere totum hominem, qui totus vtique periit tam corpore, addicto morti quàm anima per peccatum mortua. Si ergo ſalus, id. vita competit carni*, ELISA EST SENTENTIA, *&c. malè negant hæretici carnis reſurrectionem, quam Chriſtus venit ſuſcitare.* CHRISTVS CREATORIS, *&c Hoc ipſo ad Creatorem Chriſtus ſaluator totius hominis in lege promiſſus, pertinere conuincitur, quia totum hominem in anima & carne ſaluare venit; quem totum Pater Creator ex anima & carne hominem fecit. Vt impleatur Scriptura Pſaltis:* homines *id. animas rationales*, & iumenta, *id. corpora: equi enim eorum caro, ait Eſaias 31.* ſaluabis Domine. Aug. *Scio Auguſtinum in Pſal. 35. propriè ad litteram de pecoribus intelligere, quæ etiam ad Dei prouidentiam pertinent.* Salus hominem à quo? à Deo. Nunquid ſalus iumentorum à Deo non

A eſt? qui enim fecit hominem, ipſe fecit & iumenta: quia vtrumque fecit, vtrumque ſeruat. Sed ſalus iumentorum temporalis eſt. *Et paulò infra confert iumentis homines carnalia & temporalia ſectantes, quos diſcernit à filiis hominum, qui à filio hominis expectant æterna bona, non tantum animæ, ſed & corporum, quæ iuxta Paulum, velut* animalia ſeminantur*: vt & ſecundum ſapientem, quoad mortem temporalem*, idem exitus eſt hominis & iumenti. *Sed cum Chriſtus veram hominis naturam in Adam corruptam & perditam ſaluare veniſſet, ſumpta vera anima & carne vtramque ſaluauit hominis ſubſtantiam, & corporalem cum equis & iumentis communem, & ſpiritalem cum Angelis conſortem. Sic itaque* S. August. *ibidem Auguſtinus*, filij autem hominum ſub tegmine alarum tuarum ſperabunt. Quaſi his ſequeſtra- B tis cuſtodit ſeiunctos filios hominum. Seiunctos à quibus? non ſolum à iumentis, ſed & ab hominibus, qui ſalutem iumentorum quærunt à Deo, & pro magno hoc deſiderant. Qui ſunt ergo filij hominum? qui ſub tegmine alarum eius ſperant. Illi enim homines cum iumentis gaudent in re, filij autem hominum gaudent in ſpe. Illi præſentia bona ſectantur cum iumentis, iſti futura bona ſperant cum Angelis. *Et paucis interiectis:* ſi vultis diſcernere iſta duo genera hominum, duos homines primo attendite Adam & Chriſtum. Audi Apoſtolum 1. Cor. 15. ſicut in Adam omnes moriuntur, ſic & in Chriſto omnes viuificabuntur Naſcimur de Adam vt moriamur, reſurgemus per Chriſtum, vt ſemper viuamus. Quando portamus imaginem terreni ho- C minis, homines ſumus; quando portamus imaginem cœleſtis hominis, filij hominis ſumus; quia Chriſtus filius hominis dictus eſt: etenim Adam homo erat, ſed filius hominis non erat. Ideo illi pertinent ad Adam, qui deſiderant carnalia bona & ſalutem iſtam temporalem. *quid aptius in rem noſtram? totus homo perierat, ſalutem animæ & corporis perdiderat, quam Creator omni generi humano in primo homine ſaluam & integram dederat, ſed venit Chriſtus Creatoris in ipſius lege promiſſus & miſſus à Patre:* venit filius hominis, quærere, & ſaluum facere quod perierat.

10. *Chriſtus mediator pro homine ſe offerens, in Moyſe figuratus. 2. cont. Marc. cap. 26. in f.*

a Exod. 32. 32. MEliorem ſoletis affirmare Moyſen Deo ſuo, deprecatorem, immo & prohibitorem iræ. [a] *Non facies enim*, inquit, *iſtud. aut & me vnà cum eis impende.* Miſerandi vos quoque cum populo, qui Chriſtum non agnoſcitis in perſona Moyſi figuratum, patris deprecatorem, & oblatorem animæ ſuæ pro populi ſalute. Sed ſufficit, ſi & Moyſi propriè donatus eſt populus ad præſens. quod vt famulus poſtulare poſſet à domino, id dominus à ſe poſtulauit. Ad hoc enim famulo dixit, *Sine me, & diſperdam illos.* vt ille poſtulando, & ſemetipſum offerendo non fineret; atque ita diſceres quantum liceat fideli & Prophetæ apud Deum.

CHRISTI ELOGIA. X. SCHOLIA.

MELIOREM, &c. *Vos Marcionitæ qui iram & vindictam indignam Deo cenſetis, qui Deum ſolummodo bonum & nullo modo iuſtum colitis, nobis Dei pariter iuſti & miſericordis cultoribus ſoletis obiicere, hominem nudum Moyſem clementem, & placabilem iræ Dei deprecatorem pro populo, meliorem eſſe Deo irato. Sed vos miſeri, & Iſraelitæ populo ſimiles in cæcitate qui Chriſtum in omni lege figuratum, maximè in perſona Moyſi ſeipſum in Anathema pro mundi ſalute offerentem non intelligitis.* PROPRIE DONATVS, &c. *Satis eſt mihi iam contra vos, vt hærens litteræ, propriè hic locus conueniat Moyſi, cuius precibus acquieſcens Deus, peccatum populi condonarit. Hinc enim liquet quanta fuerit clementia Creatoris, qui ad orationem cor Moyſi impulerit, ſciens ſe non poſſe Prophetis ſui & famuli, preces non exaudire. Notus & communis eſt locus Exo. 32.* cerno quod populus iſte duræ ceruicis ſit: dimitte me vt iraſcatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciamque te in gentem magnam, &c. Obſecro peccauit populus iſte peccatum maximum, feceruntque ſibi Deos aureos: aut dimitte eis hanc noxam, aut, ſi non facis, dele me de libro tuo quem ſcripſiſti. *Auguſtinus frequenter de Moyſe tractat maxime ſer. 18. de Verb. Do. ſecundum Matth.* [S. Aug.] obtulit illi Deus alium populum: facio te, inquit, in gentem magnam, vt illos deleret. At ille non accepit, cohæret peccatoribus, petit pro peccatoribus. Et quomodo petit? magna probatio dilectionis fratres Quomodo petit? videte illam de qua ſæpè locuti ſumus, maternam quodammodo Charitatem. Cum Deus minaretur ſacrilego populo, pia Moyſi viſcera tremuerunt, oppoſuit ſe pro illis iracundiæ Dei, Domine, inquit, ſi dimittis eis peccatum dimitte, ſin autem, dele me de libro quem ſcripſiſti. *Sanct. Pagn. ex Hebr. & nunc ſi remittis peccatum eorum, & ſi non, dele me nunc.* Quàm paternis maternìſque viſceribus, quàm ſecurus hoc dixerit attendens iuſtitiam & miſericordiam Dei, vt quia Iuſtus eſt, ne perderet iuſtum quia miſericors, ignoſceret peccatoribus. *Sed & lib. 2. qq. in Exo. q. 149 eodem omnino ſenſu, quo Tertullianus hunc locum exponit, vbi ſic de Moyſe loquitur*: [S. Auguſt.] cuius apud Deum tanquam fideliſſimi famuli tantum erat meritum per illius gratiam, vt ei diceret Deus, ſine me, & iratus conteram eos; quod vtrum iubentis ſit, cum ait, ſine me, an quaſi petentis ſit, vtrùmque

A videtur abſurdum. Nam & ſi iubebat Deus, inobedienter famulus non parebat: & Deum hoc à ſeruo pro beneficio petere non decebat, cum præſertim poſſet eos etiam illo nolente conterere. Ille itaque ibi ſenſus in promptu eſt, quod his verbis ſignificat Deus, plurimum apud ſe prodeſſe illi populo, quia ſic ab illo viro diligebatur, quem ſic Dominus diligebat: vt eo modò admoneremur cùm merita noſtra nos grauaſſent, ne diligamur à Deo, releuari nos apud eum illorum meritis poſſe, quos Deus diligit. Nam cum ab omnipotente dicitur homini, ſine me, & conteram eos: quid aliud dicitur, quàm contererem eos, niſi diligerentur abs te? Ita ergo dictum eſt, ſine me: ac ſi diceretur, noli eos diligere, & conteram eos: quia ne id faciam, dilectio tua in illos intercedit mihi; obtemperandum autem eſſet Domino dicenti, noli B eos diligere, ſi hoc iubendo dixiſſet, & non potius admonendo, & exprimendo quid illum ab eorum ſupplicio reuocaret: nec tamen etiam illo intercedente, ſine flagello diſciplinæ populum dereliquit. Neſcio quo enim modo, vt ſic eos diligeret ipſe Moyſes, Deus illos occultius diligebat, qui manifeſta voce terrebat. CHRISTVM IN PERSONA MOYSI FIGVRATVM. *Sapè Auguſtinus Moyſem Chriſti figuram induiſſe teſtatur. Sed quid clarius in hunc locum, quam quod ait Paulus ad Gal. 3.* quid igitur lex? propter tranſgreſſiones poſita eſt, donec veniret ſemen cui promiſerat, ordinata per Angelos in manu Mediatoris *ſcilicet Moyſi, qui ſe medium & ſequeſtrem inter Deum & populum dixit*: mediator autem vnius non C eſt, *ſcilicet populi, ſicut erat Moyſes ſolius populi hebræi. Sic enim ſeipſum explicat Paulus 1. Tim. 2.* omnes homines vult ſaluos fieri. & ad agnitionem veritatis venire. Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus, qui dedit redemptionem ſemetipſum pro omnibus. *Si Moyſes ſeipſum obtulit Anathema pro populo, Chriſtus pro nobis factus eſt maledictum, & peccatum, id eſt Hircus Anathematis pro peccato. Si Moyſes pro populo interceſſit. vide quomodo ex Paulo Chriſtus pro nobis orauit. Hebr. 5.* qui in diebus carnis ſuæ preces, ſupplicationeſque ad eum qui poſſit illum ſaluum facere à morte: cum clamore valido & lachrymis offerens, exauditus eſt pro ſua reuerentia.

11. *Chriſtus Rex vbique regnat; cùm alij Reges fines ſuos habuerint. cont. Iud. cap. 7. in f.*

Dan. 7. 14. 3. Reg. 4. 25. QVis omnibus regnare potuiſſet, niſi Chriſtus Dei filius? qui omnibus in æternum gentibus regnaturus nuntiabatur. Nam ſi Salomon regnauit, ſed in finibus Iudæ tantum, à Berſabeæ vſque Dan termini eius regni ſignantur. Si verò Babyloniis & Parthis regnauit Darius, non habuit in omnibus gentibus poteſtatem. Si Ægyptiis Pharao, vel quiſque ei in hereditate regni ſucceſſit: illic tantum potius eſt regni ſui dominium. Sic Nabuchodonoſor

cum ſuis regulis, ab India vſque Æthiopiam habuit regni ſui terminos. Sic Alexander Macedo nunquam Aſiam vniuerſam & ceteras regiones poſtquam deuicerat, tenuit. Sic Germani adhuc vſque limites ſuos tranſgredi non ſinuntur. Britanni intra Oceani ſui ambitum concluſi. Maurorum gens, & Getulorum barbares à Romanis obſidentur, ne regionum ſuarum fines excedant. Quid de Romanis dicam, qui de legionum ſuarum præſidiis imperium ſuum muniunt, nec trans iſtas gentes porrigere vires regni ſui poſſunt? Chriſti autem regnum & nomen vbique porrigitur, vbique creditur, ab omnibus gentibus ſuprà enumeratis colitur, vbique regnat, vbique adoratur, omnibus vbique tribuitur æqualiter; non regis apud illum maior gratia: non Barbari alicuius inferior lætitia, non dignitatum aut natalium cuiuſquam diſcreta merita, omnibus æqualis, omnibus rex, omnibus iudex, omnibus Deus & Dominus eſt. Nec dubites credere quod aſſeueramus, cum videamus fieri

CHRISTI ELOGIA. XI. SCHOLIA.

QVIS OMNIBVS REGNARE. *totum hoc caput per ſe clarum eſt, & ſolo titulo meni autboris liquet expoſita. Cæterum Chriſtus in tota ſcriptura vbique regnaturus prædicitur duos vel tres locos breuiter proferam. Pſal. 2. Sic Pſaltes Chriſtum induit, & pro eo loquitur.* Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum, &c. Dominus dixit ad me filius meus es tu, ego hodie genui te. Poſtula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ. *Auguſtinus in hunc locum*: ex perſona ipſius Domini Ieſu Chriſti iſta manifeſta ſunt. Sion autem, ſi ſpeculationem, vt quidam interpretatur ſignificat, nihil magis quàm Eccleſiam debemus accipere, vbi quotidie intentio erigitur ſpeculandæ claritatis Dei, ſicut dicit Apoſtolus. 2. Cor. 3. nos autem reuelatâ facie gloriam Domini ſpeculantes, &c. Eccleſiam ſanctum montem appellat, propter eminentiam & firmitatem, &c. poſtula à me, vt ſcilicet gentes nomini Chriſtiano copulentur, atque ita à morte redimantur, & poſſideantur à Deo. *Et in Pſal. 45.* Conturbatæ ſunt gentes, & quomodo conturbatæ? vt quid conturbatæ? vt delicerent ciuitatem Dei, in cuius medio eius Deus, vt euerterét tabernaculum ſanctificatum quod adiuuat Deus vultu ſuo? non. Sed iam ſalubriter conturbatæ ſunt Gentes, quid enim ſequitur? & inclinata ſunt regna. Inclinata, inquit, ſunt regna, iam non erecta vt ſuperbirent, ſed inclinata vt adorarent. *Sic & apud Prophetam: venient ad te curui, alij legum Reges*, quando inclinata ſunt Regna? quando factum eſt quod prædictum eſt in alio Pſalmo: adorabunt eum reges terræ, omnes gentes ſeruient ei. Quæ res fecit vt inclinarentur Regna? quæ res? audi; dedit vocem ſuam altiſſimus, & mota eſt terra; arreptitis idolorum tanquam ranæ de Paludibus perſonabant tantò tumultuoſius, quantò ſordidius ex delictorum cœno. Et quid ſtrepitus ranarum ad tonitrua nubium? &c. quæ ſunt nubes eius? Apoſtoli eius, prædicatores eius, de quibus intonâbat præceptis, coruſcabat miraculis. Ipſi nubes, qui & montes, montes propter altitudinem & firmitatem, nubes propter pluuiam & vbertatem. *Subiicit vineæ ſterili Iudeæ minatas nubes in Actis Apoſtolorum*; quia reſpuitis verbum Dei mittimur ad Gentes, & tranſlati ſunt montes in cor maris. Et vellere Iudæorum arido relicto compluta eſt à nubibus area Gentium, & concludit. Inde ergo dedit vocem ſuam altiſſimus de iſtis nubibus, per quam vocem regna inclinarentur & adorarent. *Et in Pſal. 98.* Confiteantur nomini tuo magno, dicimus paruum fuiſſe nomen Chriſti antequam præclarè diffamaretur Chriſtus: quia nomen ipſius, fama ipſius dicitur, paruum nomen erat, iam modo nomen magnum factum eſt: quæ gens eſt quæ non audiuit nomen Chriſti? iam ergo magno nomini tuo confiteantur populi, qui ante paruo nomini tuo iraſcebantur. *Huc facit idem Pſaltes:* Confiteantur tibi Domine omnes Reges terræ, quoniam audierunt omnia verba oris tui. *Item Abacuc. 3.* Cornua in manibus eius. *Extrema inquam crucis, quia regnauit à ligno*: Ibi abſcondita eſt fortitudo eius: quia quod infirmum eſt Dei, fortius eſt omnibus hominibus. *Item in Apoc.* qui portat in veſtimento & in femore ſuo ſcriptum Rex Regum & Dominus dominantium, &c. data ſunt ei diademata multa. *Latitudo regni*, Domini eſt terra & plenitudo eius. *Longitudo durationis:* Regnum tuum, regnum omnium ſæculorum, &c. & regni eius non erit finis. NON BARBARI *&c. ſic Paulus Rom. 10.* non eſt diſtinctio Iudæi & Græci, nam idem Dominus omnium. *Itaque cum Chriſti nomen vt oleum effuſum eſt à Iudæis ad Græcos & Barbaros qui Chriſti Chriſmate, & oleo lætitiæ delibuti ſunt, iuxta Pſaltem:* vt exhilaret faciem in oleo: *& impletum quod dixit Tertul.* vt nec Regis alicuius Græci fuerit maior apud Chriſtum gratia, nec inferior barbari alicuius lætitia, *non enim eſt vlla apud eum perſonarum acceptio*

Aug.

S. August.

12. Chriſti Regnum in gentes. Vide verbum Gentium conuerſio. 2.

13. Chriſtus Rex Dominans à mari ad mare, adorandus iuxta Pſaltem ab omnibus Regibus, non poteſt de Salomone intelligi, 5. Cont. Marc. cap. 9. in f.

EST & alius Pſalmus ita incipiens [a] *Deus iudicium tuum regi da*; id eſt, Chriſto regnaturo; *Et iuſtitiam tuam filio regis*, id eſt populo Chriſti. Filij enim eius ſunt, qui in ipſo renaſcuntur. Sed & hic Pſalmus Salomoni canere dicetur, quæ tamen ſoli competunt Chriſto, docere non poterunt etiam cetera non ad Salomonem, ſed ad Chriſtum pertinere; [b] *Deſcendit*, inquit, *tanquam imber ſuper vellus, & velut ſtillæ deſtillantes in terram.* Placidum deſcenſum eius, & inſenſibilem deſcribens de cœlo in carnem. Salomon autem etſi

a Pſal. 71. 1.

b Ibid. 6.

deſcendit alicunde, non tamen ſicut imber, quia non de cœlo. Sed ſimpliciora quæque
c Ibid. 8. proponam. [c] *Dominabitur*, inquit, *à mari ad mare, & à flumine vſque ad terminos terræ.*
d Ibid. 11. Hoc ſoli datum eſt Chriſto. Ceterùm, Salomon vni & modicæ Iudææ imperauit. [d] *Adorabunt illum omnes reges*; quem omnes, niſi Chriſtum? *Et ſeruient ei omnes Nationes*: cui om-
e Ibid. 17. nes, niſi Chriſto [e]? *Sit nomen eius in æuum*: cuius nomen in æternum, niſi Chriſti? *Ante ſo-*
Ibid. *lem manebit nomen eius*: ante ſolem enim Sermo Dei id eſt Chriſtus: *Et benedicentur in illo vniuerſæ gentes*: in Salomone nulla natio benedicitur; in Chriſto vero omnis. Quid nunc
f Ibid. 18. ſi & Deum eum Pſalmus iſte demonſtrat? Et beatum eum dicent: [f] *Quoniam benedictus*
g Ibid. 19. *Dominus Deus Iſraëlis? qui facit mirabilia ſolus.* [g] *Benedictum nomen gloriæ eius, & replebitur vniuerſa terra gloria eius.* Contrà, Salomon (audeo dicere) etiam quam habuit in Deo gloriam, amiſit, per mulierem in idololatriam vſque pertractus. Itaque quum in medio pſalmo
h Ibid. 9. illud quoque poſitum ſit, [h] *Inimici eius puluerem lingent*; ſubiecti vtique pedibus ipſius, ad illud pertinebit, propter quod hunc pſalmum & intuli, & ad meam ſententiam defendi, vt confirmauerim & regni gloriam, & inimicorum ſubiectionem, ſecundùm diſpoſitionem Creatoris, conſecututus, non alium credendum, quàm Creatoris.

CHRISTI ELOGIA. XIII. SCHOLIA.

EST ET ALIVS, *&c. hoc loco probat Chriſtum non alium eſſe credendum, quàm Chriſtum Creatoris, quem Pſal. 71. Veteris Teſtamenti Propheta toto orbe regnaturum prædixerat.* SALOMONI HABERE DICETVR. *præuenit obiectionem ſibi faciendam hunc Pſalmum, vt ex ipſo claret titulo, non Chriſto, ſed Salomoni præcinere. Ita enim titulus in Vulgata.* Pſalmus in Salomonem. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* Pſalm. Ipſi Selomoh. *Vatablus*, Solomone, vel Solomonis. 70. In Salomonem. *Reſpondet Tertul. quædam in hoc Pſalmo ſoli Chriſto competere; cætera tamen ad Salomonem pertinere quæ videntur, ad ſolum Chriſtum ſpectare concludendum non eſt.* CONSECVTVRVS NON ALIVM, *&c. Ideo, inquit, quæ Chriſto propria in hoc Pſalmo conueniunt, & nullo modo Salomoni retuli, vt hoc inde conſequar, confirmem, & concludam Chriſtum, eiuſque regnum hic prædictum non ad alium quam ad Deum Creatorem, & authorem veteris teſtamenti pertinere. Auguſtinus*
S. Auguſt. *lib. 17. de Ciuit cap. 8.* præter libros diuinæ hiſtoriæ, vbi regnaſſe narratur, Pſalmus etiam 71. titulo nominis eius inſcriptus eſt, in quo tam multa dicuntur, quæ omnino ei conuenire non poſſunt, Domino autem Chriſto aptiſſima perſpicuitate conueniunt vt euidenter appareat, quod in illo figura qualiſcunque adumbrata ſit, in iſto autem ipſa veritas præſentata. Notum eſt enim quibus terminis regnum concluſum fuerit Salomonis; & tamen in eo Pſalmo legitur, vt alia taceam: dominabitur à mari vſque ad mare, & à flumine vſque ad terminos orbis terræ, quod in Chriſto videmus impleri, à flumine quippe dominandi ſumpſit exordium, vbi baptizatus à Ioanne, eodem monſtrante cœpit agnoſci à Diſcipulis, qui eum non ſolum Magiſtrum, verum etiam Dominum appellauerunt. DEVS IVDICIVM TVVM, *&c. Sanct. Pagn.* Iudicia tua, *ita & vatabl. Et in Schol.* typum Chriſti gerebat Salomon. Pater om-
S. Aug. ne iudicium dedit filio. *Auguſt. in titulum Pſalmi 71. Eadem pene ad verbum ponit quæ ſupra retulimus, & ſubiicit.* Salomon interpretatur pacificus, ac per hoc tale vocabulum illi veriſſimè atque optimè congruit, per quem mediatorem ex inimicis accepta remiſſione peccatorum reconciliamur Deo. Etenim cum inimici eſſemus reconciliati ſumus Deo per mortem filij eius, Rom. 5. &c. *& in primum Verſum*: Deus iudicium tuum &c. Dominus ipſe in Euangelio dicit, pater non iudicat quemquam, ſed omne iudicium dedit filio. Hoc eſt ergo, Deus iudicium tuum Regi da. qui rex etiam filius eſt regis, quia & Deus Pater vtique rex eſt. DESCENDIT. vulgata, deſcendet ſicut pluuia

A in vellus. *Vatabl.* deſcendat ceu pluuia ſuper deſectum pratum, vt guttæ imbris ſenſim irrigantis terram. *Aug. in hunc locum.* ſicut guttæ ſtillantes ſuper terram. *Vbi refert quod Iudicum 6. Gedeon petiit ſignum vt ſiccà area vellus ſolum complueretur, & rurſum ſola area compluta, vellus ſiccum eſſet, & figuram exponit Chriſtum in vellus deſcendiſſe cum in Virgine Incarnatus eſt natione Hebræa, & de hoc populo elegit Apoſtolos primo irrigantes Iudæam, poſtea relicta Iudæa, conuerſos ad Gentes.* Ibi matrem de qua formam ſerui acciperet, in qua hominibus appareret elegit: Ibi diſcipulos, quibus hoc idem præcepit dicens, in viam gentium ne abieritis, &c. Aug.
B Videmus iam gratiam Chriſti, *effuſam in Gentes*, ſiccam remanſiſſe Gentem Iudæorum, totumque orbem terrarum in omnibus gentibus, Chriſtianæ gratiæ plenis nubibus complui. Alio quippe verbo eandem pluuiam ſignificauit dicens, guttæ ſtillantes, non iam ſuper vellus, ſed ſuper terram, quid eſt enim aliud pluuia, quàm guttæ ſtillantes? Ideo autem illam Gentem velleris nomine ſignificari puto, vel quia expolianda fuerat authoritate Doctrinæ, ſicut ouis expoliatur vellere, vel quia in abdito eandem pluuiam detinebat, quam nolebat præputio prædicari, id eſt incircumciſis Gentibus reuelari. DOMINABITVR. *Aug. ibidem.* à S. Aug.
C mari vſque ad mare, à quolibet fine terræ, vſque ad quemlibet finem dominaturum dixit, cuius nomen & poteſtas toto orbe fuerat prædicanda, multumque valitura. *Subiicit quod ſupra retulimus à flumine, id eſt à Iordane, &c.* hinc ergo doctrina eius incipiens & magiſterii cœleſtis authoritas dilatatur vſque ad terminos terræ, cum prædicatur Euangelium Regni Dei in vniuerſo orbe in teſtimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis. ADORABVNT, *&c. Aug. Ibid.* Auguſt.
Hoc iam non expoſitorem, ſed contemplatorem deſiderat, imo non ſolum lætantium fidelium, ſed etiam infidelium gementium infertur aſpectibus. SIT NOMEN EIVS, *&c. Aug.* Aug.
D *Ibid.* per Solem tempora ſignificata ſunt. Ergo in æternum permanet nomen eius. Æternum enim antecedit tempora, nec clauditur tempore. ET BENEDICENTVR IN ILLO. *Aug.* Auguſt.
Ibid in ipſo quippe impletur quod promiſſum eſt Abrahæ. *Gen. 22. & Galat. 3.* non enim dicit in ſeminibus, tanquam in multis, ſed tanquam in vno, & ſemini tuo, quod eſt Chriſtus, &c. neque filij carnis, ſed filii promiſſionis deputantur in ſemine. Rom. 9. BENEDICTVS DOMINVS. *Aug. Ibid.* Conſideratis omnibus ſupradictis eructatur hymnus, & benedicitur Dominus Deus Iſraël.

Impletur

Impletur enim quod ad illam ſterilem dictum eſt Eſa. 54. Et qui eruit te ipſe Dominus Deus Iſraël vniuerſæ terræ vocabitur Ipſe facit mirabilia ſolus. Quoniam quæcumque faciunt, ipſe in eis operatur, qui facit mirabilia ſolus. ET REPLEBITVR. *Aug. Ibidem.* Iuſſiſti Domine ita fit, ita fit, donec illud quod cœpit à flumine, perueniat omnino, vſque ad terminos orbis terræ. CONTRA SALOMON. *Aug. lib. 17. de Ciuit. c. 8. vbi refert. 1. Paral. 17.* Fidelis erit domus eius, & regnum eius erit vſque in æternum coram me, & thronus eius erit erectus vſque in æternum. Hanc ergo tam grandem promiſſionem qui putat in Salomone fuiſſe completam multum errat. Attendite enim quod dictum eſt, hic ædificabit mihi domum, quoniam Salomon templum illud nobile ſtruxit, & non attendit, fidelis erit domus eius, & regnum eius vſque in æternum coram me: attendat ergo & aſpiciat Salomonis domum plenam mulieribus alienigenis, colentibus deos falſos, & ipſum ab eis Regem aliquando ſapientem in eandem Idololatriam ſeductum atque deiectum: Et non audeat exiſtimare Deum; vel hoc promiſiſſe mendaciter, vel talem Salomonem, domumque eius futuram, non potuiſſe præſcire. INIMICI EIVS. *&c. Textus habet.* Coram illo procident Æthiopes & inimici eius terram lingent. *Auguſt. ibid.* Per Æthyopes à parte totum, omnes Gentes ſignificat, eam eligens gentem, quam potiſſimum nominaret quæ in finibus terræ eſt. Coram illo procident, dictum eſt, adorabunt eum. *Per terram autem intelligit terrenos homines, quos lingent, id eſt ſuauiſſimos habebunt Chriſti aduerſarii & Schiſmatici contradicentes diuinis eloquiis, quibus Regnum Chriſti, id eſt Eccleſia per Apoſtolos & prædicatores propagari debebat, vſque ad vltimos Æthyopes. Simplicius Tertul. ad literam de gentibus humiliatis ſub pedibus Chriſti, & vſque ad terram lingendam, ſcabellum pedum Creatoris, humiliandis. Dicam & vno verbo ſecundum ipſum Auguſtinum & Ambroſium, Chriſti carnem de terra virginea ſumptam, pro ſummis deliciis conuerſos Gentiles, in Euchariſtia lingere,* ſugere mel de petra, oleumque de ſaxo duriſſimo.

Aug. Aug. S. Auguſt. S. Auguſt.

14. Chriſtus lapis Regna conterens. cont. Iud. cap. 14. à p.

ET *petra* ſanè *illa* apud Danielem *de monte præciſa*, quæ imaginem ſæculárium Regnorum comminuet & conteret. Dan. 2. 35.

15. Chriſtus petra eſt deſerti, in quam cæcus Marcion impegit. 5. cont. Marc. cap. 7. circa f.

ECce autem & in petram offendit cæcus Marcion, de qua bibebant in ſolitudine patres noſtri. Si enim *petra illa Chriſtus fuit*, vtique Creatoris, cuius & populus. Cui rei figuram extranei ſacramenti interpretatur? An vt hoc ipſum doceret, figurata fuiſſe vetera in Chriſtum ex illis recenſendum? a 1. Cor. 10. Nu. 20. 11.

16. Chriſtus Petra deſerti, fundens Aquas baptiſmi v. Verbum. Aqua, num. 4.

CHRISTI ELOGIA. XIV. XV. XVI. SCHOLIA.

APVD DANIELEM. *&c. Iudæos conuincit impleta viſione Danielis 2. qua probat veniſſe Chriſtum ceu lapidem de Maria monte perfectionis altiſſimo, ſine manibus, hoc eſt opere virili progenitum, qui contritis omnibus Regnis Idololatriæ, omnes ſibi & ſuo regno, id eſt Eccleſiæ, Gentes ſubiugauit, vt ſic eius humilitas ex paruis Eccleſiæ principiis in montem ſublimem excreuerit, qui totum orbem occupet, vnde & Eccleſia Catholica dicta eſt, id eſt vniuerſalis & toto orbe diffuſa de hoc lapide in montem excreſcente D. Auguſtinus in Pſalmum 47.* Magnus Dominus & laudabilis valde. Sed dic vbi. In ciuitate Dei noſtri, in monte ſancto eius, &c. Hæc eſt ciuitas in monte poſita, quæ abſcondi non poteſt. Hæc eſt lucerna quæ ſub modio non occultatur, omnibus nota, omnibus diffamata, &c. quæ eſt ergo iſta ciuitas videamus, ne fortè quia dictum eſt, in ciuitate Dei noſtri, in monte ſancto eius, debeamus quærere iſtum montem, vbi etiam exaudiri poſſimus. Non enim fruſtra dicitur in alio Pſalmo, voce mea ad Dominum clamaui, & exaudiuit me de monte ſancto ſuo. Audiuit ergo te mons iſte, vt exaudireris. Nam ſi in eum non aſcenderes, infra iacens clamare poſſes, ſed exaudiri non poſſes. Quis eſt ergo iſte mons, fratres? &c. ſi in aliqua parte terrarum eſt, quid faciemus? peregrinabimur de terra noſtra, vt ad illum montem peruenire poſſimus? Imò verò tunc peregrinabimur, ſi in illo non ſimus. Ipſa eſt enim ciuitas noſtra, ſi membra Regis ſumus, qui caput eſt ciuitatis ipſius, &c. Fuit quidam lapis angularis, contemptibilis, in quem Iudæi offenderunt, præciſus eſt de quodam monte ſine manibus, hoc eſt de regno Iudæorum veniens, ſine manibus, quia humanum opus non acceſſit ad Mariam, de qua natus eſt Chriſtus. Sed ſi lapis iſte, vbi in eum offenderunt Iudæi, ibi remaneret, tu quò aſcenderes, non haberes. Quid autem factum eſt? quid dicit Prophetia Danielis? Quid? niſi quia creuit lapis iſte, & factus eſt mons magnus? quàm magnus? Ita vt impleret vniuerſam faciem terræ. Ergo creſcendo mons iſte, & implendo vniuerſam faciem terræ, venit ad nos. Quid ergo montem quaſi abſentem quærimus, & non in præſentem iam aſcendimus, vt ſit in nobis magnus Dominus & laudabilis valde? *Et tract. 9. in cap. 2. Io.* Quid inquit, apertius, fratres mei? lapis de monte præciditur ipſe eſt lapis quem reprobauerunt ædificantes, & factus eſt in caput anguli. De quo monte præciditur, niſi de regno Iudæorum, vnde Dominus noſter Ieſus Chriſtus ſecundùm carnem natus eſt? & præciditur ſine manibus, ſine opere humano, quia ſine amplexu maritali de virgine exortus eſt. Mons ille vnde præciſus eſt, non impleuerat vniuerſam faciem terræ: non enim tenuerat regnum Iudæorum omnes gentes at verò regnũ Chriſti, omnes gentes, & vniuerſum orbem terrarum cernimus occupare. *Videndus Ambroſius. Ser. 70. Hiero. in Ep. ad Euſtoch. de cuſtodia virg. Iuſtinus Dial. cont. Tryphon. Epiph. ſer. de laud. Virg. & alij qui lapidem iſtum paruum Chriſtum intelligunt. Sic autem habet Textus in Vulgata,* Tu Rex videbas, & ecce quaſi ſtatua vna grandis: ſtatua illa magna, & ſtatura ſublimis ſtabat contra te, & intuitus erat terribilis. Huius ſtatuæ caput ex auro optimo erat, pectus autem & brachia de argento,

Auguſt. S. Auguſt.

porro venter & femora ex ære: tibiæ autem ferreæ. A pedum quædam pars erat ferrea, quædam autem fictilis. Videbas ita, donec abſciſſus eſt lapis de monte ſine manibus: & percuſſit ſtatuam in pedibus eius ferreis & fictilibus, & comminuit eos. Tunc contrita ſunt pariter ferrum, teſta, æs, argentum & aurum, & redacta quaſi in fauillam æſtiuæ areæ, quæ rapta ſunt vento: nulluſque locus inuentus eſt eis: lapis autem qui percuſſerat ſtatuam factus eſt mons magnus, & impleuit vniuerſam terram. *Eodem omnino ſenſu, & paucis verbis immutatis, Sanct. Pagn. & Vatablus, ex Hebr. Et 70. quatuor hæc metalla quatuor regna exprimunt iuxta Hiero. & Patres alios & interpretes Regnum Babyloniorum, cui imperabat Nabuchodonoſor aureo capite. Perſarum duratione minus, argenteo pectore: Græcorum & Macedonum ventre aneo, tum ob arma,* B *tum ob famam, & eloquentiam ſonoram. Quartum Romanorum in ferreis tibiis, quod ferrum omnia alia metalla edomet, & Romani vniuerſum ſubegerint orbem. Pedum pars ferrea, pars fictilis, diuiſionem reipublicæ Romanæ extremis temporibus ſignificat. Vel iuncta connubia inter diſſidentes, Pompeium & filiam Cæſaris, inter Marcum Antonium & Octauiam Auguſti ſororem. Quæ bella & cædes ſecuta ſunt. Longè quippe potentior eſt vis ambitionis, quàm affinitatis.* In diebus autem Regnorum illorum. (*id. ſtante adhuc regno temporali Romanorum*, ſuſcitabit Deus cœli regnum, (*quintum ſcilicet Chriſti & Eccleſiæ, non terrenum & temporale, ſed ſpirituale*, quod in æternum non diſſipabitur. *dictum eſt enim ab Angelo:* regni eius non erit finis. *Et Chriſtus Petro:* portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. *de* C *paruo lapide Chriſto frequenter Aug. maximè in Pſal. 42. Pſal. 45. Pſal. 47. Pſal. 57. Fuſius autem in Pſal. 98.* adorate in monte ſancto eius, &c. Mons ipſius quis eſt? Legimus alibi de hoc monte, quia lapis fuit præciſus de monte ſine manibus, &c. quis eſt mons, vnde præciſus eſt lapis ſine manibus? regnum Iudæorum. Primò quòd colebant vnum Deum, inde præciſus eſt lapis ille Dominus noſter Ieſus Chriſtus, ipſe dictus eſt lapis quem reprobauerunt ædificantes, &c. videmus confracta ab illo lapide omnia regna terræ, quæ erant omnia regna terræ? Regna Idolorum, regna dæmoniorum fracta ſunt, regnabat Saturnus in multis hominibus, vbi eſt regnum eius? regnabat Mercurius in multis hominibus: vbi eſt regnum eius? fractum eſt, redacti ſunt illi in regnum Chriſti, in quibus ille regnabat. Regnum Veneris quale erat Carthagini, vbi nunc eſt regnum cœleſte. Lapis ille fregit omnia regna D terrarum, lapis præciſus de monte ſine manibus. Quid eſt præciſus de monte ſine manibus? Natus de Gente Iudæorum, ſine opere hominum. Omnes enim qui naſcuntur, de opere maritali naſcuntur, ille de virgine natus, ſine manibus natus eſt: per manus enim opus humanum ſignificatur, quo manus humanæ non acceſſerunt, vbi maritalis amplexus non fuit, fœtus tamen fuit, &c. factus eſt autem mons magnus, & impleuit vniuerſam faciem terræ. Hæc eſt Eccleſia Catholica, cui vos communicare gaudete.

S. Auguſt.

16. IN PETRAM OFFENDIT, *&c. Ipſe ſibi Marcion offendiculum inuenis in Chriſto, quem Creatoris* A *fuiſſe filium Apoſtoli ipſius teſtimonio conuincit, petram deſerti fundentem aquas populo Creatoris, Chriſtum fuiſſe, interpretante Apoſtolo. 1. Cor. 10.* Et omnes in Moyſe Baptizati ſunt, in nube, & in mari: & omnes eandem eſcam ſpiritalem manducauerunt, & omnes eundem potum ſpiritalem biberunt: bibebant autem de ſpiritali conſequente eos petra, petra autem erat Chriſtus. *Per petram conſequentem Patres & interpretes notant, per totum iter deſerti, Petram à Moyſe percuſſam, non fuiſſe comitatam & ſecutam Hebræos, ſed figuraſſe Chriſtum poſtea venturum, cuius è latere & corpore percuſſo mixtum aqua ſanguinem, fideles erant potaturi potum Euchariſtiæ ſpiritalem. Ad literam tamen aquæ ſecutæ ſunt populum, donec venirent ad locum aquis affluentem. Quod & innuit Pſaltes 104.* Dirupit petram & fluxerunt aquæ, abierunt in ſicco flumina. *Aug. tract. 63. in Io.* non eſt dictum petra ſignificabat Chriſtum: ſed Petra erat Chriſtus. *Et libro 18. de Ciuit.* omnia ſignificantia videntur quodammodo earum rerum quas ſignificant, ſuſtinere perſonas: ſicut dictum eſt ab Apoſtolo, petra erat Chriſtus. Quoniam petra illa, de qua hoc dictum eſt, ſignificabat vtique Chriſtum. *Lib. qq. Numeri 35.* ſignificata eſt de Chriſto profluens gratia ſpiritalis, qua interior ſitis irrigaretur. Sed & quia virgâ petra percutitur, Crux Chriſti figuratur. Ligno enim accedente ad petram, gratia iſta manauit. Et quia bis percutitur, euidentius ſignificat crucem. Duo quippe ligna ſunt Crucis. *Et homil. 27.* dubitauit Moyſes quando lignum acceſſit ad petram: dubitauerunt diſcipuli quando viderunt Dominum Crucifixum, &c. CVI REI, *&c. Id eſt vt quid vtitur Paulus, extranei ſacramenti figura, & deſumit à veteri Teſtamento vmbram, quam velit in Chriſto vera luce impleri in nouo Teſtamento, ſi vtrumque Teſtamentum, ad eundem autorem & Deum Creatorem, & Chriſti Patrem non pertinet.* AN VT HOC IPSVM, *&c. An non potiùs Paulus hinc probat iam inde in veteri lege Chriſtum adumbratum in figuris legis?* IN PETRAM OFFENDIT. *Aug. ſer. 40. de Verb. Do. ſec. Io.* Ipſe Iacob, quia intellexit quid viderit, poſuit ibi lapidem, & perfudit oleo. Agnoſcitis chriſma, agnoſcite & Chriſtum. Iſte eſt enim lapis quem reprobauerunt ædificantes, &c. Ipſe eſt lapis de quo ipſe dixit Matth. 21. quicumque offenderit in lapidem illum conquaſſabitur: ſuper quem vero venerit lapis ille conteret eum. Offenditur in iacentem. Veniet autem ſuper eum. Cum venerit de alto iudicare viuos & mortuos væ Iudæis, quia cum iaceret humiliter Chriſtus offenderunt in eum. Non eſt, dicunt, homo iſte à Deo, qui ſoluit Sabbatum. Si filius Dei eſt, deſcendat de Cruce. Inſane, iacet lapis, & ideo rides. Sed cùm rides, cæcus es. Cum cæcus es, offendis. Cùm offendis, conquaſſaris. Cùm conquaſſatus fueris illo modo iacente, poſtea veniente deſuper contereris. Ergo vnxit lapidem Iacob. Nunquid Idolum fecit? ſignificauit, non adorauit, &c. *De lapide & petra Chriſto legendus Philo. Item Orig. in Exo. Num. Cant. Matth. Dionyſius de Cœleſt. Hierarch. 2. Beda in Gen. 29. Greg. in primum Reg. 2. 6. & 7. Hiero. in Iſa. 8. 11. 32. Hilar. in Matth. can. 1. Baſil. de Spiritu ſancto. 8. Cyril. 4 in Io. 51. Vide verbo Gentilium laudabilia. 2. inf.*

Aug. — Aug. — Aug. — S. Aug. — Aug.

17. *Chriſtus bellator fortis decore & forma. 3. cont. Marc. cap. 14. in p.*

ADiuuabitur hæc noſtra interpretatio, dum & alibi bellatorem exiſtimans Chriſtum, ob armorum quorundam vocabula & eiuſmodi verba, ex reliquorum quoque ſenſuum comparatione conuinceris: [a] *Accingere*, inquit Dauid, *enſe ſuper femur.* Sed quid ſuprà legis

a Pſal. 44. 4.

de Christo? [b] *Tempeſtiuus decore præter filios hominum: effuſa eſt gratia in labiis tuis.* Rideo, ſi quem ad bellum enſe cingebat, ei de tempeſtiuitate decoris, & labiorum gratia blandiebatur. Sic item ſubiungens: [c] *Extende, & proſperare, & regna;* adiecit, *Propter veritatem, & lenitatem, & iuſtitiam.* Quis enim hæc enſe operabitur, & non contraria potius lenitati & iuſtitiæ, dolum & aſperitatem & iniuſtitiam, propria ſcilicet negotia præliorum?

b Ibid. 3.
c Ibid. 5. & ſeq.

CHRISTI ELOGIA. XVII. SCHOLIA.

A ADIVVABITVR, *&c. Confirmat quod ſupra dixerat ex Iſa. Chriſtum non armis corporeis, & enſe ferreo, ſed virtute & decore adhuc infantulum,* virtutem Damaſci & ſpolia Samariæ accepturum: *qua verba cum Marcion Chriſto de Virgine concepto & nato nollet vt ex veteri Teſtamento, in ſuum Chriſtum phantaſtico corpore conſtantem & nuſquam natum congruere: Tertulli vnus altero loco Pſaltis, Chriſtum probat nullis armis, quàm virtutis & pulchritudinis & lenitatis belligeraſſe, principem vtique pacis.* EX RELIQVORVM SENSVVM COMPARATIONE, *&c. id. ex locorum ſimilium eundemque ſenſum habentium collatione conuincitur Marcion.* ACCINGERE. *Sic Pſal. 44.* ſpecioſus forma præ filiis hominum, diffuſa eſt gratia in labiis tuis: propterea benedixit te Deus in æternum. Accingere gladio tuo ſuper femur tuum: potentiſſime. Specie tua & pulchritudine tua, intende proſperè, procede & regna. Propter veritatem & manſuetudinem & iuſtitiam, & deducet te mirabiliter dextera tua Sagittæ tuæ acutæ. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* Pulchriuiſti præ filiis hominũ, &c. Accinge te gladio tuo ſuper femur, ô potens, gloria tua & decore tuo. Et in decore tuo proſperare, equita ſuper verbum veritatis, & manſuetudinis, & iuſtitiæ; & docebit te terribilia dextera tua. *Vatabl.* perelegans es præ cunctis mortalibus, effuſa eſt gratia in labia tua, eo quod Deus te ſempiternis honorauit beneficiis. Cinge ô heros gladio tuo femur tuum, decore tuo & magnificentia tua. Et in magnificentia tua proſperè inequita ſuper verbum Veritatis, manſuetudinis, & iuſtitiæ, docebitque te tũc dextera tua admiranda. Sagittæ tuæ præ acutæ, cor hoſtium regis penetrabunt, populi ſub te cadent. *Et in Schol.* ſermo tuus plenus eſt gratiis, ſermone hominibus acceptiſſimo vti ſoles, &c. Cum video in te tantam formam, tantamque eloquentiam, non poſſum non dicere quod Dominus te elegit, non vt felix eſſes ad tempus, ſed perpetuò, &c. Hoc tibi decus immortale conciliabit, ſi ableris gentes quæ Deum non norunt, ſi veharis verbo veritatis ad illas velut equo, id eſt vi verbi gentes reluctantes oppugnaueris; verbi inquam quod docet veritatem, manſuetudinem & iuſtitiam, &c. Sagittæ tuæ acutæ, ſubaudi cadent in corda inimicorũ tuorũ qui es Rex, & verba tua cadent in corda eorum, & populi ſub te cadent, id eſt, ſubiicientur tibi. *Chaldaice,* pulchritudo tua ô Rex Chriſte gratia, *ſcilicet loquendi, ſeu prædicãdi, eſt ergo appoſitio quaſi dicat, accingere gladio in quo eſt omnis ſpecies & pulchritudo tua, quia pariet tibi gloriam æternam.* Tempeſtiuum *vocat, quaſi maturum & plenæ pubertatis fructum decoris Chriſti. Licet enim Athanaſius & Baſilius extollant hic ſpeciem & decorem Chriſti præ filiis hominum, ſecundum diuinitatem, tamen etiam Theodoretus & Heſychius, locum Pſaltis intelligunt, quoad eius animam. Hieronymus autem ad Principiam Scribens & Greg. in 1. Reg. 1. explicant, de tota humanitate: animam enim & corpus habuit omni ex parte formoſiſſima. Conſule Nicephorum, & lege Epiſtolam Lentuli proconſulis,* de lineamentis Chriſti. *Aug. in Pſal. 44.* accingere gladium tuum circa femur tuum potentiſſime. Gladium tuum quid, niſi (Auguſt.)

A verbum tuum? Iſto gladio ſtrauit inimicos, illo gladio diuiſit filium à patre, filiam à matre, nurum à Socru. Legimus hæc in Euangelio: Matth. 20. non veni pacem mittere, ſed gladium, &c. Placet iuueni alicui Deo ſeruire, diſplicet Patri, diuiſi ſunt aduerſus ſe. Ille promittit terrenam hæreditatem, ille amat cœleſtem. Aliud iſte pollicetur, aliud ille eligit. Non ſibi putet pater factam iniuriam, Deus ſolus illi præfertur, & tamen litigat cum filio volente ſeruire Deo. Sed fortior eſt ille gladius ſpiritalis ſeparans, quàm copulans natura carnalis. Fit hoc & de filia aduerſus matrẽ, &c. *Subiungit ſimiliter & de nuru & Socru, vna hæretica, altera Catholica. Item & de conuerſo ad fidẽ filio, & Chriſto ipſo diuiſo à Synagoga; cui applicat illud Matth. 12.* Quæ eſt mihi mater? (S. Auguſt.) &c. Socrus ergo quid eſt? mater ſponſi. Mater ſponſi B Domini noſtri Ieſu Chriſti Synagoga eſt. Proinde nurus eius Eccleſia, quæ veniens de Gentibus non conſenſit in circumciſionem carnalem, diuiſa eſt aduerſus Socrum ſuam, &c. *Pulchrè poſt diuiſionem hanc factã gladio verbi, ponderat quod ait Pſaltes:* circa femur tuum. Quid eſt circa femur? quid ſignificat de femore? carnem. Vnde illud eſt Gen. 49. non deficiet princeps de Iuda & dux de femoribus eius. *adiicit & Gen. 24 Abraham dixiſſe Elieſer:* pone manum tuam ſub femore meo, & ſic iura: quaſi diceret, pone manum tuam ad altare, aut ad Euangelium, aut ad Prophetam, aut ad aliquid ſanctum. Sub femore meo, inquit, pone manum tuam habens fiduciam, nec reuerens turpitudinem, ſed intelligens veritatem. *Hanc veritatem ſupra expoſuit de vera carne Chriſti naſcitura ex Abraha ſemine, & futuro filio Dauid de tribu Iuda ex femore Iacob,* C *Iſaac, & Abraham.* Fide tenens in illa veluti humilitate ſeminis eſſe magnitudinem numinis, id eſt (S. Auguſt.) filium Dei venturum ex filiis hominum per ſemen Abrahæ; fecit ipſum ſeruum ſuum, quem mittebat *ad quærendam ſcilicet, & ducendam vxorem filio ſuo Iſaac,* ita ſibi Iurare, pone manum tuam, &c. *Et paucis interiectis:* propterea accingere gladium tuum circa femur potentiſſime. Potentiſſime etiam circa femur; quia quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominis. *Proſequitur explicare quod habet Tertul.* EXTENDE, ET PROSPERARE, *&c. Aug. ibid.* (S. Aug.) ſpecie tua, &c. Iuſtitiam accipe, *id eſt ſanctitatem,* qua ſemper eſt ſpecioſus & pulcher. Et intende proſperè, procede & regna. Nonne videmus? certè iam factum eſt. Attendite orbem terrarum, intendit proſperè, *id eſt fauſtè feliciterque intendit & multiplicat gradus cognitionis & amoris Gentilium* D *conuerſorum ad ſe.* Proceſſit, & regnat, ſubditæ ſunt omnes Gentes. Quid erat illud videre in Spiritu? quod nunc eſt, *id eſt datur nunc,* experiri in veritate. Quando dicebantur hæc; nondum ita regnabat Chriſtus, nondum intẽderat, nondum proceſſerat: prædicebantur exhibita ſunt, iam ea tenemus. In multis redditorem habemus Deum, in paucis debitorẽ. *id eſt omnia penè prophetata, adimpleta ſunt.* Propter veritatem, &c. Reddita eſt veritas, quando veritas de terra orta eſt, &c. Præſentatus eſt Chriſtus expectatio generis humani, &c. Prædicatum eſt Euangelium, veritas eſt. Quid manſuetudo? paſ-

ſi ſunt Martyres, & inde multum proceſſit, & promouit per omnes Gentes regnum Dei quia patiebantur Martyres. &c. Magna manſuetudo; corpus Chriſti hoc fecit, *id eſt, Eccleſia iuxta Paulum, quæ perſecutiotibus manſuetè perpeſſis, exemplo patientiæ ipſos perſecutores & infideles ad Chriſtum adduxit, & corpus Eccleſiæ ampliauit*, in capite ſuo didicit. Ille prior ſicut ouis ad victimam ductus eſt. & ſicut agnus coram tondente ſe non apperuit os ſuum. Eſa. 53. Vſque adeo manſuetus, vt pendens in cruce diceret Luc. 23. Pater, ignoſce illis, &c. Quid, propter iuſtitiam? veniet etiam vt iudicet, *quidquid dicat Marcion, Deum & Chriſtum Iudicem & vltorem reprobans*, & retribuat vnicuique ſecundum opera ſua. Dixit veritatem, pertulit iniquitatem, allaturus eſt æquitatem. Et deducet te mirabiliter dextera tua. Dextera ſua deductus eſt, id eſt potentia ſua. Etenim potentiam quam pater habet, B habet & ipſe, & diuinitatem Patris habet & ipſe, &c. Faciens diuina, patiens humana, malitias hominum ſternens bonitate ſua. &c. QVIS HÆC ENSE OPERABITVR *ridet Tertul. vt ſupra gladium, & ſagittas ferreas aptantes belligeranti Chriſto, cùm arma materialia, dolos, furorem, iniuſtitiam*, propria vtique belli negotia, *operentur, omnino aduerſaria iuſtitiæ & lenitati, de qua vt & de gratia labiorum, & decore tempeſtiuo gratulabatur potius Pſaltes, quibus rebelles quoſque ſibi ſubijciebat quàm terrore armorum materialium. Oculis enim, & labiis, iacula gladioſque*

S. Auguſt. *vibrabat potentiſſimè, quibus nemo reſiſtebat. Aug. ſic ſagittas exponit.* Verba cor transfigentia, amorem excitantia. Vnde dicitur in Canticis Canticorum, quia vulnerata charitate ego ſum. Dicit enim vulneratam ſe eſſe Charitate, id eſt amare ſe dicit, C æſtuare ſe dicit, ſuſpirare ſponſo, vnde accepit ſagittam verbi. Sagittæ tuæ acutæ potentiſſimè: & transfigentes, & efficientes acutæ potentiſſimè. *Quia ex Paulo*, viuus & efficax ſermo Dei. *Supra*

S. Aug. *dixerat Auguſtinus:* ſpecioſus forma præ filiis hominum. Præ filiis hominum: quare & non præ Angelis? quid voluit dicere, præ filiis hominum, niſi quia homo? ne hominem Chriſtum, quemlibet hominem putares. ait præ filiis hominum, ſpecioſus forma. Etiam homo præ filiis hominum: etiam

A inter filios hominum præ filiis hominum: &c. Diffuſa eſt gratia, &c. Venit nobis cum verbo gratiæ, cum oſculo gratiæ. Quid iſta gratia dulcius? quo pertinet gratia iſta? beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates. &c. Pſal. 31. &c. *Idem Auguſtinus eius pulchritudinem, ſua etiam in cruce deformitate ſponſæ ſuæ fœditatem reformantem exaggerat.* Pulcher Deus verbum apud Deum. pulcher in vtero virginis, vbi non amiſit diuinitatem & ſumpſit humanitatem. Pulcher natus infans Verbum, quia & cùm eſſet infans, cùm ſugeret, cùm manibus portaretur, cœli locuti ſũt, Angeli laudes dixerũt, Magos ſtella direxit, *nil aptius ad contextum ſequentium elogiorum noſtri Tertulliani.* Adoratus eſt in præſepi, cibaria animalium manſuetorum. Pulcher ergo in cœlo, pulcher in terra, pulcher in vtero, pulcher in manibus parentum, pulcher in miraculis, pulcher in flagellis, pulcher inuitans ad vitam, pulcher non curans mortem, pulcher deponens animam, pulcher recipiens, pulcher in ligno, pulcher in ſepulchro, pulcher in cœlo, pulcher in intellectu. Audite Canticum, *ſcilicet Pſalmum hunc 44. qui inſcribitur pro iis qui commutabuntur filiis Chore in intellectu, Canticum pro dilecto.* Neque oculos veſtros à ſplendore pulchritudinis illius auertat carnis infirmitas. Summa & vera pulchritudo Iuſtitia eſt. Ibi illum non videbis pulchrum, vbi deprehendes iniuſtum. Si vbique iuſtus, vbique decorus. *Et rurſum ſupra:* Ecce ipſe inuenit multa fœda, & amauit nos. Si aliquid fœdi inuenerimus in eo, non amemus: quia & hoc ipſum quod carnem indutus eſt, vt de illo etiam diceretur, vidimus eum, & non habebat ſpeciem neque decorem: ſi conſideres miſericordiam qua factus eſt, & ibi pulcher eſt. *Etiam lilium, & roſa inter ſpinas venuſtior apparuit. Si enim ex Aug.* Quantum in te creſcit amor, tantum creſcit pulchritudo: *nullibi quàm in cruce maiorem charitatem exhibuit, nec proinde plus decoris habuit.* Ego, inquit, flos campi. *Hebr.* Ego Roſa Saron: *id eſt, flos ſaturitatis. quia ſatiat omnes ſenſus. Innoc. ſer. 1. in Dom. Lætare.* Roſa præ cæteris floribus colore delectat, odore recreat, ſapore confortat, delectat in viſu, recreat in olfactu, confortat in guſtu.

Auguſt. — Aug. — Aug.

18. *Chriſtus bellator ſpiritalis, virtutem Damaſci, & ſpolia Samariæ abſtulit in Magorum vocatione. cont. Iud. cap. 9. à p. ad vltram.*

ÆQuè & ſono hominis inducuntur, cum *virtutem Damaſci, & ſpolia Samariæ aduerſus regem Aſſyriorum*, ſic accipiunt, quaſi bellatorem portendant Chriſtum, non animad-
a Eſa. 8. 4. uertentes quid ſcriptura præmittat: [a] *Quoniam prius quàm cognoſcat puer vocare patrem aut matrem, accipiet virtutem Damaſci & ſpolia Samariæ aduerſus regem Aſſyriorum.* Ante eſt enim inſpicias ætatis dæmonſtrationem, an virum iam Chriſtum exhibere iſta ætas poſſit, nedum imperatorem. Scilicet vagitu ad arma eſſet conuocaturus infans, & ſignum belli, non tuba, ſed crepitacillo daturus: nec ex equo, vel de muro, ſed de nutricis & gerulæ ſuæ dorſo ſiue collo hoſtem deſtinaturus; atque ita Damaſcum, & Samariam pro mammis ſubacturus. Aliud eſt ſi penes vos infantes in prœlium erumpunt, credo ad ſolem vncti prius, dehinc pannis armati, & butyro ſtipendiati, qui antè norint lanceare quam lancinare. Enim vero ſi nuſquam hoc natura concedit, antè militare quàm virum facere, antè virtutem Damaſci ſumere quàm patrem noſſe, ſequitur vt figuratè pronuntiatum videatur. Sed & virginem, inquiunt, parere natura non patitur, & tamen credendum eſt Prophetæ. Et meritò. Præſtruxit enim fi-
b Eſa. 7. 14. dem incredibili rei, dicendo, quod ſignum eſſet futurum: [b] *Propterea*, inquit, *dabitur vobis ſignum, Ecce virgo concipiet in vtero, & pariet filium.* Signum autem à Deo, niſi nouitas aliqua monſtruoſa fuiſſet, ſignum non videretur. Deniq. ſi, quando ad deiiciendos aliquos ab hac diuina prædicatione, vel conuertere ſingulos ſimplices quoſq. geſtitis, mentiri audetis quaſi non virginem, ſed iuuenculam concepturam & parituram ſcriptura contineat, hinc quoque reuincimini, quod nihil ſigni videri poſſit res quotidiana, iuuenculæ ſcilicet prægnatus &

partus. In ſignum ergo nobis poſita virgo mater merito creditur, infans vero bellator non æque. Non enim & hîc ſigni ratio verſatur, ſed ſigno natiuitatis notæ, adſcripto, exinde poſt ſignum alius iam ordo infantis edicitur, mel & butyrum manducaturi. Nec hoc vtique in ſignum eſt, & hoc enim infantiæ eſt; ſed accepturum virtutem Damaſci, & ſpolia Samariæ aduerſus regem Aſſyriorum, hoc eſt mirabile ſignum. Seruate modum ætatis, & quærite ſenſum prædicationis. immo reddite veritati, quæ credere non vultis, & tam intelligitur prophetia, quàm renuntiatur expuncta. Maneant enim orientales illi Magi infantiam Chriſti recentem auro & thure munerātes, & acceperit infans virtutem Damaſci ſine prœlio & armis. Nam præter quod omnibus notum eſt, Orientis virtutem, id eſt vires, auro & odoribus pollere ſolitam, certum eſt, & ex diuinis ſcripturis, virtutem quoque ceterarum gentium aurum conſtituere. Sicut per Zacháriam dicit: [c] *Et Iudas pertendet Hieruſalem, & congregabit omnem valentiam populorum per circuitum aurum & argentum.* Nam de hoc auri munere etiam Dauid dixit: [d] *Et dabitur illi de auro Arabiæ.* Et iterum: *Reges Arabum & Saba munera afferent illi.* Nam & Magos reges fere habuit Oriens, & Damaſcus Arabiæ retro deputabatur, antequam tranſcripta eſſet in Syrophœnicem ex diſtinctione Syriarum, cuius tunc virtutem Chriſtus accepit, accipiendo inſignia eius, aurum ſcilicet & odores: ſpolia autem Samariæ, ipſos Magos, qui cùm illum cognouiſſent, & muneribus honoraſſent, quaſi dominum & regem ſub teſtimonio indicis & ducis ſtellæ ſpolia ſunt facti Samariæ, id eſt idololatriæ, credentes videlicet in Chriſtum. Idololatriam enim Samariæ, nomine notauit, vt ignominioſæ ob idololatriam, qua deſciuerat tunc à Deo ſub rege Hieroboam. nec hoc enim nouum ſcripturis diuinis, figurate vti tranſlatione nominum ex comparatione criminum. Nam & archontas Sodomorum appellat archontas veſtros, & populum veſtrum, populum Gomorrhæ vocat: cum iam olim eſſent ciuitates iſtæ extinctæ. Et alibi per Prophetam ad populum Iſraël: [e] *Pater, inquit, tuus Amorrhæus, & mater tua Cethea.* quorum ex genere procreati non ſunt, ſed ob conſimilem impietatem: quos aliquandò etiam filios ſuos dixerat per Eſaïam Prophetam: [f] *Filios generaui, & exaltaui.* Sic & Ægyptus nonnunquam totus orbis intelligitur apud illum, ſuperſtitionis & maledictionis elogio. Sic & Babylon apud Ioannem noſtrum, Romanæ vrbis figura eſt, proinde & magnæ, & regno ſuperbæ, & ſanctorũ debellatricis. Hoc itaque modò Magos quoque Samaritanorum appellatione titulauit, & deſpoliatos, quod habuerant cum Samaritis, vt diximus, idololatriam. *Aduerſus regem* autem *Aſſyriorum,* aduerſus diabolum qui ad hoc ſe regnare putat, ſi ſanctos à religione Dei deturbat. Adiuuabitur autem hæc noſtra interpretatio, dum & alibi bellatorem Chriſtum ſcripturæ deſignant, ob armorum quorundam vocabula & eiuſmodi verba. Sed ex reliquorum ſenſuum comparatione conuincentur Iudæi: [g] *Accingere*, inquit Dauid, *enſem ſupra femur.* Sed quid ſuprà legis de Chriſto, [h] *Tempeſtiuus decore ſuper filios hominum, effuſa eſt gratia in labiis tuis.* Valde autem abſurdum eſt, ſi quem ad bellum enſe cingebat, ei de tempeſtiuitate decoris, & labiorum gratia blandiebatur; de quo ſubiungens, dicebat: [i] *Extende, & proſpera, & regna.* Et adiecit: *Propter lenitatem & iuſtitiam tuam.* Quis enim enſe operabitur, & non contraria lenitati & iuſtitiæ exercet? id eſt, dolum & aſperitatem & iniuſtitiam, propria ſcilicet negotia præliorum. Videamus ergo an alius ſit enſis ille, cuius eſt alius actus, id eſt [l] *Dei ſermo diuinus, bis acutus* duobus teſtamentis, legis antiquæ, & legis nouæ, acutus ſapientiæ ſuæ æquitate, reddens vnicuique ſecundum actum ſuum. Licuit ergo & Chriſto Dei, in pſalmis ſine bellicis rebus enſem ſermonis Dei præcingi figuratò, cui prædicta tempeſtiuitas congruat cum gratia labiorum, quem tunc cingebatur ſuper femur apud Dauid, quando venturus in terras ex Dei patris decreto nuntiabatur: [m] *Et deducet,* inquit, *te magnitudo dexteræ tuæ,* virtus ſcilicet gratiæ ſpiritalis, de qua Chriſti agnitio deducitur. [n] *Sagitta tuæ*, inquit, *acutæ,* ſuper volantia vtique Dei præcepta, minantes traductionem vniuſcuiuſque cordis, compungentes & transfigentes conſcientiam quamque. *Populi ſub te cadent*, vtique adorantes. Sic bellipotens & armiger Chriſtus eſt, ſic accipiet ſpolia, non ſolius Samariæ, verum & omnium gentium. Agnoſce & ſpolia figurata cuius & arma allegorica didiciſti. Atque ita in tantum Chriſtus qui venit, non fuit bellator, quia non talis ab Eſaïa prædicabatur.

[Margin: c Zach. 14. 14. — d Pſal. 71. 10. 15. — Matth. 2. 1. & ſeq. — Eſa. 1. 23. — e Ezech. 16. 3. — f Eſa. 1. 2. — Eſa. 19. 1. & ſeq. — Apoc. 17. 9. — Eſa. 8. 4. — g Pſal. 44. 4. — h Ibid. 3. — i Ibid. 5. & ſeq. — l Apoc. 1. 16. — m Pſal. 44. — n Ibid. 6. — Ibid.]

19. Et 3. cont. Marc. cap. 13. iiſdem verbis. in p. iiſdem penè terminis. quibus ſupra. contra Iudæos. c. 9.

20. Et ibid. à p.

SErua modum ætatis, & quære ſenſum prædicationis: immo, redde Euangelio veritatis, quæ poſterior detraxiſti; & tam intelligitur prophetia, quàm renuntiatur expuncta. Maneant enim orientales illi Magi, in infantia Chriſtum recentem auro & thure munerantes; *& acceperit infans virtutem Damaſci* ſine prœlio & armis. Nam præter quod omnibus notum eſt, Orientis virtutem, id eſt vim & vires, auro & odoribus pollere ſolitam; certe eſt Crea- Matth. 2. 11.

a Zach. 14. 14. tori, virtutem ceterarum quoque gentium aurum conſtituere; ſicut per Zachaaiam, [a] *Et*
b Pſal. 71. *Iudas pertendet apud Hieruſalem, & congregabit omnem valentiam populorum per circuitum,*
15. *aurum & argentum.* De illo autem tunc auri munere etiam Dauid, [b] *Et dabitur illi ex auro*
c ibid. 10. *Arabiæ.* & rurſus, [c] *Reges Arabum & Saba munera adſerent illi.* Nam & Magos reges habuit fere Oriens, & Damaſcus Arabiæ retro deputabatur antequam tranſcripta eſſet in Syrophœnicen, ex diſtinctione Syriarum; cuius tunc virtutem Chriſtus accepit, accipiendo inſignia eius; aurum ſcilicet & odores. Spolia autem Samariæ, ipſos Magos: qui cùm illum cognouiſſent, & muneribus honoraſſent, & genu poſito adoraſſent quaſi Deum & regem, ſub teſtimonio indicis & ducis ſtellæ, ſpolia ſunt facti Samariæ, id eſt idololatriæ, credentes videlicet in Chriſtum. Idololatriam enim Samariæ nomine notauit, vt ignominioſæ ob
Eſa. 1. 23. idololatriam, qua deſciuerat tunc à Deo, ſub rege Hieroboam. Nec hoc enim nouum eſt Creatori figurate vti tranſlatione nominum, ex comparatione criminum. Nam & archontas Sodomorum, appellat archontas Iudæorum; & populum ipſum, populum Gomorrhæ
d Ezech. 16. 3. & 45. vocat. & idem alibi. [d] *Pater, inquit, tuus Amorrhæus, & mater tua Cethea*; ob conſimilem impietatem. quos aliquando etiam ſuos filios dixerat, [e] *Filios generaui, & exaltaui.* Sic &
e Eſa. 1. 2. Eſa. 19. 1. & ſeq. Ægyptus, nonnunquam totus orbis intelligitur apud illum, ſuperſtitionis & maledictionis elogio. Sic & Babylon etiam apud Ioannem noſtrum, Romanæ vrbis figura eſt; proinde magnæ, & regno ſuperbæ, & ſanctorum Dei debellatricis. Hoc itaque vſu, Magos quoque,
Apoc. 17. 9. Samaritarum appellatione titulauit; deſpoliatos, quod habuerant cum Samaritis, vt diximus, idololatriam. [f] *Aduerſus regem* autem *Aſſyriorum*, aduerſus Herodem intellige;
f Eſa. 8. 4. Math. 2. 12. cui vtique aduerſati ſunt Magi tunc, non *renuntiando* de Chriſto, quem intercipere quærebat.

CHRISTI ELOGIA. XVIII. XIX. XX. SCHOLIA.

ÆQVE ET SONO *&c. id. eſt Iudæi ſicut & Marcionitæ, licet diuerſo reſpectu, apud Eſaiam legentes Chriſtum* virtutem Damaſci, & ſpolia Samariæ *tollentem, eumq; bellatorem, & armis ad literam, corporeis & materialibus prœliantem intelligunt. Iudæi quidem in hoc decepti, Chriſtum adhuc apparatu bellico & forti, & magnifico expectantes, qui eos ab hoſtibus vindicet, vnde factum eſt vt infirmum, pauperem, contemptibilem, indigna patientem contempſerint. Marcionitæ verò, prœlia, arma, vindictam, indigna Deo ſuo, & Chriſto bono cenſentes, Prophetias belligeri Chriſti, & vindicis Dei, aut verè humanandi incarnandique reſpuerunt.* NON ANIMADVERTENTES, *&c. vtrique decepti non aduerterunt quod expreſsè Propheta præmiſerat, nempe puerum tenellulum, præ infantia neſcientem adhuc primas effari ſyllabas paterni & materni nominis hæc ſpolia myſticè* B *de gentibus conuerſis ad fidem reportaturum* CREPITACILLO. *diminutiuum crepitaculi, perbellè ridet Iudæos, ducem ſuum conuocantem milites ſonitu* Crepitacilli, *Inſtrumenti puerilis, multis tympanulis æneis, vel argenteis inſtructi, quo nutrices vel* gerulæ *id. fœminæ infantium baiulæ & cuſtodes, vagitus, & lacrymas vel iras infantiles motas, placare ſolent.* AD SOLEM VNCTI PRIVS. *Quaſi athletæ paruuli ad ſoluendos neruos, artuſque confortandos. Vel vt infra numero. 19. contra Ponticum Marcionem idipſum repetens, ait, de barbaris pueros ſuos ad rigorem aëris, & laborem totius vitæ ab infantia diſponentes.* aliud eſt ſi penes Ponticos, Barbariæ Gentis infantes in prœlium erumpunt, Credo ad ſolem vn- C cti prius, dehinc pannis armati, & butyro ſtipendiati. QVI ANTE NORINT LANCEARE. *id. lanceam vibrare.* QVAM LANCINARE. *id. matris mammam auidius carpendo pungere. vexare, lacerare etiam manibus & vnguibus vel primis emergentibus dentibus admordere.* PRÆSTRVXIT FIDEM, *&c. id eſt, præparauit animos credulitati præmittendo ante conceptum & partum virgineum, ſignum omnium maximum hoc futurum.* IVVENCVLAM. *id. nouam nuptam, recenterque puberem concipere & parere, non eſt mirum.* IN SIGNVM ERGO. *id. magna differentia eſt verbis Prophetæ: cum*

A *enim agit de virgine matre: ſignum & portentum maximum eſſe præmiſit, puerum autem ex virgine natum, cæterorum infantium more butyrum & mel comedere non eſt mirum; ſtupendum autem rurſus eſt quod ait puerum infantem* accepturum virtutem Damaſci & ſpolia Samariæ, &c. *De eſu butyri & mellis breuiter. Aug. to. 4. lib. Annot. in Iob. c. 20. Vbi impii maledicta proſequitur.* Non videat mulctra pecorum, fructus ouium, id eſt iuſtitiæ opera non faciat, vt ſe indè intelligat, poſſe redimi, neque pabula mellis & butyri: opera bona, cum charitate & hilaritate cordis, & largitate credentis. Butyrum enim lac pingue eſt. *Idem Aug. in Pſal. 143. ſignificatur, inquit, gratia lacte. Quia videlicet ſponte fluit ex abundantia mammillæ.* In vanum, & fruſtra laborauit, quia non intelligit hæc de his operanda quæ ad miſe- B ricordiam pertinent: vnde & Dominus butyrum & mel dicitur manducare; quia hæc illi in humilibus eius prebentur. *Siue quod inſinuet Auguſtinus illud Chriſti. quod vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. vnde & idem Iob de pauperibus per pedes, infimas corporis partes ſignificatis, dicit:* lauabam pedes meos butyro. *Siue quod inter humilia & infirma Chriſti infantis recenſeat eſum mellis & butyri. Sed iuxta Paulum infirma mundi elegit Deus, vt fortia confundat: Et quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus vt enim infra ſeq. Schol. videbimus, ab hoc infantulo butyrum & mel edente, auferetur fortitudo Damaſci, & ſpolia Samariæ, & ſciet, vt omnium Iudex, & miſericors Pater, reprobare malum, ex iuſti-* C *tia, & eligere bonum, quem bonum fecit ex miſericordia, Pſalte dicente:* Bonitatem feciſti cum ſeruo tuo Domine ſecundum Verbum tuum: Verbum vtique bonum, quod patris cor eructauit, SENSVM PRÆDICATIONIS. *id. Prophetiæ & prædictionis.* REDDITE VERITATI. *Supple teſtimonium & aſſenſum.* RENVNTIATVR EXPVNCTA. *id. declaratur impleta.* MANEANT, *&c. id. manente veritate Euangelica impleta qua conſtat* Magos ab oriente veniſſe, *Chriſticolas, & trino munere, triplicem eius dignitatem agnoſcentes, thure Sacerdotem, auro Regem, myrrha mortalem, & aromatibus condiendum; ſic impleta videbitur Eſaiæ pro-*

Auguſt.

Auguſt.

Aug.

phetia, qua virtutem Damaſci, *puer abſtulit.* SPOLIA FACTI SVNT SAMARIÆ. *Notat Samariam titulo Idololatriæ notatam, cùm à Dei vero & vnius fide ſub Rege Ieroboam ad Idola defecit. Magos itaque prius Gentiles & Idololatras, cultoreſque Syderum, ex comparatione criminis Idololatriæ, ad Chriſtum conuerſos inſpectu nouæ & inſolitæ ſtellæ per Samariam intellexit. Et adduxit exemplum argumento ſumpto ad hominem contra Iudæos ſcribens, multoque efficacius concludit quàm numero 20. vbi eadem ad verbum retexit aduerſum Marcionem, vetus teſtamentum reprobantem. Sic vſu Scripturæ* ARCHONTAS *Iudæorum, id. principes & Reges eorum, Sodomitas, Gomorrhæos, Cethæos nominans, ſicut & totum orbem Ægypti. Romam Babyloniæ nomine appellari notans: Ita & Magos prius Idololatras, per Samariam Idololatram deſignari.* ADIVVABITVR, *&c. rurſum repetit quæ ſupra numero 17. expoſita habes in Scholio.* QVIS ENSE OPERABITVR. *id. quis militabit, & iuxta corruptionem militiæ, omnino contraria exercebit, iuſtitia & lenitate? quibus tamen armis Chriſtus præliatus eſt.* BIS ACVTVS, *ipſemet ſe exponit, gladium verbi, vtraque parte acutum explicans vtrumque teſtamentum; vel iuſtitiam Chriſti diſtributiuam, referentem cuique quod ſuum eſt.* TEMPESTIVITAS. *alludit ad tranſlat. 70. in Pſal. 44.* ὡραῖος κάλλει, *tempeſtiuus decore, quod ſupra expoſuimus citato numero.* CINGEBATVR SVPER FEMVR. *id. verbum Dei Chriſtus Dei Filius, ideo femore præcinctus enſem à Daniele viſus eſt, quia iuxta Paulum Rom. 1.* Factus eſt ei ex ſemine Dauid *& femore,* ſecundum carnem, *qui gladio bis acuto Apoc. 1. & nodos peccati ſoluere, & homines à Carnalis affectus vinculis expedire in Aduentu primo, ſicut in ſecundo, diuerſæ ſententiæ gladio electos à reprobis ſeparare, & ſingulis præmia vel pœnas meritas diſtribuere debebat. Et deducet te, &c. eadem præcitato numero ſequentia Pſal. verba habes explicata.* MIRANTES TRADVCTIONEM. *Frequenter vbique ſagitta verbi Dei & bis acutus gladius minuatur in Iudicio cogitationes cordis aperiendas, & inter cætera Paulus ad Rom. 2.* Inter ſe inuicē cogitationibus accuſantibus aut etiam defendentibus in die, cum iudicabit Deus occulta hominum ſecundum Euangeliū meum per Ieſum Chriſtum. NON FVIT BELLATOR. *Benè concludit contra aduerſarios, ideo Chriſtum non fuiſſe bellatorem & ſpolia de hoſtibus, armis temporalibus triūmphatis accipientem, ſed de omnibus, virtute ſua, gratia patientia, victorem: quia venerat,* non legem aut Prophetas ſoluere, ſed adimplere: *Prophetauerat autem Eſaias & Dauid myſticum bellatorem, & ſpiritalem triumphatorē hoſtium, talis ergo eſſe debuerat.*

19. ÆQVE ET SONO. *Eadem hic ad verbum duobus numeris retexit contra Marcionitas, quæ ſupra dixeras contra Iudæos. Sola differentia eſt, quod vbi prius nomine Regis Aſſyriorū, diabolum; hic Herodem intellexit, & aptius quidem myſterium Epiphaniæ, cuius gratia hîc quædam illuſtriora breuiter ſubiicio.*

20. MANEANT ORIENTALES ILLI MAGI. *id. ſi Scriptura manet integra, &* Mus Ponticus, *Marcion vt eum alibi vocat Tertul. non eroſiſſet ex Euangelio, quæ tangunt natalem, & infantiam Chriſti, Eſa. Prophetia, de* Virtute Damaſci, & ſpoliis Samariæ. *Impleta cernetur. Eſa. 8.* antequam ſciat puer vocare patrem ſuū & matrem ſuam, auferetur fortitudo Damaſci & ſpolia Samariæ, coram rege Aſſyriorum. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* vocare patrem meum & matrē meā, tollet opes Dammeſec, & ſpolia Semeren coram Rege Aſſur. *Vatablus,* priuſquam puer ille norit ſonare Abi, & Imi *id. pater mi, & mater mea,* tollet copias Damaſci, & ſpolium Samariæ, ante Regem Aſſyriorum. 70. Tollet virtutem Damaſci. *Hic Patres & interpretes Chriſti Emanuelis prædas interpretantur qui recens natus, primò Iudæam & Eccleſiam à Tyrannide Herodis liberauit, cùm tres Magos ſtella duce à Damaſco; id eſt Oriente vocauit cum ſuis opibus & muneribus. Et ſic ſpolia Samariæ detraxit, id. idololatriæ, cui præ cæteris Gentibus addicti erant Samaritani. Secundò rapuit innocentes Herodicis coronam Martyrij tribuendo, teſte Irenæo lib. 3. c. 18. Tertiò Herodem fugiens, Aduentu ſuo in Ægyptum* commouit omnia ſimulacra Ægypti. *Iuſtinus contra Thryphonem,* Herodem, verbum Propheticum, Regem Aſſyriorum appellat. *S. Epiph. in Ancorato. Hiero. hîc. Chryſoſt. hom. 2. in Matth. 2. Ambr. lib. 3. in Luc. intelligunt per Regem Aſſyriorum Herodem aut Diabolum, per Samariam & Damaſcum Magos Orientales idololatras, per virtutem & ſpolia eorum ſapientiam & aurum cum reliquis muneribus. Aug. ſer. 4. in Epiph.* Tunc puer priuſquam ſciret vocare Patrem aut matrem, ſicut de illo fuerat prophetatum, accepit virtutem Damaſci & ſpolia Samariæ, id eſt, antequam per humanam carnem humana verba proferret, accepit virtutem Damaſci, illius ſcilicet vnde Damaſcus præſumebat. In diuitiis quippe ciuitas illa ſecundum ſæculum florens aliquando præſumpſerat. In diuitiis autem Principatus auro defertur, quod Chriſto Magi ſuppliciter obtulerunt. Spolia vero Samariæ iidem ipſi erant, qui eam incolebant. Samaria namque pro idololatria poſita eſt. Illic enim populus Iſrael auerſus à Domino, ad Idola colenda conuerſus eſt. Debellaturus ſcilicet Chriſtus gladio ſpiritali per vniuerſum orbem regnum Diaboli, hæc prima puer ſpolia idololatriæ Dominationi detraxit, vt ad ſe adorandum Magos conuerſos à peſte iſtius ſuperſtitionis auerteret, & in hac terra nondum loquens per linguam loqueretur de cælo per ſtellam, vt & quis eſſet, & quò, & propter quos veniſſet, nō voce carnis, ſed virtute Verbi quod caro factum eſt, demonſtraret. Hoc enim Verbum quod in principio erat apud Deum, iam etiam caro factū vt habitaret in nobis, & ad nos venerat, & apud Patrem manebat, ſurſum Angelos non deſerens, & deorſum ad ſe homines per Angelos colligens; & cœleſtibus habitatoribus ſecundum Verbum incommutabili veritate fulgebat, & propter anguſtum diuerſorium in præſepi iacebat. Ab ipſo in cœlo demonſtrabatur ſtella, & ipſum adorandum demonſtrabat in terra. AVRO ET THVRE MVNERANTES. *Aug. ibid.* à Magis illis non ſolum aurum honorandus, *vt Rex,* & thus adorandus, verum etiam Myrrham ſepeliendus acceperat. *Et rurſum ibidem in fine,* nos & regem, & Sacerdotem, *cuius eſt thus offerre,* & pro nobis mortuum, *mortuorum enim cadauera myrrhâ condiebantur* Chriſtum agnoſcentes atque laudantes, iam in auro, & thure, & mirrha honorauimus. Supereſt, vt eum Euangelizantes, *ſicut magi fecerunt.* Nouam viam carpamus, non quà venimus redeamus, adiuuante Domino noſtro Ieſu Chriſto, &c. ET IVDAS PERTENDET. *Zach. 14 Vulgata ſic,* ſed & Iudas pugnabit aduerſus Ieruſalem, & congregabuntur diuitiæ omnium Gentium in circuitu aurum & argentum, & veſtes multæ ſatis. *Parum differt Sanct. Pagn. & Vatabl. 70.* Et Iudas præparabitur in Ieruſalem, & congregabit robur omnium populorum per circuitum, aurum & argentum, & veſtes in multitudine nimis. *Tertul. legit,* pertendet. *Græca vox apud 70.* παρατάξεται, *ſignificat,* ſtabit in acie, pugnabit,

S. Auguſt. — S. Aug. — S. Aug.

Pertendere autem Tertulliano fuit idem quod contendere, ſiue extendere per pugnam, victoriam ſuam. DABITVR ILLI. *Pſal. 71.* Et viuet, & dabitur ei de auro Arabiæ, & adorabunt de ipſo ſemper. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* de auro Seba Arabicæ, & orabit pro eo ſemper. *Ita & Vatabl. & 70.* Orabunt de ipſo ſemper. *Aug. in hunc locum*, non diceretur, & viuet, de quo non poſſet dici hoc quantulocumque ſpatio temporis viuente in hac terra, niſi in illa vita commendaretur, in qua Rom. 6. iam non moritur, &c. Atque ideo & viuet, qui contemptus eſt moriens, quoniam ſicut alius Propheta dicit, tolletur de terra vita eius. Sed quid eſt, & dabitur ei de auro Arabiæ? Nam quod inde aurum etiam ille Salomon accepit, in hunc Pſalmum figuratè traiectum eſt in alium verum Salomonem, id. verum pacificum, non enim ille dominatus eſt à flumine vſque ad terminos orbis terræ. Sic ergo prophetatum eſt etiam ſapientes, *Magos alioſque doctos intellige, quales orientis populi Reges eligebant, & Plato fœlicem Rempublicã cenſuit, in qua vel Philoſophi regnarent, vel Reges Philoſopharentur*; huius mundi, in Chriſtum fuiſſe credituros. Per Arabiam autem etiam Gentes intelligimus. Per aurum ſapientiam, quæ ita excellit inter omnes doctrinas, vt aurum inter metalla. Vnde ſcriptum eſt Prouerb. 8. accipite prudentiam ſicut argentum, & ſapientiam ſicut aurum probatum, &c. Et orabunt de ipſo ſemper, aliqui pro ipſo legunt. Quid eſt de ipſo? niſi fortè quod oramus dicentes adueniat regnum tuum, &c. Pro eo vero quomodo intelligatur, anguſtum eſt, niſi quia cum oratur pro Eccleſia, pro ipſo oratur, quia corpus eſt eius. De Chriſto quippe & Eccleſia præmiſſum eſt Sacramentum magnum. Erunt duo in carne vna Epheſ. 5. *ſupra præmiſerat Pſaltes, quod & Tertullianus num. 18.* Reges Tharſis & inſulæ munera offerent, Reges Arabum & Saba dona adducent. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* Reges maris & inſularum munus reddent, Reges Seba Arabicæ, & Seba Æthyopicæ munus offerent. *Vatabl.* Reges Mediterranei maris & inſularum munera afferant, Reges Scheba, & Seba honoraria adducant. *Et in Scholiis ſuis*, Tharſis id. Ciliciæ. & inſulæ id. Cypri, Cretæ, & aliarum quæ Mari Mediterraneo cinguntur. Reges Arabum, id. Arabiæ fœlicis & Reges Æthiopiæ. *In quem locum Auguſt.* hoc iam non expoſitorem, ſed contemplatorem deſiderat, &c. *Aliqui ad literam volunt id impletum fuiſſe in Salomone cum Regina Saba omni regioni Sabæorum, Madian & Epha, & Arabiæ fœlici imperans venit ad Salomonem, ſed figura impleta in Chriſto à Magis adorato. Aliqui volunt fuiſſe Prophetiam quatuor mundi plagarum quatuor his vocibus ſignificatum, quæ conuerti debebant ad Chriſtum.* NAM ET MAGOS REGES. *Supra in breui parentheſi expoſuimus præoccupando ſolitos Orientales Magos, id. ſapientes & Aſtrologos rerum naturalium neceſſario accidentium præſcios, vt magis populis prouidos in reges aſſumere, ſicut & Proregem Ægypti Pharao conſtituit Ioſeph, Solem, Lunam, & ſtellas adorare ſe ſomniantem, & Pharaonis ſomnia interpretantem, nec non futuræ ſterilitatis præſagum, vnde & populo in abundantia prouidit ſuperuenturæ inopiæ.* DAMASCVS ARABIÆ, *&c. id. priuſquam facta eſſet diuiſio & diſtinctio plurium Syriarum*, RETRO. *id. antequam Damaſcus in Syrophœniciam tranſcriberetur, pars Arabiæ cenſebatur. Aduerte breuiter Chananeam Marci 7. huius patriæ commemorari*, erat mulier Gentilis Syrophenìſſa genere. *Tranſlat. Syr.* ex Phœnicia Syriæ. INSIGNIA EIVS. *id. opes & opima quæque.* NEC NOVVM EST CREATORI. *Deum Creatorem vocat, vt & hic pungat Marcionem ex vſu idiomatis veteris Teſtamenti, quo Gentes ſimilium criminum, ſimilibus titulat nominibus.* NAM ET ARCHONDAS. *Eſa. 1.* Audite verbum Domini principes Sodomorum, percipite auribus legem Dei noſtri, populus Gomorrhæ. *Sic vtrobique Sanct. Pagn. ex Hebr. & 70. Vatabl.* Tyranni Sodomorum, auſculta & tu Gomorrhæ plebs. *Et in Schol.* Principes iniqui ſimiles principibus Sodomitarum & peſſimus populus ſimilis Gomorrhæis. ET IDEM ALIBI. *diligenter aduerte lector hanc vocem idem non referri debere ad præcitatum Eſaiam, apud quem nil tale inuenias: ſed referenda eſt ad* Creatorem figuratè vtentem tranſlatione nominum, *etiam alibi quam apud Eſaiam, ſcilicet Ezech. 16. 3. & 45.* radix tua, & generatio tua de terra Chanaam: Pater tuus Amorrhæus, & mater tua cethæa. *Sanct Pagn. ex Hebr.* opera tua ſunt, ac ſi habitationes tuæ, & natiuitates tuæ fuiſſent de terra Chenahanea, pater tuus fuiſſet Emorræus, & mater tua Chittea. *Vatabl.* vena tua & natales tui, &c. Mater tua Hithæa. *70. reſpondent Vulgatæ. Hebraicè radix, exciſio. id. exactio & generatio. Non ob generis eductionem, ſed ob morum ſimilitudinem. Quaſi diceret: Pater tuus videtur non fuiſſe Abraham Hebræus, ſed aliquis Amorrhæus, nec mater tua Sara, ſed aliqua impudens mulier Cethæa. Sic Origenes, Hieronymus, Theodoretus, & Rabini. Auguſtinus tract. 32. in caput 8. Io. in verba*, vos ex patre diabolo eſtis, &c. *Sic diſſerit*, vnde ergo Iudæi filij Diaboli? imitando non naſcendo. Audite Scripturæ ſanctæ conſuetudinem. Propheta dicit ad ipſos Iudæos: Pater tuus Amorrhæus, &c. Amorrhæi gens erat quædam, vnde originem Iudæi non ducebant: Cethæi & ipſi, gentem ſuam habebant omnino alienam à genere Iudæorum. Sed quia erant impij Amorrhæi & Cethæi, Iudæi autem imitati ſunt impietates illorum: inuenerunt ſibi parentes, non de quibus naſcerentur, ſed quorum mores ſectando pariter damnarentur. FILIOS GENERAVI. *Eſaiæ verba ſunt cap. 1. Vbi & Iſraëlitas peccato corruptos, vocat Sodomitas & Gomorræos*, filios enutriui & exaltaui. *Ita & Sanctes Pagn. Vatablus autem*: filios educaui, & euexi. 70. filios genui & exaltaui. SIC ET ÆGYPTVS, *&c. Frequenter Scriptura totum penè orbem Idololatria corruptum* ÆGYPTI ELOGIO *id. infami & maledicta nota inurit, ſed maximè Eſaias toto capite 19. quod incipit:* Onus Ægypti, ecce Dominus aſcendet ſuper nubem leuem & ingredietur Ægyptum, & commouebuntur ſimulacra Ægypti à facie eius. *Ita & verſiones reliquæ, niſi quod 70. legunt:* concutientur manufacta Ægypti: *ſed Idola intelligunt, de quibus Pſaltes:* Simulacra eorum argentum & aurum, opera manuum hominum. *Qui locus Eſa. 19. quamuis ad literam exponatur à Hieronymo D. Thoma & Lyrano de exercitu velociſſimo Aſſyriorum inſtar nubis quam equitaret Deus contra Ægyptum pugnans. Tamen Idem Hiero. Athan. Aug. Ber. & alij de Chriſto concepto de Virgine, fugiente in Ægyptum, de cuius in aduentu ſic Rufinus lib. 2. cap. 7.* Vidimus in Thebaide in finibus Hermopolis, templum, in quo ingreſſo vrbem Saluatore ceciderunt omnia Simulacra in faciem ſuper terram. *Ægyptus autem totum mundum idololatram repræſentat, icet nulla mundi pars addictior eſſet ſuperſtitioni idololatriæ, quam Ægyptus, cuius nomen orbi ſimulacris mancipato, applicatur. Auguſtinus lib. 8. de ciuit. c. 23. ſic inducit Hermem ſiue Mercurium Triſmegiſtum Ægyptium Aſclepio loquentem:* An ignoras, ô Aſclepi, quòd Ægyptus imago ſit cœli: aut quod eſt verius, tranſlatio, aut deſcentio omnium quæ gubernantur atque exercentur

tentur in cœlo: ac ſi dicendum eſt verius, terra noſtra mundi totius eſt templum? & tamen quoniam præſcire cuncta prudentem decet, iſtud vos ignorare fas non eſt: futurum tempus eſt, cum appareat Ægyptios incaſſum, pia mente diuinitati ſedulam religionem ſeruaſſe, & omnis eorum ſancta veneratio in irritum caſura fruſtrabitur. *Deinde Aug. ſubiicit:* meritò homo deficit ab illo qui eum fecit, cùm ſibi præficit ipſe, quod fecit. Hæc vana, deceptoria, pernicioſa, Sacrilega, Hermes Ægyptius, quia tempus quo auferrentur venturum ſciebat, dolebat. Sed tam impudenter dolebat, quàm imprudenter ſciebat. Non enim hoc ei reuelauerat Spiritus ſanctus, ſicut Prophetis ſanctis, qui hæc præuidentes cum exultatione dicebant: erit in die illo dicit Dominus, exterminabo nomina ſimulachrorum à terra, & non erit eorum memoria. Proprie vero de Ægypto, quod ad hanc rem attinet, ita ſanctus Eſaias prophetat: & mouebuntur manufacta Ægypti &c. Huic autem Ægytio illi ſpiritus indicauerant futura tempora perditionis ſuæ, qui etiam præſenti in carne Domino trementes dixerunt: quid veniſti ante tempus perdere nos? ſiue quia ſubitum illis fuit, quod futurum quidem, ſed tardius, opinabantur: ſiue quod perditionem ſuam hanc ipſam dicebant, qua fiebat, vt cognitis ſpernerentur. Et hoc erat ante tempus, id eſt ante tempus Iudicij, quo æterna damnatione puniendi ſunt, cum omnibus etiam hominibus, qui eorum ſocietate detinentur. SIC ET BABYLON *Ioannem hic & authorem Apocalypſis agnoſcit, contra aliquot eam reſpuentes.* Noſtrum *vocat, contra Marcionem, cuius non erat. Tangit autem locum Apoc.* 17. in fronte eius nomen ſcriptum: Myſterium: Babylon magna, mater fornicationum, & abominationum terræ. Et vidi mulierem ebriam de ſanguine Martyrum IESV. *Rupertus tam Synagogæ applicat prophetarum, quàm Tyrannorum collectioni, martyrum ſanguine ebria. Fruſtra heretici Eccleſiam Romanam fingunt à Tertulliano & Hiero. vocatam Babylonem. Licet enim Hiero. præfatione in Didymum de Spiritu ſancto ſic dicat* dum in Babylone verſarer, & purpuratæ meretricis eſſem colonus, &c. *Eam ſic vocat tum quod eodem capite Apoc.* 17. ſeptem capita ſeptem montes *Ioannes explicet qui ſunt in Roma, tum quod reſpiciat tempus quo Romani Imperatores, tam Romæ per ſeipſos, quàm per totum orbem cui imperabant, per præfectos, ſanguinem Martyrum effundebant. Abſit vt tantus vir Eccleſiam Romanam pungat, ſed vrbem ſepticollem Idololatram, meretriciam & crudelem. Nam idem Hieron. ſub finem lib. 2. cont. Iouin. ſic Roman alloquitur conuerſam ad fidẽ:* quæ ſcriptam in fronte blaſphemiã, Chriſti confeſſione deleſti. *Roma porro Babylonis figuram expreſſit. Sicut enim olim Eccleſiã in Hebr. populo Babylon oppreſſit, ſic naſcentem Eccleſiam Roma vexauit. Prima perſecutio Diaboli in oriente, ſecunda in occidente. Vnde Aug.* 18. *de ciuit. c.* 22. condita eſt Roma velut altera Babylon, velut prioris filia Babylonis. *Et rurſum cap.* 27. *vbi de tempore prophetarum:* per ea tempora iſti velut fontes prophetiæ pariter eruperunt, quando Regnum defecit Aſſyriorum, cœpitque Romanorum: vt ſcilicet quemadmodum regni Aſſyriorum primo tempore extitit Abraham, cui promiſſiones apertiſſimæ fierent in eius ſemine benedictionis omnium gẽtium, ita in occidentalis Babylonis exordio, qua fuerat Chriſtus imperante venturus, in quo implerentur illa promiſſa oracula Prophetarum, non ſolum loquentium, verum etiam ſcribentium in tantæ rei futuræ teſtimonium ſoluerentur. DESPOLIATOS IDOLOLATRIAM *id. ab idololatriæ habitu excuſſo, Domini Ieſu fidem indutos.* RENVNTIANDO. *Vtitur termino ipſius Herodis dicentis Magis Matth.* 2. Ite & interrogate diligenter de puero, & cum inueneritis, renuntiate mihi, &c. *Bene autem Herodes regi Aſſur ſiue Aſſyriorum comparatur. Aſſur enim vel Aſſyrij ſignificat, diuitem, ſpeculantem, dirigentem, gradientem, inſidiantem. Vt enim ſuperbè Tyrannus graderetur, direxit Magos in Bethlehem ſpeculans & proſpiciens ſecuritati regni ſui, dum inſidiatur vitæ Chriſti.*

Auguſt.

S. Aug.

21. *Chriſtus oſtium noſtrum & via ad Patrem, cui ſoli lucernam parare debemus. V. verbum, Idololatriæ participat. num.* 2.

22. *Chriſtus porta eſt & introitus ad cælum, cui obuiam rapientur electi. 3. cont. Marc. cap. 24. circa f.*

CVr autem vt euigilauit, & primum loci horrore concuſſus eſt, conuertitur ad interpretationem ſomnij? Cùm enim dixiſſet, [a] *Quàm terribilis eſt locus iſte; Non eſt, inquit, aliud, ſed ædes Dei, & hæc porta cæli.* Chriſtum Dominum enim viderat, templum Dei, & portam eundem, per quem aditur cœlum. Et vtique portam cœli non nominaſſet, ſi cœlum non aditur apud Creatorem. Sed eſt & porta quæ recipit, & quæ perducit, ſtrata iam à Chriſto; de quo Amos: [b] *Qui ædificat in cælum aſcenſum ſuum;* vtique non ſibi ſoli, ſed & ſuis qui cum illo erunt. &, [c] *Circumdabis enim illos tibi,* inquit, *tanquam ornamentum ſponſæ.* Ita per illum aſcenſum ad cœleſtia regna tendentes, miratur ſpiritus dicens, [d] *Volant velut quæ ſunt milui.* [e] *Vt nubes volant, & velut pulli columbarum ad me;* ſcilicet ſimpliciter vt columbæ. [f] *Auferemur enim in nubibus obuiam Domino,* ſecundùm Apoſtolum (illo ſcilicet filio hominis veniente in nubibus, ſecundùm Danielem) *& ita ſemper cum Domino erimus.*

a Gen. 28. 17.
b Amos. 9.6.
c Eſa. 49. 18.
d Eſa. 31. 5.
e Eſa. 60. 8.
f 1. Theſ. 4. 17.
Dan. 7. 13.

CHRISTI ELOGIA. XXII. SCHOLIA.

CVR AVTEM. *Mens eius eſt hic probare contra Marcionem conſonantiam vtriuſque Teſtamenti de Chriſto, qui vtrobique & porta nobis eſt cæli, quod vtique Pater eius Creator condidit, cuius in cælum aſcenſum, & noſtrum poſt eum, Propheta ante Paulum prædixerunt: vt confuſus Marcion, Deum Creatorem, Chriſti Patrem inuitus admittat.* LOCI HORRORE, *id. veneratione & ſanctitate, ob præſentiam Dei apparentis Iacob, & innixi ſcalæ, Gen.* 28. cumque euigilaſſet Iacob de ſomno, ait: verè Dominus eſt in loco iſto, & ego neſciebam. Pauenſque: quam terribilis eſt, inquit, locus iſte! non eſt hic aliud, niſi Domus Dei, & porta cœli. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* & hic eſt porta cœli. *Ita & Vatabl. & 70. Paraph. Chald.* non eſt locus communis, ſed locus, in quo beneplacitum eſt coram Deo: & è regione loci huius eſt porta cœli. *Certè Patres cum Ruperto ſcalam iſtam Verbi incarnationẽ exponunt, in qua cælum terræ*

iunctum eſt, facto commercio diuinitatis & carnis. Fre- S. Aug. *quenter Aug. eundem Chriſtum Dominum ſecundum Euangelium ſcalam & viam dixit per quam itur ad Patrem. Seipſum Chriſtus oſtium ouium aperuit, vt fru-* S. Aug. *ſtra pluribus immorer. Aug. in Pſal. 127.* non confundetur cùm loquetur inimicis ſuis in porta. Qui non vult loqui in porta, latere vult quod loquitur, & forte ideo vult latere, quia malum eſt; ſi fidit, in porta loquitur, ſicut dicitur de ſapientia Prou. 8. in portis autem ciuitatum audenter dicit, &c. Hoc eſt in porta prædicare. Et quis eſt qui prædicat in porta? qui prædicat in Chriſto, quia Chriſtus eſt porta, qua intramus ad illam ciuitatem. *De ſcala au-* S. Auguſt. *tem idem in Pſal. 44. ex Io. 1.* Videbitis cœlum apertum, & Angelos Dei aſcendentes, & deſcendentes ſuper filium hominis. Angeli Dei aſcendant & deſcendant per ſcalas illas, fiat hoc in Eccleſia. Angeli Dei annuntiatores ſunt veritatis; aſcendant & videant. In principio erat Verbum, &c. Deſcendant & videant, quia Verbum caro factum eſt, &c. Aſcẽdant vt erigant magnos: deſcendant, vt nutriant paruos. Vide aſcendentem Paulum 2. Cor. 3. ſiue mente exceſſimus Deo. Vide deſcendentem, ſiue temperantes ſumus vobis. Vide aſcendentem: ſapientiam loquimur inter perfectos. Vide deſcendentem: lac vobis potum dedi, non eſcam. *ſuperiora ſcalæ, diuinitas: inferiora ſcalæ, humanitas. Porta & via ad Diuinitatem, facta eſt humanitas* TEMPLVM DEI. *Sic & de ſuo Corpore Chriſtus:* ſoluite templum hoc. *De quo & Salomon in Prouerb.* ſapientia ædificauit ſibi domum. *Et rurſum Paulus:* in quo inhabitat plenitudo diuinitatis corporaliter. DE QVO AMOS. 9. Ædificat in cœlo aſcenſionem ſuam, & faſciculum ſuum ſuper terram fundauit. 70. & promiſſionem ſuam, ſuper terram fundat. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* qui ædificat in cœlos aſcenſiones ſuas, & peculium ſuum ſuper terram fundauit. *Quam certum peculium cenſus & redditus corporis Chriſti quod eſt Eccleſia, fundatum in promiſſionibus Chriſti, in meritis terra humanitatis eius, qui caput noſtrum homogeneum factum eſt; qui aſcenſiones ſuas id. ſui corporis, ſuorum membrorum, in capitis aſcenſione fundauit, id etiam promittens, dum in terra viueret in ſubſtantia fidei iaciens fundamenta ſpei dum diceret:* Vado parare vobis locum, &c. Et iterum, ſumam vos ad meipſum. CIRCVMDABIS, *&c. Eſa. 49.* omnibus his velut ornamento veſtieris, & circumdabis tibi eos quaſi ſponſa. 70. Sicut ornamentum ſponſa. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* ligabis eos vt torques collo tuo, tanquàm ſponsa. *Vatabl.* eos circumligabis. MILVI. *Esa. 31.* ſicut aues volantes. *ita & Sanct. Pagn. & 70. Vatabl.* inſtar auis obuolantis proteget Dominus. *vbi licet vox Græca ὄρνεα, in genere ſignificet* aues: *apud Heſiod. tamen etiam accipitres, inter quos apud Plin. lib. 10. cap. 10. etiam miluiæ recenſentur. Habes in hanc rem egregium locum Iob. 28.* Semitam ignorauit auis, nec intuitus eſt eam oculus vulturis. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* nec vidit eam oculus variæ auis. *Vatablus*, eſt ſemita quam ignorat volucris, neque illam conſpexit oculus Milui. 70. nec vidit eam oculus vulturis. *Accipite Greg. in hunc locum.* Quis hoc loco auis nomine, niſi ille ſignatur, qui corpus carneum quod aſſumpſit, aſcendendo ad æthera librauit? qui aptè quoque etiam vulturis appellatione exprimitur, qui manens in altitudine diuinitatis ſuæ, quaſi quodam volatu ſublimi, cadauer mortalitatis noſtræ conſpexit in infimis, & ſeſe de cœleſtibus ad ima ſubmiſit. Fieri quippe propter nos homo dignatus eſt, & dum mortuum animal petiit, mortem apud nos, qui apud ſe erat immortalis, inuenit. Sed huius vulturis oculus fuit intentio noſtræ reſurrectionis, quia ipſe ad triduum mortuus, ab æterna morte nos liberauit. Ille ergo perfidus Iudææ populus, mortalem vidit; ſed quod morte ſua noſtram mortem deſtrueret, minime attendit. Conſpexit quidem vulturem, ſed oculos vulturis non aſpexit: qui dum humilitatis eius vias, quibus nos ad alta ſubleuauit, conſiderare noluit, ſemitam auis ignorauit. Neque enim penſare ſtuduit, quod eius humilitas nos leuaret ad cœleſtia, & mortis eius intentio reformaret ad vitam. *Animæ igitur, beatorum ad cadauera ſuſcitanda & aſſumenda in cœlum, quaſi ad prædam volantes rectè miluis & Vulturibus comparantur, & Chriſto vulturi conformantur. Vel ſimiles aquilis ad corpora conuolabunt, ſecundùm illud Euangelij*, vbi fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ. *Tum implebitur Prophetia* aſſument pennas vt aquilæ, volabunt, & non deficient. *Ita enim de Chriſto* B *Deut. 32.* ſicut aquila prouocat pullos ſuos ad volandum. *Et pennata erunt myſticorum Ezechielis animalium corpora. Si enim ex Paulo*, ſeminatur animale, reſurget ſpiritale. *Vnde & apud Ezech.* Vbi erat ſpiritus impetus, illuc gradiebantur. Ibant & reuertebantur, in ſimilitudinem fulguris coruſcantis. *Quia quia ex Aug.* vbi volet ſpiritus, ibi erit & corpus. Aug. VT NVBES VOLANT. *Eſa. 60.* qui ſunt iſti qui vt nubes volant, & quaſi columbæ ad feneſtras ſuas? *Ita & Vatabl. Sanct. Pagn.* quæ ſunt congregationes iſtæ, quæ vt nubes volabunt? &c. 70. Quinam iſti vt nubes volant, & ſicut columbæ cum pullis ad me? *id. Apoſtoli & Doctores, cum Diſcipulis & conuerſis populis ſimpliciter parentes vento, & inſpirationi diuina ſicut nubes, & Spiritui ſancto per columbam ſignificato, ſimplicitate columbina conformes, aſſueti nidificare*, in foraminibus petræ, in C cauerna maceriæ, *id eſt Chriſti plagis. De Chriſto enim Pſaltes:* qui ponis nubem aſcenſum tuum. *Et Eſaias.* Aſcendet Dominus ſuper nubem leuem. AVFEREMVR ENIM IN NVBIBVS. *1. Theſſ. 4.* nos qui viuimus qui reſidui ſumus in aduentum Domini, non præueniemus eos qui dormierunt Quoniam ipſe Dominus in iuſſu & in voce Archangeli, & in tuba Dei deſcendet de cœlo, & mortui qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi. Deinde nos qui viuimus, qui relinquimur, ſimul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Chriſto in aëra, & ſic ſemper cum Domino erimus. Aug. *Aug. 20. de ciuit. c. 20. totum caput impendit in expoſitione loci. Vbi inter cætera:* quæri ſolet vtrum illi, quos hic viuentes inuenturus eſt Chriſtus, quorum perſonam in ſe atque illos qui tunc ſecum viuebant, transfigura-D bat Apoſtolus, nunquam omnino morituri ſint, an ipſo temporis puncto, quo cum reſurgentibus rapientur in nubibus obuiam Chriſto in aëra, ad immortalitatem per mortem, mira celeritate tranſibunt. Neque enim dicendum eſt, fieri non poſſe, vt dum per aëra in ſublime portantur, in illo ſpatio & moriantur, & reuiuiſcant. Quod enim ait, & ita ſemper cum Domino erimus: non ſic accipiendum eſt, tanquam in aëre, nos dixerit cum Domino eſſe manſuros, quia nec ipſe vtique ibi manebit, quia veniens tranſiturus eſt Venienti quippe ibitur obuiam, non manenti: ſed ita cum Domino erimus, ideſt ſic erimus ſemper habentes corpora ſempiterna vbicumque cum illo fuerimus, &c. *Subitus eos qui in illo raptu morientur, & ſubito reſurgent, non minus redituros iuxta pri-*E*mam ſententiam in terram.* Sicut in ipſo raptu morientur, ita & reſurgent dum ferentur in aëra. In terram quippe ibis Gen. 3. & in hoc ibis amiſſâ vitâ, quod eras antequam ſumeres vitam: id Hoc eris examinis quod eras antequam eſſes animatus.

23. Chriſtus Nazareus dictus. 4. contr. Marc. cap. 8. in p.

NAzaræus vocari habebat ſecundùm prophetiam Chriſtus creatoris. vnde & ipſo Math. 2.
nomine nos Iudæi Nazaræos appellant per eum. Nam & ſumus, de quibus ſcri- 23.
ptum eſt [a] Nazaræi exalbati ſunt ſuper niuem. Qui ſcilicet retro luridati delinquentiæ ma- Eſa. 11. 1.
culis, & nigrati ignorantiæ tenebris. Chriſto autem appellatio Nazaræi competitura erat a Thren.
ex infantiæ latebris ad quas apud Nazareth deſcendit, vitando Archelaum filium Hero- 4. 7.
dis. Hoc propterea non omiſi, quia Chriſtum Marcionis oportuerat omne commercium Math. 2.
ejeraſſe etiam locorum familiarium Chriſti Creatoris, habentem tanta Iudææ oppida non 23.
ita Chriſto Creatoris per Prophetas emancipata. Ceterum, Prophetarum erit Chri- Math. 2.
ſtus, vbicumque *ſecundum Prophetas* inuenitur. Et tamen apud Nazareth quoque nihil 17. 23.
noui notatur prædicaſſe, dum aliò, merito vnius prouerbii, eiectus refertur. Luc. 4. 16. & ſeq.

24. Chriſtus flos virgæ Ieſſe plenus ſpiritu, & oleo, calamum quaſſatum non conteret. cont. Iud. cap. 9. circa. f.

ET quoniam ex ſemine Dauid, genus trahere deberet virgo, ex qua naſci oportuit circa. f.
Chriſtum, vt ſuprà memorauimus, euidenter Propheta in ſequentibus dicit: [a] *Et naſ-* a Eſa. 11.
cetur, inquit, *virga de radice Ieſſe*, quod eſt Maria, *& flos de radice eius aſcendet. Et requieſ-* 1.
cet ſuper illum ſpiritus Dei, & ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilii & virtutis, ſpiritus
agnitionis & pietatis, ſpiritus Dei timoris implebit illum. Neque enim vlli hominum vni-
uerſitas ſpiritalium documentorum competebat, niſi in Chriſtum, flori quidem ob gratiam
adæquatum, ex ſtirpe autem Ieſſe deputatum, per Mariam ſcilicet inde cenſendum. Fuit
enim de patria Bethlehem & de domo Dauid, ſicut apud Romanos in cenſu deſcripta eſt Luc. 2. 1.
Maria, ex qua naſcitur Chriſtus. Expoſtulo etiam & quia à Prophetis prædicabatur ex 2.
Ieſſe genere venturus, & omnem humilitatem & patientiam & tranquillitatem eſſet exi-
biturus, an venerit? atque ita is homo qui talis oſtenditur, ipſe erit Chriſtus, qui venit. De b Eſa. 53.
hoc enim Propheta dicit: [b] *Homo in plaga poſitus; & ſciens ferre imbecillitatem: qui tanquam* 3. 7.
ouis ad victimam ductus eſt, & ſicut agnus coram tondente ſe non aperuit os ſuum. [c] *Si neque con-* c Eſa. 42.
tendit, neque clamauit, neque audita eſt foris vox eius, qui arundinem contuſam, id eſt *quaſſam* 2. 3.
Iſraëlis fidem, *non comminuit; qui linum ardens*, id eſt, momentaneum ardorem Gentium Math. 12.
non extinxit, ſed lucere magis fecit ortu luminis ſui, non poteſt alius eſſe, quàm qui præ- 20.
dicabatur.

25. Et 5. contr. Marc. cap. 8. à p.

NVnc de ſpiritalibus dico, hæc quoq. in Chriſtum à Creatore promiſſa, ſub illa præ-
ſcriptione iuſtiſſima, opinor, qua non alterius credenda ſit exhibitio, quàm cuius pro-
bata fuerit repromiſſio. Pronuntiauit Eſaïas, [a] *Prodibit virga de radice Ieſſe, & flos de radice* a Eſa. 11. 1.
aſcendet, & requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini. dehinc ſpecies eius enumerat: *Spiritus ſa-*
pientiæ & intelligentiæ, ſpiritus conſilii & valentiæ, & ſpiritus agnitionis & religionis, ſpiritus
eum replebit timoris Dei. Chriſtum enim in floris figura oſtendit oriturum ex virga profecta
de radice Ieſſe, id eſt virgine generis Dauid filii Ieſſe, in quo Chriſto conſiſtere haberet
tota ſubſtantia ſpiritus; non quaſi poſtea obuentura illi, qui ſemper ſpiritus Dei fuerit,
ante carnem quoque; ne ex hoc argumenteris prophetiam ad eum Chriſtum pertinere,
qui vt homo tantum ex ſolo cenſu Dauid, poſtea conſecuturus ſit Dei ſui ſpiritum. Sed
quoniam exinde quo floruiſſet in carne ſumpta ex ſtirpe Dauid, requieſcere in illo omnis
haberet operatio gratiæ ſpiritalis, & conceſſare & finem facere quantum ad Iudæos; ſicut
& res ipſa teſtatur, nihil exinde ſpirante penes illos ſpiritu Creatoris, [b] *ablato à Iudæa ſa-* b Eſa 3. 2.
piente & prudente architecto, & conſiliario, & propheta; vt hoc ſit, [c] *Lex & Prophetæ vſque ad* c Luc. 16.
Ioannem. Accipe nunc quomodo & à Chriſto in cœlum recepto, chariſmata obuentura 16.
pronuntiarit. [d] *Aſcendit in ſublimitatem*, id eſt in cœlum. *captiuam duxit captiuitatem*, id eſt, d Pſal. 67.
mortem, vel humanam ſeruitutem. *data dedit filiis hominum*; id eſt donatiua, quæ chariſ- 19. Epheſ.
mata dicimus. Eleganter *Filiis hominum* ait, non paſſim hominibus; nos oſtendens *filios* 4. 8.
hominum, id eſt, vere hominum Apoſtolorum, [e] *In Euangelio enim inquit, Ego vos genera-* e 1. Cor.
ui. [f] *& Filij mei, quos parturio rurſus.* Iam nunc & illa promiſſio ſpiritus abſolute facta per 4. 15.
Ioelem, [g] *In nouiſſimis diebus effundam de meo ſpiritu in omnem carnem, & prophetabunt filij* f Gal. 4.
filiaque eorum. Et ſuper ſeruos & ancillas meas de meo ſpiritu effundam. Et vtique ſi in nouiſſimos 19.
dies gratiam ſpiritus Creator repromiſit, Chriſtus autem ſpiritalium diſpenſator, in no- g Ioel. 2. 28. Act. 2. 17.
uiſſimis diebus apparuit, dicente Apoſtolo, [h] *At vbi tempus expletum eſt, miſit Deus filium* h Ad Gal.
ſuum. & rurſus, [i] *Quia tempus iam in collecto eſt*; apparet & de temporum vltimorum prædi- 4. 4.
catione, hanc gratiam ſpiritus ad Chriſtum prædicatoris pertinere. Compara deniq. ſpe- i 1. Cor. 7. 29.

k 1. Cor. 12. 8. l Esa. 11. 2.

cies Apoſtoli & Eſaïæ: k *Alij, inquit, datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ*; ſtatim & Eſaïas l *ſpiritum ſapientiæ* poſuit. *Alij ſermo ſcientiæ*: hic erit *ſermo intelligentiæ & conſilij. Alij fides in eodem ſpiritu*: hic erit *ſpiritus religionis & timoris Dei. Alij donum curationum, alij virtutum*: hic erit, *valentiæ ſpiritus. Alij prophetia, alij diſtinctio ſpirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio linguarum*: hic erit *agnitionis ſpiritus*. Vides Apoſtolum & in diſtributione facienda vnius ſpiritus, & in ſpecialitate interpretanda, Prophetæ conſpirantem.

26. *Chriſtus flos perennis. De Cor. cap. 15. in m.*

QVid tibi cum flore morituro? Habes florem ex virga Ieſſe, ſuper quem tota diuini ſpiritus gratia requieuit, florem incorruptum, immarceſſibilem, ſempiternum: quem & bonus miles eligendo, in cœleſti ordinatione, dignatione profecit.

CHRISTI ELOGIA. XXIII. XXIV. XXV. XXVI. SCHOLIA.

NAZARÆVS VOCARI HABEBAT. *id. debebat, ſic vocari, vt Dei Creatoris Prophetias impleret, quas inferius excutiemus.* IVDÆI NOS NAZARÆOS, *&c. id. ex Chriſto Nazaræo Iudæi nos ridentes, Nazaræos appellant Aug. lib. de hæreſ. hæreſi. 9.* (S. Auguſt.) Nazaræi cum Dei filium confiteantur eſſe Chriſtũ, omnia tamen veteris legis obſeruant, quæ Chriſtiani per Apoſtolicam traditionem non obſeruare carnaliter, ſed ſpiritaliter intelligere didicerunt. *Et lib. 19. cont. Fauſtum Manich. c. 18. de iiſdem. & lib. 7. de Bapt. cont. Donatiſtas c. 1.* (S. Auguſt.) Illi qui ſe Chriſtianos Nazarænos vocant, & more Iudaïco carnalia præputia circuncidunt, hæretici nati ex illo errore, in quem Petrus deuians à Paulo reuocatus eſt, Gal. 2. in hoc vſque perſiſtunt. *Et lib. 1. cont. Creſc. Grammat. c. 31.* (S. Auguſt.) Et nunc ſunt quidam hæretici, qui ſe Nazarænos vocant, à nonnullis autem Symmachiani appellantur, & circumciſionem habent Iudæorum, & baptiſmum Chriſtianorum: ac per hoc quemadmodum ſi quis eorum ad Iudæos venerit, non poteſt iterum circumcidi; ſic cum ad nos venerit, nõ debet iterum baptizari. *Iudæi autem nos quaſi hæreticos, & à ſe diuiſos quaſi Nazaraiſmi cultores, pro hæreticis habebant, vocabantque Nazaræos.* NAZARÆI EXALBATI. *Vox familiaris authori. Dicit enim alibi*, exalbidus, *& rurſum:* ſuper niuem exalbabor. *Alij legunt ex manuſcripto Vaticano*, exaltati. *Mendosè quidem, nam in Græco Thren. 4.* ἐκαθαρίσθησαν, *Vertitur*, emundati ſunt. *Sic autem habet verſio communis.* Candidiores Nazaræi eius niue, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, Sapphiro pulchriores. Denigrata eſt ſuper carbones facies eorum, & non ſunt cogniti in plateis. *Sanct. Pagn.* mundiores fuerunt Nazaræi eius niue, &c. Rubicundiores fuerunt aſpectu quàm Gemmæ, è Sapphiro eſt exciſio eorum, &c. *Vatabl.* rubebunt ſpecie præ margaritis, polities eorum Sapphiro ſimilis erat: nunc forma eorum nigredine ipſa eſt obſcurior. 70. Mundati ſunt Nazaræi eius ſuper niuem, ſplenduerunt ſuper lac, rubuerunt ſuper lapides, Sapphiri exciſio eorum. Obtenebrata eſt ſuper fuliginem ſpecies eorum. INFANTIÆ LATEBRIS. *id. dum Chriſtus infans apud Nazareth delituit. Matth. 2. vbi de Ioſeph monito vt puerum tolleret*, audiens autem quod Archelaüs regnaret in Iudæa pro Herode patre ſuo, timuit, illò ire, & admonitus in ſomnis ſeceſſit in partes Galilææ. Et veniens habitauit in ciuitate quæ vocatur Nazareth: vt adimpleretur quod dictũ eſt per Prophetas, quoniam Nazaræus vocabitur. EIERASSE. *&c. Si Chriſtus, inquit, nouæ legis ad Marcionem pertinuiſſet, abiuratorem Dei Creatoris, profectò Chriſtus eius eieraſſet. locos Iudææ, qui Chriſto Creatoris familiares eſſe debuerũt, & à Prophetis Creatoris prænunciati ſunt, cũ potuiſſet, imo & debuiſſet tales locos Propheticos declinare, cum tot alios in Iudæa eligere potuiſſet, quos non ita ſpecialiter Prophetæ Chriſto incarnando aſſignauerant.* CÆTERVM PROPHETARVM. *&c. Nullum, inquit, dubium relictum eſt Chriſtum ipſum eſſe Creatoris, à Prophetis eius annuntiatum, vbi Euangeliſta expreſsè ſubiicit hæc verba, vel æquiualentia*: ſecundùm Prophetas. *Hiero. in Matth. ideo dicit Matthæum in genere ſcripſiſſe* PER PROPHETAS, *quod apud certum aliquem Prophetam non reperiatur, ſed vbique apud omnes ſanctum appellari Chriſtum, quod ſonat vox Nazaræi. Sed aliqui doctiores obſeruant, errare qui nomen Chriſti Nazaræi deriuant à* nazir, *id. ſeparato, ſeu ſancto. Quaſi Chriſtus ex religione, vel voto iuxtà Samſonem, Rechabitas, & alios de quibus Num. 6 Nazaræus fuiſſet. Conſtat enim Chriſtum bibiſſe vinum Nazaræis interdictum. Deriuatur ergò à Natzareth paruæ vrbe Galilææ quæ non ſuberat Archelao, ſed Herodi Antipæ fratri eius & æmulo, vrbs exigua tribus Zabulonicæ. ſita in monte duabus leucis diſtans à monte Thabor. Deducta à Natzer, quaſi Netzer. id. flos, ſeu germen. Et idem probatur ex titulo Crucis aſſeruato Romæ, in quo Chriſtus Notzeri, id eſt Natzarenus ſcribitur per* thade. *Quæ litera cum Græci & Latini careant, vſi ſunt* Zain, *ſeu* Zeta, *erroris materiam dedit. A Nazareth dictum Nazaræum Chriſtum cenſuit Euſeb. Cæſar. lib. 7. demonſtrationis Euangelicæ cap. 1. Hiero. autem præfat. in Pentat. Moyſi dicit apud Eſaiam 11. Nazaræi nomen haberi ſecundùm Hæbraicam veritatem. Et apertius docet Ep. 101. ad Pammach. cap. 3. de facto Eſa. 11. Chriſtus dicitur* NETZER, *id eſt flos. De quo duobus ſequentibus Scholiis dicemus. Non parum interim fauet Tranſlat. Syr. Matth. 2* vt impleretur id quod dictum eſt per Prophetam: fore vt Nazarænus vocaretur. *Vt quod in Plurali habet Vulgata editio, Syriaca ad Eſaiam determinet. Licet autem Chriſtus in Bethleem natus eſſet Nazaræus maluit vocari, quia primo in vtero virginis Verbum caro factum erat, de quo Angelus dixerat*: quod in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt. *Et hoc nomen dilexit Chriſtus cum noluerit inſcriptionem Pilati deleri. & Acto. 22. Paulo dixerit*: ego ſum Ieſus Nazarenus, quem tu perſequeris. *Et maiori adhuc emphaſi Tranſlat. Syr.* Ego ſum Ieſchua ille Nazarenus quem tu perſequeris. MERITO VNIVS PROVERBII. *Luc. 4.* vtique dicetis mihi hanc ſimilitudinem, *Syriac. parabolam*, medice cura teipſum. ALIO. *tum quia eiectus eſt extra ciuitatem, tum quia deſcendit in Capharnaum.*

24. ET NASCETVR *&c. Proſequitur in probatione Chriſti pertinentis ad Creatorẽ quem Eſaias florem prædixerat plenum donis Spiritus. Sic cap. 11.*

Et egredietur virga de radice ieſſe, & flos de radice eius aſcendet. Et requieſcet ſuper eum Spiritus Domini: ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis: Et replebit eum ſpiritus timoris Domini. *Ita & 70. Sanct. Pagn. ex Hebr.* & egredietur virga de ſemine Iſai, & ramus de radicibus eius creſcet, &c. Et odorari faciet eum omnes in timore Domini. *Vatabl.* Tunc prodibit ſurculus de ſtirpe ieſſe, &c. Et faciet eum ſpirare timore Domini. *Et in Schol.* olfactio & odoratus eius erit cum timore Domini. id. acri iudicio præditus erit, quod erit coniunctum cum timore Domini. *Addo ego; ſpirabit, id eſt viuet in timore filiali & perpetua reuerentia Patris. Conſentiunt & Rabini, licet adhuc Chriſtum expectent, hunc locum de Meſſia interpretandum. In Hebræo virga non tam fruticem, ſeu ſtirpem prodeuntem, quàm ſceptrum Regale ſignificat. Ita enim Num. 2.* orietur ſtella ex Iacob, & conſurget virga ex Iſrael. *Et Eſa. 9.* Virgam humeri eius, & ſceptrum exactoris eius ſuperaſti. *Communiter tamen Patres per virgam B. Virginem, per florem Chriſtum intelligunt.* Aug. *Aug. in Pſal. 72. cuius titulus eſt,* defecerunt hymni Dauid filij Ieſſe, Pſalmus ipſi Aſaph. &c. Tot habemus Pſalmos, in quorum titulis ſcriptum eſt nomen Dauid, nuſquam eſt additum filij Ieſſe, niſi in hoc ſolo, quod credẽdum eſt non fruſtra factum, neque inaniter, &c. Addidit filij Ieſſe, erat enim Dauid Rex Iſraël filius Ieſſe, tempore quodam veteris Teſtamenti. Quo tempore nouum Teſtamentum occultatum ibi erat, tanquam fructus in radice, &c. Ipſe Chriſtus ſecundùm carnem naſciturus in radice erat occultus in ſemine Patriarcharum, & quodam tempore reuelandus tanquam fructu apparente ſicut ſcriptum eſt Eſa. 11. floruit virga de radice Ieſſe, &c. Et ne multa commemoremus, per Mariam Dominus noſter Ieſus Chriſtus. Aug. *Et lib. 3. de Symb. ad Cathecum. c. 4* Exiet virga de radice Ieſſe, &c. Virgam ſignificans Virginem Mariam, & florem virgæ filium Virginis Dominũ Ieſum Chriſtum, &c. Naſcitur Chriſtus ex Virgine, ſicut flos ex virga, ſine vllo compoſito ſemine. Naſcitur infans paruulus Rex magnus. ET FLOS, *&c. Hebraicè eſt Netzer, id eſt Nazarenus. Vnde Hiero. ad Pammach. de optimo genere inter pretandi Script.* Nazaræus de radice eius creſcet. ET REQVIESCET SVPER EVM, *&c. Vox originalis,* requieſcet, *id eſt firmiter, conſtanter, & quaſi in proprio ſibi ſubiecto manebit Spiritus ſanctus. Vi enim vnionis hypoſtaticæ cum verbo, in Chriſto eſt Spiritus ſanctus cum omnibus donis.* SPIRITVS SAPIENTIÆ. *&c. Hic ſtultè Caluinus ridet Scholaſticos noſtros, vt imperitos linguæ Hebraicæ quod ſeptem numerent dona diuerſa, cum in Hebræo ſex tantum ſint diuerſa vocabula. Sed vnum bis repetitur, vox ſcilicet communiter ſignificans timorem Domini. Sed in Græco textu apud 70. quos ſecutus eſt Hiero. vtriuſque linguæ peritiſſimus, priori loco ponitur* εὐσεβείας. *id. pietatis; poſteriori autem* φόβου θεοῦ. *Timoris Domini. Eſt autem ſpiritus ſapientiæ, donum quo contemplamur diuina & æterna, ſecundùm quæ de rebus omnibus iudicamus donum ſcientiæ; quo cognoſcimus res temporales, & modum rectè vtendi illis. Donum intellectus, quo obſcura & Scripturam diuinam maximè penetramus. Donum conſilij, quo noſtras proximorumque actiones honeſtè & Chriſtianè dirigimus ſecundum prudentiam verè Chriſtianam. Et hæc quatuor dona infunduntur intellectui humano, ſicut tria ſequentia, voluntati. Fortitudo ſcilicet, qua aggredimur ardua, & aſpera quæque etiam Martyria propter Deum ſuſtinemus. Pietas ad Religionem pertinet, qua Deum vt ſummum Patrem veneramur, & proximos vt fratres propter Deum amplectimur, eiſque omnem æquitatem & beneuolentiam exhibemus. Pietas enim præcipua pars eſt Iuſtitiæ Chriſtianæ. Tandem ſpiritus timoris Domini, non hoſtilis, aut ſeruilis, ſed reuerentialis & filialis, qui in Chriſto naſcebatur, ex clariſſima cognitione, quam habebat Diuinæ maieſtatis, & ſuæ vilitatis, in quantum homo erat, ex nihilo eductus, in nihilum reducibilis, etiam peccabilis ſi vnione hypoſtatica, & aliis donis præuenta non eſſet eius humanitas.* ET VIRTVTIS. *Hoc eſt donum fortitudinis.* AGNITIONIS. *id. ſcientiæ donum.* VLLI HOMINVM VNIVERSITAS. *Alludit ad Paulum 1. Cor. 12.* Vnicuique datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem. Alij quidem per ſpiritum datur Sermo ſapientiæ: alij autem Sermo ſcientiæ ſcundùm eundem ſpiritum: alteri fides in eodem ſpiritu: alij gratia ſanitatum in vno ſpiritu: alij operatio virtutum, alij Prophetia, alij diſcretio ſpirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio Sermonum. Hæc autem omnia operatur vnus atque idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout vult. *Subiicit comparationem corporis myſtici Eccleſiæ compoſiti membris diuerſis, cum corpore hominis phyſico, cuius membris natura diuerſa diſtribuit. Cum ergo in capite omnes ſint ſenſus, & Chriſtus ſit caput Eccleſiæ, non diuiſim, ſed collectiuè habere debuit plenitudinem donorum omnium.* ADÆQVATVM *id. comparatum flori ob gratiam pulchritudinis tam internæ quàm externæ, qua dicitur Pſal. 44.* ſpecioſus forma præ filiis hominum, &c. DE PATRIA BETHLEHEM, *vbi natus filius Dauid Bethlehemitæ. Interrogatus ſiquidem Dauid à Saül. 1. Reg. 17.* de qua progenie es, ô adoleſcens? dixitque Dauid, filius ſerui tui Iſai Bethlehemitæ ego ſum. 70. filius cuius eſt puer? & dixit Dauid: filius ſerui tui Ieſſe Bethlehemitæ. APVD ROMANOS IN CENSV. id. *libro regiſtri Romani cenſus. Reſpicit illud Luc. 2.* Aſcendit & Ioſeph à Galilæa de ciuitate Nazareth, in Iudæam in ciuitatem Dauid quæ vocatur Bethlehem, eo quod eſſet de domo & familia Dauid, vt profiteretur *Tranſl. Syr. vt illic deſcriberetur.* Cum Maria deſponſata ſibi vxore prægnante. SI NEQVE CONTENDIT. *Eſa. 42.* complacuit ſibi in illo anima mea, dedi ſpiritum meum ſuper eum, iudicium Gentibus proferet. Non clamabit, neque accipiet perſonam, *Sanct. Pagn. ex Hebr. & non eleuabit; 70. neque dimittet,* nec audietur vox foris. Calamum quaſſatum non conteret, & linum fumigans non extinguet. *Ita & 70. Sanct. Pagn. ex Hebr.* calamum ferè quaſſatum, &c. Et linum ferè extinctum. *Vatabl.* obſcurum linum. *Et in Schol.* fumantem, id. parum ardentem & penè extinctum. *Tertul. fidem Iudæorum arundini quaſſatæ, lumen autem rationale populi Gentilis momentaneum vocat, quaſi modicum & ſingulis momentis per varios errores exſufflatum, quem Chriſtus non extinxit, ſed lumine fidei accendit, ſicut & calamum Iudæorum erexit, & conſolidauit. Hiero. per calamum tibiam vel fiſtulam intellexit prius canoram in Prophetis & Iuſtis Deum laudantibus: ſed quaſſata & hiulca raucum ſonans abiecta fuerat, Sed à Chriſto in Apoſtolis Iudæis reſumpta. Syrus vertit,* lucernam fumigantem. *Arabicus,* lucernam quæ non lucet. *Greg. lib. 33. Mor. c. 3.* calamus quaſſatus, eſt genus regale, quod iam apud Iudæos defecerat: nam regnum eorum alienigena *Herodem intellige,* poſſidebat. Quid verò per linum, niſi eorum Sacerdotium exprimitur, quod lineis nimirum veſtibus vtebatur? *Elychnium ſiue lucernam templi poſſem intelligere, cuius curam ſacerdotes gerebant in cãdelabro ſeptilampadio,* quod quia in Aduentu Domini charitatis ardorem perdidit, quaſi amiſſo iam igne fidei, non ardens, ſed fumigans fuit. Illum

Chriſtus non confregit, hoc non extinxit: quia neutrum poteſtate Iudicij perculit, ſed vtrumque
S. Auguſt. cum patientiæ longanimitate tolerauit. *hic Aug. elegantior aut Fulgentius noſter, frequentes in paronomaſia poſuiſſent:* pertulit. *Hiero. Procop. Cyril. & Hilar. in Matth. 12. vbi Chriſto hunc locum Eſa. applicauit Euangeliſta, exponunt de Chriſti lenitate, qui infirmos & imbecilles in virtute non abiiciet, nec aſperè increpabit, ſed clementi manu releuabit & accendet. Vnde & Chryſoſt. ſic explicat:* Chriſtus hoſtes ſuos non vlciſcetur. *Tanta porro fuit in Chriſto lenitas, vt quaſi ſuſpenſo gradu ambulans ſuper arundinem quaſſam, aut linum & ſtupam fumigantem, hanc non extingueret, illam non frangeret. Baſil. in Reg. breu. reſponſione 291. Moraliter explicat non conterendum mandata Dei non integrè ſeruantem, aut ſegnius & frigidius operantem non calcandum, ſed excitandum admonitione frequenti Iudiciorum Dei & Prophetarum eius.*

25. NVNC DE SPIRITALIBVS. *probat. Iuſto præſcriptionis iure Chriſtum ad Deũ Creatorẽ iuſtius pertinere, quàm ad Deum Marcionis; cum dona ſpiritus, in ſuo veteri Teſtamento, Chriſto promiſerit; nullum verò extet Dei Marcionis inſtrumentum tale, quo fidem ſuam Chriſto ſuo nouo opigneraret.* PRODIBIT VIRGA, *&c. Vide dicta præcedenti Scholio, quibus addo ſequentia.* VALENTIÆ. *ſpiritus eſt fortitudinis, quem præcedenti numero dixerat*, virtutis. ET RELIGIONIS. Pietatis, *ſuperius vocauerat. Legat qui volet Auguſtinum, quem hîc prolixius eſſet, referre, ſer. 17. de Sanctis & 1. de Annunt. Dominica. cuius argumentum eſt ſumptum ex hoc loco Eſa. 11. vbi inter cætera.* Vbi fiunt aſcenſiones? in
C
S. Auguſt. corde inquit Pſal. 83. ſed vnde aſcendendum eſt? vtique à conualle plorationis. Et quò aſcendendum eſt? in locum, inquit, quem diſpoſuit. Quis iſte locus eſt, niſi quietis & pacis? ibi enim eſt illa clara, & quæ nunquam marceſcit ſapientia: Vnde ad nos exercitandos quibuſdam doctrinæ gradibus deſcendit Eſaias à ſapientia vſque ad timorem, à loco ſcilicet ſempiternæ pacis, vſque ad conuallem plorationis, vt nos in confeſſione pœnitentiæ, dolendo, gemendo, flendo, non remaneamus in dolore & gemitu & fletu, ſed aſcendentes ab iſta conualle in montem ſpiritalem, vbi ciuitas Sancta Ieruſalem Mater noſtra æterna fœcundata eſt, imperturbabili lætitia perfruamur. Ergo ille cum præ-
D
poſuiſſet ſapientiam, lumen ſcilicet mentis indeficiens, adiunxit intellectum: tanquam quærentibus vnde ad ſapientiam veniretur, reſponderet, ab intellectu: vnde ad intellectum, à conſilio: vnde ad conſilium, à fortitudine: vnde ad fortitudinem, à ſcientia: vnde ad ſcientiam, à pietate: vnde ad pietatem, à timore: ergo ad ſapientiam à timore quia initium ſapientiæ timor Domini. A conualle plorationis vſque ad montem pacis. *De virga autem*
S. Aug. *& flore ſic moraliter idem Aug. ſer. 99. de temp. in fine.* Nec hoc ipſum videtur otioſum, quòd exire dicitur virga, & flos aſcendere. Quamuis enim
E
vnus ſit Chriſtus, ſingulis tamen diuerſus efficitur, prout indiget is qui operatur. Qui ergo ſegnior eſt & negligentior, pro diſciplina, Chriſtus ei efficitur virga; & in virga non aſcendere dicitur, ſed exire. Exeundum namque eſt ei qui inutilis & ignauus eſt, de eo ſtatu in quo non rectè conſiſtit, tranſeundum ad alium ſtatum tanquam virgę compulſione, id eſt ſeueritate, doctrinæ rigidioris admonitu. Qui vero iuſtus eſt, quia iuſtus ſicut palma floret Pſal. 91. in hoc aſcendere dicitur Chriſtus. Sic Ergo qui verberibus indiget, exit ad eũ virga:

A qui autem proficit ad iuſtitiam, aſcendit ei in florẽ. Aſcendit autem, quovſque afferat fructus ſpiritus, qui ſunt, Charitas, pax, patiẽtia, & reliquæ virtutes in Chriſto Ieſu Domino noſtro. *Sed & flos diuerſus eſt, & multiplex Chriſtus, licet vnus. Sicut* multiformis eſt gratia & ſapientia Dei. *Sic Hugo Carenſis in Cant. 2.* Ego flos campi, &c. Quod generaliter florem ſe dicit, non determinando aliquem; inde eſt quod non vnico modo floret in campo Eccleſiæ; ſed vt ita dicam, rubet in Martyribus, candet in Virginibus, viret in confeſſoribus, pallet in pœnitentibus. TOTA SVBSTANTIA SPIRITVS. *id.* omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ Dei, QVI SEMPER SPIRITVS. *Pluries Tertul. filium* Dei ſpiritum dixit, *id eſt Deum de Deo, in quantum Verbum eſt, & Ioan. 4.* Deus Spiritus eſt, *& per conſequens cum Patre & Spiritu ſancto fons donorum omnium.* ANTE CARNEM QVOQVE. *id. ante Incarna-*
B
tionem. NE EX HOC. &c. *id. ne putes Eſaiæ Prophetiam ad Chriſtum pertinere nudum & purum hominem.* EX SOLO SENSV. *id eſt, Genealogia & ſtirpe David, poſt multa tempora Dei Spiritum cum donis ſuis accepturus eſſet: Sed locus Eſaiæ ſic intelligendus eſt*, vt requieſceret ſuper eum ſpiritus Domini, *ſic intelligendum ſit, vt omnis plenitudo in eo, quaſi centro conquieſcat, & eo nato quem Paulus dixit*, finẽ legis, *quieſcat, & ceſſet prophetia & alia dona antea data populo Iudæo. Sicut de facto* EXINDE. *id eſt poſt Chriſtum Dei Creatoris Spiritus à populo ingrato receſſit.* ABLATO A IVDÆA. *Tangit locũ Eſa. 3.* auferet à Ieruſalem & à Iuda validum & fortem, omne robur panis, & omne robur aquæ: fortem & virum bellatorem, Iudicem & Prophetam & ariolum, &
C
ſenem: Principem ſuper quinquaginta, & honorabilem vultu, & Conſiliarium, & ſapientem de architectis, & prudentem eloquij myſtici. VT HOC SIT. *id. vt idem proſpexerit Iſaias, quod impletum dixit Luc. 16.* Lex & Prophetæ vſque ad Ioannem: ex eo regnum Dei Euangelizatur. *Tranſlat. Syr.* ab eo tempore, &c *id eſt, non iam obſcurè ſicut Propheta, nec iam figura, ſed veritas in aperto eſt. Tertul. tamen vult limitem poni donorum Spiritus in Ioanne, & ceſſaſſe à Iudæis iuxta Prophetiam.* ASCENDIT IN SVBLIMITATEM. *Dona poſt aſſumptum Chriſtum in cœlum prænuntiauit Pſaltes. data filiis hominum. id. Apoſtolorum filiis, hoc eſt diſcipulis, & exinde fidelibus. dixit Paulus. Sic habet Pſalmus 67* aſcendiſti in altum cepiſti captiuitatem: accepiſti dona in homini-
D
bus *Aug. in hunc locum*. hoc Apoſtolus ſic com- Auguſt.
memorat, ſic exponit de Domino Chriſto loquens, vnicuique noſtrum, inquit, datur gratia ſecundum menſuram donationis Chriſti, propter quod dicit, aſcendit in altum captiuauit captiuitatem, dedit dona hominibus, &c. Nec moueat quod Apoſtolus idem teſtimonium commemorans, non ait, accepiſti dona in hominibus, ſed, dedit dona hominibus. Ille quippe authoritate Apoſtolica ſecundùm hoc locutus eſt, quod Deus filius cum Patre fecit, ſecundùm hoc quippe dedit dona hominibus, mittens eis Spiritum ſan-
E
ctum, qui ſpiritus eſt Patris & filij. Secundùm illud verò, quod idem ipſe Chriſtus in corpore ſuo intelligitur, quod eſt Eccleſia, propter quod & membra eius ſunt ſancti & fideles eius: vnde eis dicitur, vos autem eſtis corpus Chriſti & membra. 1. Cor. 2. proculdubio & ipſe accepit dona in hominibus, &c. Captiuati ergo, quia capti, & capti quia ſubiugati, ſub leue illud iugum miſſi, liberati à peccato cuius ſerui erant, & iuſtitiæ ſerui facti, cuius liberi erant Rom 6. vnde & ipſe in illis eſt, qui dedit dona hominibus, & accepit dona in

hominibus. Ideóque in iſta captiuitate, in iſta ſeruitute, in iſto curru, ſub iſto iugo, non ſunt millia plorantium, ſed millia lætantium. Dominus quippe in illis in Sina in ſancto. Cui ſenſui congruit & alia interpretatio, *ſupra dixerat Sina ſignificare mandatum. quod vtique in Sina datum eſt, quòd tamen vt ibidem ait non impletur niſi adiuuante ſpiritus gratia. quoniam Dominus in illis in Sina, in ſancto*, quia interpretatur Sina, menſura. Nam & de his donis lætitiæ ſpiritalis Apoſtolus loquens Epheſ. 4. vnicuique, inquit, noſtrûm data eſt gratia ſecundùm menſuram Donationis Chriſti IN NOVISSIMIS DIEBVS. *Sic actu.2.* Hoc eſt quod factum eſt per Prophetam Ioël: & erit in nouiſſimis diebus, dicit Dominus effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem: & prophetabunt filij veſtri, & filiæ veſtræ & iuuenes veſtri viſionem videbunt, & Seniores veſtri ſomnia ſomniabunt. Et quidem ſuper ſeruos meos & ſuper ancillas meas in diebus illis effundam de ſpiritu meo, & prophetabunt. EXPLETVM EST. *ad Gal. 4.* at vbi venit plenitudo temporis, &c IN COLLECTO EST. Tempus breue eſt. *Tranſlat. Syr.* tempus omnino contractum eſt. SPECIES APOSTOLI. *id. exempla. vel diuerſa dona diſtincta ab Apoſtolo. De quibus conſule præcedens Scholium. Et accipe rurſum alium ſelectiſſimum Auguſtini locum 13. Confeſſ. c.18* Æterno conſilio proprijs temporibus bona cœleſtia das ſuper terram. Quoniam quidem alij datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ tanquam luminare maius, propter eos qui perſpicuæ veritatis luce delectantur, tanquam in principio diei: alij autem ſermo ſcientiæ ſecundùm eundem ſpiritum, tãquam luminare minus. Alij fides, alij donatio curationum, &c. Et hæc omnia tãquam ſtellæ. Omnia enim hæc operatur vnus atque idem ſpiritus diuidens propria vnicuique prout vult, & faciens apparere ſydera in manifeſtationem ad vtilitatem. Sermo autem ſcientiæ qua continentur omnia ſacramenta, quæ variantur temporibus tanquam luna, & cæteræ notitiæ donorum, quæ deinceps tanquam ſtellæ commemoratæ ſunt, quãtum differunt ab illo candore ſapientiæ, quo gaudet prædictus dies, tantum in principio noctis ſunt. His enim ſunt neceſſaria, quibus ille prudentiſſimus ſeruus tuus non potuit loqui quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus ille qui ſapientiam loquitur inter perfectos. Animalis autem homo, tanquam paruulus in Chriſto, lactiſque potator, donec roboretur ad ſolidum cibum, & aciem firmet ad Solis aſpectum, non habeat deſertam noctem ſuam, ſed luce Lunæ ſtellarumque contentus ſit. Hæc nobiſcum diſputas ſapientiſſime Deus noſter in libro tuo, firmamento tuo, vt diſcernamus omnia contemplatione mirabili, quamuis adhuc in ſignis, & in temporibus, & in diebus, & in annis.

Auguſt.

26. QVIDTIBI, *&c. Quid Chriſtiano cum marcidis floribus, quibus victimæ coronantur altari Iuſtitiæ diuinæ deuoti & æternis ignibus ſacri? ſic enim apud ſapientem emarcidos conſuentur ſtulti flores ſuarũ voluptatũ.* Coronemus nos roſis antequam marceſcãt. *Et Propheta, Deo tradente eos in deſideria cordis eorum, vaſis mundi, à patre Diabolo voluptates edocti, annuis dicens:* date flores Moab. *quod ſignificat, ex patre: Vos verò, cum hoc milite*, cuius cauſa librum de corona meritis inſcripſit author, *Chriſtum*, Dei virtutem, & Dei ſapientiam, florem virgæ Ieſſe, *eligite; ille enim, ſponſa Canticorum teſte*, candidus & rubicundus, electus ex millibus. *Et ideo dilectus, quia* ſpecioſus forma præ filijs hominum: *ipſe eſt enim de quo Salomon:* clara eſt, & quæ nunquam marceſcit ſapientia. *Cuius è manu, paſtorum principis, & virgâ directionis ouium* in loco paſcuæ à dextris, *vocandarum, Petro ſpondente*, accipient immarceſſibilem Gloriæ coronam. *Et rurſum:* hæreditatem incorruptibilem & incontaminatam, & immarceſſibilem conſeruatam in cœlis, *hic eſt flos de quo ſic Ber. ſer. 47. in Cant. vbi ſic virgam & terram Ieſſe extollit:* campus nec ſulcatus vomere, nec defoſſus ſarculo, nec manu hominis ſeminatus; venuſtatus tamen nihilominus nobili illo flore, ſuper quem conſtat requieuiſſe ſpiritum Domini. IN COELESTI ORDINATIONE. *Alludit ad* militiam cœli, *vel Eccleſiam.* Caſtrorum aciem ordinatam. *Cui adſcriptus bonus miles*, DIGNATIONE PROFECIT. *Et quia Chriſtum digniſſimum ducem quem per contemptum delitiarum, & coronarum, ſtipendiorumque corruptibilium dignatus eſt ſequi; centurioni Euangelico, meo æquandus eſt iudicio, de quo relatus à nobis Chryſologus ſcitè dixit.* Verè Centurio, qui ſtipendia terrena, centenarium cœli, mutauit in fructum, & ſeruitutem militiæ ſæcularis in diuinam ſuſtulit dignitatem. *Ser. 15. olim certè cum Pſalte, pro hac dignatione dicturus, immo cum Chriſto vero flore, reſurrectionis, teſtante Paulo, primitijs:* Et refloruit caro mea, *Aug. in hunc locum Chriſto breuiter applicat hæc verba*, & refloruit caro mea, id eſt & reſurrexit caro mea. Et ex voluntate meâ confitebor illi. Vnde iam conſumpto mortis metu, non timoris neceſſitate ſub lege, ſed libera voluntate cum lege, confitebuntur illi qui credunt in me; in quibus quia ego ſum, *ſicut caput in membris*, ego confitebor. Dominus fortitudo plebis ſuæ. Non eſt illa plebs ignorans Iuſtitiam Dei & ſuam volens conſtituere, *vt ait Paulus Rom. 10.* non enim per ſe fortem ſe putauit; quia Dominus fortitudo plebis ſuæ, in huius vitæ difficultatibus cum diabolo dimicantis. Et protector ſalutarium Chriſti ſui eſt. Vt eam ſaluam factam per Chriſtum ſuum poſt fortitudinem bellicam immortalitate pacis ad vltimum protegat. *Idcirco hic miles non ſibi victoriam tribuens, ſed Chriſto, non ſuo, ſed Chriſti capiti coronam ſeruauit, cum Apoſtolo dicens* 1. Cor. 15. cum mortale hoc induerit immortalitaté, tunc fiet ſermo qui ſcriptus eſt *Oſeæ 13.* abſorpta eſt mors in victoria; vbi eſt mors victoria tua? vbi eſt mors ſtimulus tuus? ſtimulus autem mortis peccatum eſt: virtus verò peccati lex eſt, *quia vim peccatum non haberet, imò nec eſſet ſine lege, quia peccatum eſt præuaricatio legis*, Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.

S. Auguſt.

27. Chriſtus ſponſus, caput Eccleſiæ, cuius corpus ex Gentilitate. 4. cont. Marc. cap. 11. circa m.

TEneo meum Chriſtum, etiam in nomine ſponſi, de quo Pſalmus, [a] *Ipſe tanquam ſponſus egrediens de thalamo ſuo: à ſummo cæli profectio eius, & deuerſio eius ad ſummum vſque eius.* Qui etiam per Eſaïam gaudens ad patrem, [b] *Exultet*, inquit, *anima mea in Domino; induit enim me indumentum ſalutaris, & tunicam iucunditatis velut ſponſo: circumpoſuit mihi mitram velut ſponſæ.* In ſe enim & Eccleſiam deputat, de qua idem Spiritus ad ipſum, [c] *Et circumpones tibi omnes eos, velut ornamentum ſponſæ.* Hanc ſponſam Chriſtus ſibi etiam per Salomo-

a Pſal. 18. 5.
b Eſa. 61. 10.
c Eſa. 49. 18.

d Cant. 4. 8. nem ex vocatione gentium acceſsit. Siquidem legiſti, [d] *Veni ſponſa de Libano.* Eleganter Libani vtique montis mentione iniecta, qui thuris vocabulum eſt penes Græcos. De idololatria enim ſibi ſponſabat Eccleſiam.

CHRISTI ELOGIA. XXVII. SCHOLIA.

TENEO MEVM CHRISTVM. *Quaſi dicat, tuum à Marcion fruſtra facis. Si enim in Euangelio Lucæ quod admittis cap. 5. ſponſus dicitur, meum eſſe conuinco, quod iam olim in Prophetis Creatoris mei, ipſe ſponſus, & Eccleſia eius ſponſa nuncupentur. Tanquam ſponſus Pſal. 18.* ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo: exultauit vt gygas ad currendam viam, à ſummo cœlo egreſſio eius: & occurſus eius vſque ad ſummum eius. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* Ipſe tanquam ſponſus egrediens de thalamo ſuo, gaudebit vt potens ad currendam viam. Ab extremo cœlorum egreſſio eius, & reuolutio eius ſuper extrema eorum. *Vatabl.* Et is velut ſponſus ex vmbraculo ſuo prodit, lætus velut heros quiſpiã ad decurrendam viam, &c. Et recurſus eius &c. *Aug. In hunc locum:* & ipſe procedens de vtero virginali, vbi Deus naturæ humanæ tanquam ſponſus ſponſæ copulatus eſt. PER ESAIAM, *&c. c. 61.* gaudens gaudebo in Domino, & exultabit anima mea in Deo meo: quia induit me veſtimentis ſalutis; & indumento Iuſtitiæ circundedit me, quaſi ſponſum decoratum corona, & quaſi ſponſam ornatam monilibus ſuis. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* pallio Iuſtitiæ induere fecit me, tanquam ſponſum magnificabit gloriam, & tanquam ſponſam ornauit vaſa ſua. *Vatablus.* Tanquam ſponſum ſacerdotali more ornabit magnificentia, &c. 70. Lætitia lætabuntur ſuper Dominum. Exultet anima mea in Domino: induit enim me, &c. Et tunica lætitiæ: ſicut ſponſo circumpoſuit mihi mithram, & ſicut ſponſam ornauit me mundo muliebri. *Aug. preclarè in Pſal. 30. ponderat Prophetam iunctim inducere Chriſtum ſponſum pro ſe, & ſua ſponſa alloquentem:* vt noueritis quia vnus dicitur Chriſtus, caput & corpus ſuum, ipſe dicit Gen. 2. cum de coniugio loqueretur, erunt duo in carne vna. Igitur iam non duo, ſed vna caro. Sed fortè hoc dicat de quocumque coniugio. Audi Apoſtolum Paulum Epheſ. 5. & erunt duo inquit in carne vna Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia, fit ergo tanquam ex duobus vna quædam perſona, ex capite & corpore, ex ſponſo & ſponſa.

S. Aug.

S. Aug.

A Non vnitatem perſonæ huius miram & excellentem commendaret etiam Eſaias Propheta. Nam loquens etiam in eo Chriſtus in Prophetia, ait, ſicut ſponſo alligauit mihi mithram, *id eſt, coronam, nuptialem, quam etiam noui ſponſi portabant,* & ſicut ſponſam ornauit me ornamento. Se dixit ſponſum & ſponſam. Quare ſe ſponſum, ſe ſponſam? niſi quia duo in carne vna? ſi duo in carne vna, cur non duo in voce vna? loquatur ergo Chriſtus, quia in Chriſto loquitur Eccleſia, & in Eccleſia loquitur Chriſtus, & corpus in capite & caput in corpore. IDEM SPIRITVS. *Propheticus ſcilicet, Eſa. 49.* viuo ego dicit Dominus, quia omnibus his velut ornamento veſtieris, & circumdabis tibi eos quaſi B ſponſa. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* & ligabis eos vt torques collo tuo tanquam ſponſa. *Vatabl.* Amicieris tanquam ornamento, & vt ſponſa eos circumligabis. 70. Circumdabis tibi eos ſicut ornamentum ſponſa. VENI SPONSA *Cant. 4.* veni de Libano ſponſa mea, veni de Libano, veni. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* Mecum de Lebannon ſponſa, mecum de Lebannon, venies. *Vatabl.* mecum à Libano venias. *Et in Schol.* per Libanum intelligit locum vbi floret Eccleſia. Sicut autem dicitur Libanus à candore, ita eſt Eccleſia candida lauacro Chriſti. 70. veni à Libano ſponſa, venies & tranſibis à Principio fidei. *Libanus mons altiſſimus Phœnicis in Syria, & terminus aquilonaris Terræ promiſſæ, nomen habens* C *à nimium albore, vel thure, quod plurimum ibi colligitur, fertilis cedris, quas inde mittebat Rex Hiram Salomoni ad Templi fabricam. Quia autem ex cedris Libani multa idola formabantur, quibus thus etiam Libani incendebatur, hinc rectè Tertul. vocationem gentium, in vnitatem conſtructionis Eccleſiæ, ab idololatria ad cultum veri Dei, per hunc locum intellexit. De quo etiam legendus Baſilius in Pſal. 28. & Hier. in Iere. 22. Libanus ſignificat Thus, album vel candidum, vel cordis filiationem, quòd rectè Gentilibus applicatur Gratiâ Chriſti dealbatis & in cordis filios adoptatis, à quibus thus orationis, & adorationis, in Magis Gentium primitiis accepit. Addit & Tertul. Libanum apud Græcos ſignificare thus.*

28 *Chriſtus caput Eccleſiæ, ex vtraque lege. 5. cont. Marc. cap. 18. in m.*

a Epheſ. 5. 22. CEterùm, [a] *mulieres viris ſubiectas eſſe debere,* vnde confirmat? *Quia vir,* inquit, *caput eſt mulieris.* Dic mihi, Marcion, de opere Creatoris Deus tuus legi ſuæ adſtruit auctoritatem?
Ibid. 23. Hoc iam plane minus eſt, cùm & ipſi Chriſto ſuo & Eccleſiæ eius inde ſtatum ſumit?
b Epheſ. 5. 23. [b] *& Chriſtus caput eſt Eccleſiæ.* Similiter & cùm dicit, [c] *Carnem ſuam diligit, qui vxorem ſuam*
c Ibid. 29. *diligit, ſicut & Chriſtus Eccleſiam.* Vides comparari operi Creatoris Chriſtum tuum, & Eccle-
d Epheſ. ſiam tuam; Quantum honoris carni datur in Eccleſiæ nomine? [d] *Nemo,* inquit, *carnem ſuam*
5. Ibid. *odio habet,* niſi plane Marcion ſolus: *ſed & nutrit & fouet eam, ſicut & Chriſtus Eccleſiam.* At tu ſolus eam odiſti, auferens illi reſurrectionem. Odiſſe debebis & Eccleſiam, quia proinde diligitur à Chriſto. At enim Chriſtus amauit & carnem ſicut Eccleſiam. Nemo non diliget imaginem quoque ſponſæ, immo & ſeruabit illam, & honorabit, & coronabit. Habet ſimilitudo cum veritate honoris conſortium. Laborabo ego nunc eundem Deum probare maſculi & Chriſti, mulieris & Eccleſiæ, carnis & ſpiritus; ipſo Apoſtolo ſententiam Creatoris ad-
e Epheſ. 5. 31. hibente, immo & differente: [e] *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & erunt duo in car-*
Ibid. 32. *nem vnam. Sacramentum hoc magnum eſt.* Sufficit inter iſta, ſi Creatoris magna ſunt apud Apoſtolum ſacramenta, minima apud hæreticos. Sed *ego autem dico,* inquit, *in Chriſtum & Ec-*
Ibid. *cleſiam.* Habet interpretationem, non ſeparationem ſacramenti. Oſtendit figuram ſacramenti ab eo præminiſtratam, cuius erat vtique ſacramentum. Quid videtur Marcioni? Crea-

tor

tor quidem ignoto Deo figuras præminiſtrare non potuit : etiam quia aduerſario, ſi noto Deus ſuperior ab inferiore, & ad deſtruendum potius mutuari nihil debuit.

CHRISTI ELOGIA. XXVIII. SCHOLIA.

A VNO SE CONFIRMAT. *Præclarè Marcioni inſultat, ſolum teſtamentum nouum admitteiti, quod Paulus ideo velit mulierem viro ſubiici tanquam corpus capiti, quia vir caput eſt & principium mulieris, Eua enim de viri coſta ſumpta eſt, & primæ mulieri dictum:* ſub viri poteſtate eris. DE OPERE CREATORIS. *&c. Non pudet inquit Deum tuum nouum, legi ſuæ nouæ, quaſi mendicum, emendicare authoritatem à veteri Deo Creatore maſculi & mulieris à principio mundi.* HOC IAM PLANE, *&c. id. nihil dico, adhuc enim pauperior conuincitur Deus tuus, qui & Chriſti ſui & Eccleſiæ ſuæ coniugium, ex primo Adæ & Euæ connubio facto à Creatore in paradiſo depromit, dum Paulus dicit:* ſicut Chriſtus caput eſt Eccleſiæ, &c. *Quæ facilia ſunt intellectu. Tum exaggerat carnis à Marcione deſpectæ, & gloria reſurrectionis indignæ reputatæ dignitatem. Quam etiam Chriſtus æquauit Eccleſiæ ſuæ dilectæ, &c.* B LABORABO EGO, *&c. Poſt hæc, inquit, quis mihi nunc labor erit probare Deum eundem eſſe Creatorem & authorem Chriſti, ſicut eſt Adæ maſculi, Eccleſiæ, ſicut mulieris Eua, animæ hominis, ſicut eſt corporis, legis nouæ, & gratiæ ſpiritalis, ſicut eſt legis veteris carnalis, cuius ceremonias Paulus dixit & ſacramenta,* iuſtitias carnis. *cum ipſe Paulus referat opus & Verba Creatoris ſcripta in veteri Teſtamento.* SVFFICIT INTER ISTA, *&c. Mihi, inquit, ſufficit quod hæretici Marcioniſtæ, ſicut & Nouatores huius ſæculi matrimonium non habent pro ſacramento, ſed pro mero contractu ciuili, vilipendant matrimonij ſacramentum, quod Apoſtolus expreſsè vocauit magnum.* SED, EGO AVTEM DICO. *id. illud quod Paulus interpunxit dicens,* ego autem dico in Chriſto, &c. *Non diuidit ſacramentum, id eſt non diſtinguit duos Deos, & authores, vnum Creatorem, & authorem primi* C *matrimonij in paradiſo, & alterum ſecundi inter Chriſtum & Eccleſiam. Sed Paulus ſolum indicat ſe interpretari figuram, & oſtendere eundem eſſe authorem ſecundi matrimonij, qui eius in primo figuram delineauerat. Et quomodo Creator vel ignoto, vel aduerſario Marcionis Deo figuras ſubminiſtrare voluiſſet? Quid dico, ſi Marcionis Deus ſuperior eſt, & melior Creatore, cuius opera & legem deſtruere ſuperuenerat. quomodo ab inferiore, tanti ſacramenti ſui figuram mutuari dignatus eſt?* MVLIERES VIRIS SVBIECTAS. *&c. Accipe lector integrum locum Epheſ. 5.* Mulieres viris ſuis ſubditæ ſint ſicut Domino: quoniam vir caput eſt mulieris: ſicut Chriſtus caput eſt Eccleſiæ, ipſe ſaluator corporis eius. Sed ſicut Eccleſia ſubiecta eſt Chriſto, ita & mulieres viris ſuis in omnibus. D Viri diligite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, &c. Ita & viri debent diligere vxores ſuas vt corpora ſua. *Tranſlat. Syr. veluti propria corpora,* qui ſuam vxorem diligit, ſeipſum diligit. Nemo enim vnquam carnem ſuam odio habuit, ſed nutrit & fouet eam, *Tranſlat. Syr. & ſollicitudinem eius gerit,* ſicut & Chriſtus Eccleſiam, quia membra ſumus corporis eius, de carne eius, & de oſſibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem ſuam, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. *Sic habetur Gen. 2. in omnibus verſionibm, præter Paraph. Chald. propterea relinquet homo lectulum patris* E *ſui & matris ſuæ, &c Et erunt in carnem vnam.* Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia. *Auguſtinus ſæpiſſimè Chriſtum dixit caput Eccleſiæ. Sed eius excellentiam expreſſit in*

Aug.

A *Pſal. 29.* in cæteris membris non ſentis niſi tactu, tangendo ſentis in cæteris mẽbris, in capite autem; & vides, & audis, & olfacis, & guſtas, & tangis. Si tanta excellentia eſt capitis ad membra cætera, quanta excellentia eſt capitis vniuerſæ Eccleſiæ id eſt, illius hominis, quem voluit Deus mediatorem eſſe inter Deum & homines? *ſicut autem caſti & mundi ſenſus fuere capitis, & exigit corporis Eccleſiæ & ſingulorum membrorum eius ſenſus mundiſſimos. Vbi enim Paulus ſupra dixit Chriſtum dilexiſſe Eccleſiam, & ſeipſum pro ea tradidiſſe, ſtatim ſubiecit Epheſ. 5.* vt illam ſanctificaret, mundans lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipſe ſibi glorioſam Eccleſiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiuſmodi, ſed vt ſit ſancta & immaculata. *Et rurſum alibi virginalem puritatem fidei & morum cuſtodiamque ſenſuum exegit dicens:* deſpondi vos B vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto. *De quinque ſenſibus continendis corpori, exemplo capitis & ſponſi ſic Aug. ſer. 22. de ver. Do. ſecundùm Matth. de decem virginibus.* Videntur mihi quinque virgines ſignificare quinquepartitam cõtinentiam à carnis illecebris, continendus eſt enim animi appetitus à voluptate oculorum, à voluptate aurium, à voluptate olfaciendi, guſtandi, tangendi. Sed quia iſta continentia partim coram Deo fit vt illi placeatur interiore gaudio conſcientiæ, partim coram hominibus tantum, vt gloria humana capiatur, quinque dicuntur ſapientes, & quinque ſtultæ, vtræque tamen virgines, quia vtraque continentia eſt, quamuis diuerſo fomite gaudeant *Sed vere ſponſæ ſunt quæ capiti Chriſto ſubiectæ ipſi ſoli, eiuſque gloriæ ſuos continent ſenſus. Iterum in Pſal. 34. concione. 2.* Chriſtum cum audis, noli ſponſum C à ſponſa ſeparare, & intellige magnum illud Sacramentum, erunt duo in carne vna, ſi duo in carne vna, quare non & in voce vna: non enim tentationes caput hîc pertulit, & corpus non perfert, aut vero fuit cauſa patiendi capiti, niſi vt corpori præberet exemplum? Dominus enim voluntate paſſus eſt, nos neceſſitate. Ille miſeratione, nos conditione: proinde illius voluntaria paſſio, noſtra eſt neceſſaria conſolatio: vt quando talia forte perpetimur, intueamur caput noſtrum: vt eius exemplo commoniti dicamus nobis, ſi ille, quid nos? & quemadmodum ille, ita & nos. MVLIERES VIRIS, *&c. Non hic decipiantur mulieres, quaſi in omnibus etiam illicitis debeant viris ſuis ſubiici,* D *dixit enim.* ſicut Eccleſia ſubiecta eſt Chriſto. *Aug. de decem Chordis ſic Chriſtum vxori loqui facit: de ſubiectione debita viro.* Ipſum noli imitari vt malefacias; ſed ipſe te imitetur in bono, nam in eo quod male facit noli eum putare caput tuum, ſed me. Nam ſi in eo quod malefacit caput, ſecuturum eſt corpus, eunt ambo per præceps. Vt autem non ſequatur malum caput; teneant ſe ad caput Eccleſiæ Chriſtum. NEMO CARNEM SVAM, &c. *Aug. ſcribens contra Fauſtum,* cum de ſancta dilectione præciperet, qualis eſſe debeat E virorum in vxores, ex anima animantis ſumpſit exemplum, qui diligit vxorem, &c. Videte quemadmodum in omne animal ſibi ad ſalutem conciliatum pertendat naturæ iſta communio, vt diligat carnem ſuam, &c. Neque enim hoc in hominibus tantum eſt, qui cum rectè viuunt, non ſolum conſulunt ſaluti carnis ſuæ, verum etiam carnales

S. Aug.

S. Auguſt.

S. Aug.

S. Aug.

S. Aug.

motus ad vſum rationis edomãt & refrenant, ſed etiam beſtiæ fugiunt dolorem, formidant interitum, & quidquid illam membrorum compagem, copulamque carnis & ſpiritus, à concordi iunctura diſſidere ac dirimere poteſt, quanta valent agilitate deuitant; nutrientes etiam ipſæ, ac fouentes carnem ſuam. PROPTER HOC RELINQVET. &c. *Auguſt. Tract. 9 in Io.* quantum myſterium de Chriſto continet quod commemorat Apoſtolus dicens, & erunt duo, &c. Et ne quis iſtam magnitudinem Sacramenti, in ſingulis quibuſque hominibus vxores habentibus intelligeret; ego autem inquit, in Chriſto, &c. quod eſt hoc Sacramenmentum magnum? erunt duo in carne vna, cum de Adam & Eua ſcriptura Geneſeos loqueretur. Vnde ventum eſt ad hæc verba; propterea inquit, relinquet homo &c. Si ergo Chriſtus adhæſit Ec- A cleſiæ. vt eſſent duo in carne vna, quomodo reliquit Patrem? quomodo reliquit matrem? quia cum in forma Dei eſſet, &c. Semetipſum exinaniuit, &c. hoc eſt enim reliquit Patrem: non quia deſeruit, & receſſit à Patre. Sed quia non in ea forma apparuit hominibus, in qua æqualis eſt Patri; quomodo reliquit Matrem? reliquendo Synagogam Iudæorum de qua ſecundum carnem natus eſt, & inhærendo Eccleſiæ, quam ex omnibus gentibus congregauit, &c. Dormit Adam vt fiat Eua, moritur Chriſtus vt fiat Eccleſia; dormienti Adæ fit Eua de latere, mortuo Chriſto, lancea percutitur latus, vt profluant Sacramenta, quibus formetur Eccleſia, cui non appareat, quia tunc in illis factis futura figurata ſunt quandoquidem dicit Apoſtolus, ipſum Adam formam futuri eſſe?

S. Auguſt.

29. *Chriſtus caput viri ad imaginem Dei facti, cui dominatur vt Conditor. 5. cont. Marc. cap. 8. in p.*

a 1. Cor. 11. 3. — b Ibid. 4. — c Gen. 1. 26.

C*Aput* [a] *viri Chriſtus eſt.* Quis Chriſtus, quis non eſt viri auctor? Caput enim ad auctoritatem poſuit; auctoritas autem non alterius erit, quam auctoris. Cuius denique viri caput eſt? Certe de quo ſubiicit, [b] *Vir enim non debet caput velare, cùm ſit Dei imago.* Igitur ſi Creatoris eſt imago, ille enim Chriſtum ſermonem ſuum intuens hominem futurum, [c] *faciamus*, inquit, *hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*; quomodo poſſum alterum habere caput, non eum cuius imago ſum? Cum enim imago ſim, Creatoris, non eſt in me locus capitis alterius.

CHRISTI ELOGIA. XXIX. SCHOLIA.

CAPVT VIRI CHRISTVS. *Hoc etiam loco probat Deum Creatorem vtriuſque legis, & hominis ad imaginem Chriſti facti, & Chriſti ipſius eſſe principium & Patrem. Authorem iuxta Paulum viri Chriſtum facit, & rectè, tum quoad diuinitatem qua eadem cum Patre potentia hominem condidit: Et quoad humanitatem, qua fuit cauſa exemplaris humani corporis, Trinitas enim ex mente Tertulliani vt etiam iam ſupra vidimus, pro idea humani corporis faciendi, habebat Chriſti corpus in mente; & hoc ſenſu dixit,* faciamus hominem ad imaginem, &c. *Hunc Pauli locum doctiſſimè tractat Auguſtinus lib. 6. de Trin. c. 9. vbi vult ſubintelligi debere ſemper tertiam perſonam Trinitatis, vbi duæ exprimuntur.* Apoſtolus videtur quaſi prætermittere Spiritum ſanctum, & tamen etiam ibi intelligitur, vbi, ait 1. Cor 3 omnia ſunt veſtra, vos autem Chriſti: Chriſtus autem Dei. Et iterum. 1. Cor. 11. caput mulieris vir, C capur viri Chriſtus, caput autem Chriſti, Deus. Sed rurſus, ſi Deus non niſi omnia ſimul tria, quomodo caput Chriſti Deus, id eſt caput Chriſti, Trinitas, cum in Trinitate ſit Chriſtus *in quantum Verbum eſt*, vt ſit Trinitas? an quod eſt Pater cum filio, caput eſt ei quod eſt ſolus filius; cum filio enim Pater Deus, *id eſt, Pater cum filio vt filius Deus eſt, vnus atque idem Pater. principium & caput eſt filij in quantum homo factus eſt*, ſolus autem filius Chriſtus eſt, *id eſt ſola perſona Filij incarnata. & per conſequens vncta & Chriſtus vocata eſt*, maximè quia iam verbum caro factum loquimur, ſecũdum quam humanitatem eius, etiam maior eſt Pater, ſicut D dixit Io. 14. quoniam Pater maior me eſt: vt hoc ipſum, Deum eſſe, quod illi cum Patre vnum eſt, caput ſit hominis mediatoris, quod ipſe ſolus eſt. Si enim mentem rectè dicimus principale hominis, id eſt tanquam caput humanæ ſubſtantiæ, cum ipſe homo cum mente ſit homo; cur non multo congruentius, multoque magis verbum cum Patre quod ſimul Deus eſt, caput eſt Chriſti? quamuis Chriſtus homo, niſi cum Verbo quod caro factum eſt intelligi non poſſit. VIR NON DE- B BET CAPVT VELARE, &c. *Aug. lib. 12. de Trin. c. 7.* quid deceptus ad hæc? ſi pro ſua perſona mulier adimplet imaginem Trinitatis, cur e... tracta de latere viri, adhuc ille imago dicitur? aut ſi vna perſona hominis ex tribus poteſt dici imago Dei, ſicut, & in ipſa ſumma Trinitate, & vnaquæque perſona Deus eſt, cur & mulier non eſt imago Dei? nam & propterea caput velare præcipitur, quod ille, quia imago Dei eſt, prohibetur. Sed videndum eſt, quomodo non ſit contrarium quod dicit Apoſtolus, non mulierem, ſed virum eſſe imaginem Dei huic quod ſcriptum in Gen. 1. Fecit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit eum, maſculum & fœminam fecit eos, & benedixit eos. Ad imaginem Dei quippe naturam ipſam humanam factam dicit, quæ ſexu vtroque completur, nec ab intelligenda imagine Dei ſeparat feminam, &c. *Deinde ſubiicit rationem, qua vir vt imago glorificans ſuum prototypum, & eum repræſentans authoritate capitis, & principij mulieris, non debeat velari, debeat autem mulier.* Credo illud eſſe quod iam dixi, cum de natura humanæ mentis agerem, cum viro ſuo eſſe imaginem Dei, vt vna imago ſit tota illa ſubſtantia. *Natura ſcilicet rationalis vtrique ſexui communis*, cum autem ad adiutorium diſtribuitur, quod ad eam ipſam ſolam attinet, non eſt imago Dei: quod autem ad virum ſolum attinet imago Dei eſt, tam plena atque integra, quam in vnum coniuncta muliere. *Id eſt ſicut antequam educeretur ex coſta.* Sicut de natura humanæ mentis diximus, quia etſi tota contempletur veritatem imago Dei eſt: & cum ex ea diſtribuitur aliquid, & quadam intentione deriuatur ad actionem rerum temporalium, nihilominus, ex qua parte conſpectam conſulit veritatem, imago Dei eſt; ex qua vero intenditur in agenda inferiora, non eſt imago Dei. Et quoniam quantumcumque ſe extenderit in id quod æternum eſt, tanto magis inde formatur ad imaginem Dei, propterea non eſt cohibenda, vt ſe inde contineat ac temperet, & ideo vir non de-

S. Auguſt. — S. Auguſt. — Auguſt. — Auguſt.

bet velare caput. Quia verò illi rationali actioni, quæ in rebus corporalibus temporalibuſqueverſatur, periculoſa eſt nimia in inferiora progreſſio, debet habere poteſtatem ſuper caput, quod indicat velamentum quo ſignificatur eſſe cohibenda. *Subtiliter quidem, ſed non ad literam. Agit enim Paulus de oratione quæ maximè eſt actus animæ rationalis, & ibi non agitur de adiutorio carnis per mulierem ſignificata, ſed agitur de principatu & authoritate capitis, quâ homo imago Dei eſt repræſentans Dei omnium capitis & Principij maieſtatem & imperium. Vnde cùm gloria Dei reuelanda & manifeſtanda ſit, vir eam repræſentans debet reuelare caput. Mulier autem quia gloria viri eſt,*

A *cuius gloria debet occultari, debet ipſa proinde velari, ſiue oret, ſiue prophetet, id eſt prophetiam recitet, vel Pſalmum cantet. Quod & debet facere modeſtè cum velo ſuo, ſubiectionis ſigno:* propter Angelos, *qui ex Chryſoſt. Theoph. Theod. Anſel. & Thoma teſtes & accuſatores eſſent impudentiæ ipſarum. Angelos etiam D. Thomas & Anſelmus Sacerdotes & Epiſcopos, Clemens Alex. viros quoſuis probos accipit, qui forma aperta reuelatarum mulierum ad turpia prouocarentur.* NON EST IN ME LOCVS, *&c. id. aliud caput præter Chriſtum Creatoris, cuius imago ſum, non agnoſco, ipſi reuelo caput vt eius imago, ipſum glorifico.*

30. *Chriſtus ſolus Sacerdos æternus ſecundùm ordinem Melchiſedech, Iudæorum, & Gentilium Pontifex 5. contr. Marc. cap. 9. à m.*

QVod & in ipſo hic accedit, [a] *Tu es Sacerdos in æuum.* Nec ſacerdos autem Ezechias, [a] Pſal.
nec in æuum, etſi fuiſſet, *Secundùm ordinem, inquit, Melchiſedec.* Quid Ezechias 109. 5.
ad Melchiſedec Altiſſimi ſacerdotem, & quidem non circumciſum, qui Abraham circum- Gen. 14.
ciſum iam, acceptâ decimarum oblatione benedixit? At in Chriſtum conueniet ordo 19.
Melchiſedec. quoniam quidem Chriſtus proprius & legitimus Dei antiſtes, præputiati ſa- Hebr. 6.
cerdotij pontifex, tunc in Nationibus conſtitutus, à quibus magis ſuſcipi habebat, cognitu- 20. & 7. 1.
ram ſe quandoque circumciſionem, & Abrahæ gentem, cùm vltimò venerit, acceptatione & benedictione dignabitur.

Vide V. Chriſti aduentus duplex num. 1. inp. bis.

CHRISTI ELOGIA XXX. SCHOLIA.

QVOD ET IN IPSO *ſcilicet Pſal. 109. quem magna ex parte decurrit hoc capite.* ACCEDIT. *id. proximè tangit mentem noſtram Chriſtum ſcilicet eſſe Dei Creatoris filium, cùm Paulus noui Teſtamenti Apoſtolus, eum etiam faciat ſacerdotem ſecundùm ordinem Melchiſedech, cuius mentio facta fuerat in veteri tam Gen. 14. tum Pſal. 109. Vnde ſtultè Marcion cum Iudæis hunc Pſalmum Regi Ezechiæ applicat, cum ipſe & circumciſus fuerit, & non fuerit ſacerdos, nec ſacerdos in æternum. Melchiſedech autem incircumciſus fuerit. Locos ſcripturæ ordine referamus. Gen. 14. recenſitâ victoriâ Abrahæ Scriptura ſubdit:* Melchiſedech Rex Salem *id. Ieruſalem*, proferens panem & vinum. erat enim ſacerdos Dei Altiſſimi, benedixit ei, & ait: benedictus Abram Deo excelſo, qui creauit cœlum & terram: & benedictus Deus excelſus, quo protegente hoſtes in manibus tuis ſunt. Et dedit ei decimas ex omnibus. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* protulit panem & vinum, & ipſe erat ſacerdos Deo altiſſimo, &c. Benedictus Abram à Deo altiſſimo poſſeſſore cœli & terræ, &c. Et dedit ei decimam de omnibus. *Vatablus*, & hic Sacerdos erat Dei altiſſimi, &c. Dedit itaque illi decimas. 70. Protulit panes & vinum: erat autem Sacerdos Dei altiſſimi, &c. & dedit ei Abram decimam de omnibus. *Paraph. Chald.* & Melchiſedech Rex Ieruſalem adduxit panem & vinum: & ipſe erat miniſter coram Deo excelſo, &c. Et dedit ei vnum ex decē de omnibus. *Pſal. 109.* Iurauit Dominus & non pœnitebit eum: tu es Sacerdos in æternum, ſecundùm ordinem Melchiſedech. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* in ſeculum, ſecundùm morem Melchiſedech. *Vatablus* Nec pœnitet eum, quod tu ſis Sacerdos æternus, iuxta Melchiſedech. *Paulus autem ad Hebr. 6.* præcurſor pro nobis introiuit Ieſus, ſecundùm ordinem Melchiſedech Pontifex factus in æternum. *Tranſlat. Syr.* Præcedens ingreſſus eſt pro nobis Ieſchua; vt factus eſt Pontifex in æternum in ſimilitudinem Malkizedek. *Et cap. 7. ad Hebr.* Hic enim Melchiſedech Rex Salem Sacerdos Dei ſummi, qui obuiauit Abrahæ regreſſo à cæde Regum,

B & benedixit ei: cui & decimas omnium diuiſit Abraham: primùm quidem, qui interpretatur Rex iuſtitiæ: deinde autem & Rex Salem, quod eſt Rex pacis: Sine patre, ſine matre, ſine genealogia, neque initium dierum, neque finem vitæ habens, aſſimilatus autem filio Dei, manet ſacerdos in perpetuum. Intuemini autem quantus ſit hic, cui & decimas dedit de præcipuis Abraham Patriarcha, &c. Sine vlla autem contradictione, quod minus eſt à meliore benedicitur. Et hic quidem decimas morientes homines accipiunt: ibi autem conteſtatur, quia viuit, & vt ita dictum ſit per Abraham, & Leui qui decimas accepit, decimatus eſt: adhuc enim in lumbis patris erat, quando obuiauit ei Melchiſedech. *Tranſlat. Syr.* cuius neque pater, neque mater ſcribuntur in generationibus, nec initium dierum eius, neque finis vitæ ipſius, ſed in ſimilitudinem filij Dei permanet Pontificatus eius in æternum, &c. IN CHRISTVM CONVENIET. *id. Chriſto*, PRÆPVTIATI SACERDOTII PONTIFEX. *id. iam tum in figura Melchiſedech Gentili, præputium integrum ſeruante, incircumciſo, Gentilis populi conſtitutus Pontifex.* SVSCIPI *habebat. id. Chriſti fides magis à populo Gentili quam à Iudæis acceptanda erat.* QVANDOQVE, *&c. id. ſub finem ſæculi conuertendam ad fidem nationem Iudæorum.* CVM VLTIMO VENERIT. *id. in poſtremo aduentu.* ACCEPTATIONE, *decimarū ſcilicet, ſicut eas ab eorum Patre Abraham accepit Melchiſedech.* ET BENEDICTIONE DIGNABITVR. *Chriſtus benedicet conuerſos Iudæos, vt patrem Abraham benedixit* D *Melchiſedech. Porro vt Melchiſedech ſimul erat Rex & Sacerdos, ſic Chriſtus. Auguſt. in tit. Pſal. 26.* Pſalmus S. Auguſt.
Dauid priuſquam liniretur, hoc eſt, priuſquam vngeretur. Vnctus eſt enim ille vt Rex & ſacerdos. Tunc vngebatur Rex & Sacerdos. Duæ iſtæ illo tempore vnctæ perſonæ: In duabus perſonis præfigurabatur futurus vnus Rex & ſacerdos, vtroque munere vnus Chriſtus, & ideo Chriſtus à Chriſmate, &c. Rex autem eſt, quia nos regit & ducit. Sacerdos quia pro nobis interpellat. *Et in*

S. Aug. *Pſal. 109.* Iurauit Dominus, &c. Iurauit, firmauit, non eum pœnitebit, non mutabit. Quid? tu es ſacerdos in æternum. Ideo in æternum, quia non pœnitebit eum. Sed ſacerdos ſecundùm quid? Nunquid erunt iſtæ hoſtiæ victimæ oblatæ à Patriarchis Aræ ſanguinis & tabernaculum, & illa primi Teſtamenti veteris ſacramenta? abſit. Iam illa ſublata ſunt euerſo iam templo, remoto illo ſacerdotio, pereunte victima eorum & ſacrificio.

S. Argúſt. *Totum autem locum Pauli & Geneſis fusè explicat Auguſt. lib. 10. de Gen. ad literam cap. 19. vbi probat in Leui exiſteme adhuc in lumbis Abrahæ decimato à Melchiſedech, non fuiſſe decimatum Chriſtum, licet ſecundùm carnem & ipſe eſſet in lumbis Abrahæ. Et*

S. Aug. *concludit cap. 20. vbi de Chriſto:* non autem & ille ibi decimatus eſt, cuius caro inde non feruorem vulneris, ſed materiam medicaminis traxit. Nam cum ipſa decimatio ad præfigurandam Medicinam pertinuerit, illud in Abrahæ carne decimabatur, quòd curabatur, non illud vnde curabatur. Eadem namque caro non Abrahæ tantum, ſed ipſius primi terrenique hominis, ſimul habebat & vulnus præuaricationis, & medicamentum vulneris. Vulnus præuaricationis in lege membrorum, repugnante legi mentis, quæ per omnem inde propagatam carnem ſeminali ratione quaſi tranſcribitur: Medicamentum autem vulneris in eo quod inde ſine opere concupiſcentiali, in ſola materia corporali, per diuinam conceptionis formationiſque rationem de virgine aſſumptum eſt, propter mortis ſine iniquitate conſortium, & ſine falſitate, *nota contra Marcionis Phantaſma* reſurrectionis exemplum. *Licet hic Tertul. tantùm dicat in genere Chriſtum gentium primo, deinde in fine Iudæorum ſacerdotem, nec quidquam tangat de oblatione panis & vini. Patres omnes communiter de eo explicant.*

S. Auguſt. *Inter cæteros Aug. to. 4. in Exo 16. 8. in titulum Pſal. 33.* videte quid protulit ei quem benedixit. Et dictum eſt ei poſtea; tu es ſacerdos in æternum, &c. Sublatum eſt enim ſacrificium Aaron, & cœpit eſſe ſacrificium ſecundùm ordinem Melchiſedech, &c. *Et rurſum*, de corpore & ſanguine ſuo inſtituit ſacrificium ſecundùm ordinem Melchiſedech. *Et rurſum*, ipſum panem mater incarnat, & per humilitatem mamillæ & lactis ſuccum, de ipſo pane paſcit infantem, &c. *Vide Schol. & textum V. Chriſti aduentus duplex. num. 1. Quod ad ſacrificium Melſedech attinet. Ipſe Philo Iudæus lib. de vita Abrahæ, notat ipſum videntem Abraham redeuntem victorem de Cordolahomor, erectis in cœlum manibus benedixiſſe Abrahæ, deumque pro eius proſperitate oraſſe. Et poſtquàm in gratiarum actionem ſacrificaſſet, ipſum Abraham, cum ſequentibus ſe, conuiuio excepiſſe. Quod quidem Hieronymus eum feciſſe ſcribit de eiuſdem ſacrificij pane & vino, vt ſatis ex ipſo Geneſis textu liquet. Quin & Rabbi Samuel ſcribens in Gen. 14. dicit;* Melchiſedech opus Sacerdotale peregit: erat enim Deo ſancto & benedicto panem & vinum ſacrificans. *Similiter & Rabbi Phinees. in 28. Num* omnia, inquit, ſacrificia ceſſabunt tempore Meſſiæ; ſed non ceſſabit ſacrificium panis & vini, ſicut ſcriptum eſt Gen. 14. Melchiſedech Rex Salem panem & vinum obtulit. Melchiſedech enim, id eſt Rex Meſſias à ceſſatione victimarum excipiet ſacrificium panis & vini, ſicut ſcriptum eſt Pſal. 110. *apud Hebr.* tu es ſacerdos in æternum, &c. *Conſule Galatinum lib. 10. de Arcanis cap. 6. & 7. & Lyr. in Gen. 14. Rabbini omnes, hanc actionem Melchiſedech lingua ſua vocant*, Minſchah, & Reſchec, *id eſt oblationem & ſacrificium incruentum. Clemens Alexandr. 4. Strom. cap. 8.* Salem, inquit pax exponitur, cuius

A ſeruator noſter Rex deſcribitur; de quo dicit Moſes; Melchiſedech Rex ſalem Sacerdos Dei altiſſimi, qui panem & vinum ſanctificatum, dedit nutrimentum, in typum Euchariſtiæ. Quin etiam Melchiſedech exponitur Rex iuſtus. Vniuoca autem ſunt iuſtitia & pax. *de eodem ſacrificio Epiphanius hæreſi 55.* Quando Abraham fuit annorum 88 aut 90. plus, minus, tunc Melchiſedech ipſi obuiam venit, & propoſuit ipſi panes, & vinum, myſteriorum ænigmata præfigurans & exemplaria; cùm Dominus noſter dicat, ego ſum panis viuus; & exemplar ſanguinis ipſius, qui ex latere ipſius compuncto fluxit, ad purgationem inquinatorum, & reſperſionem ac ſalutem animarum noſtrarum.

B *Iſid. Peluſ. lib. 1. Epiſt. 431.* Melchiſedech pane & vino ſacrificans, per quæ diuinorum myſteriorum typum adumbrabat. *Et lib. 3. Ep. 152.* Ante Aaronem diuinius & incruentum erat ſacerdotium Melchiſedech. *Hoc item myſterium tractans Chryſoſtomus homil. 35. in Gen. & in Pſal. 109.* videns, inquit, typum, cogita, oro, & veritatem, & admirare diuinarum ſcripturarum accuratam diligentiam.

Ex Latinis Patribus quædam excerpo teſtimonia. Atque in primis ex Cypriano lib. 2. Ep 3. de Sacramento Dominici calicis, ad Cæcilium. In ſacerdote Melchiſedech ſacrificij Dominici ſacramentum præfiguratum videmus ſecundùm, quod diuina ſcriptura

C teſtatur & dicit; & Melchiſedech Rex Salem protulit panem & vinum. Fuit autem ſacerdos Dei ſummi, & benedixit Abraham. Quod autem Melchiſedech Typum Chriſti portaret, declarat in Pſalmis Spiritus ſanctus, ex perſona Patris ad Filiũ dicens, ante luciferum genui te: Tu es ſacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech. Qui ordo vtique hic eſt, de ſacrificio illo veniens, & inde deſcendens; quòd Melchiſedech ſacerdos Dei ſummi fuit, quòd panem & vinum obtulit, quòd Abraham benedixit. Nam quis magis ſacerdos Dei ſummi, quàm Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui ſacrificium Deo Patri obtulit, & obtulit hoc idem quod Melchiſedech obtulerat, id eſt, panem & vinum, ſuum ſcilicet corpus & ſaguinem.

D *Et lib. 1. teſtimoniorum aduerſus Iudæos. 17.* Quòd ſacerdotiũ vetus ceſſaret, & nouus ſacerdos veniret, qui in æternum futurus eſſet, in Pſal. 109. Ante luciferum genui te. Iurauit Dominus & non pœnitebit eum, tu es ſacerdos in æternum, &c. Item in Baſiliorum. 1. Deus ad Heli ſacerdotem: & ſuſcitabo mihi ſacerdotem fidum, qui omnia quæ in corde meo ſunt; faciet, & ædificabo ei domũ fidelem, & tranſibit in conſpectu Chriſtorum meorum omnibus diebus; & erit, qui remanſerit in domo tua, veniet adorare in obolo pecuniæ, & in pane vno.

Hieronymus de eodem in Pſal. 109. quomodo, inquit, Melchiſedech Rex Salem obtulit panem & vinum, ſic & tu offeres corpus tuum & ſanguinem tuum, verum panem, & verum vinum, ipſe Mel-

E chiſedech iſta myſteria quæ habemus, dedit nobis. Ipſe eſt qui dixit, qui manducauerit meam carnem, & biberit ſanguinem meum, ſecundùm ordinem Melchiſedech, tradidit nobis ſacramentum ſuum. *Et quæſt. in Gen.* Melchiſedech, inquit, præputium habens. Abrahæ benedixit circumciſo, & in Abragam, Leui, & per Leui, Aaron, de quo poſtea ſacerdotium, &c. Myſterium noſtrum in verbo ordinis ſignificatur, nequaquam per Aaron irrationabilibus victimis immolandis, ſed oblato pane & vino, id eſt corpore & ſanguine Domini Ieſu. *Eiuſdem rei myſterium docet ſcribens ad Euagrium Ep. 126.* Melchiſedech eo quòd Cananæus fuerit, &c.

Ordinem eius multis modis interpretantur, quòd ſolus & Rex fuerit & ſacerdos, & ante circumciſionem functus ſacerdotio: vt non gentes ex Iudæis, ſed Iudæi ex gentibus ſacerdotium acceperint. *Pulcherrimè autem Epiſt 17. ad Marcellam cap. 2.* recurre ad geneſim, & Melchiſedech Regem Salem, Ieroſolymorum principem inuenies, qui iam tunc in typo Chriſti, panem & vinum obtulit, & myſterium Chriſtianum, in Saluatoris corpore & ſanguine dedicauit. *Præterea Ambroſium in cap. 5. ad Hebr. lib. 4. de Sacramentis cap. 6. & lib. 5. cap. 1. vt ad Auguſtinum tranſeam.*

Aug. *Auguſtinus Ep. 95 ad Innocentium Papam.* Melchiſedech prolato ſacramento menſæ Dominicæ nouit æternum eius ſacerdotium figurare. *Et lib. 4.* Aug. *de Doctrina Chriſtiana cap. 21.* Quòd Noë typum futuræ veritatis oſtendens, non aquam ſed vinum biberit, ſic imaginem Dominicæ paſſionis expreſſerit. Item in ſacerdote Melchiſedech Dominici ſacramenti præfiguratum videmus myſterium, ſecundùm quod ſcriptura diuina teſtatur & dicit, Melchiſedech Rex Salem protulit panem & vinum, &c. Quod autem Melchiſedech typum Chriſti portaret, declarat in Pſalmis Spiritus ſanctus ex perſona Patris ad Filium dicens, ante Luciferum genui te, tu es ſacerdos, &c. *Et lib. 1. cont. Aduerſa-* Auguſt. *rium Legis & Prophetarum cap. 2.* Dei, inquit, iuratio, incredulorum eſt increpatio: & quòd Deum non pœnitebit ſignificatio eſt, quia hoc ſacrificium non mutabit. *Et in Pſal. 33. Concione 2.* Quia, inquit, erat ibi ſacrificium ſecundùm ordinem Aaron; & poſtea ipſe de corpore & ſanguine ſuo inſtituit ſacrificium ſecundùm ordinem Melchiſedech mutauit vultum ſuum in ſacerdotio. *Explicat ibi figuram Dauid mutantis vultum ſuum coram Achis. Et lib. 16. de ciuit. cap. 22.* Planè tunc benedictus eſt à Melchiſedech, qui erat ſacerdos Dei excelſi, de quo in Epiſt. quæ inſcribitur ad Hebræos, quam plures Apoſtoli Pauli eſſe dicunt, quidam verò negant, multa & magna conſcripta ſunt. *Ex Hieronymo in prologo ad Titum, Marcion & Baſilides. Ex Epiph. hæreſi 42 Marcion; ex Theod in Ep. ad Hebr. Arriani, eam Pauli eſſe negabant. Ex Hiero. Ep. 126. à Græcis omnibus receptam non tamen communiter à Latinis. Et Ep. 129. ad Dardanum quidam eam Barnabæ, Lucæ, vel Clementi tribuebant.* Ibi quippe primùm apparuit ſacrificium, quod nunc à Chriſtianis offertur Deo toto orbe terrarum, impleturque illud quod longè poſt hoc factum per Prophetam dicitur, ad Chriſtum, qui fuerat adhuc venturus in carne: tu es ſacerdos, &c. Non ſcilicet ſecundùm ordinem Aaron, qui ordo fuerat auferendus illuceſcentibus rebus, quæ illis vmbris prænotabantur.

S. Aug.

31. *Chriſtus Catholicus ſacerdos. 4. cont. Marc. c. 9. à m.*

Offer, munus quod præcepit Moyſes. Argumenta enim figurata, vt puta prophetatæ Legis adhuc in ſuis imaginibus tuebatur, quæ ſignificabant hominem quodam peccatorem, verbo mox Dei emaculatum offerre debere munus Deo apud templum, orationem ſcilicet & actionem gratiarum apud Eccleſiam, per Chriſtum Ieſum catholicum Patris Sacerdotem. a Luc. 5. 14.

CHRISTI ELOGIA. XXXI. SCHOLIA.

OFFER MVNVS. *Ita Luc. 5. dixit Chriſtus mundato leproſo,* extendens manum tetigit eum dicens: volo: mundare. Et confeſtim lepra diſceſſit ab illo. Et ipſe præcepit illi vt nemini diceret; ſed: vade, oſtende te ſacerdoti, & offer pro emundatione tua ſicut præcepit Moyſes in teſtimonium illis. ARGVMENTA FIGVRATA. *id. Chriſtus cum patre author & fautor legis veteris, quæ imago erat futura, ſeu, vt loquitur Paulus,* vmbram habens futurorum bonorum: *eam adhuc ſartam & tectam conſeruabat, eo quod legis nouæ Prophetata & promiſſa in veteri, nec dum planè à Chriſto reuelata figuram & imaginem in ſuis ceremoniis vetus Teſtamentum contineret. Vnde Chriſtus erat verus ſacerdos, per cuius ſanguinem & merita, immò per verbũ ſolum & formam ſacramentorum omnis peccati macula debebat elui, & pro ſpiritali lepra curata in eius Eccleſia gratiarum actionis ſacrificium offerri, concluſis omnibus Eccleſiæ orationibus,* per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, &c. *Hinc eſt quod Chriſtus miſit leproſum verbo mundatum ad ſacerdotem, vt oblationem offerret in templo.* CATHOLICVM PATRIS SACERDOTEM. *Liceat mihi cum Auguſtino dicere.* Vigilanti verbo vſus eſt. *Quanta enim circumſpectione & prudentia Chriſtum dixit,* Catholicum patris ſacerdotem, *id. vniuerſalem: quem miſit pater victimam, vt ait Apoſtolus,* non pro noſtris delictis tantum, ſed etiam pro totius mundi. *De quo etiam dictum eſt:* poſuit in eo iniquitates omnium noſtrûm & 2. Cor. 5. *cùm de tribunali Chriſti dixiſſet, cui omnes adſtare debent; ſic concludit,* charitas Chriſti vrget nos: æſtimantes hoc, quoniam ſi vnus pro omnibus mortuus eſt, ergo omnes mortui ſunt: & pro omnibus mortuus eſt, vt & qui viuunt iam non ſibi viuant, ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt, & reſurrexit. *Tranſlat. Syr.* Charitas Meſchicho conſtringit nos, qui hoc meditamur, vnum pro omnibus mortuum eſſe: itaque omnes mortui ſunt. Et pro omnibus mortuus eſt, &c. *Auguſt. Epiſtola ad Armentarium & Paulinam.* Charitatis erga nos Dei tantum apparuit & eluxit indicium, vt filium ſuum vnigenitum mitteret, qui pro nobis moreretur. Reſtat ergo vt fiat quod Apoſtolus ait; propterea mortuum eſſe Chriſtum, vt & qui viuunt, iam non ſibi viuant, &c. *Et ſer. de Epiph.* debet vita humana in ſe deficere, in Chriſto proficere, vt qui viuunt, &c. Et dicat vnuſquiſque noſtrûm quod dicit Apoſtolus: viuo ego, iam non ego, &c. *& lib. 20. de Ciuit. c. 6. ex Io. 5.* Venit hora & nunc eſt, quando mortui audient vocem filij Dei: & qui audierint, viuent: qui audierint, dixit: qui obedierint, qui crediderint, & vſque in finem perſeuerauerint. Nec fecit hîc vllam differentiam bonorum & malorum, omnibus enim bonum eſt audire vocem eius, & viuere, & ad vitam pietatis ex impietatis morte tranſire. De qua morte ait Apoſtolus: ergo omnes mortui ſunt, & pro omnibus mortuus eſt vnus: vt qui viuunt, &c. Omnes itaque mortui ſunt in peccatis, nemine prorſus excepto: ſiue in originalibus, ſiue etiam voluntate additis: vel ignorando, vel ſciendo, nec faciendo quod iuſtum eſt; & pro omnibus mortuis viuus mortuus eſt vnus: id eſt, nullum habens omnino peccatum: vt qui per remiſſionem peccatorum viuunt, iam non ſibi viuant, &c.

Aug. — S. Auguſt.

Vt credentes in eum qui iuſtificat impium, ex A impietate iuſtificati; tanquam ex morte viuificati ad primam reſurrectionem, quæ nunc eſt, pertinere poſſimus. Ad hanc enim primam non pertinent, niſi qui beati erunt in æternum: ad ſecundam vero *ſupple corporum*, de qua mox locuturus eſt, & beatos pertinere docebit, & miſeros. Iſta eſt miſericordiæ, illa iudicij. *Ex his patet*. Chriſtū Catholicum eſſe ſacerdotem Patris, *qui ſe victimam pro mundo vniuerſo dedit, & vt cum D. Proſpero loquar*: quod ad magnitudinem & potentiam pretij, & quod ad vnam cauſam pertinet generis humani, ſanguis Chriſti redemptio eſt totius mundi *iuxta concil. Trid. ſeſſ. 6. can. 3.* & ſi ille pro B omnibus mortuus eſt, non omnes tamen mortis eius beneficium recipiunt ſed ij dumtaxat quibus meritum paſſionis eius communicatur. *Et quamquam ad omnes efficacia eius non ſe extenderit; id non prouenit ex defectu meriti tanti ſacerdotis, qui mille mundos redimere ſufficiens ex ſe erat, ſed ex applicationis defectu, ſiue Deo ſecreto, ſed iuſto iudicio per gratiam efficacem non applicante, ſiue homine eius ſufficientiam non merente. Cæterum* Catholicus eſt ſacerdos, *qui pro omnibus nationibus vniuerſi, Iudæis, & Gentibus ſe in ſacrificium obtulit patri: pro vniuerſis peccatis, originali & actuali, in omni ſtatu & lege, omni hominum & ſtatuum genere, mortuus eſt.* Catholicus ſacerdos, *qui teſtante Paulo*: vna oblatione conſummauit in ſempiternum ſanctificatos: *vt ad vniuerſa* C *tempora, & loca etiam ſingulos in indiuiduo homines eius ſufficientia ſe extēdat*: In medio annorum notus, & ſalutē operatus in medio terræ. *Quia non vt Saul lenticula olei modici & euanidi in angulo extremo, ſed vt David*, in cornu filio olei, vnctus præ conſortibus ſuis in medio fratrum, vt primogenitus in multis fratribus, princeps regum terræ, *& pontificum eſſet, qui* faceret nos Deo noſtro regnum & ſacerdotes, *Catholicus, vt è medio*, mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus. *Ad vtrumque extremum terræ ſacrificij ſui meritum extenderet.* Catholicus ſacerdos, *vt in vna ſui corporis, & ſanguinis oblatione omnes veteris legis oblationes in vniuerſum, tam pacificas, quàm expiatorias conſummaret, factus victima, pro victis hoſtibus; mundo, peccato, morte, Diabolo; ſacrificium, nos Deo conſecrans in ſuo ſanguine: holocauſtum totus in anima & corpore, per amoris ignem Deo ſe deuouens; immolatus vt triticum, contritum in mola crucis; effuſus vt vinum, & oleum. Tandem vt cum Auguſtino concludam*, catholicus ſacerdos, *qui in ſe vno, quidquid vniuerſaliter loquendo, in aliis ſacrificiis diuiſum cernitur, iunctum adunauit. ſtupete mentem profundiſſimi Doctoris. lib. 4. de Trin. c. 14.* quis tam iuſtus & ſanctus ſacerdos quàm vnicus filius Dei, qui non opus haberet per ſacrificium ſua purgare peccata, nec originalia, nec ex humana vita quæ adduntur? & quid tam congruenter ab hominibus ſumeretur, quod pro eis offerretur, quàm humana caro? & quid tam aptum huic immolationi, quàm caro mortalis? & quid tam mundum pro mundandis vitiis mortalium, quā ſine vlla contagione carnalis concupiſcentiæ, caro nata in vtero, & ex vtero virginali? & quid tam gratè offerri poſſet, & ſuſcipi poſſet: *aduerte diligenter hic Auguſtinum vtrumque iungere ſacrificium, tam cruentum quàm incruentum, vnum quod Deo oblatum eſt in cruce; alterum quod in altari offertur à ſacerdote, & ab eodem ſuſcipitur, & à communicantibus, per quod vnum nos facit ſecum in ſancta communione, pro quibus ſeipſum offert Patri.* Quàm caro ſacrificij noſtri, corpus effectum ſacerdotis noſtri? vt quoniam quatuor conſiderantur in omni ſacrificio, cui offeratur, à quo offeratur, quid offeratur, pro quibus offeratur; idem ipſe vnus verúſque mediator, per ſacrificium pacis reconcilians nos Deo, vnum cum illo maneret, cui offerebat, vnum in ſe faceret, pro quibus offerebat, vnus ipſe eſſet qui offerebat, & quod offerebat.

32. *Christus, Catholicum Deo templum. 3. cont. Marc. c. 23. à p.*

a Eſa. 2. 2. IIſdem verbis Eſaias. a *Et erit*, inquit, *in nouiſſimis diebus, manifeſtus mons Domini*, vtique ſublimitas Dei: *& ædes Dei ſuper ſummos montes*, vtique Chriſtus, catholicum Dei templum, in quo Deus colitur, conſtitutum ſuper omnes eminentias virtutum & poteſtatum, *& venient ad eum vniuerſæ nationes.*

CHRISTI ELOGIA. XXXII. SCHOLIA.

I... *Quibus ſcilicet ductis ex capite 42. quidixerat nationes, ſiue Gentes toto orbe diſperſas in Chriſtum ſperaturas prædixerat.* Et in nomine eius gentes ſperabunt. ET ERIT. *Eſa. 2. 2.* Et erit in nouiſſimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, & eleuabitur ſuper colles, & fluent ad eum omnes gentes. *70. paulò aliter.* Quia erit in nouiſſimis diebus manifeſtus mons Domini, & domus Dei in vertice montium, & eleuabitur ſuper colles, & venient ad eum omnes gentes. VTIQUE CHRISTVS, CATHOLICVM DEI TEMPLVM. *Quod Chriſtus ſit Dei templum, ipſemet expoſuit dicens*: ſoluite templum hoc, & ego in triduo excitabo illud. &c. Hoc autem dicebat de templo corporis ſui. *Ioan. 2. 19. hic & ſimul eſt mons, & templum, in quo quiſquis petit accipit, & pulſanti aperitur, & in eo exauditur, Pſalmiſta dicente. Pſalmo 3.* Tu autem Domine ſuſceptor meus es, gloria mea, & exaltans caput meum. Voce mea ad Dominum clamaui; & exaudiuit me de monte ſancto ſuo: *In quem locum S. P. Aug.* ſuſceptor inquit meus es, in Chriſto vtique, nam in illo homine & Eccleſia ſuſcepta eſt à Verbo quod D caro factum eſt; & habitauit in nobis Io. 1. quia & in cœleſtibus nos ſedere fecit vna cum illo. Præcedente enim capite, membra cætera conſequentur. Quis enim nos ſeparabit à charitate Chriſti? Rom. 8. rectè ergo dicit etiam Eccleſia, ſuſceptor meus es, gloria mea: non enim ſibi tribuit quod excellit, *ſupra montem poſita, Catholicum Dei templum, vniuerſum mundum occupans.* Cùm intelligit, cuius gratia & miſericordia talis eſt. Et exaltans caput meum. Ipſum ſcilicet: qui primogenitus à mortuis aſcendit in cœlum. Voce mea ad Dominum, &c. Hæc eſt oratio omnium Sanctorum, odor ſuauitatis qui aſcendit in conſpectu Domini. Iam enim exauditur Eccleſia de ipſo monte, quod E etiam caput eius eſt. Vel de illa iuſtitia Dei, qua & liberantur electi eius, & perſecutores eorum puniuntur. *Porrò quia frequenter D. Auguſtinus, caput, & corpus, Chriſtum & Eccleſiam vnum facit, ſic & ipſe & Eccleſia eius mons eſt, & templum Catholicum. Sic in Pſalmum 42. in verſum.* Emitte lucem tuam & veritatem tuam; ipſa me deduxerunt, & perduxe- Aug.

tunt in montem ſanctum tuum, & in tabernacula A ſua. Hæc, inquit, nomina duo, res vna. Quid enim aliud lux Dei, niſi veritas Dei? aut quid veritas Dei, niſi lux Dei? Et hoc vtrumque vnus Chriſtus. Ego ſum lux mundi, qui credit in me, non ambulabit in tenebris. Io. 8. Ego ſum via, veritas, & vita, Io. 14. Ipſe lux, ipſe veritas, &c. Sanctus mons eius, ſancta Eccleſia eius. Mons ille eſt, qui creuit ex minimo lapide, Dan. 2. *Chriſto humili in quo fundata eſt*, ſecundùm viſionem Danielis, confringens regna terrarum, & in tantum excreſcens, vt impleret vniuerſam faciem terræ. Aug. *Hoc eſt catholicum & vniuerſale templum.* In hoc monte ſe exauditum dicit, qui dicit; voce mea ad Dominum clamaui, & exaudiuit me de monte ſancto ſuo. Quiſquis præter iſtum montem orat, non ſperet exaudiri ad vitam æternam. Exaudiuntur enim multi ad multa, nec ſibi plaudant, quòd exaudiuntur. Exauditi ſunt dæmones, vt in porcos mitterentur, Matth. 8. Exaudiri ad vitam æternam concupiſcamus, propter deſiderium, quo dicimus, emitte lucem tuam, & veritatem tuam. Illa lux oculum cordis inquirit. *Vt clauſo oſtio ſenſus carnalis, oremus patrem in abſcondito, non pro his quæ videntur, & temporalia ſunt, ſed pro his quæ non videntur, & æterna ſunt. Quoniam tranſibo in locum tabernali admirabilis vſque ad domum Dei.* Aug. Beati enim, inquit, mundo corde, quia ipſi Deum videbunt. Modo in monte eius ſumus, id eſt in Eccleſia eius, & in tabernaculo eius. Nam tabernaculum peregrinantium eſt, domus cohabitantium. Eſt & tabernaculum peregrinantium, & militantium: cùm audis tabernaculum, bellum intellige, hoſtem caue. Domus autem, de qua dixit Pſalmo 83. 5. beati qui habitant in domo tua Domine in ſæcula ſæculorum laudabunt te. *Porro templum Salomonis non erat catholicum; erat enim in ſola* C *Ieruſalem, & Iudæi tantùm in illud confluebant. Chriſtus autem & Eccleſia eius templum eſt catholicum, & vniuerſale, ad quod adoraturi Gentiles ex toto vniuerſo veniunt*, vt adorent Patrem in ſpiritu & veritate, *hoc eſt vera fide, per ſpiritum infuſa.* Vel in ſpiritu & veritate, *id eſt Patrem cum Filio, qui veritas eſt, & Spiritu ſancto, Trinitatem perſonarum adoraturi, & oraturi per Chriſtum, in ſpiritu deuoto, & humili, & fidei catholicæ veritate. Tandem de montis celſitudine idem S. P. Auguſt. in Pſal. 45. in verſum:* S. Aug. Transferentur montes in cor maris. Dictus, inquit, eſt mons Eſa. 2. erit in nouiſſimis temporibus manifeſtus mons Domini. Sed iſte mons ſuper alios montes collocatus eſt, quia & Apoſtoli montes portantes montem hunc. Ideò ſequitur, præparatus in cacumine montium. Tranſcendit ergo cacumina omnium montium, & in cacumine omnium montium collocatus eſt, quoniam montes ſunt annuntiantes montem. Mare autem ſignificat hoc ſæculum, in cuius maris comparatione, tanquam terra videbatur gens Iudæorum. Non enim idololatriæ amaritudine tegebatur: ſed erat tanquam arida, amaritudine gentium, tanquam mari circumdata. Futurum erat, vt turbaretur terra, id eſt illa ipſa gens Iudæa, & transferrentur montes in cor maris; id eſt, primò ipſe mons magnus paratus in cacumine montium. Deſeruit enim gentem Iudæam, & factus eſt in Gentibus; tranſlatus eſt de terra, ad mare. Transferentibus quibus? Apoſtolis: quibus dixerat Matth. 17. ſi habueritis fidem in vobis tanquam granum ſinapis, diceris monti huic, tollere, & mittere in mare: & fiet: id eſt, per fideliſſimam veſtram prædicationem, fiet, vt mons iſte, hoc eſt ego ipſe prædicer in Gentibus, glorificer in Gentibus, agnoſcar in Gentibus: & fiat quod de me prædictum eſt, Pſalmo. 17. populus quem non cognoui ſeruiuit mihi. Quando autem & illi montes tranſlati ſunt? Et hoc indicet nobis ſcriptura Dei. Quando Apoſtolus prædicabat Iudæis, reſpuerunt verbum, & ait Apoſtolus Paulus, ad vos miſſi eramus, ſed quia reſpuiſtis verbum Dei, imus ad Gentes. Tranſlati ſunt montes in cor maris. Verè montes illi, non ſicut Iudæi de quibus dictum eſt, populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe eſt à me. Hoc enim & de nouo Teſtamento promittit Dominus per Prophetam dicens: dabo leges meas in cordibus eorum. *Impletum quoque fuit illud Eſaiæ, circumfluente multitudine Gentium, velut mari, ad montem & templum Catholicum, tranſlatum per Apoſtolos in cor maris*, & venient ad eum vniuerſæ nationes: *vt legit hic Tertullianus.*

33. *Chriſtus Sacerdotis veri oſtendit poteſtatem, lepro ſos ſolo nutu curans, nec fecit contra legem: vt nec leproſus mundatus. 4. cont. Marc. cap. 35. à p. ad vltram.*

LEx leproſorum quantæ ſit interpretationis erga ſpecies ipſius vitij, & inſpectationis ſummi ſacerdotis, noſtrum erit ſcire: Marcionis, moroſitatem legis opponere, vt & hîc Leuit. 13. 1.
Chriſtum æmulum eius affirmet præuenientem ſolennia legis etiam in curatione decem le- & ſeq.
proſorum, quos tantummodo ire iuſſos vt ſe oſtenderent ſacerdotibus, in itinere purgauit, Leuit. 14.
ſine tactu iam & ſine verbo, tacita poteſtate, & ſola voluntate; quaſi neceſſe ſit ſemel reme- 2. & ſeq.
diatore langorum & vitiorum annuntiato Chriſto, & de effectibus probato, de qualitatibus Luc. 17.
curationum retractari: aut Creatorem in Chriſto ad legem prouocari; ſi quid aliter quàm 14.
lege diſtinxit, ipſe perfecit: cùm aliter vtique Dominus per ſemetipſum operetur, ſiue, per filium; aliter per Prophetas famulos ſuos; maximè documenta virtutis & poteſtatis; quæ vt clariora & validiora, quà propria, diſtare à vicariis fas eſt. Sed eiuſmodi & alibi iam dicta ſunt, in documento ſuperiore. Nunc etſi præfatus eſt, [a] *multos tunc fuiſſe leproſos apud* a Luc. 4.
Iſraëlem in diebus Heliſæi prophetæ, & neminem eorum purgatum niſi Naaman Syrum: non vti- 27.
que numerus faciet ad differentiam Deorum, in deſtructionem Creatoris, vnum reme- 4. Reg. 5.
diantis, & prælationem eius qui decem emundarit. Quis enim dubitabit plures potuiſſe cu- 14.
rari ab eo, qui vnum curaſſet, quàm ab illo decem, qui nunquam retro vnum? Sed hac cummaximè pronuntiatione diffidentiam Iſraëlis vel ſuperbiam pulſat; quod cùm multi eſſent illic leproſi, & Prophetes non deeſſet, etiam edito documento, nemo decucurriſſet ad Deum operantem in Prophetis. Igitur, quoniam ipſe erat authenticus pontifex Dei Patris, inſpexit illos ſecundùm legis arcanum, ſignificantis Chriſtum eſſe verum diſceptatorem &

b Luc. 17. 14. climatorem humanatum macularum. Sed & quod in manifeſto fuit legis, præcepit; [b] *Ite, oſtendite vos ſacerdotibus.* Cur? ſi illos antè erat emundaturus. An quaſi legis illuſor, vt in itinere curatis oſtenderet, nihil eſſe legem cum ipſis ſacerdotibus? Et vtique viderit, ſi cui tam opinioſus videbitur Chriſtus. immo digniora ſunt intèrpretanda, & fidei iuſtiora. ideo illos remediatos, quà ſecundùm legem iuſſi abire ad ſacerdotes, obaudierant: neque enim credibile eſt, emeruiſſe medicinam à deſtructore legis obſeruatores legis. Sed cur priſtino leproſo nihil tale præcepit? quia nec Heliſæus Syro Naaman; & tamen non idcirco non erat Creatoris. Satis reſpondi; ſed qui credidit, intelligit etiam altius aliquid. Diſce igitur & cauſas. In Samariæ regionibus res agebatur, vnde erat & vnus interim ex leproſis.
3. Reg. 11. 29. & ſeq. Samaria autem deſciuerat ab Iſraële, habens ſchiſma illud ex decem tribubus, quas auulſas per Achiam prophetam, collocauerat apud Samariam Hieroboam. Sed & aliàs ſemper ſibi placentes erant Samaritani de montib. & puteis patrum; ſicut in Euangelio Ioannis,
c Io. 4. 20. Samaritana illa in colloquio Domini apud puteum, [c] *Næ tu maior ſis*, & cetera. Et rurſus, *Patres noſtri in iſto monte adorauerunt, & vos dicitis quia Hieroſolymis oportet adorare.* Itaque, qui
d Amos 6. 1. & per Amos, [d] *Væ* dixerit eis, *qui confident in monte Samariæ;* iam & ipſam reſtituere dignatus, de induſtria, iubet oſtendere ſe ſacerdotibus, vtique qui non erant, niſi vbi & templum; ſubiiciens Samaritam Iudæo, quoniam ex Iudæis ſalus Iſraëlitæ & Samaritanæ. Tota enim promiſſio Tribui Iudæ Chriſtus fuit: vt ſcirent Hieroſolymis eſſe & ſacerdotes & templum, & matricem religionis, & fontem non puteum, ſalutis. Et ideo, vt vidit agnouiſſe illos legem Hieroſolymis expungendam, ex fide jam juſtificandos ſine legis ordine
Luc. 17. 14. remediauit. Vnde & vnum illum ſolutum ex decem, memorem diuinæ gratiæ Samariten miratus, non mandat offerre munus ex lege; quia ſatis iam obtulerat, gloriam Deo reddens, hoc & Domino volente interpretari legem. Et tamen cui Deo gratiam reddidit Samarites, quando nec Iſraëlites alium Deum vſque adhuc didiciſſet? Cui alij, quam cui
e Luc. 17. 19. omnes remediati retro à Chriſto? Ideo, [e] *Fides tua te ſaluum fecit*, audit: quia intellexerat veram ſe Deo omnipotenti oblationem, gratiarum ſcilicet actionem, apud verum templum & verum pontificem eius Chriſtum facere debere.

CHRISTI ELOGIA. XXXIII. SCHOLIA.

LEX LEPROSORVM. *Hic contra Marcionem, probat Chriſtum non ſoluiſſe legem veterem, circa leproſorum circumſpectam & diſcretam diſtinctionem: ſed vt authorem legis, eam interpretatum eſſe, & compendioſiori via, ſolo interdum tactu, verbo, vel etiam nutu & voluntate, leproſos emundaſſe, ſummi, qua pollebat authoritate Pontificis. Sicut etiam Eſaias Chriſtum verum medicum, & morborum omnium curatorem futurum eſſe prædixerat. Totam autem legem circa leproſos, ſiue diſcernendos, ſiue mundandos habes Leuitici 13. & 14. per totum. De quo vide prædicta, Verbo* Chriſtus Medicus. *à numero 2. vſque ad 8 maxime autem Num. 6. & 7.* QVANTÆ SIT INTERPRETATIONIS. *Quàm multa myſticè & moraliter ſignificet iſta lex, & quàm varias patiatur interpretationes, tam diuerſas ſpecies lepræ.* INSPECTATIONIS. *accurata diſpectionis, & diſtinctionis ſpecierum lepræ.* NOSTRVM ERIT SCIRE. *qui* ſcientibus legem loquimur, *eamque à Deo vero latam admittimus.* MARCIONIS MOROSITATEM, *&c. id. illuſoris erit aduerſarij hanc legem deſpuere, & Deo indignam reprobare, tanquam oneroſam nimis, tot ceremonijs implicatam, tam longa mora curantem lepram.* VT CHRISTVM ÆMVLVM EIVS, *&c. id. vt inde probans Marcion Chriſtum abſque vllis ſolemnitatibus legis ſubito leproſos curantem, conuincat eum eſſe aduerſarium legis.* SINE TACTV IAM, *&c. id. longè citius, vt pote nutu ſolo decem leproſos curantem, cum vnum prius & Verbo & tactu curaſſet.* QVASI NECESSE SIT. *id. ſtultè ſic argumentatur Marcion: cum non ſit opus* RETRACTARI. *id. tractari ſpecialiter apud Prophetas de variis morbis curandis à Chriſto, cum fuerit ſatis in genere, ipſum prænuntiatum eſſe Medicum morborum, de quo à Malachia 4.* orietur timentibus vobis nomen meum Sol iuſtitiæ, & ſanitas in pennis eius, *ſicut habent omnes verſiones. Quod Et Sol ſua luce & influentiis plantas medicinales producit in terra. & Apollo dicitur, à pellendis morbis, & alatus deſcribitur à velocitate curſus. ſic Chriſtus ſubito omnes morbos curare debebat prædicente Eſaia,* vere languores noſtros ipſe tulit, &c. *id. abſtulit.* ET DE EFFECTIBVS PROBATO. *id. cognito ab effectibus tali, qualem Prophetæ prædixerant.* SI ALITER. *&c. Id eſt ſi Chriſtus non ſecundùm legem diſtinxit lepram à lepra:* IPSE PERFECIT *id. perfectius vt author legis, operatus eſt & promptius prætermiſſis ceremonialibus legis.* AVT CREATOREM, *&c. id eſt propter Chriſtum aliter curantem, quam lex præſcripſerat, non eſt opus Creatorem impugnari, & velut ad tribunal legis* PROVOCARI, *& eorum argui imperfectionem legis ipſius moroſæ. & tardæ in comparatione operationis promptæ Chriſti Marcionis.* DISTARE A VICARIIS, *&c. Nil mirum ſi Deus Creator, & filius eius Chriſtus promptius & nobilius operentur, quam lex Moyſi vel Propheta Eliſæus, aut quilibet alius, cum longè diſtet Dominus à ſeruis.* IN DOCVMENTO SVPERIORE. *Scilicet dum ex Luc. 5. ageret de vno leproſo mundato. Notandum autem Tertullianum tranſiſſe hic ad curationem decem leproſorum tacitis intermediis in Lucæ textu, quod ea Marcion expunxiſſet, ſicut etiam aduertit S. Epiphanius contra eundem ſcribens confut. 47.* ET SI PRÆFATVS. *Sic Luc 4. hæc Chriſtus præmiſit:* in veritate dico vobis, multæ viduæ, &c. Et multi leproſi erant in Iſraël ſub Eliſæo Propheta, & nemo eorum mundatus eſt, niſi Naaman Syrus. *Tranſlat. Syr.* Et ne vnus quidem ex eis purgatus eſt, niſi Naaman ille Aramæus. *Quam diuerſitatem vt capias, nota 4. Reg. 5. vbi Vulgata legit,* Regem Syriæ, vel Syriam. *Sanct. Pagn. legere* Aram. *Ita enim:* Nahaman autem Princeps militiæ Regis Aram. *Aram Meſopotamia eſt vnde egreſſus eſt Abraham Gen. 11. & pro Syria ſumitur, vnde Tranſlat. Syr. dixit eum* Aramæum. *De quo Ambroſius ſcribit quod,* religioſo

religioſo officio ſtuduit ſanitati. NON VTIQVE NVMERVS, &c. id. nullum fundamentum eſt ſtatuendi diuerſos Deos, ex vno, vel decem mundatis leproſis. Et Deum Creatorem DESTRVENDI. id. humilianda potentia eius, infra potentiam Dei noui Teſtamenti, cuius Chriſtus decem abſque aqua Iordanis, & ſeptena lotione ſolo nutu curauit. QVIS ENIM DVBITABIT, &c. id. quàm facilius creditur, Deus Creator potuiſſe decem leproſos mundare, & eundem ipſum eſſe qui per Chriſtum ſuum in lege noua decem mundauit, qui iam per Prophetam ſuum Eliſæum in veteri, vnum Naaman purgauerat à lepra. Quam Deus ille nouus Marcionis, qui nullum RETRO, id. prius dedit argumentum poteſtatis ſuæ in aliquo leproſo vel aliter ægroto curando. CVM MAXIME, &c. id. cum præcipuè Luc. 4 expreſſè Chriſtus PVLSET, id. tangat & exprobret ſuperbiam, vel incredulitatem Iudæorum in veteri lege qui EDITO DOCVMENTO, id. docente miraculo alienigenæ Naaman, ad Eliſæum tot inter eos leproſi remediandi recurrere dedignati eſſent; quod vtique Chriſtus non exprobraſſet, ſi nil ad eum lex, Propheta, & Deus Creator, eorum author pertinuiſſet. AVTHENTICVS PONTIFEX. Authenticon vox Græca & iuris ſignificans authoratum. Hinc lex authentica & decretum authenticum dicitur, quod multorum authoritate comprobatum eſt. Alciatus notat pro re certa fidei poni apud Iulianum & Paulum iureconſultos, necnon apud Tullium lib. 9. & 10. Epiſt. ad Atticum. Vlpianus in fin. leg. 4. ff. familiæ Erciſcundæ debere, ait, hæredem exemplum dare: tabulas autem Authenticas ipſum tenere, aut in ædem deponere. Vnde authenticum eſt inſtrumentum originale, vnde tanquam ex fonte exemplaria deſcribuntur Paulus lib. 5 ſent. tit. 12. l. 2. de fide inſtrum. Vlpian. l. fin. ff. de Teſtam. quemadmodum aper. Ex quibus patet quo ſenſu Tertul. magnus Iuriſconſultus, Authenticum Pontificem Chriſtum, dixerit, vtpote qui primarius & originalis Pontifex etiam in inſtrumentis veteris legis per ſummum Pontificem Aaron, & Melchiſedech figuratus, necnon in primo Innocente Sacerdote & victima Abel, ab origine mundi agnus occiſus, & per ſeipſum oblatus, cui Pater & Spiritus ſanctus, præter Prophetas veteres, authenticum teſtimonium dederunt. Auguſtinus lib. 2. quæſt. Euang. 40. tractans de emundatione decem leproſorum Luc. 17. Sacerdotium Iudæorum nemo ferè fidelium dubitat figuram fuiſſe futuri ſacerdotij regalis quod eſt in Eccleſia, quo conſecrantur omnes pertinentes ad corpus Chriſti, ſummi & veri principis ſacerdotum. Nam nunc & omnes vnguntur, quod tunc regibus tantùm & ſacerdotibus fiebat. Et quod ait Petrus 1. 2. ad Chriſtianum populum ſcribens, regale ſacerdotium: vtrumque nomen illi populo conuenire declarauit, quo illa vnctio pertinebat. SECVNDVM LEGIS ARCANVM. id. occultam in vmbra legis, interioris peccati maculæ emundationem faciendam per ſeipſum verum ſacerdotem, & & paſſerem ſolitarium, inter mortuos liberum, id. inter peccatores ſeruos peccati, liberum à peccato; ſicut ad mortem corporis ſubeundam, & euigilandum à morte, ſumptis reſurrectionis alis liber erat. Qui non habebat neceſſitatem quemadmodum ſacerdotes, primò pro peccatis ſuis hoſtias offerre, deinde pro populi, &c. Qui per proprium ſanguinem introiuit ſemel in ſancta, æterna redemptione inuenta. DISCEPTATOREM. id. diſcretorem, diſtinctorem, & Iudicem diuerſarum peccati leprarum. ELIMATORVM, veteris ſcilicet rubiginis peccati originalis contractæ in Adam, cui aptari poteſt maledictum ab Eliſæo in Gieſi poſteroſque coniectum: lepra Naaman id. pulchri, ſerpentis ſcilicet, cuius eleuatum ſuis cor in decore ſuo, peccatum inquam ſuggeſtu diaboli inſufflatum Adæ, virus contagioſum lepræ infudit. ahærebit tibi, & ſemini tuo vſque in ſempiternum. AN QVASI ILLVSOR. Illudit ipſe Marcioni pro ipſo obiiciens Chriſtum in via mundantem leproſos, quaſi irriſiſſet legem cum ſuis ſacerdotibus, infirmam, & nihil ad perfectum adducentem; vt poſtea dicit Paulus. OPINIOSVS id. Illuſor legis & malè de ipſa ſentiens & opinans. FIDEI IVSTIORA. id Iuſtius conuenientia fidei, credibiliora. QVA OBAVDIERANT. id. in quantum paruerant, & obedierant Chriſto iuxta legem mittenti eos ad ſacerdotes. A DESTRVCTORE LEGIS. id. ſi Chriſtus, vt vult Marcion & contra Euangelium, veniſſet legem ſoluere, nec eos ſecundum legem miſiſſet ad ſacerdotes, nec legi obedientes ſanaſſet, ſi mala lex fuiſſet; immo grauiore lepra mulctaſſet. PRISTINO LEPROSO. per priſtinum non intelligit primum & ſolum leproſum mundatum Luc. 5. ſed vnum ex decem, quem priſtinum dicit, quod prius leproſus eſſet, & iam mundatus, cui ad ſe redeunti ſoli Chriſtus, nil tale præcepit, id. vt ſacrificium ex lege preceptum pro emundatione offerret. vt ſcilicet & figuram veterem impleret, quia Eliſæus mundato Naaman huiuſmodi ſacrificium non indixit. NON ERAT CREATORIS, non minus, inquit, Eliſæus ad Creatorem pertinebat, licet in hoc legem Creatoris non imponeret obſeruandam Gentili à iugo legis exempto. SATIS RESPONDI. Sufficienter obiectioni Marcionis ſatisfeci. SED QVI CREDIDIT, &c. Alludit ad locum Eſa. bis ab eo relatum, & excuſſum à nobis: ſi non credideritis, non intelligetis. ET CAVSAS, profundas ſcilicet & occultas, ob quas Chriſtus Samaritanum hunc leproſum, legi non obſtrinxit, ſicut alios nouem qui Iudæi erant. HABENS SCHISMA. id. Samariam incolebant, decem tribus diuiſa à Iuda & Beniamin, quas Ieroboam Rex in ea collocauerat occaſione & motu Prophetiæ Achiæ. Deus Roboamo reſeruauerat tribum Iuda, cui adhæſit tribus Beniamin, decem aliis tribubus ſecutis Ieroboam. Quam hiſtoriam videbit lector 3. Reg. 11. factum eſt in tempore illo, vt Ieroboam egrederetur de Ieruſalem & inueniret eum Ahias Silonites, Sanct. Pagn. & 70. Achia Selonites, Propheta in via opertus pallio nouo: erant autem duo tantum in agro. Apprehendenſque Ahias pallium ſuum nouum quo coopertus erat, ſcidit in duodecim partes, & ait ad Ieroboam, tolle tibi decem ſciſſuras. Hæc enim dicit Dominus Deus Iſrael. Ecce ego ſcindam regnum de manu Salomonis, & dabo tibi decem tribus. Porro vna tribus remanebit ei propter ſeruum meum Dauid de tribu Iuda, & Ieruſalem ciuitatem quam elegi ex omnibus tribubus Iſraël. Et cap. 12. Super filios Iſraël quicumque habitabant in ciuitatibus Iuda, regnauit Roboam. Et paulò infra: venit Roboã Ieruſalẽ, & congregauit vniuerſam domum Iuda, & tribum Beniamin, &c. Ædificauit autem Ieroboam Sichem in monte Ephraim & habitauit ibi: & egreſſus inde ædificauit Phanuel, dixitque Ieroboam in corde ſuo: nunc reuertetur regnum ad domum Dauid. quia ſcilicet Roboam magnum exercitum collegerat. Si aſcenderit populus iſte, id. decem tribus quas habebat, vt faciat ſacrificia in domo Domini in Ieruſalem: & conuertetur cor populi huius ad Dominum ſuum Roboam regem Iuda, interficientque me, & reuertentur ad eum. Et excogitato conſilio fecit duos vitulos aureos, & dixit eis: nolite vltra aſcendere in Ieruſalem: ecce dij tui Iſraël, qui te eduxerunt de terra Ægypti. Poſuitque vnum in Bethel, & alterum in Dan: & factum eſt verbum hoc in peccatum: ibat enim populus ad adorandum vitulum vſque in Dan. Capite autem

decimoſexto de Amri quinto rege Iſraël à Ieroboam, dicitur; emit montem Samariæ à Somer duobus talentis argenti: & ædificauit eum, & vocauit nomen ciuitatis quam extruxerat nomine Semer Domini montis, Samariam, &c. *Tum ſubiicit eum iuxta Ieroboam idola coluiſſe, ſicus & eius filium & ſucceſſorem Achab, qui & Baal coluit.* ALIAS SEMPER, *&c. Hic docet Samaritanorum, id. populi Idololatræ & ad Gentilium cultum abducti*, poſt decem tribus ab Ieroboam ad idololatriam prouocatas, *præſumptionem & arrogantiam familiarem de montibus & puteis Patriarcharum. Quod quidem probat, tam exemplo Samaritanæ, quàm loco citato ex Prophetia Amos. De facto Ioannis 4. vbi huius mulieris conuerſio narratur, aduentum Chriſti ſic Ioannes deſcribit:* venit in ciuitatem Samariæ quæ dicitur Sichar, iuxta prædium quod dedit Iacob Ioſeph filio ſuo. Erat autẽ ibi fons Iacob, &c. *Et rurſum Samaritana ſic loquitur*, puteus altus eſt, &c. Nunquid tu maior es Patre noſtro Iacob, qui dedit nobis puteum, & ipſe ex eo bibit & filij eius & pecora eius, &c. Patres noſtri in monte hoc adorauerunt, & vos dicitis quia Ieroſolymis eſt locus vbi adorare oportet. *D. Thomas in hunc locum reſpondet primò iuxta Chryſoſtomum aliquos dixiſſe Abraham in illo monte filium obtuliſſe. 2. Alij Iacob & filios habitaſſe in Sichem iuxta montem Garizim. Vel quia Moyſes Deut. 6. præcepit filiis Iſraël vt aſcenderent in montem Garizim, ad benedicendum ſeruantibus mandata. Vel quia Samaritani ſeruabant legem datam filiis Iſraël, quos proinde Patres vocabat Samaritana. Ego verò fortè magis ad litteram Tertulliani hic innuentis tam in Samaritana peccatrice, quàm in Samaritano leproſo, figuratos Gentiles ad Chriſtum conuerſos, & iuxta relatam Idololatriam Ieroboam & Amri, decemque tribuum in dicto monte vitulos aureos colentium; puto Samaritanam de adoratione idololatria loqui, & Patres ſuos vocaſſe, dictos idololatras, cùm etiam dixerit Ioannes*, Iudæos non coüti Samaritanis: *Et rurſum Samaritana quaſi ſe diſtinguens à Iudæorum cultu*: & vos dicitis quia Ieroſolymis, &c. PER AMOS VÆ. *Sic cap. 6.* Væ qui opulenti eſtis in Sion, & confiditis in monte Samariæ. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* Væ quietis in Siion, &c. 70. Væ qui deſpiciunt Sion, & qui confidunt in monte Samariæ. *Chald.* quietè degitis, *vnde fit vt opulenti Sion quieti & otio vacantes alios ſpernerent, vnde & Theod.* Væ ſpernentibus Sion. *id. qui in Sion h bitantes, alios ſpernebant. Tertul. tamen mens eſt, Samaritanos in Idolalatria ſua confiſos, id.*

A *Gentiles, prius quàm conuerterentur, ad Chriſtum, in ſuo monte idoliſque confiſos.* IPSAM RESTITVERE. *id. nationem Gentilem primæ fidei ad Dei veri cultum, quem ante Ieroboam obſeruabat, reuocare dignatũ.* DE INDVSTRIA. *id. expreſsè leproſum Samaritam à monte ſuo iuſſerat primò cum cæteris ire in Ieruſalem, vbi erat templum & ſacerdotes. Ideo autem Samaritanum, ſacerdoti Iudæi ſubmittebat, quia vtriuſque populi Iudæo & Gentilis à Chriſto pendebat de tribu Regali Iuda ex Dauid Salomone. Roboam*, apud quem cum tribu ſola Beniamin tribus Iuda remanſerat, vt ſupra vidimus. MATRICEM. *id. originem. Et fontem* patentem domui Iuda, &c. NON PVTEVM. *Interitus ſcilicet erroris, idololatria, quem primò foderat in paradiſo ſerpens, abducens hominem à fonte & arbore vitæ. Vnde pulchrè Chryſol.* vt quibus puteus mortis Adam extitit, his vitæ fons Chriſtus B existat. EXPVNGENDAM. *implendam per Chriſtum.* SINE LEGIS ORDINE. *id. prætermiſſis ceremoniis legis.* HOC. *id. per hoc, vel hoc pacto, &c.* CVI DEO, *&c. Non Marcionis noui, ſed* antiquo dierum, *vni & vero Deo Iſraelis, quem Samaritanus prius idololatra, conuerſus agnouit, qui ſi fuiſſet Iſraelita fidelis, eundem & non alium coluiſſet.* VERAM OBLATIONEM, *&c. Auguſt. lib. 2. quæſt. Euang. q. 40. vbi de nouem ingratis, & oblationem hanc veram, gratiarum ſcilicet actionem non reddentibus*, tales ingrati in nouenario numero tanquam imperfecti remanebunt. Vnum enim ſi addatur ad nouem, quædam effigies vnitatis impletur, quo fit tanta completio, vt vltra iam non progrediatur numerus, niſi rurſus ad vnum redeatur, & hæc per infinitatem numeri regula cuſtodiatur. Nouem itaque indigent vno, vt quadam vnitatis forma coagulentur, vt decem ſint: vnum autem non eis indiget, vt cuſtodiat vnitatem. Quamobrem, vt C illi nouem, qui gratias non egerunt, reprobi effecti à conſortio vnitatis excluſi ſunt, ita vnus ille qui gratias egit, vnicæ Eccleſiæ ſignificatione approbatus atque laudatus eſt. Et quia illi erant Iudæi, amiſiſſe per ſuperbiam declarati ſunt regnum cœlorum, vbi maximè vnitas cuſtoditur: iſte verò qui era Samaritanus, quod interpretatur cuſtos, illi à quo accepit, tribuens quod accepit, & quodammodo cantans illud in Pſalmo 58. fortitudinem meam ad te cuſtodiam: per gratiarum actionem regi ſubiectus, humilitatem regni humili deuotione ſeruauit.

Aug.

CHRISTI INFIRMA.

1. Chriſti patria fuit Galilæa Creatoris, quæ non pertinet ad Chriſtum Marcionis. 4. cont. Marc. cap. 7. àp.

QVid autem illi cum Galilæa, ſi non erat Creatoris? cui iſta regio deſtinabatur ingreſſuro prædicationem, dicente Eſaïa, [a] *Hoc primum bibito, cito facito, regio Zabulon, &*
a Eſa.9.1. *terra Nepthalim, & ceteri qui maritimam ad Iordanem, Galilæa nationum, populus qui ſedetis in tenebris, videte lumen magnum. qui habitatis terram, ſedentes in vmbra mortis: lumen ortum eſt ſuper vos.* Bene autem quod & Deus Marcionis, illuminator vindicatur nationum: quò magis debuerit vel de cœlo deſcendere, etſi vtique in Pontum potius deſcendere, quàm in Galilæam. Ceterùm, & loco & illuminationis opere ſecundùm prædicationem occurrentibus
b Matth. 5.17. Chriſto, iam eũ prophetatum incipimus agnoſcere, oſtendentem in primo ingreſſu, [b] *veniſſe ſe, non vt Legem & prophetas diſſolueret, ſed vt potius adimpleret.* Hoc enim Marcion, vt additum, eraſit. Sed fruſtra negabit Chriſtum dixiſſe, quod ſtatim fecit ex parte. Prophetiam enim interim de loco adimpleuit; de cœlo ſtatim ad ſynagogam, vt dici ſolet, Ad quod venimus hoc age.

CVM GALILÆA. *Supra eodem cap. 7 iuxta Luc. 3. vbi ſit mentio Galilaea, & cap. 4 vbi Chriſtus deſcendit in Nazareth, & in Capharnaum ciuitatem Galilaa, vbi docebat in Sinagogis induxerat Marcionem, de cœlo ſubito fingentem Chriſtum deſcendiſſe, oblitteratis è Luca, qua Chriſti natiuitatem & infantiam tangebant: pulchrè opponit Marcioni, fruſtra Lucam Chriſto dediſſe patriam Galilæam, niſi Chriſtus ipſe fuiſſet Creatoris, cuius populus Galilaus erat, & cui Chriſtus lux vera primò illuſceſcere debebat ſecundùm Eſaiam.* CVI ISTA REGIO, *&c. niſi Chriſto ſcilicet Creatoris, conſecrata erat hec plaga, vt primò ibi prædiraret.* HOC PRIMVM BIBITO. *Ita Eſa. 9. Vulgata:* primò tempore alleuiata eſt terra Zabulō & terra Nephtali; & nouiſſimo aggrauata eſt via maris trans Iordanem Galilææ gentium. Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: habitantibus in regione vmbræ mortis, lux orta eſt eis. *Parum diſtat Sanct. Pagn. Vatablus,* non expediet ſeſe is qui ſe in anguſtias huiuſmodi coniecit, quemadmodum ſuperiori tempore, dum leuiter affligebat terram Sebulon & terram Nephtali, poſtea vero grauius afflixit; via maris vltra Iordanem, in finibus gentium, populi qui ambulabant in tenebris, viderunt lucem magnam, &c. *70. Secutus eſt Tertullianus. Baſil. in hunc locum:* bibe fidem. *Ambr. in Pſal. 1.* bibe Chriſtum. *Cyrillus:* bibe primùm prædicationem Chriſti. *Vbi indicat cum Euſebio lib. 7. demonſtr. Euang. c. 4 Chriſti prædicationem primò in Capharnaũ Galilaa ſuſceptam. Libro autem 9. hunc locum refert ad vinum factum ex aquâ in Cana Galilaa. Matthaus autem cap. 4. alludit ad locum Eſa. dum ait,* relictâ ciuitate Nazareth, venit & habitauit in Capharnaum maritima, in finibus Zabulon & Nephtalim. Vt adimpleretur quod dictum eſt per Eſaïam Prophetam: terra Zabulon & terra Nephtalim via maris trans Iordanem Galilææ gentium. Populus qui, &c. DEVS MARCIONIS. *&c. Ridet eum quod iactet Deum ſuum lumen gentium, ſed acutè ſubiicit, in quantum lumen, de cœlo Creatoris, vnde lux oritur, debuiſſe deſcendere, & potius in Ponti regionem, vnde erat Marcion, quam in Galilæam Creatoris.* SECVNDVM PRÆDICATIONEM. *id. prædictionem Iſaiæ, quaſi ſponte, & locus, & illuminatio occurrant, vt Chriſtum Creatoris manifeſtent, & conuincant ipſum cœpiſſe opere,* implere legem & Prophetas *Creatoris, ob quem locum Matth. 5. ſcriptum, Marcion legis veteris & Prophetarum aduerſarius, totum Matthæi Euangelium eraſit; quaſi nos hæc verba de noſtro addidiſſemus.* FECIT EX PARTE. *Statim opere implendo dictum locum Iſaiæ, & à loco prædicto Galilææ, incœpit prædicare & illuminare. Quin etiam prima Apoſtolorum Spiritu ſancto plenorum prædicatio, mouit auditores vt dicerent:* nunquid omnes iſti Galilæi ſunt? DE COELO STATIM. *&c. Hic iterum pungit Marcionem, quaſi diceret: eſto, Chriſtus ſubito, & abſque mora infantiæ & adoleſcentiæ de cœlo in Sinagogam, deſcenderis, & iuxta commune prouerbium,* AD QVOD VENERAT, *hoc egerit, id eſt ad prædicandum & illuminandum venerit, & de facto illuminauerit, nec opus fuerit ei pleno & perfecto Dei filio per ætatis infirmioris rudimenta tranſire, vltrò hoc demus Marcioni, causâ nihilominus cadet, cùm & in opere prædicationis, & in loco, non Dei Marcionis, ſed Dei noſtri Creatoris filius conuincatur ex exactiſſima Prophetiæ in vtróque obſeruantia. Ita enim Luc. 4.* regreſſus eſt Ieſus in virtute Spiritus in Galilæam, & fama exiit per vniuerſam regionem de illo. Et ip-

Omniloquium.

A ſe docebat in ſynagogis eorum, & magnificabatur ab omnibus, & venit Nazareth vbi erat nutritus, & intrauit ſecundùm conſuetudinem ſuam die Sabbati in Synagogam, & ſurrexit legere, & traditus eſt illi liber Iſaiæ Prophetæ. Et vt reuoluit librum, inuenit locum vbi ſcriptum erat: Spiritus Domini ſuper me: propter quod vnxit me, Euangelizare pauperibus miſit me, &c. *Eſa. 61. de patria autem eius Galilæa Auguſt. lib. 2. de conſenſu Euang.* S. Aug. *cap. 25. vbi ex Matthæo dicitur,* venit in ciuitatem ſuam: potuit, inquit, ipſa Galilæa dici ciuitas Chriſti, quia in Galilæa erat Nazareth: ſicut vniuerſum regnum in tot ciuitatibus conſtitutum, dicitur Romana ciuitas, &c. Quis dubitauerit in ciuitate ſua hoc feciſſe Ieſum, cum hoc fecerit
B in Capharnaum, *iuxta Marcum,* ciuitate Galilææ, &c. præſertim quia & ipſa Capharnaum ita excellebat in Galilæa, vt tanquam Metropolis haberetur. *Et tract. 33 in Io.* Dominus Galilæus dicebatur, quoniam de Nazareth ciuitate, erant parentes eius. S. Aug. *Addam & loco ſupra memorato Eſaiæ: terram Zabulon & Nephtali leuiter afflictam 4. Anno Achas Eſaiæ 8. quando Teglat Phalaſſar has tribus in Aſſyriam tranſmiſit 4. Reg. 15. poſterius autem, grauiùs afflictæ ſunt, quando Salmanazar eas cum cæteris tribubus abduxit in Aſſyriam Anno 6. Ezechiæ. Sic Chaldæus & Hebræi cum Vatablo. S. Thoma, Hugone, &c. Myſticè ex Hiero. Baſil. Cyril & Procop. hæ tribus le-*
C *uiter erant ſpoliandæ peccato, & tyrannide diaboli, Chriſto concepto & enutrito in Nazareth oppido Zabulon. Deinde Apoſtolos penè omnes ex duabus illis tribubus collectos ſecum, prædicans, & prodigia faciens, maiora ibi ſumpſit ſpolia. Galilæa autem Gentium dicitur, propter gentium ſcilicet Tyriorum Gentilium viciniatem, quorum imperio & idololatriæ olim ſubiecta fuerat. Subtiliter Aug. lib. 3. de conſenſu Euang. in verba Matth. 26. & Marc. 14.* S. Aug. præcedam vos in Galilæam Prophetice dictum accipiendum eſt. Galilæa namque interpretatur, vel tranſmigratio, vel reuelatio, &c. Quia Chriſti gratia de populo Iſrael, tranſmigratura erat ad gentes: quibus Apoſtoli prædicantes Euangelium nullo modo crederentur, niſi eis ipſe Dominus viam in cordibus hominum
D præpararet. Et hoc intelligitur, præcedet vos in Galilæam, &c. Ibi eum videbitis: ideſt, ibi eius membra inuenietis. Ibi viuum corpus eius, in iis qui vos ſuſceperint, agnoſcetis. Secundùm illud autem quod Galilæa interpretatur reuelatio, non iam in forma ſerui intelligendum eſt, ſed in illa in qua æqualis eſt patri: quam promiſit apud Ioannem 14. dilectoribus ſuis, cum diceret, & ego diligam eum, & oſtendam meipſum illi, &c. Illuc nos præceſſit, vnde ad nos veniens non receſſit, & quò nos præcedens non deſeruit. Illa erit reuelatio tanquam vera Galilæa, cum ſimiles ei erimus, ibi eum videbimus ſicuti eſt. 1. Io. 3. Ipſa erit etiam beatior tranſmigratio ex iſto ſæculo, in illam æternitatem, ſi eius præcepta ſic amplectamur, vt ad
E eius dexteram ſegregari mereamur, &c. Quò ſeruos perducet per formam ſerui, vt liberi contemplentur formam Domini. *Tandem de Galilæa Chriſti patria ſic Chryſol. ſer. 49. in p.* Vnde? quò ingreditur qui nullo continetur, nullo clauditur loco? ad quam patriam vadit, orbem qui fecit & poſſidet vniuerſum, &c? Non ſibi per ſe, ſed per te tibi egreditur, & ingreditur Chriſtus, donec te intromittat expulſum, &c. In patriam ſuam. Non vt ſuam ſibi, ſed vt tuam tibi, quam Adam perdiderat, patriam redonaret.

** 2. Chriſti fuga temporanea fuit: & ſi carnem infirmam oſtendit, ſpiritum tamen fortiorem: quo calicem ex Patris voluntate ſuſcepit. De fuga cap. 8. in p.*

Matth. 10. 23. REfugit & ipſe vim interdum, ſed eâdem ratione quâ Apoſtolus fugere præceperat; donec ſcilicet doctrinam ſuam impleret; quâ conſummatâ, non dico ſtetit, ſed nec auxilium à Patre Angelorum exercituum deſiderauit, increpito etiam Petri gladio. Profeſſus quidem & ipſe eſt, [a] *animam anxiam vſq. ad mortem, & carnem infirmam*; vt tibi oſtenderet,
a Matth. 26. 52. & 53. primò, in ſe vtramq. ſubſtantiam humanam fuiſſe, ex proprietate anxietatis animæ, & imbecillitatis carnis: nè aliam (vt quidam nunc induxerunt) aut carnem aut animam Chriſti interpretareris; dehinc, vt demonſtratis conditionibus earum ſcires, illas nihil valere per
b Matth. 26. 41. ſemetipſas ſine ſpiritu. Et ideo præponit, [b] *Spiritus promptus*; vt vtramq. conditionem ſubſtantiæ vtriuſque reſpiciens, intelligas in te eſſe etiam fortitudinem ſpiritus, quomodo & infirmitatem carnis, ac iam hinc ſcias quid vnde facias, & quid cui ſubiicias; infirmum ſcilicet forti: nè, vt nunc facis, de carnis quidem infirmitate cauſeris, de ſpiritus autem firmi-
c Matth. 26. 39. tate diſſimules. Poſtulauit & ipſe à Patre, [c] *Si fieri poſſet, tranſiret ab illo calix paſſionis.* Poſtula & tu, ſed ſtans vt ille, ſed poſtulans tantùm, ſed ſubiungens & reliqua; *Verùm non quod ego volo, ſed quod tu.* Fugiens autem quomodo hoc poſtulabis, ipſe tibi præſtans calicis tranſlationem; nec quod Pater vult faciens, ſed quod tu?

CHRISTI INFIRMA. II. SCHOLIA.

REFVGIT, &c. *Licet auſterus nimium in interdicenda fuga perſecutionis ſit Tertul. hic tamen cogitur eam concedere, quam & Chriſtus ſubiit, & Apoſtolis ſuaſit, ad munus prædicationis & ſalutis hominum implendum.* INTERDVM. *Vix natus Matth. 2. fugit in Ægyptum. poſt curatam manum aridam Matth. 12. poſt decollationem Baptiſtæ Matth. 14. Item cum ſe antiquiorem Abraham dixiſſet, Io. 8. ſicut etiam ſuſcitato Lazaro Ioannis 11. rurſum cum eum quærerent Iudæi interficere Io. 7. Item fugit in Capharnaum Luc. 4.*
S. Aug. *de prima Chriſti fuga. Aug. ſer. 32. de tẽp. & 4. de Epiph.* infans tam potens, tam magnus, paruulus propter inimicitias Herodis, in Ægyptum portantibus parentibus fugit: ita nondum ſermone, ſed factis iam ſuis membris loquens, & tacitus dicens Matth. 10. ſi vos perſecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam. Mortalem quippe carnẽ in qua nos præfiguraret, gerebat, in qua erat etiam pro nobis oportu-
S. Aug. no tempore moriturus. *De fuga Chriſti iam viri ſic tractatu 15. verba Io. 4.* reliquit Iudæam terram, & abiit iterum in Galilæam; quia cognouit eorum ſcientiam ſimul cognouit & inuidentiam, quia non hoc propterea didicerunt, *ſcilicet Phariſæi quod plures Diſcipulos faceret Chriſtus quàm Ioannes*, vt ſequerentur, ſed vt perſequerentur: abiit inde. Poterat quidem ille & præſens ab his non teneri ſi

B nollet; non occidi, ſi nollet; quia poterat & non naſci, ſi nollet. Sed quia in omni re quam geſſit vt homo, hominibus in ſe crediturus præbebat exemplum: quia vnuſquiſque ſeruus Dei non peccat, ſi ſeceſſerit in alium locum videns furorem fortè perſequentium ſe, aut quærentium in malum animam ſuam: videretur autem ſibi ſeruus Dei peccare ſi faceret, niſi in faciendo Dominus præceſſiſſet. Fecit hoc ille Magiſter bonus, vt doceret, non quod timeret. VT QVIDAM TVNC INDVXERVNT. *Tangit Marcionem, veram carnem in Chriſto negantem, & Apellem dicentem fuiſſe Sydeream, alij animam ei etiam putatiuam tribuebant, aut aliam ſpecie à noſtra. Aug. de Agone Chriſtiano c. 19.* Auguſt. Si execrandi ſunt illi, qui eum negant humanum corpus habuiſſe, quod eſt infimum in homine: mi-
C ror quod iſti non erubeſcant, qui hoc eum negant habuiſſe quod eſt optimũ in homine. *Quod & repetit cap. 21.* EX PROPRIETATE ANXIETATIS ANIMÆ, &c. *Propriè hinc conuincitur habuiſſe Animam, ex triſtitia in horto concepta.* SINE SPIRITV NIHIL VALERE. *id. nihil poſſe virtutis, ſine ſuperiori parte animæ, ſcilicet mente & ſpiritu.* IPSE TIBI PRÆSTANS, *id. propria voluntate, inconſulto Deo fugiens calicem paſſionis, nec te cum Chriſto Patris voluntati conformans.*

3. *Chriſtus ſic ignorat tactum hæmoroiſſæ; ſicut Deus vbi eſſet Adam, quem ad confeſſionem inuitabat. 4. cont. Marc. cap. 20. in m.*

ECce aliquid & de illis puſillitatibus & infirmitatibus Creatoris in Chriſto. Ignorantiam enim & ego adſcribere ei volo. Permittite mihi aduerſus hæreticum. Tangitur à femina
a Luc. 8. 45. quæ ſanguine fluitabat, & neſciuit à qua. [a] *Quis me*, inquit, *tetigit*? Etiam excuſantibus diſcipulis perſeuerat in ignorantiæ voce, *Tetigit me aliquis.* idque de argumento affirmat. *Senſi enim virtutem ex me profectam.* Quid dicit hæreticus? Sciebatne perſonam? Et cur quaſi ignorans loquebatur? Vt confeſſionem certe prouocaret: vt timorem probaret. Sic &
Gen. 3. 9. Adam aliquando quæſierat, quaſi ignorans, *Adam vbi es*? Habes & Creatorem cum Chriſto
Leuit. 15. 25. excuſatum, & Chriſtum Creatori adæquatum. Sed & hoc, qui aduerſarius legis; vt quia lex à contactu feminæ ſanguinantis ſummouet, idcirco geſtierit non tantum contactum eius admittere, ſed etiam ſanitatem donare. O Deum non naturâ beneficum, ſed æmulatione

CHRISTI INFIRMA. III. SCHOLIA.

PVSILLITATIBVS, *&c. Loquitur ex mente & voce Marcionis obiurgantis Deum Creatorem puſillum, infirmum, ignorantem, quærentemque Adam, & interrogantem, quaſi neſcium vbi ſe abſcondiſſet: cui bellè reſpondet Tertul. retorquendo argumentum ſimiliter & Chriſtum*, quem non à Deo Creatore, ſed à Deo ſuo miſſum fingebat Marcion, *ignoraſſe tactum hemoroiſſe. Quod ſi dicat Marcion finxiſſe tantùm ignorantiam, & timorem, & reuerentiam mulieris, eiuſque fidem probare voluiſſe, ſicut & confeſſionem & laudem: rursùm retorquet, ſimul excuſandum Creatorem, & Chriſtum hoc etiam facto probari ex imitatione Patris, eius eſſe filium.* SED ET HOC, *&c. dices, inquit, Chriſtus qui veteris legis malè aduerſarius erat & deſtructor, in eius contemptum ſe tangi permiſit ab immunda, & ideo reddidit ſanitatem legis violatrici, quæ eam à commercio ſummouebat, quæ*, ſanguinans, *id. fluxum ſanguinis patiens erat. Et reſpondet eloquenti admiratione.* B O DEVM, *&c. id. Proh! qualem Deum & Chriſtum iactas, qui non ex bonitate ſpontanea natura, ſed ex zelo & odij motu, ad benefaciendum impellitur. Habes hiſtoriam huius mulieris ſcriptam Luc. 8. hanc Ambroſius lib. de Salomone cap. 5. Martham vocat, ſed vir doctiſſimus Magdalenæ ſororem non intellexit. Eam enim Lucas initio capitis huius non prateriiſſet cùm ait*, mulieres aliquæ quæ erant curatæ à ſpiritibus malignis & infirmitatibus: Maria quæ vocatur Magdalenæ, de qua ſeptem dæmonia exierant, & Ioanna vxor Chuſæ procuratoris Herodis, & Suſanna, & aliæ multæ quæ miniſtrabant ei de facultatibus ſuis. *Præterea hæc mulier non morabatur in Bethania, ſed ex Euſebio lib. 5. hiſtoriæ cap. 14. erat incola ciuitatis Cæſarienſis, cuius erat Epiſcopus, in qua mulier grata beneficio pro foribus ſuis* C *æneam Chriſto ſtatuam erexerat, ad cuius fimbriam excreſcens herba morbos ſanabat. Cuius loco cùm Iulianus Apoſtata ſuam ſtatuam erexiſſet, fulmine ſtatim de cœlo percuſſa eſt.* Aug. *Myſticè Auguſtinus ſer. 6. de Ver. Do. ſecundùm Matth.* Hanc quodammodo abſentiam corporis ſui, & præſentiam virtutis ſuæ in omnibus Gentibus & in illa muliere ſignificauit,

A quæ fimbriam veſtimenti eius tetigerat, cùm requirit dicens, quis me tetigit? tanquam abſens requirit, tanquam præſens ſanat. Turbæ te, inquiunt diſcipuli, comprimunt, & dicis quis me tetigit, &c. Et tanquam diceret Dominus, tangentem quæro, non prementem. Sic etiam nunc eſt corpus eius, id eſt Eccleſia eius. Tangit eam fides paucorum, premit eam turba multorum, &c. A turbis premitur, à paucis tangitur. Caro eam premit, fides tangit. *Idem repetit ſer. 74. de temp.* S. Auguſt. corpus Chriſti multi moleſtè premunt, pauci ſalubriter tangunt. *Et ſer. 155. de temp. vbi de Chriſto ſuſcitato dicente Magdalenæ*, S. Auguſt. noli me tangere, nondum enim aſcendi ad Patrem. Quod me vides, hominem ſolum putas, patri æqualem eſſe adhuc neſcis: noli me tangere talem, noli in hominem ſolum credere, ſed Verbum æquale Genitori intellige, &c. Tibi aſcendo, quandò intellexeris B æqualem. Quando me putas minorem, nondum aſcendo tibi. Tangere autem, credere eſſe puto: Quia facilè poſſumus intelligere de illa muliere, quæ tetigit fimbriam veſtimenti Chriſti, & ſalua facta eſt, &c. Dixitque in corde ſuo, ſi tetigero, &c. Hoc ipſum dicere iam tangere fuit, &c. Tetigit me aliquis, &c. Gratia præceſſit vt illa ſanaretur, non vt ille minueretur. *Exeunte è virtute de illo, &c.* Turbæ te comprimunt, &c. Quid eſt, illæ premunt, iſta tetigit? Iudæi affligunt, Eccleſia credidit. ADAM VBI ES? *Auguſt. lib. 11. de Gen. ad lit. c. 34.* S. Aug. Increpantis vox eſt, non ignorantis. Et hoc ſanè ad aliquam pertinet ſignificationem: quod ſicut præceptum viro datum eſt, per quem veniret ad fœminam, ita vir prior interrogatur. præcepum enim à Domino per virum vſque ad fœminam, C peccatum autem à Diabolo per fœminam vſque ad virum. *Et lib. 13. de ciuit. cap. 15.* Quando timore dementi ſeſe abſcondenti homini dixit, Adam vbi es? non vtique ignorando quærens, ſed increpando admonens, vt attenderet vbi eſſet, in quo non eſſet Deus.

4. *Chriſtus pauper diuitias condemnat. De Pat. c. 7. à p.*

SI detrimento rei familiaris animus concitatur, omni pæne in loco de contemnendo ſeculo ſcripturis Dominicis commonetur: nec maior ad pecuniæ contemptum exhortatio ſubiacet, quam quod ipſe Dominus in nullis diuitiis inuenitur. ſemper pauperes iuſtificat, Matth 5. 3. diuites prædamnat. Luc. 6. 20. Ita detrimentum patientiæ, faſtidium opulentiæ præminiſtrauit demonſtrans per abiectionem diuitiarum, læſuras quoque earum computandas non eſſe. Quod ergo nobis appetere minime opus eſt, quia nec Dominus appetiuit, detruncatum vel etiam ademptum non ægre ſuſtinere debemus. [a] *Cupiditatem omnium malorum radicem* ſpiritus Domini per Apoſtolum pronuntiauit. a 1. Tim. 6. 10. Eam non in concupiſcentia alieni tantum conſtitutam interpretemur: nam & quod noſtrum videtur, alienum eſt: nihil enim noſtrum, quoniam Dei omnia, cuius ipſi quoque nos.

CHRISTI INFIRMA. IV. SCHOLIA.

ANIMVS CONCITATVR. *Ad impatientiam ſcilicet.* IN NVLLIS DIVITIIS. *Chriſtus enim licet de matre Regali ex tribu oriunda natus, in ſtabulo, reclinatus in præſepio, de ſe dixit:* Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos, filius autem hominis non habet, vbi caput reclinet. *Pro quo & cecinit Pſaltes 39.* Egenus & pauper ſum. Aug. *Et Pſal. 68.* pauper & dolens ego ſum. *Aug. in hunc locum*, de paupertate ſua, & dolore ſuo, quædam

D quæ poſterius dicit commendaturus eſt nobis, vt diſcamus eſſe pauperes & dolentes. Beati enim pauperes, quoniam ipſorum eſt regnum: & beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur. Hoc ergo ipſe prius iam nobis oſtendit. *Et in Pſal. 40.* Beatus qui intelligit. S. Auguſt. Quid eſt intelligere ſuper egenum & pauperem? Vt ipſum Chriſtum egenum, & pauperem accipias, dicentem in alio Pſalmo: ego autem egenus, &c. Quid eſt intelligere, &c? Quia

A ſemetipſum exinaniuit, &c. Philip. 2. diues apud Patrem, & pauper apud nos, diues in cœlo, pauper in terra, diues Deus, pauper homo, &c. Intellige quia vbi tibi expoſita eſt infirmitas, ibi latet diuinitas. Diues, quia ſic eſt; pauper, quia tu ſic eras. Sed tamen paupertas ipſius, diuitiæ noſtræ ſunt, quomodo ſtultum ipſius ſapientia noſtra eſt, quomodo infirmitas ipſius, fortitudo noſtra eſt, quomodo mortalitas ipſius, immortalitas noſtra eſt. Qui ſit pauper attende, non eum ex aliorum paupertate metiaris. Implere venit pauperes, qui pauper effectus eſt, propterea aperi ſinum fidei, ſuſcipe pauperem, ne pauper remaneas. DIVITES PRÆDAMNAT. *Ante ſententiam ferendo in diuites immiſericordes Matth. 25.* diſcedite à me maledicti &c. Eſuriui enim, &c. *Eos prædamnauit, pauperes iuſtificans, quin & beatificans Luc. 6.* Beati pauperes, quia veſtrûm eſt regnum Dei. Beati qui nunc B eſuritis, &c. Veruntamen væ vobis diuitibus, quia habetis conſolationem veſtram. Væ vobis qui ſaturati eſtis, &c. *Sic Amos 6. Ecli. 31. Eſ. 65. Paulinus ad Militem*, in Euangelio quoque clamat, atque prædamnat diuites ſæculi dicens: væ vobis diuitibus, &c. DETRIMENTVM, *&c. id. præminiſtratur, & prædocetur ipſi patientia, vt æquo animo ferat iacturam opum, cùm opulentia. id. diuitibus opulentis præcipitur, vt contemnant & abiiciant opes. Cum enim plus ſit faſtidire & abiicere opes, quam earuàm pati detrimentum, ſi* diuitibus ſæculi præcipitur non ſuperbè ſapere, & diuitiis affluentibus, cor non apponere: *multo magis indicitur patientia, vt ablatas ferat æquanimiter* CVPIDITATEM. *Sic 1. Tim. 6.* radix omnium malorum eſt cupiditas, *Tranſlat. Syr. Amor pecuniæ*, quam quidam appetentes errauerunt à fide, & inſeruerunt ſe doloribus multis.

S. Auguſt. C *Auguſt. in Pſal. 118. ſer. 11. in verſum*, inclina cor meum in teſtimonia tua, & non in auaritiam. Teſtimonijs ſuis agit nobiſcum Deus, vt eum gratis colamus, quod impedit auaritia radix omnium malorum. Tali verbo Græco hîc appellat, à quo poſſit intelligi generalis auaritia, qua plus appetit quiſque, quàm ſat eſt: πλέον enim Latinè plus eſt, ἔχειν habitus eſt, ab eo quod eſt habere. Ergo à plus habendo appellata eſt pleonexia, quã Latini interpretes in hoc loco nonnulli interpretati ſunt, emolumentum, quidam vero vtilitatem, ſed melius qui auaritiam. Dicit autem Apoſtolus, radix omnium malorum auaritia eſt. Sed in Græco, vnde in noſtram linguam verba ipſa tranſlata ſunt, non legitur apud Apoſtolum Pleonexia, quod in loco iſto Pſalmi huius, ſed Philargyria, quo verbo ſignificatur amor pecuniæ. Verùm Apoſtolus intelligendus eſt iſto nomine, genus ſignificaſſe per ſpeciem, id. per amorem pecuniæ, vniuerſalem generalemque auaritiam, quæ verè radix eſt malorum omnium. Nam ipſi primi homines per ſerpentem decepti & deiecti non fuiſſent, niſi pluſquam acceperant, habere, & pluſquam facti fuerant, eſſe voluiſſent. Hoc quippe ille promiſerat dicens: eritis ſicut dij. Ergo iſtâ pleonexiâ ſubuerſi ſunt Plus enim volentes habere quam acceperant, & quod acceperant, amiſerunt. Cuius veſtigium veritatis, legibus quæ vbique diſperſæ ſunt & in forenſi iure deprehenſum eſt; quo inſtitutum eſt, vt, plus petendo, causâ cadat: id. vt qui plus petierit quàm ei debetur, & quod ei debebatur, amittat. Omnis autem à nobis circumciditur auaritia, ſi gratis colatur Deus. Ad quod S. Iob. in agone tentationis ipſe prouocat inimicus, cum de illo dicit Iob. 1. Nunquid gratis colit Iob Deum? putabat enim Diabolus quod in Deo colendo vir iuſtus cor inclinatum haberet in auaritiam, & causâ emolumenti, vel vtilitatis rerum temporalium, quibus eum ditauerat Dominus, velut mercenarius, ei pro tali mercede ſeruiret. Sed quam gratis Deum coleret tentatus aperuit, & apparuit. Si ergo cor non habeamus inclinatum in auaritiam, Deum non colamus, niſi propter Deum, vt ſui cultus, ipſe ſit merces. Ipſum diligamus, & in ſeipſo, ipſum diligamus & in nobis, ipſum in proximis noſtris, quos diligimus ſicut noſmetipſos; ſiue habeant eum, ſiue non velut habeant eum. *id eſt ſi extra gratiam eius ſint, & nos oderint.* Quod nobis, quoniam ipſo donante confertur, ideo illi dicitur; inclina cor meum in teſtimonia tua & non in auaritiam. *Ita Iob o[p]ulentiam faſtidiens extirpata cupiditatis radice, Deo donante ſe præparauerat ad detrimentum & iacturam bonorum omnium patienter ferendam, agnoſcens ſe ſuaque omnia à Deo ſuſcepiſſe quod concludit Tertullianus hoc capite.*

5. *Chriſtus infirma noſtra ſuſcepit ex noſtra carne, non ex Diuinitate; vnde nec Pater paſſus eſt, ſed filius in homine. cont. Prax. cap. 28. inf. & 29. in p. ad circa f.*

a Rom. 8. 11. — CAP. XXIX.

CErtè, nè per omnia euagemur, [a] *qui ſuſcitauit Chriſtum, ſuſcitaturus eſt & mortalia corpora noſtra*; iamque alius erit ſuſcitator quàm pater mortuus, & pater ſuſcitatus, ſi Chriſtus qui eſt mortuus, pater eſt. Obmuteſcat, obmuteſcat iſta blaſphemia. ſufficiat Chriſtum filium Dei mortuum dici; & hoc, quia ita ſcriptum eſt. Nam & Apſtolus non ſine onere pronuntians Chriſtum mortuum, adiecit, [b] *ſecundùm ſcripturas*; vt duritiam pronuntiationis, ſcripturarum auctoritate molliret, & ſcandalum auditori euerteret. Quamquam cùm duæ ſubſtantiæ cenſeantur in Chriſto Ieſu diuina & humana, conſtet autem immortalem eſſe diuinam, ſicut mortalem quæ humana ſit, apparet, quatenus eum mortuum dicat; id eſt, quà carnem & hominem & filium hominis, non quà ſpiritum & ſermonem & Dei filium. Dicendo denique, [c] *Chriſtus mortuus eſt*; id eſt vnctus: id quod vnctum eſt, mortuum oſtendit, id eſt carnem. Ergo inquis, & nos eâdem ratione Patrem mortuum dicentes quà vos Filium, non blaſphemamus in Dominum Deum; non enim ex diuina, ſed ex humana ſubſtantia mortuum dicimus. Atquin blaſphematis non tantùm, quia mortuum dicitis patrem, ſed & quia crucifixum. Maledictione enim crucifixi, quæ ex lege in filium competit, (quia Chriſtus pro nobis maledictio factus eſt, non pater,) Chriſtum in patrem conuertentes, in patrem blaſphematis. Nos autem dicentes Chriſtum crucifixum, non maledicimus illum, ſed maledictum legis referimus; quia nec Apoſtolus hoc dicens blaſphemauit. Sicut autem, de quo quid capit dici, ſine blaſphemia dicitur; ita quod non capit, blaſphemia eſt ſi dicatur. Ergo nec compaſſus eſt pater filio; ſic enim directam blaſphemiam in patrem veriti, diminui

b 1. Cor. 15. 3.

c 1. Cor. 15. 3.

Deut. 21. 23. Gal. 3. 13.

iam hoc modo ſperant, concedentes iam patrem & filium duos eſſe; [illegible] patitur, pater vero compatitur. Stulti & in hoc. Quid eſt enim compati, quàm cum alio pati? Porro, ſi impaſſibilis pater, vtique & imcompaſſibilis. Aut ſi compaſſibilis, vtique paſſibilis. Nihil ei vel hoc timore tuo præſtas. Times dicere paſſibilem, quem dicis compaſſibilem. Tam autem incompaſſibilis pater eſt, quàm impaſſibilis etiam filius ex ea conditione qua Deus eſt. Sed quomodo filius paſſus eſt, ſi non compaſſus eſt & pater? Separabatur à filio, non à Deo. Nam & fluuius ſi aliqua turbulentia contaminatur, quamquam vna ſubſtantia de fonte decurrat, nec ſecernatur à fonte, tamen fluuij iniuria non pertinebit ad fontem. Et licet aqua fontis ſit quæ patiatur in fluuio; dum non in fonte patitur, ſed in fluuio; non fons patitur, ſed fluuius qui ex fonte eſt. Ita, etſi ſpiritus Dei quid pati poſſet in filio, quia tamen non in patre pateretur, ſed in filio, pater paſſus non videretur. Sed ſufficit nihil ſpiritum Dei paſſum ſuo nomine; quia ſi quid paſſus eſt, in filio quidem paſſus eſt, in quo erat & pater cum filius pateretur in carne; quia hoc retractatum.

CHRISTI INFIRMA. V. SCHOLIA.

QVI SVSCITAVIT CHRISTVM, *&c. Finem precedentis capitis, ob ſenſum, initio alterius contexui, quo probat author contra Praxeam eiuſque ſectarios, licet eadem ſit & indiniſa in tribus perſonis Trinitatis eſſentia; tamen ob diſtinctas perſonas realiter, filium ſolum vt incarnatum, ſic mortuum & paſſum, quod probat ex Paulo diſtinguente ſuſcitantem Patrem à ſuſcitato filio, cùm Praxeas perſonas confunderet. Si enim, inquit, Chriſtus mortuus, Pater eſt, certe non ipſe pater erit ſuſcitator, cum ipſe ſecundùm Praxeam mortuus ſit, & ſuſcitatus. Paulus autem vtrumque diſtinguit Rom 8. Immo & tres perſonas diuerſas aſſignat, dicens:* Si ſpiritus eius, *id. Spiritus Patris,* qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis, *quia Spiritui ſancto viuificatio tribuitur*, habitat in vobis; qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra, propter inhabitantem ſpiritum B eius in vobis. *D. Tho. in hunc locum*, oſtendit quid conſequamur ex Spiritu ſancto in quantum eſt Spiritus Patris dicens, ſi habitat in vobis ſpiritus eius ſcilicet Dei Patris, qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum à mortuis. Acto. 3. hunc Deus ſuſcitauit; &c. Et tamen ipſe Chriſtus propria virtute reſurrexit, quia eadem eſt virtus Patris & Filij. Conſequens eſt, quia id quod Deus Pater fecit in Chriſto, faciat etiam in nobis, &c. Non dicit mortua corpora, ſed mortalia, quia in reſurrectione, non ſolum à corporibus veſtris auferetur, quod ſint mortua, id eſt neceſſitatem mortis habentia, ſed etiam, quod ſint mortalia, id. potentia mori, quale fuit corpus ante peccatum, nam poſt reſurrectionem corpora noſtra erunt penitus immortalia, &c. Et hoc propter inhabitantem ſpiritum, id. propter dignitatem C quam corpora noſtra habent, eo quod fuerunt receptacula Spiritus ſancti 1. Cor. 6. Neſcitis quia membra veſtra templum ſunt Spiritus ſancti? Illi vero, quorum membra non fuerunt templum Spiritus ſancti reſurgent, ſed habebunt corpora paſſibilia NON SINE ONERE. *quia ſcilicet filij Dei mors*, Gentilibus ſtultitia, & Iudæis ſcandalum. SCANDALVM SECVNDVM SCRIPTVRAS. 1. *Cor.* 15. Tradidi vobis in primis, quod & accepi: quoniam Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris ſecundùm ſcripturas. *Iſa. ſcil.* 53. EVERTERET. *Tolleret.* MOLLIRET. Durus eſt hic ſermo, & quis poteſt eũ audire? *Dei filium mortuum quis crederet, niſi longè ante per Prophetas rei tam incredibilis, credulitati, animos Deus præparaſſet?* NON QVA SPIRITVM, *id. non in quantum Deus eſt, & verbum Dei, & Dei filius.* EX LEGE IN FILIVM. *id. iuxta legem filio conuenit, in quantum ſcilicet eſt incarnatus.* D MALEDICTIO. *Deut.* 21. quando peccauerit homo, quod morte plectendum eſt, & adiudicatus morti

A apppenſus fuerit in patibulo; non permanebit cadauer eius in ligno, ſed in eadem die ſepelietur, quia maledictus à Deo eſt qui pendet in ligno. *Ad Galat.* 3. Chriſtus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum, quia ſcriptum eſt: maledictus omnis qui pendet in ligno. *Aug. fusè hunc locum proſequitur contra Fauſtum. Et rurſum tract. in Pſal. 37. circa finem.* S. Aug. Audi caput noſtrum euidens in paſſione, & proiecerunt me dilectum, tanquam mortuum abominatum. Parum erat mortuum, quare abominatum? quia crucifixum. Etenim hæc mors crucis magna apud eos abominatio erat. *pondera ſequentia quam aptè quadrent menti Tertul. dicentis Paulum per Prophetiam emollire duritiem ſermonis:* non intelligentes in Prophetia dictum eſſe, maledictus omnis qui pendet in ligno. B Non enim ipſe attulit mortem, ſed hîc inuenit de maledicto primi hominis propagatam, & eandem mortem noſtram ſuſcipiens, in ligno ſuſpendit, quæ venerat de peccato. Ergo ne putarent aliqui ſicut putant quidam hæretici *Marcionitæ & Manichæi*, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum falſam carnem habuiſſe, & non veram mortem [illegible] cruce ſoluiſſe, S. Aug. intendit hoc Propheta, & ait, maledictus, &c. Oſtendit ergo quia & filius Dei vera morte mortuus eſt, quæ mortali carni debebatur, ne non maledictum putares, non verè mortuum. Quia vero illa mors non erat falſa, ſed ex illa propagine deſcenderat, quæ venerat de maledicto, cum diceret Deus Gen. 2. morte moriemini; omnino & ad ipſum peruenit vera mors, vt ad nos perueniret vera vita: etiam ad ipſum peruenit mortis male- C dictio *id. genus mortis in cruce Maledictum*, vt ad nos perueniret vitæ benedictio. Et proiecerunt me dilectum tanquam mortuum abominatum. *Alluait ni fallor ad locum Pſal. 87.* longè feciſti notos meos à me, poſuerunt me abominationem ſibi: *quia ſubiecis:* quia & ipſi genus illius mortis horrebant. DE QVO; QVID CAPIT DICI. *id. cum poteſt aliquid affirmare de aliquo, blaſphemia non eſt; eſt autem ſi Patri non incarnato, paſſio & crucifixio tribuitur. Aug. cont. Mendacium c.* 19 S. Aug. Peius eſt blaſphemare quàm peierare; quoniam peierando, falſæ rei adhibetur teſtis Deus, blaſphemando autem, de ipſo falſa dicuntur Deo. Tanto eſt autem inexcuſabilior ſiue periurus, ſiue blaſphemus, quanto magis ea quæ peierando, vel blaſphemando aſſerunt, falſa, nouerunt eſſe, vel credunt. DIRECTAM BLASPHEMIAM. *Praxeani hic capti, videntes directè blaſphemare ſe in patrem, ſi dicant impaſſibilem pati, & crucis maledicto onerent qui mortis crucis incapax erat, in contradictionem impingunt, dicentes patrem compaſſum filio ſimul enim fateantur neceſſe eſt, & pati*

Patrem, & cum alio à ſe pati; compati enim aliud nihil eſt quàm ſimul cum alio pati. SEPARABATVR A FILIO. *id. pater diuerſa perſona erat à filio, ſed non diuerſus Deus.* FLVVIVS, *&c. Pulchrè comparat patrem aliarum perſonarum principium & originem fonti, filium autem fluuio.* Sicut & Aug. 4. de Trinit. c.20. vbi de ſpiritu S. Non dixit, inquit, quem mittet pater à me, ſed, quem mittam vobis à Patre: videlicet oſtendens, quod totius diuinitatis principium pater eſt. *Licet enim fluuius aliquo limo vicino turbetur, quamuis aqua eius non ſit alia, quam quæ de fonte manauit, nihil inde fonti limoſi communicatur; ita planè licet,* SPIRITVS DEI. *id. Diuinitas quæ eadem eſt in Filio & Patre, in perſona Verbi humanam naturam aſſumente, propter communicationem idiomatum, paſſa dicatur, & Deus crucifixus, & Deus mortuus; paſſio tamen ſoli filio, qui ſolus naturam paſſibilem aſſumpſit, conuenit, & non Patri,* SED SVFFICIT, *&c. Satis eſt credere,* SVO NOMINE. *id. in quantum Dei Filius eſt, & Spiritus Dei. id. habens naturam diuinam, nihil prorſus paſſum. Quia ſi quid paſſa eſt diuinitas, illud paſſa eſt in perſona filij, non quà Dei filius, ſed quà filius hominis carnem paſſibilem gerebat. In quo filio erat Pater: non quidem indentitate perſonæ, ſed indiuiduitate naturæ: ſecundum quam dicebat:* ego & pater vnum ſumus. *Hinc Aug. in quæſtionibus excerptis ex libris de Trin.* ſi vna ſubſtantia eſt Pater & Filius & Spiritus ſanctus, quare ſolus filius incarnatus dicitur? quia alia eſt perſona filij, alia Patris, alia Spiritus ſancti. Et ſola quidem perſona filij incarnata eſt, operante tamen eandem incarnationem tota ſancta Trinitate, cuius opera ſunt inſeparabilia.

S. Auguſt. — Aug.

6. *Chriſti vera caro noſtræ peccatrici ſimilis tantum fuit in ſubſtantia, vt peccatum redimeret.* *5. cont. Marc. cap. 14. inp.*

a Rom. 8. 3. HVnc ſi a *Pater miſit in ſimilitudinem carnis peccati;* non ideo phantaſma dicetur caro quæ in illo videbatur. Peccatum enim carni ſuprà adſcripſit, & illam fecit b *legem peccati* b Rom. 7. 23. *habitantem in membris ſuis, & aduerſantem legi ſenſus:* Ob hoc igitur *miſſum Filium in ſimilitudinem carnis peccati*, vt peccati carnem ſimili ſubſtantia redimeret, id eſt carnea, quæ peccatrici carnis ſimilis eſſet, quum peccatrix ipſa non eſſet. Nam & hæc erit Dei virtus, in ſubſtantia pari perficere ſalutem. Non enim magnum, ſi ſpiritus Dei carnem remediaret; ſed ſi caro conſimilis peccatrici, dum caro eſt, ſed non peccati. Ita *ſimilitudo* ad titulum *peccati* pertinebit, non ad ſubſtantiæ mendacium. Nam nec addidiſſet, *peccati*, ſi ſubſtantiæ ſimilitudinem vellet intelligi, vt negaret veritatem. Tantum enim *carnis* poſuiſſet, non & *peccati*. Quum vero tunc ſic ſtruxerit, *carnis peccati*, & ſubſtantiam confirmauit, id eſt carnem; & ſimilitudinem ad vitium ſubſtantiæ retulit, id eſt ad peccatum. Puta nunc ſimilitudinem ſubſtantiæ dictam, non ideo negabitur ſubſtantiæ veritas. Cur ergo ſimilis vera? Quia vera quidem, ſed non ex ſemine: de ſtatu ſimilis ſed vera de cenſu, non vero diſſimilis. Ceterum, ſimilitudo in contrariis nulla eſt. Spiritus non diceretur carnis ſimilitudo, quia nec caro ſimilitudinem ſpiritus caperet; ſed phantaſma diceretur, ſi id quod non erat, videbatur. Similitudo autem dicitur, quum eſt quod videtur. Eſt enim, dum alterius par eſt. Phantaſma autem, quà hoc tantum eſt, non eſt ſimilitudo.

CHRISTI INFIRMA. VI. SCHOLIA.

HVNC. *id eſt filium.* PHANTASMA. *Reſpondet obiectioni Marcionis facta ex loco Pauli dicentis miſſum filium à Patre,* in ſimilitudinem carnis peccati; *vnde concludere voluit carnem Chriſti non fuiſſe veram, ſed verè ſimilem, imaginariam, phantaſticam. Sed ſubtiliter diſtinguit author hæc duo in ſententia Pauli, peccatum ſcilicet, & carnem. Ita vt Paulus ſimilitudinem non adſcribat carni, cum veram Chriſtus habuerit, ſed carni peccati: quia nihil foris in paſſibilitate & actione diuerſum apparebat in carne Chriſti, à noſtra, quæ peccatrix dicitur, ſiue caro peccati, quia de Adam peccatore propagata eſt, & lex peccati habitat in membris, quæ per fomitem concupiſcentia prouocat animum ad conſenſum peccati. Subdit ideo Paulum addidiſſe,* peccati, *vt probaret ſe non negare veritatem carnis in Chriſto, nec ſolam eius vmbram & imaginem, ſed ſolidam eius ſubſtantiam credidiſſe. Similitudinem igitur non retulit ad carnem, ſed ad peccatum & vitium carnis; cui foris ſimilis caro Chriſti apparebat.* SVPRA ADSCRIPSIT. *ſcil. Rom. 7.* Non habitat in me hoc eſt in carne mea bonum, &c. Non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum. LEGEM PECCATI, *Rom. 7.* Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ. LEGI SENSVS. *id eſt mentis, alibi enim Tertul. animæ ſenſum pro Iudicio & ratione poſuit.* IN SVBSTANTIA PARI, *&c. id. in carne ſimilis ſpeciei, redemit humanam carnem à corruptione peccati & mortis. In quo maior elucet Dei virtus, dum infirmitate carnis & abiecto inſtrumento vtitur, quàm ſi* SPIRITVS DEI. *id. ipſa diuinitas per ſe immediatè hominem redimeret.* SVBSTANTIÆ MENDACIVM. *id. carnem phantaſticam.* PVTA NVNC, *&c. Eſto, inquit, demus tibi, ò Marcion, Paulum referre ſimilitudinem, ad ipſam ſubſtantiam carnis: dixerit: Chriſti carnem ſimilem noſtræ; non ideo minus vera erit.* DE CENSV, *quia vt alibi dicit, verè Chriſtus,* per Virginis cenſum: *quia verè vt filius Dauid & verus homo Auguſti cenſui inſcriptus eſt, & tributum ſoluit.* DE STATV SIMILIS. *id. quia ſtabat inter homines nullo modo diſſimilis, filius Fabri reputatus, licet non ex eius ſemine genitus, vera caro erat in ſubſtantia, ſed ſimilis dicitur, quia non ex ſemine genita, licet ex muliere nupta ſicut aliæ mulieres erant, ſed incognita viro.* SIMILITVDO IN CONTRARIIS, *&c. Solida hæc ratio probat carnis Chriſti veritatem: ſimilitudo ſiquidem inter contraria non inuenitur: verbi gratia: etiam iuxta D. Paulum,* hæc ſibi inuicem aduerſantur, *caro ſcilicet & ſpiritus. Vt ergo relatio ſimilitudinis inter ſimilia eſt, & non inter diſſimilia: ſicut ineptè diceret quis, ſimilem ſpiritum eſſe carni, vel ſimilem carnem ſpiritui: ita ſtultè pronuntiaret phantaſma carnis quod omnino caro non eſt, ſed quid purè imaginarium & phantaſticum, ſimile eſſe*

vera

vera, reali, exiſtenti & ſolida carni. At Paulus dixit Chriſti carnem ſimilem noſtræ: ergo ſicut noſtra vera eſt, ita planè Chriſti caro fuit vera, ſimilis noſtræ in ſubſtantia, diſſimilis in peccati concupiſcentia. SIMILITVDO AVTEM, *&c. id. res vna dicitur verè alteri ſimilis, cùm verè eſt, & agnoſcitur alteri reali reſpondere,* QVA HOC TANTVM, *&c. id. in quantum phantaſma eſt merè imaginarium, non poteſt dici ſimile alteri verè exiſtenti. Locum Pauli habes Rom 8.* quod impoſſibile erat legi in quo infirmabatur per carnem. Deus filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati, & dè peccato damnauit peccatum in carne. *Tranſlat. Syr.* Cum impotens eſſet lex propter infirmitatem carnis, miſit Deus, &c. Propter peccatum, vt reum perageret peccatum in carne ipſius.

Aug. *In hunc locum videndus Auguſtinus ſer. 6. de ver. Apoſt. & ſer. 14. de verbis eiuſdem.* Adam primus accepit morſum ſerpentis cum veneno, ergo natus in carne peccati, fit ſaluus in Chriſto per ſimilitudinem carnis peccati. Miſit enim Deus filium ſuum non in carne peccati, ſed ſicut ſequitur qui ſcripſit, in ſimilitudinem carnis peccati, quia non de complexu maritali, ſed de vtero Virginali Miſit in ſimilitudinem. &c. Vt quid hoc? vt de peccato damnaret peccatum in carne, de peccato damnauit peccatum, de ſerpente ſerpentem; quis enim dubitet nomine ſerpentis appellari peccatum? Ergo de peccato peccatum, de ſerpente, ſerpentem. Sed in ſimilitudinem, quia in Chriſto nullum peccatum, ſed ſola ſimilitudo carnis peccati. Ideo exaltatus eſt ſerpens, ſed æreus. Exaltata eſt ſimilitudo carnis peccati, vt ſanaretur origo peccati. *Quæ de ligno vetito venerat. vnde & maledictio ſerpentis & peccati.* Quia miſit Deus filium ſuum in ſimilitudinem carnis peccati, non in ſimilitudinem carnis. Nam vera caro eſt: ſed in ſimilitudinem carnis peccati, quia mortalis caro, ſine vllo omnino peccato: vt de peccato, *id eſt vt ipſe alibi exponit de carne factâ hoſtiâ pro peccato*. propter ſimilitudinem, damnaret, *id eſt ſatisfaceret, puniret, in rigore Iuſtitiæ*, peccatum in carne, propter veram iniquitatem. Vera iniquitas in Chriſto non fuit, ſed mortalitas in illo fuit. Peccatum non ſuſcepit, ſed pœnam peccati ſuſcepit. Suſcipiendo ſine culpa pœnam, & pœnam ſanauit & culpam. *Hinc ſer. 48. de ver. Domini ſecundum Io in fine. Pulchrè vocat carnem Chriſti muſcipulam diaboli. Ex Io. 14. venit princeps mundi huius, &c.*

Aug. Factus eſt Chriſtus peccatum, oblatus eſt, & deletum eſt peccatum. Fuſus eſt ſanguis redemptoris, & deleta eſt cautio debitoris. Ipſe eſt ſanguis, qui pro multis effuſus eſt in remiſſionem peccatorum Matth. 26. quid eſt ergo

A quod inſipienter exultaſti meus captiuator, quia carnem mortalem habuit meus liberator? ſi habuit peccatum, vide. Si aliquid tuum in eo inueniſti, tene. Verbum caro factum eſt, Verbum Creator eſt, caro creatura eſt. Quid ibi tuum inimice? Et Verbum Deus eſt, & anima hominis creatura eſt, & caro hominis creatura eſt, & caro mortalis Dei creatura eſt. Peccatum quære. Sed quid quæras veritas loquitur: veniet princeps mundi, & in me nihil inueniet. Non ergo non inuenit carnem, ſed nihil ſuum, id eſt nullum peccatum. decepiſti innocentes, feciſti nocentes. Occidiſti innocentem, peremiſti quem non debebas, redde quod tenebas. quid ergo? ad horam inſultaſti, quia inueniſti in Chriſto carnem mortalem. Muſcipula tua erat. Vnde lætatus es: inde captus es. Vbi te exultaſti

B aliquid inueniſſe, inde nunc doles quod poſſederas, perdidiſſe. *Preclarè item verba D. Pauli à Tertulliano ſupra relata ſic exponit ſer. 6. de Ver. Apoſt.*

S. Auguſt. Quod impoſſibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati, &c. Lex iubebat, & non implebat, quia caro, vbi non erat gratia, inuictiſſimè reſiſtebat: & lex infirmabatur *infringebatur, non implebatur* per carnem, *ob carnis reſiſtentiam & concupiſcentiam aduerſus legem*, quia lex ſpiritalis eſt, ego autem carnalis ſum. Rom. 8. quomodo ergo lex mihi opitularetur iubens per literam, & non dans gratiam? infirmabatur per carnem. Quid fecit Deus? cùm hoc impoſſibile eſſet legi, & infirmaretur per carnem, Deus filium ſuum miſit. Per quid infirmabatur lex? & propter quid erat hoc impoſſibile legi? infirmabatur per carnem. Quid ergo

C Deus? contra carnem miſit carnem: immo etiam pro carne, miſit carnem Peccatum enim carnis occidit, carnis ſubſtantiam liberauit. Miſit Deus filium ſuum, &c. In carne quidem vera, ſed non in carne peccati. Quid autem in ſimilitudinem, &c? id. vt eſſet caro, vera caro Et vnde ſimilitudo carnis peccati? quia de peccato mors. Mors eſt vtique in omni carne peccati, &c. Cæterum in carne peccati, & mors eſt, & peccatum eſt: in ſimilitudine carnis peccati, mors erat, & peccatum non erat. Si enim caro peccati eſſet, & meritò peccati pœnam mortis lueret, non diceret ipſe Dominus Io. 14. ecce venit princeps, &c. Quare ergo me occidit?

D quia quæ non rapui tunc exoluebam. Pſal 68. Prorſus quod fecit de tributo, hoc fecit de morte. *Subiicit de tributo Matth. 17. quo liber, vt filius erat; deinde ait:* tributum non debitum perſoluebat. Sic perſoluit & mortem, &c. Ille niſi indebitum ſolueret, nunquam nos à debito liberaret.

7. *Chriſtus natus & Crucifixus petra ſcandali, per ſtultum & infirmum Dei, ſapientiam mundi confudit. 5. cont. Marc. cap. 5. circa f.*

QVod ſi eius ſunt & cauſæ, cuius adhibentur ſcripturæ; ergo de Deo tractans Apoſtolus non intellecto, de Creatore vtique docet intelligendum, etiam quod [a] *ſcandalum Iudæis prædicat Chriſtum*, prophetiam ſuper illo conſignat Creatoris dicentis per Eſaïam, [b] *Ecce poſui in Sion lapidem offenſionis & petram ſcandali:* [c] *petra autem fuit Chriſtus*, etiam Marcion ſeruat. Quid eſt autem [d] *ſtultum Dei ſapientius hominibus*, niſi crux & mors Chriſti? Quid *infirmum Dei, fortius homine*, niſi natiuitas & caro Dei? ceterum, ſi nec natus ex virgine Chriſtus, nec carne conſtructus; ac per hoc neque crucem, neque mortem verè perpeſſus eſt, nihil in illo fit ſtultum & infirmum; nec iam [e] *ſtulta mundi elegit Deus, vt confundat ſapientiam; nec infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia; nec inhoneſta & minima & contemptibilia, quæ non ſunt*, id eſt, quæ non verè ſunt, *vt confundat quæ ſunt*, id eſt, quæ verè ſunt. Nihil enim à Deo diſpoſitum, eſt verè modicum, & ignobile, & contemptibile, ſed quod [f] ab homine: apud Creatorem autem etiam vetera, ſtultitiæ, & infirmitati, & inhoneſtati, & puſillitati, & contemptui deputari poſſunt.

a 1. Cor. 1. 23. Eſa. 8. 14. Eſa. 28 16.
b Rom. 9. 33.
c 1. Cor. 10. 4.
d 1. Cor. 1. 25.
e 1. Cor. 1. 27.
f Leuit. 1. 2, 3. 4 5. 6.

CHRISTI INFIRMA. VII. SCHOLIA.

EIVS SVNT CAVSÆ. *id. ſi cauſa eius Dei tra-* A
ctatur, cuius teſtimonia ex veteri Teſtamento citantur; conſequens eſt vt Apoſtolus de Deo Creatore, & non de Marcionis Deo loquatur, cùm inſinuat ſapientes ſeculi non intellexiſſe Deum Creatorem ex operibus ſuis. Ita enim Tertul. paulò ſupra ex. 1. Cor. 1. dixerat quoniam in Dei ſapientia. *id eſt in operibus & per opera Dei ſapientiam manifeſtantia*, non intellexit mundus, *id eſt prudentes ſeculi & Philoſophi, de quibus præmiſerat Paulus, iuxta vetus Teſtamentum Creatoris, & Tranſlat. 70. Eſaiæ 29. perdam ſapientiam ſapientum, &c.* Per ſapientiam Deum: *id. per naturæ lumen & ſcientiam naturalem acquiſitam*, placuit Deo per ſtultitiam prædicationis ſaluos facere credentes. SCANDALVM IVDÆIS. *Iam ſupra alibi expoſuimus in elogiis Chriſtum lapidem offenſionis, nec retexam plura. Aug. ſer. 224. de temp.* lapidem ſe dixit ipſe Dominus noſter Ieſus Chriſtus Matth. 21. S. Auguſt.
Prophetico ad ſe aſſerêdum vtens eloquio Pſal. 117. lapidem autem talem, vt ſi quis in eum offenderit, conquaſſetur, ſuper quem autem lapis ille venerit, conterat eum. Quando enim in eum offenditur, humilis iacet, iacendo humilis quaſſat offendentem, veniendo excelſus, conterit ſuperbientem. Iam ergo Iudæi illa offenſione quaſſati ſunt; reſtat vt eius præclaro aduentu etiam conterantur, niſi fortè cùm viuunt agnouerint, ne moriantur. Patiens eſt enim Deus, & illos quotidie inuitat ad fidem. ETIAM MARCION SERVAT. *id. integrum reliquit, non eraſit ex Paulo 1. Cor. 10.* STVLTVM DEI. *Ita. 1. Cor. 1.* quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus, & quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus, &c. Quæ ſtulta ſunt mundi elegit Deus, &c. *Tranſlat. Syr.* ſtultitia Dei ſapientior eſt hominibus, & imbecillitas Dei potentior eſt filiis hominum, &c. elegit Deus ſtultos mundi vt pudore afficiat ſapientes, &c. *Tertul. hic. per ſtultum & infirmum Dei intelligit carnem veram Chriſti, veram natiuitatem & mortem, quam niſi verè ſubiiſſet, male Paulus concluderet Chriſtũ Dei virtutem & ſapientiam, infirma & ſtulta mundi elegiſſe, cùm in ipſo, in quantum Deus eſt, nihil ſit infirmum & ſtultum.* QVÆ NON SVNT. *Sublimi ſenſu explicat Paulum, doctè notans nihil paruum, modicum & ignobile à Dei ſapientia electum & diſpoſitum; & carnem Chriſti, crucem, & mortem non eſſe verè contemptibilem, in qua totius mundi pretium poſitum eſt: ſed aduertit Paulum loqui ſenſu Iudæorum & Gentilium infidelium. qui hæc quæ apparebant in Chriſto vilia, pro ſcandalo. ſtultitia, nihilo reputabant: quæ tamen tam valida & nobilia, & ſapientia fuerunt, vt iis Chriſtus*, ea quæ ſunt; *id. quæ mundus deceptus. fortia & ſapientia reputat, vt Philoſophiam, imperialem dignitatem, diuitias, & pompam ſeculi euerterit, & conuerterit.* APVD CREATOREM. *Iam tranſit ad infirma Dei, id. cerimonias & Sacramenta veteris legis quæ ipſe Paulus, vt iam impleta per veritatem, vt nullius valoris reſpuit*, infirma & egena elementa, & ea quæ paruuli erant, *populi Iudæi* factus vir *Euangelicus* euacuauit. *Et rurſum:* in quo lex infirmabatur, &c. Nihil ad perfectum adduxit lex, &c. Quæ arbitratus ſum lucra, *abundantius emulator paternarum traditionum*. hæc propter Chriſtum *implentem legem*, arbitratus ſum detrimenta *Quæ tamen infirma & ſtulta legis, quia robur & ſapientiam noua in cortice & umbra litteræ velata continebant, longè omni ſapientia Gentili, ſub fabulis, naturalem aut moralem Philoſophiam occultanti præcellebat. Hinc Pſaltes:* narrauerunt mihi iniqui fabulationes, ſed non vt lex tua. *Quid hoc eſt niſi quia eodem atteſtante:* lex tua veritas. *Porro ex. Auguſt. in Ioannẽ tracta 5.* Inuenimus virtutẽ, Ieſum & inuenimus infirmum Ieſum, fortem & infirmum. Fortem, Aug.
quia in principio erat verbum, &c. Vis videre quam iſte filius Dei fortis ſit? omnia per ipſum, &c. Et ſine labore facta ſunt. Quid ergo illo fortius, per quem ſine labore facta ſunt omnia? infirmum vis noſſe? verbum caro factum eſt, &c. Fortitudo Chriſti te creauit, infirmitas Chriſti te recreauit. fortitudo Chriſti fecit vt quod non erat, eſſet: infirmitas Chriſti fecit, vt quod erat non B periret. *Idem Aug. lib. 1. de Doct. Chri. c. 14.* quemadmodum medici cum alligant vulnera, non incompoſitè, ſed aptè id faciunt, vt vinculi vtilitatem quædam pulchritudo etiam conſequatur: ſic Medicina ſapientiæ per hominis ſuſceptionem noſtris eſt accommodata vulneribus, de quibuſdam contrariis curans, & de quibuſdam ſimilibus, &c. Sic ſapientia Dei hominem curans, ſeipſam exhibuit ad ſanandum, ipſa Medicus, ipſa medicina. Quia ergo per ſuperbiam homo lapſus eſt, humilitatem adhibuit ad ſanandum. Serpentis ſapientiâ decepti ſumus, Dei ſtultitiâ liberamur. Quemadmodum autem illa ſapientia vocabatur, erat autem ſtultitia contemnentibus Deum: ſic illa quæ C vocatur ſtultitia, ſapientia eſt vincentibus Diabolum. Nos immortalitate malè vſi ſumus, vt moreremur: Chriſtus mortalitate benè vſus eſt, vt viueremus. Corrupto animo fœminæ, ingreſſus eſt morbus: integro corpore fœminæ, proceſſit ſalus. Ad eadem contraria pertinet, quod etiam exemplo virtutum eius vitia noſtra curantur. Iam vero ſimilia quaſi ligamenta membris, & vulneribus noſtris adhibita illa ſunt; quòd per fœminam deceptos, per fœminam natus, homo homines, Aug.
mortalis mortales, morte mortuos liberauit. *Et in verba Pſal. 68:* Deus tu ſcis imprudentiam meam, an illam dicit imprudentiam ſuam, de qua dicit Apoſtolus. 1. Cor. 1. ſtultum Dei ſapientius eſt ho- D minibus. Imprudentiam meam, hoc ipſum quod in me irriſerunt, qui ſibi videntur eſſe ſapientes. Tu ſcis quare fieret. tu ſciſti imprudentiam meam. quid enim tam ſimile imprudentiæ, quàm cum haberet in poteſtate, vna voce ſuos perſecutores proſternere, pateretur ſe teneri, flagellari, conſpui, colaphiſari, ſpinis coronari, ligno affigi? imprudentiæ ſimile eſt, ſtultum videtur: ſed ſtultum hoc ſuperat omnes ſapientes, ſtultum quidem eſt: ſed & granum quando cadit in terram, ſi nemo ſciat conſuetudinem agricolarum, ſtultum videtur: labore magno metitur, portatur ad aream, trituratur, ventilatur; poſt tanta pericula cœli, & tempeſtates, & labores ruſticanorum, curamque dominorum, mittitur in horreum frumentum purgatum. Venit hyems, & quod purgatum erat pro- E fertur & proiicitur, imprudentia videtur, ſed vt non ſit imprudentia, ſpes facit. &c. Granum niſi ceciderit in terram vt moriatur, fructum, inquit, non reddet. Hæc eſt imprudentia, ſed tu noſti illam. Iſti autem ſi cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. 1. Cor. 2.

8. Chriſtus Creatoris, pro nobis eſt maledictus. 5. cont. Marc. cap. 3. circa ſ.

CVr autem [a] *Chriſtus factus ſit pro nobis maledictio*; ipſo Apoſtolo edocente manifeſtum eſt quàm nobiſcum faciat, id eſt, ſecundùm fidem Creatoris. Neque enim quia Creator pronuntiauit, [b] *Maledictus omnis in ligno ſuſpenſus*: ideo videbitur alterius Dei eſſe Chriſtus, & idcirco à Creatore iam tunc in lege maledictus. Et quomodo præmaledixiſſet eum Creator, quem ignorat? Cur autem non magis competat Creatori, filium ſuum dediſſe maledictioni ſuæ quàm illi Deo tuo ſubdidiſſe maledictioni, & quidem pro homine alieno? Denique, ſi atrox videtur hoc in Creatore circa filium, proinde tuo in Deo. Si vero rationale & in tuo; proinde & in meo, & magis in meo. Facilius enim crederetur eius eſſe per maledictionem Chriſti, benedictionem proſpexiſſe homini, qui & [c] *maledictionem* aliquando *& benedictionem propoſuerit ante hominem*, quàm qui neutrum vnquam ſit apud te profeſſus. [d] *Accepimus* igitur *benedictionem ſpiritalem per fidem*, inquit, *ex* qua ſcilicet *viuet iuſtus* ſecundùm Creatorem. Hoc eſt ergo quod dico, eius Dei fidem eſſe, cuius eſt forma gratiæ fidei.

a Gal. 3. 13.
b Deut. 21. 23. Gal. 3. 13.
c Deut. 11. 26.
d Gal. 3. 14. Habac. 2. 4.

CHRISTI INFIRMA. VIII. SCHOLIA.

SECVNDVM FIDEM CREATORIS. *id. Apoſtolus confirmat Chriſtum ad Deum Creatorem pertinere, cùm iuxta fidem veteris legis, eam impletam dicat in Chriſto, dum qui prædicebatur in lege & ſuſpendendus, & regnaturus à ligno, pro nobis maledicto crucifixi ſe ſubiecit, vt benedictionem per eum à Patre reciperemus. Nec diuerſitatem Deorum induxit Creator, nec Chriſtum tanquam alterius Dei filium, legis ſua maledicto ſubiecit, cùm Chriſtum Dei Marcionis ignoraret. Porro longè rationabilius eſt, Deum Creatorē, pro*pro filio non parcere, ſed pro nobis omnibus, *quos ipſe creauit*, tradere illū: *idque edicto propria legis ſua.* & *Quàm Deo Marcionis, mendicanti de aliena lege, pro alieno ſeruo liberando, maledicere filium ſuum.* FACILIVS CREDERETVR. *Longè etiam credibilius eſt eundem Deum Creatorem, qui iam olim in lege benedictionem, & maledictionem ante hominem poſuerat, per maledictionem fily, homini benedictionem procurare: quàm Deum Marcionis id feciſſe, qui nil ante tale per legem aut Prophetam aliquem promiſerat.* ALIQVANDO *ſcilicet Deut. 11.* En propono in conſpectu veſtro hodie benedictionem, & maledictionem. *Ita omnes verſiones.* ACCEPIMVS. *Alludit ad Paulum Gal. 3.* prouidens ſcriptura, quia ex fide iuſtificat gentes Deus, prænuntiauit Abrahæ: quia benedicentur in te omnes gentes, &c. *Et rurſum*, vt in gentibus benedictio Abrahæ fieret in Chriſto Ieſu, vt pollicitationem ſpiritus accipiamus per fidem. CVIVS EST FORMA GRATIÆ, *&c. id. fides qua benedictionem Dei, gratiam ſcilicet & iuſtificationem nobis obtinet, de qua loquitur Apoſtolus, ab eodem Deo nobis infundi credenda eſt, qui in veteri lege per Prophetam Habacuc 2. promiſerat vitam, hoc eſt iuſtificationem ex fide conferendam. Hac eſt,* forma gratiæ fidei, *de qua loquitur hic Tertul. quaſi diceret fides iuſtificans in nouo Teſtamento à Paulo laudata, ab eodem Deo Creatore datur qui,* formam, *id. figuram,* gratiæ fidei, *in veteri Teſtamento dederat, cum per ſuum Prophetam Habacuc. 2 dixit,* ecce qui incredulus eſt, non erit recta anima eius in ſemetipſo: iuſtus autem in fide ſua viuet. *Sanct. Pagn.* Ecce viri ſuperbi, non eſt recta anima in eo. &c. *Ita & Vatabl.* 70. Si retraxerit ſe, non placet animæ meæ in eo Iuſtus autem ex fide mea viuet. *Vbi nota priora verba*, ſi retraxerit ſe: *benè exprimere arrogantis & tumidi morem: ita enim de ſe Auguſtinus*: tumore meo ſeparabar abs te, &c *poſteriora autem ſic conſonant,* vt Iuſtus ex fide ſua viuat: *dum imperio voluntatis vtitur, ad ſubiiciendum intellectum*, & captiuum ducendum in obſequium fidei. *Deus rurſum multo magis dicit*: iuſtus ex fide mea viuet: *cum magis ſit*

Aug.

A *Dei quàm hominis: dicente Apoſtolo:* vobis datum eſt, vt in eum credatis, &c. *Hunc locum Paulus Rom. 1. & Gal. 3. repetit, nec noſtram nec Dei expreſsè dicendo fidem, ſed ſimpliciter,* iuſtus ex fide viuit. *Tranſlat. Syr. ad Gal. 3.* quandoquidem ſcriptum eſt iuſtus in fide viuet. *Tandem ne quid abeat ex his, quæ maximè in ſingulis titulis proponuntur, abſque ſelecto aliquo loco D. Auguſtini præteriam relata ſupra in eundem locum Gal. 3. de maledicto pendente in ligno, quæ conſules Verbo Chriſti infirma. 5 in Schol. noſtris hæc ſubtexo ex eodem ſcribente cont. Fauſtum to. 6. lib. 14. cap. 4. 5. & 6.* Securus Apoſtolus dicit de Chriſto: factus eſt pro nobis maledictum; ſicut non timuit dicere, pro omnibus mortuus eſt. Hoc eſt enim mortuus eſt, quod maledictus, quoniam mors ipſa ex maledicto eſt, & maledictum eſt om- S. Auguſt.
B ne peccatum; ſiue ipſum quod ſit, vt ſequatur ſupplicium, ſiue ipſum ſupplicium, quod alio modo vocatur peccatum; quia fit ex peccato. Suſcepit autem Chriſtus ſine reatu ſupplicium noſtrum, vt inde ſolueret noſtrum reatum, & finiret etiam ſupplicium noſtrum, &c. Miſit, inquit, Deus filium ſuum in ſimilitudinem carnis peccati, vt de peccato damnaret peccatum in carne. Non erat ergo illa caro peccati; quia non de traduce mortalitatis in Mariam per maſculum venerat; ſed tamen quia de peccato eſt mors; illa autem caro quamuis ex virgine, tamen mortalis fuit, eo ipſo quo mortalis erat, ſimilitudinem habebat carnis peccati. Hòc appellat etiam peccatum, conſequenter dicens: vt de peccato, damnaret peccatum in carne. Item
C alio loco *2. Cor. 5.* eum, inquit, qui non nouerat peccatum, peccatum pro nobis fecit, vt nos ſimus iuſtitia Dei in ipſo. Cur ergo timeret Moyſes dicere maledictum, quod Paulus non timuit dicere peccatum? planè hoc Propheta & præuidere, debuit, & prædicere, paratus ab hæreticis cum Apoſtolo reprehendi, &c. Nec ideo maior inuidia eſt, quod addiderit, Deo: vt diceret, maledictus Deo omnis qui pependerit in ligno. Niſi enim Deus odiſſet peccatum & mortem noſtram, non ad eam ſuſcipiendam atque delendam filium ſuum mitteret. Quid ergo mirum, ſi maledictum eſt Deo, quod odit Deus? tanto enim libentius donauit nobis immortalitatem, quæ futura eſt Chriſto veniente, *in vltimo ſcilicet aduentu ad iudicium* quanto
D miſericordius odit mortem noſtram; quæ in ligno pependit, Chriſto moriente. Quod autem additum eſt, omnis: vt diceretur: maledictus omnis qui in ligno pependerit; non ſanè Moyſes minus præuidit etiam iuſtos in cruce futuros: ſed bene

præuidit hæreticos veram mortem Domini negaturos. & ideo volentes ab hoc maledicto Chriſtum ſeiungere, vt à mortis etiam veritate ſeiungerent. Si enim vera illa mors non erat; nullum maledictum Chriſto crucifixo pependit in ligno, quia nec verè crucifixus eſt. Sed contra longè futuros hæreticos quam de longe clamat Moyſes. Sine cauſa tergiverſamini, ó quibus diſplicet veritas mortis Chriſti. Maledictus omnis qui pendet in ligno. Non ille, aut ille; ſed omnis omnino. Etiamne & filius Dei? etiam prorſus. Nam hoc eſt quod non vultis. Inde ſatagitis, inde ſeducitis. Diſplicet enim vobis maledictus pro nobis, quia diſplicet mortuus pro nobis. Tunc enim extra maledictum illius Adam, ſi extra illius mortem. Cum vero ex homine, & pro homine mortem ſuſcepit; ex illo & pro illo, etiam maledictum, quod mortem comitatur, ſuſcipere non dedignatus eſt. Etiam ille, prorſus etiam ille filius Dei ſemper viuus in ſua iuſtitia, mortuus autem propter noſtra delicta, in carne ſuſcepta ex pœna noſtra. Sic & ſemper benedictus in ſua iuſtitia, maledictus autem propter noſtra delicta in morte ſuſcepta, ex pœna noſtra. Ac per hoc additum eſt, omnis: ne Chriſtus ad veram mortem non pertinere diceretur, ſi à maledicto, quod morti coniunctum eſt, inſipienti honorificentia ſepararetur, &c. *Honor ſi quidem regis*

A *iudicium diligit, & cap.* 7. Iam vbi audis pœnam peccati, aut ex benedictione crede venientem, aut ex maledictione. Si ex benedictione venit pœna peccati, opta ſemper eſſe in pœna peccati. Si autem optas inde liberari, crede per diuinæ ſententiæ iuſtitiam, pœnam peccati ex maledictione veniſſe. Confitere ergo maledictum ſuſcepiſſe pro nobis, quem confiteris mortuum eſſe pro nobis, &c. Hoc eſt quod aſſerit Propheta, quia ſciebat Chriſti mortem in cruce penſuram. Et futuros hæreticos qui dicerent: pependit quidem in ligno, ſed ſpecie quadam, non vt verè moreretur. *Hoc poſt Marcionitas Manichæi ſenſerunt*, clamando ergo, maledictus; &c. Nihil aliud clamauit, niſi quia verè mortuus. Sciens mortem hominis peccatoris, quam ſine peccato ipſe ſuſcepit, de illo maledicto venientem, quo dictum eſt Gen. 2. ſi tetigeritis, morte moriemini. Ad hoc pertinet & ſerpens ille in ligno B ſuſpenſus, *Num* 21. quo ſignificaretur, non falſam mortem Chriſtum finxiſſe, ſed illam veram in ligno paſſionis ſuæ ſuſpendiſſe, inquam ſerpens ille hominem, malè ſuadendo deiecit: quam veram mortem nolunt illi conſpicere, & ideo non ſanantur à veneno ſerpentis, ſicut in Eremo quicumque illum attenderent, ſanabantur. *Vide ſimiliter differentem lib. 2. de Actis cum Felice Manichæo. c.* 11. *Et lib. unico contra Adimantum c.* 21. Aug.

CHRISTI PASSIO ET MORS.

1. *Chriſti per Iudam traditio, & Petri negatio prædicta. 4. cont. Marc. cap. 41. in p.*

a Luc. 22. 22. VÆ [a] ait, *per quem traditur filius hominis.* Ergo iam Væ, conſtat imprecationis & commi-
nationis inclamationem intelligendam, & irato & offenſo deputandam: niſi ſi Iudas im-
punè erat tantum ſceleris relaturus. Aut ſi impunè, vacat Væ. Si non impunè, vtiq. ab eo
puniendus, in quem ſcelus traditionis admiſit. Porrò, ſi ſciens paſſus eſt hominem, quem ip-
ſe comitatui ſuo aſciuerat, in tantum ſcelus ruere, noli iam de Creatore circa Adam retra-
ctare, quæ in tuum quoque Deum retorquentur, aut ignoraſſe illum, qui non ex prouidentia
Luc. 22. 33. 34. obſtitit peccaturo, aut obſiſtere non potuiſſe, ſi ignorabat; aut noluiſſe, ſi & ſciebat, & po-
terat; atque ita malitioſum iudicandum, qui paſſus ſit hominem ſuum ex delicto perire.
Exo. 20. 5. Suadeo igitur agnoſcas potius & in iſto Creatorem, quàm parem illi Deum optimum ad-
Luc. 22. 48. uerſus ſententiam tuam facias. Nam & Petrum præſumptoriè aliquid elócutum, negationi
potius deſtinando, zelotem Deum tibi oſtendit. Debuit etiam oſculo tradi propheticus ſci-
b Eſa. 29. 13. licet Chriſtus, vt eius ſcilicet filius, [b] *qui labiis à populo diligebatur.*

CHRISTI PASSIO I. SCHOLIA.

VÆ AIT, *&c. Ex Luc. 22. cont. Marcionem argumentatur, qui cum Deum & Chriſtum tantummodo bonum, & non iuſtum, vindicem, minas & ruinas intentantem admitteret, cogitur tamen agnoſcere Chriſtum, vel vanè & fruſtra locutum, cùm imprecatus eſt traditori, aut puniſſe traditorem. Nec habere Marcionem quod obiiciat Creatori, vel ignorantiam futuri lapſus Adæ, vel eo cognito, non præueniſſe ruinam hominis, vel pœnæ mortis vindicem ſubieciſſe, cum hoc poſſit retorqueri in Deum Marcionis tam de Iuda traditoris, quam de Petri negatoris lapſu.* VÆ AIT. *Sic Luc.* 22. Ecce manus tradentis me, mecum eſt in menſa, & quidem filius hominis, ſecundùm quod definitum eſt, vadit: veruntamen væ homini illi, per quem tradetur. *Definitionem habes Pſal.* 40. Etenim homo pacis meæ in quo ſperaui. *Sanct. Pagn. cui fidebam, qui manducabat panem meum, magnificauit aduerſum me calcaneum,* qui edebat panes meos, magnificauit ſuper me ſupplantationem. S. Aug. SI SCIENS PASSVS EST HOMINEM. *Aug. in Pſal. 40. ſic vertit:* qui edebat panes meos am-

C pliauit ſuper me calcaneum. Erexit ſuper me pedem, conculcare me voluit. Quis eſt iſte homo pacis ipſius? Iudas. Et in illum Chriſtus ſperauit; quia dixit in quem ſperaui. Nonne illum ab initio nouerat? nonne antequam naſceretur futurum ſciebat? nonne omnibus diſcipulis ſuis dixerat, ego vos duodecim elegi, & vnus ex vobis diabolus eſt? quomodo ergo in illum ſperauit, niſi quia in membris ſuis ipſe eſt, & quod multi fideles de Iuda ſperauerunt, hoc in ſe transfigurauit Dominus? &c. Quomodo in illis eſt eſurientibus & ſitientibus: quomodo dixit Eſuriui, ſic dixit, ſperaui. &c. Qui edebat panes meos, &c. Per bucellam illum deſignauit, vt appareret de illo dictum, qui D edebat panes meos. Rurſus quando venit vt traderet, oſculum illi dedit, vt appareret de illo dictum, homo pacis meæ. *Poſtrema hæc verba Auguſtini explicant extremam ſententiam Tertulliani.* DEBVIT OSCVLO TRADI, *&c. Quanquam aliam proferat Prophetiam, qua probet Chriſtum filium Creatoris, ſcilicet Eſa. 29.* appropinquat populus iſte ore

ſuo, & labiis ſuis glorificat me, cor autem eius longè eſt à me. *Aliæ conſonant verſiones.* Aug. *Auguſt. ſer. 121. de temp.* ô Iuda, cui dicis numquid ego ſum Rabbi? iam dic ego ſum Non eſt obliuio neſcientis, ſed pietas miſerantis. Tu Iuda quem poſſedit cupiditas, omnia in te nouit diuinitas, ſed væ tibi, in quo ſemel periit humanitas, &c. Quem oſculatus fuero, &c. O ſignum ſacrilegum, ô placitum fugiendum, vbi ab oſculo incipitur bellum, & per pacis indicium, pacis rũpitur Sacramentum. *Quòd Iudam tulerit traditorem, & eum elegerit ad bonum magnum probat* Auguſt. *Auguſt. in Pſal. 34.* Ille videbat traditorem ſuum, & elegit illum magis ad opus neceſſarium. Illius malo magnum bonum opus operatus eſt: & tamen inter duodecim electus eſt, ne ipſe duodenarius tam exiguus numerus eſſet ſine malo. Hoc ad exemplum patientiæ noſtræ, quoniam neceſſe erat vt inter malos viueremus. *Et tra-* Auguſt. *ctatu 27. in Ioh 6* nonne ego vos duodecim elegi, & vnus ex vobis Zabulus eſt: ego vndecim elegi, diceret: an eligitur & Zabulus, & in electis eſt Zabulus? electi in laude ſolent dici: an electus eſt & iſte? de quo nolente & neſciente magnum aliquid boni fieret? hoc eſt proprium Dei, contrarium iniquis. Sicut enim iniqui malè vtuntur bonis operibus Dei, ſic contra Deus bene vtitur malis operibus hominum iniquorum, &c. Omnibus bonis Dei, ne per ſingula currere longum ſit, male vtitur malus, cõtra malis hominum malorum bene vtitur bonus. Et quid tam bonũ quam vnus Deus, quandoquidem ipſe Dominus dixit: nemo bonus niſi vnus Deus? Quanto ergo ille melior, tanto melius vtitur & malis noſtris. Quid Iuda peius? inter omnes adhærentes magiſtro, inter duodecim, loculi illi commiſſi ſunt, & diſpenſatio pauperum distributa: ingratus tanto beneficio, honori tanto, accepit pecuniam, perdidit iuſtitiam; tradidit vitam mortuus, &c. Totum hoc malum Iudæ, ſed malo eius bene vſus eſt Dominus. Tradi ſe pertulit vt redimeret nos. Ecce malum Iudæ in bonum conuerſum eſt. Auguſt. *Idipſum aliis verbis repetit tract. 59. in Io. in verba Io. 13.* Ego ſcio quos elegerim. Sed vt impleatur ſcriptura qui manducat panem meum, leuabit ſuper me calcaneum ſuum. *Vbi inter cætera ſic de Iuda:* an & ipſe ad aliquid eſt electus, ad quod vtique erat neceſſarius, &c? Illi manducabant panem Dominum, ille panem Domini contra Dominum: illi vitam, ille pœnam. Qui enim manducat indignè, ait Apoſtolus, iudicium ſibi manducat. *Et lib. de correpṫ. & Gratia cap. 7.* Electus eſt Iudas ad opus qui congruebat; ab illo quippe electus eſt, qui nouit bene vti etiam malis: vt per eius opus damnabile, illud propter quod ipſe venerat, opus venerabile compleretur. Cum itaque audimus, nonne duodecim vos elegi, &c. Illos debemus intelligere electos per miſericordiam, illum per Iudicium. Illos ergo elegit ad obtinendum regnum ſuum, illum ad effundendum ſanguinem ſuum. *Non quod Iudam impulerit ad tradendum, ſed quod*

A *iuſto iudicio in pœnam ſacrilegæ auaritiæ, ad ſe etiam vendendum labi permiſerit, eius iam in malo obſtinatione ad redemptionem humani generis bene vti voluerit. Libro autem de gratia & libero arbitrio per totum caput 20. variis Scripturæ locis probat Deum in pœnam aliorum peccatorum alia peccata permittere, quin etiam vti malis eorum voluntatibus, qui cæca voluntate feruntur in malum. Et concludit*, agit omnipotens in cordibus hominum etiam motum voluntatis eorum S. Aug. *Phyſicum ſcilicet*, vt per eos agat, quod per eos agere ipſe voluerit, qui omnino iniuſtè aliquid agere non nouit. *Iuſtum enim finem intendit Deus, licet malo fine agant homines. Et rurſum poſt locos diuerſos Scripturæ Pſal. 104.* conuertit cor eorum vt odirent S. Aug. populum eius, &c. Rom. 1. tradidit illos Deus in deſideria, &c. In paſſiones ignominiæ, &c. In reprobam mentem, &c. 2. Theſſ. 2. mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio. &c.

B *Sic claudit ſenſum.* His & talibus teſtimoniis ſatis quantum exiſtimo manifeſtatur, operari Deum in cordibus hominum, ad inclinandas eorum voluntates, quocunque voluerit, ſiue ad bona, pro ſua miſericordia; ſiue ad mala, *iuſtè negando gratiam, & puniendo præcedentia peccata, ſinẽdo eos abire in deſideria cordis ſui, & non retrahendo à malis.* Pro meritis eorum: iudicio vtique ſuo, aliquando aperto, aliquando occulto, ſemper autem iuſto, &c. Ac per hoc quando legitis in literis veritatis, à Deo ſeduci homines, aut obtundi, vel obdurari corda eorum, nolite dubitare præceſſiſſe mala merita eorum, vt iuſtè iſta paterentur: ne incurratis illud Prouerbiorum Salomonis 19. inſipientia viri violat vias eius; Deum autem cauſatur in corde ſuo.

C PAREM ILLI DEVM OPTIMVM, *&c. Quaſi diceret, crede mihi Marcion, Creatorem Deum fatere vtriuſque legis authorem, qui vt Adæ, ſic Iudæ permiſit lapſum. Nec ſis tui immemor Deum tuum optimum contra tuammet ſententiam admittas ſimilem noſtro Creatori, qui & Iudæ culpam non impedierit, & Petri Chariſſimi præſumptionem* NEGATIONI DESTINARIT. *id. zelo iuſtitiæ ſanto negationis permiſſu. præſumptionem, & temeritatem eius punire decreuerit. Aug. in Pſal. 36.* Dominus qui nouerat eum, prædixit vbi deficeret, prænuntians illi infirmitatem S. Aug. eius, tanquam tactâ venâ cordis eius. Proinde Petrus, qui ante tentationem præſumpſit de ſe, in tentatione didicit ſe. *Et in Pſal 58.* Ignotus ſibi quiſque eſt ante interrogationem tentationis. Sicut ſe S. Aug. Petrus præſumendo ignorabat, & negando didicit

D quales vires haberet; in ſua tribulatione intellexit falsò ſe præſumpſiſſe: fleuit, & flendo meruit fructuosè noſſe quod fuit, & eſſe quod non fuit. *Et tract 113. in Io.* Ecce medici completa eſt prædictio, S. August. ægroti conuicta præſumptio. Non enim factum eſt quod iſte dixerat, animam meam pro te ponam; ſed factum eſt, quod ille prædixerat; ter me negabis. Sed trina Petri negatione completa, iam & iſte ſermo compleatur.

2. Chriſti paſſio per ſingula prædicta & impleta. 4. cont. Marc. c. 41. à p. ad f & 42. in p. ad circa m.

PErductus in conſeſſum, an ipſe eſſet Chriſtus interrogatur. De quo Chriſto Iudæi quæſiſſent, niſi de ſuo? Cur ergo non vel tunc alium eis prodidit? Vt pati poſſet, inquis. Luc. 22. 66. Id eſt, vt ille optimus ignorantes adhuc in ſcelus mergeret. Atquin & ſi dixiſſet, paſſurus eſſet.[a] *Si dixero eum*, inquit, *vobis, non credetis*. Porro non credituri perſeueraſſent in necem [a] Ibid. 67. eius. Et cur non magis paſſurus eſſet, ſi alterius Dei, ac per hoc, aduerſarium Creatoris manifeſtaſſet? Ergo non vt pateretur, alium ſe tunc quoque ſuperſedit oſtendere: ſed quoniam ex ore eius confeſſionem extorquere cupiebant, nec confeſſo tamen credituri, qui cum ex operibus ſcripturas adimplentibus agnouiſſe debuerant: Ita eius fuit occultaſſe ſe, cui

b Luc. 22. vltro debebatur agnitio. Et tamen adhuc eis manum porrigens, [b] *Abhinc*, inquit, *erit filius*
69. *hominis ſedens ad dexteram virtutis Dei*. Suggerebat enim ſe ex Danielis prophetia *filium ho-*
Dan. 7.13. *minis*, & è pſalmo Dauid, [c] *ſedentem ad dexteram Dei*. Itaque ex iſto dicto & ſcripturæ com-
c Pſal. 109. 1. paratione illuminati quem ſe vellet intelligi, [d] *Ergo*, inquiunt, *tu Dei filius es*? Cuius Dei,
d Luc. 22. niſi quem ſolum nouerant? Cuius Dei, niſi quem in pſalmo meminerant dixiſſe filio ſuo, *Se-*
70. *de ad dexteram meam?* Sed reſpondit, [e] *Vos dicitis quia ego ſum*. Atquin confirmauit id ſe eſſe
Ibid. quod illi dixerant, dum rurſus interrogant. Vnde autem probabis interrogatiuè, & non ip-
e Luc. 22. ſos confirmatiuè pronuntiaſſe, *Ergo tu filius Dei es?* Vt quia obliquè oſtenderat ſe per ſcriptu-
70. ras filium Dei intelligendum, ſic ſenſerunt, Ergo tu Dei es filius? quod te non vis apertè
Ibid. dicere; æquè ita & ille, *Vos dicitis*, confirmatiuè reſpondit; & adeo ſic fuit pronuntiatio eius,
CAP. XLII. vt perſeuerauerint in eo, quod pronuntiatio ſapiebat. Perductum enim illum ad Pilatum
f Luc. 23. 3. onerare cœperunt, [f] *quod ſe regem diceret;* Chriſtum ſine dubio Dei filium, *ſeſſurum ad Dei*
Ibid. *dexteram*. Cæterùm, alio eum titulo grauaſſent, incerti an filium Dei ſe dixiſſet, niſi, *Vos*
dicitis ſic pronuntiaſſet, hoc ſe eſſe quod dicerent. Pilato quoque interroganti, *Tu es Chriſtus*,
proinde, *Tu dicis*; ne metu poteſtatis videretur amplius reſpondiſſe. Conſtitutus eſt igitur
g Eſa. 3.12. Dominus in iudicio. [g] *Et ſtatuit in iudicio populum ſuum. Ipſe Dominus in iudicium venit cum*
presbyteris & archontibus populi, ſecundùm Eſaïam. Atque exinde omne ſcriptum paſſionis
h Pſal. 2.1. 2. ſuæ impleuit. [h] *Tumultuatæ ſunt ibidem nationes, & populi meditati ſunt inania. Aſtiterunt reges*
terræ, & archontes congregati ſunt in vnum aduerſus Dominum, & aduerſus Chriſtum eius. Na-
tiones, Romani qui cum Pilato fuerant. Populi, Tribus Iſraëlis. Reges, in Herode. Archon-
tes, in ſummis ſacerdotibus. Nam & Herodi velut munus à Pilato miſſus, Oſee vocibus fi-
i Oſee. 10. 6. dem reddidit; de Chriſto enim prophetauerat, [i] *Et vinctum eum ducent xenium regi*. Dele-
Luc. 23.8. ctatus eſt denique Herodes viſo Ieſu, nec vocem vllam ab eo audiuit. [k] *Tanquam agnus* enim
k Eſa. 53.7. *coram tondente, ſic non aperuit os ſuum*; quia *Dominus dederat illi linguam diſciplinæ, vt ſciret*
l Pſal. 21. 16. *quomodo eum oporteret proferre ſermonem*. Illam ſcilicet linguam, quam in Pſalmo [l] *adglutina-*
tam gutturi ſuo tunc probabat, non loquendo. Et Barrabas quidem nocentiſſimus, vitâ vt bo-
Luc. 23. 18. & 33. nus donatur; Chriſtus vero iuſtiſſimus, vt homicida morti expoſtulatur. Sed & duo ſcele-
ſti circumfiguntur illi, vt [m] *inter iniquos* ſcilicet *deputaretur*. Veſtitum plane eius militibus
m Eſa. 53. 12. diuiſum, partim ſorte conceſſum, Marcion abſtulit, reſpiciens Pſalmi prophetiam, [n] *Di-*
ſpertiti ſibi ſunt veſtimenta mea, & in veſtitum meum ſortem miſerunt. Aufer igitur & crucem ip-
Luc. 23. 34. ſam. Idem tamen Pſalmus de eo non tacet: [o] *Foderunt manus meas & pedes meos*. totus in illo
n Pſal. 21. 19. exitus legitur: [p] *Circumdederunt me canes, ſynagoga maleficorum circumuallauit me. Omnes qui*
ſpectabant me, naſo irridebant me. Locuti ſunt labiis, & capita mouerunt. Sperauit in Deum, libe-
o Ibid. 18. *ret eum*. Quo iam teſtimonium veſtimentorum? habe falſi tui prædam, totus Pſalmus veſti-
p Ibid. 17. & ſeq. menta ſunt Chriſti. Ecce autem & elementa concutiuntur. Dominus enim patiebatur ipſo-
rum. Cæterum, aduerſario læſo, cœlum luminibus floruiſſet, magis ſol radiis inſultaſſet,
q Eſa. 50.3. magis dies ſtetiſſet libenter, ſpectans pendentem in patibulo Chriſtum Marcionis. Hæc ar-
r Amos. 8. 9. gumenta quoque mihi competiſſent, etſi non fuiſſent prædicata. [q] *Cælum*, inquit Eſaïas, *ve-*
ſ Luc. 23. 44. *ſtiam tenebris*. Hic erit dies, de quo & Amos, [r] *Et erit illa die, dicit Dominus, occidet ſol meridie;*
(Habes & horæ ſextæ ſignificationem) *& contenebrabit ſuper terram. Sciſſum eſt & templi ve-*
t Eſa. 1.8. *lum*, Angeli eruptione, [t] *derelinquentis filiam Sionis, tanquam in vinea ſpeculam, & in cucume-*
Pſal. 30. *rario caſulam*. O quantum perſeuerauit etiam trigeſimo pſalmo Chriſtum ipſum reddere. Vo-
v Luc. 23. 46. ciferatur ad Patrem, vt & moriens vltima voce Prophetas adimpleret. [v] *Hoc dicto exſpirauit.*

V. Verbo ſcripturæ ſenſus. 2.

CHRISTI PASSIO II. SCHOLIA.

PERDVCTVS IN CONSESSVM. *Toto hoc capite decurrit Prophetias circumſtantias mortis Chriſti exacte tangentes, quibus probat Chriſtum filium eſſe Creatoris, cuius legem & prophetas exactiſſimè impleuerit. Per conſeſſum intelligit concilium, de quo Luc. 22. ſub finem*, vt factus eſt dies, conuenerunt Seniores plebis, & principes Sacerdotum, & Scribæ, & duxerunt illum in concilium ſuum dicentes, ſi tu es Chriſtus, dic nobis. CVR NON ALIVM PRODIDIT. *Interrogat Marcionem dicens: ſi Chriſtus non erat ille de Iudæis natus, cur ſic preciſè, & tam frequenter ab eo quæſiiſſent, an Chriſtus eſſet? cur tunc ſaltem cum de vita agebatur & veritate, ſi ipſe non erat, cur alium Chriſtum ipſis non manifeſtauit ſaltem ex odio Creatoris? dices forte Marcion, ipſum reſpondiſſe ſe eſſe Chriſtum, vt occaſionem patiendi arriperet.* VT ILLE OPTIMVS, &c. *Illudis Marcioni, de opti-* A *mo Deo ſuo & Chriſto, quod peſſimus fuiſſet fingens ſe eſſe quod non erat, Chriſtum ſcilicet Iudæorum, vt vel ignorantes deciperet, vel ſciens non credituros, in Chriſticidium magis accenderet.* ET CVR NON MAGIS. *Inducit Marcionem obloquentem, ideo, & eo ipſo Chriſtum ſuum acrius prouocaturum Iudæos in ſuam necem ex Zelo Creatoris, ſi ſe filium alterius Dei, & aduerſarij Creatoris oſtenderet.* ERGO NON. &c. *Reſpondet Tertul. falſum eſſe, quod obiicit Marcion, cum Chriſtus tunc quoque ſe alium oſtendere ſuperſederit, diſtulerit, non vt irritaret eos ad paſſionem ſuam, ſed quia volebant extorquere confeſſionem ex ore ipſius, nec tamen credituri erant confitenti, licet eum ex ſcripturis ſuis impletis cognoſcere debuerant.* ITA EIVS FVIT, & *non Chriſti Marcionis* OCCVLTASSE, *reſpondendo ſcilicet interrogando, vel dubium Iudæorum animum relinquendo, cum dixit*: ſi vobis dixero, non

credetis mihi : ſi autem & interrogauero , non reſpondebitis mihi. CVI VLTRO, &c. *id. potuit Chriſtus Creatoris , & non Marcionis , celare Iudæis , & exertè non reſpondere quis eſſet , quia ſe toties in lege & prophetis , quos per ſingula puncta implebat , promiſſum , vltro debuerant agnoſcere.* MANVM PORRIGENS. *id. Indignis licet & incredulis occurrens, & lapſis in errorem opitulans. Cicero in orat. poſt reditum.* Qui mihi primus afflicto & iacenti conſularem fidem dextramque porrexit. *Aug. in Pſal. 118. ſer.* August. *18.* Manus Dei poteſtas Dei , aut ſi pluralis numerus eos mouet , &c. accipiant manus Dei . virtutem & ſapientiam Dei , quod vtrumque vnus dictus eſt Chriſtus , &c. aut accipiant manus Domini filium & Spiritum Sanctum , quia & Spiritus Sanctus cooperator eſt Patris & filij. *Et in Pſal. 101.* August. *in verſum* : Opera manuum tuarum ſunt cœli. Ne putetis quaſi aliud Deum facere manu , aliud verbo : quod facit verbo , hoc facit manu, &c. & fortè verbum eius eſt manus eius , certè manus eius , eſt virtus eius. ABHINC. *Vt Chriſtus ſe probaret eſſe Chriſtum in lege promiſſum tam ex Daniele cap. 7. quàm ex Dauide pſal. 109. vtramque naturam in hypoſtaſi verbi copulaſſe probauit , & minorem Patre in quantum filius hominis erat , & æqualem Patri in quantum à dextris eius erat. Vt hoc loco veſpertiliones licet quaſi ſubobſcura luce vel tantillum illuminati, interrogauerint , an filius eſſet Dei Creatoris.* EX HOC, *&c. Luc. 22* Ex hoc autem erit filius hominis ſedens à dextris virtutis Dei. Dixerunt autem omnes : tu ergo es filius Dei ? qui ait : vos dicitis, quia ego ſum. At illi dixerunt : quid adhuc deſideramus teſtimonium? ipſi enim audiuimus de ore eius. *Ex quo Tertul. probat Chriſtum non interrogatiuè, ſed abſolutè reſpondendo, Iudæos verè dixiſſe ſe Chriſtũ eſſe & Dei filium, ſcilicet Dei Creatoris & Iudæorum: quod ſtatim eum tanquam blaſphemum traxerint ad tribunal Pilati , quòd ſe non tantum regem , ſed & Dei filium , ſedentem à dextris Patris diceret. Aug. in pſal.* August. *109.* Vt reſurgeres , mortuus es : vt aſcenderes , reſurrexiſti : vt ſederes ad dexteram Patris , aſcendiſti : ergo vt ad dexteram Patris ſederes . mortuus es. De morte enim reſurrectio , de reſurrectione aſcenſio , de Aſcenſione ad dexteram ſeſſio. Hoc totum ergo cœpit à morte. Excellentia claritatis huius principium habet humilitatis , &c. vt autem morereris, & per mortem tuam deleretur Chirographum peccatorum , *Coloſſ. 2.* & prædicaretur pœnitentia & remiſſio delictorum per omnes Gentes , incipientibus ab Ieruſalem, *Luc. 24.* Cæcitas Iudæorum fecit : aliis illuminandis, aliorum cæcitas militauit. Cæcitas enim ex parte Iſraël contigit , donec plenitudo Gentium intraret , & ſic omnis Iſraël ſaluus fieret. PROINDE *ſupple reſpondit Chriſtus ſimpliciter , nihil aliud addendo reſpectu authoritatis iudicis , ne aliquo terrore videretur aliquid addidiſſe. Adiecit autem hæretico more Marcion ad Euangelium Lucæ , vt notauit Epiphanius Confut. 69. & 70. cum enim Luc 23. ſimpliciter dixiſſet,* Cœperunt illũ accuſare, dicentes : hunc inuenimus ſubuertentem gentem noſtram , & prohibentem tributa dare Cæſari: & dicentem ſe Chriſtum regem eſſe adiecit Marcion: & deſtruentem leges & prophetas, & auertẽtem mulieres & liberos. ET STATVIT. *Ita Eſa. 3. vbi verſio communis , Sanct. Pagn. & Vat. habent* : Stat ad iudicandũ Dominus, & ſtat ad iudicandos populos. Dominus ad iudicium veniet cum Senibus populi ſui , & principibus eius. 70. Sed nunc ſtabit in iudicio Dominus, & ſtatuet ad iudicium populum ſuum , &c. SCRIPTVM PASSIONIS. *Id. de paſſione.* TVMVLTVATÆ.

Pſal. 2. Quare fremuerunt Gentes, & populi meditati ſunt inania ? Aſtiterunt reges terræ , & principes conuenerunt in vnum , &c. *Tota differentia aliarum verſionum eſt , quod Sanctes Pagn. in futuro, Vatablus in præſenti legit vt vel inde Deus Creator omnis temporis Dominus agnoſcatur. Aduerte ex diuerſis Eſaiæ & pſalmis locis Chriſtum & iudicatum, & iudicem futurum. Vt iuxta pſal. 9. alibi exponente Auguſtino* : Cognoſcatur Dominus iudicia faciens, S. Aug. qui non eſt agnitus ea patiens. OSEÆ VOCIBVS, *&c. id. conſummauit prophetiam Oſeæ 10. vbi habet communis verſio.* Siquidem & ipſe in Aſſur delatus eſt munus Regi vltori. *Sanct. Pagn.* Etiam ipſemet in Aſſur ducetur munus Regi Iareb. *Parum diſtat Vatabl. 70.* Et ipſum in Aſſyrios ligantes tulerunt munera Regi Iarim. *In Græco apud 70. habetur.* ϗ αὐτὸν εἰς ἀσσυρίους δήσαντες ἀπήνεγκαν ξένια. *Ad litteram iuxta 70. ſermo eſt ex mente Hieronymi, Ruperti & aliorum de idolo Serapis ſub ſpecie vituli ſiue bouis , quem multiplicauerat Ieroboam in loco prius dicto Bethel, id. domus Dei , poſtea Bethauen , id eſt vacui , iniquitatis , Idoli. In quo cum fideret populus , Deus tradidit Aſſyriorum Regi quaſi Xenium. Alludit Tertullianus , Chriſtum quaſi vanum Regem , & Idolum Diuinitatis ridiculum , miſſum pro Xenio Herodi. Vnde & ſuprà in Chriſti Elogiis numero 20. Herodem comparat Regi Aſſyriorum. Quamquam de Aſcalonita loqueretur infanticida. Vel vt ſerui vendebantur & donabantur Chriſtum tanquam ſeruum, vel circulatorem & præſtigiatorem obtulit Herodi in munus ; ſicut Regibus donari ſolent huiuſmodi præſtigiorum artifices.* DELECTATVS EST. *Luc. 23.* Herodes autem viſo Ieſu gauiſus eſt valde : erat enim cupiens ex multo tempore videre eum , eò quod audierat multa de eo , & ſperabat ſignum aliquod videre ab eo fieri. Interrogabat autem eum multis ſermonibus. At ipſe nihil ei reſpondebat. *Vt ſcilicet impleret prophetiam Eſaiæ 53.* Oblatus eſt, quia ipſe voluit , & non aperuit os ſuum ; ſicut ouis ad occiſionem ducetur , & quaſi agnus coram tondente ſe obmuteſcet , & non aperiet os ſuum. *Parum diſtant aliæ verſiones.* DOMINVS DEDERAT *Eſa. 50.* Dominus dedit mihi linguam eruditam , vt ſciam ſuſtentare eum qui laſſus eſt verbo. *Sanct. Pagn.* Linguam eruditorum , vt ſciam dicere tempore ſuo ſitibundo verbum; *Vatabl.* Vt ſciam tempeſtiuè verbum cum afflicto loqui. 70. Linguam diſciplinæ, vt ſciam quando oporteat loqui verbum. ADGLVTINATAM. *Pſalmo 21.* Aruit tanquam teſta virtus mea , & lingua mea adhæſit faucibus meis. *Ad litteram de arida præ multo fuſo ſanguine ſui corporis teſta loquitur & ſiti in cruce. Auguſtinus myſticè in Pſal. 21.* Quomodo membrum illud in nobis non valet niſi ad loquendum , ſic S. Auguſt. prædicatores ſuos linguam ſuam dixit adhæſiſſe faucibus ſuis , vt de interioribus eius caperent ſapientiam. *Ad mentem autem Tertul. idem Aug. Ep.* S. Aug. *120.* Exaruit velut teſta virtus mea. Teſta igne firmata eſt , ſic & virtus corporis Chriſti , non ſicut fœnum igne conſumitur , ſed ſicut teſta paſſione velut igne firmatur , &c. Et lingua mea , &c. Poteſt quidem ſilentium eius ſignificatum videri , quod alius Propheta commendat, cùm dicit , ſicut Agnus coram tondente fuit ſine voce. Sed ſi linguam eius , eos in eius corpore intelligamus , per quos ſuum loquitur Euangelium ; tunc eius faucibus adhærent , cum à præceptis eius non recedunt. ET BARRABAS QVIDEM. *Luc. 23.* Tolle hunc , & dimitte nobis Barrabam , &c. Et Pilatus adiudicauit fieri petitionem eorum. Dimiſit autem illis eum , qui propter homicidium & ſe-

ditionem miſſus fuerat in carcerem, quem petebant. Ieſum vero tradidit voluntati eorum. *Aug.*

S. Aug. *ſer. 121. de temp* O inordinata nequitia iudicantis! Pronuntiat innocentem, & eligendi tribuit facultatem. Multa ſum paſſa pro iuſto iſto hac nocte, eius mulier mandat. In natiuitate mundi, vxor ducit virum ad mortem, in paſſione Chriſti, vxor prouocat ad ſalutem. Illic ſerpentis ſubtilitas præcipitat, hic terror angelicus reuocat: vt inde inciperet venia, vnde videntur prorupiſſe peccata. CIRCVMFIGVNTVR. *Id. à dextris & ſiniſtris eius crucifiguntur Luc. 23.* Crucifixerunt eum, & latrones, vnum à dextris & alterum à ſiniſtris.

S. Aug. *Aug. tract. 31. in Io. in fine* Ipſa Crux, ſi attendas, tribunal fuit: in medio autem iudice conſtituto, vnus latro qui credidit liberatus eſt, alius qui inſultauit, damnatus. *Et ſerm. in paraſceue qui eſt 130. de temp. vbi magnifica habet de bono latrone.* Audiſti latronem & latronem, ambos in Cruce, ambos conuerſatione latronum, ambos ex eadem malignitate venientes, ſed iam non ambo in iiſdem meritis & mentibus ſunt conſtituti. Nam alius quidem regnum adipiſcebatur, alius verò in Gehennam mittebatur, &c. *Multa præclara.* INTER INIQVOS. *Eſa. 53.* Et cum ſceleratis reputatus eſt. *Sanct. Pagn.* Et cum præuaricatoribus numeratus eſt. *Vatabl. non differt. 70.* In iniquis reputatus eſt. VESTITVM PLANE. *Notat Marcionem eraſiſſe ex Euangelio Luc. mentionem veſtimentorum Chriſti, eo quod conſonaret pſalmo 21.* Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem. *Sanct. Pagn. futuro vtitur Vatab.* De veſte mea ſortiti ſunt *Luc. 23.* Diuidentes verò veſtimenta eius, miſerunt ſortes. *Tranſlat Syr.* Et partiti ſunt veſtimenta eius, ac ſuper eis iecerunt ſortes. *Notat Sapientiſſimus Magiſter meus Merillius in ſuis in Ioannem notis num. 31.* More Romano ſpiculatores, qui de damnatis ſupplicium ſumebant, veſtes eorum capiebant, & panniculariа eorum, nec primùm id permiſit Adrianus, ſed reſcripto ſuo expreſſit, quod pannicularia appellatione contineretur. L. Diuus 6. ff. de bonis damnatorum. Vlpianus pòſt reſcriptum Adriani ſubiicit: pannicularia ſunt ea, quæ in cuſtodiam receptus ſecum attulit, ſpolia quibus indutus eſt, cùm quis ad ſuppliciũ ducitur, vt & ipſa appellatio oſtendit. *Licet verò Lucas non diſtinguat veſtes Chriſti, Ioannes diuidit, ita vt innuat pallium quadrangulum quatuor militibus quadripartitum, tunicam vero iuxta Iſidorũ Peluſiotam ex quodã genere textrinæ Galilæorum non diuiſerunt, tum propter breuitatẽ, tum propter textrinæ genus. quod ſi diuiſum fuiſſet, diſſutum in fila inutilia defluxiſſet. Sors autem miſſa fuit, vel in galeam, vel in vrnam quatuor militum nominibus miſſis, vt longo poſt tempore Vopiſcus in Probo factitatum notat, vel aliquo alea genere. De partitione veſtium vid.*

S. Auguſt. *Aug lib. 3 de conſenſu Euang. c. 12. myſtice autem in Pſal 21.* Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea. Veſtimenta ſua, Sacramenta ipſius, &c. Sacramenta ipſius potuerunt diuidi per hæreſes, ſed erat ibi veſtimentum, quod nemo diuiſit. Et ſuper veſtimentum meum miſerunt ſortem: erat ibi tunica, dicit Euangeliſta *Io. 19.* deſuper texta. Ergo de cœlo, ergo à Patre, ergo à Spiritu Sancto. Quæ eſt iſta tunica niſi charitas? Quam nemo poteſt diuidere. Quæ eſt iſta tunica, niſi vnitas? In ipſam ſors mittitur, nemo illam diuidit. Sacramenta ſibi hæretici diuidere potuerunt, charitatem non diuiſerunt. Et quia diuidere non potuerunt, receſſerunt, illa manet integra. Sortè obuenit quibuſdam. Qui habet hanc, ſecurus eſt. Nemo illam

A mouet de Eccleſia Catholica. Et ſi foris illam incipiat habere, intromittitur, quomodo ramus oliuæ à columba. *Oliua ſymbolum pacis & vnitatis, arca figura Eccleſiæ, & vt ramus roſtro columbæ prior ingreſſus eſt arcam, ſic pax & vnitas, & confeſſio eiuſdem fidei* Quæ ore fit ad ſalutem. *introducit in Eccleſiam. Idem. Aug. de ſorte miſſa in Chriſti tunicam pſal 30 in verſum* In manibus tuis ſortes meæ. Auguſt. Sors non aliquid mali eſt, ſed res eſt in dubitatione humana, diuinam indicans veritatem. Nam & ſortes miſerunt Apoſtoli *Act. 1.* Quando Iudas tradito Domino periit, &c. Sortes dixit, quantum ego exiſtimo, gratiam qua ſaluati ſumus. Quare ſortis nomine appellat gratiam Dei? Quia in ſorte non eſt electio, *noſtra, ſcilicet,* Sed

B voluntas Dei, &c. Meritò tunica illa deſuper texta, quæ ſignificat charitatis æternitatem *Qua ſcilicet iuxta Paulum elegit nos in Chriſto Pater ante mundi conſtitutionem, & ſecundum Prophetam ait, perpetua charitate dilexi te, ideo attraxi te miſerans tui.* Cùm diuidi à perſecutoribus non poſſet, ſors ſuper eam miſſa eſt: ad quos peruenit, eos ſignificauit, qui videntur ad ſortem peruenire Sanctorum. Gratiâ ſalui facti eſtis per fidem, ait Apoſtolus, *Epheſ. 2* Et hoc non ex vobis. Vide ſortem: & hoc non ex vobis, ſed Dei donum eſt: non ex operibus quaſi vos benefeceritis, vt ad hoc accedere digni eſſetis; non ex operibus, ne fortè quis extollatur. Ipſius enim ſumus figmentum, creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis.

C Hæc quodammodo ſors occulta eſt; voluntas Dei in humano genere, ſors eſt: ſors veniens de Dei occulta voluntate, apud quem non eſt iniquitas. Non enim ille perſonas accipit, ſed occulta illius iuſtitia, tibi ſors eſt. CIRCVNDEDERVNT ME CANES. *Contextum Pſaltis non ſequitur, ſed abruptè ſuo more, ſic autem habetur in textu:* Quoniam circumdederunt me canes multi: Concilium malignantium obſedit me, &c. Ipſi vero conſiderauerunt & inſpexerunt me. *Dehinc ſupra regreditur* Omnes videntes me, deriſerunt me: locuti ſunt labiis, & mouerunt caput. Sperauit in Domino, eripiat eum, &c. *Quæ omnia in Euangelio impleta leguntur.* QVO IAM TESTIMONIVM, *&c. Vt quid: eraſiſti ex euangelio teſtimonium veſtium.*

D HABE, *&c. id. abſconde quantum volueris rapti loci prædam ſicut miles abſtulit veſtis partem: totus pſalmus 21. Chriſtum induit vera ſynteſi & habitu carnis paſſibilis, & vera humanitatis tunicâ,* Quam illi fecit mater ſua, *Vel potius de puriſſimo matris ſanguine.* Deſuper contexta per totum *Fuit à ſuperueniente Spiritu Sancto.* ELEMENTA CONCVTIVNTVR. *Obſcurato cœlo. obtenebrato aëre, ſaxis ruptis, apertis monumentis.* Auguſt. *Aug. ſer. 121. de temp. in f.* Omnia ſunt elementa permota, cœlum non eſt quietum, cùm caput dominicum colaphis verberatur. *Quidni enim cœlum thronus & ſedes Dei, commoto tot iniuriis & ictibus, Regis ſui capite commoueatur?* Non curia cœleſtis cœlo contenta permanſit, quia in

E commotione fuerunt. Cœli luminaria conturbantur, & de ſtationibus ſuis ſulphureæ ſtellæ cadunt in lapſum. Ligni cuſpide, *Id. cruce defixa in monte* Rumpitur Golgotha, reſonant mallei, ſecureſque cædentes, ſcinduntur montis ſacrati petræ. ille ſolus Petrus qui fuerat ſuper Petram, *Id eſt ſolidior petra, & ſupra Chriſtum petram fundatus, & ſuper quem poſt Chriſtum ædificanda Eccleſia,* Tanquam in mollem tenuemque arenam, ſoluebatur ex petra. ADVERSARIO LÆSO. *Id. ſi Chriſtus Marcionis aduerſarius Dei Creatoris tum paſſus eſſet, tantum abeſt vt cœlum obſcuratum fuiſſet, quin potius*

potius luminaria cœli fulgidiora fuiſſent, & dies ſicut tempore Ioſue productior, cum voluptate Chriſtum Marcionis ſuſpenſum aſpexiſſet; HÆC ARGVMENTA, *&c. Sic potuiſſem argumentari, quamuis nil tale de tenebris tempore paſſionis futuris Prophetæ prædixiſſent.* CÆLVM, *&c. Eſa. 50.* Induam cœlos tenebris, & ſaccum ponam operimentum eorũ. *Sic Sanct. Pagn. Vatab.* Triſti caligine cœlos veſtio, & ſacco operio eos. *70.* Induam cœlum tenebris, & quaſi cilicium ponam operimentum eius. DE QVO ET AMOS, *&c. Cap. 7.* Et erit in die illa dicit Dominus Deus, occidet Sol in meridie, & tenebreſcere faciam terram in die luminis. 70. Contenebreſcet ſuper tenebram in die lux. HABES HORÆ SEXTÆ, *&c. Id. meridiem pro hora ſexta intellexit Amos.* Auguſt. *Aug. lib. 3. de conſenſu Euang. c. 13, vbi componit magnam difficultatem. Marcus enim c. 15. dicit quod* Erat hora tertia, & crucifixerunt eum. *Math. autem 27. dicit à ſexta hora tenebras factas vſque ad nonam, vt conſumptæ intelligantur tres horæ, ex quo crucifixus eſt vſque ad tenebras factas. Ioannis autem 19.* Erat autem Paraſceue paſchæ hora quaſi ſexta, & dixit Iudæis, ecce Rex veſter. Illi autem clamabant, tolle, tolle, &c. Tunc ergo tradidit eis illum vt crucifigeretur. Auguſt. *Concludit Auguſtinus* Occultè oſtendere voluit eos magis crucifixiſſe, qui clamauerunt vt crucifigeretur, quam illos qui miniſterium principi ſuo ſecundum ſuum officium præbuerunt. Intelligitur ergo fuiſſe hora tertia, cum clamauerunt Iudæi vt Dominus crucifigeretur, & veraciſſimè demonſtratur, tunc eos crucifixiſſe quando clamauerunt, &c. Hoc eos hora feciſſe tertia Marcus oſtendit, veriſſimè iudicans magis fuiſſe Domini necatricem linguam Iudæorũ, quam manus militum. *Concludit ergo. Aug. ſecundum Marcum crucifixum hora tertia lingua Iudæorum, ſecundum* A *Ioannem quaſi hora ſexta manu militum. Videndus etiam hanc in rem tract. 110. & 116. in Io. Et in Pſal. 63.* S. Auguſt. Verius illi tunc occiderunt, quando clamauerunt; apparitores poteſtatis *Id eſt miniſtri iudicis.* Hora ſexta crucifixerunt: præuaricatores legis hora tertia clamauerunt: Quod illi manibus hora ſexta, hoc illi lingua, hora tertia. Rei magis iſti qui clamando ſæuiebant, quam illi qui obtemperando adminiſtrabant. Ipſum eſt totum acumen Iudæorum; hoc eſt quod pro magno quæſiuerunt: occidamus, & non occidamus, ſic occidamus, vt non ipſi occidiſſe iudicemur. SCISSVM EST, *Innuit Angelum Cuſtodem Synagogæ & templi, reddentem oracula de propitiatorio, rupto velo reliquiſſe* B *Iudæorũ Gentem implendo illud Eſa. 1.* Derelinquetur filia Sion vt vmbraculum in vinea, & ſicut tugurium in cucumerario, & ſicut ciuitas quæ vaſtatur. *Ita & Sanct. Pagn. Vatab.* Sicut diuerſoriolum nocturnum in cucumerario. 70. Sicut tabernaculum in vinea, & ſicut pomorum cuſtodia in cucumerario, ſicut ciuitas expugnata. S. Aug. *Aug. ſer. 49. de Verb. Do. ſec. Ioannem.* Ablato velamine, poſteaquàm paſſus eſt Dominus, viſa ſunt ſecreta tẽpli. Ideo cum in cruce penderet, ſciſſum eſt velũ tẽpli à ſummo vſque deorſum: *Math. 27.* Et apertè dicit Apoſtolus Paulus, *2 Cor. 3.* C Cum autem tranſieris ad Chriſtum, auferetur velamen. Qui autem non tranſierit ad Chriſtum, quamuis legat Moyſen, velamen poſitum eſt ſuper cor eius, ſicut dicit Apoſtolus. *Et ſer. 114. de Temp.* S. Auguſt. Velum templi ſcinditur, quia Synagoga honore nudatur. *Alludit ad Paulum volentem mulierem velare caput, dum orat aut prophetat; ne deturpet caput ſuum. Synagoga autem ſponſa erat Dei, quæ velo rupto nudata eſt honore ſuo, dum caput ſuum Chriſtum ſpinis coronatum affixit cruci.* VOCIFERATVR AD PATREM, *&c. Supra expoſuimus ſequentia, nec repetere volumus.*

3. *Et Cont. Iud. cap. 10. circa fin.*

MOrtem eius & paſſionem & ſepulturam vna voce Eſaïæ volo oſtendere: [a] *A facinoribus*, inquit, *Populi mei perductus eſt ad mortem, & dabo malos pro ſepultura eius, & diuites pro morte eius, quia ſcelus non fecit, nec dolus in ore eius inuentus eſt, & Deus voluit eximere à morte animam eius*, &c. Dicit etiam adhuc: [b] *Sepultura eius ſublata eſt è medio.* Nec ſepultus enim eſt niſi mortuus, nec ſepultura eius ſublata eſt è medio, niſi per reſurrectionem eius. Denique ſubiungit: [c] *Propterea ipſe multos in hereditatem habebit, & multorum diuidet ſpolia.* Quis enim alius, niſi qui natus eſt, vt ſuprà oſtendimus, *Pro eo quod tradita eſt in mortem anima eius?* Oſtenſa enim cauſa gratiæ eius, pro iniuria ſcilicet mortis repenſandæ, pariter oſtenſum eſt hæc illum propter mortem conſecuturum; poſt mortem vtique reſurrectionem conſecuturum.

Eſa. 57 1. 2. a Eſa. 53. 9. b Eſa. 57. 2. c Eſa. 53. 12.

4. *Et 3. Cont. Marc. cap. 19 in fin.*

ET mortem autem & ſepulturam & reſurrectionem Chriſti mei, vna voce Eſaïæ volo oſtendere, dicentis: [a] *Sepultura eius ſublata de medio eſt.* Nec ſepultus enim eſſet, niſi mortuus; nec ſepultura eius ſublata de medio, niſi per reſurrectionem. Denique ſubiecit, [b] *Propterea ipſe multos hæreditati habebit, & multorum diuidet ſpolia.* Quis enim alius, niſi qui natus eſt, vt ſuprà oſtendimus? *Pro eo quod tradita eſt anima eius in mortem.* Oſtenſa eſt enim cauſa gratiæ huius, pro iniuria ſcilicet mortis repenſandæ, pariter oſtenſum eſt, hæc illum propter mortem conſecuturum, poſt mortem vtique, reſurrectionem conſecuturum.

a Eſa. 57. 2. b Eſa. 53. 12.

CHRISTI PASSIO III. ET IV. SCHOLIA.

MORTEM EIVS, *&c. Quia duobus diuerſis locis idipſum repetit, duos eius textus vno Scholio ſimul expedio. Eſa. 57. Sic habet lectio communis,* veniat pax, requieſcat in cubili ſuo, qui ambulauit in dilectione ſua. *Sanct. Pagn.* ingredietur in pa- D ce, requieſcet in cubilibus ſuis, qui ambulauerit coram Deo. *Vatabl.* Venit pax, requieſcunt in cubilibus ſuis, præceditque ante illum. *Et in Schol.* It iuſtus ad ſepulchrum in pace, requieſcunt pij in ſepulchris ſuis, it pax ante eum, id eſt in pace de-

cedit iuſtus. Alij legunt poſtremam particulam A requieſcunt in ſepulchris ſuis ſinguli, qui ambulant ante Deum. *70. autem*: à facie iniquitatis ablatus eſt iuſtus. Erit in pace ſepultura eius. Ablatus eſt de medio. *Cyprianus lib. 2. cont. Iud. c 14. Hiero. Cyril. Procop. ſic legunt*: Erit in pace ſepultura eius, ablata eſt de medio. *Ambr. lib. de Cain & Abel, conſentit & concordat Tertulliano. Sanct. Pagn.* Dedit cum impiis ſepulturam eius, & cum diuite inter mortuos ſuos. *id eſt, non fuit exemptus quaſi aliquis ex impiis, mortis & ſepulchri legibus. Et à diuite Ioſepho in ſepulchro conditus, quod ſibi ſuiſque præparauerat.* A FACINORIBVS POPVLI, *Eſa. 53.* Propter ſcelus populi mei percuſſi eum. Et dabit impios pro ſepultura, & diuitem pro morte ſua: eo quod iniquitatem non fecerit, neque dolus fuerit in ore eius. Et Dominus voluit conterere eum in infirmitate: ſi poſuerit pro peccato animam ſuam, B videbit ſemen longæuum, &c. Ideo diſpertiam ei plurimos & fortium diuidet ſpolia, pro eo quod tradidit in mortem animam ſuam, &c. *Parum differunt alij. 70.* Propterea ipſe poſſidebit multos, & fortium diuidet ſpolia, pro eo quod tradita eſt in mortem anima eius. *SVBLATA EST, &c. id. corruptio mortis eum non tetigit in ſepulchro, vnde propria virtute ſeipſum abſtulit: hinc iuxta Auguſtinum Magdalena prophetabat, Chriſto, quem ignorabat, dicens,* Domine ſi tu ſuſtuliſti eum, dicito mihi, &c. S. Aug. *Auguſtinus ſer. 133 de temp. ſub finem,* Sancta & ſimplex fœmina Chriſtum requirit à Chriſto, ac deuotione mentis, prophetat, & neſcit, ait enim Domino de ſemetipſo: ſi tu ſuſtuliſti eum, &c. Rectè interrogat, ſi tu ſuſtuliſti eum. Ipſe enim tulit cor- C pus ſuum, qui illud protulit de ſepulchro: ipſe tulit corpus, qui illud iacens & dormiens, ſua aſpiratione collegit: ipſe tulit corpus ſuum, qui illud diuinitatis virtute geſtans portauit ad cœlos. Atque adeo mulier ſapienter interrogat & requirit: ſi tu ſuſtuliſti eum, dicito mihi vbi poſuiſti eum: hoc eſt, ſi illud auferens de ſepulchro ad paradiſum tranſtuliſti. Audierat enim illum dicentem Latroni: hodie mecum eris in paradiſo. *Quod autem Eſaias dixerat*, dabo impios pro ſepultura eius: *milites intellige cuſtodes ſepulchri.* Diuitem autem, vel diuites pro morte eius: *Ioſephum ab Arimathia accipe, eiuſque diuites ſucceſſores, quorum in tumulo nouo poſitus eſt. Deo pro eius morte & funere prouidente virum ſanctum, quem textus ſacer diuitem vocat.* S. Aug. *Auguſtinus eodem ſer. 133. Sic de Chriſti ſepultura.* Beatum Corpus Domini noſtri Ieſu Chriſti, quod cum na- D ſcitur, ex vtero virginis gignitur; cum recedit, iuſti tumulo commendatur. Beatum planè corpus quod virginitas peperit, & iuſtitia cuſtodiuit. Cuſtodiuit enim illud Ioſeph tumulus incorruptum, ſicut ſeruauit illud Mattæ vterus illibatum. Sicut enim pollutione ibi non tangitur, ſic mortis corruptione non læditur. Vbique beato corpori defertur ſanctitas, vbique virginitas. Nouus illud venter concepit. *nouum enim creauit Dominus ſuper terram, fœmina circumdabit virum: mater & virgo: ecce virgo concipiet: quia tam nouus vterus?* nouus tumulus conclutit. *in quo nondum quiſquam poſitus fuerat. Io. 19.* Dominica ergo eſt virgo vulua; & virgo eſt ſepultura. Quin potius ipſam ſepulturam vuluam dixerim; eſt enim ſimilitudo non parua. Sicut enim Dominus de matris vulua viuus exiuit, ita & E de Ioſeph ſepultura, viuus ſurrexit, &c. Niſi quod glorioſior eſt iſta, quàm illa natiuitas. Illa enim corpus mortale genuit, hæc edidit immortale. Poſt illam natiuitatem ad inferos deſcenditur, poſt hanc remeatur ad cœlos, &c. Illa totius mundi Domi-

A num nouem menſibus, in vtero clauſum tenuit: hæc autem triduo tantum tumuli gremio cuſtodiuit. Illa cunctorum ſpem tardius protulit, hæc omnium ſalutem citius ſuſcitauit, &c. *Myſticam autem ibidem aſſignat rationem, cur in ſepulchro alieno fuerit conditus.* Aug. Ideo in aliena ſepultura ponitur, quia pro aliorum moriebatur ſalute. Mors enim iſta non illi accidit, ſed nobis proficit: mors iſta non illi illata eſt, *contra eius ſcilicet voluntatem: oblatus eſt enim quia ipſe voluit: ſolus inter mortuos liber: poteſtatem habens ponendi & ſumendi animam*, ſed nobis delata. Vt quid ergo ei propria ſepultura, qui in ſe mortem propriam non habebat? vt quid illi tumulus in terris, cuius ſedes manebat in cœlis? Vt quid illi ſepultura, qui tridui tantum temporis ſpatio, non tam in ſepulchro mortuus iacuit, quàm veluti in lecto conquieuit? Ipſa enim temporis breuitas B declarat potius ſomnum fuiſſe quàm mortem; ſepulchrum autem mortis eſt habitaculum. Neceſſarium ergo non erat mortis habitaculum Chriſto, qui vita eſt. Nec opus habebat ſemper viuens, habitaculo defunctorum. *De quibus Pſaltes.* Sepulchra eorum, domus eorum in æternum: *hæc domus ſtans vſque ad iudicium: nam de viuorum domibus, ſuccedentium mortuis*: tabernacula eorum in progenie in progeniem. *Neque verò hîc Harpocrates, ſilentium indicens, digito labiis impreſſo, olim in templis Serapis poſitus mortuum & ſepultum Deum Ægyptiorum, ſub pœna mortis dicere lege vetante, vt notauit Auguſtinus de ciuitate lib. 18. c. 5. imo pleno ore & mortem eius &* ſepulturam de medio ſublatam, *per reſurrectionem confitemur. Sic Auguſt. ſer. 133 de temp.* Aug. C ſepulchrum patens guttur hominum, rectè planè dicit Propheta Pſal. 15. ſepulchrum enim Chriſti patens eſt Euangeliſtarum beatum guttur, per quod illud æterno litterarum theſauro condiderunt. Patens autem ſepulchrum ideo dicitur, quia qui vult ad Chriſti peruenire myſterium, non ingreditur ad illud niſi per Euangelicæ ſcripturæ ſecretum, &c. Vnde Apoſtolus ait 2. Cor. 6. os noſtrum patet ad vos ô Corinthij: inuitans eos, vt per prædicationis ſuæ apertã ianuam, ingrediantur Chriſti ſecreta myſteria *Tandẽ vt ex eodem Sermone hinc inde collecto moraliter concludam: cum dixiſſet in communione iuxta Paulum memoriam fieri & mortis & ſepulturæ Domini, noſque ſanctum virum Ioſeph imitari, ſic ait* Dominum Ioſeph non tam in terrena poſuit ſepultura, quàm in monumetno ſui cordis collocauit, & cuſtodiendũ illum ſuſcepit, non tam memoria fragili mortuorum, quam memoria ſancta vir- D tutum Hæc enim virtutũ fidelis eſt memoria, quæ intra ſe continens Chriſtum, lædi eum hæreticorum corruptione non patitur, de qua memoria in Sacramentis Dominus dicit: quotieſcumque feceritis hæc, in memoriam mei facietis, donec veniam. *Corruptio hæretica nudam Chriſti memoriam, & non eius realem præſentiam in menſa ſiue tumulo altaris, ſed nec in corporis ſumentis ſepulchro eſſe volunt. Audi quid paulo poſt ſubiiciat Auguſtinus: in hac pectoris memoria collocatur Dominus à Ioſeph, vt in Iuſtitia ſede requieſcat*, iuſtum enim eum dicit Euangeliſta, & habeat filius hominis vbi caput reclinet. Aug. *Et paucis interiectis*, rectè hanc vitam *panem viuum, per verba vitæ quæ ſpiritus & vita ſunt, per Sermonem Dei viuum & efficacem conſecratum*, nos in noſtro ſepulchro condimus, vt viuificet mortem noſtram, E vt cum ipſo à mortuis reſurgamus. *Dicit enim*, qui manducat hunc panem viuet in æternum: non morietur in æternum, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. *Sed & ſicut Theologia docet, licet ſit ſacramentum viuorum, & exigat ad rem & fructum ſa-*

crementi capiendum, animam in gratia viuentem, ceu ſepulchrum corporis & animæ nouum, & iuſtum; tamen & peccata mortalia obliti, vel occulta, indirectè remittit, & mortuum ignorantem mortem ſuam, & bona fide accedentem, panis viuus viuificat, & à morte

A *peccati excitat: Sicut mortuum, caſu proiectum in oſſa Eliſæi Deus ſuſcitauit à mortuis. Vt ſic fiat iuxta Prophetam*, ſepulchrum eius glorioſum. *Hæc eſt enim maxima Chriſti gloria, propter quam*, venit peccatores ſaluos facere.

5. *Et cont. Iud. cap. 13. à p.*

ET in Pſalmis dicit: [a] *Exterminauerunt manus meas & pedes, dinumerauerunt omnia oſſa mea. Ipſi autem contemplati ſunt & viderunt me*: &c, [b] *In ſiti mea potauerunt me aceto.* Hæc David paſſus non eſt, vt de ſe meritò dixiſſe videatur, ſed Chriſtus qui crucifixus eſt. Manus autem & pedes non exterminantur, niſi eius qui à ligno ſuſpenditur. Vnde & ipſe Dauid *regnaturum ex ligno* Dominum dicebat.

a Pſal. 21. 18.
b Pſal. 68. 26.
Pſal. 95. 10.

CHRISTI PASSIO. V. SCHOLIA.

A EXTERMINAVERVNT PEDES. *Pſal. 21* Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia oſſa mea. Ipſi vero conſiderauerunt & inſpexerunt me. *Aug. in hunc locum*, tunc facta ſunt vulnera, quorum vulnerũ cicatrices dubitans Diſcipulus contrectauit ille qui dixit, niſi miſero digitos meos in cicatrices vulnerum eius, non credam, &c. Quando pendens extentus erat in ligno, non potuit melius deſcribi extenſio corporis in ligno, quam vt diceret, dinumerauerunt omnia oſſa mea. Ipſi vero conſiderauerunt, & non intellexerunt, conſpexerunt, & non viderunt. Vſque ad carnem oculos non vſque ad verbum cor habuerunt. IN SITI MEA, &c. *Pſal. 68* Et dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti mea potauerunt me aceto. *Sanct. Pagn.* propinauerunt mihi acetum. *Auguſt. in hunc locum repetens verſum præcedentem*, ſuſtinui qui ſimul contriſtaretur, & non fuit. *Vbi cum interrogaſſet an*
B *verum hoc ſit, cum & diſcipuli luxerint Dominum, & extraneæ mulieres, & Magdalena, & reſpondet contriſtatos tantum de vita temporali iactura.* Contriſtabantur illi carnaliter de vita mortali, quæ mutanda fuerat morte, & reparanda reſurrectione. Hinc erat illa triſtitia. De illis enim eſſe debuit triſtitia, qui cæci Medicum occiderunt, qui tanquam pernicioſe febrientes phrenetici, faciebant iniuriam ei, à quo illis fuerat ſalus allata. Ille volebat curare, illi ſæuire, hinc triſtitia Medico. Quære vtrum inuenerit huius triſtitiæ comitem. &c. Ergo in triſtitia quam habebat Dominus de illis pro quibus orauit Pater ignoſce illis, &c. Nullum comitem inuenit, &c. Et dederunt in eſcam meam fel, &c. Factum eſt quidem ad litteram, & Euangelium hoc nobis indicat. Sed intelligendum eſt fratres hoc ipſum, quod non inueni conſolantes, hoc ipſum quod non inueni qui ſimul contriſtaretur, hoc fuit fel meum, hoc mihi amarum,
C hoc acetum fuit. Amarum propter mœrorem, acetum propter vetuſtatem eorum, &c. Quid? iam Dominus eſcam acceperat; & in ipſam iniectum eſt fel. Acceperat autem ipſe eſcam ſuauem, quando paſcha manducauit cum diſcipulis ſuis, ibi ſacramentum ſui corporis demonſtrauit. In hanc eſcam tam ſuauem, tam dulcem vnitatis Chriſti, quam commendauit Apoſtolus. *1. Cor. 10.* dicens: quia vnus panis, vnum corpus multi ſumus. *Nota diligenter immediate ſubiicere Apoſtolum, reddentem rationem vnitatis, & ſuauiſſimi ſpecierum ſacramentalium glutini, imò corporis & ſanguinis Dominici cæmenti*: qui de vno pane participamus: *& immediatè ante*: vt prudentibus loquor: vos ipſi iudicate quod dico. Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio ſanguinis Chriſti eſt? & pa-
D nis quem frangimus, nonne participatio corporis

A Domini eſt? *proſequitur Auguſtinus*: in hanc eſcam ſuauem quis eſt qui dat fel, niſi contradictores Euangelij, tanquam illi perſecutores Chriſti? *Capharnaïtæ ſacramentarij murmurantes, quomodo poteſt hic nobis carnem ſuam dare ad manducandum?* minus enim peccauerunt Iudæi crucifigentes in terra ambulantem, *tranſitoria humilitate & pœna*, quam qui contemnunt in cœlo ſedentem. *Hinc Chriſtus maiori miraculo grauis corporis aſcendentis, confirmans minus craſſi penetrantis in Euchariſtia*: hoc vos ſcandalizat? ſi ergo videritis filium hominis aſcendentem *corpore*, vbi erat prius? *ſcilicet diuinitate. Concludit Auguſt.* quod ergo fecerunt Iudæi vt in eſcam quam iam acceperant, *inſtituto pro omnibus ſacramento, quod in nobiliori parte Iudæi, in Apoſtolis ſcilicet acceperunt*, darent bibendum amarum illum potum, hoc faciunt qui malè viuendo ſcandalum inferunt Eccleſiæ. Hoc faciunt hæretici amaricantes, ſed
B non exaltentur in ſemetipſis. *Pſal. 56.* dant fel ſuper tam iocundum cibum. Sed quid faciat Dominus? non admittit ad corpus ſuum. *Ad vnitatem Eccleſiæ, in vna fide, & participatione corporis ſui*, hoc ſacramento, *id eſt myſterio & ſecreto profundo*, Ipſe Dominus, quoniam illi obtulerunt fel, guſtauit, & noluit bibere. Si non eos pateremur, nec omnino guſtaremus. Quia vero neceſſe eſt eos pati, neceſſe eſt guſtari. Sed quia in membris Chriſti tales eſſe non poſſunt, guſtari poſſunt, recipi in corpus non poſſunt. Et dederunt in eſcam meam fel, &c. Sitiebam, & acetum accepi, id eſt fidem illorum deſideraui, & vetuſtatem inueni. *Fermentum Phariſæorum quod eſt hypocriſis, fermentum veteris malitiæ, pro Azymis ſinceritatis & veritatis. Idem Auguſt ſer. 114. de temp.* Quod ſitire ſe in cruce poſitus dicit, fidem incredulæ gentis concupiſcit, ſed è contra acetum malitiæ porrigunt, quia vinum ſapientiæ, *quæ po-*
C *ſuit menſam, & miſcuit in cratere vinum ſuum*, quod à Deo acceperant, peccando corruperunt. REGNATVRVM EX LIGNO. *Pſal 95. in Vulgata & Hebræa nulla fit mentio ligni, vnde doctores putant odio Chriſti Iudæorum ſcandali ab illis expunctum.* Dicite in gentibus quia Dominus regnauit. *Tertul. idem reperit lib. 3 cont. Marc. & D. Iuſtinus contra Thriphonẽ ſic legit, notatque eraſum à Iudæis. Ita & D. Cypr. ſimiliter legit Lactantius, Arnobius, Caſſiod. Leo Papa, Pſal. Romanum & Gothicum: Quin & Hieronymus ſequentia Pſal. verba* correxit orbẽ terræ *ſiue vt Chald. habet* firmauit *dicit partim doctrinâ Chriſti, partim ſupplicio crucis, orbem lapſum & tortuoſum debito nitori & formæ reſtitutum. Aug. in Pſal. 95.* dicite in nationibus, quia Dominus regnauit à ligno. Etenim correxit orbem terræ qui non commouebitur. *Sic*
D *ipſe legit, & eo loco contra Donatiſtas pugnat.* An fortè hoc obtinebunt, & dicent ſe regnare à ligno, quia

Margin notes: Aug. — Aug. — S. Aug. — S. Auguſt. — S. Auguſt. — Aug.

Omniloquium.

fuſtibus Circumcellionum regnant: de cruce Chriſti regna, ſi à ligno regnaturus es. *Alibi dixit: domuit orbem. non ferro, ſed ligno, cuius principatus ſuper humerum eius apud Eſaiam*, nam lignum hoc tuum ligneum te facit: lignum Chriſti per mare te trancit. *Tangit furorem huius ſectæ Donatiſtarum, qui* A *ſuimet homicidæ, Martyrij indiſcreti auidi, malè intellecto loco Euangelij: qui odit animam ſuam in hoc mundo, &c. Præcipitio, naufragio, aliiſque fatis crudelibus ſe dedebant, & nolentes ſe occidere, cædebant fuſtibus nefandi fullones: cùm in cruce Chriſti pro fide illæſa non ſit naufragium, ſed nauigium tutum.*

6. *Chriſti paſſionis myſterium, quò incredibilius & glorioſius, tantò longè ante prophetandum & figurandum fuit ad diſponendam fidem. cont. Iud. cap. 10. à p.*

ET vtique ſacramentum paſſionis ipſius figurari in prædicationibus oportuerat: quantóque incredibile, tanto magis ſcandalum futurum, ſi nudè prædicaretur: quantóque magnificum, tantò magis obumbrandum, vt difficultas intellectus gratiam Dei quæreret.
Gen. 22. 6. Itaque in primis Iſaac quum à patre hoſtia duceretur, & lignum ipſi ſibi portaret, Chriſti exitum iam tunc denotabat, in victimam conceſſi à patre, lignum paſſionis ſuæ baiulantis. Ioſeph & ipſe Chriſtum figurauit, vel hoc ſolo, ne curſum demorer ipſe, quod perſecutionem à fratribus paſſus eſt, & venundatus eſt in Ægyptum, ob Dei gratiam, ſicut & Chri-
Gen. 37. 28. ſtus à Iudæis carnalibus fratribus venundatus, à Iuda cùm traditur.

CHRISTI PASSIO. VI. SCHOLIA.

SACRAMENTVM PASIONIS. *id. myſterium.* IN PRÆDICATIONIBVS. *id. prædictionibus, & prophetiis.* SCANDALVM FVTVRVM. *1. Cor. 1.* Iudæis ſcandalum. *De hoc plura ſuperius diximus.* OBVMBRANDVM. *Ne ſcilicet nimio ſplendore, mentis oculos hebetaret.* DIFFICVLTAS. *Hic locus contra hæreticos torquendus, qui myſteria fidei & ſcripturæ vt facilia dant mulierculis legenda, & exponenda. Cùm Io. 5 dixerit quaſi de impenetrabili theſauro:* Scrutamini ſcripturas, quia vos putatis in ipſis vitam æternam habere: & illæ ſunt quæ teſtimonium perhibent de me. GRATIAM DEI. *Donum intellectus*, & interpretationis ſermonum: *iuxta Paulum intelligit. Quin & ipſe Pſaltes 118 hanc gratiam poſcebat à Deo dicens:* da mihi intellectum, & ſcrutabor legem tuam, &c. *Auguſt. in hunc locum* (S. Auguſt.) *ex. 1. Cor. 2.* de Spiritu Dei dictum eſt, quod omnia ſcrutetur etiam altitudines Dei; non vtique, vt quod neſcit, inueniat, ſed quod nihil relinquat omnino, quod neſciat. Gratia itaque Dei nobis præcipuè commendatur, quando ſibi legem poni poſcit à Domino, qui vtique iam legem ſecundùm literam nouerat. Sed quia litera occidit, ſpiritus autem viuificat. *1. Cor. 3.* orat, vt per Spiritum ſanctum faciat, quod per literam ſciebat; ne per ſcientiam mandati non obſeruati, etiam præuaricationis ei crimen accedat. Quanquam etiam, vt ſciatur lex quomodo ſcienda eſt, id eſt vt intelligatur quid ſibi velit, quare ſit eis poſita qui eam non erant ſeruaturi, quidque habeat vtilitatis, hoc ipſum quod, *Rom. 5.* Lex ſubintrauit vt abundaret delictum: nemo comprehendit, niſi à Domino acceperit intellectum: vnde iſte adiungit & dicit: da mihi intellectum, & ſcrutabor legem tuam, &c. Cùm enim quiſque legem ſcrutatus fuerit, & ad eius alta peruenerit, in quibus tota lex pendet. profectò debet Deum diligere ex toto corde, & ex tota anima, &c. Hoc videtur promiſiſſe, cùm dixit: & cuſtodiam illam in toto corde meo. Sed quia & hoc non valet viribus propriis, niſi adiuuetur ab illo qui iubet, vt faciat quod iubet: deduc me, inquit, in ſemita mandatorum tuorum, &c. Parum eſt mihi voluntas mea, niſi in eo quod volui, me ipſe deducas. *Centies intellectum petiit Auguſtinus, vt vbique patet in ſcriptis ſuis, ad locos difficiles ſcripturæ intelligendos. Appoſitè autem ad textum Tertulliani, de ſcandalo crucis per ſcripturas emollito, idem Aug. in Pſal. 118.* Pax multa diligentibus legem tuam, & non eſt illis ſcandalum. Vtrum ipſa lex diligentibus ſe ſcandalum non eſt, an diligentibus eam, nullum eſt vndecumque ſcandalum? (Aug.) Sed vtrumque rectè intelligitur. Qui enim diligit Dei legem, etiam quid in ea non intelligit, honorat. Et quod ei ſonare videtur abſurdè, ſe potius non intelligere, & aliquid magnum latere ibi iudicat. Ideo lex Dei non eſt eis ſcandalum. Vt autem nullum ſcandalum omnino patiatur, non ſic homines ſanctæ cuiuſque profeſſionis attendat, vt fides eius ex eorum moribus pendeat; ne aliquibus cadentibus, quos pro magno habebat, ipſe ſcandalo pereat: ſed ipſam Dei legem diligat; & erit ei pax multa, nullumque ſcandalum. Securus enim diligit eam, in qua etiamſi multi peccant, peccare ipſe non nouit. IN PRIMIS ISAAC. *Gen. 22.* tulit ligna holocauſti, & impoſuit ſuper Iſaac filium ſuum: ipſe vero portabat in manibus ignem & gladium, cumque pergerent duo ſimul, dixit Iſaac patri ſuo: Pater mi. At ille reſpondit. Quid vis fili? ecce, inquit, ignis & ligna, vbi eſt victima holocauſti? dixit autem Abrahã, Deus prouidebit ſibi victimam holocauſti, fili mi. *Ita verſiones omnes, niſi quod pro victima, Sanct. Pagn. & paraph. Chald. agnum. 70. ouem legunt.* CHRISTI EXITVM. *Pſaltes regius:* & Domini Domini exitus mortis. *Siue quod eundem exitum mortis, factus pro nobis mortalis acceperit: ſiue quod de faucibus mortis* inter mortuos liber, *exierit. Chriſti figuram Iſaac induiſſe teſtantur præter Tertullianum. Clemens Alex. 1. pedag. cap. 5 & 1. Strom. Orig. homil. 8 in Gen. Ambr. 1. de Iſaac, Chryſoſt. in Gen. homil. 47. ſic autem Aug. in pſal. 30. ſic de Abrahæ ſacrificio.* Iuſſus eſt immolare Deo eundem filium, (Aug.) nec dubitauit, nec diſceptauit, nec de iuſſu Dei diſputauit, nec malum putauit, quod iubere optimus potuit. Duxit filium ſuum ad immolandum; impoſuit ei ligna ſacrificij, peruenit ad locum, erexit dexteram vt percuteret; eo prohibente depoſuit, quo iubente leuauerat. Qui obtemperauerat vt feriret, obtemperauit vt parceret, vbique obediens, nuſquam timidus, vt tamen impleretur ſacrificiũ, & ſine ſanguine non diſcederetur, inuentus eſt aries hærens in vepre cornibus, ipſe immolatus eſt. peractum eſt ſacrificium. Quære quid ſit: figura eſt Chriſti inuoluta ſacramentis. Denique vt videatur, diſcutitur; vt videatur, pertractatur, vt quod inuolutum eſt, euoluatur. Iſaac tanquam filius vnicus dilectus, figuram habens filij Dei,

portans ligna ſibi, quomodo Chriſtus crucem portauit. *Vide dicenda infra Num. 9. ex eodem loco Aug. in Pſal. 30.* IOSEPH ET IESE *Aug. in Pſal. 124 in f.* Si in ſeruum venundatus eſt Ioſeph, & humiliatus, & exaltatus locum fecit ad temporalia bona populo Dei, vt firmaretur ſuper inimicos eius: quantò magis Ieſus venundatus & humiliatus à fratribus ſuis ſecundùm carnem & exaltatus in cœlis, locum facit populo Dei triumphanti de diabolo & Angelis eius? A IVDA CVM TRADITVR. *Gen. 37.* dixit Iudas fratribus ſuis: quid nobis prodeſt ſi occiderimus fratrem noſtrum, & celauerimus ſanguinem ipſius? melius eſt vt venundetur Iſmaëlitis, &c. Vendiderunt eum Iſmaëlitis 20. argenteis. *Ita & verſiones omnes, niſi quod 70. legunt*, vendiderunt Ioſeph viginti aureis. *Et Parap. Chald.* vendiderunt eum Arabibus 20. ſiclis argenti. *In quam multis Ioſeph Typus Chriſti fuerit. Legendus Chryſoſt Hom. 61. in Gen. Orig. hom. 1. in Exod. Arnob. in Pſal. 104. Ambr. de Ioſeph. 12. Hiero. in Pſal. 8. Beda in Gen. 37. & 49. & in Exo. 1. Rup. 1. in Eſa. c. 19. D. autem Aug. ſer. 81. qui totus eſt de Ioſeph qui primus eſt ex quatuor quos de Patriarcha Ioſeph compoſuit, vbi inter quamplurimas comparationes inter Ioſeph & Chriſtum has accipe*, diligebat Jacob filium ſuum, quia Deus Pater diligit vnicum ſuum, ſicut ipſe dixit, hic eſt filius meus dilectus. Iacob miſit filium ſuum vt de fratribus ſuis ſollicitudinem gereret, & Deus Pater miſit vnigenitum ſuum, vt genus humanum peccatis languidum viſitaret. Ioſeph dum fratres ſuos quæreret errabat in eremo, & Chriſtus genus humanū requirebat quod errabat in mundo. Quodammodo quaſi & ipſe errabat, quia errantes requirebat. Ioſeph fratres ſuos quærebat in Sichimis, Sichima interpretatur humerus, ſemper enim peccatores dorſum magis quam faciem ponunt in faciem iuſti, &c. Inuenit Ioſeph fratres ſuos in Dothaim. Dothaim interpretatur defectio. Verè in grandi defectione erant, qui de parricidio cogitabant. Videntes ergo fratres ſui de morte illius tractauerunt, ſicut videntes Iudæi verum Ioſeph Dominum Chriſtum, vt eum crucifigerent, vno omnes conſilio ſtatuerunt. Ioſeph expoliauerunt fratres ſui tunicâ polymitâ & talari, & Iudæi Chriſtum per mortem expoliauerunt tunica corporali. Ioſeph exutus tunicâ mittitur in ciſternam, id eſt in lacum; & Chriſtus expoliatus carne humana, deſcendit in infernum. Ioſeph poſteaquam de ciſterna leuatur Iſmaëlitis, id eſt gentibus venditur: & Chriſtus poſteaquam de inferno regreditur, ab omnibus gentibus fidei commercio comparatur. Ioſeph per conſilium Iudæ triginta argenteis diſtrahitur; & Chriſtus per conſilium Iudæ Iſcariotis, eodem numero venundatur. *Non ſolus Auguſtinus ſic legit, ſed ante eum Origenes, & poſt eum Beda venditum Ioſeph triginta argenteis aſſerunt, quin etiam vetuſtiſſima Biblia idem pronuntiant. Saluari autem poteſt diſcrepantia ab Hebræis, Chaldæis, & 70. verſionibus; quòd ſecundum aliquos, ter fuerit venditus Ioſeph, primò à fratribus, Iſmaëlitis, 2. ab his, Madianitis: 3. Putiphari à Madianitis. Vt ſic ſecunda venditio, vel tertia, maior fuerit, primâ, ſolent enim qui ſeruos aut quiduis aliud emunt, præter datam ſummam, aliquid amplius lucrari dum emptitium ſeruum ſecunda venditione diſtrahunt. Proſequitur Auguſtinus*: quod autem in diuerſis tranſlationibus non æquali pretio Ioſeph ſcribitur venundatus, ſed alij dixerunt viginti argenteis, alij triginta, hoc ſpiritaliter ſignificauit, quod Chriſtus non æqualiter ab omnibus credendus vel diligendus eſſet, &c. Ioſeph deſcendit in Ægyptum, & Chriſtus in mundum. Ioſeph à penuria frumenti ſaluat Ægyptum, & Chriſtus à fame verbi Dei liberat mundum. Niſi enim Ioſeph fratres ſui vendidiſſent, defecerat Ægyptus. Fratres verum eſt, niſi Chriſtum Iudæi crucifixiſſent, perierat mundus, &c. Non incongruè coacti ſunt ſteriles manipuli fructuoſum manipulum adorare, per quem de famis periculo liberandi erant. *Comparat item inuidiam fratrum in Ioſeph cum inuidia Iudæorum. Subiicit etiam ad litteram Lunam, id eſt Rachelem iam mortuam non adoraſſe Ioſephum, licet fratres in Ægypto adorauerint quaſi ſtellæ, ſed impletam in Chriſto Prophetiam Pſal. 148.* laudate eum Sol & Luna, laudate eum omnes ſtellæ & lumen. Sol enim & Luna & vndecim ſtellæ eum adorauerunt, quando poſt reſurrectionem Sancta Maria quaſi luna, & Beatus Ioſeph velut Sol, *intelligendum eſt de Ioſeph ſuſcitato cum aliis ſanctorum corporibus. Ante paſſionem enim mortuus erat: nec alteri quam Sancto Ioſeph, nec ipſi Ioanni matrem commendaſſet: hinc etiam ob commune & Ioſeph & iuſti nomen Chriſti corpus audacter petiit à Pilato Ioſeph ab Arimathia*, cum vndecim ſtellis, id. Beatis Apoſtolis, incuruati & proſtrati ſunt ante eum, & impleta eſt prophetia quæ dixerat: laudate eum Sol & Luna, &c. & reuerà quomodo fratribus Ioſeph poteſt conuenire, quod eum quaſi ſtellæ adorare poſſent, quos inuidiæ nox obſcuros & tenebroſos effecerat? Iam enim claritatem ſtellarum perdiderant, qui in ſe lumen Charitatis extinxerant. Meritò ergo hoc in Domino ſaluatore noſtro verius credimus eſſe completum, quem ſicut iam antea dixi, & Beatum Ioſeph, & Beatam Mariam cum vndecim Apoſtolis frequentius legimus adoraſſe, &c. In illo Ioſeph ampliationem *Ioſeph enim ſignificat augmentum*, non habuit niſi ſola Ægyptus: in noſtro vero Ioſeph augmentum habere vniuerſus meruit mundus.

7. *Chriſti mors dura auditu, ſcripturæ teſtimonio emollitur. cont. Prax. cap. 29. V. Chriſti infirma. 5. in p.*

CHRISTI PASSIO. VII. SCHOLIA.

V*Ide iam expoſitum ſupra verbo Chriſti infirma. 5. à p.*

8. *Chriſti paſſio deformis, licet manente flore gratiæ ſpiritus, quantò incredibilior, tantò magis debuit prophetari, vt euentus crederetur. 3. cont. Marc. cap. 17. per totum. & 18. in p.*

REliquum ordinem eius cum ſcripturis conferamus. Quodcunque illud corpuſculum ſit, quoniam habitum, & quoniam conſpectum fuit; ſi inglorius, ſi ignobilis, ſi inhonorabilis, meus erit Chriſtus. talis enim habitu & aſpectu annuntiabatur. Adeſt rurſus Eſaias, a *Annuntiauimus*, inquit, *coram ipſo; velut puerulus, velut radix in terra ſitienti, & non eſt* a Eſa. 53. 2.

ſpecies eius, neque gloria; & vidimus eum, & non habebat ſpeciem neque decorem: ſed ſpecies
b Eſa. 52. 14. *eius inhonorata, deficiens citra omnes homines.* Sicut & ſupra patris ad filium vox. [b] *Quem-*
admodum expaueſcent multi ſuper te, ſic ſine gloria erit ab hominibus forma tua. Nam etſi
c Pſal. 44. 3. [c] *Tempeſtiuus decore*, apud Dauid, *Supra filios hominum:* Sed in allegorico illo ſtatu gratiæ
ſpiritalis, cùm [d] *Accingitur enſem* ſermonis, qui verè ſpecies & decor & gloria ipſius eſt:
d Ibid. 4. ceterùm habitu incorporabili apud eundem Prophetam; [e] *Vermis* etiam *Et non homo, igno-*
e Pſal. 21. 6. *minia hominis, & nullificamen populi.* Neque interiorem qualitatem eius, eiuſcemodi ad-
f Eſa. 11. 2. nuntiant. Si enim plenitudo in illo ſpiritus conſtitit, agnoſco [f] *Virgam de radice Ieſſe. flos*
eius, Meus erit Chriſtus, *In quo requieuit*, Secundum Eſaiam, *Spiritus ſapientiæ & intelle-*
ctus, ſpiritus conſilij & vigoris, ſpiritus agnitionis & pietatis, ſpiritus timoris Dei. Neque
enim vlli hominum diuerſitas ſpiritalium documentorum competebat, niſi in Chriſtum:
flori quidem ob gratiam ſpiritus adæquatum; ex ſtirpe autem Ieſſe deputatum, per Mariam
inde cenſendum. Expoſtulo autem de propoſito, ſi das ei omnis humilitatis & patientiæ &
g Eſa. 53. 3. & 7. tranquillitatis intentionem? & ex his Eſaiæ erit Chriſtus, [g] *Homo in plagâ, & ſciens ferre*
imbecillitatem: qui tanquam ouis ad victimam adductus eſt, & tanquam agnus ante tondentem
h Eſa. 42. 2. 3. *non aperuit os.* [h] *Qui neque contendit, neque clamauit, nec audita eſt foris vox eius: qui arun-*
dinem contuſam, id eſt, quaſſam Iudæorum fidem, *Non comminuit; qui linum ardens*, Id eſt,
momentaneum ardorem Gentium *Non extinxit*, Sed lucernam magis fecit ortu luminis
ſui. Non poteſt alius eſſe, quàm qui prædicebatur. Oportet actum eius ad ſcripturarum
regulam recognoſci, duplici, niſi fallor, operatione diſtinctum, prædicationis & virtutis.
Sed de vtroque titulo ſic diſponam, vt quoniam ipſum quoque Marcionis Euangelium diſ-
cuti placuit, de ſpeciebus doctrinarum & ſignorum illuc differamus quaſi in rem præſen-
tem: hic autem generaliter expungamus ordinem cœptum, docentes prædicatorem inte-
rim annuntiari Chriſtum per Eſaiam: [i] *Quis enim*, inquit, *In vobis, qui Deum metuit? &*
i Eſa. 50. 10. *exaudiat vocem filij eius.* Item medicatorem. [k] *Ipſe enim*, inquit, *Imbecillitates noſtras ab-*
k Eſa. 53. 4. *ſtulit, & languores portauit.* De exitu planè puto diuerſitatem tentatis inducere, negantes
paſſionem crucis in Chriſtum creatoris prædicatam, & argumentantes inſuper non eſſe
CAP. XVIII. credendum, vt in id genus mortis expoſuerit Creator filium ſuum, quod ipſe maledixerat:
l Deut. 21. 23. [l] *Maledictus*, inquit, *Omnis qui pependerit in ligno.* Sed huius maledictionis ſenſum diffe-
ro, dignæ ſolâ prædicatione crucis, de qua nunc maximè quæritur, quia & alias antecedit
rerum probatio rationem. De figuris prius edocebo. Et vtique vel maximè Sacramentum
iſtud figurari in prædicatione oportebat; quantò incredibile, tantò magis *Scandalo* futu-
rum, ſi nudè prædicaretur: quantòque magnificum, tanto magis obumbrandum, vt diffi-
cultas intellectus gratiam Dei quæreret.

CHRISTI PASSIO. VIII. SCHOLIA.

RELIQVVM ORDINEM, &c. *Id. ſeriem & contextum vitæ paſſionis & mortis Chriſti de quibus tractat Euangelium, euoluamus, & cum locis veteris Teſtamenti, totum hunc ordinem componentes, figuras & prophetias impletas videamus, & Chriſtum Creatoris proinde agnoſcamus,* CORPVSCVLVM. *Chriſti ſcilicet, quantumcumque ex ſe, ſubtile, ſydereum, phantaſticum cenſeant hæretici.* QVONIAM HABITVM. *Id. acceptum fuit & ſumptum, & hominibus exhibitum, viſibile, tractabile hominibus à vero Dei filio:* SI INGLORIVS, &c. *Id. ſi Chriſtus ſe hominibus contemptibilem & ſine gloria, & cum crucis ignominia, & maledicto, præbuit in hac carne mortali,* MEVS ERIT. *Id. ad Chriſtianos pertinebit Dei Creatoris ſermos, qui prophetias veteres de Chriſto ſuo impletas agnoſcunt.* ANNVNTIAVIMVS, &c. *Eſa.* 53. Aſcendet ſicut virgultum coram eo, & ſicut radix de terra ſitienti: non eſt ſpecies ei, neque decor: & vidimus eum, & non erat aſpectus, & deſiderauimus eum, &c. *Pro* non deſiderauimus: *Hebræorum more, qui negationem præcedentem ſubintelligunt in poſtrema ſententia. Ita & aliæ verſiones. Vatab. in Schol.* Naſcetur Chriſtus pulcherrimus vt virgultum elegantiſſimum. *Vt virga de radice Ieſſe Flos.* E ſolo arido, hoc eſt è Virgine Maria, quæ ſemine virili non fuit irrigata. Et is qui adeo formoſus erit, poſtea tempore ſupplicij ſui, erit admodum deformis, vt videatur ſpecie priſtina, ſiue humana carere.

A Cùm vidimus illum, non erat illi forma: Itaut non optaremus eum: ſubaudi, videre vt antea. 70. *Secutus eſt Tertul. ſuo more, qui ſic legunt* Annuntiauimus, quaſi paruulum in conſpectu eius: ſicut radix in terra ſitienti. Adeo languidus & marcens erat, vnde & dicebat Pſal. 21. aruit tanquam teſta virtus mea, non eſt ſpecies ei, neque gloria: & vidimus eum; & non habebat ſpeciem, neque decorem: ſed ſpecies eius inhonorata, & deficiens præ filiis hominum. *Habes hunc locum ſupra expoſitum.* ET SVPRA *Scilicet Eſa.* 52. Obſtupuerunt ſuper te multi, ſic inglorius erit inter viros aſpectus eius, & forma eius inter filios hominum. *Sanct. Pagn. parum diſtat:* Sic corru-

B ptus eſt præ viro aſpectus eius, &c. *Vatablus;* Admirabundi obſtupuerunt multi de eo, quòd aſpectus eius deformior fuerit quàm vllius viri, &c. 70 ſicut ſtupebunt ſuper te multi, ſic ingloria erit ab hominibus ſpecies tua, & gloria tua à filiis hominum. ETSI TEMPESTIVVS. *Pſal.* 44. Speciosus formâ, &c. *Iam alibi expoſitum habes. Nec hic Tertul. ad literam, ſed myſticè expoſuit hunc locum. De gratia & pulchritudine ſermonis, & temperanea & tempeſtiua loquela, & verbo Chriſti per gladium eius expreſſo. Et de hoc iam alibi. Præter iam à nobis dicta de gladio Chriſti, conſulat curioſus lector Orig. homil. 16. in Leuit. homil. 4. in Iud. Philonem Iud. 2. Allegor. & de Cherub. Baſil. in Pſal. 45. Arnobium in pſal. 9. 62. & 88. rurſum Origenem*

homil. 13. in num. & homil. 2. & 3. in Pſal. 36. Hilarium in Math. Can. 10. Ambr. Ep. 56. & in Luc. 21. Greg. 19. Moral. c. 29. & 34. c. 4. Hiero. de iudicio Salomonis, & in Pſal. 58. & 149. Aug. frequenter in Aug. *pſalmos. Vbi inter cætera Pſalmo 7.* Niſi conuerſi fueritis, gladium ſuum vibrabit, &c. Poteſt ipſe homo dominicus gladius intelligi bis acutus, id eſt framea; quem non vibrauit primo aduentu, ſed tanquam in vagina humilitatis abſcondit. Vibrabit autem, cum in ſecundo aduentu veniens iudicare viuos & mortuos, in manifeſto ſplendore claritatis ſuæ, iuſtis lumine ſuo, & terrore impiis coruſcabit. Nam in aliis exemplaribus, pro eo quod eſt, gladium ſuum vibrabit; frameam ſuam B ſplendificabit, poſitum eſt. Quo verbo, conuenientiſſimè ſignificari arbitror vltimum dominicæ claritatis aduentum. *In primo gladius ad femur in vagina concluſus eſt, in ſecundo* Vtraque parte acutus de ore eius exibit *Apoc. 1. & in Pſal. 58. ſic idem* Aug *Doctor in verba*; Gladius in labiis eorum. Iam ille gladius bis acutus, de quo Apoſtolus dicit: *Epheſ. 6.* & gladium ſpiritus, quod eſt Verbum Dei. Quare bis acutus? Quare? Niſi quia ex vtroque teſtamento feriens, hoc gladio mactabantur, de quibus dicebatur Petro *Act. 10.* Macta & manduca. HABITV INCORPORABILI. *Non quod Chriſtus incorporeus fuerit: ſic enim ironicè dictum eſſet ridendo Phantaſma Marcionis: ſed propriè, corpus C deformatum, & vix cognoſcibile deſcripſit, vſque ad vermis ſimilitudinem.* VERMIS ETIAM. *Præ-* Aug. *teriam dicta alibi accipe alium locū Auguſtini Epiſt. 49. ad Deogratias vbi de verme rodente cucurbitam:* Vermis matutinus quo rodente cucurbita exaruit, idem ipſe rurſus Chriſtus occurrit, ex cuius ore Euangelio diffamato, cuncta illa quæ temporaliter apud Iſraëlitas velut vmbratili prius ſignificatione viguerunt, euacuata marceſcunt. Et nunc ille populus amiſſo Ieroſolymitano regno & Sacerdotio, & Sacrificio, quod totum erat vmbra futuri, in captiua diſperſione, magno æſtu tribulationis exuritur, ſicut Ionas, quod ſcriptum eſt, à Solis ardore; & dolet grauiter, & tamen dolori D eius atque vmbræ quem diligebat, ſalus Gentium, pœnitentiũque proponitur, &c. Nos ergo agnoſcamus Vermem matutinum, quia & in illo Pſalmo 21. Cuius titulus inſcribitur, pro ſuſceptione matutina: Hoc ſe ipſe nomine appellare dignatus eſt: Ego, inquit, ſum vermis, &c. Ab iſto verme tanquam à tinea comeduntur, qui ſub eius dente Euangelico, per ſingulos dies paucitatem ſuam deficiendo mirantur. Nos hunc agnoſcamus, & pro ſalute diuina, humana opprobria ſufferamus.

A Vermis eſt propter humilitatem carnis, fortaſſis etiam propter virginis partum: Nam hoc animal plerumque de carne, vel de quacumque re terrena ſine vllo concubitu naſcitur, matutinus eſt, quia diluculo reſurrexit. Poterat vtique illa cucurbita & ſine vllo vermiculo areſcere. Poſtremo ſi habebat Deus ad hoc vermem neceſſarium, quid opus erat addere matutinum? niſi vt ille vermis agnoſceretur, qui cantat pro ſuſceptione matutina; ego autem ſum vermis, &c. Quid iſtâ prophetiâ iã ipſo rerum effectu & adimpletione lucidius? ſi irriſus eſt vermis iſte cum penderet in cruce, ſicut in eodem Pſalmo ſcriptum eſt: locuti ſunt labiis, & mouerunt caput, &c. Foderunt manus meas, &c. Quod tanta manifeſtatione futurum in libro antiquo prophetatur, quanta manifeſtatione factum in nouo Euangelio recitatur. Sed ſi in hac humilitate, vt dicere cœperam, iſte vermis irriſus eſt, nunquid adhuc irridendus eſt, cum ea compleri cernimus, quæ conſequentia Pſalmus ipſe habet? commemorabuntur & conuertentur ad Dominum vniuerſi fines terræ: & adorabunt in conſpectu eius vniuerſæ familiæ gentium, &c. INTERIOREM QVALITATEM. *Id. diuinitatem & gratiam Spiritus. Cæteros locos ſcripturæ alibi expoſuimus.* EXPOSTVLO *Id. de teipſo conqueror apud te Marcion, &* Ex ore tuo te iudico; *Si Chriſtus tuus vt & Deus tuus omnino bonus, mitis omnia ſufferens eſt, agnoſce ipſum eſſe Creatoris, cuius in hoc prophetias impleuit.* OPORTET ACTVM EIVS. *id. quidquid egit, vt ſe probaret miſſum à Patre, ad duo capita reducitur, ſcilicet prædicationis & operationis miraculorum, &c.* MARCIONIS EVANGELIVM. *Lucæ ſcilicet, quod pro libito conſarcinauit, & ſecundum hoc ſuo loco conuincam etiam ſpecies ſingulas doctrinæ & medicinæ congruere Chriſto creatoris, Euangeliumque prophetiis concordare. Nunc in genere per Iſaiam probo & infirmitatum medicum, & prædicatorem.* QVIS IN VOBIS. *Eſa. 50.* Quis ex vobis timens Dominum audiens vocem ſerui ſui? Qui ambulauit in tenebris, & non eſt lumen ei? *Ita & aliæ verſiones.* 70. Quis eſt in vobis qui timeat Dominum? Exaudiat vocem pueri eius, &c. ANTECEDIT RERVM PROBATIO. *Id. præualet probatus & conſpicuus rerum euentus, quamlibet facti & euentus ipſius rationem, examen, diſcuſſionem: dicat in contrarium quod volet Marcion, impugnet, indignam carnem, ſcandaloſam, ſtultam clamet crucem Chriſti, ideo in veteri lege hæc omnia præfigurauit & prædixit Deus Creator, vt cum res eueniſſet, paratos fidei recipiendæ animos inueniret.*

9. Chriſtus in Iſaac crucem tulit, & in Ariete ſpinas, mutus vt ouis coram Pilato. Cont. Iud. cap. 13. à m.

HOc lignum ſibi & Iſaac filius Abrahæ ad ſacrificium ipſe portabat, cum ſibi eum Gen. 22. 6.
Deus hoſtiam fieri præcepiſſet. Sed quoniam hæc fuerant ſacramenta, quæ temporibus Chriſti perficienda ſeruabantur: & Iſaac cum ligno reſeruatus eſt, ariete oblato in vepre cornibus hærente: & Chriſtus ſuis temporibus lignum humeris ſuis portauit, inhærens cornibus crucis, corona ſpinea in capite eius circundata. Hunc enim oportebat pro omnibus gentibus fieri ſacrificium, [a] *Qui tanquam ouis ad victimam ductus eſt, & velut agnus coram tondente ſe ſine voce, ſic non aperuit os ſuum.* Hic enim Pilato interrogante nihil locutus eſt: [b] *In humilitate enim iudicium eius ſublatum eſt.*

Io. 19. 17. & ibid. verſu 2. a Eſa. 53. 7. b Io. 19. 9. Eſa. 53. 8.

CHRISTI PASSIO. IX. SCHOLIA.

Aug. HOc LIGNVM. *Præter dicta ſupra numero 6. hæc ſubiicio. Aug. ſer. 71. de temp. qui totus eſt de immolatione Iſaac,* Quod Iſaac ipſe ſibi ad E immolandum ligna detulit, & in hoc Chriſtum Dominum figurauit, qui ad locum paſſionis crucem ſuam ipſe portauit, de quo myſterio multa

ante dictum fuerat per Prophetam *Eſa.* 9. Et erit, inquit, principatus eius ſuper humerum eius. Tunc enim Chriſtus principatum ſuper humerum eius habuit, quando crucem ſuam admirabili humilitate portauit. Non incongrue crux Chriſti ſignificat principatum. Nam per ipſam & diabolus vincitur, & totus mundus ad Chriſti notitiam, vel gratiam reuocatur. S. Auguſt. *Ibidem circa finem:* Audite aliud Sacramentum fratres chariſſimi. Hieronymus Preſbyter ſcripſit ab antiquis & Senioribus Iudæis ſe certiſſimè cognouiſſe, quod ibi immolatus ſit Iſaac, vbi poſtea Chriſtus crucifixus eſt, &c. Etiam hoc antiquorum relatione refertur, quod & Adam primus homo in ipſo loco vbi crux fixa eſt, fuerit aliquando ſepultus, & ideo caluariæ locum dictum eſſe, quia caput humani generis ibi dicitur eſſe ſepultum. Et verè fratres non incongruè creditur, quia ibi erectus ſit medicus, vbi iacebat ægrotus. Et dignum erat, vt vbi ceciderat humana ſuperbia, ibi ſe inclinaret diuina miſericordia; & ſanguis ille pretioſus etiam corporaliter puluerem antiqui peccatoris, dum dignatur ſtillando contingere, redemiſſe credatur. ARIETE OBLATO. *Gen:* 22. Leuauit Abraham oculos ſuos viditque poſt tergum arietem inter vepres hærentem cornibus, quem aſſumens obtulit holocauſtum pro filio. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* Ecce aries poſt detentus in perplexitate cornibus ſuis. *Vatab.* Reſpexit, & en Aries retro implicitus erat vepreto cornibus ſuis. 70. Et ecce Aries vnus qui tenebatur in virgulto Sabec cornibus. *Paraph. Chald.* Et ecce Aries, poſtquam apprehenſus eſt in arbore cornibus ſuis. *Figuram Chriſti fuiſſe Arietem teſtantur Orig. hom. 3. in Leuit.* Auguſt. *Baſil. in Pſal. 28. Ambr. lib. 2. de Abraham c. 8. Aug. frequenter, maximè in Pſal. 30.* Ipſe Aries Chriſtum ſignificauit. Quid eſt enim hærere cornibus, niſi quodammodo crucifigi? *Et ſer. 72. de temp.* Chriſtus quaſi cornibus inter ſpinas hærebat, quando ad crucis cornua clauorum confixione pendebat, &c. *Et rurſum ibid.* Poteſt tamen & de Beato Iſaac, & de illo Ariete etiam ſic intelligi: Vt in Beato Iſaac ſignificata ſit diuinitas, in Ariete humanitas Chriſti. Et quia in paſſione non

A diuinitas crucifixa creditur, ideo non Iſaac, ſed aries immolatur: Dei enim filius, vel vnigenitus offertur, & virginis primogenitus immolatur. Aug. *Et lib. 16. de Ciuit. c. 32.* Quis erat ille aries, quo immolato impletum eſt ſignificatiuo ſanguine Sacrificium? Nempè quando eum vidit Abraham, cornibus in frutice tenebatur. Quis ergo illo figurabatur, niſi Ieſus Chriſtus, antequam immolaretur, ſpinis Iudaïcis coronatus? *Et lib. 12. contra Fauſtum c. 25.* Quis alius aries immolandus in vepre cornibus adhærebat, niſi qui crucis patibulo pro nobis offerendus affligebatur ſpinis primitus coronatus? PRO OMNIBVS GENTIBVS SACRIFICIVM. *Aug. eodem præcitato loco de* B *Ciuit. ex Hebr. 11. vbi Paulus Chriſtum comparat* Aug. *cum Iſaac*: Pro hoc etiam eum, & in ſimilitudinem adduxit. Cuius ſimilitudinem, niſi illius de quo dicit idem Apoſtolus *Rom. 8.* Qui proprio filio non pepercit, ſed pro omnibus tradidit illum? *Et ſer. 71. de temp.* Quod autem aries occiſus eſt, Aug. & Iſaac non eſt occiſus, ideo factum eſt, quia Iſaac figura & non veritas erat, in ipſo deſignatum eſt, quod poſtea in Chriſto completum eſt. Videte Deum cum hominibus magna pietate certantem. Abraham mortalem filium non moriturum obtulit Deo; & Deus immortalem filium pro hominibus tradidit morti. *Et lib. 3. Cont. Maximinum c. 26.* Aug. Quis alius erat ille aries, qui cornibus C tenebatur in vepre? Niſi Chriſtus crucifixus, vel ſpinis coronatus: hunc autem arietem pro filio cui parcere iuſſus eſt immolauit Abraham. Ita enim homini parci iuſſit Deus, vt tamen ex pecude, propter paſſionem Chriſti, quæ illo modo prænuntiabatur, myſterium ſacri ſanguinis impleretur. IN HVMILITATE, &c. *Eſa. 53. Vbi verſio communis* De anguſtia & de iudicio ſublatus eſt. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* De clauſura & iudicio. *Vatabl.* Abſque dilatione citraque iudicium raptus eſt. 70. In humilitate iudicium eius ſublatum eſt. *Siue quòd humilitatis exceſſu mutus velut* D *agnus nil ad ſuam defenſionem dixerit: ſiue quod iudicium iuxta Pſaltem à Patre Rege, ſibi regi datum, & poteſtatem omnis iudicij ſibi ſurripi à Pilato patienter & humiliter tulerit.*

10. *Et 3. Cont. Marc. cap. 18. à p.*

Gen 22.6. IN primis Iſaac, quum à patre in hoſtiam deditus, lignum ſibi ipſe portaret, Chriſti
Io. 19.17. exitum iam tunc denotabat, in victimam conceſſi à patre, & lignum paſſionis ſuæ baiulantis.

CHRISTI PASSIO. X. SCHOLIA.

IN PRIMIS ISAAC, &c. *Tot iam præcitatis locis hos nouos ex Aug. ſumat lector lib. 2. de* S. Aug. *Trinit. c. 6.* Iſaac Chriſtus erat cum ad ſe immolandum ligna portabat. *Et lib. 12. Cont. Fauſtum c.* S. Aug. *25* Quis alius in Iſaac lignũ ſibi portabat ad victimam, niſi qui crucem ſibi ad paſſionem ipſe portaE bat? *Et lib. 3. Cont. Maximinum c. 26.* Auguſt. Iſaac filius Abrahæ, quid erat in figura niſi Chriſtus, quando ſicut ouis ad immolandum ductus eſt, *Eſa. 53.* Et quando ſicut Dominus crucem ſuam, ita & ipſe ſibi, quibus fuerat imponendus, ligna portabat?

11. *Chriſti coronæ ſpinas Iudæa produxit. 3. Cont. Marc. cap. 23. à p.*

a Eſa. 5. 6. b Math. 27. 26. c Luc. 23. 25. d Math. 11. 13.

[a] M*Andatum eſt nubibus, ne pluerent imbrem ſuper vineam Sorech.* Id eſt cœleſtibus beneficiis, ne prouenirent domui Iſraëlis [b] *Fecerat enim ſpinas*, Ex quibus Dominum coronauerat; [c] *Et non iuſtitiam, ſed clamorem* Quo in crucem eum extorſerat. Et ita ſubtractis chariſmatum roribus, [d] *Lex & Prophetæ vſque ad Ioannem.* V. Corona. 8. per totum.

CHRISTI PASSIO. XI. SCHOL.

MANDATVM EST NVBIBVS. *Eſa.* 5. Vinea facta eſt dilecto meo in cornu filio olei, &c. *Sanct. Pagn.* In colle loco pingui. &c. Et expectauit vt faceret vuas, & fecit labruſcas, &c. Et nubibus mandabo, ne pluant ſuper eam imbrem. *Conſonant aliæ verſiones* 70 Vinea facta eſt dilecto in cornu in loco pingui, &c. Et plantauit vineam Sorec, &c. Et expectaui vt faceret vuam: & fecit ſpinas, &c. Et nubibus mandabo ne pluant in eam imbrem. Vinea enim Domini Sabaoth domus Iſraël & homo Iuda, nouella plantatio dilecta expectaui vt faceret iudicium: fecit autem iniquitatem, & non iuſtitiam, ſed clamorem. *Aliæ verſiones cum vulgata.* Et ecce iniquitas: & iuſtitiam, & ecce clamor. MANDABO NVBIBVS. (Aug.) *Aug. in Pſal. 103. in verſum*, Ponit nubes aſcenſum eius accipitur & hoc bene ad literam, Dominus viſibiliter aſcendit in cœlum, quomodo poſitæ ſunt nubes aſcenſus cœli? Hæc cum dixiſſet, nubes ſuſcepit eum. *Act. 1.* Habes item de Reſurrectione noſtra prædictum 1. *Theſſ.* 4. Rapiemur in nubibus obuiam Chriſto in aëra, &c. *Poſtea explicat nubes de prædicatoribus & Prophetis, per quos in cœlum intelligentiæ ſcripturarum aſcendit populus.* Quid eſt hoc fratres? (Aug.) Vtinam me Dominus Deus meus inter illas quaſcumque nubes numerare dignetur: videtis quam nebuloſa nubes ſim. Omnes tamen prædicatores verbi veritatis nubes accipi poſſunt. Quicumque ergo infirmi non poſſunt aſcendere in hoc cœlum, id eſt ad intellectum ſcripturarum, per nubes aſcendant, &c. Vos intelligendo aſcendite, in intellectu ipſo fructificate, ne ſitis quaſi illa vinea, de qua dicitur apud Prophetam, mandabo nubibus meis, &c. Accuſabatur enim quædam vinea, quòd pro vuis ſpinas dederat, non reddiderat dignam gratiam (Aug.) dulci pluuiæ. Qui enim bona audit & mala operatur, dulci pluuiâ compluitur, & ſpinas generat. *Poſtea iuxta Prophetam applicat populo Iudæo:* Minatus eſt Deus illi vineæ atrociſſimâ comminatione mandabo nubibus meis, &c. Et factum eſt. Venerunt Apoſtoli ad Iudæos, reſpuerunt eos, & dixerunt illis: ad vos miſſi eramus; ſed quia repuliſtis verbum Dei, imus ad gentes. *Act. 13. ſed Tertul. aridum vellus Gedeonis inſinuat, rore & pluuia benedictionis cœleſtis vacuos relictos Iudæos, & iuxta locum Matth. 11. alibi expoſitum* Legem & Prophetas in Ioanne *defeciſſe: Verbum item Dei non ſolum propheticum, ſed & à Patre miſſum ſemen* A *in terra vteri virginalis ſinu creditum, inter ſpinas in cruce ſuffocatum. Implenda enim erat figura Rhamni, qui Iudicum 9. Rex præfectus eſt ſuper omnia ligna, quòd Rex Regum eo coronandus eſſet; & regnaturus à Rhamno ſicut à ligno.* DOMINVM CORONAVERAT. *Aug. ſer. 114 de temp.* Corona ſpinea (S. Aug.) capiti eius imponitur, quia punctio peccatorum noſtrorum, quorum remiſſione redemptoris gloria ſtruitur, aridis tribulis comparatur. Studeamus nunc è diuerſo vt membrorum vita, capitis ſit corona. SED CLAMOREM. *Cùm ſcilicet Luc. 23.* Illi ſucclamabant dicentes *Tranſlat. Syr. vociferabantur, &c.* Crucifige, crucifige eum. *Sed cauendum quod monet Bern. de Rhamno, id eſt Chriſto* B *olim ſpinis coronato, igneum clamorem exiturum à iudice contra ſteriles cedros Libani, cum dicet:* Diſcedite à me maledicti in ignem æternum. *Rurſum ex Hiero. diſco in Pſal. 57. Rhamnum & aculeis aſperrimum, & flore gratiſſimum. Vnde & Chriſtus Rhamno coronatus agnoſcitur duplicem habere virtutem & bonorum retributionis, & malorum vltionis: quia iuſtis florebit ad ornatum, peccatoribus præbebit ſpinas ad configendum & comburendum. Hinc Aug. in Pſal. 103. Vbi de vinea pro pluuia ſpinas proferente ſic concludit.* Videte quomodo credatis: videte quid ſuſcipiatis. (S. Auguſt.) Poſt prædicatorem, veniet iudex, & poſt diſpenſatorem veniet exactor. *Qui ſcilicet exigat rationem neglectæ nubium pluuiæ. Piget lectori* C *ſubducere breuem ac piam hortatiunculam Auguſtini huic loco aptiſſimam ſermone 114. de temp.* Agnoſce (S. Aug.) homo quantum valeas, & quantum debeas, & dum tantam redemptionis tuæ perſpicis dignitatem, ipſe tibi indicito peccandi pudorem. Ecce pro impio pietas flagellatur, pro ſtulto ſapientia illuditur, *Dum purpura, quaſſato calamo, corona ſpinea Rex ridendus colaphizatur, de quo Propheta iudice futuro prænuntiat, quòd tyranni ridiculi eius erunt, & ipſe de Regibus triumphabit;* Pro mendace (S. Auguſt.) veritas necatur, damnatur iuſtitia pro iniquo, miſericordia afficitur pro crudeli, pro miſero repletur ſinceritas aceto, inebriatur felle dulcedo, addicitur innocentia pro reo, moritur vita pro mortuo, &c. Qui ergo non habebat peccata propria D dignè deleuit aliena, &c. Et quia debitum ſolus non habuit, rectè fœnus miſericordiæ pro debitoribus erogauit. Perpende inter hæc, qui talem pro nobis dedit pecuniam, qualem à nobis ſit exacturus vſuram.

12. *Chriſtus ſpinis coronatus, non flores nobis, ſed ſpinas commendauit. De Cor. cap. 9. in. m.*

SI forſitan opponis ipſum Chriſtum coronatum, ad hoc breuiter interim audies: Sic & tu coronare. licitum eſt. *V. infra. num. 18.* (Math. 27. 26.)

CHRISTI PASSIO XII. SCHOLIA.

SI FORTITAM OPPONIS, *&c. id eſt ſi volens capiti tuo coronam imponere, Chriſtum quoque coronatum obiicis, per me licet; habes quem imiteris, non texendis floribus, ſed ſpinis quibus Synagoga Chriſtum coronauit. Ad Chriſtum velut rubum amoris igne pro te ſucceſſum accede, ſed nudis pedibus, ſpoliatis inquam à deliciarum amore affectibus, iacentibus circa crucem ex contuſione capitis, ſtimulis compungere in dumetum cum ipſo ariete nudum caput inſere, ſaltem pectus &* E *vbera compaſſionis dilecto tuo cum ſponſa porrige, & faſciculum ſpinarum excipe, ſit in corde tuo,* vbi filius hominis caput reclinet. *Collacrymare Sunamiti.* vox turturis audiatur in terra noſtra, *in qua non* flores, *ſed ſpinæ* apparuerunt. *Dic tandem calcatio floribus & coronis:* faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur. *Auguſt. ſer. 86. de temp.* In rubo ſignificata eſt Synagoga Iudæorum. (S. Auguſt.) Multo enim tempore in eis feruor, & flam-

ma ſancti Spiritus fuit; & tamen ita contra Dei gratiam rebelles ſemper Spiritui ſancto reſtiterunt, vt eorum peccata, vel ſacrilegia, igne ſancti Spiritus conſumi non poſſent. *Hæc Synagoga rubus fuit, de cuius filijs cecinit pro Christo Pſaltes*: exarſerunt ſicut ignis in ſpinis. *Ardorem inuidiæ eorum pulchrè exaggerat Auguſtinus tract. 116. in cap. 19. Io.* (S. Aug.) Milites plectentes coronam de ſpinis impoſuerunt capiti eius, & veſte purpurea circumdederunt eum, & veniebant ad eum, & dicebant, Aue Rex Iudæorum. Et dabant ei alapas. Sic implebantur *inquit Auguſt.* (S. Auguſt.) quæ de ſe prædixerat Chriſtus. Sic Martyres informabantur ad omnia quæ perſecutori libuiſſet facere, perferenda. Sic pauliſper occultatâ tremendâ potentiâ, commendabatur prius imitanda patientia. Sic regnum quod de hoc mundo non erat, ſuperbum mundum non atrocitate pugnandi, ſed patiendi humilitate vincebat. Sic illud granum multiplicandum ſeminabatur horribili contumelia, vt mirabili pullularet in gloria. *Subiicit Pilatum in hoc ludibrio Chriſtum produxiſſe, & dixiſſe, ecce homo.* (Aug.) Vt hæc eius ludibria inimici libentiſſimè biberent, & vlterius ſanguinem non ſitirent. Egreditur ad eos Ieſus portans ſpineam coronam & purpureum veſtimentum, non clarus imperio, ſed plenus opprobrio, & dicitur eis, ecce homo. Si regi inuidetis, iam parcite, quia deiectum videtis. Flagellatus eſt, ſpinis coronatus eſt, &c. Feru & ignominia, frigeſcat inuidia. Sed non frigeſcit, inardeſcit potius & increſcit. *Vt impleatur,* ſicut ignis in ſpinis.

13. Chriſtus Crucifixus à Scribis & Phariſæis figuratis in Simeone & Leui. cont. Iud. cap. 10. circa m.

IDem erit & alibi *taurus* apud eandem ſcripturam, cùm Iacob in Simeonem & Leui porrexit benedictionem, de Scribis & Phariſæis prophetat: ex illis enim deducitur cenſus illorum. (a Gen. 49. 5. & 6.) interpretatur enim ſpiritaliter ſic, a *Simeon & Leui perfecerunt iniquitatem* ex ſua ſecta, qua ſcilicet Chriſtum ſunt perſecuti. *In concilium eorum ne venerit anima mea, & in ſtationem eorum ne incubuerint iecora mea: quoniam indignatione ſua interfecerunt homines*, id eſt, Prophetas; *& in concupiſcentia ſua ſubneruauerunt taurum*, id eſt Chriſtum, quem poſt necem Prophetarum interfecerunt, & neruos eius ſuffigendo clauis, deſæuierunt. Cæterum vanum, ſi poſt homicidium iam ab eis commiſſum, alicuius bouis, ipſis exprobrat carnificinam.

CHRISTI PASSIO. XIII. SCHOLIA.

ALIBI TAVRVS. *ſcilicet Gen. 49. ex verſione 70.* CVM IACOB IN SIMEONEM, *&c. Varias lectiones proferam, & locum difficilem exponam. Vulgata.* Simeon & Leui fratres: vaſa iniquitatis bellantia. In Conſilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu illorum non ſit gloria mea: quia in furore ſuo occiderunt virum, & in voluntate ſua ſuffoderunt murum. *Sanct. Pagn.* arma iniquitatis in habitationibus ſuis in ſecretum eorum non veniat, &c. Non vniatur gloria mea, &c. Et voluntate ſua eradicauerunt murum. *Vatablus.* Arma violenta macheræ eorum, &c. pro libidine ſua ſuffoderunt murum. *Chald. Paraph.* viri fortiſſimi in terra peregrinationis ſuæ fecerunt fortitudinem, &c. *Vatabl. in Schol.* Fratres id eſt ſocij in ſcelere abuſi ſunt armis ſuis ad iniquitatem, occidentes innocentes Sichimitas cùm peregrinarentur. Reuertebatur enim Iacob cum ipſis de Haram, cùm occiderunt Sichimitas. 70. Conſummauerunt iniquitatem propoſiti ſui, &c. In congregatione eorum non contendant viſcera mea; quia in furore ſuo interfecerunt homines, & in cupiditate ſua ſubneruauerunt Taurum. *Ad literam duo hi Patriarchæ fratres plus ſcelere quàm natura, vlciſcendæ iniuriæ conſtupratæ ſororis Dinæ à principe Sichimitarum, exegerunt ab eo vt pro ſponſandâ ſorore, ſe ſuoſque circumcideret, & in ipſo adhuc vulnere & ſanguine ſacramenti debiles inuaſerunt, vrbemque euerterunt. Impium hoc conſilium auerſatur Iacob. Et diſperſionem eorum prædicit ſubdens*: diuidam eos in Iacob, & diſpergam eos in Iſraël. *De facto Leuitis nulla ſors obtigit in terra Chanaam, ſed diſperſi ſunt per omnes tribus. Ita & Simeonis tribui ſors data in medio Iuda, Ioſue 19. & cum creuiſſet, pars in Gador, pars in montem Seir abiit. Sacerdotes autem ex Leui, Scribæ & Legiſperiti, & Simeone nati ſunt. Licet autem videatur potius eſſe maledictio, quàm benedictio, tamen paterna increpatio pro benedictione accipienda eſt, Pſalte optante*: corripiet me iuſtus in miſericordia, & increpabit me, &c. *Principem porro Sichimitarum 70. Taurum vocant, tum ob libidinem in fœminas, tum ob eius potentiam. Vbi & notat Tertul. figuram fuiſſe Chriſti in cruce ſubneruati, conſilio Scribarum & Sacerdotum, à Simeone & Leui deſcendentium. Vide Ambroſium lib. de benedictionibus Patriarcharum cap. 3. & Orig. hom. 17. in Gen. Taurum Chriſtum immolatum ait Aug. lib. 18. cont. Fauſtum c. 6.* (Aug.) de ſacrificiis animalium, quis noſtrum neſciat magis ea peruerſo populo congruenter impoſita, quam Deo deſideranti oblata? ſed tamen etiam in his figuræ noſtræ fuerunt, quia noſtra mundatio, & Dei propitiatio nobis ſine ſanguine nulla eſt. Sed illarum figurarum veritas Chriſtus eſt, cuius ſanguine redempti & mundati ſumus: nam in figuris eloquiorum diuinorum, & Taurus dictus eſt propter virtutem crucis, cuius cornibus impios ventilauit: & Aries propter innocentiæ Principatum, & hircus propter ſimilitudinem carnis peccati, vt de peccato damnaret peccatum. *Rom. 8. tandem ſi Taurus ſubneruatus amore Dinæ & iugo circumciſionis vt Taurus ſuppoſitus Sichem: ſi princeps apud Hebræos vocatur* Nanſi, *id. baiulus, ſiue humerus populi: ſi denique murus & propugnaculum eius: quid aptius conueniat Chriſto, amore naturæ noſtræ, non ſolum circumciſo, ſed & occiſo, & iugo crucis ſuppoſito, velut Tauro? de quo prædictum fuit*: ſaluator ponetur in ea murus & antemurale. *Sed & apud Pſaltem*: paries inclinatus & maceries depulſa. *Quin etiam*: exaltans iugum ſuper maxillas eorum: Iſſachar Aſinus fortis ſuppoſuit humerum ſuum ad portandum. *Si enim Sichem & Sichima ſignificat humerum, quàm lætus & alacer Chriſtus, ex humeris noſtris iugum graue, & onus peccati, & crucis debita in proprios deuoluit humeros, iugum ſuum leue partitus nobis, vt pro ſanguine circumciſionis, aquam baptiſmatis, pro iugo ignominioſæ crucis, onus leue ſuæ dilectionis iniiciens. Vt inde cũ Paulo de eo dicamus*: propoſito gaudio ſu-

ſtinuit crucem, confuſione contempta: *inde ipſe iam olim exultans cum Pſalte præcinat Pſal. 59. cui titulus eſt*: pro his qui immutabuntur, &c. *Ob commercium & commutationem iugi*: Deus locutus eſt in ſancto ſuo. Lætabor, & partibor Sichimam. *Ad literam Pſaltes ex ſancto oraculo propitiatorij reſponſum accipit victoriam promittens, & poſſeſſionem Samariæ, in qua erat Sichima ſiue Sichem, in qua vrbes, oppida, pagos diuidere debebat, & in eis conſtituere iudices & magiſtratus. Auguſt. pulchrè in rem noſtram.* Sichima humeri interpretatur. Secundùm hiſtoriam verò, Iacob rediens à Labam ſocero ſuo cum omnibus ſuis abſcondit idola in Sichima, quæ habebat de Syria, vbi diu peregrinatus, tandem aliquando inde veniebat. *Conſule Gen. 33. & 35.* tabernacula autem fecit ibi propter oues ſuas & armenta, & appellauit locum illum tabernacula. *In Hebr. habetur Socbot quod retinet Hiero. vtpote proprium nomen loci, in quo Iacob tabernacula fixerat.* Auguſt.

Et hæc, inquit Eccleſia, diuidam. Quid eſt hoc, diuidam Sichimam? ſi ad hiſtoriam vbi abſcondita ſunt idola, referatur, gentes ſignificat. Diuido gentes. Quid eſt diuido: non enim eſt omnium fides, 2. *Theſſ.* 3. quid eſt diuido: alii credent, alij non credent. Sed tamen non timeant qui credunt, inter eos qui non credunt. Diuiſi ſunt enim nunc fide, poſtea diuidentur in Iudicio, oues ad dexteram, hœdi ad ſiniſtram. *Sub finem autem huius loci ſic & Iudæis applicat*: diuidam Sichimam, & conuallem tabernaculorum dimetiar. Forte propter oues Iacob, conuallis tabernaculorum, intelligitur gens Iudæorum, & ipſa diuiditur: nam tranſierunt *ad fidem Chriſti* inde qui crediderunt: *miſſus enim eſt ad oues domus Iſraël*, foris reliqui remanſerunt. *De quibus Pſaltes*: contaminauerunt Teſtamentum eius, diuiſi ſunt ab ira vultus eius. *Proſequitur Auguſt.* Ecce inuenimus quemadmodum Eccleſia diuidat Sichimam. Quomodo diuidit humeros? ſecundùm nominis interpretationem, diuiduntur humeri, vt alios grauent peccata ſua, alij tollant ſarcinam Chriſti. Humeros enim pios quærebat cum diceret, *Matth. 11.* Iugum enim meum leue eſt, & ſarcina mea leuis eſt. Alia ſarcina premit & agrauat te, Chriſti autem ſarcina ſubleuat te. Alia ſarcina pondus habet, Chriſti ſarcina pennas habet. *Et bos vt & aquila, myſticum animal Ezech. pennatum eſt.* Nam aui etſi pennas detrahas, quaſi onus tollis, & quo magis onus abſtuliſti, eo magis in terra remanebit. Quam exonerare voluiſti, iacet, non volat, quia tuliſti onus: reddat onus, & volat. Talis eſt Chriſti ſarcina. Portent illam homines, non ſint pigri, non attendantur illi qui eam ferre nolunt; ferant illam qui volunt, & inuenient quàm ſit leuis, quàm ſuauis, quàm iocunda, quàm rapiens in cœlum, & à terra eripiens. CENSVS ILLORVM. *Vox frequens Tertul ſignificans progeniem & generationem ſacerdotum & Scribarum à Simeone, & Leui deriuatam.* EX SVA SECTA. *Quia Chriſtum inſectati ſunt & perſecuti, vtpote ſectatores & imitatores illorum, qui regem Sichimorum ſubneruauerant, quorum etiam filij Prophetas fuerant perſecuti, contra eos clamante Chriſto*: *Matth. 23.* Teſtimonio eſtis vobiſmetipſis, quia filij eſtis eorum qui Prophetas occiderunt. Et vos implete menſuram patrum veſtrorum. ET IN CONCVPISCENTIA SVA. *Vel referendum ad concupiſcentiam libidinoſam Tauri, id eſt regis Sichem, ob quam occiſus eſt; vel ad libidinem vltionis.* CÆTERVM VANVM, *id eſt ſuperuacuum fuiſſet, & ſtultum propheta Iacob, vt poſt increpatum homicidium tantum ſimplicis alicuius Tauri vel bouis exageraret necem: vnde liquet in hoc Tauro ad litteram dictum ſignificaſſe regem, & myſticè Chriſtum impio ſucceſſorum Simeonis & Leui conſilio, ad mortem crucis vt victimam inuidiæ ſuæ petitum.*

Margin notes: Auguſt. — Aug. — Aug. — S. Auguſt.

14. Chriſti paſſio figurata in hirco Anathematis. 3. cont. Marc. cap. 7. circa f.

ALter eorum circumdatus coccino, maledictus, & conſputatus, & conuulſus, & compunctus à populo extra ciuitatem abiiciebatur in perditionem, manifeſtis notatus inſignibus Dominicæ Paſſionis. Leuit. 16. 7. & ſeq.

CHRISTI PASSIO. XIV. SCHOLIA.

ALTER EORVM. *Agit de duobus hircis, duplicem Chriſti aduentum figurantibus, de quibus ſuo loco inferius. Perſtringit hic interim primum aduentum in quo Chriſtus. indutus purpura*, præbens vellentibus ſe maxillas, & faciem à conſpuentibus non auertens, *hircus anathematis factus eſt*, in quo Deus poſuit iniquitates omnium noſtrum. *Oneratus enim maledictis, quibus eramus digni, deſertus à ſuis, quin & quoad inferioris partis conſolationem, derelictus à Patre extra ciuitatem eiectus eſt. Vnde & Paulus Hebr. 13.* quorum animalium infertur ſanguis pro peccato in ſancta per Pontificem, horum corpora cremantur extra caſtra. Propter quod & Ieſus, vt ſanctificaret per ſuum ſanguinem populum, extra portam paſſus eſt. Exeamus igitur ad eum extra caſtra, improperium eius portantes. *Sic habet textus Leuit. 16. vbi de capro emiſſario*, duos hircos ſtare faciet coram Domino in oſtio tabernaculi teſtimonij: mittenſque ſuper vtrumque ſortem vnam Domino, & alteram capro emiſſario: cuius exierit ſors Domino, offeret illum pro peccato: cuius autem in caprum emiſſarium, ſtatuet eum viuum coram Domino, vt fundat preces ſuper eo, & emittat eum in ſolitudinem. *Et rurſum ibidem.* Et poſitâ vtráque manu ſuper caput eius, confiteatur omnes iniquitates filiorum Iſrael, & vniuerſa delicta atque peccata eorum, quæ imprecans capiti eius, emittet illum per hominem paratum in deſertum. *Ita omnes verſiones. Aug. lib. 3. qq. in Leuit. q. 54.* non negligenter, inquit, iſtorum duorum hircorum diſtinctio in allegorica ſignificatione tractanda eſt, &c. A quibuſdam ille immolandus in bono accipitur, ille autem dimittendus in malo. *Emiſſarius dictus eſt, quòd emitteretur & abigeretur in ſolitudinem, deuorādus à feris. Ab Hebræis Azazel dicitur, id eſt abiens, vel ablatus. Per hunc caprum figuratus eſt Chriſtus, propter*, ſimilitudinem carnis peccati. *Et quia* factus eſt pro nobis maledictum & peccatum. *Auguſt. lib. 2. cont. Maximinum c. 2.* ait Apoſtolus 2. *Cor.* 5. obſecramus pro Chriſto, reconciliamini Deo: eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit. Non ergo fecit ipſe peccatum, ſed eum Deus pro nobis peccatum fecit, hoc eſt, ſacrificium pro peccato. Si enim recolas vel relegas, inuenies in libris veteris Teſtamenti, peccata appellari ſacrificia pro peccatis. Simi-

Margin notes: S. Auguſt. — S. Auguſt.

litudo etiam carnis peccati in qua venit ad nos, dicta eſt & ipſa peccatum. Rom. 8. miſit Deus filium ſuum in ſimilitudine carnis peccati, & de peccato damnauit peccatũ in carne: hoc eſt, de ſimilitudine carnis peccati quæ ipſius erat, damnauit peccatum in carne peccati quæ noſtra eſt. *Similis item Iacob, ſimilitudinem villoſæ carnis Eſaü expreſſit, dum virgo mater collo & manibus, hoc eſt ad iugum Crucis maledictæ in lege, ferendum, & manus clauis aptandas, hedinas pelles circumpoſuit; vt diceret:* corpus autem aptaſti mihi: *id eſt cùm ex diuinitate aptus non eſſem maledicto, Anathemati, cruci, ignominiæ, morti aptum dediſti mihi corpus quo iſta pati poſſem,* in ſimilitudine carnis peccati. *Et cum oſtium eſſem ad Patrem, via* ad ciuitatem munitam, primogenitorum conſcriptorum in cœlis; *extra portam eiectus & emiſſus*, per quem introitum habemus ad Patrem. *Maledictus tanquam hircus*, in quo omnis benedictio, ſicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. *Auguſtinus tract. 117. in cap. 19. Io.* Suſceperunt Ieſum & eduxerunt, & baiulans ſibi crucem exiit in eum qui dicitur Caluariæ locum. Ibat ergo ad locum vbi fuerat crucifigendus: *tanquam caper emiſſarius à feris deuorandus*, portans crucem ſuam Ieſus, *maledictum & anathema populi, in ea ſuſpendendus*, grande ſpectaculum. Sed ſi ſpectet impietas, grande ludibrium: ſi pietas, grande myſterium. Si ſpectet impietas, grãde ignominiæ documentum: ſi pietas, grande fidei munimentum. Si ſpectet impietas, ridet regem pro virga regni, lignum ſui portare ſupplicij: ſi pietas, videt regem baiulantem lignum ad ſemetipſum figendum, quod fixurus fuerat etiam in frontibus regum. In eo ſpernendus, oculis impiorum, in quo erant gloriatura corda ſanctorum. Dicturo enim Paulo, mihi autem abſit gloriari niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti, ipſam crucem ſuam geſtans humero commendabat & lucernæ arſuræ, quæ ſub modio ponenda non erat, candelabrum ferebat. *Ad duos hircos redeo: vterque Chriſtum paſſum repræſentat, prior in Ieruſalem crucifixus eſt accuſationibus & clamoribus Iudæorum, ſecundus extra vrbem manibus Gentilium, vt ferarum.*

S. Auguſt.

A *ex Orig. & Hiero. duo hirci, Chriſtus & Barrabas vnus immolatus, alter dimiſſus. Ex Heſychio & Theodoreto Chriſti humanitas immolata, diuinitas immortalis, perſonæ merito, pretium noſtrum exoluta. Vel ſi mauis, idem Chriſtus hoſtia incruenta & cruenta. Aduerte tandem ex Herodoto, Simiam Dei Diabolum, ſuaſiſſe Ægyptiis, vt populi maledicta in deuotam victimam, vel alicui barbaro in foro venalem, vel Nilo mergendam exponerent. Sic Herodot. in Euterpe. Ita & Maſſilienſes non pecus, ſed hominem oneratum maledictis plebis cum execratione in mare voluebant, quem* peripſema *vocabant. Inde & Paulus qui & ipſe Anathema pro fratribus eſſe optauit:* omnium peripſema, *ſe dixit.* CIRCVNDATVS COCCINO, *nil tale in ſcriptura de capro emiſſario, vel in vlla verſione reperire potui. Credo itaque multimodæ lectura virum vel confuſum hoc loco Leuitici 16. tribuiſſe hirco anathematis viuo in deſertum emiſſo, quod ſupra Leuitici. 14. paſſeri viuo dimiſſo tribuitur de quo ſic textus:* B alium viuum cum ligno cedrino, & cocco, & hyſſopo tinget in ſanguine paſſeris immolati. *Vel vt Paraphraſticè ferè ſemper refert locos ſcripturæ, id de ſuo addidiſſe, reſpiciendo conſuetum Gentilibus in victimis deuouendis morem. ſolebant enim non modo cornua earum coronis, ſertis, faſciis purpureis & coccineis redimire, ſed & coccino & purpura earum corpora circumueſtire. Vel denique puto reſpexiſſe tam ad mulierem, quam ad beſtiam maledictam Apoc. 17.* vidi mulierem ſedentem ſuper beſtiam coccineam, plenam nominibus blaſphemiæ, &c. Et mulier erat circumdata purpura, & coccino. *De qua & Anathemate eiuſque manifeſtis inſignibus, ſic alibi Tertul.* C ſine quibus, ait, non poterat maledicta deſcribi. *Vt non prætermiſerit inter cætera* inſignia dominicæ paſſionis. CONSPVTATVM, *id. ſputis deturpatum, &c.* MALEDICTVM CIRCVNDATVM COCCINO: *Ita enim Io. 19.* exiit Ieſus portans ſpineam coronam & purpureum veſtimentum, &c. Tunc tradidit eis illum vt crucifigeretur, &c. Suſceperunt & eduxerunt. Et baiulans ſibi Crucem exiit in eum qui dicitur Caluariæ locum. *Tanquam emiſſarius caper in deſertum.*

15. Chriſti paſſio & mors, tam vera, quam eius natiuitas; De car. Chriſt. cap. 5. init.

SCeleſtiſſime hominum, qui interemptores excuſas Dei. Nihil enim ab eis paſſus eſt Chriſtus, ſi nihil vere eſt paſſus. Parce vnicæ ſpei totius orbis. quid deſtruis neceſſarium dedecus fidei? Quodcunque Deo indignum eſt, mihi expedit. Saluus ſum, ſi non confundar de Domino meo: [a] *Qui mei*, inquit, *confuſus fuerit, confundar & ego eius.* Alias non inuenio materias confuſionis, quæ me per contemptum ruboris probent bene impudentem & feliciter ſtultum. Crucifixus eſt Dei filius: non pudet, quia pudendum eſt. & mortuus eſt Dei filius: prorſus credibile eſt, quia ineptum eſt, & ſepultus reſurrexit: certum eſt, quia impoſſibile eſt. Sed hæc quomodo in illo vera erunt, ſi ipſe non fuit verus; ſi non vere habuit in ſe quod figeretur, quod moreretur, quod ſepeliretur & reſuſcitaretur? carnem ſcilicet ſanguine ſuffuſam, oſſibus ſtructam, neruis intextam, venis implexam, quæ naſci & mori nouit. Humana ſine dubio, vt nata de homine, ideoque mortalis hæc erit in Chriſto, quia Chriſtus homo & filius hominis; Aut cur homo Chriſtus & filius hominis, ſi nihil hominis & nihil ex homine.

a Luc. 9. 26.

CHRISTI PASSIO. XV. SCHOLIA.

SCELESTISSIME, *&c. Aggreditur Marcionem, quem prius vocauerat* Interfectorem veritatis, *Quòd veram Chriſto carnem negaret. Nunc ex conſequenti crimen eius exaggerat, eo quod ſcelus parricidarum Chriſti exoneret, imo nullificet: ſiquidem rei non fuerunt mortis Chriſti, ſi veram carnem mortalem non aſſumpſit.* VNICÆ SPEI *Euſebius Emiſſenus homil. 2. de Natiuitate Chriſtum vocat:* Spem D terrarum, decus ſæculorum. *Ita Epiph. de Laud. Virg. cum dixit* Spem totius orbis. DEDECVS FIDEI. *Alij legunt:* Decus. *Ita & Hiero. ep. 58. ad Damaſum.* Obteſtor beatitudinem tuam per crucem Domini per neceſſarium fidei noſtræ decus, per paſſionem Chriſti; vt qui Apoſtolos honore ſequeris ſequaris & merito. *Malim tamen legere* Dedecus. *Vt patet ex contextu & mente Ter-*

tulliani, quod nulla alia ſit maior materia confuſionis, qua contempta quis ſe probare poſſit, BENE IMPVDENTEM, *&c. Quam Chriſtum confiteri*, Et hunc crucifixum. *Neceſſarium planè dedecus fidei, quo eius conſtantia probetur. Vnde & ſubdit*: QVODCVNQVE INDIGNVM DEO, *&c. Indignum quidem Deum in carne crucifigi: ſed vt Caiphas*, Non à ſemeipſo, *Sed à ſpiritu Sancto pronuntiauit*; Expedit vt vnus homo moriatur pro populo, &c. *Sic expedit nobis id incunctanter credere. Inde Auguſtinus ſer. 176 de temp.* Mortem nec ſolus Deus ſentire, nec ſolus homo ſuperare potuiſſet. Nos ergo nouerimus in Chriſto duplicem genuinamque ſubſtantiam, de Patre cœleſtem, de matre terrenam, &c. Quaſi homo in cruce pendebat, ſed quaſi Deus regnum cœleſte donabat, &c. Ille etiam error valde refugiendus eſt, qui impiè aſſerit, quod Beata Maria ſolum Deum peperit, eo quod ſibi ſaluator noſter cœleſtem neſcio quam carnem intra viſcera materna pérfecerit, & ita tranſierit per virginis vterum, quaſi per corpus alienum, &c. Si nihil de noſtro ſuſcepit, nihil nobis præſtitit. Proinde chariſſimi ſi non in noſtra carne diabolum triumphauit, ſe exercuit, non nobis vicit; ſi non in noſtro corpore reſurrexit, conditioni noſtræ reſurgẽdo nihil nobis contulit. Hæc qui dicit ſuſceptæ & aſſumptæ carnis non intélligit rationem, confundit ordinem, euacuat vtilitatem: ſi non in noſtra carne peregit Medicinam, ſolam ergo ex homine naſcendi elegit iniuriam, &c. SALVVS SVM, *&c. Auguſtinus tract. 2. in Io. c. 1.* Ipſa natiuitate collyrium fecit, vnde tergerentur oculi cordis noſtri, & poſſimus videre maieſtatem eius per humilitatem, &c. Caro te cæcauerat, caro te ſanat, &c. Et quoniam ſic venit, vt de carne vitia carnis extingueret, & de morte occideret mortem; Ideo factum eſt in te, vt quoniam Verbum Caro factum eſt, tu poſſis dicere; & vidimus gloriam eius gloriam quaſi vnigeniti, &c. *Laurentius Iuſtin. in Proœm. de Caſt. Connub.* Fecit antidotum ſpirituale, ſputo, aceto, felle, ſanguine, flagellis irriſione opprobriiſque compoſitum; quo vulnera, dolores, tentationes, cruciatuſque linirentur noſtri. QVI ME CONFVSVS. *Luc 9.* Qui me erubuerit, & meos ſermones: hunc filius hominis erubeſcet, cùm venerit in maieſtate ſua, & Patris, & Sanctorum Angelorum. *Et Luc. 12.* Omnis quicumque confeſſus fuerit me coram hominibus, & filius hominis, confitebitur illum coram Angelis Dei: qui autem negauerit me coram hominibus, negabitur coram Angelis Dei. NON PVDET, *&c. Alludit ad Paulum*, 1. *Cor. 1.* Quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus: & quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus, &c. *Et rurſum ibid.* Quæ ſtulta ſunt mundi elegit, &c. *Itaque non pudendum eſt confiteri &* Prædicare Ieſum, & hunc crucifixum: *Quia quanto pudendum eſt & ſcandaloſum, & ſtultum & ignobile, impoſſibile, incredibile Dei filium crucifigi, iudicio mundi, & ſenſu reprobo Gentilis & Iudæi, tanto credibilius, & certius, & glorioſius eſt, rem difficilem, mentis luce fidei eleuata attingere. Et quo impoſſibilius cenſetur aliquid humanæ rationi, tanto credibilius eſt fideli animæ. Vnde virgini quærenti Luc. 1.* Quomodo fiet iſtud, &c. *Reſpondit Angelus*: Non erit poſſibile apud Deum omne verbum. *Et Marc. 9. Chriſtus patri pueri dæmoniaci*: Si potes credere, omnia poſſibilia ſunt credenti. SI NON VERE HABVIT. *Auguſtinus de Cantico Nouo. cap. 6. Id conicit in Manichæos quod pro Tertulliano torqueo in Marcionitas*: Si credere non vis veritati, Iudæo crede crucifigenti. Nam cum tu dicis, Chriſtus Deus fuit, non homo: Iudæus dicit, non fuit Deus, ſed homo. Catholica vtroſque conuincens, ego, ait, verum teneo, quod Chriſtus & Deus eſt & homo. Tu autem Manichæe, vnde probas Chriſtum ſpiritum fuiſſe? ſpiritus alapas accepit? Spiritus ſpineam coronam portauit? Spiritus ſibi crucem baiulauit? Si ſpiritus fuit, cuius veſtimenta milites diuiſerunt? Si ſpiritus fuit, quomodo cum traderet ſpiritum, corpus eius propè dimidium diem pependit in cruce? Exanime pependit in cruce? Si ſpiritus fuit, quomodo latus eius perforatum eſt lancea? Quomodo ſuſceptus eſt à Ioſeph ſepeliendus? Quomodo ſepulchro eſt conditus: Omnia iſta ſpiritus pati non poteſt. Sicut de eo antea per prophetas prædictum eſt, ita & factum eſt. Erras tu nimis falſitas, in omnibus te ſuperat veritas. *Noſtram iterum & veram carnem ſumpſiſſe Chriſtum præclarè teſtatur idem Aug. ſer. 176. de temp.* De noſtro eſt quod appendit, *In cruce ſcilicet veram carnem de noſtra ex Maria aſſumptam*, De ſuo eſt quod donauit. *Meritum infinitum Verbi actiones & paſſiones humanas ad valorem infinitum, & copioſam redemptionem eleuantis: vnde & Paulus, non ſicut delictum, ita & donum. Quia delictum puri hominis eſt; donum autem hominis ſimul & Dei*: Meum teſtor eſſe quod cecidit, *Granum frumenti, verbum ſemen Patris ex cœli horreo in terram carnis mortalem cecidit, & in hac mortuus multum fructum attulit omni carni ſuſcitandæ*: Vt meum ſit quod reſurrexit. Meum teſtor eſſe quod iacuit intra tumulum, vt meum ſit quod aſcendit in cœlum. In illo itaque noſtri generis corpore, *Pondera, noſtri generis, vt confirmet veram carnem paſſibilem in Chriſto*: Nos Chriſti mors viuificauit, nos reſurrectio erexit, nos aſcenſio conſecrauit. In illo noſtri generis corpore cœleſtibus regnis arrham noſtræ conditionis impoſuit. *Donec ſcilicet totam electorum ſummam illuc prouehens plenè promiſſa ſua perſoluat.*

Auguſt. — Auguſt. — S. Aug. — S. Aug.

16. *Chriſtus crucifixus, ſolus patiens, idque in aſſumpta carne, derelictus à Patre impaſſibili, ſe diſtinctum ab eo probauit. Cont. Prax. cap. 30. in p.*

SI vltrà pergas, potero tibi durius reſpondere, & te cum ipſius Domini pronuntiatione committere, vti dicam, quid de iſto quæris? Habes ipſum exclamantem in paſſione, [a] *Deus meus, Deus meus, vt quid me dereliquiſti?* Ergo aut filius patiebatur à patre derelictus, & pater paſſus non eſt, qui filium dereliquit; aut ſi pater erat qui patiebatur, ad quem Deum exclamabat? Sed hæc vox carnis & animæ, id eſt hominis, non Sermonis, nec ſpiritus; id eſt, non Dei, propterea emiſſa eſt, vt impaſſibilem Deum oſtenderet, qui ſic filium dereliquit, dum hominem eius tradidit in mortem. Hoc & Apoſtolus ſenſit, ſcribens, [b] *Si pater filio non pepercit.* Hoc & Eſaïas prior pronuntiauit; [c] *Dominus eum tradidit pro delictis noſtris.* Sic reliquit, dum non parcit: ſic reliquit dum tradit. Cæterum, non reliquit pater filium, in cuius [d] *Manibus filius ſpiritum ſuum* poſuit. Denique poſuit, & ſtatim obiit: Spi-

a Math 27. 46. Pſal. 21. 1.
b Rom. 8. 32.
c Eſa. 53. 5. Pſal. 30. 6.
d Luc 23. 46.

e 1. Cor. 15. 3. ritu enim manente in carne, caro omnino mori non poteſt. Ita, relinqui à Patre, mori fuit filio. Filius igitur e *Et moritur, & reſuſcitatur à Patre, ſecundum ſcripturas.*

CHRISTI PASSIO. XVI. SCHOLIA.

DEVS MEVS. *Hic agit contra Praxean. Patripaſſianorum principem, qui perſonas confundens filium in carne humana patientem, à Patre non Incarnato non diſtinguebat. Dicit autem ſe velle* Ipſum committere, *Id eſt quaſi gladiatorem, cum ipſo Chriſti verbo* Penetrabiliore omni gladio ancipiti, *Componere, & in ſingulare certamen conflictumque adducere ex loco Math. 27. & Pſal. 21. Sic enim Chriſtus in cruce loquens ſe probat diſtinctum à Patre, cum ſe clamet à Patre derelictum.* Circa horam nonam clamauit Ieſus voce magna dicens: Eli Eli Lammaſabacthani: Hoc eſt Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquiſti me. *Ita & Pſal. 21.* Deus Deus meus reſpice in me, quare me dereliquiſti. *Aug. in eit. Pſal.* (S. Auguſt.) Dicuntur iſta ex perſona crucifixi: nam de capite Pſalmi huius ſunt verba quæ ipſe clamauit cum in cruce penderet; perſonam etiam *Non ſumit hanc vocem ſtrictè pro hypoſtaſi quæ vnica erat in Chriſto, ipſaque diuina, ſed latè pro homine, eiuſque natura. quam verè induerat ſola perſona verbi,* Seruans veteris hominis, cuius mortalitatem portauit. Nam vetus homo noſter confixus eſt cruci cum illo. *Idem Aug. in expoſitione ſecunda Pſal. 21.* (S. Auguſt.) Iſtum verſum primum in cruce audiuimus vbi Dominus dixit, Eli Eli, &c. Quid voluit dicere Dominus? Non enim dereliquerat illum Deus, cum ipſe eſſet Deus; vtique filius Dei, Deus. Vtique verbum Dei, Deus. Audi à capite, illum Euangeliſtam, qui eructabat quod biberat de pectore Domini; Videamus ſi Deus eſt Chriſtus: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Ipſum ergo Verbum quod Deus erat, caro factum eſt, & habitauit in nobis. Et cum verbum Deus *Aduerte quam ſingulariter exponat Tertullianum, & contra Praxeam agat, diuinitatem in perſona verbi contractam, incarnatam exprimens, & incarnationem, ſiue vnionem humanæ naturæ cum diuina. non ad naturam diuinam, in communi, ſed ad perſonam verbi in particulari terminatam docens;* Factum eſſet caro, pendebat in cruce, & dicebat; Deus meus, &c. Quare dicitur, *Supple, me dereliquiſti, cum neque Pater filium, neque filius animam, aut carnem etiam in morte dereliquerit.* Niſi quia nos ibi eramus, niſi quia corpus Chriſti Eccleſia? (S Auguſt.) vt quid dixit Deus meus. &c. Niſi quodammodo intentos nos faciens & dicens, Pſalmus iſte de me ſcriptus eſt. Longè à ſalute mea, verba delictorum meorum. Quorum delictorum, de quo dictum eſt, qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius? Quomodo ergo dicit, delictorũ meorũ. niſi quia pro delictis noſtris ipſe precatur, & delicta noſtra delicta ſua fecit, vt iuſtitiam ſuam, iuſtitiam noſtram faceret? SED HÆC VOX: *Supple naturæ humanæ non diuinæ, cum vt ſæpè iam alibi vidimus verbum,* Spiritum Dei, & Sermonem *vocet; non ipſum. ſed hominem paſſibilem à Patre derelictum dicit. Derelinqui autem, fuit, ſolum filiũ, & non Patrem incarnatum, in natura mortali, mori: quia Pater immortalis erat, quoniam Deus tantum & non homo erat. Cæterùm nunquam diuinitas reliquit humanitatem, licet anima reliquerit carnem.* Non reliquit me pater ſolum, &c. Qui me miſit mecum eſt. &c. Pater in me manens *Id. entitate ſcilicet natura* Ipſe facit opera. *Vt ergo Chriſtus hac voce probauit ſe diſtinctum & relictum à Patre, quem iam ab incarnatione Pater reliquerat ſolum incarnari; ſic alia ex parte ſe matrem non dereliquiſſe, ſed ſumptam ab ea carnem in cruce à Patre derelictam, pro mundi vita, patri offerre probauit, curamque matris ſe gerere, nec ſolam relinquere oſtendit, cùm eam Ioanni pendens in cruce commendauit. Accipe Aug. lib. 2. de Symbolo ad Catech. c. 5.* (Aug.) Hanc natiuitatem, incredule, quid expaueſcis? Noli credere ſi tantum homo erat, qui natus eſt; ſi autem Deus homo erat, de qua voluit, natus eſt, quia ſicut voluit, natus eſt. Illud potius mirare, quia verbum ſuſcepit carnem, nec eſt mutatum in carnem, quia manens Deus, ſuſcepit hominem. Cæterùm quid miraris quia Genitrix ſuum genuit genitorem, quia creauit creatura factorem? Sic voluit naſci excelſus humilis, vt in ipſa humilitate oſtenderet maieſtas, &c. *Et poſt multa agens de virgine exponente filio defectum vini in nuptiis Canæ;* (Aug.) Ille vt diſtingueret inter Deum & hominem, quia ſecundùm hominem minor erat, ſecundùm hominem ſubditus erat, ſecundùm Deum autem ſupra omnes erat: Quid mihi & tibi eſt, inquit, mulier? Nondũ venit hora mea. Tanquam ei diceret, veniet hora, quando id quod natum eſt de te, in cruce pendens agnoſcat te, & diſcipulo dilecto commendet te. In hoc autem miraculo, quid mihi & tibi? non enim hoc proceſſit ex te, ſed in eo qui fecit te: Non competit tibi vt iubeas Deo, competit autem vt ſubdita ſis Deo. HOC ET APOSTOLVS, *&c. id. hanc ipſam diſtinctionem perſonarum docuit Paulus, & Patrem diuiſit à filio, dum* HOMINEM EIVS. *Id. quod in eo humanum erat, carnem ſcilicet humanam tradidit morti. Rom. 8.* Qui etiam proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit? *Aug. in Pſal. 65.* (Aug.) Dictum eſt ab Apoſtolo Galat. 2. Qui me dilexit, & tradidit ſemetipſum pro me. Dictum eſt de Patre Rom. 8 Qui proprio filio non pepercit, &c. Si ergo pater filium tradidit, & filius ſemetipſum tradidit, Iudas quid fecit? Chriſtus tradendo ſeipſum pro nobis fecit benè; tradendo Iudas magiſtrum pro auaritia ſua, fecit malè. Non enim quod nobis præſtitum eſt de Paſſione Chriſti, malitiæ Iudæ deputabitur. Habet ille mercedem malitiæ, Chriſtus laudem gratiæ. *Sequentia Pauli verba pulchrè exponit idem Aug. lib. 22. de Ciuit. c. 24.* (Aug.) *Sub finem vbi cum innumera Dei in homines beneficia fusè deſcripſiſſet, ſic concludit:* Et hæc omnia miſerorum ſunt, damnatorumque ſolatia, non præmia beatorum. Quæ igitur illa ſunt, ſi tot ac talia, & tanta ſunt iſta? Quid dabit eis quos prædeſtinauit ad vitam, qui hæc dedit etiam eis quos prædeſtinauit ad mortem? Quæ bona in illa beata vita faciet eos ſumere, pro quibus in hac miſera vnigenitum filium ſuum voluit vſque ad mortem tanta mala perferre? Vnde Apoſtolus de ipſis in illud Regnum prædeſtinatis loquens; Rom 8. qui proprio, &c. Quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit? Cum hæc promiſſio complebitur, quid erimus, quales erimus? Quæ bona in illo regno accepturi ſumus, quando quidem Chriſto moriente pro nobis, tale iam pignus accepimus? Qualis erit Spiritus hominis, nullum omnino habens vitium, nec ſub quo iaceat, nec cui cedat, nec contra quod ſaltem laudabiliter dimicet, pacatiſſima virtute perfectus? Rerum ibi

omnium quantâ, quàm ſpecioſa, quàm certâ ſcientiâ, ſine errore aliquo vel labore, vbi Dei ſapientia de ipſo ſuo fonte potabitur, cum ſumma fœlicitate, ſine vlla difficultate? Quale erit corpus, quod omnino ſpiritui ſubditum, & eo ſufficienter viuificatum, nullis alimoniis indigebit? Non enim animale, ſed ſpiritale erit, habens quidem A carnis, ſed ſine vlla carnali corruptione, ſubſtantiâ. *Sed hæc omnia bona dabit iuſtis, qui filium proprium tradidit pro iniuſtis. Mors illius vera, vera eſt vita noſtræ cauſa, triſtitia eius animæ vſque ad mortem; lætitiam animæ noſtræ peperit ſempiternam; corpus eius in cruce ſuſpenſum, nobis in regno æterno glorioſum præparauit thronum.*

17. *Chriſtus morti dedit corpus ſuum verum, pro corpore ſuo myſtico quod eſt Eccleſia.* 5. *Cont. Marc. cap. 19. circa m.*

SIcubi Eccleſiam corpus Chriſti dicit eſſe, vt hic ait, [a] *Adimplere ſe reliqua preſſurarum Chriſti in carne, pro corpore eius quod eſt Eccleſia;* Non propterea & in totum mentionem corporis transferes à ſubſtantia carnis. Nam & ſuprà [b] *Reconciliari nos* ait *in corpore eius per mortem;* Vtique in eo corpore, in quo mori potuit per carnem; mortuus eſt, non per Eccleſiam, planè propter Eccleſiam; corpus commutando pro corpore, carnale pro ſpiritali.

Rom. 12. 5. Epheſ. 1. 22. 23. a Coloſſ. 1. 24. b Ad Coloſſ. 1. 20. Epheſ 2. 16.

CHRISTI PASSIO. XVII. SCHOLIA.

SICVBI AVTEM, &c. *id. Licet Paulus pluries Eccleſiam vocet* Corpus Chriſti. *Non ideo tamen ſemper Metaphoicè loquitur, cùm Chriſtus corpus proprium phyſicum habuerit; de vtroque ſiquidem tam reali quàm myſtico idem loquitur Apoſtolus.* TRANSFERES. *Non tibi licebit, ô Marcion, penitus à vera carnis ſubſtantia Chriſtum alienare, & totum transferre Apoſtolum, ad vnicam corporis myſtici Eccleſiæ mentionem; quaſi nullam fecerit memoriam veri & realis Corporis Chriſti.* SICVBI AVTEM *Sicut Rom.* 12. Sicut in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent: Ita multi vnum corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra. *Ita & Epheſior.* 1. Ipſum dedit caput ſupra omnem Eccleſiam, quæ eſt corpus ipſius. *Et ad Coloſſ.* 1. Ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ. VT HIC AIT. *Coloſſ.* 1. Gaudeo in paſſionibus pro vobis, & adimpleo ea quæ deſunt paſſionum Chriſti in carne mea, pro corpore eius quod eſt Eccleſia. *Aug. in Pſal. 86. hunc locum pulchrè tractat:* Sicut & in Pſal. 61. in verſum interficitis vos tanquam parieti inclinato, &c. Videte, inquit, quid dixit Apoſtolus, quia in ipſo Chriſtus patiebatur. Vt adimpleam quæ deſunt preſſurarum Chriſti in carne mea. Vt adimpleam. Quid? Quæ deſunt. Cui deſunt? Preſſurarum Chriſti. Et vbi deſunt? In carne mea. Nunquid aliquid preſſurarum deerat in illo homine, quod factum eſt Verbum Dei, natum ex Maria virgine? Paſſus enim eſt quidquid pati deberet ex ſua voluntate, non ex peccati neceſſitate, & videtur, quia omnia. *Supple paſſus eſt.* In cruce enim poſitus accepit acetum in vltimo, & ait, perfectum eſt. *Jo. 19. conſummatum eſt;* Et inclinato capite emiſit Spiritum. Quid eſt, perfectum eſt? Iam de menſura paſſionum nihil deeſt, quia omnia quæ de me dicta ſunt, completa ſunt, tanquam ideo expectaret, vt complerentur. Quis eſt qui ſic proficiſcatur, *Vel ex vita, vel ex demo libero & voluntario egreſſu* Quomodo ille de corpore egreſſus eſt? Sed quis eſt qui hoc potuit? Qui primò dixerat: poteſtatem habeo ponendi animam meam, &c. Nemo tollet eam à me, ſed ego pono eam à me, & iterum ſumo eam. Poſuit quando voluit, ſumpſit quando voluit, ne- B mo abſtulit, nemo extorſit. Ergo impletæ erant omnes paſſiones, ſed in capite: reſtabant adhuc Chriſti paſſiones in corpore. Vos autem eſtis corpus Chriſti, & membra. 1. *Cor.* 12. In his ergo membris cum eſſet Apoſtolus, dixit, vt adimpleam quæ deſunt, &c. Ergo illuc imus, quo Chriſtus præceſſit, & adhuc Chriſtus illuc pergit, quò præceſſit. Præceſſit etenim Chriſtus in capite, ſequitur in corpore. Et adhuc Chriſtus hîc laborat. Et Chriſtus hîc patiebatur à Saulo, quando audiuit Saulus, Saule Saule, quid me perſequeris? Quomodo ſolet lingua dicere calcato pede, calcas me? Linguam nullus tetigit, cōpaſſione clamat, non attritione. Adhuc Chriſtus hîc eget, Chriſtus hîc peregrinatur, Chriſtus hîc C ægrotat. Chriſtus hîc in carcere includitur. Iniuriam ei facimus. *Tot infirma & ignobilia de glorioſo iam & impaſſibili corpore prædicare,* Si non ipſe dixit: *De corpore ſuo & membris loquens;* Eſuriui, & dediſtis mihi manducare, ſitiui & potaſtis me, &c. Et illi: Quando te vidimus hæc patientem, & miniſtrauimus tibi? & ille: Cùm vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. *Vno verbo, adimpleuit Paulus, membrum corporis Chriſti, in carne ſua, pro parte quam habebat in corpore eius, quod eſt Eccleſia, quæ deerant Chriſti paſſionibus. Nihil defuit capiti amplius patiendum. Reſtat corpori & ſingulis membris, vt & capiti compatiantur.* Pudeat ait *Ber.* ſub capite ſpinoſo, membrum videre delicatum. NAM D ET SVPRA, &c. *Duobus ſcilicet verſibus præcedentibus, de corpore vero & reali Chriſti locutus ad Coloſſ.* 1. Nunc autem reconciliauit in corpore carnis eius per mortem exhibere vos Sanctos & immaculatos, & irreprehenſibiles coram ipſo. *Clarius tranſlat. Syr.* Reduxit nunc in gratiam per corpus carnis ſuæ, & per mortem ſuam, vt ſiſtat vos coràm ſe Sanctos, abſque næuo. & culpæ non obnoxios. CORPVS COMMVTANDO. *Id. Corpus ſuum reale obtulit Patri, carnale pro myſtico. Scitè Aug. ſer. de temp. de cruce loquens:* Ibi firmauit aſcendendo coniugium, &c. Commercio pietatis ſe pro coniuge dedit in pœnam, tradidit quoque carbunculatam ſui ſanguinis Gemmam, & copulauit ſibi perpetuo iure matronam.

Auguſt. S. Aug.

18. *Chriſtus mortuus in ſe mortis aculeum hebetauit. De Cor. cap. 14. in. m.*

ET *Viri* [a] *caput eſt*, & feminæ facies, *Vir Eccleſiæ Chriſtus Ieſus*, Quale, oro te, ſertum pro vtroque ſexu ſubiit? ex ſpinis opinor & tribulis, in figuram delictorum, quæ nobis protulit terra carnis, abſtulit autem virtus crucis; omnem aculeum mortis in Dominici capitis tolerantia obtundens.

a Epheſ. 5. 23. Math. 27. 26.

CHRISTI PASSIO XVIII. SCHOLIA.

VIRI CAPVT. *1. Cor. 11* Volo autem vos ſcire, quod omnis viri caput Chriſtus eſt: caput autem mulieris vir: caput vero Chriſti Deus: FORMINÆ FACIES. *Doctè Tertul. Chriſtum iuxta Paulum caput Eccleſiæ vocat, quæ cum vtroque ſexu conſtet: & viris*, qui capita ſunt mulierum, *caput eſt, in quo vigent omnes ſenſus. Et omnes animæ vegetatiuæ, ſenſitiuæ, rationalis potentiæ, totiuſque corporis iuriſdictio, directio, imperium reſidet: facies autem in qua decor & venuſtas, caſtique coniugalis amoris illecebræ, vnde & ipſe*, ſpecioſus forma præ filiis hominum; *vt iuxta Paulum*; exhiberet ſibi Eccleſiam non habentē maculam neq; rugam *alapis, ſputis, velo ſqualido, ſpinis, &c. deturpantibus caput & faciem cum omni ſuæ formæ detrimento, formam ſponſæ in crucis paſſione reparauit. Mira de hoc amabiliſſimo ſponſo*, candido & rubicundo, *candido innocentia, rubicundo ſanguine*, roſa Saron, *alba & rubra inter ſpinas candicante & rubente. ſuaueolenti*, ſerto vtriuſque ſexus, *quid dicat audi lib. 2. de Symbolo ad Catechumenos cap. 6.* S. Auguſt. Exulta Chriſtiane in commercium inimicorum tuorum, tu viciſti; quod Iudas vendidit, & Iudæus emit, tu acquiſiſti. Exulta, exulta ſponſa Eccleſia: quia niſi iſta in Chriſto facta eſſent, tu ab illo formata non eſſes. Venditus redemit te, occiſus dilexit te, & quia te plurimum dilexit, mori voluit propter te. O magnum Sacramentum huius coniugij! ô quam magnum myſteriū huius ſponſi & huius ſponſæ! non explicabitur dignè humanis verbis. De ſponſo ſponſa naſcitur, & vt naſcitur ſtatim illi coniungitur, & tunc ſponſa nubit quando ſponſus moritur: & tunc ille ſponſæ coniungitur, quando à mortalibus ſeparatur. Quando ille ſuper cœlos exaltatur, tunc iſta in omni terra fœcundatur. Quid eſt hoc? quis eſt iſte ſponſus abſens & præſens? quis eſt iſte ſponſus præſens & latens, quem ſponſa Eccleſia fide tantum concipit, & ſine vllo amplexu membra eius quotidie parit? &c. *Et ibid.* S. Auguſt. Aſcendat ſponſus noſter thalami ſui lignum, aſcendat ſponſus noſter thalami ſui lectum. Dormiat moriendo, aperiatur eius latus, & Eccleſia prodeat Virgo: vt quomodo Eua facta eſt ex latere Adæ dormientis, ita & Eccleſia formetur ex latere Chriſti in Cruce pendentis. percuſſum eſt enim eius latus, vt Euangelium loquitur, & ſtatim manauit ſanguis & aqua, quæ ſunt Eccleſiæ gemina Sacramenta. Aqua, in qua eſt ſponſa purificata: ſanguis, ex quo inuenitur eſſe dotata. In iſto ſanguine ſancti Martyres amici ſponſi ſtolas ſuas lauerunt, candidas eas fecerunt, ad nuptias agni inuitati venerunt, à ſponſo calicem acceperunt: *alludit ad Hilarium ſic exponentem verba Chriſti, transfer à me calicem, ad Martyres, vt & illi bibant*: biberunt, eique propinauerunt; ſanguinem eius biberunt, ſanguinem ſuum pro illo fuderunt: quid egit veſana impietas Iudæorū, quia inuitati, non ſolum venire noluerunt, ſed inſuper ſponſum occiderunt? *Quia vero ſponſus erat, & per Prophetam prædixerat*: quaſi ſponſum decorauit me corona, *coronam non floream Nazaræus floridus totus, in lectulo florido, crucis, nuptiali thalamo coronam ſpineam reſeruauit. Audiat vnuſquiſque noſtrum Auguſtinum Ser. de cultura agri Dominici to. 9.* S. Auguſt. Et tu vnaquæque anima, quæ accedis ad Chriſtum, terra es ſpinoſa & arida. Vnde probamus quia talis es? recole illam ſententiam, quam in primis parentibus accepiſti, & inuenies quid inde traxiſti. Gen. 3. ſpinas inquit & tribulos pariet tibi. An reſpondebis non te eſſe terram ſpinoſam? ſi ſpinas non haberes, capiti Creatoris tui coronam ſpineam non imponeres. Quia ergo & tu talis es, ſpinarum multitudine, id eſt peccatorum prægrauata es. Ideo tibi talis cultura impenditur, propterea crucis ligno exararis, propterea cœleſti pluuiæ præpararis, vt cùm fœcunda effecta fueris, non gratuleris de tuis quæ nulla ſunt meritis, ſed reddens bonos fructus Chriſti prædices gratiam. Vis noſſe qualis tibi adhibeatur cultura, qualis te deſuper perfundat gratia? Ecce agnoſce, Chriſti cruce exararis, quando eius ſigno in fronte ſignaris: eius ſanguine rigaris, quando in morte ipſius baptizaris. Quotquot enim, ait Apoſtolus, in Chriſto baptizati ſumus, in morte ipſius baptizati ſumus. IN FIGVRAM DELICTORVM, *&c. Innuit terræ maledictionem, iuſſæ ſpinas producere in pœnam primi illius agricolæ Adæ, fuiſſe figuram carnis eius & noſtræ, ſpinis & aculeis concupiſcentiæ compungendæ, in pœnam inobedientiæ. Adeo vt caſta quælibet anima verè dici poſſit*, ſicut lilium inter ſpinas: *tot ac tantis aculeis & ſtimulis carnis circumobſeſſa laceratur & pungitur.* ABSTVLIT VIRTVS CRVCIS. *Quia Chriſto ſpinis coronato in cruce pendente, omnes dolorum carnis concupiſcentiæ aculeos, ipſum denique iuxta Apoſtolum*, ſtimulum mortis, peccatum, *hebetauit, vt enim in Chriſto petra, petrinus circumciſionis gladius omnem obtudit aciem: ſic in Chriſti lapidis angularis capite, omnem aculeum mortis ſpinea corona depoſuit: vt pro Chriſto prædixerit Pſaltes; de diabolo, peccato, morte concinens, Pſal. 117.* Circumdantes circumdederunt me, & in nomine Domini quia vltus ſum in eos. Circumdederunt me ſicut apes fauum, & exarſerunt ſicut ignis in ſpinis. *Sic legit Auguſtinus; vbi ſic diſſerit:* Auguſt. ipſum Dominum caput Eccleſiæ rectè accipimus circundatum à perſecutoribus, ſicut circundant apes fauum. Quid enim ab ignorantibus iuſtum ſit, myſtica ſubtilitate Spiritus ſanctus loquitur. Mel quippe apes operantur in fauis. Neſcientes autem perſecutores Domini, fecerunt eum nobis in paſſione dulciorem, vt guſtemus, & videamus quam ſuauis eſt Dominus, qui mortuus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. *Licet autem ſpinas ibidem applicet Eccleſiæ myſticæ, poteſt & capiti Chriſto aptari quod ſubiungit Pſaltes. Vt vtramque ſic breuiter explicem: apes, Poetâ teſte*, animas in vulnere ponunt: *Sic animæ omnis, id eſt vis diaboli, peccati, & mortis, extincta eſt, ſpinæ in cineres redactæ ſunt Chriſto per incendium inuidiæ in crucem acto. Impletum eſt illud propheticum: Ezech. 28* Non erit vltra domui Iſrael offendiculum amaritudinis, & ſpina dolorem inferens vndique per circuitum eorum. *Nec expectanda reſurrectio, ſed iam ex parte aculeo mortis inſultari poteſt & dici 1 Cor. 15.* Vbi eſt mors victoria tua? vbi eſt mors aculeus tuus? ſtimulus autem mortis, peccatum eſt. *Hunc locum ſic tractat. Auguſtin. lib. 3. de pec. merit. cap. 11.* Auguſt. Aculeus mortis peccatum eſt. Peccato punctum, mortificatumque eſt genus humanum. Quid adhuc quærimus cuius mortis, vtrum animæ an corporis? vtrum primæ, quâ nunc omnes morimur, an ſecundæ, quâ tunc impij morientur, &c. Morti corporis hoc dicetur; vbi eſt mors victoria tua? quâ omnes ſic viceras, vt etiam Dei filius tecum confligeret, teque non vitam donando, ſed ſuſcipiendo ſuperaret. Viciſti in morientibus;

cta es in reſurgentibus, &c. Vbi eſt aculeus tuus? hoc eſt peccatum, quo puncti & venenati ſumus, vt etiam in noſtris corporibus fieres, & ea tam longo tempore poſſideres, &c. Sed Deo gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, vt vbi abundauit peccatum ſuperabundet gratia: atque vt promiſſio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus; & vinceremus mortem per immortalem reſurrectionem, & aculeum eius peccatum per gratuitam iuſtificationem.

** 19. Chriſti ſolius, & non Martyrum ſanguinis de condigno gratiam nobis promeruit.*
De pudic. cap. 22. à p.

QVis in terris & in carne ſine culpa? quis martyr ſeculi incola, denariis ſupplex, medico
obnoxius & feneratori? Putà nunc ſub gladio iam capite librato, putà in patibulo iam
corpore expanſo; putà in ſtipite iam leone conceſſo; putà in axe, iam incendio adſtructo,
in ipſa dico ſecuritate & poſſeſſione martirij, quis permittit homini donare, quæ Deo re-
ſeruanda ſunt? à quo ea ſine excuſatione damnata ſunt; quæ nec Apoſtoli, quod ſciam,
martyres & ipſi, donabilia iudicauerunt. Denique iam ad beſtias depugnauerat Paulus
Epheſi; cùm interitum decernit inceſto. Sufficiat martyri propria delicta purgaſſe. In- 1. Cor. 15.
grati vel ſuperbi eſt in alios quoque ſpargere, quod pro magno fuerit conſecutus. Quis alie- 32.
nam mortem ſuâ ſoluit, niſi ſolus Dei filius? Nam & in ipſa paſſione liberauit latronem. 1. Cor. 5. 5.
Ad hoc enim venerat, vt ipſe à delicto purus, & omnia ſanctus pro peccatorib. obiret. Pro- Luc. 23.
inde qui illum æmularis donando delicta, ſi nihil ipſe deliquiſti, plane patere pro me. Si ve- 43.
rò peccatores, quomodò oleum faculæ tuæ ſufficere & tibi & mihi poterit?

CHRISTI PASSIO. XIX. SCHOLIA.

QVIS SINE CVLPA? *quia duo hi loci quos vno Scholio explico, ex libro de pudic. deprompti ſunt, quem poſt defectum ab Eccleſia compoſuit, & vbique in eo ſpargit errorem ſuum de lapſis, maximè mœchis non recipiendis ad pacem, abſolutionem, indulgentiam. Hìc inuehitur in Martyres, quorum merito, & deprecatione, Epiſcopi frequenter pœnitentias iniunctas peccatoribus relaxabant. Vrget autem hìc maximè abuſum, quo quidam Martyres, prius pro Chriſti cauſa vexati, poſt tormenta ſuſcepta, in peccatum aliquod lapſi, cuius etiam cauſa carceri, aut tormento addicti erant, aliis Chriſtianis reis indulgentiam & pacem deprecari præſumebant. In genere autem, nec bonos & veros Martyres, tam innocentes eſſe contendit, vt pro delictis propriis non habeant, quo ſatisfactionem præſtent; nullumque præter Chriſtum ſolum prorſus innocentem, propria paſſione & morte, pro alienis delictis ſatisfacere potuiſſe. Quantùm ad primum Martyrum genus, immediatè præmiſerat:* alij ad metalla confugiunt, & inde communicatores reuertuntur, *id eſt ab excommunicatione ſoluti redeunt, à falſis Martyribus vſurpatâ abſoluendi authoritate, vel deprecatione,* vbi iam aliud martyrium neceſſarium eſt delictis, *propriis ſcilicet abſoluendis & eluendis ob relapſum poſt Martyrium, cùm ad metalla damnari meruerint,* poſt martyrium nouis. *De huiuſmodi Martyribus ſic Cyprianus lib. de vnitate Eccleſiæ.* Si Confeſſor culpabilis, & deteſtabilis poſtmodum fuerit, ſi confeſſionem ſuam mali conuerſatione prodiderit, ſi vitam ſuam turpi fœditate maculauerit, ſi fidem primam perfidia poſteriore mutauerit, blandiri ſibi per confeſſionem non poteſt, quaſi electus ad gloriæ præmium, quando hoc ipſo magis creuerint merita pœnarum. QVIS MARTYR, *&c. Proſequitur priorem ſenſum de falſo Martyre: quem verè eſſe non poſſe conuincit, qui primas plagas magnâ cura committit medico, qui mundum incolit, mundana venatur; quem peccator pretio vel fœnore promereri poteſt; vt etiam ſimoniacè ab eo veniam obtineat. Vel aliter activè ſumendo, Martyr cenſeri non debet, qui cætera humanæ vitæ commercia, cum ſecularibus colit, & Eleemoſynis victum ſibi quærit, vel mutuum accipit, vel vnguenta mendicat ab ethnicis.* PVTA NVNC SVB GLADIO. *Tranſit nunc ad veros Martyres. Sit, inquit, iam caput Martyris ſub librato & imminenti ceruici gladio. Sit in patibulo, ſit reuinctus ſtipiti, Leoni vorandus traditus: ſit in palo, circum ambitu ſarmentorum affixus comburendus,* quis poteſt dimittere peccata, niſi ſolus Deus? *Sed hanc ſententiam non Chriſtus, ſed eius aduerſarij protulerunt.* PVTA IN AXE. *Sic in Apol.* Semaxios, & Sarmentitios Martyres vocat, quod ad dimidium axem reuincti ſarmentorum ambitu comburerentur. SINE EXCVSATIONE, *&c. id eſt, quis martyr præſumit condonare peccata, quæ Deus, ipſe ſolus potens dimittere, nunquam excuſauit, ſed abſolutè damnauit, vtpote Mœchiam. Et in hoc errat; cùm Chriſtus adulteram deprehenſam cum magna indulgentia dimiſerit. Auguſt. tract. 33. in Io 8.* Illi attendentes ſe, & abſceſſu ipſo confeſſi de ſe, reliquerunt mulierem cum grandi peccato, ei qui erat ſine peccato. Et quia illa hoc audierat, qui ſine peccato eſt, prior in illam lapidem mittat, ab illo ſe ſperabat puniendam, in quo peccatum inueniri non poterat. Ille autem qui aduerſarios eius repulerat linguâ iuſtitiæ, leuans in eam oculos manſuetudinis, interrogauit eam; nemo te condemnauit, &c? A quo fortè damnari timuiſti, quia in me peccatum non inueniſti, nec ego te contemnabo. Quid Domine? faues ergo peccatis? non planè. Ita attende quod ſequitur. Vade, iam deinceps noli peccare. Ergo & Dominus damnauit, ſed peccatum, non hominem: nam ſi peccatorum fautor eſſet, diceret. nec ego te condemnabo, vade, & viue vt vis, de mea liberatione eſto ſecura, ego quantumcumque peccaueris, te ab omni pœna etiam gehennæ, & inferni terroribus liberabo. Non hoc dixit, intendant ergo qui amant in Domino manſuetudinem, & timeant veritatem: etenim dulcis & rectus Dominus Pſal. 24. amas quod dulcis eſt, time quod rectus eſt. IAM AD BESTIAS, *id eſt, Paulus iam martyrium obierat, damnatus ad beſtias, nec tamen indulſit inceſto, quem in interitum carnis Satanæ tradidit.* OMNIA SANCTVS. *id. per omnia ſine omnino ſanctus. Planiùs refero, ad,* obiret *ſcilicet tormenta: quibus innocens pro omnibus peccatoribus liberandis ſatisfaceret.* FACVLÆ TVÆ. *Alludit ad parabolam Virginum, quæ ſapientes dixerunt fatuis:*

S. Auguſt.

ne fortè non ſufficiat nobis & vobis. *Quaſi dicat, ſufficiat Martyri, baptiſmo ſanguinis, ſua propria delere delicta; & modico oleo ſua vngere vulnera, & tenui face boni operis & patientiæ, viam tenebroſam ſibi* A *illuminare*. Mœchiæ, *enim, vt ait alibi Tertul.* & fornicationis, non drachma, ſed talentum, quibus exquirendis, non lucernæ ſpiculi lumine, ſed totius ſolis, *id. Chriſti* lancea opus eſt.

20. *Chriſti ſanguis pacificus, Gentiles à Deo remotos; Iudæis adiunxit in vnam Eccleſiam; 5. Cont. Marc. cap. 17. circa. fin.*

a Epheſ. 2. 11. [a] MEmores *vos aliquando nationes in carne fuiſſe, appellabamini præputium ab ea quæ dicitur circuncisio in carne manu facta, quod eſſetis illo in tempore ſine Chriſto, alienati à conuerſatione Iſraëlis, & peregrini teſtamentorum & promiſsionis eorum, ſpem non habentes, & ſine Deo in mundo.* Sine quo autem Deo fuerunt nationes, & ſine quo Chriſto? Vti-
b Ibid. 13. que eo, cuius erat conuerſatio Iſraëlis, & teſtamenta, & promiſſio. [b] *At nunc*, inquit, *In Chriſto, vos, qui eratis longe, facti eſtis prope in ſanguine eius.* A quibus erant retro longè? A quibus ſuprà dixit. A Chriſto Creatoris, à conuerſatione Iſraëlis, à teſtamentis, à ſpe promiſſionis, à Deo ipſo. Si hæc ita ſunt, ergo his prope fiunt nunc nationes in Chriſto, à quibus tunc longe fuerant. Si autem conuerſationis Iſraëlis, quæ eſt in religione Dei Creatoris, & teſtamentis, & promiſſioni, & ipſi Deo eorum, proximi ſumus facti in Chriſto, ridiculum ſatis, ſi nos alterius Dei Chriſtus de longinquo admouit Creatori. Meminerat Apoſtolus ita prædicatum de nationum vocatione ex longinquo vocandarum. [c] *Qui longè*
c Eſa. 46. 12. & 13. *erant à me, appropinquauerunt iuſtitiæ meæ.* Tam enim iuſtitia, quàm & pax Creatoris in
d Epheſ. 2. 14. Chriſto annunciabatur, vt ſæpe iam oſtendimus. Itàque [d] *Ipſe eſt*, inquit, *Pax noſtra, qui fecit duo vnum;* Iudaïcum ſcilicet populum, & Gentilem; *Quod propè, & quod longè, ſoluto*
Ibid. *medio pariete inimicitiæ, in carne ſua.* Sed Marcion abſtulit, ſua; vt inimicitiæ daret carnem, quaſi carnali vitio, non Chriſto æmulæ. Sicubi alibi dixi, & hîc, Non Marrucine, ſed Pontice, cuius ſuprà ſanguinem confeſſus es, hîc negas carnem.

CHRISTI SANGVIS. XX. SCHOLIA.

MEMORES, *&c. Sic Vulgata:* Propter quod memores eſtote, quod aliquando vos gentes in carne, qui dicimini preputium, ab ea quæ dicitur circumciſio in carne manu facta: qui eratis illo in tempore ſine Chriſto, alienati à conuerſatione Iſraël, & hoſpites teſtamentorum promiſſionis ſpem non habentes, & ſine Deo in hoc mundo. Nunc autem in Chriſto, Ieſu vos qui aliquando eratis longè, facti eſtis propè in ſanguine Chriſti Ipſe enim eſt pax noſtra, qui fecit vtraque vnum, & medium parietem maceriæ ſoluens inimicitias in carne ſua, &c. *Ex. D. Tho. hoc loco:* In carne, id eſt carnaliter viuentes. *Exponit, gentiles per ludibrium dictos* Præputium, *Sine incircumciſos, à Iudæis manuali ſiue carnali, & ex-* C *teriori circumciſione diſtinctis. Subiicit gentiles ante vocationem fuiſſe ſine participatione Sacramentorum, ſine vera Dei cognitione, ſine promiſſione Chriſti facta Iudæis, quorum & conuerſatione priuati & fœdere, erant gentiles, de quibus Deut.* 7. Non inibis cum eis fœdus: non miſereberis eorum, neque ſociabis cum eis coniugia. *Item Io.* 4. Non coutuntur Iudæi Samaritanis. *Ad hac, cùm ad Iudaiſmum conuertebantur, fiebantque Proſelyti*, Hoſpites erant teſtamentorum, *id eſt, cum aliquo contemptu, & non ſicut ciues, ſed vt hoſpites & extranei admittebantur ad teſtamenta Dei, vetus ſcilicet iam exhibitum, & nouum in veteri promiſſum. Baruch.* 2 Statuam illis teſtamentum alterum ſempiternum. *Priuabantur item ſpe promiſſionum Dei de quibus Gal.* 3. Abrahæ D dictæ ſunt promiſſiones & ſemini eius. *Qui autem prius longè erant, non loco, ſed merito, facti ſunt propè: Eſa.* 6 Filij tui de longè venient, &c. *Marc.* 8. Quidam ex eis de longè venerunt. *De regione diſſimilitudinis & ſtatu Gentilitatis. Qua Chriſto exaltato in cruce tracta eſt, Ierem.* 31. Attraxi te miſerans. *Et ſanguinis eius coagulo compacta in vnam cum gente Iudæa Eccleſiam. Auguſtinus in Pſal.* 84. *in verſum* Veruntamen prope timentes eum ſalutare ipſius: Carnalia, inquit, promiſſa Dei tenebant, adhuc paruæ animæ, & propter hæc timebatur Deus: ſed prope illis erat qui vel propter hæc ipſum timebant. Terram petebat paganus à diabolo, terram petebat Iudæus à Deo. Vnum erat quod petebant, ſed non vnus à quo petebant. Petebat iſte, quod paganus petebat: diſcernebatur tamen à pagano, quia ab illo iſte petebat, qui omnia fecerat, & propè ille erat Deus qui Gentilibus longè erat: tamen reſpexit & eos qui longè erant, & eos qui propè erant, ſicut dicit Apoſtolus; & veniens Euangelizauit pacem his qui erant lõgè, & pacem his qui propè. Quos dixit qui erant propè? Iudæos, qui vnum Deum colebant: quos dixit qui erant longè? Gentes, qui dimiſerant Deũ à quo facti erant, & illa colebant, quæ ipſi fecerant, non enim regionibus longè eſt quiſque à Deo, ſed affectibus. Amas Deũ? Propè es: odiſti Deũ? longè es: vno loco ſtas, & propè es, & longè es. RIDICVLVM SATIS, *&c. id eſt valde ineptè Paulus diceret Gentiles per ſanguinem Chriſti propiaſſe Deo creatori, de quo loquitur, vtpote authore teſtamenti & promiſſi dati populo Iſraëlitico; ſi Chriſtus ad alterum Deum, quàm Creatorem pertineret.* MEMINERAT, *&c. Confirmat id ipſum, & hanc proximationem, Prophetiâ Eſa. Creatoris certè propheta, cui Paulus accinit. Sic communis verſio:* Audite me duro corde, qui longè eſtis à iuſtitia. Propè feci iuſtitiam meã, non elongabitur, & ſalus mea non morabitur. 70. *Sic communiter:* Audite me qui perdidiſtis cor, qui longè eſtis à iuſtitia. Propè feci iuſtitiam meã. & ſalutem quæ eſt à me, tardare non faciam. SOLVTO MEDIO PARIETE. *D. Tho. paries maceriæ eſt, cùm lapides in eo non compinguntur cæmento, nec ad hoc erigitur, vt duret in perpetuum, ſed ad tempus præfinitum. Sic lex vetus, vinculo charitatis non colligabat populum, ſed catena timoris continebat. Vnde ex Aug. qui legem veterem ex charitate ſeruabant, pertinebant ad nouum teſtamentum,*

quod eſt lex amoris. Rom. 8. Non accepiſtis ſpiritum A ſeruitutis iterum in timore, &c. *Nec vetus lex niſi ad tempus erat. Gal.* 4. Vſque ad præfinitum tempus à patre. *Sed quomodo dixit Paulus Chriſtum ſolniſſe medium parietem id eſt legem, quæ inimicitias & zelum inter vtrumque populum faciebat, dum Iudæus circumciſionem & onera tot mandatorum obſeruabat, quibus gentilis repugnabat? Cum Chriſtus non venerit legem ſoluere, ſed adimplere, Math.* 5. *Reſpondet D. Tho. legem mandatorum cærimonialium & Sacrificiorum ſoluiſſe. ſiue euacuaſſe, figuras implendo, ſanguineo & incruento ſacrificio; & dilectione Dei & proximi euacuans quod ex parte erat. Moralia autem præcepta non ſoluit, ſed impleuit, ſuperaddendo con-* B *ſilia mandatis, & legi vetanti adulterium, homicidium, &c. Nec verbum aſperum, aut illicitum aſpectum indulgens. Et hoc eſt quod ait Apoſtolus,* Legem mandatorum decretis euacuans. In carne

Aug. sva. *Circumciſa ſcilicet, & vſque ad mortem legi ſubiecta. In qua, dicendo:* Conſummatum eſt; *Omnia ſe impleſſe probauit, & medium legis parietem diſ-* A *rupto velo, faciem olim Moyſi, & tabernaculum obtegente; & vtrumque diuidente populum; ſolutum eſſe monſtrauit.* Abstvlit sva. *Id eſt, Marcion eradendo,* Sua, *Vt carnem Chriſto negaret;* Dedit inimicitiæ carnem; *id eſt carnem ſe inimicam habere declarauit; applicando ſenſu corrupto, non vt vult Paulus, inimicitiam parieti diuidenti, ſed carni tanquam odioſæ Deo Marcionis, quam creator ſibi aduerſarius condidit.* Non marrvcine. *Sparſim, vt proprio ſuo loco referemus, Marcion ſcripturæ truncator conuincitur. & inter cætera* 1. *Cont. Marc. c.* 1. Quis tam comeſor mus ponticus, quàm qui Euangelia corroſit? Næ tu Euxine, &c. *Non Marrucinum, ſed Ponticum vocat, vtpote oriundum* B *Ponto Euxino, Barbaro ſolo & muribus frequenti; cum Marrucini, ſint populi Italiæ, in regione Marſorum, apud Silium Italicum lib.* 8. Svpra sangvinem, *&c. Hoc ipſo ſcilicet capite Epheſ.* 2. 13. *Non reſu verba Pauli,* Facti eſtis prope in ſanguine eius.

21\. *Et* 5. *Cont. Marc. cap.* 19. *à p.*

C*Vi reconciliat omnia in ſemetipſum, pacem faciens per crucis ſuæ ſanguinem;* Niſi quem [a] offenderant vna ipſa? aduerſus quem rebellauerant per transgreſſionem, cuius nouiſſimè fuerant? Conciliari enim extraneo poſſent, reconciliari verò non alij quàm ſuo. [b] *Ita & nos quondam alienatos & inimicos ſenſu in malis operibus, Creatori redigit in gratiam,* Cuius admiſeramus offenſam, colentes conditionem aduerſus Creatorem.

a Coloſſ. 1. 20.
b Ibid 21.

Aug.

CHRISTI SANGVI. XXIS. SCHOLIA.

Cvi reconciliat, *&c. ſic Coloſſ.* 1. 20. C In ipſo complacuit omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare omnia in ipſum *Syr. ſibi* Pacificans per ſanguinem crucis eius, ſiue quæ in terris, ſiue quæ in cœlis ſunt. Et vos cum eſſetis aliquando alienati, & inimici ſenſu, *Syr. inimici mentibus veſtris propter mala opera veſtra,* In

Aug. operibus malis. Nunc autem reconciliauit in corpore carnis eius per mortem, exhibere vos ſanctos & immaculatos, & irreprehenſibiles coram ipſo. *Intelligit per complacentiam ex D. Tho. Nihil meriti Deum inuitaſſe vt vniret ſe natura humanæ Chriſti, ſed merum beneplacitum. Per* Sanguinem crucis *Effuſum in cruce.* Cvivs novissime, *Id eſt,* D *cuius poſtremo, cuius tandem fuerant, id eſt, eidem Deo creatori non ſimpliciter conciliati quaſi ignoto & extraneo, ſed reconciliati quaſi ſuo creatori, cuius iugum excuſſerant.* Vna ipsa, *Id eſt ſimul omnia creata, in vno homine contenta, qui eſt Sapienti,* Hoc quod continet omnia; *Sicut vno homine peccante omnia ſimul à* Deo *diuiſa ſunt, & contra Creatorem rebellata; ſic in Verbo facto homine, & in ſe omnia recapitulante & inſtaurante, Deo offenſo reunita & reconciliata ſunt.* Inimicos sensv. *Gentiles intelligit Deum in ſenſibilibus, & viſibilibus creatorem non ſentientes, nec intelligentes vero ſenſu & fide & opere unicè colendum.* Redigit. *Id eſt, Chriſtus reducit Gentiles per veram fidem ad gratiam creatoris.* E *D. Tho. Ex.* 2. *Cor.* 5. Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi. *Diſcordes ergo voluntates hominum terreſtrium, à voluntate Dei & Angelorum cœleſtium Chriſtus adunauit per ſuum ſanguinem, tollens peccatum, cauſam diſcordiæ cum Deo, & onera legis cauſam diſcordiæ Gentilis cum Iudæo. Homines porro* Inimici erant sensv, *tam per ignorantiam intellectu ſenſu veritatis priuato, quam affectu à iuſtitia alienato, & actu in moralibus corrupto, vel* Sensv, *Id eſt, exelectione, malitia contra-* C *dicentes. Iob.* 34 Quaſi de induſtria receſſerũt abeo. *Præterea ſupra Paulus dixit:* Corpus carnis *Nõ quod ex D. Tho. aliud ſit corpus, & aliud caro, ſed vt probet Verbum Caro factum, corpus in ſpecie & eſſe natura humana mortale ſumpſiſſe, cuius ſanguine nos lauaret & ſanctificaret. Quid ſint hæc cæleſtia & terreſtria in Chriſti ſanguine reconciliata, bellè docet Auguſtinus* S. August. *in Enchir. c.* 61. *Vbi ex Rom.* 8. Pro nobis omnibus tradidit illum, *ſic fatur:* Non enim pro Angelis mortuus eſt Chriſtus; ſed ideo etiam pro Angelis fit, quidquid hominum per eius mortem redimitur & liberatur à malo; quoniam cum eis quodammodo redit in gratiã poſt inimicitias, quas in- D ter homines, & ſanctos Angelos peccata fecerunt, & ex ipſa hominum redemptione, ruinæ illius Angelicæ detrimenta reparantur. Et vtique nouerunt S. Angeli docti à Deo, cuius veritatis æterna contemplatione Beati ſunt, quanti ſunt, quanti numeri ſupplementum de genere humano integritas illius ciuitatis expectet. Propter quod ait Apoſtolus inſtaurari omnia in Chriſto quæ in cœlis ſunt, & quæ in terris. In ipſo quippe inſtaurantur quæ in cœlis ſunt, cum id quod inde in Angelis lapſum eſt, ex hominibus redditur. Inſtaurantur autem quæ in terris ſunt, cum ipſi homines qui prædeſtinati ſunt ad æternam vitam, à corruptionis vetuſtate renouantur. Ac ſic, per il- E lud ſingulare ſacrificium, in quo mediator eſt immolatus, quod vnum multæ in lege victimæ figurabant, pacificantur cœleſtia cum terreſtribus, & terreſtria cum cœleſtibus; quoniam ſicut idem Apoſtolus dicit Coloſſ. 1. in ipſo complacuit, &c. Pacificans per ſanguinem, &c. Quomodo enim pacificantur cœleſtia, niſi in nobis, id eſt concordando nobiſcum? Nam ibi ſemper eſt pax, & inter ſe vniuerſis intellectualibus creaturis, & cum ſuo creatore.

* 22. *Chriſti ſanguis ita mundet, vt in poſterum præſeruet à delicto.* **De pudic. cap. 19. circa. m.**

a 1.Io.1.7. [a] E*Mundari nos* Ait, non quà delinquamus, ſed quà non delinquamus. *Incedentes* enim *in lumine, tenebris verò non communicantes emundati agemus*, Non depoſito, ſed non admiſſo delicto. Hæc eſt enim vis Dominici ſanguinis, vt quos iam delicto mundarit, & exinde in lumine conſtituerit, mundos exinde præſtet, ſi in lumine incedere perſeuerauerint.

CHRISTI SANGVIS. XXII. SCHOLIA.

EMVNDARI, *&c. Hoc Ioannis loco contendit* A *ſuum de Mœchis relapſis non recipiendis, errorem tueri. Sic habet textus 1. Io. 1.7.* Si in luce ambulamus, ſicut & ipſe eſt in luce, ſocietatem habemus ad inuicem, & ſanguis Ieſu Chriſti emundat nos ab omni peccato. *Verſu autem præcedenti:* Si dixerimus quod ſocietatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus, mentimur, & non facimus veritatem. S. Auguſt. *Aug. tract. 1. in hunc locum Ioannis:* Quid faciemus fratres mei? Societas cum Deo habenda eſt, alia ſpes vitæ æternæ nulla eſt: Deus autem lux eſt, & tenebræ in eo non ſunt vllæ; peccatum autem tenebræ ſunt, ſicut dicit Apoſtolus Epheſ. 6. diabolum & Angelos eius rectores tenebrarum harum eſſe: non diceret rectores tenebrarum, niſi diceret rectores peccatorum, dominatores iniquorum, &c. Quid facimus de peccatis? Audi quid ſequitur? Et ſanguis Ieſu Chriſti filij eius purgabit nos ab omni delicto. Magnam ſecuritatem dedit Deus, merito Paſcha celebramus, vbi fuſus eſt ſanguis Domini, quo purgamur ab omni delicto. Simus ſecuri, cautionem contra nos diabolus ſeruitutis tenebat, ſed ſanguine Chriſti deleta eſt, &c. *Tum verò omne delictum exponit de originali & actuali. De originali* S. Aug. *ſic in baptiſmo deleto:* Veteres intrauerunt *In aquam baptiſmi ſcilicet ter merſi*, Infantes exierunt. Senectus enim veternoſa, vetuſta vita: Infantia autem, regenerationis noua vita. *Deinde ne deſperemus de actualibus:* Sed quid facimus? præterita peccata donata ſunt, non tantum ipſis, ſed & nobis. Et poſt donationem, & abolitionem omnium peccatorum, viuendo in hoc ſæculo inter tentationes quædam fortè contracta ſunt, ideo quod poteſt homo faciat: Ipſe confiteatur quod eſt, vt ab illo curetur qui ſemper eſt quod eſt, &c. Vide enim quid dicat: Quod ſi dixerimus quia peccatum non habemus, noſmetipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Ergo ſi te confeſſus fueris peccatorem, eſt in te veritas, nam ipſa veritas lux eſt Nondum perfectè ſplendut vita tua, quia inſunt peccata tua, ſed tamen iam illuminari cœpiſti, quia ineſt confeſſio peccatorum: vide enim quid ſequatur: quod ſi confeſſi fuerimus delicta noſtra, fidelis eſt & iuſtus vt dimittat nobis delicta noſtra, & purget nos ex omni iniquitate. NON QVA, *&c. id eſt, non vt blandiatur nobis ex accepta ſemel emundationis à delicto gratia, de repetendo delicto, à quo ſit ſemper præſumenda ablutio.* NON DEPOSITO. *Id eſt non tantum eierato peccato, ſed* EXINDE, *id eſt deinceps non admittendo, quod præſtat vis ſanguinis Chriſti efficaciter, & fructuosè in prima pœnitentia applicata: vel conſiderata tanta gratiâ, nil in poſterum grauis inquinamenti admittamus, ſed in luce gratiæ, ſemel relictis peccati tenebris, vt filij lucis conſtanter ambulemus.* B *Auguſtinus ſupra:* Ne fortè impunitatem videretur Auguſt. dediſſe peccatis, quia dixit, fidelis eſt & iuſtus, &c. dicerent iam ſibi homines, peccemus, etiam ſecuri faciamus quod volumus: purgat nos Chriſtus, &c. Fidelis eſt, &c. Tollit tibi malam ſecuritatem, & inſerit vtilem timorem. Malè vis eſſe ſecurus, ſolicitus eſto, fidelis enim eſt & iuſtus vt dimittat nobis delicta noſtra, ſi ſemper tibi diſpliceas, & muteris donec perficiaris: Ideo quid ſequitur? Si quis, inquit, peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non tantum noſtrorum, ſed & totius mundi quem ſuo ſanguine comparauit. Ille eſt ergo aduocatus, C da operam tu ne pecces. Si de infirmitate vitæ ſurrepſerit peccatum, continuò vide, continuò diſpliceat, continuò damna: & cum damnaueris ſecurus ad iudicem venies. Ibi habes aduocatum, noli timere ne perdas cauſam confeſſionis tuæ. Si enim aliquando in hac vita committit ſe homo diſertæ linguæ, & non perit, committis te Verbo, & periturus es? Clama, aduocatum habemus apud patrem, &c. Ipſe propitiatio eſt peccatorum noſtrorum. Hoc qui tenuit, hæreſin non fecit: hoc qui tenuit ſchiſma non fecit: vnde enim facta ſunt ſchiſmata? Cum dicunt homines, nos iuſti ſumus.

23. *Chriſti mors iuxta Danielem, cauſa fuit excidij Ieruſalem. Cont. Iud. cap. 13. à p.*

a Dan. 9. 26. Mich. 5.2. Math. 2.6. b Eſa 65.2. POſt aduentum eius ſecundùm Danielem, quòd ipſa ciuitas exterminari haberet legimus, & ita factum recognoſcimus. Dicit enim ſcriptura: Sic & [a] *Ciuitatem & ſanctum ſimul exterminari cum duce*, Indubitate, qui de Bethlehem & de tribu Iuda eſſet proceſſurus. Vnde & manifeſtum eſt quòd ciuitas ſimul eo tempore exterminari deberet, cùm ducator eius in ea pati haberet, ſecundùm ſcripturas Prophetarum, dicentium: [b] *Expandi manus meas tota die ad populum contumacem contradicentem mihi. Qui ambulant viam non bonam, ſed poſt peccata ſua.*

CHRISTI MORS. XXIII. SCHOLIA.

EXTERMINARI HABERET. *id eſt, deberet, Phraſi Tertulliano frequenti.* CVM DVCE. *Inferius, ducatorem vocat. Locus hic habet Dan. 9.26.* Ciuitatem & ſanctuarium diſſipabit populus cum D duce venturo: & finis eius vaſtitas, & poſt finem belli ſtatuta deſolatio. *70. poſtrema tantum immutant:* excidentur in diluuio, & vſque ad finem belli conciſi, ordine deſolationibus. QVI DE BETHLE-

HEM, *alludit ad Michea 5. 2. Et Matth. 2. 6.* Et tu Bethlehem Ephrata paruulus es in millibus Iuda: ex te mihi egredietur qui ſit dominator in Iſraël, & egreſſus eius ab initio à diebus æternitatis. *Iiſdem penè verbis 70. Matthaus autem:* Et tu Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda: ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Iſraël. *Vult hic Tertullianus cum Chriſto rege in Bethlehem nato, à Iudæis extra portam crucifixo, ſimul populum exterminatum tanti parricidij cauſa, vt ſicut alter Samſon vtramque populi columnam regnum & Sacerdotium, & totam Synagogam populumque traxerit in ruinam. Auguſt. lib. 18. de ciuit. c. 30.* prædicens, inquit, *de Michæa loquitur,* iſte Propheta & locum in quo natus eſt Chriſtus: & tu, inquit, Bethlehem domus Ephrata minima es vt ſis in millibus Iuda, &c. *Propheta diſtinguit Bethlehem in tribu Iuda,* Aug.

A *de qua Iudic. 19. & 1. Reg. 17. ab altera in tribu Zabulon de qua Ioſue 19. Ephratea autem Bethlehem ſex milliaribus tantum diſtabat ab Ieruſalem, vbi natus eſt Dauid & Chriſtus. Et Gen. 35. & 48.* mortua eſt Rachel, & ſepulta eſt in via quæ ducit Ephratam. Hæc eſt Bethlehem. *Hiero. in Epitaph. Paulæ:* Salue Bethlehem domus panis, in qua natus eſt ille panis, qui de cœlo deſcendit: ſalue Ephrata regio vberrima atque καρποφόρος, cuius fertilitas Deus eſt. De te quondam Michæas vaticinatus eſt, & tu Bethlehem, &c. *Vide verbum Chriſti aduentus n. 4.* EXPANDI. *Locus Eſa. 65. 2.* expandi manus meas tota die ad populum incredulum, qui graditur in via non bona, poſt cogitationes ſuas. *70. ſecutus Tertul.* qui ſic legunt poſtrema: ad populum incredulum & contradicentem, qui ambulant in via non bona, ſed poſt peccata ſua.

24. *Et Ibid. à m. ad f.*

QVoniam adhuc contendunt Iudæi, necdum veniſſe Chriſtum eorum, quem tot modis
adprobauimus veniſſe, recognoſcant Iudæi exitum ſuum, quem poſt aduentum Chri-
ſti relaturi præcinebantur ob impietatem, qua eum & deſpexerunt & interfecerunt. Primò
enim ex qua die, ſecundùm illud dictum Eſaïæ [a] *proiecit homo abominamenta ſua aurea & ar-* a Eſa. 2. 8
gentea, quæ fecerunt adorandis vanis, & noctuis: ideſt, ex quo gentes, nos, dilucidata per Chri-
ſtum veritate, proiecimus idola, (videant Iudæi) & quod ſequitur, expunctum eſt. Tulit
enim Dominus ſabaoth à Iudæis, & ab Hieruſalem, inter cetera, & [b] *ſapientem architectum,*
qui ædificat Eccleſiam Dei templum, & ciuitatem ſanctam, & domum Domini. Nam ex- b Eſa. 3. 3.
exinde deſtitit apud illos Dei gratia. [c] *Et mandatum eſt nubibus ne pluerent imbrem ſuper vi-* c Eſa. 5. 6.
neam Sorech, id eſt cœleſtibus beneficiis, ne prouenirent domui Iſraël. *Fecerat* enim *ſpinas,* Matth. 27.
ex quibus Chriſtum coronauerat: & non iuſtitiam, ſed clamorem, quo in crucem eum ex- 29.
torſerat; & ita ſubtractis chariſmatis prioribus, [d] *lex & Propheta vſque ad Ioannem* fuerunt: d Matth.
& piſcina Bethſaïda vſque ad aduentum Chriſti curando inualetudines ab Iſraël, deſiit à 11. 13.
beneficiis deinde, cum ex perſeuerantia furoris ſui nomen Domini per ipſos blaſphemare- Io. 5. 2.
tur: ſicut ſcriptum eſt. [e] *Propter vos nomen Dei blaſphematur in Gentibus.* Ab illis enim ince- e Eſa. 52. 5.
pit infamia, & tempus medium à Tiberio vſque ad Veſpaſianum. Quæ cum ita commiſiſ-
ſent, nec intellexiſſent Chriſtum [f] *in tempore ſuæ viſitationis* inueniendum, [g] *facta eſt terra eo-* f Luc. 19.
rum deſerta, & ciuitates eorum igni exuſtæ. Regionem ipſorum in conſpectu eorum extranei deuo- 44.
rantes: derelicta eſt filia Sion tanquam ſpecula in vinea, vel vt in cucumerario caſula: ex quo ſci- g Eſa. 1. 7.
licet Iſraël Dominum [h] *non cognouit, & populus eum non intellexit,* ſed dereliquit magis, & & 8.
ad indignationem prouocauit ſanctum Iſraël. Sic & machæræ conditionalis comminatio: [i] *Si* h Eſa. 1. 3.
nolueritis, nec obaudieritis, gladius vos comedet, probauit Chriſtum fuiſſe, quem non audien- & 4.
do perierunt: qui & in pſalmo diſperſionem eius poſtulat à Patre dicens: [k] *Diſperge illos* i Eſa. 1. 20.
in virtute tua. qui & rurſum per Eſaiam exuſtionem eorum orat: [l] *Propter me,* inquit, *hæc fa-* k Pſal. 58.
cta ſunt vobis, in anxietate dormietis. Hæc igitur cùm pati prædicarentur Iudæi propter Chri- 12.
ſtum, & paſſos eos eſſe inueniamus, & in diſperſionem demorari cernamus, manifeſtum, l Eſa. 50. 11.
eſt propter Chriſtum Iudæis iſta accidiſſe, conſpirante ſenſu ſcripturarum cum exitu rerum,
& ordinis temporum. Aut ſi nondum venit Chriſtus, propter quem hæc paſſuri prædicaban-
tur, quum venerit ergo, patientur. Et vbi tunc filia Sion relinquenda, quæ nulla hodie eſt? vbi
ciuitates exurendæ, quæ iam in tumulis exuſtæ ſunt? Vbi diſperſio gentis, quæ iam extorris?
redde ſtatum Iudææ quem Chriſtus inueniat, & alium contende venire.

CHRISTI MORS. XXIV. SCHOLIA.

EXITVM SVVM, *infauſtum ſcilicet & ruinoſum.* EXPVNCTVM. *Impletum eſt.* PROIECIT HOMO *ſic Eſa. 2. 8.* repleta eſt terra eius Idolis: opus manuum ſuarum adorauerunt quod fecerunt digiti eorum. 70. Et repleta eſt terra abominationibus operum manuum eorum. SAPIENTEM. *Sic Eſa. 3. 1. & ſeq.* auferet à Ieruſalem & à Iuda validum & fortem, omne robur panis, & omne robur aquæ: fortem & virum bellatorem, iudicem & Prophetam, & ariolū & ſenem: principem ſuper quinquaginta, & honorabilem vultu, & conſiliarium, & ſapientem de Architectis, & prudentem

A eloquij myſtici. *70. Paucis immutatis:* validum & validam, &c Gygantem & fortem, &c. Admirabilem Conſiliarium, & ſapientem architectum, & prudentem auditorem. MANDATVM. *Eſa. 5. 6.* ponam eam deſertam: non putabitur, & non fodietur; & aſcendent vepres & ſpinæ: & nubibus mandabo ne pluant ſuper eam imbrem, Vinea enim Domini exercituum domus Iſraël eſt. *Nil differt verſio 70.* SORECH. *ſic habet ibid. verſu 2. iuxta 70.* plantaui vineam Sorech: *Vulgata:* plantauit eam electam. *Sorech ſignificat vineam.* SPINAS. *Eſa. 5. 4.* Quid eſt quod debui vltra facere vineæ

S. Aug. meæ, & non feci ei? an quod expectaui vt faceret vuas, & fecit labruſcas? *70. Sic efferunt poſtrema:* vt faceret vuam, fecit autem ſpinas. *Aug. in Pſal. 79 cùm Gentem Iudaam ſecundum eundem Pſaltem dixiſſet, extendiſſe palmites vſque ad mare, & vſque ad flumen Iordanem ſcilicet propagines eius; ſic concludit:* vt quid deſtruxiſti maceriam eius: iam, inquit, videtis euerſam illam gentem Iudæorum: iam ex alio Pſalmo audiſtis, in dolabro & fractorio deiecerunt eam. Quando fieret, niſi eius maceria deſtrueretur? quæ eſt maceria eius? munitio eius Extitit enim ſuperba aduerſus plantatorem ſuum, ſed ſeruos ad ſe miſſos & petentes mercedem, coloni flagellauerunt, & ceciderunt, & occiderunt. Venit & vnicus filius, dixerunt, hic eſt hæres, venite occidamus eum, & noſtra erit hæreditas. Matth. 21. occiderunt, & extra vineam proiecerunt. Proiectus magis poſſidet, vnde proiectus eſt. Sic enim ei minatur per Eſaiam, Deſtruam maceriam eius. Quare? expectaui enim vt faceret vuam, fecit autem ſpinas. Expectaui inde fructum, & inueni peccatum, &c. Expectaui vt faceret iudicium, & fecit iniquitatem. Non erat deſtruenda maceria eius? venerunt Gentes, deſtructa maceria, inuaſa eſt vinea, ac deletum regnum Iudæorum, &c. Et vindemiant eam omnes tranſeuntes viam. Quid eſt, viam tranſeuntes? temporaliter dominantes. Deuaſtauit eam Aper de Sylua. Aprum de Sylua quid intelligimus? Iudæis porcus aduerſus eſt, & in porco ponunt tanquam immunditiam Gentium. A Gentibus autem euerſa eſt Gens Iudæa; Sed rex ille, qui euertit non tantum porcus immundus, ſed etiam aper fuit. Quid enim aper, niſi porcus ſæuus, porcus ſuperbus? Aper de Sylua vaſtauit eam, de Sylua, de gentibus. CLAMOREM. *Sic Eſa. 5. 7.* Expectaui, &c. Iuſtitiam, & ecce clamor 70. autem non iuſtitiam, ſed clamorem. EXTORSERAT. *Vim ſcilicet inferens Pilato liberare volenti, nullâ mortis cauſâ inuentâ in eo, dum clamarunt crucifige, &c.* INVALETVDINES, *infirmitates.* PROPTER VOS *Eſa. 52. 5.* Iugiter tota die nomen meum blaſphematur. 70. *vero*; propter vos ſemper nomen meum blaſphematur in gentibus. INCORPIT INFAMIA. *Vel quod Iudai cauſa fuerint prima maioris blaſphemia in gentibus, vel quod infamia Iudaorum ſumpſerit originem à blaſphemiis in Chriſtum quem Iudai tradiderunt gentibus ad illudendum.* TEMPVS MEDIVM. *Alludit ad mediam hebdomadam Danielis 9. 27.* in dimidio hebdomadis deficiet hoſtia & ſacrificium, & erit in templo abominatio deſolationis: & vſque ad conſummationem & finem perſeuerabit deſolatio. 70. *autem*: in dimidio hebdomadis auferetur meum ſacrificium & libamen: & in templo abominatio deſolationum. TERRA DESERTA. *Eſa. 1. 7.* terra veſtra deſerta, ciuitates veſtræ ſuccenſæ igni: regionem veſtram coram vobis alieni deuorant, & deſolabitur ſicut in vaſtitate hoſtili. Et derelinquetur filia Sion vt vmbraculum in vinea, & ſicut tugurium in cucumerario, & ſicut ciuitas quæ vaſtatur. 70 *parum differunt* MACHÆRÆ CONDITIONALIS. *Quia ſcilicet ſub conditione rebellionis gladium vibrat. Eſa. 1. 20.* ſi nolueritis, & me ad iracundiam prouocaueritis, gladius deuorabit vos. 70. Si nolueritis, neque exaudieritis, &c. PROPTER ME. *Eſa. 50. 11.* ambulate in lumine ignis veſtri, & in flammis quas ſuccendiſtis: de manu mea factum eſt hoc vobis, in doloribus dormietis. 70. *verò*: propter me facta ſunt hæc vobis, in mœrore dormietis. PROPTER CHRISTVM. *Aug. Ep 78. ad Heſychium, vbi ſic concludit* hoc me compulit dicere cuiuſdam opinio, quem Presbyter quoque Hieronymus temeritatis notat, quod auſus fuerit Danielis hebdomadas de aduentu Chriſti futuro, non de præterito exponere &c. *Vbi ſubintelligendum tradit, qua Daniel de excidio Ieruſalem & ruina Iudaorum pradixit, iam impleta eſſe, nec ſecundùm aduentum Chriſti expectandum: cùm in primo impleta fuit Prophetia de vaſtatione totius Gentis Iudaica ob Chriſtum occiſum.* Augu.

25. In Chriſti morte, tenebra & natura luctus in Paſchate, ruinam Iudaorum pradixerunt. cont. Iud. cap. 10. inf. & 11. sup. ad m.

QVod in paſſione eius accidit, vt media dies tenebreſceret, Amos Propheta annuntiat,
a Amos 8. 9. & 10. dicens: [a] *Et erit, inquit, in die illa, dicit Dominus, occidet ſol media die, & tenebreſcet ſuper terram dies luminis, & conuertam dies feſtos veſtros in luctum, & omnia cantica veſtra in la-*
Exo. 12. 2. & ſeq *mentationem, & imponam ſuper lumbos veſtros ſaccum, & ſuper omne caput caluitium, & ponam eum quaſi luctum dilecti, & eos qui cum illo, quaſi diem mæroris.* Hoc enim & Moyſes initio primi menſis nouorum facturos vos prophetauit, cum omne vulgus filiorum Iſraël ad veſperam
b Exo. 12. 8. agnum eſſet immolaturus: & hanc ſolennitatem diei huius, id eſt Paſchæ azymorum, cum amaritudine manducaturos præcanebat: & adiecit, [b] *Paſcha eſſe Domini*, id eſt paſſionem
Ibib. 12. c Matth. 26. 17. Chriſti. Quod ita quoque adimpletum eſt, vt [c] *prima die azymorum* interficeritis Chriſtum, & vt prophetiæ adimplerentur, properauit dies veſperam facere, id eſt tenebras efficere:
d Tob. 2. 6. quæ media die factæ ſunt: atq; ita [d] *dies feſtos veſtros conuertit Deus in luctum, & cantica veſtra in*
Cap. x. *lamentationẽ.* Poſt paſſionem enim Chriſti etiam captiuitas vobis & diſperſio obuenit, prædicata per Spiritum ſanctũ. Nam & pro iſtis meritis veſtris, cladem veſtram futuram Ezechiel nuntiat: & non ſolum in iſto ſeculo quæ iam euenit, ſed in die retributionis quæ ſubſequetur. Qua clade nemo liberabitur, niſi qui paſſione Chriſti, quem reſpuitis, fuerit obſignatus. Sic
e Ezech. 8. 12. & ſeq. enim ſcriptum eſt: [e] *Et dixit Dominus ad me, Fili hominis, vidiſti qua ſeniores Iſraël faciunt vnuſquiſque eorum in tenebris, vnuſquiſque in cubiculo abſconſo. quoniam dixerunt: Non videt nos Dominus, dereliquit Dominus terram. & dixit ad me: Adhuc conuerſus videbis facinora maiora qua iſti faciunt. Et introduxit me ad limina ianua domus Domini, qua aſpicit ad Aquilonem, & ecce illic mulieres ſedentes, & plangentes Thammuz. & dixit Dominus ad me: Fili hominis, vidiſti? Nunquid modica domui Iuda, vt faciant facinora qua fecerunt: & adhuc viſurus es adfectiones maiores eorum. Et introduxit me in adem domus Domini interiorem, & ecce in liminibus templi Domini, inter medium elam & inter medium altaris, quaſi viginti quinque viri poſteriora ſua*

dederũt ad templum Domini, & facies ſuas contra orientem, hi adorabant ſolem, & dixit ad me: Vides, fili hominis? Nunquid puſilla domui Iuda, vt faciant facinora quæ fecerunt hic? Quoniã impleuerunt impietates ſuas, & ecce ipſi quaſi ſubſannantes. Ego faciam cũ indignatione mea, non parcet oculus meus, neque miſerebor. Exclamabunt ad aures meas voce magna, & non exaudiam eos, ſed neque miſerebor. Et clamauit in aures meas voce magnã, dicens: Adproximauit vindicta ciuitatis Ezech. 9. 1.
huius, & vniuſquiſque habuit vaſa exterminij in manu ſua. Et ecce ſex viri veniebant ad viam portæ altæ, quæ reſpiciebat ad Aquilonem, & vniuſcuiuſque bipennis diſperſionis erat in manu eius. Et vnus vir in medio eorum indutus podere, & zona ſapphiri in lumbis eius. Et introierunt, & ſteterunt in proximis altaris ærei, & claritas Dei Iſraël aſcendit à Cherubin, quæ fuit ſuper ea in ſubdiual domus.

IN CHRISTI MORTE, &c. XXV. SCHOLIA.

OCCIDET SOL. *Sic Amos 8. 9. & conſonum 70. Cum Vulgata. Aug. ſer. 114. de temp.* Expauit ſcelus natura rerum, & quem creatura rebellis non agnoſcit, eum mundi Dominum tremens terra teſtatur, & cœli Regem Sol fugiens confitetur. *Et Ep. 80. ad Heſychium:* Quando vidimus Solem ſic obſcuratum, quemadmodum obſcuratus eſt, cùm lumen mundi penderet in ligno: Niſi fortè defectus Solis & Lunæ, quos conſueuerunt computatores ſyderum annotare atque prædicere inter cœleſtia prodigia numerabimus, quia Lunam ſæpius in ſua plenitudine, Solem verò rarius, ſed tamen vidimus in fine Lunæ ſecundùm eorum computum defeciſſe. Non erat talis Solis ille defectus, quando crucifixus eſt Chriſtus, & ideo verè mirabilis erat & prodigioſus. Paſcha quippe fuerat Iudæorum, quod non niſi in plenitudine Lunæ celebratur. Secundùm Aſtrologorum autem numeros, certum eſt Solem, quando Luna plena eſt, non poſſe deficere, ſed quando finis eſt lunæ, non quidem ſemper, ſed aliter nunquam, cùm ſecundum illos numeros deficit. Quid ergo tale vnquam quiſquam meminit apparuiſſe de cœlo, ex quo Dominus illa prædixit, quale apparuit, quando paſſus eſt? *Vide infra V. Chriſti Magnalia. num. 9.* PASCHA DOMINI. *Aug. in tit. Pſal. 68. qui eſt:* In finem pro his qui commutabuntur *Vbi pulcherrimè licet extra mentem Tertulliani qui Paſcha explicat, paſſionem Domini, in qua ſicut iuxta Oſeam gens Iudæa, Gentilem & Samaritanam induit crudelitatem, tradens illudendum & crucifigendum,* Tranſire fecit Samaria regem ſuum velut ſpumam ſuper faciem aquæ: *Iure & ipſa tranſiit in ruinam & ludibrium gentium. Sic ergo Auguſtinus:* Commutatio vel in deterius eſt, vel in melius eſt. Adam & Eua in deterius; qui ex Adam & Eua Chriſto adhæſerunt, in melius commutati ſunt. Sicut enim per vnum hominem mors, ita & per vnum hominem reſurrectio mortuorum Et ſicut in Adam omnes moriuntur, ſic & in Chriſto omnes viuificabuntur. 1. Cor. 15. Ab eo quod formauit Deus mutatus eſt Adam, ſed in peius iniquitatis ſuæ. Ab eo quod operatus eſt iniquitatem, mutantur fideles, ſed in melius per gratiam Dei, &c. Quod in peius mutati ſumus, nobis imputemus; quod in melius commutamur, Deum laudemus. Pro his ergo iſte Pſalmus, qui commutabuntur. Vnde autem iſta commutatio facta eſt, niſi ex Paſſione Chriſti? Paſcha ipſum Latinè tranſitus interpretatur. Non eſt enim Paſcha Græcum nomen, ſed Hæbræum reſonat quidem in Græca lingua paſſionem, quia πάσχειν pati dicitur. Sed conſultum Hæbræum eloquium, aliud indicat. Paſcha tranſitum commendat. Quod admonuit etiam Ioannes Euangeliſta cap. 13. Qui imminente paſſione, cùm veniret Dominus ad cœnam, quâ commendauit Sacramentum corporis & ſanguinis ſui, ita loquitur: cùm veniſſet hora quâ tranſiret Ieſus de hoc mundo ad Patrem: Expreſſit ergo tranſitum Paſchæ Sed niſi ipſe tranſiſſet hinc ad Patrem, qui propter nos venit, nos tranſire hinc quomodo poſſemus, qui non propter aliquem leuandum deſcendimus, ſed cecidimus? Ipſe autem non cecidit, ſed deſcendit, vt eum qui ceciderat ſubleuaret. Tranſitus ergo illius & noſter hinc ad Patrem, de hoc mundo ad regnum cœlorum, de vita mortali ad vitam æternam, de vita terrena ad vitam cæleſtem, de vita corruptibili ad incorruptibilem, de tribulationum conuerſatione ad perpetuam ſecuritatem: Ideò pro his qui commutabuntur pſalmi titulus eſt. THAMMVS. *Prolixus locus Ezech 8. & 9. Quem iuxta 70. ſuo more refert. In paucis, quæ aliter profert Vulgata, morabor. Communis ergo verſio legit;* Adonidem. *Thammus ſignificat incenſionem. Caput enim Adonidis plenum plumbo, admoto intrinſecus igne ſoluebant per oculos in lacrymas plumbeas, quibus commotæ mulieres collacrymabantur.* ADFECTIONES. 70. Adinuentiones. *Vulgata,* Abominationes. *Quòd maiori affectu Solem quàm Adonidem colerent.* ELAM, *id eſt, veſtibulum, cancellos, ante quod ex Theod. collocatum erat Altare æneum, & erat porticus templi ſiue intectum atrium, quod infra Tertul.* SVBDIVAL *Domus dixit, quaſi ſub dio.* SVBSANNANTES. *Vulgata* Applicant ramum ad nares ſuas. *Quaſi adorantes & offerentes cum oſculo Soli Orienti cum veri Solis Dei ſubſ.innatione.* BIPENNIS. 70. Securis. *Vulgata:* Vas interitus. *id eſt, inſtrumentum ad perdendum, vt habent Hebræa.* PODERE. *Id eſt veſte talari. Vulgata:* Veſtitus erat lineis. *Greg. Chriſtum ſignat linea humanitatis veſte de terra virginea ſumpta, & gente Iudæa, veſtitum Vnde & lumborum meminit, ex Abrahæ genere & lumbis, per Mariam precinctam virginitate virum circumdantem.* ZONA SAPEHYRI. *Sapphyrus gemma cæleſtis coloris, ſecundum Adam, de cœlo cœleſtem exprimit. Zona ſymbolum iuſtitiæ, quam iuſt: in Iudæos contemptores & occiſores exercuit. Vulgata Ezech.* 9. Atramentarium ſcriptoris ad renes eius. *Quia omne ei iudicium dedit pater facere, quia filius hominis eſt; & ſcribit peccata omnia, iuxta pſaltem.* In libro tuo omnes ſcribentur: *Concinente Iob:* Librum ſcribat ipſe qui iudicat: *Et in Sapphyrinis tabulis lex data. Cuius Iudæi transgreſſores, inſurrexerunt in Dominum & Chriſtum eius; qui idcirco inter ſex viros, id eſt, inter omnes creaturas, ſex diebus factas, vltor in Iudæos ſuæ mortis apparet, nullo iudicium & mortem euadente niſi ſignato Thau, crucis ſigno, cui ſuum damnarunt regem; de quo infra dicturi ſumus in Verbo Crux.*

26. Chriſtum Morientem aſtra ſenſerunt V. Verbum. Chriſti Paſſio. 2. circa. fin.

27. Chriſto morienti totus orbis parentauit. De Ieiun. cap. 10 in.m.

Math. 27. 45. ITaque in eam vſque horam celebranda preſſura eſt, in qua à ſexta contenebratus orbis defuncto Domino lugubre fecit officium, vt tunc & nos reuertamur ad iucunditatem, cum & mundus recepit claritatem.

CHRISTI MORIENTI XXVII. SCHOLIA.

CELEBRANDA PRESSVRA, *id eſt compatiendo & commoriendũ Chriſto, carnẽ ieiuniis macerando, ſerò comedendo.* A SEXTA, *&c. Math. 27. 45.* A ſexta autem hora tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terram vſque ad horam nonam. FECIT OFFICIVM. *Chryſol. ſer. 83. Ex Deut. 34.* Moyſi mortuo aſſiſtunt Angeli, agit ſepulcri curam Deus ipſe: Iudaica caſtra ſiſtuntur, diſſimulatur iter, horrida eremi ſtatio duratur, indicitur triginta dierum planctus, & longo lamentationis obſequio ſeruile funus honoratur: Et Chriſtus verus vnus Dominus, Creator rerum, Redemptor omniũ poſt illam tragicam paſſionem, poſt mortem & mortẽ crucis, triduanas à diſcipulis lacrymas non meretur. Terra tremuit, turbatur tartarus, ſcinduntur ſaxa, monumenta diſſiliunt, Sol fugit, dies ſepelitur, fit nox totum, & ſoli diſcipuli alto ſigmate *Id eſt lecto & menſa in ſigma græcam literam ſinuata* Choro vno, toto otio, deliciis ſecuri epulantur. Et hoc fratres reuerſus ab inferis ipſe ſic Magiſter inuenit. Recumbentibus illis vndecim apparuit Dominus. &c. Ad hæc Petre fidelis, Petre deuotiſſime quid dicemus? Recumbentibus illis. Numquid prandentibus? Fratres, hoc non erat diſcumbere, ſed iacere: nec conuiuij erat chorus ille, doloris erat ille conuentus. Ibi panis non erat gaudij, ſed mœroris: Ibi crucis felle, non vini dulcedine pocula miſcebantur, &c. Non erat domus illa, ſed carcer: Illud ſigma non erat, ſed ſepulcrum: tunc tota ad diſcipulos pœna dominicæ tranſierat paſſionis, & non ſolùm lateribus eorum, ſed & cordibus, doloris lancea tota figebatur. Tunc triſtitiæ clauis affixæ manus eorum pedeſque tenebantur: tunc illis acetum, tunc fel amaritudo Iudaïca propinabat: tunc illis Sol occidit, dies fugit: tunc illorum mentes animaſque nox profundiſſima poſſidebat. *Vide eumdem ſer. 78. in p. Auguſtinus ſer. 120. de temp.* Ipſa inquit, totius mundi irrationabilis creatura motibus ſuis Deũ loquitur; nam in media paſſione Domini Saluatoris cœleſtia & terrena turbantur: Lux cum nocte miſcetur, elementa quatiuntur & ab antiquis miniſteriis effugantur. Apertè rerum natura perſpicitur commoueri, velut in vindictam auctoris ſui velit armari. Terra ipſa concuſſa à fundamentis ſuis, quaſi quæ crucem Domini vix ſuſtineat, tanquam ad ſcelus proprium contremiſcit. Dies refugo lumine quomodo poteſt ſumit lamentum, & fuſco triſtium tenebrarum habitu, more lugentis induitur: & vt tota cœli facies Dominicæ natiuitatis gloriam noua luce teſtatur, ita crucis iniuriam nouis tenebris deteſtatur. Et quæ duritia cordis humani? Væ eis qui inter iſta non credunt; quandoquidem creatura irrationabilis, quæ recipere non poteſt credulitatis affectum, dat tamen Deo confeſſionis obſequium: & cùm pro ſolo homine Chriſtus mortuus ſit, perhibet ei tamen etiam pars illa mundi teſtimonium diuinitatis, ad quam non peruenerunt beneficia Paſſionis *Tum vero ex illis tenebris lumen educit reflexionis moralis de æſtimatione pretij noſtri & terrore iudicij, & ne conuerſionem ad extremum vitæ latronis exemplo con-*

S. Auguſt.

A *ſiſi differamus.* Agnoſcat, inquit, homo, quantùm valeat, & quantùm debeat: & dum pretium ſuum cogitat, vilis ſibi eſſe deſinat, &c. Cuſtodiamus ergo ſolicitè quod tanti ſui cruoris commercio Chriſtus redemit. Reus itaque erit, non parui pretij, ſed ſanguinis Chriſti, qui violat, & commaculat animam Chriſti ſanguine, & paſſione mundatam, blaſphemus, homicida, caſtitatis proditor, hæc tria capitaliter occidunt, &c. Blaſphemus, homicida, proditor caſtitatis ſuæ, expugnator alienæ, id eſt qui legitimi cubilis iura tranſgreditur, qui extra coniugem ſuam, per mortiferos errat amplexus, reus erit æternæ mortis, quia vilem in ſe habuit ſanguinem Redemptoris. Et B quia clamat Apoſtolus, 1. Cor. 6. neque rapaces, neque adulteri, regnum Dei poſſidebunt: abſtineamus manus ab alienis, oculos ab aliena fœmina caueamus, ne corpori illi quod de noſtro Chriſtus aſſumpſit, iniuriam faciamus, &c. Irremediabile periculum eſt ſic aliquem vitiis & cupiditatibus fræna laxare, vt ſe rationem Deo non meminerit redditurum. Puto quia magna ſit peccati pœna, metum ac memoriam futuri perdidiſſe iudicij. *Præmiſerat ex Pſalte 9.* Non eſt Deus in conſpectu eius, polluuntur viæ eius in omni tempore, auferentur iudicia tua à facie eius. *Si Chriſto iudicato totus infremuit mundus: Iudicaturo peccatores, pro ipſo totus ſurget in prælium mundus. Dehinc in ſperantes in ſimili exitu latronis.* Ante inquit, mihi fidem latronis oſtende, & tunc tibi latronis beaC titudinem pollicere. Immittit diabolus ſecuritatem, vt inferat perditionem. Neque dinumerari poſſunt, quantos hæc inanis ſpei vmbra deceperit, &c. Præueniendus eſt dies qui præuenire conſueuit. Ipſe ſe ſeducit, & de morte ſua ludit qui hoc cogitat, poteſt mihi extremi temporis indulgentia ſubuenire. &c. Stultiſſimum eſt, vt cauſa quâ de neceſſitatibus agitur æternis, inutilitatibus vitæ deficientis committatur extremis, &c. Latro etiam ex hoc in extremo placuit Deo, quia ad conſequendam fidem, non fuit extrema hora illa, ſed prima. RECEPIT CLARITATEM. *Id eſt, vt tunc cibum capiamus cùm Sol è longis teneD bris emerſit. Vel alludit ad diem Paſchatis, qua canitur:* Hæc dies quam fecit Dominus, &c. *Pulchrè Chryſol. ſer. 82. a. p. in hæc verba:* Valde manè orto iam Sole. Si valde mane, quomodo orto iam Sole? Sic neſcit Euangeliſta quid dicat? &c. Dixerat: ab hora ſexta vſque ad horam nonam tenebræ factæ ſunt: Ergo Sol, qui præter horam vt Domino compateretur, abſceſſerat, claritate, cùm reſurgeret Dominus ante tempus occurrit: Et, qui vt commoreretur authori, ipſam meridianam ſuam mortificauerat claritatem, vt conſurgeret authori ſuo, euictis tenebris antelucanus erupit. Valde manè. Quia tunc, Sol vt manè faceret, manicauit: Et qui ante noctem fugerat, nunc ipſe noctem præuenit fugaturus. Vt reddat luci nox horas, quas terror dominicæ paſſionis inuaſerat. *Vide dicta ex Aug. Schol. præcedenti, de eclypſi Solis.*

Aug.

Auguſt.

CHRISTI DESCENSVS AD INFEROS.

* *Chriſtus deſcendit ad inferos vt Patres viſitaret. De An. cap. 55. in. p.*

NObis inferi, non nuda cauoſitas, nec ſubdiualis aliqua mundi ſentina creduntur: ſed in foſſa terræ, & in alto vaſtitas, & in ipſis viſceribus eius abſtruſa profunditas. Siquidem Chriſto in corde terræ triduum mortis legimus expunctum, id eſt in receſſu intimo, & interno, & in ipſa terra operto, & intra ipſam clauſo, & inferioribus adhuc abyſſis ſuperſtructo. Quod ſi Chriſtus Deus, quia & homo, mortuus ſecundùm ſcripturas, & ſepultus ſecus eaſdem, huic quoque legi ſatisfecit, formâ humanæ mortis apud inferos functus; nec ante aſcendit in ſublimiora cœlorum, quàm deſcendit in inferiora terrarum, vt illic Patriarchas & Prophetas compotes ſui faceret, habes & regionem inferûm ſubterraneam credere, & illos cubito pellere, qui ſatis ſuperbè, non putant animas fidelium inferis dignas: [a] *Serui ſuper Dominum, & diſcipuli ſuper magiſtrum.* Matth. 12. 40. Epheſ. 4. 9. a Matth. 10. 24.

CHRISTI DESCENSVS AD INFEROS SCHOLIA.

IN ALTO. *Id eſt, profundo ſitu terræ.* EXPVNCTVM, *id eſt, impletum. Alludit ad figuram Ionæ Math.* 12. 40. Sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus; ſic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus. & tribus noctibus. *Aug. 18. de Ciuit. c. 30.* Ionas Propheta non tam ſermone Chriſtum, quàm ſua quadam paſſione prophetauit: profectò apertiùs, quàm ſi eius mortem & reſurrectionem voce clamaret. Vt quid enim exceptus eſt ventre belluino, & die tertio redditus, niſi vt ſignificaret Chriſtum de profundo inferni die tertio rediturum? SVBDIVALIS, *Id eſt, inoperta & quaſi ſub Dio.* SVPERSTRVCTO. *Quia limbus Patrum quò anima Chriſti deſcendit, ſuperior eſt inferioribus abyſſis purgatorij & inferni.* FORMA, *&c. Id eſt, iuxta morem animarum fidelium manſit aliquandiu in limbo.* NEC ANTE, *&c. Alludit ad Epheſ. 4. 9.* Quod aſcendit, quid eſt, niſi quia & deſcendit primum in inferiores partes terræ. SATIS SVPERBE, *&c. Hic inſinuat errorem ſuum, de quo latius in Alphabeto errorum: Quo credidit præter animas Martyrum, nullas quamuis iuſtorum cælo frui ante reſurrectionem, ſed apud inferos in loco manere refrigerij. Licet enim ante Chriſtum nulla ſit in cælum admiſſa; tamen ex quo is qui clauem habet domus Dauid, cælum merito crucis aperuit, omnes, hic, vel in purgatorio mundatæ, cælo donantur, limbo Patrum deſcenſu Chriſti, & ad viuos regreſſu vacuato? Quin & credibile multorum Sanctorum corpora conſuſcitata Chriſto, aſcendentem in cælum comitata fuiſſe.*

A B Aug.

CHRISTI MAGNALIA.

1. *Chriſtus Dei Spiritus, Sermo & ratio. De orat. cap. 1. V. V. Oratio 1.*

2. *Et ibid. rurſum.*

3. *Chriſtus Dei filius Primogenitus ſermo ante omnia, per quem omnia, in quo plenitudo diuinitatis, & ſumma omnium à Deo Creatore poſita eſt. 5. Cont. Marc. cap. 19. à p.*

SI non eſt Chriſtus [a] *Primogenitus conditionis;* Vt ſermo Creatoris, [b] *Per quem omnia facta ſunt, & ſine quo nihil factum eſt;* Si non [c] *In illo condita ſunt vniuerſa in cælis & in terris, viſibilia & inuiſibilia, ſiue throni, ſiue dominationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates; ſi non cuncta per illum & illo ſunt condita,* (Hæc enim Marcioni diſplicere oportebat) non vtique tam nudè poſuiſſet Apoſtolus, [d] *Et ipſe eſt ante omnes.* Quomodo enim ante omnes, ſi non ante omnia? Quomodo ante omnia, ſi non primogenitus conditionis? ſi non ſermo Creatoris? Vnde ante omnes probabitur fuiſſe, qui poſt omnia apparuit? Quis ſcit priorem fuiſſe, quem eſſe neſciit? Quomodo item boni duxit [e] *Omnem plenitudinem in ſemetipſo habitare?* Primo enim, quæ eſt iſta plenitudo, niſi ex illis quæ Marcion detraxit, conditis in Chriſto, in cœlis & in terris, angelis & hominibus; niſi ex illis inuiſibilibus & viſibilibus? niſi ex thronis, & dominationibus, & principatibus, & poteſtatibus? Aut ſi hæc pſeudapoſtoli noſtri & Iudaïci Euangelizatores de ſuo intulerint, & ad plenitudinem Dei ſui Marcion, qui nihil condidit: Cæterum, quale eſt vt plenitudinem Creatoris, æmulus & deſtructor eius in ſuo Chriſto habitare voluerit?

a Coloſſ. 1. 15. b Io. 1. 3. c Coloſſ. 1. 16. d Coloſſ. 1. 17. e Coloſſ. 1. 19.

CHRISTVS DEI FILIVS, &c. 3. SCHOL.

PRIMOGENITVS CODITIONIS. *id eſt, rerum omnium conditarum, ante quas genitus eſt Dei filius Verbum per quod facta ſunt omnia, ante omnia genitum.* POST OMNIA, *quia nouiſſimus virorum, in quo nouiſſimè nobis locutus eſt Pater.* APPARVIT. *Prius abſconditus, latens apud Patrem vnigenitus in ſinu, lucem habitans inacceſſibilem.* QVIS SCIT, *&c. Prius enim de aliquo quæritur, an ſit: quàm quis ſit, primus an nouiſſimus.* AVT SI HAC, *&c. Ironicè dictum. Niſi fortè, inquit, aliqui pſeudapoſtoli, vel ipſe Marcion artis ſuæ oblitus quæ ſcripturâ detrahis hæc Apoſtolo reliquit, vel non ſcripta inſeruit, qui-*

C

bus. de Deo ſuo otioſo erubeſcens, qui nihil ante condiderat, ipſi tandem cautior factus, omnia condita tribuerit, quibus Chriſtum ſuum adornaret. Quod ſi verè hæc omnia, vt ſunt, *Apoſtoli verba ſunt; mirum ſanè quod Marcion velit Deum ſuum à Creatore ſuo aduerſario mutuari res creatas, quibus Chriſtum ſuum impleat & exornet. Locus ad Coloſſ. 1. 15.* Qui eſt imago Dei inuiſibilis, primogenitus omnis creaturæ, quoniam in ipſo, *Syr. & per quem creata ſunt omnia.* condita ſunt vniuerſa in cœlis & in terra, viſibilia & inuiſibilia, ſiue Throni, ſiue Dominationes, ſiue Principatus, ſiue Poteſtates: omnia per ipſum, & in ipſo creata ſunt: & ipſe eſt ante omnes, *Syr. ante omnia & per eum omnia conſiſtunt.* Et omnia in ipſo cõſtant *D. Tho. in hunc locum dicitur Deus inuiſibilis, quia excedit capacitatem cuiuſuis intellectus creati, quia ex Dionyſio, omnis cognitio terminatur ad exiſtẽs, id eſt, ad aliquam naturam participantem eſſe: Deus autẽ non eſt ens per participationem ſed per eſſentiam. Filius* B *imago Patris etiam inuiſibilis eſt Hebr. 1.* Qui cùm ſit ſplendor gloriæ & figura ſubſtantiæ eius *Primo genitus dicitur, quod vt capias ſcito generationẽ fieri ſecundùm modum naturæ generantis. Natura autem Dei, eſt intelligere; vnde & generat intellectualiter, & concipit naturam ſuam. Nos autem quia in nobis aliud eſt intelligere, aliud natura noſtra, ideo conceptio ſiue generatio intelligibilis, non eſt conceptio naturæ noſtræ. Pater ergo ſe concipiendo generat imaginem & ſimilitudinem naturæ ſuæ. Primogenitus dicitur, quia Pater ſimul ſe cognoſcendo, omnem nouit creaturam; vnde Verbum repræſentat vt Principium omnem creaturam.*

A *Si enim ſe ſolum Pater cognoſceret, Verbum ſolum eſſet primogenitus Patris: ſed eſt & primogenitus creaturæ, quia Deus in ſe cognoſcit verbum, generando, omnem craturam. In ipſo ergo velut forma & idea & quodam exemplari condita ſunt omnia, ſiue viſibilia, ſiue inuiſibilia. Omnia ergo per ipſum ſicut per cauſam effectiuam: & in ipſo ſicut per cauſam exemplarem. Et ne quis diceret, in verbo æterno omnia ab æterno facta, addit Apoſtolus:* ipſe eſt ante omnia. *tempora ſcilicet, & omnia creata. Prou. 8.* Dominus poſſedit me in initio viarum ſuarum antequam quidquã faceret à principio. Et omnia in illo conſtant, *id eſt conſeruantur. Sicut lumen Lunæ à Sole, ſic recedente Deo omnia deficiunt. Hebr. 1.* portans omnia verbo virtutis ſuæ. *Auguſt. contra Secundinum. c. 5.* Fides Catholica quæ inter Creatorem creaturamque diſtinguit, nullam patitur in his duobus nominibus intelligendi difficultatem: vnigenitum eum accipiens ſecundũm id quod ſcriptum eſt: In principio erat verbum, &c. Primogenitum autem vniuerſæ creaturæ, ſecundum id quod Apoſtolus ait, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus, quos ei Pater ad fraternam ſocietatem, non æqualitate ſubſtantiæ, ſed adoptione gratiæ generauit, &c. *Et rurſum ibid. c. 7.* Vt Chriſtus Ieſus, & vnigenitus ſit ſecundùm id quod verbum Dei eſt, Deus apud Deum pariter incommutabilis, & pariter æternus non rapinam arbitratus, &c. Et primogenitus omnis creaturæ, ſecundùm id, quod in ipſo condita ſunt omnia in cœlis & in terra, viſibilia & inuiſibilia.

Auguſt.

Aug.

4. *Chriſtus imago, & lumen perſonæ Patris. 5. cont. Marc. cap. 11. à m.*

Gen. 1. 3.
a Eſa. 42. 6.
b Pſal. 4. 7.
c Thren. 4. 20.
d 2. Cor. 4. 4.
e Gen. 1. 3.
Gen. 1. 3.

QVis dixit, *Fiat lux?* Et de illuminatione mundi, quis Chriſto ait, a *Poſui te in lumen Nationum*, ſedentium ſcilicet in tenebris, & in vmbra mortis? Cui reſpondet Spiritus in pſalmo, ex prouidentia futuri, [b] *Significatum eſt*, inquit, *ſuper nos lumen perſonæ tuæ Domine.* [c] *Perſona autem Dei Chriſtus Dominus.* Vnde & Apoſtoli ſuprà, [d] *Qui eſt imago*, inquit, *Dei.* Igitur ſi Chriſtus perſona Creatoris dicentis, e *Fiat lux;* & Chriſtus & Apoſtoli, & Euangelium, & velamen & Moyſes, & tota ſeries ſecundùm teſtimonium clauſulæ, Creatoris eſt *Dei huius æui*, certè non eius qui nunquam dixit, *Fiat lux.*

CHRISTVS IMAGO. IV. SCHOL.

QVIS DIXIT, &c. *In hoc velut epilogo capitis colligit quæ ex 2. Cor. 3. & 4. præmiſerat de velamine Moyſi & gloria Chriſti transfigurati, & Deo huius Æui, id eſt ſæculi & mundi huius, vt probet Chriſtum imaginem Patris, lumen gentium: vetus & nouum Teſtamentum, non ad Deum Marcionis, qui nunquam dixit*, fiat lux: *ſed ad Deum Creatorem pertinere, cuius ſunt hæc omnia.* NATIONVM. *Eſaia 42 6. ſic Vulgata:* dedi te in fœdus populi, in lucem gentium. SIGNIFICATVM EST. *Sic ſolus legit ex aliquo exẽplari Græco, ἐσημάνθη, à σημαίνω quod verti poteſt, & ſigno, & ſignifico. Pſal. 4. 7.* ſignatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine. *Perſonam pro vultu poſuit. πρόσωπον. vt & Thren. 4 vbi 70.* Spiritus faciei noſtræ Chriſtus Dominus, vel ſpiritus oris noſtri *vt Vulgata legit.* PERSONÆ DEI. *Quia à Deo producta; non quod velit Patris & filij perſonas confundere, ſed quod velut in imagine, ſic in perſona filij Pater videatur. Io. 14.* Qui videt me videt & pa- C trem meum. IMAGO DEI. *Aug. ſer. 38. de verb. Domini ſecundùm Ioannem:* quia dictus eſt filius & Imago Patris, accipiamus & aliquam ſimilitudinem &c. *Subiicit:* ſi lucernam accendere cupio, nondum eſt ibi ignis, nondum eſt ille ſplendor. Mox autem vt accendero, ſimul cum igne & ſplendor exiſtit. Da mihi hîc ignem ſine ſplendore, & cedo tibi patrem fuiſſe ſinẽ filio, &c. Ponamus aliquid ſuper aquam natum, vel virgultum, aut herbam; nonne cum imagine ſua naſcitur? mox vt incipit exiſtere, incipit cum illo exiſtere imago eius, &c. Naſcitur ergo cum imagine ſua, & ſimul eſſe incipiunt virgultum & imago eius. Nunquid non fateris imaginem eſſe de illo virgulto, non virgultum de imagine? &c. Ergo coæua ſunt: ſi ſemper D virgultum, ſemper & imago de virgulto. *Virga virtutis Dei, ſpeculum maieſtatis, imago bonitatis, candor Lucis, de Sole Sol Chriſtus, Verbum Patris per quod dixit*: fiat lux.

Aug.

Aug.

5. *Chriſto Deus Pater omnia tradidit; & Chriſtus Patrem mundo notiorem fecit.*
4. cont. Marc. cap. 25. circa m.

O*Mnia a ſibi tradita à Patre.* Credas, ſi Creatoris eſt Chriſtus, cuius omnia; quia non mi- a Luc. 10.
nori ſe tradidit omnia filio Creator, quæ per eum condidit, per Sermonẽ ſuum ſcilicet. 22.
Cæterũ ſi Eperchomenos ille, quæ ſunt omnia, quæ illi à Patre ſunt tradita? quæ sũt Creatoris?
ergo bona ſunt quæ pater filio tradidit; & bonus iam Creator, cuius omnia bona ſunt; & ille iã
non bonus, qui in aliena bona inuaſit, vt filio traderet, docens alieno abſtinere. Certe mendi-
ciſſimus qui nec filium vnde ditaret habuit, niſi de alieno. Aut ſi nihil de Creatoris traditum
eſt ei à patre, & quomodo hominem Creatoris ſibi vendicat? Aut ſi ſolus homo ei traditus
eſt; omnia homo non eſt. Scriptura autem omnium edicit traditionem filio factam. Sed &
ſi omnia ad hominum genera, id eſt, ad omnes Nationes interpretaberis; & has filio tradi-
diſſe Creatoris eſt: *Dabo tibi gentes hereditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ.* Aut Pſal. 2. 8.
ſi habet & ipſe aliqua ſua, quæ omnia filio traderet, pariter cum homine Creatoris, oſtende
vnum aliquod ex omnibus, in fidem, in exemplum; ne tam merito non credam eius eſſe
omnia, cuius nihil video, quàm merito credam, etiam quæ non video eius eſſe, cuius ſunt b Luc. 10.
vniuerſa quæ video. Sed, [b] *Nemo ſcit qui ſit pater, niſi filius; & qui ſit filius, niſi pater, & cui-* 22.
cunque filius reuelauerit. Atque ita Chriſtus ignotum Deum prædicauit. Hinc enim & alij hæ-
retici fulciuntur, opponentes Creatorem omnibus notum; & Iſraëli, ſecundùm familiarita-
tem; & Nationibus, ſecundùm naturam. Et quomodo ipſe teſtatur nec Iſraëli cognitum ſe?
[c] *Iſraël autem me non cognouit, & populus me non intellexit;* nec Nationibus, [d] *Ecce enim nec de* c Eſa. 1. 3.
Nationibus, inquit, *nemo;* propter quod & illas [e] *ſtillicidium ſitulæ* deputauit, & [f] *Sionem tan-* d Eſa. 63. 3.
quam ſpeculam in vinea dereliquit. Vide ergo an confirmatio ſit propheticæ vocis, exprobran- e Eſa. 40. 15.
tis ignorantiam in Deum humanam, quæ fuerit ad filium vſque. Nam & ideo ſubtexuit, ab eo f Eſa. 1. 8.
cognoſci Patrem, cui Filius reuelauerit: quoniam ipſe erat, qui poſitus à Patre illuminatio Luc. 10. 22.
Nationum annuntiabatur, vtique de Deo illuminandarum; etiam Iſraëlis, vtique per agni- Eſa 42. 6.
tionem Dei pleniorem. Ita non proficient argumenta in fidem Dei alterius, quæ Creatori
competere poſſunt: quia quæ non competent Creatori, hæc poterunt in fidem proficere
Dei alterius.

CHRISTO DEVS, &c. V. SCHOLIA.

O**MNIA SIBI**, *Luc. 10. 22.* Omnia mihi tradita ſunt à patre meo: & nemo ſcit quis ſit filius, niſi Pater, & quis ſit pater, niſi filius, & cui voluerit filius reuelare. CREDAS. *id eſt, credendum certè ſic loquenti Chriſto, ſi filius eſt Creatoris æqualis Patri, Sermo & Verbum eius.* EPERCHOMENOS, *id eſt, aduentitius & repentinus Chriſtus.* ERGO BONA SVNT. *Bene infert contra Marcionem, Deum Patrem Chriſti Marcionis, filium ditantem bonis Creatoris, vt bonum, vt patrem, mala non dediſſe filio, iuxta Euangelium:* vos cum ſitis mali: noſtis bona data dare filiis veſtris, &c. *Proinde contra Marcionem omnia corporea creata tradita à patre bono, Deo bono, filio ſuo, bona ſunt & non mala. Quinimo malus eſt Deus Marcionis, qui bona inuadit aliena, queis ditet filium, aliunde docens aliena non rapere. Et hominem tamen præcipuam creaturam ſibi rapit. Auguſt. tract. 107. in Io. 17. In verba æquivalentia Ioannis;* & mea omnia tua ſunt, & tua mea ſunt. Vbi ſatis apparet, quomodo vnigeniti filij ſint omnia quæ ſunt Patris, per hoc vtique, quod etiam ipſe Deus eſt, & de patre, patri eſt natus æqualis. Non quomodo dictum eſt vni ex duobus filijs, maiori ſcilicet Luc. 15. tu ſemper mecum es, & omnia mea tua ſunt. Illud enim dictum eſt de his omnibus creaturis, quæ infra creaturam rationalem ſunt, quæ vtique ſubduntur Eccleſiæ, in qua vniuerſa Eccleſia & illi duo intelliguntur filij, maior & minor, *populus Iudæus & Gentilis:* cum omnibus Angelis ſanctis, quibus erimus æquales in regno Chriſti & Dei: hoc autem ita dictum eſt, & mea omnia, &c. Vt hic ſit etiam ipſa creatura rationalis, quæ non niſi Deo ſubditur, vt ei quæ infra illam ſunt, cun-

A

cta ſubdantur. Hæc ergo cum ſit Dei Patris, non ſimul eſſet & filij, niſi patri eſſet æqualis; de ipſa quippe aiebat cum diceret, non pro mundo rogo, ſed pro his quos dediſti mihi, quia tui ſunt, & mea omnia, &c. Nec fas eſt, vt ſancti de quibus hæc locutus eſt, cuiuſquam ſint, niſi eius à quo creati & ſanctificati ſunt; ac per hoc, & omnia quæ ipſorum ſunt, neceſſe eſt vt eius ſint, cuius & ipſi ſunt. Ergo cum & Patris & Filij ſint, æquales eos eſſe demonſtrat, quorum æqualiter ſunt. NE TAM MERITO, *ô Marcion da mihi, exhibe mihi aliquid quod Deus tuus condiderit; aliàs, ſicut merito ex viſibilibus à creatore conditis, mihi coniicere licet eum eſſe authorem inuiſibilium, ſic ſtultè crederem nil viſibile cernens à*

B

Deo tuo conditum, omnia ab eo facta, quæ traderet filio. Nec enim homo omnia eſt, vt in illo ſolo, omnia Pater traderet filio. SED NEMO SCIT. *Obiities inquit, Chriſto teſte, Deum tuum prius ignotum; mirum non eſſe, fuiſſe incognitum, priuſquam eum filius reuelaret.* HINC ENIM, *&c. id eſt, ex hoc etiam loco alij hæretici tuo ſenſu, id eſt, quos tu putabis hæreticos, probabunt creatorem omnibus notum; Iudæis, ob vſum & familiaritatem cum Prophetis & ſanctis veteris Teſtamenti: & gentibus, per naturæ lumen. Et licet per Eſaiam ſe queratur Deus incognitum à Iudæis, & gentiles extra ſui cognitionem fuiſſe, ſicut guttam excluſam ſitula; Chriſtus tamen dicendo nec ſe nec patrem ante quàm reuelaret, fuiſſe cognitos; hoc pacto confirmauit*

C

ſcripturam propheticam Creatoris, innuens Deum olim minus cognitum ab hominibus vſque ad incarnationem filij, qui & lumen gentium, & lux & gloria populi Iſraël ad ampliorem Dei cognitionem veniebat. ITA NON PROFICIENT, *id eſt, tibi non prode-*

rum Marcion, rationes petitas ex veteri Teſtamento, quibus Deum tuum incognitum vis probare. Creatoris enim ſcripturæ ſunt, quæ ei vt authori proprio, & non tuo conueniunt, nec proſunt ei ad ſibi faciendam fidem. NEMO. *Locus Eſa. 63. 3. conſonant 70. cum Vulgata:* Torcular calcaui ſolus. 70. *plenus percalcato.* Et de gentibus non eſt vir mecum. ILLVMINATIO. *Eſa 42. 6.* dedi te in fœdus populi, in lucem gen- A tium. *Alij ſic exponunt.* HINC FVLCIVNTVR, *&c. Ironicè. Quaſi diceret aquè futili fulcro nituntur, Praxeani hæretici, eandem fingentes perſonam Patris & Filij, & reuelationibus frequentibus, quibus Deus familiariter apparebat Iſraëlitis; cum tamen potius ex hoc Lucæ teſtimonio, directè probetur diſtinctio perſonarum Patris & filij; quas ſignatè nominas.*

6. *Chriſtus transfiguratus. 4. cont. Marc. cap. 22. in p. ad f.*

a Luc. 9. 35 HOc vel hac maximè erubeſcere debuiſti, quòd illum cum Moyſe, & Helia in receſſu
Ibid. 30. montis conſpici pateris, quorum deſtructor aduenerat. Hoc ſcilicet intelligi voluit vox
illa de cœlo, [a] *Hic eſt filius meus dilectus, hunc audite*: id eſt, non Moyſen iam, & Heliam. Er-
go ſufficiebat vox ſola ſine oſtentatione Moyſi & Heliæ. Definiendo enim quem audirent,
quoſcunque alios vetuiſſet audiri. Aut nunquid Eſaïam & Hieremiam, cæteroſque quos non
oſtendit, permiſit audiri, ſi vetuit quos oſtendit? Nunc & ſi præſentia illorum fuit neceſſa-
ria, non vtique in colloquio oſtenderentur, quod familiaritatis indicium eſt: nec in conſor-
tio claritatis, quod dignationis, & gratiæ exemplū eſt: ſed in ſordibus aliquibus, quod deſtru-
ctionis argumentum eſt; immo in tenebris Creatoris, quibus diſcutiendis erat miſſus. lon-
ge etiam diſcreti à claritate Chriſti, qui voces & litteras ipſas eorum, ab Euangelio ſuo erat
ſeparaturus. Sic in alienos demonſtrat illos, dum ſecum habet. Sic relinquendos docet, quos
ſibi iungit. Sic deſtruit, quos de radiis ſuis extruit. Quid faceret Chriſtus ipſorum? Credo
ſecundum peruerſitatem, tales eos reuelaſſet, quales Chriſtus Marcionis debuiſſet; aut
Exo. 34. 6. quoſcunque alios ſecum, quàm Prophetas ſuos. Sed quid tam Chriſtus Creatoris, quàm ſe-
3. Reg. 17. 18. 19. 21. cum oſtendere prædicatores ſuos? cum illis videri, quibus in reuelationibus erat viſus: cum
4. Reg. 19. illis loqui, qui cum fuerant locuti: cum eis gloriam ſuam communicare, à quib. Dominus
Deut. 18. gloriæ nuncupabatur: cum principalib. ſuis; quorum alter, populi informator aliquando; al-
3. Reg. 17. ter reformator quandóque; alter initiator veteris Teſtamenti; alter conſummator nouiꝰ igi-
Exo. 33. tur & Petrus meritò contubernium Chriſti ſui agnoſcens indiuiduitate eius ſuggerit conſi-
3. Reg. 19. lium; [b] *Bonum eſt nos hic eſſe.* Bonum planè, vbi Moyſes ſcilicet, & Helias. Et, *Faciamus*
Exo. 20. *hic tria tabernacula, vnum tibi, & Moyſi vnum, & Heliæ vnum: ſed neſciens quid diceret.* Quomo-
b Luc. 9. 33. do neſciens? vtrumne ſimplici errore, an ratione quam defendimus in cauſa nouæ prophe-
tiæ, gratiæ ecſtaſin, id eſt, amentiam conuenire? In ſpiritu enim homo conſtitutus, præſer-
tim quum gloriam Dei conſpicit, vel quum per ipſum Deus loquitur, neceſſe eſt excidat ſen-
ſu, obumbratus ſcilicet virtute diuina; de quo inter nos & Pſychicos quæſtio eſt. Interim
Matth. 17. 4. facile eſt amentiam Petri probare. Quomodo enim Moyſem & Heliam cognouiſſet niſi in
ſpiritu? Nec enim imagines eorum vel ſtatuas populus habuiſſet & ſimilitudines, Lege pro-
Luc. 9. 3. hibente; niſi quia in ſpiritu viderat. & ita quod dixiſſet, in ſpiritu, non in ſenſu conſtitutus,
Exo. 20. 4. ſcire non poterat. Ceterùm, ſi ſic neſcit quaſi errans, eo quòd putaret illorum eſſe Chriſtum:
Luc. 9. 20. & ergo iam conſtat & ſuprà Petrum interrogatum à Chriſto, quem ſe exiſtimarent, vt de Crea-
c Matth. 16. 16. toris dixiſſe, [c] *Tu es Chriſtus*; quia ſi tunc alterius Dei illum cognouiſſet, hic quoque non er-
raſſet. Quod ſi ideo & hic errauit, quia & ſuprà; ergo certus es in illum diem quoque nullam
nouam diuinitatem à Chriſto reuelatam, & vſque adhuc non erraſſe Petrum, Chriſto vſque
adhuc nihil eiuſmodi reuelante; & tamdiu non alterius deputandum Chriſtum, quàm Crea-
toris, cuius omnem & hic ordinem expreſſit. Tres de diſcentibus arbitros futuræ viſionis &
d Luc. 9. 28. vocis aſſumit; & hoc Creatoris eſt, [d] *In tribus*, inquit, *teſtibus ſtabit omne verbum.* [e] *In mon-*
Deut. 19. 15. *tem ſecedit*; Agnoſco formam loci. Nam & priſtinum populum apud montem & viſione &
voce ſua Creator initiarat. Oportebat in eo ſuggeſtu conſignari nouum Teſtamentum, in
e Luc. 9. 28. quo conſcriptum vetus fuerat; ſub eodem etiam ambitu nubis, quam nemo dubitauit de aëre
Creatoris conglobatam, niſi & nubes ſuas illò deduxerat, quia & ipſe per cœlum Creatoris
Exo. 19. 3. viam ruperat; aut proinde & nubilo Creatoris precario vſus eſt. Itaque nec nunc muta nu-
Ibid. 9. bes fuit, ſed vox ſolita de cælo, & Patris nouum teſtimonium ſuper filio: atque in ſecundo
f Pſal. 2. 7. Pſalmo, [f] *Filius meus es tu: ego hodie genui te.* De quo & per Eſaïam, [g] *Quis Deum metuens,*
g Eſa. 50. 10. *audiat vocem filij eius?* Itaque iam repræſentans eum, [h] *Hic eſt filius meus*, vtique ſubauditur, quē
h Luc. 9. 35. repromiſi. Si enim repromiſit aliquādo, & poſtea dicit, *Hic eſt*; eius eſt exhibētis voce vti in de-
mōſtratione promiſſi, qui aliquando promiſit; non eius cui poſſit reſpōdēri, Ipſe enim tu quis
es qui dicas, *Hic eſt filius meus*; de quo non magis præmiſiſti, quam teipſum quod prius eras
reuelaſti? Hunc igitur audite, quem ab initio edixerat audiendum in nomine Prophetæ, quo-
i Deut. 18. 15. & 18. 19. niam & Prophetes exiſtimari habebat à populo. [i] *Prophetam, inquit Moyſes, ſuſcitabit vobis*
Deus ex filiis veſtris; ſecundùm carnalem ſcilicet ſenſum: *tanquam me audieritis illum. Om-*
k Eſa. 50. 10. *nis autem qui illum non audierit, exterminabitur anima eius de populo ſuo.* Sic & Eſaïas, [k] *Quis in*
vobis metuens, exaudiat vocem filij eius? Quam & ipſe pater commendaturus erat. Siſtens enim

verba filij ſui dicendo ſcilicet, *Hic eſt filius meus dilectus; hunc audite* inquit. Itaque & ſi facta
tranſlatio ſit auditionis à Moyſe & Helia in Christo, ſed non vt ab alio Deo, nec ad alium
Chriſtum, ſed à Creatore in Chriſtum eius, ſecundùm deceſſionem veteris, & ſucceſſio-
nem noui Teſtamenti. [l] *Non legatus, inquit Eſaias, nec nuntius, ſed ipſe Dominus ſaluos eos fe-* l Eſa.63.9.
cit. Ipſe iam prædicans & implens Legem & Prophetas. Tradidit igitur pater filio diſcipulos
nouos; oſtenſis prius cum illo Moyſe, & Helia in claritatis prærogatiua, atque ita dimiſſis, Luc. 9.36
quaſi iam & officio, & honore diſpunctis; vt hoc ipſum confirmaretur propter Marcionem,
ſocietatem eſſe etiam claritatis Chriſti cum Moyſe & Helia. Totum autem habitum viſio-
nis iſtius habemus etiam apud Abacuc, vbi ſpiritus ex perſona interdum Apoſtolorum,
[m] *Domine, audiui auditum tuum, & extimui.* Quem magis quàm vocis cœleſtis illius, *Hic eſt fi-* m Abac. 3
lius meus dilectus, hunc audite? [n] *Conſideraui opera tua, & excidi mente.* Quando magis, quàm 2.
cùm viſa claritate eius, neſciit quid diceret Petrus? *In medio duorum animalium cognoſceris,* Luc. 9.35.
Moyſi, & Heliæ. De quibus & Zacharias vidit in figura duarum olearum, & duorum ra- n Abac. 3.
mulorum oleæ. Nam hi ſunt, de quibus dictum eſt, [o] *illi Duo filij opimitatis adſiſtunt Domino* 2.
vniuerſæ terræ. Et rurſum idem Abacuc, [p] *Operuit cælos virtus;* vtique nubilo illo. Et *ſplendor* o Zach.4.
eius vt lux erit; vtique qua etiam veſtitus eius refulſit. Et ſi commemoremur promiſſionis 14.
Moyſi, hîc inuenietur expuncta. Quum enim deſideraſſet conſpectum Domini Moyſes di- p Abac. 3.
cens, [q] *Si ergo inueni gratiam coram te, manifeſta te mihi, vt cognoſcenter videam te;* cum con- 3.
ſpectum deſiderans, in quo hominem eſſet acturus, quod Propheta ſciebat. Ceterùm, [r] *Dei* Luc.9. 29
faciem (iam audierat) *nemo homo videbit, & viuet. Et hunc, inquit, ſermonem quem dixiſti, fa-* q Exo. 33.
ciam tibi. Et rurſus Moyſes, [ſ] *Oſtende mihi gloriam tuam.* Et Dominus ſimiliter de futuro, 13.
Ego præcedam in gloria mea. & reliqua. Et in nouiſſimo, [t] *Et tunc videbis poſteriora mea.* Non lum- r Exo. 33.
bos, nec ſuras; ſed quam deſiderauerat gloriam in poſterioribus temporibus reuelandam. 20.
In qua, facie ad faciem viſibilem ſe ei repromittit, etiam ad Aaronem dicens, [v] *Si fuerit Pro-* ſ Ibid. 18.
phetes in vobis, in viſione cognoſcar illi, & in viſione loquar ad eum, non quomodo ad Moyſem; os t Ibid. 23.
ad os loquar ad eum in ſpecie (vtique hominis, quam erat geſtaturus,) non in ænigmate. Nam v Num.
& ſi Marcion noluit eum colloquentem Domino oſtenſum, ſed ſtantem; & tamen [x] *& ſtans* 12. 6.
os ad os ſtabat, & faciem ad faciem cum illo, inquit, non extra illum, in gloriam ipſius, ne- Ibid. 8.
dum in conſpectum. De qua gloria non aliter illuſtratus diſceſſit à Chriſto, quàm ſolebat à x Exo. 33.
Creatore: proinde tunc oculos percutiens filiorum Iſraëlis, quemadmodum & nunc excæ- 11.
cati Marcionis, qui hoc quoque argumentum aduerſus ſe facere non vidit. Exo. 34. 35. Luc. 9. 36.

CHRISTVS TRANSFIGVRATVS. VI. SCHOLIA.

ERVBESCERE DEBVISTI, *&c. O Marcion miror quod non eraſeris ab Euangelio Lucæ familiare colloquium Chriſti tui cum Moyſe & Elia Prophetis veteris Teſtamenti ad Creatorem, aduerſarium Dei tui pertinentis; cum Chriſtus tuus ſecundùm ſenſum tuum, deſtructor legis & Prophetarum aduenerit.* HOC SCILICET. *id eſt, fortè dices vocem patris, dicentis, filium ſolum audiendum, hoc verbo Moyſen & Eliam excluſiſſe, tanquam malos & indignos.* ERGO, *&c. reſpondet obiectioni, hanc vocem debuiſſe ſufficere, nec neceſſarium hûc vocaſſe eos,* SI VETVIT, *ſupple audiri Moyſen & Eliam coràm apparentes & præſentes, an permiſit audiri alios Prophetas abſentes?* IN TENEBRIS. *Alludit ad Gen. 1.* Tenebræ erant ſuper faciem abyſſi, &c. Et diuiſit lucem à tenebris; *Creator ſcilicet, de quo Pſaltes:* ſicut tenebræ eius, ita & lumen eius; *ſi, inquit, Moyſi & Eliæ contrarius eſſet Chriſtus, eos in tenebris ſordibuſque relinqueret, nec colloquio ſuo & claritate dignaretur.* DISCRETI, *ſupple apparuiſſent.* SIC IN ALIENOS. *Ironicè dictum ſi diſiungas. Sin legas* inalienos, *modo componendi frequenti Tertulliano, non alienos probat nec aduerſos, quos ſibi iungit.* CHRISTVS IPSORVM. *id eſt, non aliter eos honoraſſet Chriſtus Creatoris, quam hic Marcionis.* SECVNDVM PERVERSITATEM, *id eſt, quis adeo peruersè ſentiat, vt Chriſtus Creatoris in hac Moyſi & Eliæ exhibitione, eos tales repræſentaſſe credendus ſit quales Chriſtus Marcionis, qui præ zelo & inuidia, ſquallidos & tenebroſos, vinctoſque ſub pedibus ſuis, ſuis Apoſtolis contemptibiles demonſtraſſet?* QVID TAM. *Supple facere debuiſſet* INFORMATOR, *Moyſes ſcilicet legem acceptam populo docens.*

A REFORMATOR, *Elias de quo Matth. 13. & Malach. iuxta 70.* Elias quidem reſtituet omnia. CONSVMMATOR. *Malach. 4.* mittam Eliam Theſbitem antequam veniat dies Domini magnus. CONTVBERNIVM, *indiuiduus comes Chriſti, Moyſi & Eliæ Chriſti conſortibus, vt Prophetis eius meritum cum Chriſto tabernaculum poſcit.* SED NESCIENS. *id eſt, obiiciet Marcion, iure Lucam ſubiiciſſe, alienata mente hæc dixiſſe Petrum.* NOVÆ PROPHETIÆ. *Hic ſe iam hæreticum & errore paracleti Montani ſeductum probat, vt & ſtatim dum Phyſicos nominat Catholicos,* OBVMBRATVS. *Alludit, vel ad nubem lucidam obumbrantem, vel ad Spiritum ſanctum & virtutem altiſſimi illapſam virgini.* NON IN SENSV *Quod Petrus abſtractus à ſenſibus, non imagines corporeas, in lege veteri propter idololatriam prohibitas, ſed ſpiritus Moyſi & Eliæ in ſpiritu viderit.*
B SI SIC NESCIT, *id eſt, ſi Petrus errauit, & hoc ſenſu dictus eſt neſciſſe quid diceret, quòd Chriſtum Creatoris & prophetarum hunc fuiſſe crediderit; ergo & pariter errauit dum dixit, tu es Chriſtus, &c. Quod ſi vtrobique errauit, certè contra Marcionem concluditur, nullum alium Deum nouum, ſed ſolum Creatorem fuiſſe Petro & Apoſtolis à Chriſto reuelatum. Nec vſque nunc erraſſe Petrum; Chriſto nullum hactenus alium Deum reuelante.* OMNEM ORDINEM. *id eſt in hoc transfigurationis myſterio omnia reſpondent, & circumſtantiæ coæquantur ordini ſeruato in veteri lege, vt ex ſimilitudine, vtriuſque legis idem Author, & Deus Creator & Chriſtus eius appareat.* IN TRIBVS. *Deut. 19 15.* non ſtabit teſtis vnus contra aliquem, quidquid illud peccati & facinoris fuerit: ſed in ore

duorum aut trium teſtium, ſtabit omne verbum. 70. *ſic.* Super os duorum teſtium, & ſuper os trium teſtium, ſtabit omne verbum. DISCENTIBVS. *Diſcipulis.* SVGGESTV. *id eſt, apparatu, pompa, ſolemnitate ſimplicius, in edito montis loco.* PER CÆLVM CREATORIS. *Pungit Marcionitas, quod Chriſtus eorum repentinus, egerit medio cœlo corporeo creatoris, vt viam ſibi faceret.* PRÆCARIO, *id eſt, emendicato & mutuo, nubilo accepto à creatore, ſuos obumbrauerit.* NEC MVTA. *Quia vox vtrobique de nube ſonuit.* FILII EIVS. *Vulgata Eſaiæ 50.* 10. Audiens vocem ſerui ſui. 70. Exaudiat vocem pueri eius. TANQVAM ME. *Vulgata Deut. 18. 15.* Prophetam de gente tua & de fratribus tuis, ſicut me ſuſcitabit tibi Dominus Deus tuus: Ipſum audies. 70. Ipſum audietis, *Non legitur*, Tanquam me. *Sed idem ſenſus. Nam infra verſu 18. vtraque conſonant*: Prophetam ſuſcitabo eis ex fratribus eorum, ſicut te; & dabo verba in ore eius, & loquetur eis ſecundum quod mandabo ei. PROPHETES. *Sic Luc. 7.* Propheta Magnus ſurrexit in nobis. CARNALEM CENSVM. *Originem quia Chriſtus Rom. 1.* Factus eſt ex ſemine Dauid ſecundum carnem. SISTENS VERBA, *Vel quod vox Patris Chriſtum colloquentem cum Moyſe & Elia ſubſiſtere fecerit; vel quod Pater ad filium vocem ſuam direxerit.* DISPVNCTIS, *id eſt, functis & abſolutis ſuo munere & mercede donatis.* DVORVM ANIMALIVM *Abacuc. 3. Vulgata*: In medio annorum notum facies. *Tertul. ſecutus 70. Zach. 4. 14. Vulgata:* Iſti ſunt duo filij olei qui aſſiſtunt dominatori vniuerſæ terræ. 70. Iſti duo filij pinguedinis, aſſiſtunt Domino vniuerſæ terræ. OPERVIT. *Vulgata. Abac. 3. 3.* Operuit cœlos gloria eius. COGNOSCENTER. *Vulgata.* Si ergo inueni gratiam in conſpectu tuo, oſtende mihi faciem tuam, vt ſciam te, & inueniam gratiam ante oculos tuos, &c. Oſtende mihi gloriam tuam. Reſpondit, ego oſtendam omne bonum tibi, & vocabo in nomine Domini coram te; &c. Rurſumque ait: non poteris videre faciem meam: non enim videbit me homo, & viuet. *Et iterum*: Ecce, inquit, eſt locus apud me, & ſtabis ſupra petram. Cũque tranſibit gloria mea, & protegam dextera mea, donec tranſeam: tollamque manum meam, & videbis poſteriora mea: faciem autem meam videre non poteris. COGNOSCENTER. 70. Manifeſtè oſtende mihi temetipſum. POSTERIORA, *id eſt, in noua, & poſtrema lege, humanitatis ſuæ transfiguratæ gloriam. Iuxta Apoſtolum:* Prædicans eas quæ in Chriſto ſunt paſſiones, & poſteriores glorias. SI FVERIT. *Num. 12. 6. Vulgata.* Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in viſione apparebo ei, vel per ſomnium loquar ad illum. At non talis ſeruus meus Moyſes, qui in omni domo mea fideliſſimus eſt. *70. fidelis.* Ore enim ad os loquor ei, & palam, *70. in ſpecie, & non per ænigmata, & gloriam Domini vidit* Et non per ænigmata, & figuras, Dominum videt. NOLVIT. *Id eſt, deleuit Marcion de Euangelio colloquium.* STANS, *&c. Exod. 33. 11.* Loquebatur autem Dominus ad Moyſem facie ad faciem, ſicut ſolet loqui homo ad amicum ſuum. *Nil diſtant 70.* OCVLOS PERCVTIENS. *Exo. 34. 35.* Videbant faciem egredientis Moyſi eſſe cornutam, ſed operiebat ille rurſus faciem ſuam ſiquando loquebatur ad eos. 70. Videbant filij Iſraël faciem Moyſis, quia glorificata eſt *Id eſt radiis inſtar cornuum Lunæ vibrantibus. Aug. de quinque hæreſibus cap. 7. ex Math. 17. poſt relata verba Euangelij de transfiguratione Chriſti, ſic exponit:*

S. August.

Quid ſunt Moyſes & Elias niſi lex & Prophetæ? Loquebantur cum illo, quia locuti erant de illo; oſtendebant, quem prædixerant; manifeſtabant quem prophetauerant. Loquebantur; putas, quid loquebantur? vt Iudæi conuincerentur pagani conuerterentur, Manichæi confunderentur, hæretici comprimerentur, Catholici confirmarentur. Loquebatur lex & gratia, lenitas & aſperitas, terror & manſuetudo, præceptum & adiutorium, ferramentum & Medicus, vmbra & lux, præco & iudex, ſententia & miſericordia. Et quid poſtea? Reſpondens Petrus dixit ad Ieſum. Domine bonum eſt, &c. Quid dicis Sancte Petre? Mundus parturit *Reuelationem ſcilicet filiorum Dei expectans, grauidus electis, prædicatione legis nouæ per orbem conuertendis*, Et tu ſecretum petis? Vides ergo, *Spiritu prophetico*, Tot gentes in vnum conueniſſe, & tu requiem quæris? Vides tenebras mundi, & tu lumen abſcondis? *Tabernaculum Chriſto præparans neſciebat quid diceret.* Nemo accendit lucernam, & ponit eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum vt luceat omnibus qui in domo ſunt Math. 5 16. Iſta domus totus eſt mundus. *Et tu vnicum ei optas tabernaculum*; Lucernæ accenſio Verbi eſt Incarnatio. Candelabrum autem, crucis eſt lignum, lucerna in candelabro lucens, Chriſtus in cruce pendens. Nemo accendit lucernam, &c. Vides tu, videamus & nos. Tenebræ ſunt, non offendamus in paganis, non erremus cum hæreticis, luceat nobis lucerna, doceat nos verbum in carne. Videamus quid dicit Euangeliſta, videamus ſi admiſſum eſt conſilium Petri. Adhuc, inquit, eo loquente ecce nubes lucida obumbrauit eos, & ecce vox de nube dicens. Omnes audiamus; nemo aures claudat. Audiant Pagani irriſores, audiant Iudæi perſecutores, audiant Manichæi phantaſmatum ſomniatores, audiant hæretici erronei litigatores, audiant & maximè, audiant etiam Catholici fideles Dei cultores. Iſti audiant vt inſtruantur, illi vt corrigantur: aut iſti audiant ne ſeducantur, illi vt puniantur. *Cæcitatis, ſurditatis, obdurationis peccato, facta pœna prioris peccati, ſecundùm Euangelium & Prophetã excæca cor populi huius & aures eius aggraua, vt videntes non videant, & audientes non intelligant.* Quid dicit vox de nube? Hic eſt filius meus, &c. Vbi eſtis qui aduerſamini filio Dei? Pater dicit, hic eſt filius meus, & tu dicis, non habet filium Deus; tu pagane, quid ſtas foris & murmuras? Intra huc in ſcholam Dei, aperi aures cordis tui, audi vocem Domini tui, & diſce filium Dei. Quò fugietis Iudæi qui occidiſtis filium Dei? Quò fugietis, vbi vos abſcondetis? &c. Sed & vos venite, intrate, conſilium meum audite, deſperare nolite, quoniam ſunt reliquiæ homini pacifico. Sæuiſtis, occidiſtis, ſanguinem Chriſti fudiſtis, &c. Quid ergo nunc facere habetis? Hoc, vt credentes baptizemini, & baptizati bibatis ſanguinem quem fudiſtis. Non eſt quod horreatis, fuſus eſt ſanguis medici, & factus eſt medicamentum frenetici. Quid dubitatis? Guſtate & videte quoniam ſuauis eſt Dominus. Quid tu Manichæe? Quandiu Phantaſmata ſomniabis? Euigila, & vide, nubila tonant. Quid tonant? Hic eſt filius meus dilectus. Vide in terra hominem verũ, audi de cœlo Dei eſſe filium. Vtrumque verum eſſe cognoſce, id eſt Deum & hominem, filium Dei & filium hominis, vnum eundemque eſſe Deum & hominem. Agnoſce hominem & placabis Deum. Caue ne offendas in petra, & mortis patiaris ruinam: Quia quod tu ſomnias, vanitas eſt: Quod Deus tonat, veritas

eſt. Audi tu Sabbelliane, audi de cœlo Patrem, A vide in terra filium, & noli dicere, idem eſt pater qui filius. Audi & tu Arriane, & in patre & in filio noli errare; ſed ſequere vnitatem, & vide diuinitatem. Domine audiamus quid dicis de filio tuo: Hic eſt, inquit, filius meus. Vide in terra hominis filium, audi de cœlo Dei eſſe filium. Meus dilectus, in quo mihi bene complacui, & quid aliud? Ipſum audite. Deo gratias. Intonuit præceptum Dei, & remotum eſt conſilium Petri. *Vt non iam ſub vno tabernaculo lateat veritas, ſed toto orbe Chriſti clareat humanitas & diuinitas.* Gratias tibi Deus, gratias tibi vera & vna Trinitas, vna & trina veritas, trina & vna vnitas, gratias tibi Deus Pater, qui & filium tuum oſtendiſti, & mihi doctorem dediſti. Recedat Sabellianus, recedat Arrianus, recedant cæteræ peſtes, cedat omnis iniqua doctrina, doceat Deus, non iniquus Arrius: Doceat Dei filius, non filij aduerſarius *Huc vſque Auguſtinus. Pulchrè & doctè, & concinnè in rem Tertulliani, totum explicans myſterium transfigurationis.*

Aug. S. Aug.

7. Chriſti reſurrectio, tertia die, prophetata natiuitas eius, & aſcenſio, ignoratà, à Iudæis Cont. Iud. c. 13. circa fin.

[a] NAtiuitatem autem *eius quis enarrabit?* Quia nullus omnino hominum, natiuitatis Chriſti fuit conſcius in conceptu, cùm Virgo Maria Verbo Dei prægnans inueniretur. *Et quia tolletur à terra vita ius.* Cùm vtique poſt reſurrectionem eius a mortuis, quæ die tertia effecta eſt, cœli eum receperunt; ſecundùm propheriam Oſeæ emiſſam huiuſmodi: [b] *Ante lucem ſurgent ad me, dicentes: Eamus, & reuertamur ad Dominum Deum, quoniam ipſe eripiet & liberabit nos. Poſt biduum.* Die tertia, quæ eſt reſurrectio eius glorioſa, de terra in cœlos eum recepit, vnde & venerat ipſe Spiritus ad Virginem, cuius neque natiuitatem, neque paſſionem Iudæi agnouerunt.

a Eſa. 53. 8. Ibid. b Oſeæ 4. 1. & ſeq.

CHRISTI RESVRRECTIO, &c. VII. SCHOLIA.

NATIVITATEM. *Tria Chriſti magnalia à Iudæis ignorata per infidelitatem & ſcripturæ incuriam hic tetigit. Et primò quidem generationem, deinde reſurrectionem, poſtremò Aſcenſionem in cœlum. De natiuitate ſic Eſa. 53. 8.* Generationem eius quis enarrabit? Quia abſciſſus eſt de terra viuentium: propter ſcelus populi mei percuſſi eum. 70. *Aliter efferunt poſtrema:* Quia tollitur de terrâ vita eius: ab iniquitatibus populi mei ductus eſt ad mortem. *Ad literam magis locus facit pro regeneratione, ſiue reſurrectione Chriſti, & noſtrâ, merito mortis eius: cùm ſe Chriſtus compararet grano frumenti mortuo, & in magnam ſegetem fructumque meſſis, horrea cœli impletura in extrema regeneratione. Tertullianus aptat natiuitati ex Virgine, & quidem de monte virgineo paruus lapis, de terra ſemper viua in gratia, abſciſſus eſt ſine manibus. intacta viro. cui. ſola conſcia, myſterium non reuelauit. De æterna & temporali inenarrabili ſæpè Auguſtinus. Inter cætera ſer. 5. de temp.* Quænam eſt illa generatio, quia in principio erat Verbum, &c. Vel quod eſt hoc verbum quod dicturus, antea non ſilebat. quo dicto, non ſiluit qui dicebat? Quod eſt verbum ſine tempore, per quod facta ſunt tempora? Verbum quod labio nullus aperuit cœptum, clauſitue finitum? Verbum quod initium non habet ex ore loquentium, & aperuit ora mutorum, &c. Quæ nam eſt illa generatio, cui Pater moriendo non cedit, quia non eum viuendo præcedit, &c? Sed Verbum caro factum eſt & habitauit in nobis. Hanc ergo B generationem, cuius hodiernum celebramus diem, hanc, in qua dignatus eſt venire per Iſraël, & fieri Emmanuel, nobiſcum Deus, in carnis infirmitate, non nobiſcum in cordis iniquitate: accedens ad nos per id quod aſſumpſit ex noſtro, & liberans nos per id quod manſit in ſuo. &c. Hàc ergo generationem, cuius vtcumque capax eſt humana fragilitas, non illam quæ ſine tempore manet, ſine matre ſuper omnia, ſed iſtam quæ in tempore facta eſt ſine patre inter omnia: hunc virginis filium & virginum ſponſum, de incorrupta matre naſcentem, & incorruptibili veritate fœtantem, laudemus, amemus, adoremus, &c. TOLLETVR A TERRA. *Singulariter exponit, de corpore viuo, poſt 40. dies à Reſurrectione, à terra ſublato in cœlum.* SECVNDVM PROPHETIAM. *Non referendum ad Aſcenſionem, de qua hic non loquitur Oſeas; ſed ad biduum, poſt quod tertia die reſurrexit, excitantibus ſe inuicem piis mulieribus, valde manè ad ſepulchrum pergere. Sic habet Vulgata Oſeæ 6. & ſeq.* In tribulatione ſua mane conſurgent ad me: Venite & reuertamur ad Dominum; quia ecce cœpit & ſanabit nos: percutiet, & curabit nos. Viuificabit nos poſt duos dies: In die tertia ſuſcitabit nos, & viuemus in conſpectu eius. *70. Parum diſtant:* Manè vigilabunt ad me, &c. Ipſe rapuit, &c. Sanos nos faciet poſt dies duos: In die tertio reſurgemus. *Et verè capta, & aſſumpta mortalitate noſtra, eam ſecum omnem, ex mortis faucibus reſurgendo, ſuſcitandam in iudicio, rapuit.*

Auguſt.

8. Chriſti veræ carni, vt & noſtræ competit reſurrectio, cui & mors. 5. Cont. Marc. cap. 14. à p.

SI [a] *Corpus quidem mortuum propter delictum.* (Adeo non animæ, ſed corporis mors eſt) *Spiritus autem vita propter iuſtitiam;* Ei vtique obueniet vita propter iuſtitiam, cui mors obuenit propter delictum, id eſt corpori. Non enim alicui reſtituitur quid, niſi qui illud amiſit; & ita erit reſurrectio mortuorum, dum eſt corporum. Nam & ſubiungit, [b] *Qui ſuſcitauit Chriſtum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra.* Adeo & carnis reſurrectionem confirmauit, abſque qua nec corpus aliud dici capit, nec mortale aliud intelligi, & Chriſti ſubſtantiam corporalem probauit. Siquidem proinde viuificabuntur & mortalia

a Rom. 8. 10. b Rom. 8. 11.

corpora noſtra, quemadmodum & ille reſuſcitatus eſt, non aliàs proinde, niſi quia in corpore.

CHRISTI VERÆ CARNI. VIII. SCHOLIA.

CORPVS QVIDEM. *Rom. 8. 10.* Si autem Chriſtus in vobis eſt, corpus quidem mortuum eſt propter peccatum, ſpiritus vero viuit propter iuſtificationem. Quòd ſi Spiritus eius, qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis, habitat in vobis, viuificabit & mortalia corpora veſtra, propter inhabitãtem ſpiritũ eius in vobis. *Aug. ſer. 6. de Verbis Apoſtoli*: Non ſe extendat, non ſe iactet, non ſibi arroget virtutem propriam egena & viriata natura. O Adam, quando ſanus eras non ſtetiſti, & tuis viribus ſurrexiſti? &c. Si quis Spiritum Dei non habet, non ſe fallat, hic non eſt eius. Ecce adiuuante ipſius miſericordia Spiritum Chriſti habemus, ex ipſa dilectione iuſtitiæ, integra fide, Catholica fide, Spiritum Dei nobis ineſſe cognoſcimus. Sed quid de carne illa mortali, &c? Si autem Chriſtus in vobis, corpus quidem mortuum eſt propter peccatum, Spiritus autem vita eſt propter iuſtitiam. *Id eſt, viuit anima propter gratiam iuſtificantem.* Ergo de corpore mortuo propter peccatum, iam deſperandum eſt? Nulla ſpes eſt? Sic dormit vt non adiiciat vt ſurgat? &c. Expecta, noli eſſe ſolicitus. Si enim ſpiritus eius qui ſuſcitauit Ieſum, &c. Quid timetis? Quid etiam pro iſta carne ſolliciti eſtis? Capillus capitis veſtri non peribit. Adam peccando damnauit in mortem corpora veſtra: ſed Ieſus, ſi eſt ſpiritus eius in vobis, viuificabit, & mortalia corpora veſtra, quia ſuum ſanguinem dedit pro ſalute veſtra. Promiſſum reddi dubitas, qui tale pignus tenes? &c. Sic liberaberis de corpore mortis huius, non corpus non habendo, vel alterum habendo, ſed non vlterius moriendo. DICI CAPIT. *Id eſt poteſt. Vel nequit aliter concipi, aliquid reſurgere propriè, niſi quod corpus eſt, & corpus mortale. In quo Paulus & veram Chriſto carnem fuiſſe, & non tantum animã per ſpiritum Sanctum & gratiam, merito Chriſti animam viuificantem. Sed & licet omnes reſurrecturi ſint, corpora tamen damnatorum paſſibilia erunt ex D. Tho. hoc loco, & ſola iuſtorum impaſſibilia ob conſeruatã ſpiritus gratiam. Porro iuxta Aug. ſupra, qui duplex pignus & ſanguinis Chriſti, & Spiritus ſancti, animam* Quod maius eſt *A peccato ſuſcitatam, accepimus, quid de corporis reſurrectione dubitamus?*

S. Auguſt.

9. *Chriſti Aſcenſio in cœlum, credibilior eſt aſcenſu Romuli. Apol. cap. 21. à m.*

Marc. 16. 19. Luc. 24. 51. Act. 1. 9.

CVm diſcipulis autem quibuſdam apud Galilæam Iudææ regionem ad XL. dies egit, docens eos quæ docerent. Dehinc ordinatis eis ad officium prædicandi per orbem, circumfuſa nube in cœlum eſt ereptus, multò melius quàm apud vos aſſeuerare de Romulis Proculi ſolent.

CHRISTI ASCENSIO. IX. SCHOLIA.

DE ROMVLIS PROCVLI. *Oratorio more rem exaggerat, plures inducens Romulos & Proculos. Vnicus enim fuit, qui vno Proculo teſte, in cœlum ſit raptus.* MELIVS, *id eſt dignius & probabilius Chriſtus vndecim teſtibus in cœlum aſcendiſſe credendus eſt. Aug. 3. de Ciuit. cap. 15.* De Romulo viderit adulatio fabuloſa, quã perhibetur receptus in cœlum. Viderint quidam ſcriptores eorum, qui eum propter ferocitatem à Senatu diſcerptum eſſe dixerunt, ſubornatumque neſcio quem Iulium Proculum, qui eum ſibi apparuiſſe diceret, eumque per ſe populo mandaſſe Romano, vt inter numina coleretur, eoque modo populum, qui contra Senatum intumeſcere cœperat, repreſſum atque ſedatum. Acciderat enim & Solis defectio, quam certa ratione ſui curſus effectam imperita neſciens multitudo, meritis Romuli tribuebat. Quaſi vero ſi luctus ille ſolis fuiſſet, non magis ideo credi deberet occiſus, ipſumque ſcelus auerſione etiam diurni luminis indicatum: Sicut reuerà factum eſt, cùm Dominus crucifixus eſt crudelitate atque impietate Iudæorum, quam Solis obſcurationem, non ex canonico ſyderum curſu accidiſſe, ſatis oſtendit, quia tunc erat Paſcha Iudæorum: Nam plena Luna ſolemniter agitur. Regularis autem Solis defectio, non niſi Lunæ fine contingit. *Vide infra num. 11.*

S. Auguſt.

10. *Chriſti Marcionis Aſcenſus per cœlum, creatoris zelotis, incredibilis eſt. 3. Cont. Marc. cap. 23. in fin.*

QVale eſt, vt per cœlum ſuum admiſerit, quem in terra ſua eſſet interempturus; honeſtiore & glorioſiore regni ſui regione violata, ipſa aula ſua & arce calcata? An hoc magis adſectauit? Planè [a] *Deus zelotes*, Tamen vicit. Erubeſce, qui victo Deo credis. Quid ſperabis ab eo qui ſe protegere non valuit? Aut enim per infirmitatem oppreſſus eſt à virtutibus & hominibus Creatoris, aut per malitioſitatem, vt tantum illis ſceleris patientiã infigeret.

a Exod. 20. 5.

CHRISTI CREATORIS. X. SCHOLIA.

QVALE EST. *Id eſt quis credat, Marcion, Chriſtum tuum receptum in cœlum Creatoris, quod ab Creatore, electum in thronum & aulam regiam, prophanarat carne ſua delaruata, & figmento theatralii polluerat, maximè cùm eum in terra ſua, Creator eſſet in vltionem iniuſtæ inuaſionis & prophanationis, morti traditurus?* ADFECTAVIT. *Id eſt datâ operâ permiſit eum deſcendendo calcare aulam ſuam cœleſtem, vt occaſionem arriperet vltionis.* PLANE. DEVS ZELOTES. *Admitto. Deus Creator, &* Deus zelotes, Deus vltionum Dominus *dicitur.* TAMEN VICIT. *Id eſt, ſuperauit Deum tuum Marcion,*

Marcion, qui tantum bonus eſt, & non vltor. Ille A *Deus Creator noſter, qui vlciſcitur iniquitatem Patrum in filios; Chriſtum filiū Dei tui, vicit, & puniuit, quia contra legem Creatoris, finxit imaginem & ſimilitudinē carnis, & gloriæ ſuæ zelotes, de aula & throno ſuo facta via & tranſitu, vltor & victor extitit. Pudeat te credere Deo ſuperato. Quod regnum cœleſte à Chriſto tuo ſperabis, qui alieno cœlo eguis, deſcendendo, & aſcendendo, ad tranſitum, & qui vel infirmus in vera carne ceſſit* VIRTVTIBVS, *id eſt Angelis malis Creatoris.* ET HOMINIBVS, *Id eſt, Iudæis, à dæmonibus impulſis occiſus eſt?* MALITIOSITATEM. *Tum fingit carnem mortalem, per patientiam etiam*

Aug. *fictam iniuriæ, pœnam veri parricidij crucifixoribus* B *ſuis pro ſcelere imponeret.* ZELOTES. *Aug. lib. 2. qq. in Exo. q.* 158. Cùm præciperet Deus loquens ad Moyſem, vt terrâ datâ in poteſtate, omnis idololatria euerteretur, nec adorarentur dij alieni, ait: Dominus enim Deus zelans, nomen, Deus zelator eſt, id eſt, ipſum nomen, quod Dominus Deus dicitur, zelans eſt, quia Deus zelator eſt. Quod non humanæ perturbationis vitio facit Deus, ſemper atque omnimodo incommutabilis, atque tranquillus; ſed hoc verbo indicat, non impunè plebem ſuam per alienos Deos fornicaturam. Ductum eſt enim verbum à Tropo Metaphora, à zelo maritali, quòd caſtitatem cuſtodit vxoris. Quod nobis prodeſt, non Deo. Quis enim tali genere fornicationis Deo nocuerit? Sed ſibi plurimum, vt pereat. Quod Deus prohibet terrore grauiſſimo, zelantem ſe appellans. Cui dicitur in Pſal. perdidiſti omnes qui fornicantur abs te. *Gloriæ autem ſuæ quaſi chariſſimæ coniugis Zelum teſtatur, dum ait:* Gloriam meam alteri non dabo, *Vt nec vxorem quis alteri*, Et gloriam meam ſculptilibus. *Quanto minus Deus Creator, cœlum ſuum fictili Marcionis Chriſto, in carnis imagine, per cœlum ſuum deſcendenti à Patre, & aſcendenti?*

II. *Chriſtus Marcionis ſine teſte per cœlum Creatoris deſcendiſſe ſtultè dicitur, cum ſaltem Romulus teſtante Proculo conſcendiſſe feratur.* 4. *Cont. Marc. cap.* 7. *in p.*

a ANno quintodecimo principatus Tiberiani, *Proponit eum deſcendiſſe in ciuitatem Galilææ, Capharnaum; vtique de cœlo Creatoris, in quod de ſuo antè deſcenderat. Ecquid ergo ordinis fuerat, vt prius de ſuo cœlo in Creatoris deſcendens deſcriberetur? Cur enim non & iſta reprehendam, quæ non implent fidem ordinariæ narrationis, deficientis in mendacio ſemper? Planè ſemel dicta ſint, per quæ iam alibi retractauimus. An deſcendens per Creatorem, & quidem aduerſus ipſum potuerit ab eo admitti, & inde tramitti in terram æquè ipſius? Nunc autem & reliquum ordinem deſcenſionis expoſtulo tenens deſcendiſſe illum. Viderit enim ſicubi apparuiſſe poſitum eſt. Apparere, ſubitum ex inopinato ſapit conſpectum, qui ſemel impegerit oculos in id quod ſine mora apparuit. Deſcendiſſe autem, dum fit, videtur, & ſubit oculos; de facto etiam ordinem facit. Atque ita cogit exigere, quali habitu, quali ſuggeſtu, quonam impetu vel temperamento, etiam quo in tempore diei noctiſve deſcenderit. Præterea, quis viderit deſcendentem, quis retulerit, quis aſſeuerauerit; rem vtique nec aſſeueranti facile credendam. Indignum denique vt Romulus quidem aſcenſus ſui in cœlum habuerit Proculum affirmatorem; Chriſtus verò Dei, deſcenſus de cœlo ſuo ſui non inuenerit annuntiatorem. Quaſi non ſic & ille aſcenderit iiſdem mendacij ſcalis, ſicut & iſte deſcendit.

a Luc. 3. 1. & 4. 23. & 31.

CHRISTVS MARCIONIS. XI. SCHOLIA.

TYBERIANI. *Id eſt vt habetur Luc. 3. 1.* Anno quinto decimo Imperij Tyberij Cæſaris. A *A quo capite reſectis à Marcio e prioribus de vera & certa carne Chriſti ex virgine nata, & Infantia eius ordine tractantibus, ſubitaneam Chriſti apparitionem, & non ſucceſſiuè deſcendentis, orditur.* CAPHARNAVM. *Luc.* 4. 23. Quanta audiuimus facta in Capharnaum, fac & hîc in patria tua. *Et verſu* 31. Deſcendit in Capharnaum ciuitatem Galilææ, ibique docebat illos Sabbatis. PROPONIT DESCENDISSE. *Humilitatem carnis noſtræ quantum aperſatus eſt Marcion, Chriſtum ſuum non ferens verè incarnatum, & natum ex Virgine, nec per infantilis ætatis momenta paulatim in virum creuiſſe, ſubito fingit eum de cœlo perfectum virum miracula patraturum aduenifſe: tantò cum Tertulliano Auguſtinus humilem eius deſcenſum laudat & prædicat. Sic enim* B *ſer. 1. de Purif. Virg.* Homo cecidit, ſed Deus deſ-

Aug. cendit. Cecidit homo miſerabiliter, deſcendit Deus miſericorditer. Cecidit homo per ſuperbiam, deſcendit Deus cum gratia. *Et in Pſal.* 145.

Aug. *in p.* Rapiant cor veſtrum Verba Dei, & poſſeſſor veſter vendicet ſibi poſſeſſionem ſuam, id eſt mentes veſtras, ne auertantur in aliud. Vnuſquiſque veſtrum totus hîc ſit, vt hîc non ſit; id eſt totus ſit in verbo Dei quod ſonat in terra, vt ab eo exaltetur, & non ſit in terra. Ideo enim Deus nobiſcum, vt & nos cum illo. Qui enim vt nobiſcum eſſet, deſcendit ad nos, faciet vt cum illo poſſimus aſcendere ad ſe. *Et Ep. 146. ad Conſentium.* S. Auguſt. Quid eſt, qualis terrenus, tales & terreni? Niſi mortales ex mortali? Et quid eſt qualis cœleſtis, tales & cœleſtes; Niſi immortales per immortalem? Illud per Adam hoc per Chriſtum. Dominus enim ad hoc terrenus factus eſt cùm eſſet, cœleſtis, vt eos qui terreni erant, faceret cœleſtes: hoc eſt, ideo ex immortali mortalis factus eſt aſſumendo ſerui formam, non Domini mutando naturam; vt eos qui mortales erant, faceret immortales: impertiendo dominicam gratiam, non ſeruilem iniuriam retinendo. *Et libro de Catechizandis rudibus cap. 22.* S. Auguſt. Quis, inquit, non redamare affectet iuſtiſſimum & miſericordiſſimum Deum, qui prior ſic amauit iniuſtiſſimos & ſuperbiſſimos homines, vt propter eos mitteret vnicum filium, per quem fecit omnia; qui non ſui immutatione, ſed hominis aſſumptione homo factus, non ſolùm cum eis viuere, ſed etiam pro eis, & ab eis poſſet occidi? &c. Omnia ergo bona terrena contempſit homo factus Dominus, vt contemnenda monſtraret; & omnia terrena mala ſuſtinuit, quæ ſuſtinenda præcipiebat: Vt neque in illis

Omniloquium.

lis quæreretur fœlicitas, neque in iſtis infœlicitas timeretur. VTIQVE, &c. *Quia de cælo ſuperiori Marcionis Dei, in Capharnaum deſcendere non potuit, impertranſito cælo creatoris.* SEMEL DICTA. *Sufficeret ſemel dixiſſe quæ iam ſæpius tractauimus.* PER CREATOREM. *Id eſt, cælum & aulam creatoris.* POTVERIT. *Paſſus fuerit Creator.* TRAMITTI *Tranſmitti, tranſire.* TENENS. *Suppone me admittere hunc deſcenſum.* SICVBI. *Nullibi Euangeliſta narrat, Chriſtum ſubitum apparuiſſe, ſed expreſſo verbo, deſcendiſſe.* SAPIT. *Innuit.* IMPEGERIT. *Id eſt, primo intuitu conſpicit oculus defixus ſemel totum, quod ſubito apparet.* DVM FIT. *Deſcenſus ſenſim & gradatim ſubiicitur oculis, & quemdam ordinem facti deſcenſus exponis; vt de eo qui deſcendit, poſſis inquiri, quo in habitu, pompa, motu, cito vel temperato, quo tempore deſcenderit. Quod omnē, licet quis de Chriſto à cælis deſcendente viſum diceret, non facilè ei crederetur.* QVASI NON, SIC &c. *Res indigna Chriſto filio Dei Marcionis, vt ſaltem non habeat vel vnicum teſtem deſcenſus ſui de cælo, cum Proculum habuerit Romulus aſcenſus ſui. Sed quamuis teſtem habeat Marcionem alterum Proculum; vtrumque dicam ſcalas mendacij confinxiſſe, hunc Romulo ſuo, illum Chriſto ſuo. Cypr. de Idol. vanit.* Eſt Romulus peierante Proculo Deus factus. *Arnobius lib. 1.* Nonne ipſum Romulum Patrem Senatorum manibus dilaceratum centum, & Quirinum eſſe Martium, dicitis, & Sacerdotibus, & puluinaribus honoratis, & in ædibus adoratis ampliſſimis, & poſt hæc omnia cœlum aſcendiſſe iuratis? *Lact. lib. 1. cap. 15.* Iulius Proculus ſubornatus eſt à Patribus. *Dubitante enim populo an raptus à diis, an inſidiis interemptus eſſet, Iulius hic ſimplex vir rure rediens, ſic inuentus à Romulo audiſſe fingitur ex Cic. lib. 1. de leg.* Nuntia meo nomine Romanis Iuli, in deorum cœtum me duci à Genio meo qui naſcenti contigit: iam enim mortale æuum expleuimus, Quirinus ſum, qui te alloquor. *Quantò credibilior aſcenſus Chriſti in cœlum; qui vndecim diſcipulis apparuit, & exprobratâ conueſcendo incredulitate eorum, tot oculis cernentibus eſt eleuatus in cœlum? Vide ſupra, Chriſti Aſcenſio. 9.*

12. *Chriſtus aſcendens duxit captiuitatem ſpiritalem, ſpiritalibus armis triumphatam. 5. Cont. Marc. cap. 18. àp.*

VOlo nunc & ego tibi de allegoriis Apoſtoli controuerſiam nectere. Quas nouus in Prophetis habuiſſet formas[a] *Captiuam*, inquit, *duxit captiuitatem.* Quibus armis? quibus prælīis? de cuius gentis vaſtatione? de cuius ciuitatis euerſione? quas feminas, quos pueros, quoſve regulos catenis victor inſeruit? Nam & quum apud Dauid Chriſtus canitur [b] *Succinctus gladio ſuper femur*, Aut apud Eſaïam [c] *Spolia accipiens Samariæ & virtutem Damaſci*, Verè eum & viſibilem excondis præliatorem; agnoſce igitur iam & armaturam, & militiam eius ſpiritalem, ſi iam didiciſti eſſe captiuitatem ſpiritalem, vt & hanc illius agnoſcas: vel quia & captiuitatis huius mentionem de Prophetis Apoſtolus ſumpſit, à quibus & mandata.

a Epheſ. 4. 8. Pſal. 67. 19
b Pſal. 44. 4.
c Eſa. 8. 3.

CHRISTVS ASCENDENS. XII. SCHOLIA.

TIBI. *Marcioni loquitur.* NOVVS. *Alij legunt,* Nouimus in Prophetis, formas habuiſſe Chriſtum: *Vbi per formas, diuerſa Symbola & imagines Chriſti, & figuras intelligit. Melius hic Rigaltius, ex correctioribus codicibus.* QVAS NOVVS *ſupple Apoſtolus, nouus harpinas, & parum verſatus in Prophetis veteris legis, vt alienus à* Creatore. *Quaſi diceret, ſi Chriſtus creatoris non eſſet, Apoſtolus, nec mandata ex veteri teſtamento hauſiſſet, nec Chriſto formas, id eſt allegorias à Prophetis ſumptas applicaſſet, ſicut Epheſiorum 4. applicauit triumphum Chriſti aſcendentis in cœlum, quem ſcripſerat Dauid Pſal. 67. quem malè Marcion* Dei *benigni, & non Domini exercituum cultor, vt ſupra vidimus, bellatorem exhorruit. Nec triumphum vt bellum & arma ſpiritaliter intellexit.* REGVLOS, *id eſt Tyrannos & paruos Reges, vel tres Magos Orientis, quorum tacitè meminit in ſpoliis Samariæ, de quibus & ſupra.* EXCONDIS. *Facis, fingis,* SI IAM. *Si tandem repetitione noſtra frequenti doctior factus ſpiritaliter intelligis, quæ carnaliter à te expoſita, auerſaris vt indigna Chriſto manſueto.* VEL QVIA, *id eſt ſaltem Apoſtolo quem tibi aſſumis, cuius ſcripta recipis, crede, qui hanc captiuitatem ſpiritalem ſumpſit ex Pſalte. Epheſ. 4. 8.* propter quod dicit: *Syr. dictum eſt, cum* aſcendiſſet in altum, & captiuam abduxit captiuitatem, & dedit, dona hominibus aſcendens in altum, captiuam dixit captiuitatem, dedit, &c. *Aug. lib. 15. de Trinit. c. 19.* Hæc eſt domus, quæ ſicut Pſalmus canit, ædificatur poſt captiuitatem: quoniam qui ſunt à Diabolo eruti, à Chriſti, quæ domus quo captiui tenebantur, de his ædificatur domus Chriſti, quæ domus appellatur Eccleſia. Hanc autem captiuitatem ipſe captiuauit, qui diabolum vicit. Et ne illa quæ futura erant ſancti capitis membra, in æternum ſupplicium ſecum traheret, eum iuſtitiæ priùs, deinde potentiæ vinculis alligauit. Ipſe itaque Diabolus eſt appellata captiuitas, quem captiuauit, qui aſcendit in altum, & dedit dona hominibus, vel accepit in hominibus. *Accepit iuxta Pſaltem, dum homo inter homines repletus eſt Spiritus ſancti donis: dedit iuxta Paulum æqualis Patri, poſt aſcenſum mittens dona hominibus, cum linguis. Aug. in Pſal. 67.* Quid eſt, captiuaſti captiuitatem? vtrùm quia vicit mortem quæ captiuos tenebat, in quibus regnabat? an ipſos homines appellauit captiuitatem? cuius rei myſterium continet etiam titulus illius Pſalmi 95. Quando domus ædificabatur poſt captiuitatem, id eſt Eccleſia poſt Gentilitatem, &c. Cur enim non ſit captiuitas fœlix, ſi ad bonum homines poſſunt capi? vnde Petro dictum eſt, ex hoc iam homines eris capiens. Captiuati ergo, quia capti; & capti, quia ſubiugati, ſub leue illud iugum miſſi, liberati à peccato cuius ſerui erant, & iuſtitiæ ſerui facti, cuius liberi erant. Vnde & ipſe in illis eſt, qui dedit dona hominibus, & accepit dona in hominibus. *De quo & Pſaltes*: inter mortuos liber. *id eſt, inter peccatores exemptus à peccato, vel ſolus liber mori & reſurgere quando vellet. Vide Chriſti Elogia num. 26.*

S. Auguſt.
Aug.

CHRISTVS ADVENISSE CONVINCITVR EIVSQVE aduentus duplex probatur.

1. *Chriſtus nouæ legis dator, nouique Sacrificij Antiſtes iam venit, & regnauit in gentibus conuerſis. cont. Iud. cap. 6. inf. & 7. in p.*

IN primis quærendum, an expectetur nouæ legis lator & noui Teſtamenti heres, & nouorum ſacrificiorum ſacerdos, & nouæ circumciſionis purgator, & æterni ſabbati cultor, qui legem veterem compeſcat, & nouum teſtamentum ſtatuat, noua ſacrificia offerat, & cerimonias antiquas reprimat, & circumciſionem veterem cum ſuo ſibi ſabbato compeſcat, & [a] *nouum regnum quod non corrumpatur*, adnunciet. Nam etiam nouæ legis lator, ſabbati ſpiritalis cultor, ſacrificiorum æternorum antiſtes, regni æterni æternus dominator, quærendum an iam venerit, necne. Et ſi iam venit, ſeruiendum eſt illi: ſi necdum venit, ſuſtinendus eſt, dummodo manifeſtum ſit aduentu eius comprimi legis veteris præcepta, & operari debere nouæ legis exordia. & in primis definiēdum eſt non potuiſſe ceſſare legem antiquam & Prophetas, niſi veniſſet is, qui per eandem legem, & per eoſdem Prophetas venturus annuntiabatur. Igitur in iſto gradum conferamus, an, qui venturus Chriſtus annuntiabatur, iam venerit, an venturus adhuc ſperetur. quod ipſum vt probari poſſit, etiam tempora ſunt nobis requirenda, quando venturum Chriſtum Prophetæ annuntiauerunt: vt ſi in iſta tempora recognouerimus veniſſe eum, ſine dubio ipſum eſſe credamus, quem venturum Prophetæ canebant, in quem nos, gentes ſcilicet, credituri annuntiabamur: & cùm conſtiterit veniſſe, indubitate etiam legem nouam ab ipſo datam eſſe credamus, & teſtamentum nouum in ipſo, & per ipſum nobis diſpoſitum non diffiteamur. Venturum enim Chriſtum nec Iudæos refutare ſcimus, vtpote qui in aduentum eius ſpem ſuam porrigant. Nec de iſto pluribus quærendum, cum retro omnes Prophetæ de eo præcinuerint, vt Eſaïas dicit: [b] *Sic dicit Dominus Deus Chriſto meo Domino, cuius tenui dexteram, vt exaudiant illum gentes: fortitudines regum diſrumpam, aperiam ante illum portas, & ciuitates non claudentur illi.* Quod ipſum adimpletum videmus. Cui enim dexteram tenet pater Deus, niſi Chriſto filio ſuo? quem exaudierunt omnes gentes, id eſt, cui omnes gentes crediderunt, cuius & prædicatores Apoſtoli in pſalmis Dauid oſtenduntur: [c] *In vniuerſa*, inquit, *terra exiit ſonus eorum, & vſq. ad terminos terræ verba eorum.* In quem enim alium vniuerſæ gentes crediderunt, niſi in Chriſtum qui iam venit? Cui enim & aliæ gentes crediderunt; [d] *Parthi, Medi, Elamitæ; & qui inhabitant Meſopotamiam, Armeniam, Phrygiam, Cappadociam; & incolentes Pontum, & Aſiam, & Pamphyliam; immorantes Ægyptum, & regionem Africæ quæ eſt trans Cyrenem inhabitantes, Romani & incolæ*? tunc & in Hieruſalem Iudæi, & ceteræ gentes: vt iam Getulorum varietates, & Maurorum multi fines; Hiſpaniarum omnes termini, & Galliarum diuerſæ nationes, & Britannorum inacceſſa Romanis loca, Chriſto vero ſubdita; & Sarmatarum, & Dacorum, & Germanorum, & Scytharum; & abditarum multarum gentium; & prouinciarum & inſularum multarum nobis ignotarum, & quæ enumerare minus poſſumus? In quibus omnibus locis Chriſti nomen, qui iam venit, regnat: vtpote [e] *ante quem omnium ciuitatum portæ ſunt apertæ*, & cui nullæ ſunt clauſæ: [f] *ante quem ſeræ ferreæ ſunt comminutæ, & valuæ æreæ ſunt apertæ.*

a Dan. 7. 14.
Cap. vij.
b Eſa. 45. 1.
c Pſal. 18. 5.
d Act. 2. 9.
e Eſa. 45. 1. Apoc. 3. 7.
f Pſal. 106. 16.

CHRISTVS NOVÆ LEGIS. I. SCHOLIA.

PVRGATOR. *Non quòd circunciſio ſordes peccati originalis purgans immunda eſſet, ſed in Circumciſionem ſpiritalem transferenda erat à Chriſto, & baptiſmum; quorum comparatione immunda cenſeri potius circumciſio carnalis vel Chriſtum vocat*, purgatorem nouæ Circumciſionis, id eſt, nouā circumciſionem purgantem. CORRVMPATVR. *Dan. 7. 14. vbi de filio hominis veniente.* Dedit ei poteſtatem & honorem, & regnum: & omnes populi tribus & linguæ ipſi ſeruient. Poteſtas eius, poteſtas æterna quæ non auferetur: & regnum eius quod non corrumpetur. *Ita & 70.* SACRIFICIORVM ANTISTES. *Pſal. 109.* Sacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech. *Auguſt. lib. 83. qq. q. 61.* Aug. ipſe eſt ſacerdos noſter in æternum ſecūdùm ordinem Melchiſedech, qui ſeipſum obtulit holocauſtum pro peccatis noſtris, & eius ſacrificij ſimilitudinem celebrandā in ſuæ paſſionis memoriam A commendauit, vt illud quod Melchiſedech obtulit Deo, iam per totum orbem terrarum, in Chriſti Eccleſia videatur offerri. Ergo quoniam rex noſter peccata noſtra ſuſcepit, vt nobis pugnandi & vincendi demonſtraret exemplum, eorumdem peccatorum ſuſceptionem, regiamque perſonam, Matthæus Euangeliſtam ſignificans, generationem eius quæ eſt ſecundùm carnem ab Abraham ſuſcipiens, &c. peruenit ad Dauid, in quo regni ſtabilimentum manifeſtiſſimum apparet; atque inde per Salomonē natum de illa, in qua Pater eius peccauerat, &c. Lucas verò, &c. generationem in ſacerdotali perſona explicandam ſuſcepit, ad quam perſonam pertinet mundatio & abolitio peccatorum, &c. ab illo loco vbi baptizatus eſt Ieſus, vbi peccatorum noſtrorum mundationem præfigurauit, &c. neque deorſum ad ſuſceptionem peccatorum deſcendentem, *vſque ad Deum*, inſinuabat. SVSTINENDVS, ex-

pectandus. GRADVM CONFERAMVS. *Metaphora ſumpta ab Athletis*: congrediamur. PORRIGANT. Extendant in venturum meſſiam. SIC DICIT. *Eſa. 45. 1.* Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, vt ſubiiciam ante faciem eius gentes, & dorſa regum vertam, & aperiam coram eo ianuas, & portæ non claudentur, 70. *ſecutus Tertul. de quo loco iam alibi.* IN VNIVERSA, *Pſal. 18. 5.* In omnem terram exiuit ſonus eorum, &c. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* lingua eorum. 70. *conſonant cum Vulgata.* PARTHI, *&c. Act. 2. 9. terminis paululum immutatis.* TRANS CYRENEM. *Vulgata & Cyr.* circa Cyrenem. INCOLÆ. *Vulgata, aduenæ.* VT IAM, *nunc propagata fide.* GETVLORVM VARIETATES. *Ex Saluſtio in Iugurta Africæ populi & Lybies dicti, qui* A *primi Africam tenuerunt, quibus, cibus caro ferina & humi pabulum vti pecoribus. Neque moribus, neque lege aut imperio cuiuſquam ſubditi, vagi & palantes, nulla certa ſede morantes, vnde Tertul varios dixit, quaſi in variis locis errabundos.* INACCESSA ROMANIS. *Non quod Iulius Cæſar & Claudius Imperator dictus Britannicus bellum non geſſerint cum Britannis & partem inſulæ occuparint, aliique poſtea ex Beda & Polid. in Angl. hiſt. ſed quod ex eodem Polid. ante Seuerum Imperatorem ſub quo floruit Tertul. nullus Septentrionales Britanniæ partes attigiſſet; qui primus pictones in Montana fugere compulit.* DACORVM. *Dacia regio eſt Scythiæ Europæ.* SERÆ FERREÆ. *Pſal. 106. 16.* qui contriuit portas æreas, & vectes ferreos confregit. Qui habet Clauem Dauid, qui aperit & nemo claudit.

2. *Chriſtus Emmanuel, id eſt nobiſcum Deus, iam veniſſe conuincitur. cont. Iud. cap. 9. in p.*

a Eſa. 7. 13. INcipiamus probare natiuitatem Chriſti à Prophetis eſſe nuntiatam. Sic Eſaïas dicit, [a] *Audite domus Dauid, num puſillum vobis certamen cum hominibus, quoniam Deus præſtat certamen? propter hoc ipſe Deus dabit vobis ſignum: Ecce concipiet in vtero, & pariet filium, & vocabitis nomen eius Emmanuel, quod interpretatur, Nobiſcum Deus. Butyrum & mel manducabit.* b Eſa. 8. 3. [b] *Quoniam priuſquam cognoſcat infans vocare patrem aut matrem, accipiet virtutem Damaſci, & ſpolia Samariæ aduerſus regem Aſſyriorum.* Itaque dicunt Iudæi: Prouocemus iſtam prædicationem Eſaïæ, & faciamus comparationem, an Chriſto qui iam venit, competat illi primò nomen quod Eſaïas prædicauit, & inſignia eius quæ de eo nuntiauit. Equidem Eſaïas prædicat eum Emmanuelem vocari oportere, dehinc virtutem ſumpturum Damaſci, & ſpolia Samariæ aduerſus regem Aſſyriorum. Porro, inquiunt, iſte qui venit, neque ſub eiuſmodi nomine eſt editus, neque re bellica functus. At nos è contrario, admonendos eos exiſtimauimus, vti cohærentia quoque huius capituli recognoſcant. ſubiuncta eſt enim & interpretatio, *Emmanuel, Nobiſcum Deus*, vti non ſolùm ſonum nominis ſpectes, ſed & ſenſum. Sonus enim Hebraïcus, quod eſt Emmanuel, ſuæ gentis eſt. Senſus autem eius, quod eſt, Deus nobiſcum, ex interpretatione communi eſt. Quæro ergo, an iſta vox, *Nobiſcum Deus, quod eſt Emmanuel*, exinde quo Chriſtus inluxit, agitetur in Chriſto? Et puto ex toto non negabis. Nam qui ex Iudaïſmo credunt Chriſto, ex quo in eum credunt, Emmanuel cùm volent dicere, nobiſcum Deum eſſe ſignificant. Atque ita conſtat iam veniſſe illum qui prædicabatur Emmanuel, quia quod ſignificat Emmanuel, venit, id eſt *Nobiſcum Deus.*

CHRISTVS EMMANVEL. II. SCHOLIA.

NVM PVSILLVM. *Eſa. 7. 13. & ſeq.* Nunquid parum vobis eſt moleſtum eſſe hominibus, quia moleſti eſtis & Deo meo? propter hoc dabit Dominus ipſe vobis ſignum. Ecce virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel. Butyrum & mel comedet vt ſciat reprobare malum, & eligere bonum. 70. *parum diſtant, niſi quod legunt:* in vtero cõcipiet, &c. Vocabis nomen, &c. Antequam ſciat aut præeligere mala, S. Auguſt. eligere bonum. EMMANVEL. *Aug. ſer. 6. de temp* qui in principio erat, intra ſe concludit omne Principium Ex matre verò initium ſumpſit, ſicut legimus per Eſaiam, ecce Virgo in vtero accipiet, & B pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel, quod eſt interpretatum, nobiſcum Deus, id eſt latens in humana fragilitate maieſtas, ſicut in Ioanne Euangeliſta legimus: & verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, id eſt, in fragilitate corporis noſtri. PRIVSQVAM COGNOSCAT. *Eſa 8. Vulgata conſonant:* ſciat puer vocare, &c. *Locum alibi iam expoſuimus.* PROVOCEMVS. *Inducit Iudaos ſic loquentes: de iſta Prophetia, petito argumento ab aduerſario, diſputemus.* EDITVS. *Cognitus.* SVÆ GENTIS. *id. vox Hebræa eſt.* INLVXIT. *Illuxit. Apparuit.* AGITETVR. *Dicatur* SENSVM EXPVNGENS. *Implens, plenè exprimens. Vide ſeq. Schol.*

3. *Et 3. cont. Marc. cap. 12. à p.*

Eſa. 7. 13. SVbiuncta eſt & interpretatio Emmanuelis, Nobiſcum Deus; vti non ſolum ſonum nominis ſpectes, ſed & ſenſum. Sonus enim Hebraïcus, quod eſt Emmanuel, ſuæ gentis eſt. Senſus autem eius quod eſt, Deus nobiſcum, ex interpretatione communis eſt. Quære ergo, an iſta vox, Nobiſcum Deus, quod eſt Emmanuel, exinde quod Chriſtus illuxit, agitetur in Chriſto. Et puto non negabis, vtpote qui & ipſe dicas, Deus nobiſcum dicitur, id eſt Emmanuel. Aut ſi tam vanus es, vt quia penes te, Nobiſcum Deus dicitur, non Emmanuel; idcirco nolis veniſſe illum, cuius proprium ſit vocari Emmanuel, quaſi non hoc ſit & Deus nobiſcum, inuenies apud Hebræos Chriſtianos, immo & Marcionitas, Emmanuelem nominare, cùm volunt dicere, Nobiſcum Deus: ſicut & omnis gens, quo quo ſono dixerit,

Nobiſcum Deus, Emmanuelem pronuntiabit, in ſenſu ſonum expungens. Quod ſi Emmanuel nobiſcum Deus eſt, Deus autem nobiſcum Chriſtus eſt, qui etiam in nobis eſt: (a *quotquot enim in Chriſtum tincti eſtis, Chriſtum induiſtis*) tam proprius eſt Chriſtus in ſignificatione nominis, quod eſt, nobiſcum Deus; quàm in ſono nominis, quod eſt Emmanuel. Atque ita conſtat veniſſe iam illum qui prædicabatur Emmanuel: quia quod ſignificat Emmanuel venit, id eſt, nobiſcum Deus. — a ad Gal. 3. 26. 27.

Vide Verbum, Chriſti Incarnatio. num. 2.

CHRISTVS EMMANVEL. III. SCHOLIA.

SVBIVNCTA. *Iiſdem vocibus, repetit hoc contra Marcionem capite, quod ſupra contra Iudæos.* PENES TE. *id. tu Marcion, adeo vecors & amens es, vt velis ſenſui, & interpretationi vocis hærere, non ſono litteræ; & auerſatus Emanuelis nomen,* quod idem eſt. Quod, nobiſcum Deus; *ideo nolis veniſſe Chriſtum, cuius proprium ſit, nomen Emanuel.* INVENIES NOMINARE, *id. reperies multos, nominare Emanuelem, cùm dicunt, nobiſcum Deus.* SONVM EXPVNGENS. *Impletam intelligens literam, in pronuntiato eius ſenſu.* EMMANVEL. *Auguſt. ſer. 8. de temp.* olim huius nouæ fœcunditatis ſignum Eſaïas Propheta prædixerat. Ideo, inquit, dabit Dominus ipſe vobis ſignum: Ecce virgo in vtero concipiet, &c. Quod ſignatiſſimè de Chriſto Domino noſtro eſt Prophetatum. Emmanuel enim interpretatur nobiſcum Deus: ergo Saluator noſter ab effectu rerum, hoc etiam nomen accepit, vt vocaretur, nobiſcum Deus. Et ipſe tunc Deus cum omnibus nobis eſſe dignatus eſt, quando ſuſcepit hanc carnem, vt per hominem qui viſibilis erat, conuerſari videretur in terris. Sic enim Ieremias Propheta, *Baruch tamen eſt cap. 3. ſed quia ſcriba erat Ieremiæ, ſic dicitur ab ipſo Auguſtino lib. 18. de ciuit. cap. 33. his verbis: hoc teſtimonium quidam non Ieremiæ, ſed Scribæ eius attribuunt qui vocabatur Baruch: ſed Ieremiæ celebratius habetur,* promiſerat dicens, hic eſt Deus noſter, & non æſtimabitur alius ad eum. Hic adinuenit omnem viam diſciplinæ, & tradidit illam Iacob puero ſuo, & Iſraël dilecto ſuo. Poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt. Vnde & ipſe Dominus ad Diſcipulos ſuos in Euangelio dicit: tanto tempore vobiſcum ſum, & non cognouiſtis me? qui videt me videt & patrem meum, &c. Talia enim Dei filius per aſſumptum hominem opera faciebat, vt ex ipſa operum claritate & patris ſimul & filij diuinitas noſceretur. *Vbi & duplicem ſubiungit Dei hominis facti, ſiue quod idem eſt Emmanuelis, & nobiſcum Dei, rationem:* duplex principaliter cauſa eſt, ob quam Dei filius factus eſt filius hominis. Vna eſt, vt ſecundùm hominem omnia patiendo pro nobis, à peccatorum nos vinculis liberaret. Sic enim Eſaïas Propheta prædixerat, cap. 53. hic peccata noſtra portauit, & pro nobis dolet, &c. Altera vero cauſa eſt dominicæ paſſionis, vt nos quos ſanguine ſuo redemit à vitiis atque criminibus, non ſolũ doctrinæ auxilio & gratiæ, ſed etiam exemplo ſuo, ad ſtudium ſanctitatis accenderet, vt nos non modò præcipientem Dominum, ſed etiam exemplo ſuo ad

Margin: Auguſt. — Aug. — Aug. — Aug.

A virtutis faſtigia prouocantem, maiore alacritate ſequeremur, & iuſtiſſimum Dominum, ac pium patrem ſecundùm ſententiã B. Petri, filij imitatione coleremus. Sic enim B. Petrus ait: 1. 2. Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt ſequamini veſtigia eius, &c. Qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum, vt peccatis mortui Iuſtitiæ viuamus. *Marcion porro Emmanuelis nomen vt ſumptum à Propheta Creatoris execratur: ſed fruſtra, cùm & Iudæi & Marcionitæ conuerſi credentes in Dei filium, & Deum nobiſcum in vera carne natum & conuerſatum vim nominis & ſenſum tenentes, prædictum ab Eſaia Emmanuelem veniſſe, & nobiſcum, id eſt cum noſtra carne numquam dimittenda, aut dimiſſa, licet in morte anima dimiſerit carnẽ, corde & ore confitentur.* QVOTQVOT. *ad Gal. 3. 27.* Quicumque in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. B *Auguſt. lib. 5. de bapt.* Induunt homines Chriſtum aliquando vſque ad Sacramenti perceptionem; aliquando vſque ad vitæ ſanctificationem. Atque illud primũ & bonis & malis poteſt eſſe cõmune; hoc autem alterum proprium eſt bonorũ & piorum. *Et ſer. in verba Prouerb. 31. mulierem fortem, &c.* Omnes apud eum veſtiti ſunt. Veſtiti ſunt, & optimè. Quàm optimè, vultis noſſe? quotquot in Chriſto baptizati eſtis, &c. Omnes omnino apud eam veſtiti ſunt, & mali ſerui, & boni ſerui. Boni ſerui veſtiti ſunt, qui Chriſtum induerunt, non tantùm in forma ſacramenti, ſed etiam in opere exempli; ſequentes veſtigia Domini ſui: alij vero vſque ad ſacramentũ, reddituri de ſua veſte rationem, *ſicut Muritta Diaconus ſuſcepto Helpidiphoro* C *in baptiſmo, tunicam albam, relapſo in infidelitatem, dum ipſe torqueretur, oſtendit: quam in iudicio, ad vindictam à Chriſto petendam ſe ſeruaturum comminatus eſt. Ex Baro. to. 6. Anno. 484 poſt Victor. Vtic. de perſec. Vuandal.* non ceſſat tamen illa mulier omnes veſtire, *id eſt, Eccleſia non ceſſat baptizare & induere tinctos, & lino gratiæ baptiſmalis, & purpurâ regiâ charitatis & tunicâ inconſutili fidei vnitatis,* vt nemo queratur, nemo dicat; ideo non ſum bene operatus, quia non ſum veſtitus. *Rurſum innuit Tertul. hoc loco etiam Chriſtum nobiſcum eſſe, & implere nomen Emmanuelis, dum in baptiſmo per infuſam fidem, iuxta Paulum, habitat in cordibus noſtris, & tinctâ eius in ſanguine purpura, pro eo pugnaturi, & ſacrificaturi nos ipſos, efficimur gens ſancta & regale ſacerdo-* D *tium: & eum in bonis habitibus & actibus imitantes, nobiſcum eſſe, in nobis viuere teſtamur,* vt & vita eius manifeſtetur in corpore noſtro.

Margin: S. Auguſt. — S. Auguſt.

4. *Chriſtus veniſſe probatur de tribu Iuda Rex & Bethlehemites cont. Iud. cap. 13. à p.*

QVamuis ex temporibus Danielis prædicantis probauerimus iam veniſſe Chriſtum qui nuntiabatur. Naſci enim eum oportuit in Bethlehem Iudæ, ſic enim ſcriptum eſt in Propheta: a *Et tu Bethlehem non minima es in ducibus Iuda. Ex te enim exiet dux qui paſcat populum meum Iſraël.* Si autem adhuc natus non eſt, qui proceſſurus dux de tribu Iuda ex Bethlehem nuntiabatur, oportet enim eum de tribu Iuda & à Bethlehem procedere; animaduertimus autem nunc neminem de genere Iſraël in ciuitate Bethlehem remanſiſſe, & exinde — a Mich. 5. 2. Matth. 2. 6.

quod interdictum eſt, ne in confinio ipſius regionis demoretur quiſquam Iudæorum, vt
b Eſa. 1. 7. hoc quoque eſſet adimpletum per Prophetam. [b] *Terra veſtra deſerta, ciuitates veſtræ igni exuſtæ*, Id eſt, quod belli tempore eis euenerit, *Regionem veſtram in conſpectu veſtro exteri comedent, & deſerta & ſubuerſa erit à populis alienis.* Et alio loco ſic per Prophetam dicitur.
c Eſa. 33. 17. [c] *Regem cum claritate videbitis*, Id eſt, Chriſtum facientem virtutes in gloria Dei Patris, *Et oculi veſtri videbunt terram de longinquo.* Quod vobis pro meritis veſtris, poſt expugnationem Ieruſalem, prohibitis ingredi in terram veſtram, de longinquo eam oculis tantùm
d Ibid. 18. videre permiſſum eſt. [d] *Anima, inquit, veſtra meditabitur timorem.* Scilicet quo tempore
e Mich. 5. 2. excidium ſui paſſi ſunt. Quómodo igitur [e] *Naſcetur dux de Iudæa*, Et quatenus *Procedet de Bethlehem*, Sicut diuina prophetarum volumina nuntiant, cum nullus omnino ſit illic in hodiernum derelictus ex Iſraël, cuius ex ſtirpe poſſit naſci Chriſtus? Si enim ſecundùm Iudæos adhuc non venit, cum venire cœperit, vnde vngetur? Lex enim præcepit, [f] *In captiuitate non licere vnctionem Chriſmatis Regalis confici.* Si autem iam nec vnctio eſt illis, vt
f Deut. 28. 36. 40. g Dan. 9. 26. Daniel prophetauit: Dicit enim: [g] *Exterminabitur vnctio*; Ergo iam non eſt illic vnctio quia nec templũ vbi erat cornu de quo Reges vngebantur. Si ergo non eſt vnctio, vnde vngetur dux qui naſcetur in Bethlehem? Aut quomodo procedet de Bethlehem cùm de germine Iſraël nullus omnino ſit in Bethlehem? Iteratò denique oſtendamus, & iam Chriſtum ſecundùm prophetas, & paſſum, & in cœlis iam receptum, & inde venturum ſecundùm prædicationes prophetarum.

CHRISTVS VENISSE. IV. SCHOLIA.

TEMPORIBVS. *Id. Hebdomadibus. 70. de quibus infra ſuo loco.* PROPHETA. *Præter iam dicta verbo, Chriſti mors, 24. Hæc ſubiicio.* MINIMA. *Non minima quidem, quæ ortu Dauid primùm, dehinc maximè Chriſti natiuitate nobilis ſurgit. Minima quidem re & paruula Bethlehem, vt ſic contrarietas concilietur.* S. Auguſt. *Aug. lib. de Cathechiſandis rudibus cap. 22. inter multa quibus totam vitam Chriſti humilem exaggerat:* Omnem typhum carnalis nobilitatis extinxit. Natus in ciuitate Bethlehem quæ inter omnes Iudææ ciuitates ita erat exigua, vt hodieque villa appelletur, noluit quempiam de cuiuſpiam terrenæ ciuitatis ſublimitate gloriari. *Idem tract. 31. in caput 7. Ioan. vbi Iudæorum dictum de ortu Chriſti examinat, cùm dicerent:* S. Aug. Iſtum nouimus vnde ſit, Chriſtus autem cùm venerit, nemo ſcit vnde ſit. *Sic inter cætera:* Inuenimus, fratres, quomodo Sanctæ Scripturæ dixerint de Chriſto, quoniam Nazaræus vocabitur; ergo prædixerunt vnde ſit. Ruſus ſi locum natiuitatis eius quæramus, tanquam inde ſit, vbi natus eſt: nec hoc latebat Iudæos, propter ſcripturas, quæ iſta prædixerant. Nam cùm eum viſâ ſtellâ Magi quærerent adorare, venerunt ad Herodem, &c. Conuocatis eis qui legem ſciebant, &c. Illi dixerunt, in Bethlehem Iudæ, &c *Tum vrget, cur ergo dicebant Iudæi, neſcimus vnde ſit? Et reſpondet:* Secundùm hominem prædixerunt ſcripturæ vnde eſſet, ſecundùm Deum latebat impios, & quærebat pios. Ad hoc enim & iſti dixerunt, Chriſtus cùm venerit, nemo ſcit vnde ſit: quia hanc illis opinionem generauerat, quod per Eſaiam dictum eſt: generationem autem eius quis enarrabit? Denique & ipſe Dominus ad vtrumque reſpondit, & quia nouerant eum vnde eſſet, & quia non nouerant; vt atteſtaretur Prophetiæ ſanctæ, quæ de illo antè prædicta eſt, & ſecundùm humanitatem infirmitatis, & ſecundùm diuinitatem maieſtatis. PER PROPHETAM *Eſaiam ſcilicet cap. 1.* Terra veſtra deſerta, ciuitates veſtræ igni exuſtæ, *Id eſt quod belli tempore eis euenerit*, Regionem veſtram in conſpectu veſtro exteri comedent, &c. EXTERI COMEDENT. *Tam Vulgata, quam Sept.* Alieni deuorant. CVM CLARITATE. *Vulgata & Sanct. Pagn. ex Hebr.* Regem in decore ſuo videbunt oculi eius, cernent terram de longè, cor tuum meditabitur timorem. *Sept. autem:* Regem cum gloria videbitis: oculi veſtri videbunt terram de longè, anima veſtra meditabitur timorem. LEX PRÆCEPIT. *Et quidem ipſa naturali rationis humanæ lege, cùm oleum vnctionis, luctui captiuitatis non congruat, & ſcriptum ſit, apud Pſaltem* Vt exhilaret faciem hominis in oleo: *Et de Chriſto:* Vnxit te Deus oleo lætitiæ præ conſortibus: *hac lege* Non licet in luctuoſa captiuitate, vnctionem regalis Chriſmatis confici. *Ad hæc cùm Regis maximè propria ſit libertas, quomodo liceret captiuum vngere in Regem, inſultantibus captiuo victoribus, in regiæ dignitatis opprobrium? De vnctione quidem ſancti olei, quo Sacerdotes vngebantur, legem inuenio prohibentem, eam extraneo impendi Exo. 30. 31.* Hoc oleum vnctionis ſanctum erit mihi in generationes veſtras. Caro hominis non vngetur ex eo, & iuxta compoſitionem eius non facietis aliud, *Hebr. ſicut illud.* Quia ſanctificatum eſt, & ſanctum erit vobis. Homo quicumque tale compoſuerit, & dederit ex eo alieno *Sept. alienigenæ, Sanct. Pagn. ex Hebr. poſuerit ex eo ſuper extraneum*, Exterminabitur *Hebr. ſuccidetur* De populo ſuo. *Inuenio item legem, quâ exterum, & alterius nationis Regem vngere ſibi Iſraëlitæ prohibentur. Deut. 17. 15.* Eum conſtitues, quem Dominus Deus tuus elegerit, de numero fratrum tuorum. Non poteris alterius tibi gentis hominem regem facere, qui non ſit frater tuus. *Sed nil hactenus expreſſius legi in rem Tertulliani, quàm quod habetur Deutero. 28. vbi maledicitur infractoribus legis. Verſu 36. & ſeq.* Ducet te Dominus, & Regem tuum quem conſtitueris ſuper te, in gentem quam ignoras tu, & patres tui, & ſeruies ibi diis alienis, ligno, & lapidi. Et eris perditus, in prouerbium, ac fabulam omnibus populis, ad quos te introduxerit Dominus, &c. *Subiicit autem verſu 40.* Oliuas habebis in omnibus terminis tuis, & non vngeris oleo: quia defluent, & peribunt. filios generabis & filias, & non frueris eis, quoniam ducentur in captiuitatem. *Fortè Tertullianus legem traditam à Rabinis, & non ſcriptam intellexit. Quòd autem Regem Regum, & Summum Pontificem Chriſtum* Morte turpiſſima condemnauerint, *Iuſto Dei iudicio, templo, Sacerdotio, regno ſpoliati, in captiuitatem diſperſi, & ſerui omnium nationum facti, vnctionem Regum & Sacerdotum in captiuitate conficere ſunt prohibiti. De his Auguſtinus lib. 1. de* Auguſt.

Conſenſu Euangeliſtarum cap. 13. Vbi ſic Gentilibus nos irridentibus reſpondet. Nec illud, inquit, poſſunt dicere: Cur ergo Deus Hebræorum, quem ſummum & verum dicitis, non ſolùm Romanos eis non ſubiugauit, ſed nec ipſos Hebræos, ne à Romanis ſubiugarentur, adiuuit? Præceſſerunt enim manifeſta peccata eorum, propter quæ illis hoc euenturum Prophetæ tantò antè prædixerant. Et maximè quia impio furore Chriſtum occiderunt, in quo peccato, aliorum occultorum peccatorum meritis excæcati ſunt. Et quòd illius paſſio eſſet Gentibus profutura, eâdem propheticâ conteſtatione prædictum eſt. Nec aliâ re magis claruit, illius gentis regnum, & templum, & Sacerdotium, & ſacrificium, & vnctionem illam myſticam, quod Chriſma Græcè dicitur, vnde Chriſti nomen elucet, & propter quam Reges ſuos Chriſtos ipſa gens appellabat, non fuiſſe niſi prænuntiando Chriſto deputata: quàm quòd occiſi Chriſti reſurrectio, poſteaquàm cœpit credentibus gentibus prædicari, illa omnia ceſſauerunt: Neſcientibus Romanis, per quorum victoriam; neſcientibus Iudæis, per quorum ſubiugationem factum eſt, vt illa omnia ceſſarent. *Deinde ſequenti cap. 14. ſic proſequitur;* Rem ſanè mirabilem, non aduertunt pauci pagani qui remanſerunt, Deum Hebræorum offenſum à victis, nec receptum à victoribus, nunc prædicari & coli ab omnibus gentibus. Ipſe eſt enim Deus Iſraël, de quo tantò antè propheta plebem Dei ſic allocutus eſt. Eſa. 54. Et qui eruit te, Deus Iſraël, vniuerſæ terræ vocabitur. Hoc factum eſt per nomen Chriſti venientis ad homines ex ſemine ipſius Iſraël, &c. Hinc oſtenditur Deus Iſraël, Deus vnus qui fecit cœlum & terram, qui res humanas iuſtè ac miſericorditer curat; itaut nec præcludat iuſtitia miſericordiam, nec impediat miſericordia iuſtitiam. Non quòd ipſe ſit victus in Hebræo populo, quia regnum Sacerdotiumque eius Romanis expugnandum delendumque permiſit: quandoquidem per Chriſti Euangelium veri Regis & Sacerdotis, quod illo Regno & Sacerdotio futurum præfigurauit, nunc ipſe Deus Iſraël vbique delet Idola gentium: quæ vtique nè delerentur, recipere ſacra eius Romani noluerunt, ſicut receperunt deorum aliarum Gentium, quas vicerunt. Ita & Regnum Sacerdotiumque propheticæ gentis abſtulit, quia iam qui per eam promittebatur aduenerat: Et Romanum Imperium, à quo gens illa victa eſt, per Chriſtum Regem ſuo nomini ſubiugauit, atque ad euertenda idola, propter quorum honorem ſacra eius recepta non erant, Chriſtianæ fidei robore ac deuotione conuertit. Puto quia hæc de ſe futura, vt per tot prophetas, & per cuiuſdam etiam gentis Regnum ac Sacerdotium prænuntiarentur, non magicis artibus fecit Chriſtus, antequàm eſſet in hominibus natus. Nam & illius iam deleti regni populus, vbique diſperſus mirabili Dei prouidentiâ, quamuis ſine vlla vnctione Regis, Sacerdotiſque remanſerit, in quo Chriſmate Chriſti nomen apparet, tenet tamen reliquias quarundam obſeruationum ſuarum; Romana autem ſacra illa de idolorum cultu, nec victus ac ſubiugatus accepit, vt libros propheticos ad teſtimonium gerat Chriſti; ac ſic, de inimicorum codicibus, probetur veritas prophetati Chriſti.

Auguſt. — *Aug.*

5. Chriſti Aduentus primus expunctus eſt iuxta Prophetas: Regnauit enim in omnes Gentes quod Salomoni non competit. Cont. Iud. cap. 14. in fin.

SVfficit hucuſque de his, interim ordinem Chriſti decurriſſe, quo talis probatur, qualis annuntiabatur: vt iam ex iſta conſonantia ſcripturarum diuinarum intelligamus, & quæ poſt Chriſtum futura prædicabantur, ex diſpoſitione diuina credantur expuncta. Niſi enim ille veniſſet poſt quem habebant expungi, nullo modo eueniſſent quæ in aduentum eius futura prædicabantur. Igitur ſi vniuerſas nationes de profundo erroris humani exinde emergentes ad Deum Creatorem & Chriſtum eius cernitis, prophetatum non audetis negare: quia etſi negaretis, ſtatim vobis in pſalmis; ſicuti iam prælocuti ſumus, promiſſio Patris occurreret, dicentis: [a] *Filius meus es tu, ego hodie genui te, Pete à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ:* Nec poteritis in iſtam prædicationem magis Dauid filium Salomonem vindicare, quàm Chriſtum Dei filium: nec terminos terræ, Dauid filio promiſſos, qui intra vnicam Iudæam regnauit, quàm Chriſto filio Dei, qui totum iam orbem Euangelij ſui radiis illuminauit. Denique [b] *Et thronus in æuum* Magis Chriſto Dei filio competit, quàm Salomoni, temporali ſcilicet regi, qui ſoli Iſraël regnauit, Chriſtum enim hodie inuocant nationes, quæ eum non ſciebant, & populi hodie ad Chriſtum confugiunt, quem retro ignorabant. Non potes futurum contendere, quod vides fieri. Hæc autem prophetata nega, cùm coram videntur, aut adimpleta, cùm leguntur: aut ſi non negas vtrumque, in eo erunt adimpleta, in quem ſunt prophetata.

a Pſal. 2. 7. — *b Pſal. 44. 7. Hebr. 1. 8.*

CHRISTI ADVENTVS. V. SCHOL.

EXPVNCTA. *Impleta.* HABEBANT. *Debebant, vel expectabant impleri.* FILIVS MEVS. *Iam alibi de hoc loco.* PRÆDICATIONEM, *Prophetiam.* VINDICARE. *Aſſerere hunc locum Salomoni applicare, qui magis conuenit Chriſto Dei filio.* THRONVS IN ÆVVM. *Hebr. 1. 8.* Ad filium autem: *Supple dicit* Thronus tuus Deus in ſæculum ſæculi: Virga æquitatis virga regni tui. *Syriacè:* Sceptrum erectum, ſceptrum regni tui. *Aug. in Pſal. 44.* Erat ſedes regni populi Iudaïci temporalis, pertinens ad eos qui ſub lege erant, & ſub gratia conſtitueret. Sedes eius in ſæcula ſæculorum. Quare? quia ſedes illa prima regni temporalis fuit. Vnde nunc ſedes in ſæcula ſæculorum? Quia, Dei Sedes tua Deus in ſæcula ſæculorum. O æternitatis Diuinitas! *Alij legunt diuitias.* Non enim poſſet Deus ſedem habere temporalem, &c. Virga directionis, &c. Directionis

S. Aug.

virga eſt, quæ dirigit homines. Curui erant, diſtorti erant, ſibi regnare cupiebant, ſe amabant, facta ſua mala diligebant, non voluntatem ſuam Deo ſubdebant: ſed voluntatem Dei ad ſuas concupiſcentias flectere volebant, &c. Dei voluntas æqualis eſt, tua curua eſt, &c. Si illam velis curuare ad te quia non poteſt, fruſtra conaris, illa ſemper directa eſt. Vis illi hærere? corrigere. Erit virga ipſius qui te regit, virga directionis. Inde & Rex à regendo dicitur, non autem regit, qui non corrigit. Regat te virga iſta, ne frangat te. A Virga enim ferrea eſt illa inflexibilis: Et quid dictum eſt Pſalmo 2. *Eidem filio de quo ſupra Tertull. ex Pſalte.* Reges eos in virga ferrea, &c. Alios regit, alios conterit: regit ſpiritales, conterit carnales. *Subiicit curuam hominis voluntatem corrigi & rectificari, ſi voluntati Dei conſonet, ſi diligat iuſtitiam & oderit iniquitatem. Sic enim & amat & odit quod ipſe Deus. Interim ad literam, & Thronus, & virga Chriſti, Iudæo ſimul & Gentili & toti orbi imperat, & regni eius æterni non eſt finis, quod Salomoni non conuenit.*

6. *Chriſti Aduentum probat impleta Prophetia conuerſionis Gentium. Cont. Iud. cap. 12. per totum. Et 13. in p.*

ASpice vniuerſas nationes, de voragine erroris humani exinde emergentes ad Dominum Deum Creatorem, & ad Deum Chriſtum eius; & ſi audes, nega prophetatum. Statim tibi promiſſio patris occurrit in pſalmis dicens: [a] *Filius meus es tu, ego hodie genui*
a Pſal. 2. 7. *te. Pete à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam & poſſeſſionem tuam terminos terræ.* Nec poteris eum magis Dauid filium dicere, quàm Chriſtum: aut terminos terræ Dauid potius promiſſos, qui intra vnicam Iudæam regnauit, quàm Chriſto, qui totum iam orbem Euangelij ſui fide cepit, ſicut per Eſaïam dicit: [b] *Ecce dedi te in diſpoſitionem generis mei*
b Eſa. 42. 6. & 7. *in lucem gentium, aperire oculos cæcorum*, Vtique errantium, *Exſoluere de vinculis vinctos*, Id eſt, de delictis liberare; *Et de domo carceris*, Id eſt, mortis; *Sedentes in tenebris*, Ignorantiæ ſcilicet. Quæ ſi per Chriſtum eueniunt, non in alium erunt prophetata, quàm per quem expuncta conſideramus. Igitur quoniam filij Iſraël adfirmant nos errare recipiendo
Cap. XIII. Chriſtum, qui iam venit, præſcribamus eis ex ipſis ſcripturis iam veniſſe Chriſtum qui prædicabatur.

CHRISTI ADVENTVM VI. SCHOLIA.

EMERGENTES. *Propriè de baptiſmo; vnde per trinam merſionem loti emergebant Gentiles.* ECCE DEDI TE. *Eſa. 42.* Dedi te in fœdus populi, &c. *De quo loco iam ſupra.* EXPVNCTA. *Impleta videmus.* PRÆDICABATVR. *Prophetabatur.* HODIE GENVI TE. *Aug. in Pſal. 1.*
S. Auguſt. Quamquam poſſit ille dies in prophetia videri, quo Ieſus Chriſtus ſecundùm hominem natus eſt: B tamen, hodie, quia præſentiam ſignificat, atque in æternitate nec præteritum quidquam eſt, quaſi eſſe deſierit, nec futurum, quaſi nondum ſit, ſed præſens tantum, quia quidquid æternum eſt, ſemper eſt: diuinius accipitur ſecundùm id dictum, hodie genui te; quo ſempiternam generationem virtutis & ſapientiæ Dei, qui eſt vnigenitus filius, fides ſinceriſſima & Catholica prædicat.

7. *Chriſtus miſſus ad oues Iudæos, non ad canes Gentes. 4. Cont. Marc. cap. 7. d p.*

a Math. 15. 24. & 26. MArcion aufer etiã illud de Euangelio: [a] *Non ſum miſſus niſi ad oues perditas domus Iſraël.* Et, *Non eſt auferre panẽ filiis, & dare eum canibus;* Ne ſcilicet Chriſtus Iſraëlis videretur. Sufficiunt mihi facta pro dictis. Detrahe voces Chriſti mei, res loquentur. Ecce venit in ſynagogã: certè ad oues perditas domus Iſraëlis. Ecce, doctrinæ ſuæ panem prioribus offert Iſraëlitis; certè vt filios præfert. Ecce, aliis eum nondum impertit; certè vt canes præterit. Quibus autem magis impertiſſet, quàm extraneis Creatoris, ſi ipſe in primis non fuiſſet Creatoris?

CHRISTVS MISSVS. VII. SCHOLIA.

AVFER. *Pungit Marcionem, murem corroſorem Euangelij Matthæi, quod non recipit. Et hunc maximè locum, dicentem Chriſtum miſſum non ad canes Gentiles, ſed ad Iſraëlitas oues, populum vtique Creatoris; quod eum maximè probat Chriſtum Creatoris; alias ſi à Deo Marcionis miſſus eſſet, gentilibus potius extraneis à fide Creatoris, quàm Iſraëlitis panem verbi ſui tribuiſſet.* Math. 15. 24. Non ſum miſſus niſi ad oues, quæ perierunt, domus
S. Auguſt. Iſraël. *Aug. tract. 31. in Io. 7.* Habeo alias oues quæ non ſunt ex hoc ouili: qui dixerat, non ſum miſſus niſi ad oues, &c. Quomodo habet alias ad quas nõ eſt miſſus? Niſi quia ſignificauit per præſentiã corporalem non ſe miſſum exhibere, niſi ſolis Iudæis, qui viderunt, & occiderunt, & multi tamen inde & antea, & poſtea crediderunt. *Et tract. 47. in cap.*
S. Auguſt. *10. Io.* Non ſum miſſus, &c. Nouerat etiam eas in turba furentium, & præuidebat in pace cre- C dentium. Quid eſt ergo, non ſum miſſus, &c. Niſi quia præſentiam ſuam corporalem non exhibuit niſi populo Iſraël? Ad Gentes non perrexit ipſe, ſed miſit: ad populum vero Iſraël, & venit, & miſit ipſe; vt qui contemnebant, maius iudicium ſumerent, quia etiam præſentia eſt illis exhibita. Ipſe Dominus ibi fuit, ibi matrem elegit, ibi concipi, ibi naſci, ibi ſanguinem fundere voluit, ibi ſunt veſtigia eius, modo adorantur vbi nouiſſimè ſtetit, vnde aſcendit in cœlum: *Impleta prophetia, adorabimus in loco, vbi ſteterunt*
D *pedes eius, vnde ſurrexit in requiem ſuam ſeſſurus ad patris dexteram*, Ad gentes autem miſit. Sed fortè aliqui arbitrantur, quoniam non ipſe ad nos venit, ſed miſit ad nos: non nos audiſſe vocem ipſius, ſed vocem eorum quos miſit. Abſit, pellatur iſta cogitatio de cordibus veſtris, & in his quos miſit, ipſe erat. Ipſum Paulum audi quem miſit: ad gentes

ad gentes enim præcipuè Paulum miſit Apoſtolum: & ait ipſe Paulus terrens non de ſe, ſed de illo 2. Cor. 13. An vultis accipere experimentum eius, qui in me loquitur Chriſtus? NON EST AVFERRE. *Supple, bonum, vel, non eſt auferendus panis. Math. 15. 26.* Non eſt bonum ſumere panem filiorum & mittere canibus. *Aug. ſer. 14. de temp. vbi de pueris hoſanna canentibus filio Dauid. & Phariſæis dicentibus ex inuidia: compeſce pueros, ne acclament: quibus Chriſtus:* Si iſti tacebunt, lapides clamabunt. Qui lapides? niſi qui colunt lapides? Si paruuli pueri tacebunt, maiores & minores gentes clamabunt. Qui lapides, niſi lapides de quibus dicit ipſe Ioannes, &c. Cum videret ipſos Iudæos ſuperbire de genere Abrahæ, &c. Potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ, &c. Impletũ eſt, lapides clamabunt: de gentibus enim venimus in parentibus noſtris, lapides adorauimus, ideo canes dicti ſumus. Recordamini quid audierit mulier illa Cananæa idolorum cultrix, ancilla dæmoniorum, quid dixit Ieſus? Non eſt bonum, &c. Numquid aduertiſtis quemadmodum canes lapides vnctos lingunt, ſic ſunt omnes ſimulacrorum cultores? *Lapides vncti. Idola conſecrata.* Sed venit nobis gratia, *Chriſtus lapis vnctus quem lingit Cananæa.* Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri.

Auguſt.

A *De canibus prius.* Et Verbum Caro factum eſt, &c. Magna mutatio, ille factus caro, iſte *Gentilis* ſpiritus. Quid eſt hoc? Qualis dignatio fratres mei, &c? Quid erat ille? quid factus eſt? Quid eratis vos, quid factis eſtis? Erat ille filius Dei qui factus eſt filius hominis; eratis vos filij hominum, qui eſtis filij Dei facti. Communicauit nobiſcum mala, daturus eſt nobis bona. *Et ſer. 74. de temp.* Dixerat, nolite ſanctum dare canibus, &c. Qui ſint porci, qui ſint canes, hoc in iſta muliere demonſtratum eſt, &c. Canis es, vna es ex gentibus, idola adoras. Quid autem tam familiare canibus, quàm lapides lingere, &c? prorſus canis: ſed & canes edunt, &c. Canem illam Dominus dixerat. Non dixit, non ſum, ſed dixit, B ſum Et dominus continuò, quia ſe agnouit canem, ô Mulier magna eſt fides tua! &c. Tu te cognouiſti canem, ego te iam agnoſco hominem, &c. *Subiicit in ea ſignatã Eccleſiam ex Gentibus, quos Iudæi ſuperbi conſpuebant ob Moyſi miracula, legem Prophetas Patriarchas, &c. Et concludit ex Rom. 10.* Dicit Apoſtolus, quod oleaſter populus ex gentibus inſertus ſit in olea, rami autem naturales fracti ſint, *Iudæi ſcilicet* Illi fracti propter ſuperbiam, inſertus oleaſter, propter humilitatem. Hanc humilitatem oſtendit mulier dicens, ita Domine, canis ſum, micas deſidero.

S. Aug

8. Chriſtus prædicator & operator mirabilium venit vt prædictus eſt. Cont. Iud. cap. 9. in fin.

OPortet actum Chriſti eius qui venit, ad ſcripturarum regulam recognoſci. Duplici enim, niſi fallor, operatione diſtinctum eum legimus, prædicationis & virtutis. Sed de vtroque titulo ſic diſponam: itaque ſpecialiter diſpungamus ordinem cœptum, docentes prædicatorem adnuntiatum Chriſtum, vt per Eſaiam: [a] *Exclama*, inquit, *In vigore, &* [a Eſa. 58.]
ne peperceris; exalta vt tuba vocem tuam, & adnuntia plebi meæ facinora ipſorum, & domui [1.]
Iacob delicta eorum. Me de die in diem quærunt, & cognoſcere vias meas cupiunt. Quaſi populus qui iuſtitiam fecerit, & iudicium Dei non dereliquerit, Et reliqua. Virtutes autem facturum à patre, Eſaïas dicit: [b] *Ecce Deus noſter iudicium retribuit, ipſe veniet, & ſaluos faciet nos. Tunc infirmi curabuntur, & oculi cæcorum videbunt, & aures ſurdorum audient, & clau-* [b Eſa. 35.]
dus ſaliet velut ceruus, & mutorum lingua ſoluentur, Et cetera quæ operatum Chriſtum nec [4. & 5.]
vos diffitemini, vt pote qui dicebatis, [c] *Quod propter opera eum non lapidaretis, ſed quoniam* [c. Io. 10.]
iſta ſabbatis faciebat. [33.]

CHRISTVS PRÆDICATOR. VIII. SCHOLIA.

ACTVM CHRISTI. *Id eſt, Oeconomiam* A *Aduentus eius, cum Prophetiis componere, & videndum an talis fuerit, qualem vetus ſcriptura delineauit, prædicator ſcilicet & tuba, & vox intonans Patris, peccata arguens, & bellum indicens mundo, & vitiis eius; & ſi virtutibus, id eſt miraculis, vt præcinebatur claruerit.* EXCLAMA. *Vulgata, Eſaiæ 58. 1.* Clama ne ceſſes, &c. *Conſonant 70 niſi habent*, Clama in fortitudine, & ne parcas, &c. *Aug. Ser. 106. de temp.* Iericho fratres typum habuit mundi huius. Sicut enim tunc canentibus tubis muri illi ceciderunt, ita & nunc oportet vt ciuitas mundi, id eſt ſuperbia, cum ſuis turribus, auaritiâ ſcilicet, inuidia, atque luxuria, ſimul cum populis, id eſt omnibus concupiſcentiis malis, aſſidua Sacerdotum prædicatione deſtruatur, atque diſpereat. Non ergo oportet vt Sacerdotes in Eccleſia taceant, ſed audiant Dominum dicentem, Clama ne ceſſes, &c. Ne parcas, inquit, id eſt peccatoris iniquitati, ne tacendo pereas, & dum verecundiæ eius conſulis, non conſulas ſanitati, ne vulnera illius, quæ clamando reſecare poteras, reticendo in peius enutrias, &c. Clamare ergo iubemur, & ne quis ſe non audiſſe dicat, aut quemquam vox lateat Sacerdotis, vehement clamare, &c. Addit dicens, ſicut tuba,

Auguſt.

&c. Scitis quod tuba non tam oblectationis eſſe ſoleat, quam terroris: non tam delectationem præferre, quam inferre formidinem, &c. Nam ſicut in prælio, tuba formidoloſi militis mentem deiicit, & animum fortis accendit; ita & Sacerdotalis tuba mentem peccatoris humiliat, animos viri ſancti corroborat, nec parcit voci, vt parcat ſaluti, & vno eodemque ſono iſti adhortationem dat, quemadmodum ſit fortior ad vincendum, illi terrorem incutit, quemadmodum ſit tardior ad peccandum, &c. Sacerdotales illius temporis tubas quid aliud præfiguraſſe credimus, quàm huius temporis Sacerdotum prædicationes, per B quas non ceſſant peccatoribus terribili ſono auſterum iudicium nuntiare, triſtem gehennæ interitum prædicare, & quodam comminationis ſtrepitu aures delinquentium verberare: *Chriſtus autem verus Sacerdos, & tuba patris, quoties væ Scribis & Phariſæis, & mundo & Iericho iudicium extremum comminatus eſt? Quoties bonos ſpe mercedis accendit? Malos metu gehennæ proſtrauit?* DISPVNGAMVS. *Abſoluamus puncta ſingula prædicta & præſcripta à Prophetis, videamus ſi impleuerit. Vos ipſi fatemini vidiſſe & prædicantem, & virtutes, id eſt miracula operantem, ſed lapidandum iudicaſtis, quòd ea Sabbatis faceret.*

1. *Chriſti aduentus duplex, primus ignobilis, ſecundus glorioſus, cont. Iud. cap. 14. in p. ad vltra m.*

DIſcite nunc ex abundanti erroris veſtri ducatum. Duos dicimus Chriſti habitus à Pro-
phetis demonſtratos, totidem aduentus eius prænotaſſe. Vnum in humilitate vtique
a Eſa. 53. 7. primum, cum [a] *tanquam ouis ad victimam duci habebat, & tanquam agnus ante tondentem ſine*
b Ibid. 2. *voce, ſic non aperuit os ſuum. ne aſpectu quidem honeſtus.* [b] *Annuntiamus enim,* inquit, *de illo, ſicut*
puerulus, ſicut radix in terra ſitienti, & non erat ei ſpecies, neque gloria. Et vidimus eum, & non ha-
bebat ſpeciem neque decorem, ſed ſpecies eius inhonorata, deficiens citra filios hominum, homo in
c Pſal. 117. 22 *plaga, ſciens ferre infirmitatem:* ſcilicet vt poſitus à Patre in [c] *lapidem offenſionis: &* [d] *minora-*
tus ab eo modicum citra angelos. vermem ſe pronuntiat, [e] *& non hominem, ignominiam hominis,*
d Pſal. 8. 6. *& abiectionem populi.* Quæ ignobilitatis argumenta, primo aduentui competunt: ſicut ſubli-
e Pſal. 21. 7 mitatis ſecundo: cum fiet, iam non lapis offenſionis, nec petra ſcandali; ſed *lapis ſummus*
f Dan. 2. 34. *angularis*, poſt reprobationem adſumptus, & ſublimatus in conſummationem: & [f] *petra*
g Dan. 7. 13. ſane illa apud Danielem *de monte præciſa, quæ imaginem ſecularium regnorum comminuet &*
conteret. De quo ſecundo aduentu idem Daniel dixit: [g] *Et ecce cum nubibus cæli tanquam filius*
hominis veniens, venit vſque ad veterem dierum, & aderat in conſpectu eius. Et qui adſiſtebant,
adduxerunt illum, & data eſt ei poteſtas regia, & omnes nationes terræ ſecundum genus, & omnis
gloria ſeruient illi; & poteſtas illius æterna, quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrum-
petur. Tunc ſcilicet ſpeciem honorabilem, & decorem habiturus eſt indeficientem ſupra fi-
h Pſal. 44. 3. lios hominum [h] *tempeſtiuus enim decore citra filios hominum. Effuſa eſt gratia,* inquit, *in labiis*
tuis, propterea benedixit te Deus in ſecula. Accingere enſem tuum circa femur tuum potens tempeſtiui-
i Pſal. 8. 6. *tate & pulchritudine tua.* cum & Pater poſtea, [i] *diminuit illum modicum qui citra angelos,*
k Zach. 12. 10. *gloria & honore coronauit illum, & ſubiecit omnia ſub pedibus eius.* [k] *Et tunc cognoſcent eum, quem*
l Hier. 17. 9 *pupugerunt. Et cædent pectora ſua tribus ad tribum*, vtique quod retro non agnouerint eum in
humilitate conditionis humanæ conſtitutum. Hieremias inquit: [l] *Et homo eſt, & quis cogno-*
m Eſa. 53. 8. *ſcet illum? quia &* [m] *Natiuitatem eius*, inquit Eſaïas, *quis ennarrabit?* Sic & apud Zacha-
riam in perſona ipſius, immo & in ipſius nominis ſacramento, verus ſummus ſacerdos Pa-
Zach. 3. 3. & ſeq. tris Chriſtus Ieſus, duplici habitu in duos aduentus delineatur. Primo ſordidis indutus eſt,
Io. 13. 2. id eſt carnis paſſibilis & mortalis indignitate, cum & diabolus aduerſabatur ei, auctor ſcili-
Matth. 4. 3. cet Iudæ traditoris, qui eum etiam poſt baptiſmum tentauerat. Dehinc ſpoliatus priſtinas
ſordes, exornatus podere & mitra, & cidari munda, id eſt ſecundi aduentus: quoniam glo-
riam & honorem adeptus demonſtratur. Nec poteritis eum Ioſedech filium dicere, qui nul
la omnino veſte ſordida, ſed ſemper ſacerdotali fuit exornatus, nec vnquam ſacordotali mu-
nere priuatus. Sed Ieſus iſte Chriſtus Dei patris ſummus ſacerdos, qui primo aduentu ſuo
humana forma & paſſibilis venit in humilitate vſque ad paſſionem; ipſe etiam effectus ho-
ſtia per omnia pro omnibus nobis, qui poſt reſurrectionem ſuam indutus podere, ſacerdos in
Pſal. 109. 5. æternum Dei patris nuncupatus eſt. Sic enim & duorum hircorum, qui ieiunio offereban-
Leuit. 16. 5. & ſeq. tur, faciam interpretationem. Nonne & illi vtrumque ordinem nominis Chriſti, qui iam
venit oſtendunt? pares quidem atque conſimiles, propter eundem Domini conſpectum,
qui non aliâ venturus eſt formâ, vt qui agnoſci habet à quibus & læſus eſt. Vnus autẽ eorũ cir-
cũdatus coccino, maledictus, & cõſputatus & conuulſus, & compunctus, à populo extra ciuita-
tem abiiciebatur in perditionẽ, manifeſtis notatus inſignibus Chriſti paſſionis; qui coccinea
circundatus veſte, & conſputatus, & omnibus contumeliis afflictus, extra ciuitatem cruci-
fixus eſt. Alter verò pro delictis oblatus, & ſacerdotibus tantum templi in pabulum datus, ſe-
cundæ repræſentationis argumenta ſignabat: quâ delictis omnibus expiati ſacerdotes templi
ſpiritalis, id eſt Eccleſiæ, Dominicæ gratiæ quaſi viſceratione quadam fruerentur, ieiunan-
tibus cæteris à ſalute.

2. *Et 3. cont. Marc. cap. 7. in p. ad f.*

DVos dicimus Chriſti habitus à Prophetis demonſtratos, totidem aduentus eius præno-
a Eſa. 53. 7. taſſe: Vnum in humilitate, vtique primum; quum [a] *tanquam ouis ad victimam deduci ha-*
bebat, &c. iiſdem verbis quibus num. 1.

Ibidem in f. Igitur, quoniam primus aduentus & plurimum figuris obſcuratus, & omni inhoneſtate proſtratus canebatur; ſecundus verò & manifeſtus, & Deo condignus; idcirco, quem facile & intelligere & credere potuerunt, eum ſolum intuentes, id eſt ſecundum, qui eſt in honore & gloria, non immerito decepti ſunt circa obſcuriorem, certè indigniorem, id eſt primum. Atque ita in hodiernum negant veniſſe Chriſtum ſuum, quia non in ſublimitate venerit, dum ignorant etiam in humilitate fuiſſe venturum.

CHRISTI ADVENTVS DVPLEX. L. II. SCHOLIA.

EX ABVNDANTI. *id eſt ad plenam & abundantem conuictionem erroris veſtri.* DVCATVM. *Connexum & proſecutionem erroris, vel, quid vos induxerit in errorem: nempe quòd duplicem aduentum Chriſti noluiſtis aduertere in ſcripturis veſtris. Vnum ingloriũ, paſſibilem, mortalem: alterum glorioſum. Primum reſpuiſtis, alterum expectatis.* TANQVAM OVIS. *Hos iam omnes locos alibi attigimus.* QVEM PVPVGERVNT. *Zach. 12. 10.* aſpicient ad me quem confixerunt: & plangent eum, planctu, quaſi ſuper vnigenitum. 70. aſpicient me pro eo quod inſultauerunt; &c. *Sic Ioannis 19. 37.* videbunt in quem transfixerunt. ET HOMO EST *Ieremi. 17. 9 ſecutus eſt 70. ſuo more. Vulgata ſic:* prauum eſt cor omnium & inſcrutabile: quis cognoſcet illud? APVD ZACH. *c. 3. 1. & ſeq.* Oſtendit mihi Dominus Ieſum Sacerdotem magnum ſtantem coram Angelo Domini: & Sathan ſtabat à dextris eius, vt aduerſaretur ei, &c. Et Ieſus indutus erat veſti- B bus ſordidis, & ſtabat ante faciem Angeli. Qui reſpondit, & ait ad eos qui ſtabant coram ſe, dicens: auferte veſtimenta ſordida ab eo. Et dixit ad eum: ecce abſtuli à te iniquitatem tuam, & indui te mutatoriis. Et dixit: ponite Cidarim mundam ſuper caput eius, & poſuerunt Cidarim mundam ſuper caput eius & induerunt eum veſtibus. *70. nil diſcrepant. Hic Ieſus Ioſedech, Chriſtum ſignat, peccata populi ſua facientem, & tollentem. Qui licet ex Tertul. dicatur nunquam indutus ſordidis, in captiuitate tamen cum aliis ſordeſcebat, primum Chriſti aduentum adumbrans, nec gloria Pontificali fruebatur. Sed poſtea cum Zorobabele principe templũ inſtaurauit.*

Aug. CIDARI MVNDA. *Aug. lib. 3 qq. in Leuit. q. 32.* quid eſt quod Aaron & reliquos filios eius mortuum lugere prohibens dicit, caput veſtrum cidarã non denudabitis? vbi certè oſtendit cidaras tegmi- C na capitum fuiſſe, niſi quia illud faciebant lugentes, quæ conſuetudinis ornatus eſſent contraria. Sicut enim in noſtra conſuetudine, qui caput apertum magis habemus, operitur in luctu: ſic quia illi operimento capitis ornabantur, nudandum erat lugentibus. Quod ideo prohibet ne lugerent eos, in quorum pœna ſanctificatus eſt Dominus, id eſt commendatus eſt timor eius. *Abſque cidari ergo erat, vel cum ſordidâ, lugens in captiuitate Ioſedech, ſed poſtea munda ornatus.* INDVTVS PODERE, *veſte talari, Pontificali, gloriam ſecundi aduentus exprimente.*

Aug. *Auguſt. in Pſal. 29.* conuertiſti planctum meum in gaudium mihi, conſcidiſti ſaccum meum, & circumdediſti me lætitiâ. Quis eſt ſaccus? mortalitas. Saccus de capris conficitur, & de hœdis. Et capræ & hœdi inter peccatores ponuntur. Do- D minus de numero noſtro ſaccum ſolum accepit, non aſſumpſit meritum ſacci, meritum ſacci peccatum eſt, ſaccus ille mortalitas eſt, &c. Quid eſt non compungar? iam non moriar: compunctus

A eſt enim cùm in cruce penderet, lanceâ percuſſus eſt, &c. Vt cantet tibi gloria mea, &c. *Circumdatus eſt lætitia,* amictus lumine ſicut veſtimento. IN EST. *id pertinet ad ſecundum Aduentum.*

DVORVM HIRCORVM. *Vide dicta Verbo. Chriſti paſſio. num. 14. Cyril. Alex. eodem quo Tertul. ſenſu dixit, duos hircos ſibi ſimiles, eumdem repræſentare Chriſtum, viuum & mortuum, quod vnus exhibere non poterat.* IEIVNIO. *id eſt tempore & feſto expiationis de quo Leuit. 16. 30.* menſe 7. decima die menſis affligetis animas veſtras, &c. *id. iuxta interpretes, ieiunabitis* NON ALIA FORMA. *Auguſt.* illa forma erit iudex. quæ ſtetit ſub iudice, illa iudicabit, quæ iudicata eſt, &c. Talis apparebit, qualis videri poſſit, & ab his quos coronaturus eſt, & ab his quos damnaturus eſt. S. Auguſt. SACERDOTIBVS TANTVM. *Totum exactè caput 16. Leuit. perlegi, & omnes quas potui verſiones conſului: nec vidi, hirci immolati,* B *de quo hîc ſermo quidquam reſiduum fuiſſe ſacerdotibus, tum quòd holocauſtum erat feſti expiationis pro peccatis populi totius anni, tum quòd vſque ad ipſa excrementa comburi iuſſus eſt, his verbis verſu 27.* vitulum & hircum qui pro peccato fuerunt immolati, & quorum ſanguis illatus eſt in ſanctuarium, vt expiatio compleretur, aſportabunt foras caſtra & comburent igni, tam pelles, quàm carnes eorum, ac fimum. *Quid hîc reſidui ſacerdotibus non video Niſi quod infra:* viſcerationis *meminit. Exta & viſcera, cor, iecur, renunculos ſi fortè intellexit Sed & hæc ad carnem attinent, licet hîc ſpecificè non notentur. Sed & hæc præcipuè Deo incendebantur. Leuit. 3 3. & 4. & 14 & Leuit. 4. 8. & 9.* SECVNDÆ REPRÆSENTATIONIS. *id eſt, ſecundi aduentus indicia & ſigna ſunt, quibus ſe viuum præſentabit. Nec hoc conuenit aduentui glorioſo, cùm magis, dimiſſus liber in ſolitudi-* C *nem & viuus relictus, ſecundum aduentum exprimat.* SECVNDÆ IGITVR, *ſumam, pro alterius, vt,* VNVS, *primo poſitus, alterum faciat membrum diuiſionis. Tum, per viſcerationem, cum aliquibus interpretibus intelligam medullam gratiæ Euchariſticæ, qua tamen non ſoli ſacerdotes ſaginantur, niſi, vt ait, ſpiritaliter & myſticè intelligantur fideles omnes, iuxta Petrum,* gens ſancta, regale ſacerdotium, *hæreticis & infidelibus foras ieiunis, ſaluis Sacramento, & adipe frumenti, & vitulo ſaginato non impinguatis. Quod ſi mentem Tertull. ſequamur, tum dicam ſecundùm Ioan. in Apoc.* factos nos Deo regnum & ſacerdotes, *in ſecundo Chriſti aduentu, implendos, in templo ſpiritali, id eſt corporibus olim templis ſpiritus, ſpiritalibus ſuſcitatis, in Eccleſia triumphanti, Chriſti Domini gratiæ viſceratione fruituros; id eſt gloria, filia gratiæ, cuius* D viſceribus miſericordiæ nos viſitauit ex alto. *in primo aduentu: tum enim* conuiuium medullatorum, *ſumet,* hæreditas Domini, filij, fructus ventris: *ieiunantibus reprobis ab æterna ſalute, & excluſis à nuptiis Agni.*

3. *Chriſti aduentus duplex; primus inglorius à Iudæis non receptus, ſecundus glorioſus.* *Apol. cap. 21. in m.*

SCiebant qui penes vos fabulas ad deſtructionem veritatis iſtius æmulas præminiſtrauerunt; ſciebant & Iudæi venturum eſſe Chriſtum, ſcilicet quibus Prophetæ loquebantur. Matth. 2. 4. nam & nunc aduentum eius expectant, nec alia magis inter nos & illos compulſatio eſt, quàm quòd iam veniſſe non credunt. Duobus enim aduentibus eius ſignificatis; primo, qui iam expunctus eſt in humilitate conditionis humanæ; ſecundo, qui concludendo ſeculo imminet in ſublimitate diuinitatis exertæ, primum non intelligendo, ſecundum, quem manifeſtius prædicatum ſperant, vnum exiſtimauerunt. Ne enim intelligerent priſtinum, cre-

Eſa. 6.10. dituri ſi intellexiſſent, & conſecuturi ſalutem ſi credidiſſent, meritum fuit delictum eo-
Ioa.12.40. rum. Ipſi legunt ita ſcriptum, Multatos ſe ſapientiâ & intelligentiâ & oculorum, & au-
rium fruge.

CHRISTI ADVENTVS DVPLEX. III. SCHOL.

QVI PENES VOS, *apud vos culti dæmones mendaces, veritatis æmuli, qui Prophetas non igno-
rantes, immo damnationis ſuæ cauſæ conſcij, quod ver-
bo incarnando ſubiici noluerunt, fabulas Deum homi-
nem repræſentantes, præmiſerunt, obſcurando myſterio.*
COMPVLSATIO. *Conſertatio, vel in ius vocatio.
Ex ſcripturis enim Iudæorum propriis, eos compellimus
fateri Chriſtum prophetatum veniſſe paſſibilem, ventu-
rum Iudicem glorioſum & immortalem.* IMMINET.
Prope eſt in ianuis, adeſſe feſtinant tempora, ve-
niet, & non tardabit, &c. EXPVNCTVS, *impletus
eſt.* EXERTÆ, *apertæ, foras velut prodeunte diuina
maieſtate in gloriæ claritate. Matth. 25.* cùm venerit
filius hominis in maieſtate ſua. SPERANT. *Sibi
perſuadent.* VNVM. *id. vnicum ex duobus faciunt,
& ſplendore ſecundi aduentus tenebras ignominiæ primi
ſuperante, excæcati luce, vnicum credunt.* INTELLI-
GERENT, *non poterant intelligere: quia ſatis humiles
non erant, vt in obſequium fidei captiuum ducerent in-
tellectum, & iuxta Eſa. 7. ſecundùm 70. ſæpius cita-
tum à Tertull.* niſi credideritis non intelligetis: *hoc
humili myſterio tam ſupra intellectum & rationem à
maieſtate Deitatis alieno, ſolâ fide concipiente.* ME-
RITVM *id. pœna iuſta ſuperbiæ fuit, vt non intelli-
gerent, & mulctarentur fructu aurium & oculorum, &
ſapientia & intellectu, vt quem videbant tot miracula
facientem, quem audiebant ſupra hominem loquentem,
non agnoſcerent Deum: ſicut fructus & merces humili-
tatis, eſt intelligentia & ſapientia, quam tribuit humi-
liter credenti,* qui intellectum dat paruulis, ſapien-
tiam præſtans paruulis. LEGVNT. *Eſa. 6. 9. & 10.*
Audite audientes, & nolite intelligere; & videte
viſionem, & nolite cognoſcere. Excæca cor popu-
li huius, & aures eius aggraua: & oculos eius clau-
de: ne fortè videat oculis ſuis, & auribus ſuis au-
diat. Et corde ſuo intelligat, & conuertatur, &
ſanem eum. *Quem locum Ioan. capite 12. Iudæis
obiicit:* propterea non poterant credere, quia
iterum dixit Eſaïas, excæcauit oculos eorum, &
S. Auguſt. indurauit cor eorum, &c. *Aug. tract. 53. in Io. 12.*
dicitur nobis, ſi non potuerunt credere, quod pec-
catum eſt hominis, non facientis, quod non po-
teſt facere? Si autem non credendo, peccauerunt,
potuerunt ergo credere, & non fecerunt? ſi ergo
potuerunt, quomodo dicit Euangelium, propterea
non poterant credere, quia dicit Eſaïas, excæca-
uit, &c. Vt, quod grauius eſt, ad Deum referatur
cauſa qua non crediderunt, quandoquidem ipſe
excæcauit, &c. Non enim ſaltem hoc de Diabolo
dicitur, ſed de Deo. &c. *Vrget ex Paulo Rom. 11.*
Quod quærebat Iſraël, hoc non eſt conſequutus,
electio autem conſequuta eſt, cæteri vero excæca-
ti ſunt, ſicut ſcriptum eſt Eſa. 6. dedit illis Deus
ſpiritum compunctionis, oculos vt non videant,
& aures vt non audiant, vſque in hodiernum diem.
Audiſtis fratres mei propoſitã quæſtionem, nempe
quàm profunda ſit cernitis: ſed reſpondemus vt
poſſumus. Non poterant credere, quia hoc Eſaïas
Propheta prædixit: hoc autem Propheta prædixit,
quia Deus hoc futurum eſſe præſciuit. Quare au-
tem non poterant? ſi à me quæratur, citò reſpon-
deo, quia nolebant: malam quippe eorum volun-
tatem præuidit Deus, & per Prophetam prænun-
tiauit ille, cui abſcondi futura non poſſunt. *Cùm
ergo Prophetæ participanti lucem Dei, ſint præſentia quæ*
A *præuidet, videns voluntatem Iudæorum nolentem cre-
dere, ſine qua voluntate non poterant; dixit Ioannes,
quod propterea non poterant credere. Proſequitur Aug.* Aug.
obiectionem: Sed aliam cauſam, inquis, dicit Pro-
pheta, non voluntatis eorum. Quam cauſam dicit
Propheta? quia dedit illis Deus ſpiritum compun-
ctionis, &c. (*Syr. Rom. 11. 8. ſpiritum ſtupiditatis.*)
Et D. Thomas ibid. mala compunctio inuidiæ, quã
quis dolet de bonis aliorum, quem dedit eis Deus
non immittendo malitiam, ſed ſubtrahendo gra-
tiam, vt videntes miracula, & audientes verba, ex
inuidia non crederent. *Aug. proſequitur,* etiam hoc Aug.
eorum voluntatem meruiſſe reſpondeo. Sic enim
excæcat, ſic obdurat Deus, deſerendo, & non ad-
iuuando; quod occulto iudicio facere poteſt, ini-
quo non poteſt, &c. Numquid enim iniquitas eſt
apud Deum? abſit. Si ergo abſit vt ſit iniquitas
apud Deum; ſiue quando adiuuat, miſericorditer
B facit: ſiue quando non adiuuat, iuſtè facit, quia
omnia non temeritate, ſed iudicio facit, &c. Si
quis autem iſtam quæſtionem liquidiùs & meliùs
nouit ſe poſſe, & confidit exponere, abſit, vt non
ſim paratior diſcere quam docere, tantùm ne au-
deat quiſquam liberum arbitrium ſic defendere,
vt nobis orationem, qua dicimus, ne nos inferas
in tentationem, conetur auferre: rurſus ne quiſ-
quam neget voluntatis arbitrium, & audeat ex-
cuſare peccatum. Sed audiamus Dominum, &
præcipientem, & opitulantem; & iubentem quid
facere debeamus, & adiuuantem vt implere poſſi-
mus: Nam & quoſdam nimia ſuæ voluntatis fidu-
cia extulit in ſuperbiam: & quoſdam nimia ſuæ vo-
luntatis diffidentia deiecit in negligentiam. Illi di-
cunt, vt quid rogamus Deum ne vincamur tenta-
C tione, quod in noſtra eſt poteſtate? iſti dicunt, vt
quid conamur bene viuere, quod in Dei eſt pote-
ſtate? ô Domine, ô Pater qui es in cœlis, ne nos
inferas in quamlibet iſtarum tentationum, ſed li-
bera nos à malo. Audiamus Dominum dicentem,
rogaui pro te Petre, ne deficiat fides tua. Nec ſic
exiſtimemus fidem noſtram eſſe in libero arbitrio,
vt diuino non egeat adiutorio: audiamus & Euan-
geliſtam dicentem, dedit eis poteſtatem filios Dei
fieri: ne omnino exiſtimemus in noſtra poteſtate
non eſſe quod credimus, veruntamen in vtroque
illius beneficia cognoſcamus: nam & agendæ ſunt
gratiæ, quia data eſt poteſtas, & orandum ne ſuc-
cumbat infirmitas, &c. Non itaque mirum eſt quia
non poterant credere, quorum voluntas ſic ſuper-
ba erat, vt ignorantes Dei iuſtitiam, ſuam vellent
conſtituere, &c. Quia enim non ex fide, ſed tan-
D quam ex operibus tumuerunt, ipſo ſuo tumore cæ-
cati offenderant in lapidem offenſionis. Sic autem
dictum eſt, non poterant, vbi intelligendum eſt
quod nolebant, &c. Sicut, quod dominus negare
ſeipſum non poteſt, laus eſt voluntatis diuinæ; ita,
quod illi non poterant credere, culpa voluntatis
humanæ, *ſuperbæ ſcilicet & de ſe præſumentis. Vnde* Auguſt.
concludit: Qui ergo ignorans Dei iuſtitiam quâ iu-
ſtificatur impius, ſuam vult conſtituere, quâ con-
uincatur ſuperbus, in hunc non poteſt credere:
hinc & illi non poterant credere, non quia mu-
tari in melius homines non poſſunt; ſed quamdiu
talia ſapiunt, *id eſt, de ſe præſumunt,* non poſſunt cre-
dere. Hinc excæcantur & indurantur, quia negan-

do diuinum adiutorium, non adiuuantur, &c *Subiicit finem ſententiæ Eſaïæ* : & conuertantur, & ſanem eos, *ſubaudiendum*, *non : connexione prioris ſententiæ, vbi dictum eſt*, vt non videant oculis. *Concludit itaque :* ipſa conuerſio de illius gratiâ eſt, cui dicitur Pſal. 70. Deus virtutum conuerte nos. An fortè & hoc de ſupernæ medicinæ miſericordiâ factum intelligendum eſt ? vt quoniam ſuperbæ & peruerſæ voluntatis erant, & ſuam iuſtitiam conſtituere volebant, ad hoc deſererentur, vt excæcarentur, ad A hoc excæcarentur, vt offenderent in lapidem offenſionis, & implerentur facies eorum ignominiâ, atque ita humiliati quærerent gloriam Domini, & non ſuam, quâ inflatur ſuperbus, ſed iuſtitiam Dei, quâ iuſtificatur impius. *Hæc ex Auguſtino aptè ad exprimendum quod dixit Tertul. de* MERITO, *cæcitatis Iudæorum, qui præ ſuperbia*, PRISTINVM. *id eſt primum & humilem Chriſti aduentum agnoſcere noluerunt, nec proinde potuerunt, indigni gratiâ fidei, præ ſuperbia cordis.*

CHRISTVS IVDEX.

1. *Chriſto Iudicium omne dedit Pater, etiam diluuij, turris Babel, & Sodomæ.* *Cont. Prax. cap. 16. à p.*

[a] NOn *iudicat pater quemquam, ſed omne iudicium tradidit filio ;* A primordio tamen. Omnem enim dicens poteſtatem, & omne iudicium, & [b] *Omnia per eum facta;* [c] *& omnia tradita in manu eius*, Nullam exceptionem temporis permittit : quia omnia non erunt, ſi non omnis temporis fuerint. Filius itaque eſt qui ab initio iudicauit, turrim ſuperbiſſimam elidens, linguaſque diſpertiens, orbem totum aquarum violentia puniens, pluens ſuper Sodomam & Gomorrham ignem & ſulphurem: Dominus, à Domino.

a Io. 5. 22. b Io. 1. 3. c Matth. 11. 27. Gen. 11. 7. Gen. 7. 12. Gen. 19. 24.

2. *Et de Reſur. c. cap. 47. in. fin.*

HAbes omnem ſubſtantiam hominis ſaluti deſtinatam, nec alio tempore quàm in aduentu Domini, qui clauis eſt reſurrectionis.

CHRISTVS IVDEX. I. & II. SCHOLIA.

NON IVDICAT. *Io. 5. 22.* Neque enim pater iudicat quemquam, ſed omne iudicium dedit filio. *Auguſt. tract. 21. in cap. 5. Io.* quid loquitur? Paulò ante dicebat, quia demonſtrat filio Pater quidquid facit, videbam quaſi Patrem facientem, filium expectantem : modò rurſus video filium facientem, patrem vacantem, &c. Quando ergo filius iudicaturus eſt, pater vacabit, & non iudicabit? &c. Lego alio loco te dicente, ego non iudico quemquam, eſt qui quærat & iudicet. De quo dicis, eſt qui quærat & iudicet niſi de patre? &c. Omnino eſt quidam intellectus verus, fortis ſi quo modo eum tenere poſſimus, quia pater non iudicat, &c. Hoc enim dictum eſt, quia hominibus in iudicio nó apparebit niſi filius: pater occultus erit, filius manifeſtus, &c. Veniet in forma humana. Hanc videbunt & impij, videbunt & ad dexteram poſiti, videbunt ad ſiniſtram ſeparati, ſicut ſcriptum eſt Io. 19. Zach. 12. videbunt in quem pupugerunt. Si videbunt in quem pupugerunt, corpus ipſum videbunt quod lanceâ percuſſerunt. *Sic Pſaltes :* Deus noſter manifeſte veniet, &c. Noſter, inquit, non quod pater non ſit Deus noſter, ſed quia filius ſolus noſtram formam humanam aſſumpſit, in quâ manifeſtè iudicabit. *Hinc Tertul vt ſuprà proprio loco vidimus, omnes apparitiones Dei factas in veteri lege, ſoli filio incarnando tribuit. & hìc omnia iudicia per Angelos exercita, diluuij in Sodomas, Babylonios, omne tandem quodcumque ſit iudicium filio attribuit.* A PRIMORDIO TAMEN. *id eſt, ſic accipe datum omne iudicium, vt nouum non ſit hoc donum, ſed ab initio mundi, quin & ab æterno, cum ſua eſſentia. Dominus filius à Domino patre accepit poteſtatem, vt ait:* omnia mihi tradita ſunt à patre meo.

August.

C D

2 OMNEM SVBSTANTIAM. *Non ſolùm anima viuificata per gratiam, quæ ex Paulo* Eſt vita æterna : *Sed & corporis ſuſcitandi & ſaluandi in gloria reſurrectionis.* CLAVIS. *Quia aperit monumenta qui in Apoc. tenet clauem abyſſi & mortis. Et quia cum veniet in ſecundo aduentu iudicaturus, incipiet apparatum iudicij, & primam ſcenam aperiet & ordietur à reſurrectione mortuorum, tubâ ſuâ & voce vocans & citans reos ad tribunal, & iuſtos ad præmia. Chryſol. ſer. 103. in p. quæ eſt iſta tuba, quæ inferis infert bellum, ſepulcri reſoluit moles, intonat mortuis vitam, reſurgentibus in lucem, perpetem dat triumphum? quæ eſt? illa quam ſuperius Dominus dixit : mortui audient vocem Filij Dei.* Tuba, non quæ arctato ſpiritu per concauũ cornu ligni vel æris triſtem bellantibus dat mugitum : ſed quæ de corde Patris, ore filij, vitalem ſimul & inferis *Reprobis* & ſuperis *Electis ſuſcitandis* Dat clamorem, &c. Tuba quæ in principio mundum vocauit ex nihilo, ipſa in nouiſſimo mundum reuocabit ex perdito : & quæ initio hominem ſuſcitauit ex limo, ipſa in fine hominem reſuſcitabit ex puluere. *Iuxta Tertullianum Aug.* Omnem ſubſtantiam hominis ſaluti deſtinat : *Tract. 19. in Io 5.* Venit hora & nunc eſt. Non dicit de hora illa nouiſſima, vbi in iuſſu & voce archangeli, & in tuba Dei, &c. *Et rurſum ibidem* : Venit hora, non addidit, & nunc eſt. Hora nunc eſt vt reſurgant mortui; hora erit in fine ſæculi vt reſurgant mortui. Sed nunc reſurgunt in mente, tunc in carne ; reſurgunt nunc in mente per Verbum Dei, filium Dei : reſurgent tunc in carne per Verbum Dei Carnem factum filium hominis.

3. *Chriſtus Iudex probatur ex teſtimonio pulueris excutiendi, 4. cont. Marc. cap. 21. à p.*

QVum iubet [a] *Puluerem excutere de pedibus, in eos à quibus excepti non fuiſſent, & hoc in teſtimonium* mandat fieri : nemo teſtatur, quod non iudicio deſtinatur : inhumanitatem qui in teſtationem redigi iubet, iudicem comminatur.

a Luc 10. 11. & Math. 10. 14. Luc. 9. 5.

CHRISTVS IVDEX. III. SCHOLIA.

PVLVEREM EXCVTERE. *Luc. 10. 11.* In quamcumque ciuitatem intraueritis, & non ſuſceperint vos, exeuntes, in plateas eius, dicite: Etiam puluerem qui adhæſit nobis de ciuitate veſtra extergimus in vos. tamen hoc ſcitote quia appropinquauit Regnum Dei. *Syr.* Appropinquaſſe ad vos: *Quaſi diceret Verbum Dei, fides, vos vocauit, propè eratis regno Dei. Aug. libro qq. ex Matth. q. 7.* Excutite puluerem de pedibus veſtris. Aut ad conteſtationem laboris terreni quem pro illis inaniter ſuſcepiſſent. aut vt oſtenderent vſqueadeo ſe ab ipſis nihil terrenum quærere, vt etiam A puluerem de terra eorum ſibi non paterentur adhærere. IN TESTIMONIVM. *Sic Luc. 9. 5.* Quicumque non receperint vos: exeuntes de ciuitate illa, etiam puluerem pedum veſtrorum excutite, in teſtimonium ſupra illos. *Syr.* Aduerſus illos. NEMO TESTATVR. *Id eſt, teſtes adhibet niſi pro rebus id iudicium deferendis. Et hoc probat Chriſtum iudicem filium Creatoris vindicis & vltoris: cùm Marcion Deum ſolum bonum & lenem colat, & Chriſtum miſericordem.* REDIGI. *Id eſt qui vult adhiberi teſtes inhoſpitalitatis.*

S. Auguſt.

4. *Chriſtum dæmon Iudicem ſuum agnouit, nec proinde Marcionis, vltionis ignarum.* 4. *Cont. Marc. cap. 7. à. m.*

a Luc. 4. 34. EXclamat ibidem Spiritus dæmonis, a *Quid nobis & tibi eſt, Ieſu? Veniſti perdere nos? ſcio qui ſis, ſanctus Dei.* Hic ego non retractabo, an & hoc cognomentum competierit ei, quem nec Chriſtum vocari oporteret, ſi non Creatoris. Alibi iam de nominibus expoſtulatum eſt. At nunc diſcepto, quomodo hoc eum vocari cognouerit dæmon, nulla vnquam retro emiſſa prædicatione in illum. à Deo ignoto, & in id temporis muto, cuius nec ſanctum eum conteſtari potuit, vt ignoti etiam ipſi ſuo creatori. Quid autem iam tale ediderat nouæ diuinitatis, per quod poſſet alterius Dei ſanctus intelligi? tantum quod ſynagogam introgreſſus, & nec ſermone operatus aliquid aduerſus creatorem? Sicut ergo
Num. 13. 17. quem ignorabat, nullo modo poterat Ieſum & ſanctum Dei agnoſcere; ita, quem norat, agnouit. Nam & Prophetam meminerat, ſanctum Dei prædicaſſe, & Ieſum nomen Dei eſſe in filio Naue. Hæc & ab angelo exceperat ſecundùm noſtrum Euangelium, b *Propterea, quod in te naſcetur, vocabitur ſanctum filius Dei*; & c *vocabis nomen eius Ieſum.* Sed &
b Luc. 1. 31. c Matth. 1. 20. habebat vtique ſenſum aliquem Dominicæ diſpoſitionis (licet dæmon tamen) magis quàm
d Luc. 4. 34. alienæ, & nondum ſatis cognitæ. Nàm & præmiſit, d *Quid nobis & tibi?* Non quaſi in extraneum Ieſu, ad quem pertinent ſpiritus creatoris. Nec enim dixit, Quid tibi & nobis?
Ibid. ſed, *Quid nobis & tibi?* Se deplorans, & ſorti ſuæ exprobrans. Quam iam videns, adiicit,
Ibid. *Veniſti perdere nos.* Adeo iudicis & vltoris, & vt ita dixerim, ſæui Dei filium agnouerat Ieſum, non optimi illius & perdere & punire neſcientis. Quorſum hunc locum præmiſimus? vt Ieſum & à dæmone non alium doceamus agnitum, & a ſemetipſo non alium confirmatum quam Creatoris.

CHRISTVM DÆMON, &c. IV. SCHOLIA.

IBIDEM. *Luc. 4. 34.* Quid nobis & tibi Ieſu Nazarene? Veniſti perdere nos? Scio te quis ſis, Sanctus Dei. RETRACTABO. *Licet ſæpè, frequentatiuè vſurpetur, Tertul. ſæpius, pro, tractare ſimpliciter. Hic tamen ſignificat rurſum tractare, cùm ſubiiciat:* Iam de nominibus, &c. SI NON CREATORIS. *Id eſt, nec Ieſu, nec Chriſti cognomenta Dei filio conuenirent, aut ex eis Chriſtum dæmon cognouiſſet, niſi fuiſſet filius Creatoris, qua ſciebat in Dauid & Cyro, dictis Chriſtis, & in Ioſue & Ioſedech, in veteri teſtamento Creatoris, Ieſu appellatis vt & Syrach.* EXPOSTVLATVM. *Quæſitum & tractatum.* HOC VOCARI. *Id eſt ſic, vel hoc nomine.* RETRO. *Priùs. In lege ſcilicet veteri. Quomodo inquit Chriſtum & Ieſum, filium Dei Marcionis, & non Creatoris ſui* (Id eſt quem etiam dæmon, vt & vult Marcion, Deum agnoſcebat ſuum: *Diabolus agnouiſſet: cùm hic Deus nouus, priùs mutus & ignotus, nullas prophetias & opera ediderit, quibus cognoſceretur?* VT IGNOTI, *Scilicet Dei Marcionis, quem nec Deus Creator dæmonis agnoſcebat; quomodo Chriſtum huius Dei, ſanctum ſcire potuiſſet, de quo nihil prius audierat?* QVID AVTEM, *&c. Iam loquitur de Chriſto, qui nullum ſignum adhuc ediderat noua ſua, aut Patris, & Dei Marcionis diuinitatis probandæ cauſa.* TANTVM QVOD, *&c. Notatu dignum, ſed obſcurum; nam Marcion ſubitò* B *apparentem Chriſtum inducens, prioribus Lucæ capitibus ablatis, immediatè ante hoc teſtimonium dæmonis, profert Lucam, Chriſtum introducentem in Synagogam. Luc. 4. 31.* Deſcendit in Capharnaum ciuitatem Galilææ, ibique docebat illos Sabbatis. Et ſtupebant in doctrina eius, quia in poteſtate erat ſermo ipſius. Et in Synagoga erat homo habens dæmonium immundum, & exclamauit voce magna dicens: ſine, quid nobis? &c. QVEM IGNORABAT. *Dæmon ſcilicet non potuiſſet ignotum Ieſum & Ignoti Dei, Marcionis filium nominare.* PROPHETAM. *Sæpius Eſaias Sanctum Iſraël Chriſtum dixit, maximè cap. 43. 3.* Sãctus Iſraël Saluator C tuus, *Et verſu 14.* Redemptor veſter Sanctus Iſraël. *Propheta item regius Pſal. 88.* Quia Domini eſt aſſumptio noſtra. *Aug. ſuſceptio noſtra.* Et ſancti Iſraël regis noſtri. *Aug. ibid.* Ipſe ſuſceptio, nam ego vt cumulus arenæ impulſus ſum vt caderem, & cecidiſſem, niſi Dominus ſuſcepiſſet me. Ipſe ſuſceptio, ipſe te illuminat, in eius lumine tutus es, in eius lumine ambulas, iuſtitiâ eius exaltaris. Ipſe te ſuſcipit, infirmitatem tuam ipſe cuſtodit, ipſe te facit robuſtum de ſe, non de te. *Sed & propriè Domini eſt ſuſceptio noſtra,* Me ſuſcepit dextera tua Domine. *Quando filius, dextera Patris, naturam noſtram aſſumpſit, vt ſanctus Dei Iſraël filius Creatoris factus homo, Rex hominum eſſet. Rurſum Pſal. 76.* Auguſt.

Aug. Deus in Sancto via tua. *In quem locũ Aug.* Quæ via A tua in Sancto? Ego ſum, inquit, via, veritas, & vita: redite ergo homines ab affectionibus veſtris Quò itis? Quò curritis? Quò non ſolùm à Deo, ſed à vobis fugitis? Redite præuaricatores ad cor. Eſa. 46. Scrutamini ſpiritum veſtrum, recolite annos æternos, inuenite miſericordiam Dei circa vos, &c. In Sancto via eius. Filij hominum vſque quo graues corde, &c. Scitote quoniam magnificauit Dominus ſanctum ſuum. In Sancto via tua. Ad ipſum ergo attendamus Chriſtum, attendamus ibi viam eius. *Et via ad Patrem verè filius, dicens:* Nemo venit ad Patrem niſi per me. NOSTRVM. B *Carpit Euangelium truncatum Marcionis.* IN TE. *Luc. 1. 35.* Naſcetur ex te. *Syr. autem.* Is qui naſciturus eſt, ſanctus ipſe ac filius Dei vocabitur. *Tertul. hic confudit, cum eo quod legitur Matth. 1. 20. vbi Angelus:* Ioſeph filij Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam: quòd enim in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt; pariet autem filium, & vocabis nomen eius Ieſum, &c. SENSVM DOMINICÆ, *&c. Licet dæmon eſſet, & malignus Spiritus, olim tamen bonus à Creatore conditus; quanquam non fide ſupernaturali, aut ſenſu pietatis, Dominum ſuum, & Domini ſui filium, à Prophetis doctus & Euangelio, non ignotum Marcionis Deum expaneſcebat.* NON QVASI, *&c. Non hoc dixit dæmon quaſi auerſatus Ieſum vt alienum à Creatore, qui Dominus eſt omnium ſpirituum etiã malignorum.* NEC DIXIT. *Si enim cœpiſſet dicere:* QVID TIBI, *&c. Viſus eſſet Ieſum reiicere, quaſi nihil ipſi eſſet cum Creatore ſpirituum.* SORTEM SVAM. *Id. Imminere ſenſit extremum ſibi iudicium & exitium in ſecundo Aduentu, in quo ab hoc aëre in abyſſum igitum recludetur. Vnde & alibi dæmones:* Veniſti ante tempus torquere nos? & rogabant, ne eos mitteret in abyſſum. *Ex potentia igitur & præſentia ſenſibili primi aduentus, qua cogebatur exire de corpore poſſeſſi, præſentiebat ſe ab eodem Ieſu amandandum in abyſſum.* ADEO, *&c. Hic vim facit contra Marcionem fruſtra Deo ſuo leni & non vltori adiudicantem Chriſtum, quem dæmon intellectu ſuo conformauit & concepit iuxta formam à Prophetis Dei vltionum præſcriptam. Vide Verbum Chriſti Seueritas. 2.*

5. *Chriſtus Iudex ferus & mitis. Cont. Iud. cap. 10. à. p.*

BEnedicitur in hæc verba Ioſeph: [a] *Tauri decor eius, cornua vnicornis cornua eius, in eis nationes ventilabit pariter ad ſummum vſque terræ.* Non vtique rhinoceros deſtinabatur vnicornis, vel minotaurus bicornis; ſed Chriſtus in illo ſignificabatur: taurus ob vtramque diſpoſitionem, aliis ferus vt iudex, aliis manſuetus vt ſaluator: cuius cornua eſſent crucis extima.

a Deu. 33. 17.

CHRISTVS IVDEX. V. SCHOLIA.

TAVRI DECOR. *Deut. 33. 17.* Quaſi primo- C geniti tauri pulchritudo eius, cornua Rhinocerotis cornua illius: in ipſis ventilabit gẽtes vſque ad terminos terræ. 70. *vero*, primogenitus tauri pulchritudo eius, cornua vnicornis cornua eius, in ipſis gentes ventilabit, ſimul vſque ad extremum terræ. DESTINABATVR *Supple Ioſeph his Symbolis delineabatur & tangebatur, ſed Chriſtus in his figurabatur.* DESTINABATVR. *Quaſi ſcopus. Moyſi, inquit, ſcopus non fuit, nec intentio, vel vnicorni, vero animali, ſed fero, vel bicorni Minotauro fabuloſo, conferre Ioſeph Patriarcham, aut Chriſtum. De illo Virg. in Æn.* Minotaurus ineſt *Labyrintho ſcilicet* Veneris monimenta nefandæ. *Aug. l. 18. de* Auguſt. D *Ciuit. c. 13.* De minotauro quod beſtia fuerit incluſa labyrintho: quò cum intraſſent homines, inextricabili errore, inde exire non poterant. *Cæterum ex Apollodoro l. 3. de Deorum Orig. Diodor. l. 4. c. 5. Pauſan. l. 1. Theodor. ſer. 10. Monſtrum fuit ſemihomo, & ſemitaurus; natum ex Paſiphaë vxore Minoïs, quæ Tauro ſe commiſcuit. Hoc Minos incluſit labyrintho, & cum antropophagus eſſet, & Athenienſes filium Minoïs Androgeum occidiſſent, coëgit eos quotannis ſeptem filios totidemque filias Cretam mittere, ad alendum hoc monſtrum. Quo cum veniſſet Theſeus filius Ægei Regis Athenienſium, beneficio fili Adriadnes filiæ Minoïs, minotaurum occidit, & labyrintho egreſſus eſt. Alij cum Seruio volunt Minoëm habuiſſe Scribam nomine Taurum, qui cum Paſiphaë* E *in domo Dædali concubuit, ex quo gemellos peperit, alterum Minoi, alterum Tauro ſimilem. Vnde natum figmentum monſtri biformis. Procul hinc rurſum Veneris monimenta nefanda. Chriſtus verus Deus, 1. verus homo, Spiritus ſancti Opera de Virgine conceptus eſt: patri æterno ſimilis, quà imago ſubſtantiæ & bonitatis illius Similis Matri incorruptæ, quà homo. Qui & vnicornis antè Incarnationem veluti ferus in homines & ſæuus, Virginis amore captus* Vt de animali narrant Hiſtorici, *In eius ſinu omnem irã depoſuit, ſic homini manſuefactus, vt incarnando, & venenum peccati originalis, à Præcurſore, cornu ſuæ gratiæ ablaturo occinat Dauid.* Illuc producam cornu Dauid, paraui lucernam Chriſto meo: *Et rurſum:* Exaltabitur ſicut vnicornis cornu meum, & ſenectus mea in miſericordia vberi. *Et velut ex Beda, Vnicornis nullas ſordes in cubili ſuo patitur, ſic Chriſtus in templo ſordes negotiatorum non eſt paſſus. Quin etiam tum teſte Hieronymo, velut quoddam cornu luminis in fronte, à facie eius exarſit, cum eos facto flagello de funiculis, eiecit. Sic & impleta prophetia Pſaltis:* Sanctificauit, ſicut vnicornium ſanctificium ſuum in terra, &c. TAVRVS OB VTRVMQVE, *&c. Id eſt vel in vnico Tauro diuerſimodè diſpoſito, vel vt victima efficaciter immolata pro electis, quibus plagas ſuas ſalutares benigne monſtrabit; reprobos autẽ iuſtitia cornibus ventilabit: vel vt Taurus domeſticus iugo obedientiæ vſque ad mortem crucis ſuppoſitus: vel vt vnicornis ferus & agreſtis.* CRVCIS EXTIMA *Id. extrema, de quibus Abacuc. 3.* Cornua in manibus eius, ibi abſcondita eſt fortitudo eius. *Vtrumque animal, & domeſticum & ferum Pſaltes, & Aug.* S. Auguſt. *expreſſit, & Chriſto aptauit, pſalmo 28.* Conteret Dominus cedros Libani Conteret per pœnitentiam Dominus, elatos nitore terrenæ nobilitatis, cum ad eos confundendos ignobilia huius mundi elegerit, in quibus oſtendat diuinitatem ſuam. *Sic contriti & compuncti ſunt cum Centurione, viſo vel audito Tauro, vel vitulo immolato, qui percutientes pectora ſua, dixerunt, verè filius Dei erat iſte.* Et comminuet eas tãquam vitulum Libani, & amputata ſuperba celſitudine illorum, deponit eos ad imitationem humilitatis ſuæ, qui tanquam vitulus, per ipſam huius ſæculi nobilitatem, ad victimam ductus eſt. Adſtiterunt enim reges terræ,

&c. Pſal. 2. & dilectus ſicut filius vnicornium. A Nam & ipſe dilectus atque vnicus Patri, exinaniuit ſe nobilitate ſua, & factus eſt homo ſicut filius Iuſtitiorum ignorantium iuſtitiam Dei, & ſuperbè iactantium tanquam ſingularem iuſtitiam ſuam? *Quos autem non comminuet humiliatos, hos cornu feriet in iudicio ſuperbos.*

6. Et 4. Cont. Marc. cap. 39. in. m.

a Luc. 21. 28. Q*Vum autem hæc fient, erigetis vos, & leuabitis capita, quoniam adpropinquauit redemptio veſtra.* In tempore ſcilicet regni, de quo ſubiectarit ipſa parabola, [b] *Sic & vos*
b Ibid. 31. *quum videritis omnia hæc fieri, ſcitote adpropinquaſſe regnum Dei.* Hic erit dies magnus Do-
c Dan. 7. 13. mini & illuſtris, venientis de cœlis filij hominis ſecundùm Danielem, [c] *Ecce cum cæli nu-*
Luc. 19. 15. *bibus tanquam filius hominis aduenient, &c. Et data eſt illi regia poteſtas;* Quam in parabola poſtulaturus exierat, relicta pecunia ſeruis, quæ feneraretur: Et vniuerſæ Nationes, quas
d Pſal. 2. 8. promiſerat ei in pſalmo Pater, [d] *Poſtula de me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam:* [e] *Et glo-*
e Dan. 7. 14. *ria omnis ſeruiens illi, & poteſtas eius æterna, quæ non auferetur, & regnum eius quod non cor-rumpetur;* Quia nec morientur in illo, [f] *Nec nubent, ſed erunt ſicut Angeli.* De eodem aduen-
f Luc. 20. 36. tu filij hominis & fructu eius apud Abacuc, [g] *Exiſti in ſalutem populi tui ad ſaluos faciendos*
g Abac. 3. 13. *Chriſtos tuos;* Erecturos ſcilicet ſe, [h] *Et capita leuaturos in tempore regni redemptos.* Igitur cùm & hæc, quæ ſunt promiſſionum, proinde conueniant, ſicut & illa quæ ſunt concuſſionum,
h Luc. 21. 28. ex conſonantia propheticarum & Dominicarum pronuntiationum, nullam hic poteris interſtruere diſtinctionem, vt concuſſiones quidem referas ad Creatorem, ſæuitiæ ſcilicet Deum: quas nec ſinere, nedum expectare deberet Deus optimus; promiſſiones verò Deo optimo deputes, quas Creator ignorans illum non prophetaſſet. Aut ſi ſuas prophetauit, non diſtantes à promiſſionibus Chriſti, par erit in libertate optimo Deo; nec plus videbitur à Chriſto tuo repromitti, quam à meo filio hominis.

CHRISTVS IVDEX. VI. SCHOLIA.

CVM AVTEM. *Luc.* 21. 28. His fieri autem incipientibus reſpicite & leuate capita veſtra, quoniam appropinquat redemptio veſtra. REGNI. *Reſurrectionis.* SVBIECTARIT. *Id. Subiecerit.* FOENERARETVR. *Id. fœnori daretur.* NON CORRVMPETVR. *Eximiè tangit duplicem incorruptionem, vnam à morte, alteram à concubitu, cum generatio non fiat, ſine corruptione.* EXISTI. *Abacuc.* 3. 13. Egreſſus es in ſalutem populi tui. In ſalutem cum Chriſto tuo. 70. Vt ſaluares Chriſtum
S. Auguſt. tuum. *Aug. lib. 18. de Ciuit. c. 32. Sequitur Tertullianum. Hiero.* Sciendum, inquit, quod vbi poſuerunt 70 plurali numero, vt ſaluares Chriſtos tuos, ibi eſſe in Hebræo, quod Aquila tranſtulit, in ſalutem cum Chriſto tuo: non quod Deus egreſſus ſit vt ſaluaret populum, & ſaluaret Chri- B ſtum ſuum, ſed quod in ſalutem populi venerit cum Chriſto ſuo. CONCVSSIONVM. *Scilicet elementorum & virtutum cœlorum, vt ſupra dixerat eodem capite Tertull.* Quod & ipſæ vires cœlorum concuti habeant. DOMINICARVM. *Id. in Domini Euangelio ſcriptarum.* DEPVTES. *Attribuas.* IGNORANS, *&c. Quomodo enim Creator, Deum ignotum neſciens, promiſſiones Dei Marcionis prophetaſſet?* SI SVAS, *proprias ſcilicet Creatoris prophetias, ſimiles eis quas Chriſtus in Euangelio ſuis diſcipulis dedit.* IN LIBERTATE, *Malim legere in liberalitate.* MEO *Chriſto ſcilicet Creatoris, qui* C *& in veteri lege & in noua, filius hominis dicitur, quia verè & non phantaſticè, vt vult Marcion, apparuit homo.*

7. Chriſtus Iudex & vltor iniquitatum. patrum in filios. 4. Cont. Marc. cap. 27. circa fin.

a Luc. 11. 47. CVr autem [a] *Væ audiunt etiam, quod ædificarent Prophetis monimenta interemptis à patribus eorum,* Laude potius digni, qui ex iſto opere pietatis teſtabantur ſe non conſentire
b Exod. 20. 5. factis patrum; ſi non erat *Zelotes,* Qualem arguunt Marcionitæ, [b] *Delicta patrum de filiis exigentem vſque in quartam natiuitatem?*

CHRISTVS IVDEX. VII. SCHOLIA.

VÆ AVDIVNT. *Filij ſcilicet Iudæorum. Quo probat Chriſtum filium Creatoris vltoris & iudicis, Anathema fulminantem contra ædificantes ſepulcra prophetarum. Qui tamen non increpandi, ſed laudandi eſſent, probantes ſe non conſentire neci prophetarum, eos honorando ſepultura, ſi Chriſtus ipſe non fuiſſet imitator Patris Creatoris, qui dicitur zelotes; quem tamen de zelo arguunt Marcionitæ, nolentes Deum agnoſcere niſi lenem & bonum. Sic locus primus Luc. 11. 47.* Væ vobis qui ædificatis monumenta prophetarum: Patres autem veſtri occiderunt illos. Profecto teſtificamini, quod conſentitis operibus Patrum veſtrorum. Quoniam ipſi quidem eos occiderunt, vos autem ædificatis D eorum ſepulchra. *Cum enim & ipſi Chriſtum regem prophetarum, & Apoſtolos eius pluſquam prophetas, maiori odio inſequerentur, Patres ſuos imitabantur & per hypocriſim facti ipſi ſepulcra dealbata, vt pij apparerent, pomposè extruebant ſepulcra occiſorum. Hinc Chriſtus Zelotes, vt Pater; filios, Patrum ſuorum homicidarum ſectatores inſectatur. Exo. 20. 5.* Ego ſum Dominus Deus tuus fortis zelotes, viſitans iniquitatem Patrum in filios 70. *Reddens peccata Patrum in filios* In tertiam & quartam generationem eorum, qui oderunt me. *Nec iniuſtè: tum quòd, patres punit in re chariſſima, tum quod exemplo malo in poſteros ſerpente ſint rei. Aug. Cont. Adimantum cap. 6. reſpondet Manichæis obiicientibus*

illud eſſe contrarium, Math. 5. Eſtote benigni ſicut Pater veſter celeſtis, qui Solem ſuum, &c. *Et argumento ad hominem, conuincit eos, dicentes, Deum genti tenebrarum ini-nica ſua æternum paraſſe carcerē. Et concludit:* Ex eo quod addidit, qui me oderunt: Intelligitur, eos puniri peccatis parentum, qui in eadem peruerſitatē parentum perſeuerare voluerunt. Tales enim non ſæuitia, ſed potius iuſtitia Dei, & ſua iniquitate puniuntur. Sicut Propheta ait, Sap. 1. Sanctus ſpiritus diſciplinæ effugiet fictum, & auferet ſe à cogitationibus quæ ſunt ſine intellectu & corripietur à ſuperueniente · id eſt, corripietur homo ſuperueniente ſibi iniquitate ſua, &c. Quod autē in tertiam & quartam Generationem ſcriptum eſt vindictam procedere, non aliud ſignificari arbitror, niſi quod ab ipſo Abraham qui Pater eſſe incipit populi Iudæorum, quatuor ætates ſunt cum iſta quæ nunc agitur, quas Matthæus Euangeliſta diſtinguit; vna eſt ab Abrahā vſque ad Dauid. alia à Dauid vſque ad tranſmigrationem in Babyloniam: tertia à tranſmigratione in Babyloniam, vſque ad Domini Aduentum. Inde vſque ad finem quarta deputatur, tanquam ſenectus ſæculi, cæteris ætatibus lon- (A) gior, &c. Et quoniam tertia incipit à tranſmigratione Babyl. quando Iudæorum eſt facta captiuitas: in quarta verò, id eſt poſt aduentum Domini noſtri gens Iudæorum à ſolo proprio penitus eradicata eſt: hoc datur intelligi quod dictum eſt, tertiæ & quartæ generationi, peccata parentum redditurum Deum: his vtique legitimè atque debitè, qui parentum peccata perſeuerantes tenere, quàm Dei iuſtitiam ſequi maluerunt. Nam non pertinere Patris peccata ad filium iuſtè viuentem Propheta Ezechiel apertiſſimè oſtendit *Ita Ezech. 18 20.* Anima quæ peccauerit, ipſa morietur: filius non portabit iniquitatem Patris, & pater non portabit iniquitatem filij: Iuſtitia iuſti ſuper eum erit, & impietas Impij erit ſuper eum. *De zelo Dei ſic ibid. Aug.* (B) Quoniam zelando ſolent mariti vxorum pudicitiam cuſtodire, poteſtatem & diſciplinam Dei, qua fornicari animam impunè non ſinit, Zelum Dei Scripturæ vocauerunt. Eſt autem animæ fornicatio, auerſio à fœcunditate ſapientiæ, & ad conceptum temporalium illecebrarum, corruptionumque conuerſio.

Auguſt. — S. Aug.

8. *Chriſtus Iudex veniet contempta legis ſuæ. 4. cont. Marc. cap. 35. circa f.*

SI de ſuo loquitur aduentu, cur eum diebus Noë & Loth comparat tetris & atrocibus, Deus & lenis & mitis? cur admonet [a] *meminiſſe vxoris loth*, quæ præceptum Creatoris non impunè contempſit, ſi non cum iudicio venit vindicandorum præceptorum ſuorum?

a Luc. 17. 26. & 32.

CHRISTVS IVDEX. VIII. SCHOLIA.

DITEVS. *Luc. 17. 26.* Sicut factum eſt in diebus Noë, ita erit & in diebus filij hominis. Edebant & bibebant, vxores ducebant, & dabantur ad nuptias: vſque in diem qua intrauit Noë in Arcam: & venit diluuium, & perdidit omnes. Similiter ſicut factum eſt in diebus Loth: edebant, & bibebant: emebant & vendebant, plantabant & ædificabant: qua die autem exit Loth à Sodomis, pluit ignē & ſulphur de cœlo. *Syr. addit Dominus,* & omnes perdidit. Secundùm hæc erit qua die filius hominis reuelabitur. In illa hora, qui fuerit in tecto, & vaſa eius in domo, ne deſcendat tollere illa: & qui in agro, ſimiliter non redeat retro. Memores eſtote vxoris Loth. *Aug. lib. 2. qq. Euang. q. 41. & ſeq.* In tecto eſt, qui excedens carnalia, tanquam in aura libera ſpiritaliter viuit. Vaſa eius in domo, ſunt ſenſus carnales, quibus ad inueſtigandam veritatem, quæ intellectu capitur, multi vtentes, penitus errauerunt. Huius ergo ſpiritalis viri iam vaſa iſta vacant in domo, quia mente corpori ſupereminens, per aciem intelligentiæ (C) quaſi in tecto poſitus, perſpicuitate ſapientiæ veluti cœlo apertiſſimo fruitur. Caueat ergo iſte, ne in die tribulationis, rurſus vita carnali, quæ per ſenſus corporis paſcitur, delectatus, ad vaſa huiuſmodi tollenda deſcendat. *Quæſtione vero 42.* quid eſt quod dictum eſt, & qui in agro fuerit ſimiliter non redeat retro? Qui operatur in Eccleſia ſicut Paulus & Appollo, plantat & rigat, non reſpiciat ſpem ſæcularem, cui renuntiauit. *Tandem quæſt. 43.* quid ſignificauit vxor Loth? eos qui in tribulatione retro aſpiciunt, & ſe à ſpe Diuinæ promiſſionis auertunt: & ideo ſtatua ſalis facta eſt, vt admonendo homines ne hoc faciant, tanquam condiat cor eorum ne ſint fatui. (D) *Quanto magis inſtante ignorata hora furis, & maximæ tribulationis iudicij; cuius cum meminerit Chriſtus hic, rei Tertulliani fauet. Chriſtum enim probat iudicem venturum, & filium Creatoris, cuius Teſtamento veteri frequenter vtitur vt ſuo, & ſimile ſui diluuij ignei, probet iudicium iam exercitum Creatoris.*

Aug. — S. Auguſt. — S. Auguſt.

9. *Chriſtus Iudex vt fur veniet longè diuerſus à fure Diabolo: & ſeparabit reprobos ab electis igne & gladio: cuius hora, cum metu expectanda cum lucernis, à ſuccinctis ſeruis. 4. cont. Marc. cap. 29. à p. ad circa f.*

SVmus ſerui, dominum enim habemus Deum. [a] *Succingere debemus lumbos*, id eſt, expediti eſſe ab impedimentis lacinioſæ vitæ & implicitæ: Item, [b] *lucernas ardentes habere,* id eſt, mentes à fide accenſas, & operibus veritatis relucentes; atque ita *expectare Dominum*, id eſt Chriſtum. Vnde redeuntem? ſi à nuptiis, Creatoris eſt, cuius nuptiæ. Si non Creatoris, nec ipſe Marcion inuitatus ad nuptias iſſet, Deum ſuum intuens deteſtatorem nuptiarum. Defecit itaque parabola in perſona Domini, ſi non eſſet, cui nuptiæ competunt. In ſequenti quoque parabola ſatis errat, [c] *qui furem illum, cuius horam ſi paterfamilias ſciret, non ſineret ſuffodi domum ſuam;* in perſonam diſponit Creatoris. Fur enim Creator, quomodo videri poteſt Dominus totius hominis? Nemo ſua furatur aut ſuffodit, ſed ille potius qui in aliena

a Luc. 12. 35.
b Ibid. 36.
c Ibid. 39.

deſcendit, & hominem à domino eius alienat. Porro, quum furem nobis diabolum demon-
ſtret, cuius horam etiam in primordio ſi homo ſciſſet, nunquam ab eo ſuffoſus eſſet pro-
d Ibid. 40 pterea iubet [d] *vt parati ſimus, quia qua non putamus hora, filius hominis adueniet;* non quaſi ip-
ſe ſit fur, ſed iudex, ſcilicet eorum qui ſe non parauerint, nec cauerint furem. Ergo ſi ipſe
eſt filius hominis, iudicem teneo, & in iudice Creatorem defendo. Si vero Chriſtum Crea-
toris in nomine filij hominis hoc loco oſtendit, vt eum furem portendat, qui quando ven-
turus ſit, ignoremus, habes ſuprà ſcriptum, Neminem rei ſuæ furem eſſe: ſaluo & illo, quod
in quantum timendum Creatorem ingerit, in tantum illi negotium agens, Creatoris eſt.
Ibid. 41. Itaque interroganti Petro in illos, an & in omnes parabolam dixiſſet; ad ipſos & ad vniuer-
ſos qui Eccleſiis præfuturi eſſent, proponit actorum ſimilitudinem, quorum qui bene tracta-
uerit conſeruos abſentia domini, reuerſo eo omnibus bonis præponetur: qui vero ſecus ege-
rit, reuerſo domino qua die non putauerit, hora qua non ſcierit; illo ſcilicet filio hominis
Ibid. 46. Chriſto Creatoris, non fure, ſed iudice; ſegregabitur, & pars eius cum infidelibus ponetur.
Proinde igitur aut & hic iudicem Dominum opponit, & illi catechizat; aut ſi Deum opti-
mum, iam & illum iudicem affirmat, licet nolit hæreticus. Temperare enim tentant hunc
ſenſum, quum Deo eius vindicatur. quaſi tranquillitatis ſit & manſuetudinis, ſegregare ſo-
lummodo & partem eius cum infidelibus ponere, ac ſi non ſit vocatus, vt ſtatui ſuo redditus.
quaſi non & hoc ipſum iudicato fiat. Stultitia! Quis erit exitus ſegregatorum? Nonne amiſ-
ſio ſalutis? Siquidem ab eis ſegregabuntur, qui ſalutem conſequentur. Quis igitur infidelium
ſtatus. Nonne damnatio? Aut ſi nihil patientur ſegregati & infideles, æque in diuerſo nihil
conſequentur retenti & fideles. Si vero conſequentur ſalutem retenti & fideles, hanc amit-
tant neceſſe eſt ex diuerſo ſegregati & infideles. Hoc erit iudicium, quod qui intendit, Creato-
Luc. 12. ris eſt. Quem alium intelligam, cædentem ſeruos paucis aut multis plagis, & prout commiſit
47. 48. illis, ita & exigentem ab eis, quàm retributorem Deum? Cui me decet obſequi, niſi remu-
e Luc. 12. neratori? Proclamat Chriſtus tuus, [e] *Ignem veni mittere in terram;* ille optimus, nullius ge-
49. hennæ dominus; qui paulo antè diſcipulos, ne ignem poſtularent inhumaniſſimo viculo,
Gen. 19. coërcuerat. quando iſte Sodomam & Gomorram nimbo igneo exuſſit? quando cantatum eſt,
24. f Pſal. 96. [f] *Ignis ante ipſum præcedet, & cremabit inimicos eius?* quando & per Oſee comminatus eſt,
3. [g] *Ignem emittam in ciuitates Iudæ?* vel per Eſaïam, [h] *Ignis exarſit ex indignatione mea?* Non
g Oſeæ 8. mentiatur. Si non eſt ille [i] *qui de rubo quoque ardenti vocem ſuam emiſit,* viderit quem ignem
14. intelligendum contendat. etiam ſi figura eſt, hoc ipſo quod de meo elemento argumenta
h Eſa. 30. ſenſui ſuo ſumit, meus eſt, qui de meis vtitur. Illius erit ſimilitudo ignis, cuius & veritas.
27. & 30. Ipſe melius interpretabitur ignis iſtius qualitatem, adiiciens; [k] *putatis veniſſe me pacem mitte-*
i Exo. 3. 4. k Luc. 12. *re in terram? non, dico vobis, ſed ſeparationem.* Machæram quidem ſcriptum eſt. Sed Marcion
51. emendat; quaſi non & ſeparatio opus ſit machæræ. Igitur & ignem euerſionis intendit, qui
pacem negauit. Quale prœlium, tale & incendium. qualis machæra, talis & flamma. neutra
l Luc. 12. congruens Domino. Denique, [l] *Diuidetur,* inquit, *pater in filium, & filius in patrem; & ma-*
52. & 53. *ter in filiam, & filia in matrem; & nurus in ſocrum, & ſocrus in nurum.* Hoc prœlium inter pa-
rentes, ſi in ipſis verbis tuba cecinit Prophetæ, vereor ne Michæas Chriſto Marcionis præ-
m Michææ dicarit. Et ideo [m] *hypocritas pronuntiabat, cæli quidem & terræ faciem probantes, tempus vero il-*
7. 6. *lud non dignoſcentes.* Quo ſcilicet adimplens omnia quæ ſuper ipſos fuerunt prædicata, nec
Luc. 12. 56. aliter docens, debuerat agnoſci. Ceterùm, quis poſſet eius tempora noſſe, cuius per quæ
probaret non habebat?

CHRISTVS IVDEX. IX. SCHOL.

SI A NVPTIIS. *Bellè hinc probat Chriſtum eſſe Creatoris, cum Deus Marcionis, & proinde Chriſtus eius, nuptias reprobet.* COMPETVNT, *id eſt ad Creatorem pertinent nuptiæ, quas primò inſtituit in paradiſo.* SATIS ERRAT. *Errat hic ipſe; & contra communem ſenſum Chriſti & Apoſtoli, & patrum, diem Domini comparantium furi, furem dæmonem intellexit.* DISPONIT, *applicat Creatori.* FVR ENIM, *&c. Cùm furtum ſit contrectatio, vſurpatio, retentio rei alienæ inuito Domino; Deus autem Creator ſit cui dicitur:* Dominus vniuerſorum tu es. Domini eſt terra, &c. *Maximè autem homo totus Dei, cuius limum condidit & finxit, cuius & animam creauit, nec circa hominem, patremue familias, aut eius bona furem agere poteſt, cuius hæc omnia ſunt. Deus magis Marcionis & Chriſtus eius fur eſt, qui per cœlum Creatoris, in eiuſdem terram ad eius homines auertendos à cultu Creatoris deſcendiſſe fingitur à Marcione.* FVREM A DIABOLVM. *Vtique fur, qui & rapinam arbitratus eſt in cœlo, eſſe ſe æqualem Deo; fur qui pro pomo ex Bern. oblato ſurripuit homini paradiſum. Qui ſubdolè & tacito ſerpentis lapſu ſuffodit domum voluptatis. Fur qui tot animas Deo & gloriam idololatriâ, hæreſi, ſchiſmate, peccato ſeptuplici draco ſepticeps abripuit.* IVDICEM TENEO. *Certus ſum, ſi Chriſtus eſt filius hominis, ipſum eſſe iudicem, ac per hoc vindicis Creatoris eſſe ſuſtineo & probo.* EVM FVREM, *&c. Prenuntiet tacitè venturum ad iudicium, ſi Chriſtum furem vis accipi.* SALVO, *&c. Hoc rurſum mihi ſaluum eſt, & ad cauſam meam facit. quod vel inde filius probetur Creatoris, quod negotium agat eius, & in ipſius timorem inducat.* ACTORVM, *&c. Chriſtus reſpondit Petro ſimiliter tractandos Prælatos Eccleſiæ, ſi eorum facta ſimilia eſſent ſeruis parabolæ Euangelicæ.* ABSENTIA. *Subaudi. in, id eſt abſente Domino.* AVT DOMINVM. *reuertentem ſcilicet à nuptiis, vel Creato-*

tem intelligit & Creatoris filium, & obiicit nobis eum iudicem ſeuerum, & ſic ILLI CATHECHISAT. *id. illi fauet, inſtruit nos ad cognoſcendum eum non tantum in lege veteri, ſed & in noua, iudicem: aut nomine Domini & patrisfamilias, Deum ſuum bonum, & nullo modo ſcelerum vindicem, & filium eius ſolum manſuetum intelligit, & ſic inuitus iudicem eum fatetur, vtpote meritorum diſcretorem & ſegregatorem bonorum à malis.* TENTANT. *Hic capti Marcionitæ conantur ſenſum huius loci emollire, ne Deo ſuo bono, cui ſeueritatem erubeſcunt tribuere: quaſi mitis ſit Dei, ſeorſim* LVNI *id. ſeruum nequam, tantum ponere, quæ maxima ſeueritas eſt, & pœna damni.* VOCATVS: *in ius ſcilicet ad rationem reddendam.* STATVIS VO *ordini & loco pœnæ debitæ, adiudicatus.* IVDICATO. *Si aduerbium eſt judicialiter, vel ſi nomen eſt, ſeruo ſcilicet iudicato & condemnato.* STVLTITIA. *Supple tibi eſt Marcion.* EXITVS. *Sors, finis.* RETENTI. *In domo Patrisfamilias.* INTENDIT. *Intentat, & minitatur.* CVM INFIDELIBVS. *Portio hac poſita cum hypocritis & infidelibus, damnatio eſt. Nam Ioan. 3.* Qui non credit iam iudicatus eſt. *Auguſt. tract. 13. in Io. 3.* nondum apparuit iudicium, & iam factum eſt iudicium: nouit enim Dominus qui ſunt eius 1. Tim. 2. nouit qui permaneant ad coronam, qui permaneant ad flammam, nouit in area ſua triticum, nouit & paleam; nouit & ſegetem, nouit & zizania, iam iudicatus eſt qui non credit. *Si ergo qui nouit & bonos, & malos in familia ſua ſeruos, & malos ſegregat à bonis, vt eos cum infidelibus ponat, eos cum damnatis reprobat.* TVVS, *quem tibi male & Deo tuo tantum bono arrogas, quamquam ſic meus, & Creatoris vltoris. Qui licet vt bonus & benignus arguerit diſcipulos ignem è cœlo accerſere volentes.* VICVLO, *pago & parua ciuitati Samaritanorum inhoſpitalium Chriſto. tamen licet mireris, ipſum fuiſſe, imo perneges, qui Sodomam incenderit, qui in rubo ardenti paruerit, cui prophetæ ignem vltorem dederint, tamen ſe figuras iſtas aut veritates impleſſe teſtatur. Qui dixit ſe veniſſe mittere ignem in terram, & gladium ſiue Macharam diuidentem.* NON MENTIATVR. *id. impleat in noua lege, & in ſecundo aduentu, quod veteri lege promiſit.* INTERPRETABITVR. *id. ipſe Chriſtus qui dixerat ſe ignem veniſſe mittere in terram & gladium; expoſuit, de quo igne intelligeret, nempe de gladio flammeo ſeparante electos à reprobis, & matrem electam à reproba filia iuxta Michæam. Licet ſæpius Auguſtinus de igne & gladio verbi & vocationis, ſeparantis à carnalibus affectibus, quoties agitur de fide & ſalute.*

Aug. IGNIS ANTE IPSVM. *Pſal. 49. Auguſt. in hunc locum:* ſi non veniret ignis diei iudicij & ſola peccatoribus immineret ſeparatio à facie Dei, in qualibet eſſent affluentia deliciarum, non videntes à quo creati ſunt, & ſeparati ab illa dulcedine ineffabili vultus eius, in qualibet æternitate, & impunitate peccati, plangere ſe deberent. Sed quid loquar, aut quibus loquar. Hæc amantibus pœna eſt, non contemnentibus, qui dulcedinem ſapientiæ & veritatis vtcumque ſentire cœperunt, nouerunt quod dico, quanta pœna eſt tantummodo à facie Dei ſeparari. Qui autẽ illam dulcedinem non guſtauerunt, ſi nondum deſiderant Dei faciem, timeant vel ignem, ſupplicia terreant, quem præmia non inuitant. Vide tibi eſt quod Deus pollicetur, contremiſce quod minatur. Veniet dulcedo præſentiæ, non mutaris, non excitaris, non ſuſpiras, nõ deſideras: amplexaris peccata tua & delicias carnis tuæ, ſtipulas ad te congeris, veniet ignis. Ignis in conſpectu eius ardebit. *Subijcit hominem ſub pœna vrenda manus in proprio foco, niſi contra patrem, filios, &c. Scribat quod exigit inimicus, & malum* Omniloquium.

omne fieri vt momentanea pœna euitetur, & concludit. Minatur ergo inimicus tam leue malum, & facis malum; minatur Deus æternum malum, & non facis bonum? Ad malum faciendum nec minæ te compellere deberent, à bono faciendo nec minæ te terrere deberent. Minis enim Dei, minis æternĩ ignis, prohiberis à malo inuitaris ad bonum. Vnde piger niſi quia non credis? Excutiat ergo vnuſquiſque cor ſuum, & videat quid ibi fides teneat. Si credimus futurum iudicium, fratres, bene viuamus. Tempus miſericordiæ nunc eſt, tempus iudicij tunc erit. *Subiicit ex Pſalte,* Et in circuitu eius tempeſtas valida. Valida tempeſtas, ventilatura tam magnam aream. Hac tempeſtate erit illa ventilatio, qua ſeparabitur à ſanctis omne immundum, à fidelibus omnis ſimulatio, à piis & trementibus Verbum Dei omnis contemptor & ſuperbus, modo enim mixtura quædam iacet à Solis ortu vſque ad occaſum. *Tertul. hic ſumit locum à Pſalmo 96. 3.* Ignis ante ipſum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. *Ante Reges Perſarum ignis in vaſe argenteo præibat. Aug. in hunc locum:* Non arbitror de illo igne dicit, in quem mittendi ſunt Impij, illâ vltimâ Iudicij ſententiâ, quibus ad ſiniſtram ſeparatis, &c. dicturus eſt, ite in ignem æternum, &c. Quia de quodam igne dicit, qui præibit ante illum antequam veniat ad iudicium, &c. Poſſumus eum accipere in pœna malorum, poſſumus in ſalute redemptorum, &c. Idem ipſe Dominus ait, ignem veni mittere in terram. Si ignem quomodo gladium. Nam & quodam loco ait: non ſe veniſſe pacem mittere in terram, ſed gladium. Gladium ad ſeparationem, ignem ad vſtionem, ſed vtrumque ſalubre, quia & gladius verbi ipſius ſalubriter nos ſeparauit à conſuetudine mala. Gladium enim attulit, & ſeparauit vnumquemque fidelium, aut à Patre ſuo qui in Chriſtum non crediderat, aut à matre ſimiliter infideli, &c. Gladius interceſſit, ſecernens non interficiens. Hoc modo & ignis. Ignem veni, &c. Exarſerunt homines credentes in eum, acceperunt flammam Charitatis, &c. *Subiicit de aduentu Spiritus ſancti in igneis linguis. Tertul. tamen mauult iudicio applicare.* NEVTRA CONGRVENS. *Leni ſecil. Deo Marcionis.* VEREOR *Ironice, ne Michæas Propheta Creatoris ipſamet verba protulerit ante Chriſtum, vt Chriſtus ea repeteret in Euangelio tanquam ſua Mich. 7. 6.* Filius contumeliam facit Patri, & filia conſurgit aduerſus matrem ſuam, nurus aduerſus ſocrum ſuam, & inimici hominis domeſtici eius. *Conſonant 70. Oſeæ locum 8. 14.* mittam ignem in ciuitates eius, & deuorabit ædes illius. *70. ſic claudunt:* & deuorabit fundamenta eorum. *Eſa. 30. 30.* auditam faciet Dominus gloriam vocis ſuæ, & terrorem brachij ſui oſtendet in comminatione furoris, & flamma ignis deuorantis allidet in turbine & in lapide grandinis. 70. cum furore, & ira, & flamma deuorante fulminabit vehementer. *Locum apud Eſa. ſimilem citato à Tertulliano non inueni, memini & alias vnum pro altero Prophetā ſumpſiſſe. Ieremias ſic cap. 4. 4.* ne forte egrediatur vt ignis indignatio mea, & ſuccendatur, & non ſit qui extinguat propter malitiam cogitationum veſtrarum. 70. à facie nequitiæ adinuentionum veſtrarum. *Locus Luc. 12. 51.* putatis quia pacem veni dare in terram? non, dico vobis, ſed ſeparationem, erunt enim ex hoc, *ſyr. poſthac* quinque in domo vna diuiſi, tres in duos, & duo in tres diuidentur. Pater in filium, &c. MACHÆRAM *id eſt gladium.* SCRIPTVM EST, *ſcilicet apud Matth. quem Marcion reiicit cap*

S. Aug. S. Auguſt. S. Aug.

10. 34. nolite arbitrari quia pacem venerim mittere in terram: non veni pacem mittere, ſed glad um. Veni enim ſeparare hominẽ aduerſus Patrem ſuũ, & filiam aduerſus matrem ſuam, & nurum aduerſus ſocrum ſuã: & inimici hominis domeſtici eius. ELEMENTO MEO. *Veteri Teſtamento, quòd rude elementum erat, noua legis figuratiuum. Vnde Paulus legem timoris ſeruilis, elementa vocat:* ſub elementis huius mundi eramus ſeruientes: *ſi vero Gentiles induit: elementa, erunt quatuor iſta, vel ſydera, principia effectiua ſublunarium, quibus Gentiles in idolola-*

A *tria ſeruiebant.* HYPOCRITAS. *Luc. 12. 56.* Hypocritæ faciem cœli & terræ noſtis probare, *experientiâ coniectando*, hoc autem tempus, *aduentus mei toties prophetatum*, quomodo non probatis? CÆTERVM, *&c. id eſt, ſi Creator non habuiſſet inſtrumenta vetera, quibus tempus aduentus filij ſui Prophetaſſet, iniuſtè argueret eos, quod illud tempus non agnouiſſent. Rurſum, niſi Dominus eſſet cœli & terra, & per quem facta ſunt tempora malè quereretur de non agnito tempore.*

10. *Chriſtus Iudex ſuperbos humiliabit quos odio habet lib. 4. Cont. Marc. c. 33. à. m.*

a Luc. 16. 15. SI ſuperbiam tangit, a *quod elatum eſt apud homines, peroſum eſt Deo.* Eſaïam ponit antè oculos: b *dies enim Domini Sabaoth in omnem contumelioſum & ſuperbum, in omnem ſublimem & elatum, & humiliabuntur.*

b Eſa. 2. 12.

CHRISTVS IVDEX. X. SCHOLIA.

SI SVPERBIAM. *Pergit ſemper, vt probet Chriſtum in noua lege veterem confirmare, & quod attinet ad ſuperbiam, In vtraque lege abominabilem eſſe Deo ſuperbum, quem, & in hoc mundo, & in iudicio quàm maximè humiliabit.* QVOD ELATVM. *Ita Luc 16. 15.* Ait illis; *Phariſæis*; Vos eſtis qui vos iuſtificatis coram hominibus: Deus autem nouit corda veſtra: quia quod hominibus altum eſt, *Syr. quod elatum eſt inter homines*, Abominatio eſt ante Deum. ESAIAM PONIT. *Idem dicit quod Eſaias. Inducit Eſaiam. Eſa. 2. 11. & 12. & ſeq.* Oculi ſublimes hominis humiliati ſunt, & incuruabitur altitudo virorum: Exaltabitur autem Dominus ſolus in die illa. Quia dies Domini exercituum ſuper omnem ſuperbiam. *70. idem habent quod Tertullianus.* & Excelſum, & ſuper omnem arrogantem, & humiliabitur, & ſuper omnes cedros Libani ſu- C blimes & erectas, & ſuper omnes quercus Baſan, & ſuper omnes montes excelſos, & ſuper omnes colles eleuatos. Et ſuper omnem turrim excelſam, & ſuper omnem murum munitum, & ſuper omnes naues Tharſis, & ſuper omne quod viſu pulchrum eſt. *Pagninus ex Hebr. ſuper omnes picturas concupiſcibiles.* Et incuruabitur ſublimitas hominum, & humiliabitur altitudo virorum, & eleuabitur Dominus ſolus in die illa: & Idola penitus conterentur: Et introibunt in ſpeluncas petrarum, & in voragines terræ, à facie formidinis Domini, & à gloria maieſtatis eius, cùm ſurrexerit percutere terram. *Exoſa eſt Deo ſuperbia, ab Auguſtino definita 14. de Ciuit. cap. 13.* Initium omnis peccati ſuperbia eſt. Quid eſt autem ſuperbia, niſi peruerſæ celſitudinis appetitus? Peruerſa enim celſitudo eſt, deſerto eo, cui debet animus inhærere principio, ſibi quodammodo fieri atque eſſe principium. Hoc fit cùm ſibi nimis placet. Sibi verò ita placet, cùm ab illo bono immutabili deficit, quod ei magis placere debuit, quàm ipſe ſibi. *Et lib. 3 de Doct. Chriſt. cap. 23.* Nulla inquit ferè pagina eſt ſanctorum librorum, in qua non ſonet, quòd Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. *Et lib. 4. de Trinit. cap. 15.* Sunt quidam, qui ſe putant ad contemplandum Deum, & inhærendum Deo, propria virtute poſſe purgari, quos ipſa ſuperbia maximè maculat. Nullum enim vitium eſt, cui magis diuina lege reſiſtitur, & in quod magis accipiat dominandi ius ille ſuperbiſſimus ſpiritus, ad ima mediator, ad ſumma interclusor: niſi occultè inſidians, alia via deuitetur: aut per populum deficientem, quod in-

S. Auguſt.

S. Auguſt.

S. Auguſt.

B terpretatur Amalech, apertè ſæuiens, & ad terram repromiſſionis repugnando tranſitum negans; per crucem Domini, *in qua humiliatus eſt vſque ad mortem crucis*, Quæ, Moyſi manibus extenſis eſt præfigurata, ſuperetur. Hinc enim purgationem ſibi iſti virtute propria pollicentur, quia nonnulli eorum potuerunt aciem mentis vltra omnem creaturam tranſmittere, & lucem incommutabilis veritatis, quantulacumque ex parte contingere: quod Chriſtianos multos ex fide interim ſola viuentes, nondum potuiſſe derident. Sed quid prodeſt ſuperbienti, & ob hoc erubeſcenti lignum conſcendere, de longinquo proſpicere patriam tranſmarinam? Aut quid obeſt humili, de tanto interuallo non eam videre, in illo ligno, *Eiuſque humilitate* ad eam venienti, quo dedignatur ille portari? *Cùm in iudicio humilibus dicet*, Leuate capita veſtra, ecce enim appropinquat redemptio veſtra. *Superbis autem*, Conquaſſabit in terra multorum, & ponet ſuperbos inimicos ſcabellum pedum ſuorum. *Aug. in Pſal. 128.* Dominus iuſtus concidet ceruices peccatorum. Quis non contremiſcat? Quis enim non peccauit? &c. Non puto fratres mei, quia omnium peccatorum; ſed in membro quod percutit, ibi deſignat, quos peccatores percutiat. Non enim dixit Dominus iuſtus concidet manus peccatorum, aut Dominus iuſtus concidet pedes peccatorum: non dixit: ſed quia peccatores ſuperbos volebat intelligi; ſuperbi autem omnes ceruicati ſunt, qui non ſolùm faciunt mala, ſed nec agnoſcere volunt, & quando obiurgantur. *Porro quia diabolicum ſcelus eſt, ſicut diabolus vt fulgur de cœlo cecidit, ſic in iudicio ſuperbi fulmine humiliati Iudicis conterentur. Aug in Pſal. 18. concione. 1.* Non eſt certior origo peccati præter occultum ſuum, quo cecidit diabolus, & alienum, quo ſeductus eſt homo, vt conſentiendo ſuum faceret. Si mei non fuerint dominata, occulta mea & aliena peccata, tunc immaculatus ero, & mundabor à delicto magno. Quo alio, niſi ſuperbiæ? Non enim eſt maius delictum quàm apoſtatare à Deo, quod eſt initium ſuperbiæ hominis, Eccli. 10. 14. 15. Et verè ille immaculatus eſt qui etiam hoc delicto caret: quia hoc eſt vltimum redeuntibus ad Deum, quod recedentibus primum fuit. Et erunt vt complaceant, &c. Meditatio cordis mei, non ad iactantiam placendi hominibus, quia iam nulla ſuperbia eſt, ſed in conſpectu tuo ſemper qui conſcientiam puram reſpicis. Domine adiutor, meus, &c. Ne quiſquam vel ſapientiæ ſuæ tri-

Aug.

D

Auguſt.

buens quód ad te conuertitur, vel viribus quod ad te peruenit, magis repellatur abs te qui ſuper- A bis reſiſtis, &c. Qui redimis vt conuertamur, & adiuuas vt perueniamus ad te.

CHRISTIANA RELIGIO.

1. *Chriſtianam Religionem omnis anima naturaliter nouit. V. Verbum Atheiſmus eſt ſumma delicti.*

2. *Chriſtianæ Religionis & fidei Chriſti, teſtis Pilatus ſcribens Tyberio. Apol. cap. 21. circa f.*

EA omnia ſuper Chriſto Pilatus, & ipſe iam pro ſua conſcientia Chriſtianus, Cæſari tunc Tiberio nuntiauit. ſed & Cæſares crediidiſſent ſuper Chriſto, ſi aut Cæſares non eſſent ſæculo neceſſarij, aut ſi & Chriſtiani potuiſſent eſſe Cæſares.

CHRISTIANA RELIGIO. II. SCHOLIA.

SVPER CHRISTO. *id. quæ ſupra de Chriſto, & ordine vitæ & morum eius tractauit.* PRO SVA CONSCIENTIA. *id. conuictus Chriſtum eſſe innocentem, vnde & dixit, nullam ſe in eo inuenire cauſam.* CHRISTIANVS. *Non quod Chriſto, crediderit, idololatriam abiurauerit factus fidelis, ſed quia Chriſto, quantum potuit, fauit, niſus etiam liberare eum. Vel, Chriſtianus in animo, id eſt Chriſti diſcipulos, primos Chriſtianæ Religionis ſectatores, magiſtri innocentis, & miraculoſi, & veræ religionis amatores credidit; quos & ipſe fortè ſecutus eſſet, niſi ſæculi filius fuiſſet, & ſuis commodis addictus.* Auguſt. *Aug. to. 4. lib. quæſt. ex nouo Teſt. q. 11.* Herodes rex fuit Iudææ: hic habuit filios quatuor, Archelaüm, Herodem, Philippum & Lyſaniam: ſed mortuo Herode patre eorum ſucceſſit Archelaus, quo mortuo in quatuor partes diuiſum eſt Regnum ſupra dicti Herodis; Ita vt dictus Pilatus B in quartam regni partem admitteretur, quaſi præſes, non quaſi rex. *Inde Iudæis ceſſit Chriſtum, & quia pro Tyberio Cæſare procurabat Iudæam, dictum eſt ei,* Aug. ſi hunc dimittis, non es amicus Cæſaris. *Chriſtianum in aliquo innuit Auguſt. ſer. 31. de temp.* Et Pilatus nonnulla vtique aura veritatis afflatus eſt, quando in eius paſſione titulum ſcripſit Rex Iudæorum; quem Iudæi conati ſunt mendoſi emendare: quibus ille reſpondit, quod ſcripſi, ſcripſi. Quia prædictum erat in pſalmo *titulo Pſalmi 56.* tituli inſcriptionem ne corrumpas, &c. iam præſignabatur, quod ipſe poſtea Dominus dixit Matth. 8. multi ab oriente & occidente venient, & recumbent cum Abraham, &c. Nam Magi ab oriente, Pilatus ab Occidente venerat. Vnde illi Orienti, hoc eſt naſcenti, ille autem occidenti, hoc eſt morienti atteſtabantur Regi Iudæorum, vt cum Abraham, & Iſaac, & Iacob, ex quibus Iudæi ducebant originem, recumberent in regno cœlorum *id eſt, fide Chriſtiana*, non ex eis propagati per carnem, ſed eis inſerti per fidem, vt ille de quo Apoſtolus loquitur Rom. 11. oliuæ inſerendus iam præmonſtraretur Oleaſter. *Et tom. 3. lib. de fide & Symbolo cap. 5.* S. Auguſt. credimus itaque in eum qui ſub Pontio Pilato Crucifixus eſt, & ſepultus; Addendum enim erat iudicis nomen, propter temporum cognitionem. NVNTIAVIT. *Vide Epiſtolam Pilati ad Tyberium apud Euſeb. lib. 12. Hiſt. c. 2* NECESSARII *id. amici, neceſſitudine coniuncti mundo & diabolo,* qui eſt conſtitutus rex ſuper omnes filios ſuperbiæ, *cui imperatores ad tuendam idololatriam erant neceſſarij.* POTVISSENT. *ita ſupra de Iudæis ex Io. 12.* non poterant credere. *Sic iſti, quia nolebant ſe humiliare, & vitijs fidei Chriſtianæ aduerſis & pompis ſæculi renuntiare. Potuit autem Conſtantinus, & alij principes ex Dei gratia humiliari.*

3. *Chriſtianæ Religioni Tiberius fauit, quam nullus piorum Imperatorum eſt perſecutus. Apol. cap. 5. à p. ad f. & 6. in p.*

TIberius ergo, cuius tempore nomen Chriſtianum in ſeculum intrauit, annuntiata ſibi ex Syria Palæſtina quæ illic veritatem iſtius diuinitatis reuelarant detulit ad Senatum cum prærogatiua ſuffragij ſui. Senatus, quia non ipſe probauerat, reſpuit: Cæſar in ſententia manſit comminatus periculum accuſatoribus Chriſtianorum. Conſulite commentarios veſtros. illic reperietis primum Neronem in hanc ſectam cummaxime Romæ orientem Cæſariano gladio ferociſſe. Sed tali dedicatore damnationis noſtræ etiam gloriamur. Qui enim ſcit illum, intelligere poteſt non niſi grande aliquod bonum à Nerone damnatum. Tentauerat & Domitianus, portio Neronis de crudelitate; ſed qua & homo, facile ceptum repreſſit, reſtitutis etiam quos relegauerat. Tales ſemper nobis inſecutores, iniuſti, impij, turpes, quos & ipſi damnare conſueſtis, à quibus damnatos reſtituere ſoliti eſtis. Ceterum de tot exinde principibus ad hodiernum, diuinum humanumque ſapientibus, edite aliquem debellatorem Chriſtianorum. At nos è contrario edimus protectorem; ſi literæ Marci Aurelij grauiſſimi Imperatoris requirantur, quibus illam germanicam ſitim Chriſtianorum forte militum precationibus impetrato imbri diſcuſſam conteſtatur. Sicut non palam ab eiuſmodi hominibus pœnam dimouit, ita alio modo palam diſperſit, adiecta etiam accuſatoribus damnatione, & quidem tetriore. Quales ergo leges iſtæ, quas aduerſus nos ſoli exequuntur impij, iniuſti, turpes, truces, vani, dementes? quas Traianus ex parte fruſtratus eſt vetando inquiri Chriſtianos: quas nullus Hadrianus, quamquam curioſitatum omnium explorator; nullus Veſpaſianus, quamquam Iudæorum debellator; nullus Pius; nullus Ve- Luc. 3.

CAP. VI. rus impreſſit. Facilius vtique peſſimi ab optimis quibuſque, vt ab æmulis, quàm à ſuis ſociis eradicandi iudicarentur. Nunc religioſiſſimi legum & paternorum inſtitutorum protectores & cultores reſpondeant velim, de ſua fide & honore & obſequio erga maiorum conſulta, ſi à nullo deſciuerunt? ſi in nullo exorbitauerunt? ſi non neceſſaria, & aptiſſima quæque diſciplinæ, obliterauerunt?

CHRISTIANÆ RELIGIONI. III. SCHOLIA.

ANNVNTIATA *Supra memoratâ Epiſtolâ Pilati ad Tyberium.* SVFFRAGII SVI. *Dixit enim placere ſibi vt Chriſtus Deus haberetur. Vnde eodem capite paulo ſupra :* Vetus erat decretum, ne qui Deus ab Imperatore conſecraretur, niſi à Senatu probatus, &c. Niſi homini Deus placuerit, Deus non erit. CVM MAXIME. *Præcipuè quam maximè.* FEROCISSE *Ferociter deſæuiſſe.* DEDICATORE. *Quaſi Pontifice primo ſanguinis Chriſtiani effuſore.* DAMNATIONIS. *Perſequtionis.* DE CRVDELITATE, *Quoad crudelitatem, ſed humanior, reuocauit exulatos.* DIVINVM. *Ius ſcilicet, vel aliquid diuinum.* MARCI AVRELII. *Non ſic Euſebius lib. 5. Hiſt. cap. 1. Grauiſſimam enim perſequtionem narrat ſub eo fuiſſe, de qua Baro. in Martyrol. 1. Ian.* GERMANICAM SITIM. *Vide Nicephorum lib. 4. cap. 12. Euſebium lib. 5. cap. 5. Oroſium lib. 7. c. 15. Juſtinum Apol. 2. pro Chriſtianis vbi ſic :* In quintum iam diem aquam, quod ea defeciſſet, non ceperamus; Nam in meditullio Germaniæ, & in finibus hoſtium eramus. Simulatque vero illi *Chriſtiani milites ait ipſe Antoninus* In terram ſunt prouoluti, & Deum precatione inuocauerunt, quem ego ignorabam confeſtim aqua de cœlo eſt conſequuta, ad nos quidem illa frigidiſſima; in Romanorum vero imminentes hoſtes grando ignea. TERRIORE. *Seniore, de qua Euſeb. lib. 5. c. 20. De quodam Chriſtianos accuſante, qui præter pœnam capitalem in huiuſmodi delatores latam, cruribus inſuper confractis periit.* TRAIANVS. *Ita & Hiero. quem cum Tertulliano aliqui Neoterici corrigunt cum Dione & Euſebio; qui malunt Traianum Neruam ponere, qui* FRVSTRATVS. *Id. abrogauit edicta in Chriſtianos lata, nec voluit quemquam ſolo Chriſtiani nomine in ius vocari.* NVLLVS ADRIANVS. *Non quod plures velit intelligi: ſed quaſi diceret, numquam Adrianus.* NVLLVS VERVS. *Marcus ſcilicet, non Lucius* IMPRESSIT *ſupple nota infamiæ, vel ferro candenti, vt ſeruos iuxta leges latas à Tyrannis in Chriſtianos. Simplicius, ipſas leges quis* A *intelligat, vel earum pœnas irrogauit. Seuerum alij legunt, pro Vero, fortè vt eum opponant Pio, ſcilicet Antonino. Sed licet Seuerus ex Niceph. lib. 5. c. 26. initio fuerit mitiſſimus, tamen ſub Tertulliano maximè deſæuiit in fideles edicto eius perſecutio, vt Notat Baro. to. 2. Annal.* CVRIOSITATVM. *An Magiæ & Mathematices curioſus Adrianus? Hæc calluit ex Dione & Mario Naximo, & Baro. to. 2. Annal. an quia literarum omnium, pictura, muſica ſtudioſiſſimus? Ita Paulus Diaconus & Spartianus. Malim ego rerum omnium nouarum; ſub quo noua adhuc religio Chriſtiana, quæ vt Magiam, & artem iudiciariam condemnat, exoſa eſſe debebat harum* B *artium ſtudioſiſſimo Hadriano. Sicut & Nero partim in Petrum ſæuiit, quod Simonem Magum amiciſſimum ſuum ab aëre deieciſſet cum & ipſe ſtudioſiſſimus eſſet Magiæ. Aug. lib. 5. de Ciuit. cap. 19. vbi de dominationis cupiditate luxuria & crudelitate.* Huius vitij ſummitatem & quaſi arcem quandam Nero Cæſar primus obtinuit: cuius fuit tanta luxuries, vt nihil ab eo putaretur virile metuendum: Tanta crudelitas, vt nihil molle habere crederetur, ſi neſciretur. *Vnde Tertull. ſupra :* Qui ſcit illum. *Aug. lib. 20. de Ciuit. cap. 19.* Hoc quod dixit *Paulus 2. Theſſ. 2.* Iam myſterium iniquitatis operatur, Neronem voluit intelligi, cuius iam facta velut Antichriſti videbantur. Vnde nonnulli ipſum reſurrecturum, & futurum Antichriſtum ſuſpicantur. C Alij vero nec eum occiſum putant, ſed ſubtractum potius, vt putaretur occiſus: & viuum occultari in vigore ipſius ætatis, in qua fuit, cum crederetur extinctus; donec ſuo tempore reueletur, & reſtituatur in regnum; ſed multum mihi mira eſt hæc opinantium tanta præſumptio. *Suetonius & Tacitus non occiſum, ſed ſubductum referunt opinione Gentilium. Hiero. in caput 11. Dan. narrat multos ſcriptores Eccl. ſenſiſſe Neronem fore Antichriſtum Theod. & Chryſoſt. eum vocant iniquitatis myſterium. Baro. to. 1. Anno 70. probat Paulum non de Nerone tunc potuiſſe loqui, cum hanc Epiſtolam ſub Claudio ſcriberet.*

4. *Chriſtianæ Religionis teſtes ipſi Dij gentium: quæ per Chriſtum prudentius in Deum credidit quàm Iudæi per Moyſen, & quam Gentiles in Deos ſuos, per homines ſibi ſimiles.*
Apol. cap. 21. circa f.

MOnſtrabimus vobis idoneos teſtes Chriſti, ipſos illos, quos adoratis. multum eſt, ſi eos adhibeam, vt credatis Chriſtianis, propter quos non creditis Chriſtianis. interim hic eſt ordo noſtræ inſtitutionis. hunc edidimus & ſectæ & nominis ſenſum cum ſuo auctore. nemo iam infamiam incutiat, nemo aliud exiſtimet, quia nec fas eſt vlli de ſua religione mentiri. eo enim, quod aliud à ſe coli dicit, quam colit, negat quod colit, & culturam in alterum transfert, & transferendo iam non colit quod negauit. Dicimus & palam dicimus, & vobis torquentibus. lacerati & cruenti vociferamur, Deum colimus per Chriſtum. illum hominem putate. per eum, & in eo ſe cognoſci vult Deus, & coli. Vt Iudæis reſpondeamus. & ipſi Deum per hominem Moyſem colere didicerunt. vt Græcis occurram, Orpheus Pieriæ, Muſæus Athenis, Melampus Argis, Trophonius Bœotiæ, initiationibus homines obligauerunt. vt ad vos quoque dominatores gentium aſpiciam, homo fuit Pompilius Numa, qui Romanos operoſiſſimis ſuperſtitionibus onerauit. liceuerit & Chriſto commentari diuinitatem, rem propriam; non qui rupices & adhuc feros homines multitudine tot numinum demerendorum attonitos efficiendo ad humanitatem temperaret, quod Numa: ſed qui iam expolitos, & ipſa vrbanitate deceptos in agnitionem veritatis ocularet.

CHRISTIANÆ RELIGIONIS. IV. SCHOL.

QVOS ADORATIS. *Dæmones ſcilicet.* PROPTER QVOS, *id eſt ob quorum & cultum fallaciam.* CENSVM *ordinem & originem.* SECTÆ *Fidei, religionis, diſciplinæ.* AVTHORI. *Chriſto.* INFAMIAM *Intenti, dicat infamem religionem colentium Deum Crucifixum,* Cum iniquis deputatum, *Famoſo Barraba poſtpoſitum.* ALIVD *quam quod interrogati, vel vexati, de noſtra Religione reſpondemus,* August. *quia nulli mentiri licet in hac cauſa. Aug. lib. de Mendacio ad Conſent. c.10.* Inſanus eſſet, ſi alienæ libidinis euitandæ cauſa, ne id in eo fieret, quod nulla ſua libidine pateretur, Chriſti Euangelium falſis Chriſti laudibus infalſaret, magis euitans alienam corruptionem in corpore, quam in doctrina ſanctificationis animarum atque corporum corruptionem ſuam. Quamobrem à doctrina Religionis, atque ab eis omnino enuntiationibus, quæ propter doctrinam Religionis enunciantur, cum illa docetur & diſcitur omnia penitus mendacia remouenda ſunt. Nec vlla omnino cauſa inueniri poſſe credatur, cur in rebus talibus mentiendum ſit. Quando nec ideo in ea doctrina mentiendum eſt, vt ad eam ipſam quiſque facilius perducatur. Fracta enim, vel leuiter diminuta authoritate veritatis, omnia dubia remanebunt. Quæ niſi vera credantur teneri certa non poſſunt. Licet igitur vel diſſertori ac diſputatori atque prædicatori rerum æternarum, vel narratori, vel prænuntiatori rerum temporalium, ad ædificandam Religionem, atque pietatem pertinentium, occultare in tempore, quidquid occultandum videtur, mentiri autem nunquam licet, ergo nec occultare mentiendo. PER CHRISTVM. *Docti & inſtructi.* HOMINEM PVTATE, *Solum, & non etiam Deum.* IN EO SE, *&c. Id. in eius doctrina vera, & ſecundum eius præſcripta. Quidni? Cum & Iudæi per Moſem, & Gentiles per Orpheum &c. Deos coluerint. Pieria ſub Heliconio monte regio eſt. Muſæus filius fuit Orphei. Melampus iuxta Euſebium ab Ægypto in Melampodem Græciæ luctum Cereris induxit. Trophonij oraculum in Bœotia recenſet Tertull. lib. de Anima.* INITIATIONIBVS. *Id. ſacris & ſacrificiis.* DOMINATORES. *Rerum Dominos Romanos affatur. Numa. Aug. lib. 3. de Ciuit. c. 16. Numa Pompilius, qui Romulo ſucceſſit regnum quaſdam leges, quæ quidem ciuitati regendæ nequaquam ſufficerent, condidiſſe fertur. Qui eis etiam multa ſacra conſtituit:* Non tamen perhibetur eaſdem leges à numinibus accepiſſe. *Et alibi:* Cœlum multitudine numinum ita conſtipauit, vt locum ſibi inuenire non potuerit. *Haſque* Operoſiſſimæ ſuperſtitiones *Circa tot numina de quibus hic Tertul.* COMMENTARI. *Non hic puto poſſe intelligi, fingere & mentiri, cum paulò ſupra dixerit fas non eſſe vlli de ſua Religione mentiri. Niſi ex abundanti iuſtitia cauſa ſecurus de propria, diuinitate Chriſtus, poſſit,* Comparatus tot Prophanis hominibus mendacibus, & deorum cultum ſuadentibus incultis, & agreſtibus hominibus, *Vt homo diuinitatem etiam adinuentam ſuadere.* RVPICES. *Id. in rupibus ferarum inſtar habitantes.* OCVLARET. *Erudiret iam manſuefactus, facilius ad vnum Deum promerendum quàm tot numina adorantes cum ſtupore, &c.* 3. August.

8. *Chriſtianæ Religionis veritas, & gentilis falſitas, ipſo ore dæmonum, deorum gentium, per energumenos declarata. Apol. cap. 23. à p. ad f. & 24. in p.*

EDatur hic aliquis ſub tribunalibus veſtris, quem dæmone agi conſtet. iuſſus à quolibet Chriſtiano loqui ſpiritus ille, tam ſe dæmonem confitebitur de vero, quàm alibi deum de falſo. æquè producatur aliquis ex iis, qui de Deo pati exiſtimantur, qui aris inhalantes numen de nidore concipiunt, qui ructando conantur, qui anhelando profantur iſta: ipſa virgo Cœleſtis pluuiarum pollicitatrix, iſte ipſe Æſculapius medicinarum demonſtrator, alia die morituris Socordio, & Thanatio, & Aſclepiodoto vitæ ſumminiſtrator, niſi ſe dæmones confeſſi fuerint, Chriſtiano mentiri non audentes, ibidem illius Chriſtiani procaciſſimi ſanguinem fundite. Quid iſto opere manifeſtius? quid hac probatione fidelius? ſimplicitas veritatis in medio eſt. virtus illi ſua aſſiſtit: nihil ſuſpicari licebit. magia, aut aliqua eiuſmodi fallacia fieri dicetis, ſi oculi veſtri & aures permiſerint vobis. Quid autem inijci poteſt aduerſus id, quod oſtenditur nuda ſinceritate? Si altera parte verè Dei ſint, cur ſeſe dæmonia mentiuntur? an vt nobis obſequantur? iam ergo ſubiecta Chriſtianis diuinitas veſtra. nec diuinitas deputanda eſt, quæ ſubdita eſt homini, &, ſi quid ad dedecus facit, æmulis ſuis. Si altera parte dæmones ſunt, vel angeli, cur ſe alibi pro diis agere reſpondent? nam ſicut illi qui dij habentur, dæmones ſe dicere noluiſſent, ſi vere dij eſſent, ſcilicet ne ſe de maieſtate deponerent: ita & iſti, quos directò dæmonas noſtis, non auderent alibi pro diis agere, ſi aliqui omnino dij eſſent quorum nominibus vtuntur. Vererentur enim abuti maieſtate ſuperiorum ſine dubio, & timendorum. Adeo nulla eſt diuinitas iſta, quam tenetis: quia ſi eſſet, neque à dæmoniis affectaretur, neque à diis negaretur. Cum ergo vtraque pars concurrit in confeſſionem deos eſſe negans, agnoſcite vnum genus eſſe, id eſt, dæmonas. Verum vtrobique iam Deos quærite. Quos enim præſumpſeratis, dæmonas eſſe cognoſcitis. Eadem vero opera noſtra ab eiſdem diis veſtris non tantum hoc detegentibus, quod neque ipſi dij ſint, neque vlli alij, etiam illud in continenti cognoſcitis, qui ſit verè Deus, & an ille, & an vnicus, quem Chriſtiani profitemur, & an ita credendus colenduſque, vt fides, vt diſciplina diſpoſita eſt Chriſtianorum. Dicant ibidem, Ecquis ille Chriſtus cum ſua fabula? Si homo communis conditionis? ſi magus? ſi poſt mortem de ſepulcro

à diſcipulis ſurreptus? ſi nunc denique penes inferos? ſi non in cœlis potius, & inde venturus cum totius mundi motu, cum horrore orbis, cum planctu omnium, ſed non Chriſtianorum, vt Dei virtus, & Dei ſpiritus, & Sermo, & ſapientia, & ratio, & Dei filius? quodcunque rideris, rideant & illi vobiſcum negent Chriſtum omnem ab ęuo animam reſtituto corpore iudicaturum. dicant hoc, pro tribunali ſi forte, Minoën, & Radamanthum ſecundùm conſenſum Platonis & poëtarum eſſe ſortitos; ſuæ ſaltem ignominię & damnationis notam refutent: renuant ſe immundos ſpiritus eſſe, quod vel ex pabulis eorum, ſanguine, & fumo, & putidis rogis pecorum, & impuratiſſimis linguis ipſorum vatum intelligi debuit. Renuant ob malitiam prædamnatos ſe in eundem iudicij diem, cum omnibus cultoribus & operatoribus ſuis. Atqui omnis hęc noſtra in illos dominatio & poteſtas, de nominatione Chriſti valet, & de commemoratione eorum quę ſibi à Deo per arbitrum Chriſtum imminentia expectant. Chriſtum timentes in Deo, & Deum in Chriſto, ſubiiciuntur ſeruis Dei & Chriſti. Ita de contactu, deque afflatu noſtro, contemplatione & repręſentatione ignis illius correpti, etiam de corporibus noſtro imperio excedunt inuiti & dolentes, & vobis pręſentibus erubeſcentes. Credite illis cum verum de ſe loquuntur, qui mentientibus creditis. Nemo ad ſuum dedecus mentitur, quin potius ad honorem magis fides proxima eſt aduerſus ſemetipſos confitentes, quam pro ſemetipſis negantes. Hęc denique teſtimonia Deorum veſtrorum Chriſtianos facere conſueuerunt, quia plurimũ illis credendo, in Chriſto Domino credimus. Ipſi literarum noſtrarum fidem accedunt. Ipſi ſpei noſtrę fidentiam ędificant. Colitis illos, quod ſciam, etiam de ſanguine Chriſtianorum. Nollent itaque vos, tam fructuoſos, tam officioſos ſibi amittere, vel ne a vobis quandoque an Chriſtianis fugentur, ſi illis ſub Chriſtiano, volente vobis veritatē probare, mentiri liceret.

Cap. XXIV. Omnis iſta confeſſio illorum, qua ſe Deos negant eſſe, quaque non alium Deum reſpondent præter vnum cui nos mancipamur, ſatis idonea eſt ad depellendum crimen læſæ maximè Romanæ religionis. Si enim non ſunt Dei pro certo, nec religio pro certo eſt. Si religio non eſt, quia nec Dei pro certo, nec nos pro certo rei ſumus læſæ religionis. At è contrario in vos exprobratio reſultauit, qui mendacium colentes, veram religionem veri Dei non modo negligendo, quin inſuper expugnando, in verum committitis crimen veræ irreligioſitatis.

CHRISTIANÆ RELIGIONIS. V. SCHOLIA.

SVB TRIBVNALIBVS. *Coram veſtris iudicibus.* DÆMONE AGI. *Arreptitium diceret* S. Auguſt. *Auguſtinus lib. 2. de Ciuit. c. 4.* Veniebamus nos etiam aliquando adoleſcentes ad ſpectacula, ludibriaque ſacrilegiorum: ſpectabamus arreptitios, &c. *Alibi ſuper Geneſim dixit:* Arreptos ſpiritu. DE VERO. *Id. quantum exorciſmi vi cogetur verum dicere, de vero Deo coactus & de vera Religione compulſus.* ALIBI. *In templis Gentilium.* DE FALSO. *Id. ex proprio vnde mendacium loquitur. Vel de falſo cultu idololatriæ.* DE DEO PATI. *Pithonem habens.* PHANATICOS, *Alij dicunt, vel ariolos.* CONANTVR, *Id. ructu violento & conatu exteriori numen conceptum excutiunt.* VIRGO CELESTIS, *Iunonem intelligit, quæ aqua virginea virgineſcere* B *credebatur. Aſtream quis putet. Carthago Iunonem virginem coluit, quem cœleſtem dixit Capitolinus in Macrino* Vates cœleſtis apud Carthaginem, quæ Deo repleta, ſolebat vera canere. *Aug. 1. de Ciuit.* S. Aug. *c. 4.* Cœleſti virgini, & Berecynthiæ matri deorum omnium, &c. *Vraniam Turnebus vocat.* SOCORDIO. *Pamelius* Scordion, medicamen Plinio lib. 25. c. 6. Socordio iuuantur ſontico morbo, & veluti corde vitaque deficientes. THANATIO. *Alij legunt, denatio, quod iam denaſcentibus, id eſt à natiuo calore deficientibus, & iam moribundis datur.* ASCLEPIODOTO. *Singulare Æſculapij pharmacũ, quod non communiter omnibus, ſed electis tantum ſuis* C *prabet.* IBIDEM. *Coram ipſo tribunali veſtro.* INIICI. *Obiici.* PRO DIIS *Id. tanquam Deos ſe volunt adorari.* DIRECTO, *Abſolute, & ſine controuerſia.* VTRAQVE PARS. *Vtrinque, tam fideles, quàm Gentiles.* VNVM GENVS. *Id eſt, non alios eſſe Deos, alios dæmones, ſed omnes pariter dæmones.* IN

A CONTINENTI, *Statim vel ex conſequenti,* SVRREPTVS. *Vt pacti fuerant Iudæi cum teſtibus dormientibus.* SVA FABVLA. *Id eſt dicant abreptitij & dæmones in energumenis, an fabula ſit tota Chriſti œconomia.* DEI SPIRITVS *Quia ex ore eius proceſſit, Deus de Deo.* SERMO. *Verbum bonum eructatum.* RATIO. *De hac iam alibi. In eo & per eum ratione cuncta diſpoſuit.* MINOEM *Æneid. 6.* Quæſitor vrnam mouet, &c. *Si fortè Minos & Radamanthus ſint inferi iudices, ſicut Plato & Poëta fingunt: Vt Chriſtum iudicem videant.* IMPVRATISSIMIS *Impudiciſſimis.* SVBIICIVNTVR SERVIS DEI. *Aug. lib. 7. de Ciuit. cap. 35. Vbi poſt multa de Numa & libris eius, in quibus* Tota, inquit, illa Theologia ciuilis etiam apud tales homines execrabilis appareret. *Tertul. cap. 21. ſupra vrbanitate deceptos dixit.* Quàm verò pernicioſè vel à cultu veræ diuinitatis alienæ illæ literæ iudicatæ ſint, hinc intelligi poteſt. quod eas maluit Senatus incendere, quas Pompilius occultauit, &c. Qui ergo nec fœlicem in futuro vitam, nec modo habere vult piam talibus ſacris mortem quærat æternã. Q. autem cum maligni dæmonibus non vult habere ſocietatem, non ſuperſtitionem, quà coluntur, noxiam pertimeſcat; ſed veram Religionem quà produntur & vincuntur, agnoſcat. DOMINATIO. *Notat imperium Chriſtianorum in dæmones Dominos Romanorum Dominorum orbis. Quantum eſt eſſe ſeruum Chriſti, vt cum ex Iob* Non ſit poteſtas quæ comparetur dæmoni ſuper terram, qui factus eſt vt nullum timeret *Gentilem; quemque omnis etiam Imperator Gentilis timeret; hunc vel ſolo halitu exſufflet Aquilonem, qui & cedros Libani radicitus extirpet. Hinc ſupra:* Iuſſus à quolibet Aug.

libe Chriſtiano loqui Spiritus *mendacij*, Verum etiam contra ſe confitetur. *Et rurſum infra*: Subiiciuntur ſeruis Dei & Chriſti de contactu, deque afflatu noſtro, &c. De corporibus, noſtro imperio excedunt. *Et de Anima cap 57.* Nec imitatoria operatione, *Vt Magi*. Sed expugnatoria dominatione tractamus multiformem luem mentis humanæ. DE NOMINATIONE. *Frequens vſus eſt huius prepoſitionis.* De contactu, de afflatu, de vero, de falſo, &c. *Vim Chriſti nominis expaueſcit dæmon, Arnob. lib.* 1. Cuius nomen auditum fugat noxios ſpiritus, imponit ſilentium vatibus, aruſpices inconſultos reddit. PROXIMA EST. *Al.* Plena vel prona. *Id eſt facilius creditur* B *dæmoni contra ſe quàm pro ſe loquenti; dumque confitentur Chriſtum & Deum aduerſus ſemetipſos, credibiliores ſunt dæmones, quàm cum Chriſtum Deum negant ſuæ cauſæ fauentes. Dum enim nullo cogente Chriſtiano, ſed inuitante ſacrificiis mago, vel infideli, reſpondet negando Chriſtum Deum, mendacium ex propriis loquitur, & ſic ei credendum non eſt pro ſe teſtimonium danti. Aug. tract. 42. in Io. 8.* Audi intellige, non te longè mitto in ipſis verbis intellige. Cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax eſt, & Pater eius, &c. Non omnis enim qui mentitur, pater mendacij ſui eſt: Si enim ab alio mendacium accepiſti, & dixiſti, C tu quidem mentitus es proferendo mendacium, ſed pater mendacij ipſius non es, quia ab altero accepiſti mendacium: Diabolus autem à ſeipſo

Aug.

A mendax fuit, mendacium ſuum ipſe genuit, quod à nemine audiuit. Quomodo Deus Pater genuit filiũ veritatem. Sic diabolus lapſus genuit quaſi filium, &c. Si quod dicis à diabolo accepiſti, & diabolo credidiſti mendax es, pater mẽdacij non es. Ille vero, quia non aliunde accepit mendacium, quo mendacio tanquam veneno ſerpens hominem occideret, Pater eſt mendacij, ſicut Deus pater eſt veritatis. Recedite à patre mendacij, currite ad patrem veritatis, amplectimini veritatem vt accipiatis libertatem. LITTERARVM. *Id eſt ſcripturarum veritatem illuſtrant* FIDENTIAM *Qua audemus æternam gloriam ſperare, & implere ruinas apoſtatarum Angelorum.* DE SANGVINE, &c. *Sacrificando eis homines Chriſtianos.* NOLLENT, *&c. Niſi poteſtas diuina inuitos cogeret verum dicere, non hæc loquerentur, quibus vos cultores ſuos ab idololatria, ad cultum veri Dei prouocarent.* SVB CHRISTIANO, *Scilicet imperante ſubiecti.* SILICET, *Id. Cum non liceat per Deum verum adiuratis mentiri.* IN VERVM COMMITTITIS. *Pro verum committitis, vel in verum incidistis, alij ſic legunt* Expugnando Deum verum, committitis crimen veræ irreligioſitatis, *Et hac voce vſus eſt Sanctus Maximus Taurin. homil de defectu Lunæ:* Tanta vociferatio populi extitit, vt irreligioſitas eius pulſaret ad cœlum. Quod cum requirerem quid ſibi clamor hic vellet, dixerunt mihi, quod laboranti Lunæ veſtra vociferatio ſubueniret, & defectum eius ſuis clamoribus adiuuaret.

6 *Chriſtiana Religio non Aſinum colit, vt Gentilis beſtias, ſed Deum verum.*

Apol. cap. 15. in fin. & 16. in p.

QVid ergo colunt, qui talia non colunt? Iam quidem intelligi ſubjacet veritatis eſſe cultores, qui mendacij non ſint: nec errare amplius in eo, in quo erraſſe ſe recognoſcendo ceſſauerint. Hoc prius capite, & omnem hinc Sacramenti noſtri ordinem haurire, repercuſſis ante tamen opinionibus falſis. Nam & quidam ſomniaſtis caput aſininum eſſe Deum noſtrum. Hanc Cornelius Tacitus ſuſpicionem eiuſmodi inſeruit. Is enim in quinta hiſtoriarum ſuarum bellum Iudaicum exorſus ab origine gentis etiam de ipſa tam origine quam de nomine & religione gentis, quæ voluit, argumentatus, Iudæos refert Ægypto expeditos, ſiue, vt putauit, extorres, vaſtis Arabiæ in locis aquarum egentiſſimis, cum ſiti macerarentur, onagris, qui fortè de paſtu potum petituri æſtimabantur, indicibus fontis vſos, ob eam gratiam conſimilis beſtiæ ſuperficiem conſecraſſe. Atque ita inde præſumptum opinor, nos quoque, vt Iudaïcæ religionis propinquos, eidem ſimulacro initiari. Atenim idem Cornelius Tacitus, ſanè ille mendaciorum loquaciſſimus, in eadem hiſtoria refert, Cn. Pompeium, cum Hieruſalem cepiſſet, proptereaque templum adiſſet ſpeculandis Iudaicæ religionis arcanis, nullum illic reperiſſe ſimulacrum. Et vtique ſi id colebatur, quod aliqua effigie repræſentabatur, nuſquam magis quam in ſacrario ſuo exhiberetur, eo magis, quia nec verebatur extraneos arbitros quanquam vana cultura ſolis enim ſacerdotibus adire licitum: Etiam conſpectus cæterorum velo oppanſo interdicebatur. Vos tamen non negabitis & iumenta omnia & totos cantherios cum ſua Epona coli à vobis. Hoc forſitan improbamur, quod inter cultores omnium pecudum beſtiarumque Aſinarij tantùm ſumus. *Et lib. 1. ad Nationes cap. 11.*

CAP. XVI.

CHRISTIANA RELIGIO. VI. SCHOLIA.

TALIA *qualia vos idola ſcilicet & dæmonia.* SVB D IACET. *Facilè eſt intelligere. Vel infertur clarè, Dei veri eſſe cultores, qui falſos Deos non colunt.* IN ... *cultu.* CAPITE. *intelligite.* SACRAMENTI *myſterij fidei in baptiſmo ſuſceptæ.* CAPVT ASININVM. *ſomnium gentilium & inuenta calumnia, quam imponebant Chriſtianis quaſi, vt Iudæi caput vituli aurei cultores, ſic Chriſtiani, Aſini fuerint.* IN QVINTA. *In quinto libro hiſtoriæ.* EXPEDITOS, *vinculis ſeruitutis.* EXTORRES. *Exules. Propria terra abactos, vel interdictos igni & aqua. Vnde & torris lignum vna ex parte ardens. Sine igne & aqua, cuius penuria laborabant.* ONAGRIS. *Aſinis feris, qui teſtè Iob*, clamorem exactoris non exaudiunt: *ſitis ſcilicet appetitum frigidi & humidi exigentis, cui, non acquieſcit, nec quantacumque ſiti preſſum animal, aquas turbidas præterit, donec limpidam inueniat. Hinc Pſaltes Pſal. 103.* inter medium montium pertranſibunt aquæ, potabunt omnes beſtiæ agri, expectabunt onagri in ſiti ſua. DE PASTV. *Poſt pabulum.*

Sic onagri indicauerunt fontem Iudæis ſitibundis. Vnde A *in memoriam inuenta aqua*, SVPERFICIEM, *id eſt* [S. Auguſt.] *caput in idolum dedicarunt. Si ſequor allegoriam Auguſtini in Pſal. 103.* onagri gentiles; nullum enim habebant iugum legis gentes, viuebant moribus ſuis, ſuperba iactantia vagantes quaſi in deſerto: *profecto Magi, fontem Iudæo, iuſtitiæ Chriſtum indicarunt.* PROPINQVOS. *Quia primi fideles Iudei, oues ad quas miſſus eſt Chriſtus, cum quibus eundem Deum colimus.* INITIARI, *cultui conſecrari.* AT ENIM, *&c. Sed ſibi ipſi mendaciſſimus contradicit. Nota acutè, loquaciſſimum per antiphraſim, dictum Tacitum; qui rurſum Iudæos abſque ſimulacris probat, quod nullum viderit in templo Pompeius curioſus templi explorator, nec in ipſo tabernaculo*, OPPANSO *velo ideſt, expanſo & tegente ſecreta; ſolis ſacerdotibus peruia.* EO MAGIS, *&c. id eſt, ſi quod idolum, aut* B *Aſini caput colendum habuiſſent, illud in tabernaculo poſuiſſent. Licet vana & ſtulta fuiſſet religio: quamuis enim nil periculi fuiſſet à vano, ideſt idolo cui in vanum & fruſtra Dei nomen imponeretur, & populus legem idola probibentem zelatus, ſcandalum à re occulta & incognita ſumere non potuiſſet*, quod Tertul. per extraneos arbitros intellexit, excluſos ſcilicet à tabernaculo, *tamen vanus fuiſſet cultus, id eſt Aſinus hic non fuiſſet cultus niſi à Sacerdotibus.* TOTOS, *id eſt non ſolum caput vt nobis imponitis.* CANTHERIOS, *id. equos caſtratos.* EPONA. *Alij* HIPPONA, *dea Mulionum.* ASINARII TANTVM *acutè. Vos gentiles quia animalia omnia numina conſecraſtis, nobis in crimen fortè obijcitis, quod ne vnum quidem integrum animal ſed tantùm caput Aſini adoremus. Imò verò & Agnum, & Leonem Chriſtum, & columbam Spiritum* C *ſanctum. Non quod ipſa animalia aueſque Chriſtum aut Spiritum ſanctum repræſentantes adoremus, ſed perſonas per ea figuratas. Agnum Chriſtum vidit ſanctus Clemens extorris apud Cherſoneſum, in montis apice pede limpidum fontem educentem, qui & nobis venia & gratia venam ſecandis operandiſque marmoribus, id eſt cordibus duris poliendis & Eccleſiæ fabrica & ruinis Angelorum implendis aptauit. Hic cultu dignus maximè capite conſecrandus, quia iuxta Paulum:* caput viri Chriſtus, caput Chriſti Deus: *hic fontem appernit*, aquæ vitæ ſalientem in vitam æternam. HINC *id. propter hoc reprobamur à* Gentilibus.

Et libro primo ad Nationes. cap. 11. IN HOC NOMINE. *In Elogio, & crimine, quo in totum ſuperſtitioni deorum veſtrorum renuntiauimus.* SVPERDVCTÆ. *Quòd præter contemptum deorum veſtrorum, quibus maxima pars orbis ſeruit, nouum* D *inuenimus dei monſtrum, Aſinino capite, quem colimus.* SOMNIASTIS, *commenti eſtis, Authore Cornelio Tacito.* DE PASTV, *poſt paſcua.* INITIARI, *cultui conſecrari.* TEMPORALEM. *Eſto, concedam ad præſens, nos eſſe vobiſcum ſuperſtitioſos.* TANTVM ASINARII. *Solum Deum Aſininũ colimus, imò & ei ſubijcimur: quaſi aſini, eum vt caput noſtrum,* portantes, & glorificantes in corpore noſtro. *Facetè Auguſtinus, in verba Pſalmi. 33.* [S. Auguſt.] In Domino laudabitur anima mea, audiant manſueti, & lætentur. Qui, inquit, non in Domino volunt laudari, non ſunt manſueti, ſed truces, aſperi, elati, ſuperbi. Iumenta manſueta vult habere Dominus. eſto iumentum Domini, id eſt, eſto manſuetus. E Sed & ille ſuper te, ipſe regit te, noli timere nè offendas, & cas in præceps. Infirmitas quidem tua eſt, ſed attende quis tibi præſideat. Pullus aſinies, ſed Chriſtum portans. Nam & ipſe in pullo aſini venit ad ciuitatem, & fuit illud iumentum manſuetum. A Numquid laudabatur iumentum illud? Numquid iumento dicebatur. oſanna fili Dauid, benedictus, &c? Aſellus portabat, ſed ille qui portabatur, à præcedentibus. & conſequentibus laudabatur. Et dicebat fortè iumentum, In Domino laudabitur anima. &c? Numquam illud dixit ille Aſinus, fratres: ſed dicat illud populus; qui imitatur iumentum illud, ſi vult portare Dominum ſuum. Iraſcitur fortè populus. quia comparatur aſello, in quo ſedit Dominus: Et dicent mihi aliqui ſuperbi, & elati; Ecce aſinos nos fecit. Sit aſinus Domini quiſquis hoc dicit, nè ſit equus, & mulus, quibus non eſt intellectus. Equus enim, & mulus erigunt ceruicem aliquando, & ſua ferocitate excutiunt à ſe ſeſſorem ſuum. Domantur frænis, chamo, verberibus, donec diſcant ſubiici, & por- B tare dominum ſuum. Tu autem, antequam fræno tundantur ora tua, eſto manſuetus, & porta Dominum tuum, &c. *Et in Pſal. 31.* Nolite eſſe ſicut equus & mulus: equus & mulus, inquit, erecta ceruice ſunt. Non ſunt equus, & mulus, ſicut ille bos qui agnouit poſſeſſorem ſuum; & aſinus præſepe Domini ſui. Eſa. 1. Quid patiuntur tales? in fræno, & chamo maxillas eorum conſtringe, &c. Equus & mulus vis eſſe? vis non habere ſeſſorem? conſtringetur os tuum, & maxillæ tuæ in fræno, & chamo; ipſum os tuum conſtringetur, quo iactas merita tua, & taces peccata tua. Maxillas eorum conſtringe, qui non appropinquant ad te, humiliando ſe.

Gentiles autem Chriſtianos crudeliter perſequentes, non aſini ſimplices, ſed onagri feri ſunt; de quibus Iob. C *24.* Irruerunt aſini feri in agro ſuper me, & exeuntes ad opus ſuum. Suauis factus eſt ei panis in adoleſcentes. *In quem locum Auguſt. lib. Annot. in Iob.* [Auguſt.] ſtulti, inquit, & indomiti, & ob hoc ſuperbi, irruerunt ſuper me confitentem, ſcilicet Eccleſiam. Hoc enim opus eſt eorum, vt irruant in me: id eſt, ad hoc deputati ſunt à Deo. Impio autem & perſecutori ſuauem panem dicit, id eſt perſecutionem, qua libenter fruebatur, cùm eam faceret, adoleſcentibus: vt adoleſcentes, aut pro amatoribus voluptatum accipiamus, quia ipſi facilè talibus conſentiunt: aut pro eis qui tantùm in Eccleſia profecerunt, vt pueritiæ quidem ſimplicitatem tranſierint; ſed nondum peruenerunt ad robur illud virile, quo etiam perſecutor contemnitur.

OMNIA IVMENTA ET PECORA. *Alludit* D *ad Paulum Rom. 1. de quo Beda ibid. ex Auguſtino citato, de verbis Euangelij 56.* [Aug.] Quod curioſitate inuenerunt, ſuperbiá perdiderunt, dicentes ſe eſſe ſapientes: donum Dei ſibi tribuentes, ſtulti facti ſunt. Vnde probas ſtultitiam eorum? oſtende Apoſtole. Oſtendiſti nobis vnde potuerunt peruenire ad cognitionem Dei: quoniam inuiſibilia eius, per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur. Inſipientiam ipſorum vnde oſtendis? Audi. Et immutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & ſerpentium. Figuras enim iſtorum animalium. ſibi Deos pagani fecerunt. Inueniſti Deum, & coluiſti idolum, quomodo ſapiens es? Iſta eſt, iniquitas ſimulacrorum, in qua iniquitate illi veritatem detinuerunt. Quia E quod per creaturam cognouerunt, & quod per opera Dei intellexerunt, in operibus hominum perdiderunt. Mundus enim opus eſt Dei: idolum opus eſt fabri.

7. *Chriſtiana Religio vnum ſummum Deum colere impunè debet : & ſolus Chriſtianus ad alium colendum cogendus non eſt, licentiâ cuilibet alteri datâ ſibi Deum eligere. Apol. cap. 24. à p. ad f.*

VT conſtaret illos deos eſſe, nonne conceditis de æſtimatione communi aliquem eſſe ſublimiorem & potentiorem, velut principem mundi, perfectæ potentiæ & maieſtatis? nam & ſic plerique diſponunt diuinitatem, vt imperium ſummæ dominationis eſſe penes vnum, officia eius penes multos velint, vt Plato Iouem magnum in cœlo comitatum exercitu deſcribit deorum pariter & dæmonum. Itaque oportere & procurantes, & præfectos, & præſides pariter ſuſpici. & tamen, quod facinus admittit qui magis ad Cæſarem promerendum & operam & ſpem ſuam transfert? nec appellationem Dei, ita vt Imperatoris, in alio quàm principe confitetur? cùm capitale eſſe iudicetur alium præter Cæſarem & dicere & audire? Colat alius Deum, alius Iouem: alius ad cœlum ſupplices manus tendat, alius ad aram Fidei: alius, ſi hoc putatis, nubes numeret orans, alius lacunaria: alius ſuam animam Deo ſuo voueat, alius hirci. Videte enim, ne & hoc ad irreligioſitatis elogium concurrat, adimere libertatem religionis, & interdicere optionem diuinitatis, vt non liceat mihi colere quem velim, ſed cogar colere quem nolim. Nemo ſe ab inuito coli volet, ne homo quidem. atque ideo & Ægyptiis permiſſa eſt tam vanæ ſuperſtitionis poteſtas, auibus & beſtiis conſecrandis, & capite damnandis qui aliquem huiuſmodi deum occiderint. Vnicuique etiam prouinciæ & ciuitati ſuus Deus eſt, vt Syriæ Aſtartes, vt Arabiæ Diſares, vt Noricis Belenus, vt Africæ Cœleſtis, vt Mauritaniæ Reguli ſui. Romanas vt opinor, prouincias edidi, nec tamen Romanos Deos earum, quia Romæ non magis coluntur, quàm qui per ipſam quoque Italiam municipali conſecratione cenſentur, Caſinientium Deluentinus, Narnienſium Viſidianus, Æſculanorum Ancaria, Volſinienſium Nurſia, Ocriculanorum Valentia, Sutrinorum Nortia, Faliſcorum, in honore eſt Pater Curis, & accepit cognomen Iuno. Sed nos ſoli arcemur à Religionis proprietate. lædimus Romanos, nec Romani habemur, quia non Romanorum Deum colimus. Bene quod omnium Deus eſt, cuius velimus aut nolimus omnes ſumus. Sed apud vos quoſuis colere ius eſt, præter Deum verum, quaſi non hic magis omnium ſit, cuius omnes ſumus.

CHRISTIANA RELIGIO. VII. SCHOLIA.

VT CONSTARET. *Licet certum eſſet.* ILLOS, *dæmones.* DE ÆSTIMATIONE. *Secundùm communem hominum ſenſum.* PRINCIPEM. *Orpheus Protogonum, Ariſtoteles ſummum, Cicero ſupremum. Seneca Deorum omnium Deum, Antiſtenes ſummæ totius artificem.* IOVEM MAGNVM. *Aug. lib. 4. de ciuit. cap. 9.* omiſſa turba iſta minutorum Deorum, vel aliquantum intermiſſa, officium maiorum Deorum debemus inquirere, quo Roma tam magna eſt facta, vt tandiu tot gentibus imputauit. Nimirum ergo Iouis hoc opus eſt. Ipſum enim Deorum omnium, dearumque regem eſſe volunt: hoc eius indicat ſceptrum, hoc in alto colle capitolium. De iſto Deo, quamuis à Poëta, dictum conuenientiſſimè prædicant, Iouis omnia plena. Hunc Varro credit etiam ab his coli, qui vnum Deum ſolum ſine ſimulacro colunt, ſed alio nomine nuncupari. Quod ſi ita eſt, cur tam malè tractatus eſt Romæ, ſicut quidam & in cæteris gentibus, vt ei fieret ſimulacrum? quod ipſi etiam Varroni ita diſplicet, vt cum tantæ ciuitatis peruerſa conſuetudine premeretur, nequaquam tamen dicere & ſcribere dubitaret, quod hi qui populis inſtituerunt ſimulachra, & metum dempſerunt, & errorem addiderunt *Error additus, vt Deus corporeus haberetur, ademptus timor dum ſenſu & motu carere videbatur, & indecenter fingeretur.* SVSCIPI *tanquam Deos.* QVOD FACINVS. *Dicite quàm rei eſtis læſæ Religionis, qui omnem in Imperatore ponitis, & ei Dei nomen tribuitis potiùs quàm ipſi Deo & crimen capitale ſit cuiquam Principi nomen Imperatoris tribuere. Hinc liquet quàm irreligioſi ſitis erga ſummũ Imperatorem Deorum Iouem, cùm etiam minutis præſidiis & gregariis numinibus, Dei nomen imponatis.*

August.

A COLAT ALIVS, &c. *Antitheſes hic ponit, vt Deum verum opponat Ioui, cœlum ſedem Dei veri, aræ deæ Fidei.* NVBES, *in quibus virtus & magnificentia Dei veri, templorum laquearibus. Animam ſe & corpus hoſtiam viuam Deo exhibentem ſecundùm Paulum, animam hirci ſacrificanti. Alij ſimplicius dicent. per Deum, intelligi proprium cuiuſque genium. per cœlum nubes, &c. Deos variè putatos à Gentilibus.* AD ARAM FIDEI. *Aug. l. 4 de ciuit. c. 20.* Cur & Fides dea credita eſt, & accepit etiam ipſa templum & altare? quam quiſquis prudenter agnoſcit, habitaculum illi ſeipſum facit. Vnde autem ſciunt illi quid ſit Fides, cuius primum & maximum officium eſt, vt in verum credatur Deum. Sed cur non ſuffecerat virtus? nonne ibi eſt & Fides? quandoquidem virtutem in quatuor ſpecies diſtribuendam eſſe viderunt, prudentiam, &c. Et quoniam iſtæ ſingulæ ſpecies ſuas habent, in partibus iuſtitiæ fides eſt; maximumque locum apud nos habet, quicumque B ſcimus quid ſit, quòd iuſtus ex fide viuit. *Habac. 2.* ELOGIVM. *in malam partem, notam & crimen ſignat.* ADIMERE. *Vos nomen malum contrahitis, dum ſolis Chriſtianis aufertis libertatem Deum colendi.* CONSECRANDIS, *dijs ſcilicet faciendis.* ASTARTES. *3. Reg. 21.* colebat Salomon Aſtartem deam Sidoniorum. SYRIÆ *Beda in acta ea eſt quæ Hebraicè Aram dicitur. Et eſt regio inter Euphratem & mare magnum.* DYSARES, *alij diaſares. Daſares autem Hebr. & Chald. ſignificat ebrium ſe voluntantem. Ebrietas autem Bacchum patronum habet.* NORICIS. *aliqui. Aremoricos* BELENVS. *Appollo ſic dictus à iactu radiorum.* COELESTIS, *Philaſtrius Fortunam, Pithœus Cererem Turnebus Vraniam. Baro. to. 5. Cybelem. Lipſius & Petrus faber, Iunonem, dé*

S. Auguſt.

Omniloquium. Iii ij

quæ ſupra Tertul. Virgo cœleſtis pluuiarum pollicitatrix. *Si præſidet aëri vbi formantur pluuiæ.* REGVLI, *id eſt parui reges quos, Mauri pro diis colebant. Iulius Firmicus cap. 2.* ô miſera & caduca mortalitas, vt regibus tuis per annos ſingulos funeſtas mittas inferias, *Sacra offeras diis inferis*, neglecto Deo ſummo, qui omnia diuini artificij moderatione compoſuit, & ſpem tuam perdis & vitam. MVNICIPALI. *Dicitur quod ad municipes pertinet, & intelligit oppida ius Romanæ Ciuitatis adepta ſuis legibus & iure vtentia.* CENSENTVR, *numero Deorum adſcribuntur.* CASSINIENSIVM, *alij* Cruſtumnienſium. DEVENTINVS, *alij Beluentinus, Dementinus.* NARNIENSIVM. *Alij Nirnienſium. Viridianus, &c. Cæterùm Cruſtuminus ager non procul Româ. Caſſinum, Samnitum oppidum. Nirnienſes & Narnia in Vmbria ſicut ocriculum ſiue otriculum. Sutriū olim in Tuſcia. Falici hodie Monteſiaſco. Aſculum* A *Apuleiæ oppidum. Ancaria nobilis familia. Aliqui dicunt Ancariū vocari, qui furore debacchatur, ab Ancaria immiſſo, ſiue Bellona. Volſci populi in Latio vltra Circeios Volſcinium Ptolemæo vrbs Tuſcorum.* CVRIS. *Pater Iunonis, quem Faliſci Deum colebāt: à quo ex Feſto Iunonem Curetim vocabant, & menſas altarium eius Curiales.* SOLI ARCEMVR. *Mirum, inquit, cum ſingulis Prouincijs aut ciuitatibus, aut oppidis municipalibus Romanorum liberum ſit ſuos deos colere, qui Romæ nec coluntur, nec agnoſcuntur, ſolis Chriſtianis hoc iure communi fruſtratis, proprium, verū, vnicum Deum omnium Deum colere non licet.* VELIMVS NOLIMVS. *Hac phraſi vſus eſt Auguſtinus in Ep.* Auguſt. *121. ad Probam cap. 11.* in eo quod dicimus: adueniat regnum tuum, quod ſeu velimus ſeu nolimus, vtique veniet, deſiderium noſtrum ad illud regnum excitamus, vt nobis veniat, atque nos in eo regnare mereamur.

8. *Chriſtiana Religio cognita vera, omnem aliam abdicare cogit. Apol. cap. 21. inf.*

QVærite ergo, ſi vera eſt iſta diuinitas Chriſti. ſi ea eſt, quæ cognita ad bonum quis reformatur, ſequitur vt falſa renuntietur quæuis alia cōtraria comperta: in primis illa, quæ deliteſcens ſub nominibus & imaginibus mortuorum, quibuſdam ſignis & miraculis & oraculis fidem diuinitatis operatur.

CHRISTIANA RELIGIO. VIII. SCHOLIA.

ISTA DIVINITAS. *Fusè Chriſti diuinitatem prius probauerat, nunc religionem ab eo inſtitutam, fidem & doctrinam ſequendam probat, quòd in medijs hominum mores reformaris. Cùm cultus dæmonum corrumpat ex aduerſo, vt facile ſit* RENVNTIARE. *Id eſt pronunciare falſam, & renuntiandam, ſiue eiurandam improbam religionem.* ILLA. *Maximè inquit illa, quæ magicas artes exercet latens & decipiens* SIGNIS, *characteribus, pactis, progidijs operatis ad conciliandam dæmonibus fidem hominum, euocatis fictè mortuis, quorum nomina, & figuras aſſumunt, vt*
S. Auguſt. *edant oracula falſa. Auguſt. lib. 7. de ciuit. cap. 35.* Numa, ad quem nullus Dei Propheta, nullus ſan- B ctus Angelus mittebatur, hydromantiam facere compulſus eſt: vt in aqua videret imagines Deorum, vel potius ludificationes dæmonum, à quibus audiret, quid in ſacris conſtituere, atque obſeruare deberet. Quod genus diuinationis idem varro à Perſis dicit allatum, quo & ipſum Numam, & poſtea Pythagoram Philoſophum vſum fuiſſe commemorat: vbi adhibito ſanguine etiam inferos perhibet ſciſcitari; *alia lectio, ſuſcitari* & Necromantiam Græcè dicit vocari: quæ ſiue Hydromantia, ſiue Necromantia dicatur, idipſum eſt, vbi videntur mortui diuinare.

9. *Chriſtiana ſapientia, Socrate & omni dæmone ſuperior, omnique Philoſophia conſtantior eſt. De An. cap. 1. a m.*

NOndum Chriſtianæ poteſtatis documenta proceſſerant, quæ vim iſtam pernicioſiſſimam, nec vnquam bonam, antiqui erroris artificem, omnis veritatis auocatricem ſola traducit. Quod ſi idcirco ſapientiſſimus Socrates ſecundum Pythij quoque dæmonis ſuffragium, ſcilicet negotium nauantis ſocio ſuo, quantò dignior atque conſtantior Chriſtianæ ſapientiæ aſſertio, cuius adflatui tota vis dæmonum cedit? Hæc ſapientia de ſchola cœli deos quidem ſeculi negare liberior, quæ nullum Æſculapio gallinaceum reddi iubens præuaricetur, nec noua inferens dæmonia, ſed vetera depellens: nec adoleſcentiam vitians, ſed omni bono pudoris informans, ideoque non vnius vrbis, ſed vniuerſi orbis iniquam ſententiam ſuſtinens pro nomine veritatis; tanto ſcilicet peroſioris quanto plenioris, vt & mortem non de poculo per habitum iocunditatis abſorbeat, ſed de patibulo & viuicomburio per omne ingenium crudelitatis exhauriat.

CHRISTIANA SAPIENTIA. IX. SCHOLIA.

VIM ISTAM *dæmonum ſcilicet hominum corpora poſſidentium, & animas hominum decipientium,* DOCVMENTA, *experientia ſumpta quæ Chriſtus poteſtatem dedit Chriſtianis dæmones expellendi.* NEC VNQVAM BONAM. *Quia quamuis bonus dæmon à Gentilibus vocetur, nil præſtat boni niſi malo fine, vt auocet à veritate, iuxta ſerpentis antiqui fallaciam ſub ſpecie & ſpe ſcientiæ diuinæ, ignorantiam & mortem animæ & corpori afflantis.* SOLA TRADVCIT. *Aperte* C *tè detegit & triumphat, accepta Chriſti poteſtate, qui ex Paulo* principatus & poteſtates palam traduxit confidenter triumphans illos in ſemetipſo. SI IDCIRCO, *id eſt tum quod Socrates dæmonem habuit à puero peſſimum pædagogum cui credebat, & ad confirmandum errorem teſtimonium accepit à dæmonio in oraculo Apolinis Pythij præſidente, & ſuffragante dæmoni familiari Socratis.* SAPIENTISSIMVS, *quia ſcilicet, vt Plato refert dixit Socrates,* quæ ſcio neque me

ſcire arbitror. *Vel*, vnum ſcio, quod nihil ſcio. *Minutius Fœlix in Octauio Socratem vocat mimũ humilitatis:* Socrates ſcurra Atticus viderit, nihil ſe ſcire confeſſus, teſtimonio licet fallaciſſimi dæmonis glorioſus. *Cui & ſimilibus ſecundum ſapientem, nequiter humiliantibus ſe, diceret Auguſtinus in verba* Auguſt. *Pauli*, non alta ſapientes, ſed humilibus conſentientes. Rom. 12. *Sic Auguſt. in Pſal. 118.* tunc erit humilitas vera, ſi non ſola oſtentetur in lingua: vt ſimus ſecundum Apoſtolum non alta ſapientes, &c. Non ait, colloquentes, ſed conſentientes, quod non fit ore, ſed corde. Sed tu hypocrita, ſi dicis habere, cùm credas te non habere peccatum; foris fingis humilitatẽ, intus amplecteris vanitatẽ. Ergo in ore & in corde, non habes veritatem. Quid tibi prodeſt videri ab hominibus humile eſſe quod dicis, ſi Deus videt altum eſſe quod ſapis? certè ſi auribus diuinum inſonaret oraculum, noli altum dicere; nec ſic immeritò damnareris, ſi humilis in ore coram hominibus, altum in corde coram domino loquereris. Cùm verò audias, noli altum ſapere, ſed time; & tu in tantum ſapis altum, vt te peccatum æſtimes non habere: per hoc quod non vis timere, nihil tibi aliud remanet, niſi tumere. ASSERTIO. *Hic opponit geminam Chriſtiani virtutem, intellectus & voluntatis, humilitatem in agnoſcenda ignorantia & infirmitate propria, & conſtantiam in ferenda qualibet crudeli morte pro vnius Dei veri fide ſubeunda, & exhauſta à fidelibus cũ ficta humilitate & Religione, & conſtantia Socratis. Hic vnius dæmonis auditor, & ſectator ab vno laudatus eſt; Chriſtianus ab omnibus inuitis dæmonibus expulſis ſolo afflatu laudatur. Ille de Schola inferi nouum dæmonium Æſculapium agnoſcit. Cui ex Platone in Phœdone gallũ non caſtrauit, ſed immolari iuſſit, quod ex Ficino Phœbi filius eſſet, & gallus ſolare animal: Chriſtianus, non vt falsò imponebatur Paulo*, nouorum dæmoniorum annuntiator, *ſed idololatriæ euerſor.* LIBERIOR

B NEGARE, *id eſt ad negandum, quàm Socrates qui ab Athenienſibus damnatus quod Deos negaret, in fine vitæ non ſibi conſtans Æſculapium agnouit.* ADVLESCENTIAM, *id eſt adoleſcentiam, quod corrumperet ſuos ſcholaſticos Sodomita.* OMNI BONO. *Sicut Paulus verè de cœli ſchola omnem ſpeciem caſtitatis, virginalis, nuptialis, vidualis commendat.* VRBIS *Atheniæ. vbi Socrates 281 Iudicum ſententiis eſt damnatus.* PEROSIORIS, *id eſt magis odioſæ.* PLENIORIS, *quia nihil falſitatis admittit, cum gentilis veritas ſit obruta mendaciis.* NON DE POCVLO, *vt Socrates cicutam bibit iucundo mortis genere quantum licet, mortem veluti tantùm prægustans ſummo labio, cùm fideles, Chriſto felle & aceto in ſpongia oblato, conformati vſque ad fæces poculum mortis crudeliſſimo genere ſupplicii, exhauriant.* VIVICOMBVRIO, *vox*
C *compoſita, quod viui vrerentur. Exemplo Chriſti nil durum ab homine propinatum, Deo ſic volente, reſpuentes. Auguſt. ſer. de paſſ. Domini:* cogitet, ſi poteſt, in quantum ſuperbiæ præcipicium feratur homo, ſi non conſenſerit humili Deo: & quàm ſit pernicioſum impatienter ferre hominem quod voluerit Dominus iuſtus; ſi patienter pertulit Deus, quod voluit inimicus iniuſtus. *Qui ergo de cœli ſchola, Chriſti & Pauli, humiliter conſentit Chriſtianus, omnia Deo & ſapientiæ, & potentiæ dona accepta referens, ſic de ſuperbo dæmone triumphat vt ſolo flatu vim omnem eius exſibilet. Inde ex Auguſt. à pueris in baptiſmo exſufflatus, vt habet lib. de Symbolo c. 5. & Ep. 105. ad Sixtum circa finem, vbi reſpondet negantibus infantes naſci cum originali peccato:* non inueniunt quid ad hoc reſpondeant, quod exorciſantur, &
D exſufflantur infantes; hoc enim procul dubio fallaciter fit, ſi diabolus eis non dominatur. Si autem dominatur, & ideo non fallaciter exorciſantur, & exſufflantur, per quid dominatur, niſi per peccatum, princeps vtique peccatorum?

S. Auguſt.

S. Auguſt.

10. *Chriſtiana Philoſophia, in doctrina, moribus, omnique virtute præcellit ethnicis; iniuſtéque cogitur ſacrificare diis. Apol. cap. 46. à p. ad circa f.*

INterim incredulitas, dum de bono ſectæ huius obducitur, quod vſu iam, & de commercio innotuit, non vtique diuinum negotium exiſtimat, ſed magis Philoſophiæ genus. Eadem, inquit, & Philoſophi monent, atque profitentur; innocentiam, iuſtitiam, patientiam, ſobrietatem, pudicitiam. Cur ergo quibus comparamur de diſciplina, non proinde adæquamur ad licentiam impunitatemque diſciplinæ? vel cur & illi, vt pares noſtri, non vrgentur ad officia, quæ nos non obeuntes periclitamur? quis enim philoſophum ſacrificare, aut deierare, aut lucernas meridie vanas proſtituere compellit? Quinimo & deos veſtros palam deſtruunt, & ſuperſtitiones veſtras commentariis quoque accuſant, laudantibus vobis. plerique etiam in principes latrant, ſuſtinentibus vobis, & faciliùs ſtatuis & ſalariis remunerantur, quàm ad beſtias pronuntiantur. Sed meritò. Philoſophi enim, non Chriſtiani cognominantur. nomen hoc philoſophorum dæmonia non fugat. quidni? cùm ſecundùm deos philoſophi dæmones deputent. Socratis vox eſt, Si dæmonium permittat. Idem & cùm aliquid de veritate ſapiebat deos negans, Æſculapio tamen gallinacium proſecari iam in fine iubebat. credo ob honorem patris eius. quia Socratem Apollo ſapientiſſimum omnium cecinit. O Apollinem inconſideratum! Sapientiæ teſtimonium reddidit ei viro, qui negabat deos eſſe. In quantum odium flagrat veritas, in tantum qui eam ex fide præſtat, offendit. qui autem adulterat, hoc maximè nomine gratiam pangit apud inſectatores veritatis. Philoſophi adfectant veritatem, & adfectando corrumpunt, vt qui gloriam captant. Chriſtiani & neceſſariò appetunt, & integre præſtant, vt qui ſaluti ſuæ curant. Adeo neque de ſcientia, neque de diſciplina, vt putatis, æquamur. Quid enim Thales ille princeps phyſicorum ſciſcitanti Crœſo de diuinitate certum renuntiauit, commeatus deliberandi ſæpè fruſtratus? Deum quilibet opifex Chriſtianus & inuenit, & oſtendit. Et exinde totum, quod in Deo quæritur, re quoque aſſignat: licet Plato affirmet factitatorem vniuerſitatis, neque inueniri facilem, & inuentum enarrari in omnes difficilem. Ceterùm ſi de pudicitia prouocemur; lego partem ſententiæ Atticæ in Socratem. corruptor adoleſcentium pronuntiatur: Chri-

ſtianus ad ſexum nec feminæ mutat. Noui & Phrynen meretricem Diogenis ſupra recumbentis ardori ſubantem; audio & quendam Speuſippum de Platonis ſchola in adulterio periiſſe: Chriſtianus vxori ſuæ ſoli maſculus naſcitur. Democritus excæcando ſemetipſum, quod mulieres ſine concupiſcentia aſpicere non poſſet, & doleret ſi non eſſet potitus, incontinentiam emendatione profitetur: at Chriſtianus ſaluis oculis feminas non videt. animo aduerſus libidinem cæcus eſt. Si de probitate defendam, ecce lutulentis pedibus Diogenes ſuperbos Platonis toros aliâ ſuperbiâ deculcat: Chriſtianus nec in pauperem ſuperbit. Si de modeſtia certem; ecce Pythagoras apud Thurios, Zenon apud Prienenſes tyrannidem adfectant. Chriſtianus verò nec ædilitatem. Si de animi æquitate congrediar, Lycurgus apocartereſin optauit, quòd leges eius Lacones emendaſſent; Chriſtianus etiam damnatus gratias agit. Si de fide comparem, Anaxagoras depoſitum denegauit hoſpitibus: Chriſtianus & extra fidelis vocatur. Si de ſimplicitate conſiſtam, Ariſtoteles familiarem ſuum Hermiam turpiter loco excedere fecit; Chriſtianus nec inimicum ſuum lædit. Idem Ariſtoteles tam turpiter Alexandro regendo potiùs adulatur, quàm Plato Dionyſio ventris gratiâ venditatur. Ariſtippus in purpura ſub magna grauitatis ſuperficie nepotatur. & Hippias, dum ciuitati inſidias diſponit, occiditur; hoc pro ſuis omni atrocitate diſſipatis nemo vnquam tentauit Chriſtianus.

CHRISTIANA PHILOSOPHIA. X. SCHOLIA.

INCREDVLITAS *id eſt gentilitas.* OBDVCITVR, *Conuincitur.* DE BONO SECTÆ *de virtute Chriſtianorum ex vſu & ipſo commercio Gentilium cognitâ, fidem Chriſtianorum non à Deo inſpiratam. ſed ex Philoſophia ſtudio manare contendunt Ethnici, nec nos aliquid amplius docere & profiteri lingua & moribus, quàm quod Philoſophi.* AD LICENTIAM. *Cur ergo non licet nobis æqualiter cum illis, & impunè Religionem Chriſtianam profiteri.* DEIERARE, *Vitam principum iurare & per ſalutem eorum,* LVCERNAS VANAS, *Alibi dicit:* Diem lucernis infringere, *Quaſi Solem præ claritate obſcurare. Die Natali potiſſimùm lucernæ accendebantur, vt notat Scaliger in Feſtum. In honorem puto Genij Natalis.* PROSTITVERE, *Profundere, vnde dixit. Vanas.* LATRANT, *inſtar Diogenis, ideo cognomento Cynici.* PRONVNTIATVR. *Sententia damnans ad beſtias.* QVIDNI. *Ironicè.* SECVNDVM DEOS, *poſt Deos, vel veluti Deos. Quod probat dicto Socratis, dæmoni inſtar Dei permiſſu & nutu omnia fieri dictitantis.* PROSECARI, *Immolari. Vide dicta præcedenti Scholio.* PATRIS EIVS. *Apollinis.* SAPIENTISSIMVM. *Supra ibid. de hoc oraculo Apollinis Pythij.* ODIVM. *Alij legunt odio. Id eſt quantùm veritas in odium flagrat, id eſt accendit contra ſe, in tantum offendit, & cauſa eſt perſequtionis, eam bona & integra fide præſtantibus. Corruptores autem & affectatores eius Philoſophi.* PANGVNT. *Conciliant ſibi gratiam perſequutorum veritatis.* NECESSARIO *Explicat ſubdens, quod ſaluti ſuæ procurent.* ÆQVAMVR. *Ethnicis.* CONSCIENTIA *Quoad interiorem fidem.* DISCIPLINA *Exteriorem doctrinam & mores.* PRINCEPS PHYSICORVM. *Lact. lib 3. c. 14* De rerum natura primus traditur diſputaſſe. COMMEATVM. *Impetrare, Varroni, eſt licentiam morandi obtinere. Pro ſaluo conducto accipitur. Hic autem pro tempore & ſpatio.* FRVSTRATVS. *Quia reſpondit:* Quanto plus quæritur, tanto res mihi videtur difficilior. IN DEO. *De Deo* REQVEQVE. *Id eſt ſenſibiliter ex effectibus probat inquirenti ſine mora Deum.* IN OMNES. *Omnibus.* PROVOCEMVR *Inſultante gentili in Chriſtianos de virtutibus ſuorum, quaſi pares noſtris fuerint.* PARTEM SENTENTIÆ. *Quia partim damnatus eſt Socrates à Senatu Athenienſi quod pueros Sodomita corrumperet.* AD SEXVM. *Alia lectio;* Sexum nec fœmineum mutat. *Long: abeſt fidelis à corruptione Adoleſcentum, qui nec ſexu fœmineo præpoſterè vtitur.* SVBANTEM. *Furire mas dicitur, mulier autem ſubare, exercendo libidinem.* SPEVSIPPVM. *Diog Laërt.* Voluptati deditum in Macedoniam ad Caſſandri nuptias profectum *refert.* NASCITVR, *Quòd. ipſo facto quod in Baptiſmo renatum ſe nouit, ſe vni vxori ſeruat integrum.* Sacramentum hoc magnum in Chriſto dico & Eccleſia, duorum in carne vna *Sacrilegè temerare non audens.* EMENDATIONE *Oculorum mulcta & pœna.* CÆCVS, *Adeò, vt & ſi videat oculo corporis, animi oculis non aduertat, ſed conſenſum auertat.* DEFENDAM, *Tuear partes probitatis Chriſtianæ & modeſtiæ.* ÆDILITATEM. *Paruum munus. Varroni dicti ſunt Æ liles, quod ædes ſacras & prophanas procurarent, loca in theatro aſſignabant, aquæductus, cloacas, ludos publicos, &c. curabant.* APOCARTERESIM, *id eſt, inedia ſe confecit. Idem Tertull. Apol. 4.* Nonne & ipſius Lycurgi leges, à Lacedæmoniis emendatæ tantùm authori doloris incuſſerunt, vt in ſeceſſu inediâ de ſemetipſo iudicarit. *Id. ſeipſum inedia morti addixerit.* ET EXTRA. *Id. etiam extra cauſam depoſiti. Vel hoſpitalitatis: vt ſi quid etiam fortè extra domum per viam inuenerit, reddat ei qui perdidit. Aug. ſer. 19. de Ver. Apoſt. poſt med. refert exemplum mirabile de homine pauperrimo, qui dum ipſe Auguſtinus ageret Mediolani, ſacculum ducentorum ſolidorum inuenit, & affixo publicè memoriali, vt qui perdiderat veniret ad locum vbi talis,* Vitalem alibi nominat, *Proſcholus, id eſt, ſubmagiſter degebat, perditam ſummam reciperet:* Venit ad hominem, & ne fortè quæreret alienum, quæſiuit ſigna, interrogauit ſacculi qualitatem, ſigillum, ſolidorum etiam numerum. Et cùm omnia illi fideliter reſpondiſſet, reddidit quod inuenerat. Ille autem repletus gaudio & quærens vicem rependere, tanquam decimas obtulit ſolidos viginti: qui noluit accipere. Obtulit vel decem: noluit accipere. Saltem rogauit vel quinque accipere, noluit ille. Stomachabundus homo proiecit ſacculum: nihil perdidi, ait. Si non vis à me aliquid accipere, nec ego aliquid perdidi. Quale certamen fratres mei! quale certamen! qualis pugna! qualis conflictus! theatrum mundus, ſpectator Deus. Victus tandem ille quod offerebatur accepit. Continuò totum pauperibus erogauit, vnum ſolidum in domum ſuam non dimiſit. POTIVS. *Id. cùm datus eſſet Alexandro regendo & corrigendo*

potius, quàm adulando, aſſentabatur tamen. Tam A *ſordidè igitur Ariſtoteles Alexandro blandiebatur, quam Plato vt lautè viueret, & ventri ſatisfaceret, in Siciliam profectus eſt, vt apud Dionyſium Tyrannum adulator Philoſophiam ſuam quaſi venditaret, pedibus eius prouolutus, vt notat Elias Cretenſis Scholiaſtes Nazianzeni in Orat. 3.* NEPOTATVR. *Id nepotem & helluonem agit* PROSVIS. *Id. vel ciuibus, vel bonis propriis, omnibuſque dilapidatis. Cæterùm in quo comparandæ ſunt virtutes Philoſophorum, tot vitiis deturpatæ, cum noſtris? Quandoquidem etiam puriſſimæ Gentilium virtutes, defectu fidei ordinantis animam ad vltimum finem, & veræ Charitatis propter Deum ſummè dilectum, bona virtutum opera exercentis, Nullius meriti fuerint. Vide Aug. lib. 14. de Trin. cap. 1. & 1. de Nupt. & concupiſcentia. lib. 4. Cont. Iul. Pelag. Paſſim D. Thomam, 2 2. q. 23. a. 7. Vnum hic locum Aug. appono lib. 19. de Ciuit. c. 25.*

August. Quamlibet videatur animus corpori, & ratio vitiis laudabiliter imperare, ſi tamen Deo animus, & ratio ipſa non ſeruit, ſicut ſibi ſeruiendum eſſe ipſe Deus præcepit, nullo modo corpori vitiiſque rectè imperat, nam qualis corporis atque vitiorum poteſt eſſe mens Domina, veri Dei neſcia, nec eius imperio ſubiugata, ſed vitioſiſſimis dæmonibus corrumpentibus proſtituta? Proinde virtutes quas ſibi habere videtur, per quas imperat corpori & vitiis, ad quodlibet adipiſcendum, vel tenendum, niſi ad Deum retulerit, etiam ipſæ vitia ſunt potius quàm virtutes. Nam licet à quibuſdam, tunc veræ & honeſtæ putentur eſſe virtutes, cum ad ſeipſas referuntur: nec propter aliud expetuntur, etiam tunc inflatæ, ac ſuperbæ ſunt: & ideo virtutes, non virtutes, ſed vitia iudicanda ſunt. Sicut enim non eſt à carne, ſed ſuper carnem, quod carnem facit viuere: ſic non eſt ab homine, ſed ſuper hominem quod hominem facit beatè viuere, ſed etiam quamlibet poteſtatem virtutemque cœleſtem Quocirca vt vita carnis anima eſt, ita Beata vita hominis, Deus eſt, de quo dicunt Sacræ literæ Hebræorum: Beatus populus, cuius eſt Dominus Deus ipſius.

11. *Chriſtianæ Religionis vnitas, ſanctique Conuentus ad orationem, lectionem ſcripturæ, Verbum Dei, &c. Apol. 39. in. p.*

EDam iam nunc ego ipſe negotia Chriſtianæ factionis, vt qui mala refutauerim, bona oſtendam. Corpus ſumus de conſcientia religionis, & diſciplinæ vnitate, & ſpei fœdere. Coimus ad Deum, quaſi manu facta precationibus ambiamus. Hæc vis Deo grata eſt. Oramus etiam pro Imperatoribus, pro miniſtris eorum, ac poteſtatibus, pro ſtatu ſeculi, pro rerum quiete, pro mora finis. Coimus ad literarum diuinarum commemorationem; ſi quid præſentium temporum qualitas aut præmonere cogit, aut recognoſcere. Certè fidem ſanctis vocibus paſcimus, ſpem erigimus, fiduciam figimus diſciplinam præceptorum nihilominus inculcationibus denſamus.

CHRISTIANÆ RELIGIONIS. XI. SCHOLIA.

EDAM, *Dicam quid in noſtris conuentibus Chriſtianis & cœtibus agatur, quos vos fruſtra factioſos dictitatis. Olim Feſto factio in bonam partem ſumebatur.* CORPVS. *Sic Paulus Eccleſiam vocat:* Vnum

August. corpus multi ſumus. DE CONSCIENTIA *Quia ſimul eandem religionem ſcimus,* DISCIPLINÆ. *Fidei & Doctrinæ.* FOEDERE. *Nil enim tam vnit animos, quàm ſpes eiuſdem gloriæ. Alüs verbis, eodem ſenſu cum Paulo:* Vnus Deus, vna fides, vnum baptiſma, ſicut vocati eſtis in vna ſpe vocationis veſtræ. MANVFACTA *Iunctim, quaſi copiis militaribus Dei thronum obſidentes, vt petita extorqueamus.* MORA FINIS, *Dilatione iudicij: tum vt impleatur numerus fratrum, tum vt perſequutioni Antichriſti, etiam electos, ſi fieri poſſet in errorem inductura, non adſtemus.* QVALITAS. *Id. aliquod accidens, quod conſilium exigat.* VOCIBVS PASCIMVS. *Verbo Dei nutrimus, vt ſicut fides ex auditu naſcitur adultis, verbum audientibus ſic paſcatur: hinc Paulus Neophitis lac, ſolidum cibum adultis, vtriſque Verbum Dei vt nutrix prouida porrigebat alimentum.*

C SPEM. *Paulus*, Per patientiam & conſolationem ſcripturarum ſpem habeamus. FIGIMVS. *Alludit ad firmam fidei ancheram, quâ in aduerſis confirmamur.* DENSAMVS, *Vt ſcilicet doctrina Chriſtiana ſæpius inculcata ſit firmior, vt muri denſati aggeribus. Hos Eccleſiæ Conuentus, in S. Matre Monica notauit Aug. lib. 5. Confeſſ. c. 9.* An verò tu Deus miſericordiarum ſperneres cor contritum & humiliatum viduæ caſtæ ac ſobriæ, frequentantis Eleemoſynas, obſequentis atque ſeruientis ſanctis tuis, S. August. nullum diem prætermittentis oblationem ad altare tuum: bis in die, manè & veſpere ad Eccle- D ſiam tuam ſine vlla intermiſſione venientis, non ad vanas fabulas, & aniles loquacitates; ſed vt te audiret in tuis ſermonibus, & tu illam in ſuis orationibus? Huiuſne tu lacrymas, quibus non à te aurum & argentum petebat, nec aliquod mutabile, aut volubile bonum, ſed ſalutem animæ filij ſui, tu, cuius munere talis erat, contemneres, & repelleres ab auxilio tuo?

12. *Chriſtianæ Religionis Conuentus factioſi non ſunt; nec ei publicæ clades imputandæ ſunt, ſed Gentilibus veri Dei contemptoribus. Apol. cap. 39. in. fin. & 40. ad circa. fin.*

HÆc coitio Chriſtianorum meritò ſanè illicita, ſi illicitis par; meritò damnanda, ſi non diſſimilis damnandis, ſi quis de ea queritur eo titulo, quo de factionibus querela eſt. In cuius perniciem aliquando conuenimus? Hoc ſumus congregati, quod & diſperſi. Hoc vniuerſi, quod & ſinguli; neminem lædentes, neminem contriſtantes. Cum probi, cum boni coeunt, cum pij, cum caſti congregantur, non eſt factio dicenda, ſed curia. At è contrario illis nomen factionis accommodandum eſt, qui in odium bonorum & proborum con- Cap. xi. ſpirant, qui aduerſum ſanguinem innocentium conclamant, prætexentes ſanè ad odij de-

fenſionem illam quoque vanitatem, quod exiſtiment omnis publicæ cladis, omnis popularis incommodi Chriſtianos eſſe cauſam. Si Tiberis aſcendit ad mœnia, ſi Nilus non aſcendit in arua, ſi cœlum ſtetit, ſi terra mouit, ſi fames, ſi lues, ſtatim, CHRISTIANOS AD LEONEM. Tantos ad vnum? Oro vos, ante Tiberium, id eſt, ante Chriſti aduentum, quantæ clades orbem & vrbes ceciderunt. Legimus Hierannapen, & Delon, & Rhodon, & Co-inſulas multis cum millibus hominum peſſum abiiſſe. Memorat & Plato maiorem Aſiæ vel Africæ terram Atlantico mari ereptam. Sed & mare Corinthium terræ motus ebibit. Et vis vndarum Lucaniam Italię abſciſſam in Siciliæ nomen relegauit. Hęc vtique non ſine iniuria incolentium accidere potuerunt. Vbi verò tunc, non dicam deorum veſtrorum contemptores Chriſtiani, ſed ipſi dij veſtri, cum totum orbem cataclyſmus aboleuit? Vel, vt Plato putauit, campeſtre ſolummodo? poſteriores enim illos clade diluuij conteſtantur ipſę vrbes, in quibus nati mortuique ſunt, etiam quas condiderunt, neque enim alias hodiernum manerent, niſi & ipſæ poſtumę cladis illius. Nondum Iudęum ab Ægypto examen Palæſtina ſuſceperat, nec iam illic Chriſtianæ ſectæ origo conſederat, cum regiones adfines eius Sodoma & Gomorra igneus imber exuſſit. Olet adhuc incendio terra, & ſi qua illic arborum, poma conantur oculis tenus, ceterum contacta cinereſcunt. Sed nec Tuſcia iam tunc atque Campania de Chriſtianis querebatur, cum Vulſinios de cœlo, Pompeios de ſuo monte perfudit ignis. Nemo adhuc Romæ Deum verum adorabat, cum Annibal apud Cannas Romanos annulos cæde ſua modio metiebatur. Omnes dij veſtri ab omnibus colebantur, cum ipſum capitolium Senones occupauerunt. Et benè, quod ſi quid aduerſi vrbibus accidit, eædem clades templorum quæ & mœnium fuerunt, vt iam hoc reuincam non à Deis euenire, quia & ipſis euenit. Semper humana gens malè de Deo meruit, primo quidem vt inofficioſa eius, quem cum intelligeret ex parte, non requiſiuit, ſed & alios inſuper ſibi commentata eſt quos coleret; dehinc quod non inquirendo innocentiæ magiſtrum, & nocentiæ iudicem & exactorem, omnibus vitiis & criminibus inoleuit. Ceterùm ſi requiſiſſet, ſequebatur vt recognoſceret, & recognitum obſeruaret, & obſeruatum propitium magis experiretur, quàm iratum. Eundem igitur nunc quoque ſcire debet iratum, quem & retro ſemper, prius quam Chriſtiani nominarentur. Cuius bonis vtebatur antè editis quàm ſibi Deos fingeret, cur non ab eo etiam mala intelligat euenire, cuius bona eſſe non ſenſit? Illius rea eſt, cuius & ingrata. *Et libro. 1. ad Nat. cap. 9.*

CHRISTIANÆ RELIGIONIS. XII. SCHOLIA.

HÆC COITIO. *Hic coetus conuenientium in vnum fidelium:* QVERELA. *Querimonia. Conqueſtio.* CVRIA *Sumitur aliquando pro tribu; Interdum pro loco Senatus, in quo publicæ curæ gerebantur. Hic pro templo & Sede ſancti conuentus.* DEFENSIONEM. *Id. vt odium rationabile eſſe probent, quod exercent in Chriſtianos.* VANITATEM. *Falſitatem.* TYBERIS *Exundantia.* NILVS, *Redundantia agros impinguans.* STETIT *Quaſi ferreum, immobile, intactum neceſſitatibus populi, rorem pluuiamque denegans.* MOVIT, *Tremuit.* LVES *Peſtilentia & morbi publici.* AD LEONEM VNVM. *Vox populi in fideles quaſi publicæ cladis cauſas. Ridet furorem cæcum, tantam fidelium turmam vni Leoni prædam fieri. Sed Leonem clamabant ſingulari numero pro plurali, vel quod ſinguli rei, vni Leoni damnarentur.* EREPTAM. *Abſorptam.* EBIBIT, *Hiatu facto abſorbuit.* LVCANIAM. *Erat quondam Italiæ contigua, ſed vndarum impetus eam abripuit, & Siciliam fecit, Emphaſi nominis quaſi abciſſam.* RELEGAVIT, *Quaſi exulem ab Italia inſulam.* HIERANNAPEN, *Alij Hierapolim. Euſeb. in* Chron. *& Oroſ. lib. 7 c. 7. Referunt Anno 3. Neronis, tres vrbes Aſiæ, Hierapolim, Laodiciam, & Coloſſem, terræ motu concidiſſe. Nec moueat ſcrupulum Pamelio, quod dixerit Tertul. ſupra;* Antè Tyberium clades multas orbem cæcidiſſe. *Id eſt afflixiſſe. Nec enim tantus vir, id retulit ad eas, quæ poſt Tyberium acciderunt, ſed ad diluuium. Sodomam, &c. Quæ antè Deos Romanorum, orbem vexauerunt.* ET DELOS, *Ariſtoteles ſic dictam vult, quod cum merſa eſſet, ſubito apparuerit. Similia portenta refert Ammianus lib. 7.* In Aſia Delos emerſit, & Hiera & Anaphe, & Rhodus. COON. *Euſeb. in Chron. in inſula Coo dicit oppida plurima terræ motu concidiſſe.* PLATO. *In Timæo ſcilicet, & Plin. lib. 2. c 90.* MARE CORINTHIVM. *Sic Plin. lib. 2. c. 92.* Helicen & Buram ſinus Corinthius abſtulit, quorum veſtigia in alto apparent. PLATO CAMPESTRE. *Id eſt non alta, ſed plana & campeſtria Idem Tertull. De Pallio c 2.* Cupientes Platoni probare etiam ardua fluitaſſe. *Id eſt fluctibus obruta fuiſſe diluuij.* NATI. *Dij veſtri ſcilicet non immortales vel æterni.* HODIERNVM. *Id eſt hodie, alij legunt,* In hodiernum. POSTHVMÆ. *Poſtrema id eſt poſt illam cladem extructa.* CONDIDERVNT. *Sicut Ianiculum Ianus, Saturniam Saturnus, Romam Romulus.* EXAMEN, *Exercitus, & turba innumera.* SECTÆ. *Religionis.* ORIGO. *Quia iuxta Eſaiam,* Ex Sion exibit lex, & Verbum Domini de Ieruſalem. *Ibi primo Apoſtoli & fideles orti.* ADFINES. *Conterminas.* SODOMA *Neutraliter ſumpſit in plurali.* OLET ADHVC. *Sap. 10. 7.* Hæc iuſtum *Sapientia* LOTH à pereuntibus impiis liberauit fugientem, deſcendente igne in Pentapolim *Quinque ciuitates quaſi vnam facit, ob criminis Sodomitici vnitatem.* Quibus in teſtimonium nequitiæ fumigabunda conſtat deſerta terra, & incerto tempore fructus habentes arbores, & incredibilis animæ *Vxor Loth in memoriam* Memoriâ ſtans figmentum ſalis. *Solinus cap. 38.* Fuliginem intrinſecus fauillaceam ambitio *Ambitus, circuitus, ſuperficies. Vel ad imaginem hypocritæ & ſuperbi reſpicit, de quo Iob: pulchritudinem cutis eius deuoret primogenita mors: primo ſiquidem ambitu ſcientiæ diuinæ ex pulchri aſpectu pomi*

Ẽlu pomi mors nata: quocunque die comederitis ex eo, morte morìemini. Ambitio tantum extimæ cutis cohibet, quæ vel leui tactu preſſa fumum exhalat & fatiſcit in vagũ puluerem. *Pulchrè Aug. de Ciuit. l. 21. cap. 5. refert,* Poma in terra Sodomorum gigni quidem, & ad maturitatis faciem peruenire; ſed morſu preſſuuè tentata, in fumum ac fauillam cotio fatiſcente vaneſcere. CONANTVR, *Emituntur, parturiunt arbores fructus.* OCVLIS TENVS, *Id. apparenter.* VVLSINIOS *De Pall. c. 2.* Deuſta Vulſinios *In Thuſcia igne cœleſti* Et erepta Pompeios. *In Campania monte flammiuomo.* HANNIBAL. *Aug lib. 3. de Ciuit. cap. 19* Tres modios annulorum aureorum Carthaginem miſit, quo intelligerent, tantam in illo prælio dignitatem cecidiſſe Romanam, vt faciliùs eam caperet menſura quàm numerus. *Per dignitatem, intelligit equeſtris ordinis viros.* SENONES. *Galliarum populi. De hoc Aug. lib. 2. de Ciuit. c. 22* Hæc numinum turba vbi erat, cùm longè antequam mores corrumperentur antiqui, à Gallis Roma capta & incenſa eſt? An præſentes fortè dormiebant? Tunc enim tota vrbe in hoſtium poteſtatem redacta, ſolus collis Capitolinus remanſerat: Qui etiam ipſe caperetur, niſi ſaltem anſeres diis dormientibus vigilarent. Vnde penè in ſuperſtitionem Ægyptiorum beſtias aueſque colentium Roma ceciderat, cùm anſeri ſolemnia celebrarent. TEMPLORVM QVÆ MOENIVM. *Id. ſacra & Prophana pariter vaſtata ſunt.* INOFFICIOSA, *Indeuota, ingrata.* EX PARTE *Paulus,* Nunc cognoſco ex parte, *Lumine ſcilicet naturali.* Qui cùm Deum cognouiſſent, non ſicut Deum glorificauerunt, &c. COMMENTATA, *Finxit Deos.* MAGISTRVM, *Deum.* EXACTOREM. *Repetitorem iuſtum debiti, & fœneratorem etiam vnici talenti, luminis naturalis, in ſudario vel terra, terrenis voluptatibus, obruti & defoſſi.* Quare non dediſti pecuniam meam ad menſam, vtique cum vſuris veniens exegiſſem illam. OBSERVARET, *Colores.* RETRO *Antè, priuſquam nomen imponeretur Chriſtianis, vel Chriſtus naſceretur.* ILLIVS REA. *In Phraſi Græca plurimus eſt. Erga illum rea, cui ingrata.*

Et lib 1. ad Nat. cap. 9. MANCIPE ERRORIS. *Magiſtro ſuperſtitionis, & malitia diabolo.* HIERENNAPE. *Pro Hierenape. Sicut ſupra dixerat:* Cynopennæ, *Pro Cynepena. Vide dicta ſupra in hoc Scholio.* CVLTORES SVOS, *Cæca vindicta promiſcuè tam ſuos, quàm alienos punientes.* DEOS TRADITIS, *Certa & indubitata traditione creditum à Patribus veſtris ſuadere vultis, illos eſſe Deos, qui iudicio & iuſtitia carent.* AB ALIVD. *Quod pendet ab alio; ſicut dij veſtri à vobis pendent, quos pro libito facitis & fingitis; quos impotentes ſeipſos vindicare, vindicatis.*

13. Chriſtiana Religio ex quo cœpit, ſuis precibus clades publicas temperauit, placando Deum verum, quem Gentiles diis immolando, iugiter prouocant. Apol. cap. 40. in fin. & 41. in p.

SI priſtinas clades comparemus, leuiora nunc accidunt, ex quo Chriſtianos à Deo orbis accepit. Ex eo enim & innocentia, ſeculi iniquitates temperauit, & deprecatores Dei eſſe cœperunt. Denique cum ab imbribus æſtiua, hiberna, ſuſpendunt, & annus in cura eſt, vos quidem balneis & cauponis & lupanaribus operantibus aquilicia Ioui immolatis, nudipedalia populo denuntiatis, cœlum apud capitolium quæritis, nubila de laquearibus expectatis, auerſi ab ipſo & Deo & cœlo: nos vero ieiuniis aridi, & omni continentia expreſſi, ab omni vitæ fruge dilati, in ſacco & cinere volutantes, inuidiá cœlum tundimus, & cùm miſericordiam extorſerimus, Iupiter honoratur. Vos igitur importuni rebus humanis, vos rei publicorum incommodorum illices ſemper, apud quos Deus ſpernitur, ſtatuę adorantur. Etenim credibilius haberi debet eum iraſci qui negligatur, quam qui coluntur. aut næ illi iniquiſſimi, ſi propter Chriſtianos etiam cultores ſuos lædunt, quos ſeparare deberent à meritis Chriſtianorum. CAP. XLI.

CHRISTIANA RELIGIO. XIII. SCHOLIA.

PRISTINAS. *Id. precedentes Chriſtianorum tempora.* DEPRECATORES. *Qui orationibus flagella Dei auerterent.* ÆSTIVA HYBERNA *tam æſtate quàm hyeme vtraque anni tempeſtate, quem veteres in hæc duo tempora diuidebant, imbres immodicos, Chriſtiani ſuſpendunt.* IN CVRA. *Eſt cura prouidentia Dei, & fertilis.* OPERANTIBVS, *ſudantibus præ luxuria.* AQVILICIA, *ſacrificia ob aquas elicitas ab aëre. Vnde & vocatus Elicitor Iupiter à Ruricio Epiſcopo lib. 1. Ep. cuius imaginem deſcribit Baro. to. 2. Annal. Et Aquilices vel Aquileges dicti ſcrutandorum fontium artifices.* NVDIPEDALIA. *Sacrificia & ſupplicationes facta nudis pedibus. Qualia Matronæ ex Ouidio Veſtæ & ex Joſeph. 2. ſecundo de Bell. Iud. Berenice Regina Ieroſolymis exhibuit* DE LAQVEARIBVS, *templi, pluuias expectatis.* EXPRESSI. *Exhauſti.* FRVGE DILATI. *Id. victu & potu ad veſperam dilato.* INVIDIA. *Exaggerat quaſi in inuidiam cœlum vocamus, ſi tam ſupplices & pios exaudire differat.* DEVM TANGIMVS. *Prætermiſſum à Rigaltio quod cæteri textus habent. Iram eius frangimus.* IMPORTVNI. *Onerosi criminibus veſtris.* ILLICES, *Qui Aqualicia exhibendo Ioui, verum Deum ſpernentes allicitis eius iram.* A MERITIS *Pœnis ſcilicet.* NÆ, *Certè. Deberent dij veſtri ſolos Chriſtianos vexare, nec eorum ruina cultores ſuos inuoluere. De hoc & præcedenti legendus Auguſtinus qui hac de cauſa ſcripſit libros de Ciuitate, vt dicit ipſe lib. 2. Retract. c. 43.* Interea Roma Gothorum irruptione agentiũ ſub Rege Alarico, atque impetu magnæ cladis euerſa eſt. cuius euerſionem deorum falſorum multorumque *Alij multorum* Cultores, quos vſitato nomine Paganos vocamus, in Chriſtianam Religionem referre conantes, ſolito acerbiùs & amariùs Deum verum blaſphemare cœperunt. Vnde ego exardeſcens zęlo domus Dei, aduerſus eorum blaſphemias, vel errores, libros de Ciuitate Dei ſcribere inſtitui. *Et lib. 2, de Ciuit. c. 3.* Memento me iſta commemorantem adhuc contra imperitos agere, ex quorum imperitia illud quoque ortum eſt vulgare prouerbium: plu-

Auguſt. Aug. Auguſt. S. Auguſt. S. Auguſt.

uia defecit, cauſa Chriſtiani, &c. Apud vulgus A affirmare nituntur, clades, quibus per certa interualla locorum & temporum genus humanũ oportet aſſl.gi, cauſa accidere nominis Chriſtiani, quod contra Deos ſuos, ingenti fama, & præclariſſima celebritate per cuncta diffunditur. Recolant ergo nobiſcum, antequam Chriſtus veniſſet in carne, antequam eius nomen, ea, cui fruſtra inuident, gloria, populis innoteſceret; quibus calamitatibus res Romanæ multipliciter variéque contritæ ſunt, & in his defendant, ſi poſſunt, Deos ſuos, ſi propterea coluntur, ne iſta mala patiantur cultores eorum, quorùm ſi quid nunc paſſi fuerint, nobis imputanda eſſe contendunt, cur enim ea quæ dicturus ſum, permiſerunt accidere cultoribus ſuis, antequam eos declaratum Chriſti nomen offenderet, eorumque ſacrificia prohiberet? *Sic & Achab Elia Propheta exprobrauit, quod conturba-* B *ret Iſraël, id eſt ſterilitatis & famis author eſſet, cui contra reſpondit,* Non ego turbaui Iſraël, ſed tu & domus Patris tui, qui dereliquiſtis mandata Domini, & ſecuti eſtis Baalim. *Vide Cypr. ad Demetr.* S. Aug. *in hanc rem. Claudamus eximio Auguſtini loco. lib. 2. de Ciuit. c.* 28. Ab iſtarum immundiſſimarum poteſtatum Tartareo iugo, & ſocietate pœnali eruti per Chriſti nomen homines, & in lucem ſaluberrimæ pietatis ab illa pernicioſiſſimæ impietatis nocte transferri queruntur, & murmurant iniqui & ingrati, & illo nefario ſpiritu altiùs obſtrictiúſque oppreſſi, quia populi confluunt ad Eccleſias caſta celebritate, honeſta vtriuſque ſexus diſcretione. *In Eccleſia olim viri à mulieribus ſeparati, vt meminit Aug. lib.* 22. *de Ciuit. cap.* 8. *Clem. Rom. lib.* 2. *Conſtit. Apoſt. c.* 57. *Philo Iud. lib. de vita ſupplicum.* Aug. Vbi audiant quàm benè hîc ad tempus viuere debeant, vt poſt hanc vitam beatè ſemperque viuere mereantur. Vbi Sancta Scriptura iuſtitiæque doctrina de ſuperiore loco in conſpectu omnium perſonante, & qui faciunt audiant ad præmium; & qui non faciunt, audiant ad iudicium. Quò etſi veniunt quidam talium præceptorum irriſores, omnis eorum petulantia, aut repentina immutatione deponitur, aut timore, vel pudore comprimitur. Nihil enim eis turpe ac flagitioſum ſpectandum imitandúmque proponitur, *ſicut in cœtibus, Sacris, Iudiſque Gentilium*, vbi veri Dei aut præcepta inſinuantur, aut miracula narrantur, aut dona laudantur, aut beneficia poſtulantur. *Impetrantur autem vi multorum orantium illata. Vnde Ambr. lib. de pœnit.* multi minimi dum congregantur vnanimes, ſunt magni, & multorum preces impoſſibile eſt contemni.

14. Chriſtianæ Religionis ſanctitas, gratis odio habita dum ſponte ignoratur, cognita amatur. Apol. cap. 1. per totum.

SI non licet vobis, Romani imperij antiſtites, in aperto & edito, in ipſo fere vertice ciuitatis præſidentibus ad iudicandum, palam diſpicere, & coram examinare, quid ſit liquidò in cauſa Chriſtianorum; ſi ad hanc ſolam ſpeciem auctoritas veſtra de iuſtitiæ diligentia in publico aut timet, aut erubeſcit inquirere; ſi denique, quod proxime accidit, domeſticis iudiciis nimis operata ſectæ huius infeſtatio obſtruit defenſioni; liceat veritati vel occultâ viâ tacitarum literarum ad aures veſtras peruenire. nihil de cauſa ſua deprecatur, quia nec de conditione miratur. ſcit ſe peregrinam in terris agere; inter extraneos facile inimicos inuenire. Ceterùm, genus, ſedem, ſpem, gratiam, dignitatem in cœlis habere. vnum geſtit interdum, ne ignorata damnetur. quid hic deperit legibus in ſuo regno dominantibus, ſi audiatur? an hoc magis gloriabitur poteſtas earum, quo etiam auditam damnabunt veritatem? ceterùm inauditam ſi damnent, præter inuidiam iniquitatis, etiam ſuſpicionem merebuntur alicuius conſcientiæ, nolentes audire, quod auditum damnare non poſſint. Hanc itaque primam cauſam apud vos collocamus iniquitatis odij erga nomen Chriſtianorum: quam iniquitatem idem titulus & onerat & reuincit qui videtur excuſare, ignorantia ſcilicet. quid enim iniquius, quàm vt oderint homines quod ignorant, etiam ſi res meretur odium? tunc etenim meretur, cum cognoſcitur an mereatur. vacante autem meriti notitia, vnde odij iuſtitia defenditur? quæ non de euentu, ſed de conſcientia probanda eſt. Cùm ergo propterea oderint homines, quia ignorant quale ſit quod oderunt, cur non liceat eiuſmodi illud eſſe, quod non debeant odiſſe? ita vtrumque ex alterutro redarguimus, & ignorare illos dum oderunt, & iniuſte odiſſe dum ignorant. Teſtimoniũ ignorantiæ eſt, quæ iniquitatẽ dum excuſat condemnat, cum omnes qui retro oderant quia ignorabant, ſimul deſinũt ignorare ceſſant & odiſſe. Ex his fiunt Chriſtiani. vtique de cõperto, & incipiunt odiſſe quod fuerunt, & profiteri quod oderant, & ſunt tanti, quanti & denotamur. Obſeſſam vociferantur ciuitatem. in agris, in caſtellis, in inſulis, Chriſtianos. omnem ſexum, ætatem, conditionem, & iam dignitatem tranſgredi ad hoc nomen quaſi detrimento mœrent: nec tamen hoc ipſo modo ad æſtimationem alicuius latentis boni promouent animos. non licet rectius ſuſpicari, non libet propius experiri. hîc tantum curioſitas humana torpeſcit. amant ignorare, cum alij gaudeant cognouiſſe. Quantò magis hos Anacharſis denotaſſet imprudentes de prudentibus iudicantes, quàm immuſicos de muſicis? malunt neſcire, quia iam oderunt. adeò quod neſciunt, præiudicant id eſſe, quod ſi ſciant, odiſſe non poterant; quando ſi nullum odij debitum deprehendatur, optimum vtique ſit deſinere iniuſtè odiſſe: ſi verò de merito conſtet, non modò nihil odij detrahatur, ſed ampliùs acquiratur ad perſeuerantiam, etiam iuſtitiæ ipſius auctoritate. Sed non ideò, inquit, bonum, quia multos conuertit; quanti enim ad malum performantur? quanti transfugæ in peruerſum? Quis negat? tamen quod verè malum eſt, ne ipſi quidem quos rapit, defendere pro bono audent: omne malum aut timore, aut pudore natura

perfudit. denique malefici geſtiunt latere, trepidant deprehenſi, negant accuſati, ne torti quidem facilè aut ſemper confitentur. certe damnati mœrent. dinumerant in ſemetipſos. mentis malæ impetus vel fato vel aſtris imputant. nolunt enim ſuum eſſe, quod malum agnoſcunt. Chriſtianus vero quid ſimile? neminem pudet, neminem pœnitet, niſi planè retro non fuiſſe. ſi denotatur, gloriatur; ſi accuſatur, non defendit. interrogatus, vel vltro confitetur; damnatus, gratias agit. Quid hoc mali eſt, quod naturalia mali non habet? timorem, pudorem, tergiuerſationem, pœnitentiam, deplorationem. quid hoc mali eſt, cuius reus gaudet? cuius accuſatio votum eſt, & pœna felicitas? non potes dementiam dicere, quod reuinceris ignorare.

V. librum 1. ad Nat. cap. 1. per totum. & hic Scholi:.

CHRISTIANÆ RELIGIONIS. XIV. SCHOL.

LICET. *Infra exponit, vel timore, ne innocentiâ fidelium cognita, eos ex Iuſtitia, abſolutos potius commendare, quam condemnare cogantur: vel agnita per examen eorum virtute, innocentiam condemnare, erubeſcant, vel* DOMESTICIS IVDICIIS, *alij legunt.* Indiciis, *id eſt contra ius commune, corruptis ſtudioſa & operata, id eſt data opera & premeditata inſectatione domeſticis teſtibus qui falſa indicent crimina, & omnem defenſionis viam ſic occludant,* SECTÆ, *Religioni Chriſtianæ. Secta in bonam partem frequenter ſumitur à Tertulliano. Vnde in Ep. decret. Stephani,* meliora ac Deo placita ſectari, *dixit.* ANTISTITES. *Preſides Iuſtitiæ, vel ipſos Deorum Pontifices alloquitur, quorum etiam nomen Imperatores affectabant, vt liquet ex plurimis eorum nummis, quibus inſcriptum legitur:* PONT. MAX. VERTICE. *Capitolium intelligit August. 4. de ciuit. cap 23 vbi de Felicitate dea* vt ipſum verticem collis capitolini Felicitas potiùs obtineret. DISPICERE, *apertè quærere & diſcutere.* SPECIEM. *Terminus iuris, ſignificans caſum & cauſam.* DE CONDITIONE, *humili & ſeruili putata à Gentilibus. Vel perſecutionis, quam non vt nouam,* MIRATVR. *In hoc poſita, iuxta Apoſtolum: premonita à Chriſto,* ſi me perſequuti ſunt, & vos perſequentur: *Petro monente:* nolite peregrinari in feruore, &c. *Hoc eſt mirari, in tentatione, ſicut peregrini omnia quaſi noua mirantur, fideles autem ſciunt ſe peregrinos in hoc mundo, nec exilium metuunt, tota terra etiam poſſeſſa, à patria cœleſti exules. Aug. 1. de ciuit. cap. 15. vbi pro vero Deo patientes, confert & præfert fidei Reguli:* multo minus nomen criminandum eſt Chriſtianum, in captiuitate Sacratorum ſuorum, qui ſupernam patriam veraci fide expectantes, etiam in ſuis ſedibus peregrinos ſe eſſe nouerunt. *Et Paulus Hebr. 11. de Sanctis veteris Teſtamenti:* iuxta fidem defuncti ſunt omnes iſti, non acceptis repromiſſionibus, ſed à longè eas adſpicientes, & ſalutantes, & confitentes quia peregrini & hoſpites ſunt ſuper terram. GENVS. *Ex Petro, electum.* DIGNITATEM *Regale Sacerdotium. Et ſancti in cœlo in Apoc.* Feciſti nos Deo noſtro regnum & Sacerdotes. SEDEM. *Opponitur hæc vox, peregrino, non habenti ſedem & ciuitatem hic permanentem.* GRATIAM, *fauorem ſummi omnium Regis Dei* GESTIT, *optat auidè.* AVDIATVR, *veritas & cauſa Religionis Chriſtianæ.* GLORIABITVR. *Quæ gloria poteſtati Iudicum & legum ſi veritatem auditam damnet? Vel fortè, inquit, ſi Iudices dignentur audire Chriſtianos, & eorum Religionem examinare, vel in hoc ſummum ius ſuum, maiori cum gloria probabunt, cum nec agnita veritati parcant; & hoc pacto oſtendant ſe ſupra omne ius eſſe.* INVIDIAM INIQVITATIS. *Odium & malum nomen iniquorum iudicum, & legum peruerſarum ſibi conciliabunt.* SVSPICIONEM. *id. ſani alicuius iudicij ſenſu fiet, vt ſuſpicetur vos contra conſcientiam agere, vel vos ipſos*

August.

Aug.

A *conſcios probitatis noſtræ, ideo nos inauditos condemnare, quia timetis, auditos & interrogatos innocentes inuenire, & tales, quos iuſtè non poſſitis condemnare.* REVINCIT. *Emphaticè dictum, vt quos victos ſeu conuictos, & oneratos criminibus damnare volebatis, ipſi contra tantò iniquiores reuincamini, quò affectata ignorantia, odio proſequamini Religionem, quam ſi velletis non ignorare, ſed audire, non poſſetis odiſſe.* VACANTE. *Ceſſante, non extante.* EVENTV. *Vel iniuſtum odium eſſe, probari non poteſt, ex eo quod eueniat, vt à Gentilibus & aduerſariis, de facto odio habeatur.* DE CONSCIENTIA. *id. debet ſciri & cognoſci, an iniuſta ſit odij cauſa.* LICEAT. *Cur non tale eſſe poteſt?* RETRO. *Priuſquam cognoſcerent.* SIMVL. *Subaudi* ſtatim atque. EX HIS, *qui ſcilicet prius ignoratam oderant Religionem noſtram.* DE COMPERTO. *Ex notitia veritatis.* TANTI *Tam multi & numeroſi.* DENOTAMVR, *nota ſcilicet factioſæ multitudinis.*
B *quæ vos terreat, & excitet ad clamandum, obſeſſam eſſe Romam à nobis.* CHRISTIANOS. *Supple eſſe vbique. Quod erat gaudium Pauli ſcribentis ad Romanos:* quod fides veſtra annuntiatur in vniuerſo mũdo: *Vnde & dicta fides Catholica.* IAM DIGNITATEM. *Non tantum plebeios, & rudes ac ſimplices, ſed & Senatores, alioſque in dignitate conſtitutos, ab Idolis, ad Dei veri cultum.* TRANSGREDI, *tranſire, Sanctos transfugas.* QVASI DETRIMENTO, *legum, & cultus Deorum dolent ethnici.* LATENTIS BONI, *teſtantur hi planctus occultum Religionis noſtræ bonum, maximè quod magni & potentes, & ſapientes conuertantur, & tamen vos non excitant ad penitius inquirendum quid apud nos agatur. Et cùm in tot alijs, curioſi ſitis inueſtigatores, in hoc tanto bono latenti vobis & occulto torpetis.* DENOTASSET, *reprehendiſſet.* IMPRVDENTES, *vos q●rem & cauſam incognitam cæcamente damnatis.* PRVDENTES, *Chriſtia-*
C *nos à Chriſto monitos ſimplicitati columbinæ omnia patienti & raptum pignorum, & vitæ, &c. Prudentiam ſerpentis adiungere, vt in omnibus ſecundum Paulum:* caput teneant; *hoc eſt Chriſtum, caput omnis viri, & Eccleſiæ, & fidem eius, corpus, caudam, omnia quæ ſequuntur, retro obliti, pro tuendo capite exponentes. Prudentes verè qui cœleſtia terrenis, æterna temporaneis, Dei veri timorem & amorem, omnibus hominibus anteponunt.* QVANDO. *Quandoquidem,* DEBITVM, *meritum.* AMPLIVS. *Quid non inquiritis? ſi enim cauſa noſtra cognita, odium & perſecutionem mereri cognoſcatur, tantùm abeſt vt odium quod affectatis ceſſet erga nos, quinimò ex iniuſto, quo nunc per ignorantiam ardetis, iuſtum fiet, & perſeuerabit adauctum, cum authoritate iuſtitiæ.* INQVIT, *aduerſarius, numero ſingulari, pro plurali, vſus eſt vt aliàs.* PERFORMANTVR. *Alij* præformantur, reformantur, *id eſt transformantur.* RAPIT, *deceptos, & abſtractos, ſub ſpecie boni.* TIMORE. *Vt primo poſt Adam, peccatori trementi; dictum,* vagus & profugus eris. *Et*

quid Adam? timui eo quod nudus eſſem. *Pacatus, in Paneg.* habet oculos conſcientia carnifices, qui magis torquent & lancinant vitalia, quàm cruces, quàm vulnera, quàm tormenta. *Nota, naturæ, ſeu* vt Chriſtianiùs loquar, *Dei prouidentiam, qui duabus habenis effrenem hominis in malum libidinem cohibuit, timore pœnæ, & honoris iacturæ.* G E S T I V N T, *cupiunt maximè latere*: qui malè agit odit lucem: oculus adulteri obſeruat caliginem. *Et rectè ſerui peccati & Principis tenebrarum, & negotij perambulantis in tenebris, vilia mancipia, latebras quærunt.* D I N V M ▪ R A N T. *Alij deonerant. Id eſt vel ſeipſos examinant, recenſent paſſiones ſuas, quo die nati, qua hora, ſub quo Planeta, vt paſſionum impetus tribuant fato vel aſtris. Iulius Firmicus lib. 1. cap. 1.* ſit iniquus, ſit perfidus, ſit maleuolus, ſit irreligioſus: quia hæc vitia, mala Mercurij cum Marte perficit conſtellatio, iam non ſibi ſed impellenti-

S. Auguſt. bus ſtellis, vitio tribuat *Auguſt. in Pſal. 140.* non declines cor meum in verba malitiæ, ad excuſandas excuſationes in peccatis; cum hominibus operantibus iniquitatem, & non communicabo cum ele-

S. Auguſt. ctis eorum *Vbi ſic Auguſt.* quid eſt cor meum? cor Eccleſiæ meæ, cor vtique corporis mei, &c Qui ſunt electi eorum? qui ſeipſos iuſtificant. Qui ſunt electi eorum? qui ſibi iuſti videntur, & contemnunt cæteros, ſicut Phariſæus ille in templo dixit gratias ago tibi, quia non ſum ſicut cæteri homines. Qui ſunt electi eorum? ille qui dixit: hic homo ſi Propheta eſſet ſciret vtique quæ & qualis mulier illa quæ acceſſit ad pedes, &c. Illa curari volebat conſcia magni vulneris. Sed nunquid magnum vulnus, & paruus medicus? &c. Dimittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Quare? quia confeſſa eſt; quia fleuit, quia non declinatum eſt cor eius in verba maligna ad excuſandas, &c. Non combinata eſt cum electis eorum, id eſt defendentibus ſe. Non enim & huic ipſi mulieri, ſi declinaretur cor eius in verba maligna, deeſſet defenſio peccatorum. An non quotidie pares eius in turpitudine, ſed non in confeſſione meretrices, adulteræ, flagitioſæ, defendunt peccata ſua? ſi latuerint, negant: ſi autem vel deprehenſæ atque conuictæ fuerint, vel publicè id egerint, defendunt. Et quàm facilis defenſio earum, quàm cita, ſed quàm præceps, quàm quotidiana, & quàm ſacrilega! O ſi Deus hoc nollet, non facerem; hoc voluit Deus, fortuna hoc voluit, hoc voluit fatum. Non dicit, ego dixi Domine miſerere mei, ſana animam meam quia peccaui tibi. Non quomodo illa peccatrix ad pedes medici veniens. Et iſta fratres mei defenſio qualium eſt? Non ſolum indoctorum, ſed etiam doctorum. Sedent & computant ſydera, interualla, curſus, volubilitates. ſtatus, motus intendunt, deſcribunt, coniiciunt, docti, magni videntur. Totum hoc doctum & magnum, defenſio peccati eſt. Eris adulter, quia ſic habes Venerem: eris homicida, quia ſic habes Martem. Mars ergo homicida, non tu: & Venus adultera, non tu. Vide ne pro Marte & Venere tu damneris. Deus enim qui damnaturus eſt, nouit quia tu es qui dicis, non ego, iudici ſcienti. Porro ipſe Mathematicus, qui tibi fabulas laqueorum tuorum etiam vendit, vt non vel gratuitam compares mortem: emis enim mortem à Mathematico, qui contempſiſti vitam gratis à Chriſto ipſe enim Mathematicus ſi vxorem ſuam paulò petulantiùs viderit conuerſari, aut aliquos alienos improbè attendere, aut feneſtram crebro repetere, nonne arripit, verberat, & dat diſciplinam in domo ſua? reſpondeat illi vxor, ſi poteſt: venerem cæde. Nonne & ille reſpondet, fatua, aliud eſt quod competit rectori, aliud eſt quod profertur emptori. S I M I L E, *agit aut patitur.* ▪ E I R O, *ante, prius, non fuiſſe olim Chriſtianum.* D E N O T A T V R, *nota infamiæ diſpungitur, diffamatur.* Q V I ▪ H O C. *Quod genus & ſpecies criminis & mali* N A T V R A L I A. *Naturam & proprietates.* V O T V M. *Optatiſſimum, & præ omnibus deſiderabile.* D E M E N T I A M. *Sic ex Paulo.* ſtulta mundi elegit, &c. Quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt, &c. Nos ſtulti propter Chriſtum. Gentibus ſtultitia *Stultè gentiles dementiæ & ſtuporis inſimulabant Chriſtianos, quorum diſciplinam ignorabant.* R E V I N C E R I S, *planè & lucidè conuinceris.*

Et libro 1. ad Nat c. 1. Schol. Ex præmiſſis Scholijs in caput 1. Apol. facilis patet huius textus expoſitio. Paucula ſubtexo. I G ▪ ▪ R A ▪ T I Æ V E S T R Æ, *adfectata. Quæ fruſtra ſe tuetur ab iniuſtitiæ elogio, dum Innocentes Chriſtianos perſequitur. Eo enim ipſo, iudices exaggerant iniuſtitiæ ſuæ crimen, eòque aperte conuincuntur: quod condemnent eos, quorum vitam ignorant.* F I V N T I P S I, *Chriſtiani,* A D O L E S C E N T E M, *nouum multiplicari quotidie.* L A T E N T I S B O N I, *theſauri fidei & gratiæ in agro Eccleſiæ.* I A M O D I S T I S, *præuenti paſſione.* N O N O D I T V R ▪ S. *Si cognoſceretis.* S I N V L L V M, *emolumentum. Vel crimen. Vel nihil criminis.* C A V S A, *iuſta cognita fuerit poſt examen.* I V S T I T I Æ S C I E N T I A. *Scientes vos iuſtè iudicare poſt examinatam cauſam.* R E D V N D A N T I Æ, *multiplicationis,* C O N V E N I R E. *Vox iuris. Significans, debitorem appellare l 41. ff. de hæred. pet. vel in ius vocare: vnde & dicta conuentio l. 45. ff. de rei vendit. l 7. c. de præſcript. 30.* E X T R E M I T A T I B V S, *omnia enim in peius ruunt. Vnde & Chriſtus*: putas veniens filius Dei inueniet fidem in terra? *Quaſi multiplicatio fidelium non probaret Chriſtianæ religionis ſanctitatem. Cum* ſtultorum infinitus ſit numerus: *& plures natura corruptæ pondere in peruerſum abeant.* A V ▪ B I S. *Ab his qui inter vos iuſtiores reputantur.* P R I S T I N O R V M. *Anteacta apud Gentiles vita.*

15. *Chriſtianæ Religionis ſanctitas ex eo patet, quòd cùm cæteri rei torquentur ad crimen confitendum, ſoli Chriſtiani crucientur vt negent Chriſtum. Apol. cap. 2. à p. ad circa f.*

ITaque nec in illo ex forma malorum iudicandorum agitis erga nos, quòd ceteris negantibus adhibetis tormenta ad confitendum, ſolis Chriſtianis ad negandum; cùm ſi malum eſſet, nos quidem negaremus, vos vero confiteri tormentis compelleretis. Neque enim ideo non putaretis requirenda quæſtionibus ſcelera, quia certi eſſetis admitti ea ex nominis confeſſione, qui hodie de confeſſo homicida, ſcientes homicidium quid ſit, nihilominus ordinem extorquetis admiſſi: quò peruerſius, cum præſumatis de ſceleribus noſtris ex nominis confeſſione cogitis tormentis de confeſſione decedere, vt negantes nomen, pariter vtique negemus & ſcelera, de quibus ex confeſſione nominis præſumpſeratis. Sed opinor non vultis nos perire, quos peſſimos creditis, ſic enim ſoletis dicere, homicidæ; Nega;

laniari iubere ſacrilegum ſi confiteri perſeuerauerit. Si non ita agitis circa nos nocentes, ergo nos innocentiſſimos iudicatis, cum quaſi innocentiſſimos non vultis in ea confeſſione perſeuerare, quam neceſſitate, non iuſtitiâ damnandam à vobis ſciatis. Vociferatur homo, Chriſtianus ſum. quod eſt, dicit: tu vis audire quod non eſt. Veritatis extorquendæ præſides de nobis ſolis mendacium elaboratis audire. Hoc ſum, inquit, quod quæris an ſim. Quid me torques in peruerſum? confiteor, & torques. Quid faceres, ſi negarem? Planè aliis negantibus non facile fidem accommodatis. nobis, ſi negauerimus, ſtatim creditis. Suſpecta ſit vobis iſta peruerſitas, ne qua vis lateat in occulto, quæ vos aduerſus formam, aduerſus naturam iudicandi, contra ipſas quoque leges miniſtret. Niſi enim fallor, leges malos erui iubent, non abſcondi: confeſſos damnari præſcribunt, non abſolui. Hoc Senatuſconſulta, hoc principum mandata definiunt. Hoc imperium, cuius miniſtri eſtis, ciuilis, non tyrannica dominatio eſt. apud tyrannos enim tormenta etiam pro pœna adhibentur: apud vos, ſoli quæſtioni temperantur. veſtram illis ſeruate legem vſque ad confeſſionem. ſi confeſſione præueniantur, vacabunt. ſententiâ opus eſt. debito pœnę nocens expungendus eſt, non eximendus. denique nemo illum geſtit abſoluere. non licet hoc velle. ideo nec cogitur quiſquam negare. Chriſtianum hominem omnium ſcelerum reum, deorum, Imperatorum, legum, morum, naturæ totius inimicum exiſtimas, & cogis negare vt abſoluas, quem non poteris abſoluere niſi negauerit. præuaricaris in leges. vis ergo neget ſe nocentem, vt eum facias innocentem; & quidem inuitum iam, nec de præterito reum. vnde iſta peruerſitas? vt etiam illud non recogitetis, ſponte confeſſo magis credendum eſſe, quàm per vim neganti; vel ne compulſus negare, non ex fide negarit; & abſolutus, ibidem poſt tribunal, de veſtra rideat æmulatione iterum Chriſtianus. Cùm igitur in omnibus nos aliter diſponitis quam cæteros nocentes, id vnum contendendo, vt de eo nomine excludamur (excludimur enim, ſi facimus quæ faciunt non Chriſtiani) intelligere poteſtis, non ſcelus aliquod in cauſa eſſe, ſed nomen, quod quædam ratio æmulæ operationis inſequitur, hoc primum agens vt homines nolint ſcire pro certo, quod ſe neſcire pro certo ſciunt. Ideo & credunt de nobis quæ non probantur, & nolunt inquiri, nè probentur non eſſe, quæ malum credi eſſe, vt nomen illius ęmulæ rationis inimicum, præſumptis, non probatis criminibus, de ſua ſola confeſſione damnetur. Ideo torquemur confitentes, & punimur perſeuerantes, & abſoluimur, negantes, quia nominis prælium eſt. *Et libro 1. ad Nationes, cap. 2. per totum. Et hic Scholia.*

CHRISTIANÆ RELIGIONIS. XV. SCHOLIA.

IN ILLO. *Egerat immediatè antè de Reſcripto Traiani, quo inquiri Chriſtianos vetauerat, oblatos, vel inuentos abſque perquiſitione puniri mandauit. In illo ergo caſu quo aliquis, non inueſtiganti Iudici, ſtatus Chriſtianus, torquetur, formam iudicandi reos non ſeruatis.* NEGANTIBVS *crimina ſua.* AD CONFITENDVM, *Crimen, de quo interrogantur.* EX NOMINIS. *Quaſi in Nomine Chriſtiano omnia crimina concludantur. Non eſt, inquit, quod vos excuſetis, ò Gentiles Iudices, dum Chriſtianos non interrogare cauſemini, quod ſatis ſit ad eos conuincendos, reos eſſe cuiuſuis criminis, quòd nomen Chriſtiani habeant, quo ſceleratus homo ſignificatur; cum in hodierno etiam iudicio, certiſſimi gentilem aliquem homicidium commiſiſſe, & proprio ore confeſſum,* SCIENTES *Quantum ſit crimen homicidij, contenti non eſtis, ſumma delicti cognita; ſed inſuper, reum torturæ applicatis, vt modum, locum, tempus ſocios criminis, & ordinem delicti commiſſi extorqueatis.* QVÆ PERVERSIVS, *Id eſt, vt hoc facto maiori peruerſitate cogatis nos vi tormentorum, vt negemus Chriſtianum nomen prius confeſſum, quo omnia includi ſcelera præſumebatis. Nec circumſtantias exigitis ſicut in aliis reis.* SED OPINOR. *Ironicè dictum. Quomodo peſſimos & ſceleratiſſimos à vobis cenſitos, ſubito negato nomine Chriſtiano, abſoluitis? An quia perire non vultis, quos morte digniſſimos antea cenſebatis? Alij ſic legunt* Sic enim ſoletis dicere homicidas. Negatis laniari iubere ſacrilegum, ſi confiteri perſeuerauerit. *Nos Rigaltium ſequuti.* SOLETIS DICERE, HOMICIDÆ. *Id. ſic capita mouentes, audito nomine Chriſtiani, vt Chriſto Iu-*

A *dei inſultantes:* Vah qui deſtruis templum Dei &c. *Quid ſunt Chriſtiani niſi homicidæ? Sed melius: An ſic ſoletis dicere, homicidæ alicui,* NEGA. *Crimen tuum, & abſolueris: ſicut Chriſtiano dicitis, Nega nomen tuum, & ab equuleo & morte liberaberis:* LANIARI IVBERE. *Immo vero, ſoletis iubere laniari ſacrilegum, ſi in confeſſione delicti perſeuerauerit.* SI NON ITA, *Si alia forma contra nos agitis quos nocentiſſimos reputatis, ſed vultis ſtatim atque eiurauerimus Chriſtiani nomen, relaxemur à pœnis, quaſi innocentiſſimi; vbi iuſtitia veſtra? cùm talis abiuratio ſit extorta vi tormenti, & non vera.* IN PERVERSVM. *Vt contra veritatem dicam.* VIS LATEAT. *Impulſus diaboli.* MINISTRET, *Agat, impellat, vt miniſtros impietatis.* ERVI. *Id.*

B *Detegi.* TORMENTA. *Ad eruendam veritatem infliguntur, quæ confeſſa ceſſant, & hoc voluit per hæc verba:* Soli quæſtioni temperantur, *Id eſt, menſurantur; ob ſolam veritatem extorquendam imponuntur. Vnde, ſi antequam torqueantur rei, crimen confiteantur,* VACABVNT. *Id. Ceſſabunt vires huiuſmodi legum torturæ. Aliàs ſi Chriſtianus cuncta ſua crimina, in ſuo nomine confeſſus, fateatur, & tamen torqueri non ceſſat, nec vltima mortis ſententia in eum pronunciatur, tum ò Iudices veſtra dominatio ciuilis eſſe ceſſabit, & à legum veſtrarum ciuilium ſtatutis exorbitans, degenerabit in tyrannicam: ita enim Tyranni tormenta, pro pœna extrema adhibent, nec his vtuntur ad crimen occultum confeſſione extorquendum, ſed longo hominum cruciatu expleri geſtiunt.* SENTENTIA OPVS EST. *Oportet pronunciare mortis ſententiam in Chriſtianum, confeſſum*

ſummum illud quod creditis crimen. EXPVNGENDVS EST. *Debi à pœnâ mulctandus non autem, vt vos iniuſtè facitis, negato hoc crimine, ſupplicio liberandus, nulla vlteriori facta innocentia inquiſitione.* ILLVM. *Quemlibet reum, confeſſum crimen nemo cupit iudicum abſoluere. Sed nec ſolùm id velle, per iuſtitiam licet: quia* Eſt conſtans & perpetua voluntas ius ſuum cuique tribuendi. *Vnde nec quiſquam compellitur negare crimen ſuum, ſed potiùs confiteri.* EX FIDE. *Id. ex conſcientia.* POST TRIBVNAL. *Statim poſt ſententiam abſolutionis latam & in eodem loco, retro ipſum tribunal rideat Zelum veſtrum pro cultu deorum.* NOS DISPONITIS. *Id. de nobis.* EO NOMINE, *Nocentum ſcilicet & reorum.* EXCLVDIMVR. *A numero ſcilicet ſceleratorum, ſi nos ipſi facimus quæ faciunt illi, qui non ſunt Chriſtiani; hoc eſt ſi negamus & abiuramus nomen Chriſtiani, & impiè viuimus ſicut infideles, tunc à vobis pro iuſtis accipimur, & à nocentum numero ſecernimur.* INTELLIGERE, *Videtis clarè cauſam noſtram in iudicium non vocari propter ſcelus aliquod, ſed ob ſolum nomen Chriſtiani quod perſequimini ex zelo & inuidia operum Chriſtianorum iuſtorum & Sanctorum, quæ ſunt contraria veſtris. Vel diabolicus inſtinctus id operatur in vobis. Id enim agit, vt nolitis certò ſcire quàm ſimus innocentes, vt hoc pacto neſcientes quid certè ſimus ſub ignorantiæ pallio, quaſi tuta lateat iniuſtitia veſtra. Iuſtinus Apol. 2.* Non legitimo examine iudicia exercetis, ſed affectu præter rationem tranſuerſum ducti, & malignorum dæmonum flagris incitati, causâ non iudicatâ ſupplicia infertis, nihil penſi habentes. *Id eſt gratis & ſine mercede, quàm ſatisfacta tyrrannica vltionis. Sic Eccleſia pſaltis voce Pſalmo 118.* Principes

S. Auguſt. perſecuti ſunt me gratis. *In quem locum Aug.* Quid enim Chriſtiani læſerunt regna terrena, quamuis eis regna cœlorum promiſerit Rex eorum? Quid inquam læſerunt regna terrena? Numquid eorum Rex milites ſuos prohibuit impendere & exhibere quæ debentur Regibus terræ? Nonne de hoc calumniam ſibi molientibus Iudæis ait: reddite Cæſari quæ Cæſaris ſunt, &c? Nonne tributum de ore piſcis ipſe perſoluit? Nonne præcurſor eius militibus regni huius quid facere deberent pro æterna ſalute quærentibus non ait; ſingulum ſoluite, arma proiicite, regem veſtrum deſerite, vt poſſitis Domino militare: ſed ait, neminem concuſſeritis, nulli calumniam feceritis, ſufficiat vobis ſtipendium veſtrum? *De Baptiſta lo-*

S. Auguſt. *quitur ex Luc. 3* Nonne vnus militum eius, & dilectiſſimus comes eius commilitonibus ſuis, & quodammodo Chriſti Prouincialibus dixit: Rom. 13. omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit? & paulo poſt, ait reddite omnibus debitú: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem honorem: Nemini quidquam debeatis, niſi vt inuicem diligatis: Nonne præcepit. 1. Tim. 2. Vt pro ipſis etiam Regibus oraret Eccleſia? Quid ergo eos Chriſtiani offenderunt? Quod debitum non reddiderunt? In quo Chriſtiani non ſunt terrenis Regibus obſequuti? Ergo terreni Reges Chriſtianos gratis perſecuti ſunt. ÆMVLÆ RATIONIS *Diabolicæ, & Tyrannicæ* PERSEVERANTES *In confeſſione nominis.* NEGAVERIS *Nomen Chriſtianum.* PRÆLIVM EST. *Non crimen, ſed nomen perſequimini ſanctum & innoxium.*

Et lib. 1. ad Natio. cap. 2. Schol. OPINOR. *Ironicè dicta.* ISTO NOMINE. *Chriſtiani ſcil. Quod omne malum & crimen inuoluit.* SANE CÆTEROS. *Reos cuiuſcumque alterius criminis. Et hæc quoque ironicè dicta* TENDITIS, *In equuleo diſtenditis.* AGIMVR. *Aliter tractamur. In actione & cauſa noſtra alia iuris forma ſeruatur. Agere enim vel agi, vox iuris eſt, vnde & agi de capite, eſt in capitis diſcrimen venire. Agere falſi vel furti, vel agi de furto & falſo, eſt actionem furti, vel falſi intendere, vel pati. l. 30. ff. de Inoffic. Teſt.* NON TEMERE. *Cùm crimen publicum & per ſe notum eſt.* CONFVTATVR. *Potuit & legi, conſultatur. Deliberatur.* NON DISPVNCTA. *Licet ſtatim reus confiteatur crimen, non tamen plenè contentus & ſatisfactus eſt iudex, niſi & circumſtantias criminis exquirat.* QVAMQVAM. *Quantumlibet ſponte confitentibus.* LEVIORA ELOGIA. *Vox iuris ſignificans teſtificationem de certo homine, vt de inquiſitione criminum alicuius rei, quæ ad Magiſtratum mitti ſolet, qui ea de re cognoſcit. Vel elogia ſumuntur pro notoriis, ſeu indiciis criminum, quæ vulgo onera & informationes dicimus l. 6. Etl. 11. ff. de Cuſtod. Reor. leg. 3. ff. de re militari. Elogium item eſt notatio quædam cenſoria exheredationis cauſam continens. Ita Africanus l. 14. §. 2. ff. de lib. & Poſth. Breuiora itaque Elogia Chriſtianorum dicit quod vno Chriſtiani nomine rei, & bonis exheredari, & vita priuari, & omnibus ſuppliciis vexari, hoc ſolo titulo mererentur.* CREDO. *Ironicè dicta.* CERTARE. *Omnem tormenti machinam mouere, vt nos ad negationem nominis Chriſtiani, proindéque totius criminis noſtri compellatis.* CONVIVIA ILLA. *Cruenta ex eſu infantum.* INCVRSASSET. *Hinc inde in tenebris inceſtuosè concumbendo.* GENERIS, *eiuſdem criminis.* INFANTARII *Infantum carnifices & venditores.* CANES PRONVBI. *Lenones dixit in Apologetico, qui euertentes & extinguentes lumina, occaſione tenebrarum præmiſſà, ad inceſtus liberè perpetrandos prouocarent.* EMENDATA. *Nil eſſet arguendum in hac iudicij forma, æquitas eius per ſe conſtaret.* GRATIA, *Gratius eſſet ſpectaculum ob multitudinem ſpectatorum.* CAVEAM. *Pars pro toto Amphitheatro.* TAM HORRENDA. *Supple dum deferuntur.* FIDEM TEMPERANT, *ſuſpendunt. Vel abſtinent à credulitatis facilitate.* HORRENTES. *Impoſſibile cenſentes naturam hominis prorſus alienam à ferina, ferarum more, in concubitus inceſtos & cibos humanarum carnium ruere. Vt enim natura nos ab antris & cubilibus, ſic à menſis & pabulis ferarum excluſit.*

16. *Chriſtiana Religio Gentilibus odioſa ex ſolo nomine dulci & ſancto. Apol. cap. 2. in fin. & 3. inp. adm.*

CAP. III. QVid de tabella recitatis illum Chriſtianum, cur non & homicidam? ſi homicida Chriſtianus, cur non & inceſtus? vel quodcunque aliud eſſe nos creditis? in nobis ſolis pudet aut piget ipſis nominibus ſcelerum pronuntiare. Chriſtianus ſi nullius criminis nomen eſt, valde ineptum ſi ſolius nominis crimen eſt. Quid? quod ita plerique clauſis oculis in odium eius impingunt, vt bonum alicui teſtimonium ferentes, admiſceant nominis exprobrationem, Bonus vir Caius Seius, tantùm quòd Chriſtianus. Item alius, Ego miror Lu-

eium ſapientem virum repente factum Chriſtianum. Nemo retractat, ne ideo bonus Caius, & prudens Lucius, quia Chriſtianus: aut ideo Chriſtianus, quia prudens & bonus. Laudant, quæ ſciunt; vituperant, quæ ignorant: & id quod ſciunt, eo quod ignorant, corrumpunt: cum ſit iuſtius occulta de manifeſtis præiudicare, quàm manifeſta de occultis prædamnare. Alij, quos retro ante hoc nomen vagos, viles, improbos nouerant, ex ipſo denotant quo laudant. cæcitate odij in ſuffragium impingunt. Quæ mulier! quàm laſciua, quàm feſtiua! Qui iuuenis! quàm luſius! quam amaſius! facti ſunt Chriſtiani. Ita nomen emendationi imputatur. Nonnulli etiam de vtilitatibus ſuis cum odio iſto paciſcuntur, contenti iniuriâ, dum ne domi habeant quod oderunt. Vxorem iam pudicam maritus iam non zelotypus eiecit. filium iam ſubiectum pater retro patiens abdicauit. ſeruum iam fidelem dominus olim mitis ab oculis relegauit. Vt quiſque hoc nomine emendatur, offendit. Tanti non eſt bonum, quanti eſt odium Chriſtianorum. Nunc igitur, ſi nominis odium eſt, quis nominum reatus? quæ accuſatio vocabulorum? niſi ſi aut barbarum ſonat aliqua vox nominis, aut infauſtum, aut maledicum, aut impudicum. Chriſtianus vero, quantum interpretatio eſt, de vnctione deducitur. Sed & cum perperam Chreſtianus pronuntiatur à vobis (nam nec nominis certa eſt notitia penes vos) de ſuauitate, vel benignitate compoſitum eſt. Oditur itaque in hominibus innocuis etiam nomen innocuum. *Et libro 1. ad Nationes cap. 3. & 4. per totum. Et hic Scholia.*

CHRISTIANA RELIGIO. XVI. SCHOLIA.

A DE TABELLA. *Libello ſiue membrana, in qua*
ſententia, cauſa & crimen rei ſcripta pronuntiabatur, Sic ſententia S. Cypriani ex Pontio in eius
vita, legit de tabula iam ſententiam iudex, in qua
dictus eſt, ſectæ ſuæ ſignifer, & inimicus deorum,
& qui ſuis futurus eſſet documento, & quod ſanguine,
eius inciperet diſciplina ſanciri. ET INCESTVS.
Subaudi ſi vt in prima parte. Hoc eſt, cur
ſicut in alijs ſententijs, cauſa damnationis, & crimen
nominatim exprimitur, cur idem non pronuntiatis in
cauſa Chriſtiani, ſi homicidia, ſi inceſtus, &c. IPSIS
NOMINIBVS, *id. ob nomina & notas criminum ſen-*
tentiam pronuntiare, vel piget ob contemptum, vel quod
ſuperfluum ſit aliam cauſam, quàm quod ſit Chriſtia-
nus ſumma criminum notus; vel pudet, quia falſum &
impoſitum crimen, ex inquiſitione detegeretur. CHRI-
B SIIANVS, *id eſt hoc nomen.* TANTVM QVOD,
&c. Id eſt nihil in eo culpabile, abſolutè bonus eſſet, ſi
non eſſet Chriſtianus. NEMO RETRACTAT.
Nullus expendit, eos ideo bonos & prudentes, quia
Chriſtiana Religio vnà cum fide, bonitatem & pruden-
tiam infudit, & vis nominis ſe ad virtutem omnem exer-
cendam obſtrictos ſentiunt. AVT IDEO, *id. idcirco*
meritò Chriſtiani ferunt nomen, quia tanti vim nomi-
nis implent. Vel quod, vt de Cornelio gentili facto Chri-
ſtiano dicitur in Actis 10. 4. orationes tuæ, & eleemoſynæ
tuæ aſcenderunt in memoriam in conſpectu Dei.
Ita & Iudæi Chriſtum pro Centurione roga-
uerunt: dignus eſt vt hoc ei præſtes; nam & Synagogam
ædificauit nobis. *Dignus vterque baptiſmo,*
non de condigno, ſed de congruo. Et ſic intelligi poteſt
Tertul. ideo Chriſtianus. *Alias contra Paulum &*
C *Auguſtinum centum locis, gratiæ defenſores*, ſi ex operibus,
iam non eſt gratia. *Et rurſum*; quis enim te
diſcernit? *hoc eſt non tu, nec merita; ſed Gratia Dei.*
August. *Auguſt. lib. de prædeſt. ſanctorum cap. 7. vbi ex Io. 6.*
inducit iudæos dicentes, quid faciemus vt operemur
opera Dei? reſpondit Ieſus & dixit eis: hoc eſt opus
Dei, vt credatis in eum quem miſit ille. Sic ergo
diſtinguit Apoſtolus ab operibus fidem, quemadmodum
in duobus Hebræorum regnis, diſtinguitur
Iudas ab Iſraël, cùm ipſe Iudas ſit Iſraël. Ex fide
autem dicit iuſtificari hominem, non ex operibus,
quia ipſa primò datur, ex qua impetrentur
cætera quæ propriè opera nuncupantur, in quibus
iuſtè viuitur. Nam dicit etiam ipſe Ephel. 2.
gratiâ ſalui facti eſtis per fidem, & hoc non ex vo-

A bis, ſed Dei donum eſt. Id eſt, quod dixi, per fidem:
non ex vobis, ſed Dei donum eſt etiam fides:
Non ex operibus, inquit, ne fortè quis extollatur.
Solet enim dici: ideo credere meruit, quia vir bonus
erat & antequam crederet: quod de Cornelio
dici poteſt, cuius acceptæ ſunt Eleemoſynæ, &
exauditæ orationes antequam credidiſſet in Chriſtum:
nec tamen ſine aliqua fide donabat & orabat:
nam quomodo inuocabat in quem non crediderat
Rom. 10? Sed ſi poſſet ſine fide Chriſti eſſe
ſaluus, non ad eum ædificandum mitteretur Architectus
Apoſtolus Petrus. Quamuis, niſi Dominus
ædificauerit domum, &c. Pſal. 126. quaſi ad ædificium
non pertineat fides; quaſi ad ædificium nunquam
non pertineat fundamentum. Quod ſi in primis,
& maximè pertinet, in vanum laborat prædicando
ædificans fidē, niſi eam Dominus miſerando
B intus ædificet. *Cæterùm ideo bonus quilibet, quia Chri-*
ſtianus. Nulla enim ſecundum Deum. ex Aug. ſæpiſſimè S. August.
ſunt opera qualibet moralia paganorũ, immo iuxta Pau-
lum: omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt:
quia radice corrupta, amore proprio, & defectu fidei in-
tentionem dirigentis in verum finem vltimum, vel vt ſi-
bi, vel vt Phariſæi: omnia opera ſua faciunt vt placeant
hominibus. QVÆ SCIVNT. *Apparentem*
ſcilicet virtutem moralem, QVÆ IGNORANT, *ra-*
dicem fidei, CORRVMPVNT. *id. corruptum cenſent,*
per fidem quam ignorant, à qua ſola tamen laus omnis
virtutis iuxta Apoſtolum: ſi radix ſancta & rami.
RETRO, *pridem. priùs.* DENOTANT. *Contume-*
lia afficiunt. IMPINGVNT. *id. odium rapit gentiles*
vt ſuffragium ferant contra Chriſtianos, & nomen Chri-
C *ſtiani, vi cuius improbus quiſque vitam emendat, in*
vitium trahitur. Vt dicant non mirum, ſi mulier laſci-
ua, aut iuuenis, LVSIVS, *id. ludo, choreis, theatris,*
aleis addictus, facti ſint Chriſtiani, tales ganeones quæ-
rit hæc profeſſio Chriſtianorum. Alij legunt: quam laſciuus,
&c. Emendationis, &c. DENOTANT. *Ex*
ipſo vituperant, Chriſtianum factum, quod laudant
aliunde poſt ſuſceptam fidem emendatum, & non am-
plius luxurioſum. Vel contrario, vt ſupra ſenſu, ex eo
ipſo, quod laudant gentiles, Deos ſuos lubricos imitan-
tes, Chriſtianos vituperant, quaſi huiuſmodi ſordi-
da ſectantes auidè recipiantur ad fidem. PASCISCVN-
tur, id tractant cum odio ſuo, vt eius cauſa aliquid etiam
vtilitatis quod ex domeſticis Chriſtianis capiebat, ma-
lunt amittere, quàm domi retinere. IAM PVDICAM,

quòd adulterijs fide ſuſcepta renuntiauerit. IAM NON. *Vt prius causâ zelotipiæ, ſed zelo falſæ Religionis.* RETRO PATIENS, *priùs rebellem.* OLIM MITIS *Erga ſeruum tum infidelem.* VT. *Cùm primùm.* HOC NOMINE *Chriſtiani ſuſcepto corrigitur.* OFFENDIT. *Ipſo facto reus eſt.* TANTI *Non ſit bonum virtutis & propriæ vtilitatis.* VOX, *Sillaba*, CHRISTIANVS. *Prima ſillaba Græcis vnctum, Hebræis altera gratioſum ſonat. Alij legunt:* Chreſtianus. *Ex Lactantio* Exponenda huius nominis ratio eſt, propter ignorantium errorem, qui cum immutata litera Chreſtum ſolent dicere.

Et lib. 1. ad Nat. cap. 3. & 4. HORRENDIS. *Inceſtu, infanticidio, humanæ carnis pabulo* CONFESSIONEM. *Rei crimen fatentis.* DIGERENDO. *Ordine diſquirendo circunſtantias criminis.* DVCI. *Palum per compita cum elogio & titulo criminis traduci, inde in carcerem duci vel ad crucem.* OCCVLTA VIS. *Dæmonum odium vos exagitans.* RECEDATVR. *Vt eiuremus & abiiciamus nomen Chriſtianũ.* CRVENTI, *Infanticidio.* OBICERE, *Obiicere.* INSTITVTVM DIRIGIT. *Mandatum & diſciplina Chriſtiana tantùm abeſt, vt nos ad hæc crimina inſtituat & dirigat, quin potius cum Pſalte petit:* Dirige me in ſemitam mandatorum tuorum, &c. Lex Domini immaculata conuertens animas: Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini, &c. PROLATIS ADSIGNAT. *Nullus iudex, in ſententia contra Chriſtianum prolata, talia crimina adſignat Chriſtiano, huiuſmodi ſcelerum onera non ei imponit.* DE SVAVITATE *Vnguenti ſcil. balſami, Chriſmatis, de quo Pſaltes:* Ecce quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnum: ſicut vnguentum in capite quod deſcendit in barbam, barbam Aaron; quod deſcendit in oram veſtimenti eius. *De quo & ſponſa:* Trahe nos poſt te, in odorem vnguentorum tuorum curremus. *A capite quippe Chriſto ſuauitas vnguenti fluxit in veſtem eius vſque ad extremam oram & fimbriam. Vt de Eccleſia & omnibus eius fidelibus impleatur illud:* Myrrha & gutta & caſia à veſtimentis tuis. *Et rurſum illud:* Odor veſtimentorum tuorum ſuper omnia aromata. VEL BONITATE. *Quam ſonat Chreſtianus, quam quilibet fidelis à Deo optimo poſcit, qui* Spiritum bonum promiſit petentibus ſe: *De quo & Pſaltes:* Spiritus tuus, inquit bonus, deducet me in terram rectam. *Vnde Auguſtinus eodem loco Pſal. 142.* Spiritus tuus bonus, non meus malus. Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam, quia ſpiritus meus malus deduxit me in terram peruerſam. (S. Auguſt.)

MODVLATVM. *Compoſitum eſt. Sicut de Ioſia ſcriptum Eccli. 49. 1.* Memoria Ioſiæ in compoſitionem odoris, facta opus pigmentarij. In omni ore quaſi mel indulcabitur eius memoria, & vt muſica in conuiuio vini. *Vnde ſubiicit Tertullianus nomen Chriſtianum,* ET SONORVM, ET INTERPRETATIONE IVCVNDVM. *Idem quippè ſonat Ioſiæ nomen, & mellis ſapore, & odoris ſuauitate, & melodiæ iucunditate elaboratam bonitatem.*

CAP. IV. TRADVX. *Deriuans in ſe malum nomen authoris ſui* PRÆSVMERETVR, *Id. temerè nomen authoris ſectæ cuiuſpiam quis ſumeret, niſi ſententiâ & moribus ſequeretur authorem. Vel iudex temere ſectario mali nominis ab authore deducti reatum imponeret, niſi prius qualis eſſet author, & ſecta eius, dignoſceret.* DETINENTES. *Ream tenentes in tribunalibus & ergaſtulis ſectam.* OPEROSISSIMAM. *Inuentu difficillimam, tantis obnubilatur errorum, mendaciorum, ignorantiarum tenebris.* INLVDIT. *Adulterat & veroſimilia & apparentia prò certis venditat.* PYTHIVS VESTER. *Apollo quem colitis.* VIDIT VERITAS. *Videre fecit, & verum dicere compulit.* SOLETIS, *Supple obiicere.* NEMINI SVBVENIT. *Tacitè in mentem venit.* IDEO BONVS. *Quia ſecta Chriſtiana ad omnimodæ bonitatis & perfectionis diuinæ imitationem eniti præcipit Chriſtianos: Principe ſectæ monente Chriſto:* Eſtote perfecti, ſicut & Pater veſter cœleſtis perfectus eſt. *Vnde & ipſi à Deo optimo petunt.* Bonitatem, & diſciplinam, & ſcientiam doce me, &c. *Verùm omnem bonitatem debet Chriſtianus in ipſum bonitatis fontem ſemper humili gratiarum actione refundere, & ſuauitati gratiæ acceptam refluere bonitatem. Vnde Auguſtinus concione 17. In hunc verſum Pſalmi 118.* (Aug.) Quod ait Græcus χρηστότητα, aliquando ſuauitatem, aliquando bonitatem noſtri interpretes tranſtulerunt. Verùm quia ſuauitas poteſt eſſe & in malo, quando illicita quæque, & immunda delectant; poteſt etiã eſſe & in ea quæ conceditur, voluptate carnali; ſic debemus intelligere ſuauitatem quam χρηστότητα Græci vocant, vt in bonis ſpiritalibus deputetur. Propter hoc enim, & bonitatem eam noſtri appellare maluerunt. *Etiam à Chriſto totius vnctionis, bonitatis, ſuauitatis capite deriuatam.* Nihil hîc ergo aliud dictum exiſtimo, ſuauitatem feciſti cum ſeruo tuo: niſi, feciſti vt me delectaret & bonum. Quando enim delectat & bonum, magnum Dei donum eſt. Quando autem bonum opus quod lex imperat, fit timore pœnæ, non amore iuſtitiæ; cùm Deus metuitur, non amatur; ſeruiliter fit, non liberaliter. Seruus autem non manet in domo in æternum, filius manet in æternum Io. 8. Quia conſummata charitas foras mittit timorem 1. Io. 4. Suauitatem itaque feciſti cum ſeruo tuo Domine, faciendo filium, qui ſeruus fuit, &c. Cum quo ergo facit Deus ſuauitatem, id eſt cui propitius inſpirat boni delectationem, &c. Cui donatur à Deo Charitas Dei, & propter Deum charitas proximi, profectò inſtanter orare debet, quò tantùm ſibi augeatur hoc donum, vt non ſolùm pro illo contẽnat delectationes cæteras, ſed etiam, pro illo quaſlibet perferat paſſiones. Ita ſuauitati ſalubriter additur diſciplina: *Vnde Pſaltes, bonitatem, inquit, & diſciplinam, & ſcientiam doce me.* Non quantulæcumque ſuauitati vel bonitati, hoc eſt Charitati ſanctæ poſcenda eſt & obtinenda; ſed tam magnæ, vt ſub eius preſſura non poſſit extingui, ſed ſicut ingens flamma, ſub impetu venti quantò magis reprimitur, tantò ardentius excitari. Ideo parum fuit dicere, ſuauitatem feciſti cum ſeruo tuo, niſi rurſus repeteret: vt eum doceat ſuauitatem, tantam vtique, vt diſciplinam poſſit patientiſſimè ſuſtinere. Tertia ponitur ſcientia: quoniam ſi magnitudine ſuâ præcedit ſcientia magnitudinem Charitatis, non ædificat, ſed inflat. Cùm ergo tanta fuerit Charitas in bonitate ſuaui, vt tribulationibus non poſſit extingui, quas adhibet diſciplina, tunc vtilis erit ſcientia, quâ innoteſcat etiam ſibi homo quid ipſe meruerit, & quæ à Deo donata ſunt ei, per quæ poſſe ſe ſciat, quæ ſe poſſe neſciebat. Et per ſeipſum omnino non poterat. HVMANIVS, *Rationabilius* INVSITATÆ *Quod ſecta Chriſtiana ſponte domi ſe captiuam teneret* PATIENTIAM OBTVLISSE *Vt diuortiò facto, recederet & in pace.* RADIANT. *Inſignes ſunt, innoteſcunt omnibus.*

17. *Chriſtiana Religio ſolo nomine rea, abſque vlla inquiſitione criminis iniuſtè condemnata. Apol. cap. 2. in p. ad circa m.*

SI certum eſt denique nos nocentiſſimos eſſe; cur à vobis ipſis aliter tractamur, quàm pares noſtri, id eſt ceteri nocentes? cùm eiuſdem noxietatis eadem tractatio deberet interuenire. Quodcunque dicimur, cùm alij dicuntur, & proprio ore, & mercenariâ aduocatione vtuntur ad innocentiæ ſuæ commendationem reſpondendi, altercandi facultas patet; quando nec liceat indefenſos & inauditos omnino, damnari. Sed Chriſtianis ſolis nihil permittitur loqui, quod cauſam purget, quod veritatem defendat, quod iudicem non faciat iniuſtum: ſed illud ſolum expectatur, quod odio publico neceſſarium eſt, confeſſio nominis, non examinatio criminis: quando ſi de aliquo nocente cognoſcitis, non ſtatim confeſſo eo nomen homicidæ, vel ſacrilegi, vel inceſti, vel publici hoſtis (vt de noſtris elogiis loquar) contenti ſitis ad pronuntiandum, niſi & conſequentia exigatis, qualitatem facti, locum, modum, tempus, conſcios, ſocios. de nobis nihil tale: cùm æquè extorqueri oporteret quodcunque falsò iactatur; quot quiſque iam infanticidia deguſtaſſet; quot inceſta contenebraſſet; qui coqui; qui canes affuiſſent. ô quanta illius præſidis gloria, ſi eruiſſet aliquem qui centum iam infantes comediſſet. Atquin inuenimus inquiſitionem quoque in nos prohibitam. Plinius enim Secundus, cùm prouinciam regeret, damnatis quibuſdam Chriſtianis, quibuſdam gradu pulſis, ipſa tamen multitudine perturbatus, quid de cetero ageret conſuluit tunc Traianum Imperatorem, allegans, præter obſtinationem non ſacrificandi, nihil aliud ſe de ſacramentis eorum comperiſſe, quàm cœtus antelucanos ad canendum Chriſto & Deo, & ad confederendam diſciplinam: homicidium, adulterium, fraudem, perfidiam & cetera ſcelera prohibentes. Tunc Traianus reſcripſit, hoc genus inquirendos quidem non eſſe, oblatos vero puniri oportere. ô ſententiam neceſſitate confuſam! Negat inquirendos, vt innocentes, & mandat puniendos, vt nocentes: parcit & ſæuit: diſſimulat, & animaduertit. Quid temetipſam cenſura circumuenis? Si damnas, cur non & inquiris? Si non inquiris, cur non & abſoluis? Latronibus veſtigandis per vniuerſas prouincias militaris ſtatio ſortitur. in reos maieſtatis & publicos hoſtes omnis homo miles eſt: ad ſocios, ad conſcios vſque inquiſitio extenditur: ſolum Chriſtianum inquiri non licet; offerri licet. quaſi aliud eſſet actura inquiſitio, quàm oblationem. Damnatis ergo oblatum, quem nemo voluit requiſitum; qui puto iam non ideo meruit pœnam, quia nocens eſt, ſed quia, non requirendus, inuentus eſt.

CHRISTIANA RELIGIO. XVII. SCHOLIA.

NOXIETATIS. *Alij noxæ.* MERCENARIA. A *Id. mercede conducta oratione Aduocatorum. Zeno Veron. ſer. 2 de Maurit.* diſerti mercenaria, ac duplici lingua. *Auguſt. Ep. 54. ad Maced. vbi tractat quomodo ſit pro reis intercedendum*: non ideo debet iudex vendere iuſtum iudicium, aut teſtis verum teſtimonium, quia vendit aduocatus iuſtum patrocinium & Iuriſperitus verum conſilium. Illi enim inter vtramque partem ad examina adhibentur: iſti ex vna parte conſiſtunt. Cùm autem iudicia & teſtimonia, quæ nec iuſta, nec vera vendenda ſunt, iniqua & falſa venduntur, multò ſceleratiùs vtique pecunia ſumitur, quia ſceleratè etiam quamuis à volentibus datur. Ille tamen ſolet tanquam malè ſibi ablatam pecuniam repetere, qui iuſtum iudicium emit, quoniam venale eſſe non debuit, qui vero pro iniquo iudicio dedit, vellet quidem repetere, niſi timeret, vel puderet emiſſe, &c. Veruntamen ſi iuſtitia ſinceriùs conſulatur, iuſtius dicitur Aduocato: redde quod accepiſti, quando contra veritatem ſteriſti, iniquitati adfuiſti, iudicem fefelliſti, iuſtam cauſam oppreſſiſti, de falſitate viciſti: quod vides multos honeſtiſſimos & diſertiſſimos viros, non ſolum impunè, verum etiam glorioſè videri ſibi committere: quàm cuiquam in quolibet officio militanti: redde quod accepiſti, quando iubẽte iudice cuicumque cauſæ neceſſarium hominem tenuiſti, ne reſiſteret vinxiſti, ne fugeret incluſiſti, poſtremò aut permanente lite exhibuiſti, aut finitâ dimiſiſti. Sed illud cur aduocato non dicatur, in promptu eſt, quia ſcilicet

Auguſt.

Omniloquium.

ita non vult homo repetere, quod patrono, vt malè vinceret, dedit; ſicut non vult reddere, quod ab aduerſario, cùm malè viciſſet, accepit. Quis tandem aduocatus, aut ex aduocato, ita vir optimus facilè reperitur, qui ſuſcepto ſuo dicat: recipe quod mihi cùm tibi malè adeſſem, dediſti, & redde aduerſario tuo quod me agente iniquè abſtuliſti? & tamen, quem prioris non rectæ vitæ rectiſſimè pœnitet, etiam hoc facere debet: vt ſi ille, qui iniquè litigauit, non vult admonitus corrigere iniquitatem, eius tamen iniquitatis, nolit iſte habẽre mercedem: niſi fortè reſtituendum eſt alienum. quod per furtum clanculo aufertur, & reſtituendum non eſt alienum, quod in ipſo foro, vbi peccata puniuntur, decepto iudice, & circumuentis legibus obtinetur? NECESSARIVM. *Odio publico implendo.* QVANDO. *id. cum.* ELOGIIS. *In malam partem ſumitur. Tales reputati Chriſtiani.* INFANTICIDIA. *Imponebantur hæc falſa crimina Chriſtianis à Gentilibus ignaris ſacrificij incruenti: putabant enim Chriſtianos ſingulis diebus infantem immolare, & eius carne paſci, & canes alligatos candelabris, ad panem intinctum offa proiectum hinc inde accurrentes lumina extinguere. & ſic ſimul extincto pudore abſque differentia fratres, ſororibus & conſanguineis inceſto concubitu admiſceri. Sic Athenagoras, pro Chriſtianis*: trium flagitiorum rumor de nobis ſpargitur, impietas quæ Deos tollat, epulæ Thyeſtææ, concubitus inceſti. ERVISSET *Vox iuris ſignificans occulta crimina admiſſa in tenebris ad lucem; Præſidis, id. iudicis præſentia vocata.* ATQVIN. *Frequenter,*

pro atqui. *Plinius ſecundus, & Euſeb lib. 3 Hiſt. cap. 27. eadem narrat. Vide Plin. lib. 10. Epiſt. in ea qua incipit:* ſolemne eſt mihi Domine, &c. *Quibus literis motus Taianus, vt ait ſupra Euſeb.* tale promulgauit edictum: Chriſtianos à nemine quidem inquirendos, oblatos autem *ſiue delatos* puniri oportere. *Verba Triaiani ſunt hæc*: conquirendi non ſunt: ſi deferantur, & arguantur, puniendi ſunt. HOC GENVS. *Hominum ſcilicet*, NECESSITATE. *Neceſſariò ſibi contrarium.* CONFOEDERANDAM. *Alij conferendam*, DISSIPLINAM, *legem, cerimonias, &c. Doctrinam Chriſtianam.* NEGAT. *Prohibet inquiri.* MILITARIS STATIO, SORTITVR. *Milites ſtationarij per vices ſorte ducti ad latrones inueſtigãdos. Ex ſueto. in Auguſto*, graſſatores oppoſitis per opportuna loca ſtationibus, *id eſt militibus ſtantibus paratis* inhibuit. *Sic de Tyberio.* tuendæ pacis à graſſaturis ac latrociniis, ſeditionumque licentiâ curam habuit: ſtationes militum per Italiam ſolitò frequentiores diſpoſuit. MILES EST, *nota ex Chryſoſt. orat. 3. ad pop. Hiero. in muliere ſæpius icta, milites olim infligendæ Reis pœnæ miniſtros fuiſſe. Hinc in Chriſti paſſione, & flagella, & coronam ſpineam, & clauos & lanceam Chriſto milites impegerunt, & veſtem eius ſortiti ſunt. Hoc eſt tunicam inconſutilem, & veſtimenta diuiſerunt.* NEMO VOLVIT. *Nec ipſe Traianus, Qui S. Clementem Romanum exilio, Simonem Cleophæ filium crucifixit, Ignatium leonibus tradidit, & multos alios Martyrio coronauit.*

18. *Chriſtianæ Religioni ex ſola fama, abſque inquiſitione imputantur infanticidij inceſtus, aliaque crimina; quorum Gentiles rei erant. Apol. cap. 7. & 8. per totum. & 9. in p.*

Dicimur ſceleratiſſimi de ſacramento infanticidij, & pabulo, inde & poſt conuiuium inceſto, quod euerſores luminum canes, lenones ſcilicet, tenebras, tum & libidinum impiarum inuerecundiam procurent. Dicimur tamen ſemper, nec vos quòd tandiu dicimur, eruere curatis. Ergo aut eruite, ſi creditis, aut nolite credere, qui non eruiſtis. De veſtra vobis diſſimulatione præſcribitur, non eſſe, quod nec ipſi audetis eruere. Longè aliud munus carnifici in Chriſtianos imperatis, non vt dicant quæ faciunt, ſed vt negent quod ſunt. Cenſus iſtius diſciplinæ, vt iam edidimus, à Tiberio eſt. Cum odio ſui cœpit veritas ſimul atque apparuit inimica eſſe. Tot hoſtes eius quot extranei, & quidem propriæ ex æmulatione Iudæi, ex concuſſione milites; ex natura ipſi etiam domeſtici noſtri. Quotidie obſidemur, quotidie prodimur: in ipſis plurimùm cœtibus & congregationibus noſtris opprimimur, quis vnquam taliter vagienti infanti ſuperuenit? quis cruenta, vt inuenerat, Cyclopum & Sirenarum ora iudici reſeruauit? quis vel in vxoribus aliqua immunda veſtigia deprehendit? quis talia facinora, cùm inueniſſet, celauit, aut vendidit. ipſos trahens homines? Si ſemper latemus, quando proditum eſt quod admittimus? Immo à quibus prodi potuit? Ab ipſis enim reis? Non vtique; cùm vel ex forma omnibus myſterijs ſilentij fides debeatur. Samothracia & Eleuſinia reticentur: quantò magis talia, quæ prodita interim etiam humanam animaduerſionem prouocabunt, dum diuina ſeruatur? Si ergo non ipſi proditores ſui, ſequitur vt extranei. & vnde extraneis notitia? cùm ſemper etiam piæ initiationes arceant profanos, & arbitris caueant. niſi ſi impij minùs metuunt. Natura famæ omnibus nota eſt. veſtrûm eſt, *Fama malum, quo non aliud velocius vllum.* Cur malum fama? quia velox? quia index? an quia plurimum mendax? quæ ne tunc quidem, cùm aliquid veri adfert, ſine mendacij vitio eſt, detrahens, adiiciens, demutans de veritate. Quid? quòd ea illi conditio eſt, vt non, niſi cùm mentitur, perſeueret. & tamdiu viuit, quamdiu non probat. ſiquidem vbi probauit, ceſſat eſſe, & quaſi officio nuntiandi functa, rem tradit, & exinde res tenetur, res nominatur, nec quiſquam dicit, verbi gratia, Hoc Romæ aiunt factum, aut, Fama eſt illum prouinciam ſortitum: ſed, Sortitus eſt ille prouinciam: &, Hoc factum eſt Romæ. Fama, nomen incerti, locum non habet vbi certum eſt. An vero famæ credat niſi inconſideratus? quia ſapiens non credit incerto. Omnium erit æſtimare, quantacunque illa ambitione diffuſa ſit, quantacunque aſſeueratione conſtructa, quod ab vno aliquando principe exorta ſit, neceſſe eſt; exinde in traduces linguarum, & aurium ſerpat & ita modici ſeminis vitium cetera rumoris obſcurat, vt nemo recogitet, ne primum illud os mendacium ſeminauerit; quod ſæpe fit, aut ingenio æmulationis, aut arbitrio ſuſpicionis, aut non nouâ, ſed ingenitâ quibuſdam mentiendi voluptate. Bene autem, quod omnia tempus reuelat, teſtibus etiam veſtris prouerbiis atque ſententiis, ex diſpoſitione naturæ, quæ ita ordinauit, vt nihil diu lateat, etiam quod fama non diſtulit. Meritò igitur fama tamdiu conſcia ſola eſt ſcelerum Chriſtianorum. Hanc indicem aduerſus nos profertis, quæ, quod aliquando iactauit, tantoque ſpatio in opinionem corroborauit, vſque adhuc probare

CAP. VIII. non valuit. Vt fidem naturæ ipſius appellem aduerſus eos, qui talia credenda eſſe præſumunt, ecce proponimus horum facinorum mercedem. vitam æternam repromittunt. credite interim. de hoc enim quæro, an & qui crediderit, tanti habeas ad eam tali conſcientia peruenire? Veni, demerge ferrum in infantem nullius inimicum, nullius reum, omnium filium; vel ſi alterius officium eſt, tu modò aſſiſte morienti homini ante quàm vixit; fugientem animam nouam expecta; excipe rudem ſanguinem: eo panem tuum ſatia: veſcere libenter. interea diſcumbens dinumera loca, vbi mater vbi ſoror; nota diligenter, vt cùm tenebræ ceciderint caninæ, non erres. piaculum enim admiſeris, niſi inceſtum feceris talia initiatus & conſignatus viuis in æuum. Cupio reſpondeas ſi tanti æternitas? Aut ſi non, ideo nec cre-

denda. Etiam ſi credideris, nego te velle. Etiam ſi volueris, nego te poſſe. Cur ergo alij poſſint, ſi vos non poteſtis? cur non poſſitis, ſi alij poſſunt? Aliâ nos, opinor, naturâ. Cynopænæ aut Sciapodes? alij ordines dentium? alij ad inceſtam libidinem nerui? Qui iſta credis de homine, potes & facere. homo es & ipſe, quod & Chriſtianus. qui non potes facere, non debes credere. homo eſt enim & Chriſtianus, & quod & tu. Sed ignorantibus ſubiicitur, & imponitur. Nihil enim tale de Chriſtianis aſſeuerari ſciebant, obſeruandum vtique ſibi, & omni vigilantia inueſtigandum. Atquin volentibus iniciari moris eſt, opinor, prius patrem illum ſacrorum adire; quæ præparanda ſint deſcribere, tum ille: Infans tibi neceſſarius, adhuc tener, qui neſciat mortem, qui ſub cultro tuo rideat. Item panis, quo ſanguinis iurulentiam colligas. præterea candelabra, & lucernæ; & canes aliqui, & offulæ, quæ illos ad euerſionem luminum extendant. antè omnia cum matre & ſorore tua venire debebis. Quid ſi noluerint? vel nullæ fuerint? quid denique ſingulares Chriſtiani? Non erit, opinor, legitimus Chriſtianus niſi frater aut filius. Quid nunc & ſi iſta omnia ignaris præparantur: Certè poſtea cognoſcunt, & ſuſtinent, & ignoſcunt. Timent plecti. qui, ſi proclament, defendi merebuntur; qui etiam vltro perire malint, quàm ſub tali conſcientia viuere. Age nunc, timeant; cur etiam perſeuerant? Sequitur enim ne vltra velis id te eſſe, quod ſi priùs ſciſſes, non fuiſſes. Hæc quò magis refutauerim, à vobis fieri oſtendam partim in aperto & partim in occulto, per quod forſitan & de nobis crediditis. Infantes penes Africam Saturno immolabantur palam vſque ad Proconſulatum Tiberij, qui ipſos ſacerdotes in eiſdem arboribus templi ſui obumbratricibus ſcelerum, votiuis crucibus expoſuit, teſte militia patriæ noſtræ, quæ idipſum munus illi Proconſuli functa eſt. Sed & nunc in occulto perſeueratur hoc ſacrum facinus. Non ſoli vos contemnunt Chriſtiani, nec vllum ſcelus in perpetuum eradicatur, aut mores ſuos aliqui Deus mutat. Cum propriis filiis Saturnus non pepercit, extraneis vtique non parcendo perſeuerabat, quos quidem ipſi parentes ſui offerebant, & libentes reſpondebant, & infantibus blandiebantur, ne lacrimantes immolarentur. Et tamen multum homicidio parricidium differt. Major ætas apud Gallos Mercurio proſecabatur. Remitto Tauricas fabulas theatris ſuis. Ecce in illa religioſiſſima vrbe Æneadarum piorum eſt Iupiter quidam, quem ludis ſuis humano proluunt ſanguine. Sed beſtiarij, inquitis. Hoc opinor minus quàm hominis. an hoc turpius, quod mali hominis? certè tamen de homicidio funditur. ô Iouem Chriſtianum, & ſolum patris filium de crudelitate. Sed quoniam de infanticidio nihil intereſt, ſacro, an arbitrio perpetretur, licet de parricidio interſit, conuertar ad populum. Quot vultis ex his circunſtantibus, & in Chriſtianorum ſanguinem hiantibus, ex ipſis etiam vobis iuſtiſſimis & ſeueriſſimis in nos præſidibus apud conſcientias pulſem, qui natos ſibi liberos enecent? Siquidem & de genere necis differt, vtique crudeliùs in aqua ſpiritum extorquetis, aut frigori, & fami, & canibus exponitis. ferro enim mori ætas quoque major optauerit. *Et libro 1. ad. Nat. cap. 7. 8.* CAP. IX.

CHRISTIANÆ RELIGIONIS. XVIII. SCHOLIA.

DE SACRAMENTO. *Ob Sacramentum & Sacrificium, myſterium ſecretum, Saluianus 4. de guber.* Initia noſtræ Religionis, non niſi à duobus maximis facinoribus oriri arbitrabantur. Primum ſcilicet homicidio, deinde quod homicidio eſt grauius, inceſtu, &c. Inceſtu Matrum Sacroſanctarum, & homicidio innocentium paruulorũ: quos non occidi tantum à Chriſtianis, ſed quod magis abominandum eſt, etiam vorari exiſtimabant. EVERSORES LVMINVM. *Vide dicta præcedentis Schol.* LENONES. *Officium lenonum præſtantes, & tenebris obtegentes inceſtum.* ERVERE *interrogando reuelare, vel extorquere veritatem.* ALIVD MVNVS. *Cùm enim imperetur à iudice carnifici vt vi tormenti ab aliis reis extorqueant facta crimina, à Chriſtianis exigunt. Fidem & nomen Chriſtiani negare.* CENSVS. *Non hic cenſuram, ſed æſtimationem, originem pretium noſtræ diſciplinæ, id eſt Religionis, quæ iam cœpit à tempore Tyberij Cæſaris: quaſi diceret cum Tyberio cœpit innoteſcere fides noſtra:* CVM ODIO. *Id eſt quia vera Religio eſt, & cognata eſt veritati inuidia, ſtatim habuit inimicos perſecutores.* EXTRANEI. *Gentiles.* PROPRIE *Alij legunt* Proprij *Quia eiuſdem Dei cultores, ſed Chriſtianorum æmuli quòd alium Chriſtum, quàm à ſuis parentibus crucifixum expectant. Hinc propriè* Omniloquium. A

hoſtes. EX CONCVSSIONE. *Quia milites turbulenti, & inſolentes; hinc ad milites monitum Ioannis Luc. 3.* Neminem concutiatis. EX NATVRA. *Quaſi id ſit inſitum naturæ veritatis, vt nec domeſtici odio parcant ei. Vel quòd odioſa natura ſeruitus, odium concitet ſeruo in Dominum. Hinc Seneca:* Quot ſerui, totidem hoſtes. *Et Antoninus in reſcripto:* Seruus hoſtis eſt naturâ Domino. *Fortè quia multi fidelium ſerui Gentiles, aut filii Chriſtiani. Malim alludere ad Michæam & Euangelium:* Inimici hominis domeſtici eius. TALITER VAGIENTI, &c. *Dum ſcilicet in illo ſacrificio iugularetur.* CYCLOPVM, *&c. Alludit ad terriculamenta puerorum lamias, &c. Tritum eſt Polyphemum & Cyclopes hoſpites ſuos deuoraſſe, Syrenes autem, blanda facie, & cantu prolectatos nauigantes, cruento oſculo, vt monſtra marina finguntur, appellentes diſcerpſiſſe, &c.* RESERVAVIT. *Melius hic alij legunt.* Reſerauit. *Id eſt, detexit, ſubitò aperiens ianuam Cœnaculi, & recenti adhuc ex ſanguine ora noſtra velut Cyclopum & Syrenarum crudelium infecta detexit.* IMMVNDA VESTIGIA. *Tantùm abſunt ab inceſtu, vt nec lubricum quis in noſtris fœminis poſſit aduertere inceſſum.* VENDIDIT. *Id. accepto pretio, diſſimulauit, & deferre ſeu detegere noluit. Sic & apud Prophetam:* Peccata populi mei comedent, B

Id eſt; Canes muti. *non valentes latrare, obmuteſcent pro vili accepto obſonio, non arguent.* Et ad iniquitatẽ *Supple propriam ſubiicientis*. Subleuabunt impietates eorum. T R A H E N S *Lenocinia pretij. Vel; quis vir traxit lenones in proprium lectum, vel in propha-ni myſterij proſtibulum, vt cum honore ſuo, ſua venderet vxoris caſtitatem.* A B I P S I S E N I M. *Cùm myſteria noſtra ſint ſecreta, & ab extraneis non ſint cognita, ſi quis ea reuelet, oportet vt nos ipſi tot criminum rei, ipſa reuelemus.* E X F O R M A. *Vſu, vi nominis.* S I L E N T I I F I D E S. *Ita Apuleius.* Sacris pluribus initiatus, noſti Sanctam ſilentij fidem. *Obſtringebantur enim præſtita fide & iureiurando, etiam Prophani, myſteria celare & tacere.* S A M O T H R A C I A. *Sacrà ſcilicet in Samothracæ inſula.* E L E V S I N I A. *De his Tertul. alibi:* Eleuſinia, hæreſis, & ipſa Atticæ ſuperſtitionis, quod tacent, pudor eſt, &c. Totum ſignaculum linguæ, ſimulacrum membri virilis reuelatur. *De Sacris Cereris Eleuſinæ.* S. Aug. *Aug. lib. 7. de* Ciuit. *cap.* 20. In Cereris Sacris prædicantur illa Eleuſinia, quæ apud Athenienſes nobiliſſima fuerunt, de quibus iſte, *Varro ſcilicet*, Nihil interpretatur, niſi quod attinet ad frumentum quod Ceres inuenit, & ad Proſerpinam, quam rapiente Orco perdidit. Et hanc ipſam dicit ſignificare fœcunditatem ſeminum. *De his Sacris vide Arnobium lib 5. Minutium in Octau. Lact. libro. 2. c. 21. Clem. Alex. in exhort. ad Gentes. Item Aug. lib. 7. de* Ciuit. *cap.* 28. S. Auguſt. Hinc etiam Samothracum nobilia myſteria in ſuperiore libro ſic interpretatur *Varro*, eaque ſe quæ nec ſuis nota ſunt *adeo arcana* Scribendo expoſiturum, eiſque miſſurum, quaſi religioſiſſimè pollicetur. Dicit enim ſe ibi multis indiciis collegiſſe in ſimulachris, aliud ſignificare cœlum, aliud terram, aliud exempla rerum, quas Plato appellat Ideas. Cœlum Iouem, terram Iunonem, Ideas Mineruam vult intelligi. Cœlum à quo fiat aliquid, terram de qua fiat; exemplum, ſecundùm quod fiat. *Et tres iſti ſunt Dij, de quibus Tertull. lib. de Spectaculis:* Trinis Deis paratur magnis, potentibus, valentibus: eoſdem Samothracas exiſtimant. R E T I C E N T V R, *Quia de his myſteriis vt pudendis, loqui fas non erat.* S E R V A T V R. *Manet, expectatur Diuina vltio.* A R B I T R I S: *Pro ab* Arbitris. N I S I S I, *&c. Niſi fortè minor ſit timor impiis, quàm iuſtis, cùm tamen teſte Sapiente:* Semper ſit timida nequitia, & præſumat ſæua perturbata conſcientia. V E S T R V M E S T. *Id. veſtri Poetæ dictum.* T R A D I T. *Id. ſubiicit oculis, & qualis eſt prodit.* N O M E N I N C E R T I. *Supple eſt rei incerta.* P R I N C I P E. *Authore.* T R A D V C E S. *Rami ſunt vitiferi, qui ſolent colligare arbores.* O M N I V M E R I T, *&c. Omnes facilè iudicare poſſunt, neceſſe eſſe, vt fama quantumcumque publica, aſſeuerata, toto terræ ambitu diffuſa, ab aliquo primùm authore nata ſit, vt inde traduceretur, & per plures aures excepta, & ora diuulgata ſpargeretur. Et ſic detractionis & calumniæ vitium, vel malum famæ, quod initio velut paruum ſemen erat, creſcente malâ famâ, cætera quæ in ea bona erant, obſcurat: velut ea quæ ſupra attigit, quod velox, quod index rerum vel melius, quod, bonum nomen eius qui diffamatus eſt poſtea, obſcuretur, ſic præocupante malo rumore animos, vt nemo recogitet.* N Æ. *Id. quod primus author malæ famæ ſit mentitus.* Q V O D S Æ P E F I I. *Vel vt nemo recogitet, &c. Vel quòd primus author mendacium dixerit.* D I S P O S I T I O N E N A T V R Æ *Sic enim natura diſpoſuit, imò & naturæ Author:* Nihil enim occultum quod non ſciatur, & nihil opertum, quod non reueletur. *Differre autem, ſignificat, agitare & diſtrahere. Quo etiam ſenſu vſus eſt Hilarius Can. 14. in Math.* Diſcipuli vento ac mari differuntur. *Id eſt hinc inde ventis agitati feruntur. Senſus ergo eſt, tempus ea reuelare, quæ fama adhuc hinc inde non tulit, nec diuulgauit. Sunt qui putent, ſed inelegantiùs, negationem tollendam, & legendum,* Quod fama diſtulit: *Supple nuntiare & euulgare.* A D E A M. *Vitam æternam ſcilicet.* O M N I V M F I L I V M. *Id. ob ſimplicitatem, Innocentiam, formam ſic omnibus dilectum, quaſi omnium filius eſſet.* S I A L T E R I V S. *Si alter carnificinam exerces, an ſolum poteris tantæ crudelitatis ſpectator aſſiſtere?* A N I M A M N O V A M. *Recenter infuſam.* R V D E M. *Nullo adhuc exercitio vel robuſtiori nutritiore, quàm lactis excultum & excoctum.* S A T I A. *Imple, imbue.* D I N V M E R A L O C A. *Eludit calumniam inceſtuum imputatorum Chriſtianis poſt Thyeſtæas epulas.* C A N I N Æ C E C I D E R I N T. *Cùm canes ad panem intinctum proiectum ſibi accurrentes, candelabra quibus illigati ſunt, cum luminibus euerterint.* N O N E R R E S. *Certo, notato loco vbi mater vel ſoror accubuit, ſolutam & extraneam à parentela non ſumas pro conſanguinea, ne fortè pro inceſtu myſteriis tuis indicto, erres à præſcripto, nuda & ſimplici fornicatione contentus.* T A L I A I N I T I A T V S. *Talibus myſteriis conſecratus, certus es de vita æterna.* S I T A N T I. *Emitur ſcilicet & acquiritur æterna gloria promiſſa Chriſtianis in eorum lege.* Ciuitas aurum mundum ſimile Chriſtallo, quam nil intrat coinquinatum, foris canes & impudici, Babylon mater fornicationum in ſtagnum miſſa ſulphuris, *Dignum fœtore luxuriæ ſtabulum. Quid enim Paulus Gentilium præco?* Omnis fornicator aut immundus, &c. Non habet partem in regno Chriſti, &c. *Chriſtiano odium pro homicidio, libidinoſus inſpectus, pro adulterio deputatur.* S I N O N. *Emenda ſcilicet tali pretio, nec medio comparanda; nec proinde credendum eſt, eam ſic velle adipiſci Chriſtianos.* S I C R E D I D E R I S, *Aliquam eſſe poſt hanc vitam æternitatem.* N E G O. *Te velle eam per tam nefanda crimina adipiſci.* S I V E L V E R I S. *Si ſic corrupta eſt tua voluntas, vt hoc infami pretio, hac ſpurca via, velis ad æternam gloriam tendere.* N E G O, *te hoc poſſe, nullum enim homicidam, & libidinoſum admittit, tam pura ſanctaque æternitas.* A L I I. *Chriſtiani, ſimiles vobis homines, non magis hoc poſſunt quàm vos ſcilicet, æquè repugnat eorum natura, ac veſtra tanta ſcelera admittere, eadem enim in vtriſque humanitas.* C Y N O P Æ N E. *An Cynopæ, Cynocephali alij legunt* Cynophanes, *Id eſt, qui appareant vt Canes, impudenter, & ſine humana compaſſione tam, fœda & crudelia ſpirantes. An monſtra capita habentes canina ſumus, aut Sciapodes? Hoc eſt Vmbripedes, qui oppoſito monſtruoſo pede, veluti non ſpectantes horrenda myſteria, nec attendentes impietatem, eam cæca mente committamus?* O R D I N E S D E N T I V M. *Ad deuorandum puerum iugulandum. Quale monſtrum à Daniele deſcribitur, vrſus tres ordines dentium habens, omnia indifferenter vorans.* A L I I N E R V I. *An aliter quàm homines, ad concubitum accedimus?* P O T E S E T F A C E R E. *Scitè dictum, iuxta Paulum.* Eadem agis, quæ iudicas. *Et ſecundùm Salomonem.* Stultus in via ambulans, omnes ſibi ſimiles putat, cùm ſit ipſe inſipiens. *Facilè enim quiſque de alio ſuſpicatur vitium, in quod eſt ipſe propenſus. De Sciapodibus ſic Auguſtinus, 16. De* Ciuit. *c.* 8 Auguſt. Ferunt eſſe Gentem, vbi ſingula crura in pedibus habent, nec poplitẽ flectunt, & ſunt mirabilis celeritatis quos Sciapodas vocant quòd per æſtum in terra iacentes reſupini, vmbrâ ſe pedum protegant. S E D I I G N O R A N T I B V S. *Vobis gentilibus ſuadentur hæc de Chriſtianis crimina.* S C I E B A N T. *Qui ab idolorum cultu conuerſi erant ad fidem Chriſtia-*

nam. ATQVIN. *Pro* Atqui. PATREM. *Pontificem.* DESCRIBERE, *Inquirere per ſingula, quæ ad Sacra myſteria paranda ſint.* TVM ILLE. *Pontifex de ſingulis monet.* NESCIAT. *Timere.* IVRVLENTIAM. *Id. inſulum, quo imbuendus eſt panis.* EXTENDANT. *Id. prouocent canes extenſo corpore ad offam ſumendam.* SINGVLARES. *Soli & conſanguineis carentes.* NON ERIT. *Quaſi vero de Eſſentia Chriſtiani ſit, vt habeat conſanguineas ſuperſtites; vt alias non ſit Chriſtianus, ſine correlatiuis extantibus, aut ſacra peragi non poſſint abſque inceſtu.* QVID NVNC, *&c. Inducit Gentiles obiicientes.* SI PROCLAMENT, *&c. Non vult intelligere, in ipſis Sacris contra violentiam mulieres clamantes, ſed extra apud iudices.* DEFENDI, *&c. Pro violentia tutores inuenient.* SVB TALI. *Quaſi pondere peccati prægrauati.* PERSEVERANT *Etiā in cœtu Chriſtianorum Sacra frequentare.* HÆC. *ipſa crimina quæ nobis imponitis.* PENES AFRICAM. *Apud Africanos. Ipſe Tertul. in Scorp. Cont. Gnoſt. c. 7.* Scytharum Dianam, Gallorum Mercurium, Afrorum Saturnum humanâ victimâ placari apud ſæculum licuit. *Aug. lib. 7. de Ciuit. c. 19. Ex Varrone:* Saturnum, inquit, dixerunt, quæ nata ex eo eſſent ſolitum deuorare, quòd ea ſemina, vnde naſcerentur, redirent, &c. Saturno perhibent oblatâ glebâ, ablatum Iouem, &c. Deinde dicit à quibuſdam pueros ei ſolitos immolari, ſicut à Pœnis, & à quibuſdam etiam maiores, ſicut à Gallis, quia omnium ſeminum optimum eſt genus humanum. De hac crudeliſſima vanitate quid opus eſt plura dicere? &c. TYBERII. *Non hic Tyberius Cæſar, ſed alius eiuſdem nominis Proconſulem agens apud Carthaginem.* VOTIVIS CRVCIBVS. *Aptè quòd in iiſdem arboribus pro templi foribus, vt moris erat, in quibus votiua dona ſuſpendebant, patibulum ſtruxerint milites Carthaginenſes, qui carnificinam, vt ſupra vidimus, agebant. Vel Votiuas dixit ob parentum vota & iuſta deſideria, ſuos pueros ab hac crudelitate liberandi.* PERSEVERATVR. *Perſeuerat.* SACRVM. *Sic dicitur:* Auri Sacra fames. NON SOLI. *Id. etiam Gentiles ſaniores videntes ſcelera veſtra non extirpari.* ALIQVI. *Frequenter pro* Aliquis DEI. *Propria immutabilitas eſt, nec mirum ſi dii veſtri crudeles in barbarie perſeuerant.* RESPONDEBANT. *Parebant oraculo iubenti immolari filios. Id etiam Pſaltes exprobrat:* Immolauerunt filios ſuos dæmoniis, &c. HOMICIDIO. *Supple, ab.* MAIOR ÆTAS. *Id. non iam pueri, ſed & adoleſcentes.* PROSECABATVR, *Immolabatur diſcerpta. Sic Minutius Fœlix.* Mercurio Gallos humanos vel inhumanas cædere, &c. *Aug. ſupra videndus loco citato.* REMITTO. *Relinquo.* TAVRICAS FABVLAS. *Tertul. 1. Cont. Marc.* Nihil illic niſi feritas calet illa ſcilicet quæ fabulas ſcenis dedit. Malim legere, *Frena fabulis.* De Sacrificiis Taurorū. *Miror fabulas dicere, cum vere Tauri Scythiæ populi ex Minutio, Athanaſio, Lactantio, & aliis, Dianæ hoſpites ſuos immolarent. Sed fortè quia deæ fabuloſæ immolabantur, Tauricas fabulas dixit, ſiue quòd tragœdi fabulas miſcerent in theatris ſuis, repræſentationi veræ crudelitatis.* ÆNEADARVM. *Id. opponit Æneæ pietatem Romanæ crudelitati.* IVPITER QVIDAM. *Latiarium vocant, de quo Athan. Orat. Cont. Gent.* Priſci quoque Latini Iouem Latiarium cædibus venerati ſunt. *Tertul. contra Gnoſt. c. 7.* Latio ad hodiernum diem Ioui media in Vrbe humanus ſanguis inguſtatur. *Quòd Sacerdos exceptum patera è iugulo cæſi hominis ſanguinem prælibaret, reliquum effuſurus Ioui.* LVDIS SVIS. *Cruentis certè, de quibus ſapiens:* Stultus per riſum operatur ſcelus. *Arenæ meminit, & Amphitheatri, in quo* BESTIARII. *Damnati ad beſtias ſpectaculū cruentum exhibebant. Licet autem Beſtiarij tantùm obiicerentur, inhumanum tamen erat, quia quamuis ſceleſti, homines tamen erant; & quà ſceleſti, hoſtia turpis erat; cùm ex aduerſo, Deo vero, innocentes victimæ, agni ſine macula, & in noua corpora noſtra munda, hoſtiam viuam, ſanctam, beneplacentem, rationabile obſequium hortante Paulo commoneamur exhibere.* CHRISTIANVM. *Inculcat, & retorquet imputatum falsò Chriſtianis homicidium, contra gentiles; quorum ſummus Deus Iupiter, ſanguinis auidus, dici poſſit Chriſtianus, hoc eſt homicida, ſenſu Gentilium.* SOLVM PATRIS, *&c. Id eſt, non aliâ magis notâ Patrem Saturnum referentem, quàm crudelitatis imagine, ſuos enim filios Saturnus deuoraſſe dictitatur.* SACRO, *vel in templo, & ſacrificio, vel oraculo exigente, vel ſponte & libito parentum parricidarum.* CONVERTAR. *Iam ad plebem ſermonem habebo.* IVSTISSIMIS. *Ironicè. Si seriò, Dei prouidentiam reſpicit, nil non iuſtiſſimè permittentem, cùm* Non ſit poteſtas niſi à Deo: *Tum etiam;* Vt impleant peccata ſua; *Tyranni: tum vt iuxta illud Apoc.* Impleatur numerus fratrum, *Et hi, ſine illis virtute & gloria martyrij*, Deo ſic melius prouidente, non conſummarentur. PVLSEM. *Prouocem ad tribunal conſcientiæ.* EXTORQVETIS. *Suffocatis. recolit Amulij crudele iuſſum, quo Romulum & Remum in fluuium mergi mandauerat. Nyſſenus lib. contra fatum:* Multi, inquit, ex adulteris, aut meretricibus naſcuntur infantes, quos vtpote nothos ſuis ipſæ manibus matres obtruncant, cædéque flagitium ſupprimunt. FERRO. *Optabilius eſſet ad maiorem vſque ætatem ſeruari, & in bello fortiter pro patria mori.*

Et libro 1. ad Nat. c. 7. VNDE ERGO. *Inducit gentiles legum, Chriſtianos damnatium iuſtitiam defendentes; quòd famâ criminum moti legiſlatores, eas tulerint.* DE FIDE. *Veritate famæ.* NON MENDACIO, *aut mendum eſt in verbo, pro quo legendum ſit,* mendacior: *aut ſupplendum, ſubnixa mendacio.* APPROBATA, *pro probata, diſcuſſa. Vel ſimpliciùs: approbata, id eſt recepta, non iam pro fama incerta habetur, ſed pro re certa tenetur.* AMBITIONE, *quantocumque terrarum ambitu peruagata.* RVMORES OBSCVRAT, *obſcuritas & ignorantia originis impedit, quo minùs recogitetur mentitum fuiſſe primum famæ ſeminatorem.* PRODICIAM, *à prodendo & indicando dictam famam appellat.* NOMEN HOC, *Chriſtiani à Chriſto deriuati.* AVGVSTO, *&c. Sic Apol. cap. 5.* Tiberius ergo, cuius tempore nomen Chriſtianum in ſæculum intrauit, &c. *Quæ habes ſupra in textu V. Chriſtiana Religio 3. in p.* ÆMVLA SIBI. *Contraria.* IVSTVM DENIQVE. *Ironicè.* TOT CRVCES, *inſtrumenta martyriorum à Chriſtianis honorata gentiles querebantur, & quos vt ſceleratos damnauerant, nos vt ſanctos coluiſſe.* TOT INFANTIÆ. *Retexit infanticidia, panes humano ſanguine cruentatos, lucernas euerſas, inceſtus in tenebris perpetratos, & nuptias conſtupratas.* CHRISTIANIS. *Supplicia decernis. Vel de Chriſtianis ſola fama iudicat.* QVIS VNQVAM SEMESO PVERI. *Quis infidelium cœtum repente ſuperueniens ex vobis, in conuiuio noſtro inuenit puerum media ex parte comeſtum? vide dicta Apol. cap. 7.* SI PRÆMIO. *Si pretio iudices aut teſtes corrumpimus, &c.* OBICIATIS. *Obiiciatis.* INITIATVM VOLENTIBVS. *Initiari petentibus, & doceri elementa & myſteria diſciplinæ Chriſtianæ. V. dicta ſimiliter Apol. 8.* VAGETVR, *vagitur, pro actiuo,* vagit. AB ALIIS. *Non ab extraneis. ſed ab ipſis fidei nouitiis ſtatim proderentur, nec expectandi eſſent teſtes extranei, & gentiles.* DIVERSVM OPVS. *Reſpondet gentilis diſparem eſſe rationem. Non*

August.

enim ſtatim illis myſteria reuelantur, ſed falluntur ignari, quibus & ſanguis humanus, & nuptiæ inceſtæ ſubminiſtrantur. THYESTÆ. Seruius refert, Thyeſtem, & Atreum germanos, cùm diſſenſione ſibi nocere non poſſent, in ſimulatam gratiam rediiſſe: qua occaſione, Thyeſtes cum fratris vxore concubuit: Atreus verò ei filium epulandum appoſuit. Quæ Sol abominatus, nè pollueretur, aufugit. Sed veritas hæc eſt, Atreum apud Mycenas primùm Solis Eclypſim inueniſſe. Cui inuidens frater, ex vrbe diſceſſit, eo tempore, quo eius probata ſunt acta. Hæc Seruius in lib. 1. Æn. Pulchrè Tertull. fabulam refert ad commentum inceſtuum & infanticidiorum cruenta pabula. OEDIPODIS. Hic filius fuit Laij Thebanorum Regis, & Iocaſtæ. Quem pater ab oraculo Appollinis futurum parricidam doctus, paſtori tradidit occidendum. Hic plantis eius perforatis vimine ſuſpendit ex arbore inedia moriturum. Verum Phorbas Polybij Corinthiorum Regis paſtor vagientem ſublatum reginæ ſuæ carenti liberis obtulit, quem illa cèu de cœlo datum vt filium educauit, & à pedibus vulnere tumentibus Oedipum appellauit, vel Oedipodem. Hic grandior factus cùm Thebas veniſſet Laium patrem ſuum neſciens occidit, & Iocaſtam matrem duxit vxorem. Quæ poſtea crimina cognoſcens vtrumque ſibi oculum eruit, & Athenas petijt voluntarium ſibi indicens exilium. Ad has tragœdias author noſter alluſit. ERVMPVNT. Statim exclamant egreſſi & horrentes Neophiti inceſta & cruenta myſteria. FIDE IN MINISTROS. Supple ſimpliciter relatâ, quòd nil vlterius inquirentes credant ſacramentorum miniſtris; & cùm iam eruditiores facti fuerint meliores, & pinguiores ex huiuſmodi menſis morſus rapiunt de manibus magiſtrorum & præſidum. Quæ omnia ironicè dicta ſunt. SI NIHIL TALE. Quòd ſi tam horrendis myſterijs initiati, tacent, & tam nefanda patienter tolerant, profectò magnum aliquid de Chriſtianorum cœtibus, & cœnis æſtimare debetis, cæteriſque myſterijs, propter quæ, tam dura toleramus. AB VTRAMQVE CAVSAM. Ideo reſurrectionem eſſe, & iudicium credimus, in quo bonis præmia, malis æterna ſupplicia decernuntur. SI PARATI ESTIS. Attendite nos non alterius à vobis eſſe naturæ, ſed pariter humanæ: nec poſſe tam nefanda, & crudelia aggredi, à quibus & vos abhorretis, non modò patrandis, ſed & ſpectandis. PANEM SATIES, impleat infantis vix dum ex cocto, & maturo ſanguine. INCVRSANS, cum alia quàm ſorore concumbens, tenebris in errorem inducentibus. EXPVNXERIS, impleueris, perfeceris. VIVES IN ÆVVM. Vita ſcilicet æterna, quam Chriſtianis promittimus, erit merces tantorum criminum. VESTRA POSITIONE. Impoſita calumnia planè & euidenter conuincitur, noſque innocentes eſſe, & vobis ſaltem humanitate ſimiles eſſe probamur.

Et lib. 1. ad Nat. cap. 8. SVBTERRANEA, habitatione. CYNOPÆNE, monſtra canina, ſicut ſunt Cynocephali homines caput canis habentes. SCIAPODES, vmbripedes celerrimi, qui ſunt contermini Troglotidis; quique lata pedis planta ſe à Sole æſtiuo tegunt. De quibus Plin. libro 7. c. 2. PSAMMETICHVS. Rex Ægypti crudeliſſimus, quem, teſte Herodoto, & Diodoro, vt euaderent ducenta hominum millia ex Ægypto in Æthyopiam profugerè crudelitatis eius exemplum hic refert Tertullianus; qui nutricem elinguauerat, vt infantes ipſi traditi, à commercio omnium hominum abſtracti, ex ſeipſis vocem promerent, nuſquam priùs auditam. Vt inde quæ prima omnium lingua fuerit hominibus indita, doceretur. INGENIO EXPLORATVS, ſagacitate dicam, an crudelitate notus ſi inueſtigando probaret ſe inuenire potuiſſe, qui omnium primi fuiſſent homines, & quæ prima lingua. INFANTES. Sic Herodotus libro 2. hiſtoria in p. Ægyptij, inquit, priuſquam apud eos regnaret Pſammetichus, omnium hominum ſe priores extitiſſe arbitrabantur. Qui cùm nullum exitum inuenire poſſet, huiuſmodi rem machinatur: pueros duos ex humilibus parentibus recens natos tradit paſtori inter pecora educandos. Hunc in modum iuſſit neminem coram eis vocem vllam edere ſolitaria in caſa ambos ſibi ipſi relinqui, eiſdem in tempore capras admoueri, vbi lacte repleti forent. Hæc ideo faciebat Pſammetichus, quòd caperet ex pueris, vt inarticulatè vagire deſiſterent, audire ſi qua vox prima erumperet, prout & contigit. Nam vbi bimatus expletum eſt tempus, paſtori, qui hæc adminiſtrabat, aperienti ianuam atque intranti ambo infantes porrectis manibus procidentes beccus clamabant. Quod primò audiens obticuit cùm vero crebriùs adeunti & obſeruanti idem verbum frequentaretur, ita demum re Domino indicatâ, iuſſus ab eo, pueros attulit, exhibuitque. Quos cùm & ipſe Pſammetichus audiſſet, percontabatur quinam homines beccus quippiam appellarent? hæc percontans, comperit Phrygas ſic panem appellantes tali negotio argumentati. Phrygas ſe priores extitiſſe, Ægyptij conceſſerunt. Quod ita actum eſſe, equidem ex Sacerdotibus Vulcani, qui ſunt Memphi, audiebam. Græci tamen alia multa & inepta memorant. Pſammetichum pueros educandos curaſſe apud mulieres, quarum linguas præcidiſſet. PRIMI GENVS, primũ genus hominum. QVAM VERITATIBVS. Magìs quàm. PHILOMELÆ MEDICAMENTIS. Arte eius vita conſeruata ſit huic nutrici, quæ veluti dea vocis, à garrulo & ſuaui cantu, credita eſt ethnicis. RVBORE MVTAM. De inceſtu, pudore ſuffuſam, & ab hominum conſortio, in ſolitudinem auolaſſe fabula eſt. Hanc fuiſſe Pandionis regis Athenienſium filiam narrant, quæ à fratre Tereo compreſſa, Deorum miſeratione, in auem ſui nominis mutata eſt, de qua Martialis:

> Flet Philomela nefas inceſti Tereos, & quæ
> Muta puella fuit, garrula fertur auis.

COGI LICET. Poteſt aliquis ſonus inarticulatus & confuſus, vi & conatu, & ſono, coactè produci de faucibus. INVENTVM. Fortuito euentu. NON VLLA GENS. Vbique gentium Chriſtiani diffuſi ſunt. Vnde & Catholica dicitur Eccleſia. ROMA SOLICITAVIT. Dijs è Græcia aduectis, templa extruxit, & ſacrificijs ſujs à Græcorum patrocinio ad ſuum abduxit. Duo hìc nobis in rem Tertulliani ſuggerit Auguſtinus, vnum quidem de prima lingua, aliud de ſuperſtitione Romana. Et de lingua quidẽ Aug. lib. 9. de Gen. ad lit. c. 12. Vnam inquit, ſanè linguam primitus fuiſſe didicimus, antequam ſuperbia turris illius poſt diluuium fabricatæ, in diuerſos ſignorum ſonos, humanam diuideret ſocietatem. Quæcumque autem illa lingua fuerit, quid attinet quærere? Illâ certè quæ tunc loquebatur Adam, & in ea lingua ſi adhuc vſque permanet, ſunt illæ voces articulatæ, quibus primus homo animalibus terreſtribus, & volatilibus nomina impoſuit. Sed quænam fuerit expreſſiùs indicat libro 16. de ciuit. cap. 11. Ante diluuium, inquit, erat vna lingua, &c. Non defuit domus Heber, vbi ea quæ antea fuit omnium, lingua remaneret, &c. Quia ergo in eius familia remanſit hæc lingua, diuiſis per alias linguas cæteris gentibus, quæ lingua prius humano generi non immeritò creditur fuiſſe communis, ideo deinceps Hebræa eſt nuncupata. Tunc enim opus erat eam diſtingui ab aliis linguis nomine proprio: ſicut aliæ quoque vocatæ ſunt nominibus propriis. Quando autem erat vna, nihil aliud quàm humana lingua,

Aug.

Auguſt.

vel humana locutio vocabatur, quâ ſolâ vniuerſum genus humanum loquebatur. Dixerit: ſi in diebus Phalec filij Heber diuiſa eſt terra per linguas, id eſt homines qui tunc erant in terra, ex eius nomine potius debuit appellari lingua illa, quæ fuit omnibus ante communis. Sed intelligendum eſt ipſum Heber proptèrea tale nomen impoſuiſſe filio ſuo vt vocaretur Heber, quod interpretatur diuiſio, quia tunc ei natus eſt, quando per linguas terra diuiſa eſt, &c. Et ideo credenda eſt ipſa fuiſſe prima illa communis: quoniam de pœna venit illa multiplicatio, mutatioque linguarum: & vtique præter hanc pœnam eſſe debuit populus Dei. Nec fruſtra linguam iſtam, hoc eſt, quam tenuit Abraham, nec in omnes filios ſuos tranſmittere potuit, ſed in eos tantùm qui propagati per Iacob, & inſigniùs atque eminentiùs in Dei populo coaleſcentes, Dei teſtamenta, & ſtirpem Chriſti habere potuerunt. Nec Heber ipſe eandem linguam in vniuerſam progeniem ſuam refudit, ſed in eam tantùm, cuius generationis perducuntur ad Abrahã, &c. Cùm enim legitur, vnam fuiſſe linguam primitùs omnium & ante omnes filios Sem commendatur Heber, quamuis ab illo quintus oriatur, & Hebræa vocatur lingua, quam Patriarcharum & Prophetarum, non ſolum in ſermonibus ſuis, verum etiam in literis ſacris cuſtodiuit Authoritas: profectò cùm quæritur, in diuiſione linguarum, vbi lingua illa remanere potuerit, quæ fuit ante communis: quæ ſine vlla dubitatione vbi remanſit, non ibi fuit illa pœna quæ facta eſt mutatione linguarum: quid aliud occurrit, niſi quòd in huius gente remanſerit, à cuius nomine nomen accepit: & hoc iuſtitiæ gentis huius non paruum apparuiſſe veſtigium, quod cùm aliæ gentes plecterentur mutatione linguarum, ad iſtam non peruenit tale ſupplicium? *Ne ergo fabellis regis Ægypti, de primaria Phrygum lingua intendamus, ſed primam omnium linguam Hebream fuiſſe ex Auguſtino, Hieronymo in Sophoniam, Origene homil. 11. in Numeros. Iſidoro in caput 9. Gen. Euſeb. libro 10. de Præp. Euang. cap. 2. Hiero. rurſum Ep. 142. ad Damaſum. Errat Philaſtrius in catalogo hæreſeon cap. 106. ſcribens ante turrim Babel varias fuiſſe linguas. Vt & Theodoretus quæſt. 59. in Gen. primam linguam aſſerens fuiſſe Syriacam, ſupponens nomina Adam, Cain, Abel, Noe, eſſe Syriaca, cùm proprie ſint Hebraica. Quo argumento Aben-Eſra in caput 11. Gen probat Adamum ipſum Hebraicè fuiſſe locutum.*

Aug.

De Græcorum dijs ſollicitatis à Romanis facetè ſcribit Auguſtinus lib. 3. de ciuit. cap. 11. Numa Pompilius, inquit, pace abundans, ſed quo donante, neſciens nec requirens, cùm cogitaret otioſus, quibuſnam diis tuendam Romanam ſalutem regnumque committeret; nec verum illum atque omnipotentem, ſummum Deum curare opinaretur iſta terrena: atque recoleret Troianos Deos quos Æneas aduexerat; neque Troianum, neque Lauinienſe ab ipſo Ænea conditum regnum diu conſeruare potuiſſe, alios prouidendos exiſtimauit, quos illis prioribus, ſiue qui cum Romulo iam Romam tranſierant, ſiue quandoque Albâ euerſâ fuerant tranſituri, vel tanquam fugitiuis cuſtodes, vel tanquam inualidis adiutores. *Et cap. 12.*

Auguſt. Æſculapius autem ab Epidauro abiuit Romam, vt peritiſſimus Medicus, in vrbe nobiliſſima artem glorioſiùs exerceret, &c. *Et ibidem vbi de matre Deorum.*

Aug. Si inquit, omniumdeorum mater eſt, non eſt ſecuta ſolùm Romam quoſdam Filios ſuos, verùm & alios præceſſit etiam ſecuturos. Miror ſanè, ſi ipſa peperit Cynocephalum, qui longè poſtea venit ex Ægypto. *cuius meminit Tertull. Apol. 6.*

Nec prætereundum quod ſupra Tertullianus quærit à gentilibus dicentibus Chriſtianos eſſe, tertium genus, monſtrorum ſcilicet, interrogat, Cynopænè aliqui, vel Sciapodes, vel aliqui de ſubterranea Antipodes. *Vbi & ipſe ſatis innuit ſe Antipodas fictitios tenuiſſe. Quod & magni olim viri ſenſerunt. Lactantius enim lib. 3. cap. 24. Beda de ratione temporum cap. 32. Lucretius lib. 1. Procop. in cap. 1 Gen. & Lactantius quidem,* ſi, inquit, Antipodes ſint, erunt eorum veſtigia ſuperiora quàm capita, eruntque homines penduli, & quæ apud nos iacent, apud illos vniuerſa pendebunt, fruges, & arbores deorſum verſus creſcent, pluuiæ, niues, & grandines ſurſum verſus in terram cadent. Et miratur aliquis hortos penſiles inter ſeptem miracula narrari, cùm Philoſophi & agros, & vrbes, & maria, & montes penſiles faciant? *Sed Plinius lib. 2. cap. 65. præclarè retorquet.* Illo quærente, cur non decidant contra ſiti: tanquam non ratio præſtò ſit, vt nos non decidere mirentur illi. *Mira Lactantij inaduertentia, cum terræ globus ſenſim in Sphæram exporrigatur, vt æquè facilè ſit Antipodibus ac nobis ſtare & ambulare erecto ad cœlum vertice circumquaque pariter orbem terræ ambiente. Nec fuit hæc Auguſtino doctiſſimo Antipodas negandi ratio, ſed quòd immenſis maris tractibus plagas iſtas innauigabiles, & inhabitabiles credidiſſet, ſicut & omnes ferè Philoſophi è quinque zonis, quibus terram diuidunt, duas tantum habitabiles crediderunt. Et Geographi vltimos terræ fines, Herculeas columnas ſtatuerunt. Quid quòd & D. Chryſoſtomus homil. in Pſal. 103. in verſum:* Abyſſus ſicut veſtimentum amictus eius. *vbi terram ex parte inhabitabilem credidit, Auguſtini ſententiæ ſuffragatur.* Quoniam, inquit, terra omni ex parte aquis ambitur, atque ingentia quidem, & impermeabilia maris ipſius limites ſunt: ac rurſum mediam ipſam alia maria quæ nauigari poſſunt, diſſecant; meritò proinde abyſſum veſtis inſtar, terræ ſuperiectam eſſe dicit. S. Auguſt. *De Antipodibus itaque ſic Auguſtinus lib. 16. de Ciuit. cap. 9.* Quod verò S. Auguſt. & Antipodas eſſe fabulantur, id eſt homines à contraria parte terræ, vbi Sol oritur quando occidit nobis, aduerſa pedibus noſtris calcare veſtigia, nulla ratione credendum eſt. *Cur non credendum? An quia ignorabas, alteram eſſe mundi partem, cui Sol occidens nobis, oriretur? Nequaquam. Sed rationem ſubijcis.* Neque hoc vllâ hiſtoricâ cognitione didiciſſe ſe affirmant, ſed quaſi ratiocinando coniectant, eò quòd iuxta conuexa cœli terra ſuſpenſa ſit, eundemque locũ mundus habeat, & infimum, & medium: *quia in rotundo quod medium eſt, infimum eſt:* & ex hoc opinantur alteram terræ partem quæ infra eſt, habitatione hominum carere non poſſe. Nec attendunt etiam ſi figurâ conglobatâ, & rotundâ mundus eſſe credatur, ſiue aliquâ ratione monſtretur: non tamen eſſe conſequens, vt etiam ex illa parte ab aquarum congerie nuda ſit terra. Deinde etiam ſi nuda ſit, neque hoc ſtatim neceſſe eſt, vt homines habeat: quando nullo modo ſcriptura iſta mentitur, quæ narratis præteritis facit fidem, eò quòd eius prædicta complentur. Nimiſque abſurdum eſt, vt dicatur, aliquos homines ex hac in illam partem, Oceani immenſitate traiecta nauigare, ac peruenire potuiſſe: vt etiã illic ex vno illo primo homine genus inſtitueretur humanum.

Et quidem ſatis liquet Auguſtinum à Tertulliano id mutuatum, qui cum Gentilibus horrenda crimina Chriſtianis affigentibus, tria hominum genera monſtruoſorum obiiceret fabuloſa, tertium genus Antipodas poſuit, vt probaret Chriſtianos non eſſe Antipodas hominum moribus, nec contra naturam communem caput inuer-

tere, & aduerſo prorſus modo progredi. Auguſtinus S. Auguſt. *enim cap. 8. & Sciapodas & Cynocephalos ponit:* quorum inquit canina capita atque ipſe latratus, magis beſtias quàm homines confitetur. *De hinc ſtatim cap. 9 agit de Antipodibus. Et hîc miror inſcitia nauum ab aduerſariis Auguſt. aſperſum, quò etiam in rebus Theologiæ & fidei, doctrinam eius Orthodoxam & ab* A *Eccleſia receptam in dubium vocent: quaſi videlicet pro Antipodibus mortuum negauerit Chriſtum. Cùm ſic concludat cap. 8.* Aut illa, inquit, quæ talia de quibuſdam gentibus ſcripta ſunt, omnino nulla ſunt, aut ſi ſunt, homines non ſunt: aut ex Adam ſunt, ſi homines ſunt. *Et quoties inculcauit ex Paulo, Chriſtum pro omnibus mortuum?* Auguſt.

19. *Chriſtianæ Religioni duo maximè crimina impoſita; ſacrilegij, quia Deos non colebat: & læſæ Maieſtatis, pro qua non ſacrificabat. Apol. cap. 10. in p.*

DEos, inquitis, non colitis, & pro Imperatoribus ſacrificia non impenditis. Sequitur, vt eàdem ratione pro aliis non ſacrificemus, quia nec pro nobis ipſis, ſemel Deos non 1. Tim. 2. 1 colendo. Itaque ſacrilegij, & majeſtatis rei conuenimur. Summa hæc cauſa, imò tota eſt, & vtique digna cognoſci; ſi non præſumptio aut iniquitas iudicet; altera, quæ deſperat; altera quæ recuſat veritatem.

CHRISTIANÆ RELIGIONIS XIX. SCHOL.

SACRIFICEMVS. *Bene in plurali, vnum enim eſt Sacrificium Chriſtianorum, & illud incruentum, vni vero Deo, Maximè pro imperatorum Gentilium conuerſione & orbis pace quotidie oblatum. Hinc 1. Tim. 2.* Obſecro igitur primum omnium fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones. Pro omnibus hominibus, pro Regibus, & omnibus qui in ſublimitate conſtituti ſunt: vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & caſtitate. Hoc enim bonum eſt & acceptum coram Saluatore noſtro Deo, qui omnes homines vult ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. *Aug. 19. de Ciuit. cap. 26.* Noſtra etiam intereſt, S. Auguſt. quamdiu permixtæ ſunt ambæ ciuitates, *Reproborum & prædeſtinatorum,* vtimur & nos pace Babylonis. Ex qua ita per fidem Dei populus liberatur, vt apud hanc interim peregrinetur, propter quod & Apoſtolus monuit Eccleſiam vt oraret pro Regibus eius atque ſublimibus, addens & dicens, vt quietam & tranquillam vitam agamus cum omni pietate & charitate. Et propterea Ieremias *cap. 27.* Cùm populo veteri Dei, venturam præ- B nuntiaret captiuitatem, & diuinitus imperaret, vt obedienter in Babyloniam irent, Deo ſuo etiam iſtâ patientiâ ſeruientes, monuit & ipſe vt oraretur pro illa, dicens; quia in pace eius erit pax veſtra, vtique interim temporalis, quæ bonis maliſque communis eſt. SEMEL DEOS, *&c. id eſt ipſo facto quod diis renunciauimus, vnicum Deum colendo.* CONVENIMVR. *Vox iuris, accuſamur.* COGNOSCI. *Et iuris iſta diſquiri, inueſtigari, iudicari.* SI NON. *Modo non.* PRÆSVMPTIO. *Præoccupatio animi iudicis.* INIQVITAS, *Vel latè ſumendo, iniuſtitia. Vel, quod ſuboleo, infidelitas. Vnde Iob idololatriam, Solis, & Lunæ cultum, dixit,* Iniquitatem maximam, & negationem, *Siue vt alij legunt,* negotiationem, *Quaſi contractum & mercatu-* C *ram commutationis vnius Dei veri, cum Idolis* Contra Deum altiſſimum. DESPERAT, *Præſumptio ſcilicet ſpem omnem lucri cauſa aufert veritati fidei Chriſtianæ, verè pro Regibus orantis, & iuxta Dei mandatum, Poteſtatibus obedientis.* RECVSAT. *ſcilicet iniquitas, quæ non dat locum iuſtæ defenſioni.*

20. *Chriſtiana Religio fruſtra imperij inimica cenſetur, quæ omnibus benefacere iubetur. Apol. cap. 36. per totum. & 37. in p.*

SI hæc ita ſunt, vt hoſtes deprehendantur, qui Romani vocabantur, cur nos, qui hoſtes exiſtimamur, Romani negamur, non poſſumus & Romani eſſe, & hoſtes non eſſe? cùm hoſtes reperiantur, qui Romani habebantur adeo pietas & religio & fides Imperatoribus debita non in huiuſmodi officiis conſiſtit, quibus & hoſtilitas magis ad velamentum ſui poteſt fungi, ſed in iis moribus, quibus ciuilitas tam verè in Imperatorem quàm circa omnes neceſſe habet exhiberi. Neque enim hæc opera bonæ mentis ſolis Imperatoribus debentur à nobis. nullum bonum ſub exceptione perſonarum adminiſtramus, quia nobis præſtamus, qui non ab homine, aut laudis, aut præmij expenſum captamus, ſed à Deo exactore & remuneratore indifferentis benignitatis. Iiſdem ſumus Imperatoribus, qui & vicinis noſtris. malè enim velle, malè facere, malè dicere, malè cogitare de quoquam ex Cap. æquo vetamur. quodcunque non licet in Imperatorem, id nec in quemquam; quod in nexxxvii. minem, eo forſitan magis nec in ipſum, qui per Deum tantus eſt. Si inimicos, vt ſupra di-Matth. 5. ximus, iubemur diligere, quem habemus odiſſe? Item ſi læſi vicem referre prohibemur, ne 44. de facto pares ſimus, quem poſſumus lædere?

CHRISTIANA RELIGIO. XX. SCHOLIA.

SI HÆC. *Quæ ſcilicet præcedenti capite ſuo loco explicando de Romanis probauerat. qui licet ſictè pro Imperatoribus ſacrificarent & religioſiſſimi Deorum. & Imperatorum cultores videri volebant; qui tamen eorum ſaluti inſidias, coniurationes, &c. moliti* D *eſſe conuincuntur.* EXISTIMAMVR. *Quaſi diceret ſi Romani, deprehenſi rei læſæ maieſtatis, cur nos quos ſimiliter reos fingitis, à Romanorum numero & nomine excludimur? Si hoſtes imperatorum, ſunt Romani, & nos veſtro arbitrio ſumus hoſtes, per conſequens & Roma-*

Romani ſumus. ADEO, *vera pietas & fides Imperatori debita non conſiſtit in externis ſacrificiis, & ſimulatis officiis; quibus plerumque obtegitur hoſtilis animus, ſed in his potius, quæ vera* CIVILITAS, *Id eſt pax & concordia ciuium, tam Imperatori vt capiti Reipublicæ, quàm membris exhibet.* INDIFFERENTIS BENIGNITATIS. *Nempè vt filij Patris Cœleſtis, indifferenter ſolem ſuum oriri faciendis ſuper bonos &* A *malos, & pluentis ſuper iuſtos & iniuſtos.* Ex ÆQVO *æqualiter.* PER DEVM. *Paulus:* Non eſt poteſtas niſi à Deo. *Rom. 13. Aug. lib. 5. de Ciuit. c. 1.* Prorſus diuinâ prouidentiâ regna conſtituuntur humana, quæ ſi propterea quiſquam fato tribuit, quia ipſam Dei voluntatem vel poteſtatem fati nomine appellat, ſententiã teneat, linguam corrigat. PARES. *Id. æqualiter lædentes, & rei apud Deum.* S. Aug.

21. *Chriſtianæ Religionis perſecutio prima à Iudæis, ſecunda à Nerone. Apol. cap. 21. circa fin.*

DIſcipuli quoque diffuſi per orbem præcepto Magiſtri Dei patuerunt, qui & ipſi à Iudæis inſequentibus multa perpeſſi, vtique pro fiducia veritatis libenter, Romæ poſtremò per Neronis ſæuitiam ſanguinem Chriſtianum ſeminauerunt.

CHRISTIANÆ RELIGIONIS. XXI. SCHOLIA.

PRÆCEPTO. *Math. 28.* Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, &c. *Ita & Marc. 16.* Euntes in mundum vniuerſum prædicate Euangelium omni creaturæ. PER NERONIS. *Aug. de Ciuit. 18. cap. 52. Vbi refert, quoſdam decem plagas Ægypti ingenioſè decem Eccleſiæ perſequutionibus applicaſſe, nouiſſimam autem id eſt vndecimam fore ſub Antichriſto:* Primam, inquit, computant à Nerone quæ facta eſt, ſecundam à Domitiano, tertiam à Traiano, quartam ab Antonino, quintam à Seuero, ſextam à Maximino, ſeptimam à Decio, octauam à Valeriano, nonam ab Aureliano, decimam à Diocletiano & Maximiano, &c. QVI ET IPSI. *Pulchrè Aug. mentem Tertul. ſequitur, primam perſecutionem Eccleſiæ, poſt eam quæ in caput eius Chriſtum Dominum excitata eſt, tribuens Apoſtolis & fidelibus.* Quid enim (*Ait ibidem Aug.*) Qui hoc ſentiunt dicturi ſunt de perſequutione qua ipſe Dominus Crucifixus eſt, in quo eam ſunt numero poſituri? Si autem hâc exceptâ, exiſtimant computandum, tanquam illæ numerandæ ſint, quæ ad corpus pertinent, non quâ ipſum caput eſt appetitum & occiſum, quid agent de illa, quæ poſtea quàm Chriſtus aſcendit in cœlum Hieroſolymis facta eſt, vbi B. Stephanus lapidatus eſt? &c. Cur ergo eis à Nerone videtur ordiendum, cùm ad Neronis tempora inter atrociſſimas perſecutiones, de quibus nimis longum eſt cuncta B dicere, Eccleſia creſcendo peruenerit? SEMINAVERVNT. *Aug. in Pſal. 140.* Singularis ego ſum donec tranſeam. Hæc vox ex perſona capitis, ſingularis ego ſum, &c. Quid eſt ſingularis? In paſſione tu ſolus pateris, tu ſolus occideris ab inimicis. Singularis ego, &c. Quid eſt donec tranſeam? Euangeliſta dicit Io. 13. cùm veniſſet hora vt Ieſus tranſiret de hoc mundo ad Patrem, &c tunc enim confirmauit columnas eius, id eſt columnas terræ, quãdo in mea reſurrectione, didicerunt plenè, mortẽ non eſſe timendam. Donec ego tranſeã, ſingularis ſum: Cùm tranſiero multiplicabor. Multi me imitabuntur, multi patientur pro nomine C meo. Vnus ego ſum donec tranſeam, multi in me vnus erunt dum tranſiero, &c. Attende ipſius verba in Euangelio Io. 12. Amen Amen dico vobis, niſi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, &c. Ergo illi grano multa ſeges debebatur: ſed expecta: mortificetur adhuc, quia granum niſi in terram ceciderit, & mortificatum fuerit, &c. Ergo ſolus erat antequam eſſet mortificatus. Propterea & Petrus nondum habebat tales vires: accepturus erat vires ſequendi, non habebat præcedendi. *Simile ſemen poſtea fuit Petri & aliorum Martyrum ſanguis. Vnde idem Aug. de Ciuit.* Cædebantur, vrebantur, laniabantur, trucidabantur, & multiplicabantur. *Vide ſequens Scholium.*

Auguſt. Aug. S. Auguſt. S. Auguſt.

22. *Chriſtiana Religio perſecutionibus creſcit, nec vnquam extinguetur. Ad Scap. cap. 5. in fin.*

NEc tamen deficiet hæc ſecta; quam tunc magis ædificari ſcias, cùm cædi videtur. Quiſque enim tantam tolerantiam ſpectans, vt aliquo ſcrupulo percuſſus, & inuitere accenditur, quid ſit in cauſa; & vbi cognouerit veritatem, & ipſe ſtatim ſequitur.

CHRISTIANA RELIGIO. XXII. SCHOLIA.

SECTA. *Frequens vox Tertulliano in bonam partem applicata Religioni Chriſtianæ.* MAGIS ÆDIFICARI. *Aug. lib. 10. de Ciuit. c. 21* Moderatis præfinitiſque temporibus etiam poteſtas permiſſa dæmonibus, vt hominibus quos poſſident, excitatis, inimicitias aduerſus Dei Ciuitatem exerceant, ſibique ſacrificia non ſolùm ab offerentibus ſumant, & à volentibus expetant, verùm etiam ab inuitis, perſequendo violenter extorqueant, non ſolum perniciosa non eſt, ſed etiam D vtilis inuenitur Eccleſiæ, vt Martyrum numerus impleatur; quos Ciuitas Dei, *Aduerte quàm conſonet Tertulliano ædificium de ſectis & politis lapidibus, proprio etiam Cæmento ſanguinis, angulari Chriſto lapidi coagmentatis extruere volenti* Tantò clariores & honoratiores ciues habet, quantò fortiùs aduerſus impietates poteſtatum etiam vſque ad ſanguinem certant. Hos multò elegantiùs, ſi Eccleſiaſtica loquendi conſuetudo pateretur, noſtros Heroas vocaremus.

Aug. S. Auguſt.

CHRISTIANVS.

Auguſt.

1. *Chriſtiani, optimi omnium Philoſophi. De Pall. cap. 5. V. Verbum Pallium num. 6.*

2. *Chriſtianus minori periculo humanas literas, Idololatriæ fabulis plenas diſcit, quàm docet. De Idol. cap. 10. in.m. ad.fin.*

SCimus dici poſſe, Si docere literas Dei ſeruis non licet, etiam nec diſcere licebit; & quomodo quis inſtitueretur ad prudentiam interim humanam, vel ad quemcunque ſenſum vel actum, cùm inſtrumentum ſit ad omnem vitam literatura? quomodo repudiamus ſecularia ſtudia, ſine quibus diuina non poſſunt? Videamus igitur neceſſitatem literatoriæ eruditionis, reſpiciamus ex parte eam admitti non poſſe, ex parte vitari. fideles magis diſcere quàm docere literas capit: diuerſa eſt enim ratio diſcendi & docendi. Si fidelis literas doceat, inſertas idolorum prædicationes ſine dubio, dum docet, commendat: dum tradit, affirmat: dum commemorat, teſtimonium dicit: Deos ipſos hoc nomine obſignat, cùm lex prohibeat (vt diximus) Deos pronuntiari, & nomen hoc in vano collocari. hinc prima diabolo fides ædificatur, ab initiis eruditionis. quære an idololatriam committat, qui de idolis catechizat? At cùm fidelis hæc diſcit, ſi iam ſapit qui ſit, neque recipit, neque admittit, multò magìs ſi dudum ſapit. Aut vbi cœperit ſapere, prius ſapiat oportet quod prius didicit, id eſt de Deo & fide. Proinde illa reſpuet nec recipiet. & erit tam tutus, quàm qui ſciens, venenum ab ignaro accipit, nec bibit. Huic neceſſitas ad excuſationem deputatur, qui aliter diſcere non poteſt. Tantò autem facilius eſt literas non docere quàm non diſcere, quantò & reliqua ſcholarum de publicis ac propriis ſolennitatibus inquinamenta facilius diſcipulus fidelis non adibit, quàm magiſter non frequentabit.

Exodi 23. 13. & 24.
Exo. 20. 3. & ſeq.

CHRISTIANVS. II. SCHOLIA.

VITAM, *Moralem & Ciuilem.* SÆCVLARIA. A *Humaniores literas.* NON POSSVNT, *diſci, ſine principiis humanarum literarum.* CAPIT. *Decet.* OBSIGNAT. *Commendat, inſculpit diſcipulorum animis.* PRONVNTIARI. *Athan. in Symb.* Deos ac Dominos dicere Catholica Religione prohibemur. IN VANO. *Exo. 20.* Non habebis Deos alienos coram me, *Et ibid. ver. 7.* Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum. 70. In Vano. *Tertul. de Idol. c. 20.* Non aſſumes nomen Dei tui in vano, id eſt in Idolo. *Cyril. lib. 4. in Io. c. 51. Clemens Alex. 6. Strom. ante finem. Nomen Dei non applicabis ſculptilibus & Idolis. D. Thomas. 2. 2. q. 127. a. 3. periurium hîc vult vetari. Vnde & Chald.* Non iurabis in Nomine Domini B Dei tui fruſtra. *Quidquod & Hebr. verti poteſt:* Non aſſumes nomen Dei tui in mendacium. *Iuſiurandi porro fidem inuiolabilem adeo cenſet Auguſtinus, vt nec in vanum, id eſt per Idolum diuinitate vacuum, iurare falso ſit licitum: Ser 30. de Verbis Apoſtoli.* Tantum mali habet iuratio, vt qui lapides colunt, timeant falſum iurare per lapides, &c. Claudit ille templum ſuper lapidem, & it in domum ſuam, ipſe ſuper Deum ſuum clauſit, & tamen quando illi dicitur iura per Iouem, præſentis oculos timet. Ecce dico charitati veſtræ, & qui per lapidem falſum iurat, periurus eſt. *In vano dupliciter nomen Dei collocat, per vanum iurando, id eſt vacuum ſenſu, multò magis diuinitate, & per Idolum, quod ex Apoſtolo nihil eſt, non quod ex Aug. lapis aut alia materia nihil ſit, ſed nihil eſt diuini; ſecundò quia in vanum iuras, id eſt in mendacium.* Vnde hoc dico? Quia multi & in hoc falluntur, & putant quia nihil eſt per quod iurant, non ſe crimine teneri periurij. Prorſus periurus es, quia per id quod ſanctum putas, falſum iuras. Sed ego illum Sanctum non puto; ſanctum puta, cui iuras. Non enim quando iuras, tibi iuras, aut lapidi iuras, ſed proximo iuras. Homini iuras ante lapidem, ſed numquid ante Deum? Non te audit lapis loquentem, ſed punit te Deus fallentem. ÆDIFICATVR. *Quaſi fundamenta Idololatriæ, & cultus diabolici incipiat magiſter humanæ literaturæ iacere in animis diſcipulorum, legendo Poëtas & Oratores per falſos Deos iurantes, &c.* QVÆRE, *&c. Quis dubitet?* CATECHISAT, *Inſtruit diſcipulos.* SAPIT. *Nouit ſeipſum, rationis vſu fruitur.* AB IGNARO, *Quod ſit venenum, id quod porrigit.* HVIC, *Diſcenti humanas literas.* NON POTEST. *Abſque fundamento & Principiis humaniorum, diſcere diuinas literas.* RELIQVA SCHOLARVM *inquinamenta ſcilicet, ludorum, ſpectaculorum mimicorum, impudicorum, crudelium, quæ magiſter difficiliùs euitabit, vt notabilior diſcipulis, ſi abfuerit, qui in propriis muſarum, ludimagiſter, in theatro docere diſcipulos, vel in publicis deorum & Imperatorum feſtis, exemplo præire diſcipulis debebit.*

S. Auguſt.

Auguſt.

3. *Chriſtianorum multitudo maxima. Apol. cap. 37. circa. fin.*

SI hoſtes exertos, non tantùm vindices occultos agere vellemus, deeſſet nobis vis numerorum & copiarum? Plures nimirum Mauri, & Marcomanni, ipſique Parthi, vel quantæcunque, vnius tamen loci & ſuorum finium, gentes, quàm totius orbis. Heſterni ſumus, & veſtra omnia impleuimus, vrbes, inſulas, caſtella, municipia, conciliabula, caſtra ipſa, tribus, decurias, palatium, ſenatum, forum. ſola vobis relinquimus templa. Cui bello non idonei, non prompti fuiſſemus, etiam impares copiis, qui tam libenter trucidamur, ſi non apud iſtam diſciplinam magìs occidi liceret, quàm occidere? Potuimus & iner-

mes nec rebelles, ſed tantummodo diſcordes, ſolius diuortij inuidiâ aduerſus vos dimicaſſe. Si enim tanta vis hominum in aliquem orbis remoti ſinum abrupiſſemus a vobis, ſuffudiſſet vtique dominationem veſtram tot qualiumcunque amiſſio ciuium, immò etiam & ipsâ deſtitutione puniſſet. proculdubio expauiſſetis ad ſolitudinem veſtram, ad ſilentium rerum, & ſtuporem quendam quaſi mortui orbis. quæſiſſetis quibus imperaretis. plures hoſtes quàm ciues vobis remanſiſſent. nunc enim pauciores hoſtes habetis præ multitudine Chriſtianorum.

CHRISTIANORVM MVLTITVDO. III. SCHOL.

EXERTOS. *Apertos. Si aperto Marte & non etiam occultâ vindictâ contra vos agere vellemus.* NVMERORVM. *Malunt alij legere*, Animorum, *Vt vitetur repetitio.* MAVRI ET MARCOMANI. *Horum maximè meminit, quia hos Seuerus debellauerat bello recenti. Marcomani populi Germaniæ quos Cæſar cum Arioniſto Germanorum Rege ſuperauit. Aliqui putant eſſe Bohemos vel Morauos.* PARTHI. *Gens Scythica, quâ linguâ idem ſonant, quod exules. Iuſtinus lib. 22 ait Imperium Parthorum deductum fuiſſe ab exulibus Scytharum. Nec mirum ſi Tertull. ſubiicit nominatis Parthis,* QVANTÆCVMQVE GENTES, *Cùm referat Plin. lib. 6. c. 15. Duodeuiginti Regna fuiſſe Parthorum.* QVAM TOTIVS ORBIS *Ironicè. Quaſi verò inquit, quantacumque Gens æquanda ſit toti orbi, quam fides Catholica Chriſtianis impleuit.* HESTERNI. *Non vt alij corruptè* Externi. *Id eſt recens adhuc eſt ortus noſter, & iam omnia loca impleuimus, & in omnibus veſtris ſocietatibus, fori & belli Chriſtiani exercent officia præter quàm idololatriæ; qua abiurata, vobis gentilibus templa ſola relinquimus. Vlpianus de Proconſulis officio lib. 3.* Eis qui Iudaïcam ſuperſtitionem ſequuntur, *(Id eſt fidem Catholicam, quæ eundem Deum cum Iudæis colit,* Diui Verus & Antoninus, honores adipiſci permiſerunt: ſed & neceſſitates, *Operas, officia*, eis impoſuerunt, quæ ſuperſtitiones eorum non læderent. MVNICIPIA *Ciuitates erant ſuo iure & legibus vtentes, munera tamen, honores & Magiſtratus cum ciuibus Romanis capiebant. Hinc dicta municipia.* CONCILIABVLA *Sunt loca in quæ Concilia & cœtus conueniunt.* TRIBVS. *Non à numero ternario, ſed à conferendo tributo dictas cenſet Liuius. Cui conſonat Plinius, qui ab initio quatuor Tribus vrbanas fuiſſe affirmat, Suburranam, Palatinam, Collinam, Exquilinam, quæ erat diuiſio quadripartita populi Romani* DECVRIAS, *Manipuli erant decem Militum vel aliorum hominum, quibus Præfectus, Decurio vocabatur. Erant autem Decuriæ Senatorum etiam & Iudicum apud Cic. 4. Verri. & 5. Philippica.* PRÆ MVLTITVDINE. *Aug. Ep. 48. ad Vincentium ex hæreſi Rogatiana, qui ſucceſſe-* A *rat Rogato Donatiſtæ, vbi multis ſcripturæ locis Chriſtianos vbique diffuſos extollit ſupra paruum numerum hæreticorum. Pſal. 71.* Omnes gentes magnificabunt eum, &c. Et replebitur maieſtate eius omnis terra, fiat, fiat: & tu ſedes Cartennis, & cum decem Rogatiſtis qui remanſiſtis, dicis, non fiat, non fiat: Audis loqui Euangelium Luc. 24. Oportebat pati Chriſtum, & reſurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remiſſionem peccatorum per omnes gentes; incipientibus ab Ieruſalem. Legis etiam Actus Apoſtolorum, quemadmodum hoc Euangelium cœperit ab Ieruſalem: vbi primùm illos centum viginti Spiritus impleuit, atque inde in Iudæam atque B Samariam, & in omnes Gentes exierit, ſicut eis dixerat aſcenſurus in cœlum. Act. 1. 8. & tu contradicis diuinis teſtimoniis tanta firmitate roboratis, tanta luce manifeſtatis? &c. *Sed longè ſublimius lib. de Vera Relig. c. 5. & 6.* Neque in confuſione Paganorum, neque in purgamentis hæreticorum, neque in languore ſchiſmaticorum, neque in cæcitate Iudæorum quærenda eſt Religio, ſed apud eos ſolos qui Chriſtiani Catholici, vel Orthodoxi nominantur, id eſt integritatis cuſtodes, & recta ſectantes. Hæc enim Eccleſia Catholica per totum orbem validè latéque diffuſa, omnibus errantibus vtitur ad profectus ſuos, & ad eorum C correctionem, cùm euigilare voluerint. Vtitur enim Gentibus ad materiam operationis ſuæ. *Vel ad conuertendos verbo & exemplo, vel ad patiendum ab ipſis* Hæreticis ad probationem doctrinæ ſuæ; ſchiſmaticis ad documentum ſtabilitatis ſuæ, Iudæis ad comparationem pulchritudinis ſuæ. *Externa enim tantùm erat ſpecies Synagogæ & vmbratica cùm omnis gloria filiæ Regis ſit ab intus, & non vacua eius elementa, ſed ſacramenta plena gratiâ.* Alios ergo inuitat, *Gentiles* Alios excludit, *Hæreticos.* Alios relinquit, *Schiſmaticos.* Alios antecedit, *Iudæos.* Omnibus tamen gratiæ Dei participandæ dat poteſtatem: ſiue illi informandi ſint adhuc, ſiue reformandi, ſiue recolligendi, ſiue admittendi.

S. Auguſt.

S. Auguſt.

4. *Chriſtiani Nazaræi dealbati. 4. Cont. Marc. cap. 8. Vide Verbum, Chriſti Elogia. num. 23.*

5. *Chriſtianorum Innocentia longè plenior quàm Ethnicorum; quorum leges vitari, & pœna breues ferri poſſunt; noſtra non Item. Apol. cap. 45. per totum.*

NOs ergo ſoli innocentes? Quid mirum, ſi neceſſe eſt? Enimvero neceſſe eſt. Innocentiam à Deo edocti, & perfectè eam nouimus, vt à perfecto magiſtro reuelatam, & fideliter cuſtodimus, vt ab incontemptibili diſpectore mandatam. Vobis autem humana æſtimatio innocentiam tradidit, humana item dominatio imperauit. Inde nec plenæ, nec adeo timendæ eſtis diſciplinæ ad innocentiæ veritatem. Quanta eſt prudentia hominis ad demonſtrandum quid verè bonum? quanta auctoritas ad exigendum? tam illa falli facilis, quàm iſta contemni. Atque adeo, quid plenius dictum eſt, [a] *Non occides*, An verò, *Ne iraſcaris quidem*? Quid perfectius prohibere adulterium, an etiam ab oculorum ſolitaria concupiſcentia arcere? Quid eruditius de maleficio, an & de maleloquio interdicere? quid

[a] Matth. 5. 22. & 27.

Omniloquium.

inſtructius iniuriam non permittere; an nec vicem iniuriæ ſinere? Dum tamen ſciatis ipſas leges quoque veſtras, quæ videntur ad innocentiam pergere, de diuina lege, vt antiquiore, formam mutuatas. Diximus iam de Moſis ætate. Sed quanta auctoritas legum humanarum? cum illas & euadere homini contingat, plerunque in admiſſis deliteſcenti, & aliquando contemnere ex inuoluntate vel neceſſitate delinquenti. recogitate etiam pro breuitate ſupplicij cuiuſlibet, non tamen vltra mortem remanſuri. Sic & Epicurus omnem cruciatum doloremque depretiat, modicum quidèm, contemptibilem pronuntiando, magnum vero, non diuturnum. Enimvero nos qui ſub Deo omnium ſpeculatore diſpungimur, quique æternam ab eo pœnam prouidemus, meritò ſoli innocentiæ occurrimus, & pro ſcientiæ plenitudine, & pro latebrarum difficultate, & pro magnitudine cruciatus, non diuturni, verùm ſempiterni, eum timentes, quem timere debebit & ipſe qui timentes iudicat, Deum non Proconſulem timentes.

CHRISTIANORVM INNOCENTIA. V. SCHOLIA.

NOS ERGO. *Benè concludit ex his quæ dixerat de reis Gentilium, quibus pleni erant carceres.* NECESSE EST. *Non coacta libertate, ſed efficaciter obligata immaculatæ legi, ad ſeruandam innocentiam, & ſpe mercedis, & timore pœnæ æternæ. Ad amplectendam quidem Innocentiam neceſſitate baptiſmi.* Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, &c. *Ad reparandam vero perditam, neceſſitate pœnitentiæ:* Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimul peribitis. INNOCENTIAM. *Pſal. 23.* Quis aſcendet in montem Domini? *Aug. in hunc locum.* [S. Auguſt.] Quis aſcendet in altiſſimam Iuſtitiam Domini? aut quis permanebit in eo quo aſcendit ſuper maria fundato, & ſuper flumina præparato loco? Innocens manibus & mundo corde. Quis ergo illuc aſcendet & permanebit ibi, niſi innocens in operibus, & mundus in cogitationibus; qui non accepit in vano animam ſuam, qui non in rebus non permanentibus deputauit animam ſuam, ſed eam immortalem ſentiens, æternitatem ſtabilem atque incommutabilem deſiderauit. Et non iurauit proximo ſuo in dolo. Et ideo ſine dolo; ſicut ſimplicia, & non fallentia ſunt æterna. Ita ſe præbuit proximo ſuo. CVSTODIMVS. *Idem Aug. in Pſal. 36.* Cuſtodi innocentiam. Tene, [S. Auguſt.] quomodò cùm auarus eſſes, ſacellum tenebas. Quomodò tenebas ſacellum, ne tibi extorqueretur à fure, ſic cuſtodi innocentiam ne tibi extorqueatur à diabolo. Sit illa certum patrimonium tuum, de qua ſunt diuites & pauperes. Cuſtodi innocentiam. Quid tibi prodeſt lucrum auri, & damnum innocentiæ? &c. Et vide directionem, &c. Quam directionem? Noli ad præſentia attendere. Et quid videbis? Quoniam ſunt reliquiæ homini pacifico. Quid eſt, ſunt reliquiæ? cùm mortuus fueris, non eris mortuus: hoc eſt, ſunt reliquiæ. Erit illi aliquid & poſt hanc vitam, &c. Vnde Dominus: qui credit in me, inquit, licet moriatur, viuet. Quoniam reliquiæ ſunt, homini pacifico. *Et quis pacificus, niſi Innocens? nulli nocens, non facto, ſed nec verbo aſpero, qui nec lædenti rependit vicem iniuriæ. Qui vt in patientia poſſideat animam innocuam, & in profunda pace quietam, etiam ab illicito intuitu innocuum cuſtodit affectum, vt ab adulterij cogitationibus importunis cuſtodiat affectum.* DISPECTORE. *Examinatore, teſte, iudice. Vnde Iob.* In cœlo teſtis meus, & conſcius meus in Excelſis. HVMANA. *Nam & homines Philoſophi morales homines quoque Imperatores.* VERITATEM. *Veram innocentiam.* QVANTA EST. *Quantula.* ILLA. *Prudentia.* ISTA. *Authoritas imperialis.* PLENIVS. *Sic impleuit legem, qui non vt Moyſes, & alij poſt eum legiſlatores etiam Prophani præcepta coercendis moribus præſcripſerunt, externo actu malo vetando, bonoque pariter ſuperficiali iubendo contenti, niſi & medullam interni actus,* vt Deus cordis, *etiam iuberet aut vetaret.* SOLITARIA, *id eſt etiam ſola.* Qui viderit mulierem ad concupiſcendam eam, &c. ERVDITIVS. *Rudis enim adhuc eſt Innocentia, quæ à maleficio tantùm abſtinet, erudita vero quæ & parcit linguæ à maliloquio.* ANTIQVIORE. *Lex enim Moyſi vt antiquior, formam præſcripſit aliis legibus humanis. Aug. lib. 18. de Ciuit. cap. 37. probat Moyſem, antiquiſſimos ſapientes, Pythagoram, Socratem, Platonem, Septem Græciæ Sophos, quin & Poëtarum Theologos iis omnibus vetuſtiores, Orpheum, Linum, Muſæum præceſſiſſe.* Sed [Auguſt.] nec ipſi verum Theologum noſtrum Moyſem, qui vnum verum Deum veraciter prædicauit, cuius nunc ſcripta in authoritate Canonica prima ſunt, tempore præuenerunt: ac per hoc quantùm ad Græcos attinet, in qua lingua literæ huius ſæculi maximè ferbuerunt, nihil habent vnde ſapientiam ſuam iactent, quo Religione noſtra, vbi vera ſapientia eſt, ſi non ſuperior, ſaltem videatur antiquior. INVOLVNTATE. *Ne repetitio ſit inuoluntarij & neceſſarij, & coacti; malim hic legere cum aliis* Ex voluntate, *Quia ſæpè fit vt lex humana contemnatur, dum libidine & propenſione, vel coactione violatur.* RECOGITATE. *Etiam contemni poſſe, propter paruam durationem ſupplicij.* DEPRETIAT. *Paruo habet in pretio, paruipendit.* DISPVNGIMVR. *Iudicamur, vel, ad omne punctum. Iota & apicem plenæ perfectionis erudimur.* OCCVRRIMVS. *Vltro amplectimur. nec deuiamus à recto, ſed* Beati immaculati in via immaculata, ambulamus in lege Domini. PRO SCIENTIÆ, *&c. Diuinæ vel noſtræ, quia ſcimus Deum ſcire omnia.* QVI TIMENTES. *Id eſt, reos, qui timent Proconſulem & iudicem iudicandum.* Deus enim ſtetit in Synagoga deorum *Iudicum* In medio autem Deos diiudicat.

6. Chriſtiani ex modeſtia, ſilentio, & morum emendatione cogniti. Ad Scap. cap. 2. circa. fin.

ET vtique ex diſciplina patientiæ diuinæ agere nos ſatis manifeſtum eſſe vobis poteſt, cùm tanta hominum multitudo, pars penè major ciuitatis cuiuſque, in ſilentio & modeſtia agimus, ſinguli fortè noti magis quàm omnes, nec aliunde noſcibiles quàm de emendatione vitiorum priſtinorum.

CHRISTIANI. VI. SCHOLIA.

A EX DISCIPLINA PATIENTIÆ. *Agimus nos & conuerſamur vt diſcipuli, iuxta exemplum Dei & Chriſti, omnium peccata & iniurias acceptas patientiſſimè tolerantis, & ſecundùm regulas diſciplinæ nobis à Chriſto præceptæ, non rependentes maledictum pro maledicto; ſed agno tonſo, & ad victimam ducto ſilentique, modeſtè in ſilentio conformet.* NEC ALIVNDE *Quia nec veſtem aut officium priſtinum honeſtum, ſed malos mores emendauimus; hoc ſolo cognitis.* SINGVLI. *Quia cœtus & conuentus Eccleſiæ non adibant ethnici, vnde & crimina infanticidiorum & inceſtuum imponebant; ſed in priuatis & ſingularibus negotiis & conuerſatione, ſingulorum virtus elucebat, à Paulo docti.* Modeſtia veſtra nota ſit omnibus hominibus, Dominus enim propè eſt: DIVINAM PATIENTIAM, *Et perfectionem Patris Cœleſtis, ſemper habentes præ oculis. Sic Pſaltes 61.* Veruntamen Deo ſubiicietur anima mea. *Sic vertit Auguſtinus, ſicut diſcipulus, Magiſtri verbo & exemplo, vel quaſi ſubiectum ex ſe non habens patientiam, ſed infuſam à Deo. Sic ergo Auguſtinus Ibid.* (August.) Et quis tanta toleret, vel aperta bella, vel occultas inſidias? quis tanta toleret, inter apertos hoſtes, inter falſos fratres? quis tanta toleret? Numquid homo? & ſi homo, numquid à ſeipſo homo? non ſic tranſilini. *Nota pro Idithum inſcriptum Pſalmum, qui ſignificat tranſilientem eos.* Vt extollar, & cadam. Deo ſubiicietur anima mea: Quoniam ab ipſo eſt patientia mea. Quæ patientia mea inter tanta ſcandala, niſi quia id quod non videmus, ſperamus, per patientiam expectamus? Rom. 8. &c. In fornace ardet palea, & purgatur aurum: illa in cineres vertitur, illud à ſordibus exuitur. Fornax mundus, palea iniqui aurum iuſti, ignis tribulatio, aurifex Deus. Quod vult ergo aurifex facio: vbi me ponit artifex, tolero. Iubeor ergo tolerare, nouit ille purgare, &c. B Quare? quia Deo ſubiicietur anima mea quoniã ab ipſo patientia mea. *Rurſum Pſaltes. Pſal. 70.* Tu es patientia mea Domine. *Aug. ibid.* Quia non eſt in me vt patiens ſim, ſed in te, qui donas patientiam. (S. August.) *Sic Paulus Rom. 15.* Per patientiam & conſolationem ſcripturarum, *Id eſt per verba & exempla patientiæ in ſcriptura poſita* Spem habeamus. Deus autem patientiæ & ſolatij det vobis idipſum ſapere in alterutrum ſecundum Ieſum Chriſtum, &c. *Id eſt Deus qui verbo & exemplo patientiam docet, det vobis vt cum ſapore, guſtu, ſuauitate,* Sicut ipſe fecit, & ſecundum exemplar Chriſti afflictos ſolemini, & turbulentos aduerſoſque patiamini.

7. Chriſtianorum veterum pietas & deuotio quanta; & quomodo eam colere non poterant nupti cum infidelibus. Vi Verbum, Nuptiæ cum infideli.

8. Chriſtianorum vita Innocens, magnâ Reipublicæ iniuriâ, morti addicitur. Apol. cap. 44. per totum.

ILlud detrimentum Reipublicæ tam grande quàm verum nemo circumſpicit: illam iniuriam ciuitatis nullus expendit, cùm tot iuſti impendimur, cum tot innocentes erogamur. veſtros enim iam conteſtamur actus, qui quotidie iudicandis cuſtodiis præſidetis; qui ſententiis elogia diſpungitis. Tot à vobis nocentes variis criminum elogiis recenſentur; quis illic ſicarius, quis manticularius, quis ſacrilegus, aut corruptor, aut lauantium prædo, idem etiam Chriſtianus adſcribitur? aut cùm Chriſtiani ſuo titulo offeruntur, quis ex illis etiam talis, quales tot nocentes? De veſtris ſemper æſtuat carcer: de veſtris ſemper metalla ſuſpirant; de veſtris ſemper beſtiæ ſaginantur: de veſtris ſemper munerarij noxiorum greges paſcunt. Nemo illic Chriſtianus, niſi hoc tantùm. aut ſi & aliud, iam non Chriſtianus.

CHRISTIANORVM VITA. VIII. SCHOLIA.

A IMPENDIMVR. *Dum pro nihilo & quaſi nullius pretij ſanguis fidelium vobis viliſſimorum effunditur.* EROGAMVR. *Damur. Vel rogo vt buſtuarij & igni tradimur.* CVSTODIIS, *Id eſt reis in carceribus detentis.* ELOGIA DISPVNGITIS, *Crimina ſententiis pœnalibus adiudicatis* QVIS ILLIC. *Supple in cuſtodia & carcere, vel in tabella Præſidis, in qua ſcripta ſunt nomina & crimina reorum.* MANTICVLARIVS. *Furunculus in mantica ſubiecta recondens, vel aliorum manticas & peras ſuffodiens.* CORRVPTOR. *Pecuniæ, falſarius fidei, pudicitiæ, &c.* LAVANTIVM PRÆDO, *Qui cùm in balneis veſtes lauantium ſeruare deberet ex officio, cuius & meminit Epiphanius hereſi 30. eas prædatus eſt.* IDEM ETIAM. *An reus aliquis dictorum criminum, Chriſtianus eſt ſimul.* SVO TITVLO. *Nomine ſolo Chriſtiani.* OFFERVNTVR. *Deferuntur iudici quòd ſint Chriſtiani & ſiſtuntur Tribunali.* DE VESTRIS. *Gentilibus.* ÆSTVAT. *Præ numero & ſtipatione reorum.* SVSPIRANT. *Vel metallorum cauernis reſonantibus ad ictus malleorum, damnatorum ad metalla, vel ſuſpiriis infælicem ſortem ſuam lugentium.* BESTIÆ. *Ad quas in caueis Amphitheatri nutritas ad ſpectaculum populi, etiam damnabantur.* MVNERARII. *Qui munera ſpectaculorum populo dabant, ſaginabant gladiatores vel cum beſtiis, vel in ſe inuicem certaturos, quorum integri Greges de Gentilibus erant.* HOC TANTVM *Nullius alterius criminis reus, quàm quod Chriſtianus erat.* SI ET ALIVD. *Si præter nomen Chriſtiani, alio notatus crimine, iam non cenſendus Chriſtianus. Non quidem quòd Character indelebilis quouis crimine eradatur, aut fides alio quàm infidelitatis peccato amittatur, ſed quòd ſecundùm Iacobum:* B Fides ſine operibus mortua, &c. *Et indignus ſit nomine Chriſtiano, ſceleratus. Aliàs dicetur ei quod alteri Ioannes in Apoc.* Nomen habes quod viuis, & mortuus es. *Hinc idem Ioannes in Ep.* Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, vt filij Dei nominemur & ſimus. *In quem locum Aug. Tract. 4.* (S. August.) Qui vocantur & non ſunt, quid illis prodeſt nomen, vbi res non eſt? quàm multi vocantur Me-

dici, qui curare non norunt? quàm multi vocantur vigiles, qui tota nocte dormiunt? Sic multi vocantur Chriſtiani, & in rebus non inueniuntur, quia hoc, quod vocantur, non ſunt; id eſt in vita, in moribus, in fide, in ſpe, & charitate, &c. Propter hoc mundus non cognoſcit nos. Totus mun- A dus Chriſtianus eſt, & totus mundus impius. Per totum enim mundum impij, & per totum mundum pij. Illi nos non cognoſcunt. Quomodo putamus quia non cognoſcunt? inſultant benè viuentibus, &c.

9. Chriſtiani iniuſtè vexantur pro fide non tantum innoxiâ, ſed & vtili Reipublicæ. Apol. cap. 49. à. p.

FAlſa nunc ſint quæ tuemur, & meritò præſumptiones, attamen neceſſaria. inepta, attamen vtilia. Siquidem meliores fieri coguntur, qui eis credunt, metu æterni ſupplicij, & ſpe æterni refrigerij. Itaque non expedit falſa dici, nec inepta haberi, quæ expedit vera præſumi. Nullo titulo damnari licet omnino quæ proſunt. In vobis itaque præſumptio eſt hæc ipſa, quæ damnat vtilia. Proinde nec inepta eſſe poſſunt. certè & ſi falſa, & inepta, nulli tamen noxia. nam & multis aliis ſimilia, quibus nullas pœnas irrogatis, vanis & fabuloſis, inaccuſatis & impunitis, vt innoxiis. ſed in eiuſmodi enim, ſi vtique, inriſu iudicandum eſt, non gladiis, & ignibus, & crucibus, & beſtiis: de qua iniquitate ſæuitiæ non modò cæcum hoc vulgus exultat & inſultat, ſed & quidam veſtrûm, quibus fauor vulgi de iniquitate captatur, gloriantur.

CHRISTIANI INIVSTE. IX. SCHOLIA.

FALSA NVNC. *Eſto, vltro demus vobis, Gentiles, ſimilem eſſe fidem noſtram & eius dogmata, fabulis veſtris, ſit Paradiſus noſter campus Elyſius, ſit ſtagnum ſulphuris, Pyriphlegeton.* MERITO. *Quod ex Dei gratia mereri nos dicimus æternam gloriam, ſit vana & ſtulta præſumptio.* NECESSARIA. *Reipublicæ & nobis fides æternitatis gloriæ & pœna, eſt vtilis, dum hæc nos ad virtutem impellunt, Regibus, Magiſtratibus, parentibus ſubiiciunt, & nulli nocere verbo vel facto compellunt.* MELIORES. *Vobis ſcilicet, & nobis ipſis antequam ad fidem à Gentiliſmo conuerteremur. Aug. Ep. 45. ad Armentarium & Paulinam circa fin. vbi quod de voto dixit, hoc ego de fide quam in Baptiſmo omnes vouimus: maximè adulti ſponte conuerſi, & ore proprio profeſſi.* (S. Auguſt.) Quia iam vouiſti, iam te obſtrinxiſti, aliud tibi facere non licet, priuſquam eſſes voti reus, liberum fuit quo eſſes inferior. *Eo ſcilicet qui vouit caſtitatem.* Quamuis non ſit gratulanda libertas, quâ fit, vt non debeatur, quod cum lucro redditur. *Maius eſt enim meritum & præmium, ſicut maius eſt debitum vouentis quàm ſoluti.* Nunc verò quia tenetur apud Deum ſponſio tua, non te ad magnam iuſtitiam inuito, ſed à magna iniquitate deterreo. B Non enim talis eris, ſi non feceris quod vouiſti, qualis manſiſſes, ſi nihil tale vouiſſes. Minor enim tunc eſſes, non peior. Modò autem tantò *Quod abſit*, miſerior, ſi fidem Deo fregeris, quantò beatior, ſi perſolueris. Nec ideo te vouiſſe pœniteat, immo guade, iam tibi ſic non licere, quod cum detrimento tuo licuiſſet. Aggredere itaque intrepidus, & dicta imple factis: ipſe adiuuabit, qui vota tua expetit. Fœlix eſt neceſſitas, quæ in meliora compellit. PRÆSVMPTIO. *In vobis eſt, non in nobis, Qui Chriſtiana præcepta tam vtilia, vana eſſe & ſtulta præſumitis. Sed eſto. Quamuis eſſent inepta, cui nocent? Similia ſint commentis Deorum* C *veſtrorum*, INACCVSATIS. *Quis ea accuſat & punit?* SI VTIQVE. *Si vſpiam, ſi aliquo modo cenſuram merentur.* INRISV. *Irriſione potius quàm crudeli morte iudicari & plecti ſunt digna.* DE INIQVITATE. *Per iniuſtitiam qua in nos ſæuitis, plebis cæcæ & temerè noſtræ Religioni inſultantis, fauorem captatis, votis eius in noſtrum exitium conſpirantibus reſpondentes idque gloriando. De quibus Salomon*: Lætantur cùm malè fecerint, & exultant in rebus peſſimus.

10. Chriſtianorum innocentia omnimoda: vexata tamen eſt ſupra crimina Gentilium. Ad Scap. cap. 4. circa. fin.

DEpoſitum non abnegamus, matrimonium nullius adulteramus, pupillos piè tractamus, indigentibus refrigeramus, nulli malum pro malo reddimus. Viderint qui ſectam mentiuntur, quos & ipſi recuſamus. Quis denique de nobis alio nomine quæritur? Quod aliud negotium patitur Chriſtianus, niſi ſuæ ſectæ? quam inceſtam, quam crudelem, tanto tempore nemo probauit. Pro tanta innocentia, pro tanta probitate, pro iuſtitia, pro pudicitia, pro fide, pro veritate, pro Deo viuo cremamur; quod nec ſacrilegi, nec hoſtes publici, verum nec tot majeſtatis rei pati ſolent. Nam & nunc à præſide Legionis, & à præſide Mauritaniæ vexatur hoc nomen, ſed gladio tenus, ſicut & à primordio mandatum eſt animaduerti in huiuſmodi

CHRISTIANORVM INNOCENTIA. X. SCHOLIA.

(S. Auguſt.) DEPOSITVM, &c. *Aug. in Pſal. 57. Vbi fusè de depoſito non negando. Inter cætera ſic, ait,* Ecce neſcio vnde amicus venit, & nullo teſte aurum commendauit: Solus hoc nouit & tu, quan- D tùm ad homines attinet. Eſt ibi alius teſtis, qui non videtur & videt, &c. Teſtis eſt, qui adeſt, non in cubiculo adeſt parietum, ſed in cubiculo conſcientiarum veſtrarum, commendauit ille atque diſceſ-

ſit, nulli ſuorum notum fecit, rediturum ſe ſperans, & ab amico quod dederat recepturum: vt humana ſunt, mortuus eſt, filium habet, reliquit hæredem: ignorat filius quid Pater habuerit, quid tibi commendauerit: Eia tu redi præuaricator ad cor, ibi ſcripta eſt lex: quod tibi non vis fieri, alij ne feceris. Teipſum cogita commendaſſe, nulli tuorum dixiſſe, mortuum eſſe, filium reliquiſſe: quid ei velles à tuo amico præſtari? Reſponde. Iudica cauſam. Iudicis tribunal eſt in mente tua, ſedet ibi Deus, adeſt accuſatrix conſcientia, tortor timor, &c. Noui quid tibi reſpondeat cogitatio tua, ſic iudica ſicut audis. Iudica, vox erit, vox veritatis non tacet, non labiis clamat, ſed vociferatur ex corde, adhibe aurem, ibi eſto cum filio amici tui. Vides fortaſſe etiam indigentem, vagari, neſcientem quid Pater eius habuerit, vbi poſuerit, cui commendauerit. Cogita & filium tuum. Fac illum viuere quem contemnis mortuum: te mortuum cogita, vt viuas. Sed aliud iubet Deus contra auaritiam, aliud auaritia iubet contra Deũ, Deus aliud, auaritia aliud: aliud in paradiſo Conditor noſter, aliud ex aduerſo ſeductor ſerpens. Veniat in mentem prior caſus tuus. *Inſinuat depoſitum arboris prohibitæ creditum Adamo: unde Bernardus tentata Eua, ſic loquitur ſerua commiſſum, ne* Aug. *perdas promiſſum.* Propterea mortalis, propterea laborans, propterea in ſudore vultus tui panem comedens, propterea ſpinas & tribulos tibi terra germinat. Experimento diſce quod noluiſti præcepto. Si vincit cupiditas, cur non potiùs veritas? REFRIGERAMVS. *Refrigerium præſtamus:* Reficite laſſum, & hoc eſt refrigerium meum: *Sic iuxta Pſaltem & Chryſologum.* Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem: *Hoc eſt qui latentem in paupere intelligit Chriſtum, caput pro ſuis membris apertè dicens:* Quod vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. SECTAM MENTIVNTVR. *Fingunt ſe Chriſtianos.* ALIO NOMINE. *Obligationis, aut criminis titulo, quàm quòd Chriſtiani vocamur.* INCESTAM. *Vt ſupra ob concubitus tenebroſos cum matribus & ſororibus, vt imponebant Gentiles.* CRVDELEM *Ob infanticidia.* CREMAMVR. *Vt malefici. Paulus lib. 5. Sent. cap. 23.* Magicæ artis conſcios ſummo ſupplicio affici placuit, id eſt, beſtiis obiici, aut cruci ſuffigi; ipſi autem Magi viui exuruntur. ET NVNC. *Iam tum nomen Chriſtianorum in Hiſpania torquebatur.* A PRÆSIDE. *Nota. Tum in Africa Proconſules, in Hiſpania Præſides, iudicis officio fungebantur.* LEGIONIS. *Vulgo* Leon. GLADIO TENVS. *Id. Non alio grauiori genere ſupplicij.* A PRIMORDIO. *Quia antequam Seuerus Edictum contra Chriſtianos edidiſſet, Plautianus perſequutionem incepit inſcio Seuero, quam poſtea ipſe continuari præcepit. de quo vide Baronium to. 3. Annal.* ANIMADVERTI. *Terminis iuris, ad mortem iudicari, puniri.*

XI. *Chriſtiani iam mixti ethnicis æquanimiter ferunt bona & mala temporalia, donec in iudicio diſcreti, erepti malis æternis, fruantur bonis. Apol. cap. 41. à p.*

HOc, inquitis, & in Deum veſtrum repercutere eſt, quod & ipſe patiatur propter profanos etiam cultores ſuos lædi. Admittite priùs diſpoſitiones eius, & non retorquebitis. Qui enim ſemel æternum iudicium deſtinauit poſt ſeculi finem, non præcipitat diſcretionem, quæ eſt conditio iudicij, antè ſeculi finem. æqualis eſt interim ſuper omne hominum genus, & indulgens, & increpans, communia voluit eſſe & commoda profanis, & incommoda ſuis, vt pari conſortio omnes & lenitatem eius & ſeueritatem experiremur. Quia hæc ita didicimus apud ipſum, diligimus lenitatem, metuimus ſeueritatem: vos contra, vtramque deſpicitis. & ſequitur, vt omnes ſeculi plagæ nobis, ſi fortè, in admonitionem, vobis in caſtigationem à Deo obueniant. Atquin nos nullo modo lædimur. in primis, quia nihil noſtra refert in hoc æuo, niſi de eo quàm celeriter excedere: dehinc, quia ſi quid aduerſi infligitur, veſtris meritis deputatur. ſed etſi aliqua nos quoque perſtringunt vt vobis cohærentes, lætamur magis recognitione diuinarum prædicationum, confirmantium ſcilicet fiduciam & fidem ſpei noſtræ. Si vero ab eis quos colitis, omnia vobis mala eueniunt noſtri causâ, quid colere perſeueratis tam ingratos, tam iniuſtos? qui magis vos in dolorem Chriſtianorum iuuare & aſſerere debuerant.

CHRISTIANI IAM, &c. XI. SCHOLIA.

HOC REPERCVTERE EST. *Poteſt retorqueri, idem quod Gentilibus objecimus, neglectos Deos, iraſci Chriſtianis, & propter Chriſtianos, quos vexat malis publicis, etiam idololatras ſimul vexare.* DISCRETIONEM. *Electorum à reprobis, qui nunc promiſcuè affliguntur.* CONDITIO. *Circumſtantia & proprietas iudicij: in quo Matth. 25. 32.* ſeparabit eos ab inuicem, ſicut paſtor ſegregat oues ab hœdis: & ſtatuet, oues quidem à dextris ſuis, hœdos autem Aug. à ſiniſtris. *Auguſt lib. 1. de Ciuit. cap. 35* Perplexæ ſunt iſtæ duæ ciuitates in hoc ſæculo, inuicemque permixtæ, donec vltimo Iudicio dirimantur. Aug. COMMVNIA. *Aug. lib. 1. de Ciuit. cap. 8.* placuit diuinæ prouidentiæ præparare in poſterum bona iuſtis quibus non fruentur iniuſti: & mala impiis, quibus non excruciabuntur boni. Ita verò temporalia bona & mala vtriſque voluit eſſe communia: vt nec bona cupidiùs appetantur, quæ mali quoque habere cernuntur; Nec mala turpiter euitentur, quibus & boni plerumque afficiuntur. IN ADMONITIONEM, &c. IN CASTIGATIONEM. S. Auguſt. *Auguſt. Ibid.* Patientia Dei ad pœnitentiam inuitat malos, ſicut flagellum Dei ad patientiam erudit bonos. Itemque Miſericordia Dei fouendos amplectitur bonos, ſicut ſeueritas Dei puniendos corripit malos, &c. Si nunc omne peccatum manifeſtâ plecteretur pœnâ, nihil vltimo Iudicio reſeruari putaretur. Rurſum ſi nullum peccatum nunc puniret apertè, diuinitus, nulla eſſe prouidentia diuina crederetur. Similiter in rebus ſecundis, ſi non eas Deus quibuſdam petentibus euidentiſſima largitate concederet non ad eum iſta

pertinere, diceremus. Itemque ſi omnibus ea petentibus daret, non niſi propter talia præmia ſeruiendum illi eſſe arbitraremur: nec pios nos faceret talis ſeruitus, ſed potiùs cupidos & auaros. Hæc cùm ita ſint, quicumque boni malique pariter afflicti ſunt, non ideo ipſi diſtincti non ſunt, quia diſtinctum non eſt, quod vtrique perpeſſi ſunt. Manet enim diſſimilitudo paſſorum etiam in ſimilitudine paſſionum, & licet ſub eodem tormento, non eſt idem virtus & vitium. Nam ſicut ſub vno igne aurum rutilat, palea fumat; & ſub eadē tribula, *tritura inſtrumento*, ſtipulæ comminuūntur, frumenta purgantur, nec ideo cum oleo amurca confunditur, quia eodem præli pondere exprimitur: ita vna eademque vis irruens, bonos probat, purificat, eliquat, malos damnat, vaſtat, exterminat. Vnde in eadem afflictione mali Deum deteſtantur atque blaſphemant, boni precantur, & laudant. Tantum intereſt, non qualia, ſed qualis quiſque patiatur. Nam pari motu exagitatum, & A exhalat horribiliter cœnum, & ſuauiter fragrat vnguentum. *Quid in rem Tertull. concinnius? Quid elegantius?* S i f e r t e. *Non quòd dubitet à Deo omnia mala pœnæ, iuſto iudicio venire; dicente Propheta:* ſi eſt malum in ciuitate quod Dominus non fecerit. *Sed ex mente Gentilium, ea ad ſcribentium fatei vel diſparando, ſi nobis obueniant; fortè enim in admonitionem affligimur, ne nimis temporalibus hæreamus; ſi nobis, in pœnam & inſtam vidi.lam; quam plenius exercebit in altera vita, in eos qui ipſum contemnunt in iſta.* E x c e d e r e. *Mori & migrare ex hoc ſeculo.* D e p v t a t v r. *Imputatur, adſcribitur.* V o b i s c o h æ r e n t e s, *in aliquo affectu inordinato temporalium. Sic Auguſt. lib. 1. de Ciuit. c. 9.* Flagellantur ſimul, non quia ſimul agunt malam vitam, ſed quia ſimul amant temporalem vitam, non quidem æqualiter, ſed tamen ſimul; quam boni contemnere deberent. P r æ d i c a t i o n v m: *Prophetiarum & ſcripturarum.* I n d o l o r e m. *Inuidiam & triſtitiam cordis.* A s s e r e r e. *Liberare.* Aug.

12. *Chriſtiani milites Chriſti, ſpe & metu futurorum, vltro à gentilibus omnem perſecutionem ſubeunt. ad Scap. cap. 3. in p.*

NOs quidem neque expaueſcimus, neque pertimeſcimus ea, quæ ab ignorantibus patimur: cùm ad hanc ſectam vtique ſuſceptâ conditione eius pacti venerimus, vt etiam animas noſtras auctorati in has pugnas accedamus, ea quæ Deus repromittit, conſequi optantes, & ea quę diuerſæ vitæ cōminatur pati timentes. Denique cum omni ſæuitia veſtra concertamus, etiam vltro erumpentes: magiſque damnati quàm abſoluti gaudemus. Itaque hunc libellum non nobis timentes miſimus, ſed vobis & omnibus inimicis noſtris, nedum amicis.

CHRISTIANI MILITES. XII. SCHOL.

AB ignorantibvs. *Noſtræ Religionis ſacra myſteria. Pro quibus & cum Chriſto à cæcis Iudæis patiente oramus:* dimitte illis, non enim ſciunt quid faciunt. A v c t o r a t i, *addicti, obligati. Auctoramentum autem eſt merces apud Paterculum & Ciceronem.* E r v m p e n t e s, *vltro nos offerentes tormentis*, g a v d e m v s. *Sicut* ibant Apoſtoli gau-

S. Auguſt. dentes à conſpectu Concilij, &c. *Auguſt. in Pſal. 48. concio. 2.* Hic ergo quid? labor, preſſura; tribulatio, tentatio, nihil aliud ſperes. Vbi gaudium? in ſpe futura. Nam dicit Apoſtolus, ſemper gaudentes. In tantis tribulationibus, &c. Ipſe dixit, quaſi triſtes; ſemper autem gaudentes. Triſtitia noſtra habet quaſi, gaudium noſtrum non habet quaſi; quia in ſpe certa eſt. Quare triſtitia noſtra, quaſi habet? Quia ſicut ſomnus tranſit, &c. Qui B ſomnium indicat, addit quaſi. Quaſi dicebam, quaſi loquebar, quaſi prandebam, &c. Totum quaſi, quia cùm euigilauerit, non inuenit quod videbat. Quaſi theſaurum inueneram, dicit mendicus. Si quaſi non eſſet, mendicus non eſſet: ſed quia quaſi erat, mendicus eſt. Itaque modò quòd ad lætitias ſæculares oculos aperiunt, & cor claudunt, *ſubaudi Deo, fidei, & ſpei æternorum*, tranſit, quaſi eorum, & venit, verum ipſorum. Quaſi ipſorum, fœlicitas eſt ſæculi, verum ipſorum pœna eſt *Inferni*, noſtrum autem quaſi, triſtitia eſt, *qui fingis laborem in præcepto*, gaudium non eſt quaſi. Non enim ait Apoſtolus quaſi gaudentes, ſemper autem triſtes; aut quaſi triſtes, & quaſi gaudentes: ſed ait, quaſi triſtes, ſemper autem gaudentes. Auguſt.

13. *Chriſtianorum generoſa libertas, oppoſita ſeruituti Iudæorum. 5. cont. Marc. cap. 4. in m.*

a ad Gal. 4. 31. NOn [a] *ſumus ancillæ filij, ſed liberæ.* Vtique manifeſtauit & Chriſtianiſmi generoſitatem in filio Abrahæ ex libera nato, allegoriæ habere ſacramentum; ſicut & Iudaïſmi ſeruitutem legalem in filio ancillæ: atque ita eius Dei eſſe vtramque diſpoſitionem, apud quem inuenimus vtriuſque diſpoſitionis deliniationem. Ipſum quod ait. [b] *Qua libertate Chriſtus nos*

b Ibid. 31. *manumiſit*; nonne eum conſtituit manumiſſorem, qui fuit Dominus? Alienos enim ſeruos ne Galba quidem manumiſit, faciliùs liberos ſoluturus. Ab eo igitur præſtabitur libertas,

Gal. 5. apud quem fuit ſeruitus legis. Et meritò. Non decebat manumiſſos rurſus iugo ſeruitutis, id

c Pſal 2. 3. & 2. eſt, legis adſtringi; iam Pſalmo adimpleto, [c] *Diſrumpamus vincula eorum, & abyciamus à nobis iugum ipſorum: Poſtquam Archontes congregati ſunt in vnum aduerſus Dominum, & aduerſus Chriſtum ipſius.*

CHRISTIANORVM GENEROSA, &c. XIII. SCHOLIA.

NOn svmvs, *&c. Gal. 4. 31.* Non ſumus ancillæ filij, ſed liberæ, quâ libertate nos Chri-

S. Auguſt. ſtus liberauit. *Auguſt. in Pſal. 115.* ô Domine quia C ego ſeruus tuus, ego ſeruus tuus, & filius ancillæ tuæ: *vbi cum expoſuiſſet verſum præcedentem de pretioſa morte Sanctorum & ſic concluſiſſet:* confiteatur

Itaque conditionem ſuam mancipium tanto precio comparatum, & dicat: ô Domine, ego ſeruus tuus, &c. *Sic concludit*: ergo & emptus eſt. & vernaculus eſt: an cum Matre ſimul eſt emptus? an quia vernaculus eſt propter peccata fugæ ſuæ deprædatus, & ideo emptus, quia redemptus eſt? filius enim eſt ancillæ, ſecundum quod omnis creatura ſubdita creatori eſt, & veriſſimo Domino, veriſſimum debet famulatum: quem cum exhibet, libera eſt, hanc accipiens à Domino gratiam, vt ei non neceſſitate, ſed voluntate deſeruiat. Ergo iſte filius eſt Hieruſalem Cœleſtis, quæ ſurſum eſt mater omnium noſtrûm libera. Et libera quidem à peccato, ſed ancilla iuſtitiæ: cuius filiis adhuc pergrinantibus dicitur Galat. 5. vos in libertatem vocati eſtis. Sed rurſus, *ibidem*, eos ſeruos facit dicens, ſed in Charitate ſeruite inuicem: quibus item dicitur Rom. 6. cum ſerui eratis peccato, liberi eratis à Iuſtitia: nunc vero liberati à peccato, facti autem ſerui Deo, habetis fructum veſtrum in ſanctificationem, finem vero vitam æternam. ALLEGORIA. *Tertul. hic iuxta literam, allegoriam explicat vt Paulus de vtroque teſtamento.* EIVSDEM DEI DISPOSITIO, *quia Deus idem vtrumque diſpoſuit Teſtamentum. Auguſt in Pſal. 119. pulchrè reſpondet intento Tertulliani, Deum vtriuſque Teſtamenti authorem contra Marcionem:* vetus Teſtamentũ à Deo, & nouum Teſtamentum à Deo, quomodo de Abraham, & Iſmaël & Iſaac, ſed Iſmaël ad terrenum, Iſaac ad cœleſte regnum. *Supple pertinet,* &c Iſmaël in vmbra, Iſaac in luce, &c. MANVMISIT, *manumittebantur enim ſerui, quando libertate donabantur, quaſi Domini manu & poteſtate liberati. Vnde Tertul. colligit Paulum Apoſtolum eſſe Creatoris. Ad eumdem enim Dominum pertinet libertum facere proprium ſeruum.* NE GALBA. *Qui licet Summus Dominus & Imperator omnia pro libito diſponens, ne quidem ſeruos priuati alicuius Domini manumittere voluiſſet.* FACILIVS, *id. honeſtius homines ſui iuris & liberos, vel proprios filios ſuo iugo & Imperiali ſubiectione p-trioque dominio exempturus. Vnde colligit Tertul. Chriſtum Dominum non ad Deum Marcionis, ſed ad Dominum Creatorem pertinere, qui Iudæos ſeruos proprios iugo ſeruili legis veteris abſoluerit, eos ſub lege gratiæ conſtitutos, libertate donans.* NON DECEBAT, &c. *Quis enim Dominus liberalitatis ſuæ pœnitens, datam reuocet ſeruo libertatem? ſed quis adeo ſtultus ſeruus, iam libertus, qui ſe vltro eidem iugo ſubiiciat? Hinc merito Paulus Gal. 5. 1.* State Syr. *expreſſius: ſtate igitur in libertate illa qua Meſchicho, id eſt Meſſias, nos donauit, & ne mancipemini iugo ſeruitutis,* & nolite iterum iugo ſeruitutis contineri. IAM PSALMO, &c. *Locum alibi iam expoſuimus. Nunc in rem, vult poſt Chriſti mortem, mortuam legem circumciſionis, cuius vinculis prius tenebantur obſtricti* ARCHONTES, *principes Iudæorum qui Chriſtum condemnarunt.* DISRVMPAMVS, &c. *Idem Pſal. 15.* dirupiſti vincula mea, &c. *Auguſt. ibid. cum expoſuiſſet, vt ſupra vidimus, de filio ancillæ, iam conuertitur ad mores, vt de accepta gratia libertatis, non meritis noſtris, ſed Deo gloria imputetur.* Neque enim inueni vlla merita mea, quando tu dirupiſti vincula mea, ideo ſacrificium laudis tibi debeo, quia etſi gloriabor quòd ſeruus tuus ſim, & filius ancillæ tuæ non in me, ſed in te Domino meo gloriabor, qui dirupiſti vincula mea, vt à fuga rediens religarer tibi.

August. — S. August.

14. Chriſtiani tam ab omni factione remoti, quàm ab omni adminiſtratione Reipublicæ, alias habent voluptates quàm Gentiles. Apol. cap. 38. in p. ad f.

PRoinde nec paulò lenius inter licitas factiones ſectam iſtam deputari oportebat; à qua nihil tale committitur, quale de illicitis factionibus timeri ſolet. Niſi fallor enim, prohibendarum factionum cauſa de prouidentia conſtat modeſtiæ publicæ, ne ciuitas in partes ſcinderetur, quæ res facile comitia, concilia, curias, conciones, ſpectacula etiam, æmulus ſtudiorum compulſationibus inquietaret, cum iam & in quæſtu habere cœpiſſent venalem & mercenariam homines violentiæ ſuæ operam. At enim nobis ab omni gloriæ & dignitatis ardore frigentibus nulla eſt neceſſitas cœtus; nec vlla magis res aliena, quam publica. vnam omnium rempublicam agnoſcimus, mundum. æque ſpectaculis veſtris in tantum renuntiamus, in quantum originibus eorum, quas ſcimus de ſuperſtitione conceptas. quin & ipſis rebus de quibus tranſiguntur, præterſumus. nihil eſt nobis cum inſania circi, cum impudicitia theatri, cum atrocitate arenæ, cum xyſti vanitate. Licuit Epicureis aliquam decernere voluptatis veritatem. Quo vos offendimus, ſi alias præſumimus voluptates? Si oblectari nouiſſe nolumus, noſtra iniuria eſt; ſi forte, non veſtra. Sed reprobamus quæ placent vobis, Nec vos noſtra delectant.

CHRISTIANI TAM AB OMNI, &c. XIV. SCHOLIA.

PROINDE. *Superiori capite egerat de beneficiis Chriſtianorum in Gentiles, quos à dæmonum vexatione liberabant. Vnde concludit, proinde Gentiles contentos eſſe non debere, paulò lenius tractare ſectam Chriſtianorum,* quam falſo factioſam, & in Imperatores & rempublicam conſpirantem putabant, *quàm cæteros cœtus Gentilium, quos ipſi cenſebant innocuos: ſed inſuper applaudere & gratulari tam vtili reipublicæ ſectæ, à qua nihil ſit timendum pernicioſi.* NISI FALLOR. *Tota cauſa prohibendorum cœtuum factioſorum, procedit de prudentia Præſidum Reipublicæ, qui prouident ne quid contra* MODESTIAM, *moderationem morum, & pacem publicam fiat per Schiſmata & diuiſiones, quibus omnia turbarentur. Et quæſtuarij & mercenarij homines ſuam accepto pretio operam locarent ad violentas eruptiones. Nos autem qui frigidi ſumus, & caremus ambitione dignitatum & gloriæ, & primi conceſſus in theatris & locis publicis, nec æmulamur alios loco pellere, nilque cum publicis officijs ambiendis commune cum vobis habemus, factioſi eſſe non poſſumus.* PRÆTERSVMVS, *alieni ſumus, à vanitate, inſania, crudelitate ſpectaculorum.* INSANIA. *Libro de ſpectac. c. 16.* cum furor interdicitur nobis, ab omni ſpectaculo auferimur etiam à circo, vbi propriè furor præſidet. *De circo alias dicturi ſumus verbo ſpectacula.* IMPVDICITIA. *Propria theatri;*

vbi inhoneſta repræſentabantur. Vnde Tertul. de ſpectac. quonam leges illæ abierunt, quæ theatra ſtuprandis moribus orientia, ſtatim deſtruebant? ATROCITATE. *Propter gladiatores inuicem & cum beſtijs pugnantes. Hiero. ad Demetr.* peregrinas feras & ignota animalia tranſmiſerunt, quæ crudelis arenæ ſolum, vel ſuo vel hominum ſanguine cruentarent. VANITATE. *Ob curſus & ſaltus vanos Xyſti. Locus ſiue porticus ampla vel ſubdialis ambulatio Vitruuio & Ciceroni, vbi Athletæ per hyemem exercebantur. Tertul. de Spectac. c. 18.* non probatis vnquam vanos curſus & iaculatus, & ſaltus vaniores. DE SVPERSTITIONE. *Quia in honorem alicuius Dei hæc inuecta & inuenta ſunt.* LICVIT EPICVREIS. *Et ipſi animatiores Philoſophi, potuerunt per vos, licitè ſibi quærere voluptatem, quam cæteris veriorem æſtimabant; quam in moderatis voluptatibus ponebant, vt exceſſu nimio, vel defectu vitato, eam percipere tranquillè non impedirentur. Et nobis, inquit, liceat proprias noſtras abſque vllius præiudicio & offenſa æſtimare & ſumere voluptates.* NOSTRA INIVRIA. *Nullam niſi nobis priuatione voluptatum vobis communium, facimus iniuriam. Niſi forte, & vobis damnum inferamus, portionem in his minimam vobis non detrahentes. Cæterum ſuæ ſunt & veræ Chriſtianis*
S. Auguſt. *voluptates. Auguſt. in tit. Pſalmi 74.* in finem ne corrumpas. Vita hæc, inquit, qualibet redundans fœlicitate multos fallit, Deus neminem. Quia ergo omni homini conuerſo ad Deum mutatur delectatio, mutantur delitiæ; non enim ſubtrahuntur, ſed mutantur. *Nec perijt Abrahæ riſus ſuus, quem ſignificat Iſaac nomen, ſuffecto in locum eius ariete immolato, vt ſubtraheretur & periret petulantia, non vera lætitia,*
S. Auguſt. omnes autem deliciæ noſtræ non ſunt in hac vita, nondum ſunt in re, ſed ipſa ſpes tam certa eſt, vt omnibus huius ſæculi deliciis præponenda ſit, ſicut ſcriptum eſt Pſal. 36. delectare in Domino, & ne putares te iam habere, quod promittit, ſubiecit ſtatim; & dabit tibi petitiones cordis tui. Si ergo nondum habes petitiones cordis tui, vnde delectaris in Domino, niſi quia tenes certum promiſſorem, qui ſe effecit promittendo debitorem? huius igitur deprecationis, vt permaneat nobiſcum ſpes noſtra, & introducamur in id quod promiſit Deus, loquitur titulus huius Pſalmi: in finem ne corrumpas. Quid eſt, ne corrumpas? quod promiſiſti, exhibe. Sed quando? in finem. Illuc ergo oculus mentis dirigatur in finem. Omnia quæ in via occurrerint, tranſeantur, vt perueniatur in finem. Exultent ſuperbi de præſenti fœlicitate, tumeant honoribus, fulgeant auro, redundent familiis, obſequiis clientum conſtipentur: prætereunt iſta & tranſeunt quaſi in vmbra. Cum ille finis venerit, vbi omnes qui modo in Domino ſperant, gaudebunt, tunc illis veniet ſine fine triſtitia. Quando acceperint humiles, quod irrident ſuperbi, tunc ſuperborũ typhus conuertetur in luctum, &c. Tunc illi dicent: hi ſunt quos aliquando habuimus in deriſum. Vbi etiam dicent, quid nobis profuit ſuperbia? &c. Quia de corruptibilibus præſumpſerunt, ſpes eorum corrumpetur. Noſtra vero ſpes tunc erit res, &c. Noli ergo timere ne promiſſiones Dei corrumpat aliquis potentum. Ipſe vero non corrumpit, quia verax eſt. *Nec tu Chriſtiane corrumpas in finem, fidem tuam aut mores in mundanos; de te dicatur quod Hiero. in vita Hilarionis:* non circi furoribus, non arenæ ſanguine, non theatri luxuria delectabatur.

15. *Chriſtiani nec ſacrilegi, nec in Imperatores factioſi vt Gentiles, immo pro ipſis orant & ſacrificant. ad Scap. cap. 2. à p. adm:*

NOs, quos ſacrilegos exiſtimatis, nec in furto vnquam deprehendiſtis, nedum in ſacrilegio. Omnes autem qui templa deſpoliant, & per deos iurant, & eoſdem colunt, & Chriſtiani non ſunt, & ſacrilegi tamen deprehenduntur. Longum eſt, ſi retexamus quibus aliis modis & derideantur & contemnantur omnes dij ab ipſis cultoribus ſuis. Sic & circa maieſtatem Imperatoris infamamur. tamen nunquam Albiniani, nec Nigriani, vel Caſſiani inueniri potuerunt Chriſtiani. ſed iidem ipſi, qui per genios eorum in pridie vſque iurauerant, qui pro ſalute eorum hoſtias & fecerant & vouerant, qui Chriſtianos ſæpe damnauerant, hoſtes eorum ſunt reperti. Chriſtianus nullius eſt hoſtis, nedum Imperatoris: quem ſciens à Deo ſuo conſtitui, neceſſe eſt vt & ipſum diligat, & reuereatur, & honoret, & ſaluum velit, cum toto Romano Imperio, quouſque ſeculum ſtabit: tandiu enim ſtabit. Colimus er-
2. Theſ. 2. 3. go & Imperatorem ſic, quomodo & nobis licet, & ipſi expedit, vt hominem à Deo ſecundum; & quicquid eſt, à Deo conſecutum, & ſolo Deo minorem. Hoc & ipſe volet. Sic enim omnibus maior eſt, dum ſolo vero Deo minor eſt. Sic & ipſis diis maior eſt, dum & ipſi in poteſtate ſunt eius. Itaque & ſacrificamus pro ſalute Imperatoris, ſed Deo noſtro & ipſius,
1. Tim. 2. 2. & 8. ſed quomodo præcepit Deus pura prece. Non enim eget Deus, conditor vniuerſitatis, odoris aut ſanguinis alicuius. Hæc enim dæmoniorum pabula ſunt.

CHRISTIANI NEC SACRILEGI. XV. SCHOLIA

INFAMAMVR. *Famâ publicâ malâ, quaſi in perſonam Imperatoris conſpirantes.* ALBINIANI, *de factione Albini. Notat Clodium Albinum in Gallia contra Seuerum Imperatorem rebellionem inſtruxiſſe. Vt narrat Spartianus. Sicut & aduerſus eundem Seuerum mota factione, Peſſennius Niger Imperator ſalutatus eſt à Legionibus Syriæ. Vt pariter Auidius Caſſius L. Vero inſidiatus eſt.* GENIOS. *Dæmonas & Deos tutelares.* SÆCVLVM STABIT. *Ambr. in Ep. 1. ad Theſſ.* non prius veniet Chriſtus quàm Regni Romani defectio fiat. VOLET. *Conſentiet lubens ſe ſub Deo eſſe, modo ſit ſuper homines omnes.* IN POTESTATE. *Quia Deos ipſe conſecrat nouos, idola & Sacrificia, iſtis inſtituit.* PVRA PRECE. *Id eſt, non admixta ſuperſtitioſis cultibus. Non quod incenſum non offeramus in Eccleſia, ſed quod non credamus vt Gentiles, vt Deos & dæmones eorum, Deum noſtrum verum, vel odore incenſi, vel nidore ſanguinis, aut vſtulatæ carnis victimæ paſci & delectari. Vnde per Pſalten:* numquid manducabo carnes taurorum, aut ſanguinem hircorum potabo? immola Deo ſacrificium laudis, &c. *Sacrificij autem corporis Chriſti pro*

Auguſt. *Imperatoribus oblati hic meminit Tertul. Aug. in Ep. ad Paulinum ex 1. Tim. 2. vbi iubet orari pro Regibus, & in ſublimitate conſtitutis.* Precari dicebant eſſe, precando bona optare; deprecari, mala precando depellere, &c. Precationes accipiamus dictas quas facimus in celebratione ſacramentorum; antequam illud quod eſt in Domini menſa, incipiat benedici: Orationes, cum benedicitur & ſanctificatur, & ad distribuendum comminuitur. Quam totam benedictionem ferè omnis Eccleſia Dominica oratione concludit. Interpellationes autem, ſiue, vt noſtri codices habent, poſtulationes, cum populus benedicitur. Tunc enim Antiſtes, velut aduocati ſuſceptos ſuos, per manus impoſitionem, miſericordiſſimæ offert poteſtati. Quibus peractis, & participato tanto Sacramento, gratiarum actio cuncta concludit. Quam in his etiam verbis vltimam commendauit Apoſtolus. Hæc autem cauſa præcipua fuit, iſta dicendi, vt his breuiter præſcriptis atque ſignificatis, non putaretur negligendum eſſe quod ſequitur: pro omnibus hominibus, pro A Regibus, & his qui in ſublimitate ſunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & caſtitate. Ne quiſquam, ſicut ſe habet humanæ cogitationis infirmitas, æſtimaret iſta non eſſe facienda pro his, à quibus perſequutionem patiebatur Eccleſia, cum membra Chriſti ex omni eſſent hominum genere colligenda. Vnde adiungit & dicit. Hoc enim bonum eſt & acceptum coram Saluatore noſtro Deo, qui omnes homines vult ſaluos fieri, & in agnitionem veritatis venire. Et ne quiſquam diceret poſſe eſſe ſalutis viam in bona conuerſatione, & vnius Dei omnipotentis cultu, ſine participatione corporis & ſanguinis Chriſti; vnus enim Deus, inquit, & vnus mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus. Vt illud quod dixerat, omnes homines, &c. Nullo alio modo intelligatur præſtari, niſi per mediatorem, non Deum, quod ſemper erat Verbum; ſed hominem Chriſtum Ieſum; cum Verbum caro factum eſt, &c. Hoc enim bonum eſt & acceptum coram ſaluatore noſtro Deo.

16. *Chriſtiani non ſunt infructuoſi reipublicæ, & tributa fideliùs pendunt quàm Ethnici. Apol. cap. 42. per totum & 43. per totum.*

SEd alio quoque iniuriarum titulo poſtulâmur, & infructuoſi in negotiis dicimur. Quo pacto homines vobiſcum degentes, eiuſdem victus, habitus, inſtructus, eiuſdem ad vitam neceſſitatis? neque enim Brachmanæ, aut Indorum gymnoſophiſtæ ſumus, ſiluicolæ, & exules vitæ. meminimus gratiam debere nos Deo, domino, Creatori nullum fructum operum eius repudiamus. plane temperamus, ne vltra modum, aut perperam vtamur. Itaque non ſine foro, non ſine macello, non ſine balneis, tabernis, officinis, ſtabulis, nundinis veſtris, ceteriſque commerciis cohabitamus hoc ſeculum. nauigamus & nos vobiſcum, & vobiſcum militamus, & ruſticamur, & mercamur. proinde miſcemus artes, operas noſtras publicamus vſui veſtro. quomodo infructuoſi videamur negotiis veſtris, cum quibus, & de quibus viuimus, non ſcio. Sed ſi cerimonias tuas non frequento, attamen & illa die homo ſum. Non lauo ſub noctem Saturnalibus, ne & noctem & diem perdam. attamen lauo & debita hora & ſalubri, quæ mihi & calorem & ſanguinem ſeruet. rigere & pallere poſt lauacrum mortuus poſſum. Non in publico Liberalibus diſcumbo; quod beſtiariis ſupremam cœnantibus mos eſt. attamen vbi vbi de copiis tuis cœno. Non emo capiti coronam; quid tua intereſt emptis nihilominus floribus quomodo vtar? puto gratius liberis, & ſolutis, & vndique vagis. ſed & ſi in coronam coactis, nos coronam naribus nouimus. viderint qui per capillum odorantur. Spectaculis non conuenimus. quæ tamen apud illos cœtus venditantur ſi deſideraueto, libentius de propriis locis ſumam. Tura plane non emimus. ſi Arabiæ queruntur, ſcient Sabæi pluris & carioris ſuas merces Chriſtianis ſepeliendis profligari, quàm diis fumigandis. Certè, inquitis, templorum vectigalia quotidie decoquunt. ſtipes quotus quiſque iam iactat? Non enim ſufficimus & hominibus & diis veſtris mendicantibus opem ferre, nec putamus aliis quam petentibus impertiendum. denique porrigat manum Iupiter, & accipiat. cum interim plus noſtra miſericordia inſumit vicatim, quam veſtra religio templatim. Sed cetera vectigalia gratias Chriſtianis agent ex fide dependentibus debitum, qua alieno fraudando abſtinemus; vt ſi ineatur quantum vectigalibus pereat fraude & mendacio veſtrarum profeſſionum, facile ratio haberi poſſit, vnius ſpeciei querelâ compenſatâ pro commodo ceterarum rationum. Plane confitebor, quinam, ſi forte, verè de ſterilitate Chriſtianorum conqueri poſ- Cap. XLIII.
ſunt. primi erunt lenones, perductores, aquarioli. tum ſicarij, venenarij, magi. item aruſpices, arioli, mathematici. His infructuoſos eſſe magnus fructus eſt. Et tamen quodcumque diſpendium eſt rei veſtræ per hanc ſectam cum aliquo vtique præſidio compenſari poteſt. Quanti habetis, non dico iam qui de vobis dæmonia excutiant, non dico iam qui pro vobis quoque vero Deo preces ſternant, ſed à quibus nihil timere poſſitis?

CHRISTIANI TRIBVTA. XVI. SCHOL.

POSTVLAMVR. *Accuſamur, vt inſcripti inutiles reipublicæ.* INSTRVCTVS. *Apparatus modeſtus, & temperatus rei domeſticæ, & ſuppellectilis.* BRACHMANÆ. *Indorum Philoſophi, ſicut Gymnoſophiſtæ, qui ſic dicti ſunt, quod nudi in Syluis agerent, voluptatis omnis expertes, quaſi ab humana vita exularent. Aug. lib. 14. de Ciuit. cap 17* Per opacas S. Auguſt.
quoque Indiæ ſolitudines, cum quidam nudi Philoſophentur, vnde Gymnoſophiſtæ nominantur; Adhibent tamen genitalibus tegumenta, quibus per cætera membrorum carent. *Et lib. 15. c. 20. Vbi agit de ciuibus Babylonis & reprobis*; Et Indorum

S. Auguſt. Gymnoſophiſtæ, qui nudi perhibentur Philoſophati in ſolitudinibus Indiæ, ciues eius ſunt, & à generando ſe cohibent. Non enim eſt hoc bonum, niſi cum ſit, ſecundum finem ſummi boni qui eſt Deus. *Addit Plin. lib. 7. c. 2.* Ab exortu ad occaſum perſtare, contuentes Solem immobilibus oculis, feruentibus arenis toto die alternis pedibus inſiſtere. OPERVM EIVS, *Id eſt cum eis non ſentimus, qui Dei opera mala cenſent, nos terram colimus, & exercemus ad fructum, opera vtilia nobis & vobis.* STABVLIS. *Diuerſoriis, vnde & ſtabulario Samaritanus curam ſemiuiui commiſit.* RVSTICAMVR. *Rura colimus.* SATVRNALIBVS. *In honorem Saturni, egregiè epulaturi lauabantur.* SVB NOCTEM. *Alij legunt omnino contrarium.* Diluculo. *Sic Lipſius in Tacitum, à prima luce incipiebant Saturnalia. Quin & ex Chryſoſtomo in nouilunio prima luce potum inſtaurabant. Quos iam inde arguebat Propheta:* Væ qui conſurgitis manè ad ebrietatem ſectandam. SALVBRI. *Cum Saturnalia frigidiſſima anni tempeſtate & horis fierent importunis.* MORTVVS. *Cum cadauer lauabitur, tum & exangue rigebit & pallebit. Quid iam opus anticipare importuna celebritate? Non celebro Bacchanalia Libero Patri ſacra, per plateas cœnans, vt faciunt addicti beſtiis ſupremam cœnam ſumentes.* VBI VBI. *Vbiuis, vbicumque tandem victum ſumam, de his quæ venduntur in abundantia publica veſcor.* CAPITI. *Vt epulantes Gentiles non impono coronam, nec minus emo flores ad meliorem vſum. Sic Minutius Fœlix.* Quod caput non coronamus, ignoſcite. Auram boni floris naribus ducere, non occipitio capilliſue ſolemus haurire. *Hinc dixit,* NARIBVS NOVIMVS, *Cum capilli non ſentiant odorem.* THVRA. *Non impendimus diis, ſed Chriſtianis mortuis.* VECTIGALIA DECOQVVNT. *Fideles ſcilicet imminuunt redditus templorum, quibus nil offerunt.* STIPES. *Iam pauci conferunt templorum miniſtris, quos olim Æruſcatores, dicebant collectores contributionum ad cultum templi & Sacerdotum mercedem prepoſitos. Varro:* Diis cum theſauris aſſes dant, ſtipem dicunt. NON ENIM, *&c. Reſpondet Tertul. Chriſtianos non habere vnde hominibus pauperibus & diis* Ironicè *mendicis tribuant.* VICATIM, *Pauperibus per vicos mendicantibus.* TEMPLATIM *Per ſingula templa mendicando* CÆTERA VICTIGALIA. *Quæ non ſapiunt idololatriam; & ipſi exactores teſtabuntur nos multo fidelius ea perſoluere:* QVA. *Eo ipſo quod priuatis proximi bonis abſtinemus.* INEATVR *Computetur ratio.* VESTRARVM PROFESSIONVM. *In quibus quiſque Gentilis & priuatis, & publicis rebus fraudandis inhiat.* VNIVS SPECIEI. *Id eſt in vnica hac ſpecie, qua conqueri poteſtis de nobis, vectigalia & ſtipes templis non ſoluere, ſatis compenſamus leue hoc detrimentum; in aliis ſpeciebus tributorum, & citò & integre ſoluendis. Paulus Rom. 13.* Neceſſitate ſubditi eſtote, non ſolum propter iram, ſed propter conſcientiam. Ideo enim & tributa præſtatis: Miniſtri enim Dei ſunt in hoc ipſum ſeruientes. *Iuſtitiæ eius, & afflictioni populi Dei.* Reddite ergo omnibus debita. Cui tributũ, tributũ; cui vectigal, vectigal; cui timorem, timorẽ: cui honorem, honorem: *Aug. in expoſitione Epiſtolæ ad Gal.* Auguſt. Et ipſe prior Dominus, qui ait, reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari; &c. Alia ſunt enim, quæ ſeruamus in vnitate fidei ſine vlla diſtantia, & alia in ordine vitæ huius, tanquam in via, ne nomen Domini & doctrina blaſphemetur. Et hoc non ſolum propter iram vt effugiamus offenſionem hominum, ſed etiam propter conſcientiam, vt non ſimulatè quaſi ad oculos hominum iſta faciamus, ſed pura dilectionis conſcientia, propter Deum. *Et lib. de Catechiſandis rudibus, vbi de captiuitate Babylonica.* Auguſt. Poſt Septuaginta annos promittitur eis ab illa captiuitate liberatio. Hoc autem totum figuratè ſignificat Eccleſiam Chriſti, in omnibus Sanctis eius, qui ſunt ciues Ieruſalem cœleſtis, ſeruituram fuiſſe ſub Regibus huius ſæculi. Dicit enim & Apoſtolica doctrina: Vt omnis anima ſublimioribus poteſtatibus ſubdita ſit; & vt reddantur omnibus omnia; cui tributum, tributum: &c. Quod ſaluo Domini noſtri cultu *Quàm aptè in rem Tertul.* Conſtitutionis humanæ Principibus reddimus: Quando & ipſe Dominus, vt nobis huius ſanæ doctrinæ præberet exemplum pro capite hominis, qui erat hominis indutus habitum, tributum luere non dedignatus eſt. DE STERILITATE. *Quod Reſpublica nil fructus accipiat ex commercio fidelium. De huiuſmodi ſterilitate ſi qui queruntur, ſunt impudici & nefarii mercatores.* LENONES. *Qui proſtituunt.* PERDVCTORES, *Qui blanditiis & muneribus pertrahunt, vtrumque ſexum ad libidinem.* AQVARIOLI. *Feſti dicebantur ſordidi impudicarum aſſeclæ, vnde & dictum* Aquaculat, id eſt lenocinatur. *Sic dicti ſecundum Turnebum, quod aquæ baiuli eſſent ad balneorum vſum.* VENENARII *Vel ad amoris pocula maleficio propinanda, vel venenata ad mortem miſcentes.* ARIOLI *diuinatores ex aris.* ARVSPICES *Ex aris item & victimis inſpiciendis.* MATHEMATICI. *Coniectores ex Aſtris.* SECTAM, *Religionem noſtram.* QVANTI. *Quo in pretio habetis hos fideles, à quibus tot maleficia, inſidiaſque non timere debeatis, ſed & qui Deum verum oratione humili, humi proſtrati, vobis placent, & dæmones de veſtris corporibus eiiciant.*

17. *Chriſtiani falsò dicuntur otioſi à Gentibus, cùm omnibus & ſolis honeſtis negotiis vacent. Apol. cap. 42. V. Verbum præcedens.*

18. *Chriſtiani ſolis lenonibus, Aſtrologis, Sicariis, &c. inutiles: vtiles autem Reipublicæ, eiectione dæmonum, & curâ languorum. Ibid. in fine.*

19. *Chriſtiani dæmonibus quaſi ſerpentibus imperant, & illæſi calcant, ex vtraque lege. 4. Cont. Marc. cap. 24. circa fin.*

a Epheſ. 6. 11. SCimus ſaluâ ſimplicitate ſcripturæ. nam & ipſæ beſtiæ nocere poterunt vbi fuerit, figuratè ſcorpios & colubros portendi [a] *Spiritalia malitiæ,* Quorum ipſe quoque princeps
b Pſal. 90. 13. in ſerpentis, & draconis, & immaniſſimæ cuiuſque beſtiæ nomine deputetur penes Creatorem, largitum hanc poteſtatem priori Chriſto ſuo; ſicut nonageſimus Pſalmus ad
c Eſa. 27. 1. eum, [b] *Super aſpidem & baſiliſcum incedes, & conculcabis leonem & draconem;* Sicut etiam Eſaias, [c] *Illa die ſuperducet Dominus Deus macharam ſanctam, magnam & fortem,* Chriſtum

ſcilicet ſuum, *In draconem illum colubrum magnum & tortuoſum, & interficiet eum illa die.* Sed quum idem, [d] *Via munda & via ſancta vocabitur, & non tranſibit illic immundum, nec* d Eſa. 35. *erit illic via immunda: qui autem diſperſi erunt, vadent in ea, & non errabunt; & non erit iam* 8. & 9. *illic leo, nec ex beſtiis peſſimis quicquam aſcendet in eam, nec inuenietur illic.* Quum via fidem demonſtret, per quam ad Deum perueniemus, iam tunc eidem viæ, id eſt fidei, hanc erogationem & ſubiectionem beſtiarum pollicetur.

CHRISTIANI DÆMONIBVS. XIX. SCHOL.

SIMPLICITATE, *Id eſt ſimplici ſenſu literali,* A *quo data eſt à Chriſto poteſtas vi fidei, ſcorpios & ſerpentes innocuè calcandi.* PORTENDI, *ſignificari demonia, quæ Paulus dixit, ſpiritalia nequitiæ Vide Schol. Chriſtiani Gentiles 20. in fine.* PENES CREATOREM *In veteri Teſtamento, cuius author eſt Deus Creator.* EROGATIONEM. *Id eſt deletionem, quaſi rogo & igni delenda ſint hæc animalia, propter meritum fidei quæ via eſt ad Deum.* INCEDES. *Ambulabis.* PRIORI CHRISTO. *Quia in priori lege veteri adumbratus Chriſtus Creatoris, priuſquam mentio fieret Chriſti Marcionis.* SVPER ASPIDEM. Auguſt. *Aug. in Pſal. 90. ad mentem Tertul. explicat omnia de Chriſto, & inter cætera.* Quid ſit ſerpens, B noſtis; quomodo ſuper illum calcet Eccleſia, quæ non vincitur, quia cauet aſtutias ipſius. Quemadmodum autem ſit leo & draco, puto & hoc noſſe charitatem veſtram. Leo ſæuit apertè, draco occultè inſidiatur, vtramque vim & poteſtatem habet Diabolus: quando Martyres occidebantur, leo erat ſæuiens; quando hæretici inſidiantur, draco eſt ſurrepens. Viciſti leonem, vince & draconem: non te fregit leo, non te decipiat draco. Probemus quia leo erat, quando apertè ſæuiebat; exhortans Martyres Petrus ait, 1. 5. Diabolus tanquam leo rugiens, &c. Draco quomodo inſidiatur? Per hæreticos: tales timens Paulus ne ab illis corrumperetur Eccleſia à virginitate fidei, quam geſtabat in corde, ait 2. Cor. 11. Deſponſaui vos vni viro virginem, &c. Et timeo, ne ſicut ſerpens Euam ſeduxit aſtutià ſua, ita & mentes veſtræ corrumpantur à caſtitate quæ eſt in Chriſto, &c. Rex eſt ſerpentum baſiliſcus, ſicut & diabolus Rex eſt dæmoniorum. *Supra de Chriſto dixerat:* Si in Spiritu Dei eiicio dæmonia, &c. ESAIAS 27. 1. *Vulgata:* In die illa viſitabit Dominus in gladio ſuo duro, & grandi, & forti, ſuper Leuiathan ſerpentem tortuoſum, & occidet cetum qui in mari eſt. 70. *Paucis mutatis à Tertulliano:* Inducet Deus gladium Sanctum ſuper draconem colubrum fugientem, ſuper draconem colubrum tortuoſum: occidet draconem: IDEM. *Eſa. 35. 8.* Et erit ibi ſemita & via, & via ſancta vocabitur. Non tranſibit per eum pollutus, & hæc erit vobis directa via, itaut ſtulti non errent per eam. Non erit ibi leo, & mala beſtia non aſcendet per eam, nec inuenietur ibi: & ambulabunt qui liberati fuerint. *Tertull. ſequutus eſt 70.*

20. *Et ad Scap. 2. circa. fin.*

DÆmones autem non tantum reſpuimus, verùm & reuincimus, & cottodie traducimus, & de hominibus expellimus, ſicut plurimis notum eſt.

ET AD SCAP. XX. SCHOLIA.

RESPVIMVS. *Cultum eorum abiicientes.* REVINCIMVS. *De poſſeſſis abigentes vi fidei datæ à ſuperueniente fortiori.* TRADVCIMVS, *Sicut Chriſtus ex Paulo* Traduxit eos confidenter *Coloſſ. 2.* Expolians Principatus, & poteſtates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in ſemetipſo. *Tranſlatio Syriaca:* Et dum exuit corpus ſuum, diffamauit principatus & poteſtates, & confudit eos palam Aug. per ſeipſum. *Aug. ad Paulinum* Principatus exemplauit, id eſt exemplum dedit de illis, vt quemadmodum ſe exuit carne, ſic ſuos oſtenderet exuendos carnalibus vitiis, per quæ eis illi dominabâtur. Auguſt. *Et lib. de agone Chriſtiano cap. 1* Multi dicunt quomodo poſſumus vincere diabolum quem non videmus? Sed habemus magiſtrum, qui nobis demonſtrare dignatus eſt quomodo inuiſibiles hoſtes vincantur. De illo enim dixit Apoſtolus: Exuens ſe carne, Principatus & poteſtates exemplauit, fiducialiter triumphans eos in ſemetipſo. Ibi ergo vincuntur inimicæ nobis inuiſibiles poteſtates, vbi vincuntur inuiſibiles cupiditates. Et ideo qui in nobis ipſis vincimus temporalium rerum cupiditates, neceſſe eſt vt in nobis ipſis vincamus & illum, qui per ipſas cupiditates regnat in homine. Sic & Apoſtolus dicit quod in ſemetipſum pugnet ad- C uerſus poteſtates exteriores, ait enim: non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principes & poteſtates huius mundi; harum tenebrarum, aduerſus ſpiritalia nequitiæ in cœleſtibus. Cœlum enim dicitur iſte aër, &c. Quæ mala dæmonia ideo Apoſtolus appellat ſpiritalia, quia etiam mali Angeli in ſcripturis ſpiritus appellantur. Ideo autem rectores harum tenebrarum eos dicit, quoniam peccatores homines tenebras appellat, quibus iſti dominantur. Ideo & alio loco dicit, fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino: quia ex peccatoribus iuſti erant, &c. Quamuis ille locus vbi ait, ſpiritalia D nequitiæ in cœleſtibus, poſſit & aliter intelligi, vt non ipſos præuaricatores Angelos in cœleſtibus eſſe dixerit, ſed nos potius, de quibus alio loco dicit: conuerſatio noſtra in cœlis eſt. Vt nos in cœleſtibus conſtituti, id eſt in ſpiritalibus præceptis ambulantes, dimicemus aduerſus ſpiritalia nequitiæ, quæ nos inde conantur abſtrahere. TRADVCIMVS *Propriè infamià afficimus, & velut in exemplum ridendum proponimus per vicos & Theatra. Sic ex corporibus electi dæmones ſolo crucis ſigno exſibilantur. Vt dicatur cum Pſalte,* Draco iſte, quem tu formaſti ad illudendum ei.

21. *Chriſtiani Gentiles à dæmonum poſſeſſione liberant. Apol. cap. 37. in f.*

QVis autē vos ab illis occultis, & vſquequaque vaſtantibus mentes & valetudines veſtras, hoſtibus raperet? à dæmoniorum incurſibus dico, quæ de vobis, ſine præmio, ſine mercede depellimus. Suffeciſſet hoc ſolum noſtræ vltioni, quod vacua exinde poſſeſſio immundis ſpiritibus pateret. Porrò nec tanti præſidij compenſationem cogitantes, non modo non moleſtum vobis genus, verum etiam neceſſarium, hoſtes iudicare maluiſtis, qui ſumus planè, non generis humani tamen, ſed potius erroris.

Et 4. contra Marc. c. 24. in p.

a Luc. 10. 19. b Eſa. 11 8. QVis nunc [a] *dabit poteſtatem calcandi ſuper colubros & ſcorpios*? Vtrumne omnium animalium dominus, an nec vnius lacertæ Deus? Sed bene quod Creator hanc poteſtatem etiam paruulis pueris per Eſaïam repromiſit, [b] *conijcere manum in cauernam aſpidum, & in cubile natorum aſpidum, nec omnino lædi.*

CHRISTIANI GENTILES. XXI. SCHOL.

INCVRSIBVS. *Diceret Pſaltes*, immiſſiones per Angelos malos. *Idem & Pſalmo 90.* ab incurſu & dæmonio meridiano. SINE PRÆMIO. *Ob cauendam Simoniam, donum enim Spiritus eſt, eiectio dæmonum, Vt ſupra diximus*: ſi in digito Dei eiicio dæmonia. *Chriſto etiam monente*, gratis accepiſtis, gratis date. SVFFECISSET. *Satis de vobis magnam vltionem ſumeremus, ſi vacua corpora veſtra permitteremus rurſum à dæmonibus eiectis occupari. Alludit ad dæmonium immundum eiectum, & in domū v. cuam remeantem aſſumptis ſecum ſeptem ſpiritibus nequioribus ſe.* COMPENSATIONEM, *qua perſecutiones veſtras ſecundum Euangelium, tam inſigni benefacto repenſamus.* NON GENERIS HVMANI. *Aug. in verſum Pſaltis*: perfecto odio oderam illos, &c. Vt hoc oderis quod iniqui ſunt; hoc amaueris, quod homines ſunt. *Et idem alibi*: non enim in eis eſt inimica natura, ſed culpa. S. Auguſt.

Et 4. Contra Marc. 21. Schol.

QVIS NVNC, *&c. Arguté carpit Marcionem, cuius Deus nec tenuem lacertam condidit; vt probet Deum Creatorem, vtriuſque Teſtamenti authorem, qui in nouo impleuit, quod in vetere promiſit. Vt idem ſit qui per Chriſtum ſuum det fidelibus ſuis poteſtatem in ſerpentes & colubros, qui id per Eſaïam iam promiſerat etiam paruulis. Sic Eſa. 11. 8.* delectabitur infans ab vbere ſuper foramine aſpidis, & in cauerna Reguli qui ablactatus fuerit, manum ſuam mittet. Non nocebunt, & non occident: in vniuerſo monte ſancto eius. *Parum diſtant 70 à Tertul.* in cubile fœtuum aſpidum, & non nocebunt, neque poterunt perdere quemquam in monte ſancto meo: *& licet ad literam impleatur, ſicut Luc. 10. ver. 19.* Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſupra ſerpentes, & ſcorpiones & ſuper omnem virtutem inimici, & nihil vobis nocebit. Veruntamen in hoc nolite gaudere, quia ſpiritus vobis ſubiiciuntur: *vbi & ſerpentes viſibiles, & inuiſibiles dæmones, paruulis, id eſt ſimplicibus ſubiectos dicit, melius adhuc ſubiiciuntur, dum peccata, per quæ regnant in animis, expelluntur, quàm cum de corporibus eiiciuntur. De ſerpente & ſcorpio ſubtiliter Auguſt. ſer. 29. de Verb. Do. vbi de Patre non danti filio petenti pro pane lapidem, pro piſce ſerpentem, pro ouo ſcorpionem* conſideremus ne forte ibi ſint illa tria. 1. cor. 13. fides, ſpes, charitas, maior autem horum eſt charitas. Pone ergo tria, panem, piſcem, ouum. Maior horum panis. Ideo panem bene intelligimus in his tribus charitatem. Propterea pani lapidem oppoſuit, quia duritia contraria eſt charitati; piſcem fidem intelligamus. S. Auguſt.

A Dixit quidam ſanctus, & nos dicere delectat, piſcis bonus, pia eſt fides. Viuit inter fluctus, nec frangitur aut ſoluitur fluctibus. Viuit inter tentationes tempeſtateſque huius ſæculi pia fides: ſæuit mundus, & integra eſt: tantum contrarium fidei ſerpentem illū obſerua. In fide enim deſponſata eſt illa, cui dicitur in Cant. 4. veni de libano ſponſa mea; veniens, & pertranſiens ab initio fidei. *Libanus candorem in Baptiſmo ſusceptum ſignificat, in quo ex Tertul. ſecundum piſcem noſtrum Chriſtum gignimur. Vbi & initium fidei, dum anima Deo ſponſatur.* Ideo & deſponſata, quia deſponſatis initio fides, &c. Oppoſuit autem Dominus ſerpentem piſci, diabolum fidei. Propterea deſponſatæ huic dicit Apoſtolus 2. cor. 16. deſponſaui vos vni viro, &c. Et timeo ne ſicut ſerpens ſeduxit Euam, &c. Diabolus ergo non corrumpat fidem, ne deuoret piſcem. Reſtat ſpes, quæ, quantum mihi videtur, ouo comparatur. Spes enim nondum peruenit ad rem, B & ouum eſt aliquid, ſed nondum eſt pullus. Quadrupedes ergò *animales homines intelligit viſibilia & præſentia volentes*, pariunt filios, aues autem ſpem filiorum. Spes ergo ad hoc nos hortatur, vt præſentia contemnamus, futura expectemus, ea quæ retro ſunt obliuiſcentes, cum Apoſtolo in anteriora extendamur. Philip. 3. Nihil ergo tam inimicum ſpei quàm retro reſpicere, id eſt in eis rebus quæ præterlabuntur & tranſeunt ſpem ponere, ſed in his quæ nondum datæ ſunt, ſed dandæ quandocumque numquam tranſibunt, non ſperare, &c. Paulus de hac ſpe ita loquitur Rom. 8. ſpe ſalui facti ſumus. Spes autem quæ videtur, non eſt ſpes. Quod enim videt quis quid ſperat? &c. Ouum eſt, & nondum pullus eſt, &c. Non videtur, quia operitur, cum patientia expectetur, ferueſcat vt viueſcat, &c. Noli retrò reſpicere, ouo tuo ſcorpium time. Vide quia de cauda percutit, quam retro habet, &c. Quanta tibi loquitur mundus, & C *ſcorpius Princeps mundi huius*, quanta poſt dorſum ſtrepit vt retro reſpicias? id eſt, vt in rebus præſentibus, nec præſentibus, non enim dicenda ſunt præſentia, nunquam ſtantia, ſpem tuam ponas, & ab eo quód promiſit Deus, & nondum dedit, ſed quia fidelis eſt dabit, auertas animum tuum, & velis requieſcere in mundo pereunte. *Ergo durum lapidem, & ſcandalum ab indurato & incorrigibili Satana Chriſto pro pane oblatum, ſcandalum contra charitatem, Angelis aſſiſtentibus, ne forte offendas & impingas affectus pedem. caue, ſerpentis caput, hoc eſt initium, ex Auguſt. ſuggeſtionis malæ, contra fidem,*

calca, elide ſcorpium, & caudam, ne reſpice, retro poſita obliuiſcere, quæ non videntur expecta. & ſic magnificè, CALCABIS SVPER COLVBRES ET SCORPIONES.

22. *Chriſtiani dæmones, infirmitates, ſiccitates, à Gentilibus expulerunt. ad Scap. 4. circam.*

HÆc omnia tibi & de officio ſuggeri poſſunt, & ab eiſdem aduocatis, qui & ipſi beneficia habent Chriſtianorum, licet adclament quæ volunt. Nam & cuiuſdam notarius cum à dæmone præcipitaretur, liberatus eſt: & quorundam propinquus & puerulus. Et quanti honeſti viri (de vulgaribus enim non dicimus) aut à dæmoniis, aut valetudinibus remediati ſunt. Ipſe etiam Seuerus, pater Antonini, Chriſtianorum memor fuit. Nam & Proculum Chriſtianum, qui Torpacion cognominabatur, Euhodiæ procuratorem, qui eum per oleum aliquando curauerat, requiſiuit, & in palatio ſuo habuit vſque ad mortem eius: quem & Antoninus optime nouerat, lacte Chriſtiano educatus. Sed & clariſſimas feminas, & clariſſimos viros Seuerus ſciens huius ſectæ eſſe, non modo non læſit, verum & teſtimonio exornauit, & populo furenti in nos palam reſtitit. Marcus quoque Aurelius in Germanica expeditione, Chriſtianorum militum orationibus ad Deum factis, imbres in ſiti illa impetrauit. Quando non geniculationibus & ieiunationibus noſtris etiam ſiccitates ſunt depulſæ? Tunc & populus adclamens, DEO DEORVM QVI SOLVS POTENS EST, in Iouis nomine Deo noſtro teſtimonium reddidit.

CHRISTIANI DÆMONES. XXII. SCHOLIA.

HÆC OMNIA: *quæ ſupra retulerat de quibuſque etiam Præſidibus crudelibus, Chriſtianis parcentibus; quorum exemplo Scapulam monet, vt in eos ſeuerius non animaduertat.* DE OFFICIO. *Iudicis, qui non debet niſi reos condemnare, & parcere innocentibus Chriſtianis admonetur, ſicut alij Præſides & Proconſules pepercerunt.* ADVOCATIS. *Qui etiam beneficia curationum, tam infirmitatum quàm poſſeſſionum dæmonum acceperant.* LICET ADCLAMENT. *Aduocati ex Aſtonio erant, qui vel ius ſuggerebant, vel in Iudicio amicis præſentiam ſuam commodabant. Litigantes enim amicos, quos ſciebant iudicibus gratos, aduocabant, vt eorum præſentia Iudices monerentur. Et hi cum Gentiles eſſent pro libito, bene vel male acclamabant, ſed ſæpius contra Chriſtianos* NOTARIVS. *Scriba cuiuſdam Aduocati.* PRÆCIPITARETVR, *allideretur in terram.* REMEDIATI, *curati ſunt.* SEVERVS, *Imperator.* ANTONINI. *Caracalla.* PROCVLVM. *Non illum teſtem Apotheoſis Romuleæ, ſed Chriſtianum. Eutychius Græcè, id eſt, in quem inclinent bona, Punicè autem cognomine Torpacion, alij Tobracon, vel Topacron, Grammaticus ſui temporis celeberrimus.* PROCVRATOREM. *Scilicet honorarium itineris curandi, iuxta Capitolinum. Alij dubitant iuxta Durantum lib. 1. de Rit. Eccl. c 20. & Martyrol. Rom. Cal. Decemb. fuiſſe Presbyterum ejuſdem nominis.* PER OLEVM. *Non extremæ vnctionis de quo Iacobi 5. ſed oleum benedictum, vt ſæpiſſimè factum eſt circa ægrotos. Sic Hilarion à ſerpentibus ictos, & duos mortuos vitæ reddidit teſte Hieronymo* LACTE CHRISTIANO. *Nutrice vel Chriſtiana, vel Iudaica. Authores enim aliquando confundunt, de Gentilibus loquor, Iudæos cum Chriſtianis ob cultum eiuſdem Dei.* MARCVS QVOQVE. *De hoc iam Apol. 5. vbi dicit:* Germanicam ſitim Chriſtianorum militum precationibus impetrato imbri diſcuſſam. IN IOVIS NOMINE, *Deo noſtro vero ipſis incognito, ſub Iouis nomine, quo maiorem Deum non cognoſcebant, gratias egerunt pro accepto beneficio. Pro morbis oleo benedicto curatis. quos ſæpè dæmon ipſe procurat, vt ludis & ſacrificijs placatus, ea curare fingeret, exemplum refert Auguſtinus lib. 4. de ciuit. c. 26.* Inter eorum commemoratur virtutes, & miranda facta quod dicam. *Cicero, Liuius, Plutarchus, rem narrant.* Tito Latino ruſtico Romano patrifamilias dictum eſt in ſomnis in Senatum nuntiaret, vt ludi Romani inſtaurarentur, &c. Cum ergo ille, qui ſomno commonitus erat, poſtera die iuſſa facere non auſus eſſet, ſecunda nocte hoc idem rurſus imperatum eſt. Amiſit filium, quia non fecit. Tertia nocte dictum eſt homini quod ei maior pœna, ſi non faceret, immineret. Cùm etiam ſic non auderet, in morbum incidit acrem & horribilem. Tum verò ex amicorum ſententia, ad Magiſtratus rem detulit, atque in lectica allatus eſt in Senatum Expoſitoque ſomnio, receptâ continuò valetudine, pedibus ſuis ſanus abſceſſit. Tanto ſtupefactus miraculo Senatus, quadruplicatâ pecuniâ ludos cenſuit inſtaurari. Quis non videat, qui ſanum ſapit ſubditos homines malignis dæmonibus, à quorum dominatione non liberat, niſi gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum Deum noſtrum, vt compulſos eſſe, exhibere talibus diis, quæ recto conſilio, poterant turpia iudicari? *gratia autem ſpiritus cuius & donum eſt, donum curationum, ex eodem Auguſtino per oleum ſignificatur, ſicut & nomen Chriſti oleum effuſum, quo inuncta claudi illius planta teſte Bernardo integrum greſſum, quin & ſaltum obtinuerunt impleta Prophetia Eſaiæ:* exiliet ſicut ceruus claudus. S. Auguſt. S. Auguſt.

* 23. *Chriſtianus peccans prodigo ſimilis eſt. De pudic. cap. 9. à p.*

SI Chriſtianus eſt, qui acceptam à Deo patre ſubſtantiam (vtique baptiſmatis, vtiq. Spi- Luc. 15. 13.
ritus ſancti, & exinde ſpei æternæ,) longe euagatus à patre prodigit ethnice viuens, ſi exutus bonis mentis etiam principi ſeculi, (cui alij quàm diabolo?) ſeruitium ſuum tradidit, & ab eo, porcis alendis, immundis ſcilicet ſpiritibus curandis præpoſitus, reſipuit ad patrem reuerti.

CHRISTIANVS PECCANS, &c. XXIII. SCHOLIA.

SI CHRISTIANVS. *Aſteriſco notaui titulum, quod non ſit ſenſus Authoris, locum tamen aptè Chriſtiano conuenire, liquet, Ethnice viuenti.* SPIRITIBVS CVRANDIS, *Paſcendis inquam dæmonibus per porcos immundos figuratis, à dæmoniorum principe prapoſitus. Auguſtinus Tract. 5. de Temp. Barbarico cap. 7. quod totum eſt de prodigo, & applicat Latroni cõuerſo in cruce, vbi inter cetera:* Tandem aliquando reuerſus eſt ad ſe, & inuenit ſe qui perdiderat ſe, &c. Quis eſt iſte filius perditus qui omnem ſubſtantiam paternam in meretricibus erogauit, niſi ille latro, qui ſubſtantiam animæ à A Deo ſibi datam per ſcelera diffluendo, etiam in cruce pependit? porcos pauit, quando dæmonum voluptates ſuis factis impleuit, &c. Fame contritus eſt, quia panem Verbi Dei non inueniebat, &c. Proferat huic Pater ſtolam illam primam, induat filium immortalitate, quem videt ſecum in cruce pendentem; introducat eum in domum, dicat Chriſtus Latroni, Amen dico tibi hodie mecum eris in paradiſo, mactet vitulum ſaginatum, hominem illum ſuſceptum etiam pro latronibus Crucifixum. *Videndus Chryſologus ſer. 5. vbi Iudeo & Gentili totam applicat Parabolam.*

S. Auguſt.

24. *Chriſtianus verus cenſendus non eſt, qui fidem operibus negat, & duplici via graditur. Apol. cap. 46. in fin.*

SEd dicet aliquis etiam de noſtris excedere quoſdam à regula diſciplinæ. Deſinunt tamen Chriſtiani haberi penes nos. Philoſophi verò illi cum talibus factis in nomine, & in honore ſapientiæ perſeuerant apud vos. Adeò, quid ſimile Philoſophus & Chriſtianus? Græciæ diſcipulus, & cœli? famæ negotiator, & ſalutis? verborum, & factorum operator? rerum ædificator, & diſtructor? interpolator erroris, & integrator veritatis? furator eius, & cuſtos?

CHRISTIANVS VERVS. XXIV. SCHOLIA.

DE NOSTRIS. *Chriſtianis.* DESINVNT HABERI. *Non charactere deleto, ſed nomine in vacuum retento, vt ſupra iam diximus. Aug. ſer. 7. de Calendis Ianuarij: ex verſu Pſal. 105.* Congrega nos de gentibus, vt confiteamur nomini Sancto tuo. Modò, ſi ſolemnitas gentium quæ fit hodierno die in lætitia ſæculi atque carnali, in ſtrepitu vaniſſimarum & turpiſſimarum cantionum, in conuiuiis & ſaltationibus turpibus, in celebratione ipſius falſæ feſtiuitatis, ſi ea quæ agunt Gentes non vos delectant, congregabimini ex Gentibus, &c. Si non credis quod credunt Gentes, non ſperas, quod ſperant gentes, non amas quod amant gentes, congregaris de gentibus, ſegregaris, hoc eſt ſeparatis de gentibus. Nec te terreat commixtio corporalis, in tanta ſeparatione mentis, &c. Noli te miſcere gentibus ſimilitudine morum atque factorum. *Aliàs deficis à nomine. Chryſol. ſer. 70.* Si te Dei filium eſſe fateris, viue quaſi Dei filius, vt actu, vitâ, virtute, tanto poſſis reſpondere genitori. *Et ſer. 94.* Sicut diſcipuli probitas laus eſt Magiſtri; Ita Magiſtri vituperatio, diſci- B pulus neſciens diſciplinam. TALIBVS FACTIS. *Improbis, non minus apud vos honorantur vt Philoſophi.* ADEO QVID SIMILE. *Quaſi verò Philoſophus in vera ſapientia ſit Chriſtiano comparandus!* GRÆCIÆ DISCIPVLVS. *Quia ex Paulo Græci ſapientiam quærunt, humanam ſcilicet.* SALVTIS. *Alij legunt.* Vitæ. *Scilicet æternæ. Diſtruſtor. Alij* Deſtructor? amicus & inimicus erroris? veritatis interpolator, & integrator? *Melius hoc loco quàm cum Rigaltio; niſi interpolator erroris intelligatur, qui cum fuco veritatis ſuperinducit, vt decipiat incautos. Nam interpolator eſt adulterans, & pigmentis fucans. Integrator autem qui eam integram præſtat. Hic ergo opponit veritatem fidei & ſinceritatem morum* C *Philoſophiæ Chriſtianæ, errori & corruptioni Philoſophiæ gentilis. Et concludit, quod ſi Philoſophia non ſpernitur propter Philoſophos inſipientes, immo ſi & ipſi nomen hoc honorabile non amittunt, ſperni non debere diſciplinam Chriſtianam, ſi aliqui ſint ficti & mali Chriſtiani, qui hoc ipſo facto apud nos tanti nominis gloriâ excidunt.*

S. Auguſt.

25. *Chriſtianus feſtis & gaudiis Gentilium non participet, ne luctibus eorum æternis communicet. De Idol. cap. 13. à. p.*

HOc loco retractari oportet de feſtis diebus & aliis extraordinariis ſolennitatibus, quas interdum laſciuiæ, interdum timiditati noſtræ ſubſcribimus, aduerſus fidei diſciplinam communicantes Nationibus in idolitis rebus. De hoc quidem primo conſiſtam, an cum ipſis quoque Nationibus communicare in huiuſmodi ſeruus Dei debeat, ſiue habitu, ſiue victu, vel quo alio genere lætitiæ earum. a *Gaudere cum gaudentibus, & lugere cum lugentibus*, De fratribus dictum eſt Apoſtolo ad vnanimitatem cohortante. Ceterùm ad hæc b *Nihil communionis eſt lumini & tenebris, vitæ & morti:* Aut ſcindimus quod eſt ſcriptum, c *Seculum gaudebit, vos verò lugebitis.* Si cum ſeculo gaudemus, verendum eſt, ne cum ſeculo & lugeamus. Seculo autem gaudente lugeamus, & ſeculo poſtea lugente gaudebimus. Sic & Lazarus apud inferos in ſinu Abrahæ refrigerium conſecutus, contrà diues in tormento ignis conſtitutus, alternas malorum & bonorum vices æmulâ retributione compenſant. Sunt quidam dies munerum, quæ apud alios honoris titulum, apud alios mercedis debitum expungunt. Nunc ergo, inquis, recipiam meum, vel rependam alienum. Si hunc morem

a Rom. 12. 15.
b 2. Cor. 6. 15.
c Io 16. 20. Luc. 16. 22.

mortem ſibi homines de ſuperſtitione conſecrauerunt, tu extraneus ab omni eorum vanitate, quid participas idolothyta ſolennia? quaſi tibi quoque præſcriptum ſit de die, quo minus id quod homini debes, vel tibi ab homine debetur, citra diei obſeruationem luas, vel recipias.

CHRISTIANVS FESTIS. XXV. SCHOLIA.

RETRACTARI *Centies dixi vti ſolitum com-*
poſitis. Pro Tractari SVBSCRIBIMVS. *Con-*
ſentimus, vel fauentes luxuria noſtra & inclinationi
male in ſpectacula ſcenica & obcœna inclinantes, & ti-
midè, non ea declinantes, ne vt Chriſtiani deferamur
ad Præſides. NATIONIBVS. *Gentilibus.* CON-
SITAM *Congrediar firmo pede, diſceptabo.* EA-
RVM. *Gentilium.* DE FRATRIBVS. *Chriſtianis*
qui omnes initio dicti fratres, exemplo Chriſti dicentis:
Ite & dicite fratribus meis. *Paulus itaque permittit*
tantum Chriſtianis inuicem, & non Gentilibus con-
gaudere, ne quis obiiciat contra hunc eius locum. AD
HÆC. *Quod attinet ad gaudia & feſta Gentilium.*
NIHIL COMMVNIONIS. *2. Cor 6. 15.* Quæ
participatio iuſtitiæ cum iniquitate? aut quæ ſo-
cietas *Syr. communio* Luci ad tenebras? quæ autem
Conuentio Chriſti ad Belial? aut quæ pars fideli
Auguſt. cum infideli? *Aug. libro de Baptiſmo. 4.* Nulla par-
ticipatio eſt iuſtitiæ & iniquitati, non ſolum qui
foris, ſed etiam qui intus ſunt. *Id eſt non ſolum Eth-*
nicis qui foris velut canes, ſed etiam qui intus ſunt in
ouili, velut oues, apud Deum iam diſcreti ſunt, ſicut
& bonus & malus Chriſtianus à paucis in vita diſſimili
diuiſi ſunt: Nouit enim Dominus qui ſunt eius, &
recedat ab iniquitate, omnis qui inuocat nomen
Domini. *Addam & ſuper quem inuocatur nomen*
Chriſti, vt vocetur Chriſtianus, & filius Dei nomine-
tur, & ſit. Nulla etiam communio eſt luci & te-
nebris; non ſolum qui foris, ſed etiam qui intus
ſunt. AVT SCINDIMVS. *Violamus, tranſgredi-*
mur. SÆCVLVM. *Io. 16. 20.* Mundus gaudebit,
vos verò contriſtabimini. *Aug. Tract. 101. in Io.*
Aug. *applicat ad literam totum locum de morte & reſurre-*
ctione Chriſti. Contriſtati ſunt diſcipuli de morte
Domini, & confeſtim de reſurrectione lætati:
mundus autem, quo nomine ſignificati ſunt ini-
mici, à quibus Chriſtus occiſus eſt, tunc vtique
lætati ſunt occiſo Chriſto, quando ſunt diſcipuli
contriſtati. Mundi quippè nomine malitia poteſt
mundi huius intelligi, id eſt hominum mundi hu-
ius amatorum. Vnde Iacobus Apoſtolus in Epi-
ſtola ſua dicit: quicunque voluerit amicus eſſe hu-
ius ſæculi, inimicus Dei conſtituitur: quibus ini-
micitiis Dei factum eſt, vt nec eius vnigenito par-
ceretur. CVM SÆCVLO GAVDEMVS. *Gau-*
dia noſtra & tempore & obiecto à mundanis diſtant.
Auguſt. *Aug. in Pſal. 32.* Eſt quædam voluntas in Domi-
no, vbi verùm Sabbatum, vera requies, vnde di-
citur; delectare in Domino, & dabit tibi petitiones
cordis tui: quis enim ſic delectat, quam ille qui fecit
omnia quæ delectant? *Et in Pſal. 144.* Si gaudes
de bono quod tibi accidit per diem, fortaſſe tran-
ſiuit alio die bonum hoc vnde gaudes. Benè fuit
mihi, bonum diem duxi; quia fortè lucra vene-
runt, aut inuitatus es, aut in epulis, diu fuiſti,
&c Alter te dolet, quia non erubuiſti. Veruntа-
men de quocumque tali bono gaudeas, certè tran-

A ſitorium eſt. Si autem gaudeas in Domino Deo
tuo, audies dicentem ſcripturam Pſal. 36. dele-
ctare in Domino. Tantò firmius gaudebis, quantò
eſt ille certior in quo gaudebis Si enim gaudes de
nummo, times furem. Si autem gaudes de Deo,
quid times? ne quiſquam auferat Deũ: Deum nemo
tibi auferet, ſi tu eum non dimiſeris. *Chriſto teſtante:*
Gaudium veſtrum nemo tollet à vobis. *Aug. Tract.* S. Auguſt.
101. hoc gaudium vult eſſe Chriſtum, vbi exponit triſti-
tiam & gaudium. Parturitio triſtitiæ, partus autem
gaudio comparatur, quod tunc maius eſſe conſue-
uit, quando non puella, ſed puer naſcitur. *Quan-*
tum verò gaudium poſt tantam in cruce parturitionem,
Chriſto in reſurrectione renato. Quod verò, ait, gau-
B dium veſtrum nemo tollet à vobis, *Vt nec optimam*
Mariæ partem, cum morbus ſanitatem & ſpeciem, fur
nummos, tot dolores voluptatem ſubinde auferant;
Quia gaudium ipſorum ipſe Ieſus ſignificatus eſt,
quod & ait Apoſtolus Rom. 6. Chriſtus reſurgens
à mortuis, iam non moritur. ÆTERNAS VI-
CES. *Aug. in Pſal. 48.* Mutauerunt vices ambo: S. Auguſt.
ille à ianua diuitis ſubleuatus eſt in ſinum Abrahæ,
ille ab epulis ſplendidis miſſus eſt in Ignem: ille
requieſcebat, ille ardebat: ſatiabatur ille, ille ſi-
tiebat: ille laborauerat in finem, viuet in æter-
num: ille vixerat in finem, laborabit in æternum,
&c. Sic deſiderauit ille guttam de digito, quo-
modo ille micas de menſa diuitis. Sed illius labor
C finitus eſt, & illius vita finita eſt Labor huius in
æternum, vita illius in æternum. ÆMVLA RE-
TRIBVTIONE. *Aduerſa, contraria, vel inui-*
diam & zelum vtrimque cauſante. Vt ſicut hinc im-
perfecti perſonam induens Pſaltes, ait, Pſal. 72. Ze-
laui ſuper iniquos pacem peccatorum videns: *Sic &*
diues Lazari videns refrigerium Chryſol. ſer. 66. Plus
te fœlicitas Lazari, quàm Gehennæ torquet incen-
dium. *Et ſer. 122.* Mitte Lazarum, &c. Adhuc tu
in Lazarum ſic crudelis? mitte Lazarum. Quo' ad
infernum de gremio, de ſolio ſublimi ad profun-
diſſimum Chaos ad tormentorum ſtridorem, de
ſancta quiete, de tanto ſilentio beatorum. Vt vi-
deo, quod agit diues, non eſt nouelli doloris, ſed
D liuoris antiqui: & Zelo magis incenditur, quàm
gehenna & graue illis malum, eſt illis incendium
non ferendum, quos aliquando habuere contem-
ptui, videre fœlices. DIES MVNERVM. *Qui-*
bus xenia, munera, præmia dantur & ſoluuntur de-
bita, qui erant Sacri ſolemnitatibus Deorum. EX-
PVNGVNT, *Perſoluunt, abſoluunt.* HONORIS
TITVLVM. *Vt puta magiſtratus annui, vel ineun-*
di, vel finiendi. NVNC. *Tunc.* DE SVPERSTI-
TIONE. *Si mos iſte originem duxit, ab aliqua ido-*
lolatria ſuperſtitione vana. QVASI TIBI, *&c.*
Quaſi ſit lex præciſè inuiolabilis, quæ te obliget percipe-
re vel reddere debitum, vt non poſſis, ad euitandam
participationem idololatriæ, in alterum diem differre.
LVAS. *Perſoluas.*

26. *Chriſtianus cum Gentili ſeruare poteſt quod facit ad naturæ vſum; non autem ad ſuper-ſtitionis abuſum. De Cor. cap. 8. per totum.*

TEne interim hanc fidem; dum incurſum quæſtionis excutio. Iam enim audio dici: Et alia multa ab eis prolata, quos ſeculum Deos credidit; tamen in noſtris hodie vſibus,

& in priſtinorum ſanctorum, & in Dei rebus, & in ipſo Chriſto deprehendi, non aliàs ſcilicet hominem functo, quam per communia iſta inſtrumenta exhibirionis humanæ. Planè ita ſit, nec antiquius adhuc in origines diſceptabo. Primus literas Mercurius enarrauerit; neceſſarias confitebor & commerciis rerum, & noſtris erga Deum ſtudiis. Sed & ſi neruos idem in ſonum ſtrinxit, non negabo & hoc ingenium cum ſanctis feciſſe, & Deo miniſtraſſe, audiens Dauid. Primus medelas Æſculapius explorauerit; memini & Eſaiam Eze-

Eſa. 38. 21. chiæ languenti aliquid medicinale mandaſſe. Scit & Paulus ſtomacho vinum modicum

1. Tim. 5. 23. prodeſſe. Sed & Minerua prima molita ſit nauem; videbo nauigantem Ionam & Apoſto-

Ionæ. 1. 3. los. Plus eſt, quod & Chriſtus veſtietur. habebit etiam pænulam Paulus. Si & vniuſcuiuſ-

Luc. 8. 22. & ſeq. que ſupellectilis & ſingulorum vaſculorum aliquem ex diis ſeculi auctorem nominant, agnoſcant neceſſe eſt & recumbentem in lectulo Chriſtum, & cum peluem diſcipulorum

Act. 13. 4. pedibus offert, & cum aquam ex vrceo ingerit, & cum linteo circunſtringitur, propria

2. Tim. 4. 13. Oſiridis veſte. Huiuſmodi quæſtioni ſic vbique reſpondeo, admittens quidem vtenſilium communionem, ſed prouocans eam ad rationalium & irrationalium diſtinctionem, quia

Io. 13. 4. & ſeq. paſſiuitas fallit, obumbrans corruptelam [a] *Conditionis, qua ſubiecta eſt vanitati.* Dicimus

a Rom. 8. 20. enim ea demum & noſtris, & ſuperiorum vſibus, & Dei rebus, & ipſi Chriſto competiſſe; quæ meras vtilitates, & certa ſubſidia, & honeſta ſolatia neceſſariis vitæ humanæ procurant: vt ab ipſo Deo inſpirata credantur priore proſpectore, & inſtructore, & oblectatore; ſi fortè, hominis ſui. Quæ vero hunc ordinem exceſſerint, ea non conuenire vſibus noſtris, præſertim quæ, propter ea ſcilicet, nec apud ſeculum, nec in Dei rebus, nec in conuerſationibus Chriſti recognoſci eſt.

CHRISTIANVS. XXVI. SCHOLIA.

TENE INTERIM. *Nunc crede, nihil fideli commune eſſe debere cum Gentili in vſu rerũ, quæ præcipuè idololatriæ ſeruiunt, donec plenius exagitem & euoluam* INCVRSVM, *Vim quæſtionis.* DEPREHENDI *Inueni vſos fuiſſe multis rebus, quibus inueniendis dij gentilium authores finguntur.* HOMINEM FVNCTO, *Hominis naturam probauit.* INSTRVMENTA. *Adminicula vitæ*, EXHIBITIONIS. *Quibus vtendo ſe verè hominem eſſe demonſtrabat.* NEC ANTIQVIVS. *Adhuc nunc nolo diſputare, de antiquitate rerum, quarum inuentionem tributam diis, Deos ipſos præceſſiſſe conuincam.* MERCVRIVS. λόγιος, *dictus, quaſi ſtudiorum, literarum, eloquentiæ præſes, vt interpretatur Budæus. Vnde & Greg. Naz. Orat. 1. in Jul. dum Chriſtianis liberales artes inhibuit:* Quis Mercurius Logius tibi hoc in mentem induxit? SI NERVOS *Chordas Cytharæ, &c. Quaſi inuentor inſtrumenti muſici.* INGENIVM FECISSE, *Artem muſicam exercuiſſe.* DEO MINISTRASSE, *Id. quaſi Miniſtrum, poſt Deum magiſtrum*, Qui docuit hominem ſcientiam, Deus enim ſcientiarum Dominus eſt, & omnium artium artifex ſapientia, *Docuit Iubal, qui* fuit Pater canentium Cythara & Organo *Gen. 4. 21. 70. Expreſſius:* Hic fuit qui monſtrauit pſalteurim & Cytharam. *Paraphraſis autem Chaldaica*, Ipſe fuit Magiſter canentium in Cythara & Organo. *Audiens Dauid. Sanctum pſaltem dicentem.* In Pſalterio decachordo Pſallam tibi. *Vel* Deo miniſtraſſe, *Hanc artem cultui Dei inſeruiſſe.* MEDELAS. *Remedia morborum.* ALIQVID MEDICINALE. *Cataplaſma ex maſſa ficuum.* PLVS EST. *Dicam inſuper, quod ſi Minerua non tantum nauis.* Vnde non miror ſi Neptuno etiam prælata ab Athenienſibus, *Sed & lanificij & telarum inuentrix, Chriſtus ob neceſſitatem humanam etiam vſus eſt veſtibus, vt & Paulus penula. Id eſt, lacerna & veſte in modum cucullæ, veſtimentum eſt denſum ac vile, pluuio tempori aptum.* PROPRIA OSIRIDIS. *Ægyptij maximè Sacerdotes, non laneis, ſed lineis vtebantur. Vnde apud Vopiſcum in Aureliano, legimus:* Ægyptias lineas *Id eſt, tunicas. Oſiris Ægypti Deus repræſentabatur in veſte linea. Chriſtus autem verum Sacrificium ſui corporis oblaturus in inſtitutione Euchariſtica, præcinctus linteis fuit.* COMMVNIONEM. *Fateor Chri-*

A *ſtianos poſſe vtenſi iam neceſſariorum vſum cum Gentilibus habere communem.* PROVOCANS. *Diſputans & defendens tamen in his omnibus diſtinguendum eſſe vſum rationalem & licitum, a more vano Idololatriæ.* PASSIVITAS. *Dicta à paſſim. Vſus communis frequentia decipit.* OBVMBRANS. *Obtegens & velans corruptionem quam idololatria innexit, & immiſcuit omnibus creaturis; quas ſapiens dixit factas,* In muſcipulam pedibus inſipientium. CORRVPTELAM CONDITIONIS. *Corruptionem & vanitatem creaturæ, & rei conditæ è Deo vero.* QVA. *In quantum.* VANITATI. *Id. Idololatriæ, & vanæ idolorum culturæ. Sic enim Gentiles teſte Paulo*, Seruierunt potius creaturæ quàm creatori, &c. Et euanuerunt in cogitationibus ſuis. *Tertul.*

B *hîc inſinuat locum Pauli Rom. 8. 20.* Vanitati creatura ſubiecta eſt. *Auguſtinus pulcherrimè licet extra mentem Tertul. in Pſal. 118.* In ſpe qua ſperamus nos adhæſuros contemplandæ veritati, ſubiecti ſumus interim vanitati. Creatura iſta ſpiritalis, animalis, corporaliſque, omnis in homine eſt, immo homo eſt. ſponte peccauit, & inimica facta eſt veritati: ſed vt merito puniretur, non ſponte ſubiecta eſt vanitati, &c. *Et contra Secundinum*, Diligit homo ſpontè vanitatem, *Quod faciunt & idololatræ, poſt Euam pomum adorantem*, Cùm deſerta ſoliditate veritatis, opinabilia ſequitur, id eſt, mutabilia. Cum autem inde meritas pœnas luit, ſubiicitur non ſpontè vanitati, ſicut ſubiecta eſt in homine

C peccante. Hinc enim Apoſtolus ait: omnis creatura vanitati ſubiecta eſt, non ſpontè; quia & in homine omnis eſt. *Et ſic creaturis homo idololatra ſicut & ſeipſo peruersè vtitur ea ſubiiciens. Idolo quod vanum eſt; & diuinitatem & ſenſu omni vacuum.* SVPERIORVM. *Prædeceſſorum noſtrorum.* VT AB IPSO. *Itaut tamen non diis vanis inuentio tribuatur, ſed Dei veri prouidentiæ proſpicienti humanis neceſſitatibus. Vt ei gratia refundatur.* OBLECTATORE. Deliciæ meæ eſſe cum filiis hominum. *Quin & Senec.* Ad delicias amamur. *Quia non ſoli neceſſitati, ſed & honeſtæ voluptati prouidit.* SVI. *A ſe conditi, imagine ſua ſignati,* Pars autem Domini populus eius, &c. Nos autem populus eius & oues paſcuæ eius. PROPTEREA. *Hoc eſt propter neceſſi-*

Augu. Augu.

tatem & vſum rationalem. APVD SÆCVLVM. *A Emphaſi. Hoc eſt, forſitan & oblectationi proſpexit.* [*I*]*d eſt, Gentiles vel mundum humanum non ſunt vſui.* CONVERSATIONIBVS *In actionibus, vſibus, praxi Chriſti, non poteſt agnoſci.* SI FORTE. *Frequens parentheſis Tertulliano cum*

27. Et ibid. cap. 10. in. m.

a *OMnia munda mundis; ita & immunda omnia immundis:* Nihil autem immundius idolis. Cæterùm ſubſtantiæ mundæ, vt Dei res, & hac ſua conditione communes vſui: ſed ipſius vſus adminiſtratio intereſt. Nam & ego mihi gallinacium macto, non minus quàm Æſculapio Socrates: & ſi me odor alicuius loci offenderit, Arabiæ aliquid incendo: ſed non eodem ritu, nec eodem habitu, nec eodem apparatu, quo agitur apud idola. Si enim verbo nudo conditio polluitur, vt Apoſtolus docet: b *Si quis autem dixerit; hoc idolothytum eſt, ne contigeris:* Multo magis cum ſaltitaueris habitu, & ritu, & apparatu idolothytorum, contaminatur. Ita & corona idolothytum, efficitur. Hoc enim ritu, & habitu, & apparatu idolo immolatur auctoribus ſuis: quorum eo vel maximè proprius eſt vſus, ne in communionem poſſit admitti, quod in Dei rebus non inuenitur. Propterea Apoſtolus inclamat: c *Fugite idololatriam:* Omnem vtique & totam. Recogita ſiluam, & quantæ latitant ſpinæ. Nihil dandum idolo, ſic nec ſumendum ab idolo. Si in idolio recumbere alienum eſt à fide, quid in idoli habitu videri? d *Quæ communio Chriſto & Belia?* Et ideo *Fugite.*

a Tit. 1. 15.
b 1. Cor. 10. 28.
c Ibid. 14.
d 2. Cor. 6. 15.

ET IBIDEM. XXVII. SCHOLIA.

SVBSTANTIÆ MVNDÆ. *Bona, non mala.* Nil enim mali, à boni proceſſit authore. *Ait Chryſol.* SVA CONDITIONE. *Eo ipſo quo ſunt à Deo condita, & communi omnium vſui ſeruiunt.* ADMINISTRATIO *Applicatio.* GALLINACIVM. *Gallum Gallinaceum ad eſcam, non ſicut Socrates Æſculapio id Idolothytum, quod eſſet filius Phœbi, & Solaris ſit auis Gallus. De hoc rurſum ait lib. de anima cap. 1. & in Apol. c. 46.* ALIQVID *Thuris.* NVDO. *Simplici.* AVTHORIBVS SVIS. *Inuentoribus dæmonibus, vel hominibus deificatis.* EO. *Ideo coronis vtuntur in ſacris Idolorum. Vel eo ipſo fideles non debent communicare vſui gentilium in coronis ferendis aliiſque idolothytis quod,* IN REBVS DEI *Sacris Deo vero, vel creatis à Deo in alium vſum.* RECVMBERE. *Edere, recumbendo menſa, in qua Idolothyta comeduntur. Supereſt vt breuiter cum Auguſtino locos Pauli citatos explicemus. Sic ergo ad Tit. 1. 15* Omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus, nihil eſt mundum, ſed inquinatæ ſunt eorum mens & conſcientia. *Sic ergo ſcribit Aug. cont. Fauſtum c. 4, titulo 31. apud Bedam in hunc locum:* Cum ait Apoſtolus, omnia munda mundis, naturas ipſas intelligi voluit, quas Deus creauit, ſecundum illud quod Moyſes in Geneſi ſcripſit: & fecit Deus omnia, & ecce bona valde. Non ſignificationes ſecundùm quas Deus per eundem Moyſem ab immundis munda diſcreuit. Proinde illos, qui iam tempore reuelationis noui teſtamenti, adhuc illas vmbras futurorum ita cuſtodiendas putarent, vt ſine his gentes ſalutem quæ in Chriſto eſt, percipere non poſſe contenderent, immundos dicit Apoſtolus, quod carnaliter ſaperent; & infideles, quod tempus gratiæ à legis tempore non diſcernerent; quibus ideo dicit, nihil eſſe mundum, quod & his quæ reſpuebant, & his quæ ſumebant, non ſanctè & iuſtè vtebantur, ſicut omnes quidem infideles. Sed vos præcipuè Manichæi, quibus omnino nihil eſt mundum, &c. Omnia ergo munda mundis, ſecundum naturam, in qua creata ſunt. Non tamen omnia ſecundùm ſignificationem munda primo populo Iudæorum; nec nobis omnia, vel propter ſalutem corporis, vel propter conſuetudinem humanæ ſocietatis apta ſunt. Sed cum ſua cuique redduntur, & naturalem ordinem ſeruant, omnia munda ſunt mundis. *Cùm ergo ex mente Tertul. & coronarum & florum, & aliorum quæ idololatriæ ſeruiunt, ſint contra vſum naturalem, & contra cultum veri Dei, licet fidelis, ſit mundus,* Dixit enim Apoſtolus: fide purificans corda eorum. *Et mundè, mundis ex ſe creaturis vti poſſit, abſtinere tamen debet abuſu infidelium, quibus ob conſcientiam inquinatam, nihil eſt mundum. Aug. in Pſal. 103.* Si nihil eſt eis mundum, nec Deus: niſi fortè putatis mundum videri Deum, illis qui quotidie blaſphemant eum. Si mundus eſt, placeat; ſi placet, laudetur. Si autem blaſphematur, diſplicet. Si diſplicet, quomodo poteſt tibi mundus eſſe qui diſplicet? HOC IDOLOTHYTVM. *1. Cor. 28.* Hoc immolatum eſt idolis: nolite manducare, propter illum qui indicauit. Et propter conſcientiam: conſcientiam autem dico non tuam, ſed alterius. *Expreſſius Syr.* Hoc immolatum eſt, *Supple idolis*, Ne comedatis, tum propter eum qui dixerit vobis, tum, &c. Non tuam, ſed illius qui dixerit. QVÆ COMMVNIO, *&c. 2. Cor. 6 15.* Quæ autem conuentio Chriſti ad Belial? *Syr. cum Satana. Belial porro ſignificat,* Abs iugo; *Quod rebellis Sathanas excuſſit a ſæculo.*

August. S. August.

CIRCVNCISIO.

1. *Circumciſio Iudæorum, & præputium Gentium ad eundem Deum pertinet. 5. Cont. Marc. cap. 4. circa. fin.*

SI circumciſionem ab alio Deo veniens excludebat, cur etiam a *Præputiationem negat quicquam valere in Chriſto, ſicut & circumciſionem?* Præferre enim debebat æmulam eius, quam expugnabat, ſi ab æmulo circumciſionis Deo eſſet. Porro, quia & circumciſio &

a Ad Gal. 5 6.

b Eſa. 11. 10. præputiatio vni Deo deputabantur, ideo vtraque in Chriſto vacabat, propter fidei prælationem; illius fidei, de qua erat ſcriptum, [b] *Et in nomine eius Nationes credent;* Illius [c] *Fidei, quam dicendo per dilectionem perfici,* Sic quoque Creatoris oſtendit. Siue enim dilectionem dicit quæ in Deum, & hoc Creatoris eſt, [d] *Diliges Deum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis:* Siue quæ in proximum; [e] *Et proximum tuum tanquam te,* Creatoris eſt.

c Gal. 5. 6.
d Deut. 6. 5.
e Deut. 5. 20. & 21.

CIRCVMCISIO. I. SCHOLIA.

VENIENS. *Paulus ab alio Deo quàm Creatore.* A ÆMVLAM. *Contrariam præputiationem. Id. Gentilitatem.* VNI DEO. *Vtriuſque populi Circumciſi & præputiati, ſeu incircumciſi tribuebatur.* VACABAT. *Inutilis erat; Nihil proderat.* PROPTER, *&c. Qua fides in Chriſtum, Sacramenta legis abrogantem & idololatriam gentium ad veram fidem conuertentem, præferebatur circumciſioni Iudaicæ, & idololatriæ Gentili.* NATIONES. *Apud* 70. In ipſo gentes ſperabunt. *Vulgata:* Ipſum gentes deprecabuntur. *Quomodo autem, ait Paulus, inuocabunt in quem non crediderunt? Tertul. ergo credere poſuit, pro, ſperare. Sed & Hebr.* 11. Fides eſt rerum ſperandarum. SIC QVOQVE, *&c. Fidem in Chriſtum venturum ad Creatorem pertinere probauit* B *Apoſtolus, etiam quæ per dilectionem operatur, tam erga Deum, quam erga proximum, quia talis fides in Charitate radicata & fundata, etiam in veteri Teſtamento commendabatur. Vnde liquet vtriuſque Teſtamenti, populi, fidei, circumciſionis & præputij eumdem authorem eſſe Deum Creatorem. De alijs locis Scripturæ iam alibi. Vnum hic tango Gal.* 5. 6. in Chriſto Ieſu neque circumciſio aliquid valet, neque præputium, ſed fides, quæ per charitatem operatur. *Aug.* S. Auguſt. *ſer.* 16. *de Ver. Apoſt.* Paulus Apoſtolus dicit, neque circumciſio aliquid valet, &c. Dic adhuc Apoſtole, adde, diſcerne, quia & dæmones credunt & contremiſcunt, Iac. 2. quod oderunt. Diſtingue Apoſtole, & circumcide fidem meam, & diſcerne cauſam meam de gente non ſancta. Planè diſtinguit, diſcernit, circumcidit. & fides, inquit, quæ per dilectionem operatur. Vnuſquiſque ergo fratres mei, inſpiciat ſe intus, appendat ſe, probet ſe omnibus factis ſuis, bonis operibus ſuis, quæ faciat cum charitate, non expectans retributionem, temporalem, ſed promiſſionem Dei, faciem Dei. Non enim quicquid Deus tibi promittit, valet aliquid præter ipſum Deum. Omnino non me ſatiaret Deus, niſi promitteret mihi ſeipſum Deum. Quid eſt totota terra? quid eſt totum mare? quid eſt totum cœlum? quid ſunt omnia ſydera? quid Sol, quid Luna, quid exercitus Angelorum? omnium iſtorum Creatorem ſcio, ipſum ſitio, ipſum eſurio, ipſi dico, quoniam apud te eſt fons vitæ Pſal. 35. quid mihi dicit? ego ſum panis viuus qui de cœlo deſcendi. Eſuriat & ſitiat peregrinatio mea, vt ſatietur præſentia mea. *Opponit præſentiam abſentiæ peregrinationis, in qua licet abſcondat præſentiam ſuam Deus nunc abſconditus, ei tamen cum Pſalte dicimus: incola ego ſum in terra, non abſcondas à me mandata tua: non abſcondit autem, qui fidem per charitatem operantem infundit.* Arridet mundus multis rebus pulchris, fortibus, variis; pulchrior eſt ille, qui fecit, fortior & clarior ille, qui fecit. Suauior ille eſt qui fecit. Satiabor cum manifeſtabitur gloria tua.

2. *Circumciſio data fuit populo rebelli, cui ſuffectus eſt gentilis, corde circumciſo. contra Iud. cap. 3. à m. ad f.*

DAri habebat circunciſio, ſed in ſignum; vnde Iſraël in nouiſſimo tempore dignoſci haberet, quando ſecundum ſua merita in ſanctam ciuitatem ingredi prohiberetur, per
a Eſa. 1. 7. verba Prophetarum dicentium: [a] *Terra veſtra deſerta, ciuitates veſtræ igni exuſtæ, regionem ve-*
b Ibid. 8. *ſtram in conſpectu veſtro alieni comedent,* & deſerta & ſubuerſa à populis extraneis, [b] *derelinquetur filia Sion ſicut caſa in vinea, & ſicut cuſtodiarium in cucumerario, & quaſi ciuitas quæ*
c Ibid. 2. *expugnatur.* Et ideo ſubſequens ſermo Prophetæ exprobrat eis dicens: [c] *Filios generaui, &*
d Ibid. 15. *exaltaui, ipſi autem ſpreuerunt me.* Et iterum: [d] *Et ſi extenderitis manus, auertam faciem meam à vobis: & ſi multiplicaueritis preces, non exaudiam vos. manus enim veſtræ ſanguine plenæ ſunt.*
e Ibid. 4. Et iterum: [e] *Væ gens peccatrix, populus plenus peccatis, filij ſcelerati, dereliquiſtis Deum, & in indignationem miſiſtis ſanctum Iſraël.* Hæc igitur Dei prouidentia fuit, dandi circunciſionem Iſraël in ſignum, vnde dignoſci poſſet, cum adueniret tempus, quo meritis ſuis ſuprà dictis in Hieruſalem admitti prohiberetur: quod & quia futurum erat, nunciabatur; & quia factum videmus, recognoſcimus. Sicut ergo circuncilio carnalis, quæ temporalis erat, tributa eſt in ſignum populo contumaci, ita ſpiritalis data eſt in ſalutem populo obaudienti,
f Hierem. 4. 3. & 4. dicente propheta Hieremia, [f] *Innouate vobis nouitatem, & nolite ſeminare in ſpinis. Circuncidimini Deo, & circuncidite præputium cordis veſtri.* Et alio loco dicit: [g] *Ecce enim dies veniunt,*
g Hierem. 31. 31. & Hebr. 8. 8. *dicit Dominus, & diſponam domus Iuda, & domui Iacob Teſtamentum nouum, non tale quale iam dedi patribus eorum, in die quo eos eduxi de terra Ægypti.* Vnde intelligimus & priorem circuncisionem tunc datam ceſſaturam, & nouam legem non talem qualem iam dederat patribus proceſſuram, annuntiari, ſicut Eſaïas prædicauit dicens, quod [h] *in nouiſſimis diebus mani-*
h Eſa. 2. 2. & 3. *feſtus futurus eſſet mons Domini, & domus Dei ſuper vertices montium: & exaltabitur,* inquit,
i Dan. 2. 34. & 44. *ſuper colles, venient ſuper illum omnes gentes, & ambulabunt multi, & dicent: Venite, aſcendamus in montem Domini, & in domum Dei Iacob;* non in Eſaü prioris filij, ſed in Iacob ſequentis, id eſt populi noſtri, cuius mons Chriſtus eſt, [i] *ſine manibus concidentium præciſus, implens omnem terram,* apud Danielem oſtenſus. Denique ex hac domo Dei Iacob etiam legem nouam

proceſſuram ſequentibus verbis annuntiat Eſaïas dicens: [k] *De Sion enim exiet lex, & verbum* k Eſa. 2. 3.
Domini ex Hieruſalem, & iudicauit inter gentes, id eſt inter eos qui ex gentibus ſumus vocati: & 4.
& concident, inquit, *gladios ſuos in aratra & lanceas ſuas in falces, & non accipiet gens ſuper gen-*
tem gladium, & iam non diſcent præliari. Igitur intelliguntur alij quàm nos, qui noua lege edo-
cti iſta obſeruamus, oblitterata veteri lege, cuius abolitionem futuram actus ipſe demonſtrat?
Nam vetus lex vltione gladij ſe vindicabat, [l] *& oculum pro oculo* eruebat, & vindictam iniu- l Leuit. 24.
riæ retribuebat. Noua autem lex clementiam deſignabat, & belli priſtina in æmulos legis, 20.
& hoſtis exſecutionem, in pacificos actus arandæ & colendæ terræ reformabat. Igitur, ſicut
ſupra oſtendimus, quod vetus lex & circuncíſio carnalis ceſſatura pronuntiata eſt, ita & no-
uæ legis, & ſpiritalis circunciſionis obſeruantia, in pacis obſequia eluxit. [m] *Populus enim*, in- m Pſal. 17.
quit, *quem non noueram, ſeruiuit mihi, in obauditu auris obaudiuit me*, Prophetæ annuntiaue- 45.
runt. Quis autem populus qui Deum ignorabat, niſi noſter, qui retro Deum neſciebamus? Exo. 14.
& quis in auditu auris audiit, niſi nos, qui relictis idolis ad Deum conuerſi ſumus? Nam Iſraël 18.
qui Deo fuerat cognitus, quique ab eo in Ægypto exaltatus fuerat, & per Erythræum pela- Exo. 16.
gum tranſvectus eſt, quique in eremo manna cibatus, quadraginta annis ad inſtar æternita- 15. ſeq.
tis redactus, nec humanis paſſionibus contaminatus, aut ſeculi huius cibis paſtus, ſed ange- Pſal. 77.
lorum panibus manna cibatus, ſatiſque beneficiis Deo obligatus, Domini & Dei ſui oblitus 24. & 25.
eſt, dicens ad Aaron, [n] *Fac nobis deos qui nos præcedant. Moyſes enim ille, qui nos eiecit de terra* n Exo. 32.
Ægypti, dereliquit nos, & quid illi acciderit neſcimus. Et ideo nos, [o] *qui non populus Dei retro, facti* 1.
ſumus populus eius, accipiendo nouam legem ſuprà dictam, & nouam circunciſionem ante o Oſeæ. 2.
prædictam. 10.
Rom. 9.
26.

CIRCVMCISIO. II. SCHOLIA.

A HABEBAT, *modus loquendi frequens Authori. Oportebat, ſuppoſito decreto, & diſpoſitione decreta dari circumciſionem populo Iudæo* IN SIGNVM. *Seruitutis & ſubiectionis legis. In ſignum diſcretionis populi dilecti, à Gentili. In ſignum gratiæ & fœderis hominis reconciliati qui naſcitur filius iræ ob peccatum originale, cuius remedium fuit circunciſio, in hac corporis parte, vbi lex concupiſcentiæ regnat, per quam contrahitur.* IN NOVISSIMO. *Tempore ſcilicet legis nouæ, ſignum fuit, quò Iudæus poſt tot ingratitudines, murmura, idololatrias, à Gentili conuerſo prælecto, diſcerneretur nota infamiæ, iam abrogata lege: & excluderetur.* A SANCTA CIVITATE, *Ieruſalem myſtica, Eccleſia ſcilicet electa ex Gentibus, & prælata Synagogæ. Iuxta ſcripturæ locos iam alibi expoſitos.* MERITA *Mala ſcilicet* POPVLO CONTVMACI. *Duro. Cui Stephanus:* duro corde & incircumciſis cordibus & auribus, vos ſemper Spiritui ſancto reſiſtitis. TEMPORALIS. *Ad tempus ſeruitutis data, quam lex ſpiritus & libertatis excluſit.* SPIRITALIS. Auguſt. *Aug. ſer. 15 de Verb. Apoſt. ex Philip. 3.* nos ſumus circumciſio qui ſpiritui Dei ſeruimus. Scio pleroſque codices habere qui ſpiritu, Deo ſeruimus, &c. Carne enim ſeruit Deo, *vt Iudæus nunc carnaliter circumciſus*, qui rebus carnalibus ſperat ſe placere Deo. Cùm verò & ipſa caro ad bona opera ſpiritui ſubditur, ſpiritu ſeruimus Deo quia carnem domamus, vt ſpiritus obtemperet Deo. Spiritus enim regit, caro regitur: nec ſpiritus bene regit, ſi non regatur, &c. Videte quid voluerit intelligi in illa circumciſione quæ in vmbra data eſt ſignificante, quæ remota eſt luce veniente. Cur autem non dixerit, nos habemus circumciſionem, ſed nos ſumus circumciſio: ſic accipite; hoc voluiſſe Apoſtolum dicere, nos ſumus iuſtitia. Circumciſio enim iuſtitia. Magis autem commendat quod dicit nos eſſe iuſtitiam, quàm dicendo, nos eſſe iuſtos, &c. Non ſumus tamen illa incommutabilis iuſtitia, cuius participes facti ſumus, &c. Audite hoc euidentius eodem dicente Apoſtolo 2. Cor. 5: Vt nos, inquit, ſimus iuſtitia Dei in ipſo. Nos ſimus iuſtitia, non noſtra, ſed Dei: ab illo accepta, non à nobis aſſumpta; impartita, non vſurpata; donata, non rapta. Cuidam enim rapina erat eſſe æqualis Deo: & quoniam quæſiuit rapinam, inuenit ruinam. *Quod & Lucifero & Adamo conuenit.* Dominus autem noſter Ieſus Chriſtus, cùm in forma Dei eſſet, &c. Philip. 2. formam ſerui accipiens, *addam & in ſimilitudinem carnis peccati circumciſus eſt*, vt nos eſſemus Iuſtitia Dei in ipſo. *Et hæc eſt circumciſio ſpiritalis. Idem Auguſt. Ep. 200. ad Aſellicum ex Rom. 2. 28.* S. Auguſt. non enim qui in manifeſto Iudæus eſt, *ſupple Deo gratus eſt*, neque quæ in manifeſta carne eſt circumciſio, ſed qui in abſcondito Iudæus eſt, & Circumciſio cordis quæ ſpiritu eſt, non litera; cuius laus non ex hominibus, *qui externa vident*, ſed ex Deo eſt. *Qui intus videt & intuetur cor.* Cùm igitur audiamus Apoſtolum Chriſti commendantem nobis Iudæum in abſcondito; non carnis circumciſione, ſed cordis, & ſpiritu, B non litera, *id eſt non ſenſu literali, ſed ſpiritali.* quis eſt iſte, niſi Chriſtianus? ſic itaque ſumus Iudæi, non carnaliter, ſed ſpiritaliter: quemadmodum ſumus ſemen Abrahæ, non ſecundum carnem, ſicut illi qui de ipſo nomine carnali ſuperbiâ gloriantur, ſed ſecundũ ſpiritum fidei, quod non illi, ſcimus enim nos fuiſſe promiſſos, quando ei dixit Deus Gen. 17. 4. Patrem multarum gẽtium poſui te. IN SALVTEM. *Inſinuat baptiſmum, nouæ legis Sacramentum, non nudum ſignum, non vacuum Elementum, ſed effectiuum & productiuum gratiæ ex opere operato.* OBAVDIENTI, *obedienti, & captiuum intellectum ducenti in obſequium fidei, quæ eſt ex auditu per Verbum Chriſti.* INNOVATE. *Hic locus & ſequentes iam expoſiti ſunt à nobis alibi.* IN ESAV, C *ſupple domum, primogeniti, & prioris populi Iudæi, de quo ſcriptum eſt reſpectu Gentilis*, maior ſeruiet minori. MONS CHRISTVS. *Ex paruo lapide, ſine manibus, opere ſolo Spiritus ſancti, ex intacto monte virgineo, facto monte maximo; cuius regnum ex humili grano ſinapi ſic excreuit in arborem, in hoc ſimile illi de qua Daniel, vt in ea & volucres, & pecora; id eſt gentes omnes cibum caperent, creuit in montem, id eſt Eccleſiam, cuius & vertex & caput ipſe eſſet.* IGITVR, *&c. interrogat, an de alijs quàm de nobis id Prophetatum ab Eſaia? cum videamus illud impletum in nobis.* OBLITERATA. *Abrogata.* ACTVS. *Euentus.* DESIGNABAT. *In ſigno lancearum & gladio-*

rum . quæ ſunt inſtrumenta bellica , in falces & aratra, pacis negotia transformandorum , delineabat nouam legem clementiæ. Eccleſia enim mulier eſt fortis, plusquam Salomonis ſponſa , quæ adiutorium ſponſo ſimile, verbi gladio , & gratiâ diffuſâ in labiis triumphanti conformata; dum vna ex parte in petra fundata, Accinxit fortitudine lumbos ſuos , & roborauit brachium ſuum: *Ex altera , ob legem gratiæ, quam imponit filiis liberis libera , hoc teſtimonium accipit,* Mel & lac ſub lingua tua : *Et rurſum :* Lex clementiæ in lingua eius. B E L L I P R I S T I N A. *Priſtina bella, vel inſtrumenta antiqua belli. Aut auerſiones Iudæorum à Gentilibus, & contra.* Æ M V L O S L E G I S. *Dubium an zelatores legis intelligat Iudæos, an Gentiles legis, & Iudææ gentis aduerſarios.* H O S T I S E X S E Q V V T I O N E M. *Vindictam inimicorum , & legem Talionis.* P A C I S O B S E Q V I A. *Vt Deo præcipienti pacem cum omnibus , & aurium circumciſionem , obſequamur.* E L V X I T. *Emerſit ex vmbris legis & tenebris odij , & belli.* R E T R O, *Prius , in infidelitatis & idololatriæ tenebris.* E R Y T H R Æ V M P E L A G V S. *Mare rubrum.* A B I N S T A R Æ T E R N I T A T I S. *In qua incorruptibiles & impaſſibiles erimus , corporis veſtimento , iam comeſto à tinea , ſic mutato, vt in corruptione ſeminatum , reſurgat immortale ; ſicut Hebræis dictum :* Veſtimenta veſtra & calceamenta, non ſunt attrita ; *Quod cibo Angelico tribuitur.* P A S S I O N I B V S. *Non mores reſpicit,* A *etiam in deſerto , murmure, idololatria cæteriſque contaminatos , ſed alterius alimenti quàm panis cœleſtis, aut veſtimenti indigentiam; ne corpora paterentur inediam , vel nuditatem.* S A T I S. *Ad ſatietatem vſque.* Q V I N O N P O P V L V S. O S E Æ. 1. 10. Et erit in loco vbi dicetur eis non populus meus vos. Dicetur eis : Filij Dei viuentis. 70. Vocabuntur & ipſi filij Dei viuentis. *Quem locum repetit Paulus Rom. 9. 26. Aug. lib. 18. de Ciuit. cap. 28.* Oſee Propheta , quantò profundius quidem loquitur , tantò operoſius penetratur , &c. Hoc teſtimonium Propheticum de vocatione populi gentium , qui prius non pertinebat ad Deum , etiam Apoſtoli intellexerunt. Et quia ipſe quoque populus gentium ſpiritualiter eſt in filiis Abrahæ ; ac per hoc rectè B dicitur Iſraël . propterea ſequitur & dicit, & congregabuntur filij Iuda & filij Iſraël in idipſum , & ponent ſibimet principatum vnum. *Vulgata : caput vnum ; ſcilicet Chriſtum lapidem capitis & anguli ad iungendos duos parietes.* Et aſcendent à terra. Hoc ſi adhuc velimus exponere, eloquij prophetici obtundetur ſapor. Recolatur tamen lapis ille angularis , & duo illi parietes , vnus ex Iudæis , alter ex gentibus : ille nomine filiorum Iuda , iſte nomine filiorum Iſraël , eidem vni principatui ſuo, in idipſum innitentes, & aſcendentes agnoſcantur in terra. Auguſt.

3. *Circumciſus fuit filius Moyſi ante legem datam , vt ad eam recipiendam diſponeretur populus. Cont. Iud. cap. 3. à. p.*

Exod. 4. 23. & ſeq. SEd & filius , inquit , Moyſi tum ab angelo præfocatus fuiſſet , ſi non Seffora mater eius calculo præputium infantis circuncidiſſet. Vnde , inquit , maximum periculum eſt , ſi præputium carnis quis non circunciderit. Et ideo ſi ſalutem circuncisio omni modo adferret , etiam ipſe Moyſes in filio ſuo non intermiſiſſet , quo minus octaua die circunciderer eum , quando conſtet Sefforam coactam ab angelo id feciſſe in itinere. Conſideremus itaque quod non potuerit vnius infantis coacta circunciſio omni populo præſcribere , & quaſi legem huius præcepti condere. Nam prouidens Deus quod hanc circunciſionem in ſignum, non in ſalutem eſſet daturus populo Iſraël , idcirco filium Moyſi ducis futuri inſtigat circuncidi , vt cum cœpiſſet per eum populo dare præceptum circunciſionis , non aſpernaretur populus , videns exemplum iſtud in ducis filio iam celebratum.

CIRCVMCISVS FVIT, &c. III. SCHOL.

INQVIT ; *Iudæus ſcilicet , obligationem circumciſionis inculcans & importunè commendans.* S I N O N S E F F O R A. *Exo. 4. 23.* Tulit illico Sephora acutiſſimam petram, & circumcidit præputium filij ſui, tetigitque pedes eius, &c. 70. Et aſſumpto Sephora calculo circumcidit præputium filij ſui , & procidit ad pedes eius , & dixit : ſtetit ſanguis circumciſionis infantis mei. Et receſſit ab eo ; propter quod dixit : ſtetit ſanguis circumciſionis infantis mei. *Aliter Vulgata extremam partem : Sic enim :* Et ait , ſponſus ſanguinum tu mihi es. Et dimiſit eum poſtquam dixerat ſponſus ſanguinũ, ob circumciſionem. A B A N G E L O. *Vulgata ibid. 24.* Cumque eſſet in itinere , in diuerſorio , occurrit ei Dominus , & volebat occidere eum. 70. Et factum eſt in via , in diuerſorio obuiauit ei Angelus Domini , & quærebat occidere eum. *Quem ? Moyſem , an filium eius ? filium hic clare dicit Tertul. Sed* S. Auguſt. *rem dubiam relinquit Aug. lib. 2. quæſtionum in Exo. q. 11. vbi ſequitur 70.* Quæritur , quem volebat angelus occidere , vtrum Moyſem , quia dictum eſt , occurrit ei Angelus , &c ? Nam cui putabitur occurriſſe niſi illi , qui vniuerſo ſuorum comitatui præfuit ? An puerum quærebat occidere , cui Ma- C ter circumcidendo ſubuenit : vt ob hoc intelligatur occidere voluiſſe infantem , quia non erat circumciſus , atque ita ſancire præceptum circumciſionis ſeueritate vindictæ ? Quod ſi ita eſt , incertum eſt prius de quo dixerit , &c. Quamquam & ſi de Moyſe accipere quiſquam voluerit , non eſt magnopere reſiſtendum. Illud potius quod ſequitur , ſi fieri poteſt intelligatur , quid ſibi velit , ideo receſſiſſe angelum ab interfectione cuiuſlibet eorum , quia dixit mulier , Stetit ſanguis circumciſionis infantis : non enim ait , receſſit ab eo , propter quod circuncidit infantem : ſed quia ſtetit ſanguis circumciſionis : Non quia cucurrit , ſed quia ſtetit, D magno niſi fallor Sacramento. *Chaldæa Paraphraſis docet , non filium , ſed ipſum Moyſen , Angelum voluiſſe occidere. Sic enim.* Tulit Sephora petram , & circumcidit præputium filij ſui , & obtulit coram eo , & ait : propter ſanguinem circumciſionis huius detur mihi ſponſus meus. Et cum dimiſiſſet eum : tunc dixit : niſi propter ſanguinem circumciſionis huius , condemnatus erat ad mortem ſponſus meus. *Sacramentum porrò ſiue myſterium quod latere monuit Aug. ſub ſanguine filij ſtante , dum fluxit vſque ad pedes , ni fallor , aperio.* Lex , ait Pau-

lus, per Moyſen data eſt, grati.. per Chriſtum; *Pedes autem finis ſunt corporis; & iuxta Paulum,* Finis legis Chriſtus. *Stat ergo ſanguis circumciſionis, nec vltra fluxit, dum Chriſtum tetigit. Q.. e mutato in aquam Baptiſmi, ſanguine circumciſionis, duritiam calculi, & gladij petrini, in oleum chriſmatis & gratia emolliuit. Quin etiam ſuperflua legis Petra Chriſtus amputauit.* ET ICEO. *Imò verò, reſpo-* A *det Tertul. ſignum eſt, circumciſionem, ante præceptum eius, non fuiſſe neceſſariam ad ſalutem: Moyſes enim non eam omiſiſſet.* PRÆSCRIBERE. *Nec enim præſcriptio vno actu, eoque coacto & violento incurritur.* HANC. *Filij ſcilicet Moyſi.* IN SIGNVM. *Nudum, & gratiam conferentem ſolum ex opere operantis, per fidem in Chriſtum venturum. Vel in ſignum, id eſt figuram. Vide ſequens Schol.*

4. Circumciſio cordis prælata carnali ab eodem Creatore in vtraque lege. 5. Cont. Marc. cap. 13. à m.

PRæfert & circumciſionem cordis præputiationi; apud Deum Legis, eſt facta [a] *Circumciſio cordis, non carnis; ſpiritu, non litera.* Quod ſi hæc eſt circumciſio Hieremiæ, [b] *Et circumcidemini præputia cordis;* Sicut & Moyſis, [c] *Circumcidemini duricordiam veſtram:* Eius erit ſpiritus circumcidens cor, cuius & littera metens carnem eius. &, [d] *Iudæus qui in occulto; cuius & Iudæus in aperto;* Quia nec Iudæum nominare vellet Apoſtolus non Iudæorum Dei ſeruum.

a Rom. 2. 29. b Hier. 4. 4. c Deut. 10. 16. d Rom. 2. 28.

CIRCVMCISIO CORDIS. IV. SCHOLIA.

PRÆFERT. *Apoſtolus ſcilicet.* PRÆPVTIATIONI. *Id eſt præciſioni carnali præputij.* DEVM LEGIS *Veteris, ſcilicet, qui tã per Moyſem & Ieremiã, quàm per Apoſtolum, ſpiritalem Circumciſionẽ, vt Deus pariter vtriuſque teſtamenti, commendat.* SPIRITVS, Lex gratiæ ad eundem Deũ pertinebit. LITERA. *Lex vetus Moyſi, de qua Paulus ob defectũ gratiæ viuificantis, & frequentes mortis minas tranſgreſſoribus intentatas, & animæ mortem, ob præuaricationes aſſiduas, ait:* Miniſtratio mortis, literis deformata in lapidibus. *Quid quod & hoc ſenſu lex vetus,* Litera, occidit, *Lex autem noua.* Spiritus eſt qui viuificat. *Lex item dura circumciſionis duro calculo, id eſt gladio petrino peracta, data duro populo. Aug. ſer. 15. de Ver. Apoſt.* Cultellis petrinis circumciſus eſt populus. Petra autem erat Chriſtus. *Et ſer. 41. de Temp. vbi eadem repetit, & adiicit:* In iſta circumciſione ſignificabatur expoliatio carnalis vitæ, octauo die, per Chriſti reſurrectionem: ſeptimus enim dies hebdomadis ſabbato completur. Sabbato Dominus iacuit in ſepulchro: octauo autem die reſurgendo nos innouauit. Nos ergo octauo die reſurgendo circumcidit, *Paulus autem ait;* Conſepulti ſumus Chriſto per baptiſmum. *Trina merſione, ob triduum in tumulo; poſt quod ſuaui circumciſione aqua baptiſmi, in vitam nouam emergimus. Aug. Ep. 203.* Si veteris populi temporibus Iudæus eſſem, quando aliud eſſe melius non poſſem, accepiſſem vtique circumciſionem. Quod ſignaculum iuſtitiæ fidei, tantum illo tempore voluit, antequam Domini euacuaretur aduentu, vt infantem filium Moyſi Angelus præfocaſſet, niſi mater, accepto calculo, circumcidiſſet puerum, & hoc Sacramento imminentem perniciem depuliſſet. Hoc Sacramentum etiam Iordanem fluuium refrenauit, & reduxit in fontem. Hoc Sacramentum ipſe Dominus quamuis euacuauerit Crucifixus, tamen natus accepit. Non enim ſignacula illa damnata ſunt, ſed ſuccedentibus opportunioribus deceſſerunt.

Auguſt. Auguſt.

B Nam ſicut circumciſionem abſtulit Domini primus Aduentus, ſic baptiſmum auferet ſecundus Aduentus. Sicut enim nunc, poſtea quàm venit libertas fidei, & remotum eſt ſeruitutis iugum, nullus Chriſtianus circumciditur carne. ſic tunc regnantibus iuſtis cum Domino, damnatiſque impiis, nemo rebaptizabitur: Sed illud quod iſta præfigurant, id eſt circumciſio cordis, & mundatio conſcientiæ manebit in æternum. *Vide pulchra apud Auguſtinum to. 7. lib. 4. de Bapt. Cont. Donatiſtas cap. 24. vbi confert Circumciſionem cum baptiſmo. Locus autem Pauli Rom. 2. 28. & 29. Sic habet:* Non enim qui in manifeſto Iudæus; neque quæ in C manifeſto. *Syr. quæ conſpicitur.* In carne eſt circumciſio: ſed qui in abſcondito Iudæus eſt. Et circumciſio cordis in ſpiritu: non litera: cuius laus non ex hominibus ſed ex Deo eſt. *Aug. in Pſal. 75. citato hoc loco, ait,* Sunt ergo Iudæi in circumciſione carnis, & ſunt Iudæi in circumciſione cordis. Patres noſtri multi Sancti, & circumciſionem carnis habebant propter ſignaculum fidei, & circumciſionem cordis, propter ipſam fidem. Ab his patribus degenerantes iſti qui modo in nomine gloriantur, & facta perdiderunt. Ab his ergo patribus degenerantes, remanſerunt in carne Iudæi, in corde Pagani. IEREMIÆ 44. *Vulgata* Circumcidimini Domino, & auferte præputia cordium veD ſtrorum. 70. Circumcidimini Deo veſtro, & circumcidite duritiam cordis veſtri. E. MOYSIS. *Deut. 10. 16.* Circumcidite præputiũ cordis veſtri, & ceruicem veſtram ne induretis amplius. 70. *autem* Et circumcidemini duritiem cordis veſtri; *Chald. inſipientiam.* Et ceruicem veſtram non indurabitis. METENS CARNEM. *Amputare, & circumcidere mandans carnem.* NON IVDÆORVM. *Si Apoſtolus ipſe non eſſet ex Iudæis, & Iudæorum etiam Apoſtolus, nec dignatus eſſet Iudæum Dei Creatoris ſeruum nominare, niſi idem eſſet Deus vtriuſque legis & circumciſionis, tam carnalis, quàm ſpiritalis.*

S. Aug.

COELIBATVS.

1. Cælibatus à Gentilibus Sacerdotibus obſeruatus, pudorem ingerit incontinentibus Sacerdotibus; cæteriſque Chriſtianis. lib. 1. ad vxorem, cap. 6. in m. & ſi. & 7. in p.

DVrum planè & arduum ſatis, continentia ſanctæ fœminæ poſt viri exceſſum, Dei cauſa, cùm Gentiles Satanæ ſuo, & virginitatis, & viduitatis Sacerdotio perferant; &c.

Continent etiam gehennæ ſacerdotes. *Nam inuenit quomodo homines etiam in bonis ſe-
Cap. vii. ctationibus perderet: & nihil apud eum refert, alios luxuriâ, alios continentiâ, occidere. Nobis continentia ad inſtrumentum æternitatis demonſtrata eſt à Domino ſalutis, ad teſtimonium fidei, ad commendationem carnis iſtius exhibendæ ſuperuenturo indumento incorruptibilitatis, ad ſuſtinendam nouiſſimè voluntatem Dei.

2. Et ibidem cap. 7. circa f.

QVantum detrahant fidei, quantum obſtrepant ſanctitati nuptiæ ſecundæ, diſciplina Eccleſiæ, & præſcriptio Apoſtoli declarat, cùm digamos non ſinit præſidere, cùm viduam adlegi in ordinem, niſi vniuiram, non concedit. Aram enim Dei mundam proponi oportet. Tota illa Eccleſiæ candida de ſanctitate conſcribitur. Sacerdotium viduitatis, & cœlibatium eſt apud nationes pro diaboli ſcilicet æmulatione, regem ſæculi Pontificem Maximum rurſus nubere nefas eſt. Quantum Deo ſanctitas placet, cùm illam etiam inimicus adfectat?

3. Et de exhort. Caſt. cap. 11. inf. & 12. à p. & 13. à p.

OFferes pro duabus? & commendabis illas duas per Sacerdotem de Monogamia ordinatum, aut etiam de virginitate ſancitum, circundatum virginibus ac vniuiris? Et
Cap. xii. aſcendet ſacrificium tuum libera fronte? &c. Perierunt cœlibum familiæ; res ſpadonum,
Cap. xiii. fortunæ militum, aut peregrinantium ſine vxoribus, &c. Certè Flaminica nonniſi vniuira eſt quæ & Flaminis lex eſt, &c. Nouimus virgines Veſtæ, & Iunonis apud Achaiæ oppidum, & Appollinis apud Epheſios, & Mineruæ quibuſdam locis. Nouimus & continentes viros, & quidem Tauri illius Ægyptij Antiſtites. Feminas verò Cereri Africanæ: cui etiam ſponte abdicato matrimonio adſeneſcunt, auerſantes exinde contactum maſculorum, vſque ad oſcula filiorum. Inuenit ſcilicet diabolus, poſt luxuriam, etiam caſtitatem perditricem, quò magis reus ſit Chriſtianus, qui caſtitatem recuſauerit conſeruatricem.

COELIBATVS. I. II. III. SCHOLIA.

COnſulat, lector quæ alibi ſuis locis proprijs jam in hos textus diximus, literam exponentes: & videat tomo primo, argumenta capitum hîc relatorum, quò remittatur ad omniloquium rationale. Nobis nunc ex Scriptura & Patribus ac Concilijs de cœlibatu paulo fuſius agendum eſt. Et quidem cœlibes ac monogamos altaris ſacri miniſtros exigit Paulus. 1. Tim. 3. 2. oportet Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, vnius vxoris virum. *S. Ignatius in Ep. ad Philadelphios notat Timotheum & Titum creatos à Paulo Epiſcopos, perpetuam coluiſſe Virginitatem. Et Hiero. in Ep. 11. ad Ageruchiam iuxta Tertullianum:* inter Gentiles, inquit, Flamen vnius vxoris vir ad Sacerdotium admittitur, Flaminiſſa quoque vnius viri vxor eligitur. Ad Tauri Ægyptij ſacra ſemel maritus aſſumitur. *Et lib. 1. cont. Vigilantium.* Quid facient orientis Eccleſiæ, quid Ægypti, & ſedis Apoſtolicæ, quæ aut virgines clericos accipiunt, aut continentes; aut ſi vxores habuerint, deſinunt eſſe mariti: *Ad Titum quoque ſcribens Apoſtolus. Epiſcopum inter cætera vult eſſe continentem; primò quidem à luxuria, & vxore; dehinc & à cunctis paſſionibus. Sic Hiero. in Tit. 1. 9.* ſit, inquit, Epiſcopus abſtinens, non tantùm, vt quidam putant, à libidine & ab vxoris amplexu, ſed ab omnibus animi perturbationibus; ne ad iracũdiam concitetur, ne illũ triſtitia deiiciat, ne terror exagitet, ne lætitia immoderata ſuſtollat. *Nec tantùm Epiſcopos, & Presbyteros, monogamos vult eſſe Paulus, ſed & Diaconos 1. Tim. 3. 8.* Diaconos ſimiliter pudicos. *Vtpote qui olim in Sacrificio miſſæ ſanguinem Domini populo miniſtrabant. Quid quod & hodie iuxta Miſſalis Romani præſcriptum, Diaconus in offertorio, & oblatione calicis, contingens brachium Sacerdotis, quaſi ei cooperans & miniſtrans, cum eo dicit,* offerimus tibi Domine calicem ſalutaris. *Hos & Clemens Romanus Epiſtola prima & ſecunda, vocat oculos Epiſcoporum: quos in caſtitate Paulus Epiſcopis exigit pares. 1. Tim. 3. 12.* Diaconi ſint vuius vxoris viri, qui filiis ſuis benè præſint, & ſuis domibus. *Cur autem Paulus hîc Presbyteros & Subdiacones præterit? Aërius, & poſt eum Vuiclefus & Lutherus perperam, ſoluentes Hierarchiam, dicunt, quòd inter Epiſcopum & Diaconum nil intereſſet. Alij quòd ſub Apoſtolis, Epiſcopi nomen commune eſſet cæteris presbyteris, vt patet Act. 20. 17. vbi cùm ſcriptum eſſet de Paulo:* vocauit maiores natu Eccleſiæ: *Syr. habet:* miſit qui accerſerent Presbyteros Eccleſiæ Epheſi. *Verſu 28.* Attendite, inquit, vobis, & vniuerſo gregi, in quo vos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei, *& ad Philipp. 1. 1.* Paulus & Timotheus ſerui Ieſu Chriſti, omnibus ſanctis in Chriſto Ieſu, qui ſunt Philippis, cum Epiſcopis, & Diaconibus. *Syr. legit:* tum Presbyteris, & miniſtris. *Et ad Titum 1. 7.* oportet Epiſcopum ſine crimine eſſe. *Syr. Scribit:* debet Presbyter inculpatus eſſe. *Vnde ex Anſelmo, & D. Thoma, quæ de Epiſcopo hîc dicta ſunt, ad Presbyteros etiam pertinent. Alij volunt Apoſtolorum tempore, Epiſcopi nomine, non quemcumque Presbyterum accipi, ſed parochum ab Epiſcopo deputatum in curam animarum. Chryſoſtomus hoc loco dat rationem.* Quoniam inquit, inter Epiſcopum atque Presbyterum intereſt fermè nihil: quippe & Presbyteris Eccleſiæ cura permiſſa eſt: & quæ de Epiſcopis dixit Apoſtolus, hæc etiam Presbyteris congruunt. Sola namque ordinatione, *paſſiua & actiua,* Superiores illi ſunt, atque hoc tantùm pluſquam Presbyteri habere videntur. *Epiphanius hæreſi 75 contra Aërium diſputans; notat Apoſt. tum ob paucitatem fidelium, tum ob raritatem miniſtrorum, vſos fuiſſe tantum Epiſcopis & Diaconis, cum quibus ſolis, abſque Presbyteris munus ſuum implere poterant. Hinc & Gregorius Neocæſarienſis, cùm ſuſcepit*

Eipſco-

Epiſcopatum, ſeptemdecim tantùm fideles habebat; quos vtique facilè ſine preſbytero poterat gubernare. Diaconi porrò generali miniſtri nomine etiam Subdiaconos comprehendunt. Vnde & Concil. Trident. Seſſ. 23. Can. 6. Hierarchiam dicit conſtare Epiſcopis, Preſbyteris & miniſtris, ſubminiſtris Subdiaconos comprehendens. Paulus item de Diaconiſſis loquens 1. Tim. 5. 9. Vidua eligatur non minus ſexaginta annorum, quæ, fuerit vnius viri vxor. *Quod vt de Epiſcopis, & Diaconis, non de polygamia eodem tempore vetita, intelligit, ſed de ſucceſſiua etiam excluſa. Vnde ex D. Thoma, in 4. Sent. Diſt. 63. a. 1. ad 2. & articulo 2. ad 2.* Secundæ nuptiæ carent honore ſignificationis, quæ eſt in primis nuptiis; vt vna ſit vnius, ſicut eſt in Chriſto & in Eccleſia. *Vnde vſque ad ipſas miniſtras pauperū Eccleſiæ. & Catechumenarum curam habentes, monogamæ eſſe debebant. Earum officia deſcribit Epiphanius hæreſi 79. Stultè Cataphryges & Collyridiani ex loco Pauli crediderunt has debuiſſe ordinari. Videndus Euſebius lib. 5. Hiſt. cap. 14. Orientales quidem ab Epiſcopis cum aliqua benedictione inſtituebantur. Sed tandem abrogata, propter arrogantiam, qua ſibi partem aliquam in Clero aſſumere volebant, quaſi non eſſent laicæ. Vnde & Concil. 2. Aurelianenſe Can. 17.* Placuit, vt nulli poſtmodum fœminæ Diaconalis benedictio pro conditionis huius fragilitate credatur. *Memoratæ ſunt ab Apoſtolo ſanctæ & humiles Diaconiſſæ, Rom. 16. & Philipp. 4. quarum primam expreſſè διακονον τῆς ἐκκλησίας in Græco dicitur, Phœben, Priſcam, Mariam, Tryphenam, Tryphoſam, Euodiam, & Syntichen.*

Concilium 2. Carthag. Can. 2. Cœlibatum ab Apoſtolis ſeruatum, & omnibus Eccleſiæ miniſtris indictum teſtatur. Vt quod Apoſtoli docuerunt, & ipſa ſeruauit antiquitas, nos quoque cuſtodiamus. *Idem ſanxerunt Summi Pontifices, Siricius Ep. ad Himericum, Innocentius primus Ep. 2. & 22. Leo. 1. Ep. 87. ad Epiſcopos Africanos, & alij, vt patet in Decretalibus, de digamis non ordinandis. Concil. Item Nicænum. 1. Can. 3. interdixit per omnia,* Non Epiſcopo, non Preſbytero, non Diacono, nec alicui omnino qui in Clero eſt, licere ſub introductam habere mulierem, niſi fortè aut matrem, aut ſororem, aut amitam, vel eas tantùm perſonas, quæ omnem ſuſpicionem fugiunt. *Et Elibertinum Concil. Can. 33.* Placuit in totum prohibere Epiſcopis, Preſbyteris, Diaconis, ac Subdiaconis poſitis in miniſterio, abſtinere ſe à coniugibus ſuis, & non generare filios; quod quicumque fecerit, ab honore clericatus exterminetur. *Sed & Canone 17. Apoſtolorum:* Si quis poſt baptiſma ſecundis fuerit nuptiis copulatus, aut concubinam habuerit, non poteſt eſſe Epiſcopus, non preſbyter, aut Diaconus, aut prorſus ex numero eorum, qui miniſterio ſacro deſeruiunt. *Et Canone 18.* Si quis viduam, aut eiectam *Repudiatam* acceperit, aut meretricem, aut ancillam, vel aliquam de iis quæ publicis ſpectaculis mancipantur, non poteſt eſſe Epiſcopus, aut Preſbyter, aut Diaconus, aut ex eorum numero qui ſacro miniſterio deſeruiunt.

Nicæno etiam Concilio 1. Sub Silueſtro & Conſtantino, ſpeciali Canone, Bigami ab ordinibus arcentur; qui non extat: ſicut nec Canon de ſcripturis authenticis, cuius meminit Hieronymus Ep. 3. recenſens inter Canonicos librum Iudith. Sicut nec Canon de Paſchate ſolo die Dominico celebrando, de quo Euſebius lib 3. de vita Conſtantini, & Athanaſius in Ep. de Synodo Ariminenſi. Sicut & alter Canon de appellatione ad Sedem Apoſtolicam Epiſcopis conceſſa. qui citatur à Concilio 6 Carthaginenſi cap 3. Item alius, quo ſtatuitur ne Sacrificium offeratur niſi à Ieiunis; Citatus à Concilio Carthaginenſi tertio Can. 48. Denique vt cætera præteream, Auguſtinus Ep. 118 Adducit authoritatem Canonis Nicæni, quo cauetur, ne duo Epiſcopi in eadē Eccleſia ſedeāt. Ex quibus liquet Græcos audiendos non eſſe, aſſerentes viginti tantùm Canones in hoc Cōcilio conſtitutos. Vtrum verò præciſè Septuaginta, vel octoginta fuerint, vt habet Epiſtola Athanaſij ad Marcum, & Marci ad Athanaſium. conſulat lector Bellarminum lib. 2. de Romano Pontifice, cap. 25. & Baronium Anno 325. à numero 156 vſque ad 180. Mihi nunc ſatis eſt à ſanctis Patribus hunc Canonem de bigamis excluſis ab altari citari. Baſilius enim Ep. 17. ad Paragorium Preſbyterum, Lege, inquit, Canonem à ſanctis Patribus noſtris in Nicæna Synodo conſtitutum, qui manifeſtè interdixit, ne quis mulierem ſubintroductam habeat. Cœlibatus autem honeſtatem ſuam in eo habet, ſi quis à nexu mulieris receſſerit, &c. Ob hanc cauſam conſtitutionem ſanctorum Patrum ſecuti, præcepimus vt à muliercula ſepareris, &c. Eiice igitur illam ex ædibus tuis, & trade in monaſterium. Sit illa cum virginibus, & tu inter viros miniſtra, ne nomen Dei propter vos blaſphemetur. Si verò ſine correctione tui ipſius auſus fueris Sacerdotij retinere functionem, anathema eris omni plebi: & ij qui te receperint, per omnem Eccleſiam excommunicabuntur. *Ambroſius quoque lib. 3. Ep. 25. ad Eccleſiam Vercellenſem, circa medium.* Virtutum magiſter Apoſtolus eſt, qui cum patientia redarguendos doceat contradicentes, qui vnius vxoris virum præcipiat eſſe: non quò exortem excludat coniugij, nam hoc ſupra legem præcepti eſt: ſed vt coniugali caſtimonia ſeruet ablutionis ſuæ gratiam. Neque iterum vt filios in Sacerdotio creare, Apoſtolica inuitetur authoritate, habentem enim dixit filios, non facientem, neque coniugium iterare. Quod ideo non prætermiſi, quia plerique ita argumētantur, vnius vxoris virum dici poſt baptiſmum habitæ, eo quòd baptiſmo vitium ſit ablutum, quo afferebatur impedimentum. Et vitia quidem atque peccata diluuntur omnia, vt ſi quis contaminauerit ſuum corpus cum plurimis, quas nulla coniugij lege ſociauerit, remittantur ei omnia: ſed coniugia non reſoluuntur, ſi quis iterauerit. Culpa enim lauacro, non lex ſoluitur. Nulla enim culpa coniugij, ſed lex eſt. Quod legis eſt igitur, non remittitur quaſi culpa, ſed tenetur quaſi lex. Ideo & Apoſtolus legem poſuit, dicens: ſi quis ſine crimine eſt, vnius vxoris vir. Ergo qui ſine crimine eſt, vnius vxoris vir, tenetur ad legem Sacerdotij ſuſcipiendi: qui autem iterauerit coniugium, culpam quidem non habet coinquinati, ſed prærogatiuâ exuitur Sacerdotis. Diximus quid legis eſt, dicamus etiam quid rationis. Sed prius cognoſcamus, non ſolum hoc Apoſtolum de Epiſcopo & Preſbytero ſtatuiſſe, ſed etiam Patres in Concilij Nicæni tractatu addidiſſe, neque Clericum quemquam debere eſſe, qui ſecunda coniugia ſortitus ſit. Quomodo enim poteſt conſolari viduam, honorare, cohortari ad cuſtodiendam viduitatem, ſeruandam marito fidem, quam ipſe priori coniugio non reſeruauerit? Aut quid intereſſet inter populum & Sacerdotem, ſi iiſdem adſtringerentur legibus? debet præponderare vita Sacerdotis, ſicut præponderat gratia. Nam qui alios præceptis ſuis ligat, debet ipſe legitima præcepta in ſe cuſtodire.

S. Aug.

Deinde ſeipſum inducit in exemplum, quòd contra legem Apoſtoli inuitus ordinatus eſſet Neophytus. Quàm, inquit, reſiſtebam ne ordinarer? poſtremò cùm cogerer, vt ſaltem ordinatio protelaretur? Sed

non valuit præſcriptio, prævaluit impreſſio. Tamen ordinationem meam Occidentales Epiſcopi iudicio, Orientales etiam exemplo probarunt. Et tamen Neophytus prohibetur ordinari, ne extollatur ſuperbiâ. Si dilatio ordinationi defuit, vis cogentis eſt: ſi non deeſt humilitas competens Sacerdotio, vbi cauſa non hæret, vitium non imputatur. *Tum verò de Eccleſia Vercellenſi, in qua Euſebius primus cœlibatum Monachalem coniunxerat clericali in Eccleſia Occidentali.* Quòd ſi in aliis Eccleſiis tanta ſuppetit Ordinandi Sacerdotis conſideratio, quanta cura expetitur in Vercellenſi Eccleſia, vbi duo pariter exigi videntur ab Epiſcopo, Monaſterij continentia, & diſciplina Eccleſiæ. Hæc enim primus in Occidentis partibus diuerſa inter ſe Euſebius ſanctæ memoriæ coniunxit, vt in ciuitate poſitus inſtituta Monachorum teneret, & Eccleſiam regeret ieiunij ſobrietate. Multùm enim adiumenti accedit ad Sacerdotis gratiam, ſi ad ſtudium abſtinentiæ, & ad normam integritatis iuuentutem adſtringat, & verſantes intra vrbem abdicet vſu vrbis & conuerſatione. *Tandem veteris legis cœlibes commemorat.* Hinc illi processerunt viri, Elias, Eliſæus, Ioannes, qui pelliceis tunicis, & caprinis exuuiis induti, inopes atque egentes, anguſtiis & doloribus afflicti, in ſolitudinibus errabant. *Exponit Paulum Hebr. 11.* Inter alta & condenſa montium, inuia rupium, ſpeluncarum horrida, fouearum vadoſa, quorum conuerſatione dignus orbis terrarum non erat. Hinc illi *Alij cœlibes* Daniel, Ananias, Azarias, Miſaël, qui in aula Regia paſcebantur, ieiunio alebantur, tanquam in deſertis cibo aſpero potuque obuio. Meritóque Regij ſeruuli, Regi prævaluerunt, & captiuitatem decuſſo iugo contempſerunt, poteſtates ſubegerunt, elementa vicerunt, naturam ignis extinxerunt, hebetarunt flammas, obtuderunt aciem gladij ſtrinxerunt leonum ora; & vbi infirmiores æſtimabantur, ibi fortiores reperiebantur. Non refugiebant ludibria humana, qui cœleſtia ſperabant præmia. Non horrebant tenebras carceris, quibus æterni luminis gratia refulgebat, &c

Nota Calninum Vigilantium ſecutum, qui ex loco Pauli perperam intellecto requirit ſaltem Epiſcopum vnius vxoris virum. Vnde & Epiphanius hæreſi 59. quæ eſt Catharorum: At dices, inquit, in quibuſdam locis Presbyteros & Diaconos adhuc liberos gignere, ſed hoc non eſt iuxta Canonem, ſed iuxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit. *Rodericus Toletanus rerum Hiſpanic. lib. 3. cap. 15. narrat de Rege impudiciſſimo*: Vitiza, inquit, Rex facinoroſus, timens ne ſuis criminibus obuiarent, & populum ab eius obedientia reuocarent, dedit licentiam, imò præceptum omnibus Clericis, vt vxores, & concubinas vnam & plures haberent publicè, iuxta libitum voluptatis: neue Romanis conſtitutionibus quæ talia prohibent, in aliquo obedirent, & ſic per eos populus retineretur. *Irenæus lib. 1. c. 27. Clemens Alex. lib. 3. Strom. Epiph. Hæreſi 35. narrant Nicolaum Antiochenum poſt ſeparationem à propria vxore voluntariam, non ſolum eā denuò cognouiſſe, ſed & omnibus, proh pudor, communem feciſſe. de quo Auguſtinus libro de hæreſibus hæreſ. 5.* Nicolaitæ à Nicolao nominati ſunt, vno, vt perhibetur, ex illis ſeptem, quos Apoſtoli Diaconos ordinauerant. Iſte cùm de zelo pulcherrimæ coniugis culparetur, velut purgandi ſe causâ, permiſiſſe fertur, vt eâ qui vellet vteretur. Quod eius factum in ſectam turpiſſimam verſum eſt, qua placet vſus indifferens fœminarum. Hi nec ab iis quæ idolis immolantur cibos ſuos ſeparant: & alios ritus gentilium ſuperſtitionum non aduerſantur. *Cui conſonat illud Apoc. 2. 14. contra Angelum Pergami*: Habeo aduerſus te pauca, quia habes illic tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Balac mittere ſcandalum coram filiis Iſraël, edere, & fornicari: ita habes & tu tenentes doctrinam Nicolaitarum. *Edere porrò ad idolothyta refert. Græci item incontinentes circa Annum Domini 700. Canone 13. in Synodo Trullana ſpuria, introduxerunt abuſum retinendi vxores, quas duxerant ante Sacerdotium, quibus pacis cauſa id Eccleſia Romana permittit, vt patet ex capite* Cùm olim, de Clericis coniugatis. *Cæterùm Paulus, qui, teſte Ignatio in Ep. præcitata. ad Philadelphios, Timotheum, & Titum Epiſcopos perpetuæ virginitatis cultores, creauerat, cùm ſuo tempore cerneret raros eſſe inter Gentiles Iudæóſque cœlibes, & omnes penè coniugatos eſſe, non poterat caſtiores in clerum promouere, quàm monogamos. Vtrum autem excluſerit Paulus à Clero bigamos factos tantùm poſt baptiſmum, an etiam ante baptiſmum, quæritur: Hiero. in Ep. ad Oceanum intelligit de bigamia tantùm, quâ quis poſt baptiſmū duas vxores ſucceſſiuè duxerit, non verò eam quâ quis vnam ante baptiſmum, aliam, eâ defunctâ, duxerit poſt baptiſmum. Et quidem cùm ante baptiſmum nullum ſit Sacramentum, bigamia cenſeri non videtur. Præfero tamen Auguſtini ſententiam, qui bigamiam cenſet factam duabus vxoribus coniunctionem, pariter honeſtati Clericali, & matrimonio vnicè, vnius Chriſti cum vna Eccleſia Sacramenti repræſentationi repugnantem. Accipe Auguſtinum, lib. de Bono coniugali, cap. 18.* Sacramentum nuptiarum temporis noſtri, ſic ad vnum virum, & ad vnam vxorem redactum eſt, vt diſpenſatorem Eccleſiæ non liceat ordinare niſi vnius vxoris virum. Quod acutius intellexerunt, qui nec eum, qui Catechumenus, vel paganus habuerit alteram, ordinandum eſſe cenſuerunt, de Sacramento enim agitur, non de peccato; nam in baptiſmo peccata omnia dimittuntur. Sed qui dixit, ſi acceperis vxorem, non peccaſti: & ſi nupſerit virgo, non peccat; & quod vult faciat, non peccat ſi nubat; ſatis declarauit nuptias non eſſe peccatum: propter Sacramenti autem ſanctitatem, ſicut fœmina, etiam ſi catechumena fuerit vitiata, non poteſt poſt baptiſmum inter Dei virgines conſecrari; ita non abſurdè viſum eſt eum, qui exceſſit vxorum numerum ſingularem, non peccatum aliquod commiſiſſe, ſed normam quandam Sacramenti amiſiſſe, non ad vitæ bonæ meritum, ſed ad ordinationis Eccleſiaſticæ ſignaculum neceſſarium. Ac per hoc ſicut plures vxores antiquorum Patrum ſignificauerunt futuras noſtras ex omnibus gentibus Eccleſias vni viro ſubditas Chriſto; ita noſter Antiſtes vnius vxoris vir, ſignificat ex omnibus gentibus vnitatem vni viro ſubditam Chriſto. *Hieronymus item contra Iouinianum ſcribens lib. 1. cap. 14* Quanquam, inquit, excepto Apoſtolo Petro, non ſit manifeſtè relatum de aliis Apoſtolis, quòd vxores habuerint, & cùm de vno ſcriptum ſit, ac de cæteris tacitum, intelligere debemus ſine vxoribus eos fuiſſe, de quibus nihil ſcriptura ſignificat. *Et ibid. cap. 19.* Non dicit Paulus, eligatur Epiſcopus, qui vnam ducat vxorem, & filios faciat; ſed qui vnam habuerit vxorem, & filios in omni ſubditos diſciplina. Certè confiteris, non poſſe eſſe Epiſcopum, qui in Epiſcopatu filios faciat; alioquin ſi deprehenſus fuerit, non quaſi vir tenebitur, ſed quaſi adulter damnabitur. *Dehinc rationem ſubdit:* Si laicus & quicumque fidelis orare non poteſt, niſi careat officio coniugali: ſacerdoti, cui ſemper pro

S. Auguſt.

Aug.

populo offerenda ſacrificia, ſemper orandum eſt: ſi ſemper orandum eſt, ergo ſemper carendum matrimonio, &. Eliguntur mariti in ſacerdotium, non nego: quia non ſunt tanti virgines, quanti neceſſarij ſunt ſacerdotes.

Aduerte Paulum mandantem Epiſcopum eligi vnius vxoris virum, id egiſſe, quod difficillimum eſſet innubos reperire, maximè in Cretenſi Eccleſia, de qua tunc agebat. Nam vt iuxta Ephorum Strabo lib. 10. deſcribens Rempublicam Cretenſium, antiquis ſuis legibus vxores à puero ducere cogebantur. Apud quos tanta erat in pueros inſania, vt & nobiles quoſque rapere liceret ad libidinem. Eratque turpe formoſis & illuſtribus, nullum habere amatorem. Raptis autem tam in ambulando, quàm ſedendo, primarius locus cedebatur. Hinc & ipſe Paulus ex antiquiſſimo Poëta Epimenide ſententiam torſit: Cretenſes ſemper mendaces, malæ beſtiæ, ventres pigri. *Hinc & ſingulariter monet Epiſcopum,* filios habere ſubditos cum omni caſtitate. *Verùm Eccleſia Cretenſis poſtmodùm exculta, virgo multis ſæculis & à corruptione hæreſeon in cæteras Orientales Eccleſias graſſante, diu illibata permanſit. Quod probatur to. 2. Conciliorum ex literis quas poſt Concilium Chalcedonenſe Martinus Cortina & cæteri Cretenſes Epiſcopi ad Leonem Imperatorem reſcripſerunt. Titus porrò Pauli Diſcipulus erat Cretenſis Epiſcopus.*

Sed & ſi Græci vxorum amatores, plus iuſto litteræ hæreant Apoſtoli prauo ſenſu in voluptatis patrocinium aſſumptæ: Patres Græci, pro cœlibatu pugnant. Epiphanius quidem hæreſi 59. Si populo præcipit Apoſtolus dicens, vt ad tempus vacent orationi, quanto magis Sacerdoti idem præcipit, vt indiſtractus ſit inquam, ad vacandum ſecundum Deum Sacerdotio, quod in neceſſitatibus ſpiritualibus ac vſibus perficitur. *Et Origenes hom. 23. in Num.* Certum eſt, inquit, quia impeditur ſacrificium indeſinens iis, qui coniugalibus neceſſitatibus ſeruiunt. Vnde videtur mihi quod illius eſt ſolius offerre ſacrificium indeſinens, qui indeſinenti & perpetuæ ſe deuouerit caſtitati. *Et homil. 4. in Leuit.* Ante omnia enim Sacerdos qui diuinis aſſiſtit altaribus, caſtitate debet accingi. *Chryſoſt. autem homil. 2. in Iob.* Paulus, inquit, Apoſtolus vbi ad gentes proficiſcitur, ſummum virtutis pondus illis non impoſuit. Sed vbi in orbe adulteriis fornicationibuſque repleto, voluit orbis paſtores conſtituere: & quoniam virgines rarò inueniebantur, Epiſcopos ordinans, Tito dixit: conſtitue Epiſcopos ſicut ego diſpoſui tibi: ſi quis eſt ſine crimine. Porrò irreprehenſibile, tunc locum non habuit, quandoquidem pietatis vigor deficiebat. *Et in Authentica.* Epiſcopo cod. de Epiſcopis & clericis. Vbi exactè cœlibatus Epiſcopo indicitur, Epiſcopo nullam mulierem ſecum habere permittitur: ſed ſi habere probetur, ab Epiſcopatu deiiciatur quo ſe fecit indignum. *Cyrill. Ieroſol. catech. 12.* Decebat ſanè puriſſimum puritatis Doctorem ex puris prodire thalamis. Si enim qui apud Ieſum benè fungitur ſacerdotio abſtinet à muliere: ipſe Ieſus quemodo ex viro & muliere proditurus eſſet?

Et quidem ſi Leuitis veteris Teſtamenti præceptum eſt, mundi eſtote, qui fertis vaſa Domini. *ſi panes propoſitionis edere poſcenti Dauid defectu laïcorum, Abimelech dixit:* ſi mundi ſunt pueri, maximè à mulieribus: *quanta ſanctitas exigitur à comedentibus & conficientibus in regali Sacerdotio Melchiſedech, quod*
Aug. *tunc Dauid in figura repræſentaſſe Auguſtinus adnotauit libro. 12. Cont. Fauſtum cap. 33.* Quid, inquit, iam regum temporibus, vt & inde pauca commemorem, nonne ab ipſo exordio commutatum Sacerdotium in Samuelem, reprobato Heli, & commutatum regnum in Dauid, reprobato Saüle, clamat prænunciari nouum ſacerdotium, nouumque regnum, reprobato vetere, quod vmbra erat futuri, in Domino noſtro Ieſu Chriſto venturum? Nonne ipſe Dauid, cum panes propoſitionis manducauit, quos non licebat manducare niſi ſolis ſacerdotibus, in vna perſona vtrumque futurum, id eſt, in vno Domino Ieſu Chriſto, regnum & ſacerdotium, figurauit? Nonne cùm decem tribus à templo ſeparatæ ſunt, & duæ derelictæ, ſatis indicat quod de tota ipſa gente Apoſtolus ait: Reliquiæ per electionem gratiæ ſaluæ factæ ſunt?

Nec mirum ſi Tertullianus non modo clericos, ſed & laicos ad monogamiam hortetur, quàm Chriſtus vnius vxoris Eccleſiæ vir rex pariter & ſacerdos profeſſus eſt: cùm & Paulus omnes ſibi ſimiles, virginitatis cultores optaret. De quo ſic Auguſtinus libro de bono coniugali cap. 10. Noui, inquit, quoſdam qui murmurent: quid ſi inquiunt, omnes velint ab omni concubitu continere: vnde ſubſiſtet genus humanum? Vtinam omnes hoc vellent, dumtaxat in charitate de corde puro & conſcientia bona, & fide non ficta; multo citius Dei ciuitas compleretur, & acceleraretur terminus ſæculi. Quid enim aliud hortari apparet Appoſtolum, vbi ait, cùm inde loqueretur: vellem omnes eſſe ſicut meipſum? Aut in illo loco: Hoc autem dico fratres, tempus breue eſt reliquum eſt vt & hi qui habent vxores, tanquam non habentes ſint; & qui flent, tanquã non flentes, & qui gaudent, tanquam non gaudentes, & qui emunt, tanquam non ementes; & qui vtuntur hoc mundo, tanquam non vtantur. Præterit enim figura huius mundi. — S. August.

Sed proh pudor! quanti nunc, non dico laïci, ſed clerici, non iam monogami aut cœlibes, vel à proprijs vxoribus ex compacto ſeiuncti, vt dignè ſacris miniſtrent altaribus; ſed concubinis addicti, & muliercularum conuictui, indignam prorſus ſuo charactere vitam agunt, magno Eccleſiæ ſcandalo! Audiant Leandrum Hiſpalenſem Epiſcopum libro inſtit. Virg. ad Florentinam ſororem cap. 2. vbi iuxta Platonem de mutuo vtriuſque ſexus appetitu, viri fœminæ tanquam partis, ex ſua coſta decerptæ, *Fœminæ vt partis, viro ſuo toti inexiſtere & reüniri cupientis:* diſpar enim ſexus in vnũ locatus, eo titillatur inſtinctu, quo naſcitur; & naturalis mouetur flamma, ſi incompoſita attigerit. Quis colligabit ignem in ſinu ſuo, & non comburetur? ignis & ſtupæ ſibi vtraque contraria in vnum redactas flammas nutriunt. Viri ſexus & fœminæ diuerſus ſi coniungitur, quò lex naturæ prouocat, commouetur. *Cyprianus de ſingularitate clericorum.* Lubrica, inquit, ſpes eſt, quæ inter fomenta peccati ſaluari ſe ſperat, incerta victoria eſt inter hoſtilia arma pugnare, impoſſibilis liberatio eſt flammis circumdari, nec ardere, &c. Ipſi nos fallimus quoties credimus inter maſculos & fœminas caſtitatem immobilem cuſtodiri. Difficilè quis venenum bibet, & viuet; verendum eſt dormienti in ripa ne cadat; cum dicat Apoſtolus 1. Cor. 10. Qui ſe putat ſtare, videat ne cadat. Et vtilius eſt infirmum ſe homo cognoſcat, vt fortis exiſtat; quàm ſi fortis videri velit, infirmus emergat, &c. De carbonibus ſcintillæ diſſiliunt, de ferro rubigo nutritur, morbos aſpides ſibilant, & mulier fundit concupiſcentiæ peſtilentiam, quam Salomon ſic comparat dicens: de veſtimẽtis procedit tinea, & à muliere iniquitas viri, &c. Sic igitur ambulate, ſic agite, vt ſemper in clericis Eccleſiæ ſenatus candidus cõſtet: ſeueritas in vobis circa fœminas vigeat, authoritas polleat, vigor teneatur, grauitas veneretur.

Quantum ſit clericis à mulierculis periculum, diſcant

A *ab Anaſtaſio Nicano to.6. Biblioth.SS.Patrum q.62.* omnis inquit, qui aſpexerit. Quid eſt inquit mulier In terra naufragiũ, fons ſceleris, lethalis occurſus, lapſus oculorum, animarum exitium, cordis lancea, ſceptrum inferorum, præceps deſiderium, iuuenum pernicies. Quid mulier? Sanctorum calumnia, quies ſerpentis, diaboli ſolatium, ægritudo inconſolabilis, fornax ſuccenſa, eorum qui ſeruantur ſcandalum, vitium immedicabile, diurnæ nugæ, prodigorum hoſpitium, officina dæmonum. Quid eſt mulier? os effrenatum, triumphus myſteriorum, dux tenebrarum, magiſtra delictorum, veſtita vipera, domus tempeſtas, viri naufragium, immitis fera, &c. B *Habent Præſules, clerici, Monachi, quem cælibatus & ſingularitatis amantiſſimum ſectentur Auguſtinum, ante conuerſionem Ambroſij cælibis admiratorem, de quo Poſſidius quadraginta fermè annorum obſeruator, ſic in eius vita. cap. 26.* Fœminarum, inquit, intra domum eius nulla vnquam conuerſata eſt, nulla manſit, nec quidem germana ſoror, quæ vidua Deo ſeruiens multo tempore vſque in diem obitus ſui præpoſita ancillarum Dei vixit. Sed neque patrui ſui filiæ, & fratris ſui filiæ, quæ pariter Deo ſeruiebant: quas perſonas ſanctorum Epiſcoporum Concilia in exceptis poſuerunt. Dicebat verò, quia etſi de ſorore & neptibus ſecum commorantibus, nulla naſci poſſit mala ſuſpicio, tamen quoniam illæ perſonæ ſine aliis neceſſariis ſecũmque manẽtibus fœminis eſſe non poſſent; & quod ad eas etiam aliæ afforis intrarent: de iis poſſe offendiculum, aut ſcandalum infirmioribus naſci; & illas, qui cum Epiſcopo vel quolibet clerico fortè manerent, ex illis omnibus fœminarum perſonis vnà commorantibus aut aduentantibus, tentationibus humanis poſſe perire, aut certè malis hominum ſuſpicionibus peſſimè diffamari: ob hoc ergo dicebat, numquã debere fœminas cum ſeruis Dei etiam caſtiſſimis in vna manere domo, ne vt dictum eſt, aliquod ſcandalũ vel offendiculum hoc tali exemplo poneretur infirmioribus. Et ſi fortè ab aliquibus fœminis vt videretur vel ſalutaretur, rogabatur, nunquã ſine clericis teſtibus ad eas intrabat, vel ſolus cum ſolis vnquam eſt locutus, niſi ſecretorum aliquid intereſſet.

COENA.

1. Cœnæ magnæ parabola expoſita 4. Cont. Marc. cap. 31. à p. ad fin.

a Luc. 14. 16. INuitatoris parabola, cui magis parti occurrat, expende. [a] *Homo quidam fecit cœnam, & vocauit multos*; Vtique cœnæ paratura, vitæ æternæ ſaturitatem figurat. Dico primo
extraneos & nullius iuris affines inuitari ad cœnam non ſolere; certè facilius ſolere domeſticos & familiares. Ergo Creatoris eſt inuitaſſe, ad quem pertinebant qui inuitabantur, & per Adam quà homines, & per Patres quà Iudaïci, non eius ad quem neque naturâ
b Ibid. 17. pertinebant, neque prærogatiuâ. Dehinc, ſi [b] *Is mittit ad conuiuas*, Qui cœnam parauit; ſic quoque Creatoris eſt cœna, qui miſit ad conuiuas admonendos, antè iam vocatos per Patres, admonendos autem per Prophetas: non qui neminem miſerit ad monendum, nec qui nihil prius egerit ad vocandum, ſed ipſe deſcenderit ſubitò: tantum quod innoteſcens,
c Ibid. 23. iam inuitans; tantùm quod inuitans, iam [c] *In conuiuium cogens*; Eandem faciens horam
d Ibid. 18. cœnandi, & ad cœnam inuitandi. [d] *Excuſant ſe inuitati*. Si ab alio Deo, meritò, quia ſubito inuitati. Si non merito, ergo nec ſubitò. Si autem non ſubitò inuitati; ergo à Creatore, à quo olim. Cuius denique declinauerant vocationem tunc primò, dicentes ad Aaronem, [e] *Fac nobis Deos, qui præeant nobis*. Atque exinde, [f] *Aure audientes, & non audientes*
e Exo. 32. 1. vocationem ſcilicet Dei; qui pertinentiſſimè ad hanc parabolam per Hieremiam, [g] *Audite*,
f Eſa. 6. 9. & 10. inquit *Vocem meam, & ero vobis in Dominum, & vos mihi in populum; & ibitis in omnibus viis meis quaſcunque mandauero vobis*. Ecce inuitatio Dei. [h] *Et non audierunt*, inquit, *Et*
g Hier. 11. 4. *non aduerterunt aurem ſuam*. Ecce recuſatio populi. [i] *Sed abierunt in iis quæ concupierunt corde ſuo malo. Agrum emi, & boues mercatus ſum, & vxorem duxi*. [l] Et adhuc ingerit, [m] *Et emiſi*
h Ibid. 10. *ad vos omnes famulos meos Prophetas*. Hic erit Spiritus ſanctus admonitor conuiuarum, *Die &*
i Hier. 7. 23. & 24. *ante lucem. Et non audiit populus meus, & non intendit auribus ſuis, & obdurauit collum ſuũ*. Hoc
l Luc. 14. 18. & ſeq. vt patri familias renuntiatum eſt, *Motus tunc*, (Benè quod & motus; negat enim Marcion moueri Deum ſuum, ita & hoc meus eſt) [n] *Mandat de plateis & vicis ciuitatis facere ſublectionem*. Videamus an eo ſenſu quo rurſus per Hieremiam, [o] *Nunquid ſolitudo factus ſum domui*
m Hier. 7. 25. *Iſraëlis? aut terra in incultum derelicta?* Id eſt, Nunquid non habeo quos adlegam, aut vnde
Luc. 14. 24. adlegam? *Quoniam dixit populus meus, Non venimus ad te*. Itaque miſit ad alios vocandos; ex eadem adhuc ciuitate. Dehinc loco abundante, [p] *Præcepit etiam de viis & ſepibus colligi*.
n Ibid. 21. Id eſt, nos iam de extraneis gentibus. illa ſcilicet æmulatione, qua in Deuteronomio, [q] *A-*
o Hier. 2. 31. *uertam faciem meam ab eis, & monſtrabo quid illis in nouiſſimis*, Id eſt, alios poſſeſſuros locum eorum: *Quoniam genitura peruerſa eſt, filij in quibus fides non eſt. Illi obæmulati ſunt me*
p Luc. 14. 23. *in non Deo, & prouocauerunt me in iram in idolis ſuis; & ego obæmulabor eos in non Nationes*
q Deut. 32. 20. *in Natione inſipienti prouocabo eos in iram*; In nobis ſcilicet, quorum ſpem Iudæi gerunt, [r] *De qua illos guſtaturos negat* Dominus; [ſ] *Derelictâ Sione tanquam ſpecula in vinea & in cu-*
r Luc. 14. 24. *cumerario caſula*, Poſteaquam & nouiſſimam in Chriſtum inuitationem recuſauit. Quid ex
ſ Eſa. 1. 8. hoc ordine ſecundum diſpoſitiones & prædicationes Creatoris recenſendo competere poteſt illi, cuius nec ordinem habet, nec diſpoſitionem ad parabolæ conſpirationem, qui totum opus ſemel fecit? Aut quæ erit prima vocatio eius, & quæ ſecundo actu admonitio?

Antè debent alij excuſare, poſtea alij conueniſſe. Nunc autem pariter vtramque partem inuitare venit, de ciuitate, de ſepibus, aduerſus ſpeculum parabolæ. nec poteſt iam faſtidioſos iudicare, quos nunquam retro inuitauit, quos cummaximè aggreditur. Aut ſi de futuro eos iudicat, contempturos vocationem; ergo & ſubleĉtionem loco eorum ex gentibus de futuro portendit. Plane ad hoc ſecundò venturus eſt vt gentibus prædicet. Et ſi venturus eſt autem, puto non quaſi vocaturus adhuc conuiuas, ſed iam collocaturus. Interea qui cœnæ iſtius vocationem in cœleſte conuiuium interpretaris ſpiritalis ſaturitatis & iucunditatis, memento & terrenas promiſſiones *Vini & olei & frumenti, & ipſius ciuitatis*, Æquè in ſpiritalia figurari à Creatore.

COENÆ MAGNÆ. I. SCHOLIA

OCCVRRAT, *faueat an Marcioni ſpiritaliter tantum de gloriæ conuiuio parabolam interpretanti, an nobis, qui eam incarnationis Christi myſterio applicamus.* VTIQVE, *&c. Inducit Marcionem ſic explicantem.* DICO *respondeo, ait Tertull.* NVLLIVS IVRIS. *Qui nullum ius affinitatis habent, inuitari non ſolent, nec exteri, ſed domeſtici & amici.* PERTINEBANT. *Iudæi ſcilicet, in quantum homines ex Adam geniti, quem creator de limo formauit.* PATRES. *Patriarchas veteres, in quantum Iudæi.* EIVS. *Dei Marcionis noui & recentis Deut. 32.* Noui recenteſque venerunt, quos non cognouerunt Patres eorum. PRÆROGATIVA *Cura ſpecialis vtpote dilecti populi, ſic toties in veteri lege vocati.* NON QVI, *&c. Deus & Chriſtus Marcionis, ſubitò & repente apparens, nullo præcedente Propheta, venturum prænuntiante.* TANTVM. *Sufficit in opinione Marcionis, ſubitus aduentus Chriſti, vt ſimul, vocet, inuitet, cogat ad cœnam: cum tamen parabola tempus, & moram vocationis, inuitationis, coactionis diſtribuat.* AB ALIO. *Deo ſcilicet Marcionis, alio quàm ſuo Creatore.* OLIM. *In veteri Teſtamento per Prophetas.* FAC NOBIS. *Exo. 32. 1. Vulgata:* ſurge & fac nobis Deos qui nos præcedant. AVDITE. *Ierem. 11. 4. Vulgata*, audite vocem meam, & facite omnia quæ præcipio vobis, & eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum. *Et verſ. 8.* Et non audierunt, nec inclinauerunt aurem ſuam. Sed abierunt vnuſquiſque in prauitate cordis ſui mali. 70. reuerſi ſunt ad iniquitates Patrum ſuorum priores, qui noluerunt exaudire verba mea. Et ecce ipſi abeunt poſt Deos alienos, ad ſeruiendum eis. AGRVMENI. *Exponit tres concupiſcentias, quæ inuitatos ad nuptias ire præpedierunt.* INGERIT. *Inculcat & exprobat Ierem. 7. 25. Vulgata:* miſi ad vos omnes ſeruos meos Prophetas per diem, conſurgens diluculo & mittens. 70. *Die & diluculo: & miſi, &c. Et indurauerunt ceruicem ſuam ſuper Patres ipſorum*; & non audierant me, nec inclinauerunt aurem ſuam: ſed indurauerunt ceruicem ſuam: & peius operati ſunt quàm Patres eorum. DIE ET ANTE LVCEM. *Ante lucem in nocte Teſtamenti, in die legis gratiæ.* Nox præceſſit, &c. Tuus eſt dies, & tua eſt nox. *Vtraque lex.* HIC ERIT. *Spiritus ſanctus per Prophetas admonens & inuitans Iudæos.* MOTVS. *Ira. Vnde apud Luc. 14. 21.* Iratus Paterfamilias, &c. HOC. *Eo ipſo quod mouetur, licet abſque perturbatione:* non enim in turbine, neque in commotione Dominus cum tranquillitate iudicans. *Vt ſuo loco videbimus.* DEVTERONOMIO. *32. 20.* abſcondam faciem meam ab eis, & conſiderabo nouiſſima eorum: Generatio enim peruerſa eſt, & infideles filij: ipſi me prouocauerũt in eo qui non erat Deus, & irritauerunt in vanitatibus ſuis: & ego prouocabo eos in eo qui non eſt populus, & in gente ſtulta irritabo illos. 70. *Paulo aliter quàm Tertul.* Oſtendam quid erit eis in nouiſſimis diebus. SVBLECTIONEM. *Primo electis ouibus quæ perierant, ſublectis canibus Gentilibus.* NVMQVID SOLITVDO, *&c. Ier. 2. 31. Vulgata:* nunquid ſolitudo factus ſum Iſraëli, aut terra ſerotina? quare ergo dixit populus meus: receſſimus, non veniemus vltra ad te? 70. Terra plena ſentium? &c. Non ſeruiemus nec veniemus vltra ad te. LOCO ABVNDANTE. *Adhuc vacuo:* & adhuc ſupereſt locus. QVORVM SPEM, *in ſcripturis ſuis gerunt, habent ſcriptam:* & ipſe erit expectatio gentiũ. Et in ipſum gentes ſperabunt. *Vel ſperant adhuc Iudæi venturum Meſſiam.* IN CHRISTVM INVITATIONEM. *Ad Chriſtum recipiendum & ad cœnam incarnationis eius, & per fidem eius ad cœnam gloriæ inuitantes Apoſtolos recuſauerunt.* PRÆDICATIONES, *Prophetias. Illi, Deo Marcionis.* CONSPIRATIONEM, *concordantiam & conſenſum.* SEMEL. *Et ſimul ſubitus apparens, inuitauit & coegit ad cœnam.* SPECVLVM. *Intentum ſcopum, finem parabolæ.* CVMMAXIME, *præcipuè.* PLANE, *ironice, quaſi vero rurſum Chriſtus venturus ſit vt prædicet gentibus.* ETSI. *Quamquam & nos ſecundum eius aduentum expectemus, veniet vt collocet in menſa, non vt inuitet.* Faciet illos diſcumbere, & tranſiens miniſtrabit illis. FIGVRARI. *Figuras ſcito & Creatorem dediſſe in veteri lege ſpiritalis conuiuij, ciuitatis Ieruſalem, eſcarum quoque ſpiritalium: vt tu Marcion Deum tuum, rerum corporearum auerſatorem, & ſpiritalis conuiuij inſtructorem, Deo meo Creatori, & rerum ſpiritalium æquè ac corporalium conditori comparare non audeas.* VINI ET OLEI. *Pſal. 4. 8.* A fructu frumenti, vini & olei ſui multiplicati ſunt. *Auguſt.* A tempore frumenti, &c. Non vacat quod additum eſt, ſui: eſt enim & frumentum Dei. Si quidem eſt panis viuus qui de Cœlo deſcendit. Eſt enim vinum Dei. Nam inebriabuntur, inquit, ab vbertate domus tuæ, & eſt oleum Dei. De quo dictum eſt, impinguaſti in oleo caput meum. Iſti autem multi qui dicunt, quis oſtendit nobis bona? & regnum cœlorum intra ſe eſſe non vident à tempore frumenti, vini, &c. Non enim multiplicatio ſemper vbertatem ſignificat, & non plerumque exiguitatem, cum dedita temporalibus voluptatibus anima ſemper exardeſcit cupiditate, nec ſatiari poteſt & multiplici atque ærumnoſa cogitatione diſtenta, ſimplex bonum videre non ſinitur. Qualis eſt, illa de quo dicitur ſap. 9. corpus quod corrumpitur aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem, &c. Vt non poſſit agere quod præceptum eſt, ſentite de Domino in bonitate, & in ſimplicitate cordis quærite illum: Iſta enim multiplicitas, iſti ſimplicitati valde aduerſa eſt. *Et alibi:* nolebam multiplicari bonis habens in æterna tua ſimplicitate aliud frumentum, & vinum & oleum, &c. O in pace! ô in idipſum! ô obdormiam & quieſcam! tu es verè idipſum, & quies obliuiſcens laborum omnium. *De cœna ma-*

S. Auguſt.

S. Auguſt. *qua videndus Auguſtinus ſer. 33. de Verb. Do.* Ad cœnam vocati ſumus: immo alij vocati, nos non vocati, ſed ducti: non ſolum ducti, ſed etiam coacti, &c. Homo quidam, &c. Quis eſt iſte homo niſi mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus, &c? Qui ſunt inuitati, niſi per præmiſſos vocati Prophetas, &c. Parata iam cœna immolato Chriſto, &c. Sed quando occiderunt, tunc nobis cœnam neſcientes præparauerunt, &c. Miſſi ſunt Apoſtoli, ad quos miſſi ante fuerant Prophetæ, &c. In villa empta dominatio notatur: ergo ſuperbia caſtigatur, &c. Quinque iuga bonum, ſenſus huius carnis quinque numerantur, &c. Quare boum dicuntur iuga? quia per ſenſus iſtos carnis, terrena requiruntur. Boues enim terram verſant. Sunt autem homines remoti à fide, terrenis dediti, carnalibus occupati; nolunt credere aliquid niſi ad quòd ſui corporis ſenſu quinquepartito perueniunt, &c. Nos fratres mei ad cœnam vocati ab iſtis quinque iugis non ſumus impediti. Non enim in carnis faciem Domini videre in hoc tempore concupiuimus, aut vocem ex ore carnis illius procedentem auribus admittere deſiderauimus: nullum in illo temporalem odorem quæſiuimus, &c. Cœnam manibus ſuis conſecratam diſcipulis dedit, ſed nos in illo conuiuio non diſcubuimus, & tamen ipſam cœnam fide quotidie manducamus. Nec magnum putetis in illa cœna quam ſuis manibus dedit ſine fide interfuiſſe. *Reſpicit Iudam*, melior extitit fides poſtea, quam tunc perfidia. Non ibi fuit Paulus qui credidit, ibi fuit Iudas qui tradidit. Quàm multi & modo in ipſa Cœna quamuis illam tunc menſam non viderint, nec panem quem Dominus geſtauit in manibus oculis ſuis aſpexerint, vel faucibus guſtauerint, tamen quia ipſa eſt quæ nunc præparatur, quàm multi etiam nunc in ipſa cœna iudicium ſibi manducant & bibunt, &c. Curioſitatem quandam notandam fuiſſe noueritis, non ait, quinque iuga boum emi, eo paſcere illa, ſed eo probare illa, &c. tertius dixit vxorem duxi, iſta voluptas eſt carnis quæ multos impedit, &c. Concupiſcentia carnis, vxorem duxi. Concupiſcentiâ oculorum, quinque iuga boum emi. Ambitio ſæculi, villam emi. Tollamus ergo de medio excuſationes vanas & malas, & veniamus ad cœnam qua intrinſecus ſaginemur. Non nos impediat extollentia ſuperbiæ, &c. Non nos terreat curioſitas illicita, & auertat à Deo. Non nos impediat voluptas carnis à voluptate cordis, &c. veniant mendici, quia ille inuitat, qui propter nos pauper factus eſt, &c. Veniant debiles, quia non eſt opus ſanis Medicus, &c. Veniant Claudi, qui ei dicant, compone greſſus meos in ſemitis tuis. Veniant cæci qui dicant illumina oculos meos, &c. Quos inueneris, vt dignentur, noli expectare, coge intrare. Magnam Cœnam, magnam domum paraui, non ibi patior locum vacare. Venerunt de plateis & vicis gentes: veniant de ſepibus hæretici, hîc inuenient pacem. Nam qui conſtruunt ſepes, diuiſiones quærunt. Trahantur à ſepibus, euellantur à ſpinis, in ſepibus hæſerunt, cogi nolunt: voluntate, inquiunt, noſtrâ intremus. Non hoc Dominus imperauit, coge, inquit, intrare. Foris inueniatur neceſſitas, naſcitur intus voluntas.

2. *Cœna & conuiuia Chriſtianorum Agapes, quam ſancta & aliena à Cœnis Gentilium. Apol. cap. 39. circa f.*

CÆnulas noſtras præterquam ſceleris infames, vt prodigas ſuggillatis. De nobis ſcilicet Diogenis dictum eſt, Megarenſes obſonant, quaſi craſtina die morituri; ædificant vero quaſi nunquam morituri. Sed ſtipulam quis in alieno oculo facilius perſpicit, quàm in ſuo trabem. Tot tribubus, & curiis, & decuriis ructantibus aceſcit aër. Saliis cœnaturis creditor erit neceſſarius. Herculanarum decimarum & polluctorum ſumptus tabularij ſupputabunt. Apaturiis, Dionyſiis, myſteriis Atticis coquorum dilectus indicitur. Ad fumum cœnæ Serapiacæ ſparteoli excitabuntur. De ſolo triclinio Chriſtianorum retractatur. Cœna noſtra de nomine rationem ſui oſtendit. Id vocatur quod dilectio penes Græcos. Quantiſcunque ſumptibus conſtet, lucrum eſt pietatis nomine facere ſumptum. Siquidem inopes quoſque refrigerio iſto iuuamus, non quà penes vos paraſiti affectant ad gloriam famulandæ libertatis ſub auctoramento ventris inter contumelias ſaginandi; ſed quà penes Deum major eſt contemplatio mediocrium. Si honeſta cauſa eſt conuiuij, reliquum ordinem diſciplinæ æſtimate qui ſit, de religionis officio: nihil vilitatis, nihil immodeſtiæ admittit: non prius diſcumbitur, quàm oratio ad Deum prægustetur: editur quantum eſurientes cupiunt: bibitur quantum pudicis eſt vtile: ita ſaturantur, vt qui meminerint etiam per noctem adorandum Deum ſibi eſſe: ita fabulantur, vt qui ſciant Dominum audire: poſt aquam manualem & lumina, vt quiſque de ſcripturis ſanctis vel de proprio ingenio poteſt, prouocatur in medium Deo canere. Hinc probatur quomodo biberit: æquè oratio conuiuium dirimit: inde diſceditur non in cateruas cæſionum, neque in claſſes diſcurſationum, nec in eruptiones laſciuiarum, ſed ad eandem curam modeſtię & pudicitię, vt qui non tam cœnam cœnauerint, quàm diſciplinam.

COENÆ ET CONVIVIA. II. SCHOL.

COENVLAS. *Parcas & ſobrias.* SCELERIS INFAMES, *pro. ſcelere, non tantum infanticidio, & inceſtu ſceleratas, ſed & profuſas lautioreſque taxatis.* DE NOBIS. *Quaſi verò parſimonia noſtra, tam in edendo, quàm ædificando, conuenire poſſit apophthegma Diogenis in Megarenſes Græcos, iuxta iſthmum Corinthiacum à Megareo Appollinis filio dictos,* C *iaculatum, quod & Plutarchus tribuit Stratonico, contra Rhodios.* TRABEM. *Matth. 7. 3.* quid vides feſtucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides? TOT TRIBVBVS. *Has voces alibi expoſui. Nunc obiicit, Gentiles, per tribus & curias conuiuantes ad crapulam, ructibus aerem acidum, & graueolentem facere.* SALIIS COENATVRIS.

A *Sacerdotibus Martis, qui duodecim numero à Numa*
Pompilio primo instituti, & in tunicis pictis, & aneo
pectoris tegmine, Salientes, ancilia id eſt Clypeos per
vrbe circumferebant, unde & à Catullo Saliſubſuli dicti
ſunt. Ab his Saliares Cœnæ, Adiiciales, Pontificales, &
dubia dicta, quod tanta his cœnantibus adiicerentur fer-
cula, vt dubij eſſent accumbentes, quid ederent. Ma-
lim dubias, quod neſciretur, an creditoris impenſis, an
debitoris & parantis cœnam, fercula ſumerentur. Quò
alluſit Tertul. CREDITOR, *&c. Non poterit abſ-*
que mutuato ſumptu pœna parari Saliis. HERCV-
LANARVM. *Herculi decima pars bonorum vone-*
batur, quòd crederetur homines reddere fortunatos.
POLLVCIORVM. *A pollucto, verbo Sacro, quód*
B *ſignificat dedicare, vouere, vel Herculis Ara liba-*
menta offerre. Inde Plaut. Vt decumam partem Her-
culi pollucem. *Inde polluctum cœna oppipara, &*
Macrobio pollucibilis; id eſt ſplendida. Et polluctores
magnificè epulantes, quorum ſumptus TABVLA-
RII, *Alij minus doctè legunt, ſtabular. ſuppedita-*
bunt. Tabularius eſt propriè, qui publicas rationes tra-
ctat. Supputabunt ergo Tabul. xij. & in diarium re-
ferent expenſas factas in huiuſmodi Sacrificiis & Cœ-
nis. APATVRIIS. *Dicta ſunt hæc feſta à fraude,*
quã paſſi ſunt Athenienſes à Bœotiis. Videndus Suidas
in voce ἀπατούρια *per tres dies agebatur hoc feſtum; quo-*
rum primus dicebatur dies Cœna, quo ſodales veſpere
conuenientes epulabantur. Secundus, luxus, quo Sacri-
ficabatur Ioui Sodali, & Mineruæ. Tertius puellaris,
C *quòd tunc pueri & puellæ in Sodalitates adſcribebãtur.*
Cauſa feſti fuit: quod cùm bellum eſſet Athenienſibus cũ
Bœotiis confinibus; Xantius Bœotius Regẽ Athen. Thy-
metũ prouocauit ad certamen; quo renuente, Melanthus,
Meſſenius genere, peregrinus, certamine ſuſcepto, Rex
factus eſt à Periclimero, Nelei filio. Cum pugnarent, vi-
dit Melanthus quendam nigra pelle capræ indutum à
tergo Xantij, vnde exclamauit Melanthus, contra
conditionem pugnæ, Xantium ad certamen venire. Cum
ergo ad vocem ſe conuertiſſet, per fraudem occiſus eſt à
Melantho. Hinc templum & feſtum deceptori extru-
ctum. Vnde & Theodorus, ἀπάτην *genus inthybi, id*
eſt Cicorea, vertit Fraudem, *Quod guſtantes amari-*
tudine decipiat. Alij, vt ſupra notat Suidas, Apatu-
ria nominant à Patribus ſimul conuenientibus, dum
D *liberos, inter viros adſcriptos, Toga virili donabant.*
DIONYSIIS. *Feſtis Bacchi.* MYSTERIIS AT-
TICIS. *Sacris Græcis.* SPARTEOLI. *Id. noctur-*
ni vigiles, qui iuxta Suetonium aduerſus incendia,
excubias nocturnas agebant; vel Sparteoli, ſunt culi-
narum & conuiuiorum lurcones & helluones, qui
ad fumum ciborum excitantur. In feſtis autem Sera-
pidis ſplendidè cœnabatur. DILECTVS. *Pro dele-*
ctus. Adeo delicata erant Epulæ. RETRACTATVR.
murmur, detractio, iactatur. De noſtris cœnulis quan-
tumuis parcis, ſobriis, omni modeſtia & honeſtate
conditis RATIONEM SVI. *Cur cœnemus, & congrege-*
E *mur, vox Græca oſtendit,* ἀγάπη. *Dilectionem ſignificat.*
Aug. lib. 20. Cont. Fauſtum cap. 20. Aptiſſimè in rem
Tertul. de Chriſtianorum conuiuiis, non inuectis ex
imitatione Sacrificiorum & feſtorum Gentilium, ſed
ex viſceribus miſericordiæ, & dilectionis fraternæ me-
Auguſt. *dullis:* Nec ſacrificia eorũ vertimus in Agapes, ſed
Sacrificium illud, quod paulò ante commemoraui,
intelleximus, dicente Domino: miſericordiam
volo, quàm Sacrificium. Agapes enim noſtræ
pauperes paſcunt, ſiue frugibus, ſiue carnibus,
Paſcitur enim Creatura Dei, de creatura Dei, quæ
hominis dapibus congrua eſt. Vobis autem quia
dæmonia mendaciloqua perſuaſerunt, non ad re-
gendam carnem, ſed ad exercendam blaſphemiam,
abſtinere à cibis quos Deus creauit ad percipien-

A dum cum gratiarum actione fidelibus, & his qui
cognouerunt veritatem: quoniam omnis creatura
Dei bona eſt, & nihil abiiciendum, quod cum gra-
tiarum actione percipitur: Ingrati creatori, & pro
largis eius beneficiis, Sacrilegas retribuentes in-
iurias, quoniam plerumque in Agapibus, etiam
carnes pauperibus erogantur, miſericordiam
Chriſtianorum ſimilem dicitis paganorum. NON
QVA. *Non ſicut apud vos adulatores commenſales,*
qui libertatem ſuam vendunt, & affectant, ſaginantes
ſe vento nutrire gloriæ. INTER CONTVMELIAS.
Quia huiuſmodi homines contumeliis affici ſolent. SVB
AVCTORAMENTO. *Quaſi ſub Sacramento mili-*
tari. Quo milites Martem inuocabant, & iſti epulones
B *Deum Herculem, aut Bacchum, aut Cererem, vel ge-*
nium heri & Domini conuiuij de quibus Paulus Quo-
rum Deus venter eſt & gloria in confuſione ipſo-
rum. Sumitur & Authoramentum pro ſtipendio &
pretio eius qui ſit authoratus, id eſt obligatus &
mercede conductus apud Senecam & Ciceronem.
QVA PENES DEVM. *Apud Deum, in Scriptura*
& Euangelio eius, pluris ſit mediocris, id eſt pauper &
puſillus, cuius eſt regnum cœlorum, qui frater Domini
appellatur, qui recipit diuites in æterna tabernacula,
&c. CONTEMPLATIO. *2. Cor. 4. 18.* Non
contemplantibus nobis quæ videntur, ſed quæ
non videntur: quæ enim videntur, temporalia
ſunt; quæ autem non videntur æterna ſunt. *Con-*
templans enim Chriſtum latentem in mediocri, puſil-
C *lo, paupere fratre Domini, æternam quæ non videtur,*
mercedem ſperat. Beatus qui intelligit ſuper ege-
num & pauperem, &c. *Pſal. 40. in quem locum* S. Auguſt.
Aug. Quid eſt intelligere ſuper egenum & paupe-
rem? vt ipſum Chriſtum egenum & pauperem ac-
cipias, &c. Quid eſt hoc? Intellige, quia vbi tibi
expoſita eſt infirmitas, ibi latet diuinitas, &c. Reſ-
pice & pauperes egentes, eſurientes, &c. Intellige
ſuper talem pauperem, quia etſi ſuper talem intel-
ligis, ſuper illum intelligis qui dixit, eſuriui, ſi-
tiui, &c. *Sed expreſſius in rem noſtram ſer. 2. de Temp.* S. Auguſt.
Quod ſolebat vanitas per gulã perdere, incipiat iu-
ſtitia per miſericordiam pauperibus erogare: quod
luxuria vel gula diſſipauit in mũdo, pietas reponat
in cœlo, &c. Et quare pauper tecum non capiat
D cibum, qui tecum accepturus eſt regnum? quare
pauper non accipiat veterem tunicam, qui tecum
recepturus eſt Immortalitatis ſtolam? quare pau-
per non mereatur panem tuum, qui tecum meruit
accipere baptiſmi Sacramentum? Cur indignus
eſt accipere reliquias ciborum tuorum, qui tecum
ad conuiuium inuitatus eſt Angelorum? Audite
fratres, audite, non meum, ſed Domini commu-
ne præceptum. Sic enim ait in Euangelio Luc 14.
Cum facis prandium aut Cœnam, noli inuitare di-
uites, qui te iterum inuitent, & fiat tibi retributio:
ſed voca pauperes & claudos, & beatus eris, quia
non habent vnde retribuant tibi: retribuetur au-
tem tibi in retributione iuſtorum. *Hæc eſt ergo con-*
E *templatio mediocrium apud Deum.* DISCIPLINÆ.
Moris, & conſuetudinis Chriſtiani. NIHIL VILI-
TATIS, *Nihil ſordidum ac vile.* PRÆGVSTE-
TVR. *Vt cibum prægustet anima proprium, ſcilicet*
orationem & ſermonem cum Deo, de qua Chryſol. ſer.
166. vbi de Moyſe cum Deo colloquente: Subſtantia
Dei diu paſtus tota mortalis cibi oblitus fuerat ad-
iumenta. *Et Pſaltes,* Guſtate & videte quoniam
ſuauis eſt Dominus. PER NOCTEM *Ad vigilias*
& matutinum ſurgebant. Hiero. ad Euſtoch. Ita tibi
ſemper comedendum eſt, vt cibum & oratio ſe-
quatur, & lectio. *Id eſt vt idem ad Lætam:* Vt ſta-
tim poſt cibum, poſſis legere & pſallere AQVAM

MANVALEM. *Quæ poſt cibum ad manus lauandas* A *honeſtatis cauſa ſumitur.* ET LVMINA. *Quæ iam nocte vrgente accendebātur, vnde & preces lucernaria, & Pſalmi lucernales apud Hieronimum & Epiphanium.* CONVIVIVM DIRIMIT. *Soluit, abſoluit gratiarum actio, Clem. Alex. 2. Pædag. c. 9* Poſt Cœnam factam, laudemus Deum. CÆSIONVM, *Tum quod Gentiles ebrij digladiarentur, tum quod caterhatim ad ſpectacula gladiatoria concurrerent. Aug. 6. Confeſſ. c. 8. vbi de Alipio:* Romam proceſſerat, vt ius diſceret, & ibi gladiatorij ſpectaculi inhiatu incredibili, & incredibiliter abreptus eſt. Cum enim auerſaretur & deteſtaretur talia, quidam eius amici & condiſcipuli, cùm fortè de prandio redeuntibus obuius eſſet, recuſantem vehementer, & reſiſtentem, familiari violentia duxerunt in Amphitheatrum crudelium & funeſtorum ludorum diebus, &c Factus eſt clamor, qui per eius aures intrauit, & reſerauit eius lumina, vt eſſet quà feriretur, & deiiceretur, audax adhuc potius, quàm fortis animus, & eo infirmior, quo de ſe præſumpſerat, qui debuit de te. DISCVRSATIONVM, *Bacchantium*, ERVPTIONES, &c. *Laſciuos ſaltus, & ſcenam. ſpectacula inhoneſta.* QVAM DISCIPLINAM, *Doctrinam moralem & Sanctam. Vt menſa ſit ſchola virtutis: Aug. ſer. 6. de Verb. Do.* Vbi panis iuſtitia, vbi potus ſapientia.

S. Auguſt. — Auguſt.

COGITATIO.

1. Cogitatio Bona vel mala meritoria eſt pœnæ vel mercedis. De An. cap. 58. circa fin.

NEc omnia opera cum carnis miniſterio anima partitur; nam & ſolos cogitatus nudas voluntates cenſura diuina perſequitur: [a] *Qui viderit ad concupiſcendum, iam adulterauit in corde.* Ergo, propter hoc, congruentiſſimum eſt animam, licet non expectata carne puniri, quod non ſociata carne commiſit. Sic & ob cogitatus pios & beneuolos, in quibus carne non eguit, ſine carne recreabitur. Quid nunc, ſi & in carnalibus prior eſt, quæ concipit, quæ diſponit, quæ mandat, quæ impellit? Et ſi quando inuita, prior tamen tractat, quod per corpus actura eſt. Nunquam denique conſcientia poſterior erit facto. Ita huic quoque ordini competit, eam priorem penſare mercedes, cui priori debeantur.

a Math. 5. 28.

2. Et V. Verbum. Peccatum aliud corporale, &c.

COGITATIO BONA. SCHOLIA.

ANIMA PARTITVR. *Anima non ſemper in ſuis operibus vtitur miniſterio corporis, ſed interdum ſola agit. Vt patet ex Iudicio Dei, qui ream ſuo tribunali ſiſtit animam ob ſolam cordis concupiſcentiam, vt ait, Chriſtus Math. 5. 28.* Iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. NON EXPECTATA. *Reſurrectione ſcilicet carnis, rurſum viuenda anima.* NON SOCIATA, *Licet carnis actus non committitur, & iungatur animæ interius peccanti.* RECREABITVR, *Remunerabitur. Aduerte Tertul. non negare animæ refrigerium aut pœnam poſt mortem, etiam ante tempus Reſurrectionis, licet animas ſolas Martyrum in cœlum admitti velit. In quo errauit vt ſuo loco vidimus.* QVID NVNC. *Quid dicam, cum & in ipſis operibus carnis, operatio animæ præcedat, vt principium eſt motuum eius.* SI- C QVANDO INVITA. *Non quod animæ libertas cogi poſſit, ſed quod vel habitu malo in neceſſitatis alicuius ſpeciem verſo, vel fomite peccati perurgente, licet cognoſcat bonum, fertur in malum. Quo ſenſu dixit Apoſtolus Rom. 7. 19.* Non quod volo bonum, hoc facio: ſed quod nolo malum, hoc ago. Si autem quod nolo illud facio, iam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum. *Aug. in Pſal. 118.* Hic dicet aliquis, quomodo agebat quod nolebat malum, & quomodo ipſe id non agebat, ſed quod habitabat in illo peccatum? vtrumque enim dixit, & quod non volo ago, &c. Vnde intelligere debemus, quod peccatum, quod habitat in nobis, operatur in nobis: tunc nos id non operari, D quando nequaquam ei voluntas noſtra conſentit, & tenet etiam corporis membra, ne obediant deſideriis eius, quid enim operatur peccatum nobis nolentibus, niſi ſola illicita deſideria? quibus ſi voluntatis non adhibeatur aſſenſus, mouetur quidem nonnullus affectus, ſed nullus ei re- B laxatur effectus: Hoc præcepit idem Apoſtolus vbi dicit; non ergo regnet peccatum in veſtro mortali corpore ad obediendum deſideriis eius; neque exhibeatis membra veſtra arma iniquitatis peccato. Sunt itaque deſideria peccati, quibus nos prohibuit obedire. Operantur ergo peccatum hæc deſideria, quibus ſi obedimus, & nos operamur. Si autem obtemperantes Apoſtolo non eis obedimus, non illud nos operamur, ſed quod habitat in nobis peccatum. *Hoc eſt fomes peccati & reliquiæ peccati originalis, & naturæ corruptæ, quod totum eſt pœna peccati* Si autem deſideria nulla haberemus illicita, *Quæ inuita, vt ait Tertul. anima germinat;* Nec nos, nec peccatum, mali aliquid operaretur in nobis. Motum porrò illiciti deſiderij cui non obediendo, non eum nos operamur, C ideo & nos agere dicimur; quoniam non eſt naturæ vigor alienæ, ſed languor eſt noſtræ. A quo languore omnimodo ſalui erimus, cum & animo & corpore immortales facti fuerimus. Languor huius infirmitatis, vnde illicita deſideria mouentur, quod peccatum appellat Apoſtolus, vniuerſus reatus Sacramento baptiſmatis eſt ſolutus. *Intellige de reatu culpæ non pœnæ.* Cum omnibus, quæ illi obedientes fecimus, diximus, cogitauimus. Nec nobis deinceps languor iſte obeſſet, ſi deſideriis eius illicitis nullis, vnquam obedientiam præberemus, ſiue operatione, ſiue locutione, ſiue tacita aſſenſione, donec etiam ipſe ſanaretur. *Immo & in meritum & coronam vertetur, ſi cogitationes & deſideria inuiti patiamur. Nunc differo de peccatis cogitationis agere, de quibus ſuo loco tractabimus.* D POSTERIOR. *Quia nihil inſcia facit anima, ſed præcedit ſemper conſcientia opus externum.* PENSARE MERCES *Pendere & recipere mercedem debet anima, quæ prima operata eſt.*

S. Auguſt.

CONCILIVM

CONCILIVM.

* *Conciliorum vniuerſalium ſolemnitas per ieiunium inchoata, c. De Ieiun. cap. 13. in fin.*

AGuntur præterea per Græcias illa certis in locis concilia ex vniuerſis Eccleſiis, per quæ & altiora quæque in commune tractantur, & ipſa repræſentatio totius nominis Christiani magna veneratione celebratur. Et hoc quàm dignum fide auſpicante congregari vndique ad Christum? [a] *Vide quàm bonum & quam iucundum habitare fratres in vnum.* a Pſal. 132. 1. Hoc tu pſallere non facile noſti, niſi quo tempore cum compluribus cœnas. Conuentus autem illi ſtationibus prius & ieiunationibus operati; [b] *Dolere cum dolentibus, & ita demum congaudere gaudentibus norunt.* b Rom. 12. 15. Si & iſta ſolennia, quibus tunc præſens patrocinatus eſt ſermo, nos quoque in diuerſis prouinciis fungimur in ſpiritu inuicem repræſentati, lex eſt Sacramenti.

CONCILIVM. SHCOLIA.

A AGVNTVR PRÆTEREA. *Alii legunt* Præcepta per Græcias illas. ALTIORA QVÆQVE. *Grauioris momenti negotia tractata in Conciliis, & communi Epiſcoporum ſuffragio, ad bonum commune Eccleſiæ ſubſcribuntur apud Patres Græcos, in quibus repræſentatur totus Chriſtianiſmus, in præcipuis eius membris.* FIDE AVSPICANTE. *Sub auſpiciis fidei, vel ad inſtar Eccleſiæ naſcentis & fidei Chriſtianæ incipientis.* AD CHRISTVM. *In nomine Chriſti, vel ad Chriſtum eiuſque gloriam celebrandã, vel Authoritate Pontificis, ipſo vel eius legato adſtante & Chriſtum Eccleſiæ caput repræſentante, ad quod membra præcipua congregantur.* VIDE, &c. Ecce quàm bonum, &c. *Hic ſuum virus, in Chriſtianos vomit, quos vocat Pſychicos quorum Concilia & conuentus, iam hæreticus compotationes vocat, vt hunc locum Pſalmi cantare neſciant, niſi lautè cænati.* CONVENTVS. *Concilia illa Patrum Græciæ.* OPERATI, *peracta ſunt, præcedente ſtato & ſtatuto ieiunio, vigiliiſque præambulis.* STATIONIBVS. *Statio porro, orta eſt à re militari, nec mirum, cùm Eccleſia:* Sit Caſtrorum acies ordinata, *Et per illam Sunamitem adumbrata, de qua ſcriptum eſt in Canticis:* Quid videbis in Sunamite niſi choros caſtrorum? *Hinc Dei ſeruis Pſaltes:* Ecce nunc benedicite Dominum omnes ſerui Domini, qui ſtatis in domo Domini, in atriis domus Dei noſtri *Ceu milites in atrio Regis ſtantes, agenteſque excubias: pro vigiliis autem nocturniſque precationibus ſubiicit:* In noctibus extollite manus veſtras in Sancta, & benedicite Dominum. *Et Paulus:* ſtate ſuccincti lumbos mentis veſtræ, &c. *Quod autem huiuſmodi ſtationes & vigilias ieiunia comitarentur, hic probat. Quin & Dauid dux militum & Dei miles ſtrenuus 2. Reg. 3. inter bellicos tumultus, ſic ait,* hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, ſi ante occaſum Solis guſtauero panem vel aliud quidquam. *Ambr. ſer. 36.* Stationes vocantur ieiunia, quòd ſtantes & commorantes in eis inimicorum inſidias repellimus. *Et Tertul. hoc ipſo libro contra Pſichicos:* arguunt nos, quòd ieiunia propria cuſtodiamus, quòd ſtationes plerumque in veſperam producamus. DOLERE CVM DOLENTIBVS. *Hic inſinuat, quòd cùm Concilia celebrentur pro afflicta Eccleſia plerumque, vel à Schiſmaticis, vel ab hæreticis, Eccleſiæ condolendum eſſe, & non in comeſſationibus, ſed ieiuniis agenda eſſe Concilia, vt pace reddita Eccleſiæ, pariter congaudeant.* ISTA SOLEMNIA, *Ieiunia Stationeſque ſolemnes, in quorum laudem & commendationem liber hic de ieiunijs ſcriptus eſt. vel ſolemnia intelligit Concilia, quæ etiam in Africa, & Eccleſia Latina agebantur.* FVNGIMVR. *Congregamus, celebramus ieiunantes & ſtantes, hoc eſt perſeuerantes.* IN SPIRITV, *vel vnanimitate cordium, vel in Spiritu ſancto congregati.* INVICEM REPRÆSENTATI. *Ex diuerſis Prouincijs concurrentes & inuicem è regione in conuentu & cœtu præſentes. Sic prædixit Eſaias:* illuc congregati ſunt milui, alter ad alterum; requirite diligenter in libro Domini, & legite, vnum ex eis non defuit, alter ad alterum non quæſiuit; quia quod ex ore meo procedit, ille mandauit, & ſpiritus eius ipſe congregauit ea. Et ipſe miſit eis ſortem. *70. paulo aliter:* Ibi occurrerunt cerui, & viderunt facies inter ſe, &c. Et ipſe mittet eis ſortes. *Quod viri docti Concilio Apoſtolico pro electione Matthiæ per ſortes, iuxta librum Pſalmorum explicant, Act. 1. cerui autem Apoſtoli ob perfectos pedes, & Sitim Iuſtitiæ. Milui ob prædam animarum Chriſto comparandam.* LEX EST SACRAMENTI. *Sacramentum, vt & ſtatio, vox militaris, & Iuſiurandũ militis fidem præſtantis Imperatori, & Duci ſuo, ſonat. Per legem igitur Iuſiurandi inuiolabilem, ſe ſuoſque Montaniſtas ad ſtationes & ieiunia longa teneri dicit; vi ſacramenti præſtiti in baptiſmo, quo Catechumeni ore proprio, vt infantes ſponſorum voce, & Spiritui ſancto, & Eccleſiæ Catholicæ ſe credere, & eius mandatis obedire promittebant. Quaſi dicat; ſi concilia cum ieiunijs & ſtationibus celebramus, ſciamus nos ad id teneri lege ſacramenti, vi obedientiæ præſtita Spiritui ſancto & Eccleſiæ. Vel fidem ſuam oppigneratam ait tacitè Montani ſacramento, & myſterio Paracleti, Vt vel traditionẽ Eccleſiæ circa hæc vel obedientiã erga Montanum commendet. Quod paulò ſupra indicat his verbis:* Spiritus ſanctus cùm in quibus vellet terris, & per quos vellet prædicaret, ex prouidentia imminentium, ſiue Eccleſiaſticarum tentationum, ſiue mundialium plagarum, *vt peſtis, belli, &c.* Qua paracletus id eſt aduocatus, ad exorandum Iudicem, huiuſmodi officiorum, *Stationum & ieiuniorum*, remedia mandabat, puta nunc ad exercendam ſobrietatis & abſtinentiæ Diſciplinam: hunc qui recipimus, neceſſariò etiam quæ tunc conſtituit, obſeruamus. *De traditione autem ſic immediatè ſubijcit:* aſpice ad Iudaicos faſtos, & inuenies nihil nouum, ſi quæ Patribus ſunt præcepta omnis deinceps poſteritas hæreditaria Religione cuſtodit. *Habes Acto. 13. Exemplum ieiunij præmiſſi Concilio Antiocheno Apoſtolorum. Conciliorum Authoritatem commendant Patres omnes, vnum proferam Auguſtinum: Ep. 118. ad Ianuarium:* Illa S. Auguſt. quæ non ſcripta, ſed tradita cuſtodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obſeruantur, dantur in-

telligi vel ab ipſis Apoſtolis vel plenariis, *generalibus*, Cōciliis, quorū eſt in Eccleſia ſaluberrima Authoritas, commendata atque ſtatuta retineri, &c. *Et lib. de vtilitate credendi cap. 7. vbi de ſanctitate Eccleſiæ:* (S. Auguſt.) quòd continentia vſque ad tenuiſſimum victum panis, & aquæ, & non quotidiana ſolùm, ſed etiam per contextos plures dies, perpetuata ieiunia: quòd caſtitas vſque ad coniugij, prolíſque contemptum: quòd patientia vſque ad cruces flammaſque neglectas: quòd liberalitas vſque ad patrimonia diſtributa pauperibus: quod denique totius mundi aſpernatio vſque ad deſiderium, mortis, &c. Hoc factum eſt diuina prouidentia, per Prophetarum vaticinia, per humanitatem doctrinamque Chriſti, per Apoſtolorum itinera, per Martyrum contumelias, cruces, ſanguinem, mortes; per ſanctorum prædicabilem vitam; atque in his vniuerſis, digna rebus tantis ac (B) virtutibus, pro temporum opportunitate, miracula. Cùm igitur tantum auxilium Dei, tantum profectum, fructumque videamus, dubitabimus nos eius Eccleſiæ condere gremio, quæ vſque ad confeſſionem generis humani, ab Apoſtolica ſede; per ſucceſſiones Epiſcoporum, fruſtra hæreticis circumlatrantibus, & partim plebis ipſius iudicio, partim CONCILIORVM GRAVITATE, partim etiam miraculorum maieſtate damnatis, culmen authoritatis obtinuit? Cui nolle primas dare, vel ſummæ profectò impietatis eſt, vel præcipitis arrogantiæ. (S. Auguſt.) *Et lib. 3. Cont. Maximinum Arrian. Epiſ.* Pater & Filius vnius ſunt eiuſdemque ſubſtantiæ. hoc eſt illud homouſion, quod in Concilio Nicæno aduerſus hæreticos Arrianos, & Catholicis Patribus veritatis authoritate, *id eſt ſcriptura*, & (C) authoritatis veritate firmatum eſt; quod poſtea in Concilio Ariminenſi propter nouitatem verbi, minùs quàm oportuit intellectum, quod tamen fides antiqua pepererat, multis paucorum fraude deceptis, heretica impietas ſub hæretico Imperatore Conſtantio labefactare tentauit. Sed poſt non longum tempus, libertate fidei Catholicæ præualente, poſteaquam vis verbi, ſicut debuit, intellecta eſt, homouſion illud, catholicæ fidei ſanitate, longè lateque defenſum eſt.

Conſiliorum praxis & authoritas fluxit ab illis quæ Ieroſolymis collecta sūt, quibus princeps Apoſtolorū Petrus præfuit, formam præbens ſubſecuturis Conciliis, ſummi Pontificis authoritate congregādis, & eius confirmatione roborandis. Primum fuit Act. 1. 15. & ſeq. pro eligendo Matthia. Secundū Act. 6. 2. & ſeq. pro electione ſeptem. Diaconorum. Tertium ſolemnius. Act. 15. 5. Surrexerūt (D) quidam de hæreſi Phariſæorū, qui crediderunt, dicentes: Quia oportet circūcidi eos, *Gentiles conuerſos ad Chriſtum*, præcipere quoque ſeruare legē Moyſi. *Cui ſententiæ compeſcendæ collectum eſt Concilium, vt ſtatim ſubijcit Lucas.* Conueneruntque Apoſtoli, & Seniores videre de verbo hoc *Syr. congregati ſunt itaque Apoſtoli, & Presbyteri, vt prouiderent huic Sermoni, id eſt negotio. Multaque habitâ diſceptatione, &c.* Cùm autem magna conquiſitio fieret, ſurgens Petrus dixit ad eos *vt caput & præſidens Concilij Pontifex Summus*, viri fratres, vos ſcitis, quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit, per os meum audire gentes verbum Euangelij & credere, &c. Et nihil diſcreuit inter nos & illos, fide purificans (E) corda eorum *Syr. maiore emphaſi: vos ſcitis à primis diebus, per os meum, meum inquam, elegiſſe Deum, vt audirent gentes Sermonem Euangelij & crederent.* Nunc ergo quid tentatis Deum, imponere, *Syr. vt imponatis*, iugum ſuper ceruices Diſcipulorum,

(A) quod neque Patres noſtri, neque nos portare potuimus? *Vide reſpectum & reuerentiam: & quomodo tacente multitudine grauiores poſt Petrum audiantur.* Tacuit autem omnis multitudo, & audiebant Barnabam & Paulum narrantes quanta Deus feciſſet ſigna & prodigia in gentibus per eos. Et poſtquam tacuerunt, reſpondit Iacobus, *minor ſcil. Epiſcopus loci*, dicens: viri fratres, audite me. Simon narrauit quemadmodum primùm Deus viſitauit ſumere ex gentibus populum nomini ſuo, &c. Propter quod ego iudico non inquietari eos, qui ex Gentibus conuertuntur ad Deum. Sed ſcribere ad eos vt abſtineant ſe à contaminationibus ſimulacrorum & fornicationis, & ſuffocatis, & ſanguine, &c. *Dehinc ponit aſſenſum totius Concilij:* tunc placuit (Aug.) Apoſtolis & Senioribus cum omni Eccleſia eligere viros ex eis, & mittere Antiochiam cum Paulo (B) & Barnaba, Iudam, qui cognominabatur Barſabas, & Silam viros primos in fratribus, *Syr. qui primarij erant inter fratres*, ſcribentes per manus eorum. *En Epiſtola Concilij:* Apoſtoli, & Seniores fratres, his qui ſunt Antiochiæ & Syriæ & Ciliciæ fratribus ex gentibus, ſalutem. *Syr. Pacem.* Quoniam audiuimus quia quidam ex nobis exeuntes turbauerunt vos verbis, euertentes animas veſtras, *Syr. addit: cùm dicerent vos eſſe Circumcidendos*, quibus non mandauimus: placuit nobis collectis in vnum, eligere viros, & mittere ad vos cum chariſſimis noſtris Barnaba & Paulo, &c. Viſum eſt enim Spiritui ſancto, & nobis nihil vltra imponere vobis oneris, quàm hæc neceſſaria: vt abſtineatis vos ab immolatis ſimulacrorum, & ſanguine, & ſuffocato, & fornicatione, à quibus cuſtodientes vos, bene (C) agetis. Valete. *Hæc ſumma Concilij Generalis. Cui hactenus octodecim generalia ſucceſſerunt: Nicænum primum ſub Syluestro. Anno Chri. 325. Conſtantinopolitanum primum ſub Damaſo. 338. Epheſinum ſub Celeſtino 431. Chalcedonenſe ſub Leone primo 451. Conſtantinopolitanum quintum ſub Vigilio 553. Conſtantinopolitanum ſextum ſub Agathone 680. & 681. Nicænum ſecundum 777. Conſtantinopolitanum octauum ſub Adriano ſecundo 870. Lateranenſe primum ſub Calixto 1119. Lateranenſe ſecundum ſub Innocentio ſecundo 1139. Lateranenſe 3 ſub Alexandro 3. 1180. Lateranenſe 4. ſub Innocentio 3. 1215. Lugdunenſe primum ſub Innocentio 4. 1245. Lugdunenſe ſecundum ſub Greg. 10. 1274. Viennenſe ſub Clemente quinto. 1311. Florentinum ſub Eugenio 4. 1439. Lateranenſe quintum ſub Iulio 2. 1517. Tridentinum inchoatum ſub Paulo 3. 1545. Continuatum ſub Iulio. 3. finitum ſub Marcello. 2 Paulo 4. & Pio. 4. 1563.*

(D) *Quanta ſit Conciliorum Generalium authoritas, præſertim quatuor primorum Nicæni in quo damnatus eſt Arius ſub Conſtantino. Conſtantinopolitani ſub Theodoſio Seniori contra Macedonium; Epheſini contra Neſtorium, ſub Theodoſio Iuniore. Chalcedonenſis, ſub Leone primo, & Imperatore Marciano; ipſe teſtatus eſt Caluinus, lib. 4. Inſtit. cap. 9. §. 8.* Priſcas, inquit, illas Synodos, vt Nicænam, Conſtantinop. Epheſ. Chalced. &c. Similes, quæ confutandis erroribus habitæ, ſunt, libenter amplectimur, reueremurque vt ſacroſanctas, quantùm attinet ad fidei dogmata. Nihil enim continent quàm puram & natiuam Scripturæ interpretationem, quam ſancti Patres ſpirituali prudentia ad frangendos religionis (E) hoſtes qui tunc emerſerant, accommodarant. *Peior Caluino Lutherus, qui libro de Concilijs, ſcribens de canonibus Nicæni:* hi inquit, omnes articuli, fœnum, ſtramen, ligna, ſtipulæ fuerūt: &c. Hic prorſus non intelligo Spiritum ſanctum in hoc Concilio.

Sed Patres ſancti potius audiendi, quàm hæretici. Gregorius quidem Papa agens de quatuor primis, lib. 1. Epiſt. 24. Sicut ſancti Euangelij quatuor libros, ſic quatuor Concilia ſuſcipere & venerari me fa-teor. *De quibus in Authent. Collat. 9. de Eccleſ. titulis, cap. 1. ſic Iuſtinianus.* Sancimus vicem legum obtinere ſanctas Eccleſiaſticas regulas, quæ à ſanctis quatuor Concilijs expoſitæ ſunt aut firmatæ. Prædictarum quatuor Synodorum dogmata, ſicut ſanctas ſcripturas recipimus, & regulas ſicut leges obſeruamus. *De Conſtantino Nicenam Synodum amplectente Ruffinus lib. 1 Hiſt. cap. 5.* Defertur, inquit, ad Conſtantinum Sacerdotalis Concilij ſententia. Ille tanquam à Deo prolatam veneratur: cui ſi quis tentaſſet obniti, velut contra ſtatuta diuina venientem, in exilium ſe protestatur acturum. *Quid Athanaſium referam in Epiſtola ad Epictetum Corinth. Epiſc. Cyrillum Dialogo 1. Cum Hermia, & in Expoſit. Symboli Niceni, Chriſtum præſentem huic fidei fundamento dicentem: Ambroſium libro. 1. Epiſt. 9. ad Theophilum Alexandrinum, Acta Nicæni Concilij & Capuenſis commendantem, quæ & Conciliũ Carthag. 3. cap. 38. rursũ commendat?*

Vno contentus Auguſtino, verbis eius pluribus locis Conciliorum authoritatem atteſtabor. lib. 2 Cont. [Auguſt.] *Donatiſtas cap 3.* Certè nobis obiicere ſoleris Cypriani literas, Cypriani ſententiam, Cypriani Concilium. Cur authoritatem Cypriani pro veA ſtro ſchiſmate aſſumitis, & eius exemplum pro Eccleſiæ pace reſpuitis? &c. Sanctam Scripturam Canonicam tam veteris, quàm noui teſtamenti, certis ſuis terminis contineri, eamque omnibus poſterioribus Epiſcoporum literis ita præponi, vt de illa omnino dubitari, & diſceptari non poſſit, vtrum verum, vel vtrum rectum ſit, quicquid in ea ſcriptum eſſe conſtiterit: Epiſcoporum autem literas, quæ poſt confirmatum Canonem, *Scripturæ librorum*, vel ſcriptæ ſunt, vel ſcribuntur, & per ſermonem forte ſapientiorem cuiuſlibet in ea re peritioris, & per aliorum Epiſcoporum grauiorem authoritatem, doctiorumque prudentiam, & per Concilia licere reprehendi, ſi quid in eis fortè à veritate deuiatum eſt: & ipſa concilia quæ per ſin-B gulas regiones vel prouincias fiunt, plenariorum Conciliorum authoritati, quæ fiunt ex vniuerſo orbe Chriſtiano, ſine vllis ambagibus cedere, ipſaque plenaria ſæpè priora poſterioribus emendari, cùm aliquo experimento rerum aperitur quod clauſum erat, & cognoſcitur, quod latebat, ſine vllo typho ſacrilegæ ſuperbiæ, ſine vlla inflata ceruice arrogantiæ, ſine vlla contentione liuidæ inuidiæ, cum ſancta humilitate, cum pace Catholica, cum charitate Chriſtiana. *Et eodem libro cap. 9. Concilium plenarium & vniuerſale ſequendum docet, ſicut & libro primo cap. 18 Vide item eundem lib. 7. Contra Donat. cap. 53.*

CONFESSIO CHRISTI, ET FIDEI.

1. *Confiteri, vel negare Chriſtum, eſt ſeipſum fateri, vel diffiteri Chriſtianorum. Scorp. cap. 9. à. m.*

MAnifeſta, vt opinor, definitio & ratio eſt, tã confeſſionis quàm negationis, etſi diſpoſitio diuerſa eſt Qui ſe Chriſtianum confitetur, Chriſti eſſe teſtatur. Qui Chriſti eſt, in Chriſto ſit neceſſe eſt. Si in Chriſto eſt; in Chriſto vtique confitetur, cum ſe Chriſtianũ confitetur. Hoc enim non poteſt eſſe, niſi ſit in Chriſto. Porrò, in Chriſto confitendo, Chriſtum quoque confitetur qui ſit in Chriſto, dum & ipſe in illo eſt, vtpote Chriſtianus Nam & ſi diem dixeris, lucis rem oſtendis quæ diem præſtat, licet non dixeris lucem. Ita, & ſi non directò pronuntiauit, [a] *Qui in me confeſſus fuerit;* Non eſt diuerſus actus quotidianæ confeſſionis, à ſenſu Dominicæ pronuntiationis. Quod enim eſt qui ſe confitetur, id eſt Christianum; etiam id per quod eſt, confitetur; id eſt Chriſtum. Proinde qui ſe negauit Chriſtianum, in Chriſto negauit, negando ſe in Chriſto eſſe, dum negat ſe Chriſtianum. & Chriſtum autem in ſe negando, dum ſe in Chriſto negat, Chriſtum quoque negabit. Ita & qui in Chriſto negauerit, Chriſtum negabit. Et qui in Chriſto confeſſus fuerit, Chriſtum confitebitur. Sufficiſſet igitur & ſi de confitendo tantummodo Dominus pronuntiaſſet. ex forma enim confeſſionis, contrario quoque eius præiudicaretur, id eſt negationi, perinde negationi negationem rependi à Domino, quemadmodum confeſſioni confeſſionem. Et ideo quum in forma confeſſionis, etiam negationis conditio intelligatur, apparet ad alium modum negationis pertinere, quod de ea aliter Dominus pronuntiauit, quàm de confeſſione, dicendo, [b] *Qui me negauerit;* Non, qui in me. Proſpexerat enim & hanc vim plerumque in expugnatione nominis ſubſecuturam; vt qui ſe Chriſtianum negaſſet, ipſum quoque Chriſtum compelleretur blaſphemando negare. Sicut non olim pro*... ſpice cum tota fide quorundam colluctatum hoc modo hortuimus. Itaque fruſtra erit dicere, Etſi me negauero Chriſtianum, non negabor à Chriſto; non enim ipſum negaui. Ex illa enim negatione tantundem tenebitur, qua ſe Chriſtianum negando, Chriſtum in ſe negans, etiam ipſum negauit.

[a] Math. 10. 33.

[b] Math. 10. 33.

* auſpice

CONFESSIO CHRISTI. I. SCHOLIA.

DISPOSITIO DIVERSA *Quia aliter diſpoſitus eſt textus, in quo Chriſtus loquitur de negãtibus ſe, quã de cõfitentibus: ſaltẽ vt hic legit Tertullianus. Subiicit enim in fine:* De ea *Supple negatione* Aliter Dominus pronuntiauit, quàm de confeſſione, di-C cendo: qui me negauerit, non qui in me. *Supple confeſſus fuerit.* QVI SIT. *Id eſt ille, qui in Chriſto manet:* DVM ET IPSE *Chriſtus ſcilicet. Agit hic de fide per dilectionem operante, Paulus quidem ait,* Chriſtum per fidem habitare in cordibus noſtris:

Sed per fidem formatam charitate, quæ foras pellat timorem, vt abſque metu mortis, tota & plena fide corde credatur ad iuſtitiam, & ore fiat Chriſti confeſſio ad ſalutem. *Aliàs Chriſtus per fidem habitat tantum in mente, non corde. Hinc ſcitè Tertull. motum amoris expreſſit, foras timorem pellentem qui in negationem impellit, dum ait,* Niſi ſit in Chriſto, & Chriſtus in illo. *Dixit enim & Ioannes:* Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. *1. Io. 4. 16. & verſu 15.* Quiſquis confeſſus fuerit quoniam Ieſus eſt filius Dei, Deus in eo manet, &
S. Auguſt. ipſe in Deo. *Aug. Tract. 8. in Ep. Io.* Viciſſim ſe habitant, qui continet, & qui continetur. Habitas in Deo, ſed vt continearis: habitat in te Deus,
S. Auguſt. ſed vt te contineat ne cadas, &c. *Et tract. 9.* Sit tibi domus Deus, eſto domus Dei: mane in Deo, & maneat in te Deus, vt te contineat: manes in Deo, ne cadas: quia ſic de charitate dicit Apoſtolus, charitas nunquam cadit. Quomodo cadit, quem continet Deus? *O firmam domum & arborem! nulla vi perſequutionis euerſam, & euulſam, quæ nunquam timore concuſſa neget habitatorem ſuum. De hac domo & arbore ſummatim Paulus:* In charitate radicati & fundati; VT POTE CHRISTIANVS. *Verius & plenius* LVCIS REM. *Opus lucis. Quaſi diceret. quicunque diem eſſe confitetur, licet expreſſè lucem non pronunciet, implicitè dicit; quia dies ſine luce non eſſet. Sic qui ſe Chriſtianum confitetur, Chriſtum per quem eſt Chriſtianus, ſimul confitetur, & qui negat ſe Chriſtianum, perinde eſt ac ſi negaret Chriſtum. Auguſtinus Tract. 113. in cap. 18. Io. de Petro negan-*
S. Aug. *te:* Ecce columna firmiſſima, ad vnius auræ impulſum tota contremuit, &c. hoccine eſt ſequi Magiſtrum, ſe negare diſcipulum? ſiccine pro Domino anima ponitur, vt hoc ne fiat, vox ancillulæ formidetur? ſed quid mirum. ſi Deus verà prædixit; homo autem falſa præſumpſit? ſanè in iſta quæ iam cœpta eſt negatione Apoſtoli Petri, debemus aduertere, non ſolum ab eo negari Chriſtum, qui dicit eum non eſſe Chriſtum; ſed ab illo etiam, qui cùm ſit, negat ſe eſſe Chriſtianum, &c. Negauit ergo ipſum, cùm ſe negauit eius eſſe diſcipulum. ACTVS. *Nil differt confeſſio communis, nominis Chriſtiani, à profeſſa expreſſa, pronuntiata confeſſione nominis Domini Ieſu Chriſti. Vel, quando Dominus pronuntiauit,* Qui me confeſſus fuerit, *Nil aliud à nobis agi voluit, quàm nos exertè & fidenter pronuntiare* Nos eſſe Chriſtianos. SVFFECISSET, *Satis erat abſque expreſſa mentione negationis fugienda, ſi confeſſionem indixiſſet; vnum enim contrarium ex altero facilè concluditur; vt intelligeretur parem pari redditurum, negationem neganti, ſicut confeſſionem confitenti.* PROSPEXERAT. *Prauiderat Chriſtus, vim perſequutionis fore, vt nomen Chriſtianum fideles abiurarent, & Chriſtum per conſequens, à quo ſunt dicti Chriſtiani.* NON OLIM. *Non à multo tempore.* PRO ... SPICE. *Pamelius integrè poſuit:* Pro auſpico. *Id eſt, non multo pridem ſub auſpiciis euertendæ totius fidei aliquorum Chriſtianorum, cœptum eſt ab extorquendæ negatione nominis Chriſtiani; vt hoc obtento, etiam ad Chriſtum blaſphemandum vrgerentur.* ALITER DOMINVS. *Non aliter in vulgata, aut Syriaca legitur, ſed vtrobique,* Qui confitebitur me, qui negauerit me. *Ita & apud Lucam cap. 12. 9. Sed Græcum ſequutus eſt textum, qui vtrobique tam apud Matthæum quàm Lucam habet, πᾶς ὃς ἂν ὁμολογήσῃ, ἐν ἐμοί. Omnis qui confeſſus fuerit, in me. Id eſt, ſe Chriſtianum in me manentem à me ſic nominatum. ὁ δ' ἀρνησάμενός με. Qui autem negauerit me.*

2. Confeſſio fidei facienda coram hominibus terrenis in hac vita, non in cœlo. Scorp. cap. 10. in p.

QVi non hic, id eſt, non intra hunc ambitum terræ, nec per hunc commeatum vitæ, nec apud homines huius naturæ communis, confeſſionem putant conſtitutam; quanta præſumptio eſt aduerſus omnem ordinem rerum in terris iſtis, & in vita iſta, & ſub humanis poteſtatibus experiundarum? Nimirum quum animæ de corporibus exceſſerint, & per ſingula tabulata cœlorum de recepto diſpici cœperint, & interrogari arcana illa hæreticorum Sacramenta, tunc confitendum apud veras poteſtates & veros homines, Theletos ſcilicet, & Abaſcantos, & Acinetos Valentini. Noſtrates enim, inquiunt, nec ipſe Demiur-
Eſa. 40. 15. & 17. gus conſtanter homines probabat veros eſſe, quos ſtillicidium ſitulæ & puluerem areæ & ſputamen & locuſtas deputauit; etiam in rationalibus iumentis adæquauit. Planè ita ſcriptum. non tamen idcirco aliud hominis genus intelligendum præter nos; quos quia conſtat eſſe, comparatione potuit induere, ſaluâ & proprietate generis, & ſingularitate. Neque enim ſi vita vitiata eſt, vt deſpectui iudicata deſpectis compararetur, ſtatim natura ſublata eſt, vt alia in nomine eius deputaretur. Atquin ſeruatur natura, etſi ſuffunditur vita; nec
a Math. 16. 13. alios nouit Chriſtus homines, quàm de quibus dicit, [a] *Quem me aiunt eſſe homines?* Et,
b Math. 7. 12. [b] *Quomodo vultis vt faciant vobis homines, & ita vos facite illis.* Vide an ſeruauerit genus, à quibus & teſtimonium ſui exſpectet, & in quos iuſtitiæ vicem mandat. Illos autem cœleſtes homines ſi expoſtulem mihi oſtendi, facilius Aratus, Perſea, & Cephea, & Erigonam, & Ariadnam inter ſidera delineabit. Quis autem prohibuit Dominum illic etiam confeſſionem hominum faciendam manifeſtè determinare, vbi ſuam futuram apertè pro-
c Math. 10. 32. & Luc. 9. 25. nuntiauit? Vt ita eſſet poſitum, [c] *Qui in me confeſſus fuerit coram hominibus in cœlis, & ego in illo confitebor coram Patre meo, qui in cœlis eſt.* Eripere me debuit ex iſto terrenæ confeſſionis errore, quam ſuſcipi noluiſſet, ſi cœleſtem præcepiſſet; quia nullos alios homines noueram præter incolas terræ; ne ipſo quidem adhuc tunc in cœlis homine conſpecto.

CONFESSIO FIDEI. II. SCHOLIA.

QVANTA PRÆSVMPTIO. *Quam temerè ſentiunt, contra omnem diuinæ prouidentiæ ordinem, quæ vult nos exerceri, & experiri ſub tyrrannide huius mundi varias perſequutiones, & nomen noſtrum ac Chriſti intrepidè confiteri, qui hanc confeſſionem non hic,* IN COMMEATV, *Id eſt ſpatio & tranſitu huius vitæ & viæ,* CONSTITVTAM *Præceptam à Deo coram hominibus eiuſdem nobiſcum naturæ; ſed in cœlo coram hominibus cœleſtibus faciendam volunt; ſicut Gnoſtici hæretici, perſequutionis timidi refugæ.* NIMIRVM. *Quaſi verò anima noſtra poſt mortem.* PER SINGVLA TABVLATA *Contignationes, manſiunculas, vt in Arca, manſiones vt in domo Patris, tabernacula à pauperibus præbenda miſericordiæ diuitibus.* DE RECEPTO. *Poſt receptum, id eſt reditum animæ ad Deum qui fecit illam, cum ſcilicet* Exierit ſpiritus, reuerſus in terram ſuam. *Vel de loco, in quem iuxta meritum recipi meruerint animæ.* DISPICI, *Iudicari, quo in loco debeant collocari,* ET INTERROGARI. *Vt ſcilicet Sacramenta & myſteria occulta Valentini, negare vi tormenti compellantur.* TVNC CONFITENDVM, *Nomen ſcilicet Æonum & Propatoris primi omnium Patris, coram hominibus & præſidibus veris: quaſi qui in terra ſunt, veri non ſint homines, coram quibus Chriſtus nos voluit confiteri.* THELETOS *Scilicet qui vnus eſt ex Æonibus Valentini.* ACINETOS. *Et hic etiam vnus ex iiſdem, quos in plurali ponit, ad ampliorem Ironiam.* ABASCANTOS, *Addit irriſionis gratia, & hoc nomen inuſitatum Valentinianis, quod apud Græcos ſignificat.* Faſcini Pharmacum, *Quaſi oculorum faſcinatorum remedium; vt innuat Valentinianos & Gnoſticos velle nobis imponere, nos deceptos, non videre, neque intelligere, quid Chriſtus iuſſerit, præcipiendo confeſſionem nominis ſui coram hominibus, quaſi illudamur in hac vita, & vt ait Sapiens:* Faſcinatio nugacitatis obſcuret bona. *Quod faſcinum in cœlo Æonum luce detergetur, vt verum illic mundum, veros homines viſuri ſimus.* NOSTRATES. *Noſtri, qui apud nos ſunt homines,* NEC IPSE DEMIVRGVS. *Æon Valentini, quem & Patrem appellabant, & Regem vniuerſorum, & Metropatora Græcis, ſonat opificem populi. Epiphanius & Irenæus materialium regem. Emphaticè Tertul.* Nec ipſe hominum conditor, firmiter veros eſſe homines tenet. *Quos & Eſaias non iam homines vocat, ſed guttam ex ſitula, ſaliuam, locuſtas, vermiculos, & Pſaltes iumenta dixerit.* PLANE *Fateor id in ſcriptura expreſſum, nec tamen alia gentibus, de quibus Eſaias, eſt natura, quàm noſtra, & verè humana.* INDVERE. *Non induitur niſi corpus verum, nec res non exiſtentes rebus, quamuis abiectis, tamen exiſtentibus, poſſunt comparari, eiſque circumueſtiri.* PROPRIETATE, *Quia propriè ſunt homines, & creaturæ rationales.* SINGVLARITATE. *Licet eos pluribus rebus & ſpeciebus diuerſis comparauerit.* SI VITA. *Rationalis ſcilicet & moralis vitio corrupta eſt, vt viuat homo irrationabiliter.* DESPECTVI. *Adiudicata contemptui, contemptu digna iudicata. Non ideo natura deſtructa eſt, aut in aliam transformata, cuius nomen per ſimilitudinem tantum, & non per proprietatem induit. Ita & Auguſtinus notat Chriſtum in ſcriptura dici, agnum, leonem, petram, non per proprietatem, ſed per ſimilitudinem; nec diaboli, aut hominis peccantis naturam omnino deletam.* SVFFVNDITVR. *Imò verò natura manet, etſi candor virtutis pudore vitij, & nota culpæ ſuffundatur.* NEC ALIOS. *Cœleſtes.* IVSTITIÆ VICEM, *Mutuum debitum, & iuſtitiæ æqualitatem.* QVEM ME. *Matth. 16. 13.* Quem dicunt homines eſſe filium hominis? *Quomodo vultis Matth. 7. 12.* Omnia ergo quæcumque vultis vt faciant vobis homines & vos facite illis. ARATVS. *Poeta in Phænomenis hos inter aſtra recenſens fabuloſè, facilius mihi monſtrabit, quàm Valentinus homines ſuos cœleſtes. Cicero Perſeum & Cepheum ponit in plaga ſeptentrionali. Erigonem Arnobius, vt virginem inter aſtra ignita. Erigone ex Higino, Icarij filia, ex dolore mortui patris, quem ruſtici temulenti occiderant, ſe ſuſpendit, deorumque miſeratione in cœlum tranſlata, Virginis ſydus occupauit. Aug. 16. de Ciuit. c. 23. vbi de ſtellis earumque numero petito ab Abraham:* Quicumque vniuerſum ſtellarum numerum comprehendiſſe & conſcripſiſſe iactantur, ſicut Aratus vel Eudoxus, vel ſi qui alij ſunt, eos libri huius contemnit authoritas. *De Perſeo ſic Auguſtinus lib. 18. de Ciuit. cap. 13.* Per ea tempora Perſeus & vxor eius Andromeda, poſtea quàm ſunt mortui, ſic eos in cœlum receptos eſſe crediderunt, vt imagines eorum ſtellis deſignare, eorumque appellare nominibus, non erubeſcerent, nec timerent. *Fingitur hic filius Iouis ex Danaë, qui Andromedam Cephei filiam marinæ belluæ obiectam periculo ereptam duxit vxorem. Cepheus ſtellas habet 19. à tergo Vrſæ minoris. Andromeda viginti, Perſeus ſeptemdecim, & manu dextra circulum arcticum tangit. Ariadne à Theſeo per filum à Minotauro liberata, & ab eodem relicta, Libero inde nupta, donata eſt corona Gnoſſia ſeptem ſtellis ornata, quam ille à Venere acceperat.* QVIS AVTEM. *Quaſi vero, ſi Chriſtus alibi, & coram aliis hominibus, quàm qui in terra verſantur, voluiſſet nos, confiteri ſuum nomen.* VBI SVAM. *Vbi nos coram Patre ſuo confeſſurum eſſe promittit.* SI COELESTEM *Confeſſionem in cœlo facere præcepiſſet.*

S. Auguſt. S. Auguſt.

3. *Confeſſio fidei clauis eſt cœli, vbi nihil erit ferendum pro ea, prius hîc examine eius facto. Nec illic faciendo, coram hominibus cœleſtibus Valentinianorum. Scorp. cap. 10. circa m. ad. fin. & 11. per totum.*

SCito & aſcenſum illum exinde complanatum veſtigiis Domini, & introitum exinde reſeratum viribus Chriſti, nec vllam moram aut quæſtionem in limine Chriſtianis occurſuram, qui non dinoſci habeant illic, ſed agnoſci; nec interrogari, ſed admitti. Nam Math. 16.
& ſi adhuc clauſum putas cœlum, memento claues eius hic Dominum Petro, & per eum, 19.
Eccleſiæ reliquiſſe, quas hic vnuſquique interrogatus atque confeſſus feret ſecum. Sed adſeuerat diabolus illic confitendum, vt ſuadeat hîc negandum. Pulcra videlicet documenta Math. 18. 18.
præmittam, bonas mecum claues feram, [a] *Timorem eorum, qui ſolum corpus occidunt, animæ autem nihil faciunt:* Commendatus ero huius præcepti deſertione; honeſtè in cœleſtibus a Math. 10. 28.

ſtabo, qui in terrenis ſtare non potui; ſuſtinebo maiores poteſtates, qui minoribus ceſſi; merebor denique admitti, iam excluſus. Suppetit adhuc dicere, ſi in cœleſtibus confitendum, & hic negandum eſt. nam vbi alterum, ibi vtrumque. æmula enim quæque concurrunt. etiam perſecutionem in cœlis agitari oportebit, quæ confeſſionis negationiſve materia eſt. Quid itaque ceſſas, audaciſſime hęretice, totum ordinem Chriſtianæ concuſſionis in ſuperna transferre, & in primis, ipſum nominis odium illic collocare, vbi ad Patris dexteram præſidet Chriſtus? Illic conſtitues & ſynagogas Iudæorum, fontes perſecutionum, apud quas Apoſtoli flagella perpeſſi ſunt, & populos nationum cum ſuo quidem circo, vbi facilè conclamant, Vſquequo genus tertium? Sed & fratres noſtros & patres & filios & ſocrus & nurus & domeſticos noſtros ibidem exhibere debebis, per quos traditio diſpoſita eſt: item reges & præſides, & armatas poteſtates, apud quos cauſa purganda eſt. Erit certè etiam carcer in cœlo, carens ſole, aut ingratis luminoſus, & vincula fortaſſe de zonis, & equuleus axis ipſe qui torquet. tum ſi lapidandus Chriſtianus, grandines aderunt; ſi vrendus, fulmina præ manu ſunt; ſi trucidandus, Orionis armati manus operabitur; ſi beſtiis finiendus, vrſa ſeptentrio emittet, zodiacus tauros & leones. [b] *Hæc qui ſuſtinuerit in finem, iſte erit ſaluus.* Ergone & finis in cœlis, & paſſio, & occiſio, & prima confeſſio? Et vbi caro, omnibus iſtis neceſſaria? vbi corpus? quod ſolum ab hominibus habet occidi. Hæc nobis etiam ludicrum in modum certa ratio mandauit, nec vllus obicem præſcriptionis iſtius extrudet, vt non omnem ordinem perſecutionis, omnem eius cauſæ firmam paraturam illuc transferre cogatur, vbi confeſſioni forum dederit. Siquidem confeſſio à perſecutione deducitur, & perſecutiò in confeſſione finitur. Nec poſſunt non vnà ſequi, quæ & aditum & exitum, id eſt, initium finemque diſponunt. Porrò & odium nominis hîc erit, & perſecutio hîc erumpit, & traditio hîc producit, & interrogatio hîc compellit, & carnificina hîc deſæuit, & totum hunc ordinem in terris confeſſio vel negatio expungit. Igitur ſi cetera hîc, nec confeſſio alibi; ſi confeſſio alibi, nec cetera hîc. Enimverò non alibi cetera; itaque nec confeſſio in cœlo. Aut ſi aliam volunt eſſe rationem interrogationis & confeſſionis cœleſtis, vtique & ordinem ſuum illi ſtruere debebunt alium longè, & ab iſta diſpoſitione diuerſum, quæ ſcripturis notatur. & poſſimus dicere, Viderint, dum hîc ordo terrenæ interrogationis & confeſſionis, ex materia decurrens perſecutionis & diſcordiæ publicæ in nomen, ſaluus ſit ſuæ fidei; vt ita credendum ſit ſicut & ſcribitur, ita intelligendum ſit ſicuti auditur. Hîc omnem ordinem ſuſtineo, ipſo Domino non aliã regionem mundi deſtinante. Quid enim poſt confeſſionis & negationis terminũ ſubiungit? [c] *Ne putaueritis veniſſe me vt pacem mittam in terram, non veni, ſed vt macharam, certè in terram. Veni enim diuidere hominem aduerſus patrem ſuum, & filiam aduerſus matrem ſuam, & ſocrum aduerſus nurum ſuam; & inimici homini domeſtici ſui.* Sic enim efficitur, vt [d] *Tradat frater fratrem in mortem, & pater filium, & inſurgant filij in parentes, & mori eos faciant. & qui ſuſtinuerit in finem, hic ſaluus erit.* Adeo totus hic ordo dominicæ machæræ, non in cœlum miſſæ, ſed in terram; illic conſtituit etiam confeſſionem, quæ in finem ſuſtinendo paſſura eſt mortem. Eâdem igitur formâ, cetera quoque ad martyrij ſtatum pertinere defendimus. *Qui pluris, inquit, fecerit etiam animam ſuam quàm me, non eſt me dignus;* Id eſt, qui maluerit viuere me negando, quàm mori confitendo. [e] *Qui animam ſuam inuenerit, perdet illam: qui vero perdiderit mei cauſa, inueniet illam.* Proinde enim inuenit eam, qui negarit lucrifaciendo vitam; ſed perdet in gehennã, qui ſe putat negando lucrifacere eam. Perdet autem eam ad præſens, qui confeſſus occiditur; ſed inuenturus eam in vitã æternam. Ipſi denique præſides quum hortantur negationi, Serua animam tuam, dicunt; &, Noli animam tuam perdere. Quomodo loqueretur Chriſtus, niſi quomodo tractaretur Chriſtianus? Sed quum prohibet meditari reſponſionem ad tribunal, famulos ſuos inſtruit, Spiritum ſanctum reſponſurum repromittit; & quum in carcere fratrem vult viſitari, confeſſoris imperat curam? & quum Deum vindictam facturum electorum ſuorum adfirmat, paſſiones conſolatur illorum: etiam in parabola ſeminis poſt ceſpitem areſacti, perſecutionum figurat ardorem. Hæc ſi non ita accipiuntur quemadmodum pronuntiantur, ſine dubio præter quàm ſonant, ſapiunt; & aliud in vocibus erit, aliud in ſenſibus; vt allegoriæ, vt parabolæ, vt ænigmata. Quemcumque igitur conceperint ventum argumentationis Scorpij iſti, quocunque ſe acumine impegerint, vna iam linea eſt; ad ipſas res prouocabuntur, an ſecundùm ſcripturas tranſigantur. Siquidem tunc aliud ſignificabitur in ſcripturis, ſi non idipſum reperiatur in rebus. Quod enim ſcriptum eſt, hoc euenire oportebit. Porrò, tunc eueniet quod eſt ſcriptum, ſi non aliud eueniet. Ecce autem & odio habemur ab omnibus hominibus, nominis cauſa, quomodo & ſcriptum eſt; & tradimur etiam à proximis, quomodo & ſcriptum eſt; & perducimur ad poteſtates, & interrogamur, & torquemur, & confitemur, & trucidamur, quomodo & ſcriptum eſt. Sic Dominus edixit. Si aliter edixit hæc, cur non aliter eueniunt quàm edixit? id eſt, quemadmodum edixit?

Math. 10. 17. Act. 5. 41. Math. 10. 17. & ſeq.

[b] Math. 10. 22. Ibid. 28.

[c] Math. 10. 34. & ſeq.

[d] Ibid. 21. & 22.

CAP. XI.

[e] Math. 10. 39.

Math. 10. 19. Math. 25. 36. Luc. 18. 1. & 7. Math. 13. 6.

Math. 10. 22.

Atquin non aliter eueniunt quàm edixit; ergo ſicut eueniunt, ita edixit: & ſicut edixit, ita eueniunt. Nam nec licuiſſet aliter euenire, quàm edixit; nec ipſe aliter edixiſſet, quàm euenire voluiſſet. Ita, non aliud ſignificabunt ſcripturæ, quàm in rebus recognoſcimus. Aut ſi nondum aguntur illa, quæ prædicantur, quomodo hæc aguntur, quæ prædicata non ſunt? Non ſunt enim hæc prædicata quæ aguntur, ſi alia ſunt quæ prædicantur, & non hæc quæ aguntur. At nunc, quia ipſa ſunt in rebus, quæ in vocibus, aliter dicta creduntur; quid fieret ſi aliter facta inuenirentur? Sed hæc eſt peruerſitas fidei, probata non credere, non probata præſumere. Cui peruerſitati illud quoque opponam, vt ſi hæc quæ ſic aguntur quemadmodum ſcripta ſunt, non erunt ipſa quæ prædicantur, illa quæ non debeant ſic agi quemadmodum ſcripta ſunt, ne & ipſa horum exèmplo periclitentur excludi. ſiquidem aliud in vocibus, aliud in rebus eſt, & relinquitur nec prædicata videri quum euenerint, ſi aliter prædicantur quam euenire habent. Et quomodo credentur quæ non erunt prædicata, quia non ita erunt prædicata quomodo eueniunt? Ita hæretici quæ prædicantur, non, vt probata ſunt, credendo, ea quæ nec prædicata ſunt, credunt.

CONFESSIO FIDEI. III. SCHOLIA.

ASCENSVM. *Chriſti in cælum, de quo ſupra loquebatur.* VIRIBVS CHRISTI. *Propria virtute, vel merito paſſionis.* HABEANT, *Debeant.* DINOSCI, *Dignoſci, diiudicari* DIABOLVS. *Suadet Gnoſticis, Chriſti confeſſionem in cælo faciendam, ſed non erit alia confeſſio, quàm laudis, in plena pace, nullo ad negationem vrgente perſecutore. De hac confeſſione Pſaltes Pſal. 147.* Lauda Ieruſalem Dominum. &c. Poſuit fines tuos pacem. *In quem locum Auguſtinus:* Collaudamus modò, ſed inter ſcandala: multi quos nolumus intrant, multi & ſi nolumus, exeunt. Et quoniam abundauit iniquitas, ait Veritas, refrigeſcit charitas multorum, propter intrantes quos diiudicare non poſſumus, & exeuntes, quos tenere non poſſumus, &c. Quare hoc? quia adhuc area, nondum horreum, &c. *Ad Ieruſalem autem ſic loquitur.* Secura lauda, ſine fine lauda, fortiter clauſæ ſunt portæ tuæ, non exit amicus, non intrat inimicus. TRIPLICEM *In ſcripturis confeſſionem inuenio, vnam fidei & nominis Chriſtiani, alteram peccati proprij, tertiam Dei laudis. De duabus ſic Aug. in Pſal. 94.* Præoccupemus faciem eius in cõfeſſione. Confeſſio, inquit, duobus modis accipitur in ſcripturis. Eſt cõfeſſio laudantis, & eſt confeſſio gementis. Confeſſio laudantis ad honorem pertinet eius qui laudatur; confeſſio gementis ad pœnitentiam pertinet eius, qui confitetur. Confitentur enim homines cùm laudant Deũ, confitentur cùm accuſant ſe. & nihil dignius facit lingua. Verè puto quòd ipſa ſint vota, de quibus dicit in alio Pſalmo: reddam tibi vota mea quæ diſtinxerunt labia mea. Nihil iſta diſtinctione ſublimius, nihil tam neceſſarium & ad intelligendum, & ad faciendum, quomodo ergo diſtinguis vota quæ reddis Deo? vt illum laudes, te accuſes. *Sed & neceſſaria eſt tertia confeſſio, quæ vrgente perſequutore facienda eſt ad ſalutem. Rom. 10.* Corde enim creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. *Aug. lib. Cont. Mendacium cap. 6.* Cùm dictum eſſet, corde creditur ad iuſtitiam, non in caſſum eſt additum, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Nónne penè omnes, qui Chriſtum coram perſequutoribus negauerunt, quod de illo corde credebant, corde tenuerunt? & tamen ore ad ſalutem non confitendo perierunt, niſi qui penitentiâ reuixerunt. Quis ita euaneſcat, vt exiſtimet Apoſtolum Petrum hoc habuiſſe in corde, quod in ore, quando Chriſtum negauit? Nempe in illa negatione veritatem intus tenebat, & mendacium proferebat. Cur ergo lacrymis diluit, quod ore negauerat, ſi saluti ſufficiebat, quod corde credebat? cur loquens in corde ſuo veritatem, tam amaro fletu puniuit mendacium quod ore deprompſit, niſi quia magnam vidit eſſe perniciem; quod corde quidem credidit ad iuſtitiam, ſed ore non eſt confeſſus ad ſalutem. PVLCHRA VIDELICET. *Ironicè dictum. Quaſi verò his documentis viam mihi in cælum aperiam.* BONAS CLAVES. *Aug. Tract. 113 in Io. 18.* Quàm multi, non dico ſenes, & anus, in quibus huius vitæ *Chriſtiana* ſocietas, facilius potuit, militem pro Chriſti confeſſione contemnere, nec ſolum iuuentus vtriuſque ſexus, de qua ætate conuenienter videtur exigi fortitudo; ſed etiam pueri, puellæque potuerant, & innumerabilis ſocietas ſanctorum Martyrum, in regnum cælorum fortiter, & violenter intrauit, quod tunc ille non potuit, qui claues regni eius accepit. HONESTE, *Fortiter. Quia honor virtutis eſt merces, & ex Aug. de Ciuit. ſic connexa vtriuſque templa, vt ad Ædem non intraretur honoris, niſi per templum virtutis. Virtus autem honorifica fortitudo.* MAIORES POTESTATES. *hominum cæleſtium ad quorum tribunal, contra veritatem mentiri, & ore Chriſtum negare compellamur, quem confitemur in corde. Aug. lib. Cont. Mendacium c. 2. Vbi de Martyribus hic in terra confitentibus:* Quid eis obeſſet ſecundùm egregiam doctrinam mendaciloquorum, ſi diaboli cultum mentirentur in corpore, *Id eſt ore, vel actu externo Idololatriæ* Quando Dei cultus ſeruabatur in corde? ſed non ſic intellexerunt Apoſtolum martyres veri, martyres Sancti. Viderunt quippe, tenueruntque quod ſcriptum eſt. Corde creditur ad iuſtitiam, ore confeſſio fit ad ſalutem. Et in ore eorum non eſt inuentum mendacium: ac ſic irreprehenſibiles abierunt, vbi tentari à mendacibus, *Poteſtates puta cæleſtes fabuloſas Gnoſticorum.* Vlterius non cauebũt, quia mendaces amplius in ſuis cæleſtibus cœtibus, vel alienos, vel proximos non habebunt. MINORIBVS, *Terreſtribus Poteſtatibus. Iam excluſus, infidelitate & negatione.* ÆMVLA QVÆQVE. *Contrariorum eadem eſt conſequentia. Vt confeſſio & negatio. Si ergo, inquit, iubeor tantum in cælo confiteri, ſequitur vt hic negem.* CONCVSSIONIS, *Examinis, certaminis, perſequutionis.* NOMINIS, *Chriſti & Chriſtiani. An poteſt Chriſto ſedenti in cælo ad dexteram Patris regnanti, conſtituto capiti ſuper omnem Eccleſiam, cui Pater ſubiecit omnia, etiam volucres cæli, id eſt Angelos, & cæleſtes Poteſtates, aliqua poteſtas aduerſari? nomini eius odium pari, vbi omnis creatura quæ in cælo in terra, ſub terra, vero agno laudes accinit?* FONTES PERSEQVVTIONVM. *Appoſitè. cùm origo perſequutionum in caput Eccleſiæ Chriſtum, & præcipua eius membra Stephanum & Apoſtolos cœperit in Synagogis*

Iudææ. NATIONVM *Gentilium cum amphitheatro & loco crudelium ſpectaculorum, vbi tota libertate, ad leonem, ignem,* CRVCEM GENTILIS *populus cũ clamore vocet Chriſtianum, vt Iudæus Chriſtum, dum clamauit.* Tolle, tolle, crucifige eum. VSQVEQVO. *Alloquitur Gnoſticos, qui tertium genus perſequutionis inuehunt, vt non ſit ſatis Chriſtianos à Iudæis & Gentilibus, in hoc mundo ad Chriſtum negandum compelli, niſi ad id etiam in cœlo vrgeantur ab hominibus cœleſtibus.* CAVSA PVRGANDA, *Examinanda crimina.* SED ET FRATRES NOSTROS. *Indicat locum Matth. 10. 21.* Tradet autem frater fratrem in mortem, & Pater filium, & inſurgent filij in parentes, & morte eos afficient. *Et ibid. ſtatim poſt confeſſionem indictum:* Nolite arbitrari quia pacem venerim mittere in terram: non veni pacem mittere, ſed gladium. Veni enim ſeparare hominem aduerſus Patrem ſuum & filiam aduerſus matrem ſuam, & nurum aduerſus ſocrum ſuam: & inimici hominis domeſtici eius. INGRATIS. *Fruſtra habens lucem pro carceratis in cœlo. Vel indignis Sol de proximo lucebit. Ironicè dictum.* DE ZONIS. *Intellige de quinque zonis cœleſtibus.* QVI TORQVET. *Torquetur. Iob.* Gyrum arcturi quis poterit diſſipare? *Quaſi ad rotam damnatos, ibi torqueat.* ORIONIS. *Iob.* Qui facit Arcturum & Oriona. *Plin. lib. 18. c. 27. & 31. Quinto Idus Nouembris gladius Orionis occidere incipit, quod inſtar gladij ſit ſtellarum fulgore terribilis. Plautus iugulam vocat, quòd ſit armentorum gladius. Stellis ſexdecim conſtat, mare & terram tempeſtatibus turbat.* VRSAS. *Maiorem & minorem. De Carne Chriſti cap. 9. Septentriones appellat à plaga cœli.* QVI SVSTINVERIT. *Matth. 10. 28.* Qui perſeuerauerit vſque in finem ſaluus erit. VBI CARO? *Nam hæc Gnoſtici anima ſeparata ferenda volunt, cùm tamen in corpus cadant carceres, vincula, &c.* QVOD SOLVM. *Reſpicit verba Chriſti:* Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere. LVDICRVM IN MODVM. *Non ſine ratione, immo cum maxima & certa, ludicrè cum fabuloſis Gnoſticis hactenus dixi.* EXTRVDET. *Nemo negare poterit admiſſo ſemel foro, & tribunali Iudicum & Præſidum & hominum cœleſtium, ante quos facienda ſit confeſſio, quin admittat conſequenter omnia pertinentia ad tyrannidem eorum, quæ deinde ſingillatim enumerat.* EXPVNGIT. *Implet, perficit, abſoluit.* HIC. *In terra.* ALIBI, *In cœlo* VIDERINT *Gnoſtici.* DVM, *Dummodo.* TERRENÆ, *quæ ſit in terra.* DISCORDIÆ, *Odij Gentilis.* NOMEN, *Chriſtianum.* SALVVS. *Integer maneat, ſecundum fidem Textus Euangelici, ſeriem perſequutionis deſcribentem.* REGIONEM, *Quàm terram, in qua ſit confeſſio facienda.* VTI *Vt. Locum ſupra reſtituimus.* DOMINICÆ MACHÆRÆ, *Gladij, quem Dominus venit mittere in terram.* QVI PLVRIS. *Æquiualens poſuit, mutatis terminis, Matth. 10. 37. & ſeq.* Qui amat Patrem, aut matrem pluſquam me, non eſt me dignus, & qui amat filium aut filiam ſuper me, non eſt me dignus. Et qui non accipit crucem ſuam & ſequitur me, non eſt me dignus. Qui inuenit animã ſuam, perdet illam. Et qui perdiderit animam ſuam propter me, inueniet eam. NEGATIONI. *Ad negationem.* POST CÆS ITEM. *Glebam aridam. Tangit parabolam ſeminis Matth. 13. 6.* Alia ceciderunt in petroſa, vbi non habebant terram multam, & continuò exorta ſunt, quia non habebant altitudinem terræ. Sole autem orto, æſtuauerunt: & quia non habebant radicem, aruerunt, &c. Factâ autem tribulatione & perſequutione propter verbum continuò ſcandalizatur. SCORPII ISTI. *Id eſt Gnoſtici. Vnde & inſcriptio libri huius, quos huic animali comparat primo capite.* Certo tempore ſubornantur, nec alio quàm ardoris. Hoc apud Chriſtianos perſequutio eſt. Cùm igitur fides æſtuat, & Eccleſia exuritur, de figura Rubi, tunc Gnoſtici erumpunt. VENTVM ARGVMENTATIONIS. *Vndecumque tandem cauillentur, quocumque modo pungant,* VBI ALINEA. *Hic limes figendus eſt, nec vltra illum, contra illos diſputandum.* PROVOCABVNTVR. *Vrgebuntur præcisè reſpondere an res ita ſe habeant, ſicut Chriſtus in ſcriptura prædixit, de confeſſione & perſequutione præmonens.* NOMINIS, *Chriſtiani.* AQVIN. *Atqui.* NON LICVISSET. *Non poterat aliter.* PRÆDICANTVR. *Prædicuntur.* IN VOCIBVS. *Propheticis Chriſti & ſono literæ* PERVERSITAS FIDEI. *Peruerſa fides hæreticorum id facit.* HABENT. *Debent.* PRÆDICATA, *Prophetata* RELINQVITVR, *Concluditur, veras Prophetias habendas non eſſe, cùm res prophetatæ aliter euenerint,* NON VT PROBATA. *Hæretici peruersè credunt res prædictas, quia non eas credunt, quales euentus ipſe probauit: vt patet in effectu perſecutionum; quarum euentus omnino reſpondet propheti is Chriſti ſupra memoratis; è conuerſo credunt confeſſionem faciendam, & perſequutiones ſubeundas ab hominibus cœleſtibus poſt hanc vitam, quas nec prophetæ, nec Rex eorum Chriſtus vnquam prædixit.* ET QVOMODO CREDERETVR. *Ni fallor textus corruptus eſt, nec ſenſum bonum aliter elicio quàm ſi legam abſolutè:* Et, quomodo *meritò* non crederetur quæ erunt prædicata quia non ita erunt prædicata, quomodo eueniunt: *Euentu rei, à prophetia diſcordante;* NON VT. *Interpoſito obſcurat locum. Sic explico: Ita hæretici, credendo quidem, prædicta à Chriſto, ſed non credendo ea, ſecundùm euentum, experimento probatum ſtultè credunt ea, quæ nec Chriſtus, nec alius propheta prædixit, & quæ nullus etiam futurus euentus probabit.*

CONFESSIO PECCATI.

1. *Confeſſio delicti pœnitentia eſt. De Car. Chri. cap. 8. in m.*

OMNIS pœnitentia, confeſſio eſt delicti, quia locum non habet niſi in delicto.

CONFESSIO PECCATI. I. SCHOLIA.

OMNIS POENITENTIA. *Vtendum diſtinctione: nam pœnitentia quæ virtus eſt, cùm in Virginem innocentiſſimam creaturam etiam cadat, quin & in Chriſtum, de quo dictum eſt:* Et pro nobis dolet: *Et rurſum per Pſalmiſtam 21.* Longè à ſalute mea verba delictorum meorum: *Dum hoſtia pro peccato, hircus Anathematis, in quo Deus,* Poſuit iniquitates omnium noſtrum. *Dum noſtra ſibi in pœnam peccata imputat, pro quibus,* Et pro tranſgreſſoribus orans, *Verba dixit longè remota à ſalute ſua, & à dignitate ſaluantis homines à peccatis; pœnitentia, inquam, vt virtus eſt, licet ſit deteſtatio, & accuſatio,*

cuſatio. & voluntaria afflictio pro peccatis alienis, quæ iuſtiſſimis quoque conueniat; non eſt tamen omnis pœnitentia confeſſio delicti proprij. Nota præterea hîc authorem agere contra Marcionitas, res corporeas & proinde mundum malum credentes. Hinc immediatè præmiſerat obiectionem eorum ex verbo Gen. quo dictum eſt de Deo: Pœnitet me feciſſe hominem. *Sic ergo Tertul. inducit aduerſarium,* Teſte igitur pœnitentia inſtitutoris ſui, delictum erit mundus, ſiquidem omnis pœnitentia confeſſio eſt delicti, &c. *Vnde retorquet, ſi mundus peccatum Dei Creatoris eſt, & partes eius & membra, proinde cælum, & Caro Chriſti, ex Sententia Appellianorum deſcendentium Marcionis, de cœleſti materia ſtructa, peccatrix erit, cum tamen ſimilem noſtræ peccatrici negent aſſumpſiſſe. De pœnitentia Dei ſic Aug. in Pſal* 131. Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non pœnitebit eum. quid eſt non pœnitebit eum? non mutabit. Non enim dolorem pœnitentiæ patitur Deus, aut in aliquo fallitur, vt velit corrigere in quo errauit. Sed quomodo hominem cum pœnitet, mutare vult quod fecit; ſic vbi audis, quia pœnitet Deum, mutationem ipſam ſpera. Aliter illam facit Deus, quamuis nomine pœnitentiæ appellet; aliter tu. Tu enim facis, quia erraueras, ille autẽ facit, quia vindicat, aut quia liberat. Mutauit regnum Saül cum pœniteret eum, ſicut dictum eſt. 1. Reg. 15. & in eo ipſo loco, vbi ſcriptura dicit, pœnituit eum, paulò poſt dicitur, non ſic eſt vt homo, vt pœniteat eũ. *Id eſt pœnitentia Dei non eſt ſimilis humanæ.* Cum ergo mutat opera ſua per immutabile conſilium ſuum, propter ipſam non conſilij, ſed operis mutationem, pœnitere dicitur. *At quoties hominem pœnitet, & mutat mentem in melius, toties ſe erraſſe in aliquo confitetur. Et ſi ad Sacramentum pœnitentiæ referas, nulla eſt vera pœnitentia ſine confeſſione delicti.*

2. Confeſſio humilitatis diſciplina, peccatum accuſat: & facienda eſt actu externo, genibus flexis coram Presbytero. De Pœnit. cap. 8. inf. & 9. in p.

TAntum releuat confeſſio delictorum, quantum diſſimulatio exaggerat. Confeſſio enim ſatisfactionis conſilium eſt, diſſimulatio, contumaciæ. Huius igitur pœnitentiæ ſecundæ, & vnius, quantò in arto negotium eſt, tantò operoſior probatio eſt; vt non ſola conſcientia præferatur, ſed aliquo etiam actu adminiſtretur. Is actus, qui magis Græco vocabulo exprimitur, & frequentatur, exomologeſis eſt; quâ delictum Domino noſtrum confitemur, non quidem vt ignaro, ſed quatenus ſatisfactio confeſſione diſponitur, confeſſione pœnitentia naſcitur, pœnitentiâ Deus mitigatur. Itaque exomologeſis, proſternendi, & humilificandi hominis diſciplina eſt, conuerſationem iniungens miſericordiæ illicem. CAP. IX.

3. Confeſſio accuſando excuſat. Ibid.

CONFESSIO HVMILITATIS, &c. II. SCHOLIA.

EXAGGERAT. *Retentum, diſſimulatum, tacitum in Sacramento pœnitentiæ peccatum, exaggeratur, & aggrauatur onere Sacrilegij.* CONSILIVM. *Quia qui confitetur intendit Deo ſatisfacere, & cum Pſalte pœnitente dicit:* Cogitabo pro peccato meo. POENITENTIÆ SECVNDÆ. *Ad differentiam primæ, quæ baptiſmum præcedebat, de qua iam ſupra de baptiſmo cap. 20.* Ingreſſuros baptiſmum orationibus crebris, ieiuniis, & geniculationibus, & peruigiliis orare oportet, & cum confeſſione omnium retrò delictorum, &c. ET VNIVS. *Quàm elegantèr dictum*, Secundæ & vnius. *Quaſi velit ita nos vno firmo inuiolabilique propoſito non relabendi in peccatum, poſt baptiſmum confiteri, vt ſecundâ non egeamus; non autem excludit omnino ſecundā pœnitentiam, cùm alibi dicat in eius fauorem:* Iteratæ valetudinis, iteranda medicina eſt. *Et rurſum:* Pigeat iterũ periclitari, ſed non pigeat iterũ liberari. *Quod ſi de pœnitentia publica intelligas, qui literalis eſt huius loci ſenſus, vna erat, nec iterata. De qua Ambr. lib. de pœnit. c.* 18. Sicut vnum baptiſma, ita vna pœnitentia, quæ tamen publicè agitur. Nam quotidiani nos debet pœnitere peccati. Sed hæc delictorum leuiorum, illa grauiorum. *Aug. item Epiſt. 54. ad Macedonium:* Quamuis cautè ſalubriterque prouiſum ſit, vt locus illius humillimæ pœnitentiæ ſemel in Eccleſia concedatur, ne medicina vilis, minus vtilis eſſet ægrotis, quæ tantò magis ſalubris eſt, quantò minus contemptibilis fuerit: quis tamen audeat dicere Deo, quare huic homini, qui poſt primam pœnitentiam rurſus ſe laqueis iniquitatis obſtringit, adhuc iterum parcis? &c. Cùm igitur ſuper peccatores tanta ſit patientia, tanta miſericordia Dei, vt in hac temporali vita moribus emendatis, non damnentur in æternum, qui nullius, quæ ſibi præbeatur expectat miſericordiã, quoniam nemo eſt illo beatior, nemo potentior, nemo iuſtior: quales nos eſſe oportet homines erga homines, qui hanc vitam noſtram, quantacumque laude commendemus, eam ſine peccato eſſe non dicimus, &c? Malis parce vir bone: quanto melior, tanto eſto mitior; quanto ſis celſior poteſtate, tanto humilior fias pietate. *Quàm cautus & prudens diſpenſator pacis, & reconciliationis fuerit S. Cyprianus, & Exomologeſis exactor, ſatis prodit lib. 3. Ep. 16.* Compatior, inquit, ego, & condoleo de fratribus noſtris, qui lapſi, & perſecutionis infeſtatione proſtrati, partem noſtrorum viſcerum ſecum trahentes, acrem dolorem nobis ſuis vulneribus intulerunt. Quibus potens eſt diuina miſericordia medelam dare: properandum tamen non puto, nec incautè aliquid & feſtinanter gerendum; ne, dum temerè pax vſurpatur, diuinæ indignationis offenſa grauius prouocetur. Fecerunt ad nos de quibuſdam Beati Martyres litteras petentes examinari deſideria ſua cum pace nobis omnibus à Domino prius data ad Eccleſiam regredi cœperimus, tunc examinabuntur ſingula, præſentibus & iudicantibus vobis. Audio tamen quoſdam de presbyteris, nec Euangelij memores. *Alludit ad Luc. 12. 42. quis putas eſt fidelis diſpenſator & prudens? Et 1. Cor. 4. 2. Hic iam quæritur. Syr. requiritur, inter diſpenſatores, vt fidelis quis inueniatur.* Nec quid ad nos Martyres ſcripſerint cogi-

tantes. nec Epiſcopo honorem Sacerdotij ſui & Cathedræ reſeruantes, iam cum lapſis communicare cœpiſſe, & offerre pro illis, & Euchariſtiam dare, quando oporteat ad hæc per ordinem peruenire. Nam cùm in minoribus delictis, quæ non in Dominum committuntur, *Vt infidelitas & blaſphemia*, Pœnitentia agatur iuſto tempore, & exomologeſis fiat, inſpectâ vitâ eius qui agit pœnitentiam, nec ad communicationem venire quis poſſit, niſi prius illi ab Epiſcopo & Clero manus fuerit impoſita: quanto magis in his grauiſſimis & extremis delictis, cautè omnia & moderatè ſecundum diſciplinam Domini obſeruari oportet? Quod quidem noſtros Preſbyteri & Diaconi monere debuerant, vt commendatas ſibi oues fouerent, & diuino magiſterio ad viam deprecandæ ſalutis inB ſtruerent, &c. Vel vos itaque ſingulos regite, & conſilio ac moderatione veſtra, & ſecundum diuina præcepta lapſorum animos temperate: nemo adhuc importuno tempore, *Perſecutionis*, acerba poma decerpat: nemo nauem ſuam quaſſatam & perforatam, fluctibus priuſquam diligenter refecerit, in altum denuò committat: nemo tunicam ſe ſciſſam accipere & induere properet, niſi eam & ab artifice perito ſartam viderit, & à fullone curatam receperit. *Id eſt, per Exomologeſim, & prudentis directoris regimine & diſciplina lauatam, & purgatam, ac reſarcitam animæ veſtem.* QVANTO IN ARTO. *Quantò arctius & difficilius agitur pœnitentia illa publica, vel quia ſemel tantum negotium eius peragitur, nec ſecundus ad eam ſubeundam patet aditus;* TANTO OPEROSIOR. *Eo plura opera difficilia exercet, quibus probetur pœnitentis animus. Si ad quo*C*tidianam referas pœnitentiam*, IN ARTO, *&c. Alludam ad Propheta* Panem arctum, & aquam breuem, *Vt pro vna lacrymula, & buccella panis ſubcinericij pœnitentiæ, ſalutis negotium peragatur, & peccator pro ſimplici confeſſione delicti, abſoluatur.* TANTO OPEROSIOR, *&c. Probatur enim pœnitentiæ veritas, & conſcientiæ dolor internus, per multa opera externa, pudoris in confitendo, & pœnæ, variis ſatisfactionibus carnem macerando.* EXOMOLOGESIS. *Non tantum confeſſionem* quam propriè ſignificat *Sed & reliqua omnia animi pœnitentis indicia inuoluit. De Exomologeſi & pœnitentia, S. Iſidorus Hiſpalenſis lib. 6. Originum cap. 19.* Pœnitentia, inquit, appellata, quaſi punientia, eo quòd ipſe homo in ſe puniat pœnitendo, quod malè admiſit. Nam nihil aliud agunt quos verè pœD nitet, niſi vt id quod malè fecerunt, impunitum eſſe non ſinant. Eo quippe modo ſibi non parcentibus, ille parcit, cuius altum iuſtumque iudicium nullus contemptor euadet, &c. Exomologeſis Græco vocabulo dicitur, quod Latinè confeſſio interpretatur; cuius nominis duplex ſignificatio eſt; aut enim in laude intelligitur confeſſio, ſicut eſt, Confiteor tibi Domine Rex cœli & terræ. Aut dum quiſque confitetur ſua peccata, ab eo indulgenda, cuius indeficiens eſt miſericordia. Ex hoc ergo Græco vocabulo exprimitur, & frequentatur Exomologeſis, quâ delictum noſtrum Domino confitemur, non quidem vt ignaro, cuius cognitioni nihil occultum eſt, ſed confeſſio eſt rei, ſcilicet eius quæ ignoratur, profeſſa cognitio, &c. E Confeſſio autem erroris, profeſſio eſt deſinendi. Deſinendum ergo à peccatis dum confeſſio eſt. Confeſſio autem antecedit, remiſſio ſequitur. Cæterùm extra veniam eſt, qui peccatum cognoſcit, nec cognitum confitetur. Itaque exomologeſis, proſternendi & humiliandi hominis diſciplina eſt, habitu, atque victu, ſacco & cineri incubare, corA pus ſordibus obſcurare: animum mœroribus deiicere: illa quæ peccauit, triſti tractatione mutare. DELICTVM DOMINO. *Pſal. 31.* Delictum meum cognitum tibi feci, & iniuſtitiam meam non abſcondi. *An Ignaro? Aug. ibid.* Cui celas peccata? qui cuncta nouit. *Non ergo quaſi ignoranti, ſed iubenti, confitemur. Aug. aliter vertit cum 70.* Peccatum meum cognoui, & iniuſtitiam meam non operui. *Ille ergo qui nouit omnia, ſpinâ compunctionis infixâ conſcientiæ, oculos aperit animæ, vt cognoſcat, vt non taceat, ſed confiteatur peccata ſua. Sic igitur Aug.* Si ille *Peccator* cognoſcit; & ille *Deus* ignoſcit, &c. Noli operire tu; & operit Deus. POENITENTIA NASCITVR, *&c. Per confeſſionem erubeſcendo, anima iam incipit pro impuB dentia peccati Deo ſatisfacere, & confitendo naſcitur pudor & dolor cordis, quo placatur Deus.* CONVERSATIONEM, *&c. In pœnitentia quidem publica ſic pœnitens in omni humilitate & opere bono conuerſabatur, vt alliceret Epiſcopi, aut Parochi, miſericordiam ad dandam abſolutionem. In priuata, confeſſor iniungit emendationem morum, & eius promiſſum exigit, vt alliciat Dei miſericordiam, & gratiam. Cæterùm hæc confuſio adducit gratiam, & humiliando eleuat peccatorem. Sic enim eodem capite 9. Tertul.* Cùm prouoluit hominem, magis releuat: cùm ſquallidũ facit, magis mundatũ reddit; cùm accuſat, excuſat: cùm condemnat abſoluit. In quantum non peperceris tibi, in tantum tibi Deus, mihi crede, parcet. *Aug. in Pſal. 31.* Beati quorum remiſſæ ſunt, &c. Si texit peccata Deus, noluit aduertere; ſi noluit aduertere, noluit animaduertere: ſi noluit C animaduertere, noluit punire, noluit agnoſcere, maluit ignoſcere. *De non celando peccato, & exomologeſi implenda, conſule Auguſtinum Homil. 27.* Quem, inquit, deuitas? Quis deuitas? quò ibis, vbi tu eſſe poſſis, & ille non eſſe? dicturus es, quo ibo à ſpiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Si aſcendero in cœlum, tu illic es, ſi deſcendero in infernum ades. Quantum poteſt à Chriſto debitor fugere, quàm vt eat in infernum? Adeſt iſte creditor. Et quid ibi facturus eſt, niſi quod ſequitur? Si ſumpſero pennas meas in directum, & volauero in extremis maris, id eſt ſpe mea finem ſæculi meditabor, in præceptis tuis viuam, duabus alis charitatis attollar. Imple ergo duas alas charitatis: diligas proximum ſicut teipſum, & non teneas odium, vnde fugias creditorem. *Cui debes decem* D *mille talenta dimiſſa. Proſequitur Auguſtinus de Exomologeſi*: Eſt inquit pœnitentia grauior, atque luctuoſior, in qua propriè vocatur in Eccleſia pœnitentes, remoti etiam à Sacramentis altaris participandis, ne accipiendo indignè, iudiciũ ſibi manducent & bibent. Illa verò pœnitentia luctuoſa eſt. Grauè vulnus; adulteriũ fortè commiſſum eſt, fortè homicidiũ, fortè aliquid ſacrilegum, grauis res, graue vulnus, lethale, mortiferum. Sed omnipotens medicus iam poſt ſuggeſtionem facti, & delectationem, & conſenſionem, & perpetrationem, quaſi quatriduanus mortuus putet, ſed nec ipſum Dominus deſeruit, ſed clamauit, Lazare veni foras. Ceſſit voci miſericordiæ, moles ſepulturæ, ceſſit mors vitæ, ceſſit infernus ſuperno. Eleuatus E eſt Lazarus, proceſſit tumulo, & ligatus erat, ſicut ſunt homines in confeſſione peccati agentes pœnitentiam. Iam proceſſerunt à morte: nam non confiterentur, niſi procederent. Ipſum confiteri, ab occulto, & tenebroſo procedere eſt. Sed quid Dominus Eccleſiæ ſuæ inquit? quæ ſolueritis in terra, ſoluta erunt in cœlo. Proinde Lazaro procedente, quia impleuit Dominus miſericordiæ ſuæ

bonum, perducere ad confeſſionem mortuum, latentem, patentem; iam cætera implet Eccleſiæ myſteria: ſoluite illum, & ſinite abire.

* 4. *Conf. ſsio dura cenſeri non debet, ſed medecina. De Pœnit. cap. 10. in fin.*

MIſerum eſt ſic ad exomologeſin peruenire. Malo enim ad miſeriam peruenitur: ſed vbi pœnitendum eſt, deſinit miſerum, quia factum eſt ſalutare. Miſerum eſt ſecari, & cauterio exuri, & pulueris alicuius mordacitate cruciari, tamen quæ per inſuauitatem medentur, ea & emolumento curationis offenſam ſui excuſant, & præſentem iniuriam ſuperuenturæ vtilitatis gratiâ commendant.

CONFESSIO DVRA. IV. SCHOLIA.

SIc. *Id eſt, cum tanta humilitate, pudore, afflictione externa in pœnitentia publica* MALO ENIM, *&c. Quid mirum? Immo iuſtum. Malum enim culpæ nos obligat huic miſeriæ, & ſatisfactioni aſperæ.* DESINIT. *Supple, eſſe miſerum.* INSVAVITATEM. *Per medicamenta non ſuauia, ſed aſpera.* OFFENSAM. *Dolorem, quem inferunt.* MEDENTVR. *Aug. frequenter pœnitentiam & confeſſionem comparat medicinæ in Pſal. 31.* Aug. Deus tegat vulnera, non tu. Nam ſi tu tegere volueris erubeſcens, medicus non curabit. Medicus tegat, & curat; emplaſtro enim tegit. *Sapiſſimè mordicanti.* Sub tegmine Medici ſanatur vulnus, ſub tegmine vulnerati celatur vulnus. Cui celas? qui nouit omnia. *Et lib. 15. de Ciuit. cap. 7. in verba Gen. 4. iuxta 70.* August. Dixerat, peccaſti: tum deinde addidit, quieſce: ad te enim conuerſio eius, & tu dominaberis illius. Poteſt quidem ita intelligi, ad ipſum hominem conuerſionem eſſe debere peccati, vt nulli alij, quàm ſibi ſciat tribuere debere, quod peccat. Hæc eſt enim ſalubris pœnitentiæ medicina, & veniæ petitio non incongrua, vt vbi ait, ad te enim conuerſio eius, non ſubaudiatur, erit, ſed, ſit, præcipientis videlicet, non prædicentis modo. Tunc enim dominabitur quiſque peccato, ſi id ſibi non defendendo præpoſuerit, ſed pœnitendo ſubiecerit: alioquin & ille ſeruiet dominanti, ſi patrocinium adhibuerit accedenti. *Quod fit ex eodem Aug. alibi ſæpè, dum aſtris, fato, complexioni naturali, ſocio aut diabolo tentatori, per excuſationem peccatum imputatur. Aug. hom. 50. de vtilitate ac neceſſitate pœnitentiæ:* August. Quàm ſit vtilis & neceſſaria pœnitentiæ medicina, facillimè homines intelligunt, qui ſe homines eſſe meminerunt. *Tum de Phariſæo & Publicano:* Non ille Phariſæus tam ſua ſanitate, quàm morborum alienorum comparatione gaudebat. Vtilius autem illi erat, quoniam ad Medicum venerat, ea de quibus ægrotabat, confitendo monſtrare, quàm diſſimulare à vulneribus ſuis, & de cicatricibus alienis audere gloriari. Non ergo mirum, ſi publicanus magis curatus abſceſſit, quem non puduit oſtendere quod dolebat, &c. Ad hoc lex data eſt, vt ſuperbo infirmitatem ſuam notam faceret, infirmo pœnitentiam ſuaderet, ad hoc lex data eſt, vt vulnera oſtenderet peccatorum, quæ gratiæ benedictione ſanaret. *Subiicit tres pœnitentiæ ſpecies, quæ omnibus, præterquam infantibus baptizatis conueniunt.* August. Cæterorum hominum, nullus tranſit ad Chriſtum, vt incipiat eſſe quod non erat, niſi eum pœniteat fuiſſe quod erat. Hæc prima pœnitentia præcipitur Iudæis, dicente Apoſtolo Petro Act. 2. Pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrûm in Nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, &c. Altera verò pœnitentia eſt, cuius actio per totam iſtam vitam, qua in carne mortali degimus, perpetuâ ſupplicationis humilitate ſubeunda eſt, &c. *Quod intelligis de affectu terreſtrium & peccatis quotidianis venialibus.* Quæ inquit quamuis ſingula, non lethali vulnere ferire ſentiantur, ſicut homicidium & adulterium, vel cætera huiuſmodi: tamen omnia ſimul congregata, velut ſcabies, quò plura ſunt, necant, *Non quod velit omnia ſimul peccata venialia, mortale facere, ſed proximè ad mortale diſponere, qui enim ſpernit modica, paulatim decidet.* Et noſtrum decus ita exterminant, vt ab illius ſponſi ſpecioſi forma præ filiis hominum caſtiſſimis amplexibus ſeparent, niſi medicamento quotidianæ pœnitentiæ deſiccentur. Quod ſi falſum eſt, vnde quotidie tundimus pectora? quod nos quoque Antiſtites ad Altare aſſiſtentes cum omnibus facimus, &c. Tertia actio eſt pœnitentiæ, quæ pro illis peccatis ſubeunda eſt, quæ legis decalogus continet, & de quibus Apoſtolus ait Gal. 5. quoniam qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt. In hac ergo pœnitentia, maiorem quiſque in ſe ſeueritatem debet exercere, vt à ſeipſo iudicatus, non iudicetur à Domino, &c. Conſtituat ſe ante faciem ſuam, ne hoc ei poſtea fiat. Nam minatur hoc peccatori Deus, dicens, Pſal. 49. arguam & ſtatuam te ante faciem tuam. Atque ita conſtituto in corde iudicio, adſit accuſatrix cogitatio, teſtis conſcientia, carnifex timor. Inde quidam ſanguis animi confitentis per lacrymas profluat. Poſtremò ab ipſa mente talis ſententia proferatur, vt ſe indignum homo iudicet participatione corporis & ſanguinis Domini, Vt qui ſeparari à regno cœlorum timet per vltimam ſententiam ſummi iudicis, per Eccleſiaſticam diſciplinam à Sacramento cœleſtis panis interim ſeparetur. Verſetur ante oculos imago futuri iudicij, vt cùm alij accedunt ad altare Dei, quò ipſe non accedit, cogitet quàm ſit contremiſcenda illa pœna, quâ percipientibus aliis vitam æternam, alij in mortem præcipitantur æternam, &c. Iudicet ergo ſeipſum homo in iſtis voluntate, dum poteſt, & mores conuertat in melius; ne cùm iam non poterit, etiam præter voluntatem, à Domino iudicetur. Et cùm ipſe in ſe protulerit ſeueriſſimæ Medicinæ, ſed tamen Medicinæ ſententiam; veniat ad Antiſtites, per quos illi in Eccleſia claues miniſtrantur: & tanquam bonus iam incipiens eſſe filius, maternorum membrorum ordine cuſtodito, à præpoſitis Sacramentorum accipiat ſatisfactionis ſuæ modum: vt in offerendo Sacrificio cordis contribulati deuotus & ſupplex, id tamen agat, quod non ſolum illi proſit ad recipiendam ſalutem, ſed etiam cæteris ad exemplum: vt ſi peccatum eius non ſolùm in grauî eius malo, ſed etiam in tanto ſcandalo eſt aliorum, atque hoc expedire vtilitati Eccleſiæ videtur Antiſtiti, in notitia multorum, vel etiam totius plebis agere pœnitentiam non recuſet, non reſiſtat, non lethali & mortiferæ plagæ per pudorem addat tumorem. *Ex his & præcedenti Scholio dictis, quatuor agnoſce ſpe-*

cies pœnitentia. Primam baptiſmum præcedentem in adultis, ſecundam venialium. Tertiam publicam; quam Auguſtinus vocat Eccleſiaſticam, quæ cùm ſolemnior A *eſſet, ſemel fiebat. Quartam grauium peccatorum, ob quæ peccator abſtinebat ab Euchariſtia, vel ob ſcandalum à Prælato arcebatur, & publicè pœnitebat.*

5. Confeſſionem faciens peccator, confeſſorem quidem fallere poteſt, ſed non Deum cuncta videntem. De Pœnit. cap. 6. in m.

QVis tibi tam infidæ pœnitentiæ viro aſperginem vnam cuiuſlibet aquæ commodabit? Furto quidem aggredi, & præpoſitum huius rei aſſeuerationibus tuis circumduci facile eſt. Sed Deus theſauro ſuo prouidet, nec ſinit obrepere indignos. Quid denique ait? [a] *Nihil occultum, quod non reuelabitur.* Quantaſcunque tenebras factis tuis ſuperſtruxeris, [b] *Deus lumen eſt.*

a Luc 8. 17. Math. 10. 26.
b 1. Io. 1. 5.

CONFESSIONEM FACIENS. V. SCHOLIA.

QVAMQVAM *Hic locus ab authore, de pœnitentia propriè ſit ſcriptus, quæ baptiſmum præcedebat, cuius collatorem ſictè pœnitens fallere quidem poterat, non Deum occultorum cognitorem; ego tamen confeſſioni non incongruè applico.* INFIDÆ POENITENTIÆ. *Talis enim eſt non tantùm qui ante baptiſmum fingit ſe pœnitentem, cui lenis aquæ aſperſio, licet imprimat characterem, vtpote volenti ſuſcipere baptiſmum, gratiam tamen peccati remiſſiuam Deus non confert. Sic perfidæ pœnitentiæ viro qui partem peccatorum tacuit, vel non contritus & ſine propoſito emendationis acceſſit, gratia Sacramenti pœnitentiæ non datur, nec peccatum aquâ luſtrali, vel vna lacrymula deletur.* FVRTO QVIDEM, *Furtinè abſolutionem extorquere, vel ſuffurari & abſcondere peccatum poteſt Sacerdoti, Sacramenti præpoſito.* CIRCVMDVCI, *decipere poteſt confeſſorem pœnitens.* THESAVRO SVO. *Gratia.* OBREPERE *Velut furunculus.* QVASCVMQVE TENEBRAS. *Pſal. 138.* Et dixi forſitan tenebræ conculcabunt me, & nox illuminatio mea in delicijs meis. Quia tenebræ non obſcurabuntur à te. *Aug. in hunc locum:* Quomodo eſt nox illuminata? quia Chriſtus deſcendit in noctem, accepit Chriſtus carnem, &c. Perdiderat dragmam, accendit lucernam, &c Lucerna de luto eſt, ſed habet lucem, quâ inuenitur drachma. Lucerna ergo ſapientiæ caro Chriſti de luto facta eſt, ſed Verbo ſuo lucet, & inuenit perditos, & nox illuminatio in delicijs meis, &c Deliciæ noſtræ Chriſtus, &c. Quoniam tenebræ non obtenebrabuntur à te, tu ergo noli tenebrare tenebras tuas, & Deus illas non tenebrat, ſed magìs illuminat, quia dictum eſt ipſi in alio Pſalmo, tu illuminabis lucernam meam Domine, Deus meus illumina tenebras meas. Qui autē tenebrant tenebras ſuas, quas Deus non tenebrat? C homines mali homines peruerſi. Cùm peccant, vtique tenebræ ſunt, dum non confitentur peccata ſua quæ fecerunt, ſed inſuper defendunt, tenebrant tenebras ſuas. Ergo iam ſi peccaſti, in tenebris es, ſed confitendo tenebras tuas, mereberis illuminari tenebras tuas; defendendo autem tenebras tuas, tenebraberis tenebris tuis. Et quando euades à duplicibus tenebris, qui in ſimplicibus laborabas?

S. Auguſt.

6. Confeſſio Catechumenorum auricularis, & ſecreta de Bapt. cap. 20. à p.

NObis gratulandum eſt, ſi non publicè confitemur iniquitates, aut turpitudines noſtras. Simul enim & de priſtinis ſatisfacimus, conflictatione carnis, & ſpiritus; & ſubſecuturis tentationibus munimenta præſtruimus.

CONFESSIO. VI. SCHOLIA.

NOBIS GRATVLANDVM EST. *Vide iam dicta Verbo*, Ad baptiſmum præparatio. *Vbi plura habes ex D. Auguſtino. Cæterùm licet per ſenſum accommodationis, hic locus aptari poſſit Confeſſioni Sacramentali, non ea fuit mens authoris; qui tum pro Catechumenis loquens, eoſque ad pœnitentiam ante baptiſmum vſitatam inducens, gratulandum eis dicit, quòd longè mitius, & pudori conſultius ageretur, quàm cum ſuſcipientibus baptiſma Ioannis, qui publicè omnia retro delicta palam confitebantur; cùm noſtri Catechumeni id ſecretò, & ad aurem ſacerdotum agerent, non quidem confeſſione Sacramentali, ad quam præſupponitur iam baptiſma ſuſceptum, quod eſt ianua omnium Sacramentorum: Exponebant tamen, id eſt repræſentabant baptiſmum Ioannis, in eo quod ſua peccata confitebantur. Chriſti baptiſma ſuſcepturi. Quæ confeſſio humilitatis erat, ad diuinam gratiam promerendam diſpoſitio, & confuſionis in iudicio non ſubeundæ ſuffugium, ſicut* ET CONFLICTATIO CARNIS ET SPIRITVS, *Id eſt animi mœror, & crebra corporis maceratio in ieiuniis, geniculationibus, & vigiliis, quibus Dei iuſtitiæ ſatisfiebat, & muniebatur* D *firmo propoſito, & diſſuetudine peccandi, baptizandus, contra* SVBSECVTVRAS TENTATIONES, *Quibus magis vrget ſuæ ereptos ſeruituti Satanas, quàm ſubiectos. Sicut enim Chriſtus ſtatim à Baptiſmo.* Ductus eſt à Spiritu in deſertum, vt tentaretur à Diabolo: *Ita & milites ſuos Chriſtus baptiſmo ſignatos, & Spiritu ſancto firmatos, ad probationem, & prouentum in tentatione faciendum, non iam cum carne & ſanguine colluctaturos, ſed aduerſus poteſtates, & rectores tenebrarum harum, ſpectaculum facit ſibi, mundo, Angelis, & hominibus dignum. De confuſione, per confeſſionem humilem declinanda, Auguſtinus homilia. 12. in verba Iacobi 5.* Confitemini alterutrum peccata veſtra, & orate pro inuicem, vt ſaluemini. Et E Pſalmiſta, inquit, 131. confitemini Domino quoniam bonus. Et iterum Pſal 31. dixi pronuntiabo aduerſum me iniuſtitias meas Domino, & tu remiſiſti impietatem cordis mei. Quomodo enim nobis peccatorum vulnera numquam deeſſe poſſunt, ſic & confeſſionis medicamenta deeſſe non debent. Non enim ideo vult Deus vt confiteamur peccata noſtra, quòd ea ipſe ſcire non poſſit, ſed

Aug.

quia diabolus hoc deſiderat, vt inueniat quod nobis ante tribunal iudicis æterni obiiciat; ideo vult, vt magis defendere, quàm accuſare peccata noſtra velimus. E contrario autem Deus noſter, quia pius, & miſericors eſt, vult vt ea confiteamur in hoc ſæculo, ne pro illis confundamur poſtmodum in futuro. Si enim nos confitemur, ille parcit: ſi nos agnoſcimus, ille ignoſcit. *Sunt & qui legi velint hoc Tertulliani loco, abſolutè & ſine negatione:* Nobis gratulandum eſt, ſi publicè confitemur, &c. *Et quidem licet minùs aptè ad pœnitentiam & confeſſionem Catechumenorum, de peccatis ante inſtructionem, in infidelitate commiſſis, de quibus hic propriè, & literaliter eſt ſermo: Non ineptè tamen ad pudorem iudicij euadendum per confeſſionem etiam publicam: cùm longè maior futura ſit coram omnibus Angelis, & hominibus, quàm coram vno, vel altero populo confuſio. Proſequitur autem ſic Auguſtinus:* Primò, inquit, homini non dictum eſt confitere peccatum: quia non fecerat quod fateretur: ſed dictum eſt ei, vt non peccaret, non obtemperauit, peccauit: nati ſumus mortales; ex vinculo peccati, propagata eſt miſeria noſtra per ſucceſſionem fragilitatis humanæ, & dicitur nobis: fatemini peccata veſtra. Serpens autem ille, quomodo tunc inſtitit, vt non ſeruaret homo quod ei dictum eſt, ne peccaret; ſic nunc inſtat, vt non ſeruet homo quod ei dictum eſt, confitere peccatum. Quomodo enim tunc fecit vt caderet qui ſtabat: ſic nunc agit ne ſurgat qui cecidit. Itaque aduerſus incantationes eius, & inſidias, quibus nunc impedire vult reditum noſtrum, ſuſcipiamus præcepta ſaluberrima aduerſus eum, qui nunc impedire vult nobis confeſſionem peccati. Quia ſcit non nos poſſe redire niſi per humilitatem, qui per ſuperbiam lapſi ſumus. Dux nobis ipſe fuit per ſuperbiam, modò ad humilitatem ducem Chriſtum ſequamur. *De confeſſione porrò Sacramentali & ſecreta ad aures Sacerdotis legendus Dionyſius in Epiſtola ad Demophilum: in qua arguitur Carpus indignatus Sacerdoti quòd lapſum ad pœnitentiam reciperet. Iren. lib. 1. cap. 9. & lib. 3. cap. 4. Lactantius lib. 4. inſtit. cap. 17. & 30. Hilarius Canone 19. in Math. Hiero. Ep. 1. ad Heliodorum cap. 7. Epiſt. 51. ad Marcellam & 61. ad Pammachium & Oceanum. Chryſoſt. homil. 4. & 20. in 2. Cor. homil. 33. in Io. Aug. Ep. 180. ad Honoratum, & lib. de adulterinis coniugiis cap. 28. circa f. & in Pſal. 50. ante med. in Pſal. 66. poſt med. & homil. 12. & 50. & homil. 41. poſt med. & 49. ante med. & 50. poſt med. & in Pſal. 44. & in Enchir. cap. 65. Cypr. de lapſis. & Epiſt. 10. 11. 15. 31. 52. 54. 62. Euſeb. lib. 6. cap. 27. Orig. homil. 2. in Pſal. 38. Minutius in Octauio. Baſil. in Reg. Breu. & de vera Virgin. ad Amphiloc. Greg. Niſſ. homil. 3. in Eccl. Anaſt. Syn. Orat. de Sacram. Anaſt. Niſſenus quæſt. in ſcripturam. Ambr. lib. 3. de Spiritu ſancto cap. 19. Hiero. in Eccl. 10. & in Math. 7. Auguſtinus tandem ſic confeſſionem peccati laudat, vt dicat ſer. 66. de tempore.* Nos aliter, inquit, ſalui fieri non poſſumus, niſi confiteamur pœnitentes, quod iniquè geſſimus negligentes. Qui ſeipſum accuſat in peccatis ſuis, hunc diabolus non habet accuſare iterum in die iudicij: ſi tamen confitens, pœnitendo deleat quæ fecit, nec iterum renouet quæ egit, &c. Et Salomon de confeſſione peccatorum dicit, prouerb. 18. qui abſcondit ſcelera ſua, non dirigetur: qui autem confeſſus fuerit, & reliquerit ea, miſericordiam conſequetur. Magnum eſt ſalutis medicamentum, non iterare quæ impiè geſſimus, nec priorum cicatrices vulnerum reſauciare, &c. Qui peccata ſua occultat, & erubeſcit ſalubriter confiteri, Deum quem iudicem habebit, habebit & vltorem. Optimè ſe iudicet homo in hac vita, ne iudicetur à Deo damnatione perpetua, &c. Confeſſio iuſtificat, confeſſio veniam peccatis donat, omnis ſpes veniæ in confeſſione conſiſtit. Confeſſio eſt opus miſericordiæ, ſalus ægroti, vnicum eſt viribus noſtris medicamentũ cum pœnitentia; cuius ipſe Saluator in Euangelio virtutem oſtendit, dicens Math. 4. pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. *Et ſer. 8. de Verb. Do.* Mox vt hoc verbum ſonuit lectoris; *Confiteor tibi Pater:* Secutus eſt etiam ſonus tunſionis pectoris veſtri, &c. Tundere autem pectus, quid eſt, niſi arguere quod latet in pectore, & euidenti pulſu occultum caſtigare peccatum? Quare hoc feciſtis, niſi quia audiſtis, Confiteor tibi pater. Math. 11. Confiteor, audiſtis, qui confitetur, non attendiſtis. Nunc ergo aduertite: ſi Confiteor, Chriſtus dixit, à quo longè omne peccatum, non ſolius eſt peccatoris, ſed etiam laudatoris. Confitemur ergo, ſiue laudantes Deum, ſiue accuſantes noſmetipſos. Pia eſt vtraque confeſſio, ſiue cùm te reprehendis, qui non es ſine peccato, ſiue cùm illum laudas qui non poteſt habere peccatum. Si autem benè cogitemus, reprehenſio tua, laus ipſius eſt. Quare enim iam confiteris in accuſatione ipſius tui? quare confiteris, niſi quia ex mortuo viuus factus es? Scriptura quippè ait Eccli. 17. à mortuo quaſi qui non ſit, perit confeſſio. *Non mortui laudabunt te Domine. Viuens viuens, ipſe confitebitur tibi.* Si perit à mortuo confeſſio, qui confitetur, viuit. Et ſi peccatum confitetur, vtique à morte reuixit. Si peccati confeſſor reuixit à morte, quis eum ſuſcitauit? Nullus mortuus eſt ſui ipſius ſuſcitator. Ille ſe potuit ſuſcitare, qui mortua carne, non mortuus eſt, &c. Ille ſe ſuſcitauit qui viuebat in ſe, &c. Quis Lazarum ſuſcitauit, niſi qui remoto lapide clamauit dicens, Lazare prodi foras? Quid eſt autem foras prodire, niſi quod occultum erat, foras prodere? Qui confitetur foras prodit: foras prodire non poſſet, niſi viueret: viuere non poſſet, niſi reſuſcitatus eſſet. Ergo in cõfeſſione ſui accuſatio, Dei laudatio eſt. Dicit ergo aliquis, quid prodeſt Eccleſia, ſi iam cõfeſſor voce Dominica reſuſcitatus prodit? Quid prodeſt Eccleſia confitenti, cui Dominus ait: quæ ſolueritis in terra, ſoluta erunt & in cœlo? Ipſum Lazarum attende. cùm vinculis prodit, iam viuebat confitendo, ſed nondum liber ambulabat vinculis irretitus. Quid ergo facit Eccleſia, cui dictum eſt, quæ ſolueritis, ſoluta erunt, niſi quod ait Dominus continuò ad diſcipulos, ſoluite illum, & ſinite abire? Siue ergo nos accuſemus, ſiue Deũ laudemus, bis Deũ laudamus. Si piè nos accuſamus, Deũ vtique laudamus. Quando Deum laudamus, tanquam eum, qui ſine peccato eſt, prædicamus: quando autem noſipſos accuſamus, ei, per quem reſurreximus, gloriam damus. Hoc ſi feceris, nullam occaſionem inueniet inimicus qua te circumueniat ante iudicem. Cùm enim tu ipſe fueris accuſator, & Dominus liberator, quid erit ille niſi calumniator? *Et Tract. 49. in Io. 11. vbi de Lazaro:* Quomodo proceſſit ligatis pedibus, miraris, & non miraris quia ſurrexit quatriduanus. In vtroque potentia Domini erat, & non vires mortui. Proceſſit, & adhuc ligatus eſt, adhuc inuolutus, tamen iam foras proceſſit. Quid ſignificat: quando contemnis, mortuus iaces: Et ſi tanta quanta dixi, contemnis, ſepultus iaces. Quando confiteris, procedis. Quid eſt enim procedere, niſi ab occultis velut exeundo te manifeſtare? Sed vt confitea-

Auguſt. Aug. Aug. S. Aug. S. Aug.

ris. Deus facit magnâ voce clamando, id eſt magnâ gratiâ vocando: ideo cùm proceſſiſſet mortuus adhuc ligatus, confitens, & adhuc reus, vt ſoluerentur peccata eius, miniſtris hoc dixit Dominus, ſoluite illum, & ſinite abire. Quid eſt ſoluite, & ſinite abire? quæ ſolueritis in terra ſoluta erunt & in cœlo. *Hactenus de confeſſione Sacramentali, per ſenſum accommodatitium deductum ex verbis Tertulliani:* Nobis gratulandum eſt, ſi non publicè confitemur, &c.

Nunc ad pœnitentiam Catechumenorum regredior, de qua ad literam propriè exponendus eſt locus. Ac primò quidem ſciendum eſt, prius domi ſolitos diſcere eos, qui à Gentilitate ad fidem conuerti volebant, quantus error eſſet idololatriæ, quantum ex ea Deus vnus & verus zeli & indignationis concipiebat aduerſus eos, qui Nomen incõmunicabile lignis & lapidibus imponebant, *Et quantâ eos pœnâ in inferno mulctaret: tum metu concuſſi ſalutari de præteritis peccatis in incredulitate commiſſis dolere incipiebant, & pœnitentiam apud ſe priuatam agebant. Hos enim ſic exhortabatur Tertullianus:* Pœniteat, inquit, errorum apertâ veritate, pœniteat amaſſe, quod Deus non amat. *His Epiſcopi adhuc rudibus præficiebant Pædagogos rudimenta fidei docentes. Tum verò ſi quid pœnitentiæ, vel confeſſionis agerent, non tanquam ab Epiſcopo imperante, in quos nullum adhuc ius coërcitiuum poterat exercere, ſed ſponte, & liberè, priuatim & non publicè agebatur. Poſt prima autem illa rudimenta, cùm Catechumeni in Eccleſiam introducti, inter* Audientes, *Cenſebantur, pœnitentiam pro deuotionis modo, plenius de fide inſtructi aggrediebantur, & tempore immediatè præcedente baptiſma, ſuas pœnitentias augebant. De quo Tertullianus de baptiſmo cap. 20.* Ingreſſuros baptiſmum, orationibus crebris, Ieiuniis, & geniculationibus, & peruigiliis orare oportet, & cum confeſſione omnium retro delictorum; vt exponant etiam baptiſmum Ioannis, &c. Simul enim & de priſtinis ſatisfacimus conflictatione carnis & ſpiritus. *Quod ſi legas & Auguſtinum præcepiſſe Catechumenis in Pentecoſte baptizandis, vt auſteritates ſuas incipiant poſt octauam Paſcha, & quod S. Silueſter dixit Conſtantino,* Oportet, ô Imperator, deponas purpuram, & Diadema ſeptem diebus, & tuæ Regiæ penetrale ingreſſus ianuis clauſis, in ſacco & cinere iacens, in luctu age pœnitentiam: *Aut S. Getulius Cereali, & S. Policarpus triduum pœnitentiæ S. Sebaſtiano indixit: Hæc non tam imperata, quàm conſulta, putanda ſunt. Verum quidem eſt, quòd cum Catechumeni iam fideles facti per pleniſſimam inſtructionem, tempore ſui Catechumenatus, in crimen aliquod graue prolapſi fuiſſent, tempus illis Catechumenatus protrahebatur in pœnam, & tum grauiora ſibi pœnitentiæ exercitia imponebant; vt in Paſchate baptizandi, ab octaua ad Pentecoſtem vſque differerentur. Grauius quippe Deo agnito peccabant. Vnde Tertullianus de pœnitentia cap. 20.* Cùm etiam ignorantes Dominum nulla exceptio tueatur à pœna, quia Deum in aperto conſtitutum, & vel ex ipſis cœleſtibus bonis comprehenſibilem ignorare non licet: quantò cognitum deſpici periculoſum eſt? &c. *Quo ſenſu intelligendus eſt Cyrill. Ieroſol. Catech. 1.* Tempus præſens, eſt tempus confeſſionis. Confiteare quæ perpetraſti, ſiue verbo, ſiue opere. Pœnitentia quadraginta dierum tibi datur: *Quod accipiendum, iux a. S. Auguſtinum præcitatum, de quadraginta diebus poſt octauam Paſchæ, cùm hæc catecheſis, vt notat Albaſpinæus lib. 2. obſeruat. 1. habita fuerit paulò ante Sabbatum Paſchæ, vt liquet ex verbis ibidem relatis:* Antea Catechumenus eras, nunc vero fidelis vocaris. Tot annorum ei. culos tranſegiſti mundo fruſtra operã nauans; & quadraginta diebus, non vacabis pro anima tua? *Fide ii autem à Chriſtiano diſcernebatur, vt liquet ex verbis Vrbani.* Omnes, inquit fideles, per mánus impoſitionem Epiſcoporum, Spiritum ſanctum *Confirmationem* Poſt baptiſma accipere debent, vt plenè Chriſtiani inueniantur. *Greg. autem Naz. Orat. de ſancto Lauacro, iuxta Tertullianum:* Ne, inquit, peccatum tuum confiteri graue ducas, ſciens quo pacto Ioannes baptizauerit, vt per huius vitæ pudorem, futuri ſæculi pudorem ignominiamque fugias, &c. *Quod intelligendum eſt de Confeſſione illa & Exomologeſi, quæ immediatè baptiſmum præcedebat. Non autem de pœnitentia prima Catechumenorum, quæ cùm priuata eſſet, nullam pudorem incutiebat. Locus item Simplicij Papæ exponendus eſt de illa pœnitentia baptiſmo præuia, vbi legitur:* Conſtituit ad S. Petrum Apoſtolum, & ad S. Paulum Apoſtolum, & ad S. Laurentium Martyrem, hebdomadam, vt preſbyteri manerent ibi, propter pœnitentes & baptiſmum. *Plenus itaque ſenſus huius ſit loci: ingreſſuros proximè baptiſma, iam plenè inſtructos, & fideles, oportet cum confeſſione omnium delictorum, conflictatione ſpiritus, & carnis, dolore cordis, & maceratione corporis, Deo ſatisfacere. Nobis autem; id eſt nouis Catechumenis, quorum perſonam induebat, gratulandum eſt, ſi non publicè, ſed priuatim pœnitentiam agimus. Neque enim vſpiã Catechumeni ad eandem pœnitentiam, quam iam fideles amplectebantur, vrgeri ſolebant; ne à fide ſuſcipienda nimia ſeueritate arcerentur, ſi pro foribus Eccleſiæ iacere flentes, & cum lamentatione prætereuntiũ genua oſculari compellerentur.*

Catechumeni autem ſi in peccata grauia in ip;o catechumenatu incidiſſent, tempus eorum, vt ſupra diximus, prorogabatur, in quo ſtatu interdum etiam ij qui non errauerant, ex humilitate ſpontanea morabantur.

Ipſi autem cuiuſcumque generis Catechumeni, è templo egredi ſolebant antequam pœnitentes in terram coram omnibus ſe proſternerent, & impoſitionem manuum Epiſcoporum & preſbyterorum reciperent. Nec vſpiam Catechumeni ſacris myſteriis aderant, quod ſi ea fortuitò oculis inſpexiſſent, ſacro protinus baptiſmate potitos fuiſſe notat ibid. Albaſpinæus obſeruatione ſecunda.

Quod ſi Canon 67. Concilij Elibertini proferatur, quo videtur eâdem pœnâ mulctatos fuiſſe Catechumenos, & fideles, pariterque delinquentes, pariter ab Eccleſia ablegatos; ſciendum eſt hunc Canonem latum contra libidinoſas mulieres, quæ viros ſcenicos comptos, & elegantes alerent ad explendam libidinem. Illis itaque tanquam indignis Eccleſiæ cœtu, non alia pœna indicebatur, quàm vt prorſus ab Eccleſia & ſpe ingreſſus eius arcerentur. Admittebantur autem ad catechumenatum quæ verè & ſolidè malæ vitæ & prauæ conſuetudini renuntiaſſent. Per gradus ergo iſtos promouebantur Catechumeni; vt cùm primum diuinæ gratiæ radius menti gentilis illuxiſſet, vt Chriſtianus fieri vellet, primò in aliqua domo priuata inſtruebatur, de errore & vanitate Idololatriæ. Secundò tranſibat in gradum Audientium, *& Verbum Dei audiebat. Tertiò admittebatur ad conſortium orationum publicarum, & poterat in Eccleſia genuflectere inter* Catechumenos *tertij gradus, qui* Orantes, & genuflectentes, *dicebantur. Tandem nomen dabant, vt inter electos ad baptiſma collocarentur, vnde &* Competentes *vocabantur. Si quis ergo in tribus illis ſupremis gradibus deliquiſſet, pro pœnitentia, à primo vel ſecundo gradu, deuoluebatur ad inferiorem, & pro grauitate culpæ in eo diutius hærebat, dilato etiam, ſi culpa exigeret, vſque ad mortem baptiſmo.*

Quòd ſi reatus inexpiabilis videretur, prorſus ei Ec- A cleſia ingreſſus interdicebatur. Et ſic intelligendus eſt Canon 5. Concilij Neocaſarienſis, & decimus quartus Niceni. Mitiſſimè autem agebatur cum catechumenis primi gradus, in quo tantum diutius manere cogebantur. Eo quòd in vetere homine deliquiſſe viderentur. *Vt ait Concilium Elibertinum Quod, cum Canone 4. imponit Catechumeno triennij, vel decennij pœnitentiam, id ad arbitrium Epiſcopi cenſeo reuocandum. S Dionyſius lib. de cœleſti Hierarchia cap. 3. excludit à ſacris myſteriis Energumenos, Catechumenos, & pœnitentes.* Catechumenos, inquit, & Energumenos, quique in pœnitentia ſunt, ſanctæ Hierarchiæ mos patitur quidem audire ſacram pſalmorum modulationem, diuinamque Sacrarum ſcripturarum recitationem: ad ſacra autem opera quæ deinceps ſequuntur, atque myſteria ſpectanda, non eos conuocat, ſed perfectos integrorum oculos. Eſt enim diuina Hierarchia ſacræ iuſtitiæ plena, ac vnicuique pro dignitate ſalubriter conſentaneam tribuit rerum diuinarum communionem, ſanctéque pro modo & captu in tempore concedit. Ac poſtremus quidem ordo Catechumenis, id eſt iis qui erudiuntur, tributus eſt. Aditus enim eis, ad omne id quod in hierarchia perficit, præcluſus eſt, neque vllis ſacris initiati ſunt, neque diuinam ſubſiſtentiam conſecuti, quæ in diuino partu conſiſtit, habent, ſed etiam patris verbis, tanquam obſtetricante manu fouentur, vitalibuſque figurationibus, & lineamentis finguntur ad beatum illum progreſſum vitæ luciſque principem, qui à diuino ortu proficiſcitur. *Catechumeni etiam, vt notauit Albaſpinaus lib. 2 Obſeru. 35. non participabant pani benedicto, qui ſolis Chriſtianis diuidebatur à Diaconis, quod probat ex Theophili Alexandrini verbis.* Quæ in ſacrificij rationem offeruntur, poſt ea, quæ in ſanctorum vſum conſumuntur, clerici diuidant, & nec catechumenus ex iis bibat aut comedat, ſed ſolum clerici, & qui cum eis ſunt, fideles fratres. *Offerebant enim Chriſtiani panem & vinum, mel, lac, ſal, quæ priuata benedictione conſecrabantur, de quibus Concil. Carthag. 3. Can. 5. vbi cathecumenos infantes vocat.* Primitiæ autem, ſiue mel, ſiue lac, offerantur, vno die conſueto, ad infantium myſterium: & ſi enim maximè ad altare offerantur, propriam tamen habent ſuam benedictionem, vt à Dominici corporis Sacramento ſeiungantur. *Sal item iiſdem offerebatur, vt ex eodem Concilio conſtat.* Item placuit, vt per ſolemniſſimos Paſchales dies, Sacramentum Catechumnis non B detur, niſi ſolitum ſal; quia ſi fideles per illos dies Sacramenta non mutant, nec catechumneis oportet mutare. *Huiuſmodi oblationes certo ritu & benedictione conſecratas, lato modo etiam Sacramentum vocauit Auguſtinus lib. 2 de peccat. meritis. cap. 26.* S. Auguſt. Quod, inquit, accipiunt, quamuis non ſit corpus Chriſti, ſanctum eſt tamen, & ſanctius quàm cibi quibus alimur, quoniam Sacramentum eſt. *Id eſt, res Sacramentalis. Et ſignificans rem ſacram, nempe quod ſicut Chriſtiani ex Deo nati, diuino Chriſti corpore omnes enutriti ſtrictiſſimè in vnum conueniebant: quia ex Dionyſio,* Quod ex Deo natum eſt, ſine diuino alimento viuere non poteſt; *Ita catechumeni ex oblationibus fidelium participantes, velut infantes in vtero matris, ex eius venis ſumebant alimentum, &* C *ſuam cum Eccleſiæ corpore initiabant vnionem. Salis quoque meminit Auguſtinus, quo catechumenus condiebatur, lib. 1. Confeſſ. cap. 11.* Signabar, inquit, iam ſigno crucis, & erudiebar eius ſale, iam inde ab S. Auguſt. vtero matris meæ, quæ multum ſperauit in te. Vidiſti Domine cùm adhuc puer eſſem, &c. *Sicut autem in catechumenatu, ita & in baptiſmo ſal, lac, & mel, vt ſuo loco diximus, adhibebatur, porrigebaturque baptizatis, quaſi modo genitis infantibus.*

7. Confeſſio peccati ab exordio mundi petita ab Adam, & Caïn, ad veniam. V. Verbum. Dei infirma num. 3. Deo ignorantiam non affingit, &c.

8. Et 2. Cont. Marc. cap. 25. circa fin.

a ET *nunc nequando extendat manum, & ſumat de ligno vitæ, & viuat in æuum.* Interponens enim, *Et nunc*, Præſentis temporis verbum, temporalem, & ad præſens dilationem vitæ feciſſe ſe oſtendit. Ideoque nec maledixit ipſum Adam, nec Euam, vt reſtitutionis candidatos, vt confeſſione releuatos. Caïn verò maledixit, & cupidum morte luere delictum, mori interim vetuit, vt præter admiſſum, etiam negationis eius oneratum. Hęc erit ignorantia Dei noſtri, quę ideò ſimulabitur, nè delinquens homo, quid ſibi agendum ſit, ignoret.

a Gen. 3 22.

Gen. 4.11.

** 9. Confeſſio clauis eſt cœli. V. ſupra Verbum Confeſſio Chriſti 3. inp.*

CONFESSIO VIII. SCHOLIA.

ET NVNC. *Gen. 3. 22.* Nunc ergo ne forte mittat manum ſuum, & ſumat etiam de ligno vitæ & comedat, & viuat in æternum. *Tertul. ſequutus 70.* TEMPORALEM, *Notat non ablatam omnino, ſed dilatam ad tempus vitam æternam.* IDEOQVE *Non verſer. enti maledixit, in æternum excluſo à vita æterna, quia impœnitens vt inconuertibilis.* RESTITVTIONIS CANDIDATOS. *Id eſt, ob confeſſionem quantumuis imperfectam & excuſationi admixtam, reſtitutio æternæ vitæ promiſſa eſt, & iam inde in ſanguine agni, occiſi ab origine mundi dealbati, candidam induerunt, vt cum Pſalte dicere poſſent:* Tu es qui reſtitues hæreditatem meam mihi. *Si enim* D *Eccli 17.* Vt ait Auguſtinus ſer. 33. de diuerſis. A mortuo perit confeſſio, qui confitetur viuit, & ſi peccatum confitetur, vtique à morte reuixit. Si peccati confeſſor reuixit à morte quis illum ſuſcitauit? nullus mortuus eſt ſui ipſius ſuſcitator, &c. Quis illum ſuſcitauit, niſi qui remoto lapide clamauit dicens, Lazare prodi foras. Quid eſt autem foras prodire, niſi quod occultum eſt foras prodere? qui confitetur foras prodit: foras autem prodire non poſſet, niſi viueret; viuere non poſſet, niſi reſuſcitatus eſſet. *Non ſuſcitaretur autem Adam, vt nec Lazarus, niſi Deus clamaret: Adam vbi es?* CONFESSIONE RELEVATOS, *A*

S. August. *lapſu & morte peccati. Aug. homil. 12.* Quando dicit ſe ſeductum, confitetur ex parte, ſed tamen negat ſe feciſſe, & dicit, ego nihil feci, diabolus fecit. Conatus eſt dicere illud Adam: ipſe enim ſe excuſare voluit de muliere, mulier ſe excuſare voluit de ſerpente, &c. Sanare te habebat Deus per indulgentiam, ſi fatereris, quæris per quem excuſes, ſed non quærit ille quem pro te puniat, &c. Sanaberis ſi oſtendas te medico, non quia ille non videt ſi tu te abſcondas, ſed ipſa confeſſio, initium ſanitatis eſt. *Bene ergo candidatos vocat reſtitutionis in gratiam, ſed nondum reſtitutos, ſed reſtitutionem ambientes. Vnde Aug.* S. August. Incipis confiteri? à confeſſione incipis decorari. ETIAM NEGATIONIS. *Crimine ſcilicet aggrauante admiſſum fratricidij* B *ſcelus.* MORI VETVIT. *Gen. 4. 13.* Maior eſt iniquitas mea, quàm vt veniam merear, &c. Omnis igitur qui inuenerit me, occidet me. Dixitque ei Dominus, nequaquam ita fiet: ſed omnis qui occiderit Caim, ſeptuplum punietur. Poſuitque Dominus Caim ſignum, vt non interficeret eum omnis qui inueniſſet eum. HÆC ERIT IGNORANTIA. *Pungit Marcionem, obiicientem Deum noſtrum Creatorem ignorantem, eo quod quærat, Adam vbi eſſet, & petentem à Caim vbi eſſet Abel. Sed ſcitè reſpondet,* Diſſimulare Deum peccata hominum, propter pœnitentiam, *Et ideo fingere ſe ignorare, vt ipſe homo quærat ſe, interroget conſcientiam, peccatum agnoſcat: & ne homo peccans ignoret, quid ſibi* C *agendum ſit, vt veniam mereatur.* S. August. *Aug. ſer. 104. de temp. vbi de Lazaro:* Vbi poſuiſtis eum? nunquid neſciebat Dominus vbi poſitus eſſet Lazarus, qui abſens mortuum Lazarum pronuntiauerat, & qui diuinitatis ſuæ maieſtate vbique erat? Sed hoc Do-

A minus ex veteri conſuetudine fecit. Nam & ad Adam ſimiliter ait: vbi es Adam? non quia neſciret vbi eſſet Adam, ſed idcirco interrogauit, vt peccatum ſuum Adam proprio ore confiteretur, vt poſſet peccati veniam promereri. Interrogat & Cain, vbi eſt frater tuus Abel? & ille dixit, neſcio. Non quia neſciret vbi eſſet Abel, ideo interrogaret Cain: ſed cum ille negaret, parricidium eius argueret, quod in fratrem commiſerat. Denique Adam quia interroganti Domino confeſſus eſt peccatum quod commiſit, veniæ redditus: Cain quia negauit parricidium quod commiſit, æterna pœna damnatus eſt. *Sed libro 14. de Ciuit. cap. 14. Bene conſonat Tertulliano vocanti primos parentes,* B *non reſtitutos immortalitati, ſed eius tantum candidatos: quia licet confeſſi ſint culpam, eam tamen excuſationi ſuperbia miſcuerunt.* Eſt peior damnabiliorque ſuperbia, qua etiam in peccatis manifeſtis ſuffugium excuſationis inquiritur, ſicut illi primi homines, quorum & illa dixit, ſerpens ſeduxit me, & manducaui: & ille dixit; mulier quam dediſti mihi, hæc mihi dedit de ligno, & edi. Nuſquam hîc ſonat petitio veniæ, nuſquam imploratio Medicinæ. Nam licet iſti, non ſicut Cain, quod commiſerunt, negent; adhuc tamen ſuperbia quærit in aliud referre, quod perperam fecit, ſuperbia mulieris in ſerpentem, ſuperbia viri in mulierem. Sed accuſatio potius, quam excuſatio vera eſt, C vbi mandati diuini eſt aperta tranſgreſſio. Neque enim hoc propterea non fecerunt, quia id mulier ſerpente ſuadente, vir muliere impertiente commiſit, quaſi quidquam Deo, cui vel crederetur, vel cederetur anteponendum fuerit. August.

CONFIRMATIO.

Confirmationis Sacramentum, carnem vngit, ſignat, manus impoſitione adumbrat, & Spiritu ſancto munit, & veſtit, ac perficit.

1. *Libro de Reſurrectione cap. 8. à p.*

CAro vngitur, vt anima conſecretur. Caro ſignatur, vt & anima muniatur. Caro manus impoſitione adumbratur, vt & anima Spiritu illuminetur.

2. *Et de Præſcript. cap. 36. in m.*

Legem & prophetas cum Euangelicis & Apoſtolicis litteris miſcet, & inde potat fidem; eam aquâ ſignat, ſancto Spiritu veſtit, Euchariſtiâ paſcit.

3. *Et libro 1. Cont. Marcionem cap. 28. à m.*

Si conſecutio eſt Spiritus ſancti, quomodo Spiritum adtribuet, qui animam non prius contulit? Quia ſuffectura eſt quodammodo Spiritus animæ. Signat igitur hominem, nunquam apud ſe reſignatum; lauat hominem nunquam apud ſe coïnquinatum, & in hoc totum ſalutis Sacramentum, carnem mergit exſortem ſalutis. Leuit. 8. 12.

4. *Et de Baptiſmo cap. 7. in p.*

a Act. 4. 26. Exinde egreſſi de lauacro perunguimur benedictâ vnctione de priſtina diſciplina, quâ vngui oleo de cornu in Sacerdotium ſolebant. Ex quo Aaron à Moyſe vnctus eſt; vnde Chriſtus dicitur, à Chriſmate, quod eſt vnctio, quæ Domino nomen accommodauit, facta ſpiritalis, quia Spiritu vnctus eſt à Deo Patre, ſicut in Actis: a *Collecti ſunt enim verè in iſta ciuitate aduerſus ſanctum filium tuum, quem vnxiſti.* Sic & in nobis carnaliter currit vnctio, ſed ſpiritaliter proficit: Quomodo & ipſius carnalis actus, quòd in aqua mergimur, ſpiritalis effectus, quòd delictis liberamur. Dehinc manus imponitur, per benedictionem aduocans & inuitans Spiritum ſanctum. *Et cap. 8. in p.* Sanè humano ingenio licebit Spiritum in aquam accerſere, & concorporationem eorum accommodatis deſuper manibus alio ſpiritu tantæ claritatis animare: Deo autem in ſuo organo non licebit per manus ſanctas ſublimitatem modulari ſpiritalem? Sed eſt hoc quoque de veteri Sacramento, quo nepotes ſuos ex Ioſeph, Ephraim & Manaſſem Iacob capitibus impoſitis, & intermutatis manibus benedixerit; & quidem ita tranſuerſim obliquatis in ſe, vt Chriſtum deformantes, iam (Gen. 48. 13 & ſeq. Matt. 3. 16. Gen. 8. 11.)

tunc

tunc portenderent benedictionem in Chriſtum futuram. Tunc ille ſanctiſſimus Spiritus ſu-
per emundata & benedicta corpora libens à Patre deſcendit, &c. Columbæ figurâ delapſus Matth. 3.
in Dominum, &c. Ne hoc quidem ſine argumento præcedentis figuræ. Quemadmodum 16.
enim poſt aquas diluuij, quibus iniquitas antiqua purgata eſt, poſt baptiſmum, vt ita dixe-
rim, mundi, pacem cœleſtis iræ, præco columba terris adnuntiauit, demiſſa ex Arca, & Gen. 8. 11.
cum olea reuerſa: quod ſignum etiam apud nationes paci prætenditur: eadem diſpoſitione
ſpiritalis effectus, terræ, id eſt carni noſtræ emergenti de lauacro, poſt vetera delicta, co-
lumba ſancti Spiritus aduolat, pacem Dei adferens, emiſſa de cœlis, vbi Eccleſia eſt Arca
figurata.

CONFIRMATIONIS SACRAMENTVM. I. II. III. IV. SCHOLIA.

1. CARO VNGITVR. *Sacro Chriſmate.* SIGNATVR. *Signo crucis cum vnctione munitur in fronte ſede pudoris, vt Chriſtum non pudeat conferi.* ADVMBRATVR. *Vt ſub vmbra Spiritus auctæ lumine fidei in baptiſmo ſuſceptæ, confirmetur.*

2. LEGEM. *Ioannes Apoſtolus vtrumque iungit teſtamentum, quo fidem irrigat.* AQVA SIGNAT. *Baptiſmo characterem imprimente, credentem Catechumenum obſignat Chriſto.* SPIRITV VESTIT. *Quaſi nudam & ſimplicem prius fidem acceptam in baptiſmo ſuperinduit Spiritu ſancto in Confirmatione ſuſcepto.*

3. SI CONSECVTIO. *Quaſi dicat Marcioni Creatoris opera reſpuenti. Quomodo Deus tuus nouus, ô Marcion, qui animam non inſufflauit,* SPIRITVM *In confirmatione conferet, qui ſupplementum eſt per ſuam gratiam, naturalis animæ bonitatis?* SIGNAT HOMINEM. *Quomodo ſigno crucis cum chriſmate, durum & fugitiuum à ſe ſeruum emolliet & ſignabit, ſuoque libero ſeruitio continebit, quem nunquam condidit? &c.* EXSORTEM SALVTIS. *Nunquam ſuſcitandam à Saluatore reformatore corporis; cuius mortem, ſepulturam, & reſurrectionem trina merſio baptiſmi repræſentat. Carnem enim, vt vile opus Creatoris, indignam reſurrectione cenſebant Marcionitæ.*

4. DE PRISTINA. *Ex vſu veteris teſtamenti, exemplo Chriſti vncti Spiritu ſancto, Iacob decuſſis manibus benedicentis nepotibus, columbæ oleam roſtro deferentis: Quæ omnia Tertulliani capita ſuis locis expoſuimus, optimè Sacramentum Confirmationis atteſtantia.* DE PRISTINA DISCIPLINA. *Traditione Apoſtolica Sic enim de conſecratione diſtinct. 3.* Literis noſtris: *Ex Epiſt. 2. Decretali Fabiani Papæ ad Epiſcopos Orientales. Vbi per eorum literas acceperat, nonnullos Epiſcopos per duos vel tres annos confectionem ſancti Chriſmatis conſeruare, quòd balſamum per ſingulos annos non poſſent reperire.* Errant, inquit, qui talia cogitant, & mente veſana potius quàm rectâ ſentientes hæc dicunt. In illa enim die Dominus Ieſus poſtquam cœnauit cum diſcipulis ſuis, & lauit eorum pedes, ſicut à ſanctis Apoſtolis prædeceſſores noſtri acceperunt, nobiſque reliquerunt, chriſma conficere docuit. Ipſa enim lauatio pedum, noſtrum ſignificat baptiſmum, quando ſancti Chriſmatis vnctione perficitur, & confirmatur. Sicut igitur ipſius diei ſolemnitas per ſingulos annos eſt celebranda: ita ipſius ſancti Chriſmatis confectio per ſingulos annos eſt agenda, & de anno in annum renouanda, & vetus chriſma in ſanctis Eccleſiis cremandum. Ita à ſanctis Apoſtolis, & à ſucceſſoribus eorum accepimus, vobiſque tenenda mandamus. Hæc ſancta Romana Eccleſia, & Antiochena à tempore Apoſtolorum cuſtodit. Hæc Ieroſolymorum & Epheſianorum tenet, in quibus Apoſtoli præſidentes hæc docuerunt, & vetus chriſma incendi, & non amplius quàm vno anno vti permiſerunt.

Et quid expreſſius Apoſtolicis verbis ad commendationem huius Sacramenti? 2. Cor. 1. 21. Qui autem

A confirmat nos vobiſcum in Chriſto, & qui vnxit nos Deus eſt: qui & ſignauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus noſtris. *Epheſ. 4. 30.* Nolite contriſtare Spiritum ſanctum Dei, in quo ſignati eſtis in diem redemptionis. *Hebr. 6. 1.* Non rurſum iacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei ad Deum. Baptiſmatum doctrinæ. *Syr. & ad doctrinam Baptiſmi ſiue catechiſmi ante Baptiſmum,* Impoſitionis quoque manuum. *1. Io. 2. 27.* Et vos vnctionem quam accepiſtis ab eo, maneat in vobis. *Clarius & conſtructius Syriaca:* Sed & vos, ſi permanſerit vobiſcum vnctio iſta quam accepiſtis ab eo, neceſſe non habebitis, vt quis doceat vos: ſed ſicut illa vnctio eſt à Deo, ipſa docebit vos de omnibus.

B *De Confirmatione agit Vrbanus* 1. *in ſua Decretali citata 11. q. 3 quibus Epiſc. diſt. 5. de Conſecratione. capite, omnes fideles.* Omnes fideles per manuum impoſitionem Epiſcoporum Spiritum ſanctum poſt Baptiſmum accipere debent, vt pleni Chriſtiani inueniantur. Quia cum Spiritus ſanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam & conſtantiam dilatatur. *Euſebius item ſub Conſtantino in ſua Decretali citata de Conſecr. diſt. 5.* Manus impoſitionis Sacramentum magna veneratione tenendum eſt, quod ab aliis perfici non poteſt, niſi à ſummis Sacerdotibus, nec tempore Apoſtolorum ab aliis quàm Apoſtolis legitur aut ſcitur eſſe peractum. Nam ſi aliter præſumptum fuerit, irritum habeatur & vacuum, nec inter Eccleſiaſtica vnquam

C reputabitur Sacramenta. *Sacramentum item magnum cenſet Melchiades Papa in ſua Decretali.* Regeneratio, *inquit,* per ſe ſaluat mox in pace Beati ſæculi recipiendos: Confirmatio verò armat & inſtruit ad agones mundi huius & prœlia reſeruandos. *Sic habetur de Conſecr. diſt 5 cap. Spiritus ſanctus Dionyſius Eccl. Hierarch. cap. 2 vbi de Epiſcopo.* Ille, *inquit,* diuino ac prorſus deifico vnguento virum ſignat, &c. *Perficiens illa vnctio facit perfectum. Et ibid. cap. 4.* Aduentum Spiritus ſancti conſummans vnguenti inunctio elargitur. *Videndus Origenes homil. 8. in Leuit. Cyrill. Ieroſol. Catecheſi 3. myſtagogica, vbi dicit vnctionem in fronte abſtergere pudorem Adæ, & reuelare faciem ad gloriam Dei intuendam. Naz. Orat. 40. de Baptiſmo. Epiph.*

D *hæreſi 21. Cyrill. Alex. in cap. vlt. Eſa. Chryſoſt. in cap. 8 Actuum. Cypr. Ep. 70 ad Ianuarium. Et lib 2. Ep. 1. Ambr. lib. 3. de Sacr. cap 2. & lib. de his qui initiantur, cap. 7. Hiero. Dialogo Cont. Luciferianos cap. 4.*

Auguſtinus lib. 15. de Trinit cap. 26. vbi probat Chriſti diuinitatẽ ex inſufflatione, miſſione, & datione Spiritus ſancti. Quomodo, inquit, Deus non eſt qui dat Spiritum ſanctum? Immò quantus Deus eſt, qui dat Deum? Neque enim aliquis diſcipulorum eius dedit Spiritum ſanctum. Orabant quippe vt veniret in eos, quibus manum imponebant, non ipſi eum dabant. Quem morem in ſuis præpoſitis S. Auguſt.

etiam nunc ſeruat Eccleſia Denique & Simon Magus Act. 8 offerens Apoſtolis pecuniam, non ait. date & mihi hanc poteſtatem vt dem Spiritum ſanctum: ſed cuicumque, inquit, impoſuero manus, vt accipiat Spiritum ſanctum. &c. Videns quòd per impoſitionem manuum Apoſtolorum daretur Spiritus ſanctus. Propter hoc & Dominus ipſe Ieſus Spiritum ſanctum non ſolum dedit vt Deus, ſed etiam accepit vt homo. propterea dictus eſt plenus gratia. Et manifeſtiùs de illo ſcriptum eſt in Actibus Apoſtolorum: quoniam vnxit eum Deus Spiritu ſancto: Non vtique oleo viſibili. ſed dono gratiæ, quod viſibili ſignificatur vnguento, quo Baptizatos vngit Eccleſia. *En verum Sacramentum Confirmationis, & ſignum viſibile inuiſibilis gratiæ. Sed expreſſius libro 2. Cont. literas Petiliani cap 4. qui nolebat vnguentum capitis in barbam & oram veſtimenti, vnitatem Eccleſiæ intelligere, ſed Confirmationem.* In hoc, *inquit*,

S. Auguſt. vnguento Sacramentum Chriſmatis vult interpretari, quod quidem in genere viſibilium ſignaculorum Sacroſanctum eſt, ſicut ipſe baptiſmus: ſed poteſt eſſe & in hominibus peſſimis, in operibus carnis vitam conſumentibus, & regnum cælorum non poſſeſſuris: & ideo nec ad barbam Aaron, nec ad oram veſtimenti eius, nec ad vllam contextionem veſtis Sacerdotalis pertinentibus.

S. Auguſt. *Et tract. 6. in primam Ioannis in medio.* Primis temporibus cadebat ſuper credentes Spiritus ſanctus, & loquebantur linguis quas non didicerant, quomodo Spiritus dabat eis pronuntiare. Signa erant tempori oportuna: oportebat enim ita ſignificari in omnibus linguis Spiritum ſanctum: quia Euangelium Dei per omnes linguas curſurum erat toto orbe terrarum. Significatum eſt illud, & tranſiit. Nunquid modò quibus imponitur manus vt accipiant Spiritum ſanctum, hoc expectatur vt linguis loquantur? Aut quando impoſuimus manus illis infantibus, attendit vnuſquiſque veſtrum vtrum linguis loquerentur? Et cùm videret eos linguis non loqui, ita peruerſo corde aliquis veſtrum fuit, vt diceret, non acceperunt iſti Spiritum ſanctum, nam ſi accepiſſent, linguis loquerentur, quemadmodum tunc factum eſt? Si ergo per hæc miracula non fiat modo teſtimonium præſentiæ Spiritus ſancti, vnde fit, vnde cognoſcit quiſque accepiſſe ſe Spiritum ſanctum? Interroget cor ſuum ſi diligit fratrem, manet Spiritus Dei in illo. *Quomodo enim diligit ſine Charitate diffuſa in corde per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis?* Videat, probet ſeipſum coram oculis Dei: Videat ſi eſt in illo dilectio pacis, vnitatis, dilectio Eccleſiæ toto terrarum orbe diffuſæ. *Deinde ſubiicit:* Ergo ſi vis noſſe quia accepiſti Spiritum ſanctum, interroga cor tuum, ne fortè cum Sacramentum habes, virtutem Sacramenti non habeas. Interroga cor tuum, ſi eſt ibi dilectio fratris, ſecurus eſto Non poteſt eſſe dilectio ſine Spiritu Dei, quia Paulus clamat. Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Auguſt.

Placet & Canonem. 55. Arabicum Concilij Niceni de Epiſcopis ruralibus Eccleſias & Monaſteria viſitantibus adducere. Chorepiſcopus debet interrogare an habeant filios aut filias. *Id eſt pueros vtriuſque ſexus nondum Confirmatos*, Et facere vt ad ſe adducantur & ſignet eos ſigno crucis, & oret ſuper eos. & imponat manus ac benedicat. *Concilium Eliberrinum Canone 38.* Peregrè nauigantes, aut ſi Eccleſia in proximo non fuerit poſſe fidelem qui lauacrum ſuum integrum habet, nec ſit bigamus baptizare in neceſſitate infirmitatis poſitum Catechumenum: ita vt ſi ſuperuixerit, ad Epiſcopum eum perducat, vt per manus impoſitionem perfici poſſit. *Concilium autem Laodicenum Canone 48.* Oportet baptizatos poſt baptiſmum ſacratiſſimum Chriſma percipere, & cœleſtis regni participes fieri. *Vnguntur enim in Reges. Tandem Concilium Florentinum in Decreto & inſtructione Armenorum:* Secundum Sacramentum eſt Confirmatio, cuius materia eſt Chriſma confectum ex oleo, quod nitorem ſignificat conſcientiæ, & balſamo; quod odorem ſignificat bonæ famæ, per Epiſcopum benedicto. Forma autem eſt, ſigno te ſigno crucis, & Confirmo te Chriſmate ſalutis, in nomine Patris, &c. Ordinarius miniſter eſt Epiſcopus. Et cùm cæteras functiones ſimplex Sacerdos valeat exhibere, hanc non niſi Epiſcopus debet conferre, quia de ſolis Apoſtolis legitur, quorum vicem tenent Epiſcopi, quòd per manus impoſitionem Spiritum ſanctum dabant. Loco autem illius manus impoſitionis, datur in Eccleſia Confirmatio, legitur tamen aliquando per Apoſtolicæ Sedis diſpenſationem ex rationabili & vrgente admodum cauſa, ſimplicem Sacerdotem Chriſmate per Epiſcopum confecto hoc adminiſtraſſe Confirmationis Sacramentum. Effectus autem huius Sacramenti eſt, quia in eo datur Spiritus ſanctus ad robur, ſicut datus eſt Apoſtolis in die Pentecoſtes, vt Chriſtianus audacter Chriſti confiteatur nomen: Ideoque in fronte vbi verecundiæ ſedes eſt, Confirmandus inungitur, ne Chriſti nomen confiteri erubeſcat, & præcipuè crucem eius, quæ Iudæis eſt ſcandalum, Gentibus autem ſtultitia; propter quod ſigno crucis ſignatur.

CONSVETVDO ET PRÆSCRIPTIO.

Conſuetudo nulla præſcribit contra veritatem fidei, & Velandarum virginum: & contrarius vſus, abuſus eſt & hæreſis. De Vel. Virg. cap. 1. in. p.

PRoprium iam negotium paſſus meæ opinionis, latinè quoque oſtendam, virgines noſtras velari oportere, ex quo tranſitum ætatis ſuæ fecerint: hoc exigere veritatem, cui nemo præſcribere poteſt, non ſpatium temporum, non patrocinia perſonarum, non priuilegium regionum. ex his enim fere conſuetudo initium ab aliqua ignorantia vel ſimplicitate ſortita, in vſum per ſucceſſionem corroboratur, & ita aduerſus veritatem vindicatur. Sed Dominus noſter Chriſtus veritatem ſe, non conſuetudinem cognominauit. Si ſemper

Io. 14. 6. Chriſtus, & prior omnibus: æquè veritas ſempiterna & antiqua res. Viderint ergo quibus nouum eſt quod ſibi vetus eſt. Hæreſeis non tam nouitas quàm veritas reuincit. Quodcunque aduerſus veritatem ſapit, hoc erit hæreſis, etiam vetus conſuetudo.

CONSVETVDO. SCHOLIA.

PROPRIVM NEGOTIVM. *Iam Græcè tractaui de Velandis virginibus. Ideo impugnatores paſſus ſum.* EX QVO TRANSITVM. *Ab eo tempore, quo infantiam pudoris & Verecundiæ neſciam exceſſerint. Nihil enim timendum puellis in tenera ætate conſtitutis.* PRÆSCRIBERE. *Verbum Iuris. Eſt exceptionem opponere, vt nihil inualeſcat, contrà veritatem non tempus, non perſonarum authoritas, non conſuetudo regionum.* VINDICATVR. *Aſſeritur, defenditur. Aug. libro 83. quæſtio. quæſt. 31.* Vindicatio eſt, per quam vis aut iniuria & omnino omne quod offuturum eſt, defendendo aut vlciſcendo propulſatur, &c. Veritas, per quam immutata ea, quæ ſunt, aut fuerunt, aut futura ſunt, dicuntur. Conſuetudo autem ius eſt, quod aut leuiter natura tractum aluit, & maius fecit vſus, vt Religionem, &c. Aut quod in morem vetuſtas vulgi approbatione perduxit. CVI NEMO, *&c. Aug. lib. 4 Cont. Donatiſtas cap. 4 referens Cypr. Ep. 65. ad Antonianum:* Fruſtra quidam, qui ratione vincuntur, conſuetudinem nobis obiiciunt, quaſi conſuetudo maior ſit veritate; aut non id ſit in ſpiritalibus ſequendum, quod in melius fuerit à Spiritu ſancto reuelatum. Hoc planè verum eſt, quia ratio & veritas conſuetudini præponenda eſt. Sed cum conſuetudini veritas ſuffragatur, nihil oportet firmius retineri. *Et lib. 3. Cont. Donatiſtas cap. 6.* Dicit etiam in ipſo Concilio Caſtus Siccenſis; qui contempta veritate præſumit conſuetudinem ſequi, aut circa fratres inuidus eſt, & malignus, quibus veritas reuelatur, aut circa Deum ingratus eſt, cuius inſpiratione Eccleſia eius inſtruitur, &c. CHRISTVS VERITATEM. *Aug. ibid. c. 7.* Dicit & Liboſus Vagenſis, in Euangelio Dominus, ego ſum, inquit, veritas: non dixit, ego ſum conſuetudo. Itaque veritate manifeſtatâ cedat conſuetudo veritati. Planè reſpondeo; quis dubitet veritati manifeſtatæ debere conſuetudinem cedere, &c. QVOD SIBI. *Quod ex ſe & natura ſua antiquum eſt.* NON TAM NOVITAS. *Licet & nouitas hæreſum eas arguat contra Antiquam veritatem pugnantes, magis tamen antiquitas veritatis eas conuincit, quæ Apoſtolus Chriſti ab initio Eccleſiæ voluit omnem mulierem velari, cuius generali nomine ſexum omnem fœmineum, proindeque virginem incluſit.*

Aug. — S. Auguſt. — S. Aug.

CONTRARIVM.

1. *Contrariis omnia conſtant: & diuerſitas creaturarum oppoſitarum, magnificentiam eiuſdem vnius probat Creatoris. De Ani. cap. 8. à p.*

PRoprietatum priuata diſcrimina, per quæ magnificentia auctoris ex operum eorundem diuerſitate ſignatur; vt ſint tam diſcreta quàm paria, tam amica quàm & æmula. Siquidem & ipſi philoſophi ex contrariis vniuerſa conſtare condicunt, ſecundùm amicitiam & inimicitiam Empedoclis. Sic igitur etſi corporalia incorporalibus objacent, ipſa quoque inter ſe differunt, vt differentia ſpecies eorum ampliet, non genus mutet: vt ſint corporalia, ſic multa in Dei gloriam, dum varia: ſic varia, dum diuerſa; ſic diuerſa, dum his alij qualitatum ſénſus, alij illis: dum his alia alimenta, alia illis; dum hæc inuiſibilia, illa viſibilia: dum hæc grauia, illa leuia.

CONTRARIVM. I. SCHOLIA.

MAGNIFICENTIA AVCTORIS *Sic Paulus.* Inuiſibilia Dei à Creatura mundi. *Syr. à iactis mundi fundamentis* Per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur: ſempiterna quoque eius virtus & diuinitas. *Et cum iuxta Salomonem,* Vnus ſit ſapientiæ Spiritus, & multiplex; *Vnus ſubſtantiâ, operatione multiplex: non ſolum diuerſa, ſed æmula. Id eſt contraria inuicem Elementa produxit. Diſcreta quidem & loco & qualitate diſſymbola. paria & ſimilia qualitate ſymbolica: ſicut aer calidus Igni conſentiens, humidus ſicco contrarius.* CONDICVNT. *Simul aſſerunt, ſicut Empedocles omnia dixit conſtare qualitate amica & inimica.* OBIACENT. *Subiacent, vel oppoſita ſunt.* IPSA QVOQVE *Corporalia ſcilicet.* NON GENVS. *Subſtantia ſcilicet corporea.* DVM VARIA *Id. diuerſa ſpecie.* QVALITATVM SENSVS *Id eſt diuerſimodè ſe humanis ſenſibus obiiciunt, vt tactus iudicet mollia & aſpera, &c.* HÆC INVISIBILIA. *Non intelligit ſpiritalia & incorporalia, ſed viſu imperceptibilia, ſicut eſt aer & ventus: Aug. lib. 13. Confeſſ. c. 32. Tam rerum contrarietatem, quàm ex eis Dei gloriam colligit:* Gratias tibi Domine, videmus cœlum & terram ſiue corporalem partem ſuperiorem, atque inferiorem, ſiue ſpiritalem corporeamque creaturam, atque in ornatu harum partium, quibus conſtat vel vniuerſa mundi moles, vel vniuerſa omnino creatura: videmus lucem factam diuiſamque à tenebris: videmus firmamentum cœli, ſiue inter ſpiritales aquas ſuperiores, & corporales inferiores, primarium corpus mundi, ſuper hoc ſpatium aëris, & quia hoc vocatur cœlum, per quod vagantur volatilia cœli inter aquas quæ vaporaliter ei ſuperferuntur, & ſerenis etiam noctibus rorant, & has quę in terris graues fluitant. Videmus congregatarum ſpeciē aquarum, per campos maris, & aridam terram, vel nudatam, vel formatam, vt eſſet viſibilis & compoſita, herbarumque atque arborum materiem. Videmus luminaria fulgere deſuper; Solem ſufficere diei, lunam & ſtellas conſolari noctem, &c. Videmus humidam vſquequaque naturam piſcibus, & belluis & alitibus fœcundatam, &c. *Vbi fusè deſcribit omnia ex contrariis, & concludit Deum laudandum in omnibus ſequenti capite:* Laudent te opera tua, vt amemus te, & amemus te vt laudentur opera tua, &c.

Aug. — S. Auguſt.

2. Contrarietas rerum, & antitheſes ſcripturarum non arguunt diuerſum Deum, ſed eundem prædicant. 4. Cont. Marc. cap. 1. in f.

NEceſſe eſt, omnis demutatio veniens ex innouatione, diuerſitatem ineat cum his quorum fit, & contrarietatem ex diuerſitate. Sicut enim nihil demutatũ, quod non diuerſum, ita nihil diuerſum, quod non contrarium. Eiuſdem ergo deputabitur etiam contrarietas ex diuerſitate, cuius fuerit demutatio ex innouatione. Qui diſpoſuit demutationem, iſte inſtituit & diuerſitatem. Qui prædicauit innouationem, iſte prænuntiauit & contrarietatem. Quid differentiam rerum ad diſtantiam interpretaris poteſtatum? quid antitheſes exemplorum diſtorques aduerſus creatorem, quas in ipſis quoque ſenſibus & adfectionibus eius potes
a Deut. 32. 39. recognoſcere? [a] *Ego*, inquit, *Percutiam, & ego ſanabo: Ego*, inquit, *Occidam, & ego viuificabo;* [b] *condens ſcilicet mala, & faciens pacem;* Quã etiam ſoles illum mobilitatis quoque
b Eſa. 45. 7. & inconſtantiæ nomine reprehendere, prohibentem quæ iubet, & iubentem quæ prohibet. Cur ergo non & antitheſes ad naturalia reputaſti, contrarij ſibi ſemper creatoris? nec mundum ſaltem recogitare potuiſti, niſi fallor, etiam apud Ponticos, ex diuerſitatibus ſtructum æmularum inuicem ſubſtantiarum? Prius itaque debueras alium Deum luminis, alium tenebrarum determinaſſe, vt ita poſſes alium Legis, alium Euangelij adſeueraſſe. Ceterum, præiudicatum eſt ex manifeſtis, cuius opera & ingenia per antitheſes conſtant, eadem formâ conſtare etiam Sacramenta. Habes nunc ad antitheſes expeditam à nobis reſponſionem.

CONTRARIVM. II SCHOLIA.

NECESSE EST. *Agit contra Marcionem ex* A *mutata lege veteri in nouam, & ex rebus, quas aliquando Deus Creator prohibuit, quas poſtea iuſſit, verbi gratia, ex furto vel fornicatione lege prohibitis, poſtea mandatis, Iſraëlitis in Ægypto ſpolianda, & Oſee fornicationis filios generandi, Deum Creatorem inconſtantem & mobilem publicantem. Sed Tertul. eumdem vtriuſque teſtamenti Authorem probat eſſe Deum Creatorem.* OMNIS DEMVTATIO. *Oportet vt omne quod mutatur, & innouatur, ſit diuerſum ab his à quibus mutatur, & contrarietatem ſumat ex ipſa diuerſitate.* QVORVM FIT. *Ex quibus fit, vel à quibus.* EIVSDEM ERGO. *Eidem imputabitur Authori. Sic concludit Tertul. cont. Marcionem, ſtultè* B *colligentem duos Deos ex duorum Teſtamentorum diuerſitate: cùm idem ipſe qui prædixit nouum, illud quoque condiderit.* QVI PRÆDICAVIT. *Prædixit. Vt ſit clarus ſenſus, aliàs obſcuriſſimus ſic primam hanc partem accipe.* Neceſſe eſt omnis demutatio &c. *Vt ſit obiectio Marcionis, quæ concludat ex diuerſa Teſtamentorum diſpoſitione, & ficta contrarietate, duos Deos contrarios: Cui Tertul. reſpondet.* QVI DISPOSVIT, &c. *Quaſi diceret, erras Marcion, non duo diuerſi aut contrarij ſunt dij; ſed ipſe, qui prædixit mutationem veteris legis in nouam, diuerſitatem, & ſi quam fingis contrarietatem, ipſe impleuit.* QVID DIFFERENTIAM. *Quid principia diuerſa colligis, ex rerum diuerſarum diſpoſitione?* QVID ANTITHESES. *Antinomias & locos ſcripturæ apparenter oppoſitos, violenter expoſitos, contra Creatorem torques, cum in promptu habeas in vno eodemque teſtamento veteri exempla & locos, quibus conuincaris, effectus omnino contrarios, in vno eodemque creatore, qui percutiat & ſanet, mortificet & viuificet, faciat bellum & pacem?* AD NATVRALIA. *Iuxta exempla rerum naturalium corporearum, in quibus contrarietates etiam in patria tua Pontica adnotaſti. Si* C *ergo res corporeas vni Deo malo Creatori noſtro contrariorum conditori tribuis, nec duos concludis inde creatores; cur non ſimiliter idem ſenſiſti & apud te reputaſti, videns in eius ſcripturis antitheſes & oppoſitiones vtriuſque teſtamenti?* SALTIM. *Saltem vel curſim, quaſi ſtilo rudi percurrendo* SVBSTANTIARVM. *Non ignorauit, ſubſtantiæ nihil eſſe contrarium, ſed intellexit æmulas & contrarias ſubſtantiarum qualitates.* ALIVM DEVM LVMINIS. *Si effectus contrarij, contrarias & diuerſas cauſas exigunt, quid duos creatores non dixiſti, qui mane & veſpere, lucem & tenebras diuiſit? ſed* Sicut tenebræ eius, ita & lumen eius. Tuus eſt dies, & tua eſt nox, &c. PRÆIVDICATVM. *Planum eſt, ex apertis his exemplis eodem modo Deum noſtrum operari in myſteriis legis, ſicut operatus eſt & agere ſolet in naturæ operibus, vt idem ſit diuerſarum legum conditor, qui & operum natura diuerſorum.* HABES NVNC. *Iam tibi Marcion ſoluam facilè Antinomias & Antitheſes ſcripturæ. Aug. lib. 11. de Ciuit. c. 18.* Deus nullum non dico Angelorum, ſed vel hominum creaſſet, quem malum futurum eſſe præſciſſet, niſi pariter noſſet, quibus eos bonorum vſibus commendaret, atque ita ordinem ſæculorum tanquam pulcherrimum carmen, etiam ex quibuſdam quaſi antitheſis honeſtaret. Antitheta enim quæ appellantur in ornamentis elocutionis, ſunt decentiſſima, quæ Latinè appellantur oppoſita, vel quod expreſſius dicitur, contra poſita, &c. His antithetis etiam Paulus Apoſtolus in 2. ad Cor. Epiſtola, illum locum ſuauiter explicat, vbi dicit: per arma iuſtitiæ à dextris & à ſiniſtris, per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam, vt ſeductores & veraces; vt qui ignoramur, & cognoſcimur: quaſi morientes & ecce viuimus, vt coërciti, & non mortificati: vt triſtes, ſemper autem gaudentes: ſicut egeni, multos autem ditantes: tanquam nihil habentes, & omnia poſſidentes. *An Marcion duos Paulos aut Deos noui Teſtamenti inferet? plures Soles ex tot effectibus? diuerſos ignes ex palea vſtione & auri purgatione?* Sicut ergo iſta contraria contrariis oppoſita ſermonis pulchritudinem reddunt, ita quadam non verborum, ſed rerum eloquentia, contrariorum oppoſitione ſæculi pulchritudo componitur apertiſſimè hoc poſitum eſt Eccli. 33 Hoc modo: contra malum bonum eſt, & contra mortem vita: ſic contra pium peccator. Et ſic intuere in omnia opera altiſſimi, bina & bina, vnum contra vnum. *Vide eundem Aug. Epiſt. 5. & 28. Ceterùm hæc muſica ex contrariis Deo concinit, qui ex eodem Aug. iuxta Eſa. 40. Secundum Aug.*

Aug.

Augusti[n]

Aug.

vo. Profert numeroſè ſæculum *Et lib. 11. Confeſſ. c. 4.* A Ecce ſunt cœlum & terra, clamant quod facta ſint, mutantur enim atque variantur. Quidquid autem factum non eſt, & tamen eſt, non eſt in eo quidquam quod antè non erat, quod eſt mutari atque variari. Clamant etiam quod ſeipſa non fecerint, ideo ſumus, quia facta ſumus. Non ergo eramus, antequam eſſemus, vt fieri poſſemus à nobis. Et vox dicentium, eſt ipſa euidentia. Tu ergo Domine feciſti ea qui pulcher es, pulchra ſunt enim: qui bonus es, bona ſunt enim: qui es, ſunt enim. Nec ita pulchra ſunt, nec ita bona ſunt, nec ita ſunt, ſicut tu conditor eorum; cui comparata, nec pulchra ſunt, nec bona ſunt, nec ſunt: ſcimus hæc, gratias tibi. Et ſcientia noſtra, ſcientiæ tuæ comparata, ignorantia eſt.

CONTRITIO.

Contritio excitanda, deteſtando peccata quæ Deus odit. De Pœnit. cap. 4. circa fin.

PŒniteat errorum reperta veritate, pœniteat amaſſe quæ Deus non amat; quandò ne nos quidem ipſi, ſeruulis noſtris, ea, quibus offendimur, non odiſſe permittimus.

CONTRITIO. SCHOLIA.

REPERTA VERITATE. *Chriſtus veritas eſt, & fides ab eo infuſa pro obiecto veritatem habet, quam amplecti debemus, deſerto errore. Deus bonitas eſt, & ſummum bonum, quo agnito, dolere debemus, de non amato, & conteri de tanto bono ſerius amato, ſicut dolebat Auguſtinus, exclamans:* Sero te amaui pulchritudo tam antiqua & tam noua; ſero te amaui, &c. *Idem Aug. in Pſal. 148.* Qui ſanat contritos corde qui cor non conterunt, non ſanantur. Quid eſt enim conterere cor? &c. Cor contritum & humiliatum Deus non ſpernit, &c. Propè eſt Dominus his, qui obtriuerunt cor, &c. Contritum ſanabitur, elidetur elatum, &c. Sanat ergo humiliatos corde, ſanat confitentes, ſanat ſeipſos punientes, in ſeſe verum iudicium exercentes, vt poſſint eſſe illius miſericordiam ſentientes, &c. *Et in Pſal. 84.* Veritas de terra orta eſt, &c. Chriſtus de fœmina orta eſt, & iuſtitia, &c. Vt iuſtitia de cœlo proſpiceret, id eſt, vt iuſtificarentur homines diuinâ gratiâ, veritas nata eſt de Virgine Maria, vt poſſit pro illis iuſtificandis offerri ſacrificium, ſacrificium Paſſionis, ſacrificium Crucis. Et vnde offerret ſacrificium pro peccatis noſtris niſi moreretur? Vnde autem moreretur, niſi à nobis acciperet, vbi moreretur? &c. Quomodo autẽ moreretur, niſi carnẽ indueret? quomodo autẽ carnem indueret, niſi veritas de terra oriretur? *Sed vt & tu iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cum iudicaris, dic tu prior peccata tua, vt iuſtificeris, offer Deo ſacrificium contriti cordis. Vnde Aug. ſubiicit:* Poſſumus hinc dicere alterum ſenſum: veritas de terra orta eſt, confeſſio ab homine, &c. O terra, qui quando peccaſti, audiſti, terra es, &c. Oriatur de te veritas, vt reſpiciat de cœlo iuſtitia, &c. Tanquam Dei dicentis, parcamus huic homini, quia ipſe ſibi non pepercit: Ignoſcamus, quia ipſe agnoſcit: conuerſus eſt ad puniendum peccatum ſuum, conuertar & ego ad eum liberandum, &c. POENITEAT AMASSE, *&c. Aug. in eumdem Pſal. præcitatum:* Veritas de terra orta eſt, confeſſio peccatorum ab homine: & iuſtitia de cœlo proſpexit, id eſt à Domino Deo data eſt iuſtificatio confitenti, vt ipſe agnoſcat impius pium ſe fieri non poſſe, niſi ille fecerit cui confitetur, credendo in eum qui iuſtificat impium, Rom. 4. Tu ergo peccata potes habere, fructum bonum non potes habere, niſi ille dederit cui confiteris: Ideo cum dixiſſet, veritas de terra orta eſt, &c. Etenim Dominus, inquit, dabit ſuauitatem. *Id eſt gratiam efficacem ſuauiter & fortiter ſuadentem animæ, & cum voluptate, doloris lacrymas excitantem.* Et terra noſtra dabit fructum ſuum. Nos ergo reſpiciamus nos, & ſi nihil in nobis inuenerimus niſi peccata, oderimus peccata, & deſideremus iuſtitiam. Cum enim cœperimus odiſſe peccata, iam ipſum odium peccatorum ſimiles nos incipit facere Deo, quia hoc odimus quod odit & Deus. Cum ergo cœperis odiſſe peccata & confiteri Deo, cum te delectationes illicitæ rapiunt, & ducunt te ad ea quæ non tibi proſunt, ingemiſce ad Deum, & confitens illi peccata tua, mereberis ab illo delectationem & ſuauitatem iuſtitiæ faciendæ: dabit tibi vt incipiat te delectare iuſtitia, quem primò delectabat iniquitas: vt qui primò gaudebas in ebrietate, gaudeas in ſobrietate: & qui primò gaudebas de furtis, vt tolleres homini quod non habebas, quæras donare non habenti quod habebas. Et quem delectabat rapere, delectet donare: quem delectabat ſpectare, *Ire ad ſpectacula*, delectet orare: quem delectabant Cantica nugatoria, & adulterina, delectet hymnum dicere Deo, currere ad Eccleſiam, qui primò currebat ad Theatrum. Vnde nata eſt iſta ſuauitas, niſi quia Dominus dabit ſuauitatem, & terra noſtra dabit fructum ſuum? &c. Iuſtitia ante eum præibit, & ponet in via greſſus ſuos. Iuſtitia illa eſt, quæ eſt in confeſſione peccatorum: veritas enim ipſa eſt. Iuſtus enim debes eſſe in te, vt punias te: Ipſa prima eſt hominis iuſtitia, vt punias te malum, *Confitendo corde contrito & per opera pœnalia ſatisfaciendo.* Et faciat te Deus bonum. Quia ergo ipſa eſt prima hominis iuſtitia, ipſa ſit via Deo, vt veniat ad te Deus: ibi illi fac viam in confeſſione peccatorum. Ideo & Ioannes, &c. Parate viam Domino, &c. Placebas tibi in peccatis tuis, ô homo; diſpliceat tibi quod eras, vt poſſis eſſe quod non eras. Parate viam Domino: præcedat iſta iuſtitia, vt confitearis peccata: veniet ille, & viſitabit te, quia ponet in via greſſus ſuos: eſt enim iam vbi ponat greſſus ſuos, eſt vbi ad te veniat. Ante autem quàm confitereris peccata, interclluſeras à te viam Dei, non erat quà ad te veniret. Confitere vitam, & aperis viam, & veniet Chriſtus, & ponet in via greſſus ſuos, vt te informet veſtigiis ſuis conuerſum ad Dominum. *Vidiſti lector, Auguſtino teſte, pœnitentem Deo ſimilem fieri eadem odientem & amantem. Sic Metania mutat hominem vt ſicut Chriſtus eſt via, veritas & vita, ſic pœnitens viam ad ſe Chriſto paret, veritas de terra oriatur, vita gratiæ ex contritione & morte peccati naſcatur, denique ſicut Chriſtus per ſacrificium crucis mortuus vitam nobis peperit, ſic ſacrificium contriti cordis, mortuam excitat & viuificat animam.*

CONVERSIO V. MVTATIO.

CORONA.

1. *Coronam capite ferre prohibet naturalis ratio, quæ à Deo eſt. Qui ſingulis ſenſibus ſua propria obiecta prouidit. De Corona. c. 5. Per totum. & 6. ſup.*

CVr maior efficitur ratio Chriſtianarum obſeruationum, cùm illas etiam natura defendit, quæ prima omnium diſciplina eſt? Ideoque hæc prima præſcribit coronam capiti non conuenire. Puto autem naturæ Dominus Deus noſter eſt, qui figurauit hominem, & fructibus rerum appetendis, iudicandis, conſequendis, certos in eo ſenſus ordinauit per propria membrorum quodammodo organa. Auditum in auribus fodit, viſum in oculis accendit, guſtum in ore concluſit, odoratum in naribus ventilauit, contactum in manibus extimauit. Per hæc exterioris hominis adminiſtrantia, munerum diuinorum ab anima deducuntur adſenſus. Quis igitur fructus ex floribus? ſubſtantia enim propria, certè præcipua, coronarum, flores agri. Aut odor, inquis, aut color, aut pariter vtrumque. Qui erunt ſenſus coloris & odoris? viſus, opinor, & odoratus. Iſtos ſenſus quæ membra ſortita ſunt? oculi, niſi fallor, & nares. Vtere itaque floribus viſu & odoratu, quorum ſenſuum fructus eſt. Vtere per oculos & nares, quorum ſenſuum membra ſunt. Subſtantia tibi à Deo tradita eſt, habitus à ſeculo. Quamquam nec habitus extraordinarius ordinario vſui obſtrepit. Hoc ſint tibi flores, & inſerti, & innexi, & in filo, & in ſcirpo, quod liberi, quod ſoluti: ſpectaculi ſcilicet, & ſpiraculi res. Coronam ſi fortè faſcem exiſtimas florum per ſeriem comprehenſorum, vt plures ſimul portes, vt omnibus pariter vtaris, iam vero & in ſinum conde, ſi tanta munditia eſt: in lectulum ſparge, ſi tanta mollitia eſt: & in poculum crede, ſi tanta innocentia eſt. tot modis fruere, quot & ſentis. Ceterùm in capite quis ſapor floris? qui coronæ ſenſus? niſi vinculi tantum: quo neque color cernitur, neque odor ducitur, nec teneritas commendatur. Tam contra naturam eſt florem capite ſectari, quàm cibum aure, quam ſonum nare. Omne autem quod contra naturam eſt, monſtri meretur notam penes omnes, penes nos vero etiam elogium ſacrilegij in Deum, naturæ Dominum & auctorem. Quæris igitur Dei legem? habes communem iſtam in publico mundi,
Cap. VI. in naturalibus tabulis, ad quas & Apoſtolus ſolet prouocare. vt cum in velamine feminæ:
a 1. Cor. 11. 14. [a] *Nec natura vos*, inquit, *Docet?* Vt cum ad Romanos, [b] *Naturâ facere* dicens *Nationes ea*
b Rom. 2. 14. *quæ ſunt legis*; Et legem naturalem ſuggerit, & naturam legalem. Sed & in priore epiſtola, [c] *Naturalem vſum conditionis in non naturalem, maſculos & fœminas inter ſe demutaſſe* Aſ-
c Rom. 1. 26. firmans *ex retributione erroris in vicem pœnæ*, Vtique naturali vſui patrocinatur.

2. *Flores non Coronis capiti, ſed naribus, aut medicinæ impendendi. Apol. cap. 42. in m.*

NOn emo capiti Coronam; quid tuâ intereſt emptis nihilominus floribus quomodo vtar? puto gratiùs liberis, & ſolutis, & vndique vagis. Sed & ſi in coronam coactis, nos coronam naribus nouimus. Viderint qui per capillum odorantur.

CORONA. I. II. SHCOLIA.

A CVR MAIOR CHRISTIANARVM. *Id eſt, quæ ratio maior Chriſtianis obſeruationibus & moribus inueniri poteſt, cur præferuntur, cur fingitur prævalens. cum natura ipſa prima omnium diſciplinarum doctrix, tueatur & defendat Chriſtianas obſeruationes*. EXTIMAVIT, *Id eſt, exteriorem poſuit vel extremum ſenſuum*. FODIT. Aures autem fodiſti mihi, perfeciſti mihi. *Nullis melioribus terminis ſenſus corporeos potuit exprimere. Pro* Extimauit. *Alij minus doctè legunt*, Æſtimauit. *Niſi reſpicias Auaros, qui res æſtimant, quas manibus apprehendunt*. ADMINISTRANTIA. *Propriè ſenſus exteriori homini corporeo adminiſtri, quibus anima percipit munera diuinæ largitatis, dum ipſa adſentitur corpori ſentienti*. ADSENSVS. *Aug. lib. 2. de lib. arbitrio. Vbi cum Euodio interloquitur toto cap. 7. & 8 de ſenſibus externis & internis; inter cætera:* Corpora mutabilia eſſe cognoſcis, & ipſam vitam, quâ corpus animatur, per affectus varios mutabilitate non carere manifeſtum eſt. Et ipſa ratio, cum modo ad verum peruenire nititur, modo non nititur; & aliquando peruenit, aliquando non peruenit, profectò mutabilis eſſe conuincitur. Quæ ſi nullo adhibito corporis inſtrumento, nec per tactum, nec per guſtum, nec per olfactum, nec per aures, nec per oculos, nec per vllum ſenſum ſe inferiorem, ſed per ſeipſam cernit æternum aliquid & incommutabile, ſimul & ſeipſam inferiorem, & illum oportet Deum ſuum eſſe, fateatur, &c. FRVCTVS EST. *Fruitur ſenſus viſus colore, & odoratus odore floris*. MEMBRA, *Organa*. SVBSTANTIA *Florum*. HABITVS. *Id eſt ordo & diſpoſitio florum in modum Coronæ*. A SÆCVLO. *A Gentilitate idololatra*. OBSTREPIT. *Aduerſatur, modo coronæ floreæ vſui communi ſeruiant, nil periculi*. IN SCIRPO. *Sine iunco, ſine filo nexi ſint flores*. SPIRACVLI, *&c. Flores à Deo creati, vt oculus ſpectet, vel naris ſpirando odoretur*. TANTA

S. Auguſt.

NVDITTA. *Si adeo ſunt mundi flores vt lilia.* CRE-**A** BA, *Cum fiducia mitte in potum ſi innocens eſt flos.* NISI VINCVLI, *Vt caput impediat & vinciat.* ELOGIVM SACRILEGII. *Notam. Quod vſum à Deo inſtitutum peruertas.* IN PVBLICO, *Aperto & communi mundi ſenſu.* NEE NATVRA. *1 Cor. 11. 13. 14.* Vos ipſi iudicate, decet mulierem non velatam orare Deum? nec ipſa natura docet vos? *Syr. nonne & ipſa natura?* NATVRA FACERE *Rom. 2. 14.* Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt, faciunt, eiuſmodi legem non habentes ipſi ſibi ſunt lex, qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis. *Aug. in Pſal. 57.* Auguſt. Manu formatoris noſtri in ipſis cordibus noſtris veritas ſcripſit, quod tibi non vis fieri, ne facias alteri. Hoc antequam lex daretur, nemo ignorare permiſſus eſt, vt eſſet vnde iudicarentur, & quibus non eſſet lex data, &c. *Et lib. 2. de ſer. Domini in monte:* Auguſt. Nulla eſt anima quantumuis peruerſa, quæ tamen vllo modo ratiocinari poteſt, in cuius conſcientia non loquatur Deus. Quis enim ſcripſit in cordibus hominum naturalem legem niſi Deus? De qua lege Apoſtolus ait: cùm enim gentes quæ legem non habent naturaliter, &c. Quapropter omnis anima rationalis etiam cupiditate cæcata, tamen cùm cogitat & ratiocinatur, quidquid in ea ratiocinatione verum eſt, non ei tribuendú eſt, ſed ipſi lumini veritatis, à qua vel tenuiter pro ſui capacitate illuſtratur, vt verum aliquid in ratiocinando ſentiat. NATVRALEM VSVM *Rom. 1. 26.* Fœminæ eorum immutauerunt naturalem vſum, in eum vſum, qui eſt contra naturam. Similiter autem & maſculi, relicto naturali vſu fœminæ, exarſerunt in deſideriis ſuis in inuicem, maſculi in maſculos turpitudinem operantes, & mercedem quam oportuit, erroris **B** ſui, in ſemetipſis recipientes. CONDITIONIS *à Deo conditum & rectè ordinatum vel rei condita, ſiue creatura.* PATROCINATVR, *Cauſam ſuſcipit legis naturalis, contra quam faciunt, qui capiti flores ingerunt, quos natura lex oculis & naribus ſubiecit.*

2. NON EMO. *Obiicis mihi tu Gentilis me non emere coronam quam imponam capiti. Non minus tamen emo flores, & vtilis ſum commercio: ſed meliori, & naturali vſu fruor. Vide dicta Scholio præcedenti.*

3. *Coronas Hebræus populus nec in lætitia tulit. Nec Christo imponit ſpineam, ſed Romani milites. De Cor. cap. 9. in fin.*

NEc illam impietatis contumelioſæ coronam populus conſiuit. Romanorum militum commentum fuit, ex vſu rei ſecularis, quem populus Dei nec publicæ vnquam
lætitiæ, nec ingenitæ luxuriæ nomine admiſit; faciliùs cum tympanis & tibiis & pſalteriis 1. Eſdr. 2.
reuertens de captiuitate Babyloniæ, quàm cum coronis: & poſt cibum & potum exurgens 65.
ad ludendum ſine coronis. Nam neque lætitiæ deſcriptio, neque luxuriæ denotatio, de Exo 32. 2.
coronæ decore, aut dedecore tacuiſſet. Adeò & Eſaias, a *Quoniam*, inquit, *Cum tympa-* a Eſa. 5. 16.
nis & tibiis & Pſalteriis bibunt vinum: Dicturus eſſet etiam cum coronis, ſi vnquam hic
vſus fuiſſet in Dei rebus.

CORONAS HEBRÆVS. III. SCHOLIA.

IMPIETATIS CONTVMELIOSÆ. *Supra* **C** *verbo* Chriſti corona ſpinea *De hac diximus contumelia.* MILITVM COMMENTVM. *Milites Romani hoc genus contumelioſi doloris inuenerunt,* REI SÆCVLARIS. *Ex vſu idololatria Romana, qua & viliſſimas etiam iuxta Platonem, & Pontifices coronabant.* POPVLVS DEI, *Iudæus.* PVBLICÆ *In feſtis & ſolemnitatibus.* INGENITÆ LVXVRIÆ *Gaſtrimargia & cultus ventris.* FACILIVS, *magis, potius. Primi Eſdræ. 2. 65. meminit Muſica* Et in ipſis cantores atque cantatrices ducenti. POST CIBVM. *Exo. 32. 6.* Surgentes manè, & obtulerunt holocauſta, & hoſtias pacificas, & ſedit populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere. DENOTATIO. *Reprehenſio.* DECORE *In feſto publico:* DEDECORE, *In luxu & gula priuata vel publica.* CVM TYMPANIS. *Eſa. 5. 12.* Cythara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum, in conuiuiis veſtris: *Tertul. ſecutus ſuo more 70. hac omnia ſapiunt Idololatriam, & luxum. Aug. lib. 18. de Ciuit. cap.* 12. S. Auguſt. Apollini Delphicó inſtituti ſunt ludi muſici, vt placaretur ira eius.

4. *Coronarum vſus nullus fuit vlli veterum Sanctorum. De Cor. cap. 9. in p.*

QVis denique Patriarches, quis Prophetes, quis Leuites, aut Sacerdos, aut Archon,
quis vel poſtea Apoſtolus, aut Euangelizator, aut Epiſcopus inuenitur coronatus? Puto 3. Reg. 6. 1.
nec ipſum Dei templum, nec Arca teſtamenti, nec tabernaculum Martyrij, nec altare, 3 Reg 8. 1.
nec Candelabrum: quibus vtique & in prima dedicationis ſolemnitate, & in ſecunda re- 1. Eſdr. 5.
ſtitutionis gratulatione competiſſet coronari, ſi dignum Deo eſſet. Atquin ſi figuræ noſtræ 3 & ſeq.
fuerunt a (*Nos enim ſumus & templa Dei*, Et altaria, & luminaria, & vaſa) hoc quoque fi- 1. Cor. 10. 6.
guratè portendebant homines Dei coronari non oportere. Imagini veritas reſpondere a 1. Cor. 3. 16.
debebit.

CORONARVM VSVS. IV. SCHOLIA.

PATRIARCHES. *Vtitur vocibus Græcis.* ARCHON. **D** *Principem Synagogæ intelligit, aut Principem Sacerdotum.* AVT SACERDOS. *Pace Tertulliani dixerim, niſi præciſè de corona florea, aut ex aliqua planta, loquatur, Sacerdos veteris legis, coronatus erat. Nam & ipſe ſupra cidarim meminit Ieſu Ioſedech Sacerdotis, & vitta Hyacinthina Sacerdotis in capite. Et Eccli 45. 14. Vbi de Aaron ſummo Pontifice;* Corona aurea ſuper mithram eius, expreſſa ſigno ſanctitatis. *Et lamina aurea in fronte Pontificis. Exo. 28. Et Pſal. 20. Corona de lapide pretioſo Regi Pontifici Chriſto, de qua Aug. ibid.* S. Auguſt. In principio ſermonis eius, accedentes ambierunt eum lapides pretioſi diſcipuli ſui, à quibus exordium annun-

tiationis eiũs fieret. NEC ARCA. *Contra tamen A Exo. 25. vt & menſa ſic Arca coronata, & altera aureola, quæ ex Rup. 4. ſuper exodum requiem contemplationis deſignat, aureola vero, cuius menſura tacetur, gloriam, quam oculus non vidit, &c.* TABERNACVLVM MARTYRII, *Teſtimonij. Vnde & Baſilicæ Martyrum, dicta martyria, quod teſtificarentur martyrum Paſſionem.*

5. Coronarum vſus nullus Chriſtianis; vnde & eas ferre delictum eſt, licet Scriptura nil contra præſcribat. De Cor. cap. 1. in fin. & 2. in p.

VBi autem prohibemur coronari? hanc magis localem ſubſtantiam cauſæ præſentis adgrediar, vt & qui ex ſollicitudine ignorantiæ quærunt, inſtruantur: & qui in defenſionem delicti contendunt, reuincantur; ipſi vel maximè Chriſtiani laureati, quibus id ſolum quæſtio eſt; quaſi aut nullum, aut incertum ſaltem, haberi poſſit delictum, quod patiatur quæſtionem. Nec nullum autem nec incertum, hinc interim oſtendam. Neminem dico fidelium coronam capite noſſe aliàs extra tempus tentationis eiuſmodi. Omnes ita obſeruant, à catechumenis vſque ad confeſſores & martyras, vel negatores. Videris vnde auctoritas moris, de qua nunc maximè quæritur. Porrò cùm quæritur cur quid obſeruetur, obſeruari interim conſtat. Ergo nec nullum nec incertum videri poteſt delictum, quod committitur in obſeruationem ſuo iam vindicandam nomine, & ſatis auctoratam conſenſus patrocinio. Planè, vt ratio quærenda ſit: ſed ſaluâ obſeruatione: nec [a] *In deſtructionem eius, ſed in ædificationem* Potius: quo magis obſerues, cum fueris etiam de ratione ſecurus. Quale eſt autem, vt tunc quis in quæſtionem prouocet obſeruationem, cum ab ea excidit? & tunc requirat vnde habuerit obſeruationem, cum ab ea deſiit? quando etſi ideo velit videri ad quæſtionem vocare, vt oſtendat ſe non deliquiſſe in obſeruationis deſtitutione, nihilominus deliquiſſe eum conſtet retro in obſeruationis præſumptione. Si enim non deliquit hodie ſuſcepta corona, deliquit aliquando recuſata. Et ideo non ad eos erit iſte tractatus, quibus non competit quæſtio, ſed ad illos, qui ſtudio diſcendi, non quæſtionem deferunt, ſed conſultationem. Nam & ſemper quæritur de iſto; & laudo fidem quæ ante credidit obſeruandum eſſe quàm didicit.

Cap. 11.

a 2. Cor. 13. 10.

CORONARVM VSVS. V. SCHOLIA.

VBI AVTEM. *Inducit obiicientes pro vſu coronarum, quo loco Scriptura inhibitus eſt coronarum vſus?* LOCALEM SVBSTANTIAM. *Hoc loco tractabo huius cauſæ ſubſtantiam. Vt qui ſolliciti ſunt de inſtructione ignorantiæ ſuæ, doceantur; & conuincantur qui hoc quærunt, vt delictum ſuum tueantur ex ignorantia prohibitionis.* IPSI. *Aliter alij legunt,* Ipſius vel maximè exemplo Chriſtiani laureati, quibus in ſolatium *Id eſt ſuffugium & excuſationem delicti* Quæſtio eſt. *Nos aliter cum Rigaltio:* Ipſi vel maximè Chriſtiani laureati, quibus id ſolum quæſtio eſt. *Quaſi diceret, ſi qui vſum coronæ defendunt, Chriſtiani ſunt milites laureâ donati, de quibus & ob quos id in quæſtione verſatur; Vtrum ſcilicet Chriſtiano liceat coronari* NEMINEM DICO. *Concludit, nulli prorſus licere.* ALIAS. *Aliter quidem reſpondeo, licitum fore.* EXTRA TEMPVS. *Modo non agatur de probatione fidei, cuius integritas violatur, dum idololatrarum more corona fertur. Aliàs, vt ſupra vidimus, ſiue ſolutos, ſiue coactos in coronam flores ſpectare & odorari libet.* VEL NEGATORES, *Quos opponit Martyribus, qui tamen vſque ad negationis tempus, coronis abſtinent.* PLANE VT RATIO. *Eſto, inquit, demus licentiam inquirendi, cur Chriſtiani omnes abſtineant à coronis, ſed interim hic mos obſeruandus eſt inuiolabilis, & ſi ratio quæritur, & datur, confirmet vſum & non deſtruat.* QVALE EST, *&c. Quàm ſtultè Sancti vſus & moris violator, poſt eius tranſgreſſionem, inquirit obſeruantiæ veteris rationem* QVANDO, *Quandoquidem licet idcirco hac de re videatur proponere quæſtionem, vt oſtendat ſe non peccaſſe deſerendo ſanctam conſuetudinem, conſtet tamen eum prius peccaſſe, cùm præſumeret obſeruandum id, cuius rationem ignorabat.* DE ISTO. *Supple ſtudio diſcendi, ſemper quæſtiones oriuntur; ſed quando diſcendi, & conſultandi animo proponuntur, laudandus eſt quærens, vt corrigendus qui contumaci animo, altercandi causâ, quæſtiones ventilat.* LAVDO FIDEM, *&c. Simplicitas fidei laudabilis, quæ etiam antequam didicerit rationem, vſum tamen ſanctum obſeruandum putat. De obſeruatione conſuetudinis Sanctæ. Sæpè Auguſtinus, ſed pulchrè lib. 4. Confeſſ. c. 8* Violatur ipſa Societas, quæ cum Deo nobis eſſe debet, cum eadem natura, cuius ille author eſt, libidinis peruerſitate polluitur. *Quod & de abuſu florum dicere licet.* Quæ autem contra mores hominum ſunt flagitia, pro morum diuerſitate vitanda ſunt, vt pactum inter ſe ciuitatis aut gentis conſuetudine, vel lege firmatum, nullâ ciuis aut

C peregrini libidine violetur. Turpis enim omnis pars eſt, ſuo vniuerſo non congruens. Cùm autem Deus aliquid contra morem aut pactum quorumlibet, iubet & ſi numquam ibi factum eſt, faciendũ eſt: & ſi omiſſum, inſtaurandum eſt: & ſi inſtitutum non erat inſtituendum eſt. Si enim Regi licet in ciuitate, cui regnat, iubere aliquid, quod neque ante illum quiſquam, nec ipſe vnquam iuſſerat, & non contra ſocietatem ciuitatis eius obtemperatur, imò contra Societatem non obtemperatur: Generale quippè pactum eſt Societatis humanæ, obedire Regibus ſuis: quantò magis Deo regnatori vniuerſæ creaturæ ſuæ, ad ea quæ iuſſerit,

D ſine dubitatione ſeruiendum eſt? &c. *Et lib. 7. contra Donatiſtas, vbi de conſuetudine non rebaptizandi hæreticos. Sic inducit Felicem:* In hæreticis ſine baptiſmo Eccleſiæ admittendis, nemo conſuetudinem rationi & veritati præponat, quia conſuetudiné ratio & veritas ſemper excludit. Hinc reſpondetur, veritaté non oſtendis, de conſuetudine confiteris. Rectè igitur conſuetudinem teneremus plenario

Aug.

Auguſt.

nario Concilio poſteriore firmatam, etiamſi veritas adhuc latet, quam credimus iam eſſe mani- A feſtam. *Mos ergo Sanctus abſtinendi à coronis, ratione firmatus à Tertul. duplici cauſa ſeruandus eſt.*

6. *Coronæ omnino interdictæ, tum ob vilitatem, tum ob Idololatriam. De Cor. cap. 13. à m. ad fin. & 14. in p.*

VNiuerſas (vt arbitror) cauſas enumerauimus. Nec vlla nobiſcum eſt: omnes alienæ, profanæ, illicitæ, ſemel iam in Sacramenti teſtatione eieratæ. Hæ enim erant pompa diaboli & Angelorum eius, officia ſeculi, honores, ſolemnitates, popularitates, falſa vota, humana ſeruitia, laudes vanæ, gloriæ turpes: & in omnibus iſtis idololatria, in ſolo quoque cenſu coronarum, quibus omnia iſta redimita ſunt Præfabitur quidem Claudius etiam cœlum ſideribus apud Homeri carmina coronatum. Certè à Deo, certè homini. Igitur & homo ipſe à Deo coronandus eſt. Cæterùm à ſeculo coronantur & lupanaria, & latrinæ, & piſtrina, & carcer, & ludus, & ipſa amphitheatra, & ipſa ſpoliaria, ipſæque libitinæ. Quàm ſacerſanctus, quàmque honeſtus ac mundus ſit habitus iſte, noli de vno Poëtico cœlo, ſed de totius mundi commerciis æſtimare. At enim Chriſtianus nec ianuam ſuam laureis infamabit, ſi norit quantos Deos etiam oſtiis diabolus affinxerit, Ianum à ianua, Limentinum à limine, Forculum & Cardam à foribus & cardinibus, & apud Græcos Thyræum Apollinem, & Antelios dæmonas. Tanto abeſt vt capiti ſuo munus inferat idololatriæ, immò iam dixerim Chriſto, ſiquidem [a] *Caput viri Chriſtus eſt*, Tam liberum quàm & Chriſtus ne velamento quidem obnoxium, nedum obligamento. Cap. XIV. a 1. Cor. 11. 3. & 4.

CORONÆ OMNINO. VI. SCHOLIA.

CAVSAS. *Ob quas vſus coronarum inuectus eſt.* B ENVMERAVIMVS. *Habes infra num. 10. numeratas.* NOBISCVM, *Nobis Chriſtianis nulla fauet.* SEMEL, *Prorſus & abſque ſpe reſumendi.* TESTATIONE, *Alij.* Tinctione. *Vox frequens Authori in ſignificando baptiſmo.* EIERATÆ, *Reiecta, condemnata in iureiurando Chriſto præſtito in baptiſmo.* HÆ ENIM, *&c. Recenſet pompas diaboli.* OFFICIA SÆCVLI. *Magiſtratus Gentilium, vel donatiuum militare, coronas item quæ dabantur ob officium exhibitum Principi vel Reipublicæ.* HONORES, *Triumphos,* SOLEMNITATES. *Solemnia Cæſarianorum* POPVLARITATES, *Honores, triumphos, Magiſtratus, à populi ſuffragio mendicatos, vnde & alij legunt non ineptè* Poſtularitates. FALSA VOTA, *Quia ſi illè vouebant victimas pro Imperatoris ſalute, quem mortuum cuperent, vt alter regnaret.* HVMANA SERVITIA. *Nuptiarum ſcilicet, in quibus per mutuam traditionem corporum inuicem Dominio ſuo cedunt, iuxta Paulum:* Mulier ſui corporis poteſtatem non habere. *Malim ſimplicius, cum de pompis agatur, intelligere turbam ſequacem famulorum.* LAVDES VANÆ. *Quibus applaudebatur ſeruo emancipato; cum vna & vera libertas ſit, ſeruituti peccati collum ſubducere, & Chriſti ſuaui iugo ſubdere dicenti libertis ſuis:* Iam non dicam vos ſeruos, ſed amicos. *Et rurſum:* Volo Pater vt vbi ego ſum, illic ſit & miniſter meus. GLORIÆ TVRPES. *In agone & ſtadio, ob ſpectaculum turpe exhibitum mundo.* IDOLOLATRIA, *Quæ in his omnibus apud Gentiles regnat* DE SOLO CENSV, *&c. Id eſt origine coronarum ſumpta ab Idolis. Vel per* Cenſum *Accipe ſumptum & impenſas magnas, quæ in dictis pompis effundebantur.* REDIMITA. *Cincta, coronata ſunt.* CLAVDIVS, *Author cognomento Saturninus, de quo infra num. 12. à m.* Plura quærentibus, omnia exhibebit præſtantiſſimus in hac quoque materia commentator Claudius Saturninus. Nam eſt illius de coronis liber. *Et num. 13.* Habes omnium Collegiorum Sacerdotalium coronas apud Claudium. APVD HOMERI, *&c. Illiad. 18. Dum agit de Clypeo Achillis.* Sidera deinde omnia, quibus cœlum eſt coronatum. LVPANARIA. *His proſtitutis locis appenſæ erant coronæ. Ex Plin. filia Auguſti proſtituta locum adibat, vbi erat Marſyæ inſignis tibicinis ſtatua, qui ex Ouidio Satyrus fuit, & tibiis inuentis, auſus Apollinem ad certamen prouocare victus ab eo excoriatus eſt. Statua eius in quodam proſtitutionis loco Romano videbatur, ex Seneca 6. Benef. quam ex Plin. ſupra, filia Auguſti coronabat. Plin. lib. 21. cap. 23.* P. Munatius, cùm demptam Marſyæ coronam è floribus capiti ſuo impoſuiſſet, atque ob id duci eum in vincula triumuiri iuſſiſſent, appellauit Trib. Pleb. Nec interceſſere illi aliter quàm Athenis, vbi comeſſabundi iuuenes ante meridiem conuentus ſapientium quoque doctrinæ cauſſa frequentabant. Apud nos exemplum licentiæ huius non eſt aliud, quàm filia D. Augu- C ſti, cuius luxuriâ noctibus coronatum Marſyam, literæ illius Dei gemunt. ET LATRINÆ. *Quanta infamia coronarum!* LVDVS, *Literarius Gymnaſium; vel ludus gladiatorius, vbi ars armorum diſcebatur.* AMPHITHEATRA, *Vbi non iam concerſſio ludicra, ſed cruenta cum hominibus & beſtiis agebatur* SPOLIARIA, *Locus, in quo ſeruabantur veſtes balneandorum, vel Athletarum & gladiatorum.* LIBITINÆ. *Feretra mortuorum. Vnde & gladiatores Buſtuarij, ſuper buſto mortuorum exhibiti libitinarij, & mors ipſa dicta Libitina.* CERTE A DEO, *Supple vera corona expectanda, non Ariadnæ corona, inter ſidera relata, ſed corona ſtellarum duodecim, ſicut eam capite præfert Eccleſia triumphans ſignificata* D *per mulierem illam Apocalypſis 12. & ſecundum ipſum Ioannem in eodem libro:* Qui vicerit, dabó illi ſtellam matutinam. CERTE HOMINI, *Id eſt, ſi cœlum coronatum eſt ſtellis, hic ornatus ei à Deo vero datus eſt. Et homini Deum colenti deſtinatum. Vel* Certè homini. *Non lupanari, latrinæ, &c. corona danda eſt. Procul prophanus vſus coronarum à Sacerdotibus & victimis Gentilium, accipe Auguſtinum de Pauli corona ſcribentem, in ſupplemento parte 1. ſer. 41. De celebritate natalitia Apoſtolorum Petri & Pauli.* Ego, inquit, iam immolor. Nemo cum tanta exultatione dicit ſe pranſurum, & magnas epulas habiturum, cum quanta exultatione dicit ſe eſſe paſſurum. Ego, inquit, iam immolor. *Vulgata, delibor.* Quid eſt immolor? Sacrificium ero. Sacrificium cuius? Dei: quia pretioſa in conſpectu Do- S. Aug.

mini mors ſanctorum eius. Ego, inquit, immo- A lor: ſecurus ſum: habeo ſurſum Sacerdotem qui me offerat Deo. Ipſum habeo Sacerdotem, qui prior pro me victima fuit. *Et quidem ſpinis coronata.* Tempus reſolutionis meæ inſtat. Soluenda vincula carnalium membrorum, accipienda indumenta & ornamenta æternarum virtutum. Securus ponebat carnem, coronam accepturus. Fœlix mutatio, ſancta migratio. Quàm beata manſio? Fides eam videt, nondum oculus: quia nec oculus vidit, &c. *Tot floribus variegatam coronam, tot ſtellis Gnoſſiam Ariadnes conſertam, &c.* Vbi ſunt ſancti illi putamus? Ibi vbi benè eſt. *Vbi coronati ſunt iride, cum Apocalypſis Angelo; ex Tertulliano cæleſti prato, de quo & Pſaltes & pacto & fœdere æternæ pacis, qui poſuit fines tuos pacem, coronat te in miſericordia &* B *miſerationibus.* Quid quæris amplius? Non noſti locum, ſed cogita meritum. Vbicumque ſunt, cum Deo ſunt. Iuſtorum animæ in manu Dei ſunt, & non tanget illos tormentum: ſed ad locum ſine tormento, per tormenta tranſierunt: ad locum latitudinis per anguſtias tranſierunt. Non ergo timeat laborioſam viam, qui talem deſiderat patriam. Tempus, inquit, reſolutionis meæ inſtat. Bonum certamen certaui, &c. Meritò feſtinas, meritò te immolandum eſſe lætaris: ſupereſt enim tibi corona iuſtitiæ. Adhuc imminet amaritudo paſſionis: *Corona ſpinea prius imponenda capiti, poſt* C *ſequetur immarceſſibilis & amaranthina gloriæ corona:* Sed tranſit eam paſſuri cogitatio, & quid vltra ſit cogitat: non quà itur, ſed quò itur. Et quia cum magno amore cogitatur quò itur, cum magna fortitudine calcatur qua itur, &c. Quam reddet mihi iuſtus iudex. Reddet iuſtus: antè non reddidit. Nam ſi, ô Paule primò Saule, quando perſequebaris ſanctos Chriſti, &c. Exerceret circa te Dominus iuſtum iudicium, vbi eſſes? Tanto ſceleri tuo quis locus in fundo gehennæ reperiretur? Sed tunc tibi non reddidit, vt modò reddat, &c. Si perſecutus es Eccleſiam Dei, vnde ergo Apo- D ſtolus? Sed gratia Dei ſum id quod ſum. Antè gratia, modo debitum. Ante gratia donabatur, modò debitum redditur, &c. Quidquid ſum, gratiâ Dei ſum, &c. Bonum agonem certaſti. Sed quis fecit vt vinceres? lego tibi te, & tu dicis: gratias ago Deo, qui dedit nobis victoriam, &c. Sequere aliud: curſum conſummaui. Et hoc quis in te? Nonne tu dixiſti, non volentis, neque currentis, &c. Dic quod ſequitur: fidem ſeruaui. Et hoc vnde tibi? Audi verba tua: miſericordiam conſecutus ſum, vt fidelis eſſem. Ergo fidem ſeruaſti ex Dei miſericordia, non ex fortitudine tua. De cætero ergo ſupereſt tibi corona iuſtitiæ, quam reddet, &c. Sed etiam hîc non extollatur ceruix tua, quia dona ipſius ſunt merita tua. *Ideo & in lib.* Machab. optimam habent repoſitam gratiam. *Quia corona iuſtitiæ eſt & miſericordiæ.* POETICO COELO. *Ab Homero Poëta coronato. Non tam æſtimare debes gloriam coronæ, ex cœlo ab vno Poëta coronato, quam ex negotiis ſpurcis & fœdis, quibus infamatur vſus coronarum.* SACER SANCTVS *Ob Reges & Sacerdotes coronatos.* IANVAM INFAMABIT, *Reddet infamem, vel famoſam idololatriæ ſuperſtitione.* AFFINXERIT, *Ob fictos & fabuloſos Deos. Alij,* Affixerit. *Immobilia ſimulachra, cuſtodes abſque oculis & manibus, inſenſibiles.* IANVM. *Idem Tertull. libro de Idol. c. 15.* Ipſum Ianum à Ianna. *Aug. lib. 7. de Ciuit. c. 3.* Quæ cauſa tot ſelectos Deos ad hæc opera minima compulit, &c. Confert ſelectus Ianus aditum, & quaſi ianuam ſemini, &c. Reſpondetur omnium initiorum poteſtatem habere Ianum, & ideo illi etiam, quod aperitur conceptui, non immeritò attribui. LIMENTINVM. *Aug. lib. 4. de Ciuit. c. 8.* Vnum quiſque domui ſuæ ponit oſtiarium, & quia homo eſt, omnino ſufficit. Tres Deos iſti poſuerunt, Forculum foribus, Cardeam cardini, Limentinum limini. Ita non poterat Forculus ſimul fores & cardinem limenque ſeruare. *Rides item maſculos & fœminas appoſitas Ianuis lib. 6. de Ciuit. c. 7.* Cur Forculus qui foribus præeſt, & Limentinus qui limini, dij ſunt maſculi, atque inter hos Cardea fœmina eſt, quæ cardinem ſeruat? *Idem repetit Tertull. in Scorpiaco. Et de Idol. c. 15.* THYRÆVM. *Θύρα Græcis Ianua eſt. Quaſi ianitor igitur & Apollo.* ANTELIOS. *Statuas ſubdiuales ad ianuam poſitas ex aduerſo Solis interpretatur Heſychius. Vnde idem Tertull. de Idol. cap. 15.* Etiam apud Græcos Apollinem Thyræum & Antelios oſtiorum præſides legimus. MVNVS. *Ab idololatria acceptam coronam.* TAM LIBERVM. Qua libertate nos Chriſtus donauit. Liberæ filios, non ancillæ. *Vt nulli alteri quàm Deo vni & vero ſeruiamus, de quo Paulus,* Cum omnia ſubiecerit ei Pater, tunc & filius ſubiectus erit ei, &c Et, caput Chriſti Deus. NE VELAMENTO, *Quia ex Paulo vir libero & detecto capite orare debet.* OBLIGAMENTO. *Corona quæ ligat & impedit caput.*

S. Auguſt. — Auguſt. — Auguſt.

7. Coronæ idolis & mortuis datæ, fideli, viuenti ex fide Dei veri, non conueniunt.
De Cor. cap. 10. in p. ad circa f.

CVm idcirco proponis, deorum ſecularium ornamenta etiam apud Deum deprehendi, vt inter hæc coronam quoque capitis communi vſui vindices; ipſe tibi iam præſcribis non habendum in communionem vſus, quod non inueniatur in Dei rebus. Quid enim tam indignum Deo, quàm quod dignum idolo? Quid autem tam dignum idolo, quàm quod & mortuo? Nam & mortuorum eſt ita coronari: quoniam & ipſi idola ſtatim fiunt & habitu & cultu conſecrationis, quæ apud nos ſecunda idololatria eſt. Igitur qui ſenſu careant, illorum erit perinde vti ea re, cuius careant ſenſu, atque ſi abuti ea vellent, ſi ſenſu non carerent. Nulla verò diſtantia eſt abutendi, cum veritas ceſſat vtendi, ceſſante natura ſentiendi; Qua vult quis abutatur, cum non habeat qua vtatur? Nobis autem abuti apud Apoſtolum non licet, facilius non vti docentem. niſi quod nec abutuntur qui nihil ſentiunt: ſed vacat totum, & eſt ipſum quoque opus mortuum, quantum in idolis: viuum planè quantum in dæmoniis, ad quæ pertinet ſuperſtitio. [a] *Idola Nationum*, inquit Dauid, *Argentum & aurum: oculos habent, nec vident: nares, nec odorantur: manus, nec contrectant.* Per hæc enim floribus frui eſt. Quod ſi tales edicit futuros, qui idola fabricantur, tales iam ſunt qui ſecundum idolorum ornatum quid vtuntur. [b] *Omnia munda mundis; ita &*

1. Cor. 7. 31.
a Pſal. 113. 4. & ſeq.
b Tit. 1. 15.

immunda omnis immundis: Nihil autem immundius idolis. Cæterùm ſubſtantiæ mundæ vt Dei res & hac ſua conditione communes vſui: ſed ipſius vſus adminiſtratio intereſt. Nam & ego mihi gallinacium macto, non minus quam Æſculapio Socrates: & ſi me odor alicuius loci offenderit, Arabiæ aliquid incendo: ſed non eodem ritu, nec eodem habitu, nec eodem apparatu, quo agitur apud idola. Si enim verbo nudo conditio polluitur, vt Apoſtolus docet; [c] *Si quis autem dixerit; hoc idolothytum eſt, ne contigeris:* Multo magis cum habitu, & ritu, & apparatu idolothytorum, contaminatur. Ita & corona idolothytum efficitur. Hoc enim ritu, & habitu, & apparatu idolo immolatur auctoribus ſuis: quorum eò vel maximè proprius eſt vſus, ne in communionem poſſit admitti, quòd in Dei rebus non inuenitur.

c 1. Cor. 10. 28.

CORONA. VII. SCHOLIA.

IDCIRCO, &c. *Attende Chriſtiane, quem delectat coronari, fruſtra te in hoc vſu excuſare ab idololatriæ ſuſpicione, eò quod dicas & videas, fideles communiter vti rebus quibus vtuntur & Ethnici; Hinc enim & contrà te retorqueo, ideò te debere abſtinere à coronis, quarum vſus in rebus Dei veri, hoc eſt ſacris, non deprehendatur, nec inueniatur.* ORNAMENTA *alij*, Commenta, *Inuentiones ornamentorum, maximè coronarum de quibus eſt Sermo.* APVD DEVM. *In cultu veri Dei* QVOD MORTVO. *Quia idola ſenſu carent, & conſecrata ſunt hominibus mortuis:* ITA CORONARI. *Vſus Gentilium notiſſimus, quo mortuos coronabant. Sic Minutius Felix:* Nec mortuos coronamus. *Sicut vos Gentiles. Quibus id exprobrat Clem. Alex. 2. Pædag c. 8.* Mortuos coronas. IPSI. *Mortui ſcilicet, idolorum ſpeciem induunt, veſte, corona, conſecratione diuina donati.* SECVNDA. *Quia prima eſt dæmonum, ſecunda hominum mortuorum* QVI SENSV CAREANT. *Id eſt propriè pertinet ad mortuos corona in capite: vt enim ſenſu carent, nec poſſunt videre & odorari flores, ſic coronis abutuntur, & fruſtra coronantur; ſicut facerent viui homines capite coronati: abutuntur enim floribus, quibus in hoc loco poſitis vti non poſſunt, totus enim vſus eſt, vt ſeruiant oculis & naribus.* SI ABVTI VELLENT. *Mortui ſcilicet, ſi viuerent, ſic abuterentur floribus, quibus nunc ſenſu priuati, vti non poſſunt.* VERITAS VTENDI, *Verus vſus eſt per dictos ſenſus. Cum, inquit, verus vſus florum ceſſat, vt verè ceſſat in mortuo carente ſenſibus, quibus iis vtendum eſt, & æquè verè ceſſat cum capiti viuo imponuntur: licet mortuus propriè non dicatur abuti, quia abuſus propriè non competit, niſi ei cui competit & vſus: Nihil tamen diſtat in rei ſubſtantia ab abuſu: vnde colligit viuos capite coronatos, ab idolis & mortuis in hoc non diſtare.* NOBIS. *Chriſtianis, viuis gratia, & Deo viuo & vero ſeruientibus.* APVD APOSTOLVM. *1. Cor. 7. 31.* Qui vtuntur hoc mundo tanquam non vtantur. *Syr.* Præter æquum vſum, non vtantur. NON LICET. *Tantum abeſt vt cum mundo Gentili abuti liceat floribus, cum, nec ſolo nomine.* Abuſus, *Vti nobis licet à quo abſtinuit Paulus, malens dicere,* Non vtantur; *Quàm,* Abutantur. NISI QVOD &c. *Sed quamquam Paulus non de viuis, ſed de mortuis loqueretur, non diceret,* Non abutantur; *Quia, cum mortui nullo ſenſu vtantur, eo abuti non poſſunt.* SED VACAT TOTVM. *Prorſus inutilis eſt vſus coronarum & mortuus, ſicut eſt in capite idolorum.* VIVVM PLANE, &c. *Quia ſolis dæmonibus viuentibus, & ſentientibus cultum ſibi in idolis & mortuis coronatis exhibitum grata eſt ſuperſtitio coronarum, quarum ſunt Authores, quaſque hominibus ſuggeſſerunt.* IDOLA NATIONVM. *Pſal. 113. 4 & ſeq.* Simulacra Gentium argentum & aurum, opera manuum hominum. Os habent & non loquentur, oculos habent & non videbunt.

A Aures habent & non audient: Narès habent, & non odorabunt. Manus habent & non palpabunt, &c. *Quem locum Aug. fusè explicat enarratione ſecunda.* Habent quidem & ærea & lignea, & fictilia ſimulachra, & huiuſcemodi alterius materiæ, ſed pretioſum eorum maluit commemorare Spiritus ſanctus, quia cum in eo quiſque quod illi charius eſt, erubuerit, multò facilius auertitur à veneratione viliorum, &c. Noli addere manus hominum, vt ex eo metallo quod fecit verus Deus, velis facere falſum Deum. Imò falſum hominem, quem pro vero venereris Deo, quem quiſquis prò vero homine in amicitiam reciperet, inſaniret, &c. Os habent & non loquentur, &c. Iam ergo artifex melior eſt eis, quia ea potuit membrorum motu, atque officio fabricare, quem tamen artificem te vtique puderet adorare. Melior & tu, quamuis ea non feceris, quoniã quæ illa non poſſunt, facis. Melior eſt etiam beſtia, ad hoc enim additum eſt, non clamabunt in faucibus ſuis, &c. quantò ergo magis vel melius mures atque ſerpentes, & id genus animantium colerent, quæ de ſimulachris Gentium, ſi ita dicendum eſt, quodammodo iudicant, in quibus, quia non ſentiunt humanam vitam, non curant humanam figuram. Itaque in eis plerumque nidificant, & niſi humanis motibus deterreantur, nulla ſibi habitacula munitiora conquirunt.
C Mouet ergo ſe homo, vt viuentem beſtiam à ſuo Deo deterreat, & illum non ſe mouentem, quaſi potentem colit, à quo meliorem deterruit. Deterruit enim videntem à cæco, audientem à ſurdo, clamantem à muto, ambulantem ab immobili, ſentientem ab inſenſato, viuentem à mortuo, imò deteriore quàm mortuo. Mortuum quippè ſicut manifeſtum eſt non viuere, ita manifeſtum eſt aliquando vixiſſe; quapropter Deũ qui nec viuit, nec vixit, profectò & mortuus antecedit. FRVI &c. *Datur frui.* FABRICANTVR, *Pro* Fabricant. TALES FVTVROS. Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis *Aug. ibid. in p.* Quamuis Deum noſtrum carnalibus oculis veſtris non poſſimus oſtendere, quem per opera intelligere debuiſtis; nolite tamen ſeduci vanitatibus veſtris, quia vos ea quæ colitis, digito oſtendere poteſtis. Multo quippè honeſtius non haberetis quod poſſetis oſtendere, quam vt in eo quod iſtis oculis à vobis oſtenditur, veſtri cordis cæcitas oſtendatur. *Et in verſum 8* Similes illis fiant, &c. Videant ergo iſti apertis & ſentientibus oculis, & adorent clauſis & mortuis mentibus, nec videntia, nec viuentia ſimulachra. Domus autem Iſraël ſperauit in Domino. Spes enim quæ videtur, non eſt ſpes. Quod enim videt quis, quid ſperat? ſi autem quod nõ videmus, ſperamus, per patientiam expectamus Rom. 8. QVID VTVNTVR. *Aliquo ornatu, in ſimilitudinem idolorum, vtpote corona, non iam ſu-*

S. Auguſt. (margin, beside "Quem locum Aug.")
S. Auguſt. (margin, beside "Aug. ibid. in p.")
S. Auguſt. (margin, beside "Et in verſum 8")

turi ſunt, ſed iam ſunt de facto ſimiles idolis & mortuis, qui olfactu, viſu, tactu, poſitas in capite coronas, non ſentiunt. OMNIA MVNDA. *Sic inducit obycientes pro vſu coronarum licito, & abutentes loco Pauli.* ITA ET IMMVNDA. *Sic reſpondet Tertull. & retorquet ſequentia Pauli:* Locus habetur ad Tit. 1. 15. Omnia munda mundis: Coinquinatis autẽ & infidelibus nihil eſt mundum, ſed inquinatæ ſunt eorum mens & conſcientia. *Et Rom. 14. 19.* Quæ pacis ſunt ſectemur:, & quæ ædificationis ſunt, in inuicem cuſtodiamus. Noli propter eſcam deſtruere opus Dei, *Charitatem ſcilicet & ædificationem proximi* Omnia quidem ſunt munda: ſed malum eſt homini qui per offendiculum manducat. *Vbi de idolothytis, aut cibis ex lege prohibitis, eſt ſermo. Sic pro idolothyto, hoc eſt ad idololatriam pertinente vſum coronæ habuit Tertullianus.* IMMVNDIVS *Quia immundis dæmonibus ſacra.* SVA CONDITIONE, *In quantum à Deo condita res & materia.* COMMVNES VSVI, *Nobis & Gentilibus, flores, frondes, aurum, argentum, &c. In communi vſu ſunt. Hunc locum Pauli explicat. Aug. to. 10. ſer. 19. & 26. De Verb. Apoſtoli, & ſer. 72. De diuer. lib. autem 31. Cont. Fauſtum cap. 4.* Quid, inquit, vobis eſt mundum? non quæ ſumitis, non quo mittitis ea quæ ſumitis, non vos ipſi qui ſumpta purgatis. Videtis ergo propter quos tunc iſtam ſententiam dixit Apoſtolus, &c. Omnia ergo munda mundis, ſecundum naturam in qua creata ſunt: non tamen omnia ſecundum ſignificationem munda primo populo Iudæorum; nec nobis omnia, vel propter ſalutem corporis, vel propter conſuetudinem humanæ ſocietatis apta ſunt: ſed cum ſua cuique redduntur, & naturalem ordinem ſeruant, omnia munda ſunt mundis: immundis autem & infidelibus, quales præcipuè vos eſtis, nihil eſt mundum. *Quàm aptè ad Tertull. qui probat inordinatum vſum coronæ in capite.* INTEREST, *Multum diſtat, & differt.* MIHI. *Ad edendum, non vt ad idololatriam Socrates.* ARABIÆ, *Thuris Arabici.* VERBO NVDO. *Simpliciter dicendo quod ait Paulus 1. Cor. 10. 28.* Si quis vocat vos infidelium *ad prandium. Vnde Syr. inuitauerit vos,* Et vultis ire: omne quod vobis apponitur manducate, nihil interrogantes propter conſcientiam: *Scrupulum inde venturum.* Si quis autem dixerit; hoc immolatum eſt idolis; nolite manducare propter illum qui indicauit, & propter conſcientiam: conſcientiam autem dico, non tuam, ſed alterius. MVLTO MAGIS, &c. *Multo, inquit, amplius polluitur homo fidelis qui in coronæ habitu idololatriæ proprio procedit.* AVTHORIBVS SVIS. *Dæmonibus.* EO VEL MAXIME. *Idcirco præcipuè in vſu coronæ fidelis communicare non debet cum Ethnico, quòd in veri Dei ſacris vſus eius non admittatur.*

S. Auguſt.

8. *Coronæ viro & mulieri fideli indecentes; tum ob ſpineam Chriſti priorem, & poſteriorem gloriæ; tum ob æternam repoſitam; tum ob ſpretam à Mithræ militibus coronam.*
De Cor. cap. 14. à p. ad. f. & 15. per totum.

1. Tim. 2. PRopterea nec ornabitur operoſius mulier ex Apoſtoli proſpectu, vt nec crinium artifi-
9. cio coronetur. Qui tamen & [a] *Viri caput eſt*, Et feminæ facies, vir Eccleſiæ Chriſtus
a 1. Cor. Ieſus, quale, oro te, ſertum pro vtroque ſexu ſubiit? ex ſpinis opinor & tribulis, in figuram
11. 3. delictorum, quæ nobis protulit terra carnis, abſtulit autem virtus crucis, omnem aculeum
Math. 27. mortis in Dominici capitis tolerantia obtundens. Certè præter figuram, contumelia in
29. promptu eſt, & turpitudo & dedecoratio, & his implexa ſæuitia, quæ tunc Domini tempo-
Eſa. 53. 2. & 3. ra & fœdauerunt & lancinauerunt: vtì tu nunc laurea, & myrto, & olea, & illuſtri aliqua
Luc. 24. fronde, & quod magis vſui eſt, centenariis quoque roſis de horto Midæ lectis, & vtriſque
42. liliis, & omnibus violis coroneris, etiam gemmis forſitan & auro, vt & illam Chriſti co-
Pſal. 23. ronam æmuleris, quæ poſtea ei obuenit, quia & fauos poſt fella guſtauit; nec antè rex glo-
10. riæ à cœleſtibus ſalutatus eſt, quàm rex Iudæorum proſcriptus cruci; [b] *Minoratus primò*
Math. 27. *à patre modicum quid citra Angelos, & ita gloria & honore coronatus.* Si ob hæc caput ei tuum
37. debes, tale ſi potes ei repende, quale ſuum pro tuo obtulit: aut nec floribus coroneris, ſi
b Pſal 8. 7. ſpinis non potes: quia non floribus potes. Serua Deo rem ſuam intaminatam. Ille eam, ſi
CAP. XV. c Apoc. 2. volet, coronabit, Immo & vult. Denique inuitat: [c] *Qui viceris*, inquit, *Dabo ei coronam*
10. *vitæ. Eſto & tu fidelis, ad mortem.* [d] *Decerta & tu bonum agonem, cuius coronam & Apoſtolus*
d 2. Tim. *repoſitam ſibi meritò confidit.* Accipit & Angelus victoriæ coronam [e] *Procedens in candido*
4. 7. & 8. *equo, vt vinceret.* Et alius Iridis ambitu ornatur, cœleſti prato Sedent & Preſbyteri coro-
e Apoc. 6. nati: eodemque auro & ipſe Filius hominis ſupra nubem micat. Si tales imagines in vi-
2. ſione, quales veritates in repræſentatione? Illas aſpice, illas odora. Quid caput ſtrophiolo
Apoc. 10. aut dracontario damnas, diademati deſtinatum? Nam & [f] *Reges nos Deo & Patri ſuo fecit*
1. & 4. 5. Apoc. 4. *Chriſtus Ieſus.* Quid tibi cum flore morituro? Habes [g] *Florem ex virga Ieſſe, ſuper quem*
4. *tota diuini ſpiritus gratia requieuit*, Florem incorruptum, immarceſſibilem, ſempiternum:
Apoc. 14. quem & bonus miles eligendo, in cœleſti ordinatione, dignatione profecit. Erubeſcite
14. commilitones eius, iam non ab ipſo iudicandi, ſed ab aliquo Mithræ milite. Qui cum ini-
f Apoc. 1. tiatur in ſpelæo, in caſtris verè tenebrarum, coronam interpoſito gladio ſibi oblatam,
6. quaſi mimum martyrij, dehinc capiti ſuo accommodatam, monetur obuia manu a capite
g Eſa. 11. 1. pellere, & in humerum, ſi fortè, transferre, dicens, Mithran eſſe coronam ſuam: atque
exinde nunquam coronatur, idque in ſignum habet ad probationem ſui, ſicubi tentatus
fuerit de Sacramento: ſtatimque creditur Mithræ miles, ſi dejecerit coronam, ſi eam in
Deo ſuo eſſe dixerit. Agnoſcamus ingenia diaboli, idcirco quædam de diuinis affectantis,
vt nos de ſuorum fide confundat & iudicet.

CORONA. VIII. SCHOLIA.

A OPEROSIVS, *Maiori opera & cura texenda corona à ſcitiſia & florea, cum huic vanitati proſpexerit, & præcauerit Paulus, vt nec ex natiuis capillis coronam ſibi texat. Hunc locum alibi retulimus 1. Tim. 2. 9.* Mulieres in habitu ornato, cum verecundia & ſobrietate ornantes ſe, & non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veſte pretioſa. QVIS TAMEN, *&c. Sic conſtrue & intellige. Cum Chriſtus caput ſit Eccleſiæ, ex vtroque ſexu compoſitæ; & in viro ſit ſpectabile caput, & in fœmina facies, Chriſtus proinde omnis viri, & fœminæ Chriſtianæ caput agnoſcendus eſt. Attendat igitur vterque ſexus, quàm abominari debeat coronas floreas, & molles, & pretioſas, cùm pro vtroque ſexu Chriſtus ſertum, id eſt coronam tulerit conſertam ex ſpinis, ſignificantibus*

B *peccata noſtra. & ſtimulos carnis rebellis, vnde Adæ primo peccatori dictum Gen 3. 17.* Maledicta terra in opere tuo; in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ. Spinas & tribulos germinabit tibi.

Auguſt. *Aug to. 1. lib. 1. de Gen. Cont. Manich c. 13.* Dicendum eſt, quòd per peccatum hominis, terra maledicta ſit, vt ſpinas pareret, non vt ipſa pœnas ſentiret, quæ ſine ſenſu eſt, ſed vt peccati humani crimen ſemper hominibus ante oculos poneret; quo admonerentur, aliquando auerti à peccatis, & ad Dei præcepta conuerti. *Vnde Pſaltes*, Conuerſus ſum in ærumna mea, dum configitur ſpina.

Aug. *Et to 3. lib. 3. de Gen. ad lit. c. 18.* Ita intelligitur dictũ, ſpinas, & tribulos pariet tibi: vt hæc etiam antea terra pariens, non tamen homini pareret ad laborem, ſed cuiuſque modi animalibus conuenien-

C tem cibum, &c. Vt hoc ſignificetur, quod additum eſt, tibi: quia non eſt dictum: ſpinas & tribulos pariet, ſed pariet tibi: id eſt, vt tibi iam illa naſci incipiant ad laborem, quæ ad paſtum tantummodo aliis animalibus antea naſcebantur. TERRA CARNIS. *Hoc ſenſu Paulus*: Datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ. OBTVNDENS. *Quia omnis peccati, & carnis aculeus in capite vera Petra eliſus eſt, & vim lædendi perdidit; vt inſultet victor mortis, & dicat*, Vbi eſt mors victoria tua? vbi aculeus & ſtimulus tuus? &c. PRÆTER FIGVRAM. *Spinæ illæ Coronæ Chriſti, non tantùm fuerunt figura peccatorum, ſed & aperte monſtrant crudelitatem & dedecus pœnæ illuſoriæ, qua rex per ludibrium ſalutatus eſt, & deformationem faciei Chriſti.* VT TV

D NVNC, *&c. Proh pudor! Ideone Chriſtus ſpinis coronatus, vt tu floribus & frondibus coroneris? &c.* LAVREA, *Ab Apolline, & Baccho inuenta.* ET MYRTO, *à Venere.* ET OLEA *à Minerua.* CENTENARIIS *Supple foliis: de quibus Plin lib. 21 c. 4. Theophraſtus lib. 6. de Plantis c. 6. Alij legunt.* Spontaneis. *De quibus Herodotus lib. 8.* In Macedonia propè hortos Midæ filij Gordij, naſcuntur ſpontaneæ roſæ, ſexaginta foliorum, odore præcellentes, ſine cultura, & ſemine naſcentes. *Centifolias roſas poſtponit ceteris Plinius in odore.* VTRISQVE LILIIS. *Plin. lib. 21. c. 7 ponit*, Lilium vtriuſque generis. *Album ſcilicet, & varium, quod nos iridem, vel lirium dicimus.* OMNIBVS VIO-

E LIS *Trium colorum, albis, luteis, purpureis, de quibus Plin lib 21. c 6.* ILLAM CORONAM. *Poſteriorem, de qua Paulus*: Prædicans eas quæ in Chriſto ſunt paſſiones, & poſteriores glorias, *Et Pſaltes*: Gloria, & honore coronaſti eum, &c. Quis eſt iſte Rex gloriæ, &c. FAVOS. *Luc. 24 42* Obtulerunt ei partem piſcis aſſi, & fauum mellis. PROSCRIPTVS CRVCI, *Damnatus, inſcripto*

A *titulo Matth. 27. 37.* Impoſuerunt ſuper caput eius cauſam ipſius ſcriptam: hic eſt Ieſus Rex Iudæorum. *More Romano Elogium criminis & cauſa mortis, in tabella ſcribebatur.* CAPVT DEBES. *Si totum te debes Deo, pro te facto, quid debes pro te refecto? dic cum Pſalte*, Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? *Et Pſal. 102.* Noli obliuiſci omnes retributiones eius. *In quem locum Aug.* Non tributiones, ſed retributiones: aliud enim debebatur, & redditum eſt quod non debebatur: vnde & ille, quid retribuam Domino? &c. Non ait, quæ tribuit mihi, ſed quæ retribuit mihi. Retribuiſti tu mala pro bonis, & retribuit ipſe bona, pro malis. Quomodo retribuiſti tu, ô homo, Deo mala pro bonis? &c primò quia

S. Aug.

B es, cùm non eſſes, ſed eſt & lapis. Deinde quia viuis, ſed viuit & pecus. Quid retribues Domino, pro eo, quod ſuper omnia pecora, & ſuper omnia volatilia, fecit te ad imaginem & ſimilitudinem ſuam? Noli quærere quid ei retribuas, ſimilitudinẽ ipſius retribue illi, non plus quærit, nummũ ſuum exigit. *Non ſimilitudinem idoli, & mortui coronati, non floribus redimitum caput, ſed ſpinis, quale ſuum pro te obtulit:* Tu autem pro gratiis agendis, pro humilitate, pro obſequio, pro cultu Religioſo, id eſt, pro his omnibus bonis quæ debebas Deo tuo, &c. Retribuiſti blaſphemias. Quid ergo ille? *Supple dicis tibi:* Confitere, ignoſco. Retribuo & ego, ſed non quod tu retribuiſti. Tu retribuiſti mala pro bonis, & ego retribuo bona, pro malis, &c. Et

S. Aug.

C quid illi offeres? &c. Non hoc à te amat, quod illum augeat, ſed quod te ad illum perducat. *Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter, quo oſtendam illi ſalutare Dei.* Propterea quæ quærebant Martyres, deficiebant quodammodo non inueniendo, & dicebant, quid retribuam Domino? &c. Et non inuenerunt quid retribuerent, niſi, calicem ſalutaris accipiam. Quid? calicem ſalutarem nonne ipſe Dominus dedit? *Imò accepit felle, & aceto potatus, & ſpinis coronatus, ante fauum & coronam gloriæ;* De tuo aliquid retribue ſi potes, &c. Si de tuo retribuis, peccatum retribuis, omnia enim quæ habes ab illo habes Tuum peccatum ſolum habes: non vult ſibi retribui de tuo, de ſuo vult. Quomodo agricolæ, de terra quam ſe-

D minauit, ſi ſegetem attuleris, de agricolæ fructu retribuiſti: ſi ſpinas, de tuo obtuliſti, &c. Quid eſt autem accipere calicem ſalutaris, niſi paſſionem Domini imitari? hoc Martyres fecerunt. Hoc de ſuperbientibus dixit, & ſedes ſublimes, *Et coronas aureas*, Iam quærentibus, & conuallem plorationis deuitantibus, qui volebant ſedere, vnus ad dexteram, &c. Quid ergo ait? poteſtis bibere calicem, quem ego bibiturus ſum? NON FLORIBVS. *Saltem potes abſtinere à floribus, ſi ſpinas in capite ferre non potes* REM SVAM. *Caput tuum, tot ſibi titulis debitum.* INTAMINATAM, *Impollutam ſordibus idololatriæ.* QVI VICERIT. *Apoc. 2. 10.* Eſto fidelis vſque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. BONVM AGONEM. *2. Tim 4. 7.*

E Bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui. In reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ. IN CANDIDO EQVO *Apoc. 6. 2* Ecce equus albus, & qui ſedebat ſuper illum, habebat arcum, & data eſt ei corona, & exiuit vincens vt vinceret. IRIDIS AMBITV. *Apoc. 4. 3.* Iris erat in circuitu ſedis, ſimilis viſioni Smaragdinæ, *Et Apoc. 10. 1.* Vidi alium Angelum fortem deſcen-

dentem de cœlo, amictum nube, & iris in capite A eius. Cælesti prato. *In cœlo, pratum variegatum floribus exprimente.* Presbyteri coronati. *Apoc. 4. 4.* Super thronos 24. Seniores ſedentes circumdatos veſtimentis albis, & in capitibus eorum coronæ aureæ. Et ipse filius hominis. *Apoc. 14. 14.* Vidi, & ecce nubem candidam; & ſuper nubem ſedentem ſimilem filio hominis, habentem in capite ſuo coronam auream, & in manu ſuâ falcem acutam. Repræsentatione. *Actuali exhibitione.* Strophiolo. *Ex Plin. lib. 21. c. 2. Eſt tenuis corona in modum Strophioli.* Dracontario. *Corona texta ex herba Dracontaria, contra veneficia valente, vel gemma ornata, quæ de capite draconis eruitur. De qua alibi* B *Tertul. vel ex Clem. Alex. 2. Pædag. c. vlt. corona in modum ſerpentis, aut draconis intexta.* Damnas. *Condemnas quaſi iugo ſeruili idololatriæ, quod Chriſtus æternæ gloriæ diademati deſtinauit.* Reges nos. *Apoc. 1. 6.* Princeps Regum terræ, qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo, & fecit nos regnum & Sacerdotes Deo, & Patri ſuo. *Et cap. 5. 9. Sic inducit quatuor animalia, & 24. Seniores:* Dignus eſt Domine accipere librum, & aperire ſignacula eius, quoniam occiſus es, & redemiſti nos Deo in ſanguine tuo ex omni tribu & lingua & populo & natione: & feciſti nos Deo noſtro regnum, & Sacerdotes; & regnabimus ſuper terram. C Quid tibi cum flore, *Habes hanc ſententiam iam expoſitam V.* Chriſti Elogia. *26.* Bonus miles. *Hic nempè contemptor coronæ, cuius cauſa hic liber ſcriptus eſt.* Erubescite *Vos qui lauream capite præfertis, dum hic vnus verus Chriſti miles otioſam manu vix ſuſtinet.* Dignatione profecit, *Ex Chriſti gratia & donatiuo veri Imperatoris, marcidam coronam & militiam mutauit in auream.* Mitræ *Solis, qui apud Achemenios Titan, apud Ægyptios Oſiris, apud Perſas Mithra vocabatur: fingebatur Leonis vultu cum thiara, vtraque manu Tauri cornua tenens; Quòd Sol vim incipiat exerere in ſigno Tauri, & feruere in Leone.* D Initiatur, *Conſecratur eius cultui.* In spelæo, *Antro, quod ex Porphirio Zoroaſtes primus in Perſidis montibus ſacraſſe fertur.* Castris tenebrarum. *Pulchrè dictum, vt Princeps tenebrarum transfigurans ſe in Angelum lucis ſub Mithra Solem mentiatur, cùm caſtra noſtra & arma ſint lucis iuxta Paulum: & Eccleſia in Cant.* Caſtrorum acies ordinata, *Diei noctiſque luminaribus ſplendida fulgeat:* Aurora conſurgens, pulchra vt Luna, electa vt Sol. Interposito gladio, *Medio gladio oblata.* Mimum martyrii. *Hæc corona per gladium oblata, mimicam martyrij repræſentationem exhibet, cuius corona certamini & gladio promittitur. Dicente Paulo:* Nemo coronabitur, niſi qui legitimè certauerit. Accommodata e *gladio exemptam, cùm ſuo capiti impoſuiſſet, ſtatim iubebatur eam excutere in humerum. Vel retro proiicere, & dicere nullam aliam volo coronam quàm Dei mei Mithræ ſeruitutem. Quantò melius fidelis, Dei & Chriſti ſeruus, cui Deus vt Abrahæ dicit:* Ego ero merces tua. *Cui Pſaltes:* Tu es gloria mea, tu es ſuſceptor meus Domine & exaltans caput meum *Pſal. 3. in quem locum Aug.* Secundùm hominem dicitur Deo, quià hominis ſuſceptio eſt, Verbum Caro factum eſt, gloria mea, &c. Gloriam ſuam dicit etiam ille, quem ſic ſuſcepit Dei Verbum, vt ſimul cum eo Deus fieret. Diſcant ſuperbi, qui non libenter audiunt, cùm eis dicitur quid autem habes quod non accepiſti? 1. Cor. 4. Et exaltans caput meum. Mentem ipſam humanam ſic accipiendam puto, quod caput animæ non abſurdè appellatur, quæ ita inhæſit, & quodammodò coaluit excellenti ſupereminentiæ Verbi hominem ſuſcipientis, vt tanta paſſionis humilitate non deponeretur. *Quod ſi humanitas ſic Verbo loquitur, quanto magis nos Verbo Incarnato, in quo videndo, & fruendo completa eſt gloria noſtra; de cuius Solis, & veri Mithræ plenitudine accepturi ſumus, gloria & honore eius coronandi, qui dixit:* Fulgebunt iuſti ſicut Sol in regno Patris eorum. Exinde. *Poſt hanc ceremoniam, Mithræ miles nunquam geſtat coronam capite.* De Sacramento. *Hæc probatio veri militis eius, quoties de iuramento præſtito cultui Mithræ tentatur, vt numquam recipiat coronam in capite.* Ingenia. *Artes & dolos.* Suorum fide, *Conſtantia & fidelitate præſtiti iuſiurandi.* Affectantis, *Æmulus Dei diabolus, mimus eius & ſimia, de Iuramento fidelium in baptiſmo, aliquid in ſuos transfert, vt ſicut pompis eius Chriſtianus renuntiat, numquam eas reſumpturus. ſic nec Mithræ miles coronam, quam die profeſſionis abiecit; vt Chriſtianum ſui Sacramenti præuaricatorem in iudicio confundat.*

Aug.

9\. *Corona Chriſti ſpinea. V. Verbum Chriſti Paſſio, num. 13. & V. Corona. num. 3. & 6.*

10\. *Coronæ publicæ & Magiſtratuum propriæ, ab idolis ſumptæ, Chriſtiano vetitæ, cuius ornatus à Chriſto: cui proinde vt exuli & lugenti coronæ lætitiæ publicæ non conueniunt.*

De Cor. cap. 13. in. p.

COronant & publicos ordines laureis publicæ cauſæ: magiſtratus verò inſuper aureis.
Superferuntur etiam illis Hetruſcæ; Hoc vocabulum eſt coronarum, quas gemmis &
Heb. 12. 23. foliis ex auro quercinis ob Iouem inſigneis, ad deducendas thenſas, cum palmatis togis ſu-
munt. Sunt & prouinciales aureæ, imaginum iam, non virorum, capita maiora quærentes.
Apoc. 21. 27. Sed tui ordines, & tui magiſtratus, & ipſum curiæ nomen, Eccleſia eſt Chriſti. Illius
Luc. 3. 9. es, conſcriptus in libris vitæ. Illic purpuræ tuæ, ſanguis Domini: & clauus latus in cruce
a Eſa. 11. 1. ipſius; illic ſecuris ad caudicem arboris poſita; illic [a] *Virgæ ex radice Ieſſe.* Viderint & pu-
Math. 21. 2. blici equi cum coronis ſuis. Dominus tuus, vbi ſecundùm ſcripturam Ieruſalem ingredi
voluit, nec aſinum habuit priuatum. [b] *Iſti in curribus, & iſti in equis, nos autem in nomine*
b Pſal. 19. 8. *Domini Dei noſtri inuocabimus.* Ab ipſo incolatu Babylonis illius in Apocalypſi Ioannis
Apoc. 18. 4. ſubmouemur, nedum à ſuggeſtu. Coronatur & vulgus nunc ex principalium proſperitatum exultatione, nunc ex municipalium ſolemnitatum proprietate: Et eſt omnis publicæ
c 2 Cor. 5. 6. lætitiæ luxuria captatrix. Sed tu peregrinus mundi huius, ciuis ſupernæ Ieruſalem. [c] *Noſter*, inquit, *Municipatus in cœlis.* Habes tuos cenſus, tuos faſtos: nihil tibi cum gaudiis

ſæculi; immò contrarium debes. [d] *Sæculum enim Gaudebit, vos verò lugebitis.* Et putò, [e] *Felices, ais, lugentes*, Non coronatos.

c Philip. 3.10.
d Io. 16. 20.
e Math. 5.

CORONA. X. SCHOLIA.

A CORONANT, *Gentiles ſcil. coronis laureis donant.* PVBLICOS ORDINES, *Equeſtrem, & Senatorium.* PVBLICÆ CAVSÆ. *Ob victorias, alioſque proſperos euentus Reipublicæ.* MAGISTRATVS, *Apud Athenienſes & Romanos, vt dictos ordines ſuperant Magiſtratus, ſic non laureis, ſed aureis coronis donant.* SVPERFERVNTVR: *Alij* Præferuntur. *Æſtimantur ſuper alias, vel præcedunt Magiſtratus, aliqui portantes eorum coronas, ad id ſpecialiter deputati.* HETRVSCÆ, *In Hetruria, coronæ ſic dictæ, Aureas etiam præcellunt, quod præter aurum, ſint gemmatæ. Folia autem referunt quercus, in Iouis honorem, cui ſacra quercus.* THENSA'S, *Ad vehendos currus, ſic dictos, quòd non ab animalibus, ſed ab hominibus, funibus* Tenſis, B *Ad templa & Sacra ducerentur.* PALMATIS TOGIS. *Ex Iſid. lib. 19. Sic dictæ, quòd victorias cum palmis intextas haberent, quibus induti erant victores, qui palmas de hoſte reportauerant, & in thenſis ad templa deducebantur, diis ſacrificaturi victimas pro obtenta victoria.* PROVINCIALES. *Iuxta Feſtum & Saluianum etiam Donatiuæ dicebantur, quas victæ Prouinciæ & ciuitates mittebant victoribus. De quibus Liuius lib. 34. & 38. Quia autem magnæ & ponderoſæ erant magiſque ſtatuis quàm hominibus congruebant, his ſtatuæ victorum ornabantur.* SED TVI. *O Chriſtiane, repetit prædicta.* CVRIA, *In qua triumphare debes.* ILLIVS ÆS. *Miles.* CONSCRIPTVS. C *Non in cenſu & tabella militum Romanorum. Sed in libris vitæ, de quibus apud Dan. & Apoc.* Et libri aperti ſunt, &c. *Et Chriſtus*: Gaudete, quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlis. ILLIC, *In Eccleſia.* PVRPVRÆ *Propria Senatorum.* LATVS CLAVVS. *Anguſtus erat Equeſtri Ordinis, latus Senatorij. Aliàs* Laticlauium dictũ apud Budæum. In l. vlt. de Sen. & nodus erat ex purpura, ſiue ex auro veſti intertextus. SECVRIS, *Propria Magiſtratus cum virgis, ad cædendos reos.* AD CAVDICEM. *Alludit ad illud Math. alibi relatum*: Iam ſecuris ad radicem poſita eſt, &c. VIDERINT, *&c. Nihil ad te pertinent equi triumphales.* INGREDI VOLVIT, *Triumphans.* PRIVATVM. *Math. 21. 2. & ſeq. Paulus nos huic Aſino vult ſimiles, dum ait*: Glorificate & portate Deum in corpore veſtro. *Vt in nobis* D *triumphet. Aug. in Pſal. 33.* In Domino laudabitur anima mea, audiant manſueti & lætentur. Eſto iumentum Domini, id. Eſto manſuetus. Sedet ille ſuper te, ipſe regit te, noli timere ne offendas, & eas in præceps. Infirmitas quidem tua eſt, ſed attende quis tibi præſideat. Pullus aſini es, ſed Chriſtum portans. Nam & ipſe in pullo aſini venit ad ciuitatem, & fuit illud iumentum manſuetum, &c. Aſellus portabat, ſed ille qui portabatur, à præcedentibus & conſequentibus laudabatur. Et dicebat fortè iumentum, in Domino laudabitur anima mea, &c. Numquam illud dixit ille Aſinus fratres, ſed dicat illud populus qui imitatur iumentũ illud, ſi vult portare Dominũ ſuum. E Iraſcitur fortè populus, quia comparatur Aſello, in quo ſedit Dominus, &c. Sit Aſinus Domini quiſquis hoc dicit, ne ſit equus & mulus, quibus non eſt intellectus. ISTI IN CVRRIBVS. *Pſal. 19. 8.* Hi in curribus & hi in equis. *Aug. ibid.* Hi volubili ſucceſſione temporalium bonorum trahuntur: Et ſi ſuperbis præferuntur honoribus, atque in his exultant. Nos autem, &c. Nos autem ſpem figentes in æternis, neque gloriam noſtram quærentes, in nomine Domini Dei noſtri exultabimus. IN APOCALYPSI *Apoc. cap. 18. 4. Vbi cum dixiſſet*: Cecidit, cecidit. Babylon magna, &c. Audiui aliam vocem de cœlo dicentem; exite de illa populus meus, vt ne participes ſitis delictorum eius, & de plagis eius non accipiatis. SVGGESTV. *Apparatu & pompa mulieris purpuratæ, Gemmatæ, ſedentis in beſtia coccinea ſupiciplis coronatæ.* PRINCIPALIVM PROSPERITATVM. *Alij minus ſcitè* Proprietatum. *Vulgus Gentile coronabatur, vel ob exultationem & lætitiam ſolemnem rerum fœlicium propriè pertinentium ad Principes, quales erant dies natales & triumphi, vel ob propria ſolemnia municipiorum. Qualia ſint infra ſubiiciam.* EST ET. *Scito porrò luxuriam, id eſt luxum, & ſuperbiam ſolitam captare occaſionem ex omni publica lætitia.* SED TV. *Chriſtiane*, PEREGRINVS. *2. Cor. 5. 6.* Quamdiu ſumus in corpore peregrinamur à Domino. *Aug. lib. ſiue ſermone prælongo de pœnitentia alibi à nobis citato.* In quacumque temporali fœlicitate verſemur, pœnitere tamen nos debet huius vitæ, vt ad illam incorruptionem tota auiditate curramus. Inde eſt enim quod etiam Apoſtolus, ait, quamdiu ſumus in corpore, &c. Quis ergo feſtinat atque optat ad Patriam remeare, & illam ſpeciem quæ eſt facie ad faciem contemplari, niſi quem peregrinationis ſuæ pœnituerit? Ex quo dolore pœnitentiæ, etiam vox illa miſerabilis erumpit & ſonat. Heu me, quoniam peregrinatio mea longinqua facta eſt, &c. Tum ergo magna & perfecta iucunditas, tunc plenum gaudiũ, vbi non iam ſpes lactat, ſed res nutrit. Tamen etiam nunc, antequam res ipſa veniat, &c. Iocundemur in Domino, &c. In iſtis temporalibus rebus, iocunditatem, non Domini, ſed ſæculi, nonnullam multi amant, & ad eam quam amant nondum peruenerunt: & tamen ardor in ſpe currit, rem nondum tenet, verbi gratia amas pecuniam, non amares, ſi non ſperares. Amas vxorem non ductam, ſed adhuc ducendam, & fortè ducenda amatur, ducta odio habetur. Quare hoc? Quia non talis apparuit ducta, qualis ab animo pingebatur ducenda: Deus autẽ non vileſcit præſens, amatur abſens. Quantũq; enim ſibi mens humana exaggerauerit bonũ quod Deus eſt, minus agit, & valde infra eſt. Et neceſſe eſt plus inueniat adeptio quàm formabat cogitatio. Plus ergo amabimus, cum viderimus, ſi potuimus amare, & antequam videremus. *Idem puta de corona ſperata gloriæ.* NOSTER MVNICIPATVS. *Philip. tertio.* Noſtra autem conuerſatio in cœlis eſt. *Syr.* Noſter cultus. *Aug. in Pſal. 64 vbi hunc locum exponit.* Iam deſiderio ibi ſumus, iam ſpem in illam terram quaſi anchoram præmiſimus, ne in iſto mari turbati naufragemus. Quemadmodum ergo de naui, quæ in anchoris eſt, rectè dicimus, quod iam in terra ſit, adhuc tamen fluctuat, ſed in terra quodammodo educta eſt contra ventos, & contra tempeſtates: ſic contra tentationes huius peregrinationis noſtræ, ſpes noſtra fundata in illa ciuitate Ieruſalẽ, facit nos non abripi in ſaxa. Qui ergo ſecundum hanc ſpem cantat, ibi cantat. Ergo dicat, te decet hymnus Deus in Sion. In Sion, non in Babylone. Ibi, inquit, ſum. Amator iſte, & ciuis

S. August.

iſte ibi ſunt. Sed carne non corde, &c. CENSVS. *Immatriculationem.* FASTOS. *Calendarium & Martyrologium, in quo ſcripta ſunt ſolemnitates Sanctorum.* DEBES. *Supple agere.* SAECVLVM. *Jo. 16. 20.* Mundus gaudebit, vos verò contriſtabimini. FOELICES. *Math. 5. 5.* Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur. *De municipatu quia iam alibi, hic tacui. Municipia erant ciuitates, quæ ſuis quidem legibus vtebantur, ſed ſimul muneribus & priuilegiis ciuitatis Romanæ fruebantur. Ita & ſenſu Tertull. adſtricta ciuitas Eccleſiæ militantis legibus fidei & certaminis, vnde dictum,* Nemo coronabitur, niſi qui legitimè certauerit; *Tamen eiuſdem Dei amore fruitur, & perſona in Sacramento, luget autem hic, ſperans coronam lætitiæ dum ab exitu Babylonis, inuitata, audient eius ciues & animæ Sanctorum:* Egredimini filiæ Sion, & videte Regem veſtrum Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater ſua, in die ſolemnitatis & lætitiæ. *Tunc lætitia æterna erit ſuper capita eorum, pro corona.*

11. Corona Agoniſtica ab Idolis ſumpta, illicita Chriſtiano. De Cor. cap. 13. à m.

NVnquid & agoniſticæ cauſæ diſputabuntur, quas ſtatim tituli ſui damnant? & ſacræ & funebres ſcilicet. Hoc enim ſupereſt, vt Olympius Iupiter, & Nemæus Hercules, & miſellus Archemorus, & Antinous infelix in Chriſtiano coronentur, vt ipſe ſpectaculum fiat, quod ſpectare non debet.

12. Coronarum origo à fabulis, & Gentium diis: & earum materia, multiplex diaboli eſt inuentum, qui vt Dei æmulus, naturalem vſum florum, rerumque aliarum corrupit. De Cor. cap. 6. in f. & 7. per totum.

IPſum Deum ſecundum naturam priùs nouimus, & Deum appellantes deorum, & bonum præſumentes, & iudicem inuocantes: quæris, an conditioni eius fruendæ, natura nobis debeat præire, ne illâ rapiamur, qua Dei æmulus vniuerſam conditionem certis vſibus homini mancipatam, cum ipſo homine corrupit, vnde eam & Apoſtolus inuitam ait vanitati ſuccidiſſe, vanis primùm vſibus, tum turpibus, & iniuſtis, & impiis, ſubuerſam? (Rom. 8. 20.) Sic itaque & circa voluptates ſpectaculorum infamata conditio eſt, ab eis, qui natura quidem, Dei omnia ſentiunt, ex quibus ſpectacula inſtruuntur, ſcientia autem deficiunt illud quoque intelligere, omnia eſſe à diabolo mutata. Sed & huic materiæ propter ſuauiludios noſtros Græco quoque ſtilo ſatisfecimus. (CAP. VII.) Proinde coronarij iſti agnoſcant interim naturæ auctoritatem communis ſapientiæ nomine, quâ homines; ſed propriæ religionis pignora, quâ Deum naturæ de proximo colentes: atque ita, velut ex abundanti, ceteras quoque rationes diſpiciant, quæ noſtro priuatim capiti coronamentis, & quidem omnibus, interdicunt. Nam & vrgemur, à communione naturalis diſciplinæ, conuerti ad proprietatem Chriſtianæ totam iam defendendam, per ceteras quoque ſpecies coronarum, quæ aliis vſibus proſpectæ videntur, vt aliis ſubſtantiis ſtructę; ne quia non ex floribus conſtant, quorum vſum natura ſignauit (vt ipſa hæc laurea militaris) non credantur admittere ſectæ interdictionem, quia euaſerint naturæ præſcriptionem. Video igitur & curioſiùs & pleniùs agendum ab originibus vſque ad profectus & exceſſus rei. Literæ ad hoc ſeculares neceſſariæ. de ſuis enim inſtrumentis ſecularia probari neceſſe eſt. Quantulas attigi, credo ſufficient. Si fuit aliqua Pandora, quam primam feminarum memorat Heſiodus, hoc primum caput coronatum eſt à Charitibus, cum ab omnibus muneraretur; vnde Pandora. Nobis verò Moyſes propheticus non poëticus paſtor, principem feminam Euam faciliùs pudenda foliis, quàm tempora floribus, incinctam deſcribit. Nulla ergo Pandora. Sed & de mendacio erubeſcenda eſt coronę origo. Iam nunc & de veritatibus ſuis. Certè enim Gręcos fuiſſe conſtat auctores rei vel illuminatores. Saturnum Pherecydes ante omnes refert coronatum, Iouem Diodorus poſt deuictos Titanas. Dat & Priapo tænias idem, & Ariadnæ ſertum ex auro & Indicis gemmis: Vulcani opus, Liberi munus: ac poſtea ſidus. Iunoni vitem Callimachus induxit. Ita & Argis ſignum eius palmite redimitum, ſubjecto pedibus eius corio leonino, inſultantem oſtentat nouercam de exuuiis vtriuſque priuigni. Hercules nunc populum capite pręfert, nunc oleaſtrum, nunc apium. Habes tragœdiam Cerberi, habes Pindarum, atque Callimachum, qui & Apollinem memorat interfecto Delphyne dracone, lauream induiſſe, quà ſupplicem. Erant enim ſupplices coronarij apud veteres. Liberum eundem apud Ægyptios Oſirin, Harpocration induſtria hederatum argumentatur, quod hederæ natura ſit cerebrum ab heluco defenſare. Sed & aliàs Liberum principem coronę planè laureæ, in qua ex Indis triumphauit, etiam vulgus agnoſcit, cùm dies in illum ſolennes, Magnam appellat Coronam. Si & Leonis Ægyptij ſcripta euoluas, prima Iſis repertas ſpicas capite circumtulit, rem magis ventris. Plura quærentibus, omnia exhibebit pręſtantiſſimus in hac quoque materia commentator Claudius Saturninus. Nam eſt illius de Coronis liber, & origines, & cauſas, & ſpecies, & ſolennitates earum ita ediſſerens, vt nullam gratiam floris, nullam lętitiam frondis, nullum ceſpitem, aut palmitem, non alicuius capiti inuenias conſecratum. Quò ſatis inſtruamur, quàm alienum

iudicare debeamus coronati capitis inſtitutionem, ab eis prolatam, & in eorum deinceps honorem diſpenſatam, quos ſeculum Deos credidit. Si enim mendacium diuinitatis diabolus operatur in hac etiam ſpecie, à primordio mendax, ſine dubio & eos ipſe proſpexerat, in quibus id mendacium diuinitatis ageretur. Quale igitur habendum eſt apud homines veri Dei, quod à candidatis diaboli introductum, & ipſis à primordio dicatum eſt, quodque iam tunc idololatriæ initiabatur ab idolis, & idolis adhuc viuis? [a] *Non quaſi aliquid ſit idolum, ſed quoniam quæ idolis alij faciunt, ad dæmones pertinent.* Portò ſi quę alij idolis faciunt ad dęmones pertinent, quantò magis quod ipſa ſibi idola fecerunt cum adhuc viuerent? Ipſi ſcilicet ſibi procurauerunt dęmones, per eos in quibus eruerunt ante, quod procurauerunt. a 1. Cor. 10. 19.

13. *Coronis uti, Gentilium proprium eſt in rebus ſacris. De Cor. cap. 10. circa. fin.*

VSque adhuc proprietatem iſtius habitus & ex originis cenſu, & ex ſuperſtitionis vſu idolis vindicamus; ex eo prætèrea, quod dum in rebus Dei non refertur, magis magiſque imago illorum deputatur, in quorum & antiquitatibus, & ſolennitatibus, & officiis conuenitur. Ipſæ denique fores, & ipſę hoſtię & aræ, ipſi miniſtri & ſacerdotes eorum coronantur. Habes omnium collegiorum Sacerdotalium coronas apud Claudium. Baruch. 6. 9.

CORONA. XI. XII. XIII.

AGONOSTICÆ, *An aliquis audebit tueri earum coronarum vſum legitimum, quas in agone & ſtadio agilitas & fortitudo promerentur, quaſi illæ non ſapiant idololatriam?* TITVLI. *Cauſa, & origo, condemnat eas, ſiue loquamur de funebribus, ſiue de Sacris. Hæ diis, illa mortuis offerebantur; quorum exempla ſubiicis* HOC SVPEREST *Reſtat hoc tantum Chriſtiano, ad plenam idololatriæ profeſſionem, vt dum huiuſmodi coronis vtitur, in ſeipſo Deos Gentium coronet, & fiat ipſe obiectum ſpectaculi idololatrici, qui nec ſpectaculo intereſſe, & illud videre, ex lege Chriſtiana, permittitur, ne idololatriæ particeps ex conſenſu & delectatione fiat.* OLYMPIVS IVPITER. *Sic dictus, vel ab Olympo, à quo eruditus & ad virtutem inſtitutus eſt; vel à cœlo, quem Græci Olympum vocant, in quo regnare dicitur. In eius honorem Olympica certamina. De quibus Horatius.* Sunt quos curriculo puluerem Olympicum collegiſſe iuuat. *Olympus item mons altiſſimus; ſic dictus, quòd clariſſimos recipiat Solis radios & limpidos. Eſt in Theſſaliæ parte, quæ in Macedoniam vergit.* NEMÆVS *A Nemæa Sylua Achaiæ, in qua Hercules miræ magnitudinis leonem occidit, vnde ſic dictus eſt, & in eius gloriam Nemæa certamina.* MISELLVS ARCHEMORVS. *Filiolus Licurgi Regis Nemææ, quem à nutrice Hypſipyle in gramine depoſitum ſerpens interfecit, dum Græcis ſitibundis fontem Langiam oſtenſura, reliquiſſet.* ANTINOVS. *Hic fuit Bithynicus, formoſus adoleſcens Amaſius Adriani Imperatoris, cuius nomine Adrianopolim, Antinoiam appellauit, teſte Hiero. Cont Iouin. & ex Pauſan. & Proper templum apud Mantineam erexit. Prudent. vocat eum Ganimedem Adriani. Tatianus. in diuos relatum, & in Luna collocatum addit.* INFOELIX. *Primò ob conditionem ſeruilem. Secundò ob infamem præpoſteræ libidinis ſeruitutem. Et huic ludi annui inſtituti ſunt. Pudeat ergo Chriſtianum in huiuſmodi contendere de corona. Aliud cum Paulo certamen nobis ineundum eſt. 1. Cor. 9. 24. & ſeq.* Neſcitis quod ij, qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt, ſed vnus accipit brauium; *Syr. ſibi victoriam* Sic currite vt comprehendatis. Omnis autem, qui in agone contendit, *Syr. certamen agit. ab omni re continet mentem ſuam.* Ab omnibus ſe abſtinet. Et illi quidem vt corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. Ego igitur ſic curro, non quaſi in incertum: *Syr. non tanquam ad rem incognitam.* Sic pugno, non quaſi aërem verberans *De quo ſic Auguſtinus to 7. lib. de perfectione iuſtitiæ contra Celeſtium cap. 8.* Non rectè curritur, ſi quò currendum eſt neſciatur. Quomòdo autem ſciretur, ſi nullis præceptis oſtenderetur? ſic ergo curramus vt comprehendamus. Omnes enim qui rectè currunt, comprehendent; non ſicut in agone theatrico, omnes quidem currunt, ſed vnus accipit palmam. Curramus credendo, ſperando, deſiderando, curramus corpus caſtigando, & Eleemoſynas in dandis bonis, maliſque ignoſcendis, hilariter & ex corde faciendo, & currentium vires vt adiuuentur, orando: & ſic audiamus præcepta perfectionis, ne currere negligamus ad plenitudinem charitatis. *Et in Pſal. 39. in verſum Sacrificium & oblationem noluiſti:* Omnes quidem currunt. Paulus Apoſtolus dicit in illo ſtadio, in illo ſpectaculo, vnus tamen accipit brauium, cæteri victi diſcedũt, & perſeuerauerunt in currendo. Sed cum acceperit vnus, remanent cæteri qui ſimiliter laborauerunt. Hic non eſt ſic; quotquot currunt, perſeueranter currant, omnes accipiunt: & qui prior venerit, expectat vt cum poſteriore coronetur. *Deo ait Paulus, melius aliquid pro nobis prouidente, vt non ſine nobis conſummarentur. Et Io. in Apoc. notat dictum, animabus interfectorum pro Chriſto, expectate modicum tempus, donec impleatur numerus fratrum veſtrorum.* Agonem quippè iuſtum, non cupiditas, ſed charitas facit. Omnes currentes amant ſe, & ipſe Amor curſus eſt. S. Auguſt.

12. PRIVS NOVIMVS *Lumine naturali, quàm fidei, natura duce, communi rationis humanæ ſenſu, Deum vnum ſuper omnes Deos, & bonum & iudicem iuſtum eſſe ſcimus.* QVÆRIS, *&c. An adeo deſipis vt hæſites an ſequenda ſit certa dux natura in vſu rerum, ne fortè in abruptum erroris rapiat, quia diabolus æmulus Dei, omnem rem ab eo conditam, & bonis & iuſtis vſibus addictam, cum ipſo homine per peccatum deprauato peruertit? Sed non ita corrupta eſt natura hominis, vt non intelligat flores oculis & naribus, non autem capiti ſummo imponendas.* VANITATI SVCCIDISSE, *Succubuiſſe, ſubiectam eſſe. Aug. non cuilibet creatura vano & peruerſo vſui hominis ſubiecta, ſed ipſi homini ſe ſubiicienti peccato & vanitati applicat locum Rom. 8. 20.* Vanitati ſubiecta eſt creatura non volens. *Sic igitur lib. qq. 83.* Hoc eſt illud Eccle. 1. Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Quæ abundantia eſt homini in omni labore ſuo, quem ipſe laborat ſub Sole cui dictum eſt, in labore mãducabis panem. Vanitati ergo ſubiecta eſt crea- S. Aug.

tura non ſponte. Benè additum eſt, non ſponte. A Homo quippè ſponte peccauit, ſed non ſponte damnatus eſt. Peccatum itaque fuit ſpontaneum, contra præceptum facere veritatis: peccati autem pœna, ſubiici fallaciæ. Non enim ſponte creatura vanitati ſubiecta eſt, ſed propter eum qui ſubiecit eam in ſpe. Id, propter eius iuſtitiam atque clementiam, qui neque peccatum impunitum reliquit, neque inſanabilem voluit eſſe peccantem. Quia & ipſa creatura, id eſt ipſe homo cum iam ſignaculo imaginis. *Non quantum ad naturam, ſed quo ad gratiam* propter peccatum amiſſo, remanſit tantummodo creatura: & ipſa itaque creatura, id eſt ipſa, quæ nondum vocatur filiorum forma perfecta, ſed tantum vocatur creatura, liberabitur à ſeruitute interitus *Et Concione 12. in Pſal. 118.* In ſpe, B qua ſperamus nos adhæſuros contemplandæ veritati, ſubiecti ſumus interim vanitati. Creatura quippè iſta, ſpiritalis, animalis, corporaliſque omnis in homine eſt, imò homo eſt. Sponte peccauit, & inimica facta eſt veritati, ſed vt meritò puniretur, non ſponte ſubiecta eſt vanitati, &c. INFAMATA CONDITIO *Res à Deo condita ab vſu naturali in infamem & turpem tranſlatæ. Qui licet naturali lumine res omnes ſpectaculis à Gentilibus applicatas,* Dei *Creaturas eſſe cognoſcunt, ſed neſciunt omnia illa à diabolo in malum vſum eſſe tranſlata. Vel aliter,* SCIENTIA DEFICIVNT. *Id. licet id ſciant, peccant tamen, & tantò grauius quantò contra conſcientiam peccant.* SVAVI LVDIOS NOSTROS. *Chriſtianos, qui ſuauitate ludorum & ſpectaculorum* C *delectantur.* GRÆCO STYLO. *Libro de ſpectaculis Græcè conſcripto, qui iam non extat.*

CORONARII. *Chriſtiani vſum coronarum licitum eſſe dicentes.* NATVRÆ AVTHORITATEM. *Quantum valere debeat apud eos communis ſenſus naturæ, in quantum homines ſunt: & in quantum Chriſtiani, & proximius & verius Deum natura colentes.* PROPRIÆ RELIGIONIS, *Chriſtianæ.* PIGNORA *Depoſita ſacra corporum Sanctorum, & maximè Martyrum, ſertis & corollis floreis honorent, non autem idola, vel communia cadauera quæ coronant Ethnici.* S Auguſt. *Aug. lib. 22. de Ciuit. c. 8. vbi fusè de miraculis Beati Stephani. quæ bienny ſpatio, ex quo Hipponem tranſlatæ ſunt reliquiæ, ad ſeptuaginta fermè numerum peruenerant. Sic inter cætera & propria vocis* Pignorum, D *Et florum miſſorum in reliquias* MEMINIT. Ad aquas Tibilitanas Epiſcopo Proiecto afferente reliquias martyris glorioſiſſimi Stephani, ad eius memoriam veniebat magnæ multitudinis concurſus & occurſus. Ibi cæca mulier, vt ad Epiſcopum portantem pignora ſacra duceretur, orauit, flores, quos ferebat, dedit: recepit, oculis admouit, protinus vidit. Stupentibus qui aderant, præibat exultans, & viæ ducem vlterius non requirens. DISPICIANT, *Examinent, diſquirant* PRIVATIM *Specialiter, Præſertim*, NOSTRO. *Chriſtiano.* NAM ET VRGEMVR. *Enimuero, vrgent nos iſti corollary, vt probemus eis, quaſcumque coronas nobis omnino prohibitas ſub pœna communicandi cum ethnicis: Nec contenti ſunt,* E *nos probaſſe, floreas contra naturæ vſum ſummo imponi capiti, nil florum ſentienti; niſi etiam conuincamus, contextas ex variis frondibus, auro, gemmis, &c. etiam prohibitas: quia cum natura vſus non præſcribat iis abſtinendum, videtur eis, earum vſu . Chriſtianam diſciplinam non interdici.* NATVRA .GNAVIT. *Aſſignauit, determinauit olfactui & oculis.* VT IPSA HÆC *Laurea, cuius cauſa conſcriptus eſt hic liber.* PROFECTVS, *Progreſſus,* INSTRVMENTIS. *Libris.* SÆCVLARIA, *Prophana.* ATTIGI. *Breuiter & compendiosè perſtrinxi.* PRIMVM CAPVT. *Pandora fabuloſa.* CHARITIBVS, *Gratiis.* MVNERARETVR *Donis cumularetur.* VNDE *Dicta.* HESIODVS. *Ex Dion. Chryſoſt. & Ouid. Paſtor dicitur.* DE *Pandora egit initio Theogoniæ.* POETICVS. *Qualis Heſiodus. De eo enim ſacra Scriptura ſic habet. Exod. 3.* Moyſes autem paſcebat oues Iethro Soceri ſui Sacerdotis Madian: cumque minaſſet gregem ad interiora deſerti, venit ad Montem Dei Horeb. Apparuitque ei Dominus, in flãma ignis de medio rubi. *Vnde & ad populũ & paſcendũ regendum cum Aaron vocatus eſt, ſic fante Pſalte Pſal. 76. 21.* Deduxiſti ſicut oues populum tuũ, in manu Moyſi & Aaron. *Aug. in Pſal. 77. vbi de ſeipſo David* Suſtulit eum de Aug. gregibus ouium, & de poſt fœtantes accepit eum, paſcere Iacob ſeruum ſuum, &c. Ille quidem Dauid, ex cuius ſemine Caro Chriſti eſt, ab officio Paſtorali pecorum, ad hominum regnum tranſlatus eſt. Noſter autem Dauid ipſe Ieſus ab hominibus ad homines, à Iudæis ad Gentes; tamen ſecundum parabolam, ab ouibus ad oues allatus atque tranſlatus eſt. *Et Dauid quidem ſponſam reginam facit, proindeque coronatam, & Pandoram veram* Circumamictã varietatibus donorum *In Pſal. 44. inſcripto* Pro liliis vel floribus. *Et Moyſes Paſtor, licet peccatricem iam Euam foliis verenda texiſſe narret, non caput floribus; Innocens tamen; vt & vir, omnium rerum domina proindeque corõnata Pandora ſupponitur.* NVLLA PANDORA, *Quia fabuloſa nullius authoritatis eſt, vt eius exemplo, coronam frondeam imponas capiti; Pudeat te veritatis profeſſorem, velle de fabulis coronari.* DE VERITATIBVS SVIS. *Iam dicam de coronis, quas ſcriptores Gentilium, vt veras referunt.* ILLVMINATORES, *Commentatores. Vel intelligis tam de ſcriptoribus, quàm pictoribus & ſculptoribus.* A CÆTERIS. *Præcæteris, vt ſummus Deus. Sic legunt alij; pro eo quod nos* Ante omnes. PHERECIDES. *Poëta Syrus.* PRIAPO. *Hortorum Deo, quem Prudentius* Ruricolam *Vocat.* TÆNIIS. *Vittis & faſciis, ſeu corollis floreis.* ARIADNÆ SERTVM. *Coronam conſertam ex gemmis. Hæc à Theſeo primùm amata, deinde relicta, & ducta à Baccho, qui coronam eius nouem ſtellis micantem in aſtra retulit. Prudentius vocat hoc Sydus* Ignẽ Ariadnæum. VVLCANI OPVS. *Corona hæc aurea & gemmea à Vulcano fabricata, à Baccho data Ariadnæ.* ARGIS SIGNVM. *Apud Græcos idolum Iunonis coronatum palmite.* PRIVIGNI. *Priuignus dictus à Feſto, qui antequam Mater ſecundò nubat, eſt progenitus* Priuignus vxoris meæ filius ex alio viro natus. Liberi quoque, quos ex alia vxore habeo, vxori meæ priuigni ſunt. *L. 4. §. ad fines. ff. de Grad.* Priuigna non ſolum ea mihi intelligitur, quæ vxoris meæ filia eſt, ſed & neptis & proneptis, *L. Adoptiuus 14. §. Vltimo. ff. de Rit. nupt.* INSVLTANTEM. *Corio Leonino Herculis, & viti & palmiti Bacchi.* HABES TRAGOEDIAM, *In qua hæc legas, quæ inſcribitur* Cerberus. DELPHINE, *Pythone. Vnde & Apollo Pythius & Delphicus.* INDVISSE, *Impoſuiſſe capiti.* QVA SVPLICEM. *Quaſi reus eſſet effuſi ſanguinis, licet Draconis, vt ſe per laurum expiaret. Solebant enim qui ſupplicabant, id. orabant, adorabant, ſacrificabant, coronam ferre capite. Teſtis Appianus in Ibericis Sophocles in Oedipo Liuius libro 33. Alanus Coppus, &c.* NVBE POPVLVM, *Quaſi propriam arborem & ſibi dicatam, in coronam ſumit. Ex Plin. lib. 12. c. 1. Et Macrob. lib. 3. Saturn.* OLEASTRVM. *Vt victor & Author Olympicorum certaminum. Ex eod.* Plin. *lib. 16. c. 14.* APIVM *Vt victor & inſtitutor Nemæorum. ex eod. lib. 19. c. 8.* HELVEO. *Ex Athenæo lib. 15. & Plin. lib. 24. c. 10. Hedera valet contra caput graue vinũ.*

quod per helucum intelligit. INDVSTRIA. *Ex naturali proprietate cuiuſuis ſpeciei hedera, colligit hoc myſterium.* PRINCIPEM. *Authorem.* IN ILLVM. *In illius honorem* MAGNAM CORONAM. *Non magnitudine, ſed celebritate; vel Bacchanalia vel ferias vindemiales intelligit.* REM MAGIS VENTRIS. *Ad cibum. quàm capitis ad coronamentum.* CÆSPITEM *Glebam terræ herbidam, Gallicè* Gazon. MENDACIVM DIVINITATIS. *Proprium opus diaboli mendacium eſt,* Quod ex propriis loquitur. *Sed maximè dum ſe Deũ mendaciter fingens,* In veritate non ſtetit; *Et Euæ plures Deos mentitus, ait:* Eritis ſicut dij EOS PRÆSPEXERAT, *præuiderat; non quòd futura contigentia certò videret, ſed quòd homines perſuaſurus eſſet, Saturnum, Iouem, &c. alioſque homines in Deos tranſcribere.* AGERETVR. *Mimicè repræſentaretur.* HOMINIS VERI DEI. *Chriſtianos Deum verum colentes.* CANDIDATIS DIABOLI. *A ſeruitute Dei libera, ad ſeruilem diaboli & idololatriæ libertatem abducti. Vel ab ambientibus honorem diuinum, ſicut diabolus ambierat.* INITIABATVR *Conſecrabatur.* ADHVC VIVIS. *Id hominibus nondum mortuis, qui hunc cultum ad diabolos referebant.* NON QVASI ALIQVID, *&c. Sic* 1. *Cor.* 10. 19. Nonne qui edunt hoſtias, participes ſunt altaris? quid ergo dico? quod idolis immolatum ſit aliquid, aut quod idolum ſit aliquid? *Syr. addit, minimè. Quod ſubintelligitur in textu vulgato:* Sed quæ immolant Gentes, dæmoniis immolant, & non Deo. *Aug. to. 6. lib. 32. Cont. Fauſtum c.* 13. Cur non expediat immolatitio veſci Chriſtiano, Apoſtolus dicit: Nolo vos, inquit, ſocios fieri dæmoniorum. Neque enim ipſam immolationem reprehendit, quam faciebant Patres, præfigurantem ſanguinem ſacrificij, quo nos Chriſtus redemit: ſed quæ immolant Gentes, dæmoniis, inquit, immolant, & non Deo: Deinde adiecit quod dixi, nolo vos ſocios fieri dæmoniorum. Nam ſi natura ipſa immolatitiæ carnis eſſet immunda, vtique & neſcientem contaminaret. Neque enim eo minus ipſa eſſet, quo minus ab ſciente acciperetur, ſed propter conſcientiam; ne dæmonibus communicaſſe videatur. *Sic Tertull. non flores aut frondes, aliaſue materias damnat coronarum, ſed quia inuenta ſunt dæmonum & idolorum. Vnde argumentatur à minori ad maius; quodſi Idolothyta vetita ſunt, quæ ab hominibus immolata ſunt idolis, quòd hæc ad cultum dæmonum pertineant; quantò magis coronæ, quas homines ipſi ſibi, dum adhuc viuerent, & pro diis haberentur, impoſuerunt?* PER EOS, *Deos homines* ESVRIERVNT. Cibus enim electus *dæmonum eſt & tota ſitis, vt in hominibus diuinitate donatis, ipſi colantur. Vnde prius ab initio eſuriebant in dictis diis, quod poſtea ſibi fieri procurauerunt. De hac ſiti, & fame infra dicemus.*

Aug.

13. VSQVE ADHVC. *Hactenus* PROPRIETATEM HABITVS *Coronæ ſcilicet, tam ex recenſita eius origine, quàm ex vſu ſuperſtitioſo, propriè ad idola pertinere ſuſtinuimus* IN REBVS. *Sacris.* IMAGO ILLORVM *Repræſentatio idolorum, cenſendus eſt vſus ille coronæ.* CONVENITVR. *Eſſe conuincitur.* COLLEGIORVM SACERDOTALIVM. *Societatum diuerſarum, diis diuerſis addictarum* APVD CLAVDIVM. *Saturninum de quo ſupra.* OFFICIIS, *Miniſteriis. Vnde cap.* 11 *meminit* Officialium coronarum. FORES. *Sic Catullus & Ouidius* HOSTIÆ. *Ita Euripides.* ARÆ. *Habes apud Ouidium. Statium, Propertium.* MINISTRI. *Lege Macrob.* 3 *Satur. cap.* 16. *Ammianum lib.* 29. *Plin. lib.* 16. *c.* 4. Deorum honori ſacrificantes, coronam ſumpſere, victimis ſimul coronatis. *De idolis tandem Baruch* 6. 9. Coronas certè aureas habent ſuper capita ſua dij illorum: vnde ſubtrahunt Sacerdotes ab eis aurum & argentum, & erogant illud in ſemetipſos. *Nec multum curant dæmones; maior enim eos tenet fames & eſuries, vt per auaritiam peccent, quam Paulus dixit,* Idolorum ſeruitutem. *De hac eſurie & idolis, & vitiis, quibus, vt cibum edens, eum in ſe conuertit, & carni ſuæ ſimilem facit, ſic diabolus ſibi damnatos conſimiles auidiſſimè deſiderat facere homines. Aug. in Pſal.* 96. Confundantur omnes qui adorant ſculptilia, & qui gloriantur in ſimulacris ſuis. Extitit neſcio quis diſputator, qui doctus ſibi videbatur, & ait: Non ego illum lapidem colo, nec illud ſimulacrum, quod eſt ſine ſenſu, &c. Adoro quod video, & ſeruio ei quem non video. Quis eſt iſte? Numen quoddam, inquit, inuiſibile, quod præſidet illi ſimulacro. Hoc modo reddendo rationem de ſimulacris ſuis, diſerti ſibi videntur, quia non colunt idola, & colunt dæmonia. Etenim, fratres ſicut dicit Apoſtolus, quæ immolant Gentes, dæmoniis immolant, & non Deo. Nolo vos, inquit, ſocios fieri dæmoniorum. Nam ſcimus quia nihil eſt idolum, &c. Non ergo hinc ſe excuſent, quia quaſi idolis inſenſatis dediti non ſunt, dæmoniis magis dediti ſunt, quod eſt periculoſius: Nam ſi tantùm idola colerent, ſicut eos non adiuuarent, ita illis nihil nocerent. Si autem adores & ſeruias dæmonibus, erunt Domini tui. Et qui erunt Domini tui? inuidi tui. Libertati tuæ neceſſe eſt inuideant, ſemper te velint poſſidere, ſemper talem facere, qualem poſſint ſecum trahere. Eſt enim inſita maleuolentia quædam & pernicies nocendi iſtis malis Spiritibus, gaudent de malo hominum, & de fallacia noſtra; ſi nos fefellerint, paſcuntur. Et quid quærunt? non quibus in æternum dominentur, ſed cum quibus in æternum damnentur: quomodo ſolet maleuolus latro nominare innocentem: *Vt participem criminis.* Numquid ſi fuerit vnus incenſus, minus ardet ſi duo ardeant? minus moritur, ſi duo moriantur? pœna illi non minuitur, ſed maleuolentia paſcitur: mecum moriatur. Non ſe minus moriturum dicens, ſed ſolatium habet malum alterius. Talis eſt diabolus, ſeducere vult eos qui cum illo puniantur. Et quia non poteſt fallere iudicem Deum, non enim nominat apud illum innocentem, vera crimina volens habere quæ obiiciat, peccata perſuadet. *Sic ſuaſit idololatriam, ſic & vſum coronæ, vt ſecum damnet idololatras, & contra vnius Dei cultum, & legitimum florum & aliarum materiarum vſum, floribus aliiſque rebus in coronis abutentes.*

S. Auguſt.

CORRECTIO.

Correctio fraterna vtraque lege indicta eſt. 4. Cont. Marc. cap. 35. à p.

a PEccantem *fratrem iubet corripi;* Quod qui non fecerit, vtique deliquit, aut ex odio volens fratrem in delicto perſeuerare, aut ex acceptione perſonæ, parcens ei; habes Leuiticum, b *Non odies fratrem tuum in animo tuo, traductione traducens proximum tuum,*

a Luc. 17. 3.
b Leuit. 9. 17.

c Exo. 23. 4. Vtique & fratrem; *Et non ſumes propter illum, delictum.* Nec mirum ſi ita docet [c] *Qui pecora quoque fratris tui, ſi errantia in via inueneris, prohibet deſpicias; quo minus ea reducas fratri tuo;* Nedum ipſum ſibi.

CORRECTIO. SCHOLIA.

IVBET CORRIPI *Luc.* 17. 3. Si peccauerit in te frater tuus, increpa illum: & ſi pœnitentiam egerit, dimitte illi: *Per increpationem, correptionem intelligit. Aliis paulò verbis vſus eſt Chriſtus apud Math.* 18. 15. Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipſum ſolum: ſi te audierit, lucratus eris fratrem tuum. DELIQVIT. *Aduerte ſub pœna peccati nos obligari ad fraternam correptionem*: Vnicuique enim mandauit de proximo ſuo. HABES *Leniticum cap.* 19. 17. Non oderis fratrem tuum in corde tuo, ſed publicè argue eum, ne habeas ſuper illo peccatum. 70. *autem* Non odio habebis fratrem tuum animo tuo, arguendo argues proximum tuum, & non accipies propter ipſum peccatum. TRADVCTIONE TRADVCENS. *Stilum Scripturæ imitatur emphaticè, diffamatione non diffamabis. Sic Liuius lib.* 2. Veſtras coniuges, veſtros liberos traductos per ora hominum. *Et de S. Ioſeph. Math.* 1. 19. Ioſeph autem vir eius cum eſſet iuſtus, & nollet eam traducere, *Accuſare & infamare apud iudices* voluit occultè dimittere eam. PECORA QVOQVE. *Exo.* 23. 4. Si occurreris boui inimici tui, aut aſino erranti, reduc ad eum 70. *Sic.* Aut ſubiugali eius errantibus, reducens reddes ei. NEDVM IPSVM SIBI. *Quantò magis curare debes, vt proximus ad ſeipſum redeat, qui à ſeipſo, & ratione, peccando abierat in regionem longinquam cum prodigo, qui & cum Pſalte dicere poterat,* Cor meum

S August. dereliquit me. *Aug. in Pſal.* 39. Quid mirum eſt, ſi cor tuum deſertum eſt à Deo tuo, quando teipſum deſeruit? *Errantibus ergo dicendum eſt corrigendo:* Redite præuaricatores ad Cor. *De Correctione fraterna*

S. August. *& in ea modo ſeruando ſæpè Auguſtinus. In Pſal.* 102. Quid de luxurioſo filio facturus es? non caſtigabis, non verberabis? ſeruum & ipſum tuum ſi malè viuentem videris, non pœna aliqua, non verberibus refrænabis? fiat hoc, fiat, admittit Deus; imò reprehendit ſi non fiat: ſed animo dilectionis fac, non animo vltionis. Vbi autem potentiores aliquos iniurioſos paſſus fueris, vbi tibi nec corrigere diſciplinâ licet, nec forte etiam monere, aut præcipere, tolera, ſecurus tolera. *Et tract.* 10. *in Io.* 2. Vnumquemque Chriſtianum zelus Dei comedat,

S. August. in qua domo Dei membrum eſt. Non enim magis eſt domus tua, quàm domus vbi habes ſalutem ſempiternam, &c. Vides fratrem currere ad theatrum: prohibe, mone, contriſtare, ſi zelus domus Dei comedit te, vides alios currere, & inebriari velle, & hoc velle in locis Sanctis quod nuſquam decet: prohibe quos potes, tene quos potes, terre quos potes, quibus potes blandire, noli tamen quieſcere. Si amicus eſt, admoneatur leniter: vxor

A eſt, ſeueriſſimè refrenetur: ancilla eſt, etiam verberibus compeſcatur, &c. Si autem frigidus fueris, marcidus, ad te ſolum ſpectans, & quaſi tibi ſufficiens, & dicens in corde tuo: quid mihi eſt curare aliena peccata? ſufficit mihi anima mea, ipſam integram ſeruem Deo. Eia, non tibi venit in mentem ſeruus ille qui abſcondit talentum, & noluit erogare? Numquid enim accuſatus eſt quia perdidit, & non quia ſine lucro ſeruauit? &c. Nolite quieſcere lucrari Chriſto, quia lucrati eſtis à Chriſto. *Appoſitè in verba Chriſti ſupra relata.* Lucratus eris fratrem tuum. *Et to.* 10. *ſer.* 16. *de Verb. Do.* Dominus dicit, corripe illum inter te & ipſum ſolum. Salomon dicit, qui arguit palam pacem facit. Ergo

August.

B neſcit Dominus quid præcepit? Salomon vult contundi frontem peccantis, Chriſtus parcit pudori erubeſcentis. *Aduerte quàm aptè in Tertull. hic contra Marcionem agentem, antitheſes veteris & noui Teſtamenti, ſtultè arguentem.* Vis noſſe quiſquis talia cogitas, non ſibi repugnare duo teſtamenta, quia illud in libro Salomonis, hoc in Euangelio reperitur? Apoſtolum audi. Certè Apoſtolus miniſter eſt noui Teſtamenti. Audi ergo Apoſtolum Paulum Timotheo præcipientem & dicentem, peccantes coram omnibus, argue vt & cæteri timorem habeant, &c. Quid dicis Domine? &c. Inter te ipſum ſolum. Quid dicis Apoſtole? peccantes coram omnibus, &c. *Sic autem conciliat, vt aperta arguat*

C *palam, ſecreta in occulto.* Quia enim ſecretum fuit quando in te peccauit, ſecretum quære cùm corrigis quod peccauit. Nam ſi ſolus noſti quia peccauit in te & eum vis coram omnibus arguere, non es correptor ſed proditor. *Subdit exemplum S. Ioſeph ſuſpicantis adulterium*: Reſtabat certa adulterij ſuſpicio, & tamen quia ipſe ſolus ſenſerat, ipſe ſolus ſciebat; quid de illo Euangelium? Ioſeph autem cùm eſſet vir iuſtus, & nollet eam diuulgare, &c. Ipſa corripienda ſunt coram omnibus, quę peccantur coram omnibus, &c. Peccauit ergo in te frater tuus: Si tu ſolus noſti, tunc verè in te ſolum peccauit. Nam ſi multis audientibus tibi fecit iniuriam, & in illos peccauit, quos teſtes ſuæ iniquitatis effecit. *Et ſer* 15. *de Verb. Do. circa. f.* Corri-

August.

D piamus verbis, ſi opus eſt, & verberibus, ſed delictum dimittamus, culpam de corde abiiciamus. &c. Vt ſi per charitatem imponitur diſciplina, de corde lenitas non recedat. Quid enim tam pium quàm Medicus ferens ferramentum? plorat ſecandus, & ſecatur: plorat vrendus & vritur. Non eſt illa crudelitas, abſit vt ſæuitia medici dicatur. Sæuit in vulnus, vt homo ſanetur: quia ſi vulnus palpatur, homo perditur.

Aug.

CREATIO ET CREATVRA.

3. *Creatio ex nihilo facta probatur ex ſcriptura, dicente, quid ex quo fiat, cùm ex aliquo fit. Cont. Hermog. cap.* 20. *in f* 21. *&* 22. *per totum.*

QVum in omni operatione tria ſint principalia, qui facit, & quod fit, & ex quo fit: tria nomina ſunt edenda in legitima operis enarratione: perſona factoris, ſpecies facti, forma materiæ. Si materia non edetur, vbi & opera & operator eduntur, apparet ex nihilo eum operatum. Proinde enim ederetur ex quo, ſi ex aliquo fuiſſet operatus. Deni-

que Euangelium vt ſupplementum inſtrumenti veteris adhibebo, in quo vel eò magis de-
buerat oſtendi Deus ex aliqua materia, vniuerſa feciſſe, quod illic etiam, per quem omnia
fecerit, reuelatur. [a] *In principio erat Sermo. In quo principio* ſcilicet [b] *Deus fecit cælum & ter-* a Io. 1. 1.
ram. Et Sermo erat apud Deum, & Deus erat Sermo. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine illo fa- b Gen. 1.1.
ctum eſt nihil. Cùm igitur & hîc manifeſtetur & factor, id eſt Deus, & facta, id eſt omnia, Io. 1.1. &
& per quem, id eſt Sermo; nonne & vnde omnia facta eſſent à Deo per Sermonem, exe- ſeq.
giſſet ordo profiteri, ſi ex aliquo facta eſſent? Ita quod non fuit, non potuit ſcriptura pro-
fiteri. Et non profitendo, ſatis probauit non fuiſſe: quia profiteretur ſi fuiſſet. Ergo, in- Cap. xxi.
quis, ſi tu ideò præiudicas ex nihilo facta omnia, quia non ſit manifeſtè relatum de mate-
ria præcedenti factum quid, vide ne diuerſa pars ideo contendat ex materia omnia facta,
quia proinde non apertè ſignificatum ſit, ex nihilo quid factum. Planè retorqueri quæ-
dam facile poſſunt: non ſtatim & ex æquo admitti, vbi diuerſitas cauſæ eſt. Dico enim,
etſi non apertè ſcriptura pronuntiauit ex nihilo facta omnia, ſicut nec ex materia, non tan-
tam fuiſſe neceſſitatem apertè ſignificandi de nihilo facta omnia, quanta eſſet, ſi ex ma-
teriâ facta fuiſſent. Quoniam quod fit ex nihilo, eo ipſo dum non oſtenditur ex aliquo
factum, manifeſtatur ex nihilo factum: & non periclitatur, ne ex aliquo factum exiſtime-
tur, quando non demonſtretur ex quo ſit factum. Quod autem ex aliquo fit, niſi hoc ip-
ſum apertè declaratur ex aliquo factum, dum illud ex quo factum ſit non oſtenditur, pe-
riclitabitur primò videri ex nihilo factum, quia non editur ex quo ſit factum. Dehinc, etſi
ea ſit conditione, vt non poſſit videri non ex aliquo, proinde periclitabitur, ex alio lon-
gè factum videri, quàm ex quo factum eſt, dum non proponitur, vnde ſit factum. Ita, ſi
ex nihilo Deus cuncta feciſſe non potuit, etſi ſcriptura non adjeciſſet illum ex nihilo fe-
ciſſe; ex materia eum feciſſe omni modo debuit edixiſſe, ſi & ex materia feciſſet. Quia il-
lud in totum habebat intelligi, etſi non ſignificaretur: at iſtud in dubio, niſi ſignificare-
tur. Atque adeo Spiritus ſanctus hanc ſcripturæ ſuæ rationem conſtituit, vt cùm quid ex Cap. xxii.
aliquo fit, & quod fit, & vnde, fit referat. [c] *Fruticet*, inquit, *terra herbam fæni, ſeminantem* c Gen. 1.
ſemen ſecundùm genus, & ſecundùm ſimilitudinem, & lignum fructuoſum faciens fructum, cu- 11. & ſeq.
ius ſemen in ipſo in-ſimilitudinem. Et factum eſt ſic. Et produxit terra herbam fæni ſeminan-
tem ſemem ſecundùm genus, & lignum fructuoſum faciens fructum, cuius ſemen in ipſo in ſimi-
litudinem. Et ruſus: [d] *Et dixit Deus: Producant aquæ repentia animarum viuarum, & volatilia* d Gen. 1.
volantia ſuper terram per firmamentum cæli. Et factum eſt ſic. Et fecit Deus cetos magnos, & omnem 20.
animam animalium repentium, quæ produxerunt aquæ ſecundùm genus ipſorum. Item poſt
hæc. [e] *Et dixit Deus: Producat terra animam viuentem ſecundùm genus, quadrupedia & re-* e Gen. 1.
pentia, & beſtias terræ, ſecundùm genus ipſorum. Si ergo ex iam factis rebus, alias res Deus 24.
proferens, oſtendit per Prophetam, & dicit quid, vnde protulerit: (quamquam poſſimus
vnde vnde illas prolatas æſtimare, dum ne ex nihilo; iam enim facta erant quædam, ex
quibus prolatæ videri poſſent:) ſi tantam curam inſtructionis noſtræ inſumpſit Spiritus
ſanctus, vt ſciremus quid vnde proceſſerit, nonne proinde nos & de cœlo & de terra com-
potes reddidiſſet, ſignificando vnde ea eſſet operatus, ſi de aliqua materia origo conſtaret
illorum? vt tantò magis ex nihilo ea videretur operatus, quantò nihil adhuc erat factum,
ex quo operatus videretur. Itaque ſicut ea, quæ de aliquo prolata ſunt, oſtendit vnde prolata
ſint: ita quæ non oſtendit vnde prolata ſint, ex nihilo prolata confirmat. Igitur *In princi-* Gen. 1. 1.
pio Deus fecit cælum & terram. Adoro ſcripturæ plenitudinem, qua mihi & factorem mani-
feſtat & facta. In Euangelio vero amplius & miniſtrum atque arbitrum Rectoris inuenio
Sermonem. An autem de aliqua ſubiacenti materia facta ſint omnia, nuſquam adhuc legi.
Scriptum eſſe doceat Hermogenis officina. Si non eſt ſcriptum, timeat [f] *Væ* illud, *adiicien-* f Apoc.
tibus aut detrahentibus Deſtinatum. 22. 18. & ſeq.

CREATIO. I. SCHOLIA.

FORMA MATERIÆ *Non quod neget materiam informem. nec enim hic agit de materia prima, ſed de ſubiecto in genere, & materia ex qua aliquid fit. Per formam igitur intelligit qualitatem materiæ, vtpote aurum, argentum, lignum, &c.* NON EDETVR. *Si non dicatur materia, cùm dicitur efficiens ſiue artifex, & opus eius.* INSTRVMENTI *veteris Teſtamenti.* SVPPLEMENTVM *Quod nouum Teſtamentum expreſſè & explicitè dicat, quod vetus implicitè dicit.* SERMO, *Verbum.* INQVIT. *Sic inducit Hermogenem obiicientem.* SI TV, *Tertulliane ſcilicet* DIVERSA PARS *Hermogenianorum.* DIVERSITAS CAVSÆ *Cauſa & ratio* A *diuerſa.* EA SIT CONDITIONE. *Eius conditionis ſit res.* NON EX ALIQVO, *Supple factum ex aliqua materia.* EX ALIO LONGE. *Multo magis ex alia quacumque materia, quàm ex qua verè factum eſt* HABEBAT INTELLIGI, *Debebat manifeſtè intelligi, quamuis nihil expreſſè de eo dictum eſſet.* IN DVBIO, *Manet dubium & occultum, niſi expreſſè declaretur* ATQVE ADEO, *&c. Sic confirmat omnia ex nihilo primò facta, ex nulla æterna & præexiſtente mundo materia, qualem finxit Hermogenes; quia Spiritus Sanctus Scripturæ Author ſolet expreſſè dicere, cùm aliquid ex aliquo fecit Deus, ipſam de qua fecit, ſpecificare materiam.*

Exempla ſubiicit ex Geneſi. FRVTICET TERRA. *Gen. 1. 11.* Germinet terra herbam virentem, &c. *De his locis iam alibi.* VNDE VNDE. *Vndecumque tandem, ex quacumque materia.* NE EX NIHILO. *Modo non puteturex nihilo factus mundus.* DE COLO ET TERRA. *Primas ſcilicet creaturas ex nihilo factas.* COMPOTES, *Scientes & intelligentes.* PLENITVDINEM, *Quia plenè dicit omnia rerum principia, quæ ver: ſunt, nec quidquam omittit neceſſarium cognitioni rerum. Deum enim aperte opificem, & opus eius agnoſcit, & ſi aliqua materia fuiſſet, non eam prateriiſſet.* AMPLIVS *Inde ſupra dixit nouum Teſtamentum veteris ſupplementum.* MINISTRVM. *Non quòd filium inferiorem Patre cenſeat, cùm addat.* ARBITRVM RECTORIS, *Id eſt, Dei Patris oculum & manum, quo vt omnia fecit, ſic.* Vidit B cuncta quæ fecerat, & erant valde bona, *Quia iuxta formam, Ideam, Verbum ſuum facta cognouit. Miniſtrum ergo dicit, coadiutorem & cooperatorem. Vnde filius apud Io. 5. 17.* Pater meus vſque modò operatur, & ego operor. *Aug. tract. 18. in Io.* In eo quod dixit, non poteſt filius à ſe facere quidquam, niſi quod viderit Patrem facientem: non alia opera Pater facit quæ videat filius, & alia filius, cùm viderit Patrem facientem, ſed eadem opera ipſa & Pater & filius. Securus enim ait, quæcumque ille fecerit, hæc & filius ſimiliter facit. Non cùm ille fecerit, alia filius ſimiliter facit: ſed quæcumque ille fecerit, hæc &. filius ſimiliter facit Si hæc facit filius quæ fecerit Pater, per filium facit Pater: C Si per filium facit, quæ facit Pater, non alia Pater, alia filius facit: ſed eadem opera ſunt Patris & filij, &c. Accipite exemplum, &c. Cum ſcribimus literas, facit eas primò cor noſtrum, & deinde manus noſtra, &c. Manus ſeruit imperanti cordi, eaſdem literas facit & cor, & manus, numquid alias cor, alias manus? eaſdem quidem facit manus, ſed non ſimiliter. Cor enim noſtrum facit eas intelligibiliter, manus autem viſibiliter. Ecce quomodo fiunt eadem, & diſſimiliter. Vnde parum fuit Domino dicere quæcumque Pater fecerit, & hæc & filius facit, niſi adderet & ſimiliter, &c. Si hæc & facit, & ſimiliter facit, expergiſcere, ſtringatur Iudæus, credat Chriſtianus, conuincatur hæreticus, æqualis eſt Patris filius. TIMEAT VÆ *Apoc. 22. 18.* Conteſtor omni audienti verba Pro- D phetiæ huius: ſi quis appoſuerit ad hæc, apponet Deus ſuper illum plagas ſcriptas in libro iſto. Et ſi quis diminuerit de Verbis libri Prophetiæ huius, auferet Deus partem eius de libro vitæ & de Ciuitate Sancta. *De Creatione ex nihilo facta, ſæpè Auguſtinus, nunc hæc ſufficiant quæ habet, to. 3. lib. de fide & Symbolo c. 2.* Conati ſunt quidam perſuadere Deum Patrem non eſſe omnipotentem, non quia hoc dicere auſi ſunt, ſed in ſuis traditionibus hoc

S. Aug.

S. Auguſt.

A ſentire & credere conuincuntur. Cùm enim dicunt eſſe naturam, quam Deus omnipotens non creauerit, de qua tamen iſtum mundum fabricauerit, quem pulchrè ornatum eſſe concedunt: Ita Patrem omnipotentem Deum negant, vt non eum credant mundum potuiſſe facere, niſi ad eum fabricandum alia natura, ſcilicet quæ iam fuerat, & quam ipſe non fecerat: vteretur: Carnali ſcilicet conſuetudine videntes fabros, & domorum ſtructores, & quoslibet opifices; qui niſi adiuuentur parata materia, ad effectum ſuæ artis peruenire non poſſunt. Ita etiam intelligunt fabricatorem mundi non eſſe omnipotentem, ſi mundum fabricare non poſſet, niſi eum aliqua non ab illo fabricata natura, tanquam materies adiuuaret: At ſi omnipotentem B Deum fabricatorem mundi eſſe concedunt, fateantur neceſſe eſt ex nihilo eum feciſſe quæ fecit. Non enim aliquid eſſe poteſt, cuius Creator non eſſet, cùm eſſet omnipotens: quia & ſi aliquid fecit ex aliquo, ſicut hominem de limo. *Et ex Tertull. hoc capite, herbam, plantas, animalia, piſces, aues, ex terra & aqua.* Non vtique fecit ex eo quod ipſe non fecerat, quia terram vnde limus eſt, ex nihilo fecerat. Et ſi ipſum cœlum & terram, id eſt ipſum mundum, & omnia quæ in eo ſunt, ex aliqua materia fecerat, ſicut ſcriptum eſt Sap 11. 18. Qui feciſti mundum ex materia inuiſa, vel informi, ſicut nonnulla exemplaria tenent: nullo modo credendum eſt, illam ipſam materiam, de qua factus eſt mundus, quamuis informem, quamuis inuiſam, C quocumque modo eſſet, per ſeipſam eſſe potuiſſe, tanquam coæternam, & coæuam Deo: *Vt ſenſit Hermogenes.* Sed quemlibet modum ſuum quem habebat, vt quomodo eſſet, & diſtinctarum rerum formas poſſet accipere, non habebat niſi ab omnipotente Deo, cuius beneficio eſt res, non ſolum quæcumque formata, ſed etiam quæcumque formabilis. Inter formatum & formabile hoc intereſt, quòd formatum iam accepit formam, formabile autem poteſt accipere; ſed qui præſtat rebus formam, ipſe præſtat rebus etiam poſſe formari: quoniam de illo, *vt principio effectiuo,* Et in illo, *vt cauſa ideali & exemplari, ſcil. Verbo.* Eſt omnium ſpecioſiſſima ſpecies incommutabilis: Et ideo ipſe vnus eſt, qui cuilibet rei, non ſolum vt pulchra ſit, ſed etiam vt pulchra eſſe poſſit, attribuit. Qua- D propter rectiſſimè credimus, omnia Deum feciſſe de nihilo: quia etiamſi de aliqua materia factus eſt mundus, eadem ipſa materia, de nihilo facta eſt, vt ordinatiſſimo Dei munere prima capacitas formarum fieret (*Id eſt materia informis capax formarum.* Ac deinde formarentur, quæcumque formata ſunt. *Prolixus locus, ſed bellè mentem Tertulliani exponens, & errorem Hermogenis confutans.*

2. *Creatio ex nihilo probatur, quòd omnia in fine mutanda, & proinde peritura ſint.*

Cont. Hermog. cap. 34. in. p. adm.

CEterùm, omne ex nihilo conſtitiſſe, illa poſtremo diſpoſitio ſuadebit, quæ omnia in
nihilum redactura eſt. Si quidem & [a] *Cœlum conuoluetur vt liber*, Immo nuſquam fiet
cum ipſa terra, cum qua primordio factum eſt. [b] *Cœlum & terra præteribunt*, inquit, [c] *Cœlum*
primum, & terra prima abierunt, & locus non eſt inuentus illis: Quia ſcilicet quod & finit, lo-
cum amittit. Sic & Dauid, [d] *Opera manuum tuarum cœli, & ipſi peribunt.* Nam etſi *Mutabit*
illos velut opertorium, & mutabuntur, Sed mutari, perire eſt priſtino ſtatui, quem, dum mu-
tantur, amittunt. [e] *Et ſtellæ quidem de cœlo ruent, ſicut fici arbor, quum valido commota*
vento, acerba ſua amittit [f] *fontes vero tanquam cera liqueſcent à conſpectu Domini* [g] *quum ſurre-*
xerit, ſcilicet confringere terram, Sed & [h] *Paludes*, inquit, *areſaciam.* [i] *Et quærent aquam, nec*
inuenient. [k] *Etiam mare hactenus.*

a Eſa. 34. 4 Apoc. 6. 14. b Math. 24 35. c Apoc. 21. 1. d Pſal. 101. 26. 27. & 28. e Math. 42. 29. & 23. Apoc. 6. 13. f Pſal. 96. 5. g Eſa. 2. 19. h Eſa. 41. 17. k Apoc. 21. 1.

CREATIO. II. SCHOLIA.

A POSTREMO. *Poſtrema conſummatio ſæculi.* IN NIHILVM. *Latè ſumit, & proinde argumentum non plenè concludit, certum eſt enim omnia ex nihilo facta, ſed in nihilum redigenda non eſt in ſcriptura expreſſum, licet* Tempus non erit amplius. *Et futurum ſit* Cœlum nouum, & terra noua. CONVOLVETVR. *Eſa. 34. 4.* Et tabeſcet omnis militia cœlorum, & complicabuntur ſicut liber cœli. Et omnis militia eorum deflues 70. Et omnes ſtellæ cadent ſicut folia ex vite. *Quia ſcilicet virtutibus cæli motis, id eſt intelligentiis remotis à regulari regimine cælorum, in quibus, velut extenta pelle, Aſtronomi ſcriptas rerum inferiorum cauſas legunt; omnibus confuſis, velut in libris clauſis, nil certi legere poterunt pro gubernatione ſublunarium. Et Apoc. 6. 14* Et cœlum receſſit ſicut liber inuolutus & omnis B mons & inſulæ de locis ſuis motæ ſunt. NVSQVAM FIET *Nullum erit, vt nec terra, de quibus dicitur Gen. 1. 1.* In principio creauit Deus cœlum & terram. PRÆTERIBVNT. *Math. 24. 35.* Cœlum & terra tranſibunt. *Syr. autem:* Præteribunt. COELVM PRIMVM *Apoc. 21. 1.* Et vidi cœlum nouum, & terram nouam. Primum enim cœlum, & prima terra abiit, & mare iam non eſt. *Quod non de ſubſtantia, ſed qualitatibus & accidentibus intelligendum eſt.* ET STELLÆ QVIDEM. *Math. 24. 29.* Stel-

Aug. læ cadent de cœlo, & virtutes cœlorum commouebuntur. *Et verſu 32.* Ab arbore autem fici diſcite parabolam, &c. *Sed expreſſius in rem Tertull. Eſa. 34. 4.* Omnis militia eorum deflues, ſicut defluit folium de vinea & de ficu. 70. *autem:* Omnes ſtel- C læ cadent ſicut folia ex vite, & ſicut cadunt folia de ficu. *Et adhuc melius Apoc. 6. 13.* Stellæ de cœlo ceciderunt ſuper terram. *Id eſt, cælis complicatis vt ſupra, ſtellæ velut characteres non apparentes, pro lapſis habitæ ſunt, vel Meteora ignea è ſuprema aëris regione* Sicut ficus emittit groſſos ſuos, cum à vento magno mouetur. Et cœlum receſſit ſicut liber inuolutus, & omnis mons & inſulæ de loco ſuo motæ ſunt. MONTES VERO *Pſal. 96. 5.* Montes ſicut cera fluxerunt à facie Domini, CONFRINGERE TERRAM. *Eſa. 2. 19.* Introibunt in ſpeluncas petrarum, & in voragines terræ, à facie formidinis Domini, & à gloria maieſtatis eius, cum ſurrexerit percutere terram. *70 autem:* A gloria fortitudinis eius, cum ſurrexerit frangere terram. D PALVDES *Eſa 42 15.* Ponam flumina in inſulas, & ſtagna arefaciam. 70. Et paludes ſiccabo. QVÆRENT AQVAM *Eſa. 41. 17.* Egeni & pauperes quærunt aquas, & non ſunt: lingua eorum ſiti aruit. 70. Exultabunt pauperes & inopes. Quærent enim aquam, & non erit: lingua eorum præ ſiti aruit. *Quæ cauſa lætitiæ:* Ego Dominus Deus, ego exaudiã Deus Iſraël: & non derelinquam eos, ſed aperiam in montibus flumina. MARE HACTENVS. *Pamelius legit,* Oceanus *Id eſt, etiam ipſe Oceanus non erit. Repetit quod ſupra Apoc. 21. 1.* Prima terra abiit, & mare iam non eſt. *Vt hic textus ſine Auguſtino non abeat, vnum aut alterum locum ex eo proferam. In illud Pſal. 101. 26. & ſeq.* Opera ma-

Auguſt. E nuum tuarum ſunt cœli, &c. Apertè dicit hoc Apoſtolus Petrus. 2. 3. Cœli erant olim de aqua & per aquam conſtituti Dei Verbo, per quod qui factus eſt mundus ab aqua inundatus deperiit. Terra autem & cœli qui nunc ſunt, eodem Verbo repoſiti ſunt igni reſeruandi. Iam ergo dixit periiſſe cælos per diluuium: periiſſe autem nouimus cœlos ſecundum quantitatem & ſpatia aëris huius: excreuit enim aqua, & totam iſtam capacitatem, vbi aues volitant, occupauit, ac ſic vtique cœli perierunt propinqui terris: cœli, ſecundum quod dicuntur aues cœli. Sunt & cœli cœlorum ſuperiores in firmamento: ſed vtrum & ipſi perituri ſint igni, an hi ſoli cœli qui etiam diluuio perierunt, diſceptatio eſt aliquantò ſcrupuloſior inter Doctos, nec facilè, maximè in anguſtia temporis explicari poteſt. *Ex profeſſo autem tractat hunc locũ libro 20. de Ciuit. cap. 24. vbi, cum textum Pſaltis, totum retuliſſet, ſic habet:* Quid eſt quod Porphyrius, cum pietatem laudet Hebræorum, qua magnus & verus, & ipſis numinibus terribilis ab eis colitur Deus, Chriſtianos ob hoc arguit maximæ ſtultitiæ, etiam ex oraculis Deorum ſuorum, quod iſtum mundum, dicunt eſſe periturum? Ecce in literis pietatis Hebræorum dicitur Deo, quem confitente tanto Philoſopho, etiam ipſa numina perhorreſcunt: opera, inquit, manuum tuarum ſunt cœli, ipſi peribunt. Numquid quando cœli peribunt, mundus, cuius idem cœli ſuperior pars eſt & tutior; non peribit? Si hæc ſententia Ioui diſplicet, cuius, vt ſcribit iſte Philoſophus, velut grauioris authoritatis oraculo, in Chriſtianorum credulitate culpatur, cur non ſimiliter ſapientiam, tanquam ſtultitiam culpat Hebræorum, in quorum libris piiſſimis inuenitur? Porrò ſi in illa ſapientia, quæ Porphyrio tam multum placet, vt eam Deorum quoque ſuorum vocibus prædicet, legitur cœlos eſſe perituros, cur vſque adeò vana eſt iſta fallacia, vt in fide Chriſtianorum, vel inter cætera, vel præ cæteris hoc deteſtentur, quòd in ea periturus creditur mundus, quo vtique niſi pereunte, cœli non poſſunt perire? & in literis quidem Sacris, quæ propriè noſtræ ſunt: non Hebræis nobiſque communes, id eſt Euangelicis & Apoſtolicis libris legitur 1. Cor. 7. præterit figura huius mundi. Legitur. 1. Io. 2. mundus tranſit: legitur Math. 24 cœlum & terra tranſibunt. Sed puto quod, præterit, tranſit, tranſibunt, aliquantò mitius dicta ſunt, quàm peribunt. In Epiſtola quoque Petri Apoſtoli, vbi aqua inundatus qui tunc erat periiſſe dictus eſt mundus, ſatis clarum eſt, & quæ pars mundi à toto ſignificata eſt, & quatenus periiſſe dicta ſit, & qui cœli repoſiti igni reſeruandi in diem iudicij & perditionis omnium impiorum. Et in eo quod paulò poſt ait; veniet dies Domini vt fur, in quo cœli magno impetu tranſcurrent; Elementa autem ardentia reſoluentur: & terra, & quæ in ipſa ſunt opera exurentur: ac deinde ſubiecit, his omnibus pereuntibus, quales oportet vos eſſe? poſſunt illi cœli intelligi perituri, quos dixit repoſitos igni reſeruandos *Tres ſcilicet regiones aëris,* Et ea elementa accipi arſura, quæ in hac ima mundi parte ſubſiſtunt procelloſa & turbulenta, in qua eoſdem cœlos dixit eſſe repoſitos, ſaluis illis ſuperioribus, & in ſua integritate manentibus, in quorum firmamento ſunt ſidera conſtituta. Nam & illud quod ſcriptum eſt ſtellas de cœlo eſſe caſuras, præter quod poteſt multò probabilius, & aliter intelligi, magis oſtendit manſuros eſſe illos cœlos: ſi tamen ſtellæ inde caſuræ ſunt, cum vel tropica ſit locutio, quod eſt credibilius, vel in iſto imo cœlo futurum ſit aliquid vtique mirabilius quàm nunc fit, vnde & illa Virgiliana: ſtella facem ducens multa cum luce cucurrit. Hoc autem quod de Pſalmo commemoraui, nullum cœlorum videtur relinquere, quod periturum eſſe non dixerit. Vbi enim dicitur: operà

5. Auguſt.

manuum tuarum ſunt cœli, ipſi peribunt: quàm nullum eorum ab opere Dei, tam nullum eorum à perditione ſecernitur, &c. Sic à toto pars accipiatur in eo quod dictum eſt, ipſi peribunt, cum ſoli cœli infimi ſint perituri: quemadmodum in Apoſtolica illa Epiſtola, à toto pars accipitur, quod diluuio periſſe dictus eſt mundus, quamuis ſola eius, cum ſuis cœlis, pars ima perierit. *Illud autem Apoc. 21. 1 vidi cœlum nouum, &c. Sic explicat lib. 20. de*
S August. *Ciuit. c.* 16. Illa conflagratione mundana, elementorum corruptibilium qualitates, quæ corporibus noſtris corruptibilibus congruebant ardendo penitus interibunt: Atque ipſa ſubſtantia eas qua- A litates habebit, quæ corporibus immortalibus mirabili commutatione conueniant: vt ſcilicet mundus in melius innouatus aptè accommodetur hominibus, etiam in carne melius innouatis; Quòd autem ait, & mare iam non eſt. Verum maximo illo ardore ſiccetur, an & ipſum vertatur in melius, non facilè dixerim, &c. Niſi quòd in hoc eodem libro reperitur, tanquam mare vitreum ſimile chryſtallo, &c. Potuit de illo mari dicere, & mare iam non eſt, de quo ſupra dixerat: & mare reddidit mortuos ſuos, &c. Iam enim tunc non erit hoc ſæculum vitâ mortalium turbulentum & procelloſum; quod maris nomine figurauit.

3. *Creatio de nihilo facta eſt, non ex Dei acceſſu ad materiam, ſed à Patre, cum duabus manibus, filio ſcilicet & Spiritu Sancto. Cont. Hermog. cap. 45. in. p. ad circa fin.*

AT enim Prophetæ & Apoſtoli non ita tradunt mundum à Deo factum, adparente ſolummodo & adpropinquante materiæ, qui nec materiam vllam nominauerunt: ſed primò Sophiam conditam, [a] *Initium viarum in opera ipſius:* Dehinc & ſermonem prolatum, [b] *Per quem omnia facta ſunt, & ſine quo factum eſt nihil.* Denique [c] *Sermone eius cæli confirmati ſunt, & ſpiritu ipſius vniuerſæ virtutes eorum.* Hic eſt [d] *Dei dextera*, Et manus ambæ, per quas operatus eſt ea, quæ molitus eſt. [e] *Opera enim manuum tuarum*, inquit, *Cæli;* Per quas & [f] *Menſus eſt terram, & palmo cælum.* Noli ita Deo adulari, vt velis illum ſolo viſu & ſolo acceſſu tot ac tantas ſubſtantias protuliſſe, & non propriis viribus inſtituiſſe. Sic enim & Hieremias commendat: [g] *Deus faciens terram in valentia ſua, parans orbem in intelligentia ſua, & ſuo ſenſu extendit cælum.* Hæ ſunt vires eius, quibus enixus, totum hoc condidit. Major eſt gloria eius, ſi laborauit. Denique. [h] *Septima die requieuit ab operibus.* Vtrunque ſuo more. Aut ſi adparens ſolummodo & adpropinquans fecit hunc mundum, nunquid cum facere deſiit, rurſus adparere & adpropinquare ceſſauit? Atquin magis adparere cœpit & vbique conueniri Deus, ex quo factus eſt mundus. Vides ergo quemadmodum operatione Dei vniuerſa conſiſtunt, valentiâ facientis terram, intelligentiâ parentis orbem, & ſenſu extendentis cœlum: non adparentis ſolummodo, nec adpropinquantis, ſed adhibentis tantos animi ſui niſus, ſophiam, valentiam, ſenſum, ſermonem, ſpiritum, virtutem. Quæ illi non erant neceſſaria, ſi adparendo tantummodo & adpropinquando profectus fuiſſet. Hæc autem ſunt *Inuiſibilia eius*, Quæ ſecundùm Apoſtolum [i] *Ab inſtitutione mundi de factis eius conſpiciuntur*, Non materiæ neſcio quæ, ſed ſenſualia ipſius. [k] *Quis enim cognouit ſenſum Domini?* De quo exclamat, *O profundum diuitiarum & Sophiæ, vt ininuentibilia iudicia eius, & inineſtigabiles viæ eius!* Quid hæc magis ſapiunt, quam vt ex nihilo omnia facta ſint? quæ nec inueniri nec inueſtigari niſi à ſolo Deo poſſent; alioqui inueſtigabilia, ſi ex materia ſunt inueſtigata & inuenta. Igitur inquantum conſtitit materiam nullam fuiſſe, ex hoc etiam, quod nec talem competat fuiſſe qualis inducitur, intantum probatur omnia à Deo ex nihilo facta.

a Prou. 8. 22.
b Io. 1. 3.
c Pſal. 32. 6.
d Eſa. 48. 13.
e Pſal. 101. 26.
f Eſa. 40. 12.
g Hier. 51. 15.
h Gen. 2. 2.
i Rom. 1. 20.
k Rom. 11. 34. & 35.

CREATIO. III. SCHOLIA.

NON ITA. *Sicut ſcilicet vult Hermogenes; per acceſſum & apparentiam materiæ, quæ Deo adfuerit, vt neceſſaria ad mundi conditionem.* SOPHIAM. *Sapientiam genitam.* INITIVM. *Prou. 8. 22.* Dominus poſſedit me in initio viarum ſuarum, antequam quidquam faceret à principio. Ab æterno ordinata ſum. 70. *autem* Dominus condidit me initium viarum ſuarum in opera ſua. Ante ſæculum fundauit me, in principio antequam terram faceret. DEHINC, *&c. Non quod velit, Verbum poſterius genitum, ſapientiâ, cum idem ſit; ſed ordinem texit ſcriptura veteris & noua. Vetus enim de ſapientia, noua de Verbo ſic loquitur; ſiue, vt Tertul. loquitur, de* Sermone. *Vel per* Dehinc, *Intelligit opus ad extra factum, quod in æterna ſapientia fuerat, velut in mente artificis idealiter efformatum.* Dixit enim & C
S. Auguſt. facta ſunt, &c *Vnde Aug.* Si dixit, per Verbum dixit. SERMONE EIVS *Pſal. 32. 6.* Verbo Domini cœli firmati, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum.
S. Auguſt. *Aug. lib. 11. Confeſſ. c. 6. & 7. vbi de Verbo longè diuerſo à verbis & ſermonibus ſonantibus, & tranſeuntibus.* Vocas nos ad intelligendum Verbum Deum apud te Deum, quod ſempiternè dicitur, & eo ſempiternè dicuntur omnia. Neque enim finitur quod dicebatur, & dicitur aliud, vt poſſint dici omnia, ſed ſimul ac ſempiternè omnia, &c Non ergo quidquam Verbi tui cedit atque ſuccedit, quoniam verè immortale atque æternum eſt. Et ideò Verbo tibi coæterno, ſimul & ſempiternè dicis omnia quæ dicis, & fit quidquid dicis, vt fiat. Nec aliter quàm dicendo facis, nec tamen & ſimul & ſempiternè fiunt omnia, quæ dicendo facis. Cur quæſo te Domine Deus meus? Vtcumque video, ſed quomodo id eloquar neſcio, niſi quia omne quod eſſe incipit, & eſſe deſinit, tunc eſſe incipit, & tunc deſinit, quando debuiſſe incipere vel deſinere in æterna ratione cognoſcitur, vbi nec incipit aliquid, nec deſinit? Ipſum eſt Verbum tuum, quod & principium eſt, qui & loquitur nobis, &c. *Et cap. 9.* In hoc principio Deus feciſti

cœlum

cœlum & terram, in Verbo tuo, in filio tuo, in A virtute tua, in ſapientia tua, in veritate tua, miro modo dicens, & miro modo faciens. Quis comprehendet? Quis enarrabit? *Et in Pſal. 32.* Non à ſe ſibi ſolidamentum fuerunt, nec ipſi cœli firmitatem ſibi propriam præſtiterunt. Verbo Domini cœli firmati ſunt, &c. Non habuerunt aliquid ex ſe, & tanquam ſupplementum à Domino perceperunt. Spiritu enim oris eius, non pars, ſed omnis virtus eorum. Sanè fratres, videte eadem opera & filij & Spiritus Sācti, &c. Hoc ergo facit filius & Spiritus Sanctus. Numquid ſine Patre? quis ergo facit per Verbum ſuum & Spiritum ſuum, niſi cuius Verbum eſt, & cuius Spiritus? Trinitas ergo hæc, vnus Deus. Hunc Adorat qui nouit adorare, hunc vbique habet quo ſe conuerterit. Non enim quæritur ab auerſis, ſed ipſe vocat auerſos, vt impleat conuerſos. DEI DEXTERA. *Eſa. 48. 13.* Manus quoque mea fundauit terram, & dextera mea menſa eſt cœlos: Ego vocabo eos, & ſtabunt ſimul. *70.* Et dextera mea firmauit cœlum, MANVS AMBÆ *Filius & Spiritus Sanctus. Hinc Abacuc. 3.* Dedit Abyſſus *Pater* Vocem ſuam; *Fiat* Altitudo *Sicut abyſſus & profundum, idem Pater* Manus ſuas leuauit; *Filium & Spiritum Sanctum.* MENSVS EST, *Eſa.* 40. 12. Quis menſus eſt pugillo aquas, & cœlos palmo ponderauit? quis appendit tribus digitis molem terræ, & librauit in pondere montes, & colles in ſtatera? 70. *Paulò aliter:* Quis menſus eſt manu aquam, & cœlum palmo, & omnem terram pugillo? Quis ſtatuit montes pondere, & rupes ſtatera? *Aug in Pſal.* 101. Plana ſunt, manifeſta ſunt, Deus fundauit terram, ſcimus: Opera manuū eius ſunt cœli. Ne putetis enim quaſi aliud Deum facere manu, aliud Verbo: quod facit Verbo, hoc facit manu: non enim diſtinctus eſt corporeis membris, qui dixit, ego ſum qui ſum. Et fortè Verbum eius eſt manus eius: Certè manus eius, eſt virtus eius. quia enim dictum eſt, fiat firmamentum, & factum eſt firmamentum. Verbo intelligitur feciſſe. Quia verò dixit, faciamus hominem, &c. Quaſi manu videtur feciſſe. Audi ergo, opera manuum tuarum ſunt cœli. Ecce quod Verbo fecit, vtique etiam manibus fecit: quia virtute ſua fecit, quia poteſtate ſua fecit. Attende potius quid fecerit, & noli quærere quomodo fecerit. Multum eſt enim te comprehendere quomodo fecerit: cum teipſum ſic fecerit, vt prius ſis ſeruus obediens, & poſtea fortaſſe amicus intelligens. *Et tract. 20. in Io.* Quomodo ipſe Pater & filius inſeparabiles ſunt, ſic & opera Patris & filij inſeparabilia ſunt, &c. Quia Pater & filius non ſunt duo dij, ſed vnus Deus, Verbum, & cuius eſt Verbum, vnus & vnicus Deus vnus Pater & filius charitate complexi, vnuſque charitatis Spiritus eorum eſt, vt fiat Trinitas, Pater & filius & Spiritus Sanctus. Non ergo tantùm Patris & filij, ſed & Spiritus Sancti, ſicut æqualitas & inſeparabilitas perſonarum, ita etiam opera inſeparabilia ſunt, &c. ADVLARI. *Carpit Hermogenem, quaſi blandientem Deo, quod ſolùm videndo, & accedendo ad materiam, ex ea omnia fecerit.* IEREMIAS. 51. 15. Qui fecit terram in fortitudine ſua, præparauit orbem in Sapientia ſua, & prudentia ſua extendit cœlos. Dante eo vocem multiplicantur aquæ in cœlo. 70. *verò*, Dominus facit terram in fortitudine ſua, parans orbem in ſapientia ſua, in intellectu ſuo extendit cœlum. Ad vocem poſuit ſonum aquæ in cœlo. *Id eſt ventum inducentem pluuiam in aere.* ENIXVS. *Quaſi grauidus & parturiens locutus, qui ab æterno ſiluerat, non quidem ad intra, ſemper loquens & dicens Verbum, ſed ad extra, per Verbum omnia faciens, cum nihil prius produxiſſet ante mundum.* LABORAVIT, *Benè ſubiicit*, VTRVMQVE SVO MORE *De quo alibi ex Aug. diximus*: Nec cum creauit defeſſus, nec cum quieuit refectus eſt. SEPTIMA DIE. *Aug. tract. 20. in Io. vbi de Paralytico ſanato ſabbatho.* Tunc, inquit, eis dixerat, Pater meus vſquemodo operatur, & ego operor. Illi autem carnaliter accipientes Sabbathi obſeruationem, putabant Deum poſt laborem fabricati mundi, vſque ad hunc diem quaſi dormire, & propterea ſanctificaſſe illum diem, ex quo cœpit velut à laboribus requieſcere, &c. Sed ideo dictum eſt Deum requieuiſſe, quia iam creaturam nullam condebat, poſtquam perfecta ſunt omnia. Quietem verò, propterea appellauit Scriptura, vt nos admoneret poſt bona opera quieturos: ſic enim Scriptum habemus in Gen. & fecit Deus omnia bona valdè, & requieuit Deus die ſeptimo: vt tu homo cùm attendis ipſum Deū poſt bona opera requieuiſſe, non tibi ſperes requiem, niſi cùm bona fueris operatus. Et quemadmodum Deus poſteaquam fecit hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam ſexto die, & in illo perfecit omnia opera ſua bona valde, requieuit ſeptimo die: ſic & tibi requiem non ſperes, niſi cùm redieris ad ſimilitudinem Dei, in qua factus es, quam peccando perdidiſti. Non enim Deus laboraſſe dicendus eſt, qui iuſſit & facta ſunt. Quis eſt, qui poſt tantam operis facilitatem, quaſi poſt laborem velit requieſcere? ſi iuſſit, & aliquis ei reſtitit; ſi iuſſit, & non eſt factum, & vt fieret, laborauit, meritò dicatur poſt laborem requiem quæſiuiſſe. Cùm verò & in ipſo libro Geneſeos legamus, dixit Deus fiat lux, & facta eſt lux, &c. Quomodo poſt mundum factum requiem, quaſi vt ceſſaret, requirebat, qui in iubendo numquam laborauerat? Ergo illa myſtica ſunt, & propterea ita poſita, vt nobis requiem ſperemus poſt hanc vitam, ſed ſi bona opera fecerimus. APPARENS *Apparens materiæ, vel materia coram Deo parente vt comminiſtra ad opera neceſſaria; ſicut de Eua dicitur Gen. 2. 18. Secundùm Hebr.* Faciam ei adiutorium, quod ſit coram eo. VBIQVE CONVENIRI, *Quia cœlum & terram impleuit, & omnibus creaturis adfuit rector & cuſtos, qui fuerat Creator, maximè autem creaturis intellectualibus & rationabilibus, quæ eum conuenerant orando & adorando.* PROFECTVS FVISSET, *Accinxiſſet ſe ad mundum creandum, & producendum ad extra.* SECVNDVM APOSTOLVM *Rom.* 1. 20. Inuiſibilia ipſius à Creatura mundi, *Syr. à iactis mundi fundamentis, ex ipſius creatione intellecta conſpiciuntur.* Per ea quæ facta ſunt, &c. MATERIÆ, *Inuiſibiles, innatæ, infectæ. Hermog. plurali vtitur pro ſingulari*, SENSVALIA. *Creaturæ ſenſibiles à Deo conditæ.* O PROFVNDVM. *Rom.* 11. 33. O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, &c. Quis enim nouit ſenſum Domini, aut quis conſiliarius eius fuit? aut quis prior dedit ei, & retribuetur ei? Quoniam ex ipſo; *Non ex materia.* Et per ipſum, & in ipſo ſunt omnia.

4. *In creatione mundi, ſub nomine cæli & terræ, quaſi Generalibus & ſummis, cætera Creata intelliguntur, quæ alibi ſcriptura ſeorſim facta teſtatur. Cont. Hermog. cap. 31. per totum & 32. ad vltra m.*

SEd & illud vtique captabitur: de cœlo ſolo, & de terra iſta ſcripturam ſignificaſſe quod eam
a Gen. 1. 1. [a] *In principio Deus fecerit*: De ſpeciebus autem ſupradictis nihil tale: & ideo eas quæ factæ
non ſignificentur, ad infectam materiam pertinere. Reſpondebimus huic quoque ſcrupulo.
Scriptura diuina ſatis differeret, ſi ſummas ipſas rerum à Deo factas commendaſſet cœlum &
terram, habentes vtique ſuggeſtus ſuos proprios, qui in ipſis ſummis intelligi poſſent. Sug-
Gen. 1. 1. geſtus autem cœli & terræ primò tunc fuerint tenebræ, & abyſſus, & ſpiritus, & aquæ.
Nam terræ quidem ſuberat abyſſus & tenebræ. Si enim abyſſus infra terram, tenebræ au-
tem ſuper abyſſum, ſine dubio & tenebræ & abyſſus infra terram. Cœlo verò ſpiritus &
aquæ ſubiacebant: nam ſi aquæ ſuper terram, quæ eam texerant, ſpiritus autem ſuper aquas,
pariter & ſpiritus & aquæ ſuper terram. Quæ verò ſuper terram, ea vtique infra cœlum. Et
ſicut terra abyſſo & tenebris, ita & cœlum ſpiritui & aquis incubabat, & complectebantur.
Et ita nouum non eſt, vt id ſolum quod continet, nominetur, quâ ſummale: in iſto autem
intelligatur & quod continetur, quâ portionale. Ecce, ſi dicam, Ciuitas extruxit theatrum
& circum: ſcena autem erat talis & talis, & ſtatuæ ſuper Euripum, & obeliſcus ſuper om-
nia ferebatur: quia non & has ſpecies edixerim, factas à ciuitate, non erunt ab ea cum circo
& theatro? an ideo non adjeci factas has quoque ſpecies, quia inerant eis quæ facta prædi-
xeram, & ineſſe quibus inerant, intelligi poterant? Sed vacet hoc exemplum, vt humanum:
aliud de auctoritate ſcripturæ ipſius arripiam. [b] *Fecit*, inquit, *Deus hominem de terra,*
b Gen. 2. 7. *& adflauit in faciem eius flatum vitæ, & factus eſt homo in animam viuam.* Faciem quidem
eius hîc nominat, ſed nec ipſam factam à Deo dixit. Coſtam verò & oſſa, & carnem,
& oculos, & ſudorem, & ſanguinem poſtea loquitur, quæ nec tunc facta à Deo ſignifi-
cauit. Quid reſpondebit Hermogenes? Nunquid & membra hominis ad materiam
pertinebunt, quia non nominatim facta referuntur? An & hæc in hominis factitatione
cenſentur? Proinde membra erunt cœli & terræ abyſſus & tenebræ, ſpiritus & aquæ. In
corporibus enim membra ſunt facta: in corporibus & membra ſunt nominata. Nullum ele-
mentum non membrum eſt eius elementi quo continetur: Omnia autem elementa cœlo
CAP. XXXII. aut terra continentur. Hæc reſponderim pro ſcriptura præſenti, quatenus hîc ſolorum cor-
porum factitationem commendare videtur cœli & terræ. Sciuit eſſe qui vltrò in corporibus
& membra cognoſcerent, & ideo compendio vſa eſt. Prouidit tamen & hebetes & inſidio-
ſos, qui diſſimulato tacito intellectu, ipſis quoque membris verbum factitationis ſignifica-
torium exigerent. Itaque & propter iſtos, ſingulas ſpecies factas docet aliis in locis. Ha-
c Prou. 8. 24. bes Sophiam, [c] *Prior autem abyſſo genita ſum*, dicentem: vt credas abyſſum quoque geni-
tam, id eſt factam, quia & filios facimus, licet generemus. Nihil intereſt facta an nata ſit
abyſſus, dum initium detur illi, quod non daretur, ſi materiæ ſubiecta eſſet. De tenebris
d Eſa. 45. 7. verò ipſe Dominus per Eſaïam: [d] *Ego, qui ſtruxi lucem & feci tenebras.* De ſpiritu æquè
Amos: [e] *Qui ſolidat conitruum, & condit ſpiritum, & adnuntiat in homines Chriſtum ſuum:*
e Amos. 4. 13. Eum ſpiritum conditum oſtendens, qui in terras conditas deputabatur, qui [f] *Super aquas*
f Gen. 1. 1. *ferebatur*, Librator, & adflator, & animator vniuerſitatis: non, vt quidam putant, ipſum
g Io. 4. 24. Deum ſignificari ſpiritum, quia [g] *Deus ſpiritus.* Neque enim aquæ, Dominum ſuſtinere
h Eſa. 57. 16. ſufficerent; ſed eum ſpiritum dicit, de quo etiam venti conſtiterunt, vt ait per Eſaïam:
[h] *Quia ſpiritus à me exiuit, & flatum omnem ego feci.* Item de aquis eadem Sophia: Et
i Prou. 8. 30. [i] *Cùm firmos ponebat fontes eius quæ ſub cælo eſt, ego eram modulans cum ipſo.* Quum ergo &
eas ſpecies probamus à Deo factas, etſi in Geneſi tantummodo nominantur ſine factitatio-
nis mentione, reſpondebitur fortaſſe ex diuerſo: Planè factas eas, ſed ex materia. vt ſtilus
x Gen. 1. 1. quidem Moyſi; [x] *Et tenebræ ſuper abyſſum, & ſpiritus Dei ſuper aquas ferebatur*; Mate-
riam ſonet: ceteræ vero ſcripturæ, quæ ex materia factæ ſint ſpecies, in diſperſo de-
monſtrent.

CREATIO. IV. SCHOLIA.

CAPTABITVR. *Quaſi probatio ex argumento adnerſarij, retorquenda: quod, eo ipſo quod expreſsè cælum & terra tantum facta dicuntur, tacitè prorſus eorum materiâ, alias creaturas ſaltem ex materia factas, colligi poſſe contendat.* DE SPECIEBVS. *Fœno videlicet, plantis, piſcibus, animalibus, &c.* AD INFECTAM, &c. *Ad materiam, quæ innata & increata eſt, quaſi ad principium ex quo factæ ſunt, dictæ ſpecies rerum pertinere.* SVMMAS RERVM. *Cælum & terram præcipua mundi corpora, per quæ Scriptura ſummatim comprehendit res omnes in eis concluſas.* SVGGESTVS PROPRIOS *Apparatum & ornatum priuatum, virorem, flores varios ſapores & formas fructuum, &c.* SVGGESTVS *autem, totus apparatus terræ erat in tenebris & abyſſo. Cæli autem, ſpiritus & aquæ.* TERRÆ SVBERAT, *Sub terra*

erat, per abyſſum non intelligit aquam, ſed profundita- A
tem terra, cùm terra ſub aquis merſa eſſet, donec Deo
dicente collectis in vnum aquis, terra appareat arida.
Coelo Spiritvs. *Venti, & nubes Imbrifera.*
Incvbabat, *Incumbebat, ſuperpoſitum erat ambitu*
ſuo complectens aerem, quem per Spiritum intelligit
obtenuem ſubſtantiam, vel aerem agitatum, id eſt
ventum, Qui ab initio Ferebatur ſuper aquas.
Novvm non est. *Frequens enim Synec-*
doche, pars, pro toto, vel continens pro contento.
Qva svmmale, *In quantum ſumma & capitalia*
ſunt, partes & portiones inferiores continentes. Ecce,
Verbi gratia, ſi dicam, &c. Scena avtem *Pars*
theatri. Evripvm. *Caſſiod.* Euripus mare vitri B
reddit imaginem. *Eſt autem Euripus fretum circa*
Chalcidem. In Circo autem Euripi erant foſſa, quibus
ludi, vice ſeptorum cingebantur, circa quas ſtatua ere-
cta erant. Obeliscvs. *Saxum ingens in figuram*
Meta in Pyramidis formam. Ex Plin. lib 36. c. 8. Obe-
liſci erant Soli Sacri, quod radios Solis exprimant deſi-
nendo in cuſpidem Ferebatvr. *Elatus & emi-*
nens. Vnde idem Tertull. lib. de Spectac. c. 8. Obeliſ-
ci enormitas. *Id eſt, proceritas, qualem deſcribit Plin.*
lib. 36. c. 9. D. Auguſti in circo magno ex vno lapide
120. pedum, præter baſim Caſſiod Obeliſcorum pro-
lixitates ad cœli altitudinem ſubleuantur, ſed po-
tior Soli, inferior Lunæ. Has species. *Partes*
& ornamenta theatri. Edixerim, *Dixerim, ſpe-*
ciatim deſcripſerim. Area, *Ciuitate constructa. Qua-* C
ſi diceres, ſubintelligenda ſunt contenta in theatro &
circo. Vacet. *Nullum ſit, non attendatur, Eſto. fru-*
ſtra produxerim hoc exemplum. Non nomina-
tim. *Quia Moyſes has corporis partes non expreſſit,*
nec Deum authorem earum, nec materiam, ex qua facta
ſunt. Ideone concludet Hermogenes ex ſua materia
Deo coæternâ & neceſſariâ factas? Censentvr,
Hæc omnia membra in vno & cum vno homine facta,
ſummatim comprehenſa debent intelligi. Proinde.
Similiter igitur cùm Moyſes cœlum & terram præcipuas
mundi partes, alias omnes continentes nominauit, con-
tentas in eis ſubintellexit. In corporibvs, *Cœ-*
li & terra. Membra, *Abyſſum ſcilicet & tenebras*
terra continenti addixit, ſpiritum ſiue aërem & aquam,
cœlo. Svm nominata, *Speciatim, dum ait* D
Tenebræ erant ſuper faciem abyſſi, & Spiritus Do-
mini ferebatur ſuper aquas. Nvllvm elemen-
tvm. *Membrum ſcilicet minus & contentum ſub*
maiori. Factitationem, *Creationem* Vide-
tvr, *Moyſes vel potius Hermogenes malè intelli-*
gens Moyſem. Scivit. *Spiritus Sanctus prævidit.*
Vltro, *Præter cœli & terra creationem, alia cor-*
pora ſimul facta intellecturos, vtpote vltra & ſupra
Hermogenem ſapientes. Verbvm factita-
tionis. *Expreſſam mentionem Creationis aliorum*
corporum, præter cœlum & terram. Propter
istos *Hebetes, & Inſidioſos.* Tacito intel-
lectv, *Implicito ſub intellectu.* Habes Sophiam.
Sapientiam Dei ſic loquentem. Prou. 8. 24. Nondum
erant abyſſi, & ego iam concepta eram. 70 Ante- E
quam abyſſos conſtitueret. &c. Dvm initivm,
Dummodo, agnoſcatur habere principium & cauſam
effectiuam, Deum ſcil. Si materiæ svbiecta.
Si ex materia illa Hermogenis Deo neceſſaria, produ-
cta eſſet: cùm non tam Deum, quàm materiam pro ini-
tio & principio cognoſceret. Per Esaiam. *Cap. 45.*
7. Egò Dominus, & non eſt alter. Formans lucem
& creans tenebras, faciens pacem, & creans ma-
lum, ego Dominus faciens omnia hæc. 70. *ſic.* Ego
Dominus Deus, & non eſt amplius. Ego qui fa-
bricaui lucem, & feci tenebras, faciens pacem, &
creans mala, &c. Amos *Cap. 4. 13* Ecce formans
Omniloquium.

A montes & creans ventum, & annuntians homini
eloquium ſuum. 70. Ecce ego firmans tonitruum,
& creans ſpiritum, &c. Depvtabatvr: *In*
terram iam factam mittebatur. Librator, *&c.*
Aërem intelligit ſua ſubtilitate omnia peruadentem,
ſuſtinentem & librantem nubes & corpora aërea & aues,
& quaſi animantem, quia flatus dicuntur omnia ani-
mata. Vt qvidam pvtabit. *Sui hic imme-*
mor Tertull. apparet, cùm libro de Baptiſmo hunc ip-
ſum locum Gen. 1. Spiritus Domini ferebatur ſuper
aquas, *Spiritui Sancto applicauerit. cap. 3.* Diuini
Spiritus ſedes gratior ſcilicet cæteris tunc elemen-
tis, &c. Dignum Deo vectaculum ſubiiciebat.
Constitervnt, *Extiterunt.* Per Esaiam. *Cap.* B
57. 16. Spiritus à facie mea egredietur, & flatus
ego faciam. 70. Spiritus à me egredietur: & flatum
omnem ego feci *Aug. to. 3. lib. de Gen. ad lit. im-*
perfecto. c. 4. tres dat præfati loci Geneſis expoſitiones.
Prima eſt de perſona Spiritus Sancti. Spiritus Dei ſu- S. August.
perferebatur ſuper aquam. Non ita ſuperferebatur,
ſicut oleum aquæ, vel aqua terræ. id eſt, quaſi con-
tineretur, ſed, &c. Sicut ſuperfertur lux iſta Solis,
aut Lunæ his corporibus quæ illuminat in terra,
&c. Item cauendum eſt, ne quaſi ſpatiis Dei Spiri-
tum ſuperferri materiæ putemus, ſed vi quadam
effectoria & fabricatoria, vt illud cui ſuperfertur,
efficiatur & fabricetur. Sicut ſuperfertur voluntas
artificis ligno, vel cuique rei ſubiectæ ad operan-
dum, vel etiam ipſis membris corporis ſui, quæ ad C
operandum mouet. *Secunda expoſitio eius Tertullia-*
no reſpondet: Poteſt autem & aliter intelligi, vt ſpi- S. August.
ritum Dei, vitalem Creaturam, qua vniuerſus vi-
ſibilis mundus, atque omnia corporea continen-
tur & mouentur, intelligamus: cui Deus omnipo-
tens tribuit vim quandam ſibi ſeruiendi ad operan-
dum in his quæ gignuntur. Qui ſpiritus, cùm ſit
omni corpore æthereo melior, quia omnem viſibi-
lem creaturam omnis inuiſibilis creatura antece-
dit, non abſurdè ſpiritus Dei dicitur. Quid enim
non eſt Dei ex eis quæ condidit, cùm etiam de ipſa
terra dictum ſit, Domini eſt terra & plenitudo eius,
&c. Tertia opinio de hoc ſpiritu oriri poteſt, vt
credatur ſpiritus nomine aëris elementum enun-
tiatum; vt ita quatuor elementa inſinuata ſint, qui- D
bus mundus iſte viſibilis ſurgit, cœlum ſcil. & ter-
ra, & aqua & aër: non quia iam erant diſtincta &
ordinata, ſed quia in illius materiæ quamuis infor-
mi confuſione, tamen exortura præſignabantur,
Quæ informis confuſio, tenebrarum & abyſſi no-
mine commendata eſt. Sed quælibet iſta ſenten-
tiarum vera ſit, omnium rerum, quæ ortæ ſunt, &
quæ videntur, & quæ non videntur, non quantùm
ad vitia, quæ contra naturam ſunt, ſed quantùm ad
ipſas naturas attinet, Deum eſſe authorem & con-
ditorem credendum eſt. *Et ſer. 134. de temp.* Hic S. August.
Spiritus quidem res eſt Dei, non tamen ipſe Deus
intelligitur eſſe. Nam & ſi ſpiritus dicitur non om-
nis ſpiritus Deus eſt. Sic enim ſpiritus Dei dictus
eſt quomodò & Angelus Dei: hoc eſt, res Dei; non E
tamen ipſe Deus qui ſpiritus Dei. Hic ergo ſpiritus
qui ſuperferebatur, &c. ſeminarius eſt animandæ
conditionis. *Vtitur voce familiari Tertulliano. pro rei*
condita. Vnde & aquæ & terræ mox iuſſu Dei emer-
ſerũt. *Eruperunt in generationem rerũ.* Quia nec aqua,
ne terra viueret, aut aliquid generaret, niſi hoc Dei
ſpiritus animaret. Vnde & terra fruges, & aqua
produxit piſces. *Totum porrò intentum huius textus*
Tertulliani fuit, vt nomine cœli & terra omnem Crea-
turam à Deo creatam comprehenderet. Quod breuiter
dixit Aug. multis in locis. Vt to. 1. lib. 2. de Gen. Cont. S. August.
Manich. c. 3. Fecit Deus omne tempus ſimul cum

omnibus creaturis temporalibus, quæ creaturæ viſibiles, cœli & terræ nomine ſignificantur, &c. vel materiam ipſam. vnde facta ſunt omnia cœli & terræ nomine nuncupabat; vel certè priùs totam creaturam, cœli & terræ nomine propoſuerat. *Et cap. 6.* Nomine cœli & terræ, vniuerſa viſibilis creatura inſinuata eſt. *Et to. 3 lib. 1. de Gen. ad lit c. 1. Idem repetit & explicat tam de materia, quàm de creatura corporea, superiore & inferiore.* CVM FIRMOS PONEBAT. *Prou. 8. 30.* Quando æthera firmabat

S August.

A ſurſum, & librabat fontes aquarum, Cum eo eram cuncta componens. 70. Cùm confirmatos ponebat fontes eius quæ ſub cœlo, &c. Eram penes illum diſponens. NOMINANTVR, *In confuſo implicitè, ſine expreſſa mentione creationis ſuæ.* EX DIVERSO. *Ex aduerſa parte Hermogenis.* MATERIAM SONET. *Vt Moyſes per abyſſum tenebras, ſpiritum, & aquam materiam intelligas: loci vero alij Scripturæ ſpeciatim alias res ex materia factas deſcribunt.*

* 5. *Creatio de nihilo, non de materia mala, facta eſt à Deo, qui ſolius ſapientiæ ſuæ adiutorio cuncta produxit. Cont. Hermog. cap. 13. 14. 15. 16. 17. & 18. Per totum.*

ET quæretur, quomodo ex ea, bona facta ſint, quæ ex demutatione nullo modo facta ſunt? Vnde in malâ ac peſſimâ, boni atque optimi ſemen? [a] *Certè nec bona arbor fructus malos edit:* Quia nec Deus niſi bonus: *Nec mala arbor, bonos;* Quia nec materia eſt niſi peſſima. Aut ſi dabimus illi aliquid etiam boni germinis, iam non erit vniformis naturæ, id eſt, malæ in totum: ſed iam tum duplex, id eſt, bonæ & malæ naturæ. Et quæretur iterum, an in bono & malo, poterit conuenire luci & tenebris, dulci & amaro. Aut ſi potuit vtriuſque diuerſitas boni & mali concurriſſe, & duplex natura fuiſſe materiæ, amborum ferax fructuum, iam nec bona ipſa Deo deputabuntur, vt nec mala illi imputentur: ſed vtraque ſpecies de materiæ proprietate ſumpta, ad materiam pertinebit. Quo pacto neque gratiam bonorum Deo debebimus, nec inuidiam malorum, quia nihil de ſuo operatus ingenio. Per quod probabitur manifeſtè materię deſeruiſſe. Nam etſi dicatur, licet ex occaſione materię, ſuo tamen arbitrio bona protuliſſe, quaſi nactus bonum materiæ (quanquam & hoc turpe ſit) certè cum ex eadem etiam mala profert, vel hæc vtique non de ſuo arbitrio proferendo, ſeruit materiæ, aliud non habens facere quàm ex malo proferre; inuitus vtique quà bonus, ex neceſſitate vt inuitus, & ex ſeruitute, vt ex neceſſitate. Quid ergo dignius, ex neceſſitate eum condidiſſe mala, an ex voluntate? Si quidem, ex neceſſitate condidit, ſi ex materia: ex voluntate, ſi ex nihilo. Iam enim ſine cauſa laboras, ne malorum auctor conſtituatur Deus: quia etſi de materia fecit, ipſi deputabuntur qui fecit, proinde quatenus fecit. Planè ſic intereſt vnde fecerit, ac ſi de nihilo feciſſet: nec intereſt vnde fecerit, vt inde fecerit, vnde eum magis decuit. Magis autem eum decuit ex voluntate feciſſe, quàm ex neceſſitate; id eſt, ex nihilo potiùs quàm ex materia. Dignius eſt Deum etiam malorum auctorem liberum credere, quàm ſeruum. Quæcunque poteſtas ei, quàm puſillitas competit. Si & ſic concedimus materiam quidem nihil boni habuiſſe, Dominum verò ſi quid boni edidit, ſua virtute edidiſſe, aliæ æquè oborientur quæſtiones: Primò, ſi bonum in materia omnino non fuit, non ex materia bonum factum eſt, quod materia ſcilicet non habuit. Dehinc, ſi non ex materia, iam ergo ex Deo factum. Si nec ex Deo, iam ergo ex nihilo factum. Hoc enim ſupereſt ſecundùm Hermogenis diſpoſitionem. Porrò ſi bonum, neque ex materia factum eſt, quia non erat in illa, vt in mala; neque ex Deo, quia nihil potuit ex Deo fieri, ſicut definit Hermogenes: inuenitur bonum iam ex nihilo factum, vt ex nullo factum, vt neque ex materia, neque ex Deo. Et ſi bonum ex nihilo, cur non & malum? immo cur non omnia ex nihilo, ſi aliquid ex nihilo? niſi ſi inſufficiens fuit diuina virtus omnibus producendis, quæ aliquid protulerit ex nihilo. Aut ſi ex materia mala bonum proceſſit, quia neque ex nihilo, neque ex Deo; ſequitur vt ex conuerſione proceſſerit materiæ, contra denegatam ęterni conuerſionem. Ita vnde bonum conſtitit, iam negabit Hermogenes inde illud conſtare potuiſſe. Neceſſe eſt autem ex aliquo eorum proceſſerit, ex quibus negauit procedere potuiſſe. Ceterùm, ſi ideo malum non ex nihilo, ne Dei fiat, de cuius arbitrio videbitur factum, ſed ex materia, vt ipſius ſit, de cuius ſubſtantia erit factum: & hîc vt dixi, auctor mali habebitur Deus, qui cùm eadem virtute & voluntate debuiſſet omnia bona ex materia protuliſſe, aut tantum bona; non omnia tamen bona, protuliſſet etiam mala; vtique aut volens eſſe mala, ſi poterat efficere ne eſſent; aut non valens efficere omnia bona, ſi voluit & non fecit: dum nihil interſit per infirmitatem Dominus auctor mali extiterit, an per voluntatem. Aut quæ fuit ratio, vt cum bona feciſſet quaſi bonus, etiam mala protuliſſet quaſi non bonus; cum non congruentia ſibi ſolummodo, edidit. Quid neceſſe erat ſuo opere prolato, etiam materiæ negotium curare, proinde & malum proferendo, ſolus vt cognoſceretur bonus de bono, materia autem ne cognoſceretur mala de malo? Plus bonum floruiſſet ſine mali afflatu. Nam & Hermogenes expugnat quorundam argumentationes, dicentium mala neceſſaria fuiſſe ad illuminationem bonorum, ex contrariis intelligendorum. Ergo aut nec propterea locus mali

a Math. 7. 18.

CAP. XIV.

CAP. XV.

proferendi fuit: aut ſi qua alia ratio exegit illud induci, cur non & ex nihilo potuerit indu-
ci, ipſa ratione excuſatura Dominum, ne mali auctor exiſtimaretur, quæ nunc cùm de ma-
teria operatur mala excuſat: ſi excuſat, adeo vbique & vndique illuc compellitur quæſtio
quò nolunt, qui ipſam mali rationem non examinando, nec dignoſcendo, quomodo il-
lud aut Deo adtribuant, aut à Deo ſeparent, pluribus, & indignioribus deſtructionibus
Deum obiiciunt. Igitur in præſtructione huius articuli, & alibi forſitan retractandi, equi-
dem diffinio, aut Deo adſcribendum & bonum & malum, quæ ex materia fecit: aut mate- CAP. XVI.
riæ ipſi, ex qua fecit: aut vtrumque vtrique, quia ambo ſibi obligantur, qui fecit & de qua
fecit: aut alterum alteri. Tertius enim prẹter materiam & Deum, non eſt. Porrò ſi Dei
erit vtrumque, videbitur Deus etiam mali auctor: Deus autem vt bonus, auctor mali non
erit. ſi materiæ vtrumque, videbitur materia etiam boni matrix. Mala autem in totum ma-
teria, boni non erit matrix. Si vtriuſque erit, vtrumque; in hoc quoque comparabitur
Deo materia, & pares erunt ambo, ex æquo mali ac boni adfines, æquari autem Deo mate-
ria non debet, ne duos Deos efficiat. Si alterum, alterius, vtique Dei bonum, & materiæ
malum: neque malum Deo, neque materiæ bonum adſcribitur: & bona autem & mala
Deus, de materia faciendo, cùm ea facit. Hæc ſi ita ſunt, neſcio quà poſſit euadere ſen-
tentia Hermogenis, qui Deum, quoquo modo de materia malum condidit, ſiue vo-
luntate, ſiue neceſſitate, ſiue ratione, non putet mali auctorem. Porrò ſi mali auctor
eſt ipſe qui fecit, planè ſocia materia per ſubſtantiæ ſuggeſtum; excludis iam cauſam mate-
riæ introducendæ. Nihilominus enim, & per materiam Deus auctor mali oſtenditur, ſi
ideo materia præſumpta eſt, ne Deus mali auctor videretur. Excluſâ itaque materiâ, dum
excluditur cauſa eius, ſupereſt vti Deum omnia ex nihilo feciſſe conſtet. Videbimus an &
mala, cùm apparuerit quæ mala; & an mala interim ea quæ putas. Dignius enim de ſuo ar-
bitrio produxit, hæc quoque producendo de nihilo, quàm de præiudicio alieno, ſi de ma-
teria produxiſſet. Libertas, non neceſſitas, Deo competit. malo voluerit mala à ſemetipſo
condidiſſe, quàm non potuerit non condidiſſe. Vnici Dei ſtatus hanc regulam vindicat: non CAP. XVII.
aliter vnici, niſi quia ſolius: non aliter ſolius, niſi quia nihil cum illo. ſic & primus erit, quia
omnia poſt illum: ſic omnia poſt illum, quia omnia ab illo: ſic ab illo, quia ex nihilo, vt illi
quoque ſcripturæ ratio conſtet, [b] *Quis cognouit ſenſum Domini?* [c] *Aut quis illi conſiliarius* b Rom. 11.
fuit? aut quem conſultatus eſt? aut viam intelligentiæ & ſcientiæ quis demonſtrauit illi? quis tra- 34.
didit, & retribuetur ei? Nemo vtique: quia nulla vis, nulla materia, nulla natura ſubſtan- c Eſa. 40.
tiæ alterius aderat illi. Porrò ſi de aliquo operatus eſt, neceſſe eſt ab ea ipſa acceperit & 13.
conſilium & tractatum diſpoſitionis, vt viam intelligentiæ & ſcientiæ. Pro qualitate enim
rei operari habuit, & ſecundùm ingenium materiæ, non ſecundùm ſuum arbitrium: adeò
vt & mala, pro natura, non ſua, ſed ſubſtantiẹ, fecerit. Si neceſſaria eſt Deo materia ad
opera mundi, vt Hermogenes exiſtimauit: habuit Deus materiam longè digniorem & ido- CAP.
neiorem, non apud Philoſophos æſtimandam, ſed apud Prophetas intelligendam, Sophiam XVIII.
ſuam ſcilicet. hæc denique ſola cognouit ſenſum Domini. [d] *Quis enim ſcit quæ ſunt Dei, &* d 1. Cor.
quæ in ipſo, niſi ſpiritus qui in ipſo? Sophia autem ſpiritus, [e] *Hæc illi conſiliarius fuit, via* 2. 11.
intelligentiæ & ſcientiæ ipſa eſt. Ex hac fecit, faciendo per illam, & faciendo cum illa. e Eſa. 40. 13.
[f] *Quum pararet cælum*, inquit, *aderam illi; & aquum fortia faciebat ſuper ventos quæ ſurſum* f Prou. 8.
nubila, & cùm firmos ponebat fontes eius, quæ ſub cælo eſt, ego eram compingens cum ipſo. Ego 27. & ſeq.
*eram ad quam gaudebat, quotidie autem oblectabar in perſona eius. Quando oblectabatur quum
perfeciſſet orbem, & inoblectabatur in filiis hominum.* Quis non hanc potiùs omnium fontem
& originem commendet? materiam verò materiarum, non ſibi ſubditam, non ſtatu diuer-
ſam, non motu inquietam, non habitu informem, ſed inſitam & propriam & compoſitam
& decoram, quali Deus potuit eguiſſe, ſui magis quàm alieni egens? Denique vt neceſſa-
riam ſenſit ad opera mundi, ſtatim ea condit & generat in ſemetipſo. [g] *Dominus*, inquit,
Condidit me initium viarum ſuarum in opera ſua: ante ſecula fundauit me, priùs quàm faceret g Prou. 8.
terram, priùs quàm montes collocarentur; ante omnes autem colles generauit me; prior autem abyſ- 22.
ſo genita ſum. Agnoſcat ergo Hermogenes idcirco etiam Sophiam Dei natam & conditam
prædicari, ne quid innatum & inconditum præter ſolum Deum crederemus. Si enim intra
Dominum quod ex ipſo, & in ipſo fuit, ſine initio non fuit: Sophia ſcilicet ipſius exinde
nata & condita, ex quo in ſenſu Dei ad opera mundi diſponenda cœpit agitari: multò
magis non capit ſine initio quicquam fuiſſe quod extra Dominum fuerit. Si verò Sophia
eadem Dei Sermo eſt, ſenſu Sophia, & [h] *Sine quo factum eſt nihil*, Sicut & diſpoſitum ſine h Io. 1. 3.
Sophia, quale eſt vt filio Dei Sermone vnigenito & primogenito aliquid fuerit præter pa-
trem antiquius: & hoc modo vtique generoſius, nedum, quod innatum nato fortius, &
quod infectum facto validius? quia quod vt eſſet, nullius eguit auctoris, multò ſublimius
erit eo, quod vt eſſet, aliquem habuit auctorem. Proinde ſi malum quidem innatum eſt,
natus autem Sermo Dei; [i] *Eructauit* Enim, inquit, *Sermonem optimum*, Non ſcio an bono i Pſal. 44. 2.

malum poſſit adduci, validius ab infirmo, vt innatum à nato. Ita & hoc nomine materiam Deo præponit Hermogenes, præponendo eam Filio. [k] *Filius enim Sermo, & Deus Sermo;* &, [l] *Ego & Pater vnum ſumus.* Niſi quod ſuſtinebit æquo animo filius, eam præponi ſibi, quæ patri adæquatur.

k Io. 1. 1.
l Io. 10. 30.

CREATIO. V. SCHOLIA.

EXTRA *Materiã ſcil.* BONA. *Cùm materia mala ſit ex ſententia Hermogenis.* EX DEMVTATIONE. *A nihilo ad eſſe.* NVLLO MODO. *Cum ab æterno eſſent in materia Hermogenis Deo Coæterna.* BONI ATQVE OPTIMI. *Alludit ad illud Gen. 1. 4.* Et vidit Deus lucem quod eſſet bona. *Et 10. vbi de congregatione aquarum, & 12. de herba & arboribus. Et 18. de luminaribus. Et 2 . de piſcibus. Et 25. de animalibus, toties repetitur.* Vidit Deus quod eſſet bonũ. *Homine autem facto. verſ. 31.* Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valdè bona. *Hinc quæris ab Hermogene, cùm materia ſit mala & peſſima, quomodo potuerit eſſe ſemen Deo neceſſarium ad facienda bona ſingula, & ſimul ſumpta & ordinata, optima.* CERTE NEC BONA ARBOR. *Deum comparat arbori bonæ, materiam malæ. Vt nec Deus bonus* B *mali, nec materia mala boni cuiuſquam cauſa eſſe poſſit. Aug. to. 6. libro contra Adimantum Manich. diſcipulum c. 26. vbi diſtinguit malum culpæ & pœnæ, & malum quidem pœnæ à Deo tanquam arbore bona fructum bonum procedere dicit, eodem quippè loco Math. 7. 17. abutebatur Adimantus, vt Deum authorem mali probaret:* Non eſt contrarium *Fidei Catholicæ credenti Deum non eſſe Authorem mali.* Quod Adimantus obiicit dixiſſe Dominum; arbor bona fructus bonos facit, mala autem arbor malos fructus facit. Quamuis enim malum ſit Gehenna damnato, iuſtitia tamen Dei bona eſt, & ipſe fructus eſt ex arbore bona. Ille autem malis peccatorum ſuorum theſauriſat ſibi iram in die iræ, &c. Quamquam iſtæ duæ arbores manifeſtiſſimè in ſimilitudine duorum hominum poſitæ ſint; id eſt iuſti & iniuſti: C quia niſi quiſque voluntatem mutauerit, bonum operari non poteſt, &c. Mala ergo arbor fructus bonos facere non poteſt, ſed ex mala fieri poteſt bona, vt bonos fructus ferat. Fuiſtis enim aliquando tenebræ, inquit Apoſtolus, nunc autem lux in Domino, &c. In ipſo Euangelij capitulo, ſi non ſtudio maleuolentiæ fugeret Adimantus, poſſet aduertere quomodo dicatur Deus malum facere; ibi enim ait Dominus, omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Hæc ſunt mala quæ Deus facit: Id eſt peccatoribus pœnas, quod in ignem mittet arbores, quæ in malitia perſeuerantes, fieri bonæ noluerunt, cum hoc ipſi arboribus malum ſit: Deus autem, vt ſæpè dixi, non dat fructus malos; quia iuſtitiæ fructus eſt D vindicta peccati. *Aduertè hunc locum Math. non ab Hermogene productum, qui Deum bonum cenſuit, ſed vt mala à Deo tanquam ab authore auerteret, ea in materiam malam refudit. Nota etiam, quæ æterna ſunt, immutabilia eſſe, proinde cùm Deus bonus ſit & æternus, mutari non potuit, vt malos fructus pareret. Inſuper, cùm ſenſu Hermogenis materia mala ſit & Deo coæterna, mutari non potuit, vt ex ea mala Deus cuncta faceret valdè bona.* AN IN BONO ET MALO. *An duo ſimul contraria poſſint eſſe in eodem ſubiecto.* CONVENIRE LVCI. *Iuxta Paulum,* Quæ conuentio lucis ad tenebras? DVLCI ET AMARO. *Iuxta Iacobum. 3. 11.* Numquid fons de eodem foramine emanat dulcem & amaram aquam. AMBORVM *Boni & mali.* NEC BONA IPSA. *Deus tunc non cenſebitur author boni & mali, ſed ſola materia vtriuſque principium reputabitur, vt vtriuſque germen in ſe continens. Quod eſt contra Hermogenem; qui omnia quidem à Deo condita fatetur, ſed nullius rei conditorem eſſe potuiſſe ſine adiutorio materiæ neceſſariæ: quæ autem mala ſunt, à materia mala ſuam malitiam hauſiſſe, quæ bona, à Deo bonitatem traxiſſe, licet ex eadem materia mala.* SED VTRAQVE SPECIES. *Id. tam bona quàm mala materiæ vt vtriuſque principio imputari debebunt.* INVIDIAM MALORVM. *Odium & auerſionem Deo non debebimus, de malo, vt nec gratiam de bono; quia non ille, ſed materia eſt vtriuſque principium.* DE SVO. *Ex ſe ſolo, arte, potentia ſua ſola & propria. Et ſic non ipſe Deus materia quaſi ſerua ſua & miniſtra vſus eſſe dicetur, ſed ipſe potius materiæ vt Dominæ apparuiſſe & ſeruiiſſe.* EX OCCASIONE. *Materia illi per occaſionem & occurſum quaſi fortuitum oblata.* BONVM MATERIÆ, *Materiam ſatis bonam obuiam habens commodam ad hoc vt eſſet principium ex quo res conderet.* TVRPE, *Deo indecens vt ex ſe potuerit facere omnia, id. habuerit actum primum & potentiam omnia faciendi, nihil tamen actu facere potuerit ſine concurſu materiæ.* VTIQVE NON DE SVO. *Eſto bona Deus ex ſuo fecerit, tanquam bonus, cum adiutorio materiæ, quantumlibet malæ: cùm tamen mala facit, licet ex materia mala faciat, dicetur tunc ſeruire malitiæ materiæ, idque inuitus, & coactus, contra naturam ſuam bonam.* QVID ERGO DIGNIVS. *Sic vrget Tertullianus: ſi quædam mala ſunt, quæcumque ſint ſiue liberè & ſpontè, ſiue coactè illa faciat Deus ſeruiens materiæ malæ; ſiue ex nihilo illa producat, vtrobique ſemper author mali cenſebitur.* IAM ENIM. *Pergit Tertull. fruſtra ô Hermogenes, certas pro Dei bonitate, ideo dicens materiam malam, vt mala ex ea, non ex Deo proceſſiſſe contendas; quocumque enim modo fecerit, in quantum fecit, ipſi cauſæ efficienti actiuæ, non purè paſſiuæ materiæ imputabuntur.* PLANE SIC INTEREST, &c. *Multum, inquit, differt, ſi quæ mala ſunt, vtrùm ea Deus ex nihilo fecerit, an ex materia. Si enim ex materia neceſſaria fecit, coactus fecit: ſi ex nihilo, liberè. Libertas autem in agente maximè Deo, magis decens eſt & conueniens diuinitati, quàm neceſſitas.* QVAM PVSILLITAS, *Magis quàm infirmitas.* QVACVMQVE, *Siue bona ſiue mala.* CONVERSIONE, *Mutatione.* ÆTERNI. *Quod eſt immutabile. Facit autem materiam æternam Hermogenes, & proinde immutabilem & inconuertibilem à malo in bonum.* INDE CONSTARE. *Ex materia ſcilicet.* NON EX NIHILO, *Supple factum malum, ne à Deo purè & ſimpliciter factum dicatur.* IPSIVS SIT, *Vt malum omne materiæ adſcribatur.* OMNIA TAMEN BONA, *Tantùm ſcilicet, ſed etiam mala.* DVM NIHIL INTERSIT. *Dummodo æqualiter concludatur, Deum authorem eſſe mali, ſiue propter infirmitatem, quâ non potuit corrigere malitiam materiæ, ſiue per propriam malitiam, quâ ſpontè voluit mala facere ex materia.* CONGRVENTIA SIBI. *Bono vtique bona ſimilia, vt effectus reſponderet cauſæ.* SVO OPERE, *Proprio & bono.* NEGOTIVM, *Item proprium materiæ, nempè malum.* SOLVS VT COGNOSCERETVR. *Author rerum bonarum tantummodo.* AFFLATV. *Aura, aſpergine, admixtione mali.* INLV-

S. Auguſt.

MINATIONEM, *Vt illuſtriora apparerent, ſicut oppoſita iuxta ſe poſita magis illuſceſcunt.* RATIONE EXCVSATVRA. *Si vult Hermogenes materiam neceſſariam eſſe Deo, ne cauſæ efficienti, ſed materiali mala tribuantur, ad maiorem bonorum commendationem in hoc ſeruiens materia malitiæ; multò dignius erit Deo, ſi dicamus, in eundem finem, ſcilicet decorem vniuerſi, Deum mala creaſſe ex nihilo vt ex principio omnino defectibili.* MALI RATIONEM NON EXAMINANDO *Neſciunt differentiam malorum, culpæ & pœnæ. Culpæ quidem ſolus homo & Angelus ex ſuo nihilo malum culpæ poſſunt facere; Deus autem in tota Scriptura author eſt mali pœnæ, quod propriè malum non eſt, imò malum bonum irreprehenſibilis eius iuſtitiæ. Quod cùm Hermogenes non diſcerneret, abiit in prærupta & indigna Deo ſentienda, quæ naturam eius & attributa deſtruunt.* B *Videndus Aug ſæpe de hac re diſputans. to. 6. lib. de hæreſibus, hæreſi 65 & 66.* Coluthiani à quodam Colutho, qui dicebant Deum non facere mala, contra illud quod ſcriptum eſt Eſa. 45 7. Ego Deus creans mala. Floriani à Florino, qui è contrario dicebant Deum creaſſe mala: contra id quod ſcriptum eſt: Fecit Deus omnia, & ecce bona valdè. Ac per hoc quamuis contraria inter ſe dicentes, tamen ambo diuinis eloquiis reſiſtebant. Creat enim Deus mala, pœnas iuſtiſſimas irrogando, quod Coluthus non videbat: non autem malas creando naturas atque ſubſtantias, in quantùm ſunt naturæ atque ſubſtantiæ, vbi Florinus errabat. *Sic & Adimantus,* C *Deum credere noluit facere mala, contra hunc ipſum Eſa. locum, vt ad vertit idem Aug. lib. contra Adimantum c 27. to. autem primo lib. 1. Retract. c. 9. notat, Manichæos in hoc Hermogenianis conſentire, quod vt illi materiam malam Deo coæternam fingebant, ſic iſti naturam mali coæternam Deo fabulabantur.* Propter eos diſputatio illa ſuſcepta eſt, qui negant ex libero voluntatis arbitrio, mali originem duci, & Deum, ſi ita eſt, Creatorem omniũ naturarum culpandum eſſe contendunt: Eo modo volentes ſecundùm ſuæ impietatis errorem, Manichæi enim ſunt, immutabilem quandam & Deo coæternam introducere mali naturam. *Et cap. 16. vbi de diſputatione cont. Fortunatum Presbyterum Manichæum.* D Verſatur ibi quæſtio, vnde ſit malum. Me aſſerente, exortum fuiſſe hominis malum, ex libero voluntatis arbitrio: Illo autem, naturam mali Deo coæternam perſuadere moliente, ſed conſequenti diè tandem confeſſus eſt, nihil ſe aduerſus nos inuenire quod diceret. Nec ſanè Catholicus factus eſt, ſed tamen ab Hippone diſceſſit. DESTRVCTIONIBVS. *Inconuenientibus, conſequentiis Deo indignis.* RETRACTANDI. *Rurſum tractandi.* MATRIX, *Fons, origo, principium.* SI ALTERVM. *Supple eſt.* ET MALA DEVS. *Supple facit.* SVGGESTVM *Vel quod ſuggerat Deo, & ſubminiſtret, vnde faciat Deus; Siue propter eminentiam ſubſtantia ſua, quâ Deo coæterna fingitur.* EXCLVDIS IAM. *Dicebat enim Hermogenes ideo neceſſariam eſſe Deo materiam, ne* E *ipſe haberetur author mali; ſed probat Tertull. materiam ſocium malitiæ habuiſſe Deum* VTI, *Vt conſtet Deum, &c.* AN ET MALA *Sit materia, vel ſint mala in natura, quæ putat Hermogenes.* APPARVERIT. *Cùm innotuerit quæ ſit vel illa materia, vel quæ ſint tandem illa mala quæ Deo efficiente ex materia orta ſint.* PRÆIVDICIO ALIENO, *Quam iniuriam faciendo materiæ à ſe non conditæ.* MALO. *Melius ſentio.* VINDICAT. *Sibi deberi conuincit.* NIHIL CVM ILLO. *Niſi filius & ſpiritus, vnus & ſolus Deus. Vt excludat materiam ab æqualitate.* QVIS COGNOVIT. *Rom. 11. 34.* Quis cognouit ſenſum Domini,

A &c. *Iam ſupra retuli locum quem hîc permiſcet Iſa.* 40. 13. Quis adiuuit Spiritum Domini? aut quis conſiliarius eius fuit, & oſtendit illi? cum quo iniit conſilium? & inſtruxit eum, & docuit eum ſemitam iuſtitiæ, & erudiuit eum ſcientiam; & viam prudentiæ oſtendit illi? 70. *autem.* Quis cognouit mentẽ Domini, aut quis conſiliarius eius fuit, qui doceat eum? &c. Vel quis oſtendit ei iudicium? vel viam intelligentiæ quis oſtendit illi? HABVIT, *Debuit.* INGENIVM. *Genium & naturam.* SVBSTANTIÆ. *Materiæ.* SI NECESSARIA. *Demus Hermogeni, materiam fuiſſe Deo neceſſariam.* APVD PHILOSOPHOS. *Dicentes ex nihilo nihil fieri, & proinde Creationem ex nihilo reſpuentẽs, & mundum ab æterno fuiſſe dicentes.* SOPHIAM. *Sapientiam ſuam.* B QVIS ENIM SCIT. 1. *Cor. 2. 11.* Quis enim hominum ſcit quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt? Ita & quæ Dei ſunt, nemo cognouit, niſi ſpiritus Dei. EX HAC FECIT. *Non tanquam ex materia, ſed tanquam ex origine, & cauſa exemplari.* CVM ILLA, *Tanquam indiuiſo principio.* CVM PARARET. *Prou. 8. 27. & ſeq.* Quando præparabat cœlos aderam. Quando certa lege & gyro vallabat abyſſos: quãndo æthera firmabat ſurſum, & librabat fontes aquarum: quando circumdabat mari terminum ſuum, & legem ponebat aquis, ne tranſirent fines ſuos; quando appendebat fundamenta terræ. Cùm eo eram cuncta componens: & delectabar per ſingulos dies, ludens C coram eo omni tempore, ludens in orbe terrarum: & delitiæ meæ eſſe cum filiis hominum. *70. fermè ſicut Tertull.* Cùm pararet cœlum aderam illi, & cùm ſecerneret ſuam ſedem ſuper ventos, & cùm validas faceret deſuper nubes, & cùm confirmatos ponebat fontes eius quæ ſub cœlo, & quando fortia faciebat fundamenta terræ, eram penes illum diſponens: ego eram cui adgaudebat. Quotidie autem iucundabar in facie eius in omni tempore, cùm lætaretur orbe perfecto, & lætaretur in filiis hominum. MATERIAM MATERIARVM, *Sapientiam eandem, ex qua velut fonte inexhauſto traxit omnes materias rerum.* NON SIBI SVBDITAM, *Quia Genitus non eſt Genitore inferior.* STATV. *Natura, ſubſtantia eâdem.* MOTV INQVIETAM. D *Qualis eſt materia Hermogenis, de qua vide dicta Verbo, Motus.* INFORMEM, *Qualis eſt dicta materia.* INSITAM. *Quia* Vnigenitus in ſinu Patris; & Verbum apud Deum. SVI MAGIS, &c. *Quia ſi Deus apud Hebræos Sadai dictus, id eſt ſibi ſufficiens, aliquo adiutorio indigeret, digniùs egeret propriis copiis, quàm alienis, qualis eſt materia Hermogenis.* GENERAT IN SEMETIPSO. *Filius enim procedit ex cogitatione comprehenſiua, qua Pater & ſuam eſſentiam, & in ea, omnia futura, & poſſibilia quorum eſt cauſa, comprehendit, & ſimul cum filio in ſeipſo generat omnes rerum eſſentias.* VT SENSIT, *Senſit autem ab æterno.* IDEO NATAM. *More Patrum, hyperbolicè, & cum exceſſu multa loquitur, vt opprimat Hermogenem dicentem, materiam innatam & infectam.* E *Sed longe aliter nata eſt Sapientia Patris, quàm alia condita. Nam* Primogenita eſt ante omnem creaturam SINE INITIO, *&c. Intellige ſine principio & origine, non ſicut effectus, qui poſterior eſt cauſa.* NON CAPIT, *Dici non poteſt.* EXTRA DOMINVM, *Alienum à Deo, qualis eſt materia.* EADEM DEI SERMO. *Videtur diſcernere inter ſapientiam aliquam creatam, quæ initio mundi Deus intra ſe diſpoſuerit de mundo creando extra ſe. Nihil autem in Deo iuxta ſanam Theologiam admittitur, quod Deus non ſit, vnde rectiùs ſubiicit, ſi tollatur particula dubitantis,* Si verò Sophia, &c. *Et dicatur,* Cùm Sophia ſit ipſum Dei Verbum, quod propter ſen-

ſum & intellectum diuinum Sapientia dicitur, vel A licet diuerſi ſint nominis, Sermo & Sophia, ſenſu & intellectu res eadem eſt SINE QVO FACTVM EST NIHIL. *Tam de Verbo, quàm de Sapientia æterna Patris, ſic præclarè Auguſtinus.* S. Auguſt. *De Verbo quidem tract. 1. in Io. 1. 3.* Omnino, fratres, ſic accipite, omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Vniuerſa enim creatura per ipſum facta eſt, maior, minor: per ipſum facta ſunt ſupera, infera, ſpiritalis, corporalis, per ipſum facta ſunt. Nulla enim forma, nulla compages, nulla concordia partium, nulla qualiſcumque ſubſtantia quæ poteſt habere pondus numerũ, & menſurã, niſi per illud Verbum, & ab illo Verbo Creatore cui dictũ eſt, omnia in menſura, & numero, & pondere, B S. Auguſt. diſpoſuiſti. *Et to. 1 lib. 1. de lib. arb. c. 2.* Optimè de Deo exiſtimare, veriſſimũ eſt pietatis exordiũ: nec quiſquam de illo optimè exiſtimat, qui non eum omnipotentem, atque ex nulla particula commutabilem credit, bonorum etiam omnium Creatorem, quibus eſt ipſe præſtantior, rectorem quoque iuſtiſſimum eorum omnium quæ creauit, nec vllâ adiutum eſſe naturâ in creando, *Viden' vt bellè quadret Tertulliano,* Quaſi qui non ſibi ſufficeret. Ex quo fit, vt de nihilo creauerit omnia, de ſe autem non creauerit, ſed genuerit quod ſibi par eſſet, quem filium Dei vnicum dicimus, quem cùm planius enuntiare conamur, Dei Virtutem, & Dei Sapientiam nominamus, *Sicut Paulus vocat 1. Cor. 1. 25.* Per quem fecit omnia, quæ de nihilo facta ſunt. C PRÆTER PATREM. *Errat, quia eſt coæternus Patri. Et ipſa Patris fortitudo.* NEDVM, *&c. Ne tu, inquit, iam exiſtimes materiam tuam innatam, nato Dei filio fortiorem. & infectam, facto. Quod item erroneum eſt. Licet enim iuxta Paulum,* Factus ſit ex ſemine Dauid ſecundùm carnem: *Tamen ſecundùm diuinitatem dicimus.* Genitum, non factum. QVOD VT ESSET NVLLIVS, *&c. Loquitur apertè de materia Hermogenis.* AVCTOREM, *Principium, Patrem.* SI MALVM. *Materia mala innata* SERMONEM, *Vulgata* Verbum bonum, *Vt & 70.* NON SCIO, *&c. Senſus implexus ſic clariùs redditur. Si materia mala eſt & innata. Verbum autem diuinum & bonum & natum eſt, neſcio, non capio quomodo bono Verbo, & à Deo Patre bono, malum aliquod produci* D *poſſit. Sicut cõprehendi non poteſt, quomodo quod firmius ſicut in natũ firmius eſt nato, flecti & vinci poſſit à nato; vt Verbũ bonum natum, infirmius & inualidius materiâ mala innata, & valida; ex ea inuita & victa, bona ſingula, & ſimul ſumpta bona valdè produxerit* HOC NOMINE, *Scil. Innati, quia innata eſt Hermogenis materia.* PRÆPONIT DEO. *Filio, qui & Deus eſt. dicente Ioan. 1. 1.* In principio erat Verbum, & Deus erat Verbum. SVSTINEBIT. *Patitur æquanimiter filius materiam ſibi præferri nato, quia innata eſt; in quo ipſa æqualis eſt Patri, qui ingenitus eſt & innatus. Hic, vt vides lector, crudiùs de Verbo locutus eſt Tertullianus, dum hic inæqualem Patri videtur dicere filium, vt & ſupra* Præter Patrem, nihil primogenito antiquius *dixerat. quod erroneum dixi, vt eſt de facto, crude ſumptum: niſi intelligatur antiquior Pater, non natura vel tempore, ſed ſimpliciter origine. Filius enim habet Patrem pro principio, cùm Pater ſit ſine principio. Pater ingenitus & innatus eſt, filius genitus & natus. Cæterùm, cum relata ſint ſimul natura, Pater antiquior filio non eſt. Inde apud Danielem poſt deſcriptum antiquum dierum, dicitur de filio hominis, quod* Peruenit ad antiquum dierum. *Quod licet ſucceſſu temporis benè dici poſſit, cùm* Aſſumptus in cœlum, ſedit à dextris Dei. *Et Apoc. 12. de homine aſſumpto à Deo, propter identitatem perſonæ filij:* Raptus eſt ad Deum, & ad thronum eius, *Tamen primo inſtanti conceptus in vtero virginis, raptus eſt ad æqualitatem Patris ille homo,* Factus ex ſemine Dauid ſecundùm carnem, qui prædeſtinatus eſt filius Dei ſecundùm Spiritum ſanctificationis. *Rom. 1. Vt autem Verbum eſt, prorſus coæqualis; coæternus, coantiquus eſt Patri. Vnde Aug. tract. 48. in Io. 10 in verba,* Pater meus quod mihi dedit, maius eſt omnibus. August. Quid dedit filio Pater maius omnibus, niſi vt ipſe eſſet vnigenitus filius? quid eſt ergo quod dedit? Iam erat cui daret, an gignendo dedit? Nam ſi erat cui daret vt filius eſſet, aliquando erat, & filius non erat. Abſit, vt aliquando Dominus Chriſtus fuerit, & filius non fuerit: de nobis hoc dici poteſt: aliquando filij hominũ eramus; Filij Dei non eramus. Nos enim filios Dei gratia fecit, illum natura. Quia vero natus eſt, non eſt vt dicas, non erat antequam natus erat; numquam enim non natus erat, qui Patri coæternus erat, &c. Verbum Dei ſemper cum Patre, & ſemper Verbum, & quia Verbum, ideò filius: ſemper ergo filius, & ſemper æqualis. Non enim creſcendo, ſed naſcendo æqualis eſt, qui ſemper natus eſt de Patre filius, de Deo Deus, de Æterno coæternus. Pater autem non de filio Deus, filius de Patre Deus. Ideo Pater filio gignendo dedit vt Deus eſſet, gignendo dedit vt ſibi coæternus eſſet, gignendo dedit, vt æqualis eſſet. Hoc eſt quod maius eſt omnibus. *Et per hæc tam ſcitè dicta, vel error Tertulliani corrigitur, vel durities locutionis eius emollitur.*

6. *Creationi rerum qui non credunt; voluntque mundum factum vel de materia mala, vel à Creatore malo; blaſphemant. Cont. Hermog. cap. 10. à p. ad. fin.*

ERgo, inquit, ex nihilo faceret, vt mala quoque arbitrio eius imputarentur? Magna, bona fide, cæcitas hæreticorum, pro huiuſmodi argumentatione, cùm ideo aut alium Deum bonum & optimum volunt credi, quia mali auctorem exiſtiment Creatorem; aut materiam cum Creatore proponunt, vt malum à materia, non à Creatore deducant: quando nullus omnino Deus liberetur iſta quæſtione, vt non auctor mali videri proinde poſſit, quiſquis ille eſt, qui malum etſi non ipſe fecit, tamen à quocunque & vnde vnde, paſſus eſt fieri. Audiat igitur & Hermogenes, dum alibi de mali ratione diſtinguimus, interim ſe quoque nihil egiſſe hac ſua iniectione. Ecce enim, etſi non auctor, ſed aſſentator mali inuenitur Deus; qui malum materiæ tanto ſuſtinuit de bono ante mundi conſtitutionem; quam, vt bonus, & mali æmulus emendaſſe debuerat. Aut enim potuit emendare, ſed noluit: aut voluit quidem, verum non potuit infirmus Deus. Si potuit & noluit, malus & ipſe, quia malo fauit: & ſic iam habetur auctor eius, quod licet non inſtituerit, quia tamen ſi noluiſſet illud eſſe, non eſſet, ipſe iam fecit eſſe, quod noluit non eſſe. Quo quid eſt turpius?

eſt turpius? Si id voluit eſſe, quod ipſe noluit feciſſe, aduerſum ſemetipſum egit, cùm & voluit eſſe, quod noluit feciſſe, & noluit feciſſe quod voluit eſſe. Quaſi bonum voluit eſſe, & quaſi malum noluit feciſſe. Quod non faciendo, malum iudicauit, id eſt ſuſtinendo, bonum pronuntiauit; malum pro bono ſuſtinendo, & non potius eradicando, aſſertor eius inuentus eſt: malè, ſi per voluntatem, turpiter, ſi per neceſſitatem. Aut famulus erit mali Deus, aut amicus; cum materiæ malo conuerſatur, nedum etiam de malo eius operatus.

CREATIO. VI. SCHOLIA.

INQVIT, *Sic inducit obiicientem Hermogenem.* FACERET, *Deus.* ARBITRIO, *Voluntati eius.* IMPVTARENTVR. *Et non materiæ. Quaſi putet Hermogenes conuenientius eſſe mala tribuere materiæ, quàm Deo, ea ex nihilo creanti.* HAERETICORVM, *Non tantũ Hermogenianorum, ſed & Marcionitarum.* IDEO. *Ob creaturas corporeas quas malas credunt, duos Deos fingunt, vnum optimum conditorem ſpiritualium, alterum malum creatorem corporalium ex materia mala.* AVT MATERIAM, *&c. Autorem ex æquo rerum omnium, ſicut dicunt Hermogeniani, vt ſic Deum excuſent, & omnia mala in malam materiam refundant.* NVLLVS DEVS, *Siue bonus, ſiue malus.* VNDE VNDE, *Vndecumque tandem.* DVM ALIBI, *Dum differo alio loco proferre diſtinctionem mali pœnæ, & mali culpæ.* INIECTIONE *Obiectione. vel. vt ſibi blanditur de ſubtili ſua diſtinctione: vt Deus bona ex ſe, mala verò ex parte materiæ produxerit.* ASSENTATOR. *Blandiens, vel aſſentiens.* TANTO DE BONO, *Qui adeo bonus fuerit, vel potius mollis & ſegnis, qui tandiu & ab æterno tulerit materiam malam, quam corrigere debuerat, ſi potuiſſet. Vnde ſi noluit cum poſſet, malitiæ eius particeps cenſendus eſt.* MALVM PRO BONO, *Id eſt, conſeruando, quaſi bonum eſſet.* PER NECESSITATEM, *Si non potuit aliter facere.* CONVERSATVR. *Habens eam ſibi coæternam, & cum ea cuncta operans in tempore.* NEDVM. *Quin etiam, cum eius malitia concurrit vt ex ea cuncta faceret. De natura mali, & vnde*

Auguſt. *proceſſerit, pulchrè Aug. to. 1. lib. 1. de lib. Arb. c. 1. Vbi ipſe cum Euodio ſic incipiente colloquitur.* Dic mihi, quæſo te, vtrùm Deus non ſit author mali? C AVG. Dicam, ſi planum feceris, de quo malo quæras: duobus enim modis appellare ſolemus malum: vno, cùm malè quemque feciſſe dicimus: alio, cùm mali aliquid eſſe perpeſſum. EVOD. De vtroque ſcire cupio. AVG. Si Deum bonum eſſe noſti, vel credis, neque enim aliter fas eſt, malum non facit. Rurſus ſi Deum iuſtum fatemur, nam & hoc negare ſacrilegum eſt, vt bonis præmia, ita ſupplicia malis tribuit: quæ vtique ſupplicia, patientibus mala ſunt. Quamobrem ſi nemo iniuſtè pœnas luit, quod neceſſe eſt credamus, quandoquidẽ diuinâ prouidentiâ hoc vniuerſum regi credimus, illius primi generis malorum nullo modo, huius autem ſecundi autor eſt Deus. EVOD. Eſt ergo alius autor illius mali, cuius Deum non eſſe compertum eſt? D AVG. Eſt certè: non enim nullo autore fieri poſſet. Si autem quæris, quiſnam iſte ſit, dici non poteſt: non enim vnus aliquis eſt, ſed quiſque malus ſui malefacti autor eſt. Vnde ſi dubitas, illud attende quod ſupra dictum eſt: malefacta iuſtitiâ Dei vindicari. Non enim iuſtè vindicarentur, niſi fierent voluntate. *Et lib. 3. de lib. arb. c. 9* Si di-

Auguſt. xerit, *Quiſquam*, Non erat tam difficile, aut laborioſum omnipotenti Deo, vt omnia quæcumque fecit, ſic haberent ordinem ſuum, vt nulla creatura vſque ad miſeriam perueniret. Non enim hoc aut omnipotens non potuit, aut bonus inuidit. Reſpondebo, ordinem creaturarum à ſumma vſque ad infimam, gradibus iuſtis ita decurrere, vt ille

A inuideat, qui dixerit, iſta non eſſet. *Vtinam hæc non eſſet. Qui ſic dicit, inuidet Creatori, & non videt ordinem creaturæ.* Inuideat etiam ille qui dixerit, iſta talis eſſet. Si enim talem vult eſſe, qualis eſt ſuperior, iam illa eſt, & tanta eſt, vt addi ei non oporteat, quia perfecta eſt. Qui ergo dicit etiam iſta talis eſſet, aut perfectæ ſuperiori vult addere, & erit immoderatus & iniuſtus; aut iſtam vult interimere, & erit malus atque inuidus. Qui autem dixerit iſta non eſſet, nihilominus erit malus atque inuidus, cùm eam non vult eſſe, quâ inferiorem, laudare adhuc cogitur, &c. *Subiicit & miſerias & peccata ex quibus oriuntur mala pœnæ ad decorem & perfectionem vniuerſitatis, & attributorum Dei cognitionem, pertinere; quod fusè proſequitur. Deinde ſic concludit reſ-*

B *pondens obiectionibus.* Hic reſpondetur, non ipſa peccata, vel ipſam miſeriam perfectioni vniuerſitatis eſſe neceſſaria, ſed animas in quantùm animæ ſunt: quæ ſi velint, peccant: ſi peccauerint, miſeræ fiunt. Si enim peccatis earum detractis miſeria perſeuerat, aut etiam peccata præcedit, *Aduerte per miſeriam, intelligere mala omnia pœnæ.* Rectè deformari dicitur ordo atque adminiſtratio vniuerſitatis. Rurſus ſi peccata fiãt, & deſit miſeria, nihilominus dehoneſtat ordinem iniquitas. Cùm autẽ non peccantibus adeſt beatitudo, perfecta eſt vniuerſitas. Cùm verò peccantibus adeſt miſeria, nihilominus perfecta eſt vniuerſitas. Quòd autem ipſæ non deſunt animæ, quas vel peccantes ſequitur miſeria, vel rectè facientes beatitudo, ſemper naturis omnibus vniuerſitas plena atque perfecta eſt. Non S. Auguſt.

C enim peccatum & ſupplicium peccati, naturæ ſunt quædam, ſed affectiones naturarum, illa volũtaria, iſta pœnalis. Sed voluntaria quæ in peccato fit, turpis affectio eſt, cui propterea pœnalis adhibetur, vt ordinet eam, vbi talem eſſe non turpe ſit, & vniuerſitatis decori congruere cogat, vt peccati dedecus, emendet pœna peccati. Hinc fit vt peccans creatura ſuperior, à creaturis inferioribus puniatur; quia illæ tam ſunt infimæ, vt ornari etiam à turpibus animis poſſint, atque ita decori vniuerſitatis congruere. *Deindè vtitur exemplo ſerui qui à miniſterio digniori ad cloacam mundandam propter aliquod peccatũ damnatur.* Seruus, inquit, in tali peccato detectus, vt mundandæ cloacæ dignus habeatur, ornat eum etiam turpitudine ſua & vtrumque S. Auguſt.

D horũ, id eſt turpitudo ſerui, & mũdatio cloacę, iam coniunctum & redactum in quandam ſui generis vnitatem, ita diſpoſitæ domui coaptatur atque ſubtexitur, vt eius vniuerſitati ordinatiſſimo decore conueniat. *Applicat hoc exemplum animæ peccatrici corruptibili corpori addictæ, quod tamẽ decore veſtit. vitâ & motu donat.* Habitationi ergo cœleſti talis anima non congruit per peccatum, terreſtri autem congruit per ſupplicium, vt quodlibet elegerit, *Siue peccatum, ſiue virtutem,* Semper ſit pulchra vniuerſitas, decentiſſimis partibus ordinata, cuius eſt conditor & adminiſtrator Deus. *Bonus in cõmunicatione bonæ naturæ, melioris gratiæ, optimæ gloriæ, iuſtus autem retribuens peccatori debitum ordinem miſeriæ & pœnæ temporalis & æternæ. Claudamus hanc materiam de* S. Auguſt.

malo. optimo in rem hanc Auguſtini loco to. 6. lib. cont. Adimantum cap. 26. vbi refert. locum Amos. 3. 5. A

S Auguſt. Numquid cadet auis in laqueum terræ abſque aucupe? numquid auferetur laqueus de terra antequam quid ceperit? ſi clanget tuba in ciuitate, & populus non expaneſcet? Si erit malum in ciuitate *70. malitia in vrbe,* Quod Dominus non fecerit? malum, hoc loco, non peccatum, ſed pœna intelligenda eſt. Dupliciter enim appellatur malum, vnū quod homo facit, alterum quod patitur pœnā: de pœnis ergo loquebatur propheta, cùm hoc diceret: diuina enim prouidentia cuncta gubernante & moderante, ita homo malè facit quod vult, vt malè patiatur quod non vult. Sic autem iſti *Manichæi* accuſant prophetam iſtæ dicentem quaſi in Euangelio non legerint; nonne duo paſſeres aſſe veniūt, & vnus ex his non cadit in terram ſine Patris veſtri voluntate? Ita ergo Deus malum facit, quod non ipſi Deo, *reſpectu Dei,* malum eſt, ſed eis in quos vindicat. Itaque ipſe, quantùm ad ſe pertinet, bonum facit, quia omne iuſtum bonum eſt, & iuſta eſt illa vindicta. *Et per hæc, vtriuſque mali differentia patet, vt ſolus Angelus & homo ex ſe, quia de nihilo factus eſt, deficiendo faciat, malum culpæ; malum pœnæ, bono iuſtitiæ ordine, Deus faciat, vt neutrum malum, & nullum bonum Hermogenianæ materiæ imputari poſſit.*

Creatura omnis bona eſt, ſed à diabolo in malum conuerſa. De ſpectac. cap. 2. à p. ad. fin.

NEmo negat, quia nemo ignorat quod vltro natura ſuggerit, Deum eſſe vniuerſitatis conditorem, eamque vniuerſitatem, tam bonam, quàm homini mancipatam. Sed quia non penitus Deum norunt, niſi naturali iure, non etiam familiari, de longinquo, non de proximo, neceſſe eſt ignorent, qualiter adminiſtrari iubeat, cùm inſtituit: ſimul quæ vis æmula ex aduerſo adulterandis vſibus diuinæ conditionis: quia neque voluntatem, neque aduerſarium noueris eius, quem minùs noueris. Non ergo hoc ſolum reſpiciendum eſt, à quo omnia ſint inſtituta, ſed à quo conuerſa. Ita enim apparebit cui vſui ſint inſtituta, ſi appareat cui non. Multum intereſt inter corruptelam & integritatem, quia multum eſt inter inſtitutorem & interpolatorem. Ceterùm omnes ſpecies malorum, quæ etiam ethnici vt indubitata & prohibent & defendunt, ex operibus Dei conſtant. Vis homicidium ferro, veneno, magicis deuinctionibus perfici. Tam ferrum Dei res eſt, quàm herbæ, quàm angeli. Nunquid tamen in hominis necem auctor iſta prouidit? Atquin omnem homicidij ſpeciem vno & principali præcepto interimit: [a] *Non occides.* Proindè aurum, æs, argentum, ebur, lignum, & quęcunque fabricandis idolis materia captatur, quis in ſeculo poſuit, niſi ſeculi auctor Deus? Nunquid tamen vt hæc aduerſus ipſum adorentur? Atquin ſumma offenſa penes illum, idololatria. Quid non Dei eſt, quod Deum offendit? ſed cùm offendit, Dei eſſe deſiit; & cùm deſiit, offendit. Ipſe homo omnium flagitiorum auctor, non tantùm opus Dei, verumetiam imago eſt: & tamen & corpore & ſpiritu deſciit à ſuo inſtitutore. Neque enim oculos ad concupiſcentiam ſumpſimus, & linguam ad maliloquium, & aures ad exceptaculum maliloquij, & gulam ad gulæ crimen, & ventrem ad gulæ ſocietatem, & genitalia ad exceſſus impudicitiæ, & manus ad vim, & greſſus ad vagam vitam: aut ſpiritus ideò inſitus corpori, vt inſidiarum, vt fraudium, vt iniquitatum cogitatorium fieret. non opinor. Nam ſi omnem malignitatem, & ſi tantùm malitiam excogitatam Deus exactor innocentiæ odit, indubitatè quæcunque condidit, non in exitum operum conſtat condidiſſe, quæ damnat; licet eadem opera, per ea quæ condidit, adminiſtrentur, quando hæc ſit tota ratio damnationis, peruerſa adminiſtratio conditionis. Nos igitur qui Deo cognito etiam æmulum eius inſpeximus; qui inſtitutore comperto, etiam interpolatorem vnà deprehendimus, nec mirari, neque dubitare oportet, cum ipſum hominem, opus & imaginem Dei, totius vniuerſitatis poſſeſſorem, illa vis interpolatoris & æmulatoris Angeli ab initio de integritate dejecerit, vniuerſam ſubſtantiam eius, pariter cum ipſo integritati inſtitutam, pariter cum ipſo in peruerſitatem demutauit aduersùs inſtitutorem: vt quam doluerat homini conceſſam, non ſibi, in ea ipſa, & hominem reum Deo faceret, & ſuam dominationem collocaret.

[a] Exo. 20. 13.

CREATVRA. SCHOLIA.

DEVM NORVNT, *Gentiles.* NATVRALI IVRE. *Lumine & ratione naturali, quæ eſt ius commune & primum omnium hominum.* FAMILIARI, *Speciali, quaſi de familia Dei & filij eius adoptiui per fidem.* ADMINISTRARI, *Vt debeant homines miniſterio Creaturarum.* QVÆ VIS ÆMVLA. *Sit, diabolica ſcilicet, aduerſaria Deo, quæ docet abuti Creaturis à Deo conditis.* MINVS NOVERIS. *Defectu fidei.* CONVERSA, *In malum vſum.* INTERPOLATOREM. *Corruptorem, immutatorem vſus legitimi rerum.* CONSTANT. *Compoſita ſunt.* MAGICIS DEVINCTIONIBVS. *Ligaturis, aut pa*B*ctis* ANGELI, *Dæmones, ſubſtantia boni.* PROINDE, *Similiter.* ADVERSVS IPSVM, *In præiudicium cultus debiti vnicæ eius maieſtati.* PENES ILLVM, *apud illum in eius lege. in capite decalogi idololatria prohibetur, quam ſpectacula omnia Gentilium redolent.* DEI EST, *A Deo factum, ad Deum pertinens* DESIIT, *Quia deficit à fine, in quem à Deo conditum eſt* AVCTOR. *Alij legunt* Actor. *& aptè quidem ad ſpectacula.* DESCIIT, *Aberrauit, defecit à Creatore ſuo.* CORPORE, *Quo per ſenſus abuſus eſt, videndo, tangendo, guſtando illicitum, audiendo ſerpentem.* ET SPIRITV, *Per inobedien-*

ſtam animi, &c. GVLÆ SOCIETATEM, *Quia* A *excipit cibum, quem gula guſtauit. Vnde & Paulus:* Quorum Deus venter eſt. COGITATORIVM. De corde enim exeunt cogitationes malæ. EXCOGITATAM, *Nec dum im: leto a'tu.* EXITVM OPERVM *In finem malorum vſuum, quos ipſe condemnat.* EANDEM OPERA, *Mala.* PER EA, *Per creaturas à ſe conditas exerceantur.* QVANDO, *Quandoquidē peruerſus vſus rei à Deo condita, tota ratio eſt, ob quam illa condemnat.* DEO COGNITO, *Per fidem.* INTEGRITATI, *Vt integra perſeueraret.* NON SIBI. *Neque enim Lucifero dictum eſt, quod homini.* Dominamini, &c. Gloria & honore coronaſti eum & conſtituiſti eum, &c. IN EA IPSA, *In abuſu omnis rei condita* SVAM DOMINATIONEM. *Quia homine, omnis mundi ſubſtantia Domino ſubacto, cum eo victo, omnem eius ſubſtantiam ſibi ſubiecit. Doctè in hanc rem Aug. to. 1. lib. 3. de lib. Arb. c. 10.* Cum duæ ſint origines peccatorum, vna ſpontanea cogitatione, altera perſuaſione alterius, quò pertinere arbitror quod Propheta dicit, ab occultis meis, &c. Vtrumque voluntarium eſt quidem. Nam ſicut propria cogitatione non peccat inuitus, ita dum conſentit malè ſuadenti, non vtique niſi voluntate conſentit. Sed tamen grauius eſt, non ſolum nullo ſuadente propria cogitatione peccare, ſed etiam peccatum alteri per inuidentiam dolumque ſuadere, quam ad peccandum alterius ſuaſione traduci. Seruata eſt ergo in vtroque peccato Iuſtitia Dei punientis. Nam & adpenſum eſt æquitatis examine, vt nec ipſius diaboli poteſtati negaretur homo, quem ſibi malè ſuadendo ſubiecerat. Iniquū enim erat, vt ei quem ceperat, non dominaretur. Nec fieri vllo modo poteſt, vt Dei ſummi & veri perfecta iuſtitia, quæ vſquæquaque pertenditur, deſerat etiā ordinandas ruinas peccantiū. Et tamen quia minus peccauerat homo quàm diabolus, Idipſum ei valuit ad reparādam ſalutē, quod ſcil. principi huius mundi, partis rerum ſcilicet huius mortalis atque infimæ, hoc eſt, principio omnium peccatorum, & præpoſito mortis vſque ad mortalitatem carnis: addictus eſt. Ita enim conſcientia mortalitatis timidus, & iam à viliſſimis, & abiectiſſimis beſtiis moleſtias atque interitum reformidans, incertuſque futurorum, & illicitas cohibere delitias, & maximè ſuperbiam, cuius perſuaſione deiectus eſt, & quo vno vitio …

Augu. (margin, at "Doctè in hanc rem Aug.")

Margin letters beside the left column: B at "In ea ipſa", C at "quam ad peccandum", D at "addictus eſt".

miſericordiæ medicina reſpuitur, frangere & edomare conſueuit. *De ſenſuum illecebris, quibus homo rebus à Deo conditis bonis, malè vtitur, quàm cautè abſtineris. Auguſtinus, ipſe teſtatur lib. 10. Confeſſ. c. 29. quidem 30. de voluptate tactus. 31. de Guſtu 32. de Olfactu. 33 de auditu. 34. de intuitu. Tum de ipſa Philautia cap. 39* Etiam intus eſt aliud in eodem genere tentationis, malum, quo inaneſcunt qui placent ſibi de ſe, &c. Sed ſibi placentes multum tibi diſplicent, non tantum de bonis, quaſi bonis, verùm etiam de bonis tuis, quaſi ſuis, aut etiam ſicut de tuis, ſed tanquam ex meritis ſuis, &c. *Adeò omnia in tentationem verſa ſunt contra cultum Dei, vt bonis omnibus malè vtamur. Et cum vnicum Deum in creaturis ſpectare deberemus, & ad eius gloriam creata omnia, noſque ipſos, & opera noſtra referre, & inde gratum ei & Angelis exhibere ſpectaculum; inordinatè & nobis de rebus creatis, & vanum de noſtris operibus facimus nobis ſpectaculum. Hunc abuſum cum Auguſtino corrigamus ſic fante in Pſal. 142. In verba* Meditatus ſum in omnibus operibus tuis. Quia vtique omnia bona tu feciſti, & nihil conſtitiſſet, quod à te conſtitutum non eſſet. Creatura tua ſpectaculum mihi facta eſt. *Procul ergo ſpectacula Circi, in qua hic inuehitur Tertullianus* Quæſiui in opere opificem, & in conditis omnium conditorem: vt quid hoc, niſi vt hoc intelligeret, quidquid in ſe boni eſſet, ab illo factum eſſe? ne ignorans Iuſtitiam Dei, & ſuam volens conſtituere, iuſtitiæ Dei ſubiectus non eſſet. &c. Reſpice ergo conditorem vitæ tuæ, ſubſtantiæ, & iuſtitiæ, & ſalutis authorem. Meditare in facturis manuum eius, quia & iuſtitiam quæ in te eſt, ad manum eius inuenies pertinere, &c. Opera bona non habemus? habemus planè, ſed vide quid ſequitur Epheſ. 2. Ipſius ſumus figmentum. Fortè naturam commemorare voluit hoc appellato figmento? non planè: de operibus loquebatur. Ipſius enim ſumus figmētum creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis. Noli ergo putare te aliquid operari, niſi in quantum malus es. Auerte ab opere tuo, ad opus illius qui fecit te: ipſe format, & ipſe quod formauerat, & tu exterminaſti, reformet. Vt enim ſis, ipſe operatus eſt: vt bonus ſis, ſi bonus es, ipſe operatur. *Hoc vnicum ſit homini Chriſtiano ſpectaculum, ne fiat illi* Creatura muſcipula ſicut pedibus inſipientium.

S. Aug. (margin, at "abſtineris. Auguſtinus")
S. Aug. (margin, at "Auguſtino corrigamus")
S. Auguſt. (margin, at "in qua hic inuehitur")

CRVX.

1. *Crux Chriſti figurata in cornibus Tauri & Vnicornis, & extremis Antennæ.*
Cont. Iud. cap. 10. à p.

BEnedicitur in hæc verba Ioſeph: [a] *Tauri decor eius, cornua vnicornis cornua eius, in eis nationes ventilabit pariter ad ſummum vſque terræ.* Non vtique rhinoceros deſtinabatur vnicornis, vel minotaurus bicornis, ſed Chriſtus in illo ſignificabatur: taurus ob vtramque diſpoſitionem, aliis ferus vt iudex, aliis manſuetus vt ſaluator: cuius cornua eſſent crucis extima. nam & in antenna nauis, quæ crucis pars eſt, cornua extremitates vocantur: vnicornis autem, media ſtipitis palus. Hac denique virtute crucis, & hoc more cornutus, vniuerſas gentes & nunc ventilat per fidem, auferens à terra in cœlum, & tunc ventilabit per iudicium, deiiciens de cœlo in terram.

a Deut. 33. 17.

2. *Et 3. contra Marc. cap. 18. à p. iiſdem verbis.*

3. 3. *Contra Marc. cap. 19. in m. iiſdem Verbis. vt numero 7. infrà.*

CRVX. I. II. III. SCHOLIA.

A IN HAEC VERBA. *His verbis concepta eſt benedictio, quam dedit Moyſes Tribui Ioſeph, de qua vide dicta Verbo, Chriſtus Iudex. 5. præter quæ, hæc accipe. Ad literam, Ioſeph ob formam ſpecioſam à Domina ſua quaſi laſciuiente vacca concupitum, ceu formoſum iuuenculum, cui ex Ruperto, quia fortiter reſtitit, cornua Rhinocerotis habere dicitur. Tauro item comparatur ob curam agriculturæ, & quia ſepulchrum eius ornandum erat figura bouis. & quia tribus Ephraim filij Ioſeph erat futura fortiſſima velut cornua Rhinocerotis, qui ex Pauſania præter cornu maius, aduncum habet aliud minus ſuper nazum fortiſſimum; & dictus eſt à ῥὶν. id. naſus. & κέρας id. cornu. Sic tribus Ephraim per acies bellicas, vt cornua, ventilatura, id eſt exagitatura, & quaſi in ventum diſperſura erat gentes hoſtiles vſque ad terminos terræ contermina, Palæſtina ſcil. & Syriæ. Myſticè de Chriſto, præter Tertullianum, explicant hunc locum, Iuſtinus contra Triphonem. Ambr. lib. de Bened Patr. Rabanus hoc loco. & Aug.* S. Auguſt. *to. 4. q. 57. quæ eſt vltima in Deut.* Cum Ioſeph benediceret, ait inter cætera, primogeniti Tauri pulchritudo eius. Quod non ita legendum eſt, tanquam diceret, primogenitus Tauri; ſed cum ſit primogenitus pulchritudo eius, pulchritudo Tauri eſt: propter crucis cornua, de Domino intelligitur figuratum. S. Auguſt. IN ANTENNA. *Aug. ſer. 13. de Verb. Do.* Super nauiculam Chriſti. *Eccleſiam intelligit.* Grandis vnda conſurgit. Sed in his tentationibus erigatur antenna, vt ſuſpenſa arbori crucem figuret. C Hanc Chriſtianus reſpiciat, & non deficiat: quia ſicut dicit Apoſtolus Petrus, Chriſtus pro nobis paſſus eſt, nobis relinquens exemplum, vt ſequamur veſtigia eius, &c. Huic ergo Antennæ, id eſt cruci Chriſti ſimplex conuerſatio, & pura confeſſio, tanquam candentia vela religentur, & hæc vela noſtra fluctibus abluantur, veſtiſque tendatur, vt ſine macula & ruga inueniatur. Quantumlibet mare ſæuiat, ventus incumbat, inter flatus & fluctus nauis iſta turbetur, S. Auguſt. tantùm non mergatur, & currat. *Et in Pſal. 103. in verſum, illuc naues commeabunt.* Vigiletur in ligno, etiam in aquis in cruce nauigamus, etiam in fluctibus tuti ſumus. Non dormiat Chriſtus, non dormiat fides, & ſi dormierit, excitetur. Imperabit ventis, placabit mare, finietur via, gaudebit in patria, &c. D Ad patriam quà ituri ſumus? per ipſum mare, ſed in ligno. Noli timere periculum, lignum te portat quod continet ſæculum. *Vel alludit ad Arcam Noe omnem animã continentẽ, vel vt ait alibi, quatuor partes crucis tot mundi partes continent: vel quia crux Chriſtũ totius mundi pretium continebat. Vel quod vt per crucem, ſic* ...guſt. *nos cum Chriſto, oportet pati & ita intrare in gloriã.* Noli timere, noli terreri, deſidera Patriã, intellige peregrinationem, &c. Naues Eccleſias intelligimus, commeant inter tempeſtates, inter procellas tentationum, inter fluctus ſæculi, inter animalia puſilla & magna, gubernator eſt Chriſtus in ligno crucis ſuæ. Illic naues commeabunt. Non timeant naues, non valdè attendant vbi natent, ſed à quo gubernentur, &c. Quem commeatum reperiunt triſtem, quando gubernatorem ſentiunt Chriſtum? commeabunt ſecurè, commeabunt perſeueranter, venient ad finem debitum, perducentur ad terram quietis

2. *Quia iiſdem omnino verbis repetit, fruſtra & textum & Scholium hic cenſui attexendum.*

3. PRÆDICATIONEM, *Prædictionem, Prophetiam.* CANENTIS GLORIAM, *Quia per paſſionem glorificatus eſt Chriſtus, priùs minoratus, non tantùm ab Angelis, ſed ad nouiſſimum hominum, & ad vermem vſque deiectus, poſtea gloriâ & honore coronatus.* B ET PEDES. *Sic 70. cùm tamen vulgata,* Et pedes meos. ATROCITAS CRVCIS. *Aug. to. 2. Ep. 120.* Auguſt. Crucifixio eius exprimitur, in eo quod dicit, foderunt manus meas, & pedes meos, &c. Foſſæ ſunt enim clauis manus & pedes eius, & cùm extenderetur in ligno quodammodo numerata ſunt oſſa. *Et to. 5. lib. 17. de Ciuit. c. 17.* Humilitatem paſſionis ſuæ per prophetiam Chriſtus eloquitur, dicens: foderunt manus meas, &c. Quibus vtique verbis in cruce corpus ſignificauit extentum, manibus pedibuſque confixis, & clauorum tranſuerberatione confoſſis, eoque modo ſe ſpectaculum conſiderantibus & conſpicientibus præbuiſſe. SALVVM FAC ME. Pſal. 21. 22. Salua me ex ore Leonis, & à cornibus vnicornium humilitatem meam. C *Vnum Tertull. legit in ſingulari, cùm verſiones omnes plurale ponant. Sed vnicornem crucem intellexit, cùm Rhinoceros, vt ſupra vidimus, ſit bicornis, ſed ab vnico prælongo ſic dictus. Aug. Ep.* Auguſt. 120. Scriptum eſt Prou. 19. nihil intereſt inter minas regis, & iram Leonis: quamquam & diabolum Apoſtolus Petrus Leoni comparet rugienti. *Qui per Iudæos rugiebat, vt ibidem in verſum aperuerunt ſuper me os ſuum clamantes crucifige, crucifige, quaſi Leo rapiens & rugiens: rapuerunt enim, comprehenſum adducentes ad præſidem, & rugierunt, petendo eius mortem. Hæc Aug.* Aug. Et à cornibus vnicornium humilitatem meam. Ideo quippè vnicornibus ſuperbi intelliguntur, quia ſuperbia odit conſortium, & quantùm in ipſa eſt, ſolus cupit eminere ſuperbus D *Sed ſuperbi Iudæi, dicentes contempto Chriſto Rege humili, & eum in conſortium regiæ poteſtatis admittere nolentes:* Non habemus Regem niſi Cæſarem. APICIBVS, *Cornibus extremitatibus crucis.* TAM INSIGNITER, *Monſtruosè, crudeliter, vel tot ſignis gloria ſua datis, velo templi rupto, Sole obſcurato, ſciſſis petris, monumentis apertis, vt* Iam tunc, *Vt ſupra dixit.* Gloriam ſuam caneret, *Ille mitiſſimus* Agnus coram tondente ſe obmuteſcens, & Aries cornibus hærens inter vepres in Ara crucis & cornibus altaris, in condenſis tormentorum diem ſolemnem conſtituens ſibi.

4. *Crux Chriſti in Moyſe extenſis manibus orante, diaboli victrix. Cont. Iud. cap. 10. circa. m.*

a Exo. 17. 11. [a] IAm verò Moyſes, Quid vtique tunc tantùm cùm Ieſus aduerſus Amalech prœliabatur, expanſis manibus orabat reſidens; quando in rebus tam attonitis magis vtique genibus poſitis, & manibus cædentibus pectus, & facie humi volutatâ, orationem commendare debuiſſet? niſi quia illic vbi nomen Ieſu dimicabat, dimicaturi quandoque aduerſus diabolum, crucis habitus quoque erat neceſſarius, per quam Ieſus victoriam eſſet relaturus.

CRVX. IV. SCHOLIA.

TVNC TANTVM, *Siue quod nullibi legitur Moyſes quam hic tali corporis ſitu oraſſe; ſiue quod in euentu belli dubio, & ſuſpenſo, attonitos reddente Hebræos, non humi proſtratus, ſed ſedens tantum & manus extendens orabat.* CVM IESVS, *Naue ſcilicet ſiue Ioſue.* COMMENDARE, *Acceptabilem Deo offerre.* NOMEN IESV. *Attende vim nominis: vt vel eius vmbra ſuffecerit ad victoriam Ioſue de Amalecitis pariendam. Oportuit autem vt ſimul cum nomine Ieſu certante, Moyſes orans manus expanderet, vt vterque Chriſtum orantem, & exauditum pro ſua reuerentia, pugnantem in cruce, vincentemque diabolum exprimeret. Hiſtoria habetur Exo. 17. 10. & ſeq* Fecit Ioſue vt locutus erat Moyſes. 70. *Fecit Ieſus, &c.* Et pugnauit contra Amalech: Moyſes autem & Aaron & Hur, aſcenderunt ſuper verticem collis. Cumque leuaret Moyſes manus, vincebat Iſraël, ſin autem paululum remiſiſſet, ſuperabat Amalech. Manus autem Moyſi erant graues: ſumentes igitur lapidem poſuerunt ſubter eum, in quo ſedit: Aaron autem & Hur ſuſtentabant manus eius ex vtraque parte; & factum eſt, vt manus eius non laſſarentur vſque ad occaſum Solis, fugauitque Ioſue Amalech & populum eius in ore gladij. 70. *autem.* Et fugauit Ieſus Amalech, & omnem populum eius in cæde gladij. *Hunc locum alibi iam expoſui per Auguſtinum, V. Orationis conditiones 12. Sed alios ex eodem habeo locos, quos hic referam. to. 3. lib. 4. de Trin. c. 15. vbi contra quoſdam ſuperbos præſumentes ſe propria virtute purgare, Deumque puro mentis oculo contemplari:* Sunt quidam qui ſe putant ad contemplandum Deum, & inhærendum Deo, virtute propria poſſe purgari, quos ipſa ſuperbia maximè maculat. Nullum enim vitium eſt cui magis diuina lege reſiſtitur, & in quod magis accipiat dominandi ius ille ſuperbiſſimus ſpiritus, ad ima mediator, ad ſumma intercluſor; niſi occultè inſidians, alia via deuitetur, aut per populum deficientem *Alij exponunt. lambentem, qualis eſt adulatio, vel amor proprius blandiens.* Quod interpretatur Amalech, apertè ſæuiens, & ad terram repromiſſionis, repugnando, tranſitum negans per crucem Domini, quæ Moyſi manibus extenſis eſt præfigurata *Subiicit hos ſuperbos ridere Chriſtianos, quod potuerint ipſi ſine fide attingere, quod Chriſtiani non potuerunt cum fide. Et concludit* Quid prodeſt ſuperbienti, & ob hoc, erubeſcenti lignum conſcendere, *Nauem crucis, & ſummam arborem antenná ſimul crucem ſignante, & vela ſpei pandente.* De longinquo *Sola ratione: obſcurè & confusè* Proſpicere patriam tranſmarinam? aut quid obeſt humili, de tanto interuallo non eam videre, in illo ligno, *Naui crucis,* Ad eam venienti, quo dedignatur ille portari? *Et to. 6. lib. 12 Cont. Fauſtum Manich. cap. 30.* Hoſtis intercludere molitus viam, extenſis Moyſi manibus ſigno crucis dominicæ ſuperatur. *Et to. 10. Hom 27.* Planè hoſtem aduerſantem itineri tuo Amalech habebis. Tunc orabat Moyſes, tunc extendebat manus. Et vbi deponebat manus, conualeſcebat Amalech: vbi extendebat manus, deficiebat Amalech. Et tuæ manus extentæ ſint, deficiat Amalech tentator, & huius itineris impeditor: Eſto vigilãs & ſobrius, in orationibus, in operibus bonis, non tamen præter Chriſtum. *Non abſque Ieſu, vt hic aduertit Tertull.* Quia extenſio illa manuum Chriſti crux fuit. In illa extenditur Apoſtolus cum dicit, Gal. 6. mundus mihi crucifixus eſt, & ego mundo, &c. Si dimittis manus à bono opere, à cruce Chriſti, præualebit Amalech. Tamen noli omnimodo, aut continuò te fortem futurum ſperare, aut penitus deſperando deficere. Alternatio enim illa defectus & fortitudinis, in manibus ſerui Dei Moyſi, fortè alternatio tua fuit *Tuam figurauit.* Aliquando enim in tentationibus deficis, ſed non ſuccumbis. Deponebat ille paululum manus, ſed non ruebat. Si dicebam motus eſt pes meus, ecce miſericordia tua Domine adiuuabat me Pſal. 93. Noli ergo timere; adeſt in itinere auxiliator, qui in Ægypto non defuit liberator. *Vide plura in hanc rem ſer. 93. de temp. vbi inter cætera:* Moyſes vocat Ieſum, &c. Vſque ad hunc locum beati huius nominis mentio, id eſt Ieſus nuſquam facta eſt: hîc primum vocabuli huius ſplendor obfulſit. Moyſes vocat Ieſum, lex inuocat Chriſtum, &c. Moyſes manus quidem leuat, non tamen extendit, cui ergo ſeruabatur, vt manus extenderet niſi Domino noſtro Ieſu Chriſto, qui extentus in cruce vniuerſum orbem complexurus, brachia pietatis expandit. Moyſes ergo leuauit manus, & licet non expandit, tamen ipſa eleuatione myſterium crucis oſtendit.

Aug. — Aug. — S. Auguſt. — S. Auguſt. — S. Auguſt. — S. Auguſt.

5. Et 3. Cont. Marc. cap. 18. à p. iiſdem verbis. vt ſupra.

6. Crux Chriſti in ſerpente Crucifixo, vulnera peccatorum à diabolo & Angelis eius inflicta curat. Cont. Iud. cap. 10. Pa. m.

IDem rurſus Moyſes poſt interdictam omnis rei ſimilitudinem, cur æneum ſerpentem ligno impoſitum, pendentis habitu in ſpectaculum Iſraëli ſalutare propoſuit, eo tempore quo à ſerpentibus poſt idololatriam exterminabantur? niſi quòd hîc Dominicam crucem intentabat, qua ſerpens diabolus publicabatur, & læſo cuique ab eiuſmodi colubris, id eſt Angelis eius, à delictorum peccantia ad Chriſti crucis Sacramenta intento, ſalus efficiebatur. Nam qui in illam tunc reſpiciebat, à morſu ſerpentum liberabatur. Num. 21. 8.

Et 3. contra Marc. cap. 18. iiſdem verbis.

CRVX. V. & VI. SCHOLIA.

PENDENTIS HABITV. *In ſimilitudinem Crucifixi & ſuſpenſi Num. 21. 8.* Locutus eſt Dominus ad eum: *Moyſem.* Fac ſerpentem Æneum, & pone eum pro ſigno: qui percuſſus aſpexerit eum, viuet. 70. Fac tibi ſerpentem, & pone eum ſuper ſignum, &c. A SERPENTIBVS. Ignitis *Num.* 21. 6. Quamobrem *Ob murmur ſcilicet contra manna.* Miſit Dominus in populum ignitos ſerpentes, ad quorum plagas, & mortes plurimorum; venerunt ad Moyſen. 70. *autem,* Et miſit Dominus in populum ſerpentes mortem afferentes, & mordebant populum, & mortuus eſt populus multus de filiis

Iſraël. POST IDOLOLATRIAM, *Non quod hæc plaga ob idololatriam ſit inflicta, neque enim idem 3. Cont. Marc. c. 18 vbi eadem penè habet hæc verba poſuit. Sed propter murmur ſic percuſſi ſunt: intellige ergo, poſt idololatriam interdictam, & omnis animalis ſimilitudinem: iuſſit Deus fieri ſerpentem.* INTENTABAT, *Figurabat, vel quaſi telum & machinam contra diabolum eiuſque tentamenta vibrabat.* PVBLICABATVR, *Quaſi ſubhaſtabatur, & ſpolia eius exponebantur venalia. Vel publicè fraus eius exponebatur, eliminabatur, exulabat. Vel publicum contra eius venena Pharmacum proponebatur. Vel iuxta Paulum, palam traductus triumphabatur.* A DELICTORVM, *&c. Poſt peccati lapſum. vel à peccato ad myſteria & remedia crucis, vel Sacramenta quæ ex ea fluxerunt conuerſo, &c. Sæpius de hoc myſterio Auguſtinus.* S. Aug. *Vide quæ habet to. 6. lib. Cont. Adimantum cap. 30. Et eodem to. lib. 12 Cont. Fauſtum c. 30.* Morſus mortiferi ſerpentum exaltato & reſpecto æneo ſerpente ſanantur: quod verbis ipſius Domini declaratur Io. 3 ſicut exaltauit Moyſes ſerpentem in deſerto, &c. Vt omnis qui credit in ipſum non pereat. S. Auguſt. *Et tract. 12. in Io. 3.* Demonſtratum eſt ibi magnum Sacramentum rei futuræ, ipſe Dominus teſtatur in hac lectione, vt nemo poſſit aliud interpretari, quàm quod ipſa veritas de ſe indicat, &c. Quid ſunt ſerpentes mordentes? peccata de mortalitate carnis. Quis eſt ſerpens exaltatus? Mors Domini in cruce. Quia enim à ſerpente mors, per ſerpentis effigiem figurata eſt mors. Mors ſerpentum lethalis, mors Domini vitalis. Attenditur ſerpens, vt nihil valeat ſerpens. Quid eſt hoc? Attenditur mors, vt nihil valeat mors. Sed cuius mors? mors vitæ, ſi dici poteſt, mors vitæ, imò quia dici poteſt, mirabiliter dicitur. Sed numquid non erit dicendum, quod fuit faciendum? Ego dubitem dicere, quod Dominus pro me dignatus eſt facere? Nonne vita Chriſtus? & tamen in cruce Chriſtus. Nonne vita Chriſtus? & tamen mortuus eſt Chriſtus: ſed in morte Chriſti mors mortua eſt, quia vita mortua, occidit mortem, plenitudo vitæ deglutiuit mortem: Abſorpta eſt mors in Chriſti corpore. Sic & nos dicemus in reſurrectione, quando iam triumphantes cantabimus: vbi eſt mors contentio tua? vbi eſt mors aculeus tuus? &c. Hoc intereſt inter figuratam imaginem & rem ipſam: figura præſtabat vitam temporalem, res ipſa cuius illa figura erat, præſtat vitam æternam. *Et in Pſal. 73.* Sanari à ſerpente, magnum Sacramentum. Auguſt. Quid eſt intuendo ſerpentem ſanari à ſerpente? credendo in mortuum ſaluari à morte. *Et ſer. 101. de temp.* Suſpenſus eſt tunc ſerpens æneus in conto, quia Chriſtus ſuſpendendus erat in ligno, &c. Auguſt. Tunc vnuſquiſque reſpiciebat ſerpentem mortuum, vt poſſet euadere viuum. Nunc verò qui vult diaboli vitare venenum, Chriſtum reſpiciat crucifixum. Et quia mors à morſu nomen accepit, & generi humano morſus antiqui ſerpentis acciderat, & mors niſi à morte ſuperari non poterat. Ideò mortem Chriſtus ſuſtinuit, vt iniuſta mors iuſtam vinceret mortem, & liberaret reos iuſtè, dum pro eis occidebatur iniuſtè, &c. Ideò ſerpens ille æneus efficitur, vt doctrina Chriſti in vniuerſo mundo clariùs prædicetur, &c. Etiam ſecundùm Medicorum carnalium diſciplinam, quibus de morte ſerpentis, contra viuorum ſerpentium venena, ſalubria præparantur antidota, non eſt incongruum vt mortuum debeat ſerpentem intendere, qui à viuorum ſerpentum venenis deſiderat liberari, &c.

7. Crux, lignum miſſum in panem, id eſt Corpus Chriſti. Cont. Iud. cap. 10. à m.

DE hoc enim ligno etiam Deus inſinuat per Hieremiam quòd eſſetis dicturi: [a] *Venite, mittamus in panem eius lignum, & conteramus eum à terra viuorum, & nomen illius non memorabitur amplius.* Vtique in corpus eius lignum miſſum eſt. Sic enim Chriſtus reuelauit, panem corpus ſuum appellans, cuius retro corpus in panem Prophetes figurauit. Si adhuc quæris dominicæ crucis prædicationẽ, ſatis iam poterit tibi facere 21. Pſalmus, totam Chriſti continens paſſionem, canentis iam tunc gloriam ſuam: [b] *Foderunt*, inquit, *manus meas & pedes.* Quæ propria eſt atrocitas crucis. Et rurſus cùm auxilium patris imploraret: [c] *Saluum me fac*, inquit, *Ex ore leonis*, Vtique mortis, *Et de cornibus vnicornuorum humilitatem meam:* De apicibus ſcilicet crucis, vt ſuprà oſtendimus. quam crucem nec ipſe Dauid paſſus eſt, nec vllus regum Iudæorum, ne putetis alterius alicuius prophetari paſſionem, quàm eius qui ſolus à populo tam inſigniter crucifixus eſt. Nunc & ſi omnes interpretationes iſtas reſpueritis, & intulerit duritia cordis veſtri, probauimus ſufficere poſſe mortem Chriſti prophetatam, vt ex hoc quòd non eſſet edita qualitas mortis, intelligatur per crucem eueniſſe, nec alij deputandam fuiſſe paſſionem crucis, quàm cuius mors prædicabatur.

[a] Hier. 11. 19.
[b] Pſal. 21. 18.
[c] Ibid. 22.

CRVX. VII. SCHOLIA.

LIGNO, *Crucis.* ESSETIS. *Vos Iudæi.* VENITE. *Ier. 11. 19.* Venite mittamus lignum in panem eius, & eradamus eum de terra viuentium, & nomen eius non memoretur amplius. MISSVM EST, *Cum crux, eius humeris impoſita eſt.* REVELAVIT, *Velum figuræ aperuit, dum ait: Io. 6.* Panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita. S. Aug. *In quem locum Aug. tract. 26.* Hoc quando caperet caro, quod dixit panem carnem? vocatur caro, quod non capit caro. Et ideo magis non capit caro, quia vocatur caro. Hoc enim exhorruerunt, hoc ad ſe multum eſſe dixerunt, hoc non poſſe fieri putauerunt. Caro mea eſt, inquit, pro mundi vita. *De hoc pane ſupra dixerat:* Operamini cibum, non cibum qui perit, ſed qui manet in vitam æternam. Hunc enim Pater ſignauit Deus. Aug. *Id eſt, ex Aug. ibid. diſcreuit à quocumque alio cibo & pane. Et quidem voce Dauidica dicebat Chriſtus panis noſter in ligno crucifixus, & in ſignũ crucis erectus Pſal. 42. 1.* Iudica me Deus, & diſcerne cauſam meã de Gente non ſancta Aug. *Aug. in Pſ. 34. Concione 2.* Quoniam multi hîc patiuntur & pro peccatis, & pro ſceleribus ſuis, magnã vigilantiã diſcernenda eſt cauſa, non pœna. Sceleratus enim poteſt habere Martyris ſimilem pœnam, ſed tamen diſſimilem cauſam. Tres erant in cruce, vnus Saluator, alter ſaluandus, alius damnandus: omnium

par pœna, ſed impar cauſa. *Et rurſum ibid. inverſum* A Intẽde iudicio meo Deus meus, & Dominus meus, in cauſam meam. Non in pœnam meam, ſed in cauſam meam. Non in id quod mecum habet latro commune, ſed in illud, quo beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam. Hæc enim cauſa diſcreta eſt: Nam pœna ſimilis eſt bonis & malis. Itaque Martyres non facit pœna, ſed cauſa. *Et hic eſt panis noſter in quem lignum miſſum eſt, quem Pater ſignauit Deus. Aug. tract. 25. in Io. 6.* Iſtum filium hominis nolite ſic accipere, quaſi alios filios hominũ, &c. Iſte filius hominis ſequeſtratus quadam gratia ſpiritus, & ſecundùm carnẽ filius hominis, exceptus à numero hominũ, filius hominis eſt. &c. Signare quid eſt, niſi proprium aliquid ponere? &c. Ideò ponis ſignũ ne confuſa cũm aliis à te non poſſit agnoſci, &c. Quo non confunderer cum genere humano, *peccato communi; ſegregatus à peccatoribus*, Sed per me liberaretur genus humanum. *Sic inducit in fine Chriſtum loquentem* RETRO, *Prius.* IN PANEM, *In pane, ſub panis Symbolo. Frequens apud Tertull. accuſatiuus, pro ablatino.* SI ADHVC, *&c. Hac habes iiſdem verbis ſupra num. 3* INRISERIT, *Irriſerit* DVRITIA, *Iudæis propria.* VT EX HOC, *&c. Id eſt, quamuis Pſaltes vel Ieremias genus mortis Chriſti non expreſſiſſent, ſatis tamen crucifixum fuiſſe intelligatur, nec alteri imputandam paſſionem crucis, quàm Chriſto, cuius mors per prophetas annuntiabatur.*

Auguſt.

Auguſt.

8. *Crux ſceptrum Chriſti quo regnauit à ligno. Cont. Iud. cap. 10. à m.*

AGe nunc, ſi legiſti penes Prophetam in Pſalmis, [a] *Deus regnauit à ligno;* Expecto quid intelligas, ne fortè lignarium aliquem regem ſignificari putetis, & non Chriſtum, qui exinde à paſſione Chriſti ſuperatâ morte regnauit. Proinde & Eſaïas: [b] *Quoniam puer*, inquit, *Natus eſt nobis.* Quid nouum, ſi non de filio Dei dicit? *Filius natus eſt nobis, cuius imperium factum eſt ſuper humerum ipſius.* Quis omnino regum inſigne poteſtatis ſuæ humero præfert, & non aut capite diadema, aut in manu ſceptrum, aut aliquam propriæ veſtis notam? Sed ſolus nouus Rex ſeculorum Chriſtus Ieſus, nouæ gloriæ & poteſtatem & ſublimitatem ſuam in humero extulit, crucem ſcilicet, vt ſecundùm ſuperiorem prophetiam exinde Dominus regnaret, à ligno.

a Pſal. 95. 10.

b Eſa. 9. 6.

CRVX. VIII. SCHOLIA.

AGE, *Iudæe.* PENES, *Apud Pſaltem. Pſal.* B *95. 10.* Commoueatur à facie eius vniuerſa terra, dicite in Gentibus, quia Dominus regnauit. A LIGNO *Hæc verba nec in vulgatis, nec Hebræis, nec apud 70. legi. Habentur tamen in Pſalterio veteri, & Romano ante Hieronymi ætatem edito. Et fortè à Iudæis eraſa ſunt verba, in odium Chriſti; de quo Pilatus Iudæis:* Regem veſtrum crucifigam? *Habentur & apud Cyprianum, Iuſtinum Martyrem, S. Leonem Papam, & in Hymno Eccleſiaſtico. Sic etiam legit Aug.* Dicite in nationibus quia Dominus regnauit à ligno, &c. An fortè hoc obtinebunt, & dicent, ſe regnare à ligno, quia fuſtibus Circumcellionum regnant: *Qui ſe martyres per vim volebant fieri, cogentes ſe fuſtibus cædi, & crucifigi.* De cruce Chriſti regna, ſi à ligno regnaturus es. *Hoc eſt patere perſecutionem, noli cogere perſequentem, nec teipſum interimas, aut ſuſpendas.* Nam lignum hoc tuum, ligneum te facit, *Stupidum & igne dignum æterno.* Lignum Chriſti per mare te traiicit. *Subiicit Auguſtinus:* Tunc exultabunt omnia ligna ſyluarum. Ligna Syluarum, pagani ſunt. Quare iam gaudent? quia præciſi ſunt de oleaſtro, & inſerti in oliuam. Rom. 11. &c. Quia præciſæ ſunt ingentes arbores cedrinæ & cypariſſinæ, & imputribilia ligna. Tranſlata ſunt in ædificationem domus. 3. Reg. 5. Ligna ſyluarum erant, ſed antequam irent in ædificium. QVI EXINDE. *Qui Rex, faber lignarius, poſt Chriſti paſſionem in ligno crucis, in qua mortem vicit, à ligno regnauerit.* PROINDE, *Similiter.* QVID NOVVM. *Quòd ſcilicet puer natus ſit, ſi non eſſet nouus filius, Deus homo. Eſa. 9. 6.* Paruulus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, & factus eſt principatus ſuper humerum eius. 70. Quia paruulus natus eſt nobis filius, & datus eſt nobis, cuius principatus factus eſt ſuper humerum eius. *In quem locum Aug. ſer. 72. de temp.* Quod Iſaac ipſe ſibi ad immolandum ligna detulit, & in hoc Chriſtum Dominum figurauit, qui ad locum paſſionis, C crucem ſuã ipſe portauit. De quo myſterio multò ante dictum fuerat per Prophetam. Et erit, inquit principatus eius ſuper humerum eius. Tunc enim Chriſtus principatum ſuper humerũ eius habuit, quando crucẽ ſuã admirabili humilitate portauit. Non incongruè crux Chriſti ſignificat principatum. Nam per ipſam, & diabolus vincitur, & totus mundus ad Chriſti notitiam vel gratiam reuocatur. Denique ſic & Paulus dicit, cùm de Paſſione Domini loqueretur Philip. 2. Factus eſt, inquit, obediens, &c. Propter quod & Deus, &c. SVPERIOREM. *Pſaltis ſcilicet.*

Auguſt.

Aug.

S. Auguſt.

9. *Crux per Tau ſignata in frontibus ferenda, patiendo ignominias & perſequutiones pro Chriſto. 3. Cont. Marc. cap. 22. à m.*

PRæmittens itaque, & ſubiungens proinde, paſſum etiam Chriſtum, æquè iuſtos eius, eadem paſſuros, tam Apoſtolos, quàm & deinceps omnes fideles prophetauit, ſignatos illâ notâ ſcilicet, de qua Ezechiel: [a] *Dicit Dominus ad me, Pertranſi medio portam media Hieruſalem, & da ſignum Tau in frontib. virorum.* Ipſa eſt enim littera Græcorum Tau, noſtra autem T, ſpecies crucis, quam portendebat futuram in frontibus noſtris, apud veram & catholicam Hieruſalem.

a Ezech. 9. 4.

CRVX. IX. SCHOLIA.

PRAMITTENS, Scil. *Deus per Eſaiam c. 52. relinquendam Synagogam blaſphemam in Chriſtum ſuum.* ET SVBIVNGENS. *Eodem Propheta dicente c. p. 57.* Quomodo perit iuſtus, &c. PROPHETAVIT, *Deus Creator Pater Chriſti, autor vtriuſque legis.* EZECHIEL *Cap. 9. 4* Et dixit Dominus ad eum Tranſi per mediam ciuitatem in medio Ieruſalem: & ſigna Tau ſuper frontes virorum gementium & dolentium ſuper cunctis abominationibus, quæ fiunt in medio eius, &c. 70. *vero*, Tranſi mediam Ieruſalem, & da ſignum ſuper frontes virorum, &c. APVD VERAM. *Figuratam per typicam.* CATHOLICAM. *Vniuerſalem Eccleſiam, cum in vno Paleſtina loco eſſet altera.* IN FRONTIBVS NOSTRIS. *Aug. in Pſal. 141.* Iuxta iter ſcandalum poſuerunt mihi. Quod dictum eſt iuxta viam, id eſt iuxta ſemitam, ſecundum veritatem dictum eſt. Reuera enim non ponunt in ſemita, non ponunt in ipſa via, quia Chriſtus eſt via, &c. Non eos Chriſtus ſinit ponere in via ne, non ſit quà eamus: ſinit autem eos ponere iuxta viam, vt de via non declinemus. In via ſe putat ponere ſcandalum paganus, quando mihi dicit, colis Deũ crucifixum. Reprehendit crucem Chriſti, quam non intelligit. In Chriſto ſe ponere putat, quod iuxta viam ponit. Non egrediar à Chriſto, & non incidam à via in muſcipulam. Inſultet ille crucifixo Chriſto, videam ego in frontibus Regum crucem Chriſti. Quod irridet ibi ſaluor. Nihil eſt ſuperbius ægroto, qui deridet medicamentum ſuum. Si non derideret, acciperet & ipſe, & ſanaretur. Crux illa ſignum eſt humilitatis, ille autem ſuperbiâ nimiâ non agnoſcit, vnde ſanetur tumor animæ ſuæ: ſi autem ego agnoſco, in via ambulo. Vſqueadeò de cruce non erubeſco, vt non in occulto loco habeam crucem Chriſti, ſed in fronte portem. Multa Sacramenta aliter atque aliter accipimus. Quædam ſicut noſtis, ore accipimus, quædam per totum corpus accipimus. Quia verò in fronte erubeſcitur, ille qui dixit, qui me erubuerit coram hominibus, &c. Ipſam ignominiam quodammodo & quam pagani derident in loco pudoris noſtri conſtituit. Audis hominem inſultare impudenti, & dicere, frontem non habet. Quid eſt, frontem non habet? impudens eſt. Non habeam nudam frontem, tegat eam crux Domini mei. *De hac re vide plura, ſicut de Tau litera infra num. 15.*

(Margin: A; S. Auguſt.; B)

10. *Crux maximum opus ſapientiæ Dei, & ſignum maximum ad conuertendum Iudæum & Gentilem ad Deum, quem mundus in ſapientia non cognouerat.*

5. Cont. Marc. cap. 5. à p.

a 1.Cor.1.18. AIt [a] *Crucem Chriſti ſtultitiam eſſe perituris, virtutem autem & ſapientiã Dei, ſalutem conſecuturis.* Et vt oſtenderet vnde hoc eueniret, adiicit, Scriptum eſt enim, [b] *Perdam ſapientiã ſapientium, & prudentiam prudentium irritam faciam.* Si hæc Creatoris ſunt, &, quæ ad cauſam crucis pertinent, ſtultitiæ deputatæ; ergo & crux, & per crucem Chriſtus ad Creatorem pertinebit, à quo prædicatum eſt quod ad crucem pertinet. Aut ſi Creator, quà æmulus, idcirco ſapientiam abſtulit, vt crux Chriſti, ſcilicet aduerſarij, ſtultitia deputetur; & quomodo poteſt aliquid ad crucem Chriſti non ſui Creator pronuntiaſſe, quem ignorabat quum prædicabat? Sed & cur apud Dominum optimum, & profuſæ miſericordiæ, alij ſalutem referunt, credentes crucem virtutem & ſapientiam Dei eſſe; alij perditionem, quibus Chriſti crux ſtultitia reputatur, ſi non Creatoris eſt aliquam & populi & humani generis offenſam detrimento ſapientiæ atque prudentiæ multaſſe? Hoc ſequentia confirmabunt, quum dicit, [c] *Nonne infatuauit Deus ſapientiam mundi?* Cumque & hîc adiicit, quare? [d] *Quoniam in Dei ſapientia non intellexit mundus per ſapientiam Deum: boni duxit Deus per ſtultitiam prædicationis ſaluos facere credentes.* Sed priùs de mundo diſceptabo, quatenus ſubtiliſſimi hæretici hîc vel maximè mundum per Dominum mundi interpretantur: nos autem hominem qui ſit in mundo, intelligimus, ex forma ſimplici loquelæ humanæ, quâ plerunque id quod continet, ponimus pro eo quod continetur, Circus clamauit, & Forum locutum eſt, & Baſilica fremuit; id eſt, qui in his locis rem egerunt. Igitur, [e] *Quia homo*, Non Deus mundi, *In ſapientia non cognouit Deum*, Quem cognoſcere debuerat, & Iudæus in ſapientia ſcripturarum, & omnis gens in ſapientia operum: ideò Deus idem, qui in ſapientia ſua non erat agnitus, ſtatuit ſapientiam hominum ſtultitia repercutere, ſaluos faciendo credentes quoſque in ſtultam crucis prædicationem. [f] *Quoniam Iudæi ſigna deſiderant*, Qui iam de Deo certi eſſe debuerant: *Et Græci ſapientiam quærunt;* Qui ſuam ſcilicet, non Dei ſapientiam ſiſtunt. Ceterùm, ſi nouus Deus prædicaretur, quid deliquerant Iudæi ſigna deſiderantes quibus crederent? aut Græci ſapientiam ſectantes, cui magìs crederent?

(Margin notes: b Ibid. 19.; c Ibid. 20.; d Ibid. 21.; e Ibid.; f Ibid. 22.)

CRVX. X. CHOLIA.

AIT. *Paulus ſcil. probans hoc loco; quidquid inſaniat Marcion, ſe eſſe Apoſtolum Creatoris, eo ipſo quod Scripturam veteris Teſtamenti, per nouum impletam eſſe gratulatur.* SCRIPTVM EST. *Scil. Eſa. 29. 14.* DEPVTATÆ. *Imputata. Attributa.* PRÆDICATVM. *Prædictum.* QVA ÆMVLVS. *In quantùm aduerſarius legis nouæ. & Dei & Chriſti Marcionis.* ABSTVLIT, *Perdidit, irritam fecit.* AD CRVCEM *Commendandam, ſicut cùm ait. principatum ſuper humerum, regnaturum à ligno, Tau ſignum ſalutis, &c.* NON SVI, *Sed pertinentis ad Deum, nouum Marcionis. Quaſi diceret, ſi Creator* non

(Margin: C)

non eſſet verus Pater Chriſti, & author nouæ legis, nec Chriſtum quidem cognouiſſet, nec crucem eius commendaſſet. CVR APVD DOMINVM. *Rurſum miror quomodo fieri poſſit, vt ex credentibus in Deum nouum, tantum miſericordem & bonum, nullum à ſalute excludentem, vindictæ neſcium, aliqui ſalutem conſequantur ex cruce, quam Dei virtutem & ſapientiam eſſe credunt, alij damnationem, qui crucem eandem, ſtultitiam eſſe reputent. Quod tamen Paulus, noui teſtamenti Apoſtolus, aſſerit.* SI NON CREATORIS, *&c. Quomodo id poteſt intelligi, niſi Creator, Dominus vtriuſque legis ſit, & Deus ſimul miſericors & iuſtus, qui ſaluet credentes crucem eſſe Dei ſapientiam, & reprobet & priuet ſapientia vera, credentes crucem eſſe ſtultitiam.* QVARE. *Subiicit cauſam, propter quam Deus confudit ſapientiam mundi.* PER STVLTITIAM. *Apoſtolorũ prædicationem, qui ſtulti habebantur à Gentilibus, dum crucis gloriam prædicabant.* SVBTILISSIMI, *Marcionitæ, ironicè dicta.* PER DOMINVM. *Exponunt, mundum ſignificare Creatorem, mundi Dominum.* FORMA SIMPLICI. *Modo, & vſu loquendi.* HOMO MVNDI. *Homines qui ſunt in mundo.* IN SAPIENTIA. *In ſcriptura veteri.* OMNIS GENS. *Tam Iudæi quàm Gentiles, ſed hi maximè.* SAPIENTIA OPERVM. *Quæ relucet in operibus Dei, ex qua Gentiles Deum cognoſcere potuerunt.* STVLTITIA REPERCVTERE. *Retundere, & confundere voluit Deus ſapientiam ſæculi, ſtultitiâ putatâ crucis, in qua, vera Dei virtus & ſapientia latebat.* IAM DE DEO. *Poſt tot prodigia, in veteri lege patrata, & Prophetias impletas.* SAPIENTIAM QVÆRVNT, *Humanam ſcil. in rationis euidentia fundatam.* SISTVNT, *Producunt & exigunt.* NOVVS DEVS, *Marcionis.* QVID DELIQVERANT, *Vt à Paulo hic arguerentur ob petita ſigna, cùm ea iure exigerent, ad fidem Deo nouo, & prius incognito præſtandam, & quidem ſigna maiora quàm vetera, quibus, à cultu Dei veteris Creatoris, ad cultum noui Marcionis iure abduci poſſent. Vt nec Græcos aſſuetos ſectandæ ſapientiæ arguiſſet, ſi alter eſſet Deus quàm verus, quem quia Gentiles non cognouerant, vel cognoſcentes non coluerant, ſe ſatis ſuperque ſuis operibus notificantem, iuſtè per occultam in cruce ſapientiam ad ſe conuertere, & ſibi ſubiicere voluit ſapientiam ſapientum; vt veterem ſuam Prophetiam impleret, & virga Chriſti ſicut Moyſi, hoc eſt crux eius, deuoraret virgas ſapientum Ægypti: vt diceretur,* Omnis ſapientia eorum deuorata eſt. *Totum locum Pauli à Tertulliano interciſum, vno contextu hic refero, & ſelectiora per Auguſtinum expono.* (*Auguſt.*) *Si ergo Paulus 1. Cor. 1. 18. & ſeq.* Verbum crucis, pereuntibus quidem ſtultitia eſt: iis autem qui ſalui fiunt, id eſt nobis, Dei virtus eſt. Scriptum eſt enim: perdam ſapientiam ſapientium, & prudentiã prudentium reprobabo. Vbi ſapiens? vbi ſcriba? vbi conquiſitor huius ſæculi? nonne ſtultam fecit Deus ſapientiam huius mundi? Nam quia in Dei ſapientia non cognouit mundus per ſapientiam Deum: placuit Deo per ſtultitiam prædicationis ſaluos facere credentes. Quoniam & Iudæi ſigna petunt, & Græci ſapientiam quærunt. Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum Iudæis quidem ſcandalum, Gentibus autem ſtultitiam; ipſis autem vocatis Iudæis, atque Græcis, Chriſtum Dei virtutem, & Dei ſapientiam. *Syriaca nihil differt, niſi quòd, pro,* Prudentiam prudentium reprobabo: *Legit,* aſpernabor intelligentiam intelligentium: *Et pro,* conquiſitor, *habet,* diſputator. *Primam partem exponit Auguſtinus lib. 10. de Ciuit. 22.* (*Auguſt.*) Et perdam ſapientiam, &c. Non enim ſuam in eis perdit & reprobat, quam ipſe donauit, ſed quam ſibi arrogant, qui non habent ipſius. Vnde commemorato iſto prophetico teſtimonio, ſequitur, & dicit Apoſtolus; vbi ſapiens? &c. Hoc quaſi ſtultum & infirmum, tanquam ſua virtute ſapientes forteſque contemnunt. Sed hæc eſt gratia quæ ſanat infirmos, non ſuperbè iactantes falſam beatitudinem ſuam, ſed humiliter potiùs veram miſeriam confitentes. *Et lib. 1. qq. Euang. c. 13.* (*S. Auguſt.*) De Domino noſtro dixerunt Iudæi vnde huic ſapientia hæc, & virtutes? ſapientia in his quæ loquebatur; virtutes, in his quæ operabatur. Ideò & Apoſtolus dicit, Chriſtũ Dei virtutem, & Dei ſapientiam. Virtutem ad ſigna retulit, propter Iudæos; ſapientiam autem, ad doctrinam, propter Græcos, id eſt Gentes. *Et in Pſal. 103.* (*S. Auguſt.*) *Inuerſum.* Omnia in ſapientia feciſti: ergo omnia in ſapientia, id eſt in Chriſto feciſti? Ille contemptus, ille expalmatus, ille conſputus, ille ſpinis coronatus, ille crucifixus, omnia in illo feciſti. Audi, quid ex illo tuo milite nuncies hominibus, quid ex illo præcone ſancto, prædices Gentibus; Chriſtum Dei virtutem, & Dei ſapientiam. Irrideant Iudæi crucifixum Chriſtum, quia ſcandalum eſt eis: irrideant pagani crucifixum Chriſtum, quia ſtultitia eſt eis. Nos autem prædicamus, &c. *Et lib. 4. de Trinit. cap. 20.* (*S. Aug.*) Cùm in carne manifeſtatus eſt filius Dei, in hunc mundum miſſus eſt, in plenitudine temporis factus ex fœmina: quia enim in ſapientia Dei, *Se per tot creaturas benè diſpoſitas manifeſtante,* Non poterat, *Quia nolebat, vel per ſuperbiam, vel peccati originalis meritum, excæcatus,* mundus cognoſcere per ſapientiam *Scientiam & rationem humanam,* Deum: quoniam lux lucet in tenebris, & tenebræ eam non comprehenderunt: placuit Deo per ſtultitiam prædicationis ſaluos facere credentes, vt Verbum caro fieret & habitaret in nobis. *Tandem tract. 2. in Io.* (*S. Aug.*) Dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. Viderunt quò veniendum eſſet, ſed ingrati ei qui illis præſtitit vt viderent, ſibi voluerunt tribuere quod videbant; & facti ſuperbi amiſerunt & id quod videbant, & conuerſi ſunt inde ad idola & ſimulacra, & culturas dæmoniorum, adorare creaturam, & contemnere Creatorem, ſed iam iſti eliſi iſta fecerunt, vt autem eliderentur ſuperbierunt. Cùm autem ſuperbirent, ſapientes ſe eſſe dixerunt. Hi ergo de quibus dixit, quod cùm cognouiſſent Deum, non ſicut Deum glorificauerunt, viderunt, quia per Verbum Dei facta ſunt omnia; nam inueniuntur iſta omnia in libris Philoſophorum, & quia vnigenitum filium habet Deus, per quem ſunt omnia. Illud potuerunt videre quod eſt, ſed viderunt de longè, & noluerunt tenere humilitatem Chriſti, in qua naui ſecuri peruenirent ad id quod longè videre potuerunt, & ſorduit eis Crux Chriſti. Mare tranſeundum eſt, & lignum contemnis? ô ſapientia ſuperba, irrides Chriſtum crucifixum? Ipſe eſt, quem longè vidiſti. Sed quare crucifixus eſt? quia lignum tibi humilitatis eius neceſſarium erat. Superbia enim tumueras, & longè ab illa patria proiectus eras, & fluctibus huius ſæculi interrupta eſt via. Et quà tranſeatur ad patriam, non eſt niſi ligno porteris. Ingratè, irrides eum, qui ad te venit vt redeas? Ipſe factus eſt via, & hoc per mare: inde in mari ambulauit, vt oſtenderet eſſe in mari viam. Sed tu quomodo ipſe ambulare in mari non potes, naui portare, ligno portare, crede in crucifixum, & poteris peruenire.

11. *Crux ligno ſcientiæ vetito contraria. De Pudic. cap. 6. circa fin.*

a Io. 1. 14. VBi Sermo Dei deſcendit in carnem, ne nuptiis quidem reſignatam; [a] *Et Sermo caro factus eſt*, Ne nuptiis quidem reſignanda, quæ ad lignum, non incontinentiæ, ſed tolerantiæ accederet; quæ non dulce aliquid, ſed amarum aliquid inde guſtaret; quæ non ad inferos, ſed ad cœlum pertineret; quæ non laſciuiæ frondibus, ſed ſanctimoniæ floribus præcingeretur, quæ munditias ſuas aquis traderet; exinde caro quæcunque in Chriſto reliquas ſordes priſtinas ſoluit, alia iam res eſt, noua emergit iam, non ex ſeminis limo, non ex concupiſcentiæ fimo, ſed ex aqua pura & ſpiritu mundo.

CRVX. XI. SCHOLIA.

SERMO. *Verbum.* IN CARNEM. *Virginis vterum.* NE NVPTIIS, *Cum S. Ioſeph Virgine ſponſo contractis.* RESIGNATAM. *Signaculo virginitatis integro manſuro.* RESIGNANDA. *Caro Chriſti cœlibis virgo.* LIGNVM *Crucis doloroſum.* INCONTINENTIÆ. *Quia non ſe continens à fructu ligni vetiti Adam, carnem propriam continere non potuit à motibus laſciuiæ, vnde ex rebellione*, Cognouerunt ſe eſſe nudos. NON DVLCE. *Vt lignum ſcientiæ erat aſpectu & guſtu ſuaue.* SED AMARVM, *Ibi enim felle & aceto potatus eſt.* NON AD INFEROS. *Vt illa, ob quam dictum*. Morte moriemini, *Hoc eſt morte temporali in ſepulchrum, & æterna in infernum, mittendi niſi pœnitentiam egiſſent.* PERTINERET, *Pertingeret.* LASCIVIÆ FRONDIBVS. *Hic inſinuat arborem ſcientiæ fuiſſe ficum. vnde eius foliis verenda texerunt, ſtatim vt ſenſerunt carnis pruriginem, ad eam comprimendam.* SANCTIMONIÆ, *Caſtitatis* FLORIBVS. *Quia in cruce titulus Nazaræi fuit, id eſt floridi, cuius caro.* Sicut lilium inter ſpinas. *Qui de carne ſua in lecto crucis quieſcente dixit*: Lectulus noſter floridus eſt. PRÆCINGERETVR, *Contra ſuccinctoria ficulnea, cingulum ſymbolum continentiæ.* MVNDITIAS SVAS, *Vim mundandi in baptiſmo, conceptã ex cruce, aquâ & ſanguine Chriſti perfuſâ.* EXINDE, *Poſt Chriſtum Crucifixum.* CARO QVÆCVMQVE, *Cuiuſcumque hominis per baptiſmum abluti.* IN CHRISTO, *In quo vt membra eramus.* RELIQVAS SORDES, *Ob fomitem relictum, per peccatum actuale contractas, expiat per alia Sacramenta, præſertim pœnitentiæ.* ALIA IAM CARO, *Alius eſt homo nouus Ex nouo Adam, noui homines emergimus ex baptiſmo.* NON EX SEMINIS, &c. *Primi hominis de limo terræ,* Qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt. *Auguſtinus de ligno crucis, ligni ſcientiæ boni & mali damna ſarciente, ſic ſermone 19. de ſanctis.* Solent medi- S. Auguſt. cinæ periti, ægritudines, quas curandas ſuſcipiunt, aliquando curare per contraria, aliquando per ſimilia. Hoc fecit Dominus noſter Ieſus Chriſtus, ſuâ paupertate nos ditans, ſuâ humilitate nos ſubleuans, ſuâ infirmitate nos ſanans, ſuâ morte nos viuificans, &c. Sic ſcorpionum carnes oleo coctæ, percuſſionibus medentur ſcorpionum; ſic theriaca de ſerpentis carne confecta, morſibus ſerpentinis occurrit. & potiones veneno infectas, in potu ſumpta expellit. Ad hanc ſimilitudinem medicus noſter mortem carnis noſtræ de ſerpente venientem, carnis ſuæ morte ſanauit, & ad immortalitatis ſuæ ſpeciem in tempore reſtitutionis complendam reformauit. Vbi diligentiùs attendendum eſt, quod mors quæ per lignum venit, per lignum ſuperata eſt. Et ipſa ligni forma longitudini & latitudini, & altitudini humani corporis conformata eſt: quoniam ſicut totum corpus motum eſt, vt manus ad vetitum extenderetur, ita corpus per omnia membra ſua, in cruce extenderetur, & totum quod reatu paterni delicti confractum fuerat, hoc emplaſtri malaxatione conſolidaretur. Sed huic medicamento per ſimilia cõpoſito, admixtum eſt & medicamentum factum per oppoſitum. Nam hic ſanauit obedientia, quod ibi corruperat inobedientia. Et quod ibi contaminauit gulæ oblectamentum, hîc reformat crucis tormentum. *Quòd de cruce fluxerit aquarum munditias, quæ in baptiſmo ſanctificamur, vt ſupra dixit Tertull. noſter, ſic ei breuiter ſubſcribit Aug. ſerm.* 101. *de temp. in f.* (Auguſt.) O crux, cuius tantus ac talis fructus decerpitur! Fructus autem crucis, gloriæ eſt reſurrectio. *Quàm contraria ligno ſcientiæ, ex quo mors orta!* Hic fructus ligni huius verè plantatus eſt ſecus decurſus aquarum. Semper enim cruci baptiſma iungitur. Dedit hoc lignum fructum in tempore ſuo, dedit fructum interim Domini reſurrectione, dabit & cùm apparuerit de cœlis ille qui viſus eſt ſuper terram, cùm præcedente ipſo crucis ſigno iam fulgido, venerit de ſupernis. *Tandem quòd & reliquas actuales ſordes purget in aliis Sacramentis, teſtis eſt idem Aug. qui nullum Sacramentum ritè ait perfici ſine ſigno crucis. Sic enim tract. 118. in Ioa. circa f. vbi notat à militibus quadripartitam veſtem Domini, tunicam verò indiuiſam.* Nec ideò inquit iſta non aliquid boni ſignificaſſe (Auguſt.) quis dixerit, quia per malos facta ſunt, &c. Quid enim de ipſa cruce dicturi ſumus, quæ certè ſimiliter ab inimicis atque impiis Chriſto facta, atque impacta eſt? Et tamen ea ſignificari rectè intelligitur quod ait Apoſtolus Epheſ. 3. quæ ſit latitudo, longitudo, & altitudo, & profundum, &c. *Per latitudinem, in qua manus extenſæ, accipit charitatem; per longitudinem, qua extenſum eſt corpus, perſeuerantiam: per altitudinem, finem gloriæ ob quem perſeuerandum eſt in opere charitatis; per profundum, gratiam Dei occultam, à qua prædicta procedunt.* Poſtremò quid eſt, quod omnes nouerunt ſignum Chriſti, niſi crux Chriſti? quod ſignum niſi adhibeatur, ſiue frontibus credentium, ſiue ipſi aquæ quâ regenerantur, ſiue oleo quo chriſmate vnguntur, ſiue ſacrificio quo aluntur, nihil eorum ritè perficitur. Quomodo ergo per id quod mali faciunt, nihil boni ſignificatur, quando per crucem Chriſti, quam fecerunt mali, in celebratione Sacramentorum eius, bonum nobis omne ſignificatur?

12. *Crux lignum vitam ferens, aquas amaras dulcorauit in baptiſmum. Cont. Iud. cap. 13. à p.*

[a] *ET lignum*, inquit, *Attulit fructum ſuum.* Non illud lignum in paradiſo, quod mortem dedit protoplaſtis, ſed lignum paſſionis Chriſti, vnde [b] *Vita pendens* a vobis credita non eſt. hoc enim lignum tunc in Sacramento erat, quo Moyſes [c] *Aquam amaram indulcauit*; Vnde populus qui ſiti peribat in eremo, bibendo reuixit: ſicuti nos qui de ſeculi calamitatibus extracti, in quo commorabamur, ſiti pereuntes, id eſt, verbi diuini potu priuati, ligno paſſionis Chriſti aquam edulcatam baptiſmatis potantes, fide, quæ eſt in eum reuiximus.

a Ioël 2. 22 Gen. 2. 17 & Gen. 3. 19.
b Deut. 28. 66.
c Exo. 15. 25.

CRVX. XII. SCHOLIA.

INQVIT. *Ioël ſcilicet cap. 2. 22.* Nolite timere A animalia regionis, quia germinauerunt ſpecioſa deſerti, quia lignum attulit fructum ſuum, & vineæ dederunt virtutem ſuam. 70. *vero parùm differunt.* Confidite iumenta campi, &c. ficus, & vitis dederunt fortitudinem ſuam PROTOPLASTIS. *Primis parentibus, quorum ex ſemine plaſmati ſumus,* VITA PENDENS *Alludit ad Deuter 28. 66* Et erit vita tua quaſi pendens ante te. 70. *ante oculos tuos* Timebis nocte & die, & non credes vitæ tuæ. *In quem locum Aug. tom. 6 lib. 16. contra Fauſtum cap. 6 vbi Fauſtus obiicit, Chriſtianos adiicere littera,* In ligno. *Cui reſpondet Aug. cap. 23.* Tantùm abeſt, vt quod Fauſtus commemorauit, propterea non pertineat ad Chriſtum, quia inter cætera maledicta poſitum eſt, vt nec ipſa cætera rectum habeant intellectum, niſi ad Chriſti gloriam, qua B generi humano conſulitur, prophetata referantur, quanto magis hoc? quod etſi talis fuiſſet Moyſes, vt aliud corde intuens, id ore funderet, faciliùs eum dicerem prophetaſſe neſcientem, quàm cùm audirem populo Iudæorum dictum, videbis vitam tuam pendentem, & non credes vitæ tuæ, de Chriſto prophetatum negarem. Neque enim hoc intuebatur animo Caïphas, quod ex verbis eius intellectum eſt, cùm Chriſtum vt inimicum perſequens, ait expedire, vt vnus homo moreretur, ne periret tota gens. Vbi Euangeliſta ſubiecit, hoc eum non à ſe dixiſſe, ſed cùm eſſet Pontifex, prophetaſſe. Sed Moyſes non erat Caïphas: quare, illud quod populo Hebræo dixit, videbis vitam tuam, &c. Non ſolùm de Chriſto dixit, quod etſi neſciens dixiſſet, de nullo alio dixiſſe deberet intelligi, ve- C rum etiam ſciens dixit; Erat enim fideliſſimus diſpenſator prophetici Sacramenti. *Et quæ vita, niſi Chriſtus, de ſe dicens:* Ego ſum via veritas & vita: *Cui in cruce pendenti, & Iudæis tanquam ouibus ad quas miſſus fuerat, morte ſua abundantiùs dicturis. exprobrat Ioannes, quod* Sui eum non receperunt. Hoc ENIM, *Etiam.* IN SACRAMENTO, *In ſigno & figura erat* AQVAM AMARAM, *Exo. 15. 22. & ſeq.* Ambulauerunt tribus diebus per ſolitudinem, & non inueniebant aquam: *70. addunt, vt biberent.* Et venerunt in Mara. 70. *Merra.* Nec poterant bibere aquas de Mara, eo quòd eſſent amaræ: vnde & congruum loco nomen impoſuit, vocans illum Mara, id eſt amaritudinem. Et murmurauit populus contra Moyſem, dicens: quid bibemus? at ille clamauit ad Dominum, qui oſtendit ei lignum; quod D cùm miſiſſet in aquas, in dulcedinem verſæ ſunt. 70. *Solùm differunt, quòd ponant in ſingulari,* Aquam. DE SÆCVLI *Erroris Gentilium.* EDVLCATAM. *Dulcem factam.* REVIXIMVS, Iuſtus enim ex fide viuit. *Auguſtinus alter Afer, Tertulliano nil cedens, vna periodo omnia hæc crucis mirabilia pluribus locis à Tertull. tractata comprehendit. to 6. lib. 12. Cont. Fauſtum, c. 30.* Ducitur populus per deſertum, baptizati omnes nondum perfruentes promiſſa patriâ, ſed quod non vident, ſperando, & per patientiam expectando, tanquam in deſerto. Et illic laborioſæ & periculoſæ tentationes, ne reuertantur corde in Ægyptum: nec ibi tamen Chriſtus deſerit, nam & illa columna non recedit; & amaræ aquæ ligno dulceſcunt, quia inimici populi ſigno crucis Chriſti honorificato manſueſcunt: & duodecim fontes, 70. palmæ arbores irrigantes Apoſtolicam gratiam præfigurant, populos in ſeptenario numero decuplato rigantem, vt per ſeptiforme Spiritus donum, legis decalogus impleatur: & hoſtis intercludere molitus viam, extenſis Moyſi manibus ſigno crucis Dominicæ ſuperatur; & morſus mortiferi ſerpentum, exaltato & reſpecto æneo Serpente ſanantur: quod verbis ipſius Domini declaratur: ſicut exaltauit Moyſes, &c. *Sigillatim autem de aquis dulcificatis ſic habet Ser. 101. de temp. circa f. inter cætera.* Ligni crucis etiam vmbra vel figuræ in veteri quoque teſtamento plurimùm valuerunt: nullum Moyſes ſignum, ſine ligni Sacramento peregit. Vt enim ſigna & prodigia in Ægypto faceret, virgam accepit à Domino, & ad ſigna quæque diuinitus audiebat, & dicebatur ei; eleua virgam tuam. Non vtique Deus virgæ auxilio indigebat, ſed erigebatur, vt ſcire poſſimus, quantum eſſet illud futuri ligni myſterium, cuius fuerat vmbra figuratum virgæ illius Sacramentum. Fortè ſi rubrum mare diuidendum eſt, iubetur Moyſes eleuare virgam, & mare cognoſcens venturi ligni figuram, mox iter populo pandit inſuetum. Si ad aquam Marrhæ amaram venitur, niſi lignum in ſe ſuſceperit, non dulceſcit. Quæ res erat indicio, *Aquæ enim ſunt populi multi.* Amaritudinem Gentium per lignum crucis in vſum dulcedinis quandoque eſſe vertendam. Si autem non habet aquam populus vnde bibat, petra ligno percutitur, & dat per gratiam, quod non habuerat per naturam. Si Amalech ſæuus hoſtis occurrit, Ieſus filius Naue virgam tenere manu iubetur, & Moyſes brachia ſua in modum crucis extendere, ac ſic per figuram crucis vincitur inſuperabilis inimicus. *Idem ipſe ſanctiſſimus Pater, Chriſtum crucifixum aſſatur, & myſterium crucis virga comparatum, & ſcala, mira eruditione ſic proſequitur. to. 9. tract. de Cataclyſmo. cap. 6* Magnum, inquit, te Architectum video, virgam portantem, in virga pendentem, & de iſta virga miracula facientem, &c. Virga Maria ſancta, virga ipſe Chriſtus, virga crux. Et de iſta virga, quàm magna & mira fecit hic architectus: & arborem fecit crucis, vbi ipſe angularis pependit lapis, & ſcalas cœli, per quas hominem lapſum ad patrem leuauit. Quale miraculum, fratres, huius architecti, vt de virga ſua faceret ſcalas, & tales, quarum caput in cœlum poneret, & per eas ipſe & aſcenderet & deſcenderet, & propter confirmationem ipſe ſuper incumberet. Aſcende ſecurus, qui deſideras cœlum: non te terreat earum nec anguſtia, nec lon-

August. Aug. S. August. S. August.

gitudo, nec altitudo. Nihil timeas; non nutant A gradus eius quos ille architectus ſic confirmauit, vt in eius ligno manus ſuas clauis affigi voluerit. Vide has ſcalás huius architecti diſcipulum Apoſtolum Paulum, & demonſtrantem, & quaſi gradus numerantem, & aſcendentem, & quamplurimos inuitantem. Flecto, inquit, genua mea ad Patrem Domini mei Ieſu Chriſti, vt det vobis comprehendere cum omnibus ſanctis, quæ ſit altitudo, & latitudo, & longitudo, & profundum. Quatuor gradus poſuit crucis., Non ergo laborioſæ ſunt hæ ſcalæ: quatuor gradus habent, & perducunt ad cœlum. In altitudine crucis caput poſitum eſt crucifixi. Surſum cor habeat Chriſtianus ad Dominum, quod interrogatus quotidie reſpondet; & aſcendit vnum gradum. In latitudine crucis, manus affixæ ſunt crucifixi: perſeuerent manus Chriſtiani in operibus bonis, & ſecundum gradum aſcendit. In longitudine crucis corpus pependit crucifixi: caſtiget quis corpus ſuum, obſeruationibus Ieiunij, illud ſuſpendat, vt ſeruituri animæ ſubiiciat, & tertium gradum aſcendit. In profundo crucis occultum eſt quod non vides, ſed inde exurgit hoc totum quod vides. Adſit fides Chriſtiana, quod non poteſt comprehendere, credat corde, altiora à ſe non quærat, ſpes eum nutriat, & tunc quartum gradum aſcendit. Per hos gradus aſcenderunt ſancti omnes continentes, coniugati, fideles; euaſerunt ruinas mundi, migrauerunt ad loca tutiſſima, vbi iam nec barbaros timent, nec fragiles caſus humanos exhorrent, nec corruptiones metuunt, nec ægritudines patiuntur, nec tribulationibus affliguntur, nec ipſam iam mortem timent, ſed cum Deo, de Deo viuunt. Hanc vitam dilectiſſimi amemus, petamus, deſideremus: ad quam omnis qui currit non graditur via pedum, ſed via morum. *Addam & locum ceteris pulchriorem, ex ſer. 91. qui inſcribitur de amara aqua, & Manna.* Aug. Aqua amara legis literam ſignificauit, &c. Quomodo non eſſet amara quæ occidit dicente Apoſtolo litera occidit? Quid enim tam amarum, quàm vt puer octauo die circumciſionis vulnus accipiat? &c. Amarum ſatis, & peramarum eſt huiuſmodi poculum legis, in tantum vt populus Dei, non ille qui in Moyſe baptizatus eſt in mari & in nube, ſed Chriſtianus populus, qui in ſpiritu & aqua baptizatus eſt, non poſſit bibere de iſta aqua, ſed ne guſtare quidem de Circumciſionis amaritudine poteſt, nec hoſtiarũ ferre cruorem valet, nec Sabbati obſeruantiam cuſtodire. Si B verò oſtendat Deus lignum quod mittatur in hanc amaritudinem, vt dulcis fiat aqua legis, poteſt de illa bibere Chriſtianus. Quod eſt iſtud lignum quod Dominus oſtendit? Salomon demonſtrat, cùm de Sapientia dicit Prou. 3. Quia lignum vitæ eſt omnibus amplectentibus eam. *Et benedictum lignum per quod fit iuſtitia, & Chriſtus crucifixus Dei virtus & Dei ſapientia & ex Aug in Pſal.* Aug. *Erecta cruce velum ruptum, quia crux clauis myſteria antiqua reuelauit.* Si ergo lignum ſapientiæ Chriſti miſſum fuerit in legem, & oſtenderit nobis quomodo ſpiritaliter intelligi debeat circumciſio, quomodo Sabbata, quomodo lex obſeruanda ſit, tunc efficitur aqua amara dulcis, & amaritudo legis conuer- C titur in dulcedinem intelligentiæ ſpiritalis, & tunc poteſt bibere populus Dei, &c. Vnde conſtat, quod ſi quis ſine ligno vitæ, id eſt ſine myſterio crucis, ſine fide Chriſti, ſine intelligentia ſpiritali, bibere voluerit de legis litera, per amaritudinem moriatur, &c. *Et vt Tertulliano quadret;* Tunc amaritudo ab aqua tollitur, quando crucis lignum baptiſmi Sacramento coniungitur. *Tunc, addo, crux omnis & tribulationis aqua dulceſcit, dum in cor, crucis Chriſti, & fellis memoria reuocatur.*

13. Crucis lignum, nos merſos eruit de profundo erroris, per Baptiſmum. Cont. Iud. cap. 13. à m.

4. Reg. 6. 6. ADhuc huius ligni Sacramentum in Regnorum legimus celebratum. Nam cum filij Prophetarum ſuper flumen Iordanem lignum ſecuribus cæderent, exiliit ferrum, & merſum eſt in flumine, atque ita Heliſæo Prophetâ ſuperueniente petunt ab eo filij Prophetarum, vtì ferrum flumini quod merſum fuerat, erueret. Atque ita Heliſæus, accepto ligno, & miſſo in eum locum vbi ſubmerſum fuerat ferrum, ſtatim ſupernatauit, & lignum merſum eſt, quod receperunt filij Prophetarum. Ex quo intellexerunt quod Heliæ ſpiritus in eum ſit repræſentatus. Quid manifeſtius huius ligni Sacramento? quod duritia huius ſeculi merſa in profundo erroris, & à ligno Chriſti, id eſt paſſionis eius, in baptiſmo liberatur, vt quod perierat olim per lignum in Adam, id reſtitueretur per lignum Chriſti.

14. *Cruce ſola ſignati, liberabuntur in iudicio. Cont. Iud. cap. 11. in. p. V. Chriſti mors 26. à. p.*

CRVX. XIII. SCHOLIA.

LIGNI SACRAMENTVM. *Crucis myſterium.* IN REGNORVM. *Supple lib. 4 cap. 6. 6. vbi de filiis Prophetarum ligna cadentibus:* Cùm veniſſent ad Iordanem, cædebant ligna; accidit autem vt cùm vnus materiã ſuccidiſſet, caderet ferrum ſecuris in aquam: exclamauitque ille, & ait: Heu, heu, heu, Domine mi, & hoc ipſum mutuò acceperam. Dixit autem homo Dei: vbi cecidit? At ille monſtrauit ei locum. præcidit ergo lignum, & miſit illuc: natauitque ferrum. Et ait: tolle. Qui extendit manum, & tulit illud. 70. *nil differunt, niſi quòd in principio habent;* Et ecce vnus deiiciens D trabem, &c. Et clamauit heu Domine, & hoc abſconditum. ET LIGNVM MERSVM EST. *Non hoc habet ſcriptura aliqua in verſione.* QVOD RECEPERVNT. *Hoc de ferro intellige, non de ligno.* EX QVO. *Nempè quod vim miracula faciendi accepiſſet vt Elias,* SIT REPRÆSENTATVS, *Quòd quaſi præſentem & ſuperſtitem Eliam in miraculis repræſentaret.* SACRAMENTO, *Signo & myſterio figurante baptiſmum, in quo per vim crucis eruimur ex profundo ignorantiæ & peccati gurgite, & per hoc à Dei iudicio ex cauſa peccati, cuius pondere mergimur, nam Iordanis ſignificat cauſam & iudicium. A quo ſal-*

uamur & enatamus medio ligno & nauì crucis onus peccati noſtri ferente, cùm dictum ſit de Chriſto : Portauit peccata noſtra in corpore ſuo ſuper lignum. *Nec hoc myſterium præteriit Aug. ſer. 101. de temp. in f.* Sed nec Eliſæus ligni huius myſtici virtutem penitus ignorauit, qui ſecurim de manubrio in gurgitem lapſam, miſſo in flumine ligno, de profundo euocauit; ſignificans vtique dura corda, & ferreas hominum ceruices, de profundo emerſas errore, ligno crucis eſſe in poſterum ſubiugandas. *Nauim autem eſſe crucem, qua ſupernatamus diluuio peccatorum, ſic breuiter docet to. 4. lib. de Catech. rud. cap. 19 in p.* Præmuniebatur etiam diluuij Sacramento; quòd per lignum iuſti liberati ſunt, futura Eccleſia, quam Rex eius & Deus Chriſtus, myſterio ſuæ crucis, ab huius ſæculi ſubmerſione ſuſpendit. PER LIGNVM IN ADAM. *Hic opponit lignum ſcientiæ, & damna eius & morbos, cum morte, ex ea natos, ligno crucis Chriſti; ex quo omnia medicamina morbis contraria accepimus. De qua re ſic Aug. to. 3 lib. 1. de Doct. Chriſt c. 14.* Quemadmodum Medici cùm alligant vulnera non incompoſitè, ſed aptè id faciunt, vt vinculi vtilitatem quædam pulchritudo etiam conſequatur: ſic medicina ſapientiæ, per hominis ſuſceptionem, noſtris eſt accommodata vulneribus, de quibuſdam contrariis curans, & de quibuſdam ſimilibus, ſicut enim ille qui medetur vulneri corporis, adhibet quædam contraria, ſicut frigidum calido, &c. Adhibet etiam quædam ſimilia, ſicut linteolum vel rotundo vulneri rotundum, vel oblongum oblongo, ligaturámque ipſam non eandem membris omnibus; ſed ſimilem ſimilibus coaptat: Sic ſapientia Dei hominem curans, ſeipſam exhibuit ad ſanandum, ipſa medicus, ipſa medicina. Quia ergo per ſuperbiam *Appetitu inordinato ſcientiæ diuinæ ſimilis, ex fructu ligni vetiti,* Homo lapſus eſt; humilitatẽ adhibuit, *Humiliauit enim ſemetipſum &c. Mortem autem crucis, ad ſicomorum ficum fatuam, ſtultitiam Gentium*; Ad ſanandum Serpentis ſapientia decepti ſumus, Dei ſtultitia liberamur. Quemadmodum autem illa ſapientia vocabatur, erat autem ſtultitia contemnentibus Deum: ſic iſta quæ vocatur ſtultitia, ſapientia eſt vincentibus diabolum. Nos immortalitate malè vſi ſumus, vt moreremur; Chriſtus mortalitate benè vſus eſt, vt viueremus. Corrupto animo fœminæ, *Ex morſu ligni*, ingreſſus eſt morbus; integro corpore fœminæ, proceſſit ſalus. Ad eadem contraria pertinet, quod etiam exemplo virtutum eius vitia noſtra curantur. *Ex eodem, ligno in quo fixa erant membra morientis, factum eſt cathedra magiſtri docentis.* Iam verò ſimilia quaſi ligamenta membris & vulneribus noſtris adhibita ſunt illa, quod per fœminam deceptos, per fœminam natus, homo homines, mortalis mortales, morte mortuos, *Adde & ligno deceptos, ligno reparator,* liberauit.

(A, B: margin letters; August. and S. August. in margin)

15. Et Cont. Iud. c. 11. in m.

[a] V*Ocauit hominem, qui indutus erat podere, qui habuit ſuper lumbos ſuos zonam, & dixit ad eum Dominus: Tranſi mediam Hieruſalem, & ſcribe ſignum Tau in frontibus virorum qui gemunt, & dolent ſuper omnia facinora quæ fiunt in medio eorum. Et in his dixit ad audientem: Ite poſt eum in ciuitatem, & concidite, & nolite parcere oculis veſtris, & ne miſereamini ſenioris, aut iuuenis, aut virginis: & paruulos & mulieres interficite omnes, vt perdeleantur. Omnes autem ſuper quos eſt Tau ſignum, ne acceſſeritis. Et à ſanctis meis incipite.* Huius autem ſigni Sacramentum variis modis prædicatum eſt, in quo vita hominibus præſtruebatur, in quod Iudæi non eſſent credituri. Sicut Moyſes antè nuntiabat in Exodo dicens: [b] *Eiiciemini de terra in quam introibitis, & in nationibus illis non eritis in requiem. Et non erit ſtabilitas veſtigio pedis tui, & dabit tibi Deus cor tædians, & tabeſcentem animam, & oculos deficientes, vt non videant, & erit vita tua pendens in ligno ante oculos tuos: & non credes vitæ tuæ.*

a Ezech. 9. 4. & ſeq.

b Deut. 28. 63. & ſeq.

CRVX. XV. SCHOLIA.

VOCAVIT HOMINEM. *Ezech. 9. 4. & ſeq.* Vocauit virum qui indutus erat lineis, & atramentarium ſcriptoris habebat in lumbis ſuis. Et dixit Dominus ad eum: tranſi per mediam ciuitatem in medio Ieruſalem, & ſigna Tau, ſuper frontes virorum gementium & dolentium, ſuper cunctis abominationibus quæ fiunt in medio eius: & iſtis dixit, *Sex ſcilicet viris habentibus vaſa, id eſt inſtrumenta interfectionis in manibus ſuis.* Audiente me, tranſite per ciuitatem, ſequentes eum, & percutite; non parcat oculus veſter, neque miſereamini. Senem, adoleſcentulum, & virginem, paruulum, & mulieres interficite vſque ad internecionem, omnem autem ſuper quem videritis Tau, ne occidatis, & à ſanctuario meo incipite. 70. *nil differunt, niſi quòd non habent vocem* Tau, *Sed ſimpliciter,* Signum. *Vt vidimus num 9. ſupra. De Tau litera eiuſque myſterio, Aug. to. 4. quæſt. 37. ſuper Iudic. vbi de militibus Gedeon trecentis lambentibus aquam:* Pauci, quia non flexo genu ſe incuruauerunt, vt canes biberunt, ſed aquam manu in os iactabant. Quorum numerus, quia trecenti erant, ſignum inſinuat crucis, propter literam T. Græcam, qua iſte numerus ſignificatur: per quod etiam Gentes, magis in crucifixum crediturus, præfiguratum eſt, quod litera Græca eſt. Vnde Græcorum nomine omnes Gentes ſignificat, cùm dicit Rom. 2. Iudæo primùm, & Græco; &, Iudæis & Græcis; ſæpè ita commemorans Circumciſionem & præputium, quòd in linguis Gentium, Græca ita excellat, vt per hanc omnes decenter ſignificentur. *Quod repetit in Pſal. 67.* Lingua canum tuorum, &c. Nec eorum dentes, ſed lingua laudata eſt: quoniam non vtique fruſtra, nec ſine magno Sacramento Gedeon ſolos eos iuſſus eſt ducere, qui fluminis aquam ſicut canes lamberent, taleſque non ampliùs quàm trecenti in tanta multitudine inuenti ſunt, in quo numero crucis ſignum eſt propter T. literam, quæ in Græcis numerorum notis, trecentos ſignificat. *Heu quàm* Pauci, qui per anguſtam portam intrant, *Quàm pauci, qui crucem ſine frontis rubore ferunt; quàm pauci, qui lambentes & erecti, iuxta Paulum,* Vtuntur hoc mundo, tanquam non vtantur. *Ferendum eſt* Tau *in fron-*

(C, D: margin letters; August. and S. August. in margin)

te. nec erubeſcenda crux Christi; flendum, lugendum eſt, ſi volumus ſaluari. De ſigno hoc fronti imprimendo, ſic Aug. tom. 10 ſerm. 18. de Verbis Domini Vbi nos hortatur exemplo Christi quamcumque crucem & aduerſa pati. Sanari non poteſt, niſi amarum calicem biberis: calicem tentationum, quibus abundat hæc vita; calicem tribulationum, anguſtiarum, paſſionum. Bibe, inquit, bibe vt viuas. Et ne reſponderet ei languidus, non poſſum, non fero, non bibo. prior bibit medicus ſanus, vt bibere non dubitaret ægrotus. Quid enim amarum eſt in tali poculo, quod ille non biberit? ſi contumelia, prior audiuit cùm dæmones expelleret, dæmonium habet, & quod in Beelzebuth eijcit dæmonia. Vnde vt & ipſe conſolaretur ægros, ait, ſi patremfamilias Beelzebuth vocauerunt, quantò magis domeſticos eius? ſi dolores amari ſunt, ligatus & flagellatus, & crucifixus eſt. Si mors amara eſt, etiam mortuus eſt. Si genus mortis exhorreſcit infirmitas, nihil illo tempore fuit ignominioſius, quàm mors crucis. Non enim fruſtra commendans eius obedientiam Apoſtolus, addidit dicens, factus eſt obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis. Sed quia ipſe honoratus erat fideles ſuos in fine huius ſæculi, prius honorauit crucem in hoc ſæculo, vt terrarum principes credentes in eum prohiberent aliquem nocentium crucifigi. & quod cum magna inſultatione perſecutores Iudæi Domino procurarunt, magnâ fiduciâ ſerui eius etiam & reges in fronte nunc portant. *Et ſerm. 131. de tempore, qui eſt de expoſitione ſymboli ad competentes.* Crucem illam, in qua ille crucifixus eſt in corpore, nos geſtamus in fronte. PRÆDICATVM. *Prædictum eſt.* PRÆSTRVEBATVR *Quaſi figura præmittebatur. delineabatur.* MOYSES, &c. *Hunc locum ſuprà expoſui. Num. 13. Deut. 28. c. 65.* Lætabitur diſperdens vos, atque ſubuertens, vt auferamini de terra ad quam ingredieris poſſidendam. Diſperget te Dominus in omnes populos à ſummitate terræ vſque ad terminos eius: & ſeruies ibi diis alienis, quos & tu ignoras, & patres tui lignis & lapidibus; in gentibus quoque illis non quieſces, neque erit requies veſtigio pedis tui, dabit enim tibi Dominus ibi cor pauidum, 70. *incredulum.* Et deficientes oculos, & animam conſumptam mœrore. 70. *Tabeſcentem*, & erit vita tua quaſi pendens ante te, &c. *Vt ſupra dicto num.*

S. Auguſt. — Auguſt.

16. *Crucem colimus, quam ipſi Gentiles ignorantes, ſtolis, ſignis, trophæis ornant. Apol. cap. 16. in m.*

SEd & qui crucis nos religioſos putat, conſecraneus erit noſter, cùm lignum aliquod propitiatur. viderit habitus, dum materiæ qualitas eadem ſit; viderit forma, dum id ipſum Dei corpus ſit. & tamen, quantò diſtinguitur à crucis ſtipite Pallas Attica? & Ceres Pharia, quæ ſine effigie, rudi palo, & informi ligno proſtat? pars crucis eſt omne robur, quod erecta ſtatione defigitur, nos, ſi fortè, integrum, & totum Deum colimus. Diximus originem deorum veſtrorum à plaſtis de cruce induci. Sed & victorias adoratis, cùm in tropæis cruces inteſtina ſint tropæorum. Religio tota caſtrenſis ſigna veneratur, ſigna iurat, ſigna omnibus Deis præponit. Omnes illi imaginum ſuggeſtus inſignes, monilia crucum ſunt. Siphara illa vexillorum & cantabrorum, ſtolæ crucum ſunt. Laudo diligentiam, noluiſtis nudas & incultas cruces conſecrare. *Et 1. ad. Nationes cap. 12.*

CRVX. XVI. SCHOLIA.

RELIGIOSOS. *Deuotos cultores, adoratores.* CONSECRANEVS. *Particeps erit cultus noſtri & crucis adorator conuincetur Gentilis crucis & Christi crucifixi il uſor. Sic eos carpit Tertull. Hoc ipſo lib. Apol. cap. 12.* Crucibus & ſtipitibus imponitis Christianos; Quod ſimulacrum non prius argilla deformat cruci & ſtipiti ſuperſtructa? *Quaſi dicat hoc ipſo quòd in crucem agitis, vel palo figitis Christianum omnia ſine querela ferentem, eum vt ſimulacrum diuinitatis efformatis & conſecratis.* LIGNVM ALIQVOD. *Deum ligneum.* PROPITIATVR, *In Deum futurum propitium exciditur.* VIDERIT HABITVS. *Nihil refert qualis ſit habitus & effigies, dummodo eandem nobiſcum materiam colatis.* DEI CORPVS, *Alicuius diuinitatis ſignum ſit, figura eius perſonam repreſentans.* PALLAS ATTICA. *Athenis culta, inculta tamen, & rudi effigie, vtpote nudo & ſimplici palo erecto figurata.* CERES PHARIA, *In Pharo Ægypti adorata. Alij legunt,* Farrea, *Quia Ceres farris, ſiue tritici inuentrix fertur. Viſitur & eius nummus, ſtantis, manibus in formam crucis expanſis, quæ à pectore deſinit in truncum informem, cum inſcriptione;* Deæ Segetiæ. PROSTAT. *Stat quaſi palus fixus in terra.* PARS CRVCIS. *Longitudo erecta.* ROBVR, *Lignum, maximè ex quercu.* SI FORTE. *Non dubitantis eſt vox frequens Tertulliano, ſed affirmantis.* INTEGRVM. *Ob crucem integram, & ſæpius in ea fixum Christum, verum Deum & hominem, olim pro nobis appenſum.* DIXIMVS. *Cap. ſcilicet 12. à nobis præcitato.* ORIGINEM. *Quia plaſtæ & ſculptores, lignea cruce vel palo erecto & fixo, lutum imponunt, & incipiunt ſtatuas fictiles, lutum paulatim erigendo.* VICTORIAS. *Spolia hoſtium, & trophæa, crucibus impoſitis, quas ſacro cultu colitis. Hinc vocat* Cruces inteſtina tropæorum, *Quia intus latent cruces, foris oneratæ victoriis & ſpoliis. Pulcherrimè in hanc rem Aug. trophæum imponit cruci. tom. 9. tract. 36. in Ioa. 8.* Elegit extremum & peſſimum genus mortis, qui omnem fuerat ablaturus mortem. De morte peſſima, occidit omnem mortem: peſſima enim erat non intelligentibus Iudæis, nam à Domino electa erat: ipſam enim crucem ſuam ſignum habiturus erat, ipſam crucem de diabolo ſuperato, tamquam trophæum in frontibus fidelium poſiturus, vt diceret apoſtolus Galat. 6. Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Christi, per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. Nihil erat tunc in carne intolerabilius, nihil eſt nunc in fronte glorioſius. Quid ſeruat fideli ſuo, qui talem honorem dedit ſupplicio ſuo? denique modò in pœnis reorum non eſt apud Romanos; vbi enim Domini crux honorata eſt, putatum eſt quod & reus honoraretur, ſi crucifigeretur. CASTRENSIS. *Quia in caſtris milites no-*

Aug.

men aliquod bellicum venerantur. SIGNA. *Vexilla.* A IVRAT. *Per ſigna, quaſi per ſanctiſſima numina.* IMAGINVM SVGGESTVS. *Apparatus & ornamenta Aquilarum, vel capitum Imperatorum, aut Geniorum.* MONILIA CRVCVM. *Id eſt, latentes intus cruces, quibus fulciuntur hæc ſigna, prædicta ornamenta, quaſi quædam monilia circumpoſita exornant.* SIPHARA. *Alij* Sypara. *Sunt vela, & veſtes conſecratæ, ornantes ſigna militaria.* CANTABRORVM, Alij Cantabrorũ. *A contis & perticis oblongis, ſeu palis.* CANDELABRORVM, Candes Labarorũ. *Id eſt veſtes ornantes labara & vexilla. Fuit & victoria Auguſti reportata de Cantabris, unde fortè vox deſumpta. Vel à quodam* CANTABRO *Hiſpano hoſte inſigni.* STOLÆ, *Veſtes & vela pretioſa cruces decorantia.* LAVDO. *Ironicè dicta.*

Et lib. 1. ad Nat. cap. 12. CRVCIS ANTISTITES. *Sic Apol. cap* 16. *dixit* Crucis religioſos CONSECRANEVS *Nobiſcum cultui crucis deuouebitur.* DE MATERIA. *Non tantùm ſtipitem ligneum crucis nudum colitis, ſed & cum alicuius Dei effigie.* SVA PROPRIA, *Chriſti ſcilicet crucifixi.* VIDERINT LINIAMENTA. *Nil intereſt quam, tuluſue hominis figuram referant, vel* Dei *corpus.* SOLO STATICVLO, *Paruulo ſigno erecto, ſimulacro informi.* MAIVS, *Pro maior. Vel refertur ad* Robur. *Et eſt lignum longum erectum.* CVM ANTENNA, *Velut mali ligno tranſuerſo, ex quo vela pendent.* SEDILIS EXCESSV. *Meminit & Iuſtinus in Dialogo contra Tryphonem, lignei ſedilis Eminentis ex cruce, in quo cruciandi ſedebant.* PLASTICÆ MANVS. *Sculptoris opera.* IN PRIMO, *Primò ſtatuit & figit lignum ſiue palum, cui argillam imponit, ex qua modulum ſuum & prototypum Idoli delineat.* SITVS EST, *Habitum humani corporis, naturaliter repræſentat formam crucis; caput ſummitatem eius, ſpina longitudinem, &c.* B STATVMINI, *Ligno prius ſtatuto recto, & in ſummo tranſuerſo in formam crucis, argillæ ſuſtinendæ.* PRÆPARATIO TRANSMIGRATVR. *Modulum luteum & exemplar transfert in ſtatuam marmoream.* CONSECRATVS, *Scilicet Deus.* DE BRACHIIS, *Ramis alteri arbori inſerendis.* CENSVM. *Quidquid habet ſubſtantiæ & formæ, id ſuæ origini refert acceptum.* MANIFESTA IAM. *Hactenus de latentibus crucibus in fingendis idolis. Nunc de apertis. Cætera habes ſupra.*

17. *Crucis ſigno veteres Chriſtiani in omni actu frontem muniebant. De Cor. cap.* 3. *in fin.*

AD omnem progreſſum atque promotum, ad omnem aditum & exitum, ad veſtitum, ad calciatum, ad lauacra, ad menſas, ad lumina, ad cubilia, ad ſedilia, quacumque nos conuerſatio exercet, frontem crucis ſignaculo terimus.

18. *Et* 2. *ad Vxo. cap.* 5. *in m.*

LAtebiſne tu, cùm lectulum, cùm corpuſculum tuum ſignas, cùm aliquid immundum flando explodis, cum etiam per noctem exurgis oratum? Et non magiæ aliquid videberis operari?

CRVX. XVII. & XVIII. SCHOLIA.

ADITVM. *Introitum.* AD MENSAS. *Communes, vel Agapes ſiue conuiuia charitatis exhibita pauperibus, ſiue ad ſacram communionem.* AD LVMINA. *Cum ſerò vel manè accenduntur.* AD CVBILIA. *Dum cubile petitur.* TERIMVS. *Adeo frequenter in omni actu ſigno crucis frontem munimus. Et hoc ex antiqua traditione Eccleſiæ notat fieri ſolitum Tertullianus.*

18. LATEBISNE. *Tu uxor Mariti infidelis, ſemper cum eo commorans, & exponens eius ludibrio Sanctas ceremonias fidei tuæ.* SIGNAS. *Signo crucis.* FLANDO EXPLODIS. *Oſcitando expellis, vel ſternutando. Alij,* Flatu expuis. *De hoc ſancto more, frequenter omnes Patres. ſic Cyrillus Ieroſ.* Signo iſto vtere, edens, bibens, ſedens, cubans, ſurgens de lecto, loquens, ambulans, vt ſemel dicam, in omni negotio. *Et Nyſſ. de S. Macrina.* Appoſuit D ſignum oculis, ori, cordi. *Et præfatus Cyrill. Ieroſ. Catech.* 13. Non pudeat vos crucifixum confiteri, ſed in fronte confidenter crucis ſignaculum digitis imprimatur. *Hiero. ad Euſtoch.* Ad omnem actum ad omnem inceſſum, manus pingat crucem. *Nec prætereundus hic Auguſtinus lib.* 2. *de Doct. Chriſt. c.* 41. (Auguſt.) Meminerint, *Fideles,* Eorum qui Paſcha illo tempore per vmbrarum imaginaria celebrabant, cùm ſignari poſtes ſanguine agni iuberentur. *Aduerte quod ait Tertull. ſupra: ad omnem aditum, &c. Quaſi in limine & poſte, hoc eſt initio cuiuſque operis muniendum frontem, quaſi poſtem domus ſigno crucis,* humili ſimul & glorioſo, Hyſſopo fuiſſe ſignatos. Hæc herba mitis & humilis eſt, nihil fortius & peC netrabilius eius radicibus: vt in charitate radicati & fundati poſſimus comprehendere cum omnibus ſanctis, quæ ſit latitudo, & longitudo, & altitudo, & profundum, id eſt crucem Domini: cuius latitudo dicitur in tranſuerſo ligno, quo extenduntur manus. Longitudo à terra vſque ad ipſam latitudinem, quo à manibus & infra totum corpus affigitur, altitudo à latitudine ſurſum vſque ad ſummum quo adhæret caput, profundum verò quod terræ infixum abſconditur. Quo ſigno crucis omnis actio Chriſtiana deſcribitur: benè operari in Chriſto, ei perſeueranter inhærere, ſperare cœleſtia, Sacramenta non prophanare, *&c. Rurſum præter dicta ſupra de Sacramentis hoc ſigno perfectis, & ſimul armis vnicæ crucis, nos in omni progreſſu munientibus, ſic Ser.* 181. *de temp.* (S. Auguſt.) Quare noluit Dominus præcipitari, vel lapidari, aut etiam gladio truncari? D vtique cauſâ noſtræ ſalutis hoc fecit. Mors enim Chriſti ſignum eſt noſtræ ſalutis. Noluit ergo lapidari, aut etiam gladio percuti, quia videlicet nos ſemper nobiſcum lapides aut ferrum ferre non poſſumus, quibus defendamur. Elegit verò crucem, quæ leui motu manus exprimitur, quâ & contra inimici verſutias munimur. Hoc enim ſigno crucis conſecratur corpus dominicum, Sanctificatur fons baptiſmatis, initiantur etiam Preſbyteri, & cæteri gradus Eccleſiaſtici, & omnia quæcumque Sanctificantur, hoc ſigno dominicæ crucis cum inuocatione Chriſti nominis conſecrantur. *Tum figuram crucis & myſteria per eam ſignificata explanat, vt: ſummus apex, cœlos reparet, eiuſque ſub-*

nas: Imum, animas eruat è limbis; latum, totum orbem amplectatur. Vel latitudo, dilectionem etiam inimicorum; longitudo, perſeuerantiam perſecutionum ferendarum; ſummum, æternam gloriam; profundum, eius myſterium exprimat. In quo, inquit, multorum qui ſapientes dicuntur, ingenia defecerunt, quòd auſi ſunt reprehendere, quod non potuerunt humana ratione comprehendere, &c. Nulla ergo ſit nobis de cruce Chriſti confuſio, quia habemus de eius paſſione victoriam. *Claudamus hunc tractatum de Cruce eximio Auguſtini loco. tract. 117. in Io. 19.* Ibat ad locum vbi fuerat crucifigendus, portans crucem ſuam Ieſus. Grande ſpectaculum, ſed ſi ſpectat impietas, grande ludibrium; ſi pietas, grande myſterium. Si ſpectet impietas, grande ignominiæ documentum: Si pietas, grande fidei munimentum. Si ſpectet impietas, videt Regem, pro virga regni, lignum ſui portare ſuplicij. Si pietas, videt Regem baiulantem lignum, ad ſemetipſum figendum, quòd fixurus fuerat in frontibus Regum? in eo ſpernendus oculis impiorum, in quo, erant gloriatura corda Sanctorum: dicturo enim Paulo, Gal. 6. mihi autem abſit gloriari, &c. Ipſam crucem ſuam ſuo geſtans humero commendabat, & lucernæ arſuræ, quæ ſub modio ponenda non erat, candelabrum ferebat. *Hactenus de cruce, quibus neſcio ſi quid poſſit ſublimius ad eius commendationem adduci ex ſcriptura vel Patribus. Vbicumque autem de cruce vel tribulatione tractabitur, aduertendum erit, non qualia, ſed qualis quiſque, & quâ cauſâ patiatur. Aug. to. 9. de Cataclyſmo cap. 4. Magnam inter crucifixos & quoſcumque conſequenter afflictos differentiam notat.* Quando, inquit, Agnus crucifixus cum duobus latronibus, in medio pendebat, ipsâ ſummâ iuſtitiâ liberans vnum confitentem, alium puniens blaſphemantem, ita factæ ſunt tres cruces, tres cauſæ. Vnus latronum Chriſto inſultabat; alter ſua merita confeſſus, ſe miſericordiæ commendabat: Crux Chriſti in medio, non fuit ſupplicium, ſed tribunal.

CVRIOSITAS.

Curioſitas nimia ſemper ignara. De An. cap. 58. in fin.

AD omnem, vt arbitror, humanam ſuper anima opinionem, ex doctrinâ fidei congreſſi, iuſtæ dumtaxat ac neceſſariæ curioſitati ſatisfecimus. Enormi autem & otioſæ, tantum deerit diſcere, quantùm libuerit inquirere.

CVRIOSITAS. SCHOLIA.

CONGRESSI. *Diſputauimus ſecundùm principia fidei, & reſpondimus, falſis de anima quæſtionibus.* ENORMI. *Nimiæ & inutili.* TANTVM DEERIT, *&c. Quo plus inquirent curioſè, tanto minus docti euadent. Eodem ſenſu Aug. to. 3. lib. de Agone Chriſtiano cap. 4. vbi de Philoſophis & hæreticis curioſis & captioſis.* Quærunt deceptores illi, & interrogant hominem ſcripturas diuinas non intelligentem, vnde ſint in cœlo rectores tenebrarum, vt cùm reſpondere non potuerit, traducatur ab eis per curioſitatem: quia omnis anima indocta curioſa eſt. *Et to. 8. in Pſal. 8. Curioſos comparat piſcibus maris,* Qui perambulant ſemitas maris. Intuere etiam piſces maris, hoc eſt curioſos, qui perambulant ſemitas maris, id eſt inquirunt in profundo huius ſæculi temporalia: quæ tanquam ſemitæ in mari tam citò euaneſcunt & intereunt, quàm rurſus aqua confunditur, &c. Perambulant, dixit, oſtendens pertinaciſſimũ ſtudium inania & præterfluentia requirentium. *Et tract. 3. in caputa. Ep. Ioannis vbi de concupiſcentia oculorum:* Deſiderium oculorum dicit omnem curioſitatem. Iam quàm latè patet curioſitas ipſa, in ſpectaculis, in theatris, in Sacramentis diaboli, in magicis artibus, in maleficiis ipſa eſt curioſitas, &c. *Sed hic agit de curioſitate ſciendi maximè Tertullianus, de qua Auguſtinus fusè lib. 10. Confeſſ. cap. 35.* Huc, inquit, accedit alia forma tentationis multipliciùs pernicioſa. Præter enim concupiſcentiam carnis, quæ ineſt in delectatione omnium ſenſuum & voluptatum, cui ſeruientes depereunt, qui longè ſe faciunt à te, ineſt animæ per eoſdem ſenſus corporis quædam non ſe oblectandi in carne, ſed experiendi per carnem vana & curioſa cupiditas, nomine cognitionis, & ſcientiæ palliata. Quæ quoniam & in appetitu noſcendi eſt, oculi autem ſunt ad cognoſcendum in ſenſibus principes, concupiſcentia oculorum, eloquio diuino appellata eſt. Ad oculos enim propriè videre pertinet, &c. Videndi officium in quo primam oculi tenent, etiam cæteri ſenſus ſibi de ſimilitudine vſurpant, cùm aliquid cognitionis explorant. *Præmiſerat ſolitum dici, vide quid ſonet, quid oleat, quàm ſit durum, &c.* Ex hoc autem euidentiùs diſcernitur, quid voluptatis, quid curioſitatis agatur per ſenſus, quòd voluptas pulchra, canora, ſuauia, ſapida, læuia ſectatur. Curioſitas autem his contraria, tentandi causâ, non ad ſubeundam moleſtiam, ſed experiendi, noſcendique libidinem. Quid enim voluptatis habet videre in laniato cadauere quod exhorreas? Et tamen ſicubi iaceat, concurrunt, vt contriſtentur, vt palleant? &c. Ex hoc morbo cupiditatis, in ſpectaculis exhibentur quæque miracula Hinc ad perſcrutanda naturæ ſecreta, quæ præter nos eſt operata, proceditur, quo ſcire nihil prodeſt, & nihil quàm ſcire homines cupiunt. Hinc etiam, ſi quid eodem peruerſæ ſcientiæ fine, per artes magicas quæritur. Hinc etiam in ipſa religione Deus tentatur, cùm ſigna & prodigia flagitantur, non ad aliquam ſalutem, ſed ad ſolam experientiam deſiderata. In hac tam immenſa ſylua plena inſidiarum, & periculorum, ecce quàm multa, præciderim, & à meo corde diſpulerim, ſicut donaſti me facere Deus ſalutis meæ. Attamen quãdo audeo dicere, nulla te tali me intentum fieri ad ſpectandum, & vana cura cupiendum? Sanè me iam theatra non rapiunt, nec curo noſſe tranſitus ſyderum, nec anima mea vnquam reſponſa quæſiuit vmbrarum, omnia ſacrilega Sacramenta deteſtor. A te Domine Deus meus, cui humilem famulatum, ac ſimplicem debeo, quantis mecum, ſuggeſtionum machinationibus agit inimicus, vt ſignũ aliquod petam! Sed obſecro te per Regem noſtrũ, & patriam Ieruſalem, ſimplicem, caſtam, vt quemadmodum à me longè eſt iſta conſenſio, ita ſit ſemper longè, atque longiùs. Pro ſalute autem cuiuſquam cùm te rogo, alius multùm differens finis eſt intentionis meæ, & te facientem quod vis, das mihi, & dabis libenter ſequi.

DEVS EIVSQVE NOTITIA.

1. Dei vnici, boni & iuſtì eſſentia impenetrabilis non eſt diſcutienda, ſed miranda. Nec eius iuſtitia culpanda, 2. Contra Marc. cap. 2. à p.

QVin potius infirmitati tuæ parcis, nec in periculum extenderis, habens Deum certum & indubitatum, & hoc ipſo ſatis viſum, cùm id primum conſpexeris eum eſſe, quem non ſcias, niſi ex parte qua voluit ipſe. Sed Deum quidem, vt ſciens, non negas; vt neſciens retractas: immò & accuſas quaſi ſciens; quem ſi ſcires, non accuſares; immò nec retractares. Reddens nomen illi, negas ſubſtantiam nominis, id eſt magnitudinis, quæ Deus dicitur, non tantam eam agnoſcens, quantam ſi homo omnifariàm noſſe potuiſſet, ma-
gnitudo non eſſet. Eſaias iam tum Apoſtolus, proſpiciens hæretica corda: [a] *Quis*, inquit, a Rom. 11.
Cognouit ſenſum Domini, aut quis illi conſiliarius fuit? aut ad quem conſultauit? aut viam in- 34.
tellectus & ſcientiæ quis demonſtrauit ei? Cui & Apoſtolus condicet: [b] *O profundum diui-* Eſa. 40.
tiarum & ſophiæ Dei! vt ininueſtigabilia iudicia eius! Vtique Dei iudicis; *Et ininueſtigabiles* 14. b Rom. 11.
viæ eius! Vtique intellectus & ſcientiæ, quas ei nemo monſtrauit: niſi forte iſti cenſores 33.
diuinitatis, dicentes: Sic non debuit Deus; & Sic magis debuit. [c] *Quaſi cognoſcat aliquis quæ* c 1. Cor.
ſint in Deo, niſi ſpiritus Dei. Mundi autem habentes ſpiritum, [d] *Non agnoſcentes in ſapientia* 2. 11.
Dei, per ſapientiam Deum, Conſultiores ſibimet videntur Deo. Quoniam ſicut [e] *Sapientia* d 1. Cor. 1.
mundi ſtultitia eſt penes Deum: ita & ſapientia Dei, ſtultitia eſt penes mundum. Sed nos ſci- 21.
mus *Stultum Dei ſapientius hominibus; & inualidum Dei, validius hominibus.* Et ita Deus e 1. Cor. 1.
tunc maximè magnus; cùm homini puſillus: & tunc maximè optimus, cùm homini non 25.
bonus: & tunc maximè vnus, cùm homini duo, aut plures.

2. *2. Cont. Marc. cap. 1. per totum, & 2. in p.*

OCcaſio reformandi opuſculi huius, cui quid acciderit, primo libellulo præfati ſumus, hoc quoque contulit nobis, vti duobus diis aduerſus Marcionem retractandis, ſui cuique titulum & volumen diſtingueremus pro materiæ diuiſione, alterum Deum definientes omnino non eſſe, alterum defendentes dignè Deum eſſe: quatenus ita Pontico placuit, alterum inducere, alterum excludere. Non enim poterat ædificare mendacium, ſine demolitione veritatis. Aliud ſubruere neceſſe habuit, vt quod vellet, exſtrueret. Sic ædificat, qui propria paratura caret. Oportuerat autem in hoc ſolum diſceptaſſe, quòd nemo ſit Deus ille qui Creatori ſuperducitur; vt falſo Deo depulſo, regulis certis, & vnicam & perfectam præſcribentibus diuinitatem, nihil iam quæreretur in Deum verum: quem quantò conſtaret eſſe, ſic quoque dum alium eſſe non conſtat, tantò qualemcumque ſine controuerſia haberi deceret, adorandum potiùs quàm iudicandum; & demerendum magis quàm retractandum, vel quàm timendum ob ſeueritatem. Quid enim amplius homini neceſſarium, quàm cura in Deum verum, in quem (vt ita dixerim) inciderat, quia alius Deus non
erat. At nunc negotium patitur Deus omnipotens, Dominus & conditor vniuerſitatis; Cap. II
ideo tantum opinor, quia à primordio notus eſt, quia nunquam latuit, quia ſemper illuxit, etiam ante Romulum ipſum, nedum ante Tiberium: niſi quod ſolis hæreticis cognitus non eſt, qui ei negotium faciunt: propterea alium Deum exiſtimantes præſumendum, quia quem conſtat eſſe, reprehendere magis poſſunt, quàm negare, de arbitrio ſenſus ſui penſitantes Deum aliqui: proinde atque ſi cæcus vel fluitantibus oculis, ideò alium ſolem præſumere velit mitiorem & ſalubriorem; quia quem videat, non videt. Vnicus ſol eſt, ô homo, qui mundum hunc temperat; & quando non putas, optimus & vtilis, & quum tibi acrior & infeſtior, vel etiam ſordidior atque corruptior, rationi tamen ſuæ par eſt. Eam tu ſi perſpicere non vales, iam nec vllius alterius ſolis, ſi qui fuiſſet, radios ſuſtinere potuiſſes, vtique maioris. Nam qui inferiorem Deum cæcutis, quid in ſublimiorem?

DEVS, EIVSQVE NOTITIA. I. II. SCHOLIA.

PARCIS. *O Marcion, quid tentas lippiente oculo ſcrutari Solem, & infirmo intellectu Dei Eſſentiam comprehendere? Quid incautus te tot erroribus implicas? Sufficeret tibi credere Deum tantæ eſſe maieſtatis, vt capi non poſſit ab intellectu creato; cùm & ipſe Paulus dicat:* Nunc cognoſco ex parte, &c. Ex parte enim cognoſcimus. RETRACTAS. *Curiosè quæris, quis & qualis ſit.* ACCVSAS, *Quòd ſit zelotes & vindex,* QVASI SCIENS, *Perſuadens tibi te ſcire Dei Eſſentiam excludere debere omnem ſeueritatem.* SI SCIRES. *Agnoſceres æquè iuſtum ac bonum eſſe debere verum Deum.* NEC RETRACTARIS. *Nec quaſi dubitans moueres ſuper hac re quæſtionem.* REDDENS, *Tribuens ei, confitens in eo nomen Dei.* NEGAS SVBSTANTIAM, *Diuitias, & attributa ei debita.* OMNIFARIAM *Omnimodè.* MAGNITVDO. *Diuina non eſſet & incomprehenſibilis, ſi humano intellectu capi poſſet.* IAM TVM. *A veteri teſtamento, quod tu negas; quo tamen vtitur Apoſtolus: vnde & Eſaias conſentiens Apoſtolo, iam tum Apoſtolus cen-*

ſendus erat. Lacum non refero iam alibi relatum. A CONDICET, *Quaſi ex compacto, eodem conſenſu dicit eadem quæ Eſaias.* HÆRETICA CORDA, *Curioſa, ſcrutari volentia ſecreta Dei.* VT QVI DEI IVDICIS, *Quem tu tamen Marcion contra Apoſtolum, vindicem non admittis.* OPTIMVS, *Pungit Marcionem, qui Deum ſuum optimum ſingit, eo quòd non ſit ſeuerus, nec author mali. Vnde & plures Deos introduxit Deum noſtrum Creatorem iuſtum & malum, ſuum autem ſolummodò bonum.*

2. PONTICO, *Marcioni in Ponto nato.* PRIMO LIBELLVLO. *Contra Marc. liber primus longè minor cæteris.* PRÆFATI SVMVS. *Sic cap. 1 libri 1.* Primum opuſculum quaſi properatum, pleniore poſteà compoſitione reſcideram. Hanc quoque B nondum exemplariis ſuffectam fraude tunc fratris, dehinc apoſtatæ, amiſi qui fortè deſcripſerat quædam mendoſiſſimè, & exhibuit frequentiæ. PARATVRA, *Materia parata ad ſe pertinente.* SVPERDVCITVR, *Præter Creatorem introducitur.* IN DEVM, *De Deo vero.* RETRACTANDVM. *De eius natura variè quærendo & diſputando.* OBSEVERITATEM *Quam Marcion Deo bono indignam cenſet.* CVRA. *Dei veri colendi, & adorandi* INCIDERAT, *Aptè iuxta Pſaltem:* In te protectus ſum ex vtero, de ventre matris meæ, tu es protector meus. NEGOTIVM PATITVR, *Contra eum diſputatur.* ANTE ROMVLVM, *Primum Regem Romanorum. Ante vrbem conditam, & tot Romanorum Deos, multò magis ante ipſum Marcionis Deũ, quem ipſe ſub Tiberio longè poſteriore Romulo, vult innotuiſſe hominibus.* ELVITANTIBVS, *Lippientibus, & humore nimio vacillantibus.* VNICVS SOL, C *Sicut vnicus ille, de quo Paulus,* Vnus Deus, vna fides, vnum baptiſma, vnus Deus & Pater Domini Ieſu Chriſti: *Qui* Lux eſt, & lucem inhabitat inacceſſibilem, qui in Sole poſuit tabernaculum ſuum. RATIONI SVÆ. *Eſſentiæ ſuæ & naturæ lucidæ, vel Ideæ diuinæ reſpondet, per quam factus eſt Sol.* VTIQVE MAIORIS, *Sicut Marcion Deum ſuum maiorem putat Creatore.* INFERIOREM CÆCVTIS, *Ad inferioris & minus lucidi ſplendorem caligant oculi tui. De natura diuina eiuſque mirabilibus non ſcrutandis ſic*

3 Auguſt. *Aug. Ser. 81. de temp.* Deus Pater ſecreti Sacramenti vocabulum eſt, cuius verè filius eſt Verbum. Nec quæratur quomodo genuit filium, quod & Angeli neſciunt, prophetis eſt incognitum. Vnde illud dictum eſt Eſa. 53. Generationem eius quis enarrabit? Nec à nobis diſcutiendus eſt Deus, ſed credendus. Sed vt breuiter dicamus, ſufficit nobis ſcire, quia genuit lux ſplendorem Omnipotentem verò ideo dicit, *Symbolum Apoſt.* Quia omnipotens eſt, cui nihil impoſſibile eſt, qui cœlum & terram, mare, homines, atque omnia animalia & reptilia, non aliquo operis actu, ſed ſolo verbi imperio creauit. Et ideò non nobis veniat in cogitationem, quomodo hoc, aut illud potuit fieri, qui omnipotentem præcipimur confiteri. *De incomprehenſibilibus iudiciis, frequenter tractat; nunc ſufficiat quod habet lib de Corrept. & gratia cap. 8.* Quantùm Aug. nobis Iudicia ſua manifeſtare dignatur, gratias agamus: quantùm verò abſcondere, non aduerſus conſilium eius murmuremus: ſed hoc quoque nobis ſaluberrimum eſſe credamus Neque enim fruſtra dictum eſt, iudicia tua ſicut abyſſus multa, cuius abyſſi altitudinem veluti expaueſcens exclamat Apoſtolus. O altitudo diuitiarũ ſapientiæ & ſcientiæ Dei. *Et rurſum ibidem:* Iudicia Dei quoniam Auguſt. iuſta & alta ſunt, nec vituperari poſſunt, nec penetrari, &c. De vtriſque ergo exclamemus. O Altitudo, &c. Nec miremur nos veſtigare non poſſe inueſtigabiles vias eius. *Tandem quòd Deus Creator omnium ſummè bonus ſit, etiam vindicando peccata; quidquid oblatret Marcion, ſic Aug. to. 6. lib. de natura boni contra Manich. cap. 9. & 10.* Qualis & quan- Auguſt. ta pœna cuique culpæ debeatur, diuini Iudicij eſt, non humani: quæ vtique & cùm conuerſis remittitur, magna eſt bonitas apud Deum, & cùm debita redditur, nulla eſt iniquitas apud Deum; quia melius ordinatur natura, vt iuſtè doleat in ſupplicio, quàm vt impunè gaudeat in peccato. Quæ tamen etiam ſic habens nonnullum modum, & ſpeciem, & Ordinem, in quacumque extremitate, adhuc aliquod bonum eſt: quæ ſi omnino detrahantur, & penitus conſumantur, ideò nullum bonum erit, quia nulla natura remanebit, &c. *Et cap. 12.* Hæc Auguſt. omnia tam perſpicua, tam certa, ſi vellent aduertere qui aliam naturam inducunt, quam non fecit Deus, non tantis blaſphemiis implerentur, vt in ſummo malo tanta bona ponerent, & in Deo tanta mala. Sufficit enim, vt ſupra dixi, ad eorum correctionem, ſi velint attendere, quòd eos etiam inuitos cogit veritas confiteri, omnia prorſus bona non eſſe niſi à Deo. Non ergo ab alio ſunt magna bona & ab alio parua bona: *Vel mala pœna.* Sed & magna, & parua bona non ſunt, niſi à ſummo bono, quod Deus eſt.

3. Dei veri & vnius maieſtas incomprehenſibilis, nota tamen, inexcuſabiles reddit ignorantes; quam omnis anima, vel naturæ luce, vel ex operibus Dei, vel ex ſcripturis noſcere poteſt. Apol. cap. 17. per totum. & 18. in p. ad m.

a Deut. 6. 4. QVod colimus, a *Deus vnus eſt*, Qui totam molem iſtam cum omni inſtrumento elementorum, corporum, ſpirituum, verbo quo iuſſit, ratione qua diſpoſuit, virtute qua potuit; de nihilo expreſſit in ornamentum maieſtatis ſuæ, vnde & Græci nomen mundo

Eſa. 40. 28. ΚΟΣΜΟΝ accommodauerunt. Inuiſibilis eſt, etſi videatur: incomprehenſibilis, etſi per gratiam repræſentetur: inæſtimabilis, etſi humanis ſenſibus æſtimetur. ideò verus & tantus eſt. ceterum quod videri communiter, quod comprehendi, quod æſtimari poteſt, minus eſt. & oculis quibus occupatur, & manibus quibus contaminatur, & ſenſibus quibus inuenitur. quod verò immenſum eſt, ſoli ſibi notum eſt. hoc eſt quod Deum æſtimari facit, dum æſtimari non capit. ita eum vis magnitudinis & notum hominibus obijcit & ignotum. Et hæc eſt ſumma delicti nolentium recognoſcere, quem ignorare non poſſunt. Vultis ex operibus ipſius tot ac talibus quibus continemur, quibus ſuſtinemur, quibus oblectamur, etiam quibus exterremur? vultis ex animæ ipſius teſtimonio comprobemus? quæ licet carcere corporis preſſa, licet inſtitutionibus prauis circumſcripta, licet libidinibus ac concupiſcentiis euigorata, licet falſis Deis exancillata, cùm tamen reſipiſcit, vt ex crapula, vt ex ſomno,

ut ex aliqua valetudine, & ſanitatem ſuam patitur, Deum nominat, hôc ſolo nomine, quia proprio Dei veri. Deus magnus, Deus bonus, &, Quod Deus dederit, omnium vox eſt. Iudicem quoque conteſtatur illum, Deus videt, &, Deo commendo, &, Deus mihi reddet. O teſtimonium animæ naturaliter Chriſtianæ. denique pronuntians hæc, non ad capitolium, ſed ad cœlum reſpicit. Nouit enim ſedem Dei viui. Ab illo, & inde deſcendit. Sed quò plenius & impreſſius tam ipſum, quàm diſpoſitiones eius & voluntates adiremus, CAP. XVIII. inſtrumentum adjecit literaturæ, ſi qui velit de Deo inquirere, & inquiſito, inuenire, & inuento credere, & credito deſeruire. Viros enim iuſtitia & innocentia dignos Deum noſſe, & oſtendere, à primordio in ſeculum emiſit, ſpiritu diuino inundatos, quo prædicarent Deum vnicum eſſe, qui vniuerſa condiderit, qui hominem de humo ſtruxerit (hic enim Gen. 1. per totum. eſt verus Prometheus) qui ſeculum certis temporum diſpoſitionibus & exitibus ordinauerit; exinde qui ſigna majeſtatis ſuæ iudicantis ediderit, per imbres, per ignes; qui demerendo ſibi, diſciplinas determinauerit, quas ignoratis, aut deſeritis, ſed obſeruantibus præmia deſtinarit; qui producto æuo iſto iudicaturus ſit ſuos cultores in vitæ æternæ retributionem, profanos in ignem æquè perpetem & iugem, ſuſcitatis omnibus ab initio defunctis, & reformatis, & recenſitis ad vtriuſque meriti diſpunctionem. Hæc & nos riſimus aliquando. de veſtris fuimus. fiunt, non naſcuntur Chriſtiani. *V. libr. 2. ad Nat. cap. 3. per totum.* Gen. 7. 21. Gen. 19. 24. Matth. 24. 30.

DEI VNIVS NOTITIA. III. SCHOLIA.

QVOD COLIMVS. *Numen.* DEVS VNVS. A *Deut. 6. 4.* Audi Iſraël. Dominus Deus tuus, Deus vnus eſt. MOLEM ISTAM. *Mundum vniuerſum.* INSTRVMENTO. *Supellectile, apparatu.* August. *Aug. to. 10. Ser. 8. de Sanctis in p.* Credimus Iudæis, quia notus aliquando in Iudæa Deus: & ipſi id negant, propter quod credimus, quia non Patrem nouerunt, qui filium negant. Vnum Dominum communis natura teſtatur, quia vnus eſt mundus, vnum Deum ſignificat, quia vna eſt fides noui & veteris Teſtamenti. *Plato in Timæo, vnicum eſſe dicit mundum; cuius rationem eſſe dicit,* Quia mundus factus eſt ad exemplar. *Scilicet vnius Dei.* Aug. *Auguſt. to. 6. lib. 3. Cont. Maximinum Arrianorum Epiſcopum. c. 23.* Quid eſt quod poſcis vt aſtruam, B ſi Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, vnus eſt Deus, cum hoc aſtruat voce clariſſima Scriptura diuina dicens: Audi Iſraël, Dominus &c. Quod & vos vtique audiretis, ſi Iſraël eſſe velletis, non carnaliter vt Iudæi, ſed ſpiritaliter vt Chriſtiani. Qui enim non vult fideliter audire quod dictum eſt, audi Iſraël, &c. Supereſt vt eum qui hoc dixit, credat eſſe mendacem. Si autem mendax ille non eſt, vox iſta vera eſt; ſi vox iſta vera eſt, quæſtio iſta finita eſt. *Quia hic Tertull. & per mundum effectum Dei, & per Scripturam, vnius Dei notitiam* August. *haberi dixit, de vtroque retuli teſtimonium Auguſtini lib. 10. de Ciuit. c. 12.* Quæcumque miracula, ſiue C per Angelos, ſiue quocumque modo, ita diuinitùs fiunt, vt Dei vnius, in quo ſolo beata vita eſt, cultum religionemque commendent, ea verò ab eis, vel per eos qui nos ſecundùm veritatem pietatemque diligunt, fieri, ipſo Deo in illis operante credendum eſt. Neque enim audiendi ſunt, qui Deum inuiſibilem viſibilia miracula operari negant, cum ipſe etiam ſecundùm ipſos fecerit mundum, quem certè viſibilem negare non poſſunt. Quidquid igitur mirabile fit in hoc mundo, profectò minus eſt, quàm totus hic mundus, id eſt cœlum & terra, & omnia quæ in eis ſunt, quæ certè Deus fecit. Sicut autem ipſe qui fecit, ita modus quo fecit occul- D tus eſt, & incomprehenſibilis homini. Quamuis itaque miracula, viſibilium naturarum videndi aſſiduitate viluerint, tamen cum ea ſapienter intuemur, inuſitatiſſimis rariſſimiſque maiora ſunt. Nam & omni miraculo quod fit per hominem, maius miraculum eſt homo. Quapropter Deus qui fecit viſibilia cœlum & terram, non dedignatur facere viſibilia miracula in cœlo, vel in terra, quibus ad ſe inuiſibilem colendum excitet animam adhuc viſibilibus deditam. S. Aug. *Et lib. 11. cap. 21. Vbi agit de Deo ſeipſum in operibus ſuis bonum agnoſcente.* Et Plato quidem plus eſt auſus dicere: Elatum eſſe ſcilicet gaudio, mundi vniuerſitate perfecta. Vbi & ipſe, non vſque adeò deſipiebat, vt putaret Deum ſui operis nouitate factum beatiorem: ſed ſic oſtendere voluit, artifici ſuo placuiſſe iam factum, quod placuerat in arte faciendum, &c. Si ergo quærimus S. August. quis fecerit, *Ex eodem alibi interrogante creaturas, reſpondent omnes, ipſe fecit nos, &c.* Deus eſt. Si per quid fecerit, dixit fiat, & facta eſt. Si quare fecerit, quia bona eſt. Nec author eſt excellentior Deo, nec ars efficacior Dei Verbo, nec cauſa melior, quàm vt bonum crearetur à bono Deo. *Vt eius bonitas effuſa creaturis, laudaretur.* Hanc etiam Plato cauſam condendi mundum iuſtiſſimam dicit, vt à bono Deo bona opera fierent: Siue iſta legerit, ſiue ab his qui legerant, fortè cognouerit, ſiue acerrimo ingenio, inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt intellecta conſpexerit, ſiue ab his qui iſta conſpexerant, & ipſe didicerit. VERBO. *Dixit & facta ſunt, mandauit, & creata ſunt.* RATIONE. *Alibi dixit filium Dei,* Dei rationem. VIRTVTE. *Paulus enim vocat,* Dei virtutem portatē omnia verbo virtutis ſuæ. EXPRESSIT, *Eduxit.* IN ORNAMENTVM. *Vel ad Dei maieſtatem refert, reſplendentem ex mundi ornatu, vel ad ipſam mundi maieſtatem ex tanto ordine & ornatu procedentem. Vnde mundus Græcis dictus eſt* κόσμος. *Et Aug. alibi relatus:* Tu enim S. August. feciſti ea, qui pulcher es, pulchra ſunt enim, &c. INVISIBILIS. Qui lucem habitat inacceſſibilem. Deum nemo vidit vnquam, ſed nec videre poteſt. *Oculo corporeo ſcilicet, ſed nec intellectuali, niſi obſcurè per fidem, & ſicuti eſt, in gloria, de qua Pſ. licet:* In lumine tuo videbimus lumen. ETSI VIDEATVR, *Lumine naturali per effectus.* Inuiſibilia enim eius *Attributa à creatura mundi nobiliſſima, id eſt homine,* per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur, &c. ita vt ſint inexcuſabiles *nec poſſint prætendere ſe Deum non cognouiſſe.* REPRÆSENTETVR, *Vel in effectibus ſe præſentem ſentire faciat, vel præſentem ſe animæ reddat, quam inhabitat per gratiam.* ÆSTIMETVR, *Pro modulo intellectus, & ſenſus creati.* NON CAPIT, *Non poteſt.* MINVS EST. *Quia* Quidquid recipitur, ad modum recipientis recipitur; & continens maius eſt con-

tento. OCCVPATVR. *Concluditur.* CONTAMINATVR, *Attrectatur, & contrectando fit vt ſordidetur.* NOTVM EST, *Notione comprehenſiua.* VIS MAGNITVDINIS, *Quæ latere non poteſt, & ob quam comprehendi non poteſt.* SVMMA DELICTI, *Summum peccatum.* NOLENTIVM, *&c.* Qui cum Deum cognouiſſent, non ſicut Deum glorificauerunt. CONTINEMVR, *Vt mundo, cælo, aere.* SVSTINEMVR, *Vt terra, eiuſque alimentis.* INSTITVTIONIBVS, *Inſtitutis, moribus, exemplis malis.* EXANCILLATA, *Vt ancilla mancipata.* VALETVDINE, *Morbo.* PATITVR, *Recipit ſaniorem mentem.* CAPITOLIVM, *vbi Iupiter, & alia numina inuocantur.* SEDEM. Cœlum mihi ſedes eſt, &c. Dominus in templo ſancto ſuo, Dominus in cœlo ſedes eius. DEI VIVI *Cum alij dij Gentilium ſint homines mortui, & eorum Idola vita careant.* DESCENDIT, Inclinauit cœlos & deſcendit: *Cælos dico, ſiue cælum cæli Domino filio, id eſt perſonam & naturam diuinam, inclinauit vt aſſumeret, & vniret ſibi naturam humanam.* IMPRESSIVS, *Ad imprimendã altius mentibus noſtris ſui notitiam.* ADIREMVS, *Quaſi adita, & abſcondita, impervia ethnicis.* INSTRVMENTVM, *Vtrumque Teſtamentum, ſcientia rerum diuinarum organum.* SIQVI, *Si quis.* INQVISITO, *Poſt Deum quæſitum.*

Opera manuum eius ſuis palpans manibus Deum quærebat Pſaltes: dum ait: Deum exquiſiui manibus meis, & nocte contra eum, & non ſum deceptus. S. Auguſt. *Aug. in Pſal. 86 ſic legit:* In die tribulationis meæ Deum exquiſiui, non aliud aliquid, ſed Deum exquiſiui, &c. Quid exquiſiſti? Deum. Quomodo exquiſiſti? manibus meis. Quando exquiſiſti? nocte. Vbi exquiſiſti? coram eo. Et quo fructu exquiſiſti? & non ſum deceptus, &c. Quid eſt, non ſum deceptus? Inueni quod quærebam, &c. Quid eſt manibus meis? operibus meis. Non enim aliquid corporeum quærebat vt contrectando inueniret quod perdiderat, vt manibus quæreret nummum, aurum, argentum, veſtem, &c. *Subiicit de D. Thoma, qui manibus Chriſtum quæſiuit, cui Chriſtus, beati qui non viderunt, &c.* Quid ergo ad nos pertinet manibus quærere? pertinet, ſicut dixi operibus quærere. Quando hoc? nocte. Quid eſt nocte? in hoc ſæculo. *Subdit ante ortum Solis gloriæ, nos eſſe in nocte, & aptè in ſequentia Tertul. ſubiicit ex 2. Petri. 1.* Vultis videre quia nox eſt? niſi lucernam hîc haberemus, in tenebris permaneremus. *Palpantes operà Dei cum Gentilibus, vt ex his opificem ſentiremus.* Petrus enim dicit: & nos habemus certiorem *Fabulis & mendaciis vel ipſa etiam ratione naturali Gentilium* Propheticum ſermonem, cui benè facitis intendentes, velut lucernæ lucenti in obſcurò loco, donec dies luceſcat, & Lucifer oriatur in cordibus veſtris, &c. Quid eſt coram ipſo? Nolite facere iuſtitiam veſtram coram hominibus, &c. CONTRA. *Ad litteram, coram ipſo.* Non enim longè eſt ab vnoquoque noſtrum *vt nec peccatum fiat, niſi coram ipſo. Sic enim Dauid:* Malum coram te feci. DIGNOS. *Non quod ſe dignos & innocentes ipſi fecerint, ſed Deus, infuſa illis innocentia dignos præſtitit, quibus ſua ſecreta reuelaret* Beati enim mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. *Et quomodo mundata ſunt corda?* Fide purificans corda eorũ. *Et vnde fides?* Vnicuique partitus eſt menſuram fidei. Vobis datum eſt vt in eum credatis. Non enim omnium eſt fides *vt ſæpè ratiocinatur Aug.* INVNDATOS. *Quaſi diluuio aquæ.* Spiritus ſapientiæ ſalutaris & intellectus plenos, vt emitterent ſicut imbres, eloquia ſcientiæ. *Sic enim de ſpiritu prophetico vates:* Effundam de ſpiritu meo, &c. Et prophetabunt filij veſtri, &c. PROMETHEVS *Aug. lib. 18. de Ciuit. cap. 8.* Aug. Regnantibus memoratis regibus *Saphro 14. Aſſyriorum Rege, Orthopolo 12. Sicyoniorum, & Criaſo quinto Argiuorum, quo natus eſt Moyſes propheta magnus* Fuiſſe à quibuſdam creditur Prometheus, quem propterea ferunt de luto formaſſe homines, quia optimus ſapientiæ doctor fuiſſe perhibetur, nec tamen oſtenditur, qui eius temporibus fuerint ſapientes. Frater eius Athlas magnus fuiſſe aſtrologus dicitur. Vnde occaſionem fabula inuenit, vt eum cœlum portare confingeret: quamuis mons eius nomine nuncupetur, cuius altitudine potius cœli portatio in opinionem vulgi veniſſe videatur. *Sed vt ait Tertul.* Verus Prometheus Deus vnus, *A quo factus vnus mundus, & vnus homo*, Ex quo fecit omne genus hominum inhabitare ſuper terram, *Qui fecit luminaria magna, &c. Qui cælum terramque manu continet.* EXITIBVS, *Finibus, ſucceſſibus.* PER IMBRES, *Diluuio.* PER IGNES, *Sulphureo Sodomorum incendio.* DEMERENDO, *Fidelem omnem ſuo cultui obſtringendo* DISCIPLINAS *Leges & mandata præſcripſerit.* IGNORATIS *Vos gentiles leges proprias Chriſtianorum.* DESERITIS, *Per apoſtaſiam à fide ſuſcepta, vel extincto per malitiam lumine naturali.* Noluit intelligere vt benè ageret. PRODVCTO, *Ad finem & conſummationem.* REFORMATIS, *Redditis corporibus priſtinæ formæ, quoad omnes homines, quoad electos autem*, Reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ. RECENSITI, *Vocati quaſi ex albo, cenſu*, Libro vitæ agni, *Per nomina vocatis ſingulis.* Paſtor enim antè eas vadit, & vocat eas nominatim, qui numerat multitudinem ſtellarum, *Poſterorum Abrahæ ex Aug. per ſtellas ſignificatorum*, Et omnibus eis nomina vocat. VTRIVSQVE MERITI, *Boni vel mali, virtutis & vitij.* DISPVNCTIONEM, *Perſolutionem.* Quia tu reddes vnicuique iuxta opera ſua. NOS *Dum eſſem*, inquit, *Ethnicus.* FIVNT Non ex operibus, ſed ex vocante Sorte vocati ſumus. Qui non ex ſanguinibus neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt. Creati in operibus bonis.

Et lib. 2. ad Nat. cap. 3. SVBORNATVM. *Inſtitutum, adinuentum à Phyſicis, vt ſuaderent Elementa eſſe Deos qui regerent mundum.* MYTHICO, *Theologia genere fabuloſo.* AN, *Fortaſſean, forſitan.* ORTA, *Quæ initium habent, Deos eſſe non poſſe.* NON CAPIT, *Dici non poteſt.* ANIMALIA *Animata eſſe & viuentia.* CONTINGAMVS EA. *Supplè elementa, de quibus ſupra dixerat.* LIA. *Animalia tanquam Deos præ ſtultitia & vanitate Ægyptij colere potuerunt. De elementis pro diis habitis à Gentilibus. Galatarum perſonam induens Paulus Gal. 4. 3.* Et nos, inquit, cum eſſemus paruuli ſub elementis huius mundi eramus ſeruientes, &c. *Et rurſum ibid. 8. & 9.* Sed tunc quidem ignorantes Deum, iis qui natura non ſunt Dei ſeruiebatis. Nunc autem cùm cognoueritis Deum, immò cogniti ſitis à Deo. Quomodo conuertimini iterum ad infirma & egena elementa, quibus denuò ſeruire vultis? *Vbi pulchrè Aug. penſans hæc verba*: Aug. Magis autem cogniti in Pſal. 62. Apparuit, inquit, tibi in ſancto: apparui tibi, quid eſt? vt videres me, & ideò vidiſti me, vt viderem te. Non dixit apparui tibi, vt videres, ſed vt viderem potentiam tuam, & gloriam tuam. Vnde & Apoſtolus: nunc autem, inquit, cognoſcentes Deum, imò cogniti à Deo. Prius enim apparuiſtis Deo, vt poſſit vobis apparere Deus. *De diis autem elementis quibus gentes ſeruierunt, idem*

August. *Auguſtinus in Expoſit. Ep. ad Galatas cap. 14.* Nunc A certè, inquit, quia non Iudæis ſcribit, ſed gentibus, nec ait ſeruiuimus, ſed ſeruiſtis (*Vnde & ſupra dixerat :* Cùm eſſemus paruuli ſub elementis huius mundi eramus ſeruientes, non pertinet ad ſignificationem Iudæorum, ex quibus Paulus originem duxit; ſed magis ad Gentium, hoc dumtaxat loco: quoniam & eorum perſonæ decenter ſe poteſt annectere, quibus ad Euangelizandum miſſus eſt, &c. Sed tunc quidem, inquit, ignorantes Deũ his, qui naturaliter non ſunt dij, ſeruiſtis, &c. Quòd ſub elementis huius mundi erant ſeruientes, tanquam ſub procuratoribus & actoribus Nam ipſa Elementa vtique non ſunt naturaliter dij, ſiue in cœlo, ſiue in terra, &c. Satis demonſtrat vnum B verum Deum naturâ eſſe Deum, quo nomine Trinitas fideliſſimo & Catholico gremio cordis accipitur. Eos autem qui naturâ non ſunt dij, propterea ſuperiùs procuratores actoreſque appellat: quia nulla creatura eſt, ſiue quæ in veritate manet dans gloriam Deo, ſiue quæ in veritate non ſtetit, quærens gloriam ſuam, quæ non, velit nolit, diuinæ prouidentiæ ſeruiat: ſed volens facit cum ea quod bonum eſt: de illa verò quæ hoc non vult, fit quod iuſtum eſt, &c. *Subiicit de dæmonibus prouidentiæ Dei ſeruientibus, elementis aliiſque creaturis.*

August. Sed magiſtratus, inquit, ſub tanto imperatore non facit, niſi quantùm illi permittitur: Et procuratores actoreſque huius mundi, nihil faciunt, niſi quantùm Dominus ſinit. Non enim latet eum aliquid ſicut hominem, aut in aliquo eſt minus potens, vt procuratores atque actores qui in eius ſunt poteſtate, aliquid ipſo ſiue non permittente, ſiue neſciente, in ſubiectis ſibi pro ſuo gradu rebus efficiant: non eis tamen rependitur quod de ipſis iuſtè fit, ſed quo animo ipſi faciunt: quia neque liberam voluntatem rationali creaturæ ſuæ Deus negauit, & tamen poteſtatem qua etiam iniuſtos iuſtè ordinat, retinuit. Siue ergo Solem & Lunam, & ſydera, & cœlum, & terram, cæteraque huiuſmodi gentes colebant, ſiue dæmonia, rectè ſub procuratoribus & actoribus fuiſſe intelliguntur. *Poſt multa ſubiicit de obſeruatione temporum Galatis gentilibus exprobrata :* Vulgatiſſimus, inquit, eſt S. Auguſt. error Gentilium iſte, vt vel in agendis rebus, vel expectandis euentibus vitę ac negotiorum ſuorum, ab Aſtrologis & Chaldæis notatos dies, & menſes, & annos, & tempora obſeruent, &c. Et Iudæi ſeruiliter obſeruant in carnali obſeruatione Sabbati & Neomeniæ, & menſe nouorum & ſeptimò quoque anno quem vocant Sabbatum Sabbatorũ. Quæ quoniam erant vmbræ futurorum, iam aduenìente Christo in ſuperſtitione remanſerunt, cùm tanquã ſalutaria obſeruarentur à neſcientibus quò referenda ſint: vt tanquam hoc dixerit Apoſtolus gentibus: *Galatis conuerſis ad fidem, ne Iudaïzando redirent ad aliam ſuperſtitionem, poſt cultum elementorum abdicatum:* Quid prodeſt vos euaſiſſe ſeruitutem qua tenebamini, cùm ſeruiretis elementis S. Auguſt. mundi, quando rurſus ad alia reditis, ſeducti ab eis qui nondum agnoſcentes libertatis ſuæ tempus, inter cætera opera legis quæ carnaliter ſapiunt, etiam temporibus ſeruiunt: quibus & vos rurſus vt antea ſeruire vultis & obſeruare cum eis dies, & menſes, & annos, & tempora, quibus ſeruiebatis C antequam Chriſto crederetis? Manifeſtum eſt enim volumina temporum per elementa huius mundi, hoc eſt cœlum & terram, & motus atque ordinem ſyderum adminiſtrari. Quæ infirma appellat, ex eo quòd infirma & inſtabili ſpecie variantur: egena verò, ex eò quòd egent ſummâ & ſtabili ſpecie Creatoris, vt quoquomodo ſunt, eſſe poſſint.

4. *Deus ignotus & incertus eſſe, nec potuit, nec debuit: ſed notus fuit ab initio mundi ante ſcripta Moyſi; ipſo ſcilicet naturæ lumine cognitus ex opificio mundi, quem impleuit excluſo Marcionis Deo. 1. Cont. Marc. cap. 9. a. p. ad. f. & 10. per totum. & 11. in p. ad. m.*

BReuiter proponam, & pleniſſimè exequar præſcribens, Deum ignorari nec potuiſſe, nomine magnitudinis; nec debuiſſe, nomine benignitatis; præſertim in vtroque prælatiorem noſtro Creatore. Sed quoniam animaduerto, in quibuſdam, ad formam Creatoris, prouocari oportere omnis Dei noui & retro ignoti probationem, hoc ipſum ratione fieri à nobis prius commendare debebo, quò conſtantiùs vtat rationis editæ patrocinio. Ante omnia quidem, quale eſt, vt qui Deum agnoſcis Creatorem, & priorem de notitia confiteris, non eiſdem modis & alium ſcias tibi examinandum, quibus iam in alio didiciſti, Deum noſſe? Omnis res anterior, poſteriori normam præminiſtrauit. Duo nunc dij proponuntur, ignotus, & notus. De noto vacat quæſtio: Eſſe eum conſtat, quia notus non fuiſſet, niſi eſſet. De ignoto inſtat altercatio: Poteſt enim & non eſſe; quia ſi eſſet, notus fuiſſet. Quod ergo quæritur, quamdiu ignoratur, incertum eſt quamdiu quæritur: & poteſt non eſſe, quamdiu incertum eſt. Habes Deum certum, quà notum; & incertum, quà ignotum. Si ita eſt, ecquid tibi videtur iuſta ratione defendi, vt ad normam, & formam, & regulam certorum probentur incerta? Ceterùm, ſi ad hanc cauſam, & ipſam adhuc incertam, etiam argumenta de incertis adhibeantur, ſeries implicabitur quæſtionum, ex ipſorum quoque argumentorum æquè incertorum retractatu, periclitantium de fide per incertum; & ibitur in illas iam indeterminabiles quæſtiones, quas Apoſtolus non amat. Sin de certis, & indubitatis, & abſolutis regulæ, partibus incertis, & dubiis, & inexpeditis præiudicabunt. Planè, 1. Tim. 1, 4 in quibus diuerſitas ſtatus inuenitur, fortaſſean non prouocentur incerta ad formam certorum, vt liberata à reliqua comparationis prouocatione per diuerſitatem ſtatus principalis. Quum verò duo dij proponuntur, communis eſt illis ſtatus principalis. Quod enim Deus eſt, ambo ſunt; innati, infecti, æterni. Hic erit ſtatus principalis. Cetera viderit Marcion, ſi in diuerſitate diſpoſuit. poſteriora enim ſunt in retractatu; immò nec admittentur, ſi de principali ſtatu conſtet. Porrò conſtat, quia Dei ambo: & ita de quorum ſtatu conſtat communem eſſe, cùm ſub eo, ad probationem deuocantur; ſi incerta ſunt, ad eorum certorum

formam prouocanda erunt, cum quibus de communione ſtatus principalis cenſentur, vt proinde & de probatione communicent. Hinc itaque conſtantiſſimè dirigam, Deum non eſſe, qui ſit hodie incertus, quia retro ignotus: quando, quem conſtat eſſe, ex hoc
CAP. X. ipſo conſtat, quod nunquam fuerit ignotus, ideo nec incertus. Siquidem à primordio rerum, conditor earum cum ipſis pariter compertus eſt; ipſis ad hoc prolatis, vt Deus cognoſceretur. Nec enim ſi aliquantò poſterior Moſes, primus videtur in templo litterarum ſuarum Deum mundi dedicaſſe, idcirco à Pentateucho natales agnitionis ſupputabuntur; cùm totus Moſis ſtilus notitiam Creatoris non inſtituat, ſed à primordio enarret, à paradiſo & Adam, non ab Ægypto & Moſe recenſendam. Denique, maior popularitas generis humani, ne nominis quidem Moſis compotes, nedum inſtrumenti, Deum Moſis tamen norunt; etiam tantam idololatriâ dominationem obumbrante, ſeorſum tamen illum quaſi proprio nomine Deum perhibent, & Deum deorum, &, Si Deus dederit, &, Quod Deo placet, &, Deo commendo. Vide an nouerint, quem omnia poſſe teſtantur. nec hoc vllis Moſis libris debent. Antè anima, quàm prophetia. Animæ enim à primordio conſcientia Dei dos eſt: eadem nec alia, & in Ægyptiis, & in Syris, & in Ponticis. Iudæorum enim Deum, dicunt animæ Deum. Noli, barbare hæretice, priorem Abraham conſtituere, quàm mundum. Et ſi vnius familiæ Deus fuiſſet Creator, tamen poſterior tuo non erat, etiam Ponticis antè eum notus. Accipe igitur ab anteceſſore formam, à certo incertus, à cognito incognitus. Nunquam Deus latebit, nunquam Deus deerit: ſemper intelligetur, ſemper audietur; etiam videbitur quomodo volet. Habet Deus teſtimonia, totum hoc quod ſumus, & in quo ſumus. Sic probatur & Deus & vnus, dum non ignoratur;
CAP. XI. alio adhuc probari laborante. Et meritò, inquiunt; quis enim non tam ſuis notus eſt, quàm extraneis? Nemo. Teneo & hanc vocem. Quale eſt enim, vt aliquid extraneum Deo ſit, cui nihil extraneum eſſet, ſi quis eſſet? quia Dei hoc eſt, omnia illius eſſe, & omnia ad illum pertinere: vel ne ſtatim audiret à nobis, Quid ergo illi cum extraneis? quod pleniùs ſuo loco audiet. At nunc ſatis eſt, nullum probari, cuius nihil probatur. Sicut enim Creator, ex hoc & Deus, & indubitatus Deus, quia omnia ipſius, & nihil extraneum illi: ita & alius idcircò non Deus, quia omnia non eius, ideoque & extranea. Denique, ſi vniuerſitas Creatoris eſt, iam nec locum video Dei alterius. Plena & occupata ſunt omnia ſuo auctore. Si vacat aliquid ſpatij, alicuius diuinitati, in creaturis, planè falſæ vacabit. Patet mendacio veritas. Tanta vis idolorum, cur non recipiat alicubi Deum Marcionis? Igitur & hoc ex forma Creatoris expoſtulo, Deum ex operibus cognoſci debuiſſe, alicuius proprij ſui mundi, & hominis, & ſeculi: quando etiam error orbis propterea Deos præſumpſerit, quos homines interdum confitetur, quoniam aliquid ab vnoquoque proſpectum videtur vtilitatibus & commodis vitæ: Ita & hoc ex forma Dei, creditum eſt diuinum eſſe, inſtituere, vel demonſtrare quid aptum & neceſſarium ſit rebus humanis. Adeò inde auctoritas accommodata falſæ diuinitati, vnde præceſſerat veræ. Vnam ſaltem cicerculam Deus Marcionis propriam protuliſſe debuerat, vt nouus aliquis Triptolemus prædicaretur. Aut exhibe rationem Deo dignam, cur nihil condiderit, ſi eſt: quia condidiſſet, ſi fuiſſet: illo ſcilicet præiudicio, quo & noſtrum Deum non aliàs manifeſtum eſt eſſe, quàm quia totum condidit hoc. Semel enim præſcriptio ſtabit, non poſſe illos & Deum confiteri Creatorem, & eum quem volunt æquè Deum credi, non ad eius formam probare, quem & ipſi, & omnes Deum: vt, quando hoc ipſo nemo Creatorem Deum dubitet, quia totum hoc condidit; hoc ipſo nemo debeat credere Deum, & illum, qui nihil condidit.

5. Deus ex operibus notus etiam Gentilibus, qui propter opera vtilia etiam homines Deos fecerunt. 1. Cont. Marc. cap. 11. ſupra c. 11. à p.

6. Dei notitia ab operibus ante hominem factis, incipienda. 2. Cont. Marc. cap. 3. in p.

OPortebit ineuntes examinationem in Deum notum, ſi quæritur in qua conditione ſit notus, ab operibus eius incipere, quæ priora ſunt homine, vt ſtatim cum ipſo comperta bonitas eius, & exinde conſtituta atque præſcripta, aliquem ſenſum ſuggerat nobis intelligendi, qualiter ſequens rerum ordinatio euaſerit.

7. Deus vnus neceſſariò credendus eſt Gentilibus, qui aliis diis Deitatem non habentibus, eam tribuerit. Apol. cap. 11. in. p.

IN primis quidem neceſſe eſt concedatis eſſe aliquem ſublimiorem Deum, & mancipem quendam diuinitatis, qui ex hominibus Deos fecerit. nam neque ſibi illi potuiſſent ſumere diuinitatem, quam non habebant, nec alius præſtare eam non habentibus, niſi qui propriè poſſidebat. ceterùm ſi nemo eſſet, qui Deos faceret, fruſtra præſumitis Deos factos au-

ferendo factorem. certè quidem ſi ipſi ſe facere potuiſſent, nunquam homines fuiſſent, poſſidentes ſcilicet melioris conditionis poteſtatem.

8. *Deum vnum Gentiles etiam naturaliter norunt, & tamen colunt dæmones. Ad Scap. cap. 2. in p.*

NOs vnum Deum colimus, quem omnes naturaliter noſtis: ad cuius fulgura & tonitrua contremiſcitis, ad cuius beneficia gaudetis. Ceteros & ipſi putatis Deos eſſe, quos nos dæmonas ſcimus. Deut. 6. 4. Pſ. 143. 6.

DEI VNIVS NOTITIA. IV. V. VI. VII. VIII. SCHOL.

NOMINE MAGNITVDINIS. *In quantum magnus & eminens omnibus, latere non potuit. Si enim* Non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem poſita; & magnus Dominus & laudabilis nimis in ciuitate Dei noſtri, in monte ſancto eius; *Quomodo ipſe latere potuit?* NOMINE BENIGNITATIS, *In quantum bonus & benignus, debuit ſe familiariter manifeſtare ſuis ſubditis.* Magnus Dominus, & magna virtus eius & ſapientiæ eius non eſt numerus *Pſal. 146. Aug. vertit.* Intelligentiæ eius. Excedit omnes numerarios eius intelligentia, numerari à nobis non poteſt. Ipſum numerum quis numerat? numero numerantur quæcumque numerantur. Si quidquid numeratur, numero numeratur, numeri non poteſt, eſſe numerus: numerari numerus nullo pacto poteſt. Quid ergo eſt apud Deum: vnde fecit omnia, & vbi fecit omnia, cui dicitur Sap. 11. Omnia in menſura & numero & pondere diſpoſuiſti? Aut quis ipſam menſuram, & ipſum numerum, & ipſum pondus, vbi Deus omnia diſpoſuit, aut numerare poteſt, aut metiri, aut appendere? &c. Conticeſcant humanæ voces, requieſcant humanæ cogitationes. Ad incomprehenſibilia non ſe extendant, quaſi comprehenſuri, ſed tamquam participaturi IN VTROQVE. *Attributo magnitudinis & bonitatis, Marcion Deum ſuũ Deo Creatori noſtro anteponit.* AD FORMAM. *Ad modum quo Creator longè antequàm Deo Marcionis, ſuam nobis notitiam præſtitit. Compello igitur Marcionem, vt iuxta hanc formam, per opera ſcilicet, & prophetias, probet exiſtentiam Dei ſui, debet enim ſe manifeſtaſſe, ſi ſuit.* RATIONE. *Cum ratione, rationabiliter.* CONSTANTIVS, *Efficaciùs & cum maiori fiducia & efficacia.* EDITÆ, *Datæ, allatæ.* DE NOTITIA, *Quod ad notitiam attinet, inuitus fatetur Marcion Deum Creatorem longè priùs cognitum Deo ſuo.* VACAT, *Fruſtra quæritur an ſit, cùm ſit notiſſimus.* POTEST, *Hoc dat aduerſario: ſit Deus tuus; ſed poteſt non eſſe; & poſſum credere non fuiſſe, antequam eſſet cognitus,* AD HANC, &c. *Quæ quæritur de tuo nouo Deo, an verè ſit.* PER INCERTVM. *Propter incertitudinem argumentorum, fides incerta erit.* NON AMAT, *Deuitandas eſſe ſuadet Thimotheo quæſtiones infinitas, de quibus iam alibi dixi.* SIN DE CERTIS, *Si vero regulæ certæ ſint, quales ſunt fidei noſtræ.* IN EXPEDITIS, *Implicitis, obſcuris, difficilibus, plenis ambagibus, quales Marcionis.* PRÆIVDICABVNT, *Præpollebunt in animo ſapientum.* DIVERSITAS STATVS. *Cùm ſtatus quæſtionis & fundamentum præcipuum omnino diuerſum eſt.* FORTASSEAN. *Forſitan.* NON PROVOCENTVR, *Non compellentur reduci.* LIBERATA, *Soluta & expedita. Non poterit, inquit, compelli aduerſarius ad reducendas probationes ſuas incertas ad normam & formam certarum.* QVIA VERO EST. *Hic autem ſtatus & fundamentum quæſtionis eſt, an ſint duo dij, malus Creator, & bonus Deus Marcionis.* IN DIVERSITATE *Alia diuerſa attributa, in duobus diis confinxit Marcion.* POSTERIORA. *Cætera parui momenti ſunt, reſpectu dictorum, poſterius examinantur, & tractantur, immo nulla de his erit quæſtio.* CENSENTVR, *Æſtimantur, iudicantur.* COMMVNICENT. *Eodem & communi modo ſtatus eorum probandus, ſi omnimodo & abſque differentia ſimilis eſt.* DIRIGAM, *Inſtituam, aggrediar diſputationem cum Marcione.* RETRO, *Priùs.* QVANDO, *Quandoquidem.* AD HOC. *In hunc finem, quia* Propter ſemetipſum omnia operatus eſt Dominus. *Vt ex creaturis, Creator, & Verbum eius per quod facta ſunt omnia, cognoſcatur & laudetur.*

Aug. tract. 1. in Io. cap. 1. Vides tu quid facturus es: ſed alius non miratur, niſi cùm feceris & conſtruxeris molem, & fabricam illam ad exculptionem perfectionemque perduxeris. Attendunt homines mirabilem fabricam, & mirantur conſilium fabricantis: ſtupent quod vident, & amant quod non vident. Quis eſt qui poteſt videre conſilium? Si ergo ex magna aliqua fabrica laudatur humanum conſilium, vis videre quale conſilium Dei eſt? Dominus Ieſus Chriſtus, ipſe eſt Verbum Dei. Attende fabricam iſtam mundi, vide quę ſint facta per Verbum, & tunc cognoſces quale ſit Verbum. Attende hæc duo mundi corpora, cœlum & terram. Quis explicet verbis ornatum cœli? quis explicat fœcunditatem terræ? quis dignè collaudat temporum vices? &c. Videtis quæ taceam, ne diu commemorando, parum dicam fortè quàm poteſtis cogitare. Ex fabrica ergo iſta animaduertite quale Verbum eſt, per quod facta eſt. Et non ſola facta eſt. Omnia enim iſta videntur, quia pertinent ad ſenſum corporis. Per illud Verbum & Angeli facti ſunt, per illud Verbũ Archangeli facti ſunt, &c. Per illud Verbũ facta ſunt omnia. Hinc cogitate qualẽ Verbum eſt. *Et in Pſal. 41.* Quid agam vt inueniam Deum meum? conſiderabo terram, facta eſt terra. Eſt magna pulchritudo terrarum, ſed habet artificem. Magna miracula ſunt ſeminum atque gignentium, ſed habent iſta omnia Creatorẽ. Oſtendo magnitudinem circumfuſi maris, ſtupeo, miror, artificem quæro. Cœlum ſuſpicio, & pulchritudinem ſiderum, admiror ſplendorem Solis exercitio diei ſufficientẽ, Lunam nocturnas tenebras conſolantẽ. mira ſunt hæc, laudanda ſunt hæc, vel etiam ſtupenda ſunt hæc. Nondum ibi ſtat ſitis mea. Hæc miror, hæc laudo: ſed eum qui fecit hæc ſitio; &c. Quærens ergo Deum meum in rebus viſibilibus & corporalibus & non inueniẽs, quærens eius ſubſtantiam in meipſo, quaſi aliquid ſit, qualis ego ſum, neque hoc inueniens, aliquid ſuper animam eſſe ſentio, Deum meum. Ergo vt eum animi intellectu tangerem, hæc meditatus ſum & effudi ſuper me animam meam. Quando anima mea contingeret, quod ſuper animam meam quæritur, niſi anima mea ſuper ſeipſam effunderetur? Si enim in ſeipſa remaneret, nihil aliud quàm ſe videret. Et cùm ſe videret, non vtique Deum ſuum videret,

Marginal notes: Auguſt. (beside "146. Aug. vertit."); S. Auguſt. (beside "Aug. tract. 1."); S. Auguſt. (beside "Et in Pſal. 41.")

&c. Meditatus ſum tamen inquiſitionem Dei mei, & per ea quæ facta ſunt inuiſibilia Dei mei cupiens intellecta conſpicere, effudi ſuper me animam meam, & iam non reſtat quem tangam, niſi Deũ meum: Ibi enim Domus Dei mei, ſuper animam meam habitat, inde me proſpicit. Inde me creauit, inde me gubernat, inde mihi conſulit, inde me excitat, inde me vocat, inde me dirigit, inde me ducit, inde me perducit. POSTERIOR, *Creatione mundi.* IN TEMPLO LITERARVM. *In Sacra Geneſis Scriptura.* A PENTATEVCHO. *A tempore quo ſcripſit quinque libros.* NATALES, *Non inde nata eſt in mundo Dei cognitio, longè ante Moyſi libros Deus ex operibus cognitus eſt, priuſquam ea deſcriberet Moyſes.* AB ÆGYPTO, *Vbi floruit Moyſes.* POPVLARITAS, *Numeroſa multitudo generis humani.* COMPOTES, *Qui nec Moſem ex nomine nouerant.* INSTRVMENTI, *Libri Geneſeos.* IDOLOLATRIA OBVMBRANTE, *Ob Deos cultos in lucis, & locis vmbroſis. Vel tam numeroſa turba & condenſa deorum vmbraticorum & fabuloſorum, vnico Soli, & vero Deo, eiuſque notitia, tenebras offundente, ſemper præ omnibus diis, Deus deorum agnitus eſt.* ANTE ANIMA, *Rationalis fuit, quàm ei lumen Propheticum infunderetur. vel lex naturæ, & ratio naturalis præceſſit legem Moyſi & Prophetas.* CONSCIENTIA, *Anima dotata eſt conſcientia, & Dei notitia.* IVDÆIS, Notus in Iudæa Deus. PONTICIS, *Vt pungat Marcionem Ponticum, ipſis Gentilibus ſtupidiorem, qui vnum Deum lumine naturali norunt.* ANIMÆ DEVM, Deus cordis mei. PRIOREM ABRAHAM. *Quia Marcion legit,* Deum Abraham, Deum Iſaac, Deum Iacob, Deum viuorum & non mortuorum. *Quod innuit, cùm ſubdit;* Vnius familiæ Deum. POSTERIOR, *Et ſic tamen ante Deum tuum erit, ô Marcion.* FORMAM, *Qua probes Deũ tuum.* QVOMODO VOLET. *Apparendo, loquendo, vel per opera ſe manifeſtando.* ALIO. *Deo Marcionis.* INQVIVNT, *Marcionitæ. Domeſticis ſuis, nil mirum ſi notior eſt Deus, quàm extraneis.* QVALE EST, *Quomodo fieri poteſt.* HOC EST. *Proprium.* OMNIA ILLIVS, Domini eſt terra & plenitudo eius, &c. Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. AVDIRET, *Marcion cum Deus eius exagitabitur.* CVIVS NIHIL, *Nullum opus factum, per quod ſe probet opificem.* EXTRANEA. *Ad eum nihil omnium conditorum pertinet* PLENA SVNT. Iouis omnia plena, cœlum & terram ego impleo Si aſcendero in cœlum, tu illic es, &c. PATET MENDACIO. *Non quòd det vllum locum, vel excipiat. Sed ſi per impoſſibile, non eſſet vbique Deus verus, de quo Pſaltes:* Veritas tua in circuitu tuo: *Locus eſſet fortè aliquis Deo falſo Marcionis.* TANTA VIS, *Copia, multitudo.* PRÆSVMPSERIT. *Iudicauerit Deos ex operibus, quæ crediderunt inuenta vtilitati hominum.* EX FORMA DEI, *Ex communi forma & modo & argumento, quo Deus verus ſe ex operibus probauit. De hoc iam alibi.* VERÆ, *Vnde vera Diuinitas ſibi fidem apud homines pepererat.* CICERCVLAM, *Genus leguminis ciceri non diſſimile, Gallicè* Poiſchiches. TRIPTOLEMVS, *Frugum inuentor. Aug. lib. 18. de Ciuit. c. 13. in p. vbi poſt Ioſue. tempus Iudicum ſucceſſit.* His temporibus fabulæ fictæ ſunt de Triptolemo, qui iubente Cerere, anguibus portatus alitibus, indigentibus terris frumenta volando contulerit. *Lactantius eum facit Eleuſij; Regis filium redditum immortalem à Cerere hoſpitio Patris ſuſcepta. Ex Euſebio, ſterilitate anni, populum ſuis frugibus aluiſſe perhibent. Quod cùm alia vice præſtare non potuiſſet, veritus furorem populi, fugit in naui ſerpente inſignita; regreſſus cum multo frumento. Celeum occupatorem regni ſui expulit, frumenta diſtribuit, & populum arare & ſerere docuit.* SI EST, *Deus verus.* OMNES DEVM. *Etiam Gentiles Deum vocant.* QVANDO, *Quandoquidem.* TOTVM HOC, *Vniuerſum mundum.* Omnia quæcumque voluit fecit, in cœlo & in terra, & in omnibus abyſſis.

S. Auguſt.

6. IN DEVM, *De Deo noto, quærentes.* IN QVA, *Ex qua creatura, & opere condito ſit cognitus.* STATIM, *Ab exordio mundi.* CVM IPSO, *Id eſt cum eſſentia Dei ſimul eius bonitas cognita, qui dixit etiam ante hominem conditum, ſingula quæ fecit, bona eſſe, vt hoc conſtituto & certo, quod videlicet Dei opera bona ſint, inde intelligamus, & hominem vltimo factum, & omnem totius mundi ordinem bonum atque optimum fuiſſe, ex quo autorem & Creatorem exiſtere, bonumque & ſummum bonum eſſe concludamus, & in omnibus operibus ſuis laudabilem; & cum Pſalte dicamus:* Laudent eum cœli & terra, mare & omnia reptilia in eis. *Aug. tom. 10. hom. 35. in p.* Omnia quæ fecit Deus, laudant Deũ. Audiſtis in benedictionibus, & auditis in omni ſolennitate quando legũtur, quomodo omnia laudãt Deũ, cœleſtia & terreſtria, Angeli, homines, luminaria cœli, arbores terræ, flumina, maria: quidquid Deus creauit, ſiue in cœlo, ſiue in terra, ſiue in mari, laudant Deum. Numquid aliquando ibi audiſtis, quia laudat Deũ auaritia? nũquid aliquando ibi audiſtis quia laudat Deum ebrioſitas? numquid audiſtis ibi, quia laudat Deũ luxuria? numquid aliquando ibi audiſtis, quia laudat Deũ hæreſis? *Numquid Marcion hæreſiarcha Deum Creatorem blaſphemans, eum laudat?* Omnia iſta quare non laudant Deum? quia non ſunt creata à Deo. Et arbor ſeruauit quod creata eſt, homo deleuit quod erectus eſt, *Erexit enim eum Deus quaſi imaginem ſuam gloriâ & honore coronatam.* Si enim ſeruaret in ſe bonum, quod in illo creauit Deus, id eſt, imaginem ſuam, ſemper laudaret Deum, non ſolum linguâ, ſed & vitâ.

Auguſt.

7. MANCIPEM, *Manceps apud Feſtum eſt qui manu capit. Mancipatio Vlpiano Inſtit. cap. 19.* Propria eſt ſpecies alienationis, & rerum mancipi, eáque fit certis verbis, libripende, & quinque præſentibus teſtibus. *Deus autem hîc dicitur manceps non à capiendo, ſed dando:* Dat enim omnibus affluenter: magna, & pretioſa nobis donauit, vt per hæc diuinæ ſimus conſortes naturæ. *Ille eſt, qui munus diuinitatis manu ſua capiens, & ex ſe poſſidens, eam aliis largiatur.* DEOS FECERIT. Ego dixi dij eſtis, & filij excelſi omnes. Poteſtatem dedit filios Dei fieri. Deus deorum Dominus locutus eſt, & vocauit terram. *Aug. in Pſal. 49.* Dominus noſter Ieſus Chriſtus Deus deorum eſt, quia per ipſum facta ſunt omnia, &c. Verbum Dei ſi Deus eſt. vtique Deus deorum eſt. Vtrùm autẽ ſit Deus Euãgelium reſpondet; In principio erat Verbum & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Et ſi omnia per ipſum facta ſunt, ſicut conſequenter dicit, & dij ſi qui facti ſunt, per ipſum facti ſunt. Vnus enim Deus non factus, & verus Deus ipſe ſolus. Ipſe autem ſolus Deus Pater & Filius & Spiritus Sanctus vnus Deus. Dij ergo, quorũ Deus verus eſt, qui ſunt, aut vbi ſunt? &c. Videte in Pſal. 81. Quibus dicat, ego dixi dij eſtis, & filij excelſi omnes. Vos autem ſicut homines moriemini, &c. *Deus autem vnus eſt immortalis, qui ſolus habet immortalitatem, ex ſe ſcilicet, quam aliis communicet, ſicut & diuinitatem.* Manifeſtum eſt ergo, quia homines dixit Deos, ex gratia ſua deificatos, non de ſubſtantia ſua natos. Ille enim iuſtificat, qui per ſemetipſum, & non ex alio iuſtus eſt, & ille deificat, qui

Auguſt.

Auguſt.

qui per ſeipsũ, non alterius participatione Deus eſt. A

8. FVLGVRA ET TONITRVA. *De terrore coruſcationis & fulguris Pſal. 143. 6.* Fulgura coruſcationem & diſſipabis eos. *Aug. in hunc locum.* Tange montes & fumigabunt, montes ſuperbos, elationes terrenas, tumidas granditates. Tange, inquit, tange iſtos montes, de gratia tua da iſtis montibus, & fumigabunt, quia fatebuntur peccata ſua. Fumus confitentium peccatorum, extorquebit & lacrymas humiliatorum ſuperborum. Tange montes & fumigabunt. Quamdiu non tacti, magni ſibi videntur, dicturi ſunt, tu magnus es Domine, dicturi ſunt & mõtes, tu ſolus altiſſimus ſuper omnem terram, &c. Coruſca coruſcationes, &c. Crebreſce miraculis tuis, &c. Iam miraculis territi, B non audebunt aliquid contra te, & in ipſis miraculis expaueſcentes, hæſitabunt: quis eſt iſte, qui tanta poteſt? quis eſt iſte qui ſic exaltatur? cuius nomen tantum valet? *Hæc eſt* Vox Domini confringentis cedros, præparantis ceruas *Animas incredulorum.* Vt à facie tua concipiant, & parlant ſpiritum ſalutis. *Hæc* Vox tonitrui tui in rota. *In toto orbe rotundo, etiam terrorem diuinitatis alicuius ethnicis incutiens. Aug. tom. 4. lib. quæſt. ex nouo teſtamento, quæ. 24.* Cur ſaluator diſcipulos ſuos filios tonitrui appellauit, qui plus magis videantur filij Dei dici? tonitrua enim dicuntur colliſione nubium fieri. Quoniam tonitrua terrorem incutiunt, hac cauſa filios tonitrui diſcipulos appellauit, quaſi eius filij qui timendus ſit. Quamuis enim tonitrua colliſione nubium fiant, voluntate tamen Dei fiunt, & ſunt terribilia. *Et eodem tom. lib. in Iob cap. 38.* Quis ſciet virtutem tonitrus eius? tonitruum dicit euidentiſſimam vocem manifeſtationis eius. Aut illam fortè vocem quam dedit per filium tonitrui, in principio erat Verbum. *Sed vt notat hic Tertull. & Paulus ethnicis exprobrat,* Cùm Deum cognouiſſent, non ſicut Deum glorificauerunt. QVOS NOS DÆMONAS. *Sic Pſaltes,* Quoniam omnes dij gentium dæmonia.

Aug. — S. Aug. — S. August.

9. Deus vnus ſolus ſummus & Æternus eſt: vel Deus non eſt, ſi alter ei adæquetur. 1. Cont. Marc. cap. 3. per totum.

PRincipalis itaque, & exinde tota congreſſio, de numero; an duos Deos liceat induci, ſi fortè poëtica, & pictoria licentia, & tertia iam hæretica. Sed veritas Chriſtiana deſtrictè pronuntiauit: Deus, ſi non vnus eſt, non eſt: quia dignius credimus non eſſe, quodcunque non ita fuerit, vt eſſe debebit. Deum autem vt ſcias vnum eſſe debere, quære quid ſit Deus, & non aliter inuenies. Quantum humana conditio de Deo definire poteſt, id definio, quod & omnium conſcientia agnoſcet: Deum, ſummum eſſe magnum, in æternitate conſtitutum, innatum, infectum, ſine initio, ſine fine. Hunc enim ſtatum æternitati cenſendum, quæ ſummum magnum, Deum efficiat, dum hoc eſt in Deo ipſa, atque ita & cetera; vt ſit Deus ſummum magnum, & formâ, & ratione, & vi, & poteſtate. Cùm de iſto conueniat apud omnes, (nemo enim negabit, Deum ſummum magnum quid eſſe, niſi qui poterit Deum, imum, modicum quid econtrariò pronuntiare; vt Deum neget auferendo quod Dei eſt) quæ erit iam conditio ipſius ſummi magni? nempe vt nihil illi adæquetur, id eſt, vt non ſit aliud ſummum magnum: quia ſi fuerit, adæquabitur; & ſi adæquabitur, non erit iam ſummum magnum, euerſâ conditione, &, vt ita dixerim, lege, quæ ſummo magno nihil ſinit adæquari. Ergo vnicum ſit neceſſe eſt, quod fuerit ſummum magnum, par non habendo, ne non ſit ſummum magnum. Ergo non aliter erit, quàm per quod habet eſſe, id & vnicum omnino. Proinde Deus cùm ſummum magnum ſit, rectè veritas noſtra pronuntiauit: Deus, ſi non vnus eſt, non eſt. Non quaſi dubitemus eſſe Deum, dicendo, Si non vnus, non eſt: ſed quia quem confidimus eſſe, id cum definiamus eſſe, quod ſi non eſt, Deus non eſt; ſummum ſcilicet magnum. Porrò, ſummum magnum vnicum ſit neceſſe eſt. Ergo & Deus vnicus erit. non aliter Deus, niſi ſummum magnum: nec aliter ſummum magnum, niſi parem non habens: nec aliter parem non habens, niſi vnicus fuerit. Certè quemcunque alium Deum induxeris, non aliâ poteris eum formâ tueri Deum, quàm vt & illi proprium diuinitatis adſcripſeris, ſicut æternum, ita & ſummum magnum. Duo ergo ſumma magna quomodo conſiſtent; cùm hoc ſit ſummum magnum, par non habere? par autem non habere, cùm vni competat, in duobus eſſe nullo modo poſſit.

DEVS VNVS. IX. SCHOLIA.

CONGRESSIO. *Diſputatio.* POETICA. Pictoribus atque Poëtis quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas. TERTIA, &c. *Quia hæretici idem ſibi ius arrogant.* DESTRICTE. *Diſtrictè.* NON ALITER. *Quàm ſcilicet ſi vnus ſit.* DEFINIRE POTEST. *Quod infinitum eſt, definiri non poteſt, & Deus ineffabilis eſt. Aug. lib. 1. de Doct. Chriſtiana cap. 5.* Res quibus fruendum eſt, Pater & Filius & Spiritus Sanctus eſt, eademque Trinitas, vna quædam ſumma res. *Aduerte hoc loco Tertull. agere de ſummo ineffabili,* Communiſque omnibus fruentibus ea, ſi tamen res, & non rerum omnium cauſa ſit, ſi tamen & cauſa. Non enim facilè C nomen quod tantæ excellentiæ conueniat, poteſt inueniri, niſi quod melius ita dicitur; Trinitas hæc vnus Deus, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia. Ita Pater & Filius & Spiritus Sanctus, & ſingulus quiſque horum Deus, & ſimul omnes vnus Deus, & ſingulus quiſque horum plena ſubſtantia, & ſimul omnes vna ſubſtantia. &c. Eadem tribus æternitas, eadem incommutabilitas, eadem maieſtas, eadem poteſtas. In Patre vnitas, in filio æqualitas, in Spiritu Sancto vnitatis æqualitatiſque concordia, &c. *Et cap. 4.* Diximuſne ali-

August.

S. Auguſt. quid, & ſonuimus aliquid dignum Deo? Imo verò me nihil aliud quàm dicere voluiſſe ſentio. Si autem dixi, non eſt hoc quod dicere volui. Hoc vnde ſcio, niſi quia Deus ineffabilis eſt? quod autem à me dictum eſt, ſi ineffabile eſſet, dictum non eſſet. Ac per hoc nec ineffabilis quidem dicendus eſt Deus, quia & hoc cum dicitur, aliquid dicitur, & fit neſcio quæ pugna verborum; quoniam ſi illud eſt ineffabile quod dici non poteſt, non eſt ineffabile, quod vel ineffabile dici poteſt. Quæ pugna verborum ſilentio cauenda potius, quàm voce pacanda eſt. Et tamen Deus, cum de illo nihil dignè dici poſſit, admiſit humanæ vocis obſequium, & verbis noſtris in laude ſua gaudere nos voluit. Nam inde eſt, quod & dicitur Deus. Non enim reuera in ſtrepitu iſtarum duarum ſyllabarum ipſe cognoſcitur, ſed tamen omnes Latinæ linguæ ſcios, cum aures eorum ſonus iſte tetigerit, mouet ad cogitandam excellentiſſimam quandam immortalemque naturam. *Cum ergo ſit ſummè excellens, parem non admittit; vnde vnus ſit neceſſe eſt, & eſt totum quod hic conficit Tertull.* STATVM ÆTERNITATI. *Hæc eſt natura æternitatis cenſenda, vt vni Deo ſummo magno tribuatur, & quæ illum in Eſſentia deitatis conſtituat, ſi in ea æqualem non habeat.* HOC EST. *Dum ipſa æternitas eſt hoc illud ſummum magnum, quod vnus poſſidet Deus.* ET CÆTERA. *Sic quoque cætera attributa diuina ſummè magna ſunt, ſi ipſa æterna ſunt.* QVAM PER QVOD. *Per id, per quod ſcilicet verè diuinum eſt, quod eſt vnicum.* CONFIDIMVS, *Firmiter credimus.* INDVXERIS, *Tu Marcion Deum tuum nouum, vel materiam Deo coæternam.* FORMA, *Modo, ratione. Auguſtinus præclarè Deum vnum ſummum bonum & omnia complectentem notat in Pſal. 35. in verſum* Quoniam apud te eſt fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Hic aliud eſt fons, aliud lumen, ibi non ita. Quod enim eſt fons, hoc eſt & lumen: & quidquid vis illud vocas, quia non eſt quod vocas, quia non potes congruum nomen inuenire, non remanet in vno nomine. Si diceres, quia lumen eſt ſolum, diceretur tibi, ſine cauſa ergo mihi dictum eſt, vt eſuriam & ſitiam. Quis enim eſt qui manducet lumen? illud planè rectè mihi dictum eſt, beati mundicordes, &c. Si lumen eſt, oculos meos præparo. Para & fauces, quia illud quod lumen eſt, & fons eſt. Fons, quia ſatiat ſitientes; lumen, quia illuminat cæcos, &c. Non fatigaberis, quia fons eſt; non tenebraberis, quia lumen eſt. *Sic non remanet in vno nomine, qui tamen eſt vnus & ſummus fons, omnes irrigans, & ſummum lumen, omnia illuminans, vnica forma ſine æquali, omnia formans. Accipe Aug. Ser. 38. de Verb. Do.* Auguſt. Ineffabiliter poteſt intelligi, non verbis hominis fit vt intelligatur Verbum Dei, &c. Eſt forma quædam; forma non formata, ſed forma omnium formatorum; forma incommutabilis, ſine lapſu, ſine defectu, ſine tempore, ſine loco, ſuperans omnia, eminens omnibus, & fundamentum quoddam in quo ſint, & faſtigium ſub quo ſint. Si dicis quia omnia in illo ſunt, non mentiris: dictum eſt enim ipſum Verbum ſapientia Dei: habemus autem ſcriptum Pſal. 103. omnia in ſapientia feciſti. Ergo in illo ſunt omnia, & tamen quia Deus eſt, ſub illo ſunt omnia, *Et quia vnus idemque cum Patre & Spiritu Sancto Deus vnus ſummus, vnus æternus, non habet æqualem.*

10. *Deus duplex eſſe non poteſt, licet plures Reges in ſuis quique ſtatibus ſummi ſint: & Valentinus melius plures, quàm Marcion duos Deos induxit. 1. Cont. Marc. cap. 4. per totum. & 5. in p.*

SEd argumentabitur quilibet, Poſſe & duo ſumma magna conſiſtere diſtincta atque disiuncta in ſuis finibus, & vtique aduocabit exemplum: Regna terrarum tanta numero, & tamen ſumma magna in ſuis quibuſque regionibus. & putabit vtique humana diuinis conferenda. Iam ergo ſi huic argumentationi locus dabitur, quid prohibet, non dico & tertium & quartum Deum inducere, verùm tot iam numero, quot & gentium reges. De Deo agitur, cuius hoc principaliter proprium eſt, nulllus exempli capere comparationem. Hoc
a Eſa. 40. 25. natura ipſa, ſi non aliquis Eſaïas, vel ipſe per Eſaïam Deus concionabitur, [a] *Cui me ſimilabitis?* Diuinis forſitan comparabuntur humana; Deo non ita. Aliud enim Deus, aliud, quæ Dei. Denique, qui exemplo vteris regis, quaſi ſummi magni, vide ne iam non poſſis eo vti. Rex enim, etſi ſummum magnum eſt in ſuo ſolio vſque ad Deum, tamen infra Deum: comparatus autem ad Deum, excidet iam de ſummo magno tranſlatio in Deum. Hoc ſi ita, quomodo vteris eius rei exemplo ad Dei comparationem, quæ dum ad comparationem accedit, amittitur? Quid nunc, ſi nec inter reges pluriſarium videri poteſt ſummum magnum, ſed vnicum & ſingulare; apud eum ſcilicet qui rex regum ob ſummitatem magnitudinis, & ſubiectionem cęterorum graduum, quaſi culmen dominationis excipitur? Sed etiam alterius formæ reges, qui ſingulares in vnione imperij præſunt, ſi minutalibus, vt ita dixerim, regnis vndique conferantur in examinationem, qua conſtet quis eorum præcellat in ſubſtantiis & viribus regni, in vnum neceſſe eſt ſummitas magnitudinis eliquetur, omnibus gradatim, per comparationis exitum, de magnitudinis ſumma expreſſis & excluſis. Adeo & ſi in diſperſo multifarium videtur ſummum magnum; ſuis viribus, & ſua natura, & ſuo ſtatu vnicum eſt. Proinde cùm duo dij conferuntur, vt duo reges, & duo ſumma magna, in alterum concedat neceſſe eſt vnio ſummi magni, ex ſententia comparationis, qua ſummum victoria ſua conſtat, ſuperato æmulo alio magno, non tamen ſummo; atque ex defectione æmuli, ſolitudinem quandam de ſingularitate præſtantiæ ſuæ poſſidens, vnicum eſt. Ineluctabilis iſte complexus, in hoc, ſententiam conſtringit, aut negandum Deum eſſe ſummum magnum, quod nemo patietur ſapiens; aut nulli alij com-
CAP. V. municandum. Aut quæ ratio, duo ſumma magna compoſuit? Primò enim exigam, cur

non plura, ſi duo? quando locupletiorem oporteret credi ſubſtantiam diuinitatis, ſi competeret ei numerus. Honeſtior & liberalior Valentinus, qui ſimul auſus eſt duos concipere, Bythom, & Sigen; cùm vſque ad triginta Æonum fœtus, tanquam Æneïæ ſcrophæ, examen diuinitatis effudit. Quæcunque ratio plura ſumma magna non patitur admitti: eadem nec duo, vt ipſa plura poſt vnum. poſt vnum enim, numerus. Quæ potuit duo admittere, eadem potuit & plura. poſt duo enim, multitudo; vnione iam exceſsâ. Denique, apud nos vis rationis iſtius, ipſo termino, plures Deos credi non ſinit, quòd nec duos illa regula vnum Deum ſiſtens, quà Deum id eſſe oporteat, cui nihil adæquetur, vt ſummo magno: vnicum autem ſit, cui nihil adæquetur.

DEI VNIVS NOTITIA. X. SCHOLIA.

ARGVMENTABITVR, *Contra ſententiam Chriſtianam, pro vnica Diuinitate certantem. quæ ſola ſummè magna eſt.* FINIBVS, *Terminis & limitibus cuiuſque regni proprij.* EXEMPLVM. *Proponens ſcilicet ſumptum ex regnis mundi, in quorum ſingulis Rex vnicus eſt, ſummus ſupra omnes ſubditos ſuos.* SI NON ALIQVIS, *Quamuis nullus id Eſaias diceret cap. 40. 25.* Et cui aſſimilaſtis me, & adæquaſtis, dicit Sanctus? Leuate in excelſum oculos veſtros, & videte quis creauit hæc: qui educit in numero militiam eorum: & omnes ex nomine vocat, &c. *70. autem,* Et exaltabor dixit Sanctus, &c. Quis oſtendit hæc omnia? qui educit iuxta numerum ornatum ſuum; omnes in nomine vocabit à multa gloria. *Aduerte loqui de ſtellis & ornatu cœlorum, & principibus, quibus omnibus eminet Deus ſummus. Sic enim verſu 22.* Qui ſedet ſuper gyrum terræ & habitatores eius ſunt quaſi locuſtæ: qui extendit velut nihilum cœlos. 70. *Qui tenet gyrum terræ, &c. Qui ſtatuit quaſi cameram cœlum.* Et expandit eos ſicut tabernaculum ad inhabitandum. Qui dat ſecretorum ſcrutatores quaſi non ſint, iudices terræ velut inane fecit. 70. *verò.* Qui dat principes quaſi nihil præeſſe, terram autem quaſi nihil fecit. DEO NON ITA, *Nihil æquale Deo, ſolæ tres perſonæ diuinæ ſibi ſunt coæquales.* Augu. *Aug. to. 6. lib. cont. Ser. Arrianorum c. 1.* Cùm Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum fatentur quidem Deum, ſed Deum verum, & cum Patre vnum Deum nolunt fateri, duos nobis inducunt Deos diuerſæ diſpariſque naturæ, vnum verum, alterum non verú contra illud quod ſcriptũ eſt Deut. 6. 4. Audi Iſraël Dominus Deus tuus Deus vnus eſt. Hoc enim ſi de Patre dictum volunt intelligi, ſequitur vt Chriſtus non ſit Dominus Deus noſter. Si autem de filio, Pater non erit Dominus Deus noſter. Si verò de ambobus, profectò Pater & filius vnus eſt Dominus Deus noſter. DIVINIS. *Rebus à Deo creatis, vel ſacris, fortaſſe prophana comparabuntur, ſed Deo eiuſque Eſſentiæ nihil comparabile* VSQVE AD DEVM, *Vt nullum in regno ſuo Rex habeat æqualem. ſed ipſe ſub Deo eſt, & vſque ad Deum excluſiuè ſummus eſt.*

Augu. *Hinc Pſaltes Pſal. 61. 1 cuius titulus ex Aug.* In finem pro Idithum Pſalmus ipſi Dauid, &c. Latinè dicitur Idithum, tranſiliens eos. Tranſilit ergo iſte qui cantat quoſdam, quos deſuper deſpicit. Videamus quoſnque tranſilierit, & quos tranſilierit, & vbi quamuis quoſdam tranſilierit poſitus ſit, &c. Ita enim iſte tranſiliens ſuper aliquid eſt vt ſub aliquo ſit, &c. Vt illud quod tranſiliuit non ſit ſuperbiæ, ſed profectus In quodam ergo loco munito poſitus ait: nonne Deo ſubiicietur anima mea? Audierat enim: qui ſe exaltat humiliabitur, &c. Et trepidus ne tranſiliendo ſuperbiret, nec elatus ex his quæ infra eſſent, ſed humilis ex eo quod ſupra eſſet, *Summo omnium Rege Regum & Domino dominantium* Tanquam minantibus ei ruinam inuidis, qui eum tranſiliuiſſe doluerant, reſpondit: nonne Deo, &c Quid eſt quod mihi veluti tranſilienti quæritis laqueos? Inſultatione deiicere me vultis, aut ſeductione decipere? Numquid ita memini ſupra quod ſum, vt oblitus ſim ſub quo ſum? Nonne Deo, &c. Quantumcumque accedam, quantumcunque aſcendam, quantũcumque tranſiliam, ſub Deo ero, non contra Deum. Securus ergo tranſcendo cætera, quando ille me ſub ſe tenet, qui eſt ſuper omnia. Nonne Deo ſubiecta erit anima mea? ab ipſo enim ſalutare meum. Etenim Ipſe eſt Deus meus & ſalutaris meus, ſuſceptor meus, non mouebor ampliùs. Scio quis ſupra me ſit, ſcio quis prætendat miſericordiam ſuam ſcientibus ſe, ſcio ſub cuius alarum tegmine ſperem: non mouebor ampliùs, &c. Agitis quidem vos vt mouear, ſed non mihi veniat pes ſuperbiæ, & manus peccatoris non moueat me. EXCIDIT IAM, *&c. Si Rex comparatur ſubditis, ſummè magnus eſt, ſi cum Deo, ipſo facto cadit à qualitate ſummi. quæ tota in vnum Deum transfertur.* PLVRIFARIVM. *Multiplex ſummum magnum, nec inter Reges inter ſe comparatos inueniri poteſt: Non poſſunt eſſe plures Reges ſummè magni, ſed neceſſe eſt vt cùm inter ſe componuntur vnicus inter eos ſit ſummus.* APVD EVM SCILICET, *Ironicè dicta. Quaſi verò, inquit, ſi nec inter ipſos Reges creatos in hoc ſæculo plures ſummè magni eſſe poſſunt, ſed tantùm vnus aliis comparatus, ſummus inuenitur; ille* Rex Regum, Dominus dominantium, qui ſolus habet immortalitatem, Rex ſæculorum immortalis & inuiſibilis, *Solus Deus excipi poſſit, & excludi ab hac ſummitate.* ALTERIVS FORMÆ, *Alterius ſpeciei. qui ſcilicet Regulis ſub ſe poſitis præſunt, quoſque quaſi ſubditos honoratiores ſub vno ſuo imperio continent.* ELIQVETVR, *Confluat.* SVMMA, *Summitate.* EXPRESSIS. *Eiectis.* IN DISPERSO. *Seorſim conſideratis ſingulis Regulis.* MVLTIFARIVM, *Multiplex: quia ſinguli Reges circa proprios ſubditos ſummi ſunt in regnis ſuis.* SVIS VIRIBVS. *Suis tamen propriis viribus, vnicum tantum eſt & ſummum, quod omnibus quibuſcumq; abſque æquali ſit ſuperius.* CONCEDAT, *Cedat.* EX DEFECTIONE, *Deficiente æmulo, æquali non exiſtente.* SOLITVDINEM. *Solum hoc vnicum ſummè magnum, præ cunctis eminens apparet.* INELVCTABILIS, *Si cum Marcione diſputando colluctet. ſic comprimitur huius argumenti complexu & nexu, vt euadere non poſſit* QVÆ RATIO. *Quis cum ratione, & non ſtultè iudicet duo ſumma in eadem ſpecie poſſe reperiri?* VALENTINVS SIMVL. *Marcionem in hoc vincit. ſimul enim duos Deos vno conceptu produxit, Bithon, id eſt profundum. & Sigen. id eſt ſilentium, præter triginta Æonas.* ÆNEIÆ SCROPHÆ. *Scropha ex Varrone, eſt ſus fœmina, quæ fœtus cauſa alitur. Porrò ex eodem Varrone lib. 2. de re ruſtica cap. 4. Sus Æneæ cuiuſdam Lauinij, triginta porcos albos vno partu fudit.* EXAMEN. *Multitu-*

Omniloquium.

dinem. EXCESSA, *Tranſgreſſa*, NEC DVOS, *Deos* A *admittat.* SISTENS, *Firmiter credens ſtatum ſummum vnicum exiſtere vera diuinitatis. Summam Dei vnius* S. Auguſt. *magnitudinem cum Pſalte & Aug. veneremur. Pſal. 95.* Quoniam magnus Dominus & laudabilis nimis finiuit verba, volebat dicere quantùm magnus: & ſi tota die diceret magnus, magnus, quid magnum diceret? tota die dicens magnus, finiret aliquando, quia finitur dies: magnitudo illius ante dies, vltra dies; ſine die ergo quid diceret? quoniam magnus Dominus & laudabilis nimis. Quid enim dictura eſt lingua parua ad laudandum magnum? dicendo, nimis, emiſit vocem, & dedit cogitationi quod ſapiat; tanquam dicens, quod ſonare non poſſum, tu cogita; & cùm cogitaueris, B parum erit. Quod cogitatio nullius explicat, lingua alicuius explicat? Magnus Dominus & laudabilis nimis, ipſe laudetur, ipſe prædicetur, eius gloria nuntietur, &c. terribilis eſt ſuper omnes Deos. Sunt enim dij ſuper quos terribilis ille, &c. Quoniam omnes dij Gentium dæmonia, Dominus autem cœlos fecit. Videte quid interſit inter cœlos & dæmonia, & videte quid interſit inter ipſos cœlos, & illum qui fecit cœlos, &c. Si cœlos fecit, etiam Angelos fecit: ipſe fecit Angelos, ipſe fecit Apoſtolos. Apoſtolis cedebant dæmonia: ſed ipſi Apoſtoli cœli erant qui Dominum portabant: & quem Deum portabant? à quo facti erant. Audite quid cœli ſunt: Cœli enarrant gloriam Dei. Ipſis cœlis dicitur, annuntiate in Gentibus gloriam eius, in omnibus populis mirabilia eius. *Et per hæc patet, vnicum ſummum Deum & Regem adorandum.* Quoniam, inquit, Pſalmo 46 Rex omnis terræ Deus. Quid enim? & ante non omnis terræ Deus, nonne & cœli & terræ Deus, cùm vtique per illum facta ſunt omnia? quis poſſet dicere non eſſe Deum ſuum? ſed non omnes homines agnouerunt Deum ſuum, & vbi agnoſcebatur, quaſi ibi tantùm Deus erat. Notus in Iudæa Deus. Nondum filiis Chore *Filius Calui, id eſt Chriſti decaluati in Caluaria, cuius & Gentiles filij futuri erant, quibus hic Pſalmus inſcribitur* Dicebatur: omnes Gentes plaudite manibus. Auguſt. Ille enim Deus Notus in Iudæa, rex omnis terræ, Deus eſt. Iam ab omnibus agnoſcitur, quia impletum eſt quod dicit Eſaïas cap. 54. Ipſe Deus tuus qui eruit te vniuerſæ terræ Deus vocabitur. Quoniam rex omnis terræ Deus. *Hactenus Auguſtinus.*

11. Duos Deos etiam diſpares dicere nulla ratio perſuadet, & ſumma Maieſtas Dei prohibet. 1. Cont. Marc. cap. 5. in m. ad f. & 6. per totum.

IAm nunc, duo ſumma magna, duo paria, cui operæpretio, cui emolumento deputarentur? quid interfuit numeri, cùm duo paria non differant vno? Vna enim res eſt, quæ eadem in duobus eſt. Etiam ſi plura eſſent paria, tantundem omnia vnum fuiſſent; nullo inter ſe differendo, quà paria. Porrò, ſi neutrum ex duobus altero diſtat, iam vt ambo ſumma magna, quà Dei ambo, neutrum plus altero præſtat, nullam rationem numeri ſui oſtendunt; præſtantiam non habentes. Numerus autem diuinitatis ſumma ratione conſtare deberet; vel quoniam & cultura eius in anceps deduceretur. Ecce enim duos intuens Deos, tam pares quàm duo ſumma magna, quid facerem ſi ambos colerem? vererer ne abundantia officij, ſuperſtitio potius quàm religio exiſtimaretur; quia duos tam pares, & in altero ambos poſſem in vno demereri: hoc ipſo teſtimonium præſtans parilitati & vnitati eorum, dum alterum in altero venerarer, dum in vno mihi duo ſunt. Si alterum colerem, æque recogitarem, ne ſuffundere viderer numeri vanitatem, ſine differentia ſuperuacui; hoc eſt, tutius cenſerem neutrum colendum, quàm alterum cum ſcrupulo colendum, aut ambos

CAP. VI.

vanè. Si adhuc videmur diſputare, quaſi Marcion duos pares conſtituat. Nam dum defendimus Deum ſummum magnum vnicum credi oportere, excludentes ab eo parilitatem; tanquam de duobus paribus, de his retractauimus: nihilominus tamen docendo pares eſſe non poſſe ſecundùm ſummi magni formam, ſatis confirmauimus duos eſſe non poſſe. alioquin certi Marcionem diſpares Deos conſtituere; alterum iudicem, ferum, bellipotentem; alterum mitem, placidum, & tantummodo bonum atque optimum. Diſpiciamus æquè & hanc partem, an diuerſitas ſaltim duos capiat, ſi parilitas capere non potuit. Porro & hîc eadem regula ſummi magni patrocinabitur nobis; vtpote quæ totum ſtatum vendicet diuinitatis. Conueniens enim & quodammodo iniecta manu detinens aduerſarij ſenſum non negantis Creatorem Deum, iuſtiſſimè præſcribo illi diuerſitati locum non eſſe inter eos, qui ex æquo Deos confeſſus non poteſt facere diuerſos. non quia non & homines licet ſub eadem appellatione diuerſiſſimos eſſe; ſed quia Deus non erit dicendus, quia nec credendus, niſi ſummum magnum. Cum ergo ſummum magnum cogatur agnoſcere quem Deum non negat, non poteſt admitti vt ſummo magno aliquam adſcribat diminutionem, quà ſubijciatur alij ſummo magno. Deſinit enim, ſi ſubiiciatur. Non eſt autem Dei, deſinere de ſtatu ſuo, id eſt, de ſummo magno. Nam & in illo Deo potiore periclitari poterit ſummum magnum, ſi depreciari capit in Creatore. Ita, cùm duo dij pronuntiantur duo ſumma magna, neceſſe eſt neutrum altero aut maius ſit, aut minus; neutrum altero aut ſublimius, aut deiectius. Nega Deum, quem dicis deteriorem: nega ſummum magnum, quem credis minorem. Deum verò confeſſus, vtrumque duo ſumma magna confeſſus es. Nihil alteri adimes, aut alteri adſcribes. Agnoſcens diuinitatem, negaſti diuerſitatem.

DEI VNIVS NOTITIA. XI. SCHOLIA.

DEPVTARENTVR. *Computarentur, numerarentur, vel, vt quid, cui bono imputarentur? quorſum dij plures inducuntur, cum duo, in vno eodemque ſummo magno conuenientia, iam duo non ſint, ſed unum.* NON DIFFERANT VNO. *Plus vno, pluſquam vnus: cum duo paria, in eo quod paria ſunt, vnū ſint in vno conueniant, in illo non differant. Et quidē ſi duo ſiij eſſent, ſummi eſſent quia natura diuinitatis eſt ſumma, plena omni bono, cui nulla prorſus perfectio deeſt. Vnde illi duo, vel eandem, non dico ſpecie tantum, ſed & numero, ſummitatem poſſiderent, & ſic diuerſi numero non eſſent: vel haberent quiſque numero ſaltem diuerſam: Et ſic neuter Deus eſſet; quia vtrique ſumma alterius perfectio deeſſet. Cum ergo Marcion Creatorem Deum eſſe fateatur, & quidem ſuo Deo pere-pera longè prius cognitum, Deum ſuum nullum eſſe, licet inuitus, fateri cogitur.* TANTVMDEM. *Non minus vnum eſſent.* QVA PARIA, *In quantum æqualia.* ALTERO, *Ab altero.* PRÆSTANTIAM. *Eminentiam ſuper alterutrum non habentes.* SVMMA RATIONE. *Numerus ille diuinitatis ſi eſſet, deberet inſignis eius ratio aſſignari, nulla autem omnino dari poteſt.* VEL QVONIAM. *Duo dij non ſunt, neceſſe credendi ſunt, quando hæc ſola ratio eſſet, quòd anceps hæreret animus, quē è duobus colere deberet.* ABVNDANTIA OFFICII, *Cultu diuini nimietas & exceſſus.* IN ALTERO AMBOS, *Cum vnus contineret vtriuſque perfectionem, fruſtra & ſuperſtitioſè duos coleret.* SVFFVNDERE. *Pudore afficere.* VANITATEM, *Inutilitatem. Nec aduerterem quidem differentiam in ſuperuacuo Deo,* CVM SCRVPVLO, *Offendendi eum, cuius nec meminiſſem.* VANE, *Cum vnus ſufficiat, totam & ſummam amborum perfectionem continens.* RETRACTAVIMVS, *Tractauimus.* DISPARES DEOS. *Deum Creatorem, iudicem, vltorem, malum; & Deum bonum atque optimum Marcionis.* SALTIM *Saltem.* DIVERSITAS, *Contrarietas.* CAPIAT, *Admittat.* CONVENIENS, *Vox iuris, coram iudice compellens Marcionem, vt agnoſcat ſcripturam ſuam, vt ex conceſſis, vt* Ore proprio ſeruus nequam iudicetur. INIECTA MANV, *Quaſi in captum aduerſarium.* HOMINES LICET. *Poſſunt eſſe homines in aliqua perfectione diuerſi & diſpares, licet & nomine & ſpecie ſint vnum.* DESINIT, *Supple eſſe ſummè magnus.* DESINERE. *Ceſſare, minui, degradari à ſumma magnitudine.* POTIORE, *Præſtantiore, meliore ſcil. Deo Marcionis.* CAPIT, *Si dici poteſt de Creatore, quod ſit inferioris pretij, & minor Deo Marcionis, cùm nomen Dei includat ſummum aliquid. Idem potuit dici de Deo Marcionis.* NEGA *Melius feciſſes* Marcion*, ſi negaſſes nomen Dei, Creatori: Nam eo ipſo quòd eum Deum appellaſti, inuitus eum ſummè magnum confitearis eſt neceſſe, & proinde in nullo Deo tuo inferiorem.* NIHIL ALTERI. *Auferes, quia immutabilis eſt.* ADSCRIBES, *Quod non habeat iam, ſummè perfectus, cui nihil adiici poteſt.* NEGASTI DIVERSITATEM, *Quia duo dij diuerſi eſſe non poſſunt. Quicumque enim* Deus *eſt, vnus eſt, nec æqualem patitur, qui ſummus eſt. Nec hic articulus fluat, præterito Aug. ſic in rem Tertul. to. 3. lib. 1. de* Doctri. *Chriſt. cap. 7.* Cum ille vnus cogitatur deorum Deus, ab his etiam qui alios & ſuſpicantur, & vocant, & colunt (*Sicut Marcion Deum ſuum nouum*) Deos, ſiue in cœlo, ſiue in terra, ita cogitatur, vt aliquid quo nihil melius ſit atque ſublimius, illa cogitatio conetur attingere. Sanè quoniam diuerſis mouentur bonis, partim eis quæ ad corporis ſenſum, partim eis quæ ad animi intelligentiam pertinent, illi qui dediti ſunt corporis ſenſibus, aut ipſum cœlum, aut quod in cœlo fulgentiſſimum vident, aut ipſum mundum, Deum deorum eſſe arbitrantur; aut ſi extra mundum ire contendunt, aliquid lucidum imaginantur, idque vel infinitum, vel ea forma quæ optima videtur, inani ſuſpicione, aut ſi humani corporis figuram cogitant, ſic eam cæteris anteponunt. *Et nullum æqualem ſentiunt,* &c. Illi autem qui per intelligentiam pergunt videre quod Deus eſt, omnibus cum naturis viſibilibus & corporalibus, intelligibilibus etiam & ſpiritalibus, omnibus mutabilibus præferunt. Omnes tamen pro excellentia Dei certatim dimicant: nec quiſquam inueniri poteſt, qui hoc Deum credat eſſe, quo melius aliquid eſt. Itaque hoc omnes conſentiunt eſſe, quod cæteris rebus omnibus anteponunt. *En vt Auguſtinus ſummatim à Tertull. hic dicta collegit.* S. Auguſt.

12. *Deus vnus & idem Chriſti & Prophetarum cuius & idem Apoſtolus Iudæos occiſores increpat. 5. Cont. Marc. cap. 15. à p.*

[a] *Occiderant Iudæi Prophetas ſuos.* Poſſum dicere, Quid ad Apoſtolum Dei alterius, & quidem optimi, qui nec ſuorum delicta damnare dicatur, quique & ipſe Prophetas eoſdem deſtruendo quodammodo perimat? Quid enim mali admiſit apud illum Iſraël, ſi occidit quos & ille reprobauit? ſi prior inimicam in eos ſententiam ſtatuit? deliquit autem apud Deum ipſorum. Is exprobrauit iniquitatem, ad quem pertinet læſus: certè quiuis alius, quàm aduerſarius læſi. Sed nec oneraſſet illos, imputando etiam Domini necem, *Qui & Dominum interfecerunt*, dicendo. *Et Prophetas, ſuos*; Licet, ſuos, adiectio ſit hæretici. Quid enim tam acerbum, ſi alterius Dei prædicatorem Chriſtum interemerunt, qui ſui Dei Prophetas, contrucidauerunt? Status autem exaggerationis, quòd & Dominum & famulos eius peremiſſent. Denique, ſi alterius Dei Chriſtum, alterius Prophetas peremerunt, æquauit impietates, non exaggerauit. Æquanda autem non fuit, ergo exaggerari non potuit, niſi in eundem Dominum commiſſa, ex vtroque titulo. Ergo eiuſdem Dei Chriſtus & Prophetæ.

[a] 1. Theſſ. 2. 15.

Ibid.

DEI VNIVS NOTITIA. XII. SCHOLIA.

OCCIDERANT IVDÆI. *1. Theſſ. 2. 14 & ſeq.* Eadem paſſi eſtis & vos à contribulibus veſtris, ſicut & ipſi à Iudæis: qui & Dominum occiderunt Ieſum, & Prophetas, & nos perſecuti ſunt, & Deo non placent & omnibus hominibus aduerſantur, prohibentes nos Gentibus loqui vt ſaluæ fiant, vt impleant peccata ſua ſemper: peruenit enim ira Dei ſuper illos vſque in finem. *Hic inducit Paulũ exprobrantem Iudæis, quòd Dei ſui Creatoris Prophetas, & Chriſtũ eiuſdem occidiſſent. vt probet contra Marcionem, quod centies repetit, Deum Creatorem. Deum eſſe vtriuſque legis authorem, Chriſti Patrem, Prophetarum, & Apoſtolorum Deum.* QVID AD APOSTOLVM, *Vt quid Paulus ſuſtineret cauſam Dei Creatoris contra Propheticidas, niſi Apoſtolus eſſet eiuſdem Dei? cum aliàs gratum præſtitiſſent obſequium Deo Marcionis, cuius ſi Paulus fuiſſet Apoſtolus, Iudæos potius laudaſſet de hoc homicidio, quam arguiſſet.* OPTIMI. *Dei ſcil.* Marcionis, *qui cùm ſeuerus non ſit, vel in proprios ſubditos, nec Apoſtolus eius debuiſſet ſeuerè arguere Iudæos.* ET IPSE. *Idem Deus Marcionis, ſeueritatem tamen magnam exercuit. & veluti prophetas occidit, cùm ſecundùm opinionem Marcionis. & contra ſententiam Pauli Prophetias non tantum ſpreuit, ſed deſtruxit.* QVID ENIM MALI, *&c. Certè Iudæi non offendiſſent, imò honoraſſent Deum nouum, Marcionis Prophetarum deſtructorem eos occidendo.* DEVM IPSORVM, *Creatorem, veteris legis & Prophetarum Deum.* IS, *Apoſtolus.* LÆSVS, *Deus Creator; id eſt niſi Paulus pertinuiſſet* ad Deum Creatorem, *qui læſus fuerat à Iudæis in occiſione Prophetarum ſuorum, non curaſſet eos arguere.* CERTE, *&c. Per ſe patet quòd quicumque alius indifferenter hoc crimen potius arguiſſet, quam Apoſtolus Dei Marcionis, aduerſarius* Dei Creatoris*; quis enim aduerſarij ſui partes tueatur?* ONERASSET. *Præter onus Chriſticidij, imponendo illis homicidium Prophetarum.* ADIECTIO HÆRETICI. *Aduerte morem hæreticorum, falſariorum ſcriptura. Syriaca lectio addit communi verſioni.* Et Prophetas, qui ex ipſis erant. *Id eſt ex ipſorum homicidarum gente.* QVID ENIM, *&c. Non magna Iudæis culpa fuiſſet, ſi Chriſtum aduerſarium* Dei *ſui occidiſſent, qui nec proprij* Dei *Prophetis pepercerit.* STATVS AVTEM, *&c. In hoc apparet, & conſtat Pauli exaggeratio, quod non tantùm Prophetas, ſed & Chriſtum proprij* Dei *ſui occiderint.* ALTERIVS. Dei *Marcionis.* ALTERIVS, *Creatoris* ÆQVANDA NON FVIT, *Siue quòd plus ſit Chriſtũ occidiſſe, ſiue quòd ſuos Prophetas occidiſſe, grauius ſit, quàm Chriſtum aduerſarij* Dei *filium. Vnum atque eundem* Deum *vtriuſque Teſtamenti Authorem, Chriſti & Prophetarum optè probat Aug to. 1. lib. de vera Relig. cap. 17.* Quoniam pietas timore inchoatur, charitate perficitur, populus timore conſtrictus tempore ſeruitutis, in veteri lege multis Sacramentis onerabatur. Hoc enim talibus vtile erat ad deſiderandam gratiam Dei, quæ per Prophetas ventura canebatur. Quæ vbi venit, ab ipſa Sapientia homine aſſumpto, à quo in libertatem vocati ſumus, pauca Sacramenta ſaluberrima conſtituta ſunt, quæ ſocietatem Chriſtiani populi, hoc eſt ſub vno Deo liberæ multitudinis continerent. Multa verò quæ populo Hebræo, hoc eſt ſub eodem vno Deo compeditæ multitudini erant impoſita, ab actione remota ſunt, in fide atque interpretatione remanſerunt. Ita nunc nec ſeruiliter alligant, & exercent liberaliter animum. Quiſquis autem ideò negat, *Sicut Marcion,* Vtrumque Teſtamentũ ab vno Deo eſſe poſſe, quia non eiſdem Sacramentis tenetur populus noſter, quibus Iudæi tenebantur, vel adhuc tenentur: poteſt dicere, non poſſe fieri vt vnus Paterfamilias iuſtiſſimus, aliud imperet eis, quibus ſeruitutem duriorem vtilem iudicat, aliud eis, quos in filiorum gradum adoptare dignatur. Si autem præcepta vitæ mouent, quòd in veteri legè minora ſunt, in Euangelio maiora; & ideò putatur non ad vnum Deum vtraque pertinere; poteſt qui hoc putat, perturbari, ſi vnus Medicus alia per miniſtros ſuos imbecillioribus, alia per ſeipſum valentioribus præcipiat ad reparandam vel obtinendam ſalutem. Vt enim ars medicinæ cùm eadem maneat, neque vllo pacto ipſa mutetur, mutat tamen præcepta languentibus, quia mutabilis eſt noſtra valetudo: Ita diuina prouidentia cùm ſit omnino incommutabilis, mutabili tamen creaturæ variè ſubuenit, & pro diuerſitate morborum, aliis alia iubet aut vetat? vt à vitio vnde mors incipit, & ab ipſa morte ad naturam ſuam & eſſentiam, ea quæ deficiunt, id eſt ad nihilum tendunt, reducat & firmet. *Sed Iudæi & miniſtros medici, & medicum ipſum ſicut phrenetici, vt ſæpè eos vocat idem Aug. Hoc eſt & Prophetas, & Chriſtum occiderunt, quos Paulus Apoſtolus* Dei Creatoris, *frequens prophetarum citator, & inter hic arguit.*

Auguſt.

DEI ATTRIBVTA.

DEI ÆTERNITAS.

De vera Æternitate, non de vetuſtate, aut nouitate, vera Diuinitas gloriatur. 1. Cont. Marc. cap. 8. à. p. ad fin.

HÆc erit nouitas, quæ etiam ethnicis Deos peperit, nouo ſemper ac nouo titulo conſecrationis cuiuſque. Quis Deus nouus, niſi falſus? Ne Saturnum quidem tanta hodie antiquitas Deum probabit, quia & illum nouitas aliquando produxerit, quum primum conſecrauit. Atenim viua & germana diuinitas, nec de nouitate, nec de vetuſtate, ſed de ſua veritate cenſetur. Non habet tempus æternitas. Omne enim tempus ipſa eſt. Quod facit, pati non poteſt. Caret ætate, quod non licet naſci. Deus ſi eſt vetus, non erit: ſi eſt nouus, non fuit. Nouitas initium teſtificatur, vetuſtas finem comminatur. Deus autem tam alienus ab initio & fine eſt, quàm à tempore, arbitro & metatore initij & finis.

DEI ATTRIBVTA.

DEI ÆTERNITAS. SCHOLIA.

A NOVITAS. *Pungit Marcionem Deum nouum inducentem, eumque comparat Gentilibus, ſubinde Deos nouos conſecrantibus, quibus nouos titulos & nomina imponebant.* NE SATVRNVM, *Deorum antiquiſſimum & ipſius ſummi Iouis Patrem.* VIVA, *Cum alij dij ſint homines mortui.* CENSETVR. *Æſtimatur, commendatur.* OMNE TEMPVS. *Quia coëxiſtis numquam fluens, ſed ſemper eadem manens omni tempori præterfluenti.* QVOD FACIT. *Æternus Deus, tempus fecit. & cœlum & numerum motus ſecundùm prius & poſterius, & luminaria magna & parua,* Vt ſint in tempora, & dies, & menſes, & annos. Qui fecit lunam in tempora, &c. PATI NON POTEST. *Author temporis, non eſt ſubiectus tempori, niſi cum æternus Dei filius naſci* B *voluit in tempore. Aug. tract. 2. in 1. Io. 2. in verba,* Quia cognouiſtis eum qui à principio eſt. Principium enim ad Paternitatem pertinet. Nouus Chriſtus in carne, ſed antiquus in diuinitate. Quam antiquum putamus? quot annorum? putamusne maior quàm mater ſua? maior planè quàm mater ſua: omnia enim per ipſum facta ſunt; ſi omnia, & ipſam Matrem antiquus fecit, de qua naſceretur nouus. Putamus-ne ante matrem ſolam? Et ante auos matris antiquos. Auus matris ipſius Abraham, & Dominus dicit, ante Abraham ego ſum. Ante Abraham dicimus? cœlum & terra antequam eſſet homo, facta ſunt; ante ipſa fuit Dominus, imò eſt. Optimè enim non ait, ante Abraham ego fui, ſed ante Abraham ego ſum. Quod C enim dicitur, quia fuit, non eſt: & quod dicitur, quia erit, nondum eſt. Ille non nouit niſi eſſe. Secundùm quod Deus eſt, eſſe nouit: fuiſſe & futurus eſſe non nouit. Dies eſt ibi vnus, ſed ſempiternus: non ponunt illum diem in medio, heſternus & craſtinus: heſterno enim die finito, incipiens hodiernus, venturo craſtino finitur. Ille vnus dies ibi eſt, ſine tenebris, ſine noctè, ſine ſpatiis, ſine menſura, ſine horis. Quod vis, illum dic. Si vis dies eſt, ſi vis annus eſt, ſi vis anni ſunt. Dictum eſt de ipſo: Et anni tui non deficient. Quomodo autem dictus eſt dies? quando dictum eſt Domino; ego hodie genui te. Ab æterno Patre genitus, nullo initio, nullo fine, nullo ſpatio latitudinis, quia D ipſe eſt, qui eſt. Et nomen ſuum dixit Moyſi, dices eis; qui eſt miſit me ad vos. Quid ergo? Ante Abraham? quid ante Noë? quid ante Adam? audi ſcripturam, ante Luciferum genui te. Poſtremò ante cœlum & terram. Quare? quia omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. NON LICET. *Non poteſt Agit de* Deo *Patre Creatore, ingenito.* NON ERIT, *Diu ſubſiſtere non poterit ſenio confectus.* ARBITRO, *&c. Quia tempus iudex eſt arbiter, & metator rerum, quæ conſtant initio & fine. Sine vt ſupra dixi,* Tempus eſt numerus & menſura motus ſecundùm prius, *Initium,* Et poſterius; *Ideſt finem. Aug. porrò lib. 9. Confeſſ. cap. 10. in m. vbi de colloquio cum matre ante eius obitum:* Aſcendebamus interius cogitando, & loquendo te, & mirando opera tua, & venimus in mentes noſtras, & tranſcendimus eas vt attingeremus regionem vbertatis indeficientis, vbi paſcis Iſraël in æternum veritatis pabulo, & vbi vita ſapientia eſt, per quam fiunt omnia iſta, & quæ fuerunt, & quæ futura ſunt: & ipſa non fit, ſed ſic eſt vt fuit, & ſic erit ſemper: quin potius fuiſſe, & futurum eſſe non eſt in ea, ſed eſſe ſolum, quoniam æterna eſt. Nam fuiſſe & futurum eſſe, non eſt æternum. *Expreſſius autem libr. 11. cap. 11.* O Sapientia Dei lux mentium, nondum intelligunt quomodo fiant quæ per te, atque in te fiunt, & conantur æterna ſapere, ſed adhuc in præteritis & futuris rerum motibus cor eorum volitat, & adhuc vanum eſt. Quis tenebit illud, & figet illud vt paululum ſtet, & paululum rapiat ſplendorem ſemper ſtantis æternitatis, & comparet cum temporibus numquam ſtantibus, & videat longum tempus niſi ex multis prætereuntibus motibus, qui ſimul extendi non poſſunt, longum non fieri: non autem præterire quidquam in æterno, ſed totum eſſe præſens, nullum verò tempus totum eſſe præſens; & videat omne præteritum propelli ex futuro, & omne futurum ex præterito conſequi, & omne præteritum ac futurum ab eo quod ſemper eſt præſens creari & excurrere? quis tenebit cor hominis, vt ſtet & videat quomodo ſtās dictet futura & præterita tempora, nec futura, nec præterita æternitas? numquid manus mea valet hoc aut manus oris mei per loquelas agit tam grandem rem? *Tomo item 4. lib. 83. qq. quæſt. 15.* Omne præteritum iam non eſt, omne futurum nondum eſt. Omne igitur & præteritum & futurum deeſt. Apud Deum autem nihil deeſt. Nec præteritum igitur, nec futurum, ſed omne præſens eſt apud Deum. *Et quæſt. 19.* Æternum cum propriè dicitur, neque quidquam præteritum quaſi tranſierit; neque quidquam futurum quaſi nondũ ſit, ſed quidquid eſt, tantummodo eſt. *Et per hæc patet Deum Marcionis nouum & hodiernum, & prius incognitum, Deum non eſſe, ſed Deum Creatorem ex æternitate Deum verum cognoſci.*

Auguſt. — S. Auguſt. — S. Auguſt. — S. Auguſt. — S. Auguſt.

DEI IMMVTABILITAS.

1. *Deus immutabilis eſt, licet cultum Sabbathi nunc iuſſerit, nunc relaxauerit; opera humana, non autem Diuina vetando. 2. Cont. Marc. cap. 21. per totum.*

SIc & in cæteris contrarietates præceptorum ei exprobras, vt mobili & inſtabili; prohibentis ſabbatis operari, & iubentis arcam circumferri per dies octo, id eſt, etiam ſabbato, in expugnatione ciuitatis Hiericho. Nec ſabbati enim inſpicis legem, opera humana, non diuina prohibentem. Siquidem, [a] *Sex*, inquit, *Diebus operare, & facies omnia opera tua, ſeptima autem die ſabbata Domino Deo tuo; non facies in ea omne opus.* Quod? vtique tuum. Conſequens enim eſt, vt ea opera ſabbato auferret, quæ ſex diebus ſuprà indixerat: tua ſcilicet, id eſt, humana, & quotidiana. Arcam verò circumferre, neque quotidianum opus videri poteſt, neque humanum; ſed & rarum, & ſacroſanctum, & ex ipſo tunc Dei præce-

Ioſue 6. 15.
a Exo. 20. 9.

ſto, vtique diuinum: quod & ipſe quid ſignificaret, ediſſererem, niſi longum eſſet figuras argumentorum omnium Creatoris expandere, quas forſitan nec admittis. Sed pluseſt, ſi de abſolutis reuincamini, ſimplicitate veritatis, non curioſitate: ſicut & nunc certa diſtinctio eſt ſabbati, humana, non diuina opera prohibentis. Ideóque qui ſabbatis lignatum ierat, morti datus eſt: ſuum enim opus fecerat, lege interdictum. Qui verò arcam ſabbatis circumtulerant, impunè geſſerunt: non ſuum enim, ſed Dei opus, ex præcepto ſcilicet ipſius adminiſtrauerant.

Num. 15. 31. & ſeq.

2. Deus immutabilis eſt, licet imagines prohibuerit, ad Idololatriam, induxerit in ſerpente æneo ad medelam; & in Cherub. & Seraph. ad ornamentum. 2. Cont. Marc. cap. 22. in p.

Exo. 20. 4 & 5. a Num. 21. 9. Exo. 25. 18.

SImilitudinem vetans fieri omnium quæ in cœlo & in terra & in aquis, oſtendit & cauſas, idololatriæ ſcilicet ſubſtantiam cohibentes. ſubiicit enim, a *Non adorabitis ea, neque ſeruietis illis.* Serpentis autem ænei effigies poſtea præcepta Moſi à Domino, non ad idololatriæ titulum pertinebat, ſed ad remediandos eos qui à ſerpentibus infeſtabantur. Et taceo de figura remedij. Sic & Cherubim & Seraphim aurea, in arcæ figuratum exemplum, certè ſimplex ornamentum, accommodata ſuggeſtui, longè diuerſas habendo cauſas ab idololatriæ conditione, ob quam ſimilitudo prohibetur, non videntur ſimilitudinum prohibitarum legi refragari, non in eo ſimilitudinis ſtatu deprehenſa, ob quem ſimilitudo prohibetur.

3. Deus immutabilis eſt, licet ſacrificia nunc horreat, nunc iiſdem gaudeat, pro diſpoſitione offerentis. 2. Cont. Marc. cap. 22. in fin.

a Eſa. 1. 11. b Pſal. 49. 12. & 13. c Eſa. 40. 28. Gen. 4. 4. Gen. 8. 20. & 21.

DIximus de ſacrificiorum rationali inſtitutione; auocante ſcilicet ab idolis ad Deum officia ea; quæ ſi rurſus eiecerat, dicens, a *Quò mihi multitudinem ſacrificiorum veſtrorum?* Hoc ipſum voluit intelligi, quod non ſibi ea propriè exegiſſet. b *Non enim bibam*, inquit, *ſanguinem taurorum:* Quia & alibi ait, c *Deus æternus non eſuriet, nec ſitiet.* Nam etſi ad oblationes Abel aduertit; & holocauſta Noe odoratus eſt libenter, quæ iucunditas ſiue viſcerum veruecinorum, ſiue nidoris ardentium victimarum? Sed animus ſimplex & Deum metuens offerentium ea quæ à Deo habebant, & pabuli & ſuauis olentiæ gratia apud Deum deputabatur, non quæ fiebant exigentis, ſed illud propter quod fiebant, ob honorem ſcilicet Dei. Si cliens diuiti aut regi nihil deſideranti, tamen aliquid viliſſimi munuſculi obtulerit, quantitas & qualitas muneris infuſcabit diuitem & regem, an delectabit titulus officij? At ſi cliens ei munera vltro, vel etiam edicta, ordine ſuo offerat, & ſolemnia regis obſeruet, non ex fide tamen, nec corde puro, nec pleno circa cetera quoque obſequia, nonne conſequens vt rex ille vel diues exclamet: d *Quò mihi multitudinem munerum tuorum? plenus ſum. Et, Solemnitates & dies feſtos & veſtra ſabbata odit anima mea*: Veſtra dicendo, quæ ſecundùm libidinem ſuam, non ſecundùm Religionem Dei celebrando, ſua iam, non Dei fecerant: conditionalem idcirco & rationalem demonſtrauit recuſationem eorum, quæ adminiſtranda præſcripſerat.

d Eſa. 1. 11.

DEI IMMVTABILITAS. I. II. III.

A TRia hæc capita ſub vno ſcholio expono, vnum enim eundemque ſcopum in his attingit Tertull. vt probet contra Marcionem, Deum Creatorem non eſſe mutationi obnoxium, licet diuerſis temporibus & cauſis diuerſa præceperit, nec duos inde concludendum eſſe Deos, vt vidimus ex Aug. Verbo, Dei vnius notitia Num. 12 quò remitto lectorem ad pleniorem horum trium capitum explanationem. Pauca quæ ſunt aliqualiter difficilia breuiter attingam. IN CÆTERIS, *Veteris teſtamenti ſcripturis.* EI. *Deo Creatori.* EXPROBRAS, *Tu Marcion.* VT MOBILI. *Mutabili.* PER DIES OCTO. *Ioſue 6. 16. Nulla verſio octaue diei meminit: habetur enim in textu, vbi de circuitu arcæ circa muros Iericho;* Sic fecerunt ſex diebus. B Die autem ſeptimo diluculò conſurgentes, circuierunt vrbem ſicut diſpoſitum erat, ſepties. 70. *Sic poſtrema reddunt;* Circuierunt ciuitatem in die illa ſepties. *Sed nihil ad rem. vel enim primo, vel vltimo die, ſabbathum fuit, quo arca circumducta fuit.* INSPICIS LEGEM, *Cuius littera expreſsè opera humana tantùm prohibet. Exodi 20. 9.* Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autem die, ſabbathum Domini Dei tui eſt: non facies omne opus in eo, &c. EDISSEREREM. *Ediſſerit Aug. Epiſt. 119. à p.* Illius ciuitatis muri, quæ Hiericho appellatur, quæ in Hebræo eloquio luna interpretari dicitur, ſeptimo circuitu teſtamenti arcæ corruerunt. Quid enim nunc aliud agit annuntiatio regni cœlorum, quàm circuitio arcæ, niſi vt omnia munimenta mortalis vitæ, id omnis ſpes huius ſæculi quæ reſiſtit ſpei futuri ſæculi, in dono ſeptenario Spiritus ſancti per liberum arbitrium deſtruantur? ob hoc enim circumeunte arca, non impulſu violento, illi muri ceciderunt, ſed ſponte. Augu. ARGVMENTORVM, *Locorum veteris teſtamenti, allegorias.* NEC ADMITTIS, *Qui litteram ipſam reprobas, etſi videaris ſenſuum abditorum & rerum ſpiritalium venator.* DE ABSOLVTIS. *Per aperta & conuincentia argumenta ſimplicis veritatis.* LIGNATVM IERAT, *Ad colligenda ligna. De quo alibi vt & de ſabbatho plenè tractauimus.*

2. SIMILITVDINEM. *Exod. 20. 4. non facies tibi*

tibi ſculptile. neque omnem ſimilitudinem quæ eſt in cœlo deſuper, Id. creaturarum cœleſtium. *Et quæ in terra deorſum, nec eorum quæ ſunt in aquis ſub terra. Non adorabis ea neque coles. 70. autem:* Non facies tibi ipſi idolum, nec cuiuſquam ſimilitudinem eorum quæcumque ſunt in cœlo ſurſum, &c. TITVLVM *Cauſam.* DE FIBVRA. *Alibi verbo Crux locos huius rei retulimus. Serpentem autem æneum rex Ezechias ob idololatriam contriuit. Vt notat Aug. lib. 10. de ciuit. c. 8. vbi multa in veteri lege miracula decurrit:* (Auguſt.) Quid de illis miraculis dicam, quæ cùm in deſerto idem populus ductaretur ſtupenda diuinitate crebruerũt: aquas quæ bibi non poterant miſſo in eas, ſicut Deus præceperat ligno, amaritudine caruiſſe, ſitienteſque ſatiaſſe: Manna eſurientibus veniſſe de cœlo: & cùm eſſet colligentibus conſtituta menſura, quidquid amplius quiſque collegerat, exortis vermibus putruiſſe: ante diem verò Sabbati duplum collectum, quia Sabbato colligere non licebat, nulla putredine violatum: deſiderantibus carne veſci, quæ nulla tanto populo ſufficere videbatur, volatilibus caſtra completa, & cupiditatis ardorem faſtidio ſatietatis extinctum: obuios hoſtes, tranſitumque prohibentes atque præliantes, orante Moyſe, manibuſque eius in figuram crucis extenſis, nullo Hebræorum cadente, proſtratos: ſeditioſos in populo Dei, ac ſeſe ab ordinata diuinitus ſocietate diuidentes, ad exemplum viſibile inuiſibilis pœnæ, viuos terra dehiſcente ſubmerſos: virgâ percuſſam petram tantæ multitudini abundantiâ fluenta fudiſſe: ſerpentum morſus mortiferos immiſſos, ad pœnam iuſtiſſimam peccatorum, in ligno exaltato atque proſpecto æneo ſerpente ſanatos, vt & populo ſubueniretur afflicto, & mors morte deſtructa, velut crucifixæ mortis ſimilitudine ſignaretur: quem ſanè ſerpentem propter facti memoriam reſeruatum, cùm poſtea populus errans, tanquam idolum colere cœpiſſet, Ezechias Rex religioſa poteſtate Deo ſeruiens, cum magna pietate contriuit. *Vt habetur 4. Reg. 18.* Ipſe diſſipauit excelſa, & contriuit ſtatuas, & ſuccidit lucos, confregitque ſerpentem æneum, quem fecerat Moyſes: ſiquidem vſque ad illud tempus filij Iſraël adolebant ei incenſum. CHERVBIM. *Exo. 25. 18.* Duos quoque Cherubim aureos & productiles facies ex vtraque parte oraculi. *70. tornatiles, & impones eos ex vtriſque lateribus propitiatorij, &c.* Vtrumque latus propitiatorij tegant expandentes alas, & operientes oraculum, reſpiciantque ſe mutuò verſis vultibus in propitiatorium, quo operienda eſt Arca ET SERAPHIM. *Nulla omnino verſio meminit Seraphim.* IN FIGVRATVM. *In figuranda & decoranda Arca, quæ erat exemplum, id eſt figura Sanctiſſimi Sacramenti.* ACCOMMODATA SVGGESTVI, *Illa Cherub conuenientia erant apparatui & maieſtati Arcæ.* SIMILITVDO, *Idolum. repræſentatio creaturarum cœleſtium.* STATV DEPREHENSA, *Non erant poſita in Arca & Statuta, vt velut idola colerentur, ſed vt eam ornarent. Et hinc contra Iconomachos locus aptiſſimus.*

3. AVOCANTE. *Dixi Deum iuſtè, & rationabiliter inſtituiſſe vetera Sacrificia, vt multiplicia eorum officia, populum ab idolorum cultu, ad Dei veri religionem conuerterent.* QVÒ MIHI *Eſa. 1. 11.* Quò mihi multitudinem victimarum veſtrarum, dicit Dominus? plenus ſum: holocauſta arietum & adipem pinguium, & ſanguinem vitulorum & hircorum nolui. NON ENIM BIBAM. *Pſal. 49. 12.* Pulchritudo agri mecum eſt, ſi eſuriero non dicam tibi, meus eſt enim orbis terræ & plenitudo eius. Numquid manducabo carnes Taurorum, aut ſanguinem hircorum potabo? &c. *In quem locum Aug.* (S. Auguſt.) Quomodo cum illo? verum & antequam fierent? cum illo enim erant omnia futura, & cum illo ſunt omnia præterita: futura, ita vt non ei detrahantur omnia præterita. Cum illo ſunt omnia cognitione quadam ineffabili ſapientiæ Dei, in Verbo conſtituta, &c. Cum illo eſt totum, ſed nòn ſic cum illò eſt, vt aliquam ex his quæ creauit contagionem, aut eorum indigentiam patiatur, &c. Quoniam bonorum meorum non eges. Si Eſuriero, &c. Non eſuriet, neque ſitiet, neque laborabit, neque obdormiet qui cuſtodit Iſraël, &c. Dicta ſunt hæc ad conuincendum paruulum ſenſum, non quia profeſſus eſt Deus eſuriem ſuam: quamquam propter nos Deus ille deorum eſurire dignatus eſt. Venit eſurire, & ſaginare: venit ſitire & potum dare, venit veſtiri mortalitate, & veſtire immortalitatem: venit pauper, diuites facturus. Etenim non perdidit diuitias ſuas aſſumendo paupertatem noſtram, quia in illo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi, &c. Numquid manducabo? &c. Nihil tale Deo offerre cogitetis. Si habet taurum pinguem, occide pauperibus, manducent ipſi carnes taurorum, &c. Quod cùm feceris, imputabit tibi ille qui dixit, ſi eſuriero non dicam tibi, & dicet tibi, eſuriui, & dediſti mihi manducare, &c. NON SIBI, *Tanquam his indigeret, ſed ob populi ſalutem, ne idolis immolaret.* ALIBI AIT. *Id multo labore reperi apud 70. Eſa. 40. 28.* Non eſuriet neque laborabit. ANIMVS SIMPLEX. *Intentio pura.* GRATIA DEPVTABATVR. *Apud Deum pro ſuaui odore habebatur,* EXIGENTIS, *Dei ſcilicet.* INFVSCABIT, *Inhonorabit, confundet quaſi indignum.* TITVLVS, *Cauſa, reſpectus obſequij exhibiti.* SOLEMNIA REGIS. *Feſta natalium & inaugurationis; vel quæ ei grata ſunt.* LIBIDINEM, *Voluntatem, pro libito:* In ieiuniis veſtris inuenitur voluntas veſtra. RELIGIONEM, *Cultum & beneplacitum Dei.* SOLEMNITATES. *Eſa. 1. 13.* Ne offeratis vltra ſacrificium fruſtra: incenſum abominatio eſt mihi, neomeniam & Sabbatum & feſtiuitates alias, non feram, iniqui ſunt cœtus veſtri: calendas veſtras, & ſolemnitates veſtras odiuit anima mea, facta ſunt mihi moleſtia, laboraui (S. Auguſt.) ſuſtinens. *Aug. in rem Tertull. preciſè to. 6. lib. 1. Cont. aduerſarium legis & Prophet. vbi præfatum locum Pſaltis excurris cap. 18.* De ſacrificio, iſte valde nihil ſapit, & ideò fallitur, quia iam ſacrificia talia non offert populus Dei Deo, poſteaquam venit vnicum ſacrificium, cuius vmbræ fuerunt illa omnia, non hoc improbantia, ſed hoc ſignificantia, &c. Vnum ſciant inſipientes tardi ad intelligendum, & præcipites ad reprehendendum, quòd dæmon ſibi ſacrificium non exigeret, niſi Deo vero deberi ſciret, falſus enim Deus ſic ſe vult honorari ab eis quos decipit, quomodo verus Deus honoratur ab eis quibus conſulit: & maximè ſacrificium eſt, quod præcipuè debetur Deo, &c. Sacrificiis autem Deum non egere quis neſcit? ſed nec laudibus eget. Verùm ſicut nobis, non illi vtile eſt laudare Deum, ſic nobis, non illi vtile eſt offerre ſacrificium Deo, &c. *Inde decurris Pſalmum præfatum. Et concludit:* (S. Auguſt.) Iſti autem vaniloqui reprehenſores veteris teſtamenti, *Qualis erat Marcion.* Etiamſi cætera quæ commemoraui de hoc pſalmo, minus intelligunt, ſufficiat eis, quantùm ad præſentem quæſtionem attinet. quia Deus Prophetarum, qui Deus eſt etiam Apoſtolorum, non manducat taurorum carnes, nec ſanguinem potat hircorum. Talem quippè eum nouerant Sancti, qui pleni eius ſpiritu iſta dicebant, vnde illud quod Dauid obtu-

it vt populo parceretur, vmbra erat futuri, qua ſignificatum eſt, quod per vnum ſacrificium, cuius A illa figura erant, ſaluti populi ſpiritaliter pa-citur.

4. Deus immutabilis licet eoſdem reprobet quos probauit; & probet quos reprobandos præuidit: ſecundùm præſentem ſtatum iuſtè iudicans. 2. Cont. Marc. cap. 23. per totum.

SI verò etiam circa perſonas leuem vultis intelligi, quum reprobat aliquando probatos; aut improuidum, quum probat quandoque reprobandos, quaſi iudicia ſua aut damnet præterita, aut ignoret futura: atquin nihil tam bono iudici conuenit, quàm pro præſentibus meritis & reiicere & adlegere. Adlegitur Saül, ſed nondum deſpector Prophetæ Sa-
1. Reg. 9. 2. & 13. 1. muelis, Rejicitur Salomon, ſed iam à mulieribus alienis poſſeſſus, & idolis Moabitarum & Sidoniorum mancipatus. Quid faceret Creator, ne à Marcionitis reprehenderetur? Be-
3. Reg. 11. 4. & ſeq. nè adhuc agentes prædamnaret iam propter futura delicta? Sed Dei boni non erat, nondum merentes prædamnare. Proinde peccantes nunc non recuſaret propter priſtina benefacta? Sed iuſti iudicis non erat, reſciſſis iam bonis priſtinis, ſcelera donare. Aut quis hominum ſine delicto, vt eum Deus ſemper adlegeret, quem nunquam poſſet recuſare? Vel quis item ſine aliquo bono opere, vt eum Deus ſemper recuſaret, quem nunquam poſſet adlegere? Exhibe bonum ſemper, & non recuſabitur: exhibe malum ſemper, & nunquam adlegetur. Ceterùm, ſi idem homo, vt in vtroque pro temporibus, in vtroque diſpungetur à Deo, & bono, & iudice, qui non leuitate aut improuidentia ſententias vertit; ſed cenſurâ grauiſſimâ & prouidentiſſimâ, merita temporis cuiuſque diſpenſat.

DEI IMMVTABILITAS. IV. SCHOL.

CIRCA PERSONAS. *Sicut & circa doctrinam, vos Marcionitæ, Deum noſtrum Creatorem mutabilem cenſuiſtis.* DAMNET. *Condemnet, retractet.* ATQVIN, *Atqui, quinimo.* ADLEGERE. *Vox frequens Authori ſignificans adoptare, recipere, approbare, aſſumere.* BONO ET IVDICI. *Vtrumque in vno Deo noſtro attributum aptè coniungit, cùm Marcion ſtultè Deos fingat duos, Creatorem iudicem, ideoque ob ſeueritatem & vltionem, malum: alterum ſuum, bonum tantùm, nec iudicem, nec vltorem.* PRO PRÆSENTIBVS. *Hoc eſt quod vſu in ſcholis dicitur, Deus ſecundùm præſentem iuſtitiam quoſdam approbare, quos tamen ob finalem iniuſtitiam & impœnitentiam, eſt in æternum reprobaturus.* ADLEGITVR SAVL, *Tum electus, cùm de eo dicitur, 1. Reg. 9. 2.* Et erat ei, *Scilicet Cis,* Filius, vocabulo Saül electus & bonus: & non erat vir de filiis Iſraël melior illo. B 70. *autem* Pulchrior illo. *Quis pulcherrimum & optimum tunc exiſtentem,* Deo *probabilem, electum, dilectum, abnuat?* NONDVM DESPECTOR. *Quis item non reprobabilem cenſeat, mutatum à bonitate in malitiam, monita Samuelis contemnentem, Deo inobedientem, Pythoniſſæ, proindeque Diaboli conſultorem, iniuſtiſſimum Dauidis inuidum & perſecutorem, ſui ipſius interemptorem? Sic manente & conſtante veritate, qua dixit Dominus:* Ego Deus & non mutor; *Mutatur homo, & Dei facie manente immota, modo homo auertitur à Deo, modo ad Deum conuertitur. Saül itaque pro puero innocuo habetur, dum de eo dicitur, 1. Reg. 13. 1.* Filius vnius anni erat Saül, cum regnare cœpiſſet. *Poſt inobedientiam autem, 1. Reg. 15. 10.* Factum eſt Verbum Domini ad Samüel dicens: pœnitet me quòd conſtituerim Saül Regem, quia dereliquit me, & verba mea opere non impleuit. 70. *verò,* Reuocaui me, quia regnare feci Saül in Regem, quoniam auertit ſe poſt me, & verba mea
S. Auguſt. non ſeruauit. PRÆDAMNARET. *Aug. reſpondet menti Tertulliani Ep. 105. ad Sixtum, alibi iam relata; ſicut etiam lib. de prædeſt. Sanctorum cap. 14. & lib. de dono perſeuerantiæ cap. 9. & 10. Vbi inter cætera, cum de Sidone & Tyro conuertendis ſi miracula coram eis facta fuiſſent:* Si ſecundùm facta quæ facturi erãt, ſi viuerent, mortui iudicantur, profectò quia fideles futuri erant iſti, ſi eis cum tantis miraculis

A fuiſſet Euangelium prædicatum, non ſunt vtique puniendi: punientur autem: falſum eſt igitur & ſecundùm ea mortuos iudicari quæ facturi eſſent, ſi ad eos viuentes Euangelium perueniret, &c. *Sed quis iuſtus, nunc benè agentem damnet, ait Tertull. quanquam poſtea ſit malè facturus, & tunc, ſi in peccato moriatur, iuſtè damnandus.* PROINDE. *Similiter.* RECVSARET. *Reprobaret. Sicut Deus bonus, iam præſenti tempore iuſtum non damnat propter futura demerita, ſic nec debet approbare nunc peccantem, propter præterita benefacta.* RESCISSIS. *Mortificatis per peccata mortalia ſequentia, præcedentibus meritis.* DONARE, *Condonare, parcere præſentibus delictis.* SINE DELICTO. *Perſeueret.* Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus. SEMPER ADLEGERET. *Semper, ſemel in ſua gratia poſitum, in ea conſeruare teneretur. Certum tamen eſt ſemel ab æterno electum ad gloriam, quamuis frequenter in vita, etiam per peccata mortalia excidat à gratia, non poſſe finaliter à Deo recuſari, id eſt reprobari; & ſicut de reprobo finaliter, & ab æterno præſcito in damnationem, ſcriptum eſt:* Conſidera opera Dei, quòd nemo poſſit corrigere, quem ille deſpexerit: *Sic & de electis:* Ego cognoſco oues meas, &c. Nemo rapiet eas de manu mea. Firmum fundamentum Dei ſtat, nouit Dominus qui ſunt eius. Vt ſecundùm propoſitum electio Dei maneret, &c. Sine pœnitentia ſunt dona Dei, & vocatio, &c. VT IN VTROQVE, *Nunc bono, nunc malo merito, pro diuerſitate temporum.* IN VTROQVE DISPVNGETVR. *Remunerabitur, iudicabitur.* C VERTIT, *Mutat. Hac de re frequenter Aug. ſimul etiam reſpondens curioſè quærenti, cur præſciens Deus peccaturos & damnandos, reprobandoſque creauerit, & ad tempus adlegerit: vnicum profero locum ex lib. 14. de Ciuit. cap. 26.* Omnipotenti Deo ſummo ac ſummè bono Creatori omnium naturarum, volunta- Auguſt. tum autem bonarũ adiutori ac remuneratori, malarum autem relictori & damnatori, vtrarumque ordinatori; non defuit vtique conſilium, quo certum numerum ciuium in ſua ſapientia prædeſtinatum etiam ex damnato genere humano ſuæ ciuitatis, impleret: non eos iam meritis, quandoquidem vniuerſa maſſa, tanquam in vitiata radice

damnata eſt, ſed gratia diſcernens, & liberatis, non A ſolum de ipſis, verum etiam de non liberatis, quid eis largiatur, oſtendens. Non enim debita, ſed gratuita bonitate tunc ſe quiſque agnoſcit erutum à malis; cum ab eorum hominum conſortio fit immunis, cũ quibus illi iuſta eſſet pœna cõmunis. Cur ergo nõ crearet Deus quos peccaturos eſſe præſciuit quandoquidẽ in eis & ex eis, & quid eorũ culpa mereretur, & quid ſuâ gratiâ donaretur, poſſet oſtendere, nec ſub illo creatore & diſpoſitore, peruerſa inordinatio delinquentium, rectum peruerteret ordinem rerum. *Licet porrò mutabiles & defectibiles creaturæ, pro diuerſis temporibus mereantur* B *nunc probari, nunc reprobari à Deo, fixum tamen & certum eſt Dei circa omnia mutabilia iudicium dicente Pſalmiſta*: Conſidium Domini in æternum manet, cogitationes cordis eius in generationem & generationem. *De pœnitentia autem circa Saülem, & reprobatione Salomonis fusè Aug. lib 17. de Ciuit. c. 7. vbi ſic concludit*: Diuiſio verò illa, quam Deus ſub perſona Saülis, illius regni & populi figuram gerentis, eidem regno populóque minatus eſt, æterna atque immutabilis ſignificata eſt: per hoc quod adiunctum eſt: & non conuertetur, neque pœnitebit eum: quoniam non eſt ſicut homo, vt pœniteat eum: ipſe minatur, & non permanet; id eſt homo minatur, & non permanet, non autem Deus, quem non pœnitet, ſicut hominem. Vbi enim legitur, quod pœniteat eum, mutatio rerum ſignificatur, immutabili præſcientia manente diuina. vbi ergo non pœnitere dicitur; non mutari intelligitur. Prorſus inſolubilem videmus per hæc verba prolatam diuinitus fuiſſe ſententiam de iſta diuiſione populi Iſraël, & omnino perpetuam. S. Auguſt.

5. Deus immutabilis, licet in Saüle & Niniuitis pœnitere dicatur. Primò enim pœnitet de gratia data ingrato: Secundò de pœna Niniuitis inferenda. 2. Cont. Marc. cap. 24. per totum.

SIc & pœnitentiam apud illum prauè interpretaris, quaſi proinde mobilitate vel impro-
uidentiâ, immo iam ex delicti recordatione pœniteat: quoniam quidem dixerit, [a] *Pœ-* a 1. Reg.
nitnit quòd regem fecerim Saül; Præſcribens ſcilicet, pœnitentiam confeſſionem ſapere ma- 15. 11.
li operis alicuius, vel erroris. Porrò non ſemper. Euenit enim in bonis factis pœnitentiæ
confeſſio, ad inuidiam & exprobrationem eius, qui beneficij ingratus extiterit. ſicut & tunc
circa perſonam Saülis honorandam annuntiatur à Creatore. qui non deliquerat quum b 1. Reg.
Saülem aſſumit in regnum, & ſancto Spiritu auget: optimum enim adhuc; [b] *Qualis*, in- 9. 2. & 10.
quit, *non erat in filiis Iſraëlis*, Digniſſimè adlegerat. Sed nec ignorauerat ita euenturum. 10.
nemo enim te ſuſtinebit improuidentiam adſcribentem Deo ei, quem Deum non negans,
confiteris & prouidum. hæc enim illi propria diuinitas conſtat. ſed malum factum Saülis
(vt dixi) onerabat pœnitentiæ ſuæ profeſſione; quam, vacante delicto circa Saülis adle-
ctionem, conſequens eſt inuidioſam potiùs intelligi, non criminoſam. Ecce, inquis, cri-
minoſam eam animaduerto circa Niniuitas, dicente ſcriptura Ionæ: [c] *Et pœnituit Domi-* c Ion. 3.
num de malitia quam dixerat facturum ſe illis, nec fecit. Sicut & ipſe Ionas ad Dominum: 10.
[d] *Propterea præueni profugere in Tharſos, quia cognoueram te eſſe miſericordem & miſereſcentem,* d Ion. 4. 2.
patientem, & plurimum miſericordiæ, pœnitentem malitiarum. Benè igitur quod præmiſit op-
timi Dei titulum, patientiſſimi ſcilicet ſuper malos, & abundantiſſimi miſericordiæ &
miſerationis ſuper agnoſcentes & deplangentes delicta ſua, quales tunc Niniuitæ. Si enim
optimus qui talis, de iſto priùs ceſſiſſe debebis, non competere in talem, id eſt in optimum,
etiam malitiæ concurſum. Et, quia Marcion defendit [e] *Arborem bonam malos quoque fructus* e Matth.
non licere producere. Sed malitiam tamen nominauit, quod optimus non capit; nunquid ali- 7. 18.
qua interpretatio ſubeſt etiam earum malitiarum intelligendarum, quæ poſſint & in opti-
mum decucurriſſe? Subeſt autem. Dicimus denique malitiam nunc ſignificari, non quæ ad
naturam redigatur Creatoris quaſi mali, ſed quæ ad poteſtatem quaſi iudicis; ſecundùm f Eſa. 45.
quam enuntiarit, [f] *Ego ſum qui condo mala.* Et, [g] *Ecce ego emitto in vos mala.* Non pecca- 7.
toria, ſed vltoria. quorum ſatis diluimus infamiam, vt congruentium iudici. Sicut au- g Hierem.
tem, licet mala dicantur, non reprehenduntur in iudice; nec hoc nomine ſuo malum iu- 18. 11.
dicem oſtendunt: ita & malitia hæc erit intelligenda nunc, quæ ex illis malis iudiciariis
deputata, cum ipſis competat iudici. Nam & apud Græcos interdum malitiæ pro vexatio-
nibus & læſuris, non pro malignitatibus ponuntur, ſicut & in iſto articulo. atque adeo, ſi
eius malitiæ pœnituit Creatorem, quaſi creaturæ reprobandæ ſcilicet, & delictum vindi-
candæ. Atqui nec vllum admiſſum criminoſum reputabitur Creatori, qui iniquiſſimam ci- Ion. 3. 4.
uitatem dignè meritóque decreuerat abolendam. Ita, quod iuſtè deſtinauerat, non malè
deſtinans, ex iuſtitia, non ex malitia deſtinarat; ſed pœnam ipſam, malitiam nominauit,
ex malo & merito paſſionis ipſius. Ergo, dices, ſi malitiam iuſtitiæ nomine excuſas, quia
iuſte exitium deſtinarat in Niniuitas, ſic quoque culpandus eſt, qui iuſtitiæ, vtique non
pœnitendæ, pœnitentiam geſſit. Immò nec iuſtitiæ, inquam, pœnitebit Deum, & ſupere-
eſt iam agnoſcere quid ſit pœnitentia Dei. Non enim ſi hominem ex recordatione pluri-
mum delicti, interdum & ex alicuius boni operis ingratia pœnitet, ideo & Deum proinde.
In quantum enim Deus nec malum admittit, nec bonum damnat; in tantum nec pœni-
tentiæ boni aut mali apud eum locus eſt. Nam & hoc tibi eadem ſcriptura determinat, di-

h 1. Reg. 15. 28. & 29.

cente Samüele Saüli, [h] *Diſcidit Dominus regnum Iſraël de manu tuâ hodie, & dabit illud proximo tuo, optimo ſuper te; & ſcindetur Iſraël in duas partes, & non conuertetur, neque pœnitentiam aget, quia non ſicut homo eſt ad pœnitendum.* Hæc itaque definitio in omnibus aliam formam diuinæ pœnitentiæ ſtatuit, quæ neque ex improuidentia, neque ex leuitate, neque ex vlla boni aut mali operis damnatione reputetur, ſicut humana. Quis ergo erit mos pœnitentiæ diuinæ? Iam relucet, ſi non ad humanas conditiones eam referas. Nihil enim aliud intelligetur, quàm ſimplex conuerſio ſententiæ prioris, quæ etiam ſine reprehenſione eius poſſit admitti, etiam in homine, nedum in Deo, cuius omnis ſententia caret culpa. Nam & in Græco ſono, pœnitentiæ nomen, non ex delicti confeſſione, ſed ex animi demutatione compoſitum eſt, quam apud Deum pro rerum variantium ſeſe occurſu regi oſtendimus.

DEI IMMVTABILITAS. V. SCHOLIA.

APVD ILLVM *Quando legis, Marcion, in ſcripturis veteris teſtamenti, Deum pœnituiſſe; hanc pœnitentiam prauo ſenſu explicas, quaſi Deus vel agenda non praviderit, vel ſententiam mutauerit, vel quod indignius eſt, quaſi aduerterit poſtea ſe in facto deliquiſſe. Sicut cum & pœnituit eum quòd Saülem in Regem elegiſſet, de quo vide dicta præcedenti Scholio.* PRÆSCRIBENS, *Præſupponis enim pœnitentiam omnem eſſe de malo opere, vel errore. Sed ſcito non ſemper ſic accipi debere pœnitentiam. Fit enim etiam ad exprobrandum homini ingrato beneficium, & odium illi iuſtum pro tanto peccato concitandum.* HONORANDAM. *Honoratam regno.* SPIRITV AVGET. 1. *Reg.* 10. 10. Ecce cuneus Prophetarum obuiam ei: & inſiluit ſuper eum Spiritus Domini & prophetauit in medio eorum. CONSTAT, *Eſt certa diuinitatis proprietas, præſcientia futurorum.* Futura annuntiate nobis, & dicemus quia dij eſtis vos. ONERABAT, *Exaggerabat grauitatem peccati Saulis, eiuſque de optimo in peſſimum mutatione, dum profeſſus eſt Deus pœnitere: id eſt, cogi ſe ex obligatione iuſtitiæ, mutare & transferre ſceptrum eius, qui à virtutis regno ad vitij ſeruitutem animi mobilitate tranſtulerat.* VACANTE DELICTO, *Cum Deus non peccaſſet Saülem eligendo, pœnitentia Dei nullam in Deo culpam ponit, ſed inuidiam, id eſt odium concitat in Saülem Deo beneficentiſſimo ingratiſſimum.* CIRCA NINIVITAS. *Ionæ 3. 10.* Quis ſcit ſi conuertatur & ignoſcat Deus, & reuertatur à furore iræ ſuæ, & non peribimus: & vidit Deus opera eorum, quia conuerſi ſunt de via ſua mala: & miſertus eſt Deus ſuper malitiam, quam locutus fuerat vt faceret eis, & non fecit. IPSE IONAS. *Ionæ 4. 1. & ſeq.* Et afflictus eſt Ionas afflictione magna & iratus eſt. 70. *& confuſus eſt.* Et orauit ad Dominum, & dixit: Obſecro Domine; numquid non hoc eſt Verbum meum, cum adhuc eſſem in terra mea? propterea præoccupaui vt fugerem in Tharſis: ſcio enim. 70. *quia ſciebam quod tu miſericors, &c. Et agens pœnitentiam ſuper malitiis.* Quia tu Deus clemens, & miſericors es, patiens, & multæ miſerationis, & ignoſcens ſuper malitia.

BENE IGITVR, *Supple cum Deo agitur, quod Ionas Deo noſtro Creatori, Dei tui optimi & ſummè miſericordis titulum, tribuis.* IN TALEM, *Tali, vel non cadere in talem.* MALITIÆ CONCVRSVM, *Non eſt locus vel minimæ malitiæ in optimo. Vnde ſtultè Marcion* Deum *Creatorem malum nuncupat.* SED MALITIAM. *Inducit obiicientem Marcionem, Ionam dicere,* Deum *pœnitere de malitia facienda Niniuitis.* NON CAPIT, *Non eſt capax vel minimi mali, qui optimus eſt.* DECVCVRRISSE, *Accidiſſe optimo.* SVBEST, *Scil. interpretatio.* NVNC, *Hoc loco Ionæ, ſicut & in ſimilibus.* REDIGATVR. *Applicetur, reducatur. Poteſtatem reſpicit iudicis, malum peccati, malo pœna vlciſcentis. Sic enim intelligendum eſt quod dixit Eſa. & Ieremias. Eſaias quidem cap.* 45. 7. Ego Dominus, & non eſt alter *Deus, tantum bonus Marcionis,* Formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum. Bellum illi contrarium. 70. Et creans mala. *Ier. autem cap.* 18. 11. Ecce ego fingo contra vos malum, &c. 70. Fingo contra vos mala. *Verſu autem 8.* Si pœnitentiâ egerit gens illa à malo ſuo, quod loquutus ſum aduerſus eam; agam & ego pœnitentiam ſuper malo, quod cogitaui vt facerem ei. *Et verſu* 10. Si fecerit malum in oculis meis, vt non audiat vocem meam; pœnitentiam agam ſuper bono, quod loquutus ſum, vt facerem ei. 70. *nil differunt, niſi in plurali,* Malis, bonis. DILVIMVS, *Abſterſimus infamiam, quam Marcion imponit Creatori; non enim dicitur malus quoad naturam ſuam, quæ optima eſt, nec tanquam mali culpæ ſit author, ſed quod ex officio iudicis, mala pœnæ peccatoribus imponere debeat.* MALIS IVDICIARIIS, *Pœnis à iudice inflictis.* DEPVTATA, *Æſtimata mala.* APVD GRÆCOS, *Sic Mathæi 6. interprete Hieronymo. In Verba orat. Dominica.* Sed libera nos à malo. *κακία, pro κακώσει, accipitur, vt & apud alios ſcriptores Græcos κακία interdum vſurpatur, pro afflictione & miſeria.* SCILICET, *Supple pœnituit.* DELICTVM, *Ob delictum punienda.* EX MALO, *Pœnæ & doloris.* ET MERITO, *Peccati eſſentialiter mali, quod meruerat malum pœnæ.* INGRATIA. *Ingratitudine erga beneficium, quem pœnitet beneféciſſe ingrato.* PROINDE, *Similiter Deum pœnitet benefeciſſe ingratis, quorum beneficia ob ipſorum mutationem, mutat in pœnas.* AVT MALI, *Peccati.* DISCIDIT, 1. *Reg.* 15. 28. Scidit Dominus regnum Iſraël à te hodie. 70. *dirrupit Dominus Regnum Iſraël, de manu tua hodie, & dabit illud proximo tuo bono ſuper te,* Et tradidit illud proximo tuo meliori te. Porrò triumphator in Iſraël non parcet, & pœnitudine non flectetur: Neque enim homo eſt, vt agat pœnitentiam. 70. *autem,* Et diuidetur Iſraël in duo, & non auertet, *Id eſt non flectetur, non conuertetur,* Neque pœnitebit eum; quoniam non eſt ſicut homo, vt pœniteat eum. DEFINITIO, *Qua conſtat Deum optimum eſſe, & immutabilem.* ALIAM FORMAM. *Omnino diuerſam ab hominum imprudentium, mutabilium, peccato ſubiectorum pœnitentia.* MALI OPERIS, *A Deo commiſſi, aut boni imprudenter & iniuſtè collati.* DAMNATIONE, *Condemnatione.* CONDITIONES, *Si omnino diuerſas qualitates ab humanis agnoſcas in Dei pœnitentia.* GRÆCO SONO, *μετάνοια enim animi mutationem ſignificat.* APVD DEVM REGI. *Pulchrè; non enim regitur Deus à pœnitentia, ſed ea vtitur, abſque vlla in ſe mutatione, quæ tota fit in creatura mutabili. Vnde Aug. 1. Confeſſ. cap. 4.* Augu.
Summe, optime, omnipotentiſſime, ſecretiſſime,

& præſentiſſime, pulcherrime & fortiſſime, ſtabilis & incomprehenſibilis, immutabilis mutans omnia: numquam nouus, numquam vetus, innouans omnia, & in vetuſtatem perducens ſuperbos, & neſciunt; ſemper agens, ſemper quietus; colligens & non egens: portans, & implens, & protegens: creans & nutriens, & perficiens, &c. Pœnitet te, & non doles; iraſceris, & tranquillus es; opera mutas, nec mutas conſilium. *Et lib. 13. c. 16.*

Auguſt. Sicut omnino tu es, tu ſcis ſolus, qui es incommutabiliter, & ſcis incommutabiliter, & vis incommutabiliter. Et eſſentia tua ſcit & vult incommutabiliter, & ſcientia tua eſt & vult incommutabiliter, & voluntas tua eſt & ſcit incommutabiliter. Nec videtur iuſtum eſſe coram te, vt quemadmodum ſe ſcit lumen incommutabile, ita ſciatur ab illuminato commutabili. *Quomodo Deus abſque mutatione pœnitentiam agat videndus D. Thomas 1. p. q. 19. a. 7. ad. 1. Iuſtin. Mart. q. 36. ad Orthod. Theod. q. 50. in Gen. Rup. 4 in Gen. 14. Chryſoſt. homil. 22. in Gen. Summatim dico: pœnitet Deum, non ſecundum animi affectum, ſed ſecundum operis effectum; nec per proprietatem, ſed per ſimilitudinem.*

Aug. *Aug. to. 6 lib. 1 Contr. Aduerſ. legis & Prophet. cap. 20.* Non ſicut hominem, pœnitet Deum, ſed ſicut Deum. Quemadmodum, non ſicut homo iraſcitur, nec ſicut homo miſeretur, nec ſicut homo zelat; ſed omnia ſicut Deus. Pœnitentia Dei non eſt poſt errorem. Ira Dei non habet perturbati animi ardorem. Miſericordia Dei non habet compatientis miſerum cor; vnde in Latina lingua nomen accepit. Zelus Dei non habet mentis liuorem. Sed pœnitentia Dei dicitur, rerum in eius poteſtate conſtitutarum, hominibus inopinata mutatio. Ira Dei eſt vindicta peccati. Miſericordia Dei eſt bonitas opitulantis. Zelus Dei eſt prouidentia, qua non ſinit eos, quos ſubditos habet, impunè amare quod prohibet. Vnde iſte, *Marcioni ſimilis, aduerſario pariter legis & Prophetarum, & Dei Creatoris,* Qui tam loquaciter exagitauit Dei pœnitentiam, diſcat primò, vix inueniri aliquid quod dignè de Deo dici poſſit: Sed plurima & penè omnia nos de illo dicere loquendi neceſſitate, quæ magis homines ex hominibus metiuntur, ſicut autem intelligenda de illo ſunt, vix à paucis & ſpiritalibus intelliguntur, &c. Citò videtur pœnitentia ſicut ab hominibus agitur, non cadere in Deum: Sed non citò videtur, etiam miſericordia ſicut homines miſerentur, non cadere in Deum, &c. Sic ergo quando eum pœnitet, non mutatur, & mutat: ſicut quando iraſcitur, non mouetur & vindicat, & quando miſeretur, non dolet & liberat; & quando zelat, non cruciatur, & cruciat. *Deinde cum de pœnitentia Dei circa Saulem dixiſſet, ſic concludit:* Ecce qui nouerat. *Agit de Samuele dicente Deum non pœnitere ſicut hominem;* Intelligere Deum ſine miſericordia *Cordis miſeria;* Miſerantem, ſine ira iraſcentem, ſine zelo zelantem; ſine obliuione obliuiſcentem; ſine ignorantia neſcientem; ſine pœnitentia pœnitentem; non iſte *Aduerſarius legis vt Marcion* Qui ſecundùm Verbum Dei non loquendo, & literas eius non conſiderando, & voces earum non aduertendo, factus eſt mutus latrator *Qui non habet nunc quod oblatret* Cæcus lector, ſurdus auditor. *Quod nec Deus mutatus ſit contra Niniuem ſententiam ferens, pulchrè notat Aug. in verſum Pſal. 50. incerta & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi.* De incerto pœnitentiam egerunt, *Dicebant enim, quis ſcit ſi fortè miſereatur noſtri?* Et certam miſericordiam meruerunt, &c. Aliter quidem videtur hominibus; & aliter viſum eſt Deo. Ego autem puto impletum fuiſſe quod Propheta prædixerat. Reſpice quæ fuit Niniue, & vide quia euerſa eſt. Euerſa in malo, ædificata in bono: ſicut euerſus Saulus perſecutor, ædificatus Paulus prædicator. S. Auguſt. *Egregiè rurſum de iiſdem Niniuitis idem Aug. lib. 21. de Ciuit. cap. 24.* Niniuitæ in hac vita egerunt pœnitentiam, & ideò fructuoſam, velut in hoc agro ſeminantes, in quo Deus voluit cum lacrymis ſeminari, quod poſtea cum lætitia meteretur. Et tamen qui negabit quod Dominus prædixit in eis fuiſſe completum, niſi parum aduertat quemadmodum peccatores Deus non ſolùm iratus, verum etiam miſeratus euertat? Euertuntur enim peccatores duobus modis: aut ſicut Sodomitæ, vt pro peccatis ſuis ipſi homines puniantur: Aut ſicut Niniuitæ, vt ipſa hominum peccata pœnitendo deſtruantur. Factum eſt ergo quod prædixit Deus. Euerſa eſt enim Niniue, quæ mala erat; & ædificata eſt, quæ non erat. Stantibus enim mœnibus atque domibus, euerſa eſt ciuitas in perditis moribus: ac ſic, quamuis Propheta fuerit contriſtatus, quia non eſt factum quod illi homines timuerunt illo Prophetante venturum, factum eſt tamen quod fuerat Deo præſciente prædictum; quoniam nouerat qui prædixit, quomodo in melius eſſet implendum. *Cui addo, & ſententias Dei erga homines latas, mutabiles eſſe plerumque, quia non abſolutè latæ ſunt, ſed conditionaliter: ſicut noſter Tertullianus alibi dixit;* Machæræ conditionalis comminationem. *Sicut erat* Gladius Cherubin Paradiſi verſatilis. *Sic verſari & deflecti poteſt gladius ſententia Dei, ſic ſtante Pſalmiſta:* Dediſti metuentibus te ſignificationem, vt fugiant à facie arcus, vt liberentur dilecti tui. *Sic & Deus ipſe minatur, ſub conditione:* Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimul peribitis. *Erat ergo ſententia euerſionis Niniue conditionata, niſi pœnitentiam egiſſet. Pœnitet tandem Deum; id eſt, mutat ſententiam, non abſolutam, ſed conditionalem.* Mutat opera, non mutat conſilium.

DEI SAPIENTIA, ET SCIENTIA.

1. Dei Sapientiam & ſcientiam, qua præſciuit & propoſuit in arcano prædeſtinationis, ante ſecula, dare gloriam electis, per merita mortis ignominioſæ, filij ſui, nemo principum huius mundi cognouit. 5. Cont. Marc. cap. 6. à p. ad vltram.

CVr autem [a] *Ante ſecula Creatoris propoſuit gloriam noſtram?* Poſſet videri eam ante ſecula propoſuiſſe, quam introductione ſeculi reuelaſſet. At cùm id facit penè iam totis ſeculis Creatoris prodactis, vanè ante ſecula propoſuit, & non magis intra ſecula, quod reuelaturus erat penè poſt ſecula. non enim eius eſt feſtinaſſe in proponendo, cuius & retardaſſe in reuelando. Creatori autem competit vtrumque; & ante ſecula propoſuiſſe, & in fine ſeculorum reuelaſſe; quia & quod propoſuit, & reuelauit; medio ſpatio ſeculorum in figuris & ænigmatibus & allegoriis præminiſtrauit. Sed quia ſubiicit de [b] *Gloria noſtra;*

a 1. Cor. 2. 7.

b Ibid. 8

Quòd eam nemo ex principibus huius æui ſcierit: ceterum, ſi ſciſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent: Argumentatur hæreticus, quod principes huius æui, Dominum, alterius ſcilicet Dei Chriſtum cruci confixerint; vt & hoc in ipſum recidat Creatorem. Porrò, cui ſuprà oſtendimus, quibus modis gloria noſtra, à Creatore ſit deputanda; præiudicatum eſſe debebit, eam quæ in occulto fuerit apud Creatorem, meritò ignotam etiam ab hominibus, virtutibus, & poteſtatibus Creatoris; quia nec famulis liceat conſilia noſſe dominorum; nedum illis apoſtatis angelis, ipſique principi tranſgreſſionis diabolo; quo magis extraneos fuiſſe contenderim, ob culpam, ab omni conſcientia diſpoſitionum Creatoris. Sed
Math. 4. 11. iam nec mihi competit, principes huius æui, virtutes & poteſtates interpretari Creatoris,
quia ignorantiam illis adſcribit Apoſtolus: Ieſum autem, & ſecundùm noſtrum Euange-
Luc. 4. 34. lium, diabolus quoque in tentatione cognouit; & ſecundùm commune inſtrumentum, ſpi-
c Luc. 11. 21. ritus nequam [c] *Sciebat eum ſanctum Dei eſſe, & Ieſum vocari, & in perditionem eorum veniſſe.*
Etiam parabola fortis illius armati, quem alius validior oppreſſit, & vaſa eius occupauit, ſi in Creatorem accipitur apud Marcionem, iam nec ignoraſſe vltra potuit Creator Deum gloriæ, dum ab eo opprimitur; nec in crucem eum figere, aduerſus quem valere non potuit; & supereſt vt ſecundùm me quidem credibile ſit, ſcientes, virtutes & poteſtates Creatoris, Deum gloriæ, Chriſtum ſuum crucifixiſſe, qua deſperatione & malitiæ redundantia, ſerui quoque ſceleſtiſſimi, Dominos ſuos interficere non dubitant. Scriptum eſt enim apud
d Luc. 22. 3. me, [d] *Satanam in Iudam introiſſe.* Secundùm autem Marcionem, nec Apoſtolus hoc loco
patitur, ignorantiam adſcribi virtutibus Creatoris in gloriæ Dominum; quia ſcilicet non illas vult intelligi principes huius æui. Quod ſi non videtur de ſpiritalibus dixiſſe principibus, ergo de ſecularibus dixit; de populo principali vtique, non inter nationes; de ipſis ar-
Pſal. 2. 2. chontibus eius, de rege Herode, etiam de Pilato; & quo, maior principatus huius æui, Romana dignitas præſidebat. Ita & quum deſtruuntur argumentationes diuerſæ partis, noſtræ expoſitiones ędificantur. Sed vis adhuc gloriam noſtram, Dei tui eſſe; & apud eum in occulto fuiſſe; & quarę adhuc eodem & Deus inſtrumento, & Apoſtolus nititur? Quid illi
Eſa. 40. 13. cum ſententiis Prophetarum vbique? [e] *Quis enim cognouit ſenſum Domini? & quis illi con-*
e 1. Cor. 2. 16. *ſiliarius fuit?* Eſaias eſt.

DEI SAPIENTIA, ET SCIENTIA. I. SCHOLIA.

A CVR AVTEM, *Agit contra Marcionem, abutentem Paulo; quem vult eſſe Apoſtolum Dei ſui noui; & de ipſo Deo nouo loqui, cum ait 1. Cor. 2. 7.* Loquimur Dei Sapientiam in myſterio, *Syr. in arcano* Quæ abſcondita eſt, quam prædeſtinauit Deus antè ſæcula, in gloriam noſtram, quam nemo principum huius ſæculi cognouit: Si enim cognouiſſent, numquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. Sed ſicut ſcriptum eſt *Eſa. 64. 4.* Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus iis qui diligunt eum. *Quo ex loco Marcion Dei ſui ſapientiam & ſcientiam, & bonitatem iactare conatur. Sic autem eum retundit Tertull. cur inquit Deus tuus ſit ante ſæcula, quæ Crea-*
B *tor fecit, in principio creando cœlum & terram, Solem, Lunam, aſtra, ut eſſent in tempora & ſæcula.* POSSET VIDERI, *Fortè dices, Deum tuum ante ſæcula præſciiſſe, & decreuiſſe dare nobis gloriam æternam, per ignominiam mortis filij ſui, qui eſt Dominus gloriæ, quam in ipſo mundi initio reuelaſſet: ſed cum eam tantum reuelauerit poſt omnia penè ſæcula Creatoris elapſa, quæ Deus tuus nihil operando, nulliſque operibus ſe Deū eſſe probando & manifeſtando, prodegit & conſumpſit; fruſtra gloriam noſtram propoſuit ante ſæcula, quæ poſt omnia ferè ſæcula reuelaturus erat. Vt quid enim tam velox & præceps ante ſæcula propoſuit apud ſe & de-*
D *creuit reuelare, quod tam tardè reuelauit poſt omnia ſæcula. Creatoris autem proprium fuit, & ante ſæcula proponere, & in fine ſæculorum reuelare, quod ipſe potuit in medio ſæculorum in figuris veteris legis delineare.* QVIA SVBIICIT. *Marcion ſcilicet, ad excuſandum Deum ſuum incognitum, qui nec operibus Creationis, nec miraculis, nec prophetiis, nec lege, nec figuris ante ſuam notitiam, aut gloriam noſtram futuram comprobauit. Proſequitur ex Paulo, abſconditam fuiſſe omnibus principibus huius ſæculi.* ARGVMENTATVR. *Marcion coniicit ex hoc loco, principes huius ſæculi Dominum gloriæ Chriſtum, alterius Dei quàm Creatoris, ſui videlicet Dei noui filium incognitum crucifixiſſe, vt hoc crimen in caput ipſum Dei Creatoris & Domini principum huius ſæculi deuoluat.* A CREATORE, *Procedere ſit cenſenda: ſiue gloria hæc ſit ipſe* Dominus *gloriæ Chriſtus filius Creatoris: ſiue* Dei *Patris & filij clara viſio, de qua ipſe Chriſtus apud Io.* Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te Deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. *De quo Paulus:* Elegit nos in ipſo ante conſtitutionem mundi. EAM QVÆ IN OCCVLTO,
B *Gloriam ſcilicet, & ipſam ſapientiam quæ propoſuit ante ſæcula, nobis gloriam dare etiam corporibus ſuſcitatis in fine ſæculorum; quæ quidem iure potuit ignorari à ſeruis eius, tam hominibus quàm Angelis, tam bonis quàm Apoſtatis, ipſique Lucifero, qui primus peccauit, & alios Angelos in cœlo, ſicut & hominem in Paradiſo in peccatum induxit; vt ideò tam homines quàm Angelos peccatores, ob meritum culpæ ſcilicet aſſeram indignos fuiſſe, quibus Creator reuelaret, quid ante ſæcula in arcano ſapientiæ ſuæ circa gloriam noſtram, & ignominiam mortis filij ſui diſpoſuerat, vt eos non faceret conſcios ſecreti ſui: tam quia ſubditi non ſolent admitti ad conſilium principis, tum quia fa-*
D *muli rei, tantæ gratiæ ſunt indigni.* NEC COMPETIT, *Non placet hic mihi, per principes huius ſæculi intelligere Angelos, quòd Apoſtolus hos principes de quibus loquitur, Chriſtum ignoraſſe dicat, cum noſtrum Euangelium, Mathæi ſcil. c. 4. 11. quod Marcion non admittit, & Luc. 4. 34. quod nobis eſt cum Marcione commune, teſtetur, dæmones agnouiſſe Chriſtum, vt alibi iam retulimus.* IN CREATOREM. *Contra. Si, inquit, Deus Creator. Marcionis ſenſu, eſt*

ille fortis armatus, à Deo Marcionis fortiore ſuperatus, A *quomodo potuit colluctatorem & victorem ſuum ignorare? quomodo Chriſtum fortiorem, à quo ſuperatus eſt, potuit in Crucem agere? dico ergo non incredibile eſſe poteſtates diabolicas, Angelos olim bonos à Deo Creatore conditos, Chriſtum Dominum gloriæ crucifixiſſe, inſtigando Iudam & Iudæos ad hoc ſcelus.* APVD ME, *In textu non deprauato à Marcione.* IN GLORIA DOMINVM. *Circa Dominum.* DE SPIRITALIBVS. *Id eſt Angelis.* DE SÆCVLARIBVS. *Corporeis humanis.* PRINCIPALI. *Hebræo, non autem Gentibus; cum tamen Romanis militibus, ipſo Domino gloriæ teſtante, ſit traditus.* Tradetur, inquit, Gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendũ. ARCHIEREIBVS EIVS. *Principibus populi Iudæi, vt alibi diximus. Nam &* B *Herodes eum ſpreuit, & Pilatus in Metropoli Iudææ iudicauit, quo Præſide, procurante Iudæam, conſtituto à maximo principe ſæculi Cæſare, Chriſtus paſſus eſt.* SED VIS. *Loquitur Marcioni.* EODEM ET DEVS INSTRVMENTO. *Cur Creator noſter, & Apoſtolus Dei tui noui, eodem libro Eſa. ſententiam ſuam probant, cum Apoſtolus ſubiiciat:* Sicut ſcriptum eſt quod oculus non vidit? *Et rurſum:* Quis enim cognouit ſenſum Domini? Eſa. 40.13. *Quæ omnia alibi iam diximus; nec locos repetimus.*

Supereſt vt aliquid ex Paulo de Dei præſcientia circa gloriam noſtram, & propoſitum prædeſtinationis ſubtexamus. Paulus Epheſ. 1. 4. & ſeq. expreſſiſſime probat, non tantùm ante ſæcula, ſed ante quæcumque præuiſa merita, Deum Creatorem præſciſſe, prædeſtinaſſe, propoſuiſſe electis ſuis dare gloriam ſuam, per merita C *ignominioſæ mortis filij ſui; quod myſterium & arcanum occultiſſimum, ſolus ipſe, qui prædeſtinauit, nouit. Sic itaque Paulus:* Benedictus Deus, & Pater Domini noſtri, qui benedixit nos in omni benedictione ſpirituali in cœleſtibus, in Chriſto, *Capite prædeſtinatorum, & in capite libri ſcripto, in quo & corpus & membra, hoc eſt Eccleſia triumphans, electa vt Sol;* Sicut elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem: *Proſequitur Apoſtolus:* Vt eſſemus ſancti & immaculati in conſpectu eius in charitate. *Syr.* Et per charitatem præſignauit nos ſibi. id eſt electionis charactere prænotauit. *Quem totum* August. *locum Auguſtinus explicat lib. de Prædeſt. Sanctorum* D *cap. 18. vbi textum integrum refert:* Qui prædeſtinauit nos in adoptionem filiorum per Ieſum Chriſtum in ipſum: ſecundùm propoſitum voluntatis ſuæ, *Syr. vti placuit voluntati ipſius* In laudem gloriæ gratiæ ſuæ, in qua gratificauit nos in dilecto filio ſuo. *Syr. quam effudit ſuper nos dilectũ ſuum, id eſt eius merita & ſanguinem, vnde Paulus, Chriſtum indutos ait baptizatos,* In quo habemus redemptionem per ſanguinem eius, remiſſionem peccatorum, ſecundùm diuitias gratiæ eius, quæ ſuperabundauit in nobis, in omni ſapientia & prudentia; vt notum faceret nobis Sacramentum voluntatis ſuæ ſecundùm beneplacitum eius quod propoſuit in eo, in diſpenſatione plenitudinis temporum, inſtaurare omnia. *Syr. vt omnia denuò renouarentur.* In Chriſto, E quæ in cœlis, & quæ in terra ſunt, in ipſo: In quo etiã & nos ſorte vocati ſumus, *ſine merito,* prædeſtinati ſecundùm propoſitũ eius, qui operatur omnia ſecundùm conſilium voluntatis ſuæ: *Syr. & per eum electi ſumus, ſicut præſignauit nos & voluit ille, qui omnia facit iuxta decretum voluntatis ſuæ:* Vt ſimus in laudem gloriæ eius. *Ex quibus Auguſtinus probat efficaciter, æternam Dei Sapientiam electos prædeſtinaſſe ex mero propoſito bonæ voluntatis ſuæ, non autem* August. *ex meritis præuiſis.* Quis hæc audiat diligenter, & intelligenter, & audeat de hac quam defendimus, tam clara veritate dubitare? Elegit Deus in Chriſto ante mundi conſtitutionem membra eius: & quomodo eligeret eos qui nondum erant, niſi prædeſtinando? Elegit ergo prædeſtinans nos: numquid eligeret impios & immundos? Nam ſi quæſtio proponatur, vtrùm hos eligat, an potiùs Sanctos & immaculatos, quid horum reſpondeat quis requiratur, ac non ſtatim ferat pro Sanctis Immaculatiſque ſententiam? præſciebat ergo ait Pelagianus, qui futuri eſſent ſancti & immaculati per liberæ voluntatis arbitrium. & ideò eos ante mundi conſtitutionem, in ipſa ſua præſcientia, qua tales futuros eſſe præſciuit, elegit, &c. Intueamur ergo verba Apoſtoli atque videamus, vtrùm propterea nos elegerit ante mundi conſtitutioné, quia Sancti & Immaculati futuri eramus, an vt eſſemus? *Deinde repetit textum Pauli:* Vt eſſemus Sancti, &c. Non ergo quia futuri eramus, ſed vt eſſemus. Nempè certum eſt, nempè manifeſtum eſt: Ideò quippè tales eramus futuri, quia elegit ipſe, prædeſtinans, vt tales per gratiam eius eſſemus, &c. Secundùm placitum, inquit, voluntatis ſuæ: ne in tanto beneficio gratiæ Dei, placito gloriaremur voluntatis noſtræ: in qua gratificauit nos, &c. In qua vtique voluntate ſua, &c. Sic dictum eſt, gratificauit à gratia, ſicut iuſtificauit, dicitur à iuſtitia, &c. Secundùm bonam voluntatem ſuam, non ſecundùm noſtram: quæ bona eſſe non poſſet, niſi ipſe ſecundùm bonam voluntatem ſuam, vt bona fieret, ſubueniret, &c. Cernitis autem, proculdubio cernitis, quanta manifeſtatione Apoſtolici eloquij defendatur hæc gratia, contra quam merita extolluntur humana, tanquam homo aliquid prior det, vt retribuatur ei. S. August.

Et in Pſal. 150. totum ordinem prædeſtinationis ſic ſubtiliter ediſſerit, vbi de Pſalterio diuiſo in tres quinquagenas: Non fruſtra mihi videtur quinquageſimus eſſe de pœnitentia, centeſimus de miſericordia, & iudicio, centeſimus quinquageſimus de Laude Dei in ſanctis eius. Sic enim ad æternam beatamque tendimus vitam, primitus peccata noſtra damnando, deinde bene viuendo, *Supple tendimus.* Vt poſt condemnatam vitam malam, geſtamque bonam, mereamur æternam. Secundùm propoſitum enim occultiſſimæ iuſtitiæ bonitatiſque ſuæ, Deus quos prædeſtinauit, illos & vocauit: & quos vocauit, ipſos & iuſtificauit: quos autem iuſtificauit, ipſos & glorificauit. Prædeſtinatio noſtra, non in nobis facta eſt, ſed in occulto, apud ipſum, in eius præſcientia. Tria verò reliqua in nobis fiunt, vocatio, iuſtificatio, & glorificatio. Vocamur prædicatione pœnitentiæ. Sic enim cœpit Dominus euangelizare, Agite pœnitentiam, appropinquauit enim regnum cœlorum. Iuſtificamur in vocatione miſericordiæ, & timore iudicij. Hinc eſt quod dicitur, Deus in nomine tuo ſaluum me fac, & in virtute tua iudica me. Non timet iudicari, qui impetrauit antè ſaluari. Vocati, renuntiamus diabolo per pœnitentiam, ne ſubiugo eius remaneamus. Iuſtificati, ſanamur per miſericordiam, ne iudicium timeamus. Glorificati, tranſimus in vitam æternam, vbi Deum ſine fine laudabimus. Ad hoc pertinere arbitror quod Dominus ait, ecce eiicio dæmonia, & ſanitates perficio hodie & cras, & tertia die conſummor. Quod etiam in triduo ſuæ Paſſionis, & dormitionis, & euigilationis oſtendit. Crucifixus eſt enim, & ſepultus, & reſurrexit. In cruce de principibus & poteſtatibus triumphauit, in ſepulchro requieuit, in reſurrectione exultauit. Pœnitentia cruciat, iuſtitia tranquillat, vita æterna glorificat. Pœnitentiæ vox eſt, S. August.

miſerere mei Deus ſecundùm magnam miſericordiam tuam, & ſecundùm multitudinem miſerationum tuarum, dele iniquitatem meam. Hæc offert ſacrificium Deo ſpiritum contribulatum, cor contritum & humiliatum quod Deus non ſpernit. Iuſtitiæ Chriſti vox eſt in electis ſuis, miſericordiam & iudicium cantabo tibi Domine, pſallam & intelligam in via immaculata, quandò venies ad me. Per miſericordiam quippè adiuuamur ad faciendam iuſtitiam, vt ſecuri ad iudicium veniamus, vbi diſperduntur de ciuitate Domini omnes qui operantur iniquitatem. Quo verſu Pſalmus iſte concluditur, & vitæ æternæ vox eſt. Laudate Dominum in ſanctis eius. *Quo Pſalmus centeſimus quinquageſimus inchoatur.*

2. Dei ſcientia occulta videt. 4. Cont. Marc. cap. 33. à m.

Luc 16.15. Hier. 11. 20.

SI & adiicit, *Scit autem Deus corda veſtra;* Illius Dei vim commemorabat, qui lucernam ſe pronuntiabat, *Scrutantem renes & corda.*

DEI SCIENTIA. II. SCHOLIA.

ADIICIT, *Luc. 16. 15.* Vos eſtis qui iuſtificatis vos coram hominibus, Deus autem nouit corda veſtra. ILLIVS DEI, *Creatoris: vt videat Martion Chriſtum eius eſſe filium, prophetis eiuſdem conſentientem.* SCRVTANTEM. *Ier. 11. 20.* Tu autem Domine Sabaoth qui iudicas iuſtè; & probas renes & corda. LVCERNAM. *Se dixit voce Dauidica 2. Reg. 22. 29. Iuxta omnes verſiones:* Quia tu lucerna mea Domine: & tu Domine illuminabis tenebras meas. *Et Pſaltes Pſal. 7.* Scrutans corda & S. Auguſt. renes Deus. *In quem locum Aug. Simul iungens lucernam & ſcrutinium,* Iudica me Domine ſecundùm iuſtitiam meam, & ſecundùm innocentiam meam ſuper me. Quo additamento demonſtrat; id ipſum quòd anima iuſta eſt & innocens, non per ſe habere, ſed per illuſtrantem & illuminantem Deum. De hac enim dicit in alio pſalmo 17. tu illuminabis lucernam meam Domine. Et de Ioanne dicitur, *De quo Pſaltes, paraui lucernam Chriſto meo,* Quia non erat ille lumen, ſed teſtimonium perhibebat de lumine. *De quo Pſal. 118. Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis; de quo & Sophon. ſcrutabor Ieruſalem in lucernis.* Ille erat lu- S Auguſt. cerna ardens & lucens. Lumen ergo illud, vnde animæ tanquam lucernæ accenduntur, non alieno, ſed proprio ſplendore præfulget. quod eſt ipſa veritas. Ita ergo dicitur, ſecundùm iuſtitiam meam, &c. Super me: tanquam ſi lucerna ardens & lucens, diceret: Iudica me ſecundùm flammam quæ ſuper me eſt: id eſt non quæ ſum ego, ſed qua fulgeo accenſa de te, &c. *De ſcrutatione autem renum & cordium ſic ibidem:* S. Auguſt. Scrutatur corda & renes Deus, videns omnium cogitationes, *Sciens Ieſus cogitationes eorum, &c. Ipſe ſciebat quid eſſet in homine. Vt quid cogitatis mala in cordibus veſtris?* Quæ nomine cordis ſignificatæ ſunt, & delectationes quæ nomine renum intelliguntur. Rectè quippè temporalium & terrenarum rerum delectatio renibus tribuitur, quia & ipſa pars eſt inferior hominis, & ea regio eſt, vbi carnalis generationis voluptas habitat, per quam in hanc ærumnoſam, & fallacis lætitiæ vitam, per ſucceſſionem prolis natura humana transfunditur. Scrutans ergo cor noſtrum Deus, & perſpiciens ibi eſſe, vbi eſt theſaurus noſter, id eſt in cœlis; ſcrutans etiam renes, & perſpiciens nos non acquieſcere carni & ſanguini, ſed delectari in Domino: diligit iuſtum in ipſa conſcientia, coram ſe, vbi nullus hominum videt, ſed ſolus ille qui perſpicit quid quiſque cogitet, & quid quemque delectet. Finis enim curæ delectatio eſt: quia eò quiſque curis & cogitationibus nititur, vt ad ſuam delectationem perueniat. Videt igitur curas noſtras, qui ſcrutatur cor; videt autem fines curarum id eſt delectationes, qui perſcrutatur renes: vt cùm inuenerit, non ad concupiſcentiam carnis, neque ad concupiſcentiam oculorum, neque ad ambitionem ſæculi, quæ omnia tranſeunt tanquam vmbra, inclinari curas noſtras: ſed ad gaudia rerum æternarum ſuſtolli, quæ nulla commutatione violantur, dirigat iuſtum, ſcrutans corda & renes Deus. Opera enim noſtra quæ factis & dictis operamur, poſſunt eſſe nota hominibus, ſed quo animo fiant, & quo per illa peruenire cupiamus, ſolus ille nouit, qui ſcrutatur corda & renes Deus. *Nathanaëlis cor & renes ſcrutabatur latentis in Adam ſub ficu, qui vt lucerna Patris omnia videns, dicebat Ioan. 1.* Cùm eſſes ſub ficu vidi te. *De quo ſic Aug. Ser. 10. de Verb. Do. in f.* Videt te Chriſtus in vmbra tua; non te videbit in luce ſua? *Id eſt, ſi in peccato te vidit occulto, & tui miſertus eſt, quantò magis in luce gratiæ & gloria te videbit oculo paterno,* Quid eſt enim cum eſſes ſub arbore fici, vidi te? &c. Recordare originale peccatum Adæ, in quo omnes morimur. Quando primò peccauit, de foliis ficulneis ſuccinctoria ſibi fecit, ſignificans in illis foliis pruritum libidinis, quo peccando peruenit. Inde naſcimur, ſic naſcimur, in carne peccati naſcimur, quā ſola ſanat ſimilitudo carnis peccati. Ideo miſit Deus filium ſuum in ſimilitudinem carnis peccati. Inde venit, ſed ſic non venit. Non enim Virgo libidine, ſed fide concepit. Venit in virginem qui erat ante virginem. Quam creauit elegit, quam eligeret, creauit: attulit virgini fœcunditatem, non abſtulit integritatem, qui ergo ſine pruritu foliorum ficus venit ad te cùm eſſes ſub arbore fici, vidit te, parat te videre ſublimiter, à quo viſus es miſericorditer. *Et paulo ſupra:* Fuge ad præſentem, ne ſentias venientem. Præſume te viſurum benè viuendo, à quo videris & malè viuendo. Malè enim viuendo, videri potes, videre non potes. Benè autem viuendo, & videris, & vides. Quantò enim te familiarius videbit, qui coronat dignum, qui miſericorditer vidit vt vocaret indignum?

3. Dei ſcientiam infamat Marcion ſcripturam corrumpens, & myſterium multiformis gratiæ Dei, non poteſtatibus mundi, ſed ipſi Deo Creatori occultum fuiſſe blaſphemans. 5. Cont. Marc. cap. 18. in p.

a DAtam ſibi, inquit Apoſtolus, *Gratiam nouiſſimo omnium, illuminandi omnes: quæ diſpenſatio Sacramenti occulti ab æuis in Deo, qui omnia condidit.* Rapuit hæreticus, in præ- a Epheſ. 3.8. & ſeq.
poſitionem, & ita legi fecit, *Occulti ab æuis Deo, qui omnia condidit.* Sed emicat falſum infert enim Apoſtolus, *Vt nota fiat principatibus & poteſtatibus, inſuper cæleſtibus, per Eccleſiam, multifaria ſapientia Dei.* Cuius dicit principatibus, & poteſtatibus? Si Creatoris, quale eſt vt principatibus & poteſtatibus eius oſtendi voluerit Deus ille ſapientiam ſuam, ipſi autem non? quando nec poteſtates ſine ſuo principe potuiſſent quid cognoſcere. Aut ſi ideo Deum non nominauit hîc, quaſi in illis & princeps ipſe reputetur: ergo & *Occultatum Sacramentum principatibus, & poteſtatibus eius, qui omnia condidit*, pronuntiaſſet; proinde in illis deputans ipſum. Quòd ſi illis dicit occultatum, illi debebat dixiſſe manifeſtum: Ergo non Deo erat occultatum, ſed in Deo omnium conditore; occultum autem principatibus & poteſtatibus eius. b *Quis enim nouit ſenſum Domini, aut quis conſiliarius ei fuit!* Hîc ca- b Rom. 11. 34.
ptus hæreticus fortaſſe mutauit, vt dicat Deum ſuum ſuis poteſtatibus, & principatibus notam facere voluiſſe diſpenſationem ſui Sacramenti, quam ignoraſſet Deus conditor omnium, Et quò competebat prætendere ignorantiam Creatoris extranei, & longa ſeparatione diſcreti, quum domeſtici quoque ſuperioris Dei neſciſſent? tamen & Creatori notum erat futurum. An non vtique notum, quod ſub cœlo, in terra eius habebat reuelari? Ergo ex hoc confirmatur, quod ſuprà ſtruximus. Si enim Creatori cogniturus erat quandoque occultum illud Dei ſuperioris Sacramentum, & ita ſcriptura habebat, *Occulti Deo, qui omnia condidit;* Sic inferre debuerat, *Vt nota fiat illi multifaria ſapientia Dei;* Tunc & poteſtatibus, & principatibus cuiuſcumque Dei, cum quibus ſciturus eſſet Creator. Adeò ſubſtractum conſtat, quod & ſic veritati ſuæ ſaluum eſt.

DEI SCIENTIA. III. SCHOLIA.

DATAM SIBI: *Epheſ. 3. 8.* Mihi omnium A ſanctorum minimo data eſt gratia hæc, in Gentibus Euangelizare inueſtigabiles diuitias Chriſti, & illuminare omnes, quæ ſit diſpenſatio Sacramenti abſconditi à ſæculis in Deo qui omnia creauit. Vt innoteſcat principatibus, & poteſtatibus, in cæleſtibus, per Eccleſiam multiformis ſapientia Dei. *Syr. Sapientia Dei differentiis plena*, Secundùm præfinitionem ſæculorum, quam fecit in Chriſto Ieſu Domino noſtro. *Quem locum Doctor Angelicus ſic exponit Lect. 3.* Magni, inquit, ſunt, quibus innoteſcit, quia ſanctis Angelis, per quos diriguntur, & defenduntur ſancti. Per quid autem eis innoteſcat, multiformis ſapientia Dei, B ſubdit dicens: per Eccleſiam, quod quidem magnam habet difficultatem. Nam Gloſſa habet: id eſt per Apoſtolos in Eccleſia prædicantes. Vnus quidem intellectus eſſe poteſt, quia videmus in cœlo Angelos ſuperiores, qui immediatè illuminantur à Deo, illuminare & docere inferiores Angelos, qui non immediatè illuminantur ab eo. Non videtur ergo irrationabile, quod Apoſtoli illuminati immediatè à Deo, ſecundùm illud Io. 1. Vnigenitus filius, qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarrauit, vt doceant Angelos. Verùm edocti quidem ſunt Apoſtoli à Chriſto immediatè quantùm ad humanam naturam: Angeli autem immediatè, naturam diuinam vident, etiam inferiores, aliàs non eſſent C beati: cùm in ſola viſione diuinæ eſſentiæ rationalis Creaturæ beatitudo conſiſtat. Et quidem licet inter natos mulierum non ſurrexerit maior Ioanne Baptiſta, tamen qui minor eſt in regno cœlorum maior eſt illo Matthæi 11. Dicere autem quòd dæmones, *Id eſt principatus & poteſtates eiectæ de cœlis* doceantur ab hominibus, hoc abſque præiudicio credibile eſt. Sed quod beati, qui immediatè verbum conſpiciunt, quod eſt ſpeculum ſine macula,

in quo relucent omnia, à viatoribus doceantur, dici non debet. Dicendum ergo eſt vt dicit gloſſa, quod per Apoſtolos innotuit Angelis: non quòd Angeli didicerint ab eis, ſed in eis. Nam ſicut dicit Auguſtinus, ſuper Gen. ad lit. Deus antequam creaturas crearet: ante dico, ordine naturæ, non S. Auguſt.
temporis, cùm ſecundùm tempus ſimul omnia ſint creata: rationes rerum naturalium mentibus indidit Angelorum, quibus fit, vt Angeli dupliciter res naturales cognoſcerent, in Verbo ſcilicet, cognitione matutina; & in naturis propriis, cognitione veſpertina. Vlteriùs notandum eſt, quòd ſunt quædam rationes myſteriorum gratiæ, totam creaturam excedentes, quæ non ſunt inditæ mentibus Angelorum, ſed in ſolo Deo ſunt occultæ. Et ideo Angeli neque in ſeipſis, nec etiam in Deo, eas cognoſcunt, ſed tantùm, cùm in effectibus explicantur, & ſic eas Apoſtolis à Deo reuelatas, & ab eis explicatas cognouerunt. Sicut domus in mente artificis latens, cum extruitur innoteſcit.

Aliter item explicat; vt Incarnationis myſterium prius ab æterno, ſoli Deo notum, per totam Eccleſiam cæleſtem, id eſt in omni curia cœlorum ſit manifeſtata Angelis. Rurſum quærit vtrum ab exordio mundi hoc myſterium innotuerit Angelis, & refutat Magiſtrum Sententiarum, dicentem, notum fuiſſe maioribus, non vero minoribus quod Eſaiæ 63. minores interrogent; quis iſte qui venit de Edom? Et ſequitur Dionyſium, qui notat bis interrogaſſe Angelos, inferiores quidem in Pſalmo: quis eſt iſte Rex gloriæ, cui non Deus, ſed alius reſpondet: Dominus virtutum ipſe eſt rex gloriæ. Secundo apud Eſaiam ſuprà: cui Deus ipſe immediatè reſpondet: Ego qui loquor iuſtitiam, & propugnator ad ſaluandum. Vnde concludit D. Thomas: Vult ergo Dionyſius quòd vterque aliquid ignorauerunt, & vterque aliquid ſciuerunt. Quia à principio omnes ſciuerunt myſterium Incarnationis in

generalı; ſed rationes in ſpeciali didicerunt tempore procedente, ſecundùm quod in effectibus extrinſecis explicabantur.

S. Auguſt. *Quòd autem Deus conditor omnium ignorauerit myſterium, aut quodcumque aliud naturæ vel gratiæ opus, cuius opifex eſt, Marcionis blaſphemia eſt. quam lubet Auguſtini verbis explodere. Sic itaque libro quinto de Geneſi ad litteram capite 18. & 19.* Huius, inquit, vniuerſæ Dei creaturæ multa non nouimus, ſiue quæ in cœlis ſunt, altiùs quàm vt noſter ſenſus ea poſſit attingere: ſiue quæ in regionibus terrarum ſunt fortaſſis inhabitabilibus: ſiue quæ deorſum latent, vel in profundo abyſſi, vel in occultis finibus terræ. Hæc igitur antequam fierent, vtique non erant. Quomodo ergo Deo nota erant, quæ non erant? & rurſus, quo modo ea faceret, quæ ſibi nota non erant? Non enim quicquam fecit ignorans. Nota ergo fecit, non facta cognouit. Proindè antequam fierent, & erant, & non erant. Erant in Dei ſcientia, non erant in ſua natura: ac per hoc, factus eſt dies ille, *Natura Angelica*, Cui vtroque modo innoteſcerent, & in Deo, & in ſeipſis Illa velut matutina, ſiue diurna cognitione, hæc verò velut veſpertina; ipſi autem Deo non audeo dicere alio modo innotuiſſe cùm ea feciſſet, quàm illo quo ea nouerat vt faceret, apud quem non eſt commutatio, nec momenti obumbratio. Non ſanè propter inferiorum ſcientiam nuntiis indiget; *Viden vt Tertulliano reſpondet an non vtique notum quod ſub cœlo, in terra eius habebat reuelari?* Quaſi per eos fiat ſcientior: ſed illo ſimplici ac mirabili modo nouit omnia ſtabiliter, atque incommutabiliter. Habet autem nuntios, propter nos, & propter ipſos: quia illo modo Deo parere, & aſſiſtere, vt eum de inferioribus conſulant, eiuſque ſupernis præceptis & iuſſis vt obtemperent, bonum eſt eis in ordine propriæ naturæ atque ſubſtantiæ. Nuntij autem Græcè Angeli dicuntur, quo nomine generali vniuerſa illa ſuperna ciuitas nuncupatur, quem primum diem conditum exiſtimamus. Nam nec illud eos latuit A myſterium regni cœlorum, quod opportuno tempore reuelatum eſt pro ſalute noſtra, quo ex hac peregrinatione liberati, eorum cœtui coniungamur. Neque hoc ignorarent, quandoquidem ipſum ſemen quod opportuno tempore aduenit, per ipſos diſpoſitum eſt in manu mediatoris Gal. 3. id eſt in eius poteſtate, qui Dominus eorum eſt, & in forma Dei, & in forma ſerui. Dicit item Apoſtolus Epheſ. 3. mihi autem minimo, &c. Sic ergo fuit hoc abſconditum à ſæculis in Deo, vt tamen innoteſceret principibus & poteſtatibus in cœleſtibus per Eccleſiam multiformis ſapientia Dei: Quia ibi primitùs Eccleſia, quò poſt reſurrectionem & iſta Eccleſia cõgreganda eſt, vt ſimus æquales Angelis Dei. B Illis ergo à ſæculis innotuit, quia omnis creatura non ante ſæcula, ſed à ſæculis. Ab ipſa enim *multiformi ſapientia*, Exorta ſunt ſæcula, & ipſa à ſæculis, quoniam initium eius, initium ſæculorum eſt: Vnigenitus autem ante ſæcula, per quem facta ſunt ſæcula. Hebr. 1. Ideóque ex perſona Sapientiæ Prou. 8. Ante ſæcula, inquit, fundauit me, vt in ea faceret omnia, cui dictum eſt Pſalmo 103. Omnia in Sapientia feciſti. Quod autem non in Deo tantùm innoteſcit Angelis, quod abſconditum eſt, verùm etiam hic eis apparet, cùm efficitur atque propalatur, idem Apoſtolus ita teſtis eſt 1. Tim. 3. & ſine dubio, inquit, magnum eſt pietatis Sacramentum, quod manifeſtatum eſt C in carne, iuſtificatum eſt in ſpiritu, apparuit Angelis, prædicatum eſt in gentibus, creditum eſt in mundo, aſſumptum eſt in gloria. Et niſi fallor, mirum eſt, ſi non omnia quæ dicitur Deus tanquam ad præſens tempus cognoſcere, ideò dicitur, quia cognoſci facit, ſiue ab Angelis, ſiue ab hominibus. Modus quippè iſte locutionis, cùm per efficientem, id quod efficitur, ſignificatur, crebrò eſt in ſcripturis ſanctis: maximè cùm de Deo aliquid dicitur, quod ei ad proprietatem locutionis non conuenire, præſidens mentibus noſtris ipſa veritas clamat. *Deum verò ſcientiarum Dominum aliquid ignorare, Marcion inſipien. clamat.*

DEI VOLVNTAS.

1. Voluntas Dei præcipua, & maxima, verſatur circa ſalutem electorum, quos adoptauit in filios & hæredes regni ſui. De orat. cap. 4. in m.

Math. 6. 10. PEtimus ſubſtantiam & facultatem voluntatis ſuæ ſubminiſtret nobis, vt ſalui ſimus & in cœlis & in terris: quia ſumma eſt voluntatis eius, ſalus eorum quos adoptauit. Eſt & illa Dei voluntas, quam Dominus adminiſtrauit prædicando, operando, ſuſtinendo.

DEI VOLVNTAS. I. SCHOLIA.

PETIMVS. *In Oratione dominica*, Fiat voluntas tua, ſicut in cœlo, & in terra SVBSTANTIAM. *Quaſi tota ſubſtantia, & ſumma voluntatis eius ſit, vt quos in terra adoptat in filios, in cœlo velit heredes facere bonorum ſuorum. Nec præteribo, imò moroſius inſiſtam ſententia grauiſſima Tertulliani, quæ bonitati diuinæ, ſeu bonæ voluntati eius circa filios adoptionis gratulatur.* SVMMA EST VOLVNTATIS EIVS, SALVS EORVM QVOS ADOPTAVIT. *Quaſi nil ſic exoptet Deus, quàm ſalutem electorum ſuorum quam Chriſtus Dominus negotiatus eſt, ſermonibus, miraculis, & paſſione crucis. Et quidem ad paſſionem & mortem Chriſti pro ſalute totius mundi, quam Tertullianus hic dixit* Summam eſſe voluntatis eius quos adoptauit: *Copioſiſſimè & ſæpiùs ex Patribus Conciliiſque ſcripſimus. Quo ſenſu totum* D *mundum intellexerit Auguſtinus nempè vel de Eccleſia & fidelibus toto mundo diſperſis & per baptiſmi gratiam adoptatis, vel de omnibus electis. Legendus Auguſtinus contra Donatiſtas poſt Collationem. Et Ep. 48. ad Vincentium. tract. 47. 52 55. 87. 107. 110. In Euang. Io. & tract. 1 & 5. in Ep. Io lib. 11 Cont. Fauſtum cap 8. 21. de Ciuit. cap. 24. & lib. 22. cap. 24. & lib. 6. Cont. Iulianum. Et ibid. cap. 4. cùm dixiſſet ex 2 Cor. 5.* Auguſt. Quoniam vnus pro omnibus mortuus eſt: ergo omnes mortui ſunt. Impingo, inquit, inculco, infercio recuſanti; accipe, ſalubre eſt, nolo moriaris: vnus pro omnibus mortuus eſt, ergo omnes mortui ſunt. Vide quia conſequens eſſe voluit, vt intelligantur omnes mortui, ſi pro omnibus mortuus eſt. *Ad cuius loci plenum ſenſum, aduerte lector hic probare velle contra Iulianum Pelagia-*

num negantem paruulos peccatum originale contraxiſſe, ipſos in Adam mortuos, cùm dicat Paulus Chriſtum pro omnibus mortuum, omneſque proinde mortuos, ac per conſequens infantes, qui vt reuiuiſcant, omnes indigent morte Chriſti. ita omnes mortuos viuificante, vt nullus omnino omnium mortuorum reuiuiſcat, niſi cui beneficium mortis eius, vt ait Concil. Trident. fuerit communicatum, quod ſacra Synodus ex ipſo Auguſtino deprompſit eodem lib. 6. cap. 5. ſic fante. & verba præmiſſa Pauli explicante: Scimus, inquit Apoſtolus, quod à nobis ſæpiſſimè repetendum eſt, quoniam vnus pro omnibus mortuus eſt, *Et paſſus, quod omnes pati meruerant:* Ergo omnes mortui ſunt: & pro omnibus mortuus eſt, vt qui viuunt, iam non ſibi viuant, ſed ei qui pro omnibus mortuus eſt, & reſurrexit. Illi ergo viuunt, *Non omnes mortui, nec enim omnium eſt fides, ex qua non omnis, ſed ſolus iuſtus viuit.* Pro quibus, vt viuant, mortuus eſt qui viuebat. Quod apertiùs ita dicitur: illi ſunt à mortis vinculo liberati, pro quibus mortuus eſt inter mortuos liber. Pſal 87. Vel ſic multò apertiùs: illi ſunt liberati à peccato pro quibus mortuus eſt, qui nũquam fuerat in peccato. Et cùm ſemel ſit mortuus, *Sufficienter ſcilicet, ex parte ſua, ex valore pretij, pro omnibus hominibus iuxta Conſtitutionem Innocentij X.* Tamen pro vnoquoque tunc moritur, *Efficienter exhibendo beneficium ſuæ paſſionis, quod non omnibus applicatur, iuxta Concil. Tridentinum,* Quando in eius morte, quantælibet ætatis fuerit, baptizatur: id eſt, tunc ei proderit mors eius, qui fuerat ſine peccato, quando in morte eius baptizatus, mortuus fuerit etiam ipſe peccato, qui mortuus fuerat in peccato. *Quatuor itaque ex Paulo & Aug. eius interprete, omnium genera, ſiue generalitates agnoſco. Primò, vniuerſaliſſimam, qua omnes, excepto Chriſto & Maria. etiam infantes in Adam efficienter mortui ſunt. 2. Generalitas pariter omnium, pro quibus Chriſtus ex ſe ſufficienter mortuus eſt. 3. Omnium fidelium, etiam poſtea damnatorum, pro quibus efficaciter mortuus eſt, quibus pretium ſuæ mortis applicauit. 4. Omnium prædeſtinatorum, qui propriiſſimè filij adoptionis ſunt. Auguſtinus porrò eodem lib. 6 contra Iul cap. 5. ex Rom. 5.* Sicut per vnius delictum in omnes homines ad condemnationem; ita & per vnius iuſtificationem in omnes homines ad iuſtificationem vitæ. Ideo, inquit, & ibi omnes, & hîc omnes: quia nemo ad mortem, niſi per illum, *Adam:* Nemo ad vitam, niſi per iſtum; *Scilicet Chriſtum. & hic eſt verus Apoſtoli ſecundum Auguſtinum ſenſus.*

August.

Sed heu, quanti etiam baptizati, quos Deus antecedenti voluntate ſaluos fieri voluit, quibus reipsâ, efficacia ſanguinis Chriſti fuerat applicata; voluntariè à Deo recedentes miſerè pereunt, de quibus Gregorius magnus homil. 26 in Euangelia. Quod, inquit, de antiquo hoſte generis humani Dominus dicit: Iob 40. Abſorbebit fluuium, & non mirabitur: & habet fiduciam quòd influat Iordanis in os eius. Quis enim per fluuium deſignatur, niſi humani generis fluxus? &c Quid per Iordanem, niſi baptizatorum forma ſignatur? quia enim in Iordanis flumine ipſe author redemptionis noſtræ baptizari dignatus eſt, rectè Iordanis nomine eorum multitudo exprimitur, qui intra Sacramentum baptiſmatis continentur. Antiquus ergo hoſtis generis humani fluuium abſorbuit, quia à mundi origine, vſque ad Redemptoris aduentum, vix paucis electis euadentibus, in ventrem ſuæ malitiæ genus humanum traxit. De quo rectè dicitur; abſorbebit fluuium, & non mirabitur; quia pro magno non habet, cùm infideles rapit. *Et quantuli tamen ſunt, quoad numerum, fideles, reſpectu innumeræ turbæ infidelium?* Sed graue eſt valdè quod ſubditur: & habet fiduciam, &c. Quia poſtquàm infideles quoſque à mundi origine rapuit, adhuc ſe poſſe decipere etiam fideles præſumit. Nam ore peſtiferæ perſuaſionis eos quotidie deuorat, in quibus à confeſſione fidei reproba vita diſcordat. *De quibus paulo ſuprà dixerat:* Nos ſignati ſumus, ſed ſi fidem noſtram operibus ſequimur. Ille etenim verè credit, qui exercet operando quod credit. Quod contra de his qui fidem nomine tènus retinent, Paulus dicit: confitentur ſe noſſe Deum, factis autem negant. *Et quàm multos, & multò plures abſorbet draco etiam de vocatis ad fidem. & in Iordane, id eſt baptiſmo iuſtificatis, quorum vita & opera à fide diſcordant, qui ſeipſos vana ſpe magna illius miſericordiæ, & copioſa apud Chriſtum redemptionis peſtiferâ Draconis perſuaſione. Vrgent iterum.* Deo adulantes: & ſibi lenocinantes. *Non ſtare per Deum qui adeo vult, vt etiam ingratiſſimæ Synagogæ exprobret Matth. 23. 37* Quoties volui congregare filios tuos, ſicut gallina congregat pullos ſuos, & noluiſti? *Primò enim per Prophetas, miracula, & verba ſua, tanquam externas medicinas, & voluntate ſigni voluit congregare. Secundò non omnes omnino, ſed omnes quos voluit, renitente Synagogâ, collegit. Ita Aug. Enchir. 97. Ep. 107 ad Vitalem. & libro. 1. Operis imperfecti Cont. Iulianum. Vbi ait;* Parum de re tanta cogitant, vel ei cogitandæ non ſufficiunt, qui putant Deum omnipotentem aliquid velle, & homine infirmo impediente, non poſſe. Sicut certum eſt, Ieruſalem filios ſuos ab illo colligi noluiſſe, ita certum eſt eum, etiam ipsâ nolente, quoſcumque eorum voluit collegiſſe: Deus enim, ſicut homo Dei dixit Ambroſius, quos dignatur vocat, & quem vult religioſum facit. *Idem habet Fulgentius lib. 2. de remiſſ. pecc. cap. 2.* Illa reſiſtere voluit omnipotenti, nec valuit: quia Deus, ſicut ſcriptum eſt, omnia quæcumque voluit fecit. *Concilium Trid. ſeſſ. 6. cap. 1. & 2 ſic intelligit, Deum velle omnes ſaluos fieri. & pro omnibus redimendis miſiſſe filium, vt redemptionis & ſalutis gratiam non ad ſolos Iudæos reſtringat, ſed ad gentiles quoque extendat; licet non ſingulis, ſed his tantùm quibus applicatur, proficiat.* Vnuſquiſque agnoſcat, & fateatur, quòd cùm omnes homines in præuaricatione Adæ innocentiam perdidiſſent; facti immundi, & vt Apoſtolus inquit, naturâ filij iræ, vſqueadeò ſerui erant peccati. & ſub poteſtate diaboli ac mortis, vt non modò GENTES, per vim naturæ, ſed ne IVDÆI quidem per ipſam etiam literam legis Moyſi, inde liberari, aut ſurgere poſſent; tametſi in eis liberum arbitrium minimè extinctum eſſet, viribus licet attenuatum, & inclinatum. *Et cap. 2.* Quo factum eſt, vt cœleſtis pater, Pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis, Chriſtum Ieſum filium ſuum, & ante legem, & legis tempore, multis ſanctis Patribus declaratum ac promiſſum, cùm venit beata illa plenitudo temporis, ad homines miſerit, vt IVDÆOS qui ſub lege erant, redimeret, & GENTES, quæ non ſectabantur iuſtitiam, iuſtitiam apprehenderent, atque OMNES, *Id eſt vterque populus, tam Iudæus, quàm Gentilis,* adoptionem filiorum reciperent. Hunc propoſuit Deus propitiatorem per fidem in ſanguine ipſius pro peccatis noſtris; non ſolum autem pro noſtris *Qui Iudæi ſumus, ait Ioannes 1. 2.* Sed etiam pro totius mũdi. *Id eſt populo Gẽtili toto mundo diſperſo. Quod ſequentia manifeſtè declarãt, non eſſe intelligẽdum de omnibus hominibus in indiuiduo, quaſi ſingulis ſit applicata*

S. August.

demptio. Ita enim cap. 3. S. Synodus. Verùm, & ſi ille pro omnibus mortuus eſt, non OMNES TAMEN, Mortis eius beneficium recipiunt, SED II DVMTAXAT, quibus meritum paſſionis eius communicatur. Nam ſicut reuerà homines niſi ex ſemine Adæ propagati naſcerentur, non naſcerentur iniuſti; cùm ea propagatione, per ipſum, dum concipiuntur, propriam iniuſtitiam contrahant: Ita niſi in Chriſto renaſcerentur, numquam iuſtificarentur. *Propriam & ſibi communicatam iuſtitiam accipientes*: Cùm eà renaſcentiâ, per meritum paſſionis eius, gratia, qua iuſti fiunt, illis tribuatur. *Quod ex Auguſtino Epiſtola 89. deſumptum notatur hic in Concilij margine.* (S. Aug.) *Concilium autem Valentinum 3. cap. 4. ſub Leone 4. congregatum, errorem intolerabilem cenſuit, vbi de redemptione ſanguinis Chriſti agit.* Propter nimium errorem, qui de hac cauſa exortus eſt: Itaut quidam, ſicut eorum ſcripta indicant, etiam pro illis impiis, qui à mundi exordio, vſque ad paſſionem Domini in ſua impietate mortui, & æterna damnatione puniti ſunt, effuſum definiant, &c. *Nos fatemur cum Pſalte, quòd Deus Pater*, Redemptionem miſit populo ſuo: *Populo inquam ſuo, id eſt ad fidem vocato, vel vocando, tam ante, quàm poſt Chriſti aduentum, tam Iudæo, quàm Gentili, & eorum ſingulis, quibus fides, vel aliqua gratia ſpiritualis per Chriſti ſiue venturi, ſiue iam mortui, merita collatum eſt, licet poſtea prolapſi, in peccato mortui ſint. Cùm nec dubium ſit, etiam Iudæ traditori, per Chriſti merita magnam Apoſtolatus gratiam, aliaque plurima dona ſupernaturalia fuiſſe congeſta. Profitemur non modò ſufficienter pro vno mundo, ſed mille mundis paſſum Chriſtum, cuius vel vnica lacryma pro omnium, & ſingulorum delictis iuſtitiæ diuinæ ſatisfacere potuiſſet. Actiones enim ſuppoſitorũ ſunt, & Chriſti ſuppoſitum erat diuinum, ac proinde actiones, & paſſiones eius theandricæ, pretij infiniti: ſed abſolute negamus*, Copioſam apud illum redemptionem, *Id eſt in ſe, ex parte Chriſti conſideratam, ſingulis fuiſſe applicatam. Vide Proſperum lib. 1. de Vocatione Gent. cap. 12. vbi inducit obiicientes illud Apoſtoli, Vult omnes homines, &c. Quod probat Eccleſiam implere, & implendo, docere nos, germanam huius loci interpretationem, dum orat pro omni hominum genere, & principibus, & plebeiis; & Iudæis, & Gentilibus; ſchiſmaticis & hæreticis. Item libro 2. cap. 2. Ex Math. 28. Docete omnes Gentes. Marc. 16. prædicate Euangeliũ vniuerſæ creaturæ. Ad Titum 2. Apparuit gratia Dei Saluatoris omnibus hominibus. 1. Io. 2. non pro noſtris tãtùm, ſed & pro totius mundi. Et eodem libro 2. cap. 3. Ex Act. 16 notat diſpoſitos Apoſtolos ire in Bythiniã, à Deo impeditos, quibus tamen priùs iuſſum fuerat omnes gentes docere. S. Fulgentius de Incar. & gratia Chri. cap. 7.* Dicant, ſi poſſunt, hi qui hoc diuinæ iuſtitiæ, & bonitati contrarium æſtimant, cur is qui omnes homines vult ſaluos fieri, &c. Tam multas virtutes fecit in Corozaïm, & Betſaïda, & nullam harum in Tyro, & Sidone facere voluit; vbi ſi factæ fuiſſent, ſicut ipſe teſtatur, forſitan in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſent? Aut cur in Aſia, & Bythinia Apoſtolum vetuit verbum ſalutis annuntiare? *Et quidem humano more, vt frequens eſt ſcripturæ idioma, hic Chriſtus loquebatur; duritiam Iudæorum exprobrans, præ Gentilibus; ſicut vulgo ingratis dicitur, & duris corde, melius Turca benefactis meis reſponderet; Barbari alicuius cor emolliſſem; &c. Nam certum eſt, quòd ſi exteriùs tantùm miracula feciſſet coram Tyriis, & nullam interiùs in corde gratiam efficacem dediſſet, quam nulli ex iuſtitia debet, non magis quàm Iudæi ad pœnitentiam conuerſi fuiſſent. Idem D. Fulgentius præcitato libro, cap. 21. fuſiſſimè exponit*: Omnes, quos Deus vult ſaluos fieri, ſine dubitatione ſaluantur; nec poſſunt ſaluari, niſi quos Deus vult ſaluos fieri, &c. Quia hæc ſalus non illis ex humana voluntate naſcitur, ſed ex Dei bona voluntate præſtatur, verumtamen in his omnibus hominibus, quos Deus vult ſaluos facere, non totum omninò genus ſignificatur hominum, ſed omnium vniuerſitas ſaluandorum. Ideò autem omnes dicti ſunt, quia ex omnibus hominibus, omnes iſtos diuina bonitas ſaluat, id eſt ex omni gente, conditione, ætate, ex omni lingua, ex omni prouincia. In his omnibus ille ſermo noſtri Redemptoris impletur, quo ait; cùm exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum. Quod non ideò dixit, quia omnia omnino trahit, ſed quia nemo ſaluus ſit, niſi quem ipſe traxerit. *Deinde ex Ioël. 2. & Act. 2. effuſum dicit de ſpiritu ſuper omnem carnem; vt intelligat ſuper illos homines, quos vult Deus ſaluos fieri. Et Rom. 11. conclusiſſe Deum omnia in incredulitate, vt omnium miſereatur, cùm tamen gratiam fidei non det omnibus infidelibus. Et Rom. 5. per vnius iuſtitiam in omnes, iuſtificationem vitæ. Et rurſum, reconciliari omnia per ſanguinem crucis, &c. Et concludit*: Ex hac ergo regula, quæ cœleſtibus inſerta monſtratur oraculis, ſic intelligamus, omnes homines quos vult Deus, ſaluos fieri; vt nouerimus, omnes qui ſaluantur, non niſi ex eius gratuita bonitate ſaluari. *Vide eadem apud D. Proſperum in Epiſtola ad Ruffinum, vbi profert exemplum innumerabiliũ infidelium, & paruulorum ſine vlla fide, & gratia morientiũ.*

Non omnes ſingillatim, Deum efficaciter voluiſſe ſaluari; & Chriſtum non pro ſingulis efficaciter mortuum; aut non vnicuique hominum effuſam Spiritus Sancti gratiam, ſed omnis tantùm hominum conditioni, pulchrè quoque docet Gregorius lib. 6. Mor. cap. 8. vbi ex Marc. 16. Prædicate Euangelium omni creaturæ. Omnem, inquit, creaturam ſolum intelligi hominem voluit, cui commune aliquid cum omnibus creauit. Sancti enim Spiritus gratia, cùm ſibi diuites ſubiicit, pauperes non repellit: cùm fortes humiliat, venire ad ſe debiles non recuſat: cùm nobiles colligit, ſimul & ignobiles apprehendit; cùm ſapientes ſuſcipit, imperitorum ſtultitiam non contemnit. Vniuerſa ergo Deus aquis irrigat, Iob. 5. qui dono Sancti Spiritus, ex omni genere hominum, ad ſuam cognitionem vocat. *Quid expreſſius ad veram Pauli expoſitionem: qui vult omnes, &c. Et ad agnitionem veritatis venire. Et lib. 12. Mor. cap. 8.* Hinc eſt quod in Euangelio Dominus dicit, Et ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum: omnia videlicet electa. Non enim ab inferno Dominus rediens, electos ſimul & reprobos traxit, ſed illa exinde omnia ſuſtulit, quæ ſibi inhæſiſſe præſciuit. Vnde etiam per Oſeam prophetã dicit cap. 13. Ero mors tua ô mors, ero morſus tuus, inferne. Quod enim occidimus, agimus vt penitus non ſit. Ex eo quod mordemus, partem abſtrahimus, partemque relinquimus. Quia ergo in electis ſuis funditus Dominus occidit mortem, mors mortis extitit; quia verò ex inferno partẽ abſtulit, partemque reliquit, non occidit funditus, ſed momordit infernum. *Idipſum repetit homil. 22. in Euang. Et in Pſal. 4. Pœnit. in verſum 2. alludens ad Apoc. 5. 9. Vbi redempti Agni ſanguine cantant*: Dignus es Domine aperire librum, & aperire ſignacula eius, quoniam occiſus es, & redemiſti nos Deo in ſanguine tuo, ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione: *Gregorius ſufficientiam copioſam apud Agnum, pro omnibus agnoſcit, licet ſolis electis conſummatio redemptionis, & aliquis eius fructus, toti Eccleſiæ in mundo diſperſa, fuerit applicatus. Sic Agnũ*

A *alloquens*: immenſas & innumerabiles mundo exhibuiſti miſericordias, quando genus humanum de ſeruitute diabolicæ tyrannidis eripuiſti, & à peccatis ſuis, in ſanguine tuo electos tuos lauaſti. Lauet ſanguis iſte peccatorum meorum maculas, qui totius mundi potuit delere offenſas. *Vide eundem lib. 22. Mor. cap. 12. & 13. & lib. 29. c. 2. quod pro electis corpus quod aſſumpſerat, expoſuerit. Et in Pſal. 4. in fine. Et in caput 1. Cantic. applicationem ſolis membris factam. Item pro Eccleſia oraſſe. In Pſal. 7. Pœnit. in p. homil. 2. 13. & 15. in Ezech. cætera prætereo, ne lectorem obruam.*

Vnum aut alterum ex Doctore Angelico profero. lect. 1. in 1. Tim. 2. ex. 1. Io. 2. Ipſe eſt propitiatio, &c. Pro aliquibus, inquit, efficaciter: ſed pro omnibus ſufficienter: quia pretium ſanguinis eius ſuffi- B cienis eſt ad ſalutem omnium, ſed non habet efficaciam niſi in electis, propter impedimentum. *Efficaciam autem intelligit pleniſſimam, & conſummatam. nam efficaciam habet in omnibus fidelibus, licet reprobis. Impedimentum ſcilicet peccati originalis, & actualis, cuius cauſa iuſtè* Deus *pluribus denegat fructū redemptionis. Et ibidem. ex 2. Pet. 3.* Nolens aliquos perire, ſed omnes ad pœnitentiam reuerti *Sic ratiocinatur* Contra eſt, inquit. Omnia enim quæcūque voluit fecit. Ergo Omnes ſaluat. Sed ſi dicis quod non, quia homo non vult; videtur inconueniens quòd omnipotens impediatur, per voluntatem non omnipotentis. Reſpondeo, voluntate ſigni velle ſaluare omnes, quia omnibus propoſuit ſalu- C tis præcepta, conſilia, & remedia. *Quibus ſignificauit voluntatem ſuam.* Item voluntate beneplaciti, ſiue cauſali, qua dicitur facere, & velle, quod nos facit velle, & facere. Sicut Spiritus poſtulat pro nobis, id eſt poſtulare facit. Sic quia neſciunt iuſti, qui ſint electi, volunt omnes ſaluos fieri. Vel, omnes vult, quia nullus ſaluatur, niſi per voluntatem eius: vt magiſter docet omnes ad ſe venientes. Vel quia non ſolum Iudæis, ſed & Gentibus, & omnium hominum generibus, non ſingulis generum vult ſalutem. ET HOC MAGIS FACIT AD INTENTIONEM APOSTOLI. *Subiicit etiam expoſitionem Damaſceni, de voluntate antecedente, & conſequente. Vel voluntate abſoluta qua in vniuerſali, vt mercator, vult omnes merces ſaluare; ſed vt ſeip-* D *ſum ſaluet, ne mergatur, non vult, ob conſequens damnum maius. Ita ſalus omnium eſt abſolutè volibilis: ſed ex conſequentia iuſtitiæ, quæ debet punire peccatum, non vult omnes ſaluare. Addam ego; voluntate antecedente, id eſt antequam peccaret Adam, & omne hominum genus in eo, voluit omnes in eo ſaluos fieri, & in eo omnes auxilium gratiæ ſufficiens accepimus, cum quo, ſi voluiſſet, ſaluari omnes potuiſſemus: ſed ex conſequenti peccato, non vult, vt iuſtitiæ ſuæ ſatisfaciat.*

Rurſum idem D. Thomas lect. 2. in 1. Tim. 4. Speramus in Deum viuum, qui eſt ſaluator omnium hominum, maximè fidelium Chriſtus inquit, eſt Saluator, quia ſaluat ſalute corporali, quoad omnes: & ideò dicit, omnium hominum. item ſpiri- E tali, & ideò dicit, maximè fidelium. *Quod, vt omnia prædicta, except. opinione Damaſceni, hauſit* Auguſt. *ex Auguſtini fontibus. Vide Aug. in Pſal. 8. & 35. de hominibus etiam more iumentorum viuentibus, quibus temporaliter prouidet. Et ad literam hic D. Paulus, non de Chriſto Redemptore, ſed Deo prouiſore, & iuxta Syr. Seruatore tractat. Dixerat enim de abſtinentia à cibis à Deo creatis, &c. Præterea. Doctor Angelicus in Hebr. 5. 7.* Cum clamore valido & lacrymis offerens, exauditus eſt pro ſua reuerentia. Non tantum, inquit, fleuit pro ſe, ſed pro nobis, qui-

A bus paſſio ſua profuit, &c. Item nolebat quòd ignoſceretur omnibus, ſed illis tantum qui crediderunt, & multi poſtea conuerſi ſunt. *Et lect. 2. in Io. 17.* Non pro mundo rogo, id eſt mundi dilectoribus, ſed pro his quos dediſti mihi, vt diſcipulos, & obedientes. Sed contra videtur, quòd pro omnibus rogauerit 1. Io. Aduocatum habemus, &c. Qui vult omnes, &c. dicendum, quod Chriſtus quantùm eſt de ſe, pro omnibus orauit, quia quantùm eſt de ſe, oratio ſua efficax eſt, vt valeat toti mundo, ſed tamen non in omnibus ſortitur effectum, niſi in Sanctis, & electis Dei: & hoc, propter impedimentum mundanorum. *Peccatum ſcil. originale, vel actuale, ob quod iuſtè reprobati ſunt* Et rationem manifeſtat dicens, qui erant, B ſcil. per æternam prædeſtinationē. *Omnes præcitati Patres, quidquid in hac cauſa ſcripſerunt principe ac duce, Magiſtro Auguſtino dixerunt, quem D. Proſper in Epiſtola ad Ruffinum, quæ tota in hac materia verſatur, circa finem.* Præſtantiſſimum Miniſtrum gratiæ, & defæcatiſſimæ ac ſaluberrimæ, Euangelicæ, Apoſtolicæque doctrinæ Magiſtrum, *Vocat. Ex mille locis, aliquos excerpo. Primo quidem, libro 4. contra Iulia. cap. 8. Eum arguit abutentem Pauli teſtimonio; qui vult omnes; dicens, nolle petere homines, cum Deus velit dare.* Hunc ſenſum veſtrum, infan- S. Auguſt. tes illi ſua taciturnitate conuincunt, qui nec petunt, nec quærunt, nec pulſant; imò etiam cùm baptizantur, reclamant, &c. Et accipiunt tamen, C &c. Longè pluribus infantibus in iſtam gratiam non adoptatis ab eo, qui vult omnes, &c. Quibus dicere non poteſt, volui, & noluiſtis. Quia ſi voluiſſet quis eorum, qui nondum habent voluntatis arbitrium, voluntati eius omnipotentiſſimæ reſtitiſſet? *Et libro 6. Cont. Iul. c. 14.* Quod multò mi- S. Auguſt. rabilius eſt, aliquando adoptat in filium, quem format in vtero immundiſſimæ fœminæ; & aliquando nō vult ſuum eſſe filium, quem format in vtero ſuæ filiæ. Ille quippè ad baptiſmum, neſcio qua prouiſione peruenit: *Occulta Dei prouidentia.* Iſte repentinâ morte non peruenit. Atque ita Deus, in cuius poteſtate ſunt omnia, facit eſſe in Chriſti conſortio, quem formauit in diaboli domicilio; & non vult eſſe in regno ſuo, quem formauit in D templo ſuo. Aut ſi vult, cur non facit quod vult? Non enim quod ſoletis de maioribus dicere, Deus vult, & paruulus non vult. Certè hîc vbi fati nulla eſt immobilitas, nulla fortunæ temeritas, nulla perſonæ dignitas, quid reſtat niſi miſericordiæ & veritatis profunditas? *Dicent fortè.* Deo blandientes & ſibi lenocinantes, vt ait Tertullianus. *De magna illa, lata, & profuſa Dei miſericordia; cauſas ſecundas à Deo ſuo curſui relinqui; permittere Deum talem naturæ ordinem, &c. Itane verò ſine cauſæ primæ influxu, agent ſecundæ? Non peribit capillus de capite ſine Dei nutu, paſſer non cadet in terram; & tot puerorum animæ, ſine* Dei *voluntate, eaque iuſtiſſima, propter peccati originalis meritum* Naturâ iræ filiæ *Regno cœleſti* E *exulantes, cadent in infernum? Auguſtinum audiunt ſic ſantem libro de dono perſeuerantiæ cap. 12.* S. Auguſt. Neque fato, inquit, cogitur Deus illis infantibus ſubuenire, illis autem non ſubuenire, cùm ſit vtriſque cauſa communis. Aut res humanas in paruulis, non diuinâ prouidentiâ, ſed fortuitis agi caſibus opinabimur; cùm rationales, vel damnandæ, vel liberandæ ſunt animæ; Quandoquidem, nec paſſer cadit in terram, ſine voluntate Patris noſtri, qui in cœlis eſt ſi aut parentum negligentiæ ſic tribuendum eſt, quòd paruuli ſine baptiſmo moriuntur, vt nihil ibi agant ſuperna iudicia: tanquam

ipſi qui hoc modo malè moriuntur, parentes ſibi negligentes, voluntate propria, de quibus naſcerentur, elegerint. *Quæro inſuper, an fortuitò membra & temperies corpuſculi infantuli in matris vtero compingatur? Et vbi illud Dauidicum:* Qui finxit ſingillatim corda eorum? Non eſt occultatum os meum à te quod feciſti in oculto, &c. Tu formaſti me, & poſuiſti ſuper me manum tuam. *Ignorabat fortè Deus, quando animam infudit corpori à ſeipſo organizato, quanto tempore anima actura erat in corpore? Vt quid ergo Iob cum Pſalte;* Manus tuæ fecerunt me & plaſmauerunt me: *Vt quid rurſum Iob;* Numerus menſium eius apud te eſt, conſtituiſti terminos eius, qui præteriri non poterunt? *Si conſtituit terminos, certè noluit baptizari, qui noluit talem terminum pertranſiri, quo poſſet infans baptizari. Et ſi de Gentilibus eſt ſermo; noluit innumeros ſaluos fieri, quibus media ſupernaturalia, ad ſalutem omnino neceſſaria, alto, ſed iuſto iudicio, noluit prouidere. Intelligant igitur Auguſtinum in Ep. ad Vitalem breuiter & clarè dicentem:* Finem ipſum vitæ huius, non in hominis, ſed in Dei eſſe poteſtate. *Nec hominem mori ſine Dei voluntate; cum ſine ea, nec paſſer in terram poſſit cadere, nec tantùm ſciente & volente, ſed & iubente Deo animæ egrediuntur de corpore. Et hæc eſt fides Eccleſiæ dicentis in Miſſa diei obitus defuncti,* Quem hodie de hoc ſæculo migrare iuſſiſti. *Quod ex ſcriptura deprompſit Deut. 34. 5. Vbi de Moyſe in terra Moab mortuo:* Mortuus eſt ibi Moyſes ſeruus Domini, in terra Moab, iubente Domino: *Siue iuxta 70. & Paraph. Chald.* Per Verbum Domini. *Nullus ergo infans ſine baptiſmo, nullus Gentilis in infidelitate, nullus reprobus in peccato mortali damnandus moritur fato, fortuna, caſu, cauſis naturæ, & temperamenti corporis vrgentibus, ſine cauſa prima cuncta mouentis voluntate & iuſſu, qua ſi naturalia curat, multo magis ſupernaturalia, quibus ſpeciatim eius prouidentia inuigilat; ſiue vt iuſtitiam ſuam erga relictos iuſto iudicio in maſſa damnationis exerceat, eos in ſtatu peccati iuſtè ordinans egredi de corpore antequam poſſint baptizari, inſtrui, pœnitere, ſiue electos ex miſericordia expectans, donec poſſint gratiam recipere, vel in ea poſitos de hoc mundo tollens,* Et rapiens, ne malitia mutet intellectum eorum. *Sed cùm multò plures reprobi, quàm electi, quis non expaueſcat? quis de miſericordia præſumat, vel intuitu volentis omnes ſaluos fieri, vel propitiatorij ſanguinis Chriſti pro totius mundi ſalute effuſi? Audiat quiſque noſtrum frequenter hanc vocem Euangelicam:* Stulte hac nocte repetent animam tuam à te. *Et quinam illi, niſi tres perſonæ Trinitatis, quæ animam creatam corpori infuderunt, & ſtatutâ die repetent, & poſtea iudicabunt.*

S. Auguſt.

2. Dei voluntas quædam expreſsè, quædam tacitè exigit à nobis, præcepto ſcilicet, vel conſilio; quæ autem permittit, non merè vult, ſed quaſi inuitè. Vnde hæc agere, demeritum eſt, licet non ſit delictum. De Exhort. Caſt. cap. 3. in p. ad m.

QVum ſolum ſit in nobis velle, & in hoc probetur noſtra erga Deum mens, an ea velimus quæ cum voluntate ipſius faciant, altè & impreſsè recogitandam eſſe dico Dei voluntatem, quid etiam in occulto velit. Quæ enim in manifeſto, ſcimus omnes, eaque ipſa qualiter in manifeſto ſint, perſpiciendum eſt. Nam etſi quædam videntur voluntatem Dei ſapere, dum à Deo permittuntur, non ſtatim omne quod permittitur, ex mera & tota voluntate procedit eius qui permittit. Ex indulgentia eſt, quodcumque permittitur; quæ etſi ſine voluntate non eſt, quia tamen aliquam habet cauſam in illo cui indulgetur, quaſi de inuita venit voluntate, paſsâ cauſſam ſui, quæ cogit voluntatem. Vide qualis ſit voluntas, cuius alter eſt cauſa. Secunda item ſpecies conſideranda eſt non puræ voluntatis. Vult nos Deus agere quædam placita ſibi, in quibus non indulgentia patrocinatur, ſed diſciplina dominatur. Si tamen alia iſtis præpoſuit, vtique quæ magis vult, dubiumne eſt [illegible] nobis ſectanda eſſe, quæ mauult; quum quæ minus vult, quia alia magis vult, perinde habenda ſint atque ſi nolit? Nam oſtendens quid magis velit, minorem voluntatem majore deleuit. Quantóque notitiæ tuæ vtramque propoſuit, tantò definiit id te ſectari debere, quod declarauit ſe magis velle. Ergo ſi ideo declarauit vt id ſecteris, quod magis vult, ſine dubio niſi ita facis, contra voluntatem eius ſapis, ſapiendo contra potiorem eius voluntatem; magiſque offendis quàm promereris, quod vult quidem, faciendo, & quod mauult reſpuendo. Ex parte delinquis; ex parte, ſi non delinquis, non tamen promereris. Porrò & promereri nolle, delinquere eſt.

1. Cor. 7. 6.

DEI VOLVNTAS. II. SCHOLIA.

IN NOBIS VELLE. Velle mihi adiacet, perficere autem non inuenio. FACIANT. *Conſpirent, concordent.* ALTE ET IMPRESSE, *Quaſi rem momenti maximi, & profundè imprimendam cordi.* IN OCCVLTO, *Rimanda & ſcrutanda eſt Dei voluntas circa eius conſilia occulta, non tantùm exequendo quæ apertè præcepta ſunt, ſed ſecretas etiam diuini cordis voluntates.* IN MANIFESTO, *Simple ſunt.* DE INVITA, *Voluntas indulgentis vim aliquam patitur, quapropter infirmitatem cogitur relaxare & indulgere, quod non plenè ſibi placet, cùm vellet & præoptaret impleri quod melius eſt.* NON INDVLGENTIA PATROCINATVR, *Non excuſet ab aliquo delicto ſaltem omiſſionis, Indulgentia Dei, minus ſibi placitum permittentis.* DISCIPLINA DOMINATVR. *Obſeruantia rei magis Deo placitæ prædominari debet indulgentiæ conceſſæ aliter agendi.* SI TAMEN ALIA, *Quæ ſibi magis ſunt placita. Deus docuit ſe præeligere his quæ indulget.* QVANTÓQVE NOTITIÆ, *&c. Tantò apertius Deus docuit, te debere exequi quod ſibi magis placet, quò vtrumque tibi notum fecit; vt ſecundum eius voluntatem eligeres, maius ſcilicet bonum minori præferendo.* DELINQVERE EST. *Si crudè ſumitur, vt ſub peccati pœna teneatur quiſque à ſecundis nuptiis abſtinere, error eſt quem ſuo loco exploſimus: Si verba Pauli inſinuantur, indulgentiam & veniam renubenti dantis, aliquid veniale cum Auguſtino notauimus. Si inſpirationi & conſilio*

Dei, ad caſtitatem interiùs excitantis, non acquieſcitur, & bonum opus omittitur, peccatum eſt omiſſionis. Adeo vt & ſcriptum ſit; Seruus ſciens voluntatem Domini & non faciens, plagis vapulabit multis. *Locum Pauli initio huius ſcholij præmiſſum Rom. 7 18.* Velle adiacet mihi: perficere autem bonum non inuenio. *Syriaca tranſlatio.* Vt velim bonum, facilè quidem mihi eſt; at vt illud exequar, impotens ſum. *Exponit Aug. tract. 41. in Ioh. 8.* Debet conari omnis, qui tendit ad perfectionem, vt & ipſa cõcupiſcentia, cui non dantur ad obediendum membra, quotidie in proficiente minuatur. Velle, inquit, adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio. Numquid dixit, non mihi adiacet facere? ſed, non mihi adiacet perficere. Quæ eſt enim perfectio boni, niſi conſummatio & finis mali? quæ eſt autem conſummatio mali, niſi quod lex dicit, non concupiſces? Omnino non concupiſcere perfectio boni eſt, quia conſummatio mali eſt. *Alij legunt conſumptio.* Hoc dicebat ille, perficere bonum non mihi adiacet, quia non poterat facere vt non concupiſceret, faciebat tantùm vt concupiſcentiam refrænaret, vt concupiſcentiæ membra ad ſatellitium non præberet. Quid ergo opus eſt vt impleas? poſt concupiſcentias non eas, *Et a voluntate tua auertere Eccli 18* Hoc age interim quandiu ſunt illicitæ concupiſcentiæ in carne tua, poſt concupiſcentias tuas non eas, mane in ſeruitute Dei, in libertate Chriſti, mente ſerui legi Dei tui; nolito dare concupiſcentiis tuis vires; eas ſequendo, vires eis addis: dando eis vires, quomodo vincis quando contra te inimicos nutris viribus tuis? *Hoc autem loco Tertull. duo conficit; primò quidem ſolam in nobis eſſe voluntatem, qua poſſimus placere Deo, non tantùm expreſſa eius mandata implendo, proindeque illicitas concupiſcentias refrænando, ſed & nutum eius, & conſilium in rebus conſilij ſequendo, qualis eſt virginitas, & cœlibatus: de quibus Paul. ait*; Præceptum Domini non habeo, conſilium autem do. *Vnde & ipſe Chriſtus de eunuchis voluntariis loquens, nil præcipit, ſed ait:* Qui poteſt capere capiat, non enim omnes capiunt verbum hoc. *Secundò inducit nos vt meliora probemus, & Dei voluntatem in perfectioribus amplectamur, iuxta Paulum dicentem Rom. 12. 2.* Exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem, rationabile obſequium veſtrum. Et nolite conformari huic ſæculo, ſed reformamini in nouitate ſenſus veſtri: vt probetis, *Sy. & diſtinguite,* Quæ ſit voluntas Dei bona, & beneplacens & perfecta.

Aug. *In quem locum ſic Aug. lib. 13. Confeſſ. cap. 22.* Ecce Domine Deus noſter, Creator noſter, cùm cohibitæ fuerint affectiones ab amore ſæculi, quibus moriebamur malè viuendo, & cœperit eſſe anima viuens benè viuendo; completumque fuerit verbum tuum, quod per apoſtolum tuum dixiſti; Nolite conformari huic ſæculo, &c. Non iam ſecundùm genus, *Sicut animalia terra produxit, iuxta genus ſuum proleon formatura.* Tamquàm imitantes proximum, nec ex hominis melioris autoritate, *Exemploque conformati* viuentes. Neque enim dixiſti: fiat homo ſecundùm genus; ſed; faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram: vt nos probemus quæ ſit voluntas tua. Ad hoc enim ille diſpenſator tuus, *Paulus ſcilicet*, generans per Euangelium filios, ne ſemper paruulos haberet, quos lacte nutriret, & tamquam nutrix foueret. *Non contentus bona voluntate circa præcepta implenda, niſi & ad conſilia promoueret, donec in virum perfectum, & in menſuram plenitudinis Chriſti excreſcerent, formareturque in eis Chriſtus*; Reformamini, inquit, in nouitate mentis veſtræ, ad probandum quæ ſit voluntas Dei, quod bonum, & beneplacitum, & perfectum. Ideoque condicis, fiat homo, ſed faciamus hominem. *Trinitas loquitur, vt Patri creanti naturæ bonum, & legem danti bonam, bona voluntas pareat. Filio naturam lapſam reparanti, & gratia nouæ legis conſilia euangelica ſuadenti, quod beneplacitum eſt, obſequatur; Spiritui ſancto perfectam charitatem inſpiranti, voluntas quoque perfecta conformetur.* Nec dicis, ſecundùm genus, ſed ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. S. Auguſt. *Quid enim ſi conformetur cæteris animalibus aut hominibus, homines ſecundùm carnem generantibus? ſed cum ex Tertull. Deus ipſam Chriſti humanitatem de terra virgine virginem attenderet, cùm hominem primùm de terra virgine formaret, & ipſe Adam cum Eua virgines fuerint, donec in Paradiſo manſerunt, ſic vult nos ſequi exemplar iſtud, huic conformari prototipo, quos prædeſtinauit conformes fieri imagini ſui filij, cùm ſine caſtimonia nemo ſit viſurus Deum: Vnde ſubiicit Aug.* S. Aug. Mente quippe renouatus, & conſpiciens intellectu veritatem tuam, homine demonſtratore non indiget, vt ſuum genus imitetur: ſed demonſtrante te, probat ipſe quæ ſit voluntas tua, quod bonum, & beneplacitum, & perfectum: & faciet eum iam capacem videre Trinitatem vnitatis, & vnitatem Trinitatis: Ideóque pluraliter dicto, faciamus hominem: ſingulariter tamen infertur, & fecit Deus hominem: & pluraliter dicto, ad imaginem noſtram, ſingulariter tamen infertur ad imaginem Dei. Ita homo renouatur in agnitionem Dei, ſecundùm imaginem eius qui creauit eum. *Et* probat, quæ ſit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta.

8. Voluntas Dei ſanctificatio noſtra & ſalus eſt, in cœlo animæ, & in terra corporis: cui reſignari debemus, etiam in pœnis. De orat. cap. 4. per totum.

SEcundùm hanc formam ſubiungimus, [a] *Fiat voluntas tua in cœlis & in terra,* Non quòd aliquis obſiſtat quo minùs voluntas Dei fiat, & ei ſucceſſum voluntatis ſuæ oremus, ſed in omnibus petimus fieri voluntatem eius. Ex interpretatione enim figurata carnis & ſpiritus, nos ſumus cœlum & terra. Quamquam etſi ſimpliciter intelligendum eſt, idem tamen eſt ſenſus petitionis, vt in nobis fiat voluntas Dei in terris, vt poſſit ſcilicet fieri & in cœlis. Quid autem Deus vult quàm incedere nos ſecundùm ſuam diſciplinam? Petimus ergo ſubſtantiam & facultatem voluntatis ſuæ ſubminiſtret nobis, vt ſalui ſimus & in cœlis & in terris, quia ſumma eſt voluntatis eius, ſalus eorum quos adoptauit. Eſt & illa Dei voluntas, quam Dominus adminiſtrauit prædicando, operando, ſuſtinendo. Sic enim ipſe pronuntiauit, non ſuam, ſed Patris facere ſe voluntatem. Sine dubio quæ faciebat, ea erant voluntas Patris, ad quæ nunc nos velut ad exemplaria prouocamur, vt & prædicemus, & operemur, & ſuſtineamus ad mortem vſque. Quæ vt implere poſſimus, opus eſt Dei voluntate. Item

[a] Matth. 6. 10.

Io. 6. 38

dicentes, *Fiat voluntas tua*, Vel eò nobis benè optamus, quod nihil mali ſit in Dei voluntate, etiã ſi quid pro meritis cuiuſque ſecus inrogatur. Iam hoc dicto ad ſufferentiam noſmetipſos præmonemus. Dominus quoque cùm ſub inſtantiam paſſionis infirmitatem carnis demon-
b Luc. 22. ſtrare iam in ſua carne voluiſſet, b *Pater*, inquit, *transfer poculum iſtud*. Et recordatus,
42. niſi quòd *Mea non, ſed tua fiat voluntas*. Ipſe erat voluntas & poteſtas Patris, & tamen ad demonſtrationem ſufferentiæ debitæ, voluntati ſe patris tradidit.

DEI VOLVNTAS. III. SCHOLIA.

SECVNDVM HANC FORMAM. *Præſcri-* A *ptam ſcil. à Chriſto in oratione Dominica; vel preſſius, vt liquet ex immediatè præcedentibus*; Suſpenſâ enuntiatione non dicentes; Sanctificetur in nobis, in omnibus dicimus *Optantes Dei nomen non tantùm in nobis, ſed in omnibus ſanctificari, hoc eſt Sanctum agnoſci & coli*. NON QVOD OBSISTAT. Voluntati enim eius quis reſiſtet. *Præclarè in hanc*
S. Auguſt. *rem Auguſtinus to. 3. libro Enchir. ad Laur. c.* 100. Hæc ſunt magna opera Domini, exquiſita in omnes voluntates eius, & tam ſapienter exquiſita, vt cùm Angelica & humana creatura peccaſſet, id eſt, non quod ille, ſed quod voluit, ipſa feciſſet, etiam per eandem creaturæ voluntatem, qua factum eſt quod Creator noluit, impleret ipſe quod voluit: B benè vtens & malis, tanquam ſummè bonus, ad eorum damnationem, quos iuſtè prædeſtinauit ad pœnam; & ad eorum ſalutem, quos benignè prædeſtinauit ad gratiam. Quantùm enim ad ipſos attinet, quod Deus noluit, fecerunt: quantùm verò ad omnipotentiam Dei, nullo modo id efficere valuerunt. Hoc quippè ipſo quod contra voluntatem Dei fecerunt, de ipſis facta eſt voluntas eius. *Quia ſcil. voluntas eius iuſtiſſima & conſtantiſſima, ob præuiſum in eis peccatum Adæ, vel proprium actuale eos voluit damnare*. Propterea namque magna opera Domini exquiſita in omnes voluntates eius, vt miro & ineffabili modo, non fiat præter eius voluntatem: quia non fieret, ſi non ſineret: Nec C vtique nolens ſinit, ſed volens. Nec ſineret bono fieri malè, *Id eſt iuſto & Amico ſuo malum inferri quodcumque & à quocumque*, Niſi omnipotens etiam de malo facere poſſet bene. *Et cap.* 101. *De bona*
S. Auguſt. *ſemper Dei voluntate, quæ ſemper impletur, ſic habet:* Aliquando bona voluntate homo vult aliquid, quod Deus non vult, etiam ipſe bona multo amplius, multóque certiùs voluntate: nam illius mala voluntas eſſe numquam poteſt. Tanquam ſi bonus filius Patrem velit viuere, quem Deus bona voluntate vult mori. Et rurſus fieri poteſt, vt hoc velit homo voluntate mala, quod Deus vult bona: velut ſi malus filius velit mori Patrem, velit hoc etiam Deus. Nempè ille vult quod non vult Deus, iſte verò id vult quod vult & Deus: & tamen bonæ D voluntati Dei pietas illius potiùs conſonat, quamuis aliud volentis, quàm huius idem volentis impietas. Tantum intereſt, quid velle homini, quid Deo congruat, & ad quem finem, ſuam quiſque referat voluntatem, vt aut approbetur, aut improbetur. Nam Deus quaſdam voluntates ſuas vtique bonas, ita implet per malorum hominum voluntates malas, ſicut per Iudæos maleuolos, bona voluntate Patris, Chriſtus pro nobis occiſus eſt. *Vnde & alibi Aug. agit inquit Deus, hoc eſt dirigit in bonum finem, in cordibus hominum, etiam vo-*
S. Auguſt. *luntates eorum* Quod tantum bonum factum eſt, vt Apoſtolus Petrus, quando id fieri nolebat, ſathanas ab ipſo qui occidi venerat, diceretur. Quam bonæ apparebant voluntates piorum fidelium; qui nolebant Apoſtolum Paulum Ieruſalem pergere, ne ibi pateretur mala, quæ Propheta Agabus prædixerat: & tamen Deus hæc illum pati volebat, pro annuntianda fide Chriſti, exercens Martyrem Chriſti. Neque enim iſte bonam voluntatem ſuam impleuit per Chriſtianorum voluntates bonas, ſed per Iudæorum malas: & ad eum potius pertinebant, qui nolebant quod volebat, quam illi per quos volentes factum eſt quod volebat; quia idipſum quidem, ſed ipſe per eos bonâ, illi autem malâ voluntate fecerunt. *Concludit autem cap.* 102. *nec Angelos, nec homines, nec dæmones voluntatem Dei impedire poſſe*: Quantælibet ſint voluntates, vel Angelorum, vel hominum, vel bonorum, vel malorum, vel illud quod Deus, vel aliud volentes quàm Deus, omnipotentis voluntas Dei ſemper B inuicta eſt; quæ mala eſſe numquam poteſt: quia etiam cùm mala irrogat, iuſta eſt; & profectò quia iuſta eſt, mala non eſt. Deus igitur omnipotens, ſiue per miſericordiam, cuius vult miſereatur, ſiue per iudicium, quem vult obduret; nec iniquè aliquid facit, nec niſi volens quidquam facit, & omnia quæcumque vult, facit. SVCCESSVM, *Vt res ſuccedant ſicut vult*. IN OMNIBVS, *Sicut in nobis*. FIGVRATA, *Per allegoriam, cœlum & terra animam & carnem ſignificãt*, SIMPLICITER, *Ad literam, vt verba ſonant*. DISCIPLINAM, *Doctrinam, mandata, legem*, SVBSTANTIAM, *Notitiam omnium quæ vult à nobis fieri, & vires efficaces implendi*. ADMINISTRAVIT, *Impleuit, cui ſeruiuit &* C *paruit*. PRONVNTIAVIT, *Io. 6.* 38. Deſcendi de cœlo, non vt faciam voluntatem meam, ſed voluntatem eius qui miſit me. OPVS EST DEI VOLVNTATE. *De qua ſæpè cum Paulo & Auguſtino diximus*: Operatur in nobis velle & perficere pro bona voluntate. *De quo & Cyprianus de orat. Dominica*: Dicimus fiat voluntas tua, &c. Non vt Deus faciat quod vult, ſed vt nos facere poſſimus quod Deus vult. Nam Deo quis obſiſtit, quo minus quod velit faciat? Sed quia nobis à diabolo obſiſtitur, quo minùs per omnia noſter animus atque actus Deo obſequatur, oramus & petimus, vt fiat in nobis voluntas Dei: quæ vt fiat in nobis, opus eſt Dei voluntate, id eſt ope eius & protectione: quia nemo ſuis viribus fortis eſt, ſed Dei D indulgentiâ & miſericordiâ tutus. *Vide plura ibid. in eand. in rem*. INROGATVR. *Retribuitur. Præclariſſimè hæc Tertulliani ſententia ad eius mentem ſupra expoſita eſt ab Auguſtino*. INFIRMITATEM CARNIS, *Ob quam verè aſſumptam, tormenta, mortemque turpem ſecundùm appetitum inferiorem auerſabatur*. TRANSFER. *Luc.* 22. Pater, ſi vis, transfer calicem iſtum à me. *Syr. prætereat me Calix iſte*. Verumtamen non mea voluntas, ſed tua fiat. RECORDATVS, *Secundùm ſuperiorem animæ voluntatem, & iuxta rationem reflectens ſe ideo veniſſe in carnem, vt in hoc maximè Patris voluntatem impleret*. IPSE ERAT VOLVNTAS. *Id eſt, cùm eſſet Deus, eamdemque cum Patre habens poteſtatem & voluntatem, voluit in aſſumpta carne exemplo ſuo docere nos, in omnibus, etiam morte, conformari debere Dei voluntati, vt quod docuerat in Oratione Dominica verbo, proprio firmaret exemplo*.

De articulo orationis Dominicæ, qua dicimus, Fiat voluntas tua, *Frequenter tractat Auguſtinus, & ad mentem Tertulliani. Videndus, Ep. 121. ad Probam de orando Deo. Ser. 126. de Temp. in p. Ser. 135. de temp. in m. Ser. 182. de temp. in m. 10. 4 lib. 2. de Ser. Do. in Monte c. 6. vbi ſic*: Fiat voluntas tua, &c. Ideſt, ſicut eſt in Angelis qui ſunt in cœlis voluntas tua, vt omnino tibi adhæreant, téque fruantur, nullo errore obnubilante ſapientiam eorum, nulla miſeria impediente beatudinem eorum. Ita fiat in Sanctis tuis qui in terra ſunt, & de terra, quod ad corpus attinet, facti ſunt, & quamuis ad cœleſtem habitationem atque immutationem, de terra aſſumendi ſunt, &c. Item, fiat voluntas tua, rectè intelligitur, obediatur præceptis tuis, ſicut in cœlo & in terra: id eſt, ſicut ab Angelis, ita ab hominibus. Nam fieri voluntatem Dei, cùm obtemperatur præceptis eius, ipſe Dominus dicit, cùm ait, meus cibus eſt vt faciam, &c. Et ſæpè; non veni facere voluntatem meam, &c. Et cùm ait, Ecce mater mea, & ecce fratres mei, & quicumque fecerit voluntatem Dei, &c. Eſt etiam ille intellectus, fiat voluntas tua. &c. Sicut in ſanctis & iuſtis, ita etiam in peccatoribus, &c. Vt ad te conuertantur. Siue ita; fiat voluntas, &c. Vt ſua cuique tribuantur: quod fit in extremo iudicio, vt iuſtis præmium, peccatoribus damnatio tribuatur, cùm agni ab hœdis ſeparabuntur. Ille etiam non abſurdus, imò etiam & fidei & ſpei noſtræ conuenientiſſimus intellectus eſt, vt cœlum & terram accipiamus ſpiritum & carnem, &c. Vt quemadmodum ſpiritus non reſiſtit Deo, ſequens & faciens voluntatem eius: ita & corpus non reſiſtat ſpiritui, vel animæ, quæ nunc corporis infirmitate vexatur, & in carnalem conſuetudinem prona eſt: quod erit ſummæ pacis in vita æterna, vt non ſolum velle adiaceat nobis, ſed etiam perficere bonum, &c. Et in miſeria noſtra fit voluntas Dei, cùm ea patimur per carnem quæ nobis mortalitatis iure debentur, quam peccando meruit noſtra natura. Sed id orandum eſt, vt ſicut in cœlo, ita & in terra fiat voluntas Dei: id eſt, vt quemadmodum condelectamur legi, ſecundùm interiorem hominem, ita etiam corporis immutatione facta, huic noſtræ delectationi nulla pars noſtra terrenis doloribus ſeu voluptatibus aduerſetur. Nec illud à veritate abhorret, vt accipiamus, fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra: ſicut in ipſo Domino noſtro Ieſu Chriſto, ita & in Eccleſia: tanquam in viro, qui patris voluntatem impleuit, ita & in fœmina quæ illi deſponſata eſt: cœlum enim & terra conuenienter intelligitur, quaſi vir & fœmina, quoniam terra cœlo fœcundante fructifera eſt. *Et homil. 42. vbi eadem ferè habes*: Etiam ſic benè intelligi poteſt. fiat voluntas tua, ſicut in cœlo & in terra: vt cœlum ponamus Eccleſiam, quia portat Deum, terram autem infideles quibus dictum eſt, terra es, & in terram ibis. Quando ergo oramus pro inimicis noſtris, inimicis Eccleſiæ, inimicis homini Chriſtiano, hoc oramus vt fiat voluntas eius ſicut in cœlo, ita & in terra, id eſt, ſicut in tuis fidelibus, ſic & in tuis blaſphematoribus, vt omnes cœlum fiant. *Quid copioſius, quid concinnius ad mentem Tertulliani illuſtrandam? vnum tamen hic ſuperaddam, de neceſſaria bona in nos Dei voluntate, quæ operatur in nobis velle & perficere; de qua Auguſtinus contra Pelagium ſcribens lib. de gratia Chriſti cap. 10.* Damnauit, inquit, eos qui dicunt gratiam Dei & adiutorium, non ad ſingulos actus dari, ſed in libero arbitrio eſſe, vel in lege atque doctrina, & tamen latere ſe putat, cùm aliis atque aliis locutionibus verſat ſignificationem legis atque doctrinæ. Et alio quippè loco, cùm diu aſſeruiſſet, non adiutorio Dei, ſed ex nobis ipſis in nobis effici voluntatem bonam, oppoſuit ſibi ex Apoſtoli Epiſtola quæſtionem, atque ait: & quomodo, inquit, ſtabit illud Apoſtoli Philipp. 2. 13. Deus eſt enim qui operatur in nobis, & velle & perficere. Deinde vt hanc oppoſitionem veluti ſolueret, quam videbat dogmati ſuo vehementer eſſe contrariam, ſecutus adiunxit; operatur in nobis velle quod bonum eſt, velle quod ſanctum eſt, dum nos terrenis cupiditatibus deditos, mutorum more animalium tantummodo præſentia diligentes, futuræ gloriæ magnitudine, & præmiorum pollicitatione ſuccendit, dum reuelatione ſapientiæ, in deſiderium Dei ſtupentem ſuſcitat voluntatem, dum nobis, quod tu alibi negare non metuis, ſuadet omne quod bonum eſt. *Cui ſtatim reſpondet Auguſtinus*: Quid manifeſtius, inquit, nihil aliud eum dicere gratiam, qua Deus in nobis operatur velle quod bonum eſt, quàm legem atque doctrinam? In lege namque & doctrina ſanctarum ſcripturarum, futuræ gloriæ atque præmiorum promittitur magnitudo. Ad doctrinam pertinet etiam, quòd ſapientia reuelatur: ad doctrinam pertinet, cùm ſuadetur omne quod bonum eſt. Et ſi inter docere, & ſuadere, vel potiùs exhortari, diſtare aliquid videtur, etiam hoc tamen doctrinæ generalitate concluditur, quæ quibuſcumque ſermonibus vel literis continetur. Nam & Sanctæ Scripturæ & docent, & exhortantur. & poteſt eſſe in docendo, & exhortando etiam hominis operatio. Sed nos eam gratiam volumus iſti aliquando fateantur, quà futuræ gloriæ magnitudo non ſolùm promittitur, verùm etiam creditur & ſperatur: nec ſolùm reuelatur ſapientia, verùm etiam & amatur: nec ſuadetur ſolùm omne quod bonum eſt, verum & perſuadetur. Non enim omnium eſt fides qui audiunt per Scripturas Dominũ regnum cœlorum pollicentem: aut omnibus perſuadetur quibuſcumque ſuadetur, vt veniant ad eum qui dicit, venite ad me omnes qui laboratis. Quorum autem ſit fides, & quibus perſuadetur vt ad eum veniant, ſatis ipſe demonſtrauit, vbi ait, nemo venit ad me, niſi Pater qui miſit me, traxerit eum. Et paulò poſt, cùm de non credentibus loqueretur: dixi, inquit, vobis, quia nemo poteſt venire ad me, niſi fuerit ei datum à patre meo. Hanc debet Pelagius gratiam confiteri, *Quæ non ſolùm dat remotum poſſe, ſed & proximè agere, credendo, ſperando, amando quod verè bonum eſt, & pro eo dura qualibet ſuſtinendo*, Si vult non ſolùm vocari, verùm etiam eſſe Chriſtianus. *Vide eundem Aug. in præfatum locum Philipp. 2. lib. de gratia Chri. c. 25. De ſpiritu & littera cap. 2. & 33. 10. 4. 99. in Exo. q. 67. lib. 22. de Ciuit. c. 1. contra duas Ep. Pelag. lib. 1. c. 10. & 19. & lib. 2. c. 8. in Enchir. ad Laur. c. 32. De dono perſeuerantia cap. 13. & 23. & Bedam in eodem loco citantem Aug. lib. de gratia & libero arbitr. de correpti. & grat. Ser. 2. de Verb. Apoſt. & Ep. ad Iulianam, & tract. in Pſal. 65.*

Auguſt. Aug. Auguſt. S. Auguſt. S. Auguſt. S. Auguſt. S. Auguſt.

DEI BONITAS.

1. Dei bonitatem hæretici & libertini Sepiis ſimiles quæſtiunculis infuſcant. 2. Cont. Marc. cap. 20. in p.

Deut. 14. 10. SEd enim ſepiæ iſti, quorum figura illud quoque piſculentum de cibis Lex recuſauit, vt traductionem ſui ſentiunt, tenebras hinc blaſphemiæ interuomunt, atque ita intentionem vniuſcuiuſque iam proximam diſpargunt, iactitando & adſeuerando ea quæ relucentem bonitatem Creatoris infuſcent. Sed & per iſtas caligines ſequemur nequitiam, & in lucem extrahemus ingenia tenebrarum, obiicientia Creatori vel maximè fraudem illam Exo. 11. 2. & rapinam auri & argenti, mandatam ab illo Hebræis in Ægyptios.

DEI BONITAS. I. SCHOLIA.

FIGVRA. *In figura.* PISCVLENTVM. *Genus* A *piſcium.* RECVSAVIT, *Interdixit, excluſit ab eſcatilibus, vt immundum piſcem, cuius fraudem nemo neſcit; vt euadat piſcatorem, ſubnigrum humorem & obſcurum euomit, & turbat aquam,* LEX. *Deuter. 14. 9. & 10.* Hæc comedetis ex omnibus quæ morantur in aquis. *70. quæ in aqua.* Quæ habent pinnulas & ſquammas, comedite; quæ abſque pinnulis & ſquammis ſunt, ne comedatis, quia immunda ſunt. *Nil hic de Sepiis, vt nec de vlla ſpecie in particulari. Sed rectè Tertull. hæreticos Sepiis comparat, quòd tenebras quæſtiuncularum offundant, dum ſe captos vident, vt turbent intentionem diſputantis & eum à ſcopo intento diſturbent, vt ſic Creatoris bonitatem obſcurent, tum quòd videatur fraudaſſe Ægyptios, de quorum* B *ſpoliatione legitima fusè iam alibi diximus; tum quòd in hac etiam ſpecie quæſtionis circa animalia immunda. Creatorem non bonum aſſerant, qui immundas &* S. Auguſt. *proinde malas creaturas produxerit. Id aduertit Aug. tom. 6 lib. contra Adimantum Manichæi diſcipulum cap. 14.* De carne non manducanda, & non bibendo vino, quod ait Apoſtolus, non quia illa immunda arbitratus eſt, hoc præcipit, ſicut iſti exiſtimant, & errantes, in errorem præcipitant, quibus talia perſuaſerunt: ſed cùm ipſe poſuerit cauſam cur hoc dixerit, non eſt nobis hæc interpretanda vel exponenda ſententia, &c. Numquid eget cuiuſquam interpretatione, vt intelligatur, cur hoc Apoſtolus dixerit: & quanta illi malitia de C ſcripturis certa quæque diſcerpunt, quibus circumueniant imperitos? Nam & munda omnia eſſe dixit Apoſtolus ſecundùm fidem, *Credentis lici-* S. Auguſt *tum ſibi eſſe omnia vt à Deo bona creata manducare.* Et ei eſſe immunda, qui putat immundum, &c. Cùm Apoſtolus clamet eſſe munda omnia, & omnem creaturam Dei bonam eſſe, & omnia ſanctificari per Verbum Dei & orationem, & tamen temperandum ab eis, ſi quis forte infirmus offenditur.

Et quodam loco 1. *Tim.* 4. Apertiſſimè iſtos ſignificauit, cùm dicit, in nouiſſimis temporibus futuros quoſdam prohibentes nubere, abſtinentes à cibis quos Deus creauit. Hoc enim propriè deſignat, qui non propterea temperant à cibis talibus, vt aut concupiſcentiam ſuam refrænent, aut infirmitati alterius parcant, ſed quia ipſas carnes immundas putant, & earum Creatorem Deum eſſe negant. *Et eodem tomo lib. 6. contra Fauſtum cap. 7.* Teſtamento veteri, vbi quidam cibi prohibentur, cur non ſit contraria iſta ſententia, quâ dicit Apoſtolus, omnia munda mundis; &, omnis Dei creatura bona eſt: ſi poſſunt intelligant hoc Apoſtolum de ipſis dixiſſe naturis: illas autem litteras, propter quaſdam præfigurationes tempori congruentes, animalia quædam, non naturâ, ſed ſignificatione immunda dixiſſe. *Et lib. 31. contra eundem Fauſtum.* Cùm ait Apoſtolus omnia munda mundis, naturas ipſas intelligi voluit quas Deus creauit, ſecundùm illud quod Moyſes in Geneſi ſcripſit; & fecit Deus omnia, & ecce bona valde: non ſignificationes ſecundùm quas Deus per eundem Moyſem ab immundis munda diſcreuit. *Lib. autem 6. contra Fauſtum cap. 6. inf.* Mirum eſt quod ita ſe dicunt omnes carnes immundas exiſtimare, & ob hoc ab eis abſtinere, quaſi aliquid exiſtiment eſſe mundum, non ſolùm eſcarum, ſed omnium creaturarum. Nam & ipſa olera, & poma, & omnes fruges, & terram & cœlum commixtione gentis tenebrarum perhibent inquinata. Vtinam ergo & in cæteris cibis errori ſuo congruerent, atque ab iis quæ immunda dicunt, omnibus abſtinendo fame potiùs morerentur, quàm tales blaſphemias pertinaciter loquerentur: nam ſe corrigere atque emendare nolentibus hoc eſſe vtilius quis non intelligat? *Quæ omnia in Manichæos dicta contra Marcionem quoque torqueri poſſunt contra Creatoris bonitatem blaſphemantem.*

Aug. Aug. Aug.

2. Dei bonitas naturalis & æterna eſſe debet. 1. Cont. Marc. cap. 22. in m.

SI non erit naturalis, iam nec æterna credenda, nec Deo par; quia non æterna, dum non naturalis: quæ denique nullam ſui perpetuitatem, aut de præterito conſtituat, aut de futuro repromittat. Nam & à primordio non fuit, & in finem ſine dubio non erit. Poteſt enim & non eſſe quandoque, ſicut non fuit aliquando.

3. Dei bonitas prima eſt, vt potuerit per opera cognoſci: quæ ante omnia opera & tempora æterna erat, & facienda opera prævidebat. 2. Contra Marc. cap. 3. à p. ad fin.

POſſunt autem diſcipuli Marcionis recognoſcentes bonitatem Dei noſtri, dignam quoque Deo agnoſcere per eoſdem titulos, per quos indignam oſtendimus in Deo illorum. Iam hoc ipſum quod materia eſt agnitionis ſuæ, non apud alium inuenit, ſed de ſuo ſibi fe-

eſt. Prima denique bonitas Creatoris, qua ſe Deus noluit in æternum latere, id eſt, non eſſe aliquid, cui Deus cognoſceretur. Quid enim tam bonum, quàm notitia & fructus Dei? Nam etſi nondum apparebat, hoc bonum eſſe, quia nondum erat quicquam cui appareret; ſed Deus præſciebat quid boni appariturum eſſet: & ideò in ſuam ſummam commiſit bonitatem, appariturі boni negotiatricem, non vtique repentinam, nec obuentitiæ bonitatis, nec prouocatitiæ animationis, quaſi exinde cenſendam, quo cœpit operari. Si enim ipſa conſtituit initium, exinde quo cępit operari, non habuit initium ipſa cùm fecit. Initio autem facto, ab ea etiam ratio temporum nata eſt, vtpote quibus diſtinguendis & notandis, ſidera & luminaria cœleſtia diſpoſita ſunt. a *Erunt* enim, inquit, *In tempora, & menſes, & annos*. Ergo nec tempus habuit ante tempus, quę fecit tempus: ſicut nec initium ante initium, quæ conſtituit initium. Atque ita carens & ordine initij & modo temporis, de immenſa & interminabili ętate cenſebitur, nec poterit repentina, vel obuentitia, & prouocatitia reputari, non habens vnde reputetur, id eſt, aliquam temporis ſpeciem; ſed & æterna, & Deo ingenita, & perpetua præſumenda, ac per hoc Deo digna, ſuffundens iam hinc bonitatem Dei Marcionis, non dico initiis & temporibus, ſed ipsâ malitiâ Creatoris poſteriorem, ſi tamen malitia potuit à bonitate committi.

a Gen. 1. 14.

DEI BONITAS. II. & III. SCHOLIA.

NATVRALIS. *Bonitas ſcil. de qua agit, quamque probat defuiſſe ab initio, Deo Marcionis, ex defectu operum, per quæ eam æternam & naturalem ſibi eſſe probare debuerat, & ſtatim à mundi initio effundere ſe & communicare creaturis.* CONSTITVAT, *Stabiliter & conſtanter probet ex præteritis, imò continuis ab exordio mundi bonitatis actibus, ſe immutabiliter eſſe bonum.* REPROMITTAT, *Per iteratas prophetias, bona futura.* NON FVIT. *Si ſe per opera ab initio non manifeſtauit, dici poteſt quod ab initio non fuit. Sol enim eſſe non poteſt, qui oculis exiſtentibus, per ſuos radios non videtur.* SINE DVBIO. *Cùm bonitas diuina ei naturalis, eſſentialis, coæterna eſſe debeat, ſi à momento quo fuerunt creaturæ cognitionis A eius capaces, ſe eis per opera bona, bonum eſſe non indicauit, de eo credi poteſt, eum numquam bonum futurum. Quod de Deo Marcionis priùs incognito iure dici poteſt. Deus autem Creator bonitatem poſſidens naturalem, & cuius natura bonitas eſt, ab initio mundi vſque nunc bonum immutabiliter ſe prodidit, & futurum inuariabiliter promiſit. Eſſentialem, æternam & perpetuam Deus Creator bonitatem ſuam ſignificauit Moyſi, dum populo ſuo oppreſſo in Ægypto liberando, totus ardens vt ignis, rubo ſpiniſque populi coniunctus, & vt ait Pſaltes:* Cum ipſo in tribulatione, & cum Ioſeph deſcendens in foueam, & in vinculis non derelinquens, *Ait*: Filiis Iſraël dices, qui eſt, miſit me ad vos, & ego ſum qui ſum. *Qui ſum naturâ bonus, eſſentialiter bonus, ab æterno & in æternum bonus.* Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in æternum miſericordia eius. *Accipite Aug. tract. 38. in Io. 8.* Ego ſum. Quid? nihil addidit. Et quia nihil addidit, multum eſt quòd commendauit, &c. Quid expectabatur vt diceret? fortè, niſi credideritis quia ego ſum conditor mundi, niſi credideritis quia ego ſũ hominis formator & reformator, Creator & recreator, factor & refector; niſi hoc credideritis quia ego ſũ, moriemini in peccatis veſtris. *Subdit de dicto Moyſi ego ſum qui ſum:* Non ait & ibi, ego ſum Deus: aut ego ſum mundi fabricator, aut ego ſum omnium rerum Creator; aut ego ſum ipſius populi liberandi propagator, ſed hoc tantùm, ego ſum, qui ſum, &c. O Domine Deus noſter, quid eſt quod aiſti, niſi credideritis quia ego ſum? quid enim non eſt eorum quæ feciſti? Numquid cœlum non eſt? Numquid terra non eſt? numquid non ſunt ea quæ in terra & in cœlo ſunt? numquid homo ipſe cui loqueris non eſt? Numquid Angelus quem mittis non eſt? Si omnia ſunt hæc

Auguſt.

A quæ per te facta ſunt. *Et ſunt quidem & bona ſunt, ſunt ſingula, & omnia bona valde, bonum Creatorem prædicant, cui tamen comparata, nec pulchra ſunt, nec bona ſunt, nec ſunt, vt alibi ex eodem retulimus.* Quid eſt quod tibi proprium quiddam tenuiſti ipſum eſſe, quod aliis non dediſti, vt tu ſolus eſſes? Nam quomodo audio, ego ſum qui ſum; quaſi alia non ſint? &c. Quid ergo facio? quid ſit ipſum eſſe dicat tortiſ, intus dicat; intus loquatur, homo interior audiat, mens capiat, verè eſſe: eſt enim ſemper eodem modo eſſe, &c. Res enim quælibet prorſus qualicumque excellentiâ, ſi mutabilis eſt, non verè eſt. Non enim eſt ibi verum eſſe, vbi eſt & non eſſe: quidquid enim mu-B tari poteſt, mutatum non eſt quod erat. Si non eſt quod erat, mors quædam ibi facta eſt, peremptum eſt aliquid ibi quod erat, & non eſt. Nigredo mortua eſt in capite albeſcentis ſenis, pulchritudo mortua eſt in corpore feſſi & incurui ſenis, mortuæ ſunt vires in corpore languentis, mortua eſt ſtatio in corpore ambulantis, mortua eſt ambulatio in corpore ſtantis, mortua eſt ambulatio & ſtatio in corpore iacentis, mortua eſt locutio in lingua tacentis. Quidquid mutatur, & eſt quod non erat, video ibi quandam vitam in eo quod eſt, & mortẽ in eo quod fuit. Denique de mortuo cùm C dicitur, vbi eſt homo ille? reſpondetur, fuit. O veritas quæ verè es! Nam in omnibus actionibus & motibus noſtris, & in omni prorſus agitatione Creaturæ, duo tempora inuenio, præteritum & futurum. Præſens quæro, nihil ſtat. Quod dixi, iam non eſt; quod dicturus ſum, nondum eſt. Quod feci, iam non eſt; quòd facturus ſum, nondum eſt. Quod vixi iam non eſt; quod victurus ſum, nondum eſt. Præteritum & futurum inuenio in omni motu rerum, in veritate quæ manet, præteritum & futurum non inuenio, ſed ſolum præſens, & hoc incorruptibiliter, quod in creatura non eſt. Diſcute rerum mutationes, inuenies fuit, D & erit: cogita Deum, inuenies, eſt; vbi fuit & erit, eſſe non poſſit. Vt ergo & tu ſis, tranſcende tempus: ſed quis tranſcendet viribus ſuis? leuet illuc qui Patri dixit, volo vt vbi ego ſum, & ipſi ſint mecum. *Vltra tempus æternitas, vltra bona temporalia mutabilia, ſummum & immutabile bonum; vltra bona naſcentia & morientia, verum, viuum, immortale bonum. De quo Io. 1. Quòd factum eſt, in ipſo vita erat. Bonum immarceſſibile, cuius robur & pulchritudo non languet aut marceſcit, &c. Tandem ſi*

S. Auguſt.

S. Aug. *ex Aug. alibi:* Quia es, ſumus, & in quantùm ſumus, boni ſumus. *Quia bonum eſt entis paſſio; quàm bonus eſt Deus, cuius natura bonitas, cuius nomen eſt, ego ſum qui ſum!* A

3. Ex dictis præcedenti Scholio magna lux huic accedit. INDIGNAM. *Quæ dignata non fuit, ſi fuit, Creaturis benefacere.* HOC IPSVM. *Mundi opificium.* MATERIA EST. *Vnde potuit cognitionem ſui dare Angelis & hominibus, probando ſe eſſe Deum bonum ex operibus bonis.* NON APVD ALIVM. *Non ex alio, ſed ex nihilo, & propria bonitate, non ex mendicata Hermogenis materia, de qua alibi: aut ſicut Deus Marcionis, qui à Deo Creatore mendicauit mundum, in quo imaginariam ſuam bonitatem exerceret, ſicut & precario ab eodem conditum hominem accepit, cui benefaceret.* NOLVIT NON ESSE. *Duplex negatio noluit deeſſe, voluit aliquod opus eſſe.* CVI. *Quomodo, per quod, vt per illud cognoſceretur.* FRVCTVS DEI, *Quo fruimur ſicut Sole viſo, ſic Dei luce per notitiam fruimur.* NONDVM, *Ante mundum conditum.* HOC BONVM, *ſummum bonum ſcil. Deum.* CVI APPARERET. *Quomodo, & per quod appareret, vel creatura rationalis, cui innoteſceret.* PRÆSCIEBAT. *In ſeipſo vt fonte & origine omnis boni videbat vt artifex in Verbo ſuo.* IN SVAM. *Suæ bonitati hoc negotium commiſit, vt ſe ad extra effundens creaturis, bonum ſe eſſe ab effectu probaret.* NON REPENTINAM. *Cum ab æterno prouidiſſet, quod in tempore facturus erat.* OBVENTITIÆ. *Accidentalis, quia ipſi eſſentialis erat & æterna.* PROVOCATITIÆ, *Quaſi ex æmulatione* B *alicuius aduerſarij Dei Marcionis: nondum extiſſet, animata & prouocata fuerit Dei noſtri bonitas, vt operibus ſuis, otium eius nihil operantis confunderet.* CENSENDAM. *Æſtimandam fuiſſe tantum ex tempore, quo cœpit operari.* CONSTITVIT INITIVM, *Ipſa Dei bonitas cùm initium dederit temporis in quo operari cœpit, tempus ipſum præceſſit quæ condidit tempus, & proinde æterna eſt.* RATIO. *Ordo.* DE IMMENSA. *Cenſebitur æterna bonitas & immenſa quæ ante tempus fuit, & tempus condidit quod eſt menſura creata bonitatis.* VNDE REPVTETVR. *Tempus, ex quo computari, & recenſeri poſſit.* SVFFVNDENS. *Pudore ſcilicet.* INITIIS, *Mundi conditi.* MALITIA CREATORIS, *Qui hominem à diabolo decipi, & tot malis, ipſique morti ſubiici permiſit, quem diluuio, igne, peſte, belliſque deleuit; cuique ab omnibus malis Dei vltoris, & proinde mali, ſenſu Marcionis, Deus ſuus nouus tantummodo bonus, vindicta neſcius, liberando, recenter aduenerit.* ÆTERNA ET DEO CONGENITA. *De æterna, ſumma, & eſſentiali Dei bonitate iam diximus; accipe rurſum hæc ab Auguſtino, tract. 23. in Io. c. 5.* Quidquid & à meliore in deterius, & à deteriore in melius moritur, non eſt hoc Deus: quia neque in melius ire poteſt ſumma bonitas, neque in deterius vera æternitas; vera autem æternitas eſt, vbi temporis nihil eſt. Erat autem modò hoc, & modò illud, iam tempus admiſſum eſt, æternum non eſt. *Id eſt cùm de aliquo dicitur, quod erat ante, quod iam non eſt, mutabile illud, & non æternum & immutabile eſt.* August.

4. *Dei bonitas cognoſcitur ex homine, libertate donato.* 2. *cont. Marc. cap. 6. circa m.*

HAbes igitur & bonitatem Dei agnoſcere ex dignatione, & rationem ex diſpoſitione. Sola nunc bonitas deputetur, quæ tantum homini largita ſit, id eſt, arbitrij libertatem.

5. *Dei bonitas prouidit homini mundum pro domicilio, & per verbum optimum cuncta bona fecit; facta autem vidit, id eſt oculo ſuo & benedictione digna cenſuit.* [illegible] 2. *cont. Marc. cap. 4. in p.*

QVum cognoſcendo Deo, hominem proſpexiſſet bonitas Dei ipſius, etiam hoc præconio ſuo addidit, quod prius domicilium homini commentata eſt, aliquam poſtmodum molem maximam, poſtmodum & maiorem, vt in magna, tanquam in minore proluderet; atque proficeret: & ita de bono Dei, id eſt de magno, ad optimum quoque eius, id eſt, ad maius habitaculum promoueretur. Adhibet operi bono optimum etiam miniſtrum, Sermonem ſuum. a *Eructauit*, inquit, *Cor meum ſermonem optimum.* Agnoſcat hinc primum fructum optimum, vtique optimæ arboris, Marcion: imperitiſſimus ruſticus quidem in malam, bonam inſeruit: ſed non valebit blaſphemiæ ſurculus, areſcet cum ſuo artifice, & ita ſe bonæ arboris natura teſtabitur. Adſpice ad ſummam, qualia ſermo fructificauerit. Et b *Dixit Deus, Fiat, & factum eſt; & vidit Deus quia bonum:* Non quaſi neſciens bonum, niſi videret: ſed quia bonum, ideo videns, honorans, & conſignans, & diſpungens bonitatem operum dignatione conſpectus. Sic & benedicebat quæ benè faciebat, vt tibi totus Deus commendaretur, bonus & dicere & facere. Maledicere adhuc Sermo non norat, quia nec malè facere.

a Pſal. 44. 1.

b Gen. 1.

6. *Dei Creatoris bonitas magna eſt, quæ totum hominem ſaluat. Dei Marcionis exilis quæ ſolam animam liberat.* 1. *cont. Marc. cap. 24. à p.*

VNde hæc dimidiatio ſalutis, niſi ex defectu bonitatis? Quid enim tam perfectæ bonitatis, quàm totum hominem redigere in ſalutem, totum damnatum à Creatore, totum à Deo optimo allectum? Quod ſciam, & caro tinguitur apud illum, & caro de nuptiis tollitur, & caro in confeſſione nominis deſæuitur. Sed & ſi carni delicta reputantur, præcedit animæ reatus, & culpæ principatus animæ potiùs adſcribendus, cui caro miniſtri nomine occurrit. carens denique animâ caro, hactenus peccat. Ita & in hoc iniuſta bonitas,

& ſic quoque imperfecta; innocentiorem ſubſtantiam relinquens in exitium, obſequio, non arbitrio delinquentem: cuius Chriſtus etſi non induit veritatem, vt tuæ hæreſi viſum eſt, imaginem tamen eius ſubire dignatus eſt. Ipſum quòd mentitus eſt illam, aliquid ei debuit debuiſſe. Quid eſt autem homo aliud quàm caro? Si quidem nomen hominis, materia corporalis non animalis, ab auctore ſortita eſt. [c] *Et fecit hominem Deus*, inquit, *Limum de terra;* Non animam. anima enim de adflatu. *Et factus eſt homo in animam viuam.* Quid? vtique qui de limo. *Et poſuit Deus hominem in Paradiſo: quod finxit*, Non quod flauit: qui caro nunc, non qui anima. Itaque ſi ita eſt, quo ore contendes perfectum bonitatis titulum, quæ non iam à partitione ſpeciali hominis, liberandi defecit, ſed a proprietate generali? Si plena eſt gratia, & ſolida miſericordia, quæ ſoli animæ ſalutaris eſt, plus præſtat hæc vita, quà toti & integri fruimur. Cæterùm, ex parte reſurgere, multari erit, non liberari.

c Gen. 2. 7.

DEI BONITAS. IV. V. VI. SCHOLIA.

HABES. *Potes agnoſcere Marcion Dei noſtri Creatoris bonitatem.* EX DIGNATIONE, *Quia dignatus eſt hominem ſupra cætera animalia, donare vſu libertatis.* ET RATIONEM. *Prouidentiam & ſapientiam.* EX DISPOSITIONE. *Quòd ſuauiter diſpoſuerit, vt homo per liberum arbitrium capax eſſet meriti, vel demeriti, & ſic iuſtitiam ſuam & miſericordiam; in vaſis iræ & miſericordiæ notam faceret; iuſtitiam, puniendo liberè peccantem, miſericordiam, ſuá gratiá præueniendo & efficaciter excitando ad pœnitentiam liberum peccatoris arbitrium.* SOLA NVNC, &c. *Iam non loquar de diſpoſitione prouidentiæ. Vel, ſi nolis agnoſcere hanc in vtroſque, reprobos, & electos diſpoſitionem; vel ſolam ſaltem æſtima & reputa Dei Creatoris, libertatis bonum homini largientis, bonitatem. De voluntate hominis libera, alibi ſuo loco dicturus, breuiter hæc in rem Tertull. ex Aug. prælibo, 10. 2. lib. 1. retractat. c. 9.* Vnde ſunt illæ voces, non enim quod volo bonum hoc facio, ſed quod odi malum hoc ago; & illud, velle adiacet mihi, perficere autem bonum, non, &c. Vt non ea quæ vultis faciatis? ſed hæc omnia hominum ſunt, ex illa mortis damnatione venientium. Nam ſi non eſt iſta hominis pœna, ſed natura, nulla iſta peccata ſunt. Si enim non recedit ab eo modo quo naturaliter factus eſt, ita vt melius eſſe non poſſit, ea quæ debet facit, cum hæc facit. Si autem bonus homo eſſet, aliter eſſet: *Quàm nunc eſt corruptus per peccatum.* Nunc autem, quia ita eſt, non eſt bonus, nec habet in poteſtate vt bonus ſit, ſiue non videndo qualis eſſe debeat, *Per ignorantiam, pœnam originalis peccati.* Siue videndo, & non valendo eſſe, qualem ſe debere eſſe videt: pœnam iſtam eſſe quis dubitet? omnis autem pœna ſi iuſta eſt, peccati pœna eſt, & ſupplicium nominatur. Si autem iniuſta eſt pœna, quoniam pœnam eſſe nemo ambigit, iniuſtè aliquo dominante, homini impoſita eſt. Porrò quia de omnipotentia Dei, & iuſtitia, dubitare dementis eſt, iuſta hæc pœna eſt, & pro peccato aliquo penditur. Non enim quiſquam iniuſtus dominator, aut ſurripere hominem potuit, velut ignoranti Deo, aut extorquere inuito, tanquam inualidiori, vel terrendo, vel confligendo, vt hominem iniuſtá pœná cruciaret. Relinquitur ergo, vt hæc pœna iuſta de damnatione hominis veniat: *Et alio loco: Scil. lib. 3. de lib. arbitrio c. 18.* Approbare, inquam, falſa pro veris, vt erret inuitus, & reſiſtente atque torquente dolore carnalis vinculi, non poſſe à libidinoſis operibus temperare, non eſt natura inſtituti hominis ſed pœna damnati. Cum autem de illa voluntate rectè faciendi loquimur, de illa ſcil. in qua homo factus eſt, loquimur. Ecce quàm longè antequam Pelagiana hæreſis extitiſſet, ſic diſputauimus. Velut iam cótra illos diſputaremus. Cùm enim omnia bona dicerentur ex Deo, id eſt magna, & media, & minima: in mediis quidem bonis inuenitur liberum voluntatis arbitrium, quia & malè illo vti poſſumus, ſed tamen tale eſt, vt ſine illo rectè viuere nequeamus. Bonus autem vſus eius, iam virtus eſt, quæ in magnis reperitur bonis, quibus malè vti nullus poteſt. Et quia omnia bona, ſicut dictum eſt, & magna, & media, & minima, ex Deo ſunt, ſequitur vt ex Deo ſit etiam bonus vſus liberæ voluntatis, quæ virtus eſt, & in magnis numeratur bonis. Deinde dictum eſt *Libro. 2. c. 20. & lib. 3. c. 18.* Ex qua miſeria peccantibus iuſtiſſimè inflicta, liberat Dei gratia, quia ſponte homo, id eſt libero arbitrio cadere potuit, non etiam ſurgere. Ad quam miſeriam iuſtæ damnationis pertinet ignorantia, & difficultas quam patitur omnis homo ab exordio natiuitatis ſuæ, nec ab iſto malo niſi Dei gratiá, quiſquam liberatur. *Sic Auguſtinus & Tertulliani menti reſpondet, ex bono liberi arbitrij homini dato, & noſtram præuenit expoſitionem.*

Aug. — August. — S. August.

5. COGNOSCENDO DEO. *Homo ad hunc finem conditus eſt, vt Deus bonus ab eo cognoſceretur.* PROSPEXISSET. *Ab æterno præparaſſet, in mente ſua præſciſſet, ſe conditurum hominem cognitionis ſuæ capacem.* PRÆCONIO SVO. *Laudi quam merebatur bonitas eius ex æterna viſione & amore, de quo ſic Scriptura Deum inducens:* Perpetua charitate dilexi te, ideo attraxi te, *De nihilo ad eſſe, de eſſe, obiectiuo, & ideali, ad actuale, vel de peccato ad gratiam.* Miſerans tui. PRIVS DOMICILIVM. *Priuſquam animam crearet, ei carnis domicilium,* Omnium artifex ſapientia *ingenioſè conſtruxit.* MOLEM MAXIMAM. *Totum mundum, vel paradiſum voluptatis, maximum in deliciis & ſpatiis, cum omnem arborum ſpeciem & animalium contineret.* EX MAIOREM. *Cœlum empireum & regnum æternum, de quo Baruch:* O Iſraël quàm magna eſt domus Dei, & ingens locus poſſeſſionis eius, magnus eſt, & non habet finem. PROLVDERET ATQVE PROFICERET; *Non quòd velit, Deum plus in magno, quam paruo opere laborare, tanta eſt enim in eo facilitas quàm facultas, vel quòd in maioribus quaſi creſcat & proficiat eius bonitas augmenti neſcia, quod totum ſit in creatura, quæ iuxta gradus capacitatis creſcit, & magis aut minus bonitatis Dei effuſæ capit. Sic homo à dono naturæ, ad gratiam proficit, Deo capacior domus, vt dicat,* inambulabo in eis, *Donec in gloria, iuxta Paulum,* Impleamur in omnem plenitudinem Dei. *Proluſit autem Dei ſapientia & bonitas, dum ait Prou. 8.* Ludens coram eo omni tempore, ludens in orbe terrarum, cum eo eram cuncta componens, *Vt præludium operum ſit præmeditatio Dei ab æterno; profectus autem dum ad extra produxit creaturas.* OPTIMVM MINISTRVM. *Alibi dixi Verbum Dei æquale Patri, ſimul cum eo princi-*

piū per quod omnia facta ſunt: dicente Pſalmiſta, Tecū principium. HINC *Ex verbo optimo, per quod,* Omnia bona valde *facta ſunt.* PRIMVM FRVCTVM. *Bonitatis Dei, tanquam arboris bona fuiſſe & hominem & mundum conditum. Pungit hic Marcionem* Deum *Creatorem comparantem arbori mala. Vel etiam fructum ligni vetiti, ipſamque arborem ex natura bonam & ſolà inobedientià hominis malam. Hinc autem id eſt Verbo optimo per quod facta ſunt omnia, omnia quoque creata optima eſſe, cum omnis effectus participet ex cauſa.* RVSTICVS. *Acutè pungit Marcionem blaſphemantem contra bonitatem Creatoris, qui fruſtra inſerit ſurculum blaſphemia, tam bona arbori, prepoſterè enim bonam arborem, id eſt Deum ſuum nouum, eiuſque opus circa hominem liberandum, eidem homini malo facto, à Deo Creatore malo, vt mala arbori inſeruit; cùm ſcriptura dicat, ſurculum* B *ex*ciſum ex naturali oleaſtro inſertum in oliuam bonam; *E contrà Marcion bonam oliuam Oleaſtro inſeruit.* NON VALEBIT. *Non praualebit, vel non coaleſcet, non germinabit.* ARESCET. *Alludit ad Verbum Chriſti,* Mittetur foras ſicut palmes & areſcet. *Vel ſicut de ficu infructifera ſubitò areſcente:* Numquam fructus ex te naſcatur. ARTIFICE. *Inſitore Marcione.* ET ITA. *Etiam iuſtam, & proinde bonam vindictam exercendo, Deus Creator ſe bonam eſſe arborem teſtabitur ex fructu iuſtitia in eum exercita.* NON QVASI NESCIENS. *Cùm dictum ſit,* Omnia in ſapientia feciſti; *Sed approbationis oculo vidit.* CONSIGNANS. *Subſcribens operis* C *ſui bonitati.* DISPVNGENS. *Examinando & circumſpiciendo, arti ſua, & forma, ſiue verbo mentis reſpondere, dignum ſuo aſpectu iudicans; vel, vt ait, honorans dignatione ſui aſpectus.* BONVS DICERE. *In dicendo & benefaciendo. Vtrobique bonus.* MALEDICERE ADHVC. *Ante peccatum hominis, nulla facta eſt mentio maledictionis, vel terra, vel ſerpentis;* NEC MALEFACERE. *Quia nondum homo per peccatum,* Dei *vindicis maledicta meruerat: duo hic poſt Aug. aduerto; primò agnoſcendam & laudandam in donis & bonis natura, gratia & gloria erga homines Dei bonitatem; ſecundò Deum ipſum in ſuis operibus propriam agnouiſſe & approbaſſe bonitatem.*

S. Auguſt *Quod primum agnoſcit Aug. lib. meditationum cap. 15.* Tibi laus Deus meus, tibi gloria, tibi gratiarum D actio, mihi autem confuſio faciei meæ, qui tot mala feci, & bona recepi. Vide ergo, ô anima mea, quia multùm commendat bonitatem Dei, non ſolùm largitas ſua, ſed iniquitas noſtra. Si enim magnum eſt nihil promerentibus impendere multa, quale quantumue erit retribuere bona promerentibus mala? O qualis pietas, quam nulla poteſt ſuperare impietas! Alia ſunt, quæ miſericorditer Deus ignoſcit, alia quæ affluenter attribuit: ignoſcit mala noſtra, largitur bona ſua, ſemper præſto ad ignoſcendum, paratus ſemper ad largiendum. *Licet porro Dei bonitas in natura bonis per Verbum bonum homini communicandis apparuerit, longè tamen maior claruit in bonis gratia per Verbum* E *incarnatum eidem homini præſtandis. Sed errabant maximè Pelagiani, qui vtraque bona confundebant, & gratiam naturam ipſam in homine cateris animalibus præcellentem æſtimabant, cùm fides & gratia non ſit*

S. Auguſt. *cōmunis omnibus vt natura. Contra quos ſic Auguſtinus libro de gratia & libero arbitrio cap. 13.* Quis, *inquit,* ita ſit ſurdus aduerſus Apoſtolicas voces, quis ita deſipiat, imò inſaniat, neſciens quid loquatur, vt audeat dicere, legem eſſe Dei gratiam, cùm clamet qui ſciebat quid loqueretur: qui in lege iuſtificamini, à gratia excidiſtis? Si autem lex non eſt gratia, quia vt ipſa lex ſit, non poteſt lex adiuuare, A ſed gratia, nunquid natura erit gratia? Nam & hoc Pelagiani auſi ſunt dicere, gratiam eſſe naturam, in qua ſic creati ſumus, vt habeamus mentem rationalem, qua intelligere valeamus, facti ad imaginem Dei, vt dominetur piſcibus maris, & volucribus cœli, & omnibus pecoribus quæ repunt ſuper terram. Sed non hæc eſt gratia, quam commendat Apoſtolus per fidem Ieſu Chriſti. Hanc enim naturam etiam cum impiis & infidelibus certum eſt nobis eſſe communem: gratia vero per fidem Ieſu Chriſti eorum tantummodo eſt, quorum eſt ipſa fides. Non enim omnium eſt fides. Denique ſicut eis qui volentes in lege iuſtificari, à gratia exciderunt, veriſſimè dicit: ſi ex lege iuſtitia, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt. Sic & his qui B gratiam, quam cōmendat & præcipit fides Chriſti putant eſſe naturam, veriſſimè dicitur: ſi ex natura iuſtitia, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt. Iam hîc enim erat lex, & non iuſtificabat: iam hîc erat & natura, & non iuſtificabat: Ideò Chriſtus non gratis mortuus eſt, vt & lex per illum impleretur, qui dixit, non veni ſoluere legem, ſed adimplere: & natura per Adam perdita per illum repararetur, qui dixit veniſſe ſe quærere & ſaluare quod perierat: In quem venturum antiqui etiam Patres crediderunt qui diligebant Deum.

Idem Auguſtinus in eodem contra Pelagianos argumento ſer. 11. de Verb. Apoſtoli: Communis eſt omnibus natura, non gratia. Natura non putetur gratia, ſed etſi putetur gratia, ideò putetur gratia, C quia & ipſa gratis conceſſa eſt. Non enim homo qui non erat, promeruit vt eſſet: ſi promeruit, iam erat; ſed nondum erat; ergo qui promereretur non erat. Et tamen factus eſt, nec vt pecora factus eſt, *Sed compos liberi arbitrij.* Nec vt arbor factus eſt, nec vt ſaxum factus eſt, ſed factus eſt ad imaginem Creatoris. Hoc beneficium quis dedit? Deus qui erat, & ex æterno erat. Cui dedit? homini qui nondum erat. Dedit qui erat, accepit qui non erat. Quis autem hoc facere potuit, niſi qui vocat ea quæ non ſunt tamquam ea quæ ſunt? de quo dicit Apoſtolus, qui nos elegit ante mundi conſtitutionem. In mundo iſto facti ſumus, nec mundus erat quando electi ſumus. Ineffabilia, mirabilia, fratres D mei. Quis hoc explicare ſuffecerit? Quis ſaltem quod explicet cogitare? eliguntur qui non ſunt, nec errat qui eligit, nec vanè eligit, elegit tamen & habet electos quos creaturus eſt eligendos, habet autem apud ſemetipſum, non in natura ſua, ſed in præſcientia ſua. Ergo nolite extolli: homines ſumus, ipſe nos fecit, & fideles ſumus, ſi tamen ſumus, quando iſta contra gratiam diſputamus. Sed ecce fideles ſumus, & iam fideles, & iam iuſti, quia iuſtus ex fide viuit: Ipſe fecit nos, & non ipſi nos. Quæro quid nos fecerit? dicturus es, homines. Non inde Pſalmus loquebatur, illud ſcimus, illud notum eſt, illud patet, nec magnâ, vt hoc nouerimus, doctrinâ indigemus, quia ho- E mines ipſe nos fecit, &c. Quid nos fecit, niſi quod ſumus? quid autem ſumus? nos autem ecce quid ſumus. Quid? populus eius & oues paſcuæ eius. Ipſe nos fecit populum ſuum, ipſe nos fecit oues paſcuæ ſuæ, qui niſi iugulandam ouem innoxiam, fecit oues de lupis. Hæc eſt gratia. Exceptâ illâ communi naturæ qua homines facti ſumus, nec digni fuimus, quia non fuimus: exceptâ illâ gratiâ, hæc eſt maior gratia qua facti ſumus populus eius, & oues paſcuæ eius per Ieſum Chriſtum Dominū noſtrum. Sed dicit aliquis per Ieſum Chriſtum facti ſumus, vt etiam homines eſſemus, &c. Quis eſt enim Ieſus Chriſtus, niſi in principio erat Ver-

Aug.

bum, &c. Omnia per ipſum facta ſunt. Illi ergo debent & pagani quòd homines creati ſunt, & tantò magis puniendi, quia dimiſerunt eum à quo facti ſunt, & coluerunt quod ipſi fecerunt. Exceptâ ergo illâ gratiâ, quâ condita eſt humana natura, hæc enim Chriſtianis paganiſque communis eſt, hæc eſt maior gratia, non quòd per Verbum homines creati ſumus, ſed quòd per Verbum carnem factum fideles facti ſumus.

August. *De eo autem quod dictum eſt à Tertull. iuxta Geneſim*, Et vidit quòd bonum eſt. *Ita Aug. tom. 1. lib. 1. de Geneſi contra Manichæos cap. 8.* Dicunt, ergo non nouerat Deus lucem, aut non nouerat bonam. Miſeri homines, quibus diſplicet, quòd Deo placuerunt opera ſua, cum videant etiam hominem B artificem, v. g. lignarium fabrum, quamuis in comparatione ſapientiæ & potentiæ Dei penè nullus ſit, tamen tandiu lignum cædere atque tractare dolando, aſciando, vel tornando, atque poliendo quouſque ad artis regulas perducatur quantùm poteſt, & placeat ſuo artifici. Numquid ergo quia placet ei quod fecit, ideo non nouerat bonum? imò prorſus nouerat intus in animo, vbi ars ipſa pulchrior eſt, quàm illa quæ arte fabricantur. Sed quod videt artifex intus in arte, hoc foris probat in opere, & hoc eſt perfectum, quod artifici ſuo placet. Vidit ergo Deus lucem quia bona eſt; quibus verbis non oſtenditur eluxiſſe Deo inſolitum bonum, sed placuiſſe perfectum. *Et to. 3. lib 1. de* C

August. *Gen. ad litt. cap. 8.* Rebus ex illa inchoatione, *Poſt initium creationis mundi*, Perfectis, atque formatis, vidit Deus, quia bonum eſt: placuit enim quod factum eſt, in ea benignitate quâ placuit, vt fieret. Duo quippè ſunt, propter quæ Deus amat creaturam ſuam; vt ſit, & vt maneat, vt ergo eſſet quod maneret, Spiritus Dei ſuperferebatur ſuper aquas; vt autem maneret, vidit Deus quia bona eſt. Et quod de luce dictum eſt, hoc & de omnibus; manent enim, quædam ſupergreſſa omnem volubilitatem temporalem in ampliſſima ſanctitate ſub Deo: quædam verò ſecundùm ſui temporis modos, dum per deceſſionem, ſucceſſionemque rerum, ſæculorum pulchritudo contexitur.

6. DIMIDIATIO. *Pungit Deum Marcionis,* D *apud quem deficit bonitas. Cùm enim Bonum ex integra cauſa ſit*, malum ex quocumque defectu. *Deeſt autem vel poteſtas, vel bonitas recenti huic Deo, ſolam animam potenti, vel volenti ſuſcitare, nec carnis reſurrectionem admittat Marcion, mediam tantùm hominis partem, id eſt animam ſaluando, mediam quoque tantùm Deus eius poſſidet bonitatem. Deus igitur noſter Creator, ſolus verè bonus, perfectè bonus, qui totum hominem ſaluat, perditam peccato reparans gratiam, & mortuam reſuſcitans carnem.* REBIGERE, *Renocare, reducere.* DAMNATVM. *Condemnatum vtrique mori, animæ & carnis, dum ait*, Morte moriemini. A DEO OPTIMO, *Qualem ſuum fingit Marcion.* ALLECTVM, *Electum, ad* E *ſalutem, qui nullum excludat hominem à ſalute.* QVOD SCIAM, *Quantum myſteria fidei Marcionis licuit perſcrutari, in eius Religione, caro humana baptizatur; adeo caſta ſeruatur, vt etiam à nuptiis, quas Creator inſtituit in Paradiſo terreſtri, Chriſtus eius filius, vetus Teſtamentũ confirmans diſſolui prohibuit, dicens*, Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet; *Præſentia ſua honorauit in Cana Galilææ; Apoſtolus eius laudauit*, Sacramentum magnum in Chriſto dicens & in Eccleſia, honorabile in omnibus connubium, *A nuptiis inquam tanquam malis arcet: Ipſam denique carnem, in quam pro fide & confeſſione Chriſti ſanitur à Tyrannis, hanc indignam cenſet Marcion reſurrectione.* SED ETSI, *&c. Alibi iam ſequentia expoſui Verbo* Carnis dignitas in ordine ad animam. 8. REPVTANTVR, *Imputantur, quia dicitur* Caro peccati. PRÆCEDIT, *Anima prima peccat, & caro ei obedit vt ancilla occurrens ad famulandum Dominæ.* HACTENVS. *Ceſſat peccare caro, dum anima ab ea ſeparatur in morte.* INIVSTA BONITAS. *Dei Marcionis, & ſimul imperfecta, quæ partem hominis multò magis innocentem, vtpote non liberè & ſponte, ſed ſeruiliter animæ peccare volenti obſequentem, corruptioni æternæ abſque vlla ſpe reſurrectionis addicit.* NON INDVIT. *Verè habitu non inuentus vt homo, vera pelle & carne veſtitus, ſed phantaſtica.* IPSVM QVOD *Eo ipſo quod carnis figuram ſaltem accepit, debuit aliquid ei gratiæ amplioris tribuere, nec omnimode corruptioni eam damnare.* ALIVD QVAM CARO, *Secundùm ſonum nominis, homo ab humo, & caro ex limo.* NOMEN HOMINIS. *Sumptum eſt potius ex parte corporis quàm animæ; Deo ipſo dicente Gen. 2. 7.* Formauit Dominus Deus hominem de limo terræ. *70. verò.* Et finxit Deus hominem puluerem de terra. ET POSVIT. *Gen. 2. 15.* Tulit ergo Dominus Deus hominem, & poſuit eum in Paradiſo voluptatis. *70. autem* Et ſumpſit Dominus Deus hominem quem fecit: & poſuit eum in Paradiſo deliciarum. NON QVOD FLAVIT, *Id eſt aduerte, hominem hic rurſum dici non ex parte nobiliori ſcil. Anima, ſed ex carne facta & ficta, verè tamen à figulo magno, ex limo.* CARO NVNC. *Supple dicitur hoc loco.* QVO ORE, *Qua impudentia arrogabis Deo tuo.* PARTITIONE, *Parte hominis præcipuâ, quaſi diceret, quàm parua & imperfecta eſt bonitas, quæ non iam in nobiliore parte ſaluanda, ſed quod ei facilius erat, à parte viliori, quam homo cum aliis animalibus omnique eorum genere de terra producto communem habet, nempè carne terreſtri defecerit.* SOLIDA, *Integra, cui nihil deeſt.* HÆC VITA, *Præſens, temporalis, homini præligenda eſt, æterna, in qua ſola anima immortalis & felix erit: cùm in hac vita corpus etiam viuat, & bonis & paſcuis præſentis vitæ perfruatur.* EX PARTE, *Dum anima nunc à peccato reſurgit, & paſcitur Dei gratia, verbo, Sacramentis, & egreſſa corpore vel ſubterraneo ſaltem in iudicio carcere, ad æternæ vitæ paſcua egrediatur.* MVLTARI, *Truncari eris ex parte, & non perfectè liberari. Chriſtus autem verus Paſtor, plenè & verè factus homo, miſſus à Patre ſaluator totius hominis, & animæ & carni, & huic tempori & æternitati paſcua ſubminiſtrat.*

Accipite Aug tract. 31. in Io. 7 De hoc tempore S. August. Apoſtolus loquens Gal. 4. 4. ait, cùm autem venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum. Ideo multi dicunt, quare non ante venit Chriſtus? quibus reſpondendum eſt, quia nondum venerat plenitudo temporis, moderante illo, per quem facta ſunt tempora: ſciebat enim quando venire deberet. Primò per multam ſeriem temporum & annorum prædicendus fuit; non enim aliquid paruum venturum fuit. Diu fuerat prædicandus, ſemper tenendus. Quantò maior Iudex veniebat, tantò præconum *Prophetarum figurarum* Longior ſeries præcedebat. Denique vbi venit plenitudo temporis, venit & ille qui nos liberaret à tempore. *Et indutiam per tempus labile fluxu, & corruptibilitate*, Venturi ſumus ad æternitatem illam, vbi non eſt tempus. Nec dicitur ibi, quando veniet hora; dies eſt enim ſempiternus, qui nec præceditur heſterno, nec excluditur craſtino. In hoc autem ſæculo voluuntur dies, & alij tranſeunt, & alij veniunt, nullus manet. Et momenta quibus loquimur, inuicem ſe expellunt, nec ſtat prima ſyllaba, vt ſonare poſſit ſecunda. Ex quo loquimur, aliquantùm

ſenuimus, & ſine vlla dubitatione ſenior ſum modo, quàm manè: Ita nihil ſtat, nihil fixum manet in tempore. *In reſurrectione autem, renouabitur vt*
S. Aug. *aquila iuuentus tua, nullo amplius ſenio obnoxia.* Amare itaque debemus per quem facta ſunt tempora, vt liberemur à tempore & figamur in æternitate, vbi iam nulla eſt mutabilitas temporum. Magna igitur miſericordia Domini noſtri Ieſu Chriſti, factum eſſe eum propter nos in tempore, per quem facta ſunt tempora factum eſſe inter omnia, per quem facta ſunt omnia; factum eſſe quod fecit: factus eſt enim quod fecerat, factus eſt homo, qui hominem fecerat, ne periret quod fecerat, *Fecit carnem Verbum*. Et Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, *In domo quam ſapientia* B *ædificauit ſibi, in templo corporis veri, de quo dixit*, Soluite templum hoc, & in triduo reædificabo illud. *Venit Paſtor bonus qui dixit Io. 10.* Veni vt vitam habeant, & abundantiùs habeant. *In quem*
S. Auguſt. *locum Aug. tract. 45. in Io.* Ego veni vt vitam habeant: hoc eſt, fidem, quæ per dilectionem operatur, per quam fidem in ouile ingrediuntur, vt viuant, quia iuſtus ex fide viuit; & abundantiùs habeant, qui perſeuerando vſque in finem, per illud oſtium, id eſt per fidem Chriſti egrediuntur, quoniam veri fideles moriuntur, & abundantiùs habebunt vitam, veniendo quò paſtor ille præceſ-
S. Auguſt. ſit, vbi numquam deinde moriantur. *Et tract. 32. in Io. 7.* Quare Dominus ſpiritum, cuius maxima beneficia ſunt in nobis; quia Charitas Dei per ipſum diffuſa eſt in cordibus noſtris, poſt reſurrectionem ſuam dare voluit? quid ſignificauit? vt in reſurrectione noſtra charitas flagret, & ab amore ſæculi ſeparetur, vt tota currat in Deum. Hic enim naſcimur, & morimur; hoc non amemus. *Seculum ſcilicet.* Charitate migremus, charitate ſurſum habitemus, charitate illa quâ diligimus Deum. Nihil aliud in hac vita noſtræ peregrinationis meditemur, niſi quia & hîc non ſemper erimus; & ibi nobis locum benè viuendo præparabimus, vnde nūquam migremus. Dominus enim noſter Ieſus poſtquam reſurrexit, iam non moritur, mors illi vl- A tra, ſicut Apoſtolus dicit, non dominabitur. Ecce quod amemus, ſi viuimus, ſi in ipſum credimus, qui reſurrexit, & dabit nobis, non quod hîc amant homines qui Deum non amant, aut tantò plùs amant quantò illum minùs amant, tantò autem hoc minùs amant, quantò illum plus amant. Sed videamus quid nobis promiſit, non diuitias terrenas & temporales, non honores & poteſtates in ſæculo iſto: videtis enim omnia hæc dari & hominibus malis, ne magni pendantur à bonis. Non ipſam poſtremò corporis ſanitatem: non quia ipſe illam non dat, ſed quia vt videtis, & pecoribus dat: Non vitam longam; quid eſt enim longum quod aliquando finitur? Non pro magno nobis credentibus promiſit longæuitatem, aut decrepitam ſenectutem, quam omnes optant antequam veniat, omnes de illa, cum venerit, murmurant. Non pulchritudinem corporis, quam vel corporis morbus, vel ipſa ſenectus quæ optatur, exterminat. Vult eſſe pulcher, & vult eſſe ſenex, iſta duo deſideria ſibi inuicem concordare non poſſunt: Si ſenex eris, pulcher non eris: quando ſenectus venerit, pulchritudo fugiet, & in vno habitare non poſſunt vigor pulchritudinis, & gemitus ſenectutis. Omnia ergo iſta non nobis promiſit, qui dixit, qui credit in me, veniat & bibat, & flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Vitam enim æternam promiſit, vbi nihil timeamus, vbi non conturbemur, vnde non migremus, vbi non moria- C mur, vbi nec deceſſor plangatur, nec ſucceſſor ſperetur. Quia ergo tale eſt quod nobis promiſit amantibus, & per Spiritus ſancti charitatem feruentibus, ideò ipſum ſpiritum noluit dare, niſi cum eſſet glorificatus, vt in ſuo corpore oſtenderet vitam, quam modo non habemus, ſed in reſurrectione ſperamus. *Hactenus Auguſtinus aptiſſimè cum Tertulliano, Dei Creatoris & Chriſti eius in homines bonitatem commendans, qui animâ hominis, & carne verè ſuſcepta, hominis animam peccato mortuam per gratiam excitat ad vitam, & mortuum corpus, mortis ſua corporea merito ad vitam ſuſcitabit immortalem.*

DEI POTENTIA.

1. *Dei potentiam Marcion inuitus fateri cogitur, tum ex homine à Deo ſuo ſaluato, tum ex Creaturis, quibus ipſemet vt bonis vtitur. 1. Cont. Marc. cap. 14. à p. ad fin.*

POſtremò, te tibi circumfer, intus ac foris conſidera hominem. placebit tibi vel hoc opus Dei noſtri, quod tuus Dominus ille Deus melior adamauit; propter quem in hæc paupertina elementa de tertio cœlo deſcendere laborauit; cuius causâ in hac Cellula Creatoris etiam crucifixus eſt. Sed ille quidem vſque nunc nec aquam reprobauit Creatoris, qua ſuos abluit; nec oleum, quo ſuos vnguit; nec mellis & lactis ſocietatem, qua ſuos infantat; nec panem, quo ipſum corpus ſuum repræſentat; etiam in Sacramentis propriis
a Math. 10. 24. egens mendicitatibus Creatoris. At tu [a] *Super magiſtrum diſcipulus, & ſeruus ſuper Dominum*, Sublimius illo ſapis, deſtruens quæ ille deſiderat. Volo inſpicere ſi ex fide ſaltem, vt non & ipſe quæ deſtruis, appetas. Aduerſaris cœlum; & libertatem cœli inhabitationibus captas: Deſpicis terram; planè inimicę iam tuæ carnis matricem; & omnes medullas eius victui extorques: Reprobas & mare; ſed vſque ad copias eius, quas ſanctiorem cibum deputas. Roſam tibi ſi obtulero, non faſtidies Creatorem. Hypocrita, vt apocartereſi probes te Marcionitam, id eſt, repudiatorem Creatoris (nam hæc apud vos pro martyrio affectari debuiſſet, ſi vobis mundus diſpliceret) in quamcunque materiam reſolueris, ſubſtantiam Creatoris vteris. Quanta obſtinatio duritiæ tuę? Deprecias in quibus & viuis & moreris.

DEI POTENTIA. I. SCHOLIA.

TE TIBI. *Circumquaque teipſum conſidera, Marcion, & inuitus cum Pſalte, quem reprobas, vanes,* Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me. DEVS MELIOR, *vt ais, Creatore noſtro.* ADAMAVIT, *Cum ad eum ſaluandum Chriſtum ſuum miſeris.* PAVPERTINA, *Vox noua à Tertulliano fabricata, miſera & vilia. Ex quibus horruit Marcion fateri veram Chriſti carnem eſſe conflatam, vtpote indignam vniri & miſceri diuinitati, ſyderea ergo de tertio cœlo attulit, per aërem in terram venit.* CELLVLA CREATORIS, *Ergaſtulo phantaſtica carnis. Ex materia tamen cœleſti a Creatore facta, in qua etiam phantaſticè crucifixus eſt.* SED ILLE QVIDEM, *Chriſtus ſcil. nec aquam reſpuit quam Creator condidit, cum eâ vtatur in baptiſmo. nec oleum, quo ſummum verticem baptizati vngit, nec mel & lac, quod ſimul vt ſuis infantibus porrigit. De his Baptiſmi ceremoniis conſule iam dicta ſuo loco. V. Baptiſmi cerimoniæ. 1. & 3.* REPRÆSENTET. *Siue quod ſpecies panis ſint ſignum Corporis Chriſti, quod continent, ſiue quod Chriſtus ſeipſum in ſuis manibus reproducens, præſens ſuum corpus, licet inuiſibile poſuerit.* PROPRIIS. *Cum Chriſtus ſolus propriè Sacramenta nouæ legis inſtituerit.* MENDICITATIBVS. *Siue quòd ſupra paupertina elementa dixerit, ſiue quòd mendicet à Creatore ſuorum Sacramentorum materiam.* SVPER MAGISTRVM. *Carpit Marcionem reprobantem quæ Chriſtus elegit.* SI EX FIDE. *Conſtanter & vniformiter.* ADVERSARIS COELVM. *Cœlo, tanquam malo operi Creatoris.* LIBERTATEM COELI. *Vis tamen per feneſtras & oſtia domus, libero perfrui cœli aſpectu & Solis vſu.* MATRICEM. *Originem carnis tuæ de terra ſumpta* EXTORQVES VICTVI, *Iniuſtè ad victum ſumis à terra productas, plantas & animalia, quam inſectaris vt malam.* SANCTIOREM, *Delicatiorem cibum ex piſcibus, vel in ſancto Ieiunio* HYPOCRITA, *propriè, quia aliter ſentit in mente, aliter profitetur ore: & creaturis, quas malas pronuntias, vt bonis vtitur.* APOCARTERESI. *Simili morte ſublatũ Lycurgum meminit in Apol. cùm enim Lacedæmones leges eius emendaſſent, Apocarteresi vitam finiit, hoc eſt, vt Suidas hoc genus mortis exponit, vel inedia, vel laqueo ſibi vim intulit.* HÆC APVD VOS. *Certè, inquit, ô Marcionita, quandoquidem vobis totus hic mundus à Deo noſtro Creatore conditus diſplicet, & tamen etiam zelo neſcio quo, Martyrium affectare videmini, hoc genus mortis præ cæteris eligere debetis, quo violentas ſibi manus inferunt, quibus huius vitæ confectis tædio omnia diſplicent. Supra etiam dixerat Verbo. Dei bonitas. 6.* Caro in confeſſione hominis deſæuitur, *Id eſt, martyrio diſcerpitur.* RESOLVERIS. *Poſt mortem, ſiue in aquam, ſiue in terram.* SVBSTANTIAM *Alij* Subſtantia. *A Creatore condita.* DEPRETIAS. *Parui pretij æſtimas, nullificas elementa, ex quibus conſtat corpus tuum, in quibus, & ex quibus alimenta ſumis, in quæ poſt mortem verteris & reciperis, quibus tandem & viuus & mortuus vteris. Stultè ergo Marcion creaturas elementares, & animalia ex ipſis producta vt mala reprobat, cum & ipſe ſine elementis ſubſiſtere, & abſque creaturis viuere non poſſit, nec ipſis vti niſi per ſenſus corporeos, ex elementis conflatos, & ex elementorum qualitatibus conſtitutos. Sic fatus Aug. tom. 3. lib. 3. de Geneſi ad litt. cap. 4.* Sunt qui ſubtiliſſima cõſideratione quinque iſtos manifeſtiſſimos corporis ſenſus, ſecundùm quatuor vſitata elementa ita diſtingunt, vt oculos ad ignem, aures ad aërem dicant pertinere, olfaciendi autem guſtandique ſenſum, naturæ humidæ attribuunt, & olfactum quidem iſtis exhalationibus humidis, quibus craſſatur hoc ſpatium in quo aues volitant: guſtum verò iſtis fluxibilibus & corpulentis humoribus. Nam quæcumque in ore ſapiunt, ipſius oris humori commiſcentur vt ſapiant, etiamſi arida, cùm acciperentur, fuiſſe videantur. Ignis tamen omnia penetrat, vt motum in eis faciat, nam & humor priuatione caloris congelaſcit, &c. Tactus autem, qui eſt quintus in ſenſibus, terreno elemento magis congruit, perinde per totum corpus animantis, quod maximè ex terra eſt, quæque tacta ſentiuntur. Dicunt etiam nec videri ſine igne poſſe aliquid, nec tangi ſine terra. Ac per hoc elementa omnia in omnibus ineſſe, ſed vnum quodque eorum ex eo quod amplius habet, accepiſſe vocabulum. *Vt aliud terreſtre, aliud aëreum, &c. vocitetur* Quantò autem quidque ſubtilius eſt in natura corporali, tantò eſt vicinius naturæ ſpiritali, quamuis longè diſtante genere, quandoquidem illud corpus eſt, illud non eſt. *Sed neſcio quibus elementis conſtet Marcion, cui omnia diſplicent: ignea prorſus, vt adgratuler ei, eſt natura, zelo præferuidus Dei ſui noui, veterem Creatorem ad nihilum redigere, & in cineres obliuionis gloriam eius deducere molitus. Nos nihilominus cum Apoſtolico ſymbolo credimus in Deum Patrem omnipotentem Creatorem cœli & terræ. Neque verò, hæc vt vocat Tertull. paupertina elementa dedignatus eſt filius Dei. Accipe. Auguſtinum Epiſt. 3. qua reſpondet Voluſiano:* Quidam reddi ſibi rationem flagitant, quomodo Deus homini permiſtus ſit, vt vna fieret perſona Chriſti, cùm hoc ſemel fieri oportuerit: quaſi rationem ipſi reddant de re quæ quotidie fit, quomodo miſceatur anima corpori, vt vna perſona fiat hominis? Nam ſicut in vnitate perſonæ anima vnitur corpori, vt homo ſit, ita in vnitate perſonæ Deus vnitur homini, vt Chriſtus ſit. In illa ergò perſonâ miſtura eſt animæ & corporis, in hac perſonâ miſtura eſt Dei, & hominis, ſi tamen recedat auditor à conſuetudine corporum, qua ſolent duo liquores ita commiſceri, vt neuter ſeruet integritatem ſuam, quamquam & in ipſis corporibus aëri lux incorrupta miſceatur. Ergo perſona hominis, miſtura eſt animæ & corporis: perſona autem Chriſti miſtura eſt Dei & hominis. Cùm enim Verbum Dei permiſtum eſt animæ habenti corpus, ſimul & animam ſuſcepit & corpus. Illud quotidie fit ad procreandos homines: hoc ſemel factum eſt ad liberandos homines. *Et paulo ſupra dixerat:* In talibus rebus, tota ratio facti, eſt potentia facientis. *Quòd autem miſturam dixit, intelligit abſque vlla confuſione naturarum iuxta Symbolum Athanaſij:* Sicut anima rationalis & caro vnus eſt homo; ita Deus & homo vnus eſt Chriſtus: vnus omnino, non confuſione ſubſtantiæ, ſed vnitate perſonæ.

S. Auguſt. — S. Auguſt. — S. Auguſt.

2. *Dei potentia in materiæ & inſtrumenti ſimplicitate clarior apparet. De Bapt. cap. 2. à p. ad fin.*

NIhil adeo eſt quod tam obduret mentes hominum, quàm ſimplicitas diuinorum operum quæ in actu videtur, & magnificentia quæ in effectu repromittitur: vt hîc quoque quoniam tantâ ſimplicitate, ſine pompa, ſine apparatu nouo aliquo, denique ſine ſumptu homo in aqua demiſſus, & inter pauca verba tinctus, non multo vel nihilo mundior reſurgit, eo incredibilis exiſtimetur conſecutio æternitatis. Mentior, ſi non è contrario idolorum ſolemnia vel arcana de ſuggeſtu & apparatu, deque ſumptu fidem & auctoritatem ſibi exſtruunt. Pro miſera incredulitas, quæ denegas Deo proprietates ſuas, ſimplicitatem & poteſtatem! Quid ergo? nonne mirandum & lauacro dilui mortem? Atquin eò magis credendum, ſi quia mirandum eſt, idcirco non creditur. qualia enim decet eſſe opera diuina, niſi ſuper omnem admirationem? Nos quoque ipſi miramur, ſed quia credimus. ceterùm, incredulitas miratur, non credit. Miratur enim ſimplicia quaſi vana, magnifica quaſi impoſſibilia. Et ſit planè vt putas, ſatis ad vtrumque diuina pronuntiatio præcucurrit.
a 1. Cor. 1. 27. [a] *Stulta mundi elegit Deus, vt confundat ſapientiam eius*, Et [b] *Prædifficilia penes homines, facilia penes Deum.* Nam ſi Deus & ſapiens & potens, quod etiam prætereuntes eum non
b Matth. 16. 26. negant, meritò in aduerſariis ſapientiæ potentiæque, id eſt in ſtultitia & impoſſibilitate materias operationis ſuæ inſtituit: quoniam virtus omnis ex his cauſam accipit, à quibus prouocatur.

DEI POTENTIA. II. SCHOLIA.

NIHIL ADEO, *Nihil ſic occludit viam fidei mentibus incredulis hominum, ad impugnanda fidei myſteria, effectuſque mirabiles gratiæ baptiſmalis, quam ſimplicitas materiæ, qua velut inſtrumento ſummus artifex vtitur ad producendam gratiam. Licet enim magnificos effectus promittat* Deus *ſæpius in ſcripturis ſe producturum in baptizatis, quia tamen actus ipſe lotionis ſimplex & communis apparet, durum videtur hominum menti credere per leuem corporis ablutionem, totam animam ab omnibus mundari delictis, diuinâ impleri gratiâ, conſortem fieri diuinæ naturæ, filiam Dei adoptari, æterno Dei regno dignam fieri.* MENTIOR, *&c. Fallor, ſi non ex aduerſo idololatriæ myſteria ex magnis ſumptibus & pompis fidem ſibi apud homines pariant.* SIMPLICITATEM, *&c. Aptè duo hæc attributa coniungit, Deus enim ſimplex & potens, ex ſimplicitate inſtrumenti, poteſtatem exaggerat operantis.* MAGIS CREDENDVM, *Quod, inquit, miramur, inſolitum eſt, & ſupra naturæ vires, vnde magis obiectum eſt fidei quæ ſenſus prætergreditur.*
S. August. QVALIA DECET. *Aug. Concione 27. in Pſal.* 118. Mirabilia teſtimonia tua. Quis enumerat ſaltem generatim teſtimonia Dei? cœlum & terra viſibilia opera eius dicunt quodammodo teſtimonium bonitatis & magnitudinis eius. Et ipſe curſus frequens vſitatuſque naturæ, quo temporum rapacitas voluitur, in rerum quarumcumque generibus, quamuis temporalibus atque mortalibus, quæ certè conſuetudine viluerunt, ſi pius conſiderator aduertat perhibent teſtimoniũ creatori. Quid autem horum eſt, quod non ſit mirabile, ſi vnum quodque non vſu, ſed ratione metiamur? Si verò tanquam ſub vnius contemplationis aſpectu velut audeamus cuncta contueri, nonne fit in nobis quod ait Propheta, *Abacuc. 3.* Conſideraui opera tua. & expaui? & tamen iſte *Pſaltes* Non eſt ipſâ rerum admiratione perterritus, ſed eam potiùs dixit eſſe cauſam, cur ea debuerit ſcrutari, quia mira ſunt. Cùm enim dixiſſet, mirabilia teſtimonia tua, ſecutus adiunxit, propter hoc ſcrutata eſt ea anima mea, quaſi factus ſit ipſe per inveſtigandi difficultatem curioſior. Quanto enim, quæque res abſtruſiores habet cauſas, tantò eſt mirabilior. *Tantò ergo mirabilior eſt Dei potentia, & credibilior, quò viliori elemento & ſimpliciori vtitur ad*

A *producendos tam mirabiles per baptiſmum effectus. vt vel leuiter aſperſus, vel ter in aquam demiſſus & merſus, per pauca verba formæ baptiſmi, à morte peccati exurgat in gratia viuus. Quod breuiter comprehendit Apoſtolus Epheſ. 5.* Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, vt illam ſanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipſe ſibi glorioſam Eccleſiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiuſmodi, ſed vt ſit ſancta & immaculata. *Et quid Spiritus Sanctus ſimplex in ſpecie columbæ auis ſimplicis, ſuper aquam ſimplicem apparuit, dum Chriſtus baptizatur, cœlum aperitur, vox Patris auditur, hic eſt filius meus dilectus? niſi quia caput pro corpore ſuo quod eſt Eccleſia & membris eius ſimplici ſuo contactu aquas omnes in Iordane ſanctificat, vt & Spiritus Sanctus ſuper aquas ideo ferebatur, vt adoptaremur in filios, & per baptiſmum clauem Sacramentorum in Eccleſiam admiſſi, in cœli quoque gloriam introitum habeamus.* QVASI VANA, *Inutilia.* SIT PLANE. *Ita res ſe habeat. Eſto dic incredule quod voles.* SATIS, *&c.* Incredulitas tua, fidem Dei, non euacuabit. *Veritati verborum eius non præiudicabit. Audi quid Paulus, quid Chriſtus ad tuam incredulitatem euertendam obiectioni tuæ obuius prædixerit. Simplicia quaſi ſtulta & vana derides,* Et ſtulta mundi elegit Deus. *Opera Dei magnifica, tanquam impoſſibilia ſubſannas, & Matthæi 19.26.* Apud homines hoc impoſſibile eſt, apud Deum autem omnia poſſibilia ſunt.
C ETIAM PRÆTEREVNTES, *Id eſt errantes à cognitione vnius veri Dei, Deum tamen quemcumque colant, ſapientem & potentem indicant.* IN ADVERSARIIS. *Ideo Deus vt fidem pariat ſapientiæ & potentiæ ſuæ, vtitur materiis & inſtrumentis, his duobus attributis contrariis, nempè ſimplicibus, ineptis & infirmis, nullamque cum effectu mirabili proportionem habentibus. Et hinc mirabilior eius apparet ſapientia & potentia, quò & ſciat, & poſſit tanta ex tantulis producere.* CAVSAM ACCIPIT. *Inde quælibet virtus ab aduerſario prouocata maior elucet, vt patet in antiperiſtaſi. Effectus baptiſmi mirabiles licet per miniſtros viles, materiam & formam ſimpliciſſimam productos, omnes penè Patres fusè deſcribunt, vnum omnium os hic loquatur Aug. tract. 15. in Io. 4 in hæc* August.
verba. Quamquam Ieſus non baptizaret, ſed diſ-

Auguſt. cipuli eius. *Vbi interrogat, quomodo verum ſit, quòd Chriſtus non baptizaret, cùm immediatè priùs dixiſſet,* Quòd plures diſcipulos faceret Ieſus quàm Ioannes, & plures baptizaret. *Sic igitur interrogat:* Quid ergo? falſum dictum erat, & correctum eſt, cùm additum eſt, quamquam Ieſus non baptizabat, ſed diſcipuli eius? An vtrumque verum eſt, quia & Ieſus baptizabat, & non baptizabat? baptizabat enim, quia ipſe mundabat; non baptizabat, quia ipſe non tingebat. Præbebant diſcipuli miniſterium corporis, præbebat ille adiutorium maieſtatis. Quando enim ceſſaret à baptizando, quando non ceſſat à mundando? De quo dictum eſt ab eodem Ioanne per Ioannis Baptiſtæ perſonam dicentis: hic eſt qui baptizat, ergo Ieſus adhuc baptizat: & quouſque baptizandi ſumus, Ieſus baptizat. Securus homo accedat ad inferiorem miniſtrũ, habet enim ſuperiorem magiſtrum. *Viden vt vili miniſtro vtatur ſummè potens Dominus ad effectus baptiſmi admirabiles. Iam de ipſius materiæ, & ablutionis ſimplicitate, quam eleuat eâdem potentiâ, quamquam abiectum inſtrumentum ad opus eximium, proſequitur, & dicit:* Sed fortè, ait aliquis, baptizat quidem Chriſtus in ſpiritu, non in corpore. Quaſi verò alterius dono, quàm illius, quiſquam etiam Sacramento corporalis & viſibilis baptiſmatis imbuatur. Vis noſſe quia ipſe baptizat, non ſolum ſpiritu, ſed etiam aqua? Audi Apoſtolum: Sicut Chriſtus, inquit, dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, mundãs eam lauacro aquæ in Verbo, &c. Mundans eam. Vnde? lauacro aquæ in verbo. Quid eſt baptiſmus Chriſti? lauacrum aquæ in verbo, tolle aquam, non eſt baptiſmus. Tolle verbum, non eſt baptiſmus. *Et alibi*, Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum. *Quid ſimplicius aquâ, quid vilius verbulo & formâ pauculis conceptâ verbis? quid grandius & potentius effectu?* Poteſtatem dedit filios Dei fieri. *Quid Deo coniunctius?* Et adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum, in Chriſto dico & in Eccleſia. Qui adhæret Deo vnus ſpiritus eſt. Vnus Deus, vna fides, vnum baptiſma, vna columba ſimplex & perfecta, vt exhiberet ſibi glorioſam Eccleſiam non habentem maculam, aut rugam, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ. *Quæ veſtis glorioſior?* Quotquot in Chriſto baptizati eſtis Chriſtum induiſtis. *Et quidem ſi ex Aug. in Pſal. 103. Eccleſiam ſicut terram fundauit ſuper ſtabilitatem ſuam, ſuper fundamentum ſuum Chriſtum, amictum lumine ſicut veſtimento: ſequitur vt amictus Eccleſiæ ſit abyſſus gratiarum: vnde Pſaltes ſubiicit,* Abyſſus ſicut veſtimentum amictus eius. *Aug ibid.* Ergo tu Eccleſia habes decorem. Dicitur & tibi in Cant. ô Decora inter mulieres. Dicitur de te, quæ eſt iſta quæ aſcendit dealbata? *De lauacro aquæ.* Quid eſt dealbata? illuminata. *Vnde apud Paulum & Patres Græcos baptiſmus dicitur illuminatio,* Non dealbata, ſicut fucata, quemadmodum ſe dealbant fœminæ, quæ volunt videri quod non ſunt: non dealbata ſicut paries dealbatus: deſtruetur enim, ſicut dicit Apoſtolus *Paulus Actor. 23. 3. Ananiæ*

(Aug. / Auguſt. in margin)

A *principi Sacerdotum.* Paries dealbatus hipocryſis & ſimulatio. Paries dealbatus, foris tectorium, intus lutum. Non ergo illa ſic dealbata, ſed dealbata, illuminata, quia non per ſe alba. Priùs, inquit, fui blaſphemus: & item fuimus enim aliquando naturâ filij iræ, &c. Accedit gratia illuminans & dealbans. Primò nigra fuiſti, ſed facta es alba ex gratia illius. Fuiſtis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino: dicitur ergo & de te, *Anima baptizata.* Quæ eſt iſta, &c? Iam mirabilis, tam vix contemplabilis. *Sicut mulier amicta Sole, ſupra Lunæ maculas euecta, coronata ſtellis, ſignum & portentum in cælo.* Admirantis eſt enim dicere, quæ eſt iſta? &c. Tam pulchra, tam luminoſa, tam ſine macula & ruga? Nonne iſta B eſt, quæ iacebat in cœno iniquitatum, &c? Attende quis ſit ille, qui pro ea factus eſt non habens ſpeciem, neque decorem, & intelligis huius claritatis honorem. Si miraris illius humilitatem propter hanc, noli tam mirari huius celſitudinem propter illum. Quantæ fœlicitatis eſt iſta dealbata, vt cum eſſet nigra, pulchrum ad ſe deponeret qui pro impiis moreretur? *Quanta tandem potentiæ, per ſtultitiam crucis, per aquã & terreni miniſtri inſtrumentum, in tantam animam peccatricem prouehere dignitatem? Nec ſilentio prætereunda priuilegia baptiſmi, à D. Ioanne Chryſoſt. relata, to. 3. homil. ad Neophitos, quibus ipſe ſubſcribit Aug. quamquam conuincat Iulianum fraudis, qua abutebatur eodem loco, vt probaret infantes non egere baptiſmo. Sic habet to. 7. lib. 1. cont. Iul. Pelag c. 6.* Benedictus Deus qui fe- C cit mirabilia ſolus, qui fecit vniuerſa, & conuertit vniuerſa. Ecce libertatis ſerenitate perfruuntur, qui tenebantur paulò ante captiui; & ciues Eccleſiæ ſunt, qui fuerunt in peregrinationis errore, & iuſtitiæ in ſorte verſantur, qui fuerunt in cõfuſione peccati. Non enim tantùm ſunt liberi, ſed & ſancti: Non tantùm ſancti, ſed & iuſti: Non ſolùm iuſti, ſed & filij: Non ſolùm filij, ſed & hæredes, non ſolùm hæredes, ſed & fratres Chriſti: nec tantùm fratres Chriſti, ſed & cohæredes: non ſolùm cohæredes, ſed & membra: Non tantùm membra, ſed & templum: non tantùm templum, ſed & organa ſpiritus. Vides quot ſunt baptiſmatis largitates, & nonnulli deputant cœleſtem gratiam in peccatorum tantùm remiſſione conſiſtere; nos autem honores computauimus decem; hac de cauſa etiam infantes D baptizamus, cùm non ſint coinquinati peccato. *Et in hoc corrupit textum. Nam infra notat Auguſtinus, in Græco haberi in originali Chryſoſtomi.* διὰ τοῦτο καὶ τὰ παιδία βαπτίζομεν, καίτοι ἁμαρτήματα οὐκ ἔχοντα. Quod eſt Latinè; ideo & infantes baptizamus, quamuis peccata non habentes: vides certè non ab eo dictum eſſe paruulos non coinquinatos eſſe peccato, ſiue peccatis, ſed non habere peccata: intellige propria, *ſiue actualia* Et nulla contentio eſt. *Reſumamus cum Chryſoſtomo, & exclamemus,* Benedictus Deus qui fecit mirabilia ſolus, *Omnipotens & ſapiens, qui ſtulta elegit, & infirma elementa & inſtrumenta, ad tot mirabiles baptiſmatis effectus.*

(S. Auguſt. / S. Aug. / S. Auguſt. in margin)

3. Dei potentia in minimis animalibus elucet. De Anima cap. 10. à p. ad vltra m.

QVale eſt autem, in examinatione humanæ animæ, culicis atque formicæ argumenta reſpicere? quando & vitalia pro cuiuſque generis diſpoſitione, omnibus propria animalibus temperauerit artifex Deus, vt nulla inde coniectura captanda ſit. Nam neque homo ſi pulmonibus & arteriis ſtructus eſt, idcirco aliunde ſpirabit, aliunde viuet: neque formica, ſi membris huiuſmodi caret, idcirco negabitur ſpirare, quaſi ſolummodo viuens.

Cui verò tantum patuit in Dei opera, vt alicui hæc deeſſe præſumpſerit? Herophilus ille, Medicus aut lanius, qui ſexcentos exſecuit vt naturam ſcrutaretur, qui hominem odiit vt noſſet, neſcio an omnia interna eius liquidò explorarit, ipſa morte mutante, quæ vixerant, & morte non ſimplici, ſed ipſa inter artificia exſectionis errante. Philoſophi pro certo renunciauerunt, culicibus & formicis & tineis deeſſe pulmones & arterias. Dic mihi inſpector curioſiſſime, oculos habent ad videndum; atquin & pergunt quò volunt, & vitant & appetunt quæ videndo ſciunt; deſigna oculos, denota pupulas. ſed & exedunt tineæ. demonſtra mandibulas, deprome genuinos. ſed & perſonant culices, ne in tenebris quidem aurium cæci; tubam pariter & lanceam oris illius oſtende. quodvis animal vnius licet puncti, aliquo alatur neceſſe eſt; exhibe pabuli tranſmittendi, decoquendi, defæcandique membra. Quid ergo dicemus? Si per hæc viuitur, erunt hæc in omnibus vtique quæ viuent, etſi non videntur, etſi non adprehenduntur pro mediocritate: hoc magis credas, ſi Deum recogites tantum artificem in modicis, quantum & in maximis. Si verò non putas capere tam minuta corpuſcula Dei, ingenium, ſic quoque magnificentiam eius agnoſcas, quòd modicis animalibus, ſine neceſſariis membris nihilominus viuere inſtruxerit, ſaluo etiam viſu ſine oculis, & eſu ſine denticulis, & digeſtu ſine alueis: quemadmodum & incedunt quædam ſine pedibus, manante impetu, quod angues; & inſurgente conatu, quod vermes; & ſpumante reptatu, quod limaces. Ita & ſpirari cur non putes, ſine pulmonũ follibus, & ſine fiſtulis arteriarum? vt pro magno amplectaris argumento, idcirco animæ humanæ ſpiritum accedere, quia ſint quæ ſpiritu careant; & idcirco ea ſpiritu carere, quia flaturalibus artubus ſtructa non ſint. Viuere ſine ſpiritu exiſtimas aliquid, ſpirare ſine pulmonibus non putas?

4. Et 1. Cont. Marc. cap. 13. in f. & 14. in p.

Cap. xiv. AD humilia deficiam. Vnus, opinor, de ſepibus floſculus, non dico de pratis; vna cuiuslibet maris conchula, non dico de rubro; vna tetraonis pennula, taceo de pauo, ſordidum artificem pronuntiabit tibi Creatorem? At quum & animalia inrides minutiora, quæ maximus artifex de induſtria ingeniis aut viribus ampliauit, ſic magnitudinem in mediocritate probari docens quemadmodum [a] *Virtutem in infirmitate*, ſecundùm Apoſtolum; imitare, ſi potes, apis ædificia, formicæ ſtabula, aranei retia, bombycis ſtamina: ſuſtine, ſi potes, illas ipſas lectuli & tegetis tuæ beſtias, cantharidis venena, muſcæ ſpicula, culicis & tubam & lanceam. Qualia erunt maiora, cùm tam modicis aut iuuaris, aut lædeais, vt nec in modicis deſpicias Creatorem?

[a] 2. Cor. 12. 9.

DEI POTENTIA III. & IV. SCHOLIA.

QVALE EST AVTEM. *Quaſi diceret, quis ſapiens tractans de anima hominis, eiuſque potentiis & facultatibus, eas cum minimorum animalium potentiis comparet? cum omnipotens artifex, naturæ author, ſingulis animalibus proprias & proportionatas ſuis generibus vitales potentias tribuerit?* ALIVNDE SPIRABIT. *Non alia anima eſt quâ viuit, alia quâ ſpirat.* TANTVM PATVIT. *Tam clarè nouit, tam intimè rimatus eſt occultiſſimas minutiſſimorum animalium partes, vt præſumat ſe ſcire pulmonibus & arteriis carere culices, & formicas.* HEROPHILVS. *Diſſector. Vide dicta de eo. V.* Anatomia. SCIVNT, *Norunt naturæ inſtinctu ſibi conuenientia, vel aduerſa.* PVPVLAS, *Paruas oculorum pupillas.* GENVINOS, *Dentes anteriores.* IN TENEBRIS AVRIVM. *Aures enim non percipiunt lumen, ſuo autem ſonitu percipitur ab auribus noſtris, & quamquam noctu videt quo volet, vbi pungat.* TVBAM *Qua perſtrepit.* LANCEAM, *Quam vibrat vt pungat.* MEMBRA, *Organa.* PRO MEDIOCRITATE, *Propter paruitatem.* CORPVSCVLA DEI. *A Deo Creata, & ſi tuum ô homo capere non poteſt ingenium, hoc ipſo magnificam eius potentiam agnoſces, quod potuerit etiam abſque membris homini neceſſariis, vitam tot animalibus conſeruare.* TANTVM ARTIFICEM IN MODICIS. S. August. *Aug. lib. 3. de Gen. ad lit. c. 14.* Nonnulla etiam de minutiſſimis animalibus quæſtio eſt, vtrùm in primis rerum conditionibus creata ſint, an ex conſequentibus rerum mortalium corruptionibus? Nam pleraque eorum, aut de viuorum corporum vitiis, vel purgamentis, vel exhalationibus, aut cadauerum tabe gignuntur, quædam etiam de corruptione lignorum & herbarum, quædam de corruptionibus fructuum, quorum omnium non poſſumus rectè dicere Deum non eſſe Creatorem. Ineſt enim omnibus quoddam naturæ ſui generis decus, ſic vt in his maior ſit admiratio benè conſiderantis, & laus vberior omnipotentis artificis; qui omnia in ſapientia fecit, qui à fine vſque ad finem pertendens, & ſuauiter cuncta diſponens, nec ea ipſa rerum nouiſſima, quæ pro ſui generis ordine diſſoluuntur, & quorum diſſolutionem ex pœna noſtræ mortalitatis horremus, relinquit informia: ſed creat minima corpore, acuta ſenſu animantia: vt maiore attentione ſtupeamus agilitatem muſcæ volantis, quàm magnitudinem iumenti gradientis, ampliúſque miremur opera formicarum, quàm onera camelorum. *De pupula autem oculi, non formicæ dico, ſed hominis, ſic breuiter Auguſtinus Ep. 3.* August. *ſicut & de minutis animalibus*; Non metuendum eſt corpuſculum infantiæ, ne in illo tantas Deus anguſtias paſſus eſſe videatur. Neque enim mole, ſed virtute magnus eſt Deus, qui prouidentiâ ſuâ meliorem ſenſum magis formiculis & apiculis dedit, quàm aſinis & camelis. qui ex grano minutiſſimo ſeminis, tantam ficulneæ arboris magnitudinem creat, cùm ex multo maioribus ſeminibus longè

niſnora multa naſcantur: qui pupillam tam paruam ditauit acie, quâ per oculos emicante, in ictu temporis cœlum prope dimidium luſtraret: qui ex puncto & quaſi centro cerebri, ſenſus omnes quinaria diſtributione diffudit: qui corde, membro tam exiguo vitalem motum per corporis cuncta diſpenſat, his atque huiuſmodi rebus inſinuans magna de minimis, qui non eſt paruus in paruis. ipſa enim magnitudo virtutis eius, quæ nullas in anguſto ſentit anguſtias. SPIRITVM ACCEDIRE. *Præter animam rationalem, totum corpus viuificantem, neceſſarium eſſe aliam præterea formam dare homini, per quam reſpiret.* SPIRITV, *Pulmone, reſpiratione.* FLATVLARIBV. *Flatus & reſpirationis vehiculis & organis.*

4 AD HVMILIA DEFICIAM. *Deſcendam ad viliora opuſcula.* DE RVBRO, *Vbi pretioſæ Margaritæ piſcantur.* TETRAONIS. *Inter Anſerum ſpecies reponitur. Tetraones à Plinio lib. 10. c. 22. in f. Et laudatur à penna nitida.* Decet tetraonas ſuus nitor, abſolutaque nigritia, in ſuperciliis cocci rubor. DE PAVO: *De pauone, mirabili varietate veſtito.* SORDIDVM, *Vilem opificem.* INRIDAS, *Frequenter pro,* Irrides. TEGETIS, *Tegumenti, operimenti.* BESTIAS, *Pulices, & tineas.* LANCEAM. *Quòd ſit longior muſca ſpiculis.* IVVARIS. *Vtapę & bombice.* LÆDERIS, *Vt ſonitu & aculeo culicis, muſca, cantharidis, &c. Sciè in hanc rem Aug. to. 1. lib. 1. de Gen. Cont. Manich. cap. 16. Reſpondet poſtremis Tertulliani verbis,* VT NEC IN MODICIS DESPICIAS CREATOREM. Solent Manichæi, *Solent & Marcionitæ* mouere quæſtionem, vt dicant: quid opus erat, vt tam multa animalia Deus faceret ſiue in aquis, ſiue in terra, quæ hominibus non ſunt neceſſaria? Multa etiam pernicioſa ſunt & timenda. Sed cùm iſta dicunt, non intelligunt quemadmodum omnia pulchra ſunt conditori & artifici ſuo, qui omnibus vtitur ad gubernationem vniuerſitatis, cui ſummâ lege dominatur. *Subiicit comparationem artificis, cuius in officina imperitus quiſpiam videns multa inſtrumenta quorum ignorat vſum, & tractans aliquod eorum quo incautè ſe lædit, & inde multa ſibi noxia vel inutilia iudicat.* Quorum tamen vſum quoniam nouit artifex, inſipientiam eius irridet, & verba inepta non curans, officinam ſuam conſtanter exercet, &c. Ego verò fateor me neſcire, mures & ranæ quare creata ſint, aut muſcæ, aut vermiculi; video tamen omnia in ſuo genere pulchra eſſe, quamuis propter peccata noſtra, multa nobis videantur aduerſa, &c. Et certè omnia animalia, aut vtilia nobis ſunt, aut pernicioſa, aut ſuperflua. Aduerſus vtilia, non habent quid dicant; de pernicioſis autem, vel punimur, vel exercemur, vel terremur, vt non vitam iſtam multis periculis & laboribus ſubditam, ſed aliam meliorem vbi ſecuritas ſumma eſt, diligamus & deſideremus, & eam nobis pietatis meritis comparemus. De ſuperfluis verò quid nobis eſt quærere? ſi tibi diſplicet quod non proſunt, placeat quod non obſunt, quia etſi domui noſtræ non ſunt neceſſaria, eis tamen completur huius vniuerſitatis integritas; quæ multò maior eſt quàm domus noſtra, & multò melior, &c. Vſurpa ergo vtilia, caue pernicioſa, relinque ſuperflua. In omnibus tamen cùm menſuras & numeros & ordinem vides, artificem quære, nec alium inuenies, niſi vbi ſumma menſura, & ſummus numerus, & ſummus ordo eſt, &c. Sic fortaſſe vberiorem capies fructum cùm Deum laudas in humilitate formicæ, quàm cum tranſis fluuium in alicuius iumenti altitudine. *Et lib. 3. de Gen. ad lit. c. 14.* De generibus quoque animalium venenoſis & pernicioſis quæri ſolet, vtrùm poſt peccatum hominis ad vindictam creata ſint: an potiùs cùm iam creata eſſent innoxia, non niſi poſtea peccatoribus nocere cœperint? &c. Potuerunt ergo iſta etiam creata nihil nocere, ſi cauſa non extitiſſet, vel terrendorum puniendorúmque, vel probandæ perficiendæque virtutis: quia & exempla ſunt demonſtranda patientiæ ad profectum cæterorum, & ipſe ſibi homo in tentationibus certius innoteſcit, & iuſtè ſalus illa perpetua, quæ turpiter amiſſa eſt per voluntatem, fortiter recipitur per dolorem.

A — S. Auguſt. — Auguſt. — C — S. Auguſt.

5. Dei omnipotentia non facit omne quod poteſt, ſed tantùm quod vult: voluiſſe autem & potuiſſe conſtat, id tantum quod fecit. Cont. Prax. cap. 10. inf. & 11. in p.

PLanè nihil Deo difficile. Sed ſi tam abruptè in præſumptionibus noſtris hac ſententia vtamur, quidvis de Deo confingere poterimus, quaſi fecerit, quia facere potuerit. Non autem quia omnia poteſt facere, ideo vtique credendum eſt illum feciſſe, etiam quod non fecerit. Sed an fecerit, requirendum. Potuit, ita ſaluus ſim, Deus pennis hominem ad volandum inſtruxiſſe, quod & milvis præſtitit; non tamen quia potuit, ſtatim & fecit. Potuit & Praxeam, & omnes pariter hæreticos ſtatim extinxiſſe; non tamen quia potuit, extinxit. [a] *Oportebat* Enim & milvos eſſe, *Et hæreticos*: Oportebat & patrem crucifigi. Hac ratione erit aliquid & difficile Deo; id ſcilicet quodcunque non fecerit. non quia non potuerit, ſed quia noluerit. Dei enim poſſe, velle eſt; & non poſſe, nolle. quod autem voluit, & potuit, & oſtendit. Ergo quia ſi voluit ſemetipſum ſibi filiũ facere, potuit; & quia ſi potuit, fecit: tunc probabis illum & potuiſſe & voluiſſe, ſi probaueris illum feciſſe. Probare autem tam apertè debebis ex ſcripturis, quam nos probamus illum ſibi filium feciſſe ſermonem tuum.

a 1. Cor. 11. 19. — CAP XI.

6. Dei potentia in fallacia tantùm infirma eſt. De Reſur. cap. 38. à p.

MAlè Deum norunt, qui non putant illum poſſe, quod non putant; & tamen ſciunt potuiſſe, ſi inſtrumentum Ioannis norunt. Qui enim animas adhuc ſolas Martyrum ſub altari quieſcentes, conſpectui ſubdidit, poſſet vtique & reſurgentes oculis exhibere ſine carne. At ego Deum malo decipere non poſſe, de fallacia ſolummodo infirmum, ne aliter documenta præmiſiſſe, quàm rem diſpoſuiſſe videatur. immò, ne ſi exemplum re-

Apoc. 6. 9.

ſurrectionis ſine carne non valuit inducere, multò magis plenitudinem exempli in eadem ſubſtantia exhibere non poſſit:

DEI POTENTIA. V. & VI. SCHOLIA.

PLANE NIHIL, *&c. Hoc tibi fateor, ô Praxeas. A Deo facilia ſunt omnia*, Non erit impoſſibile apud Deum omne Verbum. *Non tamen in omnibus hæc eſt vſurpanda ſententia, nec concludendum eſt ſtatim Deum feciſſe omnia, quæcumque potuit.* OPORTEBAT ET PATREM. *Sic arguit Patripaſſianorum principem fingentem etiam Patrem paſſum, quia perſonas confundebat.* DIFFICILE DEO, *Quia vel repugnans, vel minimè neceſſarium, vel minùs congruum illud indicauit.* ET OSTENDIT, *Probauit effectu id ſe voluiſſe & potuiſſe, quod actu fecit, nam de nondum factis certum eſt Deum illa hactenus noluiſſe facere.* SEMETIPSVM SIBI FILIVM, *&c. Rurſum tangit eiuſdem hæretici errorem, quo Patrem & filium non diſtinguit.* FILIVM FECISSE. *Latè ſumit hoc verbum pro, genuiſſe, alias erraret, cùm filius non ſit factus, ſed genitus. De errore Praxeanorum alibi ſuo loco.* B

6. MALE. *Imperfectè Deum cognoſcunt, qui eius potentiam infinitam breuibus æſtimationis ſuæ terminis coarctare præſumunt, nec putant Deum plus poſſe, quàm ipſi putant ſcil. carnem mortuam, redactam in cineres, conſumptam à beſtiis, in reſurrectione reparare.* INTSRVMENTVM IOANNIS. *Librum Apoc.* QVI ENIM ANIMAS. *Idem enim Deus qui potuit Ioannis oculis animas viſibiles reddere, ſub altari, quaſi ſtratas quieſcentes, potuit & reſurgentes ſine carne ſpectabiles reddere.* AT EGO. *Qui perfectè Dei omnipotentia credo.* DE FALLACIA. *In fallendo impotentem, qui non aliter docuit & prædixit, quàm de facto de rebus diſponere voluit.* EXEMPLVM RESVRRECTIONIS, *In prædictis animabus, vindictam à corruptione mortis ſuis corporibus optantibus, & eorum reſurrectionem poſcentibus, quæ fuit reſurrectionis ſpecies inducta. Credo igitur potuiſſe præbere exemplum reſurrectionis corporum, in animabus carne ſpoliatis; nè ſi hoc non credam Deum poſſe, multò minùs credam in eadem carnis ſubſtantia. plenitudinem exempli, id eſt figuræ adimpletionem, in actuali reſurrectione corporum, Deum implere poſſe. Aug. ſer. 192. de Temp. concinit Tertulliano.* Magna credentibus oritur confidentia, cùm agnoſcunt illum omnià poſſe, quem credunt. Omnipotentem ergo Dominum ac Deum noſtrum ipſa in primis opera eius teſtantur, qui fecit hunc mundum totum de nihilo, & totam, quæ magna eſt, pulchritudinem, támque ſpecioſas rerum formas, ex nulla materia extante compoſuit, &c. Sed multò magis eum eſſe omnipotentem fatebitur, cùm & ipſa, quam facilè operatus ſit, agnouerit. Propheta loquitur in Pſalmo, ipſe dixit, & facta ſunt, &c. Abſque vllo labore, abſque difficultate aliqua, verbo res condidit, &c. Neque vero à Deo iſta ſola creata ſunt, quæ videmus, ſed maiores potentiæ diuinæ diuitias inuiſibilia eius opera teſtantur. Siquidem ab ipſo creatæ ſunt omnes Angelicæ poteſtates, &c. Nunc & eandem eius virtutem ex adminiſtratione cognoſcite. Cùm enim toto, ſub Noë, peccante mundo, diluuium induxit; cùm Sodomam & Gomorrham pluuia ignis exurit; cùm populo ſuo de Ægyptiorum ſeruitute liberato, ſiccam in mari præbet viam; quid aliud quàm ſe omnipotentem teſtatur, &c. Oſtendit etiam nunc omnipotentiam ſuam Deus, B cùm filium ſuum, quem ſecundùm hominem mori voluit pro ſalute noſtra, ſolutis inferni legibus à mortuis ſuſcitauit, vt in Chriſto oſtenderet ſe eſſe, *Non, vt ait Praxeas confuſione perſonæ, ſed identitate naturæ, ſicut ait Paulus. Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi; & Chriſtus, qui me miſit mecum eſt, & non me reliquit Pater ſolum* A quo mortales homines ſunt creati: qui etiam immortalem fecit ex mortuo. Ad ipſius omnipotentiæ virtutem pertinet, vt iſtum mundum, quem aliquando fecit ex nihilo, in fine ſæculorum diſſoluat, &c. Eâdem omnipotentiâ omnes homines qui ſunt mortui, quique morientur in finem, ad diem iudicij ſuſcitabit, vt Propheta dicit, Reddat, vnicuique iuxta C opera ſua. *Tomo autem 9. lib. 1. de Symbolo ad Catechumenos c. 1. Deum omnipotentem, non poſſe indigna ſe facere, ſic differit:* Deus omnipotens eſt: & cùm ſit omnipotens, mori non poteſt, falli non poteſt, mentiri non poteſt: &, quod ait Apoſtolus, negare ſeipſum non poteſt. Quàm multa non poteſt, & omnipotens eſt. Et ideò omnipotens eſt, quia iſta non poteſt: Nam ſi mori poſſet, non eſſet omnipotens: ſi mentiri, ſi falli, ſi fallere, ſi iniquè agere, non eſſet omnipotens: quia ſi hoc in eo eſſet, non fuiſſet dignus, qui eſſet omnipotens. Proſus omnipotens Pater noſter peccare non poteſt. Facit quidquid vult, ipſa eſt omnipotentia. Facit quidquid benè vult, quidquid iuſtè vult. Quidquid autem malè fit, non vult. Nemo reſiſtit omnipotenti, vt non quod vult faciat. *Et hæc de omnipotentia Dei iuxta mentem Tertulliani relata ex Auguſtino ſufficiant.*

S. Auguſt. — Auguſt. — Auguſt.

DEVS CREATOR.

1. *Deus Creator temporum, & ſæculorum Author. 5. Cont. Marc. cap. 6. à p.*

CVius & ſecula, niſi Creatoris? Si enim & ſecula temporibus ſtructa ſunt; tempora autem diebus & menſibus & annis compinguntur; dies porrò & menſes & anni ſolibus & lunis & ſideribus Creatoris ſignantur, in hoc ab eo poſitis [a] *Et erunt enim*, inquit, *In ſigna menſium & annorum*: Apparet & ſecula Creatoris eſſe; & omne quod [b] *Ante ſecula propoſitum*, dicatur, non alterius eſſe, quàm cuius & ſecula. Aut probet Dei ſui ſecula Marcion, oſtendat & mundum ipſum, in quo ſecula deputentur, vas quodammodo temporum, & ſigna aliqua; vel ortum eorum.

a Gen. 1. 14. b 1. Cor. 2.7.

DEVS CREATOR. I. SCHOLIA.

TEMPORIBVS STRVCTA, *Compoſita.* ET A-ERVNT *Gen. 1. 14.* Fiant luminaria in firmamento cœli, & diuidant diem ac noctem, & ſint in ſigna & tempora, & dies & annos. MVNDVM IPSVM, *A Deo Marcionis conditum.* DEPVTENTVR. *Computentur, vel Deo Marcionis imputentur. De ſæculis Creatoris. 1. Tim. 1. 17.* Regi ſæculorum immortali, inuiſibili, ſoli Deo honor & gloria in ſæcula ſæculorum. *Syr. autem.* Qui quidem eſt vnus Deus. *Et Hebr. 1. 2.* Nouiſſimè diebus iſtis locutus eſt nobis in filio, quem conſtituit hæredem vniuerſorum, per quem fecit & ſæcula. *Et rurſum 11. 3.* Fide intelligimus aptata eſſe ſæcula Verbo Dei, vt ex inuiſibilibus viſibilia fierent. *Tranſl. u. Syr.* Per fidé intelligimus ordinata fuiſſe ſæcula Verbo Dei; & quæ videntur, extitiſſe ex iis quæ non vidêtur. *Aug. lib. 5. de Gen. ad lit. cap. 17.* Conſideremus ea quæ fecit Deus omnia ſimul, à quibus in ſexto die conſummatis requieuit in ſeptimo, poſt ea, opera eius in quibus vſque nunc operatur ipſe ante ſæcula. A ſæculo autem ea dicimus, ex quo cœpit ſæculum, ſicut ipſum mundum. In ſæculo autem ſicut ea quæ naſcuntur in mundo, &c. Sicut autem in ipſo grano viſibiliter erant omnia ſimul quæ per tempora in arborem ſurgerent, ita ipſe mundus cogitandus eſt, cùm Deus ſimul omnia creauit, habuiſſe ſimul omnia quæ in illo, cum illo facta ſunt, non ſolum cœlũ, cum Sole & Luna & ſideribus, quorum ſpecies manet motu notabili; & terra & abyſſus, quæ velut inconſtantes motus patiuntur, atque inferiùs adiuncta, partem alteram mundo conferunt; ſed etiam illa quæ aqua & terra produxit, potentialiter atque cauſaliter, priuſquam per temporum moras ita exorirentur, quomodo nobis iam nota ſunt in eis operibus, quæ Deus vſque nunc operatur. *Et tract. in Pſal. 63.* Deus autem rex noſter ante ſæcula, &c. Quia ipſe eſt in principio Verbum, per quod facta ſunt ſæcula, operatus eſt ſalutem in medio terræ, qualem ſalutem, niſi vt diſcerent homines æternam deſiderare, non ſemper temporalibus inhærere?

August. — S. August.

2. Deus alius quàm Creator, non eſt auditus ante Marcionem, in ſcripturis & Apoſtolis.
3. Cont. Marc. cap. 1. in p.

SEcundùm veſtigia priſtini operis, quod amiſſum reformare perſeueramus, iam hinc ordo de Chriſto, licet ex abundanti, poſt decurſam defenſionem vnicæ diuinitatis. Satis etenim præiudicatum eſt, Chriſtum non alterius Dei intelligendum, quàm Creatoris, quum determinatum eſt, alium Deum non credendum præter Creatorem, quem adeo Chriſtus prædicauerit, & deinceps Apoſtoli non alterius Chriſtum annuntiauerint, quàm eius Dei, quem Chriſtus prædicauit, id eſt Creatoris, vt nulla mentio alterius Dei, atque ita nec alterius Chriſti agitata ſit ante ſcandalum Marcionis. Facillimè hoc probatur Apoſtolicarum & hæreticarum Eccleſiarum recenſu; illic ſcilicet pronuntiandam regulæ interuerſionem, vbi poſteritas inuenitur. quod etiam primo libello intexui.

DEVS CREATOR. II. SCHOLIA.

PRISTINI OPERIS. *Iam alibi diximus de opere in Marcionem compoſito, quod ſibi ſublectum ipſe conqueritur.* REFORMARE. *Perditum reproducere.* ORDO DE CHRISTO. *Ordo orationis exigit, vt cùm de Deo vno Creatore tractauerimus contra Deum fictitium Marcionis, nunc de Chriſto eius filio ſcribamus.* LICET EX ABVNDANTI. *Quamquam tamen ſuperfluum videatur probare, vnum eſſe Chriſtum; cùm ex vnici Dei Patris eius probatione, ſatis concludatur vnicum eius eſſe filium Chriſtum.* ANTE SCANDALVM. *Priuſquam Marcion lapidem offenſionis fidelium pedibus obieciſſet, Deum alium nouum præter Creatorem inducens.* RECENSV. *Repetita & recenſita origine. Cum enim* Eccleſiæ odibiles malignantium *Hæreticorum, longè poſteriores ſint vnica Eccleſia Apoſtolica, ſatis conſtat ex diuerſitate doctrinæ poſteriores Eccleſias hæreticas corrupiſſe veram fidei regulam, cum ante Marcionis dogma, nullibi auditum fuiſſet alium eſſe Deum præter Creatorem. Hic in Marcionem, eiuſque nouellum Deum, de quo nihil Prophetæ prædixerunt, torqueri poteſt, quod hæc et Aug. Cont. Gentiles plurium deorum cultores To. 4. lib. 1. de conſenſu Euang. c. 21.* Cur non potiùs miſeri intelligunt illum eſſe Deum verum, quem ſic vident à ſuorum deorum ſocietate ſeiunctum, vt quem Deum fateri coguntur, qui omnes Deos colendos eſſe profitentur, cum cæteris colere non ſinantur? Cùm ergo ſimul coli non poſſint, cur non ille eligitur, qui iſtos coli vetat, relictis iſtis, qui illum coli non vetant? aut ſi vetant, legatur. Quid enim magis populis eorum, in templis eorum debuit recitari, vbi nihil vnquam tale perſonuit? & vtique prohibitio tam multorum contra vnum, quàm vnius contra tam multos, notior & potentior eſſe deberet. Nam ſi huius Dei cultus eſt impius, inutiles ſunt dij, qui homines ab impietate non prohibent. Si verò pius eſt cultus, quoniam in illo præcipitur, ne iſti colantur, impius eſt cultus eorum. Si autem tam diffidenter iſtum coli prohibent, vt pluſ audere timeant, quàm prohibere audeant, hoc ipſo quis non ſentiat, quis non ſapiat, illum eſſe potiùs eligendum, qui iſtos coli tam publicè prohibet, qui eorum ſimulacra euerti iuſſit, prædixit, euertit: quàm iſtos, quos vt ille non colatur, iuſſiſſe, neſcimus, prædixiſſe non legimus, valuiſſe aliquid non videmus? *Quid ergo nobis obtrudit Marcion* Deum *nouum, cultum Dei Creatoris prohibentem, qui nullis prophetis aut ſcripturis annuntiatus eſt, nullis operibus ſuam virtutem & poteſtatem teſtatus eſt?*

August.

3. *Deus Creator inuiſibilium, longè rationabiliùs creditur ex viſibilibus licet inter ſe diuerſis & contrariis per eum factis; quàm Deus Marcionis, qui nihil viſibile creaſſe dicitur. 1. Cont. Mart. cap. 16. per totum.*

NOn comparente igitur mundo alio, ſicut nec Deo eius, conſequens eſt, vt duas ſpecies rerum, viſibilia & inuiſibilia, duobus auctoribus Deis diuidant, & ita ſuo Deo inuiſibilia defendant. Quis autem poterit inducere in animum, niſi ſpiritus hæreticus, eius eſſe inuiſibilia, qui nihil viſibile præmiſerit; quàm eius qui viſibilia operatus, inuiſibilium quoque fidem fecerit: quum iuſtius multò ſit aliquibus exemplariis adnuere, quàm nullis? (Coloſſ. 1. 16.) Videbimus, & Apoſtolus cui auctori inuiſibilia deputet, quum & illum explorauerimus. Nunc enim communibus plurimùm ſenſibus, & argumentationibus iuſtis, ſecutus æ ſcripturarum quoque aduocationi fidem ſternimus, confirmantes diuerſitatem hanc viſibilium & inuiſibilium adeo Creatori deputandam, ſicuti tota operatio eius ex diuerſitatibus conſtat; ex corporalibus & incorporalibus, ex animalibus & inanimalibus, ex vocalibus & mutis, ex mobilibus & ſtatiuis, ex genitalibus & ſterilibus, ex aridis & ſuccidis, ex calidis & frigidis. Sic & hominem ipſum diuerſitas temperauit, tam in corpore, quàm in ſenſu. Alia membra fortia, alia infirma: alia honeſta, alia inhoneſta: alia gemina, alià vnica: alia comparia, alia diſparia. Proinde & in ſenſu nunc lætitia, nunc anxietas: nunc amor, nunc odium: nunc ira, nunc lenitas. Quòd ſi ita eſt, vt æmula inter ſe conditionis vniuerſitas iſta modulata ſit, iam igitur & viſibilibus inuiſibilia debentur, non alteri auctori deputanda, quam cui & æmula eorum, ipſum Creatorem diuerſum notantia, iubentem quæ prohibuit, & prohibentem quæ iuſſit; percutientem, & ſanantem, cur in hac ſola ſpecie vniformem eum capiunt; viſibilium ſolummodo conditorem, quem proinde credendum ſit, & viſibilia & inuiſibilia condidiſſe, quemadmodum & vitam & mortem, & mala & pacem? (Eccli. 11. 14. Eſa. 45. 7.) Et vtique ſi illa inuiſibilia maiora ſunt viſibilibus creaturis ſuo loco magnis, ſic quoque congruit eius eſſe maiora, cuius & magna; quia nec magna, nedum maiora, ei competant, cuius nec modica comparent. *Vide Verbum, Marcionis* Deus: *quàm ridiculus.*

DEVS CREATOR. III. SCHOLIA.

NON COMPARENTE. *Cùm oſtendere non* A *poſſint Marcionitæ alium mundum à Deo ſuo conditum, nec exiſtentiam eius ex opere aliquo viſibili, ſupereſt vt eum dicant authorem inuiſibilium.* QVAM EIVS. *Potius quàm.* EXEMPLARIIS. *Exemplis & teſtibus annuere & fidem præſtare.* AVCTORI INVISIBILIA. *Cui Deo imputet, adſcribat inuiſibilia, cùm eius Epiſtolas excuſſerimus. Coloſſ.* 1. 16. Eſt Imago Dei inuiſibilis, primogenitus omnis creaturæ, quoniam in ipſo condita ſunt vniuerſa, in cœlis & in terra, viſibilia & inuiſibilia. Siue throni, ſiue dominationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates; omnia per ipſum, & in ipſo creata ſunt; & ipſe B eſt ante omnes, & omnia in ipſo conſtant. *Quem locum refert Auguſtinus contra Secundinum.* ADVOCATIONI. *Teſtimonio & Patrocinio ſcripturarum à nobis proferendo.* TOTA OPERATIO. *Communi omnium ſenſu & ſuffragio facilè probatur ex omnibus operibus Creatoris, quæ diuerſa & contraria inuicem producta eſſe cernimus, eundem eſſe etiam viſibilium & inuiſibilium conditorem.* STATIVIS. *Quæ ſtant immobilia.* SVCCIDIS, *Succum habentibus, humidis.* IN SENSV. *Motibus appetitus ſenſitiui.* ÆMVLA. *Oppoſita, contraria.* CONDITIONIS. *Creaturæ conditæ.* MODVLATA. *Operata.* INVISIBILIA DEBENTVR. *Opportebat vt ſicut in aliis* C *omnibus, Deus oppoſitas inter ſe creaturas condiderat, ſic & viſibilibus, inuiſibiles oppoſitas crearet.* DIVERSVM NOTANTIA. *Si Marcion occaſionem ſumpſit ex ſcriptura, vnum eundemque Creatorem notæ infamis inurendi, quaſi diuerſum à ſeipſo & mutabilem, quid in hoc ſolum eum uniformem volunt agnoſcere, quod viſibilia ſolum creauerit, cum eum vitæ & mortis, mali belli, & pacis agnoſcant authorem.* SVO LOCO. *Suo ordine. Locos ſcripturæ hic præterea alibi iam relatos. Aug. lib. 7. Confeſſ. c. 13.* Omnino non eſt malum, non ſolùm tibi, ſed & vniuerſæ creaturæ tuæ; quia extra te non eſt aliquid quod irrumpat, & corrumpat ordinem quem poſuiſti ei. (Aug.) In partibus autem eius quædam quibuſdam, quia non conueniunt, mala putantur; & eadem ipſa conueniunt aliis, & bona ſunt, & in ſemetipſis bona ſunt. Et omnia hæc quæ ſibi inuicem non conueniunt, conueniunt inferiori parti rerum, quam terram dicimus, &c. Laudandum te oſtendunt de B terra dracones & omnes abyſſi, &c. Cùm verò etiam de cœlis te laudent, laudent te Deus noſter in excelſis omnes Angeli tui, omnes virtutes tuæ, Sol & Luna, omnes ſtellæ & lumen, cœli cœlorum, & aquæ quæ ſuper cœlos ſunt laudent nomen tuum. *Et lib. 2. de Symbolo ad Catech. c. 3.* Omne (Aug.) quod eſt, ab illo eſt, ipſe autem à ſeipſo eſt; qui non ab aliquo factus eſt. Fecit ergo facta, non factus, creauit creaturam non creatus, qui etiam ipſi creaturæ, conuenientibus gradibus per diuerſas ordinationes, conſtituit poteſtates. *Et l. 1 de Symbolo cap. 1.* (Aug.) Ipſe fecit cœlum & terram, mare & omnia C quæ in eis ſunt, inuiſibilia & viſibilia: inuiſibilia, ſicut ſunt in cœlis ſedes, *Throni*, Dominationes, Principatus, Poteſtates, Archangeli, Angeli: ſi benè vixerimus, ciues noſtri. Fecit in cœlo viſibilia, Solem, Lunam, ſtellas, ſuis animalibus terreſtribus ornauit terram, impleuit aërem volatilibus, terram ambulantibus & ſerpentibus, mare natantibus: omnia impleuit ſuis creaturis propriis. *Vide. V. Creatio, & Creatura.*

DEVS DOMINVS.

1. Deus ſemper fuit: Dominus autem, Pater creaturarum, & iudex, ex quo mundum, & hominem maximè creauit. Cont. Hermog. cap. 3. à p. ad vltra m.

DEi nomen dicimus ſemper fuiſſe apud ſemetipſum, & in ſemetipſo, Dominum verò non ſemper. diuerſa enim vtriuſque conditio, Deus ſubſtantiæ ipſius nomen, id eſt diuinitatis; Dominus verò non ſubſtantiæ, ſed poteſtatis. ſubſtantiam ſemper fuiſſe cum ſuo nomine, quod eſt Deus, poſtea Dominus, accedentis ſcilicet rei mentio. Nam ex quo eſſe cœperunt in quæ poteſtas Domini ageret, ex illo per acceſſionem poteſtatis & factus & dictus eſt Dominus: quia & Pater Deus eſt, & iudex Deus eſt; non tamen ideò pater & iudex ſemper, quia Deus ſemper. Nam nec pater potuit eſſe ante filium, nec iudex ante delictum. Fuit autem tempus, cùm & delictum & filius non fuit, quòd iudicem & qui Patrem Dominum faceret. Sic & Dominus non ante ea, quorum Dominus exiſteret, ſed Dominus tantùm futurus quandoque, ſicut pater per filium, ſicut iudex per delictum; ita & Dominus per ea, quæ ſibi ſeruitura feciſſet. Argumentari tibi videor Hermogenes. Nauiter ſcriptura nobis patrocinatur, quæ vtrumque nomen ei diſtinxit, & ſuo tempore oſtendit. Nam Deus quidem quod erat ſemper, ſtatim nominat: a *In principio fecit Deus cælum & terram.* Ac deinceps quamdiu faciebat quorum Dominus futurus erat, Deus ſolummodo ponit. b *Et dixit Deus, & fecit Deus, & vidit Deus,* Et nuſquam adhuc Dominus. At vbi vniuerſa perfecit, ipſumque vel maximè hominem, qui propriè Dominum intellecturus erat, Dominus etiam cognominatur. Tunc etiam Dominus nomen adiunxit: c *Et accepit Deus Dominus hominem quem finxit. Et præcepit Dominus Deus.* Ac exinde Dominus qui retrò Deus tantum, ex quo habuit cuius eſſet. Nam Deus ſibi erat, rebus autem tunc Deus cum & Dominus. Igitur in quantum putabit ideò Materiam ſemper fuiſſe, quà Dominus ſemper eſſet, in tantum conſtabit nihil fuiſſe, quia conſtat Dominum non ſemper fuiſſe.

a Gen. 1. 1.
b Gen. 1. per totū.
c Gen. 2. 6. & 18.

2. Domini nomen non competit Deo, in Materiam Hermogenis, Deo coæternam. Cont. Hermog. cap. 3. in fin.

ADijciam & ego propter non intelligentes, quorum Hermogenes extrema linea eſt, & quidem ex penu etiam illius retorquebo aduersùs illum. Cùm enim neget Materiam natam aut factam, ſic quoque inuenio Domini nomen Deo non competiſſe in Materiam: quia libera fuerit neceſſe eſt, quæ originem non habendo, non habuit auctorem, quod erat, nemini ſeruiens. Itaque ex quo Deus poteſtatem ſuam exercuit in eam, faciendo ex Materia, ex illo Materia Dominum Deum paſſa, demonſtrat hoc illum tam diu non fuiſſe, quam diu fuit.

DEVS DOMINVS. I. & II. SCHOLIA.

DEI NOMEN SEMPER. *Quia, vt ſubiicit,* A *nomen eſt ſubſtantia & eſſentia diuina, nomen abſolutum. Vnde, ab æterno* Deus. *Domini autem nomen, relationem dicit ad ſubditos, in quos ſuam poteſtatem poſſit exercere. Non quòd ab æterno non fuerit potens, ſed quòd ab æterno non fuerint creaturæ, quæ eius dominatui ſubderentur.* ACCEDENTIS REI. *Creatura de nouo producta, cum facta eſt eius mentio, ſimul & Dominus eſt appellatus.* PER ACCESSIONEM. *Non quòd aliquid reale Deo intrinſecus aduentitiū eſſe poſſit, ſed quod creatura ſubdita Deo, de longè, hoc eſt de nihilo à Deo vocata acceſſerit, eius nutui parens, & deinde ſemper ſubiecta.* NON IDEO PATER, &c. *Intellige erga creaturas non ſemper fuiſſe Patrem & iu-* B *dicem; non defectu poteſtatis, & iuſtitiæ, ſed defectu hominum & Angelorum qui non erant, cùm relata ſint ſimul natura, nec poſſit eſſe Pater ſine filio, aut iudex ſine reo.* DOMINVM FACERET, *Domini appellationem tribueret.* ARGVMENTARI, &c. *Fortè putas, ò Hermogenes, me velle te argumento captioſo circumuenire, quia Domino Deo Creatori Materiam coæternam facis, ſine qua nullam creaturam, cuiùs eſſet Dominus, poſſet creare. Sed errat Hermogenes, vt concludit in fine, quia ſi ideo credat Materiam ab æterno fuiſſe, quia Dominus ſemper fuit, id eſt in quantum, vel quia ſemper fuit Dominus* Deus: *hinc ego probabo nullam ab æterno fuiſſe Materiam, quia Deus non fuit Dominus ab æterno. Sed nullo alio argumento opus eſt vt id probemus, cùm ſcriptura ſimpliciter & nude diſtinguat hæc duo nomina;* Dei, & Domini. *Statim enim initio ſcriptura dicit* Deum, *quod nomen poſſidet ab æterno, licet non crearet omnia quorum Dominus futurus erat, ſtatim atque produxiſſet omnia: Dominus autem non eſt dictus, niſi poſt creatum hominem, qui ſolus inter creaturas corporeas in Geneſi recenſitas, rationalis, Dominum propriè cognoſcere, & ei, iuxta Paulum,* Rationale obſequium exhibere, *poterat; quaſi aliis Dominum ſe eſſe dedignaretur Deus; cum enim ſecundùm Ambroſium,* Magnum ſit, ſeruum eſſe potentis. *Sic magnum eſt, Dominum eſſe hominis cæteris omnibus creaturis dominantis.*

2. EXTREMA LINEA. *Extremus, vel alio ſenſu, ſupremus ignorantium.* EX PENV. *Promptuario eius, ſenſu eius ex armario ipſius, contra ipſum iaculum retorquebo.* SIC QVOQVE, &c. *Cum Materiam innatam & æternam aſſerat Hermogenes, non video quomodo conueniat Deo nomen Domini circa Materiam. Cùm enim libertas, & independentia materiæ nullum authorem, & principium cognoſcentis, ſit incompatibilis cum ſubiectione & ſeruitute, proinde Deus non*

potuit eſſe eius Dominus ab æterno, quod vult tamen Hermogenes, ſed tantum ex tempore quo ex ea mundum creauit. Vnde quamdiu fuit Materia ante mundum, tandiu Deus Dominus non fuit, quia non habebat Materiã creatam cui dominaretur, ſed coæuam ſibi & liberam prorſus & ab eius dominio independentem. De nomine Domini ſolum poſt hominis creationem Deo attributi, ſic Aug. ad mentem Tertull. to. 3. lib. 8. de Gen. ad lit. c. 11. (S. Auguſt.) Nullo modo vacare. *Fruſtra dici,* arbitror, ſed nos aliquid, & magnum aliquid admonere, quod ab ipſo diuini libri huius exordio, in quo ita cœptum eſt, in principio fecit Deus cœlum & terram, vſque ad hunc locum, nuſquam poſitum eſt, Dominus Deus, ſed tantummodo Deus. Nunc verò, ibi ad id ventum eſt, vt hominem in Paradiſo conſtitueret, eumque, *tam hominem Deus, quàm Paradiſum homo*, per præceptum operaretur & cuſtodiret, ita ſcriptura locuta eſt: & ſumpſit Dominus Deus hominem quem fecit, & poſuit eum in Paradiſo, operari eum & cuſtodire: non quòd ſupradictarum creaturarum Dominus non eſſet Deus, ſed quia hoc, nec propter Angelos, nec propter alia quæ creata ſunt, ſed propter hominem ſcribebatur; ad eum admonendum, quantùm ei expediat habere Dominum Deum, hoc eſt ſub eius dominatione obedienter viuere, quàm licentioſè abuti propria poteſtate; nuſquam hoc priùs ponere voluit, niſi vbi peruentum eſt ad eum in Paradiſo collocandum, operandum & cuſtodiendum; vt non diceret ſicut & cætera omnia ſuperiùs; & ſumpſit Deus hominem quem fecit: ſed diceret, & ſumpſit Dominus Deus hominem quem fecit, & poſuit eum in Paradiſo, operari eum, vt iuſtus eſſet; & cuſtodire, vt tutus eſſet; ipſa vtique dominatione ſua, quæ non eſt illi, ſed nobis vtilis. Ille quippè noſtra ſeruitute non indiget, nos vero dominatione illius indigemus, vt operetur & cuſtodiat nos: & ideo verus & ſolus eſt Dominus, quia non illi ad ſuam, ſed ad noſtram vtilitatem, ſalutemque ſeruimus. Nam ſi nobis indigeret, eo ipſo non verus Dominus eſſet, cùm per nos eius adiuuaretur neceſſitas, ſub qua & ipſe ſeruiret. Meritò & ille in Pſalmo; dixi, inquit, Domino Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. Nec ita ſentiendum eſt quod diximus, nos illi ad vtilitatem noſtram ſalutemque ſeruire, tanquam aliud aliquid ab eo expectemus, quàm eum ipſum qui ſumma vtilitas, & ſalus noſtra eſt. Sic enim eum gratis, ſecundùm illam vocem

A diligimus, mihi autem adhærere Deo bonum eſt. Neque enim tale aliquid eſt homo factus, vt deſerente eo qui fecit, poſſet aliquid agere benè, tanquam ex ſeipſo: ſed tota eius actio bona eſt, conuerti ad eum à quo factus eſt, & ab eo iuſtus, pius, ſapiens, beatúſque ſemper fieri: non, fieri, & recedere, ſicut à corporis medico ſanari, & abire: quia medicus corporis operarius fuit extrinſecus, ſeruiens naturæ intrinſecus operanti ſub Deo; qui operatur omnem ſalutem gemino illo opere prouidentiæ, *Circa animam & corpus*. De quo ſupra locuti ſumus. Non ergo ita ſe debet homo ad Dominum conuertere, vt cùm ab eo fuerit factus iuſtus, abſcedat. *Et non diſcedimus à te, viuificabis nos, &c.* (Aug.) Sed ita, vt ab illo ſemper fiat. Eo quippè ipſo cùm ab illo non diſcedit, eius ipſe præſentiâ iuſtifica-

B tur, & illuminatur, & beatificatur, operante & cuſtodiente Deo, dum obedienti ſubiectòque dominatur. Neque enim, vt dicebamus, ſicut operatur homo terram, vt culta atque fœcunda ſit, qui cùm fuerit operatus, abſcedit, relinquens eam vel aratam, vel ſatam, vel rigatam, vel ſi quid aliud, manente opere quod factum eſt, cùm operator abſceſſerit; ita Deus operatur hominem iuſtum, id eſt iuſtificando eum, vt ſi abſceſſerit, maneat in abſente quod fecit: ſed potiùs ſicut aër præſente lumine non factus eſt lucidus, *Ita ſcilicet vt factus ſit permanenter etiam diſcedente Sole vel lumine.* (Aug.) Sed fit. Quia ſi factus eſſet, non fieret; ſed etiam abſente lumine lucidus maneret: ſic homo Deo ſibi præſente illuminatur, abſente autem continuò

C tenebratur; à quo, non locorum interuallis, ſed voluntatis auerſione diſceditur. Ille itaque operetur hominem bonum, atque cuſtodiat, qui incommutabiliter bonus eſt. Semper ab illo fieri, ſemperque perfici debemus, inhærentes ei, & in ea conuerſione quæ ad illum eſt, permanentes, de quo dicitur, mihi autem adhærere Deo bonum eſt: & cui dicitur, fortitudinem meam ad te cuſtodiam. Ipſius enim ſumus figmentum, non tantùm ad hoc vt homines ſimus, ſed ad hoc etiam vt boni ſimus, &c. Gratiâ enim ſalui facti eſtis per fidem, & hoc non ex vobis, ſed Dei donum eſt, non ex operibus, ne fortè quis extollatur. Ipſius enim ſumus figmentum creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Epheſ. 5. *Hactenus Aug. prolixè quidem, ſed aptiſſime in argumentum Tertulliani, quo nihil doctius & moralius à quoquam Patre huic loco conferri poſſit.* (Aug.)

DEI IVSTITIA, ET BONITAS CONIVNCTA.

1. *Deus non de ſola bonitate, ſed etiam iuſtitia cenſendus: aliàs inſenſibilis, & Epicuro & Marcione dignus, niſi vindex ſit legum ſuarum.* 1. *Cont. Marc. cap. 25. à p.*

IAm & hoc diſcuti par eſt. An Deus de ſola bonitate cenſendus ſit, negatis ceteris appendicibus, ſenſibus & affectibus, quos Marcionitæ quidem à Deo ſuo abigunt in Creatorem, nos vero & agnoſcimus in Creatore, vt Deo dignos. Et ex hoc quoque negabimus Deum, in quo non omnia quæ Deo digna ſint, conſtent. Si aliquem de Epicuri ſchola Deum adfectauit Chriſti nomine titulare, vt quod beatum & incorruptibile ſit, neque ſibi, neque alij moleſtias præſtet (hanc enim ſententiam ruminans Marcion, remouit ab illo ſeueritates, & iudiciarias vires) aut in totum immobilem & ſtupentem Deum concepiſſe debuerat; & quid illi cum Chriſto, moleſto, & Iudæis per doctrinam, & ſibi per ſenſum? aut & de ceteris motibus cum agnouiſſe; & quid illi cum Epicuro, nec ſibi nec Chriſtianis neceſſario?

2. *Et* 1. *Cont. Marc. cap. 26. in p.*

AT hîc ſufficit, peruerſiſſimum Deum oſtendi in ipſo præconio ſolitariæ bonitatis, qua nolunt ei adſcribere eiuſmodi motus animi, quos in Creatore reprehendunt. Si enim

neque æmulatur, neque iraſcitur, neque damnat, neque vexat, vtpote qui nec iudicem præſtat; non inuenio quomodo illi diſciplinarum ratio conſiſtat, & quidem plenior. Quale eſt enim, vt præcepta conſtituat non executurus? vt delicta prohibeat non vindicaturus? quia non iudicaturus: extraneus ſcilicet ab omnibus ſenſibus ſeueritatis & animaduerſionis. Cur enim prohibet admitti, quod non defendit admiſſum? cùm multò rectius non prohibuiſſet quod defenſurus non eſſet, quàm vt non defenderet quod prohibuiſſet, immò & permiſiſſe directò debuit, ſine cauſa prohibiturus, vt non defenſurus. Nam & tunc tacitè permiſſum eſt, quod ſine vltione prohibetur. Et vtique non aliud prohibet admitti, quàm quod non amat fieri.

3. Dei iuſtitia non excludit bonitatem eius: imò nec bonus eſſet, niſi iuſtus: nec duo hæc attributa duos Deos ſtatuunt. 2. Cont Marc. cap. 11. in f. & 12. in p.

INcipe nunc etiam iudicis ſtatum vt ad finem mali arguere, qui idcirco alium Deum ſomniaſti ſolummodo bonum, quia non potes iudicem: quamquam & illum vt iudicem oſtendimus. Aut ſi non iudicem, certè peruerſum ac vanum, diſciplinæ non vindicandæ, id eſt, non iudicandæ conſtitutorem. Non reprobas autem Deum iudicem, qui non iudicem Deum probas? Ipſam ſine dubio iuſtitiam accuſare debebis, quæ iudicem præſtat, aut & eam in ſpecies malitiæ deputare, id eſt, iniuſtitiam in titulos bonitatis adſcribere. Nunc enim iuſtitia malum, ſi iniuſtitia bonum. Porrò, quum cogeris iniuſtitiam de peſſimis pronuntiare, eodem iugo vrgeris iuſtitiam de optimis cenſere. Nihil enim æmulum mali non bonum, ſicut & boni æmulum nihil non malum. Igitur quantò malum iniuſtitia, tantò bonum iuſtitia. Nec ſpecies ſolummodo, ſed tutela reputanda bonitatis: quia bonitas niſi iuſtitia regatur vt iuſta ſit, non erit bonitas ſi iniuſta ſit. Nihil enim bonum, quod iniuſtum. bonum autem omne, quod iuſtum. Ita ſi ſocietas & conſpiratio bonitatis atque iuſtitiæ, ſeparationem earum non poteſt capere, quo ore conſtitues diuerſitatem duorum deorum in ſeparatione? ſeorſum deputans Deum bonum, & ſeorſum Deum iuſtum? Illic conſiſtit bonum, vbi & iuſtum. CAP. XII

4. Et 2. Cont. Marc. cap. 29. per totum.

CEterùm, ipſas quoque antitheſeis Marcionis cominus cæcidiſſem, ſi operoſiore deſtructione earum, egeret defenſio Creatoris, tam boni quàm & iudicis, ſecundùm vtriuſque partis exempla congruentia Deo, vt oſtendimus. Quod ſi vtraque pars bonitatis atque iuſtitiæ dignam plenitudinem diuinitatis efficiunt omnia potentis, compendio interim poſſum antitheſes retudiſſe, geſtientes ex qualitatibus ingeniorum ſiue legum ſiue virtutum diſcernere, atque ita alienare Chriſtum à Creatore, vt optimum à iudice, & mitem à fero, & ſalutarem ab exitioſo. Magis enim eos coniungunt, quos in eis diuerſitatibus ponunt quæ Deo congruunt. Aufer titulum Marcionis & intentionem atque propoſitum operis ipſius, & nihil aliud præſtat quàm demonſtrationem eiuſdem Dei optimi & iudicis: quia hæc duo in ſolum Deum competunt. Nam & ipſum ſtudium in eis exemplis opponendi Chriſtum Creatori, ad vnitatem magis ſpectat. Adeo enim ipſa & vna erat ſubſtantia diuinitatibus, bona & ſeuera, & eiſdem exemplis & in ſimilibus argumentis, vt bonitatem ſuam voluerit oſtendere, in quibus præmiſerat ſeueritatem. Quia nec mirum erit, diuerſitas temporalis, ſi poſtea Deus mitior pro rebus edomitis, qui retrò auſterior pro indomitis. Ita per antitheſeis faciliùs oſtendi poteſt ordo Creatoris à Chriſto reformatus & repercuſſus, & redditus potius quàm excluſus, quum præſertim Deum tuum ab omni motu amariore ſecernas, vtique & ab æmulatione Creatoris ſcilicet. Nam ſi ita eſt, quomodo eum, antitheſes, ſingulas ſpecies Creatoris æmulatum demonſtrant? agnoſcam igitur & in hoc per illas Deum meum zelotem, qui res ſuas arbuſtiores in primordiis, bonâ & rationali æmulatione maturitatis præcurauerit ſuo iure. Cuius antitheſeis etiam ipſe mundus eius agnoſcet, ex contrarietatibus elementorum, ſummâ tamen ratione modulatus. Quamobrem, inconſiderantiſſimè Marcion, alium Deum lucis oſtendiſſe debueras, alium verò tenebrarum, quò faciliùs alium bonitatis, alium ſeueritatis perſuaſiſſes. Cæterum eius erit antitheſis, cuius eſt & in mundo.

DEI IVSTITIA. ET MISERICORDIA, SIVE BONITAS, IN VNO ET VERO DEO CONIVNCTA ESSE DEBENT. I. II. III IV. SCHOLIA.

DISCVTI PAR EST. *Oportet examinare, an Deus ex ſolo bonitatis attributo ſit æſtimandus, ſiue, diſcutiendum eſt, an, vt vult Marcion, Deus verus tantùm bonus eſſe debeat; negat enim Marcion* A *Deo vero, qualem ſtatum æſtimat, cætera attributa, ſenſus & affectus, qui ad iudicem pertinent, qualis eſt ſeueritas, ira, zelus, vindicta, quæ, vt indigna Deo ſuo, in noſtrum refundit Creatorem.* NEGABIMVS

A DEVM. Scil. Marcionis eſſe verum Deum. CONSTENT. Non ſint in eo. EPICVRI SCHOLA. In qua docuit, Deum vt ſummè beatum, otioſum eſſe, nec implicatum curis rerum inferiorum & humanarum. CHRISTI NOMINE TITVLARE. Titulum & nomen Chriſti imponere. VT QVOD BEATVM. Numen, diuinitas, ſummum bonum. NEQVE SIBI. Periram, zelum, pœnitentiam, & alia eiuſmodi, quæ de Deo Creatore, rectè ſuo modo dicuntur, hoc eſt diuino, vt alibi cum Auguſtino aduertimus NEQVE ALII. Homini & Angelo peccanti iraſcendo, & ſeueritatem in eos exercendo. HANC SENTENTIAM. Epicuri ſcil. de Deo beato &, imperturbato, & quieto. IN TOTVM. Prorſus ſtupidum & inſenſibilem, quem nulla cura tangat. CVM CHRISTO. Si Deus Marcionis talis eſt, quid habet commune cum Chriſto? B quomodo Chriſtus filius eius & Imago eſt? cùm omnino degener appareat à Patre, & docendo ſæpius moleſtus fuerit Iudæis, ſeuerè humanas eorum traditiones, etiam legis ipſius carnalem nimis intellectum arguens, in negotiatores templi zelo æſtuans, Scribis & Phariſæis imprecans. ET SIBI, Moleſtus fuit ſibi ipſi, ſuam quietem, vt ità dicam turbans, ſenſibus, motibus, affectibus humanis, flendo, triſtando, turbando ſemetipſum. DE CÆTERIS MOTIBVS, Supple debuerat Marcion agnoſcere Chriſtum filium eſſe Dei Creatoris: quia ſe ſimilem Patri comprobauit in dictis motibus. QVID ILLI, Deo ſcil. Marcionis, vel potiùs ipſimet Marcioni, cum Epicuri Schola & Sententia? C Quid ab eo mendicat Deum otioſum & ſtupidum, quo nec Marcion, nec Chriſtianus, nec quiſpiam hominum indiget, qui res humanas omnino non curat, ſeipſo & ſua beatudine contentus. Qui vt nihil boni contulit Creaturis, ſic nihil mali inferre poteſt. Quid rurſum Marcioni cum Epicuro? cuius ſententiis & opinionibus, nec ipſe Marcion in ſua cæteroqui diſciplina rigidus, etiam nuptiale commercium reprobans, & Martyria probans, nec vllus indiget Chriſtianus ab Epicuri vita ſenſuali & voluptuoſa alienus.

2. PERVERSISSIMVM DEVM, Scil. Marcionis. PRÆCONIO. Eo ipſo, quod ſolummodo & præciſè bonus prædicatur & laudatur, peſſimus eſt Deus. QVA, In quantum. NEC IVDICEM PRÆSTAT, Nec iudex eſt, nec perſonam agit iudicis. D DISCIPLINARVM RATIO, &c. Non video quomodo ei conueniat ius legis & doctrinæ tradendæ ſuis cultoribus, vel quomodo lex eius ſit plenior & ſanctior lege Creatoris. NON EXECVTVRVS, Ad executionem & obedientiam legis ſuæ non compulſurum metu vltionis & pœnæ. NON DEFENDIT, Non vindicat. DIRECTO, Statim, abſolutè, continuò.

3. IVDICIS STATVM, Attributum, officium. AD FINEM MALI, Tanquam malum arguere. NON POTES, Supple æſtimare. SI NON IVDICEM, Dixerimus ſcil. CONSTITVTOREM. Leges & conſtitutiones pœnarum, non ſtatuentem. IVDICEM PRÆSTAT. Facit eſſe verum iudicem. IN E SPECIES DEPVTARE. Computare iuſtitiam inter ſpecies malitiæ & peccati. ID EST INIVSTITIAM, &c. Idem, inquit, facies, hoc eſt peruertens omnia, ſicut Deū noſtrum iudicem, ob iuſtitiam malum putas, ſic titulum rei bonæ, id eſt nomen iuſtitiæ peruertis, vt iniuſtitiam voces. Rem bonam dicens malum, & ponens lucem tenebras. Sic Deum tuum non iuſtum & bonum, iniuſtum dicere cogeris & malum, vel aliter, Deum tuum iniuſtum, quia iuſtus non eſt, cenſebis bonum. NVNC ENIM, &c. Sic tuo ſenſu, Marcion, ſi iniuſtitia bona eſt, & iuſtitia per conſequens mala erit. DE PESSIMIS. Inter peſſima recenſere. EODEM IVGO. Similiter oneraris & cogeris fateri, &c. ÆMVLVM. Contrarium mali. TVTELA. Iuſtitia non ſolum bona eſt virtus, ſed & protectrix, & directrix bonitatis & virtutis omnis. CONSPIRATIO Concordia. CAPERE, Admittere, pati.

4. ANTITHESES, Quibus Marcion fingit vtrumque Teſtamentum, inuicem oppoſitum, de quibus iam alibi. CVM IBI VS CÆCIDISSEM. Preſſius confudiſſem, refutaſſem vrgentius. VTRIVSQVE PARTIS. Iuſtitiæ & bonitatis. EXEMPLA, Ex vtroque Teſtamento deſumpta. OMNIA POTENTIS, Et bona tribuere, & pœnas infligere. COMPENDIO, POSSVM, &c. Breuiter poſſum Marcionis antitheſes refellere, in quibus pruriginem ſuam contra Creatorem argumentandi, & duos Deos introducendi monſtrauit, cùm diſcernere voluit, quaſi duos authores legis veteris & nouæ, ex diuerſis ingeniis & virtutibus, ſiue inclinationibus quæ in vtriuſque legis exemplis referuntur, vt ſic Chriſtum Deum & Dei alterius filium, à Deo Creatore ſepararet. Sed tantùm abeſt vt ſeueritas & bonitas ipſos diuidant, quinimo ſic coniungunt, vt vnicum Deum probent cui hæc duo attributa congruunt. AVFER TITVLVM, Quem libro ſuo impoſuit, Antitheſes ſcilicet. ET INTENTIONEM. Qua voluit probare ex contrariis legibus, contrarios Deos. IN SOLVM, Soli Deo. AD VNITATEM, Supple, diuinitatis. DIVINITATIBVS. Plurali vtitur, ad mentem Marcionis. PRÆMISERAT, Antea in veteri Teſtamento vſus fuerat ſeueritate, in lege dura, lapidibus inciſa, duræ ceruicis populo data, quem regebat in virga ferrea. NEC MIRVM. Res mira non erit, conſideranti pro diuerſitate temporum & perſonarum, diuerſimodè operatum Deum, de quo Pſaltes: Cum electo electus eris, & cum peruerſo peruerteris. REBVS EDOMITIS. Subactis ſibi populis mitis fuit, qui indomitis fuerat ſeuerus & rigidus. PER ANTITHESES. Per ipſas Marcionis antitheſes & contrarietates vtriuſque legis, quibus duos Deos inducere contendit, facilè oſtenditur, Chriſtum formam & modum agendi circa homines, Dei Creatoris, repercuſſiſſe, id eſt reſtituiſſe, quaſi eodem ſigillo inculcato; non verò excluſiſſe & reieciſſe tanquam malum. SECERNAS, Immunem ab omni ira, vindicta, &c. facias. AB ÆMVLATIONE. Præ magna antipathia, quam habet cum Creatore. Vel Deum tuum exemptum dicis ab omnibus motibus & affectibus Creatoris, præſertim verò ab æmulatione & zelo liberum. SCILICET. Ironiam aduerto ex ſequentibus. NAM SI ITA EST, &c. Quaſi verò, inquit, Deus tuus, Marcion, æmulatione careat. Si ita eſt, euerſæ ſunt omnes antitheſes tuæ, ruit ſcopus libri tui, quo probare niteris Deum tuum in omnibus dictis & factis, æmulum & contrarium eſſe Creatoris. ET IN HOC, Libro Marcionis. PER ILLAS, Antitheſes. DEVM MEVM. Si & Deus Marcionis, quantumlibet bonus, conuincitur tamen ex ſuis antitheſibus, zelotes eſſe & æmulator Creatoris, quem ex omnino oppoſitis factis & dictis euertere molitus eſt, tanto ego libentiùs Deum Creatorem vt bonū amplectar, quantumuis zelotes & æmulator appareat. RES SVAS. Non vt Marcionis Deus, qui rebus alienis, à Deo Creatore conditis, precario iure vtitur. ARBVSTIORES, Silueſtriores, acerbiores. De lege veteri loquitur, quaſi luxuriante & ſuperabundante ceremoniarum & preceptorum ſylua. ÆMVLATIONE MATVRITATIS. Zelo nouæ legis, quæ maturiùs & poſteriùs inducta, maturiores & vberiores fructus gratiæ productura erat, quas vetus, ſub foliis condenſis & vmbroſis occultabat. Quas tamen Deus figuras, zelo dictæ maturitatis præcurabat, Prius curabat, & cum æmulatione ſuæ gloriæ, & gratiæ noui Teſtamenti ſub eis latentis, cum magna etiam ſeueritate ab Iſraëlitis exigebat. SVO IVRE. Proprio, non mendicato, quia vtriuſque legis author

eſt. MODVLATVS, *Supple mundus, factus & compoſitus ex contrariis, vt alibi vidimus, ſatis probat antitheſes ad Deum Creatorem, & non ad Deum Marcionis pertinere.* ALIVM DEVM LVCIS. *Sepius Auguſtinus riſit Manichaos, Gentem tenebrarum introducentes, contra Deum lucis pugnantes. Scitè hic Tertull. loquitur. Quia Deus Creator idem ab initio,* diuiſit lucem à tenebris, *Et iuxta Paulum:* Dixit de tenebris lumen ſplendeſcere. *Nec tamen duos propterea Deos, ſed eumdem diei & noctis, lucis & tenebrarum Deum Moyſes & Paulus inuexit. Si hoc probaſſet Marcion alium eſſe Deũ, qui ad lumen admirabile gratie & gloria ſua fideles vocat, alium qui expellit in tenebras exteriores, fletum & ſtridorem dentium, faciliùs comprobaſſet.* EIVS ERIT, *Eiuſdem Dei Creatoris, vtrumque Teſtamentum, quamquam ex oppoſitis Marcioni videatur eſſe contextum.* CVIVS EST, *Supple antitheſis & contrarietas elementorum, qualitatum, Creaturarum corporalium, incorporalium, cœleſtium, terreſtrium, viſibilium, inuiſibilium.*

Quatuor hos textus vno eodemque Scholio concluſi, & breuiter qua obſcura erant expoſui, quòd nihil aut parum notatu dignum in his lateat quod non attigerim alibi. Ne tamen abſque Auguſtino vacuus lector abſcedat, appoſitum in titulum, & materiam textuum ſubtexo locum Auguſtini to. 1. lib. de Morib. Eccl. Cathol. c. 10. vbi quaſi Marcioni ex parte loqueretur: Auguſt. Illud dicis, concedere te quidem Deum eſſe diligendum, ſed non illum Deum, quem colunt ij qui Teſtamenti veteris authoritatem recipiunt. C Non ergo illum Deum colendum eſſe dicitis, qui fecit cœlum & terram, &c. Cum exceptione quippe vobiſcum loquendum eſt: *Loquitur Manichais.* Quando Deus nominatur. Duos enim Deos, vnum bonum, alterum malum eſſe perhibetis, &c. Impudenter facitis qui alienum animum, atque ſententiam, quam benè atque vtiliter accepimus, malè interpretari conamini, fruſtra omnino. Neque enim veſtræ ſtultæ atque impiæ diſputationes vllo modo cum piorum doctiſſimorumque hominum ſermonibus, per quos in Eccleſia Catholica, Scripturæ illæ, *Veteris Teſtamenti,* volentibus dignisque aperiuntur, comparari queunt. Longè prorſus aliter quàm putatis, lex & Prophetæ intelliguntur à nobis. Deſinite errare, non credimus, pœnitentem Deum, non inuidum, non indigum, non crudelem, non quærentem de hominum vel pecorum ſanguine voluptatem, non cui flagitia & ſcelera placeant, non poſſeſſionem ſuam terræ quadam particula terminantem. In has enim atque huiuſmodi nugas grauiter copioſéque inuehi ſoletis, &c. Quamobrem ſi quid humani corde geritis, ſi curæ vobis voſmetipſi eſtis, quærite potiùs diligenter & piè quo modo illa dicantur. Quærite miſeri. Nam talem fidem quâ Deo inconueniens aliquid creditur, nos vehementiùs & vberiùs accuſamus. Nam & in illis quæ dicta ſunt, cùm ſic intelliguntur, vt litera ſonat, & ſimplicitatem corrigimus, & pertinaciam deridemus. Et alia multa quæ vos intelligere non poteſtis, vetat eos credere Catholica diſciplina, qui non annis, ſed ſtudio atque intellectu excedentes B quandam mentis pueritiam, in canos ſapientiæ promouentur. *De Deo autem iuſto & bono hæc ex eodem ſubiicio, ipſemet libro cap. 7.* Refugere in tenebroſa cupientibus per diſpenſationem ineffabilis ſapientiæ, nobis illa opacitas authoritatis occurrat, *En arbuſtiores Tertulliani voces,* Et mirabilibus rerum, vocibuſque librorum, veluti ſignis temperatoriis veritatis, vmbriſque blandiatur. Quid potuit pro ſalute noſtra fieri amplius? quid beneficentius? quid liberalius diuinâ prouidentiâ dici poteſt, quæ à legibus ſuis hominem lapſum, & propter cupiditatem rerum mortalium iure ac merito mortalem ſobolem propagantem non omnino deſeruit? habet enim poteſtas illa iuſtiſſima, miris & incomprehenſibilibus modis, per ſecretiſſimas ſucceſſiones rerum ſibi ſeruientium quas creauit, & ſeueritatem vindicandi, & clementiam liberandi. Quod quidem, quàm ſit pulchrum, quàm magnum, quàm Deo dignum, quàm poſtremò, id quod quæritur, verum, nequaquam intelligere poterimus, niſi ab humanis, & proximis, *Nobis, noſtroque conſpectui,* incipientes veræ religionis fide præceptiſque ſeruatis, non deſeramus viam quam nobis Deus, & Patriarcharum ſegregatione, & legis vinculo, & prophetarum præſagio, & ſuſcepti hominis Sacramento, & Apoſtolorum teſtimonio, & Martyrum ſanguine, & gentiũ occupatione, *Conuerſione,* muniuit. Quare deinceps nemo quærat ſententiam meam, ſed potius audiamus oracula, noſtraſque ratiunculas, diuinis ſubmittamus affatibus. S. Auguſt.

5. *Dei iuſtitia eius bonitati congenita, etiam ante peccatum omnia diuiſit ſuis generibus, ſpeciebus, & locis: poſt peccatum autem luctata eſt cum aduerſario ſibi, ad correctionis bonum. 2. Cont. Marc. cap. 12. à p. ad f. & 13. in p.*

A Primordio denique Creator tam bonus, quàm & iuſtus. pariter vtrumque proceſſit. Bonitas eius operata eſt mundum, iuſtitia modulata eſt. quæ etiam tum mundum iudicauit ex bonis faciendum, quia cum bonitatis conſilio iudicauit. Iuſtitiæ opus eſt, quod inter lucem & tenebras ſeparatio pronuntiata eſt, inter diem & noctem, inter cœlum & terram, inter aquam ſuperiorem & inferiorem, inter maris cœtum & aridæ molem, inter luminaria maiora & minora, diurna atque nocturna, inter marem & feminam; inter arborem agnitionis mortis, & vitæ, inter orbem, & Paradiſum, inter aquigena & terrigena animalia. Omnia vt bonitas concepit, ita iuſtitia diſtinxit. Totum hoc iudicato diſpoſitum & ordinatum eſt. Omnis ſitus, habitus elementorum, effectus, motus, ſtatus, ortus, occaſus ſingulorum, iudicia ſunt Creatoris; ne putes eum exinde iudicem definiendum, quo malum cepit, atque ita iuſtitiam de cauſa mali offuſces. His enim modis oſtendimus eam cum auctrice omnium bonitate prodiſſe, vt & ipſam ingenitam Deo & naturalem, nec obuentitiam deputandam, quæ in Domino inuenta ſit arbitratrix operum eius. Atenim, vt malum poſtea erupit, atque inde iam cepit bonitas Dei cum aduerſario agere, aliud quoque negotium eadem illa iuſtitia Dei nacta eſt, iam ſecundum aduerſionem dirigendæ bonita-

Gen. 1. 4. & 6.

Cap. xiii

tis, vt ſepoſitâ libertate eius, qua & vltrò Deus bonus, pro meritis cuiuſque penſetur, dignis offeratur, indignis denegetur, ingratis auferatur; proinde omnibus æmulis vindicetur. Ita omne hoc iuſtitiæ opus, procuratio bonitatis eſt, quod iudicando damnat, quod damnando punit; quod, vt dicitis, ſæuit; vtique bono non malo proficit.

DEI IVSTITIA, ET BONITAS, V. SCHOLIA.

A PRIMORDIO. *Ab initio mundi, ante peccatum hominis.* PROCESSIT. *In effectibus apparuit ſimul fluere ab eſſentia diuina, cùm Creaturas bonas omnes bonitate fecit, & iuſtus iuſtitiâ omnes ſuis generibus, qualitatibus, locis, diſtinxit & diſtribuit.* MODVLATA. *Moderata eſt, diſtribuit modos & fines ſingulis, vel concentum & modulum ex tanta varietate diſtinctâ temperauit.* EX BONIS. *Creaturis componendum.* IVSTITIÆ OPVS. *Iuſtitia enim non ſolùm verſatur circa crimina punienda, ſed in æqua & iuſta rerum diſtinctione, quæ confuſionem & inordinationem rerum tollit. Sic enim diuiſit lucem à tenebris iuſta Dei ſententia lata ab exordio mundi, diem à nocte, cœlum à terra, aquas ab aquis, maria à terris, &c. Nec hoc tantùm ad literam: ſed & hæc diuiſio figura fuit lati ab initio iudicij iuſti, & proinde boni, quo Deus iudex optimus ſeparauit Angelos lucis ab Angelis tenebrarum, ſicut in fine ſæculi ſeparabit mediis Angelis bonis, malos homines, de medio iuſtorum, virgines fatuas à ſapientibus, paleam & zizania à tritico, piſces reprobos ab electis; & firmamentum decreti, quo ab æterno aquas ab aquis, populos à populis, prædeſtinatos à reprobis diuiſit, in iudicio extremo apparebit. Nam ex Aug.* S. Aug. Nondum quidem apparuit iudicium, ſed iam factum eſt iudicium. *Dicente Chriſto:* Qui non credit, iam iudicatus eſt. *Aug. lib. 11. de Ciuit. cap. 19. de hac iuſta diuiſione Angelorum ſic fatur:* S August. Non mihi videtur ab operibus Dei abſurda ſententia, ſi cùm lux illa prima facta eſt Angeli creati intelligantur, & inter ſanctos Angelos, & immundos fuiſſe diſcretum, vbi dictum eſt: & diuiſit Deus inter lucem & tenebras, & vocauit Deus lucem diem, & tenebras vocauit noctem. Solus quippè ille iſta diſcernere potuit, qui potuit etiam priùs quàm caderent, præſcire caſuros, & lumine priuatos veritatis in tenebroſa ſuperbia remaſuros. Nam inter iſtum nobis notiſſimum diem & noctem, id eſt inter hanc lucem & has tenebras, vulgatiſſima ſenſibus noſtris luminaria cœli, vt diuiderent imperauit, fiant, &c. Et diuidant inter diem & noctem, &c. Inter illam verò lucem, quæ ſancta ſocietas Angelorum eſt, illuſtratione veritatis intelligibiliter fulgens, & eis contrarias tenebras, id eſt malorum Angelorum auerſorum à luce iuſtitiæ tetterrimas mentes, ipſa diuidere potuit, *Mens Dei iuſta & bona.* Cui etiam futurum, non naturæ, ſed voluntatis malum occultum eſſe non potuit. *Et eodem lib. c. 33.* Et ſi alia lux, *corporea & viſibilis.* In iſto huius libri loco vbi legimus: dixit Deus fiat lux, &c. Et aliæ tenebræ ſignificatæ ſunt S. Auguſt. in eo quod ſcriptum eſt: diuiſit Deus inter lucem & tenebras: nos tamen has duas Angelicas ſocietates, vnam fruentem Deo, alteram tumentem typho, vnam cui dicitur, adorate eum omnes Angeli eius: aliam, cuius princeps dicit, hæc omnia tibi dabo, ſi proſtratus adoraueris me: Vnam Dei ſancto amore flagrantem, alteram propriæ celſitudinis immundo amore fumantem: & quoniam ſicut ſcriptum eſt, Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam: illam in cœlis cœlorum habitantem, iſtam inde deiectam, in hoc infimo aëreo cœlo tumultuantem: illam luminoſa pietate tranquillam, iſtam tenebroſis cupiditatibus turbulentam: illam Dei nutu clementer ſubuenientem, iuſtè vlciſcentem: *Aduerte & Angelos bonos participatâ Dei bonitate & iuſtitiâ, & clementer ſubuenire & vlciſci iuſtè ad mentem Tertulliani:* Iſtam ſuo faſtu, ſubdendi & nocendi libidine exæſtuantem. Illam, vt quantùm vult conſulat, Dei bonitatis miniſtram, iſtam, ne quantum vult noceat, Dei poteſtate frenatam, illam huic illudentem, vt nolens proſit perſecutionibus ſuis: *Alludit ad Pſaltem, draco iſte quem tu formaſti ad illudendum ei, ſiue vt legunt alii, vt illudatur ei ab Angelis meis; & Iob: Numquid illudes ei quaſi aui, ceu cuidam Indiæ aui collo Gruis oblongo ſimili, ſed circa pectus ligato ne captos piſces abliguriat, qua piſcatores cicurata vtuntur:* Hanc illi inuidentem, cum peregrinos colligit ſuos, &c. lucis, tenebrarumque vocabulis ſignificatas exiſtimauimus. August. *De firmamento autem diuidente, cap. 34. & ad literam de aquis materialibus, & myſticè de ſpiritalibus tam hominibus quàm Angelis intelligit:* Vt ſuprà firmamentum Angeli intelligantur, infrà vero vel aquæ iſtæ viſibiles, vel malorum Angelorum multitudo, vel omnium hominum gentes. Aug. *Ita & lib. 13. Confeſſ. c. 15.* Sunt aliæ aquæ ſuper hoc firmamentum, credo immortales, & à terrena corruptione ſecretæ: laudent nomen tuum, laudent te ſupercœleſtes populi Angelorum tuorum, August. *Quod tamen retractat lib. 2. retract. c. 6. Non quòd prorſus reprobet ſenſum myſticum, modò non excludat literalem, ſicut excludit Origenes, qui ab Epiphanio in ep. ad Ioannem Hieroſol. Baſilio hom. 3. in Hexa. & Hiero. ad Pammach. in hoc erroris arguitur, quod velit Moyſem per aquas ſuperiores & inferiores, Angelos bonos à malis diuiſos, & nullas alias aquas ſuper firmamentum eſſe intellexerit.* MARIS COETVM, *Congregationem aquarum.* AGNITIONIS, *Scientiæ boni & mali.* MORTIS, *Et mortis. Quia dictum eſt:* Quocumque die comederitis, ex eo, morte moriemini. *Quod adiecit Tertul. vt hanc arborem diſcerneret ab arbore vitæ.* IVDICATO DISPOSITVM, *Quaſi ſententia latâ in ſingulas creaturas.* DE CAVSA MALI, *Vt iuſtitia ſplendorem minuas, quaſi originem ſumpſerit ex malo peccati, ſine quo non fuiſſet.* INGENITAM. *Inſitam à natura Deo.* DEPVTANDAM, *Recenſendam inter aduentitia.* ARBITRATRIX, *Arbitra, Iudex, directrix.* ALIVD NEGOTIVM. *Præter iuſtam diſtinctionem operum, propriam & naturalem iuſtitiam, aliud quoque ei opus & negotium præſtitit Angeli hominiſque peccatum.* CVM ADVERSARIO. *Peccati ſcilicet malo.* SECVNDVM ADVERSIONEM. *Vel auerſionem intellige, quam habet iuſtus & bonus à malo peccati, vel quod aduerterit Deus poſt peccatum commiſſum, iuſtitiæ ſuæ incumbere, vt dirigeret bonitatem, & aduerteret, qui eius communicatione digni, vel indigni eſſent.* SEPOSITA LIBERTATE. *Præter libertatem, qua Dei bonitas vt naturalis & libera ſe communicat cui vult:* Spiritus enim vbi vult ſpirat; PENSETVR, *Ponderat vt in libra iuſtitiæ, vt cuique eā diſpenſet.* AEMVLIS VINDICETVR. *Vindictam ſumat, ſupplicium exigat de omnibus bonitati Dei contrariis, id eſt peccatis.* OMNE HOC, *Ne dicat Marcion hæc opera iuſtitiæ & vindictæ mala eſſe, cum negotia bonitatis tractet & curet, eamque ab aduerſariis tueatur. Quàm bona ergo iu-*

ſtitia, quæ dirigit bonitatem eamque diſpenſat, & tutatur. VTIQVE BONO, Tantùm abeſt, ô Marcionita, vt hinc Deum Creatorem malum arguere poſſis. Hinc enim magis bonitas eius creſcit & maior elucet ex operibus iuſtitiæ, ſuæ vindicis.

6. *Dei iuſtitia miſericors eſt, minas intentans antequam feriat. Cont. Iud. cap. 13. circa f.*

SIc & Macheræ conditionalis comminatio: [a] *Si nolueritis, nec obaudieritis, gladius vos comedet*, Probauit Chriſtum fuiſſe, quem non audiendo, perierunt. a Eſai. 1. 20.

DEI IVSTITIA ET BONITAS. VI. SCHOLIA.

MACHERÆ CONDITIONALIS, *Gladij ſub conditione interti ti Eſa. 1. 20.* Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis. Quod ſi nolueritis, & me ad iracundiam prouocaueritis: 20. *Neque exaudieritis me*, Gladius deuorabit vos, quia os Domini locutum eſt. CHRISTVM FVISSE. *Hunc gladium, quem & os Domini Propheta dixit, & gladium, Paulus Hebr. 4.* Sermo Dei viuus & efficax penetrabilior omni gladio ancipiti. *Et Ioannes Apoc. 1.* De ore eius gladius vtraque parte acutus exibat. NON AVDIENDO, *&c Si enim dixit*, Verba quæ loquor vobis, ſpiritus & vita ſunt, & ſi quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non guſtabit in æternum: *Hunc ſermonem non audientes, quid mirum ſi mortui ſunt? Chriſtum gladium eſſe. & macheram conditionalem pulchrè docuit Auguſtinus poſt Pſaltem Pſal. 7. 13.* Niſi conuerſi fueritis, gladium ſuum vibrabit, arcum ſuum tetendit & parauit illum. Poteſt ipſe homo Dominicus, *Id eſt Chriſtus Dominus Deus homo*, Gladius Dei intelligi, bis acutus, id eſt framea. quem non vibrauit primo aduentu, ſed tanquam in vagina humilitatis abſcondit. Vibrabit autem cùm in ſecundo aduentu veniens iudicare viuos & mortuos, in manifeſto ſplendore claritatis ſuæ, iuſtis ſuis lumine, & terrore impiis coruſcabit. Nam in aliis exemplaribus, pro eo quod eſt gladium ſuum vibrabit, frameam ſuam ſplendificabit, poſitum eſt: quo verbo conuenientiſſimè ſignificari arbitror vltimum dominicæ claritatis aduentum. Quandoquidem ex ipſius perſona intelligitur quod alius pſalmus habet, libera Domine ab impiis animam meam, frameam ſuam ab inimicis manus tuæ.

Auguſt.

7. *Dei iuſtitia eius bonitatem implet, & vtilis eſt homini, quem timore arcet à malo, & impellit in bonum. 2. Cont. Marc. cap. 13. ap. ad. f. & 14. in p.*

TImor iudicij ad bonum, non ad malum confert. Non enim ſufficiebat bonum per ſemetipſum commendari, iam ſub aduerſario laborans. Nam etſi commendabile per ſemetipſum, non tamen & conſeruabile, quia expugnabile iam per aduerſarium, niſi vis aliqua præeſſet timendi, quæ bonum etiam nolentes, appetere, & cuſtodire compelleret. Ceterum, tot illecebris mali expugnantibus bonum, quis illud appeteret, quod impunè contemneret? quis cuſtodiret, quod ſine periculo amitteret? Legis mali [a] *Viam latam*, Et multò frequentiorem: nonne omnes illà laberentur, ſi nihil in illa timeretur? Horremus terribiles minas Creatoris, & vix à malo auellimur: quid ſi nihil minaretur? Hanc iuſtitiam, malum dices, quæ malo non fauet? Hanc bonum negabis, quæ bono proſpicit? Non qualem oportet, Deum velles; qualem malles expediret? ſub quo delicta gauderent? cui diabolus illuderet? Illum bonum iudicares Deum, qui hominem poſſet magis malum facere, ſecuritate delicti? Quis boni auctor, niſi qui & exactor? Proinde, quis mali extraneus, niſi qui & inimicus? quis inimicus, niſi qui & expugnator? quis expugnator, niſi qui & punitor? Sic totus Deus bonus eſt, dum pro bono omnia eſt. Sic denique omnipotens, quia & iuuandi & lædendi potens. Minùs eſt, tantummodo prodeſſe, quia non aliud quid poſſit quàm prodeſſe. De eiuſmodi, qua fiducia bonum ſperem, ſi hoc ſolum poteſt? quomodo innocentiæ mercedem ſectet, ſi non & nocentiæ ſpectem? diffidam neceſſe eſt, ne nec alteram partem remuneretur, qui vtramque non valuit. Vſqueadeo iuſtitia etiam, plenitudo eſt diuinitatis ipſius, exhibens Deum perfectum, & patrem, & Dominum: patrem, clementiâ: Dominum, diſciplinâ. Patrem, poteſtate blanda: Dominum, ſeuerâ. Patrem, diligendum piè: Dominum, timendum neceſſariè. Diligendum, quia [b] *Malit miſericordiam, quam ſacrificium*; Et timendum, quia nolit peccatum. diligendum, quia [c] *Malit pœnitentiam peccatoris, quàm mortem*; Et timendum, quia nolit peccatores ſui iam non pœnitentes. Ideo lex vtrumque definit, [d] *Diliges Deum*, Et *Timebis Deum*. Aliud obſecutori propoſuit, aliud exorbitatori. Ad omnia tibi occurrit Deus idem. [e] *Percutiens, ſed & ſanans*: [f] *mortificans, ſed & viuificans; humilians, ſed & ſublimans; Condens mala*, [g] *ſed & pacem faciens*. Vt etiam & hinc reſpondeam hæreticis.

a Matth. 7. 13.
b Oſeæ 6. 6. & Matth. 9. 13.
c Ezech. 33. 11.
d Deut. 6. 5. & 13.
CAP. XIV.

e Deut. 32. 39. f 1. Reg. 2. 6. & 7. g Eſa. 45. 7.

DEI IVSTITIA. ET BONITAS. VII. SCHOLIA

A BONVM PER SEMETIPSVM. *Vel de Deo ex natura ſua bono, vel de bono virtutis, & ſummo bono beatitudinis accipi poteſt, quod ex natura ſua amabile eſt.* IAM. *Poſt peccatum commiſſum.* SVB ADVERSARIO. *Malo peccati.* LABORANS. *Deus quidem ſic per Prophetam queritur.* Laborare me feciſti in peccatis tuis. *Et rurſum.* Laboraui ſuſtinens. *Vel bonum virtutis & gratiæ ſub onere concupiſcentiæ, &* Legis peccati repugnantis legi mentis; *Quod vtique ex ſequentibus verbis patet eſſe literalius.* VIS TIMENDI. *Poteſtas* Dei *iudicis, & iuſta ſeueritas metuenda.* BONVM NOLENTES. *Peruerſos homines, bonum virtutis & beatitudinis recuſantes.* IMPVNE. *Nullam punitionem & pœnam timendo. Et hæc eſt Dei iuſta bonitas, qua terret peccatorem vt relicto peccato euitans iudicem, bonum incidat in Patrem. Sic enim Pſal. 57.* Intendit arcum ſuum donec infirmentur. *In quem locum Aug.* (S. Aug.) Minæ Dei non ceſſant, arcus Dei, minæ Dei. Intenditur arcus, nondum ferit. Intendit arcum ſuum donec infirmentur: *Id eſt donec infirmitatem ſuam agnoſcant, vt impleatur illud Pſaltis, pluuiam voluntariam ſegregabis hæreditati tuæ & infirmata eſt, tu verò perfeciſti eam.* (S. Auguſt.) Et multi infirmati ſunt, ipſius intentione arcus territi. Nam hinc infirmatus eſt ille qui dixit, quid me iubes facere? Ego ſum, inquit, Ieſus quem tu perſequeris. Qui clamabat de cœlo, arcum tendebat. Multi ergo qui fuerunt inimici, infirmati ſunt & conuerſi: noluerunt erigere diu ceruices ſuas aduerſus perſeuerantiam extenti arcus. Nam ſic infirmatus eſt ille qui ait, ne timeamus infirmari, C quando infirmor, tunc potens ſum. Et cum oraret à ſe tolli ſtimulum carnis, quid ei reſponſum eſt? virtus in infirmitate perficitur. *Et Pſal. 59. 6.* Dediſti metuentibus te ſignificationem, vt fugiant à facie arcus vt liberentur dilecti tui. *In quem quoque locum Aug.* (S. Auguſt.) Per tribulationes, *inquit*, temporales ſignificaſti tuis, fugere ab ira ignis ſempiterni, &c. Quid ergo futurum eſt in iudicio? arcus eſt extentus, adhuc in comminatione eſt, nondum in præſentatione. Et videte quid ſit in arcu. Nonne ſagitta in priora mittenda eſt? neruus tamen retro retenditur in contrarium quà illa mittenda eſt: & quantò plùs erit eius extenſio retrorſum, tantò D maiore impetu illa currit in priora. Quid eſt quod dixi? quantò magis differtur iudicium, tantò maiore impetu venturum eſt. Ergo & de temporalibus tribulationibus gratias Deo agamus, quia dedit plebi ſuæ ſignificationem vt fugiat à facie arcus: vt exercitati fideles eius in tribulationibus temporalibus, digni ſint euadere damnationem ignis æterni quæ inuentura eſt omnes qui iſta non credunt. *Et paulò ſupra, à temporalibus minis, ad æternas, ſic ratiocinatur; quibus, vt à peccato & damnatione ei debita in ſiniſtra hœdis poſitis, ad dexteram ouium, & ſummum bonum tranſeant:* Dicit Apoſtolus (S. Auguſt.) Petrus 1. 4. tempus eſt vt iudicium incipiat à domo Dei: & exhortans Martyres ad tolerantiam, cùm ſæuiret mundus, cùm ſtrages à perſecutoribus fierent, cùm longè latéque ſanguis fidelium funderetur, cùm in catenis, in carceribus, in tormentis, multa dura Chriſtiani paterentur: ne in his ergo duris deficerent, eos alloquitur Petrus: tempus eſt vt iudicium incipiat à domo Dei. Et ſi initium à nobis, qualis finis erit eis qui non credũt Euãgelio: Et ſi iuſtus vix ſaluus erit, peccator & impius vbi parebunt? *En arcus extenti facies. Quid minatur impiis, ſagittas complens in eis, ſi illæ quæ tranſeunt etiam per electos, ſagittæ inquam potentis, ſic acutæ ſunt? & quid fructus parit in electis? nonne vt à ſiniſtra tranſeant liberati dilecti ad dexteram? vt ſicut Deus locutus eſt in ſancto ſuo, id eſt ex Aug. in Chriſto ſuo, lætetur Eccleſia & Sichimam diuidat. Grande myſterium. Subiicit enim Pſaltes 107. 8.* Saluum fac dextera, tua & exaudi me: Deus locutus eſt in Sancto ſuo. Exultabo & diuidam Sichimam. *Quod ſic exponit Aug.* (Auguſt.) Ita ſaluũ me fac, vt ad dexteram ſtem, &c. Non ſalutem temporalem quæro, de hac fiat voluntas tua, &c Sed ſaluum me fac dexterâ tuâ, vt ſi in tempore iſto tribulationes aliquas patiar, tranſactâ nocte omnium tribulationum, ad dexteram inueniar inter oues, non ad ſiniſtram inter B hœdos, &c. Sichima humeri interpretatur, ſecundùm hiſtoriam verò, Iacob rediens à Laban ſocero ſuo cum omnibus ſuis abſcondit idola quæ habebat de Syria, &c. Tabernacula autem fecit ibi propter oues ſuas & armenta, & appellauit locum illũ tabernacula. Et hæc, inquit Eccleſia, diuidã. Quid eſt hoc? diuidam Sichimam. Si ad hiſtoriam vbi abſcondita ſunt idola referatur, Gentes ſignificat. Diuido gentes. Quid eſt, diuido? non enim eſt omnium fides 1. Theſſ. 3. Quid eſt diuido? alij credent, alij nõ credent: ſed tamen non timeant qui credũt, *Perſecutiones ſcil. temporales, ſed timeant à facie arcus vt liberentur à ſiniſtra & ſaluentur in dextera.* Inter (Auguſt.) illos qui non credunt. Diuiſi ſunt enim nunc fide, poſtea diuidentur in iudicio: oues ad dexteram, hœdi ad ſiniſtram. *Rurſum de ſignificatione Sichimæ ſic habet:* Quomodo diuidit humeros? ſecundùm nominis interpretationem diuiduntur humeri, vt alios grauent peccata ſua, *Quibus arcus extenditur* Alij tollant ſarcinam Chriſti. *Hoc eſt charitatem omnia aduerſa ferentem cum exultatione; volat enim anima ad Dei mandata, & volens eſt nimis in mandatis. Hinc ala timoris pœnæ, hinc ala amoris iuſtitiæ; vt ſic & ſagitta pennata, pœna comminatæ, det alas ad amorem iuſtitiæ.* (Auguſt.) Humeros enim pios quærebat, cùm diceret: iugum enim meum lene eſt, & ſarcina mea leuis eſt. Alia ſarcina premit & aggrauat te, Chriſti autem ſarcina ſubleuat te. Alia ſarcina pondus habet, Chriſti ſarcina pennas habet, &c. *Et concludit de Chriſti ſarcina*, Non attendantur illi qui eam ferre nolunt: ferant illam qui volunt, & inuenient quàm ſit leuis, quàm ſuauis, quàm iocunda, quàm rapiens in cœlum, & à terra eripiens. *Vides quomodo timor arcus addat alas pedibus, & in bonum virtutis, & ſummum bonum gloriæ electos impellat, & in virtutis dextera & gloria confirmet* Sagittæ tuæ infixæ ſunt mihi, & confirmaſti ſuper me manum tuam. *Et quid tandem de tabernaculorum dimenſione dicemus? accipite Auguſtinum in verba ſequentia Pſaltis:* (Aug.) Et conuallem tabernaculorum dimetiar. Fortè propter oues Iacob, conuallis tabernaculorum intelligitur gens Iudæorum: & ipſa diuiditur: *Sicut humeri.* Nam tranſierunt inde *Ad Chriſtum* Qui crediderunt, foris reliqui remanſerunt. *Sine autem Sichimitæ, hoc eſt Gentiles, ſiue extra tabernaculis Iacob Iſraëlitæ, ſint; bonum eſt vtriſque, vt fugiant à facie arcus, & timore compulſi à ſiniſtris peccati, & reprobationis tranſeant ad dexteram virtutis, & mercedis eius gloriæ.* LEGIS, MALI VIAM, *&c. Math. 7. 13.* Intrate per anguſtam portam: quia lata porta, & ſpatioſa via eſt quæ ducit ad perditionem, & multi ſunt qui intrant per eam. Quàm anguſta porta & arcta via eſt quæ ducit ad vitam, & pauci ſunt qui inueniunt eam. MALI EXTRA-

NEVS.

NEVS. *A malo alienus.* OMNIA EST. *Author. ſcil. exactor. defenſor, hortator, vindex.* SPECTEM. *Expectem.* REMVNERETVR. *Remuneret.* PLENITVDO EST. *Plenum & perfectum Deum exhibet, non dimidium, qualis eſt Deus Marcionis, tantum bonus. De noſtro autem Pſaltes 47. 10.* Iuſtitia plena eſt dextera tua. *Vt etiam optimus dans gloriam, ſicut & gratiam*, Gratiam enim & gloriam dabit Dominus: Coronam dans iuſtitiæ, vocatis ad dexteram, ſic iuſtitiâ plenus. DISCIPLINA. *Correctione filiorum, de qua Paulus:* Si extra diſciplinam eſtis, cuius participes facti ſunt omnes, iam non eſtis filij, ſed adulteri. NECESSARIA. *Neceſſitate medij.* NOLIT PECCATVM. Quoniam non Deus volens iniquitatem tu es. Odiſti omnes qui operantur iniquitatem, &c. LEX VTRVMQVE, *Deum ſcil. diligendum, Deut. 6. 5.* Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. *Et timendum. Ibidem 13.* Dominũ Deum tuum timebis, & illi ſoli ſeruies. OCCVRRIT. *Vt caecutiat Marcion non videns clariſſimam veritatem.* DEVS IDEM. *Non alter bonus, alter malus: ſed vnus idemque, bonus ſimul & iuſtus.* PERCVTIENS. *Deut. 32. 39.* Percutiam & ego ſanabo, &c. SVBLIMANS, *1. Reg. 2. 6.* Dominus mortificat & viuificat, deducit ad inferos & reducit. Dominus pauperem facit & ditat, humiliat & ſubleuat. HÆRETICIS. *Marcionitis aliiſque, duos Deos ex diuerſis attributis, vel legibus conſtituentibus.*

8. *Deus iuſtus eſt de noſtro, bonus de ſuo. De Reſur. cap. 14. à p. ad m.*

ACcipe igitur & cauſam, qui apud Deum diſcis, tam optimum, quàm & iuſtum: de ſuo optimum; de noſtro iuſtum. Niſi enim homo deliquiſſet, optimum ſolummodo Deum noſſet, ex naturæ proprietate: at nunc etiam iuſtum eum patitur, ex cauſæ neceſſitate: tamen & hoc ipſo optimum, dum & iuſtum. Et bono enim iuuando, & malo puniendo, iuſtitiam exhibens, vtramque ſententiam bono præſtat: hinc vindicans iſtud, inde remunerans illud. Sed cum Marcione pleniùs diſces, an hoc ſit Dei totum. Interim talis eſt noſter; meritò iudex, quia Dominus: meritò Dominus, quia auctor: meritò auctor, quia Deus. Hinc & ille, neſcio quis hæreticorum, meritò non iudex; non enim Deus: meritò non Dominus; non enim auctor. neſcio iam ſi Deus, qui nec auctor, quod Deus; nec Dominus, quod auctor.

9. *Et 2. Cont. Marc. cap. 11. in. p.*

VSque ad delictum hominis, Deus à primordio tantùm bonus, exinde iudex, & ſeuerus: Gen. 3.16
&, quod Marcionitæ volunt, ſæuus. ſtatim mulier in doloribus parere, & viro ſeruire a Gen. 1.
damnatur: ſed quæ antè ſine vlla contriſtatione per benedictionem in crementum generis 28.
audierat, a *Creſcite* tantum *Et multiplicamini*: Sed quæ in adiutorium maſculo, non in ſer- Gen. 1. 18.
uitium fuerat deſtinata. ſtatim & terra maledicitur; ſed antè benedicta. ſtatim tribuli & Gen. 3. 16.
ſpinæ; ſed antè fœnum, & herbæ, & arborum fructuoſa. ſtatim ſudor & labor panis, ſed Gen. 1. 11.
antè ex omni ligno victus immunis, & alimenta ſecura. exinde homo ad terram, ſed antè Gen. 3. 18.
de terra. Exinde ad mortem, ſed antè ad vitam. exindè in ſcorteis veſtibus, ſed antè Gen. 2. 19.
ſine ſcrupulo nudus. Ita prior bonitas Dei, ſecundùm naturam; ſeueritas poſterior, ſecun- Gen. 3. 29.
dùm cauſam. Illa ingenita, hæc accidens: illa propria, hæc accommodata: illa edita, hæc ad- Gen. 2. 25.
hibita. Nec natura enim inoperatam debuit continuiſſe bonitatem, nec cauſa diſſimulatam Gen. 3. 21.
euaſiſſe ſeueritatem. Alteram ſibi, alteram rei Deus præſtitit.

DEI IVSTITIA. ET BONITAS. VIII. & IX.

ET CAVSAM. *Agebat de reſurrectione. Cùm enim dixiſſet carnem reſurrectione dignam, Deum potentem carnem reſtituere in integrum, ſed cauſam reſtitutionis his duobus præpollere, nempè vt Dei bonitas in electos, iuſtitia in reprobos in iudicio manifeſtetur.* APVD DEVM. *Alij addunt,* Meum. DISCIS. *Id eſt qui es Chriſtianus, doctus, Deum eſſe optimum & iuſtum.* DE SVO. *A natura propria.* DE NOSTRO. *Ob peccatum noſtrum, vindicem & iudicem.* NOSSET. *Expertus eſſet.* NVNC. *Homine poſito in ſtatu peccati.* EX CAVSÆ, &c. *Propter peccatum voluntariè commiſſum, & neceſſariò puniendum.* DVM ET IVSTVM *Cùm etiam iuſtum agnoſcit, proindeque optimum, cui nihil deſit ad plenitudinem perfectæ bonitatis.* BONO PRÆSTAT. *Ex bonitate abundante omnibus.* CVM MARCIONE. *In lib. 1. contra Marcionem ſcripto.* AN HOC SIT. *An vtrumque attributum bonitatis & iuſtitiæ Deum verum conſtituat.* NOSTER. *Deus, qualiſcumque ſit Marcionis Deus.* QVIA DOMINVS. *Verus Rex habens plenam poteſtatem vitæ & necis in ſubditos quos creauit.* HINC. *Inde à contrario, neſcio quis ille priùs inauditus & incognitus Marcionitarum Deus, meritò ab illis excluditur à iudicis poteſtate, quia nec Deus nec Dominus, nec formicæ vnius, multominus eſt hominis Creator.*

9. EXINDE IVDEX. *Poſt peccatum hominis.* IN DOLORIBVS. *Gen. 3. 16.* Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos: in dolore paries filios, & ſub viri poteſtate eris, & ipſe dominabitur tui. *70. autem.* Multiplicans, multiplicabó triſtitias tuas, & gemitum tuum: in triſtitiis paries & filios: & ad virum tuum conuerſio tua. Et ipſe tui dominabitur. IN ADIVTORIVM. *Gen. 2. 18.* Non eſt bonum eſſe hominem ſolum: faciamus ei adiutorium ſimile ſibi. 70. Secundùm ipſum. TERRA MALEDICITVR. *Gen. 3. 17.* Maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea, omnibus diebus vitæ tuæ. Spinas & tribulos germinabit tibi, &c. STATIM SVDOR. *Gen. 2. 19.* In ſudore vultus tui veſceris pane, donec reuertaris in terram de qua ſumptus eſt. 70. *Edes panem tuum.* IMMVNIS. *A labore.* SECVRA. *Sine cura colendi terram & ſpinarum vellendarum.* AD TERRAM. *Colendam damnatus.* SCORTEIS, *Tunicis pelliceis.* SINE SCRVPVLO, *Irritandæ libidinis, & ſine pudore.*

SECVNDVM NATVRAM. *Sponte communicabilem.* CAVSAM. *Peccati prouocantem iuſtitiam.* EDITA. *Erumpens ex ſe & vltro exhibita.* INOPERATAM. *Otioſam, ſine effectu & fructu.* NEC CAVSA. *Peccati.* REI. *Exigentiæ peccati. Vnica Auguſtini ſententia, duobus Tertulliani textibus reſpondens hîc ſufficiet. In Pſal. 7. Vbi, Cùm dixiſſet ex Pſalte:* Deus Iudex iuſtus fortis & longanimis: *Sic concludit:* Poſt hanc autẽ diſpenſationem, *Prærogatæ ſcilicet miſericordiæ & bonitatis,* Iuſtum veniet iudicium, de quo ita dicit, vt intelligamus A vnicuique homini ſupplicium fieri de peccato ſuo, & eius iniquitatem in pœnam conuerti. Ne putemus illam tranquillitatem, & ineffabile lumen Dei, de ſe proferre vnde peccata puniantur: ſed ipſa peccata ſic ordinare, vt quæ fuerunt delectamento homini peccanti, ſint inſtrumenta Domino punienti. Ecce, inquit, parturiuit iuſtitiam: quid enim conceperat, vt iniuſtitiam parturiret? concepit, inquit, laborem: hinc eſt enim illud in labore manducabis panem tuum. *Sic* De ſuo bonus Deus, de noſtro iuſtus.

S. Aug.

10. *Dei iuſtitia & bonitas in maledictionibus & benedictionibus, & eiuſdem Dei, & Chriſti Creatoris eſt. 4. Cont. Marc. cap. 15. a p.*

SEd puto iam & non optimus, iam aliquid & cum Creatore moratus, nec in totum Epicuri Deus. Ecce enim demutat in maledictionem, & oſtendit eum ſe eſſe qui nouit offendi & iraſci: *Væ* enim dicit. Sed ſit nobis quæſtio de verbi iſtius qualitate, quaſi non tam maledictionis ſit, quàm admonitionis. Et quid cauſæ intereſt, quando & admonitio non ſit ſine aculeo comminationis, maximè per Væ amarior facta? Et admonitio autem & comminatio, eius erunt qui norit iraſci. Nemo enim admonebit, & nemo comminabitur ne quid faciat, niſi qui factum vindicabit. nemo vindicarit, niſi qui norit iraſci. Alij agnoſcunt quidem verbum maledictionis, ſed volunt Chriſtum ſic Væ pronuntiaſſe, non quaſi ex ſententia ſua propriè, ſed quod Væ à Creatore ſit, & voluerit illis aſperitatem Creatoris opponere, quo ſuam ſuprà in benedictionibus ſufferentiam commendaret. quaſi non Creatori competat, quà vtrumque præſtanti, & bonum Deum & iudicem; vt quia præmiſerat in benedictionibus benignitatem, ſubiiceret etiam in maledictionibus ſeueritatem, amplitudinem diſciplinæ vtriuſque inſtruendæ, tam ad benedictionem ſectandam, quàm ad maledictionem præcauendam. Nam & ita præmiſerat, a *Ecce poſui ante vos benedictionem & maledictionem.* Quod etiam in hanc Euangelij diſpoſitionem portendebat. Alioquin, qualis eſt ille, qui vt ſuam inſinuaret bonitatem, Creatoris oppoſuit aſperitatem? Infirma commendatio eſt, quæ de alterius deſtructione fulcitur. Atqui opponens aſperitatem Creatoris, timendum eum confirmauit. ſi timendum, magis vtique obaudiendum quàm negligendum; & incipit iam Chriſtus Marcionis, Creatori docere.

Luc. 6. 25. & 26.

a Deut. 30. 19.

DEI IVSTITIA. ET BONITAS. X. SCHOLIA.

NON OPTIMVS. *Chriſtus tuus, Marcion.* ALIQVID MORATVS. *Conuerſatus cum Deo noſtro Creatore, in cœlis eius, vnde eum lapſum fingis. Vel de eius moribus aliquid mutuatus & imitatus, nec prorſus immotus & ſtupens nihil curans de humanis rebus, nulli ſibi iniuriam facienti vindictæ retribuens, qualis fuit Epicuri Deus.* DEMVTAT. *Se ſcil. Mouetur ab illa inconcuſſa bonitate; à benedictionibus, ad maledictiones & imprecationes tranſit. Luc. 6 25. Qui quater benedixerat, hoc eſt beatos dixerat, pauperes, eſurientes, flentes, perſecutionem patientes, totidem maledicta congerit in diuites, ſaturatos, ridentes, ab hominibus benedictos.* Væ vobis diuitibus, quia habetis conſolationẽ veſtram. Væ vobis qui ſaturati eſtis, quia eſurietis. Væ vobis qui ridetis nunc: quia lugebitis & flebitis. Væ cùm benedixerint vobis homines: ſecundùm hæc enim faciebant pſeudoprophetis patres eorum. QVID CAVSÆ, &c. *Quid refert.* NE QVID FACIAT. *Pro, fiat. Vel ne quis aliquid faciat.* A CREATORE SIT. *Ab authore veteris teſtamenti.* OPPONERE. *Obiicere. Quaſi dicat: hîc audio aliquorum Marcionitarum effugium: dicunt enim Chriſtum* Dei *ſui filium, qui priùs vt naturâ ſuâ bonus toties benedixerat, poſtea vt oſtenderet quantùm à ſua bonitate diſtet Creator malus & ſeuerus, ab eo maledicta olim coniecta ſumpſit.* SVFFERENTIAM. *Dum ſcil. patienter ferre docuit perſecutionem, & maledicentibus benedicere. Sic enim Luc 6: 28. ſubiicit:* Benedicite maledicentibus vobis, & orate pro calumniantibus vos. *Syr. autem:* B Orate pro iis qui vim vobis inferunt: QVASI NON COMPETAT. *Supple Creatori ſufferentia tot peccatorum & blaſphemiarum, & benedictio indigniorum.* PRÆSTANTI. *Agenti, in ſe vno repræſentanti.* AMPLITVDINEM. *Supple competit vni Deo Creatori ſimul in ſeipſo præſtare & exhibere plenam veræ fidei doctrinam, qua ex benedictionibus moueantur homines ad diuinæ bonitatis amorem, & ex maledictionibus, iuſtitiæ iudicis ad timorem. Pſal. 24. 10.* Dulcis & rectus Dominus. *In quem locum Aug.* Dulcis eſt Dominus, quandoquidem & peccantes & impios ita miſeratus eſt, vt omnia priora donaret: ſed etiam rectus eſt Dominus, qui poſt miſericordiam vocationis & veniæ quæ habet gratiam ſine meritis, digna vltimo iudicio merita requiret. C *Vbi & poſtremò benedicet in æternum benedictos, dicens: venite benedicti Patris mei, &c. Et poſtremò maledicet, væ fulminans in reprobos: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum.* Propter hoc legem ſtatuet delinquentibus in via. Quia miſericordiam prærogauit, vt perduceret in viam, &c. Vniuerſæ viæ Domini miſericordia & veritas. Quas autem vias docebit eos, *Mites ſcil. de quibus dixerat, docebit mites vias ſuas.* Niſi miſericordiam, quà placabilis, & veritatem quà incorruptus eſt? quorum vnum, præbuit donando peccata, alterum, merita iudicando. Et ideò, vniuerſæ viæ Domini, duo aduentus filij Dei, vnus miſerantis, alter iudicantis. Peruenit ergo ad eum tenens vias eius, qui nullis meritis ſuis ſe liberatum videns, deponit ſuperbiam. & deinceps cauet exa-

Aug. Aug.

minantis ſeueritatem, qui clementiam ſubuenientis expertus eſt requirentibus teſtamentum eius & teſtimonia eius. Intelligunt enim Dominum miſericordem primo aduentu, & ſecundo iudicem, qui mites & manſueti requirunt teſtamentũ eius: *De quo dixit, hic calix nouum teſtamentum eſt in ſanguine meo*. Cum ſanguine ſuo nos in nouam vitam redemit: & in prophetis, *Veteris teſtamenti*, atque Euangeliſtis, *Noui*, Teſtimonia eius. *Quid apertius in hunc locum Tertulliani probantis ex vtroque teſtamento tam Deum Creatorem, quàm Chriſtum eius filium, bonum in benedictionibus, ſiue dulcem, & iuſtum & A rectum in maledictionibus.* PRÆMISERAT, *Sic prius docuerat in veteri teſtamento. Deut. 30. 29.* Teſtes inuoco hodie cœlum & terram quòd propoſuerim vobis vitam & mortem, Benedictionem & maledictionem. Elige ergo vitam, vt & tu viuas & ſemen tuum. IN HANC. *Hanc.* PORTENDEBAT. *Prædicebat, figurabat ſimilem diſpoſitionem futuram in lege noua, vt prius benedictio, deinde maledictio, aduentus lenis, deinde ſeuerus exhiberetur.* QVALIS EST. *Deus nouus & Chriſtus eius filius.* CREATORI DOCERE. *Lucem præferre, vt agnoſcatur & timeatur* Deus Creator.

II. *Deo vero retributori meritorum bonitas & iuſtitia conuenit. 4. Cont. Marc. cap. 17. in m.*

a NOlite iudicare, ne iudicemini. Nolite condemnate, ne condemnemini. Dimittite, & dimittemini. Date, & dabitur vobis. Menſuram bonam, preſſam, ac fluentem dabunt in ſinum veſtrum. Eadem qua menſi fueritis menſura, remetietur vobis.* a Luc. 6. 37. & 38. Vt opinor, hæc retributionem pro meritis prouocatam ſonant. A quo ergo retributio? Si ab hominibus tantùm; ergo humanam docet diſciplinam & mercedem, & in totum hominibus obediemus. Si à Creatore, vt à iudice & diſpunctore meritorum; ergo illi noſtrum impellit obſequium, apud quem conſtituit retributionem captandam, vel timendam, provt quiſque iudicauerit, aut condemnauerit, aut dimiſerit, aut menſus fuerit. Si ab ipſo: ergo & ille iam iudicat, quod Marcion negat. Eligant itque Marcionitæ, ne tanti ſit de magiſtri regula excidere, quanti Chriſtum aut hominibus, aut Creatori docentem habere.

DEI IVSTITIA, ET BONITAS. XI. SCHOLIA.

NOLITE IVDICARE *Luc. 6. 37.* Nolite A iudicare & non iudicabimini: nolite condemnare, & non condemnabimini. Dimittete, & dimittemini. *Syr. abſoluite. & abſoluemini.* Date & dabitur vobis. Menſuram bonam & confertam, & coagitatam, & ſupereffluentem dabunt in ſinum veſtrum *Syr. expanſam profuſamque iniicient.* Eadem quippè menſura qua menſi fueritis, remetietur vobis. *Aug. hunc locum tractat to. 4. lib. 2. de Ser. Do. in Monte c. 18. Vbi fusè de iudicio temerario de quo alibi dicturi ſuo loco, nunc ſuperſedemus. De remiſſione iniuriæ ſub pœna nõ accipiendi remiſſionẽ illata Deo per* Auguſt. *peccata noſtra, ſic to. 10. ſer. 15. de Ver. Do. circa f.* Nemo contra ſe teneat non ignoſcendo, ne contra illũ teneatur, quando orat. Dicit enim Deus, dimitte & dimittetur tibi. Si ego prior dimiſi, dimitte vel poſtea. Nam ſi non dimiſeris, reuocabo te, & quidquid tibi dimiſeram, replicabo tibi. Non enim mentitur veritas, non fallit aut fallitur Chriſtus qui ſubiecit, dicens: ſic & vobis faciet Pater veſter qui in cœlis eſt. Inuenis patrem, imitare patrem. Si enim imitari non vis, exhæredari diſponis; faciet ergo vobis iſta, inquit, pater veſter cœleſtis, ſi non remiſeritis vnuſquiſque fratri ſuo ex cordibus veſtris. Ne dicas in lingua, ignoſco: & corde differas: ſupplicium enim oſtendit tibi Deus minando vindictam. Nouit Deus vbi dicas. *Quoniam nouit abſcondita cordis.* Vocem tuam homo audiuit: conſcientiam tuam Deus inſpicit: ſi dicis, dimitto, dimitte. Meliùs eſt, cum clamas ore, *Imprecando, & iniuriis laceſſendo.* Et dimittis in corde: quàm blandus ore, crudelis in corde. *De menſura* Auguſt. *remenſa ſic Aug. lib. 2. de Ser. Do. in Monte c. 18. in m.* Poteſt mouere quod ait, in quo enim iudicio iudicaueritis, &c. Et in qua menſura, &c. Numquid enim ſi nos in iudicio temerario iudicauerimus, temerè etiam de nobis Deus iudicabit? aut numquid ſi menſura iniqua menſi fuerimus, apud Deum iniqua menſura eſt, vnde nobis remetietur? nam & menſuræ nomine ipſum iudicium ſignificatum arbitror. Nullo modo ergo Deus vel temerè iudicat, vel iniquâ menſurâ cuiquam rependit. Sed hoc dictum eſt, quoniã temeritas qua punis alium, eadem ipſa te puniat, neceſſe eſt. Niſi fortè arbitrandum eſt *Ironicè*, Quòd iniquitas ei noceat aliquid, in quem procedit; ei autem nihil à quo procedit: Imò vero ſæpè nihil nocet ei qui patitur iniuriam, ei autem qui facit, neceſſe eſt vt noceat. B *Et hic etiam adnota Auguſtinum cum Tertulliano conſpirare, quòd Deum & Patrem & iudicem, ac retributorem meritorum, eodem loco & ſenſu probet.* ERGO HVMANAM, *&c. O Marcion, ſi tuus hîc Chriſtus loquitur, vel retributionem tantum promittit humanam, & ad virtutem, ſpe ſolis mercedis excitat, & ſic qualis eſt tam boni Dei filius? aut à Deo noſtro Creatore pro meritis retributionem docet expectandam, & ſic eum commendat quem tu reſpuis. Aut denique à Deo tuo ſperandam mercedem; & timendam vltionem, vtrumque enim hîc Chriſtus commendat. Sic igitur contra te, non tantum bonus eſt Deus tuus, ſed & iuſtus, qui iudicet & condemnet iudicantem & condemnantem,* DISPVNCTORE. *Diſpectore, &* C *remuneratore per ſingula puncta meritorum.* NE TANTI SIT, *&c. Hîc vrget Marcionitas vt eligant; & ſi ſapiunt, è duobus malis, minus. Nempè vt deſerant regulam fidei & doctrinæ Marcionis, potius quàm credant Chriſtum ſuum Dei ſui & aduerſarij Creatoris, filium, aut docuiſſe homines tantum Magiſtrum è cœlo lapſum, hominibus placere, & mercedem temporalem ab hominibus expectare; aut ad Creatoris aduerſarij ſui cultum homines impuliſſe, tam ſpe mercedis, quàm timore iudicij.*

12. Deo bonitas & iuſtitia competit, dare & auferre promittenti, & minanti. 4. Cont. Marc. cap. 19. a p.

SAnè nominatur mitiſſimus Deus, quia nec iudicat, nec iraſcitur. Hoc probat etiam ſub-
a Luc. 8. 18. iacens ſenſus, à *Et qui habet, dabitur; ab eo autem qui non habet, etiam quod habere ſe putat, auferetur ei.* Quid dabitur? adiectio fidei, vel intellectus, vel ſalus ipſa. Quid auferetur? vti-
Matth. 13. 12. que quod dabitur. A quo dabitur, & auferetur? Si à Creatore auferetur, ab eo & dabitur. Si à Deo Marcionis dabitur, ab eo & auferetur. Quoquo tamen nomine comminatur ablationem, non erit eius Dei qui neſcit comminari, quia non nouit iraſci.

DEI BONITAS, ET IVSTITIA. XII. SCHOLIA.

SANE, &c. *Fateor; Chriſtus dixit:* Ego non iudi- A co quemquam. *De Patre dixit:* Eſtote miſericordes, ſicut Pater veſter cœleſtis miſericors eſt. *Vel aptiùs, ironicè loquitur contra Deum Marcionis.* HOC PROBAT. *Patet ironia, cùm locus ſequens vtrumque dicat, & bonum qui habenti det, & iuſtum & vindicem qui tollat habere ſe putanti.* QVOQVO NOMINE. *Quicumque ſit ille Deus, quocumque tandem nomine vocitetur, & cuiuſcumque filius ſit ille qui minatur, non poteſt eſſe filius Dei Marcionis, qui adeo bonus eſt, vt nec iraſci nouerit, nec minari. Locus à Tertulliano hic citatus habetur Luc. 8. 18. vbi de ſemine verbi ſic concludit:* Videte ergo quomodo audiatis; *verbum Dei,* Qui enim habet, dabitur illi: & quicumque non habet, etiam quod putat ſe habere, au- B feretur ab illo. *Math autem 13. 12.* Et quod habet auferetur ab eo. *Luc. autem 19. 26. vbi de decem mnis & ſeruo nequam mnam ſuam recondente in ſudario; apertè contra Marcionem iudex loquitur:* De ore tuo te iudico ſerue nequam: ſciebas quòd ego homo auſterus ſum, tollens quod non poſui, & metens quod non ſeminaui, &c. *Sic concludit;* Dico autem vobis, quia omni habenti dabitur, & abundabit, ab eo autem qui non habet *Syr. qui nihil habet*, & quod habet, auferetur ab eo. Verumtamen inimicos meos, illos qui noluerunt me regnare ſuper ſe, adducite huc, & interficite ante me. *Sic mitiſſimus, & abſque ira & vindicta eſt Deus & Chriſtus Marcionis, teſtè ipſo Luca, quem ſolum ex Euangeli- C ſtis recipit, ſed truncat in quibus vult. Hanc Parabolam*
S. Auguſt. *Nobilis tractat breuiter Aug. to. 4 lib. 2. qq. Euangelic. q. 46. vbi concludit in rem hanc:* Ad hoc pertinent decem & quinque ciuitates, *Scil. ad quinque libros Moyſi & decalogum,* Quibus eos præponit. *Qui benè vſi ſunt lege data velut mnis & talentis.* Multiplicatio enim intelligentiæ, *Tertull. dixit adiectionem fidei vel intellectus,* In ipſa varietate, quæ de vnoquoque præcepto, vel de vnoquoque libro pullulat, ad vnum redacta, quaſi ciuitatem facit viuentium rationum æternarum. Eſt enim ciuitas, non quorumlibet animantium, ſed rationalium, multitudo, legis vnius ſocietate deuincta. Quod autem ab illo qui vti noluit, aufertur quod acceperat; & ei datur qui decem habebat: ſignificatur, & illum poſſe amittere munus Dei, qui habens non habet, id eſt non vtitur: & in eo augeri qui habens habet, hoc eſt benè vtitur. Inimicos ergo ſuos quos iubet coram ſe interfici, ſignificat impietatem Iudæorum, qui ad eum conuerti noluerunt. *Quod totum pertinet ad iuſtum retributorem, & bonum & vindicem. Et eodem to. 4. lib. 2 qq. ad Simplicianum. q. 1. in f. Vbi de Saule primò electo, & Spiritu ſancto, & dono Prophetiæ, quaſi mna vna pretioſa Dei bonitate donato, poſtea ſpiritui maligno per iuſtitiam tradito; ſic concludit.* Non enim & ſeruus ille non accepit talentum, aut aliquid aliud intelligitur talentum, Aug. quàm munus aliquod diuinum: ſed qui habet dabitur ei, qui autem non habet, & quod habet auferetur ab eo; quod non habet, auferri non poteſt. Sed aliud non habet, *Scilicet charitatem*, vt meritò auferatur quod habet. Non habet charitatem vtendi. *Ad gloriam ſcil. Dei, & vtilitatem proximi; ſed inutiliter tenet clauſum talentum. Aut ſtultè apud ſe de eo gloriatur, quaſi non acceperit,* Vt auferatur quid- Auguſt. quid aliud habet, quod ſine charitate non prodeſt. Non igitur mirum eſt regem Saül & eo temporè quo primùm vnctus eſt, accepiſſe ſpiritum prophetandi, & poſtea cum eſſet propter inobedientiam reprobatus, recedente ab eo ſpiritu Domini, correptum eſſe ſpiritu maligno à Domino: qui etiam ipſe ſpiritus Domini appellatus eſt propter miniſterium, quia omnibus etiam ſpiritibus malis benè vtitur Dominus, vel ad damnationem quorumdam, vel ad emendationem, vel ad probationem: & quamuis non ſit malignitas à Domino, non eſt tamen poteſtas niſi à Deo. *Vtrobique vides iunctam in Deo noſtro Creatore, & bonitatem tribuendi, & vlciſcendi iudicandique, & ab indignis data auferendi iuſtitiam.*

13. Dei Iuſtitia & bonitas lucet in igne accito & prohibito de cœlo. 4. Cont. Marc. cap. 23. in m.

REpræſentat Creator ignium plagam Helia poſtulante in illo Pſeudopropheta. Agno-
4. Reg. 1. 10. ſco iudicis ſeueritatem; econtrario, Chriſti lenitatem, increpantis eandem animad-
Luc 9. 54. uerſionem deſtinantes diſcipulos, ſuper illum viculum Samaritarum. Agnoſcat & hære-
a Eſa. 42. 2. ticus ab eodem ſeueriſſimo iudice promitti hanc Chriſti lenitatem. a *Non contendet*, inquit; *Nec vox eius in platea audietur. Arundinem quaſſatam non comminuet, & linum fumigans*
b 3. Reg. 19. 12. *non extinguet.* Talis vtique multò magis homines non erat crematurus. Nam & tunc ad Heliam, b *Non in igni* (Inquit Dominus) *Sed in ſpiritu mitis.*

DEI IVSTITIA, ET BONITAS. XII. SCHOLIA.

REPRÆSENTAT. *Præſentem exhibet. Velite-rum è cœlo accerſit ſicut iam fecerat Deus in Sodomam, vel ob duos Quinquagenarios igni euocato conſumptos. 4. Reg. 1. Vbi Ochozias lapſus e cancellis. conſuluit Beelzebub, Deum Accaron, vtrùm ſurgeret ab infirmitate; cuius nuntiis occurrit Elias ab Angelo monitus; qui grauiter eos increpauit, & principem quinquagenarium cum quinquanginta ſuis, & rurſum alium cum ſuis igne cœleſti conſumpſit; ſic enim verſu* 10. & 12. Si homo Dei ſum, deſcendat ignis de cœlo, & deuoret te & quinquaginta tuos. Deſcendit itaque ignis de cœlo, & deuorauit eum, & quinquaginta qui erant cum eo. IN ILLO PSEVDOPROPHETA. *Id eſt propter illum Regem Pſeudoprophetis & oraculis Idolorum credentem Ita enim ibidem verſu 3. Elias ab Angelo monitus dixit Nuntiis Regis Samariæ*; Numquid non eſt Deus in Iſraël, vt eatis ad conſulendum Beelzebub Deũ Accaron? *Vo autem*: Itis inquirere in Baal muſcam Deum Accaron? IVDICIS. Dei *Creatoris miniſtri Eliæ ſeueritatem.* ANIMADVERSIONEM DESTINANTES. *Vindictam paratos exercere, Luc. 9. 54. Cùm Chriſtum non voluiſſent recipere in ciuitatem aliquam ſuam Samaritani, in quam præmiſerat ſuos, vt pararent ſibi neceſſaria*, Syr. vocat pagum Samaritanorum. Non receperunt eum, quia facies eius erat euntis in Ieruſalem. *Syr. quòd præ ſe ferret ſpiritum proficiſcentis ad Ouriſchlem, & quide vt non coutebantur Iudæi Samaritanis, ſic hi erant odioſi illis, vt ſtuperet Samaritana Chriſtum Iudæum petere à ſe bibere.* Cùm vidiſſent autem diſcipuli eius Iacobus & Ioannes, dixerunt: Domine, vis dicimus vt ignis deſcendat de cœlo & conſumat illos? *Syr. addit, ſicut & Ilio fecit? id eſt ſicut Elias Sol ſui temporis.* Et conuerſus increpauit illos dicens: neſcitis cuius ſpiritus eſtis. Filius hominis non venit animas perdere, ſed ſaluare. AGNOSCAT HÆRETICVS. *Marcion, videas hanc Chriſti lenitatem à Deo Creatore per Prophetam ſuum Eſaiam longè ante promiſſam: Locum alibi iam retuli.* MVLTO MAGIS, *&c. Qui & calamo quaſſato & lino fumiganti parciturus erat, quantò amplius ab ignibus, in homines, abſtinere debebat.* ET TVNC *Etiam in lege ignea.* Et in manu eius ignea lex. AB HELIAM. *De quo ſapiens*: Surrexit Helias tanquam ignis, & Verbum eius quaſi facula ardebat. NON IN IGNI. *Supple Dominus Chriſtus, ſed in ſpiritu manſueto & leni. De Helia & diſcipulorum zelo, iuſtaque vindicta abſque præiudicio bonitatis; ſic Auguſtinus to 4. lib. 1. de ſer. Do in monte c. 20. à p.* Neque ea vindicta prohibetur, quæ ad correptionem valeat: etiam ipſa enim pertinet ad miſericordiam, &c Sed huic vindictæ referendæ non eſt idoneus, niſi qui odium, quo ſolent flagrare, qui ſe vindicare deſiderant, dilectionis magnitudine ſuperauerit. Non enim metuendum eſt, ne odiſſe paruulum filium parentes videantur, cùm ab eis vapulat peccans, ne peccet vlteriùs: & certè perfectio dilectionis, ipſius Dei Patris imitatione nobis proponitur, cum in ſequentibus dicitur, diligite inimicos veſtros, &c. Et tamen de ipſo dicitur per Prophetam, *Prou. 3. 11.* Quem enim diligit Dominus, corripit: flagellat autem omnem filium quem recipit. *Et Paulus, quem admittit Marcion, quis filius quem non corripit Pater? quòd ſi extra diſciplinam eſtis, cuius participes facti ſunt omnes; iam non eſtis filij, ſed adulteri.* Dicit & Dominus, *Luc. 12. 47. quem & Marcion recipit*: Seruus qui neſcit voluntatem Domini ſui, & facit digna plagis, vapulabit paucis: ſeruus autem qui ſcit voluntatem Domini ſui, & faciens digna plagis, vapulabit multis, &c. *Tum reſumpto exemplo Patris.* Hinc, inquit, aptiſſimum exemplum datur, quo ſatis appareat, poſſe peccatum amore potiùs vindicari, quàm impunitum relinqui: vt illum in quem vindicat, non pœnâ miſerum, ſed correctione beatum velit, &c. Magni autem & ſancti viri, qui iam optimè ſcirent mortem iſtam, quæ animam diſſoluit à corpore, non eſſe formidandam, ſecundùm eorum tamen animum qui illam timerent, nonnulla peccata morte punierunt, quò & viuentibus vtilis metus incuteretur, & illis qui morte puniebantur, non ipſa mors noceret. ſed peccatum quod augeri poſſet, ſi viuerent. Non temerè illi iudicabant, quibus tale iudicium donauerat Deus. Inde eſt quòd Helias multos morte affecit, & propria manu, *3. Reg. 18. 40. poſt ignem de cœlo eius meritis, ligna aqua perfuſa incendentem, ait Helias, apprehendite Prophetas Baal, & ne vnus quidem effugiat ex eis. Quos cum apprehendiſſent, duxit eos Helias ad torrentem Ciſon, & interfecit eos ibi. 70. Iugulauit eos ibi.* Et igne diuinitus impetrato: *In duos quinquagenarios*, Cùm & alij multi magni & diuini viri, *Vt infra ſubiicit de Petro morte ſubitâ plectente Ananiam & Saphiram, Paulo inceſtum Corinthium Sathanæ tradente in animæ ſalutem, non ex odio vtique, ſed amore*, eodem ſpiritu, conſulendi rebus humanis, non temerè fecerint: de quo Helia, cùm exemplum dediſſent diſcipuli, *Viden vt Aug. cum Tertull. ſequatur verſionem Syriacam*, Domino commemorantes, quid ab eo factum ſit, vt etiam ipſis daret poteſtatem petendi de cœlo ignem ad cõſumendos eos qui ſibi hoſpitium non præberent, reprehendit in eis Dominus, non, *vt vult Marcion*, exemplum Prophetæ ſancti, ſed ignorantiam vindicandi quæ adhuc erat in rudibus: *Quod ipſe docet in Regula faciendum cum amore hominum, & odio vitiorum:* Animaduertens eos non amore correctionem, ſed odio deſiderare vindictam. Itaque poſtea quàm eos docuit, quid eſſet, diligere proximum tanquam ſeipſum, infuſo etiam Spiritu ſancto, quem decem diebus completis poſt Aſcenſionem ſuam, deſuper, vt promiſerat, miſit, non defuerunt tales vindictæ, quamuis multò rariùs, quàm in veteri teſtamento: ibi enim ex maiore parte, ſeruientes timore premebantur, hic autem maxima dilectione liberi nutriebantur. *Sic Petrus & Paulus poſt acceptum Spiritum Sanctum, ſeueritatem exercuerunt.*

Auguſt. — S. Auguſt. — S. Auguſt. — S. Aug. — S. Auguſt.

DEI MISERICORDIA SEORSIM CONSIDERATA.

1\. *Dei Creatoris, & non Marcionis miſericordia paterna in peccatores. 5. Cont. Marc. cap. 11. in p.*

SI Deus commune vocabulum factum eſt vitio erroris humani, quatenus plures Dei dicuntur atque creduntur in ſeculo, [a] *Benedictus* tamen *Deus Domini noſtri Ieſu Chriſti*

a 2. Cor. 1. 3.

Gen. 1. per tot. *Pater*, Non alius quàm Creator intelligetur, qui & vniuerſa benedixit; habes Geneſim:
Et ab vniuerſis benedicitur; habes Danielem. Proinde ſi pater poteſt dici ſterilis, Dei nul-
Dan 3 per tot. à v. 17. &c. lius magis nomine quàm Creatoris; [b] *Miſericordiarum* tamen *Pater* idem erit, qui [c] *Miſe-*
ricors, & miſerator, [d] *& miſericordiæ plurimus* eſt dictus: habes apud Ionam cum ipſo miſe-
ricordiæ exemplo, quam Niniuitis exorantibus præſtitit, facilis & Ezechiæ fletibus flecti,
b 2. Cor. 1. 3. & Achab marito Iezabelis deprecanti ſanguinem ignoſcere Nabuthæ, & Dauid agnoſcen-
c Pſal. 110. 4. ti delictũ ſtatim indulgere; [e] *Malens*, ſcilicet, *pœnitentiam peccatoris, quàm mortem*, vtique ex
miſericordiæ affectu. Si quid tale Marcionis Deus edidit, vel edixit, agnoſcam patrem mi-
d Ion. 4. 2. ſericordiarum. Si verò ex eo tempore hunc titulum ei adſcribit, quo reuelatus, quaſi exin-
& 3. 10. de ſit pater miſericordiarum, quo liberare inſtituit genus humanum: atquin & nos ex eo
4. Reg. 20. 5. tempore negamus illum, ex quo dicitur reuelatus. non poteſt igitur aliquid ei adſcribere,
quem tunc oſtendit, cùm aliud ei adſcribit. Si enim priùs conſtaret eum eſſe, tunc & ad-
3. Reg. 21. 29. ſcribi ei poteſt. Accidens enim eſt quod adſcribitur: accidentia autem antecedit ipſius rei
2. Reg. 12. 13. oſtenſio cui accidunt; maximè cùm iam alterius eſt, quod adſcribitur ei, qui priùs non ſit
oſtenſus. tantò magis negabitur eſſe, quantò per quod adfirmatur eſſe, eius eſt, qui iam
e Ezech. 33. 1. oſtenſus eſt.

DEI MISERICORDIA. I. SCHOLIA.

A COMMVNI. *Quoad appellationem, diis Gentilium & Deo vero communem.* VITIO. *Idololatria.* BENEDICTVS. *2. Cor. 1. 3.* Benedictus Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, *Syr. ipſe Pater Domini noſtri, &c.* Pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis, &c. *Aug. in Pſal. 11.* [S. Auguſt.] Propter miſeriam inopum & gemitum pauperum, nunc exurgam dicit Dominus, &c. Ita populum ſuum ipſe Dominus in Euangelio miſeratus eſt, quòd rectorem non haberet, cui benè poſſet obtemperare, &c. Hoc autem ex perſona Dei Patris accipiendum eſt, qui propter inopes & pauperes, id eſt inopia & paupertate bonorum ſpiritalium egentes, filium ſuum dignatus eſt mittere. Inde autem incipit ſermo eius apud Matthæum, in monte: B cùm dicit, beati pauperes ſpiritu, &c. *Deinde vt oſtendat, Deum Creatorem Chriſti Patrem, in eo miſſo propter pauperes, Patrem eſſe miſericordiarum, ſubiicit ex Pſalte:* [S. Auguſt.] Ponam in ſalutari; non dixit quid ponat, ſed in ſalutari, in Chriſto accipiendum eſt, ſecundùm illud; quoniam viderunt o[illegible]li mei ſalutare tuum. Et ideo intelligitur, in illo poſuiſſe, quod ad miſeriam inopum auferendam, & conſolandum gemitum pauperum pertinet. *Hinc etiam Pſaltes nomine miſericordiæ Chriſtum intelligens;* Miſit, inquit, Deus miſericordiam ſuam. *Pſal. 56. 5. in quem locum Aug.* [S. Auguſt.] Miſit de cœlo & ſaluum fecit me. Quid miſit de cœlo? quem miſit de cœlo? Angelum miſit vt ſaluum faceret Chriſtum, & per ſer- C uum ſaluus fieret Dominus? omnes enim Angeli creatura ſeruiens Chriſto eſt. Ad obſequium mitti potuerunt Angeli, ad ſeruitium mitti potuerunt, non ad adiutorium: ſicut ſcriptum eſt, quòd Angeli miniſtrabant ei, non tanquam miſericordes indigenti, ſed tanquam ſubiecti omnipotenti. *Aduerte hic, vt frequenter in Pſalmis, Auguſtinum notare, Chriſtum induci à Pſalte loquentem in humana natura, vt hoc pſalmo dum ait:* Miſerere mei Deus miſerere mei, quoniam in te confidit anima mea. Chriſtus, inquit, in paſſione dicit, miſerere mei Deus Deo Deus dicit. *Filius miſericordiæ Patri mi-* D *ſericordiarum* Miſerere mei. Qui cum Patre miſeretur tui, in te, *In natura tua humana,* clamat, miſerere mei. Etenim quòd de illo clamat, miſerere mei, tuum eſt. A te hoc accepit, propter te liberandum, carne indutus eſt. Caro ipſa clamat, miſerere mei Deus, miſerere mei. Homo ipſe anima eſt, & Caro. Totum enim hominem ſuſcepit Verbum, & totus homo factus eſt Verbum. *Cùm autem Deus Pater, vt & Deus Verbum, propriè miſericordiam habere non poſſet, quia non poteſt habere cor miſerum, quia eſt ſummum bonum & ſummè beatum, vt Pater poſſet eſſe miſericordiarum, voluit Verbum & filium ſuum aſſumpto homine, omnes eius aſſumere miſerias præter ignorantiam & peccatum. vt iuxta Paulum,* Non haberemus Pontificem qui neſciat compati infirmitatibus noſtris, tentatum autem per omnia: *Vt ex miſeriis expertis diſceret compati & condolere; vt ſicut,* didicit ex his quæ paſſus eſt, obedientiam: *Sic diſceret & miſericordiam. Vt autem Verbum æquale Patri, è miſeriis hominem ſua potentia eriperet; inde Auguſtinus ibidem.* Dixit [Auguſt.] ipſe Dominus Io. 17. 2. Dediſti ei poteſtatem omnis carnis, vt omne *Syr. quotquot*, quod dediſti ei, det eis vitam æternam. Numquid in ſolam carnem acceperat poteſtatem, & non maximè in animas quas primitus liberabat? ergo ibi erat anima, ibi erat caro, ibi totus homo: totus homo cum Verbo, & Verbum cum homine, & homo & Verbum vnus homo, & Verbum & homo vnus Deus. Dicat ergo miſerere mei Deus, miſerere mei. Non expaueſcamus voces petentis miſericordiam, & exhibentis. Ideo enim petit, *Idem ipſe Deus homo ob vnitatem perſonæ, ob vnitatem capitis & corporis.* Quia exhibet. Ad hoc enim homo, quia miſericors, *Hebr. 2. 17. Nuſquam Angelos apprehendit, vtpote beatos & incapaces miſeriæ, ſed ſemen Abrahæ apprehendit; Syr. aſſumpſit. Vnde debuit per omnia fratribus ſimilari vt miſericors fieret, & fidelis Pontifex ad Deum, vt repropitiaret, Syr. expiaret delicta populi. In eo enim in quo paſſus eſt ipſe & tentatus, potens eſt, idem ipſe ſcilicet vt Deus, & eis qui tentantur, auxiliari,* Non vt conditionis neceſſitate naſceretur, ſed vt nos de conditione neceſſitatis liberaret. [Auguſt.] *Quod autem ſupra de Angelo non miſſo de cœlo ad miſerendum homini dixerat, ſic proſequitur Aug. ibidem:* [Auguſt.] Quid ergo miſit de cœlo, & ſaluum fecit me? modò audiemus in alio verſu, quid de cœlo miſerit; Miſit de cœlo miſericordiam ſuam & veritatem ſuam. Ad quam rem? & eruit animam meam de medio catulorum leonum, &c. Miſſa eſt miſericordia: ipſum Chriſtum inuenimus, & miſericordiam & veritatem Miſericordiam nobis compatientem, & veritatem nobis retribuentem. *Sic miſericordia & veritas in vnum concurrerunt Chriſtum, vt vera eius nobis compateretur humanitas, & vera noſtris miſeriis ſubueniret diuinitas Et per hæc Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti noſtris miſeriis miſerantis, Pater miſericordia-*

rum ire merito appellãdus. Qui & benedictus & benedicẽdus eſt, qui & creaturis propter hominẽ benedixit, & à creaturis ſibi ſubiectis ſuo more benedicitur. Apud Dan. 3 à verſ. 57. & deinceps. Aug in Pſal. 148. Vbi etiã Pſaltes tribus pueris accinit, omnes Creaturas cohortans ad laudandum Deum: Cùm Angelos, & homines ſolos laudis capaces, vt intelligentia, dixiſſet: ſic concludit: August. Sunt alia quæ ſpiritum vitæ & intellectum ad laudandum Deum non habent; ſed quia & ipſa bona ſunt, & in ordine ſuo integrè diſpoſita ſunt, & ad pulchritudinem vniuerſitatis referuntur, quam condidit Deus, ipſa quidem per ſe voce ſua, & corde ſuo non laudant Deum: ſed cùm ab intelligentibus conſiderantur, per ipſa laudatur Deus: & cùm per ipſa laudatur Deus, quodammodo & ipſa laudant Deum. *De miſericordia autem in homines ſuperabundanti, præ cunctis ab homine creaturis benedicendus eſt, & ſicut acceptâ benedictione Dei, inter creaturas crementi & multiplicationis capaces, ſubtiliter notauit Auguſtinus lib. 13 Confeſſ. c. 24. Solis piſcibus* August. *& homini, cum benedictione adiunctum:* Creſcite & multiplicamini. *Crediderim ego, dicente Abacuc;* Facies homines ſicut piſces maris, *Et Tertulliano noſtro lib de Baptiſmo c. 1.* Nos piſciculi ſecundùm ἰχθὺν noſtrum Ieſum Chriſtum in aqua naſcimur; *Et homines rationales ob prærogatiuas naturæ, & Chriſtianos ob priuilegia gratiæ, quibus à miſeriis peccati ſecundum magnam miſericordiam Dei eruimur, à piſcibus malis, in littore reſurrectionis proiiciendis, in vaſa colligendi, & ad* aquas quæ ſuper cœlos ſunt, ad torrentẽ voluptatis, ad fluuiũ Chriſtallinũ Apocalypſis, ad fluminis impetum lætificantem ciuitatem Dei, ad fontem gratiæ ſalientis in vitam æternã, *cum delphino Paradiſi. Ex multiplicatione itaque donorum, multiplices miſerias noſtras languoreſque curantium, in laudibus* Dei *creſcere, in benedictionibus multiplicari debemus. Cum Pſalte ergo vtrumque iungamus, petentes Dei miſericordiam, & benedictionem; benedictionem & laudem rependamus, ex ea rurſum benedicendi, & multiplicandi. Pſal. 66.* Deus miſereatur noſtri, & benedicat nobis. *In quem locum Aug.* Benedicat anima noſtra Dominum, & Deus benedicat nos. S. August. Cùm benedicit nos Deus, nos creſcimus: & cùm nos benedicimus Dominum, creſcimus: Vtrumque nobis prodeſt. Nõ augetur ille benedictione noſtra, nec minuitur maledictione noſtra. Qui maledicit Domino, ipſe minuitur: qui benedicit Dominũ, ipſe augetur. Prior eſt in nobis benedictio Domini, & conſequens eſt, vt & nos benedicamus Dominum. Illa pluuia, iſte fructus eſt. Ergo redditur tanquam fructus agricolæ Deo compluenti nos & colenti. Cantemus iſta, deuotione non ſterili, non inani voce, ſed vero corde. SI PATER STERILIS. *Si, inquit, Deus Marcionis prorſus ſterilis, vtpote qui nullam omnino produxit Creaturam, Pater tamen ab ipſo appellatur, & locus Pauli de Patre miſericordiarum illi applicatur; conſtat hoc nomen Patris longè melius conuenire Deo noſtro Creatori.* IDEM TAMEN PATER, *Non diuerſus ab eo qui in veteris Teſtamento Deus miſericordiarum toties appellatur, & miſerandi affectibus, & ſubueniendi effectibus comprobatur.* PRÆSTITIT Hinc dictus præſtabilis ſuper malitia. *Et hic Ionæ 4. 2.* Scio quia tu Deus clemens & miſericors es, patiens, & multæ miſerationis, & ignoſcens ſuper malitia. 70. Agens pœnitentiam ſuper malitiis. NABVTHÆ Naboth. REVELATVS. *Supple eſt.* ADSCRIBITVR. *Attribuitur rei iam exiſtenti.* IAM ALTERIVS EST. *Conſtat iam ad alterum Deum pertinere, id quod fruſtra & ſtultè Deo nouo tribuitur.* QVANTO PER QVOD. *Supple id per quod.*

2. *Dei miſericordia & patientia peccatores ad pœnitentiam expectat & recipit.*

2. Cont. Marc. cap. 17. à. p.

ILla patientia quæ expectat, *Pœnitentiam potiùs peccatoris, quàm mortem; & mauult miſericordiam, quàm ſacrificium;* Auertens iam deſtinatum exitium Niniuitis; & largiens ſpatium vitæ Ezechiæ lacrymis; & reſtituens ſtatum regni Babylonis, tyranno pœnitentiam functo. Illam dico miſericordiam, quæ & filium Saülis moriturum, ex deuotione, populo conceſſit: & Dauid, delicta in domum Vriæ confeſſum, veniâ liberauit: & ipſum Iſraël toties reſtituit, quoties iudicauit; toties refouit, quoties & increpuit. Non ſolum igitur iudicem aſpiciens, conuertere & ad optimi exempla. notans quum vlciſcitur, conſidera quam indulget. Repende auſteritati lenitatem: quum vtrumque conueneris in Creatore, inuenies in eo & illud, propter quod alterum Deum credis.

Epheſ. 33. 11. Oſeæ. 6. 6. Ionæ 3. 10. 4. Reg. 20. 5. Dan. 4. 34. 1. Reg. 14. 45. 2 Reg. 12. 13.

DEI MISERICORDIA II. SCHOLIA

QVÆ EXPECTAT. *Sic Paulus,* Patientia Dei ad pœnitentiam te adducit. *Nec tantùm expectat, ſed & præuenit. Pſal. 58.* Deus ſuſceptor meus, miſericordia eius præueniet me. *In quem locum Auguſtinus:* Aug. Hoc eſt, inquit, ante omnia merita mea bona, præuenit me miſericordia ipſius. & ſi nihil in me boni inuenerit, ipſe me facit bonum, & ipſe iuſtificat conuerſum, & ipſe admonet, vt conuertatur auerſus. Deus meus, inquit, iterum, demonſtrauit mihi in inimicis meis. *Vulgata, oſtendet mihi ſuper inimicos meos,* Id eſt quãtùm me diligat, quantùmque mihi largiatur de bonitate ſua, ex comparatione inimicorum meorùm mihi oſtendit: quia cum ſint ex vna maſſa, vaſa iræ, & vaſa miſericordiæ; *Quæ vt ait Paulus, in rem Tertulliani dicentis patientiam expectare, ſuſtinuit in multa patientia.* Per vaſa iræ, diſcuntvaſa miſericordiæ, quantùm illis Deus largiatur boni. SPATIVM VITÆ. *Quindecim ſcil. annorum. 4. Reg. 20. 5.* Audiui orationem tuam, & vidi lacrymas tuas: *Hebr. habetur, vidi lacrymam tuam.* Et ecce ſanaui te, die tertio aſcendes templum Domini, & addam diebus tuis quindecim annos: ſed & de manu Regis Aſſyriorum liberabo te. *De quo ſic breuiter Aug. & de portento Solis retrocedentis. lib. 21. de Ciuit. c. 8.* S. August In diuinis libris legimus, etiam Solem ipſum, & ſtetiſſe, cùm hoc à Domino Deo petiuiſſet vir Sanctus Ieſus Naue, donec cœptum prælium victoriâ terminaret; & retrorſum rediiſſe, vt Regi Ezechiæ quindecim anni ad viuendum additi, hoc etiam prodigio promiſſioni Dei, ſignificarentur, adiuncto. TYRANNO, *Nabuchodonoſor.* POENITENTIAM FVNCTO. *Pro,* Pœnitentia. RESTITVENS. *Dum ſcil. à ſtatu beſtiæ, in*

humanum reſtituit ipſum Regem. FILIVM SAVLIS. *Ionatham.* EX DEVOTIONE. *Vel quòd Saül vouerat, & obſtrinxerat omnem populum, abſque reſtrictione proprij filij, ad exactiſſimum ieiunium. vel quia deuouerat ipſum Ionatham mori ſub iuramento dicens. 1. Reg. 14. 44.* Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, quia morte morieris Ionatha. *Vel tandem quia deuotio populi pro eo orantis eum liberauit. Dixit enim populus etiam iurans, verſu 45.* Viuit Dominus ſi ceciderit capillus de capite eius in terram, quia cum Deó operatus eſt hodie. IN DOMVM VRIÆ. *In familiam; vel quòd vt operiret adulterium, miſerit eum in domum ſuam, ſequente etiam cibo regio, quo eum ad actum coniugalem prouocaret. Siue, quòd prima uxor mundi Eua, domui & ædificio comparetur:* Ædificauit Deus coſtam in mulierem. *Sic peccauit David in domum Vriæ. id. vxorem.* VENIA LIBERAVIT. *De hac miſericordia, in qua ſimul & iudicem, & Patrem ſe eſſe miſericordem, Creator probauit. ſic Aug. to. 7. lib. 2. de peccat. meritis c. 34. in f.* S. Auguſt. Tale aliquid nobis inſinuatum eſt de Patriarcha Dauid, in libro regnorum; ad quem Propheta cùm miſſus eſſet, eique propter peccatum quod commiſerat, euentura mala ex iracundia Dei comminaretur, confeſſione peccati veniam meruit, reſpondente Propheta; quòd illud ei flagitium facinuſque remiſſum ſit: Et tamen conſecuta ſunt, quæ Deus fuerat comminatus; vt ſic humiliaretur à filio; *Siue nato ex illo primo concubitu ex Betſabea, ſiue quòd Ammon filius eius, vt ſequenti capite 13. lib. 2 Reg. narratur, Thamar ſororem oppreſſerit, concubinas Patris ſubegerit Abſalon, 2. Reg. 16. 22. tetenderunt Abſalon tabernaculum in ſolario, ingreſſuſque eſt ad concubinas patris ſui coram vniuerſo Iſrael, ſicut minatus fuerat Nathan. 2. Reg. 12. 11. & 12. & in ipſum David Patrem inſurrexit:* Quare & hic non dicitur, S. Auguſt. ſi Deus propter peccatum illud fuerat comminatus, cur dimiſſo peccato, quòd erat minatus, impleuit: Niſi quia rectiſſimè, ſi dictum fuerit, reſpondebitur, remiſſionem illam peccati factam, ne homo à percipienda vita impediretur æterna: Subſecutum verò illius commiationis effectum, vt A pietas hominis in illa humilitate exerceretur atque probaretur: ſic & mortem corporis, propter hoc peccatum, *Originale ſcil.* Deus homini inflixit, & poſt peccatorum remiſſionem, propter exercendam iuſtitiam non ademit. *Et to. 6. lib. 22. Cont. Fauſtum c. 67.* Auguſt. Quid aliud quàm cordis eius profunda, *Dauidis ſcilicet,* cernebat ſpiritus Dei, quando correptus per Prophetam dixit, peccaui: continuòque ad hoc vnú verbum audire meruit, quòd acceperit veniam? ad quam rem niſi ad ſempiternam ſalutem? neque enim prætermiſſa eſt in illo ſecundùm Dei comminationem, flagelli paterni diſciplina, vt & confeſſus, in æternum liberaretur, & afflictus temporaliter probaretur. Haud verò B mediocre fidei robur fuit, aut paruum mitis & obedientis animi indicium, cùm audiſſet à Propheta, quòd ſibi Deus ignouiſſet, & tamen quæ fuerat comminatus conſequenter eueniſſent, non ſe dicere Prophetæ deceptum eſſe mendacio, nec murmurare aduersùs Deum, quaſi falſam peccatorum eius indulgentiam pronuntiauerit. Intelligebat enim vir altè Sanctus, & non contra Deum, ſed ad Deum leuans animam ſuã, niſi Dominus eſſet confitenti pœnitentique propitius, quantùm pœnarum æternarum eius eſſent digna peccata, pro quibus, cùm temporalibus emendationibus vteretur, videbat erga ſe, & manere veniam, & non negligi medicinam. CONVERTERE. *O Mar*C*cion, ex altera parte reſpice etiam tot exempla miſericordiæ, quibus Deus Creator optimum ſe eſſe teſtatus eſt.* NOTANS. *Nota ſeueritatis inurens, & quaſi malum ex ſeueritate reſpuens.* REPENDE. *Compenſa vnum pro altero. fac reſpondere ex aduerſo, ſeueritati lenitatem.* CONVENERIS. *Simul inueneris miſericordiam & iuſtitiam; vel quaſi coram iudice, ſi quis diuinorum eſt arbiter, de duobus diis, noſtro Creatore, iuſto & bono, & tuo nouo tantummodo bono, lis orta ſit; cum videris iuxta Pſaltem, quòd* Miſericordia & veritas obuiauerunt ſibi, iuſtitia & pax oſculatæ ſunt, *Hoc eſt in vno Deo Creatore concurrunt; agnoſces in eo ſummam illam bonitatem, propter quam Deum illum nouum tuum confixiſti.*

3\. *Dei miſericordiæ præſumptio, illecebra eſt peccati. De pudic. cap. 9. à p.*

QVis timebit prodigere, quod habebit poſtea recuperare? Quis curabit perpetuò conſeruare, quod non perpetuò poterit amittere? ſecuritas delicti, etiam libido eſt eius.

4\. *Et de pœnit. cap. 6. in m.*

QVidam autem ſic opinantur: quaſi Deus neceſſe habeat præſtare etiam indignis, quod ſpopondit, & liberalitatem eius faciunt ſeruitutem. Quòd ſi neceſſitate nobis ſymbolum mortis indulget, ergo inuitus facit. Quis enim permittit permanſurum, id quod tribuerit inuitus? non enim multi poſtea excidunt? non à multis donum illud aufertur? Hi ſunt ſcilicet, qui obrepunt: qui pœnitentiæ fidem aggreſſi, ſuper arenas domum ruituram collocant.

DEI MISERICORDIA. III. & IV. SCHOL.

PRODIGERE. *Profuſè diſſipare.* QVOD HABEBIT, *Quod poterit facilè recuperare.* NON PERPETVO, *Cuius recuperandi ſpem non amiſit, ſed quoties voluerit, poterit.* LIBIDO. *Irritamentum. De* S. Auguſt. *quo ſic Auguſtinus lib. 22 Cont. Fauſtum. c. 97. vbi refert abutentes exemplo miſericordiæ datæ Dauid:* Numquid nam ergo, ſi quiſquam legens factum Dauid, cuius cum, Domino arguente ac minante pœnituit, inde ſibi ad peccandum fomitem præbeat, illa ſcriptura culpanda eſt: ac non tantò ſeuerius ille D damnandus, quantò potius ad ſe vulnerandum, aut occidendum, abuti voluit ea re, quæ ad ſanandum liberandumque conſcripta eſt? quia enim homines in peccatum lapſi, vel ſuperbiâ negligunt pœnitentiæ medicinam, vel recipiendæ ſalutis, veniæque promerendæ diffidentiâ penitùs pereunt, de tanto viro exemplum propoſitum eſt, quo ſanantur ægroti, non quo hi qui ſani ſunt, ſaucientur. Neque enim Medicinæ vitium eſt, ſi vel inſani ſeipſos, vel maligni alios ferramentis medicinalibus perimant.

Nec.

Nec culpanda Dei miſericordia, ſi eâ abutentes & A præſumentes, in peccatis perſeuerent.

4. QVOD SPOPONDIT. *promiſit Deus veniã pœnitenti, ſed non fictè, ſed verè pœnitenti. Agit hic Tertull. de pœnitentia præuia baptiſmo adultorum; & arguit fictè pœnitentes, qui præſumebant Deum quaſi ſeruum, vi promiſſi ſui quo ſpopondit:* Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit; *Quaſi teneatur, vi baptiſmi dare gratiam, de peccatis actualibus non pœnitenti.* NECESSITATE. *Quaſi coactus & inuitus Deus vi promiſſi teneatur ſaluare impœnitentem.* SYMBOLVM MORTIS. *Obligationem & chirographum peccati. Vel baptiſmum ipſum, quod ſignum eſt mortis* B *& ſepulturæ Chriſti, de quo ſic Paulus:* Conſepulti Chriſto in baptiſmo, &c. Vt mortui peccatis, iuſtitiæ viuamus. QVIS ENIM. *Quis autem.* PERMITTIT PERMANSVRVM. *Etſi, inquit, vi baptiſmi fidem dederit inuitus, quomodo permittet & ſinet in ea permanere eâ abutentem, qui tanto grauius peccat in Deum, quanto fidei donum accepit, quo debebat renuntiare mortuis operibus & ſeruire Deo viuenti.* EXCIDVNT. *A fide Apoſtatæ.* OBREPVNT. *Quaſi ſerpentes doloſè & fictè pedibus Epiſcoporum, Sacerdotum, fratrum adrepentes, vt inuadant dolo baptiſmum, nec peccata relinquere volunt ex præſumptione miſericordiæ, & præſumptâ impunitate peccati.* C POENITENTIÆ FIDEM, &c. *Loquitur de pœnitentia baptiſmo præuia, qua fidem ſibi apud Eccleſiam pariebant, & veluti teſtabantur ſe verè renuntiare peccato, & fideles futuros & ſtabiles in fide & bonis moribus Chriſtiano dignis.* SVPER ARENAS. *Leuia & inconſtantia promiſſa, domum fidei collapſuram, non in petra firmi propoſiti ædificant permanſuram. Contra* Auguſt. *huiuſmodi præſumentes præclarè agit Auguſtinus in Pſal. 77. in verba:* Et dilexerunt eum in ore ſuo, & A linguâ ſuâ mentiti ſunt ei. Cor autem ipſorum non erat rectum cum eo, nec fideles habiti ſunt in teſtamento eius. Aliud in lingua eorum, aliud in corde eorum inueniebat, cui ſecreta hominum nuda ſunt, &c. In his verbis multi ſibi iniquitatis impunitatem de diuina miſericordia pollicentur, etiamſi tales eſſe perſtiterint, qualis generatio iſta deſcribitur, praua & amaricans, quæ cor non direxit ſuum, & non eſt creditus cum Deo ſpiritus eius, quibus conſentire non expedit. Si enim, vt ſecundùm ipſos loquar, Deus fortaſſe non perdet nec malos, ſine dubio non perdet bonos. Cur ergo B non potiùs id eligimus, vbi dubitatio nulla eſt? Nam quum lingua ſua mentiuntur illi, cùm aliud habeat cor eorum; putant vtique & volunt, quando pœnam æternam talibus comminatur, etiam Deum eſſe mendacem. Sed cum ipſi eum mentiendo non fallant, ille verum dicendo, non fallit. *Et* S. Auguſt. *in Pſal. 61.* Multùm ad nos pertinent hæc duo, quoniam poteſtas Dei eſt, & tibi Domine miſericordia, &c. Poteſtatem eius timete, miſericordiam eius amate. Nec ſic de miſericordia eius præſumatis, vt poteſtatem contemnatis: Nec ſic poteſtatem timeatis, vt de miſericordia deſperetis, &c. *Et in Pſal. 44. in verſum* Virga directionis virga S. Auguſt. C regni tui: Nemo ſibi multum de miſericordia Dei blandiatur: virga directionis eſt. Numquid dicimus non eſſe miſericordem Deum? Quid miſericordius eo qui parcit tantùm peccatoribus, & qui in omnibus conuerſis ad ſe, non curat præterita? ſic eum dilige miſericordem, vt velis eſſe veracem. Non enim miſericordia poteſt illi auferre iuſtitiam, neque iuſtitia miſericordiam. Interim quamdiu ille differt, tu noli differre, quoniam virga directionis virga regni ipſius. Dilexiſti iuſtitiam & odiſti iniquitatem.

DEI IVSTITIA SEORSIM SPECTATA.

1. Dei iuſtitia, ſi vindictam non ſumeret de peccatis, eam prohibens homini, omni violentiæ viam panderet. 4. Cont. Marc. cap. 16. à p.

SI in ipſam rationem patientiæ præcipiendæ, & quidem tam plenæ atque perfectæ, conſideremus, non conſiſtet, ſi non eſt Creatoris, qui vindictam repromittit, qui iudicem præſtat. Alioquin, ſi tantùm patientiæ pondus, non modò non repercutiendi, ſed & Luc. 6. aliam maxillam præbendi; & non modò non remaledicendi, ſed etiam benedicendi; & 28. & ſeq. non modò non retinendi tunicam, ſed amplius & pallium concedendi, is mihi imponit, qui non ſit me defenſurus; in vacuum patientiam præcipit, non exhibens mihi mercedem præcepti; patientiæ dico fructum, quod eſt vltio; quam mihi permiſiſſe debuerat, ſi ipſe non præſtat; aut ſi mihi non permittebat, ipſe præſtare. Quoniam & diſciplinæ intereſt, iniuriam vindicari. metu enim vltionis, omnis iniquitas refrenatur. ceterùm, paſſim emiſſâ libertate dominabitur; vtrumque oculum effoſſura, & omnem dentem excitatura præ impunitatis ſecuritate. Sed hoc eſt Dei optimi, & tantùm boni, patientiæ iniuriam facere, violentiæ ianuam pandere, probos non defendere, improbos non coercere.

DEVS IVSTITIA SEORSIM. I. SCHOLIA.

PRÆCIPIENDÆ. *Si quæras, Cur Deus præceperit nobis in noua lege tam exactam perfectamque patientiam, Luc. 6. 28. vt alibi vidimus, non inuenies rationem veram & ſtabilem apud Deum Marcionis, ſed apud ſolum Deum Creatorem, qui officium veri & boni iudicis implet, quique dum nos vlciſci proprias iniurias prohibet, vltorem ſe exactiſſimum & vindicem fore promittit.* Mihi vindictam & ego reddam in tempore. PATIENTIÆ PONDVS. *Propriè, grauat enim hoc onus, niſi ſperetur patientiæ retributio ab eo, cui vindicta facienda relinquitur. Quis alias non ſuccumbat huic oneri impoſito, non tantùm abſtinendi* D *ab vltione, ſed & reddendi bonum pro malo, alteram maxillam præbendi, præter ablatam tunicam & pallium dimittendi, ſi non eſſet Deus Iudex & vindex?* DISCIPLINÆ INTEREST. *Non poteſt fieri, abſque diſpendio regiminis, & pacis reipublicæ humanæ, in qua ſi Deus ipſe ſummus Iudex, tam per ſe quàm per iudices, crimina impunita relinquat; effuſis habenis debacchabitur iniquitas, quæ metu vltionis & vindictæ velut habenâ frenatur.* VTRVMQVE OCVLVM. *Alludit ad legem talionis in veteri lege, de qua alibi; cuius metu, ne vnum quidem oculum effodere, aut dentem pugno excutere timebant, ne quis oculum pro*

oculo, & dentem pro dente reddere cogeretur. HOC A EST DEI OPTIMI, *Marcionis ſcil. pre impunitatis ſecuritate, patientiam omni iniuriæ exponere, & viam pandere omni violentiæ & crimini. Accipite Auguſtinum directè in hanc rem, lib. 4. de Ciuit. cap. 4.*

S. Auguſt. Remotâ iuſtitiâ, quid ſunt regna niſi magna latrocinia? quia & ipſa latrocinia quid ſunt niſi parua regna? manus etenim ipſa hominum eſt, cùm imperio principis regitur, pacto ſocietatis aſtringitur, placiti lege præda diuiditur. Hoc malum, ſi in tantum perditorum hominum acceſſibus creſcit, vt & loca teneat, ſedes conſtituat, ciuitates occupet, populos ſubiuget, euidentiùs regni nomen aſſumit, quod ei iam in manifeſto confert, non adempta cupiditas, ſed addita impunitas. Eleganter enim & veraciter Alexandro illi magno quidam comprehenſus pirata reſpondit. Nam cùm idem rex hominé interrogaſſet, quid ei videretur, vt mare haberet infeſtum? ille liberâ contumaciâ, quid tibi, inquit, vt orbem terrarum? ſed quia id ego exiguo nauigio facio, latro vocor; quia tu magna claſſe, Imperator. *Sic abſque iuſtitiâ, regna & imperia ipſa magna latrocinia ſunt, patente portâ omnibus violentiis. Et lib. 2. cap. 21. circa finem vbi de Romana Republica.* Viderint laudatores eius, etiam illis antiquis viris & moribus qualis fuerit, vtrùm in ea vignerit vera iuſtitia, an fortè nec tunc fuerit viua moribus, ſed picta coloribus, &c. Auguſt. Vera autem iuſtitia non eſt, niſi in ea Republica, cuius conditor, rectorque Chriſtus eſt: *Qui conſtitutus eſt à Deo Iudex viuorum & mortuorum, quique & ſpe mercedis, & metu pœnæ vtriuſque æternæ, ſuos ciues arcet à vitiis & ad virtutes impellit:* Auguſt. B Et ſi ipſam rempublicet dicere, quoniam eam rem populi eſſe, negare non poſſumus. Si autem hoc nomen quod alibi aliterque vulgatum eſt, ab vſu noſtro locutionis eſt fortè remotius, in ea certè ciuitate eſt vera iuſtitia, de qua Scriptura Sancta dicit: glorioſa de te dicta ſunt ciuitas Dei.

2. Dei iuſtitia pœnas recto ordine infligit abſque malitia. 2. Cont. Marc. cap. 24. in. m.

a Math. 7. 18. ET, quia Marcion defendit [a] *Arborem bonam malos quoque fructus non licere producere*, Sed malitiam tamen nominauit, quod optimus non capit. numquid aliqua interpretatio ſubeſt, etiam earum malitiarum intelligendarum, quæ poſſint & in optimum decucurriſſe? Subeſt autem. Dicimus denique malitiam nunc ſignificari, non quæ ad naturam redigatur Creatoris, quaſi mali, ſed quæ ad poteſtatem quaſi iudicis; ſecundùm quam enun-

b Eſa. 45. 7. tiarit, [b] *Ego ſum qui condo mala. &*, [c] *Ecce ego emitto in vos mala.* Non peccatoria, ſed victoria. quorum ſatis diluimus infamiam, vt congruentium iudici. Sicut autem, licet mala

c Hier. 18. 11. dicantur, non reprehenduntur in iudice; nec hoc nomine ſuo malum iudicem oſtendunt: Ita & malitia hæc erit intelligenda nunc, quæ ex illis malis iudiciariis deputata, cum ipſis competat iudici. Nam & apud Græcos interdum malitiæ pro vexationibus & læſuris, non pro malignitatibus ponuntur, ſicut & in iſto articulo.

DEI IVSTITIA SEORSIM. II. SCHOLIA.

DEFENDIT. *Aſſerit de Deo ſuo bono per arborem bonam ſignificato, qui proinde fructus malos pœnæ & vindictæ non poſſit producere, tanquam ſe indignos, & ſuo genio repugnantes. Vnde & vult Marcion per malam arborem malos vindictæ fructus ferentem, intelligi Deum malum Creatorem.* NON LICERE. *Non poſſe.* SED MALITIAM TAMEN. *Ironicè ſe corrigit Tertullianus, quaſi diceret; admitto, fateor, vt alibi vidimus, Deum noſtrum pœnitet, de malitia quam cogitauerat facere peccantibus, quam ignoſcit pœnitentibus; ſed diſtinguenda malitia eſt, pœnæ iuſtè inflictæ, à malitia peccati. De quo iam dictum alibi.* OPTIMVS. *Deus Marcionis.* NON CAPIT. *Non eſt capax. Vel ex ſenſu Marcionis, ſi Deus Creator optimus eſſet, de eo fructus malitiæ non prodiret.* DECVCVRRISSE. *Fluxiſſe, quæ potuerunt cadere in Deum optimum, eique conuenire.* ECCE EGO *Ierem. 18. 11.* Ecce ego fingo contra vos malum, & cogito contra vos cogitationem: reuertatur vnuſquiſque à via ſua mala, & dirigite vias veſtras & ſtudia veſtra. INFAMIAM. *Quam inde voluiſtis aſpergere Creatori; ſcil. 2. Cont. Marc. cap. 16. vt titulo ſequenti patet.* DEPVTATA. *Inter illa mala pœnæ à iudice inflicta computantur.* APVD GRÆCOS. *De hoc, iam alibi dicta non repeto. Quòd Deus Creator iuſtitiâ plectens, & virgâ corrigens, malus non*

S. Auguſt. *ſit, & peruerſus, ſed rectus, præclarè docet Aug. in Pſal. 44. in verſum, virga directionis virga regni tui:* Directionis virga eſt, quæ dirigit homines, curui erant, diſtorti erant. ſibi regnare cupiebant, ſe amabant, facta ſua mala diligebant, non voluntatem ſuam C Deo ſubdebant, ſed voluntatem Dei ad ſuas concupiſcentias flectere volebant. Iraſcitur enim peccator, & iniquus, plerumque Deo, quia non pluit, & non vult ſibi Deum iraſci, quia fluit. *Id eſt, in illicita fluxu concupiſcentiæ labitur.* Et ad hoc propemodum ſedent quotidie homines, vt diſputent contra Deum: hoc facere debuit: hoc non benè fecit. Auguſt. *Maximè dum ipſi morbo vel damno aliquo torquentur.* Tu videlicet vides quid facias, ille neſcit? Diſtortus tu es, ille rectus eſt. *Iuſtus es Domine, & rectum iudicium tuum.* Diſtortum ad rectum quando coniungis? collimari non poteſt. Tanquam ſi in pauimento æquali ponas lignum curuum, non adiungitur, non cohæret, non coaptatur pauimento. Pauimentum vbique æquale eſt; ſed illud curuum D eſt, non coaptatur æquali. Ergo Dei volũtas æqualis eſt. *Æqua, iuſta, recta.* Tua curua eſt. Propterea tibi curua videtur illa, quia tu illi coaptari non potes; dirigere ad illam, tene illam. Nam ſi illam velis curuare ad te, quia non potes, fruſtra conaris. Illa ſemper directa eſt. Vis illi hærere? corrigere. Erit virga ipſius qui te regit, virga directionis. Inde & rex à regendo dicitur. Non autem regit qui non corrigit. Ad hoc eſt rex noſter rectorum rex, quomodo & ſacerdos à ſanctificãdo nos. ita & rex à regendo nos. *Hinc Pſal. 71. tanquam vero regi poſtulat à Patre iuſto rege iuſtitiam. Deus iudicium tuum regi da. & iuſtitiam tuam filio regis* Auguſt. Sed quid ait alio loco? cum ſancto ſanctus eris, & cum viro innocente innocens eris. Et cum electo, electus eris; & cum peruerſo, peruerſus eris: non quia peruer-

ſus Deus, ſed quia peruerſi, peruerſum eum putant. Placet tibi bonum, bonus eſt Deus; diſplicet tibi, quaſi prauus eſt Deus. Curuus eſt ad te, *reſpectu tui, in tua æſtimatione*, Tua curuatura facit hoc; nam illius rectitudo ſemper manet. Audi in alio Pſalmo. Quàm bonus Deus Iſraël rectis corde! virga directionis, virga regni tui. Dilexiſti iuſtitiam, &c. Vide virgam directionis, dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitaté. Accede ad iſtam virgam. Sit tibi Rex Chriſtus: regat te virga iſta, ne frangat te. Virga enim ferrea eſt illa inflexibilis. Et quid dictum eſt? Reges eos in virga ferrea, & tanquam vas figuli conteres eos. Alios regit, alios conterit; regit ſpiritales, conterit carnales, &c. dilexiſti iuſtitiam, &c. Vide quomodo illi iam incipias con- A iungi; cùm odiſti quod odit. Peccatum puniturus eſt, quia virga directionis eſt, virga regni ipſius. Sed non poteſt vt non puniat peccatum. Puniendum eſt peccatum: ſi puniendum non eſſet, nec peccatum eſſet. Præueni illum: non vis vt ipſe puniat, tu puni, Ideò enim adhuc ipſe parcit, differt, tenet manum, arcum intendit, hoc eſt minas. *Et pœnæ temporales actualiter inflicta, minæ ſunt æternarum*, Clamaret tantùm, feriturum ſe, ſi vellet ferire? differt ergo manum à peccatis tuis, tu noli differre. Conuerte te ad punienda peccata tua, quia impunita eſſe peccata non poſſunt. Puniendum ergo erit, aut à te, aut ab ipſo. Tu agnoſce, vt ille ignoſcat.

3. Dei iuſtitia quomodo iniquitatem Patrum exigit de filiis: & quomodo eius ſeueritas, immò & ipſa inſtrumenta iuſtitiæ bona ſint. 2. Cont. Marc. cap. 15. à p. adſ. & 16. inp.

NOlite reprehendere iudicem, ſed reuincite malum iudicem. Nam etſi patrum delicta ex filiis exigebat, duritia populi talia remedia compulerat, vt vel poſteritatibus Exo.20.5.
ſuis proſpicientes, legi diuinæ obedirent. Quis enim non magis filiorum ſalutem, quàm ſuam curet? Sed etſi benedictio patrum, ſemini quoque eorum deſtinabatur, ſine vllo ad- Gen.12.3.
huc merito eius; cur non & reatus Patrum in filios quoque redundaret? Sicut gratia, ita Gen.13.15. & 16.
& offenſa; vt per totum genus & gratia decurreret, & offenſa. ſaluo eo quod poſtea decernihabebat: Non dicturos [a] *Acidam vuam patres manducaſſe, & filiorum dentes obſtupuiſſe*; id Gen.15.18.
eſt, *Non ſumpturum patrem delictum filij, nec filium delictum patris; ſed vnumquemque delicti* Gen.17.7.
ſui reum futurum, Vt poſt duritiam populi, duritiâ legis edomitâ, iuſtitia iam non genus, Gen.18.18.
ſed perſonas iudicaret. Quamquam ſi Euangelium veritatis accipias, ad quos pertineat ſententia reddentis in filios patrum delicta, cognoſces. ad illos ſcilicet qui hanc vltro ſibi ſen- Hier.31.29.
tentiam fuerant irrogaturi, [b] *Sanguis illius ſuper capita noſtra, & filiorum noſtrorum.* Hoc ita- a Ezech.18.2.& 18 19.
CAP. XVI. que omnis prouidentia Dei cenſuit, quod iam audierat. Bona igitur & ſeueritas, quia iuſta, ſi bonus iudex, id eſt iuſtus. Item cetera bona, per quæ opus bonum currit bonæ ſeueritatis, ſiue ira, ſiue æmulatio, ſiue ſæuitia. Debita enim omnia hæc ſunt ſeueritati, ſicut b Matth 27.25.
ſeueritas, debitum eſt iuſtitiæ. Vindicanda erit procacitas ætatis verecundiam debentis. Atque ita non poterunt iudici exprobrari, quæ iudici accedunt, carentia & ipſa culpa, ſicut & iudex. Quid enim, ſi medicum quidem dicas eſſe debere, ferramenta verò eius accuſes, quòd ſecent, & inurant, & amputent, & conſtrictent? quando ſine inſtrumento artis, medicus eſſe non poſſit. Sed accuſa malè ſecantem, importunè amputantem, temerè inurentem, atque ita ferramenta quoque eius, vt mala miniſteria, reprehende. Proinde eſt enim, cùm Deum quidem iudicem admittis, eos verò motus & ſenſus, per quos iudicat, deſtruis.

4. Dei iuſtitia, bonitatis eius protectrix eſt. 2. Cont. Marc. cap. 17. in p.

HÆc itaque diſpecta, totum ordinem Dei iudicis operarium, & (vt digniùs dixerim) protectorem Catholicæ & ſummæ illius bonitatis oſtendunt: quam remotam à iudiciariis ſenſibus, & in ſuo ſtatu puram nolunt Marcionitæ in eodem Deo agnoſcere, *Pluentem ſuper bonos & malos, & ſolem ſuum oriri facientem ſuper iuſtos & iniuſtos*: Quod alius Matth. 5. 45.
Deus omnino non præſtat. Nam etſi hoc quoque teſtimonium Chriſti in Creatorem Marcion de Euangelio eradere auſus eſt, ſed ipſe mundus inſcriptus eſt, & omni a conſcientia legitur: & erit hæc ipſa patientia Creatoris in iudicium Marcionis.

DEI IVSTITIA SEORSIM. III. IV. SCHOLIA.

COMPVLERAT. *Prouocarat.* MAGIS FILIORVM. *Vnde Noë acerbiùs vltus eſt protacitatem filij ſui Cham, maledicendo Chanaam filium eius quàm ſi ipſi imprecatus eſſet.* BENEDICTIO PATRVM. *Tota Geneſis teſtatur, filios in parentibus benedictos.* SICVT GRATIA. *Id eſt benedictio Patrum.* ET OFFENSA. *Peccatum eorum, in filios quoad pœnam redundabat.* SALVO EO. *Abſque præiudicio proprij meriti vel peccati ſingulorum, cui Deus iuſtus iudex proprium præmium vel ſupplicium* B *conſtituerat.* NON DICTVROS. *Id referendum in præcedentia licet remota, vbi ait*, In filios quoque, &c. *Qui propriis conuicti delictis, ob eaque puniti, non poterant dicere quod aliàs pœnam Patrum portantes dicebant, Ierem. 31. 29.* In diebus illis non dicent vltra, Patres comederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obſtupuerunt. NON SVMPTVRVM PATREM. *Id eſt portaturum pœnam, Ezech. 18.2.* Quid eſt hoc quod inter vos parabolam vertitis in prouerbium iſtud in terram Iſraël, dicentes: Patres

A comederunt vuam acerbam, &c. Viuo ego dicit Dominus Deus, ſi erit vltra vobis parabola hæc in prouerbiũ in Iſraël. Ecce omnes animæ meç ſunt: vt anima Patris, ita & anima filij mea eſt. Anima quæ peccauerit, ipſa morietur. *Et rurſum verſu* 20. Filius nõ portabit iniquitatẽ Patris, & Pater non portabit iniquitatem filij. 70. *Non accipiet iniquitatem.* Iuſtitia iuſti ſuper eum erit, & impietas impij erit ſuper eum. AD ILLOS. *Scil. Iudæos.* SANGVIS ILLIVS. *Math.* 27. 25. Sanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros. HOC CENSVIT. *Velut cenſor & Iudex ſententiam tulit.* IAM AVDIERAT. *Sicut enim* Vocat ea quæ non ſunt, tanquam ea quæ ſunt: *Sic audit quæ adhuc dicta non ſunt. Vnde doctè & profundè loquens, ſubiicit:* OMNIS PROVIDENTIA; *Quaſi diceret, omnis rei futuræ præſcientia. Sicut &* Auris zeli audit omnia *dicenda necdum dicta.* CVRRIT. *Exercetur.* VINDICANDA ERIT. *Iudici & Patri.* PROCACITAS ÆTATIS. *Id eſt filij proterui & procaces, qui ex verecundia honorem parentibus, vt iuuenes ſenibus exhibere debent. Vnde & Noë iuſtè Cham procacem maledixit, & Eliſeus in pueros caluitiem ſuam irridentes, Vrſos accerſiuit.* ACCEDVNT. *Conueniunt. Quæ pertinent vt appendices ad iudicis perſonam.* CONSTRINGENT. *Conſtringant vt ligamenta.* QVANDO. *Cùm, quandoquidem.* SENSVS. *Affectiones, attributa iudicis, iram, zelum, vindictam.*

4. ORDINEM OPERARIVM. *Qui Deum iudicem verum & iuſtum, omnibus perfecti iudicis attributis ornatum probat.* CATHOLICÆ. *Omnis, in omnibus etiam ſeueritatis & vindictæ actibus bona.* QVAM SEMOTAM. *Quam Marcionitæ in Deo vero volunt omnino puram & ſine vlla admixtione ſeueritatis, zeli vindictæ eſſe volunt.* SENSVS IVDICIARIOS. *Affectus iudici proprios.* EODEM DEO. *Duos enim Deos fingunt; noſtrum Creatorem iuſtum ſine bonitate; & ſuum bonum ſine iuſtitia; & ſic nullum Deum credunt, quia Deus bonus & iuſtus eſſe debet.* PLVENTEM SVPER, *&c. Math.* 5. 45. Qui Solem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. *Pluentem autem refert ad bonitatem Dei Marcionis,* ALIVS DEVS. *Quàm Creator Solis, & author pluuiæ.* IN CREATOREM. *In laudem Creatoris, de Creatore dictum.* MVNDVS INSCRIPTVS. *Hæc ſententia & effectus eius legitur in fronte omnium quæ ſunt in mundo.* HÆC IPSA. *Qua abutitur Marcion, quem quamuis ſceleſtum compluit, cui Sol eius lucem præbet, eum in iudicio condemnabit. Nec me lector hic Auguſtini oblitum putet. Sic enim primum locum exponit numeri 3. vbi Tertull. citat Exodi* 20. 5. Ego ſum Dominus Deus tuus, fortis zelotes viſitans iniquitatem Patrum in filios, 70. *Reddens peccata Patrum in filios.* In tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me. *In* S. Auguſt. *quem locum Aug. to. 3. in libro Enchir. cap. 46.* Parentum quoque peccatis paruulos obligari, non ſolùm primorum hominum, ſed etiam ſuorum, de quibus ipſi nati ſunt, non improbabiliter dicitur: illa quippè diuina ſententia; *Exodi* 34. 7. Reddam peccata Patrum in filios, tenet eos vtique, antequam per regenerationem ad teſtamentum nouum incipiant pertinere. Quod teſtamentum prophetabatur, cùm diceretur per Ezechielem, non accepturos filios peccata Patrum ſuorum, nec vlteriùs futuram in Iſraël parabolam illam: Patres manducauerunt vuam acerbam, &c. Ideo enim quiſque renaſcitur, vt ſoluatur in eo quidquid peccati eſt, cum quo naſcitur. Nam peccata quæ malè agendo poſtea committuntur, poſſunt & pœnitendo ſanari. *Et to. 6. lib. Cont. Adimantum cap. 6.* De eo quod in Exodo ſcriptum eſt, ego ſum Deus zelans, tribuens filiis tertiæ generationis parentum peccata, qui me oderunt: huic loco, Manichæi, *Marcionitæ, diceret Tertullianus.* Illud de Euangelio dicunt eſſe contrarium quod Dominus dicit Luc. 6. 27. Eſtote benigni ſicut Pater veſter cœleſtis, qui Solem ſuum oriri facit, &c. Sed dicant nobis quibus dicturus eſt Dominus, ite in ignem æternum qui paratus eſt. &c. Si omnibus parcit, & neminem damnat, quare, intelligendum eſt, & illud rectum eſſe, quod Deus retribuit parentum peccata filiis qui eum oderunt? Ex eo enim quod addidit, qui me oderunt, intelligitur, eos puniri peccatis parentum, qui in eadem peruerſitate parentum perſeuerare voluerunt. Tales enim non ſæuitiâ, ſed potiùs iuſtitiâ Dei, & ſua iniquitate puniuntur, &c. Excæcauit eos malitia eorum. Et alio loco, funiculis peccatorum ſuorum vnuſquiſq; cõſtringitur. Quibus teſtimoniis veteris Teſtamẽti de nouo cõſentit Apoſtolus dicens, Rom. 1. 24. Tradidit illos Deus in concupiſcentias cordis eorum quâ concordiâ vtriuſque Teſtamenti, ſatis oſtenditur, non eſſe ſæuũ Deum, ſed vnumquemque in ſe ſæuire peccando. *Quod autem Catholica eius bonitas & miſericordia in omnes, & ſuper omnia opera eius, abſque iuſtitiæ moderamine & veluti protectione eſſe non debeat, docuit Pſaltes Pſal.* 96. Iuſtitia & iudicium, correctio ſedis eius. *Aug. legit* Directio ſedis eius. *Corrigit autem exceſſum lenitatis, velut olei nimij acetum iuſtitiæ. Dirigit autem miſericordiam, vt eam iuſtè diſtribuat, vt alibi notauit Tertull. & ipſe Aug. lib. 9. de Ciuit. cap. 5. Vbi de miſericordia per iuſtitiam temperata,* Quid eſt miſericordia? niſi alienæ miſeriæ quædam in noſtro corde compaſſio, qua vtique ſi poſſumus, ſubuenire compellimur. Seruit autem motus iſte rationi, quando ita præbetur miſericordia, vt iuſtitia conſeruetur; ſiue cum indigenti tribuitur, ſiue cum ignoſcitur pœnitenti *Sic enim iuſtitia dirigit miſericordiam, cùm rectè & iuſtè eam diſpenſat pro cuiuſque neceſſitate vel merito; parcit peccanti miſericordia, ſed iuſtitia exigit pœnitentem.*

Auguſt. — Auguſt. — Auguſt.

DEVS IVDEX.

1. Deum iudicem omnis anima naturaliter atteſtatur contra libertinos. De Teſtim. Animæ cap. 2. in m.

SVnt qui etſi Deum non negent, diſpectorem planè, & arbitrum, & iudicem non putent (in quo vtique nos maximè reiiciunt, qui ad iſtam diſciplinam metu prædicati iudicij tranſuolamus) ſic Deum honorantes, dum curis obſeruationis, & moleſtiis animaduerſionis abſoluunt, cui ne iram quidem adſcribunt. nam ſi Deus (inquiunt) iraſcitur, corruptibilis & paſſionalis eſt. porrò quod patitur, quodque corrumpitur, etiam interitum poteſt capere, quem Deus non capit. At ijdem alibi animam diuinam & à Deo conlatam confitentes, cadunt in teſtimonium ipſius animæ retorquendum aduerſus opinionem ſuperio-

rem. Si enim anima aut diuina aut à Deo data eſt, ſine dubio datorem ſuum nouit. Et ſi nouit, vtique & timet, & tantum poſtremò ad auctorem. An non timet, quem magis propitium velit quàm iratum? Vnde igitur naturalis timor animæ in Deum, ſi Deus non vult iraſci? Quomodo timetur, qui neſcit offendi? Quid timetur, niſi ira? Vnde ira, niſi ex animaduerſione? Vnde animaduerſio, niſi de iudicio? Vnde iudicium, niſi de poteſtate? Cuius poteſtas ſumma, niſi Dei ſolius? Hinc ergo tibi, anima, de conſcientia ſuppetit domi, ac foris, nullo irridente, vel prohibente prædicare, Deus videt omnia, & Deo commendo, & Deus reddet, & Deus inter nos iudicabit. Vnde tibi hoc non Chriſtiana? atque adeo plerunque & vittâ Cereris redimita, & pallio Saturni coccinata, & Iſidis linteata. In ipſis denique templis Deum iudicem imploras, ſub Æſculapio ſtans; Iunonem in ære exaurans, Mineruam calceans furuis galeam formis, & neminem de præſentibus Deis conteſtaris. in tuo foro aliunde iudicem appellas. in tuis templis alium Deum pateris. O teſtimonium veritatis, quæ apud ipſa dæmonia teſtem efficit Chriſtianorum.

DEVS IVDEX I. SCHOLIA.

SVNT. *Inter Gentiles.* DISPECTOREM. *Actuum noſtrorum indagatorem.* NOS MAXIME. *Chriſtianos.* AD ISTAM DISCIPLINAM. *Fidem Chriſtianam.* TRANSVOLAMVS. *Ab infidelitate. Et quidem vt columba timida. anima metu iudicij conuerſa volat ad Petræ foramina, ad plagas Chriſti Patris, vt ipſummet euitet iudicem. Vnde Propheta.* Abſcondere in foſſâ humo, *Humanitate Chriſti, pedibus, manibus, latere foſſa,* A facie furoris Domini. *Nec iam iratus, ſed pacatus dicet de templo & domo corporis ſui:* Feciſtis eam ſpeluncam latronum. *Sic tandem timore iudicis multi tranſuolant ad fidem, quorum* Pedibus timor addidit alas. DEVM HONORANTES. *Gentiles credunt ſe Deum cum Epicuro maximè honorare, dum æſtimant ſic beatum, vt ſit immunis ab omnibus curis rerum humanarum, vt nec obſeruet quid agant homines, nec eos corrigere, nec iis iraſci, & animi ſui diuini pacem his affectibus turbare debeat.* IIDEM. *Ethnici.* CONLATAM. *Collatam.* CADVNT. *Dicente Pſalte:* Comprehentur in conſiliis quibus cogitant. *Capiuntur verbis ſuis: vel vt ait Sapiens:* Stultus labiis cæditur. *Sic enim contra præcedentem de Deo opinionem retorquet, quod dicunt de anima diuina & à* Deo *data.* AD AVCTOREM. *Id eſt, dum vel recogitat tantum Deum authorem ſuum, magno cum honore & timore reſpicit.*

Auguſt. QVID TIMETVR, *&c. Aug. Concione 28. in Pſal. 118.* Rationem reddens, cur multùm flere debuerit, & ſuum grauiter dolere peccatum: Iuſtus es, inquit, Domine, & rectum iudicium tuum. Mandaſti iuſtitiam teſtimonia tua, & veritatem tuam valde. Hæc itaque iuſtitia Dei, rectumque iudicium & veritas, omni eſt metuenda peccanti. Hac enim damnantur diuinitus, quicumque damnantur, nec eſt omnino qui de ſua damnatione contra Deũ iuſtum rectè conqueri poſſit. Inde fletus rectus eſt pœnitentis, quoniam ſi cor eius impœnitens dãnnaretur, iuſtiſſimè vtique damnaretur. Sanè iuſtitiam dicit teſtimonia Dei, iuſtum quippè ſe probat, mandando iuſtitiam. Eſt enim hæc veritas, vt Deus teſtimoniis talibus innoteſcat. *Sed & teſtimonium habet ab ipſa anima, cui naturaliter indita eſt lex honoris & timoris erga Deum, vt hic probat Tertullianus, cuius iram & iudicium timet & vindictam omnis anima, vt ait alibi Tertull.* Naturaliter Chriſtiana. VNDE ANIMADVERSIO. *Subtiliter Aug in hanc rem, ſic diſſerit ſcribens in Pſal. 44. vbi dat exemplum Dauidis vbique timorem ſuum erga Deum iudicem conteſtantis.* Attende exemplum in alio Pſalmo pœnitentiæ: Auerte faciem tuam à peccatis meis. Numquid dixit, à me? alio enim loco apertè dicit, ne auertas faciem tuam à me. Ergo auerte faciem tuam à peccatis meis. Nolo videas peccata mea: quia videre Dei, animaduertere eſt. Ideo & Iudex quod punit, animaduertere dicitur, id eſt animum illuc vertere. Intendere vtique ad puniendum, quia iudex eſt. Sic eſt & Iudex Deus. Auerte faciem tuam à peccatis meis. Tu ab ipſis faciem noli auertere; ſi vis vt Deus ab ipſis auertat faciem ſuam. Vide quomodo hoc offert Deo *Quaſi munus & hoſtiam pœnitentis, vel in compenſationem, vt Deus non aduertat, quia faciem iudicis præoccupat in confeſſione.* In ipſo Pſalmo, facinus meum ego, inquit, agnoſco, & peccatum meum ante me eſt ſemper. Hoc non vult eſſe ante Deum, quod vult eſſe ante ſe. DE POTESTATE. *Sic apud Ioannem Chriſtus:* Poteſtatẽ habet iudicium facere. *Et rurſum:* Timete eum qui poſtquam corpus occiderit, poteſtatem habet & animam perdere in Gehennam. HINC. *A lumine & timore naturali ſummæ illius poteſtatis.* NON CHRISTIANA. *Gentilis anima.* VITTA CERERIS. *Dum in honorem Cereris in templo eius Sacrificas, vitta, id eſt faſciâ lineâ redimita, caput cincta.* COCCINATA. *In veſte coccinea in honorem Saturni, cui color hic ſanguineus ſacer erat vt crudeli proprioruum filiorum mactatori. Vnde & Tertull. lib. de Pallio, quòd frequens ſit coccus in Galatia:* Galatici, inquit, roboris ſuperiectio *Indumentum* Saturnum commendat. *Et Lipſius 1. Saturn. c. 5. notat pallium coccineum fuiſſe proprium indumentum Sacerdotũ Saturni, cui gladiatores, ad placandos Manes mortuorum, humanum ſanguinem offerebant.* LINTEATA. *Linteo induta in honorem Iſidis cuius ſtatua ſic induta videbatur. Iſis autẽ eadem frumenti Dea apud Ægyptios, quæ Ceres apud Romanos. Vnde Martianus Capella lib. 2.* Frumentum Iſis in Ægypto, Triptolemus apud Atticos docuere. STANS. *Aliqui iacentes velut mortui ſanitatem ab eo poſcebant, ſtantes alij, vt in ſanitate ſtarent & perſeuerarent incolumes.* IN ÆRE EXAVRANS. *Æream eius ſtatuam deaurans. Alij legunt:* In Aëre exorans. *Quod licet non reprobem, quia ſub Dio. in proſpectu nubium & aëris, quorum Iuno Dea fingitur aræ eius frequenter extructæ ſunt; tamen propter ſequentia, quæ Statuarum ornamenta indicant ab artificibus facta, retinui Rigaltij lectionem.* MINERVAM: *Alij legunt,* Mineruæ Galeam. *Elegantiorem lectionem & Tertulliani ſtilo aptiorem retinui* CALCEANS. *Sic Martialis* Caput calceatum dixit: *Indutum. Galeam igitur Mineruæ capitis, ſerpentinis, Leoninis, aliiſque furuis, id eſt triſtibus aut terribilibus formis armatam dixit. Siue ergo artifices, ſiue cultores idolorum alloquatur Author, dicit, Gentiles nullo ex aſtantibus diis conteſtari quaſi iudi-*

es: & belle quidem, nam, Oculos habent & non vident, aures habent & non audiunt, manus habent & non palpant. *Vnde Aug. lib. 1. de Ciuit. c. 6. vbi de Fabio parcente diis Tarentinorũ armatis: quẽ ſic inducit:* Relinquamus, inquit, Tarentinis Deos iratos. *At ex Paulo:* Horrendum eſt incidere in manus Dei viuentis. IN TVO FORO. *Conſcientia ſcilicet.* ALIVNDE, *Quàm ex templis. Vbique ſcilicet praeſen-* (S. Auguſt.)

A *tem, Iouis omnia plena.* IVDICEM. *Deum vnum verum.* PATERIS, *Ex ſeruitute dæmonum dura. Vnde Chryſol.* Vni ſeruire libertas eſt, captiuitas multis. APVD DÆMONIA. *In templis, cultu, idololatria media.* TESTEM. *Ipſum Gentilem, teſtimonio veritatis, quam expreſſa fides Chriſtiana profitetur, vltro è conſcientia & lumine naturali erumpente, teſtem exhibet vnius Dei veri iudicis.*

2. *Deus Iudex ſcrutans corda, cuique reddens pro meritis. 5. Contr Marc. cap. 7. in p.*

a 1. Cor. 4. 5.

ET [a] *Occulta tenebrarum ipſe inluminabit*, Vtique per Chriſtum, qui Chriſtum inluminationem repromiſit; ſe quoque lucernam pronuntiauit, *Scrutantem corda & renes.* Ab illo erit & *Laus vnicuique*, A quo & contrarium laudis vt à iudice.

DEVS IVDEX. II. SCHOLIA.

IPSE. *Deus Creator.* INLVMINABIT. *Illuminabit.* PER CHRISTVM. *1. Cor. 4. 5.* Qui iudicat me Dominus eſt. Itaque nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus, qui & illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium: & tunc laus erit vnicuique à Deo. *Præter dicta alibi de lucerna, deque ſcrutante corda & renes, hæc ſuperaddo ex Aug. in Pſal. 100.* (S. Auguſt) Nondum reuelatum eſt iudicium. Nox eſt, apparebit dies, apparebit iudicium. Audi Apoſtolum: Itaque nolite ante tempus iudicare quidquam. Quid eſt ante tempus? ante diem. *Et to. 3. in Enchir. cap. 121.* (S. Aug.) Audi quid ante diem dixerit, donec veniat Dominus & illuminet, &c. Nam quandiu non vides cor meum, & non video cor tuum, nox eſt. Non enim ſcimus mortales corda mortalium. Tunc autem illuminabit Dominus, &c. Quia id laudabitur, & diligetur à proximo in proximo *Et ex aduerſo vituperabitur malum;* Quod, ne lateat, ab ipſo

C illuminatur Deo. *Qui & Chriſtum lumen & lucernam promiſeras in veteri teſtamento. Idem Aug. in Ep. ad Italicam:* (Auguſt.) Notitia noſtri certior intus eſt, vbi nemo ſcit quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt. Sed cùm venerit Dominus, & illuminauerit abſcondita tenebrarum, & manifeſtauerit cogitationes cordis, tunc nihil latebit proximum in proximo: nec erit, quod ſuis quiſque aperiat, abſcondat alienis, vbi nullus erit alienus. *In iudicio remotus à cognitione bonorum & malorum: in gloria autem nemo non proximus erit perfecto vinculo charitatis.* Lux verò ipſa, qua illuminabuntur (Auguſt.) D hæc omnia, quæ modò abſconduntur, qualis, aut quanta ſit, quis lingua proferat, quis ſaltem mente contingat? profectò lux illa ipſe eſt Deus, quoniam Deus lux eſt, & tenebræ in eo non ſunt vllæ, ſed lux mentium purgatarum, non iſtorum corporis oculorum.

3. *Deus iudex iuſtus, cuique iuxta opera reddit: proindeque Hebrais Ægyptiorum ſpolia tribuit. 4. Cont. Marc. cap. 24. à p.*

a Luc. 10. 7. b Deut. 25. 4. Et 1. Cor. 9. 9. Et 1. Tim. 5. 18. Exo. 11. 2. & 35. Exo. 1. 11.

DIgnus eſt autem [a] *operarius mercede ſua.* Quis magis pronuntiarit, quàm Deus iudex? Quia & hoc ipſum iudicare eſt, dignum facere mercede operarium. Nulla retributio non ex iudicatione conſtitit. Iam nunc & hîc lex conſignatur Creatoris, etiam boues operantes dignos operarios mercede iudicantis; [b] *Boui*, inquit, *terenti os non colligabis.* Quis tam præſtans in homines, niſi qui & in pecudes? Quod ſi & Chriſtus dignos mercede pronuntiat operarios, excuſauit præceptum illud Creatoris, de vaſis aureis & argenteis Ægyptiorum auferendis. Qui enim villas & vrbes operati fuerant Ægyptiis, digni vtique operarij mercede, non ad fraudem ſunt inſtructi, ſed ad mercedis compenſationem, quam aliàs à dominatoribus exigere non poterant.

4. *Deus Iudex temporalia ex æquo bonis & malis dat iudicium æternum vtriſque ſeruans. ad Scap. cap. 2. à p.*

QVi eſt verus, omnia ſua ex æquo & prophanis, & ſuis præſtat. Ideóque & iudicium conſtituit æternum de gratis & ingratis.

DEVS IVDEX III. & IV. SCHOLIA.

QVAM DEVS IVDEX. *Hic probat vt alibi iam vidimus Chriſtum Dei Creatoris eſſe filium, qui & Patrem iudicem imitatur pronuntians tanquam Iudex ſententiam debitæ mercedis operariis Euangelicis, quos & Paulus iuxta legem Creatoris bobus comparat iuſto laboris fructu & cibo non fruſtrandis. Cùm ergo proprium ſit iudicis diſtribuere, & retribuere cuique pro meritis, & Chriſtus & Deus Creator iudicis officio perfunctus eſt.* PRÆSTANS IN HOMINES. *Beneficus & iuſtus & prouidens diſtri-*

E *butor,* EXCVSAVIT. *Innocens declarauit mandatum Dei Creatoris, quo iuſſit Hebrais, vt alibi ex Auguſtino vidimus, Ægyptios ſpoliare; dum fert ſententiam pro operariis mercede dignis. Hebræis ſiquidem, ciuitates ædificauerant in Ægypto, nec vllam tot laborum mercedem acceperant. De operariis Euangelij mercede dignis ſic Aug. to. 9. tract. 17. in Io.* (Aug.) Operarij ſumus & adhuc in vinea laboramus. Finito die, finito opere merces reſtituetur. *Corona iuſtitiæ, quam reddet mihi in illa die iuſtus Iudex, inquit, bos ille,*

qui abundantius omnibus laborauit. Sed quis operarius perdurat, ad accipiendam mercedem, niſi qui paſcitur dum laborat? Non enim & tu operario tuo mercedem ſolam daturus es? Non etiam affers illi, vnde vires reparet in labore? paſcis vtique, cui mercedem daturus es. *Et to. 9. libro de Paſtoribus:* (A)
Auguſt. Vnde viuitur, eſt neceſſitatis accipere, eſt charitatis præbere. *Quin & iuſtitia, diſperſit enim dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſæculum ſeculi. Et ſi dignus eſt operarius cibo ſuo, & Paulus 1 Tim. 5. vbi & de bobus: qui benè præſunt Preſbyteri duplici honore digni habeantur, maximè qui laborant in verbo & Doctrina* Auguſt. Non tanquam venale ſit Euangelium, vt illud ſit precium eius, quod ſumunt, qui annunciant, vnde viuant. Si enim ſic vendunt, magnam rem vili vendunt. Accipiunt ſuſtentationem neceſſitatis à populo, mercedem diſpenſationis à Domino. (B) Non enim eſt idoneus populus reddere mercedem illis qui ſibi in charitate Euangelij ſeruiunt. Non expectant illi mercedem, niſi vnde & iſti ſalutem.

4. QVI EST VERVS. *Deus Iudex.* OMNIA SVA. *Temporalia bona & mala, quæ ab ipſo ſunt.* EX ÆQVO. *Iuſtè & rectè: cum æquitate maxima.* ET PROPHANIS. *Gentilibus.* ET SVIS. *Fidelibus.* IVDICIVM ÆTERNVM. *Extremum, cui omnes adſtabunt, in quo ſententia immota pronuntiabitur, cuius effectus æternus erit.* DE GRATIS. *In fauorem & gratiam eorum qui grati fuerunt in Deum & benè vſi fuerunt bonis & malis temporalibus.* ET INGRATIS. *Ethnicis, qui Deum ex tot bonis maliſque Dei prouidentia miſericorditer datis, & iuſtè inflictis, non cognouerunt, non amauerunt, non timuerunt. De quibus Pſaltes 54. 21.* Non enim eſt illis commutatio, & non timuerunt Deum, extendit manum ſuam, in retribuendo. *Aug. lib. 1. de Ciuit. c. 8. Deum æquum iudicem bona & mala bonis ac malis communiter diſtribuere in hac vita; bona æterna ſolis bonis, mala æterna ſolis malis, in iudicio ſeruare ſic notauit.* Cur iſta diuina miſericordia etiam ad impios ingratóſque peruenit? cur putamus, niſi quia eam ille præbuit, qui quotidie facit oriri Solem ſuũ ſuper bonos & malos? &c. S. Auguſt. Quamuis enim quidam eorum iſta cogitantes, pœnitendo ab impietate ſe corrigant: quidam verò, ſicut Apoſtolus dicit, diuitias bonitatis & longanimitatis Dei contemnentes, ſecundùm duritiam cordis ſui, & cor impœnitens theſauriſent ſibi iram in die iræ & reuelationis iuſti iudicij Dei, qui reddet vnicuique ſecundùm opera eius: tamen patientia Dei ad pœnitentiam inuitat malos, ſicut flagellum Dei ad patientiam erudit bonos. Itemque miſericordia Dei fouendos amplectitur bonos, ſicut ſeueritas Dei puniendos corripit malos. Placuit quippè diuinæ prouidentiæ, præparare in poſterum bona iuſtis, quibus non fruentur iniuſti: & mala impijs, quibus non excruciabuntur boni. Iſta verò temporalia bona & mala, vtriſque voluit eſſe communia; vt nec bona cupidiùs appetantur, quæ mali quoque habere cernuntur: nec mala turpiter euitentur, quibus & boni plerumque afficiuntur.

5. *Deus Creator lucis vtriuſque principium, iuſtus iudex, Iudæos excæcauit. 5. Cont. Marc. cap. 11. circa m.*

SCimus quoſdam ſenſus ambiguitatem pati poſſe, de ſono pronuntiationis, aut de modo
diſtinctionis, quum duplicitas earum intercedit. Hanc Marcion captauit ſic legendo,
[a] *In quibus Deus æui huius:* Vt Creatorem oſtendens Deum huius æui, alium ſuggerat Deum a 2. Cor.
alterius æui. Nos contrà, ſic diſtinguendum dicimus, *In quibus Deus;* Dehinc; *Æui huius* 4. 4.
excæcauit mentes infidelium; In quibus, Iudæis infidelibus; in quibus opertum eſt aliquibus Ibid.
Euangelium adhuc ſub velamine Moyſi. Illis enim Deus labiis diligentibus eum, corde Eſa. 19. 13.
autem longè abſiſtentibus ab eo, minatus fuerat, [b] *Aure audietis, & non audietis. Oculis vi-* Math. 7. 6. b Eſa. 6. 9.
debitis, & non videbitis; [c] *Et niſi credideritis, nec intelligetis;* [d] *Et auferam ſapientiam, ſa-* & 10.
pientium & prudentiam prudentium irritam faciam. Hæc autem non vtique de Euangelio c Eſa. 7. 9.
Dei ignoti abſcondendo minabatur. Ita, etſi *Huius æui Deus*, Sed infidelium huius æui ex- d Eſa. 29.
cæcat cor, quòd Chriſtum eius non vltro recognouerint, de ſcripturis intelligendum. Et 14.
poſitum in ambiguitate diſtinctionis hactenus tractaſſe, ne aduerſario prodeſſet, contentus
victoriæ; næ vltro poſſum & in totum contentionem hanc præteriſſe ſimpliciori reſponſo.
præ manu erit huius æui Dominum, diabolum interpretari, qui dixerit, Prophetâ referen- e Eſa. 14.
te, [e] *Ero ſimilis Altiſſimi, ponam in nubibus thronum meum;* Sicut & tota huius æui ſuper- 14.
ſtitio illi mancipata eſt, qui excæcet infidelium corda, & in primis, apoſtatæ Marcionis. f 2. Cor.
Denique, non vidit occurrentem ſibi clauſulam ſenſus, [f] *Quoniam Deus qui dixit ex tene-* 4. 6.
bris lucem luceſcere, reluxit in cordibus noſtris ad illuminationem agnitionis ſuæ, in perſona Chri- g Gen. 1. 3.
ſti. Quis dixit, [g] Fiat lux? Et de illuminatione mundi, quis Chriſto ait, [h] *Poſui te in lumen* h Eſa. 42. 6.
Nationum, Sedentium ſcilicet in tenebris, & in vmbra mortis? Cui reſpondet Spiritus in Et Pſal.
pſalmo, ex prouidentia futuri, [i] *Significatum eſt*, inquit, *Super nos lumen perſonæ tuæ Domine.* 106. 10.
[k] *Perſona autem Dei, Chriſtus Dominus.* Vnde & Apoſtoli ſuprà, [l] *Qui eſt imago*, inquit, i Pſal. 4. 7.
Dei. Igitur ſi Chriſtus perſona Creatoris dicentis, *Fiat lux;* Et Chriſtus & Apoſtoli, & k Thren.
Euangelium, & velamen, & Moyſes, & tota ſeries ſecundùm teſtimonium clauſulæ, Crea- 4. 20.
toris eſt *Dei huius æui*, Certè non eius qui nunquam dixit, *Fiat lux.* l 2. Cor.
4. 4.
Gen. 1. 3.

DEVS IVDEX. V. SCHOLIA.

SENSVS. *Sententias Scripturæ.* AMBIGVITATEM. *Diuerſimodè accipi poſſe, ſiue attendatur quo tono & ſono pronuntientur, vel quid voces ambiguæ* (C) *ſonent, & ſignificent; ſiue quomodo virgula ipſa ponenda ſint, & ad quid verba voceſque referantur. Et ex hac ambiguitate occaſionem arripuit Marcion, vt Deus*

duos introduceret ex locò Pauli 2 Cor. 4. 4. Si etiam A opertum eſt, *Syr. velatum eſt* Euangelium noſtrum: in iis qui pereunt, eſt opertum: in quibus Deus huius ſæculi excæcauit mentes infidelium, vt non fulgeat illis illuminatio Euangelij gloriæ Chriſti, qui eſt Imago Dei. Non enim noſmetipſos prædicamus, ſed Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum: Nos autem ſeruos veſtros per Ieſum: quoniam Deus qui dixit de tenebris lucem ſplendeſcere *Aduerte eundem Deum Creatorem lucis eſſe, qui Paulum illuminauit:* Ipſe illuxit in cordibus noſtris ad illuminationem ſcientiæ claritatis Dei in facie Chriſti Ieſu. *Alios locos hìc citatos à Tertulliano alibi iam poſitos & expoſitos prætereo. Quo ad præſentem, Syr. paulò aliter:* Iis quorum Deus huius mundi obcæcauit B mentes, vt non credant, ne oriatur illis lux Euangelij, &c. Quoniam Deus eſt qui dixit è tenebris lucem orituram, qui quidem orietur in cordibus noſtris, vt illuſtremur per cognitionem gloriæ Dei, in perſona Ieſchua Meſchicho SVB VELAMINE. *Alludit ad Moyſem, cuius vt faciem ſplendidam cum non poſſent ferre filij Iſraël, velo eam operuit: ſic nec Iudæi Chriſti gloriam in Euangelio declaratam, vnde & Paulus ait adhuc,* Velamen eſſe ſuper corda eorum. DEI IGNOTI. *Scilicet Marcionis, de quo Propheta Creatoris vt incognito, vel aduerſario ſuo, teſtimonium non dediſſent, nec minas pro eius honore pronuntiaſſent.* VLTRO DE SCRIPTVRIS, &c. *Pungit inexcuſabiles Iudæos, qui vltro è ſuis ſcripturis prodeuntem Chriſtum non cognouerunt.* ET POSI- C TVM. *Et poſitum ſit, inquit, ſit ita, hùc vſque in dubia interpretatione loci Pauli diſputauerim cum Marcione, ne illi prodeſſet expoſitio ſua, contentus ſim victoriâ meâ.* NÆ, *Certè poteram tacitâ expoſitione meâ præcedenti:* PRÆ MANV. *In promptu, facile eſt dicere, per Deum æui huius Diabolum intelligere,* Rectorem & principem mundi, tenebrarum [illegible]arum. *Quem ſic inducit loquentem Eſa. 14. 14.* Aſcendam ſuper altitudinem nubium, ſimilis ero Altiſſimo. SVPERSTITIO. *Gentilitas idololatra.* NON VIDIT. *Non aduertit Marcion, quomodo Paulus concludat hanc ſententiam.* QVIS DIXIT? *Niſi Deus Creator.* SPIRITVS. *Sanctus ſcil. in Propheta ſua Dauid.* PERSONA DEI. *A Deo Patre producta, ad* D *Patrem relata. Vnde dixit iuxta Aug tract. 29. in* S. Auguſt. *in Io. 7.* Mea doctrina non eſt mea, *Id eſt perſona mea non eſt mea.* Quid enim tam tuum quàm tu? Et quid tam nō tuum, quàm tu, ſi alicuius es quod es? *Vel perſona Dei, id eſt Imago referens Patrem, Patrem repræſentans. Vnde dixit Salomon:* Ex occurſu faciei cognoſcitur vir. *Et Chriſtus:* Philippe, qui videt me videt & Patrem meum. CLAVSVLÆ. *Finis ſententiæ Pauli.* CERTE NON EIVS. *Dei Marcionis. Eiuſdem Dei eſt lux corporea & ſpiritalis,* Tuus eſt dies, & tua eſt nox, &c. Poſuiſti tenebras & facta eſt nox *Idem eſt Deus,* Qui de tenebris vocauit nos in admirabile lumen ſuum. Qui cuius vult miſeretur, & quem vult indurat. *Illuminat, & ex-* E *cæcat. De velamine & cæcitate Iudæorum atque toto hoc Tertulliani textu præcisè ad eius mentem ſic loquitur Aug. in duobus eximiis locis. Primus ſit to. 6. lib. 2.* S. Auguſt. *Cont. Aduerſarium legis & Prophet. c. 7.* Non omnes qui Chriſtiani appellantur, ad Chriſtum tranſeunt, ſed quibus aufertur velamen, quod in lectione veteris teſtamenti manet. Qui enim ſunt, *Qui tenent adhuc vetus teſtamentum:* In veteri Teſtamento, impediente velamine, nec vetus intelligunt, nec nouum. Qui autem tranſeunt ad Chriſtum, remoto velamine, per nouum intelligunt vetus & nouum. Vtinam & iſti cæci oppugnatores legis & Prophetarum, ſic tranſeant ad Chriſtum, vt non ſint in eis, in quibus obuelatum ipſum Euangelium. In

A his enim qui pereunt, eſſe obuelatum ait Apoſtolus, in quibus Deus ſæculi huius excæcauit mentes infidelium, &c. Vbi miſer iſte, *aduerſarius ſcil. legis, qualis & Marcion* Deum ſæculi huius vult intelligi malum: tanquam illi ſeruierit Moyſes in veteri teſtamento, quaſi hoc Apoſtolus dixerit. Vbi ſi neceſſe eſſet intelligi Deum ſæculi huius, Deum impiorum, hoc eſt diabolum; quoniam omnes dij gentium dæmonia, & vtique multò maximè princeps dæmoniorum; non mirum eſſet, quandoquidem quorumdam Deus etiam venter eſt dictus. Ait enim Apoſtolus, quorum Deus venter eſt, nec ideo Deus venter eſt. Ita, ſi poteſt dici Deus huius ſæculi diabolus, non ideo diabolus Deus eſt, quia B nec dæmonia ſunt dij, quamuis dij Gentium ſint dæmonia. Poteſt quippè ſæculum in malo intelligi, vnde dicit Apoſtolus Petrus: 2. 1. Eripite vos de præſenti ſæculo maligno. Sed cùm alter pateat intellectus, quid neceſſe eſt hìc diabolum putare ſignificatum, ac non potiùs Deum verum, iuſtum & bonum, qui excæcauit mentes infidelium ſæculi huius: vt non hìc diſtinguatur; in quibus Deus ſæculi huius: ac deinde ſubinferatur; excæcauit mentes infidelium: ſed ita potiùs; in quibus Deus; ac deinde ſubinferatur, ſæculi huius excæcauit mentes infidelium: hoc eſt, infidelium ſæculi huius mentes excæcauit. *Capite autem ſequenti, ſcil. octauo, præciſiùs reſpondet titulo noſtro qui eſt de Deo* Aug. *iudice, iuſtè excæcante infideles.* Sed iſtis non placet, C vt Deus bonus mentes excæcet aliquorum. Non enim attendunt Saluatoris verba Io. 9. 39 dicentis: In iudicium ego in hunc mundum veni, vt qui non vident, videant; & qui vident, cæci fiant. *De quo vide Aug. tract. 44. in f. & tract. 53. in Io.* Ille igitur Auguſt. qui ſecundùm Apoſtolicam ſententiam; cuius vult miſeretur, & quem vult obdurat: procul dubio, quem vult illuminat, & quem vult excæcat. Sed non eſt iniquitas apud Deum, cui dicit Eccleſia: miſericordiam & iudicium cantabo tibi Domine. Illuminat ergo miſericordiâ, excæcat iudicio, vtrique æquiſſimo, etſi occultiſſimo. Inſcrutabilia enim ſunt iudicia eius. Cui tamen dicitur: ſediſti ſuper thronum, qui iudicas æquitatem. *Similem locum habet lib. 21. Cont. Fauſt. Manich. cap. 9.* Nun- Auguſt. D quid & hìc Apoſtolus cùm diceret, Deus: addidit, huius ſæculi? vbi etiamſi quis diabolum intellexerit excæcare mentes infidelium, non negamus, malis ſuaſionibus, quibus qui conſentiunt, iuſtitiæ lumen amittunt, Deo retribuente quod iuſtum eſt. Hæc omnia legimus in Scripturis Sanctis. Nam & illud dictū eſt de ſeductione extrinſecùs veniente. Cor. 11. Timeo ne ſicut ſerpens Euam ſeduxit in verſutia, corrumpantur mentes veſtræ à ſimplicitate & caſtitate, quæ eſt in Chriſto Ieſu, &c. Hìc perturbati homines non intelligūt in vno eodémq; opere malo, non poſtea conſequente aliâ quæ manifeſta erit, ſed quadam continuò comitante vin- E dictâ, aliud venire de aſtutia ſuadentis, aliud de nequitia volentis, aliud de iuſtitia punientis: cùm diabolus ſuggerit, homo conſentit, Deus deſerit. Quocirca in opere malo, id eſt excæcatione infidelium, ſi intelligatur, & diabolus propter ſuadendi malignitatem, vt ſic diſtinguatur, Deus huius ſæculi, non mihi videtur abſurdum. Neque enim ſine additamento dicitur, Deus: cum adiungitur, huius ſæculi, id eſt hominum impiorum, non niſi in hoc ſæculo florere volentium; ſecundùm quod dicitur, & malum ſæculum, ſicut ſcriptum eſt Gal. 1. 4. vt eximeret nos de præſenti ſæculo maligno, &c. *Quæ eadem ſunt cum præcedentibus contra aduerſarium legis, &c.*

6. Deum iudicem & vltorem Marcion auerſatur. 4. Cont. Marc. cap. 27. in f.

HÆc omnia ad infuſcandum Creatorem ingerebat, vt ſæuum, erga quem delinquentes, Luc. 11.
Væ habituri eſſent. Et quis ſæuum non potius timeret prouocare, deficiendo ab eo? 42. & ſeq.
Tantò magis ergo demerendum docebat, quem timendum ingerebat. Sic oportebat Chriſtum Creatoris.

7. Et 5. Cont. Marc. cap. 4. circa fin.

a *ERratis, Deus non deridetur.* Atquin derideri poteſt Deus Marcionis, qui nec iraſci nouit, nec vlciſci. b *Quod enim ſeminauerit homo, hoc & metet.* Ergo retributionis & iudicij Deus intentat. c *Bonum autem facientes non fatigemur.* Et, d *Dum habemus tempus, operemur bonum.* Nega Creatorem, bonum facere præcepiſſe, & diuerſa doctrina ſit diuerſæ diuinitatis. Porrò, ſi retributionem prædicat, ab eodem erit & corruptionis meſſis & vitæ. e *Tempore autem ſuo metemus;* Quia & Eccleſiaſtes, f *Tempus*, inquit, *erit omni rei.*

a Gal. 6. 7.
b Ibid. 8.
c Ibid. 9.
d Ibid. 10.
e Ibid. 9.
f Eccle. 3. 2. & ſeq.

DEVS IVDEX. VI. & VII. SCHOLIA.

A HÆC OMNIA. *Maledicta ſcil. congeſta in Scribas & Phariſæos Hypocritas, quæ Chriſtus toto hoc capite 11. Lucæ, euomuit.* AD INFVSCANDVM. *dehonorandum Deum Creatorem, tanquam ſæuum & crudelem. Ironicè dicta. Marcionem inducit ſic reſpondentem ſibi obiicienti quòd Chriſtus tam lenis, & tam manſueti Dei filius, toties tamen vnico capite, Væ in Phariſæos fulminaret; Quòd Chriſtus non ex ſe neque ex parte Dei ſui ſic imprecaretur, ſed quaſi denigrans famam Dei Creatoris, qui legis ſuæ transgreſſores, & vt ait Tertull.* Deficientes ab eo, *vt ſæuus & crudelis malediceret.* ET QVIS SÆVVM. *Sic reſpondet Tertullianus, ſi ita eſt ſæuus Deus noſter Creator, ideò timendus, & bonis operibus eum promerendum ſic docuit Chriſtus, quem toties timendum inculcauit, quoties væ illis à Creatore comminatus eſt.* B *Et quæ illi cura honoris & timoris debiti Creatori, ſi Chriſtus nihil ad eum pertineret, ſi eius filius non fuiſſet?* SIC OPORTEBAT. *Loqui, talem eſſe, nempè zelatorem gloriæ Patris, ad cuius obſequium mens ira eius excitabat. De his minis & væ Phariſæorum, Aug. toto* Auguſt. *Ser. 30. de Verb. Domini, & primò quidem de externa lotione, internâ neglectâ:* Quomodo non pepercit homini, à quo fuerat inuitatus? magis obiurgando pepercit, vt correcto in iudicio parceret, &c. *Tum de Eleemoſyna danda ad omnia mundanda, & illorum tacita in corde irriſione, quòd minuta quæque etiam decimarent:* Credo quia reuocauerunt Auguſt. ad ſe, & putauerunt Dominum Chriſtum inaniter loqui, quaſi eis qui non facerent eleemoſynas, cùm ipſi ſcirent opera ſua quòd & minutiſſima & contemptibilia fructuum ſuorum decimabant, & C Eleemoſynas dabant, &c. Hoc autem Dominus ſciens, continuò ſubiunxit: Veruntamen væ vobis Scribæ & Phariſæi, qui decimatis mentam, & relinquitis grauiora legis, iudicium & charitatem, &c. Et hæc oportet facere, & illa non omittere. Quæ facere? Iudicium & charitatem, iuſtitiam & miſericordiam, & illa non omittere. Facite illa, ſed iſta præponite, &c. Quid eſt facere miſericordiam? Si intelligis, à te incipe. Quomodo enim es miſericors alteri, ſi crudelis ſis tibi? &c. Audi ſcripturam Eccli. 30. Miſerere animæ tuæ placens Deo, &c. Quicumque malè viuis, quicumque infideliter viuis, redi ad conſcientiam tuam, & ibi inuenis mendicantem animam tuam, inuenis egentem, inuenis pauperem, inuenis ærumnoſam, &c. Si mendicat, eſurit iuſtitiam, &c. In iudicio & charitate fac eleemoſynam cum anima tua. Quid eſt iudicium? reſpice & inueni; diſplice tibi, pronunA tia in te. Et quid eſt charitas? dilige Dominum Deũ tuum, &c. Dilige proximum tuum, &c. *Aduerte in rem noſtram, dictum ab Auguſtino ſic Chriſtum obiurgando peperciſſe, vt correctis, & in ſtatum perfectiorem reductis, in iudicio parceret. vt ira & væ præſentis tẽporis, ſit ad conſummationẽ & perfectionẽ, ne incidant, in conſumptionis & deſtructionis vltimam iram, quam incurrent, quibus dicet* Diſcedite maledicti in ignem æternum. *De qua ſic Auguſtinus Concione 2. in Pſal. 58. verſu 14.* Et de execratione & mendacio annuntiabuntur in conſummatione, in ira conſummationis, & non erunt. *Vbi ſic legit Aug.* Ex maledicto S. Auguſt. & mendacio annuntiabuntur conſummationes, in ira conſummationis, &c. Eſt ira conſummationis, & eſt ira conſumptionis; nam omnis vindicta Dei, B ira dicitur. Sed aliquando ad hoc vindicat Deus, vt perficiat: aliquando ad hoc vindicat, vt damnet. Quomodo ad hoc vindicat, vt perficiat? flagellat omnem filium quem recipit. Quomodo ad hoc vindicat vt damnet? quando poſuerit impios ad ſiniſtram, & dixerit eis: Ite in ignem æternum, &c. Illa ira conſumptionis eſt, non conſummationis. Annunciabuntur autem conſummationes in ira conſummationis: id eſt prædicabitur ab Apoſtolis, quia vbi abundauit peccatum, ſuperabundauit gratia; & pertinuit ad humiliationis medicinam, infirmitas hominis. Hæc cogitantes illi, & inuenientes, atque confitentes iniquitates ſuas, non erunt. Quid non erunt? In ſuperbia ſua. *In luxuria ſua, in impietate ſua; ſubiicit enim Pſaltes,* Conuertentur ad veſperam, &c.

C 7. ERRATIS. *Gal. 6. 7. & ſeq.* Nolite errare, Deus non irridetur, quæ enim ſeminauerit homo, hæc & metet. Quoniam qui ſeminat in carne ſua *Syr. per carnem ſuam*, de carne & metet corruptionem: qui autem ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet vitam æternam. Bonum autem facientes, non deficiamus: *Syr. ne tædio ſit nobis.* Tempore enim ſuo metemus, non deficientes. *Quo ex loco Tertull. ridet Deum Marcionis, qui nec ſcit iraſci & minari, nec vlciſci; Deum autem Creatorem hinc colligit non ridendum, ſed timendum & amandum. vt iudicem minas intentantem, & retributionem promittentem.* NEGA CREATOREM. *Non poteſt hoc negare Marcion, cùm totum vetus teſtamentum plenum ſit promiſſis, quibus inuitat ad ſeruanda præcepta iuſtitiæ, & miſericordiæ in pauperes, quæ hic Paulus ſub ſeminis ſimilitudine commendat. Non eſt, inquit, quod aliam à Creatore Diuinitatem bonam aſtruas, ex præceptis, aut promiſſis datis in nouo teſtamento; ſi enim tempus ſeminandi*

& operandi bonum, dixit eſſe Paulus ſub ſpe meſſis; id A *dixerat & Creator apud Eccleſiaſtem, & Deus bonus Marcionis, ipſo inuito, minabitur meſſem corruptionis & damnationis, qui promittit meſſem vitæ æternæ; quod vtrumque vni Deo Creatori conuenit, bono & iuſto.* S. Auguſt. *Locum autem Pauli ſic exponit Aug. to. 4. lib. in ep. ad Gal. circa finem.* Nolite errare, &c. Nouit inter quæ verba perditorum hominum laborent, qui conſtituuntur in fide earum rerum quas non vident. Vident enim ſeminationem operum ſuorum, ſed meſſem non vident. Nec talis eis meſſis promittitur, *A iuſto iudice* Qualis hic reddi ſolet; quia iuſtus ex fide viuit. Quia qui ſeminauerit, inquit, in carne ſua, &c. Hoc dicit de amatoribus voluptatum, magis quàm Dei. In carne enim ſua ſeminat, qui omnia quæ facit, etiamſi bona videantur, propterea tamen facit, vt carnaliter ei benè ſit. Qui autem ſeminauerit in ſpiritu, &c. Seminatio in ſpiritu eſt, ex fide cum charitate ſeruire iuſtitiæ, & non obaudire deſideriis peccati, quamuis de mortali carne exiſtentibus. Meſſis autem vitæ æternæ, cùm inimica nouiſſima deſtruetur mors, &c. Meſſis autem noſtra in fine promittitur; *In iudicio* Et ideò perſeuerantiâ opus eſt: qui enim perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit.

DE DEO QVOMODO INFIRMA DICANTVR.

1. *Deo infirmitas non ideo conuenit, quòd à Moyſe impediatur percutere populum; ſed bonitas agnoſcitur, quæ Moyſen excitauit ad ſic orandum. 2. Cont. Marc. cap. 26. in m. ad f.*

SAtis & tunc puſillus Deus in ipſa etiam ferocia ſua, cùm ob vituli conſecrationem ef-
a Exo. 32. 10. feratus in populum, de famulo ſuo poſtulat Moyſe, [a] *Sine me, & in ira diſperdam illos, & faciam te in nationem magnam.* Vnde meliorem ſoletis affirmare Moyſen Deo ſuo, de-
b Ibid. 32. precatorem, immò & prohibitorem iræ. [b] *Non facies enim*, inquit, *iſtud, aut & me vnà cum eis impende.* Miſerandi vos quoque cum populo, qui Chriſtum non agnoſcitis in perſona Moyſi figuratum, patris deprecatorem, & oblatorem animæ ſuæ pro populi ſalute. Sed ſufficit, ſi & Moyſi propriè donatus eſt populus ad præſens. quod vt famulus poſtulare poſſet à Domino, id Dominus à ſe poſtulauit. Ad hoc enim famulo dixit, *Sine me, & diſperdam illos.* Vt ille poſtulando, & ſemetipſum offerendo non ſineret; atque ita diſceres quantùm liceat fideli & Prophetæ apud Deum.

DEI INFIRMA. I. SCHOL.

PVSILLVS DEVS. *Vilis & contemptibilis ſenſu veſtro ò Marcionita.* FEROCIA. *Sæuitia & crudelitate ſua, quod exaggerat eius imbecillitatē, vt etiā tunc, cùm magis ſuā ſententiā exercere, & declarare debuiſſet, ſic puſillus apparuit, vt famulum etiam ſuū rogaret, quaſi vinctus, vt ſibi vlciſci liceret de maximo peccato idololatriæ, quo populus maieſtatem ſuam vitulo aureo in Deum conſecrato poſtpoſuiſſet.* SINE ME. *Exodi* 32. 10. Dimitte me vt iraſcatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciamque te in gentem magnam. *Dabo tibi, hoc deleto, meliorem ampliorémque populum gubernandum.* 70. Et nunc ſine me, & indignatus irà in eos, atteram eos, &c. *Paraph. Chald.* Et nunc dimitte deprecationem tuam à facie mea, & iraſcetur furor meus contra eos, & conſumam eos, faciamque, &c. *Hinc Iulianus Apoſtata blaſphemat Deum Hebræorum, vt pœnitentem facti, varium & mutabilem. Cui reſpondet Cyrillus lib. 5. & Theod. in hunc locum. Sed Hiero. in Ezech. 13. Iuxta Chald. aduertit Dei Clementiam quæ ſe veluti ligari ſinit oratione ſuorum. Greg. lib. 9. Mor. c. 11.* Sententia Dei Sanctorum precibus frangitur. *Et rurſum.* Quid eſt aliud dimitte me? Quam deprecandi auſum præbere. MISERANDI VOS. *Marcionitæ.* B CVM POPVLO. *Iudæo.* DEPRECATOREM. Cum clamore valido & lacrymis exauditus pro ſuâ reuerentia. MOYSI PROPRIE. *Ad literam.* DOMINVS A SE. *Quia inſpirauit Moyſi vt poſtularet. Sicut ex Paulo.* Spiritus poſtulat pro nobis, *id eſt ex Aug.* Poſtulare facit. *Quod autem Tertull. dixit Chriſtum in perſona Moyſi figuratum, ſic breuiter Auguſtinus to. 4. lib. 2. in Exod. q. 144.* Auguſt. Iratus quidem Moyſes videtur tabulas teſtimonij Auguſt. digito Dei ſcriptas collegiſſe, atque fregiſſe, magno tamen myſterio figurata eſt iteratio Teſtamenti noui, quoniam vetus fuerat abolendum, *per Chriſtum*, & conſtituendum nouum. Notandum ſanè quantâ pro populo ad Deum ſupplicatione laborauerit, qui tam ſeuerus in eos vindicando extitit, C &c. *Et q. 147.* Aduertendum eſt quantum malum Auguſt. in illo peccato perſpexit Moyſes, quòd tanta cæde crediderit expiandum, qui eos ſic diligebat, vt pro eis illa verba Deo funderet. *Et lib. 22. Cont. Fauſt.* Auguſt. *cap. 79.* Comparans vnuſquiſque piè prudens, illam cædem, & hanc precem, videt profectò apertiſſiméque videt, quantum malum ſit animæ per ſimulacra dæmonum fornicari, quando ſic ſæuit, qui ſic amat.

2. *Dei infirmitates in ſcriptura relata probant bonitatem filij iam inde apparentis, & prǽludentis Incarnationi ſuæ. 2. Cont. Marc. cap. 27. in p. ad circa f.*

Gen. 12. 1. & ſeq. IAm nunc vt & cetera compendio abſoluam, quæcunque adhuc vt puſilla & infirma & indigna colligitis ad deſtructionem Creatoris, ſimplici & certâ ratione proponam: Deum
Gen. 17. 1. & ſeq. non potuiſſe humanos congreſſus inire, niſi humanos & ſenſus & affectus ſuſcepiſſet, per quos vim maieſtatis ſuæ, intolerabilem vtique humanæ mediocritati, humilitate tempera-
Gen. 18. 1. & ſeq. ret, ſibi quidem indigna, homini autem neceſſaria; & ita iam Deo digna, quia nihil tam di-
Philipp. 2. 6. gnum Deo, quàm ſalus hominis. De iſto pluribus retractarem, ſi cum ethnicis agerem; quamquam & cum hæreticis non multò diuerſa congreſſio ſtet. Quatenus & ipſi Deum in

figura & in reliquo ordine humanæ conditionis diuerſatum iam credidiſtis, non exigetis vtique diutius perſuaderi Deum conformaſſe ſemetipſum humanitati, ſed de veſtra fide reuincimini. Si enim Deus, & quidem ſublimior, tanta humilitate faſtigium maieſtatis ſuæ ſtrauit, vt etiam morti ſubiiceret, & morti crucis: cur non putetis noſtro quoque Deo aliquas puſillitates congruiſſe, tolerabiliores tamen Iudaïcis contumeliis & patibulis & ſepulcris? An hæ ſunt puſillitates, quæ iam præiudicare debebunt Chriſtum humanis paſſionibus obiectum, eius Dei eſſe, cui humanitates exprobrantur à vobis? Nam & profitemur Chriſtum ſemper egiſſe in Dei Patris nomine; ipſum ab initio conuerſatum; ipſum congreſſum cum Patriarchis & Prophetis, filium Creatoris, Sermonem eius, quem ex ſemetipſo proferendo filium fecit, & exinde omni diſpoſitioni ſuæ, voluntatique præfecit; [a] *Diminuens illum modico citra Angelos*, Sicut apud Dauid ſcriptum eſt: qua diminutione, in hæc quoque diſpoſitus eſt à Patre, quæ vt humana reprehenditis, ediſcens iam inde à primordio, iam inde hominem, quod erat futurus in fine. Ille eſt qui deſcendit; ille qui interrogat; ille qui poſtulat; ille qui iurat. Ceterùm, patrem nemini viſum, etiam commune teſtabitur Euangelium, dicente Chriſto, [b] *Nemo cognouit Patrem niſi filius*; Ipſe enim & veteri Teſtamento pronuntiarat: [c] *Deum nemo videbit, & viuet*; Patrem inuiſibilem determinans, in cuius auctoritate & nomine ipſe erat Deus, qui videbatur, Dei filius. Sed & penes nos Chriſtus, in perſona Chriſti accipitur, quia & hoc modo noſter eſt. Igitur quæcunque exigitis Deo digna, habebuntur in Patre inuiſibili, incongreſſibilique & placido, & (vt ita dixerim) Philoſophorum Deo. Quæcumque autem vt indigna reprehenditis, deputabuntur in filio, & viſo, & audito, & congreſſo, arbitro patris & miniſtro, miſcente in ſemetipſo hominem & Deum; in virtutibus, Deum; in puſillitatibus, hominem; vt tantum homini conferat, quantùm Deo detrahit: totum denique Dei mei penes vos dedecus, Sacramentum eſt humanæ ſalutis. Conuerſabatur Deus vt homo diuinè agere doceretur. Ex æquo agebat Deus cum homine, vt homo ex æquo agere cum Deo poſſet. Deus puſillus inuentus eſt, vt homo maximus fieret.

Gen. 3. 9. & ſeq. Gen. 12. 1. & ſeq. Io. 1. 1. & 14. a Pſal. 8. 6. Gen. 18. 21. Gen. 3. 9. & ſeq. Gen. 4. 6. & ſeq. Exo. 32. 10. Gen. 22. 16. b Math. 11. 27. c Exo. 33 20.

DEI INFIRMA. II. SCHOLIA.

COLLIGITIS. *Marcionitæ ex veteri teſtamento.* AD DESTRVCTIONEM. *Vt Creatoris gloriam euertatis.* HVMANOS CONGRESSVS. *Cum hominibus colloqui & conuerſari.* NISI HVMANOS, *&c. Et hic errorem inſinuat ſuum de quo alibi. Quo dicit* Dei *filium incarnandum, quoties in veteri teſtamento cum Prophetis aliiſque collocutus & conuerſatus eſt, in vera, licet nondum nata carne, apparuiſſe. Quòd autem humanos affectus verè tum ſuſceperit, vt ira, zeli, pœnitentia, &c. Similiter erroneum eſt, ſed more hominum, cum hominibus egit, non propriè aſſumptâ humanâ irâ vel miſericordiâ, quæ Deo non conuenit, niſi remotâ perturbatione & defectu humano, vt alibi ex Aug. diximus.* VIM INTOLERABILEM. *Sic & Moyſi* incontemplabilem faciem *Præfulgore, dixit. Ita & ſponſa radios maieſtatis ſponſi ſui attemperatos ſuis oculis dixit interiectu humanitatis.* En ipſe ſtat retrò poſt parietem noſtrum, reſpiciens per cancellos, proſpiciens per feneſtras. *Aug. Ep. 3. ad Voluſianum.* Ita inter Deum & homines mediator apparuit, vt in vnitate perſonæ copulans vtramque naturam, & ſolita ſublimaret inſolitis, & inſolita ſolitis temperaret. CONGRESSIO STET. *Sit, perſeueret diſputatio.* DIVERSATVM. *Philipp. 2. 6.* Qui cum in forma Dei eſſet, &c. In ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. *De conuerſatione eius, & ordine conditionis humanæ, quam ſuſcepturus erat, factus homo. Baruch. 3. 38. ſic loquitur:* Poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt. *Quòd viator factus ille, qui terminus eſt viæ noſtræ, ſic teſtatur Ieremias:* Expectatio Iſraël ſaluator eius in tépore tribulationis: quare quaſi colonus futurus es in terra, & quaſi viator declinans ad manendũ. *70. adhuc expreſſius:* Expectatio Iſrael Domine: & ſaluabis in tépore malorũ; Quare factus es ſicut aduena in terra, & quaſi indigena diuertens ad diuerſorium? *Cui nec*

August.

A *locus naſcenti in via, fuit in diuerſorio, nec locus proprius vbi caput reclinaret.* REVINCIMINI. *Conuincimini retorta in vos ipſos fidei veſtræ victoriâ.* SVBLIMIOR. *Chriſtus Deus veſter quem longè præponitis Creatori. Si Deus ille noſtro eminentior, vt creditis, ſic humiliauit ſe, vt ſe ad mortem vſque crucis deponeret, cur indignum putatis Deo noſtro viliori aliquas humiliationes, infirmitateſque conueniſſe, quæ qualeſcumque fuerint, longè tamen illæ in veteri lege ſuſceptæ à filio Dei Creatoris incarnando ſunt tolerabiliores opprobriis, cruce, ſepulcro mendicato, quibus ſe Deus & Chriſtus veſter ſubiecit, & quidem ſi in fictitia carne vt vultis, tanto turpiùs, quantò fallaciùs, & Deo verò indigniùs.* AN HÆ, *&c. Ille inquam ipſe quas filium Dei iam*
B *in veteri Teſtamento ſubiiſſe dicimus, vel humiliationes, illæ quas vos in Chriſto veſtro agnoſcitis, iam nobis fauent, & iudicium pro nobis contra vos proferunt, Chriſtum illum qui ſe humanis affectibus & paſſionibus ſubiecit, Dei noſtri Creatoris eſſe filium, cui velut indignas affectiones humanas exprobratis. Nos enim profitemur ab initio mundi Chriſtum incarnandum, veluti Patris ſui procuratorem eius nomine tractaſſe & collocutum eſſe cum Adamo, Noe, Abraham, aliiſque Patriarchis & Prophetis.* FILIVM FECIT. *Genuit.* DISPOSITVS EST. *Deputatus & miſſus.* EDISCENS. *Quaſi iam præludens incarnationi ſuæ, & ediſcens ve-*
C *luti affectus humanos. Vnde ſic Sapientia incarnanda Prouer. 8.* Ludens coram eo omni tempore, ludens in orbe terrarum, & delitiæ meæ eſſe cum filiis hominum. *Plura de filio Dei in veteri lege apparente dicemus Verbo, Trinitatis ſecunda perſona.* QVI DESCENDIT. *Gen. 18. 21. In Sodomitas:* Deſcendam & videbo vtrum clamorem qui venit ad me, opere compleuerint: An non eſt ita, vt ſciam. QVI INTERROGAT. *Gen. 3. 9.* Vocauit Dominus Deus Adam, & dixit ei: vbi es? *Et Gen. 4. 6.* Quare iratus es, *70. Triſtis factus es?* Et cur concidit facies tua? *Et*

verſu 9. Vbi eſt Abel frater tuus? Qvi postvlat. A *Exodi* 32. 10. Dimitte me vt iraſcatur furor meus. Qvi ivrat. *Gen.* 22. 16 Per memetipſum iuraui dicit Dominus, &c. *Pſal.* 104. 9. Quod diſpoſuit, ad Abraham, & iuramenti ſui ad Iſaac. Commvne. *Quod nos omnes Catholici admittimus: Math.* 11. 27. Nemo nouit filium niſi Pater: neque Patrem quis nouit niſi filius, & cui voluerit filius reuelare. Penes nos. *Noſtro ſenſu, Chriſtus in propria perſona locutus eſt. Exo.* 33. 20. *dum ait Moyſi* Non poteris videre faciem meam, *Id eſt diuinitatem meam.* Non enim videbit me homo & viuet. Hoc modo. *Id eſt in quantum eſt filius Creatoris, Chriſtus noſter eſt.* Deo digna. *Id eſt, recipimus ô Marcionitæ, quæ vultis Deo eſſe digna, vtpote. quod* B *inuiſibilis ſit, remotus à commercio humano, affectibus iræ & zeli, quæ omnia Epicuræi Deo imperturbabili & placido digna cenſuerunt. Hæc nos Deo Creatori & Patri Chriſti congrua dicemus. cætera autem in veteri Teſtamento dicta, vt vilia & infirma quæ iudicatis eſſe indigna Deo. hæc filio Creatoris incarnando, & humanis affectibus præludenti, & velut aſſueſcenti tribuemus, qui tum miniſterio nuntij, procuratoris, & iudicis à Patre miſſus fungebatur, humana forma aſſumpta, vt commodius cum hominibus conuerſaretur.* Miscentem. *In ſemetipſo. Sequentia iam alibi expoſuimus. Cæterùm in hæc quæ de præludio dicit author noſter, de vero & reali. Verbi Dei cum carne commercio, & mixtura, abſque tamen confuſione ſubſtantiarum, & in* C *vnitate perſonæ, præter iam dicta, ex Aug. ſuperaddo, ep.* 3. *ad Voluſianum.* Duarum rerum incorporearum commixtio faciliùs credi debuit quàm vnius incorporeæ, & alterius corporeæ. Nam ſi anima in ſua natura non fallitur, incorpoream ſe eſſe comprehendit; multò magis incorporeum eſt Verbum Dei, ac per hoc, Verbi Dei & animæ

S. Aug.

credibilior debuit eſſe permixtio quam animæ & corporis. Sed hoc in nobis ipſis experimur, illud in Chriſto credere iubemur. Si autem vtrumque nobis pariter inexpertum, credendum præciperetur, quid horum citiùs crederemus? quomodo non fateremur duo incorporea, quàm vnum corporeum, alterumque incorporeum, faciliùs potuiſſe miſceri? Si tamen non indignè ad iſta, mixtionis vel mixturæ nomen admittitur, propter conſuetudinem corporalium rerum longè aliter ſe habentium aliterque notarum. Verbum igitur Dei, idemque Dei filius Patri coæternus, eademque virtus, & Sapientia Dei, à ſuperno fine creaturæ rationalis, vſque ad infimum finem creaturæ corporalis attingens fortiter, & diſponens omnia ſuauiter, præſens, *ſenſibus humanis ſpectabilis vt homo,* Et latens, *vt Deus inacceſſibilis lucis.* Nuſquam concluſa, nuſquam diſciſſa, nuſquam tumida, *vt in homine clauderetur, in anima & corpore diuideretur, in ſinu Patris, & in ſinu matris; & breui corpuſculo immenſa diuinitas concluſa, intumeſceret;* Sed ſine mole vbique tota, longè alio modo quodam, quàm eo quo creaturis cæteris adeſt, ſuſcepit hominem, ſeque & illum, fecit vnum Ieſum Chriſtum, mediatorem Dei & hominum, æqualem Patri ſecundùm diuinitatem, minorem Patre ſecundùm carnem; hoc eſt ſecundùm hominem: incommutabiliter immortalem, ſecundùm æqualem Patri diuinitatem; eundemque mutabilem atque mortalem, ſecundùm cognitam nobis, *vel cognatam,* infirmitatem: In quo Chriſto, eo tempore quod opportuniſſimum ipſe nouerat. & ante ſæcula diſpoſuerat, venit hominibus magiſterium & adiutorium, ad capeſſendam ſempiternam ſalutem. *Quo loco pulchrè expoſitus eſt Tertullianus.*

3. *Deo ignorantiam non affingit illud Geneſis, Adam vbi es? &, vbi eſt frater tuus? ſed increpatio eſt amici, vel inuitatio ad confeſſionem.* 2. *Cont. Marc. cap.* 25. *in p. ad vltram.*

IAm nunc vt omnia eiuſmodi expediam, ad ceteras puſillitates, & infirmitates, & incongruentias (vt putatis) interpretandas purgandaſque pertendam. Inclamat Deus, [a] *Adam, vbi es?* Scilicet ignorans vbi eſſet; & cauſato nuditatis pudore, an de arbore guſtaſſet interrogat, ſcilicet incertus. Immò nec incertus admiſſi, nec ignorans loci. Enimuerò oportebat conſcientiâ peccati deliteſcentem, euocatum prodere in conſpectum Domini, non ſolà nominis inclamatione, ſed cum aliqua iam tunc admiſſi ſugillatione. Nec enim ſimplici modo, id eſt interrogatorio ſono legendum eſt, *Adam, vbi es?* Sed impreſſo & incuſſo, & imputatiuo, *Adam, vbi es?* Id eſt in perditione es; id eſt, iam hîc non es; vt & increpandi, & dolendi exitus vox ſit. Cæterùm, qui totum orbem comprehendit manu, [b] *Velut nidum;* [c] *Cuius cælum thronus, & terra ſcabellum,* Nimirum huius oculos aliqua paradiſi portio euaſerat, quo minùs illi vbicunque Adam ante euocationem viſeretur, tam latens, quam de interdicta fruge ſumens? Speculatorem vineæ vel horti tui, lupus aut furunculus non latet. Deum, puto de ſublimioribus oculatiorem, aliquid ſubiecti præterire non poſſe. Stulte, qui tantum argumentum diuinæ maieſtatis, & humanæ inſtructionis, naſo agis. Interrogabat Deus, quaſi incertus, & hîc liberi arbitrij probans hominem, in cauſa aut negationis aut confeſſionis daret ei locum ſponte confitendi delictum, & hoc nomine, releuandi. Sicut de Cain ſciſcitatur, [d] *Vbinam frater eius;* Quaſi non iam vociferatum à terra ſanguinem Abelis audiſſet: ſed vt & ille haberet poteſtatem ex eadem arbitrij poteſtate ſponte negandi delicti, & hoc nomine grauandi; atque ita nobis conderentur exempla confitendorum potiùs delictorum, quàm negandorum: vt iam tunc initiaretur Euangelica doctrina, [e] *Ex ore tuo iuſtificaberis, & ex ore tuo damnaberis.* Nam etſi Adam propter ſtatum legis deditus morti eſt, ſed ſpes ei ſalua eſt, dicente Domino, [f] *Ecce Adam factus eſt tanquam vnus ex nobis:* De futura ſcilicet adlectione hominis in diuinitatem. Denique; quid ſequitur: & [g] *Nunc nequando extendat manum, & ſumat de ligno vitæ & viuat, in æuum.* Interponens enim, *Et nunc*, Præſentis temporis verbum, temporalem, & ad præſens dilationem vitæ feciſſe ſe oſtendit.

a Gen. 3. 9.
Gen. 3. 9
b Iſa. 10. 14.
c Eſa. 66. 1.
d Gen. 4. 9.
e Math. 12. 37.
f Gen. 3. 22
g Gen. 3. 22.

DEI INFIRMA. III. SCHOLIA.

SCILICET IGNORANS. *Ironicè. Vel ex ſenſu Marcionis ſic interrogauit Adam; quòd ignoraret, vbi eſſet.* CAVSATO. *Cùm Adam latibuli quaſiti cauſam & pratextum allegaſſet, eo quòd nudus eſſet. Gen. 3. 9.* Vocem tuam audiui in Paradiſo, & timui eo quòd nudus eſſem, & abſcondi me. SVGILLATIONE. *Reprehenſione.* IMPRESSO. *Vt impreſſerit & incuſſerit hac voce, ſenſum pudoris & doloris.* HIC NON ES. *Non ille iuſtus & innocens, qualem condidi. Vel.* Hic non ès. *Vbi te poſueràm futurum immortalem, paradiſi incolā, vnde iam iam te proiicio, & eiicio ad terram ſpinas & tribulos germinaturam, in ſudore vultus tui pane tuo veſcendum.* EXITVS. *Euentus, caſus, eiectionis à Paradiſo* NIDVM. *Eſa. 10. 14.* Inuenit quaſi nidum manus mea fortitudinem populorum, & ſicut colliguntur oua quæ derelicta ſunt, ſic vniuerſam terram ego congregaui: & non fuit qui moueret pennam, & aperiret os, & ganniret. 70. Concutiam ciuitates habitatas, & orbem terræ totum. Et apprehendam manu quaſi nidū, & quaſi oua derelicta tollam: & non eſt qui effugiat me, aut contradicat mihi. CÆLVM THRONVS. *Eſà. 66. 1.* Cœlum ſedes mea, terra autem ſcabellum pedum meorum. *Proque, 70.* Thronus, ſubpedaneum. OCVLATIOR EM. *Quia nullum inde eius oculis impedimentum.* SVBIECTI. *Sub oculis eius poſiti.* NASO AGIS. *Naſo erecto & excuſſo ſubſannas & derides.* QVASI INCERTVS. *Non quòd verè incertus eſſet, ſed vt homo ſe agnoſceret liberum, dum interrogatus à Deo de peccato, ſponte confiteri poſſet ad veniam, vel diſſimulare & excuſare, ad maiorem culpam.* HOC NOMINE. *In quantùm liber erat, vel in quantum pœnitens & confitens de Adam interrogato à Deo, ſæpius egit Auguſtinus, ſelectiora*

Auguſt. *colligam. to. 4. lib. 83. qq. q. 65. in qua duas ſimul eiuſdem ſpeciei quæſtiones exponit, Lazari & Adæ.* Quod interrogat dicens; vbi eum poſuiſtis? vocationem noſtram quæ fit in occulto arbitror ſignificari. Prædeſtinatio enim vocationis noſtræ occulta eſt: cuius ſecreti ſignum eſt interrogatio Domini, quaſi neſcientis, cum ipſi neſciamus: ſicut dicit Apoſtolus, vt cognoſcam, ſicut & cognitus ſum: vel quòd ignorare ſe peccatores alio loco Dominus oſtendit, dicens, non noui vos. Quod ſignificabat Lazarus ſepultus, quia & in diſciplina, & in præceptis eius, non ſunt peccata. *Vnde paulò ſupra dixit; in allegoria accipiamus Lazarum, animam terrenis peccatis obrutam, id eſt omne humanum genus.*

Auguſt. Huic interrogationi ſimile eſt illud in Gen. Adam vbi es? quoniam peccauerat, & ſe abſconderat à facie Dei. Quam occultationem hîc ſepultura ſignificat: vt peccantis habeat ſimilitudinem moriens, ſepultus abſconditi à facie Dei. *Et to 5 lib.*

Auguſt. *13. de Ciuit. c. 15.* In eo quòd inobediens motus in carne animæ inobedientis exortus eſt, propter quem pudenda texerunt, ſenſa eſt mors vna, in qua deſeruit animam Deus. Ea ſignificata eſt verbis eius, quando timore dementi ſeſe abſcondenti homini dixit, Adam vbi es? non vtique ignorando quærens, ſed increpando admonens, vt attenderet vbi eſſet, *Scilicet in ſtatu mortis,* in quo non eſſet Deus *Vera vita animæ eius.* Cùm vero iam corpus ipſa anima deſeruit ætate corruptum, & ſenectute confectum, venit in experimentum mors altera, de qua Deus peccatum adhuc puniens homini dixerat, terra es, & in terram ibis. *Et to. 3. lib.*

Auguſt. *11 de Gen. ad lit. c. 34.* Vbi es? Increpantis vox eſt, non ignorātis. Et hoc ſanè ad aliquā pertinet ſignificationem: quod ſicut præceptum viro datum eſt, per quem venit et ad fœminam; ita vir prior interrogatur. Præceptum enim à Domino per virum vſque ad fœminam, peccatum autem à diabolo per fœminam vſque ad virum. VBI NAM FRATER. *Gen. 4. 9.* Vbi eſt Abel frater tuus? *De hoc, Aug.* S. Auguſt.

to. 6. lib. 12. Cont Fauſtum c. 10. Interrogat Deus Cain, non tanquam ignarus, cum à quo diſcat; ſed tanquam Iudex reum quem puniat, &c. *Et to. 9. de quarta feria c. 3.* Interrogat Deus Cain quaſi neſcius, quaſi ignarus, & dicit, vbi eſt Abel frater tuus? quæ vox non eſt ignorantis, ſed peccatum ante oculos ſcelerati ponentis; vt inexcuſabilis ſit omnis homo qui & admonitus pœnitere non vult in malo. Vbi eſt, &c. Hoc fuit dicere ei, agnoſce Cain, non me potuiſſe latere, id quod me putaſti poſſe latere. Agnoſce quid feceris, & de proximo age pœnitentiam, vt poſſis accipere indulgentiam. Verùm ille ſenſu durior, in ſcelere pertinacior, &c. Dicit, neſció, &c. Et Dominùs illi; quid feciſti? vox ſanguinis, &c. Si agnoſceres fraternitatem, tantam nō committeres immanitatem. Si timeres meum iudicium, in fratrem non committeres parricidium, &c. Agnoſce iam terra, quoniam irrigata es ſanguine innocentis, conuince vocem negantis, ſuſcipe ſanguinem confitentis. DAMNABERIS. *Math. 12. 37.* Ex verbis tuis iuſtificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis. STATVM LEGIS. *Statutam legem, quæ edixit Deus:* Quocumque die comederitis ex eo, morte moriemini. ADLECTIONE. *Aſſumptione humanæ naturæ à Verbo, in qua verum eſt Chriſtum factum Deum, ob identitatem hypoſtaſis Verbi. Et per Chriſtum ſpes immortalitatis recuperanda.* ET NVNC. *Sic Gen. 3. 22.* Nunc ergo ne fortè mittat manum ſuam & ſumat etiam de ligno vitæ & comedat, & viuat in æternum. Et dimiſit eum Dominus Deus de Paradiſo voluptatis, vt operaretur terram, de qua ſumptus eſt. 70. Et nunc, ne aliquando extendat manum ſuam, & ſumat de ligno vitæ, & edat, & viuat in æternū. *Aug. to. 1. lib. 2. de Gen. cōt. manich. cap.* S. Auguſt.

22 Factus eſt tanquam vnus ex nobis, dupliciter intelligi poteſt: vel vnus ex nobis, quaſi & ipſe Deus; quod pertinet ad inſultationem, ſicut dicitur vnus ex Senatoribus, &c. Vel ſic dictum eſt, ex nobis, quomodo dicitur ex Exconſulibus, aut Proconſulibus, qui iam non eſt: &c. Manus autem porrectio, bene ſignificat crucem, per quam vita æterna recuperatur, &c. Benè dictum eſt, dimiſit, non excluſit; vt ipſo peccatorum ſuorum pondere, tanquam in locum ſibi congruum videretur vrgeri, &c. Dimiſſus eſt ergo de Paradiſo ſuauitatis, vt operaretur terram, de qua ſumptus erat; id eſt vt in corpore iſto laboraret, & ibi ſi poſſet, collocaret ſibi meritum redeundi. Moratus eſt autem contra Paradiſum in miſeria, quæ vtique beatæ vitæ contraria eſt; nam beatam vitam Paradiſi nomine ſignificatam exiſtimo. DILATIONEM. *Deus non ſic eiecit hominem de Paradiſo terreſtri, vt nulla ei ſpes ſupereſſet, regreſſus ad vitam immortalem, ſed tunc ad præſens tempus diſtulit, vt per Chriſtum futurum ſicut vnus ex perſonis Trinitatis, qui ex Paulo* Prædeſtinatus eſt filius Dei ſecundùm ſpiritum ſanctificationis, &c. *Homo in meliorem cœleſtem æternumque Paradiſum reſtituendus eſſet. De quo & ipſe in Cruce, manum extendens ad crucem, licet lignum mortis, fructum vitæ omnibus hominibus carperet, atque porrigeret, dicturus & latroni,* Hodie mecum eris in Paradiſo, *Quia & ipſe peccatum agnouerat confitens, & pœnitens dicenſque:* Nos digna factis noſtris patimur. *Quod Adam, Cainque interrogati non fecerunt.*

4. Deo adſcribi non debet ignorantia, vel infirmitas, in deſcenſu ad Sodomam. 2. Cont. Marc. cap. 25. in fin.

a Gen. 18. 21. SEd ad Sodomam & Gomorrham deſcendens, a *Videbo*, ait, *ſi ſecundùm clamorem peruenientem ad me conſument, ſi vero non; vt agnoſcam.* Et hîc videlicet ex ignorantia incertus, & ſcire cupidus. An hic ſonus pronuntiationis neceſſarius, non dubitatiuum, ſed comminatiuum exprimens ſenſum ſub ſiſcitationis obtentu? Quòd ſi deſcenſum quoque Dei irrides, quaſi aliter non potuerit perficere iudicium, niſi deſcendiſſet; vide ne tuum æquè Deum pulſes. Nam & ille deſcendit, vt quod vellet, efficeret.

5. De Deo quomodo pœnitentia dicatur. Vide Verbum Dei immutabilitas. num. 5.

De Deo plura, vide Verbo, Trinitas.

DEI INFIRMA. IV. SCHOLIA.

DESCENDENS. *Gen. 18. 21.* Deſcendam & videbo vtrum clamorem qui venit ad me, opere compleuerint: An non eſt ita, vt ſciam. 70. Si ſecundùm clamorem ipſorum venientem ad me conſummantur; ſin autem non, vt ſciam. ET HIC VIDELICET. *Ironicè, vel ex mente Marcionis obiicientis.* TVVM DEVM PVLSES. *Eadem obiectione ferias.* DESCENDIT. *De cœlo in Synagogam, & in terras ad conuerſandum etiam de deſcenſu ad Sodomas. Auguſtinus to. 4. lib. quæſtionum in Gen. 4. 39.* S. Auguſt. Verba hæc, ſi non dubitantis, quid horum potiùs euenturum ſit, ſed iraſcentis & minantis accipiamus, nulla quæſtio eſt. More quippè humano Deus in ſcripturis ad homines loquitur, & eius iram nouerunt ſine perturbatione eius, intelligere qui nouerunt. Solemus autem etiam ſic minaciter loqui: videamus ſi non tibi facio: aut videamus ſi non illi facio: & ſi non potuero tibi facere: vel ſciam, id eſt hoc ipſum experibor, vtrùm non poſſim: quod comminando, non ignorando dicitur, irati appa- A ret affectus: ſed perturbatio non cadit in Deum; mos autem humanæ locutionis, & vſitatus eſt, vt humanæ infirmitati congruat: cui Deus coaptat locutionem ſuã. *Ita & lib. 9. de Ciuit. cap. 5. vbi de Angelis.* Auguſt. Qui & Deũ repræſentabant in hac Sodomorum vindicta. Iſtarum nomina paſſionum, conſuetudine locutionis humanæ etiam in eos vſurpantur, propter quandam operum ſimilitudinem, non propter affectionum infirmitatem: Sicut ipſe Deus ſecundùm ſcripturas iraſcitur, nec tamen vlla paſſione turbatur. Hoc enim Verbum vindictæ vſurpauit effectus, non illius turbulentus affectus. *Vide* Auguſt. *in hanc rem multa & præclara to. 4. lib. 2. qq. ad Simplicianum q. 2. vbi doctiſſimè reſpondet quærenti* B *quomodo in Deo, cui omnia præſentia ſunt, ſit præſcientia futurorum, quomodo ira quæ turbida eſt, ſit in Deo tranquillo, quomodo miſericordia, zelus, pœnitentia, &c. Quæ omnia breuitatis cauſâ prætereo, alibi iam ſufficienter expoſita.*

DIABOLVS ET DÆMON.

1. Dæmones, & ſubſtantiæ ſpiritales à Philoſophis & Poëtis agnitæ, & execratæ à Plebe. Apol. cap. 22. in p.

DIcimus eſſe ſubſtantias quaſdam ſpiritales: nec nomen nouum eſt. Sciunt dæmonas Philoſophi, Socrate ipſo ad dæmonij arbitrium expectante. quidni? cùm & ipſi dæmonium adhæſiſſe à pueritia dicatur, dehortatorium planè à bono. dæmonas ſciunt poëtæ. & iam vulgus indoctum in vſum maledicti frequentat. nam & Satanam principem huius mali generis, proinde de propria conſcientia animæ eâdem execramenti voce pronuntiat.

2. Dæmones eſſe, & mali omnis authòres, omnis anima naturaliter nouit. De Teſtim. An. cap. 3. per totum.

ENimverò cùm dæmonia adfirmamus eſſe, ſanè quaſi non & probemus, qui ea ſoli de corporibus exigimus; aliqui Chryſippi adſentator inludit. Et eſſe, & abominationem ſuſtinere, execrationes tuæ reſpondent. Dæmonium vocas, hominem aut immunditiâ, aut malitiâ, aut inſolentiâ, aut quacunque maculâ, quam nos dæmoniis deputamus, aut ad neceſſitatem odij importunum. Satanam denique in omni auerſatione, & aſpernatione, & deteſtatione pronuntias, quem nos dicimus malitiæ Angelum, totius erroris artificem, totius ſeculi interpolatorem, per quem homo à primordio circumuentus, vt præceptum Dei excederet, & propterea in mortem datus, exinde totum genus de ſuo ſemine infectum, ſuę etiam damnationis traducem fecit. Sentis igitur perditorem tuum. Et licet ſoli illum nouerint Chriſtiani, vel quæcunque apud Dominum ſecta, & tu tamen eum noſti, dum odiſti.

3. Dæmon à natiuitate, non Socrati tantùm, ſed omni Gentili ex ſuperſtitione prouocatur. De An. cap. 39. in p. & ſupra num. 1.

CVi enim hominum non adhærebit ſpiritus nequam, ab ipſa etiam ianua natiuitatis animas aucupabundus, vel quà inuitatus, tota illa puerperij ſuperſtitione? ita omnes idololatriâ obſtetrice naſcuntur, dum ipſi adhuc vteri infulis apud idola confectis redimiti, genimina ſua dæmoniorum candidata profitentur: dum in partu Lucinæ & Dianæ eiulatur: dum per totam hebdomadam Iunoni menſa proponitur: dum vltima die Fata ſcribunda aduocantur: dum prima etiam conſtitutio infantis ſuper terram, Statinæ deæ ſacrum eſt. Quis non exinde aut totum filij caput reatui vouet, aut aliquem excipit crinem, aut tota nouacula proſecat, aut ſacrificio obligat, aut ſacro obſignat, pro gentica, pro auita, pro publica aut priuata deuotione? Sic igitur & Socratem puerum adhuc ſpiritus dæmonicus inuenit. Sic & omnibus Genij deputantur, quod dæmonum nomen eſt. Adeò nulla fermè natiuitas munda eſt. Vtique Ethnicorum.

DIABOLVS. I. II. III. SCHOLIA.

A SPIRITALES. *Angelos. Et notatu dignum, cum inter errores eius ſit animæ rationalis corporalitas, itemque in Angelis malis, appetitum admittat fœminarum, quarum amore libidinoſè peccauerint. hic Angelos & dæmones agnoſcat ſubſtantias ſpiritales.* AB DÆMONII ARBITRIVM. *Vt nihil niſi ſuggerente dæmone ſibi à pueritia adhærente, & ex eius nutu aggrederetur. Vnde Minutius:* Eos Spiritus dæmonas eſſe Poëtæ ſciunt, Philoſophi diſſerunt. Socrates nouit, qui ad nutum & arbitrium aſſidentis ſibi dæmonis vel declinabat negotia, vel petebat. Auguſt. *Aug. lib 8. de Ciuit. cap. 14.* Apuleius Platonicus Madaurenſis de hac re ſola vnum ſcripſit librum, cuius titulum eſſe voluit de Deo Socratis: vbi diſſerit & exponit, ex quo genere Numinum Numine ſibi Socrates habebat adiunctum, & amicitiâ quâdam conciliatum, à quo perhibetur ſolitus admoneri, vt deſiſteret ab agendo, quando id quod agere volebat, proſperè non fuerat euenturum. Dicit enim apertiſſimè, & copioſiſſimè aſſerit, non illum Deum fuiſſe, ſed dæmonem diligenti diſputatione pertractans iſtam Platonis de Deorum ſublimitate, & hominum humilitate, dæmonum medietate ſententiam. DÆMONAS SCIVNT. *Alij legunt vno contextu:* Dehortatorium planè à bono omnes ſciunt Poëtæ. *Vt enim dæmonium ad malum omne impellit, ſic auertit ab omni bono* FREQVENTAT. *Cùm olim dæmones apud Gentiles venerationi eſſent, iam frequenter cùm alicui maledicit vulgus, dæmoni deuouetur.* MALI GENERIS. *Non naturâ ſed peccato mali.* CONSCIENTIA. *Naturali luce inditâ animæ, execrationi & abominationi habetur Satanas.*

2. CVM DÆMONIA. *Alij interrogatiuè legunt;* Cur dæmonia. SANE QVASI, *&c. Ironicè dicta: quaſi verò, inquit, &c. Cur non affirmaremus nos Chriſtiani, eſſe dæmonia, cum nos ſoli inter omnes homines, malas has beſtias, humanis corporibus abigamus: quidquid aliquis, Chryſippi opinioni blandiens, dæmones nullos eſſe dictitet, & nobis, aliiſque dari dæmones affirmantibus, illudat. Animalia Aug. dicit aërea; to. 1. lib. 1. Cont. Academ. cap. 7. Vbi de verſibus ab alio compoſitis.* Auguſt. Talia cùm in memoriam noſtram incurrerint, non mirum eſt, ſi ſentiri poſſunt ab huius aëris animalibus quibuſdam viliſſimis, quos dæmonas vocant, à quibus nos ſuperari acumine ac ſubtilitate ſenſuum poſſe concedo. *Et lib. 2. de Ordine, cap. 9.* Auguſt. Metuenda eſt aëriorum animalium mira fallacia. *Ep. autem ad Deo gratias, ſpiritalem creaturam dæmonem eſſe dicit:* Cùm omnis creatura partim corporalis, ſit partim verò incorporalis, S. Auguſt. quam etiam ſpiritalem vocamus, manifeſtum eſt, id quod à nobis piè ac religioſè fit, à voluntate animi proficiſci, quæ creatura ſpiritalis eſt, & omni corporali præponenda. Vnde colligitur, corporali creaturæ non eſſe ſacrificandum; reſtat ſpiritalis, quæ vel pia, vel impia eſt: pia ſcilicet in hominibus & Angelis iuſtis, & Deo ritè ſeruientibus impia verò in hominibus & Angelis iniquis, quos etiam dæmones dicimus. *Vnde & infra Tertull. ſubiicit, dæmonium vocas hominem, aut immunditia, aut malitia, &c. Quam dæmoniis deputamus, id eſt imputamus,* S. Auguſt. Ac per hoc, nec ſpiritali quamuis iuſtæ creaturæ ſacrificandum eſt: quoniam quantò magis pia eſt & ſubdita Deo, tantò minùs ſe tali honore dignatur, quem ſcit non deberi niſi Deo.

B RESPONDENT. *Atteſtantur eſſe dæmonem* IMPORTVNVM. *Ineptum & vanum eſt ad exprimendum alicuius rei malæ odium, eam tanquam dæmonem execrari, niſi dæmones ſint, & eſſe credantur. Alij minùs aptè legunt.* Opportunum. INTERPOLATOREM. *Figmentis ſuis corruptorem.* TRADVCEM. *Quaſi vitem ſibi connexuit, vt de damnatione ſua participaret, corrupto fonte & radice in Adam, traduxit virus ſuum in omnes riuulos & ramos.* SOLI. *Ex fide & ſcriptura.* QVÆCVMQVE SECTA. *Id eſt quicumque Deum verum coluit.* DVM ODISTI. *Teſtimonium das, probas odio tuo & execratione te credere, eſſe dæmones. De Satanæ nomine cuicumque malè aduerſanti homini impoſito, Chriſtus ipſe Dominus aſſertor ſibi ad crucem anhelanti aduerſantem Petrum vocando Satanam, quem aliàs beatum dixit ſe*

C *Chriſtum filium Dei viui confitentem.* Vade poſt me ſatana. *Aug. ſer. 13. de Verbis Do.* S. Auguſt. Idem ipſe Petrus, paulò ante beatus, poſteà ſatanas, in momento vno, infra pauca verba miraris differentiam nominum, differentias attende cauſarum. Quid miraris quia paulò ante beatus, poſtea ſatanas? attende cauſam quare beatus, quia non tibi reuelauit caro. &c. Si enim caro & ſanguis hoc tibi reuelaret, de tuo; quia verò non caro, &c. Sed Pater, &c. De meo, non de tuo: &c. Quare autem illud quod horreſcimus, & repetere nolumus, quare, niſi quia de tuo? non enim ſapis quæ Dei ſunt, ſed quæ ſunt hominum. *Et to. 9. tract. de quarta feria c. 3.* S. Auguſt. Talia ſapientem increpauit, & Apoſtolum diabolum vocauit, dicens, redi retrò ſatanas, &c. Æſtimauit enim Petrus totam illam diuinitatis pulchritudinem abſorberi potuiſſe in corporis humani ſpecie, & neſciebat agi illud magnum Sacramentum.

quòd propterea ſe illam pulchritudinem quodammodo expoliaret, vt quam ſibi coniungere dignabatur ſponſam Eccleſiam, eandem ipſam pulchritudinem ipſe veſtiret. Non enim dando perdebat illud quod erogando creſcebat. Ille dedit, hæc accepit; & iſta quod non habuit inuenit, & ille dando, quod dedit non amiſit; quia cum ipſa pulchritudine à mortuis reſurrexit. Quid expaueſcis Petre, quaſi perdiderit Chriſtus illam pulcrã veſtem, quando eum nudum intendebas in ligno pendentem? Noli expaueſcere, noli timere, noli negare: tunicam illam diuinitatis atque immortalitatis Chriſtus non perdidit in cruce, quia ſponſæ ſuæ eam conſignauit in dote. *Sathanas ergo dictus Petrus, qui inſtigatus à ſathana Chriſtum dehortabatur à tanto bono mortis, quâ omnia à ſe in hominem damna congeſta reparari timebat, ſicut ſuprà Tertull. dæmonium dixit,* Dehortatorium planè à bono, *Et ſatanam dictum quemlibet* In auerſatione & deteſtatione.

3. HOMINVM. *Paganorum ſcil. de quibus hic loquitur, vt patet ex ſequentibus. Quamquam non negem, omni puero in peccato originali naſcenti, & diabolo proinde ſubiecto, dæmonem adhærere, donec in baptiſmo exſufflatus abigatur; licet tamen à Deo, vt notat Aug. etiam infantes baptizati, dæmonibus agitandi permittantur.* PVERPERII SVPERSTITIONE. *Quam in partu pueri exerceri ſolitam fusè deſcribit in ſequentibus.* IDOLOLATRIA OBSTETRICE. *Adeo tota in omnibus exercetur, vt ipſa videatur eſſe obſtetrix eductioni pueri, eiuſque partui præfecta.* DVM IPSI. *Puerorum ſcil. patres.* INFVLIS. *Mitris, ſiue faſciis, & tæniis, primò in ſimulacris Deorum poſitis, ſicut nunc piè & ſanctè, in ſanctorum imaginibus, vel ſepulchris, aut reliquiis, zona vel corolla, aliaque eiuſmodi poſita, prægnantibus ad fauſtum puerperium imponuntur.* REDIMITI. *Coronati.* VTERI. *Ventres matrum præcincti. Vt ad ipſas non ad patres referas.* GENIMINA CANDIDATA. *Iam inde conſecratos idololatriæ pueros ſuos, myſteriiſque deorum initiatos profitentur.* EIVLATVR. *Vna cum eiulante & vagiente puero reclamatur Lucina & Diana.* PER TOTAM HEBDOMADAM. *De Septimana, à puero nato celebri videndus Suidas & Heſychius. De menſa Iunoni parata vſque ad octauum diem in puellis, nonum in pueris, qui & luſtricus dicebatur ex Plut. Feſto & Macrob. Videndus idem Macrob. lib. 3. Saturn. c. 11. Seneca autem & Plin.* Singulis, & geniũ & Iunonem dederunt. FATA SCRIBVNDA ADVOCANTVR. *Hic luſtricus dies erat, quo & mulieres quæ iuuerant parientem, manus purgabant; quo propinqui & amici vocabantur, electo vno qui nomen puero imponeret, tum fata ſcribebantur, hoc eſt inuocatis diis, & amicis & vetulis proſpera puero accinebantur. De quo ſic Aug. 4. de Ciuit. c. 11. & de toto apparatu puerperij, vbi Iouem & ſummum Deum, omnium minutorum deorum munia implere dicit, ex mente ſubtilium Gentilium.* Ipſe præſit nomine Liberi, virorum ſeminibus, & nomine Liberæ, fœminarum. 8. Auguſt.

Ipſe ſit Dieſpiter, qui partum perducat ad diem. Ipſe ſit Dea Mena, quam præfecerunt menſtruis fœminarum. Ipſe Lucina, quæ à parturientibus inuocetur. Ipſe opem ferat naſcentibus excipiens eos ſinu terræ, & vocetur Opis. Ipſe in vagitu os aperiat, & vocetur Deus Vaticanus. Ipſe leuet de terra, & vocetur dea Leuana. Ipſe cunas tueatur, & vocetur dea Cunina. Nõ ſit alius, ſed ipſe in deabus illis, quæ fata naſcentibus canunt, & vocantur Carmentes. *Hæc priùs dicta Nicoſtrata Ionii Arcadum Regis filia apud Varronem erant dicta Carmena. Ex aliis Caſmena vel Camæna. De huiuſmodi deabus rurſum Aug. lib. 4. de Ciuit. c. 21.* Quid opus erat Opi Deæ commendare naſcentes, Deo Vaticano vagientes, Deæ Cuninæ iacentes, Deæ Ruminæ ſugentes, Deo Statilino ſtantes. *Tertull. Statinæ Deæ ait Sacrum fieri primo die, quo infans ſuper terram ſtare incipit.* Deæ Adeonæ adeuntes, Abeonæ abeuntes, deæ Menti, vt bonam haberent mentem, Deo Volumno, & Deæ Volumnæ, vt bona vellent, diis nuptialibus, vt bene coniugarentur; diis agreſtibus, vt fructus vberrimos caperent. Et maximè ipſi diuæ Fructexæ, Marti & Bellonæ, vt benè belligerarent; Deæ Victoriæ, vt vincerent; Deo Honori, vt honorarentur; deæ Pecuniæ, vt pecunioſi eſſent. Auguſt. Auguſt. EXINDE. *Poſt primum annum, vel vt alij malunt. poſt tertium, aut quartum.* TOTVM CAPVT. Totâ nouaculâ proſecando. *Vt ſubiicit, id eſt tondendo.* EXCIPIT CRINEM. *Iuxta diuerſos mores, vel totum radit, nullo capillo excepto, vel crinem aliquem excipit, & creſcere ſinit, ſicut in ſummo vertice Dacæ factitabant, teſte Adriano Iunio. Abantes ex Plut. in Theſeo, capillum anteriorem radere ſolebant. Arabes iuxta Herodotum, in formam rotundam tempora attondebant. Maxies autem, teſte Herodoto eodem; ſiniſtrâ raſâ, dexteram capitis partem intonſam relinquebant. Romani ex Ouidio lib. 2. faſt. prorſus intonſi, Arymphæi è contra ſecundùm Solinum & Pomponium Melam, totum caput radebant.* PRO GENTICA. *Id eſt Gentis & Patriæ, deuotione.* SACRIFICIO OBLIGAT. *Poſt ſolemnem raſuram ſacrificium offertur, quo pueri caput & vita dæmonibus obſtringitur.* SACRO OBSIGNAT. *Ex Turnebo, votum in charta ſcriptum idoli genibus cera obſignatum affigebatur, vt teſtantur Prudentius & Apuleius.* REATVI VOVET. *Id eſt, voto ſuſcepto obſtringit puerum idololatriæ. Diſcrimen notat Macrob. in materia voti, inter damnatum, & reum lib. 3. cap. 2.* Hæc vox, voti reus, propria eſt Sacrorũ: vt reus vocetur, qui ſuſcepto voto ſe numinibus obligat; damnatus qui promiſſa nõ ſoluit. *Alij legunt,* Relatui vouet. *Vtramque recipio lectionem, vt reatus ad votum ſacrilegum idololatriæ pertineat, relatus autem referatur ad ceremoniam, quæ ex Proclo in Tim. Plat. poſt tertium, aut quartum annum, parentes pueros offerebant inſcribendos inter tribules, iurantes ſuos eſſe, tum Ioui & Mineruæ ſacra faciebant, & puerum ſiſtebant ad aram. Pueri autem comam Apollini, puellæ autem* Dianæ *conſecrabant.*

4. *Diabolus diuinitatem appetiit, & diis mendacibus mundam impleuit. 5. Cont. Marc. cap. 17. circa. m.*

QVis iſte? Sine dubio ille, qui ipſi Creatori filios incredulitatis obſtruit, aëre iſto potitus, ſicut dicere eum profert & refert: [a] *Ponam in nubibus thronum meum, Ero ſimilis Altiſſimo.* Hic erit diabolus, quem & alibi, (ſi tamen ita & Apoſtolum legi volunt) [b] *Deum æui huius* agnoſcemus. Ita enim totum ſeculum mendacio diuinitatis impleuit.

a Eſa. 14. 14.
b 2. Cor. 4. 4.

5. *Diabolus, in Angelum lucis ſe transfigurans & Deum mentiens, in Magis & Pythonibus animas mortuorum, & ipſius Samuelis, ab inferis euocare ſe fingit. De anima cap. 57. in m.*

MVlta vtique & aduersùs Apoſtolos Simon & Elymas Magi, ſed plaga cæcitatis de Act. 13. 11.
præſtigiis non fuit. Quid noui æmulatio veritatis à ſpiritu immundo? Ecce hodie eiuſ-
dem Simonis hæreticos, tanta præſumptio artis extollit, vt etiam Prophetarum animas 1. Reg. 28.
ab inferis mouere ſe ſpondeant. Et credo quia mendacio poſſunt. Nec enim Pythonico 15.
tunc ſpiritui minùs licuit animam Samuelis effingere, poſt Deum, mortuos conſulente
Saüle. Abſit alioquin vt animam cuiuſlibet ſancti, nedum Prophetæ, à dæmonio credamus
extractam, edocti quod, [a] *Ipſe Satanas transfiguretur in Angelum lucis*, Nedum in hominem a 2. Cor.
lucis, etiam Deum ſe adſeueraturus in fine, [b] *Signaque portentoſiora editurus, ad euertendos,* 11. 14.
ſi fieri poſſit, electos. Dubitauit, ſi forte, tunc prophetam ſe Dei aſſeuerare, & vtique Saüli, 2. Theſſ.
in quo iam ipſe morabatur? Ne putes alium fuiſſe qui phantaſma adminiſtrabat, alium qui 2. 4. b Math.
commendabat; ſed eundem ſpiritum & in pſeudoprophetide, & in apoſtata facilè mentiri, 24. 24.
quod fecerat, credi, per quem Saülis [c] *Theſaurus illic erat, vbi & cor ipſius*, Vbi ſcilicet 1. Reg. 28.
Deus non erat. Et ideò per quem viſurum ſe credidit, vidit: quia per quem vidit, & cre- 15.
didit. Si & de nocturnis imaginibus opponitur, ſæpè non fruſtra mortuos viſos, (nam & c Math. 6.
Naſammonas propria oracula apud parentum ſepulcra manſitando captare, vt Heraclides 21.
ſcribit, vel Nymphodorus, vel Herodotus: & Celtas apud virorum fortium buſta eâ-
dem de cauſa abnoctare, vt Nicander adfirmat) non magis mortuos verè patimur in
ſomnis, quàm viuos, ſed eâdem ratione mortuos quâ & viuos, & omnia quæ videntur.
Non enim quia videntur, vera ſunt, ſed quia adimplentur. Fides ſomniorum de effectu,
non de conſpectu renuntiatur.

6. *Diabolus non eſt mundi Deus, licet ſit rector peccatorum. Calumniator eſt, mendacium imponens Deo. 5. Cont. Marc. cap. 18. circa fin.*

[a] A*Duersùs munditenentes luctatio ſi nobis*, O quanti iam Dij Creatores! Cur enim non a Epheſ. 6. 12.
& hoc vindicem, vnum munditenentem nominari debuiſſe, ſi Creatorem ſignifica- b Ibid. 11.
bat, cuius eſſent, quas præmiſit poteſtates? Porrò, quum ſuprà quidem [b] *Induere nos in-*
beat armaturam, in qua ſtemus ad machinationes diaboli; iam oſtendit diaboli eſſe, quæ dia- c Ibid. 12.
boli eſſe, quæ diabolo ſubiungit, [c] *Poteſtates & munditenentes tenebrarum iſtarum*, Quæ &
nos diabolo deputamus. Aut ſi diabolus Creator eſt, quis erit diabolus apud Creatorem?
An ſicut duo Dei, ita & duo diaboli, & pluraliter poteſtates & munditenentes? Sed quo-
modo Creator & diabolus & Deus idem? cùm diabolus non idem & Deus & diabolus. Aut
enim ambo & Dei, ſi ambo iam, diaboli; aut qui Deus hic & non diabolus, ſicut nec diabo-
lus Deus. Ipſum vocabulum diaboli, quæro ex qua delatura competat Creatori? Fortaſſe Gen. 3. 4.
detulit aliquam Dei ſuperioris intentionem, quod ipſe ab Archangelo paſſus eſt, & qui- Gen. 2. 17.
dem mentito. Non ideò enim interdixerat illius arbuſculæ guſtum, ne Dei fierent, ſed ne
de tranſgreſſione morerentur.

DIABOLVS. IV. V. VI. SCHOLIA.

QVIS ISTE? *Agebat hic Tertull. de operario* A *incredulitatis diabolo, ſecundum Paulum.* OBSTRVIT. *Quorum aures occludit ne audiant Verbum Dei, oculos, ne videant.* POTITVS. *Quia hunc dæmonibus aëreis locum conceſſit Deus.* REFERT. *Supple Eſaias 14. 14.* Aſcendam ſuper altitudinem nubium, ſimilis ero altiſſimo *De peccato diaboli, ſuperbiaque quâ Deo ſe ſubiicere noluit, qua hominis inuidit, ſæpe Auguſtinus. Hæc breuiter noto. lib. 14. de Ciuit. c. 3. Vbi cùm eum ſuaſorem omnis peccati carnalis dixiſſet: ſic concludit:* (August.) Cùm ſit etiam talium peccatorum ſuaſor & inſtigator occultus: eſt tamen maximè ſuperbus atque inuidus. Quæ illum vitioſitas ſic obtinuit, vt propter hanc eſſet in carceribus B caliginoſi huius aëris æterno ſupplicio deſtinatus, &c. Ille ſecundùm ſeipſum viuere voluit, quando in veritate non ſtetit. *Quod ſic explicat lib. 11. cap. 15.* (Aug.) Sic accipiamus quod in veritate fuerit, ſed non permanſerit. Et illud, quod ab initio diabolus peccat, non ab initio ex quo creatus eſt, ſed ab initio peccati, quòd ab ipſius ſuperbia cœperit eſſe peccatum. *Sic autem in veritate non ſtetit, quia ſub Deo eſſe noluit, ſed ſicut ille, independenter à Deo beatus & Deo ſimilis. In quo mendax fuit. & vt ſubiicit Tertull.* Mendacio diuinitatis mundum impleuit; dum idololatriam introduxit. DEVM ÆVI. *Supra iam expoſuimus, nec repetimus.*

5. MVLTA. *Signa & prodigia magica. Supple;* dederunt, *Et oſtenderunt. Alij legunt* Simon dedit. DE PRÆSTIGIIS. *Inter præſtigia non eſt numeranda. Vera enim narratur à Luca, Act. 13. 11. Paulo ſic contra Elymam Magum loquente.* Et nunc ecce manus Domini ſuper te, & eris cæcus, non videns Solem vſque ad tempus. Et confeſtim cecidit in eum caligo & tenebræ, & circuiens quærebat qui ei manum daret. Tunc Proconſul. *Sergius Paulus,* cum vidiſſet factum, credidit admirans ſuper doctrina Domini. *Tranſlat. Syr.* Perculſus eſt, credi-

ditque doctrinæ Domini. QVIS NOVI. *Nihil, inquit, nouum, cùm diabolus ex æmulatione, imitatur Dei prodigia, iuxta antiquum zelum diuinæ poteſtatis; cùm etiamnùm hæretici. Simonis Magi diſcipuli, inflati arte magica, etiam Sanctorum animas ſe poſſe ab inferis euocare iactitent, & velut certi ſpondeant.* MENDACIO POSSVNT. *Fictè, præſtigiosè.* TVNC. *Dum Saül conſuluit Pythoniſſam agitatam ſpiritu Pythonico, ſic dicto ab Apolline Pythio.* POST DEVM. *Conſultum, nec ſibi reſpondentem.* NEDVM IN HOMINEM. *Qualis erat Propheta videns abſcondita, & diuina luce futura præuidens. 2. Cor. 11. 14.* Eiuſmodi Pſeudapoſtoli, ſunt operarij ſubdoli, transfigurantes ſe in Apoſtolos Chriſti. Et non mirum: ipſe enim Sathanas transfigurat ſe in Angelum lucis. Non eſt ergo magnum, ſi miniſtri eius transfigu- B rentur velut miniſtri iuſtitiæ, *Syr. transformantur in miniſtros iuſtitiæ*, Quorum finis erit ſecundùm opera ipſorum. IN FINE. *Seculi ſcil. in Antichriſto, ſicut initio mundi ſimilis eſſe altiſſimo voluerat. 2. Theſſ. 2. 4.* Qui aduerſatur, & extollitur ſupra omne, *Syr. effertur ſupra omnem*. Quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei ſedeat oſtendens ſe tanquam ſit Deus. *Tranſlat. Syr.* Qui vocatur Deus, & religio; adeò vt & in templo Dei tanquam Deus ſedeat, & oſtentet ſeipſum, quaſi Deus ſit. *De quo ſic breuiter Aug. tract. 29. in Io. 7. circa finem*: Qui à ſemetipſo loquitur, gloriam propriam quærit. Hic erit ille qui vocatur Antichriſtus, extollens ſe, ſicut Apoſtolus ait, ſupra omne C quod dicitur Deus, & quod colitur. Ipſum quippè annuntians Dominus gloriam ſuam quæſiturum, non gloriam Patris, ait ad Iudæos, ego veni in nomine Patris mei, & non ſuſcepiſtis me: Alius veniet in nomine ſuo, hunc ſuſcipietis. Significauit eos Antichriſtum ſuſcepturos, qui gloriam nominis ſui quæſiturus eſt: inflatus, non ſolidus, & ideò non ſtabilis, ſed vtique ruinoſus, &c. *Et cùm Chriſtum vnigenitum & æqualem Patri, Deum de Deo dixiſſet, in forma hominis gloriam Patris non ſuam quæſiſſe, & nos multò magis omnia ad eius gloriam referre debere, ſic concludit*: Intende tibi, creatura es, agnoſce Creatorem; ſeruus es, ne contemnas Dominum. Adoptatus es, ſed non meritis tuis, quære eius gloriam, à quo habes hanc gratiam homo D adoptatus, cuius gloriam quæ ſiuit qui eſt ab illo vnicus natus. AD EVERTENDOS *Math. 24. 24.* Surgent Pſeudochriſti & pſeudoprophetæ, & dabunt ſigna magna & prodigia, ita vt in errorem inducantur, ſi fieri poteſt etiam electi. DVBITAVIT, &c. *Ironicè. Quaſi verò, inquit, dubitauerit dæmon iam dudum in Saüle arreptitio habitans, ei dicere, & affirmare, ſe eſſe Samuelem.* ADMINISTRABAT. *Samuelis animam repræſentabat, idem erat dæmon, vel ſimilis ſpiritus nequam, qui in Pythoniſſa.* commendabat; *Dicebat ſe videre inter Deos, id eſt inter iudices Hebræorum defunctos, aſcendentem de Limbis Patrum animam Samuelis.* IN APOSTATA. *Spiritu diabolico, ſuperbo, de quo Sapiens:* Initium ſuperbiæ apoſtatare à Deo. FACILE MENTIRI. *Fingere & repræſentare fallaciter.* FECERAT CREDI. *Poſſe ſcilicet animam Prophetæ euocare ex inferis.* PER QVEM. *Quo ſuadente.* VIDIT. *Per dæmonem decipientem & illudentem ſenſibus, per quem crediderat ſe poſſe cum mortuo colloqui Samuele.* SI OPPONITVR. *Si contra obiicitur, non fruſtra, ſed verè ſæpè viſas nocturnas imagines mortuorum: cùm ex Plinio lib. 5. c. 5. Aſeſammones in ora Syrtis habitantes, ſic dicti, quòd inter medias arenas habitent; Tertull. vocat Naſammonas, qui aliquandiu commorando in parentum ſepulcris, oracula* A *captabant, & Celtæ, id eſt Galli inter Sequanam & Garumnam habitantes, teſte Nicandro Colophonio Medico, qui tres ſcripſit libros de oraculis, idcirco etiam circa buſta pernoctarent; in quibus corpora bellatorum fortium combuſta fuerant; ſentio tamen, dum ſomniamus, ſicut illi in buſtis & ſepulcris noctes tranſigebant, nec viuos nec mortuos verè, ſed illuſoriè poſſe cernere.* QVIA ADIMPLENTVR. *Non ex fallaci viſu, ſed actuali euentu, fides ſomniis habenda eſt. De Apparitione Samuelis expreſſè & fusè Auguſtinus to. 4. lib. 2. qq. ad Simplicianum q. 3. & lib. de octo dulcitij quæſt. q. 6 eadem ferè ad verbum repetit, vbi problematicè tractat hanc quæſtionem. Sic igitur quæſtione 3.* Quæris, vtrùm ſpiritus immundus qui erat in Pythoniſſâ, potuerit agere, vt Samuel à Saüle videretur, & loqueretur cum eo? Sed multò maioris miraculi eſt, quòd ipſe ſatanas princeps omnium immundorum ſpirituũ potuit loqui cum Deo, & petere ad tentandum Iob iuſtiſſimum virum, qui etiam tentandos Apoſtolos petiit, &c. Quòd ſi hoc mouet, quòd licuerit maligno ſpiritui excitare animam iuſti, & tanquam de abditis mortuorum receptaculis reuocare; nonne magis mirandum eſt, quòd ſatanas ipſum Dominum aſſumpſit & conſtituit ſuper pinnam templi? &c. Niſi fortè dixerit, faciliorem diabolo fuiſſe licentiam ad Deum viuum, vnde voluit, aſſumendum, & vbi voluit conſtituendum; quàm ad Samuelis defuncti ſpiritum à ſuis ſedibus excitandum. Quòd ſi illud in Euangelio, nos ideo non perturbat, quia Dominus voluit atque permiſit, nullâ diminutione ſuæ poteſtatis & diuinitatis id fieri; ſicut ab ipſis Iudæis, quamquam peruerſis atque immundis, & facta diaboli facientibus, & teneri ſe, & vinciri, & illudi, & crucifigi, atque interfici paſſus eſt. Non eſt abſurdum credere, ex aliqua diſpenſatione diuinæ voluntatis permiſſum fuiſſe, vt non inuitus, nec dominante, aut ſubiugante magicâ potentiâ; ſed volens atque obtemperans occultæ diſpenſationi Dei, quæ & Pythoniſſam illam, & Saülem latebat, conſentiret ſpiritus Prophetæ Sancti, ſe oſtendi aſpectibus Regis, diuinâ eum ſententiâ percuſſurus. Cur enim anima boni hominis à malis viuis euocata ſi venerit, amittere videatur dignitatem ſuam, cùm & viui plerúmque boni vocati ad malos veniant, & agant cum eis quod officium poſtulat æquitatis, ſeruato atque inconcuſſo decore virtutis ſuæ, & illorum vitiis pro rerum præſentium, vel vſu vel neceſſitate tractatis? *Tum immediatè ſubiicit Tertulliani ſententiam*: Quamquam in hoc facto poteſt eſſe alius facilior intellectus, & expeditior exitus; vt non verè ſpiritum Samuelis excitatum à requie ſua credamus, ſed aliquod Phantaſma & imaginariam illuſionem diaboli machinationibus factam, quam propterea ſcriptura nomine Samuelis appellat, quia ſolent imagines, rerum earum nominibus appellari, quarum imagines ſunt, &c. Si igitur liqui- E dò conſtat, nominibus earum rerum quarum imagines ſunt, eaſdem imagines appellari, non mirum eſt quod ſcriptura dicit, Samuelem viſum; etiam ſi fortè imago Samuelis viſa apparuit machinamento eius, *Vt ſupra dixit Tertullianus.* Qui transfigurat ſe velut in Angelum lucis, & miniſtros ſuos velut miniſtros iuſtitiæ. *Poſtea quærens quomodo à ſpiritu mendacij vera prædicta ſint Sauli; reſpondet*. Cùm vult Deus etiam per infimos & infernos ſpiritus aliquem vera agnoſcere, temporalia dumtaxat atque ad iſtam mortalitatem pertinentia, facile eſt, & non incongruum, vt omnipotens & iuſtus ad eorum pœnam, quibus iſta prædicun-

S. Auguſt.

S. Auguſt.

Auguſt.

Auguſt.

Auguſt.

fuit, vt malum quod eis impendet, antequam veniat, A prænoſcendo patiantur, occulto apparatu myſteriorum ſuorum, etiam ſpiritibus aliquid talibus diuinationis impertiat, vt quod audiunt ab Angelis, prænuntietur hominibus; tantùm autem audiunt, quantùm omnium Dominus atque moderator, vel iubet, vel ſinit. *Subiicit de more, dæmonem falſum vero miſcuiſſe; dum ait Sauli; mecum eris, deinde ait:* Aut ſi propterea Samuel Saüli dixit, mecum eris: vt non ad æqualitatem fœlicitatis, *ſi verus Samuel apparuit:* Sed ad parem conditionem mortis referatur, quòd vterque homo fuerit, & vterque mori potuerit, iamque mortuus, mortem viuo prænuntiarit. *Libro autem de cura pro mortuis cap. 15.* Samuel propheta defunctus, viuo B Saüli etiam Regi, futura prædixit: quamuis nonnulli, non ipſum fuiſſe, qui potuiſſet magicis artibus euocari, ſed aliquem ſpiritum tam malis operibus congruentem, illius exiſtiment ſimilitudinem figuraſſe: cùm liber Eccleſiaſticus *Qui ab Eccleſia iam inter Canonicos eſt receptus.* Quem Ieſus filius traditur, & propter eloquij nonnullã ſimilitudinẽ, Sirach. ſcripſiſſe Salomonis pronuntiatur, contineat in laude Patrum, quòd Samuel etiam mortuus prophetauerit. Sed ſi huic libro Hebræorum, quia in eorum non eſt canone, contradicitur; quid de Moyſe dicturi ſumus, qui certè & in Deuteronomio mortuus, & in Euangelio cum Helia qui mortuus non eſt, legitur apparuiſſe viuentibus? *De prophetia Samuelis poſt mortem, ſic Eccli. 46. 23.* C Poſt hoc dormiuit, *mortuus eſt,* Et notum fecit Regi, oſtendit illi finem vitæ ſuæ, & exaltauit vocem ſuam de terra in prophetia, delere impietatẽ gentis.

(Aug.)

6. MVNDITENENTES. *Quaſi mundi rectores, tenentes mundi habenas. Epheſ. 6. 11.* Induite vos armaturam Dei; *Syr. totam armaturam,* Vt poſſitis ſtare aduerſus inſidias diaboli. Quoniam non eſt nobis colluctatio aduersùs carnem & ſanguinem, ſed aduersùs principes & poteſtates, aduersùs mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus. *Syr. paulò aliter.* Et cum poſſeſſoribus mundi huius tenebroſi, & cum ſpiritibus malis qui ſub cœlo ſunt. O QVANTI. *Illudit Marcioni, dum non iam vnum Creatorem, ſed multos* D *malos ex Apoſtolo probat mundi rectores.* VINDICEM. *Aſſeram ad victoriam, & inſultationem Marcionis.* PRÆMISIT. *Priùs dixit Paulus.* STEMVS AD, *&c. Superandas ſcilicet.* AD. *Aduersùs.* DEPVTAMVS. *Adſcribimus.* APVD CREATOREM. *Quem Marcion dicit à Creatore factum.* DVO DII. *Vt docet Marcion, bonus & malus, ita & putat duos eſſe diabolos, bonum & malum.* ET PLVRALITER. *Sicut Paulus in plurali dixit,* Poteſtates, & rectores. ET DIABOLVS, ET DEVS. *Vnus ſcilicet & idem ſimul quomodo eſſe poteſt, cùm diabolus non ſit idem ſimul & Deus & diabolus?* ET DEI *Dij, ſupple ſunt.* EX QVA DELATVRA. *Ex qua accuſatione, & calumnia, & quorum fratrum, denominari poteſt* E *diabolus. Creator noſter, diabolus enim ſignificat accuſatorem ſiue delatorem. Apoc. 12. 10.* Proiectus eſt accuſator fratrum noſtrorum, qui accuſabat illos ante conſpectum Dei noſtri die, ac nocte. FORTASSE DETVLIT. *Ironicè. A deferendo, delator.* DEI SVPERIORIS. *Qui eſſet Deo Creatore & diabolo ſuperior, vtpote Deus ille bonus Marcionis.* INTENTIONEM. *Scil. ob quam Creator ille diabolus, eſum ligni ſcientiæ boni & mali dixerat, eſſe vetitum, quod eo guſtato, dij futuri erant primi parentes.* AB ARCHANGELO PASSVS. *Doctè; ſicut enim diuina patiuntur, qui à Deo illuminantur, infusâ ſcientiâ, & reuelatione rerum occultarum; ſic Angeli inferiores ab*

A *Archangelis ſuperioribus illuminati, ab his pati, id eſt recipere lucem dicuntur. Atque vt Pſaltes de Angelo lucis inferiorem ſibi Angelum illuſtrante dixit.* Dies diei eructat verbum; *Sic & diabolus ſuperior inferiorem docens vel ei deferens aliquod conſilium occultum, benè dicitur:* Nox nocti indicat ſcientiam. ET QVIDEM MENTITO. *Nec mirum:* Mendax eſt enim diabolus, quilibet, & Pater eius; *Non quòd generet dæmon dæmonem, ſed quòd ſuperior inferiorem inſtruat; & vt Chriſtus exponente Auguſtino dixit Iudæis:* Vos ex Patre diabolo eſtis, & deſideria Patris veſtri vultis perficere: *Non naturâ Patrem, ſed imitatione dixit: Sic Archangelus ille mendacior. Angelum mendacem inſtruxit; Qui ſuggeſſit & detulit* B *homini falſum, & Deo illi ſuperiori iniurium, vtpote zelotypum conſilium: dum dixit Euæ, fructum non ideo vetitum, quòd mortifer eſſet propter tranſgreſſionem; ſed præ zelo & inuidia, ne eo guſtato omniſcius homo, ſicut Deus fieret. Gen. 3. cùm dixiſſet ſerpens verſu primo:* Cur præcepit vobis Deus vt non comederetis de omni ligno Paradiſi? *Subiecit verſu 4.* Nequaquam morte moriemini. Scit enim Deus *70. ſciebat,* Quòd in quocumque die comederitis ex eo, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut dij, *Chald. ſicut principes ſcientes inter bonum & malum* Scientes bonum & malum. *Senſus Tertulliani ſic ſit clarus: ſi Marcion Deum Creatorem diabolum ſimul vult eſſe, quæro an ex delatura nomen acceperit, quòd à ſuperiore diabolo acceptum Dei ſui boni conſilium detulerit* C *Euæ, vt zelum eius deferret, & quaſi zelotypum accuſaret? Sic bellè iocatur, & facetè Marcioni illudit. Nos ſeriò cum Aug. Pauli locũ explicemus Epheſ. 6. 12. Nullum ſcio locum ſcripturæ tam frequenter ab eo tractatum. Libro de Natura Boni. Tract. 79. in Io. 14. Ser. 8. de Verbis Domini. Ser. expreſſo in verba Pauli, &c. Sic autem in Pſal. 143.* Præliorum & bellorum genera commemorare fortaſſe longum eſt, & gerere faciliùs, quàm explicare. Habes vnum bellum quod commemorat Apoſtolus; non eſt nobis colluctatio aduersùs carnem & ſanguinem, id eſt aduersùs homines à quibus videmini pati moleſtias. Non aduersùs ipſos pugnatis, ſed aduersùs principes & poteſtates, & rectores mundi. Et ne intelligeres D mundi, cœli & terræ; oſtendit quid diceret, tenebrarum, inquit, harum. Mundi ſcilicet, non qui per ipſum factus eſt, quia & mundus per eum factus eſt; ſed mundi, qui eum non cognouit: quia & mundus eum non cognouit. Hæ tenebræ non ſunt naturâ, ſed voluntate, &c. Ergo bellum gerimus, aduersùs rectores tenebrarum harum, rectores ſcil. infidelium, diabolum & Angelos eius. *Et in Pſal. 117.* Numquid homines ſolos habet inimicos Eccleſia? Quid eſt homo carni & ſanguini deditus, niſi Caro & ſanguis? ſed ait Apoſtolus, non eſt nobis colluctatio, &c. Sed aduersùs, &c. Rectores tenebrarum harum, id eſt rectores iniquorum mundum iſtum diligentium, & propterea E tenebrarum: quia & nos fuimus aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Aduersùs ſpiritalia, inquit, nequitiæ in cœleſtibus, id eſt diabolum & Angelos eius: quem diabolum alio loco dicit principem poteſtatis aëris huius. *Et in Pſal. 30. Concione 3. Cum eundem locum retuliſſet,* Cuius mundi, *inquit,* cœli, terræ? abſit. Huius mundi rector non eſt, niſi Creator. Sed quem dicit mundum? amatores mundi. Denique addidit & exponit quod dico: mundi tenebrarum harum. Quarum vtique tenebrarum, niſi infidelium & impiorum? &c. *Et in Pſal. 76.* Rectores eos mundi dixit, quia ipſi regunt dilectores mundi. Non enim regunt mundum, quaſi rectores ſint cœli & terræ,

(S. Auguſt. — S. Auguſt. — S. Auguſt. — S. Auguſt. — S. Auguſt. — S. Auguſt.)

ſed mundum peccatores dicit, & mundus eum non cognouit. Talem mundum illi regunt, qui non cognoſcunt Chriſtum. Contra hos habemus inimicitias perpetuas. Denique quaſlibet habeas inimicitias aduersùs hominem, cogitas finire, ſiue illius ſatisfactione, ſi ille te læſit; ſiue tuâ, ſi tu læſiſti: ſiue alterutrius, ſi vos inuicem læſiſtis, laboras ſatisfacere & concordare. Cum diabolo autem & Angelis eius, nulla concordia eſt. Ipſi nobis inuident regnum cœlorum. *Quo ceciderunt, ruinas facientes, à nobis implendas.* Miteſcere erga nos omnino non poſſunt. *In cœleſtibus autem dixit habitare dæmones, non in cœlis, ſed in aëre, auium & nubium cœlo. Sic exponente Auguſtino in Serm. Vigiliæ Paſchæ, a Beda citato in hunc locum ep. ad Epheſios.* Sunt iſta ſpiritalia nequitiæ in cœleſtibus, non vbi ſidera diſpoſita effulgent, & ſancti Angeli commorantur, ſed huius aëris infimi caliginoſo habitaculo, vbi & nebula conglobatur: Et tamen ſcriptum eſt: qui operit cœlum nubibus, vbi & aues volitant, & tamen dicuntur volatilia cœli. In his ergo cœleſtibus, non illâ ſuperiore tranquillitate cœleſtium, habitant iſti nequiſſimi ſpiritus, contra quos nobis colluctatio ſpiritalis indicitur: vt deuictis Angelis malis, illo præmio perfruamur, quo Angelis bonis incorrupta æternitate ſociemur. Vnde alio loco, *Epheſ. 2.* Idem Apoſtolus, cùm ſignificaret tenebroſum diaboli Principatum; ſecundùm ſpiritum, inquit, mundi huius, ſecundùm Principem poeſtatis aëris huius, qui nunc operatur in filiis infidelitatis. Quod ergo eſt ſpiritus mundi huius, hoc ſunt rectores mundi: Et ſicut illic expoſuit, quòd dixerit mundum, in filiis infidelitatis; ſic etiam hîc, cùm addidit, tenebrarum harum: & quod ibi ait, principem poteſtatis aëris; hoc iſto loco, in cœleſtibus. Gratias itaque Domino Deo noſtro, qui nos eruit de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum filij Charitatis ſuæ. Ab illis ergo tenebris Euangelica luce diſtincti, & ab illis poteſtatibus ſanguine pretioſo redempti, vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Nam quicumque habetis fidem per dilectionem operantem, miſſus eſt princeps huius mundi foras à cordibus veſtris; ſed forinſecus tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret; Non ergo detis locum diabolo, quacumque ex parte penetrare molienti, ſed qui eum foras miſit, patiendo pro vobis, aduersùs eum, habitet intus in vobis. Cùm vobis ille dominaretur, fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, ſicut filij lucis ambulate aduersùs tenebras, earumque rectores, in matre luce vigilate, & Patrem luminum, de ſinu matris lucis orate. *Tandem epiſt. 49. ad Deo gratias, cùm dixiſſet nec bonis Angelis ſacrificandum; ſic de rectoribus tenebrarum infert:* Quantò ergo pernicioſiùs eſt ſacrificare Dæmoniis, hoc eſt iniquæ ſpiritali creaturæ, quæ in hoc proximo, & caliginoſo cœlo inhabitans, tanquam in aëreo carcere, ſuo prædeſtinata eſt ſupplicio ſempiterno?

S. Auguſt. — Auguſt.

7. *Diabolus corruptor Scripturæ, æmulus Dei, & Simius omnium myſteriorum Diuinorum. De præſcr. cap. 40. in p. ad circa f.*

SEquetur, à quo intellectus interpretetur eorum quæ ad hæreſes faciant. A diabolo ſcilicet, cujus ſunt partes interuertendi veritatem, qui ipſas quoque res ſacramentorum diuinorum, idolorum myſteriis æmulatur. Tingit & ipſe quoſdam, vtique credentes & fideles ſuos; expoſitionem delictorum de lauacro repromittit; & ſi adhuc memini, Mithra ſignat illic in frontibus milites ſuos: celebrat & panis oblationem, & imaginem reſurrectionis inducit, & ſub gladio redimit coronam. Quid quòd & ſummũ Pontificem vnis aliàs vnius nuptiis ſtatuit, habet & virgines, habet & continentes! Ceterùm ſi Numæ Pompilij ſuperſtitiones reuoluamus, ſi ſacerdotalia officia, inſignia, & priuilegia, ſi ſacrificalia miniſteria, & inſtrumenta, & vaſa ipſorum ſacrificiorum, ac piaculorum & votorum curioſitates conſideremus, nonne manifeſtè diabolus moroſitatem illam Iudaïcæ legis imitatus eſt? Qui ergo ipſas res, de quibus ſacramenta Chriſti adminiſtrantur, tam æmulanter affectauit exprimere in negotiis idololatriæ, vtique & idem & eodem ingenio geſtiit, & potuit inſtrumenta quoque diuinarum rerum & ſanctorum Chriſtianorum, ſenſum de ſenſibus, verba de verbis, parabolas de parabolis, profanæ & æmulæ fidei attemperare. Et ideo, neque à diabolo immiſſa eſſe *ſpiritalia nequitiæ*, ex quibus etiam hæreſes veniunt, dubitare quis debet, neque ab idololatria diſtare hæreſes, quum & auctoris & operis eiuſdem ſint; cujus & idololatria.

Epheſ. 6. 12.

DIABOLVS. VII. SCHOLIA.

SEQVETVR, *vt ſcilicet abſque vlla tergiuerſatione reſpondeamus quærenti, vnde hauriatur peruerſa interpretatio & ſenſus corruptus Scripturæ; à diabolo, erroris omnis, mendacij, hæreſis vt & Idololatriæ parente. Alij legunt:* ſed quæritur. *Parum refert ad ſenſum.* CVIVS SVNT PARTES, *proprium diaboli eſt peruertere veritatem, eamque cùm extinguere non poteſt, erroribus infuſcare.* RES SACRAMENTORVM. *Non effectum intelligit, quem ſolus Deus per Sacramenta producit, nempe characterem in aliquibus, in omnibus autem, obice non poſito; gratiam. Sed per res, intelligit materiam, formam, miniſtros, ceremonias, aliaque ad Sacramenta pertinentia, quæ tanquam æmulus Dei, & rerum diuinarum actitator & ſimius, à cultu diuino, & religione, transfert in Idololatriam.* TINGIT. *Baptizat.* CREDENTES, *vt ſacramentum fidei, baptiſmum ſcilicet imitetur.* EXPOSITIONEM, *depoſitionem, ablutionem. Siue vt alij legunt.* Expiationem. REPROMITTIT, *frequens eſt Author in compoſitis, Emphaticè hîc, quaſi certos faciat inculcato promiſſo veniæ delictorum ex baptiſmo ſuo.* MITHRA. *Solem alibi dixi eſſe Perſis, & de eo iam fuſiùs.* SIGNAT, *vt in Confirmationis Sacramento.* PANIS OBLATIONEM. *Euchariſtiæ Sacramentum & ſacrificium Miſſæ.* IMAGINEM RESVRRECTIONIS. *Sacramentum pœnitentiæ, quo ex morte peccati ad vitam gratiæ reſurgimus.* REDIMIT. *Cingit coronam capiti, quam tamen impoſitam vertici, detractamque inſerit gladio; quo teſtetur miles ſe coronam non mereri ante certamen; vt zeletur Paulum dicentem:* nemo coronabitur, niſi qui legitimè certauerit. PONTIFICEM, *Principem Sacerdotum Mi-*

ſbra. VNIS NVPTIIS. *alij,* vnius ſiue vnicis. *Quòd vt apud nos in Sacerdotio polygamos excludimus, & iuxta Paulum exigat*, Epiſcopum vnius vxoris virum. *& hoc ad æmulationem Sacramenti Ordinis.* NVMA. *hunc Aug. Hydromantiæ ſtudioſum notat. Et lib. 2. de* August. *Ciuit. c. 16.* Numa Pompilius qui Romulo ſucceſſit in regnum, quaſdam leges quæ regendæ ciuitati nequaquam ſufficerent, condidiſſe fertur, qui eis etiã August. multa ſacra conſtituit. *Et lib. 7. cap. 34.* Ne admonere ſufficiat, Sacrorum cauſas à Rege Pompilio Romanorum ſacrorum inſtitutore conſcriptas, nec populo, nec Senatui, nec ſaltem ipſis Sacerdotibus innoteſcere debuiſſe. Ipſumque Numam Pompilium curioſitate illicitâ, ad ea dæmonum perueniſſe ſecreta, quæ ipſe quidem ſcriberet, vt haberet vnde legendo commoneretur. Sed ea tamen, cùm Rex eſſet, qui minimè quemquam metueret, nec doceret aliquem, nec delendo, vel quoquo modo conB ſumendo perdere auderet. Ita, quod ſcire neminem voluit, ne homines nefaria doceret; violare autem timuit, ne Deos iratos haberet, obruit vbi tutum putauit: ſepulcro ſuo propinquare aratrum poſſe non credens. *Supra dixerat Terentium Bubulcum, aratrum traiiciendo eruiſſe libros Numæ, detuliſſe ad Prætorem, ab illo ad Senatum latos, lectiſque cauſis, Senatus Edicto, igni traditos.* Senatus autem, cùm Re- August. ligiones formidaret damnare maiorum. Et ideo Numæ aſſentiri cogeretur, illos tamen libros tam pernicioſos eſſe iudicauit, vt nec obrui rurſus iuberet, ne humana curioſitas, multò vehementiùs, rem iam proditam quæreret, ſed flammis aboleri nefanda monimenta: vt quia iam neceſſe exiſtimabant ſacra illa facere, tolerabiliùs erraretur, cauſis eorum ignoratis, quàm cognitis ciuitas turbaretur. PIACVLORVM, *ſacrificiorum expiationis vel C criminum, quæ piacula grandia ſuperſtitioſè vocabant.* MOROSITATEM, *ſarcinam & multitudinem ceremoniarum legalium prægrauantem.* DE QVIBVS, *quibus.* SANCTORVM, *rerum Sanctarum, Sacramentorum ſcil. & rerum Sacramentalium.* ÆMVLA. *Aduerſa.* ATTEMPERARE, *accommodare, configurare, conformare.* SPIRITALIA NEQVITIÆ, *artes malitia diabolica. De ſpiritalibus nequitia, vide dicta Scholio præcedenti.* AVCTORIS, *diaboli,* OPERIS. *Fallacis & diabolici.* CÆTERVM, *cùm diabo-*

A *lus omnia diuina & Sacra vt Dei inuidus, eiuſque in omnibus æmulus imitetur, vt qui ab exordio mundi diuinitatem ambiit, fieri volens ſimilis altiſſimo, inde ſemper negotium idololatriæ, fallaciæ, hæreſiſque promouit; vt à vera Religione ad idololatriam & hæreſim adduceret, & pro Deo coleretur procurauit. Non ergo colendus eſt vt Deus, ſed vt Dei æmulus conſpuendus.*

Aug. 8. de Ciuit. c. 16. Cùm ex Apuleio Platonico retuliſſet, dæmones humanis perturbationibus commoueri, eoſque definiſſet, concluſiſſetque eſſe miſera animalia; eis proinde ſacrificandum non eſſe conſicit capite ſequenti. Ita ergo cap. 16. De moribus dæmonum cùm S. August. idem Platonicus loqueretur, dixit eos eiſdem quibus homines perturbationibus agitari, iniuriis; obſequiis, doniſque placari, gaudere honoribus, diuerſis Sacrorum ritibus oblectari, & in eis ſi quid neglectum fuerit commoueri, &c. breuiter autem B eos definiens, ait, dæmones eſſe genere animalia, animo paſſiua, mente rationalia, corpore aërea, tempore æterna, &c. *Tum ſingula carpit Aug.* quòd genere ſunt animalia, non eſt magnum: quia hoc ſunt & pecora: *aduerto ego apud Ezech. Cherub. dici & pingi animalia myſtica* quòd mente rationalia, non S. August. eſt ſupra nos, quia ſumus & nos: quòd tempore æterna, quid boni eſt, ſi non beata? melior eſt enim temporalis fœlicitas, quàm miſera æternitas. quòd animo paſſiua, quomodo ſupra nos eſt? quando & nos hoc ſumus: nec ita eſſet, niſi miſeri eſſemus. quòd corpore aërea quanti æſtimandum eſt, cùm omni corpori præferatur animæ qualiſcumque natura? Et ideo religionis cultus qui debetur ex animo, nequaquam debetur ei rei quæ inferior eſt animo. *Et cap. 17. ſic concludit.* Omnem motum cor- S. August. dis & ſalum mentis, omneſque turbellas & tempeſtates animi, quibus dæmones æſtuare atque fluC ctuare aſſerit, nos vera religio deponere iubet. Quæ igitur cauſa eſt, niſi ſtultitia? Errorque miſerabilis, vt ei te facias venerando humilem, cui te cupias eſſe viuendo diſſimilem: & religione colas, quem imitari nolis, cùm religionis ſumma ſit imitari quẽ colis. *Imitari porrò noluit Deum in bonitate, nec colere in veritate in qua non ſtetit, ſicut Seraphim, ſed cecidit Lucifer & Cherubim; qui pro Deo coli voluit in terris, qui verum & vnum Deum colendum, cum Angelis Dei adorare noluit in cœlis.*

8. *Diabolus æmulus Dei ſuos habet Martyres, & patientes. V. Verbum Patientia Gentilium.*

9. *Dæmones oraculorum & medicinarum fallacium authores. de An. cap. 46. in f.*

DE oraculis etiam ceteris, apud quæ nemo dormitat, quid aliud pronuntiabimus, quàm dæmoniacam eſſe rationem eorum ſpirituum, qui jam tunc in ipſis hominibus habitauerint, vel memorias eorum affectauerint ad omnem malitiæ ſuæ ſcenam in iſta æquè ſpecie diuinitatem mentientes, eâdemque induſtriâ etiam per beneficia fallentes medicinarum, & admonitionum, & prænunciationum, quæ magis lædant juuando, dum per ea quæ juuant, ab inquiſitione veræ diuinitatis abducunt, ex inſinuatione falſæ. & vtique non clauſa vis eſt, nec ſacrariorum circumſcribitur terminis; vaga & peruolatica, & interim libera eſt. quo nemo dubitauerit, domus quoque dæmoniis patere, nec tantùm in adytis, ſed in cubiculis homines imaginibus circumuenire.

10. *Et Apol. cap. 22. in m. ad f.*

OMnis ſpiritus ales. hoc & angeli & dæmones. igitur momento vbique ſunt. totus orbis illis locus vnus eſt, quid vbi geratur tam facilè ſciunt, quàm enuntiant. velocitas, diuinitas creditur, quia ſubſtantia ignoratur. ſic & auctores interdum videri volunt eorum, quæ annuntiant. & ſunt planè malorum nonnunquam, bonorum tamen nunquam. diſpoſitiones etiam Dei, & tunc prophetis concionantibus exceperunt, & nunc lectionibus reſonantibus carpunt. ita & hinc ſumentes quaſdam temporum ſortes, æmulantur diuinitatem,

dum furantur diuinationem. In oraculis autem, quo ingenio ambiguitates temperent in euentus, ſciunt Crœſi, ſciunt Pyrrhi. Ceterùm teſtudinem decoqui cum carnibus pecudis Pythius eo modo renuntiauit, quo ſupra diximus. momento apud Lydiam fuerat. Habent de incolatu aëris, & de vicinia ſiderum, & de commercio nubium cœleſtes ſapere paraturas, vt & pluuias, quas jam ſentiunt, repromittant. Benefici planè & circa curas valetudinum. lædunt enim primò, dehinc remedia præcipiunt, ad miraculum noua, ſiue contraria, poſt quæ deſinunt lædere, & curaſſe creduntur. Quid ergo de ceteris ingeniis, vel etiam viribus fallaciæ ſpiritalis ediſſeram? phantaſmata Caſtorum, & aquam cribro geſtatam, & nauem cingulo promotam, & barbam tactu irrufatam; vt numina lapides crederentur, & Deus verus non quæreretur.

DIABOLVS IX. ET X. SCHOLIA.

A APVD QVÆ, *ad quæ captanda nemo ſomniat. Agebat de oraculis & præſagiis captis ex ſomniis, de quibus ſuo loco dicemus, & aliquid ſuprà attigimus num. 5. vbi de Naſammonis & Celtis.* DÆMONIACAM RATIONEM, *fallaciam & artem ſpirituum malignorum.* IAM TVNC, *dum viuerent homines.* MEMORIAS AFFECTAVERINT, *ſtuduerint memoriam mortuorum excitare in animis dormientiũ.* AD SCENAM; *vt actitarent, quaſi in theatro omne genus fallaciæ diabolicæ.* SPERIR, *vt non tantùm in ſacrificiis & idolis, ſed in oraculis & præſagiis datis ſomniantibus, opinionem diuinitatis ſibi apud homines parerent, cùm Oracula, vel rerum occultarum, vel futurarum in ſomnis panderent.* PER BENEFICIA, *ſic ſæpè animi ægritudinem, per valetudinem corporis* B *reſtitutam procurant dæmones, & à Deo vero inquirendo, qui ſolus verè vt vitæ, ſic ſanitatis author eſt,* Qui ſanat omnes infirmitates tuas, qui redimit de interitu vitam tuam; *Ad dæmones, per idololatricam ſuperſtitionem ſciſcitandos, tanquam Deos abducunt.* NON CLAVSA. *Monumentis mortuorum, quorum memorias, id eſt monumenta, multi conſulunt, nec templorum adytis, nec ſacellorum terminis concluditur vis diabolica. Aërei ſunt dæmones vndequaque liberè circumuolitant.* QVO NEMO, &c. *Vt nemo dubitet, patere priuatas cuiuſque domus & cubilia illuſioni dæmonum, qui Phantaſticis imaginibus decipiunt homines, vel in ſtatuis & idolis, diiſque laribus & penatibus illudant idololatris. De huiuſmodi Oraculis, ſic Aug. lib.* C *8. de Ciuit. cap. 16. iuxta Apuleium:* Inter cætera etiã dicit ad eos pertinere diuinationes Augurum, Aruſpicum, Vatum, atque ſomniorum: ab his quoque eſſe miracula Magorum. *Quomodo autem dent oracula, aliquando vera, plerumque falſa, ex Aug. ſubiiciam ſequenti Scholio, cùm literam expoſuero.*

S. Auguſt.

10. OMNIS SPIRITVS. *Angelus, ſiue bonus, ſiue malus, aliger eſt. vnde & in ſcriptura Cherubim alati deſcribuntur, ob velocitatem omni alite perniciorem.* ET ANGELI. Qui facis Angelos tuos ſpiritus. ET DÆMONES: Spiritus nequam à Domino. VBIQVE SVNT. *Crudè nimis dictum, ſoli enim immenſo Deo vbique eſſe conuenit, Angeli autem* D *boni, & mali, ſphæram habent ſuo Ordini & gradui præſcriptam, ſicque deſinitam, vt ſic ſint in vno loco, vt eſſe ſimul non poſſint in altero. Sed, vbique, dixit; quòd citiſſimè ab vno loco tranſuolare poſſint in alium. De Deo autem ſolo ſcriptura dicit;* Quo ibo à ſpiritu tuo? &c. *Et de Spiritu Sancto:* Spiritus Domini repleuit orbem terrarum. SVBSTANTIA IGNORATVR. *Cuius eſt tanta velocitas.* BONORVM NVNQVAM. *Saltem bono fine, quem præ malitia & & inuidia hominum numquam intendunt; licet Deo ſic volente, & vtente eorum miniſterio, & bonos euentus non tantùm nuntiare, ſed & efficere poſſint.* ET TVNC. *In veteri Teſtamento.* ET NVNC. *Dum in Eccleſia recitantur.* TEMPORVM SORTES. *Caſus pro diuerſitate temporum futuros; de quibus Pſaltes:* In manibus tuis ſortes meæ. *Alij legunt,* Tempora mea. FVRANTVR. *Quia proprium Dei vſurpant, cui futura præſentia ſunt, etiam occultiſſimæ cogitationes futuræ; ſic fatente Pſalmiſtâ:* Intellexiſti cogitationes meas de longè, &c. Et omnes vias meas præuidiſti, &c. Ecce Domine tu cognouiſti omnia nouiſſima & antiqua. TEMPERENT IN EVENTVS. *Circa futura, ſemper ambigua dant oracula; tum quòd certi non ſint, maximè circa contingentia, ex hominis libertate pendentia, tum vt vtrinque poſſint famoſum mendacij nomen euadere. Furunculis autem rectè comparat, occulta in obſcuro ſuſſurantibus.* SCIVNT CROESI. *Videndus Euſeb. lib. 5. De Præp. Euang. c. 10. Hoc fuit oraculum ab Apolline delphico datum Crœſo, qui regnum Lydiæ à prædeceſſoribus acceptum, pietate in Apollinem tueri volens, eius Delphicum templum auro, argentóque, ſupra omnia templa diuùm ornauerat; Apollinem ergo conſulens ſuper exitu belli ſuſcepti contra Perſas, hoc reſponſum accepit.*

Intrepidus ſi Crœſus Halym tranſmiſerit amnẽ,
Imperium perdit magnũ regnumque ſuperbum.

Perdo, enim, Verbum ambiguum eſt. SCIVNT PYRRHI. *Oraculum Apollinis Pythij ambiguum refert Ennius.* Aio te Æacida Romanos vincere poſſe. *Quòd ab Ennio confictum, notat Minutius Felix, quòd iam tum Apollo, verſificare deſiiſſet. Auguſtinus lib. 3. de Ciuit. c. 17.* Accitus etiam à Tarentinis Aug. C Pyrrhus Rex Græciæ, tunc ingenti gloria celebratus, Romanorum hoſtis effectus eſt: cui ſanè de rerum futuro euentu conſulenti ſatis vrbanè Apollo ſic ambiguum oraculum edidit, vt è duobus, quidquid accidiſſet, diuinus haberetur. Ait enim: dico te Pyrrhe, vincere poſſe Romanos. Atque ita ſiue Pyrrhus à Romanis, ſiue Romani à Pyrrho vincerentur, ſecurus fatidicus expectaret euentum. Quæ tunc & quàm horrenda vtriuſque exercitus clades? in qua tamen ſuperior Pyrrhus extitit, vt iam poſſet Apollinem pro ſuo intellectu prædicare diuinum: niſi proximè alio prælio Romani abſcederent ſuperiores. TESTVDINEM DECOQVI. *Ad Crœſum refert; qui cum carne agni clam, vt refert Herodotus, coxerat teſtudinem, quod Apollo Pythius, id. dæmon, qui momento temporis Lydiam tranſuolarat, per Pythoniſſam reuelauit.* HABENT SAPERE. *Poſſunt ſcire, & præſcire diſpoſitiones elementorum, paratasque pluuias, aliaque metheora prænunciant.* VALETVDINVM. *Morborum, quos arte diabolicâ procurant, eóſdemque curant; & vt famam miraculi ſibi concilient, per noua, vel etiam contraria morbis remedia, maleficium tollunt; & dum ceſſant vexare, morbum curaſſe videntur.* INGENIIS. *Artibus.* PHANTASMATA CASTORVM. *Valerius Maximus libro 1. cap. 8.* Caſtorem, *inquit*, & Pollucem pro Imperio populi Romani excubuiſſe cognitum eſt; quòd ad lacum Iuturnæ,

ſuum, equorumque ſudorem abluere viſi ſunt. *Videndus de eadem apparitione Dionyſius lib. 6. Antiq. Et Florus lib. 2. cap. 12. lib. 3. c. 3. Et Minutius:* Teſtes equeſtrium fratrum in lacu ſicut ſe oſtenderant, ſtatuæ conſecratæ; qui anheli, ſpumantibus equis atque fumantibus, de Perſe victoriam, eadem die qua vicerant, nuntiauere. *Caſtores, Croeſos, Pyrrhos, de more, in plurali, pro ſingulari poſuit.* AQVAM CRIBRO *Tuſcia Virgo Veſtalis fuit; de qua Valer. libro 8. c. 1. Plin. lib. 28. cap. 22. Dion. lib. 2. & noſter. Aug. lib. 10 de Ciuit. c. 16. de hac, & alia muliercula Claudia dicta, ſic habet:* Quòd natum, qua ſimulacrum matris Phrigiæ, *Idæ*, vehebatur, tantis hominum boumque conatibus immobilem redditam, vna muliercula, zona alligata, ad ſuæ pudicitiæ teſtimonium, mouit & traxit? Quòd virgo Veſtalis, de cuius corruptione quæſtio vertebatur, aquâ impleto cribro de Tiberi, neque profluente, abſtulit controuerſiam, &c. *Mulierculam dixit Aug. vt diſtinguat eam à Veſtali, hæc cùm impudica haberetur ob nimium corporis cultum, rogauit deam vt hoc pacto ſuam probaret caſtitatem. Quæ ibidem, arti dæmonum imputat.* BARBAM IRRVFATAM. *Vide Sueto. in vita Neronis c. 1. Vbi ait, L. Domitium authorem originis Ænobarbi, reuertentem rure obuiam habuiſſe duos formâ venuſtiore iuuenes, qui ei iuſſerunt, vt Senatui & populo victoriam certam nuntiaret; in cuius fidem, genas mentumque prius nigrum, ſæpius vtrimque demulcendo, in rutilum æneumque colorem commutarunt, vnde poſtea, & eius poſteri barba rufâ fuerunt. Vero ſimile, tunc duos dæmones, Caſtorem & Pollucem fuiſſe mentitos. Quibus ſimilibuſque portentis, diabolus idola ſaxea pro diis & numinibus haberi fecit, vt Dei veri cultum in ſuum transferret. De artibus & fallaciis dæmonum toto hoc capite recenſitorum à Tertulliano, doctè tractat Aug. lib. de diuinatione dæmonum cap. 4. 5. & 6.* Quantùm, inquit, valeat aëris elementum, quo eorum, *dæmonum*, corpora, *aſſumpta non informata*, præualent, ad multa viſibilia inuiſibiliter molienda, mouenda, mutanda, atque verſanda, longum eſt nunc demonſtrare; & puto quòd vel mediocriter facilè occurrat. Quæ cùm ita ſint, primùm ſciendum eſt, quoniam de Diuinatione dæmonum quæſtio eſt, illos ea plerumque prænuntiare, quæ ipſi facturi ſunt. Accipiunt enim ſæpè poteſtatem, & morbos immittere, & ipſum aërem vitiando morbidum reddere, & peruerſis, atque amatoribus terrenorum commodorum malefacta ſuadere: de quorum moribus certi ſunt, *probabiliter ſcilicet, agnita etiam præſenti tēperamenti diſpoſitione.* Quòd ſint eis talia ſuadentibus conſenſuri. Suadent autem miris & inuiſibilibus modis, per illam ſubtilitatem ſuorum corporum, corpora hominum non ſentientium penetrando, ſeſeque cogitationibus eorum, per quædam imaginaria viſa miſcendo, ſiue vigilantium, ſiue dormientium. Aliquando autem non quæ ipſi faciunt, ſed quæ naturalibus ſignis futura prænoſcunt, quæ ſigna in hominum ſenſus venire non poſſunt, ante prædicunt, &c. Aliquando & hominum diſpoſitiones, non ſolùm voce prolatas, verum etiam cogitatione conceptas, cùm ſigna quædam ex animo exprimuntur in corpore, totâ facilitate perdiſcunt: *Quod licet aſſuetâ modeſtiâ, ſe audacius aſſeueraſſe dicat, quod occultiſſimum erat, lib. 2. Retract. c. 30. ſubiicit tamen, peruenire iſta ad notitiam dæmonum per nonnulla etiam experimenta compertum eſſe.* Atque hinc etiam multa futura prænuntiant, aliis videlicet mira, qui iſta diſpoſita non nouerunt, &c. Hac atque huiuſmodi facultate, *acuti ſenſus, potiùs quàm aërei corporis.* Multa dæmones futura prænuntiant, cùm tamen ab eis longè ſit altitudo illius Prophetiæ, quam Deus per Sanctos Angelos, & Prophetas operatur: nam ſi quid de illa Dei diſpoſitione prænuntiant, audiunt vt prænuntient: & cùm ea prædicunt, quæ inde audiunt, non fallunt, neque falluntur: veraciſſima enim ſunt Angelica & Prophetica oracula, &c. Nec obeſſe aliquid, *ſupple creditur*, Imo etiam prodeſſe, ad maiorem notitiam famamque veritatis, cùm de illa etiam hi, quidquid nouerunt, dicunt, qui ei peruerſis moribus contradicunt. In cæteris autem prædictionibus ſuis dæmones plerūque & falluntur, & fallunt. Falluntur quidem, quia cùm ſuas diſpoſitiones prænuntiant, ex improuiſo deſuper aliquid iubetur, quod eorum conſilia cuncta perturbet: velut ſi aliquid diſponant quilibet homines quibuslibet poteſtatibus, quod non prohibituros ſuos præpoſitos arbitrantur, idque facturos ſe eſſe promittant, &c. Sed ne apud cultores ſuos pondus authoritatis amittant, id agunt, vt interpretibus ſuis, ſignorumque ſuorum coniectoribus culpa tribuatur, quando vel decepti fuerint, vel mentiri, &c. *Tandem & dæmones ex Prophetarum oraculis edocti, ſua propria oracula ceſſatura, ex ambitione diuinitatis prædixerunt. Sic ibid. Aug. cap. 7.* Quid mirum ſi iam eminente Templorum aut ſimulacrorum euerſione, quam Prophetæ Dei ſummi, tantò ante prædixerant, Serapis dæmon alicui cultorum ſuorum hoc de proximo prodidit, vt ſuam quaſi diuinitatem, *ex diuinatione ſcilicet, futuri captatam*, recedens vel fugiens commendaret.

Auguſt. — Auguſt. — S. Auguſt. — S. Auguſt.

11. Dæmones vt plures in vno corpore Magdalenæ, ſic plures animæ in eodem eſſe poſſunt. De An. Cap. 25. circa f.

SI qui, vt Plato, perinde non putat duas animas in vnum conuenire; ſicut nec corpora, ego illi non modò duas animas in vnum congeſtas oſtendiſſem, ſicut & corpora in fœtibus, verum & alia multa cum animâ conſerta, dæmonis ſcilicet, nec vnius, vt in Socrate ipſo; verum & ſeptenarij ſpiritus, vt in Magdalena; & legionarij numeri, vt in Geraſeno, quò faciliùs anima cum anima conſeretur ex ſocietate ſubſtantiæ, quàm ſpiritus nequam ex diuerſitate naturæ. Luc. 8. 2. Marc. 16. 9. Marc. 5. 8. & 9.

DIABOLVS. XI. SCHOLIA.

SI QVI. *Si quis ſit Platoni ſimilis, aut Chryſippo, vel Ammonio Platonico, qui duas animas negant ſimul eſſe poſſe in eodem corpore. ſicut nec duo corpora ſimul eſſe poſſunt.* IN FOETIBVS. *Duo ſic facilè corpora ſunt ſimul, & ſine portento, & penetratione quantitatum; fœtus enim in matris vtero continetur.* ALIA MVLTA. *Aëria ſcilicet & ſubtilia dæmonum corpora, non tantùm vnius, vt hic ait, de dæmone Socratis, ſed ſeptem, vt de Magdalena legitur, & in illo Geraſeno, de quo legionem dæmonum expulit*

Chriſtus. NVMERI. *Legio 6666. militibus conſtabat. Ex Liuio tamen libro. 7. de Bello Maced. ſingulæ legiones Romanæ quina millia & quadragenos, ſingulæ habebant. Ex Varrone lib. 4. de lingua Latina, dicta legio, quòd milites viritim legi ſolerent. Legionem porro diuidit in decem cohortes; Cohortem in quinque manipulos: manipulum, in viginti quinque milites. Angeli autem, vt & dæmones in Scriptura militiam conficiunt. Et à mundi exordio,* Factum eſt prœlium magnum in cœlo: Michaël & Angeli eius prœliabantur cum dracone, & draco pugnabat & Angeli eius. &c. *Apoc. 12. 7. De Magdalena, quamquam Auguſtinus*

S. Auguſt.

videatur dubitare, an fuerit illa peccatrix, quæ fuit ſoror Lazari, tract. 49. in Io. vbi ait: Ecce ipſa ſoror Lazari, ſi tamen ipſa eſt, quæ pedes Domini vnxit vnguento, & terſit capillis ſuis quos lauerat lacrymis; meliùs ſuſcitata eſt, quàm frater eius de magna malæ conſuetudinis mole eſt liberata; erat enim famoſa peccatrix; & de illa dictum eſt, dimittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multùm. *Tamen lib. 2. de conſenſu Euang. c. 79. ſine dubio eandem eſſe aſſerit his verbis, cùm de Simone rem dubiam reliquiſſet, an fuiſſet ille idem Phariſæus, de quo*

S. Auguſt.

Luc 7. qui & Leproſus Io. 11. fuiſſe dicitur: Nihil aliud intelligendum arbitror, niſi, non quidem aliam fuiſſe mulierem, quæ peccatrix tunc acceſſit ad pedes Ieſu, & oſculata eſt, & lauit lacrymis & terſit capillis, & vnxit vnguento, cui Dominus adhibitâ ſimilitudine de duobus debitoribus ait, dimiſſa eſſe peccata multa, quoniam dilexit multùm, ſed eandem Mariam bis hoc feciſſe: ſemel ſcilicet quod Lucas narrauit, cum primò accedens cum illa humilitate, & lacrymis, meruit peccatorum remiſſionem. Nam hoc & Ioannes, quamuis non ſicut Lucas quemadmodum factum eſſet narrauerit, tamen ipſam Mariam commendans commemorauerit, cùm iam de Lazaro reſuſcitando cœpiſſet loqui, antequam veniret in Bethaniam. Quod ita ibi narrat: erat autem quidam, inquit, languens Lazarus in Bethania, de Caſtello Mariæ & Marthæ ſororis eius. Maria autem erat quæ vnxit Dominum vnguento, & exterſit pedes eius capillis ſuis, cuius frater Lazarus infirmabatur. Hoc dicens Ioannes, atteſtatur Lucæ, qui hoc in domo Phariſæi cuiuſdam Simonis factum eſſe narrauit. Iam itaque hoc Maria fecerat. Quod autem in Bethania rurſus fecit, aliud eſt, quod ad Lucæ narrationem non pertinet, ſed pariter narratur à tribus, Ioanne ſcilicet, Mathæo, & Marco. *Caeterùm, cùm Luc. 7. primam Chriſti apud Simonem Phariſæum, per Magdalam vnctionem deſcripſiſſet cap. 7. 37. Statim orditur cap. 8. his verbis vt eandem notet peccatricem:* Et factum eſt deinceps, & ipſe iter faciebat per ciuitates & Caſtella, prædicans & euangelizans regnum Dei: & duodecim cum illo, & mulieres aliquæ, quæ erant curatæ à ſpiritibus malignis & infirmitatibus: Maria quę vocatur Magdalene, de qua ſeptem dæmonia exierāt. *Marc. autem 16. 9. vbi de Chriſti reſurrectione, & apparitionibus:* Surgens autem manè primâ Sabbati, apparuit primò Mariæ Magdalene, de qua eiecerat ſeptem dæmonia. *Quod & notauit Aug. lib.*

S. Auguſt.

3. de Conſenſu Euang. cap. 24. circa f. Poſteaquam commemorauit eas, *Mulieres pias*, trementes, & pauentes exiſſe à monumento. & nemini quicquam dixiſſe, adiunxit, quòd reſurgens Dominus apparuerit manè primâ Sabbathi, primò Mariæ Magdalenæ, de qua eiecerat ſeptem dæmonia. GERASENO *Marc. 5. 1. in regione Geraſenorum hunc dæmoniacum curatum refert. Interrogatus autem dæmon à Chriſto, verſu 9.* Quod tibi nomen eſt? & dicit ei: Legio mihi nomen eſt, *Syr. Legio eſt nomen noſtrum*, quia multi ſumus. QVÆ FACILIVS. *Sic in rem concludit Tertul. Vt, inquit, ex his exemplis intelligas faciliùs duas animas humanas ſimul in vno corpore commiſceri, propter ſocietatem & ſimilitudinem eiuſdem naturæ ſpecificæ, quàm ſpiritus tot dæmonum, ab humano ſpiritu naturâ diuerſos in eodem poſſeſſo commorari. Myſticè de hoc Geraſeno dæmoniaco Aug. to. 4. lib. 2. qq. Euang. q. 13.* Quòd in regione Geraſenorum curauit Dominus eum, in quo erat legio dæmonum; ſignificatæ ſunt Gentes quæ multis dæmonibus ſeruiebant. Quòd ſine veſtimento erat, non habebat fidem. Quòd in domo non habitabat, in conſcientia ſua non requieſcebat. Quòd in monumentis manebat, in mortuis operibus, hoc eſt peccatis delectabatur. Quòd autem compedibus ferreis & cathenis ligabatur, ſignificat graues & duras leges Gentium, quibus & in eorum republica peccata cohibentur. Quòd etiam vinculis talibus diruptis agebatur à dæmonio in Eremum, ſignificat quòd etiam ipſis tranſgreſſis legibus, ad ea ſcelora cupiditate ducebatur, quæ iam vulgarem conſuetudinem excederent. Quòd autem in porcos paſcentes in montibus dæmonia ire permiſſæ ſunt, ſignificat immundos & ſuperbos homines, quibus dæmonia dominantur per idolorum cultus. Quòd autem in ſtagnum præcipitati ſunt, ſignificat quòd iam clarificata eſt Eccleſia, & liberato populo Gentium à dominatione dæmoniorum, in abditis agant ſacrilegos ritus ſuos, qui Chriſto credere noluerunt, cæca & profunda curioſitate ſubmerſi. Quòd autem paſtores porcorum fugientes iſta nuntiauerunt, ſignificat quoſdam etiam primates impiorum, quamquam Chriſtianam legem fugiant, potentiam tamen eius, per Gentes, ſtupendo & mirando prædicare. Quòd Geraſeni prodeant videre quod factum eſt, &c. Et rogant Ieſum vt ab eis diſcederet, magno timore perculſi; ſignificat multitudinem vetuſta ſua vita delectatam, honorare quidem, ſed nolle pati Chriſtianam legem, dum dicunt quòd eam implere non poſſint, admirantes tamen fidelem populum à priſtina perdita conuerſatione ſanatum. Quòd ille cupit iam eſſe cum Chriſto, & tamen dicitur ei, redi in domum tuam, & enarra quanta tibi fecit Deus; ex illa Apoſtoli ſententia rectè poteſt intelligi, cùm ait, cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto; multò magis optimum: manere in carne neceſſarium propter vos. Vt ſic quiſque intelligat, poſt remiſſionem peccatorum, redeundum ſibi eſſe in conſcientiam bonam, & ſeruiendum Euangelio propter aliorū etiam ſalutem: vt deinde etiam cum Chriſto requieſcat, ne cum præproperè iam vult eſſe cum Chriſto, negligat miniſteriū prædicationis fraternę redēptioni accōmodatum. *Hactenus Auguſtinus.*

12. *Diabolus eſt dominus & Pater malorum, & Zizaniorum Author. de An. Cap. 16. inf.*

AT quum dicit: [a] *Fuimus aliquando naturâ filij iræ*, irrationale indignatiuum ſuggillat, quòd non ſit ex ea natura quæ à Deo eſt, ſed ex illa quam diabolus induxit, Dominus & ipſe dictus ſui ordinis, [b] *Non poteſtis duobus dominis ſeruire.* pater & ipſe cognominatus, [c] *Vos ex*

[a] Epheſ. 2. 3.
[b] Math. 6. 24.

diabolo patre eſtis. Ne timeas & illi proprietatem naturæ alterius adſcribere, poſterioris & adulteriç, quem legis auenatum, ſuperſeminatorem, & frumentariç ſegetis nocturnum interpolatorem. c Io. 8. 44. Math. 13. 25.

DIABOLVS. XII. SCHOLIA.

CVM DICIT. *Epheſ. ſcilicet 2. 3.* Eramus naturâ filij iræ ſicut & cæteri. SVGGILLAT. *Reprehendit appetitum inferiorem iraſcibilem, contrà rationem inſurgentem, eique ex pœna peccati originalis per diabolum inuecti dominantem, quem rationi Deus ab initio ſubiecerat.* SVI ORDINIS. *Sibi ſubiectis dominans peccatoribus; vel reſpicit ordinem hierarchicum, quem diaboli ſeruant, vt & probat ex Mathæi 6. 24.* Nemo poteſt duobus Dominis ſeruire; *diabolo, præſidi auaritiæ & cupiditatis, & Deo Domino liberali.* PATER ET IPSE. *Diabolus ſcilicet, non tantùm Dominus, ſed & Pater in ſcriptura dicitur. Nec eſt quòd quis timeat eum naturæ corruptæ autorem dicere propriè, id eſt in quantum corruptæ, quem nouimus ex parabola Euangelij poſteriorem Deo optimo* B *boni ſeminis naturæ & gratiæ ſeminatore ſuperſeminatorem zizaniorum, quibus frumentariam ſegetem interpolauit & deprauauit. Vt habes Math. 13. 25.* Cùm dormirent homines venit inimicus eius, & A ſuperſeminauit zizania in medio tritici, & abiit. *Quem inimicum ipſe Chriſtus diabolum eſſe dixit verſu 39.* Inimicus qui ſeminauit ea, eſt diabolus. *De filiis iræ naturâ præter alibi dicta, hæc breuiter, Lector, accipe ex Aug. in Pſal. 52.* Vindicta primi peccati, *à diabolo ſuggeſti*, Ipſa vocatur ira Dei, quæ de iudicio Dei venit: vnde Dominus de non credente ait: ſed ira Dei manet ſuper eum. Cum ira enim Dei mortales naſcimur. Vnde dicit Apoſtolus, fuimus & nos aliquando, &c. Quid eſt naturâ filij iræ? niſi quia portauimus nobiſcum pœnam primi peccati. *Expreſſius autem ad mentem Tertull. Aug. lib. 1. retract. c. 15* Si quæritur quomodo accipiamus quod ait Apoſtolus: fuimus & nos naturâ filij iræ, ſicut & cæteri: reſpondemus naturam in his verbis meis me intelligi voluiſſe illam, quæ propriè natura dicitur, in qua ſine vitio creati ſumus. Nam iſta propter originem natura appellatur, quæ origo vtique habet vitium, quod eſt contra naturam. S. Auguſt. S. Auguſt.

13\. *Diabolus Aſtronomiam, incantationes, & metalla homini oſtendit. 1. De cultu fœm. cap. 2. à p.*

CVm & materias quaſdam benè occultas, & artes pleraſque non benè reuelatas, ſeculo multò magis imperito prodidiſſent ſi quidem & metallorum operta nudauerant, & herbarum ingenia traduxerant, & incantationum vires prouulgauerant, & omnem curioſitatem, vſque ad ſtellarum interpretationem, deſignauerant propriè & quaſi peculiariter fœminis inſtrumentum iſtud muliebris gloriç contulerunt.

DIABOLVS. XIII. SCHOLIA.

BENE OCCVLTAS. *Ex Dei prouidentia, iuſtè, & ad hominis ſalutem in terra ſinu latentes.* NON BENE REVELATAS. *A dæmonibus ſcilicet deceptoribus hominum.* MAGIS IMPERITO. *Minùs erudito quàm nunc.* PRODIDISSENT. *Detexiſſent.* OPERTA. *Minas & venas auri argentique ſub terra defoſſas.* HERBARVM INGENIA. *Proprietates & naturas.* TRADVXERANT. *Ex occulto in vſum publicum eduxerant.* PROVVLGAVERANT. *Alij legunt minùs ſcitè* Promulgauerant. CVRIOSITATEM. *Vox pertinens ad ſecreta curio*C*ſiora magiæ. Vnde Aug. Ep. 5. ad Marcellinum:* Illud, ſi ſapiunt, attendant, qui magicas artes non niſi pro fœlicitate terrena vel damnabili curioſitate conquirunt. STELLARVM INTERPRETATIONEM. *Non ſolùm nominum earum, ſed & proprias cuiuſque influentias, maximè circa Aſtrologiam iudiciariam, quâ contingentia prædicere præſumunt Magi.* PECVLIARITER. *Quaſi proprium mulierum peculium, ſcil. ſupellectilem & mundum muliebrem, ex lapillis, armillis, murenulis, coloribus, aliiſque huiuſmodi vanitatibus inſtructum.* S. Auguſt.

14\. *Diabolus per Magos aut aliter mira operans, & eadem quæ dij Gentium, probat ſe eis ſimilem ex operationis ſimilitudine. Apol. cap. 23. in p.*

POrrò ſi & magi phantaſmata edunt, & iam defunctorum infamant animas, ſi pueros in eloquium oraculi elidunt, ſi multa miracula circulatoriis præſtigiis ludunt, ſi & ſomnia immittunt, habentes ſemel inuitatorum angelorum & dæmonum aſſiſtentem ſibi poteſtatem, per quos & capræ, & menſæ diuinare conſueuerunt; quanto magis ea poteſtas de ſuo arbitrio, & pro ſuo negotio ſtudeat totis viribus operari, quod alienæ præſtat negotiationi? aut ſi eadem & Angeli & dæmones operantur quæ & dij veſtri, vbi eſt ergo præcellentia diuinitatis, quam vtique ſuperiorem omni poteſtate credendum eſt? Non ergo digniùs præſumetur ipſos eſſe, qui ſe Deos faciant, cùm eadem edant, quæ faciant Deos credi, quàm pares angelis & dæmonibus, Deos eſſe? Locorum differentia diſtinguitur, opinor, vt à templis Deos æſtimetis, quos alibi Deos non dicitis: vt aliter dementire videatur, qui ſacras turres peruolat, aliter qui tecta viciniæ tranſilit: & alia vis pronuntietur in eo qui genitalia vel lacertos, alia, qui ſibi gulam proſecat. Compar exitus furoris, & vna ratio eſt inſtigationis. Sed hactenus verba, iam hinc demonſtratio rei ipſius, quâ oſtendemus vnam eſſe vtriuſque nominis qualitatem.

DIABOLVS. XIV. SCHOLIA.

PHANTASMATA EDVNT. *Fictis imaginibus ludificant.* INFAMANT ANIMAS. *Id eſt euocant ex inferis, & famam ſæpè mortuorum infuſcant dum eis crimina imputant, quæ ex phantaſmatibus mortuorum, ore fictitio eliciunt. Alij legunt,* inclamant. *De quibus ipſe Tertull. lib. de Anima c. 57.* In illa alia ſpecie magiæ, quæ iam quieſcentes animas euellere ab inferis creditur, & conſpectui exhibere, non alia fallaciæ vis eſt operatior ſanè, quia & phantaſma præſtatur, & corpus adfingitur. ELIDVNT. *De oraculis elicitis per pueros ad terram eliſos velut exanimes, paulò poſt tamen velut è morte, ſomno, vel extaſi redeuntes ad ſe quaſi conſultis diis oracula pandere redierint. De quo ſic Apuleius.* Confixere puerum quempiam carmine incantatum, remotis arbitris, ſecreto loco arulâ & lucernâ, & paucis conſciis teſtibus, vbi incantatus ſit, corruiſſe; poſtea neſcientem ſui excitatum, &c. Puerum in aqua ſimulachrum Mercurij contemplantem, quæ futura erant centum ſexaginta verſibus ceciniſſe, &c. INVITATORVM. *Alij legunt* Inuitatorem, *Scilicet poteſtatem aſſiſtentem ſibi, quâ per Angelos & dæmones ſomnos inducant, & in iis excitent ſomnia, quorum euentus proſperos ſpondeant.* PER QVEIS. *Supple dæmones, & capræ, & menſæ dant oracula. De capris teſtis Diodorus lib. 16. eas primùm Delphis dediſſe oraculũ. Greg. lib. 7. ep. 7. & lib. 3. dial. c. 26. & 28. Notat Longobardos vſos capite capræ ad diuinationem, quod poſtea pro Deo coluerunt. Clem. Alex. in Exhort. ad Gent.* Ad harum præſtigiarum mercaturæ ſocietatem adducuntur Capræ, quæ ſunt ad diuinationem exercitatæ; & corui qui hominibus reſponſa dare ab hominibus dicuntur. *De menſis conſule Ammianum libro 9. Menſam huiuſmodi Sozomenus lib. 6. c. 35. vocat Tripodem.* EA POTESTAS. *Diabolica.* SVO NEGOTIO. *Quæ ſtudet ſibi ſuoque cultui lucrari homines.* ALIENÆ. *Magica.* VBI PRÆCELLENTIA. *Cùm vos Gentiles Deos veſtros dæmonibus præcellere dicatis, in quonam excellunt ſi Angeli & dæmones in huiuſmodi operibus diis veſtris coæquantur? Dignius ergo credetur, ipſos eſſe dæmones qui ſe Deos volunt haberi, cùm eadem opera faciant, ex quibus dij ſe tales eſſe probant; quàm ſi Deos conſque deponatis, vt eos Angelis & dæmonibus pares eſſe fateamini. Nec differentia locorum Deos diſtinguet à dæmonibus. Dum in templis eos cenſetis, & vocatis, & colitis vt Deos; quos in locis prophanis Deos non dicitis.* VT ALITER DEMENTIRE, *&c. Vt alia inſaniæ & furoris ſpecie agi putetis, vel à Deo meliore inſtigari, eum qui è turribus templi ſe præcipitat quaſi peruolans, & præ gaudio, in alicuius diui honorem, quaſi alis ſumptis in mortem proruit; quàm ille, qui ex aliquo tecto ſuæ viciniæ in pauimentum deſilit.* ALIA VIS. *Diuina ſcilicet furori præſidens ſit in eo, qui in honorem Cybeles ſibi genitalia, vel in honorem Bellonæ ſibi lacertos, vel in honorem Martis gulam ſecat.* EXITVS FVRORIS. *Euentus idem vtrorumque eſt, eodemque dæmonio pariter inſtigantur.* HACTENVS VERBA. *huc vſque, verbis & rationibus conuicimus, nullam eſſe differentiam quoad artes iſtas magicas, diuinationes, furores; & quidquid vos Gentiles diſcernatis nominum qualitates, vt alios dicatis à dæmone, alios à Deo inſtigari, ſiue diuina pati; iam effectu probabimus, & demonſtrabimus, in poſſeſſis à dæmonio hominibus vi exorciſmorum, ipſos, qui ſe Deos alibi eſſe dicunt, confiteri, Deo ſic iubente per Eccleſiaſticum exorciſtam, ſe eſſe veros dæmones. Quòd dæmones circulatores agant in magis. Teſtis Aug. lib. 18. de Ciuit. cap. 18.* De iſta tanta ludificatione dæmonum, nos quid dicamus, qui hæc legent fortaſſis expectant, &c. Nec ſanè dæmones naturas creant, ſi aliquid tale faciunt, *agebat de transformationibus hominum in lupos, aſinos, &c.* De qualibus factis iſta vertitur quæſtio, ſed ſpecie tenus, quæ à Deo vero ſunt creata commutant, vt videantur eſſe, quod non ſunt. Non itaque ſolum animum, ſed nec corpus quidem vllâ crediderim dæmonum arte vel poteſtate in membra vel lineamenta beſtialia veraciter poſſe conuerti, ſed phantaſticum hominis, quod etiam cogitando, ſiue ſomniando, per rerum innumerabilia genera variatur, & cùm corpus non ſit, corporum tamen ſimiles mira celeritate formas capit, ſopitis aut oppreſſis corporeis hominis ſenſibus, ad aliorum ſenſum neſcio quo ineffabili modo figurâ corporeâ poſſe perduci. *Et lib. 8. c. 14. apit iuxta Tertull. de locorum differentia tractat ſecundum Platonicos quos irridet:* Omnium, inquiunt, animalium, in quibus eſt anima rationalis, tripertita diuiſio eſt. In Deos, homines, dæmones: dij excelſiſſimum locum tenent, homines infimum, dæmones medium. Nam deorum ſedes in cœlo eſt, hominum in terra, in aëre dæmonum. Sicut eis diuerſa dignitas eſt locorum, ita etiam naturarum. Proinde dij ſunt hominibus, dæmonibuſque potiores; homines verò infra Deos & dæmones conſtituti ſunt, vt elementorum ordine, ſic differentiâ meritorum. Dæmones igitur medij, quemadmodum diis, quibus inferiùs habitant poſtponendi; ita hominibus ſuperiùs, quibus præferendi ſunt. Habent enim cum diis communem immortalitatem corporum, animorum autem cum hominibus paſſiones, &c. *Deinde poſt multa contra Apuleium Platonicum dignitatem dæmonum commendantem, ſic concludit, pro Tertulliano, probante dæmones pro diis haberi velle, & eadem cum diis operari, eiſdemque delectari.* Quid ipſe Apuleius, quod in dæmonibus laudaret, inuenit, præter ſubtilitatem & firmitatem corporum, & habitationis altiorem locum? nam de moribus eorum, cùm de omnibus generaliter loqueretur, non ſolùm nihil boni dixit, ſed etiam plurimùm mali. Denique lecto illo libro, *De Deo Socratis.* Prorſus nemo miratur, eos etiam ſcenicam turpitudinem in rebus diuinis habere voluiſſe; & cùm deos ſe putari vellent, deorum criminibus oblectari potuiſſe; & quicquid in eorum ſacris obſcœnâ ſolemnitate, ſeu turpi crudelitate, vel ridetur, vel horretur, eorum affectibus conuenire.

15. *Dæmonis operatio eſt hominis euerſio; Animæ quidem per peccatum, corporis autem per morbum: ſed animâ paſcitur pluſquam nidore & ſanguine victimarum. Apol. cap. 22. à p.*

OPeratio eorum eſt hominis euerſio. Sic malitia ſpiritalis à primordio auſpicata eſt in hominis exitium. Itaque corporibus quidem & valetudines infligunt, & aliquos caſus acerbos; animæ verò repentinos & extraordinarios per vim exceſſus. ſuppetit illis ad

vtramque ſubſtantiam hominis adeundam ſubtilitas & tenuitas ſua. Multùm ſpiritalibus viribus licet, vt inuiſibiles & inſenſibiles in effectu potiùs quàm in actu ſuo appareant. Si poma, ſi fruges, neſcio quod auræ latens vitium, in flore præcipitat, in germine exanimat, in pubertate conuulnerat, ac ſi cæca ratione tentatus aër peſtilentes hauſtus ſuos offundit. Eâdem igitur obſcuritate contagionis, aſpiratio dæmonum & Angelorum, mentis quoque corruptelas agit, furoribus & amentiis fœdis, ac ſæuis libidinibus, cum erroribus variis; quorum iſte potiſſimus, quo Deos iſtos, captis & circunſcriptis hominum mentibus commendat, vt & ſibi pabula propria nidoris & ſanguinis procuret, ſimulacris, ac imaginibus oblata. Et quæ illis accuratior paſcua eſt, quàm vt hominem à recogitatu veræ diuinitatis auertant præſtigiis falſæ diuinationis? Quas & ipſi quomodo operentur expediam.

DIABOLVS. XV. SCHOLIA.

OPERATIO. *Nihil ſic opere & effectu contendit diabolus, quàm vt hominem in corpore & anima ſubuertat.* AVSPICATA. *Cœpit operari ad hominis ruinam, ſtatim poſt creationem hominis.* VALETVDINES. *Morbos.* EXCESSVS. *Turbulentos & violentos paſſionum motus, interdum vſque ad amentiam & furorem.* VTRAMQVE SVBSTANTIAM. *Animæ & corporis.* ADEVNDAM. *Aggrediendam, vel ſubtiliter penetrandam, maximè autem corpus. Nam de anima, ſolius eſt Dei intimam eius ſubſtantiam intimo illapſu penetrare.* EFFECTV. *Actualem inſinuationem ſpiritus diabolici, vt inuiſibilem, non ſentimus, nec percipimus: ſed effectu nocino probamus.* SI POMA, &c. *Sicut, inquit, aër, vel aura peſtilens, in flore corrupto, venturas fruges prematurè diſpergit, extinguit in germine, & in ipſa iam maturitate vulnerat; veluti ſi aër occulta & ignota cauſa corruptus eſſet; ſic ſe habet occulta contagio & flatus diabolici ſpiritus, & interdum etiam Angelici, quibus Deus vtitur vt miniſtris ſuæ iuſtitiæ & prouidentiæ. Vnde Pſaltes, de his, quaſi vento & ſpiritu vrente loquens intelligi poteſt:* Qui facis Angelos tuos ſpiritus, & miniſtros tuos ignem vrentem. *Sic Apoc. 7. 2.* Vidi alterum Angelum aſcendentem ab ortu Solis, habentem ſignum Dei viui, & clamauit voce magna quatuor Angelis quibus datum eſt nocere terræ & mari; dicens, nolite nocere terræ & mari, neque arboribus, &c. *Et quid aliud volunt ſeptem Angeli habentes ſeptem phialas plenas ira Dei?* CIRCVMSCRIPTIS. *Deceptis.* COMMENDAT. *Idololatria perſuaſa deorum cultum commendabilem reddit.* PABVLA PROPRIA. *Non quòd propriè dæmon hoc paſtu indigeat, ſed quòd honore diuino ſibi, in idolis, per thus & ſacrificia oblato maximè delectetur, vt non aliis diis, quàm ſibi, ſacra fieri procuret.* ACCVRATIOR. *Quid magis diaboli palato ſapit? quæ exquiſitiores epulæ, quàm vt homines oraculis, auguriiſque, & cæteris præſtigiis deceptos, à Dei vnius & veri cultu & pia & frequenti deuotione auertat, vt ad multa & vana ſacrificia ſibi ſub deorum nomine facienda conuertat? De variis prolectamentis dæmonum, quibus vt* Auguſt. *cibis paſcuntur, preclarè loquitur Aug. lib. 21. de Ci-*A *uit. c. 6.* Illiciuntur dæmones ad inhabitandum per creaturas, quas non ipſi, ſed Deus condidit, delectabilibus pro ſua diuerſitate diuerſis, non vt animalia cibis, ſed vt ſpiritus, ſignis; quæ cuiuſque delectationi congruunt, per varia genera lapidum, herbarum, lignorum, animalium, carminum, rituum. Vt autem illiciantur ab hominibus, priùs eos ipſi aſtutiſſimâ calliditate ſeducunt, vel inſpirando eorum cordibus virus occultum, vel etiam fallacibus amicitiis apparendo, eorumque paucos diſcipulos ſuos faciunt, *Magos ſcil.* plurimorúmque doctores. Neque enim potuit, niſi primùm ipſis docentibus diſci, quid quiſque illorum appetat, quid exhorreat, quo inuite-B tur nomine, quo cogatur; vnde magicæ artes, earumque artifices extiterunt. Maximè autem poſſident corda mortalium; qua potiſſimum poſſeſſione gloriantur, cùm ſe transfigurant in Angelos lucis. *Hæc accuratior paſcua, anima hominis & humanæ ſalutis euerſio, ſecundùm noſtrum Tertullianum.* Sunt ergo facta eorum plurima, quæ quantò magis mirabilia confitemur, tantò cautiùs vitare debemus. Sed ad hoc vnde nunc agimus, nobis etiam ipſa proficiunt. Si enim hæc immundi dæmones poſſunt, quantò potentiores ſunt Sancti Angeli, quantò potentior his omnibus Deus, qui tantorum miraculorum effectores, etiam ipſos Angelos fecit? C *Et lib. 2. de Ciuit. cap. 26. licet breuiùs, tamen expreſſiùs ad mentem Tertull. ſic concluſit.* Quis alius ſpiritus occulto inſtinctu nequiſſimas agitans mentes, & inſtat faciendis adulteriis, *dixit Tertull. mentis corruptelas agit, furoribus & amentiis fœdis, &c.* & paſcitur factis, niſi qui etiam Sacris talibus S. Auguſt. oblectatur, conſtituens in templis ſimulacra dæmonum, amans in ludis ſimulacra vitiorum, ſuſurrans in occulto, *Tangit Magiam, cuius incantationibus res & verba ſacra miſcentur; vel artem dæmonum, quæ in oraculis ſi quid iuſti ſuadent, ambiguum & obſcurum, & plerumque errori permixtum eſt*, ad decipiendos etiam paucos bonos: frequen- S. Auguſt. tans in aperto inuitamenta nequitiæ ad poſſidendos innumerabiles malos?

16. Dæmon inuidet Chriſtiano, quem ſimul timet & odit; & per Gentiles blanditiis & pœnis ad idololatriam prouocat, & tum triumphatur, cùm pro fide condemnatur Chriſtianus. Apol. cap. 27. in p.

PRouocati ad ſacrificandum, obſtruimus gradum, pro fide conſcientiæ noſtræ, quâ certi ſumus, ad quos iſta perueniant officia, ſub imaginum proſtitutione, & humanorum nominum conſecratione. Sed quidam dementiam exiſtimant, quod cùm poſſimus & ſacrificare in præſenti, & illæſi abire, manente apud animum propoſito, obſtinationem ſaluti præferamus. Datis ſcilicet conſilium, quo vobis abutamur, ſed agnoſcimus vnde talia ſuggerantur, quis totum hoc agitet, & quomodo nunc aſtutiâ ſuadendi, nunc duritiâ ſæuiendi ad conſtantiam noſtram deiiciendam operetur. Ille ſcilicet ſpiritus dæmoniacæ & Ange-

licæ paraturæ, qui noſter ob diuortium æmulus, & ob Dei gratiam inuidus, de mentibus veſtris aduersùs nos præliatur, occultá inſpiratione modulatis & ſubornatis ad omnem, quam in primordio exorſi ſumus, & iudicandi peruerſitatem & ſæuiendi iniquitatem. nam licet ſubiecta ſit nobis tota vis dæmonum & eiuſmodi ſpiritus, vt nequam tamen ſerui, metui nonnunquam contumaciam miſcent, & lædere geſtiunt, quos aliàs verentur. odium enim etiam timor ſpirat. præterque & deſperata conditio eorum ex prædamnatione, ſolatium reputat fruendæ interim malignitatis, de pœnæ mora. & tamen apprehenſi ſubiguntur, & conditioni ſuæ ſuccidunt, & quos de longinquo oppugnant, de proximo obſecrant. Itaque cùm vice rebellantium ergaſtulorum, ſiue carcerum, vel metallorum, vel hoc genus pœnalis ſeruitutis, erumpunt aduersùm nos, in quorum poteſtate ſunt, certi impares ſe eſſe, & hoc magis, perditos; ingratis reſiſtimus vt æquales, & repugnamus perſeuerantes in eo quod oppugnant, & illos nunquam magis detriumphamus, quàm cum pro fidei obſtinatione damnamur.

DIABOLVS. XVI. SCHOLIA.

PROVOCATI. *A vobis Gentilibus, per dæmones ſacrificia exigentes, concitatis.* OBSTRVIMVS GRADVM. *Huic nefando crimini obſiſtimus; ſcientes certiſſimè, hunc cultum ſub nomine hominum mortuorum, & idolorum exhibitum, ad dæmones pertinere, quos tanquam Deos colitis & conſecratis.* PROSTITVTIONE. *Sic Prophetæ frequenter idololatriam, fornicationem & proſtitutionem appellant.* In omni colle ſublimi, & ſub omni ligno frondoſo, tu proſternebaris meretrix. *In lucis coram idolis. Quæ etiam in proſtibulis, & lupanaribus erigebantur.* APVD ANIMVM. *In conſcientia manente propoſito fidei. ſpecie tenus ſacrificando, euadere poſſumus tormenta Tyrannorum; quæ conſtanter ferendo pro fide, & ſalutem corporis, animæ ſaluti poſtponendo, obſtinati &* B *dementes cenſemur à vobis.* ABVTAMVR. *Fallendo vos ipſos, fingendo idololatriam actu externo, quam interno actu fidei deteſtamur.* QVIS TOTVM HOC. *Nouimus arte dæmonis hæc nobis per vos ſuggeri conſilia, qui & primæ parenti ſuaſit:* Nequaquam moriemini. PARATVRÆ. *Naturæ Angelicæ diſpoſitionis diabolicæ.* OB DIVERTIVM. *Separationem ab Angelis lucis, & æterna beatitudine.* INVIDVS. *Ob gratiam Christi, quâ homines ad reparandas Angelorum ſedes, deſtinauit.* DE MENTIBVS. *Tanquam de arce ſua munita.* ADVERSVS NOS. *Alij minus ſcitè,* apud nos. MODVLATIS. *Supple mentibus veſtris affabrè factis & compoſitis, vt & peruersè in nos ſententiam feratis, & iniquè ſæuiatis.* C CONTVMACIAM MISCENT. *Licet timeant Chriſtianos, interdum rebelles & contumaces agunt, & timore compreſſi, etiam metu odium pariente, in nos erumpunt. Præterea etiam deſperata eorum ſalus, aliquod credit ſolatium capere, dum morante pœna, id eſt donec pro vltima pœna, clauſtri abyſſi carcere recludantur, dum Deo ſic pro nobis melius prouidente, proficimus cùm illi quadam ſua beatitudine perfruantur, tentando & exercendo electos.* SVCCIDVNT. *Succumbunt cæleſtes illi ſpiritus, longè ſublimioris naturæ, hominibus de limo factis.* OBSECRANT. *Exorcizantes, ſicut olim Chriſtum legio,* Ne eos mitteret in abyſſum. D CVM VICE REBELLANTIVM ERGASTVLORVM. *Ergaſtula, carceres, metalla, & alia id genus ſeruitia, ſumit pro ſeruis, & vilibus mancipiis, & reis damnatis ad carceres & metalla, quibus ſimiles ſunt dæmones; nam vt illi interdum erumpunt in dominos & cuſtodes ſuos, ſic dæmones in Chriſtianos.* CERTI. *Experientiâ virtutis & fidei Chriſtianæ.* INGRATIS. *Inuitis, vel ſingimus, nos quaſi ex æquo cum eis contendere cum longè eis ſuperiores ſimus.* IN EO. *In fide ſcil. & vnius Dei cultu.* OBSTINATIONE. *In bonam partem in conſtantia, vel ſecundum opinionem Gentilium, vt ſupra dixit,* Obſtinationem ſaluti præferamus. DAMNAMVR. *Condemnamur ad mortem. Auguſtinus de mora pœnæ abyſſi, quam metuit diabolus, tractat lib. 11. de Ciuit. c. 33. in p.* Peccaſſe quoſdam Angelos, & in huius mūdi ima detruſos, qui eis velut carcer eſt, vſque ad futuram in die iudicij vltimā damnationem, Apoſtolus Petrus apertiſſimè oſtēdit, dicens; quòd Deus Angelis peccantibus non pepercerit, ſed carceribus caliginis inferni retrudens, tradiderit, in iudicio puniendos reſeruari. *Quòd errore delectentur humano, & ſacrificiis gaudeant, ſic habet ep. 49. ad Deo gratias q. 3. circa f.* Cùm ſe homines ſuperioribus cœleſtibus poteſtatibus, quæ non ſunt dæmonia, ſacrificare dicunt, & ſolius nominis intereſſe arbitrantur, quòd illi Deos, nos eos Angelos appellamus, non ſe opponunt eis ludificandis multiplici fallacia niſi dæmones, qui errore delectantur, & quodammodo paſcuntur humano, quoniam ſancti Angeli non approbant ſacrificium, niſi quod ex doctrina veræ ſapientiæ, veræque religionis, offertur vni vero Deo, cui ſancta ſocietate deſeruiunt. *Et in Pſal. 96.* Si adores & ſeruias dæmonibus, erunt Domini tui. Et qui erunt Domini tui? inuidi tui, libertati tuæ neceſſe eſt ſemper inuideant, ſemperque velint te poſſidere, ſemper talem facere, qualem poſſint ſecum trahere. Eſt enim inſita maleuolentia quædam & pernicies nocendi iſtis malis ſpiritibus, gaudent de malo hominum, & de fallacia noſtra, ſi nos fefellerint, paſcuntur. Et quid quærunt? non quibus in æternum dominentur, ſed cum quibus in æternum damnentur. Quomodo ſolet maleuolus latro nominare innocentem. Numquid ſi fuerit vnus incenſus, minus ardet, ſi duo ardeant? minus moritur, ſi duo moriantur? pœna illi non minuitur, ſed maleuolentia paſcitur, &c. Talis eſt diabolus; ſeducere vult illos, qui cum illo puniantur. Et quia non poteſt fallere iudicem Deum, non enim nominat, *accuſat.* Apud illum innocentem; vera crimina volens habere, quæ obiiciat, peccata perſuadet.

Angel. Angel. Angel.

17. *Diabolus tentare poteſt, inducere non poteſt niſi volentes. De Exhort. Caſt. cap. 2. in f.*

SI quæris vnde venit ea voluntas, qua quid volumus aduersùs Dei voluntatem; dicam; Ex nobis ipſis. Nec temere; ſemini enim tuo reſpondeas neceſſe eſt: ſiquidem ille princeps & generis & delicti, Adam, voluit, quod deliquit. Neque enim diabolus voluntatem ei impoſuit delinquendi, ſed materiam voluntati ſubminiſtrauit. Ceterùm, volun-

tas Dei in obaudientiam verteret. Proinde & tu ſi non obaudieris Deo; qui te, propoſito præcepto, liberæ poteſtatis inſtituit, per voluntatis libertatẽ volens deuerges in id quod Deus non vult. & ita te putas à diabolo ſubuerſum, qui etſi quid vult te velle, quod Deus non vult, non tamen facit vt & velis; quia nec tunc iſtos protoplaſtos ad voluntatem delicti ſubegit; immò neque inuitos, neque ignorantes quid Deus nollet. vtique enim nolebat fieri, cùm admiſſo mortem deſtinabat. Ita diaboli opus vnum eſt, tentare quod in te eſt, an velis. at vbi voluiſti, ſequitur vt & ſibi ſubiungat, non operatus in te voluntatem, ſed nactus occaſionem voluntatis.

18. Diabolus nihil poteſt in nos, nec porcos, niſi permiſſus. V. Verbum Tentatio. num. 1. à mi.

DIABOLVS. XVII. SCHOLIA.

A QVID VOLVMVS. *Aliquid Dei voluntati contrarium.* EX NOBIS. Perditio tua ex te Iſraël. *Doctè Aug. & iuxta Apoſtolum ſer. 15 de Verb. Apoſt. vbi ponderat verba;* Auguſt. Quotquot ſpiritu Dei aguntur, hi ſunt filij Dei. Qui te volebas iam extollere, vbi audiſti, ſi ſpiritu actiones carnis mortificaueritis viuetis; dicturus eras; hoc poteſt voluntas mea, hoc poteſt liberum arbitrium meum. Quæ voluntas? quod liberum arbitrium? niſi ille regat, cadis; niſi regat, iaces, &c. *Et poſt multa in hanc rem, ſic concludit:* Auguſt. Prorſus ſi deſuerit, nihil boni agere poteris. Agis quidem illo non adiuuante, liberâ voluntate, ſed malè; ad hoc idonea eſt voluntas tua, quæ vocatur libera, & malè agendo, fit damnabilis ancilla. SEMINI TVO. *Origini tuæ & ſtirpi, Adæ ſcilicet, in quo peccante voluntariè, in* B *eius voluntate peccaſti.* NECESSE EST. *Suppoſito Adæ peccato, iam vt ait Auguſtinus in Io. c. 9.* Auguſt. Peccatum pro natura inoleuit. *et iam nullus poteſt homo de ſemine Adæ, exceptâ beatiſſimâ virgine, naſci ſine peccato. Quod ſi de peccato cuiuſque actuali loquitur Author, quo ſinguli peccando, volumus Dei voluntati aduerſari, ſicut aduerſatus eſt Adam; ſicut ille ſuaſus tantum, & non coactus, ſed libens diabolo conſenſit, ita & nos.* VOLVNTATEM IMPOSVIT. *Non coëgit voluntatem.* IN OBAVDIENTIAM. *An lieerat Adam, & nouerat Dei voluntatem prohibentis vſum ligni ſcientiæ.* OBAVDIERIS. *Obedieris.* LIBERÆ POTESTATIS. *Liberi arbitrij compotem creauit. Quamquam, vt proprio loco cum Aug. dicemus,* C *longè diſtet libertas præſens poſt peccatum, ab illa in qua fuerat conditus in ſtatu innocentiæ.* VOLENS DEVERGES. *Sponte & liberè flecteris in peccatum, contra Dei voluntatem. Aug. lib. 1. Retract. c. 9. vbi explicat quod dixerat libro 3 de lib. arb. c. 17.* Auguſt. Aut voluntas eſt prima cauſa peccandi, aut nullum peccatum eſt prima cauſa peccandi: nec eſt cui rectè imputetur peccatum, niſi peccanti. Non ergo eſt cui rectè imputetur peccatum, niſi voluntati. *Et paulo poſt Scil. cap. 18.* Aug. Quis, inquam, peccat in eo quod nullo modo caueri poteſt? peccatur autem; caueri igitur poteſt. *Quo loco, dicit Pelagianos, iactaſſe Auguſtinum ſuæ fauiſſe ſententiæ. Sed, vt ſubiicit, fruſtra hoc putarunt.* Auguſt. Voluntas quippè eſt qua & D peccatur, & rectè viuitur: quod his verbis egimus. Volũtas ergo ipſa, niſi Dei gratia liberetur à ſeruitute, quâ facta eſt ſerua peccati, & vt vitia ſuperet, adiuuetur: rectè piéque viui à mortalibus non poteſt. *Plenius autem eodem libro cap. 13 vbi retractat dicta libro de vera Religione cap. 14.* Auguſt. Vſqueadeò peccatum voluntarium malum eſt, vt nullo modo ſit peccatum, ſi non ſit voluntarium. Poteſt videri falſa hæc definitio, ſed ſi diligenter diſcutiatur inuenietur eſſe veriſſima. Peccatum quippè illud cogitandum eſt, quod tantummodo peccatum eſt, non quod eſt etiam pœna peccati, &c. Quamuis & illa quæ non immeritò, non voluntaria, peccatã dicuntur; quia vel à neſcientibus, vel à coactis perpetrantur, non omninò poſſunt ſine voluntate committi: quoniam & ille qui peccat ignorans, voluntate vtique facit, quod cùm faciendum non ſit, putat eſſe faciendum. Et ille, qui concupiſcente aduersùs ſpiritum carne, non ea quæ vult facit, concupiſcit quidem nolens, & in eo non facit quod vult. Sed ſi vincitur, concupiſcentiæ conſentit volens, & in eo non facit niſi quod vult, liber ſcilicet iuſtitiæ, ſeruuſque peccati. S. Auguſt. *Et hoc venit ab illo peccato, quod eſt ſimul pœna peccati.* Et illud quod in paruulis dicitur originale peccatum, cùm adhuc non vtantur arbitrio voluntatis, non abſurdè vocatur etiam voluntarium, quia ex prima hominis mala voluntate contractum, factum eſt quodammodo hæreditarium. *Alij legunt voluntarium.* Non itaque falſum eſt quod dixi: vſque adeo peccatum voluntarium malum eſt, vt nullo modo ſit peccatum, ſi non ſit voluntarium. Ideò gratiâ Dei, non ſolùm reatus omnium præteritorum ſoluitur in omnibus qui baptizantur in Chriſto, quod fit ſpiritu regenerationis: verùm etiam in grandibus voluntas ipſa ſanatur, & præparatur à Domino; quod fit ſpiritu fidei & Charitatis. QVID VVLT. *Aliquid.* NON FACIT VT ET VELIS. *Id eſt non cogit libertatem. Aug. in Pſal. 96. agens de Pſalmi titulo, qui eſt;* S. Auguſt. Pſalmus cantici, in die Sabbati, docet te agere Sabbatum in corde tuo. Primum eſt vt tu ipſe ſi aliquid profeciſti, Deo confitearis ex eo quod profeciſti, quia munera ipſius ſunt, non merita tua. Hinc incipe Sabbatum, non tibi tribuendo, quaſi non acceperis quod accepiſti; neque excuſando te ab eo quod facis mali, quia ipſa ſunt tua. Peruerſi enim homines & perturbati, *Quales fuere primi parentes peccatores, Eua dicens, ſerpens decepit me, Adam ſubinferens, mulier quam dediſti mihi, &c. Vterque iam facilis & pronus ad excuſandas excuſationes in peccatis.* S. Auguſt. Qui non agunt Sabbatum, mala ſua Deo tribuunt, bona ſua ſibi, &c. Quærit quem accuſet, ne confiteatur Deo, &c. Si non eſt valde impius, ad manum ſathanam habet quem accuſet. ſatanas fecit, dicit, ipſe mihi perſuaſit. Quaſi ſatanas habeat poteſtatem cogendi. Aſtutiam ſuadendi habet. Sed ſi ſatanas loqueretur, & taceret Deus, haberes vnde te excuſares: modò, aures tuæ, *Sicut protoplaſtorum, de quibus hic Tertullianus profert exemplum,* poſitæ ſunt inter monentem Deum, & ſuggerentem ſerpentem. quare hinc flectuntur, hinc auertuntur? non ceſſat ſatanas ſuadere malum, ſed nec Deus ceſſat admonere bonum. Satanas autem non cogit inuitum; in tua poteſtate eſt conſentire, aut non conſentire. Si aliquid perſuadente ſatana mali feceris, dimitte ſatanam, accuſa te, vt accuſatione tua, Dei miſericordiam merca-

tis. Expetis illum accuſare qui non habet veniam? A te accuſa, & accipis indulgentiam, &c. Aliquando autem miſsis omnibus, *Id eſt fato, inclinatione malâ, diabolo relictis.* Omnino directè eunt in Deũ: Et quando peccant dicunt; Deus hoc voluit, & ſi nollet Deus, non peccarem. Ergone ad hoc monet Deus vt non audiatur, *admonens, ſuadens, deterrens*: vt non pecces; ſed accuſetur, quia peccas? quid ergo nos docet Pſalmus iſte? Bonum eſt confiteri Domino. Quid eſt confiteri Domino? in vtraque re: & in peccato tuo, quia tu feciſti, & in bono facto confiteri Domino, quia ipſe fecit. A ᴅᴍɪꜱꜱᴏ. *Peccato commiſſo, vel homini peccatum admittenti, vel ſtatim atque commiſiſſet: cùm dixerit Deus* Quocumque die comederitis ex eo, morte moriemini. Dᴇꜱᴛɪɴᴀʙᴀᴛ. *Decernebat, minabatur.* Oᴘᴠꜱ ᴠɴᴠᴍ. *Hoc ſolum poteſt in te; quod tentare & probare poteſt, an velis ei conſentire.* Sᴠʙɪᴠɴɢᴀᴛ. *Subiiciat.* Nᴀᴄᴛᴠꜱ ᴏᴄᴄᴀꜱɪᴏɴᴇᴍ. *Ex libertate voluntatis vtrimque flexibilis, occaſionem tentandi ſumit, vt te allicias ad peccandum.*

19. *Diabolus tentator malignus eſt, & inuidiâ infirmus. Deus autem tentando probat.*
De orat. cap. 8. per totum.

ADjecit ad plenitudinem tam expeditæ orationis, vt non de remittendis tantùm, ſed etiam de auertendis in totum delictis ſupplicaremus; Nᴇ ɴᴏꜱ ɪɴᴅᴠᴄᴀꜱ ɪɴ
Math. 6. 13. ᴛᴇɴᴛᴀᴛɪᴏɴᴇᴍ, Id eſt, ne nos patiaris induci, ab eo vtique qui tentat. Ceterùm abſit
Iacob. 1. 13. vt Dominus tentare videatur, quaſi aut ignoret fidem cuiuſque, aut deijcere geſtiens. Diaboli eſt & infirmitas & malitia. Nam & Abrahamum non tentandæ fidei gratiâ ſacrificare
Gen. 22. 1. de filio iuſſerat, ſed probandæ, vt per eum faceret exemplum præcepto ſuo, quo mox præcepturus erat, neque pignora Deo cariora habenda. Ipſe à Diabolo tentatus, præſidem & artificem tentationis demonſtrauit. Hunc locum poſterioribus confirmat. *Orate*, dicens,
Luc. 22. 40. *Ne tentemini.* Adeò tentati ſunt Dominum deſerendo, qui ſomno potiùs indulſerant quàm orationi. Eo reſpondet, clauſula interpretans quid ſit, Ne nos deducas in tentationem. Hoc eſt enim, Sᴇᴅ ᴅᴇᴠᴇʜᴇ ɴᴏꜱ ᴀ ᴍᴀʟᴏ.

DIABOLVS. XIX. SCHOLIA.

AD ᴘʟᴇɴɪᴛᴠᴅɪɴᴇᴍ. *Explicat in quo ſita ſit* B *hæc plenitudo & perfectio orationis dominicæ; ſcilicet. vt non tantùm petamus dimitti nobis peccata iam commiſſa, ſed vt non ſinat Deus nos induci ad conſenſum tentationis ad peccandum.* Eхᴘᴇᴅɪᴛᴀ. *Non tantùm plena & perfecta eſt oratio Dominica, quæ plenè petit bona, & à malis liberationem, ſed & ſimul eſt ſuccincta, nec oneroſa longitudine.* Nᴇ ɴᴏꜱ ɪɴᴅᴠᴄᴀᴛ.
S. Auguſt. *Aug. ep. 121. ad Probam, vbi de oratione Dominica:* Si per omnia precationum ſanctarum verba diſcurras, quantùm exiſtimo, nihil inuenies, quod non iſta dominica contineat & concludat oratio. *De vltima autem petitione ſic to. 4. lib. 2. de Ser. Do. in monte cap. 9.* Multi precando ita dicunt, *Sicut hic Tertullianus.* Ne nos patiaris induci C
S. Auguſt. in tentationem: exponentes videlicet quomodo dictum ſit, inducas. Non enim per ſeipſum inducit Deus, ſed induci patitur eum, quem ſuo auxilio deſeruit ordine occultiſſimo ac meritis. Cauſis etiam ſæpè manifeſtis dignum iudicat illum quem deſerat, & in tentationem induci ſinat. Aliud eſt autem induci in tentationem, aliud eſt tentari. Nam ſine tentatione probatus eſſe nullus poteſt, ſiue ſibi ipſi, ſicut ſcriptum eſt Eccli. 34. 9. qui non eſt tentatus, qualia ſcit: ſiue alij, ſicut Apoſtolus ait Gal. 4. 14. & tentationem veſtram in carne mea non ſpreuiſtis, &c. Nam Deo noti ſumus, & ante omnes tentationes, qui ſcit omnia antequam fiant. Quod itaque ſcriptũ Deut. 13. 3. tentat vos Dominus Deus veſter, vt ſciat ſi diligatis eum, &c. Pro eo quod eſt, vt ſcire vos faciat, &c. Non ergo hîc oratur, vt non tentemur, ſed vt non inferamur in tentationem: tanquam ſi quiſpiam, cui neceſſe ſit igne examinari, non oret, vt igne non contingatur, ſed vt non exuratur. Vaſa enim figuli probat fornax, & homines iuſtos tentatio tribulationis *Eccli. 27. 6. &c.* Sed libera nos à malo. Orandum eſt enim, vt non ſolùm non inducamur in malum, quo caremus, quod ſexto loco petitur, ſed ab illo etiam liberemur quo iam inducti ſumus. *Et Ser. 182. de temp. circa f.* Aliud eſt tentari, ſine quo nullus probatus eſt iuſtus; aliud in tentationem induci, id eſt à tentatore induci. Hoc eſt ergo quod oramus, vt non permittat nos Deus tentari ſupra id quod poſſumus, ſed faciat cum tentatione prouentum, vt poſſimus ſuſtinere, &c. Dᴇɪɪᴄᴇʀᴇ ɢᴇꜱᴛɪᴇɴꜱ. *Quaſi delectetur, ſi tentationi ſuccumbamus.* Iɴꜰɪʀᴍɪᴛᴀꜱ. *Ignorantiæ ſcilicet. Quia neſcit, ſicut nec nos, an amore vel odio digni ſimus.* Mᴀʟɪᴛɪᴀ. *Quia ille geſtit & petulanter inhiat ruinæ noſtræ.* Dᴇ ꜰɪʟɪᴏ. *Victimam de filio facere.* Pʀᴏʙᴀɴᴅᴀᴇ. *Vt ſeipſum Abraham probaret, & eius fidem approbaret Deus. Præterea etiam vt ex ipſo daret exemplum, parentibus, liberos, & liberis parentes Deo poſtponendi; vt per hoc exemplum viam faceret præcepto ſuo, quo ſuper omnia Deum diligendum edicturus erat. Præceptum habes Deut. 33. 9.* Qui dixit Patri ſuo & matri ſuæ, neſcio vos, & fratribus ſuis, ignoro vos; & neſcierunt filios ſuos: hi cuſtodierunt eloquium tuum, & pactum tuum ſeruauerunt. Iᴘꜱᴇ. *Chriſtus ſcilicet.* Dᴇᴍᴏɴꜱᴛʀᴀᴠɪᴛ. *Math. 4. 1. & ſeq.* Ieſus ductus eſt in deſertum à Spiritu, *Sancto ſcilicet, qui, vt in fine capitis tertij legitur, ſpecie columbæ deſcendit ſuper eum; vnde & Syr: Subductus eſt à Spiritu Sanctitatis in deſertum, vt tentaretur ab accuſatore, id eſt diabolo.* Et accedens tentator dixit ei, &c. Rurſum ſcriptum eſt, non tentabis Dominum Deum tuum, &c. D Oʀᴀᴛᴇ, ᴅɪᴄᴇɴꜱ. *Math. 26. 41.* Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem. Aᴅᴇᴏ. *Vnde & validè tentati, & in tentationem inducti ſunt, quia obliti fuerant orationis Dominicæ, nec dixerant:* Et ne nos inducas in tentationem. *Dum vt ait ſcriptura*; Eo relicto omnes fugerunt. Eᴏ ʀᴇꜱᴘᴏɴᴅᴇᴛ. *Huc facit, eò collimat.* Cʟᴀᴠꜱᴠʟᴀ. *Concluſio orationis Dominicæ.* Hᴏᴄ ᴇꜱᴛ ᴇɴɪᴍ. *Prorſus eodem ſenſu Auguſtinus ſæpius expoſuit, idem eſſe liberari à malo, quod, non induci in tentationem. Sic. Ser. 126. de temp. vbi totam decur-* Auguſt.

vt orationem dominicam. Inducit Deus in tentatio- A nem. *Sicut ait Pſaltes, induxiſti nos in laqueum, &c. Sed anima noſtra, ſicut paſſer erepta eſt de laqueo venantium.* Cùm tentari permittit, vt probet, non Auguſt. vt perimat. Tentat autem non quaſi mentium neſcius humanarum, ſed vt ſuos fideles faciat in ſæculo manifeſtos, &c. Ex quo apparet à Deo tentationes huiuſmodi prouenire, & diabolum nihil ſine Dei permiſſione valere, &c. Educit verò, cùm liberat à malo; à malo autem liberat, quando ſuper id quod poſſumus, non nos permittit tentari. *to. autem 7. lib. 2. de peccatorum meritis, cap. 4.* Non B Auguſt. quòd ipſe Deus tali tentatione aliquem tentet, nam Deus intentator malorum eſt, Iacobi 1. 13. Ipſe enim neminem tentat: ſed vt ſi fortè tentari cœperimus à concupiſcentia noſtra, adiutorio eius non deſeramur, vt in eo poſſimus vincere, ne abſtrahamur illecti. Deinde addimus, quod perficietur in fine,

In Reſurrectione. Cùm abſorbebitur mortale à vita. Sed libera nos à malo. Tunc enim nulla erit talis concupiſcentia, cum qua certare, & cui non conſentire iubeamur. Sic ergo totum hoc in tribus beneficiis poſitum, breuiter peti poteſt: Ignoſce nobis ea, in quibus ſumus à concupiſcentia abſtracti, adiuua ne abſtrahamur à concupiſcentia, aufer à nobis concupiſcentiam. *Et lib. de natura & gratia cap. 57. vbi ſic contra Pelag.* Iſti tantam tribuunt poteſtatem voluntati, vt pietati auferant orationem. Nam vtique, vt diabolo reſiſtamus, & fugiat à nobis, ideo precantes dicimus, ne nos inferas in tentationem: ideò & admoniti ſumus, tanquam ab imperatore milites exhortante, & dicente, vigilate & orate, ne intretis in tentationem. S. Auguſt. *Vide praeterea, quæ habes lib. de bono perſeuerantiæ c. 6. & 7. fuſiſſimè.* S. Auguſt.

20. *Diabolum victorem, Dei bonitas vincere nos glorioſiùs fecit. 2. Cont. Marc. cap. 10. in f.*

CErtamini dedit ſpatium, vt & homo eâdem arbitrij libertate eliderer inimicum, quà ſucciderat illi; probans ſuam, non Dei culpam; & ita ſalutem dignè per victoriam recuperaret, & diabolus amariùs puniretur, ab eo, quem eliſerat ante, deuictus; & Deus tantò magis bonus inueniretur, ſuſtinens hominem glorioſiorem in paradiſum, ad licentiam decerpendæ arboris vitæ, iam de vita regreſſurum.

21. *Diabolo aduerſario ſeruandum pactum primæ renuntiationis. De An. cap. 35. V. Purgatorium.*

DIABOLVS. XX. SCHOLIA.

CERTAMINI. *Totam vitam pro ſpatio certa-* C *minis dedit Deus. Vnde Iob.* Tentatio eſt vita hominis ſuper terram. *In quem locum Aug. to. 4. li-* Auguſt. *bro in Iob c. 7.* Tentationem dicit tanquam ſtadium certaminis, vbi vincit homo, vel vincitur. ELIDERET. *Benè ad ſerpentem, de quo Pſaltes:* Beatus qui tenebit, & allidet paruulos tuos ad petram. Auguſt. *Pſal. 136. vbi Aug. legit.* Elidet infantes tuos ad petram, &c. Qui ſunt paruuli Babylonis? naſcentes malæ cupiditates. Sunt enim qui cum vetere cupiditate rixantur. Quando naſcitur cupiditas, antequam robur faciat aduersùm te mala conſuetudo, cùm paruula eſt, &c. Elide illam. Sed times ne eliſa non moriatur. Ad petram elide. Petra autem erat Chriſtus, &c. Nolite libenter colloqui D cum voluptatibus veſtris. *Sicut Eua cum ſerpente, ſicut Adam cum Eua, quam reniſu noluit contriſtare.* Hoſtis maior eſt, occidatur ad petram: breuis hoſtis eſt, elidatur ad Petram: & maiores ad Petram occidite, & minores ad Petram elidite. Petra vincat: in petra ædificamini, ſi non vultis tolli, aut à ventis, aut à pluuia. Si vultis armati eſſe contra tentationes in ſæculo, creſcat & roboretur deſiderium Ieruſalem æternæ in cordibus veſtris, tranſiet captiuitas, veniet fœlicitas; damnabitur hoſtis extremus. *Nouiſſima inimica mors, & diabolus, ex cuius inuidia mors: cum paruulis eius, id eſt concupiſcentiis, eius ſuggeſtu, illectis.* Et cum rege ſine morte triumphabimus. *Tum verò cum eodem Pſalte dice-* E *mus Deo probatori, de tentatore exultantes:* In Petra exaltaſti me, & nunc exaltauit caput meum ſuper Auguſt. inimicos meos. *Idem Aug. in Pſal. 130.* Neſcit diabolus quanta bona de illo fiant, etiam cùm ſæuit. Sæuiens intrauit cor Iudæ, ſæuiens tradidit Chriſtũ, ſæuiens crucifixit. & crucifixo Chriſto redemptus eſt orbis terrarũ. Ecce ſæuitia diaboli diabolo obfuit, nobis autem profuit. Sæuiendo enim, quos tenebat, amiſit, redemptos ſanguine Domini,

quem, cum ſæuiret, effudit. Si ſciret tantum damnum ſe paſſurum, non funderet in terram pretium, quo redemptum eſt genus humanum. SVCCIDERAT. *Succubuerat.* PROBANS SVAM, *&c. Ex victoria poſt de victore parta, libero arbitrio à Deo ſanato, & Dei gratiâ adiuto, diſcens & confitens, ſuâ, & non Dei culpâ, in primo illo conflictu à diabolo ſe eſſe ſuperatum ex defectibili libertate.* AMARIVS. *Quàm acerbum fuit ſuperbo illi tentatori, à mancipio ſibi ſubacto, poſtea vinci & triumphari. Id innuit Aug. in* S. Auguſt. *verba Pſal. 67.* Rex virtutum dilecti dilecti, & ſpeciei domus diuidere ſpolia. Spolia, inquit, dicuntur quæ victis hoſtibus detrahuntur. Hoc quid ſit, Euangelium nos admonet, vbi legimus Math. 12. nemo intrat in domum fortis, vt vaſa eius diripiat, niſi priùs alligauerit fortem. Alligauit ergo diabolum Chriſtus ſpiritalibus vinculis, ſuperando mortem, & ſuper cœlos ab inferis aſcendendo. Alligauit eum Sacramento Incarnationis ſuæ, quia nihil in eo reperiens morte dignum, tamen eſt permiſſus occidere, ac ſic alligato abſtulit tanquam ſpolia vaſa eius. Operabatur quippè in filiis diſſidentiæ, quorum infidelitate vtebatur ad voluntatem ſuam. Hæc vaſa Dominus mundans remiſſione peccatorum, hæc ſpolia ſanctificans hoſti erepta proſtrato atque alligato, diuiſit ea ſpeciei domus ſuæ; *Supra expoſuit, Eccleſiæ, quam ſpecioſam Chriſtus fecit, diuidendo ei ſpolia, ſicut ſpecioſum eſt corpus diſtributione membrorum.* Alios conſtituens Apoſtolos, alios Prophetas, alios Paſtores & doctores in opus miniſterij, in ædificationem corporis Chriſti. *Tandem ſer. 9. de diuerſis.* Diabolum non vides, ſed S. Auguſt. quid te delectet, vides. *Lucrum, formoſam fœminam, vt ſupra dixerat.* Vince intus quod tu ſentis; pugna, quia qui te regenerauit Iudex eſt: propoſuit luctam, parat coronam. Sed quia ſine dubio vinceris, ſi illum adiutorem non habueris, ſi te deſeruerit, ideò ponis in oratione, ne nos inferas

in centurionem. SVSTINENS. In multa patientia vaſa iræ, &c. *Donec mutata in vaſa miſericordiæ, meliori, cœleſti, & æterno paradiſo redderet.* AD LICENTIAM. *Vt iam liceat homini reſuſcitato, & de* A *vitâ redditâ, à terrâ in cœli empirei paradiſum regreſſo,* Victori edere de ligno vitæ quod eſt in medio Paradiſi, de quo edens non moriatur in æternùm.

DII GENTILIVM.

1. *Dij Gentilium vani, qui hominum legibus inſtituuntur, & deſtituuntur.*

Apol. cap. 5. in p.

VT de origine aliquid retractemus eiuſmodi legum; vetus erat decretum, ne qui Deus ab imperatore conſecraretur, niſi à ſenatu probatus. Scit M. Æmilius de Deo ſuo Alburno. Facit & hoc ad cauſam noſtram, quod apud vos de humano arbitratu diuinitas penſitatur. niſi homini Deus placuerit, Deus non erit. homo iam Deo propitius eſſe debebit. *Et libro. 2. ad nationes, cap. 1.*

2. *Et Apol. cap. 6. in f.*

ETiam circa ipſos Deos veſtros quæ proſpectè decreuerant Patres veſtri, ijdem vos obſequentiſſimi reſcidiſtis. Liberum patrem cum myſteriis ſuis conſules ſenatus auctoritate non modo vrbe, ſed vniuerſâ Italiâ eliminauerunt. Serapidem, & Iſidem, & Harpocratem cum ſuo cynocephalo, Capitolio prohibitos, id eſt, curiâ Deorum pulſos, Piſo & Gabinius Coſs. non vtique Chriſtiani, euerſis etiam aris eorum abdicauerunt, turpium & otioſarum ſuperſtitionum vitia cohibentes. His vos reſtitutis ſummam majeſtatem contuliſtis. Vbi religio? vbi veneratio maioribus debita à vobis? habitu, victu, inſtructu, cenſu, ipſo denique ſermone proauis renuntiaſtis. Laudatis ſemper antiquos, ſed nouè de die viuitis. Per quod oſtenditur, dum à bonis maiorum inſtitutis deceditis, ea vos retinere & cuſtodire quæ non debuiſtis, cùm quæ debuiſtis non cuſtoditis. Adhuc quod videmini fideliſſimè tueri à patribus traditum, in quo principaliter reos tranſgreſſionis Chriſtianos deſtinatis, ſtudium dico Deorum colendorum, quo maximè errauit antiquitas, licet Serapidi iam Romano aras reſtruxeritis; licet Baccho iam Italico furias veſtras immolaueritis, ſuo loco oſtendam proinde deſpici & negligi & deſtrui à vobis aduerſus maiorum auctoritatem. *Et lib. 1. ad Nat. c. 10. & lib. 2. ad Nat. c. 8. & 10.*

DII GENTIVM. I. & II. SCHOLIA.

RETRACTEMVS. *Centies ponit, pro,* Tractemus. EIVSMODI LEGVM. *Romanarum & gentilium, plerumque erronearum; de quibus capite præcedenti dixerat, maximè, quibus Chriſtianos inauditos condemnari ſanciebant, ſolo hoc nomine, quòd vnicum Deum colerent, & diis ſacrificare recuſarent.* VETVS DECRETVM. *De quo Euſebius lib. 2. Hiſt. cap. 2. Liuius lib. 13.* NE QVI. *Ne quis. Hoc eſt decretum quod extat apud Crinitum lib. de Hon. Diſcipl cap 3. ex libris Pontificum excerptum. & in hæc verba conceptum:* Separatim nemo ſit habens Deos nouos, ſiue aduenas, niſi publicè adſcitos priuatim colunto. C SCIT M. ÆMILIVS. *Alij legunt.* Vt fecit. *Sed ſtilus eſt loquendi Tertulliani. De Anima cap 6.* Scit Thales, ſcit Chryſippus. *Et lib. de Bapt. c. 5.* Sciunt opaci quique fontes. *Et cap. 9.* Sciunt Pilati manus. DE DEO ALBVRNO. *Alij legunt* Alburna. *Hic cùm caſu in ſtatuam nomen Alburni præferentem incidiſſet, noluit eum Deum agnoſcere antequam ſuper hoc Senatum conſuluiſſet. De hoc rurſum lib. 1. Cont. Marc. cap. 18. de quo alibi tractatum eſt à nobis.* AD CAVSAM NOSTRAM. *Chriſtianorum ſcil. de quorum vero Deo ſententiam iuſtam* D *ferre non poteſtis, quia homines eſtis, & puros homines, imò plerumque maximè impuros & impios, in deos refertis.* PENSITATVR. *Merita ponderantur hominum, vtrùm in deos conſecrari mereantur; hoc examinat, & penſitat humanum arbitrium. Adeò vt pendeat diuinitas ab hominum æſtimatione; & niſi homini placitum fuerit, niſi homini arriſerit, nullus Deus erit; ſic fit vt non iam homo Deum, ſed Deus hominem ſibi*

B *imploret & optet propitium. Sic Minutius,* Ecce ornatur, conſecratur, oratur, tunc poſtremò Deus eſt, cùm homo illum voluit, & dedicauit. *Aug. lib. 8. de Ciuit. c. 23. vbi de Herme Ægyptio, ſiue Trimegiſto:* Ille Ægyptius, *inquit,* alios Deos dicit eſſe à ſummo Deo factos, alios ab hominibus. Hoc qui audit, ſicut à me poſitum eſt, putat dici de ſimulacris, quæ opera ſunt manuum hominum; at ille viſibilia, & contrectabilia ſimulacra velut corpora deorum eſſe aſſerit: Ineſſe autem his quoſdam ſpiritus inuitatos, qui valeant aliquid, ſiue ad nocendum, ſiue ad deſideria eorum nonnulla complenda, à quibus eis diuini honores, & cultus obſequia deferuntur. Hos ergo ſpiritus inuiſibiles, per artem quandam viſibilibus rebus corporalis materiæ copulare, vt ſint quaſi animata corpora, illis ſpiritibus dicata & ſubdita ſimulacra, hoc eſſe dicit, Deos facere, eamque magnam & mirabilem deos faciendi accepiſſe homines poteſtatem. *Subiicit poſtea eumdem Hermem præſentientem futuram ſimulacrorum euerſionem deploraſſe. Tum ſubdit:* In quo videtur hoc tempus prædicere, quo Chriſtiana religio, quantò eſt veracior atque ſanctior, tantò vehementiùs & liberiùs cuncta fallacia figmenta ſubuertit, vt gratia veriſſimi Saluatoris liberet hominem ab his diis quos fecit homo: & ei Deo ſubdat, à quo factus eſt homo, &c. Et neſcio quomodo illâ obſcuratione, cordis, *De qua Rom. 1. obſcuratum eſt inſipiens cor eorum;* ad iſta delabitur, vt diis quos confitetur ab hominibus fieri, ſemper velit homines ſubdi, & hæc futuro tempore, *ſimulacra ſcilicet.* Plangat

A plangat auferri. Quaſi quicquam ſit infelicius homine, cui ſua figmenta dominantur: cùm ſit facilius, fieri, Deos colendo quos fecit, ne ipſe ſit homo; quàm vt per eius cultum dij eſſe poſſint, quos fecit homo. Citius enim fit, vt homo in honore poſitus, pecoribus, non intelligens comparetur; quàm vt operi Dei ad eius imaginem facto, id eſt ipſi homini, opus hominis præferatur. Quapropter meritò homo deficit ab illo qui eum fecit, cùm ſibi præficit ipſe quod fecit.

Et lib. 2 ad Nat. cap. 1. PER ARTIFICEM. *Diabolum.* MAGIS REI. *Per ignorantiam affectatam, & voluntariam.* PATENT OCVLI. *Vt iuxta Pſaltem:* Similes illis fiant, qui faciunt ea; & omnes qui confidunt in eis *Pſal. 113 Vbi Auguſtinus.* (Auguſt.) B Videant ergo, inquit, illi apertis & ſentientibus oculis, & adorent clauſis & mortuis mentibus, nec videntia, nec viuentia ſimulacra. INSTITVTOS NON. *Supple*, Ignoretis. ALIQVANDO COEPTVM. *Quod initium habet, non eſt æternum, nec diuinum.* TENERITAS. *Quibus licet initio conſcientia tenera ſit, tamen obdureſcit, dum non vult inſtrui, ſed affectat in errore perſeuerare.* INGENTI. *Multitudine errorum, vna circumcingitur veritas.* QVISCVMQVE VVLT. *Vera diuinitas, quando vult, ita rebelles flectit & mutat voluntates, vt de perſecutoribus facias defenſores. Ita Auguſtinus lib. 4. ad Bonifacium cap. 9.* (Auguſt.) Oramus inquit, non ſolùm pro nolentibus, verùm etiam pro repugnantibus, & oppugnantibus. C Quid ergo petimus, niſi vt fiant ex nolentibus volentes, ex repugnantibus conſentientes, ex oppugnantibus amantes; à quo niſi ab illo de quo ſcriptum eſt, præparatur voluntas à Deo? *Sic & ex mente Tertulliani, veritas fidei, & Deus auctor eius, de ipſis aduerſariorum argumentis, ipſos euertit errores; & inde ſeipſam tuetur veritas, vnde oppugnatur.* GRADVM CONFERENS. *Procedens in diſputationem.* ELEGI VARRONEM. *Et hunc elegit Auguſtinus in libris de Ciuitate, & inter cætera ex Varrone deprompta, libro 6. cap. 20.* (Auguſt.) Quale eſt, inquit, quod tria genera Theologiæ dicit eſſe, id eſt rationis quæ de diis explicatur; eorumque vnum Mythicon appellari, alterum Phyſicon, tertium Ciuile? Latinè ſi vſus admitteret, genus quod D primum poſuit, fabulare appellaremus; ſed fabuloſum dicamus: à fabulis enim mythicon dictum eſt; quoniam μῦθος Græcè fabula dicitur. Secundum autem, vt naturale dicatur, iam & conſuetudo locutionis admittit. Tertium etiam ipſe Latinè enuntiauit, quod ciuile appellatur deinde ait, mythicon appellant, quo maximè vtuntur Poëtæ: Phyſicon quo Philoſophi: Ciuile quo populi Primi, inquit, quod dixi, in eo ſunt multa contra dignitatem & naturam immortalium ficta, &c. Secundum genus eſt, de quo multos libros Philoſophi reliquerunt. In quibus eſt, dij qui ſint, vbi, quod genus, quale, ex quonam tempore, an à ſempiterno fuerint, &c. E Tertium genus eſt, quod in vrbibus ciues, & maximè Sacerdotes, noſſe atque adminiſtrare debent. In quo eſt, quos Deos publicè colere, quæ ſacra & ſacrificia facere quemque par ſit. Prima Theologia maximè accommodata eſt ad theatrum, ſecunda ad mundum, tertia ad vrbem. *Et concludit ipſe Auguſt.* (Auguſt.) Theatrũ, *inquit*, vbi eſt niſi in Vrbe? quis theatrum inſtituit niſi ciuitas? Propter quid inſtituit, niſi propter ludos ſcenicos? vbi ſunt ludi ſcenici, niſi in rebus diuinis, de quibus hi libri tantâ ſolertiâ conſcribuntur? *Et cap. 6. ſic Varronem aggreditur.* (Auguſt.) Cernis quidem quàm ſint res diuinæ ab humanis nugis atque mendaciis dirimendæ, ſed vitioſiſſimas populorum opiniones, & conſuetudines in ſuperſtitionibus publicis vereris offendere, quas à Deorum natura abhorrere, vel talium, quales in huius mundi elementis humani animi ſuſpicatur infirmitas, & ſentis ipſe, &c. Naturales Deos colere cupis, ciuiles cogeris, inueniſti alios fabuloſos, in quos liberiùs quod ſentis euomas, vnde & iſtos ciuiles velis noliſue perfundas, &c. Nec alij dij rideantur in theatris, quàm qui adorantur in templis: nec aliis ludos exhibeatis, quàm quibus victimas immolatis. Quantò liberiùs ſubtiliúſque iſta diuideres, dicens alios eſſe Deos naturales, alios ab hominibus inſtitutos? ſed de inſtitutis aliud habere litteras Poëtarum, aliud Sacerdotum: vtraſque tamen ita eſſe inter ſe amicas conſortio falſitatis, vt gratæ ſint vtræque dæmonibus, quibus inimica eſt doctrina veritatis. DEORVM CENSVM. *Originem, ſeriem* RE-TRACTANT. *Identidem tractant.* PASSIVA. *Communis, triuialis.* MVNICIPALIS ADOPTIO. *Seruilis, prolibito ciuitatum & populorum adſcititij dij, pendentes à vulgi opinione quos creat pro arbitrio ſuo & adoptat ſibi quælibet natio, & populus, vnde & municipale ius dicitur, ſiue lex, propria cuiuſque municipij & ciuitatis l. 3. § planè. ff. Quod vi aut clam. l. 3. §. Diuus. ff. de ſepulcbr. viol.*

2. PROSPECTE. *Cum magna prudentia.* OBSEQVENTISSIMI. *Ironicè dicta.* RESCIDISTIS. *Vox iuris.* Reſcindere rem iudicatam *L. 10. c. de Procur. &*; Reſcindere quæ pronuntiauerunt. *L. 27. ff. de pœnis, &c* LIBERVM PATREM. *Bacchum Quintus Martius Philippus, & Poſthumius Albinus hoc fecerunt.* CVM MYSTERIIS. *Scil. Bacchanalibus. Aug. lib. 6. de Ciuit. cap. 9.* (S. Auguſt.) Bacchanalia ſummâ celebrantur inſaniâ. Vbi Varro ipſe confitetur à Bacchantibus talia fieri non potuiſſe, niſi mente commotâ. Et tamen poſtea diſplicuerunt Senatui ſaniori, & ea iuſſit auferri. *Vide Liuium lib. 39. Anno ab vrbe condita 569. & Valer. Max. lib. 6. cap. 5.* SERAPIDEM ET ISIDEM. *De Api, ſiue Serapi, iam alibi ex Aug. dixi. De Iſide frequenter in libris de Ciuit. tractat. lib. 8. cap. 26.* (S. Auguſt.) Iſin vxorem Oſiris, quàm multa bona præſtare propitiam, quantis ſcimus obeſſe iratam? *Sic inducit loquentem Mercurium.* Deinde vt oſtenderet ex hoc genere eſſe Deos quos illa arte homines faciunt, &c. *De Harpocrate Deo ſilentij lib. 18. de Ciuit. cap. 5.* (S. Auguſt.) Quoniam ferè in omnibus templis vbi colebantur Iſis & Serapis, erat etiam ſimulacrum, quod digito labiis impreſſo admonere videretur, vt ſilentium fieret; hoc ſignificare idem Varro exiſtimat, vt homines eos fuiſſe taceretur. CYNOCEPHALO. *Huius meminit lib. 2. de Ciuit. cap. 14. & lib. 3. c. 12 Vbi cùm de matre Deorum dixiſſet, ſubiecit poſt memoratum Capitolium, à Tarquinio rege fabricatum:* Indignum erat, vt cùm eius filius iam colli capitolino præſideret, adhuc ipſa in loco ignobili latitaret. (S. Auguſt.) Quæ tamen ſi omnium Deorum mater eſt, non eſt ſecuta ſolùm Romam quoſdam filios ſuos, verùm & alios præceſſit etiam ſecuturos. Miror ſanè ſi ipſa peperit Cynocephalum; *capite canino Deum Ægyptium.* Qui longè poſtea venit ex Ægypto. SVO. *Refert ad Iſidem, cuius Cynocephalus creditur fuiſſe filius à Virgilio Æneid. 8.* Latrator Anubis. *Vt videlicet ſicut Harpocrates ſilentium indicebat, ne quis diceret Serapim & Iſidem fuiſſe mortales; ſic contra dicentes, pro parentibus diis Cynocephalus allatraret.* CAPITOLIO PROHIBITOS. *Quod erat Deorum omnium curia. Liuius lib. 3.* Iupiter optimus maximus, Iuno Regina, & Minerua, alij dij deæque obſidentur. *Scilicet in Capitolio, ſic dicto ex Cedreno, quòd Vrbis caput eſſet.* PISO, ET GA-

BINIVS. *Hi Conſules, prædictos à Tertulliano Deos extra capitolium eiecerunt. De Piſone vide Lact. lib. 1. cap. 6. Arnobium lib. 3. de Gabinio eundem Arnob. lib. 2.* NON CHRISTIANI. *Vt non hic de Chriſtianis conqueramini; cùm ipſi Conſules Gentiles eſſent, qui ſano iudicio, indecoras, indignaſque diis, & inutiles ſuperſtitiones eliminarunt, quas ipſi iam, Ethnici reſtituebant, & ſummo, hoc eſt diuino honore dignos cenſebant.* INSTRVCTV. *Supellectile.* CENSV. *Origine, receditis ſcil. à Patribus veſtris degeneres.* DESTINATIS. *Notatis, & ad ſupplicium decernitis condemnandos.* IAM ROMANO. *Non Ægyptio, vel rurſum poſt exilium reſtituto.* IAM ITALICO. *In Italiam reuocato, vel qui priùs inter Thraces Sabi vel Sabaſius dicebatur à ſaltitationibus Bacchicis, teſte Photio, quod nos ſaltare dicimus Barbari* B *dicunt σαβάζειν* MAXIME ERRAVIT ANTIQVITAS. *Scilicet dum Deos colendos docuit, & artem Deos faciendi adinuenit. Aug. lib. 8. de Ciuit. cap. 24. poſt introductum Hermem loquentem de arte faciendi Deos:* Neſcio, inquit, vtrùm ſic confiterentur dæmones adiurati, quomodo iſte confeſſus eſt Quoniam, inquit, proaui noſtri multùm errabant circa deorum rationem increduli, & non animaduertentes ad cultum religionemque diuinam inuenerunt artem, quâ efficerent Deos. Numquid nam ſaltem mediocriter eos dixit erraſſe, vt hanc artem inuenirent faciendi Deos, aut contentus fuit dicere, errabant, niſi adderet & diceret, multùm errabant? Iſte ergo multus error & incredulitas, C non animaduertentium ad cultum religionemque diuinam, inuenit artem quâ efficeret Deos. Et tamen, quòd multus error, & incredulitas, & à cultu ac religione diuina auerſio animi inuenit, vt homo arte faceret Deos; hoc dolet vir ſapiens, tanquam religionem diuinam venturo certo tempore auferri. Vide ſi non & vi diuina maiorum ſuorum errorem præteritum prodere, & inuidiâ diabolicâ pœnam dæmonum futuram dolere compellitur: Si enim proaui eorum multùm errando circa deorum rationem incredulitate & auerſione animi à cultu ac religione diuina, inuenerunt artem quâ Deos efficerent; quid mirũ ſi hæc ars deteſtãda, quidquid fecit auerſa à religione diuina, aufertur religione D diuina; cùm veritas emendet errorem, fides redarguat incredulitatem, conuerſio corrigat auerſionẽ.

S. Auguſt.

Et lib. 1. ad Nationes cap. 10. ADMENTATIONIBVS. *Admotis machinis, telis, iaculis.* ADSOLAVERVNT. *Solo afflixerunt, conculcarunt.* SECTAM CHRISTIANAM. *Sectantem morem noſtrum, quo Deos veſtros nihili pendimus.* HORVM. *Deorum ſcilicet, & læſæ diuinæ maieſtatis rei eſſe conuincimini. Nullus hic ſenſus, aliquid intercidiſſe probat.* CONSPIRASSE. *Video vos ſimul in ſuperſtitione & impietate profeciſſe, qui quò plures Deos colitis, plura in eos ſacrilegia in dies admittitis.* INCVLCATIS. *Conculcatis.* QVOD MODICO *Tanto maiori contumelia quo ad inferiora & viliora deiicitis.* IN HASTARIVM. *Venditionem auctionariã. Vt ſub voce præconis dij venales ſubhaſtarentur. Vt inſtar Chriſtianorũ venalium tractetur dij veſtri. Vnde dixit in Apologetico;* In haſtario vectigales ſumus. NEGOTIATIO. *Contra Rigaltiũ, retineo lectionem, nec muto. Tanta, inquit, eſt, & tam venalis hodie apud vos Religio, & idolorum rerumque ſacrarum commercium tantum, vt omnis alia negotiatio videatur eſſe proſcripta.* PVBLICANIS REFICITVR. *Paſcitur, augetur Religio cultuſque deorum quæſtuariorum operâ quàm Sacerdotum.* CVM DEIS. *Quos tamen dicitis immortales.* TENSÆ. *Vehicula argentea aut eburnea erant, quibus deorum exuuiæ in circo pompaticè vehebantur. De quibus Suetonius in*

A *Octauio cap. 43. in Veſpaſiano cap. 5. in Iulio cap. 76.* SOLISTERNIA. *Soliorum & thororum apparatus.* COELVM PATET. *Per apotheoſin in cælites & diuos tranſcribuntur.* IN CÆLVM RECEPTI. *Teſtis Proculus Romulei in cœlum aſcenſus.* PERIVRII PVRVS. *Immunis à periurio, qui Deos verè eſſe non credit.* DENOTATIOR. *Maiori reprehenſione digna irriſio, quia mordacior eſt ipſo contemptu, qui ſapit aliquam generoſitatem.* VVLGÆ. *Ex vulgo & infima plebe guloſi ſibi optima ſeruantes, & diis offerentes deteriora.* CESSIT LITTERATVRA. *Succeſſit, profecit.* VNDA OMNIS. *A quo velut fonte, & mari, fluit Poëtis cæteris abundantia fabellarum.* SVPER SARPEDONEM. *Homero teſte Iliad. 16. Iouis filius eſt ex Laodamia Bellerofontis filia, Lyciæ Rex, à* B *Patroclo interfectus, dum Priamo ſuppetias ferret contra Græcos. Cuius corpus ab Apolline iuſſu Iouis è mortuorum turba ſua relatum in caſtra, ablutum flumine, & ambroſio rore conſperſum, Regiiſque indutum veſtibus, funerandum traditur militibus.* DISCRIMINATORES IMPENDERIT. *In diſcrimen vitæ iudices miſerit, de crimine ſuo decernentes, in crimen vocauerit: vt ſic fama reddita ſit Socrati.* ROMANI STILI. *Qui Latinè egit, quod Græcè Diogenes.* IOVIS ELOGIA. *Crimina repræſentari.* EROGANDIS. *Comburendis, vel alio ſupplicio dignis.* SALTANT ARGVMENTA. *Iouis acta turpia in ſcena actitant.* PENNATVLVS *Qui pro capillitio, galerum alatum præfert capiti.* IGNITVLVS. *Ob Caducæum ſerpentes habentem linguam igneam exerentes.* C ADSOLANT. *Proterunt, & conculcant.* REDIMITIS. *Aliâ ex parte compenſatis delicta honoribus.* LIBET. *Licentiam meritò accipitis agendi quidlibet in Deos quorũ parentes & domini ac fabricatores eſtis.*

Et libro 2. ad Nat. cap. 8. GENTILE GENVS. *Hæc eſt tertia Theologiæ ſpecies, docens cultum deorum, quos vna quæque gens pro libito ſibi inſtituit, & pro priuata cuiuſque plebis notitia.* TOTVS ORBIS. *Elementa intelligit & aſtra communiter à gentibus culta, quæ tamen probari non poſſunt veram continere diuinitatem.* MVNICIPES. *Municipia dicebantur ciuitates ſuo iure & legibus vtentes, muneribus tamen & honoribus populi Romani fungebantur, nulla populi Romani lege adſtricti. Municipes ergo erant municipiorum incolæ, qui priuatos ſuos Deos in ſuis ciuitatibus colebant.* D PARVM EST. *Parum erat idololatriæ Ægyptiorum, quòd homines Deos facerent, niſi etiam beſtias priuatas ſpiritu rationali adorarent.* ANGVEM SVVM. *Mordentem caudam, lapſus temporis, & anni reuolubilis Symbolum.* SERAPIS. *Auguſtinus lib. 18. de Ciuit. cap. 4.* Cùm Rex Argiuorum tertius Apis eſſet, mortuus eſt Iſaac annorum centum octoginta, & reliquit geminos ſuos annorum centum & viginti: quorum minor Iacob pertinens ad ciuitatem Dei de qua ſcribimus, maiore vtique reprobato, habebat duodecim filios, quorum illum qui vocabatur Ioſeph, mercatoribus in Ægyptum tranſeuntibus E fratres, adhuc Iſaac auo eorum viuente, vendiderant. Stetit autem ante Pharaon Ioſeph, quando ex humilitate quam pertulit, ſublimatus eſt, cùm triginta eſſet annorum: quoniam ſomnia Regis diuinè interpretatus, prænunciauit ſeptem vbertatis annos futuros, quorum abundantiam præpollentem, conſequentes alij ſeptem ſteriles fuerant conſumpturi Et ob hoc eum Rex præfecerat Ægypto, de carcere liberatum, quo eum coniecerat integritas caſtitatis: quam fortiter ſeruans malè amanti Dominæ, & malè credulo Domino mentituræ, veſte etiam derelicta, de manibus attrahentis aufugiens, non conſenſit ad ſtuprum. Secundo an-

Auguſt.

tem anno ſeptem annorũ ſterilium, Iacob in Ægy- A prum cum ſuis omnibus venit ad filium, agens annos centum & triginta: ſicut interroganti Regi ipſe reſpondit, cùm Ioſeph ageret triginta & nouem, ad triginta ſcilicet quos agebat, quando à Rege honoratus eſt, additis ſeptem vbertatis annis, & duobus famis. *Dehinc vt appareat, quàm reſpondeat* August. *Tertulliano Auguſtinus, ſtatim cap. 5. agit de Serapi.* His temporibus, inquit, Rex Argiuorum Apis nauibus transuectus in Ægyptum, cùm ibi mortuus fuiſſet, factus eſt Serapis omnium maximus Ægyptiorum Deus, &c. Conſtitutum eſt etiam de illo, vt quiſquis eum hominem dixiſſet fuiſſe, capitalem penderet pœnam. Et quoniam ferè in omnibus templis vbi colebantur Iſis, & Serapis, erat B etiam ſimulacrum, quod digito labiis impreſſo admonere videretur, vt ſilentium fieret: hoc ſignificare idem Varro exiſtimat, vt homines eos fuiſſe taceretur. *Harpocrates erat, de quo & Tertull. Apol. 6* Serapidem & Iſidem, & Harpocratem cum ſuo Cynocephalo Capitolio prohibitos, &c. Serapidi iam Romano aras reſtruxeritis. A REGINA. *Lapſus memoria. Cùm fuerit vxor Putipharis Eunuchi Pharaonis Gen. 39. 7. & ſequentibus.* EXCELSIOR. *Vnde & manipulus eius in agro erectus apparuit.* QVIBVSDAM. *Pincerna & piſtori Pharaonis.* SPIRITVS SVI. *Prophetici.* DETRACTIS *Reiectis diuinis & Magis quos conſuluerat.* HVNC SERAPIDEM. *Iulius Firmicus Serapin dixit Ioſeph, quòd* C *Sara pronepos eſſet.* EX SVGGESTV. *Statua Serapis habebas in capite pileum in modum modij, ſiue cumuli tritici conformatum. Sic Ruffinus Hiſt. 11. vbi de ſtatua Serapis:* Cuius, inquit, capiti modius ſuperpoſitus, indicet vitam mortalibus frugum largitate præberi. *Græci item cumulũ & aceruum dicunt* σωρόν. August. *Auguſtinus autem ſupra cap.* 5. Nominis, *inquit*, huius, cur non Apis etiam poſt mortem, ſed Serapis appellatus ſit, faciliimam rationem Varro reddidit: quia enim arca, in qua mortuus ponitur, quod omnes iam σαρκοφάγον vocant, σορὸς dicitur Græcè: & ibi eum venerari ſepultum cœperunt, priuſquam templum eius eſſet extructum: velut Soroſapis, vel Sorapis primo, deinde vna litterâ vt fieri aſſolet, commutatâ, Serapis dictus eſt. *Serapis porro dictus eſt quaſi princeps boum, quod famem ſeptennem ab Ægypto expuliſſet. magnum ei templum dedicatum eſt, in quo bos nutriebatur, agriculturæ ſymbolum, vt notat Auguſtinus ſupra. Et verè ipſe Ioſeph ſomnium ſeptem boum pinguium expoſuerat.* CANEM APVD INFEROS. *Cerberum cuſtodem regni Plutonis.* COMPRESSATVS. *Oppreſſio. Coegit enim Ægyptios frumenta emere. Et hac voce rurſum vſus eſt Scorp. cap 3 vbi agit de oppreſſione Iſraelitarum.* Nec poterant omninò ſubſiſtere à facie inimicorum ſuorum. Quocumque proceſſerant, manus erant ſuper illos in mala, & compreſſati ſunt valde. PHARIAM ADIVNGVNT. *Et hic labitur memoria. Expreſſè enim Geneſis 41. 50. legitur:* Nati ſunt autem Ioſeph filij duo *Manaſſes & Ephraim*, antequam veniret fames; quos peperit ei Aſeneth filia Putiphare Sacerdotis Heliopoleos. *Et ſupra verſu 45. inter cætera munera, quæ Pharao contulit Ioſeph:* Dedit illi vxorem Aſeneth filiam Putiphare Sacerdotis Heliopoleos. ANVBIN *Hic eſt quem Tertullianus Apol. 6 Aug. lib. 2. de Ciuit. cap. 14. Cynocephalum vocant, qui canina facie ab* S. August. *Ægyptiis colitur, quòd in expeditione bellica fratrem Oſirim ſecutus fuiſſet. Cypr. ad Demetriadem Ægyptiis aliiſque Gentilibus exprobrat.* Crocodili, & Cynocephali, & lapides, & ſerpentes à vobis coluntur. *Et Minutius Felix in Octauio.* Iſis perditum filium cum Cynocephalo ſuo, & aliis ſacerdotibus luget, plangit, inquirit, & Iſiaci miſeri cædunt pectora, & dolorem infeliciſſimæ matris imitantur: mox inuento paruulo gaudet Iſis, exultant ſacerdotes, Cynocephalus inuentor gloriatur. RECONIRANS. *Contrarians. In cane Ægyptij caninos mores ſuos oblatrantes regibus expreſſerunt.* DEIECTA. *Puſillanimis in reſiſtendo extraneis, & in Hebræi populi ſerui oppreſſione crudelis & pluſquam canina gens Ægyptia.*

3. Dij Gentilium nec noſtrâ, nec ipſorum fide dij ſunt, ſed homines mortales, cultu indigni: & dij facti homines mortui. Apol. cap. 10. àp. ad f.

DEos veſtros colere deſinimus, ex quo illos non eſſe cognoſcimus. Hoc igitur exigere debetis, vti probemus non eſſe illos Deos, & idcirco non colendos, quia tunc demum coli debuiſſent, ſi dij fuiſſent. tunc & Chriſtiani puniendi, ſi quos non colerent, quia putarent non eſſe, conſtaret illos Deos eſſe. Sed nobis, inquitis, dij ſunt. Appellamus, & prouocamus à vobis ad conſcientiam veſtram. illa nos iudicet, illa nos damnet, ſi poterit negare omnes iſtos Deos veſtros homines fuiſſe. ſi & ipſa inficias ierit, de ſuis antiquitatum inſtrumentis reuincetur, de quibus eos didicit; teſtimonium perhibentibus ad hodiernum, & ciuitatibus in quibus nati ſunt; & regionibus in quibus aliquid operati veſtigia reliquerunt, in quibus etiam ſepulti demonſtrantur. Nec ego per ſingulos decurram, tot ac tantos, nouos, veteres, barbaros, Græcos, Romanos, peregrinos, captiuos, adoptiuos, proprios, communes, maſculos, feminas, ruſticos, vrbanos, nauticos, militares. otioſum eſt etiam titulos perſequi, vt colligam in compendium, & hoc, non quò cognoſcatis, ſed recognoſcatis: certè enim oblitos agitis. Ante Saturnum Deus penes vos nemo eſt. ab illo cenſus totius, vel potioris, vel notioris diuinitatis. Itaque quod de origine conſtiterit, id & de poſteritate conueniet. Saturnum itaque, quantùm literæ docent, neque Diodorus Græcus, aut Thallus, neque Caſſius Seuerus, aut Cornelius Nepos, neque vllus commentator eiuſmodi antiquitatum, aliud quàm hominem promulgauerunt. ſi, quantùm rerum argumenta, nuſquam inuenio fideliora, quàm apud ipſam Italiam, in qua Saturnus, poſt multas expeditiones, poſtque Attica hoſpitia, conſedit exceptus ab Iano, vel Iane, vt Salij volunt. mons quem incoluerat, Saturnius dictus. ciuitas, quam depalauerat, Saturnia vſque nunc eſt. tota deniquè Italia poſt Oenotriam, Saturnia cognominabatur. ab ipſo primùm tabulæ. & imagine ſignatus numus, & inde ærario præſidet. Tamen ſi ho-

dum furantur diuinationem. In oraculis autem, quo ingenio ambiguitates temperent in euentus, ſciunt Crœſi, ſciunt Pyrrhi. Ceterùm teſtudinem decoqui cum carnibus pecudis Pythius eo modo renuntiauit, quo ſupra diximus. momento apud Lydiam fuerat. Habent de incolatu aëris, & devicinia ſiderum, & de commercio nubium cœleſtes ſapere paraturas, vt & pluuias, quas jam ſentiunt, repromittant. Benefici planè & circa curas valetudinum. lædunt enim primò, dehinc remedia præcipiunt, ad miraculum noua, ſiue contraria, poſt quæ deſinunt lædere, & curaſſe creduntur. Quid ergo de ceteris ingeniis, vel etiam viribus fallaciæ ſpiritalis ediſſeram? phantaſmata Caſtorum, & aquam cribro geſtatam, & nauem cingulo promotam, & barbam tactu irrufatam; vt numina lapides crederentur, & Deus verus non quæreretur.

DIABOLVS IX. ET X. SCHOLIA.

APVD QVÆ, *ad quæ captanda nemo ſomniat.* A
Agebat de oraculis & præſagiis captis ex ſomniis,
de quibus ſuo loco dicemus, & aliquid ſuprà attigimus
num. 5. ubi de Naſammonis & Celtis. DÆMONIACAM RATIONEM, *fallaciam & artem ſpirituum*
malignorum. IAM TVNC, *dum viuerent homines.*
MEMORIAS AFFECTAVERINT, *ſtuduerint*
memoriam mortuorum excitare in animis dormientiũ.
AD SCENAM; *vt actitarent, quaſi in theatro omne*
genus fallaciæ diabolicæ. SPECIE, *vt non tantùm in*
ſacrificiis & idolis, ſed in oraculis & præſagiis datis
ſomniantibus, opinionem diuinitatis ſibi apud homines
parerent, cùm Oracula, vel rerum occultarum, vel
futurarum in ſomnis panderent. PER BENEFICIA,
ſic ſæpè animi ægritudinem, per valetudinem corporis B
reſtitutam procurant dæmones, & à Deo vero inquirendo, qui ſolus verè vt vitæ, ſic ſanitatis author eſt,
Qui ſanat omnes infirmitates tuas, qui redimit de
interitu vitam tuam; *Ad dæmones, per idololatricam*
ſuperſtitionem ſciſcitandos, tanquam Deos abducunt.
NON CLAVSA. *Monumentis mortuorum, quorum memorias, id eſt monumenta, multi conſulunt, nec*
templorum adytis, nec ſacellorum terminis concluditur
vis diabolica. Aërei ſunt dæmones vndequaque liberè
circumuolitant. QVO NEMO, *&c. Vt nemo dubitet,*
patere priuatas cuiuſque domus & cubilia illuſioni dæmonum, qui Phantaſticis imaginibus decipiunt homines, vel in ſtatuis & idolis, diiſque laribus & penatibus
illudant idololatris. De huiuſmodi Oraculis, ſic Aug. lib. C
S. August. *8. de Ciuit. cap. 16. iuxta Apuleium:* Inter cætera etiã
dicit ad eos pertinere diuinationes Augurum, Aruſpicum, Vatum, atque ſomniorum: ab his quoque
eſſe miracula Magorum. *Quomodo autem dent oracula, aliquando vera, plerumque falſa, ex Aug. ſubiiciam ſequenti Scholio, cùm literam expoſuero.*

10. OMNIS SPIRITVS. *Angelus, ſiue bonus,*
ſiue malus, aliger eſt, vnde & in ſcriptura Cherubim
alati deſcribuntur, ob velocitatem omni alite pernicio-
rem. ET ANGELI. Qui facis Angelos tuos ſpiritus. ET DÆMONES: Spiritus nequam à Domino. VBIQVE SVNT. *Crudè nimis dictum, ſoli*
enim immenſo Deo vbique eſſe conuenit, Angeli autem D
boni, & mali, ſphæram habent ſuo Ordini & gradui
præſcriptam, ſicque definitam, vt ſic ſint in vno loco;
vt eſſe ſimul non poſſint in altero. Sed, vbique, dixit;
quòd citiſſimè ab vno loco tranſuolare poſſint in alium.
De Deo autem ſolo ſcriptura dicit; Quo ibo à ſpiritu
tuo? &c. *Et de Spiritu Sancto:* Spiritus Domini repleuit orbem terrarum. SVBSTANTIA IGNORATVR. *Cuius eſt tanta velocitas.* BONORVM
NVNQVAM. *Saltem bono fine, quem præ malitia &*
& inuidia hominum numquam intendunt; licet Deo ſic
volente, & vtente eorum miniſterio, & bonos euentus
non tantùm nuntiare, ſed & efficere poſſint. ET TVNC.
In veteri Teſtamento. ET NVNC. *Dum in Eccle-*
ſia recitantur. TEMPORVM SORTES. *Caſus pro*
diuerſitate temporum futuros; de quibus Pſaltes: In
manibus tuis ſortes meæ. *Alij legunt,* Tempora
mea. FVRANTVR. *Quia proprium Dei vſurpant,*
cui futura præſentia ſunt, etiam occultiſſimæ cogitationes futuræ; ſic fatente Pſalmiſtâ: Intellexiſti cogitationes meas de longè, &c. Et omnes vias meas
præuidiſti, &c. Ecce Domine tu cognouiſti omnia
nouiſſima & antiqua. TEMPERENT IN EVENTVS. *Circa futura, ſemper ambigua dant oracula;*
tum quòd certi non ſint, maximè circa contingentia, ex
hominis libertate pendentia, tum vt vtrinque poſſint
famoſum mendacij nomen euadere. Furunculis autem
rectè comparat, occulta in obſcuro ſuffurantibus. SCIVNT
CROESI. *Videndus Euſeb. lib. 5. De Præp. Euang.*
c. 10. Hoc fuit oraculum ab Apolline delphico datum
Croeſo, qui regnum Lydiæ à prædeceſſoribus acceptum,
pietate in Apollinem tueri volens, eius Delphicum templum auro, argentóque, ſupra omnia templa diuûm ornauerat; Apollinem ergo conſulens ſuper exitu belli
ſuſcepti contra Perſas, hoc reſponſum accepit.

Intrepidus ſi Croeſus Halym tranſmiſerit amen,
Imperium perdit magnũ regnumque ſuperbum.

Perdo, enim, Verbum ambiguum eſt. SCIVNT PYRRHI. *Oraculum Apollinis Pythij ambiguum refert Ennius.* Aio te Æacida Romanos vincere poſſe. *Quòd ab Ennio confictum, notat Minutius Felix,*
quòd iam tum Apollo, verſificare deſiiſſet. Auguſtinus
lib. 3. de Ciuit. c. 17. Accitus etiam à Tarentinis Augu.
Pyrrhus Rex Græciæ, tunc ingenti gloria celebratus, Romanorum hoſtis effectus eſt: cui ſanè de
rerum futuro euentu conſulenti ſatis vrbanè Apollo ſic ambiguum oraculum edidit, vt è duobus,
quidquid accidiſſet, diuinus haberetur. Ait enim:
dico te Pyrrhe, vincere poſſe Romanos. Atque
ita ſiue Pyrrhus à Romanis, ſiue Romani à Pyrrho
vincerentur, ſecurus fatidicus expectaret euentum. Quæ tunc & quàm horrenda vtriuſque exercitus clades? in qua tamen ſuperior Pyrrhus extitit, vt iam poſſet Apollinem pro ſuo intellectu
prædicare diuinum: niſi proximè alio prælio Romani abſcederent ſuperiores. TESTVDINEM
DECOQVI. *Ad Croeſum refert; qui cum carne agni*
clam, vt refert Herodotus, coxerat teſtudinem; quod
Apollo Pythius, id. dæmon, qui momento temporis Lydiam tranſuolarat, per Pythoniſſam reuelauit. HABENT SAPERE. *Poſſunt ſcire, & præſcire diſpoſitiones elementorum, paratáſque pluuias, aliaque metheora prænunciant.* VALETVDINVM. *Morborum.*
quos arte diabolicâ procurant, eódemque curant; &
vt famam miraculi ſibi concilient, per noua, vel etiam
contraria morbis remedia, maleficium tollunt; & dum
ceſſant vexare, morbum curaſſe videntur. INGENIIS. *Artibus.* PHANTASMATA CASTORVM.
Valerius Maximus libro 1. cap. 8. Caſtorem, inquit, & Pollucem pro Imperio populi Romani
excubuiſſe cognitum eſt; quòd ad lacum Iuturnæ,

ſuum, equorumque ſudorem abluere viſi ſunt. *Videndus de eadem apparitione Dionyſius lib. 6. Antiq. Et Florus lib. 2. cap. 12. lib. 3 c. 3 Et Minutius:* Teſtes equeſtrium fratrum in lacu ſicut ſe oſtenderant, ſtatuæ conſecratæ; qui anheli, ſpumantibus equis atque fumantibus, de Perſe victoriam, eadem die qua vicerant, nuntiauere. *Caſtores, Croeſos, Pyrrhos, de more, in plurali, pro ſingulari poſuit.* AQVAM CRIBRO *Tuſcia Virgo Veſtalis fuit; de qua Valer. libro 8. c. 1 Plin. lib. 28. cap. 22. Dion. lib. 2. & noſter. Aug. lib. 10 de Ciuit. c 16. de hac, & alia muliercula Claudia dicta ſic habet:* Quòd nauium, qua ſimulacrum matris Phrigiæ, *Idæ,* vehebatur, tantis hominum boumque conatibus immobilem redditam, vna muliercula, zona alligata, ad ſuæ pudicitiæ teſtimonium, mouit & traxit? Quòd virgo Veſtalis, de cuius corruptione quæſtio vertebatur, aquâ impleto cribro de Tiberi, neque profluente, abſtulit controuerſiam, &c. *Mulierculam dixit Aug. vt diſtinguat eam à Veſtali, hæc cùm impudica haberetur ob nimium corporis cultum, rogauit deam vt hoc pacto ſuam probaret caſtitatem. Quæ ibidem, arti dæmonum imputat.* BARBAM IRRVFATAM. *Vide Sueto. in vita Neronis c. 1. Vbi ait, L. Domitium authorem originis Ænobarbi, reuertentem ruri obuiam habuiſſe duas formâ venuſtiore iuuenes, qui ei iuſſerunt, vt Senatui & populo victoriam certam nuntiaret; in cuius fidem, genas mentumque priùs nigrum, ſæpius vtrimque demulcendo, in rutilum æneumque colorem commutarunt, vnde poſteæ, & eius poſteri barbâ rufâ fuerunt. Vero ſimile, tunc duos dæmones, Caſtorem & Pollucem fuiſſe mentitos. Quibus ſimilibuſque portentis, diabolus idola ſaxea pro diis & numinibus haberi fecit, vt Dei veri cultum in ſuum transferret. De artibus & fallaciis dæmonum toto hoc capite recenſitorum à Tertulliano, doctè tractat Aug. lib. de diuinatione dæmonum cap. 4. 5. & 6.* Quantùm, inquit, valeat aëris elementum, quo eorum, *dæmonum,* corpora, *aſſumpta non informata,* præualent, ad multa viſibilia inuiſibiliter molienda, mouenda, mutanda, atque verſanda, longum eſt nunc demonſtrare; & puto quòd vel mediocriter facilè occurrat. Quæ cùm ita ſint, primùm ſciendum eſt, quoniam de Diuinatione dæmonum quæſtio eſt, illos ea plerumque prænuntiare, quæ ipſi facturi ſunt. Accipiunt enim ſæpè poteſtatem, & morbos immittere, & ipſum aërem vitiando morbidum reddere, & peruerſis, atque amatoribus terrenorum commodorum malefacta ſuadere: de quorum moribus certi ſunt, *probabiliter ſcilicet, agnita etiam præſenti tẽperamenti diſpoſitione.* Quòd ſint eis talia ſuadentibus conſenſuri. Suadent autem miris & inuiſibilibus modis, per illam ſubtilitatem ſuorum corporum, corpora hominum non ſentientium penetrando, ſeſeque cogitationibus eorum, per quædam imaginaria viſa miſcendo, ſiue vigilantium, ſiue dormientium. Aliquando autem non quæ ipſi faciunt, ſed quæ naturalibus ſignis futura prænoſcunt, quæ ſigna in hominum ſenſus venire non poſſunt, ante prædicunt, &c. Aliquando & hominum diſpoſitiones, non ſolùm voce prolatas, verum etiam cogitatione conceptas, cùm ſigna quædam ex animo exprimuntur in corpore, totâ facilitate perdiſcunt: *Quod licet aſſuetâ modeſtiâ, ſe audacius aſſeueraſſe dicat, quod occultiſſimum erat, lib. 2. Retract. c. 30. ſubiicit tamen, peruenire iſta ad notitiam dæmonum per nonnulla etiam experimenta compertum eſſe.* Atque hinc etiam multa futura prænuntiant, aliis videlicet mira, qui iſta diſpoſita non nouerunt, &c. Hac atque huiuſmodi facultate, *acuti ſenſus, potiùs quàm æ rei corporis.* Multa dæmones futura prænuntiant, cùm tamen ab eis longè ſit altitudo illius Prophetiæ, quam Deus per Sanctos Angelos, & Prophetas operatur: nam ſi quid de illa Dei diſpoſitione prænuntiant, audiunt vt prænuntient: & cùm ea prædicunt, quæ inde audiunt, non fallunt, neque falluntur: veraciſſima enim ſunt Angelica & Prophetica oracula. &c. Nec obeſſe aliquid, *ſupple credatur.* Imo etiam prodeſſe, ad maiorem notitiam famamque veritatis, cùm de illa etiam hi, quidquid nouerunt, dicunt, qui ei peruerſis moribus contradicunt. In cæteris autem prædictionibus ſuis dæmones plerúque & falluntur, & fallunt. Falluntur quidem, quia cùm ſuas diſpoſitiones prænuntiant, ex improuiſo deſuper aliquid iubetur, quod eorum conſilia cuncta perturbet: velut ſi aliquid diſponant quilibet homines quibuſlibet poteſtatibus, quod non prohibituros ſuos præpoſitos arbitrantur, idque facturos ſe eſſe promittant, &c. Sed ne apud cultores ſuos pondus authoritatis amittant, id agunt, vt interpretibus ſuis, ſignorumque ſuorum conjectoribus culpa tribuatur, quando vel decepti fuerint, vel mentiti, &c. *Tandem & dæmones ex Prophetarum oraculis edocti, ſua propria oracula ceſſatura, ex ambitione diuinitatis prædixerunt. Sic ibid. Aug. cap 7.* Quid mirum ſi iam eminente Templorum aut ſimulacrorum euerſione, quam Prophetæ Dei ſummi, tantò ante prædixerant, Serapis dæmon alicui cultorum ſuorum hoc de proximo prodidit, vt ſuam quaſi diuinitatem, *ex diuinatione ſcilicet, futuri captatam,* recedens vel fugiens commendaret.

August. — S. August. — August. — S. August.

11. Dæmones vt plures in vno corpore Magdalenæ, ſic plures animæ in eodem eſſe poſſunt. De An. Cap. 25. circa f.

SI qui, vt Plato, perinde non putat duas animas in vnum conuenire, ſicut nec corpora, ego illi non modò duas animas in vnum congeſtas oſtendiſſem, ſicut & corpora in fœtibus, verum & alia multa cum animâ conſerta, dæmonis ſcilicet, nec vnius, vt in Socrate ipſo; verum & ſeptenarij ſpiritus, vt in Magdalena; & legionarij numeri, vt in Geraſeno, quò faciliùs anima cum anima conſeretur ex ſocietate ſubſtantiæ, quàm ſpiritus nequam ex diuerſitate naturæ.

Luc. 8. 2. Marc. 16. 9. Marc. 5. & 9.

DIABOLVS. XI. SCHOLIA.

SI QVI. *Si quis ſit Platoni ſimilis, aut Chryſippo, vel Ammonio Platonico, qui duas animas negant ſimul eſſe poſſe in eodem corpore, ſicut nec duo corpora ſimul eſſe poſſunt.* IN FOETIBVS. *Duo ſic facilè corpora ſunt ſimul, & ſine portento, & penetratione quantitatum; fœtus enim in matris vtero continetur.* ALIA MVLTA. *Aëria ſcilicet & ſubtilia dæmonum corpora, non tantùm vnius, vt hic ait, de dæmone Socratis, ſed ſeptem, vt de Magdalena legitur. & in illo Geraſeno, de quo legionem dæmonum expulſit*

Chriſtus. NVMERI. *Legio 6666. militibus conſtabat. Ex Liuio tamen libro. 7. de Bello Maced. ſingula legiones Romanæ quina millia & quadragenos, ſingula habebant. Ex Varrone lib. 4. de lingua Latina, dicta legio, quòd milites viritim legi ſolerent. Legionem porrò diuidit in decem cohortes; Cohortem in quinque manipulos, manipulum, in viginti quinque milites. Angeli autem, vt & dæmones in Scriptura militiam conficiunt. Et à mundi exordio,* Factum eſt prœlium magnum in cœlo: Michaël & Angeli eius prœliabantur cum dracone, & draco pugnabat & Angeli eius, &c. *Apoc. 12. 7. De Magdalena, quamquam Auguſtinus videatur dubitare, an fuerit illa peccatrix, quæ fuit ſoror Lazari, tract. 49. in Io. vbi ait:* Ecce ipſa ſoror Lazari, ſi tamen ipſa eſt, quæ pedes Domini vnxit vnguento, & terſit capillis ſuis quos lauerat lacrymis; meliùs ſuſcitata eſt, quàm frater eius de magna malæ conſuetudinis mole eſt liberata; erat enim famoſa peccatrix; & de illa dictum eſt, dimittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multùm. *Tamen lib. 2. de conſenſu Euang. c. 79. ſine dubio eandem eſſe aſſerit his verbis, cùm de Simone rem dubiam reliquiſſet, an fuiſſet ille idem Phariſæus, de quo Luc 7. qui & Leproſus Io. 11. fuiſſe dicitur:* Nihil aliud intelligendum arbitror, niſi, non quidem aliam fuiſſe mulierem, quæ peccatrix tunc acceſſit ad pedes Ieſu, & oſculata eſt, & lauit lacrymis & terſit capillis, & vnxit vnguento, cui Dominus adhibitâ ſimilitudine de duobus debitoribus ait, dimiſſa eſſe peccata multa, quoniam dilexit multùm, ſed eandem Mariam bis hoc feciſſe: ſemel ſcilicet quod Lucas narrauit, cùm primò accedens cum illa humilitate, & lacrymis, meruit peccatorum remiſſionem. Nam hoc & Ioannes, quamuis non ſicut Lucas quemadmodum factum eſſet narrauerit, tamen ipſam Mariam commendans commemorauerit, cùm iam de Lazaro reſuſcitando cœpiſſet loqui, antequam veniret in Bethaniam. Quod ita ibi narrat: erat autem quidam, inquit, languens Lazarus in Bethania, de Caſtello Mariæ & Marthæ ſororis eius. Maria autem erat quæ vnxit Dominum vnguento, & exterſit pedes eius capillis ſuis, cuius frater Lazarus infirmabatur. Hoc dicens Ioannes, atteſtatur Lucæ, qui hoc in domo Phariſæi cuiuſdam Simonis factum eſſe narrauit. Iam itaque hoc Maria fecerat. Quod autem in Bethania rurſus fecit, aliud eſt, quod ad Lucæ narrationem non pertinet, ſed pariter narratur à tribus, Ioanne ſcilicet, Mathæo, & Marco. *Cæterùm, cùm Luc. 7. primam Chriſti apud Simonem Phariſæum, per Magdalam vnctionem deſcripſiſſet cap. 7. 37. Statim orditur cap. 8. his verbis vt eandem notes peccatricem:* Et factum eſt deinceps, & ipſe iter faciebat per ciuitates & Caſtella, prædicans & euangelizans regnum Dei: & duodecim cum illo, & mulieres aliquæ, quæ erant curatæ à ſpiritibus malignis & infirmitatibus: Maria quę vocatur Magdalene, de qua ſeptem dæmonia exierát. *Marc. autem 16. 9. vbi de Chriſti reſurrectione, & apparitionibus:* Surgens autem manè primâ Sabbati, apparuit primò Mariæ Magdalene, de qua eiecerat ſeptem dæmonia. *Quod & notauit Aug. lib. 3. de Conſenſu Euang. cap. 24. circa f.* Poſteaquam commemorauit eas, *Mulieres pias,* trementes, & pauentes exiſſe à monumento, & nemini quicquam dixiſſe, adiunxit, quòd reſurgens Dominus apparuerit manè primâ Sabbathi, primò Mariæ Magdalenæ, de qua eiecerat ſeptem dæmonia.

S. Auguſt. (margin, at "videatur dubitare")

S. Auguſt. (margin, at "Luc 7. qui & Leproſus")

S. Auguſt. (margin, at "eiecerat ſeptem dæmonia")

GERASENO *Marc. 5. 1. in regione Geraſenorum hunc dæmoniacum curatum refert. Interrogatus autem dæmon à Chriſto, verſu 9.* Quod tibi nomen eſt? & dicit ei: Legio mihi nomen eſt, *Syr. Legio eſt nomen noſtrum,* quia multi ſumus. QVO FACILIVS. *Sic in rem concludit Tertul. Vt, inquit, ex his exemplis intelligas faciliùs duas animas humanas ſimul in vno corpore commiſceri, propter ſocietatem & ſimilitudinem eiuſdem naturæ ſpecificæ, quàm ſpiritus tot dæmonum, ab humano ſpiritu naturâ diuerſos in eodem poſſeſſo commorari. Myſticè de hoc Geraſeno dæmoniaco Aug. in 4. lib. 2. qq. Euang. q. 13.* Quòd in regione Geraſenorum curauit Dominus eum, in quo erat legio dæmonum; ſignificatæ ſunt Gentes quæ multis dæmonibus ſeruiebant. Quòd ſine veſtimento erat, non habebat fidem. Quòd in domo non habitabat, in conſcientia ſua non requieſcebat. Quòd in monumentis manebat, in mortuis operibus, hoc eſt peccatis delectabatur. Quòd autem compedibus ferreis & cathenis ligabatur, ſignificat graues & duras leges Gentium, quibus & in eorum republica peccata cohibentur. Quòd etiam vinculis talibus diruptis agebatur à dæmonio in Eremum, ſignificat quòd etiam ipſis tranſgreſſis legibus, ad ea ſcelera cupiditate ducebatur, quæ iam vulgatem conſuetudinem excederent. Quòd autem in porcos paſcentes in montibus dæmonia ire permiſſa ſunt, ſignificat immundos & ſuperbos homines, quibus dæmonia dominantur per idolorum cultus. Quòd autem in ſtagnum præcipitati ſunt, ſignificat quòd iam clarificata eſt Eccleſia, & liberato populo Gentium à dominatione dæmoniorum, in abditis agunt ſacrilegos ritus ſuos, qui Chriſto credere noluerunt, cæca & profunda curioſitate ſubmerſi. Quòd autem paſtores porcorum fugientes iſta nuntiauerunt, ſignificat quoſdam etiam primates impiorum, quamquam Chriſtianam legem fugiant, potentiam tamen eius, per Gentes, ſtupendo & mirando prædicare. Quòd Geraſeni prodeant videre quod factum eſt, &c. Et rogant Ieſum vt ab eis diſcederet, magno timore perculſi; ſignificat multitudinem vetuſta ſua vita delectatam, honorare quidem, ſed nolle pati Chriſtianam legem, dum dicunt quòd eam implere non poſſint, admirantes tamen fidelem populum à priſtina perdita conuerſatione ſanatum. Quòd ille cupit iam eſſe cum Chriſto, & tamen dicitur ei, redi in domum tuam, & enarra quanta tibi fecit Deus; ex illa Apoſtoli ſententia rectè poteſt intelligi, cùm ait, cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto; multò magis optimum: manere in carne neceſſarium propter vos. Vt ſic quiſque intelligat, poſt remiſſionem peccatorum, redeundum ſibi eſſe in conſcientiam bonam, & ſeruiendum Euangelio propter aliorũ etiam ſalutem: vt deinde etiam cum Chriſto requieſcat, ne cum præproperè iam vult eſſe cum Chriſto, negligat miniſteriũ prædicationis fraternę redéptioni accõmodatum. *Hactenus Auguſtinus.*

Auguſt. (margin, at "Quòd in regione Geraſe-")

12. Diabolus eſt dominus & Pater malorum, & Zizaniorum Author. de An. Cap. 16. inf.

a Epheſ. 2. 3. (margin)

b Math. 6. 24. (margin)

AT quum dicit: [a] *Fuimus aliquando naturâ filij iræ,* irrationale indignatiuum ſuggillat, quòd non ſit ex ea natura quæ à Deo eſt, ſed ex illa quam diabolus induxit, Dominus & ipſe dictus ſui ordinis, [b] *Non poteſtis duobus dominis ſeruire.* pater & ipſe cognominatus, [c] *Vos ex diabolo*

diabolo patre eſtis. Ne timeas & illi proprietatem naturæ alterius adſcribere, poſterioris & adulterę, quem legis auenarum, ſuperſeminatorem, & frumentarię ſegetis nocturnum interpolatorem. Io. 8. 44. Math. 13. 25.

DIABOLVS XII. SCHOLIA.

CVM DICIT. *Epheſ. ſcilicet 2. 3.* Eramus naturâ filij iræ ſicut & cæteri. SVGGILLAT. *Reprehendit appetitum inferiorem iraſcibilem, contrà rationem inſurgentem, eique ex pœna peccati originalis per diabolum inuecti dominantem, quem rationi Deus ab initio ſubiecerat.* SVI ORDINIS. *Sibi ſubiectis dominans peccatoribus; vel reſpicit ordinem hierarchicum, quem diaboli ſeruant, vt & probat ex Matthæi 6. 24.* Nemo poteſt duobus Dominis ſeruire; *diabolo, præſidi auaritiæ & cupiditatis, & Deo Domino liberali.* PATER ET IPSE. *Diabolus ſcilicet, non tantùm Dominus, ſed & Pater in ſcriptura dicitur. Nec eſt quòd quis timeat eum naturæ corruptæ autorem dicere propriè, id eſt in quantum corrupta, quem nouimus ex parabola Euangelij poſteriorem Deo optimo boni ſeminis naturæ & gratiæ ſeminatore ſuperſeminatorem zizaniorum, quibus frumentariam ſegetem interpolauit & deprauauit. Vt habes Math. 13. 25.* Cùm dormirent homines venit inimicus eius, & A ſuperſeminauit zizania in medio tritici, & abiit: *Quem inimicum ipſe Chriſtus diabolum eſſe dixit verſu 39.* Inimicus qui ſeminauit ea, eſt diabolus. *De filiis iræ naturâ præter alibi dicta, hæc breuiter, Lector, accipe ex Aug. in Pſal. 52.* Vindicta primi peccati, *à diabolo ſuggeſti*. Ipſa vocatur ira Dei, quæ de iudicio Dei venit: vnde Dominus de non credente ait: ſed ira Dei manet ſuper eum. Cum ira enim Dei mortales naſcimur. Vnde dicit Apoſtolus, fuimus & nos aliquando, &c. Quid eſt naturâ filij iræ? niſi quia portauimus nobiſcum pœnam primi peccati. *Expreſſius autem ad mentem Tertull. Aug. lib. 1. retract. c. 15.* Si quæritur quomodo accipiamus quod ait Apoſtolus: fuimus & nos naturâ filij iræ, B ſicut & cæteri: reſpondemus naturam in his verbis meis me intelligi voluiſſe illam, quæ propriè natura dicitur, in qua ſine vitio creati ſumus. Nam iſta propter originem natura appellatur, quæ origo vtique habet vitium, quod eſt contra naturam. S. August. S. August.

13. *Diabolus Aſtronomiam, incantationes, & metalla homini oſtendit. 1. De cultu fœm. cap. 2. à p.*

CVm & materias quaſdam benè occultas, & artes pleraſque non benè reuelatas, ſeculo multò magis imperito prodidiſſent ſi quidem & metallorum operta nudauerant, & herbarum ingenia traduxerant, & incantationum vires prouulgauerant, & omnem curioſitatem, vſque ad ſtellarum interpretationem, deſignauerant propriè & quaſi peculiariter fœminis inſtrumentum iſtud muliebris glorię contulerunt.

DIABOLVS. XIII. SCHOLIA.

BENE OCCVLTAS. *Ex Dei prouidentia, iuſtè, & ad hominis ſalutem in terra ſinu latentes.* NON BENE REVELATAS. *A dæmonibus ſcilicet deceptoribus hominum.* MAGIS IMPERITO. *Minùs erudito quàm nunc.* PRODIDISSENT. *Detexiſſent.* OPERTA. *Minas & venas auri argentique ſub terra defoſſas.* HERBARVM INGENIA. *Proprietates & naturas.* TRADVXERANT. *Ex occulto in vſum publicum eduxerant.* PROVVLGAVERANT. *Alij legunt minùs ſcitè* Promulgauerant. CVRIOSITATEM. *Vox pertinens ad ſecreta curio-* C *ſiora magiæ. Vnde Aug. Ep. 5. ad Marcellinum:* Illud, ſi ſapiunt, attendant, qui magicas artes non niſi pro fœlicitate terrena vel damnabili curioſitate conquirunt. STELLARVM INTERPRETATIONEM. *Non ſolùm nominum earum, ſed & proprias cuiuſque influentias, maximè circa Aſtrologiam iudiciariam, quâ contingentia prædicere præſumunt Magi.* PECVLIARITER. *Quaſi proprium mulierum peculium, ſcil. ſupellectilem & mundum muliebrem, ex lapillis, armillis, murenulis, coloribus, aliiſque huiuſmodi vanitatibus inſtructum.* S. August.

14. *Diabolus per Magos aut aliter mira operans, & eadem quæ dij Gentium, probat ſe iis ſimilem ex operationis ſimilitudine. Apol. cap. 23. in p.*

POrrò ſi & magi phantaſmata edunt, & iam defunctorum infamant animas, ſi pueros in eloquium oraculi elidunt, ſi multa miracula circulatoriis præſtigiis ludunt, ſi & ſomnia immittunt, habentes ſemel inuitatorum angelorum & dæmonum aſſiſtentem ſibi poteſtatem, per quos & capræ, & menſæ diuinare conſueuerunt; quanto magis ea poteſtas de ſuo arbitrio, & pro ſuo negotio ſtudeat totis viribus operari, quod alienæ præſtat negotiationi? aut ſi eadem & Angeli & dæmones operantur quæ & dij veſtri, vbi eſt ergo præcellentia diuinitatis, quam vtique ſuperiorem omni poteſtate credendum eſt? Non ergo dignius præſumetur ipſos eſſe, qui ſe Deos faciant, cum eadem edant, quæ faciant Deos credi, quàm pares angelis & dæmonibus, Deos eſſe? Locorum differentia diſtinguitur, opinor, vt à templis Deos æſtimetis, quos alibi Deos non dicitis: vt aliter dementire videatur, qui ſacras turres peruolat, aliter qui tecta viciniæ tranſilit: & alia vis pronuntietur in eo qui genitalia vel lacertos, alia, qui ſibi gulam proſecat. Compar exitus furoris, & vna ratio eſt inſtigationis. Sed hactenus verba, iam hinc demonſtratio rei ipſius, quâ oſtendemus vnam eſſe vtriuſque nominis qualitatem.

DIABOLVS. XIV. SCHOLIA.

PHANTASMATA EDVNT. *Fictis imaginibus ludificant.* A INFAMANT ANIMAS. *Id eſt euocant ex inferis, & famam ſæpè mortuorum infuſcant dum eis crimina imputant, quæ ex phantaſmatibus mortuorum, ore fictitio eliciunt. Alij legunt,* inclamant. *De quibus ipſe Tertull. lib. de Anima c. 57.* In illa alia ſpecie magiæ, quæ iam quieſcentes animas euellere ab inferis creditur, & conſpectui exhibere, non alia fallaciæ vis eſt operatior ſanè, quia & phantaſma præſtatur, & corpus adfingitur. ELIDVNT. *De oraculis elicitis per pueros ad terram eliſos velut exanimes, paulò poſt tamen velut è morte, ſomno, vel extaſi redeuntes ad ſe quaſi conſultis diis oracula pandere redierint. De quo ſic Apuleius.* Confixere B puerum quempiam carmine incantatum, remotis arbitris, ſecreto loco arulâ & lucernâ, & paucis conſciis teſtibus, vbi incantatus ſit, corruiſſe; poſtea neſcientem ſui excitatum, &c. Puerum in aqua ſimulachrum Mercurij contemplantem, quæ futura erant centum ſexaginta verſibus cecinisſe, &c. INVITATORVM. *Alij legunt* Inuitatorem, *Scilicet poteſtatem aſſiſtentem ſibi, quâ per Angelos & dæmones ſomnos inducant, & in iis excitent ſomnia, quorum euentus proſperos ſpondeant.* PER QVOS. *Supple dæmones, & capræ, & menſæ dant oracula. De capris teſtis Diodorus lib. 16. eas primùm Delphis dediſſe oraculū. Greg. lib. 7. ep. 7. & lib. 3. dial. c. 26. & 28. Notat Longobardos vſos capite capræ ad diuinationem,* C *quod poſtea pro Deo coluerunt. Clem. Alex. in Exhort. ad Gent.* Ad harum præſtigiarum mercaturæ ſocietatem adducuntur Capræ, quæ ſunt ad diuinationem exercitatæ; & corui qui hominibus reſponſa dare ab hominibus dicuntur. *De menſis conſule Ammianum libro 9. Menſam huiuſmodi Sozomenus lib. 6. c. 35. vocat Tripodem.* EA POTESTAS. *Diabolica.* SVO NEGOTIO. *Quæ ſtudet ſibi ſuoque cultui lucrari homines.* ALIENÆ. *Magica.* VBI PRÆCELLENTIA. *Cùm vos Gentiles Deos veſtros dæmonibus præcellere dicatis, in quonam excellunt ſi Angeli & dæmones in huiuſmodi operibus diis veſtris coæquantur? Digniùs ergo credetur, ipſos eſſe dæmones qui ſe Deos volunt haberi, cùm eadem opera faciant, ex quibus dij ſe tales eſſe probant; quàm ſi Deos euſque deponatis, vt eos Angelis & dæmonibus pares eſſe fateamini.* D *Nec differentia locorum Deos diſtinguet à dæmonibus. Dum in templis eos cenſetis, & vocatis, & colitis vt Deos; quos in locis prophanis Deos non dicitis.* VT ALITER DEMENTIRE, *&c. Vt alia inſaniæ & furoris ſpecie agi putetis, vel à Deo meliore inſtigari, cum qui è turribus templi ſe præcipitat quaſi petulans, & præ gaudio, in alicuius diui honorem, quaſi alis ſumptis in mortem proruit; quàm ille, qui ex aliquo tecto ſuæ viciniæ in pauimentum deſilit.* ALIA VIS. *Diuina ſcilicet furori præſidens ſit in eo, qui in honorem Cybeles ſibi genitalia, vel in honorem Bellonæ ſibi lacertos, vel in honorem Martis gulam ſecat.* EXITVS PVBERIS. *Euentus idem vtrorumque eſt, eodemque dæmonio pariter inſtigantur.* HACTENVS VERBA. *huc vſque, verbis & rationibus conuicimus, nullam* A *eſſe differentiam quoad artes iſtas magicas, diuinationes, furores; & quidquid vos Gentiles diſcernatis nominum qualitates; vt alios dicatis à dæmone, alios à Deo inſtigari, ſiue diuina pati; iam effectu probabimus, & demonſtrabimus, in poſſeſſis à dæmonio hominibus vi exorciſmorum, ipſos, qui ſe Deos alibi eſſe dicunt, confiteri, Deo ſic iubente per Eccleſiaſticum exorciſtam, ſe eſſe veros dæmones. Quòd dæmones circulatores agant in magis. Teſtis Aug. lib. 18. de Ciuit. cap. 18.* De iſta tanta ludificatione dæmonum, nos quid dicamus, Aug. qui hæc legent fortaſſis expectant, &c. Nec ſanè dæmones naturas creant, ſi aliquid tale faciunt, *agebat de transformationibus hominum in lupos, aſinos, &c.* De qualibus factis iſta vertitur quæſtio, Aug. B ſed ſpecie tenus, quæ à Deo vero ſunt creata commutant, vt videantur eſſe, quod non ſunt. Non itaque ſolum animum, ſed nec corpus quidem vllâ crediderim dæmonum arte vel poteſtate in membra vel lineamenta beſtialia veraciter poſſe conuerti, ſed phantaſticum hominis, quod etiam cogitando, ſiue ſomniando, per rerum innumerabilia genera variatur, & cùm corpus non ſit, corporum tamen ſimiles mira celeritate formas capit, ſopitis aut oppreſſis corporeis hominis ſenſibus, ad aliorum ſenſum neſcio quo ineffabili modo figurâ corporeâ poſſe perduci. *Et lib. 8. c. 14. apiè iuxta Tertull. de locorum differentia tractat ſecundùm Platonicos* Aug. C *quos irridet*: Omnium, inquiunt, animalium, in quibus eſt anima rationalis, tripertita diuiſio eſt. In Deos, homines, dæmones: dij excelſiſſimum locum tenent, homines infimum, dæmones medium. Nam deorum ſedes in cœlo eſt, hominum in terra, in aëre dæmonum. Sicut eis diuerſa dignitas eſt locorum, ita etiam naturarum. Proinde dij ſunt hominibus, dæmonibuſque potiores; homines verò infra Deos & dæmones conſtituti ſunt, vt elementorum ordine, ſic differentiâ meritorum. Dæmones igitur medij, quemadmodum diis, quibus inferiùs habitant poſtponendi; ita hominibus ſuperiùs, quibus præferendi ſunt. Habent enim cum diis communem immortalitatem corporum, animorum autem cum hominibus paſſiones, &c. *Deinde poſt multa contra Apuleium Platonicum dignitatem* D *dæmonum commendantem, ſic concludit, pro Tertulliano, probante dæmones pro diis haberi velle, & eadem cum diis operari, eiſdemque delectari.* Quid ipſe Apuleius, quod in dæmonibus laudaret, inuenit, Aug. præter ſubtilitatem & firmitatem corporum, & habitationis altiorem locum? nam de moribus eorum, cùm de omnibus generaliter loqueretur, non ſolùm nihil boni dixit, ſed etiam plurimùm mali. Denique lecto illo libro, *De Deo Socratis.* Prorſus nemo miratur, eos etiam ſcenicam turpitudinem Aug. in rebus diuinis habere voluiſſe; & cùm deos ſe putari vellent, deorum criminibus oblectari potuiſſe; & quicquid in eorum ſacris obſcœnâ ſolemnitate, ſeu turpi crudelitate, vel ridetur, vel horretur, eorum affectibus conuenire.

15. *Dæmonis operatio eſt hominis euerſio; Animæ quidem per peccatum, corporis autem per morbum: ſed animâ paſcitur pluſquam nidore & ſanguine victimarum. Apol. cap. 22. a p.*

OPeratio eorum eſt hominis euerſio. Sic malitia ſpiritalis à primordio auſpicata eſt in hominis exitium. Itaque corporibus quidem & valetudines infligunt, & aliquos caſus acerbos; animæ verò repentinos & extraordinarios per vim exceſſus. ſuppetit illis ad

vtramque ſubſtantiam hominis adeundam ſubtilitas & tenuitas ſua. Multùm ſpiritalibus viribus licet, vt inuiſibiles & inſenſibiles in effectu potiùs quàm in actu ſuo appareant. Si poma, ſi fruges, neſcio quod auræ latens vitium, in flore præcipitat, in germine exanimat, in pubertate conuulnerat, ac ſi cæca ratione tentatus aër peſtilentes hauſtus ſuos offundit. Eâdem igitur obſcuritate contagionis, aſpiratio dæmonum & Angelorum, mentis quoque corruptelas agit, furoribus & amentiis fœdis, ac ſæuis libidinibus, cum erroribus variis, quorum iſte potiſſimus, quo Deos iſtos, captis & circunſcriptis hominum mentibus commendat, vt & ſibi pabula propria nidoris & ſanguinis procuret, ſimulacris, ac imaginibus oblata. Et quæ illis accuratior paſcua eſt, quàm vt hominem à recogitatu veræ diuinitatis auertant præſtigiis falſæ diuinationis? Quas & ipſi quomodo operentur expediam.

DIABOLVS. XV. SCHOLIA.

OPERATIO. *Nihil ſic opere & effectu contendit diabolus, quàm vt hominem in corpore & anima ſubuertat.* AVSPICATA. *Cœpit operari ad hominis ruinam, ſtatim poſt creationem hominis.* VALETVDINES. *Morbos.* EXCESSVS. *Turbulentos & violentos paſſionum motus, interdum vſque ad amentiam & furorem.* VTRAMQVE SVBSTANTIAM. *Animæ & corporis.* ADEVNDAM. *Aggrediendam, vel ſubtiliter penetrandam, maximè autem corpus. Nam de anima, ſolius eſt Dei intimam eius ſubſtantiam intimo illapſu penetrare.* EFFECTV. *Actualem inſinuationem ſpiritus diabolici, vt inuiſibilem, non ſentimus, nec percipimus: ſed effectu nocuo probamus.* SI POMA, *&c. Sicut, inquit, aër, vel aura peſtilens, in flore corrupto, venturas fruges præmaturè diſpergit, extinguit in germine, & in ipſa iam maturitate vulnerat; veluti ſi aër occulta & ignota cauſa corruptus eſſet; ſic ſe habet occulta contagio & flatus diabolici ſpiritus, & interdum etiam Angelici, quibus Deus vtitur vt miniſtris ſuæ iuſtitiæ & prouidentiæ. Vnde Pſaltes, de his, quaſi vento & ſpiritu vrente loquens intelligi poteſt:* Qui facis Angelos tuos ſpiritus, & miniſtros tuos ignem vrentem. *Sic Apoc. 7. 2.* Vidi alterum Angelum aſcendentem ab ortu Solis, habentem ſignum Dei viui, & clamauit voce magna quatuor Angelis quibus datum eſt nocere terræ & mari; dicens, nolite nocere terræ & mari, neque arboribus, &c. *Et quid aliud volunt ſeptem Angeli habentes ſeptem phialas plenas iræ Dei?* CIRCVMSCRIPTIS. *Deceptis.* COMMENDAT. *Idololatria perſuaſa deorum cultum commendabilem reddit.* PABVLA PROPRIA. *Non quòd propriè dæmon hoc paſtu indigeat, ſed quòd honore diuino ſibi, in idolis, per thus & ſacrificia oblato maximè delectetur, vt non aliis diis, quàm ſibi, ſacra fieri procuret.* ACCVRATIOR. *Quid magis diaboli palato ſapit? quæ exquiſitiores epulæ, quàm vt homines oraculis, auguriiſque, & cæteris præſtigiis deceptos, à Dei vnius & veri cultu & pia & frequenti deuotione auertat, vt ad multa & vana ſacrificia ſibi ſub deorum nomine facienda conuertat? De variis prolectamentis dæmonum, quibus vt cibis paſcuntur, præclarè loquitur Aug. lib. 21. de Ciuit. c. 6.* [Auguſt.] Illiciuntur dæmones ad inhabitandum per creaturas, quas non ipſi, ſed Deus condidit, delectabilibus pro ſua diuerſitate diuerſis, non vt animalia cibis, ſed vt ſpiritus, ſignis; quæ cuiuſque delectationi congruunt, per varia genera lapidum, herbarum, lignorum, animalium, carminum, rituum. Vt autem illiciantur ab hominibus, priùs eos ipſi aſtutiſſimâ calliditate ſeducunt, vel inſpirando eorum cordibus virus occultum, vel etiam fallacibus amicitiis apparendo, eorumque paucos diſcipulos ſuos faciunt, *Magos ſcil.* plurimorúmque doctores. Neque enim potuit, niſi primùm ipſis docentibus diſci, quid quiſque illorum appetat, quid exhorreat, quo inuitetur nomine, quo cogatur; vnde magicæ artes, earumque artifices extiterunt. Maximè autem poſſident corda mortalium; qua potiſſimum poſſeſſione gloriantur, cùm ſe transfigurant in Angelos lucis. *Hæc accuratior paſcua, animæ hominis & humanæ ſalutis euerſio, ſecundum noſtrum Tertullianum.* Sunt ergo facta eorum plurima, quæ quantò magis mirabilia confitemur, tantò cautiùs vitare debemus. Sed ad hoc vnde nunc agimus, nobis etiam ipſa proficiunt. Si enim hæc immundi dæmones poſſunt, quantò potentiores ſunt Sancti Angeli, quantò potentior his omnibus Deus, qui tantorum miraculorum effectores, etiam ipſos Angelos fecit? *Et lib. 2. de Ciuit. cap. 26. licet breuiùs, tamen expreſſiùs ad mentem Tertull. ſic concluſit.* Quis alius ſpiritus occulto inſtinctu nequiſſimas agitans mentes, & inſtat faciendis adulteriis, *dixit Tertull. mentis corruptelas agit, furoribus & amentiis fœdis, &c.* & paſcitur factis, niſi qui etiam Sacris talibus oblectatur, [S. Auguſt.] conſtituens in templis ſimulacra dæmonum, amans in ludis ſimulacra vitiorum, ſuſurrans in occulto, *Tangit Magiam, cuius incantationibus res & verba ſacra miſcentur; vel artem dæmonum, quæ in oraculis ſi quid iuſti ſuadent, ambiguum & obſcurum, & plerumque errori permixtum eſt*, ad decipiendos etiam paucos bonos: frequentans [S. Auguſt.] in aperto inuitamenta nequitiæ ad poſſidendos innumerabiles malos?

[A] [B] [C]

16. Dæmon inuidet Chriſtiano, quem ſimul timet & odit; & per Gentiles blanditiis & pœnis ad idololatriam prouocat, & tum triumphatur, cùm pro fide condemnatur Chriſtianus.

Apol. cap. 27. in p.

PRouocati ad ſacrificandum, obſtruimus gradum, pro fide conſcientiæ noſtræ, quâ certi ſumus, ad quos iſta perueniant officia, ſub imaginum proſtitutione, & humanorum nominum conſecratione. Sed quidam dementiam exiſtimant, quod cùm poſſimus & ſacrificare in præſenti, & illæſi abire, manente apud animum propoſito, obſtinationem ſaluti præferamus. Datis ſcilicet conſilium, quo vobis abutamur, ſed agnoſcimus vnde talia ſuggerantur, quis totum hoc agitet, & quomodo nunc aſtutiâ ſuadendi, nunc duritiâ ſæuiendi ad conſtantiam noſtram deiiciendam operetur. Ille ſcilicet ſpiritus dæmoniacæ & Ange-

tas Dei in obaudientiam veneràt. Proinde & tu ſi non obaudieris Deo, qui te, propoſito præcepto, liberæ poteſtatis inſtituit, per voluntatis libertatẽ volens deuerges in id quod Deus non vult. & ita te putas à diabolo ſubuerſum, qui etſi quid vult te velle, quod Deus non vult, non tamen facit vt & velis: quia nec tunc iſtos protoplaſtos ad voluntatem delicti ſubegit; immò neque inuitos, neque ignorantes quid Deus nollet. vtique enim nolebat fieri, cùm admiſſo mortem deſtinabat. Ita diaboli opus vnum eſt, tentare quod in te eſt, an velis. at vbi voluiſti, ſequitur vt & ſibi ſubiungat, non operatus in te voluntatem, ſed nactus occaſionem voluntatis.

18. Diabolus nihil poteſt in nos, nec porcos, niſi permiſſus. V. Verbum Tentatio. num. 1. ãm.

DIABOLVS. XVII. SCHOLIA.

QVID VOLVMVS. *Aliquid Dei voluntati contrarium* EX NOBIS. Perditio tua ex te Iſraël. *Docet Aug. & iuxta Apoſtolum ſer. 13 de Verb. Apoſt. vbi ponderat verba*; Quotquot ſpiritu Dei aguntur, hi ſunt filij Dei. Qui te volebas iam extollere, vbi audiſti, ſi ſpiritu actiones carnis mortificaueritis viuetis; dicturus eras; hoc poteſt voluntas mea, hoc poteſt liberum arbitrium meum. Quæ voluntas? quod liberum arbitrium? niſi ille regat, cadis; niſi regat, iaces, &c. *Et poſt multa in hanc rem, ſic concludit:* Prorſus ſi deſiterit, nihil boni agere poteris. Agis quidem illo non adiuuante, liberâ voluntate, ſed malè; ad hoc idonea eſt voluntas tua, quæ vocatur libera, & malè agendo, fit damnabilis ancilla. SEMINI TVO. *Origini tuæ & ſtirpi, Adæ ſcilicet, in quo peccante voluntariè, in eius voluntate peccaſti.* NECESSE EST. *Suppoſito Adæ peccato, iam vt ait Auguſtinus in Io. c. 9.* Peccatum pro natura inoleuit. *et iam nullus poteſt homo de ſemine Adæ, exceptâ beatiſſimâ virgine, naſci ſine peccato. Quod ſi de peccato cuiuſque actuali loquitur Author, quo ſinguli peccando, volumus Dei voluntati aduerſari, ſicut aduerſatus eſt Adam; ſicut ille ſuaſus tantùm, & non coactus, ſed libens diabolo conſenſit, ita & nos.* VOLVNTATEM IMPOSVIT. *Non coegit voluntatem.* IN OBAVDIENTIAM. *Audierat Adam, & nouerat Dei voluntatem prohibentis eſum ligni ſcientiæ.* OBAVDIERIS. *Obedieris.* LIBERÆ POTESTATIS. *Liberi arbitrij compotem creauit. Quamquam, vt proprio loco cum Aug. dicemus, longè diſtet libertas præſens poſt peccatum, ab illa in qua fuerat conditus in ſtatu innocentiæ.* VOLENS DEVERGES. *Sponte & liberè flecteris in peccatum, contra Dei voluntatem. Aug. lib. 1. Retract. c. 9. vbi explicat quod dixerat libro 3 de lib. arb. c. 17.* Aut voluntas eſt prima cauſa peccandi, aut nullum peccatum eſt prima cauſa peccandi: nec eſt cui rectè imputetur peccatum, niſi peccanti. Non ergo eſt cui rectè imputetur peccatum, niſi voluntati. *Et paulo poſt Scil. cap. 18.* Quis, inquam, peccat in eo quod nullo modo caueri poteſt? peccatur autem; caueri igitur poteſt. *Quo loco, dicit Pelagianos, iactaſſe Auguſtinum ſuæ fauiſſe ſententiæ. Sed, vt ſubiicit, fruſtra hoc putauerunt.* Voluntas quippè eſt qua & peccatur, & rectè viuitur: quod his verbis egimus. Volũtas ergo ipſa, niſi Dei gratia liberetur à ſeruitute, quâ facta eſt ſerua peccati, & vt vitia ſuperet, adiuuetur: rectè piéque viui à mortalibus non poteſt. *Plenius autem eodem libro cap. 13 vbi retractat dicta libro de vera Religione cap. 14.* Vſqueadeò peccatum voluntarium malum eſt, vt nullo modo ſit peccatum, ſi non ſit voluntarium. Poteſt videri falſa hæc definitio, ſed ſi diligenter diſcutiatur inuenietur eſſe veriſſima. Peccatum quippè illud cogitandum eſt, quod tantummodo peccatum eſt, non quod eſt etiam pœna peccati, &c. Quamuis & illa quæ non immeritò, non voluntaria, peccata dicuntur; quia vel à neſcientibus, vel à coactis perpetrantur, non omnino poſſunt ſine voluntate committi: quoniam & ille qui peccat ignorans, voluntate vtique facit, quod cùm faciendum non ſit, putat eſſe faciendum. Et ille, qui concupiſcente aduersùs ſpiritum carne, non ea quæ vult facit, concupiſcit quidem nolens, & in eo non facit quod vult. Sed ſi vincitur, concupiſcentiæ conſentit volens, & in eo non facit niſi quod vult, liber ſcilicet iuſtitiæ, ſeruuſque peccati. *Et hoc venit ab illo peccato, quod eſt ſimul pœna peccati.* Et illud quod in paruulis dicitur originale peccatum, cùm adhuc non vtantur arbitrio voluntatis, non abſurdè vocatur etiam voluntarium, quia ex prima hominis mala voluntate contractum, factum eſt quodammodo hæreditarium. *Alij legunt voluntarium.* Non itaque falſum eſt quod dixi: vſque adeo peccatum voluntarium malum eſt, vt nullo modo ſit peccatum, ſi non ſit voluntarium. Ideò gratiâ Dei, non ſolùm reatus omnium præteritorum ſoluitur in omnibus qui baptizantur in Chriſto, quod fit ſpiritu regenerationis: verùm etiam in grandibus voluntas ipſa ſanatur, & præparatur à Domino; quod fit ſpiritu fidei & Charitatis. QVID VVLT. *Aliquid.* NON FACIT VT ET VELIS. *Id eſt non cogit libertatem. Aug. in Pſal. 96. agens de Pſalmi titulo, qui eſt;* Pſalmus cantici, in die Sabbati, docet te agere Sabbatum in corde tuo. Primum eſt vt tu ipſe ſi aliquid profeciſti, Deo confitearis ex eo quod profeciſti, quia munera ipſius ſunt, non merita tua. Hinc incipe Sabbatum, non tibi tribuendo, quaſi non acceperis quod accepiſti; neque excuſando te ab eo quod facis mali, quia ipſa ſunt tua. Peruerſi enim homines & perturbati, *Quales fuere primi parentes peccatores, Eua dicens, ſerpens decepit me, Adam ſubinferens, mulier quam dediſti mihi, &c. Vterque iam facilis & pronus ad excuſandas excuſationes in peccatis.* Qui non agunt Sabbatum, mala ſua Deo tribuunt, bona ſua ſibi, &c. Quærit quem accuſet, ne confiteatur Deo, &c. Si non eſt valde impius, ad manum ſathanam habet quem accuſet. ſatanas fecit, dicit, ipſe mihi perſuaſit. Quaſi ſatanas habeat poteſtatem cogendi. Aſtutiam ſuadendi habet. Sed ſi ſatanas loqueretur, & taceret Deus, haberes vnde te excuſares: modò, aures tuæ, *Sicut protoplaſtorum, de quibus hic Tertullianus profert exemplum,* poſitæ ſunt inter monentem Deum, & ſuggerentem ſerpentem. quare huc flectuntur, hinc auertuntur? non ceſſat ſatanas ſuadere malum, ſed nec Deus ceſſat admonere bonum. Satanas autem non cogit inuitum; in tua poteſtate eſt conſentire, aut non conſentire. Si aliquid perſuadente ſatana mali feceris, dimitte ſatanam, accuſa te, vt accuſatione tua, Dei miſericordiam merea-

ris. Expetis illum accuſare qui non habet veniam? A te accuſa, & accipis indulgentiam, &c. Aliquando autem miſſis omnibus, *Id eſt fato, inclinatione malâ, diabolo relictis*, Omnino directè eunt in Deũ: Et quando peccant dicunt; Deus hoc voluit, & ſi nollet Deus, non peccarem. Ergone ad hoc monet Deus vt non audiatur, *admonens, ſuadens, deterrens*: vt non pecces; ſed accuſetur, quia peccas? quid ergo nos docet Pſalmus iſte? Bonum eſt confiteri Domino. Quid eſt confiteri Domino? in vtraque re: & in peccato tuo, quia tu feciſti; & in bono facto confiteri Domino, quia ipſe fecit. A ᴍɪꜱꜱᴏ. *Peccato commiſſo, vel homini peccatum admittenti, vel ſtatim atque commiſiſſet: cùm dixerit Deus* Quocumque die comederitis ex eo, morte moriemini. Dᴇꜱᴛɪɴᴀʙᴀᴛ. *Decernebat, minabatur.* Oᴘᴠꜱ ᴠɴᴠᴍ. *Hoc ſolum poteſt in te; quod tentare & probare poteſt, an velis ei conſentire.* Sᴠʙɪᴠɴɢᴀᴛ. *Subiiciat.* Nᴀᴄᴛᴠꜱ ᴏᴄᴄᴀꜱɪᴏɴᴇᴍ. *Ex libertate voluntatis vtrimque flexibilis, occaſionem tentandi ſumit, vt te alliciat ad peccandum.*

19. Diabolus tentator malignus eſt, & inuidiâ infirmus. Deus autem tentando probat. De orat. cap. 8. per totum.

ADjecit ad plenitudinem tam expeditæ orationis, vt non de remittendis tantùm, ſed
etiam de auertendis in totum delictis ſupplicaremus; Nᴇ ɴᴏꜱ ɪɴᴅᴠᴄᴀꜱ ɪɴ
Math. 6. 13. ᴛᴇɴᴛᴀᴛɪᴏɴᴇᴍ, Id eſt, ne nos patiaris induci, ab eo vtique qui tentat. Ceterùm abſit
vt Dominus tentare videatur, quaſi aut ignoret fidem cuiuſque, aut deijcere geſtiens. Dia-
Iacob. 1. 13. boli eſt & infirmitas & malitia. Nam & Abrahamum non tentandæ fidei gratiâ ſacrificare
Gen. 22.1. de filio iuſſerat, ſed probandæ, vt per eum faceret exemplum præceptó ſuo, quo mox præ-
cepturus erat, neque pignora Deo cariora habenda. Ipſe à Diabolo tentatus, præſidem &
artificem tentationis demonſtrauit. Hunc locum poſterioribus confirmat. *Orate*, dicens,
Luc 22. 40. *Ne tentemini*. Adeò tentati ſunt Dominum deſerendo, qui ſomno potiùs indulſerant quàm
orationi. Eo reſpondet, clauſula interpretans quid ſit, Ne nos deducas in tentationem.
Hoc eſt enim, Sᴇᴅ ᴅᴇᴠᴇʜᴇ ɴᴏꜱ ᴀ ᴍᴀʟᴏ.

DIABOLVS. XIX. SCHOLIA.

AD ᴘʟᴇɴɪᴛᴠᴅɪɴᴇᴍ. *Explicat in quo ſita ſit hæc plenitudo & perfectio orationis dominicæ; ſcilicet, vt non tantum petamus dimitti nobis peccata iam commiſſa, ſed vt non ſinat Deus nos induci ad conſenſum tentationis ad peccandum.* B Eᴋᴘᴇᴅɪᴛᴀ. *Non tantùm plena & perfecta eſt oratio Dominica, quæ plenè petit bona, & à malis liberationem, ſed & ſimul eſt ſuccincta, nec oneroſa longitudine.* Nᴇ ɴᴏꜱ ɪɴᴅᴠᴄᴀᴛ. *Aug. ep. 121. ad Probam, vbi de oratione Dominica*: S. Auguſt. Si per omnia precationum ſanctarum verba diſcurras, quantùm exiſtimo, nihil inuenies, quod non iſta dominica contineat & concludat oratio. *De vltima autem petitione ſic to. 4. lib. 2. de Ser. Do. in monte cap. 9.* Multi precando ita dicunt, *Sicut hic Tertullianus*. Ne nos patiaris induci C S. Auguſt. in tentationem: exponentes videlicet quomodo dictum ſit, inducas. Non enim per ſeipſum inducit Deus, ſed induci patitur eum, quem ſuo auxilio deſeruit ordine occultiſſimo ac meritis. Cauſis etiam ſæpè manifeſtis dignum iudicat illum quem deſerat, & in tentationem induci ſinat. Aliud eſt autem induci in tentationem, aliud eſt tentari. Nam ſine tentatione probatus eſſe nullus poteſt, ſiue ſibi ipſi, ſicut ſcriptum eſt Eccli. 34. 9. qui non eſt tentatus, qualia ſcit? ſiue alij, ſicut Apoſtolus ait Gal. 4. 14. & tentationem veſtram in carne mea non ſpreuiſtis, &c. Nam Deo noti ſumus, & ante omnes tentationes, qui ſcit omnia antequam fiant. Quod itaque ſcriptũ Deut. 13. 3. tentat vos Dominus D Deus veſter, vt ſciat ſi diligatis eum, &c. Pro eo quod eſt, vt ſcire vos faciat, &c. Non ergo hîc oratur, vt non tentemur, ſed vt non inferamur in tentationem: tanquam ſi quiſpiam, cui neceſſe ſit igne examinari, non oret, vt igne non contingatur, ſed vt non exuratur. Vaſa enim figuli probat fornax, & homines iuſtos tentatio tribulationis *Eccli. 27. 6. &c.* Sed libera nos à malo. Orandum eſt enim, vt non ſolùm non inducamur in malum, quo caremus, quod ſexto loco petitur, ſed ab illo etiam liberemur quo iam inducti ſumus. *Et Ser. 181. de temp. circa f.* Auguſt. Aliud eſt tentari, ſine quo nullus probatus eſt iuſtus; aliud in tentationem induci, id eſt à tentatore induci. Hoc eſt ergo quod oramus, vt non permittat nos Deus tentari ſupra id quod poſſumus, ſed faciat cum tentatione prouentum, vt poſſimus ſuſtinere, &c. Dᴇɪɪᴄᴇʀᴇ ɢᴇꜱᴛɪᴇɴꜱ. *Quaſi delectetur, ſi tentationi ſuccumbamus.* Iɴꜰɪʀᴍɪᴛᴀꜱ. *Ignorantiæ ſcilicet. Quia neſcit, ſicut nec nos, an amore vel odio digni ſimus.* Mᴀʟɪᴛɪᴀ. *Quia ille geſtit & petulanter inhiat ruinæ noſtræ.* Dᴇ ꜰɪʟɪᴏ. *Victimam de filio facere.* Pʀᴏʙᴀɴᴅᴆ. *Vt ſeipſum Abraham probaret, & eius fidem approbaret Deus. Præterea etiam vt ex ipſo daret exemplum, parentibus, liberos, & liberis parentes Deo poſtponendi; vt per hoc exemplum viam faceret præcepto ſuo, quo ſuper omnia Deum diligendum editurus erat. Præceptum habes Deut. 33. 9.* Qui dixit Patri ſuo & matri ſuæ, neſcio vos, & fratribus ſuis, ignoro vos; & neſcierunt filios ſuos: hi cuſtodierunt eloquium tuum, & pactum tuum ſeruauerunt. Iᴘꜱᴇ. *Chriſtus ſcilicet.* Dᴇᴍᴏɴꜱᴛʀᴀᴠɪᴛ. *Math. 4. 1. & ſeq.* Ieſus ductus eſt in deſertum à Spiritu, *Sancto ſcilicet, qui, vt in fine capitis tertij legitur, ſpecie columbæ deſcendit ſuper eum; vnde & Syr: Subductus eſt à Spiritu Sanctitatis in deſertum, vt tentaretur ab accuſatore, id eſt diabolo.* Et accedens tentator dixit ei, &c. Rurſum ſcriptum eſt, non tentabis Dominum Deum tuum, &c. Oʀᴀᴛᴇ, ᴅɪᴄᴇɴꜱ. *Math. 26. 41.* Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem. Aᴅᴇᴏ. *Vnde & validè tentati, & in tentationem inducti ſunt, quia obliti fuerant orationis Dominicæ, nec dixerant:* Et ne nos inducas in tentationem. *Dum vt ait ſcriptura*; Eo relicto omnes fugerunt. Eò ʀᴇꜱᴘᴏɴᴅᴇᴛ. *Huc facit, eò collimat.* Cʟᴀᴠꜱᴠʟᴀ. *Concluſio orationis Dominicæ.* Hᴏᴄ ᴇꜱᴛ ᴇɴɪᴍ. Auguſt. *Prorſus eodem ſenſu Auguſtinus ſæpius expoſuit, idem eſſe liberari à malo, quod, non induci in tentationem. Sic. Ser. 126. de temp. vbi totam decur-*

vis orationem dominicam. Inducit Deus in tentationem. *Sicut ait Pſaltes, induxiſti nos in laqueum, &c. Sed anima noſtra, ſicut paſſer erepta eſt de laqueo venantium.* Cùm tentari permittit, vt probet, non Auguſt. vt perimat. Tentat autem non quaſi mentium neſcius humanarum, ſed vt ſuos fideles faciat in ſæculo manifeſtos, &c. Ex quo apparet à Deo tentationes huiuſmodi prouenire, & diabolum nihil ſine Dei permiſſione valere, &c. Educit verò, cùm liberat à malo; à malo autem liberat, quando ſuper id quod poſſumus, non nos permittit tentari. *to. autem 7. lib. 2. de peccatorum meritis, cap. 4.* Non Auguſt. quòd ipſe Deus tali tentatione aliquem tentet, nam Deus intentator malorum eſt. Iacobi 1. 13. Ipſe enim neminem tentat: ſed vt ſi fortè tentari cœperimus à concupiſcentia noſtra, adiutorio eius non deſeramur, vt in eo poſſimus vincere, ne abſtrahamur illecti. Deinde addimus, quod perficietur in fine, *In Reſurrectione.* Cùm abſorbebitur mortale à vita. Sed libera nos à malo. Tunc enim nulla erit talis concupiſcentia, cum qua certare, & cui non conſentire iubeamur. Sic ergo totum hoc in tribus beneficiis poſitum, breuiter peti poteſt: Ignoſce nobis ea, in quibus ſumus à concupiſcentia abſtracti, adiuua ne abſtrahamur à concupiſcentia, aufer à nobis concupiſcentiam. *Et lib. de natura & gratia cap. 57. vbi ſic contra Pelag.* Iſti tantam tribuunt poteſtatem voluntati, vt pietati auferant orationem. S. Auguſt. Nam vtique, vt diabolo reſiſtamus, & fugiat à nobis, ideo precantes dicimus, ne nos inferas in tentationem: ideò & admoniti ſumus, tanquam ab imperatore milites exhortante, & dicente, vigilate & orate, ne intretis in tentationem. *Vide præterea, quæ habet lib. de bono perſeuerantiæ c. 6. & 7. fuſiſſimè.* S. Auguſt.

20. *Diabolum victorem, Dei bonitas vincere nos glorioſiùs fecit. 2. Cont. Marc. cap. 10. in f.*

Certamini dedit ſpatium, vt & homo eâdem arbitrij libertate eliderer inimicum, quâ ſucciderat illi; probans ſuam, non Dei culpam; & ita ſalutem dignè per victoriam recuperaret, & diabolus amariùs puniretur, ab eo, quem eliſerat ante, deuictus; & Deus tantò magis bonus inueniretur, ſuſtinens hominem glorioſiorem in paradiſum, ad licentiam decerpendæ arboris vitæ, iam de vita regreſſurum.

21. *Diabolo aduerſario ſeruandum pactum primæ renuntiationis. De An. cap. 35.*
V. Purgatorium.

DIABOLVS. XX. SCHOLIA.

Certamini. *Totam vitam pro ſpatio certaminis dedit Deus. Vnde Iob.* Tentatio eſt vita hominis ſuper terram. *In quem locum Aug. to. 4. libro in Iob c. 7.* Auguſt. Tentationem dicit tanquam ſtadium certaminis, vbi vincit homo, vel vincitur. Eliderer. *Benè ad ſerpentem, de quo Pſaltes:* Beatus qui tenebit, & allidet paruulos tuos ad petram. *Pſal. 136. vbi Aug. legit.* Auguſt. Elidet infantes tuos ad petram, &c. Qui ſunt paruuli Babylonis? naſcentes malæ cupiditates. Sunt enim qui cum vetere cupiditate rixantur. Quando naſcitur cupiditas, antequam robur faciat aduersùm te mala conſuetudo, cùm paruula eſt, &c. Elide illam. Sed times ne eliſa non moriatur. Ad petram elide. Petra autem erat Chriſtus, &c. Nolite libenter colloqui cum voluptatibus veſtris. *Sicut Eua cum ſerpente, ſicut Adam cum Eua, quam renisu noluit contriſtare.* Hoſtis maior eſt, occidatur ad petram: breuis hoſtis eſt, elidatur ad Petram: & maiores ad Petram occidite, & minores ad Petram elidite. Petra vincat: in petra ædificamini. ſi non vultis tolli, aut à ventis, aut à pluuia. Si vultis armati eſſe contra tentationes in ſæculo, creſcat & roboretur deſiderium Ieruſalem æternæ in cordibus veſtris, tranſiet captiuitas, veniet fœlicitas: damnabitur hoſtis extremus. *Nouiſſima inimica mors, & diabolus, ex cuius inuidia mors. cum paruulis eius, id eſt concupiſcentiis, eius ſuggeſtu, illectis.* Et cum rege ſine morte triumphabimus. *Tum verò cum eodem Pſalte dicemus Deo probatori, de tentatore exultantes:* In Petra exaltaſti me, & nunc exaltauit caput meum ſuper inimicos meos. Auguſt. *Idem Aug. in Pſal. 130.* Neſcit diabolus quanta bona de illo fiant, etiam cùm ſæuit. Sæuiens intrauit cor Iudæ, ſæuiens tradidit Chriſtũ, ſæuiens crucifixit. & crucifixo Chriſto redemptus eſt orbis terrarũ. Ecce ſæuitia diaboli diabolo obfuit, nobis autem profuit. Sæuiendo enim, quos tenebat, amiſit, redemptos ſanguine Domini, quem, cum ſæuiret, effudit. Si ſciret tantum damnum ſe paſſurum, non funderet in terram pretium, quo redemptum eſt genus humanum. Succiderat. *Succubuerat.* Probans ſuam, *&c. Ex victoria poſt de victore parta, libero arbitrio à Deo ſanato, & Dei gratiâ adiuto, diſcens & confitens, ſuâ, & non Dei culpâ. in primo illo conflictu à diabolo ſe eſſe ſuperatum ex defectibili libertate.* Amarius. *Quàm acerbum fuit ſuperbo illi tentatori, à mancipio ſibi ſubacto, poſtea vinci & triumphari. Id innuit Aug. in verba Pſal. 67.* S. Auguſt. Rex virtutum dilecti dilecti, & ſpeciei domus diuidere ſpolia. Spolia, inquit, dicuntur quæ victis hoſtibus detrahuntur. Hoc quid ſit, Euangelium nos admonet, vbi legimus Math. 12. nemo intrat in domum fortis, vt vaſa eius diripiat, niſi priùs alligauerit fortem. Alligauit ergo diabolum Chriſtus ſpiritalibus vinculis, ſuperando mortem, & ſuper cœlos ab inferis aſcendendo. Alligauit eum Sacramento Incarnationis ſuæ, quia nihil in eo reperiens morte dignum, tamen eſt permiſſus occidere, ac ſic alligato abſtulit tanquam ſpolia vaſa eius. Operabatur quippè in filiis diffidentiæ, quorum infidelitate vtebatur ad voluntatem ſuam. Hæc vaſa Dominus mundans remiſſione peccatorum, hæc ſpolia ſanctificans hoſti erepta proſtrato atque alligato, diuiſit ea ſpeciei domus ſuæ; *Supra expoſuit, Eccleſiæ, quam ſpecioſam Chriſtus fecit, diuidendo ei ſpolia, ſicut ſpecioſum eſt corpus diſtributione membrorum.* Alios conſtituens Apoſtolos, alios Prophetas, alios Paſtores & doctores in opus miniſterij, in ædificationem corporis Chriſti. *Tandem ſer. 9. de diuerſis.* S. Auguſt. Diabolum non vides, ſed quid te delectet, vides. *Lucrum, formoſam fœminam, vt ſupra dixerat.* Vince intus quod tu ſentis; pugna. quia qui te regenerauit Iudex eſt: propoſuit luctam, parat coronam. Sed quia ſine dubio vinceris, ſi illum adiutorem non habueris, ſi te deſeruerit, ideò ponis in oratione, ne nos inferas

in tentationem. SVSTINENS. In multa patientia vaſa iræ, &c. *Donec mutata in vaſa miſericordiæ, meliori, cœleſti, & æterno paradiſo redderet.* AD LICENTIAM. *Vt iam liceat homini reſuſcitato, & de* A *vitâ redditâ, à terrâ in cœli empirei paradiſum regreſſo.* Victori edere de ligno vitæ quod eſt in medio Paradiſi, de quo edens non moriatur in æternùm.

DII GENTILIVM.

1. *Dij Gentilium vani, qui hominum legibus inſtituuntur, & deſtituuntur. Apol. cap. 5. in p.*

VT de origine aliquid retractemus eiuſmodi legum; vetus erat decretum, ne qui Deus ab imperatore conſecraretur, niſi à ſenatu probatus. Scit M. Æmilius de Deo ſuo Alburno. Facit & hoc ad cauſam noſtram, quod apud vos de humano arbitratu diuinitas penſitatur. niſi homini Deus placuerit, Deus non erit. homo iam Deo propitius eſſe debebit. *Et libro. 2. ad nationes, cap. 1.*

2. *Et Apol. cap. 6. in f.*

ETiam circa ipſos Deos veſtros quæ proſpectè decreuerant Patres veſtri, ijdem vos obſequentiſſimi reſcidiſtis. Liberum patrem cum myſteriis ſuis conſules ſenatus auctoritate non modo vrbe, ſed vniuersâ Italiâ eliminauerunt. Serapidem, & Iſidem, & Harpocratem cum ſuo cynocephalo, Capitolio prohibitos, id eſt, curiâ Deorum pulſos, Piſo & Gabinius Coss. non vtique Chriſtiani, euerſis etiam aris eorum abdicauerunt, turpium & otioſarum ſuperſtitionum vitia cohibentes. His vos reſtitutis ſummam majeſtatem contuliſtis. Vbi religio? vbi veneratio maioribus debita à vobis? habitu, victu, inſtructu, cenſu, ipſo denique ſermone proauis renuntiaſtis. Laudatis ſemper antiquos, ſed nouè de die viuitis. Per quod oſtenditur, dum à bonis maiorum inſtitutis deceditis, ea vos retinere & cuſtodire quæ non debuiſtis, cùm quæ debuiſtis non cuſtoditis. Adhuc quod videmini fideliſſimè tueri à patribus traditum, in quo principaliter reos tranſgreſſionis Chriſtianos deſtinatis, ſtudium dico Deorum colendorum, quo maximè errauit antiquitas, licet Serapidi iam Romano aras reſtruxeritis; licet Baccho iam Italico furias veſtras immolaueritis, ſuo loco oſtendam proinde deſpici & negligi & deſtrui à vobis aduerſus maiorum auctoritatem. *Et lib. 1. ad Nat. c. 10. & lib. 2. ad Nat. c. 8. & 10.*

DII GENTIVM. I. & II. SCHOLIA.

RETRACTEMVS. *Centies ponit, pro,* Tractemus. EIVSMODI LEGVM. *Romanarum & gentilium, plerumque erronearum; de quibus capite præcedenti dixerat, maximè, quibus Chriſtianos inauditos condemnari ſanciebant, ſolo hoc nomine, quòd vnicum Deum colerent, & diis ſacrificare recuſarent.* VETVS DECRETVM. *De quo Euſebius lib. 2. Hiſt. cap. 2. Liuius lib. 13.* NE QVI. *Ne quis. Hoc eſt decretum quod extat apud Crinitum lib. de Hon. Diſcipl cap 3. ex libris Pontificum excerptum. & in hæc verba conceptum:* Separatim nemo ſit habens Deos nouos, ſiue aduenas, niſi publicè adſcitos priuatim colunto. C SCIT M. ÆMILIVS. *Alij legunt.* Vt fecit. *Sed ſtilus eſt loquendi Tertulliani. De Anima cap. 6.* Scit Thales, ſcit Chryſippus. *Et lib. de Bapt. c. 5.* Sciunt opaci quique fontes. *Et cap. 9.* Sciunt Pilati manus. DE DEO ALBVRNO. *Alij legunt* Alburna. *Hic cùm caſu in ſtatuam nomen Alburni præferentem incidiſſet, noluit eum Deum agnoſcere antequam ſuper hoc Senatum conſuluiſſet. De hoc rurſum lib. 1. Cont. Marc. cap. 18. de quo alibi tractatum eſt à nobis.* AD CAVSAM NOSTRAM. *Chriſtianorum ſcil. de quorum vero Deo ſententiam iuſtam* D *ferre non poteſtis, quia homines eſtis, & puros homines, imò plerumque maximè impuros & impios, in deos refertis.* PENSITATVR. *Merita ponderantur hominum, vtrùm in deos conſecrari mereantur; hoc examinat, & penſitat humanum arbitrium. Adeò vt pendeat diuinitas ab hominum æſtimatione; & niſi homini placitum fuerit, niſi homini arriſerit, nullus Deus erit; ſic fit vt non iam homo Deum, ſed Deus hominem ſibi* B *imploret & optet propitium. Sic Minutius,* Ecce ornatur, conſecratur, oratur, tunc poſtremò Deus eſt, cùm homo illum voluit, & dedicauit. *Aug. lib. 8. de Ciuit. c. 23. vbi de Herme Ægyptio, ſiue Trimegiſto:* Ille Ægyptius, *inquit*, alios Deos dicit eſſe à ſummo Deo factos, alios ab hominibus. Hoc qui audit, ſicut à me poſitum eſt, putat dici de ſimulacris, quæ opera ſunt manuum hominum; at ille viſibilia, & contrectabilia ſimulacra velut corpora deorum eſſe aſſerit: Ineſſe autem his quoſdam ſpiritus inuitatos, qui valeant aliquid, ſiue ad nocendum, ſiue ad deſideria eorum nonnulla complenda, à quibus eis diuini honores, & cultus obſequia deferuntur. Hos ergo ſpiritus inuiſibiles, per artem quandam viſibilibus rebus corporalis materiæ copulare, vt ſint quaſi animata corpora, illis ſpiritibus dicata & ſubdita ſimulacra, hoc eſſe dicit, Deos facere, eamque magnam & mirabilem deos faciendi accepiſſe homines poteſtatem. *Subiicit poſtea eumdem Hermem præſentientem futuram ſimulacrorum euerſionem deploraſſe. Tum ſubdit:* In quo videtur hoc tempus prædicere, quo Chriſtiana religio, quantò eſt veracior atque ſanctior, tantò vehementiùs & liberiùs cuncta fallacia figmenta ſubuertit, vt gratia veriſſimi Saluatoris liberet hominem ab his diis quos fecit homo: & ei Deo ſubdat, à quo factus eſt homo, &c. Et neſcio quomodo illâ obſcuratione, cordis, *De qua Rom. 1. obſcuratum eſt inſipiens cor eorum;* ad iſta delabitur, vt diis quos confitetur ab hominibus fieri, ſemper velit homines ſubdi, & hæc futuro tempore, *ſimulacra ſcilicet*, Plangat

plangat auferri. Quaſi quicquam ſit infelicius homine, cui ſua figmenta dominantur: cùm ſit facilius, fieri, Deos colendo quos fecit, ne ipſe ſit homo; quàm vt per eius cultum dij eſſe poſſint, quos fecit homo. Citius enim fit, vt homo in honore poſitus, pecoribus, non intelligens comparetur; quàm vt operi Dei ad eius imaginem facto, id eſt ipſi homini, opus hominis præferatur. Quapropter meritò homo deficit ab illo qui eum fecit, cùm ſibi præficit ipſe quod fecit.

Et lib. 2 ad Nat. cap. 1. PER ARTIFICEM. *Diabolum.* MAGIS REI. *Per ignorantiam affectatam, & voluntariam.* PATENT OCVLI. *Vt iuxta Pſaltem:* Similes illis fiant, qui faciunt ea; & omnes qui confidunt in eis *Pſal. 113 Vbi Auguſtinus.* Videant ergo, inquit, illi apertis & ſentientibus oculis, & adorent clauſis & mortuis mentibus, nec videntia, nec viuentia ſimulacra. INSTITVTOS NON. *Supple,* Ignoretis. ALIQVANDO COEPTVM. *Quod initium habet, non eſt æternum, nec diuinum.* TENERITAS. *Quibus licet initio conſcientia tenera ſit, tamen obdureſcit, dum non vult inſtrui, ſed affectat in errore perſeuerare.* INGENTI. *Multitudine errorum, vna circumcingitur veritas.* QVOSCVNQVE VVLT. *Vera diuinitas, quando vult, ita rebelles flectit & mutat voluntates, vt de perſecutoribus faciat defenſores. Ita Auguſtinus lib. 4. ad Bonifacium cap. 9.* Oramus inquit, non ſolùm pro nolentibus, verum etiam pro repugnantibus, & oppugnantibus. Quid ergo petimus, niſi vt fiant ex nolentibus volentes, ex repugnantibus conſentientes, ex oppugnantibus amantes; à quo niſi ab illo de quo ſcriptum eſt, præparatur voluntas à Deo? *Sic & ex mente Tertulliani, veritas fidei, & Deus auctor eius, de ipſis aduerſariorum argumentis, ipſos euertit errores; & inde ſeipſam tuetur veritas, vnde oppugnatur.* GRADVM CONFERENS. *Procedens in diſputationem.* ELEGI VARRONEM. *Et hunc elegit Auguſtinus in libris de Ciuitate, & inter cætera ex Varrone deprompta, libro 6. cap. 20.* Quale eſt, inquit, quod tria genera Theologiæ dicit eſſe, id eſt rationis quæ de diis explicatur; eorumque vnum Mythicon appellari, alterum Phyſicon, tertium Ciuile? Latinè ſi vſus admitteret, genus quod primum poſuit, fabulare appellaremus; ſed fabuloſum dicamus: à fabulis enim mythicon dictum eſt; quoniam μῦθος Græcè fabula dicitur. Secundum autem, vt naturale dicatur, iam & conſuetudo locutionis admittit. Tertium etiam ipſe Latinè enuntiauit, quod ciuile appellatur deinde ait, mythicon appellant, quo maximè vtuntur Poëtæ: Phyſicon quo Philoſophi: Ciuile quo populi. Primi, inquit, quod dixi, in eo ſunt multa contra dignitatem & naturam immortalium ficta, &c. Secundum genus eſt, de quo multos libros Philoſophi reliquerunt. In quibus eſt, dij qui ſint, vbi, quod genus, quale, ex quonam tempore, an à ſempiterno fuerint, &c. Tertium genus eſt, quod in vrbibus ciues, & maximè Sacerdotes, noſſe atque adminiſtrare debent. In quo eſt, quos Deos publicè colere, quæ ſacra & ſacrificia facere quemque par ſit. Prima Theologia maximè accommodata eſt ad theatrum, ſecunda ad mundum, tertia ad vrbem. *Et concludit ipſe Auguſt.* Theatrũ, *inquit,* vbi eſt niſi in Vrbe? quis theatrum inſtituit niſi ciuitas? Propter quid inſtituit, niſi propter ludos ſcenicos? vbi ſunt ludi ſcenici, niſi in rebus diuinis, de quibus hi libri tantâ ſolertiâ conſcribuntur? *Et cap. 6. ſic Varronem aggreditur.* Cernis quidem quàm ſint res diuinæ ab humanis nugis atque mendaciis dirimendæ, ſed vitioſiſſimas populorum opiniones, & conſuetudines in ſuperſtitionibus publicis vereris offendere, quas à Deorum natura abhorrere, vel talium, quales in huius mundi elementis humani animi ſuſpicatur infirmitas, & ſentis ipſe, &c. Naturales Deos colere cupis, ciuiles cogeris, inueniſti alios fabuloſos, in quos liberiùs quod ſentis euomas, vnde & iſtos ciuiles velis noliſue perfundas, &c. Nec alij dij rideantur in theatris, quàm qui adorantur in templis: nec aliis ludos exhibeatis, quàm quibus victimas immolatis. Quantò liberiùs ſubtiliùſque iſta diuideres, dicens alios eſſe Deos naturales, alios ab hominibus inſtitutos? ſed de inſtitutis aliud habere litteras Poëtarum, aliud Sacerdotum: vtraſque tamen ita eſſe inter ſe amicas conſortio falſitatis, vt gratæ ſint vtræque dæmonibus, quibus inimica eſt doctrina veritatis. DEORVM CENSVM. *Originem, ſtirpem.* RETRACTANT. *Identidem tractant.* PASSIVA. *Communis, triuialis.* MVNICIPALIS ADOPTIO. *Seruilis, pro libito ciuitatum & populorum adſcititij dij, pendentes à vulgi opinione quos creat pro arbitrio ſuo & adoptat ſibi qualibet natio, & populus, vnde & municipale ius dicitur, ſiue lex, propria cuiuſque municipij & ciuitatis l. 3. § planè. ff. Quod vi aut clam. l. 3. § Diuus. ff. de ſepulchr. viol.*

2. PROSPECTE. *Cum magna prudentia.* OBSEQVENTISSIMI. *Ironicè dicta.* RESCIDISTIS. *Vox iuris.* Reſcindere rem iudicatam. *L. 10. c. de Procur. &;* Reſcindere quæ pronuntiauerunt. *L. 27. ff de pœnis, &c.* LIBERVM PATREM. *Bacchum Quintus Martius Philippus, & Poſthumius Albinus hoc fecerunt.* CVM MYSTERIIS. *Scil. Bacchanalibus. Aug. lib. 6. de Ciuit. cap. 9.* Bacchanalia ſummâ celebrantur inſaniâ. Vbi Varro ipſe confitetur à Bacchantibus talia fieri non potuiſſe, niſi mente commotâ. Et tamen poſtea diſplicuerunt Senatui ſaniori, & ea iuſſit auferri. *Vide Liuium lib 39. Anno ab vrbe condita 569. & Valer. Max. lib. 6. cap. 5.* SERAPIDEM ET ISIDEM. *De Api, ſiue Serapi, iam alibi ex Aug. dixi De Iſide frequenter in libris de Ciuit. tractat, lib. 8. cap. 26.* Iſin vxorem Oſiris, quàm multa bona præſtare propitiam, quantis ſcimus obeſſe iratam? *Sic inducit loquentem Mercurium.* Deinde vt oſtenderet ex hoc genere eſſe Deos quos illa arte homines faciunt, &c. De *Harpocrate Deo ſilentij lib. 18. de Ciuit. cap. 5.* Quoniam ferè in omnibus templis vbi colebantur Iſis & Serapis, erat etiam ſimulacrum, quod digito labiis impreſſo admonere videretur, vt ſilentium fieret; hoc ſignificare idem Varro exiſtimat, vt homines eos fuiſſe taceretur. CYNOCEPHALO. *Huius meminit lib. 2. de Ciuit. cap. 14. & lib. 3. c. 12 Vbi cùm de matre Deorum dixiſſet, ſubiecit poſt memoratum Capitolium, à Tarquinio rege fabricatum:* Indignum erat, vt cùm eius filius iam colli capitolino præſideret, adhuc ipſa in loco ignobili latitaret. Quæ tamen ſi omnium Deorum mater eſt, non eſt ſecuta ſolùm Romam quoſdam filios ſuos, verùm & alios præceſſit etiam ſecuturos. Miror ſanè ſi ipſa peperit Cynocephalum; *capite canino Deum Ægyptium.* Qui longè poſtea venit ex Ægypto. SVO. *Refert ad Iſidem, cuius Cynocephalus creditur fuiſſe filius à Virgilio Æneid.* 8. Latrator Anubis. *Vt videlicet ſicut Harpocrates ſilentium indicebat, ne quis diceret Serapim & Iſidem fuiſſe mortales; ſic contra dicentes, pro parentibus diis Cynocephalus allatraret.* CAPITOLIO PROHIBITOS. *Quod erat Deorum omnium curia. Liuius lib. 3.* Iupiter optimus maximus, Iuno Regina, & Minerua, alij dij deæque obſidentur. *Scilicet in Capitolio, ſic dicto ex Cedreno, quòd Vrbis caput eſſet.* PISO, ET GA-

DINIVS. *Hi Conſules, prædictos à Tertulliano Deos extra capitolium eiecerunt. De Piſone vide Lact. lib. 1. cap. 6. Arnobium lib. 3. de Gabinio eundem Arnob. lib. 2.* NON CHRISTIANI. *Vt non hic de Chriſtianis conqueramini; cùm ipſi Conſules Gentiles eſſent, qui ſano iudicio, indecoras, indignaſque diis, & inutiles ſuperſtitiones eliminarunt, quas ipſi iam, Ethnici reſtituebant, & ſummo, hoc eſt diuino honore dignos cenſebant.* INSTRVCTV. *Supellectile.* CENSV. *Origine, receditis ſcil. à Patribus veſtris degeneres.* DESTINATIS. *Notatis, & ad ſupplicium decernitis condemnandos.* IAM ROMANO. *Non Ægyptio, vel rurſum poſt exilium reſtituto.* IAM ITALICO. *In Italiam renocato, vel qui priùs inter Thraces Sabi vel Sabaſius dicebatur à ſaltitationibus Bacchicis, teſte Photio, quod nos ſaltare dicimus Barbari dicunt σαβάζειν* MAXIME ERRAVIT ANTIQVITAS. *Scilicet dum Deos colendos docuit, & artem Deos faciendi adinuenit.*

S. Auguſt.

Aug. lib. 8. de Ciuit. cap. 24. poſt introductum Hermem loquentem de arte faciendi Deos: Neſcio, inquit, verùm ſic confiterentur dæmones adiurati, quomodo iſte confeſſus eſt Quoniam, inquit, proaui noſtri multùm errabant circa deorum rationem increduli, & non animaduertentes ad cultum religionemque diuinam inuenerunt artem, quâ efficerent Deos. Numquid nam ſaltem mediocriter eos dixit erraſſe, vt hanc artem inuenirent faciendi Deos, aut contentus fuit dicere, errabant, niſi adderet & diceret, multùm errabant? Iſte ergo multus error & incredulitas, non animaduertentium ad cultum religionemque diuinam, inuenit artem quâ efficeret Deos. Et tamen, quòd multus error, & incredulitas, & à cultu ac religione diuina auerſio animi inuenit, vt homo arte faceret Deos; hoc dolet vir ſapiens, tanquam religionem diuinam venturo certo tempore auferri. Vide ſi non & vi diuina maiorum ſuorum errorem præteritum prodere, & inuidiâ diabolicâ pœnam dæmonum futuram dolere compellitur: Si enim proaui eorum multùm errando circa deorum rationem incredulitate & auerſione animi à cultu ac religione diuina, inuenerunt artem quâ Deos efficerent; quid mirũ ſi hæc ars deteſtãda, quidquid fecit auerſa à religione diuina, aufertur religione diuina; cùm veritas emendet errorem, fides redarguat incredulitatem, conuerſio corrigat auerſioné.

Et lib. 1. ad Nationes cap. 10. ADMENTATIONIBVS. *Admotis machinis, telis, iaculis.* ADSOLAVERVNT. *Solo afflixerunt, conculcarunt.* SECTAM CHRISTIANAM. *Sectantem morem noſtrum, quo Deos veſtros nihili pendimus.* HORVM. *Deorum ſcilicet, & læſæ diuinæ maieſtatis rei eſſe conuincimini. Nullus hic ſenſus, aliquid intercidiſſe probat.* CONSPIRASSE. *Video vos ſimul in ſuperſtitione & impietate profeciſſe, qui quò plures Deos colitis, plura in eos ſacrilegia in dies admittitis.* INCVLCATIS. *Conculcatis.* QVOD MODICO *Tanto maiori contumelia quo ad inferiora & viliora deiicitis.* IN HASTARIVM. *Venditionem auctionariã. Vt ſub voce præconis dij venales ſubhaſtarentur. Vt inſtar Chriſtianorũ venalium tractetur dij veſtri. Vnde dixit in Apologetico;* In haſtario vectigales ſumus. NEGOTIATIO. *Contra Rigaltiũ, retineo lectionem, nec muto. Tanta, inquit, eſt, & tam venalis hodie apud vos Religio, & idolorum rerumque ſacrarum commercium tantum, vt omnis alia negotiatio videatur eſſe proſcripta.* PVBLICANIS REFICITVR. *Paſcitur, augetur Religio cultuſque deorum quæſtuariorum operâ quàm Sacerdotum.* CVM DEIS. *Quos tamen dicitis immortales.* TENSÆ. *Vehicula argentea aut eburnea erant, quibus deorum exubiæ in circo pompaticè vehebantur. De quibus Suetonius in Octauio cap. 43. in Veſpaſiano cap. 5. in Iulio cap. 76.* SOLISTERNIA. *Soliorum, & thororum apparatus.* COELVM PATET. *Per apotheoſin in cœlites & diuos tranſcribuntur.* IN CÆLVM RECEPTI. *Teſtis Proculus Romulei in cœlum aſcenſus.* PERIVRII PVRVS. *Immunis à periurio, qui Deos verè eſſe non credit.* DENOTATIOR. *Maiori reprehenſione digna irriſio, quia mordacior eſt ipſo contemptu, qui ſapit aliquam generoſitatem.* VVLGÆ. *Ex vulgo & infima plebe guloſi ſibi optima ſeruantes, & diis offerentes deteriora.* CESSIT LITTERATVRA. *Succeſſit, profecit.* VNDA OMNIS. *A quo velut fonte, & mari, fluit Poëtis cæteris abundantia fabellarum* SVPER SARPEDONEM. *Homero teſte Iliad. 16. Iouis filius eſt ex Laodamia Bellerofontis filia, Lyciæ Rex, à Patroclo interfectus, dum Priamo ſuppetias ferret contra Græcos. Cuius corpus ab Apolline iuſſu Iouis è mortuorum turba ſua relatum in caſtra, ablutum flumine, & ambroſio rore conſperſum, Regiiſque indutum veſtibus, funerandum traditur militibus.* DISCRIMINATORES IMPENDERIT. *In diſcrimen vitæ iudices miſerit, de crimine ſuo decernentes, in crimen vocauerit: vt ſic fama reddita ſit Socrati.* ROMANI STILI. *Qui Latinè egit quod Græcè Diogenes.* IOVIS ELOGIA. *Crimina repræſentari.* EROGANDIS. *Comburendis, vel alio ſupplicio dignis.* SALTANT ARGVMENTA. *Iouis acta turpia in ſcena actitant.* PENNATVLVS *Qui pro capillitio, galerum alatum præfert capiti.* IGNITVLVS. *Ob Caducæum ſerpentes habentem linguam igneam exerentes.* ADSOLANT. *Proterunt, & conculcant.* REDIMITIS. *Aliâ ex parte compenſatis delicta honoribus.* LICET. *Licentiam meritò accipitis agendi quidlibet in Deos quorũ parentes & domini ac fabricatores eſtis.*

Et libro 2. ad Nat. cap. 8. GENTILE GENVS. *Hæc eſt tertia Theologiæ ſpecies, docens cultum deorum, quos vna quæque gens pro libito ſibi inſtituit, & pro priuata cuiuſque plebis notitia.* TOTVS ORBIS. *Elementa intelligit & aſtra communiter à gentibus culta, quæ tamen probari non poſſunt veram continere diuinitatem.* MVNICIPES. *Municipia dicebantur ciuitates ſuo iure & legibus vtentes, muneribus tamen & honoribus populi Romani fungebantur, nulli populi Romani lege adſtricti. Municipes ergo erant municipiorum incolæ, qui priuatos ſuos Deos in ſuis ciuitatibus colebant.* PARVM EST. *Parum erat idololatria Ægyptiorum, quòd homines Deos facerent, niſi etiam beſtias priuatas ſpiritu rationali adorarent.* ANGVEM SVVM. *Mordentem caudam, lapſus temporis, & anni reuolubilis Symbolum.* SERAPIS.

Auguſt.

Auguſtinus lib. 18. de Ciuit. cap. 4. Cùm Rex Argiuorum tertius Apis eſſet, mortuus eſt Iſaac annorum centum octoginta, & reliquit geminos ſuos annorum centum & viginti: quorum minor Iacob pertinens ad ciuitatem Dei de qua ſcribimus, maiore vtique reprobato, habebat duodecim filios, quorum illum qui vocabatur Ioſeph, mercatoribus in Ægyptum tranſeuntibus fratres, adhuc Iſaac auo eorum viuente, vendiderant. Stetit autem ante Pharaon Ioſeph, quando ex humilitate quam pertulit, ſublimatus eſt, cùm triginta eſſet annorum: quoniam ſomnia Regis diuinè interpretatus, prænuntiauit ſeptem vbertatis annos futuros, quorum abundantiam præpollentem, conſequentes alij ſeptem ſteriles fuerant conſumpturi Et ob hoc eum Rex præfecerat Ægypto, de carcere liberatum, quo eum coniecerat integritas caſtitatis: quam fortiter ſeruans malè amanti Dominæ, & malè credulo Domino mentituræ, veſte etiam derelicta, de manibus attrahentis aufugiens, non conſenſit ad ſtuprum. Secundo au-

A tem anno ſeptem annorũ ſterilium, Iacob in Ægyptum cum ſuis omnibus venit ad filium, agens annos centum & triginta: ſicut interroganti Regi ipſe reſpondit, cùm Ioſeph ageret triginta & nouem, ad triginta ſcilicet quos agebat, quando à Rege honoratus eſt, additis ſeptem vbertatis annis, & duobus famis. *Dehinc vt appareat, quàm reſpondeat Tertulliano Auguſtinus, ſtatim cap. 5. agit de Serapi.* (Auguſt.) His temporibus, inquit, Rex Argiuorum Apis nauibus tranſuectus in Ægyptum, cùm ibi mortuus fuiſſet, factus eſt Serapis omnium maximus Ægyptiorum Deus, &c. Conſtitutum eſt etiam de illo, vt quiſquis eum hominem dixiſſet fuiſſe, capitalem penderet pœnam. Et quoniam ferè in omnibus templis vbi colebantur Iſis, & Serapis, erat B etiam ſimulacrum, quod digito, labiis impreſſo admonere videretur, vt ſilentium fieret: hoc ſignificare idem Varro exiſtimat, vt homines eos fuiſſe taceretur. *Harpocrates erat, de quo & Tertull. Apol. 6* Serapidem & Iſidem, & Harpocratem cum ſuo Cynocephalo Capitolio prohibitos, &c. Serapidi iam Romano aras reſtruxeritis. A REGINA. *Lapſus memoria. Cùm fuerit vxor Putipharis Eunuchi Pharaonis Gen. 39. 7. & ſequentibus.* EXCELSIOR. *Vnde & manipulus eius in agro erectus apparuit.* QVIBVSDAM. *Pincerna & piſtori Pharaonis.* SPIRITVS SVI. *Prophetici.* DETRACTIS *Reiectis diuinis & Magis quos conſuluerat.* HVNC SERAPIDEM. *Iulius Firmicus Serapin dixit Ioſeph, quòd* C *Sare pronepos eſſet.* EX SVGGESTV. *Statua Serapis habebat in capite pileum in modum modij, ſiue cumuli tritici conformatum. Sic Ruffinus Hiſt. 11. vbi de ſtatua Serapis:* Cuius, inquit, capiti modius ſuperpoſitus, indicet vitam mortalibus frugum largitate præberi. *Græci item cumulū & aceruum dicunt σωρόν. Auguſtinus autem ſupra cap.* 5. (Auguſt.) Nominis, *inquit*, huius, cur non Apis etiam poſt mortem, ſed Serapis appellatus ſit, facillimam rationem Varro reddidit: quia enim arca, in qua mortuus ponitur, quod omnes iam σαρκοφάγον vocant, σορὸς dicitur

A Græcè: & ibi eum venerari ſepultum cœperunt, priuſquam templum eius eſſet extructum: velut Soroſapis, vel Sorapis primò, deinde vna litterâ vt fieri aſſolet, commutatâ, Serapis dictus eſt. *Serapis porro dictus eſt quaſi princeps boum, quod famem ſeptennem ab Ægypto depuliſſet, magnum ei templum dedicatum eſt, in quo bos nutriebatur, agriculturæ ſymbolum, vt notat Auguſtinus ſupra. Et verè ipſe Ioſeph ſomnium ſeptem boum pinguium expoſuerat.* CANEM APVD INFEROS. *Cerberum cuſtodem regni Plutonis.* COMPRESSATVS. *Oppreſſio. Coëgit enim Ægyptios frumenta emere. Et hac voce rurſum vſus eſt Scorp. cap 3. vbi agit de oppreſſione Iſraelitarum.* Nec poterant omninò ſubſiſtere à B facie inimicorum ſuorum. Quocumque proceſſerant, manus erant ſuper illos in mala, & compreſſati ſunt valde. PHARIAM ADIVNGVNT. *Et hic labitur memoriâ. Expreſſè enim Geneſis 41. 50. legitur:* Nati ſunt autem Ioſeph filij duo *Manaſſes & Ephraim,* antequam veniret fames; quos peperit ei Aſeneth filia Putiphare Sacerdotis Heliopoleos. *Et ſupra verſu 45. inter cætera munera, quæ Pharao contulit Ioſeph:* Dedit illi vxorem Aſeneth filiam Putiphare Sacerdotis Heliopoleos. ANVBIN. *Hic eſt quem Tertullianus Apol. 6 Aug. lib. 2. de Ciuit. cap. 14. Cynocephalum vocant, qui canina facie ab Ægyptiis colitur, quòd in expeditione bellica patrem Oſirin ſecutus fuiſſet.* (S. Auguſt.) *Cypr. ad Demetriadem Ægyptiis* C *aliiſque Gentilibus exprobrat.* Crocodili, & Cynocephali, & lapides, & ſerpentes à vobis coluntur. *Et Minutius Felix in Octauio.* Iſis perditum filium cum Cynocephalo ſuo, & aliis ſacerdotibus luget, plangit, inquirit, & Iſiaci miſeri cædunt pectora, & dolorem infeliciſſimæ matris imitantur: mox inuento paruulo gaudet Iſis, exultant ſacerdotes, Cynocephalus inuentor gloriatur. RECONTRANS. *Contrarians. In cane Ægyptij caninos mores ſuos oblatrantes regibus expreſſerunt.* DEIECTA. *Puſillanimis in reſiſtendo extraneis, & in Hebræi populi ſerui oppreſſione crudelis & pluſquam canina gens Ægyptia.*

3. Dij Gentilium nec noſtrâ, nec ipſorum fide dij ſunt, ſed homines mortales, cultu indigni: & dij facti homines mortui. Apol. cap. 10. àp. ad f.

DEos veſtros colere deſinimus, ex quo illos non eſſe cognoſcimus. Hoc igitur exigere debetis, vti probemus non eſſe illos Deos, & idcirco non colendos, quia tunc demum coli debuiſſent, ſi dij fuiſſent. tunc & Chriſtiani puniendi, ſi quos non colerent, quia putarent non eſſe, conſtaret illos Deos eſſe. Sed nobis, inquitis, dij ſunt. Appellamus, & prouocamus à vobis ad conſcientiam veſtram. illa nos iudicet, illa nos damnet, ſi poterit negare omnes iſtos Deos veſtros homines fuiſſe. ſi & ipſa inficias ierit, de ſuis antiquitatum inſtrumentis reuincetur, de quibus eos didicit; teſtimonium perhibentibus ad hodiernum, & ciuitatibus in quibus nati ſunt; & regionibus in quibus aliquid operati veſtigia reliquerunt, in quibus etiam ſepulti demonſtrantur. Nec ego per ſingulos decurram, tot ac tantos, nouos, veteres, barbaros, Græcos, Romanos, peregrinos, captiuos, adoptiuos, proprios, communes, maſculos, feminas, ruſticos, vrbanos, nauticos, militares. otioſum eſt etiam titulos perſequi, vt colligam in compendium, & hoc, non quò cognoſcatis, ſed recognoſcatis: certè enim oblitos agitis. Ante Saturnum Deus penes vos nemo eſt. ab illo cenſus totius, vel potioris, vel notioris diuinitatis. Itaque quod de origine conſtiterit, id & de poſteritate conueniet. Saturnum itaque, quantùm literæ docent, neque Diodorus Græcus, aut Thallus, neque Caſſius Seuerus, aut Cornelius Nepos, neque vllus commentator eiuſmodi antiquitatum, aliud quàm hominem promulgauerunt. ſi, quantùm rerum argumenta, nuſquam inuenio fideliora, quàm apud ipſam Italiam, in qua Saturnus, poſt multas expeditiones, poſtque Attica hoſpitia, conſedit exceptus ab Iano, vel Iane, vt Salij volunt. mons quem incoluerat, Saturnius dictus. ciuitas, quam depalauerat, Saturnia vſque nunc eſt. tota denique Italia poſt Oenotriam, Saturnia cognominabatur. ab ipſo primùm tabulæ. & imagine ſignatus numus, & inde ærario præſidet. Tamen ſi ho-

mo Saturnus, vtique ex homine: & quia ab homine, non vtique de cœlo & terra. Sed cuius parentes ignoti erant, facilè fuit eorum filium dici, quorum & omnes poſſumus videri. quis enim non cœlum & terram, matrem ac patrem venerationis & honoris gratiâ appellet, vel ex conſuetudine humana, quâ ignoti, vel ex inopinato apparentes, de cœlo ſuperueniſſe dicuntur? proinde Saturno repentino vbique cœlitem contigit dici. nam & terræ filios vulgus vocat, quorum genus incertum eſt. taceo quod ita rudes adhuc homines agebant, vt cuiuſlibet noui viri aſpectu quaſi diuino commouerentur; cùm hodie iam politi, quos ante paucos dies luctu publico mortuos ſint confeſſi, in Deos conſecrent. Satis iam de Saturno licet paucis. Etiam Iouem oſtendemus tam hominem quàm ex homine, & deinceps totum generis examen tam mortale, quàm ſeminis ſui par. Et quoniam ſicut illos homines fuiſſe non audetis negare, ita poſt mortem Deos factos inſtituiſtis aſſeuerare, cauſas quæ hoc exegerint retractemus. *V. libro 2. ad Nat. cap. 12.*

DII GENTILIVM. III. SCHOLIA.

NON ESSE. *Deos ſcilicet, vel reſpicis Paulum* A *dicentem:* Idolum nihil eſt. VTI. *Vt.* SED NOBIS. *Gentilibus. Nos Gentiles credimus ipſos eſſe Deos.* PROVOCAMVS. *Vox iuris ſumpta pro* Appellare. *Sicut in titulo C.* Quando prouocare non eſt neceſſe. *Cicero de legibus,* Ad quos prouocatio eſto. *Inuenta autem fuit prouocatio, ſeu remedium contra Magiſtratuum iniurias, vt ad alium iudicem appellari poſſit.* A VOBIS. *A veſtro ore, & cultu externo diis exhibito, ad ſuperius tribunal & iuſtius mentis & conſcientiæ veſtræ.* DAMNET. *Condemnet.* HOMINES FVISSE. *Aug. lib. 9. de Ciuit. cap. 23. Vbi probat nomen Deorum falsò, adſcribi diis Gentium, quod multò meliùs conuenit hominibus Sanctis & Angelis beatis, quàm dæmonibus, vel hominibus factis diis* B
S. Auguſt. *à Gentilibus.* Cum à nobis quæritur, ſi homines dicti ſunt dij, quòd in populo Dei ſunt quem per Angelos, vel per homines alloquitur Deus; quantò magis immortales, *Angeli,* eo nomine digni ſunt, qui ea fruuntur beatitudine, ad quam, Deum colendo, cupiunt homines peruenire? quid reſpondebimus, niſi non fruſtra in Scripturis ſanctis homines nuncupatos Deos, quàm illos immortales & beatos, quibus nos æquales futuros in reſurrectione promittitur; Ne ſcilicet propter illorum excellentiam, aliquem eorum nobis conſtituere Deū infidelis auderet infirmitas, quod in homine facilè eſt euitare, & euidentiùs dici debuerunt homines C dij in populo Dei, vt certi, ac fidentes fierent, qui dictus eſt Deus Deorum: quia etſi appellentur dij, immortales illi ac beati qui in cœlis ſunt, non tamen dicti ſunt dij deorum, id eſt, dij hominum in populo Dei conſtitutorum, quibus eſt dictum. Ego dixi dij eſtis & filij excelſi omnes. Hinc eſt quod ait Apoſtolus 1. Cor. 8. Et ſi ſunt qui dicantur dij, ſiue in cœlo, *Angeli*, ſiue in terra: *Homines iuſti: De quibus Chriſtus apud Ioannem; Deos dixit ad quos ſermo Dei factus eſt.* Sicut ſunt dij multi, *Participatione*, Et Domini multi: *dependenter à Domino dominantium, non enim eſt poteſtas niſi à Deo omnipotente:* nobis tamen, *Angelis & hominibus*, Vnus D Deus Pater, ex quo omnia, & nos in ipſo, & vnus Dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia & nos per ipſum. INFICIAS IERIT. *Contradixerit.* INSTRVMENTIS. *Libris.* REVINCETVR. *Frequenter, pro conuincetur. Proprio teſtimonio redarguetur.* AD HODIERNVM. *Supple diem.* TOT AC
S. Auguſt. TANTOS, *&c. Aug. iiſdem penè Verbis de turba deorum diſſerit lib. 3. de Ciuit. c. 12. contra Romanos.* Sub hoc tot Deorum præſidio, quos numerare quis poteſt, indigenas & alienigenas, cælites, terreſtres, infernos, marinos, fontanos, fluuiales; &, vt Varro dicit, certos atque incertos, in omnibuſque generibus Deorum, ſicut in animalibus, mares & fœminas? ſub hoc ergo tot deorum præſidio conſtituta Roma, non tam magnis & horrendis cladibus, quales ex multis paucas commemorabo, agitari affligique debuit. Nimis enim multos Deos grandi fumo ſuo, *Superſtitione euanida, vel fumo incenſi, & nidore victimarum,* tanquam ſigno dato *Sicut è turribus vel montibus, Phari, faces, ignes, in ſignum accenſi.* Ad tuitionem congregauerat: quibus templa, altaria, Sacrificia, Sacerdotes inſtituendo atque præbendo, ſummum verum Deum, cui vni hæc ritè geſta debentur, offenderet. Et felicior quidem cum paucioribus vixit. Sed B quantò maior facta eſt, ſicut nauis, nautas tantò plures adhibendos putauit. Credo deſperans pauciores illos, ſub quibus in comparatione peioris vitæ meliùs vixerat non ſufficere ad opitulandum grāditati ſuæ. CAPTIVOS. *Cum Ciuitatibus & Prouinciis edomitis captiuos abductos.* ADOPTIVOS. *Qualis Antinoüs, cuius meminit Apol. 13. ſub nomine Aulici Cinædi,* De Pædagogis aulicis neſcio quem Cinædum Deum facitis. *Hunc tamen exprimit nominatim, de corona militis cap. 13. & vocatur ab eo* Antinoüs infelix. *Vide à nobis dicta ibi. Et ride interim ſtultitiam Gentilium, & deorum vanitatem, qui captiui ducantur ab hominibus, & quaſi pueri deſerti excipiantur vt Moyſes à filia Pharaonis, adoptati & electi; cum* C *Chriſtus verus Deus dicat:* Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos. COMMVNES. *Vt Hercules, Mars, Bellona, Victoria, communiter ab omnibus nationibus inuocati.* TITVLOS. *Singulorum officia & gradus.* OBLITOS AGITIS. *Geritis vos quaſi immemores antiquitatis veſtræ.* PENES VOS. *Apud vos.* CENSVS. *Origo & genealogia deorum.* CONVENIET. *Supple ſimiliter argumentari, vel aduerſum vos in tribunali conſcientiæ veſtræ ad quod prouocauimus, & ex propriis veſtris inſtrumentis litigare. Nam apud iuriſperitos, in quibus verſatiſſimus erat Tertullianus,* Conuenire, in ius vocare, *ſignificat. Vnde &* Conuentio *Dicta in l. 45 ff. de rei vendit. l. 7. c. de Præſcript.* D *Quaſi diceret Tertull. contra vos idem in iudicio conuincemus dicendum eſſe de Deorum filiis, quod & de eorum parentibus. Si enim primos & ſummos Deos homines fuiſſe conſtet ex propriis Gentilium monumentis; quis negare poſſit eorum poſteros ſimiles parentibus homines fuiſſe: Quod & pulchrè Lyſtrenſibus Paulum Mercurium, & Barnabam Iouem dicentibus, reſponſum eſt,* Similes ſumus vobis homines. *Hoc & ipſe Mercurius & Iupiter de ſuis parentibus hominibus reſpondiſſent.* DIODORVS. *Græcus Author, ſicut & Thallus, de quibus Iuſtinus Martyr orat. 1. ad Græcos.* CASSIVS. *De eo Suet. in Vitellio cap. 2. Tacitus lib. 4. Annal.* CORNELIVS. *De his omnibus*

Lactantius lib. 1. cap 13. vbi duos primos, Græcos fuiſſe A *Hiſtoricos, duos poſtremos dicit Latinos. vt & Minutius Fœlix: vterque autem his quatuor Authoribus Saturnum deorum principem hominem fuiſſe conteſtantur:* COMMENTATOR. *Scriptor.* RERVM. *Quas egit Saturnus.* ARGVMENTA. *Supple docent.* ATTICA HOSPITIA. *Poſtquam Athenis commoratus eſt.* A IANE. *Alij legunt,* Eano, *Lingua corrupta, vel vetuſtâ.* VT SALII. *Non puto hîc intelligere Sacerdotes Martis numerò 12 à Numa inſtitutos, ſed Germaniæ populos ſeu Francos de quibus Am. Marcel. libro 17. à quibus Alciat. vult legem Salicam inſtitutam. De Iano, Auguſtinus lib. 7 de Ciuit. c. 4.* Saturnum fugientem benignus excepit, cum hoſpite partitus eſt regnum, vt etiam ciuitates ſingulas B conderent. Iſte Ianiculum, ille Saturniam. DEPALAVERAT. *Vox Architecturæ, quâ vtitur lib. 5 Cont. Marc. cap. 6. vbi de Paulo,* Quod Architectum ſe prudentem affirmat, hoc inuenimus ſignificari depalatorem diſciplinæ diuinæ. *Et contra Hermog. c. 19. vbi de mundi fabrica per Deum artificem.* Incultis primò elementis depalans quodammodo mundum. *Saturnus ergo vrbem ſuam depalauerat, palis cinxerat, vallauerat, rudiùs primò & incultius extruxerat.* POST OENOTRIAM. *Quæ priùs dicta erat Oenotria, ſiue à rege huius nominis, ſiue à vino. Vide Strabo lib. 6. & Ariſt. libr. 7. Polit.* TABVLÆ. *Literæ ſcriptæ in tabellis. Cypr. de vanitate Idol.* Hic literas imprimere, hic ſignare nummum in Italia primus inſtituit; vnde ærarium Saturni vocatur. *In cuius æde ærarium Romanum fuiſſe* C *fertur. de eodem Lact. lib. 1. cap. 13.* Hunc errantem atque inopem Ianus excepit, cuius rei argumenta ſunt nummi veteres, in quibus eſt cum duplici fronte Ianus, & in altera parte, Nauis. *Quâ ſcilicet appulit Saturnus in Italiam.* TAMEN SI HOMO, *&c. Quidquid illuſtre geſſerit hic primus & ſummus Deus, homo fuit, homo natus ex homine patre.* DE COELO. *Vt fingunt Poëtæ. Aug. lib. 7. de Ciuit. c. 19.* Saturnus ſi cœli eſt filius, Iouis eſt filius. Cœlum enim eſſe Iouem, immutabiliter & diligenter affirmant. Ita iſta quæ à veritate non veniunt, plerumque & nullo impellente ſeipſa ſubuertunt. *Quomodo enim Iupiter & filius & pater Saturni eſſe poteſt. Si Iupiter cœlum eſt, & Saturnus cœlo patre* D *natus eſt? quomodo & Iouis, & omnium Deorum pater eſt? Ibidem paulo ſupra facetè carpit hoc Numen falce armatum.* An falcem ſceptro perdito accepit, vt qui primis temporibus, *Quibus omnia tellus nullo poſcente ferebat,* Rex fuerat otioſus, filio *Ioue* regnante, fieret operarius laborioſus? QVA IGNOTI. *In quantum perſonæ ignotæ quoad originem, vel ſubitò aduentantes. Minutius.* Vt in hodiernum, inopinatò viſos, *Quaſi è machina ſcenæ, cœloque ſi-ctitio, vel nube delabentes,* Cœlo miſſos; ignobiles & ignotos, terræ filios nominamus. AGEBANT. *Viuebant, ſapiebant, loquebantur.* GENERIS EXAMEN. *Poſteritatem deorum numeroſam.* SEMINIS SVI PAR. *Parentibus ſuis ſimiles, ſcilicet homines.* E *Concludamus hoc Scholium eximio loco Aug. ridentis, vt ſolet, homines ex diis natos. Libro 3. de Ciuit. cap. 3.* Irridere fabulas fortaſſis exiſtimor: Nec grauiter agere tanti ponderis cauſam. Non ergo credamus, ſi placet, Æneam fuiſſe Veneris filium. Ecce concedo, ſi nec Romulum Martis. Si autem illud, cur non & illud? An Deos fas eſt hominibus fœminis, mares autem homines deabus miſceri nefas? *Ex quibus vtique, vt actiuo ſemine maſculo, fœmineo paſſiuo præpollente homines genitos credi par eſt.* Dura, vel potiùs non credenda conditio, quod ex Iure Veneris *Deæ libidinis, amoris & concubitus, quæ*

August. | Aug. | August. | August.

A *proprio iure multò magis vti potuit in congreſſu cum homine, quod licuit Marti ex iure ab ea mendicato,* In concubitu Marti licuit, hoc in iure ſuo ipſi Veneri non licere. At vtrumque firmatum eſt authoritate Romana. Neque enim minùs credidit recentior Cæſar auiam Venerem, quàm patrem antiquior Romulus Martem. *Et cap ſeq.* Dixerit aliquis: Itane tu iſta credis? Ego verò iſta non credo. Nam & vir doctiſſimus eorum Varro falſa hæc eſſe, quamuis non audenter, neque fidenter, penè tamen fatetur. Sed vtile eſſe ciuitatibus dicit, vt ſe viri fortes, etiamſi falſum ſit, ex diis genitos eſſe credant, vt eo modo animus humanus velut diuinæ ſtirpis fiduciam gerens, res magnas aggrediendas, B præſumat audaciùs, agat vehementiùs, & ob hoc impleat ipſa ſecuritate feliciùs, &c. Vbi intelligamus plura iam ſacra & quaſi religioſa potuiſſe confingi, vbi putata ſunt ciuibus etiam de ipſis diis prodeſſe mendacia.

S. August.

Et libro 2. ad Nat. cap. 12. ERVBES. *Erubeſcendos.* LE. *Lenones.* CENSVS. *Regiſtrum, ſeries depoſcunt, ſine quibus deſcribi non poſſunt.* POSTERITATIS. *Origo præiudicat toti poſteritati. Qualis origo, tales poſteri, vt ſicut Saturnus Deus primus, homo fuiſſe conuincitur, homines quoque cæteri omnes ab ipſo propagati fuiſſe credantur.* ERANT VNDE. *Pro, vnde erant. Antequam Saturnus de cœlo & terra, tanquam parentibus naſceretur, dii fuerunt innupti, & abſque liberis, adoleſcere illos & grandeſcere oportuit, priuſquam tantum Deum tot* C *deorum patrem gignerent.* VOX INSOLESCERE. *Viriliter ſonare.* VBERA LAPILLISCERE. *Intumeſcere in duritiem.* ATHOS *Mons inter Macedoniam & Toraciam, tanta altitudinis, vt vſque ad inſulam Lemnon vmbram porrigat teſte Plinio lib. 4. cap. 12.* In cuius, inquit, forum Solſtitio Athos eiaculatur vmbram. *De quo & lib. 4. cap. 10.* Singos fretum, quo montem Athon Xerxes Rex Perſarum continenti abſcidit in longitudine paſſuum 1500. Mons ipſe à planitie excurrit in mare 75. mille paſſuum. Ambitus radicis, centum quinquaginta milia colligit. Oppidum in cacumine fuit Acroton. SVBOLE. *Sobole. Gignere deſierunt.* VVLCANVS. *Qui gladios fabricaret.* NISI ILLAM. *Terram mare velut mas ambit, ſed illud fortè repellit dul-* D *cibus aquis aſſueta.* MELIVS QVAM LVPI. *Saturnus paulò melior & mitior lupis catulos vorantibus eſſet, ſi exponeret filios, nec eos deuoraret. Hîc mordet Romanos de Remo & Romulo expoſitis, & à lupa nutritis.* DIDICISSET. *Caſtrare ſcilicet patrem, ſicut ille falce ſua caſtrauerat cœlum.* ABALIENATO. *Amoto per matrem Ioue, nè ſicut cæteri, voraretur à Saturno, & lapide pro eo ſubſtituto, quem vorauit, & donec digereretur, Iupiter adoleuit.* DIV SECVRVS. *Saturnus hac arte diu nil ſibi timens à filiis, vixit, donec Iupiter clam enutritus grandior factus, patrem regno priuatum opprimeret.* ORIGINI NVLLOS. *Cùm ſint origo cæterorum, ipſi origine carent.* E NT. *Deducunt.* QVÒD OPERE. *Laboris ope ſemina in terram iacta ſementem faciant iuxta genus ſuum.* HVIVS TRANSLATIO. *In Deos tranſcriptio.* SVA QVALITATE. *Quale eſt, in quantum tempus eſt.* VACAT. *Non potes fingere Saturnum tempus eſſe, vel Deum, cùm fuerit corpus, & homo, & origo eius litteris conſcripta ſit.* ATTICA HOSPITIA. *Cùm in Græcia hoſpitatus eſſet.* DEPALAVERAT. *Palis primò fixis, pro muris cinxerat.* SATIATA. *Integra & abundanti.* DIVINARVM. *Sibyllarum oracula intelligit.* QVAM OMNIS. *Supple Gentilis. Vel quòd ſemper prælata fuerint oracula Sibyllina.* ILLA SIBYLLA. *Lactantius lib. 1. cap. 6.*

Iſid. lib. 8. Orig. c. 8. refert decem Sibyllas. Clem. Alex. lib. 1. Strom. & Suidas plures. Conſule noſtrum Onuphrium de Sibyllis, & earum carminibus. Præcipuam inter eas, & nobilem præter cæteras Erythræam fuiſſe commemorant. *Inquit Lanctantius libro de Ira Dei cap. 22. Eiuſdem meminit Aug. lib. 18. de Ciuit. cap. 23.* CVIVS VOCABVLA. *Iſid. lib. 8. Orig. cap. 8. Erophylam Babylone ortam facit, dictam Erythræam ab inſula, in qua eius carmina inuenta ſunt. Vel per vocabula, intelligit oracula, quæ Gentiles Magis & diuinis imputabant.*

De Saturno quidquid hic Tertullianus, illud habet
S. Auguſt. *Auguſtinus. Inter cætera lib. 4. de Ciuit. cap. 10.* Cur non data eſt patri Iouis, etſi non ſublimior, æqualis certè ſedes honoris? quia Saturnus, inquiunt, temporis longitudo eſt. Tempus igitur colunt, qui Saturnum colunt, & rex deorum Iupiter inſinuatur natus ex tempore. Quid enim indignum dicitur, cùm Iupiter & Iuno nati dicuntur ex tempore; ſi cœlum eſt ille, & illa terra? Nam hoc quoque in libris ſuis habent eorum docti atque ſapientes: neque de figmentis Poëticis, ſed de Philoſophorum libris, à Virgilio dictum eſt:

Tum Pater omnipotens fœcundis imbribus Æther,
Coniugis in gremium lætæ deſcendit.

S. Auguſt. *Id eſt in gremium telluris aut terræ. Et lib. 7. cap. 18. vbi de Varrone:* Faciliùs, inquit, fieri potuit, vt iuuenis impius vel ab impio patre interfici metuens, & auidus regni, patrem pelleret regno, quàm quod iſte interpretatur, ideò Saturnum patrem à Ioue filio ſuperatum, quod ante eſt cauſa, quæ pertinet ad Iouem, quàm ſemen quod pertinet ad Saturnum. Si enim hoc ita eſſet, numquam Saturnus prior fuiſſet, nec pater Iouis eſſet. Semper enim ſemen cauſa præcedit, nec vnquam generatur ex ſemine. *Pergit cap. 19. Phiſiologiam ridere*
S. Auguſt. *Varronis, ſicut initio capitis huius Tertullianus dixerat:* Rideant vanitatem, an exprobrem cæcitatem? *Sic Auguſtinus Varronem referens:* Saturnum, inquit, dixerunt quæ nata ex eo eſſent ſolitum deuorare, quòd ea ſemina, vndè naſcerentur redirent: & quòd illi pro Ioue gleba obiecta eſt deuoranda, ſignificat, inquit, manibus humanis obrui cœptas ſerendo fruges, antequam vtilitas arandi eſſet inuenta. Saturnus ergo dici debuit ipſa terra non ſemina. Ipſa enim quodammodo deuorat quæ genuerit, cùm ex ea nata ſemina, in eam rurſus recipienda redierint, &c. An falcem ſceptro perdito accepit, vt qui primis temporibus Rex fuerat otioſus, filio regnante fieret operarius laborioſus? &c. Quòd cœlum, inquit, patrem Saturnus caſtraſſe in fabulis dicitur, hoc ſignificat penès Saturnum, non penès cœlum ſemen eſſe diuinum: hoc propterea, quantùm intelligi datur, quia nihil in cœlo de ſeminibus naſcitur. Sed ecce Saturnus, ſi cœli eſt filius, Iouis eſt filius. Cœlum enim eſſe Iouem immutabiliter & diligenter affirmant, &c. CRONON appellatum dicit, quòd Græco vocabulo ſignificat temporis ſpatium, ſine quo ſemen, inquit, non poteſt eſſe fœcundum. *Et lib. 6.* Auguſt.
cap. 8. Saturnum ſuos filios deuoraſſe ita nonnulli interpretantur, quòd longinquitas temporis, quæ Saturni nomine ſignificatur, quidquid gignit ipſa conſumat. *De tempore regni Saturni breuiter lib. 18.* Auguſt.
de Ciuit. cap. 15. Per ea, inquit, tempora regnum finitum eſt Argiuorum, *poſt mortem Ioſue*, Tranſlatum ad Mycenas, vnde fuit Agamemnon, & exortum eſt regnum Laurentum, vbi Saturni filius Picus regnum primus accepit, iudicante apud Hebræos fœmina Delbora, ſed per illam Dei ſpiritus id agebat, nam & propheriſſa erat, &c. Iam ergo regnabant Laurentes vtique in Italia, ex quibus euidentior ducitur origo Romana poſt Græcos, &c. Cùm primus Laurentum Picus eſſe cœpiſſet, de huius Pici patre Saturno viderint quid ſentiant talium deorum cultores, qui negant eum hominem fuiſſe, de quo & alij ſcripſerunt, quòd ante Picum filium ſuum ipſe in Italia regnauerit. *Et teſtem adducit Virgilium.*

4. *Deos, eorumque artes præceſſit mundus omnibus neceſſariis inſtructus, à Deo vero factus, cui ſoli gloria debita eſt. Apol. cap. 11. à p.*

SI eſt qui faciat Deos, reuertor ad cauſas examinandas faciendorum ex hominibus deorum: nec vllas inuenio; niſi, ſi miniſteria & auxilia officiis diuinis deſiderauit ille magnus Deus. Primò indignum eſt, vt alicuius opera indigeret, & quidem mortui, cùm digniùs ab initio Deum aliquem feciſſet, qui mortui erat operam deſideraturus. Sed nec operæ locum video. totum enim hoc mundi corpus ſiue innatum & infectum ſecundùm Pythagoram, ſiue natum & factum ſecundùm Platonem, ſemel vtique in iſta conſtructione diſpoſitum, & inſtructum, & ordinatum, cum omni rationis gubernaculo, inuentum eſt. imperfectum non potuit eſſe, quod perficit omnia. nihil Saturnũ & Saturniam gentem expectabat. Vani erunt homines, niſi certi ſint, à primordio & pluuias de cœlo ruiſſe, & ſydera radiaſſe, & lumina floruiſſe, & tonitrua mugiſſe, & ipſum Iouem, quæ in manu eius ponitis, fulmina timuiſſe. item omnem frugem ante Liberum, & Cererem, & Mineruam, immo ante illum aliquem principem hominem, de terra exuberaſſe, quia nihil continendo & ſuſtinendo homini proſpectum poſt hominem potuit inferri. Denique inueniſſe dicuntur neceſſaria iſta vitæ, non inſtituiſſe. quod autem inuenitur, fuit; & quod fuit, non eius deputabitur qui inuenit, ſed eius qui inſtituit. erat enim antequam inueniretur. ceterum ſi propterea Liber Deus, quòd vitem demonſtrauit, malè cum Lucullo actum eſt, qui primus ceraſa ex Ponto Italiæ promulgauit, quòd non eſt propterea conſecratus, vt nouæ frugis auctor, quia inuentor & oſtenſor. Quamobrem ſi ab initio & inſtructa, & certis exercendorum officiorum ſuorum rationibus diſpenſata vniuerſitas conſtitit, vacat ex hac parte cauſa allegendæ humanitatis in diuinitatem, quia quas illis ſtationes & poteſtates diſtribuiſtis, tam fuerunt ab initio, quàm & fuiſſent etiamſi deos iſtos non creaſſetis.

DII GENTILIVM. IV. SCHOLIA.

SI EST. *Suppoſito, quod paulò ſupra conniicerat, quòd ſit ſummus aliquis Deus, qui Minores Deos faciat.* A REVERTOR. *Quia iam de his cauſis egerat.* EX HOMINIBVS. *Qui priùs homines fuerint mortales, & poſt mortem tranſcripti ſint in Deos.* OFFICIIS DIVINIS. *Ad officia & opera diuina facienda opus habuerit ſummus ille Deus, ſine quibus, eorumque adiutorio ſibi neceſſario non potuiſſet ea perficere* ET QVIDEM MORTVI. *Cùm indignum ſit Deo omnipotente, & ad omnia peragenda ex ſe ſufficientiſſimo, cuiuſquam à ſe facti, ſiue Dei, ſiue hominis auxilio indigere; multò magis indignum eſt, indiguiſſe operâ hominis mortui, & poſt mortem facti à ſe Dei.* QVI MORTVI ERAT, &c. *Et vbi eſſet Dei ſummi preſcientia? qui ſi praſciiſſe ſibi neceſſarium futurum adiutorium hominis mortui ad mundum adminiſtrandum & gubernandum, non potiùs ab initio mundi Deum aliquem produxiſſet ſibi in ſuis operibus futurum adiutorem?* B NEC OPERÆ LOCVM, &c. *Non video vllam neceſſitatem introducendi tot Deos adiutores diuina prouidentia, ſe ſolâ praſtantis ſufficientiſſimè omnia mundo & homini huius incolæ ab exordio mundi, omnibus numeris abſoluto & pleniſſimè inſtructo. Siue enim mundus ab æterno fuerit, vt cenſuit Pythagoras, ſiue conditus in tempore, vt tenet Plato, ſimul & ſemel ratione & ſapientia diuinâ plenè diſpoſitus & ordinatus eſt; nec credibile eſt mundo aliquid defuiſſe ad perfectionem, qui omnia quæ in eo ſunt, Deo regente, ad cumulum pro cuiuſque rei gradu perfectionis prouehit.* NIHIL EXPECTABAT. *Nullo modo mundus perfectionem ſuam expectabat à Saturno, eiuſque filiis diis, quos plurimis præceſſit ſeculis.* C VANI ERVNT, &c. *Stulti erunt, qui certo non credent ab initio mundi, pluuias abundantes ex aëre fluxiſſe & cœlum aſtris, velut pratum floribus, exornatum; & tonitrua mugiſſe, quæ ipſe Iupiter timuerit, antequam ei Gentiles ex homine Deo facto fulmen manibus impoſuiſſent.* OMNEM FRVGEM *Explicat tres præcipuas vinum ſcilicet, ante Liberum; triticum ante Cererem, oleum ante Mineruam;* PRINCIPEM HOMINEM. *Ante Adam generis humani principem, vel quemcumque tandem Deum Gentilium cuiuſcumque fructus, vel rei homini neceſſariæ, primum inuentorem. Imperfectus* D *enim mundus fuiſſet ſi ante factum hominem omnia neceſſaria ad continendum, & ſuſtinendum hominem non habuiſſet.* INVENISSE DICVNTVR. *Dij Gentilium non Auctores & factores rerum, ſed inuentores ſiue detectores, & demonſtratores rerum iam factarum eſſe referuntur.* DEPVTABITVR. *Reputabitur.* MALE CVM LVCVLLO. *Iniuriam facitis illi, qui à Ponto in Italiam primus ceraſa portauit, cum ideo Liberum Deum feceritis, quòd vitem inuenerit.* VACAT. *Fruſtra prouehitur in Deum homo, cùm ab initio, mundus conſtaret iis omnibus, propter quæ tot diuerſa Numina creaſtis, quibus officia, poteſtatem, ſtationem & locum per totum mundum diſtribuiſtis; vt hic Deus cœlo, iſte igni, alter aëri, &c. hoc Numen tritico, aliud oleo, &c. præſideret.* E ALLEGENDÆ. *Aſſumendæ, quam ſummus Deus velut collegam & comminiſtram, conſortemque diuinitatis in diuerſis officiis adoptaret. Multitudinem tot deorum ſupernacaneã vbique carpit Aug. in libris de Ciuitate. Inter cætera lib. 4. cap. 8 vbi de diis, diuerſis mundi partibus præfectis;* Quando poſſint vno loco libri huius commemorari omnia nomina deorum aut dearum, quæ illi grandibus voluminibus vix comprehendere potuerunt, ſingulis rebus propria diſpertientes officia Numinum? Nec agrorum munus vni alicui Deo committendum arbitrati ſunt, ſed rura Deæ Ruſinæ; iuga montium, Deo Iugatino; collibus, Deam Collatinam; vallibus, Vallonlam præfecerunt, &c. Nec omnia commemoro, quia me piget quòd illos non pudet, &c. *Similia habet cap. 10.* Omnes hos Deos habent ſuis nominibus appellatos, ſuis officiis diſtinctos, ſuis Aris Sacriſque veneratos. *Et cap. 11. vbi rurſum de diuerſis diis, quaſi partibus & officiis Iouis,* Hi omnes dij, deæque, ſit vnus Iupiter; ſiue ſint, vt quidam volunt, omnia iſta partes eius, ſiue virtutes eius, ſicut eis videtur, quibus eum placet eſſe mundi animum, quæ ſententia velut magnorum multorumque doctorum eſt; hæc ſi ita ſint, quòd quale ſit, nondum interim quæro; quid perderent, ſi vnum Deum colerent prudentiore compendio? quid enim eius contemneretur, cùm ipſe coleretur? Si autem metuendum fuit, ne prætermiſſæ, ſiue neglectæ partes eius iraſcerentur: non ergo, vt volunt, velut vnius animantis hæc tota vis eſt, quæ omnes ſimul continet Deos, quaſi ſuas virtutes, vel membra, vel partes: ſed ſuam quæque pars habet vitam à cæteris ſeparatam; ſi præter alteram iraſci altera poteſt; & alia placari, alia concitari. Si autem dicitur omnes ſimul, id eſt totum ipſum Iouem potuiſſe offendi, ſi partes eius non etiam ſingillatim minutatimque colerentur, ſtultè dicitur. Nulla quippè earum prætermitteretur, cùm ipſe vnus, qui haberet omnia, coleretur, &c. Si autem ſtellas omnes ideò colunt, quia in Ioue ſunt, quæ colunt, iſto cõpendio poſſent in illo vno omnibus ſupplicare. *Et lib. 7. cap. 29. probat omnia officia, quæ Phyſiologi ad mundum parteſque eius quaſi minores Deos retulerunt, vni Deo tribuenda eſſe;* Nos Deum colimus, non cœlum & terram, quibus duabus partibus mundus hic conſtat: Nec animam nec animas per viuentia quæcumque diffuſas, ſed Deũm qui fecit cœlum & terram, & omnia quæ in eis ſunt: qui fecit omnem animam, ſiue quocumque modo viuentem, & ſenſus rationis expertem, ſiue etiam ſentientem, ſiue etiam intelligentem, &c. *Et cap. 30.* Hæc facit atque agit vnus verus Deus. Sed ſicut idem Deus vbique totus, nullis incluſus locis, nullis vinculis alligatus, in nullas partes ſectilis, ex nullâ parte mutabilis, implens cœlum & terram præſente potentia, non abſente natura. *Alij legunt, non indigente.* Sic itaque adminiſtrat omnia quæ creauit, vt etiam ipſa proprios exercere & agere motus ſinat: quamuis enim nihil eſſe poſſit ſine ipſo, non tamen ſunt vlla quod ipſe. *Lib. tandem 4 cap. 11. vbi partes Iouis ex mente Gentilium deſcribit.* Ipſe Liber in vineis, Ceres in frumentis, Diana in Syluis, Minerua in ingeniis. *De artibus autem & inuentionibus rerum diuerſarum, tantum abeſt, vt tot dij, quot res vel artes inuentæ, credendi ſint & colendi; ſed vnus verus Deus, qui tot in mundo à ſe creato vitæ neceſſaria, vtilia, delectabilia prouidit, & menti rationali hominis tot artes excogitandi vim indidit. De quibus fusè tractat Aug. lib. 22. de Ciuit. cap. 24.* Nonne humano ingenio tot tantæque artes ſunt inuentæ & exercitæ, partim neceſſariæ, partim voluntariæ, vt tam excellens vis mentis atque rationis in his etiam rebus quas ſuperfluas, imò & periculoſas pernicioſaſque appetit, quantùm bonorum habeat in natura, vnde iſta potuit vel inuenire, vel diſcere, vel exercere teſtetur, &c. Huius tantæ naturæ conditoris

August.

S. August.

S. August.

S. August.

S. August.

S. August.

S. August.

tor, cùm ſit, vtique Deus verus & ſummus, ipſo cuncta quæ fecit adminiſtrante & ſummam poteſtatem ſummamque habente iuſtitiam, numquam profectò in has miſerias decidiſſet, atque ex his, A præter eos ſolos qui liberabuntur, in æternas eſſet pœnas itura, niſi nimis grande peccatum in homine primo, de quo cæteri exorti ſunt, præceſſiſſet.

5. Dij iniuſtè facti ob merita falſa: cùm homines criminoſiſsimi fuerint cœlo donati, & meliores inferno relicti. Apol. cap. 11. in. m. ad fin.

SEd conuertimini ad cauſam aliam, reſpondentes collationem diuinitatis meritorum remunerandorum fuiſſe rationem. & hinc conceditis opinor illum Deum deificum iuſtitiâ præcellere, qui nec temerè, nec indignè, nec prodigè tantum præmium diſpenſarit. Volo igitur merita recenſere, an eiuſmodi ſint, vt illos in cœlum extulerint, & non potius in imum tartarum merſerint, quem, carcerem pœnarum infernarũ, cùm vultis, affirmatis. illuc enim abſtrudi ſolent impij quique in parentes, & in ſorores inceſti, & maritarum adulteri, & virginũ raptores, & puerorum contaminatores, & qui ſæuiunt, & qui occidunt, & qui furantur; & qui decipiunt, & quicunque ſimiles ſunt alicuius Dei veſtri, quem neminem integrũ à crimine aut vitio probare poteritis, niſi hominem negaueritis. Atquin vt illos homines fuiſſe non poſſitis negare, etiam iſtæ notæ accedunt, quæ nec Deos poſtea factos credi permittunt. Si enim talibus vos puniendis præſidetis; ſi commercium, colloquium, conuictum malorum & turpium probi quique reſpuitis, horum autem pares Deus ille maieſtatis ſuæ conſortio aſciuit, quid ergo damnatis quorum collegas adoratis? ſuggillatio eſt in cœlo veſtra iuſtitia. Deos facite criminoſiſſimos quoſque, vt placeatis diis veſtris. illorum eſt honor, conſecratio coæqualium. Sed, vt omittam huius indignitatis retractatum; probi, & integri, & boni fuerint. quot tamen potiores viros apud inferos reliquiſtis? aliquem de ſapientia Socratem, de iuſtitia Ariſtidem, de militia Themiſtoclem, de ſublimitate Alexandrum, de felicitate Polycratem, de copia Crœſum, de eloquentia Demoſthenem. quis ex illis diis veſtris grauior & ſapientior Catone? iuſtior & militarior Scipione? quis ſublimior Pompeio? felicior Sylla? copioſior Craſſo? eloquentior Tullio? quantò digniùs iſtos Deos ille aſſumendos expectaſſet, præſcius vtique potiorum? properauit, opinor, & cœlum ſemel cluſit, & nunc vtique melioribus apud inferos muſſitantibus erubeſcit.

DII GENTILIVM. V. SCHOLIA.

CONVERTIMINI. *Reſpicite ex alia parte alteram cauſam, ob quam hominibus mortuis, nomen & honorem diuinitatis conferre ſoletis. Si enim vos Gentiles interrogem, cur meros homines in Deos tranſcribatis, reſpondetis, vos eis hunc honorem tribuere, tanquam mercedem & præmium debitum eorum meritis, & virtutibus.* ET HINC, *&c. Et per conſequens, inquit, concedere debetis, Deum illum veſtrum ſummum omnium, qui alios facit Deos, omnibus iuſtitiâ præire, vnde magnâ cum equitate, tantum præmium diuinitatis debuit diſpenſare. Hoc ſuppoſito, videamus quodnam fuerit meritum illorum hominum, quos Deus Deorum fecit Deos, & inueniemus ob crimina digniores inferno, quàm cœlo; cùm ſimiles hi dij veſtri fuerint criminoſiſſimis quibuſque, quos vos carceris inferni pœnis addictos creditis, cum ſanè ſapere vultis.* CONTAMINATORES. *Sodomitæ.* C QVEM NEMINEM. *Quorum nullum.* NISI HOMINEM. Nemo enim mundus à ſorde, nec infans cuius eſt vita vnius diei ſuper terram. ISTÆ NOTÆ. *Infamiæ & criminis.* NEC DEOS. *Poſt mortem factos, &c. Quaſi diceret; nec poteſtis negare Deos veſtros priùs fuiſſe homines, qui humana geſſiſſe, & humanis criminibus notati fuiſſe conuincuntur; nec iuſtè tam ſcelerati, à ſummo Deo veſtro iuſto dij facti, & inferno digni ob ſcelera, cœlo & diuinitate compenſati, ab homine ſano credi poſſunt. Cùm enim vos ipſi iudices Gentiles tales ſeuerè puniatis, & à veſtro hominumque commercio abigatis, quomodo creditis Deum veſtrum ſummum, in conſortium ſuum aſſumere, & creare Deos ipſis ſimiles? Quomodo condemnatis reos, quibus ſimiles Deos veſtros adoratis?* SVGGILLATIO. *In cœlo arguitur ſeueritas veſtra, dum diis æquales reos con-* B *demnat.* RETRACTATVM. *Tractatum.* PROBI FVERINT, *&c. Sed eſto, volo vt iſti dij ob virtutem digni cœlo & diuinitate fuerint; quot meliores in omnibus viros in cœlum prouehendos, reliquiſtis in inferis?* ILLE EXPECTASSET. *Deus ſcil. ſummus, qui meliores futuros præſcire debuit, longè iuſtiùs expectaſſet donec viuerent & bonâ vitâ mererentur diuinitatem, à ſe pro meritorum gradu cuique poſt mortem conferendam, ne inferioris meriti diis cœlum impleret, in quo poſtea locus melioribus non ſupereſſet.* CLVSIT. *Occluſit.* MVSSITANTIBVS. *De iniuſtitia ſummi Dei conquirentibus, ipſe in cœlo pudore ſuffunditur.* DE SAPIENTIA. *Propter ſapientiam.* SOCRATEM. *Quem non tantùm homines, ſed & oraculum Apollinis Pythij, ſapientiſſimum proclamauit. Aduerte ordinem Tertulliani pariantis & coæquantis illuſtres Græciæ & Latij viros: Primò ponit Græcos, deinde Latinos.* ARISTIDEM. *Ab Athenienſibus cognominatus eſt Iuſtus.* THEMISTOCLEM. *Inſignis fuit bellica gloria. In bellis ex Medico, & Marathonico, dux factus Athenienſium contra Xerxis nauales copias.* DE SVBLIMITATE. *Generoſitate animi, quâ, Anaxagorâ de mundis innumerabilibus diſſerente, ingemuit ſe nec vnius adhuc mundi compotem; quâ fleuit nihil ſibi à patre triumphatore relinqui patrandum; quâ Aſiam cum Dario partiri recuſauit; quâ in Olympicis noluit niſi cum Regibus & ſibi paribus curſu contendere.* POLYCRATEM. *Hic Tyrannus fuit in Samo inſula opibus & fœlicitate inſignis; cui cùm nihil aduerſi occurreret, annulum proiecit in mare; quem etiam coquus eius piſcem exenterans, inuenit: poſtremò ab Oronte Perſarum Satrapa dolo captus & in crucem actus eſt. Vide Strab. lib. 14. & Herodot*

rodot. lib. 3. C R O E S V M. *Lydorum Regem ditiſſimum, quem cum Solon monuiſſet, neminem ante mortem beatum dicendum. factum eſt vt à Cyro victus, & Pyræ impoſitus, Solonis nomen ingeminans, Cyrum monuerit quærere quis Deorum vel hominum eſſet, quem in extremis conſtitutus ſic reclamaret; ſapiens monitum edoctus, vicemque ſimilem fortunæ metuens, Crœſum ab incendio eripuit.* C A T O N E. *Cenſorio ſcilicet, cuius elogia vide apud Ciceronem lib. de Senectute. Plin. lib. 7. c. 27.* S C I P I O N E. *De hoc plenè Liuius, qui maior ſiue Africanus & iuſtitià, & re bellica inſignis* Auguſt. *fuit, de quo ſæpius Aug. in libris de Ciuit.* S Y L L A. *Loquitur Tertull. de fama quam ſibi parere voluit; nam licet bellicus fuerit, minus tamen fœlix re, quàm nomine. Videndus Plinius, Valer. Max. &c. De hoc apertè Solinus c. 7.* Qui attingat ad titulum fœlicitatis, necdum repertus eſt, & qui felix conſeri iure debuerit. Namque Cornelius Sylla dictus potius eſt, quàm fuerit felix. C R A S S O. *Marcus Craſſus apud Romanos cognomentum diuitis eſt conſecutus, negauit quemquam habendum diuitem, qui ex annuo reddito exercitum alere non poſſet.* P R O P E R A V I T. *Imprudentia præcipiti cœlum impleuit, multis indignioribus, cum futuri præſcius, locum relinquere debuiſſet dignioribus. Quod fuerint homines diis ipſis meliores, teſtatur Aug. lib. 2. de Ciuit. cap. 14. vbi Platonem extollit ludos ſcenicos prohibentem, & Poëtas Deorum vitia canentes vrbe pellentem:* Cui tandem Auguſt. honeſtius diuinos honores decerneret ciuitas; vtrũ Platoni hæc turpia & nefanda prohibenti, an dæmonibus hac hominum deceptione gaudentibus, quibus ille vera perſuadere non potuit? hunc Platonem Labeo inter ſemideos commemorandum putauit, ſicut Herculem, ſicut Romulum. Semideos autem Heroïbus anteponit; ſed vtroſque inter Numina collocat. Verumtamen iſtum quem appellat Semideum, non Heroïbus tantum, ſed etiam diis ipſis præferendum eſſe non dubito. *Et paulo poſt;* Eum quandoquidem ipſi volunt fuiſſe Semideum, præferendum eſſe cenſemus, ſi non Romulo & Herculi, quamuis iſtum nec occidiſſe fratrem, nec aliquod perpetraſſe flagitium, quiſquam hiſtoricorum vel Poëtarum dixit, aut finxit; certè vel Priapo, vel alicui Cynocephalo poſtremò vel Febri, qui Romani Numina partim peregrina receperunt, partim ſua propria ſacrauerunt. *Parum eſſet, ſi ſtultis & ridiculis diis, Gentiles, homines illuſtres virtute, & egregiis factis iniuſtè poſtponerent, niſi & ſceleratiſſimos, Deos conſecrarent, & turpia quæque, tam Poëtarum laudibus, quàm ſcenicorum actibus repræſentarent imitanda. Aug. lib. 2. de Ciuit. cap.* Auguſt. 7. Si Philoſophi aliquid inuenerunt, quod agendæ bonæ vitæ, beatæque adipiſcendæ ſatis eſſe poſſit, quantò iuſtius talibus diuini honores decernuntur? quanto melius & honeſtius in Platonis templo *Quo dignior eſt quàm dij crimino ſi* Libri eius legerentur, quam in templis dæmonum Galli abſcinderentur, *Hi erant Sacerdotes Deæ Cybeles exſecti, dicti Galli, à Gallo fluuio, circa quem Orgia & furias celebrabant, de quibus Tertull. Apol. 23. & 25. Minut. in Octau. Lact. lib. 1. c. 21.* Molles conſecrarentur, inſani ſecarentur, & quidquid aliud, vel crudele, vel turpe, vel turpiter crudele, vel crudeliter turpe, in Sacris talium Deorum conſecrari ſolet? &c. Omnes cultores talium Deorum, mox vt eos libido perpulerit, feruenti, vt ait Perſius, tincta veneno, magis intuentur quid Iupiter fecerit, quàm quid docuerit Plato, vel cenſuerit Cato. Hinc apud Terentium flagitioſus adoleſcens ſpectat tabulam quandam pictam in pariete, vbi inerat pictura hæc, Iouem quo pacto Danaë miſiſſe aiunt in gremium quondam imbrem aureum: Atque ab hac tanta Authoritate adhibet patrocinium turpitudini ſuæ, cùm in ea ſe iactat imitari Deum. At quem Deum? inquit: qui templa cœli ſummo ſonitu concutit. Ego homuncio id non facerem? ego vero illud feci, ac lubens. *Et lib. 1. Confeſſ. c. 16.* Væ S. Auguſt. tibi flumen moris humani, quis reſiſtet tibi, quandiu ſiccaberis? quouſque volues Euæ filios in mare magnum & formidoloſum, quod vix tranſeunt qui lignum conſcenderint? nonne ego in te lego tonantem Iouem & adulterantem? & vtique non poſſet hæc duo; ſed actum eſt, vt haberet authoritatem ad imitandum verum adulterium, lenocinante falſo tonitruo. Quis autem penulatorũ magiſtrorũ audiat aure ſobria ex eodem puluere hominem clamantẽ & dicentẽ, *Magiſtrũ ſcilicet Grammatices.* Fingebat hæc Homerus, & humana ad Deos transferebat: diuina mallem ad nos. *Supple tranſtuliſſet exempla virtutum imitanda.* Sed verius dicitur, S. Auguſt. quod fingebat hæc quidem ille, ſed hominibus flagitioſis diuina tribuendo, ne flagitia, flagitia putarentur; & vt quiſquis ea feciſſet, non homines perditos, ſed cœleſtes Deos videretur imitatus. *Et ſub finem capitis, refert eandem hiſtoriam verbis iiſdem de adoleſcente Iouem adulterum imitari volente.*

Et libro 2. ad Nat. cap. 9. D I S P O S I T I O N E M. *Quà Gentiles diuidunt deorum cognitionem & cultum, in Phyſicum Mythologicum & gentilem.* S V B S T I T V T I O. *Cultus vnius veri Dei, in tot idololatriæ ſpecies ſubrogatio. Vox iuris. Subſtituere enim eſt, in eius qui iam certum locum obtinuit, alterutrum ſupponere. Sic ſubſtituuntur arbores l. 18. ff de vſufructu. In locum mortuarum, vel infructuoſarum alias reponere. l 14. ff. de impens. in res dot. Item ſubſtituuntur pecora l. 69. ff. de vſufructu. Subſtituuntur etiam hæredes, qui eorum loco ſufficiuntur qui prius erant. l. 1. ff. de vulgar. & pupill. ſubſtitut.* P V E R I T A T E M. *Idololatriæ primordia velut oua & ſemina fouit, & propagauit.* T A N T A M V A N I T A T E M. *Supple diſtinguit, adeò vanus eſt ipſe Varro.* A T T I C O S S T V P O R E S. *Stupidam Græcorum idololatriam Romani ſuſceperunt.* I G N O T I S D E I S. *Act. 17. 23.* Prætereiens & videns ſimulacra veſtra, inueni & aram, in qua ſcriptum erat: ignoto Deo. *Syr. cui inſcriptum erat Dei reconditi.* Quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuntio vobis. C O L I T E R G O. *Sic Chriſtus Samaritanæ Io. 4. 20.* Vos adoratis quod neſcitis, nos adoramus quod ſcimus, quia ſalus ex Iudæis eſt. V T B V L B I. *Fungi meliores.* Q V A M P H Y S I C O. *Tam in Phyſico Theologiæ genere.* H O S T I L I V M. *Quos hoſtes colunt.* I N D E C O N C E P T O S. *De diis factis ex hominibus, natos Deos, hoc eſt deorum filios.* C O L O R C O N S E C R A T I O N I S. *Ratio & prætextus deificationis.* T E L V M C A N I N V M. *Lapides mittuntur in canes.* V O L G A R E V O L N V S. *Vulgare vulnus, & plebeium* S V B I I C I E N D V S. *Conſtanti fœminæ poſtponendus.* A N T E N O R. *Troianus, patriæ proditor, qui legatos ad repetendam Helenam miſſos excepit hoſpitio, & Vlyſſem intra mœnia ſimulato habitu cognitum non indicauit.* F O R M A M E T P A T R E M. *Id eſt exemplum Patris ſecuta, vitæ ſuæ non conſuluit fugiendo.* A S T Y A N A C T E. *Vnicus fuit filius Hectoris ex Andromache, quem Vlyſſes è turri præcipitauit, ne quid ſupereſſet quod excidium Troiæ poſſet vlciſci.* F I L I V M V E N E R I S. *Æneam, quem ex Venere ſuſcepit Anchiſes.* V E R E D I. *Equi curſus velociſſimi. Dicti à vehenda rheda. Alludit ad Æneam baiulum Patris in diuos relatum.* A R G I V I I V V E N E S. *Qui matrem curru traxerunt in templum, ne ſacris abeſſet.* I N F E M I N A S. *Semiramis Babylonem, Dido Carthaginem extruxit, quàm à Corio bu-*

bulo, quo tantùm terra emerat initio, Taurino quan- A
tum poſſet circumdare tergo, *Byrſam vocauit.* IN
IVS. *Vel vt contra ius natura, furore percitus proximos
læderet, vel vaticinaretur & iura daret.* HVMANISſI-
SIMO ALCINOO. *Fertur Vlyſſes a Nauſica filia
Alcinoi repertus veſtes accepiſſe, deinde Palladis opera
ad Areten Alcinoi coniugem deductum, dona, naues
& ſocios accepiſſe, qui eum in Ithacam reduxere, in
qua dormientem cum donis depoſuere. Tertullia-
num ſecutus eſt Auguſtinus in libris de Ciuitate, ex
S. Auguſt. quo paſſim plurima decerpſimus & alibi iam retu-
limus in remprœſentem. Pauca nunc accipe de diis
incertis, & certis, libro 6. de Ciuit. cap. 4 vbi
Varronem irridet* In tribus nouiſſimis libris, Deos
certos, & incertos, & ſelectos diligenter expli- B
cans, nullam deorum naturam prætermittere vi-
detur.

Et lib. 1. ad Nat. cap. 13. VM EST. *Dictum, pro-*
S. Auguſt. *batum eſt.* COMPENDIVM. *Origo primorum deo-
rum cognita, breue compendium nobis eſt, vt citò cre-
damus eorum poſteros, non alios quàm homines morta-
les fuiſſe.* ALLEGENDI. *Poteſtatem habentem in
manu, qua poſſit facere Deos.* AMMINICVLA. *Ad-
minicula.* TAM PIVS. *Ironicè. Saturnus enim vo-
rator filiorum, vt Iupiter patris oppreſſor & regni eius
inuaſor.* IN DVOS CVLLEOS. *Pœnâ parricida,
& inceſtus dignus Iupiter.* PRETIA LVXVRIÆ.
S. Auguſt. *Aug. lib. 18. de Ciuit. cap. 13.* Quicumque finxerunt
à Ioue ad ſtuprum raptum pulcherrimum puerum C
Ganymædē, quod nefas Rex Tantalus fecit, & Ioui
fabula tribuit Vel Danaes per imbrem aureum ap-
petiſſe concubitum, vbi intelligitur pudicitia mu-
lieris auro fuiſſe corrupta: quæ illis temporibus
vel facta, vel ficta ſunt, aut facta ab aliis, & ficta
de Ioue; dici non poteſt, quantum mali de homi-
num præſumpſerint cordibus, quòd poſſent iſta
patienter ferre mendacia, quæ tamen etiam liben-
ter amplexi ſunt: qui vtique quanto deuotius Io-
uem colunt, tanto eos qui hæc de illo dicere auſi
ſunt, ſeuerius punire debuerunt. Nunc verò non
ſolùm eis qui iſta finxerunt, irati non ſunt, ſed niſi
talia figmenta etiam in theatris agerent, ipſos Deos
potius iratos habere timuerunt. BOVEM CYGNVM.
S. Auguſt. *Aug. lib. 4. de Ciuit. cap. 27.* Poëticum ſanè deorum D
genus cur Sceuola reſpuat, eiſdem litteris non ta-
cetur, qui ſic videlicet Deos deformant, vt nec
bonis hominibus comparentur, cùm alium faciunt
furari alium adulterare, &c. Iouem ipſum conuerti
in bouem *Cum rapuit Europam* aut Cygnum *Cum
concubuit cum Leda.* Vt cum aliqua concumbat.
*Deum furem Mercurium intelligit. Qui Tireſiæ boues,
Marti gladium, Vulcano forcipem, Neptuno triden-
tem, Apollini arcum & ſagittas, Veneri ceſtum, Ioui
ſceptrum ſurripuit.* ADICIAM. *Adiiciam.* EXI-
S. Auguſt. GEBAT SIMILITVDINEM. *Auguſtinus ibid.
poſt ſcelera & indigna diis recitata:* Deam homini nu-
bere, *Sicut ex Heſiodo in Theogonia aurora Thitano,
Tethys Peleo, Venus Anchiſæ, Circe Vlyſſi nupſit.*
Saturnum filios deuorare: nihil denique poſſe con-
fingi miraculorum atque vitiorum, quod non ibi E
reperiatur, quæ à deorum natura longè abſint: ô
Scæuola Pontifex maxime, ludos tolle ſi potes,
præcipè populis, ne tales honores diis immortali-
bus deferant, vbi crimina deorum libeat mirari, &
quæ fieri poſſunt placeat imitari, &c. Quæ ſi mala
ſunt, & propterea nullo modo de deorum maie-
ſtate credenda, maior eſt deorum iniuria, de qui-
bus impunè finguntur, ſed non te audiunt, dæ-
mones ſunt, praua docent, turpibus gaudent: non
ſolùm non deputant iniuriam, ſi de illis iſta fingan-
tur, ſed eam prorſus iniuriam ferre non poſſunt

A ſi per eorum ſolemnia non agantur. *De Ænea pio
Veneris filio ſic rurſum ludit Auguſtinus lib. 3 de Ci-* Auguſt.
uit. cap. 3. Nulla, inquit, cauſa eſt, quare dij, qui-
bus vt dicunt, ſteterat illud imperium, cùm à Græ-
cis præualentibus probentur victi, Troianis pe-
rantibus fingantur irati. Nec adulterio Paridis, vt
rurſus à quibuſdam defenduntur, vt Troianos de-
ſererent, ſuccenſuerunt. Authores enim doctoreſ-
que peccatorum eſſe aſſolent, non vltores. Vrbem
Romam, inquit, Salluſtius, ſicuti ego accepi;
condidere atque habuere initio Troiani, qui Ænea
duce profugi incertis ſedibus vagabantur. Si ergo
adulterium Paridis vindicandum numina cenſue-
B runt, aut magis in Troianis, aut etiam in Roma-
nis puniendum fuit. quia Æneæ mater hoc fecit.
Quam Paris prætulit Iunoni. Sed quomodo illud fla-
gitium oderant, *In raptu Helenæ, quam iubente
Venere cognouit. Iliad. 3.* Qui in ſua ſocia Venere Auguſt.
non oderant, vt alia omittam, quod cum Anchiſe
commiſerat, ex quo Æneam pepererat? An quia
illud factum eſt indignante Menelao, illud autem
concedente Vulcano? dij enim credo non zelant
coniuges ſuas, vſqueadeò vt eas etiam cum homi-
nibus dignentur habere communes. Irridere fabu-
las fortaſſis exiſtimor, nec grauiter agere tanti
ponderis cauſam. Non ergo credamus, ſi placet,
Æneam fuiſſe Veneris filium. Ecce concedo, ſi
nec Romulum Martis. Si autem illud, cur non &
C illud? *Ex Rhea Syluia filia Numitoris.* An Deos fas
eſt hominibus fœminis, mares autem homines Auguſt.
deabus miſceri nefas? dura vel potius non creden-
da conditio, quod ex iure Veneris *Huic negotio
præſidentis* In concubitu, Marti licuit, hoc in iure
ſuo ipſi Veneri non licere. At vtrumque firmatum
eſt authoritate Romana. Neque enim minus cre-
didit recentior Cæſar *Septingentis annis a Romulo
Iulius Cæſar natus* Auiam Venerem, quàm Patrem
antiquior Romulus Martem.

*Æneæ pietatem, ex eaque diuinitatem ridet Auguſti-
nus, cui & dij Troia fuerint commendati lib. 1. de
Ciuit. cap. 3. vbi poſt inductam Iunonem iratam à Vir-
gilio dicentem:* Gens inimica mihi Tyrrhenum na- Auguſt.
uigat æquor, Ilium in Italiam portans, victoſque
D penates. Itane iſtis penatibus victis, Romam ne vin-
ceretur commendare debuerunt? ſed hæc Iuno di-
cebat velut irata mulier, quid loqueretur ignorans,
Quid Æneas ipſe pius toties appellatus, nonne ita
narrat, ſacra manu, victoſque Deos? &c. Nonne
Deos ipſos. quos victos non dubitat dicere, ſibi
potius, quàm ſe illis perhibet commendatos, cùm
ei dicitur: Sacra ſuoſque tibi commendat Troia
penates. *Tam pij hominis, non tantum patris, ſed &
deorum baiuli deificationem commemorat lib. 18. de
Ciuit. cap. 19.* Eo inquit, tempore poſt captam
Troiam atque deletam, Æneas cum viginti naui- Auguſt.
bus, quibus portabantur reliquiæ Troianorum,
Victique penates In Italiam venit, regnante ibi La-
tino, & apud Athenienſes Mneſtheo, apud Sicyo-
nios Polyphide, apud Aſſyrios Tautane, apud He-
E bræos iudex Labdon fuit. Mortuo autem Latino,
regnauit Æneas, tribus annis eiſdem in ſupradictis
locis manentibus Regibus, niſi quòd Sicyniorum
iam Pelaſgus erat, & Hebræorum iudex Sanſon:
qui cùm mirabiliter fortis eſſet, putatus eſt Her-
cules. Sed Æneam, quoniam quando mortuus eſt,
non comparuit, Deum ſibi fecerunt Latini. *Corpus
Æneæ quæſitum, cum quarto anno contra Mezentium
& Regem Tyrrhenorum & Rutulorum pugnans inter-
iiſſet, nuſquam appareret, alij necatum in flumine iux-
ta quod pugnauerat, alij ad Deos abiiſſe ſenſerunt.
Latini ſacellum heroi dicauerunt cum inſcriptione:*

Patri Deo indigeti, qui Numici amnis vndas tem- A perat. *Ita Dionyſius lib. 1. Indigetes porò dicti, quaſi in diis agentes, vel quos indigitari & nominari ſit nefas. Vel quòd indigentibus opem ferant. Dictus itaque eſt Æneas Iupiter indiges & Latialis, cui in Italia inſtituti ab Aſcanio ſex dies feriati iactationis oſcillorum, in quo ludo, iuxta Feſtum, eſt repræſentatio vitæ humanæ, in qua infima nunc ad ſummum efferuntur, nunc ſumma ad ima velut os & caput in præceps, deiiciuntur. Oſcilla enim capita & ora habebant humana.*

6. Dij Gentium quàm vani & pudendi, facti ex vaſis erubeſcendis, & ex materia, Martyrum contemptorum pœnà, vexata. Apol. cap. 12. per totum.

CEſſo iam de iſtis, vt qui ſciam me ex ipſa veritate demonſtraturum quid non ſint, cùm oſtendero quid ſint. Quantùm igitur de diis veſtris, nomina ſolummodo video quorundam veterum mortuorum, & fabulas audio, & ſacra de fabulis recognoſco. quantùm autem de ſimulacris ipſis, nihil aliud deprehendo, quàm materias ſorores eſſe vaſculorum inſtrumentorumque communium, vel ex iiſdem vaſculis & inſtrumentis quaſi fatum conſecratione mutantes, licentià artis transfigurante, & quidem contumelioſiſſimè, & in ipſo opere ſacrilegè: vt reuera nobis, maximè qui propter Deos ipſos plectimur, ſolatium pœnarum eſſe poſſit quòd eadem & ipſi patiuntur, vt fiant. Crucibus & ſtipitibus imponitis Chriſtianos. quod ſimulacrum non priùs argilla deformat cruci & ſtipiti ſuperſtructa? in patibulo primum corpus Dei veſtri dedicatur. Vngulis deraditis latera Chriſtianorum. at in Deos veſtros per omnia membra validiùs incumbunt aſciæ, & runcinæ, & ſcobinæ. Ceruices ponimus. ante plumbum & glutinum & gomphos ſine capite ſunt dij veſtri. Ad beſtias impellimur. certè quas Libero, & Cybele, & Cœleſti applicatis. Ignibus vrimur. hoc & illi à prima quidem maſſa. In metalla damnamur. inde cenſentur dij veſtri. In inſulas relegamur. ſolet & in inſulà aliqui Deus veſter, aut naſci aut mori. Si per hæc conſtat diuinitas aliqua, ergo qui puniuntur, conſecrantur, & numina erunt dicenda ſupplicia. Sed planè non ſentiunt has iniurias & contumelias ſuæ fabricationis dij veſtri, ſicut nec obſequia. O impiæ voces! ò ſacrilega conuicia! Infrendite, inſpumate, iidem eſtis, qui Senecam aliquem pluribus & amarioribus de veſtra ſuperſtitione perorantem probatis. Igitur ſi ſtatuas & imagines frigidas mortuorum ſuorum ſimillimas non adoramus, quas milui, & mures, & araneæ intelligunt, nonnè laudem magis, quàm pœnam merebatur repudium agniti erroris? poſſumus enim videri lædere eos, quos certi ſumus omninò non eſſe? quod non eſt, nihil ab vllo patitur, quia non eſt.

DII GENTILIVM. VI. SCHOLIA.

CESSO IAM DE ISTIS. *Et ego hìc ceſſo tractare de iſtis alibi exponendis à nobis, Verbo, Martyres.* SED PLANE. *Certè dij veſtri vel in quantum mortui homines ſunt, vel quatenus idola ſenſu carentia, nec mouentur obſequiis, nec accenduntur iniuriis.* CONTVMELIAS FABRICATIONIS. *Dum ſcilicet fabricantur ex materia communi vaſculis ſordidis, & in ipſa fabricatione torquentur malleis aliiſque inſtrumentis ſculptorum, aliorumque artificum.* O IMPIÆ VOCES. *Sic inducit Gentiles exclamantes in ſe, nec ſe multùm curare exclamationes eorum, dicit, cùm & ipſi ſint Gentiles, quales erant, qui olim Senecam contra vanitatem idolorum & Deorum, ipſo Tertulliano grauiùs perorantem, non reprehenderant.* AMARIORIBVS. *Alij legunt* Maioribus. MORTVORVM SVORVM. *Quos repræſentant, quibus conſecrata ſunt.* QVAS MILVI. *Baruch. 6.* C *Penè per totum præclarè ridet Idola Gentium. Inter cætera, verſu 15. & ſeq.* Sicut vas hominis confractum inutile efficitur, tales ſunt & dij illorum: Conſtitutis illis in domo, oculi eorum pleni ſunt puluere à pedibus introeuntium, &c. Corda verò eorum dicunt elingere ſerpentes qui de terra ſunt, dum comedunt eos, & veſtimentum eorum, & non ſentiunt. Nigræ ſunt facies eorum à fumo, qui in domo fit. Supra corpus eorum, & ſupra caput eorũ volãt noctuæ & hirundines, & aues etiam ſimiliter, & Cattæ. Vnde ſciatis, quia non ſunt dij. INTELLIGVNT. *Sentiunt eſſe inſenſibiles & immobiles. Omnes penè Patres certatim idola rident. Lact. lib. 2. c. 4. Arnob. lib. 6. Clem. Alex in Protreptico. Minutius Felix:* Quantà de diis veſtris animalia muta naturaliter indicant, mures hirundines, milui? Non ſentire eos ſciunt. norunt, inculcant, inſident: ac niſi abigatis, in ipſo Dei veſtri ore nidificant. Araneæ verò faciem eius intexunt, & de ipſo capite ſua fila ſuſpendunt. *Vide à nobis alibi dicta in hanc rem ex Aug. in Pſal. 113. vbi præfert mures & ſerpentes idolorum incolas, ipſis deorum ſimulacris.* S. Auguſt. *Vide etiam quæ habet to. 2. ep. 49. ad Deogratias. q. 3. primo de Ciuit. c. 2. de Pallade capta:* Neque enim homines à ſimulacro, ſed ſimulacrum ab hominibus ſeruabatur. Quomodo ergo colebatur vt Patriam cuſtodiret & ciues, quæ ſuos non valuit cuſtodire cuſtodes. *Item lib. 8. de Ciuit. cap. 24. in M.* S. Auguſt. *Idola ridet ſenſu carentia. Et ſer. 31. de Ver. Do.* Deus aureus, & Deus ligneus ad pretium diſpares ſunt, ad habere oculos & non videre, pares ſunt, fratres ſunt. *Sic Tertull. hoc capite in p. dixit, materias idolorum, ſorores eſſe vaſculorum.* Ecce qualibus docti homines Romam cuſtodibus commiſerunt, habentibus oculos & non videntibus. Aut ſi Romam ſeruare potuerunt, quare ipſi antè perierunt? &c. Quomodo cuſtodirent tecta veſtra, qui non potuerunt cuſtodire ſimulacra ſua? REPVDIVM. *Eo ipſo quòd errori noſtro recognito renunciauimus, laudem potius quàm pœnam merebamur.*

7. *Deos monſtruoſos Gentiles colunt, & Chriſtianis Deum Aſinino capite affingunt. Apol. cap. 16. in fin.*

SEd noua iam Dei noſtri in iſta proximè ciuitate editio publicata eſt, ex quo quidam fruſtrandis beſtiis mercenarius noxius picturam propoſuit cum eiuſmodi inſcriptione, DEVS CHRISTIANORVM ONOCHOETES. Is erat auribus aſininis, altero pede vngulatus, librum geſtans, & togatus. Riſimus & nomen, & formam. Sed illi debebant adorare ſtatim biforme numen, quia & canino & leonino capite commiſtos, & de capro & de ariete cornutos, & à lumbis hircos, & à cruribus ſerpentes, & planta vel tergo alites Deos receperunt. Hæc ex abundanti, ne quid rumoris intepercuſſum quaſi de conſcientia præteriſſemus. Quæ omnia conuerſi iam ad demonſtrationem religionis noſtræ repurgauimus. *Et lib. 1. ad Nat. cap. 14.*

8. *Diis indignum coniugium, vt & ſexus diuerſitas. Cont. Valent. cap. 33. & 34. V. Valentiniani.*

9. *Deorum numerus criminum ſeries eſt, & fœcunditas ridicula numero trigeſimo concluſa. Cont. Valent. cap. 7. & 8. Vide. V. Valentiniani.*

10. *Dij Gentium ſanguinis humani, tam impij, quàm innocentis auidi. Apol. cap. 9. V. Verbum ſanguis humanus, num. 1.*

DII GENTILIVM. VII. SCHOLIA.

A IN ISTA CIVITATE. *Roma.* IN FRVSTRANDIS BESTIIS. *Vel gladiatorem intelligit eludentem vngues & dentes beſtiarum in circo, vel pictorem miro artificio pingentem, vt beſtias deciperet, ſicut alter Zeuxis aues picto racemo. Vel quòd belluas ex ſimili pictarum forma illectas fruſtraretur.* NOXIVS. *Reus fortè damnatus ad beſtias, qui redemit vitam ſuam hac arte imponens Chriſtianis, tum maximè odioſis Gentilibus, vt veri* Dei *cultum infamaret.* ONOCHOETES. *Alij legunt* Ononychites, *Ab auribus & vngulis Aſininis. Sed illi Gentiles ipſi aſſueti monſtra huiuſmodi colere, debebant ſtatim adorare hoc Numen biforme, vel vt alij legunt* Formæ Numen *Supple talis, monſtruoſæ.* ALITES. *Qualis Mercurius* B *cum ſuis talaribus.* EX ABVNDANTI, *quaſi ſuperflua & omnibus nota dico, ne quid non retudiſſe & repercuſſiſſe in aduerſarios videar.* DE CONSCIENTIA. *Quaſi conſcij idololatriæ, quam arguimus in Gentilibus.* CONVERSI. *Iam ad fundamenta noſtræ fidei demonſtranda.* REPVRGAVIMVS. *Sicut fodientes fundamenta, terram egerunt, ſic nos huiuſmodi ſordes & obiectiones priùs diluimus.* S. August. *Aug. lib. 2. de Ciuit. c. 22. Romanorum ſuperſtitionem. Ægyptiacæ ſimilem dicit: vbi de Roma à Gallis capta:* Hæc Numinum turbâ vbi erat, cùm longè antequam mores corrumperentur antiqui, à Gallis Roma capta & incenſa eſt? an præſentes fortè dormiebant? tunc enim totâ vrbe in hoſtium poteſtatem redactâ, ſolus collis Capitolinus remanſerat, qui etiam ipſe caperetur, niſi C ſaltem anſeres, diis dormientibus vigilarent. Vnde penè in ſuperſtitionem Ægyptiorum, *Vt bouem Apim ſic fortè Aſinum colentium*, beſtias, auesque colentium, Roma deciderat, cùm anſeri ſolemnia celebraret. *Quid Ianum Bifrontem & quadrifrontem memorem? qui Biformem nobis Deum Aſininum obiiciunt? Audiant Aug. de Jano loquentem lib. 7. c. 4.* S. August. Iſti in cultu deorum, omnis dedecoris appetitores, cuius, *Iani ſcilicet*, Vitam minùs turpem inuenerunt, eum ſimulacri monſtruoſi deformitate turpârunt; nunc eum Bifrontem, nunc etiam quadrifrontem, quaſi geminum facientes. An fortè voluerunt, vt quoniam plurimi dij ſelecti erubeſcenda perpetrâdo amiſerant frontem, quantò iſte innocentior eſſet, tantò frontoſior appareret? *Et cap. 8. vbi interpretationem Gentilium explodit, quatuor mundi partes, & Iannas, per Ianum quadrifrontem ſignificari dicentes:* Non habent omnino vnde quatuor Ianuas quæ intrantibus & exeuntibus pateant, interpretentur ad mundi ſimilitudinem; Sicut de Bifronte, quòd dicerent, ſaltem in ore hominis inuenerunt, niſi Neptunus fortè ſubueniat, & porrigat piſcem, *Sic pictum innuit Neptunum*, cui, præter hiatum oris & gutturis, etiam dextra & ſiniſtra fauces patent. Et tamen hanc vanitatem, *Idololatriæ*, Per tot ianuas nulla effugit anima, niſi quæ audit veritatem dicentem: Ego ſum Ianua. *Et quidem de diabolo multiformi idololatriæ parente dicitur apud Iob. 41. 4.* Quis reuelabit faciem indumenti eius? & in medium oris eius 70. *Et in rugam pectoris eius* Quis intrabit? portas vultus eius quis aperiet? August.

Et libro primo ad Nat. cap. 14. DETRIMENTO CVTIS. *Solius circumciſione præputij, quam Paulus vocat* Expoliationem carnis. VTIQVE MAGIS. *Maiore detrimento; poſtquam ſeipſum locauit gladiatorem, ad ſpectaculum pugnæ cum beſtiis.* CVM INCEDIT. *Cùm procedis in arenam, ridiculum exponis, & omnibus illudendum Chriſtianorum Deum.* ALIVD ORNVS. *Quàm Iudæorum, perfidorum, perduorum.* CVREMVS. *Scilicet retorquere in voſipſos cultum deorum, capita, & alas habentium animalium & volucrum.* ALITES PLANTA. *Mercurium intelligit, galero, talaribus, humeris alatum.* DENOTATIS. *Nota aſini & elogio inuritis. De Mercurio inter cætera Auguſtinus libro 7. de Ciuit. c. 14.* Mercurius, inquit, August. ſi ſermonis etiam deorum poteſtatem gerit, ipſi quoque Regi deorum dominatur, ſi ſecundùm eius arbitrium Iupiter loquitur, aut loquendi ab illo accipit facultatem: quod vtique abſurdum eſt, &c. Quòd ſi ſermo ipſe dicitur eſſe Mercurius, ſicut illa, quæ de eo interpretantur, oſtendunt: Nam ideò Mercurius, quaſi medius currens dicitur appellatus, quòd ſermo currat inter homines medius; ideo Ἑρμῆν Græcè, quod ſermo, vel interpretatio, quæ vtique ad ſermonem pertinet, ἑρμηνεία, dicitur: Ideo & mercibus præeſſe, quia inter vendentes, & ementes ſermo fit medius: ideo alas ei in capite &

pedibus ponunt, volentes ſignificare volucrem ſer- A ri per aëra ſermonem. Ideò pernuntium dictum, quoniam per ſermonem omnia cogitata enuntiantur: Si ergo Mercurius ipſe ſermo eſt, etiam ipſis confitentibus, Deus non eſt. Sed cùm ſibi Deos faciunt eos qui dæmones ſunt, immundis ſupplicando ſpiritibus, poſſidentur ab eis, qui non dij, ſed homines ſunt.

Nos verò longè abſumus ab Ethnicis: Nec dicimus Deum ad arbitrium noſtrum loqui, ſed nos potiùs ab eo accipere benè loquendi facultatem, Iacobo dicente, quòd, linguam nemo hominum domare poteſt. *Sapiente præſcribente:* Domini eſt gubernare linguam. *Prouerb. 16. 1. Lubet integrum locum referre; quem ſic* B *transfert & explicat Aug. lib. 2. ad Bonifacium. Cont. duas epiſt. Pelagianorum.* Quod ſcriptum eſt, inquit, hominis eſt præparare cor, & à Domino reſponſio linguæ. Non benè intelligendo, falluntur, vt exiſtiment, cor præparare, hoc eſt bonum inchoare, ſine adiutorio gratiæ Dei, ad hominem pertinere. Abſit, vt ſic intelligant filij promiſſionis: tanquam, cùm audierint Dominum dicentem; ſine me nihil poteſtis facere; quaſi conuincant eum dicentes; Ecce, ſine te poſſumus cor præparare. Aut cùm audierint à Paulo Apoſtolo; non quià idonei ſumus cogitare aliquid, quaſi ex nobiſmetipſis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt: tanquam & ipſum conuincant, dicentes: Ecce idonei ſumus C ex nobiſmetipſis præparare cor, ac per hoc & boni aliquid cogitare. Quis enim poteſt ſine bona cogitatione, ad bonum, cor præparare? abſit vt ſic intelligant niſi ſuperbi ſui arbitrij defenſores, fidei Catholicæ deſertores. Ideò quippè ſcriptum eſt: hominis eſt præparare cor, & à Domino reſponſio linguæ: quia homo præparat cor, non tamen ſine adiutorio Dei, qui ſi tangit cor, homo præparat cor. In reſponſione autem linguæ, *Sequitur Septuag. interpretes,* Id eſt, in eo quod præparato cordi, lingua diuina reſpondit, *Præparationem cordis eorum audiuit auris tua: & dices ecce adſum* Nihil operis habet homo; ſed totum eſt à Domino Deo. Nam D ſicut dictum eſt: hominis eſt præparare cor, & à Domino reſponſio linguæ: ita etiam dictum eſt Pſalmo 80. Aperi os tuum, & adimplebo illud: quamuis enim niſi adiuuante illo, ſine quo nihil poſſumus facere, os non poſſumus aperire, tamen nos aperimus, illius adiumento, & opere noſtro; implet autem illud Dominus, ſine opere noſtro. Nam quid eſt, præparare cor, & os aperire, niſi voluntatem parare? Et tamen in eiſdem litteris legitur: præparatur voluntas à Domino, Prouerb. 8. & labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam. Pſal. 50. Ecce Dominus admonet vt præparemus voluntatem, in eo quod legimus, hominis eſt præparare cor: Et tamen vt hoc faciat homo, adiuuat Deus, quia præparatur voluntas à Domino. Et aperit os, ita iubendo, vt nemo poſſit, niſi ipſe id faciat adiuuando, cui dicitur, labia mea aperies, &c. Ad Moyſem famulum ſuum dicit: Exod. 4. Ego aperiam os tuum, & inſtruam te quæ debeas loqui, &c. Quapropter multa Deus facit in homine bona, quæ non facit homo: nulla verò facit homo, quæ non facit Deus, quando facit homo.

Auguſt.

Iupiter igitur, dictus quaſi iuuans Pater, non ad arbitrium Mercurij loquitur, aut loquendi ab illo accipit facultatem, ſed os & lingua hominis, accipit à Dei adiutorio, vt rectè loquatur. Dominus dat mihi linguam diſciplinæ, vt ſciam quando oporteat proferre ſermonem. *Quod porrò ſupra dixit Auguſtinus de Mercurio nuntio, medio currente ſermone, eloquentiæ, & commercij Deo, quòd ſermo Deus non ſit, veriſſimè dixit. Verum,* Verbum Patris, & Sermo, nuntius à regalibus ſedibus miſſus eſt, alatus Angelus teſtamenti, mediator Dei & hominum, qui commercio diuinitatis & carnis, pro nihilo ſaluos fecit homines, & abſque auro, vel argento, & vlla commutatione, per eum medium, emimus vinum & lac, & multiplicati ſumus à fructu frumenti, vini & olei ſui. Quem aduocatum habemus apud Patrem, pro tranſgreſſoribus orantem, & exauditum pro ſua reuerentia, cuius gratia diffuſa in labiis, cuius ſermo velociter currit. *Miſſum accipe nuntium & legatum. Pſalmo 47.* Qui emittit eloquium ſuum terræ, velociter currit ſermo eius. *Vbi Auguſtinus;* quando inquit, leuaremur ad adipem frumenti & ſatietatem, niſi mitteret Verbum ſuum terræ, qua grauabamur? venit ad terras Verbum eius. Quomodo eius? aut quod eſt Verbum eius? vſque in velocitatem currit Verbum eius, &c. Ipſa velocitate quid velocius? &c. Attingit à fine vſque ad finem fortiter; & vbi eſt quod dicitur Sap. 7. de ſapientiæ Spiritu: acutus, mobilis, certus, incoinquinatus? &c. *An non* Exultabit vt gygas ad currendam viam? *An non* Vocauit ab Oriente auem? Eſa. 46. 11 *Sed qua auis? Deut 32.* Sicut Aquila prouocans ad volandum pullos ſuos, aſſumpſit & portauit in humeris ſuis, *Nec quieuit donec referret in cœlum.*

S. Auguſt.

S. Auguſt.

11. *Dij Gentium ab ipſis probroſè tractantur, dum impuri caſtis miſcentur, dum vile quodlibet ipſis immolatur, dum digladiari & vulnerari finguntur, dum crimina eorum per mimos ſcenis exponuntur. Apol. cap. 13. in f. & 14 per totum. & 15. ad circa fin.*

CVm Larentinam publicum ſcortum, Velim ſaltem Laidem, aut Phrynen, Inter Iunones, & Cereres, ac Dianas adoratis; cùm Simonem Magum cinædum ſtatuâ, & inſcriptione ſancti dei inauguratis; cùm de pædagogiis aulicis eſcio quem ſynodi deum facitis, licet non nobiliores dij veteres, tamen contumeliam à vobis deputabunt, hoc & aliis licuiſſe, quod ſoli ab antiquitate præceperant. Volo & ritus veſtros recenſere, non dico quales ſitis in ſacrificando, cùm enecta, & tabidoſa, & ſcabioſa quæque mactatis: cùm de opimis & integris ſuperuacua quæque truncatis, capitula & vngulas, quæ domi quoque pueris vel canibus deſtinaſſetis; cùm de decima Herculis, nec tertiam partem in aram eius imponitis. laudo magis ſapientiam, quòd de perdito aliquid eripitis. Sed conuerſus ad literas veſtras, quibus informamini ad prudentiam & liberalia officia, quanta inuenio ludibria! Deos inter ſe propter Trojanos & Achiuos vt gladiatorum paria congreſſos depugnaſſe. Venerem humana ſagitta ſauciatam. Martem tredecim menſibus in vinculis pene conſumptum. Iouem ne eandem vim à ceteris cœlitibus experi- Cap. XIV.

retur, operâ cuiuſdam monſtri liberatum: & nunc flentem Sarpedonis caſum: nunc fœdè ſubantem in ſororem ſub commemoratione non ita dilectarum iam pridem amicarum. Exinde quis non Poëta ex auctoritate principis ſui dedecorator inuenitur deorum? hic Apollinem Admeto regi paſcendis pecoribus addicit. ille Neptuni ſtructorias operas Laomedonti locat. eſt & ille de Lyricis, Pindarum dico, qui Æſculapium canit, auaritiæ merito, quia medicinam nocenter exercebat, fulmine iudicatum. malus Iupiter, ſi fulmen illius eſt, impius in nepotem, inuidus in artificem. hæc neque vera prodi, neque falſa confingi apud religioſiſſimos oportebat. Nec tragici quidem, aut comici parcunt, & non ærumnas vel errores domus alicuius Dei præfantur. taceo de Philoſophis, Socrate contentus, qui in contumeliam deorum quercum, & hircum, & canem deierabat. Sed propterea damnatus eſt, Socrates quia Deos deſtruebat. Planè olim, id eſt, ſemper, veritas odio eſt. tamen cum pœnitentia ſententiæ, Athenienſes, & criminatores Socratis poſtea afflixerint, & imaginem eius auream in templo collocarint reſciſſa damnatio teſtimonium Socrati reddidit. Sed & Diogenes neſcio quid in Herculem ludit: & Romanus Cynicus Varro trecentos Ioues, ſiue Iupiteres dicendum, ſine capitibus introducit. Cetera laſciuiæ ingenia etiam voluptatibus veſtris per deorum dedecus operantur. diſpicite Lentulorum & Hoſtiliorum venuſtates, vtrùm mimos an deos veſtros in iocis & ſtrophis rideatis. mœchum Anubim, & maſculum Lunam, & Dianam flagellatam, & Iouis mortui teſtamentum recitatum, & tres Hercules famelicos irriſos. Sed & hiſtrionum literæ omnem fœditatem eorum deſignant. luget Sol filium detractum de cœlo lætantibus vobis. & Cybele paſtorem ſuſpirat faſtidioſum, non erubeſcentibus vobis. & ſuſtinetis Iouis elogia cantari, & Iunonē, Venerem, Mineruam à paſtore iudicari. Quid, quòd imago dei veſtri ignominioſiſſimum caput & famoſum veſtit? quòd corpus impurum, & ad iſtam artem effeminatione productum Mineruam aliquam, vel Herculem repræſentat? nonne violatur maieſtas, & diuinitas conſtupratur plaudentibus vobis? Planè religioſiores eſtis in cauea, vbi ſuper ſanguinem humanũ, ſuper inquinamenta pœnarum proinde ſaltant dij veſtri, argumenta & hiſtorias noxiis miniſtrantes, niſi quòd & ipſos Deos veſtros ſæpè noxij induunt. vidimus aliquando caſtratum Atyn illum Deum ex Peſſinunte. & qui viuus ardebat, Herculem induerat. riſimus & inter ludicras meridianorum crudelitates Mercurium mortuos cauterio examinantem. vidimus & Iouis fratrem gladiatorum cadauera cum malleo deducentem. Singula iſta, quæque adhuc inueſtigare quis poſſet, ſi honorem inquietant diuinitatis, ſi maieſtatis faſtigia adſolant? de contemptu vtique cenſentur, tam eorum qui eiuſmodi factitant, quàm eorum quibus factitant. Sed ludicra iſta ſint. Ceterùm ſi adijciam, quæ non minùs conſcientiæ omnium recognoſcent, in templis adulteria componi, inter aras lenocinia tractari, in ipſis plerumque æditorum & Sacerdotum tabernaculis, ſub iiſdem vittis, & apicibus, & purpuris, ture flagrante, libidinem expungi, neſcio ne plus de vobis dij veſtri, quàm de Chriſtianis querantur. certè ſacrilegi de veſtris ſemper apprehenduntur. Chriſtiani enim templa nec interdiu norunt. ſpoliarent forſitan ea & ipſi, ſi & ipſi ea adorarent. *Vide libr. 2. ad Nat. cap. 7. & 8. 10. 14.*

Cap. xv.

DII GENTILIVM. XI. SCHOLIA.

CVM LARENTINAM. *Alij vocant Laurentiam, vel Laurentinam, Floram aliqui volunt, & Accam; ſed Minutius eas diſtinguit.* Acca, Larentia & Flora meretrices propudioſæ, inter morbos Romanorum & deos computandæ. *Aug. lib. 6. de Ciuit. c. 7. ſic de Laurentina: inter cætera ludicra, & Prophana:* Vnde etiam illud eſt, quod Herculis æditus otioſus atque feriatus, luſit teſſeris ſecum, vtraque manu alternante, in vna conſtituens Herculem, in altera ſeipſum: ſub ea conditione, vt ſi ipſe viciſſet, de ſtipe templi ſibi cœnam pararet amicamque conduceret: Si autem victoria Herculis fieret, hoc idem de pecunia ſua, voluptati Herculis exhiberet: Deinde cum à ſeipſo tanquam ab Hercule victus eſſet, debitam cœnam, & nobiliſſimam meretricem Laurentinam, *Alij legunt Larentinam,* Herculi dedit. At illa cum dormiſſet in templo, vidit in ſomnis Herculem ſibi eſſe commixtum, ſibique dixiſſe, quòd inde diſcedens, cui primum iuueni obuia fieret, apud illum eſſet inuentura mercedem, quam ſibi credere deberet ab Hercule perſolutam. Ac ſic abeunti, cùm primus iuuenis ditiſſimus Tarutius occurriſſet, eamque dilectam ſecum diutius habuiſſet, illâ hærede relictâ, defunctus eſt. Quæ ampliſſimam adepta pecuniam, ne diuinæ mercedi videretur ingrata, quod acceptiſſimum putauit eſſe Numinibus, populum Romanum etiam ipſa ſcripſit hæredem: Atque illâ non comparente, inuentum eſt teſtamentum, quibus meritis, eam ferunt honores etiam meruiſſe diuinos. *Tertul. Apol. 24. hanc vocat* Proſtitutiſſimam lupam. *Macrob. 1. Saturn. c. 10. & Lact. lib. 1. c. 20. feſta eius,* Laurentinalia, *dicta commemorant.* LAIDEM. *Sicilienſis origine Corinthum venit, adeo formoſa, vt neminem admitteret niſi pretio ſoluto quod poſceret; ad quam Demoſtenes Corinthum venit; quæ cùm ab eo pro vna nocte pretium exigeret decem millium drachmarum, reſpondit ille;* Tanti pœnitere non emo. PHRYNEM. *Athenienſis hæc meretrix, de qua Quintil. lib. 2. c. 15. Arnob. lib. 6. eam formoſiſſimam fuiſſe narrat origine Theſpiacam, Plutarch. lib. 2. de Alexandri fortuna notat ei ſtatuam Delphis erectam.* SIMONEM MAGVM. *Iuſtin. Mart. notat huic Samaritano, magia celebri, Sta-*

S. Auguſt.

quam intra duos pontes Tyberis Romæ erectam cum inſcriptione, Simoni Deo ſancto. *Alij legunt*, Semoni Sango Deo Fidio Sacrum. *Sed Sangus Rex Sabinorum fuit, de quo Aug. lib. 18. de Ciuit. cap. 9.* Sabini
August. etiam Regem ſuum primum Sangum, ſiue vt aliqui appellant Sanctum. *Lact. lib. 1. c. 15. Sancum vocat* Retulerunt in Deos. DE PÆDAGOGIIS. *Pædagogia erant Collegia, in quibus pueri delicatuli nutriebantur molliter à Pædagogis, velatique procedebant contra Solem. Seneca ep. 124.* Omnium Pædagogia velata facie vehuntur. SYNODI DEVM. *In deorum Concilio allectum. Alij legunt*, Cinædum Deum. *Cinædi infames erant, ſic dicti quaſi pudore vacui, operis Sodomitici proſtibula. De Adriani Amaſio alibi expoſui.* LICET NON NOBILIORES. *Quamquam, inquit, veſtri antiqui, his recentioribus non multo digniores ſint, querentur tamen de vobis, & imputabunt vobis hanc contumeliam, quòd per vos, aliis multis infamibus, Magis, Scortis, Cinedis in deorum cœtum adſumi licuerit; quod veneranda antiquitas Patrum veſtrorum ſibi ſolis vt ſelectis Numinibus contulerat.* ENECTA. *Fame vel morbo.* TRVNCATIS. *Extrema capita & vngulas conſecratis in victimam, quæ quidem vilia & abiecta viliſſimis ſeruulis & canibus dare ſoletis.* DE DECIMA HERCVLIS. *Iam dixi alibi ſolitam à Gentibus dari Herculi Eſculentorum decimam partem, cuius decimæ tertiam iam tantum partem dabant.* LAVDO MAGIS. *&c. Ironicè.* DE PERDITO. *Perdunt enim quidquid idolis impendunt* CONVERSVS. *&c. Si, inquit libros veſtros, & Homeri maximè lego, ibi video Deos veſtros*
August. *gladiatores agere. Aug. lib. 2. de Ciuit. cap. 25.* In quadam Campaniæ lata planitie, vbi non multo poſt ciuiles acies nefario prœlio conflixerunt, ipſi inter ſe prius pugnare viſi ſunt. *Agit de dæmonibus ſiue diis Gentium* Namque ibi auditi ſunt primum ingentes fragores; moxque multi ſe vidiſſe nunciarunt per aliquot dies, duas acies prœliari. Quæ pugna vbi deſtitit, veſtigia quoque velut hominum & equorum, quanta de illa conflictatione exprimi poterant inuenerunt. Si ergo veraciter inter ſe Numina pugnarunt, iam bella ciuilia excuſentur humana: conſideretur tamen quæ ſit talium deorum vel malitia, vel miſeria. Si autem ſe pugnaſſe finxerunt, quid aliud egerunt, niſi vt ſibi Romani bellando ciuiliter, tanquam deorũ exemplo nullum nefas admittere viderentur. PROPTER
August. TROIANOS. *Aug. lib. 3 de Ciuit. c. 2. Plura hic tacta à Tertulliano decurrit.* Ipſa Troia vel Ilium, vnde origo eſt populi Romani, &c. Eoſdem habens Deos & colens, cur à Græcis victum, captum atque deletum eſt? Priamo, inquiunt, ſunt reddita Laomedontea paterna periuria. *Laomedon Ili filius, Mœnia Troiæ extruenda dedit Neptuno & Apollini, iurans pro labore mercedem, qua eos fraudauit.*
August. Ergo verum eſt, quod Apollo atque Neptunus eidem Laomedonti mercenariis operibus ſeruierant. Illis quippè promiſiſſe mercedem, falſumque iuraſſe perhibetur. Miror Apollinem nominatum diuinatorem, in tanto opificio laboraſſe, neſcientem quod Laomedon fuerat promiſſa negaturus: quamquam nec ipſum Neptunum Patruum eius, fratrem Iouis, regem maris, decuit ignarum eſſe futurorum, &c. Neſcientes igitur tanti dij, Neptunus & Apollo Laomedontem ſibi negaturũ eſſe mercedẽ, ſtructores mœnium Troianorum gratis & ingratis fuerunt. Videant ne grauius ſit tales Deos credere, quã diis talibus peierare Hoc enim nec ipſe Homerus facilè credidit, qui Neptunum quidem contra Troianos, Apollinem autẽ pro Troianis pugnantẽ

A facit, cum illo periurio; ambos fabula narret infenſos. Si igitur fabulis credunt, erubeſcant talia colere Numina: ſi fabulis non credunt, non obtendant Troiana periuria, aut mirentur deos periuria puniſſe Troiana, amaſſe Romana. Vnde enim coniuratio Catilinæ in tanta tamque corrupta ciuitate, habuit etiam eorum grandem copiam quos manus atque lingua periurio, aut ſanguine ciuili alebat? VENEREM, *&c. Aliquid hîc intercidiſſe à primis exemplaribus exiſtimo, cum dicat ab eodem Diomede penè interfectum Æneam, cum de eo nihil prius dixiſſet. De hoc vulnere non ſagitta, ſed lancea inflicto meminit Homerus Iliad. 5.* MARTEM, *&c. Oti & Ephialtæ fratres fuerunt, Neptuni filij, qui nono ætatis anno finguntur in altitudinem nouem ingerum excre-*
B *niſſe, montes montibus impoſuiſſe, diis bellum indixiſſe, cœlum oppugnaſſe, telis Apollinis confixos Homerus ait. 11. Odiſſ. de his ad mentem Tertulliani ſic loquitur Iulius Firmicus de errore Prophan. Relig.* Oti & Ephialtæ edicto, Mars Bellipotens temporali exilio damnatus, ferrea Catenarum vincula ſuſtinuit. MENSIBVS TREDECIM *Tertulliano conteſtatur Arnobius lib. 4.* SARPEDONIS. *Martem apud Troiam lacrymis ſanguineis filium chariſſimum fleuit teſte Homero Iliad. 16.* SVBANTEM. *Vox turpitudinis à Suibus ducta, cùm libidinẽ exercent, aut appetunt.* SVB COMMEMORATIONE. *Tum Iunoni teſtatur numquam ſic dilectas ſibi fuiſſe Semelem, Danaëm, aliaſque amicas.* NEFANDEM VIM.
C *Similia vincula.* CVIVSDAM MONSTRI *Centimani Briarei* PRINCIPIS SVI. *Homeri Regis Poëtarum exemplo.* HIC APOLLINEM. *Alter Poëta hunc Deum Prophetam, paſtorem facit. Alter Neptunum murorum artificem operarij mercede conductum, &c Aug. de Apolline lib. 18. de Ciuit c. 13.*
Latona peperit Apollinem, non illum cuius oracula ſolere conſuli ſuperiùs loquebamur, ſed illum, quem cum Hercule ferunt Admeti Regis armenta pauiſſe: qui tamen ſic eſt Deus creditus, vt plurimi ac penè omnes, vnum eundemque Apollinem fuiſſe opinentur. ÆSCVLAPIVM. *Pindarus inter Lyricos Poëtas clarus, dicit Iouem percuſſiſſe fulmi-* S. August.
D *ne Æſculapium nepotem ſuum, vtpote filium Apollinis, eo quod vitam reddidiſſet Hypolito, auri mercede victus* ARTIFICEM *Scil. ſanitatis & vitæ* QVIA MEDICINAM. *Alij legunt* Quà *In quantum.* NOCENTER. *Alij:* Nolenter. *Quia ſcilicet nolebat niſi lucro captato ſanare. Vnde nocenter, id eſt cum noxa crimine auaritia medicinam profitebatur, cuius merito eſt fulminatus.* NEQVE VERA PRODI. *Detegi. Aug. lib. 18 De Ciuit. c. 13.* Quicumque finxerunt à Ioue ad ſtuprum raptum pulcherrimum S. August.
puerum Ganimedem, quod nefas Tantalus fecit, *Ex Euſebio, ob raptum Ganimedis, Troij Patris eius, & Tantalo bellum exortum dicit*, & Ioui fabula tribuit, vel Danaës per imbrem aureum, appetiſſe
E concubitum, vbi intelligitur pudicitia mulieris auro fuiſſe corrupta: quæ illis temporibus, vel facta, vel ficta ſunt, aut facta ab aliis, & ficta de Ioue, dici non poteſt quantum malum de hominum præſumpſerint cordibus, quòd poſſent iſta patienter ferre mendacia; quæ tamen etiam libenter amplexi ſunt: qui vtique quantò deuotius Iouem colunt, tantò eos qui hæc de illo dicere auſi ſunt, ſeuerius punire debuerunt. Nunc verò non ſolum eis qui iſta finxerunt, irati non ſunt; ſed niſi talia figmenta etiam in theatris agerent, ipſos Deos potius iratos habere timuerunt. PRÆFANTVR. *Id eſt in præfatione, vel plangunt, vel rident facta deorum.* DEIERABAT. *In contemptum Iouis, alio-*

rumque Deorum; quibus hæc ſacra erant; Quercus Ioui; Hircus Baccho; canis Plutoni, ob Cerberum, vel Dianæ venatrici. Vel quod cenſuerit perinde eſſe iurare per Iouem, ac per quercum, &c. Vnde vt contemptor deorum ab Athenienſibus condemnatus eſt. PLANE. *Non miror inquit, veritas enim ſemper odium peperit. Seneca Ep. 104.* Obiecta eſt ei Religionum violatio, & iuuentutis corruptela, quam immittere in Deos, in Patres, in rempublicam dictus eſt. RESCISSA *Vox iuris.* Actio reſciſſoria. *De qua in l. honorariis. §. Sed cum reſciſſa. ff. de Act. & oblig. Inde* Reſcindere iam iudicatam. *L. 10. C. de procur.* Reſcindere quæ pronuntiauerunt. *L. 27. ff. de pœnis.* Reſcindere teſtamentum. *L. 36. ff. de Statuliberis.* DIOGENES. *Vel aliquis eius diſcipulus, vtpote Lucianus, qui inducit Diogenem interrogatum à mercatore, quem imitaretur, cui reſpondente, Herculem: Subiecit mercator baculo quidem eum imitaris, ſed vbi pellis Leonina? &c. Alij de Diogene comico vel alio Smirneo, ſeu Cyreneo.* ROMANVS CYNICVS. *Quod vt alter Diogenes liberè Deos carpſerit.* SINE CAPITIBVS. *Sine principio & origine, vel capite minutos, quorum conditio, familia, ciuitas ignoratur.* LASCIVIÆ INGENIA. *Artes & artifices voluptatum veſtrarum, operam ſuam vobis locant cum magno Deorum probro.* DISPICITE LENTVLORVM, *&c. Famoſos legite Mimographos veſtros, quàm plena ſunt ſcurrilitate, & deorum irriſione eorum ſcripta, dubium ſanè verum in his dij veſtri, aut eorum mimi rideantur.* MOECHVM ANVBIM, *&c. Nomina ſunt Comediarum. Cynocephalum ſupra diximus Anubim.* LVNAM MASCVLVM. *Euſeb. lib. 3. de Præpar. Euang. c. 3. notat Apollinopoli viſam Lunam forma virili.* HERCVLES FAMELICOS. *Philoſtratus lib. 2. imaginum voracitatem notat in Hercule.* LVGET SOL. *Phaëtontem filium è curru lapſum.* CYBELE. *Vide Arnob. lib. 4. & Minutium. Hunc paſtorem exſecuit ob contemptum ætatis ſuæ, vt ex eo Deum faceret Eunuchum.* ELOGIA. *In malam partem ſæpè ſumit, pro criminibus & notis infamiæ.* A PASTORE; *Paride, pomum Veneri tribuente; vt trium Dearum formoſiſſimæ.* IMAGO DEI. *Id eſt repræſentatio deorum fit in ſcena per infames ſcenicos.* CORPVS IMPVRVM. *Mulieris ſcenicæ plerumque meretricis; vel alicuius adoleſcentis, ad artem ſcenicam effeminatè compoſiti.* MINERVAM ALIQVAM. *Quid turpius, quàm virginem Deam, aut Herculem fortem, per tales repræſentari? & vos interim applaudere huiuſmodi actitatoribus.* IN CAVEA. *Arena & gladiatorum ludis.* RELIGIOSIORES. *Ironicè dicta.* DII VESTRI. *Qui Deos repræſentant.* NOXIIS MINISTRANTES. *Duplicem notat irreligionem; primò quod dij per propria ſua crimina, homicidia, &c. Gladiatoribus ad mortem damnatis, tragœdiarum materias ſubminiſtrant. Secundò quod rei & damnati ad arenam, Deos ipſos induunt, hoc eſt repræſentant.* CASTRATVM ATYN. *De facto in theatro caſtrabant illum qui hunc Deum Peſſinunte oriundum actitabat, de quo paulò ſupra cum Auguſtino tractauimus.* QVI VIVVS ARDEBAT. *Qui de facto incendebatur; Herculem ætæũ, qui viuus arſerat, repræſentabat. Vide Senecam in Hercule Oetæo.* MERIDIANORVM. *Spectaculorum quæ exhibebantur Meridie. De quibus Sueton. in Claudio cap. 34. Seneca Ep. 1.* Caſu in meridianum ſpectaculum incidi, luſus expectans, & ſales, & aliquid laxamenti. LVDICRAS CRVDELITATES. *Quia non erant lethales. Actorem, Mercurium repræſentantem, vidi, quẽ Poëta virga ſua animas orco educere, & reanimando corpori reuocare fingunt; fingentes ſe mortuos, actuali cauterio virga in extremo ignea, probantem mortuine an viui eſſent.* IOVIS FRATREM. *Plutonem, eos qui non excitabantur, virga illa ignea, vel queſtis alios gladiatores verè in arena occiſos, vnco malleo & furcato deducentem ad inferos.* SINGVLA ISTA, *&c. Si hæc exempla, & alia huiuſmodi honorem lædunt diuinæ maieſtatis, & apicem eius ad ſolum vſque proſternunt, vel obſoletum reddunt.* FASTIGIA ADSOLANT. *Alij* Veſtigia obſoletant. *Id. trita nimis ex frequenti actitatione, & contemptibilia reddunt diuinitatis argumenta.* CENSENTVR. *Originem ducunt hæc deorum veſtrorum opprobria, tam à mimis & ſcenicis, quàm à vobis qui his ſpectaculis delectamini.* NON MINVS. *Quam quæ foris in theatro patent.* SVB IISDEM VITTIS. *In ipſo Pontificio & Sacerdotali habitu. Dicta iam alibi de his inſignibus flaminum non repeto.* EXPVBGI. *Impleri inter Sacra, thure adhuc fumante nullo habito reſpectu, in habitaculis Sacerdotum templo ipſi coniunctis, in templis verò ipſis condici & tractari lenocinia & adulteria.* QVAM DE CHRISTIANIS. *In hac cauſa dij veſtri non habent quod de Chriſtianis conquerantur, qui non iam noctu, ſed nec de die quidem templa veſtra adeunt. Frequenter, imò ſemper ſacrilegi templorum violatores & prædatores. non Chriſtiani ſed Gentiles conuincuntur. Teſtis Dionyſius, qui referente Valerio lib. 5. Coronam auream Iouis Olympio, barbam ſimilem Æſculapio, menſas aureas argenteaſque templo detraxit.* SPOLIARENT, *&c. Fortè Chriſtiani Sacrilegi eſſent, ſi idolorum & templorum cultores eſſent, tunc enim quod Gentilium eſt proprium factitarent.*

Et lib. 2. ad Nat. cap. 7. VT MOPSVS. *Vates fuit, qui iuxta Pomponium Melam in finibus Pamphyliæ Phaſelim vrbem condidit. Alius ex Strabo lib. 9. Theſſalus. Alius denique Apollinis filius qui certauit cum Calchante de peritia diuinandi.* AMPHIARAVS. *Plinius lib. 7. cap. 56. Cuius titulus eſt; quæ quis inuenerit in vita:* Auguria ex auibus Car: à quo Caria appellata. Adiecit ex cæteris animalibus Orpheus. Aruſpicium Delphus, igniſpicia Amphiaraus; auſpicia auium Tireſias Thebanus. *Sed alios eiuſdem nominis notat Tertull. Mopſum Africanum, & Amphiaraum Bœotum.* COELVM INFAMATIS. *Polluitis incorruptibilem ſedem hominibus corruptibilibus & mortalibus, eò tranſcriptis in diuos.* INHIBERI PEIERANTES. *Sicut videtur Proculus pro Romulo in cœlum aſcendente teſtis periurus.* AVFERTIS. *Mulctatis honoribus.* MONETAM REPERCVTITIS. *Vt imagine alterius principis eraſa, in odium, altera imponitur; vel vt fit nummis adulterinis, qui deferuntur ad auri argentique cudendi & feriendi præſides. Sic Dio libro 50. tradit factum nummis Claudianis.* TANTÆ INDVLGENTIÆ. *Abſit, vt Deus verus & iuſtus index, qui benè meritis tantùm & iuſtis, cæli, & gloriæ conſortium largitur, infimæ plebi proſtituat, hominum in cælites & diuos tranſcribendi poteſtatem.* MISE. *Miſeranda. Quales ſunt caſus Deorum lugendi.* CORONATVM. *Vt regem Poëtarum.* CERES PASSA. *In raptu Proſerpinæ filiæ, quæ cùm in campis Ennæis flores legeret, à Plutone rapta eſt. Obtinuit tandem Ceres à Ioue, vt Proſerpina ſex menſibus Anni, ſecum apud ſuperos, & totidem apud inferos cum marito eſſet; quod Mythologici ad Lunam referunt, quæ æquali temporis ſpatio ſuperius & inferius hemiſpherium illuſtrat.* AMPVTATVR. *Caſtratur. Auguſtinus lib. 6. de Ciuit. cap. 7.* Reuocatur, inquit, ad Theologiam ciuilem. Theologia fabuloſa, theatrica, ſcenica, indignitatis & turpitudinis plena, &c. Cùm verò hæc dedecora, non Poëtarum, ſed populorum: non mimorum, ſed ſacrorum: non theatrorum, ſed templorum: id eſt non fabuloſæ, ſed ciuilis Theologiæ, à tanto

A authore *Varrone* Produntur, non fruſtra hiſtriones, ludicris artibus fingunt, deorum, quæ tanta eſt, turpitudinem, ſed planè fruſtra Sacerdotes velut ſacris ritibus conantur fingere deorum, quæ nulla eſt, hôneſtatem. Sacra ſunt Iunonis, & hæc in eius dilecta inſula Samo celebrantur, vbi nuptum data eſt Ioui. Sacra ſunt Cereris, vbi à Plutone rapta Proſerpina queritur. Sacra ſunt Veneris, vbi amatus eius Adonis aprino dente extinctus iuuenis formoſiſſimus plangitur. Sacra ſunt Matris Deûm, *Idea Cybeles*, vbi Atys pulcher adoleſcens ab ea dilectus, & muliebri zelo abſciſſus, etiam hominum abſciſorum, quos Gallos vocant, infœlicitate deploratur, &c. Quid de ſacris eorum boni ſentiendum eſt, quæ tenebris operiun-
B tur, cum tam ſint deteſtabilia quæ proferuntur in lucem? Hᴇʀᴄᴠʟᴇᴠᴍ ᴘᴏʟʟᴠᴄᴛᴠᴍ. *Apol. 39.* Hercullanarum, decimarum & Polluctorum ſumptus tabularij ſupputabunt. *Plautus*, vt decumam partem ex voto Herculi polluceam. *Mercatores pollucebant diis libamenta de mercibus. Hinc pollucere eſt magnificè & ſplendide de ſacrificio conuiuari, de quo conuiuio non guſtabant mulieres Lanuuina, oppidi Latij in via Appia incola. Fortè in odium Larentina ſcorti Herculis, de qua ſupra.*

Et libro 2 ad Nat. cap. 10. Dᴇ Lᴀʀᴇɴᴛɪɴᴀ. *Publicè colenda ſcribere non puduit gentiles Authores.* Mᴇʀɪᴛᴏʀɪᴠᴍ. *Quæ captabat quæſtum de corpore proſtituto. Nam mereri, teſte Valla, eſt mercede
C operari; unde di a loca meritoria, rheda, muli, ſcorta meritoria.* Dᴠᴏᴅᴇᴄɪᴍ ᴛɪᴛᴠʟɪꜱ *Victoriis annumerari: de ludo æditui Herculis, vide ſupra relata ex Auguſtino.* Cᴏᴇɴᴀᴛ ɪɢɴɪꜱ. *Cœna datur igni in ſacrificium, quaſi ipſe ignis cœnaret vices Herculis gerens.* Qᴠɪ Sᴏʟ. *Vt viceuerſa Anaxagoras Solem dixit lapidem ignitum: de quo Auguſtinus lib. 18. de Ciuit. cap 41.* Miror, inquit, cur Anaxagoras reus factus ſit, quia Solem eſſe dixit lapidem ardentem, negans vtique Deum; cùm in eadem ciuitate gloria floruerit Epicurus, *Athenis ſcilicet vi*xeritque ſecurus, non ſolùm Solem, vel vllum ſyderum Deum eſſe non credens, ſed nec Iouem, vel vllum deorum omnino in mundo habitare contendens, ad quem preces hominum ſupplicationeſque
D perueniant. C . . . . . ɪᴀ. *Cœna omnia.* Lᴇ . ᴏɴɪᴏ ʟᴠ . ᴏ. *Quo pepigerat de ſcorto dando Herculi.* Fᴠɴᴄᴛᴀᴍ. *In ſomnis rem habuiſſe cum Hercule, eoque imaginatione potitam.* Oʀ ᴄᴇʀᴇʀᴇ. *Fœlicior Larentina Cerere, quæ & Herculi iam mortuo arriſit; vt Deo facto, vel in ſomnis frueretur. Hic tacitè innuit per ironiam, quòd cùm ſacris Cereris, mulieres Athenienſes abſtinerent thoro. quod, ne illuſionibus nocturnis pollueretur, planta dicta, agnocaſto ſternerent; quibus & feſtis vinum non adhibebatur; & feria eius polluta credebantur, ſi quis tunc cognouiſſet vxorem. Hinc apud Ouidium extat Elegia, in qua de Cerere queritur, quòd in eius feſtò amicâ frui non liceret. Ceres porrò dicta Theſmophoros, quaſi legifera, quòd
E prima inuentrix frugum & ſegetum, leges ſanxerit, limitum diuidundis agris ponendorum. Plin. lib. 24. cap 9. vbi de Agnocaſto:* Græci Lygon vocant, alij Agnon: quoniam matronæ Theſmophoriis Athenienſium caſtitatem cuſtodientes, his foliis cubitus ſibi ſternunt, &c. Ad Venerem impetus inhibet: eôque maximè phalangiis aduerſantur, quorum morſus genitale excitat. *In hoc ergo, iuxta impudicos gentiles, Larentina fortunatior Cerere, quæ mortuo Hercule in diuos tranſcripto per ſomnium functa eſt; cùm deuotæ Cereri, feſtis eius abſtinerent thoro, & agnocaſto impudica ſomnia pellerent. Fœliciores Chriſtiani qui ipſis feſtorum peruigiliis continent; ipſum*

A *agnum Chriſtum*, frumentum electorum & vinum germinans virgines. *accepturæ.* Aɴᴛɪɴᴏᴏ. *Hic teſte Pauſania, puer Bythinicus formoſiſſimus, cui Adrianus Cæſar templum apud Mantineam erexit, & Antinoeam Ægypti ab eo Nuncupauit. Aug. lib. 7.* S. Auguſt.
de Ciuit. c. 26. vbi de turpitudine deorum Gentilium, maximè de magna deorum matre, & ſummo Ioue raptore Ganymedis: ſic contra Varronem: De mollibus, inquit, eidem Matri magnæ, contra omnem virorum, mulierumque verecundiam conſecratis, qui vſque in heſternum diem madidis capillis, facie dealbata, fluentibus membris, inceſſu fœmineo, per plateas vicoſque Carthaginis, etiam à populis, vnde turpiter viuerent, exigebant, nihil
B Varro dicere voluit, nec vſpiam me legiſſe commemini. Defecit interpretatio, erubuit ratio, conticuit oratio. Vicit Matris magnæ omnes Deos filios non numinis magnitudo, ſed criminis. Huic monſtro nec Iani monſtroſitas comparatur. Ille in ſimulacris habebat ſolam deformitatem, iſta in ſacris deformem crudelitatem. Ille membra in lapidibus addita, hæc in hominibus perdita. Hoc dedecus, tot Iouis ipſius, & tanta ſtupra non vincunt. Ille inter fœmineas corruptelas, vno Ganymæde cœlum infamauit, illa tot mollibus profeſſis & publicis, & inquinauit terram, & cœlo fecit in- S. Auguſt.
iuriam. *Et lib. 4. c. 25. de Ioue.* Iſte, inquit, alienarum dicitur adulterator vxorum, iſte pueri pulchri impudicus amator & raptor.

C *Et libro 2 ad Nationes cap. 14.* Aᴅɪᴄɪᴀᴍ. *Adiiciam.* Cᴏɴꜱᴛᴀɴ . . . ʀɪᴛ. *Conſtanter occideris.* Lᴠᴅᴏ ᴘᴠɴɪᴛɪ. *Addicti beſtiis.* Aʀᴇɴᴀʀɪᴀ ᴠɪʟɪᴛᴀᴛɪꜱ. *Locantes ſe vili pretio ad ſpectaculum, in arena pugnando cum beſtiis.* Oᴄᴠʟɪꜱ ꜱᴠʙʟᴇɢɪꜱꜱᴇ. *Deſpexiſſe.* Eʀᴠᴇᴛ. *Occiderunt.* Sᴠʙʟᴇ . . . *Subleuate tanta facilitate.* Tᴠʀᴘɪᴠꜱ Iᴏᴠᴇ. *Qui ſaltem à capra nutritus eſt.* Fᴠʟᴍɪɴᴇ ʜᴀᴠꜱᴛᴠꜱ. *Æſculapius à Ioue fulmine interemptus. Ferunt quòd cum Iupiter querelas deorum inferorum audiſſet, quòd regnum ſuum Æſculapius imminueret, mortuos ad vitam reuocando, illum fulmine interemit: unde Apollo pater eius iratus, Cyclopas fulminis artifices, ſagittis occidit.* Tʜᴇꜱ . ᴀ . ᴠᴠᴍ. *Theſeus fuit Ægei Regis Athenarum, & Æthræ filius. qui Medea Nouercæ
D operâ, veneno penè extinctus adoleſcens, poſt obitum Patris ad regnum euectus, expugnauit Amazones, & earum Reginam Hippolytem rapuit, de qua genuit Hippolytum. Minotaurũ in Labyrintho occidit. Ariadnam Phædramque Minoïs filias clam ſecum abduxit: ſed relictâ Ariadnâ in inſula Chio, cuius ope & filo de labyrintho exierat, ſuæ ſeruatricis oblitus, Phædram duxit vxorem. Cùm enim Theſeus ab Athenienſibus Cretam miſſus à Minotauro deuorandus Ariadnæ operâ euaſiſſet, beneficij immemor eam periurus in Chio, ſeu Naxo deſeruit, quam Bacchus poſtea duxit, eiuſque coronam nouem ſtellis ornatam, quam à Venere acceperat, inter aſtra retulit Gnoſiam dictam. Quod autem virginitatem non ſeruaſſet, fertur occiſa à Diana
E ſagittâ. Theſeus autem patria regnoque pulſus in inſulam Syrum nauigauit, ibique à Nicomede occiſus; vel vt alij, poſt cœnam ex alto deambulans corruit. Qui tamen eſt poſt obitum adoratus vt Deus. Æſculapij meminit Auguſtinus libro 3. de Ciuit. cap. 12.* Æſ- S. Auguſt.
culapius, inquit, ab Epidauro *vbi prius colebatur* abiuit Romam, vt peritiſſimus Medicus in Vrbe nobiliſſima artem glorioſius exerceret. *Deinde de matre deorum & Febri eius filia locutus*, vtrum, inquit, etiam dea Febris ex illa nata ſit, viderit Æſculapius pronepos eius. *Hippolytum & Androgeum Minoïs filium ab Athenienſibus occiſos, Græci referunt ab Æſculapio reuocatos ad vitam. De eodem Tertull.*

Auguſt. (left margin)

Apol 14. Eſt & ille de Lyricis, Pindarum dico, qui Æſculapium canit auaritiæ merito, qua medicinam nocentet exercebat, fulmine vindicatum. *De eodem Arnobius lib. 1.* Nonne Æſculapium medicaminum repertorem, poſt pœnas & ſupplicia fulminis, cuſtodem nuncupauiſtis, & præſidem ſanitatis, valetudinis, & ſalutis? *De Æſculapio in Deos relato* S. Auguſt *Auguſtinus lib. 8. de Ciuit. cap. 26. inducit Hermem Ægyptium ſic fantem:* Auus inquit tuus, ô Aſclepi, medicinæ primus inuentor, cui templum conſecratum eſt in monte Lybiæ circa littus Crocodilorum, in quo eius iacet mundanus homo, id eſt corpus: reliquus enim vel potius totus, ſi eſt homo totus in ſenſu vitæ, melior, remeauit in cœlum; omnia etiam nunc hominibus adiumenta præſtans infirmis numine nunc ſuo, quæ antè ſolet medicina præbere. Ecce dixit mortuum coli pro Deo in eo loco vbi habebat ſepulcrum. Falſus an fallens, dicendo quod remeauit in cœlum, omnia etiam nunc hominibus adiumenta præſtans infirmis. *Ridet & lib. 3. cap. 17. otioſum Æſculapium in grandi peſte Romana. Vbi quærit vbi eſſent dij Romani.* S. Auguſt. Vbi erant inquit, &c. quando graui peſtilentia cæteris laborantibus, multi etiam in exercitu icti fulmine perierunt? vel quando itidem alia intolerabili peſtilentia, Æſculapium ab Epidauro quaſi medicum Deum Roma aduocare atque adhibere compulſa eſt: quoniam regem omnium Iouem, qui iam diu in Capitolio ſedebat, multa ſtupra quibus adoleſcens vacauerat, non permiſerant fortaſsè diſcere medicinam, &c. Atque in tanta ſtrage bellorum, etiam peſtilentia grauis exorta eſt mulierum. Nam priuſquam maturos partus ederent, grauidæ moriebantur. Vbi ſe credo Æſculapius excuſabat, quòd ἀρχίατρον ſe, *Id eſt vel medicum principis, vel medicorum principem* Non obſtetricem profitebatur.

Et quoniam hoc capite Tertullianus duos homines mortales iungit tranſcriptos in diuos, Herculem & Æſculapium, de vtroque ſimul Auguſtinus lib. 4. de S. Auguſt. *Ciuit. cap.* 27. Relatum eſt, inquit, in litteris doctiſſimum Pontificem Sceuolam diſputaſſe tria genera tradita deorum: vnum à Poëtis, alterum à Philoſophis, tertium à Principibus ciuitatis. Primum genus nugatorium dicit eſſe: quòd multa de diis fingantur indigna: ſecundum non congruere ciuitatibus, quòd habeat aliqua ſuperuacua, aliqua etiam quæ obſit populis noſſe, &c. Quæ ſunt autem illa quæ prolata in multitudine nocent? Hæc, inquit, non eſſe deos Herculem, Æſculapium, Caſtorem, Pollucem. Proditur enim à doctis quòd homines fuerint, & humana conditione defecerint. Quid aliud quàm quòd eorum qui ſint dij, non habeant ciuitates vera ſimulacra, quòd verus Deus nec ſexum habeat, nec ætatem, nec definita corporis membra. Hæc Pontifex noſſe populos non vult, nam falſa eſſe non putat. Expedire igitur exiſtimat falli in religione ciuitates. quod dicere etiam in libris rerum diuinarum ipſe Varro non dubitat. Præclara religio quò confugiat liberandus infirmus, *ad medicum ſcilicet Aeſculapium:* & cùm veritatem qua liberetur inquirat, credatur ei expedire, quòd fallitur. *Herculem, Iouis, & Alcmenes filium, Iuno implacabili ſemper odio proſecuta, quòd ex pellice natus eſſet, nouis ſemper monſtris eum inſecuta, quorum ſemper victor euaſit. Occidit autẽ Theodamantem quòd ſibi cibũ negaſſet, eiuſque filium Hylam ſibi chariſſimum ſecum abduxit. Quò alluſit hic Tertullianus dicens:* ob decori pueri amiſſionem deſertam militiam Argonautarũ. *Ad hæc, Eurytum Oethaliæ regem occidit, & deleuit vrbem Oethaliam, & Iolem Euryti filiam ſibi negatam vxorem, quam tamen ei deſponderat, vi obtinuit, eamque in Euboeam abduxit, cum autem Deianira coniux eius Zelotypa, ab Ioles amore vellet eum abſtrahere, Centauro Conſule, miſit viro veſtem Neſſi Centauri ſanguine infectam, quam cùm ſacrificaturus Hercules induiſſet, in rabiem verſus, conſtructa pyra ſeipſum incendit: & poſt mortem in deos relatus eſt. Macrobius lib. 1. Satur. cap. 20. Herculem dicit eſſe Solem, quòd Hiraclis ſignificet aëris gloriam. Duodecim autẽ labores eius, duodecim ſigna Zodiaci, quæ totidem conficit menſibus. Cyrillus lib. 6. contra Iulianum,* Ipſi, inquit, hominibus ſacrificauerunt, iiſque turpibus, & libidinoſis, & omnibus modis vituperandis. Qualis ſanè quidam fuit celeberrimus Hercules, quem fuiſſe Alcmenæ & Iouis filium dicunt, cui magnum & eximium præmium conſtituerunt, quòd vna nocte quinquaginta virgines vitiarit. *Et Clemens Alex. in Exhort. ad Gentes:* Hercules, inquit, quinquaginta filias Theſtiæ vna nocte vitiauit, vt qui ſimul adulter & ſponſus fuerit tot virginum. *Lact. lib. 1. cap. 9.* Quid tandem inquit, potuit in eo eſſe diuini, qui ſuis ipſe vitiis mancipatus, & mares & fœminas, contra omnes leges infamiâ, dedecore, flagitio affecit? *De Herculis obitu Auguſtinus. lib. 18. de Ciuit c. 12.* His temporibus *Ab exitu Iſraël ex Ægypto vſque ad mortem Ioſue,* Hercules in Tylia clarus habebatur, ſed nimirum alius, non ille de Auguſt. quo ſupra locuti ſumus. Secretiore quippè hiſtoria, plures fuiſſe dicuntur, & Liberi Patres, & Hercules. Hunc ſanè Herculem, cuius ingentia duodecim facta commemorant, *de quibus Lact. lib. 1. cap. 9. Boëtius lib. 4. de Conſolat. met. 7. Clem. Alex. lib. 5 Strom. Apollodorus lib. 2. de Orig. deorum* Inter quæ Antæi Afri necem non cõmemorant, quòd ea res ad alterum Herculem pertinet, in Oeta monte à ſeipſo incensũ, produnt ſuis litteris. cùm ea virtute, qua monſtra ſubegerat, morbum tamen *Caducum ſiue Herculeum,* quo languebat, ſuſtinere non poſſet. *De quo & Minutius in Octauio, & Cypr. lib. de Vanit. Idol.* Hercules vt hominem exuat, Oetæis ignibus concrematur.

12. Dij Gentium iniuſti non colendi, & thus melius cadaueribus quàm ipſis impenditur. Apol. cap. 41. in f.

SI verò ab eis quos colitis, omnia vobis mala eueniunt noſtri cauſa, quid colere perſeueratis tam ingratos, tam iniuſtos? qui magis vos in dolorem Chriſtianorum iuuare & aſſerere debuerant, quos ſeparare deberent à meritis Chriſtianorum.

13. Et Apol. cap. 42. in m.

TVra planè non emimus. Si Arabiæ quæruntur, ſcient Sabæi pluris & charioris ſuas merces Chriſtianis ſepeliendis profligari, quàm diis fumigandis.

DII GENTILIVM. XII. & XIII. SCHOLIA.

NOSTRI CAVSA. *Quia dij veſtri ſuccenſent, quod cultus eorũ à Chriſtianis tollatur. quàm ſtulti eſtis qui adhuc in eorũ cultu perſeueratis, qui ſunt tam ingrati zelo veſtro. tamque iniuſti, vt vos innocentes pro noſtro crimine puniant, cum potius debuiſſent, in publicis cladibus diſcernere bona merita veſtra, à malis meritis Chriſtianorum, vos enim ab his redimentes, in Chriſtianorum capita noxia, omnem iram ſuam exerere debuiſſent. Tota ratio Patrum in Apologeticis conſcribendis, & quæ maximè Auguſtino zelum mouit ſcribendorum librorum 22. de Ciuit. fuit, quòd Gentiles cladeś omnes imputarent Religioni Chriſtianæ, quæ deorum cultum vt impium execrabatur. Sic ipſe teſtatur lib. 2. Retract. c. 44.* Auguſt. Interea Roma, Gothorum irruptione agentium ſub Rege Alarico, atque impetu magnæ cladis euerſa eſt, cuius euerſionem deorum falſorum multorumque cultores, quos vſitato nomine paganos vocamus, in Chriſtianam religionem referre conantes, ſolito acerbius, & amarius Deum verum blaſphemare cœperunt: vnde ego exardeſcens zelo domus Dei aduerſus eorum blaſphemias, vel errores, libros de Ciuitate Dei ſcribere inſtitui. *Libro autem tertio de Ciuitate cap. 17.* Auguſt. Vbi erant illi dij, qui propter exiguam fallacemque huius mundi felicitatem colendi exiſtimantur, cum Romani, quibus ſe colendos mendaciſſimâ aſtutiâ venditabant, tantis calamitatibus vexarentur? vbi erant, quando Valerius Conſul ab exulibus & ſeruis incenſum Capitolium cum defenſaret occiſus eſt? faciliuſque ipſe prodeſſe potuit Ædi Iouis, quam illi turba tot numinum, cum ſuo maximo atque optimo Rege, cuius templum liberauerat, ſubuenire? Vbi erant, quando denſiſſimis fatigata ciuitas ſeditionum malis, cùm legatos Athenas miſſos ad leges mutuandas paulùm quieta opperiretur, graui fame peſtilentiaque vaſtata eſt? Auguſt. &c. Vbi erant, quando Galli Romam ceperunt, ſpoliauerunt, incenderunt, cædibus impleuerunt? &c. *Quæ fusè proſequitur: & lib. 1. cap. 7.* Quidquid vaſtationis, trucidationis, deprædationis, concremationis, in iſta recentiſſima clade commiſſum eſt, fecit hoc conſuetudo bellorum. *Non religio Chriſtianorum.* Quod autem more nouo factum eſt, quòd inuſitatâ rerum facie, immanitas barbara, tam mitis apparuit, vt ampliſſimæ Baſilicæ implendæ, populo cui parceretur, eligerentur & decernerentur, vbi nemo feriretur, vnde nemo raperetur, quò liberandi multi à miſerantibus hoſtibus ducerentur, vnde captiuandi nulli, nec à crudelibus hoſtibus abducerentur; hoc Chriſti nomini, hoc Chriſtiano tempori tribuendum, quiſquis non videt, cæcus, quiſquis videt, nec laudat, ingratus, quiſquis laudanti reluctatur, inſanus eſt. Abſit vt prudens quiſquam hoc feritati imputet barbarorum. Truculentiſſimas, & ſæuiſſimas mentes ille terruit, ille frænauit, ille mirabiliter temperauit, qui per Prophetam *Dauid, Pſal. 88.* tantò ante prædixit; viſitabo in virga iniquitates eorum, & in flagellis peccata eorum, miſericordiam autem meam, non diſpergam ab eis.

13. NON EMIMVS. *Quæ Idolis incendamus.* ARABIÆ. *Si à vobis Gentilibus requiruntur thura ex Arabia, norunt Sabæi, à Chriſtianis, inungendis cadaueribus in Domino morientium plus impendi mercium ſuarum Aromaticarum, quàm vos ſtultè profunditis in fumiganda Idola deorum. Nec mirum ſi in conſpectu hominum ſit nobis pretioſa Sanctorum ſepultura, cum* Pretioſa ſit in conſpectu Domini mors Sanctorum eius. *Quamquam enim ſimilia ſint, quoad ſenſus priuationem, mortuorum corpora, & idolorum; ſenſum tamen hæc nullum vnquam habuerunt, iſta humanum. Pulchrè Religionem ſepulturæ cõmendat Aug. lib. 1. de Ciuit. cap. 13.* S. Auguſt. Nec contemnenda & abiicienda ſunt corpora defunctorum maximéque iuſtorũ atque fidelium, quibus tanquã organis & vaſis ad omnia bona opera *Et ad oracula vera & diuina* Sanctus vſus eſt Spiritus. *Sicut ad oracula obſcura & deceptoria idolis vſus eſt ſpiritus malignus, ſicut & corporibus deificatorum hominum ſceleratorum, ad omnia flagitia exercenda.* S. Auguſt. Si enim paterna veſtis & annulus, ac ſi quid huiuſmodi, tantò charius eſt poſteris, quantò erga parentes maior affectus: nullo modo ipſa ſpernenda ſunt corpora, quæ vtique multo familiarius atque coniunctius, quàm quælibet indumenta geſtamus. Hæc enim non ad ornamentum, vel adiutorium, quod adhibetur extrinſecus, ſed ad ipſam naturam hominis pertinent. Vnde & Antiquorum iuſtorum funera officioſâ pietate curata ſunt, & exequiæ celebratæ, & ſepultura prouiſa: Ipſique dum viuerent, de ſepeliendis vel etiam transferendis ſuis corporibus filiis mandauerunt, &c. *Subiicit, laudatum ab Angelo Tobiam ob curam ſepulturæ mortuorum, Magdalenam à Chriſto, Ioſephum ab Arimathia à Ioanne, & concludit:* S. Auguſt. Verum iſtæ Authoritates non hoc admonent, quod inſit vllus cadaueribus ſenſus, ſed ad Dei prouidentiam, cui placent etiam talia pietatis officia, corpora quoque mortuorum pertinere ſignificant, propter fidem reſurrectionis aſtruendam. QVÆRVNTVR. *Alij legunt,* Queruntur. *Quaſi diceret, vtens plurali, vt ſolet.* Si Arabiæ queruntur, *Id eſt ſi Arabes conqueruntur de nobis.*

14. *Diis fruſtra Romani Regnum & fœlicitatem imputant; tum quòd Deos extraneos, colant, tum quòd ante deorum cultum Regna proſpera fuerint. Apol. cap. 25. à p. ad m.*

QVoniam Romani nominis propriè mentio occurrit, non omittam congreſſionem, quam prouocat illa præſumptio dicentium, Romanos pro merito religioſitatis diligentiſſimæ in tantum ſublimitatis elatos, vt orbem occuparint; & adeo Deos eſſe, vt præter ceteros floreant qui illis officium præter ceteros faciant. ſcilicet iſta merces à Romanis deis pro gratia expenſa eſt. Sterculus, & Mutunus, & Larentina prouexit imperium: peregrinos enim deos non putem extraneæ genti magis fautum voluiſſe quàm ſuæ; & patrium ſolum, in quo nati, adulti, nobilitati, ſepultique ſunt, transfretanis dediſſe. Viderit Cybele, ſi vrbem Romanam, vt memoriam Troiani generis adamauit, vernaculi ſui ſcilicet aduerſus Achiuorum arma protecti, ſi ad vltores tranſire proſpexit, quos ſciebat Græciam Phrygiæ debellatricem ſubacturos. Itaque maieſtatis ſuæ in vrbem collatæ grande docu-

mentum noſtra etiam ætate propoſuit, cum M. Aurelio apud Syrmium reipublicæ exempto die ſextodecimo calendarum Aprilium, Archigallus ille ſanctiſſimus die nono calendarum earundem, quo ſanguinem impurum lacertos quoque caſtrando libabat, pro ſalute Marci iam intercepti ſolita æquè imperia mandauit. O nuntios tardos, ò ſomniculoſa diplomata, quorum vitio exceſſum imperatoris non ante Cybele cognouit! Næ deam talem riderent Chriſtiani. Sed non ſtatim & Iupiter Cretam ſuam Romanis faſcibus concuti ſineret, oblitus antrum illud Idæum, & æra Corybantia, & iucundiſſimum illic nutricis ſuæ odorem. Nonne omni capitolio tumulum illum ſuum præpoſuiſſet, vt ea potius orbi terra præcelleret, quæ cineres Iouis texit? Vellet Iuno Punicam vrbem poſthabita Samo dilectam ab Æneadarum vtique gente deleri? quod ſciam, *hic illius arma, hic currus fuit; hoc regnum dea gentibus eſſe, Si qua fata ſinant, iam tum tenditque fouetque.* miſera illa coniux Iouis & ſoror aduerſus fata non valuit. planè *fato ſtat Iupiter ipſe.* Nec tantum tamen honoris fatis Romani dicauerunt dedentibus ſibi Carthaginem aduerſus deſtinatum, votumque Iunonis, quantum proſtitutiſſimæ lupæ Larentinæ. Plures deos veſtros regnaſſe certum eſt. Igitur ſi conferendi imperij tenent poteſtatem, cum ipſi regnarent, à quibus acceperant eam gratiam? quem coluerat Saturnus & Iupiter? aliquem, opinor, Sterculum. Sed Romæ poſtea cum indigenis, etiam ſi qui non regnarunt, tamen regnabatur ab aliis nondum cultoribus ſuis, vt qui nondum dij habebantur. ergo aliorum eſt regnum dare, quia regnabatur multo antè quam iſti dij inciderentur.

15. Et Apol. cap. 26. à p.

QVid erratis? prior eſt quibuſdam diis ſuis ſilueſtris Roma. antè regnauit, quàm tantum ambitum capitolij extrueret regnauerunt & Babylonij ante Pontifices, & Medi ante Quindecim viros, & Ægyptij ante Salios, & Aſſyrij ante Lupercos, & Amazones ante virgines Veſtales. poſtremò ſi Romanæ religiones regna præſtant, nunquam retro Iudæa regnaſſet deſpectrix communium iſtarum diuinitatum, cuius & Deum victimis, & templum donis, & gentem fœderibus aliquandiu honoraſtis, nunquam dominaturi eius, ſi non vltimò deliquiſſet in Chriſtum.

DII GENTILIVM. XIV. & XV. SCHOLIA.

A ROMANI NOMINIS. *Cum hæc quæſtio exigat à nobis, vt diſputemus contra eos, qui præſumunt, Romanos præ cæteris orbis populis in faſtigium dignitatis euectos, propter exactiſſimum cultum diis exhibitum; & idololatria me io, totius mundi Dominos factos: quo Argumento efficaciter probare ſe putant, Deos verè eſſe; & ſic verè eſt; vt illi, diis remunerantibus, præ cæteris hominibus floreant, qui præ cæteris cultum ipſis exhibent.* SCILICET ISTA MERCES. *Alij legunt:* Si iſta merces. *Perinde mihi eſt; ſiue ironicè dicat, ſiue ſic concludat; Si dij Romani pro pietate ſibi exhibita felicitatem imperij rependerunt, Deus Sterculus & Mutunus,* vel Mutinus, *Vt alij, & Larentina, qui propriè dij Romani, erant, plus fauerunt Genti ſuæ, quàm aduentitij & peregrini. Quomodo enim credibile eſt Deos peregrinos oblitos ſui populi, eius terras Romanis extraneis tranſtuliſſe?* B VIDERIT CYBELE. *Et ipſa aduentitia Romanis, non domeſtica Dea. Fuit vxor Saturni, ſic dicta à Phrigia monte, ſeu oppido, vbi eius ſacra ſunt inſtituta; Mater Deorum Peſſinuntia dicta, à Peſſinunte* S. Auguſt. *Emporio Phrygiæ. De qua vide Aug. lib. 7. de Ciuit. cap. 24. Senſus Tertulliani hic eſt,* Dixi, *inquit,* Deos *extraneos non debuiſſe plus fauere Romanis, quàm propriis ſuis populis; & quamquam Cybele Romam tranſlata fuerit, neſcio ſi cùm eſſet Phrygia, Romanos Phrygibus præferre debuerit, fortè id egit, quod ſciret Æneam ſubditum ſuum naturalem, quem contra arma Achiuorum protexerat; Iam Italiam occupaſſe, præuidebat forſitan etiam, Romanos debellaturos eſſe hoſtes ſuos Græcos, qui patriam ſuam Phrygiam ſubuerterant* ITAQVE MAIESTATIS SVÆ, *&c. Ironicè dicta. Quaſi verò, inquit, Dea vera, & futuri præſcia fuerit Cybele; grande prouidentia illius*

A *extitit argumentum, & cura quam habuit Romani Imperij, poſtquàm Romam tranſlatum fuit ſimulacrum eius, maieſtatem eius, vt omnium Deorum matris repræſentans; cum nec præſcire, nec impedire potuerit obitum Marci Aurelij Imperatoris, cui apud Sirmios* Lombardiæ tranſpad. Oppidum *Mortuo; Archigallus, princeps Eunuchorum in honorem Cybeles Caſtratorum, tanquam adhuc viuenti, ſeptimo die poſt mortem eius vota perſoluit; ſanguinem ſuum ex lacertis expreſſum offerens magnæ Deorum Matri, pro ſalute Imperatoris.* REIPVBLICÆ EXEMPTO. *Erepto è viuis, magno Reipublicæ damno.* INTERCEPTI. *Alij interempti.* SOLITA ÆQVE IMPERIA, *&c. Referendum ad Cybelem quæ ignorans Aurelium mortuum, quaſi ſuo proregi ſolita per ſacrificulos placita ſua nuntiabat.* B O NVNTIOS TARDOS, *&c. Lepida Ironia. Quaſi diceret; erubeſcite tardigradi nuntij Cybeles, voſque ſomnolenti diplomatum eius, per Pontificem in ſomniis, deæ oracula captantem, decretorum perlatores: veſtrâ culpâ factum eſt, vt obitum Imperatoris tardius Cybele cognouerit. Diplomata, litteræ ſunt principum ſigillis obſignatæ. In iure ſunt litteræ Magiſtratuum, quibus, alicunde exeundi poteſtas datur. Modeſt. l. 27. §. 2. ff ad leg. Cornel.* Falſo diplomate commeauit. *Venuleius de verborum obligatione l.* Continuus, *Decet ſumi diplomata pro itineris feſtinatione, cum litteræ principis aut Magiſtratus, duplicata & ſignata impetrantur, vt duplum iter equorum celeritate conficiatur. Pulchrè in rem Tertull. qui nuncios tardos & ſomniculoſa diplomata, hic carpit. Sunt qui oracula interpretantur diplomata. Breuia, vel litteras Pontificias.* SED NON STATIM, *&c. Si, inquit, dij cultores ſuos præferrent aliis populis, eiſque conferrent imperium, Iupiter*

ille poſt Saturnum & Cybelem Numinum princeps, A *paſſus non eſſet Cretam ſiue Candiam inſulam in medio Ponto centum Vrbium fama claram, in qua antrum Iouis, vbi ipſe & Iuno, & reliqui fratres nati referuntur, à Romanis ſuperari, & faſcibus Conſularibus ſubiici, vel facibus, vt alij legunt bellicis terreri & incendi: antrum ſuum, Idæum ſiue Creterſe in quo ſepultus eſt, Capitolio prætuliſſet.* ÆRA CORYBANTIA. *Tinnitum dulciſſimum recordatus, quo puer mulcebatur ibidem, fragori bellico Romanorum prepoſuiſſet. Corybantes & Curetes. Gnoſſum Minois regiam, in Creta, condiderunt. & fuerunt inuentores modulatarum in armis ſaltationum, teſte Euſebio.* NVTRICIS SVÆ. *Capra Amalthea, cuius odor & memoria ibidem ſuauiſſima ſpirabat. Vel alludit ad cornu eius plenum fructibus & floribus, quod cornu abundantiæ vocitatum* B *eſt. Fabulam longam triſtamque prætereo.* CINERES IOVIS. *Iupiter hanc inſulam, vbi ſepultus eſt, cuius Romæ prætuliſſet ſi quid poſſent dij Gentium* VELLET IVNO, *&c. An vellet Iuno Carthaginem deleri, quam prepoſuerat Samo, vbi nata & educata fuerat; eamque ſubuerti permiſiſſet à Romanis, ab Ænea oriundis, ſuiſque inimicis?* QVOD SCIAM. *Certè ſi quid apud Virgilium legi. Iuno in Carthagine regnum ſuum ſtatuit; & tamen miſerrima fuit ſumma dearum, quæ fatis obſiſtere non valuit. Nec mirū certè, cùm ipſe Iupiter ſit fato ſubiectus, vt Poëtæ canunt: & tamen, quod ſtupendum eſt, Romani plus honoris tribuerunt meretrici famoſiſſimæ Larentinæ, quàm fatis, quæ contra Iunonis intentum & voluntatem ſibi Carthaginem ſubegerunt.* C PLVRES DEOS. *Scimus Romulum & Cæſares in Deos à vobis tranſcriptos, regnum Romanum tenuiſſe. Si ergo dij poſſunt dare regna, quæro à quibus ipſi diis regna acceperant? quem Deum ante ſe Saturnus & Iupiter reges coluerunt, vt regna acciperent pro mercede ſui cultus? nullum certè poteſtis aſſignare præter Sterculum Deum, ſtercorandis agris præfectum.* SED ROMÆ POSTEA. *Si qui indigenæ, ſiue Aborigines, non regnarunt, regnum tamen occupabatur ab aliis, qui Deos non colebant. nec eos colere poterant qui nondum inter Deos habebantur à Romanis. Certum ergo ſit, alia regnorum principia quærenda eſſe, cum multò ante quàm dij à Romanis culti ſculperentur, ante Saturnum* D *& Iouem regna floruerint. De Larentina iam diximus. De Mutino Aug. lib. 4. de Ciuit. cap. 11.* Ipſe ſit

Auguſt. Mutinus, qui eſt apud Græcos Priapus, ſi non pudet. *De eo Lact. lib. 1. cap. 20.* Mutinus, in cuius ſinu pudendo nubentes reſident, vt earum pudicitiam prior Deus delibaſſe videatur. *De Sterculo*

Auguſt. *Aug. lib. 18. cap. 15.* Pici Patrem Stercen fuiſſe aſſeuerant, à quo peritiſſimo agricola inuentum ferunt, vt fimo animalium agri fœcundarentur, quod ab eius nomine Stercus dictum eſt, vnde & hunc quidam Stercutium vocatum ferunt. *A nullo autem Deorum, nec ab ipſo Ioue, felicitatem regni expectandam, ſed ab vno vero Deo, docet lib. 4. de Ciuit. c. 25.*

Auguſt. Si humana infirmitas ſenſit non niſi ab aliquo Deo dari poſſe fœlicitatem, & hoc ſenſerunt homines, qui tam multos colebant Deos, in quibus & ipſum eorum regem Iouem, quia nomen eius à quo daretur fœlicitas ignorabant, & ideo ipſius rei nomine quam credebant ab illo dari, eum appellare voluerunt. Satis ergo indicant, nec ab ipſo Ioue dari poſſe fœlicitatem, quem iam colebant; ſed vtique ab illo, quem nomine ipſius fœlicitatis colendum eſſe cenſebant. Confirmo prorſus à quodam Deo, quem neſciebant, eos credidiſſe dari fœlicitatem. Ipſe ergo quæratur, ipſe colatur, & ſufficit. Repudietur ſtrepitus innumerabilium deorum. Illi non ſufficiat hic Deus, cui non ſufficit munus eius. Illi inquam non ſufficiat ad colendum, A Deus dator fœlicitatis, cui non ſufficit ad accipiendum ipſa fœlicitas. Cui autem ſufficit; non enim habet homo quid amplius optare debeat, ſeruiat vni Deo datori fœlicitatis. Non eſt ipſe quem nominant Iouem. Nam ſi eum datorem fœlicitatis agnoſcerent, non vtique alium, vel aliam, à quo daretur fœlicitas, nomine ipſius fœlicitatis inquirerent. Neque enim ipſum Iouem, cum tantis iniuriis colendum putarent. Iſte alienarum dicitur adulterator vxorum; iſte pueri pulcri impudicus amator & raptor. *Et eodem lib. c. 33.* Deus ille fœlicitatis author & dator, quia ſolus eſt verus Deus, ipſe dat regna terrena & bonis, & malis. Neque hoc temere, & quaſi fortuitò. *Sicut ſupra Tertull. dixit Romanos dediſſe fatis præualentibus Iunoni &* B *Ioui, ſuam fœlicitatem acceptam.* Quia Deus eſt, non fortuna; ſed pro rerum ordine ac temporum, occulto nobis, notiſſimo ſibi: cui tamen ordini temporum non ſubditus ſeruit, ſed eum ipſe tanquam Dominus regit, moderatorque diſponit: fœlicitatem verò non dat niſi bonis. S. Auguſt.

15. QVID ERRATIS. *Romani, qui creditis regnum Romanum vobis à diis datum, cùm Roma adhuc inculta, nec polita, vt poſtea fuit, præceſſerit Deorum ſuorum originem aut cultum? Regnum Romanum extitit, priuſquam extrueretur ambitus Capitolij, deorum omnium receptaculum. Priuſquam Pontifices à Ponte ligneo faciendo, vel reficiendo dicti, rebus diuinis Sacriſque præficerentur, floruit regnum Babylonicum: Medi* C *quoque regnarunt ante Quindecimuiros, qui Duumuiris primò, dehinc Decemuiris, ſacrorum præfectis ſucceſſerunt. Sic quoque regnarunt Ægyptij priuſquam eſſent Salij, à Numa creati ex ordine Patriciorum, duodecim Martis Sacerdotes, qui Saliendo, arma deorum laudabant, ex Dion. lib. 2. Sic & Aſſyrij, ante Lupercos, qui nudi in honorem Dei Pan ſacrificabant, qui & Crepi dicti, à plagarum crepitu inflicto obuiis, de quibus videndus Liuius, Dionyſius, Turnebus. Regnarunt & Amazones ante virgines Veſtales.* RELIGIONES. *Cultus diis exhibitus à Romanis.* RETRÒ. *Longè prius quam Roma Deos coleret.* DEVM VICTIMIS. *Sic Ioſephus lib. 2. Antiq. c. 16* M. Agrippa Deo hecatomben ſacrificauit, *Dum ſcilicet eſſet Ieroſoly-* D *mis ad id ab Herode excitatus.* GENTEM FOEDERIBVS. *Habes id ſæpius factum à Romanis circa Iudæos. lib. 1. Mach. c. 8. 12. 15. lib. 2. Mach. c. 11. Vide Ioſephum lib. 12. Antiq. c. 17. lib 13 cap. 8 9. 12. lib. 14 c. 16. &c.* VLTIMÒ. *Per Chriſticidium,* Menſuram implens Patrum ſuorum, *Quo iuxta Prophetiam Danielis. vt alibi diximus, & regno, & Sacerdotio Iudæa ſpoliata, Gentilibus idololatris data eſt in prædam. De Quindecimuiris Pontificibus, &c. Prædictis Aug. lib. 6 de Ciuit. cap. 3 circa f. Vbi ex* S. Auguſt. *ipſo Varrone, probat in rem Tertulliani, Romam præceſſiſſe Deos ſuos. In medio autem vbi tractat de partitione librorum Varronis.* Tres præcedentes qui ad homines pertinent ita ſubdiuiſit, vt primus ſit de Pontificibus; ſecundus de auguribus, tertius de E Quindecimuiris Sacrorum. &c. *Sic autem in fine:* S. Auguſt. Iſte ipſe Varro, propterea ſe prius de rebus humanis, de diuinis autem poſtea ſcripſiſſe teſtatur, quòd prius extiterint ciuitates, deinde ab eis hæc inſtituta ſint. Vera autem Religio non à terrena aliqua ciuitate inſtituta eſt, ſed planè cœleſtem ipſa inſtituit ciuitatem. Eam verò inſpirat & docet verus Deus, dator vitæ æternæ veris cultoribus ſuis. *Efficaciſſimè autem conuincit ex eodem Varrone, idololatria probatiſſimo Authore, & proinde Gentilibus irreprobabili teſte, quidquid Tertullianus hic probare contendit. Sic igitur Aug. cap. 4 in p.* Varronis conſ- S. Auguſt. tentis ideo ſe prius de rebus humanis ſcripſiſſe, po-

ſtea de diuinis, quia diuinæ iſtæ ab hominibus in- A ſtitutæ ſunt, hæc ratio eſt: ſicut prior eſt, inquit, pictor, quàm tabula picta; prior faber, quàm ædificium: Ita priores ſunt ciuitates, quàm ea quæ à ciuitatibus ſunt inſtituta. Dicit autem ſe prius ſcripturum fuiſſe de diis, poſtea de hominibus, ſi de omni natura deorum ſcriberet. Quaſi hîc de aliqua ſcribat, & non omni, aut verò etiam aliqua, licet non omnis deorum natura, non prior debeat eſſe quàm hominum? &c. Aut de omni natura deorum ſcribit, aut de aliqua, aut omnino de nulla. Si de omni, præponenda eſt vtique rebus humanis: ſi de aliqua, cur non etiam ipſa, res præcedat humanas? An indigna eſt præferri etiam vniuerſæ naturæ hominum, pars aliqua deorum? Quod ſi multum eſt, vt aliqua pars diuina præponatur vniuerſis rebus humanis, ſaltem digna eſt vel Romanis. Rerum quippè humanarum libros, non quantum ad orbem terrarum, ſed quantum ad ſolam Romam pertinet, ſcripſit. Quos tamen rerum diuinarum libris ſe dixit ſcribendi ordine meritò prætuliſſe: ſicut pictorem tabulæ pictæ, ſicut fabrum ædificio. Apertiſſimè confitens quod etiam iſtæ res diuinæ, ſicut pictura, ſicut ſtructura, ab hominibus inſtitutæ ſint. Reſtat vt de nulla deorum natura ſcripſiſſe intelligatur: Neque hoc apertè dicere voluiſſe, ſed intelligentibus licuiſſe. Vbi enim dicitur, non omnis, vſitatè quidem intelligitur aliqua Sed poteſt intelligi, & nulla: quoniam quæ nulla eſt, nec omnis, nec aliqua eſt. Nam vt ipſe dicit, ſi omnis eſſet natura deorum, de qua ſcriberet, ſcribendi ordine, rebus humanis præponenda eſſet; vt autem, & ipſo tacente, veritas clamat, præponenda eſſet certè rebus Romanis, etiamſi non omnis, ſed ſaltem aliqua eſſet. Rectè autem poſtponitur, ergo nulla eſt. Non itaque rebus B diuinis anteferre voluit res humanas, ſed rebus veris noluit anteferere res falſas. In his enim quæ ſcripſit de rebus humanis, ſecutus eſt hiſtoriam rerum geſtarum: quæ autem de his quas diuinas vocant, quid niſi opiniones rerum vanarum: *Quid lepidius & fortius ad deorum omnium vanitatem explodendam afferri poteſt?*

S. Auguſt.

16. *Deorum cultui falsò adſcribitur Romani Imperij fœlicitas; cum prius fuerint fœlices Romani, quàm Religioſi: & crementum imperij venerit à bellis, & victoriis ſacrilegis. Apol. cap. 25. in m. ad f.*

QVàm vanum eſt, faſtigium Romani nominis religioſitatis meritis deputare, cum poſt imperium, ſiue adhuc regnum, auctis iam rebus religio profecerit. Nam etſi à Numa concepta eſt curioſitas ſuperſtitioſa, nondum tamen aut ſimulacris aut templis res diuina apud Romanos conſtabat, frugi religio, & pauperes ritus, & nulla capitolia certantia cœlo, ſed temeraria de ceſpite altaria, & vaſa adhuc Samia, & nidor exilis, & Deus ipſe nuſquam: nondum enim tunc ingenia Græcorum atque Tuſcorum fingendis ſimulacris vrbem inundauerant, Ergo non ante religioſi Romani quàm magni. Ideòque non ob hoc magni, quia religioſi. Atqui quomodo ob religionem magni, quibus magnitudo de irreligioſitate prouenit? Ni fallor enim omne regnum vel imperium bellis quæritur, & victoriis propagatur. Porro bella & victoriæ, captis & euerſis plurimùm vrbibus conſtant: id negotium ſine deorum iniuria non eſt. Eædem ſtrages mœnium & templorum. pares cædes ciuium & ſacerdotum. nec diſſimiles rapinæ ſacrarum diuitiarum, & profanarum. Tot igitur ſacrilegia Romanorum, quot trophæa. tot de deis, quot de gentibus triumphi. tot manubiæ, quot manent adhuc ſimulacra captiuorum deorum. Et ab hoſtibus ergo ſuis ſuſtinent adorari, & illis imperium ſine fine decernunt, quorum magis iniurias quàm adorationes remuneraſſe debuerant. Sed qui nihil ſentiunt, tam impunè læduntur, quam fruſtra coluntur. Certè non poteſt fidei conuenire, vt religionis meritis excreuiſſe videantur, qui, vt ſuggeſſimus, religionem aut lædendo creuerunt, aut creſcendo læſerunt. Etiam illi, quorum regna conflata ſunt in imperij Romani ſummam, cùm ea amitterent, ſine religionibus non fuerunt. *Et libro. 2. ad Nat. cap. 15.*

DII GENTILIVM. XVI. SCHOLIA.

QVAM VANVM. *Quàm ſtulti eſtis, Romani, claritatem veſtri nominis & Imperij, idololatriæ meritis, & deorum cultui imputare: Cùm idem cultus, tum demum creuerit, cùm regnum veſtrum primò, deinde imperium, ante deorum cultum inſtitutum & auctum ſit.* ET SI A NVMA. *Licet Numa curioſus Magiæ ſcrutator, & ſacrificiorum rerumque diuinarum à dæmonibus acceptarum inſtitutor fuerit, in principio tamen, abſque templis & idolis, Roma cultu diis incultus & rudis exhibebatur.* FRVGI RELIGIO. *Parcis & paruis ſumptibus exercebatur, Capitolium excelſum nondum erat, altaria, ſubitò, vt ſe dabat occaſio, ex obuio ceſpite, & gramine extruebantur; vaſa non erant exquiſita, ſed lutea, qualibus Samij vtebantur; Nidor quoque thuris, aut victimarum exiguus erat; nec alicuius Dei ſimulacrum extabat. Nec dum enim Thuſci & Græci ſculptores Romam* C *aduenerant, vrbem idolis impleturi.* ERGO NON ANTE, *&c. Prius igitur conſtat floruiſſe Romanorum regnum, quàm cultum deorum excultum.* DE IRRELIGIOSITATE. *Romanum regnum & imperium creuit potius per religionis cultuſque deorum Prophanationem, quàm per religionem. Cum enim regnum comparetur bellis, & promoueatur victoriis; & bella & victoria fiant ex ruinis; templa euertuntur cum domibus priuatis, Sacerdotes mixtim occiduntur cum ciuibus; adium Sacrarum vt prophanarum ſpolia diripiuntur.* MANVBIÆ. *Spolia ſunt manucapta.* SVSTINENT. *Patiuntur dij captiui adorari ſe à victoribus & hoſtibus ſuis; & Romanis æternum imperium* D *tribuunt.* MAGIS INIVRIAS. *Dum ſcilicet ab eis raperentur & captiui abducerentur Romam, apertâ & inſultante iniuriâ.* QVAM ADORATIONES. *Alij legunt.* Adolationes. *Antiqua voce, pro,* Adu-

lationes. *Cùm* Meliora ſint vulnera diligentis, quàm fraudulenta oſcula blandientis: *Cùm enim Romani vi aperta templa hoſtium ſpoliarent, velut vulnera deorum hoſtium cordibus infligebant, ſed ex dilectione, Deos maiori honore, populus maior habiturus erat; ſed vt ſubiicit Tertull. & iniuriis & cultu honorifico, nihil inſenſibilia ſimulacra moueri poterant.* FIDEI CONVENIRE. *Credibile non eſt, Romanos pietatis erga Deos merito creuiſſe, cùm, vt diximus, Romani Deos hoſtium captiuos abducendo & triumphando, proindéque offendendo, excreuerint.* ETIAM ILLI, &c. *Præterquam quod populi à Romanis ſubacti, quibus inflatum creuit eorum imperium, ſine cultu deorum non fuerint; qui proinde à diis ſuis defendi contra violentiam Romanorum debuerunt; ipſique potius augeri quàm minui, ſi quid dij potuiſſent pro cultoribus ſuis. Alibi vidimus regna latrociniis aucta; nec à diis falſis, ſed à Deo vero dari & gubernari. Quod autem Roma* Auguſt. *ſine diis fuerit, & floruerit, ſic idem Aug. lib. 4. de Ciuit. cap. 28. vbi de ſcenicis ludis, diis Romanorũ inſtitutis.* Nullo modo dij tales, qui talibus placantur, vel potius accuſantur honoribus, vt maius ſit crimen, quod eis falſis oblectentur, quàm ſi de illis vera dicerentur, Romanum Imperium augere & conſeruare potuiſſent. Hoc enim ſi poſſent, Græcis potius donum tam grãde conferrent, qui eos in huiuſmodi rebus diuinis, hoc eſt ludis ſcenicis, honorabilius digniuſque coluerunt, &c. Sicut autem potuerunt auream pecuniã habere Romani, quamuis Deum Aurinum non colerent, ſic & Argenteam habere potuerunt & æream, ſi nec Argentinum, nec eius Patrem colerent Æſculanum, &c. Sic ergo & regnum inuito quidem Deo verò nullo modo habere poſſent, diis vero iſtis falſis, & multis ignoratis, ſiue contemptis, atque vno illo incognito, & fide ſincera ac moribus culto, & melius hîc regnum haberent, quantumcumque haberent, & poſt hoc acciperent ſempiternũ, ſiue hîc haberent, ſiue non haberent. *Et to. 10. ſer. 29. de Verbis Domini.* Auguſt. Alexandria olim tales Deos perdidit, Conſtantinopolis, ex quo cõdita eſt in magnam Ciuitatẽ, quoniã à magno imperatore condita eſt, olim Deos ipſos falſos perdidit. & tamen. & creſcit, & creuit, & manet. Quandiu vult Deus, manet; non enim & illi ciuitati; quia hoc dicimus, æternitatem promittimus. Carthago in nomine Chriſti manet, & olim euerſa eſt à ſceleſtis, quia non fuit cœleſtis, ſed terreſtris. Et illud quod dicunt non eſt verum, quia continuò diis perditis Roma capta eſt, afflicta eſt prorſus non eſt verum; ante ſimulachra ipſa, euerſa ſunt, & ſic victi ſunt Gothi cum Rhadagaiſo, &c. Euerſis in vrbe Roma omnibus ſimulacris, Rhadagaiſus Rex Gothorum cum ingenti exercitu, multò numeroſiore quàm Alarici fuit, venit. Paganus homo erat Rhadagaiſus. Ioui ſacrificabat quotidie, nunciabatur vbique quòd à ſacrificiis non deſiſteret Rhadagaiſus; tunc omnes iſti. *Dixerunt* Ecce nos non ſacrificamus. ille ſacrificat, vinci habemus à ſacrificante, quibus non licet ſacrificare. Deus oſtendens quia non in iſtis ſacrificiis eſt ipſa temporalis ſalus, ipſa regna terrena, victus eſt Rhadagaiſus adiuuante Domino miro modo. Poſtea venerunt Gothi non ſacrificantes, ſed fide Chriſtiani, non Catholici, tamen idolis inimici, venerunt; Idolis aduerſantes, & ipſi ceperunt. Vicerunt de idolis præſumentes, & perdita idola adhuc quærentes, & perditis adhuc ſacrificare cupientes, ſed ibi erant & noſtri, *Catholici*, & afflicti ſunt; ſed nouerant dicere. benedicam Dominum in omni tempore. Afflicti ſunt in regno terreno, ſed re-

A gnum cœlorum non perdiderunt; imò ad illud capeſſendum, exercitatione tribulationum, meliores effecti ſunt.

Et libro 2. ad Nat. cap. 15. IN SYDERA SEPELISTIS. *Mortuos inter aſtra retuliſtis.* DE COELO. *Pro digni cœlo, vel de cœlo proſperi inuocantur.* CASTORES. *Dicti Tindaridæ Caſtor & Pollux, gemini fratres, Iouis ex Leda filij, eodem cum Helena ouo nati quam à Theſeo raptam receperunt. Cùm autem Caſtor diem ſuum vltimum obiiſſet, Pollux immortalis petiit à Ioue, vt immortalitatem cum fratre partiretur. Obtinuit itaque, vt alternis vicibus morerentur & viuerent. Et ſignificant ſignum Geminorum in Zodiaco. quorum altero occidente, alter exoritur, & vice verſa. De his Lactantius lib. 1. cap. 10.* Eoſdem Poëtæ al-
B ternis viuere, alternis mori narrant, vt iam ſint non deorum tantùm, ſed omnium mortalium miſerrimi, quibus ſemel mori non liceat. *Et Minutius in Octauio:* Caſtores alternis moriuntur vt viuant. *Dij maris habiti ſunt, & à Nautis in tempeſtate inuocantur, quòd mare piratis liberauerint. Non Deos ſed homines dicit Auguſtinus libro 18. de Ciuit. cap. 14.* S. Auguſt. Extiterunt, inquit, Poëtæ; qui etiam Theologi dicerentur, quoniam de diis carmina faciebant: ſed talibus diis, qui licet magni homines, tamen homines fuerunt, aut mundi huius quem Deus verus fecit, elementa ſunt, aut in principatibus & poteſtatibus, pro voluntate Creatoris, & non ſuis meritis ordinati, &c. *Opinione hominum in Deos relati, ſicut & alij homines eorum*
C *temporum, inter quos fuerunt Caſtor & Pollux.* PERSEVS. *Et hic Iouis filius ex Danaë creditus, qui Andromedam Cephei filiam monſtro marino expoſitam liberauit & duxit vxorem. De his Auguſtinus lib. 18. de Ciuit. cap. 13.* S. Auguſt. Per ea tempora *Poſt mortem Ioſue* Perſeus, & vxor eius Andromeda, poſteaquàm ſunt mortui, ſic eos in cœlum receptos eſſe crediderunt, vt imagines eorum ſtellis deſignare, eorumque appellare nominibus non erubeſcerent, nec timerent. *A Perſeo Perſiam dictam putat Oroſius, in qua maxima bella geſſerat. Andromeda filio Phœnicis dicto Cepheo & Caſſiopeia genita eſt omnes in cœlum tranſlati. Cepheus ſtellas habet 19. à tergo minoris Vrſæ. Caſſiopeia 13. quam propè mediam ſecat circulus la-*
D *cteus. Andromeda in cœlum abducta à Minerua, quod Patriæ & parentibus maritum prætulerit, proxima eſt Caſſiopeiæ. & habet 20. ſtellas. Perſeus 17. Et manu dextra circulum Arcticum tangit, dextro pede caput aurigæ, de quibus conſulendus eſt Hyginus & Aratus.* ERIGONEA. *Teſte Hygino Icarij filia fuit, quæ ex dolore patris occiſi à ruſticis temulentis ſeipſam ſuſpendit. Quam miſerati dij in ſydus Virginis tranſtulerunt. Ex eodem Hygino iuxta Ouidium 5. Faſt. Canis Erigoneius eſt ſydus cœleſte quam Caniculam vulgo dicimus.* IOVIS EXOLETVS. *Scortum maſculum, prouectioris iam ætatis. Ganymedem intelligit. Cicero pro Milone.* Clodius ſemper ſecum ſcorta, ſemper exoletos, ſemper lupas ducebat. DAMNA-
E STIS. *Quaſi indignum eliminaſtis.* PRÆDES EORVM. *Generaliter dicti ſponſores, qui pro aliis fidei iubebant & prædes dicti ſatiſdatores pro re de qua apud iudicem lis eſt: ne interea qui tenet diffidens cauſæ, poſſeſſionem deteriorem faciat.* CNEIVS POMPEIVS. *Aliter Apol. 11. vbi de inuentoribus rerum:* Malè cum Lucullo actum eſt, qui primus Ceraſa ex Ponto Italiæ promulgauit. RVISSE *inuentores meruiſſe.* SANCTIFI... *Sanctificaſtis.* PROVOCATIS. *Læditis. Reliqua habes Apol. cap. 25. 26. Quæ conſules ſuis locis.* IDEM REGNA DISPENSAT. *Vide dicta ex Aug. Verbo Imperator, num. 6.* S. Auguſt.

9. Auguſt. *quibus addo quod idem lib. 5. de Ciuit. c. 21.* Qui Perſis A dedit ſegetes ſine cultu deæ Segetiæ: qui alia dona terrarum, ſine cultu tot deorum, quos iſti rebus ſingulis ſingulos, vel etiam rebus ſingulis plures præpoſuerunt: ipſe etiam regnum dedit ſine cultu eorum, per quorum cultum ſe iſti regnaſſe crediderunt. *Ridiculos item carpit Romanos diis vanis dilatationem Imperij tribuentes lib. 4. de Ciuit. cap. 8.*
5. Auguſt. Quæramus, inquit, ſi placet, ex tanta deorum turba, quam Romani colebant, quem potiſſimùm, vel quos Deos credant illud Imperium dilataſſe, atque ſeruaſſe. Neque enim in hoc tam præclaro opere, & tantæ pleniſſimo dignitatis audent aliquas partes deæ Cluacinæ tribuere, aut Volupiæ, quæ à voluptate appellata eſt, aut Libentinæ cui nomen eſt à libidine, aut Vaticano, qui infantum vagitibus præſidet, aut Cuninæ quæ cunas eorum adminiſtrat, &c. Quando autem poſſint vno loco libri huius commemorari omnia nomina deorum, aut dearum, quæ illi grandibus voluminibus vix comprehendere potuerunt, ſingulis rebus propria diſpertientes officia numinum? Nec agrorum munus vni alicui Deo committendum arbitrati ſunt, ſed rura Deæ Ruſinæ: Iuga montium Deo Iugatino: collibus Deam Collatinam; vallibus, Vallonjam præfecerunt. Nec ſaltem potuerunt vnam Segetiam talem inuenire, cui ſemel ſegetes commendarent, &c. Quando ergo Segetia curaret imperium, cui curam gerere ſimul & ſegetibus, & arboribus non licebat? Quando de armis Cunina cogitaret, cuius præpoſitura paruulorum cunas non permittebatur excedere? Quando Nodotus adiuuaret in bello, qui nec ad folliculum ſpicæ, ſed tantum ad nodum geniculi pertinebat? SCIVNT PROXIMI. *Sancti Angeli & beati per reuelationem vel per proximos intelligit Chriſtianos, qui ab Apoſtolo ad Theſſalonicenſes ſcribente didicerunt. 2. Theſſ. 2. 3.* Ne quis vos ſeducat vllo modo; quoniam niſi venerit diſceſſio primùm, *Syr. rebellio*, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, &c. Vbi præmonet Paulus defectionem & ruinam Imperij Romani, & reuelationem Antichriſti præceſſuram aduentum Domini. Vbi D. Thomas lect. 1. vel diſceſſionem à fide, intelligit, vel ab Imperio Romano, cui totus mundus erat ſubditus. Dicit autem Auguſtinus quod hoc figuratur Dan. 2. in ſtatua vbi nominantur quatuor regna, & poſt illa aduentus Chriſti. Et quia hoc erat conueniens ſignum quod Romanum Imperium firmatum fuit, ad hoc vt ſub eius poteſtate prædicaretur fides per totum mundum. Sed quomodo eſt hoc, quia iam diu gentes receſſerunt à Romano Imperio necdum venit Antichriſtus? dicendum eſt quod nondum ceſſauit, ſed eſt cõmutandum de temporali in ſpirituale, vt dicit Leo Papa in Sermone de Apoſtolis. Et ideo dicendum eſt quia diſceſſio à Romano Imperio debet intelligi, non ſolùm à temporali, ſed à ſpiritali, ſcilicet à fide Catholica Romanæ Eccleſiæ: eſt autem hoc conueniens ſignum, quia ſicut Chriſtus venit, quando Romanum Imperium omnibus dominabatur, ita è conuerſo ſignum Antichriſti eſt diſceſſio ab eo. Auguſt.

17. *Diis ſacrificare pro ſalute Imperatoris, non eſt vrgendus Chriſtianus; cùm imperator ſit diis melior, ipſorum Gentilium ſenſu. Apol. cap. 28. & 29. per totum.*

QVoniam facilè iniquum videretur liberos homines inuitos vrgeri ad ſacrificandum; nam & aliàs diuinæ rei faciundæ libens animus indicitur, certè ineptum exiſtimaretur, ſi quis ab alio cogeretur ad honorem deorum, quos vltro, ſui cauſa, placare deberet, ne præ manu eſſet iure libertatis dicere, Nolo mihi Iouem propitium. tu quis es? me conueniat Ianus iratus ex qua velit fronte. quid tibi mecum eſt? Formati eſtis ab iiſdem vtique ſpiritibus, vt nos pro ſalute imperatoris ſacrificare cogatis. & impoſita eſt tam vobis neceſſitas cogendi, quàm nobis obligatio periclitandi. Ventum eſt igitur ad ſecundum titulum læſæ auguſtioris majeſtatis. ſiquidem maiore formidine, & callidiore timiditate Cæſarem obſeruatis, quàm ipſum de Olympo Iouem. & meritò, ſi ſciatis. quid enim? ex viuentibus quilibet, non mortuo potior? ſed nec hoc vos ratione facitis, potius quàm reſpectu præſentaneæ poteſtatis. adeo & in iſto irreligioſi erga Deos veſtros deprehendimini, cum plus timoris humano dominio dicatis. citius denique apud vos per omnes Deos, quàm per vnum geniũ Cæſaris peieratur. Conſtet igitur prius, ſi iſti quibus ſacrificatur, ſalutẽ imperatoribus, vel cuilibet homini impertiri poſſunt, & ita nos crimini maieſtatis addicite. Si angeli aut dæmones, ſubſtantiâ peſſimi ſpiritus, beneficium aliquod operantur, ſi perditi conſeruant, ſi damnati liberant, ſi denique, quod in conſcientia veſtra eſt, mortui viuos tuentur, iam vtiq; ſuas primò ſtatuas & imagines, & ædes tuerentur, quæ, vt opinor, Cæſarum milites excubiis ſuis ſalua præſtant. puto autem hæ ipſæ materiæ de metallis Cæſarum veniunt, & tota templa de nutu Cæſaris conſtant. multi denique dij habuerunt Cæſarem iratum. facit ad cauſam, ſi & propitium; cum illis aliquid liberalitatis aut priuilegij confert. ita qui ſunt in Cæſaris poteſtate, cuius & toti ſunt, quomodo habebunt ſalutem Cæſaris in poteſtate, vt eam præſtare poſſe videantur, quam facilius ipſi à Cæſare conſequantur? Ideo ergo committimus in majeſtatem imperatorum, quia illos non ſubiicimus rebus ſuis? quia non ludimus de officio ſalutis ipſorum, qui eam non putamus in manibus eſſe plumbatis? ſed vos religioſi, qui eam quæritis vbi non eſt, petitis à quibus dari non poteſt, præterito eo, in cuius eſt poteſtate. inſuper eos debellatis, qui eam ſciunt petere, qui etiam poſſint impetrare, dum ſciunt petere.

DII GENTILIVM. XVII. SCHOLIA.

QVONIAM FACILE, *&c. Quia, inquit, loquens Iudicibus Gentilium apertè iniuſtum eſſe vi-* C *deretur, ſi cogeretis homines liberos ad ſacrificium, quod ſponte offerri debet, ſtultitia & iniuſtitia imputaretur,*

si quis

ſi quis à quopiam ex Præfectis impelleretur ad cultum Deorum, quos vltro & abſque vlla vi, quàm metus & honoris Diis debiti, venerari debet: ne ſtatim ex innato iure libertatis, quemlibet ex Diis ius ſibi eligendi diceret, non indigeo Iouis adiutorio, nihil mihi curæ, propi ium an aduerſum Iouem habeam; tu quis es qui me ad Ioui potius quam alteri Deo ſacrificandum adigis? Ianus item Bifrons quam velit mihi faciem iratam obuertat, vt ſimiliter dicam, quid mihi & tibi? te Deum non agnoſco. Quoniam ergo, inquit, id cuique dicere ſaltem in corde libitum eſſe, apertè videtis; à ſpiritibus malignis inſtructi eſtis, cogere nos, Diis, quos colit Imperator, pro eiuſdem ſalute ſacrificare; ad quod vos vrget obligatio Magiſtraturæ veſtræ, ne parum affecti iudicemini erga ſalutem Imperatoris, cuius etiam cauſa expoſiti ſumus vel periculo negandæ fidei, vel amittendæ vitæ. B VENTVM EST IGITVR, *&c. & hic eſt, inquit, titulus ſecundus & quidem grauior reatus Chriſtianorum; quòd renuant ſacrificare Diis, pro ſalute Imperatoris; Cuius maieſtas, & vobis, & nobis etiam multo ampliùs quàm Deorum auguſtior eſt, & honoratior. Vobis, quidem, quia cautius & timidius honoratis Imperatorem quàm ipſum ſummo in Olympi throno Iouem; & iuſtè quidem, ſi ſciatis quemlibet viuum eſſe quolibet mortuo meliorem. Dicere ſapiens:* melior eſt canis viuus, leone mortuo. *Verùm non cum iudicio & ratione ſic facitis, ſed potius ex timore & reſpectu præſentis & oculis ſubiectæ maieſtatis, quæ & plebem, & Præfectos ſuo tribunali repræſentare & ſiſtere poteſt, reoſque condemnare. In quo teſtamini ſatis impietatem erga Deos veſtram, quos hominibus poſtponitis, quibus plus timoris & reuerentiæ conſecratis.* C *Adeo vt vnicus genius & Dæmonium Cæſaris, plus à vobis in iureiurãdo reuerentiæ extorqueat, quàm ſimul omnes Dij.* CONSTET IGITVR. *Probate igitur primò ſi Dij veſtri, quibus nos pro Imperatore ſacrificare vultis, non dico Imperatori, ſed hominum infimo, minimam poſſint præſtare gratiam; quod ſi probare poſſitis, tum demum nos, ſi recuſauerimus, tanquam reos condemnate.* SVBSTANTIA PESSIMI. *Si crudè ſumas, error eſt, Angeli enim etiam mali, quos aliter vocat dæmones, ſubſtantiam & naturam optimam habent & amabilem. ſic ſentit Aug. 14 de Ciuit. cap. 6.* Quoniam nemo naturâ, ſed quiſquis malus eſt, vitio malus eſt, perfectum odium debet malis, qui ſecundum Deum viuit; vt nec propter vitium oderit hominem *vel Angelum*, nec amet vitium propter hominem, ſed oderit vitium, amet hominem. Sanato enim vitio, totum quod amare, nihil autem quod debeat odiſſe, remanebit. *Et expreſsè de diabolo. lib. 11. de Ciuit. cap. 17.* Propter naturam, non propter malitiam diaboli, dictum rectè intelligimus, Iob. 40. hoc eſt initium figmenti Domini: quia ſine dubio, vbi eſſet vitium malitiæ, natura non vitiata præceſſit, &c. quapropter etiam voluntas mala grande teſtimonium eſt naturæ bonæ Sed Deus ſicut naturarum bonarum optimus Creator eſt, ita malarum voluntatum iuſtiſſimus ordinator, vt cum malè illæ vtuntur naturis bonis, ipſe bene vtatur etiam voluntatibus malis. Itaque fecit, vt diabolus inſtitutione illius bonus, voluntate ſua malus, in inferioribus ordinatus illuderetur ab Angelis eius, *ſiue à ſpiritibus Angelicis bonis, ſiue hominibus Angelicè viuentibus, tentationes eius eludantur*, id eſt, vt proſint tentationes eius Sanctis, quibus eas obeſſe deliderat. Et quoniam Deus, cum eum conderet, futuræ malignitatis eius non erat vtique ignarus, & præuidebat quæ bona de malo eius eſſet ipſe facturus, propterea pſal 10. ait: draco hic quem finxiſti ad illudendum ei, vt in eo ipſo, quod eum finxit, licet per ſuam bonitatem bonum, iam per ſuam præſcientiam præparaſſe intelligatur, quomodo illo

Auguſt. (margin)

Auguſt. (margin)

A vteretur & malo. *Peſſimos ergo Tertull. dixit ſpiritus ſubſtantiâ, latè loquendo, non ſtrictè. Vel in quantum ſubſtantia in Sc ipturæ ſumitur pro bonis, & donis, & beneficiis, ſicut dicitur:* Si dederit homo omnem ſubſtantiam domus ſuæ, &c. *Peſſimi item dicuntur. Si enim bonum eſt diffuſiuum, optimumque diffuſiſſimum; cum miſerrimi ſint, pauperrimique nihilque habeant quod effundant, peſſimi propriè ſubſtantiâ dicti ſunt. Quod patet ex ſequentibus Tertulliani verbis:* Si beneficium aliquod operantur, ſi perditi conſeruant, &c. IN CONSCIENTIA. *quod ſcitis* MORTVI. *Iam reſpicit homines mortuos tranſcriptos in Deos.* SALVA PRÆSTANT. *id eſt cuſtodiunt, & conſeruant.* MATERIÆ, *ex quibus Idola facta ſunt.* CÆSAREM IRATVM. *quando furore bellico cum vrbibus* B *hoſtium, templa & idola ſubuertit.* AD CAVSAM. *Vt ſcilicet probem imperatorem meliorem eſſe diis, cùm & ipſi nunc iratum, dum deſtruit, nunc propitium imperatorem experiantur, ex liberalitate & priuilegiis in templa & Sacerdotes collatis.* COMMITTIMVS. *Crimen læſæ maieſtatis.* REBVS SVIS. *Idolis ex materia, & ab artificibus, & ex iuſſu ipſorum Imperatorum factis.* DE OFFICIO. *Sacrificio ridiculo & vano, oblato pro ſalute ipſorum.* MANIBVS PLVMBATIS. *Immobilibus, nihil operantibus, nec brachio, niſi plumbo aut alio cæmento cohærentibus.* VOS RELIGIOSI. *Ironicè.* PRÆTERITO EO. *Deſerto Deo vero.* EOS DEBELLATIS. *Chriſtianos perſequimini, qui per fidem veram ſciunt ſalutem Imperatoris* C *ab vno vero Deo petendam, & poſſunt eiuſdem fidei & gratiæ merito, eam impetrare ab eo qui promiſit:* Si quid petieritis Patrem in nomine meo dabit vobis: *Et rurſum:* Quidquid orantes petitis, credite quia accipietis, & fiet vobis. *Vnde Aug. breuiter & doctè:* Fides impetrat, quod lex imperat. *Quæ lex? naturalis, quæ præcipit orare pro principibus: diuina, exemplo Dauidis:* Domine ſaluum fac Regem. *Lex item gratiæ, Paulo iubente 1 Tim. 2. 1.* Obſecro primùm omnium fieri, obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus: pro Regibus, & omnibus qui in ſublimitate ſunt. Vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & caſtitate. Hoc enim D bonum eſt & acceptum coram ſaluatore noſtro Deo. *Ecce qui propriè orandus eſt pro ſalute Imperatorum*, Per quem Reges regnant, Rex Regum, & Dominus dominantium, qui ſolus habet immortalitatem. *Nec tantum obſecrat Paulus, ſed & vult abſolutè, & vbique, manus innocentes fidelium leuari pro iis ad Deum. Subiicit enim verſu* 8. Volo ergo viros orare in omni loco, *Non iam in vno aut altero deorum templo* Leuantes puras manus. *Tandem Romanum regnum à ſolo vero Deo regi, & conſeruari, à quo omnia dantur regna, probat Aug. lib. 5. de Ciuit. cap. 21.* Non tribuamus dandi regni atque Imperij poteſtatem, niſi Deo vero, qui dat fœlicitatem in regno cœlorum ſolis piis, regnum verò terrenum, E & piis & impiis, ſicut ei placet, cui nihil iniuſtè placet, &c. Ille igitur vnus verus Deus, qui nec iudicio, nec adiutorio deſerit genus humanum, quando voluit, & quantum voluit Romanis regnum dedit: qui dedit Aſſyriis, vel etiam Perſis, à quibus ſolos duos Deos coli, vnum bonum, alterum malum, continent literæ iſtorum: vt taceam de populo Hebræo, &c. Qui præter vnum Deum non coluit, & quando regnauit. *Id eſt, & cum magis regnum Iudæum floruit, tum vnicum Deum coluit.* Qui ergo Perſis dedit ſegetes, ſine cultu Deæ Segetiæ; qui alia dona terrarum, ſine cultu tot deorum, quos iſti rebus ſingulis ſingulos, vel etiam rebus ſingulis plures præpoſuerunt: ipſe etiam re-

S. Auguſt. (margin)

S. Auguſt. (margin)

S. Auguſt. (margin)

gnum dedit ſine cultu eorum, per quorum cultum A ſe iſti regnaſſe crediderunt. Sic etiam hominibus, *Quemadmodum populis, ſic ſingulis principatum dedit* Qui Mario, ipſe Caio Cæſari: qui Auguſto, ipſe & Neroni: qui Veſpaſianis, vel patri, vel filio, ſuauiſſimis imperatoribus, ipſe & Domitiano crudeliſſimo. Et ne per ſingulares ire neceſſe ſit, qui Conſtantino Chriſtiano, ipſe Apoſtatæ Iuliano, &c. Hæc planè Deus vnus & verus regit & gubernat, vt placet, & ſi occultis cauſis, numquid iniuſtus?

18. *Deos vita & ſenſu carentes Chriſtiani lædere non poſſunt, nec proinde plectendi ſunt; ſed ipſi gentiles contemptores & mercatores Deorum. Apol. cap. 12. in f. & 13. in p. ad circa fin.*

SI ſtatuas & imagines frigidas mortuorum ſuorum ſimillimas non adoramus, quas milui & mures, & araneæ intelligunt, nonne laudem magis, quam pœnam merebatur repudium agniti erroris? poſſumus enim videri lædere eos, quos certi ſumus omnino non eſſe? quod non eſt, nihil ab vllo patitur, quia non eſt. Sed nobis dij ſunt, inquis. Et quo-

Cap. XIII

modo vos è contrario impij, & ſacrilegi, & irreligioſi erga Deos veſtros deprehendimini? qui quos præſumitis eſſe, negligitis; quos timetis, deſtruitis; quos etiam vindicatis, illuditis. Recognoſcite ſi mentior. Primò, quia cum alij alios colitis, vtique quos non colitis, offenditis. prælatio alterius, ſine alterius contumelia non poteſt procedere, quia nec electio ſine reprobatione. jam ergo contemnitis, quos reprobatis, quos reprobando offendere non timetis. nam vt ſupra perſtrinximus, ſtatus Dei cuiuſque in ſenatus æſtimatione pendebat. Deus non erat, quem homo conſultus noluiſſet, & nolendo damnaſſet. Domeſticos Deos, quos Lares dicitis, domeſtica poteſtate tractatis, pignerando, venditando, demutando, aliquando in cacabulum de Saturno, aliquando in trullam de Minerua, vt quiſque contritus atque contuſus eſt dum diu colitur, vt quiſque Deum ſanctiorem expertus eſt domeſticam neceſſitatem. Publicos æquè publico iure fœdatis, quos in haſtario vectigales habetis. ſic capitolium, ſic olitorium forum petitur. ſub eadem voce præconis, ſub eadem haſta, ſub eadem annotatione quæſtoris diuinitas addicta conducitur. Sed enim agri tributo onuſti, viliores: hominum capita ſtipendio cenſa, ignobiliora. nam hæ ſunt notæ captiuitatis. dij verò, qui magis tributarij, magis ſancti. immo qui magis ſancti, magis tributarij. majeſtas quæſtuaria efficitur; circuit cauponas religio mendicans. exigitis mercedem pro ſolo templi, pro aditu ſacri. non licet Deos noſſe gratìs: venales ſunt. Quid omnino ad honorandos eos facitis, quod non etiam mortuis veſtris conferatis? ædes proinde, aras proinde. idem habitus, & inſignia in ſtatuis. vt ætas, vt ars, vt negotium mortui fuit, ita Deus eſt. quo differt ab epulo Iouis, ſilicernium? à ſimpulo, obba? ab aruſpice, pollinctor? nam & aruſpex mortuis apparet. Sed dignè imperatoribus defunctis honorem diuinitatis dicatis, quibus & viuentibus eum addicitis. accepto ferent dij veſtri, immo gratulabuntur, quod pares eis fiant Domini ſui.

DII GENTILIVM. XVIII. SCHOLIA.

SI STATVAS. *Primam hanc partem expoſitam vide ſupra num. 6.* SED NOBIS. *Inducit Gentilem reſpondentem ſibi, quidquid dicatis vos Chriſtiani, Deos iſtos nos Gentiles credimus, & colimus.* ET QVOMODO, *&c. Subſumit Tertullianus, & retorquet: ſi dij ſunt in æſtimatione veſtra, tanto magis impij & ſacrilegi eſtis, vtpote qui contemnatis, & deſtruatis, & illudatis eos ipſos quos Deos eſſe dicitis.* QVOS VINDICATIS. *Quos veſtros eſſe tutelares dicitis.* Vindicare *enim in iure* Eſt, vel dominium rei, vel ius quod quis habet in re, ſibi aſſerere. ALIOS COLITIS. *Cum pro libito, veſtrûm aliqui Deos aliquos colant, aliis deſpectis, ſine eorum offenſione, hæc electio & prælatio fieri non poteſt.* PRÆSTRVXIMVS. *Diximus ſupra.* STATVS. *Dei cuiuſque cultus pendebat ab authoritate Senatus, qui ex hominibus compoſitus, de diis cenſendis, vel reſpuendis decernebat.* QVOS LARES. *Auguſt. lib. 9. de Ciuit. c. 11. vbi loquitur ex*

S. Auguſt.

ſententia Plotini, & aliorum Platonicorum. Dicit quidem & animas hominum dæmones eſſe, & ex hominibus fieri Lares, ſi meriti boni ſunt, Lemures ſeu Laruas, ſi mali. Manes autem Deos dici, cum incertum eſt bonorum eos, ſeu malorum eſſe meritorum. In qua opinione quantam voraginem aperiant ſectandis perditis moribus, quis non videat, ſi vel paululum attendat? quandoquidem, quamlibet nequam fuerint homi- B nes, vel Laruas ſe fieri dum opinantur, vel dum Manes Deos, tantò peiores fiunt, quantò ſunt nocendi cupidiores; vt etiam quibuſdam ſacrificiis tanquam diuinis honoribus, poſt mortem ſe inuitari opinentur vt noceant. IN CACABVLVM, *&c. Diis veſtris abutimini, de eorum idolis, vt vilibus quibuſque domeſticæ ſupellectilis vaſis inſtrumentiſque diſponentes; vt non tantum pignori detis, vendatis, commutetis miſeros Deos veſtros, ſed, quod irreligioſiſſimum eſt, deorum antiquiſſimum Saturnum in vas ſordidiſſimum, receptaculum excrementorum extremorum vel paruum cacabum conflatis: vt ſapientiſſimam Mineruam in vas potorium.* VT QVISQVE CON- C TRITVS. *Prout quodque idolum vetus, ex cultus diuturnitate, frequenti lapſu & pulſu, attritus fuerit, ſi domeſtica neceſſitas vrgeat, tum vel ad ruinam domus ſarciendam, tum ad filiam collocandam, Deus impenditur, & neceſſitati, vt ſanctiori Numini ſeruit.* PVBLICOS ÆQVE. *Nec minor irreuerentia veſtra erga Deos publicos inuenitur; cum enim in templis ſeruari ſumma reuerentia deberent eos:* IN HASTARIO, *Id eſt loco, vbi voce præconis proſcriptorum bona ſubhaſtantur, & venduntur, exponitis eos.* VECTIGALES. *Id eſt quos ab hoſtibus ſpoliatis captiuos abduxiſtis. Et ij quidem publici erant, qui ad fiſcum pertinentes publicè vendebantur. In iure, vectigalis pecunia eſt, quæ ex vectura reditibus prouenit. Vectigalibus ager*

qui ex hoſte captus ſubiiciebatur Alij ſic legunt. Quot in haſtario vectigales habetis? *Vt ſic diſtinguant tres deorum differentias: ut ſint domeſtici, publici, vectigales.* SIC CAPITOLIVM, *&c. Sic nullum ponitis diſcrimen inter forum olerum, & Capitolium deorum, cum promiſcuè vendantur cum oleribus Numina.* SVB EADEM HASTA. *Indiſcriminatim res prophana, cum idolis venduntur. Haſta enim expoſita in foro, ſignificabat ibi res venales.* ANNOTATIONE QVÆSTORIS. *Vox iuris, aliquando ſignificans reſcriptum principis, propria eius manu ſubſcriptum; aliquando autem breuem & priuatam ſcripturam ſine teſtibus factam. L. 5. & l. 7. C. de probat. L. vltima C. de Conuen. fiſci debitor. Hic Tertull. ſumit pro notis Quæſtoris fiſci, qui Deos publicos vectigales locabat, & in tabulis notabat, vt ſuo tempore ſummam conſtitutam pactamue fiſco quæreret, idolumque tempore finito reciperet, rurſus locandum.* SED ENIM AGRI. *Vnum porrò diſcrimen aduerto inter agros hominesque tributarios, quique per ſingula capita cenſum annuum, & ſtipendium ſoluunt, & Deos vectigales: quod viliores ſunt agri & homines tributarij, dij vero chariores & ſanctiores æſtimantur, ex quorum locatione plus quæſtus fiſco congeritur ex maieſtate diuina, quæſtui expoſita.* RELIGIO MENDICANS. *Carpit Sacerdotes per ſingulos vicos & tabernas mendicantes, exigenteſque mercedem pro introitu templi, vt non liceat gratis pauimentum eius attingere, nec dij ipſi abſque pretio coluntur.* QVID OMNINO. *Sic Deos veſtros contemnitis, vt ſimili prorſus modo eos colatis, vt colitis mortuos; ædibus ſcilicet & Aris extructis, iiſdem habitibus & inſignibus, & ſicut ætas eſt in mortuo, ſic repræſentatur ætas in Idolo. Præterea epulum quod Ioui iam grandi extruitis, non differt à Silicernio, quod exhibetur mortuis ſenibus; & vt Simpulum ex Varrone à ſumendo dictum, continens vinum quod in ſacrificiis diis libabatur, non differt ab Obba, id eſt ex eodem Varrone, dolio ſiue apotheca Tricliniari, in quo vaſe ventricoſo, Sacrum fiebat diis manibus; fortè dicta quòd in honorem defunctorum compotatio fieret in Obba, per orbem: hinc Virgilius ſimul iungit libationem Ioui, & Anchiſi Patri Æneæ mortuo factam:* Nunc pateras libate Ioui, precibuſque vocate Anchiſem genitorem, & via reponite menſis. *Sic denique nullum diſcrimen eſt inter Pollinctorem, qui curat cadauera & funera defunctorum, & Aruſpicem, qui eadem præſtat in rebus diuinis, quæ Pollinctor in rebus humanis. Vt enim Aruſpex inſpicit hoſtias, & animalia mortua Aris impoſita,* Apparens, *Id eſt aſſiſtens & miniſtrans diis, ſic Pollinctor hominum cadaueribus lauandis, vngendis, &c. Melius ni fallor per mortuos intelligit idola inſenſibilia, vel mortuorum in Deos tranſcriptorum imagines.* DIGNE IMPERATORIBVS. *Ironicè.* VIVENTIBVS. *Viui enim imperatores frequenter & dicti, & ſcripti ſunt dum viuerent* Diui. ACCEPTO FERENT. *Sibi imputabunt collatum honorem dij veſtri, gratulabuntur etiam vobis, quòd in nomine & honore diuino colatis Imperatores, qui deorum Domini ſunt, eorum iuſſu, & nutu, & auro, & templis, & Statuis facti dij, proindéque prorſus Deorum Domini ſunt. Magnam ergo gratiam habebunt vobis dij veſtri, quòd, cum ſerui ſint Imperatorum & omnino ab eis dependentes, eo vſque extollantur, quòd ad eorum nomen & honorem Imperatores deiiciatis, & ſic ſeruos Dominis adæquetis. Claudamus hanc de diis Gentilium materiam præclaro Auguſtini loco lib. 4. de Ciuit. c. 30. vbi vtitur ipſo Ciceronis, ſacra & Idola Gentilium irridentis, teſtimonio.* S. Auguſt.

Cicero Augur, *Vt ipſemet teſtatur 2. de legibus* Irridet auguria, & reprehendit homines, corui, & corniculæ vocibus vitæ conſilia moderantes. Sed iſte Academicus, qui omnia eſſe contendit incerta, indignus eſt, qui habeat vllam in his rebus authoritatem. Diſputat apud eum Q. Lucilius Balbus in 2. de Deorum Nat. lib. & cum ipſe ſuperſtitiones, ex natura rerum velut Phyſicas & Philoſophicas inferat, indignatur tamen inſtitutioni ſimulacrorum, & opinionibus fabuloſis, ita loquens: videtiſne, vt à Phyſicis rebus, benè atque vtiliter inuentis ratio ſit tracta ad commentitios & fictos Deos? Quæ res genuit falſas opiniones, erroreſque turbulentos, & ſuperſtitiones pene aniles. Et formæ enim nobis deorum & ætates, & veſtitus, ornatuſque noti ſunt: genera præterea, coniugia, cognationes, omniaque traducta ad ſimilitudinem imbecillitatis humanæ: nam & perturbatis animis inducuntur. Accepimus enim deorum cupiditates, ægritudines, iracundias. Nec verò, vt fabulæ ferunt, dij bellis prœliiſque caruerunt. Nec ſolum vt apud Homerum, cum duos exercitus contrarios, alij dij ex alia parte defenderent, *His pro Græcis, illis pro Troianis certantibus, vt habet Homer. Iliad. 20. & Athan. orat. cont. Gentes.* Sed etiam, vt cum Titanis, aut cum gygantibus ſua propria bella geſſerunt. *Legendus Heſiod in Theogon. & Greg. Naz. orat. 1. in Iulian.* Hæc & dicuntur & creduntur ſtultiſſimè, & plena ſunt vanitatis, ſummæque leuitatis. Ecce interim quæ confitentur qui defendunt Deos Gentium, &c. Hæc vtique cum tanquam ſuperſtitioſa culpantur, implicat iſta culpa Maiores, talium ſimulacrorum inſtitutores atque cultores: implicat & ipſum, qui quantolibet eloquio ſe in libertatem nitatur euoluere, neceſſe habebat iſta venerari: Nec quod in hac diſputatione diſertus inſonat, muttire audiret in populi concione. *Tum piè ſapienterque concludit:* Agamus itaque, Chriſtiani, Domino Deo noſtro gratias, non cœlo & terræ, ſicut iſte diſputat, ſed ei qui fecit cœlum & terram: qui has ſuperſtitiones, quas iſte Balbus, velut balbutiens vix reprehendit, per altiſſimam Chriſti humilitatem, per Apoſtolorum prædicationem, per fidem Martyrum pro veritate morientium, & cum veritate viuentium, non ſolum in cordibus religioſis, verùm etiam in ædibus ſuperſtitioſis, libera ſuorum ſeruitute ſubuertit.

DISCIPVLI CHRISTI.

Diſcipuli Septuaginta in totidem palmis figurati. 4. cont. Marc. cap. 24. in p.

a A*Dlegit & alios ſeptuaginta Apoſtolos* Super duodecim. Quo enim duodecim? ſecundùm totidem fontes in Elim; ſi non & ſeptuaginta, ſecundùm totidem arbuſta palmarum? *a* Luc. 10. 1. Num. 33. 9.

DISCIPVLI CHRISTI. SCHOLIA.

A ALLEGIT. *Luc. 10. 1.* Deſignauit Dominus & alios ſeptuaginta duos, & miſit illos binos ante faciem ſuam, &c. APOSTOLOS. *Aduerte, præter duodecim propriè Apoſtolos dictos, Tertullianum Septuaginta duos diſcipulos, etiam Apoſtolos nominare; quod, cùm Apoſtolus ſignificet* Miſſum *Chriſtus Luc. 10. 1. poſt eorum deſignationem.* Miſit eos ante faciem ſuam in omnem locum & ciuitatem quò erat ipſe venturus. QVÒ DVODECIM? *Vt quid autem duodecim elegit Apoſtolos, & 70.* Diſcipulos? *niſi vt ſe probaret Chriſtus eſſe Filium* Dei *Creatoris, qui figuras veteris Teſtamenti implebat? vt ſicut Exo. 15. 27.* Venerunt in Elim filij Iſraël, vbi erant duodecim fontes aquarum, & 70. Palmæ & Caſtrametati ſunt iuxta aquas. *Quod repetitur Num. 33. 9. ſic per Apoſtolos, plebem ſuam irrigaret, & potaret aquis ſapientiæ ſalutaris: & victorias reportaret. Septuaginta porro, pro, 72. Poſuit. Tacianus enim in Harmonia Euang. Ammon. in Concord. Euang. Epiph. in Panar. lib. 1. c. vlt. 72. ponunt. Hiero. licet ad Fabiolam 70. tantum numeret, tamen in Can. Euang. Luc. 10. 72. fuiſſe teſtatur. Et noſter Aug. lib. 2. qq. Euang q. 14. de 72 diſcipulis,* Sicut vigintiquatuor horis totus orbis peragitur, atque à Sole luſtratur; ita myſterium illuſtrati orbis per Euangelium Trinitatis, in ſeptuaginta duobus diſcipulis intimatur. Vigintiquatuor enim ter, in ſeptuaginta duobus ponimus. Quòd autem binos mittit, Sacramentum eſt charitatis. Siue quia duo ſunt charitatis præcepta, ſiue quia omnis charitas, minus quàm inter duos eſſe non poteſt. *Quòd autem apud aliquos Authores, vt hîc apud Tertullianum ſeptuaginta tantum recenſeantur, id accidit, ſicut ad breuitatem dicimus ſeptuaginta Interpretes, qui proculdubio 72. fuerunt, ſex ex ſingulis duodecim tribubus. Sic olim Romæ Collegium Centumuirûm dicebatur, licet centum quinque eſſent, tres nimirum ex ſingulis triginta quinque tribubus. Hunc etiam numerum 72. diſcipulorum elegit Chriſtus iuxta eundem numerum ſeniorum electorum à Moyſe iuſſu Dei, vt habetur Exodi 24. 1.* Aſcende ad Dominum, tu & Aaron, Nadab & Abiu, & ſeptuaginta ſenes ex Iſraël. *Et verſu 9.* Aſcenderunt Moyſes & Aaron, Nadab & Abiu & ſeptuaginta de ſenibus Iſraël. *Hos adiutores dedit Deus Moyſi conquerenti ſe non poſſe ſufficere tantæ multitudini, Num. 11. 16.* Congrega mihi ſeptuaginta B viros de Senibus Iſraël, quos tu noſti quod Senes populi ſint, & Magiſtri; & duces eos ad Oſtium Tabernaculi fœderis, facieſque ibi ſtare tecum, vt deſcendam, & loquar tibi: & auferam de ſpiritu tuo, tradamque eis, vt ſuſtentent tecum onus populi. *Quem numerum repetit verſu 24. & 25. Sic apud Iudæos Concilium Synedrim 72. conſtabat. Auguſtinus porro, hunc numerum dilatat. De conſenſu Euang. cap. 17. ex Luc. 6.* Stetit in loco campeſtri, & turba diſcipulorum eius &c. Non vtique diceret turbam diſcipulorum homines duodecim. Aliis quoque ſcripturarum locis hoc euidenter apparet, diſcipulos eius omnes appellatos, qui ab eo diſcerent, C quod ad æternam vitam pertinet. *Et ſer. 48. de Verb. Do. in f.* Si manſerimus in verbo eius, verè diſcipuli eius ſumus. Non enim ſoli illi duodecim, ſed omnes qui manemus in Verbo eius verè diſcipuli eius ſumus, & cognoſcemus veritatem, & veritas liberabit nos.

S. Auguſt. — Auguſt. — Auguſt.

DIVES, ET DIVITIÆ.

1\. *Diues vix caſtus & fidelis. 2. ad Vxo. cap. 8. in m.*

DIfficile in domo Dei, diues, ac, ſi quis eſt, difficilè cœlebs.

DIVES, ET DIVITIÆ. I. SCHOLIA.

DIFFICILE. *Math. 19. 23.* Amen dico vobis D quia diues difficilè intrabit in regnum cœlorum. *Siue regnum accipiatur pro gloria cœli, ſiue pro fide, per quam peruenitur ad regnum vt hîc ſumit Tertullianus. Et quidem quomodo credit auarus diues, cum ex Paulo auaritia ſit idolorum ſeruitus & ſimulacrorum: inde Aug. ſer. 5. de Ver. Do. iuxta Paulum 1. Tim. 6. 10.* Radix omnium malorum eſt cupiditas, quam quidam appetentes errauerunt à fide. Sed qui? qui volunt diuites fieri. Aliud eſt eſſe diuitem; aliud, velle diuitem fieri. Diues eſt, qui à diuitibus natus eſt: non quia voluit, diues eſt, ſed quia multi hæreditates dimiſerunt. DIFFICILE CÆLEBS. *Quid ita? caſtitas & continentia, donum Dei eſt, quod cum non omnes accipiant dicente Chriſto, Math. 19. 11.* Non omnes capiunt Verbum iſtud, ſed quibus datum eſt, &c. Et ſunt Eunuchi qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cœlorum; *Quo difficilè diues intrat; ideo & difficilè cælibes ſunt diuites, veſtium mollium, & epularum luxum, & corrumpendarum mulierum, vt Danaëm aurea pluuia corrupit Iupiter, facultatem miniſtrante diuitiarum abundantia. Vnde Aug. ſupra immediatè ſubiecit mirè conſonantia verba Tertulliani menti.* Video facultates, non interrogo voluptates. *Quaſi diceret, non opus eſſe longa inquiſitione ad ſciendum, ſi diues ſit Caſtus an lubricus; non ſunt interagandi teſtes criminis vbi ipſum crimen eſt manifeſtum: voluptates autem* E *ſunt teſtes diuitiarum; raro enim accidit vt in abundantia diuitiarum, non ſit abundantia voluptatum. Teſtis pro omnibus diues epulo, qui induebatur purpurâ & byſſo, & epulabatur quotidie ſplendidè. Et quomodo caſtitas cum luxu & gula permanebit?*

S. Auguſt. — Auguſt.

2\. *Diuites opibus ad peccatum abutentes, ab eodem Deo & Chriſto Creatoris maledicti, à quo & pauperes benedicti. 4. Cont. Marc. cap. 15. à p.*

Luc. 6. 24. SI Væ Creatoris eſt, quod in diuites ſpectat, ergo Chriſtus non eſt diuitibus offenſus, ſed Creator; & ratas habet Chriſtus diuitum cauſas, ſuperbiam dico, & gloriam, & ſecu-
Luc. 6. 20. li ſtudia, & Dei incuriam, per quæ Væ merentur à Creatore. Sed quomodo non eiuſdem

ſit diuites reprobare, qui ſuprà mendicos probarit? Nemo non contrarium eius quod probauerit, reprobat. Itaque ſi Creatori deputabitur maledictio in diuites, eiuſdem defendetur benedictio in mendicos; & totum iam opus Chriſti, Creatoris eſt. Si Deo Marcionis adſcribetur benedictio in mendicos, eiuſdem imponetur & maledictio in diuites; & erit par iam Creatoris, tam bonus quàm & iudex; nec erit iam diſcrimini locus, quo duo Dei fiunt; ſublatoque diſcrimine, ſupererit vnum Deum renuntiari Creatorem. Igitur Væ, ſi & vox maledictionis eſt, vel alicuius auſterioris inclamationis, & à Chriſto dirigitur in diuites, debeo Creatorem diuitum quoque aſpernatorem probare, ſicut probaui mendicorum aduocatorem.

DIVES II. SCHOLIA.

VÆ CREATORIS. *Si, vt vult Marcion, ſolius eſt Dei Creatoris iraſci, maledicere, imprecari, maximè diuitibus, ſi illud va quod in diuites Euangelium iaculatur, dum ait Chriſtus Luc 6. 24.* Væ vobis diuitibus, quia habetis conſolationem veſtram. *Vel vt habet Syr.* Quoniam recepiſtis conſolationem veſtram; *Hinc ſequitur contra Marcionem, quod lex noua pertinet ad Creatorem, ſicut & vetus. In vtraque enim diuites arguuntur. Sequitur item ſi ſolus Creator in diuites inuehatur, quod Chriſtus vt eius aduerſarius ſecundum Marcionem, approbet diuites, eorumque peccata ex abundantia & vſu peruerſo diuitiarum naſcentia; propter quæ merentur à Creatore maledici. Deinde patet, Chriſtum eo ipſo quod eodem capite Lucæ verſu 20. Beatos dixit pauperes, maledictos eis contrarios dixiſſe diuites.* DEPVTABITVR. *Imputabitur.* DEFENDETVR. *Suſtinebitur, concludetur.* TOTVM OPVS. *Quo ſcilicet benedicit & maledicit. Vnde conficitur, nullum ſupereſſe locum Marcioni, quo duos Deos aſtruat, noſtrum, malum Creatorem, vtpote vindicem & maledicentem; ſuum, tantummodo bonum. Aut enim vtrumque æqualiter opus maledicendi, & benedicendi conueniet eius Deo, & ſic duo non erunt dij, & inuitus fatebitur Deum ſuum propter maledicta eſſe malum: Aut vtrumque noſtro; vt ſit & bonus & iuſtus, & proinde nullus erit Marcionis Deus.* DIVITVM CAVSAS. *Ob quas ſcilicet à Deo maledici merentur, ſuperbiam, & vanam gloriam, Dei pauperumque eius incuriam & contemptum, ex diuitiarum abundantia communiter venientem de ſuperbia diuitum pauperes contemnentium: ſic Aug. Ep. 120. ad Honoratum, vbi explicat verſum Pſaltis,* Manducauerunt & adorauerunt omnes diuites terræ: diuites terræ ſuperbos intelligere debemus. Si rectè ſuperiùs pauperes, humiles intelligebamus, de quibus in Euangelio Dominus dicit; B. pauperes ſpiritu, &c. Neque enim fruſtra ita diſtincti ſunt, vt de pauperibus ſupra diceretur *Eodem Pſalmo 21.* Edent pauperes & ſaturabuntur: hic verò, manducauerunt & adorauerunt omnes diuites terræ: & ipſi quippè adducti ſunt ad menſam Chriſti, & accipiunt de corpore & ſanguine eius, ſed adorant tantùm, non etiam ſaturantur, quoniam non imitantur. Manducantes enim pauperem, dedignantur eſſe pauperes: quia Chriſtus pro nobis paſſus eſt, relinquens nobis exemplum vt ſequamur veſtigia eius. *Et in Pſal. 48.* Manducauerunt & adorauerunt, &c. Adorant quidem Deum, ſed humanitatem nolunt exhibere fraternam. *De ſuperbia rurſum Ser. 5. de Ver. Do. ex 1. Tim. 6.* Præcipe diuitibus huius mundi Præcipe. Quid? præcipe ante omnia, non ſuperbè ſapere Nihil eſt enim quod ſic generent diuitiæ, quomodo ſuperbiam. Omne pomum, omne granum, omne frumentum, omne lignum habet vermem ſuum. Alius eſt vermis mali, alius pyri, alius fabæ, alius tritici; vermis diuitiarũ, ſuperbia. Ergo præ-

Auguſt. | Auguſt. | Auguſt.

A cipe diuitibus huius mundi non ſuperbè ſapere. Excluſit vitium, doceat vſum. Vnde autem non ſuperbè ſapere? de eo quod ſequitur. Neque ſperare in incerto diuitiarum. Qui non ſperant, non ſuperbè ſapiunt. Si non altum ſapiunt, timent; ſi timent, non altum ſapiunt. Quàm multi heri diuites, hodie pauperes: quàm multi dormiunt diuites, & venientibus latronibus & cuncta auferentibus, euigilant pauperes. Ergo non ſperare *Docet* In incerto diuitiarum, ſed in Deo viuo, qui præſtat nobis omnia abundanter, temporalia & æterna: ſed magis ad fruendum æterna, ad vtendum temporalia. Temporalia tanquam viatoribus, æterna tanquam habitatoribus. Temporalia, vnde bona faciamus; B æterna vnde boni efficiamur, &c. Ex eo autem quod habent, quid faciant? audi quid. Diuites ſint in operibus bonis, facilè tribuant. Habent enim vnde. Quare non faciunt? paupertas difficultas eſt. Facilè tribuant, habent vnde. Communicent, *Quàm apte; communicas corpori & ſanguini Chriſti; audi Paulum. beneficentiæ & communionis nolite obliuiſci; Audi & Aug. ſic manduca vt eructes, ſic accipe vt des.* Communicent, id eſt pares ſuos mortales agnoſcant, &c. *Tum de paupere paſcendo,* Vtere pretioſis, da pauperibus vilia. Expectat à te, expectas à Deo. Expectat ille manum quæ facta eſt ſecum: expectas tu manum quæ fecit te. Sed non ſolum te fecit, ſed & pauperem tecum. Dedit vobis C vnam viam, iſtam vitam. Inueniſtis vos comites; vnam viam ambulatis. Ille nihil portat, tu nimium oneratus es. Illi nihil ſecum portat, tu interim plus portas quàm opus eſt. Oneratus es, da illi de eo quod habes: & illum paſcis & onus minuis, &c. *Supra autem pulchrè dixerat ad comprimendam diuitum ſuperbiam:* Exceptâ ſubſtantiâ facultatum, tales ſunt qui petunt, quales ſunt à quibus petunt. Quam frontem habes petendo ad Dominum tuum, qui non agnoſcis patrem tuum? Non ſum, inquit, talis, abſit à me vt talis ſim, Inflatus, obſericatus iſta loquitur de pannoſo. Sed ego nudos interrogo. Non interrogo in veſtibus quales ſitis, ſed quales nati fueritis. Ambo nudi, ambo infirmi, ambo D miſeram vitam inchoantes, ideo ambo plorantes. Ecce recole diues primordia tua: vide verum huc aliquid attuleris. Iam veniſti & tanta inueniſti: dic rogo te, quid attuliſti? dic quid attuleris; aut ſi dicere erubeſcis, Apoſtolum audi. 1. Tim. 6. nihil intulimus in hunc mundum, &c. Sed fortè quia nihil attuliſti, & hîc multa inueniſti, aliquid hinc tecum ablaturus es? & hoc fortaſſe amore diuitiarum trepidas confiteri: audi & hoc, Apoſtolus dicat, qui te non palpat; nihil intulimus in hunc mundum, vtique quando nati ſumus. Sed nec auferre aliquid poſſumus, vtique quando de mundo eximus. Nihil attuliſti, nihil hinc auferes: quid in inflas contra pauperem?

S. Auguſt. | S. Auguſt.

* 3. *Diuitis & Lazari vera hiſtoria. De An. cap. 7. in p.*

QVantum ad Philoſophos, ſatis hæc, quia quantum ad noſtros ex abundanti; quibus corporalitas animæ in ipſo euangelio relucebit. Dolet apud inferos anima cuiuſdam, &
Luc. 16. 23 punitur in flamma, & cruciatur in lingua, & de digito animæ felicioris implorat ſolatium roris. Imaginem exiſtimas exitum illum pauperis lætantis, & diuitis mœrentis? & quid illic Lazari nomen, ſi non in veritate res eſt? Sed etſi imago credenda eſt, teſtimonium erit veritatis.

4. *Diuitis & Lazari hiſtoria, in Euangelio ſubſcripta morti Ioannis, prædixit Herodis ſimilem exitum. 4. cont. Marc. cap. 34. à med.*

Luc. 16. 23 HOc mihi diſſeruiſſe proficiet, etiam ſubſequens argumentum diuitis apud inferos dolentis, & pauperis in ſinu Abrahæ requieſcentis. Nam & illud, quantum ad ſcripturæ ſuperficiem, ſubito propoſitum eſt, quantum ad intentionem ſenſus, & ipſum cohæret mentioni Ioannis male tractati, & ſugillatui Herodis male meritati, vtriuſque exitum deformans,
Ibid. 29. Herodis tormenta, & Ioannis refrigeria; vt iam audiret Herodes, *Habent illic Moyſen & Prophetas, illos audiant.*

DIVES. III. ET IV. SCHOLIA.

QVANTVM AD PHILOSOPHOS. *Sufficiunt hactenus dicta vt Philoſophos conuincamus, de Anima corporea & effigiata; Chriſtianis autem noſtris id rationibus probare ſuperfluum eſt, cum habeant in Euangelio id probatum, ex digito Lazari, ſinu Abrahæ, lingua oculiſque diuitis. De hoc errore Tertulliani ſuo loco diximus.* CVIVSDAM. *Diuitis Epulonis, quem Chriſtus non nominat, ſed ſimpliciter dicit:* Homo quidã erat diues, &c. *vel vt famæ parentum parceret; vel iuxta Pſaltem in contemptum diuitum:* qui vocauerũt nomina in terris ſuis Nec memor ero nominum eorũ per labia mea. Deleantur de libro viuentiũ, & cum Iuſtis non ſcribantur. *Lazari autem nomen, probat non eſſe ſimplicem parabolam, ſed veram hiſtoriam, certè quotquot Patres præter vnum Chryſoſt. legi, veram hiſtoriam fuiſſe tenent Origenes, Cyrillus. Iren. Iuſtin. Iſid. Peluſiota, Ambr. Auguſt. Chryſol. Greg. hiſtoriam reputant, Sicut & hic Tertullianus.* ANIMÆ FELICIORIS *Lazari, lætantis in ſinu Abrahæ.* IMAGINEM. *Parabolam?* EXITVM. *obitum.* ET SI IMAGO, *quamuis ſimplex eſſet parabola, ſufficeret tamen ad probandam animæ corporalitatem & effigiem; Dico ego, veram poſt hanc vitam bonorum & malorum operum mercedem & gloriam ſuadendam. Aug. aptat hanc hiſtoriam diuitis pauperem contemnentis, ſui ſimilibus diuitibus, Ser. 19. de verb. Apoſt.* Diues, inquit, erat,
S. Auguſt. non dixit calumniator, non dixit pauperum oppreſſor, non dixit rerum alienarum raptor, aut delator, aut receptor; non dixit pupillorum ſpoliator, non dixit viduarum perſecutor, nihil horum: ſed erat quidam diues. quid magnum eſt? Diues erat, de ſuo diues erat. Cui aliquid tulerat? an fortè illi auferret, & Dominus de illo reticeret, & perſonam eius acciperet ſi crimina eius abſconderet, qui nobis dicit Io. 7. nolite perſonaliter iudicare? Si vis ergo audire crimen diuitis illius, noli ampliùs quærere, quam audis à veritate. Diues erat, induebatur purpura & byſſo, & epulabatur quotidie ſplendidè. Quod ergo eius crimen? Iacens ante ianuam eius vlcerotus, & non adiutus. *Niſi à Domino, ſecundum nomen eius, qui adiutor eſt in opportunitatibus in tribulatione, & ipſum Lazari nomen, quod ex Hiero. ſignificat Adiutum. tibi derelictus eſt pauper, orphano tu eris adiutor:* hoc enim apertè
S. Auguſt. de illo dictum eſt, quod immiſericors erat Propter hanc ſolam inhumanitatem quã contemnebat pauperem ante ianuam ſuam iacentem, nec congruè A dignèque paſcebat, mortuus & ſepultus eſt. Et cùm apud inferos in tormentis eſſet, leuauit oculos ſuos, & vidit pauperem in ſinu Abrahæ *Qui & mortuus patebat pauperi, ſicut viuus pauperes excipiebat.* Et quid pluribus immorer? deſiderauit guttam, qui non dedit micam, &c. Si hæc ergo pœna
Auguſt. eſt auarorum, quæ pœna raptorum? Sed ait mihi raptor rerum alienarum; ego ſimilis illius diuitis non ſum. Agapes facio, *conuiuia dilectionis pauperibus exhibeo* vinctis in carcere victum mitto, nudos veſtio, peregrinos ſuſcipio. dare te putas? tollere noli, & dediſti. Cui dederis, gaudet, cui abſtuleris, plorat: quem duorum iſtorum exauditurus eſt Dominus? dicis ei cui dederis; gratias age, quia accepiſti: ſed alter tibi ex alia parte dicit; Ego gemo; cui abſtuliſti, & penè totum tenuiſti, & exiguum illi dediſti, &c. dicit tibi Deus; ſtulte, iuſſi vt B dares, ſed non de alieno. Si habes, da de tuo: ſi non habes quod des de tuo, meliùs nulli dabis quàm alteros ſpoliabis, &c. Intellige ergò ſtulte, qui vis Eleemoſynam facere de rapina, quoniam ſi quando paſcis Chriſtianum, paſcis Chriſtum; quando ſpolias Chriſtianum, ſpolias Chriſtum. Attendite quid ſiniſtris dicturus eſt: Ite in ignem æternum. quare? Eſuriui enim, &c. Nudus fui, &c. Ite. quò? in ignem æternum. prorſus ite. Quare? nudus fui, &c. Si ergo in ignem æternum ibit, cui dicturus eſt Chriſtus. nudus fui, &c. quem locum in igne æterno habebit, cui dicturus eſt, veſtitus fui, & ſpoliaſti me?

4. PROFICIET. *Ad cauſam meam faciet, quâ probo contra Marcionem, Chriſtum eſſe legis veteris* C *defenſorem, quæ adulteria prohibebat, nec volebat viuentis adhuc fratris, habentiſque filiam, duci vxorem; quam legem Præcurſor Chriſti tuebatur, Herodi dicens;* non licet tibi, *lege tantùm permittente defuncto fratri ſine liberis ſemen ex eius vidua ſuſcitari.* Non licet tibi habere vxorem fratris tui. *Vnde Chriſtus ſtatim ſubiecit hiſtoriam diuitis & Lazari; quod valde notandum; cum enim immediatè dixiſſet prius Luc. 16. 16* Lex & Prophetæ vſque ad Ioannem: ex eo regnum Dei euangelizatur, & omnis in illud vim facit, &c. omnis qui dimittit vxorem ſuam & alteram ducit, mœchatur: & qui dimiſſam à viro ducit, mœchatur. *Nullo intermedio, de diuite, & Lazaro texit hiſtoriam:* Homo quidam erat diues, &c. *Tertull. autem innuit Ioannem in Lazaro, Herodem in diuite figuratum. Hoc*

autem argumento vult conuinci, Chriſtum tueri partes Creatoris boni ſimul & iuſti, gaudia Lazaro, pœnas diuiti rependentis; Chriſtum item, Moyſem & Prophetas approbare, dum inducit Abraham in loco refrigerij reſpondentem diuiti, pro fratribus roganti: Habent Moyſem & Prophetas, audiant illos. NAM ET ILLVM. *&c. Siue, inquit, literam primo aſpectu clar..m aduertas, ſiue ſenſum, & ſcopum Chriſti, vtrumque pulchrè connectitur mentioni factæ à nobis paulo ſupra de Ioanne carcerato & decollato, & Herode propter meritum ſuum malum, à Ioanne reprehenſo.* VTRIVSQVE EXITVM. *Mortem Ioannis, & Herodis.* DEFORMANS. *Pingens, delineans, in diuite, & Lazaro.* IAM AVDIRET. *Iam tum Herodes in terris, quod diues ab Abraham, in inferis; ſcilicet quod ſupra dixi.* Habent Moyſem & Prophetas. *De diuite dolente apud inferos, & paupere lætante, rurſum Aug. ſer. 212. de temp.* Huius vitæ falſitate deceptus ille in purpura & byſſo, jacentem vlceroſum pauperem ante ſuam ianuam contemnebat; ſed ille linctus à canibus, theſaurum ſibi æternum in Abrahæ gremio comparabat, & ſi non abundanti facultate, pia tamen & opima voluntate. Ille autem diues, qui ſibi magnus videbatur in purpura & byſſo, mortuus & ſepultus eſt. Et quid inuenit? æternam ſitim, indeficientes flammas. Succeſſit ignis purpuræ & byſſo; eâ tunicâ ardebat, quâ ſe expoliare non poterat. Pro epulis, ariditas; & deſiderium guttæ de digito pauperis, ſicut ille micarum de menſa diuitis. Sed illius egeſtas prætcriens, huius pœna permanens. *Et ſer. 227. de tem.* Sicut aqua extinguit ignem, ſic Eleemoſyna extinguit peccatum. Si ergò aperueris pauperibus manus tuas, Chriſtus tibi aperiet ianuas ſuas, vt paradiſi poſſeſſor introeas, &c. Diuitis purpurati fuge, frater, exemplum, cuius canes pauper Lazarus ſuis vulneribus pauit, & micas cadentes de menſa diuitis non accepit. Sed poſt non longum temporis interuallum mutatæ ſunt vices. Pauper beatitudinem emit mendicitate, & diues ſupplicium facultate. Ille in Abrahæ gremio ab Angelis eleuatur, diues verò ad inferni profunda perducitur, de quo loco vidit diues pauperem, imo iam pauper diuitem, &c. Sunt & hic diuites, ad quos nunc loquimur. Vnius ſunt nominis, caueant ne ſint vnius conditionis, &c. Totum diuitis corpus flammis Gehennæ conſumitur, & ſola lingua amplius cruciatur. *Hoc dixerat Tertull. Num. 3. punitur in flamma, & cruciatur in lingua.* Ideo ſine dubio in lingua maiorem ſentit ardorem, quia per eam ſuperbè loquendo contempſerat pauperem. Ipſa enim lingua quæ noluerat dicere, vt Eleemoſyna pauperi donaretur, grauius gehennæ flammis exuritur, &c. *Poſt multa autem lamenta, ſic inducit loquentem:* Sæuit in me ignis, & parcit; cruciat, & reſeruat: nec totum eſt quod punit, cui ſæuum eſt quod ignoſcit.

Auguſt. S. Auguſt. S. Auguſt.

5. *Diuitiæ ſunt mammona iniquitatis, ex quo amici pauperes comparandi ſunt. 4. Cont. Mart. c. 33. in p. V. infra. V. Dominus. 3.*

6. *Diuitiæ dantur à Deo in bonum vſum; ſed factæ aduocatæ peccatorum omnibus cauſis, abſque miſericordia pauperum, diuites reprobant in iudicio. 4. Cont. Marc. cap. 15. circa m.*

IGitur Væ, ſi & vox maledictionis eſt, vel alicuius auſterioris inclamationis, & à Chri- 3. Reg. 3.
ſto dirigitur in diuites, debeo Creatorem diuitum quoque aſpernatorem probare, ſicut 13.
probaui mendicorum aduocatorem; vt Chriſtum in hac quoque ſententia Creatoris oſten-
dam, locupletantis quidem Salomonem. Sed quia permiſsâ ſibi optione, maluit ea poſtu-
lare, quæ ſciebat Deo grata, ſapientiam; & meruerat etiam diuitias conſequi, quas non
magis voluit: quamquam & diuitias præſtare, non incongruens Deo ſit; per quas & diui-
tes ſolatio iuuantur, & multa inde opera iuſtitiæ & dilectionis adminiſtrantur. Sed acci- a Luc. 6.
dentia vitia diuitiis, illa in Euangelio quoque, Væ diuitibus, adſcribunt: a *Quoniam*, in- 24.
quit, *Recepiſtis aduocationem veſtram.* Vtique ex diuitiis, de gloria earum, & ſecularibus b Deut. 8.
fructibus. Itaque in Deuteronomio Moyſes, b *Ne*, inquit, *Cùm manducaueris, & repletus* 12. & ſeq.
fueris, & domos magnas ædificaueris, pecoribus & bubus tuis multiſicatis, & pecunia & auro,
exaltetur cor tuum, & obliuiſcaris Domini Dei tui. Quemadmodum & Ezechiam regem the-
ſauris inflatum, & de eis potius quàm de Deo gloriatum apud illos qui ex Perſide adue- c Eſa. 39.
nerant, inſilit per Iſaïam, c *Ecce dies veniunt, & auferentur omnia quæ in domo tua ſunt;* 6.
& quæ patres tui congeſſerunt, in Babylonem transferentur. Sic & per Hieremiam quo- d Hier. 9.
que edicit, d *Ne glorietur diues in diuitiis ſuis; & qui gloriatur, ſcilicet in Deo glorietur.* Sic 23.
& in filias Sionis inuehitur per Eſaïam, cultu & diuitiarum abundantia inflatas; com- Eſa. 3. 16.
minabundus & alibi nobilibus & ſuperbis: e *Dilatauit orcus animam ſuam, & aperuit os* & ſeq.
ſuum, & deſcendent inclyti & magni & diuites (Hoc erit Chriſti Væ, ſuper diuites) *Et humi-* e Eſa. 5. 14.
liabitur homo; Vtique exaltatus diuitiis. *Et inhonorabitur vir;* Vtique ob ſubſtantiam hono- Luc. 6. 24.
rabilis. De quibus & rurſus, f *Ecce Dominus virtutum conturbabit glorioſos cum valentia, &* f Eſa. 10.
elati comminuentur, & ruent gladio ſublimes. Qui magis quàm diuites? Quia g *Receperunt ſci-* 33.
licet aduocationem ſuam, Gloriam & honorem, ſublimitatem ex diuitiis. A quibus auertens g Luc. 6.
nos & in pſalmo quadrageſimo octauo, h *Ne timueris*, inquit, *Quum diues factus fuerit ho-* 24.
mo, & quum abundabit gloria eius; quoniam quum morietur, non tollet omnia, nec deſcendet cum h Pſal. 48.
illo gloria ſua. Item in ſexageſimo primo, i *Ne deſideraueritis diuitias; & ſi relucent, ne ad-* 17.
iceritis cor. Idipſum poſtremò verbum Væ, olim per Amos in diuites affluentes delitiis i Pſal. 61.
deſtinatur: k *Væ*, inquit, *Qui dormiunt in lectis eburneis, & delitiis fluunt in thoris ſuis; qui* 11.
edunt hœdos de gregibus caprarum, & vitulos de gregibus boum lactentes, complaudentes ad ſo- k Amos.
num organorum. tanquam perſeuerantia deputauerunt, & non tanquam fugientia: qui bibunt vi- 6. 1. 4. &
num liquatum, & vnguentis primariis vnguntur. Igitur & ſi tantummodo dehortantem à di- ſeq.

vitiis oſtenderem Creatorem, non etiam prædamnantem diuites etiam verbo ipſo quo & Chriſtus, nemo dubitaret ab eodem adjectam in diuites comminationem per Væ Chriſti, à quo ipſarum materiarum, id eſt, diuitiarum dehortatio præcucurriſſet. comminatio enim, dehortationis acceſſio eſt.

DIVES. ET DIVITIÆ. VI. SCHOLIA.

DIRIGITVR, *vt fulminis ſæculum vibratur in diuites.* DEBEO CREATOREM, *&c. vt probem Chriſtum Dei Creatoris eſſe filium, diuitibus imprecantem, & pauperes benedicentem, debeo quoque probare Creatorem eius Patrem, pauperum & mendicorum Patronum & protectorem, qui eos eligat, diligat, ad ſe vocet; ſicut aſpernatur & reprobat diuites. Licet enim ditauerit Salomonem, nec diuitiæ ex natura ſua malæ ſint, & à Deo præſtentur hominibus, ad ſolatium bonorum diuitum, & opera miſericordiæ erga pauperes, & juſtitia quoque exercenda, dentur; tamen propter vitia, quæ vt plurimum ex diuitiarum malo vſu procedunt, væ & maledictionem tam in lege veteri, quàm in noua, diuitibus accerſunt. Quod ditauerit Salomonem patet ex 3. Reg. 3. 11. & ſeq.* Dixit Dominus Salomoni: quia poſtulaſti verbum hoc, & non petiſti tibi dies multos, nec diuitias, aut animas inimicorum tuorum, ſed poſtulaſti tibi ſapientiam ad diſcernendum Iudicium; Ecce feci tibi ſecundum ſermones tuos, & dedi tibi cor ſapiens & intelligens, in tantum vt nullus ante te ſimilis tui fuerit, nec poſt te ſurrecturus ſit. Sed & hæc quæ non poſtulaſti dedi tibi: diuitias ſcilicet & gloriam, vt nemo fuerit ſimilis tui in regibus, cunctis retro diebus. *Diuitias ex ſe malas non eſſe, diſertè probat. Aug. Ser. 115. de diuerſis, qui eſt tertius in feſto S. Cypriani cap.* 9.

S. Auguſt. Ipſum laudabit Scriptura; Qui potuit tranſgredi & non eſt tranſgreſſus, facere mala, & non fecit. Eccli. 31. 10. Qui poſt aurum non abiit. Poſt te debet ire aurum, non tu poſt aurum. Nam bonum eſt aurum. Non enim aliquid mali creauit Deus. Tu noli eſſe malus, & bonum eſt aurum Ecce pone aurum inter bonum hominem & malum. Tollat malus; inopes opprimuntur, iudices corrumpuntur, leges peruertuntur, res humanæ peruertuntur. Quare? quia aurum tulit malus. Tollat bonus, pauperes paſcuntur, nudi veſtiuntur, oppreſſi liberantur, captiui redimuntur. Quanta bona de auro quod habet bonus! quāta mala de auro quod habet malus! Vt quid ergo dicitis aliquando ſtomachati; ô ſi non eſſet ipſum aurum! Tu noli amare aurum Si malus es, is poſt aurum: ſi bonus es, it poſt te? Quid eſt, it poſt te? Tu ducis, non duceris: quia poſſides, non poſſideris. Ergo redeamus ad verba S. Scripturæ. Qui poſt aurum non abiit. Qui potuit tranſgredi, &c. Quis eſt hic? &c. Quàm multi audiunt, Quis eſt hic? Et tamen abſit vt deſperem hic eſſe aliquem, imò non aliquem, ſed aliquos. Abſit vt de area tanti Patrisfamilias deſperem. Qui longè aream videt, ſolam paleam putat. Inuenit grana qui nouit inſpicere. Vbi te offendit palea, ibi latet granorum maſſa Vbi te offendit quod triturando contunditur; ibi eſt quod triturà purgatur. Ibi eſt, certus eſto, ibi eſt Poſtremò ille certus eſt qui ſeminauit, qui meſſuit, qui ad aream congregauit Nouit ibi eſſe vnde horreum repleatur, quando fuerit ventilatum. Modica qualiscumque ventilatio fuit tempore perſecutionis: quæ inde grana proceſſerunt? Inde floruit Vticenſis maſſa candida: inde tam magnum & electum granum, hic beatiſſimus Cyprianus. Quàm multi diuites tunc contempſerunt quod habuerūt: quàm multi pauperes tunc in tētatione defecerunt! Ecce in tentatione illa, tanquam in ventilatione, diuitibus non obfuit habere aurum: Pauperibus quid profuit non habere aurum? Illi vicerunt, illi defecerunt. Non faciunt bonos mores, niſi amores boni. Tollatur horum de rebus humanis immò adſit aurum, vt probet res humanas. *Hinc ibid. ſapiens: qui probatus eſt in illo, & perfectus eſt, erit illi gloria æterna, &c.* Antequam haberes, humilis eras: habere diuitias cœpiſti, & pauperes contempſiſti. Quale bonum eſt, vnde peior factus eſt? Peior factus es, quia malus eras, & quid te peiorem poſſet facere, neſciebas. Ideò hæc à me petebas: dedi, & probaui: inueniſti, & inuentus es: latebas quando non habebas. Corrigere, euome cupiditatem, bibe charitatem, &c. Sed dicis mihi, non eſt ergo bonum aurum. Immo bonum eſt aurum. Sed mala faciunt de bono auro mali: bona faciunt de bono auro boni. *Et Ep. 89. ad Hilarium, vbi reſpondet quæſtioni factæ, an diuites poſſint ingredi regnum Dei:* (August.)

Euaſerūt iſtorum diſputationes Patres noſtri Abraham, & Iſaac, & Iacob, qui tantò ante ex hac vita migrarunt. Habebant quippe hi omnes non paucas diuitias, ſicut fideliſſima Scriptura teſtatur, &c. Et quamuis ſuperbus diues, qui induebatur purpura, & byſſo, &c. mortuus apud inferos torqueretur: tamen ſi pauperis vlceroſi, qui ante ianuam eius contemptus iacebat, miſertus fuiſſet, mereretur & ipſe miſericordiam. Et, ſi pauperi illi meritum eſſet inopia, non juſtitia, non vtique ab Angelis in Abrahæ gremium, qui diues hîc fuerat, tolleretur. Sed vt nobis oſtenderetur, nec in iſto paupertatem per ſeipſam diuinitus honoratam, nec in illo diuitias fuiſſe damnatas: ſed in iſto pietatem, in illo impietatem ſuos exitus habuiſſe: ſic ſuſcepit impium diuitem cruciatus ignis, vt tamen pium pauperem ſuſciperet ſinus diuitis. Qui ſanè cum hîc diues viueret, diuitias ſic habebat, & eas præ Dei præceptis tam parui pendebat, vt etiam cum ipſius filij immolatione nollet offendere Deum iubētem, quem ſuarum diuitiarum & ſperabat, & optabat hæredem. *Et Ep. 120. ad Honoratum, de gratia noui teſtamenti:* (August.) In nouo Teſtamento nec defuit, nec deeſt bonorum fidelium multitudo, qui etiam iſta temporali felicitate præpolleant, & in ea largitoris Dei bonitatem miſericordiamque experiantur, tenentes tamen quod diſpenſator noui teſtamenti diuitibus huius ſæculi Apoſtolus præcepit. 1 Tim. 6. 17 non ſuperbè ſapere, neque ſperare in incerto diuitiarum, ſed in Deo viuo, qui præſtat nobis omnia abundanter ad fruendum, vt benefaciant diuites, ſint in operibus bonis, facilè tribuant, communicent, theſauriſent ſibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam, qualis in Chriſti non tantum ſpiritu, verum etiam in carne manifeſtata eſt cum reſurrexit à mortuis. *Expreſſim autem iterum Tertulliani, de operibus ſimul miſericordiæ & iuſtitiæ, quæ exigit Deus à diuitibus, vt ex iis boni fiant diuites, ſic loquitur Ser. 5. de Verb. Dom.*

(August.) Ipſæ diuitiæ bonæ ſunt, ſed iſta omnia bona quæ commemoraui à bonis & malis haberi poſſunt. Et cum bona ſint, bonos tamen facere non poſſunt. Eſt ergo bonum, quod faciat bonum: Et eſt bonum, vnde facias bonum. Bonum, quod facit bonum, Deus eſt. Non enim facit hominem bonum, niſi ille qui ſemper eſt bonus. Ergo vt ſis bonus, Deum inuoca. *id eſt, vt ipſe alibi explicat, in te voca.* Aliud autem bonum eſt, vnde facias bonum, id eſt, quidquid

quid habueris. Aurum eſt, argentum eſt; bonum eſt, non quod te faciat bonum, ſed vnde facias bonum. Habes aurum, habes argentum; & concupiſcis aurum, & concupiſcis argentum. Et habes, & concupiſcis: & plenus es, & ſitis: morbus eſt, & non opulentia. Sunt homines in morbo, humore pleni ſunt, & ſemper ſitiunt: humore pleni ſunt, & humorem ſitiunt. Quomodo ergo delectaris opulentiâ, qui habes hydropem concupiſcentiam? &c. Quod bonum, inquis, facturus ſum de auro? non audiſti Pſalmum? 111. Diſperſit dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſæculum ſæculi. Hoc eſt bonum, hoc eſt bonum, vnde ſis iuſtitiâ bonus. Si habes bonum vnde ſis bonus, fac bonum de bono, vnde non es bonus. Habes pecuniam, eroga. Erogando pecuniam, auges iuſtitiam. Diſperſit enim, diſtribuit, dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſæculum ſæculi. Vide quid minuatur, & quid augeatur. Minuitur pecunia, augetur iuſtitia. ADVOCATIONEM. *Vulgata, & Syr.* Recepiſtis conſolationem veſtram. *Et quidem diuitiæ in omnibus cauſis lucrandis patrocinantur, in mulieribus, iudicibus, ſeruis, caſtrorum finitimorum cuſtodibus, corrumpendis.* SÆCVLARIBVS. *Huius ſæculi bonis & delitiis, pompâ, &c. Quæ pecuniâ comparantur.* BVBVS MVLTIFICATIS. *Bobus multiplicatis. Sic habet textus Deut. 8. 12.* Ne poſtquam comederis & ſatiatus fueris, domos pulcras *70. bonas* Ædificaueris, & habitaueris in eis, habuerisque armenta boum & ouium greges, argenti & auri, cunctarumque rerum copiam, eleuetur cor tuum, & non reminiſcaris Domini Dei tui, qui eduxit te de terra Ægypti, & de domo ſeruitutis. 70. *vero*, Et bobus tuis & ouibus tuis multiplicatis tibi, argento & auro multiplicato tibi, exalteris corde, &c. INSILIT. *Inuehitur. Eſa. 39. 1. & ſeq. vbi refertur quomodo Merodach filius Baladan Rex Babylonis, miſit cum literis munera per nuntios ad Regem Ezechiam:* Lætatus eſt autem ſuper eis Ezechias, & oſtendit eis cellam aromatum, & argenti, & auri, & odoramentorum, & vnguenti optimi, & omnes apothecas ſupellectilis ſuæ, & vniuerſa quæ inuenta ſunt in theſauris eius. QVÆ CONGESSERVNT. *Vulgata verſu. 6.* Quæ theſauriſauerunt Patres tui vſque ad diem hanc, in Babylonem: 70. *addunt: venient, & nihil relinquent.* Non relinquetur quidquam dicit Dominus. PER IEREMIAM. *c. 9. 23.* Hæc dicit Dominus: Non glorietur ſapiens in ſapientia ſua, & non glorietur fortis in fortitudine ſua, & non glorietur diues in diuitiis ſuis: ſed in hoc glorietur, qui gloriatur; ſcire & noſſe me; quia ego ſum Dominus, qui facio miſericordiam & iudicium & iuſtitiam in terra: hæc enim placent mihi, ait Dominus. IN FILIAS SIONIS. *Eſa. 3.* Pro eo quòd eleuatæ ſunt filiæ Sion, & ambulauerunt extento collo, & nutibus oculorum ibant, & plaudebant, ambulabant pedibus ſuis, & compoſito gradu incedebant: 70. *Pedibus ſimul ludentes* Decaluabit Dominus verticem filiarum Sion, & Dominus crinem earum nudabit. 70. Humiliabit Deus principales filias Sion, & Dominus denudabit habitum earum. ET ALIBI. *Eſa. 5. 14.* Propterea dilatauit infernus animam ſuam, & aperuit os ſuum abſque vllo termino: 70. *Vt non ceſſet.* Et deſcendent fortes eius, & populus eius, & ſublimes, glorioſique eius ad eum. *70. autem*, Et deſcendent inclyti, & magni, & diuites, & peſtilentes eius. *Proſequitur textus vulgatus:* Et incuruabitur homo, & humiliabitur vir, & oculi ſublimium deprimentur. 70. *porrò*, Et humiliabitur homo, & dehonorabitur vir, & oculi ſublimes humiliabuntur. OB SVBSTANTIAM. *Opes. Vt prodigus petiit* Portionem ſubſtantiæ, diſſipauit ſubſtantiam. ET RVRSVS. *Eſa. 10. 33.* Ecce dominator Dominus exercituum confringet laguncŭlam in terrore, & excelſi ſtatura ſuccidentur, & ſublimes humiliabuntur. Et ſubuertentur condenſa ſaltus ferro. 70. *Secutus eſt Tertullianus.* CVM ABVNDABIT. *Pſal. 48. 17.* Ne timueris cùm diues factus fuerit homo, & cum multiplicata fuerit gloria domus eius: Quoniam cum interierit, non ſumet omnia: neque deſcendet cum eo gloria eius. *In quem locum Aug.* Vides viuentem, cogita morientem. Quid hîc habeat attendis, quid ſecum tollat attende, &c. Illud ſecum tollit vnde inuoluitur, & quod illi erogatur ad pretioſum & marmoratum ſepulcrum, ad inſtruendam memoriam, *Ad extruendum monumentum, quod mentem monet & memoriam inſtruit viuentis de defuncto.* Hoc ſecum tollit. Ego nec hoc dico. *Secum tollere.* Exhibentur enim iſta non ſentienti. Si dormientem & non vigilantem ornas, in lecto ſecum illa habet. Fortè ornamenta ſunt in corpore iacentis, & fortè ille in ſomnis in pannis ſe videt. Quod ſentit ei plus eſt, quàm quod non ſentit. Quamquam & illud, cum euigilauerit, non erit; tamen dormienti magis illud erat quod in ſomnis videbat, quàm illud quod non ſentiebat, &c. Quid habebit corpus mortuum? quid habebit caro putreſcens? quid habebit caro non ſentiens? ſi aliquid habuit diues ille, cuius lingua ſicca erat, tunc habebit homo aliquid de ſuo, &c. Vbi ſenſus, ibi homo, vbi nullus ſenſus, non eſt homo. Iacet vas quod continebat hominem, domus quæ habebat hominem. Corpus dicamus domum, ſpiritum dicamus habitatorem domus. Spiritus torquetur apud inferos; quid illi prodeſt, quia corpus iacet in Cinnamis, & aromatibus, inuolutum pretioſis linteis? tanquam ſi Dominus domus mittatur in exilium, & tu ornes parietes ipſius. Ille in exilio eget, & fame deficit, vix ſibi vnam cellam inuenit, vbi ſomnum capiat; & tu dicis, fœlix eſt, nam ornata eſt domus illius. Quis te non aut iocari, aut inſanire arbitretur? ornas corpus, torquetur ſpiritus. Da aliquid ſpiritui, & dediſti aliquid mortuo. Sed quid illi dabis, quando vnam guttam deſiderauit, & non accepit? hîc enim contempſit mittere ante ſe aliquid. *Quod prudentes faciunt, ſi præſciant ſe mittendos in exilium,* &c. Quod manducauerat apud ſuperos, hoc digerebat apud inferos, &c. Mãducarat pretioſas epulas ore carnis, ore cordis mãducabat iniquitatem. Quod apud ſuperos ore cordis manducarat, hoc apud inferos in illis ſuppliciis digerebat. Et quidem quod temporaliter manducauerat, in æternum malè digerebat, &c. *Ergo Pſaltem audi:* Ne timueris cum diues factus fuerit homo. Quare timebas *inquit ibid. Aug.* S. Auguſt. Quia diues factus eſt homo: timebas ne ſine cauſa crederes, ne fortè perdidiſſes laborem fidei tuæ, &c. Vides alium feciſſe lucrum de fraude, & nihil mali pati; & times eſſe bonus? Ne timueris, &c. Oculos non vis habere niſi in præſentia? futura promiſit, qui reſurrexit. NE DESIDERAVERITIS. *Pſal. 61. 11.* Nolite ſperare in iniquitate, & rapinas nolite concupiſcere, diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere. *Aug. ibid.* Vana eſt S. Auguſt. iniquitas, nihil eſt iniquitas, &c. Florere poteſt; *Tertullianus diceret relucere poteſt, ſcilicet ob fulgorem metalli, & pompam vanam diuitum*, ad tempus iniquitas, permanere non poteſt. Nolite ſperare ſuper iniquitatem; & in rapinam ne concupiſcatis. Non es diues, & rapere vis. Quid inuenis? quid perdis: ô lucra damnoſa! Inuenis pecuniam, perdis

iuſtitiam, &c. Quid rapias vides, à quo rapiaris non vides. Neſcis circuire inimicum tanquam leonem rugientem, & quærentem quid rapiat? præda illa quam vis rapere, in muſcipula eſt: tenes, & teneris. In rapinam ergo ne concupiſcas, ô pauper, ſed concupiſce in Deum, qui præſtat nobis omnia abundanter ad fruendum. Paſcet te, qui fecit te. Qui paſcit latronem, non paſcet innocentem? paſcet te qui Solem ſuum oriri facit, &c. Si paſcit damnandos, non paſcet liberandos. Ergo in rapinam nolite concupiſcere. Dictum eſt hoc pauperi fortaſſis aliquid de neceſſitate rapturo. Diues procedat, non habeo ego, inquit, neceſſitatem rapiendi. nihil mihi deeſt, abundant omnia. Et tu audi, diuitiæ ſi fluant, ne apponatis cor. Ille non habet, iſte habet. Ille non quærat rapere quod non B habet: iſte non apponat cor in eo quod habet. Diuitiæ ſi fluant, id eſt, ſi exundent, tanquam de fonte currant, ne apponatis cor. Noli de te præſumere, noli ibi te figere. Certè vel hoc time, diuitiæ ſi fluant. Non videt, quia ſi ibi cor poſueris, & tu flues? DESTINATVR. *Vibratur.* QVI DORMIVNT. *Amos 6. 1. & ſeq.* Væ qui opulenti eſtis in Sion; 70. *qui deſpiciunt Sion*: Et confiditis in monte Samariæ: optimates, capita populorum, ingredientes pompaticè domum Iſraël, &c. Qui ſeparati eſtis in diem malum, & appropinquatis ſolio iniquitatis. 70. *Tangentes Sabbata mendacia.* Qui dormitis in lectis eburneis. & laſciuitis in ſtratis veſtris: qui comeditis agnum de grege. & vitulos de medio armenti. Qui canitis ad vocem pſalterij; ſicut Dauid putauerunt ſe habere vaſa

A cantici. 70. *nihil habent de Dauid, ſed eius loco legum: quaſi ſtantia putauerunt, & non quaſi fugientia.* Bibentes vinum in phialis 70. *defæcatum, & primis vnguentis vnguntur*, Et optimo vnguento delibuti, & nihil patiebantur ſuper contritione Ioſeph. *Aug. lib. 4. de doctrina Chriſtiana cap. 7. vtitur hoc loco, vt probet eximiam ſcripturæ ſanctæ Eloquentiam.* Quid eſt, inquit, quod iſto eloquio aures ſobriæ plus deſiderent? primò ipſa inuectio, quaſi ſopitis ſenſibus, vt euigilarent, quo fremitu illiſa eſt? Væ vobis, qui opulenti eſtis in Sion, &c. Plura quidem quæ pertinent ad præcepta eloquentiæ, in hoc ipſo loco, quem pro exemplo poſuimus, poſſunt reperiri; ſed bonum auditorem, non tam ſi diligenter diſcutiatur inſtruit, quàm ſi ardenter pronuntietur, accendit. Neque enim hæc humanâ ſapientiâ compoſita *Cum, vt bis eodem capite notauit, armentarius eſſet, & ruſticus de ruſtico natus* Sed diuinâ mente ſunt fuſa, & ſapienter, & eloquenter; non intentâ in eloquentiam ſapientiâ, ſed à ſapientia non recedente eloquentiâ. IGITVR SI, &c. *Concludit iuxta intentum ſuum contra Marcionem: Si, inquit, Deum Creatorem probarem tantummodo à diuitiarum concupiſcentia auertiſſe homines, nec quidquam dicerem de diuitum condemnatione ab eo facta, eadem voce Va, antequam Chriſtus eis imprecaturus aduenisſet, nullus dubitaret, ab eodem Deo Creatore impulſum filium eius Chriſtum, ad maledicendum diuites eadem imprecatoria voce Va, à quo emanauerat prius ſimplex à diuitiis dehortatio.* PRÆCVCVRRISSET. *Præceſſiſſet.* ACCESSIO EST. *Exaggeratio ſequens, adiecta primò factæ dehortationi.* August.

7. *Diuitiarum inter fratres diuidendarum iudicium renuit Chriſtus, non quaſi Iudex, aut paci fratrum non conſulens vt Moyſes; ſed quaſi auerſator ſeminis diuiſionis.*
4. Cont. Marc. cap. 28. in f.

a Exo. 2. 13. b Ibid. 14. c Luc. 12. 14.

ECce planè diuerſum exemplum Moyſi & Chriſti. Moyſes rixantibus fratribus vltro intercedit, iniurioſum increpat, a *Quid proximum tuum percutis?* Et reijcitur ab illo b *Quis te conſtituit magiſtrum aut iudicem ſuper nos?* Chriſtus vero poſtulatus à quodam, vt inter illum & fratrem ipſius diuidunda hereditate componeret; operam ſuam, & quidem tam probæ cauſæ, denegauit. Iam ergo melior Moyſes meus Chriſto tuo, fratrum paci ſtudens, iniuriæ occurrens. Sed enim optimi & non iudicis Dei Chriſtus: c *Quis me,* inquit, *Iudicem conſtituit ſuper vos?* Aliam vocem excuſationis inuenire non potuit, ne ea vteretur qua improbus vir, & impius frater, adſertorem probitatis atque pietatis excuſſerat. Denique probauit malam vocem, vtendo ea; & malum factum, pacis inter fratres componendæ declinatione. Aut nunquid indignè tulerit, hoc dicto fugatum Moyſen? Ideoque in cauſa pari diſceptantium fratrum, voluit illos commemoratione eiuſdem dicti confudiſſe? Planè ita. Ipſe enim tunc fuerat in Moyſe, qui talia audierat, ſpiritus ſcilicet Creatoris. Puto iam alibi ſatis commendaſſe nos, diuitiarum gloriam damnari à Deo noſtro, d *Ipſos dynaſtas detrahente de ſolio*, e *Et pauperes alleuante de ſterquilinio,* Ab eo ergo erit & parabola diuitis blandientis ſibi de prouentu agrorum ſuorum, cui Deus dicit; f *Stulte, hac nocte animam tuam repoſcent: quæ autem paraſti, cuius erunt?* Sic denique rex de gazis & apothecis delitiarum ſuarum apud Perſas gloriatus, per Eſaïam malè audiuit.

d Dan. 5. 20. Luc. 1. 52. 1. Reg. 2. 8. e Pſal. 112. 7. & 8. f Luc. 12. 20. Eſa. 39. & ſeq. & 4. Reg. 20. 13. & ſeq.

DIVES, ET DIVITIÆ. VII. SCHOLIA.

ECCE PLANE, &c. *Ironicè dicta contra Marcionem. Ex hoc exemplo, antitheſem & contrarietatem legis Euangelicæ à Moſaica colligentem; vt Chriſtum faciat aduerſarium Creatori, & proinde alterius Dei, ſcilicet ſui boni filium.* MOYSES RIXANTIBVS. *Exod. 2. 11. & ſeq.* In diebus illis poſtquam creuerat Moyſes, egreſſus eſt ad fratres ſuos, viditque afflictionem eorum, & virum Ægyptium percutientem quendam de Hebræis fratribus ſuis, Cùmque circumſpexiſſet huc atque illuc, & nul- C lum adeſſe vidiſſet, percuſſum Ægyptium abſcondit ſabulo. Et egreſſus die altero conſpexit duos Hebræos rixantes: dixitque ei, qui faciebat iniuriam: quare percutis proximum tuum? qui reſpondit: quis te conſtituit Principem, & Iudicem ſuper nos? Num occidere me tu vis, ſicut heri occidiſti Ægyptium? *Hoc Moyſi factum ſæpius tractauit Auguſtinus. Duos tantum textus proferam. Primum to. 6. lib. 22. contra Fauſtum cap. 70.* Conſultâ illâ æternâ lege, reperio non debuiſſe hominem, ab illo, qui

nullam poteſtatem ordinatam gerebat, quamuis iniurioſum & improbum occidi. Verumtamen animæ virtutis capaces ac fertiles, præmittunt ſæpè vitia, quibus hoc ipſum indicent, cui virtuti ſint potiſſimum accommodatæ, ſi fuerint præceptis excultæ. Sicut enim agricolæ, quam terram viderint, quamuis inutiles, tamen ingentes herbas progignere, frumentis aptam eſſe pronuntiant, &c. & quem montem oleaſtris ſylueſcere aſpexerint, oleis eſſe vtilem culturâ accedente non dubitant: ſic ille animi motus, quo Moyſes peregrinum fratrem à ciue improbo iniuriam perpetientem, non obſeruato ordine poteſtatis, inultum eſſe non pertulit: non virtutum fructibus inutilis erat, ſed adhuc incultus; vitioſa quidem, ſed magnæ fertilitatis ſigna fundebat. *Sic de Pauli perſequentis Eccleſiam zelo* Auguſt. *ſubiicit.* Tanquam ſylueſtre erat vitium, ſed magnæ feracitatis indicium. *Item de Petro gladio defendente Dominum:* Dominus iuſſerat vt ferrum diſcipuli Auguſt. eius ferrent, ſed non iuſſerat vt ferirent. Quid ergo incongruum, ſi Petrus poſt hoc peccatum factus eſt Paſtor Eccleſiæ, ſicut Moyſes poſt percuſſum Ægyptium factus eſt rector illius Synagogæ? Vterque enim non deteſtabili immanitate, ſed emendabili animoſitate, Iuſtitiæ regulam exceſſit: vterque odio improbitatis alienæ; ſed ille fraterno, iſte Dominico; licet adhuc carnali, tamen amore peccauit. Reſecandum hoc vitium, vel eradicandum. Sed tamen tam magnum cor, tanquam terra frugibus, ita ferendis virtutibus, excolendum. *Factum tamen ſic excuſat in principio capitis:* Quamquam illi Auguſt. Deus non præciperet, in perſona tamen Prophetica ad hoc diuinitus fieri permiſſum eſt, vt futurum aliquid præſignaret. *Et to. 4. lib. qq. in Exo. q. 2. ſic rurſum excuſat ex Act. 7. 29.* Stephanus dicit in Actibus Apoſtolorum; *de Moyſe loquens percutiente Æ-* Auguſt. *gyptium:* putabat intelligere fratres ſuos, quod per eum Deus daret illis ſalutem; vt per hoc teſtimonium videatur Moyſes iam diuinitùs admonitus, quod Scriptura eo loco tacet, hoc audere potuiſſe. *De correptione autem alterius iniurioſi nihil apud Auguſt. reperi.* REIICITVR AB ILLO, *his ſcilicet verbis ſupra poſitis.* POSTVLATVS A QVODAM *Luc. 12. 13.* Ait ei quidā de turba: Magiſter, dic fratri meo, vt diuidat mecum hæreditatem. At ille dixit illi: homo, quis me conſtituit Iudicem aut diuiſorem ſuper vos? dixitque ad illos: *Syr. & ait diſcipulis ſuis* videte, & cauete ab omni auaritia; *qua innuit laboraſſe diuidendæ hæreditatis petitorem,* quia non in abundantia cuiuſquam vita eius eſt ex his quæ poſſidet. *Clarius Syr.* neque enim in abundantia diuitiarum eſt vita. *Læta, ſcilicet & contenta.* IAM ERGO. *quid hic dices, Marcion, qui vetus teſtamentum, Moyſem & Deum eius reſpuis, vt ſæuum? Vides hic Chriſtum, quem fingis tuum, à Moyſe pacifico & rixarum inimico ſuperari in bonitate?* SED ENIM, *&c. dices forte, Marcion, Chriſtum id recuſaſſe, in quantum Dei tui optimi filius erat; qui cum Iudex non ſit, officium autem ſit Iudicis lites componere, & hæreditates partiri, ideo Chriſtum hoc Iudicium ſuſcipere non debuiſſe. Quod expreſsè teſtatus eſt, dum ait:* Quis me conſtituit Iudicem? &c. *quaſi diceret; Pater meus non eſt Iudex; nec me miſit iudicare.* ALIAM VERE M. *iam loquitur Tertull. & obiicit Marcioni, præterito reſponſo, quod dedignatur dare tam futili obiectioni, ſecurus de dicto Chriſti:* Pater non judicat quemquam, ſed omne judicium dedit filio: *Sit ita, inquit, vltrò hoc tibi do: Chriſtus non ſit Iudex: Sed dic mihi Marcion, an Chriſtus ille tuus tam ſapiens & doctus, Patris Verbum, tantâ verborum penuria laborabat, vt non poſſet excuſaſſe ab iſta hæreditatis diuiſione, aliis verbis quam ipſiſſimis, quibus vſus eſt vir improbus, qui Moyſem virum pium à lite componenda repulerat?* PROBAVIT: *Chriſtus eo ipſo quod eadem omnino verba ſimili in cauſa, & quidem improba & dura vſurpauit, rixam illam approbaſſe videtur, & fratres inter ſe litigare voluit, dum ſe à lite componenda duris verbis excuſauit: vbi ergo eius bonitas?* AVT NVMQVID, *&c. An non potius, Marcion, ſi quid ſapis, intelligere debes, Chriſtum verè bonum, & Dei Creatoris optimi filium iiſdem verbis in veteri teſtamento ſcriptis vſum, vt indicaret ſe indignè tuliſſe; hac voce repulſum Moyſem; & ſimul fratres inter ſe litigantes ſuper hæreditate, eiuſdem dicti & facti commemoratione confundere.* ITA. *ſic ſe res habet. Sic interpretandus eſt hic locus.* IPSE IN MOYSE, *Chriſtus tum figurabatur in Moyſe.* SPIRITVS CREATORIS, *ſæpè dixit Chriſtum Dei Spiritum, de Deo Deum.* Deus enim ſpiritus eſt. *Jo. 4. vel idem Spiritus Creatoris regnabat in veteri, qui in noua lege. Idem Creator inſpirauit ſic loqui Moyſi & Chriſto; ſic figuræ & veritati.* DAMNARI. *Condemnari.* DYNASTAS. *1. Reg. 2. 8.* Dominus pauperem facit & ditat, humiliat & ſubleuat. Suſcitat de puluere egenum, & de ſtercore eleuat pauperem, vt ſedeat cum principibus, & ſolium gloriæ teneat. *Et Pſal. 112. 7.* Suſcitans à terra inopem, &c. DETRAHENTE DE SOLIO. *Sic Ierem. 49. 16. Loquitur Dynaſtæ & potenti principi:* Cum exaltaueris quaſi aquila nidum tuum, inde detraham te, dicit Dominus *Sic & apud Dan. Nabuchodonoſor depoſuit de Solio. Ita enim Daniel Baltazari. Dan. 5. 18.* O Rex, Deus altiſſimus regnum & magnificentiam, gloriam, & honorem dedit Nabuchodonoſor patri tuo Et propter magnificentiam quam dederat ei, vniuerſi Populi, tribus & linguæ tremebant, & metuebant eum: quos volebat, interficiebat; & quos volebat, percutiebat: & quos volebat, exaltabat: & quos volebat, humiliabat. Quando autem eleuatum eſt cor eius: & ſpiritus illius obfirmatus eſt, *Pagn. ex Hebr. induratus eſt,* ad ſuperbiam, depoſitus eſt de Solio regni ſui, & gloria eius ablata eſt, & à filiis hominum eiectus eſt, ſed & cor eius cum beſtiis poſitum eſt, & cum onagris erat habitatio eius. Fœnum quoque vt bos comedebat, & rore cœli corpus eius infectum eſt, donec cognoſceret quòd poteſtatem haberet altiſſimus in regno hominum, & quemcumque voluerit, ſuſcitabit ſuper illud. *Quod & ipſi Balthazari accidit, eius ſolio dato Perſis & Medis. Sic apud Iob ſoluit baltheum regum, & cingit eos fune. apud Pſaltem:* terribili, & ei qui aufert ſpiritum principum, &c. AB EO ERGO. *cum in nouo idem facit, quod factum eſt in veteri teſtamento; manifeſtum eſt, ab eodem Deo Creatore per eius Filium Chriſtum, Parabolam illam dictam in condemnationem diuitum, quam immediatè ſubiecit, poſt recuſatam diuiſionem hæreditatis inter fratres, quæ habetur Luc. 12. 16.* Hominis cuiuſdam vberes fructus ager attulit: & cogitabat intra ſe dicens: quid faciam, quia non habeo quò congregem fructus meos? Et dixit: hoc faciam; deſtruam horrea mea & maiora faciam. & illuc congregabo omnia quæ nata ſunt mihi, & bona mea: & dicam animæ meæ; anima, habes multa bona poſita *Syr. repoſita.* in annos plurimos; requieſce, comede, bibe, epulare. *Syr. oblectare.* dixit autem illi Deus: ſtulte, *Syr. Expers rationis.* Hac nocte animam tuam repetunt à te: quæ autem paraſti, cuius erunt? Sic eſt qui ſibi theſaurizat, & non eſt in Deum diues. *Syr. autem: in Deo. De hac parabola ſæpè Aug. to. 10. Ser. 212. de* S. Auguſt. *temp.* Meritò illi vaniſſimo diuiti inſultauit Deus, vt admoneret nos, ne talia imitaremur; cui regio fructuoſa ſuccedens, turbauit hominem copiâ;

plus quàm inopiâ. Cogitauit enim apud ſe dicens; quid faciam? quò congregem fructus meos? & cum æſtuaſſet arctatus, tandem ſibi viſus eſt conſilium inueniſſe, ſed vanum conſilium. Hoc enim conſilium non inuenit prudentia, ſed auaritia. Deſtruam, inquit, &c. ait illi, ſtulte, in quo tibi ſapiens videris, ſtulte, quid dixiſti? dico animæ meæ,

S. Auguſt. habes multa bona, ſatiare. Hac nocte auferetur à te anima tua, &c quid enim prodeſt homini, ſi totum mundum lucretur, animæ autem ſuæ detrimentum patiatur? Ideò Prouer.13. redemptio animæ viri diuitiæ eius. Has ille vanus & ſtultus diuitias non habebat; animam quippè ſuam Eleemoſynis non redimebat. Fructus perituros condebat; recondebat inquam perituros fructus periturus, nihil largiens Domino, ad quem fuerat exiturus. Quam frontem habiturus erit in illo iudicio, cum audire cœpit, eſurini enim? &c. Animam enim ſuam ſuperfluis & nimiis epulis ſatiare cupiebat, tot inanes pauperum ventres ſuperbiſſimus contemnebat. Neſciebat pauperum ventres Apothecis ſuis eſſe tutiores. Quod enim recondebat in illis apothecis ſuis, fortaſſis & à furibus auferebatur. Si autem reconderet in pauperum ventribus, in terra quidem digerebatur, ſed in cœlo tutius ſeruabatur. *Rurſum de eodem diuite Ser. 19. de Ver.*

S. Auguſt. *Apoſt. à p.* Numquid iſte diues aliena quærebat? fructus ſuos colligere diſponebat, vbi poneret conſulebat, non de cuiuſquam vicini agris, non limite perturbato, non ſpoliato paupere, non circumuento ſimplice, ſed tantummodo de ſuis colligendis cogitabat. Audite quid audierit qui tenaciter ſeruabat ſua, & hinc intelligite quid expectent qui rapiunt aliena, &c. Ait illi Deus: ſtulte, vbi tibi ſapiens videris, ibi ſtulte. Stulte, inquit, hac nocte, &c. Si ſeruaueris, tua non erunt; ſi erogaueris, tua erunt. Quid, inquit, reponis, quod relicturus es? Ecce increpatus eſt ſtultus malè recondens. Si ſtultus eſt qui recondit ſua, vos inuenite nomen ei, qui tollit aliena. Si ſordidus eſt reconditor ſuorum, vlcerofus eſt raptor alienorum. Sed non qualis ille vlceroſus; qui iacebat ante ianuam diuitis, & cuius canes lingebant vlcera. Ille enim vlceroſus erat in corpore, non raptor in corde. Fortaſſis aliquis reſpondeat & dicat: non valde magna pœna erat illi homini, cui dixit Deus, ſtulte. Non ſic dicit Deus, ſtulte, quomodo homo dicit. Tale in quemquam Dei verbum, iudicium eſt. Numquid enim Deus ſtultis daturus eſt regnum cœlorum? quibus autem non eſt daturus regnum cœlorum, quid eis reſtat niſi pœna gehennarum? *Sic ſtultæ virgines excluſæ ſunt regno cœlorum, per quas ſignantur animæ vacuæ oleo miſericordiæ operum.* Rex. *Ezechias ſcilicet, de quo vide dicta Scholio præcedenti.* Deliciarvm. *Vnguentorum & aromatum.* Male avdivit. *Malum præſagium à Propheta Eſaia accepit, vt ſupra item dictum eſt. Quæ comminationis iiſdem verbis habentur 4. Reg. 20. 13. & ſequentibus.*

DOCTOR ET PRÆDICATOR.

1. Doctor & Prædicator nullus admittendus, niſi conſentiens Apoſtolis & primis Doctoribus, qui omnia fidei neceſſaria acceperunt à Christo, & ea primis Eccleſiis voce vel ſcripto tradiderunt. De præſcr. cap. 19. in f. & 20. per totum, & 21. in p.

ETſi non ita euaderet conlatio ſcripturarum, vt vtramque partem parem ſiſteret, ordo
rerum deſiderabat illud prius proponi, quod nunc ſolum diſputandum eſt: Quibus com-
petat fides ipſa: Cujus ſunt ſcripturæ: A quo, & per quos, & quando, & quibus ſit tradita
diſciplina quâ fiunt Chriſtiani. vbi enim apparuerit eſſe veritatem & diſciplinæ & fidei Chri-
ſtianæ, illic erit veritas ſcripturarum, & expoſitionum, & omnium traditionum Chriſtia-
Cap. xx. narum. Chriſtus Ieſus Dominus noſter, permittat dicere interim, quiſquis eſt, cujuſcunque
Dei filius, cujuſcunque materiæ homo & Deus, cujuſcunque fidei præceptor, cujuſcunque
mercedis repromiſſor, quid eſſet, quid fuiſſet, quam patris voluntatem adminiſtraret, quid
homini agendum determinaret, quamdiu in terris agebat, ipſe pronuntiabat, ſiue populo
palam, ſiue diſcentibus ſeorſum. Ex quibus, duodecim præcipuos lateri ſuo adlegerat deſti-
natos Nationibus magiſtros. Itaque vno eorum decuſſo, reliquos vndecim digrediens ad
patrem poſt reſurrectionem iuſſit [a] *ire & docere Nationes, intinguendas in Patrem & in Filium*
a Mat. 28. 19. *& in Spiritum ſanctum.* Statim igitur Apoſtoli, quos hæc appellatio Miſſos interpretatur aſ-
Act. 1. 25. ſumpto per ſortem duodecimo Mathia in locum Iudæ, ex Auctoritate Prophetiæ, quæ eſt in
Pſal. 108. 8. pſalmo Dauid conſecuti promiſſam vim Spiritus ſancti ad virtutes & eloquium, primò per
Pſal. 40. 10. iudæam conteſtatâ fide in Ieſum Chriſtum, & Eccleſiis inſtitutis; de hinc in orbem profecti
eandem doctrinam eiuſdem fidei nationibus promulgauerunt, & proinde Eccleſias apud
Act. 1. 8. vnamquamque ciuitatem condiderunt, à quibus traducem fidei & ſemina doctrinæ, cæteræ
Act. 2. 3. exinde Eccleſiæ mutuatæ ſunt, & quotidie mutuantur vt Eccleſiæ fiant, ac per hoc & ipſæ
Act. 2. 14. Apoſtolicæ deputantur, vt ſoboles Apoſtolicarum Eccleſiarum. Omne genus ad originem
Marc. 16. 20. ſuam cenſeatur neceſſe eſt. Itaque, tot ac tantæ Eccleſiæ, vna eſt illa ab Apoſtolis prima:
Act. 13. 1. ex qua omnes. Sic omnes prima, & Apoſtolicæ, dum vnà omnes probant vnitatem: dum eſt
Act. 14. 6. illis communicatio pacis, & appellatio fraternitatis, & conteſſeratio hoſpitalitatis. quæ
Cap. xxi. jura non alia ratio regit, quàm ejuſdem ſacramenti vna traditio. Hinc igitur dirigimus præ-
b Matt. 10. 1. & ſeq. ſcriptionem, ſi Dominus Ieſus Chriſtus Apoſtolos miſit ad prædicandum, alios non eſſe
recipiendos prædicatores, quàm Chriſtus inſtituit; quia [b] *nec alius patrem nouit niſi filius, &*
Luc. 10. 1. & ſeq. *cui filius reuelauit*, nec aliis videtur reuelaſſe filius, quàm Apoſtolis, quos miſit ad prædican-
dum, vtique quod illis reuelauit. Quid autem prædicauerint, id eſt, quid illis Chriſtus re-
2. Theſſ. 2. 14. uelauerit, & hîc præſcribam non aliter probari debere, niſi per eaſdem Eccleſias, quas ipſi
Apoſtoli condiderunt, ipſi eis prædicãdo, tam viua, quod aiunt, voce, quã per epiſtolas poſt-

DOCTOR. I. SCHOLIA.

A ETSI NON ITA, *&c. Immediatè prius dixerat*, Ergo non ad ſcripturas prouocandum eſt, *Tanquam ad iudicem primò competentem* Nec in his conſtituendum certamen. *Hoc eſt lis & controuerſia dirimenda.* In quibus, aut nulla, aut incerta victoria eſt, aut parum certa. *Deinde proſequitur :* Nam etſi. &c. *Quaſi diceret : licet in controuerſia ſuſcepta de Scripturis, inter Catholicum & hæreticum, par & æqualis non eſſet inter vtrumque conflictus ; rerum tamen ordo exigit, vt proponatur & quæratur primò, an Chriſtiano, an hæretico competat fides vera, & ad quem horum ſcriptura pertineat*, &c. DISCIPLINA, QVA FIVNT CHRISTIANI *Doctrina, qua inſtruuntur Catechumeni. De qua Pſaltes prædixit Pſal.* 17. B (Auguſt.) Diſciplina tua ipſa me docebit. *Hinc hortatur Pſal.* 2. Apprehendite diſciplinam. *In quem locum Aug.* Hoc eſt, inquit, quod ait, intelligite reges & erudimini, nam intelligere & erudiri, hoc eſt apprehendere diſciplinam. Verumtamen in eo quod dicitur, apprehendite, ſatis ſignificatur præſidium quoddam atque munimentum eſſe aduerſus omnia quæ obeſſe poſſent. *Et in Pſal.* 118. Bonitatem, & diſciplinam, & ſcientiam doce me, *Vbi Auguſtinus* (Auguſt.) *legit* : Suauitatem, & eruditionem, & ſcientiam doce me. Vel ſicut plures codices habent, diſciplinam ; ſed diſciplinam, quam Græci appellant παιδείαν. vbi ſcripturæ noſtræ ponere conſueuerunt, ibi intelligenda eſt per moleſtias eruditio, ſecundum illud, quem enim diligit Dominus corripit, C &c. Hæc autem apud Eccleſiaſticas literas dici aſſolet diſciplina, interpretata de Græco vbi legitur παιδεία. &c. *Et hæc eſt propriè diſciplina qua fiunt Chriſtiani, quibus ſic loquitur Apoſtolus*: Vobis datum eſt, non ſolum vt in eum credatis, ſed & prò illo patiamini. *De qua ſic in eundem Pſal. loquitur* (Auguſt.) *Aug.* Cum quo ergo facit Deus ſuauitatem, id eſt cui propitius inſpirat boni delectationem, atque vt apertius id explicem, cui donatur à Deo Charitas Dei, & propter Deum Charitas proximi, profectò inſtanter orare debet, quò tantum ſibi augeatur hoc donum, vt non ſolum pro illo contemnat delectationes cæteras, ſed etiam pro illo quaſlibet perferat paſſiones. *Diſciplina autem eſt propriè doctrina veritatis, quam Chriſtus Apoſtolis dedit & abundantius ſe per Spiritum Sanctum daturum eſſe promiſit,* *dicens :* Cum venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. *Pro qua tuenda datur à Deo patientia.* QVISQVIS EST CHRISTVS. *Abſtrahendo loquitur, & primo petitâ veniâ, dum ait,* Permittat dicere. *Quiſquis, inquit, ſit Chriſtus, cuiuſcumque* Dei, *Marcionis, vel alterius hæretici, vel veri Dei Creatoris filius.* CVIVSCVNQVE MATERIÆ. *Siue Hermogeniana Deo coæua, ſiue à Deo Creata Doctor. Vel per materiam intelligit ſubſtantiam corpoream Chriſti, quam Marcionitæ Phantaſticam, alij ſyderea m, nos humanam credimus & veram.* DISCENTIBVS. *Diſcipulis.* EX QVIBVS. *Vide ſequentia alibi expoſita Verbo Apoſtoli 7.* OMNE GENVS, *&c. Quodcumque genus, æſtimari debet & iudicari ſecundum ſuam originem ; & omnes proinde Eccleſiæ, à prima ſub Apoſtolis nata Eccleſia ſuam fidem & diſciplinam mutuatæ, ſecundum eius regulam iudicari debent, an ei conformentur, an ab ea deficiant, vt ſic Apoſtolicæ vel hæreticæ cenſeantur.* ITAQVE TOT, *&c. Vide hanc ſententiam expoſitam infra Verbo Eccleſia. 11.* TAM VIVA VOCE, *&c. Hæc eſt traditio, de qua innuit locutum Paul. 2. Theſſ. 2. 12. & ſeq.* Nos debemus gratias agere Deo ſemper pro vobis, fratres dilecti à Deo, quòd elegerit vos Deus primitias in ſalutem in ſanctificatione Spiritus, & in fide veritatis : In qua & vocauit vos per Euangelium noſtrum, in acquiſitionem gloriæ Domini noſtri Ieſu Chriſti. Itaque fratres ſtate & tenete traditiones, *Syr. præcepta.* Quas didiciſtis, ſiue per Sermonem *Viua voce*, Siue per Epiſtolam noſtram. *Suo loco proprio de traditionibus dicturi, ſufficit nunc vnum pro iis Auguſtini referre locum to. 7. lib. 1. Cont. Creſconium Grammaticum cap. 33. vbi de vnitate Baptiſmi.* (S. Auguſt.) Quamuis huius rei certum de Scripturis Canonicis non proferatur exemplum, earumdem tamen ſcripturarum etiã in hac re à nobis tenetur veritas, cum hoc facimus quòd vniuerſæ iam placuit Eccleſiæ, *Ex vſu per traditionem accepto* Quam ipſarum ſcripturarum commendat authoritas. *Quæ commendatio tanta eſt, vt Paulus ſcribat, eam eſſe* Columnam & firmamentum veritatis. *Quam veritatem quilibet prædicator annuntiare debet iuxta ſcripturam eiuſque ſenſum ab Eccleſia nobis traditum.*

2. *Doctorum ſub Paulo diuerſa intentio, fidem Dei vel Chriſti diuerſi non inuexit. 5. Cont. Marc. cap. 20. in. p.*

CVm prædicationis enumerat varietatem, [a] *Quod alij ex fiducia vinculorum eius, audentius ſermonem enuntiarent ; alii per inuidiam & contentionem ; quidam verò & per ſermonis exiſtimationem, plerique ex dilectione, nonnulli ex æmulatione, iam aliqui & ex ſimultate Chriſtum prædicarent* ; erat vtique vel hic locus taxandæ ipſius prædicationis de diuerſitate ſententiæ, quæ tantam efficeret etiam animorum varietatem. Sed cauſas ſolas animorum, non regulas ſacramentorum in diuerſitate proponens, vnum tamen Chriſtum, & vnum eius Deum, quocunque conſilio prædicatum confirmat ; & ideo, [b] *Nihil mea, inquit, ſiue cauſatione, ſiue veritate Chriſtus annuntietur* ; quia vnus annuntiabatur, *ſiue ex cauſatione, ſiue ex veritate fidei.* Ad fidem enim prædicationis retulit mentionem veritatis, non ad regulæ ipſius : quia vna quidem erat regula, ſed fides prædicantium, quorumdam vera, id eſt ſimplex, quorundam nimis docta. Quod quum ita ſit, apparet eum Chriſtum prædicatum, qui ſemper adnuntiabatur. Nam ſi alius, longè ab Apoſtolo, induceretur, feciſſet diuerſitatem nouitas rei. Nec enim defuiſſent, qui prædicationem euangelicam nihilominus in Chriſtum Creatoris interpretarentur ; quum & hodie major pars ſit omnibus in locis ſententiæ noſtræ, quàm hæreticæ. Quò ne hic Apoſtolus de diuerſitatis denotatione & increpatione tacuiſſet. Ita quum diuerſitas ne taxatur quidem, nouitas non probatur.

[a] Philipp. 1. 14. & ſeq.

[b] Philipp. 1. 18.

DOCTOR II. SCHOLIA.

A PRÆDICATIONIS VARIETATEM. *Cum Paulus enumerat diuerſitatem intentionum, & priuata ſtudia ſingulorum prædicatorum, ſtultè hinc Marcion colligit diuerſitatem fidei circa Deum & Chriſtum. Non enim notat Paulus vllam tum fuiſſe inter prædicatores fidei diuerſitatem, vt alter prædicaret Deum Creatorem, alter Deum nouum & Chriſtum, qualem innexit Marcion. Si enim aliqua fuiſſet inter eos circa fidem ſententiarum diuerſitas, quæ illos inter ſe diuiſiſſet, hoc maximè loco Paulus arguiſſet tam peruerſam in diuerſitate ſententiæ, tanti ponderis, diuerſitatem.* CAVSAS SOLAS. *Ob quas ſcilicet animi inter ſe diuiſi erant.* NON REGVLAS SACRAMENTORVM. *Paulus non propoſuit, non obiecit vllam fuiſſe inter eos diuiſionem circa fidei & Sacramentorum regulam,* B *quacumque enim intentione prædicarent, vnicum Deum ſicut & vnicum Chriſtum eius filium, ab eis prædicatum eſſe teſtatur. Locus Pauli ſic habet ad Philipp. 1. 14. & ſeq.* Plures è fratribus in Domino confidentes vinculis meis abundantius, auderent ſine timore Verbum Dei loqui. *Syr. clarius; confidentiores facti ſunt ob vincula mea, & procliuiores fuerunt, abſque timore, ad proloquendum Sermonem Dei.* Quidam quidem & propter inuidiam & contentionem: quidam autem & propter bonam voluntatem, Chriſtum prædicant: quidam ex Charitate: ſcientes quoniam in defenſionem Euangelij poſitus ſum. Quidam autem ex contentione Chriſtum annuntiant non ſincere, exiſtimantes preſſuram ſe ſuſcitare vinculis meis Quid enim? dum omnimodo, ſiue C per occaſioné, ſiuè per veritaté Chriſtus annuntietur: & in hoc gaudeo, ſed & gaudebo. Scio enim quod hoc mihi proueniet ad ſaluté per veſtrã orationem, & ſubminiſtrationé Spiritus Ieſu Chriſti.

S. Auguſt. *Aug. de hoc Apoſtoli loco cõtra Mercenarios ſic loquitur tract. 46. in Io 10* Inter Mercenarios, filioſq; diſtinguens, videte quid dixerit; quidam per inuidiam & contentionem, &c. Illi mercenarij erant, Paulo Apoſtolo inuidebant. Quare inuidebant, niſi quia temporalia requirebant? ſed quid adiungat attendite: quid enim? cum omnimodo, ſiue occaſione, ſiue veritate Chriſtus annuntietur, & in hoc gaudeo, &c. Veritas eſt Chriſtus, veritas à mercenariis occaſione annuntietur, veritas à filiis veritate annuntietur. D Filij æternam Patris hæreditatem patienter expectant: Mercenarij temporalem mercedem feſtinanter exoptant. Mihi humana gloria, cui mercenarios inuidere video, minuatur, & tamen per linguas mercenariorum & filiorum diuina Chriſti gloria diffametur, cum ſiue occaſione *Acceptâ lucri vel laudis, zeli vel cõtentionis* Siue veritate, *Sinceritate & veritate cordis ſimplicis veri Chriſti gloriam quærentis*, Chriſtus annuntietur. *Et Ser. 49. de*

S. Auguſt. *Verb. Do. à m.* Audi Apoſtolum gementé de talibus. Dicit alios annuntiare Euangelium per Charitatem, alios per occaſionem: de quibus dicit, annuntiant Euangelium non rectè; rem rectam, *Aduerte ad mentem Tertulliani Paulum non arguere doctrinam fidei diuerſam, eundem enim Chriſtum & rectum dogma, ſed non recto animo annuntiabant* Sed ipſi non recti. Quod annuntiant, rectum eſt: ſed qui annuntiant, non ſunt recti. August. Quare non eſt rectus? quia aliud quærit in Eccleſia. Non Deum quærit. Si Deum quæreret, caſtus eſſet; quia legitimum maritum anima Deum habet. Quiſquis à Deo præter Deum aliquid quærit, non caſtè Deum quærit. Videte fratres, ſi vxor amet maritum, quia diues eſt, non eſt caſta. Non enim maritum amat, ſed aurum mariti. Si autem maritum amat, & nudum amat & pauperem amat. Si enim propterea amat, quia diues eſt, quid ſi, quomodo ſunt caſus humani, proſcribatur, & ſubitò egens remaneat? renuntiat illi fortè; quia quod amabat, non maritus erat, ſed res eius. Si autem verè maritum amat, etiam pauperem plus amat, quia cum miſericordia amat. NIHIL MEA. *Supple intereſt. Nihil mihi curæ quomodo Chriſtus annuntietur, etiam diſpendio gloriæ meæ, modo annuntietur: ipſi viderint, qui ex prædicatione veritatis, lucrum aut gloriam captant.* AD FIDEM, *&c. Quod, inquit, dixit Paulus,* Siue ex veritate: *Quod mentionem hic fecit Paulus veritatis, noluit per eam intelligi veram fidei regulam: In qua ſui temporis prædicatores non erant diuiſi; vnum enim Chriſtum & Patrem eius Deum Creatorem prædicabant: ſed per,* Fidem, *Intelligit conſcientiam & intentionem eorum. Aliqui enim ſincerè & ſimpliciter, ſicut ipſe Paulus prædicabant,* Non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione Spiritus & virtutis. *Aliorum autem prædicatio, nimis docta erat, id eſt inflata & ſuperba. cupidi enim erant laudis aut lucri per vanam ſcientiam aucupandi; alij ædificandi proximi, de vtriſque Paulus vno verbo fatetur:* Scientia inflat, charitas autem ædificat. VERA ID EST SIMPLEX. *In ſtilo ſimplici veritas in his qui non ſe nec ſua, ſed Chriſtum quærebant; in aliis, qui contra Petrum* Doctas fabulas ſequebantur, *In intentione ſaltem, non erat veritas, ſed vanitas.* QVI SEMPER. *Ab initio, in veteri lege, in Patrum figuris, & Prophetarum oraculis prædicabatur.* LONGE AB APOSTOLO. *Si, inquit, iſti prædicatores diuiſi inter ſe & diuerſi intentionibus, alium Chriſtum nouum induxiſſent, multò longius ab Apoſtolo recedentes & eius fide, longè aliam reprehenſionem meruiſſent, nec iam de diuerſitate ſtyli, vel intentionis, ſed de ipſa nouitate dogmatis, argutiore & ſeueriore ſententia condemnati.* NEC DEFVISSENT, *&c. Et quidem ſi tunc aliquis nouum Chriſtum induxiſſet, ſicut longè poſtea innexit Marcion; fuiſſent plurimi, qui Euangelium de Chriſto ſcriptum, non de Chriſto Marcionis, ſed filio Dei Creatoris interpretati eſſent: Cum etiam hodie conſtet, Eccleſiam Catholicam vbique diffuſam ſic ſentire, multòque plures eſſe Catholicos id ſentientes, quam Marcionitas contradicentes.* QVOD NE HIC. *Vt tu Marcion aduertas Paulum nihil de hac à te inuenta Chriſti noui doctrina dixiſſe, cum nullam circa duos Chriſtos diuerſitatem in prædicatoribus ſuæ ætatis denotauerit, id eſt reprehenderit, cum ergo nec leuiter quidem hanc diuerſitatem attigerit, nouo tuo Chriſto non fauit, nec potes, hanc nouitatem aliquo Pauli teſtimonio probare.*

3. *Doctor faciat quod docet. De Patien. cap. 1. in. p. V. Patientia. 1.*

4. *Doctoribus & Prædicatoribus Euangelij Deus prouidet vt bobus. V. Verbum Pauli virtutes 10.*

5. *Doctores ſuos Chriſtus vt Moyſen & Eliam, ſua præſentia & gloria conſolatur. 4. Cont. Marc. cap. 22. à p. V. Chriſti magnalia. 4. à p..*

DOMINICA DIES.

Dominica die ieiunare, vel à Paſchate ad Pentecoſtem orando genu flectere, nefas. De Corona. cap. 3. à m. V. Traditio. num. 5.

DOMINVS.

1. *Domini nomen Auguſtus recuſauit, quo dulcius eſt nomen Patris. Apol. cap. 34. in p.*

AVguſtus, imperij formator, ne Dominum quidem dici ſe volebat. Et hoc enim Dei eſt cognomen. Dicam planè imperatorem Dominum: ſed quando non cogor, vt Dominum, Dei vice, dicam. Ceterùm liber ſum illi. Dominus enim meus vnus eſt, Deus omnipotens, & æternus, idem qui & ipſius. Qui pater patriæ eſt, quomodo Dominus eſt? Sed & gratius nomen eſt pietatis, quàm poteſtatis. Etiam familiæ magis patres, quàm Domini vocantur.

DOMINVS. I. SCHOLIA.

IMPERII FORMATOR. *Quia à Iulio inchoatum Imperium formauit Auguſtus, quem idem* August. *Tertull. lib. de Anima c. 46. Imperij reformatorem dixit. Sub hoc, teſte Auguſtino lib. 5. de Ciuit. cap. 30. Chriſtus natus eſt.* Hinc ad alium Cæſarem, qui poſt Auguſtus appellatus eſt, peruenerunt, quo Imperante natus eſt Chriſtus. NE DOMINVM QVIDEM. August. *Rationem reddit Oroſius lib. 6. Hiſt. cap. 21.* Dominum ſe appellari paſſus non eſt, quo *regnante ſcilicet* verus Dominus. Totius generis humani inter homines natus eſt. *Vide Sueto. in Auguſto cap. 53. vbi refert ſemper exhorruiſſe tanquam maledictum Domini appellationem, & mimum in ludis exclamantem eum eſſe Dominum æquum & bonum, populumque blandientem ſigno manus & vultus repreſſiſſe, & die poſtero edicto cauiſſe, ne quis ſe Dominum vocaret, quod nomen nec à ſuis liberis, aut nepotibus, vel ſeriò vel ioco paſſus eſt.* DEI COGNOMEN. *Vide dicta à nobis Verbo Deus Dominus, conſule præterea Auguſtinum lib. 12. de Ciuit. c. 15. vbi problematicè diſputat, an Domini cognomen Deo conueniat ab æterno.* Ego August. quidem ſicut Dominum Deùm aliquando Dominum non fuiſſe, dicere non audeo, ita hominem numquam antea fuiſſe, & ex quodam tempore primum hominem creatum eſſe, dubitare non debeo. Sed cum cogito, cuius rei Dominus ſemper fuerit, ſi ſemper creatura non fuit, affirmare aliquid August. pertimeſco. *Et circa finem capitis.* Quomodo Creator ſemper fuit Dominus, ſi creatura ſeruiens non ſemper fuit: aut quomodo creata eſt, & non potius creatori coæterna eſt, ſi ſemper fuit, vereor ne facilius iudicer affirmare quod neſcio, quàm docere quod ſcio. IMPERATOREM DOMINVM. *Cum Apoſtolus velit,* Omnem animam poteſtatibus ſublimioribus eſſe ſubiectam, *Imperatorem libenter Dominum dicam & agnoſcam: Sed ſi cogar eum pro Deo Domino agnoſcere, non faciam.* CÆTERVM LIBER. *Præter enim ſubiectionem quam debeo & reddo poteſtati ſæculari, animus meus liber eſt, qua libertate me Chriſtus donauit, & vni vero Domino Deo omnipotenti & æterno* Seruio ſpiritu. *Et* Vbi ſpiritus, ibi libertas, *Quæ idololatria non ſeruit; nec Imperatorem vllum alium Deum adorat, quàm qui* Dominus eſt Dominantium, *Qui & ipſius Imperatoris Dominus eſt.* FAMILIÆ PATRES. *Aug. lib. 19. De Ciuit. cap. 16.* Etiamſi habuerunt S. August. ſeruos iuſti Patres noſtri, ſic quidem adminiſtrabant domeſticam pacem, vt ſecundùm hæc temporalia bona, filiorum ſortem à ſeruorum conditione diſtinguerent; ad Deum autem colendum, in quo æterna bona ſperanda ſunt, omnibus domus ſuæ membris pari dilectione conſulerent. Quod naturalis ordo ita præſcribit, vt nomen Patrumfamilias hinc exortum ſit, & tam latè vulgatum, vt iniquè etiam dominantes, hoc ſe gaudeant appellari. Qui autem veri Patresfamilias ſunt, omnibus in familia ſua tanquam filiis ad colendum & promerendum Deum conſulunt: deſiderantes atque optantes venire ad cœleſtem domum, vbi neceſſarium non erit officium conſulendi iam in illa immortalitate fœlicibus: quò donec veniatur, magis debent Patres, quòd dominantur, quàm ſerui tolerare, quòd ſeruiunt.

2. *Dominorum in ſeruos crudelitas, eorum ſanguinem bibens, ſaginatur. De Pallio cap. 5. à m.*

IMmergo æquè ſcalpellum acerbitati ei, quâ Vedius Pollio ſeruos murænis inuadendos obiectabat. Noua ſcilicet ſæuitia delectato teneræ beſtiæ, & edentulæ, & exunguis, & excornis, de piſcibus placuit feras cogere, vtique ſtatim coquendis, vt in viſceribus earum, aliquid de ſeruorum ſuorum corporibus & ipſe guſtaret.

DOMINVS. II. SCHOLIA.

IMMERGO ÆQVE. *Acuto ſtilo, velut ſcalpello & lancinula vtitur, vt intimè penetret immanem cum gula crudelitatem huius Vedij, ſicut aliorum in conuiuiis luxum arguerat. Hic interdum ab authoribus, Seneca, Tacito, Plinio, Atedius vocatur* INVADENDOS. *Deuorandos, in viuaria coniectos, in fruſta conciſos.* DELECTATO PLACVIT FERAS COGERE. *Ex tenera beſtia, edentula, exungui, excorni, contra naturam piſcis huius, quaſi feras ex Murenis faciebat, & piſcinas in theatra vertebat, in quibus ſeruos ſuos ceu Leonibus vel vrſis diſcerpendos vorandoſque iaciebat. De eo ſic Plin. lib. 9. c. 23.* Inuenit in hoc animali documenta Vedius Pollio eques Romanus ex amicis Auguſti, viuariis earum immergens damnata mancipia, non tanquam ad hoc feris terrarum non ſufficientibus, ſed quia in alio

genere totum pariter hominem diſtrahi, ſpectare A non poterat. EDENTVLAM. *Alij* Exedentulam. *Quaſi ſine dentibus. Alij eam dicunt dentatam. Vt vt ſit, non probo alios legentes*, Terrenæ beſtiæ. *Cum aperiè dicat, piſcis eſſe genus. Licet hac ætate, inter Chriſtianos maximè, tam crudeles Dominos non cernamus, plerumque tamen acerbiores in ſeruos ſe præſtant, quàm humanitas, & Chriſtiana Charitas poſtulat.*

S. Auguſt. *Auguſtinus lib. 1. de Ser. Do. in Monte cap. 19.* Non Chriſtianum oportet ſic poſſidere ſeruum, quomodo equum aut argentum, quanquam fieri poſſit, vt maiore pretio valeat equus quàm ſeruus, & multò magis aliquod aureum vel argenteum. *Et homilia 42 vbi de oratione Dominica. Notat ſeruos Dominis, quantum ad Deum ſpectat communem Patrem, eſſe fratres.* Pater noſter, quanta dignatio! B Hoc dicit Imperator, hoc dicit mendicus: hoc dicit Dominus, hoc dicit ſeruus eius. Simul dicunt, Pater noſter, &c. Intelligunt ergo ſe eſſe fratres, quando vnum habent Patrem. Sed non dedignetur fratrem habere ſeruum ſuum Dominus eius, quem fratrem voluit habere Dominus Chriſtus.

S. Auguſt. *Et lib. 19. de Ciuit. c. 14. inf. ex 1. Tim. 5.* Quiſquis autem ſuis & maximè domeſticis non prouidet, fidem denegat, & eſt infideli deterior. Hinc itaque etiam pax domeſtica oritur, id eſt ordinata imperandi obediendique concordia cohabitantium. Imperant enim qui conſulunt: ſicut vir vxori, parentes filiis, Domini ſeruis. *Vnde apud Iob, reges ſimul iunguntur conſulibus, innuens indignos regere, qui conſulere neſciunt ſuorum ſubditorum ſaluti: ait enim, ſomno requieſcerem cum Regibus & conſulibus terræ;* C

S. Auguſt. Obedient autem quibus conſulitur, ſicut mulieres maritis, filij parentibus, ſerui Dominis. Sed in domo iuſti viuentis ex fide, & adhuc ab illa cœleſti ciuitate peregrinantis, etiam qui imperant, ſeruiunt eis, quibus videntur imperare. Neque enim dominandi cupiditate imperant, ſed officio conſulendi: nec principandi ſuperbiâ, ſed prouidendi miſericordiâ. *Et lib. 4. de Ciuit. c. 3. inf. ſolatur ſeruos oppreſſos à Dominis malis;* Iuſtis quidquid malorum ab iniquis Dominis irrogatur, non eſt pœna

S. Auguſt. criminis, ſed virtutis examen. Proinde bonus, etiam ſi ſeruiat, liber eſt. Malus autem etiam ſi regnet, ſeruus eſt: Nec vnius hominis, ſed quod eſt grauius, tot dominorum, quot vitiorum. De quibus vitiis cum ageret ſcriptura diuina; à quo quis, inquit, deuictus eſt, huic & ſeruus addictus eſt. Auguſt.

Et in Pſal. 124. Non relinquet virgã peccatorũ ſuper ſortem iuſtorum, &c. Sunt Domini, ſunt & ſerui. Diuerſa sũt nomina Dominus ſeruus: ſed homines, & homines paria ſunt nomina. Et quid dicit Apoſtolus Epheſ. 6. docẽs ſeruos Dominis ſuis ſubditos eſſe? ſerui obedite Dominis veſtris ſecundum carnem, quia eſt Dominus ſecundum ſpiritum. Ille eſt verus Dominus & æternus, iſti autem temporales ſecundum tempus. &c. Cum Chriſto iubente, ſeruis homini, non illi ſeruis, ſed ei qui iuſſit. Et hoc ait, obaudite Dominis veſtris ſecundum carnem, cum timore & tremore, & in ſimplicitate cordis, non ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus placentes, ſed quaſi ſerui Chriſti, facientes bonam voluntatem Dei, ex animo, cum bona voluntate. Ecce non fecit de ſeruis liberos, ſed de malis ſeruis bonos ſeruos, &c. Et vt corroboraret ſeruum, hoc dixit, exemplo meo ſerui, quia prior ego ſeruiui iniquis. Dominus enim tanta in paſſione ſuſtinens, à quibus ſuſtinuit, niſi Dominus à ſeruis? & à quibus, niſi à malis ſeruis? &c. Sentitur ad tempus virga peccatorum ſuper ſortem iuſtorum, ſed non ibi relinquitur, non erit in æternum. Veniet tempus quando vnus agnoſcatur Deus: veniet tempus, quando vnus Chriſtus in claritate ſua apparens congreget ante ſe omnes gentes, & diuidat eas, ſicut diuidit Paſtor hœdos ab ouibus, &c. Videbis ibi multos ſeruos inter oues, & multos Dominos inter hœdos: & rurſus multos Dominos inter oues, & multos ſeruos inter hœdos. Non enim quia ſic conſolati ſumus ſeruos, omnes ſerui boni ſunt: aut quia ſic reprehendi ſuperbiam Dominorum, omnes Domini mali ſunt. Sunt boni & fideles Domini, & ſunt mali. Sunt boni & fideles ſerui, & ſunt mali. Sed quandiu ſerui boni ſeruiunt malis Dominis, ferant ad tempus, quia non derelinquet Dominus virgam peccatorum ſuper ſortem iuſtorum, &c. Vt non extendant iuſti ad iniquitatem manus ſuas, ſed teneant ab iniquitate manus ſuas, & ferant iniquitatem, non faciant: melius eſt enim iniuſtitiam ferre quàm facere.

3. Dominis duobus, Deo & Mammonæ, ſeruire qui dixit impoſſibile, duos Deos non inuehit.
4. Cont. Marc. cap. 33. in. p. ad m.

Luc 16. 13. QVibus duobus Dominis neget poſſe ſeruiri, quia alterum offendi ſit neceſſe, alterum
Luc. 16. defendi, ipſe declarat, Deum proponens & Mammonam. Deinde mammonam quem
9. intelligi velit, ſi interpretem non habes, ab ipſo potes diſcere. Admonens enim nos, de ſæcularibus ſuffragia nobis proſpicere amicitiarum, ſecundum ſerui illius exemplum, qui ab actu ſummotus, dominicos debitores diminutis cautionibus releuat in ſubſidium ſibi. *Et ego,* inquit, *Dico vobis, facite vobis amicos de Mammona iniuſtitiæ;* De nummo ſcilicet, de quo & ſeruus ille. Iniuſtitiæ enim auctorem & dominatorem totius ſæculi nummum ſcimus omnes. Cui famulatam videns Phariſæorum cupiditatem, ammentauit hanc ſententiam, *Non poteſtis Deo ſeruire & Mammonæ.* Irridebant denique Phariſæi pecuniæ cupidi, quòd
Luc. 16. 13. intellexiſſent ſcilicet mammonam de nummo dictum, ne quis exiſtimet in Mammona Creatorem intelligendum, & Chriſtum à Creatoris illos ſeruitute reuocaſſe. Quid? nunc potius ex hoc diſce, vnum à Chriſto Deum oſtenſum. Duos enim Dominos nominauit,
a Luc. 16. Deum & Mammonam, Creatorem & nummum. Denique, [a] *Non poteſtis Deo ſeruire;*
13. Vtique ei, cui ſeruire videbantur; *Et Mammonæ*, Cui magis deſtinabantur. Quod ſi ipſe alium ſe ageret, non duos dominos, ſed tres demonſtraſſet. Et Creator enim Dominus, quia Deus. Et vtique magis Dominus, quàm Mammonas; magiſque obſeruandus, quà magis Dominus. Quale eſt enim, vt qui Mammonam Dominum dixerat, & cum Deo iunxerat, vere ipſorum Dominum taceret, id eſt Creatorem? Aut nunquid tacendo eo, conceſſit ſeruiendum ei eſſe, ſi ſolummodo ſibi & Mammonæ negauit poſſe ſeruiri? Ita, cùm

vnum Deum ponit nominaturus & Creatorem, ſi alius eſſet ipſe, Creatorem nominauit, quem dominum ſine alio Deo non poſuit. Et illud itaque relucebit, quomodo dictum [b] *Si in Mammona injuſto fideles non extitiſtis, quod verum eſt quis vobis credet?* In nummo ſcilicet injuſto, non in Creatore, quem & Marcion juſtum facit. [c] *Et ſi in alieno fideles inuenti non eſtis, quod meum eſt, quis dabit vobis?* Alienum enim debet eſſe à ſeruis Dei, quod injuſtum eſt. Creator autem, quomodo alienus erat Phariſæis, proprius Deus Iudaïcæ gentis? Si ergo hæc non cadunt in Creatorem, ſed in Mammonam, *quis vobis credet quod verius eſt? & quis vobis dabit quod meum eſt?* non poteſt quaſi alius dixiſſe, de alterius Dei gratia. Tunc enim videretur ita dixiſſe, ſi eos in Ceatorem non in Mammonam, infideles notando, per Creatoris mentionem diſtinctiones feciſſet Dei alterius, non commiſſuri ſuam veritatem infidelibus Creatoris. Quomodo tunc alterius videri poteſt, ſi non ad hoc proponatur, vt à re, de qua agitur, ſeparetur?

b Luc. 16. 11
c Ibid. 12

DOMINVS. III. SCHOLIA.

ALTERVM OFFENDI. *Luc. 16. 13.* Nemo ſeruus poteſt duobus Dominis ſeruire: aut enim vnum odiet, & alterum diliget: aut vni adhærebit, *Syr. vnum honorabit* & alterum contemnet: Non poteſtis Deo ſeruire & Mammonæ. Audiebant autem omnia hæc Phariſæi *non tantum hæc poſtrema, ſed & totam precedentem de Villico & Mammona iniquitatis parabolam*, qui erant auari, & deridebant illum. IPSE DECLARAT. *Chriſtus explicat, qui ſint illi duo Domini. Nec locum reliquit Marcioni, quo poſſet exponere per duos Dominos hinc Deum ſuum bonum, inde Deum Creatorem malum; cum ait*, Deo & Mammonæ. *Et ne quod dubium ſupereſſet, de interpretatione Mammonæ, ipſemet explicuit per Mammonam intelligendam eſſe concupiſcentiam auri & argenti.* DE SÆCVLARIBVS, *de bonis ſæculi, vnde & meminit Chriſtus verſu 8.* Quia filij huius ſæculi prudentiores filiis lucis in generatione ſua ſunt. Et ego vobis dico: facite vobis amicos de Mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. AB ACTV SVMMOTVS. *Vox iuris, adminiſtrationem ſeu diſpenſationem pecuniæ ſignificat apud Scæuolam. l. 40. §. 3. ff de Statuliberis:* Stichus ſeruus meus actor, ſi rationem omnem actus ſui hæredi meo reddiderit, liber eſto. *Actum item adminiſtrare vel agere, id eſt rem adminiſtrare dixit Vlpianus in l. 1. §. ſi Seruus. ff. ſi is qui teſt. lib. &c. Luc. 16. 3. & ſeq.* ait Villicus intra ſe: quid faciam, quia Dominus meus aufert à me Villicationem? fodere non valeo, mendicare erubeſco. Scio quid faciam, vt cum amotus fuero à villicatione mea *ab actu ſummotus: Syr. cum exierim à diſpenſatione*, recipiant me in domos ſuas. DOMINICOS. *qui Domino ſuo debebant.* DIMINVTIS CAVTIONIBVS. *Vox item Iuris. Generaliter in iure per cautionem intelliguntur inſtrumenta, tabulæ, Syngraphæ & Chirographa. l. 5. ſi qua ſunt. ff. familiæ erciſcundæ l. lecta. 40. ff ſi cert. pet. &c. hinc Vlp. l. 5. §. 6. ff. Commod.* Si tibi codicem commodauero, & in eo Chirographum, debitorem tuum cauere iuſſeris. *Generaliter item ſumitur pro omni Scriptura, quæ cui proſpicitur, ſiue obligationis, ſiue liberationis probandæ cauſa emittatur pro Chirographo. l. 40. ſi Cert. pet. l. penultima. §. vltimo ad l. Falcidiam. l. 27. depoſ. l. 15. §. quod dicitur. Et l. 20. ff. de pign. Hic ſumitur pro Chirographo liberationis, vt patet ex textu Luc. 16. 5. & ſeq.* Conuocatis itaque ſingulis debitoribus Domini ſui, dicebat primo: quantum debes Domino meo? at ille dixit: Centum cados olei. *Syr. metretas. id eſt menſuras* dixitque illi: Accipe cautionem tuam, *Syr. librum tuum, id eſt Chirographum* & ſede cito: Scribe quinquaginta. *Syr. addit Metretas* deinde alij dixit: tu verò quantum debes? qui ait: Centum coros tritici. Ait illi: accipe literas tuas, & ſcribe octoginta. *Cadus porrò, men-*

A *ſura eſt rerum liquidarum, continens congios decem, vel ex aliis duodecim. Congius item ex aliis dictus Chus ſex ſextarios continet. Corus autem quadraginta modios capit, modius verò viginti ſextarios.* INIVSTITIÆ. *textus habet.* Iniquitatis. AMMENTAVIT. *alij,* Amentauit, *id eſt vibrauit ſagittam. Verbum ab Amento dictum, quod ſignificat omne ligamen, veluti lorum, quo media haſta religatur, vt iaci longius poſſit. Vnde Lucanus.* Iaculum amentauit habena. *Et Cicero de Oratore, metaphoricè dixit,* Ammentatas haſtas ab alio accipere, eaſque Oratoris viribus torquere, *pro, argumentis aliunde depromptis, quaſi telis, quibus vtitur orator.* NE QVIS, *Marcionita ſcil. ſibi blandiatur, quaſi Chriſtus per Mammonam, non Auaritiam, ſed Deum Creatorem intellexerit, à cuius ſeruitio, ad Deum ſuum nouum abducere voluerit.* QVID? *quid*
B *habes hic, Marcion, quod obiicias? fatere conuictus, Chriſtum hoc dicto confirmaſſe vnicum eſſe Deum Creatorem.* VTIQVE EI. *Scilicet Creatori, cuius legis veteris, videbat Phariſæos in omni occaſione maximos zelatores, & proinde eius ſeruos.* CVI MAGIS, *ſeruire, ob hipocryſim, magnificatas fimbrias, dilatata philacteria, traditiones Seniorum, exterius videbantur.* DESTINABANTVR. *Non fato aut ſtella, ſed voluntate malè, & habitu auaritiæ in Mammonam inclinati. Et ob id deſtinati in ſcopum correctionis Chriſti.* ALIVM SI HABERET. *Si Chriſtus de duobus Dominis loquens, cum ſit ipſe Dominus & vnus cum Patre Creatore Deus, per Deum, alium præter ſe, Deum intelligeret, vel ipſe alium repræſentaret Deum Dominum, non duos hic, ſed tres Dominos demonſtraſſet.* OBSERVANDVS, *honoran-*
C *dus, colendus.* QVALE EST. *Phraſis communis Tertulliano. quis tam deſipiat, vt putet, &c.* DEVM IVNXERAT. *in eadem ſententia, compoſuerat cum Mammona, vtriuſque ſeruitutem ſimul incompatibilem docens. Cum igitur teſte ipſo Marcione. Deus Creator ſit author metalli, vt aliorum corporum: fieri non potuit, vt dum arguit auaros Phariſæos, Mammonæ potius, quã Deo ſeruientes; per Deum non intellexerit Creatorem, & Dominũ auri, & ipſorum Iudæorum, maximéque Phariſæorum.* AVT NVMQVID, *&c. vel, quæro à Marcione, vtrum Chriſtus, non expreſſo nomine Creatoris, eo ipſo conceſſit poſſe Creatori ſeruiri. ſi illam incompatibilitatem ſeruitutis reſtrixerit ad Deum ſuum nouum.* CVM VNVM,
D *ex duobus ſcilicet Dominis, quibus ſimul ſeruiri non poteſt: cum vnum Deum dixit, profectò, cùm hactenus ipſi nullum alium præter Creatorem noſſent, non alium quàm ipſum intellexit: quia ſi alius Deus præter eum fuiſſet illum ſine dubio nominaſſet.* RELVCEBIT. *Intelligitur, quo ſenſu Chriſtus dixerit hanc ſententiam Luc. 16. 10.* Qui fidelis eſt in minimo, & in maiori fidelis eſt: Et qui in modico iniquus eſt, & in maiori iniquus eſt. Si ergo in iniquo Mammona fideles non fuiſtis: *Creaturæ potius, quàm Creatori ſeruientes, Auaritiæ*

Idololatriæ, aliena rapientes, nihil pauperibus largientes quod verum eſt, *veras gratiæ diuitias, Euangelij diſpenſationem, Eloquia Dei, Argentum igne examinatum. pecuniam Dei ad menſam fœnoris ſpiritalis.* quis credet vobis? & ſi in alieno fideles non fuiſtis, quod veſtrum eſt, *vobis primò credita ſunt Eloquia Dei. Vobis primum Euangelium miſſum eſt* quis dabit vobis? Notat hic Tertullianus, Chriſtum, per Mammonam iniuſtum, iniuſtam auaritiam intellexiſſe, non autem Deum Creatorem, quem & ipſe Marcion ideo reprobat, quod iuſtum & iudicem agnoſcat, per alienum item. non potuit Creatorem intelligere, quem & ipſi Marcionitæ proprium fatentur Iudæorum Deum: ſed alienum dixit Mammona iniuſtum & proinde à iuſtitiæ, & Iuſti Dei ſectatoribus alienum. QVASI ALIVS. *Chriſtus ſcil. quàm Creatoris filius, de alio Deo, quàm de Deo Creatore. Et eius gratia locutus fuiſſet.* TVNC ENIM, *Chriſtus dicens, quis vobis credet & committet* Dei Patris *mei gratiam, quæ propriè mea, & longè veriores diuitiæ ſunt? non potuit de alio Deo intelligere, quàm de Deo Creatore Tunc enim de altero* Deo *& Domino locutus fuiſſe videri poſſet, ſi pro Mammona expreſſè nominato, loco eius, Creatorem poſuiſſet: ſic dicendo:* non poteſtis Deo ſeruire, & Creatori. *cum notauit, id eſt arguit Phariſæos de auaritia, & infidelitate. & iniuſtitia in modico mammona adminiſtrando.* PER CREATORIS MENTIONEM. *tum enim ſi ſpecialem mentionem feciſſet Dei Creatoris. apertam dediſſet duorum Deorum diſtinctionem, dum Creatorem alteri* Deo *appoſuiſſet ſcil.* Deo *& Chriſto Marcionis, qui ſuam veritatem, Euangelium, gratiam, committere noluiſſet Iudæis, ſeruis, Creatoris, cuius bonis temporalibus infideliter vtebantur.* QVOMODO TVNC, *&c. talis eſt concluſio & ſcopus totius capitis. Cum Chriſtus de iniuſto Mammona loquebatur, agebat de re aliena à* Deo Creatore*, quatenus iniuſta res erat, hoc eſt iniuſtè adminiſtrata. auarè retenta, & prælata ſeruitio Creatoris, nec pauperibus diſtributa. Non autem quatenus aurum & argentum bona creata ſunt, ſic enim non erant aliena, ſed ab eo creata. res item de qua agebatur, erat, iniuſta adminiſtratio bonorum temporalium. quæ Phariſæi poſſidebant tanquam proprietarij, & non vt diſpenſatores boni ſibi à Creatore commiſſi.* ALTERIVS VIDERI POTEST, *altera ſeparata, diſtincta. ab altero* Deo *&* Domino. *res de qua agebatur, ſcilicet iniquum Mammona, altera à* Deo *videri non poteſt, niſi ſic à Chriſto proponatur parabola duorum Dominorum; vt Dominus Deus, à* Domino *Mammona ſeparatus & diſtinctus intelligatur, quod ſi vt oppoſita inuicem diſtinguantur, profectò per Mammonam. Deus Creator non poteſt intelligi. De hac parabola conſulendus Aug. to 4. lib. 2. qq. Euang. q. 34.* Auguſt. In villico quem Dominus eiiciebat de Villicatione, & laudauit eum, quòd in futurum ſibi proſpexerit, non omnia debemus ad imitandum ſumere, &c. è contrario dicuntur iſtæ ſimilitudines, vt intelligamus. ſi laudari potuit ille à Domino qui fraudem faciebat, quanto amplius placent Domino Deo, qui ſecundum eius præceptum illa opera faciunt, &c. quod autem de centum cadis olei, quinquaginta ſcribi fecit à debitore; & de centum coris tritici, octoginta, ad nihil aliud valere arbitror, niſi vt ea quæ ſimiliter in Sacerdotes, atque in Leuitas Iudæi, quiſque operatur in Chriſti Eccleſia, abundet juſtitia eius ſuper Scribarum & Phariſæorum, vt cum illi decimas darent, iſti dimidias dent: ſicut non de fructibus, *mallem fraudibus: de quibus non dimidium, ſed quadruplum reddidit. Nec enim video quomodo fructus legitimi non ſint computandi inter bona Zachæi.* Sed ipſis bonis ſuis fecit Zachæus aut certè duplicet decimam, & duas decimas dando, *reſpicit centum ad octoginta ſubductis duabus decimis.* Superet impendia Iudæorum. Auguſt. Mammona verò iniquitatis ideo à Domino appellata eſt iſta pecunia quam poſſidemus ad tempus, quia Mammona diuitiæ interpretantur. nec ſunt iſtæ diuitiæ niſi iniquis qui in eis conſtituunt ſpem atque copiam beatitudinis ſuæ. à juſtis verò cùm hæc poſſidentur, eſt quidem iſta pecunia, ſed non ſunt tamen illis diuitiæ, niſi cœleſtes, & ſpiritales, quibus indigentiam ſuam ſpiritaliter ſupplentes excluſâ egeſtate miſeriæ, beatitudinis copia ditabuntur. Quod dicit: ſi in alieno fideles non fuiſtis: alienas appellat terrenas facultates: quia nemo eas ſecum moriens aufert. hoc eſt quod dicit Dauid, ne timueris cum diues factus fuerit homo, &c. quoniam non cum morietur accipiet omnia, &c. Quod ait, aut vnum odiet, & alterum diliget, &c. aut alteri adhærebit, aut alterum contemnet. Adhærebit ſcilicet diabolo, cum quaſi eius præmia temporalia ſectatur, contemnet autem Deum. Non dixit odiet, ſed contemnet: ſicut ſolent minas eius poſtponere cupiditatibus ſuis, qui de bonitate eius ad impunitatem ſibi blandiuntur. *De Amicis procurandis de Mammona iniquitatis ſic Aug. ſer. 35. de* Verb. *Dom. vbi & de Zachæo.* Qui habetis de malo, facite inde bonum. qui non habetis de malo, nolite acquirere de malo. Eſto bonus, tu qui bonum facis de malo: Et cum cœperis boni aliquid facere de malo, noli remanere tu malus. Numi tui conuertuntur in bonum, tu autem remanes malus? &c. Mammona iniquitatis diuitiæ ſunt ſæculi omnes, vndecumque ſint, &c. Honeſtè acquiſiſti, &c. tamen etiam ſic noli illas dicere diuitias: Nam ſi dicis illas diuitias, amabis illas. Et ſi amaueris illas, peribis cum illis: perde, ne pereas; dona, vt acquiras; ſemina, vt metas. Has diuitias noli appellare, quia verè non ſunt. paupertate plenæ ſunt, & ſemper obnoxiæ caſibus, &c. Ergo illæ ſunt veræ diuitiæ, quas cum habuerimus, perdere non poſſumus. Et ne fortè propter illas furem timeas, ibi erunt, vbi nullus auferat. Audi Dominum tuum: theſaurizate vobis theſauros in cœlo, quo fur non accedat. tunc erunt diuitiæ, quando eas migraueris. quamdiu in terra ſunt, diuitiæ non ſunt. ſed diuitias vocat illas mundus, iniquitatis vocat Deus. Ideo Mammona iniquitatis, quia diuitias illas vocat iniquitas. *Et iniquè vocat, quia nomen hoc non merentur. Ser. autem 25. de* Verb. *Dom. pauperem & diuitem inuicem iuuari ſic probat.* Auguſt. Diues & pauper, duo ſibi ſunt contraria, ſed iterum ſibi ſunt neceſſaria. Nullus indigeret, ſi inuicem ſe ſupportaret: Et nemo laboraret, ſi ſe ambo iuuarent. Diues propter pauperem factus eſt, & pauper propter diuitem factus eſt. pauperis eſt orare, & diuitis erogare; Dei eſt pro paruis magna penſare, *rependere.* De miſericordia eius parua, magna naſcitur copia. Fœcundus eſt ager pauperum, citò reddit Dominantibus fructum. Via cœli eſt pauper, per quam venitur ad Patrem. Incipe ergo erogare, ſi non vis errare. Patrimonij tui, quo es ligatus, compedem in hac vita reſolue, vt liberè ad cœlum poſſis accedere, &c. Da in terra Chriſto, quod tibi reddat in cœlo. tribue pauperi, ſi non vis flammis exuri, &c. Nemo poteſt ſtare, ſed omnes cogimur tranſire, &c. ſi ante nos aliquid mitteremus, non ad inane hoſpitium veniremus.

ECCLESIA.

* 1. *Eccleſia in tribus perſonis eſt. De exhort. Caſt. cap. 7. in m.*

SEd vbi tres, Eccleſia eſt, licet laïci. Vnuſquiſque enim ſua fide viuit. a *Nec eſt perſonarum acceptio apud Deum.* Matth. 18. 20. a Rom. 2. 11.

ECCLESIA. I. SCHOLIA.

VBI TRES. *Illud Math. 18. 19. reſpicit, vbi ait Chriſtus.* Si duo ex vobis conſenſerint ſuper terram, de omni re quamcumque petierint, fiet illis à Patre meo qui in cœlis eſt. Vbi enim ſunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum *Aug. in præfatione Pſal. 130* Sæpè admonuimus charitatem veſtram, non quaſi vnius hominis cantantis vocem accipi debere, ſed omnium qui ſunt in Chriſti corpore. Et quia in illius corpore ſunt omnes, tanquam vnus homo loquitur. Et ipſe eſt vnus, qui & multi ſunt. Multi enim ſunt in ſeipſis, vnus ſunt in illo qui vnus eſt. Ipſum eſt autem *Corpus ſcilicet Eccleſiæ* etiam templũ Dei, de quo dicit Apoſtolus: templum enim Dei ſanctum eſt, quod vos eſtis. Omnes qui credunt in Chriſtum, & ſic credunt vt diligant, &c. *Vt excludat fidem dæmonum fatentium ſe ad eius corpus non pertinere, dicentium, quid nobis & tibi eſt fili Dei?* Omnes ergo qui ſic credunt, tanquam lapides ſunt viui, *Quia iuſtus ex fide viuit.* De quibus templum Dei ædificatum eſt, & tanquam ligna imputribilia, quibus Arca illa compacta eſt, quæ in diluuio mergi non potuit. Hoc autem templum eſt, id eſt ipſi homines, vbi rogatur Deus, & exaudit. Quiſquis enim præter templum Dei orauerit Deum, non A exauditur ad illam pacem ſupernæ Ieruſalem, &c. Ille autem in templo Dei orat, qui orat in pace Eccleſiæ, in vnitate Corporis Chriſti, quod corpus Chriſti conſtat ex multis credentibus in toto orbe terrarum, & ideò exauditur, quia orat in templo. Ipſe enim orat in ſpiritu & veritate, qui orat in pace Eccleſiæ. *Porrò vbi tres conſentiunt, ibi pax & corpus Chriſti, quod eſt Eccleſia, nec ſine capite Chriſto, qui ait:* Ibi ſum in medio eorum. *Verùm cùm hic locus à libro, & authore iam corrupto, & extra Eccleſiam poſito excerptus ſit, & dixerit falſo,* Vnumquemque ſua fide viuere, *Cùm fides ſit communis, & vna totius Eccleſiæ; nec ex Aug.* animetur, hoc eſt viuat ex fide & ſpiritu Chriſti, niſi qui fuerit in corpore B Chriſti; *Quia denique hic etiam ordinem Hierarchicum excludit, dum ait,* Etiam laïci; *Et prauè vtitur loco Pauli, vt confirmet tres perſonas merè laïcas Eccleſiam componere, vt in ſolo Montano, cum duabus ſuis Prophetiſſis, Maximilla & Priſcilla, Eccleſia conſiſtat; titulo ſtellam præfiximus, ad cauendum ſcopulum. Non tamen inficior, Eccleſiam ab exordio mundi in paucis fuiſſe, in Adam & Eua. In Noë, vxore, tribus filiis, totidemque nuribus. In Chriſto, Ioſepho, Maria, inde, in paucis Apoſtolis & diſcipulis. Quibus Chriſtus ait;* Nolite timere puſillus grex.

August. — August. — S. August.

2. *Eccleſia Trinitatis corpus eſt, & ſponſa. De Bapt. cap. 6. in fin.*

QVum ſub tribus & teſtatio fidei, & ſponſio ſalutis pignerentur, neceſſariò adiicitur Eccleſiæ mentio: quoniam vbi tres, id eſt Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus, ibi Eccleſia, quæ trium Corpus eſt.

ECCLESIA. II. SCHOLIA.

QVVM SVB TRIBVS. *Vt plenè intelligas, ſcito priùs dixiſſe, fidem & gratiam baptiſmi obſignatam fuiſſe, in Patre & Filio & Spiritu Sancto, & tres Perſonas Trinitatis arbitras fidei noſtræ, ſiue quòd pro nutu & arbitrio* Dei Nobis partita ſit menſura fidei *Sine meritis noſtris; ſiue quòd in adultis, Trinitas iudicet, an fide ſimplici vel ficta ad Baptiſmum accedamus, & tunc iuxta diſpoſitionem eadem Trinitas certam nobis ſpondeat ſalutem, ſufficiente ad confirmandam ſpem noſtram numero diuinarum perſonarum, cum ſufficiat ad ſtabiliendum omne Verbum numerus duorum, vel trium teſtium Pulchrè ſubinfert Author noſter:* Cùm ſub tribus. *Supplè perſonis diuinis* Et teſtatio fidei. *Noſtræ Deo appignerata trino & vni ſit facta.* Et ſponſio ſalutis pignerentur; *Trinitate in forma baptiſmi nominata ſalutem nobis & gratiam efficaciter promittente.* Neceſſario adiicitur Eccleſiæ mentio. *Dum ſcilicet Catechumenus baptizandus, in vna fide, vnoque baptiſmo ſuſcipiendo, credere ſe profitetur:* Vnam, Sanctam, Catholicam, & Apoſtolicam Eccleſiam. QVONIAM VBI TRES. *Ideò dixit neceſſario fieri mentionem Eccleſiæ in profeſſione fidei & baptiſmi, quo intratur in Eccleſiam: quod cùm caput & corpus vnum ſint, non poſſit credere in Deum Patrem omnipotentem, & vnicum filium eius, & in Spiritum Sanctum Dominum, & in vnum caput Eccle-* C *ſiæ Deum trinum & vnum, qui non credit in Eccleſiam, quæ eſt corpus eius. De hac interrogatione fi... ſolita. An crederet Catechumenus in Eccleſiam Catholicam, Videndus Cypr. Ep. 70. & 76. Hiero. Contra Luciferianos. Aug. homil. ad Neoph. & lib. 5. Cont. Donatiſtas c 29. vbi reſpondet Donatiſtis:* Illud autem quale eſt, vt ideò putetur hæreticus non habere Baptiſmum, *Quàm validè conferre poſſit* Quia non habet Eccleſiam? Et vtique cùm baptizatur, etiam de Sancta Eccleſia interrogatur *Hæ ſunt obiectiones rebaptizantium.* Quaſi verò ille qui non factis intus, ſed verbis, ſæculo renuntiat, non hoc in baptiſmo interrogetur. Sicut ergo huius falſa reſponſio non efficit, vt baptiſmus non ſit quem percipit: ſic & illius de Eccleſia ſanctâ falſa reſponſio, non efficit D vt baptiſmus non ſit quem percipit. Et ſicut ille, ſi poſtea quod fallaciter reſponderat, veraciter impleat, non ei baptiſmus repetitur, ſed vita corrigitur: ſic & ille, ſi poſtea veniat ad Eccleſiam, de qua interrogatus falſum reſponderat, quia eam ſe habere, dum non haberet, putabat; ipſa quam non habebat, ei datur, non quod acceperat, iteratur. TRIVM CORPVS EST. *Quia tres perſonæ Trinitatis vnum eſſentia ſunt, proinde vnum caput eſt corporis Eccleſiæ; cui niſi vt membra vniamur, Dei ſpiritu non viuificamur.* Vnus panis Sacramentum eſt

S. August.

vnitatis; quoniam ſicut Apoſtolus dicit: vnus panis, vnum corpus multi ſumus. Proinde Eccleſia Catholica ſola Corpus eſt Chriſti, cuius ille caput eſt. Saluator corporis ſui. Extra hoc corpus neminem viuificat ſpiritus Sanctus, quia ſicut ipſe dicit Apoſtolus, Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum Sanctum qui datus eſt nobis. Non eſt autem particeps diuinæ Charitatis, qui hoſtis eſt vnitatis. Non habent itaque Spiritum Sanctum qui ſunt extra Eccleſiam. De illis quippè ſcriptum eſt. *Iuda 19.* qui ſeipſos ſegregant, animales, ſpiritum non habentes. Sed nec ille eum percipit qui fictus eſt in Eccleſia, quoniam deinde ſcriptum eſt *Sap. 1. 5.* Sanctus enim Spiritus diſciplinæ effugiet fictum. Qui ergo vult habere Spiritum Sanctum, *Et cum hoc ineffabili complexu genitoris & geniti, vni Deo in eius corpore & ſponſa eius Eccleſia adhærere*, caueat foris ab Eccle- A ſia *Quæ trium corpus eſt*, remanere; caueat in eam ſimulatè intrare; aut ſi iam talis intrauit, caueat in eadem ſimulatione perſiſtere, vt veraciter coaleſcat arbori vitæ. *Ait Aug. ep. 50. ad Bonifacium Comitem, in fine. Expreſſius autem de tribus perſonis, quibus vt vni capiti Deo, hæret corpus eius, quod eſt Eccleſia. Ep. 119. ad Ianuarium à p. Paulum inducens, Rom. 8. 11.* Si Spiritus eius *Id eſt Patris* Qui ſuſcitauit Chriſtum à mortuis, habitat in vobis: qui ſuſcitauit Chriſtum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra, per inhabitantem Spiritum eius B in vobis. Hoc igitur vniuerſa Eccleſia, quæ in peregrinatione mortalitatis inuenta eſt, expectat in fine ſæculi, quod in Domini noſtri Ieſu Chriſti corpore præmonſtratum eſt, qui eſt ex mortuis primogenitus: quia & corpus eius, cuius caput eſt ipſe, non niſi Eccleſia eſt. Auguſt. Auguſt.

* 3. *Eccleſia vniuira, & vnum Chriſti corpus in Eua figurata. De Exhort. Caſt. cap. 5. in p. ad vltra m.*

AD legem ſemel nubendi dirigendam, ipſa origo humani generis patrocinatur, conteſtans quid Deus in primordio conſtituerit, in formam poſteritati recenſendam. Gen. 2. 21. Nam quum hominem figulaſſet eique parem neceſſariam proſpexiſſet, vnam de coſtis eius mutuatus, vnam illi feminam finxit; quum vtique nec artifex, nec materia defeciſſet. plures coſtæ in Adam, & infatigabiles manus in Deo, ſed non plures vxores apud Deum. & ideo homo Dei Adam, & mulier Dei Eua, vnis inter ſe nuptiis functi, formam hominibus *a* Gen. 2. 24. Dei, de originis auctoritate, & prima Dei voluntate ſanxerunt. Denique *a* *Erunt duo*, inquit, *in carne vna*; non tres, neque quatuor. Alioquin, jam non *vna caro*, nec duo in vnam carnem. Tunc erunt, ſi conjunctio, & concretio in vnitatem, ſemel fiat. Si verò rurſus aut *b* Epheſ. 5. 31. 32. ſæpius, jam vna eſſe deſiit; & erunt non duo in vnam carnem, ſed vna plane coſta in plures. At quum Apoſtolus *b* *in Eccleſiam & Chriſtum* interpretatur, *Erunt duo in vnam carnem*; ſecundum ſpiritales nuptias Eccleſiæ & Chriſti; vnus enim Chriſtus, & vna eius Eccleſia: agnoſcere debemus duplicatam & exaggeratam eſſe nobis vnius matrimonij legem, tam ſecundùm generis fundamentum, quam ſecundùm Chriſti ſacramentum. De vno matrimonio cenſemur vtrubique, & carnaliter in Adam, & ſpiritaliter in Chriſto. Duarum natiuitatum vnum eſt monogamiæ præſcriptum. In vtraque degenerat, qui de monogamia exorbitat.

ECCLESIA. III. SCHOLIA.

AD LEGEM, &c. *Et hic locus ex lib. corrupto & authore ab Eccleſia iam ſeparato, depromptus eſt, ſi crude, vt ſonat, ſumitur, hæreticus eſt, quia ſecundas condemnat nuptias, & legem imponit ſemel tantum nubendi; cùm, vt fuſè infra ſuo loco dicemus, per Apoſtolum liceat pluries nubere. Honeſtatis tamen, non neceſſitatis lege, vnicas nuptias hic commendari cupio. Dicit ergo author: vt directè probem legem ſemel nubendi præſcriptam, ei in primis ſuffragatur ipſa humani generis inſtitutio, quæ teſtatur hanc legem ab initio à Deo conſtitutam, ad exemplum & formam toti poſteritati præſcribendam. Cum enim magnus ille figulus Deus, de luto corpus primi hominis finxiſſet, & ei adiutorium ſimile prouidiſſet, de vna eius coſta, vnicam fecit fœminam.* APVD DEVM. *Id eſt à Deo inſtituta non ſunt.* HOMINIBVS DEI. *Fidelibus.* DE ORIGINIS AVCTORITATE. *Propter pondus quod habere debet in poſteros, ad exemplar primi Matrimonij, componendos.* FORMAM SANXERVNT. *Quaſi legem ſtatuerunt.* NON VNA CARO. *Contra Gen. 2. 24. & Epheſ. 5. 31.* Erunt duo in carne vna. *Vel vt habet Syr.* Et erunt ambo vna caro. TVNC ERVNT. *Supple vna caro.* SEMEL FIAT. *Sèmel tantum nubendo.* IN ECCLESIAM. *De Eccleſia dum ait, Epheſ. 5. 32.* Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia. *Tranſlat. Syr.* Hoc arcanum magnum eſt, ego C autem loquor de Meſchicho, & de Eccleſia ipſius. VNA ECCLESIA. *De vnitate Eccleſiæ videndus Auguſtinus to. 7. libro eximio, quem ſcripſit, & inſcripſit de vnitate Eccleſiæ, contra Epiſtolam Petiliani Conſtantinienſis Epiſcopi Donatiſtæ. Breuiter autem Epiſtola 120. de gratia noui Teſtamenti ad Honoratum, in qua decurrit Pſalmum 21. & vbi attigit verſum 21.* Erue à framea Deus animam meam, & de manu canis vnicam meam. Framea, ait, gladius eſt; nec vtique tali ferro Chriſtus occiſus eſt, ſed cruce; nec latus eius gladio, ſed lancea percuſſerunt. Tranſlato ergo verbo, frameam linguam dixit perſequentium; ſicut in alio pſalmo dicitur, & lingua eorum D gladius acutus: vnde, quia in eius carne lingua præualuit malignorum, orat vt animæ nihil noceat, cum dicit, erue à framea animam meam: vt hæc in prophetia oratio. *Prophetica oratio, non animam Chriſti Phyſicam, ſed myſticam ſignificans.* Si ad caput corporis, *Id eſt Chriſtum caput Eccleſiæ* referas, non videatur velut indigentis petitio, ſed potius rei futuræ figurata prædictio. *Quod myſterium in ſequentibus explicat.* Aut certè, quia corpus eius, hoc eſt Eccleſia, graues perſecutiones fuerat perpeſſura, frameam dixit, qua maximè trucidati ſunt Martyres, vnde vult eorum animas erui, ne timeant eos qui corpus occidunt, animam autem occidere non poſſunt, & conſentiant ad illicita. Aut Auguſt. Auguſt.

geiam in ipſorum paſſionibus inimicorum linguam A frameam dicit, vnde animam ſuam, hoc eſt, animam corporis ſui, animam Sanctorum ſuorum vult erui. Quod autem ſequitur: & de manu canis vnicam meam nihil aptius quàm vnica Eccleſia mihi videtur intelligi. Canem verò appellauit mundum, non ratione, ſed conſuetudine, contra inſolitam veritatem, latrantem. Hæc eſt enim canum natura, vt cum quibus habent conſuetudinem, ſiue illi boni, ſiue mali ſint, non ad eos latrent; inſolitorum autem perſonis viſis, etiam innocentibus, irritentur. Manu autem canis, poteſtatem mundi ſignificauit. Cuius etiam regnum infeſtum futurum corpori ſuo, id eſt Eccleſiæ ſuæ, B leonis nomine figurauit, in eo quod adiunxit: ſaluum me fac de ore leonis. Vndè eſt ſcriptum Prouerb. c. 19. 12. & c. 20. 2. Nihil intereſt inter minas regis, & iram leonis quamquam & diabolum Apoſtolus Petrus, leoni comparet rugienti, & quærenti circumeundo quem deuoret. *De coſta autem eductam Eccleſiam, hoc eſt de latere Chriſti, diſertè idem Aug. alibi à nobis relatus. tract. 9. à m. in Io. 2 tract. 120. in Io. 20. in p. item in Pſal. 126. in Pſalmum autem 128. in verſum*, Vxor tua ſicut vitis abundans in lateribus domus tuæ. Vxor tua, inquit, Chriſto dicitur: Ergo vxor eius, Eccleſia eius: vxor eius nos ipſi, ſicut vinea eius fertilis, &c. Sed in quibus? in lateribus domus tuæ, &c. Quæro quæ ſint latera domus? C &c. Latera dicimus domus eos, qui inhærent Chriſto, &c. Nec ſine cauſa & ipſa coniux de latere facta eſt. Viro dormiente, Eua facta eſt. Moriente Chriſto, Eccleſia facta eſt. Et illa de latere viri, cùm coſta detracta eſt: & illa de latere viri, quando latus lancea percuſſum eſt, & Sacramenta profluxerunt. *Sed aduerte lector, primò, quàm doctè Auguſtinus vxorem domui comparet; ſic enim de prima vxore Scriptura loquitur, quaſi de domo:* Ædificauit coſtam in mulierem. *Secundò domum viri à muliere forti tanquam à firmis lateribus fulciri. Tertio contra Tertulliani errorem, non vnum latus, ſed latera poni; quòd plures ſucceſſiuè poſſit vir ducere, idque abſque præiudicio ſignificationis matrimonij vnici, vnius Chriſti, cum vna Eccleſia*, Vnica columba. *Cum enim morte, teſte Apoſtolo, vir & vxor lege matrimonij ſoluti ſint, denuo poſſunt nubere, poſt alterutrius obitum, & nouo contracto Matrimonio vnius cum vna, ſaluum manet ſignum Sacramenti Chriſti cum Eccleſia.* GENERIS FVNDAMENTVM. *Matrimonium Adæ & Euæ, ex quo omne genus propagatum eſt. Sic enim in Actis legimus.* Ex vno fecit omne genus hominum habitare ſuper terram. CENSEMVR VTRVBIQVE. *Tam in Adam Monogamo, quàm in Chriſto vnius Eccleſiæ viro, iubemur & obligamur, vnius matrimonij ſemel ſuſcepti Sacramento eſſe contenti.* CHRISTI SACRAMENTVM. *De quo ſupra diximus ex Paulo:* Sacramentum hoc magnum, &c. *Alij legunt:* Chriſti firmamentum. *Quod Chriſtus exemplo ſuo confirmauerit monogamiam Adami.* CARNALITER. *Ob Matrimonium Carnale Adæ cum Eua: & ſpirituale Chriſti cum Eccleſia* DVARVM NATIVITATVM. *Primò enim ex primo Matrimonio naſcimur ex homine homines; ex ſecundo* Non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati, poteſtatem accepimus filios Dei fieri. PRÆSCRIPTVM. *Vna lex præſcripta eſt.* IN VTRAQVE. *Natiuitate, & degenerat à Patre Adam monogamo, & à Chriſto*, Epiſcopo animarum noſtrarum, vnius vxoris, Eccleſiæ viro.

Auguſt.

4. Eccleſia Sponſa Chriſti Creatoris, non competit Marcioni nubere prohibenti. 5. Cont. Marc. cap. 12. circa fin.

SI & virginem ſanctam deſtinat Eccleſiam aſſignare Chriſto, vtique vt ſponſam ſponſo: 2. Cor. 11. 2.
non poteſt Imago coniungi inimico veritatis rei ipſius.

5. Eccleſia abiecta Synagoga prælata, quam Chriſtus in ea natus, meliorem Matrem agnouit. V. Verbum Parentes, &c.

ECCLESIA. IV. SCHOLIA.

DESTINAT. *Optat Apoſtolus his verbis, 2. Cor. 11. 1. & ſeq.* Vtinam ſuſtineretis modicum quid D inſipientiæ meæ: ſed & ſupportate me: *Syr. Sed & ſufferis me* Æmulor enim vos Dei æmulatione. Deſpondi enim vos vni viro virginem caſtam, exhibere Chriſto. NON POTEST IMAGO, &c. *Cum Marcion Matrimonium reſpueret, neſcio qua fronte Apoſtolum ſibi vſurpet & Chriſtum. Cum enim Chriſtus per Paulum quaſi per intermedium nuntium & imaginem ſuam ſe repræſentantem, Corinthios quaſi membra Eccleſiæ corpori congregata, ſibi deſponſaret, quomodo Marcion fidem Chriſti tenet, qui imagini eius, Paulo ſcilicet ſæpius matrimonium commendanti aduerſatur? Melius & clarius ad literam: res ipſa, & veritas de qua hîc loquitur Tertullianus, eſt ipſum reale E matrimonium Adæ cum Eua, quod Marcion inimicus Dei Creatoris, à quo in Paradiſo inſtitutum eſt, reſpuit & reiicit; nuptias prorſus tollens & condemnans, ſicut & totum vetus Teſtamentum. Imago autem ſiue imitatio illius prototypi matrimonij Adæ cum Eua, de eius dormientis latere ſumpta, eſt ſpirituale matrimonium Chriſti morientis in Cruce, cum Eccleſia de latere eius lanceato cum Sacramentis egreſſa. Hæc igitur Imago, hoc ſpirituale matrimoniũ, coniungi, conuenire non poteſt Marcioni inimico matrimonij veri & realis: Hoc eſt nec ad Paulum, nec ad Chriſtum, nec ad Eccleſiam pertinet Marcion hæreticus, vt membrum putridum, ſeparatus, eiectus à nuptiis Agni, ſicut nuptias reprobat, ſine veſte nuptiali, ſine Charitate, ſine tunica vnitatis fidei Eccleſiæ miſſus foras in tenebras exteriores hæreſeos. Quod Tertull. per veritatem, intelligat reale matrimonium Adæ & Euæ, ſequentia verba Pauli confirmant:* Timeo autem ne ſicut ſerpens Euam ſeduxit aſtutia ſua, ita corrumpantur ſenſus veſtri, & excidant à ſimplicitate *Fidei vnius in vnum ſimpliciter Chriſtum & Deum; cum duos induxerit Marcion & Deos & Chriſtos, ſicut ſerpens plures Deos dicens, eritis ſicut dij, &c.* Quæ eſt in Chriſto. Nam ſi is qui venit, *Syr. addit ad vos* Alium Chriſtum prædicat, *Sicut prædicauit Marcion*, quem non prædicauimus: aut alium ſpiritum accipitis, quem non accepiſtis: aut aliud Euangelium, quod non recepiſtis: rectè pateremini. *Syr. ironicè quoque eodem ſenſu:* Pulchrè aſſenſum præbetis. *Aug. tract. 13. in Io. 5.* Comedebat eum zelus domus Dei, quam tamen S. Auguſt. zelabat Chriſto non ſibi. *En vt rurſum domum Dei*

S. Auguſt. *Eccleſiam vocat iuxta Pſal. 68. zelus domus tuæ, &c.* A Sponſus enim zelat ſibi ſponſam ſuam. Amicus autem ſponſi non ſibi eam debet zelare, ſed ſponſo. Apoſtolus amicus ſponſi zelat & ipſe, non ſibi, ſed ſponſo. Audi vocem zelantis: zelo Dei vos zelo, dixit; non meo, non mihi, ſed zelo Dei. Vnde? quomodo? quam zelas, vel cui zelas? deſponſaui enim vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto. Quid ergo times? quare zelas? timeo, inquit, ne ſicut ſerpens ſeduxit Euam aſtutia ſua: ſic & veſtri ſenſus corrumpatur à caſtitate quæ eſt in Chriſto Ieſu omnis Eccleſia virgo appellata eſt. Diuerſa eſſe membra Eccleſiæ, diuerſis donis pollere videtis atque gaudere. Alij coniugati, aliæ coniugatæ: alij viduati vxoribus, vltra non quærunt. Aliæ viduatæ maritis, vltra non quærunt: alij integritatem ab ineunte ætate conſeruant; aliæ virginitatem ſuam Deo vouerunt. Diuiſa ſunt munera, ſed omnes iſti, vna virgo eſt. Vbi eſt iſta virginitas? non enim in corpore. In corpore paucarum fœminarum eſt. Et ſi dici virginitas in viris poteſt, paucarum virorum ſanctitas. Integritas etiam corporis eſt in Eccleſia; *Scil. in ſtatu virginum*, Et honorabilius membrum eſt. Alia autem membra, non in corpore ſed omnia in mente ſeruant virginitatem. Quæ eſt virginitas mentis? integra fides, ſolida ſpes, ſincera charitas. Hanc virginitatem timebat, ille qui zelabat ſponſam, à ſerpente corrumpi. Sicut enim membrum corporis violatur in quodam loco, ſic ſeductio linguæ violat virginitatem cordis. In mente non corrumpatur, qui non vult ſine cauſa tenere corporis virginitatem. Quid ergo dicam fratres mei? & hæretici *Maximè Marcionitæ, ut alibi diximus* Habent virgines, & multæ ſunt virgines hæreticorum. Auguſt. Videamus, ſi ſponſum amant, vt virginitas iſta cuſtodiatur: cui cuſtoditur? Chriſto, inquit; videamus ſi Chriſto, & non Donato. *Et non Marcioni, gloriam ex noua ſua hæreſi captanti.*

6. Eccleſia Corpus Chriſti facta de Gentibus conuerſis, iuxta Prophetas. 4. Cont. Marc. cap. 13. in fin.

Luc 6.17. COnueniunt à Tyro, & ex aliis regionibus, multitudo etiam tranſmarina. hoc ſpectabat
a Pſal. 86. Pſalmus a *Et ecce Allophyli & Tyrus & populus Æthiopum iſti fuerunt illic. Mater Sion*
4. & 5. *dicet homo, & homo factus eſt in illa*, (quoniam Deus homo natus eſt) *& ædificauit eam volun-*
tate Patris: vt ſcias ad eum tunc Gentiles conueniſſe, quia Deus homo erat natus, ædifica-
b Eſa. 49. turus eccleſiam ex *voluntate Patris*, ex Allophilis quoque. Sic & Eſaias, b *Ecce iſti veniunt*
12. *de longinquo; iſti autem veniunt ab aquilone & mari; alij autem de terra Perſarum.* De quibus &
c Ibid 8. rurſus c *Attolle per circuitum oculos tuos, & vide, omnes congregati ſunt.* De quibus & infrà,
d Ibid. 21. d *Vides ignotos & extraneos: Et dices cordi tuo, Quis iſtos genuit mihi? Porrò, hos quis mihi edu-*
cauit? At hi mihi vbi fuerunt? Hic erit Chiſtus non Prophetarum? Et quis erit Chriſtus Mar-
cionitarum? ſi peruerſitas placet qui non fuerit Prophetarum.

ECCLESIA. VI. SCHOLIA.

A TYRO. *Hic probat contra Marcionem conſenſum vtriuſque Teſtamenti de Eccleſia congregata ex gentibus in vnum Chriſti capitis corpus: & Pſaltem & Eſaiam Lucæ concordare conuincit. Luc quidem 6. 17.* Stetit in loco campeſtri, & turba diſcipulorum eius, & multitudo copioſa plebis ab omni Iudæa, & Ieruſalem, & maritima & Tyri, & Sidonis, qui venerant vt audirent eum, & ſanarentur à languoribus ſuis. *Vbi vides corpus Eccleſiæ conflatum non tantùm ex Iudæis, ſed & Gentilibus Tyri & Sidonis. Sicut teſtatus eſt Pſaltes 86. 4. & ſeq* Ecce alienigenæ & Tyrus & populus Æthyopum. hi fuerunt illic. Numquid Sion dicet: homo, & homo natus eſt in ea, & ipſe fundauit eam altiſſimus. *Tertull. ſecutus 70. Allophylos poſuit, item habent 70 Sicut & Am-* S Auguſt. *broſius. & Aug. Pſalterium Romanum, Æthyopicum*, & Arabicum, Mater Sion dicet homo, & homo factus eſt in ea, & ipſe fundauit eam altiſſimus. *Quod idem eſt quod legit Tertull.* Voluntate Patris *Quem locum Pſalmi pluries iam cum Aug. explicaui. Cæterum quod Eccleſia etiam de gentibus, & Æthiopibus ſit collecta teſtatur ſponſa Cant. 1. 5.* Nigra ſum, ſed formoſa. *Quod Aug. dupliciter explicat. Primò ob commixtionem bonorum & malorum. Iiſdem Sacramentis Eccleſiæ participantium. Secundò propter Gentiles in idem corpus cum Iudæis compactos. Prima expoſitio habetur to. 3 lib. 3. de Doctr. Chriſtiana cap. 32.* Tanquam vnum ſit vtro- S. Auguſt. rumque corpus. propter temporalem commixtionem & communionem Sacramentorum. Ad hoc pertinet in Canticis Canticorum, fuſca ſum & ſpecioſa vt tabernacula Cedar, ſpecioſa ſum vt C pelles Salomonis. Non enim ait, fuſca fui, vt tabernacula illa Cedar, & ſpecioſa ſum vt pelles Salomonis: ſed vtrumque ſe eſſe dixit, propter temporalem vnitatem intra vna retia piſcium bonorum & malorum. Tabernacula enim Cedar ad Iſmaëlem pertinent, qui non erit hæres cum filio liberæ. *Dum in Reſurrectionis littore, & conſummatione ſeculi exibunt Angeli, & ſeparabunt malos de medio iuſtorum. Secunda expoſitio tractatur to. 10. ſer. 201 de temp. a p.* Helias in deſerto coruis miniſtrantibus paſcebatur; & Chriſtus in deſerto mundi huius, gentium fide Auguſt. reficitur, &c. Propterea & de Gentium Eccleſia dicitur, nigra ſum & formoſa filia Ieruſalem Vnde eſt Eccleſia nigra & formoſa, nigra per naturam, formoſa per gratiam. Vnde nigra? Ecce in iniqui- D tatibus conceptus ſum, &c. Vnde formoſa? Aſperges me hyſſopo, &c. Vnde nigra? Apoſtolus dicit, video aliam legem in membris repugnantem legi mentis meæ, &c. Vnde formoſa? quis me liberabit de corpore mortis huius? gratia Dei per Ieſum Chriſtum, &c. Poſt hæc iubetur Helias proficiſci in Sareptam Sidoniorum, vt ibi paſcatur à vidua, &c. Vidua iſta, ad quam propheta mittitur, typum Eccleſiæ gerebat, ſicut & corui illi qui Heliæ miniſtrauerant figuram Gentium habuerunt. Venit ergo Helias ad viduam, quia Chriſtus venturus erat ad Eccleſiam. *Cæterùm aptè vidua hæc de populo Sidonis, pauit Heliam Chriſtum, hoc eſt corpus eius refecit & perfecit Eccleſia Gentium, vt tranſiret in Sion, Sidon. Mater enim Sion primò Eccleſia in Iudæa in qua homo, id eſt Chriſtus Deus homo natus eſt, caput Eccleſiæ Iudæa, corporis ſui caput. Bis autem repetit*

homo & homo: propter caput & corpus: vel homo Iudæus, & homo Gentilis, in matre Sion, hoc eſt Eccleſia vna nigra & formoſa, Gentili & Iudæa renaſcuntur. Cuius domus & ciuitatis, & ſponſæ agni fundamentum & lapis angularis, patre ſic volente, Chriſtus eſt, qui fecit vtraque vnum. Et ſicut Moyſes, Æthyopiſſam, hoc eſt Gentilem duxit vxorem. ET ESAIAS. *Cap. 49. 12.* Ecce iſti de longè venient, & ecce illi ab Aquilone & mari, & iſti de terra Auſtrali. 70. *Prorſus vt Tertull.* Alij autem de terra Perſarum. ET RVRSVS. *Eodem cap. verſu 18.* Leua in circuitu oculos tuos, & vide, omnes iſti congregati ſunt, venerunt tibi. ET INFRA. *Scilicet verſu 21.* Et dices in B corde tuo: quis genuit mihi iſtos? ego ſterilis, & non patiens, tranſmigrata & captiua: & iſtos quis enutriuit? Ego deſtituta & ſola: & iſti vbi erant? hæc dicit Dominus Deus: Ecce leuabo ad Gentes A manum meam, & ad populos exaltabo ſignum meum. 70. *autem.* Et dices in corde tuo, &c. Ego autem abſque liberis & vidua: & iſtos quis enutriuit mihi: Ego autem derelicta ſum ſola: & iſti mihi vbi erant? &c. Et ad inſulas leuabo ſignum meũ. *Crucis ſcilicet Vexillum.* HIC ERIT CHRISTVS, *&c. Et poſt tot clara teſtimonia de Chriſto vocante Gentes in vnam Eccleſiam, quæ non tantum in Euangelio noui Teſtamenti, ſed & in veteri ſcripta ſunt, poteris negare, ô Marcion, Chriſtum alium eſſe, quàm qui longè ante aduentum ſuum à Prophetis veteris legis prænuntiatus eſt?* SI PERVERSITAS, *&c. Si peruerſum dogma Marcionis audias, quis alius erit Chriſtus Marcionitarum, quàm ille ipſe qui à Prophetis prænuntiatus eſt? Si hunc ipſum non admittunt, nullum Chriſtum habent.*

7. Eccleſia Paradiſo ſignificata 2. Cont. Marc. cap. 4. à m.

BOnitas amplius delicias adiecit homini, vt quamquam totius orbis poſſidens, in amœ- Gen. 2. 8.
nioribus moraretur, tranſlatus in Paradiſum, iam tunc de mundo in Eccleſiam.

ECCLESIA. VII. SCHOLIA.

BONITAS. *Dei exuberans in hominem, præter* A *neceſſaria vitæ, etiam ſuperaddidit omnimodas delitias. Vt bene dixerit Seneca:* Ad delicias amamur. *Nec ſatis fuit dediſſe homini totius orbis poſſeſſionem, niſi præterea ad ſpecialem habitationem, formatum ad imaginem ſuam, transferret in Paradiſum, locum vtique voluptatis. Gen. 2. 8.* Plantauerat Dominus Deus Paradiſum voluptatis à principio, in quo poſuit hominem quem formauerat. *70. verò,* Plantauit Deus Paradiſum in Eden, ad Orientem, & poſuit ibi hominem quem plaſmauerat. IN ECCLESIAM. *Vt iam inde Paradiſus figura fuerit Eccleſiæ in quam homo de mundo, hoc eſt de ſtatu naturæ ad ſtatum gratiæ transferendus adumbraretur. De facto delitiarum locus eſt Eccleſia, in qua fons gratiæ, omnis generis ligna, ſanctos, & eorum virtutes ſignificantia.* B
Auguſt. *Arbor vitæ Euchariſtiæ Sacramentum, &c. Aug. tõ. 3. lib. 11. de Gen. ad lit. c. 25.* Paradiſus dicta eſt Eccleſia ſicut in Cantico Cant. legitur, hortus concluſus, fons ſignatus, puteus aquæ viuæ, paradiſus cum fructu pomorum. Inde ceciderunt vel aperta & corporali ſeparatione omnes hæretici; vel occulta, & ſpiritali, quamuis in ea corporaliter eſſe videantur, omnes conuerſi ad vomitum ſuum, &c.
Auguſt. *Et lib. 12. c. 26.* Eccleſia quæ nos congregat in Charitatis ſinu, paradiſus dicta eſt cum fructu pomorum. Sed hoc figuratè dictum eſt tanquam illo paradiſo, vbi propriè fuit Adam, Eccleſia figurata ſit per formam futuri. Quamquam diligentius conſiderantibus fortaſſis occurrat, illo paradiſo corporali, in quo Adam corporaliter fuit, & illam vitam Sanctorum ſignificatam, quæ nunc agitur in Eccleſia, & illam, quæ poſt hanc erit in æternum. *Quod repetit eodem lib. 12. c. 34. & lib. 13. de Ciuit.* S. Auguſt.
cap. 21. Poſſunt hæc etiam in Eccleſia intelligi, vt ea melius accipiamus, tanquam prophetica indicia, præcedentia futurorum; Paradiſum ſcilicet Eccleſiam, ſicut de illa legitur Cant. 4. Quatuor autem Paradiſi flumina, quatuor Euangelia; *Supra dixerat, quatuor virtutes Cardinales,* Ligna fructifera, S. Auguſt.
ſanctos; fructus autem eorum, opera eorum: Lignum vitæ, Sanctum Sanctorum. *De quo apud Dan. donec vngatur Sanctus Sanctorum.* Vtique Chriſtum: lignum ſcientiæ boni & mali, proprium voluntatis arbitrium. Nec ſeipſo quippè homo, diuina voluntate contemptâ, niſi perniciosè vti poteſt: atque ita diſcit, quid interſit, vtrum inhæreat communi omnibus bono, an proprio delectetur. Sic quippè amans, donatur ſibi, vt inde timoribus, mœroribuſque completus, cantet in pſalmo, ſi tamen mala ſua ſentit: ad meipſum anima mea conturbata eſt: correctuſque iam dicat, fortitudinem meam ad te cuſtodiam.

8. Eccleſia Petri nauicula agitata fluctibus. De Bapt. cap. 12. à m.

NAuicula illa figuram Eccleſiæ præferebat, quod in mari, id eſt ſeculo, fluctibus, id eſt
perſecutionibus & tentationibus inquietatur, Domino per patientiam velut dormi- Math. 8.
ente. donec orationibus ſanctorum, in vltimis ſuſcitatus, compeſcat ſeculum, & tranquil- 24. & ſeq.
litatem ſuis reddat.

ECCLESIA. VIII. SCHOLIA.

NAVICVLA ILLA. *De qua Math. 8. 23. ſeq.* C Aſcendente eo in nauiculam ſecuti ſunt eum diſcipuli eius: & ecce motus magnus factus eſt in mari, ita vt nauicula operiretur fluctibus, ipſe verò dormiebat. Et acceſſerunt ad eum diſcipuli eius, & ſuſcitauerunt eum dicentes: Domine, ſalua nos, perimus. Et dicit eis Ieſus: quid timidi eſtis modicæ fidei? Tunc ſurgens imperauit ventis & mari; *Syr. cohibuit ventum ac mare.* Et facta eſt tranquillitas magna. PER PATIENTIAM. *Sinendo. & permittendo Eccleſiam perſecutionibus concuti, vſque ad finem ſeculi.* IN VLTIMIS. *Tandem, ſub finem.* SÆCVLVM. *Mundi poteſtates. Sæpius Aug.* S. Auguſt.
Nauem fluctuantem, iuxta Tertulliani mentem, dicit

Eccleſiam. De fluctibus inſurgentibus in eam ſic in Pſal. 92. in verſum, mirabiles elationes maris. Vbi ipſe vertit, Mirabiles ſuſpenſuræ maris. Suſpenſuræ maris Id· huius ſæculi,&c. Suſpenſuræ exaltationes ſunt, quia quando iraſcitur mare, ſuſpenduntur fluctus. Suſpendantur fluctus quantum volunt, fremat mare quantum vult: mirabiles quidem ſuſpenſuræ maris, mirabiles minæ, mirabiles perſecutiones. Sed vide quid ſequitur: mirabilis in excelſis Dominus. Compeſcat ſe ergo mare, & aliquando tranquilletur, detur pax Chriſtianis. Turbabatur mare, fluctuabat nauicula. Nauicula Eccleſia eſt, mare ſeculum eſt. Venit Dominus, *Altera ſcilicet vice Math. 14. præter hanc, qua dormiens excitatus eſt*

S. Auguſt. Ambulauit ſuper mare, & preſſit fluctus. Quomodo ambulauit Dominus ſuper mare? ſuper capita iſtorum fluctuum magnorum ſpumantium. Poteſtates, & Reges crediderunt, & ſubiugati ſunt Chriſto. Ergo non terreamur, quia mirabiles ſuſpenſuræ maris, mirabilis in excelſis Dominus. *In Pſalmum autem 25. Notat fideles in nauicula Eccleſiæ fluctuantes agitari vento blaſphemia contra Dei prouidentiam, quæ malos florere ſinit, bonos autem perſecutiones pati.*

S. Auguſt. Periclitabatur nauigium in ſtagno, & dormiebat Ieſus. Nauigamus enim per quoddam ſtagnum, & ventus & procellæ non deſunt: tentationibus quotidianis huius ſæculi propè complectur noſtrum nauigium. Vnde autem fit, niſi quia dormit Ieſus? ſi non dormiret in te Ieſus, tempeſtates iſtas non patereris, ſed tranquillitatem haberes interius, conuigilante tecum Ieſu: quid eſt autem dormire Ieſum? fides tua quæ eſt de Ieſu, obdormiuit. Surgunt procellæ ſtagni huius. vides malos florere, bonos laborare, tentatio eſt, fluctus eſt. Et dicit anima tua ô Deus, ipſa eſt iuſtitia tua, vt mali floreant, boni laborent? dicis Deo, ipſa eſt iuſtitia tua? & Deus tibi, ipſa eſt fides tua? hæc enim tibi promiſi, ad hoc Chriſtianus factus es vt in ſæculo iſto floreres, & in futuro poſtea in inferno miſerrimè torquereris? &c. Excita Ieſum, & dic, magiſter perimus. Mouent enim incerta ſtagni: perimus. Euigilabit ille, id eſt, redit ad te fides tua, & adiuuante illo conſiderabis in anima tua, quia quæ dantur modò malis, non cum illis perſeuerabunt. Aut enim viuentes eos deſerunt, aut à morientibus deſeruntur. Tibi autem quod promittitur manebit in æternum, illis quod temporaliter conceditur, citò tollitur. *Sæpius idem Auguſtinus Eccleſiam cum Arca Noë comparat, & inter cætera, cum tractat de ætatibus mundi, eam comparat eidem Arcæ, quæ velut firmamentum in medio aquarum ſubſiſtebat. de lignis quadris fabricata. in ſignum firmitatis. Cui quadrat quod habet in p·æfatione Pſalmi 47. cuius titulus eſt* Laus Cantici filiis Chore ſecundâ Sabbati. *Quod ſic explicat. quia cum prima die facta ſit lux, ſecunda die Sabbathi id eſt ſeptimanæ, factum eſt firmamentum.* Auguſt. Secunda Sabbati, id eſt poſt diem primum, quem dominicum dicimus, quæ etiam ſecunda feria dicitur, factum eſt firmamentum cœli, imò firmamentum cœlum. Cœlum enim vocauit Deus firmamentum, &c. Non fruſtra Dominus ait de Moyſe, de me enim ille ſcripſit: &c. Vt intelligas Deum feciſſe lucem, cum Chriſtus à mortuis reſurrexiſſet. Tunc enim reuera illa lux diuiſa eſt à tenebris, quando immortalitas à mortalitate diſcreta eſt. Quid ergo ſequitur, niſi vt capiti etiam corpus fieret quod eſt Eccleſia? &c. Secundam ergo Sabbati non debemus intelligere niſi Eccleſiam Chriſti: ſed Eccleſiam Chriſti, in his qui ſcripti ſunt in cœlo; Eccleſiam Chriſti, in his qui mundi huius tentationibus non cedunt. Ipſi enim digni ſunt nomine firmamenti. Ergo Eccleſia Chriſti in his qui firmi ſunt, de quibus dicit Apoſtolus, debemus autem nos firmi infirmitates infirmorum ſuſtinere, appellata eſt firmamentum. De hoc cantatur in pſalmo, audiamus, agnoſcamus, ſociemur, gloriemur, regnemus. Namque eam etiam firmamentum Apoſtolicis literis appellatam audi & agnoſce: quæ eſt, inquit, Eccleſia Dei viui, columna, & firmamentum veritatis. De hoc firmamento cantatur filiis Chore, quos noſtis eſſe filios ſponſi Crucifixi in Caluariæ loco: *Vbi de latere Eccleſia egreſſa. per quod vt oſtium ex Aug. diluuio ſaluandi intramus; Chore namque Calnitium interpretatur.*

9. *Eccleſia Romanæ dignitas à Petri, Pauli, Ioannis, martyrio, & conſenſu doctrina. De Præſcr. cap. 36. per totum.*

AGe iam qui voles curioſitatem meliùs exercere, in negotio ſalutis tuæ, percurre eccleſias Apoſtolicas, apud quas ipſæ adhuc cathedræ Apoſtolorum ſuis locis præſident, apud quas ipſæ authenticæ literæ eorum recitantur, ſonantes vocem, & reꝑræſentantes faciem vniuſcuiuſque. Proxima eſt tibi Achaia? habes Corinthum. Si non longè es à Macedonia habes Philippos, habes Theſſalonicēſes. Si potes in Aſiam tendere, habes Epheſum. Si autem Italiæ adiaces, habes Romam, vnde nobis quoque auctoritas præſto eſt, ſtatu felix Eccleſia! cui totam doctrinam Apoſtoli cum ſanguine ſuo profuderunt: vbi Petrus paſſioni Dominicæ adæquatur: vbi Paulus Ioannis exitu coronatur: vbi Apoſtolus Ioannes poſteaquam in oleum igneum demerſus, nihil paſſus eſt, in inſulam relegatur. videamus quid didicerit, quid docuerit, cum Africanis quoque Eccleſiis conteſſerarit. Vnum Deum nouit, Creatorem vniuerſitatis, & Chriſtum Ieſum ex virgine Maria filium Dei Creatoris & carnis reſurrectionem: Legem & Prophetas cum Euangelicis & Apoſtolicis litteris miſcet, & inde potat fidem: eam aquâ ſignat, ſancto Spiritu veſtit, Euchariſtia paſcit, martyrium exhortatur, & ita aduerſus hanc inſtitutionem neminem recipit. Hæc eſt inſtitutio, non dico jam quæ

1. Io. 2. 19. futuras hæreſes prænuntiabat, ſed de qua hæreſes prodierunt. Sed non fuerunt ex illa, ex quo factæ ſunt aduerſus illam. Etiam de oliuæ nucleo mitis & opimæ & neceſſariæ, aſper oleaſter oritur; etiam de papauere ficus gratiſſimæ & ſuauiſſimæ, ventoſa & vana caprificus exurgit. Ita & hæreſes de noſtro frutice, non noſtro genere, veritatis grano, ſed mendacio ſylueſtres.

ECCLESIA. IX. SCHOLIA.

AGESIAM. Licet nimiam in rebus fidei, ratione inueſtigandis curioſitatem reprobem, non improbo tamen, ſi, vt curioſi ſunt veſtigandæ antiquitatis peregrini, curioſitatem tuam exerceas ad negotium ſalutis tuæ. Inquire ipſa Eccleſiæ naſcentis incunabula, videre potes adhuc extantes Cathedras, in quibus ſederunt Apoſtoli, & adhuc voces eorum ſonant, leguntur in officio diuino. & de pulpito per Epiſcopos & Prædicatores pronuntiantur, adeò vt & ipſi Apoſtoli in eis repræſentari videantur. CATHEDRÆ. Optat. Mileuit. contra Parmen. Negare non potes ſcire te in vrbe Romana Petro primò Epiſcopalem Cathedram eſſe collocatam, in qua ſederit omnium Apoſtolorum caput Petrus. PRÆSIDENT. alij præſidentur ſcilicet ab Epiſcopis reguntur Eccleſiæ, in quibus olim ſederunt Apoſtoli, iis nunc præſident eorum ſucceſſores. AVTHENTICÆ. Originales, vox Iuris. hinc lex Authentica, decretum authenticum quod comprobatum eſt authoritate multorum. Alciatus aduertit apud Iulianum & Paulum Iuriſconſultos ſumi pro re certæ fidei. Authentica autem tabulæ ſunt Primaria, ex quibus tanquam ex fonte exemplaria deſcripta ſunt. Sic ſumit hic Tertullianus. Sic Vlpianus in f. leg. 4. ff. familiæ erciſcundæ. Vbi ait hæredem exemplum debere dare, tabulas verò Authenticas ipſum tenere, aut in ædem deponere. Sic & lege finali. ff. de teſtam. quemadmodum aper. & Paulus lib. 5. ſenten. tit. 12. Authenticum ſumunt pro originali. PROXIMA EST, &c. ſi propè Achaiam moraris, &c. SI ITALIÆ ADIACES. Hæc vna eſt ex præcipuis præſcriptionibus contra hæreticos, quæ probat veram & Orthodoxam eſſe doctrinam, quæ conſpirat & conſentit cum Eccleſiis fundatis ab Apoſtolis, inter quas præcipua & caput omnium eſt Eccleſia Romana. Si, inquit, vel in Italia, vel iuxta eã habitas, ſcis ibi Romam caput orbis. NOBIS QVOQVE, Africanis, STATV FELIX. Sic repoſui, quòd elegantior ſit, lectione Rigaltij: qui legit ſimpliciùs, Iſta quàm felix. Statu autem dixit; tum quia cum Pſalte canit: ſtatuit ſupra petram pedes meos: Et Chriſtus Petro dixit: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Tum quia inconcuſſa hactenus ſtetit, & ſtabit vſque ad conſummationem ſæculi: Et portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. TOTAM DOCTRINAM. Accepto Spiritu Sancto, de quo eis Chriſtus dixerat docebit vos omnem veritatem. APOSTOLI. Petrus & Paulus. Sic & ipſe Tertull. 4. cont. Marc. Quid Romani de proximo ſonent, quibus Euangelium & Petrus & Paulus, ſanguine quoque ſuo ſignatum reliquerunt. Item contra Gnoſticos, vitas Cæſarum legimus, Orientem fidem Romæ primus Nero cruentauit. Tunc Petrus ab altero cingitur, cum cruci aſtringitur. Tunc Paulus Romanæ ciuitatis conſequitur facultatem, cum illic Martyrij renaſcitur generoſitate. ADÆQVATVR, ob ſimile genus mortis, quia Crucifixus eſt. IOANNIS EXITV. Baptiſtæ ſcilicet decollati. OLEVM IGNEVM. feruens. IN INSVLAM. Pathmos. QVID DIDICERIT. alij legunt, quid dixerit. CONTESSERARIT. quaſi collata & conſentiente teſſera, & eiuſdem fidei Symbolo, conſenſerit. CVM AFRICANIS. pungit hic Marcionem, qui Africam nouo ſuo dogmate infecerat, duos Deos inuexerat, mundi Creatorem malum, reſpuerat blaſphemans, Chriſtum in vera de virgine carne natum, Dei Creatoris filium negabat, legem veterem & prophetas reiiciebat, quas Ioannes ſimul cum nouo teſtamento coniunctim recipiebat, ex quibus fidem hauſtam ipſe ſuis propinabat diſcipulis, aqua baptiſmi vnius

A characterem imprimentis ſignabat, in Confirmatione Spiritu Sancto quaſi veſte induebat, iuxta Chriſti verba, Luc. 24. 49. Et ego mitto promiſſum Patris mei in vos: vos autem ſedete in ciuitate, quoad vſque induamini virtute ex alto. Doctè, vt aſſolet Tertull. Confirmationis Sacramentum veſti comparat superuenienti ex alto. Nam ſi iuxta Paulum, quotquot baptiſati eſtis, Chriſtum induiſtis: in Confirmatione, habitus fidei corroboratus, indumentum ſuperueniens à Spiritu ſancto rectè dicitur. Quam fidem & Chriſti carne paſcendo, nutrit & auget. MARTYRIVM EXHORTATVR. Alij legunt: Martyrio. bellè vtrumque: cum ex Auguſt. non tantum ipſorum Martyrum conſtantia viſa, ſed ipſa eorum feſtiua ſolemnitas, ad parem conſtantiam fideles hortetur: ſolemnitates Martyrum, exhortationes Martyriorum ſunt. Siue autem hæc omnia de fide à Ioanne prædicata, ſiue de Eccleſia Romana intelligantur, perinde mihi eſt; ſiue enim S. Auguſt.
B illa, ſiue Ioannes, nullum in numerum fidelium recipit, qui contra primam Apoſtolicæ Romanæ Eccleſiæ fidem & doctrinam, aliquid ſentit. Hæc enim eſt inſtitutio & doctrina, quæ non tantum futuras hæreſes prædixit, ſed de qua hæretici Apoſtatantes ab Eccleſia prodierunt, qui primò in eius ſinu & fide erant, ſed ab eo tempore quo filij matris pugnauerunt contra eam, non fuerunt ex illa, ſic dicente Ioanne; 1. Ioa. 2 19. Ex nobis prodierunt, ſed non erant ex nobis: Nam ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent vtique nobiſcum. DE PAPAVERE, id eſt grano & ſemine CAPRIFICVS, ſylueſtris ficus. NON NOSTRO GENERE non noſtri generis; degeneres. VERITATIS GRANO, per appoſitionem. quia genus noſtrum, granum eſt veritatis, ſemen verorum fidelium. Non igitur hæretici ſunt oleaſtri & ficus ſylueſtres, in quantum de grano & ſemine veritatis, primò in Eccleſia nati ſunt per baptiſ-
C mum; ſed in quantum proprio mendacio & errore ab Eccleſia deſciuerunt. Alij legunt, hæreſes de noſtro fructificauerunt vel fruticarunt, non noſtræ degeneres veritatis grano, & mendacio ſylueſtres. De authoritate Eccleſiæ Romanæ quam hic Tertull. commendat, à qua tanquam authore & principe, fidem hauſit Africana Eccleſia, Patres omnes certatim ſcribunt, poſt Paulum, qui eam primò Catholicam dixit Rom. 1. Quia fides veſtra annuntiatur in vniuerſo mundo. Ob quam vocem ſic Cyprianus Ep. 57. ad Cornelium. Dum apud vos vnus animus, & vna vox eſt, Eccleſia omnis Romana confeſſa eſt, claruit, fratres chariſſimi, quam de vobis Beatus Apoſtolus prædicauit, & præconio futurorum, merita veſtra conteſtari, dum parentes laudat, filios prouocabat. Auguſt. ep. 95. ad Innocentium, vbi de Pelagio, eiuſque S. Auguſt.
D ſequacibus: Aut à tua veneratione acciendus eſt Romam; vbi eſt Cathedra & Iudex controuerſiarum caput Eccleſia, & diligenter interrogandus, quam dicat gratiam, qua fateatur, ſi tamen iam fateatur, ad non peccandum, iuſtéque viuendum, homines adiuuari. Aut hoc ipſum cum eo per literas agendum; & cum inuentus fuerit hanc dicere, quam docet Eccleſiaſtica & Apoſtolica veritas, tunc ſine vllo ſcrupulo Eccleſiæ, ſine latibulo ambiguitatis vllius abſoluendus eſt. Expreſsè autem ep. 162. contra Donatiſtarum pertinaciam. Conſpirat omnino cum Ter- S. Auguſt.
tulliano, de Africana Eccleſia, à Romana propagata. Erat tranſmarinis vicina regionibus & fama celeberrima nobilis. Carthago ſcilicet vnde non mediocris vtique authoritatis habebat Epiſcopum, qui poſſet non curare conſpirantem multitudinem inimicorum, cum ſe videret & Romanæ Eccleſiæ, in

quã ſemper Apoſtolicæ Cathedræ viguit Principatus, & cæteris terris, vnde Euangelium ad ipſam Africam venit, per communicatorias literas eſſe coniunctum, vbi paratus eſſet cauſam ſuam dicere, ſi aduerſarij eius ab eo illas Eccleſias alienare conarentur. *Quam Eccleſiam Romanam tanti ſemper*
S. Auguſt. *facit, vt to 6. lib. cont. Epiſtolam Manichæi, quam vocant fundamenti, nec Euangelio, ſine Eccleſiæ Romanæ authoritate crediderit.* Euangelium, inquit,

A fortè mihi lecturus es, & inde Manichæi perſonam tentabis aſſerere. Si ergo inuenires aliquem, qui Euangelio nondum credit, quid faceres dicenti tibi, non credo? Ego verò Euangelio non crederem, niſi me Catholicæ Eccleſiæ commoueret authoritas. quibus ergo *Pontificibus, ſiue Epiſcopis Romanis, & Conciliis eorum authoritate collectis* obtemperaui dicentibus credite Euangelio; cur eis non obtemperé, dicentibus mihi, noli credere Manichæo.

10\. *Eccleſiæ Apoſtolicæ, & Matrices, cum omni earum ſobole, eandem Regulam, & Symbolum fidei tenentes, vnam Eccleſiam faciunt. De Præſcr. cap. 20. in fin.*

Act.14.22. ECcleſias apud vnamquamque ciuitatem condiderunt, à quibus traducem fidei, & ſemina doctrinæ, cæteræ exinde Eccleſiæ mutuatæ ſunt, & quotidie mutuantur, vt Eccleſiæ fiant. ac per hoc, & ipſæ Apoſtolicæ deputantur, vt ſoboles Apoſtolicarum Eccleſiarum, omne genus ad originem ſuam cenſeatur neceſſe eſt. Itaque tot ac tantæ Eccleſiæ, vna eſt illa ab Apoſtolis prima ex qua omnes. Sic omnes prima, & Apoſtolicæ, dum vna omnes. Probant vnitatem, dum eſt illis communicatio pacis, & appellatio fraternitatis, & conteſſeratio hoſpitalitatis. quæ jura non alia ratio regit, quàm ejuſdem ſacramenti vna traditio.

11\. *Eccleſiæ conſenſus vnanimis in eaſdem traditiones, veritatem fidei probat, Eccleſiamque non erraſſe à prima fide. De præſcr. cap. 28. per totum.*

Io. 14. 26. & 16. 13. AGe nunc, omnes errauerint: deceptus ſit & Apoſtolus de teſtimonio reddendo: nullam reſpexerit Spiritus ſanctus, vtì eam in veritatem deduceret, ad hoc miſſus à Chriſto, ad hoc poſtulatus de Patre, vt eſſet doctor veritatis: neglexerit officium Dei villicus, Chriſti vicarius, ſinens Eccleſias aliter interim intelligere, aliter credere, quod ipſe per Apoſtolos prædicabat: ecquid veriſimile eſt, vt tot ac tantæ in vnam fidem errauerint? nullus inter multos euentus vnus eſt exitus variaſſe debuerat: error doctrinæ eccleſiarum. ceterùm, quod apud multos vnum inuenitur, non eſt erratum, ſed traditum. audeat ergo aliquis dicere illos erraſſe qui tradiderunt.

ECCLESIA. X. ET XI. SCHOLIA.

APVD VNAMQVAMQVE. *ſic Act. 14. 22 vbi de vrbibus variis, Derbe, Lyſtra, Iconio, Antiochia, Piſidia Pamphilia, Perge, Attalia, & cæteris regionibus quibus euangelizabant Apoſtoli:* Cum conſtituiſſent illis per ſingulas Eccleſias Preſbyteros, & oraſſent cum ieiunationibus, commendauerunt eos Domino, in quem crediderunt. *Sic & Apoc. 1. 4.* Ioannes ſeptem Eccleſiis quæ ſunt in Aſia. *De quo Hier. ſcribit:* totas Aſiæ fundauit & rexit Eccleſias. TRADVCEM FIDEI. *Doctrinam ſcilicet, eiuſdem fidei traditionem ab Apoſtolis & Apoſtolicis Eccleſiis deriuatam. Vox ſumpta ab agricultura, maximè à vitibus, ex quibus propagines & ramuſculi ſub terra dilatati effunduntur in alias vites ex prima radice propagatas in Sobolem* VT ECCLESIÆ FIANT. *vt Eccleſiæ primæ & matrici iunctæ, ad vnamque pertinentes vnum cum ea nomen ſortiantur:* DEPVTANTVR *reputantur.* OMNE GENVS, *vnumquodque æſtimari debet eſſe tale, qualis eſt origo eius & principium, de quo participat.* TOT AC TANTÆ. *toto orbe diſperſæ, & per regna in ſingulos Epiſcopatus diffuſæ.* AB APOSTOLIS. *ſupple fundata.* EX QVA OMNES, *ſcilicet aliæ traductæ & deriuatæ ſunt.* OMNES PRIMA, *vnam omnes faciunt cum iſta prima.* DVM VNA. *omnes ſunt ſimul.* PROBANT VNITATEM. *melius ſic lego. & faciliori ſenſu diſtinguo. Hanc vnitatem omnium Eccleſiarum, cum prima ab Apoſtolis fundata, probant hæc tria. quæ initio naſcentis Eccleſiæ in vſu erant. & ab Apoſtolis, & viris Apoſtolicis ad nos per traditionem venerunt. Primum eſt communicatio pacis, ſiue per pacem, oſculum intelligat. quod commendat Paulus,* Salutate inuicem in oſculo ſancto. *ſiue in ingreſſu domus, vel aduentantibus hoſpi-*

B *tibus daretur, ſiue poſt Euchariſtiæ ſumptionem in Miſſa, ſiue per pacem, accipiat reconciliationem peccatorum lapſorum, qui ab Epiſcopis, intuitu ſupplicationum Martyrum, ad reconciliationem, & participationem Sacramentorum admittebantur in Eccleſia. Secundum mutua inter fideles fratrum appellatio, quod tam in Actis Apoſtolorum quàm in eorum Epiſtolis eſt vſitatiſſimum. Nomen autem Chriſtiani primò inuectum eſt Antiochiæ. Actorum 11. 26 vbi de Barnaba & Paulo:* Annum totum conuerſati ſunt ibi in Eccleſia: & docuerunt turbam multam, ita vt cognominarentur primùm Antiochiæ diſcipuli Chriſtiani. *Tertium eſt* CONTESSERATIO HOSPITALITATIS. *hoc eſt mutua & benigna hoſpitum fratrum exceptio, quam commendat Apoſtolus,* hoſpitales inuicem ſine murmuratione. *teſſera propriè ex Macrob. lib. 2. in ſomnium Scip. figura erat omni ex parte quadrata, ſine cu-*
C *bus, quales ſunt tali in ludo aleæ. Apud milites erat Symbolum, quo ſocij ab hoſtibus & exploratoribus diſcernebantur. Et erat tabella iuxta Polybium, quam Tribuni ſub noctem ab Imperatore acceptam Centurionibus ferebant, hi Decurionibus. deinde iſti ſingulis Decuriæ militibus, à quibus ſtatim referebatur ad Imperatorem. Teſſera præterea hoſpitalis erat lignum dimidiatum aut aliquid ſimile quæ dabatur hoſpitibus. quam dum quiſque hoſpes proferebat, continuò agnoſcebatur, & recipiebatur vt amicus. Tales ſunt apud Religioſos literæ teſtimoniales, quas vulgo dicimus obedientias. Eſt & apud Iureconſultos teſſera frumentaria, quam qui exhibebat, frumentum pro portione Romæ à Principe accipiebat. Vt ſunt hodie nummi plumbei, vel ærei, vel quid huiuſmodi datum pro Symbolo Vlp. l. 52. §. 1. ff. de Iudic.* Si libertis ſuis teſſeras frumentarias emi volue-

rit, &c. *Paulus Jureconſultus l. 49 ff. de leg. §. 1.* A
Si Titio frumentaria teſſera legata ſit, &c. *Ex Tur-
nebo erat fruſtilla lignea quadrata, certâ notâ inſignita,
quæ dabantur iis, quibus erat ius petendi frumenti publici.
A Dione tamen fuerunt & rotundæ teſſeræ, globuli, &c.*
Qvæ ivra. *Vel ea, quibus hoſpites recipi debe-
bant, vel conſuetudines præfatæ, vim iuris habentes,
non aliunde quàm à traditione proceſſerunt.* Eivs-
dem Sacramenti. *Fidei, iuſiurandi, doctri-
næ, participationis & adminiſtrationis cuiuſcumque Sa-
cramenti Eccleſiæ. Hoſpitalitatis ſic fuit inter cæteros
Epiſcopos obſeruator Auguſtinus, vt cùm Religioſus &
Monachus eſſet, antequam Presbyter fieret, & deinde
Epiſcopus, vellet omnino conſortium fratrum deſerere,
vel hoſpitalitatem erga aduenas præterire, hæc de ſeipſo
referat Ser. 49. de diuerſis qui vt opus germanum Au-* B
*guſtini recipitur à Beda, Concilio Aquiſgranenſi, Bel-
larmino, Eraſmo, & Doctoribus Louanienſibus.* Noſtis
Auguſt. omnes aut penè omnes, ſic nos viuere in ea domo
quæ dicitur domus Epiſcopi, vt quantùm poſſumus
imitemur eos Sanctos de quibus loquitur liber
Actuum Apoſtolorum. nemo dicebat aliquid pro-
prium, ſed erant illis omnia communia, &c. Ego,
quem Deo propitio videtis Epiſcopum veſtrum,
iuuenis veni ad iſtam ciuitatem, vt multi veſtrûm
nouerunt. Quærebam vt conſtituerem Monaſte-
rium, & viuerem cum fratribus meis; *Vides iam
fratres, hoc eſt Monachos habentem; vt & teſtatur Poſ-
ſidius in vita eius cap. 5 factus Presbyter Monaſterium
intra Eccleſiam mox inſtituit, & cum Dei ſeruis viuere
cœpit ſecundùm modum & Regulam ſub ſanctis Apo-* C
*ſtolis conſtitutam, &c. Quod iam ipſe prior fecerat, dum
de transmarinis ad ſua remeaſſet.* Spem quippè om-
Auguſt. nem ſæculi reliqueram, & quod eſſe potui, eſſe
nolui, nec tamen quæſiui eſſe quod ſum. Elegi in
domo Dei mei abiectus eſſe. &c. *Vide vt antequam
Hipponem aduentaret, & Presbyter aut Clericus fieret,
prorſus ſæculo renuntiauerat, Monachus erat, abiectus
in domo Dei, cum fratribus Monachis viuens apud
Tagaſtem, vnde venerat Hipponem quæſiturus locum
vbi & amicum lucraretur Deo, & locum quæreret ap-
tum extruendo monaſterio laïcorum.* Vſque adeo au-
tem timebam Epiſcopatum, vt quoniam cœperat
Auguſt. eſſe alicuius iam momenti inter Dei ſeruos fama
mea, in quo loco ſciebam non eſſe Epiſcopum. ne D
illo accederem, cauebam. Et hoc agebam quan-
tùm poteram, vt in loco humili, *Statu illi Mona-
chi* ſaluarer, ne in alto periclitarer, &c. Veni ad
iſtam ciuitatem propter videndum amicum, quem
putabam me lucrari poſſe Deo, vt nobiſcum eſſet
in Monaſterio. Quaſi ſecurus perueni, quia locus
habebat Epiſcopum. Apprehenſus Presbyter factus
ſum, & per hunc gradum perueni ad Epiſcopa-
tum. Non attuli aliquid, non veni ad hanc Eccle-
ſiam, niſi cum iis indumentis, *Cur mentionem face-
ret veſtimentorum, niſi Monachalia & à ſæcularibus
diſtincta fuiſſent?* Quibus illo tempore veſtiebar. Et
quia hîc diſponebam eſſe in Monaſterio cum fratri-
bus; *Vtique laïcis Monachis.* Cognito inſtituto &
voluntate mea, B. Memoriæ ſenex Valerius, dedit E
mihi hortum illum, *Vtique remotum à domo Epiſco-
pali, licet intra fines Epiſcopalis redditus concluſus eſſet,*
in quo nunc eſt Monaſterium. Cœpi boni Propoſi-
Auguſt. ti fratres colligere compares meos, nihil habentes,
ſicut nihil habebam, & imitantes me: vt quomodo
ego tenuë paupertatulam meam vendidi, & paupe-
ribus erogaui, ſic facerent & illi qui mecum eſſe
voluiſſent, vt de communi viueremus: commu-
ne autem nobis eſſet magnum & vberrimum præ-
dium ipſe Deus. Perueni ad Epiſcopatum; vidi
neceſſe habere Epiſcopum exhibere humanitatem

Omniloquium.

A aſſiduam, quibuſque venientibus, ſiue tranſeunti-
bus. Quod ſi non feciſſem Epiſcopus inhumanus
diceret; ſi autem conſuetudo iſta in Monaſterio,
Illo fratrum laicorum contemplationi vacantium, per-
miſſa eſſet, indecens eſſet. *Quieti & tranquillitati
non congrua.* Et ideo volui habere in iſta domo
Epiſcopi mecum Monaſterium Clericorum. *Quo-
rum vita actuoſior, aptior proinde foret dictæ hoſpitali-
tati, ſiue humanitati omnibus exhibendæ. De multis Ec-
cleſiis in vnam primam Apoſtolicam conſentientibus ſe-
quenti ſcholio cum Auguſtino dicemus.*

11. Age nvnc, *&c. Eſto, inquit, demus ad-
uerſariis omnes Eccleſias cum prima Apoſtolica conſpi-
rantes, & ab ea traductas erraſſe, demus ipſum Apo-
ſtolum Paulum deceptum eſſe cum quibuſdam ex eis te-* B
*ſtimonium laudis reddidit, Spiritum Sanctum oculis ſponſi
in nullam earum conieciſſe, vt eam in vera fidei lumen
adduceret, qui tamen ad hoc, ideo maximè miſſus à
Chriſto eſt, ideo à Patre petitus. Sic enim Io. 14. 26.*
Paraclitus autem Spiritus Sanctus, quem mittet
Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, &
ſuggeret vobis omnia quæcumque dixero vobis.
Et cap. 16. 13. Cum autem venerit ille Spiritus ve-
ritatis, docebit vos omnem veritatem. *Syr. autem
iuxta Tertull.* Deducet vos in omnem veritatem.
Et Io. 14. 16. Et ego rogabo Patrem, & alium Pa-
raclitum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æter-
num ſpiritum veritatis. Dei villicvs. *Non
quòd Spiritus Sanctus ſit inferior & veluti miniſter Pa-
tris & filij, ſed quia in Chriſti vices ſucceſſit, vt Eccle-* C
ſiam quaſi villam Patris adminiſtraret. Ipse per
Apostolos. *Quaſi per organa ſua, quibus lin-
guas igneas dederat, vt quibus Chriſtus:* Non eſtis
vos qui loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri, qui
loquitur in vobis. Ecqvid verisimile,
*&c. Poſt tot & tanta abſurda quæ vltrò concedo hæ-
reticis, eſt ne credibile, tot ſimul erraſſe Eccleſias,
& in vnam errando fidem pariter conſenſiſſe? de-
buerat certè inter tot errores diuerſus eſſe exitus, &
non vnus & idem, tot diuerſi debuerant eſſe erro-
res, quot erant Eccleſiæ diuerſæ. Ergo cùm ſit vna fi-
des, vnus & idem omnium Eccleſiarum conſenſus, non
eas erraſſe dicendum eſt, ſed acceptam à Spiritu Sancto,
per Apoſtolos traditam eiuſdem fidei veritatem, con-* D
*ſeruaſſe. Quis ergo audeat dicere Apoſtolos erraſſe, qui
eam primis Eccleſiis tradiderunt, à quibus poſteriores
Eccleſiæ traditam ad nos vſque tranſmiſerunt? Aliàs
ſuo loco dicturi de Eccleſiæ traditionibus; nunc de Apo-
ſtolicarum Eccleſiarum conſenſu in vera & vna fide, &
in ea perſeuerantia nonobſtante malorum cum bonis &
zizaniorum cum tritico mixtura quadam ex Auguſtino* S. Auguſt.
*ſubiicio libro. 2. contra Creſconium Grammaticum c.
37. vbi ſic contra Donatiſtas Eccleſiam in Africa per-
iiſſe, & apud Donati ſequaces ſolùm remanſiſſe iactan-
tes.* Vos contagione malorum Afrorum periiſſe di-
citis *Eccleſiam ſcilicet* de orbe terrarum, & in parte
Donati, eius reliquias remanſiſſe, tanquam in fru-
mentis à zizanis & palea ſeparatis, contra Cypria-
num apertiſſimè ſentientes. qui dicit, nec malo-
E rum permixtione bonos perire in Eccleſia, nec eoſ-
dem malos poſſe ante tempus iudicij diuini à bo-
norum permixtione ſeparari. Vos itaque ſecundùm
veſtrum errorem vel potiùs furorem accuſare cogi-
mini non ſolum Cæcilianum & Ordinatores eius,
ſed etiam illas Eccleſias, quas in Scripturis Apoſto-
licis & Canonicis pariter legimus, non ſolùm Ro-
manorum, quò ex Africa ordinare paucis veſtris
ſoletis Epiſcopum, verum etiam Corinthiorum,
Galatarum, Epheſiorum, Theſſalonicenſium, Co-
loſſenſium, Philippenſium, ad quas apertiſſimè
ſcribit Apoſtolus Paulus: Hieroſolymitanam, quam

primus Apoſtolus Iacobus Epiſcopatu ſuo rexit: Antiochenſem, vbi primò appellati ſunt diſcipuli Chriſtiani: Smyrnenſem, Thiatyrenſem, Sardenſem, Pergamenſem, Philadelphenſem, Laodicenſem, ad quas eſt Apocalypſis Apoſtoli Ioannis. Tot alias Eccleſias, Ponti, Cappadociæ Aſiæ, Bithyniæ, ad quas ſcribit Apoſtolus Petrus; & quidquid aliud ſe Paulus ab Ieruſalem, vſque ad Illyricum Euangelio repleuiſſe teſtatur; vt taceam de aliis tam latis atque immenſis terrarum partibus, in quas ex his Apoſtolicis laboribus & plantationibus porrectą creuit & creſcit Eccleſia. *Viden vt conſentit Tertulliano ſupra loquenti de propagatis per traductionem Eccleſiis tanquam vitibus; vt ſponſa de tanta multiplicatione dicat, poſuerunt me cuſtodem in vineis, nouis ſcilicet propagatis, vineam meam non cuſtodiui. Adeò ampliata eſt extendens propagines ſuas ad flumen & mare, & terminos orbis terræ, vt iam ei cuſtodiendæ vix ſufficiat.* Iſtas certè Eccleſias quas ex Literis diuinis atque Canonicis nominaui, tam longè ab Africa conſtitutas, tanquam perierint ex peccatis Afrorum, accuſare cogimini, nec corrigitis errorem veſtrum, qui vos ad tantum ſcelus, nefariâ diſſenſione compellit. Nos autem vt iſtum errorem veſtrum faciliùs conuincamus, nec ipſos Afros, quorum falsò crimen in cæteras etiam Gentes perfundere audetis, nec ipſos inquam defendere cogimur. Habent enim cum illis tranſmarinis Eccleſiis ſocietatem regni, ſi innocentes fuerint: Si autem nocentes, tanquam zizania frumento, nec in Africa obeſſe potuerunt eis, qui ſe propter illos etiam cognitos, ab vnitate Eccleſiæ ſeparare noluerunt. *Multas item Eccleſias vnam eſſe Eccleſiam, eodem Spiritu, & ſenſu fidei & Charitatis, breuiter dixit Aug. in Pſal. 141. vbi de pluribus viis loquitur.* Quæ via, ipſæ & viæ: quemadmodum quæ Eccleſia, ipſæ Eccleſiæ; & quod cœlum, ipſi cœli: pluraliter dicuntur, & ſingulariter dicuntur. Propter vnitatem Eccleſiæ, vna Eccleſia; vna eſt columba mea, vna eſt matri ſuæ. Propter congregationes fraternas, per loca, multæ ſunt Eccleſiæ; Eccleſiæ, inquit, *Paulus ad Gal. 1.* Iudææ quæ erant in Chriſto, &c. Eccleſias ſic dixit; & vnam Eccleſiam ſic dicit 1. Cor. 10. Sine offenſione Eſtote, Iudæis, & Græcis, & Eccleſiæ Dei. Sic ergo & viæ & via, & ſemitæ & ſemita, &c. Quia multa præcepta ſunt, & quia eadem multa præcepta ad vnum rediguntur, quia plenitudo legis charitas. propterea viæ iſtæ in multis præceptis ad vnam colliguntur, & vna dicuntur, quia via noſtra charitas eſt. *Et via vna, fides in multis articulis, à qua multæ eccleſiæ non aberrant, ſed vnam faciunt; & vnum ouile vnum, Paſtorem, & Paſtorum Principem Chriſtum, viam, & vitam audiens & ſequens.*

S. Auguſt. | Auguſt.

12. *Eccleſiæ veritas probatur à ſucceſſione Epiſcoporum inſtitutorum ab Apoſtolis, & vnanimi Apoſtolicæ Doctrinæ conſenſu. De præſcr. cap. 32. in p. ad vltra m.*

SI quæ audent interſerere ſe ætati Apoſtolicæ, vt ideo videantur ab Apoſtolis traditæ quia ſub Apoſtolis fuerũt, poſſumus dicere. Edant ergo origines Eccleſiarum ſuarum: euoluant ordinem epiſcoporum ſuorum, ita per ſucceſſiones ab initio decurrentem, vt primus ille epiſcopus aliquem ex Apoſtolis, vel Apoſtolicis viris, qui tamen cum Apoſtolis perſeuerauerit, habuerit auctorem & anteceſſorem. Hoc enim modo Eccleſiæ Apoſtolicæ cenſus ſuos deferunt: ſicut Smyrnæorum Eccleſia Polycarpum ab Ioanne conlòcatum refert: ſicut Romanorum, Clementem a Petro ordinatum itidem. perinde vtique & ceteræ exhibent quos ab Apoſtolis in epiſcopatum conſtitutos Apoſtolici ſeminis traduces habeant. Confingant tale aliquid hæretici. Quid enim illis poſt blaſphemiam inlicitum eſt? Sed etſi confinxerint, nihil promouebunt. Ipſa enim doctrina eorum cum Apoſtolicâ comparata, ex diuerſitate & contrarietate ſua pronuntiabit, neque Apoſtoli alicujus auctoris eſſe, neque Apoſtolici: quia ſicut Apoſtoli non diuerſa inter ſe docuiſſent, ita & Apoſtolici non contraria Apoſtolis edidiſſent. niſi illi qui ab Apoſtolis didiſcerunt, & aliter prædicauerunt. Ad hanc itaque formam prouocabuntur ab illis Eccleſiis, quæ licet nullum ex Apoſtolis, vel Apoſtolicis, auctorem ſuum proferant, vt multo poſteriores, quæ denique quotidie inſtituuntur: tamen in eadem fide conſpirantes, non minus Apoſtolicæ deputantur, pro conſanguinitate doctrinæ.

ECCLESIA. XII. SCHOLIA.

SI QVÆ. *Hæreſes ſcilicet, de quibus immediatè antea loquebatur dicens:* Sententia manebit aduerſus poſteriores quaſque hæreſes, quibus nulla conſtantia de conſcientia competit, ad defendendam ſibi veritatem. INTERSERERE. *Immiſcere ſe impudenter audeant, & dicere ſe coæuas Apoſtolis, & ideo poſſidere Apoſtolicam fidem & doctrinam, quòd tempore Apoſtolorum extiterint; vrgeo vt probent primò originem ſuarum Eccleſiarum, & exponant ſeriem ſuorum Epiſcoporum.* PERSEVERAVERIT. *In eodem ſenſu, doctrina, fide cum Apoſtolis.* ANTECESSOREM. *Non ſolùm ſignificat prædeceſſorem, ſed iuris diuini doctorem.* CENSVS SVOS. *Originem ſuam in publico producunt vt teſtimonium irreprobabile antiquiſſimæ veritatis. Vel,* CENSVS. *Id eſt famam, æſtimationem ſubſtantiæ fidei & doctrinæ probant.* CONLOCATVM. *Collocatum, inſtitutum.* CLEMENTEM. *Aduerte Tertullianum non dicere Clementem immediatè poſt Petrum rexiſſe Eccleſiam, ſed ab ipſo ordinatum fuiſſe, id eſt conſecratum Epiſcopum. S. Ignatius in Ep. ad Mar. Caſſob. dicit expreſsè, Clementem ſucceſſiſſe Petro, & proindè poſt Linum & Cletum Romanam Cathedram occupaſſe. Quidquod & lib. 3. Carm. impur. Tertull. Clemens non modò poſt Cletum, ſed & poſt Anacletum numeratur. Quamquam quidam, & maximè Græci, Cletum & Anacletum pro eodem ſumpſerint confundentes. Cæterum, cum ex Hiero. lib. de Script. Eccl. in Clem. Euſeb. 3. Hiſt. cap. 28. Niceph. lib. 2. cap. 18. aliiſque tam Latinis quàm Græcis; nec non ex ipſo libro de Rom. Pontiff. apertè conſtet Clementem Anno 3. Traiani martyrio coronatum, omnino non potuit immediatè ſedere poſt Petrum, cùm ab eo tempore vſque ad tertium annum Traiani 33. anni intercurrerint, Clemens*

autem nouem tantùm annis rexerit Eccleſiam. Vnde ſua, Lino, & Cleto, occupandæ Sedi Romanæ, danda ſunt ſpatia. Et cum Irenæo lib. 3. c. 3. Optato. lib. 2. Epiph. lib. 27. Hiero. in Clem. Martyrologio Romano 25. Septembr. 26. Aprilis, & 23. Nouemb. poſt Linum & Cletum numerandus eſt, ſicut & in Canone Miſſæ nominamus. Quòd ſi Hiero. in Eſa. 52. dixit Clementem ſucceſſiſſe Petro, id obiter dixiſſe dicendus eſt, & aliter ſenſiſſe dum accuratiùs id tractauit; vel explicandum eſt, non intellexiſſe de immediata ſucceſſione, ſed mediata Lini & Cleti. Sanctus Epiph. hæreſi 27. & Rufinus præfat. lib. recognit. notant Clementem à Petro quidem manus impoſitionem accepiſſe, ſed recuſaſſe Epiſcopatum vſque ad mortem Lini & Cleti, quòd ipſius Petri Coadiutores extitiſſent. B *Et quidem ſic fuit, dum vixit Petrus, quo defuncto Linus ſucceſſit, ei denique Cletus, & Cleto Clemens. Auguſtinus noſter ep. 165. quam cum Fortunato & Alipio ſcribit Generoſo a p vbi de promiſſione facta Abrahæ & ſemini eius. Paulò aliter numerat, & Anacletum, ſiue Cletum, poſtponit Clementi, licet Lino non præponat. Et numerat Pontifices à Petro vſque ad Anaſtaſium ſibi ſuccedentes.* August. Has promiſſiones tenenti, ſi tibi Angelus de cœlo diceret, dimitte Chriſtianitatem orbis terræ, & tene partes Donati, cuius ordo tibi exponitur in epiſtola Epiſcopi tuæ ciuitatis, Anathema eſſe deberet: quia te à toto præcidere, & in partem Donati *ſcilicet* contrudere conaretur, & alienare à promiſſis Dei. Si enim ordo Epiſcoporum ſibi ſuccedentium conſiderandus eſt, *Aduerte lector quod hoc loco ait Tertullianus:* CONFINGANT TALE ALIQVID HÆRETICI. C
August. Quantò certiùs, & verè ſalubriter, ab ipſo Petro numeramus, cui totius Eccleſiæ figuram gerenti Dominus ait; ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam & portæ inferorum non vincent eam. Petro enim ſucceſſit Linus; Lino, Clemens; Clementi, Anacletus; Anacleto, Euariſtus; &c. Damaſo, Siricius; Siricio, Anaſtaſius. In hoc ordine ſucceſſionis nullus Donatiſta Epiſcopus inuenitur, &c. in illum autem ordinem Epiſcoporum, qui ducitur ab ipſo Petro vſque ad Anaſtaſium, qui nunc eandem Cathedram ſedet, etiamſi quiſquã traditor per illa tempora ſubrepſiſſet, nihil præiudicaret Eccleſiæ & innocentibus Chriſtianis: quibus Dominus prouidens, ait de præpoſitis malis: quæ dicunt facite; quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim & non faciunt. Vt certa ſit ſpes fidelibus, quæ non in homine, ſed in Domino ſit collocata, nùmquam tempeſtate ſacrilegi Schiſmatis diſſipetur: ſicut iſti diſſipati ſunt, qui legunt in codicibus ſanctis, Eccleſias quibus Apoſtoli ſcripſerunt, & nullum in eis habent Epiſcopum. *Cauſa huius Epiſtolæ fuit, quòd Generoſus miſiſſet Auguſtino quandam Epiſtolam ſibi ſcriptam, à quodam Donatiſtarum presbytero, qui in ea ſcribebat, Angelum de cœlo miſſum, qui iuſſiſſet ſibi enarrari Ordinem quo fundata & propagata fuiſſet Eccleſia & Chriſtianitas ciuitatis ſuæ. Cui reſpondet Auguſtinus, vt dicto Presbytero, hanc Epiſtolam 165. perferat, vt eum doceat, Chriſtianitatem totius orbis non eſſe dimittendam, pro ſequenda Chriſtianitate peruerſa vnius ciuitatis.* E ET HÆRE-RÆ. *Scilicet Eccleſiæ.* APOSTOLICI SEMINIS TRADVCES. *Epiſcopos à viris Apoſtolicis conſecratos ſucceſſiſſet, qui ſemen fidei & doctrinæ Apoſtolicæ, ad noſtra vſque tempora, interruptè nuſquam, traduxerunt.* INLICITVM. *Illicitum.* NIHIL PROMOVEBVNT. *Nihil proficient.* NEQVE APOSTOLICI. *Viri per Apoſtolos inſtructi.* DIDICERVNT. *Alij;* Deſciuerunt. AD HANC FORMAM. *Ad hunc modum, ſucceſſionis ſcilicet, & originis ſuæ*

A *probandæ, hæretici compellentur ab Eccleſiis etiam hodiernis, quæ propter eiuſdem doctrinæ & fidei conſanguinitatem & conſenſum, non minùs Apoſtolicæ reputantur, quàm ſi immediatè Eccleſiis ab Apoſtolis ipſis fundatis ſucceſſiſſent. Huius ſucceſſionis frequenter meminit Auguſtinus to. 7. in p. in Pſalmo contra partem Donati, circa finem.* S. August.

Scitis Catholica quid ſit, & quid ſit præciſũ à vite.
Si qui ſint inter vos cauti, veniant viuant in radice,
Antequam nimis areſcant, iam liberentur ab igne,
Ideo non rebaptizamus, quod vnũ ſignũ eſt in fide.
Non quia vos ſanctos videmus, ſed ſolam formam tenere.

Baptiſmi ſcil. Eccleſia.

B Quia ipſam formam habet ſarmentum quod præciſum eſt de vite.
Sed quid illi prodeſt forma, ſi non viuit de radice?
Venite fratres, ſi vultis, vt inſeramini in vite.
Dolor eſt cùm vos videmus præciſos ita iacere,
Numerate Sacerdotes, vel ab ipſa Petri Sede,
Et in ordine illo Patrum, quis, cui ſucceſſit, videte:
Ipſa eſt Petra, quam non vincunt ſuperbæ inferorum portæ.

Et ep. 161. ad Honoratum Epiſcopum Donatiſtam, vbi ex Pſalte & Apoſtolo Eccleſiam Catholicã & Romanã toto orbe diffuſam probat, de eodem Apoſtolo ſubiicit. S. August. Deinde ipſe ab Ieruſalem in circuitu per totam Aſiam vſq; in Illiricum Euãgelium prædicauit, Eccleſias conſtituit atque fundauit, non ipſe, ſed gratia Dei cum eo, ſicut ipſe teſtatur. Quid autem euidentius apparere poteſt, quàm cùm in eius Epiſtolis nomina etiã regionum vel ciuitatum inuenimus? Ad Romanos, ad Corinthios, ad Galatas, ad Epheſios, ad Philippẽſes, ad Theſſalonicenſes, ad Coloſſenſes ſcribit. Ioannes etiam ad Septem Eccleſias, in quibus etiã vniuerſam Eccleſiã ſeptenario numero intelligimus commendari, Epheſum, Smyrnam, Sardes, Philadelphiam, Laodiciam, Pergamum, Thiatyram. *Epheſum nuper omiſerat lib. 2. contra Creſc. cap. 37. relatam à nobis Verbo Eccleſia num. 11. inf.* S. August. Quibus omnibus Eccleſiis nos hodie communicare manifeſtum eſt, ſicut manifeſtum eſt vos iſtis Eccleſiis non communicare. Quærimus ergo vt nobis reſpondere non graueris, quam cauſam fortè noueris, qua factum eſt vt Chriſtus amitteret hæreditatem ſuam per orbem terrarum diffuſam, & ſubitò in ſolis Afris, nec ipſis omnibus, *Sed ſolis, vt vultis, Donatiſtis*, remuneret? Etenim Eccleſia Catholica eſt etiam in Africa, quia per omnes terras eam Deus eſſe voluit, & prædixit. Pars autem veſtra quæ Donati dicitur, non eſt in omnibus illis locis, in quibus & literæ, & ſermo, & facta Apoſtolica cucurrerunt, &c. *Quam appoſitè cum Tertulliano conſpirat noſter Auguſtinus. De eiuſdem Eccleſiæ Catholicæ hoc eſt toto orbe diffuſæ nomine, & ſucceſſione Epiſcoporum Romanorum idem Aug. to 6 lib. cont. epiſtolam fundamenti Manichæi cap. 4. iam alibi à nobis relato.* S. August. Multa ſunt quæ in eius gremio me iuſtiſſimè teneant. Tenet conſenſio populorum atque gentium; tenet authoritas miraculis inchoata, ſpe nutrita, charitate aucta, vetuſtate firmata; tenet ab ipſa Sede Petri Apoſtoli, cui paſcendas oues ſuas poſt reſurrectionem Dominus commendauit, vſque ad præſentem Epiſcopatum ſucceſſio Sacerdotum: tenet poſtremò ipſum Catholicæ nomen, quod non ſine cauſa inter tam multas hæreſes ſic iſta Eccleſia ſola obtinuit, vt cùm omnes hæretici ſe Catholicos videri velint; quærenti tamen peregrino alicui, vbi ad Catholicam conueniatur, nullus hæreticorum, vel Baſilicam ſuam, vel Domum audeat oſtendere. Iſta ergo tot & tanta Chri-

S. Auguſt. ſtiani nominis chariſſima vincula, rectè hominem tenent credentem in Catholica Eccleſia. *Et in Pſal.* 44. Pro Patribus tuis nati ſunt tibi filij. Genuerunt te Apoſtoli, ipſi miſſi ſunt, ipſi prædicauerunt, ipſi Patres. Sed numquid nobiſcum corporaliter ſemper eſſe potuerunt? &c. Ergo illorum abſceſſu deſerta eſt Eccleſia? abſit. Pro Patribus tuis, nati ſunt tibi filij. Quid eſt, pro patribus? &c. Patres miſſi ſunt Apoſtoli, pro Apoſtolis, filij nati ſunt tibi; conſtituti ſunt Epiſcopi. Hodie enim Epiſcopi qui ſunt per totum mundum, vnde nati ſunt? Ipſa Eccleſia Patres illos appellat, ipſa illos genuit, & ipſa illos conſtituit in Sedibus Patrum. Non ergo te putes deſertam, quia non vides Petrum, quia non vides Paulum, quia non vides illos, per quos nata es, de prole tua, tibi creuit Paternitas. Pro Patribus tuis, &c. Agnoſcant qui præciſi ſunt, A *Hæretici & Schiſmatici*: Veniant ad vnitatem, adducantur in templum Regis. Templum ſuum Deus vbique collocauit, fundamenta Prophetarum & Apoſtolorum vbique firmauit, &c. Quid ergo prodeſt confiteri, & extra templum confiteri? quid prodeſt precari, & in monte non precari? Voce, inquit, mea ad Dominum clamaui, & exaudiuit me de monte ſancto ſuo. De quo monte? de quo dictum eſt, non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem poſita. De quo monte? quem vidit Daniel ex paruo lapide creuiſſe, & fregiſſe omnia regna terrarum, & impleuiſſe omnem faciem terræ, ibi adoret qui vult accipere; ibi petat, qui vult exaudiri; ibi confiteatur, qui vult ſibi ignoſci: propterea populi confitebuntur tibi. *Quid melius? quid eruditius?*

13. Eccleſiæ hymni, cantica, ſacrificium Prophetata ſunt. 3. cont. Marc. cap. 22. in fin.

FRatres Chriſti, filios ſcilicet Dei, gloriam Patri Deo relaturos pſalmus vigeſimus primus canit ex perſona ipſius Chriſti ad Patrem, a *Enarrabo nomen tuum fratribus meis: in medio eccleſiæ hymnum tibi dicam.* Quod enim in nomine & ſpiritu ipſius hodie fieri habebat, meritò à ſe futurum prædicabat. Et paulo infrà: b *A te laus mihi in eccleſia magna.* & in ſexageſimo ſeptimo, c *In eccleſiis benedicite Dominum Deum;* vt pariter concurreret & Malachiæ prophetia, d *Non eſt Voluntas mea dicit Dominus, & ſacrificia veſtra non accipiam; quoniam ab ortu ſolis vſque in occaſum nomen meum glorificatum eſt in nationibus, & in omni loco ſacrificium nomini meo offertur, & ſacrificium mundum;* gloriæ ſcilicet relatio, & benedictio, & laus, & hymni. Quæ omnia cùm in te quoque deprehendantur, & ſignaculum frontium, & Eccleſiarum ſacramenta, & munditiæ ſacrificiorum, debes iam erumpere, vtì dicas ſpatium Creatoris tuo Chriſto prophetaſſe.

a Pſal. 21. 23.
b Ibid. 26.
c Pſal. 67. 27.
d Malach. 1. 10. & ſeq.

ECCLESIA. XIII. SCHOLIA:

AD PATREM. *Supple dicentis* ENARRABO. *Pſalmo 21 23* Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Eccleſiæ laudabò te. *70.* Cantabo te. *in quem locum Aug. to 2. ep. 120. ad Honoratum de gratia noui Teſtamenti.* S. Auguſt. Intuere quid legamus tantò ante Prophetatum, quid iam cernamus impletum. Narrabo nomen tuum, &c. in medio Eccleſiæ cantabo te. Fratres illi ſunt, de quibus in Euangelio ait; vade; dic fratribus meis. Eccleſia illa eſt quam modò dixit vnicam ſuam: hæc vnica Catholica. quæ toto orbe copioſa diffunditur, quæ vſque ad vltimas Gentes creſcendo porrigitur. Vnde in Euangelio dicit. & prædicabitur hoc Euangelium in vniuerſo orbe. in teſtimonium omnibus Gentibus. & tunc veniet finis quod autem ait, cantabo: hoc eſt illud Canticum nouum, de quo in alio Pſalmo dicitur, Cantate Domino canticum nouum, cantate Domino omnis terra. Habes hîc vtraque, & quo canticó cantaturum ſe dixerit, & in cuius Eccleſiæ medio: illud pertinet ad nouum C Canticum, hæc ad omnem terram. *Breuiùs idem Aug. ſed eodem ſenſu. to. 8. in Pſal. 21. Expoſit. 1. & 2. vbi per Eccleſiam magnam non hanc vel illam partem, ſed totum orbem intelligit.* S. Auguſt. Numquid exigua pars orbis terrarum Eccleſia magna eſt? Eccleſia magna totus orbis eſt. IN NOMINE, *&c. quod fieri debebat à membris eius, ſpiritu eius, & in nomine eius, Chriſtiano ſcilicet, in vnum Eccleſiæ corpus congregatis, hoc capiti imputandum prædicebatur. Ita Auguſtinus præfatâ epiſtolâ;* S. Auguſt. Ipſe quippe cantat in nobis, cuius gratiâ cantamus, ſicut dicit Apoſtolus 2. Cor. 13. 3. an vultis experimentum accipere eius qui in me loquitur Chriſtus? medium verò Eccleſiæ, ad eminentiam licet referas, *potes referre.* & ad ipſam manifeſtationem; quia omnia, quantò cla- B riùs nota ſunt, tantò magis in medio eſſe dicuntur; vel certè ad interiores Eccleſiæ, *id eſt referre potes ad viſcera, hoc eſt fideles intimiores & medullatiores Eccleſiæ.* quia interiora ſunt media. Neque enim omnis qui labiis perſonat, cantat Canticum nouum, ſed qui eo modo cantat, vt Apoſtolus admonet, dicens Epheſ. 5. 19. Cantantes & pſallentes in cordibus veſtris Domino. Intus enim eſt hoc gaudium, vbi vox laudis & canitur & auditur, qua voce laudatur qui gratìs amandus eſt toto corde, tota anima, tota mente, amatoremque ſuum accendit in ſe gratia Spiritus ſancti, &c. Narrabo nomen tuum fratribus meis: quia Deum nemo vidit vnquam, ſed vnigenitus Filius qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarrauit. PAVLO INFRA. *Pſal. 21. 26.* Apud te laus mea in Eccleſia magna. *70. vt Tertull.* A te laus mea, &c. *Auguſtinus epiſtolâ citatâ cum vulgatis legit.* Apud te laus mea in Eccleſia magna confitebor tibi, non quanta iſta Synagoga eſt. Auguſt. quæ irridet mortem derelicti, ſed in Eccleſia magna diffuſa per omnes Gentes, quæ credit in reſurrectionem non derelicti, &c. Et nunc quod ait, confitebor tibi. in eis vtique qui confitebuntur in quibus & loquitur. Confeſſio autem, non tantùm peccatorum eſt, ſed & laudis Dei, ſicut ipſe in Euangelio: Confitebor tibi, inquit, Pater, Domine cœli & terræ, &c. IN ECCLESIIS. *Pſal. 67. 27.* In Eccleſiis benedicite Deo Domino; *70. Deum Dominum* de fontibus Iſraël. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* Qui eſtis ex vena Iſraël. *In quem locum Aug. verſum præcedentem ſumens,* Auguſt. præuenerunt Principes coniuncti pſallentibus; in medio adoleſcentularum, *Iuuencularum*, tympaniſtriarũ principes ſunt Apoſtoli: Ipſi enim præuenerunt, vt populi ſequerentur. Præuenerunt annuntiantes nouum Teſtamen-

tum, coniuncti pſallentibus; de quorum bonis A operibus etiam viſibilibus, tanquam organis laudis glorificaretur Deus, &c. Ita ſunt in medio miniſtri præpoſiti Eccleſiarum nouarum. hoc eſt enim Adoleſcentularum, carne edomita Deum laudantium: hoc eſt enim tympaniſtriarum, eo quod tympana

August. fiant corio ſiccato & extento. Ideò ne quiſquam carnaliter iſta acciperet, & ex his verbis, quoſdam luxuriæ choros in animum induceret; ſequitur, & dicit: in Eccleſiis benedicite Dominum; &c. Eccleſiæ ſunt Adoleſcentulæ, nouâ gratiâ decoratæ. Eccleſiæ ſunt tympaniſtriæ, caſtigata carne ſpiritaliter ſonoræ. In Eccleſiis ergo benedicite Dominum Deum, de fontibus Iſraël. Inde prius elegit, quos fontes faceret. Nam inde ſunt electi Apoſtoli; & hi primitus audierunt: qui biberit ex aqua quam ego dabo, non ſitiet vnquam; ſed fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Io. 4. VT PARITER. *Cum Pſalto ſcilicet, concineret Malachias, quod in omni loco, & à Solis ortu ad occaſum non tantum laudis, ſed & verum ſacrificium ſecundum ordinem Melchiſedech in Eccleſia magna, offerretur Deo, & ſicut ipſe Chriſtus gloriam Deo Patri retulit, dum accepto pane, eleuatis oculis in cælum gratias agens benedixit, &c. Et poſt ſumptam Euchariſtiam, hymno dicto exiit in montem Oliueti: ſic quoque fieret in vniuerſa Eccleſia.* NON EST VOLVNTAS. *Malach. 1. 10. & ſeq.* Non eſt mihi voluntas in vobis dicit Dominus exercituum, & munus non ſuſcipiam de manu veſtra. *70. Non eſt voluntas mea in vobis dicit Dominus omnipotens: & ſacrificium non ſuſcipiam de* C *manibus veſtris* Ab ortu enim Solis vſque ad occaſum, magnum eſt nomen meum *70. Clarificatum eſt.* In gentibus, & in omni loco ſacrificatur. *70. incenſum offertur* Et offertur nomini meo oblatio munda: *70. Sacrificium mundum* Quia magnum eſt nomen meum in Gentibus, dicit Dominus exerci-

August. tuum. *70. autem*, Omnipotens. *Hunc locum Aug. lib. 18. de Ciuit. c. 35. à p. de Eccleſia & altaris ſacrificio accipit:* Malachias propherans Eccleſiam, quam per Chriſtũ iam cernimus propagatã, Iudæis apertiſſimè dicit ex perſona Dei: non eſt mihi voluntas in vobis: &c. Ab ortu enim Solis, &c. Et in omni loco ſacrificabitur, & offeretur nomini meo oblatio munda, quia magnum. &c. Hoc ſacrificium, per Sacerdotium Chriſti ſecundum or- D dinem Melchiſedech, cùm in omni loco à Solis ortu vſque ad occaſum, Deo iam videamus offerri, ſacrificium autem Iudæorum, quibus dictum eſt; non eſt mihi voluntas in vobis, nec accipiam de manibus veſtris munus, ceſſaſſe negare non poſſint; Quid adhuc expectant alium Chriſtum; *Et quid Marcionitæ prædicant alium* Cum hoc quod prophetatum legunt, & impletum vident, impleri non

August. potuerit, niſi per ipſum? *Et lib. 19. cap. 23. circa f.* Ceſſaturas victimas, quas in vmbra futuri offerebant Iudæi, & vnum Sacrificium gentes à Solis ortu vſque ad occaſum, ſicut iam fieri cernimus, oblaturas, per Prophetas Hebræos, oracula increpuere E diuina. *Et to. 6. lib. 1. contra Aduerſ. legis & Prophet. c. 20. à p. idem repetit.* IN TE QVOQVE, *&c. In tua, Marcion, diſciplina & Eccleſia reperiuntur, & ſunt in vſu Eccleſiarum Catholicarum Sacramenta, & ſignacula crucis frontibus tuorum imprimuntur, & Sacrificia iam Altaris, quàm orationum, & hymnorum offeruntur. Quamquam circa Chriſtum & Deum erres, proinde ſine fide hæc omnia præſtes, & tuis diſcipulis exhibeas.* MVNDITIÆ. *Quia mundos exigunt ſacrificia:* Non enim ſpecioſa eſt laus in ore peccatoris. DEBES ERVMPERE. *Ironicè dicta, ab inſultante Marcioni, Deum Creatorem, & vetus teſtamentum reſpuenti, in quo tamen Prophetatã ſic exactè impleas, vt poſſis vel debeas erumpere, & excitari de ſomno ſuo, & videre ſpatium & tempus omne legis veteris conſumptum in edendis de Chriſto Prophetiis. Quem Chriſtum eius dicit item ironicè; quaſi diceret, ô Marcion, quam longè eſt à vero Chriſto noſtro, tuus phantaſticus qui repentinus, nullo Propheta præcinente, de cælo ruit improuiſus; noſtrum eſt, in laudes & hymnos erumpere, & Euchariſticum ſacrificium in omni loco, in Eccleſia magna, offerre Deo Creatori. quòd miſerit Chriſtum, factum ex muliere, factum ſub lege, tanto temporis ſpatio Prophetatum in lege & Prophetis Creatoris.*

Appendix Patrum in commendationem S. Eccleſiæ Romanæ a Petro fundatæ.

B

P*Lacet ordiri à ſententia Patrum Concilij Florentini ſeſſione 56. in litteris vnionis, circa finem.* Definimus ſanctam Apoſtolicam Sedem, & Romanum Pontificem in vniuerſum orbem tenere primatum, & ipſum Pontificem Romanum ſucceſſorem eſſe Beati Petri principis Apoſtolorum, & Chriſti Vicarium, totiuſque Eccleſiæ caput, & omnium Chriſtianorum Patrem & Doctorem exiſtere, & ipſi in Beato Petro paſcendi, regendi, & gubernandi vniuerſalem Eccleſiã à Domino noſtro Ieſu Chriſto plenam poteſtatem traditum eſſe, quemadmodum etiam in geſtis Oecumenicorum Conciliorũ, & in ſacris Canonibus continetur. *Anacletus in fine Epiſtolæ primæ Decretalis.* Si difficiliores ortæ fuerint C quæſtiones, ad Sedem Apoſtolicam, ſi appellatum fuerit, referantur. Quoniã Apoſtoli hoc ſtatuerunt iuſſu Domini Saluatoris: vt maiores & difficiliores quæſtiones ſemper ad Sedem referantur Apoſtolicam, ſuper quam Chriſtus vniuerſam conſtruxit Eccleſiam dicente ipſo, tu es Petrus, &c. *Idem Anacletus Epiſtola 2.* In nouo teſtamento, poſt Chriſtum Dominum à Petro Sacerdotalis cœpit ordo, iuxta illud apud Matthæum, tu es Petrus, &c. Et primus ille ligandi & ſoluendi poteſtatem accepit à Domino, primuſque ad fidem populum virtute ſuæ prædicationis adduxit. Cæteri verò Apoſtoli cum eodem pari conſortio honorem & poteſtatem acceperunt, ipſumque principem eorum eſſe voluerunt: ipſis quoque decedentibus, in D locum eorum ſucceſſerunt Epiſcopi. *Et 1 piſt. 3.* Romana Eccleſia non ab Apoſtolis, ſed ab ipſo Domino Saluatore noſtro primatum obtinuit, & Eminentiam poteſtatis ſuper vniuerſas Eccleſias ac totum Chriſtiani populi gregem aſſecuta eſt. Secunda Sedes eſt apud Alexandriam ſub Marco Euangeliſta. Tertia apud Antiochiam ſub Petro Apoſtolo, qui illic, priuſquam Romam veniret, habitauit, & Ignatium Epiſcopum conſtituit. Petrus & Paulus eodem tempore, & vno die ſub Nerone principe paſſi ſunt, & ambo ſanctam Romanam Eccleſiam ſua morte conſecrarunt, & aliis omnibus vrbibus in vniuerſo mundo, eam ſuo venerando triumpho prætulerunt. E *xtat & Epiſtola Decretalis Marcelli Papæ ad Epiſcopos Antiochenæ Prouinciæ. Vbi primò definit de Primatu Eccleſiæ Romanæ, ad quam omnes quaſi ad caput, iuxta Apoſtolorum ſanctiones, Epiſcopi ſuffugere, eamque appellare debent, vt inde accipiant liberationem, vnde acceperunt informationem, & conſecrationem: cui ceſſit Antiochena, quæ olim erat prima. Ab eodem conſtitutum eſt, vt nulla Synodus fieret præter eiuſdem Sedis authoritatem. Eſt & inter decreta Pelagij 2. in Epiſtola, in qua definit, generales Synodos non poſſe conuocari niſi authoritate Apoſtolicæ Sedis, quoniam Sedi B. Petri, ſingulari priuilegio & authoritas eſt tradita, & quia*

numquam vlla Synodus rata legitur, quæ Apoſtolica authoritate non fuerit fulta. Et hoc definiuit contra Ioannem Epiſcopum Conſtantinopolitanum, qui intemerat Concilium quoddam generale conuocari. In eadem porrò Epiſtola ſequentia verba ſubiecit: Orate fratres, vt honor Eccleſiaſticus noſtris diebus non euacuetur, neque vnquam Romana Sedes, quæ inſtituente Domino, caput eſt omnium Eccleſiarum, priuilegiis ſuis vſquam careat, aut ſpolietur. *Ita & in actione 2. ſeptimi Concilij Generalis, Nicæni ſecundi, tractatur de Authoritate Romani Pontificis, & quod Eccleſia Romana ſit caput omnium Eccleſiarum. Eſt & Decretalis Nicolai primi, diſtinct. 22. c. 1. Cuius maxima pars in hoc inſumitur, vt probet: Romanam Eccleſiam primam eſſe inter omnes, ſuperque omnes habere poteſtatem, vtpote quæ ſola à Domino immediatè ſuper Petrum fundata fuerit. Quòd Synodus abſque authoritate Romani Pontificis non valeat. Quod Eccleſia Romana, non Nicæna, nec vlla alia Synodus priuilegium aliquod tribuerit, & eam totius poteſtatis plenitudinem meruiſſe, omniumque Chriſti ouium accepiſſe regimen; cùm cæteras Epiſcopatuum Cathedras Eccleſia Romana inſtituerit. Ideo & defectu conſenſus Romani Pontificis ſeptima Synodus generalis, conciliabulum ſub Leone hæretico Imperatore Conſtantinopoli celebratum, veram Synodum non fuiſſe declarat actione 6. eo quòd non habuerit cooperarium Romanum Pontificem, nec illius Sacerdotes, nec per Vicarios, nec per Prouinciales litteras, quemadmodum fieri in ſynodis ſolet. Et in Concilio octauo Generali Conſtantinopoli celebrato ſub Adriano 2. anno 3. Baſilij Imperatoris. Canone 21.* Si Synodus vniuerſalis fuerit congregata, & facta fuerit etiam de ſancta Romanorum Eccleſia quæuis ambiguitas, & controuerſia, oportet venerabiliter & cum conuenienti reuerentia, de propoſita quæſtione ſciſcitari.

Cyprianus lib. 4. Epiſt. 8. ad Cornelium Papam, Primatum agnoſcit Eccleſiæ Romanæ, ita ſcribens: Nos, inquit, ſingulis nauigantibus, ne cum ſcandalo vllo nauigarent, rationem reddentes, ſcimus nos hortatos eos eſſe, vt Eccleſiæ Catholicæ radicem & matricem agnoſcerent, & tenerent. *Quod & agnouit prior Irenæus lib. 3. Cont. hæreſes cap. 3.* Maxima omnium eſt, & antiquiſſima, à glorioſiſſimis duobus Apoſtolis Petro & Paulo Romæ fundata, & conſtituta. Ad quam Eccleſiam, propter potentiorem principalitatem, neceſſe eſt omnem conuenire Eccleſiam, hoc eſt eos qui ſunt vndique fideles, in qua ſemper ab his qui ſunt vndique, conſeruata eſt, ea quæ ab Apoſtolis eſt traditio. *Athanaſius pariter Sedem Apoſtolicam agnoſcit in Epiſtola ad agentes vitam ſolitariam, vbi de Arrianis:* Ne Liberio quidem Romano Epiſcopo pepercerunt, nulla reuerentia ducti, vel quòd Sedes illa Apoſtolica eſſet, vel quòd Roma Metropolis eſſet Romanæ ditionis, neque recordati ſe eos Apoſtolicos viros in ſuis litteris appellaſſe, &c. *Et apud eumdem Athanaſium in Ep. Epiſcoporum Ægyptiorum & ipſius Athanaſij: & rurſum in reſcripto eiuſdem Marci Papæ de miſſione capitulorum Nicæni Concilij iiſdem facta.* Marcus S. Romanæ Apoſtolicæque Sedis, & vniuerſalis Eccleſiæ Epiſcopus *Appellatur. Ambroſius in Concilio Aquileienſi contra Palladium, & Secundianum Arrianæ hæreſis defenſores, eius opera coactum & terminatum. Epiſtola 4. ad Imperatores Gratianum, Valentinianum, & Theodoſium contra Vrſicinum Antipapam.* Totius orbis Romani caput Romanam Eccleſiam, atque illam ſacroſanctam Apoſtolorum fidem ne turbari ſineret, obſecranda foret clementia veſtra, inde enim in omnes venerandæ communionis iura dimanant. *Et ibid. lib. 1. Epiſtolarum Ep. 9. Ambroſij ad Theophilum:* Sanè, inquit, referendum arbitramur ad ſanctum fratrem noſtrum Romanæ Sacerdotem Eccleſiæ, quoniam præſumimus ea te iudicaturum, quæ etiã illi diſplicere nequeant. Ita enim vtile erit conſultum ſententiæ, ita pacis & quietis ſecuritas, ſi id veſtro ſtatuatur conſilio, quod communi noſtræ diſſenſionem non afferat, vt nos quoque veſtrorum ſerie ſtatutorum, cùm id geſtum eſſe cognouerimus quod Eccleſia Romana haud dubiè comprobauerit, læti fructum huiuſmodi examinis adipiſcamur. *Cui Eccleſiæ præclarum hoc teſtimonium perhibet, vt ibidem Epiſtola:* Credatur, inquit, ſymbolo Apoſtolorum, quod Eccleſia Romana intemeratum ſemper cuſtodit & ſeruat.

Et mirum quidem quod impudenter hæretici negent Petrum Romanam fundaſſe Eccleſiam; teſtis enim eſt Irenæus lib. 3. aduerſus hæreſes cap. 1. Matthæus, inquit, in Hebræis ipſorum lingua ſcripturam edidit Euangelij, cùm Petrus & Paulus Romæ Euangelizarent & fundarent Eccleſiam. *Et ibid. cap. 3.* Maximæ, inquit, & antiquiſſimæ, & ab omnibus cognitæ, à glorioſiſſimis duobus Apoſtolis Petro & Paulo Romæ fundatæ & conſtitutæ Eccleſiæ, eam quam habet ab Apoſtolis traditionem. *Et prior quidem Petrus eam fundaſſe vel ex eo patet, quod Paulus ſcribens ad Romanos cap. 1. 11.* Deſidero videre vos, vt aliquid impertiar vobis gratiæ ſpiritalis ad confirmandos vos. *Quod Theodoretus ſcribens in hanc Epiſtolam valde ponderat:* Sunt, inquit, hæc quæ dicta ſunt plena humilitatis; non enim dixit vt dem, ſed vt impertiar: communico enim ex iis quæ accepi: & quia primus eis magnus Petrus doctrinam Euangelicam præbuit, neceſſariò intulit, ad confirmandum vos: non aliam, inquit, doctrinam adfero, ſed eam quæ iam oblata eſt, confirmare; & arbores iam plantatas irrigare. *Hegeſippus lib. 3. de Excidio Ieroſol. cap. 2. Petrum paſſum Romæ confirmat his verbis:* Proxima, inquit, nocte ſalutatis fratribus proficiſci ſolus cœpit. Vbi ventum eſt ad portam, videt ſibi Chriſtum occurrere, & adorans eum dixit; Domine quò vadis? dicit ei Chriſtus: iterum venio crucifigi. Intellexit Petrus de ſua dictum paſſione, quod in ea Chriſtus paſſurus videretur, qui patitur in ſingulis, non vtique corporis dolore, ſed quadam miſericordiæ compaſſione, aut gloriæ celebritate. Et conuerſus in Vrbem redit, captuſque à perſecutoribus cruci adiudicatus, popoſcit inuerſis veſtigiis cruci affigeretur, quòd indignum iudicaret ſimili modo quo filius Dei crucifigi. Quo impetrato, vel quia ita debebatur, vel quia perſecutor non inuitus indulget pœnarum incrementa, & ipſe Paulus alter cruce, alter gladio necati ſunt. *Euſebius in Chronico ad Annum Chriſti 44.* Petrus Apoſtolus natione Galilæus, Chriſtianorum Pontifex primus, cùm primùm Antiochenam Eccleſiam fundaſſet, Romam proficiſcitur, vbi Euangeliũ prædicans 25. Annis eiuſdem Vrbis Epiſcopus perſeuerat. *Et ad Annũ Domini 70.* Poſt Petrum, inquit, primus Romanã Eccleſiam tenuit Linus. inquit, *Et lib. 2. cap. 13.* Sub ipſo, inquit, Claudij Imperio benigna & propitia Dei totius huius vniuerſitatis rectoris erga humanũ genus prouidẽtiâ, fortem ac præpotentem, & reliquorũ omnium Apoſtolorũ propter poteſtatis amplitudinem facilè principem Petrum, Romam verſus, ad eiuſmodi peſtiferam humanæ vitæ corruptelam, quaſi manu deduxit. *Et ibid. cap. 14.* Paulum proinde Romæ eo regnante ſecuri percuſſum, & Petrum etiam affixum cruci, hiſtoriarum monumentis proditum eſt. *Athanaſius in Apologia de fuga ſua, circa finem.*

ſacro. Petrus, inquit, & Paulus, cùm audiſſent oportere ſe Romæ martyrium ſubire, non abiecerunt eam profectionem, ſed potiùs cum gaudio abierunt. *Cyrillus Ieroſol. Catecheſi 6. vbi de Simone Mago, cui Claudius ſtatuam erexerat cum inſcriptione* Simoni Deo ſancto : *ab Apoſtolis Petro & Paulo Romæ reiectum notat. Chryſoſtomus autem Romam commendat ob pretioſiſſimum corporum Apoſtolorum depoſitum homil. 32. in ep. ad Rom.* Non ita cœlum ſplendeſcit, quando radios ſuos Sol ex ſe emittit, quemadmodum Romanorum Vrbs duas illas lampades vbique terrarum effundens. Hinc rapietur Petrus, hinc Paulus, &c. *Iuſtinianus in Authentica. & Imperatores Gratianus Valentinianus & Theodoſius ad populum Conſtantinop.* Cunctos populos quos clementiæ noſtræ regit Imperium, in tali volumus religione verſari, quam diuinum Petrum Apoſtolum, B tradidiſſe Romanis, religio vſque adhuc ab ipſo inſinuata declarat, quamque Pontificem Damaſum ſequi claret; & Petrum Alexandriæ Epiſcopum virum Apoſtolicæ ſanctitatis. *Auguſtinus item lib. de hæreſibus poſt initium vbi de Simone* : in qua, inquit, [Auguſt.]

A Vrbe B. Apoſtolus Petrus eum vera omnipotentis Dei virtute extinxit. *Et noſter Fulgentius lib. de Incarnatione & gratia Chriſti* : quod duorum, inquit, magnorum luminarium Petri ſcilicet Paulique verbis, tanquam ſplendentibus radiis illuſtrata, eorumque decorata corporibus, Romana quæ mundi cacumen eſt, tenet & docet Eccleſia, totuſque cum ea Chriſtianus orbis.

Hinc Optatus Mileuitanus; lib. 2. cont. Parmen. Negare nó potes ſic ire te in Vrbe Roma Petro primo Cathedram Epiſcopalem eſſe collocatam, in qua ſederit omnium Apoſtolorum caput Petrus, vnde & Cephas appellatus eſt : In qua vna Cathedra vnitas ab omnibus ſeruaretur : ne cæteri Apoſtoli ſingulas ſibi quiſque defenderent : vt iam ſchiſmaticus & peccator eſſet, qui contra ſingularem Cathedram alteram collocaret. *Primatum itaque Eccleſiæ Romanæ omnes agnoſcant, & poſt Tertulliani, totque Patrum teſtimonia Petrum Romæ fuiſſe, ibique Eccleſiam Catholicam inſtituiſſe toto orbe venerandam, negare erubeſcant.*

ELECTI.

** Electi plurimos eſſe debent, ad ſaluandam Dei bonitatem. 1. cont. Marc. cap. 24. à p.*

NOn omnes ſalui fiunt, ſed pauciores, omnibus, & Iudeis, & Chriſtianis Creatoris. Pluribus verò pereuntibus, quomodo perfecta defenditur bonitas ex majore parte ceſſatrix? paucis aliqua, pluribus nulla, cedens perditioni, partiaria exitij? Quod ſi plures ſalui non erunt, erit jam non bonitas, ſed malitia perfectior. Sicut enim bonitatis operatio eſt, quæ facit ſaluos: ita malignitatis, quæ non facit ſaluos. Magìs autem non faciens ſaluos, dum paucos facit, perfectior erit in non iuuando, quàm iuuando. Non poteris & in Creatorem referre bonitatem, in omnes defectionem. Quem enim judicem tenes, diſpenſatorem ſi fortè bonitatis oſtendis intelligendum, non profuſorem; quod Deo tuo vindicas. Vſqueadeo hac ſola eum prefers bonitate Creatori; quam ſi ſolam profitetur, & totam, nulli deeſſe debuerat.

ELECTI. SCHOLIA.

NON OMNES, *&c. ad literam hic Tertull. probat contra doctrinam Marcionis, Deum eius non eſſe ſummè bonum, imò magìs eſſe malum quàm bonum; ſi enim, vt vult Marcion, Deus eius Chriſtum ſuum miſit ad ſaluandos homines, & illi tantum ſalui eſſe debeant qui Deo ſuo & Chriſto eius credunt, multóque pauciores ſint Marcionitæ, quàm Iudæi, & Gentiles conuerſi ad Chriſtum Dei Creatoris, profectò Deus Marcionis pauciſſimos ſaluans, bonitatem valde exilem habere conuincitur.* PARTIARIA EXITII. *partem magnam habens in damnatione multorum. Vel ex parte ſimilis eſt Creatori, & conſors eſt malignitatis eius.* IN CREATOREM REFERRE. *Non potes, Marcion, recriminari ſimilem tuo Deo, in noſtro Creatore videri bonitatem; multo minus dicere, eam erga omnes defeciſſe. Cùm enim ideo Creatorem auerſeris, quod ſit Iudex, quod teneas & credas eum eſſe Iudicem, eo ipſo forſitan æquum ſubintelligis eſſe diſtributorem* D *bonitatis, vt reddat in iudicio cuique pro meritis, cùm Deum tuum iactes profuſorem & prodigum bonitatis, ob quam tantummodo eum præponis* Deo *noſtro Creatori. Iam verò ſi nihil habens ſeueritatis & iuſtitiæ, ſolius eſt & totius bonitatis* Deus, *eam nulli negare debuerat, & proinde omnes ad fidem Marcionis vocare, iuſtificare, & glorificare, cùm tamen ſint omnium pauciſſimi. Titulum huius textus aſteriſco prænotaui, quod poſſit hic locus Tertulliani, per ſenſum adaptationis applicari, multitudini Electorum; hoc ſaluo, quòd ſine malignitate, ſed magna æquitate, occulto, ſed iuſto iudicio plures ſint reprobi quàm electi. Cùm enim poſſet* Deus *abſque vlla iniuſtitia omnes in maſſa Adæ corrupti, perditos voluntaria primi parentis culpâ, reprobare, mul-*

C *tos tamen ex eâ, pura bonitate, & miſericordia dignatus eſt eligere. De hoc magno in ſe numero electorum, dicet in comparatione reproborum paruo, iuxta verbum expreſſum Chriſti,* multi vocati, pauci verò electi, *quædam hìc ex Aug. profero teſtimonia. Certum eſſe numerum electorum ait to. 7. lib. de corrept. & gratia cap. 13* Qui prædeſtinati ſunt in regnum Dei, ita certus eſt numerus, vt nec addatur eis quiſquam, nec minuatur ex eis, &c. *quod probat ex Apoc. 3.* Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Si enim alius non eſt accepturus, niſi iſte perdiderit, certus eſt numerus. *Magnum autem eſſe numerum, probat lib. 5. de Bapt. contra Donatiſtas cap. 27. vbi tractat locum Cant. 4. hortus concluſus ſoror mea ſponſa, &c.* Omnis pulchritudo filiæ Regis intrinſecus, in quibus eſt numerus certus Sanctorum prædeſtinatus ante mundi conſtitutionem. Illa verò multitudo ſpinarum, *circa lilium* ſiue occultis, ſiue apertis ſeparationibus forinſecus adiacet ſuper numerum. Annuntiaui, inquit, & locutus ſum, multiplicati ſunt ſuper numerum. Numerus ergo ille Iuſtorum, qui ſecundùm propoſitum vocati ſunt, de quibus dictum eſt, nouit Dominus qui ſunt eius, ipſe eſt hortus concluſus, fons ſignatus, puteus aquæ viuæ, paradiſus cum fructu pomorum. *Quam multæ arbores, quot aquæ guttæ, in illo horto, fonte, puteo! Sed omnia iſta concluſa ſunt, nouit ſolus Dominus qui ſunt eius. Et in Pſal. 39. in verſum.* Annuntiaui & locutus ſum, &c. Eſt numerus, *inquit*, ſunt ſuper numerum. Numerus certus eſt pertinens ad illam cœleſtem Ieruſalem. Nouit enim Dominus qui ſunt eius; Chriſtianos timentes, Chriſtianos fide-

[S. Auguſt.] [S. Auguſt.] [S. Auguſt.]

les, Chriſtianos præcepta ſeruantes, Dei vias ambulantes, à peccatis abſtinentes, ſi ceciderint confitentes, ipſi ad numerum pertinent. Sed numquid ſoli ſunt? ſunt & ſuper numerum. nam & ſi modò pauci ſunt, pauci in comparatione multitudinis malarum frequentiarum; quantis turbis implentur Eccleſiæ ſtipantur parietes, preſſuris ſe vrgent, prope ſe ſuffocant multitudine, &c. multi verè conuerſi, multi falsò conuerſi: & pauciores ſunt verè conuerſi, plures falsò conuerſi. quia multiplicati ſunt ſuper numerum. *Supple Electorum. Et in Pſal.* 146 Qui numerat multitudinem ſtellarum, & omnibus eis nomina vocat. quid magnum Deo numerare multitudinem ſtellarum, &c. Cui capilli capitum numerati ſunt? &c. Sunt ſtellæ quædam lumina in Eccleſia conſonantia noctem noſtram, omnes quibus dicit Apoſtolus Philipp. 2 in quibus apparetis tanquam luminaria in mundo verbum vitæ habentes. Illas ſtellas numerat Deus, omnes ſecum regnaturos, &c. Intra parietes iſtos plures ſunt quam futuri ſunt in regno Dei, in illa Ieruſalem cœleſti: ipſi ſuper numerum ſunt. Animaduertat quiſque vtrum luceat in tenebris, vtrum in iniquitate ſæculi tenebroſa non ſeducatur: Si non fuerit ſeductus nec victus, tanquam ſtella erit, quam iam numerat Deus. Et omnibus, inquit, eis nomina vocat, ibi eſt totum præmium, habemus nomina quædam, nomina apud Deum, vt nouerit Deus nomina noſtra, hoc optare debemus, hoc agere, hoc ſatagere quantùm poſſumus, non de aliis rebus gaudere. *Stellæ denique licet innumerabiles Abrahæ poſteri electi in Iſaac vero Chriſto, multò plures arena reproborum figurata ſunt in Iſmaël. Numerum prædeſtinatorum, non ſimpliciter à Deo electum ad ruinas Ieruſalem implendas, ſenſit Gregorius; cùm enim draco qui cum Michaële pugnauit, tertiam tantùm partem ſtellarum, id eſt Angelorum, caudâ ſuâ traxerit in ruinam; ſi numerus hominum electorum ad gloriam, huic tantùm tertiæ parti coæquari deberet, ad eorum qui cum Michaële in veritate ſteterunt, ſummam non aſſurgeret. Ita autem Gregorius homilia 34. in Euangelia.* Quia, inquit, ſuperna illa Ciuitas ex Angelis & hominibus conſtat, ad quam tantùm credimus humanum genus aſcendere, quantos illic contigit electos Angelos remanſiſſe. ſicut ſcriptum eſt, Deut. 32. 8. Statuit terminos gentium ſecundùm numerum Angelorum Dei: debemus & nos aliquid ex illis diſtinctionibus ſupernorum ciuium, ad vſum noſtræ conuerſationis trahere, noſque ipſos ad incrementa virtutum, bonis ſtudiis inflammare. *Ac ne quis de vltimo tantùm choro poſtremæ hierarchiæ, id eſt ſolis Angelis, ipſum loqui crederet, cùm fusè priùs de ſingulis nouem ordinum proprietatibus diſſeruiſſet, premiſſa*

S August.

A *ſubiecit.* Debemus aliquid ex illis diſtinctionibus ſupernorum ciuium, &c. *Quod vt impreſſiùs perſuaderet, fuſiſſimè dictas proprietates electis imitandas pro modulo, ſubiecit.* Quia enim, inquit, illuc tanta aſcenſura creditur multitudo hominum, quanta multitudo remanſit Angelorum: ſupereſt, vt ipſi quoque homines qui ad cœleſtem patriam redeunt, ex eius agminibus, aliquid illuc reuertentes imitentur. Diſtinctè namque conuerſationes hominū, ſingulorum agminum ordinibus congruunt, vt in eorum ſortem per conuerſationis ſimilitudinem deputentur. Nam ſunt plerique qui parua capiunt, ſed tamen hæc eadem parua piè annuntiare fratribus non deſiſtunt. Iſti itaque in Angelorum numerum currunt. Et ſunt nonnulli qui diuinæ largitatis munere refecti, ſecretorum cœleſtium ſumma, & capere præualent, & nuntiare. Quò ergo iſti niſi

B inter Archangelorum numerum deputantur? Et ſunt alij qui mira faciunt, ſigna valenter operantur. Quo ergo iſti, niſi ad ſupernarum virtutum ſortem, & numerum congruunt? Et ſunt nonnulli qui etiam de obſeſſis corporibus malignos ſpiritus fugant, eoſque virtute orationis, & vi acceptæ Poteſtatis eiiciunt. Quo itaque iſti meritum ſuum, niſi inter Poteſtatum cœleſtium numerum ſortiuntur? Et ſunt nonnulli qui acceptis virtutibus etiam electorum hominum merita tranſcendunt: Cùmque bonis meliores ſunt, electis quoque fratribus principantur. Quo ergo iſti ſortem ſuam, niſi inter Principatuum numeros accipiunt? Et ſunt nonnulli qui ſic in ſemetipſis cunctis vitiis, omnibuſque deſideriis dominantur, vt ipſo iure munditiæ, Dij

C inter homines vocentur, &c. quo ergo iſti niſi inter numeros Dominationum currunt? Et ſunt nonnulli qui dum ſe ſollicita intentione diſcutiunt, diuino timori ſemper inhærentes, hoc in munere virtutis accipiunt, vt iudicare rectè & alios poſſint, &c. quid ergo iſti niſi Throni ſui Conditoris ſunt? Et ſunt nonnulli, qui tanta Dei ac proximi dilectione pleni ſunt, vt Cherubim plenitudo ſcientiæ dicitur, & Paulo dicente didicimus, quia plenitudo legis eſt charitas, &c meritorum ſuorum ſortem inter Cherubim numeros perceperunt. Et ſunt nonnulli, qui ſupernæ contemplationis facibus accenſi, in ſolo conditoris ſui deſiderio anhelant, nihil iam in hoc mūdo cupiunt, ſolo æternitatis amóre paſcuntur, terrena quæque abiiciunt, cuncta

D temporalia mente tranſcendunt, amant & ardent, atque in ipſo ſuo ardore requieſcunt, amando ardent, loquendo & alios accendunt, & quos verbo tangunt, ardere protinus in Dei amore faciunt, &c. qui ergo ita ad amorem ſui Conditoris inflammati ſunt, quo niſi inter Seraphim ſortem ſuæ vocationis acceperunt? *V. Tom. 3. V. Prædeſtinatio.*

ELEEMOSYNA.

1. Eleemoſynæ, & miſericordiæ omnis opera, in vtraque lege mandata. 4. Cont. Marc. cap. 17. circa. f.

a Luc. 6. 36. b Eſa. 58. 7. c Eſa. 1. 17. d Oſeæ 6. 6. e Luc. 6. 37. & 38.

MIſericordiam quoque præcipiens: [a] *Eſtote*, inquit, *miſericordes, ſicut pater veſter miſertus eſt veſtri.* Hoc erit, [b] *Panem infringito eſurienti, & mendicos ſine tecto in domum tuam inducito, & nudum ſi videris tegito;* &, [c] *Iudicate pupillo & iuſtificate viduam.* Agnoſco doctrinam eius veterem, qui [d] *mauult miſericordiam quàm ſacrificium.* Aut ſi alius nunc miſericordiā præcepit, quia & ipſe miſericors ſit; cur tanto æuo, miſericors mihi non fuit? [e] *Nolite iudicare, ne iudicemini. Nolite condemnare, ne condemnemini. Dimittite, & dimittemini. Date, & dabitur vobis. Menſuram bonam, preſſam, ac fluentem dabunt in ſinum veſtrum. Eâdem qua menſi eritis menſurâ, remetietur vobis.* Vt opinor, hæc retributionem pro meritis prouocatam ſonant.

ELEEMOSYNA. I. SCHOLIA.

MISERICORDIAM. *Luc. 6. 36.* Eſtote miſericordes ſicut & Pater veſter miſericors eſt,

E nolite iudicare, &c. *Iam alibi diximus de hoc loco cum Auguſtino, cui addo ex eodem quod habetur. 4. Auguſt.*

Auguſt. *lib. 2. qq. Euang. 4. 8.* Quod Dominus dicit, date, & dabitur vobis, &c. Ex illa ſententia accipi poteſt, qua dicit & alio loco, vt ipſi recipiant vos in æterna tabernacula; vt plebi præceptum eſſe videatur quod dictum eſt, date & dabitur vobis. Secundùm quam ſententiam dixit Apoſtolus Gal. 6. 6. communicet qui catechiſatur Verbo Dei, ei qui ſe catechiſat in omnibus bonis. Non enim diceret; dabunt in ſinum veſtrum, niſi quia per illorum merita, quibus vel calicem aquæ frigidæ in nomine diſcipuli dederint, mercedem cœleſtem recipere merebuntur. PANEM INFRINGITO. *Eſa. 58. 7.* Frange eſurienti panem tuum, & egenos vagoſque, induc in domum tuam: 70. *& pauperes ſine tecto, &c.* Cùm videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne deſpèxeris. 70. *verò.* Domeſticos ſeminis tui. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* A carne tua non abſcondas te. *Sicut faciunt ſuperbi diuites, qui nolunt agnoſci à pauperibus parentibus, vel qui iubent oſtiario vt dicat, ſe non eſſe domi. Hunc locum Eſa. iam alibi* Auguſt. *cum Aug explicauimus; addo tamen quod habet in eundem, Sermone 62. de temp. circa. f.* Quis erit qui ſe poſſit excuſare, cùm etiam pro calice aquæ frigidæ mercedem ſe Dominus redditurum promiſerit? & quare frigidæ dixit? ne forte ſe poſſet aliquis pauper de lignorum penuria excuſare, aut dicere, ſe vaſculum, vbi aquam calefaceret, non habere. Denique & per beatum Prophetam, fratres chariſſimi, Dominus ita hortatur & admonet Eleemoſynam fieri, vt propè nullus pauper ſit, qui ſe valeat excuſare. Sic enim ait Eſa. 58. Hoc eſt ieiunium quod elegi, dicit Dominus: frange eſurienti panem tuum. Non dixit vt integrum daret, cum fortè pauper ille alium non haberet: ſed, frange, inquit; hoc eſt dicere, etiam ſi tanta paupertas tibi eſt, vt non habeas niſi vnum panem, ex ipſo tamen frange, & pauperi tribue. Et egenum, inquit, ac ſine tecto, indue in domum tuam; ſi aliquis ita pauper eſt, vt non habeat vnde tribuat pauperi cibum, vel in vno angulo domus ſuæ peregrino præparet lectulum. Quid nos ad hæc dicturi ſumus, fratres, vel quam excuſationem habere poterimus, qui amplas & ſpacioſas domus habentes, vix aliquando dignamur excipere peregrinum, ignorantes, imo non credentes, quod in omnibus peregrinis Chriſtus excipitur: ſicut ipſe dicit Math. 25. hoſpes fui & ſuſcepiſtis me? &c. laborioſum & faſtidioſum nobis eſt, in pauperibus recipere Chriſtum in patriam noſtram; timeo ne nobis ille vicem reddat in cœlo, & nos non recipiat in beatitudinem ſuam. Contemnimus illum in mundo; timeo ne nos ille iterum contemnat in cœlo; ſecundùm illud quod ipſe dixit, eſuriui & non dediſtis, &c. Hoſpes fui, &c. IVDICATE PVPILLO. *Eſa. 1. 17.* Quærite iudicium, ſubuenite oppreſſo, iudicate pupillo, defendite viduam. 70. Iuſtificate. *Id eſt cauſam eius iuſtam defendite.* AGNOSCO VETEREM. *Pungit Marcionem, probans Chriſtum filium eſſe Dei Creatoris, qui miſericordiam commendet ſecundum exempla veteris teſtamenti.* SI ALIVS. *Deus ſcil. nouus Marcionis.* CVR TANTO ÆVO. *Cur tandiu abſtinuit ab exercenda miſericordia.* MIHI NON FVIT. *Vel quod iam diu vixiſſet Tertullianus, antequam Marcion dogma ſuum de ſuo nouo bono Deo innexiſſet; vel quòd ſibi applicet quod de toto mundo dicere voluit; ſibi per Charitatem totum mundum applicando.* RETRIBVTIONEM SONANT. *Carpit rurſum Marcionem. & conuincit, Deum eius nouum propria Chriſti ſui voce dici iudicem, qui prouocatus, vel inuitatus bonis gloriam, malis pœnam pro vice rependat; quod tamen horret Marcion.*

2. *Eleemoſyna iuſtiùs pauperibus, quàm diis erogatur. Apol. cap. 42. circa fin.*

CErtè, inquitis, templorum vectigalia quotidie decoquunt. ſtipes quotus quiſque iam iactat? Non enim ſufficimus & hominibus, & Diis veſtris mendicantibus opem ferre: nec putamus aliis, quàm petentibus impertiendum. denique porrigat manum Iupiter, & accipiat. Cum interim plus noſtra miſericordia inſumit vicatim, quàm veſtra Religio templatim.

3. *Eleemoſynæ eroganda in pauperes, ærarium publicum. Apol. cap. 39. à p.*

SI quod arcæ genus eſt, non de honoraria ſumma quaſi redemptæ religionis congregatur. modicam vnuſquiſque ſtipem menſtrua die, vel cum velit, & ſi modò velit, & ſi modò poſſit, apponit. nam nemo compellitur, ſed ſponte confert. Hæc quaſi depoſita pietatis ſunt. Nam inde non epulis, nec potaculis, nec ingratis voratrinis diſpenſatur, ſed egenis alendis humandiſque & pueris ac puellis re ac parentibus deſtitutis, iamque domeſticis ſenibus, item naufragis. & ſi qui in metallis, & ſi qui in inſulis, vel in cuſtodiis, dumtaxat ex cauſa Dei ſectæ, alumni confeſſionis ſuæ fiunt.

ELEEMOSYNA. II. ET III. SCHOLIA.

CERTE, INQVITIS. *Vos Gentiles nobis obiicitis, Chriſtianos multiplicatos, imminuere quotidie deorum templis, quod cum Gentiles eſſent, eorum ornatui vel ſacrificiis impendebant: quàm pauci iam ſunt, qui ſtipem aliquam proiiciant aræ, vel gazophilacio Templi.* NON ENIM SVFFICIMVS. *Reſpondet Tertull. pro Chriſtianis. Fateor, inquit, noſtras facultates non poſſe ſimul & veſtris diis inſenſibilibus & miſeris, & hominibus viuis pauperibus alendis & induendis ſufficere.* QVAM PETENTIBVS. *Viua voce aut geſtu ſuam neceſſitatem teſtantibus. Quod nec Iupiter ſummus deorum facere poteſt; dabo inquit, ei eleemoſynam, ſi manum porrigat ad accipiendum. Nouerit interim religio veſtra, id eſt idololatrica ſuperſtitio, nos largiores eleemoſynas pauperibus præſtare, viuis Dei templis, hoc eſt pauperibus, quos per ſingulos vicos, vel in plateis reperimus, vel pudibundos in ſingulis domibus latentes viſitamus, vel in publicis Xenodochiis alimus & reficimus; quàm vos per ſingula templa & numina impendatis. De ſtipe diis data, nota Sacerdotes huiuſmodi colligentes vocatos eſſe Æruſcatores. De quibus Varro* Diis, cùm theſauriſaſſes, ſtipem di-

S. Auguſt. cont. *Non minùs facetè retundit Gentiles Auguſtinus lib. 3. de Ciuit. cap. 19. in. f. vbi de ærario Romano exhauſto. & armis deorum detractis, non Chriſtianorum causâ, ſed bellorum: cùm de afflictione ſecundi belli Punici ageret:* Tanta militum inopia ſecuta eſt, vt Romani, reos facinorum, propoſitâ impúnitate colligerent, ſeruitia libertate donarent, atque ex illis pudendus non tam ſuppleretur, quàm inſtitueretur exercitus. Seruis itaque, imò, ne faciamus iniuriam iam libertis, pro Romana Republica pugnaturis arma defuerunt. Detracta ſunt templis, tanquam Romani diis ſuis dicerent, ponite quæ tam diu inaniter habuiſtis, ſi fortè aliquid vtile inde facere poſſint noſtra mancipia, vnde vos, noſtra numina, nihil facere potuiſtis. Tunc etiam ſtipendiis ſufficiendis cùm defeciſſet ærarium, in vſus publicos opes venere priuatæ. Adeò vnoquoque id quod habuit, conferente, vt præter ſingulos annulos aureos, ſingulaſque bullas miſerabilia dignitatis inſignia, nihil ſibi auri Senatus ipſe, quantò magis cæteri ordines tribuſque relinquerent. Quis ferret iſtos, ſi noſtris temporibus ad hanc inopiam cogerentur, cùm eos modo vix feramus, quando pro ſuperflua voluptate plura donantur hiſtrionibus, quàm tuis legionibus pro extrema ſalute collata ſunt.

3. ARCÆ GENVS. *Gazophilacium pauperum.* NON DE HONORARIA SVMMA. *Alij legunt,* oneraria *vel*, Ordinaria. *Theſaurus hic non conficitur ex ſumma collecta ad emendum titulum honoris & nominis Chriſtiani, quaſi ematur de nouo acquiſitus, vel redimatur amiſſus.* MENSTRVA DIE. *Aliquo diè menſis huic collecta, vel ſpontanea largitioni addicto.* INGRATIS VORATRINIS. *Conuiuiis voracitatis,* Deo, *Sanctiſque ingratis.* DOMESTICIS SENIBVS. *Id eſt nimiâ ætate, domo egredi non valentibus.* IN METALLIS. *Martyres ad metalla damnatos intelligit, exules, carceratos.* DVMTAXAT, &c. *Non quòd reis neget faciendam Eleemoſynam, ſed quòd tanta eſſet tum fidelium ſanctitas, vt dictis pœnis nullâ causa criminis ſubiacerent, ſed ſolùm propter Chriſti nomen, &* Dei *ſectam, hoc eſt Chriſtianam fidem, quem frequenter ſectam vocat, à ſequendo Deo & Chriſto, qui dixit:* Si quis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. ALVMNI CONFESSIONIS, &c. *Id eſt aluntur impendiis eorum, qui Deum ſimiliter confitentur.* De *collecta pro pauperibus fieri ſolita, ſic Paulus 1. Cor. 16. 1.* De collectis autem quæ fiunt in Sanctos, ſicut ordinaui Eccleſiis Galatiæ, ita & vos facite. Per vnam Sabbati, *Id eſt Dominica, quæ vna, id eſt prima, in ſcriptura dicitur. Syr. autem; quolibet Sabbato.* Vnuſquiſque veſtrum apud ſe: *Syr. domi ſuæ,* ſeponat, recondens quod ei bene placuerit: vt non cùm venero tunc collectæ fiant. Cùm autem præſens fuero: quos probaueritis, *Syr. Elegeritis, mittam cum Epiſtola*, per epiſtolas hos mittam perferre gratiam veſtram in Ieruſalem. *Harum collectarum meminit Aug. de ſer.* Do. *in monte citatus à Beda in hunc locum. lib. 2. cap. 17. circa m.* S. Auguſt. Apoſtolus Paulus poteſt videri de craſtino cogitaſſe cùm dicit, de collectis autem, &c. Vnuſquiſque veſtrum apud ſe ponat theſauriſans, &c. His & huiuſmodi ſcripturarum locis ſatis apparet Dominum noſtrum non hoc improbare, ſi quis humano more iſta procuret. *Imò verò maximè probat, cum non ſibi ipſi, ſed Chriſti pauperibus theſaurizet. De huiuſmodi Eleemoſynis ſtipe collatis, videndus Cyprian⁹ de opere & Eleemoſynis, ep. 95. & 89. aliique Patres. Vidua porrò à Chriſto laudata eſt, quæ duo minuta æris, hoc eſt quadrantẽ, miſerat in gazophilaciũ, vt habetur Marci 12. 41. & ſeq. & Luc. 21. 1. & ſeq. Aug. in Pſal. 63.* Auguſt. Quid eſt gazophilaciũ? arca Dei, vbi colligebãtur ea, quæ ad indigentiam ſeruorum Dei mittebãtur. O homo cor tuum ſit potiùs arca Dei vbi habitent diuitiæ Dei, vbi ſit nummus Dei, mens tua, habens imaginem Imperatoris tui: cùm ergo hæc ita ſint, qualis illa innocentiæ ſimulatio fuit, pecuniam ſanguinis. *Agebat de triginta denaris, quos Sacerdotes in Gazophilacium mittere noluerunt.* Non mitterre in arcam, & ipſum ſanguinem mittere in conſcientiam? *Iudâ multi peiores, qui,* vendunt pro argento iuſtum, *nec pretium reſtituunt templo, vel pauperi ſpoliato, vel pauperum gazophilacio, nec ſaltem in peregrinorum ſepulturam impendunt, & ſanguine Chriſti in paupere latentis, cor ſuum maculant. Cæterùm theſauriſat ſibi in cœlo qui ſponte confert ſtipem pauperi. De vidua autem duo minuta mittente in gazophylacium ita Aug. homilia 8. in m. vbi agebat de Zachæo dimidio bonorum ſuorum emente regnum cælorum.* Auguſt. Quia prior emit, fortè tu non inuenis quod emas? emit enim regnum cœlorum. Et ille emit, & tibi integrum ſeruatur quod emas. Noli timere ne anguſtet te compoſſeſſor: omnibus latum eſt quod charitas poſſidet. Duobus enim minutis emit quædam vidua regnum cœlorum, quæ miſit in gazophylacium duos numos. Amen, Amen dico vobis, nullus ampliùs miſit in domum Dei quàm iſta vidua. Illi enim de abundantia ſua miſerunt, hæc autem totum quod habuit, miſit. Quia enim præbebat ei Dominus victum, iam ei duo numi ſuperflui reſtiterant ad victum eius diei: ideo miſit illos in domum Dei, & emit ſibi regnum cœlorum. Ecce quod timebas ne carum eſſet, & non eſſes idoneus. En duobus numis valet. Si terrebat te pretium quod dedit Zacchæus, conſoletur te hoc pretium quod dedit hæc vidua. Plus addo. Chariſſimi, valet & viliùs. Vilior eſt calix aquæ frigidæ, vilior eſt ſola bona voluntas. Audi clamantes Angelos: in terra pax hominibus bonæ voluntatis. An fortè non benè diximus viliorem bonam voluntatem? Imò ipſa eſt omnibus charior, & totum habet, qui bonam voluntatem habet: quia in dimidio rerum ſuarum Zacchæus ſi bonam voluntatem non haberet, nihil dediſſet. bona enim voluntas, ipſa dicitur charitas. *Idem Aug. in Pſal. 36.* Auguſt. Iuſtus autem miſeretur & commodat. Fœneratur peccator & non ſoluit. Videte egeſtatem, videte diuitias. Ille accepit & non ſoluit: Iſte miſeretur & commodat, abundat illi. Quid ſi pauper eſt? etiam ſic diues eſt. *Qualis vidua, de qua ſupra.* Tu autem ad diuitias eius pios oculos intende, reſpicis enim arcam inanem, conſcientiam Deo plenam non reſpicis. Non habet extrinſecùs facultatem, ſed habet intrinſecùs charitatem. De charitate quanta erogat, & non finitur? Etenim ſi habet foris facultatem, dat ipſa charitas, ſed ex eo quod habet. Si autem non inuenit foris quod det, dat beneuolentiam, præſtat conſilium, ſi poteſt; præſtat auxilium, ſi poteſt. Ad extremum, ſi nec conſilio, nec auxilio adiuuare poteſt, vel voto adiuuat, vel orat pro contribulato, & fortè magis ipſe exaudiatur. quam qui porrigit panem. Habet ſemper vnde det, cui plenum pectus eſt charitatis. Ipſa eſt charitas, quæ dicitur & voluntas bona. Plus à te Deus non exigit, quàm quod tibi intus dedit. Vacare enim non poteſt voluntas bona, & ſi numus tibi ſuperſit, non porrigis pauperi: ipſi inter ſe pauperes præſtant ſibi de voluntate bona, non ſunt inter ſe infructuoſi. Vides cæcum duci à vidente, quia numos non habuit quos daret egenti; commodauit oculos non habenti;

Vnde hoc factum eſt vt membra ſua commodaret ei qui non habet, niſi quia intus inerat voluntas bona, theſaurus pauperum? in quo theſauro dulciſſima requies, & vera ſecuritas: ad ipſum amit-

A tendum nec latro admittitur, nec naufragium metuitur. Seruat ſecum quod intus habet, nudus euadit, & plenus eſt, iuſtus ergo miſeretur & commodat.

4. *Eleemoſynam vix vltrò dat, qui damna rei ſuæ fert impatienter. De Pat. cap. 7. in m. ad. ſ. & 8. in p.*

IAm qui minutum ſibi aliquid aut furto, aut vi, aut etiam ignauiâ, non conſtanter ſuſtinere conſtituit: neſcio an facilè, vel ex animo, ipſe rei ſuæ manum inferre poſſet in cauſa eleemoſynæ. Quis enim ab alio ſecari omnino non ſuſtinens ipſe ferrum corpori ſuo ducit? Patientia in detrimentis exercitatio eſt largiendi & communicandi. Non piget donare eum, qui non timet perdere. Alioquin quomodo duas habens tunicas, alterâm earum nudo dabit niſi idem ſit, qui auferenti tunicam, etiam pallium offerre poſſit? Quomodo amicos de mammona fabricabimus nobis, ſi eum in tantùm amauerimus, vt amiſſum non ſufferamus? Peribimus cùm perdito. Quid hîc inuenimus, vbi habemus amittere? Gentilium eſt omnibus detrimentis impatientiam adhibere, qui rem pecuniariam fortaſſe animæ anteponant. Nam & faciunt, cùm lucri cupiditatibus quæſtuoſa pericula mercimoniorum in mari exercent: cum pecuniæ causâ etiam in foro nihil damnationi timendum aggredi dubitant. cùm denique ludo & caſtris ſeſe locant, cùm per viam in mores beſtiarum latrocinantur. Nos verò ſecundùm diuerſitatem, qua cum illis ſumus, non animam pro pecunia, ſed pecuniam pro anima deponere conuenit; ſeu ſponte in largiendo, ſeu patienter in amittendo. Ipſam animam, ipſumque corpus in ſeculo iſto expoſitum omnibus ad iniuriam gerimus, eiuſque iniuriæ patientiam ſubimus: minorum deliberatione lædemur? Abſit à ſeruo Chriſti tale inquinamentum, vt patientia maioribus tentationibus præparata, in friuolis excidat.

Math. 5. 40.
Luc. 16. 9.
Cap. VIII.

ELEEMOSYNA. IV. SCHOLIA.

MANVM INFERRE. *Tollere aliquid ex crumena ſua, vel horreo.* FERRVM DVCIT. *Ferro vulnerat ſuum corpus.* PATIENTIA IN DETRIMENTIS, *&c. Qui patienter fert detrimenta bonorum, eo ipſo diſponitur ad faciendam Eleemoſynam bonorum ſuorum.* PERIBIMVS. *Sapienter ille Philoſophus opes ſuas in mare proiiciens.* Ne peream, vos perdam. QVID HIC INVENIMVS. Nihil intulimus in hunc mundum, nec auferemus. *Et Seneca:* Natura excutit exeuntem ſicut intrantem, non licet plus efferre, quàm intuleris. *Senſus melior: quid hîc quærimus, quod inueniamus, vbi illud amittere, vel dimittere debemus?* GENTILIVM EST. *Qui bona æterna non ſperant: nec theſauros expectant in cœlo.* NIHIL DAMNATIONI TIMENDVM. *Aduocati, iudices, aliique forenſes auidi lucri, ruinam famæ bonorum vitæ iniuſtiſſimè contra innocentes moliuntur, quæ perditiſſimi quique & addicti damnationi & morti aggredi vix auderent.* LVDO. *Gladiatorio & arenæ.* CASTRIS. *Militiæ periculis.* BESTIARVM. *Inſtar luporum vel Leonum.* CVM ILLIS. *Ab illis, qui à Chriſtiani fide & moribus ab Ethnicis differunt.* MINORVM DELIBERATIONE. *Qui tot grauiora patimur, an hæſitabimus ferre leuiora? Alii legunt,* Delibatione, *leniter perſtringente & ſummis veluti labiis vel vnguibus patientiam delibante iniuria. Alij,* Delibatione, *tanquam parati ad maiora iacula & vulnera, quaſi ad libratam & intentatam leniuſculam ſagittam tremuli expaueſcant.* INQVINAMENTVM. *Nota infamia puſillanimitatis. Et propria igitur auferri nobis libenter patiamur, & ea liberaliter pauperi petenti largiamur, numquam amittenda, ſed hic nobis ad cumulum iuſtitiæ, & in cœlo gloriæ theſaurizanda. Auguſtinus ſer. 5. de Verb. Dom.* Vide quid minuatur, & quid augeatur. Minuitur pecunia, augetur iuſtitia. Illud minuitur quod eras dimiſſurus, illud minuitur quod eras relicturus; illud augetur, quod in æternum es poſſeſſurus. Conſilium do lucrorum: diſce mercari. Laudas

August.

B enim mercatorem qui vendit plumbum, & acquirit aurum: & non laudas mercatorem, qui erogat pecuniam, & acquirit iuſtitiam? &c. *Et Ser. 50. de temp.* Præſentia mala temporalia quæ multùm homines exhorrent, ſub quibus plurimùm murmurant, & murmurando offendunt emendatorem, ne inueniant ſaluatorem. Præſentia mala ſine dubio tranſitoria ſunt, aut illa per nos tranſeunt, *Bene in rem Tertull. etenim ſagittæ tuæ tranſeunt, leuia ſunt damna præſentia, lucra pariunt æterna, data pauperibus, procurant æterna,* Aut nos per illa tranſimus: aut tranſeunt nobis viuentibus; aut dimittuntur nobis morientibus, &c. Verumtamen ſi curis tantis homines æſtuant ad euadendas temporales & tranſcurrentes, vel potiùs tranſuolantes tribula-

C tiones: *De quibus propriè Pſaltes, ſagittâ volante in die, negotio perambulante in tenebris.* Quid eſt cogitandum vt homo euadat manentes, & ſine fine durantes? &c. A moleſto conuiuio nemo eſt excuſatus. Bibendum fuit quod propinauit Adam, &c. Pſal. Nos admonet quomodo facti fuerimus, & quò peruenerimus. Ait enim quamquam in imagine Dei ambulet homo, & ideò magna res eſt homo, tamen vanè conturbabitur. Et quaſi quæreremus vnde vanè conturbabitur? theſaurizat, inquit, & ignorat cui congregabit ea, &c. Quid dementius? quid infelicius? certe ſibi? non, quare ſibi non? &c. Quia theſaurus durat, & tranſit qui congregat, &c.

D Quia moritur homo, perdurante theſauro, &c. Conturbatur, theſaurizat, cogitat, laborat, curis inuigilat, per diem vexaris laboribus, per noctem agitaris timoribus, vt ſacellus tuus impleatur nummis, anima tua febricitat curis, &c. Vt damna taceamus, vt tanta pericula, & in ſingulis lucris, ſingulas mortes, mortes dico, non corporum, ſed malarum cogitationum, vt accedat aurum, perit fides, vt foris veſtiaris, intus expoliaris, &c. Vt aduerſa prætereamus, proſpera ſola cogitemus. Ecce theſaurizas, ecce vndique lucra confluunt & more fontium nummi currant. Vbique ardet inopia,

S. Auguſt.
S. Auguſt.
S. Auguſt.

vndique fluit copia, &c. Ecce acquiris, non infructuosè conturbaris, tamen vanè conturbaris. Quare, inquis, vanè conturbor? Ecce ſaccos impleo, parietes mei vix capiunt quod acquiro. Quare vanè conturbor? theſaurizas, & ignoras cui ea congreges; aut ſi ſcis, cui, obſecro te, dic & mihi, &c. Mihi, inquis. Hoc audes dicere moriturus? filiis meis, inquis. Hoc audes dicere de morituris? magna pietas, theſaurizat pater filiis: Imò magna vanitas, theſaurizat moriturus morituris. Si propter te, quia moriturus dimittis, quid colligis? hæc causâ & filiorum, ſucceſſuri ſunt, non permanſuri. Omitto dicere, quibus filiis; ne fortè quod congregauit auaritia, perdat luxuria, &c. Illis dico quod tibi dicebam, filio tuo dico, cui ſeruas? &c. Omitto dicere, quia fortè dum viuis, theſaurizas furi. Vna nocte venit, & tot diebus ac noctibus paratum inuenit. &c. Quàm multa quæ congregauit inanis vanitas, parata inuenit hoſtilis crudelitas! &c. Nolite vobis condere theſauros in terra, vbi tinea, &c. Non ceſſat rapina graſſari, non enim ceſſat fraudare auaritia, non enim ceſſat periurare malitia, totum vt quid? vt theſaurizetur. Et vbi ponatur? in terra. Rectè quidem, à terra in terram. Homini enim à quo nobis dixi laborem fuiſſe propinatum, dictum eſt peccanti, terra es, & in terram ibis. Meritò theſaurus in terra, quia cor in terra. Vbi eſt ergo quod habemus ad Deum? &c. Væ nobis, ruit mundus; ſi ruit, quare non migras? ſi tibi architectus diceret, ruituram domum, nonne priùs migrares, quàm murmurares? ſtructor mundi tibi dicit ruiturum mundum, & non credis? audi vocem prædicentis, audi conſilium commonentis. Vox prædicentis eſt, cœlum & terra tranſibunt. Vox commonentis eſt, nolite vobis condere theſaurum in terra, &c. Da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo. Non ſine theſauro remanebis, ſed quod habes in terra ſollicitus, habebis in cœlo ſecurus, &c. Veni & ſequere me, vt ducam te ad theſaurum tuum. Non eſt hoc diſpendium, ſed compendium, &c. Frumentum ponis in terram, venit amicus tuus, qui nouit frumenti & terræ naturam, docet tuam imperitiam, dicit tibi, quid feciſti? &c. Humidus locus eſt, putreſcit quod poſuiſti, &c. Migra in ſuperiora. Audis ergo amicum, conſilium dantem de frumento tuo, & contemnis Deum conſilium dantem de corde tuo? frumentum tuum times ponere in terra, & cor tuum perdis in terra? &c. Quomodo pœnitet eos qui non fecerunt? *Supple cor in cœlum cum theſauro non poſuerunt.* Modò quid ſibi dicunt? in cœlo haberemus quod in terra perdidimus. Inuaſit hoſtis domum, numquid inuaderet cœlum? occidit ſeruum cuſtodem, numquid occideret Dominum ſeruatorem? &c. Si migranda ſint quæ habemus, in eum locum transferamus vnde ea non perdamus; quid ſunt pauperes quibus damus, niſi latuarij noſtri, per quos in cœlum de terra migramus? da latuario tuo, das, *baiulo*, ad cœlum portat quod das. Quomodo, inquis, ad cœlum portat? & video quia manducando conſumit. [illegible]rorſus non tenendo, ſed manducando tranſportat, &c. Si ante tu mendicantem non contempſiſti, attende ad quem peruenerit quod dediſti. Cùm vni, inquit, ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Chriſtus accepit quod dediſti. *Caput in membris, in cœlo, & terra. Ecce ego vobiſcum ſum. &c. Pauperes ſemper habebitis vobiſcum, me autem non ſemper habebitis, viſibilem ſcilicet, ſed in membris latentem.* Ille accepit qui tibi vnde dares, dedit. Ille accepit, qui in fine tibi ſeipſum dabit, &c. *Et cùm retuliſſet ſententiam bonorum & malorum, venite benedicti, diſcedite maledicti.* Quære, *inquit*, cauſas vel tantæ mercedis, vel tanti ſupplicij. percipite regnum, & ite in ignẽ æternum. Quare iſti percepturi ſunt regnum? Eſuriui enim: &c. Quare iſti ituri in ignem æternum? Eſuriui enim. &c. Quid eſt hoc rogo? &c. *Stupet alia non laudaſſe opera maiora. Et concludit ob ſolam miſericordiam hos regnare, illos ob eius defectum damnari.* Quantùm hoc excellit, quando cætera tacuit, & hoc ſolum Dominus nominauit? &c. Quàm multa poſſet in impios dicere, ſi quærerent, quare imus in ignem æternum? quare, quæris, adulter, homicida, fraudator, ſacrilege, blaſphemator, infidelis? nihil horum: ſed, quia eſuriui, & non dediſtis mihi manducare. Video vos moueri, ſicut moueor. Et verè mira res. Huius autem admirabilis rei colligo vt poſſum rationem, quam vos non celabo. Scriptum eſt Eccl. 3. ſicut aqua extinguit ignem, ita Eleemoſyna extinguit peccatum. Item ſcriptum eſt Eccli. 29. Include Eleemoſynã in corde pauperis, & ipſa pro te deprecabitur Dominum. Item ſcriptum eſt Dan. 4. Conſilium meum audi Rex, & peccata tua Eleemoſynis redime, &c. Proinde illis quos damnaturus eſt, imò plùs illis quos coronaturus ſolas Eleemoſynas imputabit: tanquam dicens, difficile eſt, vt ſi examinem vos, & appendam vos, & ſcruter diligentiſſimè facta veſtra, non inueniam vndè vos damnem; ſed ite in regnum: Eſuriui enim, &c. Non ergo itis in regnum, quia non peccaſtis, ſed quia veſtra peccata Eleemoſynis redemiſtis. *Similiter & de damnatis, damnandiſque ob multa crimina, &c.* Quaſi eis diceret, non inde, vnde putatis, ſed quia eſuriui, & non dediſtis, &c. Si enim ab illis omnibus veſtris factis auerſi, & ad me conuerſi, illa omnia crimina atque peccata Eleemoſynis redemiſſetis, ipſæ Eleemoſynæ modò liberarent vos, & à reatu tantorum criminum abſoluerent. Beati enim miſericordes, &c. Modò autem ite in ignem æternum: iudicium ſine miſericordia, ei qui non fecit miſericordiam, &c. Date panem terrenum, & pulſate ad cœleſtem, Dominus panis eſt. Ego ſum panis, inquit, vitæ, &c. Nullius eget, ideò verus eſt Dominus, dixi Domino, Deus meus es tu, quoniã bonorum meorum non eges. Cùm ergò ſit Dominus, & verus Dominus, & bonorũ noſtrorũ non egeat, tamen vt aliquid erga eum faceremus, & eſurire dignatus eſt in pauperibus ſuis, &c. Breuiter ergo audiãt homines, dignè que conſiderent, quantũ ſit meritũ, Chriſtum paviſſe eſurientem, & quale ſit crimen Chriſtum contempſiſſe eſurientem. Mutat quidem homines in melius pœnitentia peccatorum, ſed nec ipſa videtur aliquid profutura, ſi ab operibus miſericordiæ ſterilis fuerit, &c. Omnis enim arbor quæ non facit fructum bonum excidetur & in ignem mittetur. De hoc vtique fructu ſuperiùs ait, facite fructus dignos pœnitentiæ, &c. Qui ſint autem iſti fructus, conſequenter oſtendit, *Ioannes ſcil. Baptiſta*, &c. Qui habet duas tunicas, det non habenti, & qui habet eſcas, ſimiliter faciat, &c. Quid proderit deprecari, ſi te dignum non feceris exaudiri, non faciendo fructus dignos pœnitentiæ, vt tanquam ſterilis arbor excidaris, & in ignem mittaris? *Hæc de Auguſtini medulla, congeſſi in locum moralem, pro Eleemoſyna, quam in rem Tertulliani non potuit fortioribus argumentis commendare, contra auaritiam theſaurizantium in terra.*

5. Eleemoſyna fœneratoria præſtanda omni petenti, etiam extraneo, multò magis proximo, iuxta vtramque legem. 4. Cont. Marc. cap. 16. in m.

[a] O*Mni petenti te, dato;* vtique indigenti: vel tantò magis indigenti; ſi etiam & abundanti.
Ne quis ergo indigeat, datori imperatam habes in Deuteronomio formam Crea- a Luc 6. 30.
toris: [b] *Non erit*, inquit, *in te indigens; vti benedicens benedicat te Dominus Deus tuus:* dato- b Deut. 15. 4.
rem ſcilicet, qui fecerit non eſſe indigentem. Et plus hîc, non enim petenti iubet dari. *Sed*
non ſit, inquit, *indigens in te;* id eſt, cura vltro ne ſit. quo magis petenti præiudicat dandum, Ibid.
etiam in ſequentibus: [c] *Si autem fuerit indigens è fratribus tuis, non auertes cor tuum, nec con-* c Ibid. 7.
ſtringes manum tuam à fratre tuo indigente. Aperiens aperies illi manum, fenus fenerabis illi quan- & 8.
tum deſideratit. fenus enim niſi petenti dari non ſolet. Sed de fenore poſtmodum. Nunc ſi qui
voluerit argumentari, Creatorem quidem fratribus dari iuſſiſſe, Chriſtum vero, omnibus
petentibus, vt hoc ſit nouum atque diuerſum: immo vnum erit ex his, per quæ lex Creato-
ris erit in Chriſto. Non enim aliud Chriſtus in omnes præcepit, quam quod Creator in fra-
tres. Nam etſi major eſt bonitas quæ operatur in extraneos, ſed non prior eâ quæ antè de-
betur in proximos. Quis enim non diligens proximos, poterit diligere extraneos? Quòd ſi
ſecundus gradus bonitatis eſt in extraneos, qui in proximos primus eſt; eiuſdem erit ſecun-
dus gradus, cuius & primus; faciliùs quàm vt eius ſit ſecundus, cuius non extitit primus.
Ita Creator & ſecundum naturæ ordinē, primùm in proximos docuit benignitatem, emiſſu-
rus eam poſtea & in extraneos; & ſecundùm rationem diſpoſitionis ſuæ, primò in Iudæos,
poſtea & in omne hominum genus. Ideoque, quamdiu intra Iſraëlem erat ſacramentum,
meritò in ſolos fratres miſericordiam mandabat. At vbi Chriſto [d] *Dedit gentes hereditatem,* d Pſal. 2. 8.
& poſſeſſionem terminos terræ, & cœpit expungi quod dictum eſt per Oſee, [e] *Non populus meus,* e Oſeæ. 2.
populus meus; & non miſericordiam conſequuta, miſericordiam conſequuta. Natio ſcilicet: exin- 9.
de Chriſtus in omnes legem paternæ benignitatis extendit, neminem excipiens in miſera-
tione, ſicut in vocatione. Ita & ſi quid amplius docuit, hoc quoque in hereditatem gentium
accepit.

6. Eleemoſyna lucrum. Apol. cap. 39. V. Verbum Cœna, num. 2. in m.

ELEEMOSYNA. V. SCHOLIA. *V. Aug. ſer. 27. de Verb. Apoſtoli. In rem. Tertull.*

OMNI PETENTI. *Luc 6. 30.* Omni petenti te, tribue. *Syr. cuilibet poſcenti à te, dato.* Et qui aufert quæ tua ſua ſunt, ne repetas. *Aug. lib. 1. de Ser. Do. in monte c.* 20. Omni petenti, inquit, non omnia petenti, vt id des, quod dare honeſtè & iuſtè potes. Quid ſi enim pecuniam petat, qua innocentem conetur opprimere? quid ſi poſtremò ſtuprum petat? ſed ne multa perſequar quæ ſunt innumerabilia, id profectò dandum eſt, quod nec tibi, nec alteri noceat, Quantùm ſciri, aut credi ab homine poteſt. Et cui iuſtè negaueris quod petit, indicanda eſt ipſa iuſtitia, *dando inſtructionem igna o;* vt non eum inanem dimittas. Ita omni petenti te dabis, quamuis non ſemper id quod petit dabis, ſed aliquando melius aliquid dabis, cùm petentem iniuſtè, correxeris. VTIQVE INDIGENTI. *Supponitur enim indigere qui petit.* ET ABVNDANTI. *Supple des. Dare debes multò magis indigenti.* FORMAM CREATORIS. *Hîc pungit Marcionem iactantem Chriſtum ſuum filium Dei noui bonum & largum; & probat nihil enim noui de miſericordia & Eleemoſyna præſtanda omni petenti, præcipere, ſiue egeat, ſiue abundet; cùm in hoc, præſcriptam ſecutus ſit regulam Creatoris, qui iubet ſic dari & prouideri proximo, vt nullus ſit indigens. Sic enim Deut. 15. 4.* Omnino indigens & mendicus non erit inter vos: vt benedicat tibi Dominus Deus tuus in terra, quam traditurus eſt tibi in poſſeſſionem. *70. vero* Non erit in te egenus: quia benedicens benedicet te Dominus Deus tuus in terra, quam Dominus Deus tuus dat tibi in ſorte, vt hæredites eam. ET PLVS HIC. *Supplè Creator, maiorem vult exhiberi charitatem.* IN SEQVENTIBVS. *Deut. 15. 7.* Si vnus de fratribus tuis, qui morantur intra portas ciuitatis tuæ, in terra quam Dominus Deus tuus daturus eſt tibi, ad paupertatem venerit: non obdurabis cor tuum. *Ita & 70.* Nec contrahes manum: *Tertull. ſequutus eſt 70.* Sed aperies eam pauperi, & dabis mutuum, quo eum indigere perſpexeris. 70. Aperiens aperies manus tuas, & fœnus fœnerabis ei quantùm poſcit, ſecundùm quod egebit. *Auguſtinus ſupra ex Math. 5. 42.* Qui petit à te, da ei, & volenti mutuari à te, ne auertaris; *Sic proſequitur:* Quod autem ait, qui vult à te mutuari, ne auerſatus fueris: ad animum referendum eſt, Hilarem enim datorem diligit Deus. Mutuatur autem omnis qui accipit, etiam ſi non ipſe ſoluturus eſt. Cùm enim miſericordibus Deus plura reſtituat, omnis qui beneficium præſtat, fœneratur. Aut ſi non placet accipere mutuantem, niſi eum qui accipit redditurus, intelligendum eſt. Dominum duo ipſa genera præſtandi eſſe complexum. Namque aut donamus, quod damus beneuolè, aut redditurô commôdamus. Et plerumque homines, qui propoſito diuino præmio, donare parati ſunt; ad dandum quod mutuum petitur, pigri fiunt, quaſi nihil recepturi à Deo, cùm rem quæ datur, ille qui recipit, exſoluat. Rectè itaque ad hoc beneficij tribuendi genus nos diuina hortatur authoritas, dicens, & qui voluerit à te mutuari, &c. Id eſt, ne propterea voluntatem alienes ab eo qui petit, quia & pecunia te vacuat, & Deus tibi non redditurus eſt, cùm homo reddiderit. Sed cùm id ex præcepto Dei facis, apud illum, qui hæc iubet, infructuoſum eſſe non poteſt. *Ex dictis patet mutuum datum pauperi abſque ſpe recipiendi à paupere, fœnus eſſe reſpectu Dei reddentis centuplum. Accipe Auguſtinum in Pſal. 36.* Tota die miſeretur & commodat. *Vbi ipſe vertit*, Et fœneratur, &c. Deus noſter, *inquit*, qui te prohibet eſſe fœneratorem, iubet te eſſe fœ-

Marginal notes: Auguſt. — S. Auguſt. — S. Auguſt.

neratorem: & dicitur tibi, fœnera Deo. Si fœneras homini, habes ſpem: & ſi fœneras Deo ſpem non habebis? &c. Quid ergo, inquis, facio, vt ſim vtilis fœnerator? attende quid facit fœnerator: minus vult dare certè, & plus accipere; hoc fac & tu: da modica, accipe magna. Vide quã latè creſcat fœnus tuum. Da temporalia, accipe æterna: da terram, accipe cœlum. Et cui dabo? fortè, dicis. Ipſe Dominus prodit quem fœneres, qui tibi iubebat ne fœnerator eſſes. Audi ſcripturam. *Prou. 19. 17.* Quomodo fœneres Dominum: fœnerat, inquit, Dominum, *70. fœnerat Deo; vulgata, fœneratur Domino. Sanct. Pagn. ex Hebr. mutuat Domino qui largitur pauperi.* Qui miſeretur pauperis. Non enim eget à te Dominus, ſed habes alium qui à te egeat. Illi porrigis, ille accipit. Non enim habet pauper quod tibi retribuat, & tamen ipſe vult retribuere, & non inuenit quid, ſola in illo remanet beneuolentia orandi pro te. Cùm autem pauper orat pro te, tanquam Deo dicit; Domine, mutuum accepi, fidedic pro me. Proinde, & ſi non tenes pauperem redditorem, ſed idoneum tenes fide iuſſorem. Ecce Deus tibi de ſcriptura ſua, *Quaſi Chirographo debiti*, dicit, da, ſecurus eſto, reddam. Quomodo ſolent dicere fide iuſſores? quid dicunt? ego reddo, ego accipio, mihi das. Putamuſne & hoc dicit Deus, ego accipio, mihi das? planè, ſi Deus eſt Chriſtus, quod non dubitatur. Ipſe dixit eſuriui, &c. Et cùm illi dicent, quando te vidimus eſurientem? vt oſtenderet, ſe pauperum fideiuſſorem, omnium membrorum ſuorum ſponſorem, quia ille caput, illi membra, & cùm accipiunt membra, caput accipit; cùm vni, inquit, ex his minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Eia auare, fœnerator, vide quid dediſti, quid accepturus es. Si dediſſes paucam pecuniam, & ille cui dederas, pro parua pecunia tua daret tibi magnam villam, incõparabiliter amplius valentem quàm tu pecuniã dederas; quantas gratias ageres? quantâ lætitiâ tolleretis? Audi quam poſſeſſionem det, quã fœneraſti: Venite benedicti Patris mei, percipite. Quid? quod dediſtis? abût. Terrena dediſtis, quæ ſi non dediſſetis, in terra putreſcerent. Quid enim inde facturus eſſes ſi non dediſſes? quod periturum erat in terra, ſeruatum eſt in cœlo. Ergo quod ſeruatum eſt, hoc accepturi ſumus. Seruatũ eſt meritum; factus eſt theſaurus tuus meritũ tuũ. Nam vide quid ſis accepturus. Percipite regnum quod vobis paratum eſt ab initio mundi. Contra, illi qui fœnerare noluerunt, quid audient? Ite in ignem æternum qui paratus eſt. &c. Et quid vocatur regnum quod accipimus? attendite ſequentia: Iſti ibunt in combuſtionem æternam, iuſti autem in vitam æternam. Ad hoc ambite, hoc emite, ad hoc fœnerate. Habetis Chriſtum in cœlo ſedentem, in terra petentem: inuenimus quomodo fœneret. Iuſtus tota die miſeretur & fœnerat, & ſemen eius in benedictione erit, &c. Apoſtolus dicit, bonum autem facientes non deficiamus; tempore enim ſuo metemus infatigabiles. Itaque dum tempus habemus operemur bonum ad omnes. *Hoc eſt illud, omni petenti te tribue*, Hoc eſt ſemen tuum quod erit in benedictione. Terræ committis, & tantò ampliùs colligis: Chriſto committis, & perdis? vide ipſum ſemen expreſſiùs nominatum ab Apoſtolo, cùm de Eleemoſynis diceret. Hoc enim ait, qui parce ſeminat, parce & metet, &c. Sed reſpice ad pſalmum alium: euntes ibant & flebant, &c. POSTMODVM. *Supplè dicemus.* SI QVI. *Si quis, Marcionita ſcilicet.* VT SIT NOVVM. *Vt ex diuerſo præcepto inde concludat nouum & diuerſum eſſe Deum noui teſtamenti, à Deo veteris.* IMMO VNVM. *Quinimo, inquit, vnum idemque præceptum eſt. Eundem Deum colligo, ex eo quod video legem veterem Creatoris expreſsè tranſcriptam in lege noua. Licet enim Chriſtus iuſſerit dari omni petenti, nihil aliud iuſſit quàm Creator: omnes enim ſumus fratres & proximi, Dei filij omnes. Nam ex Aug.* Nulla eſt cogitanda longinquitas generis, vbi eſt natura communis. NON EXTITIT PRIMVS. *Quia Deus Marcionis prorſus incognitus, nihil fecit, aut præcepit.* PRIMVM. *In prima & veteri lege.* POSTEA. *Idem in noua lege.* SACRAMENTVM. *Myſterium fidei, quia,* Notus in Iudæa Deus, in Iſraël magnum nomen eius. MERITÒ. *Ne commercio Gentilium ad idololatriam traheretur.* DEDIT. *Deus Creator.* EXPVNGI. *Impleri.* NATIO. *Gentilitas.* VOCATIONE. *Ad fidem* Non enim eſt diſtinctio Iudæi & Græci, nam idem Deus omnium. AMPLIVS DOCVIT. *Dum dixit*, Omni petenti, &c. *Scilicet etiam Gentili: in hoc etiam ſe probauit filium Creatoris, cuius prophetiam impleuit, dicentis per Pſaltem.* Dabo tibi Gentes, &c. *Et tunc nihil ampliùs præcepit quàm lex vetus; vt ſcilicet omnibus iam abſque vlla diſtinctione factis Dei filiis, vt & Abrahæ per fidem, iam non extraneis, ſed fratribus ſit præſtanda Eleemoſyna & Charitas.*

S. Auſtug. — Auguſt. — Auguſt.

EPIPHANIA.

Epiphania & magorum vocatio. Cont. Iud. cap. 9. V. Verbum Chriſti Elogia. Num. 18.

EPISCOPVS.

* *Epiſcopi, ſoliciti plebis ieiunia indicere ſoliti. De Ieiun. cap. 13. in m.*

BEnè autem, quod & Epiſcopi vniuerſæ plebi mandare ieiunia aſſolent; non dico de induſtria ſtipium conferendarum, vt veſtræ capturæ eſt; ſed interdum & ex aliqua ſolicitudinis Eccleſiaſticæ cauſa.

EPISCOPVS. SCHOLIA.

BENE AVTEM. *Deſciuerat ab Eccleſia, dum ſcripſit hunc librum; & quanquam calumniam imponat Epiſcopis, quòd captarent occaſionem lucri, dum indictis publicis ieiuniis, ad redimendum onus ieiunij, certam ſtipem per ſingulos exigerent: fatetur tamen Epiſcopalem authoritatem, in obligando populo; & licet ex inuidia minuat curam eorum Paſtoralem, ſolicitudinem tamen Eccleſiaſticam in eis vel inuitus agnoſcit. Quòd autem ait:* Bene autem, &c. *Id dixit, quaſi fauerent etiam Epiſcopi, ieiuniorum extraordinariorum commendationi, quibus Tertull. duplicis quadrageſimæ Montaniſtarum defenſor ſuperſtitioſius inſtabat. Hic pauca de Epiſcoporum vigilantia, onere & debito ex Aug. refero. in Pſal. 126. in p. vbi tractat de Ieruſalem & Eccleſia.* Quomodo habet ædificantes, laborantes vt ædificetur, ſic habet & cuſtodientes.

Auguſt.

Nam

A Nam ad cuſtodiam pertinet, quod dicit Apoſtolus: timeo ne ſicut ſerpens Euam ſeduxit aſtutia ſua, ſic & veſtræ mentes corrumpantur à caſtitate, *Fidei integritate & ſimplicitate.* Quæ eſt in Chriſto. *Sic & Epiſcopi cuſtodientes Eccleſias, indicebant ieiunia & abſtinentiam, ne ſicut ſeducta eſt Eua per gulam, ſic & fideles ſeducantur, &c.* Cuſtodiebat, cautus erat, Auguſt. vigilabat quantum poterat ſuper eos quibus præerat. Et Epiſcopi hoc faciunt. Nam ideò altior locus poſitus eſt Epiſcopis, vt ipſi ſuperintendant, & tanquam cuſtodiant populum. Nam & Græcè quod dicitur Epiſcopus, hoc Latinè ſuperintentor interpretatur: quia ſuperintendit, quia deſuper videt. Quomodo enim vinitori altior ſit locus, ad cuſtodiendam vineam; ſic & Epiſcopis altior locus B factus eſt. *Vt ſinguli poſſint dicere:* Poſuerunt me cuſtodem in vineis. *De quibus & ipſa ſponſa:* Inuenerunt me vigiles qui cuſtodiunt ciuitatem. *De onere & ſarcina ſic Ser. 19. de Ver. Apoſtoli.* Beatus Auguſt. Apoſtolus ait quodam loco *1. Cor. 9. 26.* Non ſic pugno quaſi aërem cædens, ſed caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo, *Ieiuniis & flagellis edomo, ne recalcitret ſicut Adæ guloſo:* Ne forte alius prædicans, *Indicens ieiunia & auſteritates; dum inculco, non in comeſſationibus, & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis, &c. Regnum Dei non eſt eſca & potus.* Ipſe reprobus inueniar. Suo timore nos terruit. Quid enim faciet agnus, vbi aries tremit? inter multa ergo quæ ſcripſit Apoſtolus, qua- C lis eſſe Epiſcopus debeat, etiam illud audiuimus, &c. Inter cætera ait, Epiſcopum potentem eſſe debere in doctrina ſana, vt contradicentes redarguere poſſit. Magnum opus eſt, grauis ſarcina, cli- Auguſt. uus arduus. *Et lib. 19. de Ciuit. c. 19. ex 1. Tim. 3.* Qui Epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat. Exponere voluit quid ſit Epiſcopatus, quia nomen eſt operis, non honoris. Græcum eſt enim. Atque inde ductum vocabulum, quòd ille qui præficitur, eis quibus præficitur, ſuperintendit, curam ſcilicet eorum gerens: ἐπὶ quippè ſuper, σκοπὸς verò intentio eſt. Ergo ἐπισκοπεῖν, ſi velimus, Latinè ſuperintendere, dicere poſſumus, vt intelligat, non ſe eſſe Epiſcopum, qui præeſſe dilexerit, D non prodeſſe. *Inter cætera autem Epiſcopis impoſita à Paulo, qui inſtruendorum Epiſcoporum ſollicitus erat, ſicut eum arctabat,* Solicitudo omnium Eccleſiarum: *1. Tim. 3. 2.* Monet Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, vnius vxoris virum, *Syr. fuiſſe maritum vnius vxoris, qui mente ſua vigiles, & caſtum, & moderatum, & diligentem aduenas.* Sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hoſpitalem, Doctorem, non vinolentum, non percuſſorem, ſed modeſtum: non litigioſum, non cupidum. *Syr. explicatius:* Non autem qui modum tranſeat in vino, neque cuius manus currat ad percutiendum: ſed ſit manſuetus, & non litigioſus, neque amator E argenti. *Eadem penè repetit ad Titum 1. 6. & 7. Et inter cætera vult Epiſcopum* Non vinolentum, non percuſſorem, non turpis lucri cupidum. *Quod hic in ſui temporis Epiſcopis, captata occaſione lucri, pro ieiuniis redimendis, calumniatur Tertullianus.*

Multum facit ad commendationem dignitatis Epiſcopalis, quod & Apoſtoli Epiſcopi, & Epiſcopi Apoſtoli dicti ſint. Nam Actorum primo, Petrus de Matthia ſubrogando Iudæ Apoſtolatui illud Pſalmi 108. applicanit Epiſcopatum eius accipiat alter. *Et Hieronymus lib. de Scrip. Eccl. Iacobum dicit ordinatum Hieroſolymorum Epiſcopum. Sic & primi Epiſcopi vocati ſunt Apoſtoli ſicut Epaphroditus, Andronicus, & Iunias. De quibus conſule Epiſtolas ad Philipp. 2. ad Rom. 16. & 2. Cor. 8. Alibi diximus & presbyteros dictos Epiſcopos, quod ex eorum Collegio legerentur. Et initio naſcentis Eccleſiæ, vt habetur Actorum 15. Seniores ſiue presbyteri cum Apoſtolis in Concilium conueniebant. Et ex Hieronymo in Tit. 1. ante oborta ſchiſmata communi presbyterorum conſilio Eccleſia gubernabantur; poſtea verò dicit presbyteros ſubditos fuiſſe Epiſcopis, qui ſoli in grauioribus Eccleſiæ negotiis gerendis ſunt admiſſi. Aduerto 1. Tim. 5. Paulum ipſum Timotheum Epheſinum Epiſcopum monere, ne aduerſus presbyterum accuſationem accipiat, niſi ſub duobus aut tribus teſtibus. Quo liquet iam tum Epiſcopum iudicem fuiſſe presbyterorum. Hinc & idem Paulus in Epiſtola ad Titum, eum admonet, vt conſtituat per ciuitates presbyteros. Quos & Epiſcopos vocat. Ignatius item Ep. 7. ad Tharſenſes, 9. ad Philadelph. Vndecima ad Smyrneos, presbyteros ſubiicit Epiſcopis; & presbyteros Apoſtolis,* Epiſcopos *autem in gradu comparat Chriſto. Chriſtus porrò non Petrò tantùm, ſed & Apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus Epiſcopis, ſaluo ſemper primatus Romanæ Sedis honore, & Ordine Hierarchico ſummi capitis, & principatus; ligandi & tribuit ſoluendi poteſtatem. Adeò vt non tantum peccata retinere in ſuis Diœceſibus poſſint, ſicut in tota Eccleſia Pontifex ſummus, ſed ad ieiunia aliaque Eccleſiaſticæ diſciplinæ obſequia ſibi ſubditos obligare, pariterque ligatos abſoluere. Nec præteribo quod habet Baro. An. Chr. 316. Conſtantinum reſcripſiſſe Protogeni Sardiniæ Epiſcopo, Dominos manumittere volentes ſeruos ſuos, eos in Eccleſia coram Epiſcopis & populo præſentaturos: ius tribuens Epiſcopis, quo pro libito ſeruos iugo & vinculo ſeruitutis ſoluerent, quod antea ad Magiſtratus, & virgam Prætoriam pertinebat. Quid quod & Clericorum ſeruos ſic Epiſcopis oblatos, non ſolùm libertos ab eis fieri voluit, ſed & ciues Romanos ſic cenſeri, ſicut ſi Romanis tabulis forent inſerti. Quod poſtea idem Imperator ſcripſit Epiſcopo Cordubenſi, & refertur in Cod. Theod. l. 2. De his Conſtitutionibus Conſtantini Sozomenus lib. 2. cap. 9. Auguſtinus huius moris meminit Ser. 50. de diuerſis, vbi de Valente Diacono Eccleſiæ ſuæ.* S. Auguſt. Mancipia, inquit, ſunt ei cum fratre communia, & nondum diuiſa. Diſponit ea manumittere, ſed non poteſt antequam diuidantur. Quid enim ad ſe pertineat adhuc ignorat, &c. Hoc agitur, hoc ſine dilatione peragendum eſt, vt illi ſeruuli diuidantur, & manumittantur, & ſic det Eccleſiæ, vt eorum excipiat alimentum, &c. De laboribus ſuis antequam eſſet clericus, emerat aliquos ſeruulos, hodie illos in conſpectu veſtro manumiſſurus eſt Epiſcopalibus geſtis. *Sed quanquam magna ſit Romanis ciuis dignitas, & creandi ciuis Romani de ſeruo magna Epiſcopalis authoritas à Conſtantino conceſſa, maior multò ſupra modum eſt poteſtas, quæ Chriſti Regis Regum liberalitate. Epiſcopis peccati & diaboli ſeruos ſoluere, & in libertatem filiorum Dei aſſerere, & ciues ſanctorum & domeſticos Dei reare poſſunt.*

ESVRIENTES SATIANDI.

Eſurientes ſatiandi ex vtraque lege. 4. Cont. Marc. cap. 14. circa m.

a BEati *eſurientes, quoniam ipſi ſaturabuntur.* Poſſem hunc titulum in ſuperiorem tranſmiſiſſe, quod non alij ſunt eſurientes, quàm pauperes & mendici, ſi non & hanc pro- a Luc. 6. 21.

miſſionem Creator ſpecialiter in Euangelij ſcilicet ſui præſtructionem deſtinaſſet. Siquidem per Eſaïam, de eis quos vocaturus eſſet à ſummo terræ; vtique Nationes: [b] *Ecce*, inquit, *velociter & leuiter aduenient.* Velociter, quà properantes ſub finibus temporum. Leuiter, quà ſine oneribus priſtinæ legis. [c] *Non eſurient, neque ſitient*: ergo ſaturabuntur. Quod vtique niſi eſurientibus & ſitientibus non promittitur. Et rurſus, [d] *Ecce*, inquit, *Qui ſeruiunt mihi, ſaturabuntur; vos autem eſurietis. Ecce qui ſeruiunt mihi, bibent; vos autem ſitietis.* Videbimus & contraria iſta, an Christo præminiſtrentur: interim quod eſurientibus ſaturitatem repromittit, Dei Creatoris eſt.

b Eſa. 5. 26.
c Eſa. 49. 10.
d Eſa. 65. 13. & ſeq.

ESVRIENTES. SCHOLIA.

A BEATI ESVRIENTES. *Luc. 6. 21.* Beati qui nunc eſuritis, quia ſaturabimini. *Math. autem 5. 6.* Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam: quoniam ipſi ſaturabuntur. HVNC TITVLVM. *Honoris ſcilicet, quo beatos dixit eſurientes, referre poſſem in præcedentem, quo dixit beatos pauperes & mendicos: ſed cum etiam Deus Creator in veteri Teſtamento, quaſi præparans, & præfigurans quod in lege noua pariter ſua docere debebat, idipſum promittat; non eſt quod vtramque beatitudinem confundam, cum ſigillatim vtraque tam in veteri quàm nouo teſtamento ſit ſcripta, vt etiã in hoc, ab eodẽ Deo ſibi mirè conſentiente fluxiſſe Marcion vel inuitus agnoſcat.* A SVMMO TERRÆ. *Ab extremis terræ, à Deo remotiſſimis Gentilibus.* B ECCE VELOCITER. *Eſa. 5. 26* Et eleuabit ſignum *Vexillum crucis* In nationibus procul, & ſibilabit ad eum *Populum Gentilem* De finibus terræ: & ecce feſtinus velociter veniet. 70. In nationibus quę procul *Sunt*. Et ſibilabit eos ab extremo terræ. Et ecce citò leuiter veniũt. Non eſurient, neq; laborabunt, *Siti* Neque dormitabunt, neque dormient. *Vulgata, in ſingulari vt cœperat*: Non eſt deficiens, neque laborans in eo: non dormitabit, neque dormiet. SVB FINIBVS. *In plenitudine temporum, in vltima lege gratiæ.* SINE ONERIBVS. *Iugo graui legis Moſaïcæ.* ET RVRSVS. *Iſa. 65 13.* Ecce ſerui mei comedent & vos eſurietis: Ecce ſerui mei bibent, & vos ſitietis. *Tertull ſequutus ad verbum. 70. niſi quod habent*, Manducabunt. C CONTRARIA ISTA *S. quod væ & maledicta in affluentes bonis & ridentes, & compotantes, ſicut in Euangelio ſcripta ſunt, ſic & in lege veteri ſint præſcripta, vt Chriſto eadem dicturo præfigurata fuerint, de quibus nos ſuo loco diximus.* INTERIM, *&c. Dum nunc ſuperſedeo locos veteris ſcripturæ in hanc rem referre, vides Marcion, Deum Creatorem in noua lege ſicut & veteri, ſaturitatem eſurientibus promiſiſſe, eundem vtique vtriuſque legis authorem. Iſti autem à Deo reprobati ſunt Iudæi ſuperbi. Gentiles autem eſurientes ſatiandi. De quibus Aug. tract. 26. in Io. 6. in p. vbi ſic contra Iudæos ſuperbos, ſui plenos, nec eſurientes panem vitæ & intellectus.* Iſti à pane de cœlo longè erant, nec eum eſurire nouerant. D Fauces cordis languidas habebant. auribus apertis ſurdi erant, videbant, & cæci ſtabant. Panis quippè iſte, interioris hominis quærit eſuriem: vnde alio loco dicit, beati qui eſuriunt, &c. Iuſtitiam verò nobis eſſe Chriſtum Paulus Apoſtolus dicit, ac per hoc, qui eſurit hunc panem, eſuriat iuſtitiam; ſed iuſtitiam quæ de cœlo deſcendit, iuſtitiam quam dat Deus, non quam ſibi facit homo. Si enim nul-

S. Auguſt.

A lam ſibi homo faceret iuſtitiam, non diceret Apoſtolus de Iudæis: ignorantes enim Dei iuſtitiam, & ſuam volentes conſtituere, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti Rom. 10. 3. Inde erant iſti, qui panem de cœlo deſcendentem non intelligebant. quia ſua iuſtitia ſaturati, iuſtitiam Dei non eſuriebant. Quid eſt hoc, iuſtitia Dei, & iuſtitia hominis? Iuſtitia Dei hîc dicitur, non qua iuſtus eſt Deus, ſed quam dat homini Deus, vt iuſtus ſit homo per Deum. Quæ autem erat illorum iuſtitia? qua de ſuis viribus præſumebant, & quaſi impletores legis ſeipſos ex ſua virtute dicebant. *Et homil. 44.* Quid ait? *Supple Maria*, Eſurientes impleuit bonis, &c. Qui B ſunt eſurientes? Humiles, indigentes. *Sic ſupra Tertull. in textu* Qui ſunt diuites? ſuperbi & inflati. *Subdit exemplum de Phariſæo & Publicano, quorum verba recitat, & ſic Phariſæo loquitur:* Rogare veneras, an te laudare? totum te habere dixiſti, nihil tanquam egenus petiſti, &c. Inſultas, non exultas, &c. O diuitem exinaniendum *Dehinc ſic Publicanum affatur:* Veni, veni, pauper eſuriens Publicane, imò ibi ſta, vbi ſtas, &c. Quò oculos non leuabat, ibi cor habebat, &c. O eſurientem bonis implendum, &c. *Et rurſum ad Pharizæum conuerſus:* Vade nunc & iacta diuitias tuas: iactate, & dic, diues ſum. Quàm diues! ſi volo, iuſtus ſum; ſi nolo, iuſtus non ſum. In poteſtate habeo iuſtum eſſe, & iuſtum non eſſe. Non audis in Pſalmo; qui C confidunt in virtute ſua? Ergo Deus tibi carnem, Deus tibi ſenſum, Deus tibi animam, Deus tibi mentem, Deus tibi intelligentiam dedit; tu das tibi ipſi iuſtitiam. Quid eſt caro, quid ſunt ſenſus, quid eſt anima, quid eſt mens, quid eſt intelligentia, ſine iuſtitia? nonne omnia iſta, ſi iuſtitia careant, ad pœnam valebunt? Ergo tam diues es, vt cùm Deus tibi dederit inferiora, des tibi potiora? male diues, exinaniende diues; ſi tamen habes, quod te dixiſti habere; quid habes quod non accepiſti? nec tamen à ſuperbo & diuite illo Pharizæo, de his quæ te habere dixiſti, gratias Domino agere didiciſti. *Sermone autem 14. de ſanctis. Qui eſt in feſto omnium Sanctorum.* Beati qui eſuriunt, &c. Accedit quidem D quotidie remediũ ſaturitatis. *Pro fame corporis,* Sed non eſt ſanatum vulnus infirmitatis. Eſuriamus ergo ſitiamuſque iuſtitiã, vt ipſa iuſtitia ſaturemur, quam nunc eſurimus & ſitimus. Inde enim ſaturabimur, quod eſurimus & ſitimus. *Planè ſenſu Tertulliani.* Interior homo noſter eſuriat & ſitiat. Habet enim cibum ſuum, habet potum ſuum. Ego ſum, inquit panis, &c. Habes panem eſurientis; deſidera & potum ſitientis: quoniam apud te eſt fons vitæ.

Auguſt.
Auguſt.
Auguſt.

EVANGELIVM.

1. *Euangelium Chriſti vnicum eſt, nec aliud expectandum à Creatore, multo minus à Paulo, vel Angelo. 5. Cont. Marc. cap. 2. in. m.*

EST autem Euangelium etiam Dei noui, quod vis tunc ab Apoſtolo defenſum. Iam ergo duo ſunt Euangelia apud duos Deos, & mentitus erit Apoſtolus, dicens, *Quod aliud*

a *Omnino non eſt*, quum ſit & aliud; quum ſic ſuum Euangelium defendere potuiſſet, vt po- a Gal.1.7.
tiùs demonſtraret, non vt vnum determinaret. Sed fortaſſe vt fugias hinc; & ideo, dices,
ſubtexit, b *Licet angelus de cælo aliter euangelizauerit, anathema ſit*; Quia & Cratorem ſcie- b Gal.1.8.
bat Euangelizaturum. Rurſus ergo te implicas. Hoc eſt enim quo attringeris. Duo enim
Euangelia confirmare, non eſt eius qui aliud iam negarit. Tamen lucet ſenſus eius qui ſuam Ibid. 8.
præmiſit perſonam. *Sed & ſi nos aut angelus de cælo aliter Euangelizauerit.* Verbi enim gra-
tiâ dictum eſt. Ceterùm, ſi nec ipſe aliter euangelizaturus, vtique nec Angelus. Ita An-
gelum ad hoc nominauit, quò multò magìs hominibus non eſſet credendum, quando nec
angelo, nec Apoſtolo; non angelum ad Euangelium referret Creatoris.

EVANGELIVM I. SCHOLIA.

DEI NOVI. *A Marcione inuecti. Vis, inquit, ô Marcion, Apoſtolum Paulum defendiſſe Euangelium nouum Dei tui noui, cum Galatis ſcribens, cap. 1. dixit, verſu 6.* Miror quòd ſic tam citò transferimini ab eo, qui vos vocauit in gratiam Christi, in aliud Euangelium, quod non eſt aliud; niſi ſunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt conuertere Euangelium Chriſti. Sed licet nos, aut Angelus de cœlo Euangelizet vobis, præterquàm quod Euangelizauimus vobis, anathema ſit. *Syr. autem: Conuerſi fueritis, &c.* Ad Euangelium aliud. Quod quidem non eſt: ſed prout ſunt aliqui, illud eſt, *peruerſum, ſicut ſunt peruerſi. Sed non eſt Euangelium, hoc eſt bonum nuntium,* qui terrorem vobis incutiũt, & volunt inuertere Euangelium Meſchicho. ERGO DVO SVNT. *Tuo ſenſu, Marcion.* APVD DVOS. *Deum tuum nouum, & veterem Deum Creatorem.* CVM SIT. *Sicut tibi placet.* POTIVS DEMONSTRARET. *Erras Marcion, ſi enim Paulus voluiſſet Euangelium tueri Dei noui, non iam, vt fecit, vnicum eſſe Euangelium definiuiſſet, ſed potiùs illud Euangelium Dei noui quale eſſet, demonſtrare laboraſſet. Sed fortè vt euadas hanc reſponſionem meam, dicas ſubieciſſe Apoſtolum anathematizare ſe etiam Angelum, ſi de cœlo aliter Euangelizaturus aduenerit, quia ſciebat Deum Creatorem Euangelizaturum. Sed tantùm abeſt vt euadas laqueum, quinimo eo ipſo te magis implicas. Nec enim potuit Paulus aſſerrere duo eſſe Euangelia, vnum Dei noui, alterum Creatoris, cùm immediatè iam ante negaſſet omnino aliud eſſe Euangelium præter ſuum, quamquam clarè mentem ſuam aperuit, cùm & ſeipſum ſicut & Angelum, in exemplum dedit, cùm ait;* Sed & ſi nos aut Angelus de cœlo aliter, &c. *Qua apertè probat, nullum verum, præter vnicum, eſſe Euangelium; proindeque*

A *vnicum Deum. Angeli autem & ſui ipſius fecit mentionem, non vt innueret per Euangelium Angeli, Euangelium Creatoris mali, & ſeductoris; ſed vt doceret homini aliud Euangelium prædicanti, multò minùs credendũ eſſe, cùm nec ſibi ipſi, Apoſtolo Chriſti, nec Angelo de cœlo Euangelizanti credendum eſſet, quinimo anathematizandum, ſi aliud Euangelium & diuerſum à ſuo prædicaret. Præter eximium locum relatum à nobis ex Aug. in Pſal. 103. in fine, vbi hunc locum Apoſtoli pulcherrimè exponit, Verbo, Pauli doctrina, hîc ſubiicio breuiter quod habet to. 4. in expoſ. Epiſtola ad Gal.* Non quemadmodum ipſos conturbant, ita etiam conuertunt Euange- S. Auguſt.
B lium Chriſti quia manet, firmiſſimum: ſed tamen conuertere volunt, qui à ſpiritalibus, *Legis gratiæ*, Ad carnalia *Legis Moſaïcæ*, reuocant intentionem credentium. Illis enim ad iſta conuerſis, manet Euangelium non conuerſum. Et ideò cùm dixiſſet, conturbantes vos, non dixit, & conuertentes: ſed volentes, inquit, conuertere Euangelium Chriſti. Sed licet nos, aut Angelus, &c. Veritas propter ſeipſam diligenda eſt non propter hominem, aut propter Angelum, per quem annuntiatur. Qui enim propter annuntiatores diligit eam, poteſt etiam mendacia diligere, ſi qua fortè ipſi ſua protulerint. *Et tract. 98. in Io. circa f.* Admonitio beatiſſimi Apoſtoli de veſtris cordibus non re- S. Auguſt.
C cedat; ſi quis vobis Euangelizauerit, &c. Non ait, pluſquam accepiſtis, ſed præterquam quod accepiſtis. Nam ſi illud diceret, ſibi ipſi præiudicaret, qui cupiebat venire ad Theſſalonicenſes, vt ſuppleret quæ illorum fidei defuerunt. Sed qui ſupplet, quod minus erat addit, non quod inerat, tollit: qui autem prætergreditur regulam fidei, non accedit in via, ſed recedit de via.

2. *Euangelij promulgatio à Chriſto, Apoſtolis, & Apoſtolicis viris mandata. 4. Cont. Marc. cap. 2. in p.*

TRanſeo nunc ad Euangelij, ſanè non Iudaïci, ſed Pontici, interim adulterati de-
monſtrationem, præſtructuram ordinem quem aggredimur. Conſtituimus in primis,
Euangelicum Inſtrumentum Apoſtolos auctores habere, quibus hoc munus Euangelij pro-
mulgandi ab ipſo Domino ſit impoſitum. Si & Apoſtolicos, non tamen ſolos, ſed cum Math. 28.
Apoſtolis, & poſt Apoſtolos. Quoniam prædicatio diſcipulorum ſuſpecta fieri poſſet de 19. & 20.
gloriæ ſtudio, ſi non adſiſtat illi auctoritas magiſtrorum, immo Chriſti, qui magiſtros Apo-
poſtolos fecit. Denique, nobis fidem ex Apoſtolis Ioannes & Matthæus inſinuant; ex Apo-
ſtolicis, Lucas & Marcus inſtaurant, iiſdem regulis exorſi, quantum ad vnicum Deum attinet
Creatorem, & Chriſtum eius, natum ex virgine, ſupplementum Legis & Prophetarum. vi-
derit enim ſi narrationũ diſpoſitio variauit, dummodo de capite fidei conueniat, de quo cum
Marcione non conuenit.

EVANGELIVM. II. SCHOLIA.

NON IVDAICI. *Ab Apoſtolis & ab Apoſtolicis viris conſcripti, primò pro Iudæis ſcripti:* Vobis oportebat primùm loqui verbum Dei: ſed

D quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, *Syr. voſmetipſos reſcinditis, ne digni ſitis vita perenni,* ecce conuertimur ad Gentes

PONTICI. *Corrupti à Marcione in Ponto nato.* PRÆSTRVCTVRAM. *Quæ demonſtratio viã ſternet diſputationi, quam ordinatè aggredior contra Marcionem.* INSTRVMENTVM. *Librum authenticum Euangeliorum.* AB IPSO DOMINO. *Dum à reſurrectione ſua ad Aſcenſionem eos inſtruxit, vt ait Lucas. Act. 1. 3.* Quibus præbuit ſeipſum viuum poſt paſſionem ſuam in multis argumentis *Syr. ſignis quamplurimis* Per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno Dei. *Id eſt Eccleſia, ædificandâ verbo & Euangelio. Vnde & Math. 28. 19.* Euntes ergo docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, &c. Docentes eos ſeruare omnia quæcumque mandaui vobis. SI ET APOSTOLICVS. *Si dicimus librum* Euangeliorum *habuiſſe prò authoribus ſuis etiam viros Apoſtolicos, Lucam ſcil. & Marcum Euangeliſtas.* DE GLORIÆ STVDIO. *Quaſi cum æmulatione affectare voluiſſent Euangelium ſcribere, abſque iuſſu & conſilio Apoſtolorum.* INSTAVRANT. *Quaſi renouant & inculcant dicta & facta Chriſti.* IISDEM REGVLIS. *Euangelia enim exordium ſumunt à Deo & Chriſto, nec duos Deos aut Chriſtos, ſicut dogmatizauit Marcion, ſed vnicum docent.* SVPPLEMENTVM. *Quia dixit:* Non veni legem ſoluere, ſed implere. VIDERIT, *&c. Si Euangeliſtæ interdum in rebus enarrandis diuerſo ordine procedunt; parum intereſt; cùm de principiis fidei, vno Deo & Chriſto conueniant, ſic enim de myſticis quatuor animalibus Ezechiel, eodem calamo in ſubſtantia articulorum capitalium fidei conſpirantibus ait.* Iunctæ erant pennæ alterius ad alterum: *Nec mirum, quia,* vbi erat eiuſdem ſpiritus impetus, illuc gradiebantur. *De capite autem fidei, hoc eſt vnico Deo & Chriſto, nulla nobis Euangelium incorruptum tenentibus, cum Marcione conuentio; de quo, ſpiritu præſago Paulus ad Coloſſ. 2. 19.* Non tenens caput, *Syr. nec amplectitur caput,* ex quo totum corpus, per nexus & coniunctiones ſubminiſtratum, & conſtructum, creſcit in augmentum Dei. *Tranſlat. Syr.* Excreſcit incremento Dei. *De eodem capite 1. Cor. 11. 3.* Volo autem vos ſcire, quod omnis viri caput, Chriſtus eſt: caput autem mulieris, vir: caput vero Chriſti, Deus. *Aug. Ser. de Symbolo, citatus à Beda hoc loco.* (S. Auguſt.) Ille genitor, ille genitus Ille non de filio, ille de Patre. Ille huius principium, vnde & caput Chriſti dicitur; quamuis & Chriſtus principium, ſed non Patris: hic verò illius. Imago, quamuis nulla ex parte diſſimilis, & omnino indifferenter æqualis. Filius Patri debet quòd eſt. Hoc etiam vtique debens Patri, quod idem Patri æqualis ac par eſt. Pater autem nulli debet quidquid eſt. *De conſenſu autem Euangeliſtarum fusè Aug. to. 4. per quatuor libros integros. Et lib. 2. retract. c. 16.* (S. Auguſt.) Per eoſdem annos, quibus paulatim libros de Trinitate dictabam, ſcripſi & alios labore continuo, interponens eos illorum temporibus in quibus ſunt libri quatuor de conſenſu Euangeliſtarum, propter eos, qui tanquam diſſentientibus calumniantur, quorum primus liber aduerſus eos ſcriptus eſt, qui tanquam maximè ſapientem Chriſtum vel honorant, vel honorare ſe fingunt, & ideo nolunt Euangelio credere, quia non ab ipſo illa conſcripta ſunt, ſed ab eius diſcipulis, quos exiſtimant ei diuinitatem, quâ crederetur Deus, errore tribuiſſe. *De eorum concordantia Aug. Ep. 80. ad Heſychium.* (Auguſt.) Non diſcrepant rebus, ſi alius aliquid dicit, quod alius tacet: aut alio modo dicit: magis autem collata inuicem iuuant, vt legentis intellectus regatur. *Cur quatuor fuerint. Docet libro de conſenſu cap. 2.* (Auguſt.) Iſti quatuor Euangeliſtæ vniuerſo terrarum orbi notiſſimi, & ob hoc fortaſſe quatuor, quoniam quatuor ſunt partes orbis terræ, per cuius vniuerſitatem Chriſti Eccleſiam dilatari, ipſo ſui numeri Sacramento, quodammodo declararunt, hoc ordine ſcripſiſſe perhibentur. Primùm Mathæus, deinde Marcus, tertiò Lucas, vltimò Ioannes. Vnde alius eis fuit ordo cognoſcendi atque prædicandi, alius autem ſcribendi. Ad cognoſcendum quippè, atque prædicandum, primi vtique fuerunt qui ſecuti ſunt Dominum, in carne præſentem dicentem audierunt, facientemque viderunt, atque ex eius ore ad Euangelizandum miſſi ſunt. Sed in conſcribendo Euangelio, quod diuinitus ordinatum eſſe credendum eſt, ex numero eorum quos ante Paſſionem Dominus elegit, primum atque vltimum locum duo tenuerunt. Primum Mathæus, vltimum Ioannes, vt reliqui duo qui ex illo numero non erant, ſed tamen Chriſtum in illis loquentem ſecuti erant, tanquam filij amplectendi, ac per hoc in loco medio conſtituti, vtroque ab eis latere munirentur. Horum ſanè quatuor ſolus Mathæus Hebræo ſcripſiſſe perhibetur eloquio; Cæteri Græco. Et quamuis ſinguli ſuum quemdam narrandi ordinem tenuiſſe videantur, non tamen vnuſquiſque eorũ velut alterius præcedentis ignarus, voluiſſe ſcribere reperitur, vel vt ignorata prætermiſiſſe, quæ ſcripſiſſe alius inuenitur: ſed ſicut vnicuique inſpiratum eſt, non ſuperfluam cooperationem ſui laboris adiunxit. *Tandem cur non tantùm duos Apoſtolos, ſed & duos diſcipulos Deus ad Euangelium ſcribendum impulerit, pulchrè diſſerit ſer. 146. de temp.* (Auguſt.) Duo ſunt ex illis duodecim Apoſtolis, id eſt Mathæus & Ioannes: ſed illorum præceſſio infœcunda non fuit, vt conſequentes comites non haberent. Marcus & Lucas Apoſtolorum non pares, ſed ſuppares fuerunt. *Tertull. hic vocat eos Apoſtolicos.* Ideo iam voluit Spiritus Sanctus etiam ex his qui inter duodecim non fuerunt, eligere ad Euangelium conſcribendum duos, ne putaretur gratia Euangelizandi vſque ad Apoſtolos perueniſſe, & in illis fontem gratiæ defeciſſe. Cùm enim dicat Dominus de Spiritu ſuo, & de Verbo ſuo: quod ſi quis perceperit, dignéque habuerit, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam: fons vtique manando ſe indicat, non remanendo. Per Apoſtolos peruenit gratia ad alios, & miſſi ſunt Euangelizare; quoniam qui vocauit primos, ipſe vocauit ſecundos: ipſe vocabit etiam vſque ad nouiſſimum tempus, corpus vnigeniti ſui, id eſt Eccleſiam toto orbe diffuſam.

3. *Euangelij noſtri antiquitas, veritatem eius contra adulterinum Marcionis præſcribit. 4. Cont. Marc. cap. 4. per totum & 5. in p.*

FVnis ducendus eſt contentionis, pari hinc inde niſu fluctuante. I. Ego meum dico verum, Marcion ſuum. Ego Marcionis adfirmo adulteratum, Marcion meum. Quis inter nos determinabit, niſi temporis ratio, ei præſcribens auctoritatem, quod antiquius reperietur; & ei præiudicans vitiationem, quod poſterius reuincetur? In quantùm enim falſum corruptio eſt veri, in tantum præcedat neceſſe eſt veritas falſum. Prior erit res paſſio-

ne, & materia æmulatione. Alioquin, quàm abſurdum, vt ſi noſtrum antiquius proba-
uerimus, Marcionis verò poſterius; & noſtrum antè videatur falſum quàm habuerit
de veritate materiam, & Marcionis antè credatur æmulationem à noſtro expertum
quàm eſt editum? & poſtremò id verius exiſtimetur, quod eſt ſerius poſt tot ac tan-
ta iam opera atque documenta Chriſtianæ religionis ſeculo edita, quæ edi vtique non po-
tuiſſent ſine Euangelij veritate, id eſt, ante Euangelij veritatem? Quod ergo pertinet ad
Euangelium interim Lucæ, quatenus communio eius inter nos & Marcionem de veritate
diſceptat, adeo antiquius Marcione eſt, quod eſt ſecundùm nos, vt & ipſe illi Marcion ali-
quando crediderit; quum & pecuniam in primo calore fidei Catholicæ Eccleſiæ contulit,
projectam mox cum ipſo poſtea quàm in hæreſim ſuam à noſtra veritate deſciuit. Quid
nunc ſi negauerint Marcionitæ, primam apud nos fidem eius, aduersùs epiſtolam quoque
ipſius? Quid ſi nec epiſtolam agnouerint? Certe antitheſes non modò fatentur Marcionis,
ſed & præferunt. Ex his mihi probatio ſufficit. Si enim id Euangelium quod Lucæ refer-
tur penes nos (viderimus an & penes Marcionem) ipſum eſt quod Marcion per antitheſes
ſuas arguit, vt interpolatum à protectoribus Iudaïſmi ad concorporationem Legis & Pro-
phetarum, quâ etiam Chriſtum inde configerent, vtique non potuiſſet arguere, niſi quod
inuenerat. Nemo, poſt futura reprehendit, quæ ignorat futura; emendatio culpam non
antecedit. Emendator ſanè Euangelij, à Tiberianis vſque ad Antoniniana tempora euerſi,
Marcion ſolus & primus obuenit, expectatus tamdiu à Chriſto pœnitente iam quòd Apo-
ſtolos præmiſiſſe properaſſet ſine præſidio Marcionis. Niſi quòd humanæ temeritatis, non
diuinæ auctoritatis negotium eſt hæreſis, quæ ſic ſemper emendat Euangelia, dum vitiat. Math. 10.
quum etſi diſcipulus Marcion, non tamen ſuper magiſtrum, & ſi Apoſtolus Marcion. a *Siue* 24.
ego, inquit Paulus, *ſiue illi, ſic prædicamus*. Et ſi Prophetes Marcion, & ſpiritus Propheta- a 1. Cor.
rum, Prophetis erunt ſubditi. Non enim euerſionis ſunt, ſed pacis. Etiam ſi angelus Mar- 15. 11.
cion, citius anathema dicendus quàm euangelizator, quia aliter euangelizauit. Itaque dum 1. Cor. 14.
emendat, vtrumque confirmat; & noſtrum anterius, id emendans quod inuenit; & id po- 3. & 12. Gal. 1. 8.
ſterius, quod de noſtri emendatione conſtituens, ſuum & nouum fecit. In ſumma, ſi con- Cap. v.
ſtat id verius quod prius, id prius quod & ab initio, id ab initio, quod ab Apoſtolis; pariter
vtique conſtabit, id eſſe ab Apoſtolis traditum, quod apud eccleſias Apoſtolorum fuerit
ſacroſanctum.

EVANGELIVM. III. SCHOLIA.

A FVNIS DVCENDVS. *Metaphora ſumpta ab vtrinque trahentibus funem, fortiori præripiente ſuo contendenti, poſt niſum hinc inde fluctuantem. Supponamus, inquit, Tertull. Marcionem nobiſcum in hac Euangelij diſceptatione pari iure contendere. Ego dico Euangelium Lucæ quod teneo, verum eſſe & legitimum: quod pariter de ſuo, quanquam corrupto, aſſerit Marcion. Quis hanc cauſam dirimet? quis æquus arbiter, niſi præſcriptio temporis, palmam dabit. illi Euangelio quod antiquius eſſe reperietur, & illud corruptum & vitiatum eſſe determinabit, quod poſterius eſſe conuincetur? Cùm enim falſitas ſit corruptio veritatis, neceſſariò veritas debet eſſe prior falſitate. Res quælibet, paſſione & corruptione ſua prior eſt, & ſubiectum æmulationis obiectumque imitationis, præcedit tempore* B *ipſam æmulationem. Vnde conſtat quod Euangelium noſtrum, probatum antiquius* Euangelio *Marcionis, falſificatum oſtendi non poteſt, quin prius admittatur verum fuiſſe, vt poſſet poſtea, per corruptores, fieri materia falſitatis. Quis enim credat Marcionem æmulatum fuiſſe, ſine cauſam æmulationis ex noſtro* Euange*lio ſumpſiſſe, antequam ipſum fuiſſet in lucem editum? Quis ſanæ mentis, exiſtimet Euangelium Marcionis longè poſterius noſtro, eſſe verius; præſertim poſt tanta opera, miracula, documenta fidei Chriſtianæ, quæ ante noſtri Euangelij veritatem, edi non poterant, & quæ ad eius veritatem confirmandam edita fuerunt?* C COMMVNIO EIVS. *Quod cum Marcione commune habemus; vnicum enim, cæteris reiectis, Euangelium Lucæ, vt alibi vidimus, pro ſuo libito truncatum primis capitibus, & conſarcinatum admittit Marcion. De veritate autem eius, an apud ipſum, an apud nos ſit, quæſtio eſt. Sed vel eò liquet noſtrum verius eſſe, quia eſt antiquius: & antiquius conuincitur, quod & ei ipſemet crediderit Marcion, antequam illud corrumperet. Tum enim cum eſſet Catholicus, & integro Lucæ Euangelio crederet feruens Chriſtianus, pecuniam etiam dedit Eccleſiæ ducenta nimirum Seſtertia, quam tamen ſummam cum ipſo in perditionem Eccleſia proiecit.* ADVERSVS EPISTOLAM. *Eius meminit lib. 1. Cont. Marc. c. 1.* Non negabunt diſcipuli eius primam illi fidem nobiſcum fuiſſe, ipſius literis teſtibus. ANTITHESES. *Librum Marcionis ſic inſcriptum, quo Lucæ Euangelio contradicit, & arguit quaſi falſificatum & corruptum à Chriſtianis, qui Iudaiſmum tuebantur & veterem legem cum Euangelio compingebant, adeo vt & hoc pacto Chriſtum veluti cum Iudæis conſpirantes configerent legem nouam ab eo editam, veteris admixtione corrumpendo. Sed ſi id arguit Marcion per ſuas antitheſes legis nouæ cum veteri, profectò non potuit arguere Euangelium Lucæ, niſi quod iam ante ſuum editum inuenerat.* NEMO POST, *&c. Nemo enim arguit quæ adhuc futura ſunt, ignorat enim futura, nec quiſquam emendat vel corrigit culpam, antequam culpa facta ſit.* EMENDATOR, *&c. Ironicè dicta. Marcion inquit correſtor Euangelij Lucæ, à tempore Tiberij Cæſaris, vſque ad Antoninum Pium corrupti, expectatus fuit tandiu à Chriſto, ad emendationem Euangelij ſui. Pœnitet nimirum Chriſtum quod antequam præſidium haberet Marcionis, Apoſtolos nimium feſtinaſſet impellere ad prædicandum, ſcribendumque Euangelium.* SIC EMENDAT. *Hoc negotiū eſt hæreſis, vt ſemper corrumpat Euangelia, dum ea ſe emendare iactitat. Sed licet inter 70. diſcipulos cenſeretur, Marcion, meminerit à Chriſto dictum, non eſſe diſcipulum ſuper Magiſtrum. Et licet Apoſtolus eſſet, nouerit Paulum Apoſtolum & ſibi ipſi, & Angelo aliter Euangelizanti, anathema dixiſſe.* SIVE

A ego. 1. *Cor.* 15. 11. Siue ego, ſiue illi, ſic prædicamus. Et ſic credidiſtis. *Id eſt conſenſimus, nec diuerſa quoad ſubſtantiam fidei prædicanimus, nec vos diuerſa credidiſtis.* SI PROPHETES. *Si Marcion velit tanquam Propheta agnoſci, ſciat mentes poſteriorum Prophetarum, prioribus Prophetis Magiſtris ſuis eſſe morigeros & conſentientes: nec enim dona Spiritus Sancti ad Schiſmata & diuiſiones, ſed ad pacem & ædificationem Corporis Chriſti data ſunt. Alludit autem ad* 1. *Cor.* 14. 3. Nam qui prophetat hominibus loquitur ad ædificationem, & exhortationem, & conſolationem. *Et verſu* 12. Si & vos quoniam æmulatores eſtis ſpirituum, *Syr quandoquidem zelatores eſtis donorum Spiritus*, ad ædificationem Eccleſiæ quærite vt abundetis. B DVM EMENDAT. *Dum Marcion corrigit, ſeu potiùs deprauat purum Euangelium Lucæ, quod inuenit.* IN SVMMA. *Vt ſummatim dicam.* ID VERIVS. *Eſſe, quod prius eſt.* AB APOSTOLIS TRADITVM. *Scilicet poſterioribus Euangeliſtis, quod in ſuis Euangeliis ſcriberent.* ECCLESIAS APOSTOLORVM. *Fundatas ab Apoſtolis.* FVERIT SACROSANCTVM. *Immutabiliter & inuiolabiliter cuſtoditum, quale eſt Euangeliũ Lucæ quod ſartum & integrum manet, quodque cum Marcionis Euãgelio collatũ, eius mutilationes & corruptiones plenè cõuincit. De Euãgelij Lucæ authoritate ſic Aug. ſer.* 140. *de tẽp.* Recitata eſt nobis Domini reſurrectio ſicut Lucas Euangeliſta conſcribit, &c. Non vos debet mouere quod alius Euangeliſta dicit, ſi quid alius prætermittit, &c. Authoritas C autem tanta eſt Euangelij Sancti, vt quia in eis loquebatur ſpiritus vnus, verum etiam ſit, quod dixerit vnus. *E* 10. 4. *lib.* 1. *de conſenſu Euang. cap.* 1. *Notat D. Lucam & Marcum licet poſteriores Apoſtolis, eiuſdem tamen authoritatis eſſe ad veritatem fidei ſuadendam.* Inter omnes diuinas authoritates quæ Sanctis literis continentur, Euangelium meritò excellit. Quod enim lex & prophetæ, *quos reſpuit Marcion*, futurum eſſe prænuntiauerunt, hoc redditum atque completum in Euangelio demonſtratur, cuius primi prædicatores Apoſtoli fuerunt, qui Dominum ipſum & Saluatorem noſtrum Ieſum Chriſtum etiam præſentem in carne viderunt, qui non ſolùm ea quæ ex ore eius audita, vel ab illo ſub oculis ſuis operata, dicta, & facta meminerant: verùm etiam quæ priuſquam illi per diſci- D pulatum adhæſerant, in eius natiuitate, vel infantiâ, vel pueritia, diuinitùs geſta, & digna memoria, ſiue ab ipſo, ſiue à parentibus eius, ſiue à quibuſlibet aliis certiſſimis indiciis, & fideliſſimis teſtimoniis requirere, & cognoſcere potuerunt, impoſito ſibi Euangelizandi munere, generi humano, annuntiare curarunt. Quorum quidam, hoc eſt Mathæus & Ioannes, etiam ſcripta de illo, quæ ſcribenda viſa ſunt, libris ſingulis ediderunt. At ne putaretur, quod attinet ad percipiendum & prædicandum Euangelium, intereſſe aliquid, vtrũ illi annuntient, qui eundem Dominum hic in carne apparentem diſcipulatu famulante ſecuti ſunt; An ij, qui ex illis fideliter comperta crediderunt, diuinâ prouidentiâ procuratum eſt per Spiritum Sanctum, vt quibuſdam etiam ex illis qui primos Apoſtolos ſequebantur, non ſolùm annuntiandi, verùm etiam ſcribendi Euangelium, tribueretur authoritas. Hi ſunt Marcus & Lucas. *Quorum poſterior infantiæ & pueritiæ Chriſti myſteria primis capitibus fusè deſcribit, quæ ideo Marcion abſtulit. Sic autem exorſus eſt caput primum:* Quoniam quidem multi conati ſunt ordinare narrationem, quæ in nobis completæ ſunt, rerum: *Syr. addit in quibus nos contenti acquieuimus*; Sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipſi viderunt & miniſtri fuerunt ſermonis: viſum eſt & mihi aſſecuto omnia à principio diligenter ex ordine tibi ſcribere, optime Theophile. *Cui etiam ſcribit Actus Apoſtolorum, quorum Lucas author eſt, vt teſtatur Hiero. Prologo in Euang. ſicut & in Acta. Auguſtinus porro lib.* 1. *de conſenſu cap.* 3. *in f. aduertit Lucam non habuiſſe ſocium breuiatorem, ſicut Marcum habuit Mathæus. Cuius rei dat rationem:* Non habuit tanquam breuiatorem coniunctum Lucas, ſicut Marcum Mathæus. Et hoc fortaſſe non ſine aliquo Sacramento, quia Regum eſt non eſſe ſine Comitum obſequio: vnde ille qui regiam perſonam Chriſti narrandam ſuſceperat; habuit ſibi tanquam comitem adiunctum, qui ſua veſtigia quodammodo ſequeretur. Sacerdos autem, quoniam in Sancta Sanctorum ſolus intrabat, propterea Lucas, cuius circa Sacerdotiũ Chriſti erat intentio, non habuit tanquam ſocium ſubſequentem, qui ſuam narrationem quodammodo breuiaret. *Capite autem* 6. Quod per vitulum Lucas ſignificatus ſit propter maximam victimam Sacerdotis, neutri dubitauerunt. Ibi enim à Sacerdote Zacharia incipit, *poſt præfationem prædictam,* Sermo narrantis. Ibi cognatio Mariæ & Elizabeth commemoratur, ibi Sacramenta primi Sacerdotij in Infante Chriſto impleta narrantur. *Tandem cap.* 7. *de quatuor Euangeliſtis ſic concludit, vt quatuor animalia iungat currui diuino, ſicut fecit Ezechiel.* Has Domini Sanctas quadrigas, quibus per orbem vectus ſubigit populos leni ſuo iugo & ſarcinæ leui, quidam vel impia vanitate, vel imperita temeritate calumniis appetunt, vt eis veracis narrationis derogent fidem, per quos Chriſtiana religio diſſeminata per mundum, tanta fertilitate prouenit, vt homines infideles iam inter ſeipſos calumnias ſuas muſſitare vix audeant, compreſſi fide Gentium, & omnium deuotione populorum. *Muſſitantem ſuo tempore Marcionem, & detrahentem fidem Euangelio Lucæ, impietate temeraria, fide, & deuotione ſua, & doctrina compreſſit Tertullianus.*

S Auguſt. — Auſtug. — Auguſt. — Auguſt. — Auguſt.

4. Euangelium Petri & Pauli ſanguine ſignatum. 4. Cont. Marc. cap. 5. à p.

1. Cor. 3. 2. Gal. 6. 16. VIdeamus quod lac à Paulo Corinthij hauſerint; ad quam regulam Galatæ ſint recorrecti; quid legant Philippenſes, Theſſalonicenſes, Epheſij; quid etiam Romani de proximo ſonent, quibus Euangelium & Petrus & Paulus ſanguine quoque ſuo ſignatum reliquerunt.

EVANGELIVM. IV. SCHOLIA.

VIDEAMVS QVOD LAC, *&c. Proſequitur* E *immediatè, quod præcedenti textu tractabat, veram & ſanam eſſe fidei doctrinam, quæ ab Apoſtolis tradita, in Eccleſiis ab ipſis fundatis incorrupta & Sacroſancta perſeuerabat. Vnde iam vrget Marcionem, vt conferat Euangelium ſuum corruptum, & noſtrum ſincerum, cum Pauli & Petri doctrina, quæ eſt Eccleſiæ Romanæ doctrina, quam Apoſtoli ſuo ſanguine ſubſcripſerunt. De Corinthiis quidem lacte Pauli nutritis ſic* 1. *Cor.* 3. 1. *&* 2. Et ego fratres non potui vobis loqui

A quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus, tanquam paruulis in Chriſto, lac vobis potum dedi, non eſcam, nondum enim poteratis. *Aug. in tr. Pſal. 119.* In principio erat Verbum, &c. Cape ſi potes, arripe, cibus eſt. Sed dicturus es mihi, ille quidem cibus eſt, ſed ego infans ſum, &c. Ergo quia tu lacte nutriendus es, ille autem cibus eſt, ipſe cibus per carnem tibi traiectus eſt ad fauces. Quomodo ergo cibum mater comedit, vt per carnem traiiciat ad infantem lac factum; ſic cibus Angelorum Dominus, Verbum Caro factum eſt, & factus eſt lac; & dicit Apoſtolus; lac vobis potum dedi, non eſcam; nondum enim poteratis, &c. Ergo dando lac, deſcendit ad paruulos, & quia deſcendit, deſcendentem dedit. Ait enim, numquid dixi me aliquid inter B vos ſcire, niſi Ieſum Chriſtum, & hunc Crucifixum? quia ſi diceret tantum, Ieſum Chriſtum, eſt Ieſus Chriſtus etiam ſecundum diuinitatem, ſecundum id quod erat Verbum apud Deum, filius Dei Ieſus Chriſtus: ſed hunc, id eſt hoc modo dictum paruuli non capiunt. Quomodo ergo capiunt qui lac capiunt? Ieſum Chriſtum, inquit, & hunc Crucifixum. Suge quod pro te factus eſt, & creſces ad id quod eſt. *Id eſt per fidem veræ humanitatis, peruenies ad fidem diuinitatis. Aptiſſimè contra Marcionē veram Chriſti carnem negantem; quam velut lac ſugit Eccleſia Romana, ſanguine vt & lacte vtriuſque Apoſtoli enutrita & rigata. Nam & Petrus ait:* Quaſi modò geniti infantes rationabiles, ſine dolo, lac concupiſcite, vt cum eo creſcatis in ſalutem. REGV- C LAM GALATÆ. *Gal. 6. 16.* In Chriſto Ieſu neque circumciſio aliquid valet, neque præputium; ſed noua creatura. Et quicumque hanc regulam ſecuti fuerint, pax ſuper illos, & miſericordia, & ſuper Iſraël Dei. *Id eſt Iſraël ad Deum Creatorem pertinentis; contra Marcionem. Aug. in Pſal. 67. in* Auguſt. *verſum* Date gloriam Deo, ſuper Iſraël magnificentia eius. De quo dicit Apoſtolus, ſuper Iſraël Dei. Non enim omnes qui ex Iſraël, hi ſunt Iſraëlitæ; quoniam eſt & Iſraël ſecundum carnem. Vnde ait: videte Iſraël ſecundum carnem. Non autem qui filij carnis, hi filij ſunt Dei. *Non quod Paulus, vt alibi diximus, neget carnem opus eſſe Dei, ſed opera carnis reprobat, & ambulantes ſecundum carnem, id eſt carnalia legis veteris præcepta, maximè circumciſio* D *nem Abrahæ retinere volentes, circumciſione ſpirituali ei iam ſubſtitutâ per Chriſtum:* Sed filij promiſſionis deputantur in ſemine. *Computantur inter verum ſemen. & filios Abrahæ & Iſraël, ſecundum ſpiritum adoptionis filiorum.* Tunc ergo, quando erit ſine Auguſt. vlla malorum commixtione populus eius, tanquam maſſa ventilabro emundata, tanquam Iſraël *Nathanaël* In quo dolus non eſt, tunc eminentiſſima erit ſuper Iſraël *Ouibus ſeparatis ab hœdis in iudicio; quod in Deo ſuo tantummodo bono, & non iuſto iudice, non admittit Marcion,* Magnificentia eius & virtus eius in nubibus. *Sic apud Dan. Ecce venit cum nubibus, id eſt Sanctis, aſſeſſoribus ſuis.* Non enim ſolus veniet ad iudicium, ſed cum ſenioribus populi E ſui; *Eſa. 3. 14* Quibus promiſit quòd ſedebunt ſuper ſedes iudicaturi; *Duodecim tribus Iſraël;* Qui etiam Angelos iudicabunt. Hæ ſunt nubes. Denique ne aliud, nubes intelligerentur, ſecutus adiunxit; mirabilis Deus in Sanctis ſuis, Deus Iſraël. Tunc enim & nomen ipſum veriſſimè ac pleniſſimè implebitur Iſraël, quod eſt videns Deum, quando videbimus eum ſicuti eſt. Ipſe dabit virtutem &

A fortitudinem plebi ſuæ, benedictus Deus. Nunc fragiles & infirmi, habemus enim theſaurum iſtum *Fidei & ſpei gloriæ* In vaſis fictilibus. Tunc verò etiam corporum glorioſiſſima commutatione, ipſe dabit virtutem & fortitudinem plebi ſuæ. Seminatur enim hoc corpus in infirmitate, ſurget in virtute. Ipſe ergo dabit virtutem, quam in ſua carne præmiſit, de quâ dicit Apoſtolus, virtutem reſurrectionis eius. Fortitudinē autē, quia inimica deſtruetur mors. *Quot verba tot Mar ionis hæreſes deſtructæ, tot Tertulliani ſententiæ contra eum confirmatæ pro fide Romanæ Eccleſiæ, de vnico Deo Iſraël. & legis gratia, de vera Chriſti carne, de Chriſto iudice, de carnis, a Marcione depretiata, vera reſurrectione.* ROMANI DE PROXIMO. *Quid ſentiant Romani, quorum fides, vt* B *ait Paulus, verè Catholica* Annuntiatur in vniuerſo mundo. Πρῶτον μὲν εὐχαριστῶ τῷ θεῷ μου, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὑπὲρ πάντων ὑμῶν ὅτι ἡ πίστις ὑμῶν καταγγέλλεται ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ Primùm quidem gratias ago Deo meo, per Ieſum Chriſtum pro omnibus vobis, quia fides veſtra annuntiatur in vniuerſo mundo. *Vnde & dicta eſt Catholica Eccleſia Romana.* QVIBVS. *Vt diſcant hæretici, negantes Petrum fuiſſe Romæ, ſub Nerone, vt alibi ait Tertullianus, ſanguinem cum Paulo fudiſſe. Sic iuxta Pſaltem, vertente Aug. in Pſal. 92.* Teſtimonia tua credita facta ſunt nimis; S. Auguſt. Magis quàm mirabiles erant ſuſpenſuræ maris *Minæ & perſecutiones, vt exponit* Quia dixerat illud ante. Io. 16. Hæc dico vobis, vt in me pacem habeatis, in mundo autem preſſuram, &c. cœpe- C runt pati, & confirmauerunt in ſe quod illis prædixerat Dominus, & magis fortes facti ſunt. Cum enim videbant impleri in ſe paſſiones, ſperabant compleri in ſe coronas. *Et ſic fidem Euangelicam martyres & teſtes facti, ſanguine ſuo, nimis credibilem faciebant.* Et quid factum eſt de his omnibus? domum tuam decet ſanctificatio Domine Domum tuam, totam domum tuam, non hîc aut hîc, aut ibi, ſed domum tuam per totum orbem terrarum. Quare per totum orbem terrarum? quia correxit orbem terræ qui non commouebitur. *Sicut Tertull. hic dicit quod Galatæ prius ab Apoſtolo conuerſi, lapſi per ſeductores, fuerunt denuò correcti, vel, vt habet,* Ad regulam primam Apoſtolicæ fidei recorrecti. *Supra dixerat Aug. quod boni, qui ſtabiles ſunt* D *in fide, ſunt orbis terrarum immobilis.* Domus Domini fortis erat, per totum terrarum orbem erit. S. Auguſt. Multi cadent, ſed domus illa ſtat. Multi turbabuntur, ſed domus illa non mouebitur. Domum tuam decet Sanctificatio Domine. Numquid paruo tempore? abſit. In longitudine dierum. *Quàm firma fides, quam ſtabilis domus, cuius ex Paulo fundamentum eſt Chriſtus, & poſt ipſum, Petra Petrus, & fundamentum cum eo Paulus. Qui & ſuo ſanguine Romanam Eccleſiam cementauerunt, Vt ſupra dixerit Tertull. appoſitè* Felix ſtatu Eccleſia, cui totam doctrinam Apoſtoli cum ſanguine ſuo profuderunt, vbi Petrus, *De Roma loquebatur* Paſſioni Dominicæ adæquatur, vbi Paulus Ioannis exitu coronatur. E *Aug. ſer. 28. de Sanctis circa f.* Currunt vterque ad palmam Martyrij & vterque perueniunt ad coronam, non quidem eodem temporis curſu, ſed eodem anni vertentis occaſu. Petrus pro Chriſto, S. Auguſt. capite deorſum verſo, in ligno ſuſpenditur; Paulus pro Chriſto, gladio trucidatur, &c. Piſcatorem ſuſpendit hamus crucis, perſecutorem mucro minuit perſecutoris, &c. Præſtitit paſſio ſocios, quos fecerat fidei prædicatio copulat-

EVCHARISTIÆ SACRAMENTVM EIVSQVE, VERITAS.

1. *Euchariſtiæ, & Reſurrectionis veritati non derogat obiectio hæretica*, Caro non prodeſt quidquam; *Quod tantum ſignificat non verè laniandam carnem. De Reſur. cap. 37. in. p. ad vltra m.*

ETſi carnem ait nihil prodeſſe, ex materia dicti dirigendus eſt ſenſus. Nam quia durum
& intolerabilem exiſtimauerunt ſermonem eius, quaſi verè carnem ſuam illis eden-
a Io. 6. 64. dam determinaſſet; vt in ſpiritum diſponeret ſtatum ſalutis, præmiſit, [a] *Spiritus eſt qui vi-*
Ibid. *uificat.* atque ita ſubjunxit, *Caro nihil prodeſt*; ad viuificandum ſcilicet. Exequitur etiam quid
velit intelligi ſpiritum, *Verba quæ locutus ſum vobis, ſpiritus ſunt, vita ſunt.* ſicut & ſupra,
b Io. 5. 24. [b] *Qui audit ſermones meos, & credit in eum qui me miſit, habet vitam æternam, & in iudicium*
non veniet, ſed tranſiet de morte ad vitam. Itaque Sermonem conſtituens viuificatorem, quia
c Io. 1. 14. ſpiritus & vita Sermo, eumdem etiam carnem ſuam dixit; quia & [c] *Sermo caro erat factus*;
proinde in cauſam vitæ appetendus, & deuorandus auditu, & ruminandus intellectu, &
fide digerendus. Nam & paulò antè, carnem ſuam, panem quoque cœleſtem pronontia-
Io 6. 31 & 49 & 59. rat; vrgens vſquequaque per allegoriam neceſſariorum pabulorum memoriam patrum,
qui panes & carnes Ægyptiorum præuerterant diuinæ vocationi. Igitur conuerſus ad re-
d Io. 6. 64. cogitatus illorum, quia ſenſerat diſpergendos, [d] *Caro*, ait, *Nihil prodeſt.* Quid hoc ad de-
ſtruendam carnis reſurrectionem? Quaſi non liceat eſſe aliquid, quod etſi nihil proſit, aliud
tamen ei prodeſſe poſſit. Spiritus prodeſt, viuificat enim. Caro nihil prodeſt, mortificatur
enim. Itaque, ſecundùm nos magis collocauit vtriuſque propoſitionem. Oſtendens enim
quid proſit, & quid non proſit; pariter illuminauit, quid cui proſit: ſpiritum ſcilicet carni
e Io. 5. 25. mortificatæ viuificatorem. [e] *Veniet enim hora*, inquit, *Quum mortui audient vocem filij Dei;*
& qui audierint, viuent. Quid mortuum, niſi caro? & quid vox Dei, niſi Sermo? & quid
Sermo, niſi ſpiritus? Meritò carnem reſuſcitaturus, quod factus eſt ipſe; & ex morte, quam
paſſus eſt ipſe; & ex ſepulcro, quò illatus eſt ipſe.

EVCHARISTIÆ SACRAMENTVM. I. SCHOLIA.

ETSI CARNEM. *Licet Chriſtus dixerit Io. 6.* A *64.* Spiritus eſt qui viuificat, Caro non prodeſt quidquam: verba quæ ego locutus ſum vobis, *Syr. quæ ego loquor vobiſcum* Spiritus & vita ſunt. EX MATERIA. *Senſus, inquit, rectus & directus huius dicti & ſermonis Chriſti ſumendus eſt ex materia, de qua tunc tractabat. Non enim tum ſermo erat de carnis reſurrectione, quam impugnantes hæretici contra Tertullianum, hoc loco abutebantur; quibus aptè reſpondet, perperam eos vti hoc textu, cùm non ageret Chriſtus de reſurrectione, ſed de Sacramento Euchariſtiæ.* QVIA DVRVM. *Sic enim cum doceret in Synagoga Capharnaum Io. 6. 61.* Multi audientes ex diſcipulis eius dixerunt, Durus eſt hic ſermo, & quis poteſt eum audire? ſciens autem Ieſus apud B ſemetipſum quia murmurarent de hoc diſcipuli eius, dixit eis: hoc vos ſcandalizat? ſi ergo videritis filium hominis aſcendentem vbi erat prius? Spiritus eſt, &c. *Syr. parum differt:* Hoc vos offendit? &c. Eo loci, vbi erat à principio. *Aug. in Pſal. 98.*
S. Auguſt. *expreſsè de veritate corporis Chriſti in Euchariſtia explicat verſum*, Adorate ſcabellum pedum eius, &c. Exponens mihi quid ſit ſcabellum pedum eius, dicit: terra autem ſcabellum pedum meorum Eſa 66. Anceps factus ſum: timeo adorare terram, ne damnet me qui fecit cœlum & terram. Rurſus timeo non adorare ſcabellum Domini mei, quia Pſalmus mihi dicit, adorate ſcabellum, &c. Fluctuans conuerto me ad Chriſtum, quia ipſum quæro hîc, & inuenio quomodo ſine impietate adoretur terra, ſine impietate adoretur ſcabellum pedum eius; Suſcepit enim de terra terram; quia Caro de terra eſt, & de carne Mariæ carnem accepit. Et quia in ipſa carne hîc ambulauit, & ipſam carnem nobis manducandam ad ſalutem dedit: nemo autem illam carnem manducat, niſi prius adorauerit:

inuentum eſt, quemadmodum adoretur tale ſcabellum pedum Domini, *Qui vt homo minoratus ab Angelis, non tantum Dei Patris pedibus, ſed nouiſſimus hominum factus, vermis & non homo ſe hominum pedibus conculcandũ in humana carne deiecit:* Et non ſolum non peccemus adorando, ſed peccemus non adorando. *Cum inquam de veritate carnis ſumptæ in Sacramento clarè dixiſſet, de modo ſubiecit, & cur hæc Caro ſit adoranda; non ſcilicet vt ſimpliciter Caro eſt, ſed vt eſt vnita Verbo & Deo, qui Spiritus eſt, vnde & veri adoratores, in Spiritu & veritate veram carnem eius debent adorare, quæ ex ſe ſola nihil prodeſſet, niſi Verbum Caro factum eſſet; non viuificaret, niſi ſpiritui, id eſt diuinitati vnita eſſet; & niſi Verbum vitæ, ſpiritum & vitam verbis dediſſet, quibus conſecratur Euchariſtia, & ponitur corpus eius ibidem reale & verum, ſed ad modum ſpiritus, inuiſibile ſcilicet, & indiuiſibile. Sicut enim ait Chriſtus.* Quod natum eſt ex carne, Caro eſt; *Id eſt Caro Chriſti vera, nata eſt de carne Mariæ. Sic* Quod natum eſt ex Spiritu, ſpiritus eſt. *Id eſt idem Chriſti corpus opere Spiritus ſancti formatum, ſpirituale factum eſt; vt de facto ad inſtar Spiritus, illæſâ carne Mariæ, illibato virginitatis eius ſigillo*, Portâ clauſâ, horto concluſo, fonte ſignato *Manente, naſceretur, ſicut ſpiritale de tumulo egreſſum, ianuis clauſis diſcipulorum ingreſſum cœnaculum, aſcendens penetrauit cœlum. Inde dixit;* Si ergo videritis filium hominis aſcendentem vbi erat prius? C *Id eſt, vt exponit Aug. licet etiam ante mortem meam dem vobis manducandam carnem meam, eam non diuidetis dentibus, ſed integram & indiuiſam ſumetis, ſicut integrum videbitis corpus meum conſcendens cœlum, quod vt penetrabo, ſic penetratâ quantitate hoſtiæ totum Corpus meum in indiuiſibili poſitum ſimul cum veſtro corpore collocabo. Hæc ſunt Auguſtini verba tract. 27. in cap. 6. Io.* Si ergo videritis, &c. Quid eſt hoc? Auguſt.

hinc

hinc ſoluit quod illos mouerat? hinc aperuit vnde fuerant ſcandalizati? hinc planè, ſi intelligerent. Illi enim putabant eum erogaturum, *conſumpturum quaſi in particulas diſtribuendo ſingulis;* Ille autem dixit ſe aſcenſurum in cœlum, vtique integrum. Cùm videritis filium hominis aſcendentem, &c. Certè vel tunc videbitis, quia non eo modo quo putatis erogat corpus ſuum. Certè vel tunc intelligetis quia gratia eius non conſumitur morſibus. *Ita & in Pſal. 98.* Durum illis viſum eſt quod ait, niſi quis manducauerit carnem meam, &c. Acceperunt illud ſtultè, carnaliter illud cogitauerunt, & putauerunt quòd præciſurus eſſet Dominus particulas quaſdam de corpore ſuo, & daturus illis, & dixerunt: durus eſt hic ſermo. *Et quomodo durus? molliti ſermones eius ſuper oleum, & ipſi ſunt iacula.* Ipſi erant duri, non ſermo. Etenim ſi duri non eſſent, ſed mites eſſent, dicerent ſibi: Non ſine cauſa dicit hoc, niſi quia eſt ibi aliquod Sacramentum latens. *Subiicit quòd ſi remanſiſſent cum Apoſtolis, instructi fuiſſent de modo, qui non excludit realitatem, ſed explicat ſumptionem.* Ille inſtruxit eos, & ait illis, Spiritus eſt qui viuificat, &c. Spiritaliter intelligite quod locutus ſum. Non hoc corpus quod videtis manducaturi eſtis: *Id eſt in quantum viſibile eſt, non illud ſcindetis dentibus manducando, nec videbitis formam externam corporis, nec ſanguinem effundetis ſenſibiliter quemadmodum carnifices;* Et bibituri illum ſanguinem, quem fuſuri ſunt, qui me crucifigent. Sacramentum aliquod vobis commendaui, ſpiritaliter intellectum viuificabit vos. Et ſi neceſſe eſt illud viſibiliter celebrari, oportet tamen inuiſibiliter intelligi. *Rurſum tract. 27. in Io. 6. exponit verba,* Caro non prodeſt quidquam, &c. Dicamus ei; patitur enim nos non contradicentes, ſed noſſe cupientes. O Domine, magiſter bone, quomodò caro non prodeſt quidquam, cùm tu dixeris; niſi manducaueritis? &c. An vita non prodeſt quidquam, & propter quid ſumus quod ſumus, niſi vt habeamus vitam æternam, quam tua carne promittis? quid eſt ergo, non prodeſt quidquam caro? non prodeſt quidquam, ſed quomodo illi intellexerunt. Carnem quippè ſic intellexerunt, quomodo in cadauere dilaniatur, aut in macello venditur, non quomodo ſpiritu vegetatur. Proinde ſic dictum eſt, caro non prodeſt quidquam, quomodo dictum eſt, ſcientia inflat. Iam ergo debemus odiſſe ſcientiam? Abſit. Et quid eſt, ſcientia inflat? Sola, ſine charitate. Ideò adiunxit, charitas verò ædificat. Adde ergo ſcientiæ charitatem, & erit vtilis ſcientia, non per ſe, ſed per charitatem. Sic etiam nunc, caro non prodeſt quidquam; ſed ſola caro. Accedat ſpiritus ad carnem, quomodo accedit charitas ad ſcientiam, & prodeſt plurimùm. Nam ſi caro nihil prodeſſet, Verbum Caro non fieret, vt habitaret in nobis. QVASI VERE. *Non quòd excludat Tertull. veram manducationem, quæ fit, traiiciendo corpus Christi per modum cibi, ex ore in ſtomachum; cùm dixerit Chriſtus:* Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. *Sed excludit veram diuiſionem, & dilaniationem in particulas, quæ fit in cibo communi, qui ſcinditur gladiis & dentibus.* VT IN SPIRITVM. *Vt doceret, ſtatum ſalutis noſtræ, non à ſola Carne Christi, & præciſa à Spiritu, id eſt verbo; ſed à Deo & Verbo, nobis ab æterno diſpoſitam inſinuaret, pulchro ordine ſic ſententiam diſpoſuit; vt prius diceret,* Spiritus eſt qui viuificat. *Deinde diceret:* Caro non prodeſt quidquam. EXSEQVITVR. *Proſequitur, vel, oſtendit quid per Spiritum intelligat.* SPIRITVS SVNT. *Sic tranſlatio Syriaca ad verbum.* ET SVPRA. *Scil. Io. 5. 24.* Amen amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, & credit ei qui miſit me, habet vitam æternam, & in iudicium non venit; *Syr. nec ſubibit iudicium.* Sed tranſit à morte in vitam *Aug tract. 22. in Io.* Secundùm iudicium diſcretionis oportet nos omnes exhiberi ante tribunal Chriſti, ſecundùm iudicium autem damnationis, qui audit verba mea, &c. In iudicium non veniet, &c. Quid eſt in iudicium non veniet? in damnationem non veniet. ITEM QVE SERMONEM. *Dicens verbum ſuum ... habere viuificandi animam per gratiam, & ... reſurrectione etiam corpora, quia ſermo, id eſt Chriſtus Verbum Patris Deus eſt. Deus enim ſpiritus eſt, & quod factum eſt in ipſo vita erat.* EVNDEM ETIAM. *Sermonem ſcilicet, id eſt Verbum.* CARNEM SVAM DIXIT. *Ob vnitatem ſcilicet Perſonæ, quia* Verbum Caro factum eſt, & Deus & homo vnus eſt Chriſtus. IN CAVSAM VITÆ. *Ad vitam animæ & carnis conſequendam,* Verbum Dei *appetendum eſt; & auidè eſuriendum, per quod etiam in Sacramento, ceu per formam conſecratur Panis in Corpus eius, vnde ex Aug.* Non minùs videri debet eſſe Verbum Dei quàm corpus Chriſti. PAVLÒ ANTE. *Io. 6. 48.* Ego ſum panis vitæ. Patres veſtri manducauerunt manna in deſerto, & mortui ſunt, hic eſt panis de cœlo deſcendens, vt ſi quis ex ipſo manducauerit, non moriatur, &c. Et Panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita. VRGENS PER ALLEGORIAM. *Pungens & arguens veteres Hebræos, qui memores panum & carnium Ægypti, eos præponebant Dei vocationi, qui eos vocabat ad manna, quod erat allegoria & figura Euchariſtiæ, quæ in veram terram promiſſam pergimus,* Ambulantes in fortitudine cibi illius vſque ad montem Dei. RECOGITATVS. *Quia videbat cogitationes eorum, quos ſciebat abituros à ſe.* QVID HOC, *&c. Quid hæretici vtuntur hoc loco, qui nihil facit ad euertendam reſurrectionem carnis?* NON LICEAT. *Non poſſit eſſe.* SPIRITVS PRODEST. *Carni ſcilicet.* SECVNDVM NOS. *Chriſtianos. Chriſtus, inquit, ſic loquendo confirmauit vtramque in Chriſto naturam; nempè quòd verbum ſit & ſpiritus, id eſt Deus, & Caro, id eſt homo.* ILLVMINAVIT. *Clarè docuit, Chriſtum Dei Verbum viua voce ſua viuificaturum corpora noſtra, ſicut & ſuam ipſam viuificauit carnem mortuam.* NISI SERMO. *Verbum.* NISI SPIRITVS. *Deus quia* Deus erat Verbum. MERITO CARNEM. *Iuſtè carnem noſtram reſuſcitabis, quia frater & caro noſtra factum eſt Verbum, in qua & pro nobis mortuus eſt, & ſepulchro conditus. Vnde Aug.* Meum teſtor eſſe quod cecidit, *Vnde ex eodem dictum eſt cadauer,* Vt meum ſit, quod reſurrexit. Meum teſtor eſſe quod iacuit intra tumulum, vt meum ſit quod aſcendit in cœlum.

2. *Euchariſtiæ Sacramentum verum Corpus Chriſti continet. 5. Cont. Marc. cap. 8. à p.*

SÆpè iam oſtendimus hæreſes apud Apoſtolum, inter mala vt malum poni, & eos probabiles intelligendos, qui hæreſes vt malum fugiant. Proinde panis & calicis Sacramentò, iam in Euangelio probauimus corporis & ſanguinis dominici veritatem, aduersùs phantaſma Marcionis. Sed & omnem iudicij mentionem Creatori competere, vt Deo iudici, toto penè opere tractatum eſt. [1. Cor. 11. 19. Luc. 22. 19 & 20. 1. Cor. 11. 29. & ſeq.]

Omniloquium.

EVCHARISTIA. II. SCHOLIA.

A SÆPE. *Pluries de facto inculcauit hanc Pauli ſententiam, 1. Cor. 11. 19.* oportet & hæreſes eſſe. *Syr. futurum eſt etiam vt con entiones ſint inter vos* vt qui probati ſunt, manifeſti fiant in vobis. VT MALVM, *neceſſarium, quo benè vtitur Deus ad ipſius veritatis ampliorem notitiam, per ipſam eius impugnationem, vt ſic Eccleſia appareat candida veritate, & impleatur illud:* ſicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias: *Et probati & electi inter reprobos magis luceant,* ſicut luminaria in cœlo, in medio nationis peruerſæ. SACRAMENTO. *Quid apertius contra hæreticos? cum dicat hoc Sacramento panis & calicis de quo Paulus poſt Euangeliſtas, veritatem corporis & ſanguinis Chriſti apertè ſe probaſſe dicat.* CONTRA PHANTASMA, *ad refellendam hæreſim Marcionis, qui dixit corpus Chriſti non fuiſſe verum,* B *ſed phantaſticum. Neque enim phantaſma datum eſt pro mundi vita, ſed Chriſtus ait,* Panis quem egò dabo, caro mea eſt pro mundi vita: *Nec phantaſticus cibus eſt, ſed* caro mea, inquit, verè eſt cibus, &c. SED ET OMNEM, *&c. non tantùm probauimus veritatem carnis Chriſti, ex vero cibo & potu Sacramenti panis & cali is, ſed inſuper ex iudicio quod ait Paulus cibi ſumere indignè communicantes, conuincimus Chriſtum, & eius Apoſtolum Paulum, ad Deum Creatorem pertinere, non ad Deum Marcionis: quia cùm Marcion Deum ſuum nouum bonum tantummodo, & totius vindictæ & iudicij exſortem velit, & Deum Creatorem vltorem & judicem; proinde nec Paulus nec Chriſtus eius eſt, ſed Dei Creatoris, qui* omne judicium dedit filio. Dedit ei poteſtatem judicium facere, quia filius hominis eſt: *Cui addo, ex iudicio comminato indignè communicanti, conuinci veritatem corporis & ſanguinis Chriſti in Sacramento. quis enim inter picturam & corpus non diiudicet? nec Paulus dixit iudicium ſumere, qui non diiudicat phantaſma, vel figuram, aut ſignum corporis Chriſti: ſed, ait 1. Cor. 11.* C *27.* Quicumque manducauerit panem hunc *nota, hunc, vt diſcernat à communi, ſicut infra, de pane illo.* Vel biberit. calicem Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini. Probet autem ſeipſum homo: & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. *Syr. & bibat ex hoc calice* qui enim manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini. *Syr. autem:* condemnationem ſibiipſi comedit & bibit, cùm non diſcernat corpus Domini. *Ex quo loco frequenter Aug. veritatem corporis Chriſti probat. vt tract. 26. in Ioan.* D

S. Auguſt. Quam multi de altari accipiunt, & accipiendo moriuntur, vnde dicit Apoſtolus, judicium ſibi manducat & bibit. Nonne buccella Dominica venenum fuit Iudæ? & tamen accepit, & cùm accepit, in eum inimicus intrauit; non quia malum accepit, ſed quia bonum malè malus accepit. *Et tract. 50.*

S. Auguſt. Cum Sanctis diſcipulis vndecim intrabat & exibat, ad ipſam Dominicam cœnam pariter acceſſit, conuerſari cum eis potuit, eos inquinare non potuit. De vno pane & Petrus & Iudas accepit, & tamen quæ pars fideli cum infideli? Petrus enim accepit ad vitam, Iudas ad mortem: quomodo enim ille E odor bonus, ſic ille cibus bonus: ſicut ergo odor bonus, ita & cibus bonus, bonos viuificat, malos mortificat. Qui enim manducauerit indignè iudicium ſibi manducat & bibit: Iudicium ſibi, non tibi: tolera malum bonus, vt venias ad præmia bonorum, ne mittaris in pœnam malorum. *Et Ser. 46. de verb. Dom. in p.*

Auguſt. Qui manducant carnem Domini & bibunt ſanguinem eius, cogitent quid manducent & bibant, ne ſicut Apoſtolus dixit, judicium ſibi manducent & bibant, &c. *Et rurſum:*

Auguſt. quanta nobis cura eſſe debet in ædificandis fidelibus, vt proſit eis quod accedunt, ne ſibi tales epulas in judicium manducent & bibant, vt autem non in judicium manducent & bibant, bene viuant, *Et tract. 62. in Ioan. à p.*

Auguſt. Quid miraris ſi datus eſt Iudæ panis Chriſti, per quem manciparetur diabolo, cum videris è contrario datum Paulo Angelum diaboli, per quem perficeretur in Chriſto: ita & malo bonum obfuit, & malum bono profuit. Recordamini B vnde ſit ſcriptum, quicumque manducauerit panem, aut biberit calicem Domini indignè, reus erit, &c. & de his erat ſermo cum hoc Apoſtolus diceret, qui Domini corpus velut alium cibum quemlibet, indiſcretè negligenterque ſumebant: hîc ergo ſi corripitur qui non diiudicat, hoc eſt, non diſcernit à cæteris cibis Dominicum corpus, quomodo non damnatur, qui ad eius menſam fingens amicum, accedit inimicus? Si reprehenſione tangitur negligentia conuiuantis, qua pœna percutitur venditor inuitantis? &c. Intrauit autem Sathanas poſt hunc panem, in Domini traditorem, vt ſibi iam traditum plenius poſſideret, in quem prius intrauerat vt deciperet. Neque enim non in illo erat, quando perrexit ad Iudæos, & de pretio tradendi Dominum pactus eſt, cum hoc apertiſſi- C mè Lucas Euangeliſta teſtetur, & dicat; Intrauit autem Sathanas in Iudam, &c. & abiit, & locutus eſt cum Principibus Sacerdotum, &c. prius ergo intrauerat immittendo in cor eius cogitationem qua traderet Chriſtum: talis enim iam venerat ad cœnandum; nunc autem poſt panem intrauit in eum, non ad hoc, vt alienum tentaret, ſed vt proprium poſſideret. *Subdit panem intinctum, & datum poſt ſumptam Euchariſtiam traditori, fuiſſe ſignum quo reuelabat traditorem:*

Auguſt. Quid erat panis *intinctus ſcilicet in condimento agni* traditori datus, niſi demonſtratio, cuius gratiæ *Euchariſtia*, fuiſſet ingratus, &c. Cum homini ingrato intraſſet panis in ventrem, hoſtis in mentem, &c. Cùm Dominus panis viuus panem mortuo tradidiſſet, *Euchariſticum* D & panem *intinctum* tradendo, panis *viui & Euchariſtici* traditorem oſtendiſſet; quod facis, inquit, fac citius. Non præcepit facinus, ſed prædixit, Iudæ malum, nobis bonum. Quid enim Iudæ peius, & quid nobis melius quam traditus Chriſtus ab illo aduerſus illum, pro nobis, præter illum? quod facis, &c. O Verbum libentius parati ad paſſionem, quam irati ad vindictam, &c. non tam in perniciem perfidi ſæuiendo, quàm ad ſalutem fidelium feſtinando, &c. Cogitauit pecuniæ lucrum *Iudas ſcilicet* & inuenit animæ detrimentum: accepit mercedem quam voluit, ſed nolenti data eſt quam meruit: tradidit Iudas Chriſtum, tradidit E Chriſtus ſeipſum: ille agebat negotium ſuæ venditionis, iſte noſtræ redemptionis. *O judicia Dei abyſſus multa! Iudas panem viuum ad mortem edit, quia non diiudicans corpus Domini, in judicium incidit, & judicium ſibi manducauit & bibit.*

3. In Euchariſtia accidentia panis iuxta Prophetam ſunt ſigna Corporis Chriſti, ſicut panis eiuſdem figura fuerat. Cont. Iud. cap. 10. à m.

DE hoc ligno etiam Deus inſinuat per Hieremiam, quòd eſſetis dicturi: [a] *Venite, mittamus in panem eius lignum, & conteramus eum à terra viuorum, & nomen illius non memorabitur ampliùs.* Vtique in Corpus eius lignum miſſum eſt. Sic enim Chriſtus reuelauit, [b] *panem Corpus ſuum* appellans, cuius retro Corpus in panem Prophetes figurauit.

a Hierem. 11. 19. — b Io. 6. 46. Luc. 22. 19

4. Euchariſtia eſt figura Corporis Chriſti crucifixi; ſicut in veteri lege, panis, Corpus eius figurabat. 3. cont. Marc. cap. 19. à p.

HOc lignum & Hieremias tibi inſinuat, dicturis prædicans Iudæis, [a] *Venite, mittamus lignum in panem eius.* vtique in corpus. Sic enim Deus in euangelio quoque veſtro reuelauit. [b] *panem corpus ſuum* appellans, vt & hinc jam eum intelligas corporis ſui figuram pani dediſſe, cujus retro corpus in panem Prophetes figurauit, ipſo Domino hoc ſacramentum poſtea interpretaturo.

a Hierem. 11. 19. — b Io. 6. 52. Luc. 22. 19.

5. In Euchariſtia, vel perſona Chriſti, figura, forma, ſimilitudinis, effigiei, & imaginis nomen, Dei, carnis, & ſubſtantiæ veritatem non excludunt. 5. cont. Marc. cap. 20. à p.

PLanè de ſubſtantia Chriſti putant & hîc Marcionitæ ſuffragari Apoſtolum ſibi, quòd phantaſma carnis fuerit in Chriſto quum dicit, quòd [a] *in effigie Dei conſtitutus, non rapinam exiſtimauit pariari Deo, ſed exhauſit ſemetipſum acceptâ effigie ſerui*, non veritate & *in ſimilitudine hominis*, non in homine; *& figura inuentus homo*, non ſubſtantiâ, id eſt non carne: quaſi non & figura, & ſimilitudo & effigies ſubſtantiæ quoque accedant. Benè autem, quod & alibi [b] *Chriſtum, imaginem Dei inuiſibilis* appellat. Nunquid ergo & hîc quà in effigie eum Dei collocat æquè non erit Deus Chriſtus verè, ſi nec homo verè fuit in effigie hominis conſtitutus? Vtrobique enim veritas neceſſè habebit excludi, ſi effigies, & ſimilitudo, & figura, phantaſmati vindicabitur. Quòd ſi in effigie, & imagine, quà filius Patris verè Dei prædicatus eſt, etiam in effigie & imagine hominis, quà filius hominis, verè hominem inuentum. Nam & inuentum, ratione poſuit, id eſt certiſſimè hominem: quod enim inuenitur, conſtat eſſe. Sic & Deus inuentus eſt per virtutem, ſicut homo per carnem; quia nec morti ſubditum pronuntiaſſet, non in ſubſtantia mortali conſtitutum. Plus eſt autem quod adjecit, [c] *Et mortem crucis.* Non enim exaggerat atrocitatem, extollendo virtutem ſubjectionis, quam imaginariam phantaſmate ſciſſet, fruſtrato potiùs eam, quàm experto; nec virtute functo in paſſione, ſed luſu.

a Philipp. 2. 6. & ſeq. — b Coloſſ. 1. 15. — c Philipp. 2. 8.

EVCHARISTIA. III. IV. ET V. SCHOLIA.

MITTAMVS, *hunc locum iam alibi explicauimus de ligno crucis.* DICTVRI, *vos Iudæi.* LIGNVM MISSVM. *Dum primò humeris eius illud impoſuerunt. Secundò dum in illo eum crucifixerunt.* REVELAVIT. *Expoſuit quid ſignificaret in ſcriptura ille panis, nempe corpus ſuum, dum ait:* Panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita. RETRO, *priùs, ſcilicet in veteri lege.* IN PANEM. *pro, in pane. Vel quia dixit Ieremias,* mittamus lignum in panem eius. *Vel quia in panem Euchariſticum oculos mentis Propheta intendebat; & figuratiuè ſumpſit nomen panis, pro corpore eius: quia præuidebat, priùs in Sacrificio incruento immolandum ſub ſpecie panis; & panem illum conſecratum, & tranſubſtantiatum in corpus eius, propter priorem panis ſubſtantiam, & accidentia panis remanentia, & datum in verum cibum,* B qualis eſt panis, *adhuc panem vocat. Et quia ſacrificium incruentum ſignum erat figuratiuum & repræſentatiuum cruenti Sacrificij crucis; ideo dixit; mittamus lignum in panem eius; Auguſtinus in Pſal. 3. Eodem ſenſu cum Tertulliano, Euchariſticum panem, figuram corporis Chriſti dixit, nec eſt quod hinc Sacramentarij ſibi Auguſtinum fauiſſe blandiantur. Nemo enim negat, imo fatentur omnes, omne Sacramentum eſſe ſignum, & proinde figuram repræſentatiuam, & ſignificatiuam alterius: dico autem Sacramentum & Sacrificium* A *incruentum repræſentaſſe & figuraſſe cruentum; & corpus Chriſti idem quidem ſubſtantia, diuerſum autem qualitate, in Sacramento & in cruce fuiſſe. Cùm enim in Sacramento ſit modo ſpiritali, immortali, indiuiſibili, in Cruce fuit mortale, viſibile, diuiſibile. Signum autem & figura, idipſum corpus repræſentans in cruce immolatum, cùm vice clauorum, verbum quo conſecratur panis, ſit gladius iuxta Paulum, quo præciſè per formam, panis in corpus conuertitur; & licet ob concomitantiam, & ſanguis & anima & Verbum ibi verè producantur, & Chriſtus perfectus, & viuus & glorioſus; tamen vi verborum præciſè, non ibi producitur, niſi corpus; ſicut vi verborum in calice, nil niſi ſanguis efficitur; licet per concomitantiam, totus ibi ſit Chriſtus. Sic ergo fit vt ſpeciebus diſtinctis, hinc corpus, inde ſanguis ſeparatim conſecratus, ſignificent & figurent Chriſti ſanguinem in cruce ſeparatum à corpore, ſicut & animam à carne. Præter hæc, cùm in Sacramento ſit modo indiuiſibili, nec ſenſibus vtatur, vel aliquo proprio motu, velut mortuus iacet, & mortuum in cruce figurat. Vnde illud Ioannis in Apoc. illi conuenit:* Vidi Agnum ſtantem *quia iam non moritur, & ſtat viuus in Euchariſtia, quia per verba vitæ & ſpiritum viuificantem panis viuus ibi producitur:* tanquam occiſum. *Quia tanquam mortuus, inſenſibilis, immobilis, ibi ſtat, quamdiu ſtant integræ ſpecies; quibus cor-*

rupris, tota eius præſentia corporalis perit, & prorſus ibi eſſe deſinit, vt ſic perfectum holocauſtum, & totius ſui eſſe Sacramentalis deſtructio fiat; quod perfectiſſimum eſt omnium ſacrificium, & in aliquo ipſo cruento ſacrificio perfectius, in quo ſcilicet corpus quidem mortuum eſt, ſed ſaltem manſit in cruce & tumulo integrum. Locus Auguſtini ſic habet in tit. Pſalmi 3. qui eſt: Pſalmus Dauid cùm fugeret à facie Abſalon filij ſui. *Vbi poſt expoſitam breuiter literam, ſic allegoricè de Iuda poſt communionem à diabolo poſſeſſo:* Cum eum diabolus penitùs inuaſit, in eo quod ſcriptum eſt; & intrauit diabolus in cor eius; benè accipitur, à facie eius Chriſtum fugiſſe; non quia Chriſtus diabolo ceſſit, ſed Chriſto diſcedente, diabolus poſſedit. Quem diſceſſum, fugam eſſe in hoc (B) pſalmo appellatum, celeritatis causâ arbitror: quod Verbo etiam Domini ſignificatur, dicentis; quod facis, citò fac, &c. Abſalon autem, ſicut quidam interpretantur, in Latina lingua dicitur, Patris pax. Quod mirum videri poteſt; ſiue in hiſtoria Regnorum, cùm bellum aduerſus Patrem Abſalon geſſerit; ſiue in hiſtoria Noui Teſtamenti, cùm traditor Domini Iudas fuerit, quemadmodum Patris pax poſſit intelligi. Sed & ibi qui diligenter legunt, vident in illo bello, Dauid pacatum fuiſſe filio: qui etiam magno cum dolore planxit extinctum dicens, Abſalon filius meus, quis dabit mihi mori pro te? & in hiſtoria Noui teſtamenti, ipſa Domini noſtri tanta & tam mirāda patientia, quòd eum tamdiu pertulit tanquam bonum, cùm eius cogitationes non ignoraret, cùm adhibuit ad conuiuium, (C) in quo corporis & ſanguinis ſui figuram diſcipulis commendauit, & tradidit; quòd denique in ipſa traditione, eius oſculum accepit; benè intelligitur pacem Chriſtum exhibuiſſe traditori ſuo, quamuis ille tam ſceleratæ cogitationis interno bello vaſtaretur. Et ideo Abſalon Patris pax dicitur, quia Pater habuit pacem, quam ille non habuit. *Cui conuenit illud pſaltis:* Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus. *Cæterùm, concedo figuram, id eſt Sacramentum, ſiue ſignum repræſentatiuum mortis ſuæ, dediſſe Iudæ; ſed ſignum plenum re ipſa ſignata, hoc eſt corpore ſuo, & ſanguine. Aliàs perperam Paulus legem vmbraticam diſcerneret à noua continente veritatem; nec Sacramenta nouæ legis diſtingueret ab antiquis, quæ vocat,* Vacua & egena Elementa. (D) *Vnde Aug. lib. 17. de Ciuit. cap. 20. vbi refert locum Eccle. 5.* Non eſt bonum homini, niſi quod manducabit & bibet: quid credibilius dicere intelligitur, quàm quod ad participationem menſæ huius pertinet, quam Sacerdos ipſe mediator Teſtamenti Noui exhibet ſecundùm ordinem Melchiſedech, de corpore & ſanguine ſuo? id enim ſacrificium ſucceſſit omnibus illis ſacrificiis veteris teſtamenti, quæ immolabantur in vmbra futuri; propter quod etiam vocem; illam in Pſalmo 39. eiuſdem mediatoris, per Prophetam loquentis agnoſcimus: Sacrificium & oblationem noluiſti, corpus autem perfeciſti mihi; quia pro illis omnibus ſacrificiis (E) & oblationibus, corpus eius offertur, & participantibus miniſtratur. *Non figura nuda, ſed corpus, ſub figura, ſigno, Sacramento, ſpeciebus panis & vini. Et de Iuda quidem, præter dicta præcedenti Scholio, ita Auguſtinus in Pſal. 10.* Iuſtus autem quid fecit? &c. Chriſtus quid vobis fecit, qui traditorem ſuum tantâ patientiâ pertulit, vt ei primam Euchariſtiam confectam manibus ſuis, & ore ſuo commendatam, ſicut cæteris Apoſtolis traderet? quid vobis fecit Chriſtus, *Loquitur Donatiſtis, & rebaptizantibus, Sacramenta dedignantibus, ab aliis quàm ſuæ factionis miniſtratis,* qui eundem traditorem ſuum, quem diabolum nominauit, qui ante traditionem Domini, nec loculis dominicis fidem potuit exhibere, cum cæteris diſcipulis ad prædicandum regnum cœlorum miſit; vt demonſtraret dona Dei peruenire ad eos, qui cum fide accipiunt, etiamſi talis ſit, per quem accipiunt, qualis Iudas fuit?

S. Auguſt. (margin) — S. Auguſt. — S. Auguſt. — Auguſt.

4. HOC LIGNVM. *Crucis ſcilicet.* DEVS. *Chriſtus.* EVANGELIO QVOQVE VESTRO. *Lucæ ſcilicet, quod ſolum admittunt Marcionitæ. Vt, præterquam quod Io. 6. 52. Chriſtus dixit,* Panis quem ego dabo Caro mea eſt pro mundi vita: *Luc. quoque 22. 19.* Accepto pane gratias egit, & fregit, & dedit eis dicens: Hoc eſt corpus meum quod pro vobis datur: hoc facite in meam commemorationem. HINC IAM. *In veteri lege quam reprobat Marcion.* CORPORIS SVI FIGVRAM. *Panem iam inde ſumpſiſſe pro figura ſui corporis; panem elegiſſe ad præfigurandum corpus ſuum, quod ſub figura & ſpecie panis daturus erat. Quod ſufficienter expoſuimus paragrapho præcedenti.*

5. DE SVBSTANTIA CHRISTI. *Quod ad Chriſtum attinet, & corporis eius ſubſtantiam, ſtultè putant Marcionitæ Paulum ſibi ſuffragari, in eo quod ſentiunt, Chriſtum non habuiſſe veram carnis humanæ ſubſtantiam, ſed phantaſticam, cum ait Philip. 2. 6.* Qui cum in forma, *Syr. imagine,* Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo: ſed ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. PARIARI. *Parem eſſe & æqualem Deo.* NON VERITATE. *Quod Apoſtolus vſus ſit voce effigiei, ſimilitudinis, & figuræ, quaſi excludens veritatem.* ACCEDANT. *Siue vt accidentia ſubſtantiæ aduenientia dicat, ſiue quòd hæc nomina etiam ſubſtantiæ conueniant, & de ea rectè prædicentur, nec huiuſmodi, prædicata veritatem & realitatem ſubſtantiæ excludant.* BENE AVTEM. *Benè, inquit, nobiſcum agitur ad refellendam cauillationem aduerſarij, quòd idem Paulus, Epiſtola ſequenti ſcilicet ad Coloſſ. 1. 15. vbi de eodem Chriſto loquitur:* In quo habemus redemptionem per ſanguinem eius remiſſionem peccatorum: qui eſt Imago Dei inuiſibilis primogenitus omnis creaturæ. QVA IN EFFIGIE, *&c. In quantum etiam hic eum appellat effigiem & imaginem Dei, Chriſtum à diuinitatis veritate excludit: Si & à veritate carnis, vt vult Marcion excluſus eſt à Paulo, dicente eum in ſimilitudinem hominum factum, &c.* PHANTASMATI VINDICABITVR. *Quaſi proprium rei phantaſticæ & imaginariæ tribuetur. Quòd ſi velit Marcion, Chriſtum non minùs fuiſſe verum Deum, licet Apoſtolus eum vocet effigiem & imaginem Patris; fateatur etiam non minùs verè fuiſſe hominem, non minùs veram induiſſe carnem, licet dixerit Apoſtolus eum habuiſſe hominis effigiem & ſimilitudinem.* RATIONE. *Rationabiliter, iudicioſè, nec ſine cauſa dixit Paulus ſic inuentum, qualis verè erat; Deum inuentum & probatum per ſigna & portenta Deo propria; hominem verum, per veras carnis infirmitates, veramque mortem, & mortem atrociſſimam crucis, quam ideo exaggerat, ad commendandam obedientiæ eius excellentiam. Quod non feciſſet ſi phantaſticam agnouiſſet.* FRVSTRATO. *Chriſto ſcilicet in imaginaria carne non experto talem acerbitatem, nec virtute patientiæ tanta perpeſſo, ſed quaſi ludo fruſtrante, & ludente ſiue fingente paſſionem. Quem quidem locum Tertull. licet ad Euchariſtiam directè non referat, tamen pulchrè realitati Corporis Chriſti in Sacramento quadrat; vt ſicut probat hic Tertull. contra Marcionem, nomina figuræ, & ſimilitudinis, non excludere veritatem carnis & diuinitatis Chriſti; ſic quoque nec*

ipſum Tertull. nec Auguſtinum nec alium quemcumque Patrem ſic loquentem, de tradita Apoſtolis à Chriſto figura ſui corporis, corporis ipſius veritatem traditam vnquam excluſiſſe. Aliàs author Arrianiſmi eſſet Paulus. Chriſtum negans eiuſdem cum Patre ſubſtantia, dum ait Hebr. 1. 3 Qui cùm ſit ſplendor gloriæ *Syr. germen gloria & Imago ſubſtantia eius*, Et figura ſubſtantiæ eius, &c. *Cum tamen ſubiiciat.* Sedere ad dexteram maieſtatis in excelſis, & meliorem Angelis effectum, &c. *Et ad Coloſſ. 1. dictus eſt*, Imago Dei inuiſibilis. *Quod ſic exponit Aug. libro de 10. Chordis* (Auguſt.): Filius hominis habet imaginem Patris ſui, & hoc eſt quod Pater eius, quia homo eſt ſicut Pater eius, &c. Sed in creatura non hoc eſt Imago Dei, quod eſt in filio, qui hoc eſt quod Pater, id eſt Deus, Verbum Dei, per quod facta ſunt omnia. *De quo ſubiicit cap. 2. idem Paulus*, In ipſo inhabitat plenitudo diuinitatis corporaliter. *De quo ita Aug. in Pſal. 67. in verſum.* (Auguſt.) Mons in quo beneplacitum eſt Deo habitare in eo, &c. Non quia in aliis, inquit, non inhabitat, ſed quia in ipſis per ipſum: in ipſo quippè inhabitat omnis plenitudo diuinitatis, non vmbraliter, tanquam in templo à Rege Salomone facto, ſed corporaliter; id eſt ſolidè atque veraciter: quoniam Deus erat in Chriſto, mundum reconcilians ſibi 2. Cor. 5. Quod, ſiue de Patre dictum accipiamus, quoniam ipſe ait; Pater autem in me manens facit opera; ego autem in Patre, & Pater in me: ſiue ita intelligatur, Deus erat in Chriſto, Verbum, erat in homine: ſic erat vtique Verbum in carne, vt Verbum etiam caro factum ſolus propriè diceretur, id eſt homo Verbum, in vnam Chriſti perſonam copularetur. *Quod ſpectat ad Euchariſtiam. in qua Auguſtinus traditam dixit figuram Corporis Chriſti, ſiue ſignum, non proinde negauit realitatem, nec ſignum nudum, ſed plenum ipſa re ſignificata commendauit, ſicut etiam to. 6. lib. Cont. Adimantum Manichai diſcipulum ait, cap. 12. vbi ex Deuteronomio 12. 23.* (Auguſt.) Ne ſanguinem comedas: ſanguis enim eorum pro anima eſt. *70. verò ſicut Hebr. & Chald.* Quia ſanguis eius eſt anima. *Vbi eſt ſermo de pecoribus.* Non, *inquit*, ad me pertinet quid agatur de pecoris anima; poſſum etiam interpretari præceptum illud in ſigno eſſe poſitum. Non enim Dominus dubitauit dicere, Hoc eſt Corpus meum, cùm ſignum daret corporis ſui. *Per ſignum intelligit Sacramentum, ſiue ſpecies panis & vini, qua verè non ſunt corpus & ſanguis Chriſti, ſed mera accidentia ſunt, at non vacua: continent enim ſubſtantiam carnis & ſanguinis Chriſti: ſicut ſanguis pecorum dicitur anima, quia eſt ſignum anima, non abſentis, ſed præſentis. Vnde idem Aug. quaſt. 57. in Leuit. docet ſanguinem dici animam, quia continet animam. Ita ergo prorſus Sacramentum Euchariſtia figura & ſignum erat Corporis Chriſti, quod continebat. Sic etiam intelligendus eſt Ep. 23. ad Bonifacium circa f.* (S. Auguſt.) Nonne ſemel immolatus eſt Chriſtus in ſeipſo? *In cruento Sacrificio crucis:* Et tamen in Sacramento, non ſolum per omnes Paſchæ ſolemnitates, ſed omni die, populis immolatur, nec vtique mentitur qui interrogatus, eum reſponderit immolari. Si enim Sacramenta, *Signa ſenſibilia & externa. qua diſtinctè & diuiſim ſub diuerſis ſpeciebus, diuiſum à corpore ſanguinem in cruce repræſentant:* (S. Auguſt.) quandam ſimilitudinem earum rerum, quarum Sacramenta ſunt, non haberent, omnino Sacramenta non eſſent. Ex hac autem ſimilitudine, plerumque etiam ipſarum rerũ nomina accipiunt. Sicut ergo ſecundùm quemdam modum Sacramentum *Species Euchariſtia conſecrata* Corporis Chriſti, corpus Chriſti eſt, Sacramentum ſanguinis Chriſti ſanguis Chriſti eſt: ita Sacramentum fidei, *Id eſt Baptiſmus* Fides eſt. *In qua ſententia, vir intelligens. nil contra realitatem corporis Chriſti in Euchariſtia dixit, ſed vt continens quodam modo, tropico ſcilicet & figuratiuè ſumitur pro contento, ſic ſpecies Sacramentales continentes latens corpus & ſanguinem Chriſti, dicuntur quodammodo corpus & ſanguis Chriſti. Ita planè docet forma calicis: Luc 22. 20.* τοῦτο τὸ ποτήριον, ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον. Hic eſt calix, nouum teſtamentum in ſanguine meo, pro vobis effundendus. *Neque enim Calix ipſe, manuum eius contactu, vel oris afflatu ignito ſolutus & liquefactus pro nobis effuſus eſt, vel vinum pro nobis effuſum, vt nec panis pro nobis traditus eſt, ſed corpus ſub panis ſpeciebus contentus, & ſanguis contentus in Calice ſub vini ſpeciebus pro nobis in cruce effuſus eſt.* Et ſtulti aliquando ſapite. *Hæreticos alloquor, quibus Eſaias cap. 7.* Niſi credideritis, non intelligetis, *Sicut & iam fidelibus, niſi in hac fide perſeuerent, ait verſio communis:* Si non credideritis, non permanebitis. *Et Sanct. Pagn. ex Hebr.* Si non credatis verbis meis, *Efficacibus, quibus dixi, Hoc eſt corpus meum, &c.* Eſt, *Supplè certum*, Quia non eritis ſtabiles.

6. Euchariſtiam Chriſtus ſumpſit, tanquam ſuum proprium Paſcha, ſub panis & vini ſpeciebus, figuram veri & non phantaſtici corporis in cruce immolandi, tradendi à Iuda, & ab ipſo edendi. 4. Cont. Marc. cap. 40. pro totum & 41. in p.

SCit & quando pati oporteret eum cuius paſſionem lex figurat. Nam è tot feſtis Iudæo- Leuit. 23.
rum, Paſchæ diem elegit. In hoc enim ſacramentum pronuntiarat Moyſes, [a] *Paſcha eſt* 5. & ſeq.
Domini. Ideo & adfectum ſuum oſtendit, [b] *Concupiſcentiâ concupiui Paſcha edere vobiſcum,* per totũ.
antequam patiar. O legis deſtructorem, qui concupierat etiam Paſcha ſeruare! Nimirum Luc. 22. 15. a Exo. 12.
veruecina illum Iudaica delectaret? An ipſe erat, qui [c] *tãquam ouis ad victimam adduci habens,* 11.
& tanquam ouis coram tondente ſic os non aperturus; figuram ſanguinis ſui ſalutaris implere b Luc. 22.
concupiſcebat? Poterat & ab extraneo quolibet tradi; ne dicerem & in hoc Pſalmum ex- 15.
punctum, [d] *Qui mecum panem edit, leuabit in me plantam.* Poterat & ſine præmio tradi. Quanta c Eſa. 53. 7. Luc. 22. 15.
enim opera traditoris circa eum, qui populum coram offendens, nec tradi magis potuiſſet d Pſal. 40.
quàm inuadi? Sed hoc alii competiſſet Chriſto non qui prophetiás adimplebat. Scriptum eſt 10.
enim, [e] *Pro eo quod venundedêre juſtum.* Nam & quantitatem & exitũ pretii poſtea Iuda pœni- Luc 22. 21.
tente reuocati, & in emptionem dati agri figuli, ſicut in Euangelio Matthæi continetur, 47 & ſeq.
Hieremias præcanit, [f] *Et acceperunt triginta argentea pretium appretiati vel honorati, & dede-* e Amoſ. 2.
runt ea in agrum figuli. Profeſſus itaque ſe concupiſcentiâ concupiſſe edere Paſcha vt ſuum, 6.
(indignum enim vt quid alienum concupiſceret Deus) [g] *acceptum panem*, & diſtributum Math. 27. 3. & 6. 7. 9.
diſcipulis, corpus, illum, ſuum fecit, *hoc eſt corpus meum* dicendo, id eſt figura corporis mei. f Hierem.

ſ Pſal. 8. & Zac. 11. 13. Figura autem non fuiſſet, niſi veritatis eſſet corpus. Cęterùm vacua res; quod eſt phantaſma, figuram capere non poſſet. Aut ſi propterea panem corpus ſibi finxit, quia corporis g Luc. 22. 19. carebat veritate: ergo panem debuit tradere pro nobis. Faciebat ad vanitatem Marcionis, vt panis crucifigeretur. Cur autem panem corpus ſuum appellat, & non magis peponem, quem Marcion cordis loco habuit? non intelligens veterem fuiſſe iſtam figuram corporis h Hierem. 11. 19. Chiſti, dicentis per Hieremiam [h] *Aduerſùs me cogitauerunt cogitatum dicentes, Venite conjiciamus lignum in panem eius;* ſcilicet crucem in corpus ejus. Itaque illuminator antiquitatum quid tunc voluerit ſignificaſſe panem, ſatis declarauit, corpus ſuum vocans panem. Sic & in càlicis mentione teſtamentum conſtituens ſanguine ſuo obſignatum, ſubſtantiam corporis confirmauit. Nullius enim corporis ſanguis poteſt eſſe, niſi carnis. Nam etſi quà corporis qualitas non carnea opponetur nobis, certe ſanguinem niſi carnea non habebit. Ita conſiſtit probatio corporis, de teſtimonio carnis; probatio carnis, de teſtimonio ſanguinis. i Eſa. 63. 1. Vt autem & ſanguinis veterem figuram in vino recognoſcas, aderit Eſaïas, [i] *Quis*, inquit, *qui aduenit ex Edom? rubor veſtimentorum eius ex Boſor. Sic decorus in ſtola* * *vinolentæ cum fortitudine? Quare rubra veſtimenta tua? & indumenta ſicut de foro torcularis pleno conculcato?* (* violentia.) Spiritus enim propheticus velut jam contemplabundus Dominum ad paſſionem venientem, carne ſcilicet veſtitum, vt in ea paſſum, cruentum habitum carnis in veſtimentorum rubore deſignat, conculcatæ & expreſſæ vi paſſionis, tanquam de foro torcularis, quia exinde quaſi cruentati homines de vini rubore deſcēdant. Multò k Gen. 49. 11. maniſeſtiùs Geneſis in benedictione Iudæ, ex cujus tribu carnis cenſus Chriſti proceſſurus, jam tunc chriſtum in Iuda deliniabat [k] *Lauabit inquit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine vuæ amictum ſuum;* ſtolam & amictum carnem demonſtrans, & vinum ſanguinem. Ita & nunc ſanguinem ſuum in vino conſecrauit, qui tunc vinum in ſanguine figurauit CAP. XLI. l Luc. 22. 22. [l] *Væ, ait, per quem traditur filius hominis.* Ergo iam væ, conſtat imprecationis & comminationis inclamationem intelligendam, & irato & offenſo deputandam: niſi ſi Iudas impune erat tantum ſceleris relaturus. Aut ſi impunè vacat Væ. Si non impunè, vtique ab eo puniendus, in quem ſcelus traditionis admiſit. *V. Verbo ſenſus externi 3. in. f.*

EVCHARISTIA. VI. SCHOLIA.

SCIT. *Ipſe Chriſtus, de quo Ioannes 13. 3.* Sciens quia omnia dedit ei Pater in manus, *Vt poſſit omnipotenti verbo quo facta ſunt omnia, ex pane facto, corpus ſuum facere, illum totaliter in ſuam ſubſtantiam conuertendo,* Et quia à Deo exiuit, & ad Deum vadit, *Moriturus proxime,* Surgit à cœna. *Legali & typica agni Paſchalis, &c.* PASCHÆ DIEM. *Pro Cœna Euchariſtica, verum diem Paſcha elegit, in qua figuram impleuit, ſe verum agnum in locum figuratiui ſubſtituens, in Sacrificio incruento; quo ſignum & Sacramentum dedit cruenti, in cruce, ſequenti die offerendi.* IN HOC. *Ad hoc Sacramentum ſignificandum dixerat Moyſes: Exo. 12. 11.* Eſt enim Phaſe, id eſt tranſitus Domini. 70. *autem,* Paſcha eſt Domino. *In quo vt Agnus de vita ad mortem, populus ab Ægypto in terram promiſſam; ſic panis & vini ſubſtantia in carnem & ſanguinem Domini tranſitura erat, ſignificans & figurans tranſitum Chriſti à vita ad mortem.* ADFECTVM SVVM. *Doctè & ſubtiliter Aug. in titulum Pſalmi 33. fuſiſſimè de tranſubſtantiatione loquitur in verba. 1. Reg. 21. Vnde titulus excerptus eſt,* S. Auguſt. *qui ſic habet:* Pſalmus Dauid, cùm mutauit vultum ſuum coram Abimelech, & dimiſit eum, & abiit. *Vbi aduertit primò, non fuiſſe Abimelech, ſed Achis, nec ſine myſterio mutatum nomen.* Conſulentes, *inquit,* nomina iſta, inuenimus interpretari Abimelech, Patris mei regnum, & interpretari Achis quomodo eſt? &c. Quomodo eſt? Verbum eſt admirantis, & non intelligentis, &c. Regnum Patris, regnum erat Iudæorum. Mutauit ergo vultum ſuum *Chriſtus in Dauid Rege figuratus* Coram Iudæis, & dimiſit eum & abiit. Quem dimiſit? Ipſum populum Iudæorum dimiſit, & abiit. Quæris modò Chriſtum apud Iudæos, & non inuenis. Vnde dimiſit, & abiit? quia mutauit vultum ſuum. Hærentes enim illi, Sacrificio ſecundùm ordinem Aaron, non tenuerunt Sacrificium ſecundùm ordinem Melchiſedech; & amiſerunt Chriſtum. & cœperunt eum habere gentes, quò non miſerat ante præcones. *Id eſt prophetas, &c.* Achis dixi interpretari, quomodo eſt? recordamini Euangelium, quando loquebatur Dominus noſter Ieſus Chriſtus de corpore ſuo niſi, &c. Caro mea verè eſt eſca, &c. Et non intelligentes, putauerunt neſcio quid durum dicere, &c. Quaſi dicentes, quomodo eſt? error enim & ignorantia, & ſtultitia in perſona Regis Achis. Vbi enim dicitur, quomodo eſt? non intelligitur: vbi non intelligitur tenebræ ignorantiæ ſunt. Erat ergo in illis regnum Ignorantiæ quaſi Rex Achis: id eſt regnum erroris eis dominabatur, &c. Quaſi furor iſte, & inſania videbatur, dare carnem ſuam manducandam hominibus, &c. Sed Regi Achis inſanire videbatur, id eſt ſtultis, & ignorantibus: ideo dimiſit eos, & abiit: fugit corde eorum intellectus, ne eum poſſent comprehendere: & quid dixerunt illi? &c. Quomodo poteſt hic nobis carnem ſuam, &c. Et affectabat ille. Quid eſt affectabat? affectum habebat. Quid eſt affectum habere? quia compaſſus eſt infirmitatibus noſtris, & ideò voluit ipſam carnem ſuſcipere, *Primò, incarnando ſe, ſecundò ipſam carnem ſuam in Sacramento ſuſcipiendo, vt & ſanguinem, quibus ſe ad conflugendum cum morte vincenda armaret.* Auguſt. In qua mortem occideret, &c. Tympanizabat ad oſtia ciuitatis, & ferebatur in manibus ſuis, &c. Quoniam qui crucifigitur in ligno extenditur: vt autem tympanum fiat caro, id eſt corium, in ligno extenditur, dictum eſt 1. Reg. 21. tympanizabat; id eſt crucifigebatur, &c. Quis portatur in manibus ſuis? manibus aliorum poteſt portari, &c. Ferebatur Chriſtus in manibus ſuis, quando commendans ipſum corpus ſuum ait. Hoc eſt corpus meum. Ferebat enim illud corpus in manibus ſuis. CONCVPISCENTIA. *Luc. 22. 15.* De-

ſiderio deſideraui hoc Paſcha manducare vobiſcum, antequam patiar. Dico enim vobis quia ex hoc *Ab hoc tempore* Non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei. Et accepto calice, gratias egit, & dixit, accipite & diuidite inter vos. Dico enim vobis, quod non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat *Hactenus de Cœna legali & potu communi ſimplicis vini. Per regnum autem Dei intellegit nouam legem gratiæ, iam iam inſtituendam, in qua implere debebat figuram Agni, ſe pro Agno vero ſubſtituto in locum typici. Vnde cùm dicat ſe manducaturum & bibiturum nouum in Regno Dei, certum eſt, & figuram ipſam impleſſe veritate ſubſtitutâ, & ſuum verbum compleſſe. Cùm enim non venerit legem ſoluere, ſed adimplere, impleuit in rigore præcipuum legis Sacramentum, edendo Paſcha: & ſignanter dixit* Hoc Paſcha, *Quaſi poſtremum; cuius loco intromittere volebat verum Paſcha, ſeipſum. Aliàs figura nobilior fuiſſet veritate, vt Agnus nudo pane. Præterea cùm dixerit in vltima cœna, poſt lotionem pedum, præparans omnimoda puritate diſcipulos, corpus ſuum ſuſcepturos;* Exemplum dedi vobis, &c. Et cœpit Ieſus facere & docere: *Debuit ipſe incipere vſum Euchariſtiæ, maximè cùm durus hic ſermo plurimis diſcipulis viſus fuiſſet, vt horrorem tolleret. Præterea cùm ipſe Sacerdos eſſet, & Sacrificium inſtitueret, de cuius integritate eſt ipſa victimæ ſumptio, & etiam de eſſentia, victimæ deſtructio, quæ totalis debet eſſe & perfecta in perfectiſſimo omnium ſacrificio, videlicet holocauſto; holocauſtum autem hoc non aliter omnimodè fiat, niſi per totalem deſtructionem rei immolatæ, hoc eſt corporis & ſanguinis Chriſti; totus debuit in cibum mutari Chriſtus, & corpus ſuum edere, & bibere ſanguinem ſuum, quibus ſumptis factum eſt holocauſtum. Addo, & conſumptis ſpeciebus, perire totam præſentiam realem Chriſti, pendentem ibi à conſeruatione ſpecierum. Cùm igitur immediatè poſt diſtributum ſimplex vinum, ſubiiciat Lucas:* Et accepto pane gratias egit, & fregit, & dedit eis dicens; hoc eſt corpus meum quod pro vobis datur, &c. Similiter & Calicem, &c. *Sequitur, quod corpus ſuum & ſanguinem ſumpſerit. Nec dicas, nullam fieri mentionem, quòd ipſe ſumpſerit; neque enim mentio facta eſt prius, quòd agnum comederit. Sed ad vtrumque ſufficit, quod dixerit:* Deſiderio deſideraui, &c. Ex hoc non manducabo illud, *Syr. me non amplius comeſturum illud, quouſque compleatur in regno Dei,* Et non bibam de generatione vitis, &c. *Cum igitur ſtatim poſt & panem & calicem conſecrauit, profectò & nouum inſtituit, & ſumpſit.* O LEGIS DESTRVCTOREM. *Pulchra ironia contra Marcionem, qui fingebat Chriſtum legis aduerſarium, cuius tamen præcipuum myſterium deſideranter implebat. An, inquit, ſi talis eſſet, vt vis Marcion, agni carne à Iudæis ſumi ſolita, ſic delectaretur? An non potius ipſe eras ouis per Eſaiam deſtinata ad victimam, & implere concupiſcebat figuram legis, ſuum ſanguinem, ſanguini agni ſubrogando, quo verè ſalutem potamus, &* haurimus aquas cum gaudio de fontibus ſaluatoris. *Quin & ipſe voce Dauidica, iam tum præcinebas, Pſal. 115.* Calicem ſalutaris accipiam, &c. Tibi Sacrificabo hoſtiam laudis. AB EXTRANEO. *Et non à Iuda diſcipulo.* NE DICEREM. *Contra te Marcion.* EXPVNCTVM. *Impletum.* QVI MECVM PANEM. *Pſal 40. 10.* Etenim homo pacis meæ in quo ſperaui. *Sanct. Pagn ex Hebr. cui fidebam.* Qui edebat panes meos, magnificauit ſuper me ſupplantationem. *Sanct. Pagn. ibid.* Magnificauit aduerſum me calcaneum. 70. *Non differunt à vulgatis. Symmachus,* Homo qui mecum pacificè agebat, cui fidebam, comedens mecum panem meum, magnificatus eſt contra me inſequens. *Aquila,* Magnificatus eſt contrà me calcaneo. S. Auguſt.

Auguſtinus. Ampliauit ſuper me calcaneum. Erexit ſuper me pedem, conculcare me voluit. Quis eſt iſte homo pacis ipſius? Iudas. Et in illum Chriſtus ſperauit, quia dixit, in quem ſperauit? Nonne illum ab initio nouerat? Nonne antequam naſceretur futurum ſciebat? nonne omnibus diſcipulis dixerat, ego vos duodecim elegi, & vnus ex vobis diabolus eſt? quomodo ergo in illum ſperauit, niſi quia in membris ſuis ipſe eſt? &c. Quomodo dixit eſuriui, *Et dediſtis mihi manducare, &c.* Sic dixit ſperaui, &c. Cùm vnus ex minimis meis ſperauit, ego ſperaui. *Dixerat ſupra, fideles videntes Iudam cum aliis Apoſtolis, talia de eo ſperaſſe, qualia expectabant ab aliis Apoſtolis.* Qui edebat panes meos. Quomodo ipſum oſtendit in paſſione de iſtis verbis prophetiæ: *Sic Io 13. Math. 26. Marc. 14. Ioannes autem expreſſius verſu 18. Ego ſcio quos elegerim: ſed vt adimpleatur ſcriptura: qui manducat mecum panem, leuabit contra me calcaneum ſuum.* Per buccellam illum deſignauit, vt appareret de illo dictum, qui edebat panes meos. Rurſus quando venit vt traderet eum, oſculum illi dedit, vt appareret de illo dictum, homo pacis meæ. S. Auguſt. *Tandem lectio habens in ſingulari panem, ſicut habetur & in Euangelio, panem Euchariſticum ſonat; panes autem in plurali, tam de vſualibus, quàm de azymis cum agno comeſtis, quam etiam de iiſdem in condimento agni intinctis intellige. Rurſum Pſalmo 54. de Euchariſtico cibo & potu.* Qui ſimul mecum dulces capiebas cibos. *De Iuda participante ſacris intelligi poteſt. Sic enim Auguſtinus ibidem:* Qui ſunt dulces cibi? non omnes qui adſunt nouerunt; *Aderant concionanti tam infideles quàm adhuc Catechumeni, nondum Euchariſtiæ participes.* Sed non amaricent qui nouerunt, vt S. Auguſt. poſſint illis, qui adhuc non nouerunt dicere: guſtate & videte, quoniam dulcis eſt Dominus. *Et illud:* Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ, quam abſcondiſti. *In manna abſcondito, omnem dulcedinem continente,* timentibus te. *Quamquam igitur Chriſtus plenus gratia, & crementi eius incapax, & in termino gloriæ quoad animam, nec proinde viator, egeret hoc Sacramento; quia tamen, vt ait D. Thomas, ibi,* Dulcedo ſpiritalis in proprio fonte deguſtatur, *hac frui voluit, vt ſimul impleret illud Cantici 5. 1.* Comedi fauum cum melle meo. 70. *manducaui panem meum cum melle meo.* Bibi vinum meum cum lacte meo: comedite amici, & bibite, *exemplo meo, & poſt me,* & inebriamini chariſſimi. 70. *fratres* ego dormio, & cor meum vigilat. *Quæ poſtrema, Ioanni ſupra pectus recumbenti conueniunt: fauus autem continens mel, ſignificat ſpecies panis & vini carnem & ſanguinem Chriſti abſconditè continentes. Vinum autem cum lacte, ſpecies vini lac puerorum Chriſti lactentium concludentes, quas ipſe ſumpſit, auidiſſimè concupiſcens, quo nos etiam cum concupiſcentia potati creſcimus ad ſalutem. De quo Petrus:* Quaſi modo geniti infantes rationabiles ſine dolo lac concupiſcite, vt cum eo creſcatis in ſalutem *Accipite Auguſtinum in tit. Pſalmi 33. ſic profundè hæc myſteria docentem, Chriſtum ipſum ſumpſiſſe;* Mutauit neſcio quis vultum ſuum. Quis eſt iſte? &c. S. Auguſt. Notus eſt Dominus noſter Ieſus Chriſtus. In corpore & ſanguine ſuo, voluit eſſe ſalutem noſtram. Vnde autem commendauit corpus & ſanguinem ſuum? de humilitate ſua. Niſi enim eſſet humilis, nec manducaretur, nec biberetur. Reſpice altitudinem ipſius; In principio erat Verbum, &c. Ecce cibus ſempiternus: ſed manducant Angeli, manducant ſupernæ Virtutes, manducant cœleſtes ſpiritus, manducant & ſaginantur, & inte-

A grum manet, quod eos ſatiat & lætificat. Quis autem homo poſſet ad illum cibum? *ſupple peruenire.* Vnde cor tam idoneum illi cibo? oportebat ergo, vt menſa illa lacteſceret, & ad paruulos perueniret. Vnde autem fit cibus lac? vnde cibus in lac conuertitur, niſi per carnem traiiciatur? nam mater hoc facit; quod manducat mater, hoc manducat infans. Sed quia minus idoneus eſt infans qui pane veſcatur, ipſum panem mater incarnat, & S. Auguſt. per humilitatem mammillæ, *id eſt paruam papillam* & lactis ſuccum, de ipſo pane paſcit infantem. Quomodo ergo de ipſo pane pauit nos ſapientia Dei? quia Verbum caro factum eſt, &c. Videte ergo humilitatem, quia panem Angelorum manducauit homo, &c. id eſt Verbum illud, quo paſcun- B tur Angeli ſempiternum, quod eſt æquale Patri, manducauit homo, &c. ſaginantur ergo illo Angeli; ſed ſemetipſum exinaniuit, vt manducaret panem Angelorum homo, formam ſerui accipiens, &c. mortem autem crucis: vt iam de cruce commendaretur nobis caro & ſanguis Domini, nouum ſacrificium, quia mutauit vultum ſuum, &c.

Viden vt mutat non iam vultum panis, id eſt ſpeciem externam, ſed internam ſubſtantiam in carnem, &c. mutat vultum ſuum apparentem in latentem, vt fiat ipſe ſacrificium & victima immutata; & Sacerdos, verbi, & forma ſacramentalis gladio, ſe immolauit, immolatumque comedit. O quanta mutatio vultus! vt qui vultu ſuo, ſignato imagine Patris, forma, inquam, C *diuina & facie deſiderabili paſcit Angelos cibus æternæ veritatis; qui Moyſem & Heliam, treſque chariores Apoſtolos panis facta altera ſpecie vultus eius; nos infantes etiam latente vultu carnis, per verum cibum & potum latentem ſub ſpecie panis & vini, ſaginet forma deitatis. Tandem ne nos infantes horreremus matris carnem edere, hoc eſt diuinæ ſapientiæ humanitatem, panem ipſum quaſi mater incarnauit, dum ſpeciebus panis & vini manentibus, panem in carnem & vinum in ſanguinem conuerſum prior ſumpſit, vt nobis in lac verteret.* SINE PRÆMIO, *ſine pretio & mercede pacta cum Principibus Sacerdotum.* QVANTA ENIM. *quid opus erat tam circumſpecta traditione, pretij pacto, oſculi ſigno, vt Ieſus caperetur, qui quotidie obuius erat populo? Adeo vt facilius violenter inuadi à turba poſ-* D *ſet, quàm à diſcipulo occultè tradi, niſi voluiſſet, vt Chriſtus verus filius Creatoris, ſingulas Patris ſui Prophetias implere?* CORAM OFFENDENS. *obuiam & palam quotidie occurrens populo.* ALII, *ſcilicet Chriſto Marcionis repente de cælo lapſo & prius occulto, nec vſpiam per Prophetas annunciato, propriè fuiſſet, occultè tradi. Vel* CORAM OFFENDENS, *quòd Chriſtus eſſet Judæis* lapis offenſionis & ſcandali, *frequenter obuius.* NON QVI. *ſupple, ei, qui Chriſtus erat Creatoris, qui* venerat legem non ſoluere, ſed adimplere. SCRIPTVM EST. *Amos* 2. 6. Super tribus ſceleribus Iſraël: *70. Impietatibus* & ſuper quatuor, non conuertam eam: 70. *non auerſabor* E *eum*, pro eoquod vendiderit pro argento iuſtum. EXITVM. *quid tandem factum ſit de pretio relato à Juda pœnitentiâ ducto.* REVOCATI. *pretij relati.* IN EVANGELIO. *Matth.* 27. 6. Principes Sacerdotum acceptis argenteis, dixerunt: non licet eos mittere in corbonam, *Syr. in domum oblationis.* quia pretium ſanguinis eſt. Conſilio autem inito, emerunt ex illis agrum figuli in ſepulturam peregrinorum. Propter hoc vocatus eſt ager ille, Haceldama, hoc eſt ager ſanguinis vſque in hodiernum diem. Tunc impletum eſt quod dictum eſt per Ieremiam Prophetam, dicentem: Et acceperunt triginta argenteos pretium appretiati, quem appretiauerunt à filiis Iſraël, & dederunt eos in agrum figuli, ſicut

A conſtituit mihi Dominus. *Syr. Autem*, quod dictum fuerat per Prophetam dicentem: Et accepi triginta argenteos pretium illius honorandi, de quo pacti ſunt à filiis Iſrael. Et dedi eos pro agro figuli, vti præceperat mihi Dominus.

Locus difficilis, cum apud Zachariam 11. 13. *reperiatur, & non apud Ieremiam, de quo Aug. lib.* 3. *de* Auguſt. *conſenſu Euang. cap.* 7. *Vbi primò notas aliquos codices,* vt hîc retulimus ex Syriaco *non habere nomen Ieremiæ, ſed ſimpliciter Prophetæ, per quem intelligitur Zacharias. Secundò in vetuſtiſſimis codicibus, haberi nomen Ieremiæ, & ſic debere teneri*; quid ergo inquit intelligendum eſt, niſi hoc actum eſſe ſecretiore conſilio prouidentiæ Dei, qua mentes Euangeli- B ſtarum ſunt gubernatæ? &c. Prima illa cauſa vtiliſſima debet facillimè cogitari, etiam ſic eſſe inſinuatum, *vt ſcilicet Matthæi menti occurrerit Zacharias pro Ieremia* ita omnes Sanctos Prophetas vno ſpiritu locutos, mirabili inter ſe conſenſione conſtare, vt hoc multò amplius ſit, quàm ſi omnium omnia *oracula* prophetarum, vno vnius hominis ore dicerentur: Et ideò indubitanter accipi debere, quæcumque per eos Spiritus ſanctus dixit, & ſingula eſſe omnium, & omnia ſingulorum, &c. vt non abſurdè, imò congruentiſſimè etiam Ieremiæ deputaremus, quod per Zachariam dictum reperiremus, &c. Quod ergo hinc argumentum ſumere conantur vel infideles, vel imperiti homines, quaſi ad oſtendendam diſſonantiam Sanctorum Euan- C geliſtarum, hæc potiùs debent aſſumere fideles & docti, ad oſtendendam vnitatem Sanctorum etiam Prophetarum. *Subiicit, aliquid tamen in vtroque Propheta ſimile reperiri, & ex vtroque Matthæum partim vnam conflaſſe ſententiam, partim, vt Spiritu ſancto plenus erat, ex ſpeciali reuelatione reliquum ſuppleuiſſe. De facto antequam hæc apud Auguſtinum legerem, diligenter vtrumque Prophetam contuli. Et Zacharia* 11. 12. *ſcriptum legi:* Appenderunt mercedem Auguſt. meam triginta argenteos. Et dixit Dominus ad me: proiice illud ad ſtatuarium, decorum pretium quo appretiatus ſum ab eis. Et tuli triginta argenteos: & proieci illos in domum Domini, ad ſtatuarium. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* ad theſaurarium. *70. verò* Sta- D tuerunt mercedem, &c. depone eos in conflatorium: & conſiderabo ſi probatum eſt, ſicut probatus ſum pro eis. & tuli triginta argenteos, &c. In conflatorium. *Ieremiæ autem* 32. 8. Intellexi quod Verbum Domini eſſet. Et emi agrum ab Hanameel filio patrui mei, qui eſt in Anathoth: Et appendi ei argentum ſeptem ſtateres. *70. ſeptem ſiclos, & decem argenti* & decem argenteos. *Et verſu* 14. Sume libros iſtos, librum emptionis hunc ſignatum, & librum hunc qui apertus eſt: Et pone illos in vaſe fictili, vt permanere poſſint diebus multis. *De agro autem figuli, & dicto libro, ſic ſupra concludit Augu-* Auguſt. *ſtinus.* Liber empti agri apud Ieremiam iubetur E mitti in vas fictile, & emitur hic de pretio Domini ager figuli, & hoc ad ſepulturam peregrinorum, tanquam ad permanſionem quietis eorum, qui in hoc ſeculo peregrinantes conſepeliuntur Chriſto per baptiſmum. Nam & illam emptionem agri hoc ſignificare Ieremiæ dixit Dominus, quia erit permanſio de captiuitate liberatorum in illa terra. *Sic enim ſupra verſu* 14. vt permanere poſſint diebus multis. VT SVVM. *quia Iudæorum Paſcha erat, qui erant populus Dei Creatoris Patris ſui: & agnum & azyma produxerat.* INDIGNVM. *Si fuit hic Chriſtus filius Dei Marcionis boni, quaſi inuidus rem aduerſarij concupiuit, & indignè vel violentia vſurpauit, vel precario iure ea vſus eſt. vel, ſuum notanter dixit, ſicut Chriſtus dixerat:* hoc Paſcha. *Quia panem*

azymum

azymum in ſuum corpus conuerſum, vt eſcam ſuauiſſimam edere concupiſcebat. F I G V R A. *Id eſt panis & vinum ſeorſim conſecrata, & continentia corpus & ſanguinem, figura erant & ſignum repraeſentans mortem eius.* N O N F V I S S E T. *Supplè corporis.* V E R I T A T I S. *Verum corpus. Sicut dicitur,* Redemiſti me Deus veritatis: *Id eſt, Deus verus.* F I G V R A M C A P E R E. *Non poſſet figurari phantaſma, figura vera phantaſmatis dari non poteſt.* P A N E M F I N X I T. *Si Chriſtus non habens verum corpus, ſed phantaſticum, loco corporis, vt vult Marcion, panem ſibi ſumpſit, ſequitur vt panem obtulerit pro noſtra ſalute. Sic nempè fauit Marcioni, vt non verè Chriſti corpus, ſed pro eo panis crucifigeretur, & pane mundus redimeretur.* N O N P E P O N E M. *Marcionem pungit non magis ſenſatum, quàm ſi peponem, vel cucurbitam loco cordis haberet. Niſi, inquit, Chriſtus figuram Hieremiae implere voluiſſet, aequè poterat peponem, ac panem pro corpore ſuo crucifigendum dare. Quem pridie paſſionis conſecrauit.* I L L V M I N A T O R. *Lux implens vmbras figurarum veterum.* T V N C. *Dum Ieremias loqueretur de ligno miſſo in panem eius.* M E N T I O N E. *Conſecratione vel memoriali paſſionis ſuae.* C O R P O R I S Q V A L I T A S. *Si quae corpora ſint non ex carne conſtata, tamen nullum corpus niſi carneum, ſanguinem continet. Vnde conuinco Chriſtum habuiſſe verum corpus, quia carnem habuit veriſſimam, quod probatur ex veritate ſanguinis eius, de quo etiam figuram protulit Eſaias ſub ſpecie vini, ſic enim 63.1* Quis eſt iſte qui venit de Edom tinctis veſtibus de Boſra? iſte formoſus in ſtola ſua, gradiés in multitudine fortitudinis ſuae Ego qui loquor iuſtitiã,& propugnator ſum ad ſaluãdũ. Quare ergo rubrũ eſt indumentum tuum, & veſtimenta tua ſicut calcantium in torculari? *70. parum differunt, vt nec Tertullianus à 70. qui ſic legunt* Sicut de calcato torculari? plenus percalcato. *Pro eo quod vulgata:* Torcular calcaui ſolus. C A R N I S C E N S V S. *Origo, de tribu Iuda.* D E L I N I A B A T. *Delineabat, deſcribebat, figurabat Gen. 49. 12.* Lauabit, &c. Pallium ſuum *Tertull. legit vt 70.*

Immediatè ibidem praedixerat Iacob: Ligans ad vineam pullum ſuum, & ad vitem *Sanct. Pagni. ex Hebr. ad vitem optimam* O fili mi, aſinam ſuam, lauabit in vino, &c. *Quae omnia ad humanitatem Chriſti realiter alligatam & praeſentem ſanctiſſimo calici referuntur, cuius fidei aſina & pullus, gens Iudaea & Gentilis ad Chriſtum conuerſa obſtricta eſt. Indomitus enim prius populus gentium, ſicut pullus, & edomita plebs Iudaeorum vt aſina Chriſti baiula triumphantis, eidem Chriſto fidem ſuam alligauit, qui ſe vitem dixit & vineam, & qui humanitatis ſuae ſtolam diuinitatis indumentum in torculari crucis proprio ſanguine velut expreſſi botri purpurauit. Vnde & ſponſa eius Eccleſia vtroque ex populo collecta, dicitur:* Comae cogitationes Sicut purpura Regis vincta canalibus. *Pagninus ex Hebr.* Caput tuum ſuper te veluti coccinum, & comae capitis tui ſicut purpura: Rex ligatus in ca-

A nalibus. Sept. in tranſcurſibus. *Quia Chriſtus Rex in Sacramenti ſpeciebus ligatus eſt, & praeſens quamdiu durant. Aug. mirificè realitatem corporis & ſanguinis Chriſti commendat, & lepidè carpit Manichaeorum inſaniam, & in eis nouatores hodiernos idololatriam nobis in eius cultu opponentes, lib. 20. Cont. Fauſtum cap. 13* Cur, inquit, arbitretur Fauſtus parem nobis S. Auguſt. eſſe religionem *Cum ipſo,* Circa panem & calicem, neſcio; cùm Manichaeis vinum guſtare, non religio, ſed ſacrilegium ſit. In vna enim, *Panis ſpecie, melius vnâ, ſoluta & libera* Agnoſcunt Deum ſuum, in cuppa nolunt: quaſi aliquid eos calcatus *Vt botrus in vindemia* Et incluſus *In dolio* offenderit. Noſter autem panis & calix, non quilibet, quaſi propter Chriſtum in ſpicis, & in ſarmentis ligatum, ſicut illi deſipiunt, ſed certa conſecratione myſticus, fit

B nobis Corpus Chriſti, non naſcitur. Proinde quod non ita fit, *Communis, qui non conſecratur* Quamuis ſit panis, & calix, alimentum eſt refectionis, non Sacramentum religionis: niſi quòd benedicimus, gratiaſque agimus Domino in omni eius munere, non ſolùm ſpiritali, verum etiam corporali. Vobis autem per fabulam veſtram, in eſcis omnibus Chriſtus ligatus apponitur: *Sic Caluiniſtae vbique & in quocumque pane non conſecrato per vinculum fidei Chriſtum alligatum accipiunt* Adhuc ligandus veſtris S. Auguſt. viſceribus, ſoluenduſque ructatibus. Nam & cùm manducatis, Dei veſtri defectione vos reficitis, & cum digeritis, illius refectione deficitis. Cùm enim vos plenos reddit, reſumptio veſtra ipſum premit.

C Quod quidem miſericordiae deputaretur, quando aliquid pro vobis patitur in vobis: Niſi vos rurſus inanes relinqueret, vt à vobis liberatus effugeret. Quomodo ergo comparas panem & calicem noſtrum, & parem Religionem dicis, errorem longè à veritate diſcretum: peius deſipiens, quàm nonnulli, qui nos propter panem & calicem, Cererem ac Liberum colere exiſtimant? Quod ideo commemorandum putaui, vt aduertatis ex qua vanitate veniat etiam illud veſtrum, quod propter Sabbatum Saturno dicatos fuiſſe patres noſtros putatis. Sicut enim à Cerere & Libero paganorũ diis longè abſumus, quamuis panis & calicis Sacramentum, quod ita laudaſtis, vt in eo nobis pares eſſe

D volueritis, noſtro ritu amplectamur: ita Patres noſtri longè fuerunt à Saturniacis catenis, quamuis pro tempore prophetiae Sabbati vacationem obſeruauerint. V Æ, A I T. *Chriſtus ſcilicet. Luc. 22. 22.* Vae homini illi per quem tradetur. *Syr. autem* Cuius manu proditur. D E P V T A N D A M. *Patet per illud Vae, vocem imprecatoriam, imputandam eſſe Deo & Chriſto irato & vindici; niſi fortè velit Marcion, Iudam, poſt tantum ſcelus, nullam poenam fuiſſe relaturum. Quod ſi impunis abire debebat, inſipienter, & fruſtra Chriſtus comminatus eſt: ſi non impunè, ergo à Chriſto offenſo & vindice punitus eſt. Quod tamen Chriſto ſuo miti indignum cenſet Marcion.*

7. Euchariſtia Dominicum conuiuium. 2. ad Vxo. cap. 4. in m.

QVis ad conuiuium illud Dominicum, quod infamant, ſine ſua ſuſpicione dimittet?

EVCHARISTIA. VII. SCHOLIA.

DOMINICVM. *A Chriſto Domino inſtitutum in quo Domini corpus & ſanguis ſumitur: de quo Paulus, reparans contemptum eorum, qui dicebant; quomodo poteſt hic nobis carnem ſuam dare ad manducandum, bis, terque Dominum vocat, imò frequentius. 1. Cor. 11. 20.* Iam non eſt Dominicam Coenam mã-

E ducare. *Syr. autem* Non fit ſicut aequum eſt, vt in die Domini noſtri, *Dominica ſcilicet, ſiue vna, id eſt primâ Sabbati, quâ conueniebant ad frangendum panem, Euchariſticum ſcilicet. Verſu autem 23.* Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis, quoniam Dominus Ieſus, in qua nocte tradebatur,

&c. Mortem Domini annuntiabitis, &c. Quicumque manducauerit panem hunc vel biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini, &c. Non diiudicans corpus Domini. QVOD INFAMANT. *Gentiles ſcilicet cœnam Euchariſticam, vt alibi diximus, infanticidij, & pueri immolati eſu, & ſanguinis eius potu infami & crudeli notantes.* SVSPICIONE DIMITTET. *Quis, inquit, vir infidelis, vxorem fidelem, antelucanis temporibus communicaturam, à latere & lecto ſuo dimittet, vt eat in cœtum fidelium, ſine aliqua ſuſpicione ſortilegij crudelis & nefandi?*

S August. *Aug. Epiſt.* 118. *ad Ianuarium*: Apoſtolus dicit: conuenientibus vobis in vnum non eſt Dominicam cœnam manducare: hanc ipſam acceptionem Euchariſtiæ, Dominicam cœnam vocans.

S. August. *Et Ser. 33. de verbis Domini.* Cœnam manibus ſuis conſecratam diſcipulis dedit: ſed nos in illo conuiuio non diſcubuimus, & tamen ipſam cœnam fide quotidie manducamus. Nec magnum puteris in illa cœna, quam ſuis manibus dedit, ſine fide interfuiſſe: melior extitit fides poſtea, quàm tunc perfidia. Non ibi fuit Paulus qui credidit; ibi fuit Iudas qui tradidit. Quàm multi & modo in ipſa cœna, quamuis illam tunc menſam nō viderint, nec panem quem Dominus geſtauit in manibus, oculis ſuis aſpexerint, vel faucibus guſtauerint; *Panis ſpecies intellige* Tamen quia ipſa eſt quæ nunc præparatur, quàm multi, etiam nunc in ipſa cœna iudicium ſibi manducant & bibunt. Vnde autem tanquam occaſio nata eſt Domino, vt de iſta cœna loqueretur? dixerat vnus, de diſcumbentibus, in conuiuio enim erat quo fuerat inuitatus: beati qui manducant in regno Dei panem. Quaſi in longinqua iſte ſuſpirabat, & ipſe panis ante illum diſcumbebat. Quis eſt panis de regno Dei, niſi qui dicit: ego ſum panis viuus qui de cœlo deſcendi? *Quòd autem dixit, non prodeſſe ſine fide hunc cibum ſumere, non realitatem excluſit, ſed fructuoſam communionem cum fide commendauit. Dixi tandem dominicum conuiuium dici, quòd Chriſto Domino ibi conuiuamus, qui ſe Dominum ibi oſtendit, dum panem in corpus ſuum, verbo omnipotenti conuertit. Quod ſi Deus Pater, tunc tantum Domini nomen aſſumpſit, dum de homine iam facto, in paradiſum, eiuſque conuiuium de omni ligno, maximè vitæ paratum, transferendo dictum eſt Gen. 2.* Formauit Dominus Deus hominem, &c Plantauerat autem Dominus Deus Paradiſum voluptatis, &c. Lignum etiam vitæ in medio paradiſi, &c. Tulit ergo Dominus Deus hominem, & poſuit eum in paradiſo voluptatis, &c. Ex omni ligno paradiſi comede; *Proinde & de ligno vitæ* De ligno autem ſcientiæ boni & mali ne comedas: *Cùm prius, vt alibi ex Tertull & Aug. diximus, Deus tantùm vocaretur, & non Dominus: Certè tum maximè Dominus dici meruit, cum homini, in paradiſo Eccleſiæ, eſum & vſum ligni vitæ, hoc eſt Euchariſtiæ dedit. Cum nihil amplius in paradiſo gloriæ, ſeruet præter claram eiuſdem viſionem. Ad realitatem corporis Chriſti in Euchariſtia confirmandam, præter dicta V. Chriſtus Catholicus Sacerdos. Et V. Sacrificium. Concil. Lateranenſe maximum, ſub Innocentio 3. celebratum Anno 12 5. præſente Ieroſol. & Conſtantinop. Patriarchis, 70. Metropolitanis 400. Epiſcopis. 12. Abbatibus. Prioribus Conuentualibus 800. Græci & Romani Imperij Legatis: Regum Ieruſalem, Franciæ, Hiſpaniæ, Angliæ, & Cypri Oratoribus. Canone 1. de fide Catholica.* Verum Chriſti Corpus, & ſanguis in Sacramento Altaris ſub ſpeciebus panis & vini veraciter continentur, tranſſubſtantiatis pane in corpus, & vino in ſanguinem, poteſtate diuina, &c. Hoc Sacramentum nemo poteſt conficere, niſi Sacerdos fuerit ritè ordinatus ſecundùm claues Eccleſiæ, quas ipſe conceſſit Apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus Ieſus Chriſtus. *Concil. Florentinum in decreto de ſeptem Sacramentis vbi de Sacramento Euchariſtiæ.* Tertium eſt Euchariſtiæ Sacramentum, cuius materia eſt panis triticeus, & vinum de vite, cui ante conſecrationem aqua modiciſſima admiſceri debet Aqua autem ideò admiſcetur, quoniam iuxta teſtimonia Sanctorum Patrum creditur, ipſum Dominum in vino aquâ permixto hoc inſtituiſſe Sacramentum. Deinde quia hoc conuenit Dominicæ Paſſionis repræſentationi. Inquit enim beatus Alexander Papa, quintus à B. Petro, in Sacramentorum oblationibus, quæ inter Miſſarum ſolemnia Domino offeruntur, panis, & vinum aqua permixtum offerri debet, quia vtrumque, id eſt ſanguis & aqua ex latere Chriſti profluxiſſe legitur. Tertiò etiam conuenit ad ſignificandum huius Sacramenti effectum, qui eſt vnio populi Chriſtiani ad Chriſtum. Aqua enim populum ſignificat, &c. *Supra præmiſerat in Azymo, ſiue fermentato pane triticeo corpus Chriſti veraciter confici: Sacerdoteſque in alterutro ipſum Domini corpus conficere debere, vnumquemque iuxta ſuæ Eccleſiæ, ſiue Occidentalis, ſiue Orientalis conſuetudinem.* Forma huius Sacramēti ſunt verba Saluatoris, quibus hoc conficitur Sacramentū. Sacerdos enim in perſona Chriſti loquens, hoc conficit Sacramentū. Nā ipſorum verborum virtute, ſubſtantia panis in corpus Chriſti, & ſubſtantia vini in ſanguinem conuertuntur: ita tamen quòd totus Chriſtus continetur ſub ſpecie panis, & totus ſub ſpecie vini: ſub qualibet quoque parte hoſtiæ conſecratæ, & vini conſecrati, ſeparatione factâ, totus eſt Chriſtus.

Concil. Tridentinum ſeſſ 3. Cano. 1. in Decreto de Sanctiſſimo Euchariſtiæ Sacramento. Principio docet S. Synodus, & apertè ac ſimpliciter profitetur: in almo Sanctæ Euchariſtiæ Sacramento, poſt panis & vini Conſecrationem, D. N. Ieſum Chriſtum, verum Deum atque hominem, verè, realiter, ac ſubſtantialiter, ſub ſpecie illarum rerum ſenſibilium contineri. Nec enim hæc inter ſe pugnant, vt ipſe Saluator noſter, ſemper ad dexteram patris in cœlis aſſideat, iuxta modum exiſtendi naturalem: & vt multis nihilominus aliis in locis, ſacramentaliter præſens, ſua ſubſtantiâ nobis adſit: ea exiſtendi ratione, quam, etſi verbis exprimere vix poſſumus; poſſibilem tamen eſſe Deo, cogitatione per fidem illuſtratâ, aſſequi poſſumus: & conſtantiſſimè credere debemus. Ita enim maiores noſtri omnes, quotquot in vera Chriſti Eccleſia fuerunt, qui de ſanctiſſimo hoc Sacramento diſſeruerunt, apertiſſimè profeſſi ſunt: hoc tam admirabile Sacramentum, in vltima cœna, Redemptorem noſtrum inſtituiſſe: cùm poſt panis, vinique benedictionem: ſe, ſuum ipſius corpus, illis præbere, ac ſuum ſanguinem; diſertis ac perſpicuis verbis, teſtatus eſt. Quæ verba à ſanctis Euangeliſtis commemorata, & à D. Paulo poſtea repetita: cùm propriam illam, & apertiſſimam ſignificationem præ ſe ferant, ſecundùm quam à Patribus intellecta ſunt, indigniſſimum ſanè flagitium eſt; ea, à quibuſdam contentioſis, & prauis hominibus adfictitios, & imaginarios tropos, quibus veritas carnis & ſanguinis Chriſti negatur, contra vniuerſum Eccleſiæ ſenſum detorqueri: quæ, tanquam columna, & firmamentum veritatis, hæc, ab impiis hominibus excogitata commenta, velut ſatanica, deteſtata eſt: grato ſemper, & memore animo præſtantiſſimum hoc Chriſti beneficium agnoſcens.

Origenes homil. 5. in varios Euangelij locos. Quando ſanctum cibum illudque incorruptum epulum accipis, quando vitæ pane & poculo frueris, manducas & bibis corpus & ſanguinem Domini, tunc Dominus ſub tectum tuum ingreditur: tu ergo humilians temetipſum, imitare tunc Centurionem, & dicito: Domine, &c. *Et homil. 13. in Exod.* Noſtis qui diuinis myſteriis intereſſe conſueuiſtis, quomodo cùm ſuſcipitis corpus Domini, cum omni cautela & veneratione cauetis, ne ex eo parum quid decidat, ne conſecrati muneris aliquid delabatur. *Chryſoſt. homil. 25. in primam Cor. vbi de Magis in præſepio adorantibus Chriſtum.* Tu verò, inquit, non in præſepio, ſed in altari: non mulierem quæ in vlnis teneat, ſed Sacerdotem præſentem, & Spiritum perabundè ſuper propoſito diffuſum ſacrificio vides. *Et homil. 1. in verba Eſaiæ,* Vidi Dominum, &c. Non cogitas ipſum inuiſibiliter hîc adeſſe Dominum, qui vniuſcuiuſque motum metitur, & conſcientiæ rationem habet? Non cogitas quòd Angeli huic ſtupendæ aſſiſtunt menſæ, cúmque reuerentia hanc circumuallant? *Theodoretus dialogo. 2.* Poſt ſanctificationem, inquit ſymbola myſtica, *Signa & ſpecies Sacramenti,* Non amittunt naturalem ſuam proprietatem: ſiquidem manent in ſpecie & figura prioris ſubſtantiæ, & poſſunt videri & tangi, ſicut priùs: & concipiuntur talia qualia facta ſunt: & creduntur & adorantur ſicut exiſtentia id quod de eis credimus. *Vnde ſequitur iam in Eucharistia non eſſe priorem panem & vini ſubſtantiam, licet ſint eadem accidentia.*

Ambroſius lib 3. de Spiritu ſancto. cap. 12. eleganter realitatem corporis & ſanguinis Chriſti, eius denique adorationem deſcribit in ſanctiſſimo Sacramento. Adorauerunt & Angeli, de quibus ſcriptum eſt Hebr. 1. & adorent eum omnes Angeli eius. Adoran. autem non ſolùm diuinitatem eius, ſed etiam ſcabellum pedum eius, quoniam ſanctum eſt. Pſal 98. Aut ſi negant quia in Chriſto etiã incarnationis adoranda myſteria ſint, in quibus velut veſtigia quædam diuinitatis expreſſa, & vias quaſdam Verbi cœleſtis aduertimus; *iuxta Pſaltem, adorabimus in loco, vbi ſteterunt pedes eius. Quantò magis in humanitate, quam aſſumpſit indiſſolubiliter diuinitas eius?* Legant quia & Apoſtoli adorabant eum in carnis gloria reſurgentem, &c. Sed ne fortè propoſitum aliquos præterfugere videatur exemplum, qua ratione ad Incarnationis Dominicæ Sacramentum ſpectare videatur quod ait Propheta; Adorate ſcabellum pedum eius, conſideremus. Non enim ex vſu hominum æſtimare debemus ſcabellum. Neque enim corporalis Deus, aut non immenſus, vt tanquam fulcrum pedibus eius ſcabellum ſubiectum putemus. Neque adorandum quidquam præter Deum legimus, quia ſcriptum eſt Deut. 6. Dominum Deum tuum adorabis, & ipſi ſoli ſeruies. Quomodò ergo aduerſùs legem Propheta præciperet, ſub lege nutritus, & eruditus in lege? Non mediocris igitur quæſtio, & ideò diligentiùs conſideremus quid ſit ſcabellum. Legimus enim alibi, *ſcil. Eſa. 66.* Cœlum mihi thronus, terra autem ſcabellum pedum meorum. Sed nec terra adoranda nobis, quia creatura eſt Dei. Videamus tamen, ne terram illam dicat adorandam Propheta, quam Dominus Ieſus in carnis aſſumptione ſuſcepit. Itaque per ſcabellum terra intelligitur: per terram autem caro Chriſti, quam hodie quoque in myſteriis adoramus, & quam Apoſtoli in Domino Ieſu, vt ſupra diximus, adorarunt. Neque enim diuiſus Chriſtus, ſed vnus. *Propter vnitatem diuini ſuppoſiti adorandus* Neque cùm adoraretur tanquam Dei filius, natus ex virgine negabatur. *Quæ propter eandem vnitatem ſuppoſiti, non iam Chriſtotochos, ſed theotochos appellatur & creditur.* Cùm igitur Incarnationis adorandum ſit Sacramentum, incarnatio autem opus Spiritus ſit, ſicut ſcriptum eſt Luc. 1. Spiritus S. ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi: & quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei: haud dubiè etiam S. Spiritus adorandus eſt, quando adoratur ille, qui ſecundùm carnem natus ex ſpiritu eſt. Ac ne quis hoc deriuet ad Mariam Virginem; *Quæ hiperduliâ quidem, non verò latriâ colitur; infra Deum, ſuper omnes Angelos, & ſanctos honoranda:* Maria erat templum Dei, non Deus templi. Et ideò ille ſolus adorandus, qui operabatur in templo.

Eadem penè habet Auguſtinus exponens præſcriptum pſalmi 98. locum de adoratione ſcabelli. De eiuſdem autem Sacramenti adoratione ep. 120. cap. 27. ad Honoratum, in quo exponit pſalmum 21. Manducauerunt & adorauerunt omnes diuites terræ. Diuites terræ ſuperbos intelligere debemus, ſi rectè ſuperiùs pauperes humiles intelligebamus. *Præmiſerat enim cap. 24. & 25. Edent pauperes & ſaturabuntur pane, qui de cœlo deſcendit, qui ei cohærentes, & eius pacem dilectionemque ſeruantes, imitantur eius humilitatem, &c. Hæc viuunt corda in ſæculum ſæculi, tanquam ſaturata pane cœleſti; de qua ſaturitate ipſe dicit: niſi manducaueritis carnem meam, &c.* De quibus in Euangelio Dominus dicit, beati pauperes ſpiritu, &c. Contra ergo diuites terræ, hoc loco ſuperbi intelligendi ſunt. Neque enim fruſtra ita diſtincti ſunt, vt de pauperibus ſuprà diceretur: edent pauperes & ſaturabuntur. Hic verò: manducauerunt & adorauerunt omnes diuites terræ. Et ipſi quippè adducti ſunt ad menſam Chriſti, & accipiunt de corpore & ſanguine eius: ſed adorant tantùm, non etiam ſaturantur, quoniam non imitantur. Manducantes enim pauperem, dedignantur eſſe pauperes: qui Chriſtus pro nobis paſſus eſt, relinquens nobis exemplum, vt ſequamur veſtigia eius.

S Auguſt.

S. Auguſt.

Et quidem Pſaltes regius Pſalmo 72 in ſpiritu prouiderat adorandi Sacramenti maieſtatem, dum caneret, Et erit firmamentum in terra in ſummis montium. *Vbi alia lectio habet:* Placenta tritici in capitibus ſacerdotum. *Quod fit in adoratione ſcabelli, & exaltatione eius. Ait enim pſaltes ſupra Pſal. 98.* Exaltate Dominum noſtrum, & adorate ſcabellum pedum eius, quoniam ſanctum eſt. *Cùm enim idem ſcribat:* Panis cor hominis confirmet. *Hæc triticea placenta* Firmamentum noſtrum eſt in terra, panis Angelorum, *Et vt alij legunt,* Panis robuſtorum, *Illudque adorandum, vt exaltatum ſuper capita Sacerdotum. Hinc Rabbi Simeon filius Iohai in libro Reuelationum ſecretorum, decurrens locum Pſalmi 72.* Tunc, inquit, Deus implebitur miſericordiâ, & potenti virtute verborum, quæ egredientur de ore Sacerdotum, mutabit ſacrificium oblatum ſibi in vnoquoque altari, in corpus Meſſiæ. *Et Rabbi Salomon filius Iohaiin Reuelin in Pſal. 72 in verba, placenta tritici erat in terra in vertice montium.* Magiſtri, *inquit,* noſtri hoc interpretati ſunt de placentis futuris tempore Meſſiæ, de quibus ſcriptum eſt in libro dicto Siphra, quod iſtæ placentæ erunt ſicut palma manus de quibus ſinguli reficientur. *Rabbi denique Barachias in verba Eccleſiaſtis:* Quid eſt quod fuit? ipſum quod futurum eſt: & ſicut fuit primus Redemptor, ſcilicet Moyſes: ſic erit & vltimus. Et ſicut primus fecit vt manna de cœlo deſcenderet: ſic vltimus Redemptor, qui erit Meſſias, ipſe erit placenta tritici in terra.

Cyrill. Alexandrinus in declamatione duodecim capitum, in Synodo Epheſina, ampliorem eorum declarationem petente, ſic in capite, ſiue Anathemate 11. contra Neſtorium. Sanctum, *inquit*, ac viuificum, incruentumque in Eccleſiis celebramus ſacrificiũ, non hominis alicuius nobis ſimilis & communis corpus, conſimiliter & pretioſum ſanguinem eſſe, quod proponitur, credentes: ſed magis tanquam proprium viuificantis Verbi corpus & ſanguinem accipimus. Communis enim caro viuificare non poteſt, & hoc ipſe ſeruator teſtatur dicens: caro non prodeſt quidquam, &c. Quoniam enim Verbi facta eſt propria, ob eam cauſam intelligitur, & eſt viuifica, ſicut Seruator dicit: ſicut miſit me viuens pater, & ego viuo propter patrem, & qui manducat me, etiam ille viuet propter me. *Chryſoſtomus ad hæc exclamat, libro 3. de Sacerdotio*: O miraculum, *inquit*, ò Dei benignitatem! qui cum patre ſurſum ſedet, in illo ipſo temporis articulo, omnium manibus pertractatur, ac ſeipſe tradit omnibus volentibus ipſum excipere & complecti. Et *homil. 83. in Matth.* Verbis eius defraudari non poſſumus, ſenſus verò noſter deceptu facillimus eſt. Illa falſa eſſe non poſſunt, hic ſæpius atque ſæpius fallitur. Quoniam ergo ille dixit, hoc eſt corpus meum, nulla teneamur ambiguitate, ſed credamus.

Cyprianus ſer. de Cœna Domini: Panis iſte, quem Dominus diſcipulis porrigebat, non effigie, ſed naturâ mutatus, *Id eſt, non ſecundùm accidentia, ſed ſecundùm ſubſtantiã* Omnipotentiâ Verbi factus eſt caro. *Ambroſius lib. de initiandis cap. 9. cùm de virga Moyſi bis mutata, aqua fluminis Ægypti in ſanguinẽ pariter, maris rubri in murum, petra deſerti in aquam.* Si tantùm, *inquit*, valuit humana benedictio, vt naturam conuerteret, quid dicimus de ipſa conſecratione diuina, vbi verba ipſa Domini Saluatoris operantur? Nã Sacramentũ illud quod accipis, Chriſti ſermone conficitur, &c. Sermo ergo Chriſti, qui potuit ex nihilo, quod non erat, non poteſt ea quæ ſunt, in id mutare quod non erant? Non enim minus eſt, nouas rebus dare, quàm mutare naturas. *Et lib. 4 de Sacramentis cap. 4.* Tu fortè dicis, meus eſt panis vſitatus: ſed panis iſte, panis eſt ante verba Sacramentorũ: vbi acceſſerit conſecratio, de pane fit caro Chriſti. Hoc igitur aſtruamus, quomodo poteſt qui panis eſt, corpus eſſe Chriſti? cõſecratione. Cõſecratio igitur quibus verbis eſt, & cuius ſermonibus? Domini Ieſu, &c. Quis ſermo Chriſti? Nempè is quo facta ſunt omnia. Iuſſit Dominus, & factũ eſt cœlum: iuſſit Dominus, & facta eſt terra: iuſſit Dominus & facta sũt maria: iuſſit Dominus & omnis creatura generata eſt. Vides ergo quàm operatorius eſt ſermo Chriſti. Si ergo tanta vis eſt in ſermone Domini Ieſu, vt inciperent eſſe quæ non erant, quantò magis operatorius eſt, vt ſint quæ erant, & in aliud commutentur? *Hieronymus item in epiſt. ad Heliodorum, hoc motiuo, tangitur honore Sacerdotum.* Abſit, *inquit*, vt de his quicquam ſiniſtrum loquar, qui Apoſtolico gradui ſuccedentes, Chriſti corpus ſacro ore conficiunt: per quos & nos Chriſtiani ſumus: qui claues regni cœlorum habentes, quodammodo ante iudicij diem iudicant. *Auguſtinus agmen claudet, exertè Chriſti corpus in Euchariſtia ſuſcipi à ieiunis debere præſcribens, in ep. ad Ianuarium:* Et hoc, *inquit*, placuit ſpiritui ſancto, in honorem tanti Sacramenti, vt in os Chriſtiani priùs Dominicum corpus intraret, quàm cæteri cibi.

August.

EVCHARISTIÆ EFFECTVS.

1. *Euchariſtia terra lactea, & vinum ſpiritale. De Reſur. cap. 26. à m.*

IVdæi terrena ſolùmmodò ſperando, cœleſtia amittunt, ignorantes & panem, de cœleſti, repromiſſum, & oleum, diuinæ vnctionis, & aquam ſpiritus, & vinum animæ vigorantis ex vite Chriſti. ſicut & ipſam terram ſanctam, Iudaïcum propriè ſolum reputant, carnem potiùs Domini interpretandam, quæ exinde & in omnibus Chriſtum indutis, ſancta ſit terra. verè ſancta per incolatum Spiritus ſancti. verè lacte & melle manans, per ſuauitatem ſpei ipſius; verè Iudæa, per Dei familiaritatem. [a] *non enim, qui in manifeſto Iudæus; ſed qui in occulto.*

[a] Rom. 2. 28.

2. *Euchariſtia eſt corpus Domini, ad altaris ſacrificium ſumptum, & ſeruatum, Chriſti milites ieiunos lætificat. V. Verbum. Statio.*

EVCHARISTIÆ. EFFECTVS. I. SCHOLIA.

S. August.

IVDÆI TERRENA. *Aug. tract. 25. in Io. 6.* Non eſt auſus Moyſes de ſe dicere, quòd daret cibum qui non perit, ſed qui permanet in vitam æternam. Aliquid plus iſte promittebat quàm Moyſes. Per Moyſem quippè promittebatur regnum, & terra fluens lac & mel, temporalis pax, abundantia filiorum, ſalus corporis, & cætera omnia, temporalia quidem, in figura tamen ſpiritalia, quia veteri homini, in veteri teſtamento, promittebantur. Attendebant ergo promiſſa per Moyſen, attendebant promiſſa per Chriſtum; ille plenum ventrem promittebat in terra, ſed cibo qui perit: iſte promittebat cibum, non qui perit, ſed qui permanet in vitam æternam. Attendebant eum plus promittentem, & quaſi nondum videbant maiora facientem. *Subiicit, Iudæos comparaſſe panes hordeaceos multiplicatos cum manna, & illud prætuliſſe. Et addidit Chriſtum inducens loquentem Iudæis,* Verus ille panis qui dat vitam mundo, & ipſe cibus eſt, de quo paulò antè locutus ſum, operamini cibum qui non perit, &c. Ergo & illud manna, hunc ſignificabat, & illa omnia ſigna mea erant. Signa mea dilexiſtis, qui ſignificabatur contemnitis. Non ergo Moyſes dedit panem de cœlo, Deus dat panem. ſed quem panem? forte manna? non; ſed panem, quem ſignificabat manna. Ipſum ſcilicet Dominum Ieſum. Pater meus dat vobis panem verum. Panis enim Deus eſt qui deſcendit de cœlo, & dat vitam mundo. ET OLEVM. *Pſal. 103. 15.* Vt educas panem de terra & vinum lætificet cor hominis: vt exhilaret faciem in oleo, & panis cor hominis confirmet. *Aug. in hunc locum*; quem panem? Chriſtum. de qua terra? de Petro & Paulo, de cæteris diſpenſatoribus veritatis, &c. *Caro mea verè eſt cibus, &c.* de qua terra panis educitur? Verbum Dei de Apoſtolis, de diſpen-

August.

August.

ſatoribus Sacramentorum Dei, adhuc in terra am- A bulantibus, adhuc corpus terrenum portantibus. Et vinum lætificet, &c. Calix tuus inebrians quàm præclarus eſt. Nolumus dicere, nemo ſe inebriet, inebriamini, ſed videte vndè. Si vos inebriat calix Domini præclarus, videbitur iſta ebrietas in operibus veſtris, videbitur in ſancto amore iuſtitiæ, videbitur poſtremò in alienatione mentis veſtræ, ſed à terrenis in cœlum, &c. quid eſt exhilaratio faciei in oleo? gratiæ Dei nitor quidam in manifeſtatione: & ſicut dicit Apoſtolus 1. Cor. 12. Vnicuique autem datur ſpiritus ad manifeſtationem, &c. Et panis cor hominis confirmet, &c. Panis iſte viſibilis ſtomachum confirmat, ventrem confirmat: eſt alius panis qui cor confirmat, qui panis eſt cordis, B &c. Panis ille juſtitia eſt, vinum illud juſtitia eſt, veritas eſt, veritas Chriſtus eſt, Ego ſum, inquit, panis viuus, &c. Et ego ſum vitis, vos ſarmenta, &c. ſaturabuntur ligna campi: ſed de iſta gratia, *bona gratia, Euchariſtia*, ligna campi plebes populorum. & Cedri Libani, potentes in ſæculo, & ipſi ſaturabuntur: peruenit panis & vinum, & oleum Chriſti ad Senatores, ad Reges, ad nobiles. *Vt Chriſtiani fierent oleo Chriſti, & eius Sacramenta reciperent.* AQVAM SPIRITVS. *gratiam, de qua Chriſtus:* fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam, &c. hoc autem dixit de ſpiritu quem accepturi erant credentes in eum. VIGORANTIS, *ſi ad Chriſtum referas, vigorem dantis: ſi ad animam, vigeſcentis ex Chriſti ſanguine, qui de ſe dixit,* Ego ſum vitis vera. IVDAICVM SOLVM, *terram promiſ-* C *ſam Iudæis interpretantur ipſi terram, de qua Exodi 3. dictum eſt Moyſi,* locus in quo ſtas, terra ſancta eſt. *verſu enim 8.* Educam de terra illa in terram bonam & ſpatioſam, in terram quæ fluit lacte & melle. *Quam terram Tertull. de Chriſti carne explicat, quæ omnibus Chriſtum indutis, id eſt, baptizatis ſancta eſt, & veneranda, & antequam ſumatur, vt ſanctum ſcabellum Domini adoranda. Sancta per jugem habitationem Spiritus ſancti; lactea & mellita, per dulcedinem guſtus ſpiritalis, & pignus gloriæ futuræ, in qua in*ebriabuntur ab vbertate domus tuæ, &c. FAMILIARITATEM, *qua Deus in Chriſto animam ſecum ad conuiuium admittit, nec tantùm ad colloquium; ſed ſicut Iudæa ſingulis familiis lac & mel fundebat, ſic lactea Chriſti humanitas omnibus Chriſtianis* D *dulcedinem ſuam effundit.* NON ENIM, *&c. Non eſt igitur quòd Iudæus iactet terram ſuam lacteam, &c. & Dei erga ſe familiaritatem. Non enim Iudæus carnalis, & apertè profeſſionem Iudaiſmi faciens, Deo acceptus eſt; ſed qui ſpiritaliter, & in corde filius eſt Abrahæ, cui vera terra promiſſa, & benedictio in ſemine Chriſtus fuit. Terra item promiſſa fuit beatiſſima Virgo*

August. *Maria ex mente diui Auguſtini; cui ſic loquitur Ser. 13. de temp.* Cum gaudio dicamus ſanctæ Virgini Mariæ Matri Domini noſtri Ieſu Chriſti; dicamus & non confundamur: lacta mater Chriſti, & Dominum noſtrum, & cibum; *In Dominicum conuiuium, de quo præcedenti Scholio,* lacta panem de cœlo E venientem, & in præſepi poſitum, velut piorum cibaria iumentorum. Illic enim cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui: circumciſio ſcilicet & præputium, cohærendo lapidi angulari; *inde, id eſt ex Maria egreſſus eſt lapis & paſtor Iſraël; fundamentum ſimul fidei & panis confirmantis cor hominis firmamentum. Adeò vt ſe ipſum lapidem, fecerit panem, & de petra melle ſaturaret ſuum*

August. *populum, vt ſugeret mel de petra, oleumque de ſaxo duriſſimo.* Quorum primitiæ fuerunt Paſtores & A Magi. Lacta eum qui talem fecit te, vt ipſe fieret in te; qui tibi & munus fœcunditatis attulit conceptus, & donum virginitatis non abſtulit natus. *Addo & lac tribuit quod ſugeret genitus; quo nos quaſi modò genitos infantes ad ſalutis incrementum enutriret in Sacramento præſtitum. Sed & ipſam Virginem, poſt aſcenſum Chriſti in cœlum, hac cœleſti menſa fruituram, & impleturā per diuerſas & frequentes cōmuniones probat illud Cantici:* Venter tuus aceruus tritici vallatus liliis: *Sic inducit Angelum aſſantem, Ser. 14. de temp. in fine.* Lactabis infantem propitium, Creatori ſuc- S. August. cum porrigis lactis, & cibis cœleſtibus ſatiaris: pannis inuoluis puerum, qui tibi immortale donauit indumentum: in præſepio ponis infantilia membra, qui cœleſtem tibi præparauit menſam. *Et ne quid deſit ad complementum figuræ terræ promiſſæ in Maria; ipſa lacte rigauit botrum illum, in vecte crucis ſuſpendendum, & exprimendum prælo in vinum animæ vigorantis. Accipite Aug. Ser. 100. de temp. à p.* Sicut S. August. vua illa Chriſtum Deum figurauit, ita & terra repromiſſionis, in qua natus eſt, Sanctæ Mariæ videtur imaginem prætuliſſe. In ipſa enim impletum eſt, Veritas de terra orta eſt. *de qua ipſemet Chriſtus, caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus.* Quomodo autem B. Maria non fuit terra repromiſſionis, quæ per Prophetam multò ante promiſſa eſt? Nam per B. Eſaiam Dominus eam ante multa annorum ſpatia repromiſit. Sic enim ait: Ecce virgo in vtero concipiet & pariet filium. Exhibita eſt enim vua de terra repromiſſionis, ipſa eſt enim C de qua legimus: ſuxerunt mel de petra, & oleum de firma Petra. Et de ipſa Scriptum eſt; Petra autem erat Chriſtus. Et illud *Deut. 32. 14. butyrum de armento, & lac de ouibus cum adipe agnorum & arietum filiorum Baſan, & hircos cum medulla tritici, &* S. August. *ſanguinem vuæ biberet meraciſſimum* cum adipe renium & ſanguine vuæ. Et iterum: lauabit in vino ſtolam ſuam, & amictum ſuum in ſanguine vuæ. Hæc inquam vua in ligno ſuſpenſa duorum defertur obſequio, quæ nobis vtique, ſicut iam dictum eſt, duûm Teſtamentorum repræſentatur oraculis, quæ in ligno crucis pependit, cuius vinum in pretium noſtrum, paſſionis expreſſione profluxit. *Sed vindemia defæcata, & mera vt aiunt gutta, calix vini meri, abſque mixto crudelis & cruenti Sacrificij, fuit in* D *Cœna Dominica, in qua bibimus vinum cum lacte noſtro, quia vua virginis lacte fuit enutrita.* Hanc vuam S. August. duo deferunt inſerto vecte pendentem: poſſunt iſti duo, Chriſtianum vel Iudaïcum populum figurare, &c. & quia prior fuit Iudæorum populus, præcedit Iudæus, ſequitur Chriſtianus. Salutem ſuam is ante conſpectum ſuum gerit, ille poſt dorſum. Hic obſequium præfert, ille contemptum, &c. Iudæus proximum ſe æſtimat, ſed abſentat; Chriſtianus ergo præſenti munere fruitur, Iudæus ſolo onere prægrauatur: quia Chriſtus ſicut credenti ſalus, ita onus eſt non credenti, &c. Ideò poſt ſequitur iſte, ſed ſpem ſuam ſub oculis habens, ante- E cedit & proficit: *ſic Tertull. ſupra, per ſuauitatem ſpei ipſius, &c.* Ille prior graditur, ſed deſerit & recedit. S. August. portat quidem Chriſtum in lege Iudæus, ſed à gratia quam in myſteriis portat, auerſus eſt, &c. Vnde amborum Dominus & redemptor noſter, ab hoc adorante geſtatur, ab illo ſe auerſante ſuſpenditur, &c. Chriſtum Dominum, quem prior populus Iudæorum, & poſt dorſum reliquit & crucifixit, nos poſtea venientes adorare & portare meruimus, ſecundùm illud quod Apoſtolus ait, glorificate & portate Deum in corpore veſtro.

3. *Euchariſtia animam impinguat. De Reſur. cap. 8. in m.*

CAro corpore & ſanguine Chriſti veſcitur, vt & anima de Deo ſaginetur.

4. *Euchariſtiâ, omni conuiuio lautiore, & omni margaritâ pretioſiore, filij Chriſti veſcuntur; nè mendicius Patre ſuo cœnent. De Pall. cap. 5. à m.*
V. Pallium. num. 3. à m.

EVCHARISTIÆ EFFECTVS. III. SCHOLIA.

CARO. *Quia os, lingua, fauces carnis, vt verum cibum & potum, carnem & ſanguinem Chriſti in ſtomachum demittunt.* SAGINETVR, *vt per Chriſti carnem, diuinitatem eius coniunctam, cum gratia plenitudine ad ſalutis augmentum capiamus; dicentes cum Pſalte:* Sicut adipe & pinguedine repleatur anima

S. Auguſt. mea. *Supra dixerat Auguſtinus de Angelorum cibo facto homini communi:* Manducant & ſaginantur, & integrum manet, quod eos ſatiat & lætificat. *Et ſer. 33. de Verbis Do. vbi ad fructuoſam communionem docet non ſufficere realem ſumptionem ſpecierum, ſub quibus eſt vera caro & ſanguis, niſi cum fide ſumatur:*

S. Auguſt. Noli parare fauces, ſed cor. Inde cõmendata eſt iſta cœna. Ecce credimus in Chriſtum, quem fide accipimus. In accipiendo nouimus quid cogitemus. Modicum quòd accipimus, *paruam ſpeciem*, & in corde ſaginamur. Non ergo quod videtur, *ſpecies externa* ſed quod creditur, paſcit. *Quòd autem per lac humanitatis, perueniamus ad ſaginam deitatis, vel vt ait Tertull.* De Deo anima ſaginetur, *Præclarè diſſerit Aug. Ser. 38. de Ver. Do.*

S. Auguſt. *circa f.* Verè dictum eſt lac. Lac enim dat paruulis, vt cibum ſapientiæ det maioribus, lactare patienter, vt auidè paſcaris. Quomodo enim fit etiam lac, quo lactantur infantes? nonne eſca erat in menſa? Sed inualidus eſt infans ad comedendam eſcam quæ in menſa eſt. Quid facit mater? Incarnat eſcam, & conficit lac de ipſa. Conficit nobis quod capere poſſimus. Sic Verbum caro factum eſt, vt lacte paruuli nutriremur, qui ad cibum quidem eramus infantes. Verum hoc intereſt; quia quando cibum mater incarnatum lac facit, cibus in lac conuertitur. Incommutabiliter autem manens Verbum, carnem aſſumpſit, vt eſſet quodammodo contextum. *Sicut verba contexuntur verbis & nominibus, vt fiat ſententia & oratio.* Quod eſt, non corrupit, non commutauit, vt per habitum tuum, *in quo inuentus eſt vt homo*, tibi loqueretur, non in hominem tranſmutatus atque conuerſus. *Conuertit quidem panem & vinum in carnem & ſanguinem, & per contextum inſeparabilis concomitantiæ, in ipſum Verbum, Patrem, & Spiritum; vt dum carnem ſumit caro noſtra, quod factum eſt Verbum, per ipſam carnem lacteam, Deo Verbo, & tota inſeparabili Trinitate anima ſaginetur:* Inconuertibilis enim, & in- Auguſt. commutabilis, & omnino inuiolabilis manens, factus eſt quod tu, ad te quod ipſe ad Patrem. Ipſe enim infirmis quid dicit, vt poſſint recuperato viſu, Verbum ex aliqua parte attingere, per quod facta ſunt omnia? Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos. *Deus filius Deo Patri æqualis, ipſum ſumma ſua delectatione paſcit; paſcit & hominem. Vnde dicebat:* Sicut miſit me viuens Pater, & ego viuo propter Patrem, & qui manducat me, viuet propter me. *Ipſe enim infirmis, quid dicit, vt poſſint recuperare illum viſum, mundi cordis, qui obſcuratus fuerat apertis oculis carnis cibo vetito, facto collyrio cibo iuſſo?* Niſi manducaueritis, Auguſt. &c. Venite ad me omnes qui laboratis, vt in ſudore vultus veſcamini pane veſtro communi, & onerati eſtis; & ego reficiam vos pane cœleſti, habitante Chriſto per fidem in cordibus veſtris. In charitate radicamini, atque fundamini, vt impleamini in omnem plenitudinem Dei. *Quid hoc eſt, niſi carne paſta Chriſti, animam fidelem, per fidem formatam, ſiue per dilectionem operantem plenè de Deo ſaginari?*

5. *Euchariſtia cœna viſceralis, paſcit fideles, ieiunis manentibus hæreticis. Cont. Iud. cap. 14. à m.*

Leuit. 16. 7. VNus eorum circundatus coccino, maledictus, & conſputatus, & conuulſus, & compunctus, à populo extra ciuitatem abjiciebatur in perditionem, manifeſtis notatus
Math. 27. insignibus Chriſti paſſionis; qui coccinea circundatus veſte, & conſputatus, & omnibus
28. & ſeq. contumeliis afflictus, extra ciuitatem crucifixus eſt. Alter verò pro delictis oblatus, & ſa-
Hebr. 13. cerdotibus tantùm templi in pabulum datus, ſecundæ repræſentationis argumenta ſignabat:
12. qua delictis omnibus expiati ſacerdotes templi ſpiritalis, id eſt Eccleſiæ, Dominicæ gratiæ quaſi viſceratione quadam fruerentur ieiunantibus ceteris à ſalute.

6. *In Euchariſtia Patrem noſtrum ſumentes in cibum, mortem eius benedictam facimus.*
1. Cont. Marc. cap. 1. à p.

PArentum cadauera cum pecudibus cæſa, conuiuio conuorant. Qui non ita deceſſerint, vt eſcatiles fuerint, maledicta mors eſt.

EVCHARISTIÆ EFFECTVS. V. ET VI. SCHOLIA.

VNVS EORVM. *Præter dicta alibi, hæc accipe accommodata ad Euchariſtiam. Agit de duplici Sacrificio, cruento, & incruento, ſub figura duplicis hoſtiæ, eumdem Chriſtum, veram hoſtiam repræſentantis. Figura habetur Leuit. 16. 7.* Duos hircos ſtare faciet coram Domino in oſtio tabernaculi teſtimonij: mittenſque ſuper vtrumque ſortem, vnam Domino, & alteram capro emiſſario: cuius exierit ſors Domino, offert illum pro peccato: cuius autem in captum emiſſarium, ſtatuet eum viuum co-

ram Domino, vt fundat preces ſuper eo, & emittat eum in ſolitudinem. *Primus ille Chriſtum lupis, canibus, leonibus extra ciuitatem amandandum in Sacrificio cruento figurauit, qui Hebr. 13. 12.* Extra portam paſſus eſt, vt ſanctificaret per ſuum ſanguinem populum *Alter autem incruentum figurabit.* SECVNDÆ REPRÆSENTATIONIS. *Alterius veritatis implendæ per realem præſentiam Chriſti in Eccleſiæ ſacrificio incruento.* SACERDOTES. *Non tantum intelligit miniſtros altaris, ſed & fideles omnes, quibus Petrus ait:* Vos autem gens Sancta, genus electum, regale Sacerdotium. TEMPLI SPIRITALIS. *Ad differentiam materialis Salomonis. In hoc enim noſtro,* Veri adoratores. adorant Patrem in ſpiritu & veritate; *Et Chriſtum in Euchariſtia poſitum, velut in* domo, quam ſibi eius Sapientia ædificauit, vbi miſcuit vinum, poſuit menſam, immo-

B lauit victimas ſuas *In vna omnes implens* Vbi ſpiritu viuificante, & per verba, quæ ſpiritus & vita ſunt, caro eius & ſanguis, verus cibus & verus potus *Conficitur, Sanctiſſima Trinitas adoratur. Quod autem vetera illa ſacrificia Chriſtum figurarent ſic teſtatur Auguſtinus lib. 18 contra Fauſtum cap. 6. in f.* De

August. ſacrificiis animalium, quis noſtrum neſciat, magis ea peruerſo populo; *Subinde ad idola defluenti, & variis ſacrificiis vni Deo exhibendis occupando,* Congruenter impoſita, quàm Deo deſideratâ oblata? ſed tamen etiã in his figuræ noſtræ fuerunt, quia noſtra mundatio, & Dei propitiatio, nobis ſine ſanguine nulla eſt. Sed illarum figurarum veritas Chriſtus eſt, cuius ſanguine redempti & mundati ſumus:

C nam in figuris eloquiorum diuinorum, & Taurus dictus eſt propter virtutem crucis, cuius cornibus impios ventilauit: *De qua Abacuc. 3. vbi de extremitatibus, ſiue cornibus eius, quibus manus valens obtulit: cornua, inquit, in manibus eius, ibi abſcondita eſt fortitudo eius: quam ſubiecit, dicens de morte & diabolo triumphato per crucem; ante faciem eius ibit mors, & egredietur diabolus ante pedes eius. Et quaſi orbis menſuras crux haberet ſibi ſubiectas: ſtetit, inquit, &*

August. *menſus eſt terram:* Et Aries, propter innocentiæ principatum: & hircus, *De quo hic eſt ſermo,* Propter ſimilitudinem carnis peccati, vt de peccato damnaret peccatum. *Id eſt de Chriſto facto hoſtia pro peccato, peccatum hominum expiauit & deleuit, immo*

D *ſeueriſſime in ſeipſo innocentiſſimo condemnatum punivit.* Et ſi quod aliud ſacrificij genus expreſſius com-

August. memoraueris. in eo quoque tibi Chriſtum prophetatum eſſe monſtrabo. DOMINICÆ GRATIÆ. *Euchariſtiæ. quam & corpus dominicum & Cœnam Dominicam alibi dixit.* QVASI VISCERATIONE QVADAM. *Viſcera quidem miſericordiæ in hoc ſacrificio nobis effundit. vbi* Hircum cum medulla tritici edimus, & ſanguinem Vuæ bibimus meraciſſimum. *De quo vnico Sacrificio, & iuxta Paulum,* Vna oblatione conſummante in ſempiternum ſanctificatos *Pſaltes pro Chriſto proloquens dicebat Deo Patri:* Holocauſta medullata offeram tibi, cum incenſo arietum, offeram tibi boues cum hircis. *Sed viſceratio aliquid plus im-*

E *portat. Vox enim iuris eſt, quæ ſignificat* Largitionem carnis, quæ publicis epulis fiebat, vel in funere alicuius excellentis perſonæ. *De qua Liuius libro 8.* Et populo viſceratio data à M Flauio in funere matris. *De ea Pomponius l. 54 de leg. & fid. lib. 32.* L. Titius plebi quina millia dedit, hoc amplius Seius, viſcerationem. *Paulus item Iuriſconſultus. l. 22. de legibus. lib. 30. de viſceratione loquitur dum ait:* Quod ad diuiſionem ſingulorum ciuium relictum videtur. *Cicero etiam lib 2. de offic.* Prodigi qui epulis & viſcerationibus, & gladiatorum muneribus,

A ludorum, venationumque apparatu pecunias profundant. *En prodigam Chriſti in homines largitatem, non in matris, ſed propria morte, & iugi eius memoria factam. Nobis ſuam carnem & ſanguinem, quaſi quadam viſceratione largitur, vt nos, monente Paulo,* Induti viſcera miſericordiæ, beneficentiæ, & communionis non obliuiſcamur, ſed neceſſitatibus Sanctorum, id eſt pauperum Chriſti fratrum communicemus: *Nobis etiam ludum quendam gladiatorium expreſſit in hac ſecunda, id eſt altera ſpecie Sacrificij, quam Tertull.* Secundam repræſentationem *Dixit; quòd licet in vltima cœna,* Gladio Verbi bis acuto, *ſub diuerſis ſpeciebus ſeipſum immolans, cruentum die ſequenti in Caluaria exhibendum expreſſerit, ſecundum tamen dici poteſt, quia poſt cruentum, vſque ad finem mundi, factus eſt* Sacerdos in æter-

B num ſecundùm ordinem Melchiſedech. *In quo quidem incruento myſterio, vt ait noſter Tertullianus lib. de Spectaculis cap. 29. in f. vbi de ſpectaculis Chriſtianorum,* Vis & pugillatus, & luctatus? præſto ſunt non pauca ſimul. Aſpice impudicitiam deiectam à caſtitate; *Hic in Sacramento, in quo eſt vinum germinans virgines, Dagon, idolum Veneris, Arcam præſente corruit* Perfidiam cæſam à fide; *in myſterio fidei, Capharnaitarum & Sacramentariorum perfidia caditur;* Sæuitiam à miſericordia contuſam; *Crudelis auaritia, ſæua in pauperes, hic à Chriſti largitate conteritur.* Petulantiam à modeſtia adumbratam; *Chriſto ſub ſpeciebus velato, immobili, ſenſibus non vtente, & confundente petulcos hominis & vagos ſenſus; præſtò ſunt, vt vides, non pauca ſimul gladiato-*

C *rum paria:* Et tales ſunt apud nos agones, in quibus & ipſi coronamur. Vis autem & ſanguinis aliquid? habes Chriſti. *Qui quotidie incruentè effunditur in Miſſæ ſacrificio. Eleganter autem dixit Author noſter;* Quaſi viſceratione quadam, *Non enim vera eſt dilaniatio cæſarum & diuiſarum diſtributio carnium, qualem malè & crudeliter intelligebant Capharnaitæ. Sic enim facinus Chriſtus præcepiſſet fieri, qui in modo ſpiritali ſumi hîc voluit, non tamen excludente realem præſentiam carnis & ſanguinis ſui. ſed memoriam cruenti Sacrifici reuocante & figurante hinc corpore ſeorſum, inde ſanguine conſecrato, hoſtia fracta, & dominicis buccellis ſigillatim fidelibus diſtributis, id repræſentantibus. Et ſic patet reſponſio lucidiſſima facien-*

D *da hæreticis, quoties obiecerint Tertullianum, aut Auguſtinum figuratè accipientibus dicta in Euangelio, de manducatione corporis Chriſti, cum alioquin firmiter, & expreſſè de realitate, vt vidimus, ſcripſerint. Sic ergo intellige quod habet Aug. to. 3. lib. 3. de Doctrina Chriſtiana, cap. 16.* Si præceptiua locutio eſt, aut flagitium, aut facinus vetans, aut vtilitatem, aut beneficium iubens, non eſt figurata. *Hoc eſt, ad literam vt ſonant verba, accipienda eſt.* Si autem flagitium aut facinus videtur iubere, aut vtilitatem, aut beneficentiam vetare, figurata eſt. *Non ad literam crudè, ſed ſenſu ſpiritali accipienda eſt: ſicut immediatè ſubiicit de præcepto Euchariſtiæ ſumendæ:* Niſi manducaueritis, inquit, carnem filij hominis, & ſanguinem biberitis, non habebitis vitam in vobis:

S. August.

S. August.

E facinus, vel flagitium, videtur iubere. *Si crudè cum Capharnaitis hæc viſceratio abſolutè ſumatur de effuſo ex venis ſanguine, & carne conciſa; vnde ſcitè dixit Tertull. quaſi viſceratione quadam,* Et, habes ſanguinis aliquid, *Et ipſe ait, qui hic repræſentatur, in memoriã cruenti ſacrificij. Cuius incruentum figura eſt, totum ſanguinem, non aliquid eius continens. Vnde ſubiicit Aug.* Figura eſt ergo præcipiens, Paſſioni Domini eſſe communicandum, *Sub ſpeciebus panis, & vini, corpus eius, & ſanguinem verè ſumendo, ſed modo ſuaui, non crudeli:* Et ſuauiter atque vtiliter

S. August.

S. Auguſt. recondendum in memoria, quod pro nobis caro eius crucifixa, & vulnerata ſit. IEIVNANTIBVS CÆTERIS: Iudæis, & hæreticis, non haurientibus ſalutem à Domino de vero eſu & potu; ſed vt ait S. Auguſt. Aug. Imagines rerum famelica cogitatione lambunt, vtinam fatigarentur inedia, & dicant, quis oſtendet nobis bona? Sed picto racemo Zeuxis, pictis Heliogabali epulis, id eſt figuris inanes relinquamus paſtos vento hæreticos. Ventoſque paſcentes.

Sed & IEIVNANT A SALVTE, gentiles omnes, qui ad baptiſmi gratiam, ad Eucharistiæ cœnam viſceralem, ad fidem non vocati, ſuâ culpâ, peccati originalis merito, vel etiam actualium, quo, lumine naturali, cæteriſque Dei donis abutentes, ab vnius Dei cultu ad Idolorum adorationem peruersè conuerſi creaturæ magis quàm Creatori ſeruiunt. IEIVNANT A SALVTE multi etiam fideles, & plerique, quod lugendum eſt, Sacerdotes; qui licet Virgine adhuc ſaliua, vt ait Tertullianus, id eſt ieiuni, ad altare, menſamque Dominicam accedant, conſcientiâ peccati B lethalis inquinata, non ſalutem ſed iudicium ſibi manducant & bibunt. Quàm multi de altari ſumunt, & de S. Auguſt. ipſo altari moriuntur, ait Auguſtinus. Et nunquid tamen in ipſa conſecratione Calicis, in Cœna Domini, ſic præmittitur, qui pridie quàm pro noſtra, omniumque ſalute pateretur, hoc eſt hodie, & in altari crucis, pro noſtra omniumque ſalute Chriſti ſanguis effuſus eſt? Neque verò hic mihi hæreticus aliquis aut libertinus, Innocentium III. & Doctorem Angelicum opponat: facilè enim argumẽta ex ipſis adducta diſſoluã. Sic enim mihi nuper Innocentij liber obiectus eſt, vbi libro 3. de officio Miſſæ, cap. 15. folio 67. cuius titulus eſt: Pro quibus ſanguis Chriſti effuſus eſt. Reſpondet C verba ſumpta ex Euangelio Matthæi in conſecratione Calicis: Pro multis effuſus eſt in remiſſionem omnium peccatorũ. Pro ſolis prædeſtinatis effuſus eſt, quantũ ad efficaciã, ſed pro cunctis hominibus effuſus eſt quantũ ad ſufficientiam. Effuſio namque ſanguinis iuſti pro iniuſtis, tam efficax fuit ad pretium, vt ſi vniuerſitas crederet Redemptorem, nulla omnino diaboli vincula remanerent, &c. quia ergo iniuſtè punitus eſt, iniuſti iuſtè ſunt liberati. Aſſumpſit enim in ſe pœnam pro omnibus, vt daret per ſe gloriam vniuerſis. Nec ſibi contradicit, nec cum eo Innocentius X. in ſua, vt volunt hæretici, Conſtitutione confligit. Certum eſt enim, non eſſe Semipelagianum, ſed plenè Catholicum, dicere, Chriſtum pro omnibus omnino hominibus mortuum. Et hæ- D reticum eſt contrarium dicere, cum abſolutè ſcriptum ſit ab Apoſtolo, Chriſtum pro omnibus mortuum. Et Joanne; propitiationem eſſe pro totius mundi peccatis. Cui plenè reſpondet Innocentius III. poſtremus his verbis: aſſumpſit in ſe pœnam pro omnibus, vt daret per ſe gloriam vniuerſis. Quis enim neget per ſe ſufficiens & plus quam ſufficiens meritum & pretium ſanguinis Chriſti? imò, vt præmiſerat, tam efficax ad pretium, vt ſi vniuerſitas crederet Redemptorem, nulla omnino diaboli vincula remanerent; vt ſic daret per ſe gloriam vniuerſis. Sed quia non omnes credunt, ideo ex Paulo ſolis credentibus & obtemperantibus ſibi factus eſt cauſa ſalutis æternæ. Efficax E inquam cauſa omnibus obtemperantibus, & eius gratiâ, & dono obtemperantibus, qui pro omnibus etiam reprobis ſufficiens obtulit pretium. Quod autem dixit pro ſolis prædeſtinatis effuſum ſanguinem, quantum ad efficaciam; nec ſibi, nec Innocentio X. nec Concilio Tridentino repugnat. Indubiè enim intelligendus eſt, non de quocumque effectu, ſiue efficacia applicationis meriti ſanguinis Chriſti, cui omnes fideles & baptizati, quantumuis reprobi, verè & propriè efficienterque participant: ſed de plena, perfecta, conſummata efficacia, qua

A ſpeciali dono, in finem vſque perſeuerant. Dicente Apoſtolo de prædeſtinatis, vt alibi diximus: Vna oblatione conſummauit in ſempiternum ſanctificatos. Multi enim iuxta Euangelium, ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt: in finem vſque non perſeuerant, nec Dei mandatis conſtanter obtemperant, à quibus, ſua culpa, ſua ſuperbia, & gratiæ ſufficientis negligentiâ, iuſto Dei iudicio repelluntur. Quod veritus David, ſupplex orabat, pſal. 118. 10. ne repellas me à mandatis tuis. Hoc eſt ne ſinas me repelli ſeductum & inductum à tentatore. Ne ſinas me ingratitudine mea iram tuam prouocare, quâ, manente licet ſufficiente auxilio; efficaci tuo deſtituar adiutorio. Sic enim exponit Auguſtinus hunc locum Pſalmi concione 5. Ecce, inquit, orat vt adiuuetur ad cuſtodienda Auguſt. verba Dei, in quo dixerat viam ſuam corrigere iuniorem. Nam vtique hoc eſt, ne repellas me à mandatis tuis. Quid eſt enim à Deo repelli, niſi non adiuuari? adiutorio ſcilicet efficaci. Mandatis quippe eius rectis atque arduis, non ex ſeipſis, iugum enim eius ſuaue, & onus leue, ſed ſpectatâ, vt ſubdit, naturæ lapſæ infirmitate humana non contemperatur infirmitas, niſi præueniens eius adiuuet charitas. Quos autem non adiuuat, efficaciter vt ſupra, Hos meritò perhibetur repellere, tanquam flammeâ frameâ prohibeantur indigni, ne manum extendant ad arborem vitæ. Ne viuant in æternum, hoc eſt ne perſeuerent in gratia Dei, quæ eſt vita æterna, & inducit in ea perſeuerantes vſque in finem, in gloriam quæ non habet finem. Quis eſt autem dignus, ex quo per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſiit, in quo omnes peccauerunt? Sed indebitâ Dei miſericordiâ ſanatur debita noſtra miſeria. Nam iſte qui loquitur, & dicit: in toto corde meo exquiſiui te, ne repellas me, &c. Et hoc vnde poſſet, Aduerte rurſum indigere nos gratia efficaci, ad orandum, Niſi eum auerſum ad ſe ipſe conuerteret cui dicitur: Deus tu conuertens viuificabis nos: & ille perditum quæreret, & errantem ille reuocaret, qui dicit Ezech. 34. Quod perierat requiram, & quod errauerat reuocabo? inde eſt quod & corrigit viam ſuam in cuſtodiendo verba Dei. ILLO REGENTE, ILLO FACIENTE: Ita tamen vt ipſe liberè & cum plena indifferentia & liberrimè faciat abſque neceſſitate & coactione: Neque enim per ſe Solum, & proximè ipſe poſſet: cùm Ieremias propheta fateatur & dicat: iuxta 70. cap. 10. 23. Scio Domine, quoniam non eſt hominis via eius: neque vir ibit & corrigit viam ſuam. Vel vt lego apud Fortunatum Fanenſem noſtri Ordinis in ſua tranſlatione 70. Interpretum: Et diriget greſſum ſuum. Et ibid. ex Sancte Pagnino ex Hebr. Noui Domine quòd non eſt hominis via eius, nec eius eſt, vt præparet greſſum ſuum. Vulgata autem: Scio Domine quia non eſt hominis via eius, nec viri eſt vt ambulet, & dirigat greſſus ſuos. Quis enim dirigat cor ſuum, ad orandum ſicut oportet, diſtractionibus plenus, niſi Deo dirigente, cui dicitur optando ex eius dono, Dirigatur Domine oratio mea, &c. Tu paraſti directiones, &c. Quis vel Ieſum inuocet, niſi in Spiritu ſancto poſtulante, id eſt poſtulare faciente? Qui & cum clamore valido & lacrymis exauditus eſt pro ſua reuerentia, in eo clamans in quo nos adoptionis filij clamamus, Abba pater. Hinc Auguſtinus Epiſt. 206. inſcripta Palatino. In ſupplem. Parte 1. Oras non iam, vt acci- Auguſt. pias diuitias aut honores præſentis ſæculi, aut aliqquid vanitatis, ſed ne intres in tentationem. At quod vtique ſi homo ſibi præſtare poſſet volendo, non poſceretur orando. Quapropter vt non intremus in tentationem, ſi voluntas ſufficeret, non oraremus,

oraremus, quæ tamen ſi deeſſet, nec orare poſſemus. Adſit ergo, vt velimus, oremus autem, vt valeamus quod voluerimus, cùm ipſo donante, rectè ſapuerimus. Quod donum quia iam accepiſti, eſt vnde gratias agas. *Et hic Diuus Thomas ſic intelligendus eſt, quomodo ſuprà Innocentius III. cùm 3. parte qu. 21. ar. 4. præmiſſo loco Hebr. 5. cum clamore valido, &c. ſic concludit:* Cùm Chriſti voluntas abſoluta Deo ſemper fuerit conformis, ſemper oratio à Deo Patre fuit exaudita. *Tum in corpore:* Reſpondeo, inquit, dicendum, quòd oratio eſt quodammodo interpretatiua voluntatis humanæ. Tunc ergo alicuius orantis exauditur oratio, quando eius voluntas adimpletur. Voluntas autem ſimpliciter hominis eſt; rationis voluntas: hoc enim abſolutè volumus, quod ſecundùm deliberatam rationem volumus. Illud autem quod volumus ſecundùm motum ſenſualitatis, vel etiam ſecundùm motum voluntatis ſimplicis, quæ conſideratur vt natura, non ſimpliciter volumus, ſed ſecundùm quid, ſcilicet ſi aliud non obſiſtat, quod per deliberationem rationis inuenitur. Vnde talis voluntas magis eſt dicenda velleitas, quàm abſoluta voluntas, quia ſcilicet homo hoc vellet, ſi aliud non obſiſteret. Secundùm autem voluntatem rationis, Chriſtus nihil aliud voluit, niſi quod ſciuit Deum velle. Et ideò omnis abſoluta voluntas Chriſti, etiam humana, fuit impleta, quia fuit Deo conformis. Et per conſequens omnis eius oratio fuit exaudita. Nam & ſecundùm hoc aliorum orationes implentur, quòd ſunt eorum voluntates Deo conformes: ſecundùm illud Rom. 8. qui autem ſcrutatur corda, ſcit, id eſt approbat, quid deſideret Spiritus, id eſt quid faciat ſanctos deſiderare: quoniam ſecundùm Deum, id eſt ſecundùm conformitatem diuinæ voluntatis, poſtulat pro ſanctis. *Ad ſecundum autem argumentum quod erat:* ipſe orauit, vt peccatum crucifixoribus ſuis ignoſceretur, vt patet Luc. 22. Non tamen omnibus peccatum illud fuit dimiſſum: nam Iudæi fuerunt pro illo peccato puniti. *Addo ego & plurimi excæcati. Sic reſpondet:* Ad ſecundum dicendum, quòd Dominus non orauit pro omnibus crucifixoribus, neque etiam pro omnibus qui erant credituri in eum: *quod intelligendum eſt vt ſuprà, de plena & efficaci fide per dilectionem operante perſeueranter vſque in finem, cùm certum ſit oraſſe, & ſanguinem fudiſſe pro quocumque fideli, etiam non perſeueraturo & reprobo; nemo enim fidem, nemo gratiam quantulancumque ſupernaturalem accipit niſi per merita orationis & ſanguinis Chriſti.* Sed pro his ſolùm qui erant prædeſtinati, & per ipſum vitam conſecuturi æternam. *Et hæc eſt perfecta & cõſummata ſalus, quam ſolis prædeſtinatis, vt diximus, impendit. Et hoc iuxta Concil. Trid. ſeſſ. 6. cap. 2. & 3. ubi Iudæis & Gẽtibus, hoc eſt toti mundo, cùm dixiſſet Chriſtum propitiatorem per fidem in ſanguine ipſius:* Verùm, *inquit*, & ſi ille pro omnibus mortuus eſt, non omnes tamen mortis eius beneficium recipiunt: *iſtam autem non receptionem clarè explicat ſubiiciens:* ſed ij dumtaxat, quibus meritũ paſſionis eius communicatur, &c. cùm renaſcentia per meritum paſſionis eius, gratiâ qua iuſti fiunt, illis tribuatur. *Quod optimè in Catechiſmo Romano ex Decreto Cõcilij Trid. Pij V. Pontificis Maximi iuſſu edito declaratur parte 2. cap. 4. de Euchariſtiæ Sacramento numero mihi 20. de forma conficiendi ſanguinis.* Appoſitè, inquit, potiùs quàm in conſecratione Corporis, Paſſio Dominica commemoratur his verbis: Qui effundetur in remiſſionem peccatorum. Sanguis enim ſeparatim conſecratus, ad paſſionem Domini & mortem, & paſſionis genus ante omnium oculos ponendum,

A maiorem vim & momentum habet. Sed verba illa quæ adduntur pro vobis & pro multis, à Matthæo & Luca ſingula à ſingulis, *pro vobis apud Lucam 22. 21. apud Matth. 26. 28. pro multis:* ſumpta ſunt: quæ tamen ſancta Eccleſia Spiritu Dei inſtructa ſimul coniunxit; pertinent autem ad paſſionis fructum atque vtilitatem declarandam. Nam ſi eius virtutem inſpiciamus, pro omnium ſalute ſanguinem à Saluatore effuſum eſſe fatendum erit: *en ſufficientia, de qua ſuprà Innocentius III:* Si verò fructum, *id eſt efficaciam ſiue efficientem communicationem; de qua Concil. Trid.* quem homines ex eo perceperint, cogitemus, non ad omnes, ſed ad multos tantùm, *vt habet expreſſa forma Calicis:* eam vtilitatem peruenire

B facilè intelligemus. *Vnde miror nodum in ſcirpo quærentes & in manifeſto nubilum. Et licet Iudam excepérit ab efficacia perſeuerantiæ, ei tamen ex Auguſtino primam Euchariſtiam ore ſuo confectam tradidit,* S. Auguſt. *licet non in remiſſionem, ſed augmentum peccatorum, quia bonum malè malus accepit: Cæterùm alibi probauimus pro Iuda mortuum, cui magnas gratias contulit vi & merito futuræ paſſionis.* Cùm igitur pro vobis dixit; eos qui aderant, vel delectos ex Iudæorum populo, quales erant diſcipuli, excepto Iuda, quibuſcum loquebatur, ſignificauit. Cùm autem addidit, pro multis, reliquos electos ex Iudæis aut Gentibus intelligi voluit. Rectè ergo factum eſt, vt, pro vniuerſis, non diceretur, cùm hoc loco tantummodò de fructibus paſſionis ſermo eſſet, quæ ſalutis, *æternæ ſcilicet, & non temporalis etiam*

C *multi reprobi pro præſenti iuſtitia percipiunt,* fructum delectis ſolùm attulit. Atque huc ſpectant verba illa Apoſtoli Hebr. 9. Chriſtus ſemel oblatus eſt, ad multorum exhaurienda peccata. Et quod Dominus apud Ioannem 17. inquit: Ego pro eis rogo, non pro pro mundo rogo, ſed pro his quos dediſti mihi, quia tui ſunt. *Cæteri iuxta Tertullianum, à ſalute ſcilicet æterna ieiunabunt,* famem patientur vt canes, & circuibunt ciuitatem, *æternæ Babylonis, & exitum nullum inuenient. Tu verò,* lauda Hieruſalem Dominum, lauda Deum tuum Sion, quoniam confortauit ſeras portarum tuarum, benedixit filiis tuis in te; qui poſuit fines tuos pacem, & adipe frumenti ſatiat te. *Vbi Aug. in Pſal. 147.* tranſiit fames S. Auguſt. & ſitis juſtitiæ, ſuccedit ſaturitas. Qui ibi erit adeps

D frumenti, niſi panis ille qui de cælo deſcendit ad nos? In patria ipſa quomodo ſaturabit, qui in peregrinatione ſic pauit?

6. PARENTVM CADAVERA. *Hoc Tertull. de Ponticis refert, quod alij hiſtorici de Antropophagis; iſti autem ſimul parentum ſenum cadauera comedebant; Quorum autem carnes à filiis non edebantur, crudeli ſuperſtitione, mors eorum infauſta cenſebatur. Felix mors Chriſti, & pretioſa, cuius filij ſimul eius carnem comedunt, in memoriam mortis eius, quẽ per Iob prædixerat cap. 31. 31.* Si non dixerunt viri tabernaculi mei, quis det de carnibus eius vt ſaturemur? *70. autem,* quod ſi & ſæpè dixerunt ancillæ

E meæ, quis vtique det nobis, vt carnibus eius ſatiemur? cùm valde bonus eſſem. *De Antropophagis Aug. lib. 22. de Ciuit. c. 20. vbi & in reſurrectione, ſingulis etiam deuoratis carnem reſtituendam probat:* Si quiſpiam confectus fame atque veſcatur cadaueri- S. Auguſt. bus hominum, quod malum aliquoties accidiſſe, & vetus teſtatur hiſtoria, & noſtrorum temporum infelicia experimenta docuerunt, &c diximus omnipotentem Deum poſſe reuocare quod fugit, &c. ab illo quippe altero tanquam mutuo ſumpta deputanda eſt: quæ ſicut æs alienum ei redhibenda eſt, vnde ſumpta eſt. *Chriſti autem caro viuifica ſumpta, velut germen eſt reſurrectionis glorioſæ; vnde Chri-*

ſtus: qui manducat meam carnem, &c. habet vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. *Vnde Auguſtinus, & de matre Monica, nil curante vbi corpus conderetur, de reſurrectione ſecura, notat libro 6. Confeſſ. cap. 2. prohibitam à beato Ambroſio, ob abuſum Italiæ, ad memoriam, id eſt ſepulchra martyrum, pultes, & panem, & merum afferre iuxta morem Africæ*: Quia, *inquit*, illa quaſi parentalia, ſuperſtitioni Gentilium eſſent ſimillima, abſtinuit ſe libentiſſimè, & pro caniſtro pleno terrenis fructibus, plenum purgatioribus votis pectus ad memorias Martyrum afferre didicerat, vt & quod poſſet, daret egentibus, & ſi, *Alij legunt, ſic*. Communicatio Dominici corporis illic celebraretur, cuius paſſionis imitatione immolati & coronati ſunt Martyres. *Senſus longè melior eſt*. Et ſic, *in quo & ipſa memor dicti Pauli, beneficentiæ in pauperes non erat immemor, & communioni corporis Chriſti participabat, de quo martyres fortitudinem patiendi, & ſpem ad gloriam reſurgendi hauſerant.*

S. Auguſt.

7. *Euchariſtia, panis quotidianus, Chriſto nos vnit inſeparabiliter, & vitam æternam donat. De Orat. cap. 6. in p.*

a Math. 6. 11. b Io. 6. 35. Ibid. 33. c Luc. 22. 19.

PANEM NOSTRVM QVOTIDIANVM DA NOBIS HODIE, ſpiritaliter potiùs intelligamus. Chriſtus enim panis noſter eſt, quia vita Chriſtus, & vita panis. b *Ego ſum*, inquit, *panis vitæ*. Et paulo ſupra: *Panis eſt Sermo Dei viui, qui deſcendit de cælis*. Tum quod & corpus eius in pane cenſetur: c *Hoc eſt corpus meum*. Itaque petendo panem quotidianum, perpetuitatem poſtulamus in Chriſto, & indiuiduitatem à corpore eius.

8. *Et de Præſcr. cap. 36. circa f.*

LEgem & Prophetas cum Euangelicis & Apoſtolicis litteris miſcet, & inde potat fidem, eam aquâ ſignat, Sancto Spiritu veſtit, Euchariſtiâ paſcit.

EVCHARISTIÆ EFFECTVS. VII. ET VIII. SCHOLIA.

SPIRITALITER POTIVS. *Quàm de pane materiali ad victum carnis neceſſario.* VITA CHRISTVS. *Qui dixit*: Ego ſum via, veritas & vita. PANIS VITÆ. *Io. 6. 35.* Ego ſum panis vitæ. Qui venit ad me non eſuriet, & qui credit in me, non ſitiet in æternum. SVPRA. *Verſ. 33.* Pater meus dat vobis panem de cœlo verum. Panis enim Dei eſt, qui de cœlo deſcendit, & dat vitam mundo. IN PANE CENSETVR. *Conſecratur, æſtimatur, indicatur, creditur à fidelibus eſſe ſub ſpeciebus panis, quæ ob ſimilitudinem, panis dicuntur. Vel ſi omnem ſubſtantiam, cenſum & redditum Dei in Chriſti corpore contentum intelligas, iuxta Auguſtinum diſce quod*, Animæ in gratia conſtitutæ cenſus & hæreditas dignatur eſſe ipſa diuinitas. *Non autem hic fauet Lutheranis impanatoribus, tranſubſtantiationis incredulis; non enim cum pane, ſiue in pane, vult cenſeri à Chriſtianis eſſe Chriſti corpus, ſed cenſetur, iubetur à Chriſto, qui primus in pane conſecrauit corpus ſuum. Siue melius, panẽ in corpus ſuum conſecrando mutauit, cæteros poſt ſe Apoſtolos & Sacerdotes iubens hoc facere, ad eius imitationem & mortis eius memoriam.* PERPETVITATEM. *Indiuiduam corpori eius inhærentiam, ſicut ex Cyrillo, duæ ceræ liquefactæ coaleſcunt. Inde Chriſtus Io. 6. 57.* Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in eo. *In quem locum Auguſtinus tract. 27.* Hoc eſt ergo manducare illam eſcam, & illum bibere potum, in Chriſto manere, & illum manentem in ſe habere. PANEM QVOTIDIANVM. *De frequenti & quotidiano vſu Euchariſtiæ, vel ex reſpectu & honore intermittendo, vel ex feruore continuando, ſic Aug. ep. 118. ad Ianuarium.* Dixerit aliquis non quotidie accipiendam Euchariſtiam. Quæſieris, quare? quoniam, inquit, eligendi ſunt dies, quibus puriùs homo continentiùſque viuat, quò ad Sacramentum digniùs accedat. Qui enim manducauerit indignè iudicium, &c. Alius contra: imò, inquit, ſi tanta eſt plaga peccati, atque impetus morbi, vt medicamenta talia differenda ſint, authoritate Antiſtitis, debet quiſque ab altario remoueri ad agendam pœnitentiam, & eâdem authoritate reconciliari. Hoc eſt enim indignè accipere, ſi eo tempore accipiat, quo debet agere pœnitentiam, non vt arbitrio ſuo, cùm libet, vel auferat ſe communioni, vel reddat. Cæterùm ſi peccata tanta non ſunt, vt excommunicandus quiſquam homo iudicetur, non ſe debet à quotidiana Medicina Dominici corporis ſeparare. Rectiùs inter eos fortaſſe quiſquam dirimit litem, qui monet, vt præcipuè in Chriſti pace permaneant. Faciat autem vnuſquiſque quod ſecundùm fidem ſuam piè credit eſſe faciendum. Neuter enim eorum exhonorat corpus & ſanguinem Domini, ſi ſaluberrimum Sacramentum certatim honorare contendunt. Neque enim litigauerunt inter ſe, aut quiſquam eorum ſe alteri præpoſuit, Zachæus, & ille Centurio: cùm alter eorum gaudens in domum ſuam ſuſceperit Dominum, alter dixerit, non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum: ambo Saluatorem honorificant diuerſo & quaſi contrario modo, ambo peccatis miſeri, ambo miſericordiam conſecuti. Valet etiam ad hanc ſimilitudinem quòd in primo populo vnicuique manna ſecundùm propriam voluntatem in ore ſapiebat; ſic in ore cuiuſque Chriſtiani, Sacramentum illud quomodo ſumatur, æſtimandum. Nam & ille honorando non audet quotidie ſumere; & ille honorando non audet vllo die prætermittere, contemptum ſolum non vult cibus ille, ſicut manna faſtidium. Inde enim & Apoſtolus indignè dicit acceptum ab eis, qui hoc non diſcernebant à cæteris cibis, veneratione ſingulariter debitâ. Continuò quippè cùm dixiſſet, iudicium ſibi manducat & bibit, addidit vt diceret, non diiudicans corpus Domini. Quod ſatis toto ipſo loco, in epiſtola ad Corinthios 1. ſi diligenter attendatur, apparet. *Et to. 4. lib. 2. de Ser. Do. in monte cap. 7. in hac verba orationis Dominicæ*; Panem noſtrum quotidianum da nobis, &c. De Sacramento corporis Domini, vt illi non moueant quæſtionem, qui plurimi in Orientalibus partibus non quotidie Cœnæ Dominicæ communicant, cùm iſte panis quotidianus dictus ſit: vt ergo illi taceant, neque de hac re ſuam ſententiam defendant, vel ipsâ authoritate Eccleſiaſticâ ſint contenti, quòd ſine ſcandalo iſta faciunt, neque ab eis qui Eccleſiis præſunt facere prohibentur, neque non obtemperantes damnantur: vnde probatur, non hunc in illis partibus intelligi quotidianum panem. Nam

S. Auguſt. — S. Auguſt. — S. Auguſt. — Auguſt.

magni peccati crimine arguerentur, qui ex eo non A accipiunt quotidie. *Et Ser. 28. de Verbis Domini* August. *cum dixiſſet ex Græco* ἐπιούσιον *ſuperſubſtantialem panem*, Non iſte, *inquit*, panis qui vadit in corpus, ſed ille panis vitæ æternæ, qui animæ noſtræ ſubſtantiam fulſit, &c. Latinus autem hunc panem quotidianum dixit, &c. Si quotidianus eſt panis, cur poſt annum illum ſumas, quemadmodũ Græci in Oriente conſueuerunt. Accipe quotidie, quod quotidie tibi proſit: ſic viue vt quotidie merearis accipere: qui non meretur quotidie accipere, non meretur poſt annum accipere. Quomodo Sanctus Iob quotidie pro filiis offerèbat Sacrificium, *& quotidie manna pluebat, & die veneris, pro ſabbato, quo non pluebat, duplex menſura colligebatur*, ne fortè aliquid vel in corde, vel in ſermone peccaſſent. Ergo tu audis, quòd quotieſcumque offertur Sa- B crificium, mors Domini, reſurrectio Domini, eleuatio Domini, *Aſcenſio* ſignificetur, & remiſſio peccatorum; & panem iſtum vitæ noſtræ quotidianum non aſſumis? qui vulnus habet medicinam requirit: vulnus eſt, quia ſub peccato ſumus; Medicina eſt cœleſte & venerabile Sacramentum, panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. Quotidie ſi accipis, quotidie tibi hodie eſt. Tibi hodie eſt Chriſtus, tibi quotidie reſurgit. Quomodo? filius meus es tu, ego hodie genui te. Hodie eſt, quando Chriſtus reſurgit. Heri & hodie ipſe eſt. Paulus Apoſtolus ait. *O ſtupenda dignitas Sacerdotis: vt qui ſemel ex vtero virginis naſci dignatus eſt, qui hodie, vt ab æterno, & quotidie* ex ore altiſſimi prodit, primogenitus omnis creaturæ, *quotidie oriri velit in manibus, & ex ore Sacerdotis; vt in os & ſtoma-* C *chum cuiuſlibet dignè communicantis ingrediatur, cuius* deliciæ eſſe cum filiis hominum. *Et rurſum homil. 42. in qua exponit orationem Dominicam*: Intel- August. ligitur hoc etiam valde bene, panem noſtrum quotidianum, &c. Euchariſtiam tuam quotidianum cibum. Norunt enim fideles quid accipiant, & bonum eſt eis accipere panem quotidianum huic tempori neceſſarium. Pro ſe rogant, vt bona faciant, vt in bonitate, & fide & bona vita perſeuerent. *Quod Tertull. dixit, petendo panem quotidianum perpetuitatem poſtulamus in Chriſto.* Hoc optent, hoc orent: quia qui non perſeuerant in bona vita, August. *id eſt gratia*, ſeparabuntur ab illo, pane. Ergo panem noſtrum quotidianum da, &c. Quid eſt? ſic viuamus, vt ab altari tuo non ſeparemur. *Vide infrà V. ad Euchar. diſpoſitio. n. 4.*

8. MISCET. *Scilicet Ioannes Apoſtolus vetus & nouum teſtamentum ſimul coniungit.* INDE POTAT FIDEM. *Propinat bibendam fidelibus, ex his veritatis fontibus hauſtam.* AQVA SIGNAT. *Baptiſmo Characterem fidei imprimit animæ baptizatæ.* SANCTO SPIRITV VESTIT. *Confirmationis Sacramento, ſeu,* Virtute ex alto ſuperinduit. *Præter indutum Ieſum in Baptiſmo: domeſtici quippè ſapientiæ veſtiti* ſunt duplicibus. EVCHARISTIA PASCIT. *Optimè, quaſi proprio* Fidei myſterio, *Quod etiam in conſecratione calicis inſeritur. Nutritur enim & creſcit fides tanto cibo, & vero animæ alimento. De quo ſic Aug. ſer. 2. de Ver. Apoſtoli in p.* Audiuimus veracem magiſtrum, diuinum redemptorem, huma- S. August. num Saluatorem, commendantem nobis pretium noſtrum, ſanguinem ſuum: locutus eſt enim nobis de corpore & ſanguine ſuo: corpus dixit eſcam, ſanguinem potum. Sacramentum fidelium agno- B ſcunt fideles. Audientes autem, quid aliud quàm vitam audiunt? cùm ergo commendans talem eſcam, & talem potum, diceret, niſi manducaueritis carnem meam, &c. Non habebitis vitam in vobis. Et hoc diceret de vita, quis alius quàm ipſa vita? erit autem illi homini mors, non vita, qui mendacem putauerit vitam, &c. Illud manducare refici eſt: ſed ſic reficeris, vt non deficiat, vnde reficeris. Illud bibere, quid eſt niſi viuere? manduca vitam, bibe vitam: habebis vitam, & integra eſt vita. *Sicut oculus lucem participat Solis, & integrum ei manet lumen: quanto magìs hoc de Sole iuſtitiæ, de quo Io. 1. Et vita erat lux hominum. Et qui veritas & vita eſt, verè dixit carnem ſuam vitam, & vitam æternam.* Tunc autem hoc erit, id eſt vita vnicuique S. August. erit corpus & ſanguis Chriſti, ſi quod in Sacramen- C to viſibiliter ſumitur, *Species ſcilicet panis & vini, quæ inuiſibiliter, realiter tamen continent corpus Chriſti, ſicut inuiſibilis anima continetur in corpore noſtro, illudque ſua vi continet, vt ſuſtinet Chriſtus accidentia.* In ipſa veritate ſpiritaliter manducetur, ſpiritali- S. August. ter bibatur. Audiuimus enim ipſum Dominum dicentem, ſpiritus eſt qui viuificat, &c. Verba quæ locutus ſum vobis, ſpiritus & vita ſunt. Sed ſunt, inquit, quidam qui non credunt. Ipſi dicebant: durus eſt hic ſermo, quis poteſt eum audire? durus eſt, ſed duris: hoc eſt, incredibilis, ſed incredulis. *Nam vt ait Paulus:* Fides ex auditu auditus autẽ per verbum Chriſti: *Cui ſic loquenti, qui non credit, auditu fidei caret, durè audit,* Ab auditione mala timebit: *Sed &* Qui non credit, iam iudicatus eſt, & ſi iuſtus ex fide viuit, mortuus eſt qui non habet fidem. *Et* S. August. *iudicandus eſt verè ſeuerè, qui mendacem iudicauit veritatem dicentem,* Caro mea verè eſt cibus, &c.

9. *Euchariſtiam etiam ſub ſpecie vini olim ſumptam à baptizatis; vt diſcerent etiam ſubire baptiſmum ſanguinis. De Bapt. cap. 16. à p.*

a VEnerat per aquam & ſanguinem, ſicut Ioannes ſcripſit, vt aquâ tingueretur, ſanguine a 1. Io. 5. 8. glorificaretur; proinde nos faceret aquâ vocatos, ſanguine electos. Hos duos baptiſmos de vulnere perfoſſi lateris emiſit; quatenus qui in ſanguinem eius crederent, aquâ lauaren- Io. 19. 34. tur. qui aquâ lauiſſent, etiam ſanguinem potarent. Hic eſt baptiſmus, qui lauacrum & non acceptum repræſentat, & perditum reddit.

EVCHARISTIAM DEBENT SVSCIPERE BAPTIZATI. IX. SCHOL.

VENERAT. *Sic 1. Io. 5. 6.* Hic eſt qui venit per D aquam & ſanguinem Ieſus Chriſtus: non in aqua ſolùm, ſed in aqua & ſanguine. AQVA TINGVERETVR. *In Iordane à Ioanne baptizaretur.* SANGVINE GLORIFICARETVR. *Rex martyrum coronaretur, & ſanguinem fundens ex latere, filius Dei cognoſceretur. Hinc paſſioni & ſanguinis effuſioni proximus, cùm iam ſuum in inſtitutione SS. Sacramenti ſanguinem potaſſet, & potum ex eo diſcipulis præbuiſſet, in præclaro illo ſermone in Cœna facto, cùm dixiſſet Io. 13. 30. poſt egreſſum Iudæ:* Nunc clarificatus eſt filius hominis, & Deus clarificatus eſt in eo. Si Deus clarificatus eſt in eo, & Deus clarificabit eum in ſemetipſo, & continuò clarificabit eum. *Et cap. 15. 1. Vitem ſe dixiſſet, de qua iam ſanguinem vuæ incruentum biberant diſcipuli; quòque ipſi*

ebrius vt Noë, in crucis tabernaculo nudandus, & ab A *Hebræo populo velut Cham maledicto irridendus erat, & ſanguinem crudeliter effuſurus: vt hortaretur ſuos palmites ad ferendam in perſecutionibus putationem, & refundendum pro potato ſanguinem:* Ego ſum, inquit, vitis vera, & Pater meus agricola eſt. Omnem palmitem in me non ferentem fructum tollet eum; & omnem qui fert fructum, purgabit eum, vt fructũ plus afferat, &c. Ego ſum vitis, vos palmites, qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructũ multum. *Quàm pulchrè, poſt Euchariſtiam ſumptam, de qua dixerat Io. 6. qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in eo:* In hoc clarificatus eſt pater meus, vt fructum plurimum afferatis, & efficiamini mei diſcipuli. *Hoc eſt, poſt eum venientes, tollentes crucem, ſequentes eum. Et cap.* B *16. 2.* Abſque Synagogis facient vos: ſed venit hora, vt omnis qui interficit vos, arbitretur obſequium ſe præſtare Deo. *Tum vero cap. 17. 1. ſe fuſo ſanguine clarificandum volens oſtendere.* Pater, *inquit*, venit hora, clarifica filium tuum, *Syr.* Glorifica, vt filius tuus clarificet te &c. Et nunc clarifica me tu Pater, apud temetipsũ, claritate quam habui priuſquam mundus eſſet, apud te. *Et quæ eſt hæc claritas & gloria, niſi quia petit, vt ſicut* In principio erat Verbũ, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum: *Sic & per ſanguinem apud homines Deus agnoſcatur. Vnde & eo mortuo, poſt fuſum ex latere ſanguinem, multi percutientes pectora ſua clamabant:* Verè filius Dei erat iſte. AQVA VOCATOS. *Per baptiſmum enim vocamur, & per hanc ianuam intramus in Eccleſiam.* SANGVINE ELECTOS. *Certiſſimè enim* C *quicumque pro Chriſto ſanguinem fundunt, in electorum numero computantur. Cùm multi baptizati, in fide, & gratia, & charitate non perſeuerent vſque in finem.* HOS DVOS. *Vide iam dicta in hunc locum, V. Baptiſmus ſanguinis. 2.* REPRÆSENTAT. *Martyrium quippe ſtatim cœlum aperit, & idem præſtat quod baptiſmus, ſtatim poſt lauacrum morienti. Vox porrò Iuris. Vnde Cicero Philippica 2.* Ego, *inquit*, corpus, libenter obtulerim, ſi repræſentari morte mea, libertas ciuitatis poſſet. *Id eſt accelerari. Sic Seneca lib. 5. epiſt. 1.* Petis à me, vt id quod in diem ſuum dixeram debere differri, repræſentem, & ſcribam tibi *Sed & in iure, non tantùm ſignificat ante diem ſoluere, ſicut accipit Vlpianus l. 8. §. 3. ff. de tranſact. Sed & locum alterius ac numerum obtinere, vel tantumdem valere.* D *Ex eodem Vlpiano l. 1. § 1. ff. ſi is qui teſta.* Culpa dolo proxima, dolum repræſentat. *Repræſentare item dicitur Præſes Prouinciæ ius in Prouincia, qui in eadem iudicis & iuris vicem tenet. l. 1. C. vbi cauſa ſtat. Eodem modo pecunia repræſentatur quæ in computationem, vel ſolutionem perinde admittitur, atque ſi ſtatim deberetur, cùm tamen in diem ſit debita. Ita Vlpianus in l. cùm hi. ff. de tranſact. Sic ergo baptiſmus ſanguinis, vicem aquæ ſupplet, & ante diem iudicij in gloriam inducit animam, & corpus interdum incorruptum ſeruat, & per miracula glorificat.* PERDITVM REDDIT. *Non quidem baptiſmum ipſum irreiterabilẽ, ſicut habet characterem indelebilem,* E *ſed eius gratiam per peccatum lethale amiſſam; vel ſoluit peccatorum pœnam, quam & totam baptiſmus abſtulerat in adultis.*

ETIAM SANGVINEM POTARENT. *Duplex ſenſus eſt horum verborum. Primus, vt potare ſanguinem, ſit cum filiis Zebedæi calicem Chriſti bibere, quem iuxta Hilarij. à ſe in Martyres transferri à patre poſcebat, vt non ſolus biberet: vnde & ſecundum Augustinum,* (S. August.) *in hac agonia non caput tantùm, ſed & totum corpus, baptiſmo ſanguinis ex ſudore perfuſum eſt, quia & corpus eius quod eſt Eccleſia, cum iiſdem filiis Zebedæi, calicem eius debebat bibere, & baptiſmo quo* A *ipſe, habebat baptizari. Accipe Auguſtinum in Supplemento, parte 2. ſer. 54. de Martyribus. Vbi ex Pſalte:* (August.) Quid retribuam Domino, &c. Quærit, *inquit*, quid retribuat: anguſtias patitur, vnde debitum ſoluat, non inuenit. Quid retribuam? &c. Et quaſi inuenerit quod retribueret, Calicem, *inquit*, ſalutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo. Quid eſt hoc? Certè reddere cogitabat. Adhuc quærit accipere, dicens: calicem ſalutaris accipiam. Quis eſt calix iſte? calix paſſionis, amarus, & ſalubris: calix, quem niſi priùs biberet medicus, tangere timeret ægrotus. Ipſe eſt calix iſte. Agnoſcimus in ore Chriſti calicem iſtum, dicentis, Pater ſi fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte. Nam & filij Zebedæi, per matrem ſuam quæſierunt excelſa B loca, vt vnus eorum ſederet à dextris, alius à ſiniſtris, quibus ille ait: Poteſtis bibere calicem, quem ego bibiturus ſum? Altitudinem quæritis? per vallem venitur ad montem. Sedem quæritis claritatis? priùs bibite calicem humilitatis. De ipſo calice dixerunt Martyres: calicem ſalutaris accipiam, &c. Imperator cœlorum regebat mentem & linguam eorum, & per eos diabolum in terra ſuperabat, & in cœlo Martyres coronabat. O Beati, qui ſic biberunt calicem iſtum! Suſtinuerunt dolores, & acceperunt honores. *Viden, vt reſpondet Tertulliano, de Chriſto dicenti,* Eum veniſſe vt aqua tingueretur, ſanguine glorificaretur, &c. Et qui aqua lauiſſent, etiam ſanguinem potarent, *Sed vnde ſanguinem calicis martyrij generosè potaſſent, niſi quia priùs calice Sacramenti potati generoſo, ſanguinem pro ſanguine rependere didiciſſent?* C *Accipe ibid. ſupra Auguſtinum.* (August.) Egit, *inquit*, in cruce grande commercium; ibi ſolutus eſt ſacculus pretij noſtri. Quando latus eius apertum eſt lancea percuſſoris, emanauit inde pretium totius orbis. Empti ſunt fideles, & martyres, ſed martyrum fides probata eſt: teſtis eſt ſanguis. Quod illis impenſum eſt, reddiderunt: & impleuerunt quod ait ſanctus Ioannes 1. Io. 3. 6. Quoniam ille animam ſuam pro nobis poſuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere & alibi dicitur, *Prouerb. 23. 1.* Ad menſam ſediſti magnam, diligenter conſidera quæ apponuntur tibi, quoniam talia oportet te præparare. Magna menſa eſt, vbi epulæ ſunt ipſe Dominus menſæ. Nemo paſcit conuiuas de ſeipſo. Hoc facit Dominus Chriſtus. D Ipſe inuitator, ipſe cibus, & potus. Agnouerunt ergo Martyres quid comederent, & biberent, vt talia redderent. Sed vnde talia redderent, dedit, qui prior impendit. *Et paulò ſupra.* (August.) Pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum eius. Quando & in conſpectu noſtro pretioſa eſt, quomodo non & in conſpectu eius, pro cuius nomine facta? ſed pretium mortium iſtarum, mors eſt vnius. Quantas mortes emit iſte vnus moriens, qui ſi non moreretur, granum frumenti non multiplicaretur? Audiſtis verba eius cùm appropinquaret paſſioni, id eſt cùm noſtræ appropinquaret redemptioni. Io. 12. 24. Niſi granum tritici cadens in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet: ſi autem E mortuum fuerit, multum fructum affert.

QVI AQVA LAVISSENT, ETIAM SANGVINEM POTARENT. *Vnum hîc erat diligenter excutiendum, vtrum infantes baptizati deberent ex neceſſitate ſumere ſanctam Euchariſtiam: ſed habes ampliſſimum de ea re tractatum in calce tomi primi, in Alphabeto errorum imputatorum Auguſtino Verbo An infantibus Euchariſtiam neceſſariam cenſuerit, pag. 73. & ſequentibus, vbi concluſimus, vſum quidem talem fuiſſe in Eccleſia, non autem neceſſitatem, quoad realitatem Sacramenti, ſed quoad effectum eius, ſcilicet participationem corporis & ſanguinis Chriſti pro omnibus* (August.)

A *traditi in mortem; & quoad incorporationem ſub Chriſto capite, cum corpore eius myſtico quod eſt Eccleſia. Effectus autem alij, nempè vita, & remiſſionis peccatorum, in vnico baptiſmo, abſolutè ad ſalutem neceſſario complebantur in paruulis, morte preuentis antequam Euchariſtiam percipere poſſent. Vnde quod hic ait Tertullianus:* Qui aqua lauiſſent, etiam ſanguinem potarent: *Poſt commemoratum vulnus lateris dominici aquâ ex ſanguine manantis: reſpicit, iuxta Auguſtinum, primum calicem aquâ mixtum, in vltima cœna, & primã Euchariſtiâ Apoſtolis traditâ conſecratum cuì omnes baptizati, etiam infantes, abſque communione reali, in effectu participant, qui eſt remiſſio peccatorum. Sicut & pani conſecrato, de quo dixit:* Hoc eſt corpus meum quod pro vobis tradetur. *Sicut de calice dixerat:* Qui pro vobis effundetur, in remiſſionem B peccatorum. *Et quia de pane dixerat.* Panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita: *Infantes autem baptizati vitam habeant gratia:* Iuſtus enim ex fide viuit: *Panem vtique illum & calicem participant, & in numero fidelium cenſentur, quia credunt, & habent filium Dei in ſe. Et hoc ſenſu intelligendus eſt Auguſtinus: qui licet duo hæc Sacramenta diſtinguat, neceſſitatem tamen Euchariſtiæ non ponit in reali ſuſceptione tunc vſitatâ, ſed in participatione effectuum eius nempe ſalutis, fidei, vitæ gratiæ, remiſſionis peccatorum, quæ omnia in caſu impoſſibilitatis, in vnico baptiſmo ſupplebantur. Et ex his locus præ cæteris difficilis apud Auguſtinum exponitur lib. 1. de pecc. meritis cap. 20.* Dominum audiamus, non quidem

Auguſt. hæc de Sacramento lauacri dicentem, ſed de Sacramento ſanctæ menſæ ſuæ, quò nemo ritè niſi baptizatus accedit, niſi manducaueritis, &c. non habebitis vitam in vobis Quid vltra quærimus? &c. Poſſint-ne ſine participatione corporis huius & ſanguinis in ſe habere vitam? *Sed eodem capite præmiſerat:*

Auguſt. Si percepto baptiſmate paruulus de hac vita emigrauerit, ſoluto reatu, cui originaliter erat obnoxius, perficietur, in illo lumine veritatis, quod incommutabiliter manens in æternum, iuſtificatos præſentiâ Creatoris illuminat: peccata enim ſola ſeparant inter homines & Deum, quæ ſoluuntur Chriſti gratiâ. *Et rurſum ibid. ſubiicit:* Ac per hoc etiam pro paruulorum vita caro data eſt, quæ data eſt pro ſæculi vita. Et ſi non manducauerint D carnem filij hominis, nec ipſi habebunt vitam. *Hoc autem fit per baptiſmum, cuius ſuſceptione participant carni data pro mundi vita. Quod confirmat ſequentibus verbis hunc effectum ſoli baptiſmo tribuens:*

Auguſt. Hinc eſt, *inquit*, illud Io. 3. Pater diligit filium, & omnia dedit in manus eius. Qui credit in filium, habet vitam æternam: qui autem incredulus eſt filio, non habebit vitam, ſed ira Dei manet ſuper eum. In quo igitur horum genere ponemus infantes? In eorum qui credunt in filium, an in eorum qui ſunt increduli filio? in neutro ait aliquis. Quia cùm adhuc credere non poſſunt, nec increduli deputandi ſunt. Non hoc iudicat Eccleſiaſtica regula; quæ baptizatos infantes fidelium numero adiungit. E *Si ergo fideles ſunt, ex fide in Baptiſmo ſuſcepta viuunt: ſi viuunt, participant pani vitæ, quæ eſt effectus Euchariſtiæ, porrò quod toties vrget Auguſtinus, infantes debere eſſe participes menſæ Dominicæ, eſt, quòd Pelagiani infantes in Adam non eſſe mortuos crederent: qui licet faterentur eos excludi regno ex aqua & ſpiritu ſancto non renatos, eos tamen vitæ æternæ dicebant eſſe participes: quos vt vrgeret acriùs Auguſtinus, toties inculcabat illud niſi manducaueritis, &c. non habebitis vitam in vobis, & illis vſum tum communem Euchariſtiæ pueris datæ obiiciebat, cuius tamen non eandem ſumptionem, ſed effectum in baptiſmo neceſſarium contendebat.*

S. Auguſt. *Eodem ſenſu intelligendum eſt quod habet eodem libro 1. de pecc. merit. cap. 24.* Nulla, *inquit*, ex noſtro arbitrio præter baptiſmum Chriſti ſalus æterna promittatur infantibus, quam non promittit ſcriptura diuina, omnibus humanis ingeniis præferenda Optimè Punici Chriſtiani baptiſmum ipſum nihil aliud quàm ſalutem, & Sacramentum corporis Chriſti, nihil aliud quàm vitam vocant. Vnde, niſi ex antiqua, vt exiſtimo, & Apoſtolica traditione, qua Eccleſiæ Chriſti inſitum tenent, præter baptiſmum, & participationem dominicæ menſæ, non ſolum non ad regnum Dei, ſed nec ad ſalutem, & vitam æternam, poſſe quenquam hominum peruenire? Hoc enim & ſcriptura teſtatur. Nam quid aliud tenent, qui baptiſmum no- B mine ſalutis appellant, niſi quod dictum eſt ad Tit. 3 ſaluos nos fecit per lauacrum regenerationis: & quod Petrus ait: 1. 3. Sic & vos ſimili forma baptiſma ſaluos facit. Quid aliud etiam qui Sacramentum menſæ Dominicæ vitam vocant, niſi quod dictum eſt, ego ſum panis vitæ. Panis quem ego dabo, &c. Et ſi non manducaueritis, &c. Si ergo, vt tot & tanta diuina teſtimonia concinunt, nec ſalus, nec vita æterna ſine baptiſmo & corpore & ſanguine Domini, *Qui in baptiſmo participatur, vnde & vim ſuam baptiſma ſumpſit*, cuiquam ſperanda eſt, fruſtrà ſine his promittitur paruulis. *Tum paucis interiectis apertè concludit iuxta præmiſſam expoſitionem noſtram.* Non itaque dubitemus etiam pro S. Auguſt. infantibus baptizatis ſanguinem fuſum, *cui proinde* C *certò participant, in menſa Apoſtolis tradita*, qui priuſquam funderetur, *cruentò*, ſic in Sacramento datus, & commendatus eſt, vt diceretur: Hic eſt ſanguis meus, qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum. *Ego verò & infantibus perſecutionis tempore datam puto cum Tertulliano, vt ſanguinem pro ſanguine, cum parentibus Chriſto rependerent. Tandem quoniam Tertullianus hic baptizatis communionem ſub vtraque ſpecie datam inſinuare videtur, paulò fuſiùs hac de re tractabimus. Et primò quidem quid certò tenendum ſit ex Sacroſancta Synoda Tridentina proferam, Seſſione 21. cap. 1.* Sancta ipſa Synodus, à Spirituſancto, qui ſpiritus eſt ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & pietatis, edocta, atque ipſius Eccleſiæ iudicium, & conſuetudinem D ſecuta, declarat ac docet, nullo diuino præcepto laïcos, & clericos non conficientes, obligari ad Euchariſtiæ Sacramentum ſub vtraque ſpecie ſumendum: neque vllo pacto ſalua fide dubitari poſſe, quin illis alterius ſpeciei communio ad ſalutem ſufficiat: nam & ſi Chriſtus Dominus in vltima cœna venerabile hoc Sacramentum in panis & vini ſpeciebus inſtituit, & Apoſtolis tradidit: non tamen illa conſtitutio & traditio eò tendunt, vt omnes Chriſti fideles ſtatuto Domini, ad vtramque ſpeciem accipiendam adſtringantur. Sed neque ex ſermone illo apud Ioannem 6. rectè colligitur vtriuſque ſpeciei communionem à Domino præceptam eſſe, vtcumque iuxta varias ſanctorum Pa- E trum & Doctorum interpretationes intelligatur. Namque qui dixit: Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis: Dixit quoque. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Et qui dixit: Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam: dixit etiam: Panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita. Et denique qui dixit: Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet & ego in illo dixit: qui manducat hunc panem viuet in æternum. *Cuius cauſâ ſequentes canones edidit. Can. 1.*

Si quis dixerit, ex Dei præcepto, vel neceſſitate ſalutis, omnes & ſingulos Chriſti fideles vtramque ſpeciem ſanctiſſimi Euchariſtiæ Sacramenti ſumere debere, anathema ſit. *Can.* 2. Si quis dixerit ſanctam Eccleſiam Catholicam, non iuſtis cauſis & rationibus adductam fuiſſe, vt laïcos, atque etiam clericos non conficientes, ſub panis tantummodo ſpecie communicare, aut in eo erraſſe: anathema ſit. *Et Can.* 3. Si quis negauerit totum & integrum Chriſtum omnium gratiarum fontem & authörem, ſub vna panis ſpecie ſumi, quia, vt quidam falsò aſſerunt, non ſecundùm ipſius Chriſti conſtitutionem ſub vtraque ſpecie ſumatur, anathema ſit. *Can* 4. Si quis dixerit paruulis, antequam ad annos diſcretionis peruenerint, neceſſariam eſſe Euchariſtiæ communionem, anathema, ſit. Duos verò articulos, aliàs propoſitos nondum tamen excuſſos; videlicet, an rationes, quibus ſancta Catholica Eccleſia adducta fuit, vt communicaret laïcos, atque etiam non celebrantes Sacerdotes, ſub vna tantùm panis ſpecie, ita ſint retinendæ, vt nulla ratione calicis vſus cuiquam ſit permittendus: & an ſi honeſtis & Chriſtianæ charitati conſentaneis rationibus concedendus alicui vel nationi, vel regno, calicis vſus videatur, ſub aliquibus conditionibus concedendus ſit, & quænam ſint illæ, eadem ſancta Synodus in aliud tempus oblatâ ſibi quamprimùm occaſione examinandos atque definiendos reſeruat. *Seſſione tandem 22. cap. 11. in fine: hanc conceſſionem calicis relinquit prudenti Summi Pontificis arbitrio, his verbis.* Nunc, *inquit*, eorum, pro quibus petitur ſaluti conſultum volens, decreuit integrum negotium ad ſanctiſſimum Dominum noſtrum eſſe referendum, prout præſenti decreto refert, qui pro ſua ſingulari prudentia id efficiat, quod vtile reipublicæ Chriſtianæ, & ſalutare petentibus vſum calicis, fore iudicauerit.

Sapienter autem Eccleſia abſtulit vſum calicis, tum quòd ob numeroſitatem populi Chriſtiani, maximè in feſtis annuis, in magnis paræciis vix poſſit ob concurſum plebis euitari periculum effuſionis, vt etiam queritur Chryſoſt. ep. 1. ad Innocentium: Sanctuaria, *inquit*, ingreſſi ſunt milites, quorum aliquos ſcimus nullis initiatos myſterijs. & viderunt omnia quæ intus erant: quin & Sanctiſſimus Chriſti ſanguis, ſicut in tali tumultu contingit, in prædictorum militum veſtes effuſus eſt. *Præterea quòd ſunt abſtinentes vino, qui ne odorem quidem eius ferre poſſunt, aut abſque periculo vomitus, vel magna nauſea poſt alios bibere. Ad hæc quot plagæ in orbe in quibus aut rariſſimum eſt vinum, aut prorſus nullum? Et in calidis frigidiſque regionibus ſeruatum conſecratum pro cõmunicantibus, aut aceſcit, aut congelatur. Quid quòd, & cùm ſub Apoſtolis adhuc Nazaræatus ſubſiſteret; vt patet Act. 21. 23. & 24.* Sunt nobis viri quatuor votum habentes ſuper ſe, his aſſumptis ſanctifica te cum illis, &c. *Nazaræi autem prorſus abſtinerent vino, quomodo Euchariſtiam ſub vtraque ſpecie ſumpſiſſent? Inficiari tamen non poſſumus vſum calicis olim fuiſſe. Nam tomo 2 Conciliorum in vita Gelaſij Papæ primi.* Huius temporibus inuenti ſunt Manichæi in Vrbe Roma, quos in exilio deportari præcepit, quorum quoque codices ante fores Baſilicæ S. Mariæ incendio concremauit. *Ubi notatur, quòd ſicut tempore Leonis ita tum Manichæi latitabant in Vrbe, qui ne detegerentur, cum Catholicis communicabant, ſuperſtitiosè tamen abſtinentes à ſumptione calicis, quia cum Cerintho vinum dicebant eſſe diaboli creaturam. Vnde voluit Gelaſius diſcerni Catholicos ab eis edito Canone qui extat diſt. 2. de conſecratione.* Comperimus autem quòd quidam ſumptâ tantummodo Corporis ſacri portione, à Calice ſacri cruoris abſtineant. Qui proculdubiò quoniam neſcio qua ſuperſtitione docentur aſtringi, aut integra ſacramenta percipiant, aut ab integris arceantur: quia diuiſio vnius eiuſdemque myſterij, ſine grandi ſacrilegio non poteſt prouenire. *Quo quidem non infertur, abſolutè neceſſariam habitam fuiſſe communionem ſub vtraque ſpecie, ſed damnatam tantùm fuiſſe ſuperſtitioſam & hæreticam abſtinentiam. De qua S. Leo ſer. 4. de temp. quadr.* Cùm ad tegendam infidelitatem ſuam noſtris audeant intereſſe myſteriis: ita in ſacramentorum communione ſe temperant, vt interdum tutiùs lateant, ore indigno Chriſti corpus accipiunt, *vt hinc videas pro libito vtramque vel vnam ſpeciem ſumptam à Catholicis, inter quos diu latebant, donec ſuperſtitioſa abſtinentia vini detecta eſt*, Sanguinem verò redemptionis haurire omnino declinant. Quod ideò veſtram volumus ſcire ſanctitatem, vt vobis huiuſcemodi homines ex his manifeſtentur indiciis: & quorum deprehenſa fuerit ſacrilega ſimulatio, notati & proditi. à ſanctorum ſocietate, Sacerdotali auctoritate pellantur. *Sed licet concedamus vſum Calicis etiam ſub Apoſtolo Paulo in vſu Corinthi Eccleſiæ fuiſſe, vt teſtatur Cyprianus ſermone de lapſis, Chryſoſtomus homil. 18. in 2. Cor. 8. Theodoret. lib. 3. cap. 18. tamen ex Conciliis, Patribus Latinis & Græcis, quin & ipſa Scriptura teſte, Euchariſtia ſub vna ſpecie ſumpta plurimùm inuenitur Concilium pariter Nicænum can. 13. Vnius meminit ſpeciei in Viaticum dari ſolitæ: etiam excommunicatis:* De his, qui ad exitum veniunt, etiam nunc lex antiqua regulariſque ſeruabitur, vt ſi quis egreditur è corpore, vltimo & neceſſario viatico minimè priuetur. *Et paulò inferius;* Generaliter autem omni cuilibet in exitu poſito & poſcenti ſibi communionis gratiam tribui, Epiſcopus probabiliter, ex oblatione dare debebit. *Item in Concilio Eliberino C. 76. communio laica, id eſt ſub ſola panis ſpecie pro pœnitentia indicitur.* Si quis Diaconum permiſerit ſe ordinari, & poſtea fuerit in crimine detectus mortis quod aliquando commiſerit, ſi ſponte fuerit confeſſus, placuit eum actâ legitimâ pœnitentiâ poſt triennium accipere communionem. Quòd ſi alius detexerit, poſt quinquennium accipere communionem laïcam debere. *Concil. Sardicenſe. Can. 1. vbi de Epiſcopis Sedem mutantibus. Canone 1. & 2.* Oſius Epiſcopus dixit: non minùs mala conſuetudo, quàm pernicioſa corruptela funditus eradicanda eſt, ne cui liceat Epiſcopo de ſua Ciuitate ad aliam tranſire Ciuitatem. Manifeſta eſt enim cauſa quâ hoc facere tentat, cùm nullus in hac re inuentus ſit Epiſcopus, qui de maiori ciuitate ad minorem tranſiret. Vnde apparet auaritiæ ardore eos inflãmari, & ambitioni ſeruire, & vt damnationem agant. Si omnibus placet, huiuſmodi pernicies, ſæuiùs & auſteriùs vindicetur, vt nec laïcam communionem habeat, qui talis eſt: Reſponderunt vniuerſi: placet. *Canone autem ſecundo, damnat etiam Epiſcopos dicentes ſe vocatos litteris populi.* Omnino has fraudes damnandas eſſe arbitror, itaut nec laicam in fine communionem talis accipiat. Si verò omnibus placet, ſtatuite. Synodus; placet. *Concilium autem Laodicenum Prouinciale confirmatum in ſexta Synodo Generali celebrata in Trullo præſente Conſtantino, vbi agitur de hoſtiis in quadrageſima conſecrandis Sabbato, & Dominica, pro reliquis diebus Hebdomadæ, quibus Sacerdotes ſub vna ſpecie communicabant:* Non oportet in quadrageſima panem offerri niſi Sabbato, & Dominica tantùm. *Concilium 4. Carthaginenſe 214. Epiſcoporum. Canone 38. nulla factâ mentione calicis:* Vt Diaconus præſente Presbytero Euchariſtiam corporis Chriſti populo, ſi ne-

'ceſſitas cogat, iuſſus eroget.

*Vſum Euchariſtiæ ſ*ub *vnica panis ſpecie, nullâ factâ mentione calicis, innuunt Patres Latini, & Græci. Tertullianus libro 2. ad Vxorem cap. 5.* Non ſciet maritus, quid ſecretò ante omnem cibum guſtes? & ſi ſciuerit, panem non illum eſſe credit, qui dicitur. *Cyprianus ſer. de lapſis.* Cùm quædam mulier arcam ſuam, in qua Domini ſanctum fuit, manibus indignis tentaſſet aperire, igne inde ſurgente deterita eſt, ne auderet attingere. Et alius qui & ipſe maculatus, ſacrificio à Sacerdote celebrato, partem, *buccellam & particulam panis conſecrati*, cum cæteris auſus eſt latenter accipere, ſanctum Domini edere, & contrectare non potuit, cinerem ferre ſe apertis manibus inuenit. *Narrat Gregorius Magnus libro 3. Dialog. cap. 3. linguam mutam ſub vna ſpecie communicantis ſolutam.* Agapitus, inquit, Miſſarum ſolemnia exorſus, ſacrificium in conſpectu Dei omnipotentis immolauit. Quo peracto ab altari exiens, claudi manum tenuit, atque aſſiſtente & aſpiciente eum vniuerſo populo, mox à terra in propriis pedibus glorioſus erexit, cúmque ei Dominicum corpus in os mitteret, illa diu muta ad loquendum lingua ſoluta eſt. *Gregorius Turonenſis libro de vita Patrum cap. 5.* Sciens S. Gallus reuelante Domino ſe poſt triduum migraturum, conuocat populum, & omnibus, confracto pane, communionem ſanctâ & piâ voluntate largitur. *Ambroſius oratione funebri de ſuo fratre Satyro.* Quid, *inquit*, obſeruantiam eius erga Dei cultum prædicem? Qui priùs quàm perfectioribus eſſet initiatus myſteriis, in naufragio conſtitutus, cùm ea quâ veheretur nauis ſcopuloſo illiſa vado, & vrgentibus hinc inde fluctibus ſolueretur, non mortem metuens, ſed ne vacuus myſterij exiret è vita, quos initiatos eſſe cognouerat, ab iis diuinum illud fidelium Sacramentum popoſcit, non vt curioſos oculos inferret arcanis, ſed vt fidei ſuæ conſequeretur auxilium. Etenim ligari fecit in orario, & orarium inuoluit collo, atque ita ſe deiecit in mare. *Paulinus item Preſbyter in vita ipſius Ambroſij.* Honoratus, *inquit*, Sacerdos Eccleſiæ Vercellenſis, cùm in ſuperiori domo ſe ad quietem compoſuiſſet, tertiò vocem vocantis ſe audiuit, dicentiſque ſibi: ſurge, feſtina, quia eſt modò receſſurus. Qui deſcendens obtulit S. Ambroſio Domini corpus, quod vbi accepit, emiſit ſpiritum, bonum viaticum ſecum ferens, vt in virtute eſcæ anima refectior, angelorum nunc conſortio, quorum vitâ vixit in terris, & Eliæ ſocietate lætetur: quia vt Elias numquam Regibus, vel vllis poteſtatibus, ita nec iſte pro Dei timore loqui veritus eſt. *Hæc Paulinus; non Nolanus Epiſcopus, ſed Preſbyter Mediolanenſis, & Amanuenſis ipſius Ambroſij, qui hanc vitam ad Auguſtinum conſcripſit; quem & fortè Auguſtinus ipſe ſalutabat in fine Epiſtolæ 59. ad Nolanum Epiſcopum.* Compreſbyterum Paulinum, & omnes, qui tuâ præſentiâ in Domino perfruuntur, germanos ſalutamus affectu. *Auguſtinus homil. 26. ex quinquaginta.* Quantâ, *inquit*, ſolicitudine obſeruamus quando nobis corpus Chriſti miniſtratur, vt nihil ex ipſo de noſtris manibus cadat in terram, tanta ſolicitudine obſeruemus, ne Verbum Dei quod nobis erogatur, dum aliquid cogitamus, aut loquimur, de corde noſtro pereat. *Et ſer. 252. de tempore circa f.* Omnes, *inquit*, viri, quando commmunicare deſiderant, lauant manus ſuas, & omnes mulieres nitida exhibent linteamina, vbi corpus Chriſti accipiant, &c. Sic corpus caſtum, & cor mundum exhibeant, vt cum bona conſcientia, Chriſti Sacramenta ſuſcipiant. *Idem etiam lib.*

Auguſt.

Auguſt.

Auguſt.

A *3. de Conſenſ. Euang. cap. 25. duobus Emmaüs diſcipulis traditum ſub vna ſpecie panis Chriſtum dicit:* Ne agnoſceretur Ieſus, facta eſt permiſſio vſque ad Sacramentum panis, vt vnitate corporis eius participatâ, remoueri intelligatur impedimentum inimici, vt Chriſtus poſſit agnoſci, &c. *Vbi præmiſerat;* Quale vult admirabile corpus, de qualicumque corpore verum de vero facit, qui de aqua veram, verum vinum fecit. Sed non ita fecerat, quando apparuit illis duobus, in alia effigie. *Scilicet peregrini: non enim verè ſe transfigurauerat, ſed vt ſupra dixit Auguſtinus, ipſo permittente, inimicus eorum oculos faſcinarat. Theophilactus in Luc 24. & Beda, fractionem panis apud Emmaüs intelligunt Euchariſtiam ſub vnica ſpecie. Et Hieronymus ad Euſtochium in Epitaphio Paulæ, per eam hanc domum Cleophæ di-*
B *cit à Chriſto conſecratam.* Nicopolis, inquit, priùs Emmaüs vocabatur, apud quam in fractione panis cognitus Dominus, Cleophæ domum in Eccleſiam dedicauit.

S. Auguſt.

S. Auguſt.

S. Auguſt.

Eumdem vſum apud Patres Græcos inuenio, licet in Eccleſia Græca dent etiam communionem ſub ſpecie vini, guttulam in Coeleari paruulo porrigentes. Iuſtinus Apol. 2. pro Chriſtianis ad Antoninum Pium teſtatur apud primos Chriſtianos morem fuiſſe, vt Diaconi portarent Euchariſtiam his, qui præpediti ad Eccleſiam conuenire non potuerunt. Irenæus in Epiſt. ad Victorem Papam apud Euſeb. lib. 5. hiſt. cap. 24. His, *inquit*, Epiſcopis, qui in aliis Eccleſiis ſic obſeruabant, Euchariſtiam miſerunt. *Et lib. 6. cap. 36. refert epiſt. Dionyſij Alexandrini, ad Fabium Antiochenum, vbi*
C *inducit Serapionem morti proximum, poſt triduum quo omni motu & ſenſu caruerat, ſic nepoti ſuo loquentem:* Cui iam appropinquanti, priuſquam cum eo quod geſtabat intraret ædes, Serapion denuò voce recuperatâ dixit: veniſti fili? Tametſi preſbyter non poteſt venire, tu tamen præſta quod tibi in mandatis dedit, & dimitte me abire. Particulam igitur puer quam apportarat, madefactam in os ſenis infudit. Atque ille ſimul atque eam pedetentim per fauces demiſerat, illicò extremum ſpiritum edidit. *Euagrius lib. 4. cap. 35. refert puerum à Patre Iudæo miſſum in fornacem, quòd cum pueris communicaſſet, à Deipara præſeruatum & nutritum repertum incolumem. Vbi hæc habet:* Vetus fuit conſuetudo Conſtantino-
D poli; vt ſi quando multæ admodum particulæ puri & immaculati corporis Chriſti Dei noſtri ſupereſſent, pueri impuberes qui ſcholas frequentabant, accerſerentur, eaſque manducarent. *Orig. homil 13. in Exod.* Noſtis qui diuinis myſteriis intereſſe conſueuiſtis, quomodo cùm ſuſcipitis corpus Domini, cum omni cautela & veneratione ſeruatis, ne ex eo parum quid decidat, ne conſecrati muneris aliquid dilabatur. Reos enim vos creditis, & rectè creditis, ſi quid inde per negligentiam decidat. Quòd ſi circa corpus eius, *Nil agit de ſanguine conſecrato*, conſeruandum tantâ vtimini cautelâ, & meritò vtimini, quomodo putatis minoris eſſe piaculi verbum Dei neglexiſſe quàm corpus eius. *Baſilius denique in ep. ad Cæſareum Patricium vnicæ*
E *ſpeciei panis ſumendi morem tempore perſecutionis commemorat.* Illud autem, *inquit*, in perſecutionis temporibus, neceſſitate cogi quempiam non præſente Sacerdote aut miniſtro communionem propriâ manu ſumere, nequaquam ſuperuacaneum eſt demonſtrare, propterea quòd longâ conſuetudine hoc ipſo eorum vſu confirmatum eſt. Omnes enim in eremis ſolitariam vitam agentes, vbi non eſt Sacerdos, communionem domi ſeruantes à ſeipſis cõmunicant. In Alexandria verò & Ægypto vnuſquiſque eorum qui ſunt de populo, vt plurimùm

habet communionem in domo ſua: ſemel enim Sacerdote ſacrificium conſecrante & diſtribuente, meritò participare & credere oportet. Etenim & in Eccleſia Sacerdos dat partem, & accipit eam qui ſuſcipit cum omni libertate, & ipſam admouet ori propriâ manu.

Denique & figuris, & locis expreſſis ſacræ Scripturæ, vnica ſpecies commendatur. Figuris quidem, arboris vitæ, agni Paſchalis, panum propoſitionis & Manna. Adeo vt præter panem & vinum Melchiſedech Sacerdotis, nil habeamus delineatum: Sed hoc ſacrificium, ſolos reſpicit Apoſtolos & Sacerdotes. Et Actorum 2. 46. Quotidie quoque perdurantes vnanimiter in templo, & frangentes circa domos panem, ſumebant cibum cum exultatione & ſimplicitate cordis.

A *Tranſlat. Syr.* Quotidie perſeuerabant in templo vnanimes, & frangebant munus benedictum, capiebantque cibum exultantes, & cum puritate cordis. *Et ibid. verſu 42.* Erant perſeuerantes in doctrina Apoſtolorum, & communicatione fractionis panis. *Syr.* Euchariſtiæ. *Act. 20. 7.* Vna Sabbati cùm conueniſſemus ad frangendum panem. *Tranſlat. Syr.* Primo die hebdomadis, dum congregati eſſemus ad frangendam Euchariſtiam. *Quod Beda in hunc locum, Author operis imperfecti homil. 17. & Caluinus ipſe ibidem ſic intelligunt de vnica ſpecie: de qua & Paulus 1. Cor. 10. 17.* Vnus panis vnum corpus multi ſumus, qui de vno pane participamus. *Syr. Emphaticè:* Ex vno illo pane accipimus.

AD EVCHARISTIAM DISPOSITIO.

1. *Euchariſtiæ ſumptio ſupponit Animam Baptiſmate lotam. De Bapt. cap. 16. V. Verbum. Baptiſmus ſanguinis num. 2.*

2. *Et de Bapt. cap. 19. V. Verbum Baptiſmi ſolemnis tempus.*

3. *Euchariſtia vitulus eſt ſaginatus, ſupponens in manducante annulum fidei, & innocentiæ veſtem. De Pudic. cap. 9. à m.*

Luc 15. 15. ILle eum præfecit porcis, vt familiare id dæmonum pecus paſceret, vbi nec ille compos
Ibid. 17. eſſet vitalis eſcæ, ſimulque alios videret in opere diuino abundantes pane cœleſti. Recorda-
Ibid. 22. & 23. tur patris Dei, ſatisfacto redit, veſtem priſtinam recipit ſtatum ſcilicet eum; quem Adam tranſgreſſus amiſerat. Anulum quoque accipit tunc primum, quo fidei pactionem interrogatus obſignat, atque ita ex inde opimitate Dominici corporis veſcitur, Euchariſtia ſcilicet.

AD EVCHARISTIAM DISPOSITIO III. SCHOLIA.

ILLE. *Ciuis regionis longinquæ cui adhæſit Prodigus. Luc. 15. 15.* Adhæſit vni ciuium regionis illius, & miſit illum in villam ſuam, vt paſceret porcos. Et cupiebat implere ventrem ſuum de ſiliquis quas porci manducabant, & nemo illi dabat. IN OPERE DIVINO. *Mercenarios & ſeruos Dei bene operantes in Eccleſia.* ABVNDANTES PANE. *Tam verbi, quàm Sacramenti.* RECORDATVR. *Luc. 15. 17.* In ſe autem reuerſus dixit: quanti mercenarij in domo Patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereo? VESTEM PRISTINAM. Dixit pater ad ſeruos: Citò proferte ſtolam primam, & induite illum, & date annulum in manum eius, & calceamenta in pedes eius. STATVM SCILICET. *Innocentiæ nempe neceſſariæ, vt ligno vitæ frueretur, quod erat figura Sacramenti.* B FIDEI PACTIONEM. *Quia in baptiſmo interrogatus, renuntians mundo & diabolo, fidem ſuam obligat Deo, & iam,* ſeruus factus iuſtitiæ, fit liber à peccato. ATQVE ITA. *Cum tali præparatione, fidei ſcilicet, innocentiæ, libertatis gratiæ, mundis etiam à terra pedum affectibus, velut opimo & ſaginato vitulo, ſic Chriſti corpore veſcitur. Ne ſine veſte nuptiali inuentus à Rege foras* mittatur in tenebras exteriores. *Aug. lib. 2. qq. Euang. q. 33.* Stola prima
S. Auguſt. eſt dignitas, quam perdidit Adam, ſerui qui eam proferunt, reconciliationis prædicatores. Annulus in manu, pignus eſt Spiritus Sancti propter gratiæ participationem, quæ digito Dei bene ſignificatur. Calceamenta in pedes, præparatio euangelizandi, ad non tangenda terrena. Vitulus ſaginatus,

A ipſe item Dominus; ſed ſecundùm carnem ſatiatus opprobriis. Quod autem imperat vt adducant eum *Verſu 23. & adducite vitulum ſaginatum & occidite, Syr. bouem, & manducemus & epulemur. Syr. oblectemur* Quid aliud eſt, niſi vt prædicent eum, & an- Auguſt.
nuntiando venire faciant in exhauſta fame viſcera filij eſurientis? Nam etiam vt occidant eum, iubet; hoc eſt, vt mortem eius inſinuent. *Quotieſcumque enim manducabitis panem hunc, &c. mortem Domini annuntiabitis, &c.* Tunc enim cuique oc- Auguſt.
ciditur, cum credit occiſum, &c. Et iſtæ epulæ atque feſtiuitas nunc celebrantur per orbem terrarum Eccleſia dilatata atque diffuſa. Vitulus enim ille, in corpore & ſanguine Dominico, & offertur Patri, & paſcit totam domum. *Et tract. 5. de tempore barbarico cap. 7. à p.* Nunc quoniam tem- Auguſt.
B pus eſt exhortari omnes ad pœnitentiam, vt filij errantes reuertantur, eiſque conuiuium à Patre ſaginati vituli præparetur, etiam nos, dilectiſſimi, parati ſimus huic conuiuio tanquam amici ac domeſtici intereſſe: maximè, quia cum iſto patrefamilias ad menſam eius quotidie accedentes, non nos iam dignatur vocare ſeruos ſed amicos, &c. mactet vitulum ſaginatum, hominem illum ſuſceptum, etiam pro latronibus crucifixum: aduocet amicos ſuos, diſcipulos quibus dicebat Io. 15. Si feceritis quæ mando vobis, iam vos non dicam ſeruos, ſed amicos, præparetur illud conuiuium cœleſte, aſtet ille Chorus Angelorum ſuauiter declamans, gloria in Excelſis, &c.

4. *Euchariſtia*

4. *Euchariſtia æternitatis cibus eſt, exigens lotum, paſſionibus exemptum, non ingratum & defluentem ad Idola, vt Iudeus manna paſtus. Cont. Iud. cap. 3. circa f.*

ISraël qui Deo fuerat cognitus, quique ab eo in Ægypto exaltatus fuerat, & per Erythræú Exodi 14.
pelagum tranſvectus eſt, quique in eremo manna cibatus, quadraginta annis ad inſtar 22.
æternitatis redactus, nec humanis paſſionibus contaminatus, aut ſeculi huius cibis paſtus, Exo. 16.
ſed Angelorum panibus mannâ cibatus, ſatis-que beneficiis Deo obligatus Domini & Dei 35. Pſal. 77.
ſui oblitus eſt, dicens ad Aaraon [a] *Fac nobis deos qui nos præcedant.* 26.
a Exo. 32. 1.

AD EVCHARISTIAM DISPOSITIO. IV. SCHOL.

DEO COGNITVS. *Non quòd Gentilis Deo fuiſſet ignotus, ſed de notitia dilectionis loquitur.* EXALTATVS. *Amplificatus numero, & amplâ poſſeſſione terræ, de qua Deuteronom. 32. 13.* Conſtituit eũ ſuper excelſam terrã, vt comederet fructus agrorum, &c. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* Equitare fecit eum ſuper excelſa terræ. *Et Eſa. 1. 2.* Filios enutriui, & exaltaui. ERYTHRÆVM. *Mare rubrum intelligit à rubedine aquarum ab aliquibus ita dictum. Alij ab Erythra Rege, Perſei & Andromedes filio dictum volunt, qui in confinio maris Rubri regnum habuit. Sic & Mare Rubrum vocat Plin. lib. 6. cap. 23. & Dionyſius de ſitu orbis.* AD INSTAR ÆTERNITATIS. *Quia nec calceamenta, nec veſtes paſſæ ſunt corruptionem.* ANGELORVM PANIBVS. *Pſal. 77. 26.* Panem Angelorum manducauit homo. SATIS. *Supra modum. Hic aduerto manna figuram Euchariſtiæ, exigere ad dignam manducationem, & totius maris aquas ad lauacrum, & puritatem Angelorum. Cum verè ad æternitatem redigat, & incorruptionem gloriæ ducat Euchariſtia dignè ſumpta, & poſt, exigat gratos fideles, qui nullum alium Deum ducem quærant quàm Chriſtum; qui vt verus cibus & vera vita, ſic & certa via. Cuius ſanguine vt mari Rubro alluimur; quo duce, vt columna nubis & ignis, recto tramite, per deſertum vitæ, ad terram promiſſam tranſimus; quo, vt cœleſti & Angelico pane reficimur, ne in via vitæ huius deficiamus. Aug lib. 12. Contra Fauſtum c. 28. ex 1. Cor. 10.* Patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes per mare tranſierunt, &c. Exponendo vnum, in cætera introduxit intellectum. Si enim Petra Chriſtus propter firmitatem, cur non & manna Chriſtus tanquam panis viuus qui de cœlo deſcendit? quo verè qui veſcuntur, ſpiritaliter viuunt. Nam illi veterem figuram carnaliter accipientes, mortui ſunt; ſed cùm dicit Apoſtolus; eundem cibum ſpiritalem manducauerunt; oſtendit & illud ſpiritaliter intelligi in Chriſto, ſicut & potum cur ſpiritalem dixiſſet, aperuit, cùm ſubiunxit, petra autem erat Chriſtus. Quo aperto, cuncta fulſerunt. Cur ergo non & nubes Chriſtus, & columna, quia rectus & firmus, & fulciens infirmitatem noſtram, per noctem lucens, per diem non lucens; vt qui non vident, *in nocte fidei, credentes, intelligant,* videant: & qui vident, *ratione volentes diſcutere myſteria fidei, ſicut ad Solem manna liquatum ex oculis euaneſcebat,* Cæci fiant Ruber & mare Rubrum baptiſmus vtique Chriſti ſanguine conſecratus: hoſtes ſequentes à tergo moriuntur, peccata præterita *Et tract. 11. in Io. 3.* Quando manna manducauit populus Iſraël? cùm tranſiſſet mare rubrum. Mare autem rubrum quid ſignificet, audi Apoſtolum, &c. In Moyſe baptizati ſunt in nube & in mari. *Pulchrè agebat enim de renaſcentia neceſſaria ex aqua baptiſmi, & Spiritu Sancto, qui ex Origene per columnam nubis ſignificabatur.* Si ergo figura maris tantùm valuit, ſpecies baptiſmi quantum valebit? ſi quod geſtum eſt in figura, traiectum populum ad manna perduxit, quid exhibebit Chriſtus in veritate baptiſmi ſui, traiecto populo ſuo? &c. Quo traiiciebat? ad manna. Quod eſt manna? Ego ſum, inquit, panis viuus qui de cœlo deſcendi. &c. Notum eſt quid acceperint Iudæi, populus ille Iſraël; notum eſt quid illis pluiſſet Deus de cœlo: & neſciunt Catechumeni, quid accipiant Chriſtiani: erubeſcant ergo, quia neſciunt, tranſeant per mare Rubrũ manducent manna, vt quomodo crediderũt in nomine Ieſu, ſic ſe, *nota. ſe, non figuram, ſed ſe totum, hominem Deum,* ipſis credat Ieſus. *Id eſt committat, confidat illis iam fidelibus & baptizatis tam pretioſum theſaurum. Nos vero, vt quotidie ante manna ventus terram verrebat; ſic dicamus cum Iob ad munditiem cordis;* Antequam comedam ſuſpiro: *Et rurſum.* Quaſi modo geniti infantes, *& recenter baptizati,* lac iſtud concupiſcamus. *Licet panis ſit quotidianus, nec aliud in rigore exigat panis vitæ, quam immunitatem à peccato mortali, ne iudicium manducet & bibat, qui indignus accipit: Et à cenſuris à communione remouentibus, abſolutionem tamen quicumque ſe in affectu peccati venialis alicuius agnoſcit, qui tanti Sacramenti ſanctitudini non conuenit, eo ſe indignum humiliter agnoſcat: cum ſanctiſſimi, & doctiſſimi Eccleſiæ Patres, ſe à communione quotidiana, etiam pro leuibus, & humana fragilitate contractis venialibus culpis, & indecentiis, ab altari ſubduxerint, & alios ſe remouere perſuaſerint. Palladius enim in vita S. Ioannis Chryſoſtomi, notat eum à diuinis myſteriis abſtinuiſſe, quòd inter Euſebium, & Antonium arbiter conſtitutus, aliquam animi pacem in hac lite componenda, amiſiſſet. D. Item Hieronymus aduerſus Vigilantium ſcribens:* Quando, inquit, iratus fuero, & aliquid mali in meo animo cogitauero, & me nocturnum phantaſma deluſerit, Baſilicas Martyrum intrare non audeo: Ita totus & corpore, & animo pertimeſco. Derideas forſan, & muliercularum deliramenta ſubſannes. *Ambroſius quoque in oratione funebri de obitu Theodoſij, hunc Imperatorem laudat, quod obfuſos in acie hoſtes, abſtinuerit à Sacramentorum conſortio. Gregorius autem Magnus, audito quòd pauper in Vrbe mortuus eſſet fame, id ſuæ negligentiæ imputans, quamuis omnium ſolicitudinem gereret aſſiduam, à ſanctiſſimo Miſſæ ſacrificio abſtinuit. D. Tandem Bernardus in vita S. Malachiæ, notat eum arguiſſe Diaconum, quòd nocturna imaginatione deluſus, non ſe altaris miniſterio ſubtraxiſſet. Qui ſui iuris eſt, ſiue laicus, ſiue Sacerdos, de conſilio prudentis, & docti directoris, & pro modo perturbationis, à ſanctiſſimo Sacramento, & ſacrificio, vel humiliter abſcedat, vel maiori cum humilitate indignum ſe reputans, ad illud accedat. Cæterùm doctiſſimi, & ſapientiſſimi Eccleſiæ Doctoris, S. Patris Auguſtini monito concludam. Tractatu itaque 26. in Io. 6. vbi de Manna:* Videte ergo, inquit, fratres, panem cœleſtem ſpiritaliter manducate, innocentiam ad altare apportate, peccata & ſi ſunt quotidiana, vel non ſint mortifera, antequam ad altare accedatis,

Auguſt. — Auguſt. — Auguſt. — S. Auguſt.

Omniloquium.

attendite quod dicatis, dimitte nobis debita noſtra ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Si dimittis, dimittetur tibi, ſecurus accede, panis eſt, non venenum. Sed vide ſi dimittis: nam ſi non di- A mittis, mentiris, & ei mẽtiris quem non fallis. Deo mentiri potes, Deum fallere non potes. Nouit ille quid agas; intus te videt, intus te examinat, intus inſpicit, intus iudicat, intus aut damnat, aut coronat.

5. Euchariſtia in Azymis conſecrata, iuxta figuram, Azymos requirit, & puros ſuſcipientes. 5. Cont. Marc. cap. 7. a p.

a 1. Cor 5. 7. Exo 12. 15. [a] E*Xpurgate vetus fermentum, vt ſitis noua conſperſio ſicut eſtis Azymi.* Ergo Azymi figuræ erant noſtræ apud Creatorem. Sic & *paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus.* Quare paſcha Chriſtus, ſi non paſcha figura Chriſti, per ſimilitudinem ſanguinis ſalutaris, & pecoris Chriſti? Quid nobis & Chriſto imagines imbuit ſolennium Creatoris, ſi non erant noſtræ?

AD EVCHARISTIAM DISPOSITIO. V. SCHOLIA.

EXPVRGATE. *1. Cor. 5. 6. & ſeq. Vbi arguit Corinthios de ſua caſtitate gloriantes, & inceſto Corinthio ſe præferentes, quem à ſe debuerant expellere propter ſcandalum, & non inde efferri ob ſua Caſtimoniæ bonum.* Non eſt bona gloriatio veſtra. *Syr. indecora eſt,* neſcitis, quia modicum fermentum totam maſſam corrumpit? Expurgate vetus fermentum, vt ſitis noua conſperſio ſicut eſtis azymi. Etenim paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus; Itaque epulemur, *Syr. idcirco feſtum agamus* non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ, & nequitiæ: *Syr. mœroris, abſinthij* ſed in azymis ſinceritatis & veritatis *Syr. autem.* Et ſanctimoniæ. ERGO AZYMI, *ſupple panes edendi cum Agno Paſchali, & per ſeptem dies; nos ipſos figurabant in veteri lege Creatoris. Exod. 12. 15.* Septem diebus azyma comedetis: in die primo non erit fermentum in domibus veſtris: C quicumque comederit fermentatum, peribit anima illa de Iſraël, à primo die, vſque ad diem ſeptimum &c. *Et verſu 18.* Primo menſe, quartadecima die menſis, ad veſperam comedetis azyma, vſque ad diem vigeſimam primam eiuſdem menſis ad veſperam. Septem diebus fermentum non inuenietur in domibus veſtris: qui comederit fermentatum, peribit anima eius de cœtu Iſraël, tam de aduenis, quàm de indigenis terræ. Omne fermentatum non comedetis: in cunctis habitaculis veſtris edetis azyma. *Quod in omnibus lectionibus & verſionibus pariter inculcatur.* QVARE PASCHA CHRISTVS? *vrget Marcionem, vt eum conuincat, Paulum, & Chriſtum, ad Deum Creatorem pertinere, dum veterem legem, & præcipua eius Sacramenta, figuras Chriſti notat, qui in pecore, id eſt agno, & eius ſanguine,* D *quo aſperſi poſtes domus, ab angelo exterminatore dominum ſaluam notabant, ſanguinem Chriſti, quo ſaluamur, figurando.* QVID NOBIS ET CHRISTO? *vt quid, inquit, Paulus Chriſto & nobis applicat figuras contentas in feſtis ſolemnibus, & cerimoniis Dei Creatoris, id eſt veteris teſtamenti; ſi, vt ait idem Paulus, figuræ iſtæ non erant noſtræ? in rem autem ſanctiſſimæ Euchariſtiæ plurimum faciunt hæc; cùm tam azyma, in quibus Chriſtus, ex lege impleta, neceſſariò conſecrauit; quàm eſus agni, & ſanguis eius, fuerint figura noſtri Sacramenti. Vnde Paulus ad ſanctam communionem exigit azymos, & agnos immaculatos, & ab omni macula expurgatos. Duo autem præcipuè inquinamenta excludit ad literam, primò immunditiam; Agit* E *enim ibi de inceſto; nec vult cum ſimplici fornicario commiſceri fideles, nec cum eo cibum communem ſumere; quantò minùs Euchariſticum? quod intelligendum eſt de noto, & ſcandaloſo. Alterum eſt ſuperbia, & vana gloria, qua quis de alieno vitio, quaſi innocens exultat; vnde ait;* non eſt bona gloriatio veſtra. *Sic exponit*

S. Auguſt. *Auguſtinus to. 7. lib. 3. cont. epiſtolam Parmeniani. c. 2.* Cùm dixiſſet Apoſtolus, tradere huiuſmodi Satanæ in interitum carnis, *inceſtum Corinthium*, vt ſpiri- B tus ſaluus ſit in die Domini Ieſu: etiam atque etiam commendans, humilitate lugentium hoc debere fieri, non ſuperbiâ ſæuientium; continuò ſubiecit; non bona gloriatio veſtra: vel, per exprobrationem pronuntiationis; bona gloriatio veſtra: Sic enim nonnulli, & maximè Latini codices habent, &c. cùm & ſuperiùs dixerit, inflati eſtis, & non potiùs luctum habuiſtis: & hîc continuò ſubiungat, neſcitis quia modicum fermentum, &c. quid ad ipſam inanis gloriationis corruptionem congruentius referri poteſt? ſuperbia quippe velut ex vetuſtate primi hominis, qui ſuperbiâ lapſus eſt, quaſi fermentata & corrupta mente, facit elatos in vnam conſperſionem, qui ſibimet in eam ſimili iactantiæ vanitate conſentiunt. Et gloriari quidem non de peccatis ſuis, ſed ſuper alterius peccata, tanquam ex comparatione innocentiæ ſuæ, modicum videtur fermentum, quia de ſuis etiam iniquitatibus gloriari, multum fermentum eſt. *Paulò poſt, refert exemplum Phariſæi, inſultantis Publicano; deinde cætera Apoſtoli exponit.* Expurgate vetus fermentum vt ſitis noua conſperſio ſicut eſtis azymi. Quid eſt, vt ſitis, & quid eſt, ſicut eſtis? niſi quia erant ibi tales, erant ibi non tales; quos, vt tales eſſent, exemplo talium commonebat. &c. vt ſufferendo inuicem in dilectione, ſeruarent vnitatem ſpiritus in vinculo pacis, & inuicem onera ſua portantes, implerent vtique legem Chriſti: qua Dominus noſter Ieſus Chriſtus ad docendam humilitatis viam, vſque ad mortem Crucis humiliari dignatus eſt; & tanquam Medicus ægrotantes, ita cum dilectione pertulit peccantes, de quibus dixerat, non eſt opus ſanis Medicus, ſed ægrotantibus: ſtatimque principale propoſuit exemplum dicens: Etenim Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus: vt tantæ humilitatis exemplo, diſcerent expurgare vetus fermentum; id eſt quidquid in eis ſuperbiæ de veteri homine remanſiſſet. Itaque, inquit, diem feſtum celebremus, non vtique vnam diem, ſed totam vitam; *Vt enim Chriſtus ſemper vixit propter Patrem, ſic, inquit, qui manducat me, viuet propter me, imitabitur me, caſtè, humiliter, miſericorditer, ſanctè: viuet, vt quotidie mereatur viuere de me,* non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & malignitatis, ſed in azymis ſinceritatis & veritatis. Malitia quippe eſt & malignitas, velut de alieno peccato gloriari, quaſi tunc debeat de iuſtitia ſua quiſque gaudere, cum alium non iuſtum eſſe conſpexerit. Sinceritas autem & veritas eſt, & ſi proficit aliquis, meminiſſe quid fuerit, multò magis miſereri lapſorum: quandoquidem ipſe erectus à lapſu ſuo per Chriſti miſericordiam, qui ſine vllo ſuo peccato ſe pro peccatoribus humiliauit. Sed ne perniciosè relinquantur, & quaſi diſſimulanter negligantur aliena peccata, quod non eſt minoris crudelitatis, quàm illud ſuperbiæ, ſequitur & dicit:

Auguſt.

Auguſt.

ſetipſi vobis in Epiſtola, non commiſceri fornicarus, &c. An quia non poterant ab eis corporaliter ſeparari, ne ſimiliter eradicarent & triticum, ſufficiebat eis à talibus corde ſeiungi vita moribuſ- A que diſtingui, propter compenſationem cuſtodiendæ pacis & vnitatis, propter ſalutem infirmorum & lactentium frumentorum, ne membra corporis Chriſti per ſacrilega Schiſmata laniarent: &c.

6. Euchariſtiam conficiens aut recipiens, ab omni arte mali, maximéque Idololatria abſtineat. De Idol. cap. 7. per totum. & 8. in p.

TOta die ad hanc partem zelus fidei perorabit, ingemens Chriſtianum ab idolis in eccleſiam venire: De aduerſarij in officina domũ Dei: attollere ad Deũ patrem manus matres idolorum: his manibus adorare, quæ foris aduerſus Deum adorantur: eas manus admouere corpori Domini, quæ dæmoniis corpora conferunt. Nec hoc ſufficit. Parum ſit, ſi ab aliis manibus accipiant quod contaminant, ſed etiam ipſi tradunt aliis quod contaminauerunt. Adleguntur in ordinem eccleſiaſticum artifices idolorum. Proh ſcelus! Semel Iudæi Chriſto manus intulerunt, iſti quotidie corpus eius laceſſunt. O manus præſcidendæ! Viderint iam, an per ſimilitudinem dictum ſit, [a] *Si te manus tua ſcandalizat, amputa eam.* Quæ magis amputandæ, quam in quibus Domini corpus ſcandalizatur? Sunt & aliæ complurium artium ſpecies, quæ etſi non contingunt idolorum, fabricationem tamen ea ſine quibus idola nihil poſſunt, eodem crimine expediunt. Nec enim differt, an extruas vel exornes: ſi templum, ſi aram, ſi ædiculam eius inſtruxeris: ſi bratteam expreſſeris, aut inſignia, aut etiam domum fabricaueris, maior eſt eiuſmodi opera, quæ non effigium confert, ſed auctoritatem. a Matt. 5. 30. CAP. VIII.

AD EVCHARISTIAM DISPOSITIO. VI. SCHOLIA.

AD HANC PARTEM. *Speciem criminis redarguendam, quâ Chriſtianus Idolorum artifex, non erubeſcit, ab officinâ, in qua ſculpſit, finxit, pinxit Idola, ad templum Dei veri venire, & eaſdem manus, quibus Idola formauit, ad Deum Patrem orando tollere, quæ extra Eccleſiam, ab Ethnicis; ob excellens artificium, quaſi diuina adorantur contra cultum veri Dei. Non pudet porrigere manus illas ad corpus Chriſti recipiendum*, ſicut in primitiua Eccleſia fiebat, & etiam tempore Auguſtini *quæ Idola faciunt, quæ, vt alibi cum Auguſtino diximus, ſunt veluti quædam corpora dæmonibus fabricata, in quibus habitabant & reddebant oracula.* AB ALIIS, *ſcilicet Sacerdotum manibus.* ACCIPIANT, *corpus Chriſti.* QVOD CONTAMINANT. *quoad poſſunt, cùm ibi corpus Chriſti ſit impaſſibile, vt nec radius Solis contactu luti polluitur.* IPSI TRADVNT. *Idolorum artifices, ad ſacros ordines aſſumpti, Miſſam celebrant, & corpus Chriſti tractant, & manibus communicantium ſimiliter pollutis tradunt.* QVOTIDIE. *aduerte Miſſam quotidie celebratam, & vſum quotidianum Euchariſtiæ pro laïcis.* O MANVS PRÆSCIDENDÆ. *ſic milites decepti à Iuliano, ſimul ad eum clamant, apud Greg. Naz. orat. 3.* manus amputa, quas ſceleratè porreximus. AN PER SIMILITVDINEM. *Iam inquit, non diſputo, figuratè, an realiter ſit accipiendum quod Chriſtus ait Matth. 5. 30.* Si dextera manus tua ſcandalizat te, abſcinde eam, & proiice abs te. vnum ſcio, quòd ſi qua cauſa iuſta ſit manus præſcindendæ, ea eſt, quòd poſt opus Idololatriæ, ad corpus Chriſti conficiendum, aut accipiendum porrigatur. NIHIL POSSVNT. *Non mouent ad Idololatriam, ſicut facit ornatus.* EXPEDIVNT, *expeditè & ornatè conficiunt.* BRATTEAM, *vel bracteam. ſunt autem bracteæ tenues laminæ auri, vel argenti reſonantes, quibus ſimulachra inaurari ſolebant.* INSIGNIA, *arma, quibus ſinguli dij diſcernebantur.* MAIOR OPERA, *grauior eſt Idololatria, quæ confert Idolis ornamenta, quibus trahuntur magis homines ad Idololatriam, quàm ipſa effigie & nudâ ac ſimplici formâ Idoli cuiuſlibet. Quòd autem corpus Chriſti ſolitum eſſet laïcorum manibus accipi, ſeruari, & portari domum, teſtis ipſe Tertullianus lib. de Orat. cap. 14.* Nonne ſolemnior erit Statio tua, *ſi ſtatutum & ſolemne ieiunium*, ſi & ad Aram Dei ſteteris? accepto corpore Domini, & reſeruato, *vt domi accipiat, ſeruato vſque ad tempus veſperum ieiunio*, vtrumque ſaluum eſt, & participatio ſacrificij, *communicando quidem priùs*, & executio officij. *Ieiunium exactè obſeruando. De hoc more ſumptæ manibus Euchariſtiæ, Cypr. de lapſis; vbi loquitur de laïco lapſo.* Quòd non ſtatim Domini corpus inquinatis manibus accipiat, aut ore polluto Domini ſanguinem bibat; *tum ſumebant vtramque ſpeciem* Sacerdotibus ſacrilegus iraſcitur. *Paruulos olim Euchariſtiæ participes fuiſſe, & quàm graue ſit his communicantes, Idolothytorum, & menſæ dæmoniorum communicare, docuit Aug. in ep. 23. ad Bonifacium Coëpiſcopum. Vbi inducit Cyprianum in epiſtola de lapſis, pro infantibus hoc Sacramento refectis, & poſtea à parentibus Idolothyto paſtis ſic fantem:* Nonne, *inquit*, illi cùm iudicij dies venerit, dicent, nos nihil fecimus, nec derelicto cibo & poculo Domini, ad prophana contagia ſponte properauimus? perdidit nos aliena perfidia, parentes ſenſimus parricidas, &c. Hanc defenſionem non ſubnecteret niſi iuſtiſſimam crederet, & in Dei iudicio paruulis profuturam. Si enim verè dicitur, nos nihil fecimus, anima quæ non peccauerit ipſa, cur morietur? &c. Illud verò quod in eadem commemoratur Epiſtola; quandam paruulam, turbatis in fugam parentibus, nutrici derelictam, atque ab eadem nutrice dæmonum ſacrilegiis impactam, poſtea in Eccleſia illatam ſibi Euchariſtiam miris motibus reſpuiſſe: Ideò mihi videtur diuinitùs factum, ne maiores putarent, nihil ſe in paruulos in illa iniquitate peccare, ſed potiùs intelligerent, per illum ſignificantem quodammodo geſtum corporis eorum qui loqui non poterant, ſe mirabiliter admoneri, quid ipſi facere deberent, qui poſt tantum illud nefas, Sacramentis ſalutaribus irruebant, vnde ſe vtique pœnitendo abſtinere deberent. *Et epiſtola ad Thibaritanos. præclarè in rem Tertull.* Armemus dexteram gladio ſpirituali, vt ſacrificia funeſta fortiter reſpuat, Euchariſtiæ memor quæ Domini corpus accepit. *Et Ruffinus lib. 6. hiſt. cap. 33. ſic loquitur de Nouato ſiue Nouatiano*; qui, inquit, Sacramenta diuidens populis, accipientium manus teneret,

S. Auguſt.

S. Auguſt.

nec priùs permitteret ſumere, quàm ſibi per ea, A quæ vnuſquiſque tenebat in manibus, iuraret. *Sed expreſsè Auguſtinus, duo in rem noſtram conficit, primò præfatum morem, ſecundò puritatem & innocentiam operum. Serm. 252. de temp.* S. Auguſt. Non eſt graue nec laborioſum quod ſuggero; hoc dico quod vos frequẽter facere aſpicio. Omnes viri quando communicare deſiderant, lauant manus ſuas, & omnes mulieres nitida exhibent linteamina; *alij vocant Dominicalia* vbi corpus Chriſti accipiant. Non eſt graue quod dico fratres; quomodo viri lauant aquâ manus ſuas, ſic eleemoſinis lauent conſcientias ſuas. Similiter & mulieres quomodo nitidum exhibent linteolum, vbi corpus Chriſti accipiant: ſic corpus caſtum, & cor mundum exhibeant, vt cum bona conſcientia Chriſti Sacramenta ſuſcipiant. Rogo vos fratres, numquid eſt aliquis, qui in arca ſordibus plena velit mittere veſtem ſuam? & ſi in arca ſordibus plena veſtis non mittitur pretioſa, quâ fronte in anima quæ peccatorum ſordibus inquinatur, Chriſti Euchariſtia ſuſcipitur? &c. qui in arca ſua non vult ſcintillam ignis includere, quare in anima ſua flammam iracundiæ non timet accendere. Ideo in arcam ignem non mittimus, quia diligimus veſtem noſtram; flammam verò iracundiæ ideo non extinguimus, quia non ſolùm non diligimus, ſed etiam odio habemus animam noſtram, ſecundùm id quod ſcriptum eſt; qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam. *Et Ser. 100. de temp. vbi de botro terra promiſſæ Chriſtum in Sacramento exprimente:* Auguſt. tunc de illa ſpiritali vua, de qua nobis vinum lætitiæ prœlum Crucis expreſſit, cum ſecura conſcientia bibere poterimus, ſi nos, nec luxuria ſordidauerit, nec iracundia combuſſerit, nec inflauerit ſuperbia, nec auaritia obſcurauerit, nec inuidia vipereo veneno percuſſerit. Omnia enim iſta de corde ſuo debet expellere, qui ad Altare deſiderat, vel optat accedere. Et quia ſpiritalis vindemia, id eſt paſchalis ſolemnitas imminet, in qua feſtiuitate botrus ille, de quo ſuperiùs diximus, per B iniuriam vel pondera Crucis expreſſus eſt, de tanta ac tali vua accepturi Calicem ſalutaris, & vinum lætitiæ bibituri, exceptoria cordis vel pectoris noſtri cum grandi nitore ac diligentia, ieiuniis, vigiliis, orationibus, eleemoſynis, & præcipuè caſtitatis nitore mundemus: Contra nullum hominem odium in corde ſeruantes, & non ſolum amicos, ſed etiam inimicos & aduerſarios diligentes, cum ſecura conſcientia in oratione Dominica dicamus, dimitte nobis debita noſtra, &c.

7. *Euchariſtia à ieiuniis mane ſumpta, de manu Sacerdotis, quam reuerenter, ne cadat in terram, cauendum eſt. De Cor. cap. 3. à m.*

EVchariſtiæ ſacramentum, & in tempore victus, & omnibus mandatum à Domino, etiam antelucanis cœtibus, nec de aliorum manu quàm præſidentium ſumimus, &c. Calicis, aut panis, etiam noſtri, aliquid decuti in terram anxiè patimur.

8. *Et 2. ad Vxor. cap. 5. circa fi.*

NOn ſciet maritus quid ſecretò ante omnem cibum guſtes? Et ſi ſciuerit panem, non illum credit eſſe qui dicitur? & hæc ignorans quiſque rationem ſimpliciter ſuſtinebit? ſine gemitu? ſine ſuſpicione panis an veneni? ſuſtinent quidam, ſed vt inculcent, vt in ludant huiuſmodi feminis.

AD EVCHARISTIAM DISPOSITIO. VII. ET VIII. SCHOL.

IN TEMPORE VICTVS. *Hic, attende quanti C ponderis ſit traditio Eccleſiæ, de qua agit ex profeſſo toto hoc capite tertio; vt cùm Chriſtus Euchariſtiæ Sacramentum, omnibus præceptum, dum ait,* Niſi manducaueritis carnem filij hominis, &c. Non habebitis vitam in vobis; *Etiam ipſe tempore cœnæ ad veſperam Paſcha inſtituerit, tamen mos iam inualuerat, vt mane ante lucem conuenientibus fidelibus in Eccleſiam, ob metum Tyrannorum, ab Epiſcopis & presbyteris ſumenda traderetur. Iuſtinus autem Martyr Apol. 2. Diaconos huic miniſterio præfuiſſe dicit:* Præſidens, poſtquam gratiarum actionem perfecit, & populus vniuerſus apprecatione læta eam comprobauit, qui apud nos vocantur Diaconi, D diſtribuunt vnicuique præſentium, vt participent eum, in quo gratiæ actæ ſunt, panem, vinum, & aquam. *Licet ergo Chriſtus nec tempus communionis, nec à quibus ſumenda eſſet expreſſerit, reliquit id Apoſtolorum & Eccleſiæ placito, cuius hic traditionem duplicem Tertullianus adnotauit.* CALICIS, &c. *Duo hic notat, vel ex vno, alterum inſinuat; nempè quòd, de more, etiam de vſuali & communi pane & vino aliquid in terram excuti & cadere de communi menſa, fideles niſi cum aliqua animi inquietudine ferebant; idque, tam propter reſpectum largitatis & prouidentiæ diuinæ, quæ has præcipuas eſcas homini produxit: quàm propter reuerentiam Corporis & Sanguinis Chriſti, qui has ſpecies ſuo Sacrificio & Sacramento elegit; vnde emphaticè innuit, quanto maiori anxietate caueatur, ne quid de pane & calice conſecrato excidat,* cùm etiam noſtri panis & calicis aliquid in terram excuti ægrè feramus. *De ſumpta à ieiunis Euchariſtia meminit Auguſtinus ep. 118. ad Ianuarium: vbi reſpondet quærenti de Sacrificio Miſſæ feriâ quintâ maioris Hebdomadæ ſero vel manè offerendo, ſeruandam conſuetudinem loci.* Auguſt. Faciat quiſque quod in ea Eccleſia in quam venerit, inuenerit, &c. Nec ideò putari debet inſtitutum eſſe multis locis, vt illo die poſt refectionem offeratur, quia ſcriptum eſt; identidem & calicem accipiens poſt cœnam, dicens, &c. Ipſam enim potuit appellare cœnam, quâ iam corpus acceperant, vt deinde calicem acciperent; Apoſtolus namque alibi dicit: conuenientibus ergo in vnum, non eſt Dominicam cœnam manducare: hanc ipſam acceptionem Euchariſtiæ dominicam cœnam vocans. Illud magis mouere potuit homines, vtrùm iam refecti die illa, vel offerrent, vel ſumerent Euchariſtiam quod in Euangelio dicitur; cùm autem illi manducarent, accepit Ieſus panem, & benedixit; cùm etiam ſuperiùs dixiſſet; cùm ſerò factum eſſet, recumbebat cum duodecim, & manducantibus eis dixit; quoniam vnus ex vobis me tradet. Poſt enim tradidit Sacramentum. Et liquidò apparet, quando primùm acceperunt diſcipuli corpus & ſanguinem Domini, non eos accepiſſe ieiunos. Numquid ta-

men propterea calumniandum eſt vniuerſæ Eccleſiæ, quòd à ieiunis ſemper accipitur? *Vide dicenda ſequenti Scholio.*

8. MARITVS. *Ethnicus.* SECRETÒ. *In tuo ſecretiori cubiculo, aſſeruatam de more Euchariſtiam.* ANTE OMNEM CIBVM. *Quia mane ieiuni fideles quotidie communicabant, acceptis, perſecutionis tempore, de manu Sacrificantis pluribus partibus, particulis, bucellis, panis conſecrati; de quibus Tertul. lib. de Monogo.* Sic dabunt viros & vxores, quomodo buccellas. *Epiſcopi enim & Presbyteri præſidebant nuptiis contrahendis, in quibus coniuges communicabant, & buccellas hoſtiæ conſecratæ ſumebant manibus, ſicut manum alter alterius ſumebat coniugum. Tertull. autem iam hæreticus, ſecundas nuptias condemnans, exprobrabat ætatis ſuæ Sacerdotibus, quòd ſic darent licentiam nubendi frequenter, vt communicandi, quod diuinâ buccellâ quotidie ſumptâ & conſumptâ, alteram ſequenti die ſumeret, & ſic de cæteris: ita planè, vno coniuge mortis morſu conſumpto, alium poſſent accipere. Dicam ego, coniuges, vt buccellas, in gratia debere ſumi, quia Sacramentum eſt vtrumque viuorum, & matrimonium ſignum eſt coniugij Chriſti cum Eccleſia, & eiuſdem cum anima fideli. Deinde quia vt caſtè ſumitur hoſtia, ſic coniux; etiam, quòd ob reuerentiam puriſſimi Sacramenti die nuptiali ſumpti, thorum immaculatum ſeruare debeant; ne vt ſeptem mariti Saræ; ſic corpus Domini non diſcernentes, ſed ſicut equus & mulus agentes, Aſmodeo dominante intereant; cum Oza, Arcam irreuerenter, præcedenti noctè vxore cognitâ, attingentes, repente corruant; & cum Dagon idolo veneris iuxta Arcam, manna Euchariſtiæ figura continentem collocato concidant. Notandum enim quod ait Pſaltes:* Mittit Chriſtallum ſuam ſicut buccellas. *Quid purius chriſtallo? ſpeculo Dei maieſtatis, ſplendore, & imagine Patris?* O quàm pulchra eſt caſta generatio cum claritate! *Speculum eſt, in quo reſplendet* Figura ſubſtantiæ eius & imago bonitatis illius, in quo dilecto ſibi complacet. *Hanc chriſtallum miſit nobis ſicut buccellas: quomodo? quia ſicut in integro ſpeculo chriſtallino, & in ſingulis eius partibus diuiſis, tota facies, & imago videtur; ſic in hoſtia integra, & in ſingulis eius buccellis, totus Chriſtus continetur. Puritate ergo chriſtallo ſimili hæc buccella pretioſa ſumenda eſt; vt abſtineat ab omni actu carnali: ſit* Electus ex omni carne, qui frumentum electorum recipit, & vinum germinans virgines. *Audiat indignus quid referat Cyprianus libro de lapſis:* Cùm quædam arcam ſuam, in qua Domini Sanctum fuit, *De quo dictum eſt; quod naſcetur ex te Sanctum vocabitur filius Dei, non dabis Sanctum tuum videre corruptionem; nolite Sanctum dare canibus & margaritas veſtras ne proiicite ante porcos*, manibus indignis tentaſſet aperire, igne inde ſurgente deterrita eſt, ne auderet attingere. *Et libro de ſpectaculis, de quodam Chriſtiano loquitur, ad ea currente, cum adhuc ſuper ſe haberet corpus* Domini, *quod mane acceperat:* Feſtinans ad ſpectaculum, dimiſſus, *cum aliis aſſiſtentibus à Sacerdote dicente Ite miſſa eſt;* & adhuc gerens ſecum, vt aſſolet, Euchariſtiam, inter corpora obſcœna meretricum tulit, plus damnationis meritus de ſpectaculi voluptate. *De ieiuno autem communicante, ſic Aug. ep. 118. ad Ianuarium circa f.* Et hoc enim placuit Spiritui Sancto, vt in honorem tanti Sacramenti, in os Chriſtiani, priùs dominicum corpus intraret quàm cæteri cibi. Nam ideo per vniuerſum orbem mos iſte ſeruatur. Neque enim quia poſt cibos dedit Dominus, propterea pranſi aut cœnati fratres ad illud Sacramentum accipiendum conuenire debent, aut ſicut faciebant, quos Apoſtolus arguit, & emendat, menſis ſuis iſta miſcere. Namque ſaluator quò vehementiùs commendaret, myſterij illius altitudinem; vltimum hoc voluit arctiùs infigere cordibus, & memoriæ diſcipulorum, à quibus ad paſſionem digreſſurus erat. Et ideo non præcepit quo deinceps ordine ſumeretur, vt Apoſtolis, per quos Eccleſias diſpoſiturus erat, ſeruaret hunc locum. Nam ſi hoc ille monuiſſet, vt poſt cibos alios ſemper acciperetur, credo quòd eum morem nemo variaſſet, &c. Sed nonnullos probabilis quædam ratio delectauit, vt vno certo die per annum, quo ipſam cœnam Dominus dedit, tanquam ad inſigniorem commemorationem, poſt cibos offerri, & accipi liceat corpus & ſanguinem Domini. Honeſtiùs autem arbitror ea hora fieri, vt qui etiam ieiunauerit, poſt refectionem quæ horâ nonâ fit, ad oblationem poſſit occurrere. Quapropter neminem cogimus ante dominicam illam cœnam prandere, *tunc fieri ſolitam die Iouis Sancto;* Sed nulli etiam contradicere audemus. SI SCIVERIT PANEM. *Si maritus Ethnicus ſciat vxorem ſuam fidelem mane ieiunam ante quemlibet cibum panem ſumere, cùm ſit infidelis, nec noſtri capax myſterij. credere non poteſt illum eſſe Euchariſticum panem.* RATIONEM, *&c. An ſimplici iſta ratione & reſponſione contentus erit, nec ingemiſcet ſuſpicans panem illum intinctum in ſanguine pueri* Vt infideles dictitabant, *recenter in Sacris Chriſtianorum immolati, vel ad aliquod ſortilegium ſumpti?* SVSTINENT QVIDEM. *Alij legunt,* Quidam. *Audiunt aliqui mariti, ſed vt conculcent & ſpernant hæc Sacra, vt ſæpius inculcando & exprobrando, illudant ſuis vxoribus, patiuntur eas manè ieiunas ante omnem cibum hunc panem ſumere in ſecreto.*

5. Auguſti

EXCOMMVNICATIO.

1. *Excommunicatio iudicij futuri præiudicium eſt. Apol. cap. 39. à p.*

IBidem etiam exhortationes, caſtigationes, & cenſura diuina. Nam & iudicatur magno cum pondere, vt apud certos de Dei conſpectu; ſummumque futuri iudicij præiudicium eſt, ſi quis ita deliquerit, vt à communicatione orationis, & conuentus, & omnis ſancti commercij relegetur.

EXCOMMVNICATIO. I. SCHOLIA.

IBIDEM. *In cœtibus & congregationibus fidelium.* CASTIGATIONES. *Reprehenſiones.* CENSVRA DIVINA. *Sententia excommunicationis auctoritate diuina conceſſa Eccleſiæ Prælatis. Chriſto dicente Apoſtolis, & ſucceſſoribus,* Quæcumque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlis. MAGNO PONDERE. *Maturè diſcernendo grauitatem criminis.* DE DEI CONSPECTV. Deus ſtetit in Synagoga deorum in medio autem Deos diiudicat. PRÆIVDICIVM. *Quaſi prædictio eſt fu-*

turi iudicij, vel vt aiunt Patres de Petri aliorumque A *Apoſtolorum & ſucceſſorum ſententia*: Præiudicata auctoritas eſt. CONVENTVS; *Cœtus fidelium.* SANCTI COMMERCII. *Participationis Sacramentorum, & Eccleſiaſticæ ſepulturæ. Cypr. ad Pomponium*: Spiritali gladio, ſuperbi & contumaces necantur, dum de Eccleſia eiiciuntur: neque enim viuere foris poſſunt, cùm domus Dei vna ſit, & nemini ſalus eſſe niſi in Eccleſia poſſit. *Et epiſtola 62.* Euchariſtiam quotidie ad cibum ſalutis accipimus; intercedente aliquo grauiore delicto, dum abſtenti & non communicantes à cœleſti pane prohibemur, à Chriſti corpore ſeparamur. *Et Optatus Milevit. excommunicatos vocat*, Ramos fractos ab arbore, abſciſſos palmites à vite, riuum conciſum à fonte.

S. Auguſt. *Aug. autem homilia 50.* Conſtituto in corde iudi- B cio, adſit accuſatrix cogitatio, teſtis conſcientia, carnifex timor. Inde quidam ſanguis animæ confitentis per lacrymas profluat. Poſtremò ab ipſa mente talis ſententia proferatur, vt ſe indignum homo iudicet participatione corporis & ſanguinis Domini. Vt qui ſeparari à regno cœlorum timet per vltimam ſententiam ſummi iudicis, per Eccleſiaſticam diſciplinam à Sacramento cœleſtis panis interim ſeparetur. Verſetur ante oculos imago futuri iudicij. *Cuius præiudicium hic ait eſſe Tertull.* Vt cùm alij accedunt ad altare Dei, quo ipſe non accedit, cogitet quàm ſit contremiſcenda illa pœna, qua percipientibus aliis vitam æternam, alij in mortem præcipitentur æternam. Ad hoc enim altare quod nunc in Eccleſia eſt in terra poſitum, C terrenis oculis expoſitum, ad myſteriorum diuinorum ſignacula celebranda, multi etiam ſcelerati poſſunt accedere: quoniam Deus commẽdat in hoc tempore patientiam ſuam, vt in futuro exerceat ſeueritatem ſuam. Accedunt enim ignorantes, quoniam patientia Dei ad pœnitentiam eos adducit: Illi autem ſecundùm duritiam cordis ſui, & cor impœnitens, theſauriſant ſibi iram in die iræ & reuelationis iuſti iudicij Dei, qui reddet vnicuique iuxta opera ſua. Ad illud autem altare quo præcurſor pro nobis introiuit Ieſus, quo caput Eccleſiæ præceſſit, membris cæteris ſecuturis, nullus eorum accedere poterit, de quibus, vt iam commemoraui, dixit Apoſtolus: quoniam qui talia agunt, D regnum Dei non poſſidebunt. Solus enim Sacerdos, ſed planè totus, ibi aſſiſtit, adiuncto ſcilicet corpore, cui caput eſt, quod iam aſcendit in cœlum. Ipſe eſt, cui dixit Apoſtolus Petrus, plebs ſancta, regale Sacerdotium. Quomodo ergo in interiora veli, & in illa inuiſibilia Sanctaſanctorum introire audebit aut poterit, qui medicinam diſciplinæ contemnens, noluit paulìſper à viſibilibus ſeparari? *De Exomologeſi implenda, déque operibus ſatisfactoriis ante Euchariſtiam faciendis, & ipſa interdum pró grauibus delictis intermittenda, excommunicatione voluntaria Auguſtinus ſermone 252. de temp.*

S. Auguſt. Vnuſquiſque, *inquit*, conſideret conſcientiam ſuã, & quando ſe aliquo crimine vulneratum eſſe cognouerit, priùs orationibus, ieiuniis, vel eleemo- E ſynis ſtudeat mundare conſcientiam ſuam, & ſic Euchariſtiam præſumat accipere, &c. Qui enim agnoſcens reatum ſuum, ipſe ſe humiliter ab Altari Eccleſiæ pro emendatione vitæ remouere voluerit, ab æterno illo, & cœleſti conuiuio excommunicari penitus non timebit, &c. Auertat hoc Deus à nobis fratres chariſſimi, & concedat vt mala iſta aut numquam velimus admittere, aut ſi admiſſa fuerint, ſine vlla mora pœnitentiæ, vel pace, ſtudeamus ſanare, *Id eſt exomologeſi & reconciliationis Sacramento*; Et largioribus eleemoſynis feſtinemus abluere; ne fortè ſi cùm peccatorum vulneribus ante tribunal æterni iudicis venerimus, ab illa æterna Eccleſia, & ab illa cœleſti Ieruſalem perpetua excommunicatione ſeparémur. *De peccatis ſiue ſecreto, ſiue publicè confitendis & de excommunicatione ab Epiſcopis in magnos peccatores ferenda, & voluntaria ab altaribus propter ea ſeparatione, D. Proſper libro 2. de vita contemplatiua cap.* 7. Quid mirum, inquit, ſi animos aliorum, quales ſint, ſine ipſorum confeſſione neſcimus, cùm nos ipſos ita hodie nouerimus, vt quales futuri ſimus, craſtino, neſciamus. Cùm verò fratres quilibet peccata ſua tanquam medicis vulnera quibus vrgentur, aperiunt, operam dare debemus, vt quantocius ad ſuauitatem Deo auctore perueniant, ne in peius diſſimulata curatione proficiant. Ea autem crimina quorumlibet, ſi ipſis criminoſis confiteri nolentibus vndequaque claruerint, quæcumque non fuerint leni patientiæ medicamento ſanata, velut igni quodam piæ increpationis vrenda ſunt, & curanda. Quòd ſi nec ſic quidem æquanimiter ſuſtinentis, ac pie increpantis medela profecerit in eis, qui diu portati & ſalubriter obiurgati corrigi noluerunt, tanquam putres corporis partes debent ferro excommunicationis abſcindi: ne ſicut caro morbis emortua ſi abſciſſa non fuerit, ſalutem reliquæ carnis putredinis ſuæ contagione corrumpit: ita iſti qui emendari deſpiciunt, & in ſuo morbo perſiſtunt, ſi moribus deprauatis in ſanctorum ſocietate permanſerint, eos exemplo ſuæ perditionis inficiant, &c. Quòd ſi ipſi iudices fiant, & veluti ſuæ iniquitatis vltores, hic in ſe voluntariam pœnam ſeueriſſimæ animaduerſionis exerceant, temporalibus pœnis mutabunt æterna ſupplicia, & lacrymis ex vera cordis compunctione fluentibus, reſtinguent æterni ignis incendia, &c. Exceptis peccatis quæ tam parua ſunt vt caueri non poſſint, pro quibus expiandis quotidie Deo clamamus, & dicimus, Dimitte nobis, &c. Illa crimina caueantur, quæ publicata ſuos auctores humanó faciunt damnari iudicio. Qui autem ea commiſerint, & ideò prodere metuunt, ne ſententiam iuſtæ excommunicationis accipiant, ſine cauſa communicant, imò verò dupliciter contra ſe iram diuinæ indignationis exaggerant, quòd & hominibus innocentiam fingunt, & contempto Dei iudicio, abſtinere ſe ab altari propter homines erubeſcunt. Quapropter Deum ſibi faciliùs placabunt illi, qui non humano conuicti iudicio, ſed vltro crimen cognoſcunt: qui aut propriis illud confeſſionibus produnt, aut neſcientibus aliis quales occulti ſunt, ipſi in ſe voluntariæ excommunicationis ſententiam ferunt. & ab altari cui miniſtrabant, non animo, ſed officio ſeparati, vitam tanquam mortuam plangunt; certi quod reconciliato ſibi efficacis pœnitentiæ fructibus Deo, non ſolùm amiſſa recipiant, ſed etiam ciues ſupernæ ciuitatis effecti, ad gaudia ſempiterna perueniant.

2. *Excommunicatio comminatoria, & latæ ſententiæ; qua Paulus non tantum vſus eſt, ſed etiam pœnâ mortis in inceſtum. De pudic. cap. 14. circa m.*

a 1. Cor. 5. 2. QVomodo [a] *vt auferatur de medio illorum?* non vtique vt extra Eccleſiam detur; hoc enim non à Deo poſtularetur quod erat in preſidentis officio; ſed vt per mortem hanc quo-

que communem & propriam carnis ipſius, quæ iam cadauer, quæ capulum eſſet immunditiâ irrecuperabili tabioſum, pleniùs de Eccleſiâ deberet auferri. Et ideo, quomodo interim potuit auferri, [b] *iudicauit dedendum eiuſmodi ſatanæ in interitum carnis.* Maledici enim eam ſequebatur quæ diabolo proiiciebatur, vt ſacramẽto benedictionis exauctoraretur, nunquàm in caſtra Eccleſiæ reuerſura. Videmus itaque hoc in loco diuiſam Apoſtoli ſeueritatem in quendam inflatum & in quendam inceſtum; in alterum virgâ, in alterum ſententiâ armatum. Virgâ, quam minabatur; ſententiâ, quam exequebatur. illam adhuc coruſcantem, hanc ſtatim fulminantem, quâ increpabat, quâque damnabat. Certumque eſt exinde increpitum quidem ſub intentatione virgæ tremuiſſe, damnatum verò ſub repræſentatione pœnæ periſſe: ſtatim ille timens plagam; abiit ille luens pœnam.

[b] Ibid. 5.

EXCOMMVNICATIO. II. SCHOLIA.

A QVOMODO. *Supplè accipiendum eſt quod ait Apoſtolus 1. Cor. 5. 13. vbi loquitur de inceſto Corinthio:* Auferte malum ex vobis ipſis. *Syr. verò,* Tollite autem ſceleratum è medio veſtri. DETVR. *Amandetur.* NON A DEO. *Id dicit; quia immediatè prius dixerat Paulus.* Eos qui foris ſunt Deus iudicabit. *Quaſi iam coram Deo extra Eccleſiam eſſent huiuſmodi ſcelerati. Quod crudiùs intelligit Tertull. ipſe tum verè hæreticus, & extra Eccleſiam.* IN PRÆSIDENTIS OFFICIO. *Quaſi diceret; cùm id poſſet Epiſcopus ex officio, nempè excommunicare Corinthium illum, nec à Deo, nec ab ipſis Corinthiis id peteret Paulus, niſi per ablationem eius de medio, mortem ipſam corpoream intellexiſſet, cuius caro per tam grande inceſti ſcelus, iam inſtar cadaueris putrida* B *& irreparabiliter tabida facta erat, non tantum per cenſuram, viuis communem, auferri debebat ab Eccleſia, ſed & tolli à viuis, & cadauer eius* ſepulturâ aſini ſepeliri, *Et Eccleſiaſtica ſepultura priuari.* QVÆ CAPVLVM. *Ex Nonio, capulum eſt, quidquid rem aliquem capit, ſumitur etiam pro feretro. Alij legunt* Quod captiuum eſſet. *Supplè cadauer ſeruum immunditiæ.* QVOMODO POTVIT. *Donec,* inquit, *pleniùs per mortem auferretur, quomodo potuit, Paulus abſtulit ſententiâ excommunicationis latâ, vel ferendâ. Non enim ſimpliciter tradidit ſatanæ, ſed tradendum iudicauit. 1. Cor. 5. 3. & ſeq.* Ego quidem abſens corpore, præſens autem ſpiritu, iam iudicaui vt præſens, eum qui ſic operatus eſt, in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, congregatis vo- C bis & meo ſpiritu, cum virtute Domini noſtri Ieſu, tradere huiuſmodi ſatanæ in interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus ſit in die Domini noſtri Ieſu Chriſti *Syr. autem, & abſolutè à Paulo condemnatum, & à Corinthiis condemnandum innuit.* Ego quidem abſum à vobis corpore, vobis autem proximus ſum ſpiritu, iamque condemnaui vt proximus eum qui ſic operatus eſt, &c. Vt tradatis eum ſatanæ ad exitium corporis, vt ſpiritus ſeruetur, &c. MALEDICI EAM, *&c. Sequebatur,* inquit, *vt hæc caro vt abominanda malediceretur à Corinthiis, & mortis maledicto addiceretur.* EXAVCTORARETVR. *Ab auctoritate & poteſtate, honore, participatione benedicti Sacramenti Euchariſtiæ priuaretur.* D *Et quamquam id tantùm intelligatur de poſſeſſione à dæmone, cui à Paulo traditus erat inceſtus ille; dæmoniaci, & excommunicati maximè hoc iure priuantur.* NVMQVAM. *Hic error eius de non recipiendis lapſis.* CASTRA. *Hinc vox deducta,* Exauctorationis, *Quæ militibus degradatis applicatur. Exauctorari enim eſt,* Militiâ remoueri, inſignibus militaribus ſpoliari. *L. 4. § Non omnis. ff. de re militari l. 29. ff. de liber. C tuſ. Vlp. l. 2 §. 2 ff. de his qui notantur infamia.* Sed etſi eum exauctorauerit, id eſt, inſignia militaria extraxerit, inter infames efficit, licet non addidiſſet, ignominiæ causâ ſe eum exauctoraſſe,

A *Ex hoc loco Pauli, Theophilactus cenſuit Paulum actu excommunicaſſe Corinthium. Alij excommunicandum Prælatis Eccleſiæ Corinthi tradidiſſe. Chryſoſt. Aug. Anſel. aliique citati à Baronio Anno Chri. 57. Hinc probant authoritatem Prælatorum Eccleſiæ in ferenda excommunicatione. Tradi autem ſatanæ dicuntur, quòd poſt excommunicationem, priuati ſuffragiis, Sacramentis, ſacrificiis, curâ paſtorum, &c. magis ſint in poteſtate diaboli, vt notant Hiero. ep. 1. ad Heliod. Innocentius apud Aug. ep. 91. & alij. Per interitum carnis, Chryſoſt. Theod. Anſel. &c. Intelligunt morbos, quibus caro luxurioſa frenatur. Ambr. & Aug. carnalis voluptatis interitum. Excommunicatos item frequenter à dæmone poſſeſſos, Ambr. hic docet cum* B *Theod. & habetur, cap.* Audi. *Et cap.* Omnis. 11. q. *3. & exempla frequentia ſunt in vitis Patrum de excommunicatis ſtatim abreptis à dæmonio. Et Paulinus in vita S. Ambroſij narrat quemdam ab eo excommunicatum, ſtatim abreptum & diſcerptum à dæmonio.* DIVISAM SEVERITATEM. *Hic Tertull. apertè vtramque ſpeciem excommunicationis notat, latæ ſcilicet, & ferendæ ſententiæ. Nam præcedente cap. 1. Cor. 4 vbi contra inflatos quoſdam,* non quemdam, vt hic vult Tertull. *Quaſi vibrans gladium & virgam excommunicationis intentans ait verſu 18.* Tanquam non venturus ſim ad vos, ſic inflati ſunt quidam. *Et verſu 21.* Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in charitate & ſpiritu manſuetudinis? INCREPITVM. *Seuerè reprehenſum.* REPRÆSENTA- C TIONE. *Pœnâ præſenti, & ſententiâ latâ fulminatum.* ABIIT. *Ab Eccleſia, à Dei protectione receſſit. De auferendo malo per cenſuram ſic Aug. to. 4 lib. de fide & operibus cap. 2.* Neque, *inquit,* quia illam primi populi, *Hebræi,* commixtionem Moyſes Dei famulus patientiſſimè perferebat, ideo non in multos etiam gladio vindicauit. Et Phinees Sacerdos, adulteros ſimul gladio vltore confixit. Quod vtique, *Non vt peruerſus hic voluit Tertullianus etiam gladio materiali iuſſum occidi Corinthium,* degradationibus, & excommunicationibus ſignificatum eſt eſſe faciendum in hoc tempore, cùm in Eccleſiæ diſciplinâ viſibilis fuerit gladius ceſſaturus. Nec D quia B. Apoſtolus inter falſos fratres tolerantiſſimè congemiſcit, quoſdam etiam diabolicis inuidentiæ ſtimulis agitatos, Chriſtum tamen prædicare permittit: Ideo parcendum cenſet illi qui vxorem Patris ſui habuit, quem præcepit congregatâ Eccleſiâ tradere ſatanæ in interitum carnis vt ſpiritus, &c. Aut ideo ipſe alios non tradidit ſatanæ, vt diſcerent non blaſphemare. Aut fruſtra dicit, &c. Cum huiuſmodi nec cibum quidem ſumere, &c. Auferte malum ex vobis ipſis. Vbi quidam, quod dictum eſt, ex vobis ipſis, ita intelligunt, vt ex ſeipſo vnuſquiſque auferat malum. Hoc eſt vt ipſe ſit bonus. Sed quomodolibet intelligatur, ſiue vt ſeueritate Eccleſiæ, mali excommunicationibus

S. Auguſt. S. Auguſt. S. Auguſt. S. Auguſt. S. Auguſt.

corripiantur; ſiue vt ſe quiſque corripiendo & corrigendo à ſeipſo auferat malum: illud tamen quod ſupra dictum eſt, non habet ambiguitatem, vbi præcepit non commiſceri eis fratribus, qui in aliquo ſupradicto vitio, *Fornicationis, idololatriæ, auaritiæ, ebrietatis, rapacitatis*, nominantur, id eſt noti famoſique ſunt. *Et lib. 5. qq. in Deut. q. 39.* Morietur fur ille, *Deut. 24. 7.* Id eſt homo qui furatus eſt hominem: & auferetis malignum ex vobis ipſis. Aſſiduè hoc dicit ſcriptura, cùm iubet occidi malos. *Hinc ortus error Tertulliani, etiam in lege noua, duram hanc legem contra inceſtum renouantis.* Quâ locutione vſus eſt etiam Apoſtolus cùm diceret, &c. Auferte malum ex vobis ipſis, &c. Nec ait τὸ πονηρόν, id eſt hoc malignum, ſed τὸν πονηρόν, Quod eſt, hunc malignum. Ex quo apparet, eum voluiſſe intelligi, qui aliquid tale commiſit, vt excommunicatione ſit dignus. Hoc enim nunc agit in Eccleſia excommunicatio, quod agebat tunc interfectio. *Et to. 3. lib. 11. de Gen. ad litt. cap. 40. vbi comparat excommunicatum, cum Adamo ligno vitæ priuato, & eiecto Paradiſo.* Alienatus à vita, non ſolum quam fuerat, ſi præceptum ſeruaſſet, cum Angelis accepturus; ſed ab illa etiam, quam ducebat in Paradiſo, fœlici quodam corporis ſtatu, ſeparari vtique debuit à ligno vitæ. Siue quod ex ipſo illo ſubſiſteret felix ille ipſe ſtatus corporis, ex re viſibili, virtute inuiſibili. *Quaſi quodam Sacramento, Euchariſticum figurante.* Siue quod in eo eſſet Sacramentum viſibile inuiſibilis Sapientiæ: alienandus vtique inde fuerat, vel iam moriturus, vel tanquam excommunicatus: ſicut etiam in hoc paradiſo, id eſt Eccleſia, ſolent à Sacramentis Altaris viſibilibus homines diſciplinâ Eccleſiaſticâ remoueri. Et eiecit Adam, & collocauit eum contra Paradiſum, *ex aduerſo, vt eius aſpectu compungeretur*, voluptatis. Et hoc ſignificandi gratiâ factum eſt, ſed tamen factum, vt contra paradiſum, quo beata vita etiam ſpiritaliter ſignificatur, habitaret peccator, vtique in miſeria. Et ordinauit Cherubim & flammeam romphæam quæ vertitur, *verſatilem, vt ſit ſpes euadendi per reconciliationem & abſolutionem ab Anathemate*, cuſtodire viam ligni vitæ. Hoc per cœleſtes vtique poteſtates etiam in paradiſo viſibili factum eſſe credendum eſt; vt per Angelicum miniſterium eſſet illic ignea quædam cuſtodia: non tamen fruſtra factum eſſe; niſi quia ſignificat aliquid etiam de Paradiſo ſpiritali, *allegorico, Eccleſiæ ſcilicet, in quo Angeli id eſt Epiſcopi gladio Anathematis arcent ab Euchariſtia*, Non eſt vtique dubitandum.

S. Auguſt. — S. Auguſt. — S. Auguſt. — Auguſt.

EXCVSATIO.

Nullam excuſationem peccati neceſſitas poteſt obtendere. De Cor. cap. 11. circa f.

NOn admittit ſtatus fidei neceſſitates. Nulla eſt neceſſitas delinquendi, quibus vna eſt neceſſitas non delinquendi. Nam & ad ſacrificandum & directò negandum, neceſſitate quis premitur tormentorum ſiue pœnarum: tamen nec illi neceſſitati diſciplina conniuet: quia potior eſt neceſſitas timendæ negationis & obeundi martyrij, quàm euadendæ paſſionis, & implendi officij. Ceterùm ſubuertit totam ſubſtantiam ſacramenti cauſatio eiuſmodi, vt etiam voluntariis delictis fibulam laxet. Nam & voluntas poterit neceſſitas contendi, habens ſcilicet vnde cogatur.

EXCVSATIO. SCHOLIA.

STATVS FIDEI. *Qui firmus & inconcuſſus eſſe debet, nullo prætextu neceſſitatis, nulla excuſatione commouendus eſt. Alij legunt*, Allegationem neceſſitatis. NVLLA EST NECESSITAS. *Nihil enim, vt alibi diximus, liberam animam ad peccatum cogere poteſt. Immò vt ait Tertull. vnica nobis eſt neceſſitas impoſita à Deo, non peccandi, ſub pœna mortis animæ & corporis. Nec primi parentes in ſtatu integræ naturæ, ſe obtentu neceſſitatis peccandi excuſarunt, ſed ille ex complacentia vxoris, iſta ex deceptione ſerpentis excuſationem ſumpſit.* DIRECTÒ. *Statim abſque ambagibus Chriſtianus compulſus à tyrannis negare Chriſtum & diis ſacrificare, vi tormentorum, nec hac neceſſitate tuendæ vitæ excuſatur, cui Chriſtiana diſciplina non acquieſcit: Chriſto negante diſcipulum, niſi oderit non tantùm patrem & matrem, ſed inſuper animam & vitam ſuam.* IMPLENDI OFFICII. *Dum connexionem habet cum aliquo actu idololatriæ.* SVBSTANTIAM SACRAMENTI. *Fidei in baptiſmo ſuſceptæ, quæ à Paulo dicitur*, Subſtantia rerum ſperandarum. *Et fidei item ſiue iuſiurandi Deo præſtiti in eius ſuſceptione.* CAVSATIO. *Prætextus, excuſatio.* VOLVNTARIIS. *Iis quibus libido cuiuſque inclinatur, nullâ neceſſitate cogente.* FIBVLAM. *Viam pandit.* VOLVNTAS. *Alij legunt, voluptas.* CONTENDI. *Poterit aliquis contendere, ſe neceſſitate vrgente libidinis coactum ad peccatum. Præteriam alibi dicta ex Auguſtino, dum egimus contra diuerſas excuſationes peccantium, hæc accipe ex eodem in Pſal. 72. in verſum:* Prodiit quaſi ex adipe, &c. Non quomodocumque tranſeundum eſt quod dixit, prodiit ex adipe iniquitas eorum. Sunt enim mali, ſed macie mali; ideo mali, quia macri; id eſt exiles; exiguitate quadam neceſſitatis affecti, & ipſi mali, & damnandi. Ferenda eſt enim magis omnis neceſſitas, quàm perpetranda eſt aliqua iniquitas. Tamen aliud eſt de neceſſitate, *inopiâ*, peccare, aliud in abundantia. Pauper mendicus furtum facit, ex macie proceſſit iniquitas. Diues abundat rebus tantis, quare diripit res alienas? Illius iniquitas ex macie, huius ex adipe proceſſit. Ideo macro cùm dicis, quare hoc feciſti? humiliter afflictus & abiectus reſpondet, neceſſitas coëgit me. Quare non timuiſti Deum? egeſtas compulit. Dic diuiti, quare hoc facis, & non times Deum? ſi tamen tantus es qui poſſis dicere, vide ſi vel dignatur audire, vide ſi non etiam in teipſum prodiet iniquitas ex adipe eius. *Et to. 7. libro de gratia & lib. Arbitrio cap. 2.* Ipſa diuina præcepta homini non prodeſſent, niſi haberet liberum voluntatis arbitrium, quo ea faciens, ad promiſſa præmia perueniret. Ideò enim data ſunt, vt homo excuſationem de ignorantia non haberet, ſicut Dominus dicit in Euangelio de Iudæis: ſi non veniſſem, & locutus eis fuiſſem, peccatum non haberent: Nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo.

Auguſt. — Auguſt.

ſuo. De quo peccato dicit, niſi de illo magno, quod A præſciebat eorum futurum, quando iſta dicebat, id eſt, quo eum fuerant occiſuri? neque enim nullum habebant peccatum, antequam Chriſtus veniſſet in carne ad eos. Item dicit Apoſtolus, reuelatur ira Dei de cœlo in omnem impietatem & iniuſtitiam hominum eorum, qui veritatem in iniquitate detinent: quia quod notum eſt Dei manifeſtum eſt in illis, Deus enim illis manifeſtauit. Inuiſibilia enim eius, &c. vt ſint inexcuſabiles. Rom. 1. quomodo dicit inexcuſabiles, niſi de illa excuſatione, qua ſolet dicere humana ſuperbia: ſi ſciſſem, feciſſem; ideo non feci, quia neſciui: Aut ſi ſcirem, facerem; ideo non facio, quia neſcio? hæc eis excuſatio tollitur, quando præceptum datur, vel ſcientia non peccandi manifeſtatur, &c. *Subiicit multa exempla, inter quæ, in rem preciſè Tertulliani, de tormentis non timendis, officiis, & dignitatibus, & coronis reſpuendis, dum agitur de fide & ſalute æterna.* Nolite timere eos qui occidunt corpus, &; qui vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, &c. Qui ergo nouerunt diuina mandata, aufertur eis excuſatio, quam ſolent homines habere de ignorantia. S. Auguſt.

EXEMPLVM.

Exempli boni neceſſitas. 2. de cultu Fœm. cap. 13. in ℣.

Aliqua fors dicet: Non eſt mihi neceſſarium, hominibus probari: nec enim teſtimonium hominum requiro: [a] *Deus conſpector eſt cordis.* Scimus omnes, dum tamen quid idem per apoſtolum dixerit recordemur: [b] *Probum veſtrum coram hominibus appareat.* Ad quid, niſi vt malitia acceſſum ad vos omnino non habeat; vel vt malis exemplo & teſtimonio ſitis? Aut quid eſt, [c] *Luceant opera veſtra?* Quid autem nos Dominus *lucem mundi vocat?* quid ciuitati ſuper montem conſtitutæ comparauit; ſi non relucemus in tenebris, & extamus inter demerſos? *Si lucernam tuam ſub modio abſtruſeris*, in tenebris derelicta à multis incurſeris neceſſe eſt. Hæc ſunt quæ nos luminaria mundi faciunt, bona ſcilicet noſtra. Bonum autem dumtaxat verum & plenum, non amat tenebras, gaudet videri, & in ipſas denotationes exultat.

a 1. Reg. 16. 7. b Philip. 4. 5. c Math. 5. 16. & 14. Math. 5. 14. Ibid. 15.

EXEMPLVM. SCHOLIA.

ALIQVA FORS. *Fortè aliqua mulier ſtudioſa* C *cultus & ornatus corporis, dicet.* DEVS CONSPECTOR. *1. Reg. 16. 7.* Homo videt ea quæ patent, Dominus autem intuetur cor. 70. Homo aſpiciet in faciem: Deus autem aſpiciet ad cor. PROBVM VESTRVM. *Philipp. 4. 5.* Modeſtia veſtra nota ſit omnibus hominibus: Dominus propè eſt. *Syr. autem:* Manſuetudo veſtra nota ſit, &c. *In quem locum Aug. epiſt. ad Marcellinum:* Omnia bona opera amant in luce conſtitui, non propter humanam gloriam, ſed vt videant, ait Dominus, bona opera veſtra, & glorificent Patrem veſtrum qui in cœlis eſt; & ideo non ſufficit Apoſtolo monere vt manſuetudinem ſeruaremus, ſed vt eam etiam notam omnibus faceremus. Manſuetudo, inquit, veſtra nota ſit omnibus hominibus; D & alio loco; manſuetudinem veſtram oſtendentes ad omnes homines. *Et 2. Cor. 8. 21.* Prouidemus enim bona, non ſolùm coram Deo, ſed etiam coram hominibus. MALITIA, *&c. vt ſitis adeo perfecti & pleni bonitate, vt ex abundantia interna redundet exemplum in proximum, & nullus ſit in vobis locus peccatis, de quibus dicebat Pſaltes.* Ab alienis parce ſeruo tuo. *Id eſt malis exemplis, quæ proximum inducunt ad peccatum.* VT MALIS. *Corrigendis exemplo veſtro bono.* ET TESTIMONIO. *Quo in iudicio conuincantur, eos potuiſſe facere, quod vos ſimilis ſortis viderunt facientes.* EXTAMVS. *Quaſi eminentes montes reſpectu vallium, id eſt profundorum in peccatis.* A MVLTIS INCVRSERIS. *Multi in te per noctem offendent, obuiis quibuſ*E*que eris petra ſcandali, caſtitatem enim tuam internam velut lucernam ſub modio abſconditam non vident, & cultum externum corporis, amoris impuri illicem vident, vt venalem tuam pudicitiam putent, luxus & luxuriæ inſignibus patentibus.* PLENVM. *Iuxta Philoſophum:* Bonum ex integra cauſa, malum ex quocumque defectu. GAVDET VIDERI. *Non prurita laudis humanæ, ſed, vt ſuprà, ad Dei gloriam & exemplum proximi.* DENOTATIONES. *Irriſiones & cachinnos. Aug. quantùm boni mali-vè ſit in exemplo, breuiter docet ſer. 163. de temp. in fine.* Nemo ſe circumueniat, fratres chariſſimi, nullus homo ſibi ſolummodo viuat: & ſicut frequenter ſuggeſſi, quantoſcumque aliquis exemplo ſanctæ vitæ ædificauerit, cum tantis, & pro tantis mercedem B. Vitæ retributionis accipiet: & quantiſcumque exemplum malæ conuerſationis, etiam ſi non cum illi ſequantur præbuerit, pro tantis ſe malis rationem nouerit redditurum. *Et libro quinto de Ciuit. cap. 14. de luce exempli danda proximo iuxta Math. 5.* Non, *inquit*, vt videamini ab eis, id eſt, hac intentione, vt eos ad vos conuerti velitis: quia non per vos aliquid eſtis: ſed vt glorificent Patrem veſtrum qui in cœlis eſt, ad quem conuerſi, fiant quod eſtis. *Et ſer. 2. de Verbis Domini, qui totus eſt in diſcutiendo, quomodo conſonent & Chriſtus & Paulus ſibi ipſis, dum iuſtitiam coram hominibus facere, & hominibus placere prohibent; & coram hominibus lucere, & hominibus placere ſuadent: vbi ſic circa finem.* Quiſquis ita vult videri hominibus opera ſua, vt ille glorificetur, à quo ea quæ in illo videntur, accepit; & ſic ad imitandum bonum idem, ipſi qui vident pietate fidei prouocentur, verè lumen eius lucet coram hominibus: quia lux de illo charitatis radiatur, non ſuperbiæ fumus euomitur: & in eo ipſe cauet ne iuſtitiam ſuam faciat coram hominibus, vt videatur ab eis: quia nec ſuam deputat illam iuſtitiam, nec ideo facit, vt ipſe videatur: ſed vt ille intelligatur qui laudatur in homine iuſtificato, vt faciat & in laudante, quod laudatur in altero: id eſt vt laudantem faciat eſſe laudabilem. *Et in fine ſic de Paulo concludit:* Et non placebat hominibus propter ſuam vtilitatem, ne Chriſti ſeruus non eſſet: & placebat hominibus propter illorum ſalutem, vt Chriſti eſſet diſpenſator idoneus; quia & illi coram Deo conſcientia ſufficiebat; & de illo coram hominibus, quod imitaretur elucebat.

August. S. Auguſt. S. Auguſt. S. Auguſt. S. Auguſt.

EXOMOLOGESIS, SIVE POENITENTIA PVBLICA.

Confeſsio, pœnitentia, & ſatisfactio publica pro peccatis ſemel tantùm conceſſa.

1. *De Pœnit. cap. 9. in p.*

HVius pœnitentiæ ſecundæ, & vnius quantò in arcto negotium eſt, tantò operoſior probatio eſt; vt non ſola conſcientia præferatur, ſed aliquo etiam actu adminiſtretur. Is actus, qui magis Græco vocabulo exprimitur, & frequentatur, exomologeſis eſt, quâ delictum Domino noſtrum confitemur, non quidem vt ignaro, ſed quatenus ſatisfactio confeſſione diſponitur. confeſſione pœnitentia naſcitur, pœnitentiâ Deus mitigatur. Itaque exomologeſis, proſternendi, & humilificandi hominis diſciplina eſt, conuerſationem iniungens miſericordiæ illicem. *Et Verbo Pœnitentia conditiones. Num. 5.*

2. *Et de pœnit. Cap. 10. in f.*

MIſerum eſt ſic ad exomologeſin peruenire. Malo enim ad miſeriam peruenitur; Sed vbi pœnitendum eſt, deſinit miſerum, quia factum eſt ſalutare. &c. *Vide V. Confeſsio peccati* 4.

3. *Et de pœnit. cap. 9. à m.*

DE ipſo quoque habitu, atque victu mandat, ſacco, & cineri incubare, corpus ſordibus obſcurare animum mœroribus deiicere, illa quæ peccauit, triſti tractatione mutare: Cæterùm, paſtum, & potum, pura noſſe non ventris ſcilicet, ſed animæ causâ: plerumque verò ieiuniis preces alere, ingemiſcere, lacrymari, & mugire dies noctesque ad Dominum Deum ſuum, Preſbyteris aduolui & caris Dei adgeniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis ſuæ iniungere. Hæc omnia Exomologeſis, vt pœnitentiam commendet, vt de periculi timore Dominum honoret, vt in peccatorem ipſa pronuntians, pro Dei indignatione fungatur, & temporali afflictione æterna ſupplicia non dicam fruſtretur, ſed expungat. Cùm igitur prouoluit hominem, magis releuat: Cùm ſqualidum facit, magis mundatum reddit: Cùm accuſat, excuſat: Cùm condemnat, abſoluit. In quantùm non peperceris tibi, in tantùm tibi in Deus, crede, parcet.

4. *Et de pœnit. cap. 12. in p.*

SI de Exomologeſi retractas gehennam in corde conſidera, quam tibi exomologeſis extinguet: & pœnæ priùs magnitudinem imaginare, vt de remedij adeptione non dubites, &c. Igitur cum ſcias aduersùs gehennam, poſt prima illa intinctionis Dominicæ munimenta, eſſe adhuc in exomologeſi ſecunda ſubſidia; Cur ſalutem tuam deſeris? Cur ceſſas aggredi, quod ſcias mederi tibi? &c. peccator reſtituendo ſibi, inſtitutam à Domino exomologeſin ſciens, præteribit illam, quæ Babylonium Regem in regna reſtituit? Diu enim pœnitentiam Domino immolarat, ſeptenni ſqualore Exomologeſin operatus, vnguium aquilinum in morem efferatione, & capilli incutiâ horrorem leoninum preferente. pro malæ tractationis (*ſupple merito,*) quem homines perhorrebant, Deus recipiebat. Contra autem Ægyptius Imperator, qui populum Dei aliquando afflictum diu Domino ſuo denegatũ perſecutus, in prœlium irruit, poſt tot documenta plagarum, diſcidio maris, quod ſoli populo peruiũ licebat, reuolutis fluctibus perit. Pœnitentiam enim, & miniſterium eius exomologeſin abiecerat. Quid ergo vltra de iſtis duabus humanæ ſalutis quaſi plancis, ſtili potiùs negotium, quàm officium conſcientiæ meæ curans? peccator enim omnium notarum cùm ſim, nec vlli rei niſi pœnitentiæ natus, non facilè poſſum ſuper illa tacere, quam ipſe quoque, & ſtirpis humanæ; & offenſæ in Dominum princeps Adam, exomologeſi reſtitutus in paradiſum ſuum, non tacet. *Vide Verbo ſatisfactio. num. 2. & V. Confeſsio peccati 2. & V. Æternitas 5. & V. Pœnitentia 6.*

EXOMOLOGESIS. I. II. III. IV. SCHOLIA.

1. HVIVS POENITENTIÆ SECVNDÆ. *quid ſit Exomologeſis, & quomodo hic textus exponendus ſit, vide in eum iam dicta Verbo,* Confeſſio peccati. *num. 2.*

2. MISERVM EST. *Habes item Verbo,* Confeſſio peccati. *numero 4.*

3. DE IPSO QVOQVE HABITV. *Conſule hunc locum exponendum, Verbo* pœnitentia. *num. 6. 10. 3.*

4. SI DE EXOMOLOGESI RETRACTAS. *Vide iam dicta Verbo* Æternitas. *5. à medio, ad fin. Vide item Verbo* Satisfactio. *num. 2. 10. 3.*

Præter hæc, accipe ſequentem de Exomologeſi, & pœnitentia publica Appendicem, ex ſacris canonibus Conciliorum excerptum.

Publica pœnitentia, & ſolemnis, non dabatur quibuſuis peccatoribus, ſed illis tantùm qui publicè peccauerant. Ita Concilium 3. Arelatenſe cap. 26. vbi dicitur, vt qui publico crimine conuicti ſunt, Reipublicæ indicentur, & publicam pœnitentiam agant, ſecundùm Canones.

Ita & Toletanum 1. Canone 2. in quo ſic habetur: pœnitentem dicimus, qui poſt baptiſmum, aut pro homicidio, aut pro diuerſis criminibus, grauiſſimiſque peccatis, publicam pœnitentiam egerit. *Pœnitentia ſolemnis conditiones, & modos, ex variis Conciliorum canonibus colligere licet; præcipuè verò ex Concilio Agathenſi cap. 15. vbi etiam diſcrimen, inter ſecretam pœnitentiam, & hanc publicam, in qua deponebant comam, veſtimenta mutabant, ciliciumque induebant, manifeſtè oſtenditur. Habeturque ſitè apud Gratianum, diſt. 50. cap.* In capite Quadrageſimæ. *Et in epiſtola Cleri Romani, ad Cyprianum & apud Sozomenum, lib. 6. Eccle. hiſt. cap. 16. deſcribitur habitus, & conditio pœnitentium, Eccleſiarum Occidentalium.*

Iterùm circa modum, & vſum, pœnitentiæ, audi Concilium Colonienſe Prouinciale, An. Do. 1536. tempore Papæ Pauli III. congregatum, authoritate Hermanni Archiepiſcopi, qui poſtea in hæreſim lapſus eſt: ſic enim capite 38. loquitur: In publicis verò criminibus, quemadmodum neceſſe eſt, ita iubemus ad canones antiquos pœnitentiæ publicæ regredi, atque adeò ad Chriſti, & ſui diſcipuli Pauli inſtitutum reuerti; qui ad Corinthios exemplo oſtendit; quomodo oporteat Eccleſiam in publicè peccantem animaduertere, donec ipſe publicè peractâ pœnitentiâ ſatisfecerit.

Quòd ſi deſideras verba Concilij Agathenſis mox citati, hæc ſunt Can. 15. Pœnitentes, quo tempore pœnitentiam petunt, impoſitionem manuum & cilicium ſuper caput à Sacerdote ſicut vbique conſtitutum eſt, conſequantur. Si autem comas non depoſuerint, aut veſtimenta non mutauerint, abiiciantur.

Accipe & concilium Barcinonenſe, Can. 6. Pœnitentes viri tonſo capite, & Religioſo habitu vtentes, ieiuniis & obſecrationibus vitæ tempus peragant. *Et Can. 7.* vt pœnitentes non epulis interſint, nec negotiis operam dent, in datis, & acceptis: ſed tantùm in ſuis domibus vitam frugalem agere debeant. *Ex to. 2. Concil. parte 2. pag. 31. col. 1. B.*

Habes & Toletanum 3. Can. 12. quicumque ab Epiſco. vel presbitero, ſanus, vel infirmus pœnitentiam poſtulat, ſi vir eſt, priùs eum tondeat, & ſic pœnitentiam ei tradat. Si verò mulier fuerit, non accipiat pœnitentiam, niſi priùs mutauerit habitũ. *rationem addit huius mutationis, & tonſuræ, quia laicis dum tribuitur deſidioſè pœnitentia, facilè in crimen relabuntur.*

Concilium item Moguntinum primum, ſub Rabano Archiepiſcopo, An. 847. temp. Leonis 4. cap. 31. Modus, tempuſque pœnitentiæ, peccata ſua confitentibus, aut per antiquorum Canonum inſtitutionem, aut per ſanctarum ſcripturarum auctoritatem, aut per Eccleſiaſticam conſuetudinem, imponi debet à Sacerdotibus. Nam qui pro peccatis grauibus leues quoſdam, & inuſitatos imponunt pœnitentiæ modos, conſuunt puluillos, ſecundùm propheticum ſermonẽ, ſub omni cubito manus, & faciunt ceruicalia ſub capite vniuerſæ ætatis, ad capiendas animas. Sed diſcretio ſeruanda eſt inter pœnitentes, qui publicè, & qui abſconsè pœnitere debeant. Nam qui publicè peccat, oportet vt publicâ mulctetur pœnitentiâ, & ſecundùm ordinem Canonũ, pro merito ſuo, & excõmunicetur, & reconcilietur. Pœnitentes verò tam expletionem temporis conſtituti, quàm facinoris remiſſionem deſiderent; nec eis ſufficiat, ſi à quarumdam rerum perceptionibus abſtineant, niſi ſe etiam à noxiis delectationibus ſubtrahant, declinantes à malo faciant bonum, & pacem perſequantur.

Quantùm ad eos, qui pœnitentiam publicam de iure imponere poterãt, decernit Concil. Carthaginienſe 3. cap. 31. ſub Stephano primo. Pœnitentibus Epiſcopi arbitrio pœnitentiæ tempora decernantur. *Sicut ex eodem cap. 22. & Hipponenſe ſub Siricio 3. cap 32.* Pœnitentem Preſbyteri, inconſulto Epiſcopo non reconcilient, niſi neceſſitate cogente.

A pœnitentia imponenda arceantur Abbates & Monachi. Ita Concilium Lateranenſe generale ſub Calixto II Can. 17. Interdicimus Abbatibus, & Monachis publicas pœnitentias dare.

Præterea lege Concilium Wormacienſe, An. 868. Can. 25. Quo pœnitentibus ſecundùm differentiam peccatorum Sacerdotis arbitrio pœnitentia decernuntur: ibique dicitur, quòd debeat Sacerdos omnia penſare in pœnitentia imponenda.

Ad hæc Concil. Tolet. 3. ſub Pelagio 2. An. 589. cuius ſunt hæc verba; Quoniam comperimus per quaſdam Hiſpaniarum Eccleſias, non ſecundum Canonem, ſed fœdiſſimè, pro ſuis peccatis homines agere pœnitentiam, vt quotienſcumque peccare libuerit, totiens à Preſbytero, ſe reconciliari expoſtulent, & ideò, pro coercenda tam execrabili præſumptione, id à ſancto Concilio iubetur, vt ſecundùm formam Canonum antiquorum dentur pœnitentiæ.

Quantùm ad tempora pœnitentiæ publicæ, lege decreta lata à Gregorio 3. ſummo Pontifice, Conciliorum to. 3. parte 1. folio 355. poſt epiſtolas eiuſdem Gregorij: ibi nim fuiſiſſimè tempora diuerſa pœnitentiæ, pro diuerſis criminibus præſcribuntur.

Similiter & in Concilio Wormacienſi, citato Can. 25. pœna ei qui Sacerdotem ſponte occiderit, imponitur. Et in præcedentibus & ſuccedentibus aliis Canonibus quibuſdam criminibus pœna decernitur, vt parricidiis, fratricidiis, paganum occidentibus, &c.

Concilium etiam Triburienſe, anno 895. tempore Formoſi Papæ, cap. 55. 56. 57. 58. explicat pœnam ſeptennem voluntarij homicidij. Antea etiam ibidem variæ pœnæ, variis criminibus imponuntur.

Quantũ ad perſonas, quæ pœnitentiæ publicæ ſubiaceãt, conſule Concilium Agathenſe, ſub Symmacho Papa. Can. 15. cuius in medio ſic legitur. Iuuenibus etiam pœnitentia non facilè committenda, propter ætatis fragilitatem.

Item Concilium Aurelianenſe 3. ſub Vigilio, Can. 24. ſic habet: Vt ne quis benedictionem pœnitentiæ iuuenibus perſonis credere præſumat. Certè coniugatis, niſi ex conſenſu partium, ætate iam plenâ, eam dare non audeat. *Eadem prohibet circa coniugatos, Concilium Arelatenſe ſecundum, Can. 22. ſub Siricio Papa.*

Quid quod & Siricius Papa, nec Clericis pœnitentiam agere permittit. Vnde illud eiuſdem Siricij ad Hymerium ep. 1. cap. 14. relatum à Gratiano diſt. 51. cap. 66. Illud quoque nos par fuit prouidere, vt ſicut pœnitentiam agere, cuiquam non conceditur Clericorum: Ita & poſt pœnitudinem, ac reconciliationem, nulli vnquam laïco liceat honorem clericatus adipiſci. *Pœnitentiam tamen Clericis deſiderantibus non negandam dicit Concilium Arauſicanum 1. ſub Leone 1. Can. 4. Quod tamen non de omni gradu clericaturæ, nec de illa pœnitentia infamante, & proinde irregularitatem inducente intelligendum putauerim.* Pœnitentiâ publicâ purgandus Monachus,

qui ad militiam vel ad nuptias deuolutus eſt. *Ita Vernenſe 2. ſub Sergio 2. cap. 4. Videndum nunc nobis eſt, à quibus pœnitentes arceantur; ac primò quidem conſtat ex præmiſſa authoritate Siricij, pœnitentes à Cleri atu probiberi. Quod confirmatur ex Concilio Carthaginienſi 4. à Leone 3. approbato, in quo erant Epiſcopi 214 Quod Can. 68. dicit.* Ex pœnitentibus, quamuis ſit bonus, Clericus non ordinetur. Si per ignorantiam factum fuerit, deponatur à Clero, quia ſe ordinationis tempore non prodidit fuiſſe pœnitentem. Si autem ſciens Epiſcopus ordinauerit talem, etiam ab Epiſcopatus ſui, ordinandi dumtaxat poteſtate priuetur. *Confirmatur ſecundò ex Concilio Toletano 1. Can. 2.* Placuit vt pœnitentes non admittantur ad Clerum, niſi tantùm ſi neceſſitas, aut vſus exegerit. Et tunc inter Oſtiarios deputentur, vel inter Lectores, ita vt Euangelium B aut Epiſtolam non legant. Si qui autem ordinati ſunt Diacones, inter Subdiacones habeantur, ita vt manum nó imponant, nec ſacra contingant: cum verò pœnitentem dicimus, qui poſt baptiſmum, aut pro homicidio, aut pro diuerſis criminibus, grauiſſimiſque peccatis, pœnitentiam publicam gerens, ſub Concilio, diuino fuerit reconciliatus altario. *Canones apud Nicæam conſtituti, pœnitentes etiam ab infimis officiis Clericorum excludebant. Quod vltra expoſitiones allatas ſupra, poteſt etiam intelligi de illis tantùm pœnitentibus, qui poſt actam pœnitentiam, ſæcularis militiæ cingulum accipiebant. De quibus Innocentius ſcribit Victricio Rothomagenſi Epiſcopo, ep. 2. cap. 2. vt refertur à Gratiano diſt. 50. cap. 61.* Si quis poſt remiſſionem peccatorum, cingulum militiæ C ſæcularis habuerit, ad Clericatum admitti omnino non debet.

Secundò pœnitentes arcentur à connubio, ex Concilio Arelatenſi 2. Can. 21. Pœnitentes, quæ defuncto viro alij nubere præſumpſerint, vel ſuſpectâ, vel interdicta familiaritate cum extraneo vixerint, cum eodem ab Eccleſiæ liminibus arceantur. Hoc etiam de viro, in pœnitentia poſito, placuit obſeruari.

Quid porrò Canones, circa reconciliationem pœnitentium ſtatuerint, nunc dicendum. Ac primò quidem Concilium Nicænum, 318. Epiſcoporum Can. 13. Qui recedunt ex corpore, antiquæ legis regula obſeruabit etiam nunc, ita vt ſi fortè, quis recedit ex corpore, neceſſario vitæ ſuæ viatico non defraudetur. D *Concilium Toletanum II. Can. 12.* Qui pœnitentiam in mortis agit periculo, non diutinè à reconciliationis gratia differendus eſt. *Ibi etiam dicitur, orandum eſſe, & oblationem eſſe faciendam, pro pœnitentibus, nondum acceptâ reconciliatione morientibus, quod & ſtatuit Concil. Carthag. 4 Can. 79* Pœnitentes, qui attentè leges pœnitentiæ exequuntur, ſi caſu in itinere, vel in mari mortui fuerint, vbi eis ſubueniri non poſſit, memoria eorum & orationibus, & oblationibus commendetur. *Vnde Can. 81.* Mortuos pœnitentes Eccleſiæ afferant, & ſepeliant. *Concilium quidem Eliberitanum, ſub Marcello 1. habitum An. 305 ſub Conſtantio ex Baro-ibid.* edixit can. 1 Placuit inter eos, qui poſt fidē baptiſmi ſalutaris, adultâ ætate, ad templū idololatraturus acceſſerit, & fecerit, quod eſt principale, quia eſt ſummum ſcelus, E placuit nec in fine eum Communionem accipere. *Ita & ſequentibus Canonibus, eâdem pœnâ mulctat aliis criminibus irretitos. Huic Synodo interfuere doctrina & confeſſione illuſtres, Oſius Cordubenſis, & Valerius Cæſarauguſtanus. Verùm ſincerè pœnitentibus, non eſſe vita negandum viaticum, etiam non acta legitima pœnitentia, ſi mortis ſuperuenerit periculum, ſtatuit Nicæna Synodus citata Can. 13. & Ancyritana Can. 6. & Aurelianenſis 2, Can. 12. ſic ait,* De iis qui

A in pœnitentia poſiti vita exceſſerunt, placuit nullum Communione vacuum debere dimitti. *Hanc autem canonum diſcrepantiam ſoluit Innocentius. 1. epiſt. 1. cap. 2. ex. to. 1. Conciliorum parte 1. fol. 199.* De iis obſeruatio prior, durior: poſterior, interueniente miſericordia, inclinatior eſt. Nam conſuetudo prior tenuit, vt concederetur eis pœnitentia, ſed communio negaretur, nam cùm illis temporibus crebræ perſecutiones eſſent, ne communionis conceſſa facilitas, homines de reconciliatione ſecuros, non reuocaret à lapſu, negata meritò communio eſt, conceſſa pœnitentia, ne totum penitus negaretur, & duriorem remiſſionem fecit temporis ratio. Sed poſtquam Dominus noſter pacem Eccleſiis ſuis reddidit, iam depulſo terrore, communionem dari abeuntibus placuit, & propter Domini miſericordiam quaſi viaticum profecturis. Et ne Nouatiani hæretici negantis veniam, aſperitatem & duritiam ſubſequi videamur. Tribuetur ergo cum pœnitentia extrema Communio, *Concilium etiam Carthaginienſe, Epiſc. 214. probatum à Leone 3. habitum ſub Anaſtaſio 1. An. 398. Can. 76. 77. 78. Canonis verò 77. hæc verba ſunt.* Sic pœnitentes qui in infirmitate ſunt, viaticum accipiant. *Idem videbis in Can. 9. Barcinonenſi.* Iubemus verò in infirmitate poſitis beatificã benedictionem percipiant. *Beatificam vocat, quòd digne accipientes ad beatitudinem inducat; Chriſto dicente.* Qui manducat hunc panem viuet in æternùm. Et ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Et beatus qui manducabit panem in regno Dei. *Mitto multa alia Concilia de eadem re, nec tamen omitto Canonem 51. Apoſtolorum.* Si quis Epiſcopus, Presbyter, vel Diaconus, eum qui à peccatis conuertitur, non recipit, ſed eiicit, deponatur. Quoniam Chriſtum moleſtiâ afficit, qui dixit, Gaudiũ eſt in cœlo propter vnum peccatorem pœnitentiã agentem. *Quanto magis, ſi pœnitens in extremo vitæ diſcrimine fuiſſet: pœnitentes in Eccleſia recipiendos ſenſit S. Ignatius Martyr epiſtola 9. ad Philadelph. à principio:* Obſecro vos, *inquit*, quotquot pœnitentiâ ducti redierint ad vnitatem Eccleſiæ, ſuſcipite illos cum omni manſuetudine, vt per bonitatem & patientiam veſtram reſipiſcentes ex diaboli laqueis, digni iam Chriſto facti, ſalutem conſequantur æternam in regno Chriſti. *Vnde hæc increpatio Celeſtini in epiſt. ad Epiſcopos Galliæ cap 2.* Agnouimus, *inquit*, pœnitentiam morientibus denegari, nec illorum deſideriis annui, qui obitus ſui tempore hoc animæ ſuæ cupiunt remedio ſubueniri. Horremus, fateor, tantæ impietatis aliquem reperiri, vt de Dei pietate deſperet, quaſi non poſſit ad ſe quouis tempore concurrenti ſuccurrere, & periclitantem ſub onere peccatorum hominem redimere, quo ſe ille expediri deſiderat, & liberari. Quid hoc rogo aliud eſt, quàm morienti mortem addere, eiuſque animam ſua crudelitate, ne abſolui poſſit, occidere? cùm Deus ad ſubueniendum ſit paratiſſimus, & inuitans ad pœnitentiam, ſic promittat peccatori, inquiens; quacunque die conuerſus fuerit, peccata eius non imputabuntur ei. Et iterum: nolo mortem peccatoris, ſed tantùm vt conuertatur, & viuat. Salutem ergo homini adimit, quiſquis mortis tempore pœnitentiam denegauerit, & deſperat de clementia Dei, qui eum ad ſubueniendum morienti ſufficere vel in momento poſſe, non credit. Perdidiſſet latro, in cruce præmium, ad Chriſti dexteram pendens, ſi illum vnius horæ pœnitentia non iuuiſſet. Vera ergo ad Deum conuerſio in extremis poſitorum, mente potiùs eſt æſtimanda, quàm tempore, Propheta hoc taliter aſſerente Ezech. 18. Cum conuer-

ſus ingemueris, tunc ſaluus eris. Cùm ergo, Dominus ſit cordis inſpector, quouis tempore non eſt deneganda pœnitentia poſtulanti, cùm ille ſe obliget iudici, cui occulta omnia nouerit reuelari.

Si porro conualuiſſent ægroti, aut ſupremum vitæ periculum euaſiſſent, nondum completo pœnitentiæ curriculo, quod deerat, adimplere debebant. Ita Concilium Barcinonenſe, Can. 8. De his qui in infirmitatibus poſcunt pœnitentiam, & à Sacerdote accipiunt, ſi poſtea conualuerint, vitam pœnitentium peragant, exceptâ manus impoſitione, ſegregati à communione, quandiu probabilem Sacerdos eorum approbauerit vitam. *Arauſicanum 1. cap. 3. Epaunenſe cap. 36.* Si ſuperuixerint, qui acceptâ in extremis pœnitentia communicarant, ſtent in ordine pœnitentium. *Et Carthaginienſe 4. Can. 78.* Pœnitentes qui in infirmitate viaticum Euchariſtiæ acceperunt, non ſe credant abſolutos, ſine manus impoſitione, ſi ſuperuixerint.

Pœnitentes, qui poſt acceptam pœnitentiam, ad ſæculares illecebras, derelictâ pœnitentiâ fuerint reuerſi à communione, & fidelium conuiuio ſubmouendi. *Turonenſe 1. cap. 8. Venetum. cap. 3. Aurel. 1. cap 11. Tolet. 4. cap. 55.* Viatico conceſſo vſque ad exitum excommunicandi. *Ita Aurel. 3. cap. 25.* Communicare non poterunt, niſi profeſſioni reformentur. *Sic Epaunenſe cap. 29. Pœnitentia autem, non tantùm vt pœna infligebatur, ſed etiam vt donum magnum petentibus concedebatur. Primò enim pœnitentes a excommunicatione, ſiue à peccatis propter quæ excommunicationis vinculo tenebantur, abſoluebãtur. Secundo ſpecialis gratia per benedictionem pœnitentiæ, eorum animis infundebatur, quâ ad exercitia pœnitentiæ feruenter amplexanda mouebantur, & amariùs de peccatis conterebantur, & ex impoſita pœnitentiæ grauitate, criminis ſui grauitatem meliùs æſtimabant. Quam gratiam licet non Sacramentalem, realem tamen fuiſſe docet duodecimum Toletanum, Can. 2.* Sicut baptiſmum, quod neſcientibus paruulis, ſine vlla contentione, in fide tantùm proximorum accipitur, ita & pœnitentiæ donum, quod neſcientibus illabitur, abſque vlla repugnantia, inuiolabiliter hi qui illud exceperint, obſeruabunt. *Donum item fuiſſe pœnitentiæ conceſſionem, Concilij Valentini in Gallia verba indicant:* Vt his, iuxta Synodum Nicænam, ſatisfactionis aditus quidam non negetur, ne infœlicibus lacrymis, vel ſolatij ianua, deſperatione claudatur. *Quia per pœnitentiæ locum ab Eccleſia ſibi ſolemniter conceſſum, ſperabant ſe poſſe Deo ſatisfacere, & veniam obtinere.*

Aduerte primis ſæculis, grauibus peccatis, idololatria, mœchia, homicidij, apoſtaſia, in mortis articulo etiam denegatam abſolutionem, & communionem licet eis pœnitentia concederetur; Per quam tamen ſperabant à Deo miſericordiam conſequi ſempiternam; quâ ſpe animati duros vſque ad mortem, pœnitentiæ labores ſuſtinebant. Vnde Tertullianus ſic Exomologeſim extollebat. Hæc omnia *inquit,* exomologeſis, vt pœnitentiam commendet, vt de periculi timore Deum honoret, vt in peccatorem ipſa pronuntians, pro Dei indignatione fungatur, & temporali afflictione, æterna ſupplicia non dicam fruſtretur, ſed expungat.

Aduertendum item quatuor hominum generibus conceſſam fuiſſe pœnitentiam. Primo moribundis, & ſenſu omni carentibus, qui eam ante iſtam extremitatem petiiſſe, probatis teſtibus, comperiebantur, de quibus præcitata Concilij Toletani verba ſumenda ſunt: Pœnitentiæ donum quod neſcientibus illabitur: *Quo etiam à peccato excommunicationis ſubiecto abſoluebantur. Secundum genus erat eorum, qui in morte ſana mente, & ſenſibus, abſque communione tamen beneficium pœnitentiæ accipiebant. Tertium genus eſt eorum, quibus imponebatur vſque ad mortem, in qua tantum communionem accipiebant. Quartum denique eorum, qui acceptâ, & plenè conſummatâ pœnitentiâ, perfectè reconciliabantur Eccleſiæ, & ad omnia eius bona, & Sacramenta cum cæteris fidelibus participanda, admittebantur.*

Animaduertendum præterea, pœnitentes inter excommunicatos, & fideles, medium quendam ſtatum obtinuiſſe. Licet enim à communione fidelium arcerentur pœnitentes, hoc eſt orationes, ſacra, ſacrificia, oblationes, agapas, ſtationes, vigilias, ieiunia, communia non haberent; tamen impoſitione manuum; à pœnitentibus vinculum excommunicationis tollebatur, & per illam abſolutionem educebantur à poteſtate ſathanæ, & ſpem habebant redeundi ad gratiam Dei, per meritum pœnitentiæ. Deinde licebat eis, quod non excommunicatis, in omnibus humanitatis officiis cum cæteris fidelibus verſari, vt cibum ſumere, &c. Quod ſi fortè ante pœnitentiam impletam animam agerent, necdum Eccleſiæ reconciliati, oblationes tamen pro eis fiebant ad altare à parentibus, vt patet ex Concilio Arelat. Can. 12. Carthaginienſi 4. Can. 79. Epaunenſi Can. vltimo.

Semel datam pœnitentiam alibi vidimus ex Tertulliano, Ambr. & Auguſtino. Et Concilium Eliberitinum Can. 2. & 3. perpetuæ pœnitentiæ addicebat in graue peccatum lapſos. & Can. 7. Si quis fortè fidelis, poſt lapſum mœchiæ, poſt tempora conſtituta, actâ pœnitentiâ, denuo fuerit fornicatus, placuit eum nec in fine habere communionem. *Quod & repetit Can. 47. vbi additur:* Non eſſe diutiùs id ferendum, ne communio fidelium in contemptum vocetur. *Sic temporibus Syricij, Sanctorum Innocentij, & Leonis, & Concil. Arel. Venet. Turon. Andegau. Tolet. relapſis, quamdiu viuerent, Euchariſtia negabatur.*

Poſt tempora verò Concilij Elibertini, Concil. Neocæſarienſe ſtatuit, mulierem in adulterium relapſam, ægrè poſſe beneficium pœnitentiæ accipere. Laodicenſe Canone, dicit, pœnitentiam dari poſſe, eâdem impletâ, communionem, multis peccatis lethalibus inquinato. Siricius relapſis eripit quidem pœnitentiæ locum, ſed hoc relaxat, vt miſſæ interſint, & Euchariſtiam ſumant in morte. Sed anno 490. Patres Toletani 3. grauiter conqueſti ſunt, quòd toties quoties peccatum eſſet, ad pœnitentiam admitterentur peccatores, & ſtatuerunt iuxta veterum Patrum decreta, & vſum antiquum ſemel tantùm indulgeri pœnitentiam; poſt quam lapſi excluderentur omni ſpe communionis fidelium. Relaxatio igitur iſta quotidianæ pœnitentiæ facta eſt quarto ſæculo, & ampliata quinto, & ſequentibus refrigeſcente feruore.

Nec prætereundum Decretum Concilij Niceni, Can. 13. quo vult addictis perpetuæ pœnitentiæ dari reconciliationem in mortis articulo, ſupponere, ante hoc tempus aliquando negatam pœnitentibus communionem. Per communionem autem, intelligenda non eſt Euchariſtia, ſed ſecundùm Concil. Sardicenſe, Can. 1. communio laïca, ſiue reconciliatio, abſolutio, & participatio communionis Sanctorum, & ſocietatis fidelium; quam tamen Concil. Sardicenſe Can. 1. præfato, interdicit Epiſcopis, qui auaritiæ causâ, de minori ciuitate, in maiorem tranſibant. Oſius Epiſcopus dixit: non minùs mala conſuetudo, quàm pernicioſa corruptela funditùs eradicanda eſt, ne cui liceat Epiſcopo, de ſua ciuitate, ad aliam tranſire ciuitatem. Manifeſta eſt enim cauſa, quâ hoc facere tentant, cùm nullus in hac re inuentus ſit Epiſcopus, qui de maiori Ciuitate, ad minorem tranſiret. Vnde ap-

paret, auaritiæ ardore eos inſtammari, & ambitioni ſeruire, & vt damnationem agant. Si omnibus placet, huiuſmodi pernicies ſæuiùs & auſteriùs vindicetur, vt nec laïcam communionem habeat qui talis eſt. Reſponderunt vniuerſi: Placet. *Collectum eſt Concilium generale, iuſſu Conſtantij Imperatoris, vt Athanaſius rediret ad ſuam Eccleſiam, qua pulſus fuerat per Epiſcopos Arrianos.* Conuenerunt *Epiſcopi Orientales 76. Occidentales circiter trecenti. Iuxta ipſum Athanaſium in ep. ad Solitarios. Socrates, & Sozom. trecenti ex Occidente, ex Oriente 76. quibus conſentit Baro. anno 347. Orientales ſtatim diſceſſerunt à Concilio, & ſeorſum aliud fecerunt, in quo dogmata Arij ſtatuerunt. Cauſa diſceſſus fuit, quia dixerunt, nolle ſe ad verba procedere, niſi prius à Concilio ſubmouerentur, Pauli, & Athanaſij defenſores, quod Occidentales Epiſcopi non ſunt paſſi: Et nihilominus reſidui qui remanſerant numero 121. ſtatuerunt* Canones *21. cui vnanimes ſubſcripſerunt:* Omnis Synodus dixit: Vniuerſa quæ conſtituta ſunt, Catholica Eccleſia in vniuerſo orbe diffuſa cuſtodiat. *Epiſcopos igitur illos priuat Concilium communione laica; id eſt, prohibet eos numero & ſocietati fidelium laïcorum adſcribi, & à peccatis abſolui. Sic in Concilio Arelatenſi primo, Apoſtatis communio, & abſolutio in morte negatur.*

Hunc rigorem relaxauit Cyprianus in epiſtola præmiſſa ad Antonianum, lib. 4. ep. 2. iuſtiſque de cauſis. Ne me, *inquit*, quis exiſtimet à propoſito meo leuiter receſſiſſe, & cùm Euangelij primò vigorem, & inter initia defenderem, poſtmodum videar animum meum à diſciplina, & cenſura priore flexiſſe; vt his, qui libellis conſcientiam ſuam maculauerint, vel nefanda ſacrificia commiſerint, laxandam pacem putauerim: quod vtrumque non ſine librata diu & ponderata ratione à me factum eſt. *Frequenter de libellis, & libellaticis Cyprianus; & inter cætera in dicta epiſtola 52. ad Antonianum:* Nec tu exiſtimes libellaticos cum ſacrificatis æquari oportere, &c. quàm acerbâ duritiâ libellaticos cum iis, qui ſacrificauerint, iungere. *Subiicit libellaticos, puſillanimitate ſola deuictos, libellum ſupplicem Magiſtratui obtuliſſe, & pretio redemiſſe vexationem, ne cogerentur Idolis immolare. In epiſtola 15. ad Preſbyteros & Diaconos Romæ, culpat alios libellos à martyribus extortos, ad obtinendam per eos relapſis veniam.*

Habetur lib. 3. epiſt. 5. vbi vtrorumque libellorum vſum reprehendit. Cùm, *inquit*, comperiſſem eos, qui ſacrilegis contactibus manus ſuas, atque ora maculaſſent, vel nefandis libellis nihilominus conſcientiam polluiſſent; exambire ad Martyres paſſim, Confeſſores quoque importuna & gratioſa deprecatione corrumpere, vt ſine vllo diſcrimine atque examine ſingulorum, darentur quotidie libellorum millia, contra Euangelij legem. *Quo dicitur, qui erubuerit me confiteri coram hominibus, erubeſcam & ego eum confiteri, &c. qui non audit animam ſuam, &c.* literas feci, quibus Martyres & Confeſſores conſilio meo, quantùm poſſent, ad Dominica præcepta reuocarem. Item Preſbyteris, & Diaconibus non defuit Sacerdotij vigor, vt quidam minùs diſciplinæ memores, & temeraria feſtinatione præcipites, qui cum lapſis communicare iam cœperant, comprimerentur, &c. Poſtmodum verò, cùm quidam de lapſis, ſiue ſua ſponte, ſiue aliquo incitatore, audaci flagitatione proruerent, vt pacem ſibi à Martyribus, & Confeſſoribus promiſſam extorquere violento impetu niterentur, de hoc etiam bis ad Clerum literas feci: & legi ei mandaui, vt ad illorum violentiam interim quoquo genere mitigandam, ſi qui libello accepto de

ſæculo excederent, Exomologeſi factâ, & manu eis in pœnitentiam impoſitâ, cum pace ſibi à martyribus promiſſa, ad Dominum remitterentur. Nec in hoc legem dedi, aut me authorem temere conſtitui; ſed cùm videretur, & honor Martyribus habendus, & eorum qui omnia turbare cupiebant, impetus comprimendus, & prætereà quæ de hoc ad Clerum noſtrū per Clementium Hypodiaconum nuper feceratis, vt iis, qui poſt lapſum infirmitate apprehenſi eſſent, & pœnitentes communicationem deſiderarent, ſubueniretur; ſtandum putaui & cum veſtra ſententia, ne actus noſter qui adunatus eſſe, & conſentire circa omnia debet, in aliquo diſcreparet. *Cæterùm cum conſtet in hac vna Epiſtola, bis nomen communicationis, ſiue communionis, & pacis, pro reconciliatione, & ſocietate fidelium vſurpari: pariter & in epiſtola ad Antonianum, vbi & de mœchis ad pœnitentiam, & de Trophimo ad Eccleſiam redeunte:* Sic, *inquit*, admiſſus eſt Trophimus, vt laïcus communicet, &c. non quaſi locum Sacerdotis vſurpet, &c. Et mœchis à nobis pœnitentiæ tempus conceditur, & pax datur, non tamen idcirco virginitas in Eccleſia deficit, aut continentiæ propoſitum glorioſum per aliena peccata langueſcit. Floret Eccleſia tot virginibus coronata, & caſtitas ac pudicitia tenorem gloriæ ſuæ ſeruat, nec quia adultero pœnitentia, & venia laxatur, continentiæ vigor frangitur, &c. Et quidem apud anteceſſores noſtros, quidam de Epiſcopis iſtic in prouincia noſtra dandam pacem mœchis non putauerunt; & in totum pœnitentiæ locum contra adulteria clauſerunt, non tamen à Coepiſcoporum ſuorum collegio receſſerunt, aut Catholicæ Eccleſiæ vnitatem, vel duritiæ, vel cenſuræ ſuæ obſtinatione ruperunt: vt quia apud alios adulteris pax non dabatur, qui non dabat, de Eccleſia ſepararetur. Manente concordiæ vinculo, & perſeuerante Catholicæ Eccleſiæ indiuiduo ſacramento, actum ſuum diſponit, & dirigit vnuſquiſque Epiſcopus, rationem propoſiti ſui Domino redditurus. *Et hæc quidem Cypriani verba cùm tranſcripſiſſet Auguſtinus Auguſt. in epiſt. 48. ad Vincentium, ſic concludit in propoſitum noſtrum.* Quid ad hæc, inquit, dicis frater Vincenti? Nempe intueris hunc tantum virum, pacificum Epiſcopum, & fortiſſimum Martyrem, nihil vehementius ſategiſſe, quàm ne vnitatis vinculum rumperetur. Vides enim parturientem, non ſolùm vt paruuli in Chriſto concepti naſcantur, verùm etiam ne iam nati de ſinu matris excuſſi moriantur. Porrò autem ipſam rem quam contra impios ſeparatores commemorauit, attende. Si adulteris communicabant, qui pœnitentibus adulteris pacem dabant; Numquid illi, qui hoc non faciebant, collegio maculabantur iſtorum? Si autem, quod veritas habet, & quod Eccleſia meritò tenet, rectè pœnitentibus adulteris pax dabatur, illi qui in totum locum pœnitentiæ contra adulteros claudebant, impiè vtique agebant, qui membris Chriſti ſanitatem negabant, & claues Eccleſiæ pulſantibus ſubtrahebant, & miſericordiſſimæ patientiæ Dei, quæ illos propterea ſinebat viuere, vt pœnitendo ſanarentur, ſacrificio contriti ſpiritus, & contribulati cordis oblato, durâ crudelitate contradicebant. *In Concilio item Tolet. 1. Can. 4. vbi de Subdiacono agitur, de communione, ſiue communicatione laica;* Qui tertiam acceperit vxorem, abſtentus biennio; poſtea inter laïcos reconciliatus communicet. *Sub Cornelio Papa contra Nouatianam hæreſim, ſtatuentem Deum non dediſſe Eccleſiæ poteſtatem capitalium peccatorum retinendi, vel remittendi; ſtatutum eſt, vt lapſis daretur pœnitentiæ locus, quod cum introducere-*

tur, motus eſt Nouatianus acriùs contra Eccleſiam inſurgere, quòd nouum morem inueheret admittendi grauium peccatorum reos, ad reconciliationem; contra quem Eccleſia mitius cum reis agere cœpit, vt eius errorem euerteret.

Monſtris autem fornicationis ſcilicet, inceſtibus, Sodomiis, beſtialitatibus, Concilium Eliberinum Canone 71. nec in morte abſolutionem dabat, vt nec priùs tempore Tertulliani, ſicut ipſe teſtatur: Reliquas autem libidinum furias impias, & in corpora, & in ſexus, vltra iura naturæ, non modò limine, verùm omni Eccleſiæ tecto ſubmouemus, quia non ſunt delicta, ſed monſtra. Contiguum innuit Eccleſia tectum, vbi excommunicati ad tempus lacrymis ſuis, & ſqualore miſericordiam implorabant; à quibus etiam alicuius monſtri rei, tanquam indigni remouebantur. Poſtea tamen in Concilio Ancyrano, pro menſura grauitatis, 20. 25. annorum, vel vſque ad mortem reconciliatio dilata eſt, ſicut & poſt Concil. Nycanum tempore D. Baſilij huiuſmodi ſcelerati ad pœnitentiam, & communionem admiſſi ſunt.

Tandem ne quid huic tractatui deſit, ſummatim de quatuor pœnitentiæ gradibus aliquid attingam, quos Gregorio Thaumaturgo aliqui adſcribunt, qui ſunt, fletus, auditio, ſubſtratio, conſiſtentia; quos Tertullianus attigit, dicens libro de Patientia: Hæc inquit, expectat, & exorat, & exoptat pœnitentiam, quandoque inituris ſalutem. Prima vox lacrymas & fletus exprimit, & aduolutiones, quibus ſperabant peccatores ad pœnitentiam admitti. Secundò exoptabant in ſe congeri pœnas, quibus in tertio gradu citò exercerentur. In tertio exorabant, vt veniam delictorum impetrarent. In quarto ſalutem inibant, cùm conſtitiſſent aliquandiu, iam pœnis ſoluti, antequam Euchariſtiam ſuſciperent, quæ perfecta eſt hominis ſalus. In primo itaque gradu, in introitu Eccleſiæ lacrymantes prouoluebantur ad fidelium pedes, ſiue cùm egrederentur, ſiue cum ingrederentur ad ſacra myſteria.

Cùm longo ſatis tempore in hoc gradu fuiſſent, ad ſecundum gradum admittebantur, vt ſtarent, & orarent inter Catechumenos; & dicebantur audientes; & omnia Catechumenorum propria ſubibant, niſi quòd multo mitiùs cum Catechumenis agebatur. Stabant igitur pœnitentes inter eos, & quæ tractabantur de fide, & moribus audiebant à Catechumenorum magiſtris, & prima rudimenta ediſcebant; eoſque ibi diutiùs detinebat Eccleſia, quàm Catechumenos, quòd cenſeret per ignorantiam, aut obliuionem legis diuinæ, ipſos in peccata relapſos. Hinc Patres Concilij Agath. Epaun. Arel. ſic de iis: Stent inter Catechumenos; quinque annos exigant inter catechumenos, cum catechumenis diſcedant, &c.

Tertius gradus eſt ſubſtratio; in quo iuxta Tertullianum animum mœrore deiiciebant. Diebus quippè, quibus ſolemnia ſacra peragebantur, aut ieiunabatur, veniebant ad Eccleſiam, & ibi loco humili, poſtquam catechumeni oratione factâ diſceſſerant, non longè à ianua perfuſi lacrymis, ſe in faciem proſternebant, retro apſidem, ſiue ambonem, remotum à ſanctuario. Tum Epiſcopus vnà cum Sacerdotibus manibus expanſis ad eos accedebat, & aliquas orationes ſuper eos recitabat, poſt quas citò è templo diſcedebant. Concil. 4. Carthag. Can 80. Omni tempore ieiunij manus pœnitentibus à Sacerdotibus imponantur.

Nec obſtat quod in Concilio Agdenſi & Epaunenſi, iubetur, vt pœnitentes cum catechumenis egrediantur: quia parua morâ poſt eos egrediebantur, nec cum fidelibus in oratione permanebant. Expreſsè enim Concil. Laodicenſe Can. 19. dicit catechumenos ante pœnitentes egreſſos. In hoc ergo tertio gradu, primò ſimul omnes pœnitentes ſe humiliter in faciem proſternebant retro ambonem ſiue ſuggeſtum Eccleſiæ. Secundò in hac proſtratione manebant, donec ſuper eos Epiſcopus certas orationes recitaſſet, & eis manus impoſuiſſet. Vnde & Felix Papa de pœnitentibus huius tertij gradus, & Canones vtuntur his vocibus. Iacere, proſterni, ſubſterni, humi volui, adhærere pauimento, ſub iugo pœnitentiæ ſubmitti, caput pœnitentiæ inclinare, ſub manus Sacerdotis colla ſubmittere. De impoſitione manuum Canon 19. Laodiceni. Quæ impoſitio fiebat in 1. parte Miſſæ. Et Canon 11. tertij Toletani vult Pœnitentes ad manus impoſitionem crebro recurrere. Quæ quidem impoſitio manuum & oratio publica, non leui pudore eos afficiebat, de qua Ambroſius lib. 2. de pœnitentia cap. 9. Publicæ ſupplicationis reuocentur pudore. Per crebram autem orationem, & impoſitionem manuum, cæteraque humilitatis, & auſteritatis exercitia, quæ in hoc tertio gradu imponebantur, per multa annorum ſpatia, pro grauitate criminum, expiabantur hominum crimina, & gratia Dei, remiſſioque peccati, & contra malas, bonæ conſuetudines inducebantur: Quam formam & circa mulieres quæ ſe poſt pœnitentiam talibus pollutionibus deuinxerunt, ſeruandam eſſe cenſuit. Syricius Papa.

In quarto gradu erant conſiſtentes, qui vnà cum fidelibus in Eccleſia conſiſtebant; & ſolis orationibus communicabant. Ita Concilium Nycænum Canonibus 11. 12. 13. Ancyranum Can. 4. 5. 7. 8. 9. 16. Stabant enim cum fidelibus, ſed non erant oblationis participes. Decurſo igitur tertio gradu, dabatur abſolutio, & ad ſimplicem communionem fidelium admittebantur, & ad quartum gradum tranſibant; in quo egreſſis catechumenis, & tertij gradibus pœnitentibus, ipſi in Eccleſia manebant, orationibus ſolemnibus, & ſacro Myſterio aderant, Euchariſtiam cernere permittebantur, & ſolâ Euchariſtiâ recipiendâ prohibiti, & oblatione in Euchariſtiam conſecranda, & nominis inter cæteros fideles commemoratione, & mentione priuabantur. Tum exacto iſtius pœnitentiæ tempore, maiorem reconciliationem, & ſuſcipiendæ Euchariſtiæ poteſtatem accipiebant. Atque his gradibus ad ſanctum Chriſti corpus ſuſcipiendum diſponebantur, tanta erat erga illud tremendum myſterium præparatio. Prima itaque, & minor reconciliatio, erat, quâ pœnitentes abſoluebantur à peccato, & excommunicationis vinculo, & reſtituebantur communioni fidelium, & corpori Chriſti myſtico. Secunda, quâ amplius purgati, & ſatisfactione impleta iam, pro maiori reuerentia aliquandiu ſtantes in quarto gradu, poſt præſtitutum arbitrio Epiſcopi tempus, plenum accipiebant ius ad communionem corporis Chriſti, & vſum omnium Sacramentorum. Vt ergo Canones conciliet, quibus Presbytero conceditur, pœnitentes reconciliare in neceſſitate; de minori reconciliatione intelligendum eſt, cùm maior Epiſcopo ſeruaretur. Quæ à Concilio Ancyrano Can. 7. Perfectio communionis 9. perfectio. 16. plena communio. Concilio Vaſenſi Can. 2. reconciliatio abſolutiſſima. A Concilio Barcinonenſi Can. 9. Beatica communio dicebatur.

Quarti Carthaginienſis, Turon. & Brachar. 2. Tolet. 1. Reconciliationem altario ſancto, & diuino, & Sacramentis. Concludo verbis Concilij 4. Carthaginienſis Can. 76. Reconcilietur per manus impoſitionem, & infundatur ori eius Euchariſtia. Et Cypr. lib. 3. ep. 14. Per manus impoſitionem Epiſcopi, & Cleri, ius communionis accipiant. Et infra queritur quòd: Nondum manu eis ab Epiſcopo, & Clero impoſitâ, Euchariſtia iis datur: cùm ſcriptum ſit, qui ederit panem, aut biberit calicem Domini indignè, &c. Et hæc de gradi-

bus pœnitentia dicta ſufficiant. A

Nunc paucis de Exomologeſis voce; de qua toties Tertullianus, & Cyprianus. Hanc ſatis indicant non fuiſſe confeſſionem auricularem, ſed publicam, & multi temporis, in ſqualore, cilicio, cinere, ieiunio, proſtratione, cæteriſque auſteritatibus, grauiorum criminum, coram omnibus publicationem. Vnde Tertullianus ſupra; Tantò operoſior probatio eſt, vt non ſolâ conſcientiâ præferatur, ſed etiam aliquo actu adminiſtretur, &c. Exomologeſis, proſternendi & humilificandi hominis diſciplina eſt, conuerſationem iniungens, miſericordiæ illicem, &c. *Et lib. de pudicitia:* Pœnitentiam mœchi, ad exorandam fraternitatem in Eccleſiam inducens conciliciatum, & concineratum, cum dedecore & horrore compoſitum, proſternens in medium, ante viduas, ante B Presbyteros, omnium lacrymas ſuadentem, omnium veſtigia lambentem, omnium genua detinentem. *Cum autem confeſſio auricularis vnâ horâ vel breui tempore peragatur; exomologeſis multo protrahebatur; ſicut de Nabuchodonoſor Tertullianus:* Diu, *inquit*, pœnitentiam Domino immolarat, ſeptenni ſqualore exomologeſin operatus. *Ita & Cypr. lib. 1. epiſt. 11.* Æſtimato iuſto tempore poſtea exomologeſi factâ, ad Eccleſiam redeant. *Et lib. 3. ep. 14.* Agant peccatores pœnitentiam iuſto tempore, & ſecundùm diſciplinæ ordinem, ad exomolegeſin veniant, &c. Nondum pœnitentia facta, nondum exomologeſi finita. *Epiſt. 23.* Triennio iugiter ac dolenter, vt ſcribitis, cum ſumma pœnitentiæ la- C mentatione planxerunt. *Et Saluianus lib. 1.* Quando ei exomologeſis diuturna opitulabitur, iam in extremis ſito? ſed cilicio carnes conteret, ac fauilla, & cinere ſolidabit, vt mollitiem videlicet voluptatis præteritæ, præſentium aſperitatum duritia compenſet? *Tandem intelligi non poteſt de pœnitentia Sacramentali, ſeu confeſſione auriculari, ſed de exomologeſi quod habet D. Cyprianus, lib. 3. ep. 17. qui in abſentia ſua, cuicumque presbytero, vel etiam Diacono concedit vrgente morte, vel infirmitate graui, exomologeſin pœnitentis excipere, & per impoſitionem manus eum in pace ad Deum mittere; quod aliqui de abſolutione ab excommunicatione intelligunt:* Occurrendum, *inquit*, puto fratribus noſtris, vt qui libellos à martyribus acceperunt; ſi incommodo aliquo, & infirmitatis periculo occupati fuerint, non D expectent præſentiam noſtram, quin apud presbyterum quemcumque præſentem, vel ſi presbyter repertus non fuerit, & vrgere exitus cœperit, apud diaconum quoque exomologeſim facere delicti ſui poſſint, vt manu ei in pœnitentiâ impoſitâ, veniant ad Dominum cum pace, quam dari martyres literis ad nos factis deſiderauerunt. *Agit de his, qui in idololatriam lapſi, ante mortem per libellos martyrum, manus ſibi imponi flagitabant, per quam rigoroſæ ſatisfactiones pœnitentiæ ſupplebantur, & communioni fidelium reſtituebantur, quod abſente presbytero, id concedente Epiſcopo poterat præſtare diaconus. Cui tamen numquam facta eſt poteſtas Sacramentaliter abſoluendi.*

Cæterùm in extremis tantum pœnitentiam petenti grauiter inſultat Cyprianus *in citata ſæpius epiſtola ad Antonianum:* Pœnitentiam, *inquit*, non agentes, nec dolorem delictorum ſuorum toto corde, & manifeſtâ lamentationis ſuæ profeſſione teſtantes, prohibendos omninò cenſuimus à ſpe communicationis & pacis, ſi in infirmitate, atque in periculo cœperint deprecari; quia rogare illos non delicti pœnitentia, ſed mortis vrgentis admonitio compellit, nec dignus eſt in morte accipere ſolatium, qui ſe non cogitauit eſſe moriturum.

A *Auguſtinus coronidem imponet huic appendici. Ser. 23. de Verb. Domini:* Tempus eſt miſericordiæ, age Auguſt. pœnitentiam. Tempore iudicij habes illam agere? eris in virginibus illis contra quas clauſum eſt oſtiū: Domine, Domine, aperi nobis. Numquid non pœnitentiam egerunt, quæ ſecum oleum non portauerunt? & quid illis profuit ſera pœnitentia, quando eas irridebat vera ſapientia? Clauſum eſt ergo oſtium. Et quid illis dictum eſt? non noui vos. Non illas nouit, qui omnia nouit? Quid ergo eſt non noui vos? improbo vos, reprobo vos. In arte mea non vos agnoſco, ars mea neſcit vitia. Hoc eſt autem magnum: & neſcit vitia, & iudicat vitia. Neſcit faciendo, iudicat arguendo. *Et homilia 41. de veri pœnitentibus.* Pœnitentes, pœnitentes, Auguſt. B pœnitentes, ſi tamen eſtis pœnitentes, & non eſtis irridentes, mutate vitam, reconciliamini Deo, & vos cum catena paſcetis? *Id eſt, ante abſolutionem admittemini ad paſcua Sacramentorum?* Qua inquis catena? quæ ligaueritis in terra? &c. Audis ligaturam, & Deo putas facere impoſturam? &c. Auguſt. Ægrotant homines, mittunt ad Eccleſiam, vel portantur ad Eccleſiam, & baptizantur, & renouantur, & fœlices hinc exeunt. Sed non ipſa eſt cauſa pœnitentiæ. Qui nondum accepit baptiſmum, nondum violauit Sacramentum: qui autem violauit Sacramentum, malè & perditè viuendo, & ideo remotus eſt ab Altari, ne iudicium ſibi manducet, & bibat, mutet vitam, corrigat ſe, & reconcilietur C cùm viuit, dum ſanus eſt: expectet etiam tunc reconciliari quando incipit mori? experti ſumus multos expiraſſe expectantes reconciliari, &c. Si quis poſitus in vltima neceſſitate ægritudinis ſuæ voluerit accipere pœnitentiam, & accipit, & mox reconciliabitur, & hinc vadit, fateor vobis non illi negamus quod petit, ſed non præſumimus, quia benè hinc exit, &c. Agens pœnitentiam & reconciliatus cùm ſanus eſt, & poſtea benè viuens, ſecurus hinc exit. Agens pœnitentiam ad vltimum, & reconciliatus, ſi ſecurus hinc exit, ego non ſum ſecurus, &c. Pœnitentiam dare poſſum, ſecuritatem dare non poſſum. Quare ſecurus es? Quia egiſti pœnitentiam eo tempore, quo & peccare potuiſti. Si autem vis agere pœnitentiam ipſam tunc quando peccare non potes, peccata te dimi- D ſerunt, non tu illa.

De modo, & tempore danda pœnitentia, & reconciliatione, ita decreti parte 1. diſt. 50. cap. 54. iuxta Concil. Agathenſe. In capite quadrageſimæ, omnes pœnitentes qui publicam ſuſcipiunt aut ſuſceperunt pœnitentiam, ante fores Eccleſiæ ſe repræſentent Epiſcopo ciuitatis, ſacco induti, nudis pedibus, vultibus in terram demiſſis, reos ſe eſſe ipſo habitu & vultu proteſtantes. Ibi adeſſe debent decani, id eſt Archypresbyteri parochiarum, & presbyteri pœnitentium, qui eorum conuerſionem diligenter inſpicere debent, & ſecundùm modum culpæ, pœnitentiam per præfatos gradus, *à nobis relatos ſupra,* iniungere. Poſt hæc eos in Eccleſiam introducant, & cum omni Clero ſeptem pœnitentiales pſalmos in terra proſtratus Epiſcopus cum lacrymis pro eorum abſolutione decantet: tunc reſurgens ab oratione, iuxta quod Canones iubent, manus eis imponat, aquam benedictam ſuper eos ſpargat, cinerem priùs mittat, deinde Cilicio capita eorum operiat: & cum gemitu, & crebris ſuſpiriis denunciet eis, quòd ſicut Adam proiectus eſt de paradiſo, ita ipſi pro peccatis ab Eccleſia abiiciuntur: poſt hæc iubeat miniſtris, vt eos extra ianuas Eccleſiæ expellant: Clerus verò proſequatur eos cum reſ-

ponſorio,

ponſorio, in ſudore vultus tui veſceris pane tuo, A &c. Vt videntes ſanctam Eccleſiam pro facinoribus ſuis tremefactam, atque commotam, non paruipendant pœnitentiam. In ſacra autem Domini Cœna, rurſus ab eorum decanis, & eorum presbyteris Eccleſiæ liminibus repræſententur. Pœnitentes Eccleſiaſticus vſus in cœna Domini ad percipienda Domini Sacramenta, reconciliat. *Sic Cabilonenſe 2. cap. 47. Ita & Innocentius 1. in epiſtola cap. 1. num. 7.* De pœnitentibus verò, qui ſiue ex grauioribus commiſſis, ſiue ex leuioribus pœnitentiam gerunt, ſi nulla interueniat ægritudo, quinta feria ante Paſcha eis remittendum, Romanæ Eccleſiæ conſuetudo demonſtrat. *Publicè pœnitentes cilicino habitu velut hœdos reprobatione dignos in ſiniſtra poſitos, ſæculo ſeptimo adnotauit S. Eligius, homilia 8. in die Cœnæ Domini.* B Nunc, inquit, ad vos ſermo noſter dirigitur, quos mater Eccleſia quaſi non ſuos recognoſcens, ob fœditatem ſcelerum veſtrorum, dudum à ſe repulit: modò verò quia Domino per dignos pœnitentiæ fructus placuiſtis, mundantes vos, quantum humana fragilitas permittit, ab omni inquinamento carnis, & ſpiritus, per crebra ieiunia, & afflictiones corporum, quaſi iam ſuos ad ſe reuocat. Immenſa namque Dei pietas ſinum miſericordiæ ſuæ omnibus aperit, dicendo per Prophetam Ioël. 2. mox vt ingemueris, ſaluus eris: & Pſalmiſta, *inquit*, ſacrificium Deo ſpiritus contribulatus, &c. Cur ergo in ſiniſtra parte Eccleſiæ poſiti eſtis? Non ſine cauſa vſus Eccleſiæ hoc obtinuit: verùm quia Dominus in iudicio C oues, hoc eſt iuſtos, à dextris, hœdos verò, id eſt peccatores, à ſiniſtris ponet; hœdi enim ſignificant peccatores. Vnde & cilicia, quæ ſunt indumenta pœnitentium, è pilis hœdorum, atque caprarum fiunt: hœdus namque in lege pro peccato ſemper iubetur offerri. Signat tamen Chriſtum, *In Iacob pellibus hœdinis, Eſau peccatorem exprimentem*, Qui in ſimilitudinem carnis peccati, oſtenſus eſt, & pro noſtris delictis oblatus eſt. Ipſe enim peccata noſtra portauit in corpore ſuo ſuper lignũ. Quocirca ſi ad priſtinam actionis vitam, quantum Dominus vos cuſtodire dignabitur, redire non valetis, *Aduerte cerimoniam, & actum pœnitentium, cum in die cœnæ reconciliabantur*, Manus veſtras in D ſublime porrigentes oſtendite, quia magis cœleſtia, quàm terrena diligitis, & veſtra iam conuerſatio in cœlis eſt. His veſtræ promiſſionis ſignis, quibus magis Domino, quàm diabolo ſeruire promittitis, *Vt David pœnitens: leuaui*, inquit, *manus meas ad mandata tua, quæ dilexi, &c. In noctibus extollite manus veſtras in ſancta, &c.* Gaudium nobis permaximum exhibetis, quia vt Dominus patefecit, de conuerſo peccatore gaudium fit in cœlo coram Angelis Dei, &c.

Subiicit parabolam prodigi. conuiuium vituli ſaginati, id eſt Chriſti. Qui, *inquit*, vitulus dicitur ſaginatus, quia caro eius ſpiritali pinguedine & virtute opima eſt, adeo vt ſola ſuffecerit ad tollenda mundi pec- E cata, &c. Vitulus iſte ſacerrimus Deo Patri per Sacerdotes offertur, & in vitam æternam paſcit percipientes: quia cùm quotidie immolatur, ſemper integer permanet, & immaculatus & viuus. *Verùm prius ſtola prima, & annulo prodigus honoratur.* Stola, *inquit*, prima, eſt beata veſtis Innocentiæ, quam protoplaſtus Adam benè à Deo conditus accepit, ſed malè à diabolo deceptus amiſit. *Tum reconciliationẽ ſubiicit pœnitentiũ:* Licet, inquit, fratres chariſſimi, per diuinam gratiam nobis collatam, & per impoſitionem manuum Epiſcopalium, credatis vos poſſe abſolui à peccatorum veſtrorum

vinculis, quia ſtatim reſtituemini ſacris altaribus: nullus tamen debet vitam ſuam negligere, ſed omni vitæ ſpatio, tanquam in ipſo pœnitentiæ rigore poſitus, debet ante oculos habere mala quæ fecit, ne ſecuritate torpens, rurſus ad eadem, aut maiora flagitia prolabatur, dicens cum Pſalmiſta; quoniam iniquitatem meam ego cognoſcò, &c. Eſaïas quoque peccatoribus dicit: Lauamini, mundi eſtote. Lauatur itaque, & mundus eſt, qui & præterita plangit, & flenda iterum non admittit. Lauatur, & non eſt mundus, qui plangit quæ geſſit, nec deſerit, & poſt lacrymas, ea quæ fleuerat, repetit. Sic denique & alibi animam pœnitentem, atque iterum delinquentem ſermo diuinus increpat, dicens. Ier. 2. quàm vilis facta es nimis, iterans vias tuas! quiſquis ergo culpas præteritas plangit, hunc neceſſe eſt modum teneat, vt ſic admiſſa defleat, ne iterum flenda committat; *Quæ ſanctus Eligius deprompſit ab Auguſtino ſermone 66. de tempore:* Quatenus diuino munitus auxilio, faci- S. Auguſt. nora quæ geſſit, ſeuera corporis afflictione, & Eleemoſynarum largiflua redemptione purget, atque conſumat: ſicque renouatus irriguis lacrymarum fontibus, ante conſpectum tremendi iudicis mundus appareat, dignè ab ipſo pro benefactis quæ fecit coronandus. *Denique & die in Cœna Domini, pœnitentes reconciliandos adiecit.* In hac, inquit, die poſt typicùm illud Paſcha completum, ad verum Paſcha tranſiens, myſterium corporis & ſanguinis ſui primùm Apoſtolis tradidit, & propter formam humilitatis commendandam, eo die pedes eorum lauit. Et hinc eſt, quod eodem die altaria, templique parietes, & pauimenta lauantur; & vaſa purificãtur, quo die etiã pœnitentes reconciliãtur, quia ſcilicet ipſa die, qua Sacramẽta corporis & ſanguinis ſui, Dominus primùm confecit, ac diſcipulis tradidit, oportebat, vt ad hæc præſumenda, pœnitentes reſtaurarentur; eo videlicet tempore, quo ſanguis Chriſti in remiſſionem omnium peccatorum fuſus eſt.

Supereſt vt & aliquid cũ Baronio An. Chri. 56. & 390. De vſu pœnitentiæ publicæ abrogato dicamus iuxta Socratem, & Sozomenum. Occaſio fuit ſub Siricio, Anno Pontificatus eius 6. immane ſcelus, quo Diaconus Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ nobilem viduam Diaconiſſam conſtuprauit; quæ cùm ex conſilio, vel iuſſu Presbyteri pœnitentiarij, ſuum crimen, & Diaconi, publica confeſſione propalaſſet, presbyterum Nectarius ab hoc munere dimouit. Cuius facti cauſâ Sozomenus lib. 7. cap. 16. narrat Theodoſium edicto cauiſſe, ne mulieres, niſi liberos haberent, & annum ſexageſimum peregiſſent, diaconiſſæ munus obirent. Quod promulgatum fuit Mediolani menſe Iunio, & habetur in Cod. Theod. l. 27. Quòd verò dicta vidua bona ſua exhauſiſſet, ditando diacono, eadem lege decreuit ne vidua quouis titulo, vel Eccleſiæ, vel eius miniſtris bona relinquerent. Sed hanc edicti partem, vt Eccleſiæ & pauperibus aduerſam, Ambroſius duobus poſt menſibus Veronæ lata contraria lege, Theodoſium reſcindere compulit; quæ habetur eodem Cod. l. 28. Socrates, & Sozomenus, ob præmiſſum facinus & ſcandalum, narrant exomologeſim prorſus abrogatam à Nectario, & ab eodem factam cuique poteſtatem, ſeipſum iudicandi, & ſic percipiendi Euchariſtiam, abſque alia pœnitentia; adduntque Canonem illum Nectarij, ab omnibus ferè Epiſcopis Orthodoxis vſu approbatum. Sed cùm dicti authores ſectâ Nouatiani fuerint, proindeque pœnitentiæ aduerſarij, veroſimile eſt hunc Nectarij Canonem ab iis fuiſſe confictum. Quod & ſi verum admitteremus, certum eſt Nectarium rerum Eccleſiaſticarum prorſus ignarum, facilè ab Nouatianis fuiſſe deceptum, quibus familia-

riſſimè vtebatur. Falſiſſimum autem eſt, Canonem Nectarij, & morem illum ab aliis Epiſcopis fuiſſe receptum, cùm Greg. Nyſſ. Nectarij coëtaneus in ep. ad Latoïum Mitylenes Epiſcopum, Canones ediderit pœnitentiales, quibus præſcripſit, vt à presbyteris penſato pondere peccatorum, pœnitentia per Canones indicta imponatur. Et Chryſoſtomus qui proximè ſucceſſit Nectario, homilia 83 in Math. Et homil. 60. ad Pop. Antiochenum, monet Sacerdotes, ne quempiam ſinant aliqua improbitate vel ſorde pollutum ad Sacram menſam accedere. Et homil. 61 ad Pop. Antioch. homil. 33. in Math libro 3 de Sacerdotio, & alibi, demonſtrat ſuo tempore fuiſſe in Eccleſia pœnitentes, & presbyteros, qui eis abſolutionem impertirent. Et idem homil. 10. in Math. ait peccatorum confeſſionem ſolitam eſſe præcedere Euchariſtiæ ſumptionem. Quod ſi aliquando Chryſoſtomus hortatus eſt ſuos, vt Deo, non hominibus velut in theatro confiterentur peccata ſua, manifeſtum eſt, eum non à ſecreta, ſed à publica dehortatum confeſſione, cuius occaſione ortum illud fuerat ſcandalum. Cæterùm idem eſt, idemque intellexit eſſe, ſecretò in confeſſione Sacramentali vni Sacerdoti, atque Deo ſoli peccata confiteri. Verùm neque omnino ab hoc tempore penitus ablegata fuit Exomologeſis, confeſſio, & pœnitentia publica; vel impoſita, vel vltrò petita, & ſuſcepta; vt patet ex Hieronymo epiſt. 30. de Fabiola vidua publica pœnitentia; quam Aug. ep. 53. & 54. Ambr. lib. 2. de pœnit. cap. 10. Chryſoſt. homil. 2. in ep. ad Epheſ. ſemel tantùm fieri debere, ne vileſcat, iuxta Tertullianum conteſtantur. (S. Auguſt.)

Legenda Epiſtola S. Leonis Papæ decretalis, numero 80. ad vniuerſos Epiſcopos per Campaniam, Samnium, & Picenum conſtitutos. Vbi ſupponit ex Apoſtolica inſtitutione, & regula, admitti debere pœnitentes ad confeſſionem auricularem, nec cogi debere ad publicam; & habetur de pœnit. diſtinct. 2. Illam, *inquit*, contra Apoſtolicam regulam præſumptionem, quam nuper agnoui à quibuſdam illicita vſurpatione committi, modis omnibus conſtituo ſubmoueri; *De pœnitentia videlicet, quæ ita à fidelibus poſtulatur*. Ne de ſingulorum peccatorum genere, libellis ſcripta profeſſio publicè recitetur: cùm reatus conſcientiarum ſufficiat ſolis Sacerdotibus indicari confeſſione ſecreta. Quamuis enim plenitudo fidei videatur eſſe laudabilis, quæ propter Dei timorem, apud homines erubeſcere non veretur: tamen quia non omnium huiuſmodi ſunt peccata, vt ea, quæ pœnitentiam poſcunt, non timeant publicare, remoueatur tam improbabilis conſuetudo, ne multi à pœnitentiæ remediis arceantur: dum aut erubeſcunt, aut metuunt inimicis ſuis ſua facta reſerari, quibus poſſint legũm conſtitutione percelli. Sufficit enim illa confeſſio, quæ primùm Deo offertur, tunc etiam Sacerdoti, qui pro delictis pœnitentium precator accedit. *Non quòd velit, abſolutionem eſſe merè deprecatoriam, cùm ſciat dictum Apoſtolis, & in eis Epiſcopis, & presbyteris, quæcumque ligaueritis, &c. Et idem ſer. 1. in Anniuerſ. Aſſumptionis ſuæ.* Dum ligandorum, ſoluendorumque arbiter manſurâ etiam in cœlis iudiciorum ſuorum definitione præficitur. *Et ſer. 3. de eadem. Et 2. in Natali Apoſtolorum.* Tranſiuit, *inquit*, in Apoſtolos alios vis iſtius poteſtatis, &c. Manet Petri priuilegiũ, vbicumque ex ipſius fertur æquitate iudicium: nec nimia eſt vel ſeueritas, vel remiſſio, vbi nihil erit ligatum, nihil ſolutum, niſi quod Petrus aut ligauerit, aut ſoluerit. Tunc enim demùm plures ad pœnitentiam poterunt prouocari, ſi populi auribus non publicetur conſcientia confitentis. *Et ex his, varius pro temporum exigentia, vel remiſſus, vel auſterus fuit, nuſquam culpabilis, pro Prælatorum prudentia, & clauium poteſtate, pœnitentiæ vſus.*

EXORCISMVS.

* *Exorciſmus vim habet in Eccleſia contra dæmones. De An. cap. 57. à p.*

HAnc quoque fallaciam ſpiritus nequam ſub perſonis defunctorum deliteſcentis, niſi fallor, etiam rebus probamus, quum in exorciſmis, interdum aliquem ſe ex parentibus hominem, ſuis affirmat, interdum gladiatorem, vel beſtiarium, ſicut & alibi Deum: nihil magis curans, quàm hoc ipſum excludere quod prædicamus, ne facilè credamus animas vniuerſas ad inferos redigi, vt & iudicij & reſurrectionis fidem turbet. Et tamen ille dæmon poſtquam circumſtantes circumuenire tentauit, inſtantia diuinæ gratiæ victus, id quod in vero eſt, inuitus confitetur.

EXORCISMVS. SCHOLIA.

HANC FALLACIAM. *Qua ſcilicet dæmon in corpore poſſeſſo, vel in loco quem infeſtat, fingens ſe eſſe animam parentis alicuius defuncti, vel gladiatoris, aut damnati ad beſtias, vel Deũ aliquem; vt hoc pacto ſententiã noſtram excludat. Nota errorem Tertulliani, de quo ſuo loco diximus: quo credidit, omnes, præter martyrũ animas in loco ſubterraneo recludi vſque ad diem reſurrectionis. Quàm fidem,* inquit, *vt & iudicij extremi obſcurat dæmon, dum animas alibi, quàm ſub terra diuerſari ſuadet.* CIRCVMVENIRE. *Decipere.* INSTANTIA. *Vrgente exorciſta, vi gratiæ, ſibi à Deo conceſſæ, ad abigendos dæmones.* IN VERO. *Quod verum eſt. Hic aduerte lector vim exorciſmi ad dæmones pellendos, & veritatem à mendace ſpiritu extorquendam. Exorciſmos ridet Chriſtianorum aduerſarius Vlpianus l. 1. ff. de varia & extraordinaria cognit. vbi eos impoſtores vocat:* Si, vt vulgari verbo impoſtorum vtar, exorcizauit. *De vi exorciſmi ad pellendos dæmones à non adhuc baptizatis. ſic Aug. to. 7. lib. 2 de nuptiis & concupiſcentia, ad Valerium cap. 18.* Omnes baptizandi infantuli, non ob aliud exſufflantur, niſi vt ab eis princeps mundi mittatur foras, à quo neceſſe eſt vaſa iræ poſſideantur, cùm ex Adam naſcuntur, ſi in Chriſto non renaſcantur, & in eius regnum, per gratiam facta vaſa miſericordiæ transferantur. *Et lib. 1. ad eundem cap. 20.* In veritate itaque, non in falſitate, poteſtas diabolica exorcizatur in paruulis, eique renuntiant, quia per ſua non poſſunt, per corda & ora geſtantium, vt eruti à poteſtate tenebrarum, in regnum ſui Domini transferantur. Quid ergo in eis eſt, per quod in poteſtate diaboli teneantur, donec eruantur inde per Sacramentum Baptiſmatis Chriſti, quid eſt niſi peccatum? Non enim aliud inuenit diabolus vnde (August.) (August.)

humanam poſſit ſuo iuri mancipare naturam, quam A bonam bonus auctor inſtituit. Nullum autem peccatum paruuli in ſua vita commiſerunt proprium: remanet igitur originale peccatum, per quod ſub diaboli poteſtate captiui ſunt, niſi inde lauacro regenerationis & Chriſti ſanguine redimantur, & tranſeant in regnum Redemptoris ſui, fruſtratâ poteſtate captiuatoris ſui, & datâ poteſtate, quâ fiant ex filiis huius ſæculi, filij Dei. *In Pſalmum autem 65. ad lauacrum, notat, non peruenire vt fiant vaſa gratiæ, niſi per ignem. Sic exponens verſum*, Tranſiuimus per ignem & aquam, &c. Vas quod in igne formatum eſt, aquam non timet: vas autem ſi ſolidatum igne non fuerit, tanquam lutum aquâ ſoluetur. Noli feſtinare ad aquam: per ignem, *tribulationis*. Tranſi ad aquam, *proſperitatis* vt tranſeas & aquam. Propterea, & in Sacramentis, & in catechiſando, & in exorciſando, adhibetur prius ignis. Nam, vnde plerumque immundi ſpiritus clamant, ardeo, ſi ille ignis non eſt? poſt ignem autem exorciſmi, venitur ad baptiſmum, vt ab igne ad aquã, &c. ab aqua ad refrigerium. *Libro tandem* 10. *de Ciuit. cap. 22 de exorciſatis vbicumque & vndecumque dæmonibus*: Verâ pietate homines Dei aëream poteſtatem inimicam contrariamque pietati, exorcizando eiiciunt, non placando: omnes tentationes aduerſitateſque eius vincunt orando, non ipſam, ſed Deum ſuum aduersùs ipſam. *De vi exorciſmorum ſiue adiurationum videndus idem Tertul. Apol. cap. 23. De Præſcript. cap. 41. de* B *Spectac. cap. 26. Cypr. in ep. ad Demetrianũ. Cyrill. Ieroſol. in præfat. Catech. Optat. Milen. lib. 4. Iuſtin. Mart. in Apol. Minutius in Octau. Lact. lib. 2. c. 16. & Iſid. lib. 2. de Offic. c. 20. & ante eos Clem. Rom. lib. 8. Conſtit. cap. 26. & Ignat. in ep. ad Antiochenſes.*

August.

EXTREMÆ-VNCTIONIS SACRAMENTVM.

Corporis etiam languores curans, mulieres hæreticæ vſurparunt. De Præſcrip. Cap. 31. in m.

IPſæ mulieres hæreticæ quàm procaces! Quæ audeant docere, contendere, exorciſmos agere, curationes repromittere, forſitan & tinguere: ordinationes eorum temerariæ, leues, inconſtantes.

EXTREMÆ VNCTIONIS SACRAMENTVM. SCHOL.

CVRATIONES REPROMITTERE. *Cætera huius capitis expoſituri infra V. Hæreticorum elogia, nunc tantùm breuiter de curatione infirmorum facta per extremæ vnctionis oleum, quod mulieres hæreticæ ætatis Tertulliani temerè vſurpabant. Primò enim Iacobus Apoſtolus cap. 4. 14.* Infirmatur quis in vobis? Inducat *Syr. vocet* Preſbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei ſaluabit infirmum, *Syr. ſanitati reſtituet ipſum ægrotum*, & alleuiabit eum Dominus, & ſi in peccatis ſit, remittentur ei. *Quæ verba Concilium Vuormacienſe cap. 72. de hoc Sacramento interpretatur. Et tranſcribit verba Innocentij Papæ primi in epiſtola 1. ad Decentium, in qua arguens* D *conferentes extremam vnctionem pœnitentibus*: Quibus, *inquit*, reliqua Sacramenta negantur, quomodo vnum genus putatur poſſe concedi? *Sic Canone 69. Arabico Concilij Nicæni*: Tranſacto anno debet Sacerdos benedicere aquam & oleum, non ſicut fit in baptiſmo, neque ſicut benedicitur chriſma, ſed ſicut oleum infirmorum. *Meminit & huius Sacramenti olei Origenes homil. 2. in Leuit. Ephrem libro de vita ſpiritali puncto 75. Cyril. Alex. lib. 6 de adoratione in ſpiritu. Chryſoſt. libro 3. de Sacerdotio. Hiero. in vita Hilarionis. Greg. magnus ſermone feria quinta. Beda in verb. Marci 6.* Vnde, *inquit*, patet ab ipſis Apoſtolis, hunc ſanctum Eccleſiæ morem eſſe traditum, vt energumeni, vel alij quilibet ægroti vngantur oleo Pontificali con- E ſecrato. *Hoc porrò oleum, ab Epiſcopo confectum, à Presbytero applicari & miniſtrari poſſe docuit Innocentius Papa in decretis ſuis Canone* 8. Illud quod in beati Apoſtoli Iacobi epiſtola conſcriptum eſt: infirmatur quis in vobis, &c. Quod non eſt dubium de fidelibus ægrotantibus accipi, vel intelligi debere, qui ſancto oleo chriſmatis perungi poſſunt, quo ab Epiſcopo confecto, non ſolùm Sacerdotibus, ſed omnibus vti Chriſtianis licet in ſua, aut ſuorum neceſſitate inungendo. Cæterùm illud ſuperfluum videmus adiectum, vt de Epiſcopo ambigatur, quod presbyteris licere non dubium eſt. Nam idcircò de preſbyteris dictum eſt,

C quia Epiſcopi occupationibus aliis impediti, ad omnes languidos ire non poſſunt. Cæterùm ſi Epiſcopus aut poteſt, aut dignum ducit aliquem à ſe viſitandum, & benedicere, & tangere chriſmate, ſine cunctatione poteſt cuius eſt chriſma conficere. Pœnitentibus iſtud fundi non poteſt, *Id eſt ob grauia peccata pœnitentiæ publicæ obſtrictis*, Quia genus eſt Sacramenti. *Concilium item Florentinum in decreto de ſeptem Sacramentis.* Quintum Sacramentum eſt extrema-vnctio, cuius materia eſt oleum oliuæ per Epiſcopum benedictum. Hoc Sacramentum niſi infirmo, cuius de morte timetur, dari non debet: qui vngendus eſt in oculis propter viſum, in auribus propter auditum, in naribus propter odoratum, in ore propter guſtum vel locutionem, in manibus propter tactum, in pedibus propter greſſum, in renibus propter delectationem ibidem vigentem. Forma autem huius Sacramenti hæc eſt. Per iſtam ſanctam vnctionem, & ſuam piiſſimam miſericordiam, indulgeat tibi Dominus quidquid peccaſti per viſum, &c. Et ſimiliter in aliis membris. Effectus verò eſt mentis ſanatio: in quantùm autem expedit, ipſius etiam corporis. De hoc Sacramento habetur Iacobi quinto. Infirmatur aliquis, &c.

Eodem loco Iacobi Apoſtoli commendat Auguſtinus Extremam vnctionem. Ser. 215. de temp. Quotiens aliqua infirmitas ſuperuenerit, corpus & ſanguinem Chriſti ille qui ægrotat, accipiat, & inde corpuſculum ſuum vngat, vt illud quod ſcriptum eſt impleatur in eo: Infirmatur aliquis veſtrûm, &c. Videte fratres, quia qui in infirmitate ad Eccleſiã cucurrerit, & corporis ſanitatem recipere, & peccatorum indulgenti merebitur obtinere. Cùm ergo duplicia bona poſſint in Eccleſia inueniri, quare per præcantatores, per fontes & arbores, & diabolica philacteria, per characteres, & Aruſpices, & diuinos, vel ſortilegos, multiplicia ſibi mala miſeri homines conantur inferre? *Videndus de eodem lib. de viſitatione infirmorum. & tract. de rectitud. Catholicæ conuerſationis.*

S. August.

S. August.

FESTORVM DIERVM OBSERVATIO.

**1. *Qualis ſit licita, vel illicita. Et de ieiuniis quartæ & ſextæ feriæ & ſabbati. De Ieiun. cap. 14 inp.*

Gal. 4.10. HOrum a *Tempora obſeruantes, & dies & menſes & annos*, Galaticamur. Planè, ſi Iudaïcarum cerimoniarum, ſi legalium ſolennitatum obſeruantes ſumus: illas enim Rom 6.4. Apoſtolus dedocet, compeſcens veteris Teſtamenti in Chriſto ſepulti perſeuerantiàm, & b Gal. 6.15. noui ſiſtens. Quòd ſi b *noua conditio in Chriſto*, iam noua & ſolennia eſſe debebunt; aut ſi omnem in totum deuotionem temporum, & dierum, & menſium, & annorum eraſit Apoſtolus, cur Paſcha celebramus annuo circulo, in menſe primo? cur quinquaginta exinde diebus in omni exultatione decurrimus? cur ſtationibus quartam & ſextam ſabbati dicamus, & ieiuniis Paraſceuem? quamquam vos etiam ſabbatum, ſi quando continuatis, nunquam niſi in Paſcha ieiunandum ſecundum rationem alibi redditam. Nobis certe omnis dies etiam vulgata, conſecratione celebratur. Nec ergo apud Apoſtolum differentiæ ratio, diſtinguentem noua & vetera.

FESTA. I. SCHOLIA.

HORVM. *Ieiuniorum, de quibus ex profeſſo agit.* A GALATICAMVR. *Galatas imitamur, digni reprehenſione Pauli, qui ſcribit ad Gal.* 4. 10. Quomodo conuertimini iterum ad infirma & egena elementa, quibus denuo ſeruire vultis? dies obſeruatis, & menſes, & tempora, & annos. *Aug. to. 4.* S. Auguſt. *in ep. ad Gal.* Quandò, non circumciſis, ſed Gentibus loquitur, ſicut in tota epiſtola apparet, non vtique ad circumciſionem dicit eos reuerti, in qua numquam fuerant, ſed ad infirma, inquit, & egena elementa, &c. Quod de Gentibus intelligere cogimur: his enim ſupra dixerat, ſed tunc quidem ignorantes Deum, his qui naturâ non ſunt dij, ſeruiſtis. Ad quam ſeruitutem reuerti eos velle ſignificat, cùm ait, quomodo reuertimini ad infirma, B &c? Quod autem adiungit, dies obſeruatis, &c. Magìs hanc ſententiam confirmare videri poteſt. Vulgatiſſimus eſt enim error Gentilium iſte, vt vel in agendis rebus, vel expectandis euentibus vitæ, ac negotiorum ſuorum, ab Aſtrologis, & Chaldæis notatos dies, & menſes, & annos, & tempora obſeruent. *Subiicit tamen alium ſenſum de Iudæis.* S. Auguſt. Et Iudæi ſeruiliter obſeruant dies, & menſes, & annos, & tempora, in carnali obſeruatione Sabbati, & Neomeniæ, & menſe nouorum, & ſeptimo quoque anno, quem vocant Sabbatum Sabbatorum. Quæ quoniam erant vmbræ futurorum, iam aduentente Chriſto, in ſuperſtitione reman- C ſerunt, &c. *Poſtea exponit elementa mundi quæ ſint:* S. Auguſt. Manifeſtum eſt, volumina temporum, per elementa huius mundi, hoc eſt cœlum, & terram, & motus atque ordinem ſyderum adminiſtrari: quæ infirma appellat; ex eo quod infirma & inſtabili ſpecie variantur: Egena verò, ex eo quod egent ſumma & ſtabili ſpecie Creatoris, vt quoquomodo ſunt, eſſe poſſint. *Deinde inuehitur in obſeruantes Ephemerides. Et to. 6. lib. contra Adimantum Manich. diſcipulum. cap* 16. S. Auguſt Nos quoque & dominicum diem, & Paſcha ſolemniter celebramus, & D quaſlibet alias Chriſtianas dierum feſtiuitates. Sed quia intelligimus quò pertineant, non tempora obſeruamus, ſed quæ illis, ſignificantur temporibus, &c. Repudiamus itaque temporum obſeruationem cum Apoſtolo, & temporalium ſignorum intelligentiam tenemus cum Apoſtolo, duorumque teſtamentorum differentiam ſic probamus, vt in illo ſint onera ſeruorum, in iſto gloria liberorum. PLANE. *Fateor*, inquit, *cenſura Apoſtoli dignus ſum, ſi legis cerimonias reſtituere præſumo.* NOVI

A SISTENS. *Stabiliens pro litera veteris legis, velut vmbra tranſeuntis, ſolidum ſpiritum, & gratiam noui teſtamenti.* NOVA CONDITIO. *Gal.* 6. 15. In Chriſto enim Ieſu, neque circumciſio aliquid valet, neque præputium, ſed noua creatura. *Syr. autem*, Nihil enim eſt circumciſio, neque præputium. SOLENNIA. *Feſta, ſolennitates.* ANNVO CIRCVLO. *In reuolutione cuiuſque anni.* PASCHA CELEBRAMVS. *Diem tranſitus Domini intellige, quo impleuit mortis ſuæ figuram, vel quo à morte tranſiuit ad vitam immortalem. Repeteret enim in paraſceues nomine, diei Veneris ſancti, ieiunij celebritatem.* MENSE PRIMO. *Aug. in ep.* 119. *ad Ianuarium, vbi præfatum locum Pauli ad Gal. refert.* Non nos de Auguſt. B Sole, & Luna, annuis menſtruiſve temporibus actionum noſtrarum euenta conijcimus; ne in vitæ humanæ periculoſiſſimis tempeſtatibus, tanquam ſcopulis miſeræ ſeruitutis illiſi; à libero arbitrio naufragemus, &c. *Præciſè autem de Paſchate.* Propter hanc vitæ nouitatem primus menſis in anni menſibus, celebrationi huic attributus eſt. Nam Auguſt. ille dicitur menſis nouorum. Quia verò in toto tempore ſæculi, nunc tertium tempus apparuit, ideò reſurrectio Domini triduana eſt. Primum enim tempus eſt ante legem, ſecundum ſub lege, tertium ſub gratia, vbi iam manifeſtatio eſt Sacramenti priùs occulti in Prophetico ænigmate. Hoc ergo C & in lunari numero ſignificatur: quia enim ſeptenarius numerus ſolet in ſcripturis ad quandam perfectionem myſticus apparere, tertia hebdomada Lunæ, à Paſcha celebratùr, qui dies occurrit à quartadecima, in viceſimam primam. EXINDE. *A Paſchate vſque ad Pentecoſten.* IN OMNI EXVLTATIONE. *Non tantùm animæ Chriſto ſuſcitato collætantis, ſed & corporis, dum non maceratur ieiuniis.* STATIONIBVS. *Ieiuniis quartâ, & ſextâ feriâ ſeptimanæ ſtatutis. Horum ieiuniorum meminit B. Ignatius ep. ad Philipp Clem. Alex. 7. Strom. Hiero. in ep ad* D *Gal. & Aug. in ep. 86. ad Caſulanum, contra quemdam vrbicum, qui ieiunandum Sabbato contendebat. Inter cætera fusè huius epiſtolæ, cùm de Phariſæo bis Sabbato ieiunante dixiſſet:* Puto, quòd ſi ter in Sab- Auguſt. bato quis ieiunat, iam ſuperat Phariſæum, qui bis in Sabbato ieiunabat. Quòd ſi & quater, vel etiam, vt nullus dierum, excepto Sabbato, & Dominico, prætermittatur, in hebdomade, quinquies ieiunatur, quod multi totâ vitâ ſuâ faciunt, maximè in Monaſteriis conſtituti: non ſolùm Phariſæus, qui bis in Sabbato ieiunabat, verum etiam Chriſtia-

nus, qui quartâ, & ſextâ feriâ, & ipſo Sabbato ieiunare conſueuit, quod frequenter Romana plebs facit. in labore ieiunij ſuperabitur. *Sicut & ipſe Tertul. hæreticus dum hæc ſcriberet, vnâ quadrageſimâ non contentus, niſi & ſecundam adderet, vincitur ab his, qui totâ vitâ abſtinent à carnibus, & quotidie, exceptâ Dominica, ieiunant.* SABBATI. *Septimanæ, quæ à præcipuo eius die apud Iudæos, vocata eſt Sabbatum.* IEIVNIIS PARASCEVEM. *Hic duo notanda. Primò per paraſceuem, intelligi poſſe Sabbatum, ſiue vigiliam Dominicæ, quæ ſucceſſit Sabbato Iudæorum; apud quos paraſceue tantùm erat præparatio magni illius Sabbati, quod incidebat in hebdomadam Azymorum, poſt manducationem agni Paſchalis. Et quia non licebat quocumque Sabbato cibos coquere, & parare, ſed id die veneris fiebat; multò minùs id licitum erat illo die ſolennis Sabbati. Tertull. autem paraſceuem hic vocat, non vt 4. Cont. Marc. c. 12. Sabbatum cuiuſcumque hebdomadis, quod eſt vigilia Dominicæ. Secundò hic propriè per paraſceuem, non vnius tantùm diei Veneris maioris Hebdomadæ ieiunium, ſed ſolenne, & ipſa die Sabbati & vigiliæ paſchalis continuatum intelligit. Vnde non in ſingulari, ſed plurali dixit:* Dicamus ieiuniis paraſceuem. *Scilicet: vt ad ſolennitatem Paſchalem continuato duorum dierum ieiunio, Veneris & Sabbati præparemur. Vſu porrò ſcripturæ, & ſignificatione vocis, paraſceue, idem eſt quod præparatio. Matt. 27. 62.* Altera autem die, quæ eſt poſt paraſceuem, conuenerunt principes Sacerdotum, &c. *Id eſt die Sabbati, quo Chriſtus in monumento iacebat, Marci 15. 42.* Cùm iam ſero eſſet factum, quia erat paraſceue, quod eſt ante Sabbatum. *Luc 23. 54.* Et dies erat paraſceues, & Sabbatum illuceſcebat. *Io. 19. 14.* Erat autem paraſceue Paſchæ. *Ibid. 31.* Quoniam paraſceue erat. *Et rurſum 42.* Propter paraſceuem Iudæorum. *De quo Auguſtinus tract. 117. in Io. 19.* Paraſceue

August. erat præparatio Paſchæ, paſcha verò noſtrum ſicut dicit Apoſtolus, immolatus eſt Chriſtus; cuius Paſchæ præparationem, ſi ab hora noctis nona computemus; tunc enim videntur principes Sacerdotum pronuntiaſſe immolationem Domini dicentes, reus eſt mortis: cùm adhuc in domo Pontificis audiretur. Vnde congruenter accipitur, inde cœpiſſe præparationem veri paſchæ, cuius vmbra erat paſcha Iudæorum, id eſt immolationis Chriſti, ex quo à Sacerdotibus pronuntiatus eſt immolandus. *Congruum igitur eſt, vt duos dies paraſceues ieiuniis dedicemus, alterum memoriæ ligni vetiti, de quo edens Adam in Edem, morti ſubiectus, mortem in omne genus humanum effudit: alterum memoriæ Dominicæ paſſionis eodem die peractæ, vt nos cum Adam per lignum crucis reuocaret ad vitam. Et huc alluſit Irenæus, lib. 5. aduerſus hæreſes cap. 23.* Siue, *inquit*, ſecundùm vnum, & eumdem diem, in quo manducauerunt, & mortui ſunt; quoniam vna conditionis dies, *Id eſt creationis, & mortis.* Siue ſecundùm hunc circulum dierum; quia in ipſa mortui ſunt, in qua & manducauerunt; hoc eſt paraſceue, quæ dicitur pura cœna, id eſt feria ſexta, quam & Dominus oſtendit, paſſus in ea. *Varia tandem fuit obſeruatio ieiunij Sabbati. In Occidente enim ſeruabatur, non in Oriente, ſaltem ex præcepto Eccleſiæ, niſi vigiliâ Paſchatis. Conſulendus hac de re idem Aug. ep. 118. & Hiero. ep. 28. Romæ tamen ſeruabatur vt etiamnum abſtinentia in Sabbato.* S. August. QVAMQVAM VOS. *Romani.* VOS SABBATVM SI QVANDO CONTINVATIS. *Id eſt duos, ſi fortè dies continuos in ieiunio tranſigitis, non tantum in paraſceue, ſed & Sabbato ſancto; id ſemel in anno apud vos agitur.* SECVNDVM RATIONEM. *Quia ſcil. tunc recolitur memoria mortis & ſepulturæ Dominicæ, de qua prædixerat Chriſtus:* Auferetur ab eis ſponſus, & ieiunabunt. *Sabbatis itaque reliquis, nullum erat indictum ieiunium. Vnde Ignatius ep. 8. ad Philipp.* Si quis Dominicam diem, aut Sabbatum, vno excepto, ieiunarit, hic Chriſti interfector eſt. *Quaſi diceret, excepto iſto die, quâ agitur memoria ſepulturæ Domini quâ propriè & verè ſepultus eſt, peccat; & Chriſtum non feſtino gaudio, ſub finem Sabbati luceſcentis in primam Sabbati glorioſè reſurgentem, excipit: ſed vt ſepultum adhuc ieiunus ac mœrens dolet, &c.* NOBIS CERTE. *Montaniſtis.* OMNIS DIES. *Vt oſtendat ſuos non Galaticari.* VVLGATA CONSECRATIONE. *Communi ac ſimplici ieiunio Sabbatum quodlibet celebratur.* ETIAM VVLGATA. *Sic alij diſtinguunt: communis qualibet totius anni dies.* CONSECRATIONE. *Corporis Chriſti, in Miſſæ Sacrificio. Tangit hic Græcos, qui diebus ieiunij, Miſſam ſaltem matutino tempore, non celebrabant; quòd crederent Stationem, id eſt ieiunium ſolemne violari, accepto corpore, & ſanguine Chriſti; vt ipſe docet, lib. de Orat. cap. 14. circa f.* Stationum diebus, non putant plerique ſacrificiorum orationibus interueniendum, quòd ſtatio ſoluenda ſit, *Ieiunium credatur ſolui & violari*, accepto corpore Domini. CELEBRATVR. *Cùm maxima ſit ſolemnitas Paſchæ; & quotidie agnum paſchalem verum comedamus.* DIFFERENTIÆ RATIO. *Licet Paulus diſtinguat nouam legem à veteri, nullam tamen differentiam dierum ſtatuit, pro obſeruantia ieiuniorum; quamquam nos rationem aſſignauerimus, propter quam vſque ad Paſcha excluſiuè, non autem poſt Paſcha vſque ad Pentecoſtem ieiunemus: quia videlicet, ſponſo Chriſto cum filiis, id eſt Apoſtolis tum commorante, in lætitia fideles viuere condecet. Proinde,* inquit, *liberum reliquit nobis Apoſtolus duas, treſve quadrageſimas obſeruare, ſi voluerimus, nec enim tamen arguemur cum Galatis, dies, menſes, & annos cum Gentilibus aut Iudæis ſuperſtitioſè obſeruantibus.* INÆQVALITAS VESTRA. *Non nos arguit Apoſtolus tanquam ſuperſtitioſos, Galatarum more, dierum obſeruatores: ſed vos ridendi eſtis, qui cum nobis exprobretis, nos veteri formæ Galatarum conformari, ſimul & noua nos inducere ieiunia dicitis.*

* 2. *Feſta ſanctè & non turpiter colenda ſunt. Apol. Cap. 35. in p.*

PRopterea igitur publici hoſtes Chriſtiani, quia imperatoribus neque vanos, neque mentientes, neque temerarios honores dicant, quia veræ religionis homines etiam ſolemnia eorum, conſcientiâ potiùs quàm laſciuiâ celebrant. Grande videlicet officium! focos & toros in publicum educere, vicatim epulari, ciuitatem tabernæ habitu abolefacere, vino lutum cogere, cateruatim curſitare ad iniurias, ad impudentias, ad libidinis illecebras. Siccine exprimitur publicum gaudium per publicum dedecus? Hæccine ſolemnes dies principum decent, quæ alios dies non decent? Qui obſeruant diſciplinam de Cæſaris reſpectu,

hi eam propter Cæſarem deſerent? & malorum morum licentia pietas erit? occaſio luxuriæ religio deputabitur?

FESTA. II. SCHOLIA.

PVBLICI HOSTES. *Reipublicæ hoſtes cenſentur Chriſtiani* VANOS. *Quia inde vana gloria.* MENTIENTES. *Quia ſæpè Gentiles vellent mortuos, quos honorant.* TEMERARIOS. *Quia temerè quod vni vero Deo debetur, homini dicant & conſecrant.* HOMINES. *Chriſtiani veræ fidei & vnicæ religionis profeſſores.* SOLEMNIA EORVM. *Dies ſolemnes, Imperatorum natali, victoria, &c. dedicatos.* CONSCIENTIA. *Ex obligatione veræ pietatis, Deo optimo maximo vitæ & victoriæ authori, & filio eius* Principi regum terræ, per quem reges regnant & *victoriam reportant, gratias referentes, non Ioui, non Marti; nec potu aut epulis nimiis, ſed ſobriè & castè, orando, & vnicum miſſæ Sacrificium offerendo pro Imperatore.* GRANDE VIDELICET, &c. *Ironicè dicta.* FOCOS ET TOROS. *Triclinia, & lectiſternia cum apparatu coquinæ ad epulas per vicos & compita celebrandas.* HABITU ABOLEFACERE. *Faciem ciuitatis honeſtæ, in publicæ tabernæ ſpeciem transformare.* LVTVM COGERE. *Id eſt exaggerare luti fœtorem effuſo per luxum vino; vel vomitu ebrioſorum condenſare.* LIBIDINIS ILLECEBRAS. *Choreas intelligit publicas, ad libidinem prolectantes.* ALIOS DIES. *Communes & vulgares.* DISCIPLINAM. *Modeſtiam, mores compoſitos.* DE CÆSARIS RESPECTV. *Propter reuerentiam legum Imperatorum, vel ob præſentiam & aſpectum Cæſarum.* PROPTER CÆSAREM. *Ob feſtum ſolemne Cæſaris.* PIETAS ERIT. *Cenſebitur pietas, & erga Imperatorem affectus.* RELIGIO DEPVTABITVR? *Putabitur religionis actus & deuotio. Hæc ad literam aſteriſco prænotato innui poſſe Sanctorum ſolennitatibus, à plerïſque Chriſtianis peruersè & Gentilium more celebratis, applicari. Aug. lib. 8. de Ciuit. cap. 27. duplicem Gentilium errorem in ſolennibus Deorum & Imperatorum ſuorum, actibus contrariis fidelium & Chriſtianorum confundit; qui nec ſanctos vt Deos, nec vitia, ſed virtutes eorum piè & ſanctè celebrabant.* S August. Nec nos Martyribus templa, Sacerdotia, Sacra, & ſacrificia conſtituimus: quoniam non ipſi, ſed Deus eorum nobis eſt Deus. Honoramus ſanè memorias eorum, tanquam ſanctorum hominum Dei, qui vſque ad mortem ſuorum corporum, pro veritate certarunt, vt innoteſceret vera religio, falſis religionibus fictiſque conuictis: quod etiam ſi qui antea ſentiebant, timendo reprimebant. Quis autem audiuit aliquando fidelium, ſtantem Sacerdotem ad Altare, etiam ſuper ſanctum corpus Martyris, ad Dei honorem cultumque conſtructum, dicere in precibus: offero tibi ſacrificium Petre, vel Paule, vel Cypriane, cùm apud eorum memorias, *Id eſt templa & altaria,* offeratur Deo, qui eos & homines & martyres fecit, & ſanctis ſuis Angelis cœleſti honore ſociauit? vt eà celebritate, & Deo vero de illorum victoriis gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum atque palmarum, eodem inuocato in auxilium, ex eorum memoriæ renouatione adhortemur, &c. Quicumque etiam epulas ſuas eò deferunt, quod quidem à Chriſtianis melioribus non fit, & in pleriſque terrarum nulla talis eſt conſuetudo: tamen quicumque id faciunt, quas cùm appoſuerint, orant, & auferunt, vt veſcantur; vel ex eis etiam indigentibus largiantur, *Vt ideo ſuaſit Tobias filio, & ad refrigerium defuncti; panem tuum & vinum ſuper ſepulturam iuſti conſtitue,* Sanctificari eas volunt per merita Martyrum in nomine Domini Martyrum. August. Non autem iſta eſſe ſacrificia Martyrum nouit qui nouit vnum, quod Deo illic offertur ſacrificium Chriſtianorum. Nos itaque Martyres noſtros, nec diuinis honoribus, nec humanis criminibus colimus, ſicut colunt illi Deos ſuos: nec ſacrificia illis offerimus, nec eorum probra in eorum ſacra conuertimus. *Vt ſubiicit de Oſiri & Iſide Ægypti Regibus, & diis, quibus huiuſmodi ſacrificia prophana Gentiles obtulerunt. De curſitationibus autem, iniuriis, impudentiis, cæteriſque à Tertulliano prætaxatis, Auguſtinus ſimilia in prauos Chriſtianos, feſtis & locis ſanctis abutentes iaculatur. Ser. 215. de temp.* August. Ante omnia vbicumque fueritis, ſiue in domo, ſiue in itinere, ſiue in conuiuio, ſiue in conſeſſu, verba turpia & luxurioſa, nolite ex ore veſtro proferre, ſed magis vicinos & proximos veſtros iugiter admonete, vt ſemper quod bonum eſt, & honeſtum loqui ſtudeant, ne fortè detrahendo, malè loquendo, & in ſanctis feſtiuitatibus choros ducendo, cantica luxurioſa & turpia proferendo, de lingua ſua, vnde debuerant Deum laudare, inde ſibi vulnera videantur infligere. Iſti enim infelices & miſeri homines, qui balationes & ſaltationes ante ipſas Baſilicas Sanctorum exercere, nec metuunt, nec erubeſcunt, & ſi Chriſtiani ad Eccleſiam venerint, pagani de Eccleſia reuertuntur; quia iſta conſuetudo balandi, de paganorum obſeruatione remanſit. Et iam videte qualis eſt ille Chriſtianus, qui ad Eccleſiam venit orare, & neglectâ oratione, ſacrilega verba paganorum non erubeſcit ex ore proferre. Videte tamen, fratres chariſſimi, ſi iuſtum eſt, vt ex ore Chriſtianorum, vbi corpus Chriſti ingreditur, luxurioſum canticum, quaſi venenum diaboli proferatur? *vt dicatur.* Acuerunt linguas ſuas ſicut ſerpentis, venenum aſpidum ſub labiis eorum. Quorum os maledictione & amaritudine plenum eſt.

FIDES.

1. *Fidei clauis corda clauſa Chriſto aperit. Cont. Iud. cap. 7. à p.*

NEc de iſto pluribus quærendum, cùm retro omnes Prophetæ de eo præcinuerint, vt Eſaïas dicit [a] *Sic dicit Dominus Deus Chriſto meo Domino, cujus tenui dexteram, vt exaudiant illum gentes: fortitudines regum diſrumpam, aperiam ante illum portas, & ciuitates non claudentur illi.* Quod ipſum adimpletum videmus. Cui enim dexteram tenet pater Deus, niſi Chriſto filio ſuo? quem exaudierunt omnes gentes, id eſt, cui omnes gentes crediderunt, cuius & prædicatores Apoſtoli in pſalmis Dauid oſtenduntur: [b] *In vniuerſa,* inquit, *terra exiit ſonus eorum, & vſque ad terminos terræ verba eorum.* In quem enim alium vniuerſæ gen-

a Eſa. 45. 1.
b Pſal. 18. 5.

tes crediderunt, niſi in Chriſtum qui iam venit? Cui enim & aliæ gentes crediderunt; [c] *Parthi, Medi, Elamitæ; & qui inhabitant Meſopotamiam, Armeniam, Phrygiam, Cappadociam; & incolentes Pontum, & Aſiam, & Pamphyliam; immorantes Ægyptum, & regionem Africæ quæ eſt trans Cyrenem inhabitantes? Romani & incolæ;* tunc & in Hieruſalem Iudæi, & ceteræ gentes: vt iam Getulorum varietates & Maurorum multi fines; Hiſpaniarum omnes termini, & Galliarum diuerſæ nationes, & Britannorum inacceſſa Romanis loca, Chriſto vero ſubdita; & Sarmatarum, & Dacorum, & Germanorum, & Scytharum; & abditarum multarum gentium, & prouinciarum, & inſularũ multarum nobis ignotarum, & quæ enumerare minus poſſumus? In quibus omnibus locis Chriſti nomen, qui jam venit, regnat: vtpote ante quem omnium ciuitatum [d] *Portæ ſunt apertæ, & cui nullæ ſunt clauſæ: ante quem ſeræ ferreæ ſunt comminutæ, & valuæ æreæ ſunt apertæ.* Quamquam & iſta ſpiritaliter ſint intelligenda, quo præcordia ſingulorum variis modis à diabolo obſeſſa fide Chriſti ſint reſerata: attamen perſpicuè ſunt adimpleta, vtpote in quibus omnibus locis populus nominis Chriſti inhabitet.

c Act. 2: 9. & ſeq.

d Eſa. 45. 1. Apoc. 3. 7. Pſal. 106. 16.

FIDES. I. SCHOLIA.

DE ISTO. *Chriſto ſcilicet, cuius fruſtra aduentum expectant Iudæi; cum iam aduentu ſuo prophetias veteres impleuerit.* RETRO OMNES. *Prius, iuxta illud.* Huic omnes prophetæ teſtimonium perhibent. ESAIAS. *cap. 45. 1.* Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, vt ſubiiciam ante faciem eius Gentes, & dorſa Regum vertam, & aperiam coram eo ianuas, & portæ non claudentur. *Tertull. ſecutus 70. dicta iam non repeto.* IN VNIVERSA. *Pſal. 18. 5.* In omnem terram, &c. *Aug. in hunc locum* Non ſunt loquelæ, neque ſermones, &c. Quorum niſi cœlorũ illorum qui enarrant gloriam Dei? &c. Legite Actus Apoſtolorum quomodo veniente ſuper eos Spiritu Sancto, omnes impleti ſunt illo. & loquebãtur linguis omnium Gentiũ, ſicut Spiritus Sanctus dabat eis pronuntiare, &c. Sed non ibi tantum vbi impleti ſunt, ſonuerunt; In omnem terram exiuit ſonus eorum, &c. Ideò & nos hîc loquimur, ſonus enim ille ad nos vſque peruenit: ſonus qui in omnem terram exiit. Et ſi hæreticus, *Dico ego in rem Tertull. ſi Iudæus* Ad Eccleſiam non intrat, ideo ſonus in omnem terram exiit, vt tu in cœlum intres. *Apertum claue fidei.* O peſtilentioſe, litigioſe, peſſime, & adhuc errare volens: ô ſuperbe fili, audi teſtamentum Patris tui! Ecce, quid planius, quid apertius? In omnem terram ſonus eorum, &c. Numquid expoſitione opus eſt? quid contra te conaris? PARTHI, MEDI, &c. *Act. 2. 9. Benè probat impletam Prophetiam Pſaltis. Tertull. omiſit Iudæam. Sic habet locus.* Parthi & Medi & Elamitæ, & qui habitant Meſopotamiam, Iudæam & Cappadociam, Pontum & Aſiam, Phrygiam & Pamphiliam, Ægyptum, & partes Libyæ quæ eſt circa Cyrenem, & aduenæ Romani, Iudæi quoque & proſelyti, Cretes & Arabes; audiuimus eos loquentes noſtris linguis magnalia Dei. TVNC. *Cùm Spiritus Sanctus deſcendit in Apoſtolos.* VT IAM. *Dum hæc ſcribo.* GETVLORVM VARIETATES. *Aſperi, inculti, vagi, vnde & varij vocantur, quia nullis certis legibus & moribus regebantur. De quibus conſule Pomponium Melam.* MVLTI FINES *Gentes multæ Mauritaniæ.* DIVERSÆ NATIONES. *Prouinciæ. Vel propter Saxones, Germanos, Galliam Celticam, Belgicam, Ciſalpinam & Tranſalpinam, &c.* INACCESSA LOCA. *Ex quo collige hunc librum ab eo ſcriptum ante expeditionem Britannicam à Seuero ſuſceptam ſub finem vitæ, in qua periit. Quæ tamen loca iam Chriſto ſubiecta erant.* NVLLÆ CLAVSÆ. *Apoc. 3. 7.* Habet clauem Dauid: qui aperit, & nemo claudit; claudit, & nemo aperit. SERÆ ÆREÆ. *Pſal. 106. 16.* Quia contriuit portas æreas, & vectes ferreos confregit. ATTAMEN PERSPICVE. *Clarè, myſticè ſunt impleta de Eccleſia & populo Chriſtiano toto orbe iam ſparſo & cognito.* FIDE CHRISTI RESERATA. *Fidem, Dei donum eſſe, ſiue clauem quæ corda clauſa à Diabolo per incredulitatem, aperiat veritati, vbique docet Auguſtinus; ſed maximè libro De Prædeſtinatione Sanctorum ſcripto ad Proſperum & Hilarium inter cætera cap. 2. ex Philipp. 2.* Vobis donatum eſt pro Chriſto, non ſolum vt credatis in eum, verumetiam vt patiamini pro eo. Vtrumque oſtendit Dei donum, quia vtrumque dixit eſſe donatum. Nec ait, vt pleniùs & perfectiùs credatis in eum, ſed, vt credatis in eum. Nec ſeipſum miſericordiam conſecutum dixit, vt fidelior; ſed vt fidelis eſſet: quia ſciebat non ſe initium fidei ſuæ priorem dediſſe Deo, & retributum ſibi ab illo eius augmentum, ſed ab eo ſe factum fidelem, à quo & Apoſtolus factus eſt. *Expreſſius autem de fidei claue corda obſerata aperiente eodem lib. c. 20.* Illud etiam initium fidei hominum, donum Dei eſſe nos admonet, cum hoc ſignificet Apoſtolus in ep. ad Coloſſ. 4. Orationi inſtate, vigilantes in illa, in gratiarum actione, orantes ſimul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis oſtium Verbi ſui ad loquendum myſterium Chriſti, propter quod etiam vinctus ſum, vt manifeſtem illud, ita vt oportet me loqui. Quomodo aperitur oſtium verbi, niſi cum ſenſus aperitur audientis, vt credat, *Sicut & de Chriſto dicitur circa diſcipulos ſtultos & incredulos; aperuit illis ſenſum vt intelligerent ſcripturas,* Et initio fidei facto, ea quæ ad ædificandam ſalubrem doctrinam prædicantur & diſputantur, admittat; ne per infidelitatem corde clauſo, ea quæ dicuntur, improbet ac repellat? vnde & ad Corinthios 1. 6. ait: permanebo autem Epheſi vſque ad Pentecoſtem. Oſtium enim mihi apertum eſt magnum & euidens, & aduerſarij multi. Quid hîc aliud poteſt intelligi, niſi prædicato ibi per eum primitus Euangelio, credidiſſe multos, & multos eiuſdem fidei aduerſarios extitiſſe, ſecundum illud Domini Io. 6. Nemo ad me venit, niſi cui datum fuerit à Patre meo: & Luc. 8. vobis datum eſt noſſe myſterium regni cœlorum, illis autem non eſt datum? Itemque ad eoſdem in 2. ep. Cor. 2. idem Apoſtolus: cum veniſſem, *inquit*, Troadem in Euangelium Chriſti, & oſtium mihi apertum eſſet in Domino, &c. Vale illis faciens exij in Macedoniam. Quibus vale fecit, niſi eis qui crediderant, in quorum ſcilicet cordibus Euangelizanti apertum eſt oſtium? &c. Redeamus ad oſtij apertionem, qua initium fidei audientium ſignificauit Apoſtolus, ad Coloſſ. 4. quid eſt enim, orantes ſimul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis oſtium verbi, niſi apertiſſima

Auguſt.

S. Auguſt.

S. Auguſt.

S. Auguſt.

demonſtratio, etiam ipſum initium fidei eſſe do- A num Dei? Non enim orando peteretur ab eo, niſi ab ipſo tribui crederetur. Hoc donum celeſtis gratiæ in illam purpurariam deſcenderat *Act. 16. 14. Quadam mulier nomine Lydia, purpuraria ciuitatis Thyatirenorum, colens Deum, audiuit: cuius Dominus aperuit cor intendere his quæ dicebantur à Paulo Syr. quædam venditrix purpura* Cui ſicut ſcriptura dicit

S. Auguſt. in Actibus Apoſtolorum, Deus aperuerat ſenſum eius, & intendebat in ea quæ à Paulo dicebantur: ſic enim vocabatur, vt crederet. Agit quippè Deus quod vult in cordibus hominum, vel adiuuando, vel iudicando, vt etiam per eos impleatur, quæ manus eius & conſilium prædeſtinauit fieri. *Et ſer.* B *156. de temp. in f.* Igneam illam romphεam & paradiſi ianuam, quam nullus potuit infringere, hodie Chriſtus cum latrone reſerauit Hodie dixit Chriſtus ad Angelos: aperitè mihi portas Iuſtitiæ, &c. Quæ cum ſemel aperta eſt, numquam credentibus clauditur. Ex eo tempore, quo paſſus eſt Dominus vſque ad præſentem diem, hæc porta *Iuſtitiæ, & fides* Clauſa eſt & reſerata: clauſa eſt peccatoribus & incredulis, reſerata eſt iuſtis & credentibus. Per hãc ingreſſus eſt Petrus, per hãc ingreſſus eſt Paulus, per hãc quotidie de toto mundo iuſtorũ animæ ingrediuntur. Duæ enim ſunt portæ; porta paradiſi, & porta Eccleſiæ: per portam Eccleſiæ, intramus in portam paradiſi. *Fidem non ex nobis, ſed ex Deo nobis eſſe, ſicut & orationem, & quancumque cogitationem, & voluntatem bonam, docet idem Auguſtinus,*

S. Auguſt. *lib. 1. ad Simplicianum, quæſt. 2. circa finem:* Præcipitur, *inquit*, vt rectè viuamus, hac vtique mercede propoſita, vt in æternum benè viuere mereamur. Sed quis poteſt rectè viuere, & benè operari, niſi iuſtificatus ex fide? præcipitur, vt credamus, vt dono accepto Spiritus ſancti, per dilectionem benè operari poſſimus. Sed quis poteſt credere, niſi aliqua vocatione, hoc eſt aliqua rerum teſtificatione tangatur. Quis habet in poteſtate, tali viſo attingi mentem ſuam, quo eius voluntas moueatur ad fidem? quis autem animo amplectitur aliquid quod eum non delectat? Aut quis habet poteſtatem, vt vel occurrat quod eum delectare poſſit, vel delectet, cùm occurrerit? cùm ergo nos ea delectant, quibus proficiamus ad Deum, inſpiratur hoc, & præbetur gratia Dei, non nutu noſtro, & induſtria, aut operum meritis comparatur: quia vt ſit nutus voluntatis, vt ſit induſtria ſtudij, vt ſint opera charitate feruentia, ille tribuit, ille largitur. Propterea petere iubemur, vt accipiamus, & quærere, vt inueniamus, & pulſare, vt aperiatur nobis. *Et hoc eſt quod hic Tertullianus ait, fide Chriſti reſerata.* Nonne aliquando ipſa oratio noſtra ſic tepida eſt, vel potius frigida, & penè nulla, imò omnino interdum ita nulla, vt neque hoc in nobis cum dolore aduertamus: quia ſi vel hoc dolemus, iam oramus? Quid ergo aliud oſtenditur nobis, niſi quia & petere, & quærere, & pulſare ille concedit, qui vt hæc fugiamus, *Scilicet teporem, frigus,* C *&c. Alij legunt, faciamus, id eſt petamus, quæramus, pulſemus,* iubet. Igitur non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei: quandoquidem nec velle, nec currere, niſi eo mouente, atque excitante poterimus. Auguſt.

2. Fides Chriſtiana, nihil nouum aut portentoſum ſuſcipit, quod non omnes publicæ literæ, etiam aduerſariorum admittant lumenque naturæ. De teſtim. An. cap. 1. per totum. & 2. in p.

MAGNA curioſitate, & majore longe memoria, opus eſt ad ſtudendum, ſi qui velit ex literis receptiſſimis quibuſque philoſophorum, vel poetarum, vel quorumlibet doctrinæ ac ſapientiæ ſecularis magiſtrorum teſtimonia excerpere Chriſtianæ veritatis, vt æmuli peſecutoreſque eius de ſuo proprio inſtrumento, & erroris in ſe, & iniquitatis in nos rei reuincantur. Nonnulli quidem, quibus de priſtina literatura & curioſitatis labor & memoriæ tenor perſeuerauit, ad gentes opuſcula penes nos condiderunt, commemorantes & conteſtificantes in ſingula rationem & originem & traditionem; & ſententiarum argumenta, per quæ recognoſci poſſit, nihil nos aut nouum aut portentoſum ſuſcepiſſe, de quo non etiam communes & publicæ literæ ad ſuffragium nobis patrocinentur, ſiquid aut erroris ejecimus, aut æquitatis admiſimus. *& paulò infra.* Nouum teſtimonium aduoco, immò omni literatura notius, omni doctrina agitatius, omni editione vulgatius, toto homine maius, id eſt totum quod eſt hominis. Conſiſte in medio Anima, ſeu diuina & æterna res es, ſecundum plures Philoſophos, eò magis non mentiens: ſeu minimè diuina, quoniam quidem mortalis, vt Epicuro ſoli videtur; eò magis mentiri non debens, ſeu de cœlo exciperis, ſeu de terra conciperis, ſeu numeris ſeu atomis concinnaris, ſeu cum corpore incipis, ſeu poſt corpus induceris, vnde vnde, & quoquo modo hominem facis animal rationale, ſenſus & ſcientiæ capaciſſimum. Sed non eam te aduoco, quæ ſcholis formata, Bibliothecis exercitata, Academiis & porticibus Atticis paſta, ſapientiam ructas. Te ſimplicem, & rudem, & impolitam, & idioticam compello; qualem te habent, qui te ſolam habent; illam ipſam de compito, de triuio, de textrino totam. Imperitia tua mihi opus eſt, quoniam aliquantulæ peritiæ nemo credit. Ea expoſtulo, quæ tecum homini infers; quæ aut ex temetipſa, aut ex quocumque authore tuo ſentire didiciſti. non es, quod ſciam, Chriſtiana: fieri enim non naſci ſoles Chriſtiana. tamen nunc à te teſtimonium flagitant Chriſtiani, ab extranea aduerſus tuos, vt vel tibi erubeſcant, quod nos ob ea oderint & irrideant, quæ te nunc conſciam de-

CAP. II. tineant. Non placemus, Deum prædicantes, hoc nomine vnico, vnicum, à quo omnia, & ſub quo vniuerſa. Dic teſtimonium ſi ita ſcis. Nam te quoque palam, & tota libertate, qua non licet nobis domi ac foris audimus ita pronuntiare; quod Deus dederit; &, ſi Deus voluerit. Eâ voce & aliquem eſſe ſignificas, & omnem illi confiteris poteſtatem, ad cuius

ſpectas

ſpectas voluntatem; ſimul & cæteros negas Deos eſſe, dum ſuis vocabulis nuncupas, Saturnum, Iouem, Martem, Mineruam. ſolum Deum confirmas, quem tantùm Deum nominas: vt & cùm illos interdum Deos appellas, de alieno, & quaſi pro mutuo vſa videaris. De natura quoque Dei quam prædicamus, nec te latet. Deus bonus Deus benefacit, tua vox eſt. Planè adiicis, ſed homo malus; ſcilicet contrariâ propoſitione, obliquè & figuraliter exprobrans, ideo malum hominem, quia à Deo bono abſceſſerit. Etiam, quòd penes Deum, bonitatis & benignitatis, omnis benedictio, inter nos, ſummum ſit Diſciplinæ & conuerſationis Sacramentum; benedicat te Deus, tam facilè pronuntias, quàm Chriſtiano neceſſe eſt. At cùm in maledictum conuertis benedictionem, Dei perinde dicto, omnem ſuper nos poteſtatem eius conſiſtere, ſecundùm nos confiteris.

3. *Fidei articulos naturæ lumen, Scripturæ Sacræ, & Prophanæ probant; Et omnes ad eam amplectendam prouocant. de Teſtim. An. cap. 5. per totum. & 6. in p. ad circa f.*

HÆc teſtimonia animæ quantò vera, tantò ſimplicia: quantò ſimplicia, tantò vulgaria: quantò vulgaria, tantò communia: quantò communia, tantò naturalia: quantò naturalia, tantò diuina. Non puto cuiquam friuolum & frigidum videri poſſe, ſi recogitet naturæ maieſtatem, ex qua cenſetur auctoritas animæ. Quantùm dederis magiſtræ tantùm adiudicabis diſcipulæ. Magiſtra natura, anima diſcipula. Quicquid aut illa edocuit, aut iſta perdidicit, à Deo traditum eſt, magiſtro ſcilicet ipſius magiſtræ. Quid anima poſſit de principali inſtitutore præſumere, in te eſt æſtimare de ea quæ eſt in te. Senti illam, quæ vt ſentias efficit: recogita in præſagiis vatem, in omnibus augurem, in euentibus proſpicem. Mirum ſi à Deo data nouit homini diuinare. Tam mirum, ſi eum à quo data eſt, nouit. Etiam circũuenta ab aduerſario meminit ſui auctoris & bonitatis, & decreti eius & exitus ſui, & aduerſarij ipſius. Sic mirum, ſi à Deo data eadem canit, quæ Deus ſuis dedit noſſe. Sed qui eiuſmodi eruptiones animæ, non putauit doctrinam eſſe naturæ congenitæ, & ingenitæ conſcientiæ tacita commiſſa dicet potiùs diuentilatis in vulgus opinionibus publicatarum literarum vſum iam & quaſi vitium corroboratarum taliter ſermocinandi. Certè prior anima quàm litera, & prior ſermo quàm liber & prior ſenſus quàm ſtilus, & prior homo ipſe, quàm Philoſophus & poëta; Nonquid ergo credendum eſt ante literaturam & diuulgationem eius, mutos ab huiuſmodi pronuntiationibus homines vixiſſe? nemo Deum & bonitatem eius, nemo mortem, nemo inferos loquebatur: mendicabat ſermo, opinor immo nec vllus eſſe poterat, ceſſantibus etiam tunc, ſine quibus etiam hodie beatior, & locupletior, & prudentior eſſe non poteſt, ſi ea quæ tam facilia, tam aſſidua, tam proxima hodie ſunt, in ipſis quodammodo labiis parta, retrò non fuerunt, antequam literæ in ſæculo germinaſſent, antequam Mercurius, opinor, natus fuiſſet. Et vnde ordo ipſis literis contigit, noſſe, & in vſum loquelæ diſſeminare, quæ nulla vnquam mens conceperat, aut lingua protulerat, aut auris exceperat? a Rom. 11. 24.
Atenim cum diuinæ ſcripturæ, quæ penes nos vel Iudæos ſunt, [a] *In quorum olea, ex oleaſtro inſiti ſumus*, Multò ſæcularibus literis, non modicâ tantum ætate aliquâ, antecedant, vt loco ſuo edocuimus ad fidem earum demonſtrandam; & ſi hæc eloquia de literis vſurpauit anima, vtiq; de noſtris credendũ erit, non de veſtris: quia potiora ſunt ad inſtruendam animã priora: quàm poſtera, quæ & ipſa à prioribus inſtrui ſuſtinebant; cùm etſi de veſtris inſtructam concedamus ad originem tamen principalem traditio pertineat, noſtrumque omnino ſit quodcumque de noſtris ſumpſiſſe & tradidiſſe cõtigit vobis. Quod cùm ita ſit, non multùm refert à Deo formata ſit animæ conſcientia, an à literis Dei. Quid igitur vis homo, de humanis ſententiis litterarum tuarum exiſſe hæc in vſus communis calloſitatem? Crede itaque tuis, & Cap. vj.
de commentariis noſtris tantò magis crede diuinis. Sed de animæ ipſius arbitrio perinde crede naturæ. Elige quam ex his fidelius ſororem obſerues veritatis. Si de tuis literis dubitas, neque Deus, neque natura mentitur. vt & naturæ & Deo credas, crede animæ. Ita fiet vt & tibi credas. Illa certè eſt quam tanti facis quantùm illa te facit, cuius es totus, quæ tibi omnia eſt; ſine qua nec viuere, potes nec mori, propter quam Deum negligis. Cum enim times fieri Chriſtianus, eam conueni; cur alium colens, Deum nominat? cur, cum maledicendos ſpiritus denotat, dæmonia pronuntiat? cur ad cœlum conteſtatur, & ad terram deteſtatur? cur alibi ſeruit, alibi vindicem conuenit? cur de mortuis iudicat? cur verba habet Chriſtianorum, quos nec auditos viſoſque vult? cur aut nobis dedit ea verba, aut accepit à nobis? cur aut docuit, aut didicit? Suſpectam habe conuenientiam prædicationis, in tanta diſconuenientia conuerſationis. Vanus es, ſi huic linguæ ſoli, aut Græcæ, quæ propinquæ inter ſe habentur, reputabis eiuſmodi, vt neges naturæ vniuerſitatem. Non Latinis, nec Argiuis ſolis anima de cœlo cadit. omnium gentium vnus homo varium nomen eſt. vna anima, varia vox: vnus ſpiritus, varius ſonus. propria cuique genti loquela, ſed lo-

quelæ materia communis. Deus vbique, & bonitas Dei vbique; dæmonium vbique, & maledictio dæmonij vbique, iudicij diuini inuocatio vbique, mors vbique, & conſcientia mortis vbique, & teſtimonium vbique. omnis anima ſuo iure proclamat, quæ nobis nec mutire conceditur.

FIDES. II. & III. SCHOLIA.

MAGNA CVRIOSITATE. *Longum*, inquit, A *opus aggreditur, quiſquis vult aduerſarios fidei & veritati Chriſtianæ conuincere, vt eos à veritate aberraſſe, & iniuſtè in Chriſtianos inſurgere coarguat. Debet enim quicumque vult hoc præſtare, & curiosè legere Philoſophorum & Poëtarum Gentilium libros, & collecta eorum teſtimonia mandare memoriæ, quæ etiam Chriſtianæ veritati ſuffragantur, vt ſic propriis ſuis libris & teſtimoniis conuicti nobis oblatrare ceſſent.* NONNVLLI QVIDEM, &c. *Plures*, inquit, *ex fidelium numero curioſi literati ſcripſerunt opuſcula contra Gentiles, quibus ſigillatim, originem fidei Chriſtianæ, traditionem eius, & fundamenta doctrinæ eius, ſimul teſtarentur Chriſtianos nihil in ſua fide noui aut monſtruoſi ab Eccleſia propoſitum ſuſcepiſſe credendum,* B *quod communes & ipſis humanæ literæ ex Philoſophorum ſententiæ non admittant, ſiue aliquid ad bonos mores iuſtitiamque pertineat, recepit doctrina Chriſtiana, ſiue quid erroneũ & contra veritatẽ reiecit.* CONTESTIFICANTES IN SINGVLA. *Simul teſtimonium dantes. Alij legunt*, In ſugillationum & originum, & traditionum, & ſententiarum, argumenta per quæ, &c. *Tum erit diuerſus ſenſus; vt velit, Authores Chriſtianos ſcripſiſſe contra Gentiles, & carpſiſſe origines, traditiones, ſententias, &c. Gentilium. Nota ex Hiero. in Catalogo, apud Latinos, Tertullianum primum fuiſſe poſt Apollonium, qui ſcripſerit Apologeticum contra Gentiles. Græci autem in eodem genere ſcripſerunt. Quadratus, Ariſtides, Iuſtinus Philoſophus, Anaxagoras, Meliton, Theophilus,* C *Antiochenus, Apollinarius, Tatianus, Irenæus, Clemens Alex. & Miltiades. Quorum non pauca excerpſit Tertu. & tranſcripſit in ſuum Apologeticum.* ADVOCO. *In confirmationem, eiuſdem veritatis contra Gentiles: ipſammet nempè animam probare ſe naturaliter Chriſtianam eſſe, in multis, quæ lumine naturali ſentit, quæ Chriſtiani credunt.* TOTO HOMINE MAIVS. *Homine ſcilicet exteriori; & actibus etiam rationis, quæ foras mittit anima. hoc enim maximum eſt in homine, quod de Deo naturaliter, magnè, & præclarè ſentiat.* TOTVM QVOD EST. *Quaſi homo ſine cognitione & timore Dei, non ſit homo. Eccle. 12. 13.* Finem loquendi pariter omnes audiamus, Deum time, & mandata eius obſerua, hoc eſt enim omnis homo: 70. Finis verbi, omne audi, D &c. *Quaſi diceret hæc eſt ſumma doctrinæ: poſt hæc audita, tacendum eſt; nihil maius dici, & diſci poteſt, quàm Dei notitia, timendi, & amandi; quia hoc eſt omnis homo.* Sine quo nihil eſt omnis homo; *Vt ait Bernardus. Sed prior illo Aug. lib. 20. de Ciuit. c. 3. Cùm omnia vanitatem eſſe dixiſſet, cum Salomone,* S. Auguſt. *concludit de homine*: In diebus vanitatis ſuæ, intereſt plurimùm, vtrùm reſiſtat, an obtemperet veritati; & vtrùm ſit expers veræ pietatis; *Vt Gentilis carens fide*: an particeps: *vt Chriſtianus fide per dilectionem operante*: non propter vitæ huius vel bona acquirenda, vel mala vitanda, vaneſcendo tranſeuntia; ſed propter futurum iudicium: per quod erunt & E bonis bona, & malis mala ſine fine manſura. Denique iſte Sapiens, hunc librum *Eccle.* Sic concluſit, vt diceret: Deum time, & mandata eius cuſtodi: quia hoc eſt omnis homo: quia omne hoc opus Deus adducet in iudicium, in omni deſpecto,

Etiam circa viliſſimum quemque hominem, Siue bonum, ſiue malum, *opus fecerit hic, in hac vita.* Quid breuius, verius, ſalubrius dici potuit? Deum, *inquit*, time, &c. Quia hoc eſt omnis homo. Quicumque enim eſt hoc, eſt cuſtos vtique mandatorum Dei: quoniam qui hoc non eſt, nihil eſt. Non enim ad veritatis imaginẽ reformatur, remanens in ſimilitudine vanitatis. Quia omne hoc opus, id eſt, quod ab homine fit in hac vita, ſiue bonũ, ſiue malũ, Deus adducet in iudicium, in omni deſpecto, id eſt in omni etiã qui cõtemptibilis hîc videtur, & ideo, nec videtur: quoniã Deus & ipſum videt, nec eum deſpicit, nec cum iudicat, præterit. CONSISTE IN MEDIO. *Sic compellat animam; prodi in medium.* MORTALIS. *Æſtimaris.* EO MAGIS MENTIRI, &c. *Rationem non video, cur mentiri non debeat, poſito quòd ſit mortalis: nam ſi talis eſſet, defectibilis eſſet, & ſi à propria exiſtentia, multo magis à veritate deficere poſſet. Nec ſatisfacit quod dicunt aliqui, non mentiri, quòd cogitet ſe morituram: quia ſic non apprehenderet iudicium, poſt mortem nihil futura. Referendum ergo eſt ad id, quod priùs dixit animam rem diuinam & æternam eſſe, quæ proinde de Deo æterno veritatem participare debuit.* DE COELO. *à Deo lapſa.* DE TERRA. *Simul cum carne à parentibus traducta.* ATOMIS CONCINNARIS. *Sicut ex Baſil. homil. 1. in Hexa. quidam inepti ex atomis inter ſe complicatis omnia componi dixerunt.* POST CORPVS. *Perfectè organizatum.* VNDE VNDE. *Vndecumque procedas.* SENSVS. *Rationis, iudicij, æſtimationis.* FORMATA. *Erudita.* ACADEMIIS. *Ambulacris vmbroſis. Academia, Platonis erat Gymnaſium, ſicut Lyceum Ariſtotelis.* PORTICIBVS. *Locis ſpatioſis ad deambulandum, qualis erat ſchola Peripateticorum.* PASTA. *Enutrita Philoſophicis diſciplinis, propriis animæ rationalis alimentis.* RVCTAS. *Ex plenitudine ſapientiæ.* TE SOLAM. *Nudam, & inueſtem ſcientiarum habitu.* TOTAM. *Quæ nihil niſi triuiale & commune noſti, nihil præter compita, triuia, textrinas frequentaſti, præter opera vilia, & fœminea tractaſti.* ALIQVANTVLA. *Minus enim fidei adhibetur mediocri tantum ſcientiâ imbutis, quam prorſus ignorantibus, ſenſu modo communi polleant.* HOMINI INFERS. *Prima ſcilicet principia, cum quibus omni homini infunderis.* NON NASCI. *Imò &*, Naturâ filij Iræ; non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati: ex aqua & Spiritu Sancto. *Vide dicta præcedenti Scholio, de dono fidei, quâ ſiunt Chriſtiani.* ADVERSVS TVOS. *Gentiles, vt tu Gentilis.* TIBI ERVBESCANT. *Coram te, & tuo teſtimonio conuicti.* OB EA. *Propter eadem omnino fidei dogmata.* CONSCIAM DETINEANT. *Ream eorumdem criminum teneant; cùm tu, & ipſi eadem nobiſcum ſentiatis.* NON PLACEMVS. *Ethnicis ſcilicet.* HOC NOMINE. *Quo eum vocamus Deum.* A QVO. *Creata ſunt omnia.* SVB QVO. *Reguntur omnia.* ILLI CONFITERIS. *Tribui debere, ineſſe poteſtatem.* PRO MVTVO. *Mutuata à Deo vero & vnico, appellatione diuinitatis.* PENES DEVM. *Vel intelligit apud Deum totius bonitatis & benignitatis fontem ſicut Apoſtolus vocat eum*, Patrem miſericordiarum, & Deum totius conſolationis:

Vel quòd Deus ſuam benedictionem largiri ſoleat, omni homini bono & benigno. INTER NOS. Vt nos Chriſtiani credimus, quorum hoc eſt præcipuum totius vitæ & diſciplinæ ſymbolum, ſenſus communis fidelium; quòd, quidquid boni, maliue, fauſti, vel infauſti hominibus accidit, à Dei prouidentia euenire; à cuius benedictione, omne bonum, ſicut & à maledictione, malum omne accidit; iuxta illud: Si malum eſt in ciuitate quod non fecerit Dominus. Et hoc, inquit, ſentis anima Gentilis, dum æquè in promptu habes, quàm Chriſtianus, hanc vocem, dum benè amico precaris. Benedicat te Deus. Quid enim aliud nos cum Pſalte dicimus? Benedicat nos Deus Deus noſter, &c. DICTO. Id eſt, nomine Dei, imprecando, omnem boni & mali poteſtatem à Deo pendere nobiſcum fateris.

3. HÆC TESTIMONIA. Quæ præcedenti capite quarto protulerat de animæ immortalitate, à nobis ſuo loco expoſita, tantò veriora ſunt, quantò ſunt ſimpliciora. Simplex enim & nuda eſt veritas. TANTÒ DIVINA. Quia à Deo natura auctore communiter omni animæ rationali inſcripta. FRIGIDVM. Spernendum. CENSETVR AVCTORITAS. Penditur & æſtimatur dignitas animæ. DE PRINCIPALI, De Deo, vero principio, & vnico Creatore animæ, anima poteſt de ſua dignitate præſumere, id. æſtimare. IN TE EST. Potes re ipſa tu iudicare, quanta ſit anima rationalis, ex ipſis eius in te effectibus; videre, vt per eam non modò præſentia ſentias, ſed & futura proſpicias, vt quaſi auguri ſimilis & vati ſit anima prudens? MIRVM. Ironicè quaſi diceret: mirum videlicet ſi à Deo, diuina facta, nouerit aliquid futurum diuinare. TAM MIRVM, &c. Si non eſt mirum quòd anima vt à Deo creata & data homini, nouit ipſa diuinare, multò minùs mirum eſt, ſi ipſum Deum à quo data eſt ipſa cognoſcit. ETIAM CIRCVMVENTA. Obſeſſa à Leonibus fugientibus præparatis ad eſcam, In ipſo tribulationis feruore, in anguſtiis & periculis; Dei, Creatoris ſui, mortis ſuæ, iudicij, & ipſius diaboli meminit. SIC MIRVM. Nihil, inquit, mirum, ſi omnis anima naturali lumine & dictamine pronuntiat, quæ Deus ſuis fidelibus per ſuperius lumen fidei dedit agnoſcere. TACITA COMMISSA. Alludit ad fideicommiſſa, quæ Deus infudit & concreauit omni animæ rationali; quæ in repentinis caſibus, ex habitu naturali erumpit in huiuſmodi ſenſus, quos fides credit, quos tamen impij volunt tribuere literis & opinionibus publicis, & vſui loquendi. CERTE PRIOR ANIMA. Hæc non repeto iam alibi expoſita; quibus probat animam; ſenſum communem, ſermonem, & linguam ante concepiſſe & formaſſe omnes huiuſmodi ſententias, quàm illæ exprimerentur literæ, aut libri ſcriberentur. NEMO DEVM. Hæc omnia ironicè dicta. MENDICABAT. Fortè, inquit, ſermo humanus, antequam ſcriptura eſſet, ab eius literis voces mendicabat, quibus fari poſſet. Verum quidem eſt, initio non fuiſſe, ante literas & eloquentiam, ſic floridum & locupletem, cautumque ſermonem. Sed tamen erat, quanquam rudis, & ſine vlla arte, antequam Mercurius doceret literas; indita à natura animæ rationali prima principia per os & linguam promebantur. ET VNDE ORDO. Sed quæro ego vnde ortus ſit ipſe ordo, ſeries, connexio literarum? NOSSE. Vnde ipſa fluxit notitia; quomodo homo didicit vti literis ad loquendum, ſi mens eius & ratio ipſas literas non præceſſit. PENÈS NOS. Apud nos Chriſtianos. IN QVORVM OLEA. Rom. 11. 24. Si tu ex naturali exciſus es oleaſtro, & contra naturam inſertus es in bonam oliuam: quantò magis ij qui ſecundùm naturam inſerentur ſuæ oliuæ? Tranſlat. Syr. Si tu ex tua olea Syluestri naturali amputatus es, & præter naturam tuam inſitus es in oleam optimam; quantò magis ergo ij, ſi inſerantur in oleam ſuam naturalem? Quaſi diceret Paulus; ſi tu Gentilis, ex Paganiſmo ſterili & inculto, inſtar oleaſtri, contra communem inſerendi morem, in bonam oliuam, id eſt cultam, & fertilem, & ſuauem Eccleſiam Iudæorum, ex quibus primò collecta eſt, inſitus es; quantò magis Iudæus, qui naturaliter ortus eſt ex ſanctis Patriarchis & fidelibus, qui erant populus, & Eccleſia Dei; ſi perfidiam deſerat, & inſeratur ſuæ oliuæ, id eſt priſtinæ Eccleſiæ Dei? Hunc locum Pauli tractat Auguſtinus in Pſal. 72. Cùm ſe erigerent gentes, ſic eas reprimit. Si enim tu, inquit, ex naturali exciſus oleaſtro, &c. Noli gloriari aduersùs ramos. Nam ſi gloriaris, non tu radicem portas, ſed radix te. Ergo de radice Patriarcharum dicit fractos quoſdam ramos, propter infidelitatem, & inſertum ibi oleaſtrum, vt eſſet particeps pinguedinis oliuæ; id eſt Eccleſiam ex Gentibus venientem. Et quis inſerit oleaſtrum in oliua? oliua ſolet eſſe in oleaſtro, oleaſtrum in oliua numquam vidimus. Nam quiſquis fecerit, non inuenit baccas niſi oleaſtri. Quod enim inſeritur, hoc creſcit, & eius rei fructus inuenitur. Inuenitur non radicis fructus, ſed ſurculi. Hoc oſtendens Apoſtolus, omnipotentiâ ſuâ Deum feciſſe, vt oleaſter in radicem oliuæ inſereretur, & non baccas ſyluestres, ſed oliuam daret, ad omnipotentiam Dei reuocans hoc Apoſtolus ait, ſi tu ex naturali, &c. Noli gloriari aduersùs ramos. Sed dicis, ait: fracti ſunt rami, vt ego inſerar. Benè, propter incredulitatem fracti ſunt, tu autem fide ſta, noli altum ſapere, ſed time, &c. Noli ſuperbire quia inſertus es, ſed time ne frangaris per infidelitatem, ſicut illi fracti ſunt, &c. Nam ſi Deus naturalibus ramis non pepercit, neque tibi parcet, &c. SÆCVLARIBVS. Humanis Gentilium literis. HÆC ELOQVIA. Quibus erumpit anima ad Deum, iudicium eius, & alia huiuſmodi ex communi naturæ ſenſu didicit, ſi huiuſmodi ſententias hauſit ex aliquibus literis, potiùs certè has deprompſit ex Scripturis Sacris longè antiquioribus, quàm ex poſterioribus humanis vnde Gentiles eas excerpſerunt. SVSTINEBANT. Expectabant: debebant enim à literis prioribus ſe, hanc mendicare veritatem. NON MVLTVM REFERT, &c. Siue à Deo immediatè, ſiue à ſcripturâ diuinâ inſtructa ſit anima de his principiis, parum intereſt. Quid igitur, ô Gentilis, quid ſic diſputas & contendis ab humanis literis primùm hæc homines didiciſſe, & veluti longo, calloſo & obtrito vſu dictam animam in has voces erumpere? DE COMMENTARIIS. Libris Chriſtianorum multò magis crede, quia diuini ſunt, ſi tuis humanis credis. DE ARBITRIO. Iudicio ipſius animæ, quæ inſtructa ratione, natura magiſtra prima lumini credet. ILLA CERTE EST. Anima, vel natura. QVANTVM. Quàm magnum & excellentem. NEC MORI. Quia non moritur homo, niſi emittendo animam. PROPTER QVAM. Hic carpit amorem proprium, quo anima ſeipſam ſupra Deum diligit; cùm Chriſtus iubeat, Chriſtianum volentem fieri, præter patrem & matrem, adhuc odiſſe & animam ſuam. EAM CONVENI. In ſecreto mentis foro, eam interroga; cur cùm Deum vnicum verum nominet, ex mero naturæ rationalis impetu; alium tamen falſum Deum colat. CONTESTATVR. Teſtem inuocat, cæleſte numen, quaſi omnis boni auctorem, cur in execrationibus Terram ſcabellum pedum eius optat dehiſcere, & inimicum abſorbere? vel ſuſpiciendo cœlum, quid niſi Deum inuocat, terram cum irâ pede quatiendo, quid niſi dæmonia execratur? CVR ALIBI SERVIT. Dæmoni ſcilicet, in templo; & alibi Deum verum, vindicem inuocat? IVDICAT.

S. Auguſt.

Eos ſanè vel præmio dignos cenſet, ſi animam immortalem Deumque iuſtum non ſentis? SVSPECTAM HABE. *Cùm tanta ſit contrarietas vitæ & morum Gentilis & Chriſtiani, valde tibi ſuſpecta ſit ò Gentilis, tanta concordantia ſententiarum, in quas æqualiter erumpit, & anima hominis Gentilis, & Chriſtiani; vt credas potiùs vel potus vel à natura priore omni ſcriptura, vel à Scriptura Sacra ſaltem potiùs quàm a Gentili deſumptas huiuſmodi veritates.* VANVS ES. *Stultus es, ſi huic Latinæ linguæ tantummodo vel Græcæ. Id eſt populo Græco & Latino, aut vtriuſque tantùm literis ætate vicinis huiuſmodi ſententias de Deo, anima, dæmonibus adſcripſeris, in præiudicium totius humanæ naturæ, per vniuerſum orbem in omni lingua, populo, natione, idipſum ſentientis. Neque enim ſolis Latinis aut Græcis anima à Deo infunditur. Licet varia ſint hominum nomina, Orientalium, Occidentalium, Carthaginienſium Romanorum, &c. Commune tamen & vnum nomen eſt, homo.* CONSCIENTIA MORTIS. *Simul omnes ſciunt ſe morituros.* TESTIMONIVM VBIQVE. *Supple anima rationalis & immortalis vbique terrarum datur. Vnde titulus huius libri eſt de* Teſtimonio animæ. SVO IVRE. *In quantùm libera eſt, ea omnia proclamat fidei Chriſtianæ conſentanea, de quibus nobis Chriſtianis, nec tacitè loqui & muſſitare licet. Cùm ſuis propriis locis iuxta Tertull. & teſtimonia Auguſtini, de anima eiuſque immortalitate, de Deo iudice, de Angelis & dæmonibus, cæteriſque ab anima lumine naturali cognitis, ſatis ſuperque tractauerimus, quibus anima etiam infidelis fidem præbet, vnicum hic de fide Chriſtiana, rationabiliter hæc omnia, aliaque plurima ſupra ſenſum, non tamen contra rationem credente ſubiicio. Aug. in Pſal. 118. Concione 18. Notat rationem humanam, ex cognitis lumine naturali, per fidem proficere ad intelligenda eadem ipſa, firmiùs.*

S August. Quamuis, *inquit*, niſi aliquid intelligat, nemo poſſit credere in Deum, tamen ipsâ fide qua credit, ſanatur, vt intelligat ampliora. Alia ſunt enim quæ niſi intelligantur non credimus; & alia ſunt, quæ niſi credamus, non intelligimus. Nam cùm fides ſit ex auditu, auditus autem per Verbum Dei, quomodo credit prædicanti fidem, qui, vt alia taceam, linguam ipſam quam loquitur non intelligit? Sed niſi eſſent rurſus aliqua quæ intelligere non poſſumus, niſi ante credamus; Propheta non diceret, *Eſa. 7.* Niſi credideritis, non intelligetis. Proficit ergo noſter intellectus ad intelligenda quæ credat, & fides proficit ad credenda quæ intelligat; & eadem ipſa vt magis magiſque intelligantur, in ipſo intellectu proficit mens. Sed hoc non fit propriis tanquam naturalibus viribus, ſed Deo adiuuante, atque donante: *Fidem ſcilicet, quâ mundat corda hominum Act. 17. ſicut dedit ipſi cordi & rationi vim prima principia cognoſcendi:* Sicut medicinâ fit, non naturâ, vt vitiatus oculus vim cernendi recipiat. *Rurſum de Dei, per duplex lumen rationis & fidei, notitia, ſic diſſerit idem Aug.*

S. August. *homil. 32. vbi Dei attributis, per effectus cognitis, Dei ſcientiam acquiri, iuxta Paulum docet; Sed tamen arcana priùs credi debere, quàm intelligi probat ex Propheta Eſaia.* Arcana & ſecreta regni Dei prius quærunt credentes, quàm faciant intelligentes. Fides enim gradus eſt intelligendi; intellectus autem meritum fidei. Apertè hoc Propheta dicit omnibus præproperè & præpoſterè intelligentiam requirentibus, & fidem negligentibus. Ait enim: niſi credideritis, non intelligetis. Eſa. 7. habet ergo & fides ipſa quoddam lumen ſuum in ſcripturis, in Prophetia, in Euangelio, in Apoſtolicis lectionibus. Omnia enim iſta, quæ nobis ad tempus recitantur, lucernæ ſunt in obſcuro loco, vt nutriamur ad diem. *Ad lumen gloriæ.* Dicit Apoſtolus Petrus; habemus certiorem propheticũ ſermonem, cui benè facitis intendentes tanquã lucernę in obſcuro loco, donec dies luceſcat, & Lucifer oriatur in cordibus veſtris, &c. Aſcendere vis, & gradus obliuiſceris. Vtique peruersè. Homo, ſi iam tibi poſſem oſtendere quod videres, non hortarer, vt crederes. Ergo fides eſt, ſicut alibi definitum eſt ſperandarum ſubſtantia, conuictio rerum quæ non videntur. Si non videntur, quomodo conuincuntur, quia ſunt? vnde enim ſunt iſta quæ vides, niſi ex illo, *Primo omnium eſſe*, quod non vides? vtique vides aliquid, vt credas aliquid; & ex eo quod vides, credas quod non vides. Ne ſis ingratus ei qui te fecit videre, vnde poſſis credere, quod nondum potes videre. Dedit tibi Deus oculos in corpore, rationem in corde; excita rationem cordis, erige interiorem habitatorem interiorum oculorum tuorum; aſſumat feneſtras ſuas, inſpiciat creaturam Dei, &c. Siccine vti illis debes, vt pecus tantùm, vt videas quid addas ventri, non menti? Erige ergo rationalem aſpectum, vtere oculis vt homo, intende cœlum & terram, ornamenta cœli, fœcunditatem terræ, volatus auium, natatus piſcium, vim ſeminum, ordinem temporum. Intende facta, & quære factorem; aſpice quæ vides, & quære quem non vides. Crede in eum quem non vides, propter iſta quæ vides. Et ne ſermone meo te exhortatum putes, Apoſtolum audi dicentem Rom. 1. 20. Inuiſibilia enim à creatura mundi, per ea quæ facta ſunt conſpiciuntur. Poſtponebas iſta, nec attendebas vt homo, ſed vt animal irrationale; clamauit ad te Propheta, & fruſtra clamauit; nolite eſſe ſicut equus & mulus, quibus nõ eſt intellectus: videbas ergo iſta, & poſtponebas. Quotidiana miracula Dei non facilitate, ſed aſſiduitate viluerant, &c. Mirati ſunt homines Dominum Deum noſtrum Ieſum Chriſtum de quinque panibus ſaginaſſe tot millia, & non mirantur per pauca grana impleri ſegetibus terras. Quæ aqua erat, vinum factum viderunt homines, & obſtupuerunt: quid aliud fit de pluuia per radicem vitis: Ipſe illa fecit, ipſe iſta: illa, vt paſcaris; iſta, vt mireris. Sed vtraque miranda ſunt, quia opera Dei ſunt. Videt homo inſolita, & miratur: Vnde eſt ipſe homo qui miratur? vbi erat? vnde proceſſit? vnde forma corporis? vnde membrorum diſtinctio? vnde habitus iſte ſpecioſus? de quibus primordiis? de quàm contemptibilibus? & miratur alia, cùm ſit ipſe mirator, magnum miraculum. Vnde ergo iſta quæ vides, niſi ex illo quem non vides? *Quot modis etiam præter fidem Deus homini innotuit: Quàm inſita naturaliter homini Dei notitia, cuiuſcumque anima etiam Gentilis & barbaræ, in Deum auctorem ſuum eruptiones & exclamationes fusè hoc loco teſtatus eſt Tertullianus.*

4. Fidei ſymbolum vniforme, & inuiolabile eſt. de vel. Virg. cap. 1. à p.

REgula quidẽ fidei vna omnino eſt, ſola immobilis, & irreformabilis credendi ſcilicet in vnicum Deum omnipotentem, mundi conditorem, & Filium eius Ieſum Chriſtum, natum ex virgine Maria, crucifixum ſub Pontio Pilato, tertia die reſuſcitatum à mortuis, receptum in cœlis, ſedentem nunc ad dexteram Patris, venturum judicare viuos & mortuos per carnis etiam reſurrectionem.

FIDES. IV. SCHOLIA.

REGVLA FIDEI. *Sic Clem. Rom. ep 1. Symbolum vocat regulam fidei, ſic Lucifer Epiſcopus Cala itanus lib. 2. ad Conſtantium, Euſeb. Gallicanus de Symbolo fidei. Ambroſius Ser. 38. Clauem vocat.* Duodecim Apoſtolorum Symbolo, fides Sancta concepta eſt, qui velut periti artifices in vnum conuenientes, Clauem ſuo Concilio conſtituerunt. Clauem enim quandam ipſum Symbolum dixerim, per quod reſerantur diaboli tenebræ, vt lux Chriſti adueniat. Aperiuntur conſcientiæ clauſa peccata, vt iuſtitiæ fulgeant opera manifeſta. *Aug. Symboli excellentias breuiter complexus eſt Ser. 131. de temp.* Doctrina Symboli, virtus eſt Sacramenti, Auguſt. illuminatio animæ, plenitudo credentium, in eo quod docetur aut diſcitur, & vnitas Trinitatis, & Trinitas diſtincta perſonis, & opulentia Creatoris, & redemptio paſſionis. Hoc nexus infidelitatis abſoluitur, hoc, *vt Claue,* vitæ ianua panditur, hoc gloria confeſſionis oſtenditur. Symbolum, dilectiſſimi, breue eſt verbis, ſed magnum eſt Sacramentis: paruum oſtendens immunitione latitudinis, ſed totum continens compendio breuitatis: Exiguum eſt, vt memoriam non obruat; ſed diffuſum, vt intelligentiam ſupercedat. Confirmans omnes perfectione credendi, deſiderio confitendi, fiduciâ reſurgendi, &c. Quidquid enim præfiguratum eſt in Patriarchis, quidquid nuntiatum eſt in ſcripturis, quidquid prædictum eſt in prophetis, vel de Deo ingenito vel ex Deo Dei vnigenito, vel de Spiritu ſancto, quamuis latenter oſtenſum ſit, vel de ſuſcipiendi hominis, *Incarnationis,* Sacramento, vel de morte Domini, reſurrectioniſque myſterio, totum hoc breuiter iuxta oraculum propheticum, *Eſa. 10. 22. Conſummatio abbreuiata inundabit iuſtitiam. Vel iuxta 70. Verbum conſummans, & breuians in iuſtitia: quoniam ſermonem breuiatum faciet Dominus in toto orbe terræ.* Symbolum in ſe continet confitendo. VNA OMNINO. *Quia ex Paulo:* Vnus Deus, vna fides. IMMOBILIS. *Rectè; qui fides eſt ſubſtantia ſine fundamentum. Vnde & Eccleſia dicta, ob fundamentum fidei;* Columna & firmamentum veritatis. *Cyrill. Alex. ep. ad Anaſtaſium.* Baſis quædam, & fundamentum immotum & inconcuſſum per vniuerſum orbem iactum eſt, ſincera irreprehenſibiliſque fidei confeſſio. IRREFORMABILIS. *Quia forma credendi & norma in Symbolo contenta inuariabilis perſeuerat, & ſtabit vſque ad iudicium.* PER CARNIS RESVRRECTIONEM. *Sine quòd ſcriptum eſt:* Mortuus eſt & reſurrexit, vt viuorum & mortuorum dominetur: *Sine quòd mediâ prius reſurrectione, iudicaturus eſt viuos & mortuos. Sic exponit Aug. ſermone præcitato:* Conditionem naturæ

A noſtræ, quam de homine matre natus aſſumpſit, ſuper cœlos in dexteram Dei Patris collocauit. Inde 5. Auguſt. venturus eſt iudicare viuos & mortuos. In ipſo corpore venturus eſt ad iudicium, in quo aſcendit ad cœlum. Chriſtianos iudicat & paganos, iuſtos & peccatores, fideles & impios. *Perperam enim quidam hunc articulum Symboli explicant, & illud 1. Theſſ. 4. 14.* Hoc enim vobis dicimus in Verbo Domini, quia nos, qui viuimus, qui reſidui ſumus in aduentum Domini; non præueniemus eos, qui dormierunt, &c. Mortui qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi. Deinde nos qui viuimus, qui relinquimur, ſimul rapiemur cum illis, &c. *Quaſi aliqui qui victuri ſunt vſque ad iudicium, morituri non ſint,*
B *ſed viui rapiendi. Et quis conflagrationem vltimam euadet? &c.* Quis eſt homo qui viuit & non videbit mortem? *Et vbi illud Pauli.* Sicut in Adam omnes moriuntur, &c. Et omnes quidem reſurgemus? Et quid reſurgit, niſi quod moritur? Et Paulus ipſe qui loquitur, incertus de die iudicij, tam pro ſe, quàm ſuperſtitibus vſque ad illum circa diem non eſt mortuus? *Sic Aug. 20. de Ciuit. c. 20.* Hæc 6. Auguſt. verba Apoſtolica quando veniet Dominus Chriſtus vtique ad viuos & mortuos iudicandos præclariſſimè oſtendunt. Sed quæri ſolet, vtrùm illi quos hîc viuentes inuenturus eſt Chriſtus, quorum perſonam in ſe atque illos qui tunc ſecum viuebant, transfigurabat Apoſtolus, numquam omnino morituri ſint: An ipſo temporis puncto, quo
C cum reſurgentibus rapientur in nubibus obuiam Chriſto in aëra, ad immortalitatem, per mortem, mira celeritate tranſibunt? neque enim dicendum eſt, fieri non poſſe, vt dum per aëra in ſublime portantur, in illo ſpatio & moriantur, & reuiuiſcant, &c. Ad hunc autem ſenſum, quo exiſtimemus etiam illos quos hîc viuos inuenturus eſt Dominus, in ipſo paruo ſpatio, & paſſuros mortem, & accepturos immortalitatem, ipſe Apoſtolus nos videtur vrgere, vbi dicit; in Chriſto omnes viuificabuntur; cùm alio loco de ipſa loquens reſurrectione corporum dicat: tu quod ſeminas non viuificatur,
D niſi priùs moriatur, &c. Cùm nec reſurrectio fieri poſſit, niſi mors præceſſerit, &c. Nec ab illa ſententia qua homini dictum eſt: terra es, & in terram ibis, futuros illos ſanctos arbitremur immunes, ſi eorum morientium, *in illo raptu,* in terram non recident corpora: ſed ſicut in ipſo raptu morientur, ita & reſurgent, dum feruntur in aëra. In terram quippè ibis, & in hoc ibis, amiſsâ vitâ, quod eras antequam ſumeres vitam. *Id eſt in terram.* Id eſt hoc eris exanimis, quod eras antequam eſſes animatus. *Per mortuos igitur, intellige infideles; per viuos, credentes & fideles.*

5. *Fide iuſtus viuit ex vtraque lege. 5. Cont. Marc. cap. 3. à m.*

EX fidei libertate iuſtificetur homo, non ex legis ſeruitute: Quia [a] *Iuſtus ex fide viuit.* a Gal. 3. 11.
Quod ſi Prophetes Abacuc prænuntiauit, habes & Apoſtolum Prophetas confirmantem, ſicut & Chriſtus. Eius ergo Dei erit fides, in qua viuet iuſtus; cuius & lex, in qua non iuſtificatur operarius. Habac. 2. 4. Gal. 3. 11.

6. *Fides famem non timet. De Idol. cap. 12. circa f.*

NEmo eorum, quos Dominus allegit, Non habeo, dixit, quo viuam. Fides famem non Rom. 8. 35.
timet. Scit etiam famem non minus ſibi contemnendam propter Deum, quàm omne

mortis genus. Didicit non reſpicere vitam, quantò magis victum? Quotuſquiſque hæc adimpleuit? Sed a *Quæ penes homines difficilia, penes Deum facilia.*

a Luc. 18. 27.

7. Fides viua elidit ictus ſcorpionum, id eſt hæreticorum. Scorp. cap. 1. à m.

TV, fides ſi vigilat, ibidem, Scorpio pro ſolea anathema inlidito, & relinquito in ſuo ſopore morientem.

FIDES. V. VI. & VII. SCHOLIA.

EX FIDEI LIBERTATE. *Eſto, inquit; Marcion, & tecum Paulum ſequor. Do tibi, non iuſtificari operarium legis veteris; ſine ex operibus legis in ſeruitutem generantis; ſed ex fide Chriſti, & obſeruatione legis gratiæ, quæ in libertatem generat, quæ iuſtificat, quæ viuificat impium; Quia Paulus Gal. 3. 11. dixit:* Quoniam autem in lege, *Id eſt veteris legis cerimoniarum obſeruatione,* nemo iuſtificatur apud Deum, manifeſtum eſt: quia iuſtus ex fide viuit. *Syr. autem:* Illud eſt manifeſtum; quandoquidem ſcriptum eſt, iuſtus in fide viuet. *Nihil inde tibi Marcion accedit, imo contra te facit. Nam ſicut Chriſtus venit legem & Prophetas implere, ſic & Paulus confirmare; vt & hic Abacuc. c. 2. 4.* EIVS ERGO. *Idem itaque eſt Deus vtriuſque legis, eadem fides, eumdem Deũ reſpicit Creatorem. Aug. in Pſal. 32. Conc. 1.* Nolo vos interrogare de iuſtitia veſtra, fortaſſis enim nemo veſtrùm mihi audebit reſpondere, iuſtus ſum: ſed interrogo vos de fide veſtra: ſicut nemo veſtrûm audet dicere, iuſtus ſum, ſic nemo audeat dicere, fidelis ſum. Nondum quæro quid viuas, ſed quæro, quid credas? reſponſurus eſt te credere in Chriſtum. Non audiſti Apoſtolum, iuſtus ex fide viuit? *Hebr. 11.* Fides tua iuſtitia tua. Quia vtique ſi credis, caues. *Quid? ſcorpionum morſus, hæreſes, lapſum eiuſdem fidei; times, ne ſine operibus moriatur fides.* Si autem caues, conaris. Et conatum tuum nouit Deus & voluntatem tuam inſpicit; & luctam cum carne conſiderat; & hortatur vt pugnes; & adiuuat, vt vincas, & certantẽ inſpectat; & deficientẽ ſubleuat, & vincentem coronat. *Quomodo autem non viuit qui vincit:* Hæc eſt enim victoria, quæ vincit mundum fides noſtra. *Quod autem ait iuxta Abacuc. & repetit Paulus Rom. 1. 17. & ad Hebr. 11.* Iuſtum ex fide viuere, *Intelligit initium & fundamentum vitæ ſpiritalis eſſe fidem, & eius lucem, de qua Io. 1.* Vita erat lux hominum. *Eſt etiam progreſſus vitæ & perfectio, quando fides per dilectionem operatur. Aug. autem to. 4. in ep. ad Galat. c. 3. vbi de fide formata & perfecta:* Quod ait; quicumque ex operibus legis ſunt, ſub maledicto ſunt legis: ſub timore vult intelligi, non in libertate: vt ſcilicet corporali præſentique vindicta, vindicaretur in eos, qui non permanerent in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro legis, vt facerent ea, &c. Ille autem iuſtificatur, *Fide, fundamento rerum ſperandarum non apparentium.* Qui eum gratis colit; non ſcilicet cupiditate appetendi aliquid ab ipſo præter ipſum, aut timore amittendi. In ipſo enim ſolo vera noſtra beatitudo atque perfecta eſt. & quoniam inuiſibilis eſt oculis carneis fide colitur quamdiu in hac carne viuimus; ſicut ſupra dixit, quod autem nunc viuo in carne, in fide viuo Filij Dei: & ipſa eſt iuſtitia, quò pertinet quod dictum eſt, quia iuſtus ex fide viuit. Hinc enim oſtendere voluit, quia in lege, *Id eſt operibus & praxi cerimoniarum legis*, nemo iuſtificatur, quia ſcriptum eſt iuſtum ex fide viuere, &c. Qui autem viuebant in his operibus, *Id eſt facientes ea, non plectebantur morte, cui præuaricatores addicebantur* Timebant vtique, ne ſi non ea feciſſent, lapidationem, vel crucem, vel aliquid huiuſmodi paterentur. Ergo qui fecerit ea, *inquit*, viuet in illis: id eſt, habebit præmium, ne iſta morte puniatur. Non ergo apud Deũ, *Supple ſic iuſtificabitur fidelis,* Cuius fide ſi quis in hac vita vixerit, cùm hinc exceſſerit, tunc cũ *Deum ipſum* magis habebit præſentiſſimũ premium. *Quia non vt nunc per ſpeculum & in Ænigmate fidei, vel per cancellos creaturarum, retrò poſt parietem, ſed facie ad faciem cum apparuerit, videbimus eum ſicuti eſt. Quoniam apud te eſt fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.* Non itaque ex fide viuit, quiſquis præſentia quæ videntur, vel cupit, vel timet: quia fides Dei ad inuiſibilia pertinet, quæ poſt dabuntur. Nam eſt iſta quædam in operibus legis iuſtitia, *Vt iuſtè Deus à morte temporali eximeret legalium cerimoniarum obſeruatores* Quando ſine ſuo præmio relicta non eſt; vt qui fecerit ea, viuat in eis. *Doctè & ſubtiliter ad litteram. Sine fide nullam veram eſſe virtutem, nullamque iuſtitiam qua rectè viuitur, diſertè probat Auguſtinus libro 4. Cont. Iul. cap. 3.* Abſit, *inquit*, vt ſit in aliquo vera virtus, niſi fuerit iuſtus. Abſit autem vt ſit iuſtus verè, niſi viuat ex fide: iuſtus enim ex fide viuit. Rom. 1 quis porrò eorum, qui ſe Chriſtianos haberi volunt, niſi ſoli Pelagiani, aut in ipſis etiam fortè tu ſolus, iuſtum dixerit infidelem, iuſtum dixerit impium, iuſtum dixerit diabolo mancipatum? Sit licet ille Fabricius, ſit licet Fabius, ſit licet Scipio, ſit licet Regulus, quorum me nominibus tanquam in antiqua Romana curia loqueremur, putaſti eſſe terrendum. Verùm tu in hac cauſa & ſi ad ſcholam Pythagoræ prouoces, vel Platonis, vbi eruditiſſimi atque doctiſſimi viri multò excellentiores cæteris Philoſophiæ nobilitati veras virtutes non eſſe dicebant, niſi quæ menti quodammodo imprimuntur à forma illius æternæ immutabiliſque ſubſtantiæ, quod eſt Deus, etiam illic aduersùs te quantum donat, qui nos vocauit, pietatis libertate clamabo: nec in iſtis eſt vera iuſtitia, quia iuſtus ex fide viuit. Fides ex auditu, auditus autem per verbum Chriſti: finis legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti. Quomodo ſunt verè iuſti, quibus vilis eſt humilitas veri iuſti? Quò enim propinquauerunt intelligentiâ, inde ſuperbiâ receſſerunt: quia cognoſcentes Deum, non ſicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum: dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. Quomodo eſt in eis vera iuſtitia, in quibus non eſt vera ſapientia? quam ſi eis tribuemus, nihil erit cauſæ cur eos non ad illum regnum peruenire dicamus, de quo ſcriptum eſt Sap. 6. concupiſcentia ſapientiæ deducit ad regnum. Ac per hoc Chriſtus gratis mortuus eſt, ſi homines ſine fide Chriſti, ad veram fidem *Fidelitatem*, ad virtutem veram, ad iuſtitiam veram, ad ſapientiam veram, quacumque re alia, quacumque ratione perueniunt Prorſus ſicut de lege veriſſimè, ait Apoſtolus, ſi per

S. Auguſt. (margin, at "Nolo vos interrogare")

S. Auguſt. (margin, at "nouit Deus")

S. Auguſt. (margin, at "autem to. 4. in ep. ad Galat.")

Auguſt. (right margin, at "Non itaque ex fide viuit")

Auguſt. (right margin, at "3. Abſit, inquit")

A legem iuſtitia, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt: ita veriſſimè dicitur, ſi per naturam voluntatemque iuſtitia, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt. Per quod enim vera iuſtitia, per hoc etiam
Auguſt. regnum Dei. Deus namque ipſe, quod abſit, erit iniuſtus, ſi ad eius regnum verus non admittitur iuſtus, cùm & ipſum eius regnum iuſtitia ſit, quemadmodum ſcriptum eſt. Rom. 14. non eſt regnum Dei eſca & potus, ſed iuſtitia & pax, & gaudium. Porrò ſi veram iuſtitiam non habent impij, profectò nec alias virtutes comites eius, & ſocias: quia cùm non ad ſuum referuntur auctorem dona Dei, hoc ipſo mali his vtentes, efficiuntur iniuſti: ſi quas habent, veras non habent: ac per hoc, nec continentia ſiue pudicitia, vera virtus eſt impiorum. B

NEMO EORVM, &c. *Apoſtolorum, quos de mundo elegit, dixit ſe metuere famem, cum, quiſquis fidem Chriſti ſuſcipit, ſi per eam velut ſcutum & loricam contra omnia mortis genera, proindeque & famem armatus. Quàm enim multi martyres eam experti ſunt? Sed quis fidelis timeat famem, cum vt ſupra diximus,* Iuſtus ex fide viuat: Non vidi iuſtum derelictum, nec ſemen eius quærens panem. *Quis Dei prouidentia credit, & multis paſſeribus quos paſcit Pater cœleſtis, meliorem ſe non didicit?* qui, & pullis coruorum inuocantibus eum, & omni carni dat eſcam, cuius comæ ſicut abietes, *ex quibus fiat,* Nauis inſtitoris de longè portans panem: vel vt elate palmarum, nigræ quaſi coruus. *Et per coruos, Heliæ prouidens, & Paulo Eremitæ de palma victum & veſtitum præbens.* C *Vt, quamquam in extrema ſterilitate, & rerum omnium inopia, impoſſibile ſit homini victum ſibi ſuiſque quærere; Deo ſit facile, non tantùm,* de lapidibus panes, ſed & homines & filios Abrahæ ſuſcitare. *Ad literam Tertull. Paulus famem non timebat, quia fidem habebat formatam charitate, cum diceret, Rom. 8. 35.* Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? tribulatio? an anguſtia? an fames? *Et 2. Cor. 11. 27. inter labores & ærumnas ſuas computat:* In fame, & ſiti, in ieiunijs multis. *Aug. ſer. 16. de verbis Apoſt. circa f. vbi refert illud Rom.* Quis nos ſeparabit? &c. Quia propter te mortificamur tota die propter te, *inquit,* & vbi eſt: beati qui non viderunt, & crediderunt. D Ecce vbi eſt, in te eſt, quia & fides ipſa in teipſo eſt. An fallit nos Apoſtolus, qui dicit Epheſ. 3. habitare Chriſtum per fidem in cordibus noſtris? *Et quis timeat mori fame habens in ſe panem viuum, qui de cœlo deſcendit, habentem verba vitæ æternæ? credens quod non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo quod procedit de ore Dei, &c.* Si hoc eſt fides,
Auguſt. quid erit ſpecies? audi quid erit. 1. Cor. 15. vt ſit Deus omnia in omnibus. Quid eſt omnia? quidquid hîc quærebas, quidquid hîc pro magno habebas, ipſe tibi erit, &c. Manducare & bibere? ipſe tibi erit cibus, ipſe tibi erit & potus: quidquid hîc volebas, ſanitatem corporis fragilem, tranſeuntem? ipſe tibi immortalitas erit. Quid hîc quærebas? E diuitias amabas? auare, quid enim tibi ſufficit, ſi Deus ipſe non ſufficit? Sed quid amabas? gloriam? honores? Deus tibi erit gloria, cui & modò dicitur, gloria mea, & exaltans caput meum. Iam enim exaltauit caput meum: caput noſtrum Chriſtus eſt. Sed quia miraris quia caput; & cætera membra exaltabuntur, tunc erit Deus omnia in omnibus. *Et in Pſal. 36. in verſum:* Non confundentur in tempore malo, & in diebus famis ſaturabun-
Auguſt. tur, quoniam peccatores peribunt. Eſt enim, *inquit,* ſaturitas eorum. Nam dies famis, vitæ huius ſunt: alijs eſurientibus, illi ſaturantur. Nam ille, *Apoſtolus,* vnde gloriaretur dicens, gloriamur in tribulationibus, ſi egeſtatem intus pateretur? videbantur foris anguſtiæ, ſed intus latitudo erat. Quid autem facit malus homo, cùm cœperit tribulari? foris nihil habet, ablata ſunt omnia: in conſcientia nullum ſolatium eſt. Non eſt quò exeat, quia dura ſunt: non eſt quò intret, quia mala ſunt. Meritò ei fit quod ſequitur; quoniam peccatores peribunt. Quibus enim locus nuſquam eſt, quomodo non peribunt? &c. Quomodo conſolabatur ille plenus ſagina interiore, & de ipſa ſagina ructans, Dominus dedit, Dominus abſtulit?

7. SI VIGILAT. *Aliquorum enim dormitat, quorum perſonam agebat Pſaltes, cum diceret:* Dormitauit anima mea præ tædio: *Et quia,* Fides ex auditu, auditus autem per verbum Chriſti. *Aptè ſubiecit;* Confirma me in verbis tuis. *Aug. in Pſal. 118.* Quid
eſt dormitauit, niſi à ſpe refriguit, quæ ea *Mirabilia in quibus exerceri cupiebat? in lege Dei mirabilia, quia fides proponit excedentia captum mentis.* Se apprehenturam eſſe crediderat? ſed confirma me, inquit, in verbis tuis, ne ab eis quoque ad quæ perueniſſe me iam ſentio, decidam dormitando. *Aduerte hic Tertull. agere contra Gnoſticos, à martyrio ſubeundo dehortantes, quos ob blandam ſpeciem, & titillantem amore vitæ præſentis, & Dei bonitatis, quæ filios ſuos vltrò ſe morti dedere non exigit; Scorpio rectè comparat ſoporem inducenti: quos in ſuo ſopore, id eſt hæreſi morientes, calcandos anathemate, & elidendos velut ſoleâ, conſulit: quibus nec dicendum aue. Et à via iniqua eorum pes remouendus. Appoſitè ergo in hanc rem ſubiicit Auguſtinus, cum nihil ſit in lege Dei ſic admirabile quam vitæ præſentis, omniumque in ea blandientium, pro Deo eiuſque fide tuenda contemptus.*
Confirma itaque me in eis verbis tuis, quæ iam teneo, quæ iam facio; vt ex eis ad alia poſſim proficiendo peruenire. *Supra dixerat; ſunt quædam Dei iuſtificationes ita mirabiles, vt humana infirmitas ab eis, qui experti non ſunt, non ad eas poſſe peruenire credatur. Vnde laborans iſte, & earum difficultate quodammodo fatigatus, adiungit: dormitauit anima, &c. Tum ſubiungit,* Et quid impedit in via iu-
ſtificationū Dei ſic ambulare, vt homo facilè poſſit ad illa etiam mirabilia peruenire? quid putamus, niſi quod amoueri in conſequentibus rogat dicens, viam iniquitatis amoue à me, & à lege tua miſerere mei. Qua lege, niſi lege fidei? &c. Hæc eſt lex fidei, qua credimus & oramus, per gratiam nobis donari, vt faciamus quod per noſmetipſos implere
non poſſumus. *Et ſer. 29. de Verbis Do.* Spes, quantùm mihi videtur ouo comparatur. Spes enim nondum peruenit ad rem. Et ouum eſt aliquid, ſed nondum eſt pullus. Quadrupedes ergo, *mundani carnales,* pariunt filios; aues autem, *ſpiritales fideles,* ſpem filiorum. Spes ergo ad hoc nos hortatur, vt præſentia contemnamus, futura expectemus: ea retro ſunt obliuiſcentes, cum Apoſtolo in anteriora extendamur, &c. Nihil ergo tam inimicum ſpei, quàm retrò reſpicere, id eſt in eis rebus quæ præterlabuntur & tranſeunt ſpem ponere, &c. Quod videt quis, quid ſperat? ouum eſt. Eſt ouum, & nondum pullus eſt, & teſtudine tectum eſt: non videtur, quia operitur: *Quia fides eſt ſubſtantia rerum ſperandarum conuictio non apparentium:* Cum patientia expectetur, ferueſcat, vt viueſcat, &c. Ouo tuo ſcorpium time, vide quia de cauda percutit quam retrò habet. Non ergo ſcorpius perimat ouum tuum, mundus iſte, *Gnoſticus iſte,* ſpem tuam, vt ita dicam, veneno eò contrario, quò retrario. Quanta tibi loquitur mundus, quanta poſt dorſum ſtrepit vt retrò reſpicias? id eſt vt in rebus præſentibus, nec præſentibus, non enim dicenda ſunt

præſentia, numquam ſtantia, ſpem tuam ponas; & A ab eo quod promiſit Chriſtus, & nondum dedit, ſed quia fidelis eſt, dabit, auertas animum tuum, & velis requieſcere in mundo pereunte, &c. Æterna promiſit æternus: ſi credidero, *Si fides vigilat, inquit, Tertull. nec blandiente Scorpio obdormiſcat.* Ex mortali fiam æternus. Quid ſtrepis ô munde? immunde quid ſtrepis? quid auertere conaris? tenere vis periens; quid faceres ſi maneres? quem non deciperes dulcis, ſi amarus alimenta mentiris? ergo ſi habeo ſpem, *in fidei baſi fundatam*, Si teneo ſpem, ouum meum non eſt à ſcorpio percuſſum. Augu.

8. *Fides & veritas Catholica omni hæreſi prior eſt.* De *Præſcr. cap. 29. in f. & 30. in p.*

ANtè hæreſis, quàm vera doctrina? Sed enim in omnibus veritas imaginem antecedit:
Math. 24. poſt rem ſimilitudo ſuccedit. ceterùm, ſatis ineptum, vt prior doctrinâ hæreſis habea-
y. 11. & tur; vel quoniam ipſa eſt quæ futuras hæreſes cauendas prænuntiabat. Ad eius doctrinæ
24. Eccleſiam ſcriptum eſt, immò ipſa doctrina ad Eccleſiam ſcribit [a] *Etſi Angelus de cælo aliter*
a Gal. 1. 9. *euangelizauerit citra quàm nos, anathema ſit.* Vbi tunc Marcion, Ponticus nauclerus, Stoïcæ
Cap. xxx. ſtudioſus? Vbi Valentinus Platonicæ ſectator? Nam conſtat illos, neque adeò olim fuiſſe, Antonini fere principatu, & in Catholicæ primò doctrinam credidiſſe apud Eccleſiam Romanenſem, donec ſub Epiſcopatu Eleutherij benedicti, ob inquietam ſemper eorum curioſitatem, quam fratres quoque vitabant, ſemel & iterum eiecti, Marcion quidem cum ducentis ſeſtertiis quæ Eccleſiæ intulerat, nouiſſimè in perpetuum diſcidium relegati, venena doctrinarum ſuarum diſſeminauerimt. Poſtmodum idem Marcion pœnitentiam confeſſus, cùm conditioni datæ ſibi occurrit, ita pacem recepturus, ſi ceteros quos perditioni erudiſſet, Eccleſiæ reſtitueret, morte præuentus eſt.

9. *Et de Præſcr. cap. 31. per totum.*

AB exceſſu, reuertar ad principalitatem veritatis, & poſteritatem mendacitatis diſpu-
Math. 13. tandam, ex illius quoque parabolæ patrocinio, quæ bonum ſemen frumenti à Domi-
27. & ſeq. no ſeminatum in primore conſtituit, auenarum autem ſterilis feni adulterium ab inimico
Luc. 8. 11. diabolo poſtea ſuperducit. Propriè enim doctrinarum diſtinctionem figurat, quia & alibi verbum Dei ſeminis ſimilitudo eſt. Ita ex ipſo ordine manifeſtatur, id eſſe Dominicum & verum, quod ſit priùs traditum: id autem extraneum & falſum, quod ſit poſteriùs immiſſum. Ea ſententia manebit aduersùs poſteriores quaſque hæreſes, quibus nulla conſtantia de conſcientia competit ad defendendam ſibi veritatem.

Et contra Hermog. cap. 1. in p.

SOlemus Hæreticis compendij gratiâ de poſteritate præſcribere. In quantùm enim veritatis regula prior, quæ etiam futuras hæreſes prænuntiauit, in tantùm poſteriores quæque doctrinæ hæreſes præiudicabuntur, quia ſunt quæ futuræ veritatis antiquiore regulâ prænuntiabantur.

Et 5. Contra Marc. cap. 19. in p.

SOleo in præſcriptione aduersùs hæreſes omnes, de teſtimonio temporum compendium figere, priorem vindicans regulam noſtram omni hæretica poſteritate.

10. *Et de Præſcr. cap. 35. à p. ad fin.*

SI negant veritatem eius, debent probare illam quoque hæreſin eſſe, eâdem formâ reuictam, qua ipſæ reuincuntur: & oſtendere ſimul vbinam quærenda ſit veritas, quam apud illas non eſſe iam conſtat. Poſterior noſtra res non eſt. Immo omnibus prior eſt: hoc erit teſtimonium veritatis, vbique occupantis principatum. ab Apoſtolis vtique non damnatur. immò defenditur: hoc erit indicium proprietatis. Quam enim non damnant, qui extraneam quamque damnauerunt, ſuam oſtendunt, ideoque & defendunt.

FIDES. VIII. IX. & X. SCHOLIA.

ANTE HÆRESIS? *Alii legunt in plurali.* Ante A hæreſes? *Quaſi vero, hæreſis veritatem fidei præceſſerit, cùm ſit ipſa poſterior, corruptio præcedentis, ſicut acetum vini; & ferrum priùs quàm rubigo, & homo neceſſariò præcedit ipſius hominis imaginem.* IPSA EST. *Doctrina veritatis. Math. 24. 5.* Multi venient in nomine meo dicentes: ego ſum Chriſtus & multos ſeducent. *Et verſu 11.* Et multi pſeudoprophetæ ſurgent, & ſeducent multos. *Et verſu 24.* Surgent enim pſeudo-Chriſti & pſeudoprophetæ, & dabunt ſigna magna, & prodigia; Ita ut in errorem inducantur, ſi fieri poteſt, etiam electi. STOICÆ SVDIOSVS. *Philoſophus Stoicus.* ANTONINI. *Circa Antonini tempora extiterunt. Quia Valentinus & Cerdo Magiſter Marcionis, venerunt Romam ſub Antonino Pio, & Hygino Papa teſte Euſeb. in Chron. Marcion paulò poſt ſub Aniceto & Eleutherio Pont. & Antonino Philoſopho ſucceſſore Pij.* CATHOLICÆ. *Supple Eccleſiæ. Alij legunt in Catholicam doctrinam.* ELEVTHERII BENEDICTI. *Quaſi diceret, beati,*

Beati ſancti. E x e c t i. *Excõmunicati & vitati à Catho-* A
licis. D V C E N T I S S E S T E R T I I S. *Ex Budæi ſup-*
putatione ſumma, quinque millium aureorum, quot
dedebat Eccleſia, iuxta morem naſcentis Eccleſiæ, quo
ad pedes Apoſtolorum agrorum pretia in vſum commu-
nem fratrum mittebantur. P E R P E T V V M D I S C I-
D I V M. *Tertiam & vltimam excommunicationem.*
P O E N I T E N T I A M C O N F E S S V S. *Cùm publicè*
ſe pœnitere teſtatus eſſet. P A E A M R E C E P T V R V S.
Ad communionem Eccleſiæ admittendus. S I C Æ T E-
R O S. *Hæc conditio reconciliationis eius, quæ exigi*
ſolebat ab hæreſiarchis, qui non aliter recipiebantur, niſi
promitterent ſe pro poſſe facturos, vt ſeductos in errorem,
ſecum ad veritatem fidei reducerent: cui quidem con-
ditioni dum annueret Marcion, & implendæ ſe accin- B
geret, morte præuentus eſt. De hac conditione ab hære-
ſiarchis exigi ſolita, conſule Euſebium lib. 6 cap. 35. &
Cyprianum in ep. ad Antoninum de Trophymo. Poſte-
riores veritate futuras hæreſes docuit poſt Tertullianum
August. *Auguſtinus to. 7. lib. de vnitate Eccleſiæ cap. 25 vbi*
& ſimul circa ſ. locum Pauli Gal. 1. 9. Hic citatum, &
à nobis alibi expoſitum retexit, mirè probans in diabolo
ipſo, ſeminatore zizaniorum, à Deo ſeminatam prius
fuiſſe veritatem quàm in ſeipſo mendacium ſeminaret,
& in Adamo ſuperſeminaret, & per eum totum genus
humanum mendacio inficeret, qui & ex Tertull. alibi,
primus omnium fuit hæreticus. Sic ergo cum Tertullia-
no, futuras hæreſes, veritate poſteriores probat. Et fru- C
menta & purgamenta ſine zizania admixta diſcernit.
Ecce frumenta eius 1. Tim 3. vt ſcias quemadmo-
dum te oporteat, in domo Dei conuerſari quæ eſt
Eccleſia Dei viui. Columna & firmamentum veri-
tatis, &c. Ecce purgamenta eius 1. Tim. 4. Spiri-
tus autem, *inquit*, manifeſtè dicit, quia in nouiſſi-
mis temporibus recedent quidam à fide, attenden-
tes ſpiritibus ſeductoribus, doctrinīſque dæmo-
niorum, &c *Nouiſſima tempora non finem mundi in-*
telligit, ſed poſteriora veritate fidei ſeminata zizania.
Si ſuarum ſuſpicionum, vel criminationum, vel
August. calumniarum ſectatores credulos quærit. *Donatus*
ſcilicet, & vult traducere in aliud Euangelium, quod
non eſt aliud, *quia aliud, non eſt bonũ ſemen verbi ve-* D
ritatis, ſed malũ hæreſis, atque annuntiare nobis, præ-
terquam quod accepimus, & ſi Angelus de cœlo eſ-
ſet, anathema eſſet: quoniam & diabolus, qui pro-
pterea de cœlo cecidit, quia in veritate non ſtetit,
ſi anathema fuiſſet homini, quando ei præter-
quam quod à Domino Deo acceperat, annuntia-
uit, primi parentes carnis noſtræ, nec in pœnam
mortis incidiſſent, nec de loco fœlicitatis ex-
iiſſent.

9. A B E X C E S S V. *A digreſſione, quâ, ceu per*
parentheſim, de Marcione, Appelle, Nigidio, Her-
mogene tractaueram, iam regredior, vt priores, & pri-
mas, ſiue principales partes contendam ad veritatem
Catholicam pertinere: poſterioritatem vero ad menda-
cium hæreticum, alij in datiuo legunt ſic: Ad princi- E
palitatem veritati, & poſteritatem mendacitati de-
putandam. P A T R O C I N I O. *Do in confirmationem*
parabolam zizaniorum, quæ poſteriùs frumento ſu-
perſeminata ſunt ab inimico. A D V L T E R I V M *Falſitatẽ*
& mendacium à principe eius diabolo ſuperinductum:
Cũ enim mendaciũ loquitur ex proprio loquitur.
F I G V R A T. *Hæc parabola boni ſeminis & zizaniorum*
propriè repræſentat duas diſtinctas doctrinas, Catholicam
veram, & Hæreticam falſam A L I B I. *Luc. 8. 11.*
Semen eſt Verbum Dei. E X I P S O O R D I N E.
Priùs, vel poſteriùs ſeminati. E A S E N T E N T I A.
Sic ſentiendum eſt de omnibus hæreſibus, quæ poſterio-
res ſunt Catholicæ veritate. Nec vllus hæreticus adeo
impudens eſt, vt ſibi de errore ſuo poſteriore & nouo

A *conſcius, audeat aut poſſit ſibi arrogare veritatem. Pa-*
rabola zizaniorum habetur Math. 13. 24. & ſeq. vbi
apertè dicit bonum ſemen primo ſeminatum. Simile
factum eſt regnum cœlorum homini qui ſeminauit
bonum ſemen in agro ſuo. Cùm autem dormirent
homines venit inimicus eius, & ſuperſeminauit
zizania in medio tritici. *Aug to. 4. lib. qq. Euang.* S. August.
in Math. q. 11. Quoniam Dominus agrum ipſum
non Eccleſiam, ſed hunc mundum interpretatus
eſt, bene intelliguntur hæretici, quia non ſocietate
vnius Eccleſiæ, vel vnius fidei, ſed ſocietate ſolius
nominis Chriſtiani, in hoc mundo permiſcentur
bonis, &c. *Et in Pſal. 149.* Quando ipſe expoſuit, S. August.
quod propoſuit ipſe, quis audet contradicere ma-
B nifeſtæ veritati? cùm autem Dominus parabolam
hanc exponeret, ait: qui autem ſeminat bonum
ſemen, *Verbum veritatis*, eſt filius hominis; ſe vti-
que demonſtrans. Bonum vero ſemen, filij ſunt
regni: *Et regnum Dei intra vos eſt, Chriſto habitante*
per fidem in cordibus veſtris. Qui voluntariè genuit nos
verbo veritatis. Ipſa eſt Eccleſia Sanctorum: zizania
autem filij ſunt Maligni. *Diaboli erroris & hæreſis fi-*
lij, poſteriùs Catholicis nati; Ager hic, eſt mundus,
&c. *Sed pulcherrimè to 7 lib. de vnitate Eccleſiæ cap.*
19. vbi pluribus locis probat bonum ſemen Catholicorum
per totum agrum mundi ſparſum. Act. 1. Eritis mihi
teſtes in Ieruſalem, & in tota Iudæa, & Samaria, &
C vſque in totam terram, &c. Et Math. 24. prædica-
bitur hoc Euangelium regni in vniuerſo orbe in te-
ſtimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis.
Cùm de parabola hac ageret. Sinite vtraque creſcere
vſque ad meſſem, &c. Cùm egeret interprete, &c.
Ipſe ait, bonum ſemen eſſe filios regni, agrum
mundum, meſſem finem ſæculi. Tale aliquid pro-
ferte, vel vnum quo apertiſſimè Africa declaretur,
In qua tunc erant zizania Donatiſtæ, vel in reliquis
orbis plagis veritatem fidei retinens, Sola derelicta,
ad principium, *Principalitatem diceret Tertullianus*
veritatis perditæ reſtituendæ, renouandi & implendi
orbis ſola ſeruata Neque enim tot teſtimoniis cõ-
mendaretur, *bonum ſemen veritatis primò ſemina-*
D *tum per Apoſtolos, per totum agrum mundi*, quod
erat citò periturum: & ſic taceretur, *Vt nihil omni-*
no de ſecta Africana Donatiſtarum diceretur, aut quod S. August.
ſolum eſſet reliquendum, aut ex quo ſolo totum
eſſet reparandum & implendum. Si autem non po-
teſtis, quod tam iuſtè à vobis flagitamus, oſten-
dere; credite veritati, *primò ſeminatæ*, conticeſci-
te, obdormiſcite, *Vel tandem*, à furore expergiſci-
mini in ſalutem. An adhuc dicitis, ſi apud vos eſt
Eccleſia, vt quid nos ad eius pacem perſequendo
compellitis? Aut ſi mali ſumus, quid nos quæritis?
& ſi zizania ſumus, ſinite nos creſcere vſque ad
meſſem. *Hæc ſunt verba epiſtolæ Petiliani Conſtan-*
tinienſis Epiſcopi Donatiſtæ, contra quem hunc librum S. August.
ſcripſit. Quaſi nos, quibus modis poſſumus, aliud
E agamus, niſi ne triticum ſimul eradicetur, dum
ante tempus zizania ſeparantur. Quicumque enim
boni in æternum futuri ſunt, & ſi ad tempus mali
ſunt, non zizania, ſed triticum ſunt in præſcientia
Dei. Sic autem nos accuſatis, quare vos quæramus
ſi mali eſtis? Quaſi non eo perieritis, quò mali
eſtis, & ideo ſitis quærendi, quia periſtis. Vt per-
diti quæramini, quæſiti inueniamini, inuenti re-
uocemini: ſicut illa ouis à paſtore, ſicut illa dra-
chma à muliere, ſicut ille filius qui mortuus erat &
reuixit, perierat & inuentus eſt. *Pulchrè in rem no-*
ſtram, vt enim prius ouis, drachma, filius, in ouili,
crumena, domo Patris; ſic priùs veritas, quàm eius per
hæreſim corruptio. Ille vos enim quærit, qui in Sanctis
habitat, & imperat vt quæramini. P R Æ N V N-

tiavit. *Vt Paulus*: Oportet, *inquit*, & hæreſes eſſe. Compendivm figere. *Breui & facili clauo inſolentiam hæreticorum comprimere, quaſi terminum immobilem ponere, quem tranſilire non poſſint.*

10. Si negant. *Hæretici.* Veritatem eivs. *Doctrinæ Catholicæ.* Eadem forma. *Similiter & eodem modo iiſdemque argumentis conuictam, quibus ſecta noua conuincuntur hæreſes eſſe.* Nostra res. *Fides & veritas Catholica.* Principatvm. *Principium, ordinem primum tam temporis quàm dignitatis.* Proprietatis. *Hac notâ propriè diſcernitur veritas à mendacio hæreſeon, quòd Apoſtoli defendant veritatem, & ſuam eſſe probant; cùm errorem, mendacium, hæreſim omnem vt poſteriorem futuram iam prædamnauerint; ſicut & ipſe Chriſtus attendendum præmonuit à falſis prophetis, & vnicam Eccleſiæ ſuæ veritatem à veris paſtoribus, hauriendam, & audiendam ab ouibus ſuis apertè dixit. Sic rurſum Aug. in hanc rem lib. de vnitate Eccleſiæ cap.* S. Auguſt. 25. Præceptum paſtoris, qui animam ſuam poſuit pro ouibus ſuis, & nunc glorificatus & exaltatus ſedet ad dexteram Dei Patris, corde fideliſſimo & firmiſſimo retinete, dicentis: quæ ſunt oues meæ, vocem meam audiunt, & ſequuntur me. Audiſtis eius vocem manifeſtiſſimam non ſolùm per legem, & prophetas, & pſalmos, ſed etiam per os proprium commendantis Eccleſiam ſuam futuram. Et ea quæ prædixit, quemadmodum ex ordine conſecuta ſint in actibus, & literis Apoſtolorum, quæ diuinarum ſcripturarum Canonem complent, legendo perſpicitis. Non eſt obſcura quæſtio in qua vos fallant, quos ipſe Dominus prædixit futuros, atque dicturos: Ecce hîc eſt Chriſtus, ecce illic, ecce in deſerto, quaſi vbi non eſt frequentia multitudinis: Ecce in cubiculis, quaſi in ſecretis traditionibus atque doctrinis. Habetis Eccleſiam vbique diffundi, & creſcere vſque ad meſſem. Habetis ciuitatem, de qua ipſe qui eam condidit, ait, non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem conſtituta. *Aduerſus quam, nec portæ inferi, id eſt hæreſes ad inferos ducentes, & diabolum zizaniorum ſeminatorem, non præualebunt.* Neque enim falli poteſt diuina ſententia, quoniam creſcunt vſque ad meſſem. *Vtraque vtique, ſed non ſimul & ab eodem ſeminata, licet ſimul creſcant vſque ad meſſem.* Itaque & in aliis gentibus ſæpè nonnulla membra Eccleſiæ præualentibus hæreſum & ſchiſmatum ſeditionibus, preſſa atque obumbrata ſunt, & tamen quia inerant, paulò poſt nullo dubitante claruerunt. Auguſt.

11. *Fidei articulis credendum eſt, vbi multa clara teſtimonia ſcripturæ quadrant; contra quædam obſcura 3. Cont. Marc. cap. 20. in p.*

Svfficit hucuſque de his interim ordinem Chriſti decucurriſſe, quo talis probatus qualiter adnuntiabatur, non alius haberi debeat, quàm qui talis adnuntiabatur; vt iam ex iſta conſonantia rerum eius, & ſcripturarum Creatoris, illis etiam reſtituenda ſit fides, ex præiudicio maioris partis, quæ ad diuerſas ſententias, vel in dubium deducuntur, vel negantur.

FIDES XI. SCHOLIA.

Ordinem Christi. *Gradatim deſcripſiſſe, iuxta vetus Teſtamentum, ſeriem natiuitatis, vitæ, mortis & reſurrectionis Chriſti, quo ordine Chriſtus talis probatus eſt, qualis per Prophetas prædicebatur, nec alius haberi aut recipi debeat.* Consonantia. *Ex ipſa concordia rerum pertinentium ad Chriſtum, cum ſcripturis veteris Teſtamenti; illis rebus Chriſti, vel ſcripturis ipſis, fides hactenus negata ab hæreticis, & eis debita reddatur; ſumpto præiudicio ex maiori parte ſententiarum, quæ diuerſimodè ab hæreticis & Catholicis expoſitæ, vel omnino negantur ab hæreticis, vel in dubium ab alterutris ſenſum reuocantur. Quomodo ſint inuicem conferendæ ſcripturæ, docuit Aug. lib. 3. de Doctrina Chriſt. c. 2.* S. Auguſt. Cùm verba propria faciunt ambiguam ſcripturam; primò prouidendum eſt, ne malè diſtinxerimus, aut pronuntiauerimus. Cùm ergo adhibita intentio incertum eſſe prouiderit, quomodo diſtinguendum, aut quomodo pronuntiandum ſit, conſulat regulam fidei, quam de ſcripturarum planioribus locis, & Eccleſiæ authoritate percepit, &c. Quòd ſi ambæ, vel etiam omnes, ſi plures fuerint, partes, ambiguitatem ſecundùm fidem ſonuerint, textus ipſe ſermonis à præcedentibus & conſequentibus partibus, quæ ambiguitatem illam in medio poſuerunt, reſtat conſulendus: vt videamus, cuinam ſententiæ, de pluribus quæ ſe oſtendunt, ferat ſuffragium, eamque ſibi contexi patiatur. *Talem autem Chriſtum veniſſe, qualis, vt ait hîc Tertull. annuntiabatur, ſive prophetias impleſſe, præclarè docet Aug. in Pſal. 71. circa f. in verſum*: Et erit firmamentum in terrâ, in ſummis montium. Auguſt. Omnes enim promiſſiones Dei in illo etiam, id eſt in Chriſto firmatæ ſunt, quia in illo impletum, quidquid pro ſalute noſtra prophetatum eſt. Nam ſumma montium, ſcripturarum diuinarum authores, id eſt per quos miniſtratæ ſunt, intelligere conuenit; in quibus vtique ipſe eſt firmamentum, quoniam ad illum omnia quæ diuinitus ſcripta ſunt, referuntur. Hoc autem in terrâ eſſe voluit, quia propter eos qui in terra ſunt, illa conſcripta ſunt. Vnde & ipſe in terram venit, vt ea cuncta firmaret, id eſt, in ſe monſtraret impleri. Oportebat enim, inquit, impleri omnia quæ ſcripta ſunt in lege, & prophetis, & pſalmis de me, id eſt, in ſummis montium. Sic enim venit in nouiſſimis temporibus manifeſtus mons Domini, paratus in cacumine montium: quod hîc ait, in ſummis montium. *Hic paratus erat, de quo idem Pſaltes pro ſe cæteriſque prophetis dicebat, vt lucernis lucentibus in caliginoſo loco vmbroſæ legis donec Lucifer orietur, Ioannes finis legis, finem ipſum legis indigitans*: Paraui lucernam Chriſto meo.

12. *Fides in Chriſtum, per prædicationem Prophetarum diſponi debuit. 3. Cont. Marc. cap. 2. in f.*

Et vtique tantum opus, quod ſcilicet humanæ ſaluti parabatur, vel eatenus ſubitum non fuiſſet, quà per fidem profuturum. In quantùm enim credi habebat, vt prodeſſet; in tantùm paraturam deſiderabat, vt credi poſſet; ſubſtructam fundamentis diſpoſitionis & prædicationis; quo ordine fides informata, meritò & homini indiceretur à Deo, & Deo

exhiberetur ab homine; ex agnitione debens credere, quia poſſet; quæ ſcilicet credere didiciſſet ex prædicatione.

FIDES. XII. SCHOLIA

A Tantvm opvs. *Incarnationis.* Parabatvr. *Ad ſalutem prædeſtinatorum. Vnde ab Auguſtino definitur prædeſtinatio*, Præparatio beneficiorum Dei. *Quorum maximum eſt iſtud, quo*, Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum non pereat, ſed habeat vitam æternam. Svbitvm. *Qualem Chriſti aduentum fingit Marcion, ſubito de cœlo in Synagogam lapſi.* Per fidem. *Quam habebant Patres veteris teſtamenti, in Chriſtum venturum, cuius myſterij fides eis proficiebat ad ſalutem.* Credi habebat. *debebat credi ab illis, aliter enim illis non profuiſſet: Nobis autem idem credentibus vt prodeſſet, quia difficilè creditu erat, debuit tanti myſterij fides præparari, & diſponi per prædicationem, id eſt prædictionem veterum prophe-* B *tarum.* Qvo ordine. *Ac diſpoſitione ſuaui ſapientiæ Dei fides inſtructa, ſic iuſtè potuit exigi à Deo, & ſuauiùs præſtari Deo ab homine, quia homo cognitâ impletâ Prophetiâ, debuit huic myſterio credere, quod ei facile fuit, cùm vidit euentum reſpondere promiſſis; ſicut Patres veteris teſtamenti, propter auctoritatem Dei loquentis per Prophetas, in Chriſtum venturum credere didicerant. Quod hîc Tertullianus contra Marcionem, hoc Auguſtinus contra Manichæos torquet. to. 6. lib. de quinque hæreſibus cap. 5.* Diuerſis telis, diuerſi concidunt aduerſarij. Ordo itaque iſte ſeruandus eſt, vt loquens de Euangelio, non ſileam de Prophetis. Sed ego, *inquit*, Manichæus, *inquit, Marcion, in hoc Manichæi Magiſter.* Nec Moyſem accipio, nec Prophetas. Quid ait de Paulo Apoſtolo, *Quem & Marcion recipit*, qui in exordio Epiſtolæ ſuæ ad Romanos ſcribens, ait, Paulus ſeruus Ieſu Chriſti, vocatus Apoſtolus, ſegregatus in Euangelium Dei, quod ante promiſerat per prophetas ſuos in Scripturis ſanctis de filio ſuo, qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundùm carnem: Audis quia Euangelium per Apoſtolos non exhiberetur, niſi per prophetas antea promitteretur? Audis quia Dei filius ſecundùm diuinitatem, factus eſt filius hominis ex ſemine Dauid ſecundùm carnem? quid eſt enim, in quo prophetæ, contrarij ſunt Euangelio? dixit enim propheta, *Eſaias ſcilicet*; Rorate cœli deſuper, & nubes pluant iuſtum. Veniat Angelus, & prædicet Verbum: aperiatur terra, audiat Maria, germinet Saluatorem, pariat Ieſum. Propheta dixit, *idem Eſaias*, Ecce virgo in vtero concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel. Hoc etiam Euangeliſta cùm diceret, ſecutus eſt, & expoſuit dicens, nobiſcum Deus. Fruſtra Manichæe conaris aduerſari prophetis. Ecce Apoſtolus, dicit de filio ſuo, qui factus eſt ei de ſemine Dauid ſecundùm carnem. Quod prophetæ præuiderunt & prædixerunt, hoc Apoſtoli viderunt, & prædicauerunt. Qui erat, factus eſt. Quid erat? quid factus eſt? Verbum erat, caro factus eſt. Deus erat, homo factus eſt: ſuſcepit humanitatem, non amiſit diuinitatem: factus humilis, manſit ſublimis.

Auguſt. — S. Auguſt.

13. *Fides Reſurrectionis Chriſti meritum habet in difficultate credendi Apol. cap. 21. à m.*

Hvnc Iudæi detractum, & ſepulchro conditum, magnâ etiam militaris cuſtodiæ diligentiâ circumſederunt; ne, quia prædixerat tertia die reſurrecturum ſe à morte, diſcipuli furto amoliti cadauer fallerent ſuſpectos. Sed ecce die tertia concuſsâ repente terra, & mole reuolutâ, quæ obſtruxerat ſepulcrum, & cuſtodiâ pauore disjectâ, nullis apparentibus diſcipulis, nihil in ſepulcro repertum eſt, præterquam exuuiæ ſepulcri. nihilominus tamen primores, quorum intererat & ſcelus diuulgare, & populum vectigalem & famularem ſibi à fide reuocare, ſurreptum à diſcipulis jactitauerunt. nam nec ille ſe in vulgus eduxit, nè impij errore liberarentur, vt & fides non mediocri præmio deſtinata difficultate conſtaret.

Math. 27. 62. & ſeq. Et Math. 28. 11. & ſeq.

FIDES. XIII. SCHOLIA.

C Hvnc. *Chriſtum. Alij legunt*, Tunc. Detractvm *Depoſitum de cruce. Pulchrè deſcribit ſequentia quæ habentur Math. 28. 58.* Tunc Pilatus iuſſit reddi corpus, *Ieſu, Ioſeph ab Arimathæa:* Et accepto corpore, Ioſeph inuoluit illud in ſindone munda. *Syr. linteo lini mundi.* Et poſuit illud in monumento ſuo nouo, quod exciderat in petra, & aduoluit ſaxum magnum ad oſtium monumenti, & abiit, &c. Altera autem die, quæ eſt poſt paraſceuem, conuenerunt principes Sacerdotum, & Phariſæi ad Pilatum dicentes; Domine recordati ſumus, quia ſeductor ille dixit adhuc viuens: poſt tres dies reſurgam. Iube ergo cuſtodiri ſepulcrum vſque in diem tertium: ne fortè veniant diſcipuli D eius, & furentur eum; *Syr. addit, noctu* Et dicant plebi, ſurrexit à mortuis: *Syr. de domo mortuorum.* Et erit nouiſſimus error peior priore. Ait illis Pilatus: habetis cuſtodiam *Syr. cuſtodes*: Ite, cuſtodite ſicut ſcitis. Illi autem abeuntes, munierunt ſepulcrum, *Syr cuſtodierunt*, ſignantes lapidem cum cuſtodibus. *Cap. autem 28. 2.* Et ecce terræ motus factus eſt magnus: Angelus enim Domini deſcendit de cœlo: & accedens reuoluit lapidem, *Syr. addit, ab oſtio*, & ſedebat ſuper eum: erat autem aſpectus eius ſicut fulgur: & veſtimenta eius ſicut nix: præ timore autem eius exteriti ſunt cuſtodes, & facti ſunt velut mortui. Primores. *Principes Sacerdotum.* Qvorvm intererat. *Propter odium Chriſti, quem ſeductorem dixerant.* Scelvs. *Impoſtura, & cadaueris ablati.* Vectigalem et famvlarem. *Seruientem, & vectigal pendentem Cæſari.* A fide. *Reſurrectionis Chriſti* Ille in vvlgvs. *Chriſtus non ſeipſum coram populo redíuiuum è tumulo exhibuit, ſed tantùm diſcipulis ſe manifeſtauit,* præordinatis à Deo teſtibus. Exvviæ ſepvlcri. *Linteamina, quibus inuolutus fuerat, in ſepulcro relicta.* Ne impii. *Iudæi excæcati, & traditi in reprobum ſenſum.* Difficvltate conſtaret. *Firmior eſſet fides, & ob difficultatem, meritum haberet, & grande claræ viſionis præmium. Aug.*

Omniloquium. *fff ij

difficultatem huius myſterij eadem lance cum Tertulliano librat ſcribens in Pſal. 101. in verſum, Reſpondit ei in via virtutis ſuæ, *Siue vt legit Auguſtinus*; In via fortitudinis ſuæ. Chriſtus eſt, ipſe eſt. Ego ſum, inquit, via, veritas, & vita. Sed ante reſurrectionem non agnoſcebatur à populo ſuo: & maximè crucifixus ex infirmitate, latuit quis eſſet, donec fortis reſurgendo appareret. Non ei ergo reſpondit Eccleſia in via infirmitatis, ſed in via fortitudinis ſuæ: quia poſt reſurrectionem vocauit Eccleſiam de toto orbe terrarum, iam non infirmus in cruce, ſed fortis in cœlo. Non enim laus fidei Chriſtianorum eſt, quia credunt mortuum Chriſtum, ſed quia credunt reſurrexiſſe Chriſtum. Nam mortuum & Paganus credit: & hoc tibi pro crimine obiicit, quia in mortuum credidiſti. *Quaſi Deus eſſet, vel poſſet mori Deus.* Quæ igitur laus tua? credere A reſurrexiſſe Chriſtum, & ſperare te reſurrecturum eſſe per Chriſtum, hæc eſt laus fidei. Si enim credideris, *ait Paulus Rom.* 10. in corde tuo quia Dominus eſt Chriſtus Ieſus, & confeſſus fueris ore tuo, quia Deus ſuſcitauit eum à mortuis, ſaluus eris. Non ait, ſi confeſſus fueris, quia Deus eum tradidit occidendum: ſed quia eum Deus ſuſcitauit à mortuis, ſi confeſſus fueris, tunc ſaluus eris. Corde enim creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Quare autem credimus & mortuum? quia credere eum reſurrexiſſe, non poſſumus, niſi priùs mortuum fuiſſe credamus. Quis enim reſurgit, niſi mortuus fuerit? quis expergiſcitur, niſi priùs dormierit? ſed, numquid qui dormit, non adiiciet vt reſurgat? hæc fides eſt Chriſtianorum.

S. Auguſt. — Auguſt.

14. *Fidei doctrina hæc ſola recipienda eſt, quæ reſpondet doctrinæ Eccleſiarum conditarum ab Apoſtolis, ſiue ſcripto, ſiue voce, eam tradiderint. De Præſcr. cap. 21. per totum. & 22. in p.*

Math. 10. 5. Luc. 10. 1. a Math. 11. 27. HInc igitur dirigimus præſcriptionem, ſi Dominus Ieſus Chriſtus Apoſtolos miſit ad prædicandum, alios non eſſe recipiendos prædicatores, quàm quos Chriſtus inſtituit; quia [a] *Nec alius patrem nouit niſi filius, & cui filius reuelauit*, nec aliis videtur reuelaſſe filius, quàm Apoſtolis, quos miſit ad prædicandum, vtique quod illis reuelauit. Quid autem prædicauerint, id eſt, quid illis Chriſtus reuelauerit, & hic præſcribam non aliter probari debere, niſi per eaſdem Eccleſias, quas ipſi Apoſtoli condiderunt, ipſi eis prædicando, tam viua, quod aiunt, voce, quàm per epiſtolas poſtea. Si hæc ita ſunt, conſtat proinde omnem doctrinam, quæ cum illis Eccleſiis Apoſtolicis matricibus & originalibus fidei conſpiret, veritati deputandam; ſine dubio tenentem quod Eccleſiæ ab Apoſtolis, Apoſtoli à Chriſto, Chriſtus à Deo accepit: omnem verò doctrinam de mendacio præiudicandam, quæ ſapiat contra veritatem Eccleſiarum, & Apoſtolorum, & Chriſti, & Dei. Supereſt ergo vt demonſtremus, an hæc noſtra doctrina, cuius regulam ſupra edidimus, de Apoſtolorum traditione cenſeatur, & ex hoc ipſo, an ceteræ de mendacio veniant. Communicamus cum Eccleſiis Apoſtolicis, quòd nulli doctrina diuerſa. Hoc eſt teſtimonium veritatis. Sed quoniam tam expedita probatio eſt, vt ſi ſtatim proferatur, nihil iam ſit retractandum, ac ſi prolata non ſit à nobis, locum interim demus diuerſæ parti, ſi quid putant ad infirmandam hanc præſcriptionem mouere ſe poſſe.

2. Theſſ. 2. 2. & 14. — Cap. XXII.

FIDES. XIV. SCHOLIA.

HINC IGITVR. *Alij legunt, hanc.* DIRIGIMVS. *Quaſi telum torquemus contra hereticos, recipientes hereſiarchas, aliud docentes, quàm quod Apoſtoli, à Chriſto miſſi docuerunt.* VERITATI DEPVTANDAM. *Tribuendam, hoc eſt, veram eſſe doctrinam omnem, quæ concordat in fide cum primis Eccleſiis fundatis ab Apoſtolis.* QVOD AIVNT. *Et ipſemet ait Paulus 2. Theſſ. 2. 2.* Rogamus vos, &c. Vt non citò moueamini à veſtro ſenſu; neque terreamini, neque per ſpiritum, neque per ſermonem, neque per epiſtolam tanquam per nos miſſam; quaſi inſtet dies Domini: *Et rurſum verſu 14.* State, & tenete traditiones. *Syr. conſtanter tenete præcepta*, quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram. DE MENDACIO. *Ex mendacio profectam, ſiue, mendacem eſſe cenſendam.* VTI, *Vt.* CENSEATVR. *Orta ex traditione Apoſtolorum.* DIVERSA. *Sit, idipſum enim omnes ſentiunt:* Vnus eſt eis Deus, vna fides, vnum baptiſma. HOC EST TESTIMONIVM. *Quia fides & veritas vnica eſt.* EXPEDITA. *Succinctæ, prompta, facilis.* RETRACTANDVM. *Tractandum.* AC SI PROLATA. *Quaſi dicat; ſupponamus, non à nobis allatam hanc probationem, vt detur interea locus aliquis diſputationi, vt aduerſarij proferant, ſi quid* A B *poſſunt, contra noſtram, pro Catholica veritate, ſententiam. Quod Tertullianus hic dixit, doctrinam omnem mendacem eſſe ſentiendam, quæ aliter ſentit, quàm Eccleſia ab Apoſtolis fundata, aliarumque matrices & origines, ſenſerint; etiam intelligendum eſt, vt alibi notauit idem author, de viris Apoſtolicis, quales ſunt Epiſcopi & Eccleſiæ Doctores, qui, ex Auguſtino,* Pro patribus *Id eſt poſt Patres Apoſtolos*, Nati ſunt filij; *Vnde Auguſtinus notat ſe ab Ambroſio didiciſſe, quoties in doctrina ipſa Scripturæ ſanctæ, aliquid occurreret, quod ad litteram, ortodoxæ fidei Eccleſiæ, aut rectæ rationi repugnaret, tunc, dimiſſâ literâ occidente, ſpiritualem ſenſum eſſe ſequendum, ſic itaque loquitur lib. 6. Confeſſ. cap. 4. à p.* Gaudebam etiam, quòd vetera ſcripta legis & prophetarum iam non illo oculo mihi legenda proponerentur, quo antea videbantur abſurda, cùm arguebam tanquam ita ſentientes ſanctos tuos, verum autem non ita ſentiebam: & tanquam regulam diligentiſſimè commendaret, ſæpe in popularibus ſermonibus ſuis dicentem Ambroſium lætus audiebam; litera occidit, ſpiritus autem viuificat; cùm ea quæ ad literam peruerſitatem docere videbantur, remoto myſtico velamento, ſpiritaliter aperiret. *Præter iam dicta alibi de fide vera vnica Eccleſiæ, fun-*

Auguſt.

Auguſt. *data vnanimi conſenſu, hæc addo ex Auguſtino lib. de Amoribus Eccleſiæ cap. 7. inf. quibus, in vera Catholica fide manere perſuadeor. Nec eam deſero:* Refugere in tenebroſa cupientibus, per diſpenſationem ineffabilis ſapientiæ, nobis illa opacitas. *Obſcuritas ſcripturæ, parcens oculorum debilitati caliginem quærentium.* auctoritatis occurrat & mirabilibus rerum, vocibuſque librorum, veluti ſignis temperatoribus veritatis, vmbriſque blandiatur. Quid potuit pro ſalute noſtra fieri amplius? quid beneficentius? quid liberalius diuinâ prouidentiâ dici poteſt, quæ à legibus ſuis hominem lapſum, & propter cupiditatē rerum mortalium, iure ac meritò mortalem ſobolem propagantem, non omnino deſeruit? habet enim poteſtas illa iuſtiſſima, miris & incomprehenſibilibus modis, per quaſdam ſecretiſſimas ſucceſſiones rerum ſibi ſeruientium, qua creauit, & ſeueritatem vindicandi, & clementiam liberandi. Quod quidem, quàm ſit pulcrum quàm magnum, quàm Deo dignum quàm poſtremò id quod quæritur, verum, nequaquam intelligere poterimus; niſi ab humanis & proximis incipientes, veræ religionis fide præceptiſque ſeruatis, non deſerimus viam, quam nobis Deus & Patriarcharum ſegregatione, & legis vinculo, & Prophetarum præſagio, & ſuſcepti hominis Sacramento & Apoſtolorum teſtimonio, & Martyrum ſanguine, & Gentium occupatione, *Conuerſione*, muniuit.

15. *Fides quæſtiones non admittit, quas ſemper de nouo hæretici inducunt; & quæ ſignum ſunt, vel non inuentæ fidei, vel amiſſæ. De Præſcr. cap. 9. à p. 10. 11. & 12. per totum.*

IN primis hoc propono: Vnum vtique & certum aliquid inſtitutum eſſe a Chriſto, quod credere omnimodò debeant nationes, & idcirco quærere, vt poſſint cum inuenerint, credere. Vnius porrò & certi inſtituti, infinita inquiſitio non poteſt eſſe. Quærendum eſt donec inuenias, & credendum vbi inueneris: & nihil amplius, niſi cuſtodiendum, quod credidiſti: dum hoc inſuper credas, aliud non eſſe credendum; ideóque nec requirendum, cum id inueneris & credideris quod ab eo inſtitutum eſt, qui non aliud tibi mandat inquirendum, quam quod inſtituit. De hoc quidem ſi qui dubitat, conſtabit penes nos eſſe id quod à Chriſto inſtitutum eſt. Interim ex fiducia probationis præuenio, admonens quoſdam, nihil eſſe quærendum vltra quæ crediderunt, id eſſe quod quærere debuerunt: ne, [a] *Quærite & inuenietis*, ſine diſciplina rationis interpretentur. Ratio autem dicti huius in tribus articulis conſtitit: In re, in tempore, in modo. In re, vt quid ſit quærendum conſideres. In tempore, vt quando. In modo, vt quouſque. Igitur quærendum eſt quod Chriſtus inſtituit. vtique quando non inuenis. vtique donec inuenias. Inueniſti autem, cum credidiſti. nam non credidiſſes, ſi non inueniſſes; ſicut nec quæſiſſes, niſi vt inuenires. Ad hoc ergo quæris vt inuenias, & ad hoc inuenis vt credas. Omnem prolationem quærendi & inueniendi credendo fixiſti. Hunc tibi modum ſtatuit fructus ipſe quærendi. hanc tibi fiſtulam determinauit ipſe qui te non vult aliud credere, quàm quod inſtituit; ideóque nec quærere. Ceterùm ſi quia & alia tanta ab aliis ſunt inſtituta, propterea in tantum quærere debemus, in quantum poſſumus inuenire, ſemper quæremus, & nunquam omnino credemus. Vbi enim erit finis quærendi? vbi ſtatio credendi? vbi expunctio inueniendi? Apud Marcionem? ſed & Valentinus proponit, *Quærite & inuenietis.* Apud Valentinum? ſed & Apelles hac me pronuntiatione pulſabit, & Hebion, & Simon, & omnes ordine non habent aliud, quo ſe mihi inſinuantes, me ſibi addicant. Ero itaque nuſquam, dum vbique conuenio; *Quærite & inuenietis*, Et velut ſi nuſquam, & quaſi qui nunquam apprehenderim illud quod Chriſtus inſtituit. quod quæri oportet, quod credi neceſſe eſt. Impunè erratur, niſi delinquatur; quamuis errare delinquere eſt. Impunè, inquam, vagatur, qui nihil deſerit. At enim ſi quod debui credere credidi, & aliud denuò puto requirendum, ſpero vtique & aliud eſſe inueniendum, nullo modo ſperaturus iſtud, niſi quia aut non credideram, qui videbar credidiſſe; aut deſij credidiſſe. Ita fidem meam deſerens, negator inuenior. Semel dixerim; Nemo quærit, niſi qui aut non habuit, aut perdidit. Perdiderat vnam ex decem drachmis anus illa, & ideo quærebat: vbi tamen inuenit, quærere deſiit. Panem vicinus non habebat, & ideo pulſabat: vbi tamen apertum eſt ei, & accepit, pulſare ceſſauit. Vidua à iudice petebat audiri, quia non admittebatur: ſed vbi audita eſt, hactenus inſtitit. Adeo finis eſt & quærendi & pulſandi, & petendi. [b] *Petenti enim dabitur*, inquit, *& pulſanti aperietur, & quærenti inuenietur.* Viderit qui quærit ſemper, quia non inuenit. Illic enim quærit, vbi non inuenietur. Viderit qui ſemper pulſat, quia nunquam aperietur. illic enim pulſat vbi nemo eſt. Viderit qui ſemper petit, quia nunquam audietur. ab eo enim petit, qui non audit. Nobis etſi quærendum eſſet adhuc, & ſemper, vbi tamen quæri oportet; apud hæreticos? vbi omnia extranea & aduerſaria noſtræ veritati; ad quos vetamur accedere. Quis ſeruus cibaria ab extraneo, ne dicam ab inimico Domini ſui ſperat? Quis miles ab infœderatis, ne dicam ab hoſtibus regibus, donatiuum & ſtipendium captat; niſi planè deſertor & transfuga & rebellis? Etiam anus illa intra tectum ſuum drachmam requirebat etiam pulſator ille vicini ianuam tundebat. etiam vidua illa non inimicum, licet durum, iudicem interpellabat. Nemo inde inſtrui poteſt, vnde deſtruitur. nemo ab eo illuminatur, a quo contenebratur. Quæramus ergo in noſtro, & à noſtris, & de noſtro: idque duntaxat quod, ſalua regula fidei, poteſt in quæſtionem deuenire.

[a] Math 7. 7.
Cap. X.
Math. 7. 7.
Cap. XI.
Luc 15. 4.
Luc. 11. 4. & ſeq
Luc 18. 2. & ſeq
[b] Luc 11. 8.
Cap. XII.
2. Io. 1. 10.
Luc 15. 4.
Luc 11 4.
Luc 18. 2. & ſeq.

FIDES. XV. SCHOLIA.

ALIVD NON ESSE CREDENDVM. *Diuerſum ſcilicet, & contrarium fidei Orthodoxæ.* CONSTAT PENES NOS. *Certum eſt apud Catholicos, in Eccleſia catholica eſſe totam veritatem & fidem: vt ſi quis de ea dubitet, non alibi eam quærere debeat.* FIDVCIA PROBATIONIS. *Adeo certus ſum me poſſe irefragabiliter probare quod dico.* PRÆVENIB. *Alij* Præuento, præuerto. QVOSDAM. *Peruersè & perperam interpretantes, quod ait Chriſtus.* Quærite, & inuenietis, *Luc. 11. 8. Ne ſine regimine & ductu rationis illud prauo ſenſu explicent, ſed cùm inuenerint quæ credenda erant, nihil vltra quærant; quia illud ipſum, quod iam credunt, eſt, totum id, quod quærere debuerunt* OMNEM PROLATIONEM. *Id eſt perſeuerantiam, moram in quærendo.* FIXISTI. *Poſuiſti metam & terminum inueſtigationis, quando credidiſti.* FRVCTVS IPSE. *Id eſt inuentio rei quæſitæ.* FOSSAM. *Similitudo ſumpta à Caſtris, quorum limites & fines foſſis coërcentur.* VBI STATIO? *A re militari rurſum depromit, milites enim ſtationes ſuas prætergredi non audent.* EXPVNCTIO. *Impletio & terminus.* APVD MARCIONEM. *Si dixeris finem quærendi eſſe apud Marcionem, nec vltra quidquam quærendum circa fidem, quia omnem eius plenitudinem accepit, Valentinus dicet ſe vlteriùs aliquid inueniſſe, & hortabitur vt apud ſe quærant quid inueniant. Et ſic de cæteris.* PVLSABIT. *Inuitabit.* NON HABENT ALIVD. *Dicendum mihi, quo me ſuæ ſectæ adiiciant.* NVSQVAM. *Nulli certæ ſectæ affixus ero, dum noui ſubinde hæretici, me eâdem voce conueniunt, & compellunt dicentes ſemper, quærite, &c.* IMPVNE ERRATVR. *Id eſt, licet omnis error pœnam aliquam mereatur, longè tamen mitior eſt pœna erroris qui fit per meram ignorantiam, ante ſuſceptam veritatem hinc Paulus:* Miſericordiam conſecutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate mea. *Contrà, de aliis poſt fidem ſuſceptam errantibus D. Petrus. 2. 2. 20.* Si refugientes coinquinationes mundi in cognitione Domini noſtri, & Saluatoris Ieſu Chriſti, his rurſus implicati ſuperantur: facta ſunt eis poſteriora deteriora prioribus. Meliùs enim erat illis non cognoſcere viam iuſtitiæ, quàm poſt agnitionem retrorſum conuerti ab eo quod illis traditum eſt ſancto mandato. HACTENVS INSTITIT. *Ceſſauit inſtare, & importunam ſe præbere.* ADEO FINIS. *Supple in omnibus rebus quærendis ſtatuendus eſt.* QVÆRENTI INVENIENTVR. Et qui quærit inuenit. VIDERIT. *Dubius & in fide ſemper hæſitans.* ILLIC ENIM. *Apud hæreticos.* ADHVC ET SEMPER. *Vt hortatur Pſaltes:* Quærite Dominum & confirmamini, quærite faciem eius ſemper. *Pſal. 104. 4. in quem locum Auguſtinus:* Vt eum quærendo, atque ad eum accedendo, & illuminemur, & confortemur, ne cæcitate quid faciendum ſit, non videamus; aut infirmitate non faciamus, etiam quando videamus. Quod ergo eſt ad videndum, accedite ad eum, & illuminamini; hoc eſt ad faciendum, quærite Dominum, & corroboramini. Quærite, *inquit*, faciem eius ſemper. Quæ eſt facies Domini, niſi præſentia Dei? ſicut facies venti, & facies ignis, &c. Nihil aliud quàm earum rerú præſentiam volens intelligi, quarum nominat faciem. Sed quid eſt, quærite faciem eius ſemper? ſcio quidem quia mihi adhærere Deo bonum eſt: ſed ſi ſemper quæritur, quando inuenitur? an ſemper dixit, in tota vita iſta, qua hîc viuitur, ex quo nos id facere debere cognouimus, quando & inuentus quærendus eſt? iam quippè illum inuenit fides, ſed adhuc eum quærit ſpes. Charitas autem, & inuenit eum per fidem, & eum quærit habere per ſpeciem; vbi tunc ſic inuenietur, vt ſufficiat nobis, & vlteriùs non quæratur. Niſi enim eum in iſta vita inueniret fides, non diceretur *Eſa. 55.* Quærite Dominum. Et cùm inueneritis eum; derelinquat impius vias ſuas, & vir iniquus cogitationes ſuas. Item, ſi fide inuentus, non adhuc eſſet perquirendus; *Per ſpem ſcilicet:* Non diceretur Rom. 8. Si enim quod non videmus, ſperamus; per patientiam expectamus. Et quod Ioannes ait, 1. 3. ſcimus, quia cùm apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. An fortè etiam cùm facie ad faciem viderimus eum ſicuti eſt, adhuc perquirendus erit? eſt ſine fine quærendus, quia ſine fine amandus. Dicimus etiam præſenti alicui, non te quæro, id eſt non te diligo: ac per hoc, qui diligitur, etiam præſens quæritur, dum charitate perpetua, ne fiat abſens, optatur. Proinde, quem quiſque diligit, etiam cùm eum videt, ſine faſtidio ſemper vult eſſe præſentem; hoc eſt, ſemper quærit eum eſſe præſentem. Et nimirum hoc eſt, quærite faciem eius ſemper; vt non huic inquiſitioni, qua ſignificatur amor, finem præſtet inuentio, ſed amore creſcente, inquiſitio creſcat inuenti. *Quo ſenſu dictum eſt:* Qui edunt me adhuc eſurient, & qui bibunt, adhuc ſitient. *Quod non ſimiliter eſt de fide, quæ quieſcit à quærendo, dum veritatem inuenit in Eccleſia Catholica; quâ inuentâ, ceſſat quærere & quæſtiones curioſas & ſuperfluas proponere.* AB INFOEDERATIS. *Ab his, cum quibus nullum fœdus initum eſt.* DONATIVVM. *Liberalitatem Imperatoris intelligit, quæ in vno vel altero nummo aureo conſiſtebat. Donatiua autem in l. 10. ff. de re milit.* Sunt largitiones ab imperatoribus in milites collatæ, vel ob victoriam, vel ob adoptionem, vel ob auſpicia imperij. *Aliter dicta,* Auguſtatica, *apud Marcellinum Comitem in Chron. &* Clauaria, *apud Cornel. Tacit. lib. 19. ſic dicta*, à clauis caligalibus. SALVA REGVLA. *Saluo Symbolo fidei. Contra quæſtiones curioſas, & inutiles ſic breuiter Auguſtinus lib. 11. Confeſſ. cap. 30.* Ego in tempora diſſilui, quorum ordinem neſcio, & tumultuoſis varietatibus dilaniantur cogitationes meæ, intima viſcera animæ meæ, donec in te confluam purgatus & liquidus igne amoris tui. Et ſtabo, atque ſolidabor in te, *ſicut figura liquefacta firmatur in modulo ſuo*, in forma mea, veritate tua; nec patiar quæſtiones hominum, qui pœnali morbo, plus ſitiunt, quàm capiunt; & dicunt; quid faciebat Deus, antequam faceret cœlum & terram? aut quid ei venit in mentem, vt aliquid faceret, cùm antea nũquam aliquid fecerit? Da illis Domine, bene cogitare quid dicant, & inuenire, quia non dicitur nunquam, vbi non eſt tempus. Qui ergo dicitur numquam feciſſe, quid aliud dicitur, niſi nullo tempore feciſſe? videant itaque nullum tempus eſſe poſſe ſine creatura tua, & deſinant iſtam vanitatem loqui. Extendantur etiam in ea quæ ante ſunt, & intelligant te ante omnia tempora æternum Creatorem omnium temporum, neque vlla tempora tibi eſſe coæterna, nec vllam creaturam, etiam ſi eſt aliqua ſupra tempora.

S. Auguſt.

Auguſt.

** 16. Fidei ſimpliciter credendum eſt abſque quæſtione curioſa : & tenendum, vnum Deum eſſe, Creatorem, & Verbum Filium eius Incarnatum, natum, mortuum, ſuſcitatum, aſſumptum in cœlum; vnde miſit S. Spiritum Vicarium. Hæc Regula fidei, de qua nulla quæſtio niſi apud hæreticos. De Præſcr. cap. 7. in f. & 8. per totum.*

QVid ergo Athenis, & Hieroſolymis? quid Academiæ, & Eccleſiæ? quid hæreticis &
Chriſtianis? Noſtra inſtitutio de porticu Salomonis eſt, qui & ipſe tradiderat [a] *Domi-* a Sap. 1. 1.
num in ſimplicitate cordis eſſe quærendum. Viderint qui Stoïcum & Platonicum & Dialecti-
cum Chriſtianiſmum protulerunt. Nobis curioſitate opus non eſt poſt Chriſtm Ieſum, nec Cap. viii.
inquiſitione poſt Euangelium. Cùm credimus, nihil deſideramus vltrà credere. Hoc enim
priùs credimus, non eſſe quod vltra credere debeamus. Venio itaque ad illũ articulum, quem
& noſtri prætendunt ad ineundam curioſitatem, & hæretici inculcant ad importandam
ſcrupuloſitatem. Scriptum eſt, inquiunt; [b] *Quærite, & inuenietis.* Quando hanc vocem b Math. 7.
Dominus emiſit, recordemur. Puto in primitiis ipſis doctrinæ ſuæ, cum adhuc dubitare- 7.
tur apud omnes, an Chriſtus eſſet. Et cùm adhuc nec Petrus illum Dei filium pronun- Math. 16.
tiaſſet: cùm etiam Ioannes de illo certus, eſſe deſiſſet. Meritò ergo tunc dictum eſt, *Quæ-* 16.
rite & inuenietis, Quando quærendus adhuc erat, qui adhuc agnitus non erat. Et hoc quan- Math. 11.
tùm ad Iudæos. ad illos enim pertinet totus ſermo ſuggillationis iſtius, qui habebant vbi 2.
quærerent Chriſtum. [c] *Habent*, inquit, *Moyſen & Heliam*, Id eſt Legem & Prophetas c Luc. 16.
Chriſtum prædicantes: ſecundùm quod & alibi apertè: [d] *Scrutamini*, inquit, *Scripturas in qui-* 29.
bus ſalutem ſperatis. Illæ enim de me loquuntur. Hoc erit, [e] *Quærite & inuenietis.* Nam & ſe- d Io. 5. 39. e Math. 7.
quentia in Iudæos competere manifeſtum eſt, *Pulſate & aperietur vobis.* Iudæi retro penes 7
Deum fuerant, dehinc ejecta ob delicti, extra Deum eſſe cœperunt. Nationes verò nun- Ibid.
quam penes Deum, niſi [f] *Stillicidium de ſitula, & puluis ex area;* Et foris ſemper. Itaque f Eſa. 40.
qui foris ſemper, quomodo pulſabit eò vbi nunquam fuit? quam januam nouit, in quam nec 15.
receptus, nec ejectus aliquando? an qui ſcit ſe intus fuiſſe & foras actum, is potiùs pulſa- 1. Cor. 5.
uit, & oſtium nouit? Etiam, *Petite & accipietis*, Ei competit, qui ſciebat à quo eſſet pe- 12. & 13. & Coloſſ. 4.
tendum, à quo & erat aliquid repromiſſum: à [g] *Deo ſcilicet Abraham, Iſaac & Iacob*, Quem 5.
nationes non magis nouerant quàm vllam repromiſſionem eius. Et ideo ad Iſraël loque- 1. Tim. 3.
batur: [h] *Non ſum*, inquit, *miſſus, niſi ad oues perditas domus Iſraël. Nondum canibus jacta-* 7.
bat panem filiorum: [i] *Nondum in viam nationum ire mandabat.* Siquidem in fine præcepit, vt Math. 7. 7.
vaderent ad docendas & tinguendas nationes; conſecuturi mox Spiritum ſanctum paracle- g Exo. 3. 6.
tum, qui illos [k] *Deducturus eſſet in omnem veritatem.* Et hoc ergo illò facit. Quòd ſi natio- h Math. 15.
nibus deſtinati doctores Apoſtoli, ipſi quoque doctorem conſequuturi erant paracletum; 24. & 26.
multò magis vacabat erga nos, *Quærite & inuenietis:* Quibus vltro erat obuentura doctri- i Math. 10. 5.
na per Apoſtolos, & ipſis Apoſtolis per Spiritum ſanctum: Omnia quidem dicta Domini Math. 28.
omnibus poſita ſunt. per aures Iudæorum ad nos tranſierunt; ſed pleraque in perſonas di- 19.
recta, non proprietatem admonitionis nobis conſtituerunt, ſed exemplum. k Io. 16. 13. Math. 7. 7. Rom. 15. 19.

17. Et de Præſcr. cap. 13. & 14. in p. ad m.

REgula eſt autẽ fidei, vt iam hinc quid defendamus profiteamur, illa ſcilicet qua creditur: Vnum omnino Deum eſſe; nec alium præter mundi conditorem; qui vniuerſa de nihilo produxerit, per Verbum ſuum primò omnium emiſſum: Id Verbum filium eius appellatum, in nomine Dei variè viſum à Patriarchis, in Prophetis ſemper auditum, poſtremò delatum ex ſpiritu Patris Dei & Virtute, in virginem Mariam, carnem factum in vtero eius, & ex ea natum egiſſe Ieſum Chriſtum: exinde prædicaſſe nouam legem, & nouam promiſſionem regni cœlorum: virtutes feciſſe: fixum cruci; tertia die reſurrexiſſe: in cœlos ereptum ſediſſe ad dexteram Patris: miſiſſe vicariam Vim Spiritus ſancti, qui credentes agat: venturum cum claritate, ad ſumendos ſanctos in vitę ęternæ & promiſſorũ cœleſtium fructum, & ad profanos adiudicandos igni perpetuo, facta vtriuſque partis reſuſcitatione cum carnis reſtitutione. Hęc regula à Chriſto, vt probabitur, inſtituta, nullas habet apud Cap. xiv.
nos quęſtiones, niſi quas hæreſes inferunt, & quæ hęreticos faciunt. Ceterùm manente formâ eius in ſuo ordine; quantumlibet quęras & tractes, & omnem libidinem curioſitatis effundas, ſi quid tibi videtur vel ambiguitate pendere, vel obſcuritate obumbrari: eſt vtique frater aliqui doctor, gratiâ ſcientię donatus: eſt aliqui inter exercitatos conuerſatus; aliqui tecum curioſus, tecum tamen quęrens: nouiſſimè ignorare melius eſt; ne quod non debeas, noris; quia quod debeas, noſti. [a] *Fides*, inquit, *tua te ſaluum fecit:* Non exercitatio ſcripturarum. Fi- a Luc. 18.
des in regula poſita eſt: habes legem, & ſalutem de obſeruatione legis: exercitatio autem 42.
in curioſitate conſiſtit, habens gloriam ſolam de peritię ſtudio. Cedat curioſitas fidei, ce-

dat gloria ſaluti. Certè aut non obſtrepant, aut quieſcant. Aduerſùs regulam nihil ſcire, omnia ſcire eſt.

FIDES. XVI. & XVII. SCHOLIA.

A QVID ATHENIS? *Vbi ſupra dixeras fuiſſe Apoſtol. m. & vidiſſe ibi ſectas inter ſe pugnantes. Quaſi diceret Tertull. nihil commercij inter litigantes de veritate Philoſophos Athenienſes, & pacificos Chriſtianos, unicæ veritatis, in Eccleſia Catholica vera Ieruſalem, poſſeſſores: Non ſumus diſcipuli*, fluctuantes & circumlati omni vento doctrinæ, *in porticu Stoïcorum, ſed in portu Salomonis tranquillo, ab ipſo didicimus. Sap. 1. 1.* Sentite de Domino in bonitate, & in ſimplicitate cordis quærite illum: quoniam inuenitur ab his qui non tentant illum: apparet autem eis qui fidem habent in illum: peruerſæ enim cogitationes ſeparant à Deo. PORTICV SALOMONIS. *Vbi Chriſtus docuit Io. 10. 23. ſicut & Apoſtoli, Acto. 3. & 5.* VIDERINT. *Hæretici, qui ex Philoſophicis quæſtionibus curioſis, non Chriſtianiſmum* B *perfecerunt, ſed erroribus inſtruxerunt opinionibuſque Stoïcorum, Platonicorum, & Dialecticorum. Aug.* S August. *Ser. 13. de Verb. Apoſt. vbi de Epicureis & Stoïcis:* Illi, *inquit*, ſecundùm carnem viuentes, iſti ſecundùm animam viuentes, nec illi, nec iſti, ſecundùm Deum viuentes. Ideo cùm ad vrbem Athenienſium, vbi iſtæ Philoſophorum diſciplinæ ſtudio & contentione feruebant, veniſſet Apoſtolus Paulus ſicut in Actibus Apoſtolorum legitur, *Act. 17* &c. Contulerunt cum illo quidam Philoſophorum Epicureorum, & Stoïcorum; contulerunt cum illo ſecundùm carnem viuentes; contulerunt cum illo ſecundùm animam viuentes, contulit C cum illis ſecundùm Deum viuens. Dicebat Epicureus, mihi frui carne bonum eſt. dicebat Stoïcus, mihi frui mea mente bonũ eſt. Dicebat Apoſtolus; mihi autem adhærere Deo bonum eſt. Dicebat Epicureus, beatus, cuius eſt in fructu voluptas carnis eius. Dicebat Stoïcus, immo beatus cuius eſt in fructu virtus animi eius. Dicebat Apoſtolus, beatus, cuius eſt nomen Domini ſpes eius. Errat Epicureus, falſum eſt enim, eſſe hominem beatum, cuius eſt in fructu voluptas carnis eius. Fallitur & Stoïcus, falſum eſt enim, & omnino mendoſiſſimum, Beatum eſſe hominem, cuius eſt in fructu virtus animi eius. Beatus ergo cuius eſt nomen Domini ſpes eius, &c. *Et poſt multa concludit.* S August. Quid tibi prodeſt, quia non eris Epicureus, & eris Stoïcus: ſiue Epicureus eris, ſiue Stoïcus eris, inter fi- D lios Dei non eris. Quotquot enim ſpiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei: non qui ſecundùm carnem viuunt ſuam, non qui ſecundùm ſpiritum ſuum viuunt, non qui carnis voluptate ducuntur, non qui ſpiritu ſuo aguntur; *Non qui ſophiſmata dialectica, aut Platonicæ diſciplinæ ſapientiã ſequuntur*; Sed quotquot ſpiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei *Et qui tandem ſunt Filij Dei? Accipe à Ioanne:* Poteſtatem dedit filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. CVRIOSITATE. *Quæſtionibus curioſis.* POST CHRISTVM. *Cognitum, qui eſt ipſa* Veritas & Via, *qui docuit nos veram viam fidei ad vitam æternam. Qui* oſtium eſt, per quem habemus introitum ad Patrem. *Ait enim:* Nemo venit ad Patrem, niſi E per me *Et rurſum:* Ego ſum oſtium. *Aug. tract. 46.* S. August. *in Io. 10. Stupet Chriſtum ſimul & Paſtorem, veris fidei paſcuis, hoc eſt ſeipſo*, Veritatis Verbo quo nos Pater genuit, *Paſcentem oues, & oſtium eſſe, & oſtiarium. Et dicit, in aliis, oſtiarium eſſe aliquid maius oſtio, hic autẽ idipſum eſſe.* Deus dixit, Veritas dixit mutari nõ poteſt quod immutabilis dixit. Dicam ergo in huius profunditate quæſtionis quid mihi videatur: Eligat vnuſquiſque quod placet, pia tamen ſentiat, ſicut ſcriptum eſt: *En idem locus hic à Tertulliano citatus.* Sentite de Domino in bonitate, & in ſimplicitate cordis quærite illum. August. Oſtiarium fortè ipſum Dominum debemus accipere: multò ſunt enim, *id eſt magis*, inter ſe diuerſa in rebus humanis, paſtor & oſtium, quàm oſtiarius & oſtium; & tamen Dominus ſe paſtorem dixit, & oſtium: cur ergo non intelligamus ipſum & oſtiarium? ſi enim conſideremus proprietates, Dominus Chriſtus nec paſtor eſt, ſicut conſueuimus noſſe & videre paſtores; nec oſtium eſt; nec enim eum faber fecit, *Sanctus Ioſeph ſponſus virginis*, Sed Spiritus ſanctus, de virgine fecit. Si autem ſecundùm aliquã ſimilitudinẽ & oſtiũ, & paſtor eſt, &c. Non ergo pigeat nos, fratres, ſecundùm quaſdam ſimilitudines, ipſum accipere oſtium, ipſum oſtiarium. Quid enim eſt oſtium? quo intramus. Quis eſt oſtiarius? qui aperit. Quis ergo ſe aperit, niſi qui ſeipſum exponit? *Et ego manifeſtabo ei meipſum.* Et paſtoribus, id eſt Apoſtolis, oſtium ſeipſum, oſtiarius ipſemet aperuit; *Et poſt diſceſſum ſuum, vt infra docet Tertull. Vicarium in oſtio aperiendo eiſdem poſuit Spiritum Sanctum, Doctorem omnis veritatis*; Ecce Dominus dixerat oſtiũ; non intellexeramus; quando non intelleximus, clauſum erat; qui aperuit, ipſe eſt oſtiarius. Nulla ergo eſt neceſſitas aliud quærere, nulla neceſſitas, *Nonne diceres, lector, cum Tertulliano dicente, nobis curioſitate opus non eſt poſt Chriſtum Ieſum, conſpiraſſe Auguſtinum* Sed fortaſſe eſt voluntas. August. Si eſt voluntas, noli exorbitare, noli à Trinitate diſcedere. Si perſonam aliquam quæris oſtiarij, Spiritus Sanctus occurrat; non enim dedignabitur oſtiarius eſſe Spiritus ſanctus, quando ipſum oſtium eſſe dignatus eſt filius. Vide oſtiarium, fortè Spiritum Sanctum ipſe Dominus diſcipulis ſuis de ſpiritu Sancto dicit; ipſe vos docebit omnem veritatem. Oſtium quid eſt? Chriſtus. Quid eſt Chriſtus? Veritas. *Quid veritas reuelata? obiectum fidei.* Quis aperit oſtium niſi qui docet omnem veritatem? POST IESVM. *Quid quærimus vltra inuento Ieſu ſcientiarum Domino, doctrinâ Patris*, In quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ Dei reconditi? *Termino proinde omnis ſcientiæ, cui ſponſa in Cant. dicit:* Indica mihi quem diligit anima mea, vbi paſcis, vbi cubas in meridie. *Vbi nulla vmbra dubietatis.* Ne vagari incipiam poſt greges *Paſtorum mercenariorum, id eſt hæreticorum.* POST EVANGELIVM. *Quid enim reſtat inuento bono nuntio veritatis, niſi vt eo deſerto in mendacium, incurrat? à fide aberret in hæreſim, à via recta in obliquam & tortuoſam ſerpentis: qui primus quæſtionum curioſarum, & pernicioſarum inuentor dixit Euæ*; Cur præcepit vobis Deus? &c. *Scriptum eſt enim:* In cogitationibus impij interrogatio erit. ET NOSTRI. *Catholici curioſi, vt ſibi viam aperiant curioſitati, quam ex loco Math. 7. 7. ſibi licitam eſſe prætendunt, & quo hæretici frequenter vtuntur, vt ſcrupulos ſimplicibus iniiciant, inquirenda apud eos amplioris veritatis.* IN PRIMITIIS. *Dum primò docere cœpit.* IOANNES. *Baptiſta. De hoc errore, ſuo loco. Credidit Tertull. & ſæpius inculcauit Ioannem Baptiſtam ſpiritu Prophetiæ deſtitutum, qui Chriſtum ex vtero cognouerat; eo quod legatur, miſiſſe diſcipulos,*

diſcipulos, Vt interrogarent eũ tu quis es? *Cùm tamen* A *dicat Apoſtolus:* Sine pœnitẽtia ſunt dona & vocatio Dei. Sᴠɢɢɪʟʟᴀᴛɪᴏɴɪs. *Reprehenſionis. Suggillare propriè eſt liuido colore inquinare, & ſuggillata, in facie dicuntur, quod vibices in corpore, Bud. in l. ſed ſi hucle. e. §. 1. de in jus voc. Vlp. de iniur. l. item apud. Suggillare ergo eſt, deridere, quòd rideri ſoleant ex contuſione liuidi.* Vʙɪ. *Quærerent, ſcilicet in ſcripturis veteris Teſtamenti, quas implere venerat.* Hᴀʙᴇɴᴛ Mᴏʏsᴇᴍ. *De ſuo Tertull. adiecit Eliam, Luc. 16. 29.* Ait illi, *Scilicet diuiti,* Abraham: habent, *Quinque fratres tui,* Moyſem & Prophetas: audiant illos. Aʟɪʙɪ ᴀᴘᴇʀᴛᴇ. *Io. 5. 39.* Scrutamini ſcripturas, quia vos putatis in ipſis vitam æternam habere, & illæ ſunt, quæ teſtimoniũ perhibent de me. *Et paulò infra verſu 45.* Nolite putare quia ego accuſaturus B vos ſum apud Patrem, eſt qui accuſat vos Moïſes, in quo vos ſperatis. Si enim crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi: de me enim ille ſcripſit. Rᴇᴛʀᴏ, ᴘᴇɴᴇs Dᴇᴠᴍ. *Prius Dei domeſtici, & fideles.* Exᴛʀᴀ Dᴇᴠᴍ. *Extra viam fidei, infideles facti.* Nᴀᴛɪᴏɴᴇs. *Gentiles, prius Deum ignorantes, ſimiles guttis extra ſitulam, & pulueri extra aream poſitis. Alibi iam expoſitos locos prætereo.* Qᴠᴇᴍᴀᴅᴍᴏᴅᴏ ᴘᴠʟsᴀʙɪᴛ. *Probat hæc non dicta fuiſſe Gentili populo, ſed Iudæo.* Iɴ ꜰɪɴᴇ. *Sub diſceſſum ſuum in cœlum.* Aᴅ ᴛɪɴɢᴠᴇɴᴅᴀs. *Baptizandas Gentes.* Iʟʟᴏ ꜰᴀᴄɪᴛ. *Ad illud ipſum pertinet, quòd Spiritus Sanctus datus Apoſtolis ad docendas omnes Gentes, ſicut & alij loci præcitati probant, non gentilibus, ſed Iudæis dictum, vt Chriſtum quærerent in lege promiſ-* C *ſum, & in eum inuentum crederent, non autem nobis hoc dictum eſt vt quæreremus.* Vᴀᴄᴀʙᴀᴛ. *Fruſtra nobis ſcriptum hoc fuiſſet, quibus abſque labore inquirendi omnis veritatis notitia vltro tradenda erat per Apoſtolos. Licet enim omnia Chriſti verba, tam Gentiles, quàm Iudæos poſſint inſtruere, & prius dicta Iudæis, ad nos peruenire; pleraque tamen ſic propriè perſonis Iudæorum dicta ſunt, vt non tam nos admoneant, vel arguant, quàm nobis ſimpliciter rerum geſtarum exempla recitent. Concludamus hoc Scholium aptiſſimo D. Auguſtini loco to. 1. lib. 2. de Gen. contra Manich. c. 2. vbi agebat de eiecto Adam Paradiſo, & Cherubim cuſtode eius.* Hæc ſecreta verborum ſi non reprehendentes D

August.

& accuſantes, ſed quærentes & reuerentes Manichæi mallent diſcutere, non eſſent vtique Manichæi. *Maniaci & inſani.* Sed daretur petentibus, & quærentes inuenirent, & pulſantibus aperiretur. Plures enim quæſtiones in hoc ſermone proponunt, qui diligentiâ piâ quærunt, quàm iſti miſeri atque impij. Sed hoc intereſt, quòd illi quærunt, vt inueniant; iſti nihil laborant, niſi non inuenire quod quærunt. Hic ergo totus ſermo, primò ſecundùm hiſtoriam diſcutiendus eſt, deinde ſecundùm prophetiam. Secundùm hiſtoriam facta narrantur: ſecundùm prophetiam, futura prænuntiantur. Sanè quiſquis voluerit omnia, quæ dicta ſunt ſecundùm literam accipere, id eſt, non aliter in- E telligere, quàm litera ſonat; & potuerit euitare blaſphemias, & omnia congruentia fidei Catholicæ prædicare; non ſolùm ei non eſt inuidendum, ſed præcipuus, multúmque laudabilis intellector habendus eſt. Si autem nullus exitus datur, vt piè & dignè de Deo quæ ſcripta ſunt intelligantur, niſi figuratè atque in ænigmate propoſita iſta credamus, habentes auctoritatem Apoſtolicam, à quibus tam multa de libris veteris teſtamenti ſoluuntur ænigmata: modum, quem intendimus teneamus, adiuuante illo, qui nos petere, quærere, & pulſare, adhortatur, vt omnes iſtas figuras rerum, ſecundùm Catholicam fidem, ſiue quæ ad hiſto-riam, ſiue quæ ad prophetiam pertinent, explicemus; non præiudicantes meliori diligentiorique tractatui, ſiue per nos, ſiue per alios, quibus Dominus reuelare dignatur. *Et hic quidem textus Auguſtini vtiliſſimus, tum ad quærendum ſcripturæ verum ſenſum, ſecundùm fidem; tum ad diſcernendum genium hæretici à Catholico, in quæſtionibus de fide proponendis.*

17. Rᴇɢᴠʟᴀ ꜰɪᴅᴇɪ. *Id eſt, ſymbolum Apoſtolorum. Quod, cum Tertulliano regulam etiam fidei vocant. Orig. in Proœmio libr. Periarch. Clem. Alex. 4. Strom. Iren. lib. 1. Aliique: ſed maximè noſter Auguſtinus Ser. 1 in vigil. Pent. de expoſitione Symboli.* Sancti Apoſtoli certam regulam fidei tradiderũt, quam ſecundùm numerum Apoſtolicum duodecim ſententiis comprehenſam, Symbolum vocauerunt, per quam credentes Catholicam tenerent vnitatem, & per quam hæreticam conuincerent prauitatem. Eᴍɪssᴠᴍ. *Ex ore, id eſt intellectu Patris genitum:* Ex ore altiſſimi prodij. Iɴ ɴᴏᴍɪɴᴇ Dᴇɪ. *Sicut ſæpè in Euangelio dixit, ſe veniſſe in nomine Patris ſui, ad gloriam eius declarandam hominibus: ſic in veteri lege, quaſi ſuæ incarnationi præludens, diuerſimodè ſanctis Patriarchis apparuit, & Prophetis locutus eſt.* Exsᴘɪʀɪᴛᴠ ᴇᴛ ᴠɪʀᴛᴠᴛᴇ. *Alludit ad iſta:* Spiritus Sanctus ſuperueniet in te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi. Eɢɪssᴇ. *De facto fuiſſe Ieſum Chriſtum. vnctum Regem & Sacerdotem, Saluatorem mundi, in regno & Sacerdotio Ieſu Naue duce & principe populi, & Ieſu Ioſedech Sacerdote figuratum, ſeipſum in veritate repræſentantem.* Nᴏᴠᴀᴍ ᴘʀᴏᴍɪssɪᴏɴᴇᴍ. *Quia lex vetus terram tantùm lacteam promittebat.* Vɪʀᴛᴠᴛᴇs. *Miracula.* Eʀᴇᴘᴛᴠᴍ. *Terræ ſcilicet, vel oculis Apoſtolorum, dum,* nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum. Vɪᴄᴀʀɪᴀᴍ ᴠɪᴍ. *Alium Paracletum, vices Chriſti ſponſi, doctoris, conſolatoris poſt eius diſceſſum, ſupplentem.* Cʀᴇᴅᴇɴᴛᴇs ᴀɢᴀᴛ. Qui Spiritu Dei aguntur, hi ſunt Filij Dei. *Vide dicta Scholio præcedenti, & alibi.* Cʟᴀʀɪᴛᴀᴛᴇ. *Gloria.* Deus noſter manifeſtè veniet. Sicut vidiſtis eum aſcendentem in cœlum. Sᴠᴍᴇɴᴅᴏs. Sumam vos ad meipſum. Fʀᴠᴄᴛᴠᴍ. *Fruitionem.* Rᴇsᴛɪᴛᴠᴛɪᴏɴᴇ. *Sic Petrus in Actis:* Quem oportet cœlum ſuſcipere, vſque ad tempus reſtitutionis omnium. Pᴇɴᴅᴇʀᴇ. *Vtrimque ſuſpendi in dubij æquilibrio.* Fʀᴀᴛᴇʀ ᴀʟɪǫᴠɪ. *Aliquis Doctor Chriſtianus.* Dᴏɴᴀᴛᴠs. Alij datur ſermo ſcientiæ, &c. Tᴇᴄᴠᴍ ᴛᴀᴍᴇɴ. *Nihilominus, ſimiliter.* Nᴏᴠɪssɪᴍᴇ. *Tandem vt concludam.* Iɴᴇʟᴀʙᴏʀᴀʀᴇ. *Curioſa & ſuperflua.* Exᴇʀᴄɪᴛᴀᴛɪᴏ. *Diſputatio de ſcripturis.* Iɴ ʀᴇɢᴠʟᴀ. *In Symbolo tota continetur fides.* Gʟᴏʀɪᴀᴍ. *Vanam:* Quia Scientia inflat. Nᴏɴ ᴏʙsᴛʀᴇᴘᴀɴᴛ. *Curioſi fratres, & hæretici.* Aᴅᴠᴇʀsᴠs ʀᴇɢᴠʟᴀᴍ. *Contra fidem præſcriptam in Symbolo. Multa quidem ſunt, quæ ſaluâ fide curioſe & exercitationis gratiâ quæri & diſputari poſſunt. De fide autem, ſimpliciter eius regula in Symbolo contenta ſine diſceptatione credenda eſt. Aug. to. 1. lib. 2. de Ordine cap. 5.* Duplex eſt via, quam ſequimur, cùm rerum nos obſcuritas mouet, aut rationem, aut certè auctoritatem. Philoſophia rationem promittit, & vix pauciſſimos liberat: *Ab obſcuritate & proinde errore, facilè enim in tenebris erratur.* Quos tamen non modò non contemnere illa myſteria, *Occulta prouidentiæ Dei de quibus tractabat,* Sed ſola intelligere, vt intelligenda ſunt, cogit. *Nempè iuſta in omnibus eſſe Dei iudicia.* Nullumque aliud habet negotium, quæ vera, & vt ita dicam, germana Philoſophia eſt, quàm vt doceat, quòd ſit omnium rerum principium ſine principio, quan-

S. August.

S. August.

S. August.

Omniloquium. *gg

tuſque in eo maneat intellectus; quidue inde in A noſtram ſalutem ſine vlla degeneratione *A bonitate eius, ſapientia, &c.* manauerit: quem vnum Deum omnipotentem, eumque tripotentem, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum docent veneranda myſteria, quæ fide ſincerâ & inconcuſsâ populos liberant: nec confuſa, vt quidam: nec contumelioſâ, vt multi prædicant. Quantùm autem illud ſit quòd etiam noſtri generis corpus, tantus propter nos Deus aſſumere atque agere dignatus, quãtò videtur vilius, tantò eſt clementiâ plenius, & à quadã ingenioſorum ſuperbiâ, longè latéq; remotius *Siue, vt ait alibi*, Quantò tu elatior, tantò ille à te altior. *Quæ ſint quæſtiones, quæ abſque præiudicio fidei agitari poſſunt, docet Aug. to. 7 libro 2. de Peccato originali contra Pelagium & Celeſtium cap. 23.*

S. Auguſt.

B Longè aliter ſe habent quæſtiones iſtæ, quas eſſe præter fidem arbitratur, quàm ſunt illæ, in quibus, ſalua fide qua Chriſtiani ſumus, aut ignoratur quid verum ſit, & ſententia definitiua ſuſpenditur, aut aliter quàm eſt, humanâ & infirmâ ſuſpicione conijcitur. Veluti cùm quæritur, qualis vel vbi ſit paradiſus; vbi conſtituit Deus hominem quem formauit ex puluere; cùm tamen eſſe illum paradiſum fides Chriſtiana non dubitet. Vel cùm quæritur, vbi ſit nunc Helias, vel Enoch, an ibi, *In paradiſo*, an alicubi alibi; quos tamen non dubitamus, in quibus nati ſunt, corporibus viuere. Vel cùm quæritur, vtrùm in corpore, an extra corpus, in tertium cœlum ſit raptus Apoſtolus: quam- C quam ſit iſta impudens inquiſitio, id ſcire volentium, quod ſe ille, cui hoc præſtitum eſt, ſaluâ vtique fide neſcire teſtatur. Vel quot ſint cœli, in quorum tertium ſe raptum eſſe commemorat. Vel vtrùm elementa mundi huius conſpicabilis quatuor an plura ſint. Quid faciat Solem lunamque deficere, &c. Cur antiqui homines tamdiu vixerint, quàm Sancta Scriptura teſtatur; & vtrùm proportione longioris ætatis, filios ſerâ pubertate gignere cœperint. Vbi potuerit Mathuſalem viuere, qui in Arca non fuit; qui, ſicut in pleriſque codicibus, & Græcis, & Latinis, numerantur anni, reperitur ſuperuixiſſe diluuio: vel vtrum paucioribus, qui rariſſimi inueniuntur, potiùs credendum ſit, in quibus ita eſt numerus conſcriptus annorum, vt ante diluuium defunctus fuiſſe monſtretur: quis enim non ſentiat in his atque huiuſmodi variis & innumerabilibus quæſtionibus, ſiue ad obſcuriſſima opera Dei, ſiue ad ſcripturarum abditiſſimas latebras pertinentibus, quas certo aliquo genere complecti ac definire difficile eſt, & multa ignorari, ſaluâ Chriſtiana fide, & alicubi errari ſine aliquo hæretici dogmatis crimine. *Et cap. ſequenti probat non ſic eſſe articulos fidei, quibus abſque vlla quæſtione, vel tergiuerſatione ſimpliciter & abſolutè credendum eſt. Maximè vbi agit de ruina humani generis ex Adæ peccato, & iuſtificatione ex Chriſti gratia.* In horum duorum hominum causâ, propriè fides Chriſtiana conſiſtit. Vnus eſt enim Deus, & vnus mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus. Quoniam non eſt aliud nomen ſub cœlo, datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri; & in illo definiuit Deus fidem omnibus, ſuſcitans illum à mortuis. Itaque ſine iſtâ fide, hoc eſt ſine fide vnius mediatoris Dei & hominum hominis Chriſti Ieſu, ſine fide, inquam, reſurrectionis eius, quam Deus hominibus definiuit, quæ vtique ſine incarnatione eius, ac morte, non poteſt veraciter credi: ſine fide ergo incarnationis, & mortis, & reſurrectionis Chriſti, nec antiquos iuſtos, vt iuſti eſſent à peccatis, potuiſſe mundari, & Dei gratiâ iuſtificari, veritas Chriſtiana non dubitat: ſiue in eis iuſtis, quos ſancta ſcriptura commemorat; ſiue in eis iuſtis, quos quidem illa non commemorat, ſed tamen fuiſſe credendi ſunt, vel ante diluuium, vel inde vſque ad datam legem, vel ipſius legis tempore, non ſolùm in filiis Iſraël ſicut fuerunt, ſed etiam extra eumdem populum, ſicut fuit Iob. Et ipſorum enim corda eadem mundabantur mediatoris fide, & diffundebatur in eis charitas per Spiritum Sanctum, qui vbi vult ſpirat, non merita ſequens, ſed etiam ipſa merita faciens. Non enim Dei gratia, gratia erit vllo modo, niſi gratuita fuerit omni modo.

Auguſt.

18. *A fide anni vitæ cenſendi. De Monog. cap. 11. à m.*

a 1 Cor. 7. 27.

a Vinctus es vxori, ne quæſieris ſolutionem. Solutus es ab vxore, ne quæſieris vxorem: Si autem acceperis vxorem, non deliquiſti:* Quia ante fidem ſoluto ab vxore, non numerabitur poſt fidem ſecunda vxor, quæ poſt fidem prima eſt. A fide enim etiam ipſa vita noſtra cenſetur.

* 19. *In fide naufragi damnati. De pudic. cap. 13. circa f.*

1. Tim. 1. 19.

NAufragos eos iuxta fidem pronuntiauit, non habentes iam ſolatium nauis Eccleſiæ. Illis enim venia negatur, qui de fide in blaſphemiam impegerunt.

20. *Fidem non habens, vel ab ea excidens, mortuus eſt. De Car. Chri. cap. 2. in m. V. Marcion.*

EX qua, oro te, auctoritate? ſi propheta es, prænuntia aliquid. ſi Apoſtolus, prædica publicè. ſi Apoſtolicus, cum Apoſtolis ſenti; ſi tantùm Chriſtianus es, crede quod traditum eſt. ſi nihil iſtorum es, meritò dixerim, morere. nam & mortuus es, qui non es Chriſtianus, non credendo, quod creditum Chriſtianos facit. Et eò magìs mortuus es, quò magis non es Chriſtianus; qui cùm fuiſſes, excidiſti, reſcindendo quod retrò credidiſti.

FIDES. XVIII. XLX. & XX. SCHOLIA.

A VINCTVS ES VXORI. 1. *Cor. 7. 27.* Alligatus es vxori, noli quærere ſolutionem. Solutus es ab vxore, noli quærere vxorem. Si autem acceperis vxorem, non peccaſti. *Tertullian. ſecutus eſt tranſlationem Syriacam.* ANTE FIDEM. *ſuſceptam ſcilicet, vir per mortem vxoris ſolutus Matrimonij vinculo; ſi poſt fidem ſuſceptam, alteri nubat, non cenſebitur Bigamus, nec ſecundæ vxori iunctus reputabitur quia primum Matrimonium non erat Sacramentum, vtpote inter Ethnicos contractum, ſed ſolum contractus ciuilis. Vxor igitur ducta poſt baptiſmum, prima ei vxor eſſe cenſetur.* A FIDE ENIM. *&c. Quia,* inquit, *cum vita noſtra ipſa & anni eius cenſeantur & numerentur, ex quo fidem ſuſcepimus,* Iuſtus enim ex fide viuit, & fides eſt quæ iuſtificat, hoc eſt viuificat impium; B *Multò magis cenſeri, ſiue numerari debent Matrimonia, eorumque numerus, ab eo tempore, quo Chriſtiani facti ſumus. Quòd autem accepta fidei anni vera vita ſint computandi, ſicut ex aduerſo mors cenſenda à fide perdita; vide paulo infra numero. 20.*

19. NAVFRAGOS. 1. *Tim. 1. 19.* Hoc præceptũ commendo tibi fili Timothee, ſecundũ præcedentes in te Prophetias, *Syr. iuxta primas Prophetias quæ extiterunt de te,* Vt milites in illis in bonã militiã; habens fidem & bonam conſcientiam, quam quidam repellentes circa fidem naufragauerunt: *Syr. à fide euanuerunt*: Ex quibus eſt Hymenæus & Alexander. *Fidei neceſſitatem ad euitandũ naufragiũ pulchrè docuit Aug. in Præfat. Pſal. 31.* August. Nemo computet bona opera ſua ante fidem: vbi fides nõn erat, bonũ opus non erat. Bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit. Non valdè attendas, C quid homo faciat, ſed quid cũ facit, aſpiciat; quò lacertos optimæ gubernationis dirigat. Fac enim hominem optimè gubernare nauim, & perdidiſſe quò tendit, quid valet, quia artemonẽ optimè tenet, optimè mouet, dat proram fluctibus, cauet ne latera infligantur, tantis eſt viribus, vt detorqueat Nauim, quò velit atque vnde velit: & dicatur ei vſquequo is? & dicat, neſcio: aut non dicat, neſcio, ſed dicat ad illum portum eo, nec ducat in portum, ſed in ſaxa feſtinet; nonne iſte quantò ſibi videtur in naui gubernanda agilior & efficacior, tantò periculoſius eam ſic gubernat, vt ad naufragium properandò perducat? &c. *Vbi vides fidem eſſe ducem viæ, ſine qua certum incurrit homo naufragium.* NON HABENTES IAM. *Error apertus Tertulliani, quo lapſos à fide, in nauim Eccleſiæ ad veniam recipi nolebat. Eccleſiam eſſe nauem alibi probauimus ex Au-* D *guſtino, & ad eam, eiuſque malum, Chriſtum crucifixum, in naufragio recurrendum ſaniùs docuit Auguſtinus Ser. 2. de Verb. Apoſt.* August. Veni ad Chriſtum, noli longa itinera meditari. Vbi credis, ibi venis. Ad illum enim, qui vbique eſt, amando venitur, *Fide per dilectionem operante, vel charitate ipſa, quæ ex Paulo omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet,* Non nauigando. Sed quoniam etiam in tali itinere abundant fluctus & tempeſtates diuerſarum tentationum, in crucifixum crede, vt fides tua, lignum *Nauim* poſſit aſcendere. *N*on mergeris, ſed ligno portaberis. Sic ſic in huius ſæculi fluctibus nauigabat ille, qui dicebat, Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti. Mirum eſt autem quod prædicato Chriſto crucifixo, *Et mirabilius quod Chriſto ipſo in cruce pendente, & loquente, & orante, audiunt & vident duo latrones tam diuerſo exitu,* Audiunt duo; vnus contemnit, *Nauim oblatam* A Alter aſcendit. Qui contemnit, imputet ſibi: qui aſcendit, non arroget ſibi. Audiuit enim à veraci Magiſtro, nemo venit ad me, niſi datum fuerit à Patre meo. Gaudeat, quia datum eſt, gratias agat danti, corde humili, non arroganti: *Sicut Phariſæus ſuperbè apud ſe orans, & de ſe præſumens alioſque deſpuens, & dicens, gratias tibi ago, quia non ſum ſicut cæteri hominum* Ne quod humilis meruit, *Publicanus* Superbus amittat *Phariſæus.* Nam etiam qui iam in ipſa via iuſta ambulant, ſi ſibi eam tribuerint, & viribus ſuis, pereunt de illa. *Vnde monet Pſaltes; exultate ei cum tremore, nequando iraſcatur Dominus, & pereatis de via iuſta. Hoc eſt fide ipſa, quæ iuſtificat impium.* Ideò humilitatem nos docens Sancta Scriptura, per Apoſtolum dicit; cum B timore & tremore veſtram ipſorum ſalutem operamini. Et ne ſibi aliquid inde darent, quia dixit, operamini: continuò ſubiunxit, Deus enim eſt, qui operatur in vobis, & velle, & operari, pro bona voluntate. Deus eſt qui operatur in vobis: ideò cum timore & tremore vallem facite, imbrem ſuſcipite. Depreſſa implentur, alta ſiccantur, gratia pluuia eſt. Quid ergo miraris, ſi Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiã? Ideò cum timore & tremore, id eſt cum humilitate; noli altum ſapere, ſed time. Time, vt implearis; noli altum ſapere, ne ſicceris. *Et ne extra ſpem ponas lapſum à gratia, vel fide; paulò poſt ſubiicit ex Pſalte conturbato, ex auerſione faciei Dei ab exaltato & humiliato*: Conturbatus, quia ſiccatus; ſiccatus, quia exaltatus. *Vt Gelboë indignus rore & pluuia* Dic ergo ſiccus & C aridus, vt rurſus implearis: anima mea velut terra ſine aqua tibi. Dic, anima mea velut terra ſine aqua tibi.

20. OROTE. *O Marcion.* AVTHORITATE. *Contra fidem carnis Chriſti, & eius myſteria ab Eccleſia credita dogmatizas?* PVBLICE. *Et non in occulto vt ſolent hæretici noui, noctu cum dormiunt homines ſuperſeminare zizania tritico.* MAGIS NON ES, *&c. Subtiliter diſtinguit infidelitatem poſitiuam à negatiua, & ait, Marcionem, multo magis Chriſtianum non eſſe, quàm ſit ethnicus, qui numquam habuit fidem. Licet enim & hic infidelis ſit, & proinde mortuus qui fidem non habet, qui tamen eam habuit, & priùs credidit, multò magis mortuus & infidelis habendus eſt. Acceptam enim Chriſti fidem, Chriſtiani nomen & vitam ſpontè & poſitiuè perdidit.* RESCINDENDO. *Vox iuris, ſignificans abrogare. Habes titulum in iure* D *de reſcind vend. & de actione reſciſſoria, de qua in l. honorariis. §. Sed cum reſciſſa. ff. de act. & oblig. vitam à fide pendere, vt mortem ab infidelitate profundè docuit Auguſtinus in Pſal. 134. in verſum* Qui percuſſit primogenita Ægypti ab homine vſque ad pecus. S. August. Primogenita noſtra ſalua ſint in Domino, *Cor primum viuens, & vltimum moriens, fides principium & fundamentum vitæ ſupernaturalis,* Quoniam ipſe ea dedit nobis. Moleſta autem pœna eſt, & nimiùm terribilis plaga, mors primogenitorum. Quæ ſunt primogenita noſtra? mores iſti noſtri, *Mores intelligit Eccleſiæ Catholicæ, de quibus ſcripſit.* Quibus nunc ſeruimus Deo, ipſa ſunt primogenita noſtra. Primitias enim habemus ipſam fidem, vnde incipimus. Eccleſiæ quippè dictum eſt; *In Canticis Canticorum.* Venies & pertranſies ab initio fidei: & nemo incipit benè viuere, niſi à fide. Fides ergo noſtra in primogenitis noſtris eſt. Quando cuſtoditur fides noſtra, cætera ſubſequi poſſunt. *Plenè reſpon-*

dei menti Tertulliani dicentis: à fide ipſa vita noſtra cenſetur. Hoc eſt originem & exordium habet. Nam quando purgantur homines, *Deo, vt habetur in Actis, per fidem purificante corda hominum.* Quotidie proficiendo in melius, meliuſque viuendo, ipſo interiore homine renouato de die in diem, ſicut dicit Apoſtolus, &c. Ideò fit, quia primogenita fides viuit: *Adverte & primogenitam filiam Iob dictam diem, quæ ex Gregorio ſignificat fidem. Addo ego, hanc iuſtorum ſemitam creſcere ſicut lucem, & pertranſire ab initio fidei, vſque ad perfectum diem.* De qua primogenita fide & Apoſtolus ait Rom. 8 non ſolum autem, *Supple omnis creatura ingemiſcit.* Sed & noſipſi primitias ſpiritus habentes, id eſt dantes iam Deo primitias ſpiritus noſtri, hoc eſt ipſam fidem tanquam primogenita noſtra: tamen in nobiſmetipſis ingemiſcimus adoptionē expectantes, redemptionē corporis. Si ergo magna Dei gratia eſt, vt conſeruetur fides noſtra: magna pœna eſt occidere primogenita; quando homines in afflictione Eccleſiæ conſtituti, perdunt fidem. Affligunt enim Eccleſiam, vt perdant fidem. Nam & ipſa Ægyptus afflictio interpretatur. Quicumque ergo affligunt Eccleſiam, quicumque ſcandala Eccleſiæ immittunt, & ſi Chriſtiani appellantur, moriuntur primogenita eorum. Erunt infideles, & erunt inanes. *Non pleni dierum, ſed vacui, vnde Barnabas plenus fide & ſpiritu dicitur.* Habentes tantùm nomen & ſignum. *Characterem baptiſmi indelebilem. Cæterum ei dicitur illud Apoc. nomen habes, quod viuas & mortuus es.* In corde autem primogenitum ſuum ſepelierunt, vſqueadeò, vt quando eis aliquid dixeris, propter bonam vitam, propter ſpem vitæ æternæ, & propter timorem ignis æterni, apud ſe ſubſannent: aut ſi tales ſunt, vt audeant coram te, os torqueant, & dicant, quis huc inde reuerſus eſt? dicunt ſibi homines quod volunt, & Chriſtianus eſt. Sed quia affligens, occiſus eſt primogenitus eius, mortua eſt fides eius: & hoc ab homine vſque ad pecus. Dicam, fratres, quod ſentio. Hominès intelligas ſpiritaliter ſignificari, tanquam doctos, propter rationalem animam quod eſt homo; pecora verò, indoctos, ſed tamen habentes fidem, nam non haberent primogenita. Sunt docti qui affligunt Eccleſiam, Schiſmata & hæreſes faciendo. *Sicut Marcion aliique contemporanei Tertulliani.* Proinde nec in illis inuenis fidem, quoniam facti ſunt Ægyptus, id eſt afflictio populo Dei. Occiſa ſunt primogenita eorum, trahunt poſt ſe turbas indoctas, ipſa ſunt pecora. In hac ergo afflictione, qua Eccleſia affligitur, moritur in affligentibus fides. Moriuntur primogenita, & in ipſis doctis, & indoctis, quia occidit Deus *Non infundendo infidelitatem, ſed iuſto iudicio ſubtrahendo à ſuperbis gratiam,* Primogenita Ægyptiorum ab homine vſque ad pecus.

S. Auguſt. / Auguſt.

21. *Fidei firmitas non pendet à lapſu doctorum. De Præſcr. cap. 3. à p.*

QVid ergo ſi Epiſcopus, ſi diaconus, ſi vidua, ſi virgo, ſi doctor, ſi etiam martyr lapſus à regula fuerit, ideò hæreſes veritatem videbuntur obtinere? Ex perſonis probamus fidem, an ex fide perſonas?

FIDES. XXI. SCHOLIA.

MARTYR. *Qui propriè confeſſor fidei eſt, & apud Græcos, teſtis eius, dum in carcere torquetur; ſi poſtea vi tormenti, vel blanditiis, aut præmiis oblatis, à recta fidei regula deficiat in hæreſim, aut idololatriam; non ideo hæreſis vincet veritatem fidei Catholicæ, contra quam nec portæ inferi præualebunt.* OBTINERE. *Vox iuris ſignificans idem quod vincere l. 5. §. 5 ff. Iudic. ſolu. in Iure Canonico obtinere quis dicitur, qui ius in re habet, quam canonicè poſſidet.* EX PERSONIS. *Sanctitas & firmitas fidei non pendet ex perſonis, ſed perſonarum ſanctitas, & conſtantia, & vita ipſa iuſtorum à fide dependet. Licet ergo Epiſcopi, & ipſi Martyres multa iam paſſi pro fide, deficiant; ipſis deficientibus, fides Eccleſiæ non deficit,* Fundata eſt quippè ſupra firmā Petram. *Homo verò ſupra ipſam fragilitatem ſuam. Non ergo magna fides eſt, & viua, & excellens quia in magnis hominibus inuenitur. Sed magni, viui, excellentes ſunt homines, quia magnus Dominus, ſolus author fidei, magnam eis dedit fidem per quam excellenter viuerent, vel à morte per fidem ſuſcitati, in æternum viuerent. Nec enim Epiſcopi, vel doctores, vel ipſi Apoſtoli, quamquam in fide & ſanctitate vitæ gygantes fuerint, vel vnum peccatorem ad vitam fidei, vel gratiæ ſuſcitare vnquam potuerunt. Pſal. 87.* Numquid mortuis facies mirabilia, aut medici ſuſcitabunt, & confitebuntur tibi? *In quem locum Aug.* Significat iſto verbo, quo ait, numquid mortuis? &c. Homines corde ita mortuos, vt eos ad vitam fidei tanta Chriſti mirabilia non mouerent, &c. Aut Medici ſuſcitabunt? &c. In Hæbræo quidem aliter ſe habere firmatur; non enim Medici, ſed gygantes eſſe perhibentur, &c. Si ſuperbos Gygantum nomine inſinuatos intelligamus, de quibus dicit Apoſtolus 1. Cor. 1. vbi ſapiens, vbi ſcriba, vbi conquiſitor huius ſæculi? *Id eſt curioſus ſcrutator rerum.* Non fuit incongruum, eoſdem Medicos nuncupare, velut per artem ſapientiæ ſuæ promittentes animarum ſalutem. Contra quos dicitur Pſal. 3. Domini eſt ſalus. Si autem in bono accepetimus gygantes, quia & de ipſo Domino dictum eſt, exultauit vt gygas ad currendam viam, &c. Non eſt abſurdum, vt ijdem ipſi magni & fortes, etiam Medici vocentur. Vnde dicit Apoſtolus Paulus, Rom. 11. Si quomodo æmulari potero carnem meam, *Cum zelo ædificare gentem Iudæam*, Vt ſaluos faciam aliquos ex illis. Sed etiam tales Medici, quamuis non de ſuo curent, quia nec Medici corporis curant de ſuo, tamen quantumlibet per fidele myſterium opitulentur ſaluti, viuentes curare poſſunt, non mortuos excitare; de quibus dictum eſt numquid mortuis facies mirabilia? nimis enim occulta Dei gratia, eſt, qua hominum mentes quodammodo reuiuiſcunt, vt poſſint à quibuſlibet eius miniſtris præcepta ſanitatis audire. Quam gratiam commendat in Euangelio Dominus dicens, Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater, qui miſit me, traxerit eum, &c. Niſi fuerit ei datum à Patre meo. *Vt audiat ſcilicet verba vitæ.* Vt oſtenderet eam ipſam fidem, qua credit, & ex morte ſui cordis anima reuiuiſcit, dari nobis à Deo. Quantumlibet ergo exiſtant excellentes verbi prædicatores & veritatis, etiam per miracula ſua fortes, tanquam magni Medici agant cum hominibus, ſi mortui ſunt, & eius gratia non reuixerint; numquid mortuis facies mirabilia aut medici exſuſcitabunt, & hi, quos exſuſcitabunt, confitebuntur tibi? hæc

S. Auguſt.

enim confeſſio indicat viuos: non ſicut alibi ſcriptum eſt, *Ecli. 17.* A mortuo velut qui non ſit, perit confeſſio, &c. Numquid enarrabit quis in ſepulcro miſericordiam tuam, & veritatem tuam in perditione? &c Animæ namque mortuæ corpus ſepulcrum eſt. Vnde Dominus in Euangelio talibus dicit: ſimiles eſtis ſepulcris dealbatis, &c. *Quòd tandem ex fide, perſonarum excellentia probetur, probatur ex fidei ipſius dignitate. Quod probat Aug. in Pſal. 72. in verſum: propter dolos poſuiſti eis:* Quia, *inquit*, doloſi ſunt, dolos patiuntur, &c. Vt terrena bona eligant, & relinquant æterna &c. Quale cor habet quis, vt lucretur veſtem, & perdat fidem? ille cui tulit veſtem, paſſus eſt fraudem, an iſte, qui tanto damno percutitur? ſi pretioſior eſt veſtis, quàm fides, maiore damno ille afficitur. Si autem incomparabiliter fides excedit totum mundum, ille videbitur damnum veſtis perpeti; huic autem dicitur, quid prodeſt homini, ſi totum mundum lucretur, animæ autem ſuæ damnum patiatur? *Patitur autem, quia per fidem mortuam ſine operibus, & ipſe moritur. Et quantum perdit qui dignitatem Filij Dei, & hæredis gloriæ perdit? maneat homo, maneat doctor, Epiſcopus, Rex, Pontifex; ſi fidem amiſit, totum perdidit.* Hæc eſt victoria, quæ vincit mundum, fides noſtra. *Accipite Auguſtinum ſer. 1. de verbis Apoſt. inf.* Nullæ ſunt maiores diuitiæ, nulli theſauri, nulli honores, nulla mundi huius maior ſubſtantia, quàm eſt fides Catholica; quæ peccatores homines ſaluat, cæcos illuminat, infirmos curat, catechumenos baptizat, fideles iuſtificat, pœnitentes reparat, iuſtos augmentat, martyres coronat, virgines, viduas, & coniugales, caſto pudore conſeruat. Clericos ordinat, Sacerdotes conſecrat, regnis cœleſtibus præparat, in æterna hæreditate cum Angelis ſanctis communicat. Sicut ipſe Dominus promittendo confirmat: in reſurrectione, neque nubunt, neque vxores ducunt; ſed, erunt æquales Angelis Dei.

August. S.August.

22. Fides Catholica liberè tuenda contra Sophiſtas, hæreticos & ethnicos; tenendo Deum omnia de nihilo creaſſe, Christi verum corpus ſumptum de virgine, carnem excitandam de morte 5. Cont. Marc. cap. 19. in m.

CVm monet [a] *Cauendum à ſubtililoquentia & Philoſophia, & inani ſeductione, quæ ſit ſecundùm elementa mundi;* Non ſecundùm cœlum aut terram dicens, ſed ſecundùm litteras ſeculares, & *Secundùm traditionem;* Scilicet hominum ſubtililoquorum & Philoſophorum: longum eſt quidem, & alterius operis, oſtendere, hac ſententia omnes hæreſes damnari, quòd omnes ex ſubtililoquentiæ viribus & Philoſophiæ regulis conſtent. Sed Marcion principalem ſuæ fidei terminum, de Epicuri ſchola agnoſcat, Dominum inferens hebetem, ne timeri eum dicat; collocans & cum Deo Creatore materiam, de porticu Stoïcorum: negans carnis reſurrectionem, de qua proinde nulla Philoſophia conſentit. Cuius ingeniis tam longè abeſt veritas noſtra, vt & iram Dei excitare formidet, & omnia illum ex nihilo protuliſſe confidat, & carnem eandem reſtituturum repromittat, & Chriſtum ex vulua virginis natum non erubeſcat, ridentibus philoſophis, & hæreticis, & ethnicis ipſis. [b] *Stulta* enim *Mundi elegit Deus, vt confundat ſapientes:* Ille ſine dubio, qui ex reſpectu huius ſuæ diſpoſitionis, [c] *Perditurum, ſe ſapientiam ſapientium* Præminabatur. Hac ſimplicitate veritatis, contraria ſubtililoquentiæ & philoſophiæ, nihil peruerſi poſſumus ſapere.

a Coloſſ. 2. 8. b 1. Cor. 1. 27. c Eſa. 29. 14.

FIDES. XXII. SCHOLIA

CVM MONET. *Paulus ſcilicet. Coloſſ. 2. 8.* Videte ne quis vos decipiat. *Syr. ſpoliet. Habitu ſcili et fidei* Per Philoſophiam, & inanem fallaciam, ſecundum traditionem hominum, *Syr. doctrinam* Secundum elementa mundi, *Syr. rudimenta* Et non ſecundum Chriſtum. *Aug. ep. 59 ad Paulinum*, Quibus ita ſcribit, metuebat eo ſeduci vmbris rerum dulci nomine ſcientiæ, & auerti à luce veritatis, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro. Hanc autem ſub nomine ſapientiæ vel ſcientiæ, curam vanarum ſuperfluarumue obſeruationum, & de ſuperſtitione Gentilitatis, maximéque ab eis qui Philoſophi ſunt nuncupati, & à Iudaïſmo cauendam eſſe cernebat, vbi erant vmbræ futurorum remouendæ, quoniam lumen earum iam Chriſtus aduenerat, &c. Vult eos fide nutriri vt capaces fiant participandorum theſaurorum ſapientiæ & ſcientiæ, qui ſunt abſconditi in Chriſto, ne antequam ſint ad hæc idonei, veriſimili ſermone capiantur, & à veritatis itinere deuient. *Et libro primo de Gen. ad lit.* Reſpondendum eſt hominibus, qui calumniari libris noſtræ ſalutis & eruditionis affectant, vt quidquid ipſi de natura rerum *Hec ſunt elementa mundi* Veracibus documentis demonſtrare potuerunt, oſtendamus noſtris literis non eſſe contrarium: quidquid autem de quibuſlibet ſuis voluminibus, noſtris literis, id eſt Catholicæ fidei contrarium protulerunt, aut aliqua etiam facultate oſtendamus, aut nulla dubitatione credamus eſſe falſiſſimum. Atque ita teneamus mediatorem noſtrum, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ atque ſcientiæ abſconditi, vt neque falſæ Philoſophiæ loquacitate ſeducamur, neque falſæ religionis ſuperſtitione terreamur. ALTERIVS OPERIS. *Alterius quam inſtituti noſtri.* TERMINVM. *Scopum.* DOMINVM HEBETEM. *Deum otioſum & ſtupidum, nihil humana curantem, nulla re commotum, iraſci & vlciſci impotentem, ne Deum tremendum colat, ſed mitem tantummodo & bonum, qualem inducit Epicurus, vel vt Stoïci in ſua porticu & Schola docuerunt, ſic Hermogenes negat Deum ex nihilo creaſſe omnia, quia ex nihilo nihil fieri Philoſophi crediderunt; Ideoque materiam Deo coæuam, ipſi neceſſariam ad mundi fabricam ſenſit Hermogenes & Marcion, vt patet 1. Cont. Marc. c. 15. in m. Vt item idem Marcion cum Sadducæis negauit carnis reſurrectionem, cui omnis Philoſophia contradicit, dicens:* A priuatione ad habitum, non dari regreſſum. INGENIIS. *Ab ingeniis, ſententiis, & opinionibus Philoſophiæ, vel Marcionis.* VERITAS NOSTRA. *Fides noſtra.* ILLE. *Deus Creator, & author vtriuſque legis.* EX RESPECTV. *Praniſa*

Auguſt.

maximè diſpenſatione Incarnationis filij ſui, per quem de nihilo fecit & ſæcula, cuius merito, carnem omnem hominum ſuſcitabit. His inſpectis myſteriis, & propter illa dixit Paulus, ſtulta mundi elegiſſe Deum, & ideò citat illud Eſaiæ 29. 14. Timuerunt me mandato hominum, & doctrinis: Ideò ecce ego addam vt admirationem faciam populo huic, miraculo grandi & ſtupendo: peribit enim ſapientia à ſapientibus eius, & intellectus prudentiū eius abſcondetur. 70. *autem* Fruſtra colunt me, docentes hominum præcepta atque doctrinas. Propterea ecce adiiciam, vt transferam populum iſtum; & transferam eos: & perdam ſapientiam ſapientum, & prudentiam prudentium abſcondam.

23. *Fidei ſancta impudentia, erubeſcere non debet confiteri Christum priùs pro nobis confuſum; vt Deo ſatisfaciat pro impudentia idololatriæ. 4. Cont. Marc. cap. 21. in f.*

CEterùm, vt non verus, qui non videbatur; ita nec de crucis maledicto erubeſcendus, cuius carebat veritate, carens corpore. Non poterat itaque dixiſſe, [a] *Qui mei confuſus fuerit.* Noſter hoc debuit pronuntiaſſe, [b] *Minoratus à patre modico citra angelos:* [c] *Vermis, & non homo; ignominia hominis, & nullificamen populi;* Quatenus ita voluit, [d] *Vt liuore eius ſanaremur*, Vt dedecore eius ſalus noſtra conſtaret. Et meritò ſe pro ſuo homine depoſuit, pro imagine & ſimilitudine ſua, non aliena; vt, quoniam homo non erubuerat lapidem & lignum adorans, eâdem conſtantiâ non confuſus de Christo, pro impudentia idololatriæ, ſatis Deo faceret per impudentiam fidei. Quid horum Chriſto tuo competit, Marcion, ad meritum confuſionis? Planè pudere te debet, quod illum ipſe finxiſti.

a Luc. 9. 26.
b Pſal. 8. 6.
c Pſal. 21. 7.
d Eſa. 53. 5.

FIDES. XXIII. SCHOLIA.

VT NON VERVS. *Chriſtus Marcionis Phantaſticus, qui proinde non verè videbatur, qui verè nō erat obiectum viſus, ſed illuſorium.* ERVBESCENDVS. *Proindè nec verè crucifixus, vnde nec à ſuis erubeſcendus, qui maledictum crucis & opprobrium non ſubierat. Non ergo Chriſtus Marcionis potuit hoc dicere Luc.* 9. 26. Qui me erubuerit, & meos ſermones; hunc filius hominis erubeſcet, cùm venerit in maieſtate ſua, & Patris, & Sanctorum Angelorum. *Vel vt habet Syriaca, cui reſpondet Tertull.* Quem autem puduerit mei, meorumque ſermonum; pudebit eius filium hominis, cùm venerit in gloria Patris ſui, cum Angelis ſuis Sacroſanctis. *Noſter Chriſtus in veteri lege Prophetatus, & omnem humiliationem & confuſionem paſſus, vt legem impleret, infra Angelos, hominum nouiſſimus, vermis & opprobrium factus. Locos ſcripturæ alibi relatos prætereo.* PRO SVO HOMINE. *Quem fecit ad imaginem ſuam. Cum Deus & Chriſtus Marcionis ne vermiculum quidem fecerit.* DEPOSVIT. Humiliauit ſemetipſum, &c. LAPIDEM ET LIGNVM. *Deos lapideos & ligneos* DE CHRISTO. *Lapide offenſionis & Petra ſcandali, in ligno crucis crucifixo.* IMPVDENTIA IDOLOLATRIÆ. *Quæ enim maior, quàm opera manuum hominum, & vilium artificum, inſenſibilia, & irrationabilia homines rationales, & Philoſophos, & Senatores, & Imperatores adorare, contempto Deo vero, vnico rege regum, & Domino dominantium, in terra ſuis, de auro, thure, bonis eius? Hinc per Prophetam exprobrat:* Hæc neſciuit quia ego dedi ei aurum & argentum, quæ fecerunt Baal. PER IMPVDENTIAM FIDEI. *Hanc ſatisfactionem exigit Deus, vt frontoſa ſit fides conuerſi, & ſanctè impudens, vt Chriſtum* Iudæis ſcandalum, Gentibus ſtultitiam, *Deum crucifixum ſine confuſione & erubeſcentia confiteantur, qui iuxta Paulum, propter gloriam Patris, noſtramque ſalutem,* Propoſito gaudio, ſuſtinuit crucem confuſione contemptâ. FINXISTI. *Mendacem & impoſtorem Chriſtum tuum phantaſticum innexiſti. Egregiè, in ſcopum Tertulliani collimat Auguſtinus, in Pſal. 68 in verſum,* Quoniam propter te ſuſtinui exprobrationem, operuit irreuerentia *Confuſio* Faciem meam. Nihil magnum eſt quod dicitur, ſuſtinui: ſed quod dicitur, propter te ſuſtinui. Si enim ſuſtines quia peccaſti, propter te ſuſtines, non propter Deum. Quæ enim vobis gloria eſt, ait Petrus, ſi peccantes punimini, & ſuffertis? Si autem ſuſtines quia mandatum Dei ſeruaſti, verè propter Deum ſuſtines. & merces tua manet in æternum, quia propter Deum ſuſtinuiſti opprobria. Ideò enim prior ille ſuſtinuit, vt nos ſuſtinere diſceremus. Et ſi ille, qui non habebat, quod illi obiiciebatur; quantò magis nos, qui etſi non habemus peccatum, quod nobis obiicit inimicus, habemus tamen alterum, quod dignè in nobis flagelletur, &c. Porrò ſi ille, qui omnino nihil rapuerat, qui veriſſimè dixerat, ecce venit princeps mundi huius, & in me nihil inueniet, dictus eſt peccator, dictus eſt iniquus, dictus eſt Beelzebub, dictus eſt inſanus: tu dedignaris, ſerue, audire pro meritis tuis, quod Dominus audiuit, nullis meritis ſuis? ille venit, vt tibi præberet exemplum, &c. Ecce tu audis, & deficis. Fruſtrà ergo ille audiuit; non enim propter ſe, ſed propter te audiuit. Quoniam propter te ſuſtinui exprobrationem, operuit irreuerentia faciem meam. Irreuerentia quid eſt? non confundi, &c. Ergo irreuerentia, quaſi impudentia eſt. Oportet vt habeat Chriſtianus irreuerentiam iſtam, quando venerit inter homines, quibus diſplicet Chriſtus. Si erubuerit de Chriſto, de libro viuentium delebitur. Opus eſt ergo vt habeas irreuerentiam, quando tibi de Chriſto inſultatur: quando dicitur, cultor crucifixi, adorator malè mortui, venerator occiſi. Hæc ſi erubueris, mortuus es. *Quia fidem amittis, de libro viuentium ex fide deleris; cum iuſtis, qui ex fide viuunt, non ſcriberis* Sententiam quippè ipſius vide, qui neminem fallit: qui me erubuerit coram hominibus, & ego, &c. Obſerua igitur tu, ſit in te irreuerentia. Frontoſus eſto, quando audis opprobrium de Chriſto, prorſus eſto frontoſus. Quid times fronti tuæ, quam ſigno crucis Chriſti armaſti? *Et Concione 2. in eundem pſalmum à p. in verſum*: Tu agnoſcis opprobrium meum, & confuſionem meam, & verecundiam meam. Quid eſt opprobrium meum? quid eſt confuſio? quid eſt verecundia? opprobrium eſt, quod obiicit inimicus; confuſio eſt, quæ mordet conſcientiam; verecundia eſt, quæ facit ingenuam frontem, etiam de falſi criminis obiectione erubeſcere. Erubeſcere quidem,

S. Auguſt.
Auguſt.

non eſt crimen: aut ſi crimen eſt, non eſt illius cui obiicitur, ſed eius qui obiicit. Sed tamen infirmitas humani animi plerumque verecundatur, etiam cùm falſum obiicitur; non quia obiectum eſt, ſed quia creditum. Omnia hæc ſunt in corpore Domini, *Eccleſia & fidelibus*: Nam confuſio in illo non poterat eſſe, in quo culpa non inueniebatur. Obiiciebatur crimen Chriſtianis, hoc ipſum quòd Chriſtiani eſſent. Illa quidem gloria erat. Fortes libenter accipiebant, & ſic accipiebant, vt omnino in Nomine Domini ſui non erubeſcerent, operuerat enim irreuerentia faciem ipſorum habentium frontem Pauli dicentis: non enim erubeſco Euangelium, virtus enim Dei eſt in ſalutem omni credenti. O Paule, nonne tu es adorator Crucifixi? parum eſt, *inquit*, inde mihi non erubeſcere, imò hinc ſolùm glorior, vnde me putat inimicus erubeſcere: mihi autem abſit gloriari, &c. Huic ergo tali fronti opprobrium ſolum poterat obiici: nam nec confuſio poterat eſſe in conſcientia iam ſanata, nec verecundia in fronte iam libera. Sed cùm obiiceretur quibuſdam, quòd Chriſtũ interfecerint, meritò compuncti ſunt malâ conſcientiâ, & ſalubriter confuſi atque conuerſi, vt poſſent dicere, tu cognouiſti confuſionem meam. Tu ergo Domine noſti non ſolùm opprobrium meum, *pro Chriſto loquitur*, Sed & confuſionem meam in quibuſdam, & verecundiam in quibuſdam; qui quamuis in me credant publicè me tamen coram impiis confiteri erubeſcunt, plus apud ſe valente linguâ humanâ, quàm promiſſione diuinâ.

Auguſt.

24. Fides non omnibus communiter & promiſcuè datur. De Anima, cap. 6. à m. a 2. Theſſ. 3. 2.

[a] N*On omnium eſt credere*, Quod Chriſtianorum eſt.

FIDES NON OMNIBVS. XXIV. SCHOL.

NON OMNIVM. *Huic Tertulliani ſano dogmati, vtrumque conforme eſt teſtamentum. Hoc enim Pſaltes Iudæis adgratulans cecinit Pſal. 75.* 1. Notus in Iudæa Deus: in Iſraël magnum nomen eius. *Et rurſum: Pſal. 147. verſu vltimo.* Qui annuntiat Verbum ſuum Iacob, iuſtitias, & iudicia ſua Iſraël. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis. *Eſaias item eidem adblandiens populo præ gentibus electo cap. 60. 2.* Ecce tenebræ operient terram, & caligo populos, *70. caligo ſuper Gente*; ſuper te autem orietur Dominus, & gloria eius in te videbitur. *Nouum autem Teſtamentum organo Pauli ita teſtatur 1. Theſſ. 3. 1. & ſeq.* De cætero fratres orate pro nobis, vt ſermo Dei currat, & clarificetur, ſicut & apud vos: & vt liberemur ab importunis & malis hominibus: non enim omnium eſt fides. *Quod idem eſt quod hîc ait Tertullianus*: NON OMNIVM. *Sanctus Proſper lib. 3. Reſponſionum ad Genuenſes in Reſponſ. ad dubium 3. vbi agit de errore Auguſtini circa initia fidei, qua in hominis libertate poſuerat, antequam à Deo reuelationem accepiſſet.* Cùm, *inquit*, omnes opiniones ſuas cenſoriâ grauitate diſcuteret, iſtam quam obtrectatores eius eligunt improbaſſe reſpondet libro 2. Retract. cap. 1. quam ante Pelagianæ hæreſis ortum, futuro errori amicam eſſe præuidit. ET REVELATA SIBI GRATIÆ VERITATE REIECIT. Quæ igitur ratio eſt, vt hanc viri huius profeſſionem non approbemus, qua nos ad caſtigandas opiniones noſtras, ſi quas fortè imprudenter incidimus, exemplo ſuæ correctionis inſtituit: &c. Quam peruerſitatem omnino incurrit, qui fidem ad Dei munera non putat pertinere: aut ideò eam ſe iactitat ad Deum referre, *Quod Pelagius iactabat*, Quia ab ipſo ſit creata natura, cui rationabilem inſeruit libertatem, per quam vnuſquiſque, & credere, & non credere, in ſua habeat poteſtate: & de hoc naturali bono, qui nullis præcedentibus meritis cùm crearetur, accepit, cætera dona mereatur. Hoc autem qui aſſerit, fatetur credo nobiſcum, quòd in primo Adam omnium hominum natura vitiata ſit: nec negat illam in ſuo lapſu ſuas amiſiſſe virtutes, quas niſi per gratiam recipiat, habere non poſſit. Quid eſt autem, quod eidem naturæ ſolam fidem non vult eſſe prærepram, quam niſi primam amiſiſſet, cæteris bonis omnibus non careret? credendo enim Adam diabolo, non credidit Deo: Et cùm ſpiritu ſuperbiæ inebriatus eſſet, diſceſſit à Domino cor eius. Et factus eſt ſeruus apoſtatæ, dum vult eſſe liber iuſtitiæ. Cùm itaque non haberemus continentiam, &c. niſi has virtutes Spiritus ſanctus daret, quomodo fides in Adam perdita, in quoquam filiorum eius inueniretur niſi eam idem Spiritus, qui omnia in omnibus operatur, infunderet? Vnde ſi quod Adam perdidit, poſteritas non amiſit, ipſum ſolum læſit peccatum eius, & non genus humanum. Sed omnes in vno peccauerunt, & præuaricationis merito, tota eius propago damnata eſt: Omnes igitur quod Adam perdidit perdiderunt Perdidit autẽ primitus fidem, quam omnes quia primum potuimus amittere, primam habemus accipere. Placeat ergo nobis hæc gratiæ prædicatio, qua fides donum Dei eſſe defenditur, & in nullo nobis poterit Pelagianus error illudere: qui vt gratiam perſuadeat debitam, fidem non vult eſſe donatam. *Benè itaque Tertullianus ſequens Paulum, & præueniens Auguſtinum non humanæ libertati, ſed Dei bonæ voluntati tribuit donum fidei, vbi dicit*: NON OMNIVM EST CREDERE. *In quem Pauli locum D. Thomas lectione 1.* Oſtendit, *inquit*, quid petendum eſt vt tollantur impedimenta prædicationis. Ideo dicit currat: ſicut Coloſſ. 4. orantes ſimul etiam pro nobis, vt Dominus aperiat nobis oſtium ſermonis ad loquẽdum myſterium Chriſti. Item vt clarificetur, ſcilicet per claram & lucidam expoſitionem apud rudes, & ſapientes, ſicut & apud vos, &c. Item per miracula, quæ ſunt demonſtrationes fidei. Eſt enim omnis ſcientia clara, per demonſtrationem. Et hoc eſt orandum Act. 4. Da ſeruis tuis cum omni fiducia loqui verbum tuum. Item ſecundò orandum eſt pro prædicatoribus, vt liberentur ab importunis, & malis hominibus, ſcilicet Pſeudapoſtolis, qui ſunt importuni in diſputando, mali in ſeducendo. Vel à perſecutoribus, qui cogitauerunt iniquitatem in corde. Et ratio huius petitionis eſt, quia omniũ non eſt fides. Quia licet videantur habere eam, non tamen habent veram. Eſa. 53. Domine, quis credidit auditui noſtro? Rom. 10. non omnes obediunt Euangelio.

In quem rurſum locum Doctor Angelicus lect. 2. in Rom. 10. Oſtendit, *inquit*, ex prioribus non ſemper ſequi poſteriora. Licet enim non poſſit eſſe quòd quis credat, niſi audiat à prædicante; non tamen

quicumque audit à prædicante, credit. Et hoc eſt quod ſubdit, non omnes obediunt Euangelio 2. Theſſ. 3. non enim omnium eſt fides. Hoc autem dicit, ideo, vt oſtendatur quòd verbum exterius loquentis, non eſt cauſa ſufficiens fidei, niſi cor homines attrahatur virtute Dei loquentis. Io. 6. omnis qui audiuit à Patre meo, & didicit, venit ad me. Et ſic, quòd homines credunt, non eſt attribuendum prædicatoris induſtriæ. Per hoc etiam oſtenditur, quòd omnes increduli non excuſantur à peccato; ſed illi qui non audiunt, & non credunt. Io. 15. Si non veniſſem, & locutus eis non fuiſſem, peccatum non haberent. Nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo. *Qui tamen nec ſi Chriſtum non audiſſent, & eius miracula non vidiſſent, ſine peccato fuiſſent. Sed ſignanter dixit:* De peccato ſuo, *Hoc eſt incredulitate in Chriſtum. Vnde Auguſtinus tract. 89 in Io.* (S. Auguſt.) Quid eſt ergo, ſi non veniſſem, & locutus eis fuiſſem, peccatum non haberent? Numquid ſine peccato erant Iudæi, antequam Chriſtus ad eos veniſſet? quis hoc vel ſtultiſſimus diceret? ſed magnum quoddam peccatum, non omne peccatū quaſi ſub generali nomine vult intelligi: hoc eſt enim peccatum quo tenentur cuncta peccata: quod vnuſquiſque ſi non habeat, dimittuntur ei cuncta peccata. Hoc eſt autem, quia non crediderunt in Chriſtum, qui propterea venit, vt credatur in eum. Hoc peccatum ſi non veniſſet, non vtique haberent: aduentus quippè eius, quantùm credentibus ſalutaris, tantùm non credentibus exitialis factus eſt.

S. Auguſt. *Subdit de Gentilibus:* Poteſt, *inquit,* mouere quærentes, vtrùm hi, ad quos non venit Chriſtus, nec locutus eſt eis, habeant excuſationem de peccato ſuo. Si enim non habent, cur hîc dictum eſt, propterea iſtos non habere, quia venit, & locutus eſt eis? ſi autem habent, vtrùm ad hoc habeant, vt à pœnis alienentur, an vt mitiùs puniantur? Ad hæc inquiſita pro meo captu, Domino donante reſpondeo. habere illos excuſationem, non de omni peccato ſuo, ſed de hoc peccato, quo in Chriſtum non crediderunt, ad quos non venit, & quibus non eſt locutus. Sed non in eo ſunt numero hi, ad quos in diſcipulis venit, & quibus per diſcipulos eſt locutus. Quod & nunc facit. Nam per Eccleſiam ſuam venit ad Gentes, & per Eccleſiam ſuam loquitur Gentibus, &c. Reſtat inquirere vtrum hi, qui priuſquam Chriſtus veniret in Eccleſiam ad [Ge]ntes, & priuſquam Euangelium eius audirent, vitæ huius fine præuenti ſunt, ſeu præueniuntur, poſſint habere hanc excuſationem? poſſunt planè; ſed non ideo poſſunt effugere damnationem. Quicumque enim ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt: & quicumque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Quæ quidem Apoſtoli verba, quoniam id quod ait, peribunt, terribiliùs ſonat, quàm quod ait, iudicabuntur: non ſolùm nihil adiuuare hanc excuſationem, videntur oſtendere, verum etiam plus grauare: qui enim ſe, quia non audierunt, excuſabunt, ſine lege peribunt, &c. Qui certè vtrique, niſi in eo Saluatore ſaluentur, qui venit quærere quod perierat, ad perditionem ſine dubio pertinebunt. Quamuis dici poſſit, alios grauiùs, alios leuiùs perituros: id eſt alios grauiores, alios leuiores pœnas in ſua perditione paſſuros.

Redeo ad D. Thomam, qui eâdem lect. 2 in Rom 10. Fides eſt virtus infuſa diuinitus. Philipp. 1. vobis datum eſt, vt in eum credatis. Ad fidem autem duo requiruntur: quorum vnum eſt cordis inclinatio ad credendum; & hoc non eſt ex auditu, ſed ex dono gratiæ: Aliud autem eſt, determinatio de credibili: & iſtud eſt ex auditu. Et ideò Cornelius, qui habebat cor inclinatum ad credendum, neceſſe habuit vt ad eum mitteretur Petrus, qui ſibi determinaret quid eſſet credendum.

NON OMNIVM EST CREDERE. *Cur non omnium eſt? An non fides pendet ab hominis libera voluntate? Auguſtinum accipe libro de ſpiritu & litera cap. 30.* De illa, *inquit,* fide quærimus, vtrùm in poteſtate ſit qua credimus Deo, vel credimus in Deum. (Auguſt.) Hinc enim ſcriptum eſt Gen. 15. credidit Abraham Deo, & deputatum eſt illi ad iuſtitiam. Et Rom. 4. credenti in eum qui iuſtificat impium, deputatur fides ad iuſtitiam. Vide nunc, vtrùm quiſque credat ſi noluerit; aut non credat, ſi voluerit. Quòd ſi abſurdum eſt, *Quid eſt enim credere, niſi conſentire, verum eſſe quod dicitur?* Conſenſio autem vtique volentis eſt: profectò fides in poteſtate eſt. Sed ſicut Apoſtolus dicit Rom. 1. non eſt poteſtas niſi à Deo. *Addo & ego ex Jo. 1. poteſtatem dedit filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius, qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, ſed ſicut Petro pater cæleſtis reuelauit.* Quid igitur cauſæ eſt, cur (Auguſt.) non & de iſta nobis dicatur 1. Cor. 4. quid enim habes quod non accepiſti? nam vt credamus, Deus dedit. Nuſquam autem legimus in ſanctis Scripturis: non eſt voluntas niſi à Deo: & rectè non ſcriptum eſt, quia verum non eſt: alioquin etiam peccatorum, quod abſit, auctor eſt Deus, ſi non eſt voluntas niſi ab illo: quoniam mala voluntas iam ſola, peccatum eſt, etiam ſi deſit effectus, id eſt, ſi non habeat poteſtatem. Porrò cùm voluntas mala accipit poteſtatem implere quod intenditur, ex iudicio Dei venit, apud quem non eſt iniquitas. Punit etiam iſto modo, nec ideo iniuſtè, quia occultè.

Licet ergo nemo credat niſi volens, non tamen omnes accipiunt credendi poteſtatem, nec omnibus præparatur voluntas à Domino. Vnde Tertullianus ſubiicit: QVOD CHRISTIANORVM EST. *Id eſt fidelium, qui vel olim in Chriſtum venturum, vel nunc in eum qui venit, credunt. Licet enim omni homini rationali naturaliter ſit indita poteſtas, id eſt facultas & potentia, ſiue capacitas ad credendum, non omnibus tamen, ſed quibus Deus vult miſereri, tribuitur, vera credendi poteſtas. Vnde Auguſtinus ep. 107. ad Vitalem* (Auguſt.) Numquid Apoſtolum Paulum pro Iudæis infidelibus habentem talia vota culpabis? de quibus ait Rom. 10. bona voluntas quidem cordis mei, & deprecatio ad Deum pro illis in ſalutem. Quin etiam Theſſalonicenſibus dicit: de cætero fratres, orate pro nobis, vt Verbum Domini currat, & glorificetur, ſicut etiam apud vos, & vt eruamur ab iniquis & malis hominibus: non enim omnium eſt fides. Quomodo curreret, & glorificaretur Verbum Dei, niſi ad fidem conuerſis eis quibus prædicaretur: quandoquidem iam credentibus dicit, quemadmodum & apud vos? Scit certè hoc ab illo fieri, quem vult rogari vt hoc faciat, vt etiam eruatur ab iniquis & malis hominibus, qui profectò & illis orantibus, non erant credituri. Propter quod addidit; non enim eſt omnium fides: tanquam diceret; non enim apud omnes, etiam nobis orantibus, glorificabitur Verbum Dei. Quia ipſi vtique fuerant credituri, qui ordinati erant in vitam æternam, prædeſtinati in adoptionem filiorum per Ieſum Chriſtum in ipſum, & electi in ipſo ante mundi conſtitutionem. Sed ideò Deus per orationes credentium, nondum credentes credere facit, vt oſtendat quia ipſe facit. Nemo eſt enim tam imperitus, tam carnalis, tam tardus ingenio, qui non videat, Deum facere, quod rogari

rogari ſe præcepit vt faciat. Hæc & alia teſtimonia diuina, quæ commemorare longum eſt, oſtendunt Deum gratiâ ſuâ auferre infidelibus cor lapideum, & præuenire in hominibus bonarum merita voluntatum Ita vt voluntas per antecedentem gratiam præparetur, non vt gratia merito voluntatis antecedente donetur. Hoc etiam gratiarum actio indicat, quod oratio: oratio pro infidelibus; gratiarum actio pro fidelibus. Qui enim eſt orandus vt faciat; illi eſt actio gratiarũ reddenda cùm fecerit.

Porro cùm facultas rationalis ſit omnibus hominibus & capacitas fidei, ſapienter dixit Tertullianus. NON OMNIVM ESSE CREDERE, QVOD CHRISTIANORVM EST. *Quod pulchrè exponit Auguſtinus lib. de Prædeſt. Sanctorum cap. 5.* In hac, *inquit*, Apoſtoli euidentiſſima intentione, qua contra humanam ſuperbiam loquitur, ne quiſquam in homine, ſed in Domino glorietur; dona Dei naturalia ſuſpicari, ſiue ipſam totam perfectamque naturam, qualis in prima conditione donata eſt, ſiue vitiatæ naturæ qualeſcumque reliquias, nimis quantùm exiſtimo abſurdum eſt. Numquid enim per hæc dona, quæ omnibus communia ſunt hominibus, diſcernuntur homines ab hominibus? Hic autem priùs dixit 1. Cor. 4. quis enim te diſcernit? & deinde addidit: quid autem habes quod non accepiſti? poſſet quippe dicere homo inflatus aduerſùs alterum *Sicut inflati erant de acceptis melioribus Magiſtris glorianres.* Diſcernit me fides mea, iuſtitia mea, vel ſi quid aliud. Talibus occurrens cogitationibus bonus Doctor: quid autem habes, *inquit*, quod non accepiſti? à quo, niſi ab illo qui te diſcernit ab alio, cui non donauit, quod donauit tibi. Si autem & accepiſti ait, quid gloriaris quaſi non acceperis? Nihil autem huic ſenſui tam contrarium eſt, quàm de ſuis meritis ſic quemquam gloriari, quaſi ipſe ſibi ea fecerit, non gratia Dei; ſed gratia, quæ bonos diſcernit à malis, non quæ communis eſt & bonis & malis. Sit ergo gratia naturæ attributa, qua ſumus animantia rationalia, diſcernimurque à pecoribus. Sit etiam gratia naturæ attributà, qua in ipſis hominibus à deformibus pulcri, vel ingenioſi diſcernuntur à tardis, ac ſi quid huiuſmodi eſt. Sed non ſe ille quem coërcebat Apoſtolus aduerſùs pecus inflabat, nec aduerſùs hominem alterum, de aliquo naturali munere, quod ineſſe poſſet & peſſimo: ſed aliquod bonum quod pertineret ad vitam bonam ſibi, non Deo tribuens inflabatur. quando audire meruit: quis enim te diſcernit? &c. Vt enim ſit naturæ, fidem poſſe habere, numquid & habere? non enim omnium eſt fides: cùm fidem poſſe habere, ſit omnium. Non autem ait Apoſtolus, quid autem potes habere quod non accepiſti, vt poſſes habere? ſed ait; quid autem habes, quod non accepiſti? proinde poſſe habere fidem, ſicut poſſe habere charitatem, naturæ eſt hominum: habere autem fidem, quemadmodum habere charitatem, gratiæ eſt fidelium. Illa itaque natura, in qua nobis data eſt poſſibilitas habendi fidem, non diſcernit ab homine hominem: ipſa verò fides diſcernit ab infideli fidelem, &c. Non quia credere, vel non credere, non eſt in arbitrio voluntatis humanæ, ſed in electis præparatur voluntas à Domino. Ideò ad ipſam quoque fidem quæ in voluntate eſt, pertinet: quis enim te diſcernit? Quid autem habes quod non accepiſti?

Auguſt. Auguſt.

Et quidem Pelagius ipſe gratiam, qua hominis ad benè agendum liberum adiuuatur arbitrium expreſsè confitetur non omnibus hominibus dari, ſed ſolis Chriſtianis. Licet & in hoc erret quòd gratiam fidei bono imputet vſui libertatis, & proinde repugnet Apoſtolo donum gratia fidei gratis datum aſſerenti. Hæc ſunt tam Pelagij verba quàm reſponſio Auguſtini lib. de gratia Chriſti cap. 31. vbi ſic inducit ſe defendentem Pelagium. Ecce, *inquit*, ad beatitudinem tuam epiſtola iſta me purget, in qua purè atque ſimpliciter, ad peccandum, & ad non peccandum, liberum arbitrium habere nos dicimus, quod in omnibus bonis operibus, diuino ſemper adiuuatur auxilio. *Reſpondet Auguſtinus.* Cernitis itaque, pro intellectu, quem vobis Dominus dedit, hæc eius verba ſoluendæ non ſufficere quæſtioni. Quærimus enim adhuc, quo auxilio liberum adiuuari dicat arbitrium, ne fortè ſicut ſolet, velit intelligi legem atque doctrinam? Si enim quæras, cur dixerit, ſemper? poterit reſpondere, quia dictum eſt, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Deinde cùm de hominis conditione, & ad peccandum atque non peccandum, naturali eius poſſibilitate quædam interpoſuiſſet, adiunxit dicens: quam liberi arbitrij poteſtatem, dicimus in omnibus eſſe generaliter, in Chriſtianis, Iudæis atque Gentilibus: in omnibus eſt liberum arbitrium æqualiter per naturam, ſed IN SOLIS CHRISTIANIS, IVVATVR GRATIA. *Inſtat & vrget Auguſtinus:* Iterum quærimus quâ gratiâ? & adhuc poterit reſpondere, lege, atque doctrinâ Chriſtianâ. Deinde quamlibet ſentiat gratiam, ipſis Chriſtianis ſecundùm merita dari dicit, cùm eos, qui hæc dicunt, iam in Palæſtina ſicut ſupra commemoraui, ſua illa præclara purgatione damnauerit. Nam verba eius iſta ſunt: in illis, *inquit*, nudum & inerme eſt conditionis bonum: in eis dicit qui Chriſtiani non ſunt. Deinde cætera contexens; in his verò, *inquit*, qui ad Chriſtum pertinent, Chriſti munitur auxilio. Videtis adhuc incertum eſſe quo auxilio. Sed adhuc ſequitur de illis qui Chriſtiani non ſunt, & dicit: illi ideò iudicandi atque damnandi ſunt, quia cùm habeant liberum arbitrium, per quod ad fidem venire poſſent, & Dei gratiam promereri, malè vtuntur libertate conceſſa. Hi verò remunerandi ſunt, qui benè libero vtentes arbitrio, merentur Domini gratiam, & eius mandata cuſtodiunt. Nempè manifeſtum eſt, eum dicere, gratiâ ſecundùm merita dari, quâlibet eam, vel qualemlibet ſignificet, quã tamen apertè non exprimit.

S. Auguſt. S. Auguſt.

Dehinc probat hanc non eſſe veram gratiam: Nam cùm eos remunerandos dicit, qui benè vtuntur libero arbitrio, & ideò mereri Domini gratiam, debitum eis reddi fatetur. Vbi eſt ergo illud Apoſtoli, Rom. 3 iuſtificati gratis per gratiam ipſius? vbi eſt & illud Epheſ. 2. gratiâ ſalui facti eſtis? & ne putarent per opera, addidit, per fidem. Rurſus ne ipſam fidem ſine gratia Dei ſibi putarent eſſe tribuendam. Et hoc, *inquit*, non ex vobis, ſed Dei donum eſt. Nempè ergo illud vnde incipit omne, quod merito accipere dicimur, ſine merito accipimus, id eſt ipſam fidem. Aut ſi negatur dari; quid eſt quod dictum eſt, ſicut vnicuique partitus eſt Deus menſuram fidei? Si autem ſic dicitur dari, vt reddatur meritis, non donetur: quid eſt quod iterum dicit Philipp. 1. vobis donatum eſt pro Chriſto, non ſolùm vt credatis in eum, verumetiam vt patiamini pro eo? vtrumque enim donatum eſſe teſtatus eſt, & quòd credit in Chriſtum, & quòd patitur quiſque pro Chriſto. Iſti autem libero arbitrio ſic applicant fidem, vt fidei videlicet reddi videatur, non gratuita, ſed debita gratia: ac hoc iam nec gratia, quia niſi gratuita, non eſt gratia. *Fidẽ igitur & gratiã non omnibus dari, iuxta Paulũ, & experientiam palpabilem ex maximo infidelium numero, ſed ſolis Chriſtianis propriam eſſe, nec ipſe Pelagius*

S. Auguſt.

inſenſiſſimus impugnatòr potuit diffiteri.

Hinc S. Fulgentius Eremitici Auguſtiniani Ordinis lumen, in epiſtola Synodica ad Epiſc. Africanos. De Gratia, inquit, non dignè ſentit, quiſquis eam putat omnibus hominibus dari: cùm non ſolùm non omnium ſit fides, ſed adhuc nonnullæ gentes inueniantur, ad quas fidei prædicatio non peruenit. B. autem Apoſtolus dicit: quomodo inuocabunt, in A quem non crediderunt? quomodo autem audient ſine prædicante? Non itaque gratia omnibus datur: quandoquidem ipſius gratiæ participes eſſe non poſſunt, qui fideles non ſunt: nec poſſunt credere ad quos inueaitur ipſe fidei auditus minimè perueniſſe. *Præcecinerat Pſaltes*, Non fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis.

FILII.

1. *Filiorum voluptas amariſſima, & onus graue, maximè tempore perſecutionis 1. ad Vxo. cap. 5. V. Nuptiæ ſecundæ numero 11.*

2. *Filij Deo poſtponendi. V. Verbum, Diabolus. num. 20.*

* 3. *Filij ſpecula ſunt parentum, non ſolâ corporis effigie, ſed & moribus animæ. De An. cap. 5. in m.*

VVlt & Cleanthes non ſolùm corporis lineamentis, ſed & animæ notis ſimilitudinem parentibus in filios reſpondere, de ſpeculo ſcilicet morum, & ingeniorum, & adfectuum.

FILII. III. SCHOLIA.

CLEANTHES. *Zenonis diſcipulus fuit, teſte Laërtio in Zenone, & Clem. Alex. 6. Strom.* IN FILIOS. *Alij legunt* In filiis. *Sed Tertullianus promiſcuè frequenter ſumit vtrumque caſum.* ANIMÆ NOTIS. *Hic Tertull. agebat ſecundum errorem ſuum de corporalitate & effigie animæ, & vult animas ex traduce ſumptas, ex lineamentis animarum ex parentibus ſuſceptarum, ſimilitudinem imprimi animabus filiorum. Hanc Cleanthis opinionem ſic refert S. Nemeſius cap.* 2. Cleanthes ratiocinationem nectit eiuſmodi: non ſolùm, inquit, corpore, parentum ſimiles naſcimur, ſed etiam animâ, affectionibus, moribus, habitibus ſimilitudo porrò & diſſimilitudo in corpore, non in non corpore ſpectantur; corpus igitur anima eſt. ADFECTVVM. *Paſſionum. Pulchre dixit Tertull. filios parentes vt ſpecula repræſentare, & B mores imitari. Sunt enim veluti formæ exemplares, quæ informant & imbuunt filios, vt non tantùm leproſus leproſum generet, ſed & diues ſuperbus & auarus, ſuperbum & auarum. Ita Aug. in Pſal. 48. in verſum* Relinquent alienis diuitias ſuas. Quaſi eos poſuit in maledicto, qui cùm mortui fuerint, alieni poſſidebunt res ipſorum. Ergo felices, *à contrario*, ipſi qui relinquunt filios in poſſeſſione ſua, quibus ſuis ſuccedunt. Habuit filios, non eſt mortuus: *Vnde ſapiens: mortuus eſt*, inquit, *Pater eius, & quaſi non mortuus, reliquit enim ſibi ſimilem poſt ſe*: Quid filij ipſius? *Supple facient, niſi iuxta ſpeculum & exemplum parentum ſuorum?* Et ipſi ſeruant quod eis reliquerunt parentes ſui. Parum eſt quia ſeruant, & augent. Quibus & ipſi ſeruant? filiis ſuis, & illi filiis, & tertij filiis. Quid Chriſto? Quid animæ C tuæ? omnia filiis. Inter filios ſuos, quos habent in terra, computent vnum fratrem quem habent in cœlo, cui totum dare debebant, vel diuidant cum illo, &c. Attendamus illos diuites qui malè vixerunt, qui ſuperbè egerunt; mortui ſunt, & reliquerunt, non dico extraneis, ſed filiis ſuis reliquerunt diuitias ſuas, & filij ipſorum viam parentum ſuorum ſequuntur. Sicut illi ſuperbi, ita & iſti; ſicut illi rapaces, ita & iſti; vt illi auari, & iſti. Alieni ab illis ſunt. Nam vt noueritis quia illi alieni ſunt, ſubueniant illi diuiti qui ardebat in flamma, ſucceſſores ipſius diuitiarum. &c. Quid tibi diceret diues? habeo quinque fratres. Vnum fratrem mihi amicum non feci, qui iacebat ante ianuam. Illi mihi fratres ſubuenire non poſſunt qui poſſident diuitias meas, alieni à me facti ſunt. *Sed cùm* A *anima noſtra vnicum Deum Patrem agnoſcat & Creatorem, Patrem miſericordiarum*, Eſtote perfecti & miſericordes ſicut Pater veſter cœleſtis miſericors eſt: *Ne exprobret*: Filij alieni mentiti ſunt mihi, &c. Numquid filij Æthyopum eſtis mihi? *Hic certè non alienis, ſed filiis ſibi ſimilibus, portantibus imaginem cœleſtis, conformibus imagini filij ſui, relinquet diuitias ſuas, numquam deceſſurus, poſt mortem ſucceſſuris propriam*, in hæreditatem incorruptibilem, & incontaminatam, conſeruatam in cœlis. *Idem Aug. in* August. *Pſal. 131.* Si cuſtodierint filij tui teſtamentum meũ, & teſtimonia mea hæc quæ docebo illos: & filij eorum ſedebunt in æternùm ſuper ſedem tuam, &c. Meritum filiis parentes faciunt. *Addo, & exemplum.* August. *Inde poſt multa ſubiicit:* Tunc eris filius Dauid, ſi cuſtodieris. Si autem non, non eris filius Dauid. Filius Dauid promiſit Deus, noli dicere, filius ſũ Dauid, ſi degeneras. Si Iudæi illud nõ dicunt, qui de ipſa ſtirpe nati ſunt, imò dicunt illud, ſed delirant: apertè enim Dominus, ait, ſi filij Abrahæ eſtis, facta Abrahæ facite. Inde illos negauit filios, quia facta non faciebant. Nam quomodo nos dicimur filij Dauid, qui de eius ſtirpe non ſumus ſecundùm carnem? reſtat vt filij non ſimus, niſi imitando fidem, niſi colendo Deum, ſicut & ille coluit. Si ergo quod tibi per ſtirpem non ſperas, per facta non vis aſſequi, quomodo in te complebitur, quia ſedebis ſuper ſedem Dauid? *Et in Pſal. 46.* Principes populorum conuenerunt cum Deo Abraham. Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob. Verum eſt, dixit hoc Deus, & ſuperbierunt inde Iudæi, & dixerunt nos filij Abrahæ ſumus. Superbientes de nomine paterno, gerentes eius carnem, non tenentes eius fidem: ſemini adhærentes, moribus degenerantes. Denique Dominus quid ait eis ita ſuperbientibus? ſi filij Abrahæ eſtis, &c. Item quid dixit illi Ioannes, &c? Et quid eis dicit? progenies viperarum. Illi ſe dicebant filios Abrahæ, & ipſe illos dicebat filios viperarum: numquid Abraham vipera erat? ſed quia malè viuendo dæmones imitati erant, & eorum filij facti erant, quos imitando, malè viuebant: progenies, inquit, viperarum, quis vobis oſtendit fugere à ventura ira? facite ergo fructum dignum pœnitentiæ, & nolite dicere apud voſmetipſos, Patrem habemus Abraham, & quaſi ſuperbire de genere Abrahæ. Potens eſt enim Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Non enim remanſurus eſt Abraham ſine filiis, ſi vos dam-

nuerit Deus? potens eſt enim & damnare quos odit, & illi reddere quod promiſit. Et vnde illi redditurus eſt filios, ſi damnaret Hebræos de carne eius progenitos? de lapidibus iſtis. Oſtendebat illis lapides in Eremo. Qui erant lapides, niſi Gentes, quæ lapides adorabant? lapides quare? adorando lapides, dicti erant lapides? quia pſalmus dixerat, ſimiles illis fiant qui faciunt ea, &c. Tamen de ipſis lapidibus reddidit filios Abrahæ. Modò omnes qui lapides adorabamus, conuerſi ad Dominum, filij Abrahæ facti ſumus: non ducendo ab illo carnem, ſed imitandò fidem.

4. Filij parentibus obedientes, promiſsionem habent; & filiorum cura parentibus iniuncta eſt in vtraque lege. 5. Cont. Marc. cap. 18. à m.

[a] O*Baudiant & parentibus filij*. Nam & ſi Marcion abſtulit, [b] *Hóc eſt enim primum in promiſſione præceptum;* Lex loquitur, *Honora patrem & matrem*. Et, [c] *Parentes, enutrite filios in diſciplina & correptione Domini*. Audiſti enim & veteribus dictum, [d] *Narrabitis hæc in auribus filiorum veſtrorum, & filij veſtri æquè in auribus filiorum ſuorum*. Quò iam mihi duos Deos, ſi vna eſt diſciplina? & ſi duo ſunt, illum ſequar qui prior docuit.

a Epheſ. 6. 1.
b Exod. 20. 12.
c Epheſ. 6. 4.
d Deut. 6. 7.

FILII. IV. SCHOLIA.

OBAVDIANT. *Obediant. Epheſ. 6. 1.* Filij obedite parentibus veſtris in Domino: hoc enim iuſtum eſt. Honora patrem tuum & matrem tuam, quod eſt mandatum primum in promiſſione: vt benè ſit tibi, & ſis longæuus ſuper terram. MARCION ABSTVLIT. *Sequentia ſcilicet verba, quod ea Paulus ex veteri teſtamento, quod Marcion reſpuebat, tranſcripſiſſet; legis ſcilicet veteris cultor, vt ab eodem Deo data. Sic enim habetur Exo. 20. 12.* Honora patrem tuum, & matrem, vt ſis longæuus ſuper terram quam Dominus Deus tuus dabit tibi. *70 paulo aliter.* Vt benè tibi ſit, & vt longæuus ſis, ſuper terram bonam, quam Dominus Deus tuus dat tibi. PARENTES, *&c. Epheſ. 6. 4.* Et vos patres, nolite ad iracundiam prouocare filios veſtros: ſed educate eos in diſciplina & correptione Domini. VETERIBVS DICTVM. *Deut. 6. 7.* Narrabis ea filiis tuis, & meditaberis in eis ſedens in domo tua, &c. *Aduerte Tertullianum hic ex pluribus ſcripturæ locis, hunc contexuiſſe. Sic Pſalmo 77. 3.* Quanta audiuimus, & cognouimus ea: & patres noſtri narrauerunt nobis. Non ſunt occultata à filiis eorum in generatione altera. *Et verſu 6.* Quanta mandauit patribus noſtris, nota facere ea filiis ſuis, vt cognoſcat generatio altera. Filij qui naſcentur & exurgent, & narrabunt filiis ſuis. QVÒ DVOS DEOS. *Vt quid Marcion duos inducit Deos, falso ſibi perſuadens, diuerſos Deos & authores vtriuſque legis, ex diuerſa doctrina; cùm ſint omnino eadem præcepta. Sed eſto, quamuis duos Deos admitterem, rationabilius eum colerem & ſequerer qui primus docuit, cuius alter tantùm videretur eſſe diſcipulus eadem ex ipſo hauriens, ſuiſque præſcribens. Auguſtinus eodem argumento, in eademque materia ſimiliter, poſt Marcionem errantem arguit Adimantum Manichæi diſcipulum lib. contra eum ſcripto to. 6. cap. 6.* De eo quod ſcriptum eſt in Exodo honora patrem, &c. Huic etiam loco vbi de honorandis parentibus Deus præcepit, illum Euangelij locum Manichæi dicunt eſſe contrarium, vbi Dominus cuidam dicenti, ibo primùm vt ſepeliam patrem meum, reſpondit; ſine vt mortui mortuos ſepeliant, tu autem veni & annuntia regnum Dei, &c. Et parentes honorare debemus, & eos tamen propter annuntiationem regni Dei nullâ impietate contemnimus. Nam ſi veteri teſtamento contrarium eſt Euangelium propter iſtam ſententiam, incipit etiam Apoſtolo eſſe contrarium, qui & filios monet vt honorent parentes, & parentes, vt diligant filios. Non ſolùm autem, ſed etiam Dominus videbitur ſibi ipſi contrarius, quod credere nefas eſt; quia loco alio dicit homini quærenti vitam æternam; ſi vis venire ad vitam, ſerua mandata, in quibus etiã illud commemorat, honora patrem, &c. Quibus mandatis perfectis, etiam ad dilectionẽ Dei creſcitur, in qua eſt tota perfectio. Nã dilectio proximi, certus gradus eſt ad dilectionẽ Dei. Et ideò reſpõdenti quòd omnia mandata illa ſeruauit, dicit; vnum ei deeſſe, ſi vult eſſe perfectus; vt vendat omnia quæ habet, &c. Ex quo manifeſtum eſt, & honorem parentum in gradu ſuo eſſe ſeruandum, & eos tamen in diuini amoris comparatione præſertim ſi impedimento ſunt, nullâ dubitatione debere contemni. Nam & in ſcripturis veteribus habes poſitum Deut. 33. 9. qui dicit patri, aut matri, non noui vos, & qui filios ſuos non agnoſcit, ipſe autem cognouit teſtamentum tuum. Ergo, ſi & in nouo teſtamento, *ſicut in veteri*, commendatur parentum dilectio; & in veteri, *ſicut in nouo*, commendatur parentum contemptus; ex vtroque capite, duo ſibi teſtamenta conſentiunt. *Quod attinet ad honorem parentum. Aug. to. 9. lib. de 10. Chordis:* Dicit Apoſtolus honora patrem tuum, & matrem, quod eſt primum mandatum. Quomodo primum, quando quartum? niſi quia in ſeptenario numero eſt primum pertinens ad dilectionem proximi. *Adde & primum in promiſſione, quia nulli alteri promiſſio coniuncta eſt ſicut iſti, vt gratus principio vitæ, longam etiam ſuper terram mereatur habere vitam. Et in Pſal. 127. vxor tua ſicut vitis abundans, in lateribus domus tuæ, filij tui ſicut nouellæ oliuarum in circuitu menſæ tuæ. Ecce ſic benedicetur homo qui timet Dominum.* Quales, *inquit*, debent eſſe filij? quales? pacifici. Quare pacifici? quia beati pacifici, quia ipſi filij Dei vocabuntur. Quia ergo in oliua fructus eſt pacis, oleum enim pacem ſignificat, ſine charitate nulla pax eſt: & manifeſtum eſt quòd qui diuiſerunt pacem non habent charitatem. Vnde iam expoſui charitati veſtræ, quare columba folia cum fructu portauit ad arcam, vt ſignificaret, quia & illi qui foris baptizati ſunt, *apud hæreticos*, ſicut ligna illa extra arcam baptizata ſunt, *lauata aquis diluuij*, Non ſola folia habuerunt, id eſt verba ſola: ſed habuerunt & fructum, quod eſt charitas, *fructus ſpiritus Sancti*, ipſa columba, *Spiritus Sanctus*, illos reportat ad arcam, & veniunt ad vnitatem, *Eccleſiæ ſcilicet vineæ Chriſti matris noſtræ*. Tales ergo filij, *hæretici conuerſi*, debent eſſe in circuitu menſæ Domini, *Eucharisticæ*, velut nouellatio oliuarum. Perfecta res eſt, magna beatitudo. Iam quis ibi nolit eſſe? *Sic ergo parentes iuxta Tertullianum & Paulum, debent enutrire filios in diſciplina & correptione Domini, paterna ſcilicet & oleo plena, vt diſcant pa-*

August. (left margin, beside "Exodo honora patrem")
S. Auguſt. (beside "Quod attinet ad honorem parentum")
S. Auguſt. (beside "Quales, inquit")

ciſcè *viuere, & menſam Domini dignè frequentare.* A *Tum ſubiicit, ſteriles non debere inuidere fœcundis,* S. Auguſt. *fœcundos autem ſtudere, vt benè enutriantur filij.* Cùm videris aliquem blaſphemum habere vxorem, filios, nepotes, & te fortè non habere; noli zelare: vide quia & in te completum eſt, ſed ſpiritaliter, &c. *Scilicet in bonis operibus*: Cœperas attendere, ecce ſic benedicetur homo qui timet Dominum: iam fortè oculi tui ibant per illos qui non timent Dominum, & videbant ibi vxores fœcundas, filios abundantes circumire menſam patris ſui. Neſcio quà ibas, *in blaſphemias, vel mœrores, & inuidias*; Benedicat te Dominus, ſed ex Sion. Noli quærere illas benedictiones quæ non ſunt ex Sion, &c. Dat illa, ſed non vides, quia & pecoribus dedit? non ergo de Sion eſt iſta benedictio. B Benedicat te Dominus ex Sion, & videas quæ bona ſunt Ieruſalem. Nam illa bona non ſunt Ieruſalem, *vbi non nubunt, ſed ſunt æquales Angelis.* Vis videre quia non ſunt bona Ieruſalem? & auibus dictum eſt; creſcite & multiplicamini Pro magno vis habere quod auibus donatum eſt? voce quidem Dei donatum eſſe, quis neſciat? ſed vtere bonis iſtis, ſi accipis: & magis cogita quomodo nutrias qui nati ſunt, quàm vt naſcantur. Non enim iam fœlicitas eſt habere filios, ſed bonos habere. De nutriendis labora ſi nati fuerint; ſi autem non nati, age gratias Deo. Fortè minùs ſolicitus eris, & tamen ſterilis non remanſiſti illius matris, *Eccleſiæ*, fortè filij per te naſcuntur ſpiritaliter de iſta matre, qui ſunt vt nouellæ oliuarum, &c. Conſoletur ergo te Deus, vt videas bona Ieruſalem. Illa enim bona ſunt. Quare ſunt? quia æterna ſunt. Quare ſunt? quia ibi eſt rex, *Qui dixit*, Ego ſum qui ſum. Iſta verò bona, ſunt, & non ſunt: non enim ſtant, labuntur, fluunt. Filij ſunt paruuli, blanditiis paruulis blandiuntur paruuli. Numquid ſtant in eo? ſed optas vt creſcant, vt accedat ætas, optas. Sed vide quia cùm accedit vna, altera moritur. Veniente pueritia, moritur infantia: veniente adoleſcentia, moritur pueritia: veniente iuuentute, moritur adoleſcentia: veniente ſenectute, moritur iuuentus: veniente morte, moritur omnis ætas. Quot optas gradus ætatis, tot ſimul optas & mortes ætatum. Non ſunt ergo iſta. Num deinde nati ſunt tibi filij in terra tecum victuri, an te potiùs excluſuri, & ſucceſſuri? ad eos gaudes qui nati ſunt, vt excludaris? Nati enim pueri tanquam hoc dicunt parentibus ſuis; eia cogitate & vos ire hinc: agamus & nos mimum noſtrum. Mimus eſt enim generis humani in tota vita tentationis, quia dictum eſt: vniuerſa vanitas omnis homo viuens. *In imagine pertranſit homo.* Et tamen ſi gaudetur ad filios ſucceſſuros; quantò gaudendum eſt ad filios, cum quibus permanebimus, & ad illum Patrem, cui nati ſumus, non morituri, ſed vt nos cum illo ſemper viuamus? ipſa ſunt bona Ieruſalem, quia ipſa ſunt. *Ad ea instruendi filij, de quibus, ait ſcriptura:* Cum ſemine eorum permanent bona, hæreditas ſancta nepotes eorum.

FIRMAMENTVM.

Firmamentum cœlum aliud non eſt, quàm primò creatum, aquas diuidens. Cont. Hermog. cap. 26. à p.

a Gen.1.7. [a] E*T ſeparauit inter aquam quæ erat infra firmamentum, & quæ ſuper firmamentum, & vocauit Deus firmamentum cœlum*, Ipſum quod in primordio fecerat.

FIRMAMENTVM. SCHOLIA.

SEPARAVIT INTER AQVAM. *Gen. 1. 6.* A Dixit quoque Deus: fiat firmamentum in medio aquarum: & diuidat aquas ab aquis: & fecit Deus firmamenentum, diuiſitque aquas quæ erant ſub firmamento, ab his quæ erant ſuper firmamentum. Et factum eſt ita. Vocauitque Deus firmamentum cœlum. *70. paulo aliter.* Fiat firmamentum in medio aquæ, & ſit diſcernens inter aquam & aquam. Et factum eſt ſic. Et fecit Deus firmamentum: & diuiſit Deus inter aquam quæ erat ſub firmamento, & inter aquam quæ ſupra firmamentum. Et vocauit Deus firmamentum cœlum. Et vidit Deus, quia bonum eſt. *Aduertendum eſt nec in Hebrais, nec Chald. nec in Vulgatis haberi,* Vidit Deus quòd eſſet bonum. *Aduerte item pulchrè contra Hermogenem dicentem ex materia Deo coæua factum eſſe firmamentum ſicut & cætera, adiicere Tertullianum ſequentia verba:* IPSVM QVOD IN PRIMORDIO. *De quo ſcilicet ſicut de nihilo creato dixerat Moyſes verſu primo.* In principio creauit Deus cœlum & terram. S. Auguſt. *Præter alibi dicta de firmamento, hic breuiter adiicio quod habet Auguſtinus to. 1. lib. 1. de Gen. contra Manich. cap. 11. vbi & in ſingulari legit:* Diuiſit Deus inter aquam quæ eſt ſuper firmamentum, & inter aquam quæ eſt ſub firmamento, & vocauit Deus firmamentum cœlum, & vidit Deus quia bonum eſt, hæc non memini Manichæos reprehendere ſolere: tamen, quòd diuiſæ ſunt aquæ, vt aliæ eſſent ſuper firmamentum, & aliæ ſub firmamento, quoniam materiam illam dicebamus nomine aquæ appellatam; credo ſub firmamento cœli, materiam corporalem rerum viſibilium, ab illa incorporali rerum inuiſibilium fuiſſe diſcretam. Cùm enim cœlum ſit corpus pulcherrimum, omnis inuiſibilis creatura excedit etiam pulcritudinem cœli: & ideo fortaſſe ſuper cœlum eſſe dicuntur aquæ inuiſibiles, quæ à paucis intelliguntur, non locorum ſedibus, ſed dignitate naturæ ſuperare cœlum: quamquam de hac re nihil temerè affirmandum eſt. Obſcura eſt enim, & remota à ſenſibus hominum, ſed quoquo modo ſe habeat, antequam intelligatur, B credenda eſt. *Vel quia ſcriptum innuit Eſa. 7. iuxta 70.* Niſi credideritis non intelligetis: *Vel quòd in obſcuro iam credendum eſt ſimpliciter, ſiue corporales, ſiue ſpiritales aquas eſſe ſupra firmamentum cœli, donec ipſi nos in cœlum Deo miſerante tranſlati clarè intelligamus & videamus quænam ſint illæ aquæ. Certum eſt tamen aquas multas ibi eſſe, & populos multos, in quibus non ſedet & præſidet Babylon Apoc. 17. ſed Ieruſalem mater noſtra, de quibus ſcriptum eſt:* Aquæ omnes, quæ ſuper cœlos ſunt, laudent nomen Domini.

FOETVS.

*1. Fœtus animatio poſt exitum ab vtero, erronea eſt. De An. cap. 25. in p. ad circa f.

IAm nunc regrediar ad cauſam huius exceſſus, vt reddam quomodo animæ ex vna redundent, quando, & vbi& ex qua ratione ſumantur. De qua ſpecie nihil refert à Philoſopho, an ab hæretico, an à vulgo quæſtio occurrat. Nullà intereſt profeſſoribus veritatis de aduerſariis eius, maximè tam audacibus quàm ſunt primò iſti qui præſumunt non in vtero concipi animam, nec cum carnis figulatione compingi atque produci; ſed effuſo iam partu, nondum viuo infanti extrinſecùs imprimi. ceterum, ſemen ex concubitu muliebribus locis ſequeſtratum, motuque naturali vegetatum compingueſcere in ſolam ſubſtantiam carnis: eam editam, & de vteri fornace fumantem, & calore ſolutam, vt ferrum ignitum, & ibidem frigidæ immerſum, ita aëris rigore percuſſam, & vim animalem rapere, & vocalem ſonum reddere. Hoc Stoïci cum Æneſidemo, & ipſe interdum Plato, quum dicit, Perindè animam extraneam aliàs, & extorrem vteri, prima adſpiratione naſcentis infantis adduci, ſicut exſpiratione nouiſſima educi. Videbimus an ſententiam finxerit. Nec ex Medicis quidem defuit Hiceſius, & naturæ & artis ſuæ præuaricator. Puduit, opinor, illos hoc ſtatuere, quod feminæ agnoſcerent. At quantò roboratior exitus, à feminis reuinci, quàm probari? in iſta namque ſpecie nemo tam idoneus magiſter, arbiter, teſtis, quàm ſexus ipſius. Reſpondete matres, voſque prægnantes, voſque puerperæ; ſteriles & maſculi taceant; veſtræ naturæ veritas quæritur, veſtræ paſſionis fides conuenitur; an aliquam in fœtu ſentiatis viuacitatem, alienam de veſtro? de quo palpitent ilia, micent latera, tota ventris ambitio pulſetur, vbique ponderis regio mutetur? an hi motus gaudia veſtra ſint, & certa ſecuritas, quòd ita infantem & viuere confidatis & ludere? an ſi deſierit inquies eius, illi priùs pertimeſcatis? an & audiat iam in vobis, quum ad nouum ſonum excutitur? an & ciborum vanitates illi deſideretis, illi etiam faſtidiatis? an & valetudinibus inuicem communicetis? ille quidem vſque eò, de contuſionibus veſtris, quibus & ipſe intus per eadem membra ſignatur, rapiens ſibi iniurias matris. Si liuor ac rubor, ſanguinis paſſio eſt, ſine anima non erit ſanguis: ſi valetudo animæ acceſſio eſt, ſine anima non erit valetudo: ſi alimonia, inedia, crementa, decrementa, pauor, motus, tractatio eſt animæ, his qui fungitur, viuet. denique deſinit viuere, qui deſinit fungi. denique & mortui eduntur, quomodo, niſi & viui? qui autem & mortui, niſi qui priùs viui? Atquin & in ipſo adhuc vtero infans trucidatur, neceſſaria crudelitate, quum in exitu obliquatus denegat partum; matricida, ni moriturus. Itaque & inter arma medicorum & organon eſt, quo priùs pateſcere ſecreta coguntur, tortili temperamento, cum anulocultro, quo intus membra cæduntur, anxio arbitrio; cum hebete vnco, quo totum facinus extrahitur violento puerperio. Eſt etiam æneum ſpiculum, quo iugulatio ipſa dirigitur, cæco latrocinio: ἐμβρυοσφάκτην appellant, de infanticidij officio, vtique viuentis infantis peremptorium. hoc & Hippocrates habuit, & Aſclepiades, & Eraſiſtratus, & maiorum quoque proſector Herophilus, & mitior ipſe Soranus, certi animal eſſe conceptum, atque ita miſerti infeliciſſimæ huiuſmodi infantiæ, vt priùs occidatur, ne viua lanietur. De qua ſceleris neceſſitate nec dubitabat credo Hiceſius, iam natis animam ſuperducens ex aëris frigidi pulſu, quia & ipſum vocabulum animæ penes Græcos de refrigeratione reſpondeat. Num ergo Barbaræ Romanæque gentes aliter animantur, quia animam aliud quid, quàm ψυχὴν cognominauerunt? Quantæ verò nationes ſub feruentiſſimo axe cenſentur, colorem quoque excoctæ? Vnde illis anima, quibus aëris rigor nullus? Taceo cubiculares æſtus, & omnem illic caloris paraturam enitentibus neceſſariam, quas adflari vel maximè periculum eſt. In ipſis penè balneis fœtus elabitur, & ſtatim vagitus auditur. Cæterùm ſi aëris rigor theſaurus eſt animæ, extra Germanias, & Scythias & Alpes, & Argæos nemo debuit naſci. Atquin & populi frequentiores apud orientalem & meridialem temperaturam, & ingenia expeditiora, omnibus Sarmatis etiam mente torpentibus. Et animi enim de rigoribus ſcitiores prouenirent, ſi animæ de friguſculis euenirent. Cum ſubſtantiâ enim & vis. His ita præſtructis, poſſumus illos quoque recogitare, qui exſecto matris vtero viui aërem hauſerunt, Liberi aliqui & Scipiones. Quòd ſi qui, vt Plato, perinde non putat duas animas in vnum conuenire, ſicut nec corpora, ego illi non modo duas animas in vnum conuenire, ſicut nec corpora, ego illi non modo duas animas in vnum congeſtas oſtendiſſem, ſicut & corpora in fœtibus, verùm & alia multa cum animâ conſerta, dæmonis ſcilicet, nec vnius, vt in Socrate ipſo; verum & ſeptenarij ſpiritus, vt in Magdalena; & legionarij nume- Mar. 16. 9.
ri, vt in Geraſeno, quò faciliùs anima cum anima conſeretur ex ſocietate ſubſtantiæ, quàm Mar. 5. 9.
ſpiritus nequam ex diuerſitate naturæ.

FOETVS. I. SCHOLIA.

IAM NVNC REGREDIAR. *Redeo nunc ad id quod capite 22. concluſeram: animas ſcilicet omnium hominum ex vna primi parentis deriuatas, productas, traductas in omnes.* EXCESSVS. *Redundantia exitus, proceſſus tot animarum ex vna.* DE QVA SPECIE. *De qua materia dum diſputo, nihil refert vndecumque contra me diſputetur: ſum enim paratus hanc veritatem ſuſtinere contra Philoſophos, hæreticos, & plebem aliter ſentientem.* FIGVLATIONE. *Formatione. Alludit ad primum figmentum corporis humani ex luto.* SEQVESTRATVM. *Seorſim repoſitum in vulua matris.* VEGETATVM. *Anima vegetatiuâ mouente.* COMPINGVESCERE *Coagulari, conformari in ſolidam carnis ſubſtantiam* EAM EDITAM. *Subſtantiam ſcilicet carnis foras partu in lucem editam, & vi caloris ſolutam, inſtar ferri igne liquefacti, & ſtatim aqua frigida immerſi cum fremitu & ſono ſtrepero; ſic carnem animam concipere, occurſu aëris frigidi, & vocis ſeu vagitus pueriles ſonum emittere.* EXTRANEAM ALIAS. *Quæ priùs extra corpus erat, quaſi extorris: ſiue extra terram vteri, quæ prima pueri naſcentis aſpiratione adducta ſit vt viueret, tum informatus humanâ animâ, qui priùs vegetatiuâ tantùm & ſenſitiuâ viuebat: ſicut eadem anima rationalis extremo habitu in morte emiſſo, foràs educitur.* ÆNESIDEMO. *Fuit hic Heracliti diſcipulus, cuius meminit Tertull. cap 9. & 14. huius libri de Anima.* STOICI. *Sic de Chryſippo Stoico Plutarch. libro de pugnis Stoïcorum:* Chryſippus cenſet fœtum in vtero ali vt plantam. Cùm autem in lucem editus eſt, frigefactum ex aëre, & induratum, mutare ſpiritum, & fieri animal. INTERDVM PLATO. *Benè interdum, quia & interdum etiam fœtum in vtero animal eſſe dixit, ita & Plutar. lib. 5. de placitis Philoſophorum cap. 5.* Plato ait, fœtum in vtero animal eſſe; nam & moueri ibi, & ali, Stoïci partem eſſe ipſius vteri, non animal. Et ſicut fructus, arborum partes dicimus, videmuſque maturos decidere, ſic & fœtum. FINXERIT. *Fabulam in hac re induxerit.* NEC DEFVIT. *In hanc quoque ſententiam abiit Hiceſius. Plin. lib. 27. cap 4. vbi de planta dicta Anonimo:* Anonimos, non inueniendo, nomen inuenit. Affertur è Scythia, celebrata Hiceſio non paruæ authoritatis Medico. *De planta loquitur vulneribus medicinali & mammis, & ſanguinem excreantibus. Ex Strabo. libro 12. circa finem. Smyrnæ præfuit in Schola Eraſiſtrea, quem tamen hic reiicit Tertull.* PVDVIT OPINOR, *&c. Senſus eſt ironicus. Quaſi tantos Philoſophos & Medicos in materia fœtus id ſentire, vel iis terminis deſcribere, ea quæ vel fœminæ ſentirent & loqui poſſent; vel illos pudere debuit, ſentire prorſus aliter quàm ipſæ vſu communi fœminæ experiantur.* QVANTO ROBORATIOR EXITVS. *Rurſum ironicè. Quaſi diceret: fortiùs videlicet vos expeditis, ò Philoſophi. & Medici, ex huius quæſtionis nexu, cùm à mulierculis veſter error quotidiano ipſarum experimento conuincitur, quàm ſi philoſophica probatione contra vos ageretur. Alij legunt:* Ruboratior exitus: *Maiori cum rubore confuſi ab hac quæſtione exibitis. Quis enim certius de hoc negotio teſtimonium reddere poteſt quàm matres prægnantes, & pueros parientes? Non hic ſteriles fœminas in teſtes voco, nec viros qui hoc experiri non poſſint; fœcundas, id quod loquimur, paſſas obteſtor.* ALIENAM DE VESTRO. *Propria vita & à veſtra ſeparata viuentem.* DE QVO. *Vnde.* MICENT LATERA. *Intumeſcant, cum toto ventris ambitu & tumore agitentur.* PONDERIS REGIO. *Nunc ex dextro, nunc ex ſiniſtro latere pondus veſtri fœtus ſentiatis.* HI MOTVS. *Infantis; gaudium vobis afferunt. Ex his motibus certam vitam fœtus Medici colligunt. Sic Galenus libro de ſemine. Et Hypocrates libro 1. de morbis muliebribus, & lib. de natura pueri.* INQVIES. *Inquietudo, motus.* EXCVTITVR. *Mouetur, dum nouum aliquem ſonum audit.* CIBORVM VANITATES. *Ideo enim, propter conceptum fœtum, grauidæ matres appetitu ciborum inanium, inutilium, & ſæpè noxiorum, faſtidióque bonorum torquentur, quem morbum Latini Malaciam, ſiue picam, ob varietatem appetitus, vocant, vt Græci κίσσαν. Vnde alij legunt:* Ciborum varietates. VALETVDINIBVS. *Infirmitatibus.* SANGVINIS PASSIO. *Ex ſanguine procedit.* ANIMÆ ACCESSIO. *Morbus, vel dolor ſine anima ſenſum tribuente, eſſe non poteſt.* TRACTATIO. *Operatio.* MORTVI EDVNTVR. *Fœtus foràs mittuntur. Mors autem ſupponit vitam præcedentem.* NECESSARIA CRVDELITATE. *Niſi enim infans occidatur, matrem ſuam ipſe occidet.* ANVLOCVLTRO. *Inter inſtrumenta Chirurgorum, eſt quidam gladius flexibilis, qui anulo gubernatur, vt hinc inde faciliùs torqueatur. Alij legunt* Annulo cultrato. ANXIO ARBITRIO. *Cum magna ſollicitudine. Cuius cultri cuſpis eſt obtuſa & hebes.* TOTVM FACINVS. *Infanticidium. Alij legunt* Totum pecus. *Sicut lib. 4. contra Marc. cap. 21. & lib. de Reſur. c. 34. vbi de homine compoſito ex anima & carne ait:* Quod pecus totum eſt. CÆCO LATROCINIO. *Quia inſtar latronis in obſcuro inuadit puerum iugulandum.* ἐμβρυοσφάκτην, *alij* ἐμβρυοσφάκτην, *Alij,* ἐμβρυοῤῥήκτην, *vel,* ἐμβρυοσπάκτην. HARIORVM PROSECTOR. *Quia & homines viuos diſſecabat crudelis Herophilus, & eo paulò humanior Soranus.* NEC DVBITABAT. *Licet Hiceſius diceret animam iam effuſo partui ſuperinduci ex occurſu aëris, frigidi.* PENES GRÆCOS. ψυχὴ, *enim anima eſt, &* ψυχάζω. *refrigero. Idipſum Tertull. ridet libro de Anima cap. 27.* Si frigidum nomen eſt anima Græcorum quare & corpus, exemptâ eâ, amotâ friget? ANIMAM ALIVD QVID. *Non ab* ἀνέμῳ. *id eſt vento vel aëre, ſed ab animatione, animam dixerunt. Si à Græco.* ψυχὴ, *ab* τὴν φύσιν ἔχουσα. *quæ habet & regit carnem.* FERVENTISSIMO AXE. *Polo Antartico, Meridionali, in Zona torrida.* COLOREM EXCOCTÆ. *Exuſti coloris.* CVBICVLARES ÆSTVS. *Intelligit hypocauſta, ſiue furnos, thermas priuatas, & factitias.* IN IPSIS PENE BALNEIS. *Quia frequenter adhiberi ſolent ad facilitatem partus; aquâ enim calidâ in qua excoctæ fuerint maluæ, cum fœno græco, ſemine lini, & hordeo, paratur balneum mulieri cum difficultate parienti, vt aduertit Tortula lib. de paſſionibus mulierum cap. 17.* SI AERIS RIGOR. *Hæc & ſequentia alibi à nobis expoſita vide.* HIS PRÆSTRVCTIS. *Quaſi fundamentis poſitis.* VIVI AEREM HAVSERVNT. *Quod ſupponit animatos ex vtero matris, non animam ſuſcepiſſe, ex occurſu aëris frigidi.* LIBERI SCIPIONES. *Plin. lib. 7 c. 9* Auſpicatius enecta parente gignuntur, ſicut Scipio Africanus prior, natus; *eſt ſcilicet hoc modo;* primuſque Cæſar, à cæſo matris vtero dictus: qua de cauſa Cæſones appellati. *Qui ſcilicet ſic nati ſunt, vocitantur.* LIBERI *Vtitur frequenter plurali pro ſingulari. Porrò Liber ex Iouis ſemine exſectus fingebatur.* SI QVI. *Si quis.* DVAS ANIMAS. *Sed ſingulas ſingulis corporibus aſſignat ideòque ne plures induceret, tres gradus animæ in vnoquoque corpore diſtinxit vt alibi vidimus. De dæmonio Socratis, ſeptem ſpiriti-*

A *bus malignis in Magdala, legione dæmonum in Geraſeno, totaque hac ſententia alibi explicata nil retexo. De fœtus animatione & vita infantis quando incipiat,* August. *Auguſtinum hic refero ſic fantem to. 3. lib. Enchir. ad Laurentium cap. 86.* Scrupuloſiſſimè quidem inter doctiſſimos quæri ac diſputari poteſt, quod verùm ab homine inueniri poſſit, ignoro; *Non vtrùm in vtero viuat, ſed,* quando incipiat homo in vtero viuere. Vtrùm ſit quædam vita & occulta, quæ nondum motibus viuentis appareat. Nam negare, vixiſſe puerpera, quæ propterea membratim exſecantur, vt eiiciantur ex vteris prægnantium, ne matres quoque, ſi mortua ibi relinquantur, occidant. Impudentia nimia videtur. Ex quo autem incipit homo viuere, ex illo vtique iam mori poteſt. Mortuus verò, vbicumque illi mors potuerit euenire, quomodo ad reſurrectionem non pertineat mortuorum, reperire non poſſum. Neque enim & monſtra. *monſtruoſi fœtus humani animati anima rationali,* quæ naſcuntur & viuunt, quamlibet citò moriantur, aut reſurrectura negabuntur; aut ita reſurrectura credenda ſunt, ac non potiùs correcta, emendataque naturá. *Sic paucis lineis fuſum Tertulliani ratiocinium complexus eſt ſanctiſſimus doctor circa fœtus animationem in vtero matris.*

2. Fœtus animatio in vtero matris, probatur exemplis Rebeccæ, Elizabeth, Mariæ, matris quoque Hieremiæ. De anima c. 26. per totum.

OMnis inæqualitas ſententiæ humanæ vſque ad Dei terminos. in noſtras iam lineas
gradum colligam, vt quod Philoſophis Mediciſque reſpondi, Chriſtiano probem. De
tuo, frater, fundamento fidem ædifica: Aſpice viuentes vteros ſanctiſſimarum feminarum, nec modo ſpirantes iam illic infantes, verùm etiam prophetantes. Ecce viſcera Re-
beccæ inquietantur, & longè adhuc partus, & aëris nullus impulſus. Ecce duplex fœtus in Gen. 25.
locis matris tumultuatur, & nuſquam adhuc populi duo. Portentoſa forſitan petulantia 22.
infantiæ, antè certantis quàm viuentis, antè animoſæ quàm animatæ, ſi tantummodo matrem ſubſultando turbaſſet. At cùm partus aperitur, & numerus inſpicitur, & auguratus
recognoſcitur, puto iam non animæ ſolummodo probantur infantium, ſed & pugnæ. De-
tinebatur qui præuenerat naſci à præuento, necdum pleniùs edito, tantùm manu nato. Et Gen. 25.
ſi ipſe animam de prima aſpiratione potabat Platonico more, aut de aëris rigore carpebat 25.
Stoïcâ formâ, quid ille qui expectabatur, qui adhuc intus detinebatur, & foris iam detinebat? Nondum opinor ſpirans plantam fratris inuaſerat, etiam nunc calens matre, ſe
priorem prodiſſe cupiebat. O infantem & æmulum, & validum, & olim contentioſum,
credo quia viuum. Aſpice etiam ſingulares conceptus, & quidem monſtroſiores, ſterilis &
virginis, quæ vel hoc ipſo imperfectos edere potuiſſent pro euerſione naturæ, vt altera ſe-
mini ſtupida, altera intacta. Decebat, ſi fortè, ſine anima naſci, qui fuerant non ritè con- Luc. 1. 7.
cepti; ſed & illi viuunt, in ſuo quiſque vtero. exultat Elizabeth, Ioannes intus impulerat: & 31.
glorificat Dominum Maria, Chriſtus intus inſtinxerat. Agnoſcunt matres ſuos inuicem
fœtus, agnitæ mutuo ab ipſis vtique viuentibus, qui non tantùm animæ erant, verùm & a Hier. 1.
ſpiritus. Sic & ad Hieremiam legis Dei vocem: [a] *Priùs quàm te in vtero fingerem, noui te.* 5.
Si fingit Deus in vtero, & afflat ex primordij forma, [b] *Et finxit Deus hominem, & flauit in* b Gen. 2.
eum flatum vitæ. Nec noſſet autem hominem Deus in vtero, niſi totum, [c] *Et priuſquam exires* 7.
de vulua, ſanctificaui te. Et mortuum adhuc corpus? vtique nequaquam: *Deus enim viuo-* c Hier. 1.
rum, non mortuorum. 5.

FOETVS II. SCHOLIA.

OMNIS INÆQVALITAS. *Diſparitas opinionum humanarum. Quaſi diceret, licitum quidẽ, hinc inde diuerſimodè diſputare de rebus quibuſcumque, vtraſque ſententias in diuerſum poſſe ſuſtineri rationibus humanis; ſed dum venitur ad terminos fidei, dum ſcriptura diuina aliquid apertè declarat, apud Chriſtianos ponendi ſunt fines omni diſputationi. Ita ſe res habet in quæſtione fœtus: inter Philoſophos diuerſæ ſunt opiniones, de quibus præcedenti Scholio, ſed iam,* inquit, *me recipio intra lineas & limites Chriſtianorum, & exemplis ſcripturæ probo fœtum animatum eſſe in vtero.* DE TVO. *De ſcriptura tua, Chriſtiane, hoc fundamentum ſtrue fidei huius veritatis.* VISCERA REBECCÆ *Gen. 25. 22.* Collidebantur in vtero paruuli. 70. *verò.* Exultabant infantes in ea. *Auguſtinus,* geſtiebãt. *Hieronymus,* calcitrabant *Aquila,* confringebantur. *Symmachus,* in ſimilitudinem nauis in ſuperficiem ferebantur. LONGE ADHVC. *Longè ante partum.* AERIS IMPVLSVS. *Cuius occurſu, vt ſupra dictum eſt, Stoïci animam volebant corpori infundi.* POPVLI DVO. *Sicut futurum prædixit Deus, Rebeccæ Deum interroganti, de qua re ſic* B *Aug. q. 72. in Gen,* Quod de Rebecca ſcriptum eſt, S. August. quia venit interrogare Dominum, cùm geſtirent puerperia in vtero eius; quæritur quò ierit: tunc enim non erant Prophetæ aut Sacerdotes ſecundùm ordinem tabernaculi aut templi Domini. *Dubium ibi relinquit, an abierit ad aram erectam ab Abraham, & Deus ei reſponderit per ſomnium; An fortè adhuc viuentem Melchiſedech conſuluerit, qui præ ſanctitate Angelus habebatur. Euſeb. Gennad. & Theod. affirmant in monte Moria conſuluiſſe Melchiſedech: quem Hebræi putant fuiſſe Sem. filium Noë: Reſponſum autem accepit, quod habetur Gen. 25. 23.* Duæ gentes ſunt in vtero tuo, & duo populi ex C ventre tuo diuidentur, populuſque populum ſuperabit, & maior ſeruiet minori. Iam tempus pariendi aduenerat, & ecce Gemini in vtero eius reperti ſunt. Qui prior egreſſus eſt rufus erat, 70: *exiit autem primogenitus rubeus totus,* & totus in more pellis hiſpidus; vocatumque eſt nomen eius Eſaü; protinus alter egrediens, plantam fratris 70: *cal-*

caneum Eſaü, tenebat manu. Et idcirco appellauit A eum Iacob. Id eſt ſupplantatorem. PORTENTOSA FORSITAN, &c. *Sic obiicis ex parte aduerſariorum, quaſi hæc exempla prodigioſa ſint, nec inde probari omnem fœtum animatum eſſe in vtero matris. Sed reſpondet geminos iſtos ſuis motibus non tantum turbaſſe matrem, ſed quòd & in partu duos geminis viſi ſunt viui.* AVGVRATVS RECOGNOSCITVR. *Id eſt de facto comperitur. non vanum fuiſſe augurium matri datum de lucta duorum populorum, Iudei & Gentilis.* NON ANIMÆ, &c. *Id eſt non tantùm fœtus animati & viui comperti ſunt, ſed & ipſa pugna declarata eſt cùm manu detineret primogenitum ſuum Iacob, qui ſolâ manu adhuc natus, id eſt in lucem editus cernebatur.* PLATONICO MORE. *Iuxta ſententiam Platonis.* STOICA FORMA. *Modo Stoïcorum ſupra citato.* B *Si*, inquit, *hoc verum eſt, quomodo poterat Iacob manu inanimata plantam fratris retinere. quam, nondum ſpirans aërem externum frigidum, viuens in vtero matris, inuaſerat?* CALENS MATRE. *Calore matris præſeruatus ab aëre frigido.* PRIOREM PRODISSE. *Primogenitum naſci.* ÆMVLVM. *Naturali zelo primogenituræ. Vel fauet hic Tertullianus opinioni Dionyſij Carthuſiani dicentis hanc colliſionem ſiue luctam Iacob cum Eſaü ſimilem fuiſſe exultationi Baptiſtæ, & proinde ſanctificatum Iacob ex vtero. Verùm, quamquam æmulatio in homine ſupponat vſum rationis, non dicit actum ſanctitatis. Nec meritum agnoſcit in Iacob Paulus, vt nec in Eſaü. ſed malum in vtroque meritum peccati originalis.* VALIDVM. *Adeò vt plantam* C *firmiter teneret fratris.* OLIM. *Diu ante partum.* STERILIS. *Elizabeth.* VIRGINIS. *Maria.* IMPERFECTOS. *Non viuos.* PROEVERSIONE *Propter leges naturæ euerſas.* SEMINI STVPIDA. *Incapax ſeminis, ob ætatis frigus.* INTACTA. *Viro incognita.* NON RITE. *Supra leges naturæ.* INSTINXERAT. *Dederat inſtinctum.* ET SPIRITVS *Id eſt mente, & rationis vſu fruentes, & pleni ſancto Spiritu.* FINGEREM. *Ier. 1. 5.* Priuſquam te formarem in vtero, noui te. *Ita & 70.* PRIMORDII FORMA. *Iuxta Protoplaſtem Adam, de quo ſæpius alibi.* NISI TOTVM. *Scilicet conſtatum ex anima & corpore.* IN VTERO. *Benè diſtinguit, nam alibi* D *notauit, limum, ſiue ex limo corpus hominis primi, nec dum animatum, vocatum eſſe hominem.* MORTVVM ADHVC. *Late ſumit, pro* Nondum viuum: *Doctè quidem, cùm corpus inanime non ſit ſubiectum gratiæ ſanctificantis; & Deus, licet ſit etiam rerum inanimatarum Deus, ſpecialiter tamen ipſe fons vitæ, ob gradum nobiliorem eſſendi, maximè vero vitæ rationalis, & inſuper gratiæ; delectatur vocari:* Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob, Deus viuorum, & non mortuorum: *Id eſt peccatorum. De duobus populis in vtero luctantibus ſæpius egit Auguſtinus. Vnicum eligam locum tract. 11. in Io.* Duo homines, duo populi, S. Auguſt. bonus populus, malus populus, ſed tamen in vno ventre luctantur. Quanti mali ſunt in Eccleſia, & vnus vterus portat, donec in fine diſcernantur! & E boni aduersùs malos clamant, & mali aduersùs bonos reclamant, & in vnius viſceribus vtrique luctantur. Numquid ſemper ſimul erunt? in fine exitur ad lucem, declaratur natiuitas, *Electi & reprobi*, quæ hîc in Sacramento figuratur, & tunc apparebit, Iacob dilexi, Eſaü autem odio habui. *De reprobatione autem & electione vtriuſque ſic libro 1. quæſt. 2. ad Simplicianum. Ubi illud Rom. 9. clariſſimè explicat & applicat profundiſſimo prædeſtinationis myſterio. Et quod ille multis paginis diſſerit, hoc breui compendio complector: hæc igitur tota ſumma ratiocinij eius: cùm Apoſtolus dicit Rebeccam vno concubitu vtrumque concepiſſe, excludit occaſionem referendi prædeſtinationem in propriam complexionem, aut conſtitutionem aſtrorum, ſicut dicebant Manichæi: cùm ait Rebeccam ex Iſaac concepiſſe, tollit occaſionem eam referendi in parentum merita. Cùm autem dicit,* Antequam quidquam boni vel mali egiſſent, *Excludit propria merita ſiue præſentia, ſiue præterita, ſiue futura, & quidquid ex parte liberi arbitrij afferri poteſt. Vide hac de re quod habet epiſt. 105. ad Sixtum Presbyterum. Et in Enchir. ad Laur. cap. 98. de exultatione autem Iacob, & Baptiſtæ, ſimul tractat epiſt. 57. ad Dardanum.* Aiſti, de prægnantibus, quid Auguſt. ſentias opto cognoſcere, cùm credulitatis fidem pro puero mater Ioannis Baptiſtæ reſpondent. *Huic ſic reſpondet Auguſtinus*: Hæc ſunt certè verba Elizabeth matris Ioannis: Beata tu inter mulieres, &c. Et vnde hoc mihi, &c. Ecce enim vt facta eſt vox ſalutationis tuæ in auribus meis, exultauit in gaudio infans in vtero meo. Hoc autem vt diceret, ſicut Euangeliſta prælocutus eſt, repleta eſt Spiritu Sancto; quo proculdubio reuelante cognouit, quid illa exultatio ſignificaſſet infantis, id eſt, illius veniſſe matrem, cuius præcurſor ipſe & demonſtrator eſſet futurus. Potuit ergo eſſe iſta ſignificatio rei tantæ à maioribus cognoſcendæ, non à paruulo cognitæ, &c. Neque ipſa dixit, exultauit in fide infans in vtero meo, ſed exultauit in gaudio. Videmus autem exultationem non ſolum paruulorum, ſed etiam pecorum, non vtique de aliqua fide, vel religione, vel quacumque rationali cognitione, *Sed ex anima mouente, vt ſupra ex Tertull. viſum eſt* venientem. Sed hæc, planè inuſitata & noua extitit, quia in vtero, & ad eius aduentum quæ ho- Auguſt. minum ſaluatorem fuerat paritura. Ideò mira, ideò in magnis ſignis deputanda. Ideò hæc exultatio, & tanquam matri Domini reddita reſalutatio, tanquam ſolent miracula fieri, facta eſt diuinitus in infante, non humanitus ab infante. Quamquam etiamſi vſqueadeo eſt in illo puero acceleratus vſus rationis & voluntatis, vt intra viſcera materna iam poſſet agnoſcere, credere, conſentire; quod in aliis paruulis, ætas expectatur, vt poſſint; etiam hoc in miraculis habendum diuinæ potentiæ, non ad humanæ trahendum eſt exemplum naturæ. Nam quando Deus voluit, etiam iumentum mutum, *aſina Balaam*, rationabiliter eſt locutum, &c. Quocirca, nec quod factum eſt in Ioanne contemno, nec inde regulam quid ſentiendum ſit de paruulis, figo: Imò id in illo propterea mirabiliter prædico; quia in aliis non inuenio. Habet quidem aliquid ſimile etiam illa in Rebeccæ vtero lucta geminorum. Verùm & hoc vſque adeò prodigium fuit, vt diuinum propterea mulier oraculum quæreret, & audiret, duobus illis infantulis, duos populos fuiſſe figuratos. *De Ieremia tandem à Deo cognito antequam formaretur in vtero, idem Aug. libro 6. de Gen. ad lit.* Auguſt. *cap. 9.* Vbi illum noſſet, antequam ita formaſſet, etſi noſtræ infirmitati aſſequi, vel difficile, vel impoſſibile eſt, vtrùm in aliquibus propinquioribus cauſis, ſicut Leui in lumbis Abrahæ decimatus eſt: An in ipſo Adam, in quo humanum genus tanquam radicaliter inſtitutum eſt; & in eo ipſo, vtrùm iam cùm de limo formatus eſſet; an cùm cauſaliter in his operibus factus, quæ creauit omnia ſimul; an verò ante omnem potiùs creaturam, ſicut elegit & prædeſtinauit ſanctos ſuos ante mundi conſtitutionem: an potiùs in omnibus præcedentibus cauſis, ſiue quas commemoraui, ſiue quas non commemoraui, *In Verbo ſuo cauſa ideali, & exemplari omnium rerum; in decreto ſuo; in omnipotentia ſua & bonitate, prima & ſumma omnium cauſâ*, Priuſquam in vtero for- Auguſt. maretur, non arbitror ſcrupuloſiùs quæri oportere.

Dummodo

Dummodo Ieremiam conſtet, ex quo eſt in hac luce A à parentibus editus, ex illo egiſſe vitam propriam, quà grandeſcens ætatis acceſſu, poſſet viuere ſiue benè ſiue malè: antea verò nullo modo, non ſolùm priuſquam in vtero formaretur, ſed nec iam ibi formatus antequam natus. Neque enim habet vllam cunctationem illa Apoſtolica ſententia de geminis in Rebeccæ vtero nondum agentibus aliquid boni aut mali. Nec tamen fruſtra ſcriptum eſt. *Quamquam ex priuilegio Ieremias & Baptiſta ſanctificati ſint in vtero, concepti tamen ſunt in peccato. Nec illa ſanctificatiò propriis aut Parentum meritis, ſed purè miſericordia Dei imputanda.* Nec infantem mundum eſſe à peccato, cuius eſt vnius diei vita ſuper terram. B Et illud in Pſalmo; ego in iniquitatibus conceptus ſum, &c. Et quòd in Adam omnes moriuntur, in quo omnes peccauerunt. Tunc autem liquidò tenemus, quælibet parentum merita traiiciantur in prolem, quæcumque gratia Dei, antequam naſcatur, quemque ſanctificet, nec iniquitatem eſſe apud Deum; nec boni maliue agere quenquam quod ad propriam perſonam pertineat, antequam natus eſt: Illamque ſententiam, quà nonnulli putant, *Origeniſtæ*, alibi peccaſſe magis, minúſque animas, & pro diuerſorum meritis peccatorum, in diuerſa corpora eſſe detruſas, Apoſtolicæ non ſententiæ: cùm aperti ſſimè dictum ſit, nihil egiſſe nondum natos, ſeu boni, ſeu mali. *Aduerte Auguſtinum non negare ſanctificationem in vtero, ſed vſum rationis excludere, quò niſi miraculo, in pueris haberi non poteſt: nec item negare vitam puerorum in vtero matrum, imò cum Tertulliano affirmare.*

FORTITVDO.

1. *Fortitudinis Paganorum exemplis, anima carnem excites ad patientiam, ſpe æternæ gloriæ. Ad Mart. cap. 4. à p. ad f.*

Colloquatur ſpiritus cum carne de communi ſalute, nec iam de incommodis carceris, ſed ipſo agone & prœlio cogitans. Timebit forſitan caro gladium grauem, & crucem excelſam, & rabiem beſtiarum, & ſummam ignium pœnam, & omne carnificis ingenium in tormentis: ſed ſpiritus contraponat ſibi & carni, acerba licet iſta, à multis tamen æquo animo excepta, immo & vltro appetita, famæ & gloriæ cauſa; nec à viris tantùm, ſed etiam à feminis, vt vos quoque, benedictæ, ſexui veſtro reſpondeatis. Longum eſt ſi enumerem ſingulos qui ſe gladio confecerint, animo ſuo ducti. De feminis ad manum eſt Lucretia, quæ vim ſtupri paſſa, cultrum ſibi adegit in conſpectu propinquorum, vt gloriam caſtitati ſuæ pareret. Mutius dexteram ſuam in ara cremauit, vt hoc factum eius fama haberet. Minùs fecerunt philoſophi, Heraclitus, qui ſe bubulo ſtercore oblitum exuſſit; item Empedocles, qui in ignes Ætnæi montis diſſiluit, & Peregrinus, qui non olim ſe rogo immiſit; cùm feminæ quoque contempſerint ignes. Dido, ne poſt virum dilectiſſimum nubere cogeretur: Item Aſdrubalis vxor, quæ iam ardente Carthagine cùm maritum ſuum ſupplicem Scipioni videret, cum filiis ſuis in incendium patriæ deuolauit. Regulus, dux Romanorum captus à Carthaginienſibus cùm ſe vnum pro multis captiuis Carthaginienſibus compenſari noluiſſet, maluit hoſtibus reddi, & in arcæ genus ſtipatus, vndique extrinſecus clauis transfixus, tot cruces ſenſit. Beſtias femina libens appetiit, & vtique aſpides, ſerpentes tauro vel vrſo horridiores, quas Cleopatra immiſit ſibi, ne in manus inimici perueniret. Sed mortis metus non tantus eſt, quantus tormentorum. Itaque, ceſſit carnifici meretrix Athenienſis? quæ conſcia coniurationis cùm propterea torqueretur à tyranno, & non prodidit coniuratos, & nouiſſimè linguam ſuam comeſtam in faciem tyranni expuit: vt nihil agere ſe ſcirent tormenta, etſi vltra perſeuerarent. Nam quæ hodie apud Lacedæmonas ſolennitas maxima eſt, διαμαστίγωσις id eſt flagellatio, non latet. In quo ſacro ante aram nobiles quique adoleſcentes flagellis affliguntur aſtantibus parentibus, & propinquis, & vti perſeuerent adhortantibus. ornamentum enim & gloria deputabitur maiore quidem titulo, ſi anima potiùs ceſſerit plagis, quàm corpus. Igitur ſi tantum terrenæ gloriæ licet de corporis & animi vigore, vt gladium, ignem, crucem, beſtias, tormenta contemnant ſub præmio laudis humanæ; poſſum dicere, [a] *Modicæ ſunt iſtæ paſſiones ad conſecutionem gloriæ cæleſtis*, [a] Rom. 8. 18. Et diuinæ mercedis. Si tanti vitrum, quanti margaritum? Quis ergo non libentiſſimè tantum pro vero habeat erogare, quantum alij pro falſo?

FORTITVDO. I. SCHOLIA.

De communi salute. *Quia caro magnam* C *gloriam expectat in reſurrectione de paſſo fortiter martyrio.* Agone. *Fidei ſcilicet certantis in Martyrio.* Benedictæ. *Alloquitur ſanctas fœminas.* Sexui veſtro. *In quo multa mulieres fortiter multa ſunt paſſa.* Lucretia vt gloriam caſtitati pareret. Mutius vt famam haberet. &c. Sub præmio laudis humanæ. Et hoc vanitas eſt, & afflictio ſpiritus. *Et vanus fuit, euanidum vtique omne Gentilium opus facit, & propter finem malum, nempè faſtum, & vanam gloriam, quæ certè peccatum eſt, malum, atque peccatum, etiamſi materialiter, & forinſecus appareat illuſtre bonum, & fortitudinis opus. Quod præter dicta verbo*, Caſtitas Gentilium: *Disertè probat Auguſtinus, explicans quod opponi ſolet iuxta Paulum, Gentiles naturâ duce bona opera feciſſe. Ita enim lib. de ſpiritu & littera cap. 27. & ſeq.* Nec moueat, *inquit*, quòd naturaliter eos dixit quæ legis ſunt facere: non ſpiritu Dei, *Supple dixit*: Non gratiâ. Hoc enim agit S. Aug.

ſpiritus gratiæ, vt imaginem Dei, in qua naturaliter facti ſumus inſtauret in nobis. Vitiũ quippe contra naturam eſt, quod vtique ſanat gratia, &c. Proinde naturaliter, *Id eſt iuxta naturam ſanã, & noncorruptã*, homines quæ legis ſunt, faciunt. Qui enim hoc non faciunt, vitio non faciunt. Quo vitio lex Dei eſt deleta de cordibus. Ac per hoc, vitio ſanato, cùm illic ſcribitur, fiunt quæ legis ſunt naturaliter: non quod per naturam, *id eſt hac dictione, naturaliter*, negata ſit gratia, ſed potiùs per gratiam reparata natura, &c. Et quia non eſt diſtinctio, *Gentilis ſcil. & Iudæi*, omnes peccauerunt & egent gloriâ Dei, iuſtificati gratis per gratiam ipſius. Qua gratia in interiore homine, *etiam Gentili, nec lege Iudaica & Moyſi imbuto*, renouato, iuſtitia ſcribitur, quam culpa deleuerat. Si autem hi qui naturaliter quæ legis ſunt, faciunt, nondum ſunt habendi in numero eorum quos Chriſti iuſtificat gratia: ſed in eorum potiùs, quorum etiam impiorum, nec Deum verum veraciter iuſtéque colentium, quædam tamen facta vel legimus, vel nouimus, vel audimus, quæ ſecundùm iuſtitiæ regulam, *Scilicet exteriorem, & apparentem, qualis erat & Phariſæorum, qui faciebant iuſtitiam vt apparerent coram hominibus*: non ſolùm vituperare non poſſumus, *Quis enim eleemoſynam dare, mortuum ſepelire, iniuriam pati, fidem ſeruare, non laudet?* Verum etiam meritò rectéque laudamus: quanquam ſi diſcutiatur quo fine fiant, vix inueniuntur quæ iuſtitiæ debitam laudem defenſionemue mereantur. *Finem poſtea diſcuſſuri, à quo bonum quodlibet opus rectitudinem ſuã ſumit; vnde procedant quædam materialiter, & ex ipſa natura operis, rectè facta declarat, ſubiiciens:* Quia inquit, non vſqueadeò in anima humana imago Dei terrenorum affectuum labe detrita eſt, vt nulla in ea velut lineamenta extrema remanſerint, meritò dici poſſit, etiam in ipſa impietate vitæ ſuæ facere aliqua legis, vel ſapere, &c. *Vnde Tertullianus*, In optimis nonnihil peſſimi, & in peſſimis *dixit* nonnihil optimi: *Deinde verò dicit corruptionem naturæ gratiâ mediatoris renouandam fuiſſe, etiam in ipſis Iudæis, diuina lege inſtructis:* A cuius, *inquit*, gratia ſi alieni ſunt illi de quibus agimus, *Gentiles*, Qui ſecundùm illum modum de quo ſuperius ſatis diximus; naturaliter quæ legis ſunt faciant; quid eis proderunt excuſantes cogitationes in die quà iudicabit Deus occulta hominum, niſi fortè vt mitiùs puniantur? ſicut enim non impediunt à vita æterna iuſtum, quædam peccata venialia, ſine quibus hæc vita non ducitur: ſic ad ſalutem æternam nihil proſunt impio aliqua bona opera, ſine quibus difficillimè vita cuiuſlibet peſſimi hominis inuenitur, &c. qui legem non habentes, *Moſaicam, ſed naturalem tantum*, naturaliter quæ legis ſunt faciunt, ſi non illi ſunt intelligendi, *Gentiles incircumciſi, credentes tamen in Deum verum*, qui pertinent ad gratiam mediatoris; ſed illi potiùs, qui cùm Deum verum vera pietate non colant, habent tamen quædam opera bona in vita impia: An fortè hoc ipſo probandum credidit quod ſupra dixerat, quia non eſt perſonarum acceptio apud Deum, & quod poſtea dixit, quia non Iudæorum Deus eſt tantùm, ſed etiam Gentium? Quòd quantulacumque legis opera naturaliter inſita non inuenirentur in eis qui legem non acceperunt; niſi ex reliquiis imaginis Dei. *Cæterùm cùm bonum opus ſit ex integra cauſa, & malum ex quocumque defectu: cauſa autem finalis & intentio actionem moralem rectam & bonam faciat: Clariſſimum eſt, infideles defectu fidei, in vltimum finem qui Deus eſt, intentionem ſuam in Deum verum dirigere non valentes*, Alienatos à vita Dei, tenebris obſcuratum habentes intellectum, *nullum opus bonum ſecundùm Deum facere; quia non habent rectum finem. Inde idem Auguſtinus, in epiſtola 107. ad Vitalem, probat artem in hoc maximam diaboli, quòd fictis, pictis, ac ſpecie tenus bonis operibus Gentilium, decipere geſtiat.* Aliquos, *inquit*, eorum, per quos ampliùs decipere affectat ſinit habere nonnulla velut opera bona, in quibus laudantur per quaſque Gentes, præcipuéque in Gente Romana, qui præclarè glorioſiſſiméque vixerunt. Sed quoniam ſicut veriſſima ſcriptura dicit, omne quod non eſt ex fide peccatum eſt, Rom. 14. 23 Et ſine fide impoſſibile eſt vtique placere Deo, Hebr. 11. 6 in hominibus nihil ſic agit hic princeps, quàm vt non credatur in Deum, nec ad Mediatorem, à quo ſoluuntur opera eius, *Et per fidem operante dilectione verè opera bona fiunt*, credendo veniatur. *Et ep. 105. ad Sixtum* Opera inquit bona fiunt ab homine, fides autem fit in homine, *A Deo ſcilicet infuſa*, ſine qua, illa à nullo fiunt homine. Omne enim quod non eſt ex fide, peccatum eſt. *Et præfatione in Pſal. 31.* Multi, *inquit*, gloriantur de operibus; & inuenis multos paganos propterea nolle fieri Chriſtianos, quia quaſi ſufficiunt ſibi de bona vita ſua. Benè viuere opus eſt, ait: quid mihi præcepturus eſt Chriſtus? vt bene viuam? iam bene viuo. Quid mihi neceſſarius eſt Chriſtus? nullum homicidium, nullum furtum, nullam rapinam facio, res alienas non concupiſco, nullo adulterio contaminor, &c. Habet gloriam, ſed non ad Deum, &c. *Et poſt multa, cùm de Abraham filium immolare parato dixiſſet:* Magnum, *inquit*, opus, ſed ex fide. Laudo ſuperædificationem operis, ſed video fidei fundamentum. Laudo fructum boni operis, ſed in fide agnoſco radicem, &c. Ea ipſa opera quæ dicuntur ante fidem, quantumuis videantur hominibus laudabilia, inania ſunt. Ita mihi videntur eſſe, vt magnæ vires, & curſus celerrimus præter viam. Nemo ergo computet bona opera ſua ante fidem. Vbi fides non erat, bonum opus non erat. Bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit. *Tantum abeſt, vt opus ſine fide placeat Deo, cui placet vtpote ſummo bono, omne quod bonum eſt; quin potiùs infidelis opus, carens fine debito, nec propter Deum factum, Deum irritat; non propter materiale operis, quod ex genere ſuo bonum eſt; ſed defectu debitæ propter Deum intentionis. Quâ quidem fide non iniuſtè priuatur, quia Dei donum eſt, quod cui vult ex miſericordia largitur, cui vult non iniuſtè negat; imò iuſtiſſimè, propter peccatum originale, quo omnes à gratia Dei, & omni dono ſupernaturali, & per conſequens à fide excidimus, & puniri meruimus. Ita Fulgentius libro 1. de veritate Prædeſt. cap. 18.* Parum eſt, *inquit*, nobis fidem ſcire vnicuique diuinitus dari, niſi certiſſimè nouerimus, tantam vnicuique tribui, quantam Deus donare dignatur, non quantam humana voluntas meretur. Quæ priuſquam accipiat fidem, punitionem per ſeipſam mereri poteſt, non fidem. Omne enim quod non eſt ex fide, peccatum eſt; *Vel ſaltem defectus.* Et ſine fide, impoſſibile eſt placere Deo. Qui autem Deo non placet, ſine dubio diſplicet: Et qui Deo diſplicet, non eum mitigat, ſed potiùs exacerbat. Nullum igitur accipiendæ fidei meritum, poteſt habere voluntas quæ non habet fidem: quia fidem non habere, hoc eſt diſplicere Deo. Infidelitatis autem malum, non iuſtificationis, ſed damnationis eſt meritum. *Nec immeritò nominandus hoc loco noſtri quondã Ordinis Generalis E. C. Seripandus Cõcilij Tridentini Præſidens cui noſter Caſalius, ſuum de quadripartita iuſtitia librum ſacrauit. Qui ſic præfatum Pauli locum expoſuit in præclaro commentario Epiſtola*

S. Auguſt.

S. Auguſt.

Auguſt.

Auguſt.

Auguſt.

Auguſt.

ad Romanos. Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Quicquid, *inquit*, agimus fidei non congruens, & interiori animi noſtri ſententiæ, quam de his rebus ſequimur quæ Deo placent diſplicent-uè, peccatum eſt, & vim habet condemnandi. Hæc eſt fidei norma atque præſcriptio, quâ bonæ actiones à malis diſcernuntur. Non eſt autem prætereundum, magnum Baſilium in iis, quæ de moribus ſcripſit ex hac Pauli regula hunc collegiſſe ſoritem. Quicquid non eſt ex fide, peccatum eſt. Fides ex auditu eſt. Auditus per Verbum Dei. Quidquid ergo non eſt ex Verbo Dei, peccatum eſt. Veriſſima profectò concluſio, quæ tota conſtat, & conficitur ex Pauli in hac epiſtola dictis, &c. Vtitur autem hac eâdem Pauli lege. & regula B P. Auguſtinus ſæpiſſimè, vt oſtendat noſtras omnes actiones ſeclusâ fide, ex B quâ, vt ipſe inquit, recta eſt intentio, peccata eſſe: quæ quamuis non propria ac germana videatur eſſe huius loci ſententia, *Quæ de Idolothytis ex fide, id eſt conſcientia non edendis agit ad literam*. Reuerâ tamen ex hac regula neceſſariò efficitur. Nam ſi actio fidei non congruens, *Hic fidem Chriſtianam, quâ diſcernimur à Gentili, intelligit*, peccatum eſt, quantò magis quæ ab animo ab omni fide vacuo proficiſcitur, peccatum cenſendum atque æſtimandum erit? *Cui conſonat illud eiuſdem Baſilij magni in cap. 2. Eſa.* Omnis vtique operatio quæ efficitur præter rectitudinem ſcripturæ, apud Deum execrabilis eſt abominatio. *Quid prior ipſo Auguſtino de vanis & falſis, licet in facie hominum lucentibus Gentilium operibus ſenſerit beatiſſimus ac fortiſſimus & eloquentiſſimus* C *martyr Cyprianus, & quid in hac cauſa ſentiat, S. Romana Eccleſia apertè manifeſtat; cùm Dominica 4. poſt Paſcha in Breuiario Romano ex decreto Sacroſancti Concilij Tridentini reſtituto, Pij 5. Pontificis Max. iuſſu edito, & Clementis 8. auctoritate recognito, publicè proponit eximium contextum ex tractatu eiuſdem Cypriani de bono patientiæ legendum in officio.* Hanc ſe ſectari Philoſophi quoque profitentur: ſed tam illis patientia falſa eſt, quàm & falſa ſapientia eſt. Vnde enim vel ſapiens eſſe, vel patiens poſſit, qui nec ſapientiam, nec patientiam Dei nouit? *Ex ipſo Cypriano ſuppleo, quæ breuitatis cauſâ prætériit Eccleſia:* Quando ipſe de iis, qui ſibi ſapere in mũdo videtur, D moneat & dicat; *Eſa. 29. 14. iuxta* 70. Perdã ſapientiã ſapientium, & prudentiã prudentiũ reprobabo. Item B. Apoſtolus Paulus plenus Spiritu ſancto, & vocandis formandiſque gentibus miſſus, conteſtetur & inſtruat, dicens: videte ne quis vos deprædetur per Philoſophiam & inanem fallaciam, ſecundùm traditionem hominum, ſecundùm elementa mundi, & non ſecundùm Chriſtum, &c. Quare ſi ſapientia illic vera non eſt, eſſe non poteſt vera patientia. Nam ſi ſapiens ille eſt, qui eſt humilis & mitis; Philoſophos autem nec humiles videmus eſſe, nec mites, ſed multùm ſibi placentes, & hoc ipſo quòd ſibi placeant, Deo diſplicentes: *Cui certè bonũ diſplicere non poteſt:* Apparet illic veram nõ E eſſe patientiam, vbi ſit inſolens affectatæ libertatis, *Id eſt animi ab omni paſſionis nubilo & næuo peccati liberi*, audacia & exerti ac ſeminudi pectoris inuerecunda iactantia. *Tum reſumit Eccleſia.* Nos autem, fratres dilectiſſimi, qui philoſophi non verbis ſed factis ſumus, nec veſtitu ſapientiam, *Viden vt palliatam, & plenam hypocriſi & ſuperbia, proindeque vitio maximo plenam Gentilium virtutem carpit & vellicat* ſed veritate præferimus: qui virtutum conſcientiam magis quàm iactantiam nouimus: qui non loquimur magna, ſed viuimus: quaſi ſerui & cultores Dei, patientiam quam magiſteriis cœleſtibus diſcimus, obſequiis ſpiritalibus præbeamus.

A Eſt enim nobis cum Deo virtus iſta communis. Inde patientia incipit, inde claritas eius & dignitas caput ſumit. Origo & magnitudo patientiæ Deo auctore procedit. Diligenda res homini, quæ Deo chara eſt. Bonum quod amat maieſtas diuina commendat. Si Dominus nobis & Pater Deus eſt, ſectemur patientiam Domini pariter & Patris: quia & ſeruos oportet eſſe obſequentes, & filios non decet eſſe degeneres. *Quem Cypriani locum inter multos alios ex eodem excerptos adducit Aug. lib. 4. ad Bonifacium contra duas epiſtolas Pelagianorum cap. 8. & 9.* S. Auguſt. Numquid, *inquit*, iſte ſanctus tam memorabilis Eccleſiarum in verbo veritatis inſtructor, liberum arbitrium negat in hominibus, quia Deo totum tribuit quo rectè viuimus? &c. Virtutemque excellentiſſimam, hoc eſt patientiam, non à nobis dicit incipere, ac deinde adiuuari Spiritu Dei, ſed ab ipſo caput, ab ipſo originem ſumere? poſtremò nec propoſitum bonum, nec ſtudium virtutis, nec mentes bonas, ſine gratia Dei incipere, & eſſe in hominibus cõfitetur, *ad Quirinum ſuprà retulerat ſcribentem:* In nullo gloriandum, S. Auguſt. quando noſtrum nihil ſit. *Gentiles autem Philoſophi in omnibus erant gloriantes, ipſiſque Phariſæis ſaltem fidelibus peiores, qui omnia opera ſua faciebant, vt viderentur ab hominibus.* Quid tam in libero arbitrio conſtitutum, S. Auguſt. quàm quod lex dicit non adorandum idolum, nec mœchandum, non homicidium perpetrandum? Iſta autem ſunt atque huiuſmodi crimina, quæ ſi quiſquam commiſerit, à C corporis Chriſti communione reuocetur. Et tamen ſi Beatiſſimus Cyprianus his non committendis exiſtimaret noſtram ſufficere voluntatem, non ſic intelligeret quod in oratione Dominica dicimus; *Aduerte eodem ſenſu Cyprianum cum Tertulliano hanc expoſuiſſe particulam.* S. Auguſt. Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie; vt hoc nos petere aſſeueraret, ne intercedente aliquo grauiore delicto, dum abſentes, & non communicantes à cœleſti pane prohibemur, à Chriſti corpore ſeparemur. *Vbi vides, quòd cùm lex iubeat,* declinare à malo, & facere bonum, *Nec Chriſtianum, nec multò minùs Gentilem ex reliquiis rectæ rationis, ſine Deo, & gratia eius adiutorio,* D *nec facere bonum, quale eſt opus patientiæ, fortitudinis, &c. nec declinare à malo idololatriæ, mœchiæ, homicidij, &c. Tum concludit Auguſtinus.* S. Auguſt. Reſpondeant certè hæretici noui, quid bonorum meritorum præcedat in hominibus inimicis nomini Chriſtiano. *Id eſt Gentilibus & infidelibus.* Non ſolùm enim non habent bonum, *intellige vera ac ſolida virtutis ſecundùm Deum talis, quia ſecundùm homines & apparenter ſiue vt loquitur Auguſtinus, ratione officij, & ex genere ſuo, proximo compati, iniuriam pati, fortiter agere bonum eſt, nec culpari poteſt, vt fusè diximus to. 1. p. 2. tam in prælectione, quàm in Alphab. V. Virtutes Gentilium, quò remitto lectorem:* S. Auguſt. Non ſolùm, *inquit*, non habent bonum, ſed habent etiam peſſimum meritum: E *peccati originalis, infidelitatis, multorumque actualium, & ipſius vt plurimùm ſuperbiæ in operibus bonis ex genere ſuo.* Et tamen etiam ſic Cyprianus intelligit quod in oratione dicimus: fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra: vt & pro ipſis qui propter hoc terra intelliguntur, oremus: *de genere enim ſunt illius terreni, cui iuxta S. Proſperum alibi citatum à nobis fide perdita, & facto infideli dictum eſt, terra es, & ipſi terrena ſapiunt, ſibi & hominibus in bonis ſuis placent & gloriantur.* S. Auguſt. Oramus ergo non ſolùm pro nolentibus, verùm etiam pro repugnantibus, & oppugnantibus. Quid ergo petimus? niſi vt fiant ex nolentibus volentes, ex repugnantibus conſentientes, ex oppugnantibus amantes. A quo niſi ab

illo, de quo ſcriptum eſt *Prouerb. 8. 35. iuxta 70.* A Præparatur voluntas à Deo. DISCANT ERGO ESSE CATHOLICI. Qui dedignantur, ſi quid mali non faciunt, & ſi quid boni faciunt, non in ſeipſis, ſed in Domino gloriari. *Quid fortius in rem Tertulliani fortitudinem Gentium vanam & ſuperbam diſſipanti:* Fortitudo Gentium diſſipata eſt, diſſipabit Dominus oſſa eorum, qui hominibus placent, confuſi ſunt, quoniam Dominus ſpreuit eos. Quoniam tu es Domine patientia mea, diligam te Domine fortitudo mea. Fortitudinem meam ad te cuſtodiam. Melior eſt patiens viro forti. *Sed nec patiens verè ſine Deo, nec verè fortis ſine Deo Chriſtianus, multo minus Gentilis eſt.*

Alium referam octaui ſaculi magni nominis Auctorem, cuius Autographum ex Bibliotheca Floriacenſi B *ſeruat hodie Bibliotheca ſancti Germani Pariſienſis, mihi à pereruditο ac piiſſimo Bibliothecario Domno Luca ſæpius excerpendum, aſſuetâ omnibus indulgentiâ prolatum eſt. De quo Poſſeuinus Societatis Ieſu Scriptor eximius* Claudius Clemens Scotus Bedæ Venerabilis diſcipulus, & Alcuini Abbatis & Leuitæ in fundanda Academia Pariſienſi Collega, ob ſapientiæ doctrinam, extremâ penè ſenectute, Anno 761. ſi rectè annorum Democharis ſeries inita eſt, *Alioquin multò ſerius*, Creatus legitur Epiſcopus triceſimus primus Antiſſiodorenſis. Scripſit in quinq; libros Moyſi, in Ioſue, in Iudicum, in Ruth, in Pſalterium, in Matthæum, de Concordantia Euangeliſtarũ, in epiſtolas Pauli cõmentaria manuſcripta Caſ- C ſini ſub nomine Claudij Antiſſiodori littera Longobardica in pluteo quinto ad læuam. Summa verò eius & commentarij in epiſtolam ad Galatas excuſi ſunt Pariſiis anno 1542. ſub eius nomine. Trithemius de viris illuſtribus Ordinis ſancti Benedicti. Sixtus Senenſ. Biblioth. lib. 4. *Ipſe itaque Claudius in rem noſtram ſcribens in illud Rom. 14. 23. Quod & ad Auguſtini mentem Bonifacius 2. Papa retulit in ep.*
Auguſt. *ad Cæſarium Arelatenſem, confirmans Canones Synodi Arauſicanæ 2.* Omne quod non eſt ex fide peccatum eſt Quis, inquit, audeat dicere donum Dei eſſe peccatum? Anima enim, & corpus, & quæcumque bona animæ & corpori naturaliter inſita ſunt, etiam in peccatoribus dona Dei ſunt. Quoniam D Deus, non ſibi ipſi iſta fecerunt. De his autem quæ faciunt, dictum eſt, omne quod non eſt ex fide peccatum eſt. *Saltem defectus eſt, quia deficit à recto ordine finis.* Cùm igitur faciunt hæc homines ſine fide, quæ videntur ad coniugalem pudicitiam pertinere, ſiue hominibus placere quærentes, vel ſibi, vel aliis, ſiue in his rebus, quas vitioſè concupiſcunt, humanas moleſtias deuitantes, ſiue dæmonibus ſeruientes; non peccata coërcentur, ſed aliis peccatis alia peccata vincuntur. Ac per hoc, bona voluntas, quæ ſe abſtrahit à peccato, fidelis eſt: quia iuſtus ex fide viuit. Ad fidem autem pertinet credere in Chriſto; & nemo poteſt credere in eum, niſi fuerit illi datum. Nemò igitur poteſt habere voluntate iuſtitiam, niſi nullis præcedentibus meritis acceperit, hoc eſt gratuitam deſuper gratiam. E *Cui ſubiunge Bernardum, de præcepto & diſpenſatione, cap. 17. de intentione iuxta Auguſtini mentem diſſerentem.* Ego verò, *inquit*, vt interior oculus verè ſimplex ſit, duo illi eſſe arbitror neceſſaria, charitatem in intentione, & in electione veritatem. Nam ſi bonum quidem diligat, ſed verum non eligat: habet quidem zelum Dei, ſed non ſecundùm ſcientiam: & neſcio quemadmodum iudicio veritatis, vera eſſe poſſit cum falſitate ſimplicitas, &c. Quomodo denique verè ſimplex erit oculus, cum ignorantia veritatis? Aut verò vera poteſt dici ſimplicitas, quam ſimplex ignorat veritas? &c. Cæterùm, ſicut oculum ſimplicem duo iſta faciunt bona; amor boni, & cognitio veri: ſic nequam oculum duo è regione mala conſtituunt; cæcitas, qua fit vt veritatem non agnoſcat: & peruerſitas, qua fit vt diligat iniquitatem. *Quod ſi hoc etiam de fideli dictum eſt, quid de infideli ſentiendum eſt? Capite autem 18.* De fide vera, non falsá, puto dixiſſe Apoſtolum, omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Non autem ex fide vera, bonum creditur, quod malum eſt: Eſt enim falſum: peccatum igitur eſt. Vtrumque proinde complectitur præſens capitulum, omne quod non eſt ex fide, &c. Et cæcam videlicet malitiam, & deceptam innocentiam: quia quod à neſciente fit, & bonum prorſus condemnat intentio praua, & malum non penitus excuſat recta, &c. Verùm quod abſque vel minimo peccato non eſt, purum bonum minimè eſt. *Quomodo ergo infidelis, neſciens verum Deum, ad quem intentionem dirigere non poteſt, verè bonum facere opus poteſt?*

Nec dicas Deum iuſtum & bonum, & mala opera, compenſare non poſſe, & Romanis in mercedem operum moralium, imperium dediſſe. Primò enim dico, in operibus illorum, aliquid boni, fuiſſe: & quantulumcumque bonum, ſine mercede aliqua non fuiſſe. Et ſicut Auguſtinus lib. cont. Mendaciũ. cap. 15. diſcernit in obſtetricum Hebræorum opere, & mendacium & benefactũ: Mirandũ, *inquit*, non eſt, quòd vno tempore, in vna Auguſt. cauſa Deus vtrumque conſpiciens, id eſt factum mi- ſericorditer, factumque fallaciter, & bonum remunerauit, & propter hoc bonum, malum illud ignouit. *Ita in iuſtè & fortiter ex genere ſuo benefactis Romanorum, Deus vtrumque vidit, opus bonum temporaliter remunerans, & malum ex defectu intentionis, & fidei, puniendum in altera vita ſeruans. Secundò, opera eorum vana fuiſſe Auguſtinus probat ex mercede* Auguſt. *vana libro 5. de Ciuit. cap. 15.* De talibus, *inquit*, qui propter hoc boni aliquid facere videntur, vt glorificentur ab hominibus, etiam Dominus ait, Amen dico vobis perceperunt mercedem ſuam. Sic & iſti, *Romani*, &c. tanquam verâ viâ niſi ſunt ad honores, imperium, gloriam, &c. Non eſt quòd de ſummi & veri Dei iuſtitia conquerantur, perceperunt mercedem ſuam. *Subiicit & aliam rationem.* Non ſolùm, inquit, vt talis merces talibus hominibus redderetur, Romanum Imperium ad humanam gloriam dilatatum eſt, verùm etiam vt ciues æternæ illius ciuitatis, quamdiu hîc peregrinantur, diligenter, & ſobriè illa intueantur exempla, & videant quanta dilectio debeatur ſupernæ patriæ propter vitam æternam, ſi tantùm à ſuis ciuibus terrena dilecta eſt, propter hominum gloriam. *Cæterùm non quòd Romani ſimpliciter boni eſſent, ſed in comparatione aliorum infidelium minùs mali: his ideo iuſtus diſtributor, potiùs quàm aliis peioribus dedit imperium. Huc facit quod habet Auguſtinus lib. 5. de Ciuit. cap.* Auguſt. *21.* Non tribuamus, *inquit*, dandi regni atque imperij poteſtatem, niſi Deo vero, qui dat fœlicitatem, regnum cœlorum ſolis piis: regnum verò terrenum & piis, & impiis: ſicut ei placet, cui nihil iniuſtè placet, &c. Hæc planè Deus vnus & verus regit & gubernat, vt placet. Et ſi occultis cauſis, numquid iniuſtis?

Obiicientibus porrò, Stoïcos ſaltem, multa virtutis moralis documenta tradidiſſe, & plurima eius opera feciſſe; nec malum opus, appellari poſſe, quod in finem virtutis referatur. Idem Auguſtinus, lib. 19. de ciuit. cap 25. Quamlibet, *inquit*, videatur animus corpo- Auguſt. ri, & ratio vitiis laudabiliter imperare, ſi tamen Deo animus, & ratio ipſa non ſeruit, ſicut ſeruiendum ipſe præcepit, nullo modo corpori vitiiſque

rectè imperat. Nam qualis corporis atque vitio- A rum poteſt eſſe mens domina, veri Dei neſcia, nec eius imperio ſubiugata, ſed vitioſiſſimis dæmonibus corrumpentibus proſtituta? proinde virtutes, quas ſibi habere videtur, per quas imperat carni, & vitiis ad quodlibet adipiſcendum, vel tenendum, niſi ad Deum retulerit, etiam ipſæ vitia ſunt potiùs, quàm virtutes. Nam licet à quibuſdam tunc veræ & honeſtæ putentur eſſe virtutes, cùm ad ſeipſas referuntur, nec propter aliud expetuntur; etiam tunc inflatæ ac ſuperbæ ſunt; & ideò non virtutes, ſed vitia iudicanda ſunt.

August. *Hinc Auguſtinus Iulianum carpit Gentilem pariter & Chriſtianam fortitudinem libero arbitrio tribuentem, & refertur à S. Proſpero ſententiâ, 295. & habetur lib. 1 operis perfecti Com. Iulianum ſect. 82.* Iulia- B nus dixit: libertas arbitrij poſſibilitas eſt vel admittendi, vel vitandi peccati, expers cogentis neceſſitatis, quæ in ſuopte iure habet, vtram ſuggerentium partem ſequatur, id eſt, vel ardua aſperaque virtutum, vel demerſa & paluſtria voluptatum. *Et proſequitur ſect. 83.* Quod vt breuiter abſoluatur, poſſibilitas eſt ad hoc ſolum excubans, nè homo vel in peccatum à quoquam impellatur, vel à peccato abſtrahatur voluntate captiua; quam non poſſe capi, ſi dedi ipſa noluerit, teſtatur fortitudo: cuius lacerti in contemptu dolorum, & per Gentiles, & per Chriſtianos aſſiduè claruerunt. *Auguſtinus reſpondit:* Hoc eſt vtique quod ait hæreſis veſtra: ad hoc enim additis & Gentiles, nè piæ fortitudi- C nis opus Dei gratia Chriſtiani facere potuiſſe, aut feciſſe credantur; quæ Chriſtianis eſt propria, non Chriſtianis, Gentilibuſque communis. Audite ergo & intelligite: fortitudinem Gentilium mundana cupiditas fortitudinem autem Chriſtianorum Dei charitas facit; quæ diffuſa eſt in cordibus noſtris, non per voluntatis arbitrium, quod eſt à nobis, ſed per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis.

Heraclitvs. *Intercute laborans, teſte Laërtio libro 9.* Seipſum ſtabulo boum includens, & fimo bubulo obruens, eo calore arbitrabatur noxium ac exundantem humorem exhaurire poſſe. *De Empedocle alibi.* Peregrinvs. *Hic fuit Philoſophus apud Piſas, qui rogo, quem ex lignis compoſuerat, ſemetipſum incendit.* Non olim. *Non à longo tempore: quia vixit ſub Seuero Imperatore. Vide Lucianum in* D *libro de morte Peregrini. Euſeb. Cæſar. in Chron. Gellium lib. 12. nott. Attic. c. 11.* Dido. *Fabellam texuit Virgilius; Æneam enim non cognouit. Alij enim referunt eam caſtam ſecundò nubere Hiarbe, ſe igni dediſſe.* Asdrvbalis vxor. *Idipſum refert Florus lib. 2 cap. 15. & Valer. Max. lib. 3. c. 2 cùm exprobraſſet marito ſuo quadraginta millium virorum duci, quod vitam à Scipione petiſſet, apprehenſis manibus duobus liberis, à culmine domus ſe in medium Carthaginis præcipitauit incendium, Didonem imitata eiuſdem ciuitatis conditricem.* Meretrix Atheniensis. *De eadem iam egeram in Apol. cap. vlt. de qua conſule Valer. Max. Ciceronem in Tuſcul. Plin. lib. 34 cap. 8.* Leænam iam vocat. *Et ſtatuam eius commendat his verbis:* Et Iphicratis Leæna laudatur. Scortum hæc lyræ cantu familiare Harmodio & Ariſtogitoni, conſilia eorum de tyrannicidio, vſque & ad mortem excruciata, tyrannis non prodidit. Quamobrem Athenienſes & honorem habere ei volentes, nec tamen ſcortum celebraſſe, animal nominis eius fecere; atque vt intelligeretur cauſa honoris, in opere linguam addi ab artifice vetuerunt. *Hæc equuleum ſupra mortem timens, ne veritas extorqueretur, linguam ſibi præcidit. Eiuſdem meminit lib. 7. cap. 23* Patientia; *inquit,* corporis, vt eſt crebra ſors calamitatum, innumera documenta peperit. Clariſſimum in fœminis leænæ meretricis, quæ torta non indicauit Harmodium, & Ariſtogitonem tyrannicidas: in viris Naxarchi, qui ſimili de cauſa cùm torqueretur præroſam dentibus linguam, vnamque ſpem indicij, in tyranni os expuit. Tormenta. *Flagellatos Adoleſcentes Lacedæmonas vide apud Plutarchum, Philoſtratum, Senecam. Prætereo Nazianzenum orat. 3.* Spartanos adoleſcentes laudas virgis ſe ſe lacerantes, & aram cruore reſperſam, deam caſtam oblectantem. *Dianam intellige, vel Orthopiam Byſantiorum numen.* Depvtabitvr. *Dignius cenſebitur etiam apud Gentiles.* Anima cesserit. *Exceſſerit de corpore;* Qvanti Margaritvm. *Alij addunt,* Vitrum. *Vitrea eſt planè quæcumque mundi fortuna, Archimedis globo vitreo par. Inde in Apoc. Ioannis, coram throno Dei. mare vitreum, quòd præ cœli gloria, etiam mare diuitiarum, voluptatum, honorum, vitrum ſit fragile.* Habeat erogare. *Debeat conſumere velut in rogo, vel ſimpliciùs, dare, diſpergere, diſſipare.* Modicæ svnt. *Rom. 8. 18.* Si filij & hæredes; hæredes quidem Dei, cohæredes, autē Chriſti: Si tamen cōpatimur, vt & conglorificemur. Exiſtimo enim quòd non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. *Syr.* Exiſtimo nequaquam dignas eſſe perpeſſiones huius temporis gloriā illā, quæ reuelanda eſt in nobis. *Aug. ſer. de Apoſtolo Paulo qui eſt 1. de conuerſione & 36. de diuerſis.* Ipſe dicit qui patiebatur, & ſciebat S. August. pro quo nomine patiebatur, & quo fructu patiebatur, non ſunt condignæ, &c. Sæuiat mundus, fremat mundus; increpet linguis, coruſcet armis; quidquid poteſt faciat: quid facit ad id quod accepturi ſumus? Appendo quod patior, contra id quod ſpero: hoc ſentio, illud credo: & tamen plus valet quod credo, quàm quod ſentio Quidquid eſt quod ſæuit pro nomine Chriſti, ſi poteſt vinci, tolerabile eſt: ſi non poteſt vinci, migrare hinc facit: non extinguit, ſed accelerat. Quid accelerat? ipſum præmium, ipſam dulcedinem, quæ cùm venerit, fine fine erit. Opus cum fine, merces ſine fine. *Et Ber. de Conuerſ. ad Cler. c. 30.* Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad præteritam culpam, quæ remittitur, ad præſentem conſolationis gratiam, quæ immittitur, ad futuram gloriam quæ promittitur nobis. *Quantùm ad exempla Gentilium hic relata à Tertulliano vide, alibi iam dicta, & dicenda ſequenti Scholio, in quo duo capita auctoris noſtri ſimul iungo propter identitatem materiæ.*

2. *Fortiter aduerſa pati renuere pudeat pro veritate, quod multi pro ſæculi vanitate & laude ferunt. Ad Mart. Cap. 5. per totum.*

OMitto nunc gloriæ cauſam eadem omnia ſæuitiæ, & cruciatus certamina, jam apud homines affectatio quoque, & morbus quidam animi conculcauit. Quot otioſos affectatio armorum ad gladium locat? Certè ad feras ipſas affectatione deſcendunt, & de morſibus, & de cicatricibus formoſiores ſibi videntur. Iam & ad ignes quidam ſe auctorauerunt, vt certum ſpatium in tunica ardente conficerent. Alij inter venatorum taureas ſcapulis patientiſſimus

inambulauerunt. Hæc, benedicti, non ſine cauſa Dominus in ſeculum admiſit: ſed ad nos & nunc exortandos, & in illo die confundendos, ſi reformidauerimus pati pro veritate in ſalutem, quæ alij affectauerunt pro vanitate in perditionem.

3. Fortiter pati non dedignemur pro Deo, qui vel hominis cauſâ, vel inuiti tot caſus ſuſtinemus à ſæculo. Ad Mart. cap. 6. per totum.

Sed hæc exempla conſtantiæ omittamus de affectatione venientis. Conuertamur ad ipſam conditionis humanæ contemplationem, vt & illa nos inſtruant, ſi qua conſtanter adeunda ſint, quæ & inuitis euenire conſueuerunt. Quotiens enim incendia viuos cremauerunt? quotiens feræ & in ſiluis ſuis, & in mediis ciuitatibus elapſæ caueis, homines deuorauerunt? quot a latronibus ferro, ab hoſtibus etiam cruce extincti ſunt, torti priùs, immo & omni contumeliâ expuncti? Nemo non etiam hominis cauſà pati poteſt, quod in cauſa Dei pati dubitat. Ad hoc quidem vel præſentia nobis tempora documenta ſint, quantæ qualeſque perſonæ inopinatos natalibus, & dignitatibus, & corporibus, & ætatibus ſuis, exitus referunt, hominis cauſà: aut ab ipſo, ſi contra eum fecerint, aut ab aduerſariis eius, ſi pro eo ſteterint. *V. Verbum, Patientia.*

FORTITVDO. II. & III. SCHOLIA.

GLORIÆ CAVSAM. *Propter quam homines tanta patiuntur.* EADEM. *Quæ fidelibus ad fidem abiurandam intentantur.* AFFECTATIO. *Studium nimium & diligentia placendi hominibus, & vanam gloriam aucupandi.* MORBVS. *Libido quædam. De quo morbo Auguſtinus;* Maligni atque peruerſi homines, & in ſemetipſos crudeliores homicidæ, flammis ſe donant, aquis ſe præfocant, præcipitio ſe collidunt, & pereunt. AD GLADIVM LOCAT. *Vt vendititij gladiatores. Sic & C. pr. de ſpectac.* Ictibus infelix facies locatur, vt infelicior venter ſaginetur. AD FERAS. *Cum quibus certent.* AVTORAVERVNT. *Obligauerunt. Autoratus propriè gladiator dicitur, qui mercedem accipit vt pugnet, vratur, cadatur, occidatur, ex Quintiliano, Liuio, Suetonio.* SPATIVM. *In arena.* TVNICA ARDENTE. *Pice & bitumine illita, qualem induit S. Eraſmus ſub Maximiano & Diocl. tunica area candente veſtitus. Et Seneca ep. 14. inter alia tormenta.* Cogita, inquit, illam tunicam alimentis ignium, & illitam & intextam, & quidquid aliud habet, præter hæc commenta, ſæuitia. TAVREAS. *Flagella ex corio taurino.* VENATORVM. *Qui in arena beſtiarios fugientes flagellabant.* IN SÆCVLVM. *Inter ſpectacula Gentilium. Ideo permiſit.* IN ILLO DIE. *Iudicij. Dicente Propheta,* Et tu ab Ægypto confunderis.

3. ADEVNDA. *Vltrò ſubeunda.* CAVEIS. *Receptaculis beſtiarum in arena pugnantium. Sicut elapſæ ſunt, teſte Ammiano lib. 29. duæ Vrſæ, quas alebat Valentinianus, ad ſpectaculum diſcerpendorum hominum, quo mirè delectabatur. Nomen vni,* Mica aurea, *Alteri,* Innocentia. EXPVNCTI. *Abſolutiſſimè opprobriis & contumeliis affecti; vt nihil contumeliæ implendum defuerit. De quo ſic Pſaltes:* Imple facies eorum ignominiâ. HOMINIS CAVSA. *Seueri fortè Imperatoris. Quidquid ſit, pudor eſt, Chriſtianum dedignari pati pro Deo & cœli gloriâ, quidquid hominum cauſà, vel inuiti patimur, quæque gladiatores, vel laudis, vel præmij pe, & tot Gentiles vanæ gloriæ libidine turpiter potiùs quàm fortiter tolerarunt. Et hæc ſumma eſt horum trium capitum Tertulliani. Hæc omnia complexus eſt Auguſtinus lib. 5 de Ciuit. cap. 14.* Huic cupiditati, *gloriæ humanæ,* melius reſiſtitur ſine dubitatione, quàm ceditur. Tantò enim quiſque eſt Deo ſimilior, quantò ab hac immunditia mundior. Quæ in hac vita, etſi non funditùs eradicatur ex corde, quia etiam benè proficientes animos tentare non ceſſat; ſaltem cupiditas gloriæ ſuperetur dilectione iuſtitiæ, &c. Hoc ſequuti ſunt martyres qui Scæuolas & Curtios, & Decios, non ſibi inferendo pœnas, ſed illatas ferendo, & virtute vera, quoniam vera pietate, & innumera multitudine ſuperarunt. Sed cùm illi eſſent in ciuitate terrena, quibus propoſitus erat omnium pro illa officiorum finis, incolumitas eius, & regnum, non in cœlo, ſed in terra; non in vita æterna, ſed in deceſſione morientium, & ſucceſſione moriturorum; quid aliud amarent quàm gloriam, qua volebant etiam poſt mortem tanquam viuere in ore laudantium? *Et cap. 18. fusè proſequitur exempla Bruti & Torquati, filios occidentium; Mutij Scæuolæ, Curtij, Reguli, &c. Sic ergo inter cætera:* Quid magnum eſt pro illa æterna cœleſtique patria, cuncta ſæculi huius, quamlibet iucunda blandimenta contemnere, ſi pro hac temporali atque terrena filios Brutus potuit & occidere, quod illa facere neminem cogit? &c. *De Scæuola autem:* Quis regno cœlorum imputaturus eſt merita ſua, ſi pro illo non vnam manum, neque hoc ſibi vltrò faciens, ſed perſequente aliquo patiens, totum flammis corpus impenderit? Si Curtius armatus equo concito in abruptum hiatum terræ ſe præcipitem dedit, deorum ſuorum oraculis ſeruiens, qui iuſſerant, vt illuc, id quod Romani haberent optimum, mitteretur, &c. Quid ſe magnum pro æterna patria feciſſe dicturus eſt, qui aliquem fidei ſuæ paſſus inimicum, non ſe vltro in talem mortem mittens, ſed ab illo miſſus obierit, quandoquidem à Domino ſuo, eodemque rege patriæ ſuæ certius oraculum accepit; Nolite timere eos qui corpus occidunt? &c *Et de Regulo item;* Qui cruciatus non ſunt pro fide illius patriæ contemnendi, ad cuius beatitudinẽ fides ipſa perducit? aut quid retribuetur Domino pro omnibus quæ retribuit, ſi pro fide, quæ illi debetur, *Donum enim Dei eſt,* talia fuerit homo paſſus, qualia pro fide, quam pernicioſiſſimis inimicis debebat, paſſus eſt Regulus? &c. Proinde per illud imperium tam latum, tamque diuturnum, virorumque tantorum virtutibus præclarum atque glorioſum, & illorum intentioni, merces quam quærebant, eſt reddita, & nobis propoſita neceſſariæ commonitionis exempla: vt ſi virtutes, quarum iſtæ vtcumque ſunt ſimiles, quas iſti pro ciuitatis terrenæ gloria tenuerunt, pro Dei glorioſiſſima ciuitate, non tenuerimus, pudore pungamur; ſi tenuerimus, ſuperbiâ non extole-

ſamur. Quoniam ſicut dicit Apoſtolus, indignæ ſunt paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Ad humanam verò gloriam præſentiſque temporis, ſatis digna vita exiſtimabatur illorum.

FVCVS

Fucantes ſe, Deum iniuriâ afficiunt, & diabolo ſeruiunt, à quo id didicerunt. 2. de cult. Fœm. cap. 5. a p. ad f.

NOn ſupergrediendum vltra quàm ſimplices & ſufficientes munditiæ concupiſcunt, vltra quàm Deo placet. In illum enim delinquunt, quæ cutem medicaminibus vrgent, genas rubore maculant, oculos fuligine porrigunt. Diſciplicet nimirùm illis plaſtica Dei: in ipſis ſe nimirum arguunt, & reprehendunt artificem omnium. Reprehendunt enim cùm emendant, cùm adjiciunt, vtique ab aduerſario artifice ſumentes additamenta. Is eſt diabolus. Nam quis corpus mutare monſtraret, niſi qui & hominis ſpiritum malitiâ transfigurauit? ille indubitatè huiuſmodi ingenia concinnauit, vt in vobis pareat manus vos quodammodo Deo inferre. Quod naſcitur, opus Dei eſt? Ergo quod infingitur, diaboli negotium eſt. Diuino operi ſatanæ ingenia ſuperducere quàm ſceleſtum eſt! Serui noſtri ab inimicis noſtris nihil mutuantur. milites ab hoſte imperatoris ſui nihil concupiſcunt. De aduerſariò enim eius in cuius manu ſis, aliquid vſui poſtulare, tranſgreſſio eſt. Chriſtianus à Malo illo adjuuabitur in aliquo? neſcio an hoc nomen ei perſeueret. erit enim eius, de cuius doctrinis inſtrui concupiſcit. Quantùm autem à veſtris diſciplinis & profeſſionibus aliena ſunt; quàm indigna nomine Chriſtiano, faciem fictam geſtare, quibus ſimplicitas omnis indicitur? effigie mentiri, quibus linguâ non licet? appetere quod datum non ſit, quibus alieni abſtinentia traditur? adulterium in ſpecie exercere, quibus ſtudium pudicitiæ ſit? Credite benedictæ quomodo præcepta Dei cuſtodietis, liniamenta eius in vobis non cuſtodientes?

FVCVS. SCHOLIA.

NON SVPERGREDIENDVM. *Exceſſus cultus corporis cauendus eſt, & modeſto decore, & munditia, contenta eſſe debent Chriſtiana fœmina.* VRGENT. *Cogunt artificiis magis tenſam & politam cutem reddere. Alij legunt.* Vngunt. RVBORE. *Ceruſſa. Cypr. de diſciplina & habitu virg. diceret,* Genas mendacio ruboris inficere. FVLIGINE PORRIGVNT. *Sic Hiero. ad Furiam:* Orbes ſtibio fuliginatos *arguit. Nigrum puluerem intellige. Vnde Cypr. ſupra.* Oculos circumducto nigrore fucare. *Alij legunt,* Collinunt, *id eſt vngunt, illiniunt: porrigere autem eſt adaperire, diducere, cum aliquo decore aduentitio.* PLASTICA DEI. *Effigies à Deo Plaſmata.* IN IPSIS SE. *In ſeipſis, Deum arguunt. Cypr. ſupra,* Et audet quiſquam mutare & conuertere quod Deus fecit? *Et Ambr. lib. 1. de Virg.* Prior de ſe pronuntiat, quæ cupit mutare quod nata eſt. Ita dum aliis ſtudet placere, priùs ſibi ipſa diſplicet. SPIRITVM TRANSFIGVRAVIT. *Animam corrupit, & mutauit in ſimilitudinem iumenti.* HVIVSMODI INGENIA. *Artificia.* MANVS INFERRE. *Cypr. ſupra:* Manus Deo inferunt, quando id quod ille formauit, reformare & transfigurare contendunt. INFINGITVR. *Alij ſimpliciter,* Fingitur. SERVI NOSTRI. *Eadem aliis verbis habet de Praſcr. cap. 12.* Quis ſeruus cibaria ab extraneo, ne dicam ab inimico Domini ſui ſperat? &c. A MALO. *diabolo.* HOC NOMEN. *Chriſtiani.* TRADITVR. *Præcipitur.* ADVLTERIVM. *Ex adulterinis coloribus & formis, vnde Ambr.* Ex adulterio vultus, meditantur adulteria caſtitatis. LINIAMENTA. *Lineamenta cuti ipſi & corpori a natura impreſſa. Vide alibi dicta de fuco inter ornamenta mulierum ex Auguſtino to. 2. ep. 73. to. 3. lib. 4. de Doctr. Chriſt. cap. 21. & ſer. 247. de temp. cui hic addo quod habet ſer. ſequenti 248. de Continentia, in rem præciſè Tertulliani.* Perpendite quantùm neceſſaria vobis ſit continentia, per quam Chriſti diſcipulatui condigni, ad regnum poteſtis cum eo venire perpetuum. Continentia verò & ſobrietas, non in ſola integritate carnis conſiſtit, ſed etiam in cultu & ornatu, vſta pariter, & moribus. Debet enim vnuſquiſque continenѕ eſſe ab omnibus illicitis. His autem quæ licita ſunt, debet cum modeſtia & ſobrietate vti. &c. Caſtitatem debet amare, & fornicationem fugere, &c. Victu & veſtitu contentus eſſe, &c. Humiliter ſentire, & mundi pompam contemnere, &c. Oculos contra vanitatem claudere, &c. *Non porrigere fuligine, vt ait hic Tertullianus,* guttur & naſum ad illecebram dulcium ciborum & ſuauium odorum non libenter adhibere, ſed magis bonum & ſuauem odorem virtutum appetere. Manus & pedes & omnia membra corporis ſolicitè cuſtodire, ne fiant arma iniquitatis peccato, ſed magis potentiæ arma Deo, ad deſtruendum ſpiritalem inimicum. S. Auguſt.

FVGA IN PERSECVTIONE.

1. Fugere perſecutionem de ciuitate in ciuitatem, datum eſt Apoſtolis, vt vbique fidem ferrent, & Iſraelitas conuerterent. de fuga cap. 6. à p.

a CVm cœperint, inquit, *perſequi vos, fugite de ciuitate in ciuitatem.* Hoc in perſonas proprie Apoſtolorum, & in tempora, & in cauſas eorum pertinere defendimus, ſicut præcedentes & ſubſequentes ſenſus probabunt, qui nonniſi in Apoſtolos competunt: b *In viam Nationum ne ieritis, & in ciuitatem Samaritanorum ne introieritis; ſed ite potiùs ad oues* a Math. 10. 23. b Ibid. 5.

perditas domus Iſraëlis. Nobis autem & via Nationum patet, in qua & inuenti ſumus, & vſque in finem incedimus; & nulla ciuitas excepta eſt, quà per totum orbem prædicamus. ſed nec cura nobis Iſraëlis injuncta eſt extra ordinem, niſi quã & omnibus gentibus prædicare debemus. Etiam, ſi apprehendamur, non in concilia eorum perducemur, nec in ſynagogis illorum flagellabimur; ſed Romanis vtique poteſtatibus & tribunalibus objiciemur. Sic igitur & fugæ præceptum, Apoſtolorum conditio deſiderabat, quoniam primò prædicandum erat ad oues perditas domus Iſraëlis. Vt ergo perficeretur prædicatio, apud quos priores perfici oportebat, vel panem antè filij quàm canes ſumerent; ideò illis fugere tunc ad tempus præcipit, non propter eludendum periculum proprio nomine perſecutionis, (atquin perſecutiones eos paſſuros prædicabat, & tolerandas docebat) ſed propter profectum annuntiationis, ne ſtatim oppreſſis, Euangelij quoque diſſeminatio perimeretur. Neque enim quaſi tacitè in aliquam ciuitatem transfugiendum erat, ſed quaſi vbique annuntiaturis & ex hoc vbique perſecutiones ſubituris, donec replerent doctrinâ ſuâ. Denique, [c] *Non conſummabitis*, inquit, *ciuitates Iſraëlis.*

Matt. 15. 26.

c Matt. 10. 23.

FVGA IN PERSECVTIONE. I. SCHOLIA.

CVM COEPERINT. *Math. 10. 23.* Cùm perſequentur vos in ciuitate iſta, fugite in aliam. IN APOSTOLOS. *Apoſtolis.* IN VIAM NATIONVM. In viam Gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis: ſed potiùs ite ad oues quæ perierunt domus Iſraël. *Syr. autem* Ex domo Iſraël. PATET. *Iam Chriſto Gentibus prædicato.* INVENTI SVMVS. *Gentiles nati, de quibus dictum eſt:* Inuentus ſum à non quærentibus me. VSQVE IN FINEM. *Circa mundi finem,* Quia repellitis Verbum Dei, ecce conuertimur ad Gentes. *In fine autem:* Diſperſiones Iſraëlis congregabit. EXCEPTA EST. *Sicut exceperat ciuitates Samaritanorum.* QVA. *In quantum.* EXTRA ORDINEM. *Specialiter.* OMNIBVS GENTIBVS. *Id eſt generaliter, tam Iudæis quàm Gentibus.* SI APPREHENDAMVR. *Ob prædicationem Euangelij.* FLAGELLABIMVR. *Sicut prædixerat Chriſtus verſu 17.* Tradent vos in conciliis, & in Synagogis ſuis flagellabunt vos. VTI PANEM. *Vt panem. Math. 15. 26.* Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus. *Syr.* Obiicere. PROFECTVM. *Vt Euangelium propagaretur.* ANNVNTIATVRIS. *Supple dictum eſt.* NON CONSVMMABITIS. *Math. 10. 23.* Non conſummabitis ciuitates Iſraël donec veniat filius hominis. *Syr verò.* Nequaquam abſolueritis. *Aduerte græcam vocem τελέω, ſignificare idem quod finire & perficere, quo ſenſu Latinum conſummo, reſpondet: vt ſit ſenſus: non percurretis omnes Iſraëlitarum ciuitates de alia in aliam fugiendo, donec veniam ad vos iuuandos & liberandos, ſiue præſentia corporali, ſiue adiutorio inuiſibili. Ita Chryſoſt. Theophil. & Euthym. vel, non peragrabitis omnes Iudææ ciuitates, donec rediuiuus vobis appaream. Sic D. Thomas, Lyr. Abul. Caiet. &c. Alij: Donec veniam ad euertendam Ieroſolymam, & Iudæam, ſtatumque Iudæorum, per Veſpaſianum & Titum. Rupertus autem ſic:* Tot erunt per orbem Eccleſiæ, & ciuitates meo nomini dicatæ, qui ſum verus Iſraël, vt non poſſit quiuis conſummare illas, donec veniat regnum Dei. *Hilarius putat intelligi, non conſummandos, id eſt generaliter conuertendos Iſraëlitas per Apoſtolos, vel eorum ſucceſſores, niſi ſub finem mundi. Audiamus quid in hunc locum ſcripſerit Auguſtinus; qui contra Tertullianum iam corruptum, & perperam fugam in perſecutione licitam, negantem, & Martyrij auidum, idem ſcripſiſſet, ſi coëtaneus eius fuiſſet, quod habet to. 7. lib. 1. contra ſecundam epiſtolam Gaudentij Donatiſtæ cap. 20* Rectè iſta dicerentur à vobis quærentibus Martyrum gloriam, ſi haberetis Martyrum cauſam. Non enim fœlices ait Dominus, qui mala iſta patiuntur, ſed qui propter filium hominis patiuntur, qui eſt Chriſtus Ieſus. Vos autem non propter ipſum patimini, ſed contra ipſum; Patimini quippè ideo, quia non ei creditis; & toleratis ideò, ne credatis. *Et cap. 18.* Hoc planè laudo, quod agnoſcitis vos, ſed quòd non vos corrigitis doleo. Quid enim hac tua profeſſione manifeſtius, quá declaras ſatis non vos ad eorum pertinere conſortium, quibus Dominus ait: Si vos perſecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam? Nempè hoc eſt quod paulò antè dixi; poſſe te mihi veriſſimè reſpondere ſi dicas, nec iſte meus eſt perſecutor, nec ego auditor ſum Chriſti. Ecce hoc apertiſſimè dicis. Quomodo enim es auditor Chriſti, cùm ille ſuis auditoribus, hoc eſt, ſectatoribus promittat; vſque in finem ſæculi non defuturas, ad quas confugiant ciuitates, quandocumque perſecutionem paſſi fuerint, dicens: Cùm autem perſequentur vos in ciuitate iſta, fugite in aliam. Amen dico vobis, non conſummabitis ciuitates Iſraël donec veniat filius hominis? Tu autem in hac perſecutione, quam vos querimini perpeti, iam deeſſe vobis dicis loca, quò fugere, & vbi tanquam in portu poſſitis ab hac tempeſtate requieſcere; loquens contra promiſſionem Chriſti, qui dicit, non defuturas ciuitates, quò fugiant ſui qui perſecutionem patiuntur, donec veniat, id eſt, vſque ad conſummationé ſæculi. Quia ergo ille hoc promiſit ſuis quod vos non inuenitis, profectò ille mentitur, ſi vos eius eſtis: ſed quia ille non mentitur, vos eius non eſtis. Ac per hoc nec Tribunus cui reſcribis, perſecutor eſt veſter, ſed perſecutor perſecutoris veſtri, hoc eſt erroris veſtri, quo compulſi talia facitis, vt de illorum genere ſitis, de quibus ſcriptum eſt, quòd perſecutionem paſſi ſunt ab ipſis factis ſuis. Proinde ſi intelligatis quid in vobis qui vos diligunt, perſequantur: Ipſa ſine dubio, à quibus perſecutionem patimini, facta mala veſtra fugietis, & coniungemini eis, qui vt vos liberent, perſequuntur veſtros perſecutores: non enim niſi veſtros perſequuntur errores.

August.

August.

2. Fugienda

*2. *Fugienda non eſt perſecutio, quia à Deo venit, ineuitabilis; nec timor negationis prætexendus eſt. de fuga cap. 4. & 5. per totum.*

SI conſtat, à quo perſecutio eueniat, poſſumus jam conſultationem tuam inducere, & determinare ex hoc ipſo prætractatu, Fugiendum in perſecutione non eſſe. Si enim perſecutio à Deo euenit, nullo modò fugiendum erit quod à Deo euenit. Sicut duplex ratio defendit, quia neque debeat deuitari, neque euadi poſſit quod à Deo euenit. Non debet deuitari, quia bonum. Neceſſe eſt enim bonum eſſe omne quod Deo viſum eſt. Et nunquid ideò in Geneſi ſic poſitum eſt, [a] *Et vidit Deus quia bonum eſt*; non quòd ignoraret bonum eſſe, niſi vidiſſet; ſed vt hoc ſono portenderet bonum eſſe, quod Deo viſum eſt: multa quidem ſunt, quæ à Deo eueniant, & alicujus malo eueniant. Immo bonum eſt ideo, quia à Deo euenit, vt diuinum & rationale. Quid enim diuinum non rationale, non bonum? Quid bonum non diuinum? Si autem ſenſui cuiuſque videtur, non ſenſus hominis præjudicat ſtatui, ſed ſtatus ſenſui. Status enim vniuſcuiuſque certum quid eſt, & dat ſenſui legem, ita ſentiendi ſtatum, ſicuti eſt. Si autem ſtatu quidem bonum quod à Deo venit: (nihil enim à Deo non bonum, quia diuinum, quia rationale) ſenſui verò malum videtur, erit ſtatus in tuto, ſenſus in vitio. Statu optima res Pudicitia, & Veritas, & Iuſtitia, quæ à multorum ſenſu diſplicent. Nunquid ideò ſtatus ſenſui addicitur? Ita & perſecutio ſtatu bona eſt, quia diuina & rationalis diſpoſitio; ſenſui eorum verò quorum malo venit, diſplicet. Vides etiam illud malum rationem apud Deum habere, cùm quis in perſecutione euertitur de ſalute, ſicut & illud bonum ratione contingere, cùm quis ex perſecutione proficit in ſalute? Niſi ſi irrationaliter quis aut perit apud Dominum, aut ſaluus eſt: is non poterit perſecutionem malum dicere, quæ etiam in mali parte bonum eſt, dum ratione adminiſtratur. Ita ſi bonum perſecutio quoquo modo, quia de ſtatu conſtat, meritò definimus, quod bonum eſt, vitari non oportere; quia delictum ſit, quod bonum eſt, recuſare; eo ampliùs quod Deo viſum eſt: jam verò nec poſſe vitari, quia à Deo euenit, cuius voluntas non poterit euadi. Igitur qui putant fugiendum, aut malum exprobrant Deo, ſi perſecutionem vti malum fugiant; bonum enim nemo deuitat; aut fortiores ſe Deo exiſtimant, qui putant ſe euadere poſſe, ſi Deus tale aliquid voluerit euenire. Sed, Quod meum eſt, inquit, fugio, ne peream ſi negauero. illius eſt, ſi voluerit etiam fugientem me reducere in medium. Hoc mihi priùs reſponde, Certus es te negaturum ſi non fugeris, an incertus? Si enim certus, iam negaſti; quia præſumendo te negaturum, id deſpopondiſti, de quo præſumpſiſti; & vanè iam fugis ne neges, qui ſi negaturus es, iam negaſti. Si verò incertus es, cur non ex æqualitate incerti metus, inter vtrumque euentum, etiam confiteri te poſſe præſumis; & ſaluum magis fieri quò minùs fugias; ſicut negaturum te præſumis, vt fugias? Iam nunc aut in nobis eſt vtrumque, aut totum in Deo. Si in nobis eſt confiteri aut negare, cur non id præſumimus quod eſt melius, id eſt, confeſſuros nos? niſi ſi vis confiteri, pati non vis. Nolle autem confiteri, negare eſt. Si verò in Deo totum eſt, cur non totum relinquimus arbitrio eius? agnoſcentes virtutem & poteſtatem; quod poſſit nos ſicut fugientes reducere in medium; ita & non fugientes, immo & in medio populo conuerſantes obumbrare. Quale eſt, vt ad fugiendum, Deo honorem reddas, qui poſſit te etiam fugientem producere in medium; ad conteſtandum autem inhonores illum, deſperans potentiam protectionis ab illo? Quare non magis ex hac parte conſtantiæ, & fiduciæ in Deum, dicis, Ego, quod meum eſt, facio, non diſcedo. Deus ſi voluerit, ipſe me proteget. Hoc potiùs noſtrum eſt, ſtare ſub Dei arbitrio, quàm fugere ſub noſtro. Rutilius ſanctiſſimus martyr, quum totiens fugiſſet perſecutionem de loco in locum, etiam periculum (vt putabat) nummis redemiſſet, poſt totam ſecuritatem quam ſibi proſpexerat; ex inopinato apprehenſus, & præſidi oblatus, tormentis diſſipatus, credo pro fugæ caſtigatione; dehinc ignibus datus, paſſionem quam vitarat, miſericordiæ Dei retulit. Quid aliud voluit Dominus nobis demonſtrare hoc documento, quàm fugiendum non eſſe; quia nihil fuga proſit ſi Deus nolit? Immò, inquit, quia præceptum adimpleuit, fugiens de ciuitate in ciuitatem. Sic enim voluit quidam, ſed & ipſe fugitiuus argumentari; & qui proinde nolunt intelligere ſenſum Domini, illius pronunciationis, vt eam ad velamentum timiditatis ſuæ vtantur, cùm & perſonas ſuas habuerit, & tempora, & cauſas.

[a] Gen. 1. per totú.

Cap. V.

Cap. VI.

FVGA IN PERSECVTIONE. II. SCHOL.

POSSVMVS INDVCERE. *Loquitur Chriſtiano deliberanti & conſultanti fugiendum ſit, necne, dum inſtat perſecutor.* EX PRÆTRACTATV. *Ex prædictis. Dixerat enim, ſine Dei voluntate nec vnius aſſis paſſerem cadere in terram.* DEFENDIT. *Tuetur ſententiam noſtram, de non fugienda perſecutione.* A *Primò quòd impoſſibile ſit euadere, quod Deus vult fieri. Secundò quòd non debeat euitari quod bonum eſt. Bonam igitur perſecutionem nemo fugiat. Quòd non poſſit euitari, teſtatur Pſalmus 138.* Quo ibo à ſpiritu

Omniloquium. *X X

S. August. tuo. &c. *In quem locum Aug.* Quis eſt locus recepturus fugitiuum Dei? &c. Vbi non eſt Deus? quis fallit Deum? quem non videt Deus? à quo fugitiuum ſuum non reperit Deus? &c. Quis poteſt fugere in mundo ab illo ſpiritu, quo plenus eſt mundus. S. August. *Quod autem perſecutio bona ſit, præter dicenda toto titulo de Patientia, hæc breuiter ab Auguſtino excipe in Pſal. 29.* Ipſo ſuo exemplo mediator demonſtrauit, quando nobis deſuper permittit homines nocere, non voluntatem nocendi deſuper dari, ſed poteſtatem. *Neque enim Chriſtus dixit voluntatem, ſed non haberes in me poteſtatem vllam, niſi datum tibi eſſet deſuper.* Vnuſquiſque enim malus apud ſe habet voluntatem nocendi: vt autem poſſit nocere, non habet in poteſtate. Vt velit, iam reus eſt: vt poſſit, occulta diſpenſatione prouidentiæ Dei, in alium permittitur ad pœnam, in alium permittitur ad probationem, in alium permittitur ad coronam. Ad pœnam; quomodo permiſſi ſunt allophyli, ideſt alienigenæ, capere populum Iſraël, quia peccauerat in Deum. Ad probationem autem, permiſſus eſt diabolus in Iob. Probatus eſt enim Iob, confuſus eſt diabolus. Ad coronam verò permiſſi ſunt perſecutores in Martyres: occiſi ſunt Martyres; quaſi viciſſe arbitrati ſunt perſecutores. Illi in manifeſto falsò triumpharunt, illi in occulto verè coronati ſunt. SENSVI VIDETVR. *Suppl. non eſſe bonum & rationale.* STATVI. *Rei ipſius veritati.* DAT LEGEM. *Quia cùm veritas ſit conformitas intellectus cum obiecto, & ipſa veritas ſit bonum intellectus tunc bonus eſt intellectus, & ſenſus cùm verè intelligit, ſentit, & æſtimat res, vt ſunt. Et potentia determinatur ab obiectis.* A SENSV. *Æſtimatione multorum ſtultorum & peccatorum, qui res ſenſibiles tantùm & corporeas, & ſenſui delectabiles æſtimant.* ADDICITVR. *Quaſi victoriam obtinenti ſupra rei veritatem.* ILLVD MALVM RATIONEM HABERE. S. August. *Quia iuſto Dei iudicio; ex Auguſtino de Ciuit.* Paleæ conteruntur, frumenta purgantur; aurum rutilat, palea fumat. IN MALI PARTE. *In quantùm pœnali iudicio reprobus deſeritur.* QVOD MEVM EST. *Quod ex parte mea poſſum facere, ago pro ſalute mea, fugiens ne vi tormenti negem Chriſtum.* ILLIVS EST. *Dei ſcilicet.* DISPOPONDISTI. *Deſperaſti de Dei gratia, præſumens eam tibi Deum negaturum.* EST VTRVMQVE. *Equidem vtrumque prius à Deo, qui & iuſtè reprobum deſerit ob meritum peccati, ſiue originalis, ſiue actualis, vt docet conſtanter Auguſtinus: & electo dat perſeuerantiæ gratiam: & totum in nobis, vt liberè, Deo deſerto, negemus fidem eius; & liberè gratiæ eius efficaci reſpondeamus, cum Paulo dicentes:* Non ego ſed gratia Dei mecum. OBVMBRARE. *Sic tegere, vt nec ab inimicis videamur; ſic protegere, vt ſcuto bonæ voluntatis eius protecti, ſub vmbra alarum eius nulla aduerſarij tela timeamus Aug. in Pſal. 17.* S. August. Cuſtodi me Domine vt pupillam oculi tui, in tegmine alarum tuarum proteges me. Cuſtodi me Domine vt pupillam oculi, quæ apparet perparua & exigua, per eam tamen dirigitur acies luminis, quo lux & tenebræ diiudicantur, ſicut per Chriſti humanitatem, diuinitas iudicij, diſcernens inter iuſtos & peccatores. In tegmine alarum, &c. in munimento charitatis & miſericordiæ tuæ proteges me. *Et in Pſal. 56. cuius titulus eſt.* Cùm fugeret Dauid à facie Saül in ſpeluncam. S. August. *Quod Auguſtinus applicat Chriſto, qui non tantùm fugit à Iudæis, & Herode, in ſuorum exemplum, ſed vſque in ſpeluncam ſepulturæ, vt in carne occultaretur, & in ſpelunca ſepulcri lateret.* S. August. Quid eſt contegi ſpeluncâ? contegi terrâ: qui enim fugit in ſpeluncam, terrâ contegitur, ne videatur. Portabat autem terram Ieſus, carnem quam acceperat de terra, & in ea ſe occultabat, ne à Iudæis inueniretur Deus. Si enim cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent, &c. Illi ergo non cognoſcentes Deum, crucifixerunt hominem, &c. Fugit ergo ſecundùm carnem in ſpeluncam à facie Saül, &c. *Poſtea ſubiicit de ſpelunca ſepulcri. Sed donec hora veniſſet, Ieſus abſcondit etiam carnem ſuam, vt dicitur in Euangelio:* Abſcondit ſe, & exiuit de templo. *Et quod in hoc Pſalmo notatu digniſſimum, eſt, quòd iuxta paraphraſtem Chaldaicum habetur,* Miſit araneam in ore ſpeluncæ, *Pro eo quod legimus,* Clamabo ad Deum altiſſimum, Deum qui benè fecit mihi. *Sicut & Sancto Felici martyri Nolenſi, altera aranea ſubitum tegmen fecit, dum perſecutorem fugeret. Verſu autem præcedenti ſic Pſaltes:* Et in vmbra alarum tuarum ſperabo donec tranſeat iniquitas. *In quem locum ſic Auguſtinus:* Vſque in finem ſæculi, nec iniquitas deerit premens, nec iuſtitia patiens. Et in vmbra alarum tuarum, &c. Vt ab æſtu iniquitatis non areſcam, tu vmbraculum præbebis mihi. August. *Tandem neceſſitatem huius vmbraculi tam perfectis quàm imperfectis probat idem Aug. in Pſal. 62.* August. Et in velamento pennarum tuarum exultabo Hilareſcq; in bonis operibus, quia ſuper me eſt velamen pennarum tuarum. Si me non protegas, quia pullus ſum, miluus me rapiet, &c. Paruuli ſumus, ergo protegat nos Deus ſub vmbraculo alarum ſuarum. Quid cùm maiores facti fuerimus? bonum eſt nobis vt & tunc protegat nos, vt ſub illo maiore ſemper nos pulli ſimus. Semper enim ille maior eſt quantumcumque creuerimus. Nemo dicat protegat me cùm paruulus ſum: quaſi aliquando ad tantam magnitudinem poſſit peruenire, quæ ſibi ſufficiat. Sine protectione Dei nihil [illegible], ſemper ab illo protegi velimus; tunc ſemper in illo magni eſſe poterimus, ſi ſemper ſub illo paruuli ſimus. QVALE EST. *Quàm alienum à ratione.* DEO HONOREM. *Dum ſcilicet credis te Deum honorare, dum dicis te ideo fugere perſecutionem, quia id Deus per Chriſtum conſuluit tibi, vel ideò te fugere, vt Deum honores, fidem eius ſeruando incolumem. Quis honor Domino, in ſeruo timido & fugitiuo?* AD CONTESTANDVM. *Ad dandum ei cum martyribus teſtimonium, ignominiâ illum afficis dum deſperas ſatis potentem te contra perſecutores protegere.* QVOD MEVM EST. *Liberum mihi, manere, vel fugere.* NOSTRVM EST. *Non quòd velit gratiam perſeuerantiæ à nudo pendere arbitrio; ſed, proprium eſſe Chriſtianorum, Dei prouidentiæ ſe committere, & firmiter ſub eius voluntate ſtare, nec timere; vt cum Pſalte dicant:* Non timebo mala, quoniam tu mecum es. RVTILIVS. *De hoc 4. Nonas Auguſti ſic Martyrologium Romanum, iiſdem penè cum Tertulliano terminis.* In Africa, S. Rutilij Martyris, qui cùm ſæpius de loco in locum perſecutionem fugiſſet, & periculum interdum etiam pecuniâ redemiſſet, ex inopinato comprehenſus, & præſidi oblatus tormentis plurimis cruciatur: demum ignibus traditus, egregio martyrio coronatur. CASTIGATIONE. *Quaſi in pœnam culpæ, plura paſſus fuerit, quàm ſi primo ſtetiſſet ſub iudice.* MISERICORDIÆ RETVLIT. *Reſtituit debitam ſufferentiam Martyrij, miſericordiæ Dei, qui toties fugienti pepercerat. Meliori quàm hæretici ſenſu, non ſibi, ſed Dei gratiæ imputauit. Apoſtolo dicente:* Vobis datum eſt, non ſolum vt credatis in eum, ſed etiam vt pro illo patiamini. IMMÒ, INQVIT, *ſic inducit loquentem Chriſtianum, pro fuga verè licita certantem.* VOLVIT QVIDAM. *Tacitè carpit aliquem Coæuum, fugæ defenſorem.* ET QVI PROINDE. *Similiter,* inquit, *alij fugitiui, ſe hoc loco Euangelij tuentur, non autem*

dentes Chriſtum hoc pronuntiaſſe pro Apoſtolis, & tempore quo Euangelium vbique ſparſuri, vbique Deo ſic ordinante perſecutionem patiebantur, vt annunciato Euangelio in vna ciuitate, ex ea pellerentur in aliam, & ſic profugi, non mortis euadenda cauſa, ſed Euan- A *gelij diſſeminandi, hinc inde fugerent, ſicut dixi numero primo. Cæterum quanquam laudandus ſit animus generoſus, non eſt condemnan lus fugitiuus, exemplo ipſius Chriſti & auctoritate eius verbi, de quo in ſequentibus dicemus.*

3. *Fugere nos perſecutionem fruſtra, patet exemplo* Ionæ, *ſi Deus nos velit pati.*
De fuga cap. 10. in m. ad f.

FVgerat & quidam animoſus Prophetes Dominum; traiecerat ab Ioppe Tarſum, quaſi & à Deo transfretaret; ſed illum non dico in mari & in terra, verùm in vtero etiam bestiæ inuenio, in quo nec mori per triduum potuit, nec vel ſic Deum euadere. Quanto melius Dei ſeruus? qui, ſiue inimicus Dei imminet, non fugit eum; ſed potius contemnit, confidens ſcilicet de tutela Domini; ſiue Deum reformidat, quanto magis ſub oculis eius aſtitit, dicens, Dominus eſt, potens eſt: omnia illius ſunt: vbi vbi fuero, in manu eius ſum; faciat quod vult, non diſcedo; & ſi perire me volet, ipſe me perdat, dum me ego ſeruo illi. Malo inuidiam ei facere, per voluntatem ipſius pereundo, quàm bilem, per meam euadendo. Ioan. 1. 3.

FVGA. III. SCHOLIA.

ANIMOSVS PROPHETES. *Ionas ſcilicet. Ironicè dicta.* A DEO TRANSFRETARET. *A quo nihil longè eſt. Hinc Pſaltes 138.* Si aſcendero in cœlum, tu illic es, &c. *Aug. in hunc locum;* Quo ibit fugitiuus iſte à facie Dei? vertit ſe huc, atque illuc, quaſi quærens locum fugæ ſuæ. Si aſcendero, &c. Tandem cognouiſti malè fugitiue, nullo pacto te poſſe fieri longè ab eo, à quo longinquare voluiſti. Ecce vbique eſt: quò tu iturus es? inuenit conſilium, & hoc ab illo, qui eum iam reuocare dignatur, inſpiratum. Si aſcendero in cœlum, &c. Si me extulero, te inuenio repreſſorem; ſi me abſcondero, te inuenio inquiſitorem: & non inquiſitorem tantùm, ſed & inueſtigatorem. Si enim ſuperbiero de iuſtitia mea, tu ibi es cuius eſt vera iuſtitia. Si peccando venero in profundum malorum, & confiteri contempſero, dicens; quis me videt? *Prouerb. 18.* In inferno enim quis confitebitur tibi? Pſalmo 6. etiam illic ades, vt vindices. Quò ergo iturus ſum, vt à facie tua fugiam, id eſt iratum te non ſentiam? hoc conſilium inuenit; ſic fugiam, inquit, à facie tua, ſic fugiam à ſpiritu tuo, ab vltore ſpiritu, à vindice facie ſic fugiam. Quomodo? ſi recipiam pennas meas in directum, *Vbi Vulgata, ſi ſumpſero pennas meas diluculo,* Et habitauero in extremis maris. Sic poſſum fugere à facie tua Si in extrema maris vult fugere à facie Dei, ibi non erit ille à quo fugit de quo dixit, ſi deſcendero in infernum, ades? mirum ſi in extremis maris non eſt, qui [illegible]c apud inferos deeſt Sed noui, *inquit,* quomodo fugiam ab ira tua. Recipiendæ ſunt pennæ meæ, non in prauum, ſed in directum; vt nec in ſuperbam erigar præſumptionem, *Præſumendo me vires habere ſufferendæ perſecutionis* Nec in perditam mergar deſperationem. *De gratia Dei & protectione diffidens.* Quas pennas vult aſſumere, niſi duas D alas, duo præcepta charitatis? *Pro fide Chriſti, & pro fratribus inſtruendis, vel animam conſtanter ponendo; vel, ſi vtrumque poſtulet, ad tempus fugiendo.* In quibus duobus præceptis, *Sicut in aere pendet columba duabus alis, vnde idem dixit, quis dabit mihi pennas ſicut columbæ?* Tota lex pendet & Prophetæ. Has, *inquit*, alas, has pennas ſi recipiam ſic, & habitabo in extremis maris poſſum fugere à facie tua, ad faciem tuam, & à facie irati, ad faciem placati. Quid enim eſt extremum maris, niſi finis ſæculi? illuc iam volemus ſpe & deſiderio, habentes alas geminæ charitatis. Non ſit nobis requies, niſi in ex- August. August.

B tremis maris. Nam ſi alibi requiem habere voluerimus, in mare præcipitabimur. Volemus quouſque finiatur mare, ſuſpendamus nos pennis geminæ dilectionis, ad Deum interim ſpe volemus, & illum finem maris ſpe fideli præmeditemur, &c. Recipiam, *inquit*; ergo amiſerat, &c. *Vel in peccato Adami, vel in actuali.* Recipiamus pennas per charitatem, quas amiſimus per cupiditatē. Cupiditas enim viſcum facta eſt pennarum noſtrarum, eliſit nos de libertate aëris noſtri, id eſt aurarum illarum liberarum Spiritus Dei. Inde eliſi perdidimus pennas, & fuimus quodammodo captiuati in aucupis poteſtate; inde nos ſanguine ſuo redemit, quem fugimus, vt caperemur *A Diabolo.* Nutrit nobis pennas de præceptis ſuis, & erigimus iam eas ſine viſco. Non amemus mare, ſed volemus in extrema maris: Nemo trepidet, ſed nemo de pennis ſuis præſumat, quia & pennatos niſi ipſe erigat, niſi ipſe deducat, præcipitabimur in profunda maris, laſſati C & fatigati, quaſi præſumentes de viribus noſtris. Opus ergo eſt vt habeamus pennas, & opus eſt vt ipſe reducat. Adiutor enim noſter eſt. *Qui dat velle & operari. Qui reddit pennas, ſubleuat, & deducit ab extremo ad extremum maris.* Habemus liberum arbitrium, ſed ipſo libero arbitrio quantum poſſumus, niſi nos adiuuet ille, qui iubet? etenim illuc manus tua deducet me, & adducet me dextera tua. *Quid literalius ex parte, pro impoſſibilitate fugæ à facie Dei, à qua Ionas fugere volebat. Ionæ 1. 3.* Surrexit Ionas vt fugeret in Tharſis a facie Domini. *Quid ſpiritualius pro cauenda præſumptione, & deſperatione, proque refugio ad Deum certo, & neceſſario eius in profundo perſecutionis mari transfretando, adiutorio, Quod attinet ad totam Ionæ figuræ, Chriſto applicationem, vide pulcherrima apud Aug. epiſt. 49. ad Deo gratias, per totam quæſtionem vltimam, & 10. 9 lib. 4. de Symbolo ad Catechumenos cap. 6. vbi ſingulariter de fuga eius tractat. Hic nota hæreticum iam Tertullianum, perperam in exemplum fugientium perſecutionem, in medium adducere Ionam, cùm ille Deum, iſti homines fugerent.* DEI SERVVS, *&c. Aliter legunt alij,* Quantò meliùs qui ſiue iniquus, *Id eſt quamuis peccator, credens tamen Deo,* Deum timens, non fugit eum, ſed potius contemnit, *Non quidem Deum, ſed pœnam imminentem ſibi à Deo non tam metuit; ſed pro Deo contemnit,* Confidens ſcilicet, &c. NON FVGIT EVM. *Inimicum ſcilicet Dei, id eſt perſecutorem.* SVB OCVLIS EIVS. *Deum habens præſen-* S. Auguſt. S. Auguſt.

tem, dicit cũ pſalte: Ecce enim Deus adiuuat me, & Dominus ſuſceptor eſt animæ meæ. INVIDIAM, QVAMBILEM. *Non quod Deus ſit capax alterutrius, ſed emphaticè dixit, conſtantiam martyrum, quamdam veluti Deo amanti, amoris prouocare æmulationem, cùm Deus ſit impaſſibilis, & Chriſtus aſſumpto* A *humano corpore paſſus, videat ſibi martyrem ſanguinem & vitam pro ſanguine & vita rependere. Vnde alibi Tertull. ſic inducit carnem Chriſto inuidiam facientem:* Næ glorioſa illa, cuiſa reddere Chriſto vices ſuas, &c. Vt hoc ei debeat, quod debere deſierit, &c.

4. *Fugere nos perſecutionem Deus non vult, ex confuſione confitendæ fidei. De fuga cap. 7. in p.*

Math. 10. SI à Deo perſecutio eſt; quale eſt vt idem fugiendam eam mandet, qui & infert? quam ſi
23. euadi vellet, melius non immitteret, ne voluntatem ſuam alia voluntate præuaricari
videretur. Aut pati enim nos voluit perſecutionem, aut fugere, Si fugere, quomodo pati?
a Math. 10. ſi pati, quomodo fugere? Iam verò quanta inæqualitas ſententiarum iubentis fugere, &
32. inuitantis ad paſſionem, contrariam fugæ? [a] *Qui confeſſus fuerit in me, & ego confitebor in*
Ibid. 33. *illo coram Patre meo.* Quomodo confitebitur fugiens? quomodo fugiet confitens? *Qui me con-*
Marc. 8. *fuſus fuerit, & ego confundar eum coram patre.* Si deuito paſſionem, confundo confeſſionem.
38. [b] *Felices qui perſecutionem paſſi fuerint cauſâ nominis mei.* Infelices ergo qui fugiendo ex præ-
b Math. 5. cepto, non erunt paſſi. [c] *Qui ſuſtinuerit in finem, iſte ſaluabitur.* Qui ergo me iubens fugere,
10. vis in finem ſuſtinere? Tanta diuerſitas ſententiarum ſi non congruit diuinæ grauitati,
c Math. 10. apparet ex his quoque præceptum fugæ ſuam tunc habuiſſe rationem, quam oſtendimus.
22. Sed infirmitatem, inquit, quorundam proſpiciens Dominus, pro ſua humanitate nihilominus & portum fugæ demonſtrauit. Non enim idoneus erat etiam ſine fuga, tam turpi, & indigno, & ſeruili præſidio, ſaluos facere in perſecutione, quos ſciret infirmos? Atquin non fouet, ſed recuſat ſemper infirmos; primum docens non fugiendos eſſe perſecutores, ſed potius non timendos [d] *Nolite timere eos, qui corpus occidere poſſunt, animæ autem nihil va-*
d Math. 10. *lent facere. Sed timete eum, qui & corpus & animam perdere poteſt in gehennam.* Atque exinde
28. quæ timidis præfinit? [e] *Qui pluris fecerit animam ſuam quàm me, non eſt me dignus. &, Qui non*
e Luc. 14. *tollit crucem ſuam, & ſequitur me, non poteſt eſſe meus diſcipulus.* Poſtremò, in Apocalypſi non
26 & 27. fugam timidis offert, ſed inter ceteros reprobos [f] *Particulam in ſtagno ſulphuris & ignis, quod*
f Apoc. 21. *eſt mors ſecunda.*
8.

5. *Fugienda non eſt ira hoſtis, ſed ferenda patienter, nec timidè petendæ tenebræ. De fuga cap. 9. à p. ad m.*

a Epheſ. 4.
27.
b Epheſ. 5. SEd cùm admonet, [a] *Ne locum malo demus;* Non fugæ ſuggerit conſilium, ſed iracun-
16. diæ docet temperamentum. Et ſi [b] *Redimendum tempus dicit, quia dies nequam ſunt;*
c Ibid. 8. Non per fugam, ſed per ſapientiam conuerſationis, lucrari nos vult commeatum. Ceterùm,
d Epheſ. qui [c] *Lucere nos iubet velut filios lucis,* Non iubet fugâ abſcondi, vt filios tenebrarum [d] *Sta-*
6. 11. *re immobiles* Præcipit; vtique nec fuga mobiles. & *Accinctos,* In fugam, an in occurſum Euan-
Ibid. 11. & gelij? arma quoque demonſtrat, quæ fugituris non eſſent neceſſaria, inter quæ & *Cly-*
16. *peum, quo poſſitis tela diaboli extinguere,* Reſiſtentes ſine dubio, & excipientes omnem vim
e 1. Io. 3. illius. Proinde & Ioannes [e] *Pro fratribus quoque animas ponendas* Docet, nedum pro Domino.
16. Hoc a fugientibus non poteſt adimpleri.

FVGA IN PERSECVTIONE. IV. & V. SCHOLIA.

B

QVALE EST. *Quàm indignum Deo conſtante & immutabili.* IN ME. *Vide alibi dicta, & locos hic relatos conſule.* CONFVNDO CONFESSIONEM. *Pudore afficio fidem. de qua erubeſco. quaſi indigna ſit patientia, & confeſſione mea.* EX PRÆCEPTO. *Quo iuſſit* Fugite in aliam GRAVITATI *Immutabilitati.* HABVISSE RATIONEM *Scilicet de ciuitate in ciuitatem ſpargendi Euangelij* INQVIT *Pro fuga diſputans.* NON ENIM IDONEVS, *&c. Reſpondet Tertullianus, quaſi vero,* inquit, *Deus non potuiſſet aliter infirmos præſeruare, vt ſæpè contigit, perſecutores excæcando, manus tortorum eneruando, fulmine percutiendo, &c. Quàm tam pudenda fuga eos eripiendo.* RECVSAT. *Repellit a ſe.* QVI PLVRIS FECERIT *Luc.* 14. 26. Si quis C venit ad me, & non odit patrem ſuum, & matrem, & vxorem, & filios, & fratres, & ſorores, adhuc autem & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus. *Quem locum expendit Aug. ep. 38. ad Læ-*
S. Auguſt. *tum de contemptu mundi; pro Chriſto ſequen[illegible] omnia hæc contemnenda docet:* Hoc etiam quiſque de anima ſua cogitet, vt etiam in ipſa priuatum affectum oderit, qui proculdubio temporalis eſt. Diligat autem in ea communionem ſocietatemque illam, de qua dictum eſt: erat illis in Deum anima vna, & cor vnum. Sic enim anima tua non eſt propria, ſed omnium fratrum, quorum animæ etiam tuæ ſunt; vel potius, quorum animæ cum tua, non animæ, ſed anima vna eſt Chriſti vnica, quæ de manu canis vt eruatur, canitur in Pſalmis. *Erue de manu canis vnicam meam.* Inde ad contemptum mortis facillimè peruenitur. Nec ſuccenſeant parentes, hoc præcipere Dominum, vt eos oderimus; quando nobis hoc de anima noſtra præcipitur, &c. PARTICVLAM. *Apoc. 21. 8.* Timidis autem & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in ſtagno ardenti igne & ſulphure:

quod eſt mors ſecunda. *Sed timidi tantum hic intelliguntur, timore fidem negantes, & in negatione ſine pœnitentia morientes Quod autem ait hic Tertullianus:* Aut pati nos voluit perſecutionem, aut fugere, *Et rurſum*: præceptum fugæ ſuam tunc habuiſſe rationem. *Quando fugienda ſit perſecutio vel non, rectiùs docuit Auguſtinus to 7 lib. 1. contra Gaudentium cap. 16. ubi ſic ſcribenti*, Fugam mihi quaſi ex lege perſuades, ſed factor legis tantum debet audire, &c. Audi & Dominum dicentem, quia bonus Paſtor animam ſuam ponit pro ouibus ſuis: mercenarius autem, cuius non ſunt oues propriæ, videt lupum venientem, & fugit, & lupus rapit eas, & diſpergit *Sic reſpondet Auguſtinus*: Ecce quomodo intelligit Euangelium pars Donati: itane Apoſtolus non Paſtor, ſed mercenarius erat, quando per murum in ſporta ſummiſſus, fugit manus eius, qui eum comprehendere cupiebat? & tu es Paſtor, qui eas, quas vt Dominicas oues habes, vt errore in animo pereant, furore corpus interimant, etiam tecum vis perdere, tecum quæris occidere, nec audis paſtorem, paſtorumque principem dicentem. fur non venit, niſi vt occidat & perdat? Ad hoc veniſti qui abſceſſeras, ad hoc rediſti qui fugeras? Hoc opus furis eſt & latronis, non paſtoris atque cuſtodis, &c. Mercenarius autem, quem ſignificat Dominus, viſo lupo, non corpore ſed animo fugit, quando deſerit timore iuſtitiam. Sicut fugit Secundus veſter Tigiſitanus, quando Purpurium Limatenſem de homicidio confeſſum, magiſque terribilem, ne Primatum perderet vel Epiſcopatum, timuit. Corpore autem etiam boni illi Paſtores Apoſtoli in perſecutione fugerunt, nec ideò tamen oues Chriſti cura & animo reliquerunt. Si ergo & tu Paſtor eſſes, prior in lupi parte non eſſes, deinde imperium Domini tui, qui ſeruos ſuos in perſecutionibus figere iuſſit, per os cuiuſlibet etiam peccatoris obedienter audiſſes, nec contra Dominum tuum argumentareris & diceres: factorem legis tantùm debere audiri, &c. Peccatori quidem dicit Deus, vt quid tu enarras iuſtitias meas, &c. Sed ideò, quia illi nihil prodeſt qui dicit, & quod dicit, non facit: prodeſt autem illi, qui etiam per malum, bonum audit, & quod audit facit. Non eſt quidem ſpecioſa laus in ore peccatoris, ſed ſpecioſa eſt in vita moribuſque factoris. etiamſi hunc audierit ex ore peccatoris. Quantumlibet ergo exiſtimes tribunũ eſſe peccatorem, & legis non eſſe factorem, obedienter tamen audi, non iſtum, ſed illum, etiam per iſtum, qui dicit. ſi vos perſecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam. Quid ſtatis? audite, & fugite, Chriſtus hoc imperat non tribunus. *Et cap. 31, ubi contra Circumcelliones, furori ſuo præcipitii patrocinantes, ex odio præcepto in animam, & exemplo Razias, qui ſecundi Mach. 4. cum non poſſet fugere gladio ſe percuſſit, præcipitem è muro dedit, viſcera manibus diſcerpſit, & laudatus eſt a ſcriptura, quòd elegerit nobiliter mori, &c. Et ſic concludit Aug* Laudatus eſt iſte Razias amator ciuitatis, vt valde benè audiens, id eſt bonæ famæ, quia Pater Iudæorum appellatus eſt, & quòd continentiam tenuerit in Iudaiſmo. Iſtam verò eius mortem mirabiliorem, quàm prudentiorem narrauit, quemadmodum facta eſſet, non tanquam facienda eſſet ſcriptura laudauit. noſtrum eſt autem ſicut Apoſtolus admonet 1. Theſſ. 5. omnia probare quæ bona ſunt tenere, ab omni ſpecie mala nos abſtinere, &c. *Et multis interiectis ſic de Samſon*: quod cum inimicis occidit & ſeipſum, quando ſuper ſe atque illos deiecit domum, mortem quam mox ab eis fuerat perpeſſurus, communem voluit cum illis habere, quia

Auguſt. (margin) · Auguſt. (margin) · Auguſt. (margin)

A non poſſet euadere. Quod quidem non ſua ſponte fecit, ſed hoc ſpiritui Dei tribuendum eſt, qui vſus eſt eo vt faceret, quando illi affuit, quod facere non poterat, quando idem ſpiritus defuit. Sicut Abrahæ factum, quando filium voluit immolare, quod Deo iubente fuit obedientia, Deo non iubente, quid fuit niſi dementia? his ſacris literis eruditus B Cyprianus in confeſſione ſua dixit, diſciplinam *Doctrinam Eccleſiæ Orthodoxam & Euangelicam, quæ dicit, trahent vos, &c. trademini, &c.* Prohibere ne quis ſe offerat *Iudici & perſecutori, aliàs enim tentare eſt Deum & præſumere, niſi inſpiratio certa impellat, vt impulit aliquos Sanctos.* Videte quantum mali faciatis, cum vos vultis occidere qui eſtis indiſciplinati, *Inobedientes diſciplinæ præfatæ.* Etiam ſi vos

B aliis hoc vobis facere cupientibus velletis offerre: fugam præcipit quem vocatis Saluatorem: fugam permittit perſecutor. Quid ergo ſequimini, vt veſtris ignibus pereatis, niſi veſtrum furorem? &c. Quibus fuga & diuinitus iubetur, & humanitus relaxatur, &c. Interrogate Chriſtum, iubet vos fugere; interrogate Tribunum, permittit vos fugere; ſi & ipſum Raziam interrogare poſſetis, reſponderet vobis, ego non potui fugere. Vos ergo, nec Chriſtum Saluatorem, nec Tribunum perſecutorem, nec Raziam auctorem habetis. *Interrogemus nos Auguſtinum, & reſpondebit, quomodo intelligendum ſit odium animæ, & parentum Epiſt. 38. ad Letum.* Sicut hoc præceptum quo perdere iubemur animam noſtram, non ad id valet, vt ſe quiſque interimat, quod inexpiabile nefas eſt; & tamen va-

C let vt interimat in ſe carnalem animæ affectum, quo cum impedimento futuræ vitæ, præſens vita delectat. Hoc eſt enim quod dictum eſt, oderit animam ſuam, & perdat eam. Quod tamen diligendo fit, quandoquidem apertiſſimè fructum eiuſdem animæ acquirendæ, in eodem præcepto commemorat, dicens: qui perdidit eam in iſto ſæculo in vita æterna inueniet eam: Ita de parentibus rectiſſimè dicitur, vt qui eos amat, perdat eos, non more parricidarum interficiens, ſed ſpiritali gladio, Verbo Dei, carnalem affectum eorum, quo & ſeipſos, & eos quos genuerunt irritamentis huius ſæculi obligare conantur, piè fidenterque percutiens, & occidens, illud in eis viuere faciat, quo fratres ſunt. *Fidem ſcilicet & charitatem* Quo cum filiis ſuis

D temporalibus parentes æternos, Deum Eccleſiamque cognoſcunt.

5. ADMONET. *Paulus Epheſ. 4. 27.* Iraſcimini, & nolite peccare: Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram. Nolite locum dare diabolo. *Syr. autem*: Nec dederitis locum criminatori. CONSILIVM. *Paulus ſic monendo, non ſuadet fugere perſecutionem, ne, ſi remaneamus, occaſionem accipiat dæmon euertendi fidem; ſed ne per iram vaſa ſiamus & domus diaboli, apta proinde in interitum. Huius loci expoſitionem, aptè tamen in hanc rem tractat Aug. ſcribens in Pſal 141.* Tentator non ceſſat pulſare vt irrumpat, ſi clauſum inuenerit, tranſit. Ideò Apoſtolus, quia in noſtra poteſtate eſt oſtium claudere, oſtium cordis non parietum, ibi enim & cubiculum; &c.

E neque detis, *inquit*, locum diabolo. Etenim ſi intrauit & poſſedit, attende quia tu negligenter clauſiſti, aut claudere neglexiſti. Quid eſt autem claudere oſtium? hoc oſtium, tanquam duas habet valuas, cupiditatis & timoris. Aut cupis aliquid terrenum, & hac intrat; aut times aliquid terrenum, & hac intrat. Timoris ergo & cupiditatis ianuam claude contra diabolum, aperi ad Chriſtum. Quomodo ipſas valuas aperis ad Chriſtum? cupiendo regnum cœlorum, timendo ignem gehennarum.

S. Auguſt. (margin) · S. Aug. (margin) · S. Auguſt. (margin)

A Per cupiditatem ſæculi diabolus intrat; per deſiderium vitæ æternæ, Chriſtus intrat. Per timorem pœnarum temporalium diabolus intrat, per timorem ignis æterni Chriſtus intrat, ecce martyres clauſerunt ianuam contra diabolum, Chriſto aperuerunt. Promiſit eis multa mundus iſte, riſerunt, clauſerunt valuam cupiditatis aduerſus diabolum. Minatus eſt mundus iſte, beſtias, ignes, cruces, non timuerunt; clauſerunt timoris valuam contra diabolum. Videamus ſi aperuerunt illas Chriſto. Qui confeſſus me fuerit, *inquit*, coram hominibus, &c. Amauerunt ergo Chriſtum regnum cœlorum, vbi eos confitebitur Chriſtus. Quomodo eos confeſſurus eſt Chriſtus? venite benedicti Patris mei, percipite regnum, &c. B Videamus ſi timoris valuam Chriſto aperuerunt, quam diabolo clauſerunt. Vno eodemque loco Dominus monet hoc, vt & diabolo claudatur, & ſibi aperiatur. Nolite, *inquit*, timere eos qui corpus occidunt, animam autem non poſſunt occidere. Monuit vt timoris valua in faciem diaboli clauderetur. Ergo nihil eſt timendum? non ergo aperitur aditus timoris Chriſto, qui clauſus eſt diabolo? ſtatim ſubiecit tanquam dicens, excluſiſti illum? aperi mihi. Sed eum timete, inquit, qui habet poteſtatem & animam & corpus occidere in gehennam ignis. Iam verò, ſi quis timeat locum dare diabolo, per- C ſecutoribus oblatus, vel traditus qui eum compellant aperire valuas cupiditatis, & timoris rerum temporalium, & ipſius vitæ; longè melius, & tutius, cupiditate cœli, & timore inferni, perſecutionem fugiet, datâ ſibi vtens à Chriſto licentiâ fugiendi de ciuitate in ciuitatem. REDIMENDVM TEMPVS. *Vide hunc locum expoſitum infra numero ſeptimo. Textum tamen hic refero Ephef. 5. 15 & ſeq.* Videte itaque fratres, quomodo cautè ambuletis: *Syr. circumſpectè*, Non quaſi inſipientes, ſed vt ſapientes: redimentes tempus *Syr. qui redimunt occaſionem ſuã* Quoniã dies mali ſunt: propterea nolite fieri imprudentes: *Syr. ne fueritis rationis expertes* ſed intelligentes, quæ ſit voluntas Dei. COMMEATVM. *Libertatem viæ, tranſitum liberum ad Deum.* FILIOS LVCIS. *Ephef. 5. 8.* Eratis aliquando tenebræ: nunc autem lux in Domino, vt filij lucis ambulate. STARE IMMOBILES. *Ephef. 6. 11.* Induite vos armaturam Dei, *Syr. addit totam*, Vt B poſſitis ſtare *Syr. obſiſtere* Aduerſus inſidias diaboli. *Et verſu 13* Propterea accipite armaturam Dei, vt poſſitis reſiſtere in die malo, & in omnibus perfecti, ſtare. *Syr. autem*, Vt poſſitis occurrere malo; cumque inſtructi fueritis in omnibus ſtetis. ACCINCTOS *Ephef. 6. 14.* State ergo ſuccincti lumbos veſtros in veritate, & induti loricam iuſtitiæ, & calceati pedes in præparatione Euangelij pacis: ET CLYPEVM. *Et verſu 16.* In omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela nequiſſimi ignea extinguere. *Syr. autem* Et cum his, aſſumite vobis ſpem fidei, vt viribus valeatis, &c. EXCIPIENTES. *Conſtanter clypeo retundentes.* PRO C FRATRIBVS *1. Io. 3. 16* in hoc cognouimus charitatem Dei, quoniam ille animam ſuam pro nobis poſuit: & nos debemus pro fratribus animas ponere NON POTEST ADIMPLERI. *Nos quomodo poſſit iuxta Auguſtinum ſequenti Scholio docebimus.*

* 6. *Perſecutionem fugere, eamque redimere pecuniâ non licet, in præiudicium fidei: & pudendum eſt auro redimere, quem Chriſtus redemit ſanguine. De fuga cap. 12. per totum.*

QVod pertinet, frater, ad tuum problema habes ſententiæ noſtræ reſponſionem, & exhortationem. Porrò, qui quærit, An perſecutio fugienda ſit, ſequentem quoque quæſtionem iam proſpiciat neceſſe eſt; an ſi fugienda non eſt, redimenda certè ſit. Vltrò igitur & de hoc tibi ſuggeram, definiens perſecutionem, quam conſtat non eſſe fugiendam, proinde nec redimendam. Pretium intereſt. Ceterùm, ſicut fuga redemptio gratuita eſt; ita redemptio nummaria fuga eſt. Certè & huius, timiditatis conſilium eſt. Quod times, redimis; ergo fugis. Pedibus ſtetiſti, cucurriſti nummis. Hoc ipſum, quòd ſtetiſti ex redemptione, fugiſti. Vt autem redimas hominem tuum nummis, quem ſanguine ſuo
a Rom. 8. redemit Chriſtus, quàm indignum Deo, & diſpoſitione eius! [a] *Qui filio ſuo non pepercit*
32. *pro te, vt fieret maledictum pro nobis; quia maledictus qui pependerit in ligno;* [b] *Qui tanquam*
Gal. 3. 13. *ouis ad victimam ductus eſt, & tanquam agnus ante tondentem, ſic non aperuit os; ſed poſuit dor-*
b Eſa. 53. *ſum ſuum in flagella, maxillas autem in palmas; & faciem non auertit à ſputaminibus, & inter*
7. c Philipp. *iniquos deputatus eſt, &* [c] *traditus eſt in mortem, mortem autem crucis.* Totum hoc, vt nos à
2. 8. peccatis lucraretur. Sol ceſſit diem emptionis noſtræ. Apud inferos emancipatio noſtra eſt,
d Pſal. 23. & ſtipulatio noſtra in cœlis. [d] *Subleuatæ ſunt portæ ſempiternæ, vt introiret rex gloriæ, Domi-*
7. *nus virtutum*, Hominem de terris, immo ab inferis, mercatus in cœlos. Quis eſt nunc qui
aduerſus illum reluctatur, immo depreciat, & mercedem eius tam magno comparatam,
e Ephef. 6. pretioſiſſimo ſcilicet ſanguine, commaculat? Iam ergo melius fugere quàm fieri viliorem,
12. ſi non tanto ſibi conſtabit homo, quanti conſtitit Domino. Et Dominus quidem illum redemit, ab [e] *Angelis mundi tenentibus poteſtatibus, à ſpiritalibus nequitiæ, à tenebris huius æui, à iudicio æterno, à morte perpetua.* Tu autem pro eo paciſceris cum delatore, vel milite, vel furunculo aliquo præſide, ſub tunica & ſinu, (quod aiunt) vt furtiuo, quẽ coram toto mundo Chriſtus emit, immò & manumiſit. Hunc ergo liberum pretio æſtimabis, & pretio poſſidebis, niſi eodem; quanto (vt diximus) Domino conſtitit, ſanguine ſuo ſcilicet? Vt quid ergo de homine, Chriſtũ redimis in homine, in quo Chriſtus eſt? Non aliter & Simon facere tentauit, cum pecuniam Apoſtolis obtulit pro ſpiritu Chriſti. Audiet ergo & iſte, qui ſe redimens, Chri-
f Act. 8. 18. ſti ſpiritum redemit, [f] *Pecunia tua tecum ſit in interitum, quoniam gratiam Dei pretio conſe-*
& ſeq. *quendam putaſti* Quis talem abnegatorem ſpernat? Quid enim dicit ille concuſſor? Da mihi pecuniam. Certe ne eum tradat, ſiquidem non aliud venditat, quàm quod præſtaturus eſt præmio tuo. Cùm das, vtique ne tradaris, voluiſti. Non traditus autem, traduci ha-

bebas? Ergo dum nolendo tradi, non vis traduci, nolendo negaſti, quod te eſſe, traduci noluiſti. Immo, inquis, dum nolo traduci quod ſum, ſum confeſſus id eſſe, quod nolo traduci, id eſt Chriſtianum. Potes itaque te martyrem vindicare? constanter oſtendiſſe Chriſtum? Redimens, non oſtendiſti. Apud vnum ſi forte confeſſus es, ergo & apud plures nolendo confiteri, negaſti. Ipſa ſalus, iudicabit hominem excidiſſe, dum euadit. Excidit ergo, qui maluit euaſiſſe. Negatio eſt etiam, martyrij recuſatio. Chriſtianus pecuniâ ſaluus eſt; & in hoc nummos habet, ne patiatur, dum aduersus Deum erit diues. Atenim Chriſtus ſanguine fuit diues pro illo. [g] *Felices itaque pauperes, quia illorum eſt*, inquit, *Regnum* g Matth.
cælorum, Qui animam ſolam in confiſcato habent. Si [h] *Non poſſumus Deo ſeruire & Mammo-* 5. 1.
næ, Poſſumus à Deo redimi & à Mammona? Quis enim magis ſeruiet Mammonæ, quàm h Luc. 16.
quem Mammonas redemit? Poſtremò, quo exemplo vtêris in redemptionem traditionis? 13.
Apoſtoli perſecutionibus agitati, quando ſe, pecuniâ tractantes, liberauerunt? quæ illis Act. 4. 34.
vtique non deerat, ex prædiorum pretiis ad pedes eorum depoſitis; certè multis locupleti- 35. & Act.
bus credentibus viris ac feminis, qui his etiam refrigeria ſubminiſtrabant. Quando One- 5. 2.
ſiphorus, aut Aquila, aut Stephanus, hoc modo eis in perſecutione ſuccurrerunt? Pau- 2. Tim. 1.
lus quidem, cùm Felix præſes pecunias accepturum ſe pro eo à diſcipulis ſperaſſet, de quo 16 & 4. 19.
& ipſe in ſecreto tractauit cum ipſo, neque ipſe pro ſe, neque diſcipuli pro eo numerarunt. Act. 6. 5.
Illi vtique diſcipuli, qui flentes quòd Hieroſolymam tendere perſeueraret, & perſecutio- Act 24.
nes prædicatas illic, non præcaueret, poſtremò inquiunt, [i] *Fiat voluntas Dei*. Quæ iſta vo- 23. & 16. i Act. 21.
luntas? vtique vt pateretur pro nomine Domini, non vt redimeretur. [k] *Oportet enim quo-* 14.
modo Chriſtus animam ſuam poſuit pro nobis; ita fieri pro eo & à nobis; Nec tantum pro ipſo, k 1. Io. 3. 16.
immo etiam *pro fratribus*, propter ipſum. Quod Ioannes docens, non & fratribus numerandum, ſed moriendum potius pronuntiauit. Nihil intereſt, ſi quem Chriſtianum redimere non debeas, aut emere. Et adeò voluntas Dei ſic eſt. Aſpice regnorum & imperio-
rum vtique à Deo diſpoſitum ſtatum, [l] *In cuius manu cor regis*, Tanta cottidie ærario au- l Prou. 21.
gendo proſpiciuntur remedia cenſuum, vectigalium, collationum, ſtipendiorum: nec vn- 1.
quam vſque adhuc ex Chriſtianis tale aliquid proſpectum eſt, ſub aliquam redemptionem capitis & ſectæ redigendis, cùm tantæ multitudinis nemini ignotæ fructus ingens meti poſſet. Sanguine empti, ſanguine munerati, nullum nummum pro capite debemus: quia caput noſtrum Chriſtus eſt. Non decet Chriſtum pecuniâ conſtare. Quomodo & martyria
fieri poſſent in gloriam Domini, ſi tributo, licentiam ſectæ compenſaremus? Itaque qui 1. Cor. 6
eam præmio paciſcitur, diſpoſitioni diuinæ aduerſatur. Cùm igitur nihil nobis Cæſar in- 20.
dixerit in hunc modum ſtipendiariæ ſectæ, ſed nec indici vnquam tale quid poſſit, Anti- Epheſ. 4.
chriſto iam inſtante, & in ſanguinem, non in pecunias hiante Chriſtianorum, quomodo 15. & 5. 23.
mihi proponere poteſt ſcripturam eſſe, [m] *Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari?* Miles me, vel m Matth.
delator, vel inimicus concutit, nihil Cæſari exigens, immò contrà faciens; cùm Chriſtia- 22. 21.
num legibus humanis reum, mercede dimittit. Alius eſt denarius, quem Cæſari debeo, qui ad eum pertinet, de quo tunc agebatur, tributarius, à tributariis ſcilicet, non à liberis
debitus. Aut quomodo *Reddam quæ ſunt Dei Deo?* Vtique proinde imaginem & monetam Ibid.
ipſius, inſcriptam nomine eius, id eſt, hominem Chriſtianum? Quid autem Deo debeo, ſicut denarium Cæſari, niſi ſanguinem quem pro me filius fudit ipſius? Quòd ſi Deo qui-
dem hominem & ſanguinem meum debeo; nunc verò in eo ſum tempore, vt quod Deo Ibid.
debeo, expoſtuler, vtique fraudem Deo facio, id agens, ne quòd debeo, ſoluam. Benè obſeruaui præceptum, *Cæſari reddens quæ ſunt Cæſaris, Deo vero quæ ſunt Dei* abnegans.

FVGA IN PERSECVTIONE. VI. SCHOLIA.

PROBLEMA. *Carpit fidelem, quòd ſaltem dicat quæſtionem eſſe problematicam, & poſſe vtrimque teneri, & ferendam eſſe conſtanter perſecutionem, & eam poſſe fugiendo declinari.* PRETIVM INTEREST. *Sola differentia eſt, quòd grauius ſit fugam pecuniâ redimere, quàm fugere.* NVMMARIA FVGA. *Quæ nummis redimitur, cùm datur pecunia perſecutori, vt ſinat quietè domi viuere Chriſtianum, ne eum pro fide tuenda tribunali ſiſtat, aut cogat fugere.* ET HVIVS *Fugæ ſcilicet conſilium venit à puſillanimi timore. Et licet pedibus ſtet, qui fugam redimit nummis, cucurrit, & longè fugit à feruore fidei & charitatis* HOMINEM TVVM *Teipſum hominem illum externum, corpus tuum vel parentis.* SOL CESSIT. *Quando receſſit ſubductâ luce Emphaticè dictum; vt exultanti ſicut gygas ad currendam viam, non fuga euadendo mortem, ſed ad eam totis currendo viribus, diceret;* Periit fuga à me. *Emptori igitur huic auido, quærenti* bonas margaritas, *animas noſtras, Sol ceſſit diem, hoc eſt diei partem, tres nempè horas; non vt in tenebris furaretur, ſed pretio magno ſui ſanguinis, emeret animas noſtras.* EMANCIPATIO. *Facta eſt ſcilicet, dum Chriſtus deſcendit ad inferos*, Contriuit portas æreas, vectes ferreos confregit, *Vincula captiuorum rupit, à ſeruitute diaboli eripuit, è manu cœpit, hoc eſt ex poteſtate principis tenebrarum: ſtipulanis cum Patre, vt ſuo deſcenſu ad inferos, nobis mercaretur aſcenſum in cælos.* EMANCIPATIO. *Vox iuris, generaliter definita eſt*, Actus hominis, quo filiusfamilias, aut ſeruus, ſui iuris efficitur. *Inſtit. quibus modis patria poteſtas ſoluitur. §. 5. num. 1. eſt autem duplex.* Legitima, quæ eſt ex lege duodecim tabularum. Alia imperatoria, ſecundùm reſcriptum Anaſtaſij, vel Iuſtiniani. *De prima, videnda lex penult.*

timus C. de Emancip. liberis De altera L. finali C. eadem. STIPVLATIO. Contractus eſt omnium firmiſſimus, & ſolidiſſimus, & definitur, Contractus nominatus verbis initus, interrogatione præcedente, & congrua interrogationem ſubſequente reſponſione; quæ reſpondens interroganti obligatur ad dandum, vel faciendum id quod ſe daturum vel facturum promittit. L. 5. §. 1. ff. de verborum oblig. Stipulationem autem inde dictam, Tribonianus tradit, quod ſtipulum apud veteres, firmum appellabatur, fortè à ſtipite firmiter defixo in terra. Alij deriuant ἀπὸ τοῦ στύφω. στύφω enim ſignificat, aſtringo, & alligo. Vnde Paulus lib. 5. ſent. titulo 7. ſtipulationem dictam ait, quaſi firmum aſtringendæ obligationis vinculum. Quod mirè conuenit Chriſto, cruci infixa caluariæ confixo; in quo ex Paulo, Amen, Id eſt firmiter ſolidatæ ſunt Dei promiſſiones; qui in cruce affixit Chirographum quod erat contrarium nobis & expoliauit principatus, Captiuum fortem alligans, & vaſa eius, id eſt animas noſtras ei peccato mancipatas, eripuit, & cœlum nobis à patre ſtipulatum, inuiolabili iure conquiſiuit. RELVCTATVR. Nolens eius exemplo perſecutionem fortiter pati. DEPRETIAT. Vilipendit ſeipſum, dum æſtimat ſe pecuniâ redimibilem à perſecutore, quem Chriſtus æſtimauit toto ſuo ſanguine redimendum, & ſic ſeipſum Chriſto dato in compenſationem tot laborum & dolorum quaſi mercedem, & tanti pretij mercem, turpiter fœdat. IAM ERGO. Quaſi diceret, ſi homo non cogitet hoc pretium, non ſe cum Chriſti vita ponderet in libra crucis quaſi ex æquo ponderatum, tum poterit fugere perſecutionem, & meliùs quidem faciet, quàm ſi ſe redimendo pecuniâ, hoc pretio ſe faciat viliorem. Quamquam enim fuga pudenda ſit militi Chriſtiano, viſo Chriſto duce pro ſeipſo fortiter pugnante, longè magis pudendum eſt, ſe ipſius ſanguine redemptum, à perſecutore, pecunia redimere. & poſt tanti negotiatoris æſtimationem, ſe tam vili re æſtimare. MVNDI TENENTIBVS. Epheſ. 6. 12. Proſequitur locum inchoatum cap. 9. de fuga in perſecutione, relatum à nobis Scholio 5. Non eſt nobis colluctatio aduerſùs carnem & ſanguinem, ſed aduerſùs principes & poteſtates, aduerſùs mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus. Syr. autem. Cum poſſeſſoribus mundi huius tenebroſi, & cum ſpiritibus malis qui ſub cœlo ſunt. PRO EO. Pro perſecutione vitanda. PACISCERIS. Iuriſconſulti reprobant paciſcentes pro crimine, cum delatore vel milite, &c. Paciſci dicimus de eo quod certum & indubitatum eſt. L. 1. ff. de tranſact. lex quoque 12. tab. permittebat paciſci de furto, vt notat Cuiacius. Tranſigere autem & paciſci in hoc differunt, quòd is qui tranſigit, quaſi de re dubia, & lite incerta tractat; qui verò paciſcitur, donationis causâ, rem certam & indubitatam liberalitate remittit l. 1. ff. de tranſact. MILITE. Satellite. Præfecti. FVRVNCVLO PRÆSIDE. Sic enim ſpecie zeli legum latarum in Chriſtianos, eos venabant, & furtim pecuniam ad vexationis redemptionem captabant. VT FVRTIVO. Refert ad præcedentia, Pro eo paciſceris, Teipſo ſcil. Chriſti ſeruo, tanto pretio publicè die ſolemni, in Caluaria empto, tanquam ſi ſeruus furtim à legitimo Domino ſubductus, emptus eſſes. DE HOMINE. A puro homine, præfecto, milite, delatore. IN QVO CHRISTVS. Vt caput in membro. Vel in quo totum eſt Chriſti pretium impenſum. SPIRITV CHRISTI. A Chriſto miſſi & producti vt Deus eſt, & meritis eius Apoſtolis dati. SPERNAT. Non quòd velit honorandum eſſe talem fidei negatorem, imò aggrauat negationem eius, & in pondere grauitatis præ cæteris conſideratione dignum innuit. Cùm enim fugam cenſeat negationis tacitæ ſpeciem; & videatur vi tormenti negans, fragilitatem na-

A tura ſibi aduocare patronam, is qui ſe pretio redemit, directè contra Chriſti vocem facit, dicentis, Qui vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Talis autem vitæ ſuæ redemptor, peruerſè ſemetipſum abnegat; & Chriſtum, & crucem eius abiurat, dum negat ſe Chriſti pretio æſtimabilem. CONCVSSOR. Vox iuris. In quo, Concutere eſt terrore poteſtatis aliquid ab aliquo extorquere. Sic ſumitur in l. 5. §. illicita. ff. de Offic. Præſid. & l. 4. C. ad l. Iul. repetund. vnde concuſſor eſt, Qui iudicij, aut Magiſtratus, alicuiuſve poteſtatis, quam habet, aliquo terrore, pecuniam alicui extorquet. L. 1. & 2 ff. de Concuſſ. C. Militare 23. q. 1. VENDITAT. Vendit tibi immunitatem pretio. PRÆMIO

B TVO. Pretio quod ei ſoluis. TRADARIS. Supplicio torquendus. TRADVCI HABEBAS. Non debebas in iudicium produci, vt Chriſtianus agnoſcereris, ſi fuiſſes traditus, & traductus. Traduco ex Eraſmo & Budeo idem eſt, quod apud Græcos, catamidiare dicunt, id eſt infamia afficere, velut in exemplum proponere deridendum per vicos & theatra. VINDICARE. In iure eſt ſuum repetere, dominium rei, vel ius quod quis habet in re, ſibi aſſerere. NON OSTENDISTI. Chriſto teſtimonium non dediſti. IPSA SALVS. Vita ſalua propter datam pecuniam. EXCIDISSE. A fide. NEGATIO. Tacita fidei. IN HOC. In hunc finem. ADVERSVS DEVM. Qui diues eſt in omnes qui inuocant eum, A quo & diuitias accepit. FVIT DIVES. In quo ſunt omnes theſauri, &c.

C Empti enim eſtis pretio magno. FELICES ITAQVE. Iure ergo pauperes ſoli beati, & iure primam & vltimam beatitudinem ſic clauſit: Quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum: Quia ſi diuites poſſunt perſecutionem pecuniâ redimere licitè, & ſine peccato, ſolì pauperes hoc habent priuilegium, quòd poſſint, Perſecutionem pati propter iuſtitiam, Qui nihil habent, quo ſe redimant, nihil quod fiſco addicant, præter animam, id eſt vitam ſuam, quæ cupiditatem & ſitim auidam tyrannorum impleant. IN CONFISCATO HABENT. Confiſcare eſt fiſco & principis ærario applicare. L. finali de Bon. eorum qui ſibi mortem, &c. L. 4. C. de re mil. Vnde Sueto. in Auguſto cap. 15. Deuictis his & confiſcatis, promiſſa veteranis præmia ſoluerentur. Vel vt extremam paupertatem innueret Ter-

D tullianus, dixit pauperes nihil præter vitam habere in peculio ſuo. Sed largè & impropriè; nam ex Aſconio, Quia maior eſt ſumma pecuniæ publicæ, quàm priuatæ, factum eſt vt fiſcus pro pecunia dicatur. MAMMONAS REDEMIT. Eleganter dictum, cùm eius fiat ſeruus, qui ſe emit, aut redimit, pecuniæ fit ſeruus, qui ea redimitur. PECVNIA TRACTANTES. Paciſcentes, vt ſupra dixit. REFRIGERIA. Neceſſaria vitæ, vnde & per Prophetam: Reficite laſſum, hoc eſt refrigerium meum. ONESIPHORVS. De quo 2. Tim. 1. 16. Det miſericordiam Dominus Oneſiphori domui; quia ſæpè me refrigerauit, Syr. pluries me refocillauit, & catenam meam Syr. de Catenis quibus vinctus ſum, non erubuit. AVT AQVILA. De his 2. Tim. 4. 19. Saluta Priſ-

E cam & Aquilam, & Oneſiphori domum. AVT STEPHANVS. Non referendum ad Paulum, cui ſuo perſecutori & lapidantium veſtimenta ſeruanti ſuccurrere non potuit, ſed Apoſtolos alios & fideles reſpicit, quibus Stephanus ærarij fidelium diſpenſator, potuit miniſtrare. Actorum 6. 5. Ad hoc miniſterium electus eſt pro, Stephano, Stephana legenda eſt, ſi ad Paulum referas, cuius & meminit, 1. Cor. 1. 16. Baptizaui autem & Stephanæ domum. Et 1. Cor. 16. 15. 17. FELIX PRÆSES. Act. 24. 25. & ſeq. Diſputante illo de iuſtitia & caſtitate, & de iudicio futuro, tremefactus Felix; reſpondit; quod nunc attinet, vade:

tempore

tempore autem opportuno acceſſam te: ſimul & A ſperans quod pecunia *Syr. munus* Ei daretur à Paulo, propter quod & frequenter accerſens eum, loquebatur cum eo. PRÆDICATAS. *Prædictas ab Agabo Propheta, de quo alibi.* FRATRIBVS NVMERANDVM. *Chriſtianis, pro perſecutionis redemptione perſoluendum.* ADEO VOLVNTAS. *Perinde, ſimiliter Deus prohibet ſub pœna ſimoniæ, emere donum ſidei, & Spiritus Sancti, quo* Gratis & ſine argento redimimur, *Et ſimus Chriſtiani, & redimere vetat Chriſtianum ſeipſum à perſecutore.* ASPICE. *Alij* Ab apice regnorum, *Id eſt à principibus præpoſitis à Deo ſtatibus.* REMEDIA CENSVVM. *Eleganter dictum, quod quamquam nutriendo augendóque principum ærario tot inuentiones quærendæ pecuniæ quotidie procurentur, nuſquam tamen adhuc vel ex priuatis* B *Chriſtianorum capitibus, vel ex tota ſecta, id eſt congregatione fidelium à perſecutione redimendorum aliquid prouiſum ſit.* MVNERATI. *Quod enim donum maius?* Numquid cum illo omnia nobis pariter bona donauit? CONSTARE. *Æſtimari, Emi.* LICENTIAM SECTÆ. *Libertatem Chriſtum ſequendi abſque periculo vitæ. Affectat hoc nomen frequenti vſu in bonam partem.* DISPOSITIONI. *Quaſi diceret, cùm diſponat Deus de corde regis, nec inclinauerit illud ad hanc concuſſionem, qui pecunia ſe redimit, agit contra diſpoſitionem Dei.* CÆSAR. *Imperator quilibet Gentilis.* STIPENDIARIÆ. *Stipendio redemptæ.* INDICI VNQVAM. *More Patrum loquitur quaſi iam vicinus Antichriſti tempori.* SCRIPTVRAM ESSE. C *Nullus*, inquit, *obiicere mihi poteſt ſcriptum eſſe in fauorem huiuſmodi redemptionis.* LEGIBVS HVMANIS. *Imperialibus Gentilium, Chriſtianos ob ſolum nomen & fidem reos pœna dignos indicantium.* NON A LIBERIS. *Quales ſe Iudæi cenſebant.* PROINDE. *Sicut Cæſari nummus eius nomine & imagine ſignatus.* HOMINEM ET SANGVINEM. *Hominem vt creatum ad imaginem: ſanguinem, quo per aſcenſum purpureum ſanguinis Chriſti, à comis reginæ Eccleſiæ purpureis, ad ſumos pedes, indutus ſumus Chriſtum, porphyrogeniti*, Non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſumus, *Et oues purpurei velleris, quas non naſci, ſed renaſci voluit Deus*, Quæ aſcenderunt D de lauacro *Sanguinis Chriſti*, Indutæ Dominum Ieſum in baptiſmo. IN EO TEMPORE. *Perſecutionis.* ID AGENS. *Pecuniâ datâ in redemptionem, debito Deo ſoluendo ſummum hominum imperatorem fraudo.* BENE OBSERVAVI. *Pulcra ironia duplicem præuaricationem carpit: primò quod nihil debens Cæſari nihil exigenti, ſoluat, & debitam Deo imaginem & Chriſto ſanguinem non reſtituat. Hîc aduerte, primò Tertullianum malè fugam comparare redemptioni perſecutionis, cum vna ſit licita, altera ſit illicita, de qua Cyprianus propriè reſpondet terminis Tertulliani, dicentis huiuſmodi redemptorem commaculare Chriſti mercedem, vbi ſcribens Antoniano lib. 4. ep. 2. quæ iam eſt ex ordinatione Pamelij 52.* Ne me E aliquis exiſtimet à propoſito meo leuiter receſſiſſe; & cùm Euangelicum vigorem, primò & inter initia defenderim, poſtmodum videar animum in eum à diſciplina & cenſura priore flexiſſe, vt his, qui libellis *Supplicibus ſcilicet, quibus timidi oblatis, petebant à iudicibus cum aliquo pretio, ne ſacrificare cogerentur* Conſcientiam ſuam maculauerint, vel nefanda ſacrificia commiſerint, laxandam pacem *Indulgentiam dandam, ad Sacramenta pœnitentiæ & Euchariſtiæ recipienda* Putauerim. Quod vtrumque non ſine librata diu & ponderata ratione à me factum eſt. *Et ibidem clarius eos vocans libellaticos, eorum crimen quamuis damnet, non tamen æquat negantibus* A *fidem, & ſacrificantibus idolis.* Nec tu exiſtimes, frater chariſſime, ſicut quibuſdam videtur, libellaticos cum ſacrificatis æquari oportere, quando inter ipſos etiam qui ſacrificauerint, & conditio frequenter, & cauſa diuerſa ſit. Neque enim æquandi ſunt, ille qui ad ſacrificium nefandum ſtatim voluntate proſiluit, & qui reluctatus & congreſſus diu ad hoc funeſtum opus neceſſitate peruenit, &c. Cum ergo inter ipſos qui ſacrificarint multa ſit diuerſitas; quæ inclementia eſt, & quàm acerba duritia, libellaticos cum iis qui ſacrificauerint iungere? *Inducit deinde talem loquentem*: Ad Magiſtratum vel veni, vel alio eunte mandaui, Chriſtianum me eſſe, ſacrificare mihi nó licere, ad aras diaboli me venire non poſſe, dare me ob hoc præmiũ, ne quod B non licet, faciã. Nunc tamen *Iam loquitur ipſe Cypr.* Etiam iſte qui libello maculatus eſt, poſteaquam nobis admonentibus didicit, nec hoc ſe facere debuiſſe, etſi manus pura ſit, *A thure oblato idolis*, Et os eius feralis cibi *Idolothyti* Contagia nulla polluerint, conſcientiam tamen eius eſſe pollutam; flet auditis nobis, & lamentatur, & quòd deliquerit, nunc admonetur, & non tam crimine, quàm errore deceptus, quòd iam de cætero inſtructus, & paratus ſit, conteſtatur. *Et de Papa Cornelio in eadem epiſtola paulò ſuperius de hoc, falsò accuſato; ſic ſcribit:* Exploraſſe collegas noſtros ſcias & veriſſimè comperiſſe, nulla illum libelli, vt quidam iactant, labe maculatum eſſe. *Et rurſum ibidem*: Placuit exa- C minatis cauſis ſingulorum, libellaticos interim admitti, ſacrificatis in exitu ſubueniri, *In morte* Quia exomologeſis apud inferos non eſt. *Et infra*: Quando multò & grauior & peior ſit mœchi quàm libellatici cauſa, cum hic neceſſitate, ille voluntate peccauerit. *Quod autem ſolus Chriſtus ius habuerit nos redimendi, breuiter ab Auguſtino accipe in Pſal. 129.* Et ipſe redimet Iſraël, ab omnibus iniquitatibus S. Auguſt. ſuis, &c. Ideò præceſſit ille ſine peccato, vt deleat peccata ſequentium. Nolite in vobis præſumere, ſed à vigilia matutina præſumite. *Paulò ſupra dixerat, quia vigiliâ matutinâ reſurrexit Dominus, & hoc debet ſperare corpus, quod in capite præceſſit, &c. Spera autem vſque ad noctem, quouſque ſit nox vniuerſi ge-* D *neris humani, in occaſu ſæculi.* Videre caput veſtrum reſurrexiſſe & aſcendiſſe in cœlum. *Quid contineant Tertulliano dicenti, apud inferos emancipationem noſtram, ſtipulationem in cœlis, & Chriſtum hominem ab inferis mercatum in cœlos. Nullum nummum pro capite dandum, quia caput noſtrum Chriſtus eſt.* In illo S. Auguſt. culpa non erat, ſed per illum veſtræ culpæ delebuntur, ipſe redimet Iſraël ab omnibus iniquitatibus ſuis. Quia Iſraël vendere ſe potuit, & fieri venundatus ſub peccato, redimere ſe ab iniquitatibus non poteſt. *Neque à morte, quia debet vitam Chriſto, qui mortis debitum non habebat.* Ille potuit redimere, qui ſe non potuit vendere, qui non commiſit peccatum, ipſe eſt redemptor à peccato: ipſe E redimet Iſrael: vnde redimet? ab illa iniquitate, an ab illa? ab omnibus iniquitatibus ſuis *Et à morte?* Eruet à morte animas eorum, &c. Qui redimit de interitu vitam tuam. *Quod tandem notat Tertull. Apoſtolos non redemiſſe pecunia vexationem, negare non poteſt, licuiſſe vitam fuga redimere, & poſſe Prælatos Eccleſiæ alioſque, cauſa exigente fugere; quod probat Auguſtinus ep. 180. ad Honoratum. Vbi fusè explicat quando Paſtores Eccleſiæ fugere poſſint, vel* S. Auguſt. *debeant remanere. Nam de priuatis perſonis certum eſt quod poſſint ad periculum negationis vitandum, quantum potuerint fugere.* Faciant ſerui Chriſti, miniſtri verbi & Sacramenti eius, quod præcepit, ſiue permiſit. Fugiant omnino de ciuitate in ciuitatem,

quando eorum quiſquam ſpecialiter à perſecutoribus quæritur, vt ab aliis, qui non ita requiruntur, non deſeratur Eccleſia, ſed præbeant cibaria conſeruis ſuis, quos aliter viuere non poſſe, nouerunt. Cum autem omnium, id eſt Epiſcoporum & Clericorum eſt commune periculum, ij qui aliis indigent *Laïci populi* Non deſerantur ab his quibus indigent, &c Si aliqui deſeruerunt plebes ſuas, hoc eſt quod dicimus fieri non debere. Neque enim tales docti auctoritate diuina, ſed humano vel errore decepti, vel timore ſunt victi. Cur enim ſibi putant indifferenter obtemperandum eſſe præcepto, vbi legunt de ciuitate in ciuitatem eſſe fugiendum; & mercenarium non exhorrent, qui videt lupum venientem, & fugit, quoniam non eſt ei cura de ouibus? cur non iſtas duas Dominicas, veraſque ſententias, vnam ſcilicet, vbi fuga ſinitur, aut iubetur; alteram, vbi arguitur atque culpatur, ſic intelligere ſtudent, vt inter ſe reperiantur non eſſe contrariæ, ſicut non ſunt? Et hoc quomodo reperitur, niſi attendatur quod iam ſuperius diſputaui, tunc de locis in quibus ſumus, premente perſecutione fugiendum eſſe Chriſti miniſtris, quando ibi aut plebs Chriſti non fuerit, cui miniſtretur, aut etiam fuerit, & poteſt impleri per alios neceſſarium miniſterium, quibus non eſt eadem cauſa fugiendi: ſicut in ſporta ſubmiſſus, quod ſupra memoraui, fugit Apoſtolus, cum à perſecutore propriè ipſe quæreretur, aliis vtique neceſſitatem ſimilem non habentibus, à quibus illic miniſterium abſit vt deſereretur Eccleſiæ, ſicut fugit S. Athanaſius Alexandrinus Epiſcopus, cum eum ſpecialiter apprehendere Conſtantius cuperet Imperator, nequaquam à cæteris miniſtris deſerta plebe Catholica, quæ in Alexandria commanebat. Cum autem plebs manet, & miniſtri fugiunt, miniſteriumque ſubtrahitur, quid erit niſi mercenariorum illa fuga damnabilis, quibus non eſt cura de ouibus? veniet enim lupus, non homo, ſed diabolus, qui plerumque fideles Apoſtatas eſſe perſuaſit, quibus quotidianum miniſterium Dominici corporis defuit, & peribit infirmus in tua non ſcientia, ſed ignorantia; frater, propter quem Chriſtus mortuus eſt, &c. Non quia iſta *Violentia perſecutorum, conſtupratio fœminarum, &c.* Non ſunt vitanda cum poſſunt; *Loquitur de afflictione concipienda à Prælatis ex aſpectu vexationis plebis,* Sed quia potius ferenda ſunt quando vitari ſine impietate non poſſunt; niſi fortè quiſquam contenderit, non eſſe miniſtrum impium, qui tunc ſubtrahit miniſterium pietati neceſſarium, quando magis eſt neceſſarium. An non cogitamus cùm ad iſtorum periculorum peruenitur extrema, nec eſt poteſtas vlla fugiendi; quantus in Eccleſia fieri ſoleat ab vtroque ſexu, atque ab omni ætate concurſus, aliis baptiſmum flagitantibus, aliis reconciliationem, aliis etiam pœnitentiæ ipſius actionem, omnibus conſolationem, & Sacramentorum confectionem & erogationem? vbi ſi miniſtri deſint, quantum exitium ſequitur eos, qui de iſto ſæculo vel non regenerati exeunt, vel ligati? &c. Quando eſt commune periculum, magiſque timendum eſt, ne quiſquam id facere *Fugere* credatur, non conſulendi voluntate, ſed timore moriendi; magiſque fugiendi obſit exemplo, *Aliis Epiſcopis & Clericis* Quam viuendi proſit officio, *Ouibus ſuis* Nulla ratione faciendum eſt, &c. Non quidem talis eſt iſta tempeſtas, *Perſecutionis*, quando laïcorum & clericorum eſt commune periculum, ſicut in naui vna commune periculum eſt mercatorum atque nautarum. Verùm abſit vt tanti pendenda ſit hæc nauis noſtra, vt debeant eam nautæ & maximè gubernator periclitantem deſerere, etiam ſi in ſcapham tranſiliendo, vel etiam natando poſſit effugere. Quibus enim metuimus ne noſtra deſertione pereant, non temporalem mortem, quæ quandoque ventura eſt, ſed æternam, quæ poteſt, ſi non caueatur, euenire; & poteſt, ſi caueatur, etiam non venire, metuimus, &c. Nemo excipiat perſonam ſuam, vt ſi aliqua gratia videtur excellere, ideo ſe dicat, vita, & ob hoc, fuga eſſe digniorem. Quiſquis enim hoc putat, nimium ſibi placet, quiſquis autem hoc dicit, omnibus diſplicet. Sunt ſanè qui arbitrantur, Epiſcopos & Clericos non fugientes in talibus periculis, ſed manentes, facere vt plebes decipiantur, *Et hæc eſt deceptio & error Tertulliani, qui nullo modo, & nulli fugiendam eſſe perſecutionem definiebat.* Cùm ideò non fugiunt, quia manere ſuos præpoſitos cernunt. Sed facile eſt hanc reſponſionem, vel inuidiam declinare, alloquendo eaſdem plebes, atque dicendo: non vos decipiat, quòd de loco iſto non fugimus. Non enim propter nos, ſed propter vos potius hîc manemus, ne vobis non miniſtremus quidquid ſaluti veſtræ, quæ in Chriſto eſt, nouimus neceſſarium. Si ergo fugere volueritis, *En vt plebi licet fugere* Et nos ab iſtis, quibus tenemur, vinculis ſoluitis. Quod tunc putò eſſe dicendum, quando verè videtur vtile eſſe, ad loca tutiora migrare. Quo audito, ſi vel omnes, vel aliqui dixerint, in illius poteſtate ſumus, cuius iram nullus quocumque vadit, euadit; cuius miſericordiam, vbicumque ſit, poteſt inuenire, qui nuſquam vult ire, ſiue certis neceſſitatibus impeditus, ſiue laborare nolens ad incerta ſuffugia *Quærenda*, Et non ad finienda, ſed ad mutanda pericula; proculdubio iſti deſerendi non ſunt miniſterio Chriſtiano. Si autem hoc audito abire maluerint, nec illis manendum eſt, qui propter illos manebant; quia ibi iam non ſunt, propter quos manere adhuc debeant. Quicumque igitur iſto modo fugit, vt Eccleſiæ neceſſarium miniſterium, illo fugiente, non deſit, facit quod Dominus præcepit, ſiue permiſit. Qui autem ſic fugit, vt gregi Chriſti ea quibus ſpiritaliter viuit alimenta ſubtrahantur, mercenarius ille eſt, qui videt lupum venientem, & fugit, quoniam non eſt ei cura de ouibus. *Et per hæc, ex longa epiſtola excerpta, patet plena reſponſio omnibus circa fugam in perſecutione dubiis proponendis.*

S. Auguſt.

Auguſt.

7. Perſecutionem fugere, eamque, vel Eccleſiæ libertatem pecuniâ redimere non ſuadet illud Chriſti; Omni petenti tribue; *Neque illud;* Ciba inimicum tuum. *De fuga cap. 13. per totum, & 14. ad m.*

a Luc 6. 30.

SEd & [a] *Omni petenti me, dabo.* In cauſa eleemoſynæ, non in concuſſuræ. Petenti, inquit. Porro, qui concutit, non petit. Qui comminatur, ſi non acceperit, non poſtulat, ſed extorquet. Non eleemoſynam expectat, qui non miſerandus, ſed timendus venit. Dabo igitur miſericordiæ, non timiditatis meæ nomine; vbi qui accepit, Deum honorat, & benedictionem mihi reddit: non vbi amplius ſe benefactum præſtitiſſe credit, & prædam ſuam

adſpiciens dicit, De reatu eſt. [b] *Paſcam & inimicum.* Sed inimicitiæ alios habent titulos. *b* Rom. 12.
Non tamen dixit traditorem, aut perſecutorem, aut concuſſorem. Nam huic quantò ma- 20.
gis *Carbones aceruabo ſuper caput*, Si non me redemero? Proinde, inquit, [c] *Qui tibi tunicam* Luc 6. 35.
ſuſtulerit, vel etiam pallium, concede. Ad eum pertinet, qui rem, non qui fidem meam eripere Prou. 25.
quæſierit. Concedam & pallium non minanti traditionem. Si minatus fuerit, etiam tuni- 21.
cam repoſcam. Omnium iam nunc Dominicarum pronuntiationum ſui ſunt, & cauſæ, & *c* Matth.
regulæ, termini. non in infinitum, nec ad omnia ſpectant. Atque adeò qui [d] *Omni petenti* 5. 4.
dari, iubet, ipſe ſignum petentibus non dat. Alioquin ſi omnibus paſſim petentibus dan- *d* Luc 6.
dum putas, tu mihi videris, non dico vinum febricitanti, ſed etiam venenum, aut gla- 30.
dium, mortem deſideranti, daturus. [e] *Facite autem vobis amicos de Mammona*; Quomodo Luc 16. 9.
intelligendum ſit, parabola præmiſſa doceat, ad populum Iudaïcum dicta, qui commiſſam
ſibi rationem Domini cùm malè adminiſtraſſet, deberet de Mammonæ hominibus, quod
nos eramus amicos ſibi potius proſpicere, quàm inimicos; & releuare nos a debitis pecca-
torum, quibus Deo detinebamur, ſi nobis de dominica ratione conferrent; vt cum cœpiſſet
ab huius deficere gratia, ad noſtram fidem refugientes, *Reciperentur in tabernacula æterna.*
Quamuis nunc puta aliam interpretationem parabolæ & ſententiæ iſtius, dum ſcias veriſi-
mile non eſſe, vt concuſſores noſtri in amicitiam redacti per Mammonam, recipiant tunc
nos in tabernacula æterna. Sed quid non timiditas perſuadebit? quaſi & fugere, ſcriptura
permittat, & redimere præcipiat. Parum denique eſt, ſi vnus, aut alius ita eruitur. maſſaliter
totæ Eccleſiæ tributum ſibi irrogauerunt. Neſcio, dolendum, an erubeſcendum ſit, cùm in
matricibus Beneficiariorum & Curioſorum, inter tabernarios, & lanios, & fures balnea-
rum, & aleones, & lenones, Chriſtiani quoque vectigales continentur. Hanc epiſcopatui
formam Apoſtoli prouidentius condiderunt, vt regno ſuo ſecuri frui poſſent ſub obtentu
procurandi. Scilicet enim talem pacem Chriſtus ad Patrem regrediens, mandauit à mili-
tibus per Saturnalitia redimendam. Sed quomodo colligemus, inquis, quomodo Domini- CAP. XIV.
ca ſolemnia celebrabimus? Vtique quomodo & Apoſtoli; fide, non pecuniâ tuti; quæ fides *Math. 21.*
ſi montem transferre poteſt, multo magis militem. Eſto ſapientiâ, non præmio cautus. 21.
Neque enim ſtatim & à populo eris tutus, ſi officia militaria redemeris. Vna ergo tibi &
Fides, & Sapientia, ad tutelam opus eſt: quibus non adhibitis, & redemptionem tuam po-
tes perdere; adhibitis, haud redemptionem deſiderare. Poſtremò ſi colligere interdiu non
potes, habes noctem, luce Chriſti luminoſa aduerſus eam. Non potes diſcurrere per ſin-
gulos, ſit tibi & in tribus Eccleſia. Meliùs eſt turbas tuas aliquando non videas, quàm ad-
dicas. Serua Chriſto virginem ſponſam. Nemo quæſtum de ea faciat.

FVGA IN PERSECVTIONE. VII. SCHOLIA.

OMNI PETENTI. *Sic inducit pro redemptione* A *vexationis certantem, & ſcripturæ locis abutentē:* *Luc. 6. 30.* Omni autem petenti te, *Syr. poſcenti à te*, dato: & qui aufert quæ tua ſunt, ne repetas. IN CAVSA ELEEMOSYNÆ. *Hic decipitur Tertullianus, neque enim in ſola cauſa Eleemoſynæ dicit hoc Chriſtus, ſed in omni cauſa, in qua vult nos charitate, non neceſſitati modo, ſed cuicumque poſtulationi, ex condeſcentia acquieſcere proximo, ſed & inſuper cedere violenter auferenti, vt patet ex immediatè præcedentibus:* Benefacite maledicentibus vobis, & orate pro calumniantibus vos. Et qui te percutit in maxillam; præbe & alteram, & ab eo qui aufert tibi veſtimentum, *Syr. pallium tuum.* Etiam tunicam, noli prohibere. *Quamquam rectè paulo infra hæc referens, applicet furi vel raptori externa bona tollenti, & non perſecutori fidem negare compellenti, niſi externis bonis* B *vexatio redimatur; cui tum renitendum eſt, nec pars vna tantum boni, ſed & omnia cedenda, & liberè confitenda fides. Hic ſubiicio quod ſupra promiſi de redimendo tempore, relictâ perſecutori tunica. De quo ſic Auguſtinus Ser. 24. de verbis Apoſtoli, in qua expreſſè* (Auguſt.) *ſermonem texuit.* Dies malos, fratres, duæ res faciunt, malitia, & miſeria, &c. Sed miſeria hominum communis eſt, non debet malitia eſſe communis, &c. Quid ait Apoſtolus? omnes qui volunt in Chriſto piè viuere, perſecutionem patientur. Ecce quia dies mali ſunt, ſine perſecutione, hic viuere iuſti non poſſunt. Qui inter malos viuunt, perſecutionem patiuntur, omnes mali perſequuntur bonos, ſi non ferro & lapidibus, ſed vita & moribus, &c. Expectatis à me fortè ſcire, quid eſt tempus redimere? dicturus ſum quod pauci audiunt, pauci ferunt, pauci aggrediuntur, pauci agunt: tamen dicam, quoniam ipſi pauci qui me audituri ſunt, inter malos viuunt. Redimere tempus, hoc eſt, quando aliquis tibi infert litem, perde aliquid vt Deo vaces, non litibus, perde. Ergo ex eo quod perdis, pretium eſt temporis. Certè quando pro tuis neceſſitatibus procedis ad publicum, das nummos, & emis tibi panem, aut vinum, aut oleum, aut lignum, aut aliquam ſupellectilem: das, & accipis; aliquid amittis, aliquid acquiris, hoc eſt emere, &c. Quod habes, emptum eſt; quod amittis pretium eſt. Quomodo ergo perdis numos, vt emas tibi aliquid: ſic perde numos, vt emas tibi quietem. *Quanto magis pro æterna quiete omnia tibi eripi ſinis temporalia; quàm pro temporalium* (S. Auguſt.) *portione redimenda, ad tempus, perdere æterna* Quid aliud dixit Deus, quàm redimentes tempus; quando ait, ſi quis vult in iudicio tecum contendere, & tunicam tuam tollere. *Maximè ſi minatur te ob Chriſtianam fidem Præfecto Gentili delaturum* Dimitte ei (S. Auguſt.) & pallium? iudicio vult tecum contendere, & tunicam tuam tollere; vult auocare te litibus à Deo tuo; non habebis quietum cor, non habebis tranquillum animum, euerteris cogitationibus tuis, irritaris aduerſus ipſum aduerſarium tuum. Ecce tempus perdidiſti. Quantò ergo melius eſt, numum amittas, & tempus redimas? &c. *Et homil. 1.*

S. Auguſt. *ex 50.* In hac vita iubet nos Apoſtolus redimere A tempus, &c. Et quid eſt redimere tempus, niſi cum opus eſt, etiam detrimento temporalium commodorum, ad æterna quærenda & capeſſenda, ſpatia temporis comparare? *Dico ego compendio temporis vitæ, martyrio glorioſo finiendæ, æternitatis ſpatia conquirere?* S. Auguſt. Vnde & Dominus præcipit dicens: ſi quis voluerit tecum iudicio contendere, &c. Vt ſcilicet amiſſa re aliqua temporali, impendas ad quietem, quod eras impenſurus, ad litem. QVI ACCEPIT. *Pauper humilis & gratus.* DE REATV. *De timore, puſillanimitate, negatione tacita Chriſtiani.* ALIOS TITVLOS. *Cauſas, ob quas teneor inimico benefacere.* NON DIXIT. *Paulus ſcilicet Rom. 12. 20. iuxta Prouerb. 25. 21.* Si eſurierit inimicus tuus ciba illum: ſi ſitit, potum da illi: hoc enim faciens B carbones ignis congeres ſuper caput eius. Noli vinci à malo, ſed vince in bono malum. *Syr. autem* Ne vincat vos malum, ſed vincite malum bonitate. S. Auguſt. *Quem locum ſic exponit Aug. to. 3. lib. 3 de Doct. Chriſt. cap. 16.* Cum poſſit dupliciter interpretari, vno modo ad nocendum, altero ad præſtandum; ad beneficentiam te potius charitas reuocet, vt intelligas carbones ignis, eſſe vrentes pœnitentiæ gemitus, quibus ſuperbia ſanatur eius, qui dolet ſe inimicum fuiſſe hominis, à quo eius miſeriæ ſubuenitur. S. Auguſt. *Et to. 4. in Expoſit. ep. ad Rom. propoſitione 73.* Intelligendum eſt, ad hoc dictum eſſe, vt cum quis nos læſerit, prouocemus ad pœnitentiam facti ſui, cum ei nos benefacimus. Iſti enim carbones ignis ad exuſtionem, id eſt contribulationem ſpiritus va- C lent, qui eſt quaſi caput animæ, in qua exuritur omnis malitia, cùm homo in melius per pœnitentiam commutatur; vt ſunt illi carbones, de quibus dicitur in pſalmis, quid detur tibi aut quid apponatur tibi ad linguam? Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus deſolatoriis. *Et Ser. 168.* Hoc loco cum S. Auguſt. grandi diligentia obſeruandum eſt, ne fortè dum eum benè non intelligimus, de medicamentis nobis vulnera faciamus. Solent enim nonnulli hoc præceptum quaſi ad ſatiandum furorem ſuum aſſumere. Dicunt enim apud ſe, ecce cibo inimicum meum, vt ardeat in æternum. Auertat Deus huiuſmodi intelligentiam ab animis noſtris, &c. Caput in homine ſenſus rationalis intelligitur; qui ſenſus cum à feruore charitatis recedens factus fue- D rit frigidus, vnde ſcriptum eſt, quia abundauit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum, *Syr. Elangueſcet*, neceſſe eſt vt quod obeſt ſaluti, contrarium ſapiat, vt cui deberet eſſe amicus, inimicus exiſtat. Ad ſanandum ergo talem phreneticum, homines ſanctos, & charitatis igne ſuccenſos hortatur Spiritus Sanctus, dicens: Carbones ignis, &c. Cum enim inimico tuo pio animo frequentius benefeceris, quamlibet ſit impius & crudelis, barbarus & cruentus, tamen tandem aliquando erubeſcit & dolet, & pœnitere incipit quod admiſit, &c. PRONVNTIATIONVM. *Sententiarum Chriſti.* IPSE SIGNVM. *Luc. 11. 29.* Generatio hæc, generatio nequam eſt: ſignum quærit, & ſignum non dabitur E ei, niſi ſignum Ionæ Prophetæ. AD POPVLVM IVDAICVM. *Ad arguendum populum Iudaicum dicta eſt parabola villici diſſipatoris bonorum Domini ſui.* RATIONEM DOMINI. *Rem, bona Dei, legem & prophetas, & Sacramenta vetera.* Primò credita ſunt eis eloquia Dei, &c. De Sion enim exibit lex, & Verbum Domini de Ieruſalem. MAMMONÆ HOMINIBVS. *Gentilibus auaritiæ deditis*, Quæ eſt idolorum ſeruitus. *Proſpicere, prouidere.* RELEVARE NOS. *Sicut villicus cautè debitores Domini ſui ex parte ſubleuauit.* DE DOMINI DARATIONE. *De Verbo Dei, lege eius.* NVNC PVTA. *Liberum tibi facio, vt putes alium eſſe huius parabolæ myſticum ſenſum, modo ſcias, concuſſorem, & pœnâ extorquere volentem negationem fidei, reconciliatum nobis per munera, pecuniamque perſecutionis redemptricem, non poſſe poſt mortem, nos recipere in æterna gloriæ tabernacula, ſed potius in inferni carcerem ſempiternum.* PARVM EST. *Leuis mihi quærendi cauſa eſſet, ſi vnus aut alter fidelis ſic ſe pretio redimeret: ſed, proh dolor, iam tota Eccleſiæ, integri populi collectim, maſſam tributi magni ſibi impoſuerunt, ad huiuſmodi redemptionem.* IN MATRICIBVS. *Matriculis, regiſtris, libris fiſci, in quibus debita vilium perſonarum impoſita ſcribuntur, quales ſunt, caupones, Lanij, id eſt carnem laniantes & vendentes, alij legunt* Ianos, *A Iano fori Romani ſic dictos, circumforaneos, & propolas, qui circumeunt forum venditandi cauſa. Ex qua ſumma, huiuſmodi hominum ſorti impoſita, beneficiarij, id eſt miniſtri Imperatoris beneficia & largitatem ſumebant, ſicut & Curioſi, id eſt viri qui comitabantur Præſides, & curioſè per Prouincias inquirebant geſta, quæ renuntiarent Præſidi.* FVRES BALNEARVM. Qui ex balneo quid ſurripiunt, maximè eorum qui in balneis lauant. *L. 1. ff. de furibus Balnearum. Habes & balnearium furtum L. finali. ff. eodem.* APOSTOLI PROVIDENTIVS. *Prudentiores vtique fuerunt Apoſtoli, filij lucis, dum exemplo ſuo & doctrina, formam præſcripſerunt Epiſcopis, pro fratribus & ouibus animas ponere; nec prætextu ſalutem ouium procurandi, & regno, hoc eſt* Eccleſiis *ſuis tutius prouidendi, perſecutionem pecunia redemerunt; erubuiſſent ſiquidem, inter alearum magiſtros, & mulierum proſtitutores recenſeri, cum plebe ſua; vt ex collato pretio, venatores illi curioſi, & beneficiarij Cæſarum & Præſidum, munerarentur.* SCILICET ENIM. *Ironicè.* A MILITIBVS. *Satellitibus Præſidum, & Curioſis.* PER SATVRNALITIA. *Munera his ſimilia, quæ vtrimque à Romanis, in Saturni feſtis, mittebantur. Nec eſt quod hic arguar, ſi Fugalia Saturnalitiis iungam; de quibus Auguſtinus lib. 11. de Ciuit. cap. 6.* Auguſt. Fugalia celebrantur, effuſa omni licentia turpitudinum; & verè fugalia, ſed pudoris & honeſtatis. *Quæ feſta fuerunt Romæ inſtituta in memoriam exactorum Regum & liberatæ Reipublicæ. Feſtum hoc* Regifugium *Vocat Cenſorinus, de die natali; quò eo die Tarquinius ab exercitu ad Porſenam Etruſcorum Regem fugiſſet. Fugalia autem, Februario menſe agebantur, poſt feſta Terminalia. Pudendum ſanè Fugalia colere paſtores mercenarios, & viſo lupo fugere; & ſupra pudorem eſt, vitam vnius momenti redimere mortis refugas. Terminum magis, & curſus metam ponant paſtores, & oues ipſæ, vbi paſtor, factus ouis, poſuit ſuam. In cruce ſcilicet.* COLLIGEMVS. *Vel plebem, vel ex plebe, alendis pauperibus pecuniam.* ESTO SAPIENTIA. *Serpentis, caput, hoc eſt Chriſtum, & fidem, totius corporis periculo, ſeruando.* NON PRÆMIO. *Munere dato in redemptionem.* Non dabit Deo placationem ſuam, & pretium redemptionis animæ ſuæ. OFFICIA MILITARIA. *Milites, & miniſtros, ad officium Curioſi, & exploratoris, vel exactoris, miſſos.* LVCE LVMINOSA. *Id eſt fide Chriſti.* Columna nubis & ignis, *De qua Pſaltes*; Nox illuminatio mea in deliciis meis. IN TRIBVS. Vbi fuerint duo vel tres congregati, &c. ADDICAS. *Tributo huic nefario.* VIRGINEM SPONSAM. *Ne corrumpatur Eccleſia, facta venalis, & redempta pretio. Alludit ad Paulum*; Deſpondi vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto.

FVRTVM.

Furtum non fuit in expoliatione Ægyptiorum, ſed iuſſa à Deo, & iuſta Iſraëlitis debitæ mercedis acceptio 2. Cont. Marc. cap. 20. à p. ad f.

AGe, infeliciſſime hæretice, teipſum expoſtulo arbitrum: cognoſce in vtramque gentem prius, & ita de auctore præcepti iudicabis. Repoſcunt Ægyptij de Hebræis vaſa aurea & Exo. 12. 35. argentea. contrà, Hebræi mutuas petitiones inſtituunt, allegantes ſibi quoque eorumdem patrũ nomine, ex eodẽ ſcripturæ inſtrumẽto, mercedes reſtitui oportere illius operariæ ſeruitutis, pro laterinis deductis, pro ciuitatibus & villis ædificatis. Exo. 1. 11. Quid iudicabis, optimi Dei elector? Hebræos fraudem agnoſcere debere, an Ægyptios compenſationem? Nam & aiunt ita actum per legatos vtrimque; Ægyptiorum quidem repetentium vaſa, Iudæorum verò repoſcentium operas ſuas: & tandem vaſis iſtis renuntiauerunt ſibi Ægyptij. Hodie aduerſus Marcionitas amplius allegant Hebræi, negantes compenſationi ſatis eſſe quantumvis illud auri & argenti, ſi ſexcentorum millium operæ per tot annos vel ſingulis nummis diurnis æſtimentur. Quæ autem pars maior? repetentium vaſa, an incolentium villas & vrbes? Querela ergo maior Ægyptiorum, an gratia Hebræorum? Vt ſolo iniuriarum iu- Exo. 5. 14. & 16. dicio Hebræi Ægyptios repercuterent, liberi homines in ergaſtulum ſubacti, vt ſolas ſcapulas ſuas Scribæ eorum apud ſubſellia ſua oſtenderent, flagellorum contumelioſa atrocitate laceratas: non paucis lancibus & ſcyphis, pauciorum vtique diuitum vbique, ſed totis & ipſorum facultatibus, & popularium omnium collationibus ſatisfaciendum Hebræis pronuntiaſſes? Igitur ſi bona Hebræorum cauſa, bona iam & cauſa, id eſt, mandatum Creatoris, qui & Ægyptios gratos fecit neſcientes, & ſuum populum in tempore expeditionis Exo. 1. 16. & 22. anguſto, aliquo ſolatio tacitæ compenſationis expunxit. Planè minus exigi iuſſit: Hebræis enim etiam filios Ægyptij reſtituere debuerant.

FVRTVM. SCHOLIA.

COGNOSCE. *Tanquam iudex examina prius* A *merita vtriuſque Gentis, Ægyptij populi & Hebræi, & tum pro tua impudentia, Marcion, ſententiam feres in Deum Creatorem, qui iuſſit Hebrais vt expoliarent Ægyptios.* REPOSCVNT. *Repetunt Ægyptij vaſa, quæ mutuauerant Hebrais; ex alia parte Hebræi repetunt ab Ægyptiis Patrum ſuorum operas debitas, quas olim pro ciuitatibus lateritiis extruendis compenſare debuerant. Quam hîc ſententiam feres, tu qui Deum tuum optimum tibi elegiſti, contempto Creatore.* AIVNT. *Rabini ſcilicet; cùm nihil tale ſcriptura narrat.* RENVNTIAVERVNT. *Ceſſerunt Hebrais, conuicti, nihil ſibi inde deberi, cum merces Hebrais debita pro tot annorum ſeruitute, longè* B *excederet vaſorum pretium.* QVÆ PARS MAIOR. *Exaggerat debitum Ægyptiorum, qui longè plures fruebantur vrbibus extructis ſudore Hebræorum, quàm eſſent ij, quorum vaſa abſtulerant Hebræi.* VT SOLO, *&c. Tanto,* inquit, *grauius damnum paſſi ſunt Hebræi, vt etiamſi nihil operati eſſent pro Ægyptiis, vel pro ſola infamia & iniuria, omne damnum pecunia excedente, reparandâ, omnia iſta vaſa non ſufficerent; & haberent Hebræi quod iuſtè repoſcerent ab Ægyptiis in iudicio iniuriarum, quòd liberi homines, non ſolum in ſeruitutem redacti, ſed & flagellati atrociter fuerint.* SCRIBÆ EORVM. *Hebræorum; per ſcribas intellige Procuratores & Aduocatos Hebræorum, Exo. 5. 14.* Flagellati ſunt qui præerant operibus filiorũ Iſ- C raël ab exactoribus Pharaonis, dicentibus: quare nõ impletis menſurã laterum ſicut prius, nec heri nec hodie? veneruntque Præpoſiti filiorum Iſraël, & vociferati ſunt ad Pharaonem, dicentes: cur ita agis contra ſeruos tuos? Paleæ non dantur nobis, & lateres ſimiliter imperantur *Eodem numero exiguntur non ſecus ac ſi materia ſolita daretur* En famuli tui flagellis cedimur, & iniuſtè agitur contra populum tuum. 70. *autem ter hoc loco præpoſitos huiuſmodi operum, vocant Scribas:* Flagellati ſunt Scribæ de genere filiorum Iſraël, qui impoſiti fuerant ſuper ipſos à Præfectis Pharaonis, &c. Ingreſſi autem Scribæ filiorum Iſraël, &c. Videbant autem Scribæ filiorum Iſraël, &c. *Sic dicti, quòd numerum & operariorum & operum in regiſtro haberent.* APVD SVBSELLIA. *Ad tribunalia Ægyptiorum, vel in propriis ſcribarum ſubſelliis, vbi ſedentes, ſingulis Hebræis imponebant operas. Vbi exaggerat iniuriam, quòd nec Præfectis parcerent, quos innocentes ſeruorum flagris cæderent Præfecti Pharaonis.* GRATOS, NESCIENTES. *Dum vaſa præbuerunt, quibus ſatisfacerent Hebrais.* EXPEDITIONIS. *Prompti exitus.* EXPVNXIT. *Debita mercede remunerauit, ſatisfecit populo. Vox hæc valde exprimit libellum computorum, in quo dum debitum perſoluitur, quod ſcriptum erat expungitur.* ETIAM FILIOS. *Quos in Nilo mergebant, vel aliter necari ab obſtetricibus iuſſerat Pharao. Sic enim obſtetricibus præceperat Exodi 1. 16.* Si maſculus fuerit, interficite eum. *Sciens autem nil huiuſmodi egiſſe obſtetrices, ſic verſu 22.* Præcepit ergo Pharao omni populo ſuo dicens: quidquid maſculini ſexus natum fuerit, in flumen proiicite: quidquid fœminini reſeruate. 70. *autem* Omne maſculinum quodcumque natum fuerit Hebræis, in flumen proiicite; & omne fœmininum viuificate illud. *Id eſt ſinite viuere, conſeruate. Præter alibi dicta ex Auguſtino circa ſpoliationem Ægyptiorum, hæc ſubiicio nona to. 4.* S. Auguſt. *lib. 2. qq. in Exodum q. 30.* Eſt iſta nonnulla quæſtio, ſi ſeorſum habitabant Hebræi in terra Geſſen, vbi nec plagæ fiebant quibus regnum Pharaonis affligebatur, quomodo quiſque petit à proximo vel à proxima aurum, argentum, & veſtem; præſertim quia vbi primum hoc mandatur per Moyſen, ſic poſitum eſt, & mulier à vicina ſua, vel concellanea, ſi ita dicendum eſt, vel cohabitatrice ſua. *Conſului lectionem 70. & nihil de vicina, vel proxima habent. Vnde credo exemplar eius reſpondiſſe verſioni communi.* Vnde intelligendum eſt, etiam in terra Geſſen non

S. Auguſt. *ex 50.* In hac vita iubet nos Apoſtolus redimere A tempus, &c. Et quid eſt redimere tempus, niſi cum opus eſt, etiam detrimento temporalium commodorum, ad æterna quærenda & capeſſenda, ſpatia temporis comparare? *Dico ego compendio temporis vitæ, martyrio glorioſo finiendæ, æternitatis ſpatia conquirere?* S. Auguſt. Vnde & Dominus præcipit dicens: ſi quis voluerit tecum iudicio contendere, &c. Vt ſcilicet amiſſa re aliqua temporali, impendas ad quietem, quod eras impenſurus, ad litem. QVI ACCEPIT. *Pauper humilis & gratus.* DE REATV. *De timore, puſillanimitate, negatione tacita Chriſtiani.* ALIOS TITVLOS. *Cauſas, ob quas teneor inimico benefacere.* NON DIXIT. *Paulus ſcilicet Rom. 12. 20. iuxta Prouerb. 25. 21.* Si eſurierit inimicus tuus ciba illum: ſi ſitit, potum da illi: hoc enim faciens B carbones ignis congeres ſuper caput eius. Noli vinci à malo, ſed vince in bono malum. *Syr. autem* Ne vincat vos malum, ſed vincite malum bonitate. S. Auguſt. *Quem locum ſic exponit Aug. to. 3. lib. 3 de Doct. Chriſt. cap. 16.* Cum poſſit dupliciter interpretari, vno modo ad nocendum, altero ad præſtandum; ad beneficentiam te potius charitas reuocet, vt intelligas carbones ignis, eſſe vrentes pœnitentiæ gemitus, quibus ſuperbia ſanatur eius, qui dolet ſe inimicum fuiſſe hominis, à quo eius miſeriæ ſubuenitur. S. Auguſt. *Et to. 4. in Expoſit. ep. ad Rom. propoſitione 71.* Intelligendum eſt, ad hoc dictum eſſe, vt cum quis nos læſerit, prouocemus ad pœnitentiam facti ſui, cum ei nos benefacimus. Iſti enim carbones ignis ad exuſtionem, id eſt contribulationem ſpiritus va- C lent, qui eſt quaſi caput animæ, in qua exuritur omnis malitia, cùm homo in melius per pœnitentiam commutatur; vt ſunt illi carbones, de quibus dicitur in pſalmis, quid detur tibi aut quid apponatur tibi ad linguam? Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus deſolatoriis. *Et Ser. 168.* Hoc loco cum S. Auguſt. grandi diligentia obſeruandum eſt, ne fortè dum eum benè non intelligimus, de medicamentis nobis vulnera faciamus. Solent enim nonnulli hoc præceptum quaſi ad ſatiandum furorem ſuum aſſumere. Dicunt enim apud ſe, ecce cibo inimicum meum, vt ardeat in æternum. Auertat Deus huiuſmodi intelligentiam ab animis noſtris, &c. Caput in homine ſenſus rationalis intelligitur; qui ſenſus cum à feruore charitatis recedens factus fue- D rit frigidus, vnde ſcriptum eſt, quia abundauit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum, *Syr. Elangueſcet*, neceſſe eſt vt quod obeſt ſaluti, contrarium ſapiat, vt cui deberet eſſe amicus, inimicus exiſtat. Ad ſanandum ergo talem phreneticum, homines ſanctos, & charitatis igne ſuccenſos hortatur Spiritus Sanctus, dicens: Carbones ignis, &c. Cum enim inimico tuo pio animo frequentius benefeceris, quamlibet ſit impius & crudelis, barbarus & cruentus, tamen tandem aliquando erubeſcit & dolet, & pœnitere incipit quod admiſit, &c. PRONVNTIATIONVM. *Sententiarum Chriſti.* IPSE SIGNVM. *Luc. 11. 29.* Generatio hæc, generatio nequam eſt: ſignum quærit, & ſignum non dabitur E ei, niſi ſignum Ionæ Prophetæ. AD POPVLVM IVDAICVM. *Ad arguendum populum Iudaicum dicta eſt parabola villici diſſipatoris bonorum Domini ſui.* RATIONEM DOMINI. *Rem, bona Dei, legem & prophetas, & Sacramenta vetera.* Primò credita ſunt eis eloquia Dei, &c. De Sion enim exibit lex, & Verbum Domini de Ieruſalem. MAMMONÆ HOMINIBVS. *Gentilibus auaritiæ deditis*, Quæ eſt idolorum ſeruitus. *Proſpicere, prouidere.* RELEVARE NOS. *Sicut villicus cauti debitores Do*mi- A ni ſui ex parte ſubleuauit.* DE DOMINICA ORATIONE. *De Verbo Dei, lege eius.* NVNC TVTA. *Liberum tibi facio, vt putes alium eſſe huius parabolæ myſticum ſenſum, modo ſcias, concuſſorem, & pœnâ extorquere volentem negationem fidei, reconciliatum nobis per munera, pecuniamque perſecutionis redemptricem, non poſſe poſt mortem, nos recipere in æterna gloriæ tabernacula, ſed potius in inferni carcerem ſempiternum.* PARVM EST. *Leuis mihi querendi cauſa eſſet, ſi vnus aut alter fidelis ſic ſe pretio redimeret: ſed, proh dolor; iam totæ Eccleſiæ, integri populi collectim, maſſam tributi magni ſibi impoſuerunt, ad huiuſmodi redemptionem.* IN MATRICIBVS. *Matriculis, regiſtris, libris fiſci, in quibus debita vilium perſonarum impoſita ſcribuntur, quales ſunt, caupones, Lanij, id* B *eſt carnem laniantes & vendentes, alij legunt* lanios, *A Iano fori Romani ſic dictos. circumforaneos, & propolas, qui circumeunt forum venditandi cauſa. Ex qua ſumma, huiuſmodi hominum ſorti impoſita, beneficiarij, id eſt miniſtri Imperatoris beneficia & largitatem ſumebant, ſicut & Curioſi, id eſt viri qui comitabantur Præſides, & curioſè per Prouincias inquirebant geſta, quæ renuntiarent Præſidi.* FVRES BALNEARVM. Qui ex balneo quid ſurripiunt, maximè eorum qui in balneis lauant. *L. 1. ff. de furibus Balnearum. Habes & balnearium furtum L. finali. ff. eodem.* APOSTOLI PROVIDENTIVS. *Prudentiores vtique fuerunt Apoſtoli, filij lucis, dum exemplo ſuo & doctrina, formam præſcripſerunt Epiſcopis, pro fratribus & ouibus animas ponere; nec prætextu ſalutem omnium* C *procurandi, & regno, hoc eſt Eccleſiis ſuis tutius prouidendi, perſecutionem pecunia redemerunt; erubuiſſent ſiquidem, inter alearum magiſtros, & mulierum proſtitutores recenſeri, cum plebe ſua; vt ex collato pretio, venatores illi curioſi, & beneficiarij Cæſarum & Præſidum, munerarentur.* SCILICET ENIM. *Ironicè.* A MILITIBVS. *Satellitibus Præſidum, & Curioſis.* PER SATVRNALITIA. *Munera his ſimilia, quæ vtrimque à Romanis, in Saturni feſtis, mittebantur. Nec eſt quod hic arguar, ſi Fugalia Saturnalitiis iungam; de quibus Auguſtinus lib. 11. de Ciuit. cap. 6.* Fugalia celebrantur, effuſa omni licentia turpitu- Auguſt. dinum; & verè fugalia, ſed pudoris & honeſtatis. *Quæ feſta fuerunt Romæ inſtituta in memoriam exactorum Regum & liberatæ Reipublicæ. Festum hoc* Re- D gifugium *Vocat Cenſorinus, de die natali; quò eo die Tarquinius ab exercitu ad Porſenam Etruſcorum Regem fugiſſet. Fugalia autem, Februario menſe agebantur, poſt feſta Terminalia. Pudendum ſanè Fugalia colere paſtores mercenarios, & viſo lupo fugere; & ſupra pudorem eſt, vitam vnius momenti redimere mortis refugas. Terminum magis, & curſus metam ponant paſtores, & oues ipſæ, vbi paſtor, factus ouis, poſuit ſuam. In cruce ſcilicet.* COLLIGEMVS. *Vel plebem, vel ex plebe, alendis pauperibus pecuniam.* ESTO SAPIENTIA. *Serpentis, caput, hoc eſt Chriſtum, & fidem, totius corporis periculo, ſeruando.* NON PRÆMIO. *Munere dato in redemptionem.* Non dabit Deo placationem ſuam, & pretium redemptionis animæ E ſuæ. OFFICIA MILITARIA. *Milites, & miniſtros, ad officium Curioſi, & exploratoris, vel exactoris, miſſos.* LVCE LVMINOSA. *Id eſt fide Chriſti.* Columna nubis & ignis, *De qua Pſaltes;* Nox illuminatio mea in delitiis meis. IN TRIBVS. Vbi fuerint duo vel tres congregati, &c. ADDICAS. *Tributo huic nefario.* VIRGINEM SPONSAM. *Ne corrumpatur Eccleſia, facta venalis, & redempta pretio. Alludit ad Paulum;* Deſpondi vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto.

FVRTVM.

Furtum non fuit in expoliatione Ægyptiorum, ſed iuſſa à Deo, & iuſta Iſraëlitis debita mercedis acceptio 2. Cont. Marc. cap. 20. à p. ad f.

AGe, infeliciſſime hæretice, teipſum expoſtulo arbitrum: cognoſce in vtramque gentem
prius, & ita de auctore præcepti iudicabis. Repoſcunt Ægyptij de Hebræis vaſa aurea & Exo. 12.
argentea. contrà, Hebræi mutuas petitiones inſtituunt, allegantes ſibi quoque eorumdem pa- 35.
trũ nomine, ex eodẽ ſcripturæ inſtrumẽto, mercedes reſtitui oportere illius operariæ ſeruitu- Exo. 1. 11.
tis, pro laterinis deductis, pro ciuitatibus & villis ædificatis. Quid iudicabis, optimi Dei ele-
ctor? Hebræos fraudem agnoſcere debere, an Ægyptios compenſationem? Nam & aiunt ita
actum per legatos vtrimque; Ægyptiorum quidem repetentium vaſa, Iudæorum verò re-
poſcentium operas ſuas: & tandem vaſis iſtis renuntiauerunt ſibi Ægyptij. Hodie aduer-
ſus Marcionitas amplius allegant Hebræi, negantes compenſationi ſatis eſſe quantumvis
illud auri & argenti, ſi ſexcentorum millium operæ per tot annos vel ſingulis nummis
diurnis æſtimentur. Quæ autem pars maior? repetentium vaſa, an incolentium villas &
vrbes? Querela ergo major Ægyptiorum, an gratia Hebræorum? Vt ſolo iniuriarum iu- Exo. 5. 14.
dicio Hebræi Ægyptios repercuterent, liberi homines in ergaſtulum ſubacti, vt ſolas & 16.
ſcapulas ſuas Scribæ eorum apud ſubſellia ſua oſtenderent, flagellorum contumelioſa atro-
citate laceratas: non paucis lancibus & ſcyphis, pauciorum vtique diuitum vbique, ſed
totis & ipſorum facultatibus, & popularium omnium collationibus ſatisfaciendum Hebræis
pronuntiaſſes? Igitur ſi bona Hebræorum cauſa, bona iam & cauſa, id eſt, mandatum Crea-
toris, qui & Ægyptios gratos fecit neſcientes, & ſuum populum in tempore expeditionis Exo. 1. 16.
anguſto, aliquo ſolatio tacitæ compenſationis expunxit. Planè minus exigi iuſſit: Hebræis & 22.
enim etiam filios Ægyptij reſtituere debuerant.

FVRTVM. SCHOLIA.

COGNOSCE. *Tanquam iudex examina prius* A *merita vtriuſque Gentis, Ægyptij populi & Hebræi, & tum pro tua impudentia, Marcion, ſententiam feres in Deum Creatorem, qui iuſſit Hebræis vt expoliarent Ægyptios.* REPOSCVNT. *Repetunt Ægyptij vaſa, quæ mutuauerant Hebræis; ex alia parte Hebræi repetunt ab Ægyptiis Patrum ſuorum operas debitas, quas olim pro ciuitatibus lateritiis extruendis compenſare debuerant. Quam hîc ſententiam feres, tu qui Deum tuum optimum tibi elegiſti, contempto Creatore.* AIVNT. *Rabini ſcilicet; cùm nihil tale ſcriptura narrat.* RENVNTIAVERVNT. *Ceſſerunt Hebræis, conuicti, nihil ſibi inde deberi, cum merces Hebræis debitá pro tot annorum ſeruitute, longè* B *excederet vaſorum pretium.* QVÆ PARS MAIOR. *Exaggerat debitum Ægyptiorum, qui longè plures fruebantur vrbibus extructis ſudore Hebræorum, quàm eſſent ij, quorum vaſa abſtulerant Hebræi.* VT SOLO. *&c. Tanto,* inquit, *grauius damnum paſſi ſunt Hebræi, vt etiamſi nihil operati eſſent pro Ægyptiis, vel pro ſola infamia & iniuria, omne damnum pecunia excedente, reparandâ, omnia iſta vaſa non ſufficerent; & haberent Hebræi quod iuſtè repoſcerent ab Ægyptiis in iudicio iniuriarum, quòd liberi homines, non ſolum in ſeruitutem redacti, ſed & flagellati atrociter fuerint.* SCRIBÆ EORVM. *Hebræorum; per ſcribas intellige Procuratores & Aduocatos Hebræorum, Exo. 5.* 14. Flagellati ſunt qui præerant operibus filiorũ Iſ- C raël, ab exactoribus Pharaonis, dicentibus: quare nõ impletis menſurã laterum ſicut prius, nec heri nec hodie? veneruntque Præpoſiti filiorum Iſraël, & vociferati ſunt ad Pharaonem, dicentes: cur ita agis contra ſeruos tuos? Paleæ non dantur nobis, & lateres ſimiliter imperantur *Eodem numero exiguntur non ſecus ac ſi materia ſolita daretur* En famuli tui flagellis cædimur, & iniuſtè agitur contra populum tuum. 70. *autem ter hoc loco præpoſitos huiuſmodi operum, vocant Scribas:* Flagellati ſunt Scribæ de genere filiorum Iſraël, qui impoſiti fuerant ſuper ipſos à Præfectis Pharaonis, &c. Ingreſſi autem Scribæ filiorum Iſraël, &c. Videbant autem Scribæ filiorum Iſraël, &c. *Sic dicti, quòd numerum & operariorum & operum in regiſtro haberent.* APVD SVBSELLIA. *Ad tribunalia Ægyptiorum, vel in propriis ſcribarum ſubſelliis, vbi ſedentes, ſingulis Hebræis imponebant operas. Vbi exaggerat iniuriam, quòd nec Præfectis parcerent, quos innocentes ſeruorum flagris cæderent Præfecti Pharaonis.* GRATOS, NESCIENTES. *Dum vaſa præbuerunt, quibus ſatisfacerent Hebræis.* EXPEDITIONIS. *Prompti exitus.* EXPVNXIT. *Debita mercede remunerauit, ſatisfecit populo. Vox* B *hæc valde exprimit libellum computorum, in quo dum debitum perſoluitur, quod ſcriptum erat expungitur.* ETIAM FILIOS. *Quos in Nilo mergebant, vel aliter necari ab obſtetricibus iuſſerat Pharao. Sic enim obſtetricibus præceperat Exodi 1. 16.* Si maſculus fuerit, interficite eum. *Sciens autem nil huiuſmodi egiſſe obſtetrices, ſic verſu 22.* Præcepit ergo Pharao omni populo ſuo dicens: quidquid maſculini ſexus natum fuerit, in flumen proiicite: quidquid fœminini reſeruate. 70. *autem* Omne maſculinum quodcumque natum fuerit Hebræis, in flumen proiicite; & omne fœmininum viuificate illud. *Id eſt ſinite viuere, conſeruate. Præter alibi dicta ex Auguſtino circa ſpoliationem Ægyptiorum, hæc ſubiicio nona to. 4.* S. Auguſt. C *lib. 2. qq. in Exodum q. 39.* Eſt iſta nonnulla quæſtio, ſi ſeorſum habitabant Hebræi in terra Geſſen, vbi nec plagæ fiebant quibus regnum Pharaonis affligebatur, quomodo quiſque petit à proximo vel à proxima aurum, argentum, & veſtem; præſertim quia vbi primùm hoc mandatur per Moyſen, ſic poſitum eſt, & mulier à vicina ſua, vel concellanea, ſi ita dicendum eſt, vel cohabitatrice ſua. *Conſului lectionem 70. & nihil de vicina, vel proxima habent. Vnde credo exemplar eius reſpondiſſe verſioni communi.* Vnde intelligendum eſt, etiam in terra Geſſen non

vt exhilares faciem in oleo, &c. *Et ſer 37. de Ver. Dom.* A
Auguſt. Sicut non poteſt homo duobus Dominis ſeruire: ſic nemo poteſt gaudere in ſæculo, & in Domino. Multum inter ſe hæc duo gaudia differunt, ſuntque omnino contraria. Quando gaudetur in ſæculo, non gaudetur in Domino. Quando gaudetur in Domino, non gaudetur in ſæculo. Vincat gaudium in Domino, donec finiatur gaudium in ſæculo. Gaudium in Domino ſemper augeatur: gaudium in ſæculo ſemper minuatur donec finiatur, &c. Gaudete in Domino ſemper. In ſæculo gaudium quod eſt? gaudere de iniquitate, gaudere de turpitudine, gaudere de dedecore, gaudere de deformitate. De his omnibus gaudet ſæculum, quæ omnia non eſſent, niſi homines voluiſſent. Alia B ſunt quæ faciunt homines, alia quæ patiuntur: & alia ſi nolunt, ferunt. Quid ergo eſt hoc ſæculum, & quod eſt gaudium ſæculi? dico, fratres, breuiter quantum poſſum, quantum Deus adiuuat, feſtinanter, breuiter dico. Sæculi lætitia eſt impunita nequitia. Luxurientur homines, fornicentur, in ſpectaculis nugentur, ebrioſitate ingurgitentur, turpitudine fœdentur, nihil mali patiantur, & videte ſæculi gaudiū. Iſta mala quæ cōmemoraui, non caſtiget fames, non belli timor, non aliquis timor, non aliquis morbus, nō aliquæ aduerſitates; ſed ſint omnia in rerū abundantia, in pace carnis, in ſecuritate malæ mentis; & videte ſæculi gaudium, ſed non cogitat Deus ſicut homo. Alia eſt Dei cogitatio, alia hominis. Magnæ miſericordiæ eſt, nequitiæ impunitatem non relinquere, & ne cogatur, in extremo gehennæ damnare, modo flagello, dignatur caſtigare. Nam vis noſſe, nulla pœna, quanta ſit pœna, pſalmum interroga: irritauit Dominum peccator, &c. Quare obſecro? quid vidiſti? qui autem hoc exclamauit, vidit peccatorem impunè luxuriantem, malè facientem, bonis abundantem, & exclamauit, irritauit Dominum peccator, &c. Præ magnitudine iræ ſuæ non requirit. Intelligite, fratres Chriſtiani, miſericordiam Dei; quando caſtigat mundum, non vult damnare mundum, &c. Ideò non exquirit, quia multum iraſcitur. Magna eſt ira eius, parcendo ſæuit, ſed iuſtè ſæuit: eſt enim ſeueritas, quaſi ſæua veritas. Si ergo aliquando ſæuit parcendo, bonum eſt nobis vt ſubueniat caſtigando, &c. Ergo, fratres, gaudete in Domino, non in ſæculo: ideſt gaudete in veritate, non in iniquitate: gaudete in ſpe æternitatis, non in flore vanitatis. *Quid melius ad exprimendam gau ij mundani vanitatem?*

GENTILES.

GENTILIVM PROBRA.

1. *Gentilis iumentum eſt, Chriſtianus, homo. De Reſurr. cap. 52. à m.*

IN hoc & figurata ſubiicit exempla animalium & elementorum. *Alia caro hominis*, Id eſt, ſerui Dei, qui verè homo eſt: *Alia iumenti*, Id eſt, ethnici, de quo & Propheta: *Adſimilatus eſt*, inquit, *Homo irrationabilibus iumentis.* 1. Cor. 15. 39. Pſal. 48. 13.

GENTILIVM PROBRA. I. SCHOLIA.

IN Hoc. *Adprobandum diuerſum reſurgentium ordinem, bonorum & malorum, fidelium & Gentilium; Paulus ſubiicit exempla quæ figurant Chriſtianos & Ethnicos 1. Cor. 15. 39.* A Non omnis caro, eadem caro: ſed alia quidem hominū, alia verò pecorū, &c. *Syr. clarius* Omne corpus æquale non eſt: aliud eſt corpus hominis, & aliud iumenti. *In quem locum* Auguſt. *Aug.* In his omnibus iſte ſenſus eſt, ſi genera carnis, cum ſint cuncta mortalia, differunt tamen inter ſe pro diuerſitate animantium, &c. Non mirum eſt quod in reſurrectione mortuorum, diſtabit gloria meritorum. *Sic ſcribit in ep. ad Conſentium.* VERE HOMO. *Quia rationabiliter viuit, & ſecundum Deum, Gentilis autem more iumenti ſecundum ſenſum animalem, de quibus vt iumentis Pſaltes:* Dorſum eorum ſemper incurua. ADSIMILATVS. *Pſal. 48. 13.* B Homo cum in honore eſſet non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. *Quem locum ſic exponit Aug. to. 3. lib. 6. de Gen. ad lit. cap. 12* Auguſt. Hoc excellit in homine, quia Deus ad imaginem ſuam hominem fecit, propter quod ei dedit mentem intellectualem qua præſtat pecoribus, &c. In quo honore poſitus, ſi non intellexerit, vt benè agat, eiſdem ipſis pecoribus, quibus prælatus eſt, comparabitur. Sic etenim ſcriptum eſt, homo in honore poſitus, non intellexit, comparatus eſt pecoribus inſenſatis, &c. Nam & pecora Deus fecit, ſed non ad imaginem ſuam. Nec dicendum eſt, hominem ipſe fecit, pecora verò, iuſſit, & facta ſunt: & hunc enim & illa per verbum ſuum fecit, per quod facta ſunt omnia. Sed quia idem Verbum & ſapientia & virtus eius eſt, dicitur & manus eius, non viſibile membrum, ſed efficiendi potentia. Nam & eadem ſcriptura quæ dicit, quòd Deus hominem de limo terræ finxerit. Gen. 2. 7. dixit etiam ibidem 19. quod beſtias agri de terra finxerit, &c. Si & hominem de terra, & beſtias de terra ipſe formauit, quid habet excellentius in hac re, niſi quod ipſe ad imaginem Dei creatus eſt? nec tamen hoc ſecundum corpus, ſed ſecundum intellectum mentis, &c. Quamquam & in ipſo corpore habeat quandā proprietatem quæ hoc indicet, quòd erecta ſtatura factus eſt, vt hoc ipſo admoneretur, non ſibi terrena eſſe ſectanda, velut pecora, quorum voluptas omnis ex terra eſt, vnde in aluum cuncta pecora prona atque proſtrata ſunt. Congruit ergo & corpus eiuſdem animæ rationali, non ſecundum lineamenta figuraſque membrorum; ſed potius ſecundum id quod in cœlum erectum eſt, ad intuenda quæ in corpore ipſius mundi ſuperna ſunt; ſicut anima rationalis in ea debet erigi, quæ in ſpiritalibus, naturâ magis excellunt, vt quæ ſurſum ſunt ſapiat, non quæ ſuper terram. *Fidelis ergo, vt homo, & corpore, & mente, viuit erectus in cœlum. Gentilis vt iumentum, pronus in terram.*

2. Gentilium virtus non eſt vera, nec ſolida. V. Verbum Caſtitatis ſpecies num. 3. & 4. & Caſt. cuſtodia 1. & 9.

3. Gentilis in prodigo figuratus. De Pudic. cap. 9. in m.

VIde an habeat ethnicus ſubſtantiam in Deo patre, cenſus, & ſapientiæ, & naturalis agnitionis in Deum; per quam & Apoſtolus notat [a] *In ſapientia Dei, non cognouiſſe mundum, per ſapientiam, Deum*, Quam vtique à Deo acceperat. Hanc itaque prodegit longè à Domino moribus factus, inter errores, & illecebras & libidines ſeculi, vbi fame veritatis compulſus, tradidit ſe principi huius æui. Ille eum præfecit porcis, (vt familiare id dæmonum pecus paſceret) vbi nec ille compos eſſet vitalis eſcæ, ſimulque alios videret in opere diuino abundantes pane cœleſti. Recordatur Patris Dei, ſatisfacto redit, veſtem priſtinam recipit; ſtatum ſcilicet eum, quem Adam tranſgreſſus amiſerat. Anulum quoque accipit tunc primum, quo fidei pactionem interrogatus obſignat, atque ita exinde opimitate Dominici corporis veſcitur, Euchariſtia ſcilicet. Hic erit prodigus filius, qui nunquam retro frugi; qui ſtatim prodigus, quòd non ſtatim Chriſtianus. Hunc & Phariſæi de ſæculo ad patris complexus reuertentem, in publicanis & peccatoribus mœrebant. Et ideo ad hoc ſolum maioris fratris accommodatus eſt liuor; non quia innocentes & Deo obſequentes Iudæi, ſed quia inuidentes nationibus ſalutem, planè quos ſemper apud patrem eſſe oportuerat. Et vtique Iudæus ad primam ſtatim vocationem Chriſtiani gemit, non ad ſecundam reſtitutionem. Illa enim etiam ethnicis relucet, hæc verò quæ in Eccleſiis agitur, ne Iudæis quidem nota eſt.

a 1. Cor. 1. 21.
Luc 15. 12. 13.

4. Gentiles Romani à Maiorum inſtitutis, circa cultum Deorum, & morum honeſtatem deſciuerunt. Apol. cap. 6. in p. ad m. vide. V. Abſtinentia Rom. 1.

GENTILIVM PROBRA. III. SCHOLIA.

A ETHNICVS. *Fusè hunc locum tractat, & gentili applicat parabolam prodigi, de qua iam alibi diximus. Et quamquam in errorem ſuum detorqueat, vt ſub finem textus, vt in cauda venenum ſuum ſerpens hæreticus inſinuauit, dum ait*, Iudæus ad primam ſtatim vocationem Chriſtiani, *Id eſt, Gentilis ad Chriſtianiſmum vocati & tranſeuntis, zelo æſtuat, & inuidia*, Gemit: non ad ſecundam reſtitutionem: *Quæ fit per primam & ſolemnem pœnitentiam ſemel lapſi poſt baptiſmum: poſt quam, lapſum Tertullianus nolebat recipi in Eccleſia. Tamen non incongruè, vt patet ex ſequentibus in toto hoc textu, Gentilis prodigo comparatur.* IN DEO PATRE. *Gentilem enim vt Iudæum creauit, dicente Paulo:* Nam idem Deus omnium. B CENSVS. *Originis, quia & à Deo per Creationem proceſſit.* ET SAPIENTIÆ. *In quantum ad imaginem Dei factus eſt, naturaliter ſapit & agnoſcit Deum, in eumque vt principium, vt finem ſuum naturali lumine & amore fertur, & hæc eius eſt ſubſtantia quam prodegit & diſſipauit, de quo prima Cor. 1. 21.* In Dei ſapientia, *Effectibus & creaturis ſapienter à Deo conditis & ordinatis* Non cognouit mundus *Populus Gentilis* Per ſapientiam, Deum. *Per lumen naturæ; obſcurato intellectu, & corruptâ voluntate per peccatum.* LONGE A DOMINO. *Aug. in Pſal. 34. Concione 2.* Nonnunquam in vno homine vtrumque contingit, vt aliquando propinquet, & aliquando C longè fiat: propinquat luce veritatis, longè fit nubilo carnis. Neque enim, fratres, Deo qui vbiq; eſt, & nullo continetur loco, aut per loca propinquamus, aut ab illo per loca remouemur. Propinquare illi, eſt ſimilem illi fieri: recedere ab illo, diſſimilem illi fieri. Nonne cum vides duas res propè ſimiles, dicis, propinquat hæc illi? & quando tibi diſſimilia demonſtrantur, quamuis vno loco, & plerumque vna manu teneantur, dicis, longè eſt hæc ſpecies ab illa. *Et in Pſal 84. in verſum:* Verumtamen propè timentes eum ſalutare ipſius. In veteri, inquit, teſtamento timebatur Deus, ne daret illos in captiuitatem, ne tolleret illis terram; ne grandinè contunderet vites ipſorum, ne faceret ſteriles vxores eorum, ne auferret ab eis filios ipſorum. Hæc enim carnalia promiſſa Dei tenebant adhuc paruas animas, & propter hæc timebatur Deus; ſed propè illis erat, qui vel propter hæc ipſum timebant. Terram petebat Paganus à Diabolo, terram petebat Iudæus à Deo. Vnum erat quod petebant, ſed non vnus à quo petebant. Petebat iſte quod paganus petebat, diſcernebatur tamen à pagano, quia ab illo iſta petebat, qui omnia fecerat; & propè illis erat Deus, qui Gentibus longè erat. Tamen reſpexit & eos qui longè erant, *Sicut pater prodigi vidit eum cum adhuc longè eſſet* Et eos qui propè erant, ſicut dicit Apoſtolus, Epheſ. 2. & veniens, Euangelizauit pacem his qui erant longè, & pacem his qui propè. Quos dixit, qui erant propè? Iudæos, qui vnum Deum colebant. Quos dixit, qui erant longè? Gentes qui dimiſerant Deum à quo facti erant, & colebant illa quæ ipſi fecerant. Non enim regionibus longè eſt quiſque à Deo, ſed affectibus. Amas Deum, propè es: odiſti Deum, longè es. Vno loco ſtans, & propè es, & longè es. FAME COMPVLSVS. *Quia veritas proprium obiectum eſt, & bonum intellectus.* PRINCIPI ÆVI. *Diabolo mundi principi.* DÆMONVM PECVS. *Ob immunditiem, vnde & legio petiit in porcos mitti. Aug. to. 9. tract. 5. c. 7. de tempore Barbarico.* Porcos pauit, quando dæmonum voluptates ſuis factis impleuit fortaſſe illos porcos pauit, quos petierat diabolus à Domino, dicens iube nos intrare in gregem porcorum. Fame contritus eſt quia panem Verbi Dei non inueniebat. Siliquis cupiebat ſaturare ventrem ſuum, quando tortuoſis cogitationibus replebat animam ſuam. VITALIS ESCÆ. *Panis viui qui de cœlo deſcendit.* SATISFACTO REDIT. *Reuertitur ad Patrem, pœnitentiâ eius ſatisfactum. Sequentia expoſita habes alibi.* NVMQVAM

S. Auguſt.
S. Auguſt.
Auguſt.

QVAM RETRO FRVGI. *Qui priùs numquam bonus fuit, & ab initio prodigus, vt Adæ peccatum & idololatriam, quod de Christiano dici non poteſt, ex quo factus eſt Chriſtianus, ſed tantum ab eo tempore quo poſt ſuſceptam fidem labitur in peccatum, cuius pœnitens, & reuertens excipitur à Patre.* HVNC. *Gentilem.* DE SÆCVLO. *Gentilitatis errore.* AD PATRIS. *Dei cognitionem per fidem redeuntem.* IN PVBLICANIS. *Qui figuram ethnicorum gerebant.* MOERREBANT. *Dolebant ex inuidia.* AD HOC SOLVM. *Myſterium ſignificandum, natu maioris inuidia applicata eſt.* INNOCENTES. *Quia dixit Pater natu maiori:* Fili tu ſemper mecum es. ESSE OPORTVERAT. *Qui tamen longè per idololatriam & murmurfrequens à Deo receſſerat.* ILLA ENIM. *Prima vocatio alicuius Gentilis ad fidem, ſtatim manifeſtatur aliis gentilibus, ex omnimoda vitæ mutatæ diſſimilitudine.* HÆC VERO. *Secunda vocatio, quæ iam Chriſtiano, Deo ad pœnitentiam vocante, præſtatur, & in Eccleſia peragitur, nec ab ipſis Iudæis, multò minùs à Gentilibus cognoſcitur. Huic errori Tertulliani, lapſos poſt baptiſmum & pœnitentiam primam non recipientis, aduerſatur Auguſtinus, Præfato tract. 5. de temp. Barbarico cap. 7 in fine; vbi ſic Chriſtum inducit loquentem Petro:* Egrediatur Pater ad primogenitum filium nolentem intrare, dicat Chriſtus Petro. *Nolenti intrare,* intra in gaudium Domini tui: reſpiciat negantem, & faciat confeſſorem: compungat flentem, faciat amatorem: exhortetur eum paterna voce: fili, inquit, tu meus es, tu es Petrus: & ſi me negaſti, meus es. Tu es Petrus, & ſuper hanc petram, &c. Tu meus es. & omnia mea tua ſunt. Tibi dabo claues, &c. *Non ſolum vt intres tu, ſed & Iudæos & Gentiles ſolutos, oſtiarius & cuſtos domus, intromittas. qui ad vocem ancillæ oſtiariæ, cor clauſeras & os confeſſioni.* Apud te, Petre, ſunt claues; dignare iam ad conuiuium intrare. *Ad vitulum ſaginatum occiſum edendum; ad fidem paſſionis, confeſſionem peccati, participationem corporis Chriſti.* Oportebat hæc fieri, quoniam frater tuus latro, *prodigum & ethnicum ſignificans,* mortuus erat, & reuixit, &c. Si Petrus, antequam Chriſtus pro omnibus crucifigeretur, regni cœlorum claues accepit; quà illuc introiuit latro ille, iam non reus, niſi per latus quod aperuit Iudæus? *Sicut per latus arcæ Noë animalia munda & immunda:* Et nunc veniant omnes, *Iudæi & Gentiles,* Quicumque amant Paradiſum, locum quietis, locum ſecuritatis, locum perpetuæ fœlicitatis, locum in quo non pertimeſcas barbarum, in quo nullum patiaris aduerſarium, nullum habebis inimicum. Venite omnes, intrate omnes. Eſt quà poſſitis intrare, patet latus. Oſtendit enim ille latro, quo debeant omnes intrare, neminem ſuo exemplo docuit deſperare: *Cui dixit, hodie mecum eris in Paradiſo:* Contendite ait Dominus intrare per anguſtam portam. Quid anguſtius illo foramine, quod vnus è militibus percutiendo latus crucifixi aperuit? & tamen per has anguſtias penè iam totus mundus intrauit. Venite & vos Iudæi, vocat vos, quem crucifixiſtis. Filius Dei: contendite intrare per anguſtam portam, per hanc enim introierunt Patres veſtri. Illi, qui vt crucifigeretur clamauerunt, qui in ligno ſuſpenſum viderunt, qui irriſerunt, qui caput agitauerunt, per iſtas tamen anguſtias, *plagas* introierunt. Non enim inaniter clamabat ille pendens in cruce: Pater, ignoſce illis, &c. Per has ergo, vt dixi, anguſtias, per anguſtam portam lateris Chriſti ingreſſus eſt latro mutatus, pœnitens Iudæus, conuerſus omnis Paganus, & ab eo exiit foras malus hæreticus Arrianus. *Et peruerſus Tertullianus, factus Nouatianus, relapſos excludens à venia.*

Auguſt. — S. Auguſt. — S. Auguſt.

5. Gentilis ſcriptores ſuos reprobat, dum aliquid pro nobis proferunt. De Teſtim. An. cap. 1. à p.

NE ſuis quidem magiſtris, aliàs probatiſſimis atque lectiſſimis, fidem inclinauit humana de incredulitate duritia, ſicubi in argumenta Chriſtianæ defenſionis impingunt. tunc vani poëtæ, cùm Deos humanis paſſionibus & fabulis deſignant. tunc philoſophi duri, cùm veritatis fores pulſant. Hactenus ſapiens & prudens habebitur, qui propè Chriſtianum pronuntiauerit, cùm ſi quid prudentiæ aut ſapientiæ affectauerit, ſeu cerimonias deſpuens, ſeu ſeculum reuincens, pro Chriſtiano denotetur. Iam igitur nihil nobis erit cum literis & doctrina peruerſæ felicitatis, cui in falſo potiùs creditur, quam in vero. viderint ſi qui de vnico & ſolo Deo pronuntiauerunt. immo nihil omnino relatum ſit, quod agnoſcat Chriſtianus, ne exprobrare poſſit. Nam & quod relatum eſt, neque omnes ſciunt, neque qui ſciunt conſtare confidunt. tantò abeſt vt noſtris literis annuant homines, ad quas nemo venit, niſi iam Chriſtianus.

GENTILIVM PROBRA. V. SCHOLIA.

NE SVIS QVIDEM. *Fruſtra ad conuincendos Gentilium errores, probandamque Catholicam veritatem, proferrem teſtimonia doctorum Gentilium; licet enim eos in cæteris omnibus fide dignos & receptiſſimos habeant, ſi quando tamen caſu ſcribendo incidant in aliqua argumenta, quibus Catholica veritas & aliquis eius articulus probari & confirmari poſſit, præ duritia cordis ab incredulitate formata, non inclinant aurem, & impletur in eis illud Apoſtoli:* A veritate auditum auertent. ad fabulas autem conuertentur. *Tum enim Poëtas vt vanos æſtimant, cùm rident ipſi Deos ſuos, paſſionibus & vitiis humanis ſubditos carpunt, & fabulis ſuis eorum vitia delineant. Quia tum reſpondent doctoribus Chriſtianis, probantibus cultum non deberi vitioſis hominibus, quos Gentiles in Deos tranſcripſerunt. Tum etiam Gentilium Philoſophi ab ipſis reprobantur vt duri & non audiendi, cùm propè accedunt ad veritatem, & penè intrant in conſenſum noſtrorum dogmatum.* HACTENVS SAPIENS. *Vſque huc, eatenus Gentilis doctor receptibilis erit donec propè accedat ad ſenſum & vocem Chriſtiani, nam ſi quid ſimile dixerit, tunc Chriſtianam ſapientiam æmulari & affectare videbitur ſuis, ſiue ſuperſtitioſas idololatriæ ceremonias irrideat, ſiue Gentilitatem de errore conuincat, infamiâ notatur quaſi Chriſtianus eſſet.* NIHIL CVM LITERIS. *Nullum teſtimonium proferam ex libris Gentilium.* PERVERSÆ FELICITATIS. *Felix ſiquidem eſt doctrina cui creditur, quæ recipitur, & honoratur: illa certè peruersè felix eſt, quæ dum vera dicit reſpuitur, & dum falſa docet recipitur.* VIDERINT,

&c. Quàm malè cum doctoribus iſtis agitur, qui & naturali lumine ſcripſerunt, ſicut & nos credimus, vnum Deum colendum. I M O N I H I L. *Sed volo nihil à doctoribus Gentilium ſcriptum, quod legere poſſit Chriſtianus vt argumento ad hominem poſſit conuincere Gentilem, vel ſaltem exprobrare Gentili. Licet enim multa ab eis ſcripta ſint vel ex noſtris fontibus hauſta & transſcripta, vel ipſis ad confuſionem à Deo veritatis ſic volente dictata, plerique Gentiles ignorant, & qui legerunt & norunt, non putant tamen hanc firmam eſſe veramque doctrinam.* T A N T O A B E S T, *&c. Quòd ſi ita auertunt aures & oculos à libris ſuis, quantò longiùs abſunt & horrent à noſtris, ad quorum intelligentiam nemo peruenire poteſt niſi per lumen fidei, dicente Eſaïa ſæpiùs à nobis relato cap. 7. iuxta 70.* Niſi credideritis B non intelligetis. *Quantùm ad Authores Gentilium quomodo iis ſit vtendum monet Auguſtinus to. 3. lib. 2.*
S. Auguſt. *de doctr. Chriſt. cap. 11.* Philoſophi qui vocantur, ſi qua fortè vera, & fidei noſtræ accommoda dixerunt, maximè Platonici, non ſolùm formidanda non ſunt, ſed ab eis tanquam iniuſtis poſſeſſoribus in vſum noſtrum vendicanda. *Et to. 6. lib. 13. Cont.*
S. Auguſt. *Fauſtum cap. 15.* Sibyllæ, & Orpheus, & neſcio quis Hermes, & ſi qui alij vates, vel Theologi, vel ſapientes, vel Philoſophi Gentium, de Filio Dei, aut de Patre Deo, vera prædixiſſe, ſeu dixiſſe perhibentur: valet quidem aliquid ad Paganorum vanitatem reuincendam, *Iiſdem vocibus vtitur Augusti-*
S. Auguſt. *nus cum Tertulliano, eâdem in causâ.* Non tamen ad A iſtorum auctoritatem amplectendam, cùm illum Deum nos colere oſtendimus, de quo nec illi tacere potuerunt, qui ſuos congentiles populos, idola, & dæmonia colenda, partim docere auſi ſunt, partim prohibere auſi non ſunt. *Et lib. 6. de Baptiſmo contra Donatiſtas cap. 44. & vltimo.* Ipſi Gentiles, ſi Auguſt. quid diuinum & rectum in doctrinis ſuis habere potuerunt, non improbauerunt Sancti noſtri, quamuis illi per ſuas ſuperſtitiones, & idololatriam, & ſuperbiam, cæteróſque perditos mores deteſtandi eſſent, & niſi corrigerentur, diuino iudicio puniendi. Nam & Paulus Apoſtolus, apud Athenienſes, cùm de Deo quædam diceret, perhibuit teſtimonium, quòd quidam eorum tale aliquid dixerint; *Act. 17. 28. in medio Areopagi dixit: ſicut & quidam veſtrorum Poëtarum dixerunt; ipſius enim & genus ſumus*, Quod vtique ſi ad Chriſtum venirent, agnoſceretur in eis, non improbaretur. Et S. Cy- Auguſt. prianus, talibus aduersùs eoſdem ethnicos vtitur teſtibus: nam cùm de Magis loqueretur; quorum tamen, inquit, præcipuus Hoſtanes, & formam viri Dei negat conſpici poſſe, & Angelos veros ſedi eius dicit aſſiſtere. In quo & Plato pari ratione conſentit, & vnum Deum ſeruans, cæteros Angelos, vel dæmones dicit. Hermes quoque Trimegiſtus vnum Deum loquitur, & eum comprehenſibilem atque ineſtimabilem confitetur. *Hæc habentur apud Cypr. lib. de Idolorum vanitate.*

5. *Gentiles iudices, torquendo Chriſtianos, contra formam iuris agere conuincuntur.* *Ad Scap. cap. 4. à p.*

QVid ampliùs tibi mandatur, quam nocentes confeſſos damnare, negantes autem ad tormenta reuocare? Videris ergo quomodo ipſi vos contra mandata faciatis, vt confeſſos, negare cogatis. Adeo confitemini innocentes eſſe nos, quos damnare ſtatim ex confeſſione non vultis. Si autem contenditis ad elidendos nos, iam ergo innocentiam expugnatis.

GENTILIVM PROBRA. VI. SCHOLIA.

TIBI. *Ad Scapulam Præfectum conuertit ſermonem.* MANDATVR. *Vel ab Imperatore, vel à legibus præcipitur.* CONFESSOS DAMNARE. *Condemnare ad mortem crimen ſuum fatentes.* AD TORMENTA. *Torturæ rurſum applicare ad extorquendam confeſſionem criminis.* VT CONFESSOS. *Nos eſſe Chriſtianos, contra formam iuris & iudicij veſtri, negare compellatis vi tormentorum, idipſum, quod confeſſi ſumus, nempè nos eſſe Chriſtianos, quod totum eſt crimen noſtrum.* ADEO CONFITEMINI, *&c. Ac per hoc apertè fatemini innocentiam noſtram, cùm non nos, ſicut alios nocentes ſtatim confeſſos damnatis ad mortẽ, ſed id ipſum quod ſumus confeſſi, nouis tormentis negare compellitis. Porrò ſi vexatio veſtra eò tendit, vt euertatis fidem noſtram, nec vllum aliud in nobis cri-* D *men agnoſcitis, conuincimini iniuſti iudices; tum quòd contra formam iuris procedatis, tum quòd innocentiam perſequamini. Vnde Minutius Felix, in eoſdem peruerſos iudices:* Exercentes in his peruerſam quæſtionem, non quâ verum erueret, ſed quâ mendacium cogeret. *Et Cypr. ad Demetr.* Si crimen eſt, cur non interficis confitentem? Si crimen non eſt, quid perſequeris innocentem? torqueri enim debui, ſi negarem. *Aug. lib. 19. de Ciuit. cap. 6. vbi de tormentis*
S. Auguſt. *adhibitis ad veritatem extorquendam*, Cùm in ſua C cauſa quiſque torquetur, & cùm quæritur vtrùm ſit nocens, cruciatur, & innocens luit pro incerto ſcelere. *In cauſa autem Chriſtiani pro fide vexati, pro certa virtute, & innocentia*: certiſſimas pœnas: non Auguſt. quia illud commiſiſſe detegitur, ſed quia non commiſiſſe neſcitur. Ac per hoc ignorantia iudicis plerumque eſt calamitas innocentis. Et quod eſt intolerabilius, magiſque plangendum, rigandumque ſi fieri poſſet fontibus lacrymarum; cùm propterea iudex torqueat accuſatum, ne occidat neſciens innocentem, fit per ignorantiæ miſeriam, vt & tortum, & innocentem occidat, quem ne innocentem occideret, torſerat. Si enim ſecundùm iſtorum ſapientiam, *Gentilium & mundanorum, & mollium non valentium pati pro veritate*, delegerit ex hac vita fugere, quàm diutius illa ſuſtinere tormenta: quod non commiſit, commiſiſſe ſe dicit. *Sicut ex aduerſo, vt in hac vita maneat, vi tormenti cogitur Chriſtianus negare quod erat, & dicere ſe magnum crimen commiſiſſe, Deos negando, & Chriſtum confitendo.* Quo damnato & occiſo, vtrum nocentem, an innocentem iudex occiderit, adhuc neſcit, quem ne innocentem neſciens occideret, torſit; ac per hoc innocentem, vt ſciret, torſit, & dum neſciret occidit, &c.

7. Gentiles luxuriæ, & inceſtui dediti; Chriſtiani verò pudicitiæ omnis obſeruantiſſimi. Apol. cap. 9. à m. ad circa f.

INceſti qui magis, quàm quos ipſe Iupiter docuit? Perſas cum ſuis matribus miſceri Cteſias refert. Sed & Macedones ſuſpecti, quia cum primùm Oedipum tragœdiam audiſſent, ridentes inceſti dolorem, ΕΛΑΥΝΕ, dicebant, ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΗΤΕΡΑ. Iam nunc recogitate quantum liceat erroribus ad inceſta miſcenda, ſuppeditante materias paſſiuitate luxuriæ. In primis filios exponitis ſuſcipiendos ab aliquâ prætereunte miſericordia extranea, vel adoptandos melioribus parentibus emancipatis. Alienati generis neceſſe eſt quandoque memoriam diſſipari. & ſimul error impegerit, exinde iam tradux proficiet inceſti, ſerpente genere, cum ſcelere. Tunc deinde quocunque in loco, domi, peregrè, trans freta comes eſt libido; cuius vbique ſaltus facilè poſſunt alicubi ignaris filios pangere, velut ex aliqua ſeminis ſparſione; vt ita ſparſum genus, per commercia humana, concurrat in memorias ſuas, neque eas cœtus inceſti ſanguinis agnoſcat. Nos ab iſto euentu diligentiſſima & fideliſſima caſtitas ſepſit; quantúmque ab ſtupris, & ab omni poſt matrimonium, exceſſu, tantùm & ab inceſti caſu tuti ſumus. quidam multò ſecuriores totam vim huius erroris virgine continentia depellunt, ſenes pueri. *Et lib. 1. ad Nat. cap. 16.*

GENTILIVM PROBRA. VII. SCHOLIA.

INCESTI QVI MAGIS. *Obiecta Chriſtianis crimina falſa inceſtuum in cœtu commiſſorum, extinctis luminibus, cum matre & ſorore; de quibus dixerat cap. 8. iam retorquet in ipſos, dicendo nullos homines plus vacare inceſtui, quàm Gentiles, quos Iupiter exemplo ſuo, ad id criminis prouocauerit; Siquidem ipſe inceſtum matrimonium contraxit cum Iunone ſorore ſua. Quod cum Varroni obiiceretur, id ad elementa retulit. De quo myſterio ſic* August. *Auguſtinus lib. 4. de Ciuit. cap. 10.* Cur illi *Ioui ſcilicet* Etiam Iuno vxor adiungitur, quæ dicitur Soror & coniunx? quia Iouem, inquiunt, *Cum Varrone doctores Gentilium,* In Æthere accipimus, in aëre Iunonem: & hæc duo elementa coniuncta ſunt, alterum ſuperius, alterum inferius. Non eſt ergo ille, de quo dictum eſt, Iouis omnia plena: Si aliquam partem implet & Iuno. An vterque, vtrumque implet, & ambo iſti coniuges, in duobus iſtis elementis, & in ſingulis ſimul ſunt? cur ergo Æther datur Ioui, aër Iunoni? poſtremò ſi ipſi duo ſatis eſſent, quid eſt quod mare Neptuno tribuitur, terra Plutoni? & ne ipſi quoque ſine coniugibus remanerent, additur Neptuno Salacia, Plutoni Proſerpina. Nam ſicut inferiorem cœli partem, id eſt aërem, inquiunt, Iuno tenet: Ita inferiorem maris, Salacia, & terræ inferiorem Proſerpina. CTESIAS. *Hic ex Suida, Hiſtoriam Perſicam libris triginta conſcripſit. De Perſis ſic Theodoritus Oratione 9 contra Græcos:* Perſæ Zaradi inſtituti legibus, matrum, ſororum, filiarumque miſcebantur connubiis. *Vnde paucis verbis id attigit Minutius Felix,* Ius eſt apud Perſas miſceri cum matribus. *Vide Hiero lib. 2. contra Iouin. cap. 36. Greg. Nyſſ. in epiſtola contra fatum. Lexicon tandem Alexandrinum id Perſas à diis accepiſſe refert his verbis,* Ninus alter Saturni filius Matrem Semiramidem in vxorem duxit. Vnde Perſis accepta lex parentes & ſorores in conſortium thori adſciſcendi. Vnde Picus, *Id eſt Iupiter* Iunonem ſororem matrimonio ſibi copulauit. *Nec* August. *tacuit idipſum Auguſtinus lib 18. de Ciuit. cap. 2.* Cum egreſſo Abraham de Babylonia, promiſit ei Deus, ex illo magnam gentem futuram, & in eius ſemine omnium gentium benedictionem, Aſſyrij quartum regem habebant, Sicyonij quintum: apud illos enim regnabat filius Nini poſt matrem Semiramidem, quæ ab illo interfecta perhibetur, auſa filium mater inceſtare concubitu. Hanc pu-

A tant nonnulli condidiſſe Babylonem, quam quidem potuit inſtaurare. MACEDONES SVSPECTI. *Eiuſdem criminis inceſtus, quòd cum viderent in theatro repræſentari Oedipum valde dolentem, quòd neſciens cum Iocaſta matre commiſiſſet inceſtum, dolorem eius quaſi indignum irriſerunt, nihili facientes hoc nefas. Et cachinnantes exclamauerunt his verbis, in tragœdia Sophoclis ſcriptis.* ἔλαυνε εἰς τὴν μητέρα. *Id eſt age, duc in matrem.* ἐλαύνειν *Græcis idem eſt quod agere, ducere, mouere, ſic vocis ambiguitate ludebant quaſi dicerent Oedipo regi ac duci belli, tanquam vrbem ſubacturo, duc in matrem. Matrem enim ſubegerat neſciens. Alij legunt:* ἔμηνε εἰς τὴν μητέρα. *Inſaniit in matrem. Alij,* ἔμεσε, *euomuit ab* ἐμέω, *ideſt euomo. vel* ὤμιλε. *Inceſtauit.* PASSI- B VITATE LVXVRIÆ. *Vagâ vbique luxuriâ Gentilium, quàm ſæpè in inceſtum incidunt, etiam errantes & neſcientes.* IN PRIMIS. *Ex iſta communi libidine, fit vt filios ſæpè ex fornicatione genitos exponatis, ab aliquo, per miſericordiam, tranſeunte, alendos, vel adoptandos à melioribus parentibus.* ALIENATI GENERIS. *Et cùm huiuſmodi liberi à propriis parentibus alienati tandem aliquando propriorum parentum memoriam perdant, duas ita frequentis apud Gentiles inceſtus cauſas aſſignat: Primò quòd ex frequenti & paſſim apud omnes Gentiles communi luxuria, filios exponant; ſecundò quòd eoſdem emancipatos à patria ſua poteſtate, dent aliis parentibus melioribus ſe adoptandos, Vnde fit, vt à proprio ſuo* C *genere alienati, vel expoſitione, vel adoptione, tranſeant in aliam familiam; vnde accidit tandem aliquando lapſu temporis, vt proprij generis & parentelæ obliuiſcantur: quo errore & obliuione ſemel in animum inducta, creſcunt propagationes inceſtorum, & genus ipſum cum inceſti labe ſerpit latius. Duas has cauſas ex vno Oedipo induxit, quas attigit Lactantius lib. 6. c. 20.* Quæ poſſint & ſoleant accidere in vtroque ſexu vel per errorem, quis non intelligit? quis ignorat? quod vel vnius Oedipodis declarat exemplum duplici ſcelere confuſum. Tam igitur nefarium eſt exponere, quàm necare. *Is Oedipus Laij Thebanorum regis & Iocaſtæ filius fuit. Accepto oraculo Apollinis, Laius, ſe à filio occidendum, ipſum dedit paſtori interficiendum. Paſtor horrens ab infanticidio, ipſum pedibus perforatis, vimine ſuſpendit in arbore, inedia necandum. Hunc pertranſiens Phorbas paſtor alter, vagitu motus, detra-*

ſtum, *Regina Corinthiorum carenti liberis, dedit; accepit illa quaſi munus de cœlo, vocatum Oedipum à pedi‹b›us vulnere tumentibus. Inde poſt multa tempora Laium incognitum interemit. Iocaſtam matrem neſcius duxit, quatuor filios ex ea genuit, quo duplici crimine aliquando cognito, ſibi oculos eruit.* COMES LIBIDO. *Cum livido, & propenſa in luxuriam natura, vbique occaſiones repetiat.* CVIVS SALTVS. *Inſultus & impetus libidinis, vt equorum & taurorum in obuias quaſque equas & vaccas inſultantium, poſſunt facilè incidere in aliquas ſui generis, & ignaris filios ſerere & plantare, ſicut panguntur & ſeruntur arbores, ex ſeminis ſparſione.* CONCVRRAT IN MEMORIAS. *Incidat in propriam prolem, dum vaga libidini vbique indulget. Memoriam dicit, quòd Patres in liberis, vt in ſuis imaginibu‹s› viuis, ſuam relinquant memoriam. Sic fit,* inquit, *per paſſiua illa, id eſt paſſim apud Gentiles frequentia carnis commercia, vt genus idem tam diuerſis in locis ſparſum, concurrat, & redeat, vel per matrimonia, vel aliam copulam, in propriam parentelam.* COETVS. *Multitudo prolis inceſtuoſæ, vel coitus inceſti ſanguinis; id eſt cum ſanguine & genere proprio inceſtum commercium.* NOS AVTEM *Chriſtianos caſtitati obligatos.* DILIGENTISSIMA. *Quia diligenter aduertitur apud nos, ne in gradibus prohibitis matrimonium contrahatur* FIDELISSIMA. *Ob fidem exactiſſimam coniugum. Quam ſic commendabat filio Tobias cap. 4. 13.* Attende tibi, fili mi, ab omni fornicatione, & præter vxorem tuam, numquam patiaris crimen ſcire EXCESSV. *Id eſt poſt mortem coniugis ſoluto matrimonio, in viduitate caſtè viuimus, nec primum matrimonium excedimus, ad ſecundum tranſeuntes.* MVLTO SECVRIORES. *Quia difficilius eſt, vt alibi monuit, poſt guſtatas voluptates, abſtinere, quàm illis omnino carere.* VIRGINE CONTINENTIA. *Caſtitate virginali.* SENES PVERI. *Qui à puero ad ſenectam vſque, incorruptam virginitatem ſeruant. Hanc vitam caſtam in omni ſexu, ætate, conditione fides Chriſtiana exigit à ſuis cultoribus. Hæc eſt illa* Caſtimonia, ſine qua nemo videbit Deum. Et omnis qui habet ſpem hanc in eo, ſanctificat ſe ſicut & ille ſanctus eſt. *1. Io. 3. 3. Syr. autem* Purificat ſeipſum, ſicut & ille purus eſt. *Auguſtinus autem* Caſtificat ſeipſum ſicut & ille caſtus eſt. *Sic tract. 4. in 1. Io.* Videte quemadmodum non abſtulit liberum arbitrium, vt diceret, caſtificat ſemetipſum. Quis nos caſtificat niſi Deus? *Vnde Salomon noui quod nemo poſſit eſſe continens, niſi Deus det. Non omnes capiunt verbum hoc, ſed quibus datum eſt* Sed Deus te nolentem non caſtificat. Ergo quod adiungis voluntatem tuam Deo, caſtificas teipſum: caſtificas te, non de te, ſed de illo, qui venit vt habitet in te. Tamen quia agis ibi aliquid, ideo & tibi aliquid tributum eſt: ideo autem tibi tributum eſt, vt dicas ſicut in pſalmo: Adiutor meus eſto, ne derelinquas me. Si dicis, adiutor meus eſto, aliquid agis: nam ſi nihil agis, quomodo ille adiuuat? *De caſtitate in omni gradu ſeruata apud Chriſtianos, ex Dei gratia iuuante hominis liberum arbitrium; quod infideles omnino non præſtant, ſic à Deo doctus per viſionem ante baptiſmum teſtatur Auguſtinus lib. 8. Confeſſ. cap. 11. vbi de luxuria ſuccutiente veſtem eius carneam:* Putaſne ſine iſtis poteris? *Deliciis viuere.* Sed iam tepidiſſimè hoc dicebat Aperiebatur enim ab ea parte qua intenderem faciem, & quò tranſire trepidabam, caſta dignitas continentiæ, ſerena, & non diſſolutè hilaris, honeſtè blandiens, vt venirem, neque dubitarem & extendens ad me ſuſcipiendum & amplectendum pias manus plenas gregibus bonorum exemplorum. Ibi tot pueri, & puellæ; ibi iuuentus multa, & omnis ætas, & graues viduæ & virgines anus, *Tertull. ſenes pueri*, Et in omnibus, ipſa continentia, nequaquam ſterilis, *O. quam pulcra eſt caſta generatio cum claritate!* Sed fœcunda mater filiorum Gaudiorum, de marito te Domine. Et irridebat me irriſione exhortatoria, quaſi diceret: tu non poteris quod iſti, & iſtæ? *En poteſtas liberi arbitrij.* An vero iſti, & iſtæ in ſemetipſis poſſunt, ac non in Domino Deo ſuo? *En neceſſarium gratiæ adiutorium.* Dominus Deus eorum me dedit eis. Quid in te ſtas, & non ſtas? proiice te ſecurus in eum, noli metuere, non ſe ſubtrahet, vt cadas. *Sic Tertullianus tantùm ab inceſti caſu tuti ſumus.* Proiice te ſecurus, excipiet te & ſanabit te. Et erubeſcebam nimis, quia illarum nugarum murmur adhuc audiebam, & cunctabundus pendebam. Et rurſus illa, quaſi diceret, obſurdeſce aduerſus immunda illa membra tua ſuper terram, vt mortificentur. Narrant tibi delectationes, ſed non ſicut lex Domini Dei tui. *Quid ita? quia* Lex Domini immaculata conuertens animas, teſtimonia eius dulciora ſuper mel & fauum.

S. Auguſt..

S. Auguſt.

S. Auguſt.

Auguſt.

Et ad Nat. libro 1. cap. 16. HORAM LVCERNARVM. *Qua noctu, canibus ad candelabra vinctis, & offis tractis, lucernas extinguentibus, in inceſtus ruere nos fingitis.* METVO. *Verendum mihi ſcilicet eſt, ne Chriſtianos libidinoſiores Ethnicis fateri cogar.* DETINEBO. *Quod accuſem in vobis ſimile forte non inueniam.* LAVDATE CONSILIVM. *Sed in hoc ſaltem fatemini, nos conſulere pudori, nec palam in luce, ſed in tenebris miſceri conſanguineis.* ADVLTERAM NOCTEM. *Vel qua adulteria committimus, vel quam extinctis lucernis procuramus.* TERRENIS. *Soli & Lunæ terram illuſtrantibus.* QVODCVMQVE FACIMVS. *Sic Auguſtinus ſer. 12. in Pſal. 118. in verſum;* Amputa opprobrium meum quod ſuſpicatus ſum, &c. Quis eſt, *inquit*, qui ſuum opprobrium ſuſpicatur, & non magis nouit ſuum quiſque opprobrium, quàm cuiuſlibet alienum? ſuſpicari enim potius alienum poteſt homo, non ſuum: quoniam quod ſuſpicatur ignorat: in ſuo autem opprobrio non eſt cuiuſque ſuſpicio, ſed ſcientia, vbi loquitur conſcientia. Quid eſt ergo quod ait opprobrium meum, quod ſuſpicatus ſum? nimirum de ſuperiore ſenſu etiam iſte ducendus eſt: quoniam quandiu non auertit homo oculos ſuos, ne videat vanitatem, quod in ſeipſo agitur, hoc de aliis ſuſpicatur. *Et lib. de vera innocentia cap. 21.* De occultis alieni cordis temerè iudicare peccatum eſt. Et eum, cuius opera non videntur niſi bona, iniquum eſt ex ſuſpicione reprehendere: cùm eorum quæ hominis ſunt incognita, ſolus Deus iudex ſit, quia iuſtus eſt & inſpector verus. INCESTA FRVVNTVR. *Omni vos tempore fruimini inceſtis.* ETIAM IN TENEBRIS. *Bellè & propheticè. Cùm cæca libidine Gentiles palàm inceſta committant, & vt ait Paulus,* Alienati à vita Dei, tenebris obſcuratum habentes intellectum, faciant ea quæ non conueniunt; *Chriſtiani & in tenebris Deum cuncta videntem veriti, à crimine abſtinent; cum Pſalte dicentes:* Et dixi forſitan tenebræ conculcabunt me, & nox illuminatio mea in deliciis meis: quia tenebræ non obſcurabuntur à te, & nox ſicut dies illuminabitur. LIBERI FIVNT. *Commiſcentur; vt iam dupliciter,* Non ſint duo, ſed vna caro. *Et 1. Cor. 6. 16.* An neſcitis quoniam qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur? *Quod probauerunt, quod delectabile putant, coram omnibus agunt.* FACTITANT. *Actitant, in tragœdiis publicis repræſentant.* CONSTERNATVS. *Quaſi non*

Auguſt.

Auguſt.

plauſu, ſed deriſu à ſpectatoribus exceptus eſſet. RETRACTA PERSONA. *Depoſita Oedipi laruâ.* QVANTVLA MACVLA. *Parum eſſet, ſi ſoli Macedones, & Perſæ, inceſta probarent, ſed totus Gentilis orbis pollutus eſt hac macula.* Omnis caro corrupit viam ſuam. NOS ENIM. *Ex fama à vobis in nos diſperſa.* SI QVA GENS. *Nulla prorſus, niſi Christiana, quæ profitetur caſtitatem.* QVANTA MATERIA INCESTI. *Fieri enim poteſt, vt tu filiam exponens, poſt longa tempora eam ducas vxorem, vel habeas concubinam; & ſororem pariter a patre expoſitam.* INCVRSENT. *Cum ipſis coeundo.* PLANE ALIQVA DISCIPLINA. *Vel ironicè dicta. Vel ſi ſerio, ſic explico. Fieri quidem poteſt, vt aliqui inter vos, vel ſapientia, vel ætate frigidiores in venerem, caueatis nè domi, vel foris, ſaltus & ſiluas ſpargatis ince[ſt]uum, poſteris veſtris, ex vago concubitu.* STATIVO. *Siue ſtetis domi, ſiue peregrinemini.* TALIS TRAGOEDIA. *Quam poſtea mimici in comœdiam tranſtulerunt.* FVSCIANO PRÆFECTO VRBI. *Dum Romæ Fuſcianus Præfecturam gereret, quidam facinoroſus, eius iudicio pœnæ reatus ſui condignæ addictus, populum traxerat ad ſpectaculum, cùm ecce quidem puer patriæ domus limen egreſſus, nutricis & Pædagogi incuriâ, à prætereuntibus abſtractus à domo paterna ductus eſt in Aſiam: à quibus per viam doctus aliqualiter Græculè loqui, ab ipſo limine, ſalutem hero Græcè precatus, & beneuolentiam eius Græcè captauit.* ASIÆ ÆTATE. *Interea dum à pueritia ad adoleſcentiam, tranſactis in Aſia aliquot ætatis ſuæ annis reductus Romam, in foro venalis cum aliis ſeruis exponitur. Hunc neſcius pater, qui nec prudenter ſatis eum cuſtodierat puerum, emit ſeruum, eoque tanquam Græco emptitio vſus eſt: & vt veſtra refert hiſtoria, vinctum ad villæ agriculturam mittit: vbi dudum Pædagogus, & nutrix ſuæ negligentiæ pœnas dabant. Illi inter ſe caſus ſu[i]s referunt. Et vt populo Romano, & Gentili hæc macula imputaretur, Deo ſic volente.* SPIRITVS DE DIE CONCVTIT. *De die in diem, Pædagogus, nutrix, adoleſcens, ex mutua relatione præteritorum, etiam ipſius diei & ſpectaculi, cuius causâ abductus eſt, concuſſo, & commoto animo incipit recognoſci.* DOMINOS IAM PARENTES. *Proximè, iam iamque, qui vt ſeruum Domini vinctum tenebant, Pater & Mater agnoſcendi, diligentius inquirunt.* INFOELICITER INVENITVR. *Quia mater necdum certa. Ex frequenti in villa viſu adoleſcentis, vt altera vxor Putipharis, adoleſcentem in ſtuprum & inceſtum prouocauit. Quo ſcelere agnito, poſt plenam filij inuentionem, ipſa ſe, & vir eius laqueo ſuſpendit. Et pro ſtipendio ſtupri, & inceſti Præfectus malè ſuperſtiti filio, parentum bona adiudicauit.* INTENTATIS. *Iacula torquetis. Litem mouetis.* ETIAM NON SACRAMENTIS. *Sed ſacrilegiis & idololatriâ ſuperſtitionibus. Nos enim Deo vero, vos idolis, & mortuis ſacrificatis.*

8. Gentiles cæci, crimina ſua vera in ſe non videbant; ſed in fidelibus, in quibus non erant, eſſe credebant & ipſi rei innexios accuſabant. Apol. cap. 9. in f.

SI hæc in vobis eſſe conſideraretis, proinde in Chriſtianis non eſſe perſpiceretis. Iidem oculi renuntiaſſent vtrumque. ſed cæcitatis duæ ſpecies facilè concurrunt, vt qui non vident, quæ ſunt, & videre videantur, quæ non ſunt.

9. Et Apol. cap. 4. in p.

IAm de cauſa innocentiæ conſiſtam; nec tantùm refutabo quæ nobis obiiciuntur, ſed etiam in ipſos retorquebo qui obiiciunt; vt ex hoc quoque ſciant omnes, in Chriſtianis non eſſe, quæ in ſe, non neſciunt eſſe; ſimul vt erubeſcant accuſantes, non dico peſſimi optimos, ſed iam, vt volunt, compares ſuos. Reſpondebimus ad ſingula, quæ in occulto admittere dicimur, quæ palàm adinueniuntur, in quibus ſceleſti, in quibus vani, in quibus damnandi, in quibus irridendi deputamur. *Et lib. 1. ad Nat. cap. 20.*

GENTILIVM PROBRA. VIII. ET IX. SCHOL.

SI HÆC. *Crimina, quæ vos de facto committitis.* SPREINDE. *Sicut veri vos reos, ſic nos alia ex parte innocentes eſſe cognoſceretis.* CÆCITATIS DVÆ SPECIES. *A Chriſto etiam in Phariſæis notata.* Feſtucam in oculo fratris videntibus, trabem in oculo ſuo non conſiderantibus. *De ſe tantam cæcitatem amoueri poſcebat Pſaltes cum diceret, Pſal. 118.* Amputa opprobrium meum, quod ſuſpicatus ſum. *In quem locum Aug.* **Auguſt.** Ideo ſuum dixit opprobrium, quod de aliis ſuſpicatum eſt, quia & hoc quod Apoſtolus ait, 2. Cor. 10 comparantes ſemetipſos ſibimetipſis, non intelligunt: hoc enim procliuius homo ſuſpicatur in alio, quod ſentit in ſemetipſo. Hoc itaque opprobrium ſuum petebat auferri, quod in ſe ſenſerat, & in aliis fuerat ſuſpicatus.

9. CONSISTAM. *Siue vt miles in gradu firmus, ſiue vt patronus cauſam ſuſcipiens innocentiæ Chriſtianorum.* RETORQVEBO. *Vt illos eorumdem criminum reos probem, quæ in Chriſtianos iactant, Pſal. 63.* Sagittæ paruulorum factæ ſunt plagæ eorum, & infirmatæ ſunt contra eos linguæ eorum. *In quem locum Aug.* **S Auguſt.** Noſtis quemadmodum ſibi faciunt de cannis ſagittas infantes. Quid feriunt, aut vnde feriunt? quæ manus, aut quod telum? quæ arma, aut quæ membra? *Feriunt rupem, Chriſti ſponſam Eccleſiam Gentiles,* Pueri ſenſibus, non malitia, *Calumnias torquent, in ſeipſos retorquendas. Quibus ſic Paulus Rom. 2. 1.* In quo iudicas alterum, teipſum condemnas: eadem enim agis quæ iudicas. VTI ERVBESCANT. *Sicut Chriſtus pudore ſuffudit Phariſæos, adulteram accuſantes, dum ait Ioannis 8. 7.* Qui ſine peccato eſt veſtrum, primus in illam lapidem mittat, &c. Audientes autem, vnus poſt vnum exibant incipientes à ſenioribus. *In quem locum Aug tract. 33. in Io.* Videte quàm plenum ſit iuſtitia, plenum manſuetudine, **S. Auguſt.** & veritate: qui ſine peccato eſt, &c. O reſponſio ſapientiæ! Quomodo eos intromiſit in ſe? foris enim calumniabantur, *Chriſto ſcilicet, quaſi legis deſtructori.* Seipſos intrinſecus non perſcrutabantur. Adulteram videbant, ſe non perſpiciebant.

Præuaricatores legis, legem impleri cupiebant, & hoc calumniando: Non verè, tanquam adulteram, caſtitate damnando, &c. Impleatur lex, lapidetur adultera, ſed numquid in illâ punienda, lex implenda eſt *Lapidando reum* à punieudis? conſideret ſe vnuſquiſque veſtrum, intret in ſemetipſum, aſcendat tribunal mentis ſuæ, conſtituat ſe ante conſcientiam ſuam, cogat ſe confiteri. Scit enim qui ſit, quia nemo ſcit hominum, quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt. Vnuſquiſque in ſe intendens, peccatorem ſe inuenit; ita planè. Ergo aut iſtam dimittite, aut ſimul cum illa pœnam legis excipite, &c. Qui ſine peccato eſt, &c. Hæc vox iuſtitiæ eſt; puniatur peccatrix, ſed non à peccatoribus: impleatur lex, ſed non à præuaricatoribus legis. Hæc vox omnino iuſtitiæ eſt, quâ iuſtitiâ illi tanquam trabali telo perculſi. *Trabem habentes in oculo* ſeſe inſpicientes & reos inuenientes, vnus poſt vnum, omnes receſſerunt. *Et recedant Gentiles ſimiliter percuſſi ſagitta paruulorum in ſenſu, ſed adultorum malitia, & adulterorum, & inceſtorum, & crudelium criminibus conuicti.* PALAM ADINVENIVNTVR. *Apertè ficta & inuenta contra nos eſſe conuincuntur. Vel quæ apertè & manifeſtè committere Gentiles arguuntur.* SCELESTI. *In Infanticidio & inceſtu.* VANI. *Stulti in cultu hominis crucifixi, pro Deo habiti.* Prædicamus Ieſum Chriſtum crucifixum, Iudæis ſcandalum, Gentibus ſtultitiam. DAMNANDI. *Vt læſæ maieſtatis rei, & Imperatorum legibus, & religioni aduerſarij.* DEPVTAMVR. *In ſpectaculum deſtinamur irriſionis. Pſal. 43. 14.* Poſuiſti nos opprobrium vicinis noſtris, ſubſannationem & deriſum his qui ſunt in circuitu noſtro.

Et lib. 1. ad Nat. cap. 20. VESTROS. *Vobis ſimiles in criminibus.* NON ODISTIS. *Si vos ipſos diligitis, cur nos vobis ſimiles & proximos odiſtis.* TERTIVM GENVS. *Vel alludit ad prædicta de Cynopennis, Sciapodibus, Antipodibus: vel carpit Gentiles Hermaphroditas; quod tertium eſt genus, nec mas, nec fœmina, vtrique libidini exercendæ aptius. Vel Eunuchos, fœminas nobiles, & viros ſtipantes. Vnde teſte Lampridio, Alexander Seuerus dicebat Eunuchos eſſe tertium genus hominum, nec videndum nec in vſu habendum à viris, ſed nec à fœminis nobilibus.* COLLEGIO. *Societate, ſimilitudine, qua veſtri collegæ ſumus paribus moribus. Æmulatio enim oritur inter ſimiles.* IAM DE FINE. *Propter eumdem finem. Quaſi diceret: dicetis fortè, nos heroas veſtros, & viros fortes imitari, & eodem vanæ gloriæ fine, in confeſſione fidei noſtræ, cum ſimulatione & hypocriſi, pro veritate certare, & conſtanter pro ea qualibet tormenta pati: horrenda inſuper crimina, imponuntur nobis; & ſatis eſt ea nobis per calumniam inferri, vt credantur abſque teſtibus, probationibus, inquiſitionibus: cùm in aliis omnibus reis hæc forma iuris obſeruetur. Præſumitis enim ſatis vobis eſſe, ad inſtructionem, detectionem, conuictionem criminum noſtrorum, & ad conſilium veſtrum iudiciumque dirigendum, quòd ethnici, aduerſa paries noſtra, talia crimina perpetrent. Contra quos Paulus: Rom. 2. 1.* Propter quod inexcuſabilis es ô homo omnis qui iudicas. In quo enim alterum iudicas, teipſum condemnas, eadem enim agis, quæ iudicas. *D. Thomas in hoc loco*: Eſt, inquit, triplex iudicium: vnum quidem iuſtum, quod fit ſecundùm regulam iuſtitiæ. Sap. 1. Diligite iuſtitiam, qui iudicatis terram. Aliud eſt iudicium non iuſtum, quod ſcilicet fit contra regulam iuſtitiæ. Sap. 6 Cùm eſſetis miniſtri regni eius, non rectè iudicaſtis. Eſt autem tertium iudicium temerarium, contra quod dicitur Eccle. 5. Ne temerè quid loquaris. Quod quidem dupliciter committitur: vno modo, quando aliquis procedit abſque debita veritatis cognitione. Contra id quod dicit Iob 29. Cauſam quam ignorabam, diligentiſſimè inueſtigabam. Alio modo quando aliquis vſurpat ſibi iudicium de occultis, de quibus ſolus Deus iudicare habet 1. Cor. 4. Nolite ante tempus iudicare, &c. Eſt autem aliquid occultum non ſolùm quoad nos, ſed ſecundùm ſui naturam, ad ſolam Dei cognitionem pertinens quidem: primò, cogitatio cordis Ierem. 17. Prauum eſt cor hominis, & inſcrutabile, quis cognoſcet illud? Ego Dominus ſcrutans corda, probans renes. Secundò contingens futurum Eſa. 41. Annuntiate quæ ventura ſunt in futurum, & dicemus quia dij eſtis vos. Et ideò, ſicut dicit Aug. de Ser. Do. in monte lib. 2. c. 18. duo ſunt, in quibus iudicium temerarium cauere debemus, cùm incertum eſt, quo animo quidque factum fuerit; vel cùm incertum eſt, qualis quiſque futurus eſt, qui nunc vel bonus, vel malus apparet, &c. Primum ergo iudicium non eſt condemnationis cauſa, ſed ſecundum & tertium, &c. Excludit aliam excuſationis cauſam, ſcilicet innocentiam. Tu qui iudicas alios, teipſum condemnas, quia tu agis; & ita videtur quòd contra conſcientiam agis. Matth. 7. Quid autem vides feſtucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non conſideras, &c. Et Auguſtinus dicit lib. 2. de Sermone Domini in monte c. 30. Primùm cogitemus cùm aliquem reprehendere neceſſitas nos cogit, vtrum ſit tale vitium quod numquam habuimus: & tunc cogitemus nos habere potuiſſe: vel tale quòd habuimus, & iam non habemus: & tunc tangat memoriam fragilitas communis, vt illam correctionem non odium, ſed miſericordia præcedat: ſi autem inuenimus nos in eodem vitio eſſe, non obiurgemus, ſed congemiſcamus, & ad pariter conandum inuitemus. VESTRA DENIQVE. *Leges veſtræ & ſancita iubent produci teſtes, & vtramque partem audiri.* NATVRÆ VITIO. *Naturam corruptam ſequimini.* IN EXTRANEOS. *Ab alienis à veſtro genere contineris, & conſanguineis non parcitis.* EXERTIORES FORIS. *Circa iudicium exterorum, id eſt Chriſtianorum, ſolutiores eſtis in legum formis, & circa Gentiles domeſticos veſtros, ſubiecti eſtis legibus.* DESCITE. *diligenter inquirite.* NON NOVERITIS. *Inquirere negligatis.*

20. *Gentilium feritas in ſanguinis & humanæ carnis eſu, & expoſitione eiuſdem beſtiis, longè diſpar à manſuetudine Chriſtiana, etiam animalium ſanguinem auerſante.*

Apol. cap. 9. in m.

DE ſanguinis pabulo, & eiuſmodi tragicis ferculis, legite, necubi relatum ſit (eſt apud Herodotum, opinor) defuſum brachiis ſanguinem ex alterutro deguſtatum nationes quaſdam fœderi comparaſſe. Neſcio quid & ſub Catilina tale deguſtatum eſt. aiunt & apud quoſdam gentiles Scytharum, defunctum quemque à ſuis comedi. Longè excurro. Hodie

iſtic Bellonæ ſacratos, ſanguis de femore proſciſſo in palmulam exceptus, eſui datus, ſignat. item illi, qui munere, in arena noxiorum iugulatorum ſanguinem recentem auida ſiti comitiali morbo medentes auferunt, vbi ſunt? item illi, qui de arena ferinis obſoniis cœnant? qui de apro, qui de ceruo petunt? Aper ille quem cruentauit, colluctando deterſit. ceruus ille in gladiatoris ſanguine jacuit. ipſorum vrſorum aluei appetuntur, cruditantes adhuc de viſceribus humanis. ructatur proinde ab homine caro paſta de homine. Hæc qui editis, quantùm abeſtis à conuiuiis Chriſtianorum? Minus autem & illi faciunt qui libidine fera humanis membris inhiant, quia viuos vorant? minus humano ſanguine ad ſpurcitiam conſecrantur, quia futurum ſanguinem lambunt? non edunt infantes planè, ſed magis puberes. Erubeſcat error veſter Chriſtianis, qui ne animalium quidem ſanguinem in epulis eſculentis habemus; qui propterea quoque ſuffocatis, & morticinis abſtinemus, ne quo ſanguine contaminemur vel intra viſcera ſepulto. denique inter tentamenta Chriſtianorum, botulos etiam cruore diſtentos admouetis, certiſſimi ſcilicet illicitum eſſe penes illos, per quod exorbitare eos vultis. Porrò quale eſt, vt quos ſanguinem pecoris horrere confiditis, humano inhiare credatis? niſi fortè ſuauiorem eum experti. quem quidem, & ipſum proinde examinatorem Chriſtianorum, adhiberi vt foculum, vt acerram, oportebat. Proinde enim probarentur ſanguinem humanum appetendo, quemadmodum ſacrificium reſpuendo: alioquin necandi, ſi guſtaſſent, quemadmodum ſi non immolaſſent. & vtique non deeſſet vobis in auditione cuſtodiarum & damnatione ſanguis humanus.

GENTILIVM PROBRA. X. SCHOLIÆ.

DE SANGVINIS PABVLO. *Iam retorquet in Gentiles, quod falsò torſerant in Chriſtianos: nempè eos infantis crudeliter occiſi manducare carnem, & ſanguinem bibere* NECVBI RELATVM, *&c. Videte ſi fortè apud Herodotum id referatur, legi quidem, ſed non abſolutè affirmo apud Herodotum, ſed alicubi legi. De facto non reperitur apud Herodotum, ſed multi alij referunt, plures nationes mutuò ex brachiis educto ſanguine, guſtatoque, inuicem fœdera iunxiſſe.* FOEDERI COMPARASSE. *Ad fœdus ineundum, aptaſſe. Sic Valerius lib. 9. refert de Sariaſtro contra patrem ſuum Tigranem Armeniæ Regem, cum amicis conſpiraſſe, dextris manibus educto, & poto ſanguine. Sic Toxaris apud Lucianum. Sic Tacitus lib. 12. Annal ait morem hunc fuiſſe Regibus, è pollice ducto ſanguine fœdera contrahere.* Id B fœdus arcanum habetur, quaſi mutuo cruore ſacratum. Et *Mela lib. 2. cap. 1.* Nec fœdera quidem incruenta ſunt, ſauciant ſe qui paciſcuntur, exemptumque ſanguinem vbi permiſcuere, deguſtant. Id putant manſuræ fidei pignus certiſſimum. *Nec Chriſtus ipſe noui fœderis & teſtamenti mediator, ſine ſuo ſanguine ſanciuit illud, vnde & in conſecratione calicis, inuiolabilis fidei myſterium voluit eſſe, dum ſuum nobis bibendum dedit, & magno myſterio. Prouerb. 9. vbi verſio communis habet*: Immolauit victimas ſuas, miſcuit vinum *Alij legunt cum Tertull.* Iugulauit filios ſuos: *Id eſt martyres, à quibus, pro ſanguine, ſanguinem exegit: quo alluſit Auguſtinus, dum ait*: Exigitur de manducante quod Auguſt. manducat *Vnde Paulus quibuſdam exprobrat*: Nondum vſque ad ſanguinem reſtitiſtis. *De fœdere in ſanguine Chriſti: ſic Zacharias:* Tu autem in ſanguine teſtamenti tui eduxiſti vinctos tuos de lacu in quo non erat aqua. *In quem locum. Aug. lib. 18. de Ciuit. cap. 35.* Alio loco ad ipſum Chriſtum in ſpiritu prophetiæ loquens, de remiſſione peccatorum per eius ſanguinem: tu quoque, *inquit*, in Auguſt. ſanguine teſtamenti tui emiſiſti vinctos tuos de lacu in quo non eſt aqua. Quid per hunc lacum velit intelligi, poſſunt diuerſa ſentiri, etiam ſecundum rectam fidem. Mihi tamen videtur non eo ſignificari melius, niſi humanæ miſeriæ ſiccam profunditatem quodammodo, & ſterilem. vbi non ſunt fluenta iuſtitiæ, ſed iniquitatis lutum. De hoc A quippè lacu etiam in pſalmo dicitur: Et eduxit me de lacu miſeriæ, & de luto limi. *Pulcro autem contextu ſubiecit Zacharia, Malachiam alibi relatum à nobis*: In omni loco ſacrificabitur & offeretur nomini meo oblatio munda. *Quod ſtatim Auguſtinus de ſacrificio incruento explicauit; cui & nos ſanguinem cordis, id eſt ex Aug. alibi relato, lacrymas pro ſacrificio rependere debemus. Vnde ſicut in Calice miſcetur aqua vino, ſic lacrymæ id eſt, ſanguis cordis miſcendus Chriſti ſanguini in Sacrificio & pacto incruento, quo Chriſtus mixto mirifice delectatur. Sic enim in calice collectas peccatorum lacrymas dixit S. Birgitta, ſe poculum habere ſuauiſſimum. Aduerte teſtamentum ſumi non ſolum pro diſpoſitione hæreditatis, ſed & pro fœdere & pacto. Vtrumque autem nobis in* B *Chriſti ſanguine ſancitum eſt, teſtamentum pacis, ſimul & hæreditatis. Patrem enim pacauit hoc ſanguine, quo & hæreditatem, non terræ promiſſæ, ſed gloriæ confirmauit.* Cibabo te hæreditate Iſraël Patris tui. Frumento & vino ſtabiliui eum. Tu es pars hære- S. Auguſt. ditatis meæ & calicis mei. *Hinc Auguſtinus*: Portio calicis mei Dominus æternus eſt. *Et quæ alia portio, & pars pacti? Et Dei hæreditas?* Tu es pars mea, & hæreditas mea, Iſraël. *Aug. in lib. 83. quæſt.* S. Auguſt. Cùm dicimus, mundus mihi crucifixus eſt, & ego mundo; poſſidet nos Chriſtus, mortuo illo qui nos poſſidebat, cùm ei renuntiamus, morimurque illi & ipſe nobis. *De ſanguine Teſtamenti ſæpiùs Paulus ad Hebræos, maximè cap. 9. 7.* Semel in anno ſolus Pontifex non ſine ſanguine, &c. *Et* C *verſu 11. & 12.* Chriſtus aſſiſtens Pontifex futurorum bonorum, &c. neque per ſanguinem hircorum, aut vitulorum, ſed per proprium ſanguinem introiuit ſemel in Sancta, æterna redemptione inuenta, &c. Et ideo noui Teſtamenti mediator eſt, vt morte intercedente, in redemptionem earum præuaricationum, quæ erant ſub priori Teſtamento, repromiſſionem accipiant, qui vocati ſunt æternæ hæreditatis. *Tranſlat. Syr.* Vt per mortem ſuam fieret redemptio iis qui tranſgreſſi fuerant teſtamentum primum, vt illi promiſſionem conſequantur, qui vocati ſunt ad hæreditatem æternam: SVB CATILINA. *Videndus Florus & Saluſtius. De quo ſic breuiter Minutius Felix, cum de Saturno loqueretur.* Ipſum credo docuiſſe, ſangui-

nis fœdere coniurare Catilinam. SCYTHARVM. *Vide Plin. libro 7 cap. 2. Petronium, Lucianum, & Sidonium.* BELLONAE. *Deæ belli, qui ſe dedicant, ſanguine de femore educto, & palma manus, vel* Parmula, *vt legunt alij. Id eſt vaſe ad formam parmæ, id eſt clypeoli, facto, excepto, conſecrantur, quem etiam hauriunt. Vide Minutium, Lactantium, Lampridium.* MVNERE. *Munus intelligit, gladiatorum, paria, quaſi in munus & leuamen tadij, & laboris, exhibita populo.* NOXIORVM. *Reorum.* IVGVLATORVM. *Alij* Rigulatorum, vel riculatorum *Quod tetro agerentur riculo, id eſt ſtrophio, vel linteo, quo & vulnera obligabant.* COMITIALI MORBO. *Ita & Minutius, Scribonius Largus cap. 12. de remediis huius morbi. Plin. lib. 28. cap. 1.* Sanguinem gladiatorum bibunt, vt viuentibus poculis, comitiales morbi: quod ſpectare facientes in eadem arena feras quoque, horror eſt. At herculè, illi ex homine ipſo ſorberi efficaciſſimum putant calidum ſpirantemque, & vnà ipſam animam ex oſculo vulnerum; cùm plagis ne ferarum quidem, admoneri ora fas ſit humana. Alij medullas crurum quærunt, & cerebrum infantium. *Nos non cruentè, vt calumniabantur Gentiles, ſed incruentè.* Non in fermento malitiæ, ſed in Azymis ſinceritatis & veritatis, *Chriſtum, agnum anniculum, cum capite, pedibus, inteſtinis, ſanguine, innocenter ad omnes animi & corporis morbos curandos accipimus.* FERINIS OBSONIIS. *De feris in arena, vel ab ipſis inuicem feris, vel gladiatoribus occiſis, eſcas ſumunt. Quæ feræ toties humanum ſanguinem & carnem vorarunt.* PETVNT? *Ob auiditatem quam habent humani ſanguinis. Nam aper linguâ deterſit ſanguinem eius quem luctando cruentauit.* IACVIT. *Alij.* Iactauit. ALVEI. *Alui adhuc cruda viſcera hominum continentes. Alueos dicit quaſi fluuij Nili, ſanguinem puerorum Hebræorum abſorbentis.* RVCTATVR. *Cùm ex plenitudine euomitur, vel ructus emittitur.* A CONVIVIIS. *Vel myſtica Cœna agni, vel agapibus exhibitis pauperibus, vel modeſtis vſualibus cœnis.* LIBIDINE FERA. *Horrendam hic carpit libidinem, quam Martialis* Irrumationem, *vocat. qua viuum membrum virile ori inſerunt. Taceo, quod horreo, quod in hæreticis quibuſdã notauit Auguſtinus de Euchariſtia humano ſemine confecta.* FVTVRVM SANGVINEM. *Qui inde in liberis gignendis produceretur.* NON EDVNT INFANTES. Quod nobis obiiciunt. SED PVBERES. *Dum virilia ſugunt.* CHRISTIANIS, *præ, coram Chriſtianis.* NE ANIMALIVM. *Reſpicit legem non tantum veterem, ſed & nouam, ſanguinem, & ſuffocatum animal edere prohibentem. Gen. 9. 3. etiam ante legem Moyſi,* Omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum, &c. excepto quod carnem cum ſanguine non comedetis. *Quod prohibuit primò, ſecundùm Chryſoſtomum, & Rupertum, vt homines à crudelitate & ſanguinis humani effuſione remoueret. Vnde ſtatim ſubiecit Deus:* Quicumque effuderit humanum ſanguinem fundetur ſanguis illius. *Secundò, quia cum Leuit. 17. 11. ſcriptum ſit, vbi & comeſtio ſanguinis prohibetur;* Quia anima carnis, in ſanguine eſt. *Id eſt, ex Aug. q. 57. in Leuit. ſicut oleum alit ignem in lampade, ſic ſanguis alit vitam.* Auguſt. Et ego dedi illum vobis, vt ſuper altare in eo expietis pro animabus veſtris, & ſanguis pro animæ piaculo ſit. *Adeò eū ſibi ſoli ſeruet, vt authori vitæ, ſanguinem offerendum pro vita peccatoris, vt notat Chryſoſt. & D. Thomas. Tertiò. Ex Ruperto, id prohibet curâ paternâ, pro conſeruatione corporis, quia brutorum ſanguis eſt terreſtris, melancholicus, & cauſa morborum, ſi comedatur. Vetuit item ideo & eſum morticinorum ſponte mortuorum, vel ſuffocatorum, quòd ſanguis ab eis non fuerit ſeparatus. Quæ lex renouata fuit ab Apoſtolis. Acto. 15. 29.* Viſum eſt Spiritui Sancto & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris, quàm hæc neceſſaria, vt abſtineatis vos ab immolatis ſimulacrorum, & ſanguine, & ſuffocato, & fornicatione, à quibus cuſtodientes vos, benè agetis. *Quæ lex vſque ad Tertullianum, & Minutium, ſed & Bedam etiam, & Rabanum perdurauit. Nunc autem in farciminibus & botulis licitè ſumitur.* INTRA VISCERA. *Animalium ſuffocatorum, vel botulorum ſanguine diſtentorum, & plenorum.* INTER TENTAMENTA. *Dum eos tentatis aliquid facere contra legem: vt Antiochus tentabat per carnes porcinas, Eleazarum, & Machabæos.* PER QVOD EXORBITARE. *Aberrare à regula, & diſciplina Chriſtiana.* QVALE EST. *Quàm ſtultè creditis infantum ſanguinem ſitire, quos ſcitis abhorrere ab animalium ſanguine; niſi fortè eos veſtrum appetitum imitari putatis, qui experientia noſtis delicatiorem eſſe cæteris ſanguinibus.* IPSVM EXAMINATOREM. *Vultis probare eſu ſanguinis, an ſint Chriſtiani, ſicut aram ignitam & thuribulum adhibetis, vt eos ad idololatriam impellatis.* PROINDE PROBARENTVR. *Sicut,* inquit, *ex ſanguinis humani appetitu, quaſi notâ Gentili propriâ, dignoſceretur aliquis non eſſe Chriſtianus, ſed Gentilis; ſic dignoſcitur eſſe Chriſtianus, dum ſacrificare renuit, & oblatum poculum & acerram reſpuit.* ALIOQVIN NEGANDI: *Deo in veteri lege ſtatuente. Leuit. 17. 14. vbi de ſanguinis eſu prohibito.* Quicumque comederit illum, interibit. QVEMADMODVM. *A vobis ſcilicet occidendi, ſi non ſacrificaſſent. Alij ſic legunt.* Alioquin negandi, ſi non guſtaſſent, quemadmodum ſi immolaſſent. *Vt ſit alius ſenſus: ſicut probarentur à vobis, id eſt laudarentur quaſi Gentiles, appetendo vobiſcum ſanguinem humanum: aliàs negandi eſſe Gentiles; ſic negandi erunt Chriſtiani eſſe, ſi immolauerint.* NON DEESSET. *Ad hanc probationem faciendam ex ſanguine, magnam haberetis copiam humani ſanguinis propinandi, ex tot vinctis & reis Gentilibus, dum cauſas eorum auditis, & damnatis ad mortem.*

GENTILIVM LAVDABILIA.

1. *Gentilium præſides multi humanè tractarunt Chriſtianos. Ad Scap. 4. àp.*

QVanti præſides, & conſtantiores & crudeliores, diſſimulauerunt ab huiuſmodi cauſis? vt Cincius Seuerus, qui Thyſdri ipſe dedit remedium, quomodo reſponderent Chriſtiani, vt dimitti poſſent. vt Veſpronius Candidus, qui Chriſtianum, quaſi tumultuoſum ciuibus ſuis ſatisfacere, dimiſit. vt Aſper, qui modicè vexatum hominem, & ſtatim dejectum, nec ſacrificium compulit facere, ante profeſſus inter aduocatos & adſeſſores, dolere ſe incidiſſe in hanc cauſam. Pudens etiam miſſum ad ſe Chriſtianum, in elogio concuſſione eius intellecta, dimiſit, ſciſſo eodem elogio, ſine accuſatore negans ſe auditurum hominem, ſecundùm mandatum.

GEN-

GENTILIVM LAVDABILIA: I. SCHOLIA.

I. PRÆSIDES. *Præfecti iuſtitia apud Gentiles.* CONSTANTIORES. *Inflexibiliores ipſo Scapula.* CAVSIS. *Chriſtianorum, quos hoc ſolo nomine quòd Chriſtiani eſſent, condemnare noluerunt.* CINCIVS. *Lamprid. in vita Commodi vocat eum Cingium. Thyſdri, alij legunt* Thriſtri, Tyriſtri, vel Tiriſti. *Ciuitas Europæ in Myſia inferiori, apud Ptolomæum, tabula. 9.* DEDIT REMEDIVM. *Quale illud fuerit non explicat. Verò ſimilè, benigna aliqua interrogatione, aut excuſatione declinabat cauſas, & iudicia Chriſtianorum. Sicut Liuius teſtatur de Romano Conſule.* Benigna interrogatione mitius reſponſum elicere conatus eſt. *Sicut & Suetonius de Auguſto cap. 33.* Dixit ius, non diligentia modo ſumma, ſed & lenitate; ſiquidem manifeſti (August.) B parricidij reum, ne culeo inſueretur, quòd non niſi confeſſi afficiuntur hac pœna, ita fertur interrogaſſe: certè Patrem non occidiſti? VESPRONIVS CANDIDVS. *Cognomento Verus, de quo vide Spartianum, Caſſiodorum, & Lampridium.* QVASI TVMVLTVOSVM. *Senſus eſt: dimiſit ille Chriſtianum, quaſi tumultuoſum eſſet, ſuis ciuibus ſatisfacere. Non ergo intelligendum eſt, quòd Chriſtianus ille ſuis ciuibus eſſet importunus; ſed hanc ſumpſit excuſationem, dicens rem plenam tumultus, & valde onerosam ſibi eſſe, ſatiſfacere ciuibus ſuis.* ASPER. *Conſul, Arionindi collega. Vnus fortè ex duobus qui poſt obitum Seueri Conſules memorantur à Caſſiodoro.* HOMINEM. *Chriſtianum.* DEIECTVM. *Ab equuleo, in quo leniter vexatus fuerat.* C INTER ADVOCATOS. *Ex Briſſonio & Aſconio;* Aduocati dicebantur quicumque amico præſentiam ſuam commodabant; moris enim erat in iudiciis tum priuatis, tum publicis, amicos omnes aduocare, quorum authoritate moueri poſſe iudices putabantur. *Vlpianus in l. 1. §.* Aduocatos *ff. de Extraord. crimin. dicit aduocatos accipiendos eſſe omnes qui agendis cauſis, quoquo modo operantur. Differt tamen aduocatus à Patrono, quòd hic cauſam agat, quaſi orator; ille in conſilium aduocetur.* ADSESSORES. *Paulus in l. penultima conſiliarios appellat. Et ſunt Iuriſperiti, qui ab iis qui iudicium*

A *exercent in conſiliũ, publico conſtituto ſalario, adhibebantur. Quorum officiũ conſtabat in cauſis cognitionũ, poſtulationũ, libellorum, edictorum, decretorum, epiſtolarum. l. 1. & paſſim de offic. Aſſeſſ.* PVDENS. *Hunc Baronius to. 2. Annal. pag. 151. ait fuiſſe de nobili Pudentium familia. Conſul fuit ſub Antonino, & Vero, ex Caſſiodoro.* IN ELOGIO. *Non hîc ſignificat, vt ſumitur aliquando, teſtimonium & commendationem honeſtam; ſed tabellam, in qua cauſa & crimen rei ſcriptum erat. Eſt ergo iuxta Modeſtinum l. 3. ff. de re militari;* Teſtificatio de inquiſitione criminis alicuius rei, quæ ad Magiſtratum, ſiue Præſidem, mitti ſolet. Cum autem non omnes ex bona fide Elogia ſcriberent, qui cum elogio mittebantur obſignato ad Præſidem, ex integro audiendi B erant. CONCVSSIONE INTELLECTA. *Id eſt violentia militum, qua iniuſtè extorſerant veſtem, aut pecuniam. Quæ concuſſio in Elogio ſiue informatione ſcripta & obſignata erat. De more autem legum, huiuſmodi concuſſores, aduerſus reum accuſatores eſſe non poterant, nec audiebantur à iudicibus: vt benè notat Vlpianus l. 1. ff. de concuſſione. Concuſſionis porro rei ſunt, pœnaque legis Corneliæ teneri iubentur, qui in accuſationem innocentium coierint l. 2. de Concuſſ. Vnde non mirum ſi Pudens, vir prudens & æquus, iuxta legem & mandatum, concuſſores noluerit audire, Chriſtianum accuſantes. Hæc exẽpla Præſidum ſiue Conſulum retulit Tertullianus alias conſtantium & crudelium, hoc eſt in reos alicuius criminis ſæuientium; qui tamen in Chriſtianos innocentes, ex ingenita humanitate, clementiam exercuerant; vt ad lenitatem flecteret Scapulam; nec feris ipſis ſuo generi & ſpeciei parcentibus, nihilque nocentibus, crudelior eſſet. Quam in rem concinit Auguſtinus lib. 19. de Ciuit. c. 12. vbi cum de Tigride & Miluo ſcriberet, ſic argumentatur.* (S. August.) Quantò magis homo fertur quodammodo naturæ ſuæ legibus, ad ineundam ſocietatem, pacemque cum hominibus, quantum in ipſo eſt, omnibus obtinendam, &c. Nullum quippè vitium ita contra naturam eſt, vt naturæ deleat etiam extrema veſtigia.

2. Gentilium conuerſio poſt Chriſti mortem impleta, vt prædicta eſt. 3. Cont. Marc. cap. 20. à p. ad f. & cap. 21. in p. ad circa f.

AMplius nunc ſuperſtruimus ea quoque paria ex ſcripturis Creatoris, quæque poſt Chriſtum futura præcinebantur. Nec enim diſpoſitio expuncta inueniretur, ſi non ille veniſſet, poſt quem habebat euenire. Adſpice vniuerſas nationes de voragine erroris humani, exinde emergentes ad Deum Creatorem, & ad Deum Chriſtum: & ſi audes, nega prophetatum. Sed ſtatim tibi in pſalmis promiſſio Patris occurret, [a] *Filius meus es tu, ego hodie generaui te. Poſtula de me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ.* (a Pſal. 2. 7.) Nec poteris magis Dauid filium eum vendicare, quàm Chriſtum; aut terminos terræ Dauid potius promiſſos, qui intra vnicam Iudæorum gentem regnauit, quàm Chriſto, qui totum iam orbem Euangelij ſui fide cepit. Sic & per Eſaïam, [b] *Ecce dedi te in diſpoſitionem generis mei, in lucem nationum aperire oculos cæcorum;* (b Eſa. 42. 6. 7.) Vtique errantium; *Exſoluere de vinculis vinctos;* Id eſt, de delictis liberare; *Et de cella carceris,* id eſt mortis; *Sedentes in tenebris,* Ignorantiæ ſcilicet. Quæ ſi per Chriſtum eueniunt, non in alium erunt prophetata, quàm per quem eueniunt. Item alibi, [c] *Ecce teſtimonium cum nationibus poſui, principem & imperantem nationibus. Nationes quæ te non ſciunt, inuocabunt te, & populi confugient ad te.* (c Eſa. 55. 4.) Nec enim hæc in Dauid interpretaberis; quia præmiſit, [d] *Et diſponam vobis diſpoſitionem æternam, religioſa & fidelia Dauid* (d Ibid. 3.) Atquin hinc magis Chriſtum intelligere debebis ex Dauid deputatum carnali genere, ob Mariæ virginis cenſum. de hoc enim promiſſo iuratur in pſalmo ad Dauid, [e] *Ex fructu ventris tui collocabo ſuper thronum tuum.* (e Pſal. 131. 11.) Quis iſte venter eſt? ipſius Dauid? vtique non. neque enim pariturus eſſet Dauid. ſed nec vxoris eius:

non enim dixiſſet, *Ex fructu ventris tui;* Sed potius, Ex fructu ventris vxoris tuæ. Ipſius ergo dicendo ventrem, ſupereſt vt aliquem de genere eius oſtenderit, cuius ventris futurus eſſet fructus Caro Chriſti, quæ ex vtero Mariæ floruit. Ideóque & fructum ventris tantum nominauit, vt propriè ventris; quaſi ſolius ventris non etiam viri: & ipſum ventrem ad Dauid redegit; ad principem generis, & familiæ patrem. nam quia viro deputare non poterat virginis eum ventrem, patri deputauit. Ita, quæ in Chriſto noua diſpoſitio inuenitur hodie, hæc erit quam tunc Creator pollicebatur; e *Religioſa & fidelia Dauid* appellans, quæ erant
e Eſa. 55. 3. Chriſti, quia Chriſtus ex Dauid: immo ipſa erit caro ejus, religioſa & fidelia Dauid, iam ſancta, religione; & fidelis, ex reſurrectione. Nam & Nathan propheta in ſecundo Baſiliarum, profeſſionem ad Dauid facit f *Semini eius quod erit*, inquit, *ex ventre ipſius.* Hoc ſi in
f 2. Reg. 7. 12. Salomonem ſimpliciter ediſſeres, riſum mihi incuties. Videbitur enim Dauid peperiſſe Salomonem. An & hic Chiſtus ſignificatur, ex eo ventre ſemen Dauid, qui eſſet ex Dauid, id eſt Mariæ? Quin & ædem Dei magis Chriſtus ædificaturus eſſet hominem ſcilicet ſanctum, in quo potiore templo inhabitaret Dei ſpiritus, & in Dei filium magis Chriſtus habendus eſſet, quàm Salomon filius Dauid. Deniq; & thronus in æuum, & regnum in æuum, magis Chriſto competit quàm Salomoni temporali ſcilicet regi. Sed & à Chriſto miſericordia Dei non abſceſſit; Salomoni verò etiam ira Dei acceſſit poſt luxuriam & idololatriam g *Suſcitauit enim illi Satan hoſtem Idumæum.* Cum ergo nihil horum competat in Salomonem, ſed in Chriſtum, certa erit ratio interpretationum noſtrarum, ipſo etiam exitu rerum probante, quas in Chriſtum apparet prædicatas. & ita in hoc erunt h *ſancta & fidelia Dauid.* Hunc Deus *teſtimonium nationibus poſuit*, non Dauid: *principem & imperantem nationibus*, non Dauid, qui ſoli Iſraëli imperauit Chriſtum hodie inuocant *Nationes, quæ eum non ſciebant; & populi ad Chriſtum hodie confugiunt, quem retro ignorabant.* Non poteſt futurum dici, quod vides fieri. Sic nec illam iniectionem tuam potes ſiſtere ad differentiam duorum

g 3. Reg. 11. 9.

h Supra Eſa. 55. 3. & 4.

Cap. xxi. Chriſtorum; quaſi Iudaïcus quidem Chriſtus populo ſoli ex diſperſione redigendo deſtinetur à Creatore, veſter verò omni humano generi liberando collatus ſit à Deo optimo, quum poſtremò priores inueniantur Chriſtiani Creatoris, quàm Marcionis; exinde vocatis omnibus populis in regno eius, ex quo i *Deus regnauit à ligno*, nullo adhuc Cerdone, nedum Marcione. Sed & reuictus de nationum vocatione conuertere jam in proſelytos. Quæris qui de Nationibus tranſeant ad Creatorem, quando & proſelyti diuerſæ & propriæ conditionis ſeorſum à Propheta nominentur: k *Ecce*, inquit Eſaïas, *proſelyti per me accedent ad te;* oſtendens ipſos quoque proſelytos per Chriſtum acceſſuros ad Deum. Et Nationes, quod ſumus nos, proinde ſuam habebant nominationem, ſperantes in Chriſtum: l *Et in nomine*, inquit, *eius Nationes ſperabunt.* Proſelyti autem, quos in Nationum prædicatione ſubſtituis, non in Chriſti nomine ſperare ſolent, ſed in Moyſi ordine, à quo inſtitutio illorum eſt. Ceterùm allectio Nationum à nouiſſimis diebus exorta eſt. Iiſdem verbis Eſaïas, m *Et erit*, inquit *in nouiſſimis diebus manifeſtus mons Domini;* vtique ſublimitas Dei: *& ædes Dei ſuper ſummos montes;* vtique Chriſtus, catholicum Dei templum, in quo Deus colitur, conſtitutum ſuper omnes eminentias virtutum & poteſtatum. n *Et venient ad eum vniuerſæ Nationes; & ibunt multi, & dicent: Venite aſcendamus in montem Domini, & in ædem Dei Iacob; & annuntiabit nobis viam ſuam, & incedemus in ea. Ex Sion enim exibit lex, & ſermo Domini ex Hieruſalem.* Hæc erit via ſua, nouæ legis Euangêlium, & noui ſermonis, in Chriſto jam, non in Moyſe. *Et iudicabit inter Nationes;* de errore ſcilicet earum. *Et reuincent populum amplum*, ipſorum in primis Iudæorum, & proſelytorum. o *Et concident machæras ſuas in aratra, & ſibynas in falces*, Id eſt, animorum nocentium, & linguarum infeſtarum, & omnis malitiæ atque blaſphemiæ ingenia, conuertent in ſtudia modeſtiæ & pacis. *Et non accipiet gens ſuper gentem machæram:* Vtique diſcordiæ; *Et non diſcent amplius bellare*, Id eſt, inimicitias perficere; vt & hîc diſcas Chriſtum non bellipotentem, ſed paciferum repromiſſum. Hæc aut prophetata nega, quum coràm videntur; aut adimpleta quum leguntur, Aut ſi non negas vtrumque, in eo erunt adimpleta, in quem ſunt prophetata.

i Pſal. 95. 10.

k Eſa. 16. 4.

l Eſa. 42. 4.

m Eſa. 2. 2.

n Ibid. 2. & 3.

o Eſa. 2. 4.

GENTILIVM LAVDABILIA. II. SCHOLIA.

SVPERSTRVIMVS. *Addimus iam dictis, quibus probauimus ex ſcripturis veteris teſtamenti, Chriſtum paria, imò eadem geſſiſſe quæ prædicta erant in lege veteri; etiam illa quæ poſt Chriſti aſcenſum in cœlum, futura prædicebantur, impleta eſſe.* DISPOSITIO EXPVNCTA. *Impletus ordo Propheticus non cerneretur circa prædicta, niſi Chriſtus veniſſet: poſt cuius aduentum, & reditum in cœlum, debebat hæc diſpoſitio euenire; ſcilicet per Apoſtolos, in omnem terram exeuntes, conuerſio gentium.* A ADSPIBE. *Eadem ad verbum repetit, quæ habentur contra Iudæos c. 11. Locos hîc poſitos non repeto, vtpote alibi expoſitos.* EXINDE. *Poſt Chriſti aſcenſum ad Dei Creatoris fidem ex idololatriis exeuntes.* FILIVM EVM. *Ibi nominatum.* IN ALIVM PROPHETATA. *De alio. Vſque huc habes contra Iudæos cap. 12* ITEM ALIBI. *Eſa. 55. 4.* Ecce teſtem populis dedi eum, ducem, ac præceptorem Gentibus. Ecce gentem quam neſciebas vocabis: & gentes quæ te non cognouerunt, ad te current, propter

A Dominum Deum tuum, & ſanctum Iſraël, quia glorificauit te. 70. *ſic legunt*, Ecce teſtimonium in Gentibus dedi eum, &c. Gentes quæ neſciebant te, &c. Et populi qui ignorabant te, &c. IN DAVID. *De Dauid.* PRÆMISIT. *Verſu ſcil. tertio.* Audite, & viuet anima veſtra, & feriam vobiſcum, pactum ſempiternum, miſericordias Dauid fideles. 70. Exaudite me, & viuet in bonis anima veſtra. Et conſtituam vobis teſtamentum æternum, Sancta Dauid fidelia. EX DAVID DEPVTATVM. *Qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnem.* OB MARIÆ CENSVM. *Originem ductam de Maria. Vide hac exponenda Verbo, Maria, 4.* NOVA DISPOSITIO. *Teſtamentum nouum* CARO EIVS. *Per verba Eſaiæ, in* Religioſis, *intelligitur religio & cultus carnis Chriſti ob vnionem Verbi adoranda, vt alibi ex Auguſtino diximus,* (Auguſt.) Adorandum ſcabellum, carnem eius de terra virgine ſuſceptam. *Quam & Magi primitiæ gentium.* Adorauerunt pingues terræ. *De qua rurſum:* Coram illo procident Æthyopes, & inimici eius *prius, cùm eſſent idololatræ,* terram lingent. *Carnem lambent, oſculando pedes eius. Aug. in Pſal.* 71. (Auguſt.) Dominabitur à mari vſque ad mare, à quolibet fine terræ, ad quemlibet finem dominaturum dixit, cuius nomen & poteſtas toto orbe fuerat prædicanda, multúmque valitura, &c. Et à flumine, ſcilicet Iordane, vbi ſupra baptizatum Dominum cùm deſcenderet Spiritusſanctus, ſonuit vox de cœlo, hic eſt filius meus dilectus. Hinc ergo doctrina C eius incipiens, & Magiſterij cœleſtis auctoritas, dilatatur vſque ad terminos orbis terræ, cùm prædicatur Euangelium regni in toto orbe, in teſtimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis. Coram illo decident Æthyopes, &c. Per Æthyopes, à parte totum, omnes gentes ſignificat, eam eligens gentem, quam potiſſimùm nominaret, quæ in finibus terræ eſt. Coram illo procident, dictum eſt, adorabunt eum, &c. Porrò ſchiſmata, per hominum nomina, ſe fuerant diuiſura; & homines amando, quibus auctoribus ſciſſa ſunt, gloriæ Chriſti quæ per omnes terras eſt, inimicatura ideo cùm dixiſſet, coram illo decident Æthyopes; & inimici eius terram lingent: id eſt homines amabunt, *per quos ſcilicet tanquam auctores hinc inde ſchiſmata diuidentur.* D Vt inuideant Chriſti gloriæ, cui dictum eſt; exaltare ſuper cœlos Deus, & ſuper omnem terram gloria tua. Homo quippè audire meruit: terra es, & in terram ibis. Hanc terram lingendo, id eſt talium authoritate vaniloqua delectati, eos amando, & ſuauiſſimos habendo, contradicunt diuinis eloquiis, quibus Catholica Eccleſia prænuntiata eſt, non in aliqua parte terrarum futura, ſicut quælibet ſchiſmata, ſed vniuerſo mundo fructificando atque creſcendo, vſque ad Æthyopes, extremos videlicet & teterrimos hominum peruentura. ET FIDELIS EX RESVRRECTIONE. *Non tantùm enim caro Chriſti ſancta & adoranda, religione & cultu latriæ ab omnibus gentibus; ſed &* fidelis *apparuit* In omnibus E verbis ſuis, ſicut ſanctus in omnibus operibus ſuis. *Vt enim promiſerat, tertia die reſurrexit.* BASILIARVM. *Regum. 2 Reg 7. 12.* Suſcitabo ſemen tuum poſt te, quod egredietur de vtero tuo, & firmabo regnum eius. Ipſe ædificabit domum nomini meo & ſtabiliam thronum regni eius vſque in ſempiternum. 70. *verò*, Suſcitabo, &c. Qui erit ex ventre tuo, & parabo regnum eius, &c. Et erigam thronum eius vſque in ſæculum. IN SALOMONEM. *De Salomone.* HOMINEM SANCTVM. *Sanctam Chriſti humanitatem intelligit, de qua Prouer. 9. Sa-*

pientia ædificauit ſibi domum. DEI SPIRITVS. *Idiomate Auctoris, intelligitur Dei Verbum. De cuius humanitate Paulus:* In quo inhabitat plenitudo diuinitatis corporaliter THRONVS IN ÆVVM. *Aug. in Pſal. 44.* Erat ſedes regni populi Iudaici (S. Auguſt.) temporalis, pertinens ad eos qui ſub lege erant. Venit ille vt liberaret eos qui ſub lege erant, & ſub gratia conſtitueret. Sedes eius in ſæculum ſæculi. O æternitatis diuinitas! Non enim poſſet Deus ſedem habere temporalem. SATAN HOSTEM IDVMÆVM. *3. Reg. 11. 9.* Iratus eſt Dominus Salomoni, quòd auerſa eſſet mens eius à Domino Deo Iſraël, qui apparuerat ei ſecundò, &c. *Et verſu 14.* B Suſcitauit autem Dominus aduerſarium Salomoni Adad Idumæum, de ſemine Regio, qui erat in Edom. 70. *verò*, Et ſuſcitauit Dominus Satan Salomoni Ader, &c. IN SALOMONEM. *Salomoni.* PRÆDICATAS. *Prophetatas.* INIECTIONEM TVAM. *Qua ſcilicet iniicit prauam interpretationem ſuam Marcion, volens Deum Creatorem, vtpote ſuo Deo optimo inferiorem, & minus bonum, ſoli populo Iudæo colligendo ex diſperſione miſiſſe Chriſtum ſuum. Cùm Deus Marcionis ſuum Chriſtum miſerit ad liberandum omne genus humanum.* CVM POSTREMÒ. *Quid tandem dicet Marcion, cùm Chriſtiani Dei noſtri Creatoris, à Chriſto vtique ſic dicti, longè præceſſerint ætate Chriſtianos Marcionis; cùm non iam Marcion, ſed nec Cerdon ipſe Marcionis magiſter exiſteret.* EXINDE. *Ab ipſo tempore mortis Chriſti, ſtatim atque regnauit à ligno, vbi voce magnâ clamauit, vt extremos terræ Gentiles vocaret ad fidem, & regno ſuo id eſt Eccleſiæ aggregaret, Paulo atteſtante,* Cum clamore valido & lacrymis, exauditus eſt, pro ſua reuerentia. *Quod apertè Pſaltes declarauit vbi Pſalmo 95. 10. in eodem verſu iunxit, ſic legente Auguſtino cum Tertulliano,* Commoueatur à facie eius vniuerſa terra: dicite in gentibus, *Nationibus*, Quia Dominus regnauit à ligno. (S. Auguſt.) IN PROSELYTOS. *Aduenas.* ECCE PROSELYTI. *Eſa. 16. 4.* Habitabunt apud te profugi mei *Sanct. Pagn. ex Hebr.* Expulſi mei. 70. Accolent tibi profugi Moab. *Omnem quem potui librum conſului, nullibi ſic ſcriptum reperi. Sed ſufficit quod profugi, & accolæ, id eſt aduenæ Moabitæ Gentiles fuerint, qui per Chriſtum, ad Deum Creatorem fuerint conuerſi, id eſt, per Apoſtolos Chriſti. Vnde paulò ſupra ſic induxit Marcionem interrogantem:* QVÆRIS QVI DE NATIONIBVS. *Interrogas, Marcion, & quaſi ignarus petis, qui inter Gentiles ad fidem Creatoris tranſeant; cùm Moabitæ propriè & diuerſæ conditionis ab aliis gentibus, & populi nomine diſtincti à Iudæorum Proſelytis, qui & ſuos habebant aduenas, ab Eſaia nominentur.* ET NATIONES. *Gentiles in genere nominati ſunt apud eundem Eſaiam cap. 42. 1.* Dedi ſpiritum meum ſuper eum, iudicium Gentibus proferet. *Et verſu 4.* Legem eius inſulæ expectabunt. 70. *verò*, In nomine eius Gentes ſperabunt. NATIONVM PRÆDICATIONE. *In prophetia de Gentilibus ſcripta, Marcion pro Gentilibus proſelytos voluit intelligere Iudæorum, qui tantùm ab eſt vt in Chriſti nomine ſperare ſoleant, quin potiùs hæreant veteri teſtamento & Moyſi à quo inſtituti ſunt. De quibus ipſe Tertull. lib. contra Iudæos cap. 1.* Diſputatio habita eſt Chriſtiano, & Proſelyto Iudæo, &c. Occaſio quidem defendendi etiam Gentibus ſibi diuinam gratiam, habuit hinc prærogatiuam, quòd ſibi vindicare Dei legem inſtituerit homo ex Gentibus, nec de proſapia Iſraëlitûm Iudæus. *Proſelytus igitur apud Iudæos erat, qui ex Gentibus ad legem Iudaïcam tranſierat, de quo proſelyto, intellige illud Exo. 12. 19. vbi de agno Paſchali:* Qui comede-

ſit fermentatũ peribit anima eius de cœtu Iſraël, A tam de aduenis, quàm de indigenis terræ. *Indigenæ ſunt inde geniti, id eſt ex Iudæa. Aduenæ autem ſiue Proſelyti, qui ex Gentilitate ad legem Iudæorum conuerſi erant. Vtramque Proſelytorum ſpeciem agnouit Auguſtinus; de Iudæis quidem lib. 18. de Ciuit. cap. 47.* S. Auguſt. Quiſquis proſelytus, alienigena id eſt, non ex Iſraël progenitus aduena populi Iſraël. *Et to. 6. lib. contra Adimantum Manich. diſcipulum cap. 16.* S. Auguſt. Peruerſitatibus ſuis faciebant, vt cùm aliquis Gentilis ad legem eorum tranſiſſet, id eſt, factus eſſet Proſelytus, haberet mores eorum, & fieret filius gehennæ multò plùs, quàm ipſi eſſent. Dabant enim magnam operam, vt Iudæus fieret aliquis ex Gentibus, & Iudæum factum, cogebant ſuos mores peſſimos imitari. B *A quo ſic ipſe dehortatur, to. 4. lib. de fide & operibus, cap. 26. fidem & opera exigens.* S. Auguſt. Nec ſic faciamus Chriſtianos, quomodo Iudæi proſelytos; quibus Dominus ait Math. 23. 15. Væ vobis Scribæ & Phariſæi qui circumitis mare & terram, facere vnum proſelytum: cùm autem feceritis, facitis eum filium gehennæ duplò quàm vos eſtis. *Quia peccatis Gentilium, addebant præuaricationem Iudæorum.* Sed potiùs ſanam doctrinam Dei Magiſtri in vtroque teneamus: Et ſancto Baptiſmo, conſona ſit vita Chriſtiana; nec cuiquam homini, ſi vtrumlibet defuerit, vita promittatur æterna. *De proſelytis autem ex Gentibus ſic in Pſal. 145 vbi pro aduenis ſic legit:* S. Auguſt. Dominus cuſtodit proſelytos: proſelyti, aduenæ ſunt. Omnis Eccleſia Gentium proſelyta eſt; aduentitia enim eſt ad Patres, non de carne eorum nata, ſed imitando filia. C Dominus tamen cuſtodit, non aliquis homo. Orphanum & viduam ſuſcipiet, &c. Secundum quendam modum omnes pupilli ſumus, abſente Patre, non mortuo, pupillus enim, ſecundùm homines, mortuo patre fit, &c. Omnia integra ſunt Creatori: tamen nos quandiu ſumus in corpore hoc, & peregrinationis locum incolimus, abſens eſt pater noſter, ad quem clamamus, Pater noſter qui es in cœlis. Ideo Eccleſia vidua, quaſi abſente ſponſo, abſente viro. Veniet ille qui illam modo protegit non viſus, ſed deſideratus. Magno enim deſiderio rapimur, & amore eius quem non videmus, deſideramus. Inhærebimus amplexibus, viſis, ſi nondum viſis fide detinemur. ET SVBINAS. *Eſa. 2. 4.* D Conflabunt gladios ſuos in vomeres & lanceas ſuas in falces. *Tertull. retinuit vocem græcam telum, vel lanceam ſignificantem.* ALLECTIO. *Vocatio, electio Gentilium.* CATHOLICVM TEMPLVM. *Chriſtum & Eccleſiam vniuerſalem, toto orbe diffuſam. Hunc locum præter præſcriptos, Verbo.* Chriſti Elogia 52. *Rurſum exponit S. P. Aug. in Pſal. 45. in verba,* Venite & videte opera Domini. S. Auguſt. *Catholicum montem, ſiue Chriſtum, ſiue Eccleſiam, totum orbem occupantem notat, & templum Catholicum, in quo vbique Deus adoratur & colitur.* Animaduerte, *inquit*, orbem terrarum, veni & vide. Si enim non venis, non vides: ſi non vides, non credis: ſi non credis, longè ſtas. Si credis, venis; ſi credis, vides. Quomodo enim venitur ad montem iſtum? Numquid pedibus? numquid nauibus? *Quoniam & per prædicationem, & fidem montium, id eſt Apoſtolorum, translatus eſt mons Chriſtus in cor maris, ad quem veniatur nauibus.* Numquid pennis? Numquid equis? Auguſt. quantùm ad locorum ſpatia, ne ſatagas, ne conturberis. Ipſe ad te venit. Etenim ex lapide paruo creuit, & factus eſt mons magnus, ita vt impleret vniuerſam faciem terræ. Dan. 2. Quid vis ergo ad eum per terras venire, qui terras implet? Ecce iam venit, euigila credendo. Euigilantes pulſat, ſi tamen in eis non tantus ſomnus eſt, quo etiam contra montem venientem obdureſcant; ſed audiant, Epheſ. 5. Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Chriſtus. *Dehinc ad mentem Tertulliani, Gentiles ad montem venientes, humili fide, & Iudæos offendentes inducit.* Multum, *inquit*, erat Iudæis. *Id eſt difficile ob tumorem, & inuidiam,* Auguſt. videre lapidem. Lapis enim ille adhuc paruus erit. Meritò & paruum contempſerunt, contemnendo offenderunt, & offendendo quaſſati ſunt: reſtat vt & conterantur. Hoc enim de lapide illo dictum eſt, qui offenderit in lapidem illum, conquaſſabit eum: ſuper quem venerit conteret eum. Luc. 20. 18. &c. Sed neminem conterit excelſus veniens, niſi quem conquaſſauerit humilis iacens, &c. Non eſt mirum ſi Iudæi non agnouerunt, quem tanquam paruulum lapidem, ante pedes ſuos iacentem contempſerunt: illi mirandi ſunt, qui adhuc tam magnum montem nolunt agnoſcere. Iudæi in lapidem paruum, non videndo, offenderunt: Hæretici in montem offendunt. Iam enim creuit ille lapis, iam dicimus illis, ecce impleta eſt prophetia Danielis. Lapis ille qui erat paruulus, factus eſt mons magnus, & impleuit vniuerſam terram. *Quam occupat Catholicum Dei templum,* Quare in illum offenditis, & non in illum aſcenditis? quis tam cæcus eſt, vt offendat ad montem? quaſi ideo ad te venerit vt habeas in quem offendas, & non habeas in quem aſcendas? Venite aſcendamus in montem Domini. Eſaïas hoc dicit, cap. 2. venite aſcendamus. Quid eſt, venite aſcendamus? venite, & credite. Aſcendamus, hoc eſt proficiamus. Iſti autem nec venire volunt, nec aſcendere, nec credere, nec proficere. Latrant contra montem, iam in illum toties offendendo, quaſſati ſunt, & nolunt aſcendere, ſemper eligentes offendere. Dicamus illis, venite & videte opera Domini quæ poſuit prodigia ſuper terram. Sed Iudæis & hæreticis in monte offendentibus, & à lapide diuiſis angulari, manet tamen immotum in gentibus templum. PROSELYTORVM. *Qui legem Moyſi amplexati ſunt.* NON BELLIPOTENTEM. *Qualem reprobat Marcion Chriſtum noſtrum, ſi iam Domini Sabaoth.* CORAM. *Apertè fieri cernitur.* VTRVMQVE. *Scilicet prophetata & impleta. Aug. in Pſal. 71.* Auguſt. Reges Tharſis & inſulæ, &c. Omnes gentes ſeruient ei. Hoc iam non expoſitorem, ſed contemplatorem deſiderat; imò non ſolum lætantium fidelium, ſed etiam infidelium gementium, *vel contritione conuerſorum, vel dolore ſuorum, idololatriam deſerentium,* infertur aſpectibus. *Et hæc præclari de Gentilium conuerſione dicta ſufficiant.*

3. Gentilis in Naaman leproſus, à ſeptem peccatis per Chriſtum ablatus. 4. cont. Marc. cap. 9. à p.

Luc. 4. 27. 4. Reg. 5. 10. Luc. 5. 12. SI Heliſæus prophetes Creatoris vnicum leproſum Naaman Syrum, ex tot leproſis Iſraëlitis, emundauit, nec hoc ad diuerſitatem facit Chriſti; quaſi hoc modo melioris, dum Iſraëlitem leproſum emundauit extraneus, quem ſuus Dominus emundare non valuerat; Syro facilliùs emundato ſignificato per Nationes emundationis in Chriſto lumine, earum, quæ ſeptem maculis capitalium delictorum inhorrerent idololatria, blaſphe-

mia, homicidio, adulterio, ſtupro, falſo teſtimonio, fraude. Quapropter ſepties quaſi per ſingulos titulos in Iordane lauit: ſimul & vt totius hebdomadis caneret expiationem, quia vnius lauacri vis & plenitudo Chriſto ſoli dicabatur, facturo in terris, ſicut ſermonem compendiatum, ita & lauacrum.

GENTILIVM LAVDABILIA. III. SCHOLIA.

EX TOT LEPROSIS. *duo hic tangit. Primò hiſtoriam Naaman Syri leproſi fusè deſcriptam 4. Regum 5. & à Chriſto perſtrictam Luc 4 27.* Multi leproſi erãt in Iſraël ſub Heliſæo Propheta: & nemo eorum mundatus eſt niſi Naaman Syrus. AD DIVERSITATEM CHRISTI. *Et ſi, inquit, Eliſæus Propheta Dei Creatoris nullum Iſraëlitam ad eundem Creatorem pertinentem a lepra mundauerit, & Chriſtus id Iudæis exprobrauerit, nihil tamen facit hoc pro Marcione duos Chriſtos introducente, vnum malum, filium Creatoris. qui nec ſuos quidem à lepra mundare voluerit; alterum filium Dei ſui boni & optimi, qui licet extraneus à Gente Iudæa, leproſos tamen Iſraëlitas curare non eſt dedignatus benefaciens etiam populo Dei Creatoris aduerſarij ſui, imo & ſine acceptione perſonarum, cum & inter decem leproſos quos ſemel & ſimul mundauit, fuerit vnus alienigena & Samaritanus.* ITERARE ITEM LEPROSVM. *Reſpicit miraculum relatum Luc 5. 12.* Cùm eſſet in vna ciuitatum, & ecce vir plenus lepra, & videns Ieſum, & procidens in faciem rogauit eum dicens; Domine ſi vis, potes me mundare. Et extendens manum, tetigit eum dicens: Volo: mundare. Et confeſtim lepra diſceſſit ab eo. *Ex quibus Marcion inferre voluit Chriſtum Dei ſui meliorem Creatore, cuius Propheta nullum leproſum Iſraëlitam curare voluit, aut potuit. ſed ſtultè id colligit. Primò quia ſtatim Chriſtus ipſe ſe filium Creatoris probauit, dum ſubiecit verſu 14.* Vade oſtende te Sacerdoti, & offer pro emundatione tua, ſicut præcepit Moyſes in teſtimonium illis: *Quod teſtimonium? me ſcilicet non eſſe deſtructorem legis & Prophetarum. Secundò, quia cùm Chriſtus illis exprobrauit exemplum Eliſæi, docuit apertè ſe vetus teſtamentum approbare. Deinde contra Marcionem item, ſe non è cælo lapſum, ſed è Galilea ortum: priùs enim eodem Luca cap. 4, 22 ſcriptum eſt:* omnes teſtimonium illi dabant, & mirabantur in verbis gratiæ quæ procedebant de ore ipſius, & dicebant: Nonne hic eſt filius Ioſeph? & ait illis: vtique dicetis mihi hanc ſimilitudinem: Medice cura teipſum: *compatriotas tuos,* quanta audiuimus facta in Capharnaum; fac & hic in patria tua. *Syr. in ciuitate tua, ſcilicet Nazareth. de qua verſu 16. & venit Nazareth vbi erat nutritus.* Amen dico vobis quia D nemo Propheta acceptus eſt in patria ſua. *Quod deinde probat exemplis Heliæ, & Heliſæi; quorũ vnus ad Sareptanam viduam, alter ad Naaman Syrum miſſus eſt. Non ergo hinc diuerſi Chriſtus probari poteſt, ſed vnus & idem. Quid ergo ex his conficitur? Iudæis reprobatis, Gentiles electos, & gratiâ baptiſmi Gentiles à Chriſto vero lumine illuſtratos, & à ſeptem maculis lepræ peccati purgatos. Porro, cùm peccatum ſit præuaricatio legis, quæ Decalogo continetur, & numerus ſeptenarius, ſit numerus vniuerſitatis: Draco autem ſepticeps, in Apocalypſi, cornua decem habeat; quibus ſcilicet Deum petit, & proximum, generalitas peccatorum: ſepties lotus in Iordane Naaman Gentilis, titulos, elogia, & nomina, ſiue debita omnium peccato-* E *rum in baptiſmo depoſuit & ſoluit Gentilis baptizatus: Nam Spiritus ſanctus cum ſeptiformi gratia deſcendit in Chriſtum in Iordane lotum, qui in Cruce pendens, ab Eſaia* viſus erat tamquam leproſus, *aquâ & ſanguine omnem peccati lepram abſterſurus. Sic igitur impletum eſt illud Pſaltis:* Contribulaſti capita draco-

A num in aquis: IDOLOLATRIA, BLASPHEMIA, *&c. Eligit præcipua capita decalogo aduerſaria. Idololatria enim primo mandato, & vnius Dei cultui repugnat; blaſphemia ſanctificationi nominis Dei Reliqua quinque, contra famam, bona, vitam proximi, pugnant, & ſummam continent ſecundæ tabulæ.* HEBDOMADIS, *ſeptem dierum, quibus totum tempus voluitur in peccato, per Chriſti baptiſma ſimul & ſemel expiatur, cui ſoli agno tollenti peccata mundi, plenitudo gratiæ ſanctificantis à Deo Patre ſeruabatur, & in Heliſæo Naaman mundante per aquam, figurabatur, qui ſicut iuxta Eſaiam in verbo Euangelij breuiato, & in duobus præceptis amoris Dei & proximi legem & Prophetas, ipſe finis legis & Prophetarum, conſummare debebat; ſic omnia lauacra & baptiſmata, diluuij,* B *maris rubri, maris ænei, Naaman, baptiſtæ in Iordane, piſcinæ quoque, in modica baptiſmi ſui aqua breuiare debebat, ſicut & omnes figuras Euchariſtiæ. vt impleretur illud de duobus præcipuis Sacramentis: Eſa. 30. 20.* Dabit vobis Dominus panem arctum, & aquam breuem. *Adde & aquam breuem pœnitentiæ, cum Deus Ezechiæ placatus dixerit:* Vidi lacrymam tuam. *Quod lauacrum compendioſius?* CANERET EXPIATIONEM. *Præfiguraret feſtum expiationis, quod poſt ſeptem menſium hebdomades ſeptimo menſe, die decimo colebatur. Leuit. 23 27* Decimo die menſis huius ſeptimi, dies expiationum erit celeberrimus, & vocabitur Sanctus: affligetiſque animas veſtras C in eo: & offeretis holocauſtum Domino. *Verùm quia,* totius hebdomadis, *magna energiæ eſt, per totam hebdomadam, id eſt plenam, Iubilæum intelligo, poſt ſeptem ſeptimanas annorum celebratum. De myſterio ſeptenarij numeri præter hic & alibi dicta, accipe Auguſtinum tom 4. lib. 4. quæſtionum in Num. qu. 33. quæ eſt de vacca rufa, de qua & Paulus ad Hebr.* Iuuenca rufa carnem Chriſti ſignificat. Sexus fœmineus eſt, propter infirmitatem carnis rufa eſt propter ipſam cruentam paſſionem. &c. ſine vitio dicitur hæc iuuenca, &c. erat quippe illa caro in ſimilitudine carnis peccati, ſed non caro peccati, &c. & non eſt ſuperpoſitum ſuper eam iugum; non enim ſubiugata eſt iniquitate, cui ſubiugatos inueniens liberauit, &c. dabis eam ad Eleazarum Sa- D cerdotem. Cur non ad Aaron? niſi fortè ita præfiguratum eſt, non ad tempus quod tunc erat, ſed ad poſteros huius Sacerdotij paſſionem Domini peruenturam? Et eiicient eam extra caſtra. ſic & eiectus eſt Dominus paſſurus extra ciuitatem, &c. & accipiet Eleazar ſanguinem eius, & aſperget contra faciem tabernaculi teſtimonij in ſanguine eius ſepties. Hæc teſtificatio eſt, Chriſtum ſecundùm ſcripturas fudiſſe ſanguinem in remiſſionem peccatorum, &c. & ideo ſepties, quia ipſe numerus ad mundationem pertinet ſpiritalem, &c. *De Naaman tandem Syro, vide eundem Auguſtinum to. 10. Sermone 207. & 208. de tempore, qui integri de ipſo: Hæc ſummatim ex vtroque collige. Ex primo quidem.* E Miratur vno iuſſu affuiſſe virtutem, miratur operatum Domini, *opus miraculoſum,* miratur deterſum tanti temporis vitium, &c. Gaudet Naaman, Propheta lætatur, & ab vtriſque Dominus collaudatur. Gaudet Naaman, quod optauerat ſe percepiſſe, & quod crediderat inueniſſe. Gaudet Propheta in opere, lætatur populus in virtute, &c.

S. Auguſt.

S. Auguſt.

Tunc lætus Naaman Heliſæo offert munera, tunc A ſanitatis voto obtulit dona. Nō enim pretium curationis eſt quod offero, &c. nec pretio poteſt redimi, nec vllo munere inueniri, &c. *Deinde de Gieſi percuſſo leprà ob munera accepta.* O meritum S. Augu[illegible]. Heliſæi! vno tempore duplex virtus oſtenditur, & gemina poteſtas Prophetæ ſanctiſſimi demonſtratur. Curatur Naaman Syrus, & lepra Gieſi perfunditur. Seruo Syro fideli gloriam attulit, & ſeruo perfido intulit pœnam, &c. alius ſuis redditur ſanus, alius cunctis oſtenditur maculatus. *Sermone* S. Auguſt. *autem 2. vbi de puella Iudæa captiua, ſuggerente Dominæ ſuæ, vxori Naaman militiæ Principi, accerſendum Heliſæum.* Puella illa Prophetiæ imaginē geſſit, quia licet tempore illo in ſola Iudæà gratia B Prophetiæ floruerit: tamen non potuit fieri, niſi vt etiam ad vicinas gentes beata eius notitia perueniret. Audiuit ergo Naaman puellam, & venit ad Heliſæum; audiuit populus Gentium prophetiam, & venit ad Chriſtum; Naaman veniens ad Heliſæum, ſanatur a lepra: Et populus Gentium veniens ad Chriſtum, ab omni peccatorum lepra purgatur. Poteſt, &c. Gieſi Iudæorum populum figurare, qui eo tempore peccati lepra percutitur, quo ab ea Gentium populus liberatur, & tunc peccati lepra perfundi meruerunt, quando contra cœleſtem Medicum ore ſacrilego clamauerunt, tolle tolle, &c. Ergo eo tempore in illis remanſit lepra, quo ad Gentes, Domini tranſiit Gratia. Denique ſic & Apoſtolus Petrus ad eos locutus eſt dicens: Acto. 13. vobis, inquit, oportuit primùm loqui verbum Dei, ſed quia vos indignos iudicaſtis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad Gentes, &c. quòd autem audiens Naaman vt lauaretur ſepties in Iordane, indignatus eſt, & nolebat annuere, & ab amicis ſuis conſilio accepto, acquieuit vt lauaretur, & purgatus eſt: hoc ſignificauit, quia populus Gentium, antequam Chriſtus crucifigeretur, ipſi Chriſto per ſe loquenti non credidit, *nec enim Chriſtus præter Magos, paucoſque Gentiles, per ſeipſum vocauit*, ſed poſtea prædicantibus Apoſtolis ad Sacramentum Baptiſmi fideliter venit. *Quaſi fidelibus amicis conſulentibus annuens*, Naaman munera obtulit beato Heliſæo, & ille accipere noluit; Chriſti in hoc gratiam figuratam intellige, quæ ideo gratia dicitur, quia gratìs datur. Sic enim Dominus in Euangelio diſcipulis dixit: Infirmos curate, mortuos ſuſcitate, dæmones expellite. Gratis accepiſtis, gratìs date. *Vides quàm apte reſpondeat Auguſtinus Tertulliano, dicenti*: Syro emundato ſignificatam in nationibus emundationis in Chriſto gratiam expiatricem horrendarum macularum, ſeptem capitalium delictorum. Auguſt.

4. *Gentilis Iudæo Prælatus, & maior natu populus, ſubjectus minori. cont. Iud. cap. 1. & 3.*

OCcaſio defendendi etiam Gentibus ſibi diuinam gratiam, habuit hinc prærogatiuam quod ſibi vindicare Dei legem inſtituerit homo ex gentibus, nec de proſapia Iſraëlitūm Iudæus. Hoc enim ſat eſſe, poſſe gentes admitti ad Dei legem, ne Iſraël adhuc ſuperbiat,

a Rom. 13. quòd [a] *gentes velut ſtillicidium ſitulæ, aut puluis ex area* deputentur. Quamquam habeamus

28. & ſeq. ipſum Deum idoneum pollicitatorem, & fidelem ſponſorem, qui Abrahæ promiſerat quòd

Eſa. 40. 15 [b] *in ſemine eius benedicerentur omnes nationes terræ*, & quòd [c] *ex vtero Rebeccæ duo populi & duæ*

b Gen. 22. 17. *gentes eſſent proceſſuræ*: vtique Iudæorum, id eſt Iſraël; & Gentium, id eſt noſter. Vterque ergo *populus, & gens* eſt appellatus; ne de nominis appellatione priuilegium gratiæ ſibi quis

c Gen. 25. 21. 23. audeat defendere. Duos etenim populos & duas gentes proceſſuras ex vnius feminæ vtero Deus deſtinauit, nec diſcreuit gratiam in nominis appellatione, ſed in partus editione: vt qui prior eſſet de vtero proceſſurus, minori ſubjiceretur, id eſt poſteriori. Sic namque ad

d Gen. 25. 23. Rebeccam Deus locutus eſt, dicens: [d] *Duæ gentes in vtero tuo ſunt, & duo populi de ventre tuo diuidentur, & populus populum ſuperabit, & maior ſeruiet minori.* Itaquè cùm populus ſeu gens Iudæorum anterior ſit tempore, & major per gratiam primæ dignationis in lege, noſter verò minor ætate temporum intelligatur, vtpote in vltimo ſeculi ſpatio adeptus notitiam diuinæ miſerationis; proculdubio ſecundum edictum diuinæ locutionis, prior, & major populus, id eſt Iudaicus, ſeruiat neceſſe eſt minori; & minor populus, id eſt Chriſtianus, ſuperet majorem.

GENTILIVM LAVDABILIA. IV. SCHOLIA.

OCCASIO DEFENDENDI. *Gentiles*, inquit, *hinc occaſionem ſumpſerunt fidem & gratiam à Deo conceſſam, ſicut & Iudæis ſibi affirmandi, quòd quilibet homo natione Gentilis, nec origine Iudæus, ſed fide Iſraëlita & filius Abrahæ legem etiam diuinam ſibi traditam ex* Dei *miſericordia vindicare poſſit.* HOMO EX GENTIBVS. *Paulus hic poteſt intelligi, qui licet profeſſus Hebræum ſe eſſe genere, tamen quia Apoſtolus Gentium electus eſt, ſic loquitur quaſi proſapiæ ſuæ ſenſum omnem exuerit, & Iudæos de lege ſibi data gloriantes aduersùs Gentiles compreſſerit; hoc ſufficere indicans, quod poſſint Gentes recipi ad legem gratiæ Dei, qui nullum excludit, apud quem* Non eſt diſtinctio Iudæi vel Græcj, *Id eſt Gentilis; ne etiamnum Chriſto omnibus nato, ſicut olim Iudæus, ſuperbiat contra Gentiles, quaſi ſoli Iudæi ſint intra ſinum Dei, & ab eo dilecti, concluſique eius in vtero,* C *velut aqua in ſitulâ, & frumentum in area, Gentes autem velut ſtillæ extra ſitulam, aut puluis & palea extra aream, hoc eſt reputentur foràs eiici & reprobari à gratia & miſericordia. Reſpicit certè locum Pauli Rom. 3. 27. vbi ſic loquitur Iudæo.* Vbi eſt ergo gloriatio tua? Excluſa eſt. Per quam legem? factorum? non: ſed per legem fidei. *Quem locum exponit Auguſtinus libro de Spiritu & litera, vbi ait*: Siue Auguſt. gloriationem dixerit laudabilem, quæ in Domino eſt; eamque excluſam, id eſt non vt abſcederet, pulſam, ſed vt emineret, expreſſam: vnde & excluſores dicūtur quidā artifices argentarij: hinc eſt & illud in Pſalmis, vt excludantur hi qui probati ſunt argento: id eſt vt emineant hi; qui probati ſunt eloquio Dei. Nam & alibi dicitur, eloquia Domini eloquia caſta, argentum igne examinatum. ſiue gloriationem vitioſam, de ſuperbia venien-

tem commemorare voluerit; eorum ſcilicet, qui A cum ſibi iuſtè videntur viuere, ita gloriantur quaſi non acceperint Eamque non per legem factorum, *Vt Iudei per opera legis & cerimonias obſeruationeſque Phariſaicas*. ſed per legem fidei. *Quam & Gentiles acceperunt humiliter Deum laudantes* Dicit excluſam: id eſt eiectam & abiectam, quia per legem fidei quiſque cognoſcit ſi quid benè viuit, Dei gratia ſe habere: & vt perficiatur in dilectione iuſtitiæ, non ſe aliunde conſequuturum. Quæ cogitatio pium facit: quia pietas eſt vera ſapientia. *Proſequitur Paulus.* Arbitramur enim iuſtificari hominem per fidem ſine operibus legis. *Non quod Paulus velit, poſſe ſaluari hominẽ ex fide ſola ſine bonis operibus, vt notat Auguſtinus lib. 83. qq. q. 76. ſed tamẽ* B

August. *agit de fide qua præcedit ipſa opera legis. Vnde Gentiles ad fidem conuerſi ſine operibus legis Moſaicæ iuſtificari poſſunt. Quod directè voluiſſe intelligitur ex ſequentibus:* An Iudæorum Deus tantum? Nonne & Gentium? Immo & Gentium. Quoniam quidem vnus eſt Deus qui iuſtificat circumciſionem, *Id eſt Iudæum circumciſum* Ex fide, & præputium. *Id eſt Gentilem incircumciſum* per fidem. *Et cap 4. 16.* Ideo ex fide, vt ſecundum gratiam, *Non propter merita operum legis, vel præcedentia fidem* firma ſit promiſſiò omni ſemini: non ei qui ex lege eſt ſolum, *Iudæo circumciſo, de proſapia Abrahæ* Sed & ei qui ex fide eſt Abrahæ, *Qui per fidem filius Abrahæ cenſetur*, Qui Pater eſt omnium noſtrum. Sicut ſcriptum eſt: quia Patrem multarum Gentium poſuit te. C VTERQVE ERGO. *Tam Gentilis, quàm Iudæus.* DEFENDERE. *Vox iuris familiaris Tertulliano; & ſignificat vindicare. L. ſi oleum. de dol. mal. vel iudicium accipere l. 53. ff. de procuratoribus. Defenſio quot modis ſumatur, vide Bart. in l. liberto. in fin. ff. de Neg Geſt.* PRIVILEGIVM GRATIÆ. *Ideò Gentili & Iudæo æqualiter nomen Gentis & populi datur à ſcriptura, ne vel ex nomine proprio alteruter aduerſus alium glorietur de priuilegio gratiæ, quæ abſque acceptione, data eſt vtrique Genti, & populo.* PARTVS EDITIONE. *Dum Rebecca Eſau primogenitum prius enixa eſt, Iacob autem poſteriùs.* PRIMÆ DIGNATIONIS. *Quia primo dignatus eſt legem dare Iudæo per primogenitum ſignificato, quàm Gentili per Iacob natu minorem expreſſo. Duò hîc cum Auguſtino dicenda ſuperſunt in rem Tertulliani.* D *Primò quo' hi duo Rebeccæ filij, Iudæum, & Gentilem, ſiue Chriſtianum ex Gentilitate conuerſum ad Chriſtum ſignificent. Secundò quo modo maior, ſiue Iudæus, Gentili ſubſeruiat.*

August. *Auguſtinus ergo libro 16. de Ciuit. cap. 35.* Geſtiebant gemini adhuc in vtero eius incluſi. Qua moleſtia cum angeretur Dominum interrogauit, accepitque reſponſum: Duæ gentes in vtero tuo ſunt, & duo populi de ventre tuo ſeparabuntur, & populus populum ſuperabit, & maior ſeruiet minori. Quod Paulus Apoſtolus magnum vult intelligi gratiæ documentum. Rom. 9. quia nondum illis natis, nec aliquid agentibus boni ſeu mali, ſine vllis bonis meritis eligitur minor, maiore reprobato: quoniam proculdubiò quantum atti- E net ad originale peccatum ambo pares erant: quantum autem ad proprium, nullius eorum vllum erat, &c. Quod autem dictum eſt maior ſeruiet minori, nemo fere noſtrorum aliter intellexit, quàm maiorem populum Iudæorum, minori populo Chriſtiano ſeruiturum. Et reuera quamuis in gente Idumæorum quæ nata eſt de maiore, cui duo nomina erant, nam & Eſaü vocabatur, & Edom, vnde Idumæi, hoc videri poſſit impletum; quia poſtea ſuperanda fuerat à populo, qui ortus eſt ex minore, id eſt ex Iſraëlitico, eique fuerat

A futura ſubiecta: tamen in aliquid maius intentam fuiſſe iſtam Prophetiam, qua dictum eſt: populus populum ſuperabit, &c. Conuenientius creditur: Et quid eſt hoc niſi quod in Iudæis & Chriſtianis euidenter impletur? *Et cap. 42. Idem repetit, & ſimile quid, adumbratũ in duobus filiis Ioſeph Ephraim & Manaſſe, quorum minori manum dextram impoſitam mutare noluit.* S. August. Ita factum eſt etiam in duobus filiis Ioſeph. Nam maior geſſit typum Iudæorum, Chriſtianorum autem minor, &c. Mutare manus noluit, ſed dixit: Scio fili, ſcio, & hic erit in populum, *Iudæorum* Et hic exaltabitur: ſed frater eius iunior, maior illo erit, & ſemen eius erit in multitudinem Gentium. Etiam hîc duo illa pro- B miſſa demonſtrant: nam ille in populum, iſte in multitudinem Gentium. Quid euidentius quàm his duabus promiſſionibus contineri populum Iſraëlitarum, orbemque terrarum, *Gentiles toto orbe ſparſos*, In ſemine Abrahæ: illum ſecundùm carnem, iſtum ſecundùm fidem? *Et in Pſal. 77. Probat multis exemplis primos futuros, qui erant nouiſſimi.* S. August. Sic Abel iuſtus maiori prælatus eſt fratri, ſic Iſmaël Iſaac, ſic Eſaü congemino ſuo, ſed tamen priùs nato, ipſe Iacob: ſic Phares & ipſi congemino ſuo. *Zaram,* Qui prius manum ex vtero miſerat & cœperat naſci, & iam naſcendo præceſſit: Sic Dauid maioribus prælatus eſt fratribus: & propter quod iſtæ omnes atque aliæ ſimilitudines, non ſolum dictorum, ſed etiam factorum para- C bolæ præceſſerunt: ſicque populo Iudæorum prælatus eſt populus Chriſtianus, pro quo redimendo, quemadmodum Abel à Cain, ſic à Iudæis occiſus eſt Chriſtus. Hoc præfiguratum eſt etiam, cum Iacob decuſſatim *Chriſtum figurans manibus extenſis in cruce, vnum ex latronibus eligens, alterum reprobãs* Porrectis manibus, dextera tetigit Ephrem ad ſiniſtram conſtitutum, eumque præpoſuit Manaſſe ad dexteram conſtituto, quem ſiniſtra ipſe tangebat. *Quomodo tandem maior ſeruiat minori docet idem Aug. Ser. 78. de tempore in medio.* S August. Secundum literam, in Eſaü vel in Iacob non videmus impletum. Non enim corporaliter Beato Iacob Eſaü ſeruiſſe commemorat ſcriptura, &c. Quomodo ergo populus maior ſeruiat minori, qui hoc D diligenter attendit in Chriſtianis, vel in Iudæis agnoſcit. Maior enim & ſenior populus Iudæorum, iuniori, id eſt populo Chriſtiano ſeruire probatur, dum per totum mundum libros diuinæ legis ad inſtructionem omnium Gentium portare cognoſcitur. Ideò enim per omnem terram Iudæi diſperſi ſunt, vt cum aliquem paganum ad fidem Chriſti volumus inuitare, & ab omnibus Prophetis ipſum Chriſtum eſſe annuntiatum teſtamur: & ille reſiſtens dixerit, à nobis potiùs quàm à Spiritu Sancto libros diuinæ legis eſſe conſcriptos: nos habeamus, vnde eum redarguere, certa ratione poſſimus, dicentes ei: ſi de meis libris tibi dubitatio naſcitur, *Id eſt de nouo teſtamento* Ecce Iudæorum libros, *Vetus teſtamentum* Vtique inimicorum E noſtrorum, quos certum eſt, ſi ego conſcribere vellem, mutare non potui: ipſos relege, & cum in ipſis, hoc quod in meis libris, inueneris, noli eſſe incredulus ſed fidelis. Hoc ordine maior populus minori ſeruire cognoſcitur, dum etiam per illorum libros ad credendum in Chriſto Gentium populus inuitatur. Sed & alio modo populus maior ſeruiet minori. Quo, inquis, ordine? illo vtique, quo mali ſeruiunt bonis, non vtique obſequendo, ſed perſequendo. Quomodo ergo mali ſeruiunt bonis? quomodo perſecutores martyribus, quomodo limæ, vel mallei auro, quomodo

moleſeruiunt tritico, quomodo panibus coquendis fornalia: vt illi coquantur, illi conſumantur, &c. Quomodo in fornace aurificis, palea ſeruit auro. vbi ſine dubio palea conſumitur, aurum probatur, &c. De vno ſemine Iſaac, & Eſau naſcitur, & Iacob: ſicut de vno Baptiſmo Domini ſaluatoris, & de Eccleſiæ vtero, *vt Rebecca* Procreatur populus Chriſtianus: qui tamen pro morum diuerſitate, ſicut & Iacob, *Differebat ab Eſaū* In duas partes diuiditur, cùm ex fructibus operum, vna pars cognoſcitur carnalis, alia ſpiritalis. Ideò autem dixit, maior ſeruiet minori; quia A ſemper maior eſt numerus malorum, quàm bonorum. Et ſicut illi duo paruuli in vtero Rebeccæ, ita & iſti populi in ventre Eccleſiæ, vſque in diem iudicij colliduntur; dum humilibus aduerſantur ſuperbi, dum caſtos adulteri perſequuntur, dum quorum infinitus eſt numerus, ebrioſi ſobrios inſectantur, dum benignis inuidi æmulantur, dum Eleemoſynarios raptores, dum pacificos extinguere cupiunt iracundi, dum eos qui cœleſtia ſapiunt, ad terram retrahere luxurioſi conantur. *Quo, quid doctius, moralius, in rem Tertulliani expreſſius apud omnes ſimul Patres inueniri poſſit, ignoro.*

5. *Gentiles illuminati, cæcatis iudæis. 5. cont. Marc. cap. 11. in m.*

a 1. Cor. 3. 18 — Exo 34. 29. 30. 33. 35. — b 2. Cor. 3. 18.

DIcit ergo, [a] *nos jam aperta facie*, vtique cordis quod velatum eſt in Iudæis, *contemplantes Chriſtum, eadem imagine transfigurari à gloria* (qua ſcilicet Moyſes transfigurabatur à gloria Domini) *in gloriam*: ita corporalem Moyſi inluminationem de congreſſu Domini, & corporale velamen de infirmitate populi proponens, & ſpiritalem reuelationem, & ſpiritalem claritatem in Chriſto ſuperducens, [b] *tanquam à Domino*, inquit *ſpirituum*, totum ordinem Moyſi, figuram ignorati apud Iudæos, agniti vero apud nos, Chriſti fuiſſe teſtatur.

GENTILIVM LAVDABILIA. V. SCHOLIA.

DIcit ergo. *Paulus ſcilicet 2. Cor 3. 13* Nō ſicut Moyſes ponebat velamen ſuper faciē ſuam, vt non intenderēt filij Iſraël in faciem eius, quod euacuatur, ſed obtuſi ſunt ſenſus eorum. Vſque in hodiernum enim diem, idipſum velamen in lectione veteris teſtamenti manet non reuelatum, quoniam in Chriſto euacuatur; ſed vſque in hodiernum diem, cum legitur Moyſes, velamen poſitum eſt ſuper cor eorum. Cum autem conuerſus fuerit ad Dominum, *Populus Iſraël* Auferetur velamen. Dominus autem ſpiritus eſt: vbi autem ſpiritus Domini, ibi libertas. *Alludit ad mulierem Synagogam, quam Paulus vult velari in ſignum ſubiectionis legi viri: lege autem quaſi viro viuente, id eſt lege Moyſi regnante, populus in Agar expreſſus in ſeruitutem filios generabat. Moyſes ergo Synagogam repræſentans velamen accepit, & velata plebs quandiu ſeruit legi veteri, nec ſpiritum recipit legis gratia, in qua eſt libertas, & eius ſignum reuelata facies. Vnde ſubiicit Paulus perſonam gerens Gentilium conuerſorum. cuius plenitudo intrauit, cæcitate ex parte Iſraël facta:* Nos verò omnes reuelatâ facie gloriam Domini ſpeculantes, in eandem imaginem *Sine velo, vt Chriſti facies in Thabor non velata apparuit, vtpote filius, & veritas verè liberans gratia adoptiuos* Transformamur tanquam à Domini ſpiritu. *Tranſlat. Syr. clarius effert iſta.* Iniiciebat velamen ſuper faciem ſuā, ne inſpicerent Iſroiel in finem eius quod aboletur. *Abolenda erat lex quoad cerimonias. Sacramenta, ſacrificia. per finem eius, ſcilicet Chriſtum. finis enim legis Chriſtus, quem ob meritum, & iuſtum Dei iudicium, ne agno cerent, qui & caput erat legis & author, in figuram Moyſes velauit faciem. Vnde ſubiicit de cæcitate Iudæorum:* Sed obcæcati ſunt mente ſua. Siquidem vſque in hodiernum diem, cum teſtamentum vetus legitur, illud velamen perſtat ſuper eos, nec reuelatur quod per Meſchicho *Meſſiam Chriſtum* Obliteratur, &c. At cum aliquis ex eis conuertetur, &c. Tolletur ab eo velamen, &c. Nos autem omnes reuelatâ facie gloriam Domini quaſi per ſpeculum contemplamur, & ad eandem imaginem transformamur, *Sicut Moyſes contemplando Deum in monte, ita & nos Chriſtum, ab eius gloria & claritate, eleuamur in ſimilitudinem gloriæ & claritatis eius.* Transformamur à gloria in gloriam, &c. Nos iam. *Chriſtianos ex Gentibus conuerſos, in noua lege, aperto corde & intellectu. Chriſtum incognitum Iudæis, contemplantes, ſimiliter cum Moyſe in Dei gloriam transfigurari: vt ſicut illuminatio Moyſi procedens ex conſortio Domini, quaſi ex ſpeculo ſplendorem in faciem Moyſi iaculantis. corporalis fuit, & velamen etiam corporale quod ſibi impoſuit, propter infirmitatem oculorum Iſraëlitarum; ſic Paulus ſuperduxit, id eſt induxit Gentilibus conuerſis ad Chriſtum, ex eius conſortio, cognitione, & fide, ſpiritalem claritatem, & aſpectus eius, abſque velamento, contemplationem. In quo quidem myſterio Paulus docere voluit, quod de Moyſe recenſuit, figuram fuiſſe Chriſti, quem cæci Iudæi non cognouerunt vtpote velatum, nos verò Gentiles reuelatum agnouimus.* B Domino spiritvvm. *Solus Tertullianus ſic legit, cùm omnia Autographa, tam Græca, quàm Latina, in ſingulari legant, tanquam à Domini, vel à Domino Spiritu.* ἀπὸ κυρίου πνεύματος *Vbi, apud Græcos, duplex genitiuus optimè traducitur,* à Domino Spiritu, *Vnde Chryſoſt. & Baſil. contra Macedonium, probant Spiritum Sanctum eſſe Deum & Dominum, qui velamen auferat, conferatque intelligentiam ſcripturarum. Quò reſpexit Tertullianus dicens* à Domino Spirituum, *Iuxta Paulum, dona ſpiritus diſtinguentem, inter quæ eſt intelligentia ſcripturarum, in quibus, velut ſpeculis. Chriſtus reuelatur, à claritate obſcuriori veteris teſtamenti, ad clariorem noui; Noſque à claritate Dei cogniti per effectus, ad claritatem fidei, & ab hac, in claritatem viſionis beatificæ, per incrementa proficimus: dicente Pſalmiſta;* Ibunt de C virtute in virtutem, & videbitur Deus deorum in Sion. *Sion autem, ſpeculam licet ſignificet; Non inde Paulus dixit ſpeculantes, ſed à ſpeculo. Quod notauit Auguſtinus lib. 15. de Trinit. cap. 8.* Vir tantus, tamque ſpiritalis, videmus nunc, *inquit*. per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Qualé ſit, & quod ſit hoc ſpeculum ſi quæramus, profectò illud occurrit, quòd in ſpeculo, niſi Imago, non cernitur. Hoc ergo facere conati ſumus, vt per imaginem hanc, quod nos ſumus, *Tanquam per effectum nobilem*, Videremus vtcumque, à quo facti ſumus, tanquam per ſpeculum. *Multò melius in filio, Patris imagine; qui videt me, videt & Patrem meum* Hoc ſignificat etiam illud quod ait idem Apoſtolus, nos autem reuelatâ facie, &c. De gloria in gloriam tanquam à Domini Spiritu. Speculantes

ſantes dixit, per ſpeculum videntes, non de ſpecula A proſpicientes. Quod in Græca lingua non eſt ambiguum. *Græca vox, κατοπτριζόμενοι.* Satiſque apparet Apoſtolum à ſpeculo, non à ſpecula dixiſſe, gloriam Domini ſpeculantes. Quod verò ait in eandem imaginem transformamur: vtique imaginem Dei vult intelligi, eandem dicens, iſtam ipſam ſcilicet id eſt quam ſpeculamur: quia eadem imago eſt, & gloria Dei, ſicut alibi dicit; vir quidem non debet velare caput ſuum, cùm ſit imago, & gloria Dei. *Hinc Synagoga velata velo tabernaculi, & Moyſi, ob cæcitatem Iſraël, & velata myſteria: vir autem Chriſtus, & Gentilis creuit in virum perfectum, reuelatâ facie contemplans Chriſtũ reuelatum in libertate ſpiritus.* B Transformamur ergo, dicit, de forma in formam mutamur, atque tranſimus de forma obſcura, in formam lucidam, quia & ipſa, *anima rationalis*, obſcura imago Dei eſt; &, ſi imago, profectò etiam gloria, in qua homines creati ſumus, præſtantes cæteris animalibus. *De quo ad literam Pſaltes: minuiſti eum paulò minùs ab Angelis, gloria & honore coronaſti eum, & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum.* De ipſa quippe natura humana

Auguſt.

dictum eſt, 1. Cor. 11. vir quidem non debet velare caput, cùm ſit imago & gloria Dei. Quæ natura in rebus creatis excellentiſſima, cùm à ſuo Creatore ab impietate iuſtificatur, à deformi for- C ma, formoſam transfertur in formam. Eſt quippè & in ipſa impietate, quantò magis damnabile vitium, tantò certiùs natura laudabilis. *Vt maior macula & turpior, certiùs probat veſtem eſſe pretioſam, aut faciem fuiſſe decoram.* Et propter hoc addidit, de gloria in gloriam: de gloria creationis,

Auguſt.

in gloriam iuſtificationis, &c. De gloria fidei, in gloriam ſpeciei; de gloria qua Filij Dei ſumus, in gloriam qua ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Quod verò adiunxit, tanquam à Domini ſpiritu; oſtendit gratiâ Dei nobis conferri tam optabilis transformationis bonum. *Quàm diſtat à gratia & luce Gentium cæcitas Iudæorum, qui* A *tranſire nolunt ab vmbra, & nocte, & cornuta facie Moyſi, tanquam Luna, ad lucem, diem, Solem, nouæ legis: nec a forma ſeruitutis, ad formam libertatis; à pueritia ſub vacuis elementis & rudimentis quibus erudita eſt infantia Iudaica, ad virum perfectum. Qui ſcripturas non ſcrutantur, cum Pſalte non petunt velamen auferri, nec dicunt:* Reuela oculos meos; & conſiderabo mirabilia de lege tua. *O ſi cum Paulo dicerent:* Quando eram paruulus, ſapiebam vt paruulus, &c. Factus vir, euacuaui quæ erant paruuli. *Quem locum iungit huic à Tertulliano citato Aug. lib. 22. de Ciuit. cap. 29.* Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem, &c. B In hac vita, hominum mirabilium propheria ita comparanda eſt illi vitæ, quaſi paruuli ad iuuenem, &c. *Deinde vbi de facie ad faciem.* Niſi, *inquit*, eſſet etiam interioris hominis facies, non diceret idem Apoſtolus: nos autem reuelata facie, &c. Tanquam ad Domini Spiritum. Nec aliter intelligimus quod in pſalmo canitur: accedite ad eum, & illuminamini, & facies veſtræ non erubeſcent. *Sed erubeſcunt Iudæi Chriſtum conſiteri crucifixum, quem ſtultitiam olim Gentiles putabant, in erroris cæcitate, iam Dei virtutem & ſapientiam agnoſcunt, manente velamine ſuper faciem Iudæorum, qui non attendunt, Chriſto crucifixo, ſciſſum fuiſſe velum.* C *Hoc eſt ex Auguſtino, reuelata cum Tabernaculo fuiſſe myſteria. Tandem in lege ſua, velut ſpeculo, Chriſtum veniſſe, prophetiis impletis, contemplari nolunt, cùm Auguſtinus de tenebris Gentium vocatus ad fidei lucem, librum inſcripſerit nomine* Speculum *qui tam ex veteri quàm ex nouo Teſtamento collectus eſt; in quo Chriſtum, & Chriſtianæ fidei myſteria deſcripta ſpeculari poſſumus. Et to. 1. lib. de vera Religione, Chriſtum verum hominem factum in omnibus virtutibus nobis exempla dediſſe, facta inductione pulcherrima, cum fuſè probaſſet, ſic ſpeculum factum eſſe concludit:* Tota itaque vita eius in terris per hominem quem ſuſcipere dignatus eſt, diſciplina morum fuit. *cap. 16.*

S. Auguſt. S. Auguſt. S. Auguſt.

GLORIA VERA.

Gloria, ſi Chriſtiano ſumenda eſt, quæratur in bonis ſpiritalibus, vel in carne pro Chriſto patiente. 2. de cultu fœm. cap. 3. à m. ad f.

SI omnis gloria vana, & ſtuporatà, quantò magis quæ in carne? nobis dumtaxat. Nam etſi gloriandum eſt, in ſpiritus bonis, non in carne placere velle debemus, quia ſpiritalium ſectatores ſumus. Quibus operamur, illis gaudeamus. de his gloriam carpamus de quibus ſalutem ſperamus. Planè gloriabitur Chriſtianus etiam in carne, ſed quum propter Chriſtum lacerata durauerit, vt ſpiritus in ea coronetur, non vt oculos & ſuſpiria adoleſcentium poſt ſe trahat. Ita, quod ex omni parte in vobis vacat, meritò & non habentes, faſtidiatis, & habentes negligatis. Sancta femina ſit naturaliter ſpecioſa, non adeò ſit occaſioni; certè ſi fuerit, non ignorare, ſed etiam impedire ſe debet.

*Sanctæ feminæ, ſi naturaliter ſpecioſæ, nõ adeò ſit occaſio. Certè ſi & fuerit, non adiuuare, ſed etiã impedire debet.

GLORIA VERA. SCHOLIA.

OMNIS. *Niſi ad Deum referatur, & in bonis* D *ſolidis & æternis conſtituatur.* STVPORATA. *Stupida; vel, ex qua ſtuporem & admirationem hominum, captant vani homines.* QVANTÒ MAGIS. *Cùm expreſſè Eſa. 40. ſcriptum ſit verſu 6.* Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius, *70. omnis gloria hominis. Sanct. Pagn. ex Heb. & omnis pietas eius* Quaſi flos agri, &c. *De quo Aug. ſer. 42. de Ver. Domini:* Illud recolite fratres, illud propheticum & Euangelicum, *Quòd in noua lege etiam repetatur Iacobi 1. 10. & 1. Petri 1. 24.* Legitur hoc teſtimonium; omnis caro fœnum, & omnis honor carnis

Auguſt.

vt flos fœni: fœnum aruit, flos decidit, Verbum Domini manet in æternum. Verbum Domini etiã fœno dat honorem, & honorem non tranſitorium. Dat enim & carni immortalitatem. Sed priùs tranſit tribulatio vitæ huius, de qua nobis præſtat auxilium, cui diximus, *Ne de nobis gloriaremur, ponentes carnem brachium noſtrum,* Da nobis auxilium de tribulatione: *& maximè de tribulatione carnis, quam habent huiuſmodi nupti & nubere volentes, & cogitantes quæ ſunt mundi vt inuicem de carne placeant.* Tota quippè iſta vita intelligentibus tribulatio eſt. Sunt enim duo tortores animæ, *Addo &*

carnis. Non ſimul torquentes, ſed cruciatu alternantes. Horum duorum tortorum nomina ſunt, timor, & dolor. Quando tibi bene eſt, times: quando malè eſt, doles. Seculi huius, quem non decipit proſperitas? non frangit aduerſitas? tenenda eſt in hoc fœno, & in diebus fœni via tutior, Verbum Dei. Cùm enim dictum eſſet, omnis caro fœnum, &c. Quaſi nos quæramus, quæ fœno ſpes? quæ flori fœni ſtabilitas? Sed Verbum, *inquit*, Domini manet in æternum. Et vnde, inquis, ad me Verbum Domini? VERBVM CARO FACTVM EST. Et habitauit in nobis. Verbum enim Domini tibi dicit: noli reſpuere promiſſum meū, quia non reſpui fœnum tuum. *Promiſit immortalem carnis gloriam, per ipſius carnis afflictionem & dolorem, vt infra ſubiicit Tertullianus.* Hoc nobis præſtitit Verbum Domini, *In æternum manens, & carni aſſumptæ æternam, ex morte, gloriam conferens, vt ad ipſum nos teneremus, ne cum flore fœni tranſiremus.* NOBIS DVMTAXAT. *Scilicet Chriſtianis, vana habetur omnis gloria, & maximè carnis, ex qua Gentiles præcipuè gloriantur.* BONIS. *Alij legunt* Bono IN CARNE. *Alij*, Carnis. QVIBVS. *Alij*, In quibus. DVRAVERIT. *Perſeuerauerit conſtans fuerit, obdurauerit.* SVSPIRIA ADOLESCENTIVM. *Hiero. in ep. ad Euſtoch.* Hæ ſunt, quæ per publicum notabiliter incedunt, & furtiuis oculorum nutibus, adoleſcentium greges poſt ſe trahunt. *Quod & repetit in ep. ad Geruntiam*: Ne oculorum nutibus, & hilaritate vultus iuuenum poſt ſe greges trahat. VACAT. *Fieri poteſt.* NON HABENTES. *Florem huiuſmodi fœni, & formam carnis.* SIT NATVRALITER. *Non quærat artificium & lenocinium forma.* OCCASIONI. *Scandalo. Hiero. ad Marcellam*: Illæ Chriſtianos oculos ſcandalizant, quæ purpuriſſo, & quibuſdam fucis ora oculoſque depingunt; quarum facies gypſeæ, & nimio candore deformes, idola mentiuntur. SI FVERIT. *Scandalo.* NON IGNORARE. *Se dare occaſionem ſcandali. Neque enim coram Deo excuſabitur prætextu ignorantiæ, cùm debeat cauere, & impedire ſcandalum. Quòd, tam de forma corporis, quàm propriis ſpiritus bonis, Deo ſit referenda gloria, nec vana ſibi ſumenda, pulchrè docuit, Aug. libro de Spiritu & litera. Vbi de Theoſebia*: Si ad verbi originem latinè expreſſam interpretaretur, Dei cultus, dici poterat, qui in hoc maximè conſtitutus eſt, vt anima ei non ſit ingrata. Vnde & in ipſo veriſſimo & ſingulari ſacrificio, Domino Deo noſtro agere gratias admonemur. Erit enim ingrata, ſi quod illi ex Deo eſt, ſibi tribuerit, præcipuéque iuſtitiam, cuius operibus velut propriis, & velut à ſemetipſa ſibimet partis, non vulgariter, tanquam ex diuitiis, aut membrorum formâ, aut eloquentiâ, cæteriſque, ſiue externis, ſiue corporis, ſiue animi bonis, quæ habere etiam ſcelerati ſolent: ſed tanquam de his, quæ propriè ſunt bona bonorum, quaſi ſapienter inflatur. *Rationabilius quàm de vanis & corruptibilibus gloriatur, propriè ad ſenſum Tertulliani; & tamen vanè, niſi in Domino glorietur. Quid enim habes quod nō accepiſti? &c.* Quo vitio repulſi à diuinæ ſtabilitate ſubſtantiæ, *Sicut folles tumidi, & mobiles, à firmitate muri repelluntur; vel à diuitiis æternis & ſtabilibus exhæredantur.* Etiam quidam magni viri ad idololatriæ dedecus defluxerunt. *Sicut flos fœni, ſic efflorebit, vt Pſaltes ait. Et ſicut Lucifer primus idololatra, de quo propheta*; Eleuatum eſt cor tuum in decore tuo.

GLORIA VANA.

Vide Verbum Vana, Gloria.

GLORIA COELI.

1. Gloria deitatis ferri non poteſt à viuis; cùm nec gloria corporis Chriſti videri potuerit, abſque exceſſu mentis. Cont. Prax. cap. 15. V. Verbum. Paulus Chriſtum vidit. num. 11.

2. In gloria cœli manſiones multæ veræ; apud Ennium & Valentinianos, ficta. Cont. Valent. cap. 7. in p.

PRimus omnium Ennuis poëta Romanus, *Cœnacula maxima cœli* ſimpliciter pronuntiauit, de lati ſitus nomine, vel quia Iouem illic epulantem legerat apud Homerum. Sed hæretici quantas ſupernitates ſupernitatum, & quantas ſublimitates ſublimitatum in habitaculum Dei ſui cujuſque ſuſpenderint, extulerint, expanderint, mirum eſt. Etiam Creatori noſtro Enniana cœnacula in ædicularum diſpoſita ſunt formâ, aliis atque aliis pergulis ſuperſtructis, & vnicuique Deo per totidem ſcalas diſtributis, quot hæreſes fuerint. Meritorium factus eſt mundus. inſulam Feliculam credas tanta tabulata cœlorum. [neſcio vbi] Illic enim Valentinianorum Deus ad ſummas tegulas habitat.

GLORIA COELI. II. SCHOLIA.

SIMPLICITER. *Quamquam Poëta, non tantas finxit fabulas, quantas Valentiniani pro Æonibus ſuis. Cœnacula enim cœli maxima, dixit, vel propter latitudinem loci ſiti in ſuperiori mundi parte, vel quia apud Homerum libro 1. Iliadis circa finem, & frequenter alibi, apud eumdem Poëtam legerat Iouem in cœlo epulantem; cœnacula à cœnando dicta, in cœlo poſuit. Alij legunt*, Elati ſitus nomine. ENNIANA COENACVLA. *Qualia finxit Ennius poſt Homerum.* PERGVLIS. *Domus partibus exporrectis.* VNICVIQVE DEO. *Æoni.* SCALAS. *Gradus, pro ſingulorum meritis, & gradibus hæreſeon Valentinianarum.* MERITORIVM. *Diuerſorium, variis ſtructuris ampliatum, ſtabulum, ſiue taberna; à verbo*, Mereri, *quod eſt, quæſtus cauſa, aliquid operari. Hinc triclinia, balnea vehicula, meritoria dicuntur, mercede conducta.* MVNDVS. *Siue cœleſtis, ſiue Elementaris, in* Meritorium *eſt conuerſus.* INSVLAM FELICVLAM. *Alludit ad inſulam dictam Felicem, vel ad tabernas amplas, aut forum*

inſtitorum ſiue mercatorum, circa quod vndequaque A *per omnia latera ſunt domuncula & apotheca mercatorum.* TANTA TABVLATA. *Tot diuerſas contignationes.* NESCIO VBI. *Innuit ſpatia imaginaria, in vacuo Valentinianorum cerebro.* DEVS. *Summus ſcilicet Æonum, qui proinde pro gradu meriti in ſummo cœlo habitat. Nos vt pro fabulis veritatem loquamur,* Meritorium *dicam, cœleſtem mundum, & terreſtrem. Hunc quidem v i apud ſtabularium a prætereunte Samaritano curandus traditus eſt ſemiuiuus ille relictus homo, vbi tempus eſt meriti, tam Medico quam agro, & diuerſi proficiendi gradus, tam miſericordia, quam patientia: Illum verò, quia in eo pro menſura meriti eſt retributionis modus cuique* B *tribuendus à ſummo Deo*, qui in altis habitat, & humilia reſpicit in cœlo & in terra. *Illic cœnacula magna, illic*: conuiuium pinguium, conuiuium med[...]torum & vindemiæ defæcatæ. *Illic ſuos amicos*, Filius hominis faciet diſcumbere, & tranſiens miniſtrabit illis: illic inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, &c. O Iſraël, *exclamat Baruch.* quàm magna eſt domus Dei & ingens locus poſ-
Auguſt. ſeſſionis eius! *De diuerſitate manſionum ſic habet Aug. to 6. lib. de ſancta Virginit. cap. 27.* Quia in ipſa vita æterna diſtinctè fulgebunt lumina meritorum, multæ ſunt manſiones apud Patrem; ac per hoc in denario quidem non impari, *agebat de* C *operariis vinea, & de eſſentiali gloria, eadem omnibus data, ſignificata denario diurno*, non viuet alius alio prolixiùs: in multis autem manſionibus honoratur alius, alio clariùs. *Et ibidem paulo ſupra:*
Auguſt. Si cœlum ſignificaretur illo denario, nonne, in cœlo eſſe, omnibus eſt commune ſideribus? & tamen alia eſt gloria Solis, *Puta Chriſti*, Alia Lunæ, *Beata virginis*, Alia ſtellarum. *Id eſt, Sanctorum qui vurſum inuicem diſcernuntur claritate. Idem inculcat* A *to. 9. tractatu 67. in Io.* Nullus eorum alienabitur
S. Auguſt. ab illa domo, vbi manſionem pro ſuo quiſque accepturus eſt merito. *Et ibid. de dicto denario:* Quo
S. Auguſt. denario, inquit, vita ſignificatur æterna; vbi amplius alio nemo viuit; quoniam viuendi non eſt diuerſa in æternitate menſura, ſed multæ manſiones, diuerſas meritorum in vna vita æterna ſignificant dignitates, &c. Tanquam ſtellæ Sancti diuerſas manſiones, diuerſas claritates, tanquam in cœlo ſortiuntur in regno. Sed propter vnum denarium, nullus ſeparatur à regno, &c. Non erit aliqua inuidia imparis claritatis, quoniam regnabit in omnibus vnitas charitatis. *Et tract. 68. ap.*
S. Auguſt. B An iſtæ manſiones & ſunt & parandæ ſunt? *Id miratur, ob dictum Chriſti vado parare vobis locum.* Quomodo ergo manſiones in domo Patris, non aliæ, ſed ipſæ? & ſine dubio, ſi iam ſunt, parandæ non ſunt, & nondum ſunt, ſi parandæ ſunt: quomodo putamus, niſi quomodo etiam Propheta prædicat Deum, quia fecit quæ futura ſunt? non enim ait, qui facturus eſt, quæ futura ſunt: ſed, qui fecit, quæ futura ſunt Ergo & fecit ea, & facturus eſt ea. Nam neque facta ſunt, ſi ipſe non fecit: neque futura ſunt, ſi ipſe non fecerit: fecit ergo ea, prædeſtinando: facturus eſt, operando, &c. Elegit prædeſtinando ante mundi conſtitu- C tionem; elegit vocando, ante mundi conſummationem. Sic & manſiones præparauit, & præparat; nec alias, ſed quas præparauit, has præparat, qui fecit quæ futura ſunt. Quas præparauit prædeſtinando, præparat operando. *Qui iuxta Paulum*, Operatur in nobis velle, & operari pro bona voluntate. *Qui & iuxta Pſaltem*, Gratiam & gloriam dabit, qui coronat te in miſericordia & miſerationibus, *Et locum dabit, pro gradu accepti meriti, in diuerſis manſionibus.*

3. Gloria cœli primò quærenda electis, cui reprobi terrenam præferunt. 3. Cont. Marc. cap. 24. in m.

QVid tibi videtur, cùm Abrahæ ſemen, poſt primam promiſſionem, qua in multitu-
dinem arenæ repromittitur, ad inſtar quoque ſtellarum deſtinatur; nonne & terrenæ Gen. 13. 15.
& cœleſtis diſpoſitionis auſpicia ſunt? Quum Iſaac benedicens Iacob filium ſuum; [a] *Det*, Gen. 15. 5.
ait, *tibi Deus de rore cæli, & de opimitate terræ*; nonne vtriuſque indulgentiæ exempla ſunt? Gen 26. 4.
Denique animaduertenda eſt hîc etiam ſtructura benedictionis ipſius. Nam circa Iacob, [a] Gen. 27. 28.
qui quidem poſterioris & prælatioris populi figura eſt, id eſt noſtri, prima promiſſio cœleſtis eſt roris; ſecunda terrenæ opimitatis. Nos enim primò ad cœleſtia inuitamur, cùm à ſeculo auellimur, & ita poſtea inuenimur etiam terrena conſecuturi. Et Euangelium veſtrum quoque habet, [b] *Quærite primùm regnum Dei, & hæc adjicientur vobis.* Ceterùm, ad [b] Luc. 12. 31.
Eſaü promittit benedictionem terrenam, & ſubjicit cœleſtem: [c] *De opimitate terræ* dicens *erit inhabitatio tua, & à rore cæli.* Iudæorum enim diſpoſitio in Eſaü, priorum natu & poſteriorum affectu filiorum, à terrenis bonis imbuta per legem poſtea ad cœleſtia per Euangelium credendo, deducitur. [c] Gen. 27. 39.

GLORIA COELI. III. SCHOLIA.

QVID TIBI VIDETVR. *O Marcion, tu qui* A *ſpiritalia, cœleſtia, æterna bona gloria, & gratia, Deo tuo optimo adſcribis: & Deo noſtro Creatori, terrena tantum diſponenda & diſtribuenda relinquis. Quid tibi videtur de eo quod ſcriptum eſt in Geneſi, vbi poſteritas Abrahæ non tantum multitudini arenæ comparatur, ſed & ſtellis? nonne in hoc legis, & clarè vides, Creatorem noſtrum de cœleſtibus æquè ac terrenis diſponere? Quin etiam in ipſo benedictionis ordine, Iacob populi Gentilis, & Chriſtiani figura, primò cœleſtia accipit, iuſſus primò quærere regnum Dei, bonis terrenis poſtea, pro neceſſitate, tribuendis. Iudæus autem adumbratus in Eſau, primò per terrena bona, ad legis craſſioris obſeruantiam inuitatur, deinde per legem Euangelicam, ad bona cœleſtia æternumque gloriam excitatur. Quo liquet, Deum Creatorem, vtriuſque legis, populi, mercedis, eſſe Dominum & diſpenſatorem.* IN MVLTITVDINEM ARENÆ *Gen. 13. 15.* Omnem terram quam conſpicis, tibi dabo, & ſemini tuo vſque in ſempiternum. Faciamque ſemen tuum ſicut puluerem terræ: 70. *Sicut arenam terræ*: Si quis poteſt hominum numerare puluerem terræ, ſemen quoque tuum numerare poterit. STELLARVM. *Gen. 15. 5.* Suſpice cœlum, & numera ſtel-

las, ſi potes. Et dixit ei; ſic erit ſemen tuum. *Et* A *Gen. 26. 4.* Multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cœli · daboque poſteris tuis omnes regiones has: & benedicentur in ſemine tuo, omnes gentes terræ. DE OPIMITATE. *Gen. 27. 28.* Det tibi Deus de rore cœli, & de pinguedine terræ, abundantiam frumenti & vini; & ſeruiant tibi populi, &c. A SAECVLO. *A Gentilitate.* EVANGELIVM VESTRVM. *Scilicet Lucæ, quod ſolum Marcionitæ recipiunt.* AD ESAV. *Gen. 28. 39.* Cúmque eiulatu magno fleret motus Iſaac, dixit ad eum: In pinguedine terræ, & in rore cœli deſuper erit benedictio tua. *70. autem*: Compuncto autem Iſaac, exclamauit voce Eſaü, & fleuit: reſpondens autem Iſaac pater eius, dixit ei: Ecce de pinguedine terræ erit habitatio tua: & de rore cœli deſuper. *De poſteritate Abrahæ arenæ comparata, tractat Auguſtinus lib.* S. Auguſt. *16. de Ciuit. cap. 21.* Faciam ſemen tuum tanquã arenam terræ: quod ea locutione dictum eſt, quã Græci dicunt hyperbolen, &c. Quis enim non videat, quàm ſit incõparabiliter amplior arenæ numerus, quam poteſt eſſe omnium ab ipſo Adam, vſque ad terminum ſæculi? quantò ergo magis quàm ſemen Abrahæ, non ſolùm quod pertinet ad Iſraëliticam gentem, verumetiam quod eſt, & futurum eſt, ſecundùm imitationem fidei, toto orbe terrarum in omnibus gentibus? quod ſemen in comparatione multitudinis impiorum profectò in paucis eſt: quamuis & ipſi pauci faciant innumerabilem multitudinem ſuam, quæ ſignificata eſt ſecundùm hyperbolen per arenam terræ, &c. S. Auguſt. *Et lib. 22. Cont. Fauſtum c. 89. in m. de ea'em multitudine electorum:* Hinc euidenter apparet, quod per Prophetam Oſeam *cap. 1. num. 10.* dictum eſt: & erit numerus filiorum Iſraël quaſi arena maris, quæ ſine menſura eſt, & non numerabitur: & quod conſequenter adiunctum eſt: & erit in loco, vbi dictum eſt eis: non populus meus vos: dicetur eis; Filij Dei viui: non omnino de illo Iſraël eſſe dictum, qui eſt ſecundùm carnem, ſed de illo, de quo Apoſtolus Gentibus dicit: vos ergo Abrahæ ſemen eſtis, ſecundùm promiſſionem hæredes. *De ſtellis* S. Auguſt. *autem ſic idem lib. 16. de Ciuit. cap. 23.* Rurſus ſemen innumerabile, non ſicut arena terræ, ſed ſicut ſtellæ cœli: vbi mihi magis videtur promiſſa poſteritas cœleſti fœlicitate ſublimis. *Vt per arenam numeroſiorem ſtellis, plures reprobi proiiciendi ſicut puluis à facie terræ; electi pauciores eleuandi ad firmamentum gloriæ per ſtellas ſignificati ſint.* S. Auguſt. Nam quantùm ad multitudinem pertinet, quid ſunt ſtellæ cœli ad arenam terræ? niſi quis & iſtam comparationem in tantùm eſſe ſimilem dicat, in quantùm etiam ſtellæ dinumerari non valent, quia nec omnes eas videri poſſe credendum eſt. Nam quantò quiſque acutius intuetur, tantò plures videt. Vnde & acerrimè cernentibus aliquas occultas eſſe meritò exiſtimatur, S. Auguſt. exceptis eis ſyderibus, quæ in alia parte orbis, *Auguſtinus agnoſcit Antipodas, quos negaſſe omninò aliqui cenſuerunt.* A nobis remotiſſima oriri & occidere perhibentur. Poſtremò quicumque vniuerſum ſtellarum numerum comprehendiſſe & conſcripſiſſe iactantur, ſicut Aratus, vel Eudoxus, vel ſi qui alij ſunt, eos libri huius contemnit authoritas. *Geneſim intelligit, cùm dixit Abrahæ Deus*, numera ſtellas ſi potes. *Et Ieremiæ. 33.* Sicut dinumerari non poſſunt ſtellæ cœli, & metiri arenæ maris, ſic multiplicabo ſemen Dauid ſerui mei. *De benedictione autem: lib. 16. de Ciuit. cap. 37.* S. Auguſt. Quis eſt dolus ſimplicis, quæ fictio non mentientis, niſi profundum myſterium veritatis? ipſa autem benedictio qualis eſt? Ecce, inquit, odor filij mei, tanquam odor agri pleni quem benedixit Dominus. Et det tibi Deus de rore cœli, &c. Hoc eſt de verborum pluuia diuinorum: & de vbertate terræ, hoc eſt de congregatione populorum: eius eſt multitudo frumenti & vini, hoc eſt multitudo, quam colligit frumentum & vinum in Sacramento corporis & ſanguinis eius. *Vnde Paulus vim colligendi fideles in vnum agnoſcens in hoc Sacramento ait: vnum corpus, vnus panis multi ſumus, qui de vno pane participamus. Quæ enim ſunt eadem vni tertio, ſunt eadem inter ſe.* Et ſeruiunt gentes, ipſum adorant principes. Ipſe eſt Dominus fratris ſui, quia populus eius dominatur Iudæis. Auguſt. Ipſum adorant filij Patris eius, hoc eſt filij Abrahæ ſecundùm fidem, quia & ipſe filius eſt Abrahæ ſecundùm carnem. De Iſaac autem decepto, nec irato, ſic concludit. Expauit Iſaac, & alium pro alio ſe benedixiſſe cognoſcens, [illegible]tur, & quiſnam ille ſit percunctatur; nec tamen ſe deceptum eſſe conqueritur, imò confeſtim reuelato ſibi intus in corde magno Sacramento, deuitat indignationem, confirmat benedictionem. *Inde & quæſtione 80. in Geneſim iuxta Græcum, ἐξίστη, Extaſi raptum Iſaac notat, pro eo quod legimus expauit Iſaac.* Auguſt. Quis non hîc maledictionem potiùs expectaret irati, ſi hæc non ſuperna inſpiratione, ſed terreno more gererentur? ô res geſtas, ſed prophericè geſtas: in terra, ſed cœlitus: per homines, ſed diuinitus. *Diſcrimen autem vtriuſque benedictionis aduertit item Aug. ſer. 78. de temp.* Auguſt. Omnes qui in Eccleſia Catholica terrena ſapiunt, terram diligunt, terram concupiſcunt, & omnem ſpem ſuam in terra conſtituunt, ad Eſaü pertinent. Quicumque ideo Deo ſeruire optat, vt honoribus creſcat, & lucra terrena percipiat, & ipſe ad Eſaü, id eſt ad terrenam fœlicitatem pertinere cognoſcitur, in Eſaü enim carnales intelliguntur, in Iacob verò ſpiritales. *Et Ser. 44. de diuerſis, qui eſt de Iacob, & Eſau fuſiſſimus, vbi notat bonis & malis in vtroque ſignatis, communia eſſe bona cœleſtia, & terrena, quantum ad Sacramenta.* Auguſt. A rore cœli omnes ſcripturas, omnem ſermonem diuinum, à fertilitate verò terræ omnia viſibilia Sacramenta; viſibile enim Sacramentum ad terram pertinet. Hæc omnia communia habent in Eccleſia, & boni & mali, &c. Sed illi mali bonam pluuiam in radicem ſpinarum conuertunt: illi autem boni ad fructum bonum pluuiam trahunt. Nam ſimul pluit Dominus ſuper ſegetem & ſpinas: ſed segeti pluit ad horreum, ſpinis ad ignem: & tamen vna eſt pluuia: ſic Verbum Dei omnes compluit, videat quiſque qualem radicem habeat. Ambo illud habent quod iam diximus, quod nouimus, quod noſtis: ſed vt ſeruiant ei gentes, non accepit niſi Iacob: quia carnales in Eccleſia per totum orbem terrarum non ſeruiunt niſi ſpiritalibus. Quare? quia de illis proficiunt ſpiritales. *Paulò ſupra dixerat; de illis proficiunt, cum ipſi deficiunt.* Nam ideò carnales homines ſerui dicuntur: & ſi quod nolunt faciunt, Auguſt. *quod proprium eſt ſeruorum*, prodeſt tamen ſpiritalibus mala conuerſatio carnalium; quia & ex eadem conuerſatione proficiunt, & per tolerantiam coronantur. Auguſt. *Ne quid deſit, idem Aug. iuxta Tertull. tranſitum Iudæorum à terrenis ad cœleſtia expreſſit, libro 17. de Ciuit. cap. 7.* Quamdiu legitur Moyſes, velamen ſuper corda eorum poſitum eſt. Cùm autem quiſque inde tranſierit ad Chriſtum, auferetur velamen. Tranſeuntium quippè intentio ipſa mutatur de vetere, ad nouum; vt non iam quiſque intendat accipere carnalem, ſed ſpiritualem fœlicitatem. Propter quod ipſe magnus Propheta Da-

muel, antequam vnxiſſet Regem Saül, &c. Aſ- A ſumpſit lapidem vnum, & ſtatuit illum inter Maſpha nouam & veterem, & vocauit nomen eius Abenezer, quod eſt Latinè, lapis adiutorij: & dixit: vſque huc adiuuit nos Dominus 1. Reg. 7. Maſpha interpretatur contentio; *niſus quo tenditur in aliquid*; Lapis ille adiutorij, mediatio eſt Saluatoris, *quem etiam figurabat medius Iſaac inter Iacob & Eſau, vtrumque benedicens, & tranſire faciens* Auguſt. *Iudaeum ad promiſſiones cœleſtes à terrenis*; Per quem tranſeundum eſt à Maſpha vetere, ad nouam, id eſt ab intentione, qua expectabatur in carnali regno, *in Saule expreſſo & petito ab Hebræis, ad Dauid, regnum Chriſti figurantem, tranſitu facto*, beatitudo falſa carnalis; ad intentionem, qua per nouum teſtamentum expectatur in regno cœlorum beatitudo veriſſima ſpiritalis: qua quoniam nihil melius eſt, hucvſque adiuuat Deus. *Sicut etiam, per vitem, ros & pluuia mutatur in vinum; ſicut aquam Chriſtus in Cana, vera vitis, tranſmutauit in vinum: ſic veteris Teſtamenti & Iudæi, tanquam Eſaü, mutauit promiſſiones & benedictiones in Iacob: vt qui prius terrena præferebant, iam cœleſtia gaudia & gloriam æternam in Chriſto quærant, ſublato velamine.* Auguſt. *Accipe Auguſtinum tract. 9. in Io. 2.* Bonum vinum Chriſtus ſeruauit vſque adhuc, id eſt Euangelium ſuum, &c. Prophetia, quando in illa Chriſtus non intelligebatur aqua erat, in aqua enim vinum quodammodo latet; & dicit Apoſtolus, quid intelligamus in iſta aqua 2. Cor. 3 &c. Cùm tranſieris, *inquit*, ad Dominum auferetur velamen. Velamen dicit adopertionem prophetiæ, vt non intelligeretur. Tollitur velamen, cùm tranſieris ad Dominum: ſic tollitur inſipientia cùm tranſieris ad Dominum; & quod aqua erat, vinum tibi fit. Lege libros omnes propheticos, non intellecto Chriſto, *in eis figurato, & bonis gratiæ & gloriæ, in rore cœli, frumento & vino adumbratis*, Quid tam B inſipidum & fatuum inuenies? Intellige ibi Chriſtum, non ſolùm ſapit quod legis, ſed etiam inebriat, mutans mentem à corpore, vt præterita obliuiſcens, *quaſi poſt dorſum relicta bona terræ*, in ea quæ ante ſunt extendaris, &c. *id eſt, cœleſtia & æterna promiſſa in Euangelio, vbi omnis aqua tribulationum, quibus animæ & corporis hydria ſex diebus huius miſeræ vitæ impletur vſque ad ſummum in ſeptima perpetuæ quietis, à Chriſto mutabitur in* Vinum verè lætificans cor hominis. *Vbi idem ipſe qui gemebat exclamans*: Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vſque ad animam. *In ſpe cantet*: Replebimur in bonis domus tuæ, &c. Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, &c.

* *4. Gloria Regni Cœleſtis ſolis violentis patet, de An. cap. 55. in f.*

ET, quomodo Ioanni in ſpiritu, paradiſi regio reuelata, quæ ſubijcitur altari, nullas alias animas apud ſe præter martyrum oſtendit? quomodo Perpetua fortiſſima martyr ſub die paſſionis in reuelatione paradiſi, ſolos illic commartyres ſuos vidit; niſi quia nullis romphæa, paradiſi ianitrix cedit niſi qui in Chriſto deceſſerint; non in Adam; Noua mors pro Deo, & extraordinaria pro Chriſto, alio & priuato excipitur hoſpitio. Agnoſce itaque differentiam ethnici, & fidelis, in morte. Si pro Deo occumbas, vt Paracletus monet, non in mollibus febribus, & in lectulis, ſed in martyriis; ſi crucem tuam tollas, & ſequaris Dominum, vt ipſe præcepit; tota paradiſi clauis, tuus ſanguis eſt. Habes etiam de paradiſo à nobis libellum, quo conſtituimus omnem animam apud inferos ſequeſtrari in diem Domini. Apoc. 6. 9.

GLORIA COELI. IV. SCHOLIA.

SVBIICITVR ALTARI. *Apoc. 6. 9.* Vidi C ſubtus altare animas interfectorum propter Verbum Dei, & propter teſtimonium quod habebant. & clamabant voce magna dicentes: vſquequo Domine Sanctus & verus, non iudicas, & non vindicas ſanguinem noſtrum, de iis qui habitant in terra? & datæ ſunt illis ſingulæ ſtolæ albæ: *Donec ſuperueſtiantur corpore immortali, pro ſecunda ſtola, iam amicti lumine gloriæ eſſentialis, ſicut veſtimento.* Et dictum eſt illis vt requieſcerent adhuc tempus modicum, donec compleantur conſerui eorum, & fratres eorum qui interficiendi ſunt ſicut & illi. NVLLAS ALIAS. *Ethic unus eſt ex erroribus, quo credidit, nullas præter Martyrum animas cœlo frui, vſque ad diem iudicij. Sanius Auguſtinus in Martyrum animabus, ſumpta parte Eccleſiæ triumphantis pro tota, omnium Sanctorum animas intellexit, quæ non ſolùm pro Domino, Martyrio glorioſo defunctæ ſunt, ſed & in Domino, id eſt eius gratia ex corpore migrarunt, quocumque morbo; de quibus Pſaltes 126. 3.* Cùm dederit dilectis ſuis ſomnum, ecce, *Continuò poſt ſomnum mortis, ſi dilecti, omni labe, & ad pœnam obligatione, ſint liberi*, Ecce hæreditas Domini, filij: merces fructus ventris. *Et Apoc. 14.* Beati mortui qui in Domino moriuntur. Amodò iam dicit ſpiritus vt requieſcant à laboribus ſuis. *Quo loco vtitur Aug. lib. 20. de Ciuit. cap. 19. vbi & inſinuat locum Apoc. 6. 9. de animabus Martyrum ſub* S. Auguſt. *Altari, dum recolit animas occiſorum propter teſtimonium Ieſu, & propter Verbum Dei*: Neque enim piorum animæ mortuorum ſeparantur ab Eccleſia, quæ etiam nunc eſt regnum Chriſti. Alioquin nec ad Altare Dei fieret eorum memoria in communicatione corporis Chriſti; &c. Cur enim fiunt iſta niſi quia fideles etiam defuncti membra eius ſunt? quamuis ergo cum ſuis corporibus nondum, ita tamen eorum animæ regnant cum illo, dum iſti mille anni decurrunt. *De quibus Apoc. 20. regnauerunt cum Chriſto mille annis*: S. Auguſt. Vnde in hoc eodem li- D bro & alibi legitur: Beati mortui qui in Domino moriuntur, &c. Regnat itaque cum Chriſto nunc primùm Eccleſia in viuis & mortuis. Propterea enim ſicut dicit Apoſtolus, mortuus eſt Chriſtus, vt & viuorum, & mortuorum dominetur. Sed ideo tantummodo Martyrum animas commemorauit, quia ipſi præcipuè regnant mortui, qui vſque ad mortem pro veritate certauerunt. Sed à parte totum, etiam cæteros mortuos intelligimus pertinentes ad Eccleſiam, quod eſt regnum Chriſti. *Priorem locum ex Pſal. 126. ſcio Auguſtinum applicare reſurrectionis mercedi, vbi ventrem Eccleſiæ comparat vtero Rebeccæ*: S. Auguſt. In illa reſurrectione mor-

tuorum apparebit partus Eccleſiæ, tranſiet dolor & gemitus. Et quid dicitur? Ecce hæreditas Domini, &c. Non hic fructus, &c. Quæ eſt ipſa merces? ipſa merces, reſurgere à mortuis. Quæ eſt ipſa merces? ſurgere poſtquam ſediſti. Quæ eſt iſta merces? Lætari, poſtquam manducaſti panem doloris. Cuius ventris? Eccleſiæ. In cuius ventre, quia eius typum Rebecca geſtabat, duo illi gemini tanquam duo populi luctabantur. *Sic in vtero Eccleſiæ, electi cum perſequentibus reprobis*, Vna mater in viſceribus ſuis diſſentientes fratres nondum natos continebat. Pulſabãt materna viſcera diſcordiis internis. Gemebat illa, vim patiebatur, ſed patiens diſcernebat, quos geminos prægnãs pertulerat. Sic & modò fratres, quandiu gemitus datus eſt Eccleſiæ, *in partu Martyrum, & violenter rapientium cœlum*, quandiu parturit Eccleſia, ipſi ſunt intus & boni & mali. Fructus autem ventris, quia ipſum dilexit mater; Iacob dilexi, dicit & Deus, Eſaü autem odio habui: Ambo de vno vtero proceſſerunt, vnus amari meruit, *ex dono gratiæ*: Alius reprobari, *ex merito vtriuſque peccati*. In dilectis ergo eius, fructus erit. *Poſt ſomnum mortis, in reſurrectione.* Ergo merces fructus eius ventris. *Id eſt reſurrectio, fructus eſt doloris, quem Eccleſia patitur, dum ventre portat martyrem, & quemcumque iuſtum, perſecutionem patientem, maximè duriorem à fratre baptizato, ſed reprobo. A quocumque autem vel ferenda eſt violentia, vel ſibimet pro cœli gloria inferenda.*

S. Auguſt. PERPETVA. *Aug. to. 9. tract. 5. qui eſt de tempore Barbarico cap. 5.* Habetis virorum fortium magna exempla. Vicerunt Martyres mundum, inter quos martyres mares, etiam fœminæ repertæ ſunt fortiores, &c. Et cùm tot ibi ſint viri, quare iſtæ duæ præ omnibus nominantur, niſi quia infirmior ſexus, aut æquauit virorum fortitudinem, aut ſuperauit? Vna earum erat prægnans, alia lactans: Fœlicitas parturiebat, Perpetua lactabat. Sed tandiu hæc Perpetua lactauit, quandiu acciperet ab illo Paſtore ſimul & Patre buccellam lactis, *Intellige Sanctam Euchariſtiam, buccellam lacteam*, Quâ acceptâ, dulcedo felicitatis perpetuæ, eam fecit contemnere filium, ſpernere patrem, non inhærere mundo, perdere animam pro Chriſto. *Vel per buccellam lactis, guſtum, ſiue prægustum prælibati torrentis voluptatis, botri terræ promiſſæ, lacte & melle manantis.*

S. Auguſt. Felicitas verò quæ ſociam habebat Perpetuam, & parturiebat, & dolebat; obiecta beſtiis gaudebat potius quàm timebat. Quæ virtus in fœminis! qualis eſt gratia, quæ cùm ſe infundit, nullum indignum iudicat ſexum! Gratias, *ſupplè agamus*, Gratiæ Dei; reparauit enim ſexum muliebrem. In opprobrium magnum mulier remanſerat, quia ab initio per mulierem, peccatum; & propter hanc omnes morimur. Diabolus vnam Euam deiecit, ſed Chriſtus natus ex virgine multas fœminas exaltauit. Perpetua & Felicitas caput calcauerunt ſerpentis, quod Eua ad cor ſuum intus admiſit. Illam ſeduxit, falſa promittendo, illas non valuit ſuperare ſæuiendo. Illam decepit in paradiſi fœlicitate, has non potuit adire nec ſub ſubſtantiarum depoſitâ poteſtate. Illius inter paradiſi delicias ruinâ gauiſus eſt; harum inter pœnas fortitudinis conſtantiam, ipſe quodammodo diabolus expauit. Meritò ſic ſunt exaltatæ, meritò viris vel coæquatæ, vel prælatæ. Quamuis enim in Chriſto Ieſu non ſit ſeruus neque liber, non ſit maſculus neque fœmina, ſed omnes ſint vnum, occurrentes in virum perfectum; deſcendit tamen hoc donum ex magna gratia. Perpetua enim & Felicitas, nomina iſtarum ſanctarum fœminarum, merces eſt Sanctorum omnium Martyrum. *Quia ſcilicet perpetuo in æternitate fœlices erunt. Quod Perpetua virilis fuerit fœmina, docuit viſio, de qua idem Auguſtinus to. 7. lib. 4. de Origine animæ quem ſcripſit ad Vincentium Victorem cap. 18.*

Auguſt. De conſcriptis viſionibus Martyrum dicendum eſt aliquid, quoniam tu etiam inde teſtimonium adhibendum putaſti. Nempè S. Perpetua viſa ſibi eſt in ſomnis cum quodam Ægyptio in virum conuerſa luctari. Quis autem dubitet in illa ſimilitudine corporis, animam eius fuiſſe non corpus, quod vtique in ſuo fœmineo ſexu manens, ſopitis ſenſibus iacebat in ſtratis, quando anima eius in illa virilis corporis ſimilitudine luctabatur? &c. *Sed ibidem Auguſtinus refert quod valet ad errorem Tertulliani prætaxatum, ex actis eiuſdem S. Perpetuæ retundendum, vbi de fratre eius ſeptenni Dinocrate, precibus eius liberato.*

Auguſt. Si in non vero corpore, *In quo apparuit ei fratris anima*, vera miſeria fuit animæ quæ ſignificabatur adumbrato corporis vulnere, de qua ſororis Sanctæ orationibus meruit liberari, &c. *In cuius Sanctæ actis, à Baronio in Annot. ad Martyrologium Rom. citatis, narratur idem Dinocrates liberatus ſororis precibus æterna fœlicitate donatus, contra Tertullianum, ſolos Martyres in cœlo vidiſſe narrantem.* ROMPHÆA. *Gladius verſatilis Cherubin cuſtodis Paradiſi.* CEDIT. *Viam aperit.* NON IN ADAM. *Morte naturali.* NOVA. *Non vt vetus, pro merito peccati, ſed noua pro Dei fide & gratia noui Teſtamenti.* EXTRAORDINARIA. *Violenta; ſpontanea tamen, vnde & extraordinaria, quia præter ordinem eſt naturæ, vt ſui ipſius deſtructionem appetat; vt Chriſto ſponte oblato, ſpontaneam mortem offerat & referat.* ALIO. *Non communi inferorum; in loco tamen quieto receptaculo.* PRIVATO. *Quo cæteri, præter Martyres, priuantur.* DIFFERENTIAM. *Cùm mors fidelis, vt naturalis eſt, non differat ab infideli.* VT PARACLETVS. *Vel Montanus, vt magis inclino, ob eius errorem; vel Spiritus Sanctus ad Martyrium impellens.* IN MOLLIBVS. *Reſpectu violentiæ martyrij in cataſtis, equuleis, lanienis, tolerati.* VT PRÆCEPIT. Qui vult venire poſt me abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. TOTA CLAVIS. *Sic Stephano hac claui cœli aperti ſunt. Sic violenti rapiunt illud. De quo loco plura Scholio 6. dicturi breuiter perſtringimus ex Aug. lib. 1. de ſer. Do. in Monte cap. 15. vbi refert verba Chriſti Luc. 14.*

Auguſt. Quiſquis venit ad me, & non odit Patrem ſuum, & matrem, & vxorem, & filios, & fratres, & ſorores, inſuper & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus. *Quod in memoratis duabus ſanctis impletum ſupra vidimus*, &c. Sed quàm verum eſt quod regnum cœlorum vim patitur, & qui vim faciunt, diripiunt illud. Quanta enim vi opus eſt, vt homo diligat inimicos, & oderit patrem & matrem, &c. Vtrumque enim iubet, qui ad regnum cœlorum vocat, &c. Regnum æternum, quo diſcipulos ſuos quos etiam fratres appellat, vocare dignatus eſt, non habet huiuſmodi neceſſitates temporales. *Intelligit per illas neceſſitates, propagationem generis humani per parentes, & ſocietatem inter coniuges & conſanguineos, vitæque propriæ conſeruationem, quas neceſſitates in quantum corruptibiles odiſſe debet Chriſtianus, vel cùm propterea conſeruanda fides aut gratia Dei, & proinde cœli gloria amittenda eſt: Quam qui meditatur, omnia præſentia odit, factâ ſibi in omnibus violentia; cùm in cœlo innupti ſimiles ſint futuri Angelis, vbi vnus pater, cum Angelis & hominibus fratribus, in vna matre Ieruſalem.*

Auguſt. Coniugium, *inquit*, cum illo ſimul nobis in vnum redactis quaſi vnius coniugis erit, qui nos

de proſtitutione huius ſæculi, ſui ſanguinis effu- A ſione liberauit. *Quòd ſi Paulus de Eccleſia militanti ex fidelibus in vnam virginem collecta, deſpondi vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto; quantò magis de triumphanti?* Neceſſe eſt ergo, vt oderit ea quæ tranſeunt, diſcipulus Chriſti, *Non tantùm in ſe, ſed in ſuos violentus.* In iis quos ſecum ad ea venire deſiderat quæ ſemper manebunt: & tantò magis hæc eis oderit, quantò magis eos diligit.

August.

5. *Gloriæ cogitatio ſenſum doloris ſopit. ad Mart. cap. 2. in f.*

ETſi corpus includitur, etſi caro detinetur, omnia ſpiritui patent. Vagare ſpiritu, ſpatiare ſpiritu, & non ſtadia opaca, aut porticus longas proponens tibi, ſed illam viam quæ ad Deum ducit. Quotiens eam ſpiritu deambulaueris, totiens in carcere non eris. Nihil crus ſentit in neruo, cum animus in cœlo eſt. Totum hominem animus circumfert, & quo velit, transfert. ª *Vbi autem erit cor tuum, illic erit & theſaurus tuus.* Ibi ergo ſit cor noſtrum, vbi volumus habere theſaurum. a Math. 6. 21.

GLORIA COELI. V. SCHOLIA.

CORPVS INCLVDITVR. *In carcere.* DETINETVR. *In vinculis.* STADIA OPACA. *Arboribus hinc inde ſpatia longa conſita, ad curſum & exercitationem.* ILLAM VIAM. *De qua Chriſtus Math. 7. 14.* Quàm anguſta porta, & arcta via eſt, quæ ducit ad vitam, & pauci ſunt qui inueniunt eam. *Aug. Ser. 55. de temp. & metu pœna, & cogitatione & ſpe gloriæ, vbi theſaurum & cor reponere debemus, hortatur ad qualibet dura ferenda.* Quid permanet in homine, niſi quod quiſque aut legẽdo, aut orando, aut bona opera faciendo, pro animæ ſalute, in theſauro conſcientiæ ſuæ recondiderit? infelix enim voluptas, infelicior cupiditas atque luxuria, per tranſitoriam dulcedinem præparat C ſempiternam amaritudinem. Abſtinentia vero, vigiliæ, orationes, atque ieiunium, *Quin & ipſa anguſtia carceris, de quibus hic Tertullianus,* per breuiſſimas anguſtias perducunt ad paradiſi delicias: quia non mentitur veritas quæ in Euangelio dicit, arcta & anguſta via eſt quæ ducit ad vitam, &c. Neque per latam viam diu gaudetur, nec per anguſtam & aſperam longo tempore laboratur, quia & iſti poſt breuem triſtitiam accipiunt vitam æternam; & illi poſt paruum gaudium patiuntur ſine fine ſupplicium. *Deinde breuiter contemnenda mundi ambulacra & delicias meditatione gloriæ docet.* Iſte mundus aut ridet nos, aut ridetur à nobis: aut acquieſcimus, & deſpicimur, aut contemnimus, vt æterna præmia conſequamur. Ac ſic aut contemnis & deſpicis mundum, aut acquieſcis & premeris vel calcaris à mundo. Sed melius eſt vt calces mundum, & calcato eo gradum tibi facias, per quem in ſublime conſcendas. IN NERVO. *Inſtrumento ligneo quo crura tenebantur vincta in carcere, vbi erant plura foramina; Ex Catone, Plauto, Euſebio; quo vtebantur tyranni ad diuaricanda, & diſtrahenda, luxandáque Martyrum crura.* CVM ANIMVS IN COELO. *Meditatione, ſpe, amore, corde. Cùm enim cor & animus ſit principium vitæ & ſenſus, abſtractus animus à corpore, eum ſenſu priuat, cùm magis ibi ſit vbi amat, quàm vbi animat. Inde ex Aug. Laurentius mediis in ignibus, cæli refrigeria poſſidebat.* TOTVM HOMINEM. *Quia cùm totus homo conſiſtat in interiore & exteriore, in ſenſibili & intelligibili, vbi fuerit anima, ibi ſecum transferet,* B *& quod ſenſibile eſt in homine. vt patet in Ecſtaticis, qui ignem & gladium non ſentiunt. Bellè in hanc rem Auguſtinus in Pſal. 127.* Sæculi homines infeliciter fœlices ſunt. Martyres autem feliciter infelices erant. Erant enim ad tempus infelices, ſed in æternùm felices: & in eo ipſo quod erant ad tempus infelices, putabantur magis infelices quàm erant. Quid enim dicit Apoſtolus? quaſi triſtes, ſemper autem gaudentes. Quare ſemper? & hîc, & ibi. Prorſus & hîc, & ibi. Hîc enim vnde gaudemus? de ſpe. Ibi vnde gaudemus? de re. Magnum gaudium habet ſpes gaudentis. Et, ſi ſpe gaudentes, videte quid ſequitur; in tribulatione patientes. Martyres ergo ideo in tribulatione patientes erãt, quia ſpe gaudebant. Sed quia nondum erat illud quod promittitur; quid dicit Apoſtolus? Spes quæ videtur non eſt ſpes. Si autem quod non videmus, ſperamus, per patientiam expectamus. Ecce quare omnia Martyres pertulerunt; quia, quod non videbant, per patientiam expectabant: Illi qui eos occidebant, quæ videbant, amabant: illi qui occidebantur, ad ea quæ non videbant, ſuſpirabant, & ea quæ non videbant, apprehendere feſtinabant, & quòd tardiùs occidebantur, moras ſibi fieri arbitrabantur. Ergo fratres Felix Martyr & verè fœlix & nomine & coronâ, cuius hodie natalis eſt, contempſit mundum. An fortè quia timebat Dominum inde erat fœlix? Inde erat beatus, quia vxor eius tanquã vinea fertilis in terra, & filij D eius circumdederunt menſam eius? omnia iſta perfectè habet, ſed in corpore illius, *Id eſt Eccleſia Chriſti,* qui hîc deſcribitur. Et quia ſic ille intellexit, cõtempſit præſentia, vt acciperet futura. Noueritis autem fratres non eum paſſum mortem, quam alij Martyres paſſi ſunt. Confeſſus eſt enim; dilatus eſt ad tormenta, alio die inuentus eſt corpus exanime, clauſerant enim illi carcerem; ſed corpori, non ſpiritui. *Qui etiam in carcere deambulabat in cœlo, vbi theſaurus & cor eius erat.* Quem illic parabant torquere carnifices, abſentem inuenerunt, perdiderunt ſæuitiam ſuam. Iacebat exanimis, ſine ſenſu, illis, ne torqueretur: cum ſenſu apud Deũ, vt coronaretur. *Vide ſupra dicta de Perpetua, & Felicitate, quibus beatus Felix in fortis felicitate reſpondet, vt quadrat in contextus noſtri ordine.*

August. S. August. S. August.

6. *Gloriæ meditatio agonem leuat, à paruis ad magna certamina progredientis. ad Mart. cap. 3. in m. ad f.*

PRoinde vos benedicti, quodcunque hoc durum eſt, ad exercitationem virtutum animi & corporis deputate. Bonum agonem ſubituri eſtis, in quo agonothetes Deus viuus eſt: Xyſtarches Spiritus ſanctus: corona æternitatis: brabium angelicæ ſubſtantiæ politia in

cœlis, gloria in ſecula ſeculorum. Itaque epiſtates veſter Chriſtus Ieſus, qui vos ſpiritu vnxit, & ad hoc ſcamma produxit, voluit vos ante diem agonis ad duriorem tractationem à liberiore conditione ſeponere, vt vires corroborarentur in vobis. Nempe enim & athletæ ſegregantur ad ſtrictiorem diſciplinam, vt robori ædificando vacent: continentur à luxuria, à cibis lætioribus, à potu jucundiore: coguntur, cruciantur, fatigantur; quantò plùs in exercitationibus laborauerint, tantò plùs de victoria ſperant. a *Et illi*, inquit Apoſtolus, *vt coronam corruptibilem conſequantur; nos æternam conſecuturi*, carcerem nobis pro palæſtra interpretemur, vt ad ſtadium tribunalis, bene exercitati incommodis omnibus, producamur: quia virtus duritiâ extruitur, mollitiâ verò deſtruitur. *V. Verbum, Fortitudo, num. 1.*

a 1. Cor. 9. 25.

GLORIA COELI. VI. SCHOLIA.

A BENEDICTI. *Chriſtianos ad Martyrium hortatur in carcere durè tractatos.* BONVM AGONEM. *1. Tim. 6. 12.* Certa bonum certamen fidei, apprehende vitam æternam in qua vocatus es, & confeſſus bonam confeſſionem coram multis teſtibus. *Et Hebr. 12. 1.* Deponentes omne pondus & circumſtans nos peccatum, per patientiam curramus ad propoſitum nobis certamen. AGONOTHETES. *Qui præeſt certamini, & proponit munera certantibus. Sic Cyrillus Alex. homil. 1. de Paſch.* Agonotheta iuſtorum eſt Deus. *Et Chryſoſt. orat. de Bapt. Chriſti. dat Agonotha humeris ſtolam, capiti coronam, manibus eius virgam. Et homil. 21. ad Pop. Antioch.* Hic Agonotheta propugnatoribus commilito fit & auxiliator, cum ipſis contra diabolum pugnam B ſtringens. *Hiero. lib. 1. contra Iouin.* Proponit Agonothetes præmium, inuitat ad curſum, tenet in manu virginitatis brauium, oſtendit puriſſimum fontem, & clamitat; qui ſitit veniat, & bibat. XISTARCHES. *Xyſtis & ſtadiis præſidens.* EPISTATES. *A Philone dicitur* Sacri certaminis Præſes. *A verbo.* ἐπιστατῶ. *Præſideo, Magiſtratum gero.* CORONA ÆTERNITATIS. *Cuius circumferentia nuſquam, centrum ſemper; cuius reſpectu aiebat Paulus*: Momentaneum & leue tribulationis noſtræ, æternum gloriæ pondus operatur in nobis. BRABIVM. *Certaminis præmium, aliter,* Brauium, *De quo Paulus:* Vnus accipit brauium. POLITIA. C *Concinium Angelorum habitatio. De qua Paulus*: Ciues Sanctorum & domeſtici Dei, &c. *Subſtantia eadem gloria, & immortalitas.* SCAMMA. *Locum certaminis ſiue arenam circumſeptam foſſis, in qua athletæ pugnabant à verbo* σκάπτω, *id eſt fodio. Chryſol. ſer. 33. de hæmorroïſſa*: Dicere non eſt auſa, ne circumſtantiam confunderet, & oneraret auditum, ne fieret populorum fabula, quæ tot annis ſtadium & ſcamma fuerat paſſionum. *Id eſt dolorum: & S. Ephrem de lucta ſpirituali à p.* Scamma eſt medius locus, in quo athletæ luctantur. ANTE DIEM AGONIS. *Martyrij & mortis.* ATHLETÆ SEGREGANTVR. *Abſtrahuntur à deliciis eneruantibus, vt robuſtiores euadant. Expreſſè Paulus 1. Cor. 9. 25.* Omnis qui in agone contendit ab omnibus ſe abſtinet; & illi quidem vt corruptibilem coronam D accipiant, nos autem incorruptam. PALÆSTRA. *Locus exercitationis eſt.* STADIVM, *autem, veri certaminis; cùm Palæſtra ſit locus præludij. Præclarè*

S. Auguſt.

Auguſtinus vitro comparat corruptibilem fragilemque coronam mundanæ gloriæ lib. 4. de Ciuit. cap. 3. Vitrò lætitia eorum comparetur fragiliter ſplendida, cui timeatur horribiliùs, ne repente frangatur, de imperij magnitudine ac latitudine velle gloriari. *Et lib. 5. cap. 16. exemplo Gemilium pro vana gloria certantium fideles hortatur*: Ciues æternæ illius ciuitatis, quandiu hic peregrinantur, diligenter & ſobriè illa intueantur exempla, & videant, quanta dilectio debeatur ſupernæ patriæ propter vitam æternam, ſi tantùm à ſuis ciuibus terrena dilecta eſt propter hominum gloriam. *Et Ser. 20. de Sanctis; vbi dat abundanter quod ſupra promiſſum Scholio 4. iam exoluam.*

S. Auguſt.

A diebus Ioannis regnum cœlorum vim patitur. Nouimus quia familiariter mens humana in diuerſis huius mundi illecebris & concupiſcentiis deuicta fugit laborem, expetit voluptatem, & vix adducitur, vt conſuetudinem à ſe vitæ prioris excludat: Sed cum cœperit cogitare vltimi diei neceſſitatem, ac futuri iudicij pondus, incitata & ſtimulata, vel ſpe præmij, vel timore ſupplicij, voluntarium bellum indicit paſſionibus, & vim facit priſtinis ſuis deſideriis, & violenter ſe vincere ipſa contendit. Non enim ſine violentia fieri poteſt, vt de abundantia & deliciis, ad famem & ſitim, ad abſtinentiam & crucem tranſeat, vt à ſomno priùs atque otio, amicam carnem contritione vigiliiſque conficiat. Non inquam ſine violentia fieri poteſt, vt vnuſquiſque iracundiam patientiâ, ſuperbiam humilitate commutet: amore paupertatis, diuitiarũ ac ſufficientiæ affluentiã ſuperet, vinolentiam ſobrietate, luxuriã caſtitate cõdemnet, & homò ſubitò in virũ trãsformetur perfectũ, & quodammodo alter reddatur ex altero, ac ſic à talibus per violentiã regnũ cœleſte diripitur. Duo autem ſunt abſtinentiæ & crucis genera, vnũ corporale, aliud ſpiritale: vnum à potu atque epulis temperare, appetitum gulæ à delectationibus & molliſſimis ſuauitatibus coërcere, ab his quæ per tactum, & guſtum, viſumque decipiunt, ſenſum viriliter reuocare, ac violenter abſtrahere. Alterum abſtinentiæ & crucis genus eſt pretioſius atque ſublimius; motus animi regere, & perturbationes illius, modeſtiæ tranquillitate placare; iræ, ac ſuperbiæ impetus, quaſi feram beſtiam refrenare; litigare quotidie contra vitia ſua, increpare ſe quâdam cenſurâ auſteritatis & virtutis, & rixam quodammodo cum homine interiore conſerere. Pretioſa in conſpectu Dei crux eſt. *Agonothetæ noſtri, cui & Angelis in hoc virtutis ſtadio ſpectaculum ſumus, &c.*

Auguſt.

Hæc qui facit, prærupto paſſionis muro, violenter ad cœlorum regna conſcendit. Vim itaque ſibi factura eſt anima, vt palmam laborum, quam ſibi ſubtrahi multis inimicis aduerſantibus ſentit, viribus contendat eripere. Neceſſe ergo eſt, cum ſummo labore ex hoc mundo rapere palmam ſalutis, & quaſi excubantibus circumiectis hoſtibus, *quaſi ex horto Heſperidum*, obſeſſos peruigili intentione fructus decerpere, & prædam à theſauro vitæ velut de medio abreptam ſæculi huius incendio reportare, &c. Adhuc & alio ordine regnum cœlorum vim patitur, quando illud homines acquirunt, quod Angeli perdiderunt; quando illuc adoptati humiles aſcendunt, vnde ſuperbi incolæ ceciderunt. Ergo cùm inter tantos inuidos, inter tantos latrones, & inuiſibiles inſidiatores viuamus, quibus tandem

dem viribus cœlorum regna capiemus? *Dei certè gratia, quam dat humilibus, luctantibus cum ſuperbis Angelis, atteſtante Paulo quod*; Non eſt colluctatio A nobis aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus rectores mundi huius, & poteſtates tenebrarum harum.

GRATIA DEI.

I. *Gratiam & pacem præfatur in Epiſtolis Paulus Apoſtolus Creatoris; quæ à Deo Patre, & Chriſto per Patrem dominante, dantur peccatori Deum offendenti & rebelli. 5. cont. Marc. cap. 5. in p.*

PRæſtructio ſuperioris epiſtolæ ita duxit vt de titulo eius non retractauerim, certus & alibi
retractari eum poſſe; communem ſcilicet, & eundem in epiſtolis omnibus: quod non
vtique ſalutem præſcribit eis quibus ſcribit, ſed [a] *gratiam & pacem*. Non dico, quid illi cum a 1. Cor. 1.
Iudaico adhuc more, deſtructori Iudaiſmi? Nam & hodie Iudæi in pacis nomine appellant, 3.
& retrò in ſcripturis ſic ſalutabant. Sed intelligo illum deffendiſſe officio ſuo prædicatio-
nem Creatoris, [b] *Quàm maturi pedes euangelizantium bona euangelizantium pacem!* Euangeli- b Eſa. 52.
zator enim bonorum, id eſt gratiæ Dei, paci eam præferendam ſciebat. Hæc cùm [c] *à Deo Pa-* 7.
tre noſtro, & Domino Ieſu adnuntians, communibus nominibus vtatur competentibus noſtro Nahum.
quoque ſacramento, non puto diſpici poſſe quis Deus Pater, & Dominus Ieſus prædicetur, 1. 15. &
niſi ex accidentibus, cui magis competant. Primò quidem Patrem Dominum præſcribo, Rom. 10.
non alium agnoſcendum, quàm & hominis & vniuerſitatis Creatorem & inſtitutorem. 15.
Porrò, Patri etiam Domini nomen accedere ob poteſtatem, quod & Filius per Patrem ca- c 1. Cor. 1.
piat. Dehinc, gratiam & pacem non ſolum ejus eſſe, à quo prædicabantur, ſed eius qui fue- 3.
rit offenſus. nec gratia enim fit, niſi offenſæ; nec pax, niſi belli. & populus autem per diſ-
ciplinæ tranſgreſſionem, & omne hominum genus per naturæ diſſimulationem, & deli-
querat, & rebellauerat aduerſus Creatorem. Deus autem Marcionis & quia ignotus, non
potuit offendi, & quia neſcit iraſci. Quæ ergo gratia à non offenſo? quæ pax à non rebellato?

GRATIA DEI. I. SCHOLIA.

PRÆSTRVCTIO ITA DVXIT. *Dum de epiſtola ad Galatas ſuperiùs argumenta ſtruxi contra Marcionis errorem, non iudicaui neceſſarium eſſe, tractare de eius titulo, cùm alibi poſſem id agere, quia communis eſt & idem titulus omnibus Pauli epiſtolis, qui non more aliorum præfatur cum precatione ſalutis, ſed Gratiæ & pacis, dum non ſic ſcribit vt alij*: Salus: *Sed vt hîc 1. Cor. 1. 3.* Gratia vobis & pax à Deo Patre noſtro & Domino Ieſu Chriſto. DESTRVCTORI. *Non iam*, inquit, *Marcionem interrogo, dicens; Si Paulus, vt vult Marcion, à Deo ſuo bono, æmulo Creatoris, miſſus eſt ad Iudaïſmum euertendum: quid iudaïcum morem vſurpat, non ſolùm veterem, ſed etiam hodiernum, quo ſe ſalutant, & inuitant, præmiſſâ pace? ſed addo inſuper, quod Paulus* B *iuxta Eſaïam Prophetam Creatoris*, alibi à nobis expoſitum, *bonum & donum gratiæ Dei, & noui Teſtamenti, etiam paci veteri præferendum confirmabat; hoc facto, ſe Creatoris Apoſtolum probans. Cum autem Paulus vtatur nominibus tam Marcioni, quàm fidei noſtræ myſterio congruentibus, & dicat.* Gratiam & pacem à Deo Patre noſtro & Domino Ieſu: *Cuinam ex duobus diis, & Chriſtis, competant nomina Domini, & Patris, acutè diſcernendum eſt, ex proprietatibus conuenientibus. Decerno enim primò, nullum alium Patrem agnoſci poſſe Dominum, quàm qui mundum & hominem creauit: præterea dico. Deo Patri congruere nomen Domini, propter poteſtatem & dominium patriæ poteſtatis, quam ſolus qui creauit & genuit, legitimè exercere poteſt: quod nomen proinde Deo Marcionis nihil creanti non competit.* C QVOD ET FILIVS. *Quod item nomen Domini iuſtè Paulus tribuit filio, in quantum à Patre genitus eſt Dominus*, per quem fecit & ſæcula; per quem omnia facta ſunt. *Accepit igitur à Deo Patre honorem, vt eum Rex David ex carne & ſemine ſuo factum hominem, vt Deum de Patre Deo genitum, communem omnium Pa-* A *trem Dominumque agnoſceret, & diceret de æquali Patri Domino*: Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis: *Et Chriſtus Patri*: Dominus dixit ad me; filius meus es tu; ego hodie genui te. *Chriſto autem Marcionis, per Patrem, non conuenit nomen Domini; quia Pater eius nihil per ipſum creauit, in quod dominium ſuum exerceret, quo titulum Domini iure caperet.* DEHINC GRATIAM ET PACEM, *&c. Secundo, dico, & definio contra Marcionem, propriè eius Dei eſſe dare gratiam & pacem, qui non tantùm, per ſuos Prophetas eam dandam eſſe prædixit; & à ſuis Apoſtolis velut maturis & pulcris pedibus ſuis, in ſummo perfectionis monte, hoc eſt lege Euangelica annunciare debebat; ſed maximè, quod* B *gratiam dare & pacem ad regem & iudicem pertineat, qui à ſuis ſubditis contra ſe pugnantibus & rebellibus, fuerit offenſus.* POPVLVS AVTEM. *Iſraeliticus per legis violationem Deo Creatori rebellis fuit, & omne genus humanum, in Adam, contra Deum peccauit.* DISSIMVLATIONEM. *Diſſimulauit enim humani generis princeps Adam, ſe Creatoris eſſe ſeruum, libero abuſus arbitrio; & diuino renuit obedire mandato; & quaſi diſſimulaſſet, id eſt, animaduertere neglexiſſet, naturam ſuam & libertatem à Domino Deo creatam, quaſi Dominus ſui ipſius eſſet, naturalem ſuam ſeruitutem non agnouit; cum tamen Deus, vt alibi diximus, ipſe dominium ſuum diſſimulauerit, nomen* DOMINI *non vſurpans donec hominem propriò* C *ſeruum ſuum crearet, qui propriè & ſolus Dominum intelligere poſſet. De quo ſic Pſaltes*: Noluit intelligere vt benè ageret; iniquitatẽ meditatus eſt in cubili ſuo, *&c. id eſt corde ſuo. Quia iniquè ſe ſubduxit Domini ſub dominio. Deus autem Marcionis nullo effectu & opere notus, & lædi vel iraſci neſcius, non potuit offendi. Nec ergo Paulus fuit eius Apoſtolus; nec à Deo Marcionis, aut Chriſto eius, tanquam Patre & Domino gratiam & pacem dare, & prædicare potuit hominibus. De*

gratia ſic Auguſtinus epiſtola ad Sixtum: De gratiæ A Dei commendatione maximè ad Romanos Apoſtolica epiſtola loquitur, vt inde ſe prædicatio eius, velut à capite orbis, toto orbe diffunderet. Ea eſt enim, qua iuſtificatur impius, id eſt fit iuſtus, qui priùs fuerat impius. Et ideò percipiendæ huius gratiæ merita nulla præcedunt: quia meritis impij, non gratia, ſed pœna debetur. Nec iſta eſſet gratia, ſi non daretur gratuita, ſed debita redderetur. *Pacem autem, reconciliationem cum inimicis eſſe docuit Paulus, & poſt eum Auguſtinus, ad mentem Tertulliani. primo retractationum.* Gratia Dei, qua nobis donantur peccata, vt reconciliemur Deo; pax autem qua reconciliamur Deo. *Et Rom. 5. Commendat ſuam charitatem Deus in nobis, quoniã* B *cum adhuc peccatores eſſemus, ſecundùm tempus. Chriſtus pro nobis mortuus eſt. &c.* Cùm inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo. *Aug. in Pſal. 85.* Dominus noſter pro impiis mortuus eſt: neque enim merita noſtra præceſſerant, pro quibus Filius Dei moreretur: ſed magis quia nulla erant merita, magnâ erat miſericordia. Quàm certâ ergo, quàm firmâ promiſſione ſeruat iuſtis vitam ſuam, qui donauit iniuſtis mortem ſuam! *Et tract. 110. in Io. hanc gratiam & pacem exaggerat inimicis & rebellibus datam, per verum Dominum Ieſum Chriſtum qui nos Angelis prætulit mera gratia ſua, de qua non gloriari, ſed magis humiliari debemus. Inſignis prorſus locus eſt, & ſenſum Tertulliani exſuperans; circa finem tractatus ſic habet.* Incomprehenſibilis eſt dilectio C qua diligit Deus, neque mutabilis. Non enim ex quo ei reconciliati ſumus per ſanguinem filij eius, *pacificantem, & gratum facientem hominem Deo, hoc eſt gratiam dantem & pacem*, nos cœpit diligere: ſed ante mundi conſtitutionem dilexit nos, vt cùm eius vnigenito etiam nos filij eius eſſemus, priuſquam omnino aliquid eſſemus. Quòd ergo reconciliati ſumus Deo per mortem filij eius, non ſic audiatur, non ſic accipiatur, quaſi ideo nos reconciliauerit ei filius, vt iam inciperet amare, quos oderat, ſicut reconciliatur inimicus inimico, vt deinde ſint amici, & inuicem diligant, qui oderant inuicem: ſed iam nos diligenti reconciliati ſumus ei, cum quo, propter peccatum, inimicitias habebamus. Quod vtrùm verum dicam atteſtetur Apoſtolus: commendat, inquit, dilectio- D nem ſuam Deus in nobis: quoniam adhuc cùm peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Habebat itaque ille erga nos Charitatem, etiam cùm inimicitias aduersùs eum exercentes, operaremur iniquitatem: Et tamen ei veriſſimè dictum eſt; odiſti, Domine, omnes qui operantur iniquitatem. Proindè miro, & diuino modo, & quando nos oderat, diligebat: oderat enim nos *in quantum iniquos, & inimicos, & rebelles peccatores*, quales ipſe non fecerat. Et quia iniquitas noſtra, opus eius, *id eſt naturam bonam, quam Deus Marcionis non fecit, ſed Deus Creator condidit*, non omni ex parte conſumpſerat; nouerat ſimul in vnoquoque noſtrûm, & odiſſe quod feceramus, & E amare quod fecerat; & hoc quidem in omnibus *creaturis quibuſcumque*, intelligi poteſt de illo, cui veraciter dicitur; nihil odiſti eorum quæ feciſti. Non enim, quodcumque odiſſet, eſſe voluiſſet, aut omnino eſſet, quod omnipotens eſſe noluiſſet; niſi & in eo quod odit, eſſet etiam quod amaret. Meritò quippè odit, & velut à regula ſuæ artis, *Verbi ſui, omnium artificis ſapientia ſua, vnicæ Idea ſua, & forma omnium exemplaris;* Alienum improbat vitium: amat tamen ſuum, etiam in vitioſis, vel ſanationis beneficium, *Gratiam medicinalem*

S. Auguſt. — S. Auguſt. — S. Auguſt. — S. Auguſt.

A *Chriſti alibi vocat*, vel damnationis iudicium, vtique rectum. *Vt ex beneficio miſericordiæ, & gratia data, & pax inimicis & rebellibus, ſine vllis meritis, magis eluceat; & in damnatione reproborum iuſtiſſima, rectum iudicium appareat. Quod vtrumque vt bonum & optimum, & Deo, & hominibus & Angelis amabile eſt: Dilexiſti iuſtitiam. & odiſti iniquitatem. Iuſtus Dominus & iuſtitiam dilexit. Diligit miſericordiam & iudicium. Iuſtitia Domini recta lætificantes corda. Rectorum ſcilicet tam Angelorum quàm hominum. In vtroque enim attributo exclamat Pſaltes: Quàm bonus Iſraël Deus his qui recto ſunt corde.* Ita Deus & nihil odit eorum quæ fecit: naturarum enim, non vitiorum conditor, mala quæ odit, ipſe non fecit: B & de malis eiſdem, vel ſanando ea per miſericordiam, vel ordinando per iudicium, bona ſunt ipſa quæ fecit. Cùm igitur eorum quæ fecit, nihil oderit, quis dignè poſſit eloqui, quantùm diligat membra vnigeniti ſui, *Electos intelligit propter quos, & reprobi ſunt, qui eos iuuant perſequendo, ad augenda patientia merita; & gratitudinem beneficij electionis, rependendam; cùm & damnationis meritum haberent æquè inimici eius, ſicut & reprobi.* Et quantò ampliùs ipſum vnigenitum, in quo condita ſunt omnia, viſibilia & inuiſibilia, quæ in ſuis generibus ordinata, ordinatiſſime diligit? membra quippè vnigeniti, ad Angelorum Sanctorum æqualitatem, gratiæ ſuæ largitate perducit. *De quo ſcriptum eſt, orietur in diebus eius iuſtitia, & abundantia* C *pacis, iuſtitia in reprobos homines & Angelos, abundantia & largitas pacis in electos homines & Angelos. In diebus eius, non tantùm, quibus homo factus, copioſam redemptionem operatus eſt in medio terræ; ſed diebus, de quibus ſcriptum eſt: egreſſiones eius, id eſt effuſiones gratiæ, à diebus æternitatis. De quibus rurſum Abacuc: Deus autem noſter rex, ante ſæcula operatus eſt ſalutem in medio terræ. Et pro reprobis ſubiicit: terribilis eſt, & quis reſiſtet tibi? ex tunc ira tua. Ex tunc, inquam, ab æterno, in eos qui natura futuri videbantur filij iræ, vel in peccato originali, vel in proprio actuali. De cœlo auditum feciſti iudicium, in Luciferum & ſuos coapoſtatas; de quo Chriſtus: videbam ſatanam, ab æterno ſcilicet, tanquam fulgur de cœlo cadentem.* Vnigenitus autem, cùm ſit Dominus omnium, D *Sic Tertull. poſt Paulum, gratiam, & pacem à Domino Ieſu Chriſto dat Romanis*, Proculdubio eſt Dominus Angelorum, naturâ, qua Deus eſt, non Angelis, ſed Patri potiùs æqualis. Gratiâ verò qua homo eſt, quomodo non excedit excellentiam cuiuslibet Angeli, cùm ſit vna perſona carnis & Verbi: quamquam non deſint qui etiam nos Angelis præferant, quia pro nobis, inquiunt, non pro Angelis mortuus eſt Chriſtus, *id eſt malis: vnde moriens non tam pondere emortui capitis quàm amoris, in terram inclinato capite emiſit ſpiritum. Licet tamen pro Angelis immortalibus & ſanctis non ſit mortuus, vt eos iuſtificaret aut viuificaret; caput tamen Angelorum eſt, quia caput eſt omnis Eccleſiæ, in quo omnes tam Angeli quàm homines electi ſunt ante conſtitutionem* E *mundi; vt de plenitudine gratiæ ei datæ, acciperent vniuerſi. Et ipſe cum omnibus, iuxta Aug. ſine ſuis meritis, ex mera Dei gratia prædeſtinatus Filius Dei, & caput omnium electorum. Auguſtinus ergo ſic gloriam noſtram vanam comprimit, ſi aduersùs Angelos de prælatione extollamur, quod pro nobis mortuus ſit Chriſtus, vt nobis mereretur gratiam & pacem.* Id quid eſt aliud, quàm de impietate velle gloriari? Etenim Chriſtus, ſicut ait Apoſtolus iuxta tempus *Præfinitum à Deo, vel iuxta Syr. cum eſſemus peccatores, id eſt ipſo inimicitiarum tempore, quia tempus miſerendi eius quia venit tempus, acceptum & oportunum gratiæ in-*

Auguſt. — Auguſt. — Auguſt. — Auguſt.

dignis danda, pro impiis mortuus eſt Hîc ergo non A meritum noſtrum, ſed Dei miſericordia commendatur. Nam quale eſt, ideo ſe velle laudari, *idque ſuper Angelos*, quia vitio ſuo tam deteſtabiliter ægrotauit, vt non poſſet aliter quàm Medici morte ſanari? *Cùm Angeli medicum incarnandum ſtantes & ſani adorauerint, cùm introduceret Pater vnigenitum ſuum in orbem terræ, cuius & meritis, & Dei Patris gratiâ cæteris in veritate non ſtantibus, perſtiterunt.* Non eſt hæc noſtrorum gloria meritorum, ſed medicina morborum. An ideo nos præferimur Angelis, *malis ſcilicet*; quia cùm & Angeli peccauerint, nihil eis tale, vnde ſanarentur, impenſum eſt; quaſi aliquid eis vel paruum fuerit impenſum, & nobis amplius? Quod etſi factum eſſet, ad- B huc quæri poſſet, verum ideo fuiſſet factum quòd steteramus excellentiùs, an quòd deſperatiùs iacebamus? cùm verò nouerimus bonorum omnium Creatorem reparandis Angelis malis nihil gratiæ contuliſſe: cur non potius intelligimus, quòd tantò damnabilior eorum iudicata ſit culpa, quantò erat natura ſublimior? Tantò enim minùs quàm nos peccare debuerunt, quantò meliores nobis fuerunt. Nunc autem in offendendo Creatorem, tantò execrabiliùs beneficio eius ingrati extiterunt, quantò beneficentiùs ſunt creati: nec eis ſatis fuit deſertores eſſe illius, niſi & noſtri fierent deceptores. Hoc itaque nobis magnum bonum conferet, qui dilexit nos ſicut dilexit Chriſtum: vt propter ipſum, cuius membra nos eſſe voluit æquales Angelis ſanctis ſimus, quibus & naturâ inferiores conditi ſumus, & peccato indigniores facti, qui eorum fieri qualeſcumque ſocij deberemus. *Mirare mecum lector ſtupendum Sanctiſſimi Do-* B *ctoris ingenium, qui tot profunda Theologiæ myſteria, lapſus Angelorum, & hominum, prædeſtinationis, gratiæ, Incarnationis Verbi, ſic disertè, ſic clarè vnâ paginâ complexus eſt, quod vix multis tractatibus & voluminibus alij doctores conficiant.*

2. Gratia Dei diſponit & præparat, & perficit hominis iuſtificationem. De Bapt. cap. 18. à p.

SI Philippus tam facilè tinxit Eunuchum, recogitemus manifeſtam & exertam dignationem Domini interceſſiſſe. Spiritus Philippo præceperat in eam viam pertendere; ſpado Act 8. 29. & ſeq. & ipſe inuentus eſt non otioſus, nec qui ſubitò tingui concupiſceret: ſed ad templum orandi gratiâ profectus ſcripturæ diuinæ impreſſus, ſic oportebat deprehendi, cui vltro Deus Apoſtolum miſerat, ad quem rurſus Spiritus, vt ſe curriculo Eunuchi adiungeret, iuſſit; ſcriptura ipſius fidei occurrit; in tempore exhortatus, adſumitur, Dominus oſtenditur; fides non moratur; aqua non expectatur; Apoſtolus perfecto negotio eripitur.

GRATIA DEI. II. SCHOLIA.

SI PHILIPPVS. *Diaconus eſt & non Apoſtolus.* A TAM FACILE. *Promptè in occurſu viæ, non præmiſſis longis inſtructionibus, vt fieri ſolet catechumenis.* TINXIT EVNVCHVM. *Candacis Reginæ baptizauit.* EXERTAM DIGNATIONEM. *Apertam Dei gratiam, quæ dignata eſt in huiuſmodi diſpoſitionibus diſpenſare, cuius ipſa ſuppleuit defectum; tacitè enim eius animum diſponebat per occupationem lectionis ſacræ, & pij itineris quo venerat ad templum adoraturus.* SIC OPORTEBAT. *Non quòd interdum gratia ſine vlla praua diſpoſitione, imo omnino contraria ſe opponente, detur. Sicut in Saulo, & Nennia ſiue Procopio factum eſt; ſed agit de via communi, quæ ſuauiter operatur: vt intentus eſſet Scri-* B *pturæ ſacræ, & in intentione orandi, habens initia fidei, ex* Deo *tamen, ſine quo nec poteſt aliquid boni cogitari, cui vltro* Deus *Philippum ad eum baptizandum miſerat.* APOSTOLVM. *Bis hoc loco Apoſtolum dixit. Sicut & Clemens Rom. 6. Conſtit. Apoſt. cap 7. Euſeb lib. 3. Hiſt cap. vltimo. Aug. in Proœmio lib. 1. de Doct. Chriſtiana.* Spadonem illum qui Eſaïam Pro- Auguſt. pheram legens, non intelligebat, neque Apoſtolus ad Angelum miſit, nec per Angelum ei, quod non intelligebat expoſitum; aut diuinitus in mente, ſine hominis miniſterio, reuelatum eſt, ſed potiùs ſuggeſtione diuinâ miſſus eſt ad eum, ſeditque cum eo Philippus qui nouerat, *intelligebat*, Eſaïam C Prophetam, eique humanis verbis & linguâ quod in ſcriptura illa tectum erat, aperuit. *Reuocat tamen in dubium an Apoſtolus, an Diaconus fuerit, tract. 6. in Io. cap. 1.* Legimus multos crediſſe in Sa- Auguſt. maria per prædicationem Philippi, intelligitur autem ſiue vnus ex Apoſtolis, ſiue ex Diaconis: quia ſeptem ibi Diaconos legimus ordinatos, inter quos eſt etiam nomen Philippi. *Iſidorus Peluſ. epiſtola 447. iuxta Hiero. Diaconum cenſet. Et ep. 448. Dat rationem, quòd præter Apoſtolos, qui Ieroſolymis remanſerunt interfecto Stephano, omnes alij diſperſi ſint per Iudæam & Samariam. Et epiſtola 450. probat item fuiſſe Diaconum, quia ſi fuiſſet Apoſtolus, non fuiſſet opus ab Ieroſolymis in Samariam mitti Apoſtolos Petrum & Ioannem ad dandum Spiritum Sanctum, id eſt confirmationis Sacramentum; quod Diaconus conferre non poterat, potuiſſet autem Philippus Apoſtolus. Deinde ſicut Lucas Act. 21. eumdem Diaconum vocauit Euangeliſtam; & Paulus Rom. 16. inter Apoſtolos, propter perſecutionem, recenſuit Andronicum & Iuniam; quidni & propter miſſionem ſpecialem, Patres. Philippum Diaconum, vocare potuerint Apoſtolum? Sic Paulus Rom. 16. 7.* Salutate Andronicum & Iuniam cognatos & concaptiuos meos, qui ſunt nobiles in Apoſtolis, qui & ante me fuerũt in Chriſto. *Syr. autem:* Qui mecum captiui fuerunt, ſuntque perecelebres inter Apoſtolos. SCRIPTVRA OCCVRRIT. *Dei gratiâ, incidit in ſcripturam, quæ poſſet de fide in Chriſtum inſtrui, circa myſterium paſſionis.* TEMPORE EXHORTATVS. *Dum obſecraret Philippum, vt ſederet ſecum, & dum ait Acto. 8. 34.* Obſecro te de quo propheta dixit hoc, de ſe an de alio aliquo? aperiens autem Philippus os ſuum, & incipiens à ſcriptura iſta, Euangelizauit ei Ieſum. *Sic Acto. 21. 8.* Intrantes domum Philippi Euangeliſtæ, qui erat vnus de ſeptem, *Diaconis ſcilicet*, manſimus apud eum. ADSVMITVR. *Ad fidem pleniorem & gratiam admittitur.* DOMINVS. *Ieſus, loco Eſaiæ, in quem inciderat, intellectus eſſe demonſtratur.* FIDES NON MORATVR. *Statim credit explicationi Philippi.* NON EXPECTATVR. *Act. 8. 36.* Dum irent per viam venerunt ad quandam aquam, & ait Eunuchus: Ecce aqua,

quid prohibet me baptizari? dixit autem Philippus: ſi credis ex toto corde, licet. Et reſpondens ait: credo Filium Dei eſſe Ieſum Chriſtum. Et iuſſit ſtare currum: & deſcenderunt vterque in aquam, Philippus & Eunuchus, & baptizauit eum. A

Eripitvr. *Ab oculis Eunuchi. Ibidem verſu 39.* Cùm aſcendiſſent de aqua, ſpiritus Domini rapuit Philippum, & amplius non vidit eum Eunuchus. Ibat autem per viam ſuam gaudens Philippus autem inuentus eſt in Azoto, &c. *Spiritus autem iſte fuit Angelus, vt patet ex verſu 26.* Angelus autem Domini locutus eſt ad Philippum, &c. Et ecce vir Æthyops Eunuchus potens Candacis Reginæ Æthyopum, &c. Dixit autem ſpiritus Philippo, accede & adiunge te ad currum iſtum, &c. *Vnde & Pſaltes:* Qui facit Angelos ſuos ſpiritus, *Hoc eſt, eos qui ſemper ſunt ſpiritus, quando vult Angelos facit; id eſt nuntios & miniſtros. Ex hoc textu diſce lector, omnia diuinæ gratiæ referenda eſſe, non tantùm, ex quo contra Pelagium ſcripſit Auguſtinus, ſed & longè ante id cenſuit Tertullianus; dum ait, baptiſmi gratiam collatam Eunucho:* manifeſtam & excitam Domini dignationem. *Deinde intellige, diſpoſitionem fidei inchoata, ad pleniorem in Chriſtum fidem; iter ſuſceptum ad templum, adorandi cauſa, occupationem ſacræ lectionis; erga viatorem Philippum, charitatem, qua eum, vt reficeret, quaſi laſſum, ſecum fecit in curru ſedere; & ſi quas alias habuit diſpoſitiones, à Deo prorſus accepiſſe a quo eſt, quidquid boni eſt in nobis; ſiue diſpoſitio ſit, ſiue forma, ſiue initium, ſiue profectus, ſiue perfectio fidei & gratiæ; cùm ſcriptum ſit:* Præparatur voluntas à Domino; tu paraſti directiones; ipſe diriget conſilium eius; operatur in nobis velle &c. operari. *Quòd ſi ex Aug. iuxta Pſaltem, etiam de corona, quam iuſtitiæ vocat Paulus, ob meritum, & Dei pactum, dixit Pſaltes.* Qui coronat te in miſericordia & miſerationibus; gratiam & gloriam dabit Dominus; *Quantò magis Dei gratiæ imputandum eſt ipſius fidei inchoatæ augmentum, de quo Paulus:* Qui incrementum dat Deus. *Ne ergo dicas, Eunuchi initia & diſpoſitiones, plenam fidem & gratiam baptiſmi meruiſſe; cùm expreſſè dicat Tertull.* Vltrò Deum Apoſtolum miſiſſe Eunucho; *In quo alia ex parte notat cooperationem liberi arbitrij in diſpoſitionibus Deo inſpirante recipiendis, dum ait:* Sic oportebat deprehendi. *Nec fuit contentus ſemel, prælationem, vt par eſt, dare gratiæ, ſemper & vbique præuenienti: Cùm enim dixiſſet:* Cui vltro Deus Apoſtolum miſerat; *id eſt ſine merito, ex mera gratia. Iterum inculcat:* Scriptura eius fidei occurrit. *Præuenit, non caſu, ſed Deo volente & diſponente, vt incideret in locum de Paſſione Chriſti, ex qua tota eſt vis baptiſmi & gratiæ. Fidei ergo initia à Deo, & eius gratia, ſine qua, nec multùm, nec paruum, ſed nihil non dico agere, ſed cogitare poſſumus, tanquam ex nobis. Iam accipe lector Auguſtinum olim errantem, dum initia fidei, prædeſtinationem & meritis tribueret. Libro de prædeſtinatione Sanctorum cap. 2. fert impatienter Semipelagianos, initia fidei, ſuis meritis tribuentes, & non Dei gratiæ.* Tanquam, *inquit,* fides non ab ipſo donetur nobis, ſed ab ipſo tantùm augeatur in nobis, eo merito, quo cœpit à nobis, &c. Rom. 11. quis prior dedit illi & retribuetur ei? Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. Et ipſum igitur initium fidei noſtræ ex quo, niſi ex ipſo eſt? &c. Quis autem dicat eum qui iam cœpit credere, ab illo in quem credidit, nihil mereri? &c. *Deinde ibidem, prorſus à Deo fidem inchoari ſic docet:* Quiſquis igitur hanc damnabilem vult ex omni parte vitare ſententiam, veraciter intelligat dictum, quod Apoſtolus ait, ad

S. Auguſt. (margin, beside "quit, fides non ab ipſo…")

S. Auguſt. (margin, beside "à Deo fidem inchoari…")

Philipp. 1. Vobis donatum eſt pro Chriſto, non ſolùm vt credatis in eum, ſed etiam vt pro eo patiamini. Vtrumque enim oſtendit Dei donum, quia vtrumque dixit eſſe donatum. Nec ait, vt pleniùs & perfectiùs credatis in eum, ſed, vt credatis. Nec ſeipſum miſericordiam conſecutum dixit, vt fidelior, ſed vt fidelis eſſet, &c. Scripta ſunt etiam Actorum 9. fidei eius initia, &c. Auerſus quippè à fide quam vaſtabat, eique vehementer aduerſus, repente eſt ad illam gratiâ potentiore conuerſus, conuertente illo, cui hoc ipſum facturo, per Prophetam dictum eſt Pſal. 84. Tu conuertens viuificabis nos; vt non ſolùm ex nolente fieret volens credere, verumetiam ex perſecutore, perſecutionem, in eius fidei quam perſequebatur, defenſione pateretur. Donatum quippè illi erat à Chriſto, non ſolùm vt crederet, ſed & pro illo pateretur. Et ideò commendans iſtam gratiam quæ non datur ſecundùm aliqua merita, ſed efficit omnia bona merita 1. Cor. 3. Non quia idonei ſumus cogitare aliquid ex nobis, &c. Quis non videat priùs eſſe cogitare quàm credere? &c. Quamuis enim raptim, quamuis celerrimè credendi voluntatem quædam cogitationes anteuolent, moxque illa ita ſequatur, vt quaſi coniunctiſſima comitetur; neceſſe eſt tamen vt omnia quæ creduntur, præueniente cogitatione credantur; quamquam & ipſum credere, nihil aliud eſt, quàm cum aſſenſione cogitare, &c. Fides, ſi non cogitetur, nulla eſt: & non ſumus idonei cogitare aliquid ex nobis tanquam ex nobis, ſed omnis ſufficientia noſtra ex Deo eſt. *Et cap. 3. vbi refert Cyprianum dicentem,* In nullo gloriandum, quando noſtrum nihil ſit. *Et ex 1. cor. 4.* Quid habes quod non accepiſti, &c. Quo, *inquit,* præcipuè teſtimonio etiam ipſe conuictus ſum, cùm ſimiliter errarem, putans fidem qua in Deum credimus, non eſſe donum Dei, ſed à nobis eſſe in nobis, & per illam nos impetrare Dei dona, quibus temperanter, & iuſtè & piè viuamus in hoc ſæculo, &c. Quem meum errorem nonnulla opuſcula mea ſatis indicant ante Epiſcopatum ſcripta. *Et dicit ſe in 1. Retract. cap 23. ſic correxiſſe: dum ſcriberet:* Nondum, *inquit,* diligentiùs quæſiueram, nec adhuc inueneram qualis ſit electio gratiæ, &c. *Et cap. 4.* Ecce quare dixi ſuperiùs, hoc Apoſtolico præcipuè teſtimonio etiam meipſum fuiſſe conuictum, cùm de hac re aliter ſaperem, quàm mihi Deus in hac quæſtione ſoluenda, cùm ad Epiſcopum Simplicianum ſcriberem, reuelauit. *Sed & aduertendum quod habet in eodem libro cap. 2.* Si operatur Deus fidem noſtram miro modo agens in cordibus noſtris vt credamus, numquid metuendum eſt, ne totum facere non poſſit; & ideò homo ſibi primas eius vindicat partes, vt nouiſſimas ab illo accipere mereamur? &c. Redditur hoc pacto debita, non donatur gratis; debetur enim credenti, vt à Domino ipſa fides augeatur, & ſit merces fidei cœptæ, fides aucta, &c. Cur autem non totum tribuatur homini, vt qui ſibi potuit inſtituere quod non habebat; ipſe quod inſtituit augeat omnino non video, &c. *Subdit ex Rom. 12.* Vnicuique Deus partitus eſt menſuram fidei. *Et Rom. 1.* Pax fratribus & charitas cum fide à Deo Patre & Domino Ieſu Chriſto. &c. Componit homo cum Deo, vt partem fides ſibi vendicet, atque illi partem relinquat; & quod eſt elatiùs, primam tollit ipſe, & ſequentem dat illi. *Quid diceret Auguſtinus, ſi audiret, ſe, contra ſententiam Apoſtoli, diſcernentes, & gloriantes de ipſa iuſtificationis impletione; quaſi ipſum complementum non acceperint, ſicut & initium; aut*

Auguſt. Auguſt. Auguſt. Auguſt. Auguſt. (right margin notes)

liberi arbitrij ad plenam conuerſionem conſenſus, à ſuaui & efficaci impulſu gratia non pendeat? Dicunt enim aliqui: quod ſi duo eundem prædicatorem audiant, de eodem peccato rei coram Deo, eodem interiori motu gratia ad conuerſionem excitentur; vnum reſpuere, alterum acceptare gratiam: totamque differentiam pendere à bono vel malo vſu liberi arbitrij: vnde ſequetur, quòd vnus ſe diſcernet ab alio, quia voluit, quod alter noluit. Quod eſt apertè contra Paulum. Si enim hic vult conuerti, ex mero ſuo arbitrio, profectò ſe ipſum diſcernit, & gloriatur quaſi non acceperit. Quid autem habes quod non accepiſti? *Dicendũ eſt ſaniùs, quòd ſi idem omnino ſit gradus gratia, & vtraque ſit efficax, vtrumque fore conuertendum; idque, vt ait Auguſtinus, inuincibiliter, & inſuperabiliter: aliàs, non conuerſo inefficax tantùm erit data, alteri efficax, & proinde diuerſa. Quanquam, vt rectiùs loquar, & ipſa quam voco inefficacem, reſpectu plenæ conuerſionis, eſt ſemper efficax reſpectu altiſſimi conſilij Dei, qui facit ea gratiâ quod intendit. Nam quamquam non efficiat iuſtum, efficit tamen ad iuſtitiam diſpoſitum; ſi non eradicat à peccato peccatorem, ipſum certè concutit & mouet, vel aliquem effectum occulti iudicij ſui in anima peccatoris producit. Cum verò dat gratiam efficacem, talis eſt, vt quamquam poſſit ſimpliciter loquendo, ſecundum Concilium Tridentinum à peccatore reſpui; numquam tamen de facto & actu reſpuitur, neque enim ſimul efficax, & non efficax eſſe poteſt. Sic nec Concilium Tridentinum aduerſatur Auguſtino, nec Auguſtinus Cõcilio. Cùm Concil. ñ de poteſtate reſpuendi, Auguſtinus de actualitate non reſpuendi, loquatur. Sic Auguſtinus libro de Prædeſt. Sanctorum cap. 8.* Hæc ita-

Auguſt. que gratia, quæ occultè humanis cordibus diuinâ largitate tribuitur, à nullo duro corde reſpuitur. Ideo quippè tribuitur, vt cordis duritia primitus auferatur. *Quod de gratia efficaci prorſus intelligendum eſt; cùm ex conſtitutione Innocentij decimi, interiori gratia, tam intellectui quàm voluntati præſtita, ſicut propria experientia docemur, ſæpiſſimè reſiſtamus.* Quando ergo pater intus auditur, *Ioannis 6.*

Auguſt. *omnis qui audiuit à Patre & didicit, venit ad me.* Et docet, vt veniatur ad filium, aufert cor lapideum, & dat cor carneum, ſicut Prophetâ *Ezech. 11.* prædicante promiſit. Sic quippè facit filios promiſſionis & vaſa miſericordiæ, quæ præparauit in gloriam. Cur ergo non omnes docet, vt veniant ad Chriſtum? niſi quia omnes quos docet, miſericordiâ docet: quos autem non docet, iudicio non docet: quoniam cuius vult miſeretur, & quem vult obdurat: Sed miſeretur bona tribuens, obdurat digna retribuens. *Qui cùm omnes in perditionis maſſa concluſos iuſtè damnaſſet iuſtitia, aliquos inde eripere*

Auguſt. *voluit, merâ miſericordiâ. Deinde Auguſtinus ſibi obiicit, quod Chriſtus, Ioannis 6. 45. ex Eſaïa 54. 13. citat:* Eſt ſcriptum in prophetis: & erunt omnes docibiles Dei. Quod teſtimonium cùm præmiſiſſet, tunc ſubdidit, omnis qui audiuit à Patre, & didicit, venit ad me. Sicut ergo integrè loquimur, cùm de aliquo literarum Magiſtro, qui in ciuitate ſolus eſt, dicimus: omnes iſte hic literas docet: non quia omnes diſcunt, ſed quia nemo niſi ab illo diſcit, quicumque ibi literas diſcit: ita rectè dicimus, omnes Deus docet venire ad Chriſtum: non quia omnes veniunt, ſed quia nemo aliter venit. Cur autem non omnes doceat, aperuit Apoſtolus quantùm aperiendum iudicauit: quia volens oſtendere iram, & demonſtrare potentiã ſuam, attulit in multa patientia. *Verſio communis habet: ſuſtinuit in multa patientia vaſa iræ apta in interitum. Syr. autem: intulit plurima longanimitate*

A *ſua iram aduerſus vaſa iræ conſummata ad exitium.* Vaſa iræ, quæ perfecta ſunt in perditionem: & vt notas faciat diuitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ, quæ præparauit in gloriam. Hinc eſt quòd verbum crucis pereuntibus ſtultitia eſt: his autem qui ſalui fiunt, virtus Dei eſt. Hos omnes docet venire ad Chriſtum Deus, hos omnes vult ſaluos fieri, & in agnitionem veritatis venire. Nam ſi & illos, quibus ſtultitia eſt verbum crucis, vt ad Chriſtum venirent, docere voluiſſet, procul dubio venirent & ipſi. Non enim fallit, aut fallitur, qui ait, omnis qui audiuit à Patre, & didicit, venit ad me. Abſit ergo, vt quiſquam non veniat, qui à Patre audiuit & didicit. *Sic ſubiicit:* Quare, inquiunt, non omnes docet? Si dixerimus, quia nolunt diſcere; quos non docet; reſpondebitur nobis: & vbi eſt, quod ei dicitur Pſal. 84. Domine tu conuertens viuificabis nos? aut ſi non facit volentes ex nolentibus Deus, quid orat Eccleſia ſecundùm præceptum Domini pro perſecutoribus ſuis? &c. Quid ergo oramus pro nolentibus credere, niſi vt Deus in eis operetur & velle? &c. Si ergo fides orantium, Dei præuenit gratiam, *Quando oram pro infidelibus aut peccatoribus*, numquid eorum fides, *aut bona voluntas*, pro quibus oratur, vt credant, *aut conuertantur*, Dei præuenit gratiam? Quandoquidem hoc pro eis oratur, vt non credentibus, id eſt fidem non habentibus, fides ipſa

S. Auguſt.

C donetur. Cùm igitur Euangelium prædicatur, quidam credunt, quidam non credunt: ſed qui credunt, prædicatore forinſecus inſonante, intus à Patre, *reuelante intellectui, efficaciter inſpirante voluntati*, audiunt atque diſcunt: qui autem non credunt, foris audiunt, intus non audiunt, neque diſcunt: hoc eſt, illis datur vt credant, illis non datur: quia nemo, *inquit*, venit ad me niſi Pater qui miſit me traxerit eum, &c. Nemo venit ad me, niſi fuerit ei datum à Patre meo. *Nec dicas tractionem illam vim inferre libero arbitrio, quia nihil magis liberum, & minùs violentũ, quàm quod eſt ſecundùm naturam. Motus quippè naturalis intellectus eſt in verum, & voluntatis in bonum: cùm ergo Deus intellectui*

D *clarè proponit, & per intellectum verè illuminatum, obiicit voluntati verum bonum, Verbum bonum, in quo & per quod eſt omne bonum, nullâ neceſſitate, nullâ violentiâ ſed connaturali prorſus motu impellente gratia, attrahente gratia, ſuauiter vinciente & vincente gratia, fertur in bonum. Et cùm longè magis, ſpiritualis anima, ſimilibus ſibi ſpiritualibus bonis delectetur; fit vt conuicta interiori luce veritatis boni ſui, finis ſui, Dei ſcilicet, præponderante delectatione mentis, omni voluptati carnis; hâc desertâ, illam totis vlnis amplectatur; & quamuis maneat illi poteſtas, ſimpliciter loquendo, non amandi; eo ipſo tamen, & in ſenſu compoſito, quo ſpiritu Dei agitur, gratia efficaci mouetur, voluptate potentiſſimâ trahitur, ſubductâ fallaciâ carnalis voluptatis, diſſlatâ ignorantiæ nube, mollitâ cordis duritiâ, non reſiſtit, ſed conſentit;* Deo *ſcilicet operante, & velle, & operari; non pro noſtra, quam ipſe operatur, ſed pro ſua bona voluntate; quæ, vt alibi dixit Auguſtinus, iuxta Prophetam.* Facit vt in iuſtificationibus eius ambulemus: Ille, inquit, facit vt faciamus, dans vires efficaciſſimas voluntati. *Sic tandem concludit, cap. 8.* Fides igitur, & inchoata & perfecta, donum Dei eſt: & hoc donum quibuſdam dari, quibuſdam non dari, omnino non dubitet, qui non vult manifeſtiſſimis ſacris literis repugnare. Cur autem non omnibus detur, fidelem mouere non debet, qui credit ex vno, *Adam ſcilicet*, omnes iſſe in condemnationem, ſine dubitatione iuſtiſſimam. Ita vt nulla Dei

S. Auguſt. S. Auguſt.

eſſet iuſta reprehenſio, etiam ſi nullus inde liberaretur. Vnde conſtat magnam eſſe gratiam quòd plurimi liberantur, Et quid ſibi deberetur, in eis qui non liberantur, agnoſcunt: vt, qui glorian-tur, non in ſuis meritis, quæ paria vident eſſe damnatis, ſed in Domino glorientur. Cur autem iſtum potiùs, quàm illum liberet, inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius. Melbùs enim & hîc audimus, aut dicimus; Rom. 9.20. O homo, tu quis es reſpondeas Deo? quàm dicere audeamus, quaſi nouerimus quod occultum eſſe voluit, qui tamen aliquid iniuſtum velle non potuit. *Nihil hominem boni ſupernaturalis, ex ſe, & arbitrij liberi viribus agere abſque gratiæ præuenientis efficacia, pluribus docuit S. Iſidorus iuxta Auguſtinum, & Gregorium, ſecundum quos, & iuxta Paulum, verbis expreſſis, teſtatur libro 2. Sent. de gratia cap. 5.* Confeſſionem hominis non eſſe humanæ virtutis. Nam ſi confeſſionem boni operis, non in nobis Deus operatur, cur per Prophetam dicitur, Pſal. 110. Confeſſio, & magnificentia opus eius? Ab illo enim nobis omnia bona ſuâ gratiâ præueniente donantur. Nam nihil boni operis dedimus, per quod confeſſionem fidei accipere mereamur. *Dicente Apoſtolo, quis prior dedit ei, & retribuetur ei?* Profectus hominis donum Dei eſt. Nec à ſe poteſt quiſquam, ſed à Domino corrigi. Non enim quicquam boni habet proprium homo, cuius via non eſt eius, teſtante Propheta Ierem. 10. ſcio Domine, quia non eſt hominis via eius, nec viri eſt, vt ambulet, & dirigat greſſus ſuos. Sciant liberi arbitrij defenſores, nihil poſſe homines in bonum, ſuâ præualere virtute, niſi diuinæ gratiæ ſuſtententur iuuamine. Vnde per Prophetam Dominus dicit; Oſeæ 13 perditio ex te tua Iſraël, tantùm in me auxilium tuum. *Vulgata licet omiſſo, ex te, ſimpliciter dicat, perditio tua Iſraël: idem ſonat, tua, quod ex te; nec ſenſum variat.* Quaſi diceret: vt pereas, tuo merito, *tribuendum eſt*; vt ſalueris, meo auxilio. Hominis meritum ſuperna gratia non vt veniat, inuenit, ſed poſtquam venerit, facit: atque ad indignam mentem veniens, facit in ea meritum quod remuneret, quæ ſolùm inuenerat, quod puniret. Quid enim ex ſe ille latro meruit, qui de faucibus inferni crucem aſcendit, de cruce paradiſum adiit? reus quidem ille, & fraterno ſanguine venit cruentus, ſed diuinâ gratiâ in cruce mutatus, &c. Spiritualis gratia non omnibus diſtribuitur, ſed tantummodo electis donatur. *Supple electis ad fidem, ſiue Chriſtianis, vt ſtatim ſubiicit, ſecundùm Paulum, & Auguſtinum.* Non enim omnium eſt fides. Quam quidem etſi plurimi ſuſcipiunt, opus tamen fidei non conſequuntur. *Scilicet iuſtificatione & in ea perſeuerantiam. Quam ſententiam D. Auguſtini prorſus eſſe centum locis ipſe confirmat. Hæc ergo breuiter & ſummatim in rem Tertulliani excerpſi, vt appareat, Æthyopem illum Præfectum Gazæ Reginæ Candacis Æthyopiæ, à Philippo Diacono dealbatum, à mera Dei gratia accepiſſe, non tantùm vt ex toto corde crederet, hoc eſt fide per dilectionem operante; ſed & inciperet credere, & credens orare:* Quomodo enim inuocabunt in quem non crediderunt? *Et quomodo orabunt, cùm,* neſciamus quid oremus, niſi Spiritus poſtulet pro nobis? *Hoc eſt iuxta Auguſtinum, poſtulare nos faciat,* In quo clamamus Abba Pater, *In quo & venit Simeon etiam iuſtus,* Spiritu in templum, *In quo & Eunuchus nondum credens in Chriſtum. De Simeone Luc. 2. 27.* Spiritus Sanctus erat in eo. Et reſponſum acceperat à Spiritu Sancto, &c. Et venit in Spiritu in templum. *Tranſlat. Syr. expreſſius:* Hic ipſe venerat per Spiritum. *De quo tandem Zach. 12. 10.* Effundam ſuper domum Dauid, & ſuper habitatores Ieruſalem Spiritum gratiæ & precum. *Hebr. & miſerationum. 70. & miſericordiæ.* Et aſpicient ad me, quem confixerunt & plangent eum planctu quaſi ſuper vnigenitum. *Vt ſciamus iunctam eſſe & concatenatam Dei miſericordiam orationi, ſed ad eam neceſſarium eſſe ſpiritum precum, quem acceperat Eunuchus vt iret ad templum adoraturus & oraturus, vt qui iam ex Dei gratia credebat in Deum, Dei Spiritu veniret in templum, & ſpiritu precum orans, gratiam & fidem ampliorem obtineret, eodem Spiritu, in locum Eſaiæ, de Chriſto confixo, incideret; eodem Spiritu per Angelum Philippum ad Eunuchum mitteret, & explicanti myſterium paſſionis, intus audiens Patrem docentem toto crederet corde cui nullum cor reſiſtit, dicente ſcriptura de ipſo corde Regis maximè libero:* Cor Regis in manu Dei, quocumque voluerit, inclinabit illud. *Et rurſum de omnibus ſimul:* Et voluntati eius quis reſiſtet? & non eſt qui poſſit reſiſtere voluntati tuæ. *Claudamus hanc materiam eximio Auguſtini loco lib. de correptione & gratia cap. 14. vbi id probat multis exemplis.* Auguſt. Cùm homines per correptionem, in viam iuſtitiæ, ſeu veniunt, ſeu reuertuntur; quis operatur in cordibus eorum ſalutem, niſi ille, qui quolibet plantante atque rigante, & quolibet in agris atque arbuſculis operante, dat incrementum Deus; cui volenti ſaluum facere nullum hominis reſiſtit arbitrium? ſic enim velle, & nolle, in volentis, aut nolentis eſt poteſtate, vt diuinam voluntatem non impediat, nec ſuperet poteſtatem. De his enim qui faciunt quæ non vult, facit ipſe quæ vult. *Id eſt iuſtum iudicium, vt ibidem paulò ſupra breuiter dixeras.* Auguſt. Et peccatis iuſta pœna debetur, & ad ipſam pertinet iuſta correptio, quæ medicinaliter adhibetur, *Per Prælatum aut Prædicatorem*; etiam ſi ſalus ægrotantis incerta eſt: vt ſi is qui corripitur ad prædeſtinatorum numerum pertinet, ſit ei correptio ſalubre medicamentum *per gratiam Chriſti ſanantem efficaciter & ſuauiter*. Si autem non pertinet, ſit correptio pœnale tormentum. Sub iſto ergo incerto, ex charitate adhibenda eſt, cuius exitus ignoratur; & pro illo cui adhibetur, orandum eſt vt ſanetur. *Ad id autem quod dicunt hinc, induci homines ad deſperationem, reſpondet Auguſtinus lib. de dono perſeuerantiæ cap. 22. in fine:* Auguſt. Abſit à vobis, ideo deſperare de vobis, quoniam ſpem veſtram in ipſo habere iubemini, non in vobis. Maledictus enim omnis homo qui ſpem habet in homine. Ier. 17. Et bonum eſt confidere in Domino, quàm confidere in homine. Pſal. 117. Quia beati omnes qui cõfidunt in eum. Hanc ſpem tenentes, ſeruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore, &c. Hæc atque huiuſmodi, cùm dicuntur ſiue paucis Chriſtianis, ſiue multitudini Eccleſiæ, cur metuimus ſanctorum prædeſtinationem, & veram Dei gratiam id eſt quæ non ſecundùm merita noſtra datur, ſicut eam ſancta ſcriptura prædicat, prædicare? An verò timendum eſt, ne tunc de ſe homo deſperet, quando ſpes eius ponenda demonſtratur in Deo, non autem deſperaret, ſi eam in ſeipſo ſuperbiſſimus, & infœliciſſimus poneret?

3. Gratiæ Dei vis ſubiicit ſibi ſine neceſſitate, & coactione conuertibilem in vtrumlibet humanam libertatem. De Anima cap. 21. in me.

[a] NOn *dabit arbor mala bonos fructus*, ſi non inſeratur: *Et bona malos dabit*, ſi non colatur: & [b] *lapides filij Abrahæ fient*, ſi in fidem Abrahæ formentur; & genimina viperarũ *fructum pœnitentiæ facient*, ſi venena malignitatis expuerint. Hæc erit vis diuinæ gratiæ, potentior vtique naturâ, habens in nobis ſubiacentem ſibi liberã arbitrij poteſtatem, quod αὐτεξούσιον dicitur, quæ cùm ſit & ipſa naturalis atque mutabilis, quoquò vertitur, naturâ conuertitur. In eſſe autem nobis τὸ αὐτεξούσιον naturaliter, iam & Marcioni oſtendimus, & Hermogeni.

a Math. 7. 18. b Math. 3. 9. Ibid. 7.

GRATIA DEI. III. SCHOLIA.

NON DABIT ARBOR. *Math. 7. 18*: Non poteſt arbor bona malos fructus facere; neque arbor mala bonos fructus facere. SI NON INSERATVR. *Rom. 11. 17.* Tu autem cùm oleaſter eſſes, inſertus es in illis, *Syr. in locum ipſorum. i. eſt. tu Gentilis, in locum Iudæorum*, Et ſocius radicis, & pinguedinis oliuæ factus es. *Hæc eſt vis gratiæ, & vocationis gratuitæ populi Gentilis, inſerti in oliuam fidei Abrahæ, ideò dicti Patris multarum gentium, cuius fide, tanquam radicis ſucco imbuti & informati, acerbitatem oleaſtri, in oliuæ domeſticæ Dei dulcedinem; venenum viperarum, in pœnitentiæ fructum; duritiem lapideorum cordium & lapides adorantium, in mollitiem carnei cordis, & flexibilis in bonum, vi gratiæ naturæ corruptæ præpollente; & liberam* B *arbitrij poteſtatem ſubiiciente ſibi, conuerſi ſunt. Præter dicenda Verbo Mutatio 3 hæc interim accipe. Aug. in Pſal. 72. in titulum Pſalmi.* Cùm ſe, *inquit*, erigerent gentes, ſic eas reprimit. Si tu ex naturali exciſus oleaſtro, inſertus es in illis, noli gloriari aduersùs ramos. Nam ſi gloriaris, non tu radicem portas, ſed radix te. Ergo de radice Patriarcharum dicit fractos quoſdam ramos propter infidelitatem, & inſertum ibi oleaſtrum, vt eſſet particeps pinguedinis oliuæ, id eſt Eccleſiam ex gentibus venientem. Et quis inſerit oleaſtrum in oliua? Oliua ſolet eſſe in oleaſtro, oleaſtrum in oliua numquam vidimus. Nam quiſquis fecerit, non inueniet baccas niſi oleaſtri. Quod enim inſeritur, hoc creſcit, & eius rei fructus inuenitur. Inuenitur C non radicis fructus, ſed ſurculi. Hoc oſtendens Apoſtolus omnipotentiã ſuá Deum feciſſe, vt oleaſter in radicem oliuæ inſereretur, & non baccas ſylueſtres, ſed oliuam daret; ad omnipotentiam Dei reuocans hoc Apoſtolus, ait; ſi tu ex naturali, &c. Noli gloriari aduersùs ramos, &c. *Vides vim diuinæ gratiæ naturâ potentiorem. Rurſum Auguſtinus in Pſal. 134.* In Abraham, *inquit*, & Iſaac, & Iacob, totam Eccleſiam eius cogitate. Omne autem ſemen Iſraël, non ſolùm quod eſt carne, ſed etiam quod eſt ex fide, &c. Arborem quidem benedixit quamdam, eamque oliuam creauit, ſicut dixit Apoſtolus, ipſos Patriarchas ſanctos, vnde effloruit populus Dei. Sed hæc arbor oliuæ putata eſt, non amputata; & inde rami ſuperbi fracti ſunt. D Ipſe eſt blaſphemus & impius populus Iudæorum: Manſerunt tamen rami boni & vtiles: nam inde Apoſtoli fuerunt, & cùm ibi rami vtiles relicti eſſent, per Dei miſericordiam inſertus eſt oleaſter gentium, cui dixit Apoſtolus, tu autem cùm eſſes oleaſter, &c. *Vides per miſericordiam & gratiam indignos aſſumi, & per omnipotentiam malos conuerti. Sic enim quoquo vertibilem fecit libertatem, vt ex bona in malam, & mala in bonam conuerti poſſit: ſed ex mala in bonam vi potentiore gratiæ, ex bona in malam vertibilis eſt iam corruptione naturæ. Sicut primo eras ex ipſa defectibilitate creaturæ. De quo Hiero.*

Auguſt. | Auguſt.

A *lib. 2 Cont. Iouinianum, qui abutens loco Matthæi 7. præcitato, negabat conuertibilem naturam in malum, in homine baptizato*: Si hoc, *inquit*, ita eſt, reſponde mihi, quomodo Paulus cùm eſſet arbor mala, perſequens Eccleſiam Dei, poſtea fecit fructus bonos? & Iudas, cùm eſſet arbor bona, ſigna faciens cum Apoſtolis, poſtea verſus in proditorem, fecerit fructus malos? αὐτεξούσιον. *Eadem voce vſus eſt Clemens Alexandrinus lib. 5. Strom. Macarius Ægyptius homilia 15. & alij Græci. Conuertibilem in vtramlibet partem hominis libertatem hic dixit Tertullianus, qui infra, Verbo, Libertas 2. inducitur ab eo,* quaſi libripens emancipari à Deo boni, &c. Quoniam & hoc ratio bonitatis exigeret voluntatè B exercendæ; ex libertate ſcilicet arbitrij, non fauente inſtitutioni, non ſeruiente. *Quinimò tunc plenè Dominus erat homo innocens, non ſolùm ſuæ voluntatis, ſed etiam auxilij gratiæ ſufficientis, qua vti pro libito poterat. Nunc autem in iuſtam pœnam, debet libertas hominis peccatoris* ſubiici dominio gratiæ efficacis. Dum libripens erat, & æqua vtrinque lance, tam liber erat ad bonum, quàm ad malum, poterat ſe ad vtrumlibet æqualiter conuertere: nunc autem vna parte inclinatus in malum, non poteſt ex ſe niſi malum facere, in bonum autem, niſi excitante & impellente efficaciter gratia, non poteſt* per ſeipſum ſurgere: Nec genimen viperæ fructum pœnitentiæ facere; nec lapis fieri filius Abrahæ; nec arbor mala bonos fructus facere; niſi prædominante libero arbitrio, robore gratiæ.* C HÆC ERIT VIS DIVINÆ GRATIÆ, POTENTIOR VTIQVE NATVRA. *Vt benè dixerit Aug. de corrept. & grat. cap. 8.* Ecce quemadmodum ſecundùm gratiam, non contra eam, libertas defenditur voluntatis. Voluntas quippè humana non libertate conſequitur gratiam, ſed gratiâ potiùs libertatem; & vt perſeueret, delectabilem perpetuitatem, & inſuperabilem fortitudinem. *Et cap. 11. potentiorem expreſſè vocat gratiam hominis lapſi, quàm ſtantis; quæ per mediatoris meritum, libertas inclinata erigitur, & eius imperio ſubiicitur.* Ille, *inquit*, non opus habebat eo adiutorio quod implorant iſti, cùm dicunt Rom. 7. video aliam legem in membris, &c. Quis me liberabit de corpore mortis huius? gratia Dei per Ieſum D Chriſtum, &c. Ille verò nulla tali rixa à ſeipſo, aduersùs ſeipſum tentatus atque turbatus, in illo beatitudinis loco, ſua ſecum pace fruebatur. Proinde etſi non interim lætiore nunc, verumtamen POTENTIORE GRATIA indigent iſti: & quæ potentior quàm vnigenitus Dei Filius, &c. *Deinde poſt multa apertè dicit, gratiam Adæ innocentis arbitrio libero fuiſſe ſubiectam.* Nec, *inquit*, ipſum Deus eſſe voluit ſine ſua gratia, quam reliquit in eius libero arbitrio: quoniam liberum arbitrium ad malum ſufficit, *Vt ſupra diximus ex mutabilitate & defectibilitate creaturæ*; Ad bonum autem,* nihil eſt, niſi adiuuetur ab omnipotenti

* Licet indifferens. | * Proximè | S. Auguſt. | S. Auguſt. | S. Auguſt. | * In edit. Rom. ſic le-

bono: quod adiutorium ſi homo ille per liberum A non deſeruiſſet arbitrium, ſemper eſſet bonus: ſed deſeruit, & deſertus eſt. Tale quippè erat adiutorium, *vt poſſe ſubiectum tunc libero arbitrio*, Quod deſereret, cùm vellet, & in quo permaneret, ſi vellet, non quo fieret, vt vellet. Hæc prima eſt gratia quæ data eſt primo Adam, ſed hæc POTENTIOR eſt in ſecundo Adam. *Id eſt, quam iam homo lapſus habet per merita Chriſti, quæ ſubiicit ſibi, tanquam Domina & victrix, liberum arbitrium.* Prima eſt enim, qua fit, vt homo habeat iuſtitiam ſi velit: ſecunda ergo PLVS POTEST, qua etiam fit, vt velit, & tantùm velit, tantoque ardore diligat, vt carnis voluntatem, contraria concupiſcentem, voluntate ſpiritus vincat. Nec illa quidem parua erat, qua demonſtrata eſt etiam potentia liberi arbitrij, quoniam ſic adiuuabatur, vt ſine hoc adiutorio in bono non maneret, ſed hoc adiutorium, ſi vellet, deſereret. Hæc autem TANTO MAIOR EST, vt parum ſit homini, per illam reparare perditam libertatem, parum ſit denique non poſſe ſine illa, vel apprehendere bonum, vel permanere in bono, ſi velit, niſi etiam EFFICIATVR VT VELIT, &c. Eſt quippè in nobis per hanc Dei gratiam in bono recipiendo, & perſeueranter tenendo, non ſolùm poſſe quod volumus, verùm etiam velle quod poſſumus. Quod non fuit in homine primo. Vnum enim horum in illo fuit, alterum non fuit. HÆC ERIT VIS C DIVINÆ GRATIÆ, &c. HABENS IN NOBIS SVBIACENTEM SIBI LIBERI ARBITRII POTESTATEM. *Et quid rationabilius, quid iuſtius? Subiectâ ſibi gratiâ ſuperbus vti noluit, vt obediret; gratia nunc vt Domina imperet, & ſubiiciat ſibi vis eius liberam arbitrij poteſtatem: abſque vllo tamen regiæ creaturæ, & liberi arbitrij detrimento, ſed potius augmento, adeo vt nec coactè nec neceſſariò, ſed liberè prorſus imò regiè libertas gratiæ ſubiecta ſeruiat.* Quid enim erit liberius libero arbitrio, quando non poterit ſeruire peccato, quæ futura erat & homini, ſicut facta eſt ſanctis Angelis merces meriti? Nunc autem per peccatum perdito bono merito, D in his qui liberantur, factum eſt donum gratiæ, quæ merces meriti futura erat. *Ait Aug. de corrept. & gratia cap. 11. in fine.* IAM ET MARCIONI OSTENDIMVS. *Et quidem fuſiſſimè libro 2. Cont. Marc. cap. 4. 5. 6. & 7. Vide dicta à nobis copioſè Verbo,* Libertas, & Liberum arbitrium, *à numero 1. ad 11. Et* HERMOGENI. *Libro contra Hermog. cap. 12.* Si demutabitur natura in materia, de malo in bonum demutari poterit, & in Deo de bono in malum. Hoc loco dicet aliquis, *Scilicet ex Hermogenis diſcipulis*, Ergo de lapidibus filij Abrahæ non ſuſcitabuntur, & genimina Viperarum non facient pœnitentiæ fructum, & filij iræ non fient filij pacis, ſi natura mutabilis non erit. Temerè ad E iſta exempla reſpicies, ô homo: *Ad hominis enim liberum arbitrium ſpectant, per ſe & ex natura ſua, conuertibile ad vtrumlibet:* Non enim competunt ad cauſam materiæ, quæ *Secundùm errorem tuum* innata eſt, ea quæ nata ſunt, lapides, & viperæ, & homines. Horum enim natura, habendo inſtitutionem, habere poterit & ceſſationem. Materiam verò tene ſemel æternam determinatam, vt infectam: & ideò indemutabilis, & incorruptibilis naturæ credendam, ex ipſius etiam ſententia Hermogenis. HÆC ERIT VIS, *&c. Vim tamen nullam, neceſſitatem nullam, nullam coactionem inferens libertati, ſuum licet ſemper infallibiliter gratia præpotens, & efficax conſequatur effectum. Conſtitutioni enim ſummi Pontificis, & omnium ac ſingularum quinque propoſitionũ ab eo damnatarum cenſuræ, lubens, volens, vt Eccleſiæ filius, & Auguſtini diſcipulus vltrò ſubſcribo. Atque vt ipſe olim,* Non crederem, *inquit*, Euangelio, niſi me Eccleſiæ moueret auctoritas: *Sic ego viciſſim, quamuis Auguſtini doctrinæ addictiſſimus;* Non crederem Auguſtino, niſi me eiuſdem Eccleſiæ moueret auctoritas, *Quæ tantopere ſanctiſſimum Doctorem commendauit, vt eum ſemper ducem, maximè in cauſa gratiæ ſit ſecuta, & eius aduerſarios ſemper depromptis ex inuictiſſima eius arce armis victrix & inuicta proſtrauerit; Innocentio, Bonifacio, Celeſtino, Gelaſio, Hormiſda, Felice 4. Bonifacio 2. aliiſque teſtantibus. Interim quod ad neceſſitatem libero arbitrio nullo modo impoſitam, accipe Auguſtinum in Pſal. 99.* Omnis, inquit, ſeruitus amaritudine plena eſt, omnes conditione ſeruili obligati, & ſeruiunt, & murmurant. Noli timere illius Domini ſeruitutem, non erit tibi gemitus, non murmur, non indignatio. Nemo ſe petit inde venalem, quia dulce eſt quòd redempti omnes ſumus. Magna fœlicitas eſt, fratres, eſſe in iſta domo magna ſeruum, etſi cum compedibus, noli timere ſerue compedite, confitere Domino. Meritis tuis attribue compedes tuas: confitere in compedibus tuis, ſi vis vt in ornamenta vertantur, &c. Libera ſeruitus eſt apud Dominum, libera ſeruitus, vbi non neceſſitas, ſed charitas ſeruit, &c. ſeruum te charitas faciat, quia liberum te veritas fecit. Io. 8. Si manſeritis, inquit, in verbo meo, verè diſcipuli mei eſtis, & cognoſcetis veritatem, & veritas liberabit vos. Simul es & ſeruus, & liber. Seruus, quia factus es. liber quia amaris à Deo à quo factus es. Imò etiam inde liber, quia amas eum à quo factus es, &c. Seruus es Domini, libertus es Domini: non te ſic quæras manumitti, vt recedas de domo manumiſſoris tui. *Quanta porrò libertas ſit gratia liberum arbitrium ſoluentis à laqueis & viſco peccati, perbellè ediſſerit ſcribens in Pſal. 138. decurrens hæc verba:* Si recipiam pennas meas in directũ, & habitauero in extremis maris. Recipiendæ, inquit ſunt pennæ meæ, non in prauum, ſed in directum; vt nec in ſuperbam erigat præſumptionem, nec in perditam mergat deſperationem. Quas pennas vult aſſumere, niſi duas alas, duo præcepta charitatis, in quibus duobus præceptis tota lex pẽdet & prophetæ. Has, *inquit*, alas, has pennas ſi recipiam, ſic & habitabo in extremis maris. Poſſum fugere à facie tua, ad faciem tuam; & à facie irati, ad faciem placati. Quid enim eſt extremum maris, niſi finis ſæculi? Illuc iam volemus ſpe, & deſiderio, habentes alas geminæ charitatis, &c. Quis autem nos perducat, attendite. Ille ipſe, cuius faciem irati volumus fugere. Quid enim ſequitur? Si recipiam pennas meas, &c. Recipiam, inquit; ergo amiſerat, &c. Etenim illuc manus tua deducet me, & adducet me, *Vulgata, tenebit me, perſeuerantiam connotans vſque in finem diuinæ gratiæ tribuendam.* Recipiamus pennas per charitatem, quas amiſimus per cupiditatem: cupiditas enim viſcum facta eſt pennarum noſtrarum, eliſit nos de libertate aëris noſtri, id eſt aurarum illarum liberarum Spiritus Dei. Inde eliſi perdidimus pennas, & fuimus quodammodo captiuati in aucupis poteſtate: inde nos ſanguine ſuo redemit, quem fugimus, vt caperemur. Nutrit nobis pennas de præceptis ſuis, & erigimus iam eas ſine viſco. Non amemus mare, ſed volemus in extrema maris. Nemo trepidet, ſed nemo de pennis ſuis præſumat: quia & pennatos niſi ipſe erigat, *Hæc eſt vis gratiæ naturâ potentior*, Niſi ipſe deducat, præcipitabimur in profunda maris, laſſati & fatigati, quaſi præſumentes

S. Auguſt. (margin)

S. Auguſt. (margin)

Auguſt. (margin)

Auguſt. (margin)

Auguſt. (margin)

præſumentes de viribus noſtris Opus ergo eſt, vt habeamus pennas, & opus eſt vt ipſe deducat. Adiutor enim noſter eſt. Habemus liberum arbitrium, ſed ipſo libero arbitrio quantum poſſumus, niſi adiuuet ille qui iubet? *Quantum poteſt homo cum alis liberi arbitrii, cum intellectu, & voluntate, velut pennis ligatis, & inuiſcatis, niſi vt per ſe, ſine gratia, & eius vi præpotente, conans volare non eat in directum, ſed præcipitetur in peccati profundum. Non periit quidem peccato liberum arbitrium; ſed iuxta Concilium Tridentinum à nobis alibi citatum, vires amiſit. Vnde Aug. lib. 1. ad Bonifacium, cap. 2.* Liberum arbitrium vſque adeo in peccatore non periit, vt per illud peccent maximè omnes qui cum delectatione peccant, & amore peccati, hoc eis placet, quod eis lubet. *Et in Enchir. ad Laur. cap. 30.* Libero arbitrio malè vtens homo, & ſe perdidit, & ipſum: *Non quoad ſubſtantiam, ſed quoad vires, & perfectionem liberè & facilè operandi bonum, vt liquet ex ſequentibus:* Sicut enim qui ſe occidit, vtique viuendo ſe occidit; ſed ſe occidendo, non viuit, nec ſeipſum poteſt reſuſcitare cùm occiderit: ita cùm libero peccaretur arbitrio, victore peccato, amiſſum eſt liberum arbitrium; *quoad vires, non quoad naturam eius & ſubſtantiam, ſed tamen intellectu ignorantiâ cæcato, concupiſcentiæ fumo, & voluntate in malum inclinatâ;* A quo enim quis deuictus eſt, huic & ſeruus addictus eſt. Petri certè Apoſtoli eſt iſta ſententia 2. Petri 2. Quæ cùm vera ſit, qualis quæſo poteſt ſerui addicti eſſe libertas, niſi quando eum peccare delectat? liberaliter enim ſeruit, qui ſui Domini voluntatem libenter facit. Ac per hoc ad peccandum liber eſt, qui peccati ſeruus eſt. Vnde ad iuſtè faciendum liber non erit, niſi à peccato liberatus, eſſe iuſtitiæ cœperit ſeruus. Ipſa eſt vera libertas propter rectè facti lætitiam, *Vnde Pſalmus, ſignatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine, dediſti lætitiam in corde meo. Alij hic legunt, propter rectè faciendi licentiam,* Simul & pia ſeruitus, propter præcepti obedientiam. Sed iſta libertas ad benè faciendum, vnde erit homini addicto, & vendito, niſi redimat ille cuius illa vox eſt Io. 8. Si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis? quod antequam fieri in homine incipiat, quomodo quiſquis de libero arbitrio in bono glorіatur opere, qui nondum liber eſt ad operandum benè? niſi ſe vanâ ſuperbiâ inflatus extollat, quam cohibet Apoſtolus dicens, Epheſ. 2. gratia ſalui facti eſtis per fidem. *Rurſum quod gratia quantumuis efficax, non neceſſitet, nec cogat libertatem, clarè docet, plana, & omni acceptione digniſſima, nuperrima Innocentij X. Conſtitutio, & tertia propoſitionis cenſura; qua dicitur:* Ad merendum, & demerendum, in ſtatu naturæ lapſæ, non requiritur in homine libertas à neceſſitate, ſed ſufficit libertas à coactione; hæreticam declaramus, & vti talem damnamus. *Nulla quippè neceſſitas eſt, vt ſupra dixit Auguſtinus, vbi charitas ſeruit. Nulla neceſſitas, ſed voluptas; licet ex hypotheſi quòd gratia ſit efficax, boni & meritorij operis ſequatur in homine liberè agente, actus infallibiliter. Admitto rurſum quod præſcribit S. Pontifex in ſecunda:* Interiori gratiæ in ſtatu naturæ lapſæ, numquam reſiſtitur, hæreticam declaramus, & vti talem damnamus. *Quoties enim, heu quoties, non dico rectæ rationi & lumini naturali, & ſynderesi; ſed interiori illuſtrationi diuinæ, & inſpirationi reſiſtimus? vnde & illud comminatur,* Vocaui, & renuiſtis, &c. *Interiori gratiæ ſufficienti, etiam gratis corae reſiſtimus. Quam dico ſufficientem vt producat effectum quem de facto producit, etiam peccatoris reſiſtentis illuminando intellectum, vt quod faciendum, vel fugiendum eſt videat; ſed & ſufficeret ad cor molliendum, niſi nimia duritiei, & concupiſcentiæ feruidioris repugnantia, vel ex peccato originali relicta, vel proprio habitu corroborata reſiſteret. Quæ gratia etiam in eodem gradu, alteri cordi minus duro, plenum effectum communicaret: Sed cùm Auguſtinus dixit voluntati Dei & eius gratiæ nullum reſiſtere arbitrium, de voluntate Dei abſoluta, & gratia ple-* *nè efficaci intelligendus eſt; Sic ergo Auguſtinus libro de corrept. & gratia c. 12.* Subuentum, *inquit*, eſt infirmitati voluntatis humanæ, vt diuinâ gratiâ indeclinabiliter & inſuperabiliter ageretur, & ideo quamuis infirma, non tamen deficeret, neque aduerſitate aliquâ vinceretur, &c. Fortiſſimo quippè dimiſit, atque permiſit facere quod vellet: infirmis ſeruauit, vt ipſo donante, inuictiſſimè quod bonum eſt, vellent, & hoc deſerere inuictiſſimè nollent. *Item Scholio præcedenti ex libro de prædeſt. cap. 8.* Hæc gratia quæ humanis cordibus diuina largitate tribuitur, à nullo duro corde reſpuitur. *Cui ſubnecto quod habet de gratia & lib. Arb. c. 6.* Cùm dicit, faciam vt faciatis; quid aliud dicit, niſi, auferam à vobis cor lapideum, & dabo cor carneum, vnde faciatis. Et hoc quid eſt, niſi, auferam cor durum vnde non faciebatis, & dabo cor obediens, vnde faciatis. *Sic de lapidibus vis gratiæ naturæ potentior, ſuſcitare poteſt filios Abrahæ. Et de corrept. & gratia c. 14.* Volenti ſaluum facere, nullum hominis reſiſtit arbitrium. Sic enim velle, & nolle, in volentis aut nolentis eſt poteſtate, vt diuinam voluntatem non impediat, nec ſuperet poteſtatem. De his enim qui faciunt quæ non vult, facit ipſe quæ vult, &c. Qui tamen hoc non facit, niſi per ipſorum hominum voluntates ſine dubio habens humanorum cordium, quò placeret, inclinandorum omnipotentiſſimam poteſtatem. *Nec ſufficit ad veram internam gratiam nouæ legis, gratiam inquam Redemptoris, vt interius intellectus de rectè faciendis illuminetur, niſi ſimul voluntas ad illud amandum, ſuauiter, amore iuſtitiæ, non timore pœnæ terribiliter impellatur. Hoc enim poſtremum, ad legem veterem pertinere docuit Auguſtinus; prius autem ad nouam. Gratia enim interiori intellectum illuſtranti, & voluntatem etiam timore concutienti reſiſtitur; Gratiæ autem efficaci, ſuauiter, & per charitatem infuſam ſuadenti non item. Sic Auguſtinus libro de gratia Chriſti, contra Pelagium, & Celeſtiũ cap. 13.* Qua, *inquit*, gratia agitur, non ſolùm vt facienda nouerimus, verùm etiam vt cognita faciamus: nec ſolùm vt diligenda credamus, verum etiam vt credita diligamus. Hæc gratia ſi doctrina dicenda eſt, certè ſic dicatur, vt altius, & interius eam Deus cum ineffabili ſuauitate credatur infundere, non ſolùm per eos qui plantant, & rigant extrinſecùs, ſed etiam per ſeipſum qui incrementum ſuum miniſtrat occultus: itaut non oſtendat tantummodo veritatem, verùm etiam impertiat charitatem. Sic enim docet Deus eos qui ſecundum propoſitum vocati ſunt, ſimul donans, & quid agant ſcire, & quod ſciunt agere, &c. Tanquam hoc ſit certiſſimum indicium quòd à Deo didiceris, ſi id quod didiceris feceris, &c. Qui autem nouit, quid eſt quod fieri debeat, & non facit, nondum à Deo didicit ſecundùm gratiam, ſed ſecundùm legem: non ſecundùm ſpiritum, ſed ſecundùm literam. Quamuis multi, quod imperat lex facere videantur timore pœnæ, non amore iuſtitiæ, quam dicit Apoſtolus Philip. 3. iuſtitiam ſuam quæ, ex lege eſt, tanquam ſit imperata, non data. Si autem data eſt, non dicitur iuſtitia noſtra, ſed Dei: quia ſic fit noſtra, vt ſit nobis ex Deo. Dicit enim: vt inueniar in illo non habens meam iuſtitiam, quæ ex lege eſt, ſed eam quæ & fide eſt Ieſu, iuſtitiam ex Deo, &c. Quia ex lege iuſtitia dicitur, quæ fit propter legis mandatum: iuſtitia ex Deo dicitur, quæ datur per gratiæ beneficium, vt non ſit terribile, ſed ſuaue mandatum: ſicut oratur in Pſalmo 118. Suauis es Domine, & in tua ſuauitate doce me iuſtitiam tuam. Id eſt, vt non formidine pœnæ ſeruiliter cogar eſſe ſub lege, ſed libera charitate delecter eſſe cum lege. *Vt petebat ſapiens, mitte illam, vt mecum ſit, & mecum laboret. O Iugum ſuaue, & onus leue!* Præceptum quippè liber facit qui libens facit: & hoc modo quiſquis dicit, agit omninò quidquid agendum didicerit. De iſto docendi modo, etiam Dominus ait; omnis qui audiuit à Patre meo, & didicit, venit ad me. Qui ergo non venerit *Sed reſtiterit, ſed conſentire*

noluerit, Non de illo rectè dicitur, audiuit quidem, A & didicit ſibi eſſe veniendum, ſed facere nō vult quod dicit: prorſus non rectè dicitur de illo docendi modo, quo per gratiam docet Deus. Sienim, ſicut veritas quitur. omnis qui didicit, venit quiſquis non venit, profectò nec didicit. *Hac eſt vis gratiæ efficacis. cui nullum reſiſtit arbitrium. Quæ ſine coactione & neceſſitate, ſuauiter ex nolente facit volentem. Vnde ſubiicit cap. 14.*

S. Auguſt. Quis autem non videat, & venire quemquam, & non venire arbitrio voluntatis. Sed hoc arbitrium poteſt eſſe ſolum ſi non venit; non autem poteſt niſi adiutum eſſe, ſi venit: & ſic adiutum, vt non ſolùm quid faciendum ſit ſciat, ſed quod ſcierit etiam faciat, &c. Omnis qui didicit à patre, non ſolùm poteſt venire, ſed venit: vbi iam & poſſibilitatis profectus, & voluntatis affectus, & actionis effectus eſt.

Rurſum Auguſtinus concione quinta in Pſal. 118 verſu B

S. Auguſt. *10.* In toto corde meo exquiſiui te, ne repellas me à mādatis tuis. Ecce, *inquit*, orat, vt adiuuetur ad cuſtodienda Verba Dei, in quo dixerat viam ſuam corrigere iuniorem. Nam vtique hoc eſt, ne repellas me à mādatis tuis. Quid eſt enim à Deo repelli, niſi non adiuuari? Mandatis quippè eius rectis atque arduis humana non contemperatur infirmitas, niſi præueniens eius adiuuet charitas. Quos autem non adiuuat, hos meritò perhibetur repellere, & tanquam flammeâ frameâ prohibeantur indigni, ne manum extendant ad arborem vitæ. Gen. 3. Quis eſt autem dignus, ex quo per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſiit, in quo omnes peccauerunt? Sed indebitâ Dei miſericordia, ſanatur debita noſtra miſeria. Nam iſte qui loquitur & dicit, In toto corde meo exquiſiui C te: & hoc vnde poſſet, niſi eum auerſum, ad ſe ipſe conuerteret, cui dicitur Pſalmo 84. Deus tu conuertens viuificabis nos: & ille perditum quæreret, & errantem ille reuocaret, qui dicit Ezech. 34. quod perierat requiram, & quod errauerat reuocabo? Inde eſt quod & corrigit viam ſuam in cuſtodiēdo Verba Dei, illo regente, illo faciente: neque enim per ſe ipſe poſſet, cum Ieremias propheta fateatur, & dicat, Scio Domine quoniam non eſt hominis via eius, neque vir ibit, & corrigit viam ſuam: *Ita 70. vulgata autem: nec viri eſt vt ambulet, & dirigat greſſus ſuos. Sanct. Pagn. ex Hebr. vt preparet greſſum ſuum.* A Domino quippè hoc etiam iſte ſuperius optauit vbi ait: vtinam dirigantur viæ meæ, &c. *Et D. Thomas lect. 1. in 1. Cor. 15.* Non ego, ſed gratia Dei mecum. Quæ, inquit mouet voluntatem ad hoc. Eſaias enim: omnia opera noſtra operatus es in nobis. Philipp. 2 qui operatur in nobis & velle & operari. Deus enim non ſolùm infundit gratiam, qua noſtra opera grata fiunt & meritoria, *En habitualis gratia:* Sed etiam mouet ad benè vtendum gratia infuſa. *En actualis*, Et hæc vocatur gratia cooperans. *Et Lect. 2. in 2. Cor. 13. in Verba*, Oramus conſummationem veſtram: id eſt perfectionem. In rebus enim naturalibus, quælibet res naturalis tendit naturaliter ad ſuam perfectionem. ad quam habet naturale deſiderium. Et ideo cuilibet rei datur virtus naturalis, vt ad ſuam perfectionem naturalem poſſit peruenire. Gratia autem datur homini à Deo, per quam homo perueniat ad ſuam vltimam, & perfectam conſummationem, i. eſt beatitudinem, ad quam habet naturale deſiderium. Vnde quando aliquis non tendit ad ſuam perfectionem, ſignum eſt quòd non habeat ſatis de gratia Dei. Et ideò Apoſtolus, vt iſti poſſint in gratia creſcere, orat vt perficiantur. Et Philip. 1. oro vt charitas veſtra, &c. Epheſ. 6. Vt poſſitis reſiſtere in die malo. *Diuinæ etiam vim gratiæ. cui nulla reſiſtit durities, D. Gregorius agnouit, lib. 18 mor. cap. 17. in verba Iob 28.* Lapis ſolutus calore in æs vertitur. Tunc, *inquit*, lapis calore ſoluitur, cùm cor durum, atque à diuini amoris igne frigidum, eodem diuini amoris igne tangitur. & in feruore ſpiritus liquatur: vt ad ſequentem vitam deſideriorum æſtu ardeat, quam prius audiens inſenſibilis manebat, &c. Lapis ergo ſolutus calore in æs vertitur: quia dura mens ſuperni amoris igne liquefacta, ad veram fortitudinem commutatur: vt peccator, qui prius inſenſibilis extiterat, poſtmodum & per authoritatem fortis, & per prædicationem ſonorus fiat. Quod benè per Eſaiam dicitur. cap 40. qui confidunt in Domino, mutabunt fortitudinem. Fortitudinem mutamus, cùm conuerſi tanta virtute præſens ſæculum fugimus, quanta hoc ante quærebamus. *Et lib. 16. Mor. cap. 17. id verba Iob 23.* Nemo auertere poteſt cogitationes eius. Sicut enim, *inquit*, immutabilis natura eſt, ita immutabilis cogitatione. Cogitationē quippè eius nullus auertit, quia nemo reſiſtere occultis eius iudicijs præualet. *Siue cogitet cogitationes pacis, ſiue afflictionis: ſiue mollire velit duritiam cordis, ſiue obdurare cor vt Pharaonis; non quidem impertiendo malitiam, ſed ſubtrahendo gratiam. Et in cap. 5. Cant.* Anima mea liquefacta eſt, vt dilectus locutus eſt. Ad verbum inquit, ſponſi liquefactam ſe dicit, quia dum Chriſtus ſe per ſpiritum ſuum animæ deſideranti infundit, omnem duritiā cordis mox diſſoluit: & aliquando mentem in tantas lacrymas liquefacit, vt vix capere poſſit hoc, quod ſe capere intra ſe exultat; & intus miretur quid fuerit, & quid factam ſubito ſeipſam videat. *Vide Verbo Mutatio 3. Et in Alphabeto errorum Verbo Libertas.*

GRATIARVM ACTIO.

Gratiarum actio verum ſacrificium eſt. 4. Cont. Marc. cap. 35. à m.

VNum illum ſolutum ex decem memorem diuinæ gratiæ Samariten miratus, non mandat offerre munus ex lege; quia ſatis iam obtulerat, gloriam Deo reddens, hoc & Domino volente interpretari legem. Et tamen cui Deo gratiam reddidit Samarites, quando nec Iſraëlites alium Deum vſque adhuc didiciſſet? cui alij, quàm cui omnes remediati retrò à Chriſto? ideò, *fides tua te ſaluum fecit*, audit; quia intellexerat veram ſe Deo omnipotenti oblationem gratiarum ſcilicet actionem, apud verum templum, & verum Pontificem eius Chriſtum, facere debere.

Luc 17.14.

Ibid. 19.

GRATIARVM ACTIO. SCHOLIA.

VNVM ILLVM. *Ex decem leproſis, dum irent,* D *curatis, Samaritanum & Gentilem ad ſe reuerſum non miſit ad templum, aut Sacerdotes, ad offerendum ſacrificium.* HOC ET DOMINO, *&c. Non ſoluente legem quaſi malam, ſed impletam declarante. Lex enim figurabat in templo Chriſtum, qui dixit de ſuo corpore,* Soluite templum hoc. *Et Salomon ipſe de templo ſuo, illud myſticum adumbrante:* Sapientia ædificauit ſibi domum; *In Sacerdote, & Sacerdotio veteri, ſummum Pontificem Chriſtum, verum templum ſimul, & Sacerdotem; cùm alia eſſent figuratiua; & in Sacrificiis, præter verum Euchariſticum Chriſti, præcipuum à fidelibus offerendum pro obtinenda gratia purgatiua lepra peccati, ſacrificium laudis, & gratiarum actionis.* CVI DEO. *Niſi Creatori, quem vnicum, & alij nouem leproſi ex Iſraël, & hic Samaritanus nouerat; vſque huc ignoto Deo Marcionis nouo. Deo enim Creatori hic gratias egit, cui cæteri omnes prius à Chriſto ſunagi:*

IDEO, FIDES TVA. *Quâ ſcilicet à Chriſto datâ,* A *intellexit Chriſtum eſſe verum Sacerdotem, templum, &c. Aptiſſimè in hanc rem Aug. to. 6. lib. 1. contra Aduerſarium legis, & Prophetarum cap. 18. in f. in verba Pſalmi 149.* Sacrificium laudis honorificabit me, Auguſt. & ibi via quâ oſtendam illi ſalutare Dei. Iam de hoc ſalutari Dei, quòd ipſe ſit Chriſtus, ſupra commemoraui atque monſtraui. Quod eſt autem ſacratius laudis ſacrificium, quàm in actione gratiarum? & vnde maiores agendæ ſunt Deo gratiæ, quàm pro ipſius gratia per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum: Quod totum fideles in Eccleſiæ Sacrificio ſciunt, cuius vmbræ fuerunt omnia priorum genera ſacrificiorum. Iſti autem vaniloqui reprehenſores veteris teſtamenti. *Qualis erat Marcion.* Etiamſi cætera quæ commemoraui de hoc pſalmo minùs intelligunt, ſufficiat etſi, quantùm ad præſentem B quæſtionem attinet quia Deus Prophetarum, qui Deus eſt etiam Apoſtolorum, non manducat taurorum carnes, nec ſanguinem potat hircorum. Talem quippè cum nouerant Sancti qui pleni eius ſpiritu iſta dicebant. Vnde illud quod Dauid obtulit vt populo parceretur *2. Reg. 24. 25. eo quòd populum numeraſſet 70. millibus peſte mortuis:* Vmbra erat futuri: qua ſignificatum eſt, quòd per vnum *Alij legunt verum,* Sacrificium, cuius illa figura erant, ſaluti populi ſpiritaliter parcitur. Ipſe eſt enim Chriſtus Ieſus, qui traditus eſt ſicut Apoſtolus dicit propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Propter quod etiam dicit, Paſcha Auguſt. noſtrum immolatus eſt Chriſtus *Et ibid. cap. 19.* Si ſacrificia, quæ in illo templo ſecundùm veterem le- C gem offerebantur Deo, tanquam idolorum ſacrificia damnarentur, vel tanquam dæmoniis immolata, nullo modo ipſe Dominus Chriſtus leproſo, quem mundauerat, diceret, vade, oſtende te Sacerdoti, & offer munus quod præcepit Moyſes, in teſtimonium illis. Nondum enim dederat pro ſacrificiis illis omnibus, ſui corporis ſacrificium, nondum ſuſcitauerat ſui corporis templum. Nec de illo templo eiiciens eos qui boues & columbas vendebant, diceret: domus mea domus orationis vocabitur, vos autem feciſtis eam ſpeluncam latronum. *De Sacrificio autem actionis gratiarum. ſer.* Auguſt. *10. de Verb. Apoſtoli, in rem noſtram præcisè:* Proponit nobis Apoſtolus ſcientiam gratiarum actionis. Mementote quid vltima Euangelica lectio reſonet, D quomodo Ieſus Dominus laudat gratias agentem, ingratos improbat, mundatos in cute, leproſos in corde. Quid ergo Apoſtolus? fidelis, *inquit,* ſermo, & omni acceptione dignus. Quis eſt iſte ſermo? quia Chriſtus Ieſus venit in mundum; vt quid peccatores ſaluos facere? Quid tu? quorum primus ego ſum. Qui dicit, vel, non ſum peccator; vel, non fui; ingratus eſt Saluatori. Nullus hominum in iſta, quæ ex Adam defluit, maſſa mortalium, nullus omnino hominum non ægrotus, *non leproſus; quia lepra Naaman adhæſit Gieſi & ſemini eius vſque in ſempiternum. Naamen, id eſt pulcher, decorus, motum præparans, id eſt Lucifer qui commouit Angelos, eleuatus in decore ſuo, lepram ſui peccati, ſuperbiam, & ingratitudinem, Gieſi, id eſt valli viſionis, aut pectoris,* E *Adamo, inquam, in valle humiliationis poſito, communicauit; quæ omnibus eius poſteris adhæſit.* Nullus ſine gratia Chriſti. Quid de paruulis pueris? ſi ex Auguſt. Adam, ægroti. *Leproſi. Agni ſanguine indigent & paſſeris ſolitarij, hoc eſt ſolius ſine peccato, vt mundentur à lepra.* Nam & ipſi portantur ad Eccleſiam. Et ſi pedibus illuc currere non poſſunt, alienis pedibus currunt vt ſanentur. Accomodat illis mater Eccleſia aliorum pedes vt veniant, aliorum cor, vt credant; aliorum linguam vt fateantur. Vt quoniam, quòd ægri ſunt alio peccante, prægrauantur; ſic

A cùm hi ſani ſunt, alio proeis confitente, ſaluentur, &c. ægroti eſtis, accedite ad eum, & ſanamini: cæci eſtis, accedite ad eum & illuminamini: & qui ſani eſtis ei gratias agite: & qui ægrotatis, ad eum ſanandi currite omnes. Venite adoremus, &c. coram Domino qui fecit nos, & homines, & ſaluos. Nam ſi ille nos fecit homines, nos autem ipſi nos fecimus ſaluos, aliquid illo melius fecimus. Melior eſt enim ſaluus homo, quàm quilibet homo, &c. Noli te extollere ſuper Deum, ſubde te Deo, adora, proſternere, *cum leproſo iſto,* confitere illi, qui fecit te: quia nemo recreat, niſi qui creat; nemo reficit niſi qui fecit: &c. Sane quando te fecit, quid tu faceres, non habebas. Quando autem iam es, *& totus in peccatis natus, & tot propriis actibus reus,* Habes & tu ipſe quod facias; ad Medicum curras, Medicum B implores, qui vbique es. *Chriſtus ſcilicet: non ſecundum humanitatem; ſed vt Verbum eſt: de quo Pſaltes: miſit Verbum ſuum, & ſanauit eos. Qui ſanat omnes infirmitates tuas.* Et vt implorares, excitauit cor tuum, & poſſe implorare donauit tibi. Deus eſt enim, inquit, *Paulus ad Philipp. 2. 13.* Qui operatur in vobis & velle & operari, pro bona voluntate: quia vt haberes bonam voluntatem, illius vocatio præceſſit. Clama, Deus meus, miſericordia eius præueniet me. Vt eſſes, vt ſentires, vt audires vt conſentires, præuenit te miſericordia eius. Præuenit te in omnibus; præueni & tu in aliquo iram eius. In quo, inquis, in quo? confitere iſta omnia à Deo te habere, quidquid boni habes; à te, quidquid mali. Ne in bonis tuis illũ contemnas, te laudes: ne in malis tuis illũ accuſes, C te excuſes; ipſa eſt vera confeſſio. Ille qui in tantis bonis præuenit te, venturus eſt ad te, & inſpecturus dona ſua, & mala tua; quomodo bono eius vſus fueris, inſpicit te, &c. Antequam veniat, propitietur; antequam aſſit, placetur. Habes enim Sacerdotem, per quem poſſis placare Deum tuum, & ipſe cum Patre Deus eſt ad te, qui homo eſt propter te, &c. Præueniens faciem eius in confeſſione, *cum leproſo ante faciem eius procidens in faciem tuam;* Accuſate; iubilans in Pſalmo, lauda illum. Accuſando te, & laudando eum qui fecit te, veniet qui mortuus pro te, & viuificabit te. Hoc tenete, in hoc perſiſtite. Nemo varier, nemo leproſus ſit. Doctrina inconſtans. *Tangit fluctuantes, qui circumferuntur ſicut paruuli, omni vento doctrinæ, nec firmi ſtant in an-* D *tiqua Eccleſiæ doctrina; qui abducuntur variis doctrinis & peregrinis, & de ſuo ingenio noua miſcent, ſolidæ & vniformi Scripturæ Sacræ de materia gratiæ.* Non habens vnum colorem, mentis lepram ſignificat: & S. Auguſt. iſtam Chriſtus mundat. Fortè in aliquo variaſti, *A malo ſenſu in bonum conuerſus, loquitur certè multis etiamnum lectione librorum eius ſaniùs quàm priùs de gratia ſentientibus,* Et inſpexiſti, & in melius ſententiam commutaſti, & quod varium erat, *Vt pellis leproſi,* vnius coloris effectum eſt. Noli tibi tribuere, ne ſis inter nouem qui gratias non egerunt. Vnus egit gratias: cæteri Iudæi erant, ille alienigena erat, Gentes alienigenas ſignificabat, numerus ille *decem leproſorum, quorum vnicus decimus gratus, in munus gratiæ acceptæ quaſi decimam obtulit in ſacrificio.* E Numerus ille Chriſto decimas dedit. Illi ergo debemus quòd ſumus, quòd viuimus, quòd intelligimus: quòd homines ſumus, quòd benè viximus, quòd rectè intelleximus, illi debemus. Noſtrum nihil niſi peccatum quod habemus. Quid enim habes quod non accepiſti? vos ergo, maximè qui ſcitis quid audiatis, curatum ab ægritudine, *Leproſum ſignificare nos omnes peccatores,* mundatum à varietate, ſurſum cor ponite, & Deo gratias agite. *Sic perorante omnium doctorum lingua, obmuteſcant cioli, & de nouellis ſuis varietatibus vaniſſimè gloriantes.*

GVLÆ PECCATVM.

1. *Gula primi hominis, & cruda eſia, mortem; abſtinentia autem vitam peperit. Scorp. cap. 5. V. Martyrium. 8. circa m. Pœnitentia. 10. circa m. Patientia exempla. 2.*

* 2. *Gula Adam ſalutem vendidit, quam ieiunia redimere debemus. De Ieiun. cap. 3 à p. ad f.*

Gen. 2. 17. ACceperat Adam à Deo legem non guſtandi de arbore agnitionis boni & mali, moriturus ſi guſtaſſet. verum & ipſe tunc in pſychicum reuerſus poſt ecſtaſin ſpiritalem, in qua * *magnum illud ſacramentum in Chriſtum & Eccleſiam* prophetauerat; nec jam capiens quæ erant ſpiritus faciliùs ventri quàm Deo ceſſit, pabulo potius quàm præcepto annuit; ſalutem gulâ vendidit. manducauit denique, & periit. ſaluus alioquin, ſi vni arbuſculæ ieiunare maluiſſet. vt iam hinc animalis fides ſemen ſuum recognoſcat, exinde deducens carnalium appetitionem, & ſpiritualium recuſationem. Teneo igitur à primordio homicidam gulam, tormentis atque ſuppliciis inediæ puniendam, etiam ſi Deus nulla ieiunia præcepiſſet; oſtendens tamen vnde ſit occiſus Adam, mihi reliquerat intelligenda remedia offenſæ, qui offenſam demonſtrarat: vltrò cibum, quibus modis quibuſque temporibus potuiſſem; pro veneno deputarem, & antidotum famem ſumerem, per quam purgarem mortis à primordio cauſam, in mè quoque cum ipſo genere trans ductam certus hoc Deum velle, cuius contrarium noluit ſatiſque confidens placituram illi continentiæ curam, à quo damnatam comperiſſem incontinentiæ culpam. Porrò, cùm & ipſe ieiunium mandet, & animam conquaſſatam, propriè vtique cibi anguſtiis, ſacrificium appellet, quis iam dubitabit omnium erga victum macerationum hanc fuiſſe rationem, qua rurſus interdicto cibo, & obſeruato præcepto, primordiale iam delictum expiaretur, vt homo per eandem materiam cauſæ ſatis Deo faciat, per quam offenderat, id eſt per cibi interdictionem; atque ita ſalutem æmulo modo redaccenderet inedia, ſicut extinxerat ſagina, pro vnico illicito plura licita cōtemnens.

a Epheſ. 5. 32. 1 Cor. 2. 14. Gen. 3. 6. & 9. Pſal. 50. 19.

GVLÆ PECCATVM. II. SCHOLIA.

AGNITIONIS. *Scientiæ.* IN PSYCHICVM. A *Animalem.* EXTASIM. *Somnum extaticum, de quo alibi.* Immiſit Dominus ſoporem in Adam. PROPHETAVERAT. *Dum prædixit Chriſti cum humana carne & Eccleſia coniugium. De quo vide dicta alibi.* NEC IAM CAPIENS. *Alludit ad Paulum 1. Cor. 2 14.* Animalis homo non percipit ea quæ ſunt Spiritus Dei. *Syr. autem,* Non recipit ſpiritalia. CESSIT VENTRI. *Gula obediuit.* VNI IEIVNARE. *Ab vna abſtinere.* IAM HINC. *Ab ipſo primo peccatore gula perdito.* ANIMALIS FIDES. *Hic carpit Pſychicos & animales, vt vocat, Chriſtianos, iam hæreticus, & nimis auidus ieiuniorum, cui vna Eccleſiæ Romanæ quadrageſima non ſufficiebat; vnde animalem fidem vocat, ſapientem gulam, & de ſemine Adæ per gulam facti animalis, & terreſtris, terrenæque ſapientis exortam.* SPIRITVALIVM. *Præceptorum ſcilicet Montani, quem Spiritum Sanctum paracletum eſſe credebat.* HOMICIDAM GVLAM. Plures occidit gula quàm gladius, *Imò omnes in Adam guloſo occidit.* SVPPLICIIS INEDIÆ. Secundùm menſuram delicti erit & plagarum modus. Per quæ quis peccat, per hæc & torquetur. PRO VENENO. *Aug. lib. 8. de Gen. ad lit. c. 13.* Si aliquid mali

S. Auguſt.

eſſet lignum illud, vnde prohibuit hominem Deus, C eius ipſius mali natura venenatus videretur ad mortem. Quia verò ligna omnia in Paradiſo bona plantauerat, qui fecit omnia bona valde, nec vlla ibi natura mali erat, quia nuſquam eſt mali vlla natura, &c. Ab eo ligno quod malum non erat, prohibitus eſt, vt ipſa per ſe præcepti conſeruatio bonum illi eſſet, & tranſgreſſio malum. Nec potuit meliùs & diligentiùs commendari quantū malum ſit ſola inobedientia, cùm ideo reus iniquitatis factus eſt homo, quia eam rem tetigit contra prohibitionem, quam ſi non prohibitus tetigiſſet, non vtique peccaſſet. Nam qui dicit, Verbi gratiâ, noli tangere hāc herbam, ſi fortè venenoſa eſt, mortemque prænuntiat, ſi tetigerit, ſequitur quidem mors contemptorem præcepti, ſed etiam ſi nemo prohibuiſſet, atque ille tetigiſſet, nihilominùs vtique moreretur: illa quippe res cōtraria ſaluti vitæq. eius eſſet, ſiue indè vetaretur ſiue nō vetaretur. &c. Cùm vero illud tāgitur, quod nec tāgenti obeſſet, ſi nō prohiberetur, nec cuiquam alteri, quālibet tangeretur; quare prohibitum eſt, niſi vt ipſius per ſe bonū obedientiæ, & ipſius per ſe malum inobedientiæ monſtraretur? &c. *Præceptum autem primum & vnicum Adæ datum fuit abſtinentiæ, ex qua obedientiam hominis Deus probare voluit. Et graui lapſu ex arbore caput humani generis eliſum, omnia ſua membra poſteroſque confregit, & in vna eſca Saturno crudelior, omnes filios deuorauit. Quàm magnus inobedientiæ lapſus & ruina, quâ contra Deum* B *præcipientem abſtinentiam elatus eſt, ex gula Deus & immortalis fieri præſumens, ex ſpiritali in animalem, ex immortali in mortalem delapſus:* Homo cū in honore eſſet non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus, &c. *Vnde Aug. ibid. cap. 2 inf.* Nec fieri poteſt, vt voluntas propria non grandi ruinæ pondere ſuper hominem cadat, ſi eam voluntati ſuperioris extollendo præponat. Hoc expertus eſt homo contemnens præceptum Dei, & hoc experimento didicit quid intereſt inter bonum & malum: bonum ſcilicet obedientiæ, malum autem inobedientiæ: Id eſt ſuperbiæ & contumaciæ; peruerſæ imitationis Dei, & noxiæ libertatis. *Addo in rem Tertull. malum gulæ, & bonum abſtinentiæ.* IN ME QVOQVE. In omnes homines mors pertranſiit. CONTINENTIÆ. *Abſtinentiæ.* ANIMAM CONQVASSATAM. *Pſal. 50.* Cor contritum & humiliatum, Deus non deſpicies. Conuertimini ad me in toto corde veſtro, in ieiunio, & fletu & planctu &c. Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus RVRSVS. *Poſt primam abſtinentiam indictam Adamo.* PER EANDEM MATERIAM. *Abſtinentiam ab eſcis.* REDACCENDERIT. *Extinctum lumen gratiæ reſuſcitaret.* SAGINA. *Super omnia ligna conceſſa ad eſum, quibus poterat ſaginari, etiam fructu prohibito ſuperimpleri* D *volens. Vt ergo lumen vtriuſque vitæ, & ſpiritalis & animalis, reparemus, antidoto abſtinentiæ vtamur contra gulæ venenum mortiferum, ex quo mors vtraque venit. Sic enim ſenſit Auguſtinus omnem vitam extinctam, de qua Ioannis 1.* Et vita erat lux hominum, *Dum ait lib. 13.*

Auguſt. Auguſt.

Auguſt. *lib 13. de Ciuit. c. 12.* Quando dixit Deus primo illi A homini, quem in Paradiſo conſtituerat, de ligno vetito: quacumque die ederitis ex eo, morte moriemini: Non tantùm primæ mortis partem priorem, vbi anima priuatur Deo; *vero lumine ſuo*: Nec tantum poſteriorem, vbi corpus priuatur anima: nec ſolùm ipſam totam primam, vbi anima & à Deo, & à corpore ſeparata punitur; ſed quidquid mortis eſt vſque ad nouiſſimam quæ ſecunda dicitur, & quâ eſt nulla poſterior, comminatio illa complexa eſt. Auguſt. *Idem Aug. tract. 1. in Io. exponens illud Ioannis* Et vita erat lux hominum. Ex ipſa, *inquit*, vita ho- B mines illuminantur, pecora non illuminantur, quia pecora non habent rationales mentes, quæ poſſunt videre ſapientiam. Homo autem factus ad imaginem Dei habet rationalem mentem, per quam poſſit percipere ſapientiam. Ergo illa vita, per quam facta ſunt omnia, ipſa vita lux eſt, & non quorumcumque animalium, ſed lux hominum: vndè paulò poſt dicit, erat lumen verũ, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. *Sed lumen rationis, gratiæ, vitæ omnis, ſibilus ſerpentis gulæ peccatum ſuadentis extinxit; profugum & confuſum à Deo & ſeipſo in tenebras & latebras miſit. De quo ſic Aug. lib. 13. de Ciuit. cap. 13.* Poſteaquam præcepti S. Auguſt. facta tranſgreſſio eſt, confeſtim gratiâ deſerente diuinâ, de corporum ſuorum nuditate confuſi ſunt. *Qui ergo in Adam à Deo, confuſi gulæ merito, à luce ad tenebras receſſimus, à paradiſi terreſtris deliciis expulſi, ad Deum & paradiſum cœleſtem, abſtinentiæ præcepto, lumen vtrumque recepturi & vitam accedamus, ſic inuitante Propheta:* Accedite ad eum, & illuminamini, & facies veſtræ non confundentur.

3. Gula populi Iſraël ad manna nauſeantis multorum ciborum abſtinentiâ mulctata eſt. De Ieiun. c. 5. à ſ. ad ſ.

PRimus populus primi hominis reſculpſerat crimen, pronior ventri quàm Deo deprehenſus; cùm de duritia Ægyptiæ ſeruitutis valida manu Dei & ſublimi brachio ereptus Dominus eius viſus, & terræ lacte & melle mananti deſtinatus; ſtatim autem ſolitudinis Exo. 14. 4. incopioſæ circumſpectu ſcandalizatus ſaturitatis Ægyptiæ detrimenta ſuſpirans, in Moyſen Exo. 33. 5. & Aaron muſſitauit: [a] *Vtinam obiiſſemus percuſſi à Domino in terra Ægypti, quando ſuper ollas* a Exo. 16. *carnium ſedebamus, & panes in plenitudinem comedebamus. Quomodo eduxiſti nos in hæc deſerta* 2. & 3. & *ad interficiendam ſynagogam iſtam fame.* Eadem ventris prælatione deploraturus erat eoſdem 7. 8. duces ſuos & Dei arbitros, quos deſiderio carnis, & recordatu Ægyptiarum copiarum exacerbabat, [b] *Quis nos veſcet carne? venerunt in mentem nobis piſces, quos in Ægypto edebamus* b Num. 11. *gratis & cucumeres, & pepones, & porri, & cepe, & allia. At nunc anima noſtra arida; nihil niſi* 5. & 6. *manna vident oculi noſtri.* Ita & illis xerophagiæ panis angelici diſplicebant, allium potiùs, & cepe, quàm cœlum fragrare malebant. Et ideò tam ingratis gratiora & eſculentiora quæque detracta ſunt, puniendæ ſimul gulæ & exercendæ continentiæ cauſa, vt illa damnaretur, iſta erudiretur.

GVLA III. SCHOLIA.

PRIMVS POPVLVS. *Hebræus in primogenito Eſaù* C *guloſo figuratus, primogenituræ contemptore, ſicut & ille fuit nauſeator cœleſtis eſcæ.* RESCVLPSERAT. *Idololatriâ ventris, renouauerat primam Adæ idololatriam, à pomo ſeu Deo diuinitatem ſperans. Vnde & ſculptile & conflatile vetitum in vitulo reſculpſit.* DOMINVS EIVS. *Quaſi diceret. Deus pluſquam ſatis probauit prodigiis in fauorem populi Iſraëlitici factis, ſe eſſe eius Dominum, cuius tamen præcepto contempto maluit ſuo ventri ſeruire. Exo 14. 4.* Glorificabor in Pharaone, & in omni exercitu eius, ſcientque Ægyptij quia ego ſum Dominus. LACTE. *Exo. 13. 5.* Iurauit Patribus tuis, vt daret tibi terram fluentem lacte & melle. INCOPIOSÆ. *Deſertæ, inopis, vitæ omnis copiis deſtitutæ.* MVSSITAVIT. *Murmurauit.* Exo. 16. 2. Murmurauit omnis congregatio filiorum Iſraël contra Moyſen & Aaron in ſolitudine. Dixeruntque filij Iſraël D ad eos: vtinam mortui eſſemus per manum Domini, 70. *percuſſi à* Domino, in terra Ægypti, quando ſedebamus, *pranſuri, habentes coram nobis plenas ollas carnium,* ſuper ollas carnium, & comedebamus panem in ſaturitate: cur eduxiſtis nos. 70 *quoniam eduxiſtis* In deſertum iſtud, vt occideretis omnem multitudinem, 70. *Synagogam hanc,* Fame? PRÆLATIONE. *Deo in arbitris ſuis contempto.* DEPLORATVRVS. *In dolorem & gemitum compulſurus Moyſem & Aaron.* EXACERBABAT. *De hac Dei in ducibus populi exacer-* Auguſt. *batione, fuſè in hanc rem Auguſtinus ſcripſit in Pſal. 77. 40.* Appoſuerunt adhuc peccare ei, id eſt non credere. *Et hæc prima ex gula Adæ macula, qui credidit ſerpenti, & non Deo dicenti, morte moriemini.* Nam hoc eſt peccatum, de quo arguit Spiritus mundum, ſicut Dominus dicit: de peccato quidem, quia non crediderunt in me. Et exacerbauerunt altiſſimum in ſiccitate. Quod alij codices habent in inaquoſo, &c. Vtrùm in illa eremi ſiccitate, an potiùs in ſua? quia licet bibiſſent de petra, non ventres, ſed mentes aridas habebant, nullâ virentes ſiccitate iuſtitiæ. In qua ſiccitate magis fideliter Deo ſupplices eſſe debuerant, vt qui ſatietatem donauerat faucibus, æquitatẽ donaret & moribus. Ad eum quippè fidelis anima clamat: oculi mei videant æquitatem. Et tentauerunt Deũ in cordibus ſuis, vt peterent eſcas animabus ſuis. Aliud eſt petere credẽdo vt aliud tẽtando. Denique ſequitur: & detraxerunt de Deo, & dixerũt nũquid poterit Deus parare menſam in deſerto, quoniã percuſſit petrã & fluxerunt aquæ: &c. Non credentes ergo petierunt eſcas animabus ſuis. Non ſic Apoſtolus Iacobus eſcam mentis præcepit poſtulari: *Aduerte animales Hebræos eſcam carnalem petere animabus. Sic ſtultus ille diues dicebat animæ ſuæ: Epulare anima mea, habes bona plurima.* Sed à S. Auguſt. credentibus eam peti admonet, non à tentantibus, atque detrahentibus Deo. Si quis autem veſtrûm, inquit, indiget ſapientiâ, poſtulet à Deo, &c. Poſtulet autem in fide nihil hæſitans, &c. Quid eſt quod ait: audiuit Dominus & diſtulit? An diſtulit eos introducere in terram promiſſionis quò ducebantur, quod intra paucos dies fieri poterat? &c. E filij eorum, *cùm mortui ſint patres in deſerto,* In terram promiſſionis ingreſſi ſunt. *Patres enim qui corde reuerſi erant in terram Ægypti, indigni erant lactea terra & mellea.* An diſtulit pœnam; vt priùs ſatiaret etiam infidelem concupiſcentiam, ne propterea putaretur iratus, quia hoc ab illo licet tentantes & detrahentes petebant quod facere non poſſet? &c. ÆGYPTIARVM COPIARVM. *Alimentorum Ægypti.* QVIS NOS VESCET. *Num. 11. 5.* Quis dabit nobis ad veſcendum carnes? recordamur piſcium, quos comedebamus in Ægypto gratis: in mentem nobis

veniunt cucumeres, & pepones, portique, & cepe, A & alia. Anima noſtra arida eſt. 70. *nunc autem anima noſtra arida; nihil præter in manna oculi noſtri. Supplè intenti ſunt.* Nihil aliud reſpiciunt oculi noſtri, niſi Man. XEROPHAGIÆ. *Aridæ eſcæ.* FRAGRARE. *Pulchrè opponit fœtorem & grauem odorem alliorum, ſuauiſſimo Angelici panis odori.* ESCVLENTIORA. *Tot quadrupedibus, & volatilibus, per legem interdictis, in pœnam gulæ.* CONTINENTIÆ. *Abſtinentia, quam in figura docere nos volebat, vt ei adhuc arctius vacaremus, condemnantes gulam, quam Deus condemnauit in Hebræis. Vide dicenda ſequenti Scholio.*

4. *Et de Ieiun. cap. 16. à. p. ad. m.*

Num. 11. ILle certè Deus, cui nec populus incontinens gulæ placuit, nec ſacerdos, nec prophetes. Ma-
33. & 34. nent adhuc monumenta concupiſcentiæ, vbi ſepultus eſt populus carnis auidiſſimus vſ-
1. reg. 4. que ad choleram ortygometras cruditando. Eliditur pro templi foribus ſenior Heli, filij eius
17. & 18. in acie ruunt, nurus expirat in partu. hanc enim meruerat à Deo plagam domus impudens,
3. reg. 12. ſacrificiorum carnalium defraudatrix. Sameas, homo Dei cùm exitum propheraſſet idolo-
22. 3. reg. latriæ introductæ à rege Hieroboam poſt manum ejus regis areſactam, & ſtatim reſtitutam,
13. 45 & poſt altare diffuſum ob hæc ſigna & ſatisfactione inuitatus à rege, plane excuſauit. Prohibi-
ſeq. tus enim à Deo fuerat, illic cibum in totum attingere; ſed ab alio mox ſene mentito prophe-
tiam temerè paſtus ſecundùm verbum Dei ibidem factum ſuper menſam, non eſt in pater-
nis ſepultus; leonis enim in via occurſu proſtratus, & apud exteros conditus, pœnam deſerti
ieiunij luit. Hæc erunt exempla & populo & epiſcopis, etiam ſpiritalibus, ſi quam in continen-
tiam gulæ admiſerint. Sed nec apud inferos admonitio ceſſauit, vbi in diuite quidem conui-
Luc. 16. uia cruciantur, in paupere verò ieiunia recreantur, habentia præceptores Moyſen & Pro-
29. phetas.

GVLA. IV. SCHOLIA.

ILLE DEVS. *Iſraëlitarum.* INCONTINENS GVLÆ. B *Dum petiit carnes* PLACVIT. *Imò diſplicuit. Num. 11. 33. vbi, de ortygometris, ſiue coturnicibus;* Adhuc carnes erant in dentibus eorum. nec defecerat huiuſcemodi cibus, & ecce furor Domini concitatus in populum. percuſſit eum plagâ magnâ nimis. *Et hoc eſt quod ſignificat Tertullianus his verbis: vſque ad coleram; id eſt Dei iram.* Vocatuſque eſt ille locus, ſepulchra concupiſcentiæ: Ibi enim ſepelierunt populum qui deſiderauerat. NEC SACERDOS. *Duo filij Sacerdotis Heli.* NEC PROPHETES. *Seductus à pſeudopropheta, de quo infra. Qui licet aliàs propheta fuiſſet, mentitus eſt tamen ſe ab Angelo monitum, vt Sameam ad edendum compelleret.* CRVDITANDO. *Crudam eſcam adhuc in ore habendo. De hac Dei ira in guloſos* C *Auguſtinus in Pſal. 77.* Subiiciens, *inquit,* quàm euidentibus beneficiis ingrati fuerunt: & imandauit, inquit, nubibus deſuper, & ianuas cœli aperuit: & pluit illis manna ad manducandum, & panem cœli dedit eis, &c. Tranſtulit Auſtrum de cœlo, & induxit in virtute ſua Africũ. Et pluit ſuper eos ſicut puluerem carnes, & ſicut arenam maris volatilia pennata. &c. Manducauerunt & ſaturati ſunt nimis, & deſiderium eorum attulit eis, non ſunt priuati à deſiderio ſuo. Ecce quare diſtulerat. Quid autem diſtulerit audiamus. Adhuc eſca erat in ore ipſorum, & ira Dei aſcendit ſuper eos, &c. Diſtulerat ergo, vt priùs faceret, quod eum facere non poſſe crediderant, deinde inferret quod eos pati oportebat. D *Subiicit quòd ſi Deo credidiſſent, & deſiderium ſpiritus, & carnis impleſſet.* Qui cibaria miſit eis in abundantia vt ſatiaret incredulos, non eſt inefficax dare credentibus verum ipſum de cœlo panem, quem manna ſignificabat, qui verè cibus eſt Angelorum, quod Dei Verbum corruptibiles incorruptibiliter paſcit; quod vt manducaret homo, caro factum eſt. & habitauit in nobis: ipſe enim panis per nubes Euangelicas vniuerſo orbi pluitur, & apertis prædicatorum cordibus, tanquam cœleſtibus ianuis, non murmuranti, & tentanti Synagogæ, ſed credenti, & in illo ſpem ponenti Eccleſiæ prædicatur. *Et rurſum tract. 73. in Io. à p. vbi agit de indiſcretis orationibus, &* S. Auguſt. *pernicioſa importune petentibus, ex Iacobi 4.* Petitis & non accipitis, eo quòd malè petatis, vt in concupiſcentiis veſtris inſumatis. Malè ergo vſurus eo quod vult accipere, Deo potiùs miſerante non accipit. Proinde ſi hoc ab illo petitur, vnde homo lædatur exauditus, magis metuendum eſt, ne quod poſſet non dare propitius, det iratus. An non videmus Iſraëlitas malo ſuo impetraſſe quod culpabili concupiſcentiâ petierunt? concupierant enim carnibus veſci, quibus pluebatur manna de cœlo. Faſtidiebant quippè quod habebant, & quod non habebãt, impudenter petebant: quaſi non melius peterent, non vt cibus qui deerat indecenti deſiderio præſtaretur, ſed vt ille qui aderat, ſanato faſtidio ſumeretur. Quando enim nos delectant mala, & non delectant bona, rogare debemus potiùs Deum, vt delectent bona, quàm vt concedantur mala. Non quia malum eſt carne veſci, cùm de hac re loquens Apoſtolus 1. Tim. 4. 4. dicat: omnis creatura Dei bona eſt, &, nihil abiiciendum, quod cum gratiarũ actione accipitur: ſed quia, ſicut quidem ipſe ait Rom. 14. 20. Malum eſt homini, qui per offenſionem manducat. Et ſi per hominis offenſionem, quantò magis Dei? cuius in Iſraëlitis non parua erat offenſio, repudiare quod dabat ſapientia, & petere id quo inhiabat concupiſcentia, quamuis illi nec peterent, ſed quia deerat, murmurarent. HELI. 1. *Reg.* 4. 17. Reſpondens ille qui nuntiabat: fugit, inquit, Iſraël coram Philiſthijm, & ruina magna facta eſt in populo: inſuper & duo filij tui mortui ſunt, Ophni & Phinees. 70. *non eos nominant.* Et Arca Dei capta eſt. Cumque ille nominaſſet Arcam Dei, cecidit de ſella retrorſum iuxta oſtium, & fractis ceruicibus, 70. *& contribulatum eſt dorſum eius,* mortuus eſt. NVRVS EIVS. *Ibidem verſu 19.* Nurus autem eius, vxor Phinees, prægnans erat, vicinaque partui 70. *cùm concepiſſet ad pariendum.* Et audito nuntio, quòd capta eſſet Arca Dei, & mortuus eſſet ſocer ſuus, & vir ſuus, incuruauit ſe & peperit: Irruerant enim in eam dolores ſubiti. In ipſo autem momento mortis eius, 70. *Et in tempore ſuo moritur.* Dixerunt ei, quæ ſtabant circa eam: ne timeas, quia filium peperiſti. Quæ non reſpondit eis, neque animaduertit: & vocauit puerum Ichabod, dicens; tranſlata eſt gloria de Iſraël, quia capta eſt Arca Dei. Et pro ſocero ſuo, & pro viro ſuo. DOMVS IMPVDENS. *Familia tota denigratur, propter duorum filiorum impudentiam, & gulam; qua de detractis ſacrificij carnibus veſcebatur. Vel quia ſacrilegè cum mulieribus dormiebant. De his ſic. 1. Reg. 2. 12. & ſeq.* Veniebat puer Sacerdotis, dum co-

querentur carnes, &c. Nunc dabis, alioquin tollam vi. Erat autem peccatum grande nimis coram Domino, quia retrahebant homines à ſacrificio Domini. 70: *vero.* quoniam contemnebant ſacrificium Domini. *Verſu autem* 22. Dormiebant cum mulieribus quæ obſeruabant ad oſtium tabernaculi, &c. *Et verſu* 25. Voluit Dominus occidere eos. *70. autem*: Volens volebat Dominus diſperdere illos. *De his ſic Aug. to. 6. lib. 1 contra Aduerſ. legis cap. 16.* Propterea videtur hinc Deus legis & Prophetarum, qui vnus & verus eſt Deus, crimine crudelitatis arguendus: quia propter leuiſſimas cauſas, vel etiam erubeſcendas, pœnam mortis, vel corporalis inflixit: quòd Dauid populum numeraſſet; quòd infantes, ſicut iſte dicit, filij Heli Sacerdotis, de ollis, vel cacabis Deo præparatis, aliquid deguſtaſſent. Qua in re non diſputo, quantum & quàm pernicioſum elationis vitium tam ſancto viro, vt vellet Dei populum numerare & ſubrepſerit, eorumque mortibus, non æternis, ſed tam tamque humana conditione venturis, & celeriter tranſituris, fuerit flagellatus, quorum fuerat multitudine inflatus. Nec dico filios Heli fuiſſe infantes, vt iſte loquitur, neſciens quid loquatur; ſed eius ætatis, qua poſſent, *Peccare*, & deberent, *iuſtè plecti*, pro ſacrilego auſu, quo ſe Domino Deo in Sacrificiis præferebant, digna coërcitione cohiberi. Quod neglectum, *Ab Heli Patre impunitum*, non ſibi conſulens, ſed populo, cui religio pietaſque profuiſſet, bello etiam vindicauit. Vbi Dei timorem potuerunt augere victuri, per eorum mortes, qui fuerant, etſi ſeneſcerent, poſt non longa temporum ſpatia morituri. SAMEAS HOMO DEI. 3. *Reg. 12. 22.* Factus eſt ſermo Domini ad Semeiam virum Dei. 70. Factum eſt verbum Domini ad Samæam hominem Dei. CVM EXITVM. 3 *Reg. 13. 1. & ſeq.* Et ecce vir Dei venit de Iuda in ſermone Domini in Bethel, Ieroboam ſtante ſuper Altare & thus iaciente. Et exclamauit contra altare in ſermone Domini, & ait: hæc dicit Dominus: Ecce filius naſcetur domui Dauid, Ioſias nomine, & immolabit ſuper te ſacerdotes excelſorum, *Principum, vel lucorum & ſaltuum in montibus*, Qui nunc in te thura ſuccendunt, & oſſa hominum ſuper te incendet. Deditque in illa die ſignum, *70. & dabit in die illa prodigium*. Dicens: hoc erit ſignum quod locutus eſt Dominus: Ecce altare ſcindetur, & effundetur cinis. *70. pinguedo.* Qui in eo eſt. Cumque audiſſet rex ſermonem hominis Dei, quem inclamauerat contra Altare in Bethel, extendit manum ſuam de Altari, dicens, apprehendite eum; & exaruit manus eius quã extenderat contra eum, nec valuit retrahere eam ad ſe. Altare quoque ſciſſum eſt, & effuſus eſt cinis de Altari, &c. SATISFACTIONE. Orauit vir Dei faciem Domini, & reuerſa eſt manus regis ad eum, & facta eſt ſicut priùs fuerat. Locutus eſt autem Rex ad virum Dei: veni mecum domum vt prandeas, & dabo tibi munera. Reſponditque vir Dei ad Regem; Si dederis mihi mediam partem Regni tui, non veniam tecum, nec comedam panem, neque bibam aquam in loco iſto. Sic enim mandatum eſt mihi ſermone Domini præcipientis, non comedes panem, neque bibes aquam, nec reuerteris per viam qua veniſti, &c. *Textus proſequitur fallaciam Prophetæ mentientis Deum ſibi iuſſiſſe, vt ſecum iret, & comederet, quo facto concludit verſu* 20. Cumque ſederent ad menſam, factus eſt ſermo Domini ad Prophetam; quia non obediens fuiſti ori Domini, non inferetur cadauer tuum in ſepulcrum Patrum tuorum, &c. Et inuenit eum Leo in via, & occidit eum, & erat cadauer eius proiectum in itinere: aſinus autem ſtabat iuxta illum, & leo ſtabat iuxta cadauer, &c. Non comedit Leo de cadauere, nec læſit aſinum. *Subiicit, ſenem illum mentientem, cadauer ſepeliſſe in ſepulchro ſuo. Quod factum breuiter Auguſtinus attigit to. 4. lib. de cura pro mortuis cap. 7.* Hactenus voluit Dominus ſeruum ſuum plectere, qui non ſua contumacia ſpreuerat præceptum eius implere, ſed alienâ decipiente fallaciâ, obedire ſe credidit, quando non obediuit. Neque enim putandum eſt ita fuiſſe interemptum morſu beſtiæ, vt ad ſupplicium tartareum eius deinde anima raperetur: quandoquidem ipſum eius corpus idem leo, qui occiderat, cuſtodiuit; iumento etiam quo vehebatur, illæſo, & ſimul cum illa immani fera, intrepida præſentia ad ſui Domini funus adſtante. Quo mirabili ſigno, apparet hominem Dei coercitum potiùs temporaliter vſque ad mortem, quàm punitum eſſe poſt mortem, &c. *Et cap. 8. in p.* Deus leonem Prophetæ corpus, quod ipſe occiderat, vlteriùs non permiſit attingere, & fecit de peremptore cuſtodem. *Si venialis culpa gulæ, vel non ſatis exacta probatio & diſcretio ſpirituum, quam Tertull. innuit per*, temerè paſtum, *Meruit mortem temporalem, timeant guloſi cum epulone diuite lautè paſti, nec micas dantes pauperi, mortem æternam. Moyſem* ET PROPHETAS. *Maximè Eliam, quadrageſima obſeruatores.*

5. *Gulæ peccatum auaritiâ maius. De Ieiun. cap. 6. in m. Vide Ieiunij effectus. 6. in f.*

* 6. *Gula Deus eſt ventricolæ, & primogenitorum venditori. De Ieiun. cap. 16. in f. & 17. in p.*

DEus tibi *venter eſt*, & pulmo templum, & aqualiculus altare, & ſacerdos cocus, & ſanctus Spiritus nidor & condimenta chariſmata & ructus prophetia. Vetus es, vera ſi velimus dicere, tu qui tantùm gulæ indulges, & meritò te priorem iactitas; ſemper agnoſco ſapere Eſau venatorem ferarum ita paſſim indagandis turdis ſtudes, ita de campo laxiſſimæ diſciplinæ tuæ venis, ita ſpiritu deficis. ſi tibi lenticulam defruto infuſatam obtulero, ſtatim totos primatus tuos vendes apud te Agape in caccabis feruet, fides in culinis calet, ſpes in ferculis iacet.

7. *Gulæ, & menſarum luxus & crudelitas in Togatis. V. verbum, Senatores.*

8. *Gula vel leuis periculoſa. De Ieiun. cap. 18. circa f. Vide infra V. Ieiunij antiquitas. 6. circa. f.*

GVLA. V. SCHOLIA.

DEVS VENTER. *Philipp. 3. 18.* Multi ambulant, quos ſæpè dicebam vobis, nunc autem & flens dico, inimicos crucis Chriſti; quorum finis interitus; quorum Deus venter eſt, & gloria in confuſione ipſorum. *In quã rem breuiter ex Aug. D. Proſper, lib. Sententiarum* Hoc ab homine colitur, quod plus diligit. Vnde quia Deus omnibus rebus maior & melior inuenitur, plùs omnibus diligendus eſt vt colatur. *Ventricolæ autem, gulam, & ventrem, & carnis delicias, præ omnibus diligunt, de quibus Rom. 16. 18.* Huiuſcemodi, Chriſto Domino noſtro non ſeruiunt, ſed ſuo ventri. *Hos graphicè deſcribit Tertullianus & benè conuenit Gaſtrimargis hæc deſcriptio; niſi Author in Catholicos inſurgeret, quibus tanquam Pſychicis, id eſt animalibus, hanc ventris curam, ipſe iam hæreticus imponit.* PVLMO TEMPLVM. *Quaſi tota deuotio, & cultus ſit, & reſpiratio, res ventris curare. Eſt item Plinio lib. 6. cap. 47. & lib. 17. cap vltimo, pulmo piſcis ſenſu carens, certa nautis futuræ tempeſtatis ſigna præbens. Et quidem de gula repentina tempeſtate punienda, Iob cecinit*: Ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcendunt, &c. *Et Chriſtus*; Sicut in diebus Noë erant edentes & bibentes, &c. AQVALICVLVS. *Deductum nomen ab aqualico, id eſt vaſe, in quo porci comedunt. Teſte Cornuto Aqualiculus propriè venter eſt porci, & tranſlatè de hominis aluo dicitur.* SACERDOS COCVS. *Qui videlicet cibos victimas Deo ventri immolat & parat.* NIDOR. *Culina ſcilicet, vbi ciborum odor, & ſpiritus, fragrat pro thure.* CHARISMATA. *Quaſi dona pretioſiſſima.* RVCTVS PROPHETIA. *Sicut Deo, & Spiritu Sancto pleni*, Eructant verbum bonum, *Sic iſti cibis & vinis oppleti, ructus edunt. Alij ſic legunt*: Prophetia vetus eſt. *Sed lectio*

hac, doctior eſt, vt patet. VETVS ES, *&c. Vt verum dicam,* A *tu Pſychice, hominem verem ſapis, hoc eſt animalem,* Qui non ſapis quæ ſunt ſpiritus, *Id eſt doctrina Montani noſtri. Iure te iactas, Montanum præceſſiſſe, & priorem eſſe Eccleſiam Romanam, ſectâ noſtrâ noua: Sed prioritatem iſtam cognoſco ſimilem priori natu Iacob, illi guloſo venatori Eſau, qui domeſticis cibis non contentus ferarum venationi inſtabat; ſic tu quoque de laxiſſima inſtitutione, & more Eccleſiæ Romanæ venis, ſicut ille de campo à venatione.* INDAGANDIS TVRDIS. *Turdus inter primas aues, ad ſaporem eligitur, gallicè,* Grive. *Eſt & piſcis inter ſaxatiles nobilis, ex Plin. lib. 32. cap. 11.* SPIRITV DEFICIS. *Vel ex curſu venationis animi & pulmone ſine halitu deficiente; vel, vt ſupra, minus habens ſpiritus, qui ſtrictam Montani, duplicem quadrageſimam obſeruantis, diſciplinam non admittis.* DEFRVTO INRVFATAM. *Vino rubro media ex parte cocto, eſſam de lenticula, rubefactam, vt alteri Eſaü obtulero.* B PRIMATVS TVOS. *Tu qui priorem te iactas, ius primogenituræ tuæ mihi vendes, eſſe pretio.* APVD TE. *In Eccleſia tua Romana.* AGAPE. *Non iam conuiuium dilectionis paratum pauperi, ſed vnica charitas, & dilectio tua, eſt, vt cibus electus in cacabis ferueat, feruor fidei in coquinis ardeat, ſic tota in diuerſis ferculis iaceat. Adeo mens repit in viſibilibus cibis; cùm ſpiritales conuerſentur in cœlis, vnde Paulus, cùm dixiſſet,* Quorum Deus venter eſt, &c. *Statim ſubiecit:* Noſtra autem conuerſatio. *Syr. aptius in rem noſtram, noſter autem cultus* in cœlis eſt. *Deum cœli colimus, non ventrem; cœleſtem menſam, panem in regno Dei, manna abſconditum, torrentes voluptatis, credimus, expectamus, diligimus; & vt auidiùs comedamus,* & repleamur in bonis domus Dei, *Nunc arctiùs ieiunamus. Aptiſſimè Auguſtinus ſer. 44 de diuerſis cap. 1.* Qui Spiritum Dei accepit ſpiritaliter ſapit. Dixit enim Apoſtolus; C ſapere ſecundùm carnem, mors eſt: & ad hoc promiſit Dominus ſpiritum paracletum veritatis: ergo ſicut promiſit, & miſit, vt vnuſquiſq; iam qui cũ ſpiritum

S. Auguſt.

recepit, non ſit tẽporalibus voluptatibus ſeruus, ſed Dominus corporis factus, & ſeruus Creatoris, dirigat ſe in viã præceptorũ Dei; nec veſtigia eius nutent, nec oculi eius palpitent; ſed intentione fidei proficiat, vt veniat ad id quod nec oculus vidit, nec auris audiuit, &c. Quod creditur antequã videatur, vt cùm venerit, qui credidit, non confundatur. Intendat ergo ambulans in ſpe, ſperans quod nondum tenet, credens quod nondum videt, amans cui nondum hæret. Exercitatio autem animæ in fide, & ſpe, & charitate, facit eum idoneũ capere quod venturum eſt, &c. Recordamini ergo duos filios Iſaac, D Eſaü, & Iacob, quomodo maiori præponitur minor: vt ad Iacob pertineatis, Eſaü non ametis. Erit autem Eſaü qui vult carnaliter viuere, vel carnalia in futuro ſæculo ſperare. Siue ergo carnaliter viuens, & talibus gaudens in hoc tempore, & talia de Deo ſperans, qualia habent & mali, & totam fœlicitatẽ ſuã in ipſa ponens, de qua gaudent & iniqui; aut certè contemnens iſtam præſentem, & talem ſperans in futuro, carnalis eſt; & carnalem fidem habẽs, carnalem ſpem, carnalẽ charitatem. *Si Auguſtinus intendiſſet commentari Tertullianum, quid appoſitiùs hoc loco dixiſſet?* Fides autem ſpiritalis eſt, credere quòd protector ſit temporaliter Dominus tuus, vt venias ad illud

S. Auguſt.

quod temporale non erit. Et ſperare te habiturum vitam Angelorum, non in corruptionibus carnis, non in vo- E luptatis illecebris, non in fornicationibus, & ebrietatibus, & gaudio epularum carnalium, non in ſuperbia poſſeſſionum dominationis terrenæ, ſed tantummodo, quomodo Angeli viuunt. Viuunt autem Angeli in gaudio, non creaturæ, ſed Creatoris. Gaudium enim creaturæ eſt, quidquid videtur: gaudium Creatoris eſt, quod non videtur oculis corporis, ſed purgata acie mentis. Beati mundo corde. Ad quam viſionem beati ſunt? *An vt videant abacos vaſis argenteis & aureis ſtratos, aulas aulæis ſericis indutas, menſas, cibis & vinis exquiſitiſſimis inſtructas?* Quoniam ipſi Deum videbunt, &c. *Deinde capite 8.*

S. Auguſt.

Iuxta Tertullianum, de veteri & carnali: Qui ſic intellexerunt, quaſi præſens illis aliquid daretur pro magno, & futurum nihil quæſierunt, &c. Ad maiorem filium pertinent, ad vetus teſtamentum pertinent. *Et cap. 12.* Nemo fit ſpiritalis, niſi ex carnali; ſed ſi perſeueret in prudentia carnis, ſemper erit Eſaü: ſi autem fiat ſpiritalis, eſt filius minor, ſed ipſe minor erit maior: ille enim tempore præcedit, iſte virtute. Namque cùm coxiſſet lentem Iacob, deſiderauit Eſaü accipere, &c. Vendidit primogenita ſua minori; abſtulit ille voluptatem temporalem, abſtulit ille dignitatem ſempiternam, &c. *Et cap. 13.* Perdiderunt primatum ſuum, quia conuerſi corde in Ægyptum, manducauerunt lentem, *Lens cibus eſt Ægypti, vt paulo ſupra dixerat;* accipite; *intelligite,* Populus Chriſtianus es, *in Hebræo fideli expreſſus,* Sed in ipſo populo Chriſtiano illi primatum tenent, qui pertinent ad Iacob: qui verò carnaliter viuunt, carnaliter credunt, carnaliter ſperant, carnaliter diligunt, adhuc ad vetus teſtamentum pertinent, nondum ad nouum: adhuc in ſorte ſunt Eſaü, nondum in benedictione Iacob. *De venditione autem primogenituræ: ſic lib. 16. de Ciuit. cap. 37. inp.* Primatus maioris transfunditur in minorem, ex pacto & placito inter illos; eò quòd lenticulam, quam minor parauerat, maior immoderatiùs concupiuit, eoque pretio primogenita ſua fratri, iuratione interpoſitâ, vendidit. Vbi diſcimus in veſcendo, non cibi genere, ſed auiditate immoderata, quemque culpandum. *Et tract. 73. in Io.* Vt ſciremus, non Dei creaturam eſſe culpabilem, ſed inobedientiam contumacem, & inordinatam cupiditatẽ: Non propter porcum, ſed propter pomum, mortem primus homo inuenit; & Eſau primatus ſuos, non propter gallinam, ſed propter lenticulam perdidit. *Porro licet Iſaac dixerit Gen. 27. vt notat Aug. ſer. 44 de diuerſis.* Venit frater tuus cum dolo; dicit Iſaac, de homine ſine dolo, &c. Quomodo dolus non eſt dolus? quomodo petra non eſt petra. Quia aliud ſignificat, &c. Quia figuratũ erat quod agebatur, ideo dictum eſt, & venit cum dolo. Nam ille doloſo homini benedictionem non confirmaret, cui debebatur iuſta maledictio. Non ergo erat verus ille dolus, maximè quia non eſt mentitus, dicendo; ego ſum filius tuus maior Eſaü, iam enim ille pactus fuerat cum fratre ſuo, & vendiderat primogenita ſua. *Adde & Rebeccam matrem audiſſe à Domino, maior minori ſeruiet, hoc eſt ius primogeniti in minorẽ transfero.* Hoc ſe dixerat habere Patri, quod ille perdiderat, in iſtum tranſierat, &c. Primogeniti honor ibi erat, in illo non erat, qui eum vendiderat. *Notatu dignum, quod Auguſtinus iuxta Tertullianum dicentem* Totes primatus tuos vendes, *ſimili voce plurali vſus eſt, duo enim erant, in primogenitura, iura, vnum temporale, ſcilicet ad hæreditatem paternam, cuius duplicem portionem habebat natu maior: vt Gen. 49. Iacob de Rubem ait,* Rubem primogenitus meus, prior in donis, maior in imperio. *Et Deut. 21. vbi de primogenito eſt ſermo:* Dabit ei de iis quæ habuerit, cuncta duplicia. *Aliud ius in lege naturæ, & priuſquam tribui Leuiticæ Sacerdotium traderetur, primogenito Sacerdotij dignitas competebat. Vtrumque autem vendidit Eſau primus Simoniacus, & ſimiles multos habet, qui beneficia vendunt, vt gulæ & luxuriæ ſatisfaciant. Hinc propter Simoniam, Paulus vocat eum ſacrilegum & profanum, hoc eſt procul à Sacris remouendum. Hebr. 12. 16.* Contemplantes ne quid deſit gratiæ Dei: ne qua radix amaritudinis ſurſum germinans impediat, & per illam inquinantur multi. Ne quis fornicator, aut profanus, vt Eſaü: qui propter vnam eſcam vendidit primitiua ſua. Scitote enim, quoniã & poſtea cupiens hæreditare benedictionem, reprobatus eſt: Non enim inuenit pœnitentiæ locum, quamquam cum lacrymis inquiſiſſet eam. *Profanus autem Græcè* βέβηλος, *laïcum vel irreligioſum ſignificat, quod propriè quadrat Eſaü Sacerdotio depoſitum. Ius item hoc ſpiritale intellexit Auguſtinus in Pſal. 46. in verſum,* Elegit nobis hæreditatem ſuam, ſpeciem Iacob quem dilexit, &c. Prior natus eſt Eſaü, & poſterior natus eſt Iacob: ſed qui poſteriùs natus eſt, prælatus eſt primo nato, qui per gulam perdidit primogenita ſua, &c. Ille plùs amauit quod corporaliter concupierat, quàm quod ſpiritaliter priùs naſcendo meruerat. *Nam propter ſacerdotiũ ſecundùm Melchiſedech æternum, dictum eſt:* Frumento & vino ſtabiliui eum.

Auguſt. — Auguſt. — Auguſt. — Auguſt. — Auguſt. — Auguſt. — Auguſt.

HÆRESIS.

H

HÆRESIS.

1. Hæreſis ab eligendo dicta, quod proprio ſenſu credenda eligat; cum tamen iuxta Apoſtolos nil proprio iudicio ſit eligendum. De Præſcr. cap. 6. à p.

HÆreſes dictæ Græca voce ex interpretatione electionis, qua quis ſiue ad inſtituendas, ſiue ad ſuſcipiendas eas vtitur. Ideo & ſibi damnatum dixit hæreticum, quia & in quo damnatur, ſibi elegit. Nobis verò nihil ex noſtro arbitrio inducere licet, ſed nec eligere, quod aliquis de arbitrio ſuo induxerit. Apoſtolos Domini habemus auctores, qui nec ipſi quicquam ex ſuo arbitrio, quod inducerent, elegerunt; ſed acceptam à Chriſto diſciplinam fideliter nationibus adſignauerunt. ad Titum 3. 11.

HÆRESIS. I. SCHOL.

GRÆCA VOCE. *Ab αἱρέσεως. Cui reſpondet, hæreo. Alij ab ἐρείδω, id eſt innitor & firmo.* ELECTIONIS. *Sic Hiero. in Ep. ad tit. cap. 5.* Hæreſis Græcè ab electione dicitur, quod vnuſquiſque id ſibi eligat, quod ei eſſe melius videtur. *Et Iſid. lib. 8. cap. 3. eadem refert ad verbum quæ habet Tertullianus. Hiero. ſcribens in Ep. ad Gal. cum repetijſſet eandem etymologiam, hæreticum dicit qui ad arbitrium ſuum Scripturam intelligit contra verum ſenſum.* Quicumque igitur aliter ſcripturam intelligit, quàm ſenſus Spiritus ſancti flagitat, à quo ſcripta eſt, licet ab Eccleſia non receſſerit, tamen hæreticus appellari poteſt. *Monuit enim Petrus in Ep. 2. cap. 1. 20.* Hoc primùm intelligentes quod omnis Prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit. *Et idem ibidem cap. 3. 16.* Chariſſimus frater noſter Paulus, ſecundùm datam ſibi Sapientiam ſcripſit vobis, ſicut & in omnibus Epiſtolis, loquens in eis de his, *agebat de iudicio per ignem & ſeductoribus circa illud tempus.* In quibus ſunt quędam difficilia intellectu, quæ indocti, & inſtabiles deprauant, ſicut & cæteras ſcripturas, ad ſuam ipſorum perditionem. Vos igitur fratres, præſcientes cuſtodite, ne inſipientium errore traducti, excidatis à propria firmitate. *Propriâ dixit, non quaſi eam tribuens libero arbitrio fluctuanti, ſed quia propria eſt fidelium, ſupra firmam Petram, ex Dei miſericordia, ſtabilitorum in Eccleſia, quæ* eſt columna & firmamentum veritatis. *Auguſtinus ad literam, Petri locum explicat contra hæreticos etiam hodiernos, ſalutem, fidei abſque operibus tribuentes, cùm combuſtio ignis æterna ſine operibus miſericordiæ inuentos maneat, lib. de fide & operibus cap. 15. in f. vbi exponens locum Pauli, de lignis, fæno, & ſtipula & ſaluis per ignem, corrupto hæreticorum ſenſu, qui fundamentum fidei tenentes, bona opera ſuperædificare neglexerunt. Tum de loco. 1. Cor. 3. difficili & ab hæreticis corrupto, ſenſum ſuum eligentibus, ſic loquitur:* In his deputanda eſt, *Sententia de ligno, fæno, ſtipula, &c.* qua Petrus dicit eſſe in Scriptis eius quædam difficilia intellectu, quæ non debent homines peruertere ad proprium ſuum interitum, vt contra euidentiſſima teſtimonia Scripturarum, ſecuros faciant, de percipienda ſalute nequiſſimos, nequitiæ ſuæ pertinaciſſimè cohærentes, & *hæretici ſunt ſuo ſenſui proprio hærentes,* nec emendando aut pœnitendo mutatos. *Tum, quàm cautè cauenda ſit hæreſis, ferè ſemper fundata in Scriptura malè intellecta, ſuâ modeſtiâ docet:* Hic a me fortaſſe quæratur, de ipſa Pauli Apoſtoli ſententia, quid ego ſentiam, & quonam modo intelligendam putem; fateor hic me malle audire intelligentiores atque doctiores, qui ſic eam exponant, vt illa omnia, *teſtimonia ſcilicet Scripturæ de neceſſitate bonorum operum*, vera & inconcuſſa permaneant, quæ ſupra commemoraui, & quæcumque alia non commemoraui: quibus apertiſſimè Scriptura teſtatur, nihil prodeſſe fidem, niſi eam quam definiuit Apoſtolus, id eſt quæ per dilectionem operatur: ſine operibus autem ſaluare non poſſe, neque præter ignem, neque per ignem: quia ſi per ignem ſaluat, ipſa vtique ſaluat. Abſolutè autem dictum eſt & apertè: quid prodeſt ſi dicat quis fidem ſe habere, opera autem non habet, numquid poterit fides ſaluare illum? SIBI DAMNATVM. *Sic ad Titum. 3. 11. vbi de hæreticis.* Sciens quia ſubuerſus eſt, qui eiuſmodi eſt, & delinquit, cum ſit proprio iudicio condemnatus. *Tranſlat. Syr.* Scias eiuſmodi hominem peruerſum eſſe, & ſceleratum, quique reum peragit ſeipſum. IN QVO DAMNATVR, *idipſum dogma, propter quod condemnatur ab Eccleſia, elegit ſibi.* INDVCERE, *de nouo introducere, quod proprium eſt Hæreſiarcharum.* QVOD ALIQVIS, *quod proprium eſt ſectariorum & recipientium dogmata hæreſiarcharum.* AVCTORES, *exempla.* ACCEPTAM A CHRISTO, *dicente Matth. 28. 19. & ſeq.* Euntes docete omnes gentes: baptizantes eos in nomine Patris, &c. docentes eos ſeruare omnia quęcumque mandaui vobis. *Et vnus pro omnibus Apoſtolis Ioannes 1. 1. 4.* Quod vidimus & audiuimus annuntiamus vobis, vt & vos ſocietatem habeatis nobiſcum. FIDELITER, *nullo ex ſuo ſenſu ſuperaddito.* NATIONIBVS, *Gentilibus.* ADSIGNAVERVNT, *conſignarunt, tradiderunt. Vel alludit ad baptiſma, ſignaculum fidei, cum quo fidem plenam, & ſingula eius myſteria Gentes docuerunt. vnde ſimul dixit Chriſtus ſupra:* Euntes docete omnes Gentes: baptizantes eos, &c.

2. Hæreſes oportuit eſſe, vt & traditorem; ſed væ vtriſque. De Præſcr. cap. 30. à p.

a OPortebat hæreſes eſſe: nec tamen ideo bonum hæreſes, quia eas eſſe oportebat. Quaſi non & malum oportuerit eſſe: nam & Dominum tradi oportebat, b *ſed væ traditori*: ne quis etiam hinc hæreſes defendat. a 1. Cor. 11. 19. b Marc. 14. 21.

3. Hæreſes Authore diabolo in Scripturæ corruptione fundatæ. De Præſcr. cap. 39. in f. & 40. in p.

NEc periclitor dicere, ipſas quoque ſcripturas ſic eſſe ex Dei voluntate diſpoſitas, vt hæreticis materias ſubminiſtrarent, cum legam: a *Oportere hæreſes eſſe*, quæ ſine ſcripturis eſſe non poſſunt. Sequetur, à quo intellectus interpretetur eorum quæ ad hæreſes faciant? a 1. Cor. 11. 19. CAP. XL.

CCCXIV

A diabolo ſcilicet, cuius ſunt partes interuertendi veritatem, qui ipſas quoque res ſacramentorum diuinorum, idolorum myſterijs æmulatur.

4. Hæreſes affines Idololatriæ, ab eodem parente diabolo ortæ. De Præſcr. cap. 40. in f.

DEum aut fingunt alium aduerſus Creatorem; aut ſi vnicum Creatorem confitentur, aliter eum diſſerunt, quàm in vero eſt. Itaque omne mendacium quod de Deo dicunt, quodammodo genus eſt idololatriæ.

5. Hæreſis vt febris mortifera non miranda ſed cauenda, quæ vt malum neceſſarium tentandæ & firmandæ fidei à Deo permittitur. De Præſcr. cap. 1. & 2. per totum.

COnditio præſentium temporum, etiam hanc admonitionem prouocat noſtram, non
Matth. 24. oportere nos mirari ſuper hæreſes iſtas: ſiue quia ſunt; futuræ enim prænuntiabantur:
11. & 24. ſiue quia fidem quorumdam ſubuertunt; ad hoc enim ſunt, vt fides habendo tentationem,
1. Cor. 11. 19 haberet etiam probationem. Vanè ergo & inconſideratè plerique hoc ipſo ſcandalizantur, quod tantum hæreſes valeant, quantum ſint; cùm quid ſortitum eſt, vt omnimodo ſit, cau-
Cap. II. ſam accipit ob quam ſit. Sic vim conſequitur, per quam ſit; ne eſſe non poſſit. Febrem denique inter ceteros mortiferos & cruciarios exitus, erogando homini deputatam, neque quia eſt miramur, eſt enim; neque quia erogat hominem, ad hoc enim eſt. Proinde hæreſes ad languorem & interitum fidei productas, ſi expaueſcimus hoc eas poſſe; prius eſt, vt expaueſcamus hoc eas eſſe; quæ dum ſunt, habent poſſe; & dum poſſunt, habent eſſe. Sed enim febrem vt malum, & de cauſa, & de potentia ſua, vt notum eſt, abominamur potius quam miramur, & quantum in nobis eſt, præcauemus, non habentes abolitionem eius in noſtra poteſtate: hæreſes verò mortem æternam, & maioris ignis ardorem inferenteis, malunt quidam mirari quod hoc poſſint, quam deuitare ne poſſint: cum habeant deuitandi poteſtatem. Ceterùm, nihil valebunt, ſi illas tantum valere non mirentur. Aut enim dum mirantur, in ſcandalum ſubminiſtrantur: aut quia ſcandalizantur, ideo mirantur, quaſi quod tantum valeant, ex aliqua veniat veritate. Mirum ſcilicet vt malum vires ſuas habeat: niſi quod hæreſes apud eos multùm valeant, qui in fide non valent: in pugna pugilum & gladiatorum plerumque non quia fortis eſt, vincit quis, aut quia non poteſt vinci, ſed quoniam ille qui victus eſt, nullis viribus fuit: adeò idem ille victor, benè valenti poſtea comparatus, etiam ſuperatus recedit. Non aliter hæreſes de quorumdam infirmitatibus, habent quod valent, nihil valentes, ſi in benè valentem fidem incurrant.

HÆRESIS. II. III. IV. V. SCHOL.

OPORTEBAT. 1. *Cor.* 11. 19. Audio ſciſſuras, *Schiſmata. Syr. diſſidia*, eſſe inter vos, & ex parte credo. Nam oportet & hæreſes eſſe. *Syr. futurum eſt etiam vt contentiones ſint inter vos: quò qui probati ſunt inter vos, innoteſcant.* Vt qui probati ſunt manifeſti fiant in vobis. *De hac hæreſeon neceſſitate, quaſi malo neceſſario, ad probationem bonorum, vt bona ex malis eorumque contrarietate meliora fiunt; ſic Auguſtinus lib. 18. de Ciuit. cap. 51. vbi & ſimul, Anthore diabolo hæreſes Idololatriæ ſucceſſiſſe notat, & vtiles eſſe Eccleſiæ.* Videns diabolus templa dæmonum deſeri, & in nomen liberantis mediatoris cur-
S. Aug. rere genus humanum, hæreticos mouit, qui ſub vocabulo Chriſtiano, doctrinæ reſiſterent Chriſtianæ, quaſi poſſent indifferenter ſine vlla correptione haberi in Ciuitate Dei, ſicut ciuitas confuſionis, *Babylon mundi Gentilis*, indifferenter habuit Philoſophos inter ſe diuerſa, & aduerſa ſentientes. Qui ergo in Eccleſia Chriſti morbidum aliquid prauumque ſapiunt, ſi correpti vt ſanum rectumque ſapiant, reſiſtunt contumaciter, ſuaque peſtifera & mortifera dogmata emendare nolunt, ſed defenſare perſiſtunt, hæretici fiunt, & foras exeuntes, habentur in exercentibus inimicis. Etiam ſic quippe veris illis Catholicis membris Chriſti, malo ſuo proſunt, dum Deus vtitur malis benè, *ſicut & Iuda traditore alijſque ſcandaloſis*, & diligentibus eum omnia cooperantur in bonum. Inimici enim omnes Eccleſiæ quolibet errore cæcentur, vel malitiâ deprauentur: ſi accipiunt poteſtatem corporaliter affligendi, exercent eius patientiam: ſi tantummodo malè ſentiendo aduerſantur, exercent eius ſapientiam: *vt detegat & conuincat errores*: vt autem etiam inimici diligantur, exercent eius beneuolentiam, aut etiam beneficentiam; ſiue ſuaſibili doctrina cum eis agatur, ſiue terribili diſciplina. Ac per hoc diabolus princeps impiæ ciuitatis, aduerſus peregrinantem in hoc mundo Ciuitatem Dei, vaſa propria commouendo, nihil ei nocere permittitur. Cui proculdubio & rebus proſperis conſolatio, vt non frangatur aduerſis: & rebus aduerſis exercitatio, vt non corrumpatur proſperis; per diuinam prouidentiam procuratur: atque ita temperatur vtrumque ab alterutro, vt in pſalmo illam vocem non aliunde agnoſcamus exortam: ſecundùm multitudinem dolorum meorum in corde meo, conſolationes tuæ iocundauerunt animam meam.

3. NEC PERICLITOR, *ſupple errare.* SIC DISPOSITAS: *obſcurè.* VT HÆRETICIS. *Non quod eo fine, vt eſſent hæreſes: Deus enim ſic eſſet Author mali; ſed quòd preſciret, inde futuras, ex libertate hæretica, quam Deus ad bonum electorum ordinauit.* SINE SCRIPTVRIS, *malè intellectis. Aug. lib. 1. de Trin. cap. 3. circa f.* Arbitror ſanè nonnullos tardiores, *ingenio obtuſiori*, in quibuſdam locis librorum meorum opinaturos, me ſenſiſſe quod non ſenſi, aut non ſenſiſſe quod ſenſi. *Ita planè ſe res habet hodie in materia de gratia & libero arbitrio.* Quorum errorem mihi tribui non debere quis neſciat, ſi velut me ſequentes, neque non apprehendentes, deuiauerint in aliquam falſitatem, dum cogor per quædam denſa & opaca viam carpere; quandoquidem nec ipſis Sanctis diuino-

rum librorum authoritatibus, vllo modo quiſquam rectè tribuerit tam multos & varios errores hæreticorum; cum omnes ex eiſdem Scripturis, falſas atque fallaces opiniones ſuas conentur defendere. *Deinde demonſtrat humilitate ſua, quàm longè ſit à ſuperba hæreticorum contumacia.* Admonet me planè ac mihi iubet ſuauiſſimo imperio lex Chriſti, hoc eſt charitas, vt cùm aliquid falſi in libris meis me ſenſiſſe homines putant, quod ego non ſenſi, atque idipſum falſum alteri diſplicet, alteri placet; malim me reprehendi à reprehenſore falſitatis, quàm ab eius laudatore laudari. Ab illo enim, quamuis ego non rectè, qui hoc non ſenſerim, error tamen ipſe rectè vituperatur. Ab hoc autem, nec ego rectè laudor à quo exiſtimor id ſenſiſſe quod vituperat veritas, nec ipſa ſententia quam vituperat veritas. *Rurſum to. 3. lib. 7. de Gen. ad lit. c. 9. circa f. ex Scripturis malè intellectis ortas hæreſes dicit, tractans locum Pſal. 48.* Homo in honore poſitus, *in Eccleſia per baptiſmum Dei filius factus:* non intellexit, &c. *Scripturæ ſenſum*, comparatus eſt pecoribus inſenſatis, &c. *Proiectis margaritis ante porcos*, neque enim, *inquit, Aug.* non omnes hæretici Scripturas Catholicas legunt, nec ob aliud ſunt hæretici, niſi quòd eas non rectè intelligentes, ſuas falſas opiniones, contra earum veritatem pertinaciter aſſerunt. *Et to. 9. tract. 18. in Io. in p.* Neque natæ ſunt hæreſes, & quædam dogmata peruerſitatis illaqueantia animas, & in profundum præcipitantia, niſi dum Scripturæ bonæ intelliguntur non benè. Et quod in eis non benè intelligitur, etiam temerè & audacter aſſeritur. Itaque, chariſſimi, valde cautè hæc audire debemus, ad quæ capienda paruuli ſumus, & corde pio, & cum tremore, ſicut ſcriptum, hanc tenentes regulam ſanitatis, vt quod ſecundùm fidem qua imbuti ſumus intelligere valuerimus, tanquam de cibo gaudeamus: quod autem ſecundùm ſanam fidei regulam intelligere nondum potuerimus, dubitationem auferamus, intelligentiam differamus: hoc eſt, vt etiam ſi quid neſcimus, bonum tamen & verum eſſe, minimè dubitemus, &c. Suſcepi tractanda diuina homo, ſpiritalia carnalis, æterna mortalis. Etiam à me, chariſſimi, longè ſit vana præſumptio, ſi volo ſanus in domo Dei conuerſari, quæ eſt Eccleſia Dei viui, columna, & firmamentum veritatis, 1. Tim. 3. 15. pro modulo meo capio quod vobis appono. Vbi aperitur, paſcor vobiſcum, vbi clauditur, pulſo vobiſcum. *Nihil temerè interpretandum docet humillimus & ſapientiſſimus doctor; vt ſolent ſuperbiſſimi hæretici.* SEQVETVR. *Alij legunt* ſed quæritur, à quo intellectus interuertatur eorum quę ad hæreſes faciant. *Sed ſenſus non eſt alius. Sequetur, inquit, ſupple vt quæramus, à quo ſentiendum ſit, peruerſum Scripturæ intellectum & expoſitionem prauam venire: & ſine dubio dicendum eſt, eam hæreticos hauſiſſe à Magiſtro diabolo: qui quia* in veritate non ſtetit; *proprium hoc habet, vt interuertat, hoc eſt confundat, & peruertat ſuis mendaciis & erroribus, veritatem fidei. Nec mirum cum & ab initio zelatus Dei gloriam, inuidenſque ei, in Gentilium myſterijs Idololatricis, res ipſas Sacramentorum noſtrorum fabulis & nugis commentiſque æmulatus, imitatione ſua deprauare ſtuduerit. Quod porrò hæreſis ſpecies ſit Idololatria vide ſequenti Scholio.*

4. DEVM FINGVNT. *Sicut Marcionitæ.* DISSERVNT, *ſicut Valentiniani. Auguſtinus to. 4. q. 29. in Ioſue. Miratur, Ioſue dixiſſe populo Iſraël, vt auferrent Deos alienos.* Nec putandum eſt, hoc illum inaniter præcepiſſe; non enim ait: & nunc auferte Deos alienos, ſi qui ſunt in vobis; ſed omnino tanquam ſciens eſſe, qui ſunt, inquit, in vobis. Proinde Propheta Sanctus, in cordibus eorum eſſe cernebat cogitationes de Deo, alienas à Deo, & ipſas admonebat auferri. Quiſquis enim talem cogitat Deum, qualis non eſt Deus, alienum Deum vtique & falſum, in cogitatione portat. Quis eſt autem qui ſic cogitet Deum quemadmodum ille eſt: ac per hoc relinquitur fidelibus, quamdiu peregrinantur à Domino, auferre à corde ſuo irruentia vana phantaſmata, quæ ſe cogitationibus ingerunt, velut talis, aut talis ſit Deus, qualis vtique non eſt: & dirigere cor ad illum fideliter, vt quemadmodum, & quantum nobis expedire nouit, ipſe ſe inſinuet per Spiritum ſuum, donec abſumatur omne mendacium; Vnde dictum eſt; omnis homo mendax; & tranſacta non ſolum impia falſitate, verum etiam ipſo ſpeculo & ænigmate, facie ad faciem cognoſcamus, ſicut & cogniti ſumus; quemadmodum Apoſtolus dicit: 1. Cor. 13. 12. Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc ſcio ex parte, tunc autem cognoſcam ſicut & cognitus ſum. *Et adhuc expreſſius to. 1. lib. de Vera Religione cap. 38.* Eſt alius deterior & inferior cultus ſimulachrorum, quo phantaſmata ſua colunt, & quidquid animo errante, cum ſuperbia vel tumore, cogitando imaginati fuerint, religionis nomine obſeruant, donec fiat in anima, *error vltimus Atheiſmi,* nihil omnino colendum eſſe, & errare homines, qui ſuperſtitioni ſe inuoluunt, & miſera ſe implicant ſeruitute. Sed fruſtra hoc ſentiunt: non enim efficiunt vt non ſeruiant: remanent quippe ipſa vitia, quibus vt illa colenda opinarentur, attracti ſunt. Seruiunt enim cupiditati triplici, vel voluptatis, vel excellentiæ, vel ſpectaculi. Nego eſſe quemquam iſtorum, qui nihil colendum exiſtimant, qui non aut carnalibus gaudijs ſubditus ſit, aut potentiam vanam foueat, aut aliquo ſpectaculo delectatus inſaniat. Ita, neſcientes diligunt temporalia, vt inde beatitudinem expectent. His autem rebus, quibus quiſque beatus vult effici, ſeruiat neceſſe eſt, velit, nolit. Nam quocumque duxerint, ſequitur: & quiſquis eas viſus fuerit auferre poſſe, metuitur. *Quibus in iudicio dicet:* Vbi ſunt Dij tui in quibus habebas fiduciam? &c. *Poſtremò à diabolo ſuffectas ait Idololatriæ hæreſes to. 9. tract. de Vtilitate Ieiunij cap. 8.* Cum deſereretur *diaboli cultus in Idolis*, & multi ad vnum Deum concurrerent, eius ſacrilega Sacramenta deſererent, templa euerterent, Idola frangerent, Sacrificia prohiberent, vidit ſe perdidiſſe quos tenebat: vidit à ſua familia receſſiſſe, verum Deum cognouiſſe; quid faceret? quomodo inſidiaretur? concordes nos, ſcit quod poſſidere non poſſit; vnum Deum nobis diuidere non poteſt, falſos Deos nobis ſupponere non poteſt. Sentit eſſe vitam noſtram charitatem, mortem noſtram diſſenſionem: lites immiſit inter Chriſtianos, qui multos Deos non potuit fabricare Chriſtianis: ſectas multiplicauit, errores ſeminauit, hæreſes inſtituit: ſed quidquid fecit, de palea Dominica fecit. Ecce ſecuritas nobis eſt, licet illo ſæuiente, licet illo inſidiante, & diſſenſiones varias inter Chriſtianos ſeminante: Si Deum noſtrum agnoſcamus, ſi concorditer teneamus, ſi fidem ſeruemus, ſecuri ſimus, fratres. Frumentum de area aut non recedit, aut redit. Aliquid aufert palearum vento tentationis, vnde nobis faciat non viam perditionis, ſed opus exercitationis. *Ideo & oportet hæreſes eſſe, vtique vtiles Eccleſiæ, vt ſupra vidimus, & ſequenti Scholio, videbimus.*

5. CONDITIO PRÆSENTIVM, &c. *Status præſens rerum, vrget me, non tantum, contra perſecutores Gen-*

tiles, hortari conſtantiam Chriſtianorum; ſed etiam vt eorum fidem præmuniam contra artes hæreticorum; & in primis admoneam fideles ſimplices, ne ad exortas hæreſes obſtupeſcant, quaſi aliquid noui & mirabilis in ſe contineant: cùm à Chriſto futura fuerint prænunciata, & proinde fuerint expectanda; nec etiam miranda ſunt, quòd aliquos à fide in hæreſim trahant: cùm id etiam Apoſtolus prædixerit; oportere hæreſes eſſe, *tum quòd oporteat impleri prophetiam Chriſti; tum quòd ad probationem & perfectionem electorum à Deo permittantur.* QVANTVM SVNT. *Id eſt ſcandalum fruſtra aliqui infirmi in fide, ſumunt de hæreſibus, ſiue in quantum ſunt, ſiue quatenus præualent aliquibus per eas ſeductis, cùm quidlibet ideo accidat, vt ſit, vt id producat tanquam cauſa propria effectus, propter quem vel à Deo ſit, vel fieri permittitur, quod dicitur vulgò:* qui dat eſſe, dat conſequentia ad eſſe. *Et rurſum:* operari, ſequitur eſſe. SIC VIM, &c. *Ne res & ſtatus eius ſiue eſſentia corruat, vim operandi ſtatim conſequitur, per quam, id eſt propter quam eſſe accepit. Vt enim non miramur, ſi febris hominem erogat, id eſt demorat, vt in rogo poſitum, quia ideo à Deo infligitur, pro pœna peccati: ſic hæreſis in pœnam peccatorum; vt & ſenſum reprobum dat hæretico Deus, non infundendo errorem, ſed iuſto iudicio ſubtrahendo veritatem.* CRVCIARIOS EXITVS *fines & mortes excruciantes hominem,* EROGANDO HOMINI, *corpori humano conſumendo & quaſi in rogo poſito & igni tradito lento comburendo. Aduerte, tempore quo ſcripſit hunc librum, ſub Seuero & Antonino Caracalla, Nigidij, & Hermogenis hæreſes viguiſſe. Quantum autem vtiles ſint Eccleſiæ, præter ſupra memorata, accipe ab Auguſtino:*

S.Aug. *lib.7. Confeſſ. cap.19.* Improbatio hæreticorum facit eminere quid Eccleſia tua ſentiat, & quid habeat ſana doctrina. Oportuit enim & hæreſes eſſe, vt probati manifeſti fierent inter infirmos. *Et lib. de*

S.Aug. *Vera Religione cap.6.* Neque in confuſione paganorum, neque in purgamentis hæreticorum, neque in languore ſchiſmaticorum, neque in cæcitate Iudæorum, quærenda eſt Religio; ſed apud eos ſolos qui Chriſtiani, Catholici, vel Orthodoxi nominantur, id eſt integritatis cuſtodes, & recta ſectantes. Hæc enim Eccleſia Catholica per totum orbem validè latèque diffuſa, omnibus errantibus vtitur ad profectus ſuos, & ad eorum correctionem, cùm euigilare voluerint. Vtitur enim Gentibus ad materiam operationis ſuæ, hæreticis ad probationem doctrinæ ſuæ, ſchiſmaticis ad documentum ſtabilitatis ſuæ, Iudæis ad comparationem pulchritudinis ſuæ. Alios ergo inuitat, alios excludit, alios relinquit, alios antecedit; omnibus tamen gratiæ Dei participandæ dat poteſtatem: ſiue illi informandi ſint adhuc, ſiue reformandi, ſiue recolligendi, ſiue admittendi. *Et eodem lib. cap. 8.* Quoniam veriſſimè dictum eſt, oportet multas hæreſes eſſe, vt probati manifeſti fiant inter vos, vtamur etiam iſto diuinæ prouidentiæ beneficio. Ex his enim hominibus hæretici fiunt, qui etiamſi eſſent in Eccleſia, nihilominus errarent, cum autem foris ſunt, plurimum proſunt, non verum docendo, quod neſciunt; ſed ad verum quærendum, carnales, & ad verum aperiendum, ſpiritales Catholicos excitando. Sunt enim innumerabiles in Eccleſia ſancta Deo probati viri, ſed manifeſti non fiunt inter nos, quandiu imperitiæ noſtræ tenebris delectati, dormire malumus, quàm lucem veritatis intueri. Quapropter multi vt diem Dei videant & gaudeant, *alludit ad dictum Chriſti, Abraham exultauit vt videret diem meum, vidit & gauiſus eſt,* per hæreticos de ſomno excitantur. Vtamur igitur etiam hæreticis, non vt eorum approbemus errores, ſed vt Catholicam diſciplinam aduerſus eorum inſidias aſſerentes, vigilantiores & cautiores ſimus, etiamſi eos ad ſalutem reuocare non poſſumus. *Et lib.1. de Gen. cont. Manich. c.1.* Ideo di- Aug.
uina prouidentia multos diuerſi erroris hæreticos eſſe permittit, vt cùm inſultant nobis, & interrogant nos ea quæ neſcimus, vel ſic excutiamus pigritiam, & diuinas Scripturas noſſe cupiamus. Propterea & Apoſtolus dicit, oportet hæreſes eſſe, &c. Illi enim Deo probati ſunt, qui benè poſſunt docere: ſed manifeſti hominibus eſſe non poſſunt, niſi cum docent. Docere autem nolunt, niſi eos qui doceri quærunt. Sed multi ad quærendum pigri ſunt, niſi per moleſtias, & inſultationes hæreticorum quaſi de ſomno excitentur, & de imperitia ſua erubeſcant ſibi, & de illa imperitia ſua periclitari ſe ſentiant: qui homines ſi bonæ ſunt fidei, non concedunt hæreticis, ſed quid eis reſpondeant, diligenter inquirunt. Nec eos deſerit Deus, vt petentes accipiant, & quærentes inueniant, & pulſantibus aperiatur. Qui autem deſperant ſe poſſe in Catholica diſciplina inuenire quod quærunt, atteruntur erroribus; & ſi perſeueranter inquirunt, ad ipſos fontes, à quibus aberrauerant, poſt magnos labores fatigati, atque ſitientes, & pene mortui reuertuntur. *De prouidentia Dei in bonum Eccleſiæ hæreſes ordinante, ſic idem Aug. in Pſal.9.* Dum ſuperbit impius, ac- Aug.
cenditur pauper. Mirum eſt, inquit, & verum; quanto ſtudio bonæ ſpei paruuli accendantur ad rectè viuendum comparatione peccantium: quo myſterio agitur, vt etiam hæreſes eſſe permittantur: non quia ipſi hæretici hoc volunt, ſed quia hoc de peccatis eorum diuina operatur prouidentia; quæ lucem & facit, & ordinat, tenebras autem tantum ordinat, vt ſit earum comparatione lux gratior, ſicut hæreticorum comparatione, iucundior eſt inuentio veritatis. Ea quippe comparatione, probati manifeſti fiunt inter homines, qui Deo noti ſunt. *Acute aliquid in eandem rem dixerat Scribens in Pſal.7.* Sagittas ſuas ardentibus vel ardentes operatus eſt, &c. quia non ſagittas tantum, ſed etiam vaſa mortis dixit in arcu Dominum paraſſe, quæri poteſt quæ ſint vaſa mortis. An fortè hæretici? Nam & ipſi ex eodem arcu, id eſt ex eiſdem Scripturis, in animas non in charitate inflammandas, ſed venenis perimendas inſiliunt, quod non contingit niſi pro meritis. Propterea diuinæ prouidentiæ, etiam iſta diſpoſitio tribuenda eſt; non quia ipſa peccatores facit, ſed quia ipſa ordinat cùm peccauerint. Malo enim voto, per peccatum legentes, *Scripturam oculo mentis errore cæcato;* malè coguntur intelligere, vt ipſa ſit pœna peccati: quorum tamen morte, *quia vaſa ſunt mortis, apta in interitum,* filij Catholicæ Eccleſiæ, tanquam quibuſdam ſpinis, à ſomno excitantur, vt ad intelligentiam diuinarum proficiant Scripturarum. Oportet enim & hæreſes eſſe, vt probati, inquit, manifeſti fiant inter vos: hoc eſt inter homines, cum manifeſti ſint Deo, &c. Vt intelligamus vnicuique homini ſupplicium fieri de peccato ſuo, & eius iniquitatem in pœnam conuerti. Nec putemus illam tranquillitatem & ineffabile lumen Dei, de ſe proferre, vnde peccata puniantur: ſed ipſa peccata ſic ordinare, vt quæ fuerunt delectamento homini peccanti, ſint inſtrumenta Domino punienti. *Pulchrè omnia, profundè omnia, appoſitè omnia ad ſenſum D. Pauli, & Tertulliani mentem.*

6. Hæreſes prædictas mirari non debemus, ſed lupos ſub ouium pelle cauere. De Præſcr. cap. 4. inp.

MEmores ſimus tam Dominicarum prænuntiationum, quàm Apoſtolicarum litterarum, quæ nobis & futuras hæreſes prænuntiarunt; & fugiendas præfinierunt: & ſicut eſſe illas non expaueſcimus, ita poſſe id propter quod fugiendæ ſunt, non miremur. Inſtruit Dominus multos eſſe venturos, ſub pellibus ouium rapaces lupos. Quænam iſtæ ſunt pelles ouium, niſi nominis Chriſtiani extrinſecus ſuperficies? Qui lupi rapaces; niſi ſenſus & ſpiritus ſubdoli; ad infeſtandum gregem Chriſti intrinſecus deliteſcentes? Qui Pſeudoprophetæ ſunt, niſi falſi Prædicatores? Qui pſeudapoſtoli, niſi adulteri Euangelizatores?

Matth. 24. 11. & 24. Matth. 7. 15. 2. Cor. 11. 13 & 15.

HÆRESIS. VI. SCHOL.

A DOMINICARVM, *quibus Chriſtus Dominus, & Apoſtoli prædixerunt, futuras, & fugiendas hæreſes.* LVPOS. *Matth. 7. 15.* Attendite à falſis Prophetis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ouium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces. NOMINIS CHRISTIANI SVPERFICIES. *Aug. to. 3. in Enchir. ad Laur. cap. 5.* Aug. Certum propriumque fidei Catholicæ fundamentum, Chriſtus eſt: fundamentum enim aliud, ait Apoſtolus, nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Neque hoc ideo negandum eſt proprium fundamentum eſſe fidei Catholicæ, quia putari poteſt aliquibus hæreticis hoc nobiſcum eſſe commune. Si enim diligenter quæ ad Chriſtum pertinent cogitantur, nomine tenus inuenitur Chriſtus apud quoſlibet hæreticos, B qui ſe Chriſtianos vocari volunt, re ipſa non eſt apud eos. Quod oſtendere nimis longum eſt, quoniam commemorandæ ſunt omnes hæreſes, ſiue quæ fuerunt, ſiue quæ ſunt, ſiue quæ poterunt eſſe, ſub vocabulo Chriſtiano; & quàm ſit hoc verum, per ſingulas quaſque monſtrandum eſt. Quæ diſputatio tam multorum eſt voluminum, vt etiam infinita videatur, *hæreſim pictam & fictam ſponſam, pulchrè diſcernit Auguſtinus à vera ſponſa Chriſti Eccleſia. to. 6. in Oratione contra Iudæos, Paganos, & Arrianos, cap. 22.* Aug. Caput & corpus, Chriſtus & Eccleſia. Nec ab illo ſeparemur, aliquid aliud de illo, ſicut hæretici credendo, nec ab iſta, prauis noſtris moribus declinando: hæc eſt mater vera, *ouis germana, agniculos fideles generans ex Ariete Chriſto, cornibus inter vepres, capite corona ſpinea cincto, pro oue & agnis immolato;* C pia mater & caſta, intrinſecus ſui viri dignitate ornata; *qualem vidit Ioannes ſponſam Agni deſcendentem Ieruſalem de cælo à Deo, paratam ſicut ſponſam ornatam viro ſuo: cuius filia regis ab intus omnis gloria;* non forinſecus mendacio fallente turpiter colorata. Non nos ab iſta matre, & nomen confictum ſeducat alienum; non nos Eccleſiæ ſpecies aliena decipiat: *qualis eſt qualibet hæreſis, vel nunc Iudaiſmus.* Sponſa Chriſti non eſt quę virum ſuum non cognoſcit: turpis eſt quæ tanti viri ſpeciem ſuis ſermonibus fuſcare, *& fucare*, contendit. Fruſtra tibi Eccleſiæ nomen imponis, *& ouis, & Chriſtiana, hæreſis qualibet,* Iudæa ſubdola, D decipiens quia decepta. *A proprio iudicio errante, & diabolo erroris & mendacij principe, lupo lucifuga ſe in angelum lucis transfigurante.* Video quidem quod aptes formam ſub ſpecie aliena. *Propriè ad mentem Tertulliani, vbi hic ſubijcit.* SENSVS ET SPIRITVS SVBDOLI. *2. Corint. 11. 13.* Eiuſmodi pſeudapoſtoli, Aug. ſunt operarij ſubdoli, transfigurantes ſe in Apoſtolos Chriſti; & non mirum: *in textu habet Tertullianus: non miremur;* ipſe enim Satanas transfigurat ſe in angelum lucis. Non eſt ergo magnum ſi miniſtri eius transfigurentur velut miniſtri Iuſtitiæ; quorum finis erit ſecundùm opera ipſorum. *Reuertor ad Auguſtinum ſupra ſic loquentem hæreſi, lupi inſtar ſub ouina pelle Dominicum graſſanti in gregem.* Quid te componis? quid tantum te exornas? quid fimbrias tuas expandis? cur te contra veram ſponſam æquare contendis? *Audi ſponſum in Canticis 6. 7.* Sexaginta ſunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adoleſcentularum non eſt numerus. Vna eſt columba mea, perfecta mea, &c. *Vna eſt illa de qua Pſalmo 44.* Aſtitit regina à dextris tuis, in veſtitu deaurato circumdata varietate, &c. *in Hebr. habetur Aſtitit coniux ad dexteram tuam in diademate aureo;* Omnis gloria eius filiæ regis ab intus, in fimbrijs aureis circumamicta varietatibus. *Et vt noueris, poſt Romanam Eccleſiam virginem, alias Eccleſias virgines quoque, vt membra virgineo corpori, ſub eodem capite applicatas ſubiecit:* Adducentur regi virgines poſt eam, &c. *Proſequitur Auguſtinus* S. Aug. non te recipit ſponſus, quia non es ſponſa. Sed pulchram te dicis eſſe, & de auro, *Scriptura, & varietate linguarum, ſic exponente Auguſtino in Pſal. 44. circumamicta varietatibus,* atque ornamentis plurimis gloriaris: reſpondet tibi ſponſus ſpecioſus forma præ filijs hominum: ſpecies fornicatiæ facta eſt tibi. Irreuerens facta es in omnibus. *Ier. 3. 3. vulgata; frons meretricis facta eſt tibi, noluiſti erubeſcere. 70. ſine rubore facta es ad omnes.* Quod ſi dixeris, quare? reſpondet, quia ſub ſpecie ſponſæ componis te, & mentiris ſponſum tuum eſſe me, &c. Non ſicut Patrem appellas me; ego enim & Pater vnum ſumus. Non ſicut Patrem appellaſti me, & principem virginitatis tuæ. Verba ſunt Chriſti per Prophetam: *Ier. 3. 4.* Si ego eſſem princeps virginitatis tuæ, ſeruares integritatem tuam, ſicut integram ſeruaui Matrem meam. Quia ergo nec principem virginitatis tuæ, nec Patri me agnoſcis æqualem, nec ego te agnoſco virginem. Noli te amplius iactare quod non es, agnoſce turpitudinem tuam; Arrius abſtulit integritatem tuam. Non es igitur ſponſa, quia non es integra. Fruſtra enim illum ſponſum vocas qui non eſt tuus: turpem enim viduam non accipit Chriſtus. *Doctè & profundè tangit hæreſim Iudaizantium. Cum enim Synagoga veteri legi, iuxta Paulum, tanquam viro nupſiſſet; morte huius viri lege ſoluta, hoc eſt abolita lege quoad ceremonialia, vidua turpis manſit Synagoga, adhuc legi quaſi viro adhærens; quam Chriſtus repudiatam, non vult accipere in vxorem. Vel alloquitur Arrianam hæreſim Iudaiſmo in hoc congruentem, quòd Chriſtum æqualem Patri non agnoſcat. Deinde reuocat omnem hæreſim, vt depoſita fallacia, cum veris ouibus ad gregem Chriſti, Eccleſiam redeat.* S. Aug. Redi, redi, repudiata redi, confuſa redi, ſerpentinis fraudibus violata redi non dignitate cœleſti compoſita, ſed humanis aſſertionibus reconuenta, redi. *Alludit ad conuentiones matrimoniales, quibus ſiue Synagoga per fidem, ſiue hæreſis qualibet per baptiſmum cum Deo, & Chriſto conuenerat, ſed poſtea hæreticorum dogmatibus, erroris & hæreſi, relicta veritate &*

fide Chriſti, alicui ſectæ hæreticæ conuenerat. Deinde A *ſubdit:* S. Aug. Fallere temetipſam potes, fallere ſponſum non potes. *Vides cor lupi ſub ouina pelle latens.* Nouit enim ille quam quærat; agnoſcit, quam vocat. Semper enim viuit mater. *Eccleſia ſcilicet incorrupta & immortalis, cuius fides non defectura promiſſa eſt Petro.* S. Aug. Nouerca, quid te ſupponis? non potes excludere pulchram Dominam, cum turpis ſis ancilla, *mancipium erroris,* ſpecies fornicariæ facta eſt tibi. Non enim ſeruas vni viro fidem, quæ Catholicam non tenes vnitatem. Ille enim ſponſus Matrem quærit veram, quæ piè filios ſuos nutriat: non turpem, quæ alienos fraudulenter occidat. *Nonne eodem ſenſu cum Tertulliano loquente de adulteris euangelizatoribus, & lupis rapacibus?* Qui, inquit, lupi rapaces, niſi ſenſus & ſpiritus ſubdoli ad infeſtandum gregem Chriſti intrinſecus deliteſcentes? *Tandem concludit Auguſtinus: In commendationem veræ & vnicæ ſponſæ, lupinam hæreſim tolerantis.* Vide quæ ſit hæc mater Aug. vera, quæ adhuc te tolerat ſuos filios præfocantem, ſuo viro iniuriam facientem. Tolerat, quia patientiam exhibet ſui ſponſi, & expectat auras libertatis, vt vindicetur ab eo eius humilitas, quoniam eam viri ſui obtinet charitas. *Veniet tempus, quo* Abraham ancillam eijciat & filium eius: *Veniet, quo* Angeli eius de regno eius colligant omnia ſcandala. *Et to.4. lib.2. de Ser. Domini in Monte cap.24. in verba* cauete a pſeudoprophetis, &c. Sed iſti, inquit, non Aug. fallunt oculum ſimplicem qui arborem dignoſcere, ex fructibus, nouit.

7. Hæreſis Antichriſtos facit, & eius perſecutio grauior eſt Antichriſti perſecutione. De Præſcr. cap. 4. in m.

1. Io. 2. 18. & 22. QVi Antichriſti interim, & ſemper, niſi Chriſti rebelles? Nunc ſunt hæreſes, non minus doctrinarum peruerſitate Eccleſiam laceſſentes, quàm tunc antichriſtus perſecutionum atrocitate perſequetur: niſi quod perſecutio & martyras facit, hæreſis apoſtatas tantum. a 1. Cor. 11. 19. Et ideo [a] *hæreſes quoque oportebat eſſe, vt probabiles quique manifeſtarentur,* tam qui in perſecutionibus ſteterint, quàm qui ad hæreſes non exorbitauerint.

8. Hæreſis non præualet niſi in infirmos. De Præſcr. cap.2. V. ſupra, num. 5.

HÆRESIS. VII. SCHOL.

INTERIM. *Donec moratur Antichriſtus ſingularis ille homo peccati.* SEMPER, *non defuerunt ab initio qui contra Chriſti fidem & Eccleſiam rebelles fuerint, quales ſunt hæretici.* TVNC ANTICHRISTVS. *ſub finem mundi quod perſecutionibus aget Antichriſtus:* Vt in errorem inducantur ſi fieri poteſt etiam electi; *hoc nunc faciunt hæreſes. Et licet tempore Tertulliani aſtutia ſola & non viribus etiam pollerent hæretici vt tantum facerent Apoſtatas, poſtea etiam principibus corruptis, fecerunt martyres perſecutionibus ſæuiendo. Quod hæretici in vtroque perſecutionis genere, & abſolutè ſint Antichriſti, hoc eſt contra Chriſtum Chriſtianoſque ſentientes, artibus, & viribus: docuit Auguſtinus to.6. lib.2.* S. Aug. *contra Aduerſ. legis & Prophet. cap. 12.* Deus verus eſt, in cuius templo falſus ille ſeſſurus eſt, ad quem C pertinet etiam iſte qui ſub nomine Chriſti, quod eſt nomen Dei, hoc eſt Chriſtianum ſe videri volens, ſuperextollitur contra Chriſtum: *loquitur de ipſo hæretico aduerſario legis, qui, vt ſupra diximus, ſub ouina pelle, ſub Chriſtiani nomine, lupus intrinſecus, gregem Chriſti inuadebat, pertinens ad Antichriſtum:* ſeque oſtendit Antichriſtum; non vnum illum maiorem cæteris, ſed ex his aliquem, de quibus dicit Ioannes Euangeliſta. 1. 2. 18. Nunc Antichriſti multi facti ſunt. Eos enim dicebat hæreticos, qui temporibus Apoſtolorum eſſe cœperant. Hi autem cœperunt eſſe poſt Aſcenſionem dumtaxat in cœlum Domini noſtri Ieſu Chriſti, ab illo Simone Mago, quem D legimus in Actibus Apoſtolorum baptizatum. *Subiicit tales fuiſſe, contradictores legis veteris, & duos Deos inducentes, Baſilidem, Carpocratem, Cerdonem, Marcionem, Apellem, Patricium. Certum porro eſt occaſione Simonis Magi hæretici, Neronem eius amantiſſimum, primam Romæ per Apoſtolorum Petri & Pauli Martyrium perſecutionem indixiſſe. Idem Aug. to.9. tract.3.* S. Aug. *in primam Ioannis Epiſtolam.* Audite & videte; omnes certè qui exeunt de Eccleſia, & ab vnitate Eccleſiæ præciduntur, Antichriſti ſunt: nemo dubitat; ipſe enim deſignauit, *Ioannes ſcilicet dicens:* ex nobis exierunt, ſed non erant ex nobis: *ſcilicet ſecundum* B *prædeſtinationem & firmitatem in fide: erant enim ex nobis, per fidem ſuſceptam in baptiſmo, nec foras exiſſent, niſi prius intus fuiſſent.* Nam ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent vtique nobiſcum. Quicumque ergo non manent nobiſcum, ſed exeunt ex nobis, manifeſtum eſt, quòd Antichriſti ſunt. Et quomodo probantur Antichriſti? ex mendacio. *Quia Chriſtus eſt veritas.* Et quis eſt mendax, niſi qui negat quoniam Ieſus eſt Chriſtus? Interrogemus hæreticos, quem inueniunt hæreticum, qui negat quia Ieſus non eſt Chriſtus? &c. Statim confitetur, quia Ieſus Chriſtus eſt. Si ergo ille eſt Antichriſtus qui negat Ieſum eſſe Chriſtum, nec nos poſſunt dicere Antichriſtos, nec nos illos: quia & nos confitemur & illi. Si ergo nec illi nos dicunt, nec nos illos, ergo nec illi à nobis exierunt, nec nos ab ipſis. Si ergo non a nobis exiuimus, in vnitate ſumus. Si in vnitate ſumus, quid faciunt in hac ciuitate duo altaria? *agebat contra Donatiſtas* quid faciunt diuiſæ domus? diuiſa coniugia? quid facit communis lectus, & diuiſus Chriſtus? Admonet nos, *Ioannes,* vult nos fateri quod verum eſt. An ipſi a nobis exierunt, an nos ab ipſis? &c. hæc quæſtio & nos, & ipſos turbat, ſi non intelligatur. Aut nos ſumus Antichriſti, aut illi ſunt Antichriſti. Illi nos Antichriſtos vocant, & dicunt quod exiuimus ab eis: Nos illos ſimiliter. Sed deſignauit hæc Epiſtola Antichriſtos. Quicumque negat quod Ieſus ſit Chriſtus, ipſe eſt Antichriſtus. Iam ergo quæramus quis neget, & non attendamus ad linguam, ſed ad facta. Si enim omnes interrogentur, omnes vno ore confitentur, Ieſum eſſe Chriſtum. Quieſcat paululum lingua, vitam interroga. Si inueneritis hoc, ſi ipſa Scriptura nobis dixerit, quia negatio eorum, non tantum lingua fit, ſed & factis; Certè inuenimus multos Antichriſtos, qui ore confitentur Chriſtum, & moribus diſſentiunt à Chriſto. Vbi inuenimus hoc in Scriptura? Paulum audi Apoſtolum; de talibus cum loqueretur, ait, ad Tit. 1. confitentur enim ſe noſſe Deum, factis autem negant. Inuenimus & ipſos

Antichriſtos. Quiſquis factis negat Chriſtum Antichriſtus eſt. Non audio quid ſonet, *lingua*. Sed video quid viuat. Opera loquũtur & verba requirimus? Quis enim malus, non benè vult loqui? ſed quid dicit de talibus Dominus? Matth. 14. Hypocritæ, quomodo poteſtis bona loqui, cum ſitis mali? Voces veſtras ad aures meas affertis, ego cogitationes veſtras inſpicio, voluntatem ibi malam video, & falſos fructus oſtenditis. Noui quid inde colligam, non colligo de tribulis ficus, non colligo de ſpinis vuas. Matth. 7. vnaquęque enim arbor a fructu cognoſcitur. *Diceret Iacobus; oſtende mihi ex operibus fidem tuam.* Magis mendax eſt Antichriſtus, qui ore profitetur Ieſum eſſe Chriſtum, & factis negat: Ideo mendax, quia aliud loquitur, aliud agit. *Cum ergo & contra exempla & verba Chriſti, humilis, mitis, patientis iniurias, & nemini inferentis, hæretici ſint mendaces contra veritatem, crudeles & feri contra manſuetudinem, Chriſtianos à fide per terrorem, ſimulationem, perſecutionem abducentes, hi profectò ſunt Antichriſti. Pergit Auguſtinus, & malos Chriſtianos probare Antichriſtos.* Si facta interroganda ſunt, non ſo- A lum multos inuenimus Antichriſtos foras exiiſſe, ſed multos nondum manifeſtos, quod foras exierint. Quotquot enim habet Eccleſia perjuros, fraudatores, adulteros, ebrioſos, fœneratores, mangones, *id eſt Magiſtros formæ & decoris fictitij, hominum mercatores. Vel etiam aliorum mercium interpolatores, qui alliciunt fucatis mercibus emptores* & omnia quæ numerare non poſſumus: ſi contraria ſunt doctrinæ Chriſti, contraria ſunt verbo Dei. Verbum autem Dei Chriſtus eſt: quidquid contrarium eſt Verbo Dei, in Antichriſto eſt. *Quaſi membrum ſub capite,* B *& in corpore Antichriſti.* Antichriſtus enim contrarius eſt Chriſto, &c. Corrige quod tu feciſti, vt ſaluetur quod in te Deus fecit. Si autem non vis, & amas, & amplecteris peccata tua, contrarius es Chriſto. Intus ſis, *in Eccleſia viſibiliter*, foris ſis, *inter hæreticos*, Antichriſtus es. Intus ſis, foris ſis, palea es. Sed quare foris non es? quia occaſionem venti non inueniſti. *Id eſt, vel linguæ hæreticæ ſeducentis, vel manus & poteſtatis perſequentis, fraudem, aut violentiam non incurriſti.* S. Aug.

9. Hæreſis detectio, eius deſtructio eſt. Cont. Valent. cap. 3. in f.

HVnc primum cuneum congreſſionis armauimus, detectorem & deſignatorem totius conſcientiæ illorum, primamque hanc victoriam auſpicamur: quia quod tanto impendio abſconditur, etiam ſolummodo demonſtrare, deſtruere eſt.

10. Hæreſes ridiculæ ſola declaratione exploduntur: blaſphemiæ autem ſeriò arguendæ. Cont. Valent. cap. 6. in f.

QVamquam diſtulerim congreſſionem, ſolam interim profeſſus narrationem, ſicubi tamen indignitas meruerit ſuggillari, non erit delibatione transfunctoria expugnatio. Congreſſioni luſionem deputa, Lector, ante pugnam. Oſtendam, ſed non imprimam vulnera. Si & ridebitur alicubi, materiis ipſis ſatisfiet: multa ſunt ſic digna reuinci; ne grauitate adorentur. Vanitati propriè feſtiuitas cedit. Congruit & veritati ridere, quia lætans; de æmulis ſuis ludere, quia ſecura eſt. Curandum planè ne riſus eius rideatur, ſi fuerit indignus. Ceterùm vbicumque dignus riſus, officium eſt.

HÆRESIS. IX. & X. SCHOL.

PRIMVM CVNEVM. *Ex Vegetio lib. 2. Eſt peditum multitudo in cunei, hoc eſt inſtrumenti quo ligna finduntur formam redacta, cuius pars prima anguſtior in latiorem procedit. Vtitur hac ſimilitudine Tertullianus cum Valentinianis diſputaturus, vt prima eius congreſſio ſit, vt rimetur & detegat occulta eorum myſteria, vt inde certam ſibi victoriam ſpondeat, ſi detegat latibula tanta arte ceu vulpina ſub terra defoſſa. Subito enim atque fabulæ illæ detectæ fuerint, in fumum euaneſcent, & propria mole concident. De gladio igitur ſiue cuneo Tertulliani, dicam, vulpibuſque latentibus, hæreticis omnibus, ipſa detectione captis & victis, factiſque ridiculis; illud Pſaltis:* Introibunt in inferiora terræ, *vt lateant:* tradentur in manus gladij: *vt vincantur:* partes vulpium erunt: *vt non tantum ſint lupi ſicut ſupra vidimus, ſub ouina pelle latentes, ſed & partim vulpes ex fallacia abſcondita. Aug. in Pſal. 80. vbi propriè quod de Manichæis habet, de Valentinianis tot Deos quot æonas fingentibus, dici poteſt.* Multi hæretici cum paganis, alios & alios Deos ſibi ipſi fecerunt, & eos etiam ſi non in templis, tamen quod eſt peius, in ſuo corde poſuerunt: & falſorum ridendorumque ſimulachrorum templa ipſi facti ſunt. Magnum opus eſt, intus hęc Idola frangere, & locum Deo viuenti, non recenti mundare. *Tractabat verſum huius Pſalmi; Iſraël ſi audieris me, non erit in te Deus* C *recens: ſed pro vno recenti, per Valentinianos, noui recenteſque venerunt æones plurimi.* Vulpes, inſidioſos, maximéque hęreticos ſignificant, doloſos, fraudulentos, cauernoſis anfractibus latentes, & decipientes, odore etiam tetro putentes, &c. Iſtæ vulpes ſignificantur in Canticis Cantic. cap. 2. vbi dicitur, capite nobis vulpes, puſillas exterminantes vineas *animas ſimplices, & ignorantes, miranteſque quaſi doctas fabulas*, latentes in cauernis tortuoſis. Capite nobis, conuincite nobis; capis enim, cùm quem de falſitate conuincis. Aug.

10. *Aptè ſub eodem Scholio, duos explico titulos, ob congruentiam.* CONGRESSIONEM. *Certamen proprium.* D PROFESSVS NARRATIONEM. *Nunc propoſui ſimpliciter enarrare commentum & fabulam Valentinianæ hæreſis.* INDIGNITAS. *Eiuſdem hæreſis meritum exegerit, ad liuorem vſque, in faciem cædi; non perfunctoriè, & quaſi eius errorem delibans, leuiterque perſtringens, expugnabo.* LVSIONEM DEPVTA. *Præludium puta, ante ſeriam diſputationem.* OSTENDAM, *quaſi digito detegens & ſubſannans errorem ridiculum.* NON IMPRIMAM, *quaſi profundè percutiens.* MATERIIS, *ex ſe ridiculis: Sicut & ipſe Tertull. de impoſita Chriſtianis adoratione Dei, Aſinino capite:* Vidimus, & riſimus. REVINCI, *ſicut ille veritatem in fabuloſa vanitatis iniuſtitia, quaſi victam & captiuam detinens; ſic ipſa*

fabulæ vanitas ridicula, digno riſu reuincitur. GRAVITATE, *ſeria reſponſionis.* ADORENTVR, *nimio reſpectu digna viſa.* PROPRIE CEDIT, *vltro, ſequitur iocoſitas & facetia.* SI FVERIT INDIGNVS. *Aug. to.1.* S Aug. *lib.1.contra Academicos cap.5.* Ratio præueniat riſum tuum; nihil enim eſt fœdius riſu irriſione digniſſimo. *Veritas autem ſecura ridet, & exultat, contra mendacium ſemper victorioſè præualens.* Aug. Ep.174. *ad* S. Aug. *Paſcentium contra Arrianos in fine:* Non bonum ho- A minis eſt hominem vincere, ſed bonum eſt homini, vt eum veritas vincat volentem, quia malum eſt homini, vt eum veritas vincat inuitum. Nam ipſa vincat neceſſe eſt, ſiue negantem, ſiue confitentem. OFFICIVM EST *proprium opus veritatis eſt, ex officio incumbit veritati, vt productum è tenebris mendacium ſeu vulpem exfumigatam, feſtinus iocis excipiat & explodat.*

11. Hæreſes & ſchiſmata, duo mala pariter fugienda, quæ in bonum Eccleſiæ à Deo permittuntur. De Præſcr. cap.5. per totum, & 6. in p.

SI diſſenſiones & ſchiſmata increpat, quæ ſine dubio mala ſunt, & in continenti hæreſes ſubiungit: quod malis adjungat, malum vtique profitetur, & quidem maius: cum ideo a 1. Cor. 11. 19. credidiſſe ſe dicat de ſchiſmatibus & diſſenſionibus, quia ſciret [a] *etiam hæreſes oportere eſſe:* oſtendit enim grauioris mali proſpectu de leuioribus ſe facile credidiſſe: certè non vt ideo de malis crediderit, quia hæreſes bonæ eſſent, ſed vti de pejoris quoque notæ tentationibus præmoneret non eſſe mirandum, quas diceret tendere ad probabiles quoſque manifeſtandos, ſcilicet quos non potuerint deprauare. Denique ſi totum capitulum ad vnitatem continendam, & ſeparationes coërcendas ſapit: hæreſes verò non minus ab vnitate diuellunt, 1. Cor. 1. 11. & ſeq. & 1 Cor. 11. 18. 19. quàm ſchiſmata & diſſenſiones, ſine dubio & hæreſes in ea conditione reprehenſionis conſtituit, in qua ſchiſmata & diſſenſiones: ac per hoc non eos probabiles facit, qui in hæreſes diuerterint, cùm maximè diuerti ab eiuſmodi objurget, edocens vnum omnes loqui & idipſum ſapere, quod etiam hęreſes non ſinunt. Rom. 12. 16. CAP. VI. Nec diutius de iſto, ſi idem eſt Paulus, qui & Gal. 5. 20. alibi hæreſes inter carnalia crimina numerat, ſcribens ad Galatas; & qui Tito ſuggerit, b Tit. 3. 10. & 11. [b] *hominem hæreticum poſt primam correptionem recuſandum, quod peruerſus ſit eiuſmodi & delinquat, vt à ſemetipſo damnatus.* Sed & in omni penè epiſtola de adulterinis doctrinis fugiendis inculcans, hæreſes taxat, quarum opera ſunt adulteræ doctrinæ.

HÆRESIS. XI. SCHOL.

INCREPAT. *Paulus. 1. Cor. 11. 18.* Primùm quidem conuenientibus in Eccleſiam, audio ſciſſuras eſſe inter vos, & ex parte credo. ET IN CONTINENTI. *Statim ſubijcit:* Nam oportet & hęreſes eſſe. PROSPECTV. *Præſcientiâ, & prouiſione futurarum hæreſeon, tanquam grauiorum malorum, dixit Paulus ſe fundamentum habuiſſe credendi, orta eſſe inter Corinthios Schiſmata.* NON ESSE MIRANDVM. *Quaſi de rebus vel ex ſe mirabilibus vel improuiſis; vel timendum & expaueſcendum quaſi à malis ineuitabilibus; cum ideo eas Deus permittat, vt reprobis hæreticis, vel eis adhærentibus, tanquam paleâ ab area Christi, id eſt Eccleſia vento tentationis eiectis, fideles & ſtabiles prius inter paleas latentes appareant; vel ſimiles auro & argento igne probato puriores euadant: Aug. in Pſal. 54. in verſum:* Contaminauerunt teſtamentum eius, diuiſi ſunt ab ira vultus eius. Hæreticis, inquit, exerta eſt, S. Aug. *aperta & nota vt inter tenebras lux ſplendida.* Catholica; *veritas & Eccleſia;* & ex his qui malè ſentiunt, probati ſunt qui benè ſentiunt. Multa enim latebant in Scripturis; & cum præciſi eſſent hęretici, quęſtionibus agitauerunt Eccleſiam Dei. Aperta ſunt quæ latebant, & intellecta eſt voluntas Dei. Inde dicitur in alio pſalmo; congregatio taurorum inter vaccas populorum, vt excludantur hi qui probati ſunt argento. Excludantur enim, dixit, emineant, eant, appareant. Vnde dicuntur & in arte argentaria excluſores, id eſt, ex quadam confuſione maſſæ, ſuæ formæ expreſſores. Ergo multi qui optimè poterant Scripturas dignoſcere & pertractare, latebant in populo Dei: nec aſſerebant ſolutionem quęſtionum difficilium, cum calumniator nullus inſtaret. Numquid enim perfectè de Trinitate tractatum eſt, antequam oblatrarent Arriani? Numquid perfectè de pœnitentia tractatum eſt, antequam obſiſterent B Nouatiani? Sic non perfectè de baptiſmate tractatum eſt, antequam contradicerent foris poſiti rebaptizatores: nec de ipſa vnitate Christi enucleatè dicta erant, quę dicta ſunt, niſi poſteaquam ſeparatio illa vrgere cœpit fratres infirmos, vt iam illi qui nouerant hæc tractare atque diſſoluere, ne perirent infirmi ſollicitati quęſtionibus impiorum, ſermonibus & diſputationibus ſuis obſcura legis in publicum deduxerunt, &c. vt excludantur hi, id eſt, appareant qui latebant, qui probati ſunt argento. Quid eſt argento? Eloquia Domini eloquia caſta, argen- C tum igne examinatum, &c. hunc ſenſum obſcurum videte quemadmodum in lucem excludat Apoſtolus, oportet enim & hęreſes eſſe, vt probati manifeſti fiant inter vos. Quid eſt, probati? probati argento, probati eloquio. Quid eſt, manifeſti fiant? excludantur. Quare hoc? propter hęreticos. Quid eſt propter hęreticos? Propter congregationem taurorum inter vaccas populorum. TOTVM CAPITVLVM *ſcilicet. 1. Cor. 11.* SAPIT. *Intelligenti liquet, ſcriptum eſſe ad ſeruandam vnitatem fidelium, & omnia Schiſmata & hæreſes tollendas.* DIVERTI OBIVRGET. *Alij legunt,* deuerti obiurgans, *id eſt cum* D *reprehenſione inculcans, ab erroribus diuertendum eſſe, maximè ab hæreſi, quæ grauior eſt Schiſmate. Nam ex Aug. tom. 7. l. 2. contra Creſcon. cap. 7.* Dicitur ſchiſma Aug. eſſe recens congregationis ex aliqua ſententiarum diuerſitate diſſenſio; hęreſis autem, ſchiſma inueteratum. *Vnde & peior hæreſis eſt ſchiſmate. Omnem autem diuiſionem reprobat Paulus. Ait enim:* Si quis autem videtur contentioſus eſſe, nos talem conſuetudinem non habemus, neq; Eccleſia Dei, &c. EDOCENS. *Rom. 12. 16.* Idipſum inuicem ſentientes. NEC DIVTIVS, *ſupple loquar.* SI IDEM EST. *Imò idem ipſe.* INTER CARNALIA. *Gal. 5. 19.* Manifeſta ſunt autem

opera

opera carnis; quę ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum ſeruitus, veneficia, inimicitię, contentiones, æmulationes, irę, rixę, diſſenſiones, ſectę. *Quem locum Auguſtinus ſic exponit lib. 14. de Ciuit. cap. 2. in f.* Aug. Inſpiciamus diligenter illum locum Epiſtolæ D. Pauli quem ſcripſit ad Galatas, vbi ait; manifeſta autem ſunt opera carnis, quæ ſunt adulteria, &c. Inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animoſitates, diſſenſiones, hæreſes, inuidiæ, &c. in operibus carnis quæ manifeſta eſſe dixit, eaque commemorata damnauit, non illa tantum inuenimus, quæ ad voluptatem pertinent carnis, ſicuti ſunt fornicationes, immunditiæ, luxuriæ, ebrietates, commeſſationes: verum etiam illa, quibus animi vitia demonſtrantur à voluptate carnis aliena. Quis enim ſeruitutem quæ Idolis exhibetur, veneficia, inimicitias, contentiones, æmulationes, animoſitates, diſſentiones, hæreſes, inuidias, non potius intelligat animi vitia eſſe, quàm carnis? quandoquidem fieri poteſt, vt propter Idololatriam, *ſicut Veſtales,* Vel hæreſis alicuius errorem, *ſicut Origeniſtæ & Marcionitæ*, à voluptatibus carnis temperetur: & tamen etiam tunc homo, quamuis carnis libidines continere, atque cohibere videatur, ſecundùm carnem viuere hac Apoſtolica authoritate conuincitur: & in eo quod abſtinet a voluptatibus carnis, damnabilia opera carnis agere demonſtratur, &c. Cur ergo hęc omnia & his ſimilia, Doctor Gentium in fide & veritate, opera carnis appellat, niſi quia eo locutionis modo, quo totum ſignificatur à parte, ipſum hominem vult nomine carnis intelligi? *quòd & repetit cap. ſequenti, vbi & de Diabolo maximè inuido & animoſo:* Aug. Hæc omnia cùm habeat ſine carne, quomodo ſunt opera carnis; niſi quia opera ſunt hominis, quem ſicut dixi, nomine carnis appellat? *Ideo autem etiam vitia ſpiritalia tribuuntur carni, quia omnis defectus humanæ rationis aliquo modo originem trahit ex ſenſu carnali, ſi quidem nihil eſt in intellectu, quod prius aliquo modo non fuerit in ſenſu. Opera autem dicuntur carnis; quia ſunt peccata hominis carnalis, ſecundùm carnem ſapientis, & peccato corrupti,* RECVSANDVM, *deuitandum. Ad Tit. 3. 10.* Hæreticum hominem poſt vnam & ſecundam correptionem deuita, ſciens quia ſubuerſus eſt, qui eiuſmodi eſt, & delinquit, cum ſit proprio iudicio condemnatus: ADVLTERÆ, *aliena a fide, mixta mendacijs. Vlp. L. 1. §. u quoque ff. de ſeruo corrupto.* Vt rationes dominicas intercideret, adulteraret. *Schiſmata & hæreſes ab vnitate diuellere, ſuprà dixit Author noſter. Et quidem, vt vnitatem fidei Eccleſiæ, ſecta, id eſt hæreſes ſoluunt, diuidendo Chriſtum, hoc eſt diuiſim & ſeparatim de Chriſto aliter ſentiendo, quàm Eccleſia Catholica; ſic ſchiſmata diuidunt & ſeparãt ab vnitate capitis vel à vinculo Charitatis corporis Eccleſiæ, membra ſchiſmatica: & vtrumque crimen præ cæteris fugiendum. Aug. to. 4. lib. quæſt. Euang. ſecundùm Matth. q. 11.* Aug. Solet quæri, Schiſmatici quid ab hæreticis diſtent; & hoc inueniri, quòd Schiſmaticos non fides diuerſa faciat, *ſicut facit hæreſis*, ſed communionis diſrupta ſocietas, &c. Videntur ſpicis corruptis eſſe ſimiliores, ſicut ſcriptum eſt: vento autem corrumpetur filius iniquus; vel paleis ariſtarum fractis, vel ſciſſis, & de ſegete abruptis. *Schiſmatis originem attigit Auguſtinus in Pſal. 25. vbi notat ex ſcandalo malorum Chriſtianorum, aliquos ab Eccleſia ſe ſeparare.* Aug. Quoniam ego in innocentia mea ambulaui, & in Domino ſperans non mouebor. Quid eſt in Domino ſperans? ille titubat inter malos, qui non in Domino ſperat. Hinc factum eſt, vt Schiſmata fierent. Trepidauerunt inter malos, cùm ipſi peiores eſſent, & quaſi

A nollent eſſe boni inter malos. O ſi frumenta eſſent, vſque ad tempus ventilationis paleam in area tolerarent! Sed quia palea erant; *mobiliores in fide, quàm alij in moribus*, flauit ventus ante ipſam ventilationem, & rapuit de area paleam, & proiecit in ſpinas: Et palea quidem inde proiecta eſt; *id eſt ſchiſmaticus:* ſed numquid quod remanſit frumentum, ſolum eſt? non volat ante ventilationem niſi palea: *Ante Iudicium, vnde Ioannes in manu Chriſti Iudicis ponit ventilabrum: Et Chriſtus ipſe dicit, in Iudicio, Angelos collecturos de regno Dei, hoc eſt Eccleſiæ, omnia ſcandala, in ignem mittenda.* Ventilabitur verò palea, *id eſt mali Chriſtiani*, cùm venerit tempus ventilationis. Hoc dixit iſte; in innocentia mea ambulaui, & in Domi-

B no ſperans non mouebor: ſi enim ſperauero in homine, viſurus ſum fortaſſe ipſum hominem aliquando malè viuentem, nec eas vias tenentem, quas, vel didicit, vel docet in Eccleſia bonas; ſed quas Diabolo docente ſectatus eſt; ſed quia ſpes mea in hoc erit, titubante homine, titubabit ſpes mea; & cadente homine, cadet ſpes mea. Qui vero in Domino ſperans, non mouebor. *Quod autem tam hæretici quàm Schiſmatici ab vnitate Eccleſiæ, & ſpiritu vnitatis & Charitatis diuiſi ſint, proindeque reprobi; doctè diſſerit Auguſtinus ſermone illo prælongo de Verbis Domini vndecimo circa f.* Intueamur quemadmodum S. Aug. eos ipſos increpans ait, neſcitis quia templum Dei eſtis, & Spiritus Dei habitat in vobis? hoc vtique nullo modo diceret ab Eccleſia ſegregatis, qui dicti ſunt, *animales*, ſpiritum non habentes. Sed nec ille

C dicendus eſt eſſe in Eccleſia, & ad iſtam ſocietatem ſpiritus pertinere, qui ouibus Chriſti corporali tantũ cõmixtione ficto corde miſcetur. Sanctus enim Spiritus diſciplinæ effugiet fictum. Quapropter quicũque in ſchiſmaticis vel hæreticis cõgregationibus; vel potius ſegregationibus, baptizantur; quãuis non ſint renati Spiritu; *Intellige de adultis, qui ob peccatũ hæreſis & ſchiſmatis, gratiæ, fidei, Spiritus Sancti ſunt incapaces; licet characterem Baptiſmi recipiant*, tanquam Iſmaeli ſimiles, qui ſecundùm carnem natus eſt Abrahæ, *Ita & illi quod carnale eſt baptiſmi, formam ſcilicet & materiam cum ipſo interno charactere recipiunt indelebili, & non repetendo,* Non ſecundùm Iſaac, qui ſecundùm ſpiritum; quia per repromiſſionem: *Iterata enim promiſſio fuit ſpiritali ſemini, multiplicationis cæleſtium donorum, & in firmamento*

D *gloria lux ſtellarum; ex quo, Draconis cauda, id eſt hæreſi, vel ſchiſmate tertia pars detracta:* tamen cùm ad S. Aug. Catholicam, *Eccleſiam conuerſi*, veniunt, & ſocietati Spiritus aggregantur, quem foris proculdubio non habebant, non eis repetitur lauacrum carnis. Non enim defuit etiam foris poſitis iſta forma pietatis: ſed accedit eis, quæ niſi intus non poteſt dari, vnitas ſpiritus in vinculo pacis. Tales quippe erant antequam Catholici eſſent, de qualibus dicit Apoſtolus, habentes formam pietatis, virtutem autem eius abnegantes. Poteſt enim eſſe viſibilis forma palmitis, etiam præter vitem: *à vite præciſi*, ſed inuiſibilis vita radicis haberi non poteſt niſi in vite. Proinde cor-

E poralia Sacramenta quæ portant & celebrant etiam ſegregati ab vnitate Corporis Chriſti, formam poſſunt exhibere pietatis; Virtus verò pietatis inuiſibilis & ſpiritalis, ita in eis non poteſt eſſe, quemadmodum ſenſus non ſequitur hominis membrum, quando amputatur à corpore. *Vt membrum ergo putridum & peſtilens præciſum a corpore, ſchiſmaticum & hæreticum fugiamus: & ne in ſchiſma, vel hæreſim labamur, toto animo caueamus: Auguſtinum cum Apoſtolo audientes: Ser. 28. de diuerſis:* Paulus Apoſtolus, ſeruus ipſius, *Chriſti, dicentis*, quis me conſtituit diuiſo-

ſorem inter vos? quando dicebat 1. Cor. 1. 10. obſecro vos fratres, *per nomen Domini Ieſu Chriſti: vt idipſum dicatis omnes*, & non ſint in vobis ſchiſmata: *ſitis autem perfecti in eodem ſenſu, & in eadem ſententia*: nolebat eſſe diuiſor. Denique monuit eos, qui
S.Aug. ad ipſius nomen currebant, & Chriſtum diuidebant: A Vnuſquiſque veſtrum dicit; Ego ſum Pauli, Ego Apollo, Ego Cephæ, Ego Chriſti. Diuiſus eſt Chriſtus? numquid Paulus pro vobis crucifixus eſt? aut in nomine Pauli baptizati eſtis? Videte ergo quàm mali ſint homines, qui volunt eſſe diuiſum, *eum ſcilicet*, qui noluit eſſe diuiſor.

12. Hæreſeon euerſores, Irenæus, Iuſtinus, Miltiades, Proculus, commendantur. Cont. Valent. cap. 5 à p.

NEc vndique dicemur ipſi nobis finxiſſe materias, quas tot iam viri ſanctitate & præſtantia inſignes, nec ſolum noſtri anteceſſores, ſed ipſorum hæreſiarcharum contemporales, inſtructiſſimis voluminibus & prodiderunt & retuderunt: vt Iuſtinus Philoſophus & Martyr, vt Miltiades Eccleſiarum ſophiſta, vt Irenæus omnium doctrinarum curioſiſſimus explorator, vt Proculus noſter, virginis ſenectæ, & Chriſtianæ eloquentiæ dignitas: quos in omni opere fidei, quemadmodum in iſto, optauerim aſſequi.

HÆRESIS. XII. SCHOL.

NEc VNDIQVE *ſicut faciunt heretici, ſartores errorum, vel confictores ſectarum. Vel, non fingimus, aut affingimus hæreticis errores, cùm tot viri docti eos dudum refutauerint; ſicut* IVSTINVS. *Intelligit librũ D. Iuſtini contra Sectas, & hæreſes compoſitum, de quo Hiero. in Catalogo Scriptorum Eccl.* MILTIADES SOPHISTA, *in bonam partem ſumit, quod polleret diſputando contra hæreticos. Hunc & Iuſtinum, ſub Imperatore Commodo vixiſſe notat ibidem Hiero.* IRENÆVS. *De quo ſic Aug. to. 7. lib. 1. Cont. Iul.*
S.Aug. *Pelag. cap. 3. vbi citat veteres Patres.* Irenæus Lugdunenſis Epiſcopus, non longè à temporibus Apoſtolorum fuit. Iſte ait, non aliter ſaluari homines ab antiqua ſerpentis plaga, niſi credant in eum, qui ſecundùm ſimilitudinem carnis peccati in ligno martyrij exaltatus à terra, & omnia traxit ad ſe, & viuificauit mortuos, &c. Protoplaſti peccato per correptionem primogeniti emendationem accipiente, ſerpentis prudentia deuicta per ſimplicitatem columbæ, vinculis illis reſoluti ſumus, per quæ alligati eramus morti. Videſne antiquum hominem Dei, quid de antiqua ſerpentis plaga ſentiat? DOCTRINARVM. *Hæreticarum, maximè Valentini duobus primis libris, quos auidè legit Tertullianus.* PROCVLVS NOSTER. *compatriota, vel Secta Montani, aliter dictus Proclus.* VIRGINIS SENECTÆ, *quòd vſque ad ſenium virgo manſerit. Sunt qui legere malint:* Virginis Sectæ, *id eſt Eccleſia incorrupta. Sed cum fuerit ſecta Montani per hæreſim corrupta, virgo eſſe non poteſt. Sed plures Proc.: vel Proculi à Tertulliano numerantur.* D *Vnus Catholicus, & vt puto Preſbyter, de quo ad Scapulam cap. 4. vbi de Seuero Patre Antonini:* Proculum Chriſtianum, qui Torpacion cognominabatur Euhodeæ Procuratorem, qui eum per oleum aliquando curauerat, requiſiuit: *Alter, de quo lib. de Præſcriptionibus cap. 52. tertius, niſi idem ſit, de quo hic loquitur. Auguſtinus quoque meminit & veterum Patrum qui ſcripſerunt contra hæreticos. Vt habet to. 6. in Epiſtola ad Quoduult Deum, cui inſcripſit librum de Hæreſibus:* Philaſtrius quidam Brixienſis Epiſcopus, quem cum Aug.
S. Ambroſio Mediolani etiam ipſe vidi, ſcripſit hinc librum, *id eſt de hac materia, ſcilicet de hæreſibus.* Nec illas hæreſes prætermittens, quæ in populo Iudæo fuerunt ante Aduentum Domini, eaſque. 28. commemorauit, & poſt Domini Aduentum. 128. Scripſit hinc etiam Græcè Epiſcopus Cyprius, Epiphanius, in doctrina Catholicæ fidei laudabiliter diffamatus, ſed ipſe vtriuſque temporis hæreſes colligens. 80. amplexus eſt, &c. Neque putandum eſt aliquas ignoraſſe Epiphanium, quas nouerat Philaſtrius: Cùm Epiphanium longè Philaſtrio doctiorem inuenerimus, &c. *Et libro eodem de Hæreſibus, hæreſi* [illegible]. C *ſic eundem Epiphanium commendat:* Supradictus Epiſcopus Cyprius apud Græcos inter magnos habitus, Aug.
& à multis in Catholicæ fidei ſanitate laudatus, cuius ego in commemorandis hęreticis, non modum, ſed ordinem ſum ſecutus: *Et rurſum Hæreſi 83.* Cum Euſebij Hiſtoriam perſcrutatus eſſem, cui Aug.
Ruffinus à ſe in Latinam linguam tranſlatę, ſubſequentium etiam temporum duos libros addidit, non inueni aliquam hęreſim, quam non legerim apud iſtos. *Tandem circa finem libri meminit Hieronymi:* Aug.
Audiui ſcripſiſſe de hęreſibus S. Hieronymum, ſed ipſum eius opuſculum, nec in noſtra Bibliotheca inuenire potuimus, nec vnde poſſit accipi, ſcimus, quod ſi tu ſcieris, perueni, & ego per te ad illud perueniam, & forſitan habebis melius aliquid, quam hoc noſtrum: quamuis nec ipſum, licet hominem doctiſſimum omnes hæreſes arbitrer indagare potuiſſe. *Quæ ideo ex Auguſtino retuli, vt videas lector, nec in hac parte, modeſtia Tertulliani cedere; tam in memorandis cum laude anteceſſoribus ſuis, quàm in profeſſione ſectanda antiquorum fidei & Doctrina. Sic enim concluſit in textu Tertull.* quos in omni opere fidei, quemadmodum in iſto, optauerim aſſequi.

13. Hæreſes Sadducæorum, Marcionitarum. Valentinianorum, Hermogenis, &c. ab Apoſtolis damnatæ, vel tunc exiſtentes, vel prædictæ futuræ de præſcr. cap. 33. & 34. per totum & 35. in p.

ADhibeo, ſuper hæc, ipſarum doctrinarum recognitionem, quæ tunc ſub Apoſtolis fuerunt, ab iiſdem Apoſtolis & demonſtratæ & dejeratæ. Nam & ſic facilius traducentur: dum aut jam tunc fuiſſe deprehendentur, aut ex illis quæ jam tunc fuerunt, ſemina ſumpſiſſe.
1. Cor. 15. Paulus in prima ad Corinthios, notat negatores & dubitatores reſurrectionis, hæc opinio
12. ſeq. propria Sadducæorum, partem eius vſurpat Marcion, & Apelles, & Valentinus, & ſi qui alij
Gal. 5. 1. & reſurrectionem carnis infringunt. Et ad Galatas ſcribens, inuehitur in obſeruatores & de-
per totum. fenſores circuncinionis & legis: Hebionis hæreſis eſt. Timotheum inſtruens, nuptiarum
1. Tim. 4. 3. quoque interdictores ſuggillat: ita inſtituunt Marcion & Apelles eius ſecutor. Æquè tangit

eos, qui dicerent factam iam reſurrectionem: id de ſe Valentiniani adſeuerant. Sed & 2.Tim.2.
cum genealogias indeterminatas nominat, Valentinus agnoſcitur: apud quem Æon ille 17.18.
neſcio qui noui & non vnius nominis, generat e ſua Charite Senſum & Veritatem: & hi Tit.3.9.
æque procreant duos, Sermonem & Vitam: dehinc & iſti generant Hominem & Eccleſiam,
eſtque hęc prima ogdoas æonum, exinde decem alij, & duodecim reliqui æones miris no-
minibus oriuntur, in meram fabulam triginta æonum. Idem Apoſtolus, cum improbat ele- Gal.4.3.
mentis ſeruientes, aliquid Hermogenis oſtendit, qui materiam non natam introducens, & 9.
Deo non nato eam comparat, & ita matrem elementorum deam faciens, poteſt ei ſeruire
quàm Deo comparat. Ioannes verò in Apocalipſi idolothyta edentes & ſtupra committen- Apoc.2.20.
tes iubetur caſtigare. Sunt & nunc alij Nicolaïtæ, Caïana hæreſis dicitur. At in epiſtola eos 2.Io.1.7.
maximè antichriſtos vocat, qui Chriſtum negarent in carne veniſſe, & qui non putarent Coloſſ.2.
Ieſum eſſe Filium Dei. Illud Marcion, hoc Hebion vindicauit. Simonianæ autem magiæ 18.
diſciplina angelis ſeruiens, vtique & ipſa inter idololatrias deputabatur, & à Petro Apoſtolo Act.8.20.
in ipſo Simone damnabatur. Hæc ſunt, vt arbitror, genera doctrinarum adulterinarum, Cap.XXXIV.
quæ ſub Apoſtolis fuiſſe, ab ipſis Apoſtolis diſcimus: & tamen nullam inuenimus inſtitu-
tionem, inter tot diuerſitates peruerſitatum, quæ de Deo Creatore vniuerſorum, contro-
uerſiam mouerit. Nemo alterum Deum auſus eſt ſuſpicari. Facilius de Filio quàm de Pa-
tre hæſitabatur, donec Marcion præter Creatorem alium Deum ſolius bonitatis induceret:
Apelles Creatorem angelum neſcio quem glorioſum, ſuperioris Dei, faceret Deum legis &
Iſraëlis, illum igneum affirmans: Valentinus æonas ſuos ſpargeret, & vnius æonis vitium
in originem deduceret Dei Creatoris. His ſolis, & his primis reuelata eſt veritas diuinita-
tis, majorem ſcilicet dignationem, & pleniorem gratiam à diabolo conſecutis, qui Deum ſic
quoque voluerit æmulari, vt de doctrinis venenorum, quod Dominus negauit, ipſe faceret,
a *Diſcipulos ſuper Magiſtrum.* Eligant igitur ſibi tempora vniuerſæ hæreſes, quæ quando fue- a Luc.6.
rint, dummodo interſit quæ quando, dum de veritate non ſint, vtique quæ ab Apoſtolis no- 40.
minatæ non fuerunt, ſub Apoſtolis fuiſſe non poſſunt, ſi enim fuiſſent, nominarentur &
ipſæ, vt & ipſæ coërcendæ: quæ verò ſub Apoſtolis fuerunt, in ſua nominatione damnantur.
Siue ergo eædem nunc ſunt aliquantò expolitiores, quæ ſub Apoſtolis rudes, habent ſuam
exinde damnationem: ſiue aliæ quidem fuerunt, aliæ autem poſtea obortæ, quiddam ex illis
vſurpauerunt, habendo cum eis conſortium prædicationis, habeant neceſſe eſt etiam con-
ſortium damnationis; præcedente illo fine ſupradicto poſteritatis, quo etſi nihil de damna-
ticiis participarent, de ætate ſola præjudicarentur: tantò magis adulteræ, quantò nec ab
Apoſtolis nominatæ. Vnde firmius conſtat, has eſſe, quæ adhuc tunc nuntiabantur futuræ.
His definitionibus prouocatæ à nobis & reuictæ hæreſes omnes, ſiue quæ poſteræ, ſiue quæ Cap.XXXV.
coætaneæ Apoſtolorum, dummodo diuerſæ: ſiue generaliter, ſiue ſpecialiter notatæ ab eis,
dummodo prædamnatæ; audeant reſpondere & ipſæ aliquas eiuſmodi præſcriptiones ad-
uerſus noſtram diſciplinam.

HÆRESIS. XIII. SCHOL.

ADHIBEO *iam à me dictis addo.* DOCTRINARVM. *Dogmatum hæreticorum.* RECOGNITIONEM. *Aduertentiam, qua recognoſcimus. Apoſtolos prætaxaſſe, & arguiſſe quæ nunc docent, & poſt Apoſtolos docuerunt hæretici contra veritatem.* EIERATÆ. *deteſtata.* TRADVCENTVR. *palam vana & ridicula explodenda detegentur.* IAM TVNC. *Apoſtolorum tempore.* SEMINA, *ortum, originem.* NOTAT NEGATORES: *arguit. 1.Cor.15.12. & ſeq.* Si Chriſtus prędicatur, quòd reſurrexit à mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis quoniam reſurrectio mortuorum non eſt? PARTEM EIVS, *hæreſis Sadducæorum; neque enim omnes opiniones Sadducæorum, ſed hanc ſecuti ſunt contra Reſurrectionem pugnantem.* INFRINGVNT, *tota violentia impugnant.* AD GALATAS, *per totum, vt alibi vidimus.* HEBIONIS. *Aug.to.6. lib. de hæreſibus, hæreſi 10.* (Aug.) Hebionæi Chriſtum tantummodo hominem dicunt. Mandata carnalia legis obſeruant, Circumciſionem ſcilicet carnis, & cętera, à quorum oneribus per nouum Teſtamentum liberati ſumus. NVPTIARVM INTERDICTORES. *Seuerè arguit quaſi vulnus infame faciei imprimens. 1.Tim.4.3. cùm dixiſſet nouiſſimè venturos hypocritas:* Prohibentium nubere, abſtinere à cibis quos Deus

A creauit, &c. *de quibus Auguſtinus. lib. 30. contra Fauſtum cap.6.* (S.Aug.) Si ad virginitatem ſic adhortaremini, quemadmodum hortatur Apoſtolica doctrina; qui dat nuptum, bene facit; & qui non dat nuptum, melius facit, vt bonum eſſe nuptias diceretis, ſed meliorem virginitatem, ſicut facit Eccleſia, quæ verè Chriſti eſt Eccleſia; non vos Spiritus Sanctus ita prænuntiare, dicens, prohibentes nubere; Ille enim prohibet, qui hoc malum eſſe dicit, non qui huic bono aliud melius anteponit. Denique vos eum præcipuè concubitum deteſtamini, qui ſolus honeſtus & coniugalis eſt; & quem matrimoniales quoque tabulæ præ ſe gerunt, liberorum procreandorum cauſà. B Vnde vere non tam concũbere, quàm nubere prohibetis. Concumbitur enim etiam cauſa libidinum; nubitur autem non niſi filiorum. ITA INSTITVVNT, *ſic docent & profitentur Marcion, & poſt eum Apelles.* ÆQVE TANGIT, *ſic etiam carpit Paulus. 2.Tim.2.17. & ſeq.* Sermo eorum vt cancer ſerpit: ex quibus eſt Hymenæus & Philetus, qui à veritate ceciderunt, dicentes Reſurrectionem eſſe iam factam, & ſubuerterunt quorumdam fidem: *De quo ſic Auguſt. 121. ſerm. de diuerſis cap.19.* (S.Aug.) Intendite fratres, rogamus vos, non eſt res parui-

Omniloquium.

pendenda, de fide noſtra agitur, cui non tam à paganis cauendum eſt, quam à quibuſdam peruerſis, qui ſe Chriſtianos dici, & videri volunt. Non enim deerant, etiam ſub Apoſtolis, qui dicerent reſurrectionem iam factam eſſe, & fidem quorumdam peruerterent; de quibus Apoſtolus; qui circa veritatem, inquit, errauerunt. DE SE. *Se iam ſcilicet reſurrexiſſe.* GENEALOGIAS. *vide alibi dicta* AGNOSCITVR. *ab Apoſtolo Prophetatus.* NESCIO QVI. *quis de Valentinianis proprio loco dicturi, nunc ſuperſedemus. Dicit Æonem primum, noui, & multiplicis nominis, pro libito ſcilicet Valentini primi huius fabulæ authoris appellati.* PRIMA OGDOAS. *primus numerus octonarius æonum.* IN MERAM FABVLAM. *Licet omnes hæretici fabuloſi ſint in multis, mera fabula eſt Valentiniana hæreſis in fictione triginta Æonum, de quibus intelligendus eſt Auguſtinus. lib. de hæreſibus*

S Aug. *circa finem, vbi definit in genere hæreticos:* Sunt hæretici, quod fatendum eſt, qui ſingulis, *iuxta numerum articulorum Symboli Apoſtolici:* vel non multò amplius dogmatibus, oppugnant regulam veritatis: ſicut Macedoniani, vel Photiniani, atque alij quicumque ita ſe ſe habent. Illi autem, vt ita dixerim, fabulones, id eſt, qui fabulas vanas, eaſdemque longas perplexaſque contexuerunt, tam multis falſis dogmatibus pleni ſunt, vt ipſi quoque illa numerare non poſſint. *De Hermogene ſuo loco diximus. de Nicolaitis, Caianis, Simonianis, &c. dicemus infra Verbo. Hæretici.2.* VINDICAVIT, *aſſeruit.* ANGELIS SERVIENS. *Inſinuat locum Pauli ad Coloſſ.2. 18.* Nemo vos ſeducat, volens in humilitate, & Religione Angelorum, quæ non vidit ambulans, fruſtra inflatus ſenſu carnis ſuæ, *Tranſlat. Syr.* Ne quis porro velit cum humilitate mentis vos reos efficere, vt fiatis ſerui cultus Angelorum, dum innititur iis quæ non vidit, & fruſtra turgeſcit mente carnis ſuæ. *Locus difficilis. Pro voce*, Religione, *habetur in Græco,* θρησκεία. *Voce deriuata à Thracibus in Græcos, Apud Thraces enim Orpheus religionem deorum id eſt Angelorum, ſiue dæmonum, inuenit, & tradidit.*

S.Aug. *De quo loco ſic Aug. ep.59. ad Paulinum:* Vulgo dicitur qui diuitem affectat, thelodiues: & qui ſapientem, thelosapiens; & cætera huiuſmodi. Ergo & hic thelohumilis quod plenius dicitur thelon humilis, id eſt volens humilis, affectans humilitatem; quod intelligitur, volens videri humilis. Hoc enim in talibus obſeruationibus agitur, vt cor hominis velut religione humile reddatur. Addidit autem & culturam Angelorum, vel ſicut veſtri codices habent, religionem Angelorum, quæ Græcè θρησκεία, dicitur, Angelos volens intelligi, principatus, quos elementorum mundi huius præpoſitos, in his obſeruationibus colendos eſſe arbitrantur. *Quos vt refelleret Paulus, paulò ſupra dixerat de Chriſto: Expolians principatus & poteſtates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in ſemetipſo.* Ne-

S.Aug. mo ergo vos, inquit, conuincat, cum ſitis corpus Chriſti, volens videri humiles corde in cultura Angelorum, quæ non vidit inculcans. Vel, ſicut quidam codices habent, quæ vidit inculcans, &c. quia homines, iſta ſuſpicionibus & opinionibus agunt; non quod viderint iſta eſſe facienda. Aut certè, quæ vidit inculcans: ideo magna exiſtimans, quia vidit ea quibuſdã locis obſeruari alibi ab hominibus, quorũ authoritati haberet fidem, etiam ratione non reddita: & ideo ſibi magnus videtur, quia ei contigit, quorumdam ſacrorum videre ſecreta. Sed plenior ſenſus eſt, quæ non vidit, inculcans fruſtra, inflatus mente carnis ſuæ. Mirabiliter eum ibi dixit inflatum mente carnis ſuæ; vbi thelohumilem ſupra dixerat, fit enim miris modis in anima hominis, vt de falſa humilitate magis infletur, quàm ſi apertius ſuperbiret. Et non tenens inquit caput, quod vult Chriſtum intelligi, &c. *Et aptè quidem ad vanum & impium dæmonum cultum, vel bonorum etiam Angelorum idololatriam condemnandam; vt Paulus ſupra dixerat Principatus & poteſtates dæmoniacas à Chriſto expoliatas; ſic poſtea ſubiecit, Chriſtum caput eſſe omnium, ſcilicet bonorum Angelorum quibus & ipſi ſeruiunt. Non igitur hic Paulus carpit Religionem Iudæorum legem acceptam ab Angelis adhuc colentium, quam ſatis apertè vbique Paulus reiicit, ſed arguit Simonem Magum, Menandrum, Saturninum, Baſilidem, Cerinthum, Sethianos, Caianos, colentes Angelos, quaſi minores Deos, mundi & hominis opifices, per Prophetas locutos. Inter quos, Cerinthus Angelos Chriſto præponebat, & Deum Hebræorum datorem legis Moyſi Angelum aſſerebat.*

Simon autem Magus, ex Epiphanio, docebat animas purgari per nomina certa principatuum & poteſtatum Cœleſtium. Et quidem hunc errorem traxerat ex Platonicis, qui medios quoſdam Deos ponebant, de quibus Aug. lib. 8. de Ciuit. cap. 18. vbi conuincit Apulei, aliorumque Platonicorum errorem; qui mediis Angelis malis, eorumque cultu, Deum propitium fieri volebant. Aug. Fruſtra eis *Angelis malis*, Apuleius, & quicumque ita ſentiunt, hunc detulit honorem; ſic eos in aëre medios inter æthereum Cœlum, terramque conſtituens; vt, quoniam nullus Deus miſcetur homini, quod Platonem dixiſſe perhibent, iſti ad Deos perferant preces hominum, & inde ad homines impetrata, quæ poſcunt. Indignum enim putauerunt, qui iſta crediderunt, miſceri homines diis, & Deos hominibus; *colloquio, commercio, &c.* dignum autem, miſceri dæmones & diis, & hominibus; hinc petita qui allegent, inde conceſſa qui apportent: vt videlicet homo caſtus, & ab artium Magicarum ſceleribus alienus, eos patronos adhibeat, per quos illum dij exaudiant qui hæc amant: quæ ille non amando fit dignior, quem facilius & libentius exaudire debeant. Amant quippe illi ſcenicas turpitudines, quas non amat pudicitia: amant in maleficiis Magorum mille nocendi artes, quas non amat innocentia. Ergo & pudicitia, & innocentia, ſi quid à diis impetrare voluerit, non poterit ſuis meritis, niſi ſuis interuenientibus inimicis. Habemus contra iſta, *ſupple figmenta Poëtica*, magiſtrum eorum, & tantæ apud eos authoritatis Platonem. INSTITVTIONEM. *Hæreſim.* ALTERVM DEVM. *Præter vnum Deum Creatorem.* DE FILIO. *cuius aliqui diuinitatem, alij humanitatem impugnarunt.* HÆSITABATVR. *dubitabatur, vel hæreſis formabatur.* SOLIVS BONITATIS. *qui tantum bonus, & non iuſtus eſſet.* CREATOREM ANGELVM. *Apelles præter Deum maximum, ſtatuit alium Deum minorem ſuperioris Dei, id eſt inferiorem ſupremo omnium Deo; quem quidem Creatorem Angelum, aut virtutem, aut Angelum vocat mundi viſibilis conditorem. Hunc igneum dicit, & Deum qui dedit decalogum in igne in Sina, & in columna nubis & ignis, duxit Iſraëlem per deſertum, Dixit autem,* Superioris Dei, *id eſt a Deo maximo conditum:* ÆONIS VITIVM. *Intelligit, Ectroma. Hic Deus, erat abortus, ſine forma & ſpecie: vnde varia Æonum genera prouenerunt.* IN ORIGINEM DEDVCERET, *à Deo Creatore originem ducentis, vel ex quo Deus Creator ducat originem.* HIS SOLIS, *Ironicè quaſi verò à diabolo patre mendacij & fabularum inuentore, reuelata ſit vera diuinitas: vt ſic & Chriſto aduerſaretur dicenti, non eſſe diſcipulum ſuper Magiſtrum, dum plenius ipſo Chriſto docuerint Pſeudapoſtoli veritatem. Vel alio ſenſu:*

cum diabolus ſemper deitatem affectauerit, & plures Deos inuexerit, dum ait Eua: eritis ſicut dij, *cum ipſe ſit Magiſter hæreticorum, voluit Valentinianos Diſcipulos ſuos ſupra ſe eſſe, dum non iam duos, aut tres, ſed triginta deos ſuggeſſit in tot Æonibus.* DE DOCTRINIS VENENORVM. *Per Doctrinam hæreticam, vtique venenatam prima ſerpentis lingua. Auguſtinus de hæreſi Pelagiana*: ſine vlla dubitatione mihi claruit quàm eſſet Chriſtianæ ſaluti venenum illius peruerſitatis inimicum. (Aug.) ELIGANT. *Sicut hæreſis eſt electio pertinax praua & corrupta ſententiæ, ſic, inquit, Tertullianus, eligant ſinguli hæretici, quo tempore orta fuerint & à quo hæreſiarcha conſictæ quandocumque fuerint, vel eſſe cœperint: parum nobis, vel nihil intereſt: multum autem & hoc ſolum intereſt, vt probemus, & agnoſcamus eas à veritate non eſſe exortas, à veritate enim mendacium non procedit certè quæcumque hæreſes ab Apoſtolis in ſuis Epiſtolis non fuerunt nominatæ, tempore Apoſtolorum non fuerunt, nam eas nominatim condemnaſſent; coæuas enim ſibi, nominando condemnauerunt.* EXINDE. *iam tum, ab Apoſtolis condemnatæ ſunt rudiores & crudiores, quæ nunc a recentioribus ſunt excultæ.* PRÆCEDENTE ILLO FINE, &c. *Si autem hæreſes ſunt poſteriores Apoſtolorum temporibus, eo ipſo fine, de quo ſupra diximus, quo poſteriores ſunt Apoſtolica veritate, à qua recedunt, ſola ſua ætate poſtera condemnatione dignæ iudicantur: quamquam nihil haberent commune cum hæreſibus damnatis ab Apoſtolis. Aduerte Tertullianum ſæpius, inculcaſſe, omnem hæreſim, vt à veritate exorbitantem, eſſe poſteriorem veritate.* TANTO MAGIS, &c. *Doctrina enim qualibet tanto eſt falſior & mendacior, quanto minus ab Apoſtolis nominata, & præſcripta eſt:*

A *Cùm Spiritus ſanctus omnem veritatem tradendam Eccleſiæ docuerit Apoſtolos.* Ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia, &c. docebit vos omnem veritatem. *Vel melius ad literam.* TANTO MAGIS, &c. *Cùm Apoſtoli prædixerint nouiſſimis temporibus futuros Pſeudoprophetas: & oportere hæreſes eſſe: nullas ſpecialiter nominando, tanto magis huiuſmodi Doctrinæ, ab Apoſtolica recedentes hæreticæ habendæ ſunt, quanto minus ſpecialiter fuerunt nominata. Quod ſequentia indicant,* HAS ESSE. *Hæreticas doctrinas.* ADHVC TVNC, *tempore Apoſtolorum nondum exiſtentes, ſed futuræ.* HIS DEFINITIONIBVS, *rationibus & formis diſputandi.* DVMMODO DIVERSÆ, *ſuppl'e, ſint ab Apoſtolicis doctrinis.* EIVSMODI PRÆSCRI-
B PTIONES. *Vox iuris, quæ definitur,* legitima definitio temporis ideo conſtituta, vt in omnibus negotiis opportunitas cum tranquillitate retineatur. *Sumitur & pro vſucapione: cùm domino vindicanti rem ſuam, poſſeſſio longi temporis obiicitur, tunc, ei præſcribi dicitur. Præſcribere item ſignificat excipere, ſiue exceptionem opponere. l. quis agnitis; & l. penultima ff. de except. l. penult. & l. fin. C. eadem. Sic Paulus Iureconſultus 3. Conſ. in legem penult. ff. eodem tit.* Si quis ſtatuam in municipio ea mente poſuit, vt ea municipij eſſet, & eam petere vult, excludi eum oportet præſcriptione in factum. *Præſcriptio igitur apud Ter-*
C *tullianum propriè eſt generalis Eccleſiæ defenſio, & exceptio, qua hæreticorum impetus retunditur, & eluditur. Et quoties aliquis reus crimen ſibi obiectum in accuſatorem detorquet, toties in eum præſcribere dicitur, ſic contra hæreticos præſcribit; Catholicos non deſeriſſe à fide Apoſtolorum, ſed hæreticos ab ea exorbitaſſe.*

14. *Hæreſis Praxeanæ Zizania. Cont. Prax. cap. 1. à m.*

FRuticauerant auenæ Praxeanæ; hîc quoque ſuperſeminatæ, dormientibus multis in ſimplicitate doctrinæ; traductæ dehinc per quem Deus voluit, etiam euulſæ videbantur. (Matth. 13. 25.)

15. *Et ibidem in f.*

AVenæ verò illæ vtique tunc ſemen excuſſerant. Ita aliquandiu per hypocriſin ſubdola viuacitate latitauit, & nunc denuo erupit. Sed & denuo eradicabitur, ſi voluerit Dominus, in iſto commeatu; ſi quominus, [a] *die ſuo colligentur omnes adulteræ fruges, & cum ceteris ſcandalis igni inextinguibili cremabuntur.* ([a] Matth. 13. 25. & 30.)

HÆRESIS. XIV. & XV. SCHOL.

FRVTICAVERANT, *pullulauerant.* AVENÆ PRAXEANÆ. *hæreticæ opiniones Praxeæ contra Trinitatis myſterium dogmatizantis, per Auenas intelligit Zizania, de quibus Matth. 13. 25.* Cum dormirent homines, venit inimicus eius, & ſuperſeminauit zizania in medio tritici. *Nec tamen extra rem hæreſes Auenæ comparauit. Nam ex Plin. lib. 18. nat. hiſt. cap. 17.* Primum omnium frumenti vitium Auena eſt, &c. Soli maximè cœlique humore hoc euenit vitium, &c. eſt & aliud ex vicino auenæ vitium, cum amplitudine inchoata granum, ſed nondum matura, priuſquam roboretur corpus, afflatu noxio caſſum & inane in ſpica euaneſcit, quodam abor-
E tiuo. *Sic frumentum fidei in Baptiſmo ſatum in mente Praxeæ, vel alterius hæretici, in auenam degenerat, ſoli, id eſt animæ defectibilis vitio, vel aëris, id eſt prauæ conuerſationis & colloquij humore, vel afflatu noxio diaboli in ſpicam auenæ euaneſcit, iumentorum pabulum, id eſt inſipientium. De Zizaniis Aug. to. 4. lib. quæſtionum Euangelicarum ſecundum Matthæum q. 11.* Poſſunt dici filij mali etiam hæretici, quia ex eodem Euangelij ſemine, & Chriſti nomine procreati, pra- (Aug.)

D uis opinionibus ad falſa dogmata conuertuntur, &c. HIC QVOQVE *in Africa.* DORMIENTIBVS. *Matth. 13. 25.* Cum dormirent homines venit inimicus, &c. *ſecuri nimis in ſimplicitate fidei Prælati, qui vigilare debuerant.* TRADVCTÆ. *detectæ, & explodendæ productæ in medium.* PER QVEM, &c. *per Beatum Zephyrinum Papam. De quo ſic Optat. Mileuit. lib. 1. cont. Parmen.* Praxeas & cæteri temporibus ſuis à Zephyrino Vrbico, & Tertulliano Carthaginienſi vſque ad Cataphrygas ſuperati ſunt. *Se per modeſtiam tacuit Tertullianus.*

15. SEMEN EXCVSSERANT, *quæ prius latebant ſub terra, foras per culmum & ſpicam prodierant.* COMMEATV, *in hac vita, & via, donec mundus hic durat, & Deus ſinit nos viuere, & iter huius vitæ dat tranſigere. Latere hæreticos, donec detegantur, docuit Auguſtinus lib. quæſt. ſecundùm Matth. q. 11. in f. & ſeq.* Cum diabolus aſperſis prauis erroribus, falſiſque opinionibus ſuperſeminaſſet, hoc eſt præcedente nomine Chriſti, *vt veritas ſemper prior eſt mendacio,* hæreſes ſuperieciſſet, magis ipſe latuit, atque occultiſſimus factus eſt, &c. cum autem creuiſſet (S. Aug.)

herba & fructum feciſſet, tunc apparuerunt & Zizania. Cum enim ſpiritalis homo eſſe cœperit, diiudicans omnia, tunc ei errores incipiunt apparere, &c. DIE SVO COLLIGENTVR. *Matth. 13. 30.* Sinite vtraque creſcere vſque ad meſſem, & in tempore meſſis dicam meſſoribus: Colligite primùm Zizania, & alligate ea in faſciculos ad cõburendum, triticum autem congregate in horreũ meum. *Aug. ibidem.* S.Aug. Cur non vnum faſcem, aut non vnum aceruum Zizaniorum fieri dixit? niſi fortè propter varietatem hæreticorum. & non ſolum à tritico, verum etiam a ſeipſis diſcrepantium, ipſa vnius cuiuſque hæreſeos propria conuenticula, in quibus ſingillatim ſua communione deuincti ſunt, nomine faſciculorum deſignauit? Vt iam tunc, incipiant alligari ad comburendum, cum à Catholica communione B ſegregati, ſuas proprias quaſi Eccleſias habere cœperint: vt combuſtio earum ſit in fine ſæculi, modo alligatio faſciculorum. Sed ſi ita eſſet, non iam multi reſipiſcendo, & in Catholicam remeando, ab errore deſciſcerent. Qua-propter & alligatio faſciculorum in fine futura eſt; vt non confuſè, ſed pro modo peruerſitatis ſuæ vnius-cuiuſque erroris peruicacia, puniatur. *Interea dum iudicium veniat, detecti hæretici à ſpiritalibus, non tollendi è medio, ſed tolerandi donec conuertantur, aut bonos exerceant, ſic ibid.* S Aug. *Aug.* Cum igitur eſſe quiſque ſpiritalis cœperit, cognoſcit errores hæreticorum, & omnino diiudicat atque diſcernit quidquid audierit aut legerit abhorrere à regula veritatis, &c. poteſt ei ſuboriri voluntas, vt tales homines de rebus humanis auferat, ſi aliquam temporis habeat facultatem: ſed verum facere debeat, iuſtitiam Dei conſulit, &c. C Hinc eſt quod ſerui dicunt, vis imus & colligimus ea? quibus veritas ipſa reſpondet: non ita hominem conſtitutum eſſe in hac vita, vt certus eſſe poſſit qualiſquiſque futurus ſit poſtea, cuius in præſentia cernit errorem: vel quid etiam error eius conferat ad profectum bonorum: non eſſe tales auferendos de hac

A vita, ne cùm malos conatur interficere, bonos interficiat, quod fortè futuri ſunt: aut bonis obſit, quibus & inuiti fortè vtiles sũt: ſed tunc opportunè fieri, cum iam in fine non reſtat vel tempus commutandæ vitæ, vel proficiendi ad veritatem ex occaſione atque comparatione alieni erroris. Tunc autem non ab hominib. ſed ab Angelis fieri. *& to. 9. lib. de Onibus cap. 5.* Aug. Quid hic faciunt hirci in grege Dei? in iiſdem paſcuis, in iiſdem fontibus, & hirci tamen ſiniſtræ deſtinati dexteris miſcentur, & prius tolerantur quàm ſeparabuntur: Et hic exercetur ouium patientia, ad ſimilitudinem patientiæ Dei. Separatio enim ab illo erit, aliorum ad ſiniſtram, aliorum ad dextram. Nunc autem ipſe tacet, tu vis loqui, &c. vnde ipſe tacet? à vindicta iudicij, non à verbo correptionis: B *Vnde Paulus, poſt vnam & alteram correptionem, vitari vult hominem hæreticum, non tamen eradicari è vita.* Ipſe nondum ſeparat, tu vis ſeparare? ipſe mixta tolerat qui ſeminauit. *Supple bonum triticum, factum poſtea Zizaniorum ſemen.* Si ante Ventilationem. *Iudicij Dei*, frumentum vis eſſe Aug. purgatum, tuo vento, *præſumptionis*, peſſimè ventilaberis, &c. graue videbatur eſſe, *Seruis*, Zizania inter frumentum, & verè graue erat. Sed alia eſt agri conditio, alia quies horrei, tolera, ad hoc enim natus es, tolera, quia fortè toleratus es. Si ſemper bonus fuiſti, habeto miſericordiam: ſi aliquando malus fuiſti, noli perdere memoriam. Et quis eſt ſemper bonus? facilius, ſi te Deus diligenter diſcutiat, inueniat te etiam nunc malum, quam tu te ſemper bonum. Ergo toleranda ſunt Zizania hæc inter frumentum; hirci inter arietes, hœdi inter oues. Quid autem ille de frumento? in tempore, inquit, meſſis dicam meſſoribus, colligite primùm Zizania, & alligate in faſciculos ad comburẽdum ea, triticum autem meum recondite in horreo. Tranſiet ergo agri concretio, *in quo ſimul concreſcunt frumenta & Zizania*, veniet meſſis diſcretio. *Sic patientior Tertulliano, ſenſit Auguſtinus.*

HÆRETICI DIVERSI.

1. Hæreticus primus Adam, eligens voluntati ſuæ magis quàm diuinæ legi adhærere; quo pejores ſunt Marcionitæ. 2. Cont. Marc. cap. 2. in f.

QVis dubitabit, ipſum illud Adæ delictum, hæreſin pronuntiare, quod per electionem ſuæ potius, quàm diuinæ ſententiæ admiſit? Niſi quod Adam nunquam figulo ſuo dixit, Non prudenter definxiſti me; confeſſus eſt ſeductionem: non occultauit ſeductricem: rudis admodum hæreticus fuit: non obaudijt: non tamen blaſphemauit Creatorem, nec reprehendit auctorem, quem à primordio ſui, bonum & optimum inuenerat: & ipſe ſi fortè iudicem fecerat à primordio.

HÆRETICI DIVERSI. I. SCHOL.

QVIS DVBITABIT. *Cum ſæpius dixerit hæreſim dictam ab electione, ſicut libro de Præſcr. cap. 6* Hæreſes dictæ Græca voce ex interpretatione electionis, qua quis ſiue ad inſtituendas, ſiue ad ſuſcipiendas ea vtitur. *& cap. 37.* Quod de ſua electione ſectati hæreticorum nomine admittunt. *Et rurſum ibidem*, quam vnuſquiſque de ſuo arbitrio aduerſus Apoſtolos aut protulit, aut recepit. *Et primo contra Marc.* Hinc iam deſtinari poſſit hæreticus, qui deſerto quod prius fuerat, id poſtea elegerit, quod retro non erat; *haud dubium. Adam fuiſſe omnium primum hæreticum, qui maluit & prælegit ſuæ mendaci opinioni, quàm Dei veracis adhærere voluntati. Vnde Aug. lib. 1. de lib. arbitrio cap. 16.* Quid

D quiſque ſectandum & amplectendum eligat, in voluntate eſſe poſitum conſtituit. Aug. *& lib. 3. cap. 1.* Aug. Quid opus eſt quæri vnde iſte modus exiſtat quo voluntas auertitur ab incommutabili bono, ad commutabile bonum, cum eum non niſi animi & voluntarium, & ob hoc culpabilem eſſe fateamur. *Sic voluit & elegit ſuam diuinæ præferre voluntatem primus homo factus hæreticus. Sic & eodem ſenſu omniũ hæreticorum* E *princeps Diabolus eligens ſuæ adhærere voluntati potius quàm diuinæ. De quo Aug. lib. 12. de Ciuit. cap. 1.* Aug. Alij ſua poteſtate potius delectati velut bonum ſuum ſibi ipſi eſſent, ſuperiore communi omnium beatifico bono, ad propria defluxerunt: & habentes elationis faſtum pro excelſiſſima æternitate;

A vanitatis aſtutiam, pro certiſſima veritate; ſtudia partium, pro indiuidua charitate; ſuperbi fallaces, inuidi effecti ſunt. Beatitudinis igitur illorum cauſa *eſt bonorum Angelorum Michaëlis*, adhærere Deo. Quo circa iſtorum miſeriæ cauſa, *Angelorum draconis*, ex contrario eſt intelligenda, non adhærere Deo. *Sed ſuæ electioni hærere; vnde & primus hæreſiarcha ſicut & primus Idololatra, qui in veritate non ſtetit, & homini ſtanti inuidens, eum veneno hæretico infecit. Et lib. 8. de Gen. ad lit. cap. 14. de mala electione, qua maluit ſua primus homo adhærere voluntati, quàm diuina.* Bonum incommutabile Deus eſt, ho- Aug. mo autem, quantum ad eius naturam, in qua eum Deus condidit, pertinet, bonum eſt quidem, ſed non incommutabile vt Deus. Mutabile autem bonum, quod eſt poſt incommutabile bonum, melius bonum fit, cum bono incommutabili adhæſerit, amando atque ſeruiendo rationali & propria voluntate. Ideo quippe & hoc magni boni natura eſt, quia & hoc accepit, vt poſſet ſūmi boni adhærere naturę. Quod ſi noluerit, bono ſe priuat, & hoc ei malum eſt, vnde per iuſtitiam Dei etiam cruciatus conſequitur. Quid enim tam iniquum, quàm vt benè ſit deſertori boni? Neque vllo modo fieri poteſt vt ita ſit: ſed aliquando amiſſi ſuperioris boni non ſentitur malum, cum habetur quod amatum eſt inferius bonum. Sed diuina Iuſtitia eſt, vt qui voluntate amiſit quod amare debuit, amittat cum dolore quod amauit, dum naturarum Creator vbique laudetur. Adhuc enim eſt bonum, quod dolet amiſſum bonum: nam niſi aliquod bonum remanſiſſet in natura, nullus boni amiſſi dolor eſſet in pœna. *Quanta, in rem Tertulliani vna complexus ſit ſententiâ, penſitet lector, dum hîc contra Marcionem Deum bonum ſimul & iuſtum à primordio notet: agit enim ibi de primo hominis lapſu: quàm bona ſint creaturæ indicat; ex libero præterea arbitrio malè eligenti, & Deo non adhærenti omnem ei miſeriam fluxiſſe inſinuat.* NISI QVOD ADAM, &c. *pungit Marcionem, quòd fuerit acutior, & ſuperbior hæreticus, qui opera Creatoris arguit, ipſumque Creatorem.* DEFINXISTI. *Rom. 9. 20.* Numquid dicit figmentum ei qui ſe finxit: quid me feciſti ſic? *Tranſlat. Syr.* Num dicet figmentum ei qui ipſum effinxit; cur me ita effinxiſti? SEDVCTIONEM. *Alibi, ex Paulo, & Auguſtino vidimus, Adam non fuiſſe ſeductum, ſed Euam; non ineptè tamen ait, Adam ſeductum; ſed non à ſerpente, ſed à muliere.*

Aug. lib. 11. de Gen. ad lit. cap. 35. mulier quam S.Aug. dediſti mecum, mihi dedit à ligno, & edi. Numquid dixit peccaui? ſuperbia habet confuſionis deformitatem, & non habet confeſſionis humilitatem. Ad hoc iſta conſcripta ſunt, &c. vt aduertamus, quomodo ſuperbiâ laborent homines hodie, non niſi in Creatorem conantes referre ſiquid egerint mali, cùm ſibi velint tribui, ſi quid egerint boni. Mulier, inquit, quam dediſti mecum, id eſt, quam dediſti, vt eſſet mecum; hæc mihi dedit, &c. Quaſi ad hoc data ſit, vt non ipſa potius obediret viro, & ambo Deo. *Vbi Auguſtinus, contra Tertull. Adamum docet* S.Aug. *hæreticum non tam rudem, ſed expolitum, in ſuperbia hæreſis propria; cuius initium eſt apoſtatare à Deo.* Et dixit Dominus Deus mulieri: quid hoc feciſti? & dixit mulier: ſerpens ſeduxit me, & manducaui. B Nec iſta confitetur peccatum, ſed in alterum refert, impari ſexu, pari faſtu, &c. quaſi cuiuſquam ſuaſio, præcepto Dei debuerit anteponi. *Sed vterque in hæreſim lapſus; ille elegit ſua adhærere vxori ſeductæ; illa, ſerpenti ſeducenti:* NON OBAVDIIT, *non obediuit Deo* BONVM ET OPTIMVM. *Pungit Marcionem, dicentem, Deum ſuum bonum & optimum, Creatorem autem malum quia & iudex eſt; ſed contrà, Tertull. ideo dicit Adam ſenſiſſe Deum Creatorem optimum, quòd nec ei iuſtitia bonitas defuerit.* SI FORTE IVDICEM. *Non quòd ipſo creationis iure iudex non ſit Deus ſuorum operum, cùm ex Hebræo, primus verſus Geneſis habeat ante creationem hominis;* In principio creauit Eloim, *id eſt iudices. Vnde dixit,* fortè, *quòd ſua culpa ſit à primordio iudicem expertus, qui ex eodem Tertulliano:* De C ſuo bonus, de noſtro iuſtus eſt. *Hinc vt iudex interrogat* Adam vbi es? *De quo ſic Aug. lib. 11. de Gen. ad lit. cap. 34.* Increpantis vox eſt, non ignorantis, &c. S.Aug. ſicut præceptum viro datum eſt, per quem veniret ad fœminam; Ita vir prior interrogatur. Præceptum enim à Domino per virum, vſque ad fœminam: peccatum autem à diabolo, per fœminam, vſque ad virum. *Qui prior & ſolus interrogatur quia caput eſt mulieris, & generis humani, in quo omnes ſpoliati & vulnerati ſumus. Dehinc ſententiâ prolatâ in ſerpentem, virum, & mulierem, ſe iudicem probauit & vindicem. Aug. ibid. cap. 36.* quod ſerpenti dicitur, ad S Aug. eum qui per ſerpentem operatus eſt, vtique refertur, &c. *Et cap. 37.* Maritum habere Dominum meruit, mulieris, non natura, ſed culpa.

2. Hæreticorum ſpecialium mentio vſque ad tempora Tertulliani, Iudaiſmi, Sadducæorum, Phariſæorum. Doſitei; & eorum qui ex Euangelio prodierunt, Simonis Magi, Menandri, Saturnini, Baſilidis, Nicolai, Ophitarum, Cainæorum, Sethoitarum, &c. De Præſc. cap. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. V. Tomo primo, lib. de Præſcriptionibus quæ, ob prodixitatem, hic prætereo.

3

HÆRETICI. II. SCHOL.

CAP. 45. A CONLATIONE, *quia conferendum non eſſe, nec diſputandum cum hæreticis, probauit, de Scripturis; quòd hæretici nullum ius in eis habeant.* DOSITHEVM. *Samaritanus iſte, differt ab altero, quem Theodoretus recenſet inter primos naſcentis Eccleſiæ hæreticos. Libro 1. fabularum hæret. Nam agit hic Tertull. de Iudaiſmi hæreſibus, hoc eſt, legis Iudaicæ. Hunc & Hiero. Epiph. & Damaſc. Samaritanum fuiſſe, ait, Philaſter autem Iudæum genericè nominat.* SADDVCÆOS. *Ex Philaſtrio, Sadducæi ſic dicti, à Saddoch homine Iudæo:* Aug. PHARISÆI. *Aug. Ser. 30. de Verbis Dom.* Phariſæi Iudæi erant, quaſi egregij Iudæorum. Nobiliores enim atque doctiores. *Et Ser. 15. de Verb. Apoſt.* Aug. Primarij quidam erant, & quaſi ad nobilitatem Iu- D daïcam ſegregati, non contemptibili plebi commixti, qui dicebantur Phariſæi. Nam dicitur hoc verbum ſegregationem interpretari, quomodo in Latina lingua egregius, quaſi à grege ſeparatus. ADDITAMENTA. *Scilicet traditiones, præter legem, expiationes & baptiſmata calicum, de quibus Chriſtus Matth. 15. & Marc. 7.* Quare & vos tranſgredimini mandatum Dei propter traditionem veſtram? HERODIANOS. *Damaſcenus intelligit, credentes Chriſtum eſſe illum Herodem qui occidit Iacobum fratrem Ioannis gladio, Epiphanius eum ſub quo Chriſtus paſſus eſt; Aug. to. 4. libro qq. ex nouo Teſtamento q. 40. cum Philaſtrio conſentit dicente hos Herodianos dictos ab Herode Rege Iudæorum percuſſo ab Angelo, quem vt

S.Aug. *Chriſtum receperunt De quo ſic ſupra Aug.* Ipſe eſt A qui & Iacobum occidit gladio fratrem Ioannis, qui poſtea percuſſus ab Angelo Dei ſcatens vermibus expirauit. *Epiph. hæreſi vigeſima dat occaſionem hæreſis:* quod imperium tranſlatum fuerat in externum hominem. Scriptura teſtante Gen. 49. non deficiet Sceptrum de Iuda & Dux de femore eius donec veniat qui mittendus eſt.

Cap. 46. Ex Evangelio *ex quo Euangelium ſcriptum eſt, vel ex quo Chriſtus legem nouam ſtatuit.* Simon magvs. *Ex Epiph. hæreſi 21. dicitur oriundus à ciuitate Gittharum in Samaria.* À dæmone, *ſe obſidente. Alij legunt:* ad dæmonem ſecum errantem: *à Iudæis quærendum, & Deum adorandum. Hunc dæmonem intelligunt fuiſſe ſcortum ſiue meretricem, nomine* B *Helenam. Videndus de eo Epiph. Irenæus, Theod. &c. Aug. de Simonianis ſic, libro de hæreſibus Hæreſi prima.*

S.Aug. Simoniani à Simone Mago, qui baptizatus à Philippo Diacono ſicut in Actibus Apoſtolorum legitur, pecunia voluit emere à Sanctis Apoſtolis, vt etiam per impoſitionem manus eius, daretur Spiritus Sanctus. Hic Magicis fallacijs deceperat multos. Docebat autem deteſtandam turpitudinem indifferenter vtendi fœminis, nec Deum feciſſe mundum. Negabat etiam carnis reſurrectionem: & aſſerebat ſe eſſe Chriſtum, itemque Iouem ſe credi volebat, Mineruam verò meretricem quandam Selenem, quam ſibi ſociam ſcelerum fecerat: imagineſque, & ſuam & eiuſdem meretricis diſcipulis ſuis præbebat adorandas, quas & Romæ, tanquam Deorum ſimulachra authoritate publica conſtituerat. In qua vrbe B. Apoſt. Petrus eum vera omnipotentis Dei virtute extinxit. Dixerat ſe in monte Sina legem Moyſi in Patris perſona dediſſe Iudæis. Tempore Tyberij in filij perſona putatiuè apparuiſſe: poſtea ſe in linguis igneis Spiritum Sanctum ſuper Apoſtolos veniſſe. Chriſtum autem nec veniſſe, nec a Iudæis quidquam pertuliſſe. Menander. *Immediatè pòſt Auguſtinus eodem quoque ordine Menandrum recenſet Simonis diſcipulum. Sic* C

S. Aug. *enim hæreſi ſecunda.* Menandriani à Menandro etiam ipſo Mago diſcipulo eius, qui mundum aſſerebat, non à Deo ſed ab Angelis factum. *De eius baptiſmo alibi diximus.* Satvrninvs. *Vide Irenæum lib. 1. cap. 22. Et Epiph. lib. 1. cap. 23. Ad loci difficilis intelligentiam; Saturninus dicebat ſe eſſe virtutem quandam innaſcibilem, in mundo ſuperiore reſidentem, Angelos verò longè à ſe, & loco, & dignitate diſtantes, mundum hunc inferiorem produxiſſe. Et quoniam à ſe, Deo quodam cœleſti, Angeli viderant micaſſe quiddam fulgidum & radioſum, irritamentum quoddam ex zelo eius Angeli ſumpſerunt, vt ad ſimilitudinem huius luminis, quod à Saturnino erumpere viderant, facerent hominem; qui cùm inſtar vermiculi reptaret humi, nec poſſent illi lumen adijcere, Saturninus miſeratus hominem ad ſimilitudinem ſui factum, miſit in eum ſcintillam vitæ, quæ erexit & viuificauit hominem, & tandem Saturninum, lumen illud, & virtutem ſuperiorem, propter meram ſuam miſericordiam, ſcintillam illam ſiue animam conſeruare voluiſſe, cætera autem hominis, id eſt carnem, in totum ſine ſpe reſurrectionis reliquiſſe perire. Hæc clarius expoſui, lecto Epiphanio, Irenæo, & Theodoreto.* Scintillam salvam esse. *Supple, voluiſſe dicunt, Virtutem illam miſericordem & ſplendidam. Breuius de eo Auguſtinus hæreſi tertia:*

S. Aug Saturniani à quodam Saturnino, qui turpitudinem Simonianam, in Syria confirmaſſe perhibetur. Qui etiam mundum ſolos Angelos ſeptem præter inſcientiam Dei Patris feciſſe dicebat. Basilides, *& hunc ſubijcit Auguſtinus hæreſi quarta:*

A Baſilidiani à Baſilide, qui in hoc diſtabat à Simonianis, quòd trecentos ſexaginta quinque cœlos eſſe dicebat, quo numero dierum annus includitur. Aug. Vnde etiam quaſi Sanctum nomen commendabat, quod eſt ἀβραξάς, cuius nominis literæ ſecundum Græcam ſupputationem eumdem numerum complent. Sunt enim ſeptem, α. & β. & ρ. & α. & ξ. & α. & ς. id eſt, vnum, & duo, & centum, & vnum, & ſexaginta, & vnum, & ducenta, quæ fiunt, in ſumma; trecenta ſexaginta quinque. Mundum iſtum, vel hominem non credunt à Domino factum, ſed à trecenteſimo ſexageſimo quinto cœlo. Amatoria carmina ſtudioſè diſcunt, à Iudæis non credunt Chriſtum crucifixum, ſed Simonem Cyre- B nenſem, qui angariatus ſuſtulit crucem eius. *Hic ex Euſebio & B. Irenæo Alexandrinus, in Ægypto ſuam hæreſim ſparſit. Hiero. lib. 1. in Amos, notat apud Gentiles Mithram ſub aliarum literarum eundem numerum conficientium, voce adoratum. Et quidem aptius, cùm Sol in Mithra intelligatur, qui tot diebus proprio motu ſigna Zodiaci decurrit homini cæteriſque animalibus dans, conſeruanſque vitam.* Probolas. *Primas phalangum partes, alij ſynonimam vocem editionis putant; ſicut vtitur Irenæus frequenter, & ipſe Tertull. contra Praxeam.* Sortito. *Sorte contigit, vt dux eſſet populi Hebræi, ſeminis Abrahæ.* Bella concvtere, *excitare. Vnde Deus Sabbaoth dictus Dominus exercituum.* Non ab hoc, *Deo Creatore mundi.*

C In phantasmate, *in imaginaria carne.* Simonem *Cyreneum.* Ne qvis, *&c. Credens in Chriſtum, conuincatur in illum Simonem crediḋiſſe.* Salvtem corporibvs, *vitam immortalem.* Nicolavs. *Sunt qui Nicolaum excuſent, & tantùm ab illo vocatos Nicolaitas, tot turpitudinum Authores damnant.* In concvpiscentia *lumen turpiter concupiuiſſe.* Æones. *Sic & Epiphanius; cum alij legant,* omnes, *ſed vt quid adderet poſt, omnes,* quoſdam turpitudinis natos? *maſculam in Nicolao libidinem notat Epiphanius. Hiero. in Ep. de Fabiano lapſo:* Iſte Nicolaus Diaconus ita immundus extitit, vt etiam in præſepe Domini nefas perpetrarit. *Philaſtrius autem libro de hæreſibus, ſic inter cætera, de hæreſi Nicolaitarum:* Dicunt D autem, & dogmata ponentes iſta: antè erant ſolum tenebræ, & profundum ex aqua, atque terræ diuiſio facta in medio, & Spiritus ſeparauit hæc elementa. Tunc ergo tenebras intuentes in ſpiritum, genuerunt quatuor Æonas; & iſti quatuor, genuerunt alios quatuor Æonas. Hoc autem dextera atque ſiniſtra lux ſunt; &, quemdam etiam concubuiſſe cum illa muliere & virtute dicunt, de qua nati ſunt dij, & homines, & Angeli, & ſeptem Spiritus dæmoniorum. *Auguſtinus hæreſi quinta:* Nicolaitæ à Nicolao nominati ſunt, vno, vt perhibetur, ex illis Aug. ſeptem, quos Apoſtoli Diaconos ordinauerant. Iſte cùm de zelo pulcherrimæ coniugis culparetur, velut purgandi ſe cauſa, permiſiſſe fertur, vt ea, qui E vellet, vteretur. Quod eius factum in Sectam turpiſſimam verſum eſt, qua placet vſus indifferens fœminarum. Hi nec ab ijs quæ idolis immolantur cibos ſuos ſeparant, & alios ritus Gentilium ſuperſtitionum non auerſantur. Narrant etiam quædam fabuloſa de mundo; neſcio quæ barbara principum nomina, *Philaſtrius, Barbelo, Noram, Ialdabaoth, Calacaum dixit.* Quibus terreant auditores; quæ prudentibus riſum potius faciunt, quam timorem. Intelliguntur autem etiam iſti non Deo tribuere creaturam, ſed quibuſdam poteſtatibus, quas mirabili vel fingunt vanitate, vel credunt. Apocalypsis Domini. *Sic enim primo verſu incipit Ioannes:* Apocalypſis Ieſu Chriſti, quam dedit illi Deus palam facere

facere ſeruis ſuis. HOC TENES. *Apoc. 2. 6. Angelo Epheſi dictum eſt*: hoc habes, quia odiſti facta Nicolaitarum, quæ & ego odi.

Cap. 47. OPHITÆ. *Proximè, inquit, acceſſerunt Nicolaitis, ex quibus fluxerunt errores eorum; ſic autem vocantur, quòd ſerpentem colant, quem eductum, in ſuam menſam, & panem credebant Euchariſtiam ſuam ſanctiſicare. Aug. hæreſi* 17. Ophitæ à colubro nominati
Aug. ſunt; coluber enim Græcè Ophis dicitur. Hunc autem colubrum qui decepit Adam & Euam, Chriſtū arbitrantur. Sed habent etiam verum colubrū quem nutriunt, & venerantur. Qui & incantante Sacerdote egreditur de ſpelunca, & aſcendit ſuper altare innixum ſpeluncæ, & oblationes eorum lambit; & inuoluens ſe circa eas regreditur ad ſpeluncam: & ita confringunt oblationes in Euchariſtiam, quaſi a ſerpente Chriſto, vt illi putant ſanctificatas. Tradunt huius ſerpentis cultum à Nicolaitis, ſiue Gnoſticis ad iſtos deductum. *Vide plura apud Epiph. hæreſi 34. & Philaſtrium, quæ hîc ad longum referre piget.* IN SVBSTANTIA CARNIS, *veram carnem habuiſſe negant.* SALVTEM CARNIS, *reſurrectionem.* CAINÆORVM, *ſic dicti à* CAIN *fratricida, quem magni pendunt.* OPERATA SIT. *Vim dederit, impulerit ad occidendum fratrem. De hac hæreſi conſulendus Philaſtrius, & Epiphanius hæreſi 38. de his Auguſtinus hæreſi* 18.
Aug. Caiani propterea ſic appellati, quoniam Cain honorant, dicentes eum fortiſſimæ eſſe virtutis: ſimul & Iudam traditorem diuinum aliquid putant eſſe, & ſcelus eius beneficium deputant: aſſerentes eum præſciſſe quantum eſſet generi humano Chriſti paſſio profutura, & occidendum Iudæis propterea tradidiſſe: Illos etiam qui Schiſma facientes in primo populo Dei terra dehiſcente perierunt, Chore, Dathan, & Abiron; & Sodomitas colere perhibentur: blaſphemant legem, & Deum legis authorem, carniſque reſurrectionem negant. SETHOITARVM. *Sic dicti ſunt à Seth, de quo ſic Eua Gen.* 4. 25. Cognouit quoque adhuc Adam vxorem ſuam, & peperit filium, vocauitque nomen eius Seth, dicens. poſuit mihi Deus ſemen aliud pro Abel, quem occidit Cain. VT EVACVARENTVR, *ſcilicet gloria, in comparatione puri ſeminis, ex quo Seth genitus eſt* CATACLYSMVM, *diluuium* PERMIXTIONIS SEMEN *quo Angeli mixti ſunt, hominibus id eſt progenies orta ex filijs Dei concupiſcentibus filias hominum, vt habetur in Geneſi.* SED ENIM ILLOS, *Angelos ſcilicet, qui Cain & Abel ex priore ſemine impuro ortos, docuerant, dicunt, furtim, & inſcia virtute illa magna, ſubmiſiſſe in arcam Noë aliquem filium Cain, ex corrupto illo ſemine genitum, vt ſemen malitia non periret.* IPSVM FVISSE *ſupple reputatum Chriſtum. De Sethoitis vide Philaſtrium. Et Epiphanium hæreſi 39. De his quoque Auguſtinus hæreſi* 19. Sethiani nomen acceperunt à filio
Aug. Adæ, qui vocatus eſt Seth: eum quippe honorant, ſed fabuloſa & hæretica vanitate. Dicunt enim eum de ſuperna matre natum, quam perhibent conueniſſe cum ſuperno patre: Vnde diuinum ſemen aliud naſceretur, tanquam filiorum Dei. Hi quoque multa de Principatibus & poteſtatibus vaniſſima fabulantur: quidam eos dicunt Sem filium Noë Chriſtum putare.

Cap. 48. CARPOCRATES. *De hoc Philaſtrius. Euſeb. lib. 4. cap. 7. Nicephorus lib. 4. hiſt. Eccl. cap. 2. hic ſub Adriano Imperatore, & Xiſto ſummo Pontifice emerſit circa annum Chriſti 129.* PROLATOS. *productos* SOLAM ANIMAM. *Non autem corpus.* TENTATA *malim, cum alijs legere* Retenta *cum ſenſus congruus aliàs facilè dari non poſsit. Neque enim ſola anima ſalus ten-*

A *tata, & euerſa eſt à diabolo: & à Deo mors vtraque intentata, cùm dixit*: quocumque die comederitis ex eo, morte moriemini. *Quod Auguſtinus intelligit de morte animæ, Deo & gratia eius propter peccatum ab anima recedente; & ipſa anima à corpore diſceſſura. Niſi fortè* tentata *dicatur, pro* probata, ſiue approbata. *Solius animæ reſurrectione & ſalute. Vt, ſicut credidit Chriſti animam ſolam in cœlum aſſumptam, ſic & animas ſolas in cœlum recipiendas. De hoc Auguſtinus libro de hæreſibus hæreſi* 7. Carpocratiani ſunt à S. Aug.
Carpocrate, qui docebat omnem turpem operationem, omnemque adinuentionem peccati: nec aliter euadi atque tranſiri principatus & poteſtates, quibus hæc placent, vt poſſit ad cœlum ſuperius perueniri. Hic etiam Ieſum hominem tantummodo,
B & de vtroque ſexu natum putaſſe perhibetur, *hoc eſt Ioſeph filium* ſed accepiſſe talem animam quæ ſciret ea quæ ſuperna eſſent, atque nuntiaret. Reſurrectionem corporis ſimul cum lege abjiciebat. Negabat mundum à Deo factum, ſed neſcio à quibus virtutibus. Sectæ ipſius fuiſſe traditur quædam Marcellina, quæ colebat imagines Ieſu, & Pauli, & Homeri, & Pythagoræ, adorando, incenſumque ponendo. CERINTHVS. *De eo Nicephorus lib. 3. c. 14. Philaſtrius. Euſeb. lib. 3. cap. 22.* AB ILLIS. *Angelis, de quo Auguſtinus ſupra hæreſi* 8. Cerinthiani à Cerin- S. Aug.
tho, ijdemque Merinthiani à Merintho. Mundum ab Angelis factum eſſe dicentes, & carne circumcidi oportere, atque alia huiuſmodi legis præcepta ſer-
C uari. Ieſum hominem tantummodo fuiſſe, nec ſurrexiſſe, ſed reſurrecturum aſſeuerantes. Mille quoque annos poſt reſurrectionem in terreno regno Chriſti, ſecundum carnales ventris, & libidinis, voluptates, futuros fabulantur; vnde etiam Chiliaſtæ ſunt appellati. HEBION. *Videndus Euſebius lib. 3. hiſt. cap. 21. vbi aduertit ex eo quod Hebionitæ ſolum Euangelium Hebræum recipiunt, benè eis hoc nomen conuenire, nam Hebion lingua Hebraïca pauperem & egentem ſignificat; quo ipſorum mentis & intelligentiæ tenuitas propriè declaratur. Et Hiero. in primum caput Eſa.* Iudaïci erroris hæredes Hebionitæ, qui pro humilitate *exilitate* ſenſus, nomen pauperum ſuſcepe-
D runt; omneſque mille annorum delicias præſtolantes, & equos, & quadrigas, & lectos, & cætera ſic intelligit, *ad literam* vt ſcripta ſunt. *Nec hos præterijt Auguſtinus hæreſi* 10. Hebionei Chriſtum etiam S. Aug.
tantummodo hominem dicunt. Mandata carnalia legis obſeruant, circumciſionem ſcilicet carnis & cætera, à quorum oneribus per nouum Teſtamentum liberati ſumus. Huic hæreſi Epiphanius Sanſeos, & Elceſeos ita copulat, vt ſub eodem numero, tanquam vna ſit hæreſis, ponat; aliquid tamen intereſſe ſignificans; quamuis & in conſequentibus loquatur de illis, ponens eos ſub numero ſuo. Euſebius verò Elceſaitarum ſectam commemorans, fidem in perſecutione dicit negandam docuiſſe, &
E in corde ſeruandam.

VALENTINVS, *Differo nunc, ne repetam, de Valentinianis dicere. & Æonibus fabuloſis, proprio ſuo loco Verbo* Valentiniani. *Breuiter nunc quædam verba obſcura explico.* CIRCVMDVCENS. *Velut in gyrum exponens irridendas.* PLEROMA, *ſublimiorem cœli locum, à plena amplitudine ſic dictum.* ÆONES, *ſecula. Hoc enim nomine Valentinus Deos ſuos nuncupabat.* SIZYGIAS. *Combinationes* BYTHON, *profundum.* EX HIS QVOQVE. *Homine ſcilicet, & Eccleſia.* TRIACONTADA, *numerum tricenarium.* OGDOADE, *numero octonario* DECADE, *denario.* DYODECADE, *duodenario.* BYTHON ILLVM. *Voluit Æon triceſimus* Cap. 48.

videre Bython. DICTO IAO. *Dicendo hanc vocem,* A Iao. *quod ſonat* pronuntiatio. *Cùm igitur hic tricesſimus Æon in defectum incidit, factus eſt Achamoth.* DICIT. *ſupple Valentinus.* CONTRISTATA EST. *ſupple illa Achamoth Æon fœmina.* DE APORIATIONE, *inopia, defectu, deſperatione.* PROPATORE, *primo Parte.* IN SVBSTANTIA, *in vera carne humana.* HVIVS CARNIS, *noſtræ propriæ, qualem nunc habemus.* SIVE ALTERIVS, *Cæleſtis, vel Angelicæ.* PTOLOMÆVS. *De tribus ſequentibus, vide Philaſtrium, & Epiphanium. De Ptolomæo quidem hæreſi 33. de Secundo hæreſi 32. de Heracleone hæreſi 36. Aug. hæreſi 13.*

S.Aug. Secundiani hoc a Valentinianis diſtare dicuntur, quod addunt opera turpitudinis. Ptolemæus quoque Diſcipulus Valentini, hæreſim nouam condere B cupiens, quatuor Æonas, & alios quatuor aſſerere maluit. *Deinde paulò poſt hæreſi 16. Heracleonitæ ab*

S.Aug. *Heracleone Diſcipulo ſuperiorum, duo aſſerunt principia, vnum ex altero, & ex his duobus alia plurima. Feruntur autem, ſuos morientes nouo modo quaſi redimere, id eſt per oleum, Balſamum, & aquam, & inuocationes quas Hebraicis verbis dicunt ſuper capita eorum.* EX ILLA MONADE, *vnico principio quod pronuntiatione veluti ſua efficientia Æonas tantummodo duos genuit.* TOTVM VALENTINVM, *id eſt totam eius doctrinam.*

Cap. 50. MARCVS QVIDAM. *Vide Nicephorum lib. 4. citantem Irenæum. Philaſtrium, Euſebium lib. 4. Hiſt. Eccl. Auguſtinus hæreſi. 14.* Marcus etiam neſcio quis, hæ-

S.Aug. reſim condidit, Negans reſurrectionem Carnis, & C Chriſtum non verè ſed putatiuè paſſum aſſeuerans. Duo quoque opinatus eſt ex aduerſo ſibi eſſe principia. Quiddam tale etiam ipſe de Æonibus ſicut Valentinus, affirmans. COLARBASVS. *Præter Epiphanium & Prateolum, & quæ hic habet Tertullianus, hæc Aug. hæreſi 15.* Colarbaſus ſecutus eſt iſtos, non multum aliter ſentiens, vitam omnium hominum & generationem in ſeptem ſyderibus conſiſtere affirmans. IESVM CHRISTVM. *Id eſt coaluiſſe in vnum; vt qui Ieſus erat, per columbam Chriſtus & vnctus fieret,* PRONVNTIETVR. *Dicatur, vocetur ſic apud Græcos.* HABERE, *conficere, iuxta ſignificationem numerorũ quos ſingulæ literæ Alphabeti Græci ſignificant, ſummatim numerũ 801.* PERCVRRVNT. *Imo retrocedendo decurrũt ab ω, ad α.* NON TANTVM IAM. *Non tantũmodo inu-* D *tile, ſed & pernicioſum propter hæreſim. De hoc numero diſtinctè Pamelius, ſic conſtat ex nomine Græco* περιστερὰ, *quod ſignificat columbam, ſic dictam, quòd circumobeundo amorem exerceat; ſic inquam conſtat numerum 801. vt π. apud Græcos pro 80. ε. pro quinque ρ. pro centum. ι. pro decem σ. pro 200. τ. pro 300. ε pro quinque ρ. pro centum. & α. pro vno ſumatur. Vnde conficitur ſumma, octingenta, & vnum, & notatu dignum, quòd Chriſtus dicendo ſe eſſe. α. & ω. eundem ſe numerum, hoc eſt plenitudinem donorum Spiritus ſancti poſſidere inſinuauit. Nam ω. octingentis æquiualet, α. autem vni.* COMPVTANT OGDOADAS. *Epiphanius ex Irenæo, notat Alphabetum Græcorum habere Monadas octo, id eſt vnitates; decadas octo, id eſt denarios, hecatoncadas octo, id eſt centenas octo. 888.* IN SVBSTANTIA: *in vera* E *carne, de hoc columbæ numero alibi Aug.*

Cap. 51. CERDON. *Vide Euſebium lib. 4. & Nicephorum item lib. 4. hiſt. cap. 3. Sub Imperatore pio Antonino & Hygino Pontifice ſuum virus effudit.* INITIA DVO. *Duo principia.* RENVNTIAT *abiurat Creatorem.* SVPERIORIS DEI. *Boni ſcilicet. De eo Aug. hæreſi 21.*

S.Aug. Cerdoniani a Cerdone nominati, qui duo principia ſibi aduerſantia dogmatizant: Deumque legis ac Prophetarum non eſſe Patrem Chriſti, nec bonum Deum eſſe, ſed iuſtum, Patrem verò Chriſti bonum: Chriſtumque ipſum natum ex fœmina, nec habuiſſe

A carnem, nec verè mortuum, nec quidquam paſſum, ſed ſimulaſſe paſſionem. Quidam vero in duobus principiis ſuis, duos deos ita eum dixiſſe perhibent, vt vnus eorum eſſet bonus, alter autem malus: reſurrectionem mortuorum negant, ſpernunt etiam Teſtamentum vetus. MARCION QVIDAM. *Contra hunc ſcripſit Irenæus Lugd. Epiſ. Iuſtinus Martyr, Theophilus Antiochenus Epiſcopus. De eo legendus Euſebius. lib. 4. hiſt. cap. 10. Niceph. lib. 4. cap. 3. 9. & 28. Et Philaſtrius. Auguſtinus noſter, hæreſi 22.* Marcion Aug. quoque a quo Marcionitæ, Cerdonis ſecutus eſt dogmata de duobus principiis: quamuis Epiphanius eum tria dicat aſſeruiſſe principia: bonum, iuſtum, prauum, ſed Euſebius Synerum quemdam B non Marcionem, trium principiorum atque naturarum ſcribit Authorem. LVCANVS, *De eo rurſum idem Tertull. lib. de reſur. cap. 2. Philaſtrius item. Sunt qui eum vocent Lucianum à quo Lucianiſtæ dicti ſunt. Alij duos faciunt diuerſos cum Baronio: quidquid ſit ſecundum Tertull. Eadem ſecutus eſt Marcionis dogmata Lucanus, qui ſub Antonino Pio, & Pio quoque primo Pontifice dogmatizauit, per omnia ſecutus Marcionem, vt & Hilarius lib. 6. de Trinit. & Irenæus lib. 3. cap. 3. teſtantur.* APELLES. *Vide Niceph. lib. 4. hiſt. cap. 28. Euſeb. lib. 5. cap. 13. & Philaſtrium.* IN CARNEM *ſuam. Vel mollitiei peccato, vel aptius fornicatione, de qua Paulus:* qui fornicatur, in proprium corpus peccat. *Lapſus eſt autem amore cuiuſdam Philumenæ* C *captus.* SEGREGATVS. *An Marcione eum a ſe tanquam indignum repellente, qui & ipſe vt ſupra dixit Tertullianus,* propter ſtuprum cuiuſdam virginis ab Eccleſiæ communicatione abiectus eſt? *An vt aliquid etiam figmenti ſupra Marcionem adderet? Certè. Subiicit enim Apellem finxiſſe Deum mundo ſupremo, & infinito ſpatiis imaginariis a ſe facto præſidentem, in quo multos Angelos fecit, præter quos aliam virtutem excellentem condidit, quam licet Dominum vocet, Angelum tamen ſignificare voluit.* HVNC VVLT, &c. *ab hoc Domino ſiue Angelo ſupremo vult Apelles hunc mundum inferiorem conditum, ad exemplar illius ſuperioris. Cui quidem mundo inferiori immiſcuit pœnitentiam, eò quod longè imperfectior eſſet mundo ſuperiore. Siue quod ille doleret ex zelo, quod non potuerit attin-* D *gere perfectionem Dei opificis ſuperioris mundi; ſiue quòd homines mundi inferioris ad pœnitentiam & dolorem, inuidiamque moueret, quòd imperfectiores eſſent Angelis, ſuperioris mundi incolis.* SIC DISPERSIS, *reſtitutis ſingillatim partibus ſydereis quas mutuò ſumpſerat, deſcendens ad terras, ſicut & fecit ſingulis elementis.* SED MARCIONIS, *ſcil. more, mutilato, & conſarcinato.* SOLARVM. *Non autem etiam corporum.* LECTIONES. *Codices reuelationum de Apelle Auguſtinus hæreſi 23.* Aug. Apellitæ ſunt quorum Apelles eſt princeps, qui duos quidem introducit Deos; vnum bonum, alterum malum, non tamen in duobus diuerſis, atque inter ſe aduerſis eſſe principiis, ſed vnum eſſe principium: Deum ſcilicet bonum, & ab illo factum alterum: qui cùm malignus eſſet, inuentus eſt in ſua mundum E malignitate feciſſe. Apellem dicunt quidam etiam de Chriſto tam falſa ſentiſſe, vt diceret eum, non quidem carnem duxiſſe de Cœlo, ſed ex elementis mundi accepiſſe, quam mundo reddidit, cùm, ſine carne reſurgens, in Cœlum aſcendit. *Subiicit Auguſtinus Seuerum, & poſt hanc interruptionem, redit ad Apellem: Neque enim apud vllum legi Seuero tributam eſſe Philumenem.* Hic præterea Philumenam puel- Aug. lam dicebat inſpiratam diuinitùs ad prænuntianda futura: ad quam ſomnia atque æſtus ſui animi referens, diuinationibus, ſeu præſagiis eius ſecretim erat ſolitus præmoueri, eodem phantaſmate, eidem Phi-

lumenæ pueri habitu ſe demonſtrante, qui puer apparens, Chriſtum ſe aliquando, aliquando eſſe aſſereret Paulum, à quo phantaſmate ſciſcitans, ea ſoleret reſpondere, quæ ſe audientibus diceret. Nonnulla quoque illam miracula operari ſolitam, inter quæ illud præcipuum, quod in anguſtiſſimi oris ampullam vitream, panem grandem immitteret, eumque extremis digitulis leuare ſoleret illæſum, eoque ſolo quaſi diuinitus ſibi cibo dato fuiſſet contenta.

Cap. 52. TATIANVS. *Hic vixit circa Annum Domini 173. Antonini Philoſophi Imperatoris, & Soteri Pontificis temporibus. Hic, quamdiu vixit, Iuſtinus Philoſophus Martyr errorem ſuum non aperuit. De hoc ſcripſit Hiero. 2. in Amos. Epiphanius, & Philaſtrius.* SAPIT, *ſequitur Valentinum. Niſi quod addidit hæreſibus Valentini, Adamum non potuiſſe ſaluari: Cui obijcit Tertullianus; cùm homines cæteri, magnæ illius arboris, ſcilicet humani generis rami, per Chriſtum ſalui fiant, poſſe & radicem eius, Adamum quoque ſaluari. De hoc*
Aug. *Auguſtinus hæreſi 26.* Tatiani à Tatio quodam inſtituti, qui & Encratitæ appellati ſunt, nuptias damnant, atque omnino pares eas fornicationibus, aliiſque corruptionibus faciunt: nec recipiunt in ſuorum numerum, coniugio vtentem, ſiue marem, ſiue fœminam: non veſcuntur carnibus, eaſque omnes abominantur: prolationes. *Tertullianus alibi vocat probolas,* quaſdam fabuloſas ſæculorum etiam ipſi ſapiunt: Saluti primi hominis contradicunt. Epiphanius Tatianos & Encratitas ita diſcernit, vt Encratitas Tatiani ſchiſmaticos dicant. SECVNDVM PHRYGAS. *Græcè habetur.* κατὰ φρύγας, *quod iuxta Euſeb. lib. 5. cap. 14. in Phrygia & in Aſia viſi ſint: Vide Nicephorum lib. 4. cap. 22. Philaſtrium item & Euſebium. Cætera clara ſunt. De his Auguſtinus hæreſi 26.*
Aug. Cataphriges ſunt, quorum Authores fuerunt, Montanus tanquam Paracletus, & duæ Prophetiſſæ ipſius, Priſca & Maximilla. His nomen prouincia Phrygia dedit, quia ibi extiterunt, ibique vixerunt, & etiam nunc in eiſdem partibus populos habent: Et ideo dicunt eos permiſiſſe Apoſtolum Paulum, quia ex parte ſciebat, & ex parte prophetabat; nondũ enim venerat quod perfectũ eſt. Hoc autem perfectum in Montanum, & eius Prophetiſſas veniſſe delirant. Sacramenta perhibentur funeſta habere. Nam de infantis anniculi ſanguine, quem de toto eius corpore minutis punctionum vulneribus extorquent, quaſi Euchariſtiam ſuam conficere perhibentur, miſcentes cum farinæ, panemque inde facientes: qui puer ſi mortuus fuerit, habetur apud eos pro Martyre: ſi autem vixerit, pro Magno Sacerdote.

Cap. 53. BLASTVS. *Videndus Euſebius lib. 5. cap. 14. Niceph. lib. 4. cap. 30. hic ad Iudaiſmum, Chriſti legem nouam redigere volebat, & Iudæorum more Paſcha præcisè celebrari Luna decima-quarta; cùm ex decreto Victoris Papæ celebrandum eſſet die Dominica proximè ſequenti; quod ſi dies Dominica incideret in Lunam 14. Martij, transferendum erat Paſcha in ſequentem Dominicam*
Aug. *proximam. De hoc Auguſtinus hæreſi 29.* Teſſareſcædecatitæ, hinc appellati ſunt, quod non niſi quartadecima Luna, menſe Martio, Paſcha celebrant, cuilibet ſeptem dierum occurrat dies; & ſi dies Dominicus occurrerit, ipſo die ieiunant & vigilant. THEODOTVS. *Fuſè Nicephor. lib. 4. cap. 21. de hoc coriario profeſſione, & genere Biſuntino, tractat & Philaſtrius.* NEGAVIT *fidem Chriſti, pro qua fuerat comprehenſus.* IVSTITIÆ, *ſanctitatis. Nec hunc oblitus eſt Auguſtinus hæreſi 33.* Theodotiani à Theodo-
Aug. tione quodam inſtituti, hominem tantummodo Chriſtum aſſeuerant. Quod dicitur idem Theodotion, *idem planè qui Theodotus ab alijs dicitur,* propterea decidiſſe, quia in perſecutione lapſus, iſto modo ſe caſus ſui deuitare putabat opprobrium, ſi non Deum negaſſe, ſed hominem videretur. ALTER THEODOTVS. *Et hic ſupra alium Theodotum addit Chriſtum inferiorem eſſe Melchiſedech: quòd à Pſalte dicatur Chriſtus eſſe Sacerdos ſecundùm ordinem eius.* COELESTEM VIRTVTEM. *Angelum quemdam excellentem Angelorum mediatorem.* APATOR, ſine Patre, ſine Matre, ſine Genealogia, neque initium dierum, neque finem vitæ habens, aſſimilatus autem Filio Dei manet Sacerdos in perpetuum. Vt habet Paulus Heb. 7. 3. *Non autem talis fuit abſolutè ſed quia genealogiam eius Scriptura tacuit. Non vt Iudæi volunt honeſtatis cauſa, quod ex fornicatione genitus eſſet; Sed quod Scriptura, non Gentilium, ſed Iudæorum ſtirpem narrandam ſuſceperit. Sicut & tacet genealogiam Iob. Vel etiam quia reſpectu Sacerdotij, ſine Patre ſupple Sacerdote erat; hoc eſt non hæreditario iure Sacerdotium poſſidebat. Tertiò ex Chryſoſt. Theoph. Naz. & Ambr. figura Chriſti erat; qui ex Auguſtino.* Ex S. Aug.
Patre ſine Matre Deus: Ex Matre ſine Patre homo. *Fuit ergo hic Theodotus Author Melchiſedecianorum, de quibus Aug. hæreſi 34.* Melchiſedeciani, Melchiſe- S. Aug.
dech Sacerdotem Dei excelſi, non hominem fuiſſe, ſed virtutem Dei eſſe arbitrantur. *De eo ſic* S. Aug.
idem Aug. to. 4. quæſt. 72. in Gen. Cuius tanta fuit excellentia, vt à nonnullis dubitetur, vtrum homo an Angelus fuerit. PRAXEAS QVIDAM. *Ex Philaſtrio Aſiaticus genere; qui ſub Galieno Cæſare, & Stephano 1. Pontifice apparuit circa annum Chriſti 260. Cuius, inquit Tertullianus, quidam Victorinus errorem confirmare ſtuduit; contra quem Tertullianus ſcripſit de Trinitate: in qua Praxeas plures negabat perſonas; eò quòd Monarchia in plures diſperſa, authoritate minuatur.* S. Aug.
PRAXEANOS *Auguſtinus cum Sabellianis & Hermogenianis ponit Praxeanos. Hæreſi 41.* Praxejanos à Praxea quidam vocant, & Hermogeniani vocari ab Hermogene potuerunt, qui Praxeas & Hermogenes eadem ſentientes in Africa fuiſſe dicuntur, nec tamen iſtæ plures ſectæ ſunt, ſed vnius ſectæ plura nomina ex his hominibus qui in ea maximè innotuerunt; ſicut Donatiſtæ ijdem Parmenianiſtæ, ſicut Pelagiani ijdem Celeſtiani. Vnde ergo ſit factum, vt Noëtianos & Sabellianos, non vnius hereſis duo nomina, ſed tanquam duas hæreſes ſupradictus Epiſcopus *Epiphanius*, poneret, liquidò inuenire non potui; quia ſi quid inter ſe differunt tam obſcurè dixit, ſtudio forſitan breuitatis, vt non intelligam, &c. Philaſter autem Brixianus Epiſcopus in prolixiſſimo libro quem de hæreſibus condidit, & 128. hæreſes arbitratus eſt computandas, Sabellianos continuò poſt Noëtianos ponens, Sabellius, inquit, diſcipulus eius, qui ſimilitudinem ſui Doctoris itidem ſecutus eſt, vnde & Sabelliani poſtea ſunt appellati, qui & Patripaſſiani, *à Patre Paſſo ſcilicet*, & Praxejani à Praxea, & Hermogeniani ab Hermogene, qui fuerunt in Africa, qui & ita ſentientes abjecti ſunt ab Eccleſia Catholica. Certè iſte eoſdem poſtea Sabellianos dixit appellatos, qui ea quæ Noëtus, ſentiebant. Et alia nomina eiuſdem ſectæ commemorauit, & tamen Noëtianos & Sabellianos ſub duobus numeris tanquam duas hæreſes poſuit, qua cauſa, ipſe viderit. *De Patripaſſianis rurſum Aug. tract. 36. in Io. 8. in verba.* Verum eſt S. Aug.
iudicium meum, quia ſolus non ſum, ſed ego & qui miſit me Pater, &c. quod dicitur miſſus veniſſe ad nos, incarnatio ipſius commendatur, quia Pater non eſt incarnatus; nam Sabelliani dicti ſunt quidam hæretici, qui vocantur, & Patripaſſiani, qui dicunt

ipſum Patrem paſſum fuiſſe. Noli tu Catholice; ſi enim fueris Patripaſſianus, non eris ſanus. Ergo intellige miſſionem Filij nominatam incarnationem Filij: Patrem autem incarnatum eſſe non credas, ſed & à Filio incarnato Patrem receſſiſſe non credas. Ille carnem portabat, ille autem cum Filio erat. *Et quomodo ait, ſi cum filio erat, cum filio non eſt incarnatus & paſſus? quia actio & paſsio ſunt ſuppoſitorum, vnio autem directè facta eſt, & terminata ad perſonam Verbi* A *ſolam, vnde & ſola incarnata eſt, & in carne paſſa.* Aug. Si in cœlo Pater, in terra Filius, quomodo Pater cum Filio erat? quia & Pater & Filius vbique erant, &c. vbique ergo eſt qui nullo clauditur loco: noli ab illo auerti, & tecum eſt. Si vis ad eum peruenire, noli piger eſſe amare: non enim pedibus, ſed affectibus curris. Vno loco manens venis, ſi credis & diligis.

HÆRETICORVM ELOGIA.

1. Hæretici tortuoſi ſerpentes, & filij diaboli, ambages quærunt. De Car. Chri. cap. 20. in p.

Qvalis eſt autem tortuoſitas veſtra, vt ipſam *Ex* ſyllabam præpoſitionis officio adſcri-
Matth. 1. 16 ptam, auferre quæratis, & alia magis vti, quæ in hac ſpecie non inuenitur penes ſcri-
Rom. 1. 3. pturas ſanctas? Per virginem dicitis natum, non ex virgine.

HÆRETICORVM ELOGIA. I. SCHOL.

Tortvositas vestra. *Pungit Valentinianos, alioſque negantes veram Chriſti carnem ſumptam ex Virgine, quem tamen disertè & expreſsè Paulus ait factum ex muliere. Et Rom. 1. 3.* Qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundùm carnem. *Et Matth. 1. 16.* De qua natus eſt Ieſus, qui vocatur Chriſtus. *Illi autem pro præpoſitione, ex; quæ ſonat, non tranſitum per carnem, ſed ſumptam ex Maria carne Chriſti carnem, ſupponebant aliam, ſerpentina & tortuoſa malitia, vt dicerent, per, pro, ex; vt tanquam per fiſtulam tranſiſſe Chriſtum per Mariam dogmatizarent. Vnde Tertullianus lib. de Præſcr. c. 49.* Chriſtum quaſi aquam per fiſtulam, ſic per Mariam Virginem tranſmeaſſe, *dixiſſe ait Valentinus, & contra Valent. cap. 27. notat eos dixiſſe Chriſtum,* non Matrem eam, *beatiſsimam Virginem,* ſed viam paſſum. *Ambr. lib. de Incar. cap. 6.* Virtus venit in Virginem, ſed natum eſt corpus ex Virgine; & ideo cœleſtis quidem deſcenſio, ſed humana conceptio eſt. *Tortuoſitatem hæreticam vrget* B *idem Ambr. in Epiſt. ad Siricium Papam.* Deuia peruerſitatis produntur dicere; Virgo concepit, ſed non Virgo generauit, &c. *Sic peruersè deuiant, ſic obliquè & tortuosè gradiuntur, ſic inſtar aſpidis, obſurdeſcunt veritati, ad fabulas conuerſi, dicente Pſalmiſta* 57. Furor illis ſecundùm ſimilitudinem ſerpentis, ſicut aſpidis ſurdæ, & obturantis aures ſuas quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis ſapienter. Deus conteret dentes eorum C in ore ipſorum, molas leonum confringet Dominus. *In quem locum Auguſtinus:* Habemus & in hæreticis hoc documentum, & experimentum, quia & ipſos inuenimus eſſe ſerpentes indignatione obſurdatos, nolentes audire medicamentum medicatum à ſapiente: & in ore ipſorum contriuit Dominus dentes eorum, &c. Vbi non poſſunt lubricâ fallaciâ ſerpere vt aſpides, apertâ violentiâ fremunt vt leones. Aug.

2. Hæretici ab Ezechiele notati: Contra quos Scriptura vnitatem Dei & Chriſti, & veritatem carnis eius tuetur. De Car. Chri. cap. 23. in f. & 24. per totum.

Legimus quidem apud Ezechielem de vacca illa, quæ peperit, & non peperit. Sed videte, ne vos iam tunc prouidens Spiritus ſanctus notarit hac voce, diſceptaturos ſuper vterum Mariæ. Ceterùm, non, contra illam ſuam ſimplicitatem, pronuntiaſſet dubitatiuè,
Cap. xxiv. Eſaïa dicente, [a] *Concipiet, & pariet.* Quod enim Eſaïas iaculatur in ſuggillatione hæretico-
a Eſa. 7. 14. rum ipſorum, & in primis, [b] *Væ qui faciunt dulce amarum, & tenebras lucem:* iſtos ſcilicet notat,
b Eſa. 5. 20. qui nec vocabula iſta in luce proprietatum ſuarum conſeruant; vt anima non alia ſit, quàm quæ vocatur; & caro non alia quàm quæ videtur; & Deus non alius, quàm qui prædicatur.
c Eſa. 45. 5. Ideo etiam Marcionem proſpiciens, [c] *Ego ſum,* inquit, *Deus; & alius abſque me non eſt.* Et
d Eſa. 46. 9. cùm in alio idipſum eodem modo dicit: [d] *Ante me Deus non fuit,* neſcio quas illas Valentinia-
e Io. 1. 13. norum Æonum genealogias pulſat. [e] *Et, non ex ſanguine, neque ex carnis & viri voluntate,*
f Gal. 1. 8. *ſed ex Deo natus eſt,* Hebioni reſpondit. Æquè, [f] *Etiamſi angelus de cœlo aliter euangelizauerit vobis quàm nos, anathema ſit;* ad energema Apelleiacæ virginis Philumenes filum dirigit:
g 1. Io. 4. 3. certè, [g] *qui negat Chriſtum in carne veniſſe, hic Antichriſtus eſt:* Nudam, & abſolutam, & ſimplici nomine naturæ ſuæ pronuntians carnem, omnes diſceptatores eius ferit. Sicut & definiens ipſum quoque Chriſtum vnum, multiformis Chriſti argumentatores quatit, qui alium fa-
Matth. 17. 1 ciunt Chriſtum, alium Ieſum; alium elapſum de mediis turbis, alium detentum; alium in
& ſeq. ſeceſſu montis, in ambitu nubis, ſub tribus arbitris clarum; alium ceteris paſſiuum, ignobi-
Luc. 9. 28. lem; alium magnanimum, alium verò trepidantem; nouiſſimè, alium paſſum, alium reſuſ-
Act. 1. 11. citatum: per quod ſuam quoque in alia carne reſurrectionem adſeuerant. Sed benè, quod idem veniet de cœlis, qui eſt paſſus, idem omnibus apparebit, qui eſt reſuſcitatus. [h] *Et vide-*
h Zac. 12. 10 *bunt, & agnoſcent, qui eum confixerunt:* vtique ipſam carnem, in quam ſæuierunt; ſine qua, nec
Io. 19. 37. ipſe eſſe poterit, nec agnoſci: vt & illi erubeſcant, qui adfirmant carnem in cœlis vacuam

ſenſu, vt vaginam exempto Chriſto, ſedere: aut qui carnem & animam tantundem, aut tatummodo animam, carnem verè non iam.

HÆRETICORVM ELOGIA. II. SCHOL.

APVD EZECH. *Vide dicta Verbo Maria. 10. inf.* NOTARIT HAC VOCE. *An dicendo,* peperit, & non peperit? *Vt Academicos nihil certi affirmantes, & de omnibus rebus dubitantes, argueret? An potius voce* vaccæ, *eos carpere voluit? Nam ex Aug. in* Aug. *Pſal. c͏as referente locum Pſaltis, ex Pſal. 67.* Congregatio taurorum inter vaccas populorum: Taurorum id eſt ſuperborum cornupetarum, &c. quas dixit vaccas? animas ſeductibiles. *Sed & ego, & ſeductos, & ſeducentes, & tauros, & vaccas, ſine vitulos, dico hæreticos.* ESAIAS IACVLATVR, *ſcilicet cap. 5. 20.* Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amatum in dulce, & dulce in amarum. *A quo maledicto cauendum nobis eſſe monuit Augu*ſti- Aug. *nus, in Enchir. ad Laur. c. 13.* Cauendum eſt ne incidamus in illam ſententiam propheticam, vbi legitur, væ ijs qui dicunt quod bonum eſt, malum; & Aug. quod malum eſt, bonum. *Et cap. 19.* In quibuſdam rebus magno, in quibuſdam paruo, in quibuſdam nullo malo, in quibuſdam etiam nonnullo bono fallimur. *Quod propriè in rem noſtram, de ſeductu vel ſeducentibus hæreticis, deceptis & decipientibus ſubiungit, contra veram Chriſti carnem ex Maria ſum-* Aug. *ptam errantes.* Nam magno malo fallitur homo, cùm hoc non credit, quod ad vitam ducit æternam. Paruo autem malo fallitur, qui falſum pro vero approbando, incidit in aliquas moleſtias temporales, quibus tamen adhibita fidelis patientia, conuertit eas in vſum bonum. Veluti ſi quiſquam bonum hominem putando qui malus eſt, aliquid ab eo patiatur mali. Qui vero malum hominem ita bonum credit, vt nihil ab eo patiatur mali, nullo malo fallitur, nec in eũ cadit illa prophetica deteſtatio: Væ ijs qui dicunt quod malum eſt, bonum. De ipſis enim rebus, quibus homines mali ſunt, non de hominibus dictum intelligendum eſt. Vnde qui adulterium dicit bonum, rectè arguitur illa voce prophetica. Qui verò ipſum hominem dicit bonum, quem putat caſtum & neſcit adulterum, nec in doctrina rerum bonarum & malarum, ſed in occultis humanorum fallitur morum: Vocans hominem bonum, in quo putat eſſe, *caſtitatis bonum,* quod eſſe non dubitat bonum; & dicens malum adulterum, & bonum caſtum: ſed hunc bonum dicens, neſciendo adulterum eſſe; illum malum, neſciendo caſtum. Porro ſi per errorem, euadit quiſque perniciem, ſicut ſuperius dixi, nobis in itinere contigiſſe, etiam aliquid boni homini errore confertur. Sed cum dico in quibuſdam rebus, nullo malo aliquem, vel nonnullo etiam bono falli; non ipſum errorem dico nullum malum, vel nonnullum bonum: ſed malum quo non venitur, *intenditur veniendo,* vel bonum quo venitur errando, id eſt ex ipſo errore quid non eueniat, vel quid proueniat: nam ipſe per ſeipſum error, aut magnum in re magna, aut paruum in re parua, tamen ſemper eſt malum. Quis enim niſi errans, malum neget, approbare falſa pro veris, aut improbare vera pro falſis, aut habere incerta pro certis, vel certa pro incertis? Sed aliud eſt, bonum hominem putare, qui malus eſt, quod eſt erroris: & aliud eſt, ex hoc malo aliud malum non pati, ſi nihil noceat homo malus, qui putatus eſt bonus: Itemque aliud eſt, ipſam viam putare, quæ non eſt ipſa, & aliud eſt ex hoc erroris

A malo aliquid boni conſequi; velut eſt, ab inſidijs malorum hominum liberari. *In re autem præſenti: & errat qui putat hæreticum eſſe bonum, qui peſſimus eſt; & veracem qui mendax eſt; & viam & ducem qui deuius & ſeductor eſt. Hæreticus enim omnino contrarijs vocibus res appellat; & carnem Chriſti veram ab Scriptura toties dictam & probatam, phantaſticam putat.* IN LVCE PROPRIETATVM. *In clara & aperta ſignificatione.* PROSPICIENS, *prævidens Eſaias Marcionem duos Deos introducturum.* CVM IN ALIO, *ſupple loco, prædiceret venturos Valentinianos, cum infinitis Genealogijs Æonum ſuorum.* PVLSAT, *carpit.* ET NON EX SANGVINE. *Ita & Ioannes cum hæreſim Hebionis deſtruere vellet, Chriſtum purum hominem* B *aſſerentis, ait Chriſtum ex Deo natum. Solus, quod ſciam, ſic hunc locum legit Tertullianus. Nam in Euang. Io. 1. 13.* Non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt. *Tranſlat. Syr. ſolum hoc habet diuerſum, vt legas:* qui non ex ſanguine, &c. ſed ex Deo geniti ſunt. *Cæterùm non de Chriſto, ſed de omnibus qui credunt in nomine eius hæc dicta ſunt. Expreſſius probaſſet contra Hebionem, & Deum, & hominem, ex verbis Ioannis ibidem:* Deus erat Verbum, &c. & Verbum caro factum eſt, &c. ÆQVE. *Similiter, cum Paulus dicat,* etiam ſi Angelus. ENERGEMA, *dæmonium Philumenes, quam Apelles adamauit.* PRONVNTIANS CARNEM. *Cum Ioannes, nude, ſimpliciter, & abſolutè* C *dicat, in carne veniſſe Chriſtum, omnes hæreticos contra Veritatem eius diſputantes ferit.* IN SECESSV. *Matth. 17. 1.* Aſſumpſit Ieſus Petrum & Iacobum & Ioannem fratrem eius, & duxit illos in montem excelſum ſeorſum, &c. IN AMBITV NVBIS. *Ibidem verſu 5.* Ecce nubes lucida obumbrauit eos. SVB TRIBVS ARBITRIS, *teſtibus tribus Apoſtolis.* PASSIVVM, *communem, nec aliquid ſupra alios homines habentem.* PER QVOD SVAM, &c. *vt hoc argumento, & exemplo Chriſti in altera carne ſurgentis, probent homines etiam in alia carne ſurrecturos.* SED BENE. *Supple cum Catholicis agitur, ad defenſionem eiuſdem in Chriſto ſuſcitata carnis; quòd Angeli dixerunt Act. 1. 11.* Hic Ieſus D qui aſſumptus eſt à vobis in cœlum ſic veniet, quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum. *Benè item eſt quod Ioannis 19. 37. iuxta Zach. 12. 10.* Videbunt in quem transfixerunt. *Vel vt habet Tranſlat. Syr.* Reſpicient in eum quem perfoderunt.

Aug. tract. 21. in Io. c. hunc locum ex Actis tractans. S.Aug.
Sic veniet quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum. Quomodo, inquit, eum videbant ire? in carne quam tetigerunt, quam palpauerunt, cuius etiam cicatrices tangendo ſibi probauerunt, in illo corpore, in quo cum eis intrauit & exiuit, per qua- E draginta dies, manifeſtans ſe eis in veritate, non in aliqua falſitate, non phantaſmate, non vmbra, non ſpiritu; ſed quemadmodum ipſe dixit non fallens; palpate & videte, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. Eſt quidem illud iam corpus dignum cœleſti habitatione, non ſubiacens morti, non mutabile per ætates. Non enim ſicut ad illam ætatem ab infantia creuerat, ſic ab ætate quæ iuuentus erat, vergit in ſenectutem: manet ſicut aſcendit, venturus ad eos, quibus, antequam veniat, verbum ſuum voluit prædicari. Sic enim veniet in forma humana. Hanc videbunt & impij, videbunt & ad dexteram poſiti, videbunt ad ſiniſ-

tram ſeparati, ſicut ſcriptum eſt, videbunt in quem pupugerunt. corpus ipſum videbunt quod lancea percuſſerunt. Lanceâ non percutitur Verbum. In hoc enim impij videre potuerunt, quod & vulnerare potuerunt, &c. Ecce videbitur forma hominis à pijs & impijs; a iuſtis, & iniuſtis; à fidelibus, & ab infidelibus; à gaudentibus, & à plangentibus; à confiſis, & confuſis. *Sic Auguſtinus plenè reſpondet menti Tertulliani de vera Chriſti carne ijſdem locis probata, & de erubeſcentia & confuſione hæreticorum, qui eam negauerunt, appoſitè tractat.* NEC IPSE ESSE. *Verus ſcilicet homo.* ILLI ERVBESCANT. *Tangit hic hæreticos quoſdam anonymos ſui temporis. Nam Paſſioniſtæ, Seleuciani, & Hermiani, quibus hunc errorem tribuit Philaſtrius, qui carnem Chriſti ſenſu vacuam, vt vaginam, Chriſto ex ea remoto, in cœlo ſedere fingunt; quòd in Sole dicatur poſuiſſe, id eſt depoſuiſſe tabernaculum, id eſt carnem, in qua habitauit in hominibus; poſteriores Tertulliano fuerunt.* TANTVMDEM. *Id eſt illi etiam hæretici erubeſcere debent, qui non tantum carnem, ſed & animam, Criſtum in cœlum aſcendentem excuſsiſſe dicunt, vt aſſerant ſolum Verbum à dextris Dei ſedere.* AVT TANTVMMODO ANIMAM, *&c. Vel qui dicunt, quòd Chriſtus animâ ſolâ ſeruatâ, depoſita carne, quam iam non habet, ſedeat a dextra virtutis Dei: cum Lucas expreſsè dicat de Stephano; Act.7.55.* Cùm eſſet plenus Spiritu ſancto, intendens in cœlum, vidit gloriam Dei, & Ieſum ſtantem à dextris Dei, & ait: Ecce video cœlos apertos, & filium hominis ſtantem à dextris Dei. *Sunt qui ſic exponant illud* TANTVMDEM: *vt ſcilicet, ſicut alij ſolam carnem à Chriſto id eſt Verbo, ſoluta vnione Verbi, ſedere à dextris dicunt; Sic alij, carnem & animam Chriſti ſimiliter à Verbo ſeparatam, ibidem ſedere ſentiant. Locos ſcripturæ hinc à Tertulliano citatos habes alibi expoſitos.*

3. Hæretitas omnis Marcioni ſartori nouitatis cum veteri Euangelio ſimilis eſt.
4. Cont. Marc. cap. 11. circa f.

Luc.5.36. ERraſti in illa etiam Domini pronuntiatione, qua videtur noua & vetera diſcernere. Inflatus es vtribus veteribus, & excerebratus es nouo vino; atque ita veteri, id eſt, priori Euangelio pannum hæreticæ nouitatis adſuiſti.

HÆRETICORVM ELOGIA. III. SCHOL.

ERRASTI. *O Marcion.* PRONVNTIATIONE, *Chriſti ſententia, Luc. 5. 36.* Dixit autem & ſimilitudinem ad illos; *Scribas & Phariſæos;* quia nemo commiſſuram a nouo veſtimento immittit in veſtimentum vetus: alioquin & nouum rumpit, & veteri non conuenit commiſſura a nouo. Et nemo mittit nouum vinum in vtres veteres: alioquin rumpit vinum nouum vtres, & ipſum effundetur, & vtres peribunt. Sed vinum nouum in vtres nouos mittendum eſt, & vtraque conſeruantur. DISCERNERE. *Pungit Marcionem, quòd non intelligat Chriſti parabolam, qua, licet diſcernat legem veterem à noua, ſicut veſtimentum & vinum vetus à nouo; non tamen duos Deos, aut contrarias ſibi leges Chriſtus ſignificare voluit; licet nouum Teſtamentum veteri prepoſuerit; cuius Sacramenta, ſimul cum veteribus cærimonijs obſeruanda non ſunt, ſicut non congruunt panni noui & veteres, vt nec vinum nouum veteribus vtribus:* INFLATVS ES. *Eum comparat veteri vtri, diſtento vento præſumptionis. Vel inflatum eum dicit bile & indignatione contra veterem legem, & noui ſui erroris vino turbatum, vel nimio & prapoſtero zelo noui Teſtamenti ebrium, qui longè priori, & hæreſi ſua, vetuſtiori Euangelio vero, pannum ſuæ nouæ hæreſeos conſuat. Auguſtinus hunc locum Lucæ tractat to.4.lib.2. qq.Euang. q.18. vbi de abſtinentia à cibis legalibus. Comparat Apoſtolos vtribus nouis gratiâ noui Teſtamenti:* erant iam

S.Aug. vtres noui, cùm poſt Aſcenſum Domini, deſiderio conſolationis eius, orando & ſperando innouabantur. Tunc enim acceperunt Spiritum ſanctum, quo impleti, cùm omnium, qui de diuerſis gentibus aderant, linguis loquerentur, dicti ſunt muſto pleni. Nouum enim vinum, iam nouis vtribus venerat.

S.Aug. *Et to.6.lib.15. contra Fauſtum cap.2.* Fauſtus nouo melle plenus, reſpuit acetum vetus: & Paulus aceto vetere plenus, effudit dimidium, quo caperet infuſum mel nouum, non ſeruandum, ſed corrumpendum. *Aduerte hæc dici ſecundùm mentem Fauſti.* Vides enim quod ait Apoſtolus: Paulus ſeruus Chriſti Ieſu, vocatus Apoſtolus, ſegregatus in Euangelium Aug.
Dei: ex melle nouo eſt: illud autem quod ſequitur: quod ante promiſerat per Prophetas ſuos in Scripturis ſanctis de filio ſuo, qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundùm carnem: ex aceto vetere. Quis hoc ſuſtineret audire, niſi nos conſolaretur idem dicens, oportet & hæreſes eſſe, vt probati manifeſti fiant in vobis? Sed quid opus eſt eadem iam ſuperius ſatis dicta repetere? Nam pannum nouum, & veſtimentum vetus, & vinum nouum, & vtres veteres, non duo teſtamenta ſignificare, ſed duas vitas, & ſpes duas: ad duo vero teſtamenta intelligenda, illam datam eſſe à Domino ſimilitudinem. propterea omnis ſcriba eruditus in regno Dei, ſimilis eſt Patrifamilias proferenti de theſauro ſuo noua & vetera, &c. duas enim ſpes ſi quis habendas putauerit, vt vna propter regnum cœlorum Deo ſeruiat, & altera propter fœlicitatem terrenam, hæc illam non capit: & cùm hæc aliqua tribulatione fuerit perturbata, deficiens homo amittet etiam illam; Inde eſt & illud; nemo poteſt duobus Dominis ſeruire, quod expoſuit dicens, non poteſtis Deo ſeruire, & Mammonæ. Vetus autem teſtamentum, rectè intelligentibus prophetia eſt noui Teſtamenti. Itaque & in illo primo populo Sancti Patriarchæ & Prophetæ, qui intelligebant quod agebant, vel quod per eos agebatur, in nouo Teſtamento habebant iſtam ſpem ſalutis æternæ: ad illud enim pertinebat quod intelligebant, & diligebant: quia etſi nondum reuelabatur, iam tamen figurabatur. Ad vetus autem illi pertinebant, qui non illic amplius quam promiſſa temporalia cogitata concupiſcebant, in quibus æterna figurata & prophetata non intelligebant. *Fauſto non diſpar Marcion, nouo melle plenus, reſpuit acetum vetus; vtribus veteribus inflatus, hoc eſt contra vtres veterum, & vetus teſtamentum ſtomachatus.*

4. *Hæreticus omnis naturà turbulentus, loquax, impudens, impudicus. V. Verbum Hermogenes pictor in motu; &c.*

5. *Hæretici cæci & Cæcorum duces, trabem non vident in oculis ſuis: Et malæ arbores malos fructus faciunt 4. Cont. Marc. cap. 17. à m.*

SEd [a] *cæcus cæcum ducit in foueam.* Credunt aliqui Marcioni. Sed [b] *non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum.* Hoc & meminiſſe debuerat Apelles, Marcionis de diſcipulo emendator. [c] *Eximat & de oculo ſuo trabem hæreticus*, tunc in oculo Chriſtiani ſi quam putat ſtipulam, reuincat. Proinde & [d] *arbor bona non proferat malum fructum*, quia nec veritas hæreſim: [e] *nec mala bonum*, quia nec hæreſis veritatem. Sic nec Marcion aliquid boni de theſauro Cerdonis malo protulit, nec Apelles de Marcionis; multò enim hæc congruentius in ipſos interpretabimur, quę Chriſtus in homines allegorizauit, non in duos deos ſecundùm ſcandalum Marcionis. Puto me non temerè huic vſque adhuc lineæ inſiſtere, qua definio, nuſquam omnino alium Deum a Chriſto reuelatum.

a Luc. 6. 39.
b Ibid. 40.
c Ibid. 42.
d Ibid. 43.
e Ibid. 45.

HÆRETICORVM ELOGIA. V. SCHOL.

CÆCVS CÆCVM. *Luc 6. 39.* dicebat illis & ſimilitudinem: Numquid poteſt cæcus, cæcum ducere? nonne ambo in foueam cadunt? Non eſt Diſcipulus ſuper Magiſtrum: perfectus autem omnis erit, ſi ſit ſicut Magiſter eius. Quid autem vides feſtucam in oculo fratris tui, trabem autem quæ in oculo tuo eſt non conſideras? aut quomodo potes dicere fratri tuo: frater, ſine eiiciam feſtucam de oculo tuo, ipſe in oculo tuo trabem non videns? hypocrita, eiice primũ trabem de oculo tuo, & tunc perſpicies, vt educas feſtucam de oculo fratris tui. Non eſt enim arbor bona quæ facit fructus malos, neque arbor mala faciens fructũ bonum: Vna enim quæque arbor de ſuo fructu cognoſcitur. Neque enim de ſpinis colligunt ficus, neque de rubo vindemiant vuam. *Prima & extrema huius loci attigit* B *Auguſtinus, to. 9. lib. de Paſtoribus cap. 10.* Terret non ſolum cæcum ducentem ſed & cæcum ſequentem. (Aug.) Neque enim ait; cadit in foueam ducens, & non cadit ſequens: ſed cæcus cæcum ducens, ambo in foueam cadunt, &c. Securi, inquiunt, ſequimur Epiſcopos noſtros; dicunt hoc ſæpè hæretici, quando veritate manifeſtiſſima conuincuntur, nonne oues ſumus? illi de nobis reddent rationem: reddent planè malam de morte veſtra. De morte ouis malignæ reddet malus paſtor malam rationem, &c. Si ergo non bonam rationem reddit, qui non quæſiuit errantem, qualem reddet qui fecit errantem? hoc eſt C quod dico: ſi in Catholica, *ſupple Eccleſia*, conſtitutus Epiſcopus, non bonam rationem reddit de oue, ſi non quæſierit errantem de grege Dei; qualem rationem redditurus eſt hæreticus, qui non ſolum non reuocauit ab errore, ſed etiam impulit in errorem, &c. Si furantem, *iam ouibus, & Diſcipulis loquitur*, ipſe te paſcet facto ſuo: tibi venenum ſubminiſtrat, non cibum. Si verò hoc ab illo audis, quod non dicit de ſuo, *agit de Doctore Catholico verum quidem docente, ſed malè operante*, ſed de Dei, non poteſt quidem vua de ſpinis legi. Nam & ipſius Domini ſententia eſt: Nemo colligit de ſpinis vuam, & de D tribulis ficus, &c. quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite. Nempe facientes mala, vtique ſpinæ ſunt. Quomodo vis de ſpinis me colligere vuam verbi tui? reſpondebitur, non eſt illa vua ſpinarum: ſed aliquando increſcens ſarmentum implicat ſe in ſepem, & pendet vua inter denſa ſpinarum, ſed non ſurgit de radice ſpinarum. Tu ſi eſurieris, & aliud non habes vnde ſumas, cautè manum mitte, ne lacereris a ſpinis, id eſt ne facta imiteris malorum; & lege vuam inter ſpinas pendentem, ſed de vite naſcentem. Ad te perueniat botri alimentum,

A ſpinis ſeruatur ignis tormentum. *In hæreticis autem Doctoribus plerumque nihil præter ſpinas inuenies. Nam & Doctrina peruerſa eſt, & mores corrupti: nec hæc audienda eſt, nec illi ſequendi. Interdum autem mores boni exterius apparent, ſed cum radix & arbor ſit corrupta, proinde boni fructus eſſe non poſſunt: & poma ſunt Gomorrhæ, plena vento & cinere, ſolo cortice decora.* DE THESAVRO CERDONIS, *Magiſtri ſui, vt nec Apelles de Marcionis quoque Magiſtri ſui.* SCANDALVM MARCIONIS, *hæreſim, quæ ſcandalum & lapidem offenſionis dedit infirmis in fide.* HVIC LINEÆ, *huic ſententiæ; Metaphora ſumpta iuxta Turnebium ab iis qui ita collato pede pugnabant, vt eum à linea ducta non referrent, ſed ſemper ei inſiſterent. Hæc autem eſt linea Tertulliani, cui mordicus inſiſtit, quòd neque* B *Chriſtus, neque Paulus, in verbis, aut parabolis ſuis, duos vnquã deos introducere voluerint, ſicut præſũpſit Martion.*

DE THESAVRO MALO. *Luc. 6. 45.* Bonus homo de bono theſauro cordis ſui profert bonum; Et malus homo de malo theſauro profert malum. Ex abundantia enim cordis os loquitur. *Aug. to. 3. in Enchir. ad Laur. c. 13. vbi tractat tres locos Euangelij, à Tertull. allatos.* Malus homo de malo theſauro, &c. quid eſt autẽ malus homo, niſi mala natura quia homo natura eſt? porrò ſi homo aliquod bonũ eſt quia natura eſt, quid eſt malus homo, niſi malũ bonum. (S. Aug.) *Immediatè prædixerat, cauendum eſt nè incidamus in* C *illam ſententiam Propheticam vbi legitur, væ iis qui dicunt quod bonum eſt malum, &c.* Tamen cùm duo iſta diſcernimus, inuenimus nec ideo malum, quæ homo eſt; nec ideo bonum, quia iniquus eſt: ſed bonum, quia homo; malum, quia iniquus. Quiſquis igitur dicit, malum eſt, hominem eſſe; aut, quod bonum eſt, iniquum eſſe; incidit in propheticam illam ſententiam; væ iis qui dicunt, &c. Opus enim Dei culpat, quod eſt homo: & vitiũ hominis laudat, quod eſt iniquitas. Omnis itaque natura etiamſi vitioſa eſt, in quantum natura eſt, bona eſt: in quantum vitioſa eſt, mala eſt: *Et cap. 14. vbi doctè diſſerit* D *de contrariis, quæ ſimul eſſe, vel non eſſe poſſunt in eodem ſubiecto.* (S. Aug.) Qua-propter in iis contrariis quæ mala & bona vocantur, illa Dialecticorum regula deficit, qua dicunt; nulli rei duo ſimul ineſſe contraria. Nullus enim aër ſimul eſt tenebroſus & lucidus: nullus cibus aut potus ſimul dulcis eſt & amarus: nullum corpus ſimul vbi album, ibi & nigrum: nullum ſimul vbi deforme, ibi & formoſum. Et hoc in multis ac penè in omnibus contrariis reperitur, vt in vna re ſimul eſſe non poſſint. Cùm autem bona & mala nullus ambigat eſſe contraria, non ſolum ſimul eſſe poſſunt, ſed etiam mala omnino ſine bonis,

& niſi in bonis eſſe non poſſunt, quamuis bona ſine malis eſſe poſsūt. Poteſt enim homo vel angelus non eſſe iniuſtus: Iniuſtus autem, nō poteſt eſſe niſi homo vel angelus: Et bonum, quod homo; bonum quod Angelus: *id eſt in quantum eſt homo vel angelus*, malum quod iniuſtus; & hæc duo contraria, ita ſimul ſunt, vt ſi bonum non eſſet, *natura*, in quo malum eſſet, *culpa*, prorſus nec malum eſſe potuiſſet: quia non modo, vbi conſiſteret, ſed vnde oriretur corruptio, non haberet, niſi eſſet quod corrumperetur. Quod niſi bonum eſſet, nec corrumperetur: quoniam nihil eſt aliud corruptio, quàm boni exterminatio. Ex bonis igitur mala orta ſunt, & niſi in aliquibus bonis non ſunt: Nec erat aliàs vnde oriretur vlla mali natura: nam ſi eſſet, in quantum natura eſſet, profectò bona eſſet: & aut incorruptibilis natura, magnum eſſet bonum: aut etiam natura corruptibilis nullo modo eſſet, niſi aliquod bonum; *ſupple eſſet*, quod bonum, corrumpendo, poſſet ei nocere corruptio. Sed cum mala ex bonis orta eſſe dicimus, non putetur hoc Dominicæ ſententiæ refragari, qua dicit; non poteſt arbor bona fructus malos facere. Non poteſt enim, ſicut veritas dicit, colligi vua de ſpinis, quia non poteſt vua naſci de ſpinis. Sed ex bona terra, & vites naſci poſſe videmus, & ſpinas. Et eodem modo, tanquam arbor

A mala fructus bonos, id eſt opera bona, non poteſt facere voluntas mala. Sed ex bona hominis natura, oriri voluntas, & bona poteſt, & mala. Nec fuit prorſus vnde primitus oriretur voluntas mala, niſi ex Angeli & hominis natura bona. Quod & ipſe Dominus eodem loco, vbi de arbore & fructibus loquebatur, apertiſſimè oſtendit, ait enim: aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum, aut facite arborem malam, & fructum eius malum: Satis admonens, ex arbore quidem bona, malos; aut ex mala, bonos naſci fructus non poſſe. Ex ipſa tamen terra, cui loquebatur, *hoc eſt humana natura & voluntati*, vtramque arborem oriri poſſe. *Et ex his omnibus ſubtiliter & doctè diſſertis, tam ex Tertull.* B *quàm ex Auguſtino, nec duos Deos vnum authorem boni, alterum authorem mali, ſed vnicum ſolius boni authorem collige; qui bonum & hominem, & Angelum condidit, quorum vterque ſe malum facere nec potuit, niſi bonus eſſet à Deo bono conditus: Collige item hæreticum omnem à fide bona in qua ſicut & in operibus bonis à Deo bono in Chriſto bono creatus fuerat ex nihilo meritis, electione ſua, & propria libertate factum hæreticum, ex bona terra Eccleſiæ euulſum & eradicatum, in ſpinas arboremque malam ignibus æternis pabulum, fuiſſe conuerſum.*

6. Hæreticorum & Gentilium turpitudo myſterij velo tegitur. Cont. Valent. cap. 1. per totum.

VAlentiniani frequentiſſimum planè collegium inter hæreticos, quia plurimum ex Apoſtatis veritatis, & ad fabulas facilè eſt, & diſciplinâ non terretur. Nihil magis curant quàm occultare quod prædicant; ſi tamen prædicant qui occultant. Cuſtodiæ officium, conſcientiæ officium eſt. Confuſio prædicatur, dum religio adſeueratur. Nam & illa Eleuſinia, hæreſis & ipſa Atticæ ſuperſtitionis, quod tacent pudor eſt. Idcirco & aditum prius cruciant, diutius initiant, linguam conſignant, cùm epoptas antè quinquennium inſtituunt; vt opinionem ſuſpendio cognitionis ædificent: atque ita tantam majeſtatem exhibere videantur, quantam præſtruxerunt cupiditatem. Sequitur jam ſilentij officium. Attentè cuſtoditur quod tardè inuenitur. Ceterùm tota in adytis diuinitas, tota ſuſpiria epoptarum, totum ſignaculum linguæ, ſimulacrum membri virilis reuelatur. Sed naturæ venerandum nomen allegorica diſpoſitio prætendens, patrocinio coactæ figuræ ſacrilegium obſcurat, & conuicium falſi, ſimulacris excuſat. Proinde quos nunc deſtinamus hæreticos, ſanctis nominibus & titulis & argumentis veræ religionis, vaniſſima atque turpiſſima figmenta configurantes, facili caritati, ex diuinæ copiæ occaſione, quia de multis multa ſuccedere eſt, Eleuſinia Valentiniani fecerunt lenocinia, ſancta ſilentio magno, ſola taciturnitate cœleſtia. Si bona fide quæras, concreto vultu, ſuſpenſo ſupercilio, Altum eſt aiunt. Si ſubtiliter tentes, per ambiguitates bilingues communem fidem adfirmant. Si ſcire te ſuboſtendas, negant quidquid agnoſcunt. Si cominus certes, fatuam ſimplicitatem ſua cæde diſpergunt. Ne diſcipulis quidem proprijs antè committunt, quàm ſuos fecerint. Habent artificium quo priùs perſuadeant, quàm edoceant. Veritas autem docendo perſuadet, non ſuadendo docet.

HÆRETICORVM ELOGIA. VI. SCHOL.

FREQVENTISSIMVM, *numeroſum, inter cæteras ſectas, quia cùm hæretici fiant ex Apoſtatis à vera fide; & cùm facilè ſit & pronum homini, ex primo peccato, quo mendacio ſerpentis deceptus eſt homo, ad fabulas conuerti, ſicut dixit Apoſtolus*; à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur: *præ cæteris autem ſectis, fabuloſa ſit hæreſis Valentini; nihil mirum, ſi multi ad eam confluant.* DISCIPLINA, *ſeueritas & rigor morum in hac hæreſi ſeruandorum, nulla ſit, quæ ab eius profeſsione deterreat, ſicut eſt in Eccleſiâ Romana grauis & exacta cenſura.* QVOD PRÆDICANT, *quod docent.* CVSTODIÆ OFFICIVM *eo ipſo, quòd magno ſilentio cuſtodiunt ſua myſteria, vt huic vni rei, & officio præ cæteris ſtudeant, vt* C *maximum ſilentium ſeruent, hinc probatur, conſcientiam eorum pudore ſuffundi, nec audere publicare, de myſterijs ſuis, quid in animo ſentiant. Quicumque enim apertè confitetur hanc religionem, apertè prædicat ſuum pudorem.* ELEVSINIA, *Sacra Cereris, in quibus, Græcorum ſuperſtitio poteſt & appellari Gentilium hæreſis; in qua taciturnitas & ſilentium, indicium eſt pudoris.* ADITVM CRVCIANT, *id eſt priuſquam aditum aperiant, dent ingreſſum, prius cruciant hoc eſt extorquent iuſiurandum ſilentij; vel valuas ipſas crucibus ſeu lignis tranſuerſis muniunt; difficilè admittunt; non citò conſecrant, linguæ ſigillum ſilentij imponunt, vel caſtitate, humicubatione, victus caſtigatione excruciant & probant admittendos. Alij legunt,* diutius initiant quàm conſignant,

id eſt priuſquam eis ſecreta ſua conſignent. CVM EPOPTAS. Alij legunt, cum & portas ante quinquennium inſtituunt. Hoc eſt, quinquennio integro, prolegomena quædam, ſiue iſagoges, & introductiones quaſdam præambulas doceant, antequam ad myſteria admittant ſuos nouitios: EPOPTÆ autem in Sacris, dicti ſunt Myſtæ, qui toto anno, vel vt hic quinque integris, initiati, ad ſpectanda Sacra admittebantur; Vnde & Græci Sacrorum inſpectionem, ἐποπτείας vocant: Sic Chalcidius, in Tymæon Platonis, Epopticam inquiſitionem dixit, ſublimem contemplationem ex ſinceriſſima rerum ſcientia fonte manantem. SVSPENDIO COGNITIONIS, dum tandiu ſuſpendunt ſuos tyrones & candidatos à cognitione myſteriorum. SVSPIRIA EPOPTARVM. Id eſt deſideria eorum qui ad inſpicienda arcana anhelant, ſolius mẽbri virilis inſpectione implentur. Alij legunt Tot ſiparia portarum. Id eſt vela, quibus portæ obteguntur. NATVRÆ NOMEN. Ethnici ſpecioſo velo naturæ, cuius miranda, huiuſmodi turpitudinibus ſignificari prætendunt, obumbrant figura violenta patrocinio, ſua potius ſacrilegia quàm Sacra. ET CONVITIVM FALSI, &c. vt probè intelligas, aduerte Pontificem Sacrorum Eleuſina, ad ſimulacrum membri virilis, tanquam ad aliquem Deum adorandum prouolui ſolitum, qui ideo crimine falſi tenebatur, quod aliud mente & corde coleret, aliud oculis & adoratione externa; dicebat enim ijs qui ipſi crimen ſeu conuitium falſi imponebant, ſuiſque ſimilibus rei pudendæ adoratoribus; ſe non huiuſmodi ſimulacrum, ſed naturam per illud allegoricè repræſentatam colere; ſicque conuitium falſi, ſimulacru excuſabat, & mendacium mendacio, falſum falſo; Cùm nihil aliud ſit ſimulacrum, quàm mendacium & falſum. De Sacris Eleuſina Auguſtinus tractat lib. 7. de

Aug. Ciuit. cap. 20. In Cereris Sacris prædicantur illa Eleuſinia, quæ apud Athenienſes nobiliſſima fuerunt. De quibus iſte nihil interpretatur niſi quod attinet ad frumentum, quod Ceres inuenit: & ad Proſerpinam, quam rapiente Orco perdidit, & hanc ipſam dicit ſignificare fœcunditatem ſeminum, quæ cum defuiſſet quodam tempore, eadem ſterilitate mæreret, exortam fuiſſe opinionem, quod filiam Cereris, id eſt ipſam fœcunditatem quæ à proſerpendo Proſerpina dicta eſſet, Orcus abſtulerat, & apud inferos detinuerat. Quæ res cum fuiſſet luctu publico celebrata, quia rurſus eadem fœcunditas redijt, Proſerpinâ redditâ, exortam eſſe lætitiam. Et ex hoc ſolemnia inſtituta. Dicit deinde multa in myſterijs eius tradi, quæ niſi ad frugum inuentionem non pertineant. Ex Theodoreto, hæc ſacra Athenas delata ſunt ab Orpheo, & à Græcis Romam. De his iam egit Tertullianus Apol. cap. 7. videndus Lactantius lib. 1. cap. 21. Arnob. lib. 5. Minutius in Octauio. Clem. Alex. in Exhort. ad Gentes. Naz. ſermone in Epiph. Auguſtinus ſequenti cap. de Sacris Liberi præ impudentia publica,

Aug. pudendis. In Italiæ Compitis quædam dicit, Varro ſcilicet, Sacra Liberi celebrata, cum tanta licentia turpitudinis, vt in eius honorem pudenda virilia colerentur: non ſaltem aliquantum verecundiore ſecreto, ſed in propatulo exultante nequitia. Cùm ſaltem ſecretò in Sacris Eleuſiaæ coleretur.

Frequenter autem Aug. libris de Ciuit. explodit Varronem, alioſque Gentilium Doctores huiuſmodi obſcœna de natura rebus interpretantes; maximè lib. 7. de Ci-

Aug. uit. cap. 33. Per hanc religionem & veram, potuit aperiri, Deos Gentium eſſe immundiſſimos dæmones, ſub defunctarum occaſionibus animarum, vel creaturarum ſpecie mundanarum, Deos ſe putari cupientes, & quaſi diuinis honoribus, eiſdem ſceleſtis ac turpibus rebus, ſuperba impuritate lætantes, atque ad verum Deum conuerſionem humanis animis inuidentes. Ex quorum immaniſſimo & impiiſſimo dominatu homo liberatur, cùm credit in eum qui præbuit tantæ humilitatis exemplum, quanta illi ſuperbia ceciderunt, &c. quorum Sacra Varro dum quaſi ad naturales rationes referre conatur, quærens honeſtare res turpes, quòmodo his quadret & conſonet, non poteſt inuenire, &c. Tamen vt cumque conatus eſt, vt ſenſum horribilibus rebus offenſum, velut naturalium cauſarum ratione reddita deliniret. SIMVLACHRIS. Non tantum membri illius pudendi, ſed & Idoli Harpocratis, Dei ſilentij. PROINDE. Sicut, inquit, Sacra Eleuſiis in Græcia celebrata, ſub religionis ſpecie, & ſilentij velo, ſua pudenda myſteria obtegebant; ſic & hæretici Valentiniani, quos feriendos in ſcopum nobis deſtinauimus, ſub ſpecioſis titulis & apparentiis veri cultus diuini, turpiſſimas fabulas modulantur, & perſuadent ſimplicibus, qui ex nimia & facili charitate creduli ſunt. Alij legunt, facili claritati. Sed obſcurius, licet verbum ſit claritatis; quod explicant de fide facili & clara. Mallem tñ legere: facili claritate. Id eſt, cùm myſteria veræ fidei, faciliora & clariora ſint, quam tot inuolutra, ambageſque Æonũ Valentini. EX DIVINÆ COPIÆ OCCASIONE. Id eſt facilè ſimplicitas Chriſtianorum abducitur ad tot Deos & Æonas credendos, quia Valentiniani occaſionem ſumunt ſuadendæ tanta deorum copiæ, & abundantis genealogiæ, ex eo quòd fides Orthodoxa iam eos docuit copiam, hoc eſt fœcunditatem Dei Patris filium generantis, & cùm eo producentis Spiritum ſanctum. Alij referunt minus ad rem, ad copiam & abundantiam ſenſuum Diuinæ Scripturæ. QVIA DE MVLTIS, &c. Quia poteſt ſimplicibus ſuaderi, de multis perſonis, multas procedere poſſe. ELEVSINIA FECERVNT. Valentiniani, ſua myſteria, in hoc ſimilia fecerunt Eleuſinijs: vt ſilentio, & prætextu ſummæ reuerentiæ, quaſi quodam lenocinio attraxerint, & prolectauerint multos diſcipulos, curioſitate ſciendi noua & occulta, quæ nihil cœleſte habent, nihil altum, & ſublime præter ſilentium; quod & ex Scriptura, in ſua myſteria deduxerunt; cùm vnus ex Æonibus Bythos, alter Sige, id eſt Silentium, vocetur. Altum ſcilicet, profundum, cœleſte ſilentium ſeruant. Arcanorum ſuorum umbraculum; quia ſcriptum eſt: Dum quietum ſilentium tenerent omnia, Omnipotens ſermo tuus à regalibus ſedibus venit, Sap. 18. 14. & Apoc. 8. 1. Factum eſt ſilentium in cœlo quaſi media hora. Et Pſal. 64. 1. Ex Hebr. Tibi ſilet laus in Sion. SI QVÆRAS, à Valentinianis, quid credant. CONCRETO, rugoſo, & auſtero vultu. BILINGVES. Per æquiuocum. De quibus Pſaltes. Venenum aſpidum ſub labiis eorum. Labia doloſa in corde & corde locuti ſunt. COMMVNEM FIDEM, nobis & illis, ſimplicem fidem, non aliam quàm noſtram. QVIDQVID AGNOSCVNT, ſupple te ſcire. FATVAM SIMPLICITATEM. Alij ſimpliciter legunt: Tuam ſimplicitatem. SVA CÆDE DISPERGVNT. Id eſt ſi contra eos arctius, & velut de propinquo, de eorum myſteriis diſputes; Itaut non habeant, conuicti, quid reſpondeant, ſeipſos veluti pugno & colapho cædentes, totam diſputationem vimque rationum diſſipant, fatentes ſtultã fidei ſuæ ſimplicitatem. COMMITTVNT, reuelant ſua myſteria. QVAM EDOCEANT. Prius exigunt fidem à diſcipulis, quàm ſingillatim explicent ſua myſteria, cùm vera fides noſtra prius doceat omnia myſteria, & catechumenos de ſingulis inſtruat, quàm ad Baptiſmum ſuſcipiendum ſuadeat; prius enim conuincit, quàm fidem exigat, & iuſiurandum.

7. *Hæretici ab ethnicis mendicant argumenta contra fidem. De Reſur. cap.3. in m.*

SI hæreticus ad vulgi vitia, vel ſeculi ingenia confugerit, Diſcede, dicam, ab ethnico, hæretice; etſi vnum eſtis omnes, qui Deum fingitis, dum hoc tamen in Chriſti nomine facis, dum Chriſtianus tibi videris, alius ab ethnico es: redde illi ſuos ſenſus, quia nec ille de tuis inſtruitur. Quid cœco duci inniteris, ſi vides? quid veſtiris à nudo, ſi Chriſtum induiſti? quid alieno vteris clypeo, ſi ab Apoſtolo armatus es? Ille potius à te diſcat carnis reſurrectionem confiteri, quàm tu ab illo diffiteri: quia ſi & à Chriſtianis negari eam oporteret, ſufficeret illis de ſua ſcientia, non de vulgi ignorantia inſtrui. Adeo non erit Chriſtianus, qui eam negabit, quam confitentur Chriſtiani, & his argumentis negabit, quibus vtitur non Chriſtianus. Aufer denique hæreticis, quæ cum ethnicis ſapiunt; vt de ſcripturis ſolis quæſtiones ſuas ſiſtant, & ſtare non poterunt.

Matth.15. 14.

HÆRETICORVM ELOGIA. VII. SCHOL.

SI HÆRETICVS, &c. *Si quis hæreticus negans reſurrectionem carnis, ad erroneas plebis opiniones, vel ad Gentilium ſententias, ad erroris ſui defenſionem confugerit; monebo eum, vt quamquam cum ethnico ſentiat in eo, quòd ſicut Gentilis plures Deos, ſic & Marcion, & Valentinus plures quoque inducit; quia tamen ſub Chriſtiani nomine, in quantum ſibi videtur eſſe Chriſtianus, proindeque diuerſus ab ethnico; commonebo, vt relinquat ipſi ſententias ſuas, & opiniones; cum Gentilis nolit emendicare ſententias Chriſtianorum, ad doctrinam ſuam confirmandam.* SI VIDES. *Si te lumen fidei habere putas, quid cæcum ducem ſequeris? Si Chriſtum in baptiſmo induiſti, ſi omni doctrina ſuperueſtitus es, & virtute ex alto; quid habitus ſcientiæ quæris à pagano, nec Chriſto nec Spiritu ſancto veſtito? Si ſcutum fidei, gladium ſpiritus galeam ſalutis, &c. ab Apoſtolo, arce Eccleſiæ munitiſsima, ſumpſiſti; quid te munis Gentili clypeo, contra* ſagittas potentis acutas? SAPIVNT *ſentiunt.* SISTANT, *proponant & ſuſtineant. Sic Hiero. contra. Ioan. Ieroſol.* Eadem opponunt nobis ethnici; qui Chriſtianum eſſe te dicis, Gentilium arma depone. *Agebat de reſurrectione. Sic D. Ephrem contra negantes reſurrectionem:* Cum ethnicis ſentis, & dicis mortuorum reſurrectionem non eſſe. O os abominandum, & Deo inimicum, per quod Diabolus loquitur mendax! &c. Quomodo non percuſſit te angelus qui reſurrectionem prædicauit, dixitque mulieribus, quia ſurrexit Chriſtus ex mortuis primitiæ dormientium? Vbi te ſtatuemus? Cum Gentilibus an cum Chriſtianis? Quem te appellabimus, paganum, aut Chriſtianum? Sed abſit à me te ſic ſentientem, Chriſtianum nuncupare: qui enim ita ſentiunt, Chriſtiani dici non debent. Si verò & ſe Chriſtianos appellant, ipſi ſe ſeducunt: non enim pars ip-

A ſorum erit cum Chriſtianis, & cum Chriſto vero Deo noſtro, qui nobis donauit reſurrectionem; ſed in gehenna illorum portio erit; vbi vermis eorum non moritur, & ignis ipſorum non extinguitur. *Ita & ſenſit Auguſtinus, niſi quod & maiori ſupplicio hæreticos addicit quàm ethnicos, lib.21. de Ciuit. cap.21.* Aug. Qui rectè intelligunt, non dicendum eſſe, eum manducare corpus Chriſti, qui in corpore non eſt Chriſti; non rectè promittunt eis, qui vel in hæreſim, vel etiam in Gentilium ſuperſtitionem, ex illius corporis vnitate labuntur, liberationem quandoque ab æterni igne ſupplicij. B Primùm quia debent attendere quam ſit intolerabile, atque a ſana doctrina nimis deuium, vt multi, ac penè omnes qui hæreſes impias condiderunt, exeuntes de Catholica Eccleſia, & facti ſunt hæreſiarchæ, meliores habeant cauſas, quàm hi qui nunquam fuerunt Catholici; cùm in eorum laqueos incidiſſent; ſi illos hæreſiarchas hoc facit liberari, à ſupplicio ſempiterno, quòd in Catholica Eccleſia baptizati ſunt, & Sacramentum corporis Chriſti, in vero Chriſti corpore primitus acceperunt: cum pejor vtique ſit deſertor fidei, & ex deſertore oppugnator C eius effectus, quàm ille qui non deſeruit, quam nunquam tenuit: Deinde quia & his occurrit Apoſtolus eadem verba proferens, & enumerans illis carnis operibus, *inter quæ hæreſis & ſchiſma nominatur*, eadem veritate prædicens: quoniam qui talia agunt regnum Dei non poſſidebunt. *Quo enim ſupplicio ſupra ethnicos digni ſunt, qui ab ipſis arma ſumunt, vt ſanctam Matrem Eccleſiam oppugnent? De quibus queritur populus fidelis, quaſi fratribus, ob generationem eiuſdem baptiſmi;* filij matris meæ, pugnauerunt contra me. *Vide infra numero 15.*

8. *Hæretici Circulatorum, Aſtrologorum, Philoſophorum, & Magorum familiares. De Præſcr. cap.43. in p.*

NOtata ſunt etiam commercia hæreticorum cum Magis quampluribus: cum circulatoribus, cum aſtrologis, cum philoſophis, curioſitati ſcilicet deditis. [a] *Quærite & inuenietis*, vbique meminerunt. Adeò & de genere conuerſationis qualitas fidei æſtimari poteſt: doctrinæ index diſciplina eſt.

a Matth. 7. 7.

HÆRETICORVM ELOGIA. VIII. SCHOL.

NOTATA SVNT. *Vt reprehenſione digna, colloquia, & ſocietas conuerſationis, & morum, quibus hæretici communicant, non tantum cum Simone Mago ſimul & hæretico, ſed etiam ætate noſtra, cum pluribus ſortilegis.* CIRCVLATORIBVS, *circumforaneis, hiſtrionibus, ſimiarum & ferarum oſtenſoribus, impoſtoribus.* ASTROLOGIS, *indiciarijs ſcilicet, diuinis, &*

D *ariolis.* PHILOSOPHIS *Sophiſtis, vel curioſis ſupra modum occultorum naturæ venatoribus.* QVÆRITE, *ſic in his omnibus curioſitatibus hæretici tuentur ſe, loco Euangelij malè expoſito, dum curioſa ſectantur.* ADEÒ ET DE GENERE *ſic, inquit, ex his cum quibus conuerſantur, & quos imitantur hæretici, quàm corrupta ſit eorum fides, quiſque iudicare poteſt. Cum mores ſatis*

indicent, quæ ſit eiuſque doctrina. Vnde cum etiam humanis legibus hæ malæ artes plectantur, hæretici quoque ab humana conuerſatione eliminandi ſunt, cùm & ſocietatem habeant cum dæmone. Auguſtinus Aug. *teſtis, libro 8. de Ciuit. cap. 19.* Aduerſus magicas artes, de quibus quoſdam nimis infœlices, & nimis impios etiam gloriari libet, in nomine dæmonum, ipſam publicam lucem teſtem citabo. Cur enim tam grauiter iſta plectuntur ſeueritate legum, ſi opera ſunt numinum colendorum? An fortè iſtas leges Chriſtiani inſtituerunt, quibus artes magicæ puniuntur? Secundùm quem alium ſenſum, niſi quo hæc maleficia generi humano pernicioſa eſſe non dubium eſt? &c. Nonne in duodecim tabulis, id eſt Romanorum antiquiſſimis legibus, Cicero commemorat eſſe conſcriptum, & qui hoc fecerit, B ſupplicium conſtitutum, *Sic enim in hac lege ſcriptum erat* qui fruges excantaſſit, qui malum carmen incantaſſit, pœnas dato: neue alienam ſegetem pellexerit incantando, ne incantanto, ne agrum defruganto. *Quod fiebat arte magica, ſegetes ex agro vicini in ſuum tranſplantando, vel ex horreo proximi in proprium transuehendo. Quantò grauioris criminis rei ſunt hæretici, qui meſſem Chriſti & triticum, id eſt animas, ad ſuas hæreſes trahunt, inſtrumenta diabolica prorſus, vt ſenſit Auguſtinus, to. 9. lib. de Paſtoribus, cap. 12. vbi hæreticos comparat perdicibus, quæ illices ſunt, vt ait Varro, & traditrices generis ſui.* In Aug. Propheta, inquit, Ieremia ait: Clamauit perdix, congregauit quæ non peperit, faciens diuitias ſuas C non cum iudicio, &c. Perdix quidem à quibuſdam maioribus, & ante nos Scripturarum tractatoribus, diabolus intellectus eſt, congregans quæ non peperit. Non enim ille Creator, ſed deceptor eſt; *circulator, incantator, Magorum princeps, & hæreticorum, qui vna perdice à perdendo dicta, captà in cauea ſua, alias cantu allicit in laqueum*; faciens diuitias ſuas non cum iudicio. Non enim ad eum pertinet, quis iſto, aut illo modo erret: *non cum iudicio hoc diſcernit, ſitne Magus vel hæreticus*: omnes errantes A vult, quibuſlibet erroribus. Quàm diuerſæ ſunt hæreſes, quàm diuerſi errores, Ille in omnibus vult errare homines. Non dicit diabolus, Donatiſtæ ſint, & non Arriani: ſiue hic ſint, ſiue illic, ad eum pertinent congregantem ſine iudicio. Idola, inquit, adoret, meus eſt: In Iudæorum ſuperſtitione remaneat, meus eſt: deſerta veritate, in illam vel illam hæreſim pergat, meus eſt. Congregat ergo, ſine iudicio faciens diuitias ſuas. Sed quid ſequitur? In dimidio dierum eius derelinquent eum, & in nouiſſimis erit inſipiens, &c. Et iſte perdix, id eſt Draco, id eſt ſerpens, tanquam ſapiens erat, *callidior cæteris animantibus,* quando Adam per Euam decepit: verum dicere putatus eſt, bonum conſilium dare exiſtimatus eſt, contra Deum creditus eſt, &c. Poſtea non ei creditur, & dicitur ei, renuntiamus tibi, ſufficit quod incautos primos decepiſti. Ergo ita erit in nouiſſimis ſuis inſipiens, apertæ erunt fraudes eius, & ideo iam fraudes non erunt, &c. Exiſtat aliquis hæreticus, & ſi non frater diaboli, certè adiutor & filius: & ipſum dixerim perdicem, contentioſum animal. Hoc enim animal, vt aucupes norunt, etiam contendendi ſtudio capitur. Contendunt iſti contra veritatem, & contenderunt, ex quo ſe diuiſerunt, &c. *Tum aggreditur hæreticum contumacem captum & conuictum:* Vbi eſt nunc ceruix tua? vbi lingua tua? vbi ſibilus S. Aug. tuus? certè in nouiſſimis tuis factus es inſipiens: pauiſti ſine iudicio. Non enim verum vis, vel de errore tuo, vel de veritate iudicare. Paſcit contra te Chriſtus cum iudicio *locum Ezech. tractabat: paſcam eas cum iudicio*; diſcernit oues ſuas ab ouibus non ſuis: quæ ſunt oues meæ, inquit, audiunt vocem meam, & ſequuntur me. *Sicut & perdices audiunt vocem Matris, & deſerunt fallacem, & furem, ſic decepta ab hæreticis animæ, relictis deceptoribus, audita Chriſti voce redeunt ad Eccleſiam; & frumenta prædeſtinata, ad tempus erepta incantatione hæretica, reportantur in horreum.*

9. Hæretici cum Simone Mago, proſtibula Spiritus ſancti donis æquiparant. De An. cap. 34. in p. V. Metempſycoſis 2. in p.

10. Hæretici corruptores virginitatis fidei, vel per eos corrupti, reddent rationem eius in iudicio, cum ſeductis à pſeudoſignis. De Præſcr. cap. 44. in p. ad m.

PRoinde hæc preſſioris apud nos teſtimonia diſciplinæ ad probationem veritatis accedant: à qua deuertere nemini expedit, qui meminerit futuri iudicij, quo a *omnes nos* a 2. Cor. 5. 10. *neceſſe eſt apud Chriſti tribunal aſtare, reddentes rationem*, in primis ipſius fidei. Quid ergo dicent qui illam ſtuprauerint adulterio hæretico, virginem traditam à Chriſto? Credo allegabunt, nihil vnquam ſibi ab illo vel ab Apoſtolis eius, de feris & peruerſis doctrinis futuris prænuntiatum, & de cauendis abominandiſque præceptum. Agnoſcant ſuam potius culpam quàm illorum, qui nos tantò antè præſtruxerunt. Adijcient præterea multa de auctoritate cuiuſque doctoris hæretici, illos maximè doctrinæ ſuæ fidem confirmaſſe, mortuos ſuſcitaſſe, debiles reformaſſe, futura ſignificaſſe, vti meritò Apoſtoli crederentur. Quaſi nec hoc ſcriptum ſit, venturos multos, qui etiam virtutes maximas ederent, ad fallaciam muniendam corruptæ prædicationis. Matth. 24. 11. & 24.

11. Hæretici fidei impugnatores, eius principia euellunt. De Bapt. cap. 2. V. Baptiſmi materia, 1.

HÆRETICORVM ELOGIA. X. SCHOL.

APVD NOS, *verè Chriſtianos.* PRESSIORIS, *firmioris, ſolidioris, à vanis, & ſuperfluis fabulis, quibus luxuriat hæretica diſciplina in hoc Gentili ſimilis, expurgata Catholica diſciplinæ.* TESTIMONIA *præſcriptiones intelligit, quibus ſupra, veritatem fidei* D *Catholicæ comprobauit.* ACCEDVNT *quaſi munimina & ſuſtentacula.* DEVERTERE, *tantiſper aberrare.* OMNES NOS, 2. *Cor.* 5. 10. Omnes enim nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſiue

Omniloquium. EEee ij

bonum ſiue malum. *Tranſlat. Syr.* Vt reportet vnuſquiſque in corpore ſuo id quod egit ſibi, ſiue bonum, ſiue malum. *Et Rom.14.10.* Omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti, &c. itaque vnuſquiſque pro ſe rationem reddet Deo. IN PRIMIS. *Quomodo? cum ſcriptum ſit:* qui non credit iam iudicatus eſt? S.Aug. *Accipe ab Auguſtino:* Nondum apparuit iudicium, ſed iam factum eſt iudicium. *tract. 12. in Io. 3. Sed maximè de fide per hæreſim corrupta reddenda erit ratio, & ſubeunda condemnatio, dicente Chriſto:* qui crediderit ſaluus erit, qui verò non crediderit condemnabitur. *Quod ſi ratio reddenda eſt de donis acceptis, & talentis diſſipatis, cum hoc ſit, teſte Petro,* pretioſum donum, *quo* diuinæ ſumus conſortes naturę. *Et Ioannis 1. quo,* poteſtatem dedit filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius: *quanta eſt fidei corrupta ratio reddenda, quæ virgo integra tradita fuerat in baptiſmo à Chriſto? & quam conſtuprandam hæreticis quis tradidit adulterio nefando praui dogmatis?* In primis, *autem dixit, de fide reddendam rationem, licet enim in iudicio Matth. 25. fiat ſola mentio operum neglectorum, cùm opera bona ſicut fructus; ſanam, integram, & quaſi virginem ſupponant radicem; multò magis de fide corrupta reddenda erit ratio. Et ſi:* Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur: *Si.* omnem palmitem in Chriſto non ferentem fructum excident, colligent, in ignem mittent arſurum: *quid fiet de arbore, vel radice corrupta, vel per hæreſim à Chriſto radice præciſa?* CREDO ALLEGABVNT, *fortè, inquit, Chriſto iudici pro ſua defenſione, dicent, nunquam ſe, vel Chriſti, vel Apoſtolorum verbis præmonitos fuiſſe, ſub ſerum tempus & poſt eius in cælum aſcenſum, venturos pſeudoprophetas. Alij pro* ſeris, *legunt,* ſæuis: *id eſt crudelibus, & impijs hæreticorum doctrinis, quæ pietatem erga Deum effodiunt, & fidem virginem obtruncant, & domum Dei vſque ad fundamentum euertunt. De quibus Pſaltes:* Exinanite, exinanite, vſque ad fundamentum in ea. *Et Abacuc.3.* Denudaſti fundamentum eius vſque ad collum. *Fidem enim, & radicem,* S. Aug. *& fundamentum dixit Auguſtinus:* fides eſt fundamentum ædificij, ſpes murus æneus, Charitas tectum atque faſtigium. Prima radix, ſecunda ramus, tertia fructus. *Et in præf. Pſal.139.* Non eſt omnium S. Aug. fides, 1. Theſſ.3. fides autem ſic eſt in anima, vt radix bona, quæ pluuiam in fructum ducit: perfidia verò, & error diabolicus, & cupiditas mala, radix omnium malorum: ſicut radix ſpinarum, etiam dulcem pluuiam ad punctiones conuertit.

Fundamentum autem fidei Chriſtum, ſine quo ædificantes bona opera, vel in quo mala extruentes, ſiue hæretici fidem adulterantes, ſiue Chriſtiani charitatem & gratiam peccato mortali violantes, ſiue in bono fundamento mala opera producentes, æternum arſuri damnabuntur, fusè diſſerit Auguſtinus in Pſal.80. in verſum Inimici Domini mentiti ſunt ei, & erit tempus eorum in ſæcula. *Vbi ſic interrogat baptizandum & fidem quaſi nobilem virginem ſibi à Chriſto traditam in* S. Aug. *ſponſam ſuſcepturum.* Renuntias: *ſupple diabolo Patri mendacij, erroris, hæreſis, &c.* renuntio, & redit ad quod renuntiatur, *ſiue ad hæreſim abiuratam, ſiue ad Idololatriam, ſiue ad peccatum mortale quodlibet.* Vtique quibus rebus renuntias, niſi factis malis, niſi factis diabolicis, factis à Deo damnatis, furtis, rapinis, perjuriis, homicidiis, adulteriis, *maximè fidei, de quibus hic agit Tertullianus* ſacrilegiis, ſacris abominandis, curioſitatibus? *id eſt magijs, de quibus Scholio præcedenti.* His omnibus renuntias, & rurſus his inflexus; ſuperaris. Facta ſunt tibi poſteriora deteriora prioribus. Canis reuerſus ad vomitum

A ſuum, & ſus lota in volutabris cœni. Inimici Domini mentiti ſunt ei. Et quanta patientia Domini? quare non proſternuntur? quare non trucidantur? quare non terra dehiſcente ſorbentur? quare non cœlo flagrante incenduntur? quia magna patientia Domini. Et erunt impuniti? abſit. Non ſibi tantum de Dei miſericordia blandiantur, vt ſibi eius iniuſtitiam polliceantur. Ignoras quia Dei patientia ad pœnitentiam te adducit? tu autem ſecundùm duritiam cordis tui, & cor impœnitens, theſaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iuſti iudicij Dei, qui reddet vnicuique ſecundùm opera ſua. Et ſi modo non reddit, tunc reddet. Si enim modo reddit, ad tempus reddit. Non conuerſo autem, nec correcto, B in æternum reddet, &c. & erit tempus eorum in æternum, &c. non ſibi polliceatur vnuſquiſque habens facta nefaria, quæ regnum Dei non poſſidebunt, & dicat ſibi; quoniam habeo ſignum Chriſti, *characterem baptiſmi*, & Sacramenta Chriſti, non delebor in æternum: & ſi purgor, per ignem ſaluus ero. Nam quid eſt, quod ait Apoſtolus de his qui habent fundamentum? fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Quid eſt, inquiunt, quod ſequitur? vnuſquiſque autem ſuper fundamentum videat quid ſuperædificet; alius enim ſuperædificat aurum, argentum, lapides pretioſos, alius ligna, fœnum, ſtipulam: vniuſcuiuſque opus quale ſit, ignis C probabit, &c. Non dabo quod non accipio; timens terreo; ſecuros vos facerem, ſi ſecurus fierem ego. Ignem æternum timeo. Et erit tempus eorum in æternum. Non accipio niſi ignem æternum, de quo alio loco ſcriptura dicit, ignis eorum non extinguetur, & vermis eorum non morietur. Sed de impiis dixit, ait aliquis, non dixit de me; qui quamuis peccator ſim, quamuis adulter, quamuis fraudator, quamuis raptor, quamuis perjurus, *quæ omnia elogia aptè in hæreticum cadunt, vt patet penſitanti,* habeo tamen in fundamento Chriſtum, Chriſtianus ſum, baptizatus ſum, ego per ignem, *tribulationis alicuius huius vitæ,* purgor; & propter fundamentum, non pereo, &c. attende ergo ipſum iudicem venientem. D Benè, Deo gratias. Non tacuit ſententiam definitiuam. Non miſit foras reos, & duxit velum? *dicens, abſcondam faciem meam ab eis,* ante voluit prænuntiare, quod diſpoſuit facere: Nempe, congregabuntur ante eum omnes gentes. Quid de illis faciet? ſeparabit eas; & alios ponet ad dexteram, alios ad ſiniſtram. Numquid medius locus ſeruatus eſt? quid dextris dicturus eſt? Venite benedicti, &c. Quid ſiniſtris? Ite in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Si non times ire quò, vide cum quo. Si ergo, &c. qui talia agunt regnum Dei non poſſidebunt, ſi ergo à dextris Dei non erunt, non reſtat niſi vt ſint à ſiniſtris. Siniſtris quid E dicet? ite in ignem æternum. Quia erit tempus eorum æternum. AGNOSCANT SVAM, *illi à fide aberrantes propria libertate, præmoniti de futuris hæreticis.* QVAM ILLORVM. *Apoſtolorum.* PRÆSTRVXERVNT, *prius longè ante hæreſes inſtruxerunt venturos, qui poſitum fundamentum vnicum Chriſtum euellerent. Alij non ita benè legunt.* Agnoſcent ſuam potius culpam, quàm ſuorum, *ſupple hæreſiarcharum, quos, vt apertos pſeudoprophetas ſequi non debebant,* qui nos non ante præſtruxerunt. *Id eſt qui non ab initio, ſicut Apoſtoli, non inſtruxerunt Eccleſiam, ſed iam ſeminato tritico in agro, zizania ſuperſeminauerunt. Alij ſic explicent, vt præcedentem ironiam continuet. Fortè Chriſtus & Apoſtoli in iudicio excuſabunt hæreticos ſuos, ab hæreſiarchis ſeductos, quòd per culpam ſuam & obliuionem*

non eos præmonuerint, de venturis pſeudoprophetis, quos cauiſſent. ADIICIENT PRÆTEREA, *ſupple ſeducti ab hæreticis, ad ſuam excuſationem: Doctores ſuos, viros fuiſſe magna authoritatis, & miraculis, & futurorum præſignificationibus, id eſt propheтуs ſuam doctrinam* A *confirmaſſe.* VTI MERITO, *adeoque iuſtè pro Apoſtolis haberentur. Quaſi verò, inquit, & Chriſtus non prædixerit prodigia & ſigna pſeudoprophetarum facienda ad confirmandam peruerſam doctrinam.*

12. Hæreticorum diſciplina confuſa, mulieres docere permittit; inconſtans in gradibus ſeruandis; non ethnicos conuertere, ſed fideles peruertere curat, & inter ſe diuiſi hæretici, ad euertendam Chriſti vineam conciliantur. De Præſcr. cap. 41. per totum, & 42. in p. ad m.

NOn omittam ipſius etiam conuerſationis hæreticæ deſcriptionem, quàm futilis, quàm terrena, quàm humana ſit; ſine grauitate, ſine auctoritate, ſine diſciplina; vt fidei ſuæ congruens. In primis quis cathecumenus, quis fidelis, incertum eſt: pariter adeunt, pariter audiunt, pariter orant: etiam ethnici ſi ſuperuenerint, a *ſanctum canibus, & porcis margaritas*, licet non veras, iactabunt. Simplicitatem volunt eſſe proſtrationem diſciplinæ, cuius penes nos curam lenocinium vocant: pacem quoque paſſim cum omnibus miſcent. Nihil enim intereſt illis, licet diuerſa tractantibus, dum ad vnius veritatis expugnationem conſpirent. Omnes tument, omnes ſcientiam pollicentur. Antè ſunt perfecti catechumeni, quàm edocti. Ipſæ mulieres hæreticæ, quàm procaces! quæ audeant docere, contendere, exorciſmos agere, curationes repromittere, forſitan & tinguere. Ordinationes eorum temerariæ, leues, inconſtantes: nunc neophytos conlocant, nunc ſeculo obſtrictos, nunc apoſtatas noſtros, vt gloria eos obligent, quia veritate non poſſunt. Nuſquam facilius proficitur, quàm in caſtris rebellium, vbi ipſum eſſe illic, promereri eſt. Itaque alius hodie Epiſcopus, cras alius: hodie Diaconus, qui cras Lector: hodie Presbyter, qui cras Laïcus: nam & Laïcis ſacerdotalia munera injungunt. De verbi autem adminiſtratione quid dicam; cum hoc ſit negotium illis, non ethnicos conuertendi, ſed noſtros euertendi? hanc magis gloriam captant, ſi ſtantibus ruinam, non ſi iacentibus eleuationem operentur: quoniam & ipſum opus eorum non de ſuo proprio ædificio venit, ſed de veritatis deſtructione. Noſtra ſuffodiunt, vt ſua ædificent. Adime illis legem Moyſi, & Prophetas, & Creatorem Deum; accuſationem eloqui non habent. Ita fit vt ruinas facilius operentur ſtantium ædificiorum, quàm extructiones iacentium ruinarum. Ad hæc ſolummodo opera humiles, & blandi, & ſummiſſi agunt.

a Matth. 7. 6.

CAP. XLII.

13. Hæretici nullo ſeruato ordine diſputant. De Reſur. cap. 2. circa m.

ORdo ſemper à principalibus deduci expoſcit, vt de ipſo, prius conſtet, à quo dicatur diſpoſitum eſſe, quod quæritur. Atque adeò & hæretici ex conſcientia infirmitatis, nunquam ordinariè tractant.

14. Hæretici phantaſmata ſua pro reuelationibus habent inter ſe diuiſi. Cont. Valent. cap. 4. circa f.

SI aliquid noui adſtruxerint, reuelationem ſtatim appellant præſumptionem, & chariſma ingenium; nec vnitatem, ſed diuerſitatem.

15. Et de Præſcr. cap. 42. à p.

CÆterum nec ſuis præſidibus reuerentiam nouerunt, & hoc eſt quod ſchiſmata apud hæreticos ferè non ſunt; quia cum ſint, non parent. Schiſma eſt vnitas ipſis Mentior ſi non etiam à Regulis ſuis variant inter ſe, dum vnuſquiſque proinde ſuo arbitrio modulatur quę accepit, quemadmodum de ſuo arbitrio ea compoſuit ille qui tradidit. Agnoſcit naturam ſuam, & originis ſuæ morem profectus rei. Idem licuit Valentinianis, quod Valentino; Idem Marcionitis, quod Marcioni, de arbitrio ſuo fidem innouare. Denique penitus inſpectæ hæreſes omnes, in multis cum auctoribus ſuis diſſentientes deprehenduntur. Plerique nec Eccleſias habent, ſine matre, ſine ſede, orbi fide, extorres, ſine lare vagantur.

HÆRETICORVM ELOGIA. XII. XIII. XIV. XV. SCHOL.

CONGRVENS, *ſimilis fidei hæreticæ, futili, terrena, inordinata, conuerſatio hæreticorum.* QVIS CATECHVMENVS. *Nullum diſcrimen inter eos qui inſtruuntur & diſcunt apud hæreticos, & eos qui iam profitentur & plenè credunt; cùm quatuor eſſent diſtincti gradus in Eccleſia Catholica:* Competentes, Catechumeni, fideles, pœnitentes. *De competentibus, & catechumenis, gradibuſque eorum diſtinctis, fusè* Aug. *Aug. to. 4. lib. de fide & operibus, cap. 5.* Videamus, vnde agitur, id eſt, vtrum ad percipiendum baptiſ- B mum ſic admittendi ſunt homines, vt nulla ibi vigilet diligentia, ne ſanctum canibus detur: *En vt reſpondet etiam hoc loco Tertulliano, hoc hæreticis exprobranti:* vſque adeò vt nec apertiſſimi adulterij perpetratores, & eius perſeuerantiæ profeſſores, à Sacramento tantæ ſanctitatis videantur arcendi: quo ſine dubio non admitterentur, ſi per ipſos dies, quibus eandem gratiam percepturi, ſuis nominibus datis, abſtinentia, ieiuniis, exorciſmiſque purgantur, cum ſuis legitimis, & veris vxoribus, ſe concu-

bituros profiterentur; atque huius rei, quamuis alio tempore licitæ paucis ipſis ſolemnibus diebus, *feſtum Paſchæ vel Pentecoſtes baptiſmo ſolemni deſtinatum, præcedentibus*; nullam continentiam ſeruaturos. Quomodo igitur ad illa ſancta, recuſans correptionem, adulter admittitur, quo recuſans obſeruationem non admittitur coniugatus? Sed prius, inquiunt, baptizetur; deinde doceatur, quid ad bonam vitam moreſque pertineat. Fit hoc, vbi quemquam fortè dies vrget extremus, vt ad verba pauciſſima, quibus tamen omnia continentur, *verbi gratia, credis in Deum? in Eccleſiam? & omnia quæ credit Eccleſia? doles? & renuntias omnibus peccatis, &c.* Credat, Sacramentumque percipiat, vt ſi ex hac vita migrauerit, liberatus exeat à reatu præteritorum omnium peccatorum. Si autem ſanus petiit ſpatium diſcendi quæ diſcenda ſunt, quod aliud opportunius tempus reperiri poteſt, quo audiat, quemadmodum fidelis fieri, ac viuere debeat; quàm illud, cùm attentiore animo, atque ipſa religione ſuſpenſo, ſaluberrimæ fidei Sacramentum petit? An vſque adeò diſſimulamus à ſenſibus noſtris, vt vel nos-ipſos non recordemur, quàm fuerimus attenti atque ſolliciti, quid nobis præciperent, à quibus catechiſabamur, cùm fontis illius Sacramenta peteremus, atque ob hoc competentes etiam vocaremur. vel non intueamur alios, qui per annos ſingulos ad lauacrum regenerationis accurrũt, quales ſint ipſis diebus, quibus catechizantur, exorcizantur, ſcrutantur; quanta vigilantia conueniant, quo ſtudio ferueant, qua cura pendeant? Si tunc tempus non eſt diſcendi, quæ vita congrua tanto, quod accipere deſiderant, Sacramento, quãdo erit? an verò cùm acceperint in tantis criminibus permanentes, etiam poſt baptiſmum non noui homines, ſed rei veteres: vt videlicet peruerſitate mirabili, prius eis dicatur, induite hominem nouum: & cùm induti fuerint, poſtea dicatur, exuite veterem; cum Apoſtolus ſanum ordinem tenens, dicat: exuite veterem, & induite nouum: & ipſe Dominus clamet; nemo aſſuit pannum nouum veſtimento veteri: & nemo mittit vinum nouum in vtres veteres? quid autem aliud agit totum tempus, quo catechumenorum locum & nomen tenent; niſi vt audiant quę fides, & qualis vita debeat eſſe Chriſtianis? vt cum ſeipſos probauerint, tunc de menſa Domini manducent, & de calice bibant; quoniam qui manducat indignè, iudicium ſibi manducat, &c.

Vnde Petrus eo quod recenter baptizatis, ſtatim die Paſchatis corpus Chriſti ſumendum dabatur, quaſi modo, inquit, geniti infantes rationabiles, ſine dolo lac concupiſcite, vt cum eo creſcatis in ſalutem.

S.Aug. *Subijcit Auguſtinus*, quòd autem fit per omne tempus quod in Eccleſia ſalubriter conſtitutum eſt, vt ad nomen Chriſti accedentes, *Chriſtiani ſcilicet* catechumenorum gradus accipiant: hoc fit multò diligentius & inſtantius, his diebus, quibus competentes vocantur; cùm ad percipiendum baptiſma, ſua nomina iam dederunt. *Vbi nota, & diuerſos catechumenorum gradus, & competentium à catechumenis diuerſitatem. Hi enim erant iam instructi, & proximiores percipiendo baptiſmo, qui nomen ſuum militia Chriſtiana immatriculabant. De quo ſic idem*

S.Aug. *Aug. de ſeipſo memor. lib. 9. Confeſſ. cap. 6.* Vbi tempus aduenit, quo me nomen dare oporteret, relicto rure Mediolanum remeauimus, placuit & Alipio renaſci in te mecum, iam induto humilitate Sacramentis tuis congrua, &c. Sociauimus eum, *Adeodatum filium*, coæuum nobis in gratia tua, &c. *De competentibus & Ser. 116. de temp. qui eſt tertius in ramis palmarum, proprio titulo*, ad competentes. *Vbi ſic habet:* Competentes dicuntur, ſimul petentes: quomodo conſedentes nihil eſt aliud, niſi ſimul ſedentes: & colloquentes, nihil eſt aliud, niſi ſimul loquentes: concurrentes ſine dubio non intelliguntur, niſi ſimul currentes, &c. Ecce iam quare hoc nomen competentes habeant, didicerunt: Nunc verò iſti qui ſimul petunt, debent ſcire quid petunt. Quid ergo petũt, qui baptiſmi Sacramenta deſiderant? quid vtique, niſi vt qui erant vaſa diaboli, mereantur effici vaſa Chriſti? totum in nobis ſpiritaliter impletur miniſterijs Angelorum, &c. *Poſtea hortatur eos, vt vſque ad Paſcha diligenter examinent conſcientias ſuas, &c.* Pro omnibus his cum gemitu, & Aug.
compunctione, miſericordiam Dei quærant, & ad baptiſmi Sacramenta per pœnitentiam mundati perueniant, &c. vt caſtitatem ante baptiſmum cuſtodiant, & poſt baptiſmum non paruo tempore ſe à voluptate cuſtodiant, &c. & quia omnes competentes vterus matris Eccleſiæ, Chriſto inſpirante, concepit, nihil iniuſtum aut inhoneſtum exerceant, ne fortè, malè agendo, viſcera materna concutiant: *hinc mulier Apoc. 12. cruciabatur vt pareret:* & ante legitimum partum, velut aborſum eos Mater ſancta proijciat: ſed magis omnes competentes benigni ſint, humiles, manſueti, ſobrij; vt ad ſalutaris baptiſmi Sacramentum ordine legitimo conuenientes, de hœdis conuertantur in agnos, de ſiniſtra transferantur ad dexteram, cum illis, qui ad dexteram erunt, illam deſiderabilem vocem fœliciter audituri, venite benedicti, &c. *Vide eundem Ep. 15. ad Marcianum circa f. & to. 4. de cura pro mortuis, cap. 12. in f. vbi alter etiam dedit nomen inter competentes.* PARITER ADEVNT, *ſine diſcretione admittuntur in illorum Eccleſiam, cùm catechumeni in Catholica, non ſederent cum cæteris fidelibus, nec Laici cum Clericis, nec mulieres cum viris, ſed ſinguli in loco & gradu ſuo.* PARITER AVDIVNT, *rudiores cum doctis ſublimia & humilia documenta; cùm Paulus docuerit Eccleſiam Catholicam, eiuſque magiſtros, primò lac potum dare quàm eſcam paruulis nondum valentibus portare ſolidum cibum. Catechumeni enim paruuli, & prorſus ineruditi, domi de elementis fidei erudiebantur; inde in Eccleſia audiebant, & facta concione iubebantur templo diſcedere. Adhuc myſteriorum incapaces, nec ſimul cum fidelibus orabant.* LICET NON VERAS; *quia falſam doctrinam docent & ſenſum corruptum Scripturæ.* PROSTRATIONEM, *Conculcationem & vilificationem doctrinæ ſuæ omnibus etiam ethnicis euulgatæ, iactant quaſi ſimplicitatis virtutem, ſicut apud Chriſtianos in rebus diuinis cum diſcretione diſtribuendis curam, lenocinium quoddam ad ſimplices decipiendos, dictitant.* PACEM QVOQVE. *Ad communionem indifferenter, abſque peracta pœnitentia, reos admittunt, vel ethnicos, & quoſcumque, ſine diſcrimine in conſortium coniugiumque recipiunt. Vel aptius, ob ſequentia; cùm omnibus etiam alijs ſectis conueniunt licet diuerſa ſentientibus; modo cum illis ad vnam Eccleſiæ fidem impugnandam colligentur. Sic enim inter ſe plerumque diuiſi,* in eo dum conuenirent aduerſum me cõciliati ſunt. *Sic enim voce Pſaltis Eccleſia iam olim de hæreticorum contra ſe colligatione querebatur.* OMNES TVMENT. *Nullus hæreticus non ſuperbus. Hinc Hiero. in cap. 5. Oſee.* Hæretici matrem habent iniquitatis ſuæ ſuperbiam, dum ſemper ſe ſcire altiora iactitant, & in Eccleſiæ contumeliam debacchantur. *De gnoſticis id* Aug.
teſtatur Auguſtinus lib. de hæreſ. hæreſi 6. Gnoſtici propter excellentiam ſcientiæ ſic ſe appellatos eſſe, vel appellari debuiſſe gloriantur, cùm ſint ſuperioribus omnibus vaniores atque turpiores. Denique

cum ab aliis atque aliis per diuerſas terrarum partes aliter atque aliter nuncupentur, nonnulli eos etiam Borboritas vocant, quaſi cœnoſos, propter nimiam
Aug. turpitudinem. *Et lib. de Paſtoribus cap. 8.* Alia ſecta in Africa, alia hæreſis in Oriente, alia in Ægypto, alia in Meſopotamia &c. diuerſis locis ſunt diuerſæ, ſed vna mater ſuperbia omnes genuit, ſicut vna mater noſtra Catholica omnes Chriſtianos fideles, toto orbe diffuſos. Non ergo mirum ſi ſuperbia parit diſſenſionem, charitas vnionem. AVDEANT DOCERE, *cum ab Apoſtolo, à maritis domi interrogando diſcere iubeantur, in Eccleſia bene facere. Sic & Clem. Rom. conſtit. Apoſtolicarum. cap. 6. Inducit loquentes Apoſtolos:* Non permittimus mulieres in Eccleſia docere, ſed tantùm orare, & Magiſtros audire; nam Magiſter ipſe eſt & Dominus Ieſus Chriſtus, cùm nos duodecim ad docendum populum Genteſq; miſiſſet, nuſquam mulieres miſit ad prædicationem, quanquam non deerant; erat enim nobiſcum mater Domini. *Et Concil. Carthag. 4. Can. 99. cui adfuit & ſubſcripſit Auguſtinus:* Mulier quamuis docta & ſancta, viros in conuentu docere non præſumat. EXORCISMOS AGERE. *Siue ad expellendos dæmones, ſiue ad morbos ex incantatione veneficiiſque cauſatos,* CONTENDERE, *diſputare de Scriptura & materiis fidei.* CVRATIONES REPROMITTERE, *quaſi haberent à Spiritu Sancto ſicut Apoſtoli aliique Sancti,* donum curationum. TINGVERE *baptizare. Sic & apud Clem. lib. 3. Conſtit. Apoſt. cap. 9. edicunt Apoſtoli;* De mulieribus, an hæ baptizare debeant, ſignificamus vobis, quod non paruum periculum imminet eis quæ hoc faciunt &c. Imo iniquum & impium. *Et Auguſtinus cum aliis Patribus in Concil. 4. Carthag. Can.* 101. mulier baptizare non præſumat. *Quod mulieres hæreticæ, hæc, aliaque miniſteria Sacerdotalia auſu temerario aggreſſæ ſint, de Montaniſtis & Pepuſianis teſtatur Auguſtinus.*
Aug. *hæreſi* 27. Pepuſiani à loco quodam nominati ſunt, quam Ciuitatem deſertam dicit Epiphanius. Hanc autem iſti diuinum aliquid eſſe arbitrantes, Hieruſalem vocant, tantum dantes mulieribus principatum, vt Sacerdotio quoque apud eos honorentur. *quod Clem. Rom. loco citato Gentilium ſacrificulas ſapere notat,* dicunt enim Quintillæ, & Priſcillæ, in eadem ciuitate Pepuſa Chriſtum ſpecie fœminæ reuelatum: Vnde ab hac Quintilliani etiam nuncupantur. Faciunt & ipſi de ſanguine infantis, quod Cataphryges *Montaniſtæ* facere ſupra diximus. Nam & ab eis perhibentur exorti. Denique alij hanc Pepuſan, non eſſe ciuitatem, ſed villam dicunt fuiſſe Mõtani, & Prophetiſſarum eius, Priſcæ, & Maximillæ; & quia ibi vixerunt, ideo locum meruiſſe appellari Ieruſalem. ORDINATIONES, *loquitur de Sacramento Ordinis, & de Officiis Eccleſiaſticis, ſine Ordine, hoc eſt confusè, & inconſtanter geſtis.* NEOPHYTOS CONLOCANT, *recenter in fide Chriſto genitos, in dignitate Epiſcopali collocant: contra Paulum talem fieri Epiſcopum prohibentem 1. Tim. 3. 6.* Non Neophytum, *Syr. ne ſit puer Diſciplinæ ſuæ* ne in ſuperbiam elatus in iudicium incidat Diaboli. SÆCVLO OBSTRICTOS. *Præfectura Gentili, ſiue Togæ, ſiue militiæ, ſiue etiam ſit iuxta Paulum* negotiis ſæcularibus implicatus, *niſi hæc deſerat.* PROFICITVR *in gradu & honore.* IPSVM ESSE, *ſatis eſt deſertâ Eccleſiâ Catholicâ in hæreſim transfugiſſe, vt hoc ipſo gradum aliquem promereri quis poſſit.* SACERDOTALIA MVNERA. *Clem. Rom. lib. 3. Conſtit. Apoſt. can.* 10. Neque laïcis concedimus aliquod Sacerdotale munus exercere, veluti ſacrificium, baptiſmum, manus impoſitionem, vel benedictionem, magnam ſiue paruam; non enim ſibi quis ſumit honorem, ſed qui vocatur à Deo; & per Epiſcopi manus datur hæc dignitas: Et qui ad eam promotus non eſt, ſed eam ſibi vſurpat Oziæ pœnam ſuſtinebit. ADIME ILLIS LEGEM. *Maximè hic pungit Marcionitas, Moyſem, cum lege veteri, & Deo Creatore reprobantes.*

PRINCIPALIBVS. *Hæc Ariſtoteles vniuerſalia vocat,* 13.
vt deinde facilius fiat concluſio de ſingularibus. VT DE IPSO *de quo tractatur.* A QVO. *tanquam principio & cauſa efficiente.* EX CONSCIENTIA, *quia hæretici benè ſibi ſunt conſcij, quòd infirma ſint eorum argumenta, quibus fruſtra probare contendunt carnis reſurrectionem non eſſe: & duos Deos eſſe, quorum vnus ſit rerum corporalium author, à quo proinde carnis reſurrectio pendet, alius Deus ſuperior & melior: Ideo communiter nullum ordinem ſeruant in tractatibus & diſputationibus ſuis, nec incipiunt à principio & cauſa efficiente, ſed perturbato ordine, primò de carnis vilitate tractant, vt Deum bonum, eius authorem eſſe non poſſe probent, & eam indignam reſurrectione ſuadeant: vt ſic diſſuaſi ij quos ſeducere conantur, à fide & ſpe in Deum Creatorem, abducant in fidem Dei illius boni, qui ſpiritalia tantum ſuis cultoribus retribuat.*

ADSTRVXERINT *artifices vtique hæretici, nouorum* 14.
figmentorum; quod præſumunt de nouo fingere, quaſi reuelationem à Spiritu Sancto acceptam venditant; & quod proprio ingenio adinuenerunt, donum Dei vocant. NEC VNITATEM, *Sicut vna eſt fides Catholicorum; ſed diuerſitatem opinionum & ſectarum. Sic diuerſi inter ſe capitibus & ſententiis, contra nos ad Chriſti vineam demoliendam caudis iunctis certant.*

NORVNT, *ſupple exhibere.* NON SVNT. *Non quòd* 15.
non ſint vt ſubijcit, ſed quòd vſitatiſſimæ ſint diuiſiones & quaſi perpetuus contextus ſchiſmatis, non apparet diuerſitas, quia ſemper eſt diuerſitas. VNITAS IPSIS, *id eſt non aliam habent vnitatem hæretici, in nullo alio concordant, quàm in aſſidua diſcordia. Alij legunt:* Non parent ſchiſmata, eſt enim vnitas ipſa. *Id eſt ipſa ſchiſmata, ſunt tota vnitas & conſenſus hæreticorum.* A REGVLIS, *ipſo fidei eorum Symbolo.* DE SVO, *pro libito hinc inde detorquet & flectit quò vult* PROFECTVS REI. *Progreſſus conformatur origini. Vt enim hæreſiarchæ errorum Authores pro libito finxerunt eos, ſic eorum Diſcipuli pro arbitrio ſuo eos admittunt & diuerſificant,* FIDEM INNOV RE, *primò acceptam, nouo modo exponere & variare.* NEC ECCLESIAS *cœtus & conuentus certos & determinatos vniformi credendi norma.* SINE MATRE. *Matrice & originali Eccleſia, quam vniformiter ſequantur.* SINE SEDE. *Vel Epiſcopali, vel certo loco conſiſtentes nuſquam.* ORBA FIDE, EXTORRIS, *vagi, & oculo fidei priuati, & notandum, diuerſitatem, & ſchiſmata hæreticorum ex irreuerentia erga ſuos Præſides & authores procedere, à quibus diuiduntur, ſicut & ipſi inter ſe capitibus diuiſi ſunt, & cauda ligati, hoc eſt fine & intentione nocendi Eccleſiæ, in hoc ſimiles vulpibus Samſonis, de quibus ſic Auguſtinus, in Pſal. 80. in verſum: Iſraël ſi audieris me, non* S. Aug.
erit in te Deus recens &c. Multi hæretici cum paganis alios & alios Deos ipſi ſibi finxerunt, alios & alios Deos ſibi ipſi fecerunt, & eos etiam ſi non in templis, tamen quod eſt peius, in ſuo corde poſuerunt, & falſorum ridendorumque ſimulacrorum templa ipſi facti ſunt. Magnum opus eſt intus hæc idola frangere; & locum Deo viuenti, non recenti mundare. Omnes enim iſti aliud atque aliud ſentientes, alios atque alios Deos ſibi facientes, *ſicut Valentiniani & Marcionitæ* ipſamque fidem falſitate variantes, videntur diſſentire: ſed omnes à terrenis cogitationibus non recedunt, in terrenis cogitationibus conſentiunt ſibi. Opinio diuerſa eſt, vanitas vna eſt. De illis in alio pſalmo dicitur: ipſi de vanitate in

vnum colligantur. Quamuis opinionum varietate diſcordent, ſimili tamen vanitate colligantur. Et noſtis quia vanitas retro eſt, poſterior eſt; *ideo Tertull. pluries dixit alibi, omnem hæreſim poſteriorem eſſe veritate Catholica* ideo ille quæ retro oblitus eſt, id

S.Aug. eſt vanitatem oblitus, in ea quæ ante ſunt, id eſt in veritatem extenſus, ſequitur ad palmam ſupernę vocationis Dei in Chriſto Ieſu. Ergo in peius ſibi iſti conſentiunt, quamuis diſſentire a ſe inuicem videātur. Ideo Samſon caudas vulpium colligauit. Vulpes inſidioſos, maximeque hæreticos ſignificant &c. faciunt ſibi ergo Deos recentes quique quales volunt. Quid enim impedit officinam decepti cordis fabricare phantaſma quale voluerit? Sed omnes hi in poſterioribus conſentiunt, id eſt ſimili vanitate detinētur. *Vel fine ſuperbiæ, ex inuentione nouæ ſectæ, vnde volunt æſtimari, vel & ſimili crudelitate, qua vineam & oliueta Eccleſiæ incendunt, licet, vt ſubijcit Auguſtinus, electis nihil noceant, ſed proſint maximè,*

S.Aug. *Chriſto id intendente.* Vnde Samſon noſter, qui etiam interpretatur Sol ipſorum, eorum ſcilicet quibus lucet, non omnium, ſicut eſt Oriens ſuper bonos & malos; ſed Sol quorundam, Sol Iuſtitiæ, figuram enim habebat Chriſti: Colligauit vt dicere cœperam, caudas vulpium, & ibi ignem alligauit: ignem ad incendēdum, ſed meſſes alienigenarum. Proinde tales conſentientes, in poſterioribus tantum caudis colligati, trahūt ignem corrūpentem, ſed non incendunt noſtrorum ſegetes. Nouit enim Dominus qui ſunt eius, & recedit ab iniquitate omnis qui inuocat nomen Domini. In magna autem domo non ſolum ſunt vaſa aurea & argentea *quæ per ignem probantur & mundantur* ſed & lignea & fictilia, *quæ in cineres & fracturas diſſipantur* & alia quidem ſunt in honorem, alia verò in contumeliam. Si quis autem mundauerit ſe ab huiuſmodi, *Phantaſmatibus Deorum & diuerſitatibus errorum nouorum & recentium præ antiqua fide vnius Dei antiqui dierum & æterni* erit vas in honorem vtile Deo, ad omne opus bonum paratum; Aug. & ideo nec caudas vulpium, nec faces vulpium pertimeſcet &c. Non erit in te Deus recens. Mouet me quod dixit, in te: non enim dixit, a te, quaſi ſimulachrum forinſecus adhibitum; ſed in te, in corde tuo, in imagine phantaſmatis tui, in deceptione erroris tui, tecum portabis Deum tuum recentem, remanens vetuſtus. Si ergo me audieris, me, inquit, quia ego ſum qui ſum, non erit in te Deus recens.

16. Hæretici priuilegium eſt, mentiri, fingere articulos fidei, pruritu argumentandi agitari, Ethnicis peiores eſſe. De Car. Chri. cap. 15. in p.

LIcuit & Valentino ex priuilegio hæretico, carnem Chriſti ſpiritalem comminiſci. Quiduis eam fingere potuit, quiſquis humanam credere noluit.

17. Et ibid. à m.

TAlia & ethnici volutabunt. Ergo Dei filius in tantum humilitatis exhauſtus? &, Si reſurrexit in exemplum ſpei noſtræ, cur nihil tale de nobis probatum eſt? Meritò ethnici talia, ſed meritò & hæretici. Nunquid enim inter illos diſtat; niſi quod ethnici non credendo credunt, at hæretici credendo non credunt?

Et ibid. in p.

CAP. 16. INſuper argumentandi libidine, ex forma ingenij hæretici, locum ſibi fecit Alexander ille.

HÆRETICORVM ELOGIA. XVI. & XVII. SCHOL.

EX PRIVILEGIO. *Vſurpato ſcilicet & præſumpto ab omnibus hæreticis.* COMMINISCI, *fingere, ne videlicet inferior Angelis haberetur, cùm tamen ideo ex profeſſo Pſaltes eum dicat minoratum ab Angelis, & Paulus Hebr. 2. 9. ex loco Pſaltis citato ſic concludat:* Quid eſt homo quod memor es eius, aut filius hominis quoniam viſitas eum? minuiſti eum paulò minus ab Angelis, gloria & honore coronaſti eum, & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum. Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius: in eo enim quod omnia ei ſubiecit, nihil dimiſit non ſubiectum ei. Eum autem, qui modicò quàm Angeli minoratus eſt, videmus Ieſum propter paſſionem mortis, gloria & honore coronatum: vt gratia Dei, pro omnibus guſtaret mortem. *Tranſlat. Syr.* Nam Deus ipſe per gratiam ſuam pro omnibus guſtauit mortem. *Nihil ergo metuendum ignominiæ ex carnis ſub Angelis vilitate, quam ob vnionem Verbi Deus ſuper Angelos pedibus eius ſubiectos exaltauit. Aug. tom. 6. lib. 3. Contra Maximinum*

S.Aug. *Arrian. Epiſc. cap. 25.* quod tibi videtur nihil magnum de Deo Patre dici, ſi forma ſerui maior eſt, qua maiores videntur & Angeli, non rectè cogitas quem locum in rebus habeat humana natura, quæ condita eſt ad imaginem Dei. Maiores Angeli dici poſſunt homine, quia maiores ſunt hominis corpore, maiores ſunt & animo, ſed in forma, quam peccati originalis merito, corruptibile aggrauat corpus. *Excellunt etiam ſpiritus Angelici ſine diſcurſu intelligentes quaſlibet animas rationales diſcurſu vtentes. Sed humana natura corpoream & ſpiritalem naturam in ſe colligens, in aliquo dici poteſt excedere Angelicam tantummodo ſpiritalem; à qua rurſus exceditur, ob puram ſpiritalitatem, Deo & Domino ſpirituum ſimplici, ſimiliorem: Deus enim ſpiritus eſt, pergit Auguſtinus naturam humanā ob Verbi vnionem præ Angelis extollere.* Naturâ verò humanâ, qualem naturam Chriſtus humanæ mentis aſſumpſit, quæ nullo peccato Aug. potuit deprauari, ſolus maior eſt Deus. Denique, propter quid dictum ſit, minoraſti eum modico minus quàm Angelos, aperuit Scriptura, vbi legitur: *loco Apoſtoli præcitato:* cum autem modicò minus quàm Angelos minoratum vidimus Ieſum propter paſſionem mortis. Non ergo propter naturam hominis, ſed propter paſſionem mortis. Naturâ verò hominis, quæ mente rationali intellectuali, creaturas cæteras antecedit, Deus ſolus eſt maior; cui vtique iniuria facta non eſt vbi ſcriptum eſt *1. Io. 3. 20.* Maior eſt Deus corde noſtro. Filius ergo Dei ſuſceptum hominem leuaturus ad Patrem, quando dicebat: ſi diligeretis me, gauderetis vtique quia vado ad Patrem, quia Pater maior me eſt: non carni ſuæ ſolum, ſed etiam menti, quam gerebat humanam, Deum Patrem vtique præferebat: quę tota ſine dubio forma agnoſcitur ſerui, quoniam tota ſeruit

creatura

creatura Creatori. QVIDVIS IAM FINGERE. Siue ſpiritalem, vt Valentinus, ne vel in hoc inferior eſſet Angelis: ſiue Phantaſticam vt Marcion; ſiue ſydeream, vt Apelles. Sed qualiſcumque fuiſſet, ſiue ſpiritalis, ſiue corporea, propter perſonam Verbi aſſumentis, Angelis ſemper eminentior extitiſſet, quibus & humana idcirco prælata eſt. De priuilegio porro hæretico; Illud Auguſtinus Diabolicum vocat, quia vt diabolus in veritate non ſtetit, & quod voluit finxit, ſic & hæretici. Ita ipſe

Aug. to. 6. lib. 22. Cont. Fauſtum cap. 15. An fortè quæ de nouo Teſtamento ſimilia protulimus, ipſa quoque audent dicere falſa eſſe atque peruerſa priuilegio illo ſuo diabolico, &c.

17. ETHNICI VOLVTABVNT. Voluent & reuoluent, contra veram Chriſti carnem & incarnationem ſimiles hæretici paganis. Auguſtinus lib. 22. Cont. Fauſt. cap. 14.

Aug. Si paganus in nouo Teſtamento talia reprehenderet, qualia iſti reprehendunt in veteri, &c. Sed preſſius in rem, apud Aug. to. 2. Ep. 2. quæ eſt Voluſiani ad Aug. ab ethnico ſumentis argumentum: Intra corpuſculum vagientis infantiæ latet, cui parua putatur vniuerſitas, patitur puerilitatis annos, adoleſcit, iuuentute ſolidatur, tamdiu à ſedibus ſuis abeſt ille regnator, atque ad vnum corpuſculum totius mundi cura transfertur, &c. CVR NIHIL TALE. Imo verò & de nobis tam in veteri quàm in nouo Teſtamento, per Eliam, & Eliſæum; Chriſtum, Apoſtolos, Sanctoſque plurimos, in noua lege data ſunt exempla ſpei reſurrectionis noſtræ. Quin & Chriſto ſurgente, vt ait Euangeliſta. Multorum Sanctorum corpora ſurrexerunt. DE NOBIS. Gentilibus ſcilicet, ſed nunquid vt in actis Beatæ Agnetis habetur, quòd filius Præfecti Gentilis ab Angelo cuſtode zelatore virginitatis eius occiſus, Sanctæ Martyris precibus eſt ſuſcitatus? plena ſunt hiſtoriæ Eccleſiaſticæ talium exemplorum. MERITO ETHNICI, quia non habent fidem, excuſabiles. TALIA ſupple obiicient. MERITO ET HÆRETICI. Non quod pariter excuſentur, quia ſponte exciderunt à fide, quia priuati cum infidelibus reputantur. ETHNICI NON CREDENDO, fidem ſupernaturalem non habendo. CREDVNT, humana fide, multis myſteriis, Verbi gratia, Deum eſſe, bonum & iuſtum, &c. & vnicum, lumine naturali, vel authoritate Doctorum Gentilium perſuaſi. HÆRETICI CREDENDO, non quòd velit, amiſsâ per hæreſim quamlibet omni prorſus fide, & propter eius indiuiſibilitatem, peccantes in vno articulo factos omnium reos, ſupernaturaliter adhuc aliquid credere: ſed quòd ex habitu credendi, actuſque fidei producendi, dum fideles eſſent, remanſerit in eorum animis quædam credulitatis facilitas circa aliqua myſteria quæ explicitè non impugnarunt. NON CREDVNT, aliis ſcilicet articulis, quæ expreſsè & ex profeſſo reprobauerunt. De quibus & illud dici poteſt, qui non vident id eſt Gentiles vident; & qui vident, hæretici non vident, & cæci fiunt. Pro libito enim, his reiectis, illa recipiunt, & pro ſuo arbitrio credunt, aut non credunt. De quibus Aug. to. 6. lib.

17. Cont. Fauſt. cap. 3. in f. Vndique tergiuerſatio vestra contunditur: apertè dicite non vos credere Chriſti Euangelio: Nam qui in Euangelio, quod vultis creditis, quod vultis non creditis, vobis potius quàm Euangelio creditis. S.Aug.

ARGVMENTANDI LIBIDINI. Bellè pungit ingenium hæretici contentioſum. Hinc Auguſtinus illis aptat illud Pſal. 67. Diſſipa Gentes quæ bella volunt: Vbi legit Auguſtinus. Diſperge gentes quæ bella volunt. Non enim correctioni, ſed contentioni ſtudent. Hoc ergo prophetat, vt ipſi potius diſpergantur qui corrigi nolunt, qui gregem Chriſti diſpergere affectant. Gentes autem appellauit non propter generationes familiarum, quia non ſunt orti ex Gentilibus ſed propter genera ſectarum, vbi ſeries ſucceſſionis confirmat errorem. S.Aug.

EX FORMA. Ex more & modo familiari hæreticis. ALEXANDER ILLE. cuius nomen tacuerat cap. 15. Penes quemdam ex Valentini factione, nec potuit eſſe ille Martyr de quo agit Suidas, cùm eſſent Valentiniani, teſte ipſo Tertulliano, refragatores Martyrij. Veteris hæretici, huius nominis, meminit apud Auguſtinum Epiſtola 11. Hieronymus, & de eodem Ep. 19. ad Hieronymum, Auguſtinus: Laodicenum, cuius nomen taces, de Eccleſia dicis nuper egreſſum; Alexandrum autem veterem hæreticum; Origenem verò ac Didymum reprehenſos abs te lego in recentioribus opuſculis tuis. S.Aug. Vbi miror Auguſtinum dicere non nominatum Laodicenum, cùm in pleriſque exemplaribus legerim in Epiſtola 11. Hieronymi ad Aug. Prætermitto Didymum, videntem meum, & Apollinarem Laodicenum, de Eccleſia nuper egreſſum, & Alexandrum veterem hæreticum. Sed non dubito prætermiſſum nomen Laodiceni in Autographo quod Auguſtinus a Hieronymo accepit. Quidquid ſit, vetus ille fuit reſpectu ætatis eorum hæreticus ille Alexander, contra quem hîc ſcribit Tertullianus. Nec potuit eſſe vetuſtior illo, de quo Paulus 1. Tim. 1. 20. Quidam circa fidem naufragauerunt, ex quibus eſt Hymenæus & Alexander.

18. Hæretici ſimplices decipiunt, obiiciendo eis res ſenſibiles faciliores occultis fidei.
De Reſur. cap. 3. in f. & 4. in p.

COmmunes ſenſus ſimplicitas ipſa commendat, & compaſſio ſententiarum, & familiaritas opinionum; eoque fideliores exiſtimantur, quia nuda & aperta & omnibus nota definiunt. Ratio autem diuina, in medulla eſt, non in ſuperficie; & plerunque æmula manifeſtis. Cap. IV. Itaque hæretici, inde ſtatim incipiunt, & inde præſtruunt; dehinc interſtruunt, vnde ſciunt facilè capi mentes, de communione fauorabili ſenſuum.

HÆRETICORVM ELOGIA. XVIII. SCHOL.

COMMVNES SENSVS, intelligit quæ communi omnium ſenſu recepta ſunt, qualia ſunt prima naturæ principia naturali lumine nota; ſicut, Deum eſſe, animam immortalem, &c. vel accipit plurium in eumdem ſenſum conſpirationem. Sicut idem Tertull. dixerat huius capitis initio: Eſt quidem licet & de communibus ſenſibus ſapere in Dei rebus. Senſus autem huius loci eſt: cum ſimplicitas ipſa receptibiles faciat abſque vlla argumentatione, communes & vulgares ſenſus & dicta, ET COMPASSIO, id eſt ſympathia & veluti conſpiratio, & familiaritas receptarum vulgò opinionum, eas tantò fideliores & receptibiliores reddat, quo abſque vlla argumentatione, res in nudo & aperto poſitas enuntiant; ex aduerſo autem, diſpoſitio, ſiue ratio diuina, id eſt myſteria fidei, intima ſunt, & oppoſita manifeſtis; fides enim eſt argumentum non apparentium: hinc fit, vt hæretici ſeducere volentes animas ſimplices, prima in eis fundamenta erroris iaciant, & inter ædificandum falſa ſua dogmata interponant communes aliquos ſenſus vulgò receptos, per ſe patentes: vt myſteria fidei occulta,

vel impoßibilia, vel ridicula ſuadeant, ſicut ſerpens ſeduxit Euam apparente ſpecie ligni vetiti, à quo prohibendo tanquam mortifero vel malo, Deum legem ſtatuere non debuiſſe perſuaſit. Sic hæretici quæ fauent communi ſenſui, hæc ſuggerunt quaſi plauſibilia & aperta. Sed monet Paulus. 2. Cor. 11. timeo ne ſicut ſerpens Euam ſeduxit verſutia ſua, ſic & veſtræ mentes corrumpantur & excidant à ſimplicitate & caſtitate quæ eſt in Chriſto. *De quo ita Aug. in Pſal.*

S.Aug. *90. circa f.* Draco quomodo inſidiatur? per hæreticos. Tales timens Paulus ne ab illis corrumperetur Eccleſia à Virginitate fidei, quam geſtabat in corde; ait; deſponſaui enim vos vni viro Virginem caſtam, exhibere Chriſto: & timeo ne ſicut ſerpens Euam ſeduxit aſtutia ſua, ita & mentes veſtræ corrumpantur à caſtitate quæ eſt in Chriſto. Virginitatem corporis paucæ fœminæ habent in Eccleſia, ſed virginitatem cordis omnes fideles habent. In ipſa fide virginitatem cordis timebat corrumpi à Diabolo, quam qui perdiderint ſine cauſa ſunt virgines corpore. Corrupta corde, quid ſeruat in corpore? Ideo mulier Catholica præcedit virginem hæreticam. Illa enim non eſt virgo in corpore; iſta mulier facta eſt in corde; Et mulier, non à marito Deo, ſed à ſerpente. *Et tract. 8. in Io. 2. Vbi eundem Pauli*

S.Aug. *li locum tractat.* Qui videntur ſic honorare Chriſtum, vt negent eum carnem habuiſſe, nihil aliud eum quam mendacem prædicant: qui enim mendacium prædicant in hominibus, quid ab eis expellunt niſi veritatem? Immittunt Diabolum, excludunt Chriſtum: Immittunt adulterum, excludunt ſponſum, paranymphi ſcilicet, vel potius lenones

A & ſerpentes. Ad hoc enim loquuntur, vt ſerpens poſſideat, Chriſtus excludatur. Quomodo poſſidet ſerpens? quando poſſidet mendacium, quando poſſidet falſitas, ſerpens poſſidet: quando poſſidet veritas, Chriſtus poſſidet: Ipſe enim dixit; Ego ſum veritas: de illo autem dixit: & in veritate non ſtetit, quia veritas in eo non eſt. Sic eſt autem veritas Chriſtus, vt totum verum accipias in Chriſto verum Verbum Patris, æquale Patri: vera anima, vera caro, verus homo, verus Deus, vera natiuitas, vera paſſio, vera mors, vera reſurrectio *de qua expreſſè hoc loco Tertullianus.* ſi aliquid horum dixeris falſum, intrat putredo; de veneno ſerpentis naſcuntur vermes mendaciorum, & nihil integrum remanebit. *& vbi erit fidei virginitas, vbi eius corrumpitur integritas & ſimplicitatis indiuiſibilitas? quæ vno puncto conſiſtit, quo ſublato, nihil reſtat fidei, cum eadem ſit ſimplex in omnibus articulis, prima veritatis reuelantis authoritas.* Quid eſt ergo, inquit *hæreticus* quod ait Dominus: quid mihi & tibi eſt mulier, &c.? reſiſtamus hæreticis. Quid dicit ſerpens veternoſus venenorum inſibilator & inſpirator antiquus? quid dicit? non habuit matrem fœmininam Ieſus. Vnde probas? quia dixit, inquit, quid mihi & tibi eſt mulier? quis hoc narrauit: nempe Ioannes Euangeliſta dixit, & erat ibi mater Ieſu, &c. ſi falſa mater, falſa caro, falſa mors, falſa vulnera paſſionis, falſæ cicatrices reſurrectionis, non veritas credentes in eum, ſed potius falſitas liberabit. Immo verò, falſitas cedat veritati, & confundantur omnes qui propterea ſe volunt videri veraces, quia Chriſtum conantur demonſtrare fallacem, &c.

19. Hæretici malè omnia examinando & probare volendo, in errorem incidunt. De Præſcr. cap. 4 inf.

NEque eos *probabiles* intelligi iubet, qui in hæreſim fidem demutant: ſicut ex diuerſo

1. Cor. 11.19 ſibi interpretantur, quia dixit alibi: a *Omnia examinate, quod bonum eſt tenete.* Quaſi non

a 1. Th. 5.21 liceat omnibus malè examinatis in electionem alicuius mali impingere per errorem.

HÆRETICORVM MORES. XIX. SCHOL.

IVBET, *Paulus ſcilicet. 1. Cor. 11. 19.* Oportet & hæreſes eſſe, vt qui probati ſunt, manifeſti fiant in vobis. *Quem locum peruertunt hæretici, qui contra mentem Apoſtoli, ſe probabiles intelligi volunt. Præter plures, allatas ſupra ex Auguſtino expoſitiones huius loci; accipe & hanc ab eodem in Pſal. 7. in verſum.*

S.Aug. Arcum ſuum tetendit & parauit illum, & in eo parauit vaſa mortis. Quæri, inquit, poteſt quæ ſint vaſa mortis. An fortè hæretici? Nam & ipſi ex eodem arcu, id eſt ex eiſdem Scripturis, in animas, non charitate inflammandas, ſed venenis perimendas inſiliunt; quod non contingit niſi pro meritis. Propterea diuinæ prouidentiæ, etiam iſta diſpoſitio tribuenda eſt, non quia ipſa peccatores facit, ſed quia ipſa ordinat cùm peccauerint. Malo enim voto, per peccatum, legentes *malo fine Scripturam* malè coguntur intelligere, vt ipſa ſit pœna peccati. Quorum tamen *vaſorum mortis* morte, filij Catholicæ Eccleſiæ tanquam quibuſdam ſpinis à ſomno excitantur, vt ad intelligentiam diuinarum proficiant Scripturarum. Oportet enim & hæreſes eſſe, vt probati, inquit, manifeſti fiant inter vos: hoc eſt, inter homines, cum manifeſti ſint Deo.

S.Aug. *Et in Pſal. 9. in verſum:* Dum ſuperbit impius accenditur pauper. Mirum eſt, inquit, & verum, quanto ſtudio bonæ ſpei paruuli accendantur ad rectè viuendum, comparatione peccantium. Quo myſterio agitur, vt etiam hæreſes eſſe permittantur: non quia ipſi hæretici hoc volunt, ſed quia hoc de

C peccatis eorum diuina operatur prouidentia, quæ lucem & facit & ordinat, tenebras autem tantùm ordinat; vt ſit earum comparatione, lux gratior, ſicut hæreticorum comparatione, iucundior eſt inuentio veritatis. *Et inter multas hæreſes, vna Eccleſia, ſicut lilium inter ſpinas.* Ea quippe comparatione, probati manifeſti fiunt inter homines, qui Deo noti ſunt. EX DIVERSO, *alieno ſenſu à mente Apoſtoli* ALIBI 1. *Theſſ. 5.21.* Omnia autem probate, quod bonum eſt, tenete; ab omni ſpecie mala, abſtinete vos. *Tranſlat. Syr.* Ab omni voluntate mala fugite. *Idem Aug. tom. 7. lib. de nat. & grat. contra Pelag. cap. 39.* Magna planè ſententia con- Aug. cluſit hunc locum, cum ait, *ſcilicet Pelagius* credamus igitur quod legimus, & quod non legimus, nefas credamus aſtruere, quod de cunctis etiam dixiſſe ſufficiat. *Cui reſpondet Auguſtinus*: contra

D ego dico, nec omne quod legimus, credere nos debere, propter illud quod Apoſtolus ait: omnia legite, quæ bona ſunt tenete, *quod paraphraſticè vertit Auguſtinus ſicut iam præmiſi, Latina, & Syriaca habent, non, legite; ſed probate: Græca autem. πάντα δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κατέχετε, omnia probate, quod bonum eſt tenete.* Et aſtruere aliquid etiam quod non legimus, nefas non eſſe. Poſſumus enim aliquid bona fide teſtes aſtruere, quod experti ſumus, etiamſi non legimus. Hic fortè reſpondet; Ego cum hæc dicerem, de Scripturis ſanctis agebam. O vtinam, non dico aliud quam in illis literis legi,

verum contra id quod legit, nihil vellet aſtruere; fideliter & obedienter audiret quod ſcriptum eſt: per vnum hominem peccatum intrauit in mundum & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertranſijt, in quo omnes peccauerunt: & non in- A firmaret tanti medici gratiam, dum fateri non vult naturam humanam eſſe vitiatam. IN ELECTIONEM. *Vnde ſupra dixit hæreſes ab electione dictas, & verè omnes ex Scriptura malè probata & intellecta, electaque ad fundandos errores, exorta ſunt.*

HÆRETICI QVOMODO SCRIPTVRAS DIVINAS TRACTENT.

1. *Hæretici Lucifugæ Scripturarum. De Reſur. cap. 47. circa f.*

AGe iam, quod ad Theſſalonicenſes ipſius Solis radio putem ſcriptum; ita clatet; qualiter accipient lucifugæ iſti ſcripturarum: [a] *Ipſe autem Deus pacis ſanctificet vos totos?* Non ſufficit, ſed ſequitur: *Et integrum corpus veſtrum, & anima, & ſpiritus ſine querela conſeruentur in præſentia Domini.* a 1. Theſſ. 5. 23. ibid.

2. *Heretici Scripturis de more abutuntur. Cont. Hermog. cap. 19. in p.*

AD originale inſtrumentum Moyſi prouocabo, vnde & diuerſa pars ſuſpiciones ſuas ingratis fulcire conatur, ne ſcilicet non inde inſtrui videretur, vnde oportet. Itaque occaſiones ſibi ſumpſit quorundam verborum, vt hæreticis ferè mos eſt, ſimplicia quæque torquere.

3. *Hæretici ſcripturam torquent. Cont. Hermog. cap. 27. circa f.*

HÆ ſunt argutiæ & ſubtilitates hæreticorum, ſimplicitatem communium verborum torquentes in quæſtionem. Magna ſcilicet quæſtio eſt, Si erat terra, quæ facta eſt.

4. *Hæretici Scripturas paucas malè intellectas, contra plurimas fruſtra proferunt. Cont. Prax. cap. 20. per totum.*

ARgumentationibus eorum adhuc retundendis opera præbenda eſt, ſi quid de ſcripturis ad ſententiam ſuam excerpent, cætera nolentes intueri, quæ & ipſa regulam ſeruant, & quidem ſalua vnione diuinitatis, & monarchiæ ſonitu. Nam ſicut in veteribus nihil aliud tenent quàm, [a] *Ego Deus, & alius præter me non eſt*; ita in Euangelio, reſponſionem Domini ad Philippum tuentur, *Ego & pater vnum ſumus*. &c, [b] *Qui me viderit, videt & patrem*. &c, [c] *Ego in patre, & pater in me.* His tribus capitulis, totum inſtrumentum vtriuſque Teſtamenti volunt cedere, cùm oporteat ſecundùm plura, intelligi pauciora. Sed proprium hoc eſt omnium hæreticorum. Nam quia pauca ſunt, quæ in ſilua inueniri poſſunt, pauca aduerſus plura defendunt, & poſteriora aduerſus priora ſuſcipiunt: Regula autem omni rei ſemper ab initio conſtituta, ex prioribus & ex pluribus, in poſteriora præſcribit, vtique & in pauciora. a Eſa. 45. 5. b. Io. 10. 30. Io. 14. 9. c ibid. 10.

5. *Hæretici corruptores Scripturarum ſanarum. 4. Cont. Marc. cap. 5. inf.*

HIs ferè compendiis vtimur, quum de Euangelij fide aduerſus hæreticos experimur, defendentibus & temporum ordinem poſteritati falſariorum præſcribentem, & auctoritatem eccleſiarum traditioni Apoſtolorum patrocinantem: quia veritas falſum præcedat neceſſe eſt; & ab eis procedat, à quibus tradita eſt.

6. *Hæretici Scripturam cum Marcione mutilant & corrumpunt 5. Cont. Marc. cap. 1. inf.*

QVod idcirco præſtruximus, vt iam hinc profiteamur nos proinde probaturos, nullum alium Deum ab Apoſtolo circumlatum, ſicut probauimus, nec à Chriſto, ex ipſis vtique Epiſtolis Pauli, quas proinde mutilatas etiam de numero, forma jam hæretici Euangelij præjudicaſſe debebit..

7. *Hæretici abutuntur Paulo, dum volunt eum ambages texere fidei debitæ Creatori. 5. Cont. Marc. cap. 18. circa f.*

[a] O*Baudiant parentibus filij.* Nam etſi Marcion abſtulit. *Hoc eſt enim primum in promiſſione præceptum:* Lex loquitur: *Honora patrem & matrem.* a Eph. 6. 1.

Et ibidem inf.

ET quale erit, vt ambiguitatibus, & per ænigmata neſcio quæ, Creatorem taxaret: qui in catenis iam conſtitutus, ob libertatem prædicationis, conſtantiam manifeſtandi ſacramenti in apertione oris, quam ibi expoſtulare à Deo mandabat, Eccleſiæ vtique præſtabat? Epheſ. 6. 19.

8. *Hæretici Epiſtolam ad Epheſios inſcribunt ad Laodicenos. 5. Cont. Marc. cap. 11. in.*

PRæterea hic & de alia epiſtola, quam nos ad Epheſios præſcriptam habemus, hæretici verò ad Laodicenos.

9. *Hæretici ex Scriptura dubia certam impugnant. De Pudic. cap. 16. inf.*

EST hoc ſolenne peruerſis & idiotis & hæreticis, iam & Pſychicis vniuerſis, alicuius capituli ancipitis occaſione aduerſus exercitum ſententiarum inſtrumenti totius armari.

10. *Hæretici adijciunt Scripturæ. 5. Cont. Marc. cap. 15. à p.*

SEd nec oneraſſet illos, imputando etiam Domini necem, qui & Dominum interfecerunt, dicendo, [a] *& Prophetas, ſuos;* licet *ſuos*, adiectio ſit hæretici.

[a] 1. Theſſ. 2. 15.

11. *Hæretici ad Scripturam addentes, timeant Væ Apocalypſis. Cont. Hermog. cap. 22. inf.*

AN autem de aliqua ſubiacenti materia facta ſint omnia, nuſquam adhuc legi. Scriptum eſſe doceat Hermogenis officina. Si non eſt ſcriptum, timeat *Væ* illud, adijcientibus aut detrahentibus deſtinatum.

Apoc. 18. & 19.

HÆRETICI SCRIPTVRÆ CORRVPTORES. I. II. III. IV. V. VI. VII. VIII. IX. X. XI. SCH.

SVb vno Scholio omnes textus expoſui propter conuenientiam, & breuitatis cauſam. Verba difficilia explano, & vnum aut alterum locum Auguſtini ſubijcio. LVCIFVGÆ. *Noctuæ ſunt hæretici qui clariora luce teſtimonia non ferunt nictantibus mentis oculis. Vel, dicuntur lucifugæ, quòd velut bubones ſoleant in tenebris, & obſcuris locis Scripturæ deliteſcere, & ad eas quaſi tutiſſimum aſylum confugere. Quod tamen in hoc loco præſtare non poſſunt reſurrectioni aduerſantes, quam Paulus ita clarè deſcribit, vt non atramento obſcuro, ſed ipſo micantis Solis radio, illam pingere videatur; in qua corpus totum incorruptibilitati & integritati reſtituetur; & abſque vllo aduerſantis ſpiritus carnis litigio placidiſſimo pacis fœdere conſociabitur.* QVALITER ACCIPIENT. *Hæretici ſcilicet, quomodo interpretabuntur hunc locum Pauli, alibi à nobis expoſitum de reſurrectione, in qua integrum, id eſt incorruptum corpus erit, & pars animalis, id eſt inferior appetitus ſubdetur ſpiritui ſine reluctatione, vbi iam Deo præſente, quem videbimus facie ad faciem, non* concupiſcet caro aduerſus ſpiritum, nec ſpiritus aduerſus carnem. *Etſi ſoleant ad locos obſcuros, & clara veirtati reſurrectionis, vt putant aduerſos confugere, quid huic loco reſpondebunt?*

2. INSTRVMENTVM. *Librum Geneſis.* PROVOCABO, *quaſi ad tribunal Scripturæ Sacræ, originalis, nec corruptæ; ex qua Scriptura per hæreticos corrupta ſumuntur fundamenta errorum.* DIVERSA PARS, *Hermogeniſtarum hæreticorum.* SVSPICIONES, *opiniones.* INGRATIS, *fruſtra. Cùm enim oporteret Hermogenem ex Scriptura ſana, & benè intellecta inſtrui ad veritatem & fidem Creationis ex nihilo: ne ex ea inſtrui videatur planè & ſimpliciter, vt debet, ad literam intellecto nomine Principij, pro initio temporis, vel filio, in quo Pater, & per quem omnia creauit; intelligere maluit hæc verba;* In Principio creauit Deus, &c. *quaſi de materia omnium rerum principio Deo coæterno. Sic enim ſubiecit Tertull.* Nam & ipſum principium, in quo Deus fecit cœlum & terram, aliquid volunt fuiſſe, quaſi ſubſtantiuum & corpulentum, quod in materiam interpretari poſſit (*id eſt in fauorem materiæ*) nos autem vnicuique vocabulo proprietatem ſuam vindicamus, principium, initium effo; & competiſſe, ita poni, rebus incipientibus fieri. *Subijcit, vt alibi diximus, de Verbo & filio, debere intelligi.*

3. TORQVENTES. *Aptè; tortores enim ſunt Scripturæ. In quæſtionem vocant, vtrum terra, quæ facta eſt: erat antequam facta eſſet, ridicula quæſtio.*

4. EORVM, *hæreticorum.* EXCERPENT. *Sic, vt infra ex A 19. videbimus, pro libito decerpunt quæ volunt ex Scripturis, nolentes eas cernere, quæ regulam fidei, hoc eſt Symbolum Apoſtolicum continent, circa myſterium Trinitatis, abſque eo quòd vnitatem ſoluant diuinitatis: non enim voci* Monarchiæ, *quam affectans Praxeas, contradicunt.* IN VETERIBVS, *Scripturis veteris Teſtamenti, non recipiunt niſi eas quæ ſunt de vnitate Diuinitatis, qualis eſt locus Iſaiæ citatus, & relatus alibi à nobis: ſic ex nouo Teſtamento nihil admittunt, niſi quod congruit iſtis duobus locis, qui peruerſo eorum ſenſu perſonas Patris & Filij videntur in vnam confundere. Et volunt his tribus locis, omne vtrumque Teſtamentum, omneſque in vtroque locos diſtinctè de tribus perſonis loquentes cedere; cum ſano iudicio & communi omnium ſenſu, non ex paucis plurima, ſed ex plurimis pauca debeant intelligi.* IN SYLVA *multorum locorum teſtificantium de tribus perſonis diſtinctis.* POSTERIORA. *Siue ordine temporis, ſiue claritate intellectus, & ſenſus. Nam quantum ad dignitatem attinet, eadem eſt in omnibus authoritas Dei reuelantis, & loquentis in Scripturis.* REGVLA AVTEM, *principium vnum & fundamentum, ſiue vna ex præſcriptionibus Tertulliani contra hæreticos, eſt quod omnes hæreſes ſint poſteriores Catholica veritate. Quod igitur ſpectat ad myſterium Trinitatis; Cum priores ſemper & plures fuerint qui à Prophetis & Apoſtolis iuxta Scripturas inſtructi, diſtinctas tres perſonas in Trinitate credendas eſſe nobis tradiderunt; procul faceſſat poſterior veniens Praxeas cum paucioribus & minus explicitis locis perſonas confundens: cedat veritati Catholicæ priori ſemper, & in pluribus & clarioribus Scripturæ locis fundatæ.*

5. COMEENDIIS, *vijs breuibus & facilibus hæreticos conuincimus.* EXPERIMVR. *Diſputantes cum eis de fidei articulis in Euangelio contentis, eorum ignorantiam & falſitatem experientia diſputationis probamus.* DEFENDENTIBVS. *His vijs tuemur veritatem Catholicam in Scriptura vel traditione Apoſtolica contentam hæreſes omnes tempore præceſſiſſe, & hæreticos Scripturæ falſarios redarguimus, quos proinde ab vſurpatione ſanæ doctrinæ depellimus.* AVTHORITATEM ECCLESIARVM, *&c. His vijs compendiiſis etiam probamus. Authoritatem Eccleſiarum ſuffragari Catholicæ veritati, & doctrinæ ipſis ab Apoſtolis traditæ; cùm non poſſint hæretici poſteriores tempore Catholicis, probare ſectas ſuas ab vllo Apoſtolo, vel Eccleſia ab Apoſtolis, aut eorum legitimis ſucceſſoribus fundata inſtitutas.* QVIA VERITAS, *ſæpius inculcat, veritatem eſſe omni mendacio, & hæreſi, priorem: ſicut & malum omne, eſt boni alicuius præcedentis corruptio poſterior.* AB EIS PROCEDAT, *ab Apoſtolis ſcilicet Eccleſiarum magiſtris, qui acceptam vel à Chriſto veritate prima, vel à Spiritu veritatis, omnem veritatem Eccleſijs tradiderunt,*

quam hæretici falſarij Scripturarum corruperunt.

6. PRÆSTRVXIMVS *præmiſimus quaſi fundamentum eorum quæ in ſequentibus dicturi ſumus de Pauli Epiſtolis; qui nuſquam fauit Marcioni, duos Deos inducenti; nullum enim alium præter Creatorem, hinc inde prædicando vel ſcribendo docuit.* DE NVMERO, *quantum ad numerum. Reiecit enim Epiſtolas ad Timotheum, ad Titum, ad Hebræos. Et alias quas recepit, vt aduertit etiam Epiphanius, aliquibus ſententijs truncauit.* FORMA IAM, *&c. Id eum circa Epiſtolas Pauli factitaſſe facile perſuadet, modus, quo iam tractauerat ſanctum Chriſti Euangelium. Nam reiectis prorſus tribus Euangelijs, ſolum Lucæ Euangelium recepit, cuius prima capita abſtulit.*

7. OBAVDIANT. *Epheſiorum 6. 1.* Filij obedite parentibus veſtris in Domino: hoc enim iuſtum eſt: honora patrem tuum & matrem tuam quod eſt mandatum primum in promiſſione: MARCION ABSTVLIT. *Vel quia conſentit Paulus veteri in hac legi, vel ne bonus etiam in hoc Creator appareat.* LEX LOQVITVR *ſcilicet vetus Exo. 20. 12. quod & habet Paulus:* vt ſis longæuus ſuper terram, *70. addunt bonam* quam Dominus Deus tuus dabit *70. dat* tibi. ET QVALE ERIT. *Quis credat Paulum per verba ambigua voluiſſe reprehendere Creatorem, dicendo Epheſiorum 6. 12. Eum eſſe Authorem malitiæ dæmonum, eo quod dixerit in cœleſtibus eos habitare, id eſt aëre, cuius vt cœli Deus Creator, eſt author idem ait verſu 12.* Spiritualia nequitiæ in cœleſtibus, *vel vt habet Tranſlatio Syr.* qui ſub cœlo ſunt ſpiritibus malis? IN CATHENIS *dixerat enim Paulus, eo quod liberè veritatem prædicaſſet, Epheſiorum 4. 1.* Obſecro. Vos ego vinctus in Domino. MANIFESTANDI SACRAMENTI. *Scilicet Incarnationis aliorumque fidei in Deum Creatorem & filium eius verè Incarnatum myſteriorum.* MANDABAT. *Scilicet Epheſiorum 6. 18. & ſeq. Cum de ſpiritalibus nequitia in cœleſtibus dixiſſet, cum quibus lucta eſt nobis. Ad quam arma ſpiritalia porrexerat, ſic & de vinculis ſuis, & oratione ad Deum facienda, qua gratiam obtineret; non ænigmaticè & timidè, ſed aperto ore & clarè nuntiandi Deum Creatorem eiuſque filium Incarnatum, ſic fatur:* per omnem orationem & obſecrationem orantes omni tempore in ſpiritu: & in ipſo vigilantes in omni inſtantia & obſecratione pro omnibus Sanctis: & pro me, vt detur mihi ſermo in apertione oris mei cum fiducia, notum facere myſterium Euangelij: (*tranſlat Syr. vt palam & publicè prædicem arcanum Euangelij*) pro quo legatione fungor in Catena; ita vt in ipſo audeam, prout oportet me loqui. *Tranſlat. Syr.* Vt cum fiducia eloquar illud. QVAM MANDABAT *ſiue libertatem & apertionem oris, ſiue ipſam Eccleſiam poſtulare iubebat.* PRÆSTABAT. *Hæc enim oratio & fructus eius in ipſius Eccleſiæ profectum redundabat, iuxta Pſaltem:* Oratio mea in ſinu meo conuertetur: *Vel vt vertit Aug.* In ſinum meum conuertetur. *Vbi applicat illud Chriſto.* Hoc intelligo dictum, quia in ſinu ſuo habebat Deum Patrem. Deus enim erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi. (*Ait Paulus*) in ſe habebat quem deprecaretur, non erat ab illo longè, quia ipſe dixerat, ego in Patre, & Pater in me eſt. Sed quia oratio ad ipſum magis hominem pertinet, ſecundum enim quod Verbum eſt Chriſtus non orat, ſed exaudit, & non ſibi ſubuenire quærit, ſed cum Patre omnibus ſubuenit: quid eſt oratio mea in ſinum meum conuertetur? niſi in meipſo humanitas interpellat diuinitatem. Sicut proximium quaſi fratrem noſtrum ita complacebam, &c. Sic anima placet Deo non longè poſita, in illo enim mouemur & ſumus, quaſi fratri, quaſi propinquo, quaſi amico, &c.

Aug.

8. PRÆSCRIPTAM *inſcriptam.* HÆRETICI *adeò peruerſi ſunt, vt & Marcionitæ ipſam inſcriptionem Epiſtolæ ad Epheſios peruerterint, cum & primus verſus eius apertè dicat ad Epheſios ſcriptam.* Paulus Apoſtolus Ieſu Chriſti per voluntatem Dei, omnibus ſanctis qui ſunt Epheſi, & fidelibus in Chriſto Ieſu, Gratia vobis & pax. &c.

9. SOLEMNE, *vſitatum & commune.* IAM ET PSYCHICIS. *animalibus Catholicis. Sic ipſe iam factus hæreticus fideles vocat.* ANCIPITIS, *obſcuri, & proinde vtrimque interpretabilis.* INSTRVMENTI TOTIVS *libri integri.*

10. ONERASSET. *Impoſuiſſet illis Paulus hanc infamiæ notam. 1. Theſſ. 2. 14. & ſeq.* Eadem paſſi eſtis & vos à contribulibus veſtris, ſicut & ipſi à Iudæis (*Apoſtoli ſcilicet*) qui & Dominum occiderunt Ieſum & Prophetas, & nos perſecuti ſunt. LICET SVOS. *Si ad Ieſum referatur hæc vox,* ſuos *à Marcione contra ſeipſum id adiecíſſet, veteris teſtamenti Prophetas ad Ieſum & Deum noui Teſtamenti pertinere, contra ſe confeſſus. Sin autem ad Iudæos referant, perinde contra Marcionitas hinc infertur Paulum Prophetas veteres defendere, dum eorum perſecutores arguit. Et quidem ſic exponit tranſlatio Syriaca:* Et Prophetas qui ex ipſis erant, noſque inſectati ſunt.

11. TIMEAT VÆ. *Apoc. vltimo 18.* Conteſtor audienti Verba Prophetiæ libri huius: ſi quis appoſuerit ad hæc, apponet Deus ſuper illum plagas ſcriptas in libro hoc. DESTINATVM, *intentatum veluti iaculum fulmineum in ſcopum.*

Supereſt vt ex Auguſtino videamus quomodo hæretici tractent Sacras Scripturas to. 6. lib. 22. Contra Fauſtum cap. 15. S.Aug. Quidquid eſt in Euangelio, vel in Epiſtolis Canonicis, quo adiuuari ſuam hæreſim putent id eſſe à Chriſto & Apoſtolis dictum teneant atque ſuadeant: quidquid autem ex eiſdem codicibus aduerſus eos ſonuerit, immiſſum ab infalſatoribus ore impudenti, ac Sacrilego non dubitent dicere. Cui furori eorum authoritatem omnium librorum extinguere atque abolere conanti, iam ſupra quantum ſuſcepti operis ratio ſinere videbatur, non pauca reſpondi. Nunc illud admoneo, vt cum inſanas & ſacrilegas fabulas ſuas Chriſtiani nominis pallio velare contendant, videant tamen, quando iſta contra Scripturas Chriſtianas diſputant, non à nobis contra paganos tantum, ſed etiam contra Manicheos, veritatem Codicum diuinorum Teſtamenti vtriuſque defendi. *Et in Pſal. 8. in verſum.* S.Aug. Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem, &c. Benè non ait, feciſti, ſed perfeciſti laudem, ſunt enim in Eccleſijs etiam hi qui iam non lacte potantur, ſed veſcuntur cibo, quos idem Apoſtolus ſignificat dicens, ſapientiam loquimur inter perfectos. Sed non ex his ſolis perficiuntur Eccleſiæ; quia ſi ſoli eſſent, non conſuleretur generi humano. Conſulitur autem, cum illic quoque nondum capaces cognitionis rerum ſpiritualium atque æternarum, nutriuntur fide temporalis hiſtoriæ, quæ pro ſalute noſtra poſt Patriarchas & Prophetas, ab excellentiſſima Dei virtute atque ſapientia, etiam ſuſcepti hominis Sacramento adminiſtrata eſt, in qua ſalus eſt omni credenti: vt authoritate commotus, præceptis inſeruiat, quibus purgatus vnuſquiſque, & in charitate radicatus atque fundatus, poſſit currere cum Sanctis, non iam paruus in lacte, ſed iuuenis in cibo, comprehendere latitudinem, longitudinem, altitudinem & profundum, ſcire etiam ſupereminentem ſcientiam charitatis Chriſti, &c. *Subijcit pſaltes, & poſt eum Au-*

S.Aug. *guſtinus.* Propter inimicos tuos. Inimicos huic diſpenſationi quæ facta eſt per Ieſum Chriſtum & hunc crucifixum, generaliter accipere debemus omnes qui vetant credere incognita, & certam ſcientiam pollicentur: ſicut faciunt hæretici vniuerſi, & illi qui in ſuperſtitione gentilium Philoſophi nominantur. *Hic etiam aduerte conſentire Tertulliam Auguſtinum, Philoſophis hæreticos ſæpè comparanti.* S.Aug. Non quod ſcientiæ pollicitatio reprehendenda ſit: ſed quod gradum ſaluberrimum & neceſſarium fidei negligendum putant, per quem in aliquid certum, quod eſſe niſi æternum non poteſt, oportet, aſcendi. Hinc eos apparet, nec ipſam ſcientiam habere, quam contempta fide pollicentur, quia tam vtilem ac neceſſarium gradum eius ignorant. Ex B ore ergo infantium, &c. Mandans primò per Prophetam Eſa. 7. Niſi credideritis non intelligetis: & ipſe per ſe dicens: beati qui non viderunt & credituri ſunt, propter inimicos: contra quos etiam illud dicitur: confiteor tibi Domine cœli & terræ, qui abſcondiſti hæc à ſapientibus, & reuelaſti ea paruulis, à ſapientibus enim dixit, non qui ſapientes ſunt, ſed qui eſſe ſe putant: vt deſtruas inimicum & defenſorem: *vulgata vltorem.* Quem niſi hæreticum? Nam & ipſe eſt inimicus & defenſor; qui fidem Chriſtianam cum oppugnet *maximè armis & ſagittis ex Scriptura malè intellecta, vel corrupta depromptis* videtur defendere. Quamquam etiam Philoſophi huius mundi benè intelligantur inimici & C defenſores: quandoquidem filius Dei virtus & ſapientia Dei eſt, quâ illuſtratur omnis quiſquis veritate ſapiens efficitur. Huius illi ſe amatores eſſe profitentur, vnde etiam Philoſophi nominantur: & propterea illam videntur defendere, cum inimici ſint eius, quoniam ſuperſtitiones noxias, vt colantur & venerentur huius mundi Elementa, ſuadere non ceſſant.

S. Aug. *Expreſſius autem de Scriptura Sancta ſubijcit:* Quoniam videbo cœlos tuos opera digitorum tuorum. Legimus digito Dei ſcriptam legem, & datam per Moyſem ſanctum ſeruum eius. Quem digitum Dei multi intelligunt Spiritum Sanctum. Quapropter, D ſi digitos Dei, eoſdem ipſos miniſtros: Spiritu Sancto repletos, propter ipſum Spiritum qui in eis operatur, rectè accipimus, quoniam per eoſdem nobis omnis diuina Scriptura confecta eſt: conuenienter intelligimus hoc loco cœlos dictos libros vtriuſque Teſtamenti, &c. Quoniam videbo cœlos, &c. Cernam & intelligam Scripturas, *de quibus ait Eſa. 34. cœlum plicabitur ſicut liber* quas operante Spiritu Sancto, per miniſtros tuos conſcripſiſti, &c. Inclinauit Scripturas Deus vſque ad infantium & lactentium capacitatem. Sicut in alio pſalmo cantur; & inclinauit cœlos & deſcendit: & hoc fecit propter inimicos, qui ſuperba loquacitate, inimici crucis Chriſti, etiam cum aliqua vera dicunt, paruulis tamen & lactentibus prodeſſe non poſſunt, &c. Hinc E ergo deſtruitur temerarius & cæcus pollicitator veritatis, qui eſt, inimicus & defenſor, cum videntur cœli, opera digitorum Dei, id eſt intelliguntur Scripturæ perductæ vſque ad infantium tarditatem: & eos per humilitatem hiſtoriæ fidei, quæ temporaliter geſta eſt, ad ſublimitatem intelligentiæ rerum æternarum benè nutritos & roboratos, erigūt in ea quæ confirmant. Iſti quippe cœli, id eſt iſti libri, opera ſunt digitorum Dei: Sancto etenim Spiritu in Sanctis operante confecti ſunt. Nam qui gloriam ſuam potius quam ſalutem hominum attenderunt, A *ſicut Philoſophi Gentiles & hæretici,* ſine Spiritu Sancto loquuti ſunt, in quo ſunt viſcera miſericordiæ Dei. *In ipſis autem ſunt viſcera crudelia, qui animas seducere & vorare volunt. Quæ porro temeritas in hæreticorum digitis & eorum miniſtris, qui* poſuerunt in cœlum os tuum? *Et quod Dei digito ſcriptum eſt in cœlis vtriuſque legis quaſi duabus tabulis, nunc eradere, nunc peruertere, nunc additamentis ſuis corrumpere præſumunt: Video digitos vindices, in pariete ſcribentes contra eos ſententiā, ſicut Chriſtus digito ſcribebat in terra, recedentes à ſe hypocritas Phariſæos, ſicut præſcriptum eſt.* Recedentes à te in terra ſcribentur. *Eorumdem hæreticorum audaciam notauit Auguſtinus lib. 3. de Gen. ad lit. imperfecto libro cap.* B 1. De obſcuris naturalium rerum, quæ omnipotenti Deo artifice facta ſentimus, non affirmando, ſed quærendo tractandum eſt, in libris maximè *ſcilicet Scriptura Sacra* quos nobis commendat authoritas, Aug. *Eccleſiæ ſcilicet quæ Canonicos ab Apochryphis diſcernit, de qua idem Aug. alibi: non crederem Euangelio niſi me Eccleſiæ moueret authoritas.* Aug. In quibus temeritas aſſerendę incertæ dubiæque opinionis difficile ſacrilegij crimen euitat, ea tamen quærendi dubitatio Catholicę fidei metas non debet excedere: Et quoniam multi hæretici ad ſuam ſententiam quę præter fidem eſt Catholicæ diſciplinę, expoſitionem Scripturarum diuinarum trahere conſueuerūt; ante tractationem huius libri, Catholica fides ex- C plicanda eſt: Eſt autem hæc; Deum Patrem omnipotentem, vniuerſam creaturam feciſſe atque conſtituiſſe per filium ſuum vnigenitum, id eſt ſapientiam & virtutem ſuam conſubſtantialem ſibi, & coæternam, in vnitate Spiritus Sancti; Et ipſius conſubſtantialis & coæterni. Hanc ergo Trinitatem dici vnum Deum, eumque creaſſe & feciſſe omnia quę ſunt, in quantum ſunt, Catholica diſciplina dici iubet, ita vt iubet: Itaut creatura omnis, ſiue intellectualis, ſiue corporalis, vel quod breuius dici poteſt ſecundum verba diuinarum Scripturarum, ſiue inuiſibilis, ſiue viſibilis, non de Dei natura, ſed à Deo, ſit facta D de nihilo: nihilque in ea eſſe, quod ad Trinitatem pertineat, niſi quod Trinitas condidit, iſta condita eſt. *Diceres Auguſtinum hac vnica ſententia concludere voluiſſe contra hæreticos Scriptura abutentes, quidquid hic Tertull. tot diuerſis textibus contra Hermogenis materiam infectam, & creationem omnium rerum ex nihilo ab eo negatam; Praxeas contra diſtinctionem perſonarum in vnitate eſſentia diuina, Marcion contra Deum Creatorem dogmatizauerunt. Sed in Pſal. 67. in verſum.* Increpa feras calami, *Vulgata, arundinis.*. Nam & feræ, inquit, quoniam non Aug. intelligendo nocent, & feræ calami ſunt, quoniam Scripturarum ſenſum pro ſuo errore peruertunt. Per calamum quippe tam conuenienter Scripturæ ſignificantur, quam ſermo per linguam, &c. dicit Apoſtolus Petrus, indoctos & inſtabiles peruer- E tere Scripturas ad proprium ſuum interitum. Hæ ſunt feræ calami, &c. De his eſt etiam quod adiungit congregatio Taurorum inter vaccas populorum, &c. Tauros vocans propter ſuperbiam duræ indomitæque ceruicis: ſignificat enim hęreticos. Vaccas autem populorum, ſeductibiles animas intelligendas puto, quia facilè hos Tauros ſequuntur. Non enim populos vniuerſos ſeducunt, in quibus ſunt graues & ſtabiles. Vnde ſcriptum eſt in populo graui laudabo te, ſed in eis populis quos inuenerint vaccas.

HÆRETICI QVOMODO TRACTANDI.

1. *Hæretici non ſunt Chriſtiani: & Scripturæ corruptores ius non habent de ea diſputandi nobiſcum, qui eam integram ſeruauimus. De Præſcr. cap. 37. 38. per totum. & 39. ad circa f.*

SI hæc ita ſe habent, vt veritas nobis adiudicetur, quicunque in ea regula incedimus, quam Eccleſia ab Apoſtolis, Apoſtoli à Chriſto, Chriſtus à Deo tradidit, conſtat ratio propoſiti noſtri definientis non eſſe admittendos hæreticos ad ineundam de ſcripturis prouocationem, quos ſine ſcripturis probamus ad ſcripturas non pertinere. Si enim hæretici ſunt, Chriſtiani eſſe non poſſunt, non à Chriſto habendo quod de ſua electione ſectati hæreticorum nomina admittunt. Ita non Chriſtiani, nullum ius capiunt Chriſtianarum litterarum. Ad quos meritò dicendum eſt, Qui eſtis? quando, & vnde veniſtis? quid in meo agitis, non mei? quo denique Marcion iure ſyluam meam cædis? quâ licentiâ Valentine fontes meos tranſuertis? qua poteſtate Apelles limites meos commoues? mea eſt poſſeſſio. Quid hîc ceteri ad voluntatem veſtram ſeminatis & paſcitis? mea eſt poſſeſſio, olim poſſideo, prior poſſideo, habeo origines firmas, ab ipſis auctoribus quorum fuit res. Ego ſum hæres Apoſtolorum. ſicut cauerunt teſtamento ſuo, ſicut fidei commiſerunt, ſicut adiurauerunt, ita teneo: vos certè exhæredauerunt ſemper & abdicauerunt, vt extraneos, vt inimicos, Vnde autem extranei & inimici Apoſtolis hæretici, niſi ex diuerſitate doctrinæ, quam vnuſquiſque de ſuo arbitrio, aduerſus Apoſtolos, aut protulit, aut recepit? Illic igitur & ſcripturarum, & expoſitionum adulteratio deputanda eſt, vbi diuerſitas doctrinæ inuenitur. (Cap. XXXVIII.) Quibus fuit propoſitum aliter docendi, eos neceſſitas coëgit aliter diſponendi inſtrumenta doctrinæ. Aliàs enim non potuiſſent aliter docere, niſi aliter haberent per quæ docerent. Sicut illis non potuiſſet ſuccedere corruptela doctrinæ ſine corruptela inſtrumentorum eius: ita & nobis, & à nobis integritas doctrinæ non competiſſet, ſine integritate eorum, per quæ doctrina tractatur. Etenim quid contrarium nobis in noſtris? quid de proprio intulimus, vt aliquid contrarium ei quod eſſet in ſcripturis deprehenſum, detractione, vel adiectione, vel tranſmutatione remediaremus? Quod ſumus, hoc ſunt ſcripturæ ab initio ſuo: ex illis ſumus, antequam aliter fuit; antequam a vobis interpolarentur. Cum autem omnis interpolatio poſterior credenda ſit, veniens vtique ex cauſa æmulationis, quæ neque prior, neque domeſtica vnquam eſt eius quod æmulatur, tam incredibile eſt ſapienti cuique, vt nos adulterum ſtilum intuliſſe videamur ſcripturis, qui ſumus à principio & primi, quam illos nos non intuliſſe qui ſunt & poſteri & aduerſi. Alius manu ſcripturas, alius ſenſus expoſitione interuertit. Neque enim ſi Valentinus integro inſtrumento vti videtur, non callidiore ingenio, quàm Marcion manus intulit veritati. Marcion enim exertè & palam machæra, non ſtilo vſus eſt: quoniam ad materiam ſuam cædem ſcripturarum confecit. Valentinus autem pepercit: quoniam non ad materiam ſcripturas, ſed materiam ad ſcripturas, excogitauit: & tamen plus abſtulit, & plus adiecit, auferens proprietates ſingulorum quoque verborum, & adjiciens diſpoſitiones non comparentium rerum. (Cap. XXXIX.) Erant ingenia de [a] *ſpiritalibus nequitiæ, cum quibus luctatio eſt nobis* fratres; merito contemplanda [b], *fidei neceſſaria, vt electi manifeſtentur,* vt reprobi detegantur. Et ideo habent vim, & in excogitandis inſtruendiſque erroribus felicitatem: non adeo mirandam, quaſi difficilem & inexplicabilem, cum de ſecularibus quoque ſcripturis exemplum præſto ſit eiuſmodi facilitatis. Vides hodie ex Virgilio fabulam in totum aliam componi, materia ſecundum verſus, verſibus ſecundum materiam concinnatis. Denique Hoſidius Geta Medeam tragœdiam ex Virgilio pleniſſimè exſuxit. meus quidem propinquus ex eodem poëta inter cetera ſtili ſui otia Pinacem Cebetis explicuit. Homerocentones etiam vocari ſolent, qui de carminibus Homeri propria opera, more centonario, ex multis hinc inde compoſitis in vnum farciunt corpus. Et vtique fœcundior diuina litteratura ad facultatem cuiuſque materiæ.

a Eph. 6. 12.
b 1. Cor. 11. 19.

2. *Cum hæreticis ſemper quærentibus non conferendum quia fideles non ſunt qui de fide dubitant De Præſcr. cap. 14. in m. ad f.*

VT non inimici eſſent veritatis hæretici, vt de refugiendis eis non præmoneremur, quale eſt conferre cum hominibus qui & ipſi adhuc ſe quærere profiteantur? Si enim adhuc verè quærunt nihil adhuc certi reppererunt: & ideo quæcumque videntur interim tenere, dubitationem ſuam oſtendunt quandiu quærunt. Itaque tu qui perinde quæris, ſpectans ad eos qui & ipſi quærunt, dubius à dubijs, incertus ab incertis, [a] *cæcus à cæcis in foueam deducaris neceſſe eſt.* Sed quum decipiendi gratia prætendunt ſe adhuc quærere, vt nobis per ſollicitudinis iniectionem tractatus ſuos inſinuent: denique vbi adierint ad nos, ſtatim, quæ dicebant quærenda eſſe, defendunt: iam illos ſic debemus reputare, vt ſciant nos

a Math. 15. 14.

non Chriſto, ſed ſibi negatores eſſe. Cum enim quærunt adhuc, nondum tenent: cum autem non tenent, nondum crediderunt. Cum autem nondum crediderunt, non ſunt Chriſtiani. At cum tenent quidem & credunt, quærendum tamen dicunt vt defendant: antequam defendant, negant quod confitentur ſe nondum credidiſſe, dum quærunt. Qui ergo nec ſibi ſunt Chriſtiani, quantò magis nobis? Qui per fallaciam veniunt, qualem fidem diſputant? cui veritati patrocinantur, qui eam a mendacio inducunt?

3. *Licet Hæretici abutantur noſtris verbis & rebus à nobis ſumptis, non ideo eſt abſtinendum ab eis. Cont. Prax. cap. 8. in p.*

HOc ſi qui putauerit me προβολὴν aliquam introducere, id eſt, prolationem rei alterius ex altera, quod facit Valentinus alium atque alium Æonem de Æone producens; primò quidem dicam tibi, non ideo non vtitur & veritas vocabulo iſto, & re ac cenſu eius, quia & hæreſis vtitur; immo hæreſis potius ex veritate accepit, quod ad mendacium ſuum strueret. Prolatus eſt ſermo Dei an non? Hîc mecum gradum fige. Si prolatus eſt, cognoſce probolam veritatis, & viderit hæreſis ſi quid de veritate imitata eſt.

HÆRETICI QVOMODO TRACTANDI. I. II. III. SCHOL.

A SI *hæc quæ ſcilicet cap. 36. dixerat de Authoritate Eccleſiarum Apoſtolicarum, & earum doctrina orthodoxa ab eis hauſta, & adhuc perſeuerante apud Catholicos.* NOBIS ADIVDICETVR. *Non hæreticis.* IN REGVLA. *Symbolo Apoſtolorum* PROVOCATIONEM, *diſputationem.* QVOS SANE SCRIPTVRIS. *Amphibologica ſententia eſt. Vel enim dicit hæreticos carere ſuffragio Scripturarum, vel dicit, ſe abſque ope Scripturarum, & nullo ad teſtimonium adducto loco, ſola ratione conuincere, hæreticos nullum ius habere diſputandi de Scripturis; quod ius amiſerunt, dum ab Eccleſia, & à filiorum Chriſti nomine, & re, diſcedentes, vtroque teſtamento & Scripturis omnibus Sanctis meritò priuati ſunt.* HÆRETICORVM NOMINE, *qui dicti ſunt ab electione propria voluntate facta opinionum & ſectarum*
B *ſuarum.* IN MEO *fundo.* TRANSVERTIS. *Aliorſum deriuas.* LIMITES COMMOVES. *Cum ſacri ſint, inuiolabiles, immobiles. Vnde ſubijcit.* ORIGINES FIRMAS. *Firmatas & ſubſcriptas manu Apoſtolorum, & quod plus eſt à Chriſto lapide angulari. Et cum Eccleſia ſit* columna & firmamentum veritatis, *vt pote* fundata ſupra firmam Petram, aduerſus quam nec portæ Inferi preualeant: *Sto firmus in fide Eccleſiæ. Vel per origines, intelligit inſtrumenta originalia Scripturæ integræ.* AVTHORIBVS. *Author, Apud Iureconſultos, eſt ille à quo quis ius in re comparauit, aut alias quæ ſinit. Authores pupillorum vocantur, in quorum adminiſtratione infirma ætas reſque eorum ſunt. Ideoque filios Regum pupillos ſub Authoribus fuiſſe legimus. Et ex Budæo Authoritas eſt nomen vnum ex his quæ dominium rerum perficiunt. Quæ omnia facilè eſt applicare Apoſtolis.* SICVT CA-
C VERVNT. *Hæc, & quæ ſequuntur, ad teſtamentum pertinent.* Cauere, *verbum eſt iuris ciuilis proprium, & ex Feſto ſolemnis veterum pronuntiatio. Sumitur autem hic pro diſponere & ordinare. l. Epiſtola. ff. de pactis. Cauere etiam dicitur is qui fideiubet, vt liquet ex verbis Pauli Iuriſconſulti. Cum pro quo, ff. de in ius voc. Et l. Lucius. 46. §. Paulus.* ADIVRAVERVNT. *Sic ſoliti hæredes adiurari, ad executionem teſtamenti.* ABDICAVERVNT, *familia Chriſtiana abiecerunt. l. 6. C. de Patria poteſtate:* abdicatio quæ Græco more ad alienandos liberos vſurpatur; & ἀποκήρυξις dicebatur, Romanis legibus non comprobatur. Conſulenda. l. 2. §. Et cùm placuiſſet. ff. de orig. Iur. cauſæ autem abdicationis erant, ſi filius patri obedire nollet, & eius voluntati contumax obſiſteret. ſi eum injuria afficeret, ſi noctu foris cubaret, ſi libidini vacaret, &c. Ex Alciato autem lib. 2. diſpunct. cap. 28. differt abdicatio ab exhæredatione; quòd illa in vita fieri ſolebat; nempe

A cùm quis familia pellebatur; hæc verò in teſtamento, vimque ſuam poſt mortem tantum habebat, vnde ſequitur abdicationem grauiorem eſſe exhæredatione; primò quia abdicatio fit ſine lege, exheredatio verò lege. Secundò exhæredatio ſummouet tantùm ab hæreditate poſt mortem, abdicatio priuat omni iure filij ante, & poſt mortem vnde abdicatus filius, ipſo facto, niſi reuocetur à patre, eſt exhæredatus. Non è contra. Hinc à Briſſonio; Abdicatio extremum fulmen eſt patriæ poteſtatis. *Et qui abdicatum recepiſſet reus fiebat læſæ maieſtatis. Quæ omnia rectè conueniunt hæreticis fulmine Anathematis percuſſis, qui ſponte electa opinione peruerſa & propria, exierunt ab Eccleſia, & Sanctæ Matri renuntiauerunt, & communi in circuitu or-*
B *bis Catholicæ veritati; de qua Pſaltes, non in vno, vel altero angulo, ſicut ſunt Sectæ, Schiſmata, diuiſiones, hæreſeon;* veritas tua in circuitu tuo.

Auguſt. lib. 12. cap. 25. Confeſſ. Veritas tua nec mea eſt, nec illius, aut illius, ſed omnium noſtrum, quos ad eius communionem publicè vocas terribiliter admonens nos, *ſub pœna fulminea abdicationis, & Anathematis* vt nolimus eam habere priuatam, ne priuemur ea. Nam quiſquis *vt facit hæreticus* id quod tu omnibus ad fruendum proponis, ſibi propriè vindicat, & ſuum vult eſſe quod omnium eſt, à communi propellitur ad ſua, hoc eſt, à veritate ad mendacium. Qui enim loquitur mendacium, de ſuo loquitur. *Et in Pſal. 75. in verſum,* vouete & reddite Domino Deo noſtro, omnes qui in circitu eius offertis munera, &c. Quod Deus admonet, dicam vobis quid ex his verbis ipſe mihi inſpirare dignatus ſit: ſi melius aliquid poſtea viſum
C fuerit, & hoc veſtrum eſt, quia communis eſt omnibus veritas. Non eſt mea nec tua: non eſt illius aut illius, omnibus communis eſt. Et fortaſſis ideo media eſt, vt in circuitu eius ſint omnes qui diligunt veritatem. Quidquid enim omnibus commune eſt, in medio eſt. Quare in medio dicitur? vt tantum diſtet ab omnibus, & tantum propinquet omnibus. Quod non in medio eſt, quaſi priuatum ſit. Quod publicum eſt, in medio ponitur, vt omnes qui veniunt, percipiant, illuminentur. Nemo dicat, meum eſt, ne in parte ſua velit facere, quod in medio eſt omnibus. Quid eſt ergo, omnes qui in circuitu eius ſunt offerent munera? omnes qui intelligunt communem eſſe omnibus veritatem, & non illam faciunt quaſi ſuam, ſuperbiendo de illa: Ipſi offerent munera, qui humilitatem habent, *qui humiliter captiuant intellectum ſuum in obſequium fidei, & communi expoſitioni Scripturæ per Eccleſiam Catholicam.* Qui autem quaſi ſuum faciunt

ciunt quod omnibus commune eſt, tanquam in medio poſitum ad partem ſeducere conantur, non offerent hi munera;&c. Ipſi humiles qui communem nouerunt eſſe omnibus veritatem, cui offerent munera? terribili & ei qui aufert ſpiritum principum. Spiritus enim principum, ſuperbi ſunt ſpiritus. Illi ergo non ſunt ſpiritus eius; quia & ſi aliquid nouerunt, ſuum volunt eſſe non publicum. *Vide infra dicenda hoc ipſo Scholio contra hæreticorum principes contemptores veritatis communis, & a veritate contemptos, exhæredatos, abdicatos, Anathemate fulminatos. Quid autem & titulo Chriſtiani, & iure teſtamenti ceciderint, bellè diſſerit Auguſtinus in pſalm. 21. concio. 2.* Pſalmum attendite, pſalmum legite. Ecce Chriſtus paſſus eſt, ſanguis eius fuſus eſt, ecce Redemptor noſter, ecce pretiū noſtrum. Quid emit? dicatur mihi. Quid interrogamus? quid ſi mihi aliquis dicat, ô ſtulte quid interrogas? codicem portas, ibi habes vnde emit. Ibi quære quid emit. Ecce ibi habes: Commemorabuntur & conuertentur ad Dominum vniuerſi fines terræ. Sed hæretici obliti ſunt, &c. attende quia repetit, & ſurdos pulſat. Et adorabunt in conſpectu eius vniuerſæ patriæ Gentium. Adhuc ſurdus eſt, non audit, pulſetur iterum: quoniam Domini eſt regnum & ipſe dominabitur gentium. Tres iſtos verſus tenete fratres. *Pro Catholica veritate in circuitu orbis diffuſa facientes.* Hodie cantati ſunt & ibi; *in conuenticulis Donatiſtarum, & in Eccleſiis malignantium* aut fortè deleuerunt eos. *Conſonat Tertulliano id ipſum hæreticis exprobranti*, credite mihi fratres mei, ita æſtuo, ita vim patior, vt mirer neſcio quam ſurditatem, & duritiam cordis ipſorum, vt aliquando dubitem, vtrum habeant illud in codicibus. Hodie currunt omnes ad Eccleſiam: *cœtum hæreticorum.* Hodie omnes intenti audiunt pſalmum, omnes ſuſpenſo corde audiunt, ſed fac, *puta* quia non ſunt intenti. Nunquid vnus verſus eſt, *huius Pſalmi 21.* commemorabuntur, &c. Euigilas, ſed adhuc fricas oculos. Et adorabunt in conſpectu, &c. Excute ſomnum, adhuc grauaris, audi: quoniam Domini eſt regnum, &c. *Quod inculcat vt pungat deſertores veritatis in circuitu & in partem Donati recedētes.* Si eſt adhuc quod dicāt. neſcio: litigent cū Scripturis, non nobiſcū. Ecce codex ipſe, contra illum certent. Vbi eſt lingua? *hæretici dicentis ſe vel ab incendio fortuito, vel a flāma Gentili ſeruaſſe vtrūque Teſtamentū.* Nos ſeruauimus Scripturas, ne arderent? Seruatæ ſunt vnde tu ardeas. Quid ſeruaſti? aperi, lege; tu ſeruaſti, & tu oppugnas? Quid ſeruaſti a flamma, quod delere vis lingua? *& lingua ignis eſt vniuerſitas iniquitatis. Ecce quantus ignis, quam magnam ſyluam incendit! Syr. ignis quoque minimus, ramos multos incendit. Iac. 3. 5. Aptè in verba Tertull. quo Marcion iure ſyluam meam cædis?* Non credo, non credo quia ſeruaſti. prorſus non credo, non ſeruaſti; veriſſimè dicunt noſtri quia tu tradidiſti. Ille probatur traditor, qui lecto teſtamento, non ſequitur. Ecce legitur, & ſequor, legitur, & recuſas. cuius manus miſit in flammam? qui credit & ſequitur; an qui dolet quia eſt quod legatur? &c. Teſtamentum Patris noſtri exiit de qualibet cauerna: neſcio qui fures tollere volebant, neſcio qui perſecutores incendere volebant. Vndecumque probatum eſt, legatur. Quare litigas? fratres ſumus, *propter characterem baptiſmi indelebilem, vel propter creationem & imaginem Dei.* Quare litigamus? Non inteſtatus mortuus eſt pater; fecit teſtamentum, & ſic mortuus eſt: mortuus eſt & reſurrexit. Tandiu contenditur de hæreditate mortuorum, quandiu

Aug. (margin, beside "pſalm. 21. concio. 2.")

A teſtamentum proferatur in publicum: & cum Teſtamentum prolatum fuerit in publicum, tacent omnes, vt tabulæ aperiantur & recitentur. Iudex intentus audit, Aduocati ſilent, præcones ſilentium faciunt, vniuerſus populus ſuſpēſus eſt: vt legantur verba mortui non ſentientis in monumento. Ille ſine ſenſu iacet in monumento & valent verba ipſius: Sedet Chriſtus in cœlo, & contradicitur teſtamento eius? &c. Qui fecit teſtamentum, viuit in æternum: audit voces noſtras, agnoſcit ſuam. Legamus, quid litigamus? vbi inuenta fuerit ipſa hæreditas ipſam teneamus: aperi teſtamentum; lege in primo capite pſalterij, &c. Pater quid dicit ad Filium? poſtula a me, & dabo tibi
B gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam fines terræ: *dicebat ſupra Tertullianus hæretico: qua poteſtate Apelles limites meos commoues? extenduntur vbique fines & limites Eccleſiæ Catholicæ hæreditatis Chriſti, omnibus Chriſtianis communes & eos conſtringis ad te?* Solet fieri fratres, vt quando quæritur de poſſeſſione, quærantur affines. Inter affines, illum, & illum, quæritur hæres, aut cui donatur, aut qui emit. Inter quos affines quæritur? Inter illum, & illum poſſidentes. *Per*
C *affines, conterminos, ſiue limitrophos intelligit.* Qui dimiſit omnes fines, *id eſt qui reliquit filio, vt filius nobis & Eccleſiæ ſuæ tradidit teſtamento ſuo omnes orbis fines*, nullos dimiſit affines. Quocumque te verteris, Chriſtus eſt. Fines terræ habes hæreditatem, huc veni, totam mecum poſſide. Quare litigando vocas ad partem? huc veni, bono tuo vinceris, totam habebis, &c. Aliquando venimus ad illos dicentes; quæramus verum, inueniamus verum. Et illi *reſpondent ſcilicet*; vos tenete, quod tenetis. Oues tuas habes, oues meas habeo: noli moleſtus eſſe ouibus meis, quia & ego non ſum moleſtus ouibus tuis. Deo gratias: meæ ſunt oues, illius ſunt oues. Chriſtus quid emit? Immo nec meæ, nec tuæ. Sed illius ſunt qui illas emit, illius ſunt qui illas ſignauit, &c. Si ibi eſt Chriſtus, illò eant meæ, quia non ſunt meæ. Si hîc eſt Chriſtus, huc eant tuæ, quia non ſunt tuæ, &c. Quid ad defenſionem poſſeſſionis tuæ
D titulos Chriſti poſuiſti? *dum ſcilicet dicis, ecce hîc eſt Chriſtus, ego dico; per totum eſt mundum.* Nonne hoc faciunt nonnulli in domo ſua? ne domum ipſius inuadat aliquis potens, ponit ibi titulos potentis, titulos mendaces. Ipſe vult eſſe poſſeſſor, & frontem domus ſuæ de titulo alieno munire: vt cum titulus lectus fuerit conterritus quis potentia nominis, abſtineat ſe ab inuaſione, &c. Et videte fratres quando potens aliquis inuenerit titulos ſuos, nonne iure rem ſibi vendicat & dicit, non poneret titulos meos niſi res mea eſſet? titulos meos poſuit, mea res eſt. Vbi nomen meum inuenio, meum eſt. Numquid titulos mutat? titulus qui erat, ipſe eſt; poſſeſſor mutatur,
E titulus non mutatur. Sic & qui baptiſmum habent Chriſti, ſi veniunt ad vnitatem, *ex Secta & diuiſione hæretica, redeunt ad vnicam Eccleſiam*: non mutamus titulos, aut delemus titulos: *manet character, nomen Chriſtiani, &c.* Sed agnoſcimus titulos regis noſtri, titulos Imperatoris noſtri. Sed quid dicimus? ô Domus miſera, ille te poſſideat cuius titulos habes; Chriſti titulos habes, noli eſſe Donati poſſeſſio.

S.Aug. (margin, beside "eos conſtringis ad te? Solet fieri fratres")

Vacuum hæretici titulum, hoc eſt nomen Chriſtiani, & credentis, habent: quibus dicitur in Apoc. Nomen habes quod viuis, & mortuus es. *Nam ex eodem Auguſtino*, mortuus eſt qui non habet

S.Aug. (margin, beside "ex eodem Auguſtino")

A fidem. *Et Teſtamenti paterni contradictor & falſarius, ius, non habet abdicatus in eo aliquid, vel ex eo ſumendi ſibi.* PROTVLIT. *Vt caput hæreſeos.* RECEPIT, *ſicut eius ſectarius.* ILLIC, *apud hæreticos.* SCRIPTVRARVM *literæ Sacræ corruptio.* EXPOSITIONVM. *Senſuum alienorum à veritate, eſſe cenſenda eſt peruerſitas, apud quos eſt ab Apoſtolica Doctrina, Doctrinæ hæreticæ diuerſitas.* ALITER. *Quàm habent originalia inſtrumenta, & libri Scripturæ Canonici, continentes ſanam doctrinam.* NISI ALITER. *Supple ſcriptum haberent.* SVCCEDERE *in finem ſeminandæ hæreſeos.* QVID CONTRARIVM NOBIS, *noſtræ fidei.* IN NOSTRIS, *libris Sacris.* REMEDIAREMVS. *Reformaremus.* QVOD SVMVS. *Quod ſentimus & credimus.* EX ILLIS, *illas ſuſtinemus, illas tota fide & diſciplina referimus, priuſquam eas alteraretis.* EX CAVSA, &c. *Quia zelus & æmulatio præſupponit B obiectum quod æmulandum ſit.* NEQVE DOMESTICA. *Quis enim verè filius, frater, ſeruus, domeſticus, Patri familias, Domino aduerſetur? quis verè fidelis verbum Dei quo credit corrumpere ſtudeat?* SCRIPTVRAS, *literam.* INTEGRO INSTRVMENTO *totam Scripturam admittens.* MACHÆRA *qua truncat totum vetus teſtamentum, magnam partem noui, & reliquum mutilat.* AD MATERIAM. *Ad errorem ſuum ſtabiliendum.* MATERIAM AD SCRIPTVRAS. *Valentinus prius ſibi finxit materiã quã poſſet ad Scripturas malè intellectas applicare.* ERANT INGENIA, *Marcionis & Valentini, à malignis ſpiritibus inſpirata.* MERITO CONTEMPLANDA. *Examinanda, vt iuxta Paulum eorum nequitià detecta, electi, id eſt doctores fideles & veraces, deſtructis eorum mendacijs emi- C neant. Iuxta Paulum ſæpius citatum: quem rurſum loco præclaro Auguſtini illuſtro. In Pſalm. 106.* Hanc

S.Aug. ſententiam planè Paulus expreſſit: oportet enim, inquit, hæreſes eſſe, vt probati manifeſti fiant in vobis. Oportet & Tauros ſeducẽtes eſſe, vt qui probati ſunt argento manifeſti ſint, hoc eſt excludãtur. Quid eſt argento probati? Eloquia domini eloquia caſta, argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum ſeptulum, &c. ET IDEO HABENT VIM. *Ideo Deus permittit hæreſes vigere, & aliquo ſucceſſu hæreſiarchas ingenij ſubtilitate errores ſuos adinuenire, vt eminentior eorum adinuentionibus & commentis appareat veritas.*

Hic aduerte ex Aug. Hæreſiarchas ingenioſos & magnos fuiſſe artifices. Sic notauit Auguſtinus in Pſal. D *124. Vbi de montibus magnis, malis, & bonis.* Vt

S.Aug. noueritis quales ſint montes in circuitu eius *Hieruſalem ſcilicet*, vbi commemorauit montes bonos Scriptura valdè rarò, & difficile aut forte nũquam, vt non ſtatim ibi nominet Deũ, aut ſimul ſignificet; ne ſpes remaneat in montibus, &c. At verò de illis montibus malis quando loquitur Scriptura, non eis addidit Dominum, tales montes, iam ſæpè diximus vobis, ſignificant magnas quaſdam animas, ſed malas. Non enim putetis, fratres, quia potuerunt fieri hæreſes per aliquas paruas animas. Non fecerunt hęreſes niſi magni homines: ſed E quantum magni, tantum mali montes. Non enim montes erant tales qui ſuſciperent pacem, vt colles ſuſciperent iuſtitiam: ſed illi diſſenſionem ſuſceperant à Diabolo patre ſuo. Venturi enim ſunt homines, & dicturi tibi, magnus ille vir, *ſupple eſt*, & magnus ille homo. Qualis fuit ille Donatus? Qualis eſt Maximinianus? & neſcis Photinus qualis fuit? & Arrius qualis fuit? *Sed qualis fuit Auguſtinus mons Dei, mons pinguis, præparatus in vertice iſtorum montium, electus, probatus argento eminens ſuper illos? Qualis fuit Tertullianus adhuc Catholicus ſu-*

A *per Martionem, Valentinum, Praxeam?* omnes iſtos Aug. montes nominauimus, ſed naufragoſos. Videtis quia lucet de illis aliqua flamma ſermonis, & aliquis de ipſis ignis accenditur. *Vt ſolet de turribus & montibus Pharus accendi* ſi nauigatis in ligno, noctem patimini, id eſt caliginem huius vitæ, non vos fallant, nec dirigatis illuc nauim. Vbi ſunt ſaxa, ibi naufragia magna fiunt. Cum ergo tibi laudati fuerint iſti montes, & cœperint tibi ſuaderi vt venias ad ipſos montes, quaſi ad auxilium, & ibi requieſcas, reſponde: In Domino confido quomodo dicitis animæ meæ tranſmigra in montes ſicut paſſer? *Sed illi montes quamuis magni ingenio, pauci tamen ſunt & contemptibiles reſpectu Catholicorum. Vnde idem Aug. in Pſal. 106. in verſum.* Et pauci facti ſunt, &c. Effuſus eſt contemptus B ſuper principes. Vt, inquit, pauci fierent, ex nobis exierunt, ſed non erant ex nobis, &c. Multum de ſe præſumentes, *inflati ſuperbia montes*, pauci facti. Manifeſti ſunt, fratres, omnes qui ſe diuidunt ab vnitate, pauci fiunt, &c. Cum enim cœperit ad eos non pertinere multitudo vnitatis, *Eccleſia ſcilicet Catholica vniuerſalis, omniũ temporũ, partiũ orbis, nationum*, in hæreſi & in ſchiſmate pauci ſunt. Et pauci facti ſunt, & vexati ſunt, *& à principibus Chriſtianis, & à proprio conſcientiæ terrore;* à tribulatione malorum & dolore, *Paulo dicente: tribulatio & anguſtia in omnem animam hominis operantis malum; & Sapiente præeunte Paulo; ſemper præſumit ſæua perturbata conſcientia.* Effuſus eſt Aug. contemptus ſuper principes. Reprobati enim ſunt C ab Eccleſia Dei: Et magis quia principes eſſe voluerunt, *eminere capite ſuper cæteros, ſicut montes;* Ideo cõtempti ſunt, *omnis mons & collis humiliabitur;* & facti ſunt ſal infatuatum, proiectũ foras, ideo conculcatur ab hominibus, &c. Ecce effuſus eſt contemptus ſuper principes, ſuper illos Tauros. *Vaccas id eſt plebes ſimplices ſeducentes.* Quare contempti ſunt? aliud annuntiantes. Qui ſunt contempti? Anathematizati. *Montes fulmine percuſſi.* Quiſquis enim vobis annuntiauerit, præterquam quod accepiſtis, Anathema ſit. Quid tam contemptum, quam ſal infatuatum quod foras proiectum conculcatur? Et videte ſi non principes ſunt: ipſum Paulum audite; *de quo Chryſoſt. quot verba, tot fulmina:* licet ſi nos, aut Angelus de cœlo Euangeli- D zauerit vobis præterquam quod accepiſtis, Anathema ſit. Principes ſunt, docti ſunt, magni ſunt, lapides pretioſi ſunt: quid adhuc dicturus es? Numquid Angeli ſunt? Et tamen, ſi Angelus de Cœlo vobis anuntiauerit, præterquam quod accepiſtis, Anathema ſit: quia & ipſe diabolus de Cœlo lapſus eſt. *Qui dixerat, ſedebo in monte teſtamenti in lateribus Aquilonis, Qui in medio lapidum ignitorum ambulauit. Sathanas quaſi fulgur de cœlo cecidit ſerpens factus repens & ſeductor, hæreticorum caput.* Effuſus eſt ergo contemptus ſuper principes eorum. *Et quis contemptus?* Super aſpidem & baſiliſcum E ambulabis, & conculcabis leonẽ & Draconem. *Dictum eſt ſerpenti, de Eccleſia, hæreſiarcharum Principi:* Ipſa conteret caput tuum. *Dictum eſt & ipſi Eccleſiæ ſponſæ candida ſimplicitate fidei, & veritatis, victorioſæ de varietate pardorum, hoc eſt diuerſorum hæreticorum; & manſuetudine ſuſcepti inſiti iuxta Iacobum, verbi veritatis, de Leonum Tyrannorum crudelitate triumphanti:* Veni ſponſa mea, veni de Libano, veni: coronaberis de capite Amana 70. *tranſibis à Principio fidei.* De vertice Sanir, *id eſt via lucerna, aut Deo vigiliarum; & quæ vigilantior in Deo, quæ lucerna verbo Dei vero & incorrupto*

ſplendidior, quàm eadem Eccleſia, mulier fortis, de qua Prouer. 31. ſcriptum eſt; non extinguetur in nocte lucerna eius. & Hermon, *id eſt ex Aug. lumen exaltatum, Chriſtus in crucem & Cœlum. Vel ex eodem, Anathema, id eſt, deteſtatio peccati.* De cubilibus leonum, & montibus pardorum. *Contemnit præterea Tertullianus eoſdem montes dum hic ait, fœlicitatem ingeniorum hæreticorum verſipellium,* NON ADEO MIRANDAM, *&c. Et rationem ſubijcit:* CVM DE SÆCVLARIBVS, *rarum, inquit, opus non eſt, conſarcinare ex Scripturis fœcundiſſimis, & de omni materia tractantibus, ſicut* Spiritûs ſapientiæ viuus eſt & multiplex; *Hinc inde excerpendo & truncando textus, & in unam materiam conſuendo hæreſes diuerſimodas texere, cùm multi prophani Authores, quos vocant* Centones, *concinnauerint, verſus hinc inde colligendo & in aliam omnino fabulam transfigurando.* HOSIDIVS GETA *Alij* Voſidius. *alij* Ouidius. *Et quidem lib. 4. de Ponto Eleg. 3. ſe Getam facit* Carmina quæ facio penè Poeta Getæ *quod exulauerit in humo Getica, vt patet ex libris Triſtium & de Ponto. Coætanus fuit Virgilio & ei Medeam aliqui tribuunt. Habetur tamen Senatuſconſultum ſub Claudio Cæſare factum:* Cn. Hoſidio Geta. L. Vagellio Coſſ. *erutum Neapoli Anno Chri. 1603. quod erat contra eos, qui lucri cauſa emebant ædificia, vt ea euertendo plus acquirerent, quàm fuerat pretium, quo ea emendo comparauerant.* PINACEM CEBETIS. *Thebani, ſcilicet Pythagorici, qui ſcripſit tres dialogos: quorum primus inſcriptus eſt*, Pinax, *id eſt tabula, in quo deſcribitur iter ad virtutem & voluptatem, cum vtriuſque domo.* HOMEROCENTONES, *ex Homero centenos verſus in aliam materiam transfiguratos. De quibus ſic Iſidorus lib. 1. cap. 39. Tertulliano reſpondens.* Centones apud Grammaticos vocari ſolent, qui de Carminibus Homeri, vel Virgilij, ad propria opera more centenario ex multis hinc inde compoſitis, in vnum faciunt corpus, ad facultatem cuiuſque materiæ. *Centonum meminit Auguſtinus lib. 17. de Ciuit. cap. 15. Vbi de Pſalte Chriſto teſtimonia redditurus* copiâ, inquit, quàm inopiâ magis impedior. Omnia enim ponere vitandæ prolixitatis cauſa prohibeor; vereor autem, ne cùm aliqua elegero, multis qui ea nouerunt, videar magis neceſſaria præteriſſe: deinde quia teſtimonium quod profertur, de contextione totius Pſalmi debet habere ſuffragium: vt certè nihil ſit, quod ei refragetur, ſi non omnia ſuffragantur; ne more centonum, *ſicut Valentiniani aliqui hæreſiarchæ fecerunt:* ad rem, quam volumus, tanquam verſiculos decerpere videamur, velut de retrogrado carmine, quod non de re illa, ſed de alia longeque diuerſa reperiatur eſſe conſcriptum. Hoc autem, vt in quocumque Pſalmo poſſit oſtendi, exponendus eſt totus. Quod quanti operis ſit, & aliorum, & noſtra volumina, in quibus hoc fecimus, ſatis indicant. Legat ergo illa qui voluerit, & potuerit; inueniet quot & quanta Rex Dauid *Poeta Sanctus*, idemque Propheta de Chriſto & Eccleſia prophetauerit: de Rege ſcilicet, & Ciuitate quam condidit. *Centones dicti ex ſimilitudine veſtium ex pannis vel lanis diuerſicoloribus contextarum. Habes in Bibliotheca Patrum Homerocentones Eudoxiæ Imperatricis, & Virgiliocentones Probæ Falconiæ.*

Aug.

2. VT NON INIMICI. *Eſto, inquit, licet inimici non eſſent hæretici veritatis, & Eccleſiæ, licet non moneret nos Paulus eos eſſe deuitandos, quorſum cum eis conferre volumus quaſi docendi, & firmandi in dubijs, ab eis qui ſemper quærunt, id eſt mouent quæſtiones,* A *quaſi & ipſi dubitent? Aut enim verè quærunt, & proinde adhuc non inuenerunt veritatem, & adhuc à cæcis cæcus ducatum petis, in foueam deducendus; aut fingunt ſe quærere, vt curioſos ſollicitent & pungant deſiderio legendi libros ſuos; & ſic cum aditum ſibi fecerint in credulorum animos, cum eis conuerſati, tam quaſi certas ſententias ſuas erroneas tueantur, quas primò ſub quæſtionum velo proponebant. Ab ipſo igitur iam exordio, cum proponunt nobis quæſtiones ſuas, nouas, & contra Chriſti vetus Euangelium; ſtatim debemus eos à nobis repellere, & dicere nos non Chriſtum, ſed eos tanquam Antichriſtos abnegare.* DVM QVÆRVNT. *Ipſo enim facto quod in quæſtionem & dubium vocant quod certo de Chriſto & tota fide tenendum eſt fatentur ſe nondum credidiſſe quod quærunt. Hinc offendi non debent, ſi dicamus eos non eſſe Chriſtianos, qui ſe non eſſe, proprio ore confitentur, dum quærunt dubij, cùm fides Chriſtiana ſit certa.* QVALEM FIDEM. *Cum ſimplex & nuda ſit fides & veritas, qualem fidem per diſputationem fallacem & mendacem, quæſtiones mouendo, in animos noſtros inducere volunt? niſi mendacem prorſus & fallacem. Quæſtiones, ignorantiam ſupponere docuit Auguſtinus, in titulum Pſal. 33. Enarratione 1. Circa f.* Vbi dicitur quomodo eſt? Non intelligitur: Vbi non intelligitur, tenebræ ignorãtiæ ſunt. Erat ergo in illis regnum ignorantiæ quaſi Rex Achis. Id eſt, Regnum erroris eis dominabatur. Achis enim ſignigníficat, quomodo eſt? *Et concione 2. in eundem titulum:* In illo verbo, quod, quomodo eſt, *ſic enim interpretatur ex Hebræo Achis*, dicitur, ignorantia ſignificatur, vt verbum mirantis & non agnoſcentis intelligas. *Et in Pſal. 106. vbi de hæreticis:* Cum ſeparati ſint, & per quæſtiones malignas inquietent nos propoſitum eſt nobis ex illis, & inquiſitionis ſtudium, *quod de doctis tantum, vt patet ex contextu, intelligit, quorum eſt diſcutere, & ſoluere quæſtiones, quas ſimplices nec audire debent.* & timoris exemplum. Vnuſquiſque tremit cum alterum videt exiſſe, tanquam ex illius exitu dicatur illi: quapropter qui ſe putat ſtare, videat ne cadat, &c. Quid de illis dictum eſt in quodam Pſalmo? Congregatio Taurorum, id eſt ceruicatorum & ſuperborum, congregatio Taurorum inter vaccas populorum, Vaccas dicit ſeductiles animas, quę facilè conſentiunt ſeductoribus Tauris. Sed quare hoc? vt excludantur hi qui probati ſunt argento. Quid vt excludantur? vt appareant, & enuncant illi qui ſunt probati in eloquio Dei. Cum enim reſpondeatur hæreticis ex neceſſitate, ædificantur Catholici ex vtilitate, &c. Quicumque ſunt probati in hoc argento, id eſt in eloquio Domini, non poſſunt exercere hoc argentum, niſi quęſtionibus inquietati hæreticorum. *Vaccas porro abactas & ſeductas à Tauris docuit Apoſtolus 2. Tim. 3. vbi à p. ad m. graphicè pingit hæreticos ex mente Auguſtini.* Erunt homines ſeipſos amantes, cupidi, *Syr. amantes pecuniæ*, elati, ſuperbi, blaſphemi, parentibus non obedientes, ingrati, ſceleſti, ſine affectione, ſine pace, criminatores, incontinentes, immites, ſine benignitate, proditores, proterui, *Syr. præcipites*, tumidi, & voluptatum amatores, magis quàm Dei: habentes ſpeciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes. Et hos deuita. Ex his enim ſunt qui penetrant domos, *Syr. irrepunt in domos*, & captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur varijs deſiderijs; ſemper diſcentes, *ab hæreticis quæſtiones proponentibus*, & nunquam ad ſcientiam veritatis peruenientes. *Quem locum applicat Auguſtinus hæreticis, tam ſcribendo in Ioannem, quàm Epiſtola ad Heſich. Epiſcopum. Quod verò*

S.Aug. S.Aug. S.Aug.

S.Aug. *vt habet textus*, cæci ſint & duces cæcorum, *habet idem Aug. in Pſal. 54. in verſum*: non eſt illis commutatio, & non timuerunt Deum. Fratres mei, inquit, vnum remedium eſt. Timeant Deum, deſerant Donatum. Dicis illi, eris in hæreſi, in Schiſmate, & neceſſe eſt vt Deus retribuat iſtis malis. Venies in damnationem, noli tibi blandiri verbis tuis, ne ſequaris cæcum ducem. Cæcus enim cæcum ducens, ambo in foueam cadunt. Quid ad me? ait. Quomodo heri vixi, ſic & hodie: parentes mei quod fuerunt, hoc & ego. Non times Deum? &c. Cogita quia iſta omnia vera ſunt quæ leguntur: quia eſt fides Chriſti quæ falli non poteſt. *Sic Tertullianus ſupra, è contra de fide hæreticorum; qui per fallaciam veniunt, qualem fidem diſputant? id eſt diſputando & quærendo ſuſtinent.* Quomodo in hæreſi remanebis, ad tantam euidentiam Sanctæ Catholicæ, quam diffundit Deus per totum orbem terrarum: quam antequam diffunderet promiſerit, renuntiauit, ſic exhibuit vt promiſit? Ergo caueant, & obſeruent qui non timent Deum; extendit manum ſuam in retribuendo: polluerunt teſtamentum eius, diuiſi ſunt præ ira vultus eius. Quid expectatis? qua majore nota oſtendantur hæretici? diuiſi ſunt præ ira vultus eius. *Cæterùm quæ ſit differentia Catholici benè quærentis, & hæretici peruersè & curiosè inquirentis docuit Auguſtinus. tract. 63. in Io. in*

S.Aug. *p.* Diuini Cantici vox eſt: quærite Deum, & viuet anima veſtra. Pſal. 63. quæramus inueniendum, quæramus inuentum, vt inueniendus quæratur, occultus eſt; vt inuentus quæratur, immenſus eſt. Vnde alibi dicitur, quærite faciem eius ſemper; Satiat enim quærentem, in quantum capit; & inuenientem capaciorem facit, vt rurſus quærat impleri, vbi plus capere cœperit. Non ergo ita dictum eſt, quærite faciem eius ſemper; quemadmodum de quibuſdam, ſemper diſcentes, & ad ſcientiam veritatis, nunquam peruenientes: ſed potius ſicut ille ait: *Eccleſiaſticus. c. 18.* Cum conſummauerit homo, tunc incipit: Donec ad illam vitam veniamus, vbi ſic impleamur, vt capaciores non efficiamur; quia ita perfecti erimus, vt iam non proficiamus. Tunc enim oſtendetur nobis, quod ſufficit nobis. Hîc autem ſemper quæramus, & fructus inuentionis, non ſit finis inquiſitionis. Neque enim propterea non ſemper, quia hic tantùm, ſed ideo hîc ſemper dicimus eſſe quærendum, ne aliquando hîc putemus ab inquiſitione ceſſandum. Nam & de quibus dictum eſt, ſemper diſcentes, & ad veritatis ſcientiam nunquam peruenientes: hîc ſunt vtique ſemper diſcentes. Cùm verò de hac vita exierint. Iam non erunt diſcentes, ſed erroris ſui mercedem recipientes. *Dum in inferno dicent: Ergo errauimus à via veritatis, &c.* Sic enim dictum eſt ſemper diſcentes, &c. tanquam diceretur: ſemper ambulantes, & nunquam ad viam peruenientes. Nos autem ſemper ambulemus in via, donec eò veniamus, quò ducit via: nuſquam in ea remaneamus, donec perducat vbi maneamus: atque ita & quærendo tendimus, & inueniendo, ad aliquid peruenimus; & ad id quod reſtat, quærendo & inueniendo tranſimus: quouſque ibi fiat finis quærendi, vbi perfectioni non ſupereſt intentio proficiendi. *Nihil, vt vides lector, cedit Auguſtinus Tertulliano.*

3. HOC. *Dicto ſcilicet ſuo, ſiue ſententiâ, quæ immediatè prius dixerat, loquens de ſubſtantia ſermonis cap. 7. contra Praxeam. Vbi ait de Verbo Patris*; quæcumque ſubſtantia Sermonis fuit, illam dico perſonam, & illi nomen filij vindico: & dum filium agnoſco, ſecundum à Patre defendo. *Neque verò inde quis concludat contra me, Valentinum in ſuis probolis, ſiue prolationibus, & productionibus Æonum, ex Æonibus, me fuiſſe imitatum.* VERITAS, *Scriptura ſacra, vel fides Catholica.* CENSV, *Energia & propria ſubſtantia rei ſignificatæ per nomen.* PROLATVS *propriè dictum de Sermone ſiue Verbo Patris. Hinc Pſaltes*; dixit Dominus, &c. Eructauit cor meum verbum bonum. Dominus dixit ad me, filius meus es tu, &c. *dicere enim Patris, eſt proferre ſermonem, & generare verbum. Hinc ipſa apud Salomonem ſapientia Patris*: Ego ex ore altiſſimi prodij. PROBOLAM VERITATIS. *Aug. tract. 39. in Io. 8. in verba* qui me miſit verax eſt: tanquam, inquit, diceret ideo verum iudico, quia filius veritatis veritas ſum. Pater verax, filius veritas. Quid putamus eſſe amplius? Cogitemus ſi poſſumus, quid eſt amplius verax an veritas? de quibuſdam quæramus: pius homo an pietas? ſed plus eſt ipſa pietas: pius enim à pietate, non pietas à pio: poteſt enim eſſe pietas, etſi ille qui pius erat, factus eſt impius: ipſe perdidit pietatem, pietati nihil abſtulit: *idem quærit, & reſpondet, de pulchritudine, & caſtitate; & concludit*: Si ergo plus pietas quam pius, plus pulchritudo quam pulcher, plus caſtitas quam caſtus; numquid dicturi ſumus, plus veritas quam verax? Si hoc dixerimus, filium incipiemus dicere patre majorem, ait enim apertiſſimè ipſe Dominus: Ego ſum via & veritas & vita. Ergo ſi filius veritas, pater quid? niſi quod ait ipſa veritas, qui me miſit verax eſt. Filius veritas, pater verax: quid plus ſit quæro, ſed æqualitatem inuenio. Verax enim pater, non ab ea veritate verax eſt, cuius partem cepit, *à quo enim acciperet, qui dat omnibus affluenter, primum omnium ſine principio, principium, fons & origo omnium perſonarum, ſolus quidem filij, & cum filio Spiritus Sancti.* Sed quam totum genuit. Si eſt verax anima, eſt veritas apud Deum, cujus eſt particeps anima: cujus particeps ſi non fuerit anima, omnis homo mendax; ſi omnis homo mendax, nullus homo de ſuo eſt verax. Pater autem verax, de ſuo eſt verax, quia genuit veritatem. Aliud eſt, verax eſt homo iſte qui iam percepit veritatem: Aliud eſt verax Deus, qui genuit veritatem. Ecce quomodo verax eſt Deus, non participando, ſed generando veritatem. *Neque verò abſtinendum eſt à verbis, aut myſterijs, quibus à nobis ſumptis abutuntur hæretici, vt benè docuit Auguſtinus lib. 2. de doct. Chriſtiana c. 18.* Non propter ſuperſtitionem prophanorum, debemus Muſicam fugere, ſi quid inde vtile ad intelligendas ſanctas Scripturas rapere potuerimus: nec ad illorum Theatricas nugas conuerti, ſi aliquid de Cytharis & de Organis, quod ad ſpiritalia capienda valeat, diſputemus. Neque enim & litteras diſcere non debuimus, quia earum repertorem dicunt eſſe Mercurium: aut quia iuſtitiæ virtutique templa dedicarunt, & quæ corde geſtanda ſunt, in lapidibus adorare maluerunt, propterea nobis iuſtitia virtuſque fugienda eſt. Imò verò, quiſquis bonus veruſque Chriſtianus eſt, Domini ſui eſſe intelligat, vbicumque inuenerit veritatem, quam confitens & agnoſcens, etiam in literis ſacris ſuperſtitioſa figmenta repudiet, *qualia ſunt Æones Valentini*, doleatque homines, atque caueat, qui cognoſcentes Deum, non vt Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, ſed euanuerũt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum. *Quod denique ſupra gentiles cauendi ſint hæretici, quaſi propinquiores hoſtes, pleraque nobiſcum ſentientes, quæ ſumpſerunt ex nobis; pulchrè Auguſtinus edifferit in Pſal. 54. in verſum,*

Aug. redimet in pace animam meam ab his qui appropinquant mihi, quoniam inter multos erant mecum *quod hæreticis, & maximè ſchiſmaticis ab vnitate & pace diuiſis applicat*: contra illos, inquit, qui non amant pacem in pace redimet animam meam; quia cum his qui oderunt pacem eram pacificus, &c. ab his qui appropinquant mihi. Nam ab illis *ſcilicet ethnicis* qui longè ſunt à me, facilis cauſa eſt. *id eſt facilius eſt cauere à laqueo*, non me tam citò fallit qui dicit, veni Idolum adorare: multum à me longè eſt. Chriſtianus es? *ſupple ſi hæreticum & ſchiſmaticum occultum interrogo*, Chriſtianus, inquit. Ex propinquo aduerſatur, prope eſt, &c. quoniam in multis erant mecum. Quare dixit, qui appropinquant mihi? quia in multis erant mecum. In hoc verſu duæ ſententiæ occurrunt. In multis erant mecum. Baptiſmum habebamus vtrique, in eo erãt mecum. Euangelium vtirque legebamus, in eo erãt mecum. Feſta Martyrum celebrabamus, erant ibi mecum. Paſchæ ſolemnitatem frequentabamus, erant ibi mecum, ſed non omnino mecum. In ſchiſmate non mecum, in hæreſi non mecum. In multis mecum, in paucis non mecum. Sed in his paucis, in quibus non mecum, non eis proſunt multa, in quibus mecum. Etenim, fratres, videte quàm multa enarrauit Apoſtolus Paulus: vnum dixit, ſi illud defuerit, fruſtra ſunt alia. Si linguis hominum loquar, & Angelorum, ait, ſi habeam omnem prophetiam, & omnem fidem, & omnem ſcientiam; ſi montes transferam, ſi diſtribuam omnia mea pauperibus, ſi tradam corpus meus ita vt ardeat: Quàm multa enumerauit? his omnibus multis deſit vna charitas, illa numero plura ſunt, hæc pondere major eſt. Ergo in omnibus Sacramentis mecum, in vna charitate non mecum, &c. rurſus alio modo; *explico hunc verſum*, qui ſe ſeparauerant a me, mecum erant, non in paucis, ſed in multis. Etenim per totum orbem terrarum pauca ſunt grana, multæ ſunt paleæ. Quid ergo nisi in palea mecum erant, in tritico non mecum erant. Et appropinquat palea tritico; de vno ſemine exit, in vno agro radicatur, vnâ pluuiâ nutritur, eumdem meſſorem patitur, eandem triturationem ſuſtinet, eandem ventilationem expectat, non in vnum horreum intrat. *Concludo per id quod ſupra dixerat.* Ipſa eſt palea Dominicæ areę, hinc illos paucos ſuperbiæ ventus excuſſit, tota palea non volabit, niſi cum ille *qui ventilabrum habet in manu ſua*, in vltimo ventilabit.

4. *Hæretici vitandi poſt primam, non dico diſputationem, ſed correptionem: ſtultum enim & periculoſum eſt de ſcriptura cum eis diſputare. De Præſcr. cap. 15. 16. 17. 18. per totum & 19. inp.*

SEd ipſi de ſcripturis agunt, & de ſcripturis ſuadent. Aliunde ſcilicet loqui poſſent de rebus fidei, niſi ex litteris fidei? Venimus igitur ad propoſitum: hoc enim dirigebamus, & hoc præſtruebamus adlocutionis præfatione, vt jam hinc de eo congrediamur de quo aduerſarii prouocant. Scripturas obtendunt, & hac ſua audacia ſtatim quoſdam mouent: in ipſo verò congreſſu firmos quidem fatigant, infirmos capiunt, medios cum ſcrupulo dimittunt. Hunc igitur potiſſimum gradum obſtruimus, non admittendos eos ad vllam de ſcripturis diſputationem. Si hæ ſunt illæ vires eorum, vti eas habere poſſint, diſpici debet, cui competat poſſeſſio ſcripturarum, ne is admittatur ad eas, cui nullo modo competit. Hoc de conſilio diffidentiæ, aut de ſtudio aliter ineundæ Cap. XVI.
conſtitutionis induxerim, niſi ratio conſtiterit, in primis illa, quod fides noſtra obſequium Apoſtolo debeat, prohibenti quæſtiones inire, nouis vocibus aures accommodare, [a] *hæreticum poſt vnam correptionem conuenire*, non poſt diſputationem. Adeò interdixit diſputationem, correptionem deſignans cauſam hæretici conueniendi: & hoc vnam, ſcilicet, quia non eſt Chriſtianus: ne more Chriſtiani, ſemel & iterum, & ſub duobus aut tribus teſtibus caſtigandus videretur; cum ob hoc ſit caſtigandus, propter quod non ſit cum illo diſputandum: deinde quoniam nihil proficiat congreſſio ſcripturarum, niſi planè vt ſtomachi qua ineat euerſionem, aut cerebri. Iſta hæreſis non recipit quaſdam ſcripturas: etſi quas recipit, non recipit integras: adiectionibus & detractionibus ad diſpoſitionem inſtituti ſui interuertit: etſi aliquatenus integras præſtat, nihilominus diuerſas expoſitiones commentata conuertit. Tantum veritati obſtrepit adulter ſenſus, quantum & corruptor ſtilus. Variæ præſumptiones, neceſſariò nolunt agnoſcere ea; per quæ reuincantur, his nituntur quæ ex falſo compoſuerunt, & quæ de ambiguitate ceperunt. Quid promouebis exercitatiſſime ſcripturarum, cum ſi quid defenderis negetur: Ex diuerſo, ſi quid negaueris, defendatur. Et tu quidem nihil perdes, niſi vocem in contentione: nihil conſequeris, niſi bilem de blaſphematione. Ille verò, ſi quis eſt, cujus cauſa in congreſſum deſcendis ſcripturarum, vt eum dubitantem confirmes, ad veritatem, an magis ad hæreſes deuerget? hoc ipſo motus, quod te videat nihil promouiſſe, æquo gradu negandi & defendendi aduerſa parte, ſtatu certè pari, altercatione incertior diſcedet, neſciens quam hæreſin iudicet. Hæc vtique & ipſi habent in nos retorquere. Neceſſe eſt enim & illos dicere à nobis potius adulteria ſcripturarum & expoſitionum mendacia inferri, qui proinde ſibi defendant veritatem. Ergo non ad ſcripturas prouocandum eſt: nec in his conſtituendum certamen, in quibus, aut nulla, aut incerta victoria eſt, aut par incertæ.

1. Tim. 6. 4. & 20.
a Tit. 3. 10.
Matth. 18. 16.
Cap. XVII.
Cap. XVIII.
Cap. XIX.

5. Hæretici ſi aggrediendi ſunt, cum principibus eorum, non verò cum diſcipulis agendum. Cont. Valent. cap. 5. in p.

MIhi autem cum Archetypis erit limes principalium magiſtrorum, non cum adfectatis ducibus paſſiuorum diſcipulorum.

6. Hæretici ſeuerè tractandi ſunt. Scorpiacè cap. 2. à p.

AD officium hæreticos compelli, non inlici dignum eſt, duritia vincenda eſt, non ſuadenda.

7. Hæretici principia fidei ſuæ probare cogendi ſunt. 5. cont. Marc. cap. 1. à m. V. Pauli conuerſio. 1.

8. Hæretici non audiendi, ſi quid extra Scripturam proferunt. de Car. Chri. cap. 7. à p.

NOn recipio, quod extra ſcripturam de tuo infers.

9. Hæretici compellendi, vt probent miraculis miſſionem ſuam: ſed ipſi, mutato ſigno, de viuis mortuos faciunt: de Præſcr. cap. 30. in. f.

CEterùm & Nigidius neſcio qui, & Hermogenes, & multi alij qui adhuc ambulant peruertentes vias Dei, oſtendant mihi ex qua auctoritate prodierunt. Si alium Deum prædicant, quomodo eius Dei rebus & litteris & nominibus vtuntur aduerſus quem prędicant? ſi eundem, quomodo aliter? Probent ſe nouos Apoſtolos eſſe: dicant Chriſtum iterum deſcendiſſe, iterum ipſum docuiſſe, iterum crucifixum, iterum mortuum, iterum reſuſcitatum? ſic enim Apoſtolos ſolet facere, dare illis præterea
Marc. 16. 17. & 20. virtutem, eadem ſigna edendi, quæ & ipſe. Volo igitur & virtutes eorum proferri: niſi quod agnoſco maximam virtutem eorum, qua Apoſtolos in peruerſum æmulantur. illi enim de mortuis viuos faciebant, iſti de viuis mortuos faciunt.

10 Hæretici licet aliqui tempore Apoſtolorum nati, non poſſunt probare, ſe ab Apoſtolis inſtitutos; nec ſucceſſionem Epiſcoporum ſuorum. de Præſcr. cap. 32. per totum.

CEterùm, ſi quæ audent interſerere ſe ætati Apoſtolicæ, vt ideo videantur ab Apoſtolis traditæ, quia ſub Apoſtolis fuerunt, poſſumus dicere: Edant ergo origines Eccleſiarum ſuarum: euoluant ordinem Epiſcoporum ſuorum, ita per ſucceſſiones ab initio decurrentem, vt primus ille Epiſcopus aliquem ex Apoſtolis, vel Apoſtolicis viris, qui tamen cum Apoſtolis perſeuerauerit, habuerit auctorem & Anteceſſorem. Hoc enim modo Eccleſiæ Apoſtolicæ cenſus ſuos deferunt: Sicut Smyrnæorum Eccleſia Polycarpum ab Ioanne conlocatum refert, ſicut Romanorum, Clementem à Petro ordinatum itidem. Perinde vtique & cæteræ exhibent quos ab Apoſtolis in Epiſcopatum conſtitutos Apoſtolici ſeminis traduces habeant. Confingant tale aliquid hæretici. Quid enim illis poſt blaſphemiam inlicitum eſt? Sed etſi confinxerint, nihil promouebunt. Ipſa enim doctrina eorum cum Apoſtolica comparata, ex diuerſitate & contrarietate ſua pronuntiabit, neque Apoſtoli alicuius auctoris eſſe, neque Apoſtolici: quia ſicut Apoſtoli non diuerſa inter ſe docuiſſent, ita & Apoſtolici non contraria Apoſtolis edidiſſent, niſi illi qui ab Apoſtolis didicerunt, aliter prædicauerunt. Ad hanc itaque formam probabuntur ab illis Eccleſijs, quæ licet nullum ex Apoſtolis, vel Apoſtolicis, Auctorem ſuum proferant, vt multò poſteriores, quæ denique quotidie inſtituuntur: tamen in eadem fide conſpirantes, non minus Apoſtolicæ deputantur, pro conſanguinitate doctrinæ. Ita omnes hæreſes ad vtramque formam à noſtris Eccleſijs prouocatæ, probent ſe quaquâ putant Apoſtolicas. Sed adeo nec ſunt: nec probare poſſunt quod non ſunt: nec recipiuntur in pacem & communicationem ab Eccleſijs quoquo modo Apoſtolicis. ſcilicet, ob diuerſitatem ſacramenti, nullo modo Apoſtolicæ.

HÆRETICI QVOMODO TRACTANDI. IIII. V. VI. VII. VIII. IX. X. SCHOL.

SED IPSI, *dicet forſitan aliquis, ad defenſionem hæreticorum, hæreticos penè ſemper de Scripturis tractare, & ſuadere, ex Scripturis, quaſi fontibus ſuis, hauſtas opiniones ſuas. Cui reſpondet Tertullianus: quaſi vero, inquit, cùm de fide agitur, aliunde poſsint argumenta ſumi, quàm ex Scripturis, & verbi Dei; ex quo integro quoad literam & incorrupto, quoad ſenſum, vera* A *fides animis infunditur, dicente Paulo:* fides ex auditu: auditus autem per verbum Dei, *de quo & Pſaltes:* luçerna pedibus meis verbum tuum, &c. & lex tua veritas, &c. & ne auferas de ore meo verbum veritatis vſquequaque, &c. principium verborum tuorum veritas. *Sicut ex aduerſo qualibet hæreſis, ſicut ex manna corrupto vermes, ſic errores ex Scriptura litera,*

vel ſenſu peruerſo, errores produxit. DIRIGEBAMVS, *quaſi in ſcopum, noſtram diſputationem; & præfati fueramus, vt iam inde ſeriò diſputemus; ſcilicet hæreticos non eſſe admittendos, quoties nos prouocant, vt cum eis de Scriptura dimicemus.* OBTENDVNT, *quaſi ſcutum impenetrabile, quo audaces ad conflictum deſcendunt, & aliquos ignaros primâ fronte in admirationem rapiunt, & firmos in fide, iſtis in conflictu, ociorum & textuum multitudine malè intellectorum fatigant; infirmos, quaſi piſces hac eſca capiunt.* MEDIOS, *fluctuantes, & inter fidem & hæreſim hæſitantes, cum inquietudine animi ex diſputatione dimittunt.* OBSTRVIMVS, *opponimus primò & præ cæteris.* VTI, *vt, quomodo, quo iure.* CVI COMPETAT. *Ad quem pertineas, ad hæreticum, an ad fidelem. Bellè Clem. Alex. lib. contra Hæreticos, eorum artem in abuſu Scripturæ notat.* Si propheticis Scripturis vti qui ſectantur hæreſes auſi fuerint; primùm quidem, non omnibus, deinde non integris vtuntur: nec vt dictat corpus, & contextus prophetiæ; ſed quæ ambiguè dicta ſunt eligentes, *vnde ab electione dictos ait noſter Tertull.* in priuatas ſuas opiniones, ſparſim paucas voces carpentes, veluti floſculos; neque quod ſignificatur per eas conſiderantes, ſed ipſa nuda dictione abutentes, in omnibus ferè verbis quæ proferunt, reperias eos ſolis nominibus inhærentes. *Vnde & hæretici dici poſſunt. Pulchrius adhuc Vincentius Lyr. Commonitione prima, cap. 25.* Hic fortaſſe aliquis interroget, an & hæretici diuinæ Scripturę teſtimonijs vtantur? Vtuntur planè, & vehementer quidem: nam videas eos volare, per ſingula quęque Sanctæ legis volumina, per Moyſi, per Regum libros, per Pſalmos, per Apoſtolos, per Euangelia, per Prophetas. Siue enim apud ſuos, ſiue alienos; ſiue priuatim, ſiue publicè; ſiue in ſermonibus, ſiue in libris, ſiue in conuiuijs, ſiue in plateis; nihil vnquam penè de ſuo proferunt quod non etiam Scripturæ verbis adumbrare conentur. Lege Pauli Samozateni opuſcula, Priſcilliani, Eunomij, Iouiniani, reliquarumque peſtium; cernes infinitam exemplorum congeriem; propè nullam omitti paginam, quæ non noui aut veteris Teſtamenti ſententijs fucata aut colorata ſit, ſed tantò magis cauendi & pertimeſcendi ſunt, quantò occultius ſub diuinæ Legis vmbraculis latitant, ſciunt enim fœtores ſuos, nulli eſſe placituros, ſi nudi & ſimplices exhalantur; atque idcirco, eos cœleſtis eloquij velut quodam aromate aſpergunt, vt ille qui humanum facilè reſpiceret errorem, diuina non facilè contemnat oracula. *Id & notauit Auguſtinus de omnibus ferè hæreticis contra quos diſputauit; ſed nunc breuiter accipe*
Aug. *quæ dixit tract. 18. in Io. c.* Neque, inquit, natę ſunt hæreſes, & quędam dogmata peruerſitatis, illaqueantia animas, & in profundum pręcipitantia, niſi dum Scripturæ bonę intelliguntur non benè; & quod in eis non benè intelligitur, etiam temerè & audacter aſſeritur. *Aduerte vocem Tertulliani, Scripturas, inquit, obtendunt, & hac ſua audacia, &c.* Itaque, chariſſimi, valde cautè hoc audire debemus, ad quę capienda paruuli ſumus, &c. Arriani hæretici dicentes, non per carnem, ſed ante carnem, *ſuſceptam*, filium ipſum qui ſuſcepit carnem, minorem eſſe quàm Pater eſt, & non eſſe eiuſdem ſubſtantię cuius Pater eſt; capiunt ex his verbis anſam calumnię, & reſpondent nobis: videtis quia Dominus Ieſus cum animaduerteret Iudæos ex hoc moueri, quod Patri Deo ęqualem ſe faceret, talia verba ſubiunxit, vt ſe ęqualem non eſſe monſtraret, &c. quaſi dicens: quid iraſcimini? quid indignamini? non ſum ęqualis, quia non poteſt filius à

A ſe facere quidquam; niſi quod viderit Patrem facientem. Qui enim non poteſt, inquiunt, facere à ſe quidquam niſi quod viderit Patrem facientem, vtique minor eſt, non æqualis. In hac regula cordis ſui diſtorta & praua hęreticus audiat nos nondum obiurgantes, ſed adhuc quaſi quærentes, &c.

HOC DE CONSILIO. *Volo, inquit; æſtimes, quod ea quæ dixi de recuſanda hæreticis diſputatione ex Scriptura ſumpta materia; fruſtra dixerim, quod conſtitui, ſumatur à te quaſi euaſio nata ex timore, & diffidentia victoriæ. Volo vt cenſeas me cautè & ſubdolè ſtatum diſputationis contra eos inire voluiſſe, niſi ſufficiens tibi ratio videatur, abſtinendi à diſputatione cum hæreticis; quòd in primis fides Chriſtiana nos obliget hanc reueren-*
B *tiam exhibere Paulo eximio fidei Magiſtro, qui expreſſè prohibet aures præbere hæreticis, nouarum vocum, & doctrinarum peregrinarum inuectoribus, diſputare cum eis, mouere quæſtiones; vt nulla ſuperſit nobis ex Apoſtoli prohibitione, cum hæretico conuerſandi cauſa, quia non eſt Chriſtianus; quàm vt eum ſemel correptum, deſeramus; cùm ad Chriſtianum ſemel atque iterum, correptum, poſt vnam & alteram correptionem, adhibere etiam duos vel tres teſtes ab Euangelio moneamur.* CVM OB HOC. *Ideo, inquit, diſco ab Apoſtolo, nullo modo cum hæretico eſſe diſputandum; non ſolum de Scriptura, ſed de quacunque circa fidem materia, vel qualibet in genere controuerſia, quia nullo modo permittit cum eo tractare, quàm ad eius correptionem; adhæc accedit,*
C *quòd hæc à certatio de Scripturis ſit ſemper tumultuoſa, & ſtomachum euertat, aut cerebrum, & bilem moueat. Locos Pauli ſubijcio, 1. Tim. 6. 3.* Si quis aliter docet, & non acquieſcit ſanis ſermonibus, Domini noſtri Ieſu Chriſti, & ei quę ſecundum pietatem eſt, ſanæ doctrinæ: *Syr. & doctrinæ reuerentiæ Dei*, ſuperbus eſt, nihil ſciens, ſed languens circa quęſtiones & pugnas verborum, ex quibus oriuntur inuidiæ, contentiones, blaſphemię, ſuſpiciones malæ, conflictationes hominum mente corruptorum & qui veritate priuati ſunt, exiſtimantium quęſtum eſſe pietatem. *Aug. carpit ſuperbiam hæreticorum & quæſtum auarum, tam in Ep. 57. ad Dioſcorum circa finem, quàm libro de vtilitate credendi ad Honoratum, cap. 1. Illo quidem primo citato loco, his verbis, vbi ſoli*
D *Dei gloriæ ſeruiendum dicit, non humanæ, ſicut hæretici vanæ gloriæ cupidi.* Huius nos glorię ſeruimus, huic S.Aug.
te immobiliter atque conſtanter credere hortamur, per quem factum eſt, vt non pauci, ſed populi etiam qui non poſſunt, iſta dilucidare ratione, fide credant; donec ſalutaribus præceptis adminiculati, euadant ab his perplexitatibus in auras puriſſimæ atque ſinceriſſimæ veritatis. Cuius authoritati tantò deuotius obtemperari oportet, quantò videmus nullum iam errorem ſe audere extollere ad congregandas ſibi turbas imperitorum, *egerat ſupra de Philoſophis Stoicis, Epicureis, Platonicis, erroribus ſuis pleroſque ſeducentibus*, qui non Chriſtiani nominis velamenta conquirat. *Sicut hæretici, maximè Scri-*
E *ptura abutentes, de quo agit hic Tertullianus*, eos autem ſolos ex veteribus pręter Chriſtianum nomen, in conuenticulis ſuis, aliquantò diutius vel frequentius perdurare, qui Scripturas eas tenent per quas annuntiatum eſſe ipſum Dominum Ieſum Chriſtum, ſe intelligere, & videre diſſimulant. *Vnde ex hac diſſimulatione orta eſt Logomachia ſiue pugna verborum, de qua hic Paulus.* Porro illi, qui cum in vnitate atque communione Catholica non ſint, Chriſtiano tamen nomine gloriantur, coguntur aduerſari credentibus, & audent imperitos quaſi ratione traducere, quando, maximè, cum iſta Medicina *qua curare voluit curioſam ſuperbiam inſpiratam à ſer-*

pente queſtionem mouente: cur præcepit vobis Deus? &c. & ſcientiam ſuperbam inſinuante; eritis ſicut dij, &c. & oculos rationis aperiente, contra ſimplicem fidem. Hinc hoc tumore ægros filios, & curioſitate rationis, ex parentibus traducta, pro remedio exegit Deus, fidei oculos velatos, & cæcum obſequium. Cum iſta, inquit,

S. Aug. Medicina Dominus venerit, vt fidem populis imperaret. Sed hoc facere coguntur, vt dixi, quia iacere ſe abjectiſſimè ſentiunt, ſi eorum Authoritas cum Authoritate Catholica conferatur. Conantur ergo authoritatem ſtabiliſſimam fundatiſſimæ Eccleſiæ quaſi rationis nomine & pollicitatione ſuperare. Omnium enim hęreticorum quaſi regularis eſt iſta temeritas. *Scribens autem ad Honoratum prius deceptum à Manichæis, to. 6. lib. de Vtilitate credendi, cap. 1. Duo hæreticorum vitia notat, vanam gloriam, & turpis lucri cupiditatem; & diſtinguit hæreticum, ab eo qui fallaciter deceptus ab hæretico, eius errori credidit.*

S. Aug. Hęreticus eſt, vt mea fert opinio, qui alicuius temporalis commodi, & maximè gloriæ, principatuſque ſui gratia, falſas ac nouas opiniones, vel gignit vel ſequitur: Ille autem qui huiuſmodi hominibus credit, homo eſt imaginatione quadam veritatis ac pietatis illuſus.

Alius locus Pauli ducitur ex Ep. ad Tit. cap. 3. 10. Stultas quæſtiones & genealogias, & contentiones, & pugnas legis deuita, ſunt enim inutiles & vanæ. Hęreticum hominem poſt vnam & ſecundam correptionem deuita. *Tranſlat. Syr. paulo aliter* cæterum à ſtultis quæſtionibus, & fabulis genealogiarum *quales Æonum Valentini* & a contentionibus & digladiationibus Scribarum recede, &c. *Deuitandi igitur ſunt, quia ſunt in Cathedra peſtilentiæ ſedentes, tum propter ſuperbiam, tum propter errorem peſtiferum. Sic exponente Auguſtino illud Pſalmi primi* Cathedra peſtilentiæ rectè intelligitur, quia non

S. Aug. ferè quiſquam eſt qui careat amore dominandi, & humanam non appetat gloriam. Peſtilentia eſt enim morbus latè peruagatus, & omnes, aut penè omnes inuoluens: quamquam accommodatius accipiatur Cathedra peſtilentiæ, pernicioſa doctrina, cuius ſermo vt Cancer ſerpit. *Vt ait Paulus, 2. Tim. 2. 15.* Solicitè cura teipſum probabilem exhibere Deo, operarium inconfuſibilem, rectè tractantem verbum veritatis: prophana autem & vaniloquia deuita, multum enim proficiunt ad impietatem: & ſermo eorum vt Cancer ſerpit: *Tranſlat. Syr. inſtar Cancri morbi depaſcentis, apprehendet multos* ex quibus eſt Hymenæus, & Philetus, qui à veritate ceciderunt. *Aug. citatus à Beda in 2. Cor. 11. Sermone, quod tribus modis Chriſtus intelligitur:*

Aug. Nolite quæſtiones mirari hominum, qui ſerpunt ſicut Cancer, quemadmodum dicit Apoſtolus; ſed cuſtodite aures veſtras, & virginitatem mentis veſtrę, tanquam deſponſati ab amico ſponſi, vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto, &c. Sæpi e ergo, vt Scriptum eſt, aures veſtras ſpinis; adhuc muſſitat ſerpens, & non tacet. Quærit pollicitatione quadam ſcientiæ deijcere de paradiſo Eccleſiæ, quem non permittat redire ad illum paradiſum vnde primò eiectus eſt. Quod geſtum eſt in in illo paradiſo, hoc geritur in Eccleſia. Nemo nos ſeducat ab iſto paradiſo. Sufficiat quod illic lapſi ſumus, vel experti corrigamur. Ipſe eſt ſerpens qui ſemper ſuggerit iniquitatem, & impietatem. Ipſe aliquando promittit impunitatem, quemadmodum promiſit dicens. Numquid morte moriemini? ipſe talia ſuggerit, vt modo malè viuant Chriſtiani. Numquid omnes, inquit, perditurus eſt Deus? Numquid omnes damnaturus eſt Deus? *Sed maximè aures claudendæ ſunt ſibilanti ſerpenti per linguam hæretici, blanda ſatie, decipere volentis, & corrumpere ſimplicitatem & virginitatem fidei. Vnde Auguſtinus ibidem.* Mentes veſtras, inquit, timuit,

Aug. corrumpi Apoſtolus, vbi eſt fidei virginitas, modò ergo anima virginitatem tuam conſerua, fœcundanda poſtea in amplexu ſponſi tui. ISTA HÆRESIS, *in genere de hæreſi quacumque loquitur.* CONVERTIT, *in alium ſenſum contrarium detorquet.* OBSTREPIT, *aduerſatur.* CORRVPTOR STILVS, *Scriptura hæretici, Scripturæ Sacræ literam corrumpens.* VARIÆ PRÆSVMPTIONES. *Diuerſæ à vera fide hæreticorum opiniones.* NECESSARIO, *quia aliter conuincuntur errores eorum ſi ea teſtimonia Scripturæ admittant, quæ orthodoxam continent fidem.* EX FALSO, *fallaciter & ſubdolè contexuerunt.* DE AMBIGVITATE, *nacti occaſionem verbi alicuius aut ſententiæ obſcuræ, & vtrinque interpretabilis.* QVID PROMOVEBIS? *quid diſputando de Scripturis cum hæretico proficies, quicumque Catholicus es verſatiſſimus in Scripturis?* DEFENDERIS, *ſuſtinueris, in Scriptura eſſe fundatum.* NEGATVR. *vel ſic intelligendum, vel in codice ſuo ſic Scriptum.* DE BLASPHEMATIONE, *ob blaſphemiam hæretici.* ÆQVO GRADV, *propter imperitiam, indicans item vtrinque pendere & conflictum pari gradu, & cæſtu, dubiam facere victoriam.* QVAM HÆRESIN, *id eſt quænam opinio ex duabus vtrinque defenſis ſit hæretica, vel Catholica.* HÆC VTIQVE, *dices eadem quoque poſſe hæreticos in nos retorquere.* NECESSE EST. *Retorquebunt planè, non enim habent aliter quo euadant, niſi dicendo, non ipſos, ſed nos falſarios eſſe; & corruptores tam literæ, quàm ſenſus Scripturæ: Apud ipſos vero eſſe incorruptam veritatem.* ERGO NON AD SCRIPTVRAS, &c. *Vnde concluditur non eſſe vocandos hæreticos ad certamen ineundum de Scripturis.* PAR INCERTÆ. *Alij legunt* parum certa, *quod idem eſt.*

5. CVM ARCHETYPIS. *Cum primariis dogmate præcipuorum, Principum Hæreſiarcharum.* LIMES ERIT. *Terminus diſputationis.* ADFECTATIS DVCIBVS, *non cum eis congrediar qui poſt Primarios hæreſeos Magiſtros, affectarunt, & videri voluerunt duces & inuentores alicuius de nouo ſuperadditi, dictorum Magiſtrorum inuentis, vt communes & vulgares diſcipulos poſt ſe abducerent. Et quidem maior laus victoriæ, ex nobiliori Aduerſario. Sic ſe profitetur imitari prædeceſſores ſuos, Iuſtinum Philoſophum & Martyrem, Miltiadem, Ireneum.* Quos, inquit, in omni opere fidei quemadmodum in iſto optauerim aſſequi. *Sic Auguſtinus, Donatum, Pelagium, Manem, alioſque hæreticorum Archimagiſtros eſt aggreſſus.*

6. AD OFFICIVM. *Ambr. lib. 1. Officiorum:* Officium ab efficiendo dictum putamus, quaſi efficium: ſed propter decorem ſermonis, vna immutata litera, officium nuncupari, vel certè vt ea agas quæ nulli officiant, proſint omnibus. *Iuris autem vox eſt quæ ſignificat iudicis actionem, & appellatur, iudicium extraordinarium, l. 1. C. de Libertis & eorum liberis, & illud iudicium extraordinarium dicitur actio, in l. Liberti, C. eodem titulo. Significat etiam interdum ſeruile miniſterium, l. 46. §. actores, ff. de Iure fiſc. & hoc quidem ab artificio ſeparatur, l. 65. §. 1. ff. de leg. lib. 3. l. 24. ff. de Manumiſſis teſtamento, diſtinguitur etiam à miniſterio, l. 65. ff. de leg. Quocumque modo ſumas, hæreticorum aduerſarius Tertullianus, eos compelli voluit ad officium,* NON INLICI. *Id eſt blandè allici, quia ob duritiem quercinam non ſunt capaces blandæ tractationis, nec molliti ſermonis ſuper oleum, ſed tactuis ſunt feriendi. Nec enim ſunt ad quos Apoſtolus Iacobus, cap. 1. 21.* In manſuetudine ſuſcipite inſitum verbum, quod poteſt ſaluare animas veſtras. *Auguſtinus*

guſtinus; tamen quamquam infenſus hæreticis, leniter tamen interdum cum eis egit, vtpote ejuſdem Iacobi diſcipulus, qui ait cap. 3. 13. Quis ſapiens & diſciplinatus inter vos? oſtendat ex bona conuerſatione operationem ſuam in manſuetudine ſapientiæ *vel vt habet tranſlat. Syr.* per ſapientiam manſuetam. *Sic enim ipſe Auguſtinus to.* 1. *cum Manichæis ſe egiſſe narrat lib.* 1. *de Moribus Eccl. Catholicæ. cap.* 1. Aug. Quoniam duæ maximè ſunt illecebrę Manichæorum quibus decipiuntur incauti, vt eos velint habere Doctores; *Scripturæ corruptores & aduerſarios virtutis*: vna, cùm Scripturas reprehendunt, vel quas malè intelligunt, vel quas malè intelligi volunt, altera cùm vitæ caſtæ, & memorabilis continentiæ imaginem præferunt: hic liber congruentem Catholicæ diſciplinæ ſententiam noſtram, de vita & moribus continebit; in quo fortaſſe intelligetur, & quàm ſit facilè ſimulare, & quàm difficilè habere virtutem. Eum ſanè modum tenebo ſi potero, vt neque in illorum morbos qui mihi ſunt notiſſimi, tam grauiter inuehar, quàm illi in ea quę ignorant. *Nam teſte Iuda Apoſtolo: quæcumque ignorant, blaſphemant.* Sanari enim eos potius ſi fieri poteſt, quàm oppugnari volo: & ea de Scripturis aſſumam teſtimonia, quibus eos neceſſe ſit credere, de nouo ſcilicet teſtamento; *quod ſcilicet admittunt*, de quo tamen nihil proferam eorum quę ſolent, imm iſſa eſſe, dicere cũ magnis anguſtijs coarctantur; ſed ea dicam quæ & approbare, & laudare coguntur. Nec omnino vllam relinquam teſtem ſententiam productam de Apoſtolica diſciplina, cui non de veteri teſtamento ſimilem comparem: vt ſi euigilare, tandem depoſitâ pertinaciâ ſomniorum ſuorum, & in Chriſtianæ fidei lucem aſpirare voluerint, animaduertant, & quàm non ſit Chriſtiana vita quam oſtentant, & quàm ſit Chriſti Scriptura quam lacerant. *& Epiſt.* 61. *ad Dulcitium quæ eſt de coërcendis hæreticis*: Aug. non tu in eos ius gladij vllis legibus accepiſti, aut imperialibus conſtitutis, *ſtatutis, conſtitutionibus*, quorum tibi iniuncta eſt executio, hoc præceptum eſt, vt necentur, &c. quod autem etiam ipſum Epiſcopum illorum, *Circumcellionum*, putaſti litteris alloquendum, humaniſſimè oſtendiſti, quantâ manſuetudine temperati ſint in Catholica Eccleſia, etiam qui poteſtate Chriſtiani Imperatoris, ſiue terrendo, ſiue plectendo, corrigendis præficiuntur erroribus; niſi quod honorificentioribus eum verbis tractaſti, quàm decebat hæreticum *Iuſtinianus tamen Imp. Nouella* 42. *Scribenti libros hæreticos pœnam inflixit amputationis manus. & in Epiſt.* 159. *ad Marcellinum Iudicem, vbi erat leniter agi contra Clericos circumcelliones, qui Reſtitutum Preſbyterum Catholicum occiderant, & Innocentio item Preſbytero oculum eruerant, digitumque præciderant.* Aug. Mihi, inquit, ſolicitudo maxima incuſſa eſt, ne fortè ſublimitas tua cenſeat eos tanta legum ſeueritate plectendos, vt qualia fecerunt, talia patiantur, &c. Nolumus paſſiones ſeruorum Dei quaſi vice talionis, paribus ſupplicijs vindicari. Non quò ſceleſtis hominibus licẽtiam facinorum prohibeamus auferri, ſed hoc magis ſufficere volumus, vt viui, & nulla corporis parte truncati, vel ab inquietudine inſana, ad ſanitatis otium, legum coërcitione dirigantur, vel a malignis operibus alicui vtili operi deputentur. Vocatur quidem & iſta damnatio: ſed quis non intelligat magis beneficium quàm ſupplicium nuncupandum, vbi nec ſæuiendi relaxatur audacia, nec pœnitendi Medicina ſubtrahitur? Imple, Chriſtiane Iudex, pij Patris officium; ſic ſuccenſe iniquitati, vt conſulere humanitati memineris, &c. Noli perdere paternam diligentiam, quam in ipſa inquiſitione ſeruaſti: quando tantorum ſcelerum confeſſionem, non extendente equuleo, non ſulcantibus vngulis, non vrentibus flammis, ſed virgarum verberibus eruiſti. Qui modus coërcitionis & a magiſtris artium liberalium, & ab ipſis parentibus & ſępè etiam in iudicijs, ſolet ab Epiſcopis adhiberi, &c. Paſſiones Catholicorum ſeruorum Dei, quæ infirmis ad ædificationem ſpiritalem vtiles eſſe debent, haud reciproca inimicorum, à quibus paſſi ſunt pœna decoloretis, ſed potius refracta iudiciaria ſeueritate & veſtrã fidem, *alloquitur tam Proconſulem, quam Marcellinum Iudicem*, quia filij eſtis Eccleſiæ, & ipſius matris manſuetudinem commendare minimè negligatis.

Sic item lib. 3. *contra Creſconium Grammat. cap.* 50. S.Aug. Nullis bonis in Catholica hoc placet, ſi vſque ad mortem in quemquam licet hæreticum ſæuiatur. Neque verò ſi longè à morte cuiuslibet moleſtijs, libido vlciſcendi malum pro malo retribuat, approbamus: multò ampliùs deteſtantes, ſi ex hac occaſione, velut pro vnitate conandi, concupita quiſque auferat aliena; non illa, quæ ſub nomine Eccleſiæ non debent ab hæreticis poſſideri, ſed quorumcũque priuata. *Idem tamen Aug. aduertit frequenter hæreticos conuictos de hæreſi, pecuniâ fuiſſe mulctatos: maximè eodem libro, cap.* 47. *vbi de Poſsidio Calamenſi Epiſcopo à Criſpino Preſbytero grauiter cæſo*: S.Aug. Exhibitus Criſpinus, & quod ſe eſſe Proconſuli quærenti negauerat, facillimè conuictus hæreticus, decem tamen libras auri, quam mulctam in omnes hæreticos Imperator Maior Theodoſius conſtituerat, intercedente Poſſidio, non eſt compulſus exoluere. *Quam totam hiſtoriam tacito ſuo nomine ex modeſtia, refert idem Poſsidius in vita Auguſtini cap.* 12. *cum prius cap.* 11. *ſe inter decem illos viros excellentes, Præpoſitos primis Africæ Cathedris, tacuiſſet; quos ex primo, & vnico, cuius ipſe meminit cap.* 9, *Auguſtini Monaſterio, ex Monachis laicis, factos Clericos, deinde Epiſcopos apertiſsimè narrauit; vt abſque inuidia legenti conſtabit, & vt fuſius in vindicijs noſtris quadripartitis probanimus. Dicta ſumma taxatæ à Theodoſio in Epiſcopos, vel Clericos conuictos hæreſeos, meminit idem Aug. Ep.* 50. *ad Bonifacium Comitem, quæ tota eſt de moderatè coërcendis hæreticis; & alibi ſæpè. Tractatu autem* 6. *in Io. circa finem, probat Epiſcopos & Clericos hæreticorum nihil poſsidere poſſe, nec iure diuino, nec humano.* Ecce vbi Gaius eis donauit fundum Eccleſiæ, cui præerat Fauſtinus, *objicit hoc ſibi dicentem hæreticum pro Fauſtino Epiſcopo ſuo.* S.Aug. Cuius Epiſcopus erat Fauſtinus? Eccleſiæ. Quid eſt Eccleſiæ? Eccleſiæ, dixit, cui præerat Fauſtinus. Sed non Eccleſiæ præerat Fauſtinus, *Catholicæ ſcilicet*, ſed parti præerat, *Donatiſtarum*, Columba autem Eccleſia eſt. *Tum inducit hæreticum rurſum dicentem ſibi*: quid clamas? non deuorauimus villas, columba illas habeat. *Cui rurſum Auguſtinus*: S.Aug. quæratur quæ ſit columba, & ipſa habeat: Nam noſtis, fratres mei, quia villæ iſtæ non ſunt Auguſtini, &c. Quo iure defendis villas? diuino an humano? reſpondeant, diuinum ius in ſcripturis habemus, humanum ius in legibus Regum. Vnde quiſque poſſidet quod poſſidet? nonne iure humano? Nam iure diuino, Domini eſt terra & plenitudo eius, pauperes & diuites Deus de vno limo fecit, & pauperes & diuites vna terra ſupportat. Iure tamen humano dicit; hæc villa mea eſt, hæc domus mea, hic ſeruus meus. Iure ergo humano, iure Imperatorum. Quare? quia ipſa

iura humana per Imperatores & Reges ſeculi Deus diſtribuit iure humano. Vultis legamus leges Imperatorum, & ſecundum ipſas agamus de villis? Si iure humano vultis poſſidere, recitemus leges Imperatorum: videamus ſi aliquid voluerint ab hæreticis poſſideri. *Dehinc introducit hæreticum, dominationem a ſpernantem, ſic fantem:* Sed quid mihi eſt Imperator? Secundum ius ipſius, *reſpondet Auguſtinus* poſſides terram. Aut tolle iura Imperatorum, & quis audet dicere mea eſt illa villa, aut meus eſt ille ſeruus, aut domus hæc mea eſt? Si autem vt teneantur iſta ab hominibus, iura acceperunt regum, vultis recitemus leges, vt gaudeatis, quia vel vnum hortum habetis: & non imputetis niſi manſuetudini columbæ, quia vel ibi vobis permittitur permanere? leguntur enim leges manifeſtæ, vbi præceperunt Imperatores: eos, qui preter Eccleſiæ Catholicæ communionem, vſurpant ſibi nomen Chriſtianum, nec volunt in pace colere pacis authorē, nihil nomine Eccleſiæ audeāt poſſidere. *Inſtant hæretici*: ſed quid nobis & Imperatori? *Reſpondet Aug.* Sed iam dixi de iure humano agitur. Et tamen Apoſtolus voluit ſeruiri Regibus, voluit honorari Reges, & dixit; *Petrus 1. Petri 2. 17. Deum timete, Regem honorificate*, Regem reueremini. Noli dicere, quid mihi & Regi? quid tibi ergo & poſſeſſioni? per iura Regum poſſidentur poſſeſſiones. Dixiſti, quid mihi & Regi? noli dicere poſſeſſiones tuas: quia ad ipſa iura humana renuntiaſti, quibus poſſidentur poſſeſſiones. Sed de diuino iure ago, ait. Ergo Euangelium recitemus: videamus quovſque Eccleſia Catholica Chriſti eſt, *id eſt extenditur*: ſuper quem venit columba, quæ docuit, *Ioannem ſcilicet*: hic eſt qui baptizat: quomodo ergo iure diuino poſſideat, qui dicit, ego baptizo, cùm dicat columba, hic eſt qui baptizat: cùm dicat Scriptura, vna eſt columba mea, vna eſt matri ſuæ? quare laniaſtis columbam? Imò laniaſtis viſcera veſtra: Nam vobis laniaſtis, columba integra perſeuerat. Ergo fratres mei, ſi vbique non habent quod dicant, ego dico vobis quid faciant. Veniant ad Catholicam, & nobiſcum habebunt, non ſolum terram ſed etiam illum qui fecit cœlum & terram.

Tandem quod iuxta Tertull. cogendi ſint hæretici ad officium & debitum fidei, probat Auguſtinus ad Donatum Presbyterum partis Donati. Ep. 204. Diſplicet tibi quia traheris ad ſalutem cum tam multos noſtros ad perniciem traxeris, &c. Si neque hoc putas tibi fieri debuiſſe, quia neminem exiſtimas cogendum eſſe ad bonum, attende quid Apoſtolus dixerit, qui Epiſcopatum deſiderat, bonum opus concupiſcit: & tamen tam multi vt Epiſcopatum ſuſcipiant, tenentur inuiti, perducuntur, includuntur, cuſtodiuntur, patiuntur tanta quæ nolunt, donec eis adſit voluntas ſuſcipiendi operis boni; quanto magis vos ab errore pernicioſo, in quo vobis inimici eſtis, trahendi eſtis & deducendi ad veritatem, vel cognoſcendam, vel eligendam; non ſolum vt honorem *Martyrij quem ſtultè affectabant Circumcelliones ſeipſos occidendo vel homines ad ſuam necem cogendo*, ſed etiam ne peſſimè pereatis? dicis Deum dediſſe liberum arbitrium, ideo non debere cogi hominem nec ad bonum: quare ergo illi de quibus ſupra dixi, coguntur ad bonum? Attende ergo, quod conſiderare non vis. Ideo voluntas bona *cogentis ad bonum* miſericorditer impenditur, vt mala voluntas hominis dirigatur. Nam quis neſciat, nec damnari hominem niſi merito malæ voluntatis, nec liberari niſi bonam habuerit voluntatem?

S.Aug.

Non tamen ideo qui diliguntur malę ſuæ voluntati impunè & crudeliter permittendi ſunt, ſed vbi poteſtas datur, & a malo prohibendi, & ad bonum cogendi. Nam ſi voluntas mala ſemper ſuæ permittenda eſt libertati, quare Iſraëlitæ recuſantes & murmurantes, tam duris flagellis à malo prohibebantur, & ad terram promiſſionis compellębantur? Si voluntas mala ſuæ permittenda eſt libertati, quare Paulus non eſt permiſſus vti peſſima voluntate, qua perſequebatur Eccleſiam, ſed proſtratus eſt, vt excæcaretur, & excęcatus eſt vt mutaretur, mutatus vt mitteretur, miſſus, vt qualia fecerat in errore, talia pro veritate pateretur? Si voluntas mala ſemper ſuæ permittenda eſt libertati, quare monetur pater in ſcripturis ſanctis *Eccli.* 30. 12. filium durum non ſolum verbis corripere, ſed etiam latera eius tunderet vt ad bonam diſciplinam coactus & domitus dirigatur, &c. Si mala voluntas ſemper ſuæ permittēda eſt libertati, quare corripiuntur negligentes Paſtores, & dicitur eis, errantem ouem non reuocaſtis, perditam non requiſiſtis? & vos oues Chriſti eſtis, characterem Dominicum portatis in Sacramento quod accepiſtis, ſed erratis & peritis. Non ideo vobis diſpliceamus, quia reuocamus errantes, & quærimus perditos. Melius enim facimus voluntatem Domini monentis, vt vos ad eius ouile redire cogamus, quam conſentiamus voluntati ouium errantium, vt perire vos permittamus, &c. Si ſalus iſta corporalis ſic cuſtodienda eſt, vt etiam in nolentibus ab eis qui eos diligunt, ſeruetur; quantò magis iſta ſpiritalis, in cuius deſertione mors æterna metuitur? &c. Attendis & ſæpè repetis, ſicut audio, quod in Euangelio ſcriptum eſt, receſſiſſe à Domino 70. diſcipulos, & arbitrio ſuæ malæ atque impiæ diſceſſionis fuiſſe permiſſos, cæteriſque duodecim qui remanſerant fuiſſe reſponſum, numquid & vos vultis ire? Et non attendis, quia tunc primum Eccleſia nouo germine pullulabat, nondumque in ea fuerat completa iſta prophetia; & adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes gentes ſeruient illi. Quod vtique quanto magis impletur, tantò maiore vtitur Eccleſia poteſtate; vt non ſolum inuitet, ſed etiam cogat ad bonum. Hoc tunc Dominus ſignificare volebat, qui quamuis haberet magnam poteſtatem, prius tamen elegit commendare humilitatem. Hoc & in illa conuiuij ſimilitudine ſatis euidenter oſtendit, vbi miſit ad inuitatos & venire noluerunt, & ait ſeruo; exi in plateas & vicos ciuitatis, & pauperes, & debiles, & cæcos, & claudos introduc huc, &c. Exi in vias & ſepes & compelle intrare, vt impleatur domus mea. Vide nunc quemadmodum de his qui prius venerunt, dictum eſt; introduc eos; non dictum eſt, compelle: Ita ſignificata ſunt Eccleſiæ primordia adhuc creſcentis, vt eſſent etiam vires compellendi. Proinde quia oportebat eius iam viribus & magnitudine roborata etiam compelli homines ad conuiuium ſalutis æternę, poſteaquam dictum eſt, factum eſt quod iuſſiſti, & adhuc eſt locus: exi inquit, in vias, & ſepes, & compelle intrare. Quapropter ſi ambularetis quieti, extra hoc conuiuium ſalutis ęternę, & ſanctæ vnitatis Eccleſiæ, tanquam in vijs vos inueniremus: Nunc verò quia per multa mala & ſæua quæ in noſtros committitis tanquam ſpinis & aſperitate pleni eſtis. Vos tanquam in ſepibus inuenimus, & intrare compellimus. Qui compellitur, quò non vult, cogitur, ſed cùm intrauerit, iam volens paſcitur.

Cohibe itaque tam iniquum & impacatum animum, vt in vera Eccleſia Chriſti inuenias ſalutare conuiuium. *Hæc fuſius tractauimus, ne quid deſit quærenti, quomodo ſint tractandi hæretici, & quod ius in eos habeat Eccleſia.*

8. DE SVO INFERS. *Loquitur Apelli hæretico, qui dicebat eos qui Chriſto prædicanti nuntiauerunt, matrem eius & fratres foris ſtare, tentandi gratia id ei nuntiaſſe: cui reſpondet Tertull.* Hoc quidem Scriptura non dicit, aliàs non tacens, cùm quid tentationis gratiâ factum eſt circa eum. *Vnde hic dicit ſe hanc Apellis interpretationem non admittere, cùm ſit præter Scripturam, ſolitam expreſsè dicere, quoties aliquis Chriſto locutus eſt, eum tentandi cauſa.*

9. NIGIDIVS NESCIO QVI. *Neſcio quis. Nullum reperi hactenus qui Nigidij hæretici faceret mentionem. De Nigidio figulo inſigni Mathematico, Philoſopho Pythagoricos æmulante, agit Auguſtinus, libro 5. de Ciuit. cap. 3. ſed hic erat, tempore Octauij Auguſti, quem orbis dominum fore prædixit.* (Aug.) EX QVA AVTHORITATE, *quo mittente prædicauit?* REBVS, *Sacramentis, Scripturis, &c. qua fronte mendicant à Deo res, quibus aduerſus eum militent.* SIC SOLET. *Vt probent ſe eſſe nouos Apoſtolos, debent probare ſe eſſe tales, eodem modo, quo primi Apoſtoli à Chriſto miſsi.* EADEM SIGNA, *miracula, Marc. 16. 15.* Euntes in mundum vniuerſum prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, &c. Signa autem eos qui crediderint, hæc ſequentur: in nomine meo dæmonia ejicient, linguis loquentur nouis, ſerpentes tollent: & ſi mortiferum quid biberint, non eis nocebit: ſuper ægros manus imponent, & benè habebunt. *De Miraculis, ad fidei confirmationem factis Auguſtinus, libro 22. de Ciuit. cap. 9.* (Aug.) Cui niſi huic fidei atteſtantur iſta miracula, in qua prædicatur Chriſtus reſurrexiſſe in carne, & in cœlum aſcencendiſſe cum carne? Nam & ipſi Martyres huius fidei Martyres, id eſt huius fidei teſtes fuerunt. Huic fidei teſtimonium perhibentes, mundum inimiciſſimum & crudeliſſimum pertulerunt, eumque non repugnando, ſed moriendo vicerunt. Pro iſta fide mortui ſunt, qui hæc à Domino impetrare poſſunt, propter cuius nomen occiſi ſunt, &c. ſiue Deus ipſe per ſeipſum miro modo, quo res temporales operatur æternus; ſiue per ſuos miniſtros iſta faciat, & eadem ipſa quæ per miniſtros facit, ſiue quædam faciat etiam per Martyrum ſpiritus, ſicut per homines adhuc in corpore conſtitutos: ſiue omnia iſta per Angelos, quibus inuiſibiliter, immutabiliter, & incorporaliter imperat, operetur: vt quæ per Martyres fieri dicuntur, eis orantibus tantum & impetrantibus, non etiam operantibus fiant, &c. Ei tamen atteſtantur hæc fidei, in qua carnis in æternum reſurrectio prædicatur. APOSTOLOS IN PERVERSVM. *Miracula hæreticorum notat eſſe contraria Apoſtolicis. Apoſtoli enim fidem propagando miraculis, non tantum mortuis corpore vitam dederunt, ſed & fidem,* ex qua viuit iuſtus per verbum Dei, *animis inſerendo vitam æternam tribuerunt; hæretici autem falſis ſuis dogmatibus fidem in multis extinguendo, eorum animas prius viuas occiderunt; & ad literam corpora necant, vt notat Hieronymus Bolſecus in vita Caluini, cap. 13. cum quemdam Bruleum, morbum, & mortem ſimulantem, dum fingit excitare à mortuis, de facto mortuum vidit; vxore reclamante, multiſque teſtibus huius egregij miraculi Geneuæ facti.* (Aug.) *Auguſtinus de miraculis Apoſtolorum, tract. 82. in Io.* Qui credit in me, opera quæ ego facio, ipſe faciet: prius ego facio, deinde & ipſe faciet, quia facio vt faciat. Quæ opera, niſi vt ex impio iuſtus fiat? & maiora horum faciet, quorum obſecro? numquid nam omnium operum Chriſti maiora facit, qui cum timore & tremore ſuam ipſius ſalutem operatur? quod vtique in illo, ſed non ſine illo, Chriſtus operatur. *Peruersè autem hæretici imitantur Apoſtolos Chriſti adiutores in ſalutem animarum; dum auertunt à fide, ſeducunt animas, & in ſuas hæreſes mortiferas abducunt.*

10. SI QVÆ *hæreſes.* INTERSERERE. *Quaſi Zizania connata tritico, & coætanea Apoſtolis.* EDANT ERGO. *Si volunt hoc nobis ſuadere, producant in teſtimonium huius antiquitatis, originem ſuarum Eccleſiarum, & ſeriem ſucceſsiuam ſuorum Epiſcoporum, ſicut nos oſtendimus noſtrorum. Id, præter alibi dicta, inſinuat Auguſtinus in Epiſtola 56. ad Dioſcorum circa f.* (S.Aug.) *Vbi de hæreticis:* Iacere ſe abiectiſſimè ſentiunt, ſi eorum Authoritas cum authoritate Catholica conferatur, &c. Sed ille fidei Imperator clementiſſimus, & per conuentus celeberrimos populorum, atque gentium, ſedeſque ipſas *Eccleſias* Apoſtolorum, arce authoritatis muniuit Eccleſiam, & per pauciores piè doctos & verè ſpiritales viros, copioſiſſimis apparatibus etiàm inuictiſſimę rationis armauit. *Alibi dum de Eccleſia ageremus, expreſsiſsimos locos Auguſtini, circa ſucceſsionem Epiſcoporum Eccleſiæ Romanæ retulimus; vt & expoſuimus ſequentem textum vſque ad hæc verba quæ nunc explanamus:* ITA OMNES HÆRESES. *Vicißim, inquit, prouocamus quaſcumque hæreſes, vt duplici hoc modo probent ſe verè eſſe Apoſtolicas, vt iactitant. Primò quidem probando ſucceſsionem Epiſcoporum ſuorum; ſecundò doctrinæ ſuæ cum Apoſtolica cognationem & germanitatem.* OB DIVERSITATEM SACRAMENTI. *Non intelligit baptiſmum diuerſum, ſed fidem, quæ cum in Sacramento eodem, eadem pariter infantibus infundatur, poſtea ab adultis peruertitur; vel ſi adulti fictè credant, dum verè baptizantur. Vt claudam hunc tractatum de hæreſibus, qui penè totus conſtat libro Tertulliani de Præſcriptionibus, breuiter quid ſit præſcriptio, & quot contra hæreticos pro fide Orthodoxa præſcriptiones agnoſcat Author, hic refero: Præſcriptio itaque vox in iure frequentiſsima, pro exceptione accipitur, l. qui agnitis, & l. penultima, ff. de exceptionibus, l. penultima, & l. finali, C. eodem. Alciatus in libr. de quinque pedum præſcript. dicit exceptionem eſſe generale nomen cuiuſque defenſionis, contra actionem quoquomodo obiectam. Sic Tertullianus contra hæreticos noua dogmata introducere volentes, ſuas opponit præſcriptiones, quibus excipit, ſiue defendit veritatem ſanæ fidei, contra eorum iniuſtam actionem, decem autem numero recenſet præſcriptiones; quarum primam ponit, cap. 15. quòd non ſint admittendi ad diſputationem de Scripturis: Secunda quæ habetur, cap. 20. & 21. quòd per Chriſtum Apoſtolis, & per illos Eccleſiis Apoſtolicis, fides vera ſit tradita; ex quo ſequitur nullam aliam doctrinam recipiendam eſſe, quàm quæ ab Apoſtolis viua voce, aut per Epiſtolam ſit tradita. Tertia continetur in cap. 28. quæ depromitur ab vnanimi diuerſarum Eccleſiarum ab Apoſtolis aut viris Apoſtolicis fundatarum, conſenſu. Quartam refert, cap. 29. petitur ex eo quod hæretici omnes & eorum dogmata poſterius eruperint, quam veritas, quæ tempore præeſſit. Quinta & Sexta refertur, cap. 32. & ducitur à ſucceſsione Epiſcoporum, & à germanitate cum doctrina Apoſtolica, quam inuiolabilem tenent, tam Epiſcopi legitimi, quam Eccleſiæ quibus præſunt. Septima legitur in cap. 33. deducitur à conuenientia hæreſeon præſentis temporis, cum iam damnatis olim ab Eccleſia. Octauam lege cap. 36. quam ſumit ab Authoritate Eccleſiarum Apoſtolicarum Cathedralium, & maximè Romanæ, quam vni deſerit, ha-*

reticus conuincitur. Nonam accipe cap. 38. qua vrget hæreticos de interpolatione & corruptione Scripturæ, hæreticis familiari. Decima tandem & vltima deſcribitur in moribus corruptis hæreticorum, & confuſione prorſus inordinata diſciplina, cap. 41.

HEBDOMADES SEPTVAGINTA.

Hebdomades ſeptuaginta à Daniele prædictæ ſupputantur, & impletæ, Chriſto nato & mortuo, Ieroſolymaque euerſa, conuincuntur. Cont. Iud. cap. 8. per totum.

REquirenda tempora prædictæ & futuræ natiuitatis Chriſti, & paſſionis eius, & exterminii ciuitatis Hieruſalem, id eſt, vaſtationis eius. Dicit enim Daniel: [a] *& ciuitatem*
a Dan. 9. 26. *ſanctam, & ſanctum exterminari cum duce venturo, & deſtrui pinnaculum vſque ad interitum*
Venturi itaque Chriſti ducis ſunt tempora requirenda, quæ inueſtigabimus in Daniele: quibus computatis, probabimus veniſſe eum, etiam ex temporibus præſcriptis, & ex ſignis competentibus, & ex operationibus eius, quæ probamus ex conſequentibus quæ poſt aduentum eius futura adnuntiabantur, vt tam adimpleta omnia quàm proſpecta credamus. Sic igitur de eo Daniel prædicauit, vt & quando & quo in tempore gentes eſſet liberaturus: oſtenderet, & quoniam poſt paſſionem Chriſti iſta ciuitas exterminari haberet. Dicit
b Dan. 9. 1. enim ſic: [b] *In primo anno ſub Dario filio Aſſueri ex ſemine Medorum, qui regnauit ſuper regnum*
c Ibid. 20. *Chaldæorum, ego Daniel intellexi in libris numerum annorum.* Et [c] *adhuc me loquente in oratione,*
& ſeq. *ecce vir Gabriel, quem vidi in viſione in principio, volans, & tetigit me, quaſi hora ſacrificii veſpertini, & intelligere fecit me, & locutus eſt mecum, & dixit: Daniel, nunc exiui imbuere te intelligentia, in principio obſecrationis tuæ exiuit ſermo. Et ego veni vt adnuntiem tibi, quia vir deſideriorum tu es, & cogita in verbo, & intellige in viſione.* LXX *hebdomadæ breuiatæ ſunt ſuper plebem tuam, & ſuper ciuitatem ſanctam, quoadusque inueteretur delictum, & ſignentur peccata, & exorentur injuſtitiæ, & inducatur iuſtitia æterna, vt & ſignetur viſio & prophetes, & vt vngatur ſanctus ſanctorum. Et ſcies & perſpicies: & intelliges à profectione ſermonis, integrando & reædificando Hieruſalem vſque ad Chriſtum ducem, hebdomadas ſeptem & dimidiam, &* LXII *& dimidiam, & conuertet, & ædificabitur in letitiam, & conuallationem, & innouabuntur tempora, & poſt hebdomadas has* LXXII, *& exterminabitur vnctio, & non erit: & ciuitatem & ſanctum exterminabit cum duce aduenìente, & concidentur quomodo in cataclyſmo vſque ad finem belli, quod concidetur vſque ad interitum. Et confirmabit teſtamentum in multis. Hebdomada vna, & dimidia hebdomadis, auferetur meum ſacrificium & libatio, & in ſancto execratio vaſtationis, & vſque ad finem temporis conſummatio dabitur ſuper hac vaſtatione.* Animaduertamus igitur terminum, quomodo in vero
d Dan. 9. 25. prædixit LXX hebdomadas futuras, in quibus ſi receperint eum, [d] *ædificabitur in latitudinem, & in longitudinem, & innouabuntur tempora.* Prouidens autem Deus quid eſſet futurum, & quoniam non tantum non recipient eum, verum & inſequentur, & tradent eum morti, &
e Dan. 9. 24. recapitulauit, & dixit. [e] *In ſexaginta duabus hebdomadibus naſci illum & vngi ſanctum ſancto-*
26. *rum. Hebdomades autem* VII, *& dimidia cum implerentur, pati habere, & ciuitatem exterminari poſt vnam & dimidiam hebdomadam,* quo ſcilicet tempore ſeptem & dimidia hebdomadæ
f Dan. 9. 25. completæ ſunt. Dicit enim ſic: [f] *Et ciuitatem & ſanctum exterminari cum duce venturo, & concidentur ſicut in cataclyſmo, & deſtruet pinnaculum vſque ad interitum.* Vnde igitur oſtendimus quoniam venit Chriſtus intra LXII & dimidiam hebdomadas? Numerabimus autem à primo anno Darii, quomodo in ipſo tempore oſtenditur Danieli viſio ipſa. Dicit enim:
g Ibid. [g] *Et intellige, & conijce ad perfectionem ſermonis reſpondente me tibi hæc.* Vnde à primo anno Darii debemus computare, quando hanc viſionem vidit Daniel. Videamus igitur anni quomodo impleantur vſque ad aduentum Chriſti. Darius enim regnauit annis XIX. Artaxerxes regnauit annis XL. Deinde rex Ochus, qui & Cyrus, regnauit annis XXIV. Argus anno vno. Alius Darius, qui & Melas nominatus eſt, annis XXII. Alexander Macedo annis duodecim. Deinde poſt Alexandrum, qui & Medis & Perſis regnarat, quos reuicerat, & in Alexandria regnum ſuum firmauerat, quando & nomine ſuo eam appellauit, regnauit illic in Alexandria Soter annis XXXV. cui ſuccedens Philadelphus, regnauit annis triginta nouem. Huic ſuccedit Euergetes, annis XXV. Deinde Philopator annis XVII. Poſt hunc Epiphanes, annis XXIV. Item alius Euergetes, annis XXIX. Soter annis XXXVIII. Ptolomæus annis XXXVIII. Cleopatra annis XX. menſibus VI. Item adhuc Cleopatra conregnauit Auguſto annis XIII. Poſt Cleopatram Auguſtus aliis annis XLIII. Nam omnes anni imperii Auguſti, fuerunt anni LVI. Videmus autem quoniam quadrageſimo & primo anno imperii Auguſti, quo poſt mortem Cleopatræ imperauit, naſcitur Chriſtus. Et ſuperuixit idem Auguſtus, ex quo naſcitur Chriſtus, annis XV. Et erunt reliqua tempora annorum in diem natiuitatis Chriſti anni XLI. Efficiuntur autem anni CCCCXXXVII menſes VI. Vnde adimplentur LXII. hebdomadæ & dimidia, quæ efficiunt annos CCCCXXXVII,
h Dan. 9. 24 menſes VI. in diem natiuitatis Chriſti. Et [h] *manifeſtata eſt iuſtitia æterna, & vnctus eſt ſanctus*

ſanctorum: id eſt Chriſtus, *& ſignata eſt viſio & prophetia, & dimiſſa ſunt peccata*, quæ per fi- Ibid.
dem nominis Chriſti, omnibus in eum credentibus remittuntur. Quid eſt autem quod
dicit, *ſignari viſum & prophetiam?* Quoniam omnes Prophetæ nuntiabant de ipſo, quod eſſet
venturus, & pati haberet: Igitur quoniam adimpleta eſt prophetia per aduentum eius,
propterea ſignari viſionem & prohetiam dicebat, quoniam ipſe eſt ſignaculum omnium
Prophetarum, adimplens omnia quæ retro de eo Prophetæ nuntiauerant. Poſt enim
aduentum Chriſti & paſſionem ipſius, *i iam non viſio, neque prophetes eſt*, qui Chriſtum nun- *i* Pſal. 73.9.
tiet venturum. Denique hoc ſi non ita eſt, exhibeant Iudæi Prophetarum poſt Chriſtum
aliqua volumina, Angelorum aliquorum viſibilia miracula, quæ retro Patriarchæ vide-
runt vſque ad aduentum Chriſti, qui iam venit, *k ex quo ſignata eſt viſio, & prophetia*, id eſt *k* Dan. 9.24
ſtatuta. Et merito Euangeliſta: *l Lex & Prophetæ vſque ad Ioannem Baptizatorem.* Bap- *l* Math. 11. 13.
tizato enim Chriſto, id eſt ſanctificante aquas in ſuo baptiſmate, omnis plenitudo ſpirita- Luc. 16. 16.
lium retro chariſmatum in Chriſto ceſſerunt, ſignante viſionem & prophetias omnes, quas
aduentu ſuo adimpleuit. Vnde firmiſſimè dicit aduentum eius *ſignare viſum & prophetiam.*
Itaque oſtendentes & numerum annorum & tempus LX duarum & dimidiæ hebdomada-
rum adimpletum, tunc veniſſe Chriſtum, id eſt natum; videamus aliæ VII. & dimidia heb-
domades, quæ ſunt ſubdiuiſæ in abſciſſione priorum hebdomadarum in quo actu ſint ad-
impletæ. Poſt enim Auguſtum qui ſuperuixit poſt natiuitatem Chriſti anni XV efficiun-
tur, cui ſucceſſit Tiberius Ceſar, & imperium habuit annis XXII, menſibus ſeptem, diebus
viginti, huius quintodecimo anno imperii paſſus eſt Chriſtus, annos habens quaſi XXX
quum pateretur. Item Caius Cæſar, qui & Caligula, annis III, menſibus VIII, diebus XIII.
Nero Cæſar annis IX, mẽſibus IX, diebus XIII. Galba mẽſibus VII, diebus VI. Otho menſibus
III, diebus V. Vitellius menſibus VIII, diebus X. Veſpaſianus anno primo imperii ſui debel-
lauit Iudæos, & fiunt anni numero quinquaginta duos menſe ſex. Nam imperauit annis
nouem: atque ita in diem expugnationis ſuæ Iudæi impleuerunt hebdomadas LXX præ-
dicta, à Daniele. Igitur expletis his quoque temporibus, & debellatis Iudæis, poſtea ceſ-
ſauerunt illic libamina & ſacrificia, quæ exinde illic celebrari non potuerunt. Nam &
vnctio illic exterminata eſt poſt paſſionem Chriſti. Erat enim prædictum exterminari
illic vnctionem, ſicut eſt in pſalmis prophetatum: *m Exterminauerunt manus meas & pedes.* *m* Pſal. 21. 18
Quæ paſſio huius exterminii intra tempora LXX hebdomadarum perfecta eſt ſub Tiberio
Cæſare, Coss. Rubellio Gemino, & Fufio Gemino, menſe Martio, temporibus Paſchæ, Exo. 12. 15.
die VIII Calendarum Aprilium, die prima azymorum, quo agnum vt occiderent ad veſ- *n* Matth. 27
peram à Moyſe fuerat præceptum. Itaque omnis ſynagoga filiorum Iſrael eum interfe- 25.
cit, dicentes ad Pilatum, cum vellet eum dimittere: *n Sanguis huius ſuper nos, & ſuper filios no-* *o* Io. 19. 12.
ſtros. &, *o Si hunc dimiſeris, non es amicus Cæſaris:* vt adimpleri poſſent omnia quæ de eo fue- Act. 13. 33.
rant ſcripta.

HEBDOMADES SEPTVAGINTA. SCHOL.

SANCTVM EXTERMINARI. *Supple templum debere.* CIVITATEM SANCTAM, *Ieruſalem.* PINNACVLVM, *faſtigium & ſummitatem ædificij eius in acumen tendentis.* AD INTERITVM. *Quaſi diceret à ſummo ad imum; vt non remaneat, ſecundum Chriſti prophetiam*, lapis ſuper lapidem: *de quo & Pſaltes extremo exitio, dixit:* Exinanite exinanite, vſque ad fundamentum in ea. DANIEL PRÆDICAVIT, *prophetauit.* HABERIT, *deberet.* IN PRIMO ANNO, *textum breuiter decurro, & verba quæ diuerſa ſunt à vulgatis annoto. Daniel. 9. 1.* In Anno primo Darij filij Aſſueri de ſemine Medorum, qui imperauit ſuper Regnum Chaldæorum: Anno vno regni eius, *Sanct. Pagn. ex Hebr. Anno primo.* Ego Daniel intellexi in libris numerum annorum de quo factus eſt ſermo Domini, 70. *qui factus eſt ſermo Domini* ad Ieremiam prophetam, vt complerentur deſolationis Ieruſalem ſeptuaginta anni. Et poſui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare & deprecari in Ieiuniis, ſacco, & cinere, &c. QVEM VIDI. *Vulgata & 70.* quem videram in viſione à principio. VOLANS. *Ita & 70. ſed vulgata* cito volans. QVASI HORA. *Ita 70. Sed vulgata:* tetigit me in tempore Sacrificij veſpertini. ET INTELLIGERE. *Vulgata*, & docuit me, & locutus eſt mihi. IMBVERE TE, &c. *Ad verbum ſecutus eſt 70. Vul-*

A *gata autem ſic*, Nunc egreſſus ſum vt docerem te & intelligeres. Ab exordio precum tuarum egreſſus eſt ſermo: ego autem veni vt indicarem tibi, quia vir deſideriorum es: tu ergo animaduerte ſermonem, & intellige viſionem, 70. Hebdomades abreuiatæ ſunt ſuper populum tuum. *Sanct. Pagn. ex Hebr. deciſæ ſunt.* Et ſuper vrbem ſanctam tuam. vt conſummetur præuaricatio, 70. *peccatum, & ſignentur peccata, & deleantur iniquitates, & exorentur iniquitates, & adducatur Iuſtitia ſempiterna, & ſignetur viſio & prophetia, & vngatur Sanctus Sanctorum.* Et finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, &c. & impleatur viſio, & prophetia, &c.

B ET SCIES, &c. *vulgata.* Scito ergo & animaduerte ab exitu ſermonis vt iterũ ædificetur Ieruſalẽ, vſque ad Chriſtũ ducem, 70. *ab exitu ſermonis ad reſpondendũ, & ædificandũ Ieruſalem, vſque ad Chriſtum ducem Hebdomades ſeptem, & Hebdomades ſexaginta duæ.* Hebdomades, ſeptem, & Hebdomades ſexaginta duæ erunt. *Signari peccata dixit, vel completo eorum numero; vel quòd Chriſtus venturus ſuo ſanguine ea deleturus eſſet, & veniam eorum ſubſcripturus. Nam iuxta Paulum* tulit de medio Chirographum quod erat contrarium nobis & affixit illud cruci. SEPTEM, ET DIMIDIAM. *Hæc nec in Hebræis, nec apud 70. ſic leguntur. Hiero. lib. 1. Comment. in Dan. vbi*

recenſet interpretationes veterum Patrum. Scio de hac quæſtione ab eruditiſſimis viris variè diſputatum, & vnumquemque pro captu ingenij ſui dixiſſe quod ſenſerat. Quia igitur periculoſum eſt de Magiſtrorum Eccleſiæ iudicare ſententiis, & alterum præferre alteri; dicam quid vnuſquiſque ſenſerit, lectoris arbitrio derelinquens, cuius expoſitionem ſequi debeat. *Tum refert opiniones Africani in quinto temporum volumine., Euſeby Pamphili, Hippolyti, Appollinaris Laodiceni, Clementis Alexandrini, Origenis, Tertulliani noſtri, & tandem Hebræorum, vbi ſic eos in fine inducit loquentes.* Nec nos, inquiunt, moueat, quòd primùm numerentur ſeptem Hebdomadæ & poſtea ſexaginta duæ, & rurſum vna, quæ in duas partes diuiditur; eſt enim hoc idioma ſermonis Hebraïci, & antiquorum ſermonis Latini: vt ante, minorem numerum ſupputent, & poſtea maiorem. Verbi gratia nos iuxta proprietatem linguæ noſtræ nunc dicimus: Abraham vixit annis 175. illi è contrario loquuntur: vixit Abraham annis quinque, & ſeptuaginta, & centum. Non igitur vt legitur, ita impletur, ſed vt totum pariter ſupputetur. *Vnde aduerto Tertullianum anticipatè locutum de illa vna Hebdomada, quæ in duas parſes diuiditur.* Et convertet, *&c.* 70. & reuertetur, & ædificabitur platea & murus; & euacuabuntur tempora. Et poſt Hebdomadas ſexaginta duas exterminabitur vnctio: & iudicium non eſt in eo: & ciuitatem, & Sanctuarium diſſipabit cum duce adueniente: excidentur in diluuio, & vſque ad finem belli conciſi ordine, deſolationibus. *Vulgata autem* & rurſum ædificabitur platea & muri in anguſtia temporum. Et poſt Hebdomades ſexaginta duas occidetur Chriſtus: & non erit eius populus qui eum negaturus eſt, & Ciuitatem, & Sanctuarium diſſipabit populus cum duce venturo: & finis eius vaſtitas, & poſt finem belli ſtatuta deſolatio.

In lætitiam. *Sic ſolus legit, nec ineptè, cùm in plateis latis, lætari deberet populus ædificans. Vnde lætitia, quaſi latitia dicitur; & platea lata & ſpatioſa via ciuitatis eſt.* Et confirmabit. *Sequutus eſt 70. qui ſic habent;* & confirmabit teſtamentum multis Hebdomada vna, & in dimidio Hebdomadis auferetur meum Sacrificium, & libamen: & in templo abominatio deſolationum: & vſque ad conſummationem temporis, conſummatio dabitur ſuper deſolationem. *Vulgata verò:* Confirmabit autem pactum multis Hebdomada vna: & in dimidio Hebdomadis deficiet hoſtia & ſacrificium, & erit in templo abominatio deſolationis, & vſque ad conſummationem & finem perſeuerabit deſolatio.

S.Aug. *De hac prophetia Auguſtinus, lib.18. de Ciuit. cap.34. in p.* Daniel etiam tempus quo venturus fuerat Chriſtus atque paſſurus, numero definiuit annorum, quod longum eſt computando monſtrare, & ab aliis factitatum eſt ante nos. *Et Ep.78. ad Heſy-*
S.Aug. *chium illas Hebdomadas, de primo, non de ſecundo Aduentu voluit intelligi. Sic enim in p. ſcribit:* Ego maximè illud de Hebdomadibus Danielis, ſecundum tempus quod iam tranſactum eſt, intelligendum puto; nam de Saluatoris aduentu qui expectatur in fine, tempora dinumerare non audeo; nec aliquem Prophetam de hac re numerum annorum exiſtimo præfiniſſe, ſed illud potius præualere, quod ipſe Dominus ait, nemo poteſt cognoſcere tempora, quæ Pater poſuit in ſua poteſtate. *Et Epiſt.80. ad eumdem de ſuprema mundi die, eundem arguit, hebdomades Danielis de ſecundo Aduentu ad iudicium interpretan-*
S.Aug. *tem.* Hebdomades inquit, Sancti Danielis, non ad primum Domini áduentum, ſicut pluribus viſum

A eſt, ſed ad ſecundum potius exiſtimas pertinere. Itane ergo breuiabuntur? *alludit ad dictum Chriſti de Aduentu ſecundo loquentis: niſi breuiarentur dies iſti, non ſalua fieret omnis caro, ſed propter electos breuiabuntur,* vt vel vna in eis hebdomada minus futura ſit, & falſa erit prophetia quæ tanta diligentia numerum hebdomadarum definire curauit, vt quiddam diceret etiam dimidio hebdomadis implendum? miror ſi per prophetiam Chriſti deſtruitur prophetia Danielis, &c. poſtremò multo certius ſecuriuſque dicitur, Domini aduentum intra 70. aut vt plurimum intra centum annos, futurum, ſi hebdomades iſtæ ipſum prænuntiant. Anni enim 490. ſunt in hebdomadibus 70. à natiuitate autem
B Domini hodie computantur anni fermè 420. A Reſurrectione autem vel Aſcenſione eius anni plus minus 390. Ac per hoc, ſi ex quo natus eſt computetur, 70. ſunt reliqui: ſi ex quo paſſus eſt circiter centum remanent: intra quos Danielis omnes hebdomades, ſi de nouiſſimo eius aduentu prophetatæ ſunt, implebuntur. Qui ergo dicit intra tot annos erit, *ſecundus ſcilicet Aduentus.* Tunc falſum dicit, ſi vltra erit. Sed quia breuiabuntur, pauciores poterunt eſſe, &c. proinde tota quæſtio eſt vtrum Danielis hebdomades primo aduentu Domini impletæ ſint, &c. relinquitur itaque vt qui vult cogere iſtam prophetiam credi ſæculi fine complendam, contendat quantum pòteſt, & oſtendat ſi poteſt primo Ad-
C uentu Domini non fuiſſe completam, contra tot expoſitores diuinorum eloquiorum, qui hanc, non ſolum computatione temporum, verum etiam rebus ipſis completam fuiſſe demonſtrant, maximè quod ibi ſcriptum eſt: & vngetur Sanctus Sanctorum: vel propter quod in eadem prophetia Hebræi codices expréſſius habent: occidetur Chriſtus, & non erit eius; id eſt non erit eius ciuitatis; quoniam ſic alienatus eſt à Iudæis, qui eum propterea Saluatorem, Redemptoremque ſuum non eſſe crediderunt, quia occiderunt. Neque enim in fine ſæculi vngendus, aut occidendus eſt Chriſtus, vt illa prophetia Danielis, tunc expectetur implenda, quæ nondum creditur impleta. Convertet *ſupple triſtitiam conceptam ex ruina priori in lætitiam ædifica-*
D *tionis nouæ. Supereſt vt breuiter textum hunc difficilem exponamus.* Conſummetur præuaricatio *peccatorum mundi, in Chriſti morte, qua peccatum omne conſumet & delebit.* Et adducatur iuſtitia ſempiterna. *Per Chriſtum, cuius iuſtitia manet in ſæculum ſæculi.* Et impleatur viſio & prophetia *Chriſto hæc omnia ſuo aduentu implente.* Et vngatur ſanctus ſanctorum. *Chriſtus ab vnctione præ conſortibus dictus; tam Inuiſibiliter, vnctus Spiritu ſancto, in primo inſtanti incarnationis, quàm viſibili columba, in baptiſmo.* Ab exitu ſermonis, *à quarto Sedeciæ Anno qui fuit 12. Nabuchodonoſor. Qui poſtea regnauit 34. annis: omnes quippe anni Imperij eius fuerunt 45. Euillermodach 23. Balſaſar 3. Darius Medus 2. Cyrus 4. templi inſtaura-*
E *tio & duratio 466. Vnde ſi auferas 42. qui fluxerunt à morte Chriſti vſque ad ruinam templi, fiunt 490. Anni, quos conficiunt 70. hebdomades Annorum. Cum ſepties ſeptuaginta faciant, 490.* Vſque ad Chriſtum *qui in vltima occiſus eſt,* abbreuiatæ ſunt. *Definitæ, ſtatutæ ſunt, non vlterius differetur aduentus Chriſti; ab eo tempore quo à Rege Perſarum exibit edictum quo permittet Nehemia & Iudæis vt Ieroſolymam reſtaurent, ſupererunt tantum vſque ad Chriſtum 490. Anni, vel abbreuiatas dicit ob meritum precum Danielis, Eſaiæ aliorumque Prophetarum, qui ex D. Bonauentura de congruo meriti ſunt accelerationem Incarnationis.* Rurſum ædificabitur *repetitum eſt reſ-*

renda ad præcedentia vbi ait ; vt iterum reædificetur Ieruſalem, Quod ſubijcit, in anguſtia temporum, intellige vel propter hoſtes anguſtijs prementes ; vel quod breuiſſimo tempore ſcilicet 52. diebus quaſi furtim muros abſoluerunt, vt habetur 2. Eſdræ 6. 15. poſt Hebdomades ſexaginta duas. Sub intellige iam dictas ſeptem quæ cum ſexaginta duabus faciunt annos 483. nam hebdomada ſeptuageſima occiſus eſt Chriſtus. Et non erit eius populus. Impletâ tunc ſcilicet prophetiâ Oſee 1. Voca nomen eius, non populus meus, quia vos non populus meus, & ego non veſter Deus. Subijcit Daniel diſſipabit populus, Scilicet Romanus veniens cum duce & Imperatore Tito. Statuta deſolatio. A Deo decreta in populum Iudæum, carentem Prophetis, templo, Rege, Sacerdotio. Confirmabit pactum multis. Teſtamentum nouum, legem Euangelicam multis ſignis & operibus, vel pluribus hominibus, hebdomada vna vltima ſcilicet & ſeptuageſima, cuius quidem tribus primis annis cum dimidio, Chriſtus Euangelium prædicabit, & in dimidio hebdomadis deficiet hoſtia. id eſt tranſactis tribus primis annis vltimæ huius hebdomadis, cum medio Anno, omne Sacrificium legis Moſaicæ, quod erat figuratiuum tam Eucharistiæ quam Crucis, tolletur, & abrogabitur; vnico, & vero ſacrificio Corporis & ſanguinis Chriſti, in locum omnium legalium ſubrogato. Et erit in templo abominatio deſolationis, ſcilicet Romanus exercitus qui templum prophanabit; alij prophanationem intelligunt factam per quoſdam dictos legis Zelotas, qui erant homicidæ & ſcelerati qui occupato & prophanato templo, & caſtrorum more communito, in proprios conciues ſæuiebant rapinis & cædibus; primò quidem ſub Ceſtio Iudææ Præfecto, deinde ſub Veſpaſiano & Tito. Origenes & Auguſtinus primam opinionem tenent ob locum Matthæi. 24. Cum videritis ab exercitu circumdari Ieruſalem. Ibidem enim agit de abominatione deſolationis quæ dicta eſt per Danielem Prophetam. Et quidem, cùm Idola in ſcriptura frequenter abominatio dicantur, tot ſigna & vexilla Romanorum, Iouem, Martem, Palladem, cæteroſque Gentilium Deos referentia, illata ſint templo, rectè abominatio deſolationis vocanda ſunt, populum deſolatum affligentia; quorum omnium teſtis eſt Ioſephus oculatus. Et vſque ad conſummationem & finem perſeuerabit deſolatio; quia non erit paucorum annorum, ſicut Babylonica, ſed vſque ad finem mundi; conſtat enim ex Socrate, Ruffino, & Chryſoſtomo, quod non tantum ſub Iuliano Apoſtata, ſed quoties Iudæi templum inſtaurare moliti ſunt, toties à Deo prodigijs cœleſtibus ſunt repulſi. Quæ autem nunc ſtat Ieruſalem, prorſus alio loco, quamquam vicino extructa eſt, & quamuis vrbs, & templum, aliqua ex parte ab Antichriſto ſint reparanda, remanebit tamen ibi abominatio deſolationis, nempe Idolum Antichriſti, qui in templo ſedebit, & adorabitur vt Deus, de quo ſic Paulus 2. Theſſ. 2. 4. Homo peccati, filius perditionis, qui aduerſatur, & extollitur ſupra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur; itaut in templo Dei ſedeat, oſtendens ſe tanquam ſit Deus. ANIMADVERTAMVS TERMINVM præſcriptum & definitum hic Danieli. IN VERO, verè, SI RECEPERINT, Iudæi ſcilicet, Chriſtum poſt ſeptuaginta hebdomadas, vel in poſtrema. ÆDIFICABITVR IN LATITVDINEM. Ieruſalem ſcilicet omni benedictione temporali, & ſpirituali creuiſſet, cum primò & præcipuè Meſſias ex Iudæis naſciturus, eorum ſaluti, ſi recepiſſent eum, aduenirer. INNOVABVNTVR TEMPORA. Tempora legis veteris, in nouam tran-

A ſibunt nouo homine, noua faciente omnia.

RECAPITVLAVIT, Daniel quæ ſupra dixerat; repetijt. IN SEXAGINTA quæ cum ſequentibus ſeptem & dimidia ſubintelligenda, faciunt completum numerum hebdomadarum. A PRIMO ANNO DARII qui ſcilicet à Daniele dicitur filius Aſſueri. Vbi aduerte nomen Aſſueri hîc non eſſe proprium, ſed commune Regibus Medorum; ſicut Artaxerxes erat commune Perſarum, Darius ergo iſte filius erat Aſtiagis, dicti Aſſueri, id eſt ex Hebræo, magni capitis, ſiue capitanei & principis. Hic Darius anno vno, primo & vnico, regnauit in Babylone; quo anno, qui erat ſeptuageſimus captiuitatis Babylonicæ, & vltimus, mundi autem 3430. Ante Chriſti Natiuitatem 529. Daniel didicit ſeptuaginta hebdomades ſupereſſe

B vſque ad Chriſtum ducem; id eſt vſque ad baptiſmum Chriſti, ex quo ducere & docere cœpit Apoſtolos. Quidquid de errore calculi Tertulliani circa ſupputationes annorum & menſium aliquorum Regum citatorum, & diſſenſum Hieronymi ab eo, dicatur; nihil moror; vnicum hîc aduerto, quòd poſt multam diuerſorum Authorum circa hæc, lectionem, nihil probabilius reperi, quàm hebdomades, iuxta Lyranum & Galatinum, non eſſe lunarium, ſed Solarium annorum ſeptimanas. Deinde inchoandas eſſe ab anno ſeptimo Artaxerxis cognomento longimani, qui concurrit cum anno 4. Olympiadis 80. & cum anno vrbis conditæ 297. Vnde ad baptiſmum Chriſti qui incidit in annum 15. Tiberij, fluxerunt hebdomades 69. conficientes annos 483. deinde in medio ſeptuageſima & vltima hebdomadæ, id eſt anno 487.

C qui fuit 18. Tiberij Cæſaris, occiſum Chriſtum; & tribus annis poſt eius mortem finiri hebdomades 70. & compleri Annos 490. Artaxerxes autem, cuius nomen ſignificat magnum bellatorem, & hebraicè Achaſueros latinè Aſſuerus dicitur, ille fuit, cuius ſermo exijt de reædificanda Ieruſalem Anno eius ſeptimo; quo, vt patet 1. Eſdræ 7. 7. & ſeq. miſit Eſdram in Ieruſalem, cum multis concaptiuis. Ita enim habet textus: Aſcenderunt de filiis Iſraël & de filiis Sacerdotum, & de filiis Leuitarum, & de cantoribus, & de Nathinæis, in Ieruſalem Anno 1. Artaxerxis Regis, &c. & verſu 11. hoc eſt autem exemplar Epiſtolæ edicti quod dedit Rex Artaxerxes Eſdræ Sacerdoti Scribæ erudito, &c. Artaxer-

D xes Rex Regum Eſdræ Sacerdoti Scribæ legis Dei cœli doctiſſimo, ſalutem. A me decretum eſt, vt cuicumque placuerit in regno meo de populo Iſraël, & de Sacerdotibus eius & de Leuitis ire in Ieruſalem, tecum vadat, &c. & vt feras argentum & aurum quod Rex & conſiliatores eius ſponte obtulerunt Deo Iſraël, cuius in Ieruſalem tabernaculum eſt, &c. Cum igitur, vt textus ſequens habet, vſque ad centum talenta argenti dederit ei Rex, vt impenderet cui rei vellet; ipſe autem & Iudæi, nihil optabilius haberent, quam templum, vrbem, eiuſque muros reparari, dictam ſummam, & alia tributa quæ permiſit Rex ab Eſdra exigi, in huiuſ-

E modi opera fuiſſe impenſa. Cedrenus porrò in Artaxerxe, & Theodoretus tenent dictum Regem miſiſſe Eſdram, vt muros Ieruſalem reædificaret, Euſeb. autem, & alij paſſim Chronolog. præcisè 70. hebdomades incipiunt numerare ab anno 7. Artaxerxis, vſque ad paſſionem Chriſti. SIGNARI VISVM quæ ſequuntur alibi ſunt expoſita. HVIVS QVINTO DECIMO ANNO. apertus error Authoris, ſicut & alter, quem habet lib. 1. cont. Marc. vbi ait, Chriſtum Anno 12. Tiberij Cæſaris reuelatum, neutrum enim verum eſt. Si enim de prima eius reuelatione per Angelum Paſtoribus, & per ſtellam magis facta, ſit

ſermo, ſub Auguſto natus, & reuelatus eſt, vt patet Luc. 2. 1. Exijt edictum à Cæſare Auguſto, &c. *vbi & Angelus eum reuelat Paſtoribus. Si autem agatur de Reuelatione facta Ioanni per columbam, & vocem Patris, qui deinde eum reuelauit dicens,* Ecce Agnus Dei, &c. *Certum eſt ex Luc. 3. eam factam vt habetur verſu. 1.* Anno quinto decimo Imperij Tiberij Cæſaris. *Et Ibidem verſu. 22.* Factum eſt cum baptizaretur omnis populus, & Ieſu baptizato & orante, apertum eſt cœlum: & deſcendit Spiritus Sanctus corporali ſpecie ſicut columba in ipſum, & vox de cœlo facta eſt: tu es B filius meus dilectus, in te complacui mihi. Et ipſe Ieſus erat incipiens quaſi annorum triginta, *Et hoc eſt tempus vnctionis Sancti Sanctorum.* VNCTIS EXTERMINATA *Regnum & Sacerdotium Iudæorum.* SICVT EST IN PSALMIS: *non quod velit, per illam exterminationem Sacerdotij & Regni, intelligere Chriſti ipſius mortem; cùm dixerit illam factam poſt paſsionem Chriſti; ſed ſicut vox exterminationis apud Danielem, ſic & apud Pſaltem, ſaltem ſecundum lectionem Tertulliani habetur.* PASSIO EXTERMINII

A *lacerationis ſcilicet pedum & manuum Chriſti in cruce.* DIE OCTAVO CALENDARVM *qui incidit in diem vigeſimum quintum Martij, quo de Virgine conceptus eſt Chriſtus, cui & conſentit Auguſtinus.* DIE PRIMA AZYMORVM, *aduerte prius dixiſſe,* temporibus Paſchæ. *Non enim ipſo die naturali quo Agnum comedit cum diſcipulis, hoc ipſo paſſus eſt, ſed die ſequenti. Hinc ſcriptum Matth. 26. 17.* Prima die Azymorum acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum dicentes vbi vis paremus tibi comedere Paſcha, &c. *quod mane dixerunt: & verſu 20.* Veſpere autem facto diſcumbebat cum duodecim diſcipulis ſuis. B *Sequenti autem die in Crucem actus eſt quo item die, & ſequentibus Paſcha, non quidem agnum Paſchalem, ſed Azyma comedebant, Vnde ſcriptum eſt Ioannis 18. 28.* Adducunt Ieſum à Caipha in Prætorium. Erat autem mane: & ipſi non introierunt in Prætorium, vt non contaminarentur, ſed vt manducarent Paſcha. *Quod vtique non mane, ſed veſpere comederant præcedenti ſecundum legem, ſi per Paſcha, agnus Paſchalis intelligatur.*

HERMOGENES.

1. Hermogenis Elogia. Cont. Hermog. cap. 1. à p.

HErmogenis doctrina tàm nouella eſt, denique ad hodiernum homo in ſeculo, & naturâ quoque hæreticus etiam turbulentus: qui loquacitatem, facundiam exiſtimet; & impudentiam, conſtantiam deputet; & maledicere ſingulis, officium bonæ conſcientiæ judicet. Præterea pingit illicitè, nubit aſſiduè: legem Dei in libidinem defendit, in artem contemnit: bis falſarius, & cauterio & ſtilo: totus adulter, & prædicationis & carnis: ſiquidem & nubentium contagio fœtet, nec ipſe Apoſtolicus Hermogenes in regula perſeuerauit. Sed viderit perſona, cum doctrina mihi quæſtio eſt.

2. Hermogenes ignorantiſſimus. Cont. Hermog. cap. 3. circa f.

ADiiciam ego propter non intelligentes, quorum Hermogenes extrema linea eſt.

3. Hermogenes pictor peſſimus. Cont. Hermog. cap. 2. in p.

HAnc primam vmbram planè ſine lumine peſſimus pictor illis argumentationibus colorauit.

4. Hermogenes pictor, in motu materiæ confuſo, ſeipſum pinxit. Cont. Hermog. cap. 45. in f.

HErmogenes eundem ſtatum deſcribendo materiæ, quo eſt ipſe, inconditum, confuſum, turbulentum, ancipitis & præcipitis & feruidi motus, documentum artis ſuæ dum oſtendit, ipſe ſe pinxit.

5. Hermogenes pluries nubens quàm pingens. De Monog. cap. 16. à p.

TAlis infirmitas & tertio & quarto, & vſque ſeptimo forſitan matrimonio ſufficit; vt quæ totiens fortior, quotiens fuerit infirmior; habitura iam non Apoſtolum auctorem, ſed Hermogenem aliquem, plures ſolitum mulieres ducere quàm pingere. materia enim in illo abundat, vnde & animam eſſe præſumens, multò magis ſpiritum à Deo non habet.

HERMOGENES I. II. III. IV. V. SCHOL.

NOVELLA EST. *Coætaneus Tertulliano hinc colligitur fuiſſe Hermogenes.* AD HODIERNVM, *ſupple diem hic homo in mundo viuit.* NA-

C TVRA QVOQVE *genium pingit omnium hæreticorum, qui ex hæreſis natura, turbulenti, loquaces, impudentes, maledici ſunt; & lucem ponentes tenebras,*

bras, dicenteſque malum bonum, vitia ſua quaſi virtutes reputant, PINGIT ILLICITE. *Alij per errorem legunt*, licitè. *Cum enim hic arguat Hermogenis vitia, artem pictoriam ex ſe bonam, vtilem, ac proinde licitam non reprehendiſſet, niſi aut Idola, aut imagines turpes & libidinoſas depinxiſſet.* NVBIT ASSIDVE *quod eſſet polygamus, cum Tertullianus per errorem ipſe Monogamiam tanquam præceptam defenderet.* LEGEM DEI *quæ initio mundi dixit* Creſcite & multiplicamini, *trahit ad operimentum & fomentum ſuæ libidinis.* IN ARTEM CONTEMNIT, *quia vt abutitur lege Dei nuptias honeſtas permittentis, in fauorem libidinis, quàm implere vult prætextu adimplendæ legis; ſic eandem Dei legem, volentem vnumquemque labore manuum viuere, contemnit: vel pictura deſerta, otioſè viuens, vt libidinoſè; vel abutens arte & lege, Idola, & libidinoſa depingens.* BIS FALSARIVS *hæretico more Scripturas falſificans ſtylo corruptiuo; & cauterio, quo ex Irenæo et Gnoſtici diſcipulos ſuos in aure dextera ſignabant, vt fecit Gnoſtica Marcellina Romæ ſub Aniceto; ſic Hermogenes ſuis diſcipulis falſo dogmate imbutis cauterium inurebat. De quibus Paulus, plus mente quàm carne corruptis 1. Tim. 4. 1. & 2.* Spiritus manifeſtè dicit, quia in nouiſſimis temporibus diſcedent quidam à fide; attendentes ſpiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, in hypocriſi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium conſcientiam, *quod autem ſequitur*, prohibentium nubere *non conuenit Hermogeni.* TOTVS ADVLTER, *& mente corruptus ob hæreſim & doctrinam falſam quam prædicat, & carne, quam libidine violat.* NVBENTIVM CONTAGIO. *Probat adulterum carne, quod ipſe erroneus circa ſecundas nuptias, quas ſenſit adulteras, eas reprobaret; mente autem, quòd à regula & Symbolo Apoſtolorum factus hæreticus receſſiſſet. Vnde dixit* nec ipſum Apoſtolicum. *Et alludit ad alium Hermogenem, qui Paulo Apoſtolo renuntiauerat 2. Tim. 1. 15.* Scis hoc, quod auerſi ſunt à me omnes qui in Aſia ſunt, ex quibus eſt Phigellus, & Hermogenes. *Cui ſimilem in Apoſtaſia notat eiuſdem nominis contemporaneum ſuum.* VIDERIT PERSONA *parum intereſt qualis fuit ipſe Hermogenes, ſed multum intereſt eius peruerſam doctrinam confutare, quæ plures animas eripit Eccleſiæ.*

2. EXTREMA LINEA. *Pungit pictorem, vſus termino artis eius pictoriæ. Nota extremis humaniſtis concertatio Parraſij & Praxitelis pictorum ætatis ſuæ principum, lineas delicatiſſimas cum æmulatione ducentium. Poſtremum autem inter obtuſos intellectus ſenſit Hermogenem, vt pote cœno materiæ, quam tuebatur, immerſum.*

3. PRIMAM VMBRAM. *Acutè rurſum in artem eius inuehens, ſine luce vmbram pinxiſſe dicit, ineptis argumentis contra Dei omnipotentiam diſputantē, quòd ſine materia nihil facere potuerit. Sed Creator omnipotēs opus ſuum à lumine cœpit dicens* fiat lux. *Cui vmbras & tenebras oppoſuit, dum* diuiſit lucem à tenebris, & vocauit lucem diem, & tenebras noctem. *De origine & exordio picturæ, legendus Plinius, libro 35. cap. 3.* De picturæ initiis incerta, nec inſtituti operis quæſtio eſt. Ægyptii ſex millibus annorum apud ipſos inuentam, priuſquam in Græciam tranſiret affirmant, vana prædicatione, vt palam eſt. Græci autem alii Sicyone, alii apud Corinthios repertam, *ſupple affirmant* omnes *dicunt repertam picturam* vmbrâ hominis lineis circumductâ. Itaque talem primam fuiſſe: Secundam, ſingulis coloribus, & MONOCHROMATON dictam, poſteaquam operoſior inuenta erat, duratque talis etiam nunc. Inuentam linearem dicunt à Philocle Ægyptio, vel Cleanthe Corinthio. *Sic carpit Hermogenem æquè rudem Logica, vt & pictura tyrunculum.*

4. STATVM MATERIÆ *naturam* ANCIPITIS *ob indifferentiam eius ad varias formas.* FERVIDI MOTVS, *vide dicta alibi de materia motu.* DOCVMENTVM ARTIS. *Vel reſpicit artem hæretici, præcipitis, & cæci, vel artem pictoris, qua ſeipſum & motus animi ſui, in pictura motus materiæ repræſentauit.*

5. TALIS INFIRMITAS *quam in accuſationem adducunt pluries nubentes, abutentes verbis Chriſti*, Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma: *hæc, inquit, infirmitas Patronum non habebit Paulum, continentiam ſuadentem, ſed Hermogenem; qui deſerta picturæ arte, ad ſcribendas hæreſes tranſiit: & iam ſæpius vxores ducit, quam pingit: homines forſitan imagines viuas Dei, malens producere, quàm picturas mortuas; de pictore ſculptor effectus abutens præcepto, tum ad multiplicationem generis humani neceſſario;* creſcite & multiplicamini. *Nequit ergo Hermogenes fruſtra excuſare ſe, ob infirmitatem carnis; quæ non infirma, ſed fortis & valida conuincitur; quæ tot vxoribus ducendis ſufficiat.* VSQVE SEPTIMO *pungit illum, inſinuando objectionem Saducæorum factam Chriſto. Matth. 22. de vxore, quæ ſeptem fratres ſucceſſiuè duxerat.* MATERIA ABVNDAT, *Carpit eius libidinem & abundantiam luxuriæ, ex occaſione materiæ, quam Deo coæuam finxit.* VNDE ET ANIMAM, *ex qua materia Hermogenes etiam animam rationalem originem ducere, dogmatizare præſumpſit. Vnde colligit, acuto verbo, ſpiritum & intellectum non habere à Deo, ſed totum eſſe materiæ infixum, animalem ſimilem equo & mulo quibus non eſt intellectus.*

Sunt qui Hermogenem cum Hermia confundant, ob ſimilitudinem errorum, ſed eos diſtinguit Auguſtinus. Nam hæreſi 41. vt ſuprà vidimus. Praxeas & Hermogenes eadem ſentientes, in Africa fuiſſe dicuntur, S.Aug. *de Hermia autem ſic hæreſi 59.* Seleuciani vel Hermiani ab authoribus, Seleuco & Hermia, qui elementorum materiam, de qua factus eſt mundus, non à Deo factam dicunt, ſed Deo coæternam. Nec animam Deo tribuunt Creatori, ſed Creatores eſſe animarum Angelos volunt, de igne & ſpiritu. Malum autem aſſerunt eſſe aliquando à Deo, aliquando à materia. Negant Saluatorem in carne ſedere ad dexteram Patris, ſed ea ſe exuiſſe perhibent, eamque in ſole poſuiſſe, accipientes occaſionem de Pſalmo vbi legitur: in ſole poſuit tabernaculum ſuum: negant etiam viſibilem paradiſum: baptiſmum in aqua non accipiunt. Reſurrectionem non putant futuram, ſed quotidie fieri in generatione filiorum. *Vt vt ſit, Hermogeni pictori, & egregio in commentis Poetæ, ſæpius nubenti, aptè conſonant hi errores, quos ex artis priuilegio fingere, vt pingere potuit. Eius impudentiam graphicè deſcripſit Auguſtinus in alio hæretico nempe Iuliano to. 7. lib. 5. cont. Iul. cap. 2. vbi acute vellicat dicentem, nudos parentes primos cum innocentia fuiſſe impudentes.* Pudentes, inquit Aug. Aug. fecit nequitia: quos impudentes iuſtitia faciebat. Imò vero tua iſta ſententia ita eſt indecenter impudens, & deformiter nuda, vt eam quantalibet folia verborum conſuas, operire non poſſis. *Alludit ad folia ficus, quibus motum carnis indecentem tegere & reprimere, cōfugientes ad vmbram, & latibula, voluerunt*, à pictoribus me didiciſſe derides, quod Adam & mulier eius, *monogami tamen, & vno, tanto tempore, matrimonio contenti; vt alibi exaggerat Tertull.* pudenda contexerint, & Horatianum illud decantatum audire me præcipis; pictoribus atque Poëtis quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas. Ego vero non à pictore inanium figurarum *vel lubrica-*

enim, quales illicitè pingebat Hermogenes. Sed à Scriptore diuinarum didici literarum; quia illi primi homines antequam peccarent, nudi erant, & non confundebantur; in quibus abſit vt tanta innocentia tam impudens eſſet, ſed nondum inerat, quod puderet. Peccauerunt, attenderunt, erubuerunt, operuerunt; & adhuc ſlamas, nihil indecens, nouúque ſenſerunt. Hanc planè impudentiam nimis incredibilem, abſit vt dicam, nullus te Apoſtolus, aut Propheta, ſed nec pictor docuit, nec Poëta. Illi quippe ipſi quibus quidlibet audendi, ſicut eleganter dictum videtur, ſemper fuit æqua poteſtas, confunderentur tale aliquid ridendum fingere, quale tu credendum non confunderis diſputare. Duas enim A ſimul habitantes, quarum altera eſt optima, altera eſt peſſima, velut inter ſe conuenientes atque concordes, innocentiam ſcilicet atque impudentiam, nullus pictor pingere, nullus Poeta canere auderet: Nec eorum quiſquam ita de ſenſibus deſperaſſet humanis, vt etiam hoc ſibi audendi æquam crederet poteſtatem, ſed inſanam potius vanitatem. *Aptè in Iulianum hæc torſit Auguſtinus & acutè. Nec longè aberrat telum eius ab Hermogeni, impudentia & libidine quidlibet audente ex pictoris licentia, & ſic ſi altera techio placet,* pingente licitè; *& ex priuilegio hæretico, impudenter omnipotentiam Deo negante, de materia animum rationalem educente, aſſiduè nubente, plures vxores ducente, quam lineas.*

HOMO EIVSQVE DIGNITAS.

1. Homo præcipuè per animam conſtituitur. De Car. Chri. cap. 12. in p.

OStenſa ſit nunc Anima per carnem, ſi conſtiterit illam oſtendendam quoquomodo fuiſſe, id eſt incognitam ſibi & nobis. Quamquam in hoc vana diſtinctio eſt: quaſi nos ſeorſum ab anima ſimus; cum totum quod ſumus anima ſit denique, ſine anima nihil ſumus: ne hominis quidem, ſed cadaueris nomen.

2. Homo per eandem animam ſpirat, per quam viuit. De An. cap. 10. à m. ad f. & 11. in p.

QVid eſt, oro te, ſpirare? flatum, opinor, ex ſemetipſo agere. Quid eſt non viuere? flatum, opinor, ex ſemetipſo non agere. Hoc enim reſpondere debebo, ſi non idem eſt ſpirare quod viuere? Sed mortui erit non agere flatum: ergo viuentis eſt agere flatum. Sed & ſpirantis eſt agere flatum: ergo & ſpirare viuentis eſt. Vtrumque ſi ſine anima decurrere potuiſſet, non fuiſſet animæ ſpirare, ſed ſolummodò viuere. Atenim viuere ſpirare eſt, & ſpirare viuere eſt. Ergo totum hoc, & ſpirare & viuere, eius eſt, cuius & viuere, id eſt animæ. Denique, ſi ſeparas ſpiritum & animam, ſepara & opera: agant in diſcreto aliquid ambo, ſeorſum anima, ſeorſum ſpiritus: anima ſine ſpiritu viuat, ſpiritus ſine anima ſpiret; alterum relinquat corpora, alterum remaneat, mors & vita conueniant. Si enim duo ſunt, anima & ſpiritus, diuidi poſſunt, vt diuiſione eorum, alterius diſcedentis, alterius immanentis, mortis & vitæ concurſus eueniat. Sed nullo modo eueniet: ergo duo non erunt, quæ diuidi non poſſunt; quæ diuidi poſſent, ſi fuiſſent: Sed licet & duo eſſe concreta. Sed non erunt concreta, Si aliud eſt viuere, aliud ſpirare, diſtinguunt ſubſtantias opera: & quantò nunc firmius eſt, vt vnum credas, cùm diſtantiam non das, vt ipſa ſit anima ſpiritus dum ipſius eſt ſpirare, cuius & viuere. Quid enim, ſi diem aliud haberi velis, aliud lucem quæ accidat diei? cùm dies ipſa lux ſit. Planè erunt & alia genera lucis, vt ex ignium miniſterio. Erunt enim & aliæ ſpiritus ſpecies, vt ex Deo, vt ex diabolo. Ita cum de anima & ſpiritu agitur, ipſa erit anima ſpiritus, ſicut ipſa dies lux. Ipſum eſt
CAP. XI. eſt enim quid, per quod eſt quid. Sed vt animam ſpiritum dicam præſentis quæſtionis ratio compellit, quia ſpirare alii ſubſtantiæ adſcribitur: hoc dum animæ vindicamus, quam vniformem & ſimplicem agnoſcimus, ſpiritum neceſſe eſt certa conditione dicamus; non ſtatus nomine, ſed actus; nec ſubſtantiæ titulo, ſed operæ; quia ſpirat, non quia ſpiritus propriè eſt: nam & flare, ſpirare eſt. Ita & animam, quam flatum ex proprietate defendimus, ſpiritum nunc ex neceſſitate pronuntiamus.

HOMO EIVSQVE DIGNITAS. I. ET II. SCHOL.

OSTENSA SIT, *ſuperiori capite probauerat Animam non poſſe oſtendi per carnem. Nunc, inquit, vltro concedamus Animam poſſe oſtendi per carnem, quod Valentiniani exigunt: quaſi Anima ſit ſibi aut nobis incognita.* QVAMQVAM *in hoc, &c. quod inquit, dixi quaſi diſtinguendo hominem ab Anima; corrige me, nulla enim eſt hæc diſtinctio; neque enim nos ſeorſum diſtincti ſumus ab anima noſtrâ,* TOTVM QVOD SVMVS. *Loquitur iuxta ſenſum diſcipulorum Platonis & Pythagoræ, dicentium Animam ſolam conſtituere hominem: Plato quippe in Alcibiade* B *probat corpus non eſſe hominem, ſed aliquid hominis; bona vero externa, non eſſe hominis, ſed fortunæ. Sic Lactantius de Opif. Dei, cap. 19.* Corpus vas eſt quodammodo fictile, quo animus id eſt homo ipſe verus continetur. *Et Epictetus dicit,* morbos alterius cuiuſpiam *ſcilicet corporis* impedimentum, non mi. NIHIL SVMVS *non quod omnino neget aliquid eſſe hominem mortuum, ſed vt ſubijcit, ne quidem nomen hominis corpus exanime habet, ſed tantum cadaueris. Auguſtinus to. 3. lib. de fide & Symbolo, cap. 10. tria diſtinguit in homine:* Tria ſunt quibus homo conſtat: S A…

Aug. ſpiritus, anima & corpus; quæ rurſus duo dicuntur, quia ſæpè anima ſimul cum ſpiritu nominatur. Pars enim quædam eius rationalis, qua carent beſtiæ, ſpiritus dicitur; principale noſtrum ſpiritus eſt. *quod Tertull. alibi vocat, τὸ ἡγεμονικὸν,* deinde vita, qua coniungimur corpori, anima dicitur. Poſtremò iſtud quod viſibile eſt vltimum, noſtrum eſt corpus, &c. hic ſpiritus etiam vocatur, mens, de quo dicit Apoſtolus: mente ſeruio legi Dei; qui item alio loco dicit, teſtis eſt mihi Deus cui ſeruio in ſpiritu meo. Anima verò cum carnalia bona appetit, caro nominatur. Pars enim eius quædam reſiſtit ſpiritui, non naturâ ſed conſuetudine peccatorum. Vnde dicitur; mente ſeruio legi Dei, carne autem legi peccati. Quæ conſuetudo in naturam verſa eſt ſecundùm generationem mortalem peccato primi hominis. Ideoque ſcriptum eſt, & nos aliquando fuimus naturaliter filii iræ, id eſt vindictæ, per quam factum eſt vt ſeruiamus legi peccati. Eſt autem animæ natura perfecta cùm ſpiritui ſuo ſubditur, & cùm ſequitur ſequentem Deum: *id eſt cum anima ſequitur ſpiritum, & ſpiritus ſequitur Deum* ideo animalis homo *id eſt viuens ſecundum appetitum animalem & inferiorem* non percipit quæ ſunt ſpiritus, Dei. Sed non tam citò anima ſubiugatur ſpiritui, ad bonam operationem, quàm citò ſpiritus Deo, ad veram fidem, & bonam voluntatem: ſed aliquando tardius eius impetus, quo in carnalia & temporalia defluit, refrenatur. Sed quoniam & ipſa *anima inferior* mundatur, recipiens ſtabilitatem naturæ ſuæ, dominante ſpiritu qui ſibi caput eſt, cui eius capiti caput eſt Chriſtus, non eſt deſperandum, C etiam corpus reſtitui naturæ propriæ *qua in ſtatu innocentiæ plenè ſubiectum erat ſpiritui* ſed vtique non tam citò quam anima, ſicut nec anima tam citò quàm ſpiritus, ſed tempore opportuno, in nouiſſima tuba, cum mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur. *Tertullianus porrò per animam, hic intelligit ſpiritum ſiue mentem, hominem diuidens in animum & carnem. Hanc autem anima & ſenſu carentem nihil ait eſſe hominis, niſi cadauer. Cui conſonat*

Aug. *Auguſtinus ſcribens in verba Pſalmi* 48. Ne timueris cum diues factus fuerit homo, & cum multiplicata fuerit gloria domus eius, quoniam non cùm morietur accipiet hæc omnia. Nec, *inquit*, quod tollit ſepultura, tollit ſecum mortuus. Vbi enim ſenſus, ibi homo; vbi nullus ſenſus, non eſt homo. Iacet vas quod continebat hominem, domus quæ D habebat hominem. Corpus dicamus domum, ſpiritum dicamus habitatorem domus, &c. da aliquid ſpiritui, & dediſti aliquid mortuo.

In discreto, *ſeparatim.* Conveniant, *ſimul ſint.* Concreta *ſi ex duobus coalita eſſent & compoſita.* Distingvnt svbstantias *effectus diuerſi probabunt diuerſas eſſe ſubſtantias animæ & ſpiritus.* Qvid enim, *idem dicis tu qui animam, à ſpiritu, quo ſpirat, & viuit homo, vis diſtingui; ac ſi diſtingueres lucem à die, cum nihil ſit aliud dies quam lux.* Plane ervnt. *Sic inducit obiicientem, ſpeciem aliam lucis venire ab igne, quàm à Sole,* Ervnt enim *Sic, reſpondet Tertull. & iuxta Paulum* probandi ſunt ſpiritus, ſi ex Deo ſint, *quia ſunt & ex diabolo. Sed me-*

A *lius quia Deus ſpiritus eſt bonus & increatus, diabolus autem & Angelus ſpiritus creatus, &c.* Distantiam, *diuerſitatem non aſsignas.* Ipsvm est qvid, *eſt tale per illud quod eſt tale. Sicut dies eſt lucida, per lucem.* Vt animam spiritvm dicam, *vt probem animam nihil aliud eſſe quam ſpiritum, vrgeor ab aduerſa parte obiiciente mihi quod animam corpus habere dixerim, & proinde aduerſum me concludente, animam non poſſe dici ſpiritum. Compellor itaque explicare.* Vt dicam *id eſt quo ſenſu intelligam, cum voco animam ſpiritum, quia & aliæ ſubſtantiæ, præter animam, ſpiritus appellantur, Deus, Angelus, ventus, &c. cum itaque appellationem ſpiritus etiam animæ rationali adſcribamus, quam non multiformem, ſed vnam & ſimplicem in vnoquoque corpore humano eſſe aſſerimus, determinare debemus qua conditione &* B *quomodo eam ſpiritum appellemus. Dicimus igitur eam ſpiritum, non quòd talis ſit natura eius & ſubſtantia, ſed quòd de facto ſpirat, non quòd propriè ſpiritus ſit. Aduerte hic negare ipſum, animam propriè eſſe ſpiritum, prout ſpiritus opponitur corpori, propter errorem de quo alibi, quo tenet animam eſſe corpoream.* Nam et flare, *vnde & dictum eſt; de anima primi hominis:* Inſufflauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem, *vnde ſubiicit ſe tenere & defendere animam* ex proprietate, *id eſt propriè eſſe flatum.* Nvnc ex necessitate *ſupple quia neceſſarium eſt nobis contra Hermogenem diſputantibus, animam dicere ſpiritum, quia Hermogenes eam ex materia originem ducere dictitabat. Auguſtinus rurſum diſtinguit animam & ſpiritum to. 7.* C *lib. 4. de Anima & eius origine cap. 23.* Non habent ſpiritum pecora, id eſt intellectum & rationis ac ſapientiæ ſenſum, ſed animam tantùm. Nam & de illis dictum eſt, producant aquę repentia animarum viuentium, & producat terra animam viuentem. Vt ergo pleniſſimè ac planiſſimè noueris eam, quæ anima eſt, more diuinorum eloquiorum etiam ſpiritum dici, appellatur pecoris ſpiritus, &c. Sicut legitur in libro Eccleſiaſtis, quis ſcit ſpiritus filiorum hominis ſi aſcendat ipſe ſurſum, & ſpiritus pecoris ſi deſcendat ipſe deorſum in terram. Itemque in diluuii vaſtitate, ita ſcriptum eſt, & mortua eſt omnis caro, &c. & omnia quæcunque habent ſpiritum vitæ. Vbi remotis omnibus dubitationis ambagibus, generale nomen animæ eſſe intelligimus ſpiritum. Cujus quidem nominis ſignificatio tam D latè patet, vt etiam Deus vocetur ſpiritus, & iſte flatus aëreus, quamuis ſit corporeus, appellatur in pſalmo ſpiritus tempeſtatis. Quapropter & eam quæ anima eſt, etiam ſpiritum nuncupari puto, quod admonitus his quæ commemoraui diuinarum teſtimoniis paginarum, vbi & anima pecoris, cui non eſt intellectus, appellata legitur ſpiritus, *vt Gen. 8. omnis ſerpens qui mouetur ſuper terram, & omnis homo, & omnia quæcumque habent ſpiritum vitæ, id eſt flatum & ſpiraculum,* non negabis vlterius. Quo circa ſi & illa, quæ de anima incorporea diſputata ſunt, capis & ſapis, non eſt vnde tibi diſpliceam, quod eam me ſcire dixi non corpus eſſe, ſed ſpiritum: quia & corpus non eſſe monſtratur, & generali nomine ſpiritus nuncupatur. S.Aug.

3. Homines fictilia vaſa, Dei Creatoris gloriam portantes eius opus ſunt. 5. Cont. Marc. cap. 11. circa f.

PRæterea hic & de alia Epiſtola, quam nos ad Epheſios præſcriptam habemus, hæretici verò ad Laodicenos. Ait enim [a] *meminiſſe Nationes, quod illo in tempore cùm eſſent ſine Chriſto, alieni ab Iſraële, ſine conuerſatione, & teſtamentis, & ſpe promiſſionis, etiam ſine Deo* Epheſ. 2. 11. & 12.

eſſent, in mundo vtique etſi de Creatore. Ergo ſi nationes ſine Deo dixit eſſe, Deus autem illis diabolus eſt, non Creator, apparet dominum æui huius eum intelligendum, quem Nationes pro Deo receperunt, non Creatorem quem ignorant. Quale eſt autem vt non eiuſdem habeatur theſaurus in fictilibus vaſis noſtris, cuius & vaſa ſunt: Nam ſi gloria Dei eſt in fictilibus vaſis tantum theſauri haberi; vaſa autem fictilia Creatoris ſunt: ergo & gloria Creatoris eſt, cuius vaſa eminentiam virtutis Dei ſapiunt, & virtus ipſa. Quia propterea in vaſa fictilia commiſſa ſunt, vt eminentia eius probaretur. Ceterùm, iam non erit alterius Dei gloria, ideoque nec virtus, ſed magis dedecus & infirmitas, cuius eminentiam fictilia & quidem aliena ceperunt.

2. Cor. 4.7. — Ibid.

HOMINIS DIGNITAS. III. SCHOL.

AD LAODICENOS, *vide ſupra dicta Verbo: hæretici quomodo Scripturas tractent.* AIT MIMINISSE, *monet vt meminerint. Sic Epheſ. 2. 11, & ſeq.* Memores eſtote quod aliquando vos gentes in carne, qui dicimini præputium ab ea, *natione ſcilicet Iudaa* quæ dicitur Circumciſio in carne manu facta: quia eratis in illo tempore ſine Chriſto, alienati à conuerſatione Iſrael, & hoſpites teſtamentorum, promiſſionis ſpem non habentes, & ſine Deo in hoc mundo. *Id eſt non credebatis in vnum verum Deum, & in Ieſum Chriſtum eius filium, & quaſi hoſpites & extranei à promiſſis, à Deo datis ſuis filijs in vtroque teſtamento; ſpem non habebatis vitæ æterna, & ab Iſraëlitarum conuerſatione quaſi immundi abiecti eratis, quia toti carnales, & in præputio gloriantes æſtimabamini à Iudæis, qui de Circumciſione manu facta & literali, ſe ſupra vos extollebant, vt de notâ & charactere filiorum Dei.* ETSI DE CREATORE, *id eſt licet & mundus, & ipſi Gentiles in mundo ſint opera quæ à Deo Creatore facta ſunt. Vnde concludit Tertull. nihil hîc Marcion habet, quo ex loco Pauli contra Deum Creatorem inſultet, nam ſi nationes, id eſt Gentiles dixit fuiſſe ſine cultu Dei, intelligit, ſine cultu Creatoris, & Chriſti eius filij. Illi enim diabolum, mundi Gentilium, & reproborum omnium Dominum, Deum & rectorem colebant, quem & Paulus ibidem verſu 2. vocat* principem poteſtatis aëris huius, ſpiritum qui nunc operatur in filios diffidentiæ. *Quod Auguſtinus to. 4. lib. 83. quæſt. q. 79. magis explicat de Principatu diaboli in Animas quam in corpora; non quòd non ſæpè etiam corpora Gentilium vexauerit.* Non

S. Aug. exit, ait, Sathanas, ſed potius in intima ingreditur, vt in eo ſic operetur quemadmodum dicit Apoſtolus: ſecundum Principem poteſtatis aëris huius, qui nunc operatur in filijs diffidentiæ. Non enim ſenſus corporis eorum turbabat atque torquebat, aut eorum corpora collidebat, ſed in eorum voluntate, vel potius cupiditate regnabat. *Et Epiſtola ad Vitalem.* 107. hæc poteſtas tenebrarum, id eſt dia-

S. Aug. bolus, qui etiam dicitur princeps poteſtatis aëris, operatur in filijs diffidentiæ, princeps iſte rector tenebrarum, id eſt diabolus diffidentiæ filiorum, *ſupple eſt*, Regem eorum, ad arbitrium ſuum, quod neque ipſe habet liberum ad benè faciendum, ſed ad maximam maleuolentiam pœnâ ſui ſceleris obduratum: vnde nemo ſanæ fidei, credit aut dicit hos Apoſtatas Angelos ad priſtinam pietatem correcta aliquando voluntate conuerti, quid ergo operatur hæc poteſtas in filiis diffidentiæ *ſiue vt ait Tertull. alienis alienos à ſpe promiſſionis*, niſi opera ſua mala, & in primis maximeque ipſam diffidentiam & infidelitatem, quæ ſunt inimici fidei per quam ſcit eos poſſe mundari, *vt fiant ex vaſis iræ vaſa miſericordiæ, & ex vaſis fortis, vaſa fortioris, vt infra dicam* poſſe ſanari, poſſe perfectiſſimè liberos, quod eis vehementer inuidet, in æternitate regnare. Itaque aliquos eorum, per quos amplius decipere affectat, ſinit habere nonnulla velut opera bona in quibus laudantur per quaſque gentes, præcipuèque in gente Romana, qui præclarè glorioſiſſimeque vixerunt. Sed quoniam, ſicut veraciſſima ſcriptura dicit, omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt; & ſine fide impoſſibile eſt vtique placere Deo, non hominibus, nihil ſic agit hic princeps, quam vt non credatur in Deum, nec ad mediatorem à quo ſoluuntur opera eius, credendo veniatur. *Aptiſſimè ad mentem Tertulliani, & locum Pauli de Gentibus, quos diabolus princeps mundi tanquam vaſa ſua poſſedit, & à cultu Dei Creatoris & fide in Chriſtum eius filium auertit.*

QVALE EST AVTEM *quis, inquit, ô Marcion, ſic deſipiat, vt tecum dicat, Creatorem quidem humani corporis, vt pote vilis ex luto ficti opificem, Theſaurum autem & gloriam ex eo redundantem eſſe Dei tui boni? Cùm Deo tuo non inde gloria, ſed dedecus accedat, & infirmitas imputanda ſit, quod ſublimitatem & gloriam ſuam, in vaſe fictili, & ab aduerſario Deo ſuo mendicato recondere opus habuerit, Quantò melius & ſanius creditur, eiuſdem Dei Creatoris eſſe theſaurum & vaſa, in quibus tantum theſaurum licet fictilibus condidit, vt ex ignobilitate vaſorum ſublimior & eminentior tam virtus quam gloria eius appareret; locum Pauli refero 2. Cor. 4. 7. cùm Paulus dixiſſet ſuperius, Deum huius ſæculi, id eſt diabolum excæcaſſe mentes infidelium, ne Chriſtum agnoſcerent quem ipſe prædicabat, de tenebris eductus in lucem, ſic verſu 6. ait:* Deus qui dixit de tenebris lucem ſplendeſcere, ipſe illuxit in cordibus noſtris ad illuminationem ſcientiæ claritatis Dei, in facie Chriſti Ieſu. *Tranſlat. Syr. vt illuſtremur per cognitionem gloriæ Dei in perſona Ieſchua Meſchicho* habemus autem theſaurum iſtum in vaſis fictilibus, vt ſublimitas ſit virtutis Dei, & non ex nobis. *id eſt ex D. Thoma; cùm lux Euangelij, gratia nouæ legis, prædicatio verbi Dei, tam fragilibus & vilibus miniſtris, de luto formatis committatur, non nobis, ſed Deo gloria tribuenda eſt. Hæc ad literam. Cætera, vt ſupradixi, magis Tertulliano reſpondent. Qui & alibi lutum hoc, & vas noſtri Corporis extollit, ex dignatione Dei illud tractantis, & formantis; nec non ex anima rationali tanta hoſpite, cui parabatur. Auguſtinus autem hominis totius, tanquam operis & vaſis Dei, erepti à diabolo, vt fieret ex vaſe iræ apto in interitum conterendum virga ferrea, vas honoris, gratiæ, & gloriæ capax, dignitatem commendat verbis immediatè ſequentibus, Epiſtolæ prætitata: vbi cùm dixiſſet opus diaboli eſſe, vt non credatur in Deum, neque in mediatorem Chriſtum.* Sed ipſe, inquit, Mediator intrat in domum fortis, id eſt, in hoc ſæculum mortalium, ſub poteſtate diaboli, quantùm ad ipſum pertinet, conſtitutum: de ipſo quippe ſcriptum eſt, quod poteſtatem habeat mortis; *id eſt mortalium, vaſorum interitus & mortis ſic enim Hebr. 2. 14. quia pueri communicauerunt carni & ſanguini, & ipſe ſimiliter participauit eiſdem: vt* Aug.

per mortem deſtrueret eum qui habebat mortis imperium, id eſt diabolum. Intrat in domum fortis, id eſt, in ſuo dominatu habentis genus humanum; & prius alligat eum, id eſt, eius coercet & cohibet poteſtatem, poteſtatis ſuæ fortioribus vinculis, & ſic eripit vaſa eius quæcumque prædeſtinauit eripere, *nota vaſa electionis* arbitrium eorum ab eius poteſtate liberans, vt illo non impediente, credant in illum libera voluntate. Proinde hoc opus eſt gratiæ, non naturæ. Opus eſt inquam gratiæ *quâ ira & peccato vacuato, implentur vaſa miſericordiæ* quam nobis attulit ſecundus Adam, non naturæ; quam totam perdidit in ſemetipſo primus Adam. *de quo ſcriptum eſt Ecli. 21. 17. cor fatui quaſi vas confractum, & omnem ſapientiam non tenebit* opus eſt gratiæ tollentis peccatum, & viuificantis mortuum peccatorem, non opus legis oſtendentis peccatum, nec a peccato viuificantis. Nam ille magnus gratiæ prædicator, peccatum, inquit, non cognoui niſi per legem. Et ſi data eſſet, inquit, lex quæ poſſet viuificare, omnino ex lege eſſet iuſtitia. Opus eſt hoc gratiæ, quam qui accipiunt, doctrinę ſalutari ſcripturarum ſanctarum, etſi fuerint inimici, fiunt amici; non opus eiuſdem doctrinę, *vt ſentiebant Pelagiani* quam qui audiunt, & legunt ſine gratia Dei, peiores eius efficiuntur inimici. *Sic ſui temporis hæreticos euertit Auguſtinus, vt ſui aui Marcionitas Tertullianus. Hic pro authore bono & Creatore naturæ; ille pro eodem conditore gratiæ, contra eius inimicos ſtrenuè certans.*

4. *Homo opus Dei Creatoris tam in natura quam in gratia. 5. Cont. Marc. cap. 17. àm.*

IPſius [a], inquit, *ſumus factura, conditi in Chriſto.* Aliud eſt enim facere, aliud condere. Sed vtrumque vni dedit. Homo autem factura Creatoris eſt. Idem ergo condidit in Chriſto, qui & fecit. Quantùm enim ad ſubſtantiam, fecit; quantum ad gratiam, condidit.

[a] Epheſ. 2. 10.

HOMINIS DIGNITAS. IV. SCHOL.

IPSIVS FACTVRA. *Epheſ. 2. 8.* gratia eſtis ſaluati per fidem, & hoc non ex vobis. *Syr. idque non extitit ex vobis.* Dei enim donum eſt, non ex operibus, vt ne quis glorietur, ipſius enim ſumus factura, creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis, *Syr. ad opera illa bona*, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus. ALIVD EST FACERE, *quaſi plus ſit condere, quàm facere. Verbum quidem*, condo, *ſignificantius eſt, quàm* facio. *Apud latinos enim idem ſignificat, quod recondo, repono, quaſi in locum aliquem interiorem do ad cuſtodiam, quaſi theſaurum aliquem. Significat etiam idem quod ſimul do, ædifico, compono. Quod aptè quadrat gratiæ, licet enim in Chriſto, vt verbum eſt, & cum* Chriſto, *Deus pater nos creauerit; tamen longè excellentiùs in eo, cum eo, per eius incarnationis, & mortis merita, tanquam theſaurum ſuum, in gratia condidit, compoſuit, ædificauit ad gloriam ſuam*, abſcondit in abſcondito faciei ſuæ à conturbatione hominum. *In Græco habetur,* κτισθέντες, *à verbo* κτίζω. *id eſt condo, conſtituo, ædifico.* VTRVMQVE VNI DEDIT. *ne quid ſibi inde, vel Deo ſuo nouo, ſolius legis gratiæ & noui teſtamenti authori, tribuat Marcion, duos Deos ponens, Creatorem malum, ſolius naturæ factorem, & ſuum bonum gratiæ in Chriſto conditorem; Paulus vtrumque opus, & naturæ, & gratiæ, vnico Deo Creatori adſcripſit. Vnde concludit, cum teſte Paulo, & ipſo Marcione fatente, homo ſit factura Creatoris, & Paulus dicat non alium, ſed ipſummet Deum hominem in Chriſto condidiſſe; ſequitur, quòd non duo Dij ſint, ſed idem factor ſubſtantiæ, & naturæ, idemque conditor gratiæ. Auguſtinus rurſum hoc loco conuincit Pelagianos frequenter, & nos inducit ad gloriam omnem Deo bonorum omnium authori, de omnibus donis, maximè gratiæ, tribuendam; vt dum hominis dignitatem attendimus, ex ea, dignationi diuinæ grati ſimus. Sic itaque ipſe to. 7. lib. de gratia & lib. Arb. cap. 8.* Quid eſt hoc, quod cùm Dei gratiam commendans, dixiſſet; non ex operibus, ne forte quis extollatur, cur hoc dixerit rationem reddens, ipſius enim ſumus, inquit, figmentum, creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis? quomodo ergo non ex operibus, ne fortè quis extollatur? ſed audi & intellige, non ex operibus dictum, tanquam tuis, ex teipſo tibi exiſtentibus, ſed tanquam his, in quibus te Deus finxit, id eſt formauit & creauit: hoc enim ait: ipſius ſumus figmentum, creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis: non illa creatione, quâ homines facti ſumus, ſed eâ de quâ ille dicebat, qui vtique iam homo erat: cor mundum crea in me Deus: & de qua dicit Apoſtolus 2. Cor. 5. 17. ſi qua ergo in Chriſto noua creatura, vetera tranſierunt: Ecce facta ſunt noua, omnia autem ex Deo. Fingimur ergo, id eſt formamur, & creamur in operibus bonis, quæ non præparauimus nos, ſed præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Itaque fratres chariſſimi ſi vita bona noſtra nihil aliud eſt quàm Dei gratia, ſine dubio & vita æterna, quæ bonæ vitæ redditur, Dei gratia eſt: & ipſa enim gratis datur, quia gratis data eſt illa, cui datur. Sed illa cui datur, tantummodo gratia eſt; hæc autem quæ illi datur, quoniam præmium eius eſt, gratia eſt pro gratia, tanquam merces pro iuſtitia, vt verum ſit, quoniam verum eſt, quia reddet vnicuique Deus ſecundum opera ſua. *Et in Pſal. 18. expoſit. 2.* opera manuum eius annuntiat firmamentum, &c. Cœlum firmamentum, firmum cor, non timidum cor, &c. quæ ſunt opera manuum eius: gloria Dei, illa qua ſalui facti ſumus, qua creati in bonis operibus ſumus. Ipſius enim ſumus figmentum creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis, non ſolùm quippe homines, ſed etiam iuſtos, ſi tamen ſumus, ipſe fecit nos, & non ipſi nos. *Et in Pſal. 143.* melius eſt aliquid eſſe, quia iuſtus es, quam quia homo es. Inferius aliquid das Deo, & ſuperius tibi? Totum illi da, in toto ipſum lauda: non cadas de manu artificis. Vt eſſes, quis fecit? nonne ſcriptum eſt, quia ſumpſit Deus limum de terra, & formauit hominem? antequam homo eſſes, limus eras: antequam limus eſſes, nihil eras. Sed non de iſto ſolo figmento gratias agas artifici tuo. Audi aliud eius figmentum vbi te fecit, &c. *Tùm refert locum præcitatum Pauli, & concludit.* Da intellectorem, & totum dixit. Gratia ſalui facti eſtis. Vbi audis gratiam, gratis intellige. *Supple datam.* Si ergo gratis, nihil tu attuliſti. Nihil meruiſti. Nam ſi meritis aliquid redditum eſt, merces eſt, non gratia. Gratia, inquit, ſalui facti eſtis per fidem. Expone illud apertiùs propter arrogantes, propter ſibi placentes, propter ignorantes Dei iuſtitiam, & ſuam volentes conſtituere. Et hoc quidem apertiùs: Et hoc, inquit, quòd

Aug. — S. Aug. — S. Aug.

gratiâ ſalui facti eſtis, non ex vobis, ſed Dei donum eſt. Sed & nos fortè aliquid fecimus, vt dona Dei mereremur; non ex operibus, inquit, ne fortè quis extollatur. Quid ergo? nos benè non operamur? Imo operamur. Sed quomodo? ipſo in nobis operante: quia per fidem, *& hæc donum Dei eſt*: locum damus in corde noſtro, ei qui in nobis, & per A nos bona operatur. Audi enim, vnde opereris bona; ipſius enim ſumus figmentum creati in Chriſto Ieſu, &c. Iſta eſt ſuauitas abundans memoriæ, ipſius circa nos: hanc ructando prædicatores eius, iuſtitiâ eius exultabunt, non ſuâ. *Ergo vt creatio facta eſt ex nihilo, ſic gratia ex nihilo meriti*; *vnde* pro nihilo ſaluos facies illos.

5. *Homo ex omnibus creaturis inſtructus, in quo Chriſtus omnia inſtaurauit. Cont. Valent. cap 12. circa f.*

VNum omnes bonum conferebant, quod omnes erant. De modo forſitan fuerit ratio, aut de forma ipſius iam peræquationis. Igitur ex ære collatitio, quod aiunt, in honorem & gloriam patris, pulcerrimum Pleromatis, ſidus fructumque perfectum compingunt, Ieſum: Eum cognominant Soterem, & Chriſtum, & Sermonem de patruitis: & Omnia iam, vt ex omnium de floratione conſtructum, Graculum Æſopi, Pandoram Heſiodi, Acci Patinam, Neſtoris Cocetum, Miſcellaneam Ptolomæi. Quam propius fuit de aliquibus Atticis curis Pancarpon vocari, à tam otioſis auctoribus nominum?

HOMINIS DIGNITAS. V. SCHOL.

VNVM OMNES BONVM *lepidè carpit figmentum Valentini qui diſcernens Æonas ſuos, eos tamen æquales facit ex eju'dem boni participatione, quod in vnum Ieſum contulerunt.* FVERIT RATIO *diſputandi ſcilicet, & quærendi à Valentino, quomodo idem bonum, quod erant ipſi Æones, in vnum Ieſum congeſſerint, & quatenus omninò ſibi ſint æquales & ſimiles.* IGITVR EX ÆRE, *&c. adagio vtitur* æris collatitii, *quo carpit hunc Ieſum, ex ſe pauperculum, omnibus Æonibus as ſuum conferentibus ad eum ditandum; putantes hoc facto ſe patrem, nempe quem vocat Panton, id eſt omnium Patrem honorare. Alludit ad veteres, apud quos multa fiebant,* ære collato: *quibus inſcribebatur.* ÆR. COLL. *alij deterius legunt,* ære collocatitio. PVLCERRIMVM. *pulcherrimum.* PLEROMATIS SYDVS, *id eſt plenitudinis. Erat autem Pleroma tabu'atum ſuperius tricenariæ diuinitatis Æonum, qui locus omnibus cœlis ſupereminet. Sydus dixit quaſi coronam Ariadne, dictam Gnoſſiam, ſeptem ſtellis adornanatam, quam Liber à Venere acceptam dedit ei, cui viuenti nupſerat. Septenarius porro numerus, vniuerſitatis eſt numerus.* FRVCTVM PERFECTVM Pancarpon, *ſcilicet, vt manna eſcam, omnem ſaporem continentem.* SOTERIM, *Saluatorem, &c.* DE PATRVITIS. *Irenæus & Epiphanius, reddunt*: patronimicè, *ſunt autem patronimica ex Grammaticis, quæ formantur à nominibus Patrum, ſicut Priamides, intelliguntur filij Priami. Vbi aduerte Chriſtum Ieſum, Soterem, Sermonem, filium Demiurgi id eſt opiſicis, jam ex ſuperioribus Æonibus quaſi Patribus hæc nomina ſortitum.* ET OMNIA IAM. *id eſt Ieſus iſte vnus omnia Æonum attributa complectitur, vt velut apis omnium floſculis delibatis, fauum ſuum melque componens. Vnde Irenæus,* vnumquemque ait, eo quod habebat in ſe optimum florentiſſimum conferentes collationem feciſſe. GRACVLVM ÆSOPI *Gallicè* Gay. *Auis aliarum plumis induta, qualis & cornicula Horatij de qua lib. 1. Ep. 3.*

Ne ſi fortè ſuas repetitum venerit olim
Grex auium plumas, moueat cornicula riſum
Furtiuis nudata coloribus.

PANDORAM HESIODI. *De hac Irenæus lib. 2. cap. 37.* Sed neque de Pau'o, *omnia omnibus facto*, tacendum eſt. Sed exigendum ab his, in cuius Æonis typum Apoſtolus nobis traditus eſt, niſi fortè in Saluatoris compoſiti eorum, qui ex omnium col-B latione ſubſiſtit: quem & omnia nuncupant, eò quòd ſit ex omnibus de quo & Heſiodus Poëta ſplendidè ſignificauit, Pandoram, id eſt omnium munus nominans eum, ob hoc, quod ex omnibus optimum munus in eo ſit collatum, &c. & non ſolùm per Heſiodum hoc operata eſt mater eorum; *quæ apud Valentinos eſt vltima ſecundæ quadrigæ, vel Sophia, quæ Ectromatis ſiue abortiui fœtus tertia eſt, & rurſum Mater ſexta*; myſterium dici; ſed & Pindari eſt Lyrici ſapienter valde, vt cœlet Demiurgum in Pelope, *quem Pater Tantalus, exceptis in hoſpitium dijs, appoſuit in cibum*, cuius caro in partes à Patre diuiſa eſt, & ab omnibus diis collecta, & allata, & compacta, Pandoram hoc modo ſignificauit, &c. *de Pandora alibi diximus, de qua Tertull. libro de corona mil. cap. 7.* Si fuerit aliqua Pandora, quam primam fœminarum memorat Heſiodus hoc primum caput coronatum eſt à charitibus, cùm ab omnibus C muneraretur. ACCI PATINAM, *hic fuit non impar Apicio eximiè geloſo, qui omnia ventri impendebat. Per Patinam accipe ferculum pretioſum, porco Troiano, vel boni Germano omnibus cibis referto ſimilem. de huiuſmodi Patinis Plinius lib. 10. Nat. hiſt. cap. 51.* Maximè inſignis eſt in hac memoria Clodii Æſopi tragici hiſtrionis Patina ſexcentis ſeſtertiis taxata, in qua poſuit aues cantu aliquo, aut humano ſermone vocales, nummis ſex ſingulas coëmptas: nullâ aliâ inductus ſuauitate, niſi in his imitationem hominis manderet, ne quæſtus quidem ſuos reueritus, illos opimos & voce meritos: *quod actitando in theatro geſtu & voce quæſtum magnum feciſſet*, dignus prorſus filio, à quo deuoratas diximus Margaritas. Non ſit tamen facile, vt verum fatear, inter duos iudicium turpitudinis, niſi quod minus eſt ſummas rerum naturæ opes, quàm hominum linguas, *ob imitationem* D *ſic vocas*, cœnaſſe. *Et lib. 35. cap. 12. vbi de figalinis Patinis*: vt luxu quoque aliqua contingat autoritas figlinis, Tripatinum, inquit Feneſtella, appellabatur, ſumma Cœnarum lautitia. Vna erat murenarum, altera luporum, tertia myxonis piſcis, &c. NESTORIS, *Alexandrinus Grammaticus eſt, qui Marcellum erudiuit ſororis Auguſti filium. Malim tamen Neſtorem Poëtam Licium, Patrem Lyſandri Poëtæ. Hic tempore Seueri Imperatoris ſcripſit Iliadem, cuius hic carpit luxum, & eum ſuum contemporaneum, inter Poëtas recenſet.* COCETVM *didici ex Commentario Caſauboni ad Characteres Theophraſti,*

κυκεῶνα Neſtoris intelligi, de qua Homerus 11. Iliad. veteres quippe Latini potum illum quem hic Tertull. Cocetum *vocat, Cyceonem appellabant, ex varijs liquidis compoſitum & mixtum potulum magno illi Neſtori filio Nelei &* Chloridis *propinatum. Hinc fortè, & propter eius eloquentiam dictitatum, quod* melle dulcior ex ore eius flueret oratio. MISCELLANEAM PTOLOMÆI. *vel intelligit Bibliothecam omnibus ſacris & prophanis libris inſtructam, quam in animis ſui curioſi pabulum compoſuit, undequaque collectis voluminibus Ptolomæus Philadelphus Ptolomæi Lagi filius. Ille fuit vir doctiſsimus Stratonis diſcipulus. Qui, vt ſuo loco dicemus, augenda Bibliotheca ſuæ, libris veteris teſtamenti ex Hebræo in Græcum vertendis, collegit 70. interpretes. Vel fuit alter Ptolomæus Aſtrologus Ægyptius, viua, vt aiunt, omnium artium liberalium bibliotheca. Vel denique alter eiuſdem nominis, quem Ioſephus ait generum fuiſſe Simonis ducis Iudæorum, quem tempore belli Machabæorum vrbi Iericho præfecerat, quem regni cupiditate incenſum, inuitatum ad Cœnam (fortè Miſcellaneam & omnibus cibis extructam) incautum interfecit.*

QVAM PROPIVS. *Facilius fuit Valentinianis tanto otio fabuloſa tot Æonum nomina inter ſe diſcorditer concordantia, pariter imparia, inæqualiter peræquata, & pacificè pugnantia excogitantes, ab inuentionibus Græcorum, & cura quæ pugnas ferarum vel beſtiarum cicurum exponebant in theatro, hunc ſuum Æonem Ieſum vocare* PANCARPON *de quo ſic Caſſianus Collat. 5. cap. 14.* Coram Regibus huius mundi omnigenis congredi beſtiis præmiorum contemplatione conſuerunt, quod ſpectaculi genus vulgo Pancarpum nuncupatur. *Sylua autem, qualem deſcribit Capitolinus pictam fuiſſe in domo Cnei Pompeij; differt à Pancarpo, quod Sylua circus eſſet arboribus circumſitus ad ſpeciem Syluæ, in qua homines cum Tauris, Struthionibus, Onagris, Ceruis, alijſque cicuratis pugnabant. Pancarpus autem eſſet Amphitheatrum in quo certabant cum feris. Alij intelligunt coronam ex omnibus floribus decerptis, hinc inde conſertam, alij merendam ſiue collationem ex omnibus fructibus, qualem Amalthea cornu exhibet. De Pancarpo Secundinus Manichæus, in ſua ad Auguſtinum Epiſtola circa med. vbi eius mordet credulitatem circa relata in veteri teſtamento:* An tibi leones in lacu placuerũt, quia caueæ non erant? Añ tibi ſterilitas Saræ doluit, cuius pudoris diſtractor maritus, ſororem fingens extiterat? ſed fortè poſt Daretis & Entelli certamen, Iacob & ipſius Pammachiam expectare volueras? An numerum Amorhæorum; an Pancarpum in Arca Noë conſpicere diſpoſueras, *Cui breuiter reſpondet*

Aug. *Auguſtinus. to. 6. lib. contra eumdem Secundinum, cap. 23.* Tanta illic deformitate captiuo, *Deo veſtro victo & vincto*, nomine Pancarpi, qui in ludicris muneribus edi ſolet, propter omnium generum quæ inerant, beſtias, exagitatis arcam Noë, quæ per omne genus animalium, futuram ex omnibus gentibus figurabat Eccleſiam. Vbi te vel non aduertentem, vel ignorantem gratulor congruum poſuiſſe vocabulum: Pancarpos enim, omnis eſt fructus, quod in Eccleſia ſpiritaliter viſum eſt: & non attendis Noë cum ſuis inter illas feras, quo illæſus ingreſſus eſt, vnde illæſus egreſſus eſt, quam felicior fuerit Deo veſtro, qui ferina rabie gentis tenebrarum dilaniatus, & deuoratus eſt. Itaque ille non Pancarpus, ſed Pœnæcarpus factus eſt, qui omni feritate diſcerptus eſt. *Quod ſtultè Valentiniani de plenitudine ſui Ieſu, ego ſanius de homine intelligo & di-*

A *co, qui ex omnium rerum defloratione constructus eſt, de quo ſapiens:* hoc, inquit, quod continet omnia. *Corpus enim, omnia elementa continet, cui omnis cœli militia ſeruit, cui aſtris fulgent, & ſuis influentijs, omnia in ſublunaribus ſenſuum eius oblectamenta proferunt; animus verò Angelis coæquatur, & Deo ſimilatur. Plato in Alcibiade, ſiue de natura hominis, vbi Albiciadi quærenti ex quibus conſtet homo. & quidnam imperet, reſpondet Socrates.* Aut animam, aut corpus, aut totum ipſum ex vtriſque compoſitum. *Dixit & Plato poſt Mercurium, hominem inter animalia miraculum eſſe diuinum.*

S. Aug. *Sed melius adhuc Auguſtinus lib. 5. de Ciuit. cap. 11.* Deus ſummus & verus cum Verbo ſuo & Spiritu Sancto, quæ tria vnum ſunt, Deus vnus, Omnipotens, *Non triginta Æones fabuloſi, nec tres Charites*
B *in vnam Pandoram donis cumulandam intentæ;* Creator & factor omnis animæ, atque omnis corporis; cuius ſunt participatione fœlices, quicumque ſunt veritate, non vanitate fœlices. qui fecit hominem animal rationale ex anima & corpore: qui eum peccantem, nec impunitum eſſe permiſit, nec ſine miſericordia dereliquit; qui bonis & malis, eſſentiam etiam cum lapidibus, vitam ſeminalem etiam cum arboribus, vitam ſenſualem etiam cum pecoribus, vitam intellectualem cum ſolis Angelis dedit; à quo eſt omnis modus, omnis ſpecies, omnis ordo: à quo eſt menſura, numerus & pondus. *Et poſt hæc quæris, cur homo potius Verbum factum ſit quàm Angelus? Nempe iuxta Paulum* Epheſ. 1. 6 & ſeq. Gratificauit nos in dilecto filio ſuo, in quo habemus
C redemptionem per ſanguinem eius, remiſſionem peccatorum, ſecundum diuitias gratiæ eius, quæ ſuperabundauit in nobis in omni ſapientia & prudentia: vt notum faceret nobis Sacramentum voluntatis ſuæ ſecundum beneplacitum eius, quod propoſuit in eo in diſpenſatione plenitudinis temporum inſtaurare omnia in Chriſto, quæ in cœlis, & quæ in terra ſunt in ipſo. *Quod Irenæus lib. 3. cap. 18. ſic exponit: quod ſumendo hominem, compendium vniuerſi, omnem creaturam ad Verbum, quaſi caput ſuum & originem reduxit, & ſibi vniens, quodammodo deificauit. In quo quidem, vt ſupra dixit Auguſtinus, hominem non dereliquit; ſed ſpoliatum vt illum deſcendentem ab Ieruſalem in Iericho, induit ſeipſum ille* plenus gratiæ & veritatis. *repletus donis Spiritus ſancti*, in quo inhabitat plenitudo diuinitatis,
D *ille tandem, de quo Paulus ad Coloſſ. 1. 19.* In ipſo complacuit omnem plenitudinem inhabitare, &c. *Et ibid. cap. 2. 3.* in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi, *& verſu 9.* In ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter *vt quid iſta plenitudo? niſi vt fieret quod ſequitur:* & eſtis in illo repleti, qui eſt caput omnis principatus & poteſtatis. *Et Epheſ. 3. 19.* vt impleamini in omnem plenitudinem Dei. *Ex hoc Pancarpo omnes flores & fructus carpimus; ex eo in quo velut amphitheatro & ſpectaculo, lupi, canes, Tauri, Iudæi, Gentiles, dæmones, peccata noſtra certarunt, pax noſtra & victoria, per Ieſum, in hoc Neſtoris Coceto, ſuauiſsimum calicis*
E *inebriantis poculum de Altari ſumimus; Aceti Patinam, omnem ſuauitatem continentem; Miſcellaneam denique Ptolomæi habemus in illo, qui* ſcientiarum Dominus eſt, *Qui ſermo eſt Verbum & doctrina Patris, qui denique qui eſt α & ω. Et poſt hanc erga hominem, Dei dignationem, quæ eius ſupra Angelos non extollat dignitatem, vt ſequentia docent.*

6. *Homo Angelo fortior & ſublimior, cui omnia ſubiecta ſunt, & ipſe Angelus malus, quem iudicaturus eſt. 2. Cont. Marc. cap. 8. in ni.*

Pſal.103.4. Heb.1.7. ETſi Angelus qui ſeduxit; ſed liber & ſuæ poteſtatis qui ſeductus eſt; ſed imago & ſimilitudo Dei, fortior angelo; ſed adflatus Dei generoſior ſpiritu materiali, quo angeli conſtiterunt. *Qui facit*, inquit, *ſpiritus angelos, & apparitores flammam ignis.* Pſal. 8. 6. Quia nec vniuerſitatem homini ſubieciſſet infirmo dominandi, & non potiori angelis, quibus nihil tale ſubiecit.

7. *Et 2. Cont. Marc. cap. 9. à m.*

Hebr. 1. 14. 1. Cor. 6. 3. QVum verò ad angelum prouocatur, fortiorem defendam neceſſe eſt dominum vniuerſitatis; cui iam angeli adminiſtrant; qui etiam angelos iudicaturus eſt, ſi in Dei lege conſtiterit, quod in primordio noluit.

HOMINIS DIGNITAS. VI. ET VII. SCHOL.

ETSI ANGELVS, *malus, ſerpentem induens.* FORTIOR ANGELO, *in quantum, vt alibi vult author, Adam quoad corpus factus eſt ad imaginem Chriſti, qui Deus eſt, propter ſuppoſitum Verbi. Ex mente enim Tertulliani, Deus pro cauſa exemplari, ſiue Idea corporis Adæ, habuit ante ſe corpus Chriſti: vnde cum homo Rex omnium animantium eſſet, & reptilium, fortior erat Angelo illo ſeductore formam ſerpentis aſſumente. In quantum autem erat ſimilitudo Dei per gratiam*, diuinæ factus conſors naturæ, *fortior erat, & ſuperior Angelo lapſo, qui hanc ſimilitudinem amiſerat. Quidquod & in Geneſi legimus, Iacob oratione ſua præualuiſſe ad Angelum bonum, cum quo luctatus eſt tota nocte.* ADFLATVS DEI, *anima rationalis Deo inſufflante, & quaſi ex ſe producente facta, non quidem quaſi particula ſed tamen ob tam nobile principium & originem, generoſa, videtur excellere ſpiritu Angelico, in quantum Angeli dicuntur à Paulo poſt Pſaltem, flamma ſine igne vrens, quæ cum viſibiliora & ſenſibiliora ſint quàm flatus, & flatus Dei: materialior in hoc Angelus ſpiritus ab Authore cenſetur & corporalior, quàm anima & ſpiritus hominis. Porro noſter Author tam animam quam Angelum corporalem finxit. Auguſtinus in Ench. ad Laur. cap. 59.* Angeli quis explicet cum qualibus S.Aug. corporibus apparuerint hominibus, vt non ſolum cernerentur, verum etiam tangerentur, & rurſus non ſolida corpulentia, ſed ſpiritali potentia quaſdam viſiones non oculis corporeis, ſed ſpiritalibus, vel mentibus ingerant, vel dicant aliquid, non ad aurem forinſecus, ſed intus in animo hominis etiam ibidem ipſi conſtituti, *ac proinde ſpiritus ſubtiliores & penetrabiliores hominis mente*, ſicut ſcriptum eſt in Prophetarum libro, *Zach.* 2. & dixit mihi Angelus qui loquebatur in me: non enim ait, qui loquebatur ad me, ſed in me. Vel appareant in ſomnis, & C colloquantur more ſomniorum. Habemus quippe in Euangelio Matth. 1. Ecce Angelus Domini apparuit illi in ſomnis dicens, &c. his enim modis velut indicant ſe Angeli contrectabilia corpora non habere; faciuntque difficillimam quæſtionem, quomodo Patres eis pedes lauerint; quomodo Iacob cum Angelo tam ſolida contrectatione luctatus ſit. Cum iſta quæruntur, & ea ſicut poteſt quiſque conijctat, non inutiliter exercentur ingenia, ſi adhibeatur diſceptatio moderata, & abſit error opinantium ſe ſcire quod neſciunt. Quid enim opus eſt vt hæc atque huiuſmodi affirmentur vel negentur, vel definiantur cum diſcrimine, quando ſine crimine neſciuntur? Magis opus eſt diiudicare atque dignoſcere, cùm ſe Sathanas transfigurat velut Angelum A lucis, ne fallendo ad aliqua pernicioſa ſeducat. Nam quando ſenſus corporis fallit, mentem vero non mouet à vera rectaque ſententia, qua quiſque vitam fidelem gerit, nullum eſt in religione periculum.

Et in Pſal. 103. vbi explicat locum hic relatum à Tertulliano. Aug. Eſſe Angelos nouimus ex fide, & multis apparuiſſe ſcriptum legimus, & tenemus, nec inde dubitare fas nobis eſt. Spiritus autem Angeli ſunt; & cùm ſpiritus ſunt, non ſunt Angeli; cum vero mittuntur, fiunt Angeli. Angelus enim officii nomen eſt, non naturæ. *adiuerte Gregorium hanc ab Auguſtino excerpſiſſe ſententiam* quæris nomen huius naturæ, ſpiritus eſt: quæris officium, Angelus eſt. Ex eo quod eſt, ſpiritus eſt; ex eo quod agit, Angelus eſt. Vide illud in homine, nomen naturæ, homo, officii, miles. Nomen naturæ, vir, officii, præco: homo enim, fit præco: id eſt qui homo erat, fit præco, non qui erat præco, fit homo. Sic ergo, qui erant iam ſpiritus conditi à Creatore Deo, facit eos Angelos, mittendo eos nuntiare quod iuſſerit, & ignem flagrantem facit miniſtros ſuos. Legimus apparuiſſe ignem in rubo. Legimus etiam miſſum ignem deſuper, & impleſſe quod præceptum eſt. Miniſtrauit ergo, cùm impleret *iuſſum Dei*: cùm eſſet, in natura ſua erat: *purus ſcilicet ſpiritus, & prorſus immaterialis* cum egit quod iuſſum eſt, miniſterium impleuit. *Hinc liquet contra Tertull. hominem inferiorem eſſe Angelo ob compoſitionem animæ eius cum materia.* QVIA NEC VNIVERSITATEM. *Alia, inquit, eſt ratio quâ homo præcellit Angelis, quia iſtis non eſt dictum* dominamini, &c. *Nec de ipſis dictum, ſed de homine Pſalmo* 8. Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius, &c. *Etiam ipſi Angeli vt habet Tertull. numero ſequenti* cui iam Angeli adminiſtrant. *id eſt non tantum irrationales creaturæ, ſed & intellectuales, de quibus Pſalmo* 90. Angelis ſuis mandauit de te, &c. *& Paulus* omnes ſunt adminiſtratorii ſpiritus, *cæterùm hominem omnia continere, & omnibus præeſſe & Angelis adæquari teſtatur Aug. Ser. 27. de Verbis Apoſt.* Vbi Scriptura narrat, quod Aug. facti ſumus: Ibi ſubiungit, vt nos pecoribus non ſolum anteponat, ſed & præponat, id eſt vt ea nobis ſubiecta ſint. Faciamus, inquit, hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, & habeat poteſtatem piſcium maris, & volatilium cœli, & omnium pecorum, & ſerpentium quæ repunt ſuper terram. Vnde habeat poteſtatem? propter imaginem Dei, &c. habemus ergo vt cuncta breuiter retexamus, ipſum eſſe cum lignis & lapidibus, viuere cum arboribus, ſentire cum beſtiis, intel-

ligere

ligere cum Angelis. *Quæ rurſum Gregorius ad verbum* A
ab Auguſtino deprompſit.

7. Ad angelvm provocatvr. *Agit hîc contra Martionem ſicut ſupra, hominem in quantum opus eſt Dei Creatoris vilipendentem, quaſi vel ob peccatum ex libertate commiſſum, culpa refundi debuerit in Authorem natura Deum, quod paragrapho præcedenti retudit, dicens hominem ex libertate tum integra potuiſſe ſuperare Angelum tentatorem: hîc autem, quamquam faſſus hominem vt flatum Dei, longè Deo inferiorem. ſi tamen, inquit, certamen de excellentia hominis cum Angelo conferatur, & inferior homo Angelo à Martione dicatur. Tuebor, inquit, & firmiter ſuſtinebo, neceſſariò ſupponendum eſſe, hominem ex triplici capite eſſe Angelis meliorem. Primò quia à ſummo rerum Domino, mundi prorex & Dominus eſt conſtitutus: ſecundò quia & mundum ad ſeruitium hominis Angeli adminiſtrant, & ipſius hominis pedibus à lapidum offendiculo præcauent. Tertiò quia ſi homo in lege & gratia Dei conſtans perſeuerauerit, quod noluit primus homo; etiam iuxta Paulum, vt alibi diximus, Angelos reprobos iudicabit, ſcilicet prima Cor. 6. 3. de quo ſic Auguſt. in Pſal.* 86. Ipſe ſe iudicaturum dixit, S.Aug.
non homines tantùm, ſed & Angelos: Quos Angelos, niſi Apoſtatas Angelos? *Et in Pſal.* S.Aug.
110. *in verſum* opera manuum eius veritas & iudicium. Teneatur veritas ab iis qui iudicantur hîc. Iudicantur hîc Martyres, & ad iudicium perducuntur, qui non ſolùm eos a quibus iudicati ſunt; ſed etiam Angelos diiudicent aduerſus quos eis erat colluctatio, etiam cũ ab hominibus iudicari viderentur: *quia malis Angelis inſtigantibus, Præfecti Tyrannorum, eos torquebant.* Nec ſepararet eos à Chriſto tribulatio, anguſtia, fames, nuditas, gladius. *Addit & Paulus Rom.* 8. 38. Certus ſum enim quia neque mors neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque virtutes, &c. *In quem locum Aug. lib.* 1. *de moribus Eccleſiæ cap.* 11. Non ſeparat Angelus: non enim S.Aug.
eſt Angelus cùm inhæremus Deo, noſtrâ mente potentior: non ſeparat virtus; nam ſi virtus hîc illa nominata eſt, quæ aliquam poteſtatem in hoc mundo habet, toto mundo eſt omnino ſublimior mens inhærens Deo.

HOMO IMAGO DEI EST.

8. ***Homo** quàm bonus, ex materia, forma, cæteriſque bonis: Imago Dei eſt, non iuſſu, ſed manu facta; cui omnia mundi bona parata ſunt. 2. Cont. Marc. cap. 4. init.*

Interim mundus ex bonis omnibus conſtitit, ſatis præmonſtrans quantum boni pararetur illi, cui præparabatur hoc totum. Quis denique dignus incolere Dei opera, quàm ipſius imago & ſimilitudo? Eam quoque bonitas & quidem operantior operata eſt, non imperiali verbo, ſed familiari manu, etiam verbo blandiente præmiſſo [a] *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram.* Bonitas dixit, [a] Gen. 1. 26.
bonitas finxit hominem de limo, in tantam ſubſtantiam carnis ex vna materia tot qualitatibus exſtructam. Bonitas inflauit animam, non mortuam, ſed viuam. Bonitas præfecit vniuerſis fruendis atque regnandis, etiam cognominandis. Bonitas amplius delicias adiecit homini, vt quamquam totius orbis poſſidens, in amœnioribus moraretur, tranſlatus in paradiſum, iam tunc de mundo in Eccleſiam. Eadem bonitas & Gen. 2. 8.
adiutorium proſpexit, ne quid non boni: [b] *Non eſt enim*, inquit, *bonum, ſolum eſſe hominem.* [b] Gen. 2. 18.
Sciebat illi ſexum Mariæ, & deinceps Eccleſiæ profuturum.

HOMO IMAGO DEI EST. I. SCHOL.

Interim mvndvs, *&c. quidquid ſomniet Marcion, Deum noſtrum Creatorem, eſſe malum Deum, malarum & corruptibilium & noxiarum creaturarum conditorem; non minus intereà mundus ex omnibus bonis conflatus eſt;* Vidit enim cuncta quæ fecerat. & erant valde bona. Præmonstrans, *ante creationem hominis, cui Deus mundum totum per Verbum bonum factum bonum deſtinabat & dicabat, iuxta Pſaltem* 44. 1. Eructauit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea regi. *Quamquam hîc non ſignificet*, dico; dedico, *ſed ſimpliciter vt Græcum ſonat*, loquor. *Loquitur pater Verbum eructans, & ex plenitudine bonitatis foras per Verbum ex nihilo producens creaturas bonas. Sed cui tandem Regi, cuius Regis vſui & dominio eas dicit & dicendo dicat, & deſtinat, niſi homini quem & ad ſuam, & Verbi ſui, qui* eſt Rex Regum & Dominus dominantium, *imaginem* C
& ſimilitudinem vtique Regiam, maiori præ cæteris creaturis, & operantiori bonitatis effectu, non tam verbo imperatiuo, fiat, *ſed blando*, faciamus; *nec verbo tantùm, ſed & manu tractans lutum, fecit Regem omnium rerum conditarum? Qui enim ſeruas fecerat alias creaturas, imperans iuſſerat, vt fierent, & prodirent vocata ex nihilo:* vocans generationes ab exordio, *cœli ſcilicet & terræ*, vocans ea, quæ B
non ſunt tanquam ea quæ ſunt. 70. *ſic habent*, λέγω ἐγὼ τὰ ἔργα μου τῷ βασιλεῖ. *Auguſtinus in Pſal.* 44. *per hunc Regem intelligit filium* intellexe- S.Aug.
runt quidam Patris perſonam dicentis, Eructauit cor meum, &c. commendantis nobis natiuitatem quandam ineffabilem, &c. *Tum ſubdit de Chriſto*, dictum eſt, magiſter bone, & dicit quid me interrogas de bono? Addidit etiam, nemo bonus, niſi vnus Deus. Quomodo ergo & ipſe bonus, niſi quia Deus? non ſolum autem Deus, ſed cum Patre vnus Deus. Non enim dicendo, nemo bonus, niſi vnus Deus, diſcreuit ſe, ſed vniuit. Eructauit cor meum Verbum bonum. Dixerit hoc Deus Pater de Verbo ſuo bono, atque benefico bono noſtro, per quod ſolum bonum vtique boni eſſe poſſumus; ſequitur; dico ego opera mea Regi. Adhuc Pater loquitur. Si adhuc Pater loquitur, quæramus & hoc quomodo ſecundum fidem veram & Catholicam intelligamus, dico ego opera mea Regi. Si enim Pater dicit opera ſua filio ſuo Regi noſtro, quæ opera Pater dicturus eſt filio, cum omnia opera Patris, per filium facta ſint? An fortè: dico ego opera mea Regi, ipſum dico, generationem filij ſignificat? *Sicut illud eiuſdem Pſaltis: Dixit Dominus Domino meo*, quid eſt enim dico? Verbum profero, & vnde profert Deus

Verbum niſi ex corde ſuo, & intimo ſuo? &c. quare ergo, opera mea dico? Quia in ipſo Verbo omnia opera Dei. Quidquid enim facturus erat Deus in creatura, iam in Verbo erat. Nec eſſet in rebus, niſi eſſet in Verbo: quomodo & in re non eſſet fabrica, niſi eſſet in conſilio. Sicut in Euangelio dicitur quod factum eſt in illo, vita erat. Erat ergo quod factum eſt, ſed in Verbo erat, & omnia opera Dei ibi erant, & opera nondum erant. *Exiſtentia in ſe.* Sed Verbum erat, & Verbum hoc erat Deus, & apud Deum erat, & filius Dei erat, & cum Patre vnus Deus erat.

Quod autem Tert. dixerat, mundus ex bonis omnibus conſtitit. *Sic ibid. deſcribit Auguſtinus.* Si per Verbum omnia, & Verbum de Deo, inſpice fabricam factam per Verbum; & ex iſto ædificio mirare conſilium. Quale Verbum eſt, per quod factum eſt cœlum & terra, & omnis ornatus cœli, omnis fœcunditas terræ, diffuſio maris, diſtenſio aëris, fulgor ſyderum, claritas ſolis & lunæ: Videntur hæc. Tranſcende & hæc, cogita Angulos, principatus, ſedes *thronos intelligit*, dominationes, poteſtates, omnia per ipſum facta ſunt. Vnde ergo iſta bona facta ſunt? Quia eructatum eſt per quod fierent, Verbum bonum. Ergo Verbum bonum; & ipſi Verbo dictum eſt magiſter bone. Et ipſum Verbum reſpondit: quid me interrogas de bono? *Potens equidem telum, & ſagitta Auguſtini potentis acuta, in corda inimicorum Regis, Dei ſcilicet Creatoris, & ipſius hominis, veræ imaginis Regis; quem Miſantropi Marcionitæ, vt inimici domeſtici eius blaſphemando depretiant, opus, & opificem malum dictitando.* IN TANTAM SVBSTANTIAM *tam excellentem, tot elementorum qualitatibus, tot neruis, muſculis, venis, arterijs oſſibus, ſenſibus, facultatibus, forma, decore, ex vna limi materia conſtructis.* INFLAVIT, *inſufflauit.* FRVENDIS, *impropriè, quaſi vſufructu vniuerſorum accepto; cùm ex Auguſtino frequenter:* vti fruendis, & frui vtendis, maxima ſit abuſio. *Solo enim Deo fruimur, cæteris vtimur.* REGNANDIS, *cùm dixit,* dominamini. COGNOMINANDIS. *Dum Gen. 2. 19.* formatis Dominus Deus de humo cunctis animantibus terræ, & volatilibus cœli, adduxit ea ad Adam, vt videret quid vocaret ea. Omne enim quod vocauit Adam animæ viuentis ipſum eſt nomen eius. Appellauitque Adam nominibus ſuis cuncta animantia, & vniuerſa volatilia cœli, & omnes beſtias terræ. DELICIAS ADIECIT: *Gen. 2. 8.* Plantauerat Dominus Deus paradiſum voluptatis a principio, 70. *in Eden ad Orientem*, in quo poſuit hominem quem formauerat. 70. *vero, limum reſpicientes, quo formatus eſt; & habent*: quem plaſmauerat. IAM TVNC. *Figurans ſcilicet in Paradiſo Eccleſiam, vt alibi ex Auguſtino diximus; ſicut & de Sacramento quod ſubijcit, tàm Verbi cum carne ex Mariâ ſumpta, quam ejuſdem Verbi Incarnati cum Eccleſia.* ADIVTORIVM PROSPEXIT *prouidit vxorem Euam.* NE QVID NON BONI, *vt diſcat Marcion Deum Creatorem,* bonũ ex integra cauſa, *id eſt omni ex parte cauſam omnis boni.* SCIEBAT ILLI, *Adamo, adjutricem fore, & mediatricem, ad ſalutem, Mariam ejuſdem ſexus cum Euâ ſuâ, mediatrice ruinæ, & toti Eccleſiæ, cui genuit ſponſum nouum Adam, nouo modo, omnia noua facientem, fœmina circumdante virum de latere, id eſt vtero fœmina progreſſurum* tanquam ſponſum de thalamo ſuo. *De homine facto ad imaginem, ſeorſum, licet eodem die, ſed diuerſo ordine & forma loquendi, ita Aug. to. 3. lib. de Gen. ad lit. imperfect. c. 16.* Dixit Deus; faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Et hîc animaduertenda quædam coniunctio & diſcretio animantium. Nam eodem die factum hominem quo beſtias: ſunt enim ſimul, *quoad corpus*, omnia terrena animantia, & tamen propter excellentiam rationis, ſecundum quam ad imaginem Dei & ſimilitudinem efficitur homo, ſeparatim de illo dicitur, poſtquam de cæteris terrenis animantibus ſolitè concluſum eſt, dicendo, & vidit Deus quia bonum eſt. Conſiderandum etiam illud quod in cæteris, non dixit Deus, faciamus: vt hoc quoque modo voluerit Spiritus Sanctus humanæ naturæ inſinuare præſtantiam. *Qua ſcilicet, non iuſſu, vt cætera creata, ſeruituti ſubjecta, ſed conſilio Trinitatis collecto, rex omnium & Imago ſummi Regis facienda erat.*

S.Aug. — Aug.

2. Homo ad imaginem filij Dei factus eſt, qui homo futurus erat. Cont. Prax. cap. 12. à p.

Gen. 1.27. ET *fecit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit illum.* Cur non, ſuam, ſi vnus qui faciebat? & non erat ad cuius faciebat? Erat autem ad cuius imaginem faciebat: ad filii ſcilicet, qui homo futurus certior & verior, imaginem ſuam fecerat dici hominem, qui tunc de limo formari habebat, imago veri & ſimilitudo.

3. Et de reſur. cap. 6. à p.

RECogita totum illi Deum occupatum ac deditum, manu, ſenſu, opere, conſilio, ſapientia, prouidentia, & ipſa in primis adfectione, quæ liniamenta ducebat. Quodcumque enim limus exprimebatur, Chriſtus cogitabatur homo futurus, quod & limus, & caro Sermo, quod & terra tunc. Sic enim præfatio patris ad filium,[a] *faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Et fecit hominem Deus.* id vtique quod finxit *ad imaginem Dei fecit illum*, ſcilicet Chriſti. Et Sermo enim Deus,[b] *qui in effigie Dei conſtitutus non rapinam exiſtimauit pariari Deo.* Ita limus ille iam tunc imaginem induens Chriſti futuri in carne, non tantùm Dei opus erat, ſed & pignus.

a Gen. 1.26. b Philip. 2.6

HOMO IMAGO DEI EST, II. III. SCHOL.

AD IMAGINEM DEI, *Gen. 1.27.* Et creauit Deus hominem ad imaginem ſuam, ad imaginem Dei creauit illũ, 70. *Secutus eſt Author.* CVR NON SVAM. *Pulchrè & doctè contra Praxeam perſonas confundentem in vnam. Dicit ergo, non fruſtra dictum,* ad imaginem Dei, *ſcilicet, filii, qui eſt imago Patris, referens Patrem natura identitate, relatus ad Patrem, diuerſitate perſona, non autem dixit,* Ad ſuam, *ſcilicet perſonam propriam reſtringendo, quia pater erat vnus qui faciebat, & filius alter à patre perſonâ, vnus cum patre ſubſtantiâ; ad cujus imaginem faciebat hominem.* CERTIOR ET VERIOR. *hic aduerte inſinuatum errorem Authoris,*

qui in veteri teſtamento dixit filium in vera, licet nondum nata carne apparuiſſe, vnde incarnandum dixit futurum hominem veriorem & certiorem. Vel quòd abſolutè loquendo, nullus homo tot probationibus ſe conuincere deberet certum & verum hominem, vigore rationis & ſapientiæ, & veritate carnis infirmæ & paſſibilis, quam futurum erat Chriſtus. Vel denique quòd cùm ipſum exemplar, ſit certa, & vera regula rei factæ ad exemplum, Deus autem pater immo ob opus indiuiſum ad extra, Trinitas, in formando homine de limo, coram oculis haberet pro imagine vera & ſimilitudine Adæ faciendi, Chriſtum futurum hominem; qui quidem vt Verbum, vt Deus, vt Dei filius, imago patris eſt & figura ſubſtantiæ eius, & propter identitatem ſuppoſiti, totus Chriſtus verè dicitur, & eſt, imago Dei; ad imaginem & ſimilitudinem Dei, id eſt Chriſti, ſecundum animam & corpus fecit primum hominem. Quod probant ſequentia numero tertio relata, recogita totum, &c. *quod alibi iam expoſitum prætereo, contentus vno Auguſtini loco. Aug. to. 3. lib. 1. de doctrina Chriſtiana cap. 22. vbi non in corpore, ſed in mente imaginem Dei ponit:* Nos qui fruimur & vtimur alijs rebus, res aliquæ ſumus. Magna enim quædam res eſt homo factus ad imaginem & ſimilitudinem Dei, non in quantum mortali corpore includitur, ſed in quantum beſtias rationalis animæ honore præcellit. *Et to. 1. lib. 1. de Gen. contra Manich. c. 17.* Iſtam maximè quæſtionem ſolent Manichæi loquaciter agitare & inſultare nobis, quòd hominem credamus factum ad imaginem & ſimilitudinem Dei. Attendunt enim figuram corporis noſtri, & infœliciter quærunt, vtrum habeat Deus nares, & dentes, & barbam, & membra etiam interiora, & cætera quæ in nobis ſunt neceſſaria. In Deo autem talia ridiculum eſt, imò impium credere, & ideo negant, hominem factum eſſe ad imaginem & ſimilitudinem Dei. Quibus reſpondemus, membra quidem iſta in ſcripturis plerumque nominari, cùm Deus inſinuatur audientibus paruulis, & hoc non ſolum in veteris teſtamenti libris, ſed etiam in noui, &c. Sed omnes qui ſpiritaliter intelligunt non membra corporea per iſta nomina, ſed ſpiritales potentias accipere didicerunt, ſicut galeas & ſcutum & gladium, &c. Epheſ. 6. &c. & quòd homo ad imaginem Dei factus dicitur, ſecundum interiorem hominem dici, vbi eſt ratio, & intellectus; vnde etiam habet poteſtatem piſcium maris, &c. cùm enim dixiſſet, faciamus hominem, &c. addidit continuò, & habeat poteſtatem piſcium maris, & volatilium cœli, &c. vt intelligeremus non propter corpus dici hominem factum ad imaginem Dei, ſed propter eam poteſtatem, *facultatem potentiam rationis*, qua omnia pecora ſuperat, &c. Quamuis etiam corpus noſtrum ſic fabricatum ſit, vt indicet nos meliores eſſe quam beſtias, & propterea Deo ſimiles, &c. Quo ſignificatur etiam animum noſtrum in ſuperna, id eſt in æterna ſpiritalia erectum eſſe debere; ita intelligitur per animum maximè atteſtante etiam erecta corporis formâ, homo factus ad imaginem & ſimilitudinem Dei.

Et quoniam Tertull. ob Chriſti humanitatem, ideam Patris, dum corpus hominis de luto formaret, vult etiam factum hominem ad imaginem Dei, hoc eſt ad ſimilitudinem Chriſti qui eſt Filius Dei, de vtraque imagine per Chriſtum in homine reformata doctè & ſubtiliter Auguſtinus lib. 11. de Ciuit. cap. 2. vbi de Deo loquente homini ſic fatur. Ad illud hominis ita loquitur, quod in homine cæteris quibus homo conſtat, eſt melius & quo ipſe Deus ſolus eſt melior. *Vbi inſinuat, nec Angelum animæ rationali eſſe meliorem cum Dei Sermonis, & Verbi ipſius incarnati ſit capax.* Cùm enim homo rectiſſimè intelligatur, vel ſi hoc non poteſt, ſaltem credatur factus ad imaginem Dei: profectò ea ſui parte eſt propinquior ſuperiori Deo, quia ſuperat inferiores partes ſuas, quas etiam cum pecoribus communes habet. Sed quia ipſa mens, cui ratio & intelligentia naturaliter ineſt, vitijs quibuſdam tenebroſis & veteribus inualida eſt, non ſolum ad inhærendum fruendo, *ſummo ſcilicet bono*, verùm etiam ad perferendum incommutabile lumen, donec de die in diem renouata atque ſanata, fiat tantæ fœlicitatis capax: fide primum fuerat imbuenda atque purganda. In qua vt fidentius ambularet ad veritatem, ipſa veritas Deus, Dei filius, homine aſſumpto, non tamen Deo conſumpto eandem conſtituit atque fundauit fidem, vt ad Deum iter eſſet homini, per hominem. Hic eſt enim mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus. Per hoc enim mediator, per quod & homo; per hoc & via. Quia ſi inter eum qui tendit, & illud quò tendit via media eſt, ſpes eſt perueniendi. Si autem deſit, aut ignoretur, quà eundum ſit, quid prodeſt noſſe quò eundum ſit? Sola eſt autem aduerſus omnes errores via munitiſſima, vt idem ipſe ſit Deus & homo; quò itur, Deus: quà itur, homo.

Aug.

Aug.

S. Aug.

4. *Ad imaginem ſuam Deus faciens hominem, non dixit Angelis, faciamus hominem, &c. Cont. Prax. cap. 12. in p. ad m.*

SI te adhuc numerus ſcandalizat Trinitatis, quaſi non connexæ in vnitate ſimplici, interrogo quomodo vnicus & ſingularis pluraliter loquitur? [a] *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*; cùm debuerit dixiſſe, Faciam hominem ad imaginem & ſimilitudinem meam; vt pote vnicus & ſingularis. Sed & in ſequentibus, [b] *Ecce Adam factus eſt tanquam vnus ex nobis.* fallit, aut ludit; vt cùm vnus, & ſolus, & ſingularis eſſet, numeroſè loqueretur: aut nunquid angelis loquebatur, vt Iudæi interpretantur, quia nec ipſi filium agnoſcunt; an quia ipſe erat pater, filius, ſpiritus, ideo pluralem ſe præſtans, pluraliter ſibi loquebatur? Immo quia iam adhærebat illi filius, ſecunda perſona, Sermo ipſius; & tertia, Spiritus in Sermone, ideo pluraliter pronuntiauit, Faciamus, &, Noſtram, &, Nobis. Cum quibus enim faciebat hominem, & quibus faciebat ſimilem? cum filio quidem, qui erat induturus hominem; ſpiritu verò, qui erat ſanctificaturus hominem, quaſi cum miniſtris & arbitris, ex vnitate Trinitatis loquebatur.

a Gen. 1. 26.

b Gen. 3. 22.

HOMO IMAGO DEI. IV. SCHOL.

NVMERVS, *perſonarum.* SCANDALIZAT, *vt te in errorem inducat & lapidem offenſionis ponat circa fidem vnius Dei.* IN VNITATE *vnius ſimplicis eſſentiæ diuinæ.* NVMEROSE, *quaſi numerus eſſet perſonarum, vt eſt de facto.* NVMQVID ANGELIS. *Plato in Timæo, Philo de Opif. ſex dierum, & Iudæi, volunt*

Deum hic locutum Angelis, quod tanquam impium A *reſpuunt Baſil. Chryſoſt. Theod. & Aug. lib. 16. de Ciuit. cap. 6.* Poterat & illud quando factus eſt homo, S. Aug. de Angelis intelligi, quod dictum eſt, faciamus hominem, quia non dixit, faciam: ſed quia ſequitur ad imaginem noſtram, nefas eſt credere ad imaginem Angelorum hominem factum, aut eandem eſſe imaginem Angelorum & Dei. Et ideo recte illic intelligitur pluralitas Trinitatis. Quæ tamen Trinitas, quia vnus eſt Deus, etiam cum dixiſſet, faciamus: & fecit, inquit, Deus hominem ad imaginem Dei: non dixit, fecerunt dii, aut ad imaginem Deorum. S. Aug. *Et to. 3. lib. 3. de Gen. ad lit. cap. 19.* Non indifferenter accipiendum, quod in aliis operibus dicitur, dixit Deus, fiat, *quia alia opera non erant ad imaginem Dei, nec regia opera, ſed ſerua, voce imperatiua prodire de nihilo iuſſa,* hîc autem dixit Deus, faciamus hominem ad imaginem, &c. ad inſinuandum ſcilicet, vt ita dicam, pluralitatem perſonarum, propter Patrem & Filium & Spiritum Sanctum. Quam tamen deitatis vnitatem intelligendam ſtatim admonet dicens, & fecit Deus hominem ad imaginem Dei: non quaſi Pater ad imaginem Filii, aut Filius ad imaginem Patris, alioquin non verè dictum eſt, ad imaginem noſtram, ſi ad Patris ſolius, *in quantum Pater eſt omnino alius a filio,* aut Filii ſolius imaginem factus eſt homo: ſed ita dictum eſt, fecit Deus ad imaginem Dei, tanquam diceretur: fecit Deus ad imaginem ſuam. Cum autem nunc dicitur, ad imaginem Dei, cum ſuperius dictum ſit, ad imaginem noſtram; C ſignificatur, quod non id agat illa pluritas perſonarum, vt plures Deos, vel dicamus, vel credamus, vel intelligamus: ſed Patrem & Filium, & Spiritum Sanctum, propter quam Trinitatem dictum eſt, ad imaginem noſtram, vnum accipiamus Deum, propter quod dictum eſt ad imaginem Dei. Nec

IPSI FILIVM AGNOSCVNT. *Non hîc abſolutè dicit, cum Iudæos ſciat tres perſonas agnouiſſe, & Rabini expreſſè in illud triſagion Eſa. 6. 3.* Clamabant alter ad alterum, & dicebant, Sanctus, Sanctus, Sanctus, &c. *quo ex loco non ſolùm Ambroſius lib. 3. de Spiritu Sancto cap. 23. Naz. orat. in Paſch. Hiero. & alii, ſed & Rabi Simeon filius Ioai:* Sanctus, inquit, hic eſt Pater, Sanctus hic eſt filius, Sanctus, hic eſt Spiritus Sanctus. *Hæc ex Galatino retuli lib. 2. de Arcan. cap. 1. vbi addit Rabinos ſanxiſſe ſaltem bis indie, in ortu & occaſu Solis, tam præfata verba, quam iſta Deut. 6. 4.* Audi Iſraël, Deus Deus noſter, Deus vnus eſt *ab Hebrais recitari. Quin & Genebrardus in fine libri primi Chronol. citat antiquum Rabinum R. Ibba qui dicit, hos tres* Sanctus, *vocari alibi tria ſpecula, tria luminaria, tres ſupremos Patres, principio & fine carentes: alibi dici coronam, ſapientiam & intelligentiam, alibi tria* Iod *ſignificantia tres,* Iehoua, *id eſt tres perſonas diuinas. Non ergo Iudæi Filium negant, ſed non agnoſcunt hîc Patrem Filio locutum, ſed Angelis.* ADHÆREBAT ILLI, *in vnitate eſſentiæ.* SPIRITVS IN SERMONE. *Vel quia Spiritus, Patrem & Filium pro vnico habet principio; vel quia Pater, in Filio, & Spiritu Sancto eſt, identitate eſſentiæ.* COMMINISTRIS. *Non hîc inferiores perſonas vult intelligi, ſed cooperantes in opere ad extra.* ARBITRIS, *quia ſimul cum Patre iudicabant & videbant quod vnus ex ipſis induturus eſſet hominem, & videbant ſecundum mentem Tertulliani, numero 2. & 3. expoſitum: Adam ſimilem factum, tanquam vnam ex tribus perſonis, ſcilicet tanquam Filium, dum eius humanitatem aſſumendam à Verbo, pro idea & cauſa exemplari Trinitas haberet præ oculis.* EX VNITATE. *Quia vna erat operatio & indiſtincta Trinitatis, tam loquendo, quam faciendo, quamuis ſecunda tantum perſona futura eſſet homo.*

5. *Homo imago & nummus Dei, Deo reddendus, vt Cæſari nummus. De Idol. cap. 15. à p.*

a Matth. 22. 21. Luc. 20. 25. Ibid.

R*Eddenda*[a] *ſunt Cæſari quæ ſunt Cæſaris*, bene quod appoſuit, *& quæ ſunt Dei Deo.* Quæ ergo ſunt Cæſaris? ſcilicet de quibus tunc conſultatio mouebatur, *præſtanduſne eſſet cenſus Cæſari, an non.* Ideo & monetam oſtendi ſibi Dominus poſtulauit, & de imagine cuius eſſet requiſiuit: & cum audiſſet, Cæſaris: *Reddite*, ait, *quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo:* id eſt imaginem Cæſaris Cæſari, quæ in nummo eſt; & imaginem Dei Deo, quæ in homine eſt: vt Cæſari quidem pecuniam reddas, Deo temetipſum. Alioquin, quid erit Dei, ſi omnia Cæſaris?

6. *Et 4. Cont. Marc. cap. 38. à p.*

a Matth. 22. 21. Luc. 20. 25.

R*Eddite*[a] *quæ Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo.* Quæ erunt Dei? quæ ſimilia ſunt denario Cæſaris, imago ſcilicet & ſimilitudo eius. Hominem igitur reddi iubet Creatori, in cuius imagine & ſimilitudine & nomine & materia expreſſus eſt. Quærat ſibi monetam Deus Marcionis. Chriſtus denarium hominis ſuo Cæſari iubet reddi, non alienos niſi quod neceſſe eſt qui ſuum denarium non habet.

HOMO IMAGO DEI. V. ET VI. SCHOL.

REDDENDA SVNT CÆSARI. *Id ſibi obiicit ex parte quorundam Chriſtianorum, qui Gentilium ſolemnitates in honorem Imperatorum, in multis idololatriam ſapientes, ſibi licere contendebant, ex dictis Chriſti, iubentis:* reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, &c. *quibus ſcitè reſpondet id verum eſſe, quoties, vt tunc agetur de tributo reddendo, & numiſmate cenſus, imagine Cæſaris inſignito. Imò & quoties honor Imperatoris, non aduerſabitur ſummi omnium principis Dei cultui,* per quem Reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt. *Alias audiendus Petrus, dicens,* melius eſt obedire Deo, quàm hominibus. *Et Chriſtus* D *ipſe:* Nemo poteſt duobus Dominis ſeruire. *Quod ſi applicat auaritiæ & cupiditati, quæ eſt Idololatria latè ſumpta & impropriè, quantò magis dicendum eſt de ipſa idololatria ſtrictè ſumpta, de qua hîc agit Tertullianus. Auguſtinus autem to. 7. lib. 1. cont. Creſconium Grammat. cap. 17. & 18. acutè reſpondens ſibi Dialecticam obiicienti Grammatico, Chriſtum hoc loco docuiſſe doctores vti Dialectica, ad captioſos aduerſarios capiendos, ſicut hîc vtitur Tertull. contra frigidos Chriſtianos, in Idololatriam reſpectu Cæſaris declinantes & cauillantes huius prætextu textus.* Cùm quiſque ſuis reſponſionibus vincitur, & ſi malè reſpondit,

non habet quod imputet diſputatori, ſed ſibi: & ſi benè reſpondit, *id eſt verè, contra ſeipſum veniens, & priorem ſuam ſententiam:* reſpondit, erubeſcit vlterius reſiſtere, non iam diſputatori, ſed ſibi. In quo genere cùm Dominus aduerſus Iudæos crebro ageret, eoſque illorum reſponſionibus captos, concluſoſque conuinceret, non vos audierant, nec à vobis *Donatiſtis conuiciorum magiſtris*, conuitiari didicerant. Nam libentius & inuidioſius eum fortaſſe Dialecticum quàm Samaritanum appellarent. Quomodo enim putas eos contortos atque confuſos, cùm volentes eum capere in verbo, prius interrogauerant, vtrum liceret tributum reddere Cæſari, bicipiti videlicet complexione inſidiantes, vt quodlibet, eligens caperetur? Si licere reſponderet; tanquam reus eſſet aduerſus populum Dei. *Qui ſe liberum ab omni tributo credebat.* Si autem diceret non licere; tanquam Cæſaris aduerſarius perimeretur: vbi ille nummum ſibi popoſcit oſtendi: & interrogauit cuius haberet imaginem & inſcriptionem. At illi cum reſpondiſſent, Cæſaris: aperta enim veritas hoc eos reſpondere cogebat, continuò Dominus eorum reſponſione colligatos ac captos trahens: reddite, inquit, Cæſari, &c. Obſecro te, illine fuerunt Dialectici, qui prætenſis interrogationis inſidiis decipiendo ſuperare moliti ſunt: An ille potius qui ex hoc ipſo quod interrogauerunt, veram eorum reſponſionem, prudentiâ interrogationis eliciens; illud verum quod ab eo putabant periculosè dici, ipſos compulit confiteri? &c. Cur ſibi nummum demonſtrari flagitauit, vt ſententiam ſuam veracem exprimeret etiam de ore fallacium, ac non potius ait: abſcedite, neque enim loquendum eſt vobiſcum qui captioſas interrogationes proponitis, qui dialecticè mecum agere vultis? *hoc eſt diſputare ſubtiliter*, nihil tale dixit, nec aduerſus captioſos interrogatores, & verborum noſtrorum callidos captatores, exemplum tale nobis propoſuit, ſed vt eos potius etiam veritatis inimicos, vigilanti interrogatione, & inuictâ ratione, teſtimonium veritati perhibere cogamus. Hoc nobis faciant veſtri, ſi nos malitioſi, & dialectici ſumus. *id eſt conuincant nos, vt Chriſtus conuicit Iudæos.* An ſe timere indicant, ne hoc eis nos potius faciamus? ſi autem Chriſtum dixeris dialecticum, laudabis dialecticam, quam mihi pro crimine obieceras. *Viden vt eodem loco Auguſtinus ſuos, ſicut & Tertullianus ſui temporis conuincit aduerſarios.* SI OMNIA CÆSARIS. *Si & cultum Deo ſoli debitum transferas ad ſolemnia Cæſaris feſta, Gentilium ritu colenda, & animam tuam & corpus, & teipſum totum Dei imagine inſignitum, quaſi ſpolium & trophæū diaboli currus triumphandum, & abducendum tradas; quid Deo ſupererit, quod reddas?*

6. REDDI IVBET CREATORI. *Benè contra Marcionem, qui hominem opus Creatoris, & ex materia & forma, & anima, & corpore, & nomine, hoc eſt debito, vel etiam ob ipſum nomen hominis deriuatum ab humo ſiue limo à Deo creato, vult eripere.* QVÆRAT SIBI, *&c. Otioſus ille Deus Marcionis, qui nec materiam monetæ condidit.* SVO CÆSARI, cuius cor in manu eius, & poteſtas, & imperium. NON ALIENO. *Nullus enim Rex ab alio factus eſt, quam ab eo, qui non ſolùm ſuper homines Reges, ſed inſuper,* & Rex magnus eſt ſuper omnes Deos. *Chriſtus igitur & hominibus ſuis, & Cæſari à ſe Imperatori creato, & proinde maximè ſuo, & non alieno, à Patre ſuo Creatore noſtro facto, iubet reddi denarium.* NISI QVOD NECESSE EST, *&c. ſupple ei Deo, nempe Marcionis, de quo ſupra dixerat:* quærat ſibi monetam Deus Marcionis. *Senſus igitur eſt, quod Chriſtus hoc reſponſo ſe probet filium Dei*

A *Creatoris; cujus hominem, vt pote ab eo creatum ad imaginem ſuam, vult reddi quod ejus eſt, ſicut & Cæſari facto Regi à ſummo Rege Creatore, vult reddi ſuum etiam denarium, cujus & ipſam materiam fecit, iuxta illud Aggæi 2.* meum eſt aurum, & meum eſt argentum. *Carpit autem Marcionis Deum, qui cum proprium denarium non habeat, vt nec hominem, nec Regem, adeo pauper & mendicus eſt, vt neceſſe ſit ei aliquid dare, qui nihil prorſus habet. Vnde ſi Marcion velit hoc loco Lucæ 20. 25. Deum ſuum nouum intelligere dum Chriſtus dixit, reddenda eſſe Deo quæ ſunt Dei; profecto nihil ei reddendum erit, cujus nihil eſt, & qui nihil dedit, vt poſſit & reddi. Vnde germanus ſenſus obſcuri loci eſt; vt ironicè dictum accipias,* niſi fortè neceſſe ſit & Deo reddere qui ſuum denarium, hoc eſt hominem imagine ſua inſignitum non habet. *Auguſtinus autem in* S.Aug.

B *Pſal. 4. in verſum,* ſignatum eſt in nobis lumen vultus tui Domine, hoc lumen, inquit, eſt totum hominis & verum bonum, quod non oculis, ſed mente conſpicitur. Signatum autem dixit in nobis tanquam denarius ſignatur Regis imagine. Homo enim factus eſt ad imaginem & ſimilitudinem Dei, quam peccando corrupit. Bonum ergo eius eſt verum atque æternum, ſi renaſcendo ſignetur. *Et ſicut naſcendo, factus eſt homo Dei Imago per naturam, ſic renaſcendo fiat ſimilitudo per gratiam, & ex vnctione à Chriſto Chriſtianus nominetur.* Et ad hoc credo pertinere quod quidam prudenter intelligunt, illud quod Dominus viſo Cæſaris nummo ait, reddite

C Cæſari, &c. tanquam ſi diceret: quemadmodum Cæſar à vobis exigit impreſſionem imaginis ſuæ, ſic & Deus: Vt quemadmodum illi redditur nummus, ſic Deo anima lumine vultus eius illuſtrata atque ſignata. *Et in Pſal. 70.* Nouit Deus quod creat, & S.Aug.
quale ſit per eius bonitatem, & quale futurum ſit per propriam voluntatem. Nouit Deus & ordinauit omnia. Vt autem homo ſit aliquid, conuertit ſe ad illum à quo creatus eſt. Recedendo enim frigeſcit, accedendo ferueſcit: recedendo tenebreſcit, accedendo clareſcit. *Et ſignatum lumen reformetur, vt prodigus, cujus ſubdit exemplum, à regione longinqua, reuerſus, honori redditus eſt.* Ergo quiſquis vult eſſe

D ſimilis Deo, vt ad illum ſtet, fortitudinem que ſuam, ſicut ſcriptum eſt, ad illum cuſtodiat, non ab illo recedat *ei ſe reddat vt nummum, & ad ſimilitudinem redeat.* ei cohærendo ſignetur, tanquam ex annulo cera, illi affixus habeat imaginem eius: faciens quod dictum eſt, mihi adhærere Deo bonum eſt, verè cuſtodit ſimilitudinem & imaginem ad quam factus eſt. Porro autem ſi peruersè voluerit imitari Deum, *imago enim ab imitando dicta;* vt quomodo Deus non habet à quo formetur, non habet à quo regatur, ſic ipſe velit ſua poteſtate vti; *ſibi ipſi Rex eſſe, ad ſeipſum & propriam excellentiam omnia quaſi debita referre, & reddere tanquam Cæſari, quaſi Cæſaris eſſent;*

E vt quomodo Deus, nullo formante, *ſignante imaginem in denario*, nullo regente viuat: quid reſtat fratres, niſi vt recedens ab eius calore torpeſcat, recedens à veritate, vaneſcat, recedens ab eo quod ſummè atque incomparabiliter eſt, in deterius mutatus deficiat? hoc diabolus fecit, imitari Deum voluit, ſed peruersè: non eſſe ſub illius poteſtate, ſed habere contra illum poteſtatem.

Et ibid. ſupra ſic inducit Adamum ſuperbiâ lapſum à luce & decore imaginis per ſuperbiam: Cui benè erat ſub Rege bono *numiſma cenſus, in integra libertate,* S.Aug.
reddendo Cæſari vero, & Regum maximo reddendo meipſum, captiuus factus ſum ſub meo ſeductore: & clamo ad te, quia cecidi abs te, *& à vetita arbore, ſignata & ſculpta imago, graui lapſu colliſa diſrupta eſt,*

donec in rota Crucis, figulus Chriſtus, ſepultus in agro figuli, imaginem repararet. Et vnde abs te cecidi? Cum quæro eſſe peruersè ſimilis tibi. Quid enim? Deus nonne ad ſuam ſimilitudinem nos vocat. Nonne ipſe eſt qui dicit, diligite inimicos veſtros, &c. hæc dicens ad ſimilitudinem Dei nos hortatur. Deñique quid adiungit? vt ſitis, inquit, filii Patris veſtri, &c. *Eſtote miſericordes, ſicut & Pater, &c.* quid enim ipſe facit? hoc facit certè, qui ſolem ſuum oriri facit, &c. qui enim benè vult inimico ſuo, Deo ſimilis eſt. Nec iſta ſuperbia, ſed obedientia eſt. Quare? quia ad imaginem Dei facti ſumus. *Non ſolum ex anima rationali creati ſimiles, hoc eſt ſpiritus, intelligentes, immortales; ſed nota illud, τὸ, ad imaginem, id eſt hoc fine, ad hunc finem, vt Dei benignitatem imitemur.* Faciamus, inquit, hominem, &c. non ergo aliquid alienum eſt, ſi imaginem Dei tenemus in nobis: vtinam eam per ſuperbiam non amittamus. Sed quid B eſt per ſuperbiam? Velle eſſe ſimilis Deo. *Subaudi peruersè per independentiam. Aduerte Auguſtinum hæc ſcribere in verſum.* Domine ne derelinquas me, donec annuntiem brachium tuum generationi omni quæ ventura eſt, potentiam tuam & iuſtitiam vſque in altiſſima quæ feciſti magnalia; Deus quis ſimilis tibi. *Similis certè homo humilis Chriſto, benigno Chriſto, imagini Patris Chriſto, dū benefacit inimico; cui ſimilis erit & in cœleſti regno. Eſt & alia via reformādæ & ſignandæ imaginis peccato deturpatæ; per confeſſionem peccatū enim Deo diſplicet, quod iſ ſe quærit & accuſat, & damnat, ſicut Adam lapſū, dicendo,* Adam vbi es? *Ille in regione diſſimilitudinis, etiam ſuperbè excuſans, quod ſuperbè commiſit, Deo ſimilis eſſe volens per ſcientiam, ſimilis factus iumentis inſipientibus, per inobedientiam ignorantiā punitam. Aeneue longius abeam, ſit Aug. in Pſal. 75. in verſum* Notus in Iudæa Deus, *id eſt, vt exponit in confeſſione,* in Iſraël magnum nomen Aug. eius, *id eſt in viſione Dei.* Iudæa, inquit, confeſſio interpretatur, Iſraël videns Deum, poſt Iudæam, Iſraël, ſic hic poſitum eſt, notus in Iudæa Deus, &c. Deum vis videre, prius confitere tu, & ſic in teipſo fit locus Dei, quia factus eſt in pace locus eius. Quandiu enim non confiteris peccata tua, quodammodo rixaris cum Deo. Quomodo enim non cum illo litigas, qui quod illi diſplicet, laudas? punit ille furem, tu laudas furtum; punit ille ebrioſum, tu laudas ebrioſitatem. Litigas cum Deo, non feciſti illi locum in corde tuo, quia factus eſt in pace locus eius. Et quomodo incipis pacem habere cum Deo: incipis illi in confeſſione. Pſalmi vox eſt dicentis: incipite Domino in confeſſione, &c. Incipite adiungi Deo. Quomodo? vt hoc vobis diſpliceat, quod & illi diſplicet, &c. factus enim es ô homo ad imaginem Dei: per vitam vero peruerſam & malam, perturbaſti in te, & exterminaſti in te imaginem conditoris tui. Factus diſſimilis, attendis in te, & diſplices tibi: iam ex eo cœpiſti ſimilis fieri, quia hoc in te tibi diſplicet, quod diſplicet Deo, &c. *Alibi dixit:* Aug. incipis confiteri: à confeſſione incipis decorari: confeſſio & pulchritudo in conſpectu eius: deformis eras, confitere vt ſis pulcher, confeſſionem & decorem induiſti, incipis in confeſſione, perficieris in pace, *quando abſorpta erit mors in victoriam. In Ieruſalem pacis, vbi iam nulla lucta, vel pugna.*

HOMO INTERIOR ET EXTERIOR, VETVS ET NOVVS, QVALIS.

1. *Homo interior & exterior, quis à Paulo intelligatur renouari & corrumpi. De Reſur. cap. 40. V. Reſurrectionem negantes num. 9.*

* 2. *Et de Ani. cap. 9. circa f.*

HIc erit homo interior, alius exterior, dupliciter vnus: habens & ille oculos & aures ſuas, quibus populus Dominum audire & videre debuerat; habens & ceteros artus, per quos & in cogitatibus vtitur, & in ſomniis fungitur. Sic & diuiti apud Luc. 16. 24. inferos lingua eſt, & pauperi digitus, & ſinus Abrahæ. Per has lineas & animæ Mar-Apoc. 6. 9. tyrum ſub altari intelliguntur.

HOMO INTERIOR II. SCHOL.

HIc ERIT HOMO, *&c. per hominem interiorem, intelligit ſecundum errorem ſuum, effigiem & lineamenta, ac ſenſus animæ; per exteriorem corporis externi formam.* DVPLICITER VNVS. *Quid cum vnus idemque ſit homo, duplici conſtat forma & effigie, interiori, & exteriori.* DOMINVM AVDIRE. *Alij legunt:* Paulus Dominum audire. *Sed extra rem omnino, quamquam alibi Paulus de homine externo & interno loquatur. Sed carpit Iſraëlitas, cæcos & ſurdos toties in Scriptura notatos.* PER HAS LINEAS, *lineamenta* S. Aug. *Auguſtinus to. 7. lib. 4. de Anima & eius origine ad Vincentium Victorem cap. 21. vbi eius errorem arguit circa viſiones & ſomnia.* Non omnis ſimilitudo corporis corpus eſt; dormi, & videbis, ſed cum euigilaueris, vigilanter diſcerne quod videris. In ſomnis enim tibi velut corporeus apparebis; Neque id corpus tuum, ſed anima tua, nec verum corpus, ſed ſimilitudo corporis erit. Iacebit enim corpus tuum, ambulabit ipſa; ſilebit lingua corporis tui, loquetur illa, clauſi erunt oculi tui, videbit illa. Et vtique viuentia iacebunt tui corporis membra, non mortua. C Ac per hoc nondum extracta eſt velut de vagina ſua, gelata illa forma, ſicut putas, animæ tuæ, & in ea tamen tota atque integra cernitur ſimilitudo carnis tuæ. Ex hoc genere ſimilitudinum corporalium, quæ non corpora *ſunt, & tamen,* ſicut corpora apparent, ſunt omnia quæ ſanctos libros legens in Propheticis etiam viſionibus non intelligis, quibus ſignificantur ea quæ geruntur in temporibus; vel præterito, vel futuro. Falleris autem in eis, non quia ſunt ipſa fallacia, ſed quia non ea ſicut accipienda ſunt, accipis. Vbi enim viſæ ſunt animæ Martyrum, *ſub altari ſcilicet, vt alibi vidimus;* in eadem reuelatione, viſus eſt agnus quaſi occiſus, habens cornua ſeptem. Ibi equi, aliaque animalia, ſicut oportuit, figurata. Ibi poſtremò & ſtellæ ceciderunt, & cœlum plicatum eſt vt liber, nec tamen tunc concidit mundus. Iſta itaque omnia ſi ſapienter accipimus, quamuis dicamus viſa veracia, non tamen vera dicimus corpora; *Vbi vides hunc Vincentium Tertullianiſtam fuiſſe, & cum Tertulliano effigiatam & corpoream animam credidiſſe. De homine vero, iuxta Paulum, inte-*

riori, & exteriori, accipe Auguſtinum, to. 3. lib. 12. de Trinitate, cap. 1. Videamus vbi ſit quaſi quoddam hominis exterioris interioriſque confinium. (Aug.) Quidquid enim habemus in animo commune cum pecore, rectè adhuc dicitur ad exteriorem hominem pertinere. Non enim ſolum corpus homo exterior deputabitur, ſed adiunctâ quadam vitâ ſuâ, compages corporis, & omnes ſenſus vigent, quibus inſtructus eſt ad exteriora ſentienda: Quorum ſenſorum imagines infixæ in memoria cùm recordando reuiſuntur, res adhuc agitur ad exteriorem hominem pertinens. Atque in his omnibus non diſtamus à pecore, niſi quòd figurâ corporis, non proni, ſed erecti ſumus. Qua in re admonemur ab eo qui nos fecit, ne meliore noſtri parte, id eſt animo, ſimiles pecoribus ſimus, à quibus corporis erectione diſtamus; non vt in ea quæ ſublimia ſunt in corporibus animum proiiciamus. *Sicut de carnali dicitur in ſcriptura; proiecit in terram intima ſua.* Nam vel in talibus quietem voluntatis appetere, proſternere eſt animum. Sed ſicut corpus ad ea quæ ſunt excelſa corporum, id eſt ad cœleſtia naturaliter erectum eſt: ſic animus qui ſubſtantia ſpiritalis eſt, ad ea quæ ſunt in ſpiritalibus excelſa erigendus eſt, non elatione ſuperbiæ, ſed pietate iuſtitiæ.

Subtilius adhuc & deuotius. in Pſal. 4. in verſum; (Aug.) Dediſti lætitiam in cor meum. Non ergo, inquit, foris quærenda eſt lætitia, *in exteriori homine, & multiplicibus ſenſuum obiectis*, ab his qui adhuc graues corde diligunt vanitatem, & quærunt mendacium; ſed intus, vbi ſignatum eſt lumen vultus Dei. *Vbi effigies animæ, vbi oculi, & aures, & lingua, vbi auditur quid loquatur intus Dominus, vbi guſtatur & videtur quàm ſuauis eſt Dominus.* In interiore enim homine habitat Chriſtus, vt ait Apoſtolus. Epheſ. 3. ad ipſum enim pertinet videre veritatem, cùm ipſe dixerit, ego ſum veritas; & cùm loquebatur in Apoſtolo dicente, 2. Cor. 13. an vultis experimentum eius accipere qui in me loquitur Chriſtus? Non foris vtique, ſed in ipſo corde, id eſt in illo cubili vbi orandum eſt, &c. *Cùm dixiſſet poſtea iuxta Pſaltem, multiplicatos a fructu vel, vt ipſe vertit;* à tempore frumenti, &c. *Nec homo exterior guſtet panem viuum, Calicem inebriantem, & præclarum, oleum impinguans caput, ſic concludit:* talis anima, inquit, temporalium (S. Aug.) bonorum deceſſione & ſucceſſione, id eſt à tempore frumenti, vini & olei ſui, innumerabilibus completa phantaſmatibus ſic multiplicata eſt, vt non poſſit agere quod præceptum eſt, ſentite de Domino in bonitate, & in ſimplicitate cordis quærite illum. Iſta enim multiplicitas, illi ſimplicitati vehementer aduerſa eſt: & ideo iſtis relictis, qui multi ſunt, multiplicati ſcilicet temporalium cupiditate, *per ſenſus hominis exterioris accenſà*, & dicunt, quis oſtendit nobis bona, quæ non oculis foris, ſed intus, *in abſcondito & interiore cordis homine qui locuples eſt in cõſpectu Dei, tanquam nihil habens creatum & externum, & omnia poſſidens in pace, in vno Deo, qui idipſum eſt omne & ſimplex bonum;* cordis ſimplicitate quærenda ſunt, (S. Aug.) vir fidelis exultat & dicit: in pace in idipſum, &c. Singulares ergo & ſimplices, id eſt ſecreti à multitudine, ac turba naſcentium rerum ac morientium amatores æternitatis & vnitatis eſſe debemus, ſi vni Deo & Domino noſtro cupimus inhærere, *Secundùm ſcilicet interiorem hominem.*

3. *Homo vetus & nouus, quomodo intelligendus ſit: & quomodo totus homo vetus peccato, nouus gratiâ fiat; cùm excepto Adamo in omnibus Anima & caro ſimul ſint ſecundum natiuitatem. De Reſur. cap. 45. per totum.*

RVrſus alia cæcitate in duos homines impingunt; in veterem, & in nouum; monente Apoſtolo, [a] *deponere nos veterem hominem, qui corrumpitur per concupiſcentiam ſeductionis; renouari autem ſpiritu ſenſus, & induere nouum hominem, qui ſecundùm Deum conditus eſt, in iuſtitia, & religione veritatis;* vt & hìc ad duas ſubſtantias diſtinguendo, vetuſtatem ad carnem, nouitatem ad animam, corruptionem perpetuam veteri defendat, id eſt carni. Porrò, ſi ſecundùm ſubſtantias, nec anima nouus homo, quia poſterior; nec caro ideo vetus, quia prior. quantulum enim temporis inter manum Dei & adflatum? auſim dicere, etiamſi multò prior anima caro, eo ipſo quod anima impleri ſe exſpectauit, priorem eam fecit. Omnis enim conſummatio atque perfectio, etſi ordine poſtumat, effectu tamen anticipat. Magis illud prius eſt, ſine quo priora non poſſunt. Si caro vetus homo; quando iſtud? à primordio? atquin Adam nouus totus, & ex nouo vetus nemo. nam & exinde à benedictione geniture, caro atque anima ſimul fiunt, ſine calculo temporis; & quæ ſimul in vtero etiam ſeminantur, quod docuimus in commentario animæ, contemporant fœtu, coætant natu; duos iſtos homines ſanè ex ſubſtantia duplici, non tamen & ætate, ſic vnum edunt, dum prior neuter eſt. Citius eſt, totos nos aut veteres, aut nouos eſſe: quà enim alterum poſſimus eſſe, neſcimus. Sed Apoſtolus veterem hominem manifeſtè notat: [b] *Expone enim*, inquit, ſecundùm priſtinam conuerſationem, *veterem hominem*, non ſecundum alicuius ſubſtantiæ ſenium. Neque enim carnem præcipit deponamus, ſed quæ & alibi carnalia oſtendit; opera, non corpora accuſans, de quibus & hic ſubiicit: [c] *Deponentes mendacium, loquimini veritatem vnuſquiſque ad proximum ſuum, quoniam membra alterutrum ſumus.* [d] *Iraſcimini autem, & nolite delinquere.* [e] *Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram. Neque dederitis locum diabolo. Qui furabatur, iam non furetur, immo potius laboret operando manibus, vti habeat impartire indigenti.* [f] *Omnis ſermo turpis non procedat ex ore veſtro, ſed qui ſit optimus ad ædificationem fidei, vt gratiam audientibus præſtet. Et nolite contriſtare Spiritum Dei ſanctum, in quo ſignati eſtis, in redemptionis die. Omnis amaritudo, & ira, & clamor, & blaſphemia, & indignatio auferatur à vobis, cum omni malitia. Eſtote autem in alterutrum benigni, miſericordes, donantes inuicem, ſicut & Deus vobis donauit in*

[a] Epheſ. 4. 22
[b] Epheſ. 4. 22. Gal. 5. 19.
[c] Epheſ. 4. 25.
[d] Pſal. 4. 5.
[e] Epheſ. 4. 27.
[f] ibid. 29. & ſeq.

Christo. Igitur qui carnem, veterem hominem exiſtimant, cur non mortem ſibi properant, vt vetere homine depoſito, præceptis Apoſtoli occurrant? Nos enim qui totam fidem in carne adminiſtrandam credidimus, immo & per carnem, cuius eſt & os ad proferendum optimũ quemque ſermonem, & lingua ad non blaſphemandum, & cor ad non indignãdum; & manus ad operandum & largiendum: tam vetuſtatem hominis, quàm nouitatem; ad moralem, non ad ſubſtantialem differentiam pertinere defendimus. Atque ita, pariter agnoſcimus, hominem qui ſecundùm priſtinam conuerſationem vetus fuerit; eundem & corrumpi; ita dictum ſecundùm concupiſcentiam ſeductionis, quemadmodum & veterem ſecundùm priſtinam conuerſationem, non ſecundùm carnem per interitum perpetuum. Ceterum, carne tam ſaluum quàm eundem; vt pote vitioſam diſciplinam, non corpulentiam exutum.

HOMO VETVS ET NOVVS. III. SCHOL.

RVRSVS, non contenti, inquit, aduerſarij reſurrectionis carnis, iam abuſi loco Pauli, de interiore & exteriore homine; alium hic locum adſtruunt eiuſdem Apoſtoli, quo cæcorum more, non intellecto, impingunt in errorem; dum incidunt in veterem & nouum hominem, quo prauè ſentiunt veterem, hoc eſt corpus hominis, in perpetuam corruptionem abiturum in morte, abſque vlla ſpe renouationis & reſurrectionis, Paulum dixiſſe mentiuntur, cùm hic locus de eodem homine ſecundùm veterem Adam, & concupiſcentias carnales viuente, exuendo; & ſecundùm nouum hominem Chriſtum bonis moribus & conuerſatione Chriſtiana induendo, loquatur, nec de ſubſtantia, ſiue natura humana, ſed de diſciplina, & moribus veterem Adam ſapientibus, in nouum commutandis ſit ſermo, vt patet ex toto contextu Pauli, Sic habet Epheſ. 4. 22. cùm dixiſſet de gentibus ambulantibus in vanitate ſenſus, & tenebris eorum, qui ſe tradiderunt impudicitiæ, &c. ſic concludit, vos autem non ita didiciſtis Chriſtum, ſi tamen illum audiſtis, & in ipſo edocti eſtis, ſicut eſt veritas in Ieſu. Deponere vos *Syr. vt deponatis à vobis conuerſationes veſtras priores, hominem illum veterem qui corrumpitur concupiſcentijs erroris,* ſecundùm priſtinam conuerſationem, veterem hominem, qui corrumpitur ſecundùm deſideria erroris. Renouamini autem ſpiritu mentis veſtræ, & induite nouum hominem qui ſecundùm Deum creatus eſt, in iuſtitia & ſanctitate. *Syr. pietate*, veritatis. Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem vnuſquiſque cum proximo ſuo, quoniam ſumus inuicem membra. Iraſcimini & nolite peccare: ſol non occidat ſuper iracundiam veſtram. Nolite locum dare diabolo. *Syr. criminatori.* Qui furabatur, iam non furetur: magis autem laboret operando manibus ſuis quod bonum eſt, vt habeat vnde tribuat neceſſitatem patienti. Omnis ſermo malus *Syr. execrandus*, ex ore veſtro non procedat, ſed ſi quis bonus ad ædificationem fidei, vt det gratiam audientibus. Et nolite contriſtare Spiritum ſanctum Dei, in quo ſignati eſtis in diem redemptionis. Omnis amaritudo & ira & indignatio & clamor & blaſphemia tollatur à vobis cũ omni malitia. Eſtote autem inuicem benigni, miſericordes, donãtes inuicem ſicut & Deus in Chriſto donauit vobis. VT ET HIC. *Sicut & præcedenti capite quaſi Paulus fauens negantibus reſurrectionem carnis, veterem & nouum hominem diſtinguat inter veterem, id eſt carnem, & nouum id eſt animam.* VETERI DEFENDAT, *attribuat.* SI SECVNDVM SVBSTANTIAS. *Si de ſubſtantijs quæ conſtant hominem intelligendus ſit Paulus, anima poſterius corpore creata, nouus & prior homo dici non poterit; nec proinde caro prius facta, vetus & poſterior homo dicetur.* QVANTVLVM, *&c. quãquam, inquit, nihil penè temporis fuerit lapſum, inter plaſmatum de limo corpus manibus Dei, & animam corpori inſufflatam. Sed & licet caro multo tempore*

A *ante animam facta fuiſſet, in quantum tamen omnem vitam & ſenſum ad plenitudinem perfectionis ſuæ, expectabat ab anima, ceſsit illi primatum dignitatis.* ORDINE POSTVMAT *tempore poſterior eſt.* PRIVS EST *dignitate.* PRIORA, *tempore nihil valent producere, Et quid caro ante animam?* NOVVS TOTVS, *quia ante creationem, nullus; vnde de nouo, & corpore, & anima conditus nouus, vetus dici in principio non potuit.* A BENEDICTIONE GENITVRÆ, *ex quo Deus benedixit primis parentibus, dicens,* Creſcite & multiplicamini. *Ab Adamo deinceps corpus & anima hominis ſine ſupputatione diuerſi temporis ſimul fiunt. Quod verum eſſet ſi intelligeret, eodem momento, quo vltima diſpoſitio requiſita ex parte organorum corporis introducta eſt, ſimul creari & infundi animam, ſed ſequentia apertè probant errorem eius, de quo ſuo loco diximus, de anima ſimul*
B *cum ſemine ex parentibus traducta in poſteros: dum ait* in vtero matris animam pariter cum carne ſeminari. IN COMMENTARIO *in lib. de Anima.* CONTEMPORANT, COÆTANT, *alij legunt,* coætaneant. *Hoc eſt eodem inſtanti concipiuntur.* DVOS HOMINES, *interiorem & exteriorem, nouum & veterem, quem vocant aduerſarij, abutentes authoritate Pauli.* VNVM EDVNT, *vnicum hominem conſtant, quia neuter eorum prior altero naſcitur.* CITIVS EST, *&c. Apertius & breuius abſque differentia noui & veteris, dicendus eſt homo, aut totus vetus, aut totus nouus eſſe,* QVA ALTERVM. *Non enim video vel ſcire poſſum quomodo poſſit aliqua pars noſtri dici prior vel poſterior, Alio ſenſu intelligi poteſt illud,* quà alterum, *de veteri homine, qui non poteſt omnino intelligi; neque de ipſo Adamo, toto nouo facto, neque de nobis qui quotidie, vt ab exordio, toti noui,*
C *quoad ſubſtantiam vtramque animæ & carnis, producimur. Vnde reſtat, vt Paulum manifeſtè locutum intelligamus de veteri conuerſatione, & vita, ſecundum mores reproba, non de aliqua animæ vel carnis ſubſtantia expolianda propter detritam vetuſtatem, & irreparabilem.* ALIBI CARNALIA *ſcilicet ad Gal. 5. 19. de quo alibi & nos.* Manifeſta ſunt autem opera carnis: quæ ſunt fornicatio, immunditia, &c. OCCVRRANT *promptà obedientiâ pareant iubenti veterem hominem deponere.* FIDEM IN CARNE, *id eſt opera fidei per miniſterium & organa carnis.* AD MORALEM. *Moraliter, non ad literam intelligi debere aſſerimus diſtinctionem illam Pauli, inter veterem, & nouum hominem.* ET
D CORRVMPI, *ſic corruptio de qua loquitur Apoſtolus accipienda, non eſt de carne poſt mortem irreparabili, ſed de corruptione quæ fit per concupiſcentiam illicitorum, quæ tamen & reparabilis eſt per Dei gratiam, & peccatorum pœnitentiam.* CÆTERVM CARNE SALVVM. *de cætero nouimus ex mente Pauli hominem non alium, ſed eundem quoad ſubſtantiam carnis, renouari ſpiritu, vt, pote qui mores corruptos, non verò corporis ſubſtantiam exuat, dum* expoliat veterem hominem cum actibus ſuis.

De hac Pauli locutione, iuxta Tertullianum ſentit Auguſtinus. to. 3. lib. 4. de Trinit. cap. 17. Spiritum mentis, cum ſpiritum qui mens eſt, alibi quoque apertiùs etiam imaginem nominauit, ſcilicet alijs verbis idipſum præcipiens Coloſſ. 3. expoliantes vos inquit veterem hominem cum actibus ſuis, induite nouum hominem qui renouatur in agnitione Dei, ſecundum imaginem eius qui creauit eum. Quod ergo ibi legitur, *Epheſ.* 4: Induite nouum hominem qui ſecundum Deum creatus eſt, hoc iſto loco, induite nouum hominem qui renouatur &c. Ibi autem ait, ſecundum Deum: hîc verò ſecundum imaginem eius qui creauit eum. Pro eo verò quod ibi poſuit, in iuſtitia & ſanctitate veritatis: hoc poſuit hîc, in agnitione Dei. Fit ergo iſta renouatio, reformatioque mentis ſecundum Deum, ne ſecundum aliam creaturam fieri putetur. Ideo autem ſecundùm imaginé Dei, vt in ea re intelligatur fieri hæc renouatio, vbi eſt imago Dei, id eſt in méte, &c. *& cap.* 17. Sanè iſta renouatio, non momento vno fit ipſius conuerſionis, ſicut momento vno fit illa in baptiſmo renouatio, remiſſione omnium peccatorum, neque enim vel vnum quantulumcumque remanet quod non remittatur; ſed quemadmodum aliud eſt carere febribus, aliud ab infirmitate, quæ febribus facta eſt, reualeſcere, &c. Ita prima curatio eſt, cauſam remouere langoris, quod per omnium fit indulgentiam peccatorum; ſecunda, ipſum ſanare langorem, quod fit paulatim proficiendo in renouatione hujus imaginis, &c. de qua re Apoſtolus apertiſſimè locutus eſt dicens 2. Cor. 4. & ſi exterior homo noſter corrumpitur, ſed interior renouatur de die in diem, &c. Qui de die in diem proficiendo renouatur, transfert amorem à temporalibus ad æterna, a viſibilibus ad intelligibilia, à carnalibus ad ſpiritalia, atque ab iſtis cupiditatem frenare atque minuere, illiſque ſe charitate alligare diligenter inſiſtit. Tantum autem facit, quantum diuinitus adjuuatur: Dei quippe ſententia eſt. ſine me nihil poteſtis facere. *Quod iam dixerat cap.* 16. conuertuntur ad Dominum, ab ea deformitate, quâ per cupiditates ſæculares conformabantur huic ſæculo: reformantur ex illo audientes Apoſtolum dicentem Rom. 12. Nolite conformari huic ſæculo, ſed reformamini in nouitate mentis veſtræ, vt incipiat illa imago ab illo reformari; à quo formata eſt. Non enim reformare ſeipſum poteſt, ſicut potuit deformare, &c. ſed peccando, iuſtitiam & ſanctitatem veritatis amiſit, propter quod hæc imago deformis & decolor facta eſt, hanc recipit, cum reformatur, & renouatur. *Et cap.* 14. Iam ſe non diligit peruersè, ſed rectè, cùm Deum diligit, cujus participatione, imago illa non ſolum eſt, verum etiam ex vetuſtate renouatur, ex deformitate reformatur, ex infœlicitate beatificatur. *Tandem cap.* 17. *ſic concludit de illo in renouatione progreſſu*, in quo, inquit, profectu & acceſſu, tenentem mediatoris fidem, cum dies vitæ hujus vltimus quemque compererit, perducendus ad Deum, quem coluit, & ab eo perficiendus, excipietur ab Angelis Sanctis, incorruptibile corpus in fine ſæculi, non ad pœnam, ſed ad gloriam recepturus. In hac quippe imagine tunc perfecta erit Dei ſimilitudo, quando Dei perfecta erit viſio. *Apta concluſione Auguſtinus clauſit; & dicens reſurrectionem carnis; quam hic propriè intendit Tertullianus; & locum Pauli, iuxta mentem ejus exponens.*

HOMICIDIVM.

1. *Homicidij ſpecies aborſus eſt. De Exhort. Caſt. cap. 12. à m.*

QVid facies ſi nolis, ſi nouam vxorem de tua conſcientia impleueris? diſſoluas medicaminibus conceptum? Puto nobis non magis licere naſcentem nocere, quàm natum.

HOMICIDIVM. I. SCHOL.

SI NOLIS, *ſubire ſcilicet leges, quibus ad ſuſcipiendos liberos, ad coniugium cogebantur veteres. De ijſdem legibus libro* 1. *ad vxorem cap.* 5. *& Apol.* 4. Nonne vaniſſimas Papias leges quæ ante liberos ſuſcipi cogunt, quàm Iuliæ matrimonium contrahi. *De his legibus alibi dictum. Ex Vlpiano, niſi intra centum dies celebs nuberet, nihil commodi ex teſtamento ſuorum capere permittebatur.* SI NOVAM VXOREM, *ductam poſt mortem prioris. Alij non habent* nouam. DE TVA CONSCIENTIA, *ſciens & volens, nullis coactus legibus.* IMPLEVERIS, *impregnaueris.* MEDICAMINE, *potione diabolica, vt alibi diximus ex Auguſtino, conceptum fœtum diſſolues? Concilium Ancyranum circa Annum Domini* 308. *parum ante Nicænum Concilium, & ab eodem approbatum, vt conſtat Act.* 4. *Concilij Florentini, contra fornicarios partus ſui parricidas ſic decernit ſimul & contra aborſum procurantes, Canone* 21. De mulieribus quæ fornicantur, & partus ſuos necant, ſed & de his quæ agunt ſecum vt vtero conceptus excutiantur, antiqua quidem definitio eſt, vſque ad exitum vitæ eas ab Eccleſia remoueri. Humanius autem nunc definimus, vt eis decem annorum tempus tribuatur. *Concilium autem Eliberitinum circa Silueſtri Papæ primi, & Nicenæ Synodi tempora celebratum in Hiſpania Canone* 63. Si qua mulier per adulterium, abſente marito conceperit, idque poſt facinus occiderit, placuit ei nec in fine dandam eſſe communionem, eò quòd geminauerit ſcelus. NOCERE. *Actiuè ſumit, pro naſcenti nocere, ſic frequenter Patres. Alij legunt*: naſcentem necare. NON MAGIS LICERE. *imò verò minus. Longè enim maius nefas eſt, iam in vtero nato vitam eripere, quàm parìpere naſciturо: quidquid infra dicat numero* 3. Nec refert, natam quis eripiat animam, an naſcentem diſturbet. *Parum certè eſſet, licet in ſe ſit maximum, fieri corpuſculi humani homicidam, niſi & anima pueri in peccato originali mortua & vita æterna regno priuaretur, & æterno, licet omnium leuiſſimo ſupplicio, & damnatione plecteretur. De quo vide proprio loco quæ de peccato originali dicemus ex Auguſtino, & alijs patribus fuſè deprompta, Verbo peccatorum diuiſio.* 2. *Interim accipe quæ iactat Auguſtinus in impiam parentum crudelium feritatem. libro* 2. *de Adulterin. coniug. cap.* 12. Quare dicit. 1. Cor. 7. ſi ſe non continet, nubat? vtique propterea, ne per eam incontinentiam cogatur adulterare. Si ergo ſe continet, nec nubat, nec generet. Si autem non ſe continet, licitè nubat, nec turpiter generet, aut turpius concumbendo non generet. Quamquam hoc quod vltimum dixi, nonnulli faciunt etiam licitè conjugati. Illicitè namque & turpiter, etiam cum legitima vxore concumbitur, vbi prolis conceptio deuitatur. Quod faciebat Onam Gen. 38. 9. filius Iudæ, & occidit illum propter hoc Deus. Propagatio itaque filiorum, ipſa eſt prima, & naturalis, & legitima cauſa nuptiarum: Ac per hoc qui propter incontinentiam coniunguntur, non ſic debent temperare malum ſuum vt bonum exterminent nuptiarum. *Acrius autem multò inuehitur in crudeles parentes libro* 1. *De nupt. & concup. cap.* 14. *vbi exponit illud Pauli.* 1. *Cor.* 7. *vbi ad incontinentiam vitandam debitum inuicem reddi permiſit*: hoc dico ſecundum veniam, non ſecundum imperium. Vbi ergo venia danda eſt, aliquid eſſe culpæ nulla ratione negabitur. Cùm igi-

tur culpabilis non ſit generandi intentione concubitus, qui propriè nuptijs imputandus eſt, quid ſecundùm veniam concedit Apoſtolus, niſi quod conjuges dum ſe non continent, debitum ab alterutro carnis expoſcunt, non voluntate propaginis, ſed libidinis voluptate? quæ tamen voluptas, non propter nuptias cadit in culpam, ſed propter nuptias accipit veniam. Quo circa etiam hinc ſunt laudabiles nuptiæ, quia & illud quod non pertinet ad ſe, ignoſci facit propter ſe. Neque enim etiam iſte concubitus quo ſeruitur concupiſcentiæ, ſic agitur vt

S.Aug. impediatur fœtus, *& cap. 15. ſic proſequitur præciſius in rem* Sed tamen aliud eſt, non concumbere niſi ſola voluntate generandi, quod non habet culpam; aliud carnis concumbendo appetere voluptatem, ſed non præter coniugem, quod venialem habet culpam: quia etſi non cauſa propagandæ prolis concumbitur, non tamen huius libidinis cauſa, propagationi prolis obſiſtitur, ſiue voto malo, ſiue opere malo. Nam qui hoc faciunt, quamuis vocentur con-

A iuges, non ſunt; nec vllam nuptiarum retinent veritatem, ſed honeſtum nomen velandæ turpitudini obtendunt. Produntur autem, quando eouſque progrediuntur, vt exponant filios qui naſcuntur inuitis. Oderunt enim nutrire, vel habere, quos gignere metuebant. Itaque cùm in ſuos ſæuit, quos nolens genuit tenebroſa iniquitas, clara iniquitate in lucem promitur, & occulta turpitudo manifeſta crudelitate conuincitur. Aliquando eò vſque peruenit hæc libidinoſa crudelitas vel libido crudelis, vt etiam ſterilitatis venena procuret, & ſi nihil valuerit, conceptos fœtus aliquando intra viſcera extinguat, ac fundat, volendo ſuam prolem prius interire quàm viuere: aut ſi in vtero iam viuebat, occidit antequam naſcatur, prorſus ſi ambo tales ſunt, coniuges non ſunt. Et ſi ab initio tales fuerunt, non ſibi per connubium, ſed per ſtuprum potius conuenerunt. Si autem non ambo ſunt tales, audeo dicere, aut illa eſt quodammodo meretrix mariti, aut ille adulter eſt vxoris.

2. Et de Ani. cap. 37. à p.

Exo. 21. 22. Ex eo fœtus in vtero homo, à quo forma completa eſt. Nam & Moyſis lex tunc aborſus reum talionibus iudicat, quum iam hominis eſt cauſa, quum iam illi vitæ & mortis ſtatus deputatur, quum & fato iam inſcribitur, etſi adhuc in matre viuendo, cum matre plurimum communicat ſortem.

3. Homicidium, vel in ſoluto ſemine, Chriſtiano vetitum. Apol. cap. 9 à p.

NObis homicidio ſemel interdicto, etiam conceptum vtero, dum adhuc ſanguis in hominem deliberatur, diſſoluere non licet: homicidii feſtinatio eſt prohibere naſci: nec refert natam quis eripiat animam, an naſcentem diſturbet: homo eſt & qui eſt futurus: etiam fructus omnis iam in ſemine eſt.

HOMICIDIVM II. III. SCHOL.

EX EO *ab eo tempore cenſetur homo, fœtus qui in vtero matris conceptus eſt, à quo forma dans vitam, cum viuificat & animat.* TALIONIBVS IVDICAT. *id eſt, talia lex iubet pati, qualia damna quis intulit: vt animam, & vitam det, pro anima & vita ablata.* HOMINIS EST CAVSA. *dum anima rationalis infuſa eſt organizato corpori, quæ hominem facit viuentem, ſicut & rationalem.* VITÆ ET MORTIS STATVS. *cum homo & viuere, & mori poſſe cenſetur* FATO IAM INSCRIBITVR. *humanæ vitæ caſibus ſubijcitur. Fatum dixit locutione Gentilium quibus loquebatur. Et vult tantum ſano ſenſu, infantem iam tum ſubordinari primis & vniuerſalibus cauſis, à quibus pendet vita & mors animalium. Contra fati credulos ſæpiſſimè inuehitur* C *Auguſtinus. Pauca hic perſtringam, Tract. 8. in Io.*

S.Aug. 2. Non ſolùm Chriſtus non habuit, quod appellas fatum, ſed nec tu, aut ego, aut ille, aut quiſquam hominum. Veruntamen ſeducti ſeducunt, &c. dant iſti nummos vt ſe vanitatibus vendant, intrant enim ad Mathematicum, vt emant ſibi Dominos, quales Mathematico dare placuerit, vel Saturnum, vel Iouem, vel Mercurium, vel ſi quid aliud ſacrilegi nominis. Intrauit liber, vt nummis datis ſeruus exiret. Imò verò non intraret ſi liber eſſet; ſed intrauit quò eum Dominus error, & Domina cupiditas traxit, Vnde & veritas dicit Io. 8. Omnis qui facit peccatum ſeruus eſt peccati. *Et*

S.Aug. D *tract. 31. in Io.* Nemo miſit in illum manus, quia nondum venit hora eius. Hoc eſt quia nolebat. Quid eſt enim, nondum venit hora eius? Non enim Dominus ſub fato natus eſt: hoc nec de te credendum eſt: quanto minus de illo per quem factus es? ſi tua hora voluntas eſt illius; illius hora quæ eſt niſi voluntas ſua? Non ergo horam dixit qua cogeretur mori, ſed qua dignaretur occidi: tempus enim expectabat quo moreretur, quia & tempus expectare voluit, quo naſceretur. *Et tract. 104. in Io. 17.*

S.Aug. Pater venit hora, clarifica filium tuum. Oſtendit,

B inquit, omne tempus, & quid, & quando faceret, vel fieri ſineret, ab illo eſſe diſpoſitum, qui tempori ſubditus non eſt: quoniam quæ futura erant per ſingula tempora, in Dei ſapientia cauſas efficientes habent, *vnde ſcriptum eſt, fecit quæ futura ſunt*, in qua nulla ſunt tempora. Non ergo credatur hæc hora fato vrgente veniſſe, ſed Deo potius ordinante. Nec ſyderea neceſſitas Chriſti connexuit paſſionē; abſit enim vt ſydera mori cogerent ſyderum conditorem. Non itaque Chriſtum tempus, vt moreretur, impegit, ſed tempus Chriſtus, quo moreretur, elegit: qui etiam tempus quo de Virgine natus eſt, cum Patre conſtituit, de quo ſine tempore natus eſt, &c. Dicit ergo, Pater venit hora, qui cum Patre diſpoſuit omnes horas. *Et tract. 37. in Io. 8.* Nemo apprehendit eum, quia nondum venerat hora eius. Hoc Aug. nonnulli cùm audiunt, ſub fato fuiſſe Dominum Chriſtum, & credunt, & dicunt, ecce Chriſtus habebat fatum. O ſi cor tuum non eſſet fatuum, non crederes fatum! Si fatum, ſicut nonnulli intellexerunt, à fando dictum eſt, *vt & cœli enarrant gloriam Dei, & quot ſtellæ tot linguæ clamant, ipſe fecit nos, ipſe regit nos, & non ipſum nos*, id eſt à loquēdo: Verbum Dei quomodo habet fatum, quando in ipſo Verbo omnia ſunt quæ condita ſunt? Non enim aliquid Deus conſtituit, quod ante neſciuit: in Verbo ipſius erat, quod factum eſt. Mundus factus eſt: & factus eſt, & ibi erat. Quomodo & factus eſt, & ibi erat? quia domus quam ædificat ſtructor, prius in arte erat. *id eſt in mente & idea artificis*, & ibi melius erat, ſine vetuſtate, ſine ruina: tamen vt oſtēdat artem, fabricat domum: & proceſſit quodammodo domus ex domo: & ſi domus ruat, ars manet. Ita apud Dei Verbum erant omnia quæ condita ſunt, quia omnia in ſapientia fecit Deus, & cuncta nota fecit: non enim quia fecit, didicit: ſed quia nouerat, fecit, &c. Præceſſit ergo Verbū Dei, &c. In principio erat Verbū. Et vnde cœlū & terra? omnia per ipſū facta ſūt.

Tu ergo ponis Chriſtum ſub fato? vbi ſunt fata? in cœlo, inquis, in ordine & conuerſionibus ſyderum: quomodo ergo fatum habet, per quem factum eſt cœlum, & ſydera: cùm tua voluntas, ſi rectè ſapias, tranſcendat & ſydera? *Sapiens quippe dominabitur aſtris, dum carnem aſtris & elementis ſubditam, ſapientia deſurſũ data à patre luminũ, rationem gubernãte, carnem* Aug. *quoque licet rebellem fræno domabit, & flectet.* An quia noſti Chriſti carnẽ fuiſſe ſub cœlo? ideo putas & poteſtatem Chriſti ſubditam cœlo: Audi ſtulte, nondũ venerat hora eius, non quâ cogeretur mori, ſed quâ dignaretur occidi, &c. Hanc ergo horam ille expectabat, non fatalem, ſed opportunam, & voluntariam: vt prius omnia complerentur quæ ante paſſionem ipſius compleri oportebat, &c. vt cùm impleta eſſent, tunc veniret paſſio, diſpoſitionis ordine, B non fatali neceſſitate.

FORMA COMPLETA EST, *fœtus perfectè formatus, & proximè ad formam id eſt animam rationalem excipiendam diſpoſitus.* MOYSIS LEX. *Exo.21.22.* Si rixati fuerint viri; & percuſſerit quis mulierem prægnantem, & abortiuum quidem fecerit, ſed ipſa vixerit; ſubiacebit damno quantum maritus mulieris expetierit, & arbitri iudicauerint. Sin autem mors eius fuerit ſubſecuta, reddet animã pro anima. *Aliter* 70. Sin autẽ rixentur duo viri, & percuſſerint mulierem in vtero habentem, & exierit infans eius non formatus, mulctâ mulctabitur, provt indixerit vir mulieris, dabit cũ poſtulatione. Si autem formatus fuerit, dabit animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, combuſtionem pro combuſtione, vulnus pro vulnere, liuorem pro liuore. ET SI ADHVC. *quamquam, inquit, vt fœtus portio matris cenſetur, eidem ſorti cum matre ſubiacet, dum ejus in vtero viuit. Hic eſt germanus ſenſus. Quamquam aliqui fatum hic intelligant tempora fatalia vitæ; ſed vt prænotaui, ſecundùm Gentiles loquebatur. Immediatè enim prædixerat de Alemona, alendo fœtui in vtero præfecta, Nona & Decima à ſolicitioribus menſibus dicta; de Partula, & Lucina. Macrob. lib. 1. in ſomnium Scipionis, cap. 13.* Conſtat, inquit, numerorum certam, conſtitutamque rationem animas ſociare corporibus. Hi numeri dum ſuperſunt, perſeuerat corpus animari: cùm verò deficiunt, mox arcana illa vis ſoluitur, quâ ſocietas ipſa conſtabat. Et hoc eſt, quod fatum, fatum, & fatalia vitæ tempora vocamus. Anima ergo ipſa non deficit, quippe quæ immortalis atque perpetua eſt; ſed completis numeris, corpus fatiſcit: nec anima laſſatur animando, ſed officium ſuum deſerit corpus, cùm iam non poſſit animari, &c. hæc eſt igitur naturalis verè mors, cùm finem corporis ſolus numerorum ſuorum defectus apportat: non cùm extorquetur vita corpori *morte violenta*, adhuc idoneo ad continuationem, &c. *qui ſenſus nec à Scriptura abhorret; nam & Pſaltes:* In manibus tuis ſortes meæ, *alia verſio habet*, tempora mea: *quibus manibus? exponit ipſe:* manus tuæ fecerunt me & plaſmauerunt me. *Et de numero fatali rurſum:* Ecce menſurabiles poſuiſti dies meos. *Quid inde? finitis numeris & menſuris;* & ſubſtantia, inquit, mea, tanquam nihilum ante te. *Subſtantia enim carnis redit in puluerem:* auferes ſpiritum eorum & deficient, & in puluerem ſuum reuertentur. *Tandem:* Notum fac mihi Domine finem meum, & numerum dierum meorum quis eſt, *& Iob:* numerus menſium eius apud te eſt. *De lege talionis pro aborſu accipe Auguſtinum to. 4. lib. 2. quæſtionum q. 80. in Exo.* Si litigabunt duo Aug. viri, & percuſſerit quis mulierem fœtam in vtero habentem, & exierit infans eius nondum formatus,

A detrimentum patietur quantum indixerit vir mulieris, & dabit cum poſtulatione. *Vulgata & arbitri iudicauerint. Sin autem mors eius fuerit ſubſecuta, reddet animam pro anima.* Niſi videtur ſignificationis alicuius cauſa dici hæc magis, quàm Scripturam circa huiuſmodi facta occupatã. Nam ſi illud attenderet, ne prægnans mulier percuſſa in aborſum compelleretur, non poneret duos litigantes viros, cum poſſit & ab vno hoc admitti, qui cum ipſa muliere litigauerit, vel etiam non litigauerit, ſed alienæ poſteritati nocere volendo id fecerit. Quod vero non formatum puerperium noluit ad homicidium pertinere, profecto nec hominem deputauit quod tale in vtero geritur. Hîc de anima quæſtio ſolet agitari, vtrum quod formatum non eſt, nec animatum quidem poſ- B ſit intelligi, & ideo non ſit homicidium, quia nec exanimatum dici poteſt, ſi adhuc animam non habebat. Sequitur enim & dicit, ſi autem formatum fuerit, dabit animam pro anima. Vbi, quid aliud intelligitur, niſi & ipſe morietur? Nam hoc & in cæteris *damnis illatis proximo.* Ex hac occaſione iam præcepit: *Notatu dignum quod lex talionis ex hac occaſione cœpit vt eſt initium læſionis proximi in fœtu*, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, combuſtionem pro combuſtione, vulnus pro vulnere, liuorem pro liuore, talionis videlicet æquitate. Quæ lex *ſtatuta Exodi 21. 22. & ſeq.* ideo conſtituit, vt demonſtraret quæ vindicta debeatur. Niſi enim per legem ſciretur quid vindictæ deberetur, vnde ſciretur quid venia relaxaret, vt dici poſſet, dimitte nobis debita C noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris? debitores igitur lege monſtrantur, vt appareat, quid dimittatur quando ignoſcitur. Neque enim debita dimitteremus, niſi quid nobis deberetur, lege indice diſceremus. Si ergo illud informe puerperium iam quidem fuerit, ſed adhuc quodammodo informiter animatum, quoniam magna de animâ quæſtio non eſt præcipitanda indiſcuſſa temeritate ſententię, ideo lex noluit ad homicidium pertinere: quia nondum dici poteſt anima viua in eo corpore quod ſenſu caret, ſi talis eſt in carne nondum formata, & ideo nondum ſenſibus prædita. Quod autem dixit, *iuxta verſionem* 70. & dabit cum poſtulatione quod maritus mulieris informi excluſo dandum conſtituerit, non eſt in promptu intelligere. Ad animam quip- D pe, quod Græcus *codex* habet, δώσει μετὰ ἀξιώματος, pluribus modis intelligitur, & tolerabilius cum poſtulatione dictum eſt, quàm ſi aliud diceretur. Fortaſſis enim poſtulabit, vt de eo modo Deo ſatisfaciat, etiamſi maritus mulieris non expectat. *Sanctes Pagn. legit*, & dabit vt ſtatuerint iudices. *Chald. autem*, dabit per ſententiam iudicum. *Lege etiam 12. tabularum, lex talionis vigebat:* Si membrum rupit meum, ex pacto talio eſto. *Et apud Philoſophum lib. 5. Ethic.* Si quæ quis fecit iniuſtè, eadem & patiatur. *Et hæc quidem lex non ſeuera erat, ſed clemens: cùm metu talionis, injuriam proximi prohiberet. Vnde Tertull. lib. 2. cont. Marc. cap.* 18. Non iniuriæ mutuò E exercendæ licentiam ſapit, ſed in totum cohibendæ violentiæ proſpicit, &c. vt licentia retributionis, prohibitio eſſet prouocationis.

Et Aug. libro 12. contra Fauſtum vindictæ & furoris S.Aug. non fomes, ſed limes eſt iuſtus. *Quæſtione autem 23. ex veteri teſtamento quam Auguſtini agnoſcit & citat Gratianus 32. quæſt. 2. vbi eadem præmiſſa qu. ſubtilius agitatur.* Nec Eſa. 44. 2. ab his diſſentiens, ait: ſic dicit Dominus Deus qui fecit te, & finxit te in vtero. Si ergo in vtero fingitur, iam formato, corpori tri- S.Aug. buitur *anima de qua agit.* Cùm enim omnia membra

implet corporis, figurata dicitur in corpore; *aduerte non propriè effigiatam dicere, ſed quaſi figuratam videri, ſupra enim arguit hunc errorem in Tertulliano, & ſe ipſum ſtatim explicat dum ſubijcit*; vt ſicut aqua, cum ſit ſine effigie, miſſa tamen in vas, figurata videtur: ita & anima, cùm ſit natura incorporea & ſimplex, quaſi formatur in corpus, ſingula membra viuificans. Quod quidem Moyſes manifeſtius tradidit, dicens; ſi quis percuſſerit mulierem in vtero habentem, & abortiuerit; ſi formatum fuerit, det animam pro anima; ſi autem informatum fuerit, *inanimatum* mulctetur pecuniâ; vt probaret non eſſe animam ante formam, *id eſt antequam forma corporis ſit ſuis organis requiſitis ad animam recipiendam plenè inſtructa.* Itaque ſi iam formato corpori datur, non in conceptu corporis naſcitur cum ſemine deriuata. *Et hîc corrigit errorem Tertulliani dicentis animas ex traduce.* Nam ſi cum ſemine & anima exiſtit ex anima, multæ animæ quotidie pereunt, cùm ſemen fluxu quodam non proficit natiuitati. Sed ſi propius reſpiciamus, videmus quid ſequi debeamus, contemplemur facturam Adæ. In Adam enim exemplum datum eſt, vt ex eo intelligatur, quia iam formatum corpus accepit animam. Nam potuerat animam limo terræ admiſcere, & ſic formare corpus. Sed ratione informabatur, *id eſt ſapienter vt à prima omnium ratione* quia primùm oportebat domum compaginari, & ſic habitatorem induci. Anima certè, quia ſpiritus eſt, *imago Dei, qui ſpiritus eſt; ſimilitudo diuini Spiritus, per gratiam eius, qui ab exordio ferebatur ſuper aquas, quem inſufflans Chriſtus dedit Apoſtolis; vt & anima inſufflata eſt Adæ in faciem ſpiraculum vitæ;* in ſicco habitare non poteſt, *ideo ex limo domus corporis facta eſt.* Ideo in ſanguine fertur. *Vt Spiritus ferebatur ſuper aquas.* Cùm ergo corporis lineamenta compacta non fuerint, vbi erit anima? an foris vagatur, quamdiu immittatur: cùm ratio tradat, ſic dari eam vt animet corpus, non vt otioſa vagetur.

3. NOBIS *Chriſtianis.* SEMEL *ex lege Dei prohibente* non occides. DELIBERATVR, *quaſi naturâ, vel potius Deo deliberante, quomodo organa corporis aptè ex ſemine formentur. Alij legunt* delibatur, *id eſt incipitur efformari fœtus, necdum plenè coaluit.* AN NASCENTEM. *non quòd anima per partes, & diuerſa momenta naſcatur, ſed organa paulatim efformantur.* IAM IN SEMINE *& hîc errorem ſuum detegit, quo animam ſimul cum ſemine traijci voluit. Minutius in Octauio, hoc genus homicidij exaggerat his verbis*: Sunt quæ in ipſis viſceribus, medicaminibus epotis, originem futuri hominis extinguant, & parricidium faciunt, antequam pariant. *De vi ſeminis Auguſtinus to. 5. lib. 22. de ciuit. cap. 24.* Sic creauit hominem Deus, vt illi adS.Aug. deret fertilitatem quandam, quâ homines alios propagaret, congenerans eis ipſam etiam propagandi poſſibilitatem, non neceſſitatem, &c. huic autem propagationi ſi conformatio non adhiberetur, nec ipſa in ſui generis formas modoſque procederet, &c. Sicut ergo ait Apoſtolus de inſtitutione ſpiritali, quâ homo ad pietatem iuſtitiamque formatur: neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus: ita etiam hîc dici poteſt, nec qui concumbit, nec qui ſeminat, eſt aliquid, ſed qui informat Deus: nec mater, quæ conceptum portat, & partum nutrit, eſt aliquid, ſed qui incrementum dat Deus. Ipſe namque operatione quâ nunc vſque operatur, facit vt numeros ſuos explicent ſemina, & à quibuſdam latentibus atque inuiſibilibus inuolucris, in formas viſibiles huius quod aſpicimus decoris euoluant. Ipſe incorpoream, corporeamque naturam, illam præpoſitam, iſtam ſubiectam, miris modis copulans & connectens, animantem facit. Quod opus eius tam magnum & admirabile eſt, vt non ſolum in homine quod eſt animal rationale, & ex hoc cunctis terrenis animantibus excellentius atque præſtantius; ſed in qualibet minutiſſima muſcula, benè conſideranti ſtuporem mentis ingerat, laudemque pariat Creatoris. *De ſeminis autem vi in qua Tertullianus fructum latere dicit, ſic habet. to. 3. lib. 5. de Gen. ad lit. cap. 7.* Omnia primordia ſeminum, Aug. ſiue vnde omnis caro, ſiue vnde omnia fruteta gignuntur, humida ſunt, & ex humore concreſcunt. Inſunt autem in illis efficaciſſimi numeri, trahentes ſecum ſequaces potentias ex illis perfectis operibus Dei, a quibus in die 7. requieuit. *Et cap. 23.* conſideremus cuiuslibet arboris pulchritudinem in robore, Aug. ramis, frondibus, pomis: hæc ſpecies non vtique repente tanta ac talis eſt exorta, ſed quo etiam ordine, nouimus. Surrexit enim à radice, quam terræ primum germen infixit: atque inde omnia illa formata & diſtincta creuerunt. Porrò illud germen ex ſemine. *Supple ortum eſt.* In ſemine ergo illa omnia fuerunt primitus, non mole corporeæ magnitudinis, ſed vi potentiaque cauſali. Nam illa magnitudo, copia terræ humoriſque congeſta eſt. Sed illa in exiguo grano, mirabilior, præſtantiorque vis eſt, quâ valuit adiacens humor commixtus terræ, tanquam materies verti in ligni illius qualitatem, in ramorum diffuſionem, in foliorum viriditatem ac figuram, in fructuum formas & opulentiam, omniumque ordinatiſſimam diſtinctionem. Quid enim ex arbore illa ſurgit aut pendet, quod non ex quodam occulto theſauro ſeminis illius extractum atque depromptum eſt? *De ſemine autem humano lib. 22. de Ciuit. cap. 14.* hunc perfectionis modum *agebat de ſtatura corporum.* Sic habent omnes, vt cum illo concipiantur, atque naſcantur: ſed habent in ratione, non in mole: ſicut ipſa iam membra omnia ſunt latenter in ſemine, cùm etiam natis nonnulla adhuc deſint, ſicut dentes, ac ſi quid huiuſmodi. In qua ratione vniuſcuiuſque materiæ indita corporali, iam quodammodo, vt ita dicam, liciatum eſſe videtur, *metaphora ſumpta à texentibus quaſi iam illa velut tela texta ſit in puero, ſed nondum explicata* quod nondum eſt; imò quod latet, ſed acceſſu temporis erit, vel potius apparebit. In hac ergo infans iam breuis aut longus eſt, qui breuis longuſue futurus eſt. *Sic Ezechias in Cant.* Præciſa eſt velut a texente vita mea, dum adhuc ordiretur ſuccidit me. *Et Iob.* velut à texente tela ſuccidit. *Probat deinde, Deum, qui ex nihilo cuncta fecit, & ex modico ſemine totam molem corporis; ſic vel ex minima portione materiæ corporis, poſſe in reſurrectione etiam quod viuenti defuerat perfectioni corporis ſupplere. Cap. autem 13. de abortiuis, quærit an reſurrecturi ſint.* Abortiuos fœtus, Aug. qui cùm iam vixiſſent in vtero, ibi ſunt mortui, reſurrecturos vt affirmare, ita negare non audeo, quamuis non videam quomodo ad eos non pertineat reſurrectio mortuorum, ſi non eximuntur de numero mortuorum. *Ipſe tamen vt alibi vidimus etiam matres animationem impedientes, ait pro tot animabus rationem reddituras, quot creaſſet Deus ſi ſemen in quo innata erant organa animæ capacia non diſſoluiſſent, aut ſterilitatem ſibi non procuraſſent.*

4. Homicida diabolus alter eſt. De Car. Chri. cap. 17. circa f.

EVa nihil tunc concepit in vtero ex diaboli verbo. Immò concepit. Nam exinde vt abiecta pareret, & in doloribus pareret, verbum diaboli ſemen illi fuit. enixa eſt denique diabolum fratricidam. Gen. 4. 1. & 8.

HOMICIDA. IV. SCHOL.

TVNC, *tùm ſerpenti deceptori credidit.* IMMO CONCEPIT. *Non quidem in vtero corporis, ſed in medio cordis:* Concepit enim dolorē & peperit iniquitatem. EXINDE. *Ex quo conſenſit diabolo, & paruit proſtrata tentatori, & ob meritum peccati partus doloribus ſententialiter eſt addicta, excepit verbum diaboli primi omnium homicidæ, tanquam ſemen quoddam homicidij; vnde factum eſt, vt primus eius partus fuerit Caim homicida; qui, quia diabolum imitatus eſt homicidam ab initio, diabolus quoque à Tertulliano nuncupatur. Vbi aduerte, non ex ſerpente, tanquam incubo, & ex ſemine illius, Euam concepiſſe Caim; ſed, vt, inquit;* abiecta pareret, & in doloribus pareret. *Hoc eſt, ad hoc ſuggeſtio diaboli quaſi quoddam ſemen fuit maledictionis, quo & doloribus partus ſubjecta eſt, & in primo partu, peperit homicidam. Sicut verbum angeli Gabrielis, cui Maria conſenſit, quoddam ſemen benedictionis fuit, quo* beatior mente quàm ventre, *prius in vtero cordis Dei* B *Filium concepit, qui verè ex carne eius de Spiritu ſancto, eius conceptus eſt in ventre, dum* Verbum caro factum eſt & habitauit in nobis. *Vnde Tertullianus ſubijcit,* contra Maria eum edidit, qui carnalem fratrem Iſraël, interemptorem ſuum, ſaluum quandoque præſtaret. *Hinc Fulgentius. Ser. de laud. Virg.* proiicite dolores, quos Eua per ſerpentem accepit, & quos per Angelum Maria ſuſcepit, honores aſſumite. *Auguſtinus autem ſæpè Iudæos Chriſticidas, Caim fratricidæ comparauit. Inter cæteros locos habes ſic fantem lib. 15. de* Aug. *Ciuit. cap. 7. in f.* Inualeſcente inuidentiæ vitio, fratrem inſidiatus occidit. Talis erat terrenæ conditor ciuitatis. Quomodo autem ſignificauerit etiam Cain Iudæos à quibus Chriſtus occiſus eſt Paſtor ouium hominum, quem Paſtor ouium pecorum præfigurabat Abel, quia in allegoria prophetica res eſt, par- A co nunc dicere. & quædam hîc aduerſus Fauſtum Manichæum dixiſſe me recolo. *Scilicet lib. 12. cap. 9. per totum vnde hæc verba excerpo.* Occiditur Abel minor natu à fratre maiore natu; occiditur Chriſtus caput populi minoris natu, a populo Iudæorum maiore natu. Ille in campo, iſte in Caluariæ loco. S. Aug. *De Chriſto autem ſuos homicidas ſaluante accipe dicta ab eodem tract. 38. in Io. 8.* Quid conuerſo non ignoſcitur, ſi fuſus Chriſti ſanguis agnoſcitur? Quis homicida deſperet, ſi in ſpem redditus eſt à quo etiam Chriſtus occiſus eſt? Crediderunt inde multi, donatus eſt eis ſanguis Chriſti, vt magis eum biberent quo liberarentur, quàm rei de illo effuſo tenerentur. S. Aug. *Et tract. 40. vbi de exaltatione Chriſti in Crucem.* Cùm exaltaueritis filium hominis, tunc cognoſcetis, quia ego ſum, &c. qui ſæuientes occiderunt, mutati crediderunt: & quem ſanguinem ſæuiendo fuderunt, credendo biberunt. S. Aug. Illa tria millia, & illa quinque millia Iudæorum, *quæ Petrus poſtea prædicando conuertit,* quos ibi videbat, quando dicebat, cum exaltaueritis, &c. tanquam dicens; differo cognitionem veſtram, *ſi enim cognouiſſent numquam Dominum gloriæ crucifixiſſent;* vt impleam paſſionem meam. Ordine verſo, cognoſcetis qui ſum, &c. hoc oportebat impleri per eorum manus, qui poſtea fuerant crediturì: quibus dixit, cum exaltaueritis, &c quare hoc? niſi vt nemo deſperaret in quocumque ſcelere malè ſibi conſcius, quando videat eis donari homicidium, qui occiderant Chriſtum *Deſperet homicida ab initio Lucifer, deſperet Caim voce ſanguinis fraterni, de fratricidio clamante vindictam; nos iuxta Paulum etiam Chriſticidæ ſperemus, qui* acceſſimus ad aſperſionem ſanguinis melius clamantem quàm Abel. *Clamat enim* ignoſce illis, non enim ſciunt quid faciunt.

HVMILIS ET HVMILITAS.

1. Humiles electi, protecti, & prouecti ad excelſa 4. Cont. Marc. cap. 23. à p.

ECce Chriſtus diligit paruulos, tales eſſe docens debere qui ſemper maiores velint eſſe. Luc. 9. 47. & ſeq.

HVMILITAS I. SCHOL.

DILIGIT PARVVLOS. *Luc. 9. 47. & ſeq.* Apprehendit puerum & ſtatuit illum ſecus ſe, *Syr. apud ſe.* Et ait illis: Quicumque ſuſceperit puerum iſtum in nomine meo, me recipit: Et quicumque me receperit, recipit eum qui me miſit. Nam qui minor eſt inter vos omnes, hic maior eſt. *Et Marc. 10. 14.* Offerebant illi paruulos vt tangeret illos: diſcipuli autem comminabantur offerentibus. Quos cum videret Ieſus, indignè tulit, & ait illis; ſinite paruulos venire, & ne prohibueritis eos: talium enim eſt regnū Dei. Amen dico vobis: quiſquis non receperit regnum Dei velut paruulus, non intrabit in illud: & complexans eos, *Syr. cumque tuliſſet eos ſuper brachia ſua,* & imponens manus ſuper illos benedicebat eos.

MAIORES VELINT ESSE. *Vnde pluries inculcans* qui ſe humiliauerit, exaltabitur. *Auguſtinus humillimus,* C *vbique ſuperbiam humiliat, & exaltat humilitatem. Ex horto ampliſſimo paucos ſeligo floſculos. Sic orditur librum primum de Ciuit. cap. 1. vbi Deo humiliter de magno opere, non ſibi gloriam imputat:* Magnum opus & arduum, ſed Deus adiutor noſter eſt. Nam ſcio quibus viribus opus ſit, vt perſuadeatur ſuperbis quanta ſit virtus humilitatis, quâ fit vt omnia terrena cacumina, temporali mobilitate nutantia, non humano vſurpata faſtu, ſed diuinâ gratiâ donata celſitudo tranſcendat. Rex enim & conditor ciuitatis huius, de qua loqui inſtituimus, in Scriptura populi ſui ſententiam diuinæ legis aperuit, quà dictum eſt; Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Hoc vero quod Dei eſt, ſuperbæ quoque animæ Spiritus inflatus affectat, amatque ſibi in laudibus dici:

Parcere ſubjectis, & debellare ſuperbos.

S.Aug. *Et libro 14. cap. 13.* Bonum eſt ſurſum habere cor: A non tamen ad ſeipſum, quod eſt ſuperbiæ, ſed ad Dominum, quod eſt obedientiæ, quæ niſi humilium non poteſt eſſe. Eſt igitur aliquid humilitatis miro modo quod ſurſum faciat cor; & eſt aliquid elationis, quod deorſum faciat cor: hoc quidem quaſi contrarium videtur, vt elatio ſit deorſum, & humilitas ſurſum; ſed pia humilitas facit ſubditum ſuperiori. Nihil eſt autem ſuperius Deo: & ideo exaltat humilitas, quæ facit ſubditum Deo. Elatio autem quæ in vitio eſt, eo ipſo quòd reſpuit ſubjectionem, & cadit ab illo, quo non eſt quidquam ſuperius, & ex hoc erit inferius, & fit quod ſcriptum eſt pſal. 72. dejeciſti eos dum extollerentur. Non enim ait, cum elati fuiſſent, vt prius extollerentur, & poſtea dejicerentur: ſed cum extollerentur, tunc dejecti ſunt. Ipſum quippe extolli, iam deiici eſt. *Poſtea vtramque ciuitatem, Chriſti, & diaboli, ex amore ſui & Dei, hoc eſt ex ſuperbia & humilitate diſcernit; & concludit de Adam ſuperbo per ſuperbum ſerpentem dejecto:* Hinc delectauit quod dictum eſt, eritis ſicut dij: quod melius eſſe poſſent, ſummo veroque principio cohærendo per obedientiam, non ſuum ſibi exiſtendo principium per ſuperbiam. Dij enim creati non ſua virtute, ſed Dei veri participatione ſunt dij. Plus autem *homo* appetendo minus eſt: qui dum ſibi ſufficere delegit ab illo qui ei verè ſufficit, defecit. Illud itaque malum, quo cùm ſibi homo placet, tanquam & ipſe ſit lumen, auertitur ab eo lumine quod ei ſi placet, & ipſe fit lumen: illud inquam malum præceſſerat in abdito, *occultâ cordis ſuperbiâ*, vt ſequeretur hoc malum *eſus ligni vetiti, & inde humiliationis mentis ſub lege carnis*: quod perpetratum eſt in aperto. Verum eſt enim quod ſcriptum eſt Prouerb. 16. ante ruinam exaltatur cor, & ante gloriam humiliatur. Illa prorſus ruina quæ fit in occulto, præcedit ruinam quæ fit in manifeſto, dum illa ruina non eſſe putatur; quis enim exaltationem ruinam putat? Cùm iam ſit ibi defectus, quo eſt relictus excelſus: Quis autem ruinam eſſe non videat, quando fit mandati euidens atque indubitata tranſgreſſio? *& Ser. 213. de temp.* Quanta ſit veræ humilitatis virtus, facilè ex verbis Domini agnoſcitur, qui vt ſuperbiam Phariſæorum damnaret, dixit; omnis qui ſe exaltat humiliabitur, &c. humilitatis quippe paſſibus ad cœli culmina conſcenditur, quia Deus excelſus, non ſuperbiâ, ſed humilitate attingitur, de quo dictum eſt Iacobi 4. Deus ſuperbis reſiſtit, &c. vnde & in pſalmis dicitur 137. excelſus Dominus & humilia reſpicit, & alta à longè cognoſcit. Alta poſuit pro ſuperbis. Humilia B verò reſpicit vt attollat: alta, id eſt ſuperba cognoſcit vt dejiciat. Diſcamus humilitatem, per quam Deo propinquare poterimus: ſicut ipſe in Euangelio ait, diſcite a me, &c. per ſuperbiam mirabilis Angelorum creatura cecidit de cœlo, per humilitatem Dei, fragilitas humanæ naturæ aſcendit in cœlum. *Vnde in principio ſermonis ex Pſalmo 112.* quis ſicut Dominus Deus noſter qui in altis habitat, & humilia reſpicit in cœlo & in terra? Si ergo Dominus altiſſimus, cujus excellentiæ & magnitudinis non eſt finis, in omni creatura ſua, & ea quæ in ſupernis, & ea quæ in infimis eſt conſtituta, in Angelis videlicet, & in hominibus, humilitatem conſiderat & probat: quantùm neceſſe eſt nobis humilitati ſemper ſtudere, ipſamque in omnibus conſeruare, vt ſic placeamus conditori noſtro? Aug. Aug.

2. *Humilibus, & non ſuperbè ſapientibus ſæculi, Deus Creator abſcondita in Prophetis reuelauit. 4. Cont. Marc. cap. 25. à p.*

ABſcondit præmiſſo obſcuritatis propheticæ inſtrumento, cujus intellectum fides mereretur: [a] *Niſi enim credideritis, non intelligetis*; & reos habuit ſapientes atque prudentes, ex ipſis operibus tot ac tantis intelligibilem Deum non requirentes, vel perperam in illum philoſophantes, & ingenia hæreticis ſubminiſtrantes; & nouiſſimè, [b] *zelotes eſt.* Denique olim hoc per Eſaïam cõcionabatur, quod Chriſtus gratulatur: [c] *Perdam ſapientiã ſapientium, & prudentium prudentiũ celabo.* Sicut & alibi tam abſcondiſſe, quàm reuelatũ eſſe ſignificat, [d] *Et dabo illis theſauros abſconditos; inuiſibiles aperiam illis.* Et rurſus, [e] *Quis alius diſijciet ſigna ventriloquorum, & diuinationes ex corde; auertens in poſteriora ſapientes, & cogitationes eorum infatuans?* Si autem & Chriſtum ſuum illuminatorem Nationum deſignauit, [f] *Poſui te in lucem Nationum*; quas interpretamur in nomine paruulorum, ſenſu ſcilicet retrò paruas, & imprudentiâ infantes; iam verò & humilitate fidei puſillas: facilius vtique credemus eundem etiam paruulis reuelaſſe per Chriſtum, qui & retrò abſconderit, & per Chriſtum reuelationem repromiſerit. Aut ſi Deus Marcionis, ea quæ à Creatore abſcondita retrò fuerant, patefecit; ergo iam Creatori negotium geſſit, res ejus ediſſerens. Sed in deſtructionem, inquis, vti traduceret eas: ergo illis traduxiſſe debuerat, quibus Creator abſcondit, ſapientibus & prudentibus. Si enim benignitate faciebat, illis erat agnitio præſtanda, quibus fuerat negata; non paruulis, quibus nihil Creator inuiderat. Et tamen vſque adhuc; puto, probamus exſtructionem potius Legis & Prophetarum inueniri in Chriſto, quàm deſtructionem.

a Eſa. 7. 9. Rom. 1. 21. b Exo. 20. 5. c Eſa. 29. 14. d Eſa. 45. 3. e Eſa. 44. 25. f Eſa. 42. 6. & 49. 6.

3. *Humilitas latens, aperto ieiunio melior eſt. De orat. cap. 14.* *V. Pax. num. 3.*

HVMILITAS. II. SCHOL.

ABSCONDIT, *verbis obſcuris celat, non apertè detegit, cui intellectus fidem Deus ſoleat tribuere; quis intellectu dignum ſe præbeat fide, vel potius, quis inter credentes mereretur intelligere quod credidit.* PRÆMISSO INSTRVMENTO, *primo citato loco obſcuro veteris teſtamenti ex Propheta Eſaia, quem ſæpius iam expe-* A *ſitum, hic prætereo.* REOS HABVIT. *Paulus ſcilicet alibi etiam citatus, condemnat Philoſophos Gentiles, qui cum Deum ex operibus viſibilibus inuiſibilem cognouiſſent non ſicut Deum glorificauerunt, fruſtra proinde de illo philoſophantes, imò & contra illum multa blaſphemantes, & per hoc ſuperuenturis hæreticis artem &*

adinuentionem errorum ſubtilium præbentes.

NOVISSIME *tandem, inquit, ô Marcion, quidquid obijcias, Deum creatorem, apparere inuidum, vtpote ſua celantem arcana, & Zelotypum quid dices cum leges, Chriſtum, quem fingis tuum, gratulari Eſaia Propheta Creatoris, qui, vt alibi viſum eſt & explicatum, iactabat perditurum ſe ſapientiam ſapientum: & rurſum ex aduerſo, quod latebat aperturum ſe.* SICVT ET ALIBI *Eſa. 45. 3.* Et dabo tibi theſauros abſconditos & arcana ſecretorum: vt ſciatis quia ego Dominus qui voco nomen tuum, Deus: Iſrael 70. *autem,* & dabo tibi theſauros tenebroſos, abſconditos, inuiſibiles operiam tibi: vt ſcias quia ego Dominus Deus tuus, &c. ET RVRSVS *Eſa. ſcil. 44. 25.* Irrita faciens ſigna diuinorum & ariolos in furorem vertens. Conuertens ſapientes retrorſum: & ſcientiam eorum ſtultam faciens. 70. *verò*, quis alius diſſipabit ſigna Pythonum? &c. auertens prudentes retrorſum, & conſilium eorum ſtultum faciens. *Quis aliùs ſcilicet quàm Creator? Vnde verſu præcedenti dicebat, probans ſe eumdem eſſe Creatorem, & redemptorem, qui in noua, & veteri lege, reprobatis ſapientibus ſuperbis, elegit humiles ſapienter indoctos.* Hæc dicit Dominus redemptor tuus, & formator ex vtero, ego ſum Dominus faciens omnia, extendens cœlos ſolus ſtabiliens terram, & nullus mecum. *Scilicet Angelus, homo, creatura nulla, nec ipſa Hermogenis materia. Cum eo tamen Verbum & Spiritus Sanctus: quia opera Trinitatis ad extra, ſunt indiuiſa.* VENTRILOQVORVM *Alludit ad Sybillam de qua Virgilius:* Magnum ſi pectore poſſit excuſſiſſe Deum, *Apollinem ſcilicet Pythium diuinorum præſidem.* IN NOMINE PARVVLORVM. *Per paruulos in Euangelio intelligimus Gentiles, qui ante Chriſtum, iuxta Paulum* ſenſibus parui erant, non malitiâ: *poſt Chriſtum verò*, lumen ad reuelationem gentium *per fidem captiuantem & humiliantem intellectum in obſequium, in grege puſillo ouium ſimplicitate, & humilitate depurantur.* FACILIVS EVMDEM. *Longè melius & rationabilius Creatorem ipſum, qui ſe facturum promiſerat, impleſſe promiſſum iudicabimus, quàm Deum Marcionis, cuius nullum legimus prioribus ſæculis præſcriptum eſſe promiſſum.* CREATORI NEGOTIVM. *Seruiuit vtique tanquam inferior Deus Marcionis, Creatori noſtro, non tam aduerſarius eius, ſed fidelis miniſter.* SED IN DESTRVCTIONEM. *fortè dices, reuelaſſe quæ ille celauerat, vt occulta illa ex obſcuro palam irridenda produceret. Sed ſi hoc eſſet, non paruulis: vt Chriſtus fecit, ſed ipſis ſapientibus, quibus Creator abſconderat, in eius odium reuelaſſet. Quod ſi benignus eſt, tantò magis debuit ex compaſſione ipſiſmet aperire, quibus Deus ſæuus, & crudelis abſconderat, qui nihil tale erga paruulos & humiles fecerat.* ET TAMEN VSQVE ADHVC. *Nonobſtantibus igitur, ô Marcion, tuis antitheſibus, Chriſtus hactenus non aduerſatur Creatori, imo legem eius & Prophetas implet & non deſtruit, vt enim in veteri lege, ſic in noua ſapientiam confundit, & arcana ſua abſcondens ſuperbis, reuelat paruulis: Iob enim de ſapientia loquens:* volucres inquit, cœli latet, *id eſt ſuperbos vento gloriæ: alis ſuperbiæ ſe tollentes. Pſalmo autem 18* teſtimonium Domini fidele, ſapientiam præſtans paruulis. *In quem*

Aug. *locum Auguſtinus Chriſtum inducit tacentem legem veterem:* Teſtimonium, inquit, Domini fidele: quia nemo nouit Patrem niſi filius, & cui voluerit filius reuelare, quæ abſcondita ſunt à ſapientibus, & reuelata paruulis, quoniam Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. *Et concione 27. in Pſal. 118.* Declaratio ſermonum tuorum illuminat, & in-

Aug. telligere facit paruulos. Quid eſt, inquit, paruulus, niſi humilis & infirmus? noli ergo ſuperbire, noli de tua; quæ nulla eſt, virtute præſumere, & intelliges quare ſit à bono Deo *quidquid dicat Marcion mala legis, malum Authorem eſſe Creatorem,* bona lex data, quæ tamen viuificare non poſſit, *iuſtificare & dare gratiam;* ad hoc enim data eſt, vt te de magno, *ſuperbo, de viribus tuis præſumente poſſe ex te ſine gratia implere legem,* paruulum faceret. vt te ad faciendam legem, vires de tuo non habere monſtraret: ac ſic inops, indigus, & egenus ad gratiam confugeres, & clamares; miſerere mei Domine, quoniam infirmus ſum. Hoc ergo ſcrutando intellexit hic paruulus quod minimus Apoſtolorum Paulus, id eſt paruulus oſtendit, *ecce vt contra Marcionem, non ſecus atque contra Pelagium vtraque lege non aduerſante ſed conſpirante, Tertullianum æmulatus, vtitur Auguſtinus,* ideo datam legem quæ viuificare non poſſet, quia concluſit ſcriptura omnia ſub peccato, vt promiſſio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus. Gal. 3. Ita Domine, ita fac miſericors Domine, impera quod non poſſit impleri; imo impera, quod non niſi per tuam gratiam poſſit impleri; vt cùm homines per ſuas vires id adimplere nequiuerint, omne os obſtruatur, & nemo ſibi magnus videatur. Sint omnes paruuli, & reus fiat omnis mundus tibi, quia non iuſtificabitur ex lege omnis caro coram te Deo: per legem enim cognitio peccati: Nunc autem ſine lege, *ſine obſeruantia ceremonialium veteris legis,* iuſtitia tua *lex noua gratiæ iuſtificantis, de qua ſcriptum eſt, vt permaneat, & non mutanda, iuſtitia eius manet in ſæculum ſæculi.* Manifeſtata eſt teſtimonium habens à lege & Prophetis, Hæc ſunt mirabilia teſtimonia tua, quæ ſcrutata eſt anima paruuli huius, & ideo inuenit, quia humiliatus eſt, & paruulus factus eſt. Quis enim facit mandata tua, ſicut facienda ſunt, id eſt ex fide quæ per dilectionem Dei operatur, niſi eius in corde per Spiritum Sanctum ipſa dilectio diffundatur? Hoc etiam iſte paruulus confitetur. Os meum, inquit, aperui & attraxi ſpiritum, quia mandata tua deſiderabam. Quid deſiderabat niſi facere mandata diuina? Sed non erat vnde faceret, infirmus fortia, & paruulus magna. Aperuit os confitens quod per ſe ipſe non faceret, & attraxit vnde faceret, aperiens os petendo, quærendo, pulſando, & ſitiens hauſit ſpiritum bonum vnde faceret quod per ſeipſum non poterat, mandatum ſanctum, & iuſtum, & bonum. Rom. 7. Si enim nos cum ſimus mali, nouimus bona data dare filiis noſtris, quanto magis Pater noſter de cœlo dabit Spiritum bonum petentibus eum? *& quomodò petet Spiritum, niſi prius ipſe Spiritus dederit Spiritum precum, de quo alibi: vel cùm ipſi neſciamus quid petamus, ipſe Spiritus poſtulet pro nobis, hoc eſt, ex Aug. poſtulare faciat, in quo clamamus Abba pater, & in nomine Ieſu Dei filij, petamus patrem: quod ipſum nec ſine Spiritu Sancto poſſumus, teſtante Paulo nos niſi in Spiritu Sancto poſſe dicere, Dominus Ieſus. O quàm paruuli & pauperes ſumus, quàm vacui; ſed benè eſt, quòd pauperes ditat, & ſubleuat; quòd paruulos grandes facit; quòd ex Pſalte, reſpicit in orationem humilium, vel vt alij legunt, in orationem vacui: vt eſurientem impleat bonis & humiles ſpiritu, & pauperes, & humilem populum ſaluum faciat Spiritus bonus.* Non enim qui ſpiritu ſuo agunt, ſed quotquot ſpiritu Dei aguntur, hi filij Dei ſunt. Non quia ipſi nihil agunt, ſed ne nihil boni agant, à bono agũtur, vt agant. Nam tanto magis efficitur quiſque filius bonus, quãtò largius ei datur à Patre Spiritus bonus. Denique iſte adhuc petit. Os quidem aperuit & attraxit Spiritũ, ſed adhuc ad Patrem pulſat, & quærit. Bibit, ſed quanto ſuauius ſenſit, tantò ardentius adhuc ſitit. Audi verba ſitientis: reſpice in me & miſerere mei, &c. *Nec præteribo*

S. Aug.

S. Aug.

quod in rem plurimùm faciat Tertulliani per Auguſtinum illuſtrandam, quà docet, Chriſtum vt filium Creatoris reuelaſſe paruulis vtrobique, hoc eſt in vtraque lege, quæ in vtraque malè ſapientibus, hoc eſt ſuperbis abſcondit. Sic enim Ser. 8. de Verbis do. circa f. Confiteor tibi Pater Domine cœli & terræ. Quid Confiteor? S.Aug in quo te laudo, &c. Quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Quid eſt hoc fratres? à contrario ſenſu intelligite, &c. non dixit reuelaſti ea ſtultis & imprudentibus, ſed ait, abſcondiſti quidem a ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis, ſapientibus & prudentibus irridendis, arrogantibus, falsò grandibus, verè autem tumentibus, oppoſuit non inſipientes, non imprudentes, ſed paruulos: qui ſunt paruuli? humiles, &c. O via Domini! aut non erat, aut latebat, vt reuelaretur nobis; Vnde Dominus exultauit? quia reuelatum eſt paruulis. Debemus eſſe paruuli; nam ſi voluerimus eſſe magni, quaſi ſapientes & prudentes, non illud nobis reuelatur. Qui ſunt magni? ſapientes & prudentes. Dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. Habes remedium à contrario: Si dicendo te eſſe ſapientem ſtultus factus es, dic te ſtultum, & ſapiens eris, Sed dic, dic, & intus dic, quia ſic eſt vt dicis. Si dicis, noli coram hominibus dicere, & coram Deo non dicere. Prorſus quod ad te ipſum attinet, quod ad tua, tenebroſus es. Quid eſt enim aliud eſſe ſtultum, niſi eſſe tenebroſum in corde? Denique de illis ſic ait *Paulus ſcil. Rom. 1.* dicentes ſe eſſe ſapientes ſtulti facti ſunt. Antequam hoc dicerent, quid rurſum: *de ijs ſenſit Paulus*: & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum. Dic quia tu tibi lumen non es. Vt multum, oculus es, lumen non es. Quid prodeſt patens & ſanus oculus, ſi lumen deſit? Ergo dic à te tibi lumen non eſſe, & clama, quod ſcriptum eſt, tu illuminabis lucernam meam Domine; lumine tuo Domine illuminabis tenebras meas. Meæ enim nihil niſi tenebræ; tu autem lumen fugans tenebras, illuminans me: non à me mihi lumen exiſtens, ſed lumen non participans niſi in te, &c. Ergo confiteor tibi, &c. quia abſcondiſti hæc à ſapientibus, &c. lumen ſe putantibus, & tenebræ erant, & eò quòd tenebræ erant, & lumen ſe putabant, nec illuminari potuerunt. Illi autem qui tenebræ erant, & tenebras ſe eſſe confitebantur, paruuli erant, non magni: humiles erant, non ſuperbi. Rectè ergo dicebant: tu illuminabis lucernam meam Domine. Se agnoſcebant, Dominum laudabant, à via ſalutari non recedebant, laudantes Dominum inuocabant, & ab inimicis ſuis ſalui erant. *Nil mirum, ſi humiles* ſpiritu ſaluabit; ſi humilibus dat gratiam; *quia ab humilibus accipit gloriam. Vnde ſapiens*: magna, inquit, potentia Dei ſolius, & ab humilibus honoratur Deus. *Quid dicô? & dicenti cum Paulo humilis, nihil ex ſe vel cogitare poſſe fatenti; dicat*, omnia poſſum in eo qui me confortat; gratiam & gloriam dabit Dominus, quicumque enim me glorificauerit honorificabit eum Pater meus qui in cœlis eſt.

HYPOCRITA.

1. *Hypocritæ, pomis Gomorhæ ſimiles. Apol. cap. 40. circa m.*

Gen. 19. 25. Sap. 10. 7. OLet adhuc incendio terra, & ſi qua illic arborum poma conantur, oculis tenus, cæterum contacta cineraſcunt.

HYPOCRITA. I. SCHOL.

OLET ADHVC, *terra Sodomorum ex incendio ſulphureo, grauem etiamnum odorem ſpirat. Ex Philone lib. de Abraham, mare mortuum vicinum, Sodomis continuum fumum, & ſulphur exhalat, & Borchardus in deſcript. terræ Sanctæ narrat ſe vidiſſe ſemper fumantem & tenebroſum, Adeò, vt videatur ex tetro vapore, os inferni, & terra ad ſex leucas, vicina, nec germen producit. Cenſetur à Solino & Plinio eſſe lacus Aſphaltites qui nec piſces, nec quidquā viuum producit: in quem ſi quod animal viuum, vel homo proijciatur, ſupernatat, nec mergitur.* CONANTVR, *nituntur ſe exerere, ſola ſuperficie lucent, minimo tactu ſoluuntur in cineres. Præter alibi dicta in hunc locum, aduerte in pomis Sodomiticis cute pulchris, medullà cinereis, viuam hypocritæ imaginem. Quem Chriſtus in ſepulchro dealbato pleno intrinſecus oſſibus mortuorum deſcripſit. De quo Iob*: Pulchritudinem, inquit, cutis illius deuoret primogenita mors. *id eſt ex Greg. ſuperbia, quâ plenus eſt hypocrita*, & initium omnis peccati ſuperbia *à quâ mors. Aug. autem lib. 2. de Ser. Domini in monte cap. 3.*

S.Aug. Manifeſtum eſt hypocritas non quod oculis prætendunt hominem, *ſic Tertull. ait poma conantur oculis tenus*, id etiam corde geſtare. Sunt enim hypocritæ ſimulatores, tanquam pronuntiatores perſonarum, alienarum, ſicut in theatricis fabulis. Non enim qui agit partes Agamennonis in tragœdia, verbi gratia, ſiue alicuius alterius ad hiſtoriam vel fabulam quæ agitur pertinentis, verè ipſe eſt. Sed ſimulat eum, & hypocrita dicitur. Sic in Eccleſia, vel in omni vita humana, quiſquis ſe vult videri quod non eſt, hypocrita eſt: ſimulat enim iuſtum, & non exhibet: quia totum fructum in laude hominum ponunt, *qui vident quod de foris eſt* quam poſſunt etiam ſimulantes percipere, dum fallunt eos quibus videntur boni, ab eiſque laudantur: ſed tales ab inſpectore cordis Deo mercedem non capiunt, niſi fallaciæ ſupplicium, &c. Illi ergo perceperunt mercedem ſuam, qui non ob aliud eleemoſynam faciunt, niſi vt glorificentur ab hominibus: non ſi glorificentur, ab hominibus; ſed ſi ideo faciunt vt glorificentur, &c. Laus enim humana non appeti à rectè faciente, ſed ſubſequi debet rectè facientem: vt illi proficiant, qui etiam imitari poſſunt, quod laudāt: non vt hic putet aliquid eos ſibi prodeſſe quem laudant. *Et rurſum breuius cap.* 30. Hypocritæ tegunt ſub perſona, quod ſunt; & ſtentant in perſona, quod non ſunt. *Tactu autem, vel leuis iniuria, aut deſpectus, probantur quod ſunt; putidus cinis ſcilicet. Quàm longè abſunt hæc poma, à forma ſolida & pleno decore ſponſæ Canticorum. cap. 4.* 3. Sicut fragmen mali punici, ita genæ tuæ, abſque eo quod intrinſecùs latet. *Præter enim externam formam, intrinſecus refertum eſt hoc pomum fructibus. 70. legunt*: ſicut cortex mali punici gena tua, extra taciturnitatem tuam. *Præter ſilentium, à bonis tuis internis, quæ Deus videt, nec ore iactas. Vt cum Pſalte impleam*; obmutui, & humiliatus ſum, & ſilui à bonis. *Et rurſum*: tibi ſilentium laus in Sion.

2. Hypocritam Chriſtus odit. 4. Cont. Marc. c. 28. in p.

MEritò non placebat illi hypocriſis Phariſæorum, labiis ſcilicet amantium Deum, non corde: a *Cauete*, inquit diſcipulis, *à fermento Phariſæorum, quod eſt hypocriſis*, non prædicatio Creatoris. Odit contumaces Patris Filius; non vult ſuos tales exiſtere in illum: non in alium, in quem hypocriſis fuiſſet admiſſa, cuius exemplum a diſcipulis caueretur. Ita Phariſæorum prohibet exemplum. In eum prohibebat illud admitti; in quem admittebant Phariſæi. Igitur quoniam hypocriſim eorum taxarat, vtique celantem occulta cordis, & incredulitatis ſecreta ſuperficialibus officiis obumbrantem; quæ clauem agnitionis habens, nec ipſa introiret, nec alios ſineret: ideo adiicit, b *Nihil autem opertum, quod non patefiet; & nihil abſconditum, quod non dignoſcetur;* ne quis exiſtimet illum Dei ignoti retro & occulti reuelationem & adagnitionem intentare, quum ſubiiciat, etiam quæ inter ſe muſſitarent vel tractarent, ſcilicet ſuper ipſo dicentes, c *Hic non expellit dæmonia niſi in Beelzebule*, in apertum proceſſura, & in ore hominum futura, ex Euangelii promulgatione.

a Luc. 12. 1. Eſa. 29. 13.
Luc. 1. 52.
b Luc. 12. 2.
c Luc. 11. 15.

HYPOCRITA. II. SCHOL.

MERITO, &c. *Marcion captabat occaſionem arguendi legem veterem, & eius Authorem Deum Creatorem; quòd Chriſtus moneret diſcipulos, vt cauerent ab hypocriſi Phariſæorum; qui legis veteris erant exactiores præ cæteris obſeruatores: ſed Chriſtus non arguebat legem, quam intelligit Tertullianus per* prædicationem Creatoris: *Sed meritò, inquit, reprehendebat hypocriſim eorum, quà labijs honorabant Deum, quorum cor longè erat à Deo.* CONTVMACES PATRIS. *in Patrem rebelles.* NON IN ALIVM. *Deum Marcionis; qui cùm non eſſet, in eum per hypocriſim Phariſæi peccare non poterant.* CVIVS EXEMPLVM, *ſcilicet hypocriſis.* IN EVM, *Deum Creatorem.* CLAVEM AGNITIONIS, tuliſtis clauem ſcientiæ. *De qua alibi.* ALIOS SINERET, *ſupple ingredi*: eos qui volebant intrare prohibuiſtis: IDEO ADIICIT. *Luc. 12. 2.* Nihil autem opertum eſt quod non reueletur: Neque abſconditum quod non ſciatur. *Quod Chriſtus ſubiecit ſtatim poſt fermentum Phariſæorum.* NE QVIS EXISTIMET, &c. *vt ſuadere vult Marcion, Chriſtum his verbis, contra Deum Creatorem ostentatis, promittere reuelationem Dei prius incogniti ſummè boni: cùm Chriſtus probet, ſe intelligere per hanc reuelationem, non manifeſtationem nouæ & incognitæ prius diuinitatis, ſed ſecretorum cordium blaſphemantium Phariſæorum: qui exterioribus cærimoniis obumbrabant per hypocriſim incredulitatem ſuam & malitiam cordis, dum murmurabant de ipſo Chriſto: cùm dicerent. Luc. 11. 15.* In Beelzebuth principe dæmoniorum eiicit dæmonia. *Quid de fermento Phariſæorum ſenſerit Auguſtinus, videamus to. 3. lib. 3. de doctrina Chriſt. cap. 25.* In vituperatione fermentum poſuit Dominus, cùm diceret, cauete à fermento Phariſæorum; & in laude; cùm dicere, ſimile eſt Regnum cœlorum mulieri, quæ abſcondit fermentum in tribus menſuris farinæ, donec fermentatum eſt totum. *Et to. 4. lib. 2. de conſenſu Euang. cap. 52. ex Math. 16. 4.* cùm veniſſent diſcipuli eius transfretum, obliti ſunt panes accipere, qui dixit illis, intuemini, & cauete a fermento Phariſæorum & Sadducæorum, &c. vſque ad illud vbi ait, tunc intellexerunt quia non dixerit cauendum à fermento panum, ſed à doctrina Phariſæorum & Sadducæorum. *Et Ser. 45. de Ver. Do.* loquens illis ait cauete à fermento Phariſæorum. Tunc putauerunt ideo Dominum dixiſſe hoc, quia panes non tulerant: non intellexerunt, quia, cauete a fermento Phariſæorum, hoc dictum eſt, cauete à doctrina Phariſæorum, quæ fuit doctrina Phariſæorum niſi quam modo audiſtis, gloriam ab inuicem quærentes, gloriam ab inuicem

Aug.
Aug.
Aug.

A expectantes, & gloriam quæ à ſolo Deo eſt non quærentes, &c. hoc eſt fermentum Phariſæorum *Et Ser. 59. de temp.* Hypocrita, Græco ſermone, ſimulator interpretatur, qui dum intus malus ſit, bonum ſe palam oſtendit, hypo, enim falſum, criſis verò iudicium ſonat. Nomen autem hypocritæ translatum eſt a ſpecie eorum qui in ſpectaculis, tecta facie incedunt, diſtinguentes vultum ceruleo, minioque colore, & cæteris pigmentis habentes ſimulacra oris, lintea gypſata, & vario colore diſtincta, &c. vt populum, dum in ludis agerent, fallerent; modò in ſpecie viri, modò in forma fœminæ, & reliquis præſtigijs. Quæ ſpecies argumenti tranſlata eſt in hos qui falſo incedunt vultu, & ſimulant quod non ſunt. Sed hypocriſeorum maculam non habere, aut paucorum, aut nullorum eſt. Nam quicumque vult ſe videri quod non eſt, hypocrita eſt. Qui tubâ ca-
B nit faciens eleemoſynam, hypocrita eſt, qui in ſynagogis, & in platearum angulis orat, vt videatur ab hominibus, hypocrita eſt. Qui iejunans demolitur faciem, vt ventris inanitatem demonſtret in vultu. & hic hypocrita eſt. Ex quibus omnibus intelligitur, hypocritas eſſe qui faciunt quodlibet, vt ab hominibus glorificentur. Mihi videtur & ille hypocrita eſſe, qui dicit fratri ſuo; dimitte vt tollam feſtucam de oculo tuo, propter gloriam hoc facere vt ipſe eſſe iuſtus videatur, vnde ei a Domino dicitur, hypocrita eiice priùs trabem de oculo tuo. Non itaque virtus, ſed cauſa virtutis, *finalis ſcilicet, ſiue intentio quâ virtutis opus exercetur*, apud Deum mercedem habet. Et ſi à recta ſemita paululum deuiaueris, non intereſt, vtrũ ad dexteram vadas, an ad ſiniſtram, cùm verum iter amiſeris. Signanter autem dicit, receperunt merce-
C dem ſuam; hoc eſt, non Dei ſed ſuam: Laudati enim ſunt ab hominibus, quorum causâ, exercuere virtutes. *Cùm autem hic locus Euangelij à Tertulliano relatus, hypocriſim fermento comparet; vel cum Beda dicendum eſt iuxta Paulum, modicum fermenti vanæ gloriæ totam maſſam cuiuſcumque operis boni corrumpere; vel, ſicut fermentum maſſam inflat & extollit, ſic hypocrita ſuperbiam ex modico bono, in magnum rumorem exurgere; ſic enim Paulus 1. Cor. 4. 6.* in nobis diſcatis *Syr. per nos diſcatis, non amplius de vobis ſentire, quàm ſcriptum eſt; vt ne quis ſupra proximum efferatur propter aliquem.* Ne ſupra quàm ſcriptum eſt, vnus aduerſus alterum infletur pro alio. Quis enim te diſcernit? *Syr. ſcrutatur te?* quid autem habes, quod non accepiſti? ſi autem accepiſti quid gloriaris quaſi non acceperis? *Et verſu 18.* ſic inflati ſunt quidam, *Syr.*

S. Aug.

Omniloquium. MMm m

ſuperbi erant quidam ex vobis. Veniam autem ad vos A citò ſi Dominus voluerit, & cognoſcam, non ſermonem eorum qui inflati ſunt *Syr. qui ſeſe efferunt* ſed virtutem. Non enim in ſermone eſt regnum Dei. *non omnis qui dicit mihi Domine. Et vt hic Tertull. populus hic me labijs honorat, cor autem, &c.* Sed in virtute. *Internâ & ſolidâ, purâ intentione, &* 1. *Cor.* 5. 2. & vos inflati eſtis. *En fermentum maſſam extollens. Syr.* & vos ſuperbitis. *Verſu tandem* 6. non eſt bona gloriatio veſtra. Neſcitis quia modicũ fermentum totam maſſam corrumpit? Expurgate vetus fermentum vt ſitis noua conſperſio, &c. Itaque epulemur, non in fermento veteri, *dum in ieiunio, Angelorum cibo, paſcimus animas* neque in fermento malitiæ & nequitiæ, *ſicut hypocritæ Phariſæi*, ſed in azymis ſinceritatis & veritatis. *Sic planè Paulus, non foris ab oculis hominum teſtimonium, vt quondam ipſe Phariſæus ſectâ, dilatans quoque philacteria, & magnificans fimbrias, abundantius hoc eſt ſuperbius, æmulator paternarum ſuarum traditionum; ſed poſtea de Saulo, Paulus & humilis; facta minima fimbria. De quo ſic* B
S.Aug. *Auguſtinus tract.* 8. *in Ep. Ioannis.* De Saulo factus eſt Paulus. Quid eſt Paulus? modicus. Ergo quando Saulus, ſuperbus, elatus; quando Paulus, humilis, modicus: ideo ſic loquimur; paulò poſt, videbo te, id eſt poſt modicum. Audi quia modicus factus eſt, ego enim ſum minimus Apoſtolorum: &, mihi minimo omnium ſanctorum, dicit alio loco. Sic erat inter Apoſtolos tanquam fimbria veſtimenti: ſed tetigit Eccleſia Gentium tanquam fluxum patiens, & ſanata eſt. *Et paulo ſupra* quid ait? *Chriſtus ſcilicet.* C Cauete facere iuſtitiam veſtram coram hominibus vt videamini ab eis. *Hoc eſt cauete a fermento Phariſæorum.* Numquid hoc voluit dicere, vt quæcumque bona facimus, abſcondamus ab oculis hominum & timeamus videri? Si times ſpectatores, non habebis imitatores. Debes ergo videri, ſed non ad hoc debes facere, vt videaris. Non ibi debet eſſe finis gaudij tui; non ibi terminus lætitiæ tuæ, vt putes te totum fructum conſecutum eſſe boni operis tui, cùm viſus fueris atque laudatus. Nihil eſt hoc. Contemne te, cùm laudaris. Ille in te laudetur, qui per te operatur. Noli ergo ad laudem tuam operari quod bonum agis, ſed ad laudem illius à quo habes, vt bonum agas. Abs te habes malè agere, à Deo habes benè agere, &c. *Poſtea ſubijcit de Paulo*: Et Paulus quid ait? Gal. 1. eram autem ignotus facie Eccleſijs Iudeæ D quæ in Chriſto ſunt. Tantùm autem audientes erant, quia, qui nos aliquando perſequebatur, nunc Euangeli₂₊t fidem quam aliquando vaſtabat: & in me magnificabant Deum, Videte quemadmodum & ipſe, quia ſic innotuit, finem non poſuerit in laudem ſuam, ſed in laudem Dei. *Videte quomodo factus ſit minima fimbria, qui magnificabat fimbrias; qui de fermento Phariſaico inflatior extollebatur, nunc Deum magnificat, ſe vero vilificat, vt ſeruus Dei iam non ſibi vel hominibus, ſed ſol'i Deo placet. Accipe Aug. tract. in*
S.Aug. *Pſal.* 149. *in verſum* exultabunt ſancti in gloria. Aliquid volo dicere, audite attentius de gloria ſanctorum. Nemo enim eſt qui non amet gloriam, ſed gloria ſtultorum, popularis illa quæ dicitur, habet illecebram delectationis & deceptionis, vt ad laudem ſuam, & honorem vanorum hominum quiſque commotus, velit ſic viuere vt prædicetur ab hominibus quibuſcumquè, quomodocumque. Hinc homines inſani effecti, & inflati typho inanes intus, foris tumidi, etiam res ſuas perdere volunt donando ſcenicis, hiſtrionibus, venatoribus, auguribus. Quanta donant, quanta impendunt? effundunt vires non patrimonij tantum, ſed etiam animi ſui, &c. Propterea iſti qui tali gloria delectantur, in conſcientia ſua nihil habent. Quomodo exhauriunt arcas vt veſtes mutent, ſic exinaniunt ipſam conſcientiam, vt nihil ibi habeant pretioſum. Sancti autem qui exultant in gloria, quomodo exultent non opus eſt vt nos dicamus: ipſius pſalmi audite ſequentem verſum: exultabunt ſancti in gloria, lætabuntur in cubilibus ſuis. Non in theatris, non in amphitheatris, non in circis, non in nugis, non in foris, ſed in cubilibus ſuis. Quid eſt in cubilibus ſuis, *an in thoris & lectis eburneis, aureis, purpureis?* in cordibus ſuis. *Exponit enim ſe alibi Pſaltes quæ dicitis in cordibus veſtris, in cubilibus veſtris compungimini.* Audi Apoſtolum Paulum 2. Cor. 1. exultantem in cubi'i ſuo Nam gloria noſtra, inquit, hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ. Rurſum timendum eſt, ne quiſquam apud ſeipſum fiat ſibi placens. & quaſi ſuperbus de conſcientia ſua glorietur. Debet enim quiſque cum tremore exultare, *monente Pſalte, exultate ei cum tremore, nequando iraſcatur Dominus: & pereatis de via iuſta, quia in ſancto via tua, & docebit mites vias ſuas, & exaltabit manſuetos in ſalutem quia ſuperbi exaltantur in ruinam* quia donum Dei eſt vnde exultat, non meritum ſuum. Etenim ſunt multi ſibi placentes, & iuſtos ſe eſſe arbitrantes, *& aſpernantes cæteros faſtu & fermento Phariſaico elati*; & procedit aduerſus illos illa pagina Prouerb. 20. dicens: quis gloriabitur caſtum ſe habere cor? aut quis gloriabitur mundum ſe eſſe à peccato? Eſt ergo quidam modus in conſcientia gloriandi, vt noueris fidem tuam eſſe ſinceram, *en azyma ſinceritatis noua contra vetus fermentum*, noueris eſſe ſpem tuam certam, noueris charitatem tuam eſſe ſine ſimulatione. *Hæc eſt hypocriſis contraria cordi non ficto & conſcientiæ puræ* ſed quoniam multa ſunt adhuc fortè quæ poſſunt offendere oculos Dei, lauda eum qui tibi iſta donauit. tunc perficiet quod donauit. Propterea cùm dixiſſet, Aug.
D lætabuntur in cubilibus ſuis, ne quaſi, ſibi placentes viderentur adiunxit ſtatim, exultationes Dei in faucibus eorum. Sic lætabuntur in cubilibus ſuis, vt non ſibi tribuant quod boni ſunt, ſed illum laudent à quo acceperunt quod ſunt, à quo vocantur vt perueniant ad id quod nondum ſunt, & à quo ſperant perfectionem, cui gratias agunt quia inchoauit. Exultationes Dei in faucibus eorum iam videte ſanctos, videte gloriam eorum, videte per vniuerſum mundum, videte quod exaltationes Dei ſint in faucibus eorum. *De Phariſæis contra, laus propria in ore ipſorum, exiſtimatio propria in cubilibus eorum: tandem populus iſte inqui: Tertull. Deum inducens, labiis me honorat cor autem eorum longè eſt à me.*

3. Hypocritam & ſuperbum diſcipulum Chriſtus reprobat. 4. Cont. Marc. cap. 23. circa f.

ATenim humaniſſimus Deus, cur recuſat eum, qui ſe tam indiuiduum illi comitem of-
a Luc 9.57. fert? Si quia ſuperbè, vel ex hypocriſi dixerat, [a] *Sequar te quocunque ieris*; ergo aut ſuperbiam, aut hypocriſin recuſandam iudicando, iudicem geſſit. Et vtique damnauit, quem recuſauit, non conſecuturum ſcilicet ſalutem. Nam ſicut ad ſalutem vocat, quem non recuſat, vel etiam quem vltro vocat; ita in perditionem damnat quem recuſat.

HYPOCRITA. III. SCHOL.

A TENIM HVMANISSIMVS. *Quid hic dices, Marcion, qui Deum Creatorem ideo reſpuis, quia ſanus & iudex eſt, cùm Chriſtus Dei tui filius humaniſſimus, vt pote piſſimi Patris filius auſterè repellat à ſe illum qui quocumque pergeret Chriſtus ſecuturum vltrò promittebat?* SED QVIA SVPERBE, *&c. dices forſitan, Chriſtum oculo perſpicaci, præſumptionem eius vel hypocriſim videntem; ideo repuliſſe. Si ita eſt, diſcernendo cauſam eius, & ſuo comitatu indignum iudicando, & oblatum eius famulatum recuſando, geſſit perſonam iudicis, quod tamen in Deo noſtro Creatore accuſas.* QVEM VLTRO VOCAT, *vt vocauit alterum non cogitantem, cui dixit*, ſequere me, *quem & à mortuo Patre ſepeliendo propter melius opus reuocauit. Aug. Ser. 7. de* Aug. *ver. Do.* lectum eſt Dominum Ieſum differenter egiſſe. Cùm obtulit ſe vnus, vt eum ſequeretur, & B reprobatus eſt *qui Luc. 5. 57. dixit ad illum ſequar te quocumque ieris, quem Math 8.19. ſcribam fuiſſe dixit*, alius non audebat, excitatus eſt. *Luc. 9. 59. ait autem ad alterum ſequere me* tertius differebat, & culpatus eſt. Luc. *9. 61.* & ait alter: ſequar te Domine, ſed permitte mihi primùm renuntiare his quæ domi ſunt. *Syr.* vt proficiſcar valedicturus filiis domus meę & veniam. Ait ad illum Ieſus: nemo mittens manum ſuam ad aratrum, & reſpiciens retro aptus eſt Aug. regno Dei. *De primo ſic reſumit Auguſtinus*: Quod dixit Domine ſequar te quocumque ieris: Quid tam promptum, quid tam impigrum, quid tam paratum, & quid ad tantum bonum aptiſſimum ſequi Dominum quocumque ierit? Miraris hoc, dicens: quid eſt hoc quod magiſtro bono *humaniſſimo diceret Tertull.* Domino Ieſu Chriſto inuitanti diſcipulos C quibus daret regnum cœlorum, diſplicuit tam paratus; ſed quia talis magiſter erat, qui futura præuideret, intelligimus fratres, iſtum hominem ſi ſequeretur Chriſtum, ſua quæſiturum fuiſſe, non quæ Ieſu Chriſti ipſe enim dixit, non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum, & iſte de ipſis fuit, nec ſic ſe ipſe nouerat quomodo medicus inſpiciebat. Nam ſi iam ſe fictum eſſe ſpectabat, ſi iam doloſum & inſidioſum ſe nouerat, cui loqueretur non nouerat. Ipſe eſt enim de quo Euangeliſta ait, non opus habebat vt quiſquam ei teſtimonium perhiberet de homine. Ipſe enim ſciebat, quid eſſet in ho- D mine. Quid ergo reſpondit? Vulpes foueas habent, & volatilia cœli nidos filius autem hominis non habet vbi caput reclinet. Sed vbi non habet? in fide tua. Vulpes enim foueas habent in corde tuo, quia doloſus es; *hypocrita.* Volatilia cœli habent nidos in corde tuo, quoniam elatus es. Doloſus & elatus, non me ſequeris. Quomodo doloſus ſequitur ſimplicitatem *addo, & ſuperbus humilitatem?* & ad alterum continuò tacentem, & nihil dicentem, nihil promittentem, dicit, ſequere me, *hunc intelligit*

A *Tertullianus dum ait, quem vltro vocat*, quantùm mali in illo, tantum boni videt in iſto. Sequere me, dicis nolenti. Ecce habes hominem paratum, ſequor te quocumque ieris, & tu dicis nolenti, ſequere me? iſtum, inquit, declino quia video ibi foueas, video nidos. Quid ergo moleſtus es huic quem prouocas, & excuſat? Ecce iam compellis, & non venit, hortaris, & non ſequitur. Quid enim dicit? ibo prius ſepelire patrem meum. Fides cordis eius, *quam non a ſe habebat, ſed à Deo infuſam vt centies alibi dixit Auguſtinus, & hoc donum Dei eſt.* Domino ſe oſtendebat, ſed pietas *erga patrem ſepeliendum* differebat. Dominus autem Chriſtus quando parat homines Euangelio, nullam excuſationem vult interponi carnalis huius temporaliſque pietatis, &c. vocat te B Oriens, & tu attendis Occidentem, &c. *Concludit autem de cauenda ſuperbia & fidem, & gratiam omnem Deo imputandam.* O gratia gratis data! quid tu iuſtè S.Aug. credis te ſine Deo poſſe ſeruare iuſtitiam? Ipſius ergo totum reputa, quod iuſtus es, pietati, quod autem peccator es, tuæ iniquitati adſcribe. Eſto accuſator tuus, & ille erit indultor tuus. Omne enim crimen quod facimus, vel peccatum, noſtræ eſt negligentiæ, & omnis virtus & ſanctitas Dei eſt indulgentiæ. *Cur tandem recuſauerit Chriſtus veritas, & via ſe præſumentem rationem ex Aug. colligo Ser. 213. de temp.* Eam quippe quam non inuenerit humilem veritas fugit mentem, &c. qui enim ſine humilitate S.Aug. bona opera agit, in ventum puluerem portat, item ſcriptura dicit Eccli. 10. 9. quid ſuperbit terra & cinis? dum vento ſuperbiæ diſpergitur, quod iejuniis & C eleemoſynis congregari videtur. *Nota hunc hypocritam præſumentem ſequi Chriſtum vt ſupra dixi, fuiſſe Scribam, Scribas autem & Phariſæos ſimul hypocritas maledici, qui in lege, iejunijs, & eleemoſynis gloriabantur.* Noli ô homo in virtutibus gloriari tuis, quia S.Aug. alterum habiturus eris iudicem, non te ipſum, in cuius conſpectu teipſum in corde tuo ſtudeas humiliare, quatenus ille te exaltet in tempore retributionis ſuæ. Deſcende vt aſcendas, humiliare vt exalteris, ne exaltatus humilieris. Qui enim ſibi vilis videtur, ante Deum pulcher eſt. Qui ſibi diſplicent, Deo placent. Eſto igitur paruus in oculis tuis; vt ſis magnus in oculis Dei. Tantò enim eris apud Deum D pretioſior, quantò fueris ante oculos tuos deſpectior. In ſummo honore, ſumma tibi ſit humilitas. *Quod dupliciter intelligi poteſt, vel quod humilitas vtpote Chriſti & Apoſtoli virtus, dicentis, gloriabor in infirmitatibus meis vt inhabitet in me virtus Chriſti: id eſt humilitas quam vult præ cæteris à ſe diſci, quam præ cunctis exaltat & honorat. Vel quod vt ſupra retulerat Auguſtinus: ex Eccli. 3. 20.* Quantò magnus es humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam: quoniam magna potentia Dei ſolius, & ab humilibus honoratur.

I

IDOLVM ET IDOLOLATRIA.

1. Idolum nihil eſt: & proinde dij qui dicantur non ſunt. 5. Cont. Marc. cap. 7. in m.

[a] 1.Cor.8.5. SI [a] *ſunt, qui dicantur Dei, ſiue in cœlis, ſiue in terris;* apparet quomodo dixerit, non quaſi verè ſint qui dicantur, quando non ſint: de idolis enim cœpit, de idolothytis diſputaturus: [b] *Scimus quod idolum nihil ſit.* Creatorem autem & Marcion Deum non negat; ergo non poteſt videri Apoſtolus Creatorem quoque inter eos poſuiſſe, qui Dei dicantur, & tamen non ſint, quando etſi fuiſſent, [c] *nobis tamen vnus eſſet Deus Pater.*

[b] Ibid.4.
[c] 1.Cor.8.6.

2. Idolum qua ex materia, vel qua effigie fiat, ſiue hominis, ſiue pecudis, non intereſt: idololatria autem eſt, omnis circa idolum ſeruitus. De Idol. cap. 3. in m.

EXinde iam caput facta eſt idololatriæ ars omnis quæ idolum quoquomodo edit. Neque enim intereſt, an plaſtes effingat, an cælator exſculpat, an Phrygio detexat: quia nec de materia refert, an gypſo, an coloribus, an lapidė, an ære, an argento, an filo formetur idolum. Quando enim & ſine idolo idololatria fiat: vtique cum adeſt idolum nihil intereſt quale ſit, qua de materia, qua de effigie, ne qui putet id ſolum idolum habendum, quod humana effigie ſit conſecratum. Ad hoc neceſſaria eſt vocabuli interpretatio. εἶδος Græcè formam ſonat, ab eo per diminutionem εἴδωλον deductum, æquè apud nos formulam fecit. Igitur omnis forma vel formula idolum ſe dici expoſcit. Inde idololatria omnis circa omne idolum famulatus & ſeruitus.

IDOLVM ET IDOLOLATRIA. I. ET II. SCHOL.

SI SVNT. 1. *Cor.* 8. 5. qui dicantur dij ſiue in cœlo, ſiue in terra, ſi quidem ſunt dij multi, & Domini multi: nobis tamen vnus Deus pater ex quo omnia, & nos in ipſo. SI SVNT. *Si aliquod eſſe habent in rerum natura.* APPARET QVOMODO. *quo ſenſu. Non ſeriò, ſed ironicè, Non enim verè ſunt dij plures.* QVANDO, *quando quidem.* COEPIT *tractare ſic dicendo verſu primo.* De ijs autem quæ idolis ſacrificantur. *Et verſu* 4. ſcimus quia idolum nihil eſt in mundo. MARCION, *licet ſit hæreticus, quia duos Deos inuexit, malum & bonum, non tamen negauit Creatorem eſſe Deum.* QVANDO ETSI FVISSENT. *Licet à paganis Deorum pluralitas credatur, nos tamen unicum Deum Patrem & Creatorem omnium aſſerimus.* SCIMVS QVIA, &c. 1. *Cor.* 8. 4. Scimus quia nihil eſt Idolum in mundo, & quòd nullus eſt Deus, niſi vnus. *Præter dicta in hunc locũ Verbo dij gentium num. 5. hæc ab Auguſtino accipe to.*
S.Aug. *6. lib. 20. contra Fauſtum cap. 5.* O imperita peſtis, & vanitas verſipellis, vt quid tibi obijcis, quod ſi quis tibi obijcit, neſcit cum quo agat? Neque enim vos paganos dicimus, aut ſchiſma paganorum ſed habere cùm eis quandam ſimilitudinẽ eo quod multos colatis Deos. Verũ vos eis eſſe lõgè deteriores, quòd illi colunt ea quæ ſunt, ſed pro dijs colenda non ſunt: ſunt enim & Idola, ſed ad ſalutem nihil ſunt. Et qui colit arborem, non quidem arando, ſed adorando; non id colit quod nuſquam eſt, ſed quod ita colendum non eſt. Ipſa enim dæmonia, vnde dicit Apoſtolus; *quorum cauſa ſcribit Paulus;* quæ immolant gentes, dæmonijs immolant, & non Deo: vtique ſunt, quibus illos immolare dicit, & quorum nos ſocios eſſe non vult. Iam verò, cœlum & terra, & ſol, & luna, & ſydera, omnia hæc manifeſta oculis apparent, atque ipſis ſenſibus præſtò ſunt. Quæ cùm pagani tanquam Deos colunt, tanquam partes vnius magni Dei: Nam vniuerſum mundum quidam eorum putant maximum Deum; ea colunt quæ ſunt. Cum quibus quando agimus vt ea non colant, non eis dicimus, quod nulla ſint, ſed quod colenda non

A ſint: eiſque colendum horum omnium conditorem, Deum inuiſibilem ſuademus, cujus ſolius participatione *non ſicut Gentiles mundi hujus particulis fruentes ſe beatos putant*, beatus homo fieri poteſt, quod omnes velle nemo ambigit. Sed quia nonnulli eorum inuiſibilem & incorpoream Creaturam colunt, *vt puta Angelos & dæmones*, quod eſt & anima, menſque humana; tamen quia nec ejuſmodi creaturæ participatione fit homo beatus; ille non ſolùm inuiſibilis, verum etiam incommutabilis Deus, id eſt Deus verus colendus eſt, quo ſolo fruens, beatus fit cultor ejus: & quo ſolo non fruens, omnis mens miſera eſt, qualibet re aliâ perfruatur. Vos autem, cùm ea colatis quæ omnino non ſunt, ſed veſtrarum fallacium fabularum vanitate finguntur,
B propinquiores eſſetis veræ pietati & religioni, ſi ſaltem pagani eſſetis, vel in eorum genere qui corpora colunt, etſi non colenda, ſed tamen vera. Vnde vos veriùs dixerim, nec ſolem iſtum colere, ad cuius gyrum veſtra oratio circumuoluitur. Nam & de ipſo falſa, & tam deteſtanda iactatis, vt ſi ſuas vindicaret iniurias, iam flammis eius, *quem Anaxagoras igneum lapidem dixit, & Tertullianus de Lucifero, in medio lapidum ignitorum, hoc eſt ſyderum ambulaſti.* Nam primò eum nauim quandam eſſe dicitis: Ita non tantum, vt dicitur, toto cœlo erratis, ſed & natatis. Aug.
Deinde, cùm omnium oculis rotundus effulgeat, eaque illi figura pro ſui ordinis poſitione perfecta
C ſit, vos eum triangulum perhibetis: id eſt per quandam triangulam cœli feneſtram, lucem iſtam mundo terriſque radiare. *Quæ cùm vera non ſint, & Solem colant, qui talis non eſt, Idolum, quod nihil eſt, colunt.*

2. EXINDE *ab ipſo initio temporis quo ſtatuæ & ſimulachra fieri cœperunt.* CAPVT IDOLOLATRIÆ. *Ars omnis quæ Idola [illegible]at, qualiſcumque ſit artifex, & ex quacumque materia formet Idolum, ſiue plaſtes & figulus ex gypſo, vel luto; ſiue cælator & ſculptor, ex lapide, ære, argento vel auro; ſiue Phrygius, textor, ex*

A *ex filo, lana vel ſerico, nihil intereſt, facta eſt hujuſmodi ars, cauſa & principium cultus Idolorum.* QVANDO ENIM. *Si enim antequam fabricarentur Idola, ea non minus menti Gentilium impreſſerat dæmon, vt & ſine Idolis in dijs pluribus dæmones colerentur.* NE QVI, *ne quis putet* CONSECRATVM. *Dedicatum, ſtatutum ad cultum.* APVD NOS; *Latinos formula, Icon, imagunculs dicitur. Porro plaſtica cæteris omnibus antiquior. Deus enim per eſſentiam, vnus ſolus verus, plaſtem egit, dum hominem de luto finxit. Chryſologus ſer. 148. à p.* In te imaginem ſuam poſuit, vt terris inuiſibilem conditorem, viſibilis Imago præſentem poneret: & in terrenis dedit tibi vices ſuas, vt non fraudaretur Domini Vicario, mundi tam larga poſſeſſio. *De antiquitate artis plaſticæ ſic Plinius lib. 34. cap. 7.* Plaſtice prior, quàm ſtatuaria fuit. *De Phrygio autem* B *opere idem Plin. lib. 8. cap. 48.* pietas, inquit, veſtes iam apud Homerum fuiſſe, vnde triumphales natæ, acu facere id Phryges inuenerunt. Ideoque Phrygiones appellati ſunt. *Quid autẽ ſit Idololatria vox Græca, breuiter hic definit Tertullianus.* Idololatria, inquit, eſt omnis circa omne Idolum famulatus & ſeruitus. *Ab Auguſtino autem to. 4. lib. 7. quæſtionum 4. 41. in librum Iudic.* Idolum eſt cuiuſquam Dei falſi ſimulachrum: *picta porrò pelle ſerpentis dæmon primos parentes in Idololatriam induxit, ſic Phrygius primus. De quo Aug. lib. 11. de Ciuit. cap. 14.* Poſteaquam Aug. ſuperbus ille Angelus ac per hoc inuidus, per eamdem ſuperbiam à Deo ad ſemetipſum conuerſus, & quodam quaſi tyrannico faſtu gaudere ſubditis, quã A ſubditus eſſe eligens, de ſpirituali paradiſo cecidit, &c. maleſuadâ verſutiâ in hominis ſenſum ſerpere affectans, cui vtique ſtanti *in vnius Dei cultu*, quoniam ipſe ceciderat, *per ſuperbiam Idololatram ſe Deũ faciens; dixiſti Deus ego ſum*; inuidebat; colubrum in paradiſo corporali, vbi cum duobus illis hominibus maſculo & fœmina, animalia etiam terreſtria cætera ſubdita & innoxia verſabantur; animal ſcilicet lubricum, & tortuoſis anfractibus mobile, operi ſuo congruum, per quem loqueretur, elegit: eoque per Angelicam præſentiam præſtantioremque naturam ſpiritali nequitia ſibi ſubiecto, & tanquam inſtrumento abutens, fallaciam ſermocinatus eſt fœminæ: *& quam? niſi idololatria: eritis ſicut dij.* à parte ſcilicet inferiore illius humanæ copulæ incipiens, vt gradatim perueniret ad totum: non B exiſtimans virum facilè credulum, nec errando poſſe decipi, ſed dum alieno cedit errori. Sicut enim Aaron erranti populo ad Idolum fabricandum non conſenſit inductus, ſed ceſſit obſtrictus: nec Salomonem credibile eſt errore putaſſe idolis eſſe ſeruiendum, ſed blanditijs fœmineis ad illa ſacrilegia fuiſſe compulſum: Ita credendum eſt illum virum ſuæ fœminæ, vni vnum, hominem homini, coniugem coniugi, ad Dei legem tranſgrediendam, non tanquam verum loquenti crediſſe ſeductum, ſed ſociali neceſſitudine paruiſſe, &c. & ſi credendo non ſunt ambo decepti, *ſed ſola mulier, teſte Paulo ſeducta* peccando tamen ambo capti ſunt, & diaboli laqueis implicati. S Aug.

3. Idololatriæ peccatum ſummum eſt, in crimine locuples, omnia peccata contra Decalogum continens. De Idol. cap. 1. per totum, & 2. in p.

PRincipale crimen generis humani, ſummus ſeculi reatus, tota cauſa iudicij, Idololatria. Nam etſi ſuam ſpeciem tenet vnumquodque delictum, & ſi ſuo quoque nomine iudicio deſtinatur, in idololatriæ tamen crimine expungitur. Omitte titulos, operas recognoſce: idololatres, idem homicida eſt: quæris quem occiderit? ſi quid ad elogij ambitionem facit, non extraneum, nec inimicum, ſed ipſum ſe: quibus inſidiis? erroris ſui: quo telo? offenſa Dei: quot plagis? quotquot idololatriis. Qui negat idololatren periſſe, is negabit idololatren homicidium feciſſe. Proinde adulterium & ſtuprum in eodem recognoſcas: nam qui falſis deis ſeruit, ſine dubio adulter eſt veritatis, quia omne falſum adulterium eſt. Sic & ſtupro mergitur. Quis enim immundis ſpiritibus operatus, non conſpurcatus & conſtupratus incedit? Atque adeo ſcripturæ ſanctæ ſtupri vocabulo vtuntur in idololatriæ exprobratione. Fraudis conditio ea eſt, opinor, ſi quis alienum rapiat, aut alij debitum deneget, & vtique erga hominem admiſſa fraus maximi criminis nomen eſt. At enim idololatria fraudem Deo facit, honores illi ſuos denegans, & conferens aliis, vt fraudi etiam contumeliam coniungat. Quod ſi tam fraus quàm ſtuprum atque adulterium mortem adferunt, iam in his æquè idololatria de homicidij reatu non liberatur. Poſt talia crimina, tam exitioſa, tam deuoratoria ſalutis, cetera quoque aliquem ad modum, & ſeorſum proinde diſpoſita, in idololatria conditionem ſuam repræſentant. In illa & concupiſcentiæ ſeculi. Quæ enim idololatriæ ſolennitas ſine ambitione cultus & ornatus? In illa, laſciuiæ, & ebrietates, cum plurimum victus, & ventris, & libidinis cauſa frequententur. In illa, iniuſtitia: quid enim iniuſtius eâ quæ iuſtitiæ patrem neſcit? In illa etiam vanitas, quum tota eius ratio vana ſit: In illa, mendacium, quum tota ſubſtantia eius mendax ſit. Ita fit, vt omnia in idololatria, & in omnibus idololatria deprehendatur. Sed & aliàs quum vniuerſa delicta aduerſus Deum ſapiant, nihil autem quod auerſus Deum ſapiat, non dæmoniis & immundis ſpiritibus deputetur, quibus idola mancipantur, ſine dubio idololatriam admittit quicunque delinquit: id enim facit quod ad idolorum mancipes pertinet. Sed vniuerſa nomina criminum diſcedant in operum ſuorum proprietates, remaneat idololatria in eo quod ipſa eſt: ſufficit ſibi tam inimicum Deo nomen, tam locuples ſubſtantia criminis, quæ tot ramos porrigit, tot venas diffundit, vt de hoc cum maximè materia ſuſcepta ſit, quot modis nobis præcauenda ſit idololatriæ latitudo. Quoniam multifariam ſeruos Dei, nec tantùm ignorata, ſed etiam diſſimulata ſubuertit.

Ezech. 23. 3. & ſeq. per totum.

CAP. 11.

IDOLOLATRIÆ PECCATVM SVMMVM. III. SCHOL.

PRINCIPALE CRIMEN. *Quod contra primum mandatum & principale, cultum Dei reſpiciens committatur. Vnde Concilium Eliberitanum, cap.1. vocat illud* crimen capitale *Nazianzenus Orat.* 38. Extremum & primum malorum. *Lactant. lib.1. Inſtit. cap.8.* ſcelus inexpiabile. GENERIS HVMANI. *Quod primi parentes idololatriæ conſenſerint à diabolo ſuggeſta.* TOTA CAVSA. Qui enim non credit iam iudicatus eſt. *Vel quia vt ſubijcit licet cætera peccata priuato ſuo nomine & debito, extremo iudicio, & pœnâ plectenda ſint, hoc vnum omnia in ſe complectitur.* EXPVNGITVR, *impletur, perficitur, conſummatur.* OMITTE TITVLOS. *Elogia priuata ſingulorum criminum. Solebant enim reis cuiuſcumque ſceleris, tituli, ſiue nomina proprij criminis affigi, vt Suetonius in Domitiano, cap.10. notauit.* Patrem familias canibus obiecit cum hoc titulo; impiè locutus Parmularius. *Et in Caligula, cap.32.* Seruum ob detractam lectis argenteam laminam carnifici confeſtim tradidit, vt manibus abſciſſis, atque ante pectus à collo pendentibus, præcedente titulo, qui cauſſam pœnæ indicaret, per cœtus epulantium circumduceretur. *Et de Chriſti cauſa ſcripta, ſic Matth.* 26. 37. Impoſuerunt ſuper caput eius cauſam ipſius ſcriptam: hic eſt Ieſus Rex Iudæorum. *Tetranſlat. Syr.* occaſionem mortis eius in ſcriptura. *Ioannes autem* 19. 19. Scripſit autem & titulum Pilatus: *Syr. tabulam; & impoſuit cruci eius,* & poſuit ſuper crucem: Erat autem ſcriptum: Ieſus Nazarenus Rex Iudæorum. *Pluries Auguſtinus in Pſalmos de hoc titulo ſcripſit, maximè in Pſal.55. cuius*
S.Aug. *titulus eſt:* in finem pro populo qui à Sanctis longè factus eſt, ipſi Dauid in tituli inſcriptionem: cùm tenuerunt eum Allophyli in Geth. Ipſe titulus, inquit, oſtendat nobis populum iſtum. Scriptus eſt enim quidam titulus in Dominica paſſione, quando Dominus crucifixus eſt, erat ibi titulus inſcriptus Hebraicè, Græcè, & Latinè: Rex Iudæorum, tribus linguis, tanquam tribus teſtibus, titulus approbatus, &c. *Tum de indignatis Iudæis, & Pilato reſpondente.*
S.Aug. Quia, inquit, verum eſt in alio Pſalmo 56. in tituli inſcriptione, ne corrumpas: reſpondit Pilatus: quod ſcripſi, ſcripſi. Tanquam dicens, ſcripſi, non corrumpo veritatem, & ſi vos diligitis falſitatem, &c. Longe fiant à ſanctis qui contradicentes titulo, reſpuerunt Regem Deum, & elegerunt Regem hominem. *De eodem titulo in Pſal.56.* Videmus, inquit, in
S.Aug. paſſione Domini ſcriptum fuiſſe titulum, Rex Iudæorum: vt ille titulus exprobraret frontem ipſorum; *nota non Chriſto, ſed ſibi ipſis ſuæ fronti, ſui criminis inſcripſiſſe elogium* quòd à Rege ſuo manus non abſtinuerunt, &c. Indignati ſunt Iudæi, quia inſcriptus erat titulus, Rex Iudæorum; puduit illos habere Regem quem crucifigere potuerunt. Non enim viderunt, quia ipſa crux, in qua eum fixerunt, futura erat in frontibus Regum. *Vnde Apoſtolus:* Si exprobramini in nomine iſto, beati. *Vnde & ſe vltro offerebant cum iſto titulo ad Martyrium. De quo ſic Tertullianus in Apol.* Chriſtiani ſuo titulo offeruntur. OPERAS RECOGNOSCE. *Noli attendere nomen & titulum, ex operibus & effectibus, aduerte omnem idololatrem eſſe homicidam.* AD ELOGII AMBITIONEM. *Inflationem, grauitatem criminis: vt ſi vitia inter ſe ambitiosè certent, vel de conditionibus & circumſtantijs crimen quodlibet circumambientibus, idololatria non iam inimicum ſuum, vel hoſtem publicum, ſed ſeipſum occidat.* PERIISSE. *Hinc Pſaltes:* Intelligite, &c. ne pereatis de via iuſta, os enim quod mentitur occidit animam.

A *Hinc Euſebius, Gallicanus in Exhort. ad plebem.* De mendaciis, inquit, legitur: os quod mentitur, &c. Quam grauis ictus teli iſtius, qui cutem, viſcera, oſſa pertranſit, & a animum penetrat; ac nouo violentiæ genere, infert ei mortem, quam non poteſt facere mortalem. PROINDE. *Similiter ſtuprum & adulterium agnoſci poteſt ab idololatria committi.* OMNE FALSVM. *Alterum eſt, & alienum a vero. Auguſtinus contra Mendacium ſcribens, & aduerſus eos qui pro ſeruanda corporis caſtitate animi integritatem in veritate conſiſtentem violari poſſe credebant:* quid, inquit, de nobis tantum promeruit caſtitas, & delinquit veritas, cùm non ſit corporis, ſed animi caſtitas. Aug. *Quæ maximè adulteratur idololatriæ mendacio.* OPERATVS, *ſeruiens dæmonibus in cultu idolorum.*
B STVPRI VOCABVLO. *Ezech.23.3.* Et fornicatæ ſunt in Ægypto, & in adoleſcentia ſua fornicatæ ſunt: ibi ſubacta ſunt vbera earum, & fractæ ſunt mammæ pubertatis earum. 70. Ibi deuirginatæ ſunt. *Et verſu 5.* Fornicata eſt igitur ſuper me Oola *id eſt præter me alios Deos coluit* & inſaniuit in amatores ſuos. 70. Adhæſit ſuper amatores ſuos, &c. *Et verſu 8.* Inſuper & fornicationes ſuas, quas habuerat in Ægypto, non reliquit, &c. FRAVDIS CONDITIO, *natura.* CONTVMELIAM, *quia Deum inhonerat, eius ſummum; ex quo ſunt omnia, nihilo poſtponendo.* MORTEM ADFERVNT, *quia peccata mortalia ſunt, morte præſenti & æternâ digna.* ÆQVE *ſimiliter.* CONCVPISCENTIÆ SÆCVLI. *In quo* quidquid eſt, aut con-
C cupiſcentia carnis, aut concupiſcentia oculorum, aut ſuperbia vitæ. SOLEMNITAS *feſta Deorum, quorum in honorem ſpectacula, conuiuia publica, & alia libidinoſa exhibebantur.* REPRÆSENTANT, *quaſi perſonas in theatro.* RATIO VANA. *Fruſtra enim coluntur idola quæ oculos habent, & nihil vident, &c. quia idolum nihil eſt vitale, & homini ſuccurrere valens.* TOTA SVBSTANTIA *quia idololatria tota circa cultum falſorum Deorum verſatur.* OMNIA, *peccata quæ committi poſſunt contra Decalogum ſummatim continet, vt* Summus ſæculi reatus. SAPIANT, *conſentiant, conſpirent.* AD IDOLORVM MANCIPIS. *Vox iuris de qua alibi conſules indicem rerum & verborum. Dæmones Domini ſunt & mancipes idolorum quales in*
D *iure dicuntur mancipes locorum, viarum ſalinarum, id eſt conductores operum publicorum; adeò vt dæmonum ſeruituti ſe mancipent idololatræ.* SED DISCEDANT, *abeant à nobis tacita alia vocabula diuerſorum criminum, quæ circa proprios actus verſantur, quæ quidem in ſe idololatria continet, ſatis mihi materiæ ſcribendi præbet vnicum hoc crimen.* NOMINA CRIMINVM, *elogia, tituli, debita.* INIMICVM DEO, *cui plures dij zelum prouocant.* IGNORATA *quia fideles idololatriam admittunt, aut verâ ignorantiâ decepti, aut diſſimulatâ & fictâ. Fornicationem eſſe idololatriam, iuxta ſcripturam tectatus eſt Auguſtinus, to.3. lib.3. de Doct. Chriſ-*
E *tiana, cap.7. & 8.* Fateor, inquit, altiùs demerſos Aug. eſſe qui opera hominum *idola* Deos putant, quam qui opera Dei. Sed nobis vnus diligendus & colendus Deus præcipitur, qui fecit hæc omnia, quorum illi ſimulachra venerantur vel tanquam Deos, vel tanquam ſigna & imagines Deorum, &c. quamobrem Chriſtiana libertas eos quos inuenit ſub ſignis vtilibus, tanquam probè intentos *Iſraëlitas, ſub lege figurarum* interpretatis ſignis quibus ſubditi erant, eleuatos ad eas res quarum illa ſigna ſunt, liberauit. Ex his factæ ſunt Eccleſiæ Sanctorum Iſraëlitarum. Quos autem inuenit *Gentiles ſuperſti-*

tioſos ſub ſignis inutilibus, non ſolum ſeruilem *carnalem & vtilia ſapientem* operationem ſub talibus ſignis, ſed etiam ipſa ſigna fruſtrauit, *abſtulit* remouitque omnia; vt à corruptione multitudinis ſimulacrorum Deorum, quam ſæpè ac propriè ſcriptura fornicationem vocat, ad vnius Dei cultum Gentes conuerterentur, nec ſub ipſis iam ſignis vtilibus ſeruituræ, ſed exercitaturæ potius animum in eorum intelligentia ſpiritali. *Signa dixit vtilia iuxta Varronem qui ſimulacra Deorum ad ſignificationem rerum naturalium tranſtulit. De quibus hic ſignis agebat peccatum Idololatriæ, ſummum eſſe, & omnem cum eo impietatem admitti, poſt Paulum docuit Auguſtinus citatus à Beda in Rom. 1. ex Ser. de verbis Euangelij 56. vbi de Philoſophis Ethnicorum agit.*

Aug. Quod viderint etiam ipſi, quantum videri ab homine poteſt, Creatorem, per creaturam, factorem per facturam, fabricatorem mundi; Paulus Apoſtolus teſtis eſt, cui vtique debent credere Chriſtiani. Ait enim cùm de talibus loqueretur: reuelatur ira Dei de cœlo ſuper omnem impietatem & iniuſtitiam hominum eorum qui veritatem Dei in iniuſtitia detinent: quia quod notum eſt Dei, manifeſtum eſt in illis, &c. *aduerte & cum Tertulliano in idololatria iniuſtitiam reperiri* nũquid dixit eos non detinere veritatem? ſed veritatem in iniquitate detinent? numquid Deus ad quemquam illorum locutus eſt? numquid legem acceperunt ſicut Iſraëlita populus per Moyſem? Vnde ergo detinent veritatem, vel in ipſa iniquitate? *id eſt quomodo in mente tenent & habent cognitionem vnius veri Dei, cui tamen iniuſtè negant debitum cultum, & tenebris Idololatriæ quaſi obſcuro carcere lucem veritatis includunt* audite

Aug. quod ſequitur, & oſtendit: quia quod notum eſt Dei, inquit, manifeſtum eſt in illis, Deus enim illis

A manifeſtauit, &c? Audi quomodo manifeſtauit. Inuiſibilia enim eius per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur. Interroga mundi ornatum, cœli fulgorem, &c. interroga terram, mare, aëra, &c. & vide ſi non ſenſu ſuo tanquã tibi reſpõdent, Deus nos fecit. Hæc & Philoſophi nobiles quæſierunt, & ex arte artificem cognouerunt. Quid ergo? quare reuelatur ira Dei ſuper ipſam impietatem? &c. Dicentes ſe eſſe ſapientes ſtulti facti ſunt. Quod curioſitate inuenerunt, ſuperbià perdiderunt. Dicentes ſe eſſe ſapientes, id eſt donum Dei ſibi tribuentes, ſtulti facti ſunt, &c. Audi quoniam immutauerunt, inquit,

B gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & ſerpentium. Figuras enim iſtorum animalium ſibi Deos Pagani fecerunt. Inueniſti Deum, & colis Idolũ. Inueniſti veritatem, & ipſam veritatem in iniuſtitia detines. Et quod per Dei opera cognouiſti, per opera hominis perdis. Totum conſideraſti, cœli, terræ, maris, elementorumque omnium ordinem collegiſti: iſtud non vis attendere, quòd mundus opus eſt Dei, Idolum opus eſt fabri? Si faber Idolo ſicut dedit figuram, daret & cor, ab ipſo Idolo faber adoraretur. Quomodo enim, ô homo, faber

C tuus Deus eſt; ſic homo idoli faber eſt. Quis eſt Deus tuus? qui te fecit. Quis eſt Deus fabri? qui illum fecit. Quis eſt Deus Idoli? qui fecit illud. Ergo ſi Idolum cor haberet, nonne fabrum adoraret qui illud fecit? Ecce in qua iniquitate veritatem tenuerunt, & ad poſſeſſionem illam quam viderunt viam perducentem non inuenerunt. *Via autem Chriſtus & Verbum Patris*, Si, inquit, ibidem, via ipſe eſſe noluiſſet, ſemper erraremus. *Hæc habet Ser. 55. de verbis Domini.*

4. *Idololatriæ crimen maximum à Deo prohibitum & punitum. Scorp. cap. 2. à p. ad f.*

SVſtineant Euangelia pauliſper, dum radicem eorum exprimo legem: dum inde elicio Dei voluntatem, vnde & ipſum recognoſco. [a] *Ego ſum, inquit, Deus tuus qui te eduxi* [a Exo. 20.2 & ſeq.] *de terra Ægypti. Non erunt tibi dij alij præter me. Non facies tibi ſimulacrum eorum quæ in cælo, & quæ in terra deorſum, & quæ in mari infra terram. Non adorabis ea, neque famulaberis eis. Ego enim ſum Dominus Deus tuus.* Item in eadem Exodo; [b] *Ipſi vidiſtis quòd de cælo locutus ad vos* [b Ibid. 22. 23.] *ſim. Non facietis vobis Deos argenteos, & Deos aureos non facietis vobis.* Secundùm hæc & in [c Deut. 6. 4.] Deuteronomio; [c] *Audi, Iſraël Dominus Deus tuus vnus eſt. Et,* [d] *Diliges Dominum Deum tuum* [d Ibid. 5.] *ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis.* Et rurſus, [e] *nè obliuiſcaris Domini* [e Ibid. 13.] *Dei tui, qui te eduxit de terra Ægypti, & domo ſeruitutis. Dominum Deum tuum timebis, & illi famulaberis ſoli, & illi adglutinaberis; & in nomine eius deierabis.* [f] *Non ibitis poſt Deos alienos ex* [f Ibid. 14.] *dijs nationum, quæ circum vos, quia æmulatur Deus Deus tuus in te: ne iratus indignetur, & exterminet te à facie terræ.* Sed & proponens benedictiones, & maledictiones: benedictiones, in- [g Deut. 11. 13. 22.] quit, [g] *ſi audieritis præcepta Domini Dei veſtri quæcumque ego præcipio vobis hodie: &, non erraueritis de via, quam mandaui vobis, vt abeuntes ſeruiatis Deis alijs, quos non ſcitis.* De quibus omnitariam extirpandis: [h] *Perditione perdetis, inquit, omnia loca, in quibus ſeruierunt Nationes* [h Ibid. 12. 2.] *Deis ſuis, quàs vos poſſidebitis hæreditate: ſubter montes & colles, & ſub arbores denſas quaſque effodietis aras earum, euertetis & comminuetis ſtaticula earum, & excidetis lucos earum, & ſcalptilia ipſorum Deorum concremabitis igni, & diſperdetis nomen eorum de loco illo.* Adhuc ingerit quum introïſſent terram promiſſionis, & exterminaſſent nationes eius: [i] *Caue tibi nè ſequaris eas* [i Ibid. 30.] *poſteaquam exterminatæ fuerint à facie tua, nè requiſieris Deos illarum, dicens: Quemadmodum faciunt nationes Deis ſuis, & ego ita faciam.* Sed & id; *Si Prophetes, inquit, exſurrexerit in te, aut* [Deut. 13. & ſeq.] *ſomnium ſomnians, & dederit tibi ſignum vel oſtentum, & euenerit, & dixerit; eamus, & ſeruiamus Deis alijs, quos non ſcitis: ne audiatis ſermonem Prophetæ, aut ſomniatoris illius; quia tentat vos Dominus Deus veſter, an ex toto corde veſtro, & ex tota anima veſtra timeatis eum. Poſt Dominum Deum veſtrum abibitis, & hunc timebitis, & præcepta eius cuſtodietis, & vocem eius audietis, & illi ſeruietis, & illi adijciemini. Prophetes autem & ſomniator ille morietur: locutus eſt enim ad ſeducendum te à Domino Deo tuo.* Sed & alio Capitulo: [k] *Si autem rogauerit te frater tuus ex patre vel* [k Ibid. 6. & ſeq.] *matre, aut filius tuus, aut filia tua, aut mulier quæ in gremio tuo eſt, aut amicus qui animæ tuæ par*

eſt, clam dicens, eamus, & ſeruiamus Deis aliis, quos non ſcis, nec patres tui, ex Deis nationum quæ circum te proximè ſunt, aut longè, ne velis ire cum illo, & ne audieris eum. Non parcet oculus tuus ſuper eum. Nec miſereberis, nec celabis eum. Adnuntians adnuntiabis de eo. Manus tuæ erunt in eum in primis ad occidendum, & manus omnis populi in nouiſſimis, & lapidabitis illum, & morietur, quo-
Ibid. 15. *niam quæſiuit auertere te à Domino Deo tuo.* Subijcit etiam de ciuitatibus, ſi quam ex his conſtitiſſet ſuaſu iniquorum hominum tranſiſſe ad Deos alios, vt interficerentur omnes incolentes eam, & deuotamenta fierent vniuerſa eius, & colligerentur omnia ſpolia eius in omnes exitus eius, & igni cremarentur cum omnibus vaſis ſuis, & cum omni populo in conſ-
l Ibid. 16. pectu Domini Dei. l *Et non erit habitabilis, inquit, in æternum, non reædificabitur ampliùs, nec adhærebit quidquam manibus tuis ex deuotamento eius, vti auertatur Dominus ab indignatione iræ*
m Deut. 27. 15. *ſuæ.* Maledictionum quoque ordinem ab idolorum exſecratione commiſit: m *Maledictus homo qui fecerit ſcalptile, aut fuſile, aſpernamentum Domino, opus manuum artificis, & collocauerit*
n Leu. 19. 4. *illud in abſcondito.* In Leuitico vero: n *Non ſequimini, inquit, Idola, & Deos fuſiles non facietis*
o Ibid. 25. 55. *vobis. Ego Dominus Deus veſter.* Et alibi: o *Filij Iſraël famuli pueri mei; Hi ſunt quos eduxi de terra Ægypti.* p *Ego Dominus Deus veſter. Non facietis vobis manufacta, nec ſcalptile ſtaticulum*
p Ibid. 26. 1. *ſtatuetis vobis. Nec lapidem ſcopum ponetis in terra veſtra. Ego Dominus Deus veſter.* Et hæc quidem prima per Moyſen dicta ſunt à Domino, vtique pertinentia quoſcumque Dominus Deus Iſraëlis perinde de Ægypto ſuperſtitioſiſſimi ſæculi, & de domo humanæ ſeruitutis eduxerit. Sed & deinceps omne os Prophetarum eiuſdem Dei vocibus ſonat, eandem legem ſuam eorumdem præceptorum inſtauratione cumulantis, nec aliud primum tam principaliter denuntiantis, quàm ab omni factura atque cultura Idolorum cauere. Vt per Da-
q Pſal. 113. 2. & ſeq. & Pſal. 134. 15. & ſeq. uid: q *Dei nationum argentum & aurum; oculos habent, nec vident; aures habent, nec audiunt; nares habent, nec odorantur; os, nec loquuntur; manus, nec contrectant; pedes, nec ingrediuntur. Similes erunt illis qui faciunt ea, & qui fidunt in illis.*

5. *Et ibidem, cap. 3. in p.*

NEc putem diſceptandum, an dignè Deus prohibeat nomen & honorem ſuum mendacio addici, an dignè quos ab errore ſuperſtitionis auulſerit, ruſus in Ægyptum regredi nolit; an dignè à ſe non patitur abſiſtere quos ſibi adlegit. Ita nec illud expectabit retractari à nobis, an obſeruari voluerit diſciplinam quam voluit inſtituere, & an meritò [illegible]ciſcatur deſertam, quam voluit obſeruatam: quando fruſtra inſtituiſſet, ſi obſeruari [illegible]a noluiſſet; & fruſtra obſeruari voluiſſet, ſi vindicare noluiſſet.

6. *Et ibid. 3. à p. ad f. & cap. 4. in p.*

Exo. 32. 3. & ſeq. ABerat apud Deum in monte Moyſes, quum populus tam neceſſariam abſentiam eius impatiens, Deos ſibi producere quærit, quos potius ipſe perdiderit. Vrgetur Aaron, & iubet inaures feminarum ſuarum in ignem conferri. Amiſſuri enim erant in iudicium ſibi vera ornamenta aurium, Dei voces. Sapiens ignis effigiem vituli defundit illis, ſugillans
Matth. 6. 21 *illic cor habentes, vbi & theſaurum,* apud Ægyptum ſcilicet inter cetera animalia bouis etiam cuiuſdam conſecratricem: itaque tria millia hominum à parentibus proximis cæſa, quia tam proximum parentem Deum offenderant, tranſgreſſionis & primordia & merita
Num. 25. 1. & ſeq. dedicauerunt. In Arithmis, quum diuertiſſet Iſraël apud Sethim, abeunt libidinatum ad
1. Cor. 10. 8. filias Moab, inuitantur ad idola, vt & ſpiritu fornicarentur; edunt denique de pollutis
Pſal. 105. 28 eorum: dehinc & adorant Deos gentis, & Beelphegor initiantur. Ob hanc quoque idololatriam mœchiæ ſororem viginti tria millia domeſticis obtruncata gladiis diuinæ iræ lita-
a Iudic. 2. 19. uerunt. a *Defuncto Ieſu Naue, derelinquunt Deum patrum ſuorum, & ſeruiunt idolis Baalim & Aſtartis; & iratus Dominus tradidit eos in manibus diripientium; & diripiebantur ab illis, & ve-*
Iud. 3. 7. & 4. 1. & ſeq. & 6. &c. 1. & ſeq. *nundabantur inimicis, nec poterant omnino ſubſiſtere à facie inimicorum ſuorum; quocunque proceſſerant, manus erant ſuper illos in mala, & compreſſati ſunt valde. Poſt quæ inſtituit ſuper illos Deus Critas, quos Cenſores intelligimus: ſed nec iſtis obaudire perſeuerauerunt: vt quis Critarum obierat,*
b Iudic. 2. 19. & 20. *illi ad delinquendum ſupra quàm patres eorum, abeundo poſt Deos aliorum, & ſeruiendo, & adorando eos. Itaque Dominus iratus,* b *Quoniam quidem, ait, tranſgreſſa eſt gens iſta pactum meum, quod diſpoſui patribus eorum, & non audierunt vocem meam, & ego non aduertam ad auferendum virum à facie eorum ex Nationibus quas reliquit decedens Ieſus.* Atque ita omnes penè annales Critarum, & deinceps Regum, reſeruatis gentium circumcolarum viribus, bello, & captiuitate, & iugo allophylorum iram diſpenſauit Iſraël, quotienſcunque ab illo maximè in
Cap. IV. idololatriam exorbitauerunt. Hanc igitur ſi à primordio conſtat & prohibitam, de tot tantiſque præceptis; & numquam impunè commiſſam, de tot tantiſque documentis; nec vl-

lum tam ſuperbum crimen apud Deum deputari, quàm huiuſmodi tranſgreſſionem, vltro intelligere debemus diuinarum & denuntiationum & executionum intentionem, iam tunc martyriis patrocinatam non modo non dubitandis, verum etiam ſuſtinendis, quibus ſcilicet locum fecerat prohibendo idololatriam.

IDOLOLATRIÆ CRIMEN MAXIMVM IVSTE PVNITVM. IV. V. VI. SCHOL.

SVSTINEANT. *Expectens hæretici Gnoſtici à martyrio prohibentes quòd ſubeant fideles, potius, quam idola colant.* RADICEM EORVM *Euangeliorum ſcilicet, ad Martyrium exhortantium; quæ vitam odiendam perſuadent, ob vnius veri Dei confeſſionem.* EXPRIMO LEGEM. *Colligo iam ex legẽ veteri, Deum ſatis innuiſſe, ſe velle pro ſuo cultu, vſque ad mortem omnem idololatriam à fidelibus caueri, tota quippe lex vetus abominanda præſcribit idola, vt conſtat ex ſcripturæ ſententijs quas profert, quæ quia nullam habent difficultatem, breuitatis cauſa prætereo: niſi quòd, quaſdam voces mutatas aduerto.* EGO SVM. *Omiſit, in Vulg. 70. Chald.* Ego ſum Dominus Deus tuus, &c. de domo ſeruitutis. PRÆTER ME. *ita 70. & Chald. Vulg. & Hebr.* coram me. SIMVLACRVM. *Vulg.* Scuptile. Chald. tibi imaginem 70. tibi ipſi idolum. IN COELO. *Vulg.* quæ eſt in cœlo deſuper. DEVS TVVS. *Vulg.* Dominus Deus noſter, Dominus vnus eſt. *ita reliqua.* VIRIBVS TVIS. *Vulg. & Hebr.* tota fortitudine. 70. virtute. *Chald.* ſubſtantiâ tuâ. NE OBLIVISCARIS. *Vulg.* caue diligenter. *Hebr. & Chald.* caue tibi. 70. attende tibi. DEIERABIS. *vbique,* iurabis ADGLVTINABERIS. *Soli.* 70. adhærebis. NON IBITIS. *Ita omnes, niſi 70. qui legunt,* non ambulate. ÆMVLATVR. 70. *& Hebr.* Deus zelotes. *Vulg. & Chald.* æmulator. EXTERMINET, *ita 70. Vulgata* auferat. *Hebr. & Chald.* diſperdat. SI AVDIERITIS. 70. *majore emphaſi* auditu audieritis omnia mandata quæ ego mando tibi hodie. *Vulgata ſimplicius:* Si obedieritis mandatis meis, &c. dabo pluuiam terræ veſtræ temporaneam & ſerotinam, &c. PERDITIONE PERDETIS. *Vulgata* Subuertite omnia loca, &c. STATICVLA. 70. ſtatuas eorum. *Parua idola.* CAVE TIBI. 70. Attende tibi ipſi, ne exquiras ſequi eos. *Vulgata,* Caue ne imiteris eas. *Sanctes Pagn. ex Hebr.* Caue tibi ne illaquees te poſt eas: IN TE. *Vulgata, Hebr. & Chald.* in medio tui TENTAT VOS *Vulgata.* vt palam fiat vtrùm diligatis eum. SI ROGAVERIT *Vulgata & Chald.* Si tibi voluerit perſuadere. PAR EST, *Vulgata* quem diligis vt animam tuam. *Hebr.* qui eſt ſicut anima tua, *ita & Chald.* DEVOTAMENTO. 70. *Vulgata Hebr. & Chald.* anathemate. *Quod Tertullianus dixit* deuotamentum, *& aliæ verſiones anathema tranſtulerunt, ſic abominanda idola & quæcumque ad cultum eorum pertinent docuit Auguſtinus vt nihil etiam ex eorum euerſione in proprios vſus liceat vſurpare. Sic Epiſtola 154. ad Publicolam honorabilem virum.* Apparet, inquit, illud eſſe prohibitum,

Aug. ne in honorem alienorum Deorum aliquâ re vtamur; aut vt exiſtimemur ſic eam accipiendo, vt quamuis animo contemnamus; eos tamen qui noſtrum animum ignorant, ad hæc honoranda ædificemus. Et cùm templa, idola, luci, & ſi quid hujuſmodi datâ poteſtate euertuntur, quamuis manifeſtum eſt, cùm id agimus, non ea, nos honorare, ſed potius deteſtari: ideo tamen in vſus noſtros priuatos duntaxat & proprios non debemus inde aliquid vſurpare, vt appareat nos pietate iſta deſtruere, non auaritiâ. Cùm verò in vſus communes, non proprios ac priuatos, vel in honorem Dei veri conuertuntur, hoc de illis fit, quod de ipſis hominibus, cùm ex ſacrilegis & impijs in veram religionem mutantur. Hoc Deus intelligitur docuiſſe illis teſtimonijs quæ ipſe poſuiſti cùm de luco alienorum Deorum iuſſit ligna ad holocauſta adhiberi. Iudicum 6. & de Iericho. Ioſue 6. vt omne aurum, argentum & æramentum inferretur in theſauros Domini. Quapropter etiam illud quod in Deuteronomio ſcriptum eſt c. 7. Non concupiſces argentum, vel aurum illorum, nec accipies inde tibi, ne excedas propter illud, quoniam abominatio eſt Domino Deo tuo: & non conferes execramentum in domum tuam, & eris anathema, ſicut & illud eſt, & offenſione offendes, & coinquinatione inquinaberis abominatione illâ, quia anathema eſt: Satis apparet, aut ipſos priuatos vſus in talibus eſſe prohibitos aut ne ſic inde aliquid inferatur in domum, vt honoretur. Tunc enim eſt abominatio, & execratio: non cùm talibus ſacrilegis honor apertiſſimâ deſtructione ſubuertitur. COMMISIT. *id eſt cœpit maledictis impugnare primum idololatras, anathemata per Leuitas pronuntiando:* SCALPTILE, FVSILE, ASPERNAMENTVM, *Vulgata, & Hebr.* Sculptile, conflatile, abominationem Domini. STATICVLVM, *Vulgata,* non facietis vobis idolum, & ſculptile, nec titulos erigetis, nec inſignem lapidem ponetis in terra veſtra. *Hebr.* lapidem depictum. PERTINENTIA QVOSCVMQVE, *Pamelius legit.* ad quoſcumque. DEI NATIONVM. Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum. *Habes alibi expoſitum per Auguſtinum.*

5. NOMEN *diuinum.* HONOREM SVVM. *Cultũ latriæ vni Deo vero debitum,* Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. MENDACIO. *Dijs falſis & idolis tribui. Mendacio hoc eſt idolis, cultum vni ſoli & vero Deo debitum offerre. Paulus conqueſtus eſt, & cum eo Auguſtinus to. 7. libro de vnico baptiſmo contra Petilianũ cap.* 4. Idololatras, inquit, & quod grauius eſt, S. Aug. non tantum cultores, ſed etiam inſtitutores ſimulacrorum redarguebat, vbi ait Rom. 1. qui cognoſcentes Deum, non ſicut Deum glorificauerunt, &c. & immutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum & ſerpentium, talia quippe nouimus fuiſſe ſimulacra Ægyptiorum, vbi & inſtituta eſſe multiplicior, multóque ignominioſior idololatria perhibetur, &c. talem ſcilicet fingentes Deum, qualis non eſt Deus, & non ſicut cognouerunt, tradentes hominibus. Et paulò poſt de talibus dicit; qui immutauerunt veritatem Dei in mendacium, & coluerunt, & ſeruierunt creaturæ potiùs quàm Creatori, qui eſt benedictus in ſæcula. Veritas quippe creaturæ à Deo eſt, non Deus: quam illi in mendacium conuerterunt, tanquam Deos colentes ſolem & lunam, & quæcumque cœleſtia atque terreſtria, *quibus & idola erexerunt,* &c. & in Actibus Apoſt. c. 17. cum de Deo vno & vero Athenienſes doceret, quòd in illo viuimus, mouemur, & ſumus, continuò ſubjunxit, ſicut quidam ſecundùm vos dixerunt. Hoc igitur, quod in Deo viuimus, &c. ex illa veritate eſt, quam illi impij ſimulacrorum cultores in iniquitate detinent. *Inde quæritur ſapiens:* Nomen incommunicabile, lignis & lapidibus impoſuerunt. *Vnde Aug. to. 3. lib. 5. locutionis de Deuteronomio. 60. vbi de voce Græca compoſita, idololatria.* ſo-

S. Aug. let, inquit, hoc verbum in ea ſeruitute ſcriptura ponere, quæ debetur Deo. Vnde idololatræ appellantur, qui ea ſeruitute idolis ſeruiunt. *Et libro* 1. *de* S. Aug. *Trinit. cap.* 6. Idololatræ dicuntur qui ſimulacris eam ſeruitutem exhibent, quæ debetur Deo. Secundum hanc enim ſeruitutem dictum eſt Math. 4. Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Nam & hoc diſtinctius in Græca ſcriptura inuenitur; λατρεύσεις, enim habet. Porro ſi tali ſeruitute ſeruire creaturæ prohibemur, quandoquidem dictum eſt, Dominum Deum tuum adorabis, &c. Vnde & Apoſtolus deteſtatur eos qui coluerunt & ſeruierunt creaturæ potius quàm Creatori, non vtique creatura Spiritus Sanctus, cui ab omnibus ſanctis, talis ſeruitus exhibetur, dicente Apoſtolo; Philipp. 3. Nos enim ſumus Circumciſio, Spiritui Dei ſeruientes, quod eſt in Græco, λατρεύοντες. Plures enim codices etiam Latini ſic habent: qui ſpiritui Dei ſeruimus. Græci autem omnes, aut penè omnes. In nonnullis autem exemplaribus Latinis inuenimus, non, ſpiritui Dei ſeruimus; ſed, ſpiritu, Deo ſeruimus. Sed in hoc errant, & authoritati grauiori cedere detrectant. AVVLSERIT. *Pharaonis tanta duritia reſiſtente tot prodigijs.* RVRSVS REGREDI, corde enim reuerſi ſunt in Ægyptum. ABSISTERE. *Vnde illis exprobratur*: abalienati ſunt retrorſum. ADLEGIT. Elegit Iſraël in hæreditatem ſibi. Eritis mihi in populum, & ero vobis in Deum. DISCIPLINAM. *Legem obſeruari; cujus capitale edictum eſt.* Non habebis Deos alienos coram me. VOLVIT OBSERVATAM. *præcepit obſeruari.*

6. ABERAT, *à populo, vt adeſſet Deo in monte.* TAM NECESSARIAM. *Populi ſaluti, cùm pro eo legem, quâ rectè viueretur, accepit.* IMPATIENS. *Supple ferre. Exo* 32. 1. Videns autem populus quòd moram faceret deſcendendi de monte Moyſes, congregatus aduersùs Aaron, dixit: ſurge, fac nobis Deos qui nos præcedant: Moyſi enim huic viro qui nos eduxit de terra Ægypti, ignoramus quid acciderit. QVOS POTIVS, *quos magis Iſraëliticus populus confringere & diſperdere debuerat, ſi apud Gentilem populum inueniſſet.* IVBET INAVRES. *ibid. verſu* 2. Dixitque ad eos Aaron: tollite inaures aureas de vxorum filiorumque, & filiarum veſtrarum auribus, & afferte ad me, feceritque populus quæ iuſſerat deferens inaures ad Aaron, Quas cum ille accepiſſet, formauit opere fuſorio 70. *formauit eas in ſtylo. Chald. circino* & fecit ex eis vitulum conflatilem; dixeruntque, 70. *& dixit.* Hi ſunt dij tui Iſraël, qui te eduxerunt de terra Ægypti. CONFERRI. *Proijci & conflari.* AMISSVRI. *in pœnam grauiſſimam, aures ſurdas habituri Dei voci, quæ verè aures hominis interioris exornat.* Excæca cor populi hujus, & aures eius aggraua, incircumciſis cordibus & auribus, &c. SAPIENS IGNIS. *Sic Auguſtinus ignem Purgatorij pœnas pro meritis exigentem,* S. Aug. *vocat* quandam flâmæ rationalis diſciplinam. *Sic vitulum potius ignis iſte, quàm aliud animal efformauit. Quia* obſcuratum inſipiens cor eorum mutauit gloriam ſuam in ſimilitudinem vituli comedentis fœ- S. Aug. num. *Aug. in Pſal.* 105. fecerunt vitulum in Horeb, & adorauerunt ſculptile, & mutauerunt gloriam ſuam in ſimilitudine vituli comedentis fœnum. Non ait, in ſimilitudinem, ſed in ſimilitudine, &c. eleganter ſanè non ait, & mutauerunt gloriam Dei, cùm hoc fecerint, ſicut etiam Apoſtolus loquitur, & immutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis. ſed gloriam ſuam dixit: Deus enim erat gloria eorum, ſi eius ſuſtinerent conſilium, & non feſtinarent: cui dicitur Pſalmo 3. gloria mea, & exaltans caput

A meum. *Hujuſmodi non ſuſtinentes, Tertullianus dixit* impatientes moræ. *Moyſi in monte Sina* iſtam gloriam ſuam, id eſt Deum mutauerunt in ſimilitudinem vituli comedentis fœnum, vt ab eo comederentur, à quo comeduntur qui ſapiunt ſecundùm carnem, omnis enim caro fœnum. *Sic à quadrupede deuorati ſunt, fœnum facti, ſicut terrena ſapientes à ſerpente, cui dictum eſt* terram comedes, qui mutauerunt gloriam ſuam in ſimilitudinem quadrupedum & ſerpentum. *Ita & Iob.* 40. 10. Ecce Behemot quem feci tecum fœnum vt bos comedet. SVGGILLANS. *Tacitè arguens & dicens*: Vbi eſt theſaurus tuus, ibi & cor tuum. BOVIS CONSECRATRICEM. *Deū Serapin ſub ſpecie Bouis adorandum propoſuit; de quo alibi cum* B *Auguſtino diximus. Deo autem inſpirante confracti ex zelo vituli aurei cinerem aquâ mixtū populo dedit in potū, quo ſignificauit ex Auguſtino idololatriæ euerſionem, & conuerſionem gentilium in fideles, ſicut cibus & potus conuertitur in ſumentis carnem; vt & immunda animalia iuſſus eſt Petrus occidere & manducare. Quo & ſenſu Chriſtus à Samaritana petijt bibere, de qua ſic Aug. to.* 4. *libro* 83. *quæſtionum. q.* 64. Sitiebat, inquit, Dominus mulieris illius fidem, quæ quia Samaritana erat, & ſolet Samaria idololatriæ imaginē ſuſtinere, ipſi enim ſeparati à populo Iudæorum, ſimulacris mutorum animalium, id eſt vaccis aureis, animarum ſuarum decus addixerant: venerat autem C Dominus noſter Ieſus, vt Gentilium multitudinem quæ ſimulacris ſeruiebat, ad munimentum fidei Chriſtianæ & incorruptæ religionis adduceret, non enim eſt, inquit, opus ſanis medicus, ſed malè habentibus: eorum ergo fidem ſitit, pro quibus ſanguinem fudit. Dixit ergo ad eam Ieſus: mulier da mihi bibere, &c. Cibus meus eſt vt faciam voluntatem Patris. *Et vt teſtatur Apoſtolus*; in hoc apparuit filius Dei, vt diſſoluat opera diaboli, *cujus opus maximum & ſceleratiſſimum, idololatria eſt.* ITAQVE, *propterea.* TRIA MILLIA. *Vulgata, Exodi* 32. 27. Congregati ſunt ad eum *Moyſen* omnes filij Leui: quibus ait: hæc dicit Dominus Deus Iſraël: ponat vir. 70. *ponite vnuſquiſque* gladium ſuper femur ſuum: ite & redite de porta vſque ad portam per medium caſtrorum, & occidat vnuſquiſque fratrem, & amicum, D & proximum ſuum. Feceruntque filij Leui iuxta ſermonem Moyſi, cecideruntque in die illa quaſi viginti tria millia 70. *Chald. & Hebr. quaſi tria millia* hominum: Et ait Moyſes: conſecraſtis manus veſtras hodie. 70. *impleuiſtis* Domino, vnuſquiſque in filio, & in fratre ſuo, vt detur vobis benedictio. Facto autem altero die locutus eſt Moyſes ad populum: peccaſtis peccatum maximum. *Vnde tanta diuerſitas? D. Greg. Rup. & omnes penè poſt Hiero.* 23 *millia legunt. Tertullianus autem, Ambr. Ep.* 56. *Iſid. & Rabanus tria millia, Paulum ſequuntur alij qui* 1. *Cor.* 10. 8. Neque fornicemur ſicut quidam ex ipſis forE nicati ſunt, & ceciderunt vna die viginti tria millia. *Sed reſpicit hic Paulus non adorationem vituli, ſed fornicationem cum filiabus Moab, de quibus infra Tertullianus, ex libro Num.* 25. 9. *vbi tamen verſiones omnes etiam* 70. 24. *millia legunt. Error forſitan irrepſit; quòd ſcriba aliquis in Hebræo, pro* viginti, *per compendium ſcripſerit literam Caph, quæ apud Hebræos nota eſt numeri vicenarij: quam alij poſtea pro nota ſimilitudinis vſurparunt, pro* quaſi *Vnde legerunt*: quaſi viginti tria millia PRIMORDIA DEDICARVNT. *Quia fuit hæc prima Iſraëlitarum idololatria, quæ tot hominum effuſo ſanguine expiata eſt.* IN ARITHMIS. *in libro Numerorum, circa quos Arithmetica verſatur vnde & nomen accepit. Hic autem liber ſic dicitur, quòd à numeratione & cenſu populi incipiat, & per totum, nu-*

merus bellatorum capite 1. & primogenitorum & Leuitarum cap. 3. manſionum in deſerto, capite 33. APVD SETHIM. *num. 25. 1.* morabatur autem eo tempore Iſraël in Sethim, & fornicatus eſt populus cum filiabus Moab, quæ vocauerunt eos ad ſacrificia ſua 70. *idolorum ſuorum* at illi comederunt. 70: *& manducabit populus de ſacrificijs eorum, & adorauit idola eorum* & adorauerunt Deos earum. Initiatuſque eſt Iſraël Beelphegor. 70. *& conſecratus eſt Iſraël ipſi Beelphegor.* & iratus Dominus ait ad Moyſem, tolle cunctos principes populi, & ſuſpende eos contra ſolem in patibulo 70. *& oſtenta eos Domino contra ſolem* vt auertatur furor meus ab Iſraël. Dixitque Moyſes ad iudices Iſraël; occidat vnuſquiſque proximos ſuos qui initiati ſunt Beelphegor. &c. *Et verſu 9.* & occiſi ſunt viginti quatuor millia hominũ. *Tertull. ſecutus eſt Paulum. Et legit. 23. millia; cũ vbique tamen 24. millia leguntur.* LITAVERVNT. *Iram Dei placauerunt tanto ſacrificio. Quid ſit Beelphegor, ſiue Phegor, & Phogor, Dicam erat Deus Phogor, ſicut Beelſephon erat Deus Aquilonis. Beelphegor autem ex Hieronymo lib. 8. in caput 25. Eſaiæ, & Iſid. libro 8. cap. 1. erat Priapus hortorum Deus. Interpretatur autem Deus deſiderij, id eſt concupiſcentiæ. Ideoque iuxta Ariam Montanum in caput 9. Oſee aperto ore pingebatur, vel Deus apertionis ſiue nuditatis, quòd verenda oſtenderet; ſicut & ejus ſacerdotes in ejus ſacris. Cultus eius conſiſtebat in otio, comeſſationibus & libidinibus. Meretrices habebat ſacrificulas. Alij putant fuiſſe eumdem qui Chamos, id eſt quaſi palpans & contrectans, vel dictus Græcis à cantionibus & ſaltationibus laſciuis. De numero porro 24 millium, intelligendum eſt, vt veritas habeatur ex Tertulliano ſequente Paulum, vt comprehendantur ſuſpenſi, & alij qui perierunt per plagam à Deo immiſſam. Alij dicunt, vna die 23. millia, alterâ mille occiſa fuiſſe. D. Thomas in 1. Cor. 10.* Ideo ceciderunt vna die 23. imo 24 millia, ſed maior numerus non excludit minorem. Vnde non dicitur hîc cum præciſione *id eſt præcisè*, vel fortè vitium ſcriptorum eſt. *Rupertus autem hîc ponderat, Deum ſpiritum caſtiſſimum peccati carnis vltorem.* Ecce, inquit, quàm Deus vt Rhinoceros, vel potius monoceros eſt caſtitatis amator, atque turpiſſimum Beelphegor, eiuſque aſſeclas punit & profligat. MOECHIÆ SOROREM *affinem, ob ſimilitudinem quia idololatria alterius Dei cultum & amplexũ admittit in lecto cordis; quod exprobrat Iſraëli Deus:* dilataſti cubile tuum. *Sponſa autem fidelis Eccleſia cor ſuum lectulum vocat, & floribus liliorum, vterum eius circumuallatum ſponſus agnoſcit, ſic enim illa dilecto:* Lectulus noſter floridus eſt, tigna domorum noſtrarum cedrina, laquearia cypreſſina. *Id eſt incorrupta, cui viciſſim ſponſus:* venter tuus aceruus tritici, vallatus liliis. *Vt in multo tritico, plebem fidelem, populum grauem à leuibus paleis vndequaque vento idololatriæ abreptis ſeparet, vt pro vera religione dicat Pſaltes:* Confitebor tibi in Eccleſia magna, in populo graui laudabo te. *Vallato lilijs caſtitatis* IESV. NAVE, *poſt mortem Ioſue.* BAALIM, *idem qui Baal.* ASTARTIS. *Aſtaroth, ſiue Aſtarte, Dea erat Syrorum & Palæſtinorum, quam Græci & Latini Dianam vocant & Iunonem.* Aug. *Auguſtinus autem ait, linguâ punicâ, quæ ab Hebræa deſcendit, Iunonem vocari Aſtartem. In Geneſi porro fit mentio vrbis dictæ Aſtarothcarnaim, quod in illa vrbe Diana ſiue luna coleretur. Carnaim autem, dicitur luna, quòd dum creſcit fiat bicornis vel ex Rabi Nehemannot quod iſta vrbs in colle bicorni ſita eſſet. Diana verò, vt patet ex nummis ejus, cum luna corniculata in fronte pingi ſolebat.* COMPRESSATI. *Coarctati. Iudicum 2. 19.* Poſtquam autem mortuus eſſet Iudex reuertebantur, & multò faciebant peiora quàm fecerant patres eorum, ſequentes Deos alienos, &c. 70: & erat, mortuo iudice reuertebantur & corrumpebantur magis. *Verſu autem 11.* fecerunt filii Iſraël malum in conſpectu Domini & ſeruierunt Baalim. &c. dimittentes eum, & ſeruientes Baal & Aſtaroth. 70. & Aſtartibus. *Proſequitur textus:* iratuſque Dominus contra Iſraël tradidit eos in manus diripientium qui ceperunt eos, & vendiderunt hoſtibus qui habitabant per gyrum; nec poterant reſiſtere aduerſariis ſuis: ſed quocumque pergere voluiſſent, manus Domini ſuper eos erat, ſicut locutus eſt, & iurauit eis, & vehementer afflicti ſunt. Suſcitauitque Dominus iudices qui liberarent eos de vaſtantium manibus: ſed nec eos audire voluerunt, &c. poſtquam autem mortuus eſſet iudex, reuertebantur, & multò faciebant peiora quàm fecerunt patres eorum, ſequentes Deos alienos ſeruientes eis, & adorantes eos, &c. iratuſque eſt furor Domini in Iſraël & ait, quia irritum fecit gens iſta pactum meum quod pepigeram cum patribus eorum, & vocem meam audire contempſit: & ego non delebo gentes quas dimiſit Ioſue; & mortuus eſt. 70. *verò*, & ego non apponam auferre virum à facie ipſorum de gentibus quas reliquit Ieſus filius Naue. ANNALES CRITARVM. *Libri Iudicum, & Regum.* ALLOPHYLORVM *alienigenarum.* IRAM DISPENSAVIT. *Portauit iram Dei, vindictam expertus diuinam.* DE TOT, *præceptis iteratis & repetitis in Exodo & Deuteronomio.* ET TANTIS, *tam grauibus, & ſub magnis pœnis.* DENVNTIATIONVM. *Minarum.* EXECVTIONVM *Pœnarum inflictarum.* DOCVMENTIS. *Exemplis.* MARTYRIIS PATROCINATAM, *perſuaſiſſe ferenda pro unius veri Dei cultu.* NON DVBITANDIS, *timendis humana puſillanimitate.* LOCVM FECERAT. *Prauiderat fore vt ex præcepto prohibente idololatriam, tam in veteri quàm noua lege occaſio daretur fidelibus martyriũ ſubeundi ab principibus idololatris. Et quoniam paulò ſupra, de critis, ſiue iudicibus populi factus eſt ſermo, & totus hic Tertulliani textus exaggerat grauitatem criminis idololatriæ, diuinámque in eam vindictam, libet hîc referre magnam de ipſo Gedeone iudice & duce populi ſumptam à Deo vltionem, quam retulit Auguſtinus to. 4. lib. 7. quæſtionum quæſtione 41. in Iudic. 8. vbi per totum caput agitur de bello & victoria Gedeonis cum trecentis militibus ſuis, de quindecim millibus viris, quorum erant principes Madian, Oreb, & Zeb, ſiue Zebee, & Salmana, qui ſoli cum ſuis remanſerant ex omnibus turmis orientalium populorum, cæſis ex eis centum viginti millibus bellatorum, vt habetur Iudicum 8. 10. verſu autem 22.* Dixerunt omnes viri Iſraël ad Gedeon: dominare noſtri tu, & filius tuus, & filius filii tui, quia liberaſti nos de Madian. S. Aug. Quibus ille ait; non dominabor veſtri, nec dominabitur in vos filius meus, ſed dominabitur vobis Dominus. Dixitque ad eos: vnam petitionem poſtulo à vobis: date mihi inaures ex præda veſtra. Inaures enim aureas Iſmaelitæ habere conſueuerant, qui reſponderunt: libentiſſimè dabimus: expandenteſque ſuper terram pallium, proiecerunt in eo inaures de præda, & fuit pondus poſtulatarum inaurium mille ſeptingenti ſicli, abſque ornamentis, & monilibus, & veſte purpurea, quibus Reges Madian vti ſoliti erant, & præter torques aureas camelorum Fecitque ex eo Gedeon Ephod, & poſuit illud in ciuitate ſua Ephra: fornicatuſque eſt omnis Iſraël in eo, & factum eſt Gedeoni & omni domui eius in ruinam 70. *autem* in ſcandalum, *& ipſi Gedeon fuerunt filij ſeptuaginta, eo quod plures haberet vxores. Dictus eſt autem & Gedeon, Ierobaal; cuius filios omnes ſuper vnum lapidem occidit Abimelech, in*

Ephra; vt habetur Iudicum 9. 5 in quem locum mira refert Auguſtinus loco præcitato. Vbi de Ephud, ſiue Ephod Sacerdotali indumento, facto de ſpolijs Madian, quod poſuit, ſiue vt habent 70. ſtatuit in Ephrata. Statuit, inquit, quoniam ita erat ſolidum & validum, vt ſtatui poſſet, hoc eſt poſitum ſtare. Hoc ergo illicitum cùm feciſſet Gedeon, fornicatus eſt poſt illud omnis Iſraël; id eſt ſequendo illud contra legem Dei. Vbi non fruſtra quæritur, cùm idolum non fuerit, id eſt cujuſquam Dei falſi & alieni ſimulacrum ſed Ephud, id eſt vnum de Sacramentis, *ornamentis myſticis*, tabernaculi, quod ad veſtem ſacerdotalem pertineret; quomodo fornicationem ſcriptura dicat populi iſta ſectantis atque venerantis. Ideo ſcilicet, quod præter tabernaculum Dei, vbi erant iſta quæ ſibi fieri juſſerat Deus Iſraël, extra ſimile aliquid fieri fas non erat. Ideo ſequitur & dicit ſcriptura: & factum eſt Gedeon & domui eius in ſcandalum: id eſt, vt ab offenſo Deo diſcederet, quia & hoc quodam genus idoli quodammodo erat, quod extra Dei tabernaculum quodlibet manu factum pro Deo coleretur: cum illa ipſa quæ iuſſa ſunt in tabernaculo fieri, ad Dei potius cultum referrentur, quam pro Deo aliquid eorum, aut pro Dei ſimulacro colendum haberetur. Quanquam per Ephud vel Ephod ea locutione quæ ſignificat à parte totum omnia poſſunt intelligi quæ conſtituit Gedeon in ſua ciuitate veluti ad colendum Deum, ſimilia tabernaculo Dei, &c. quæ omnia per Ephod ſignificata ſunt, propter excellentiam, vt dixi, veſtis ſacerdotalis, &c. & propter hoc peccatum factum & illi, & domui eius in ſcandalum, vt ſic interiret, quod poſtea ſcriptura narrat, tanta eius numeroſitas filiorum. *Quæſtione autem 42.* Non prætereunda, inquit, oritur quæſtio, quomodo quieuerit terra quadraginta annos, in diebus Gedeon, cùm poſt victoriam quâ liberauit Hebræos, ex auro ſpoliorum fecerit abominationem, & poſt illam fornicatus ſit omnis Iſraël & fuerit illi & domui eius in ſcandalum, quomodo ergo poſt hoc tantum nefas, quod & Gedeon & populus admiſit, requieuit terra quadraginta annos, cùm hoc ſcriptura ſoleat oſtendere, cùm a Domino Deo populus fornicaretur, *id eſt idola ſequeretur*; tunc potius pacem illos perdere, non acquirere: & hoſtibus ſubjugari, non ab hoſtium infeſtatione muniri? Sed intelligendum eſt, ſicut ſolet ſcriptura, per prolepſin, id eſt per præoccupationem dixiſſe, quod fecerit Ephud contra legem Dei Gedeon, ex illo auro quod fuerat hoſtibus deuictis atque proſtratis ablatum. Quia vno loco, *unico contextu & ſine interruptione*, dicere voluit, & vnde erat aurum, & quid de illo factum ſit: ſed poſtea factum eſt in fine dierum Gedeon hoc peccatum, quandó ſecuta ſunt etiam mala, quæ deinde ſcriptura contexuit, poſteaquam commemorauit, quot annis in diebus Gedeon terra conquieuerit; quos annos recapitulando commemorauit, id eſt ad ordinem quem præteruerterat priùs dicendo de illo ſcandalo, quod nouiſſimè factum eſt, &c. *Subjicit ex eodem capite Iudic.* 8. & factum eſt, cum eſſet mortuus Gedeon, & auerſi ſunt filii Iſraël, & fornicati ſunt poſt Baalim, &c. Maior itaque, inquit, tranſgreſſio, & fornicatio commiſſa eſt à populo poſt mortem Gedeon, quam illo viuo, propter Ephud: quoniam & illud etſi illicitè factum erat, tamen de Sacramentis tabernaculi erat: Iſta verò poſt idola fornicatio, non habet vel falſam, *quia in loco indebito*, paternæ religionis defenſionem. Vnde etiam illud Ephud, ſi non in fine temporis Gedeon, ſed ante factum eſt, ita Deus patienter tulit, vt pax in terra perſeueraret: quia licet factum erat quod prohibuerat, non tamen longè receſſerat ab illo, qui tale aliquid in tabernaculo ſuo, atque in honorem ſuum fieri iuſſerat. Nunc verò grauiora commiſſa & apertiſſimam poſt idola fornicationem populi eſſe noluit impunitam.

Aug. — S Aug.

IDOLOLATRIÆ QVI PARTICIPENT.

1. *Idololatria prius erat in vacuis templis; poſtea multiplicata per artifices Idolorum. De Idol. cap. 3. in p.*

IDolum aliquandiu retrò non erat. Priuſquam huius monſtri artifices ebulliſſent, ſola templa & vacuæ ædes erant, ſicut in hodiernum quibuſdam locis vetuſtatis veſtigia permanent. Tamen idololatria agebatur, non in iſto nomine, ſed in iſto opere. Nam & hodie extra templum & ſine idolo agi poteſt. At vbi artifices ſtatuarum & imaginum & omnis generis ſimulacrorum diabolus ſeculo intulit, rude illud negotium humanæ calamitatis & nomen de idolis conſequutum eſt & profectum.

2. *Idoli artifex, eius cultore damnabilior eſt. De Idol. cap. 3. in f. & 4. per totum.*

Exo. 32. 4. & 8. Cap. IV. INde & omnis idoli artifex, eiuſdem & vnius eſt criminis: niſi parum idololatriam populus admiſit, quia ſimulacrum vituli, & non hominis ſibi conſecrauit. Idolum tam fieri quàm coli Deus prohibet. Quantò præcedit vt fiat quod coli poſſit, tantò prius eſt ne fiat, ſi coli non licet. Propter hanc cauſam, ad eradicandam ſcilicet materiam idololatriæ, a Exo. 20. 4 lex diuina proclamat: [a] *Ne feceris idolum.* Et conjungens, *Neque ſimilitudinem eorum quæ in cœlo ſunt, & quæ in terra, & quæ in mari.* Toto mundo eiuſmodi artibus interdixit ſeruis Dei. Anteceſſerat Enoch prædicens, omnia elementa, omnem mundi cenſum, quæ cœlo, quæ mari, quæ terrà continentur, in idololatriam verſuros dæmonas, & ſpiritus deſertorum angelorum, vt pro Deo aduerſus Dominum conſecrarentur. Omnia igitur colit humanus error, præter ipſum omnium conditorem. Eorum imagines, idola; imaginum conſecratio, idololatria. Quicquid idololatria committit, in artificem quemcumque & cuiuſcunque idoli deputetur neceſſe eſt. Denique idem Enoch ſimul & cultores idoli & fabricatores in Enoch Pro- cõminatione prædamnat. Et rurſus: *Iuro vobis, peccatores, quod in diem ſanguinis & perditionis*

iuſtitia parata eſt. Qui ſeruitis lapidibus, & qui imagines facitis aureas, & argenteas, & ligneas, & lapideas, & fictiles, & ſeruitis phantaſmatibus, & dæmoniis, & ſpiritibus infamibus, & omnibus erroribus non ſecundum ſcientiam, nullum ab iis inuenietis auxilium. Eſaias verò: [b] *Teſtes, ait, vos eſtis, ſi eſt Deus abſque me,* & non erant tunc qui fingunt & exſculpunt: *omnes vani qui faciunt libita ſibi, quæ illis non proderunt.* Et deinceps tota illa pronuntiatio, quàm artifices, quàm cultores deteſtatur: cuius clauſula eſt, [c] *Cognoſcite quod cinis ſit cor illorum & terra, & nemo animam ſuam liberare poſſit.* Vbi æquè Dauid & factores. [d] *Tales fiant, inquit, qui faciunt ea.* Et quid ego modicæ memoriæ homo? vltra quid ſuggeram? quid recolam de ſcripturis? quaſi aut non ſufficiat vox Spiritus ſancti, aut vltra deliberandum ſit, an maledixerit atque damnauerit Dominus ipſos prius artifices eorum, quorum cultores maledicit & damnat?

phetia citata in Ep. Canon. Iud. verſu. 14.
b Eſa 44.6. 8. & 9. & ſeq.
c Ibid. 20.
d Pſal. 113. 8.

3. *Et cap. 6. & 7. per totum, & 8. in p.*

SI nulla lex Dei prohibuiſſet idola fieri à nobis, ſi nulla vox Spiritu ſancti fabricatoribus idolorum non minus quàm cultoribus comminaretur, de ipſo ſacramento noſtro interpretaremur nobis, aduerſas eſſe fidei eiuſmodi artes. Quomodo enim renuntiauimus diabolo & angelis eius, ſi eos facimus? Quod repudium diximus iis, non dico cum quibus, ſed de quibus viuimus? Quam diſcordiam ſuſcepimus in eos, quibus exhibitionis noſtræ gratiâ obligati ſumus? Potes linguâ negaſſe, quod manu confiteris? verbo deſtruere, quod facto ſtruis? vnum Deum prædicare, qui tantos efficis? verum Deum prædicare, qui falſos facis? Facio (ait quidam) ſed non colo: quaſi ob aliquam cauſam colere non audeat, niſi ob quam & facere non debeat: ſcilicet ob Dei offenſam vtrubique. Immo tu colis, qui facis vt coli poſſint. Colis autem non ſpiritu viliſſimi nidoris alicuius, ſed tuo proprio: nec animâ pecudis impenſâ, ſed animâ tuâ. Illis ingenium tuum immolas, illis ſudorem tuum libas, illis prudentiam tuam accendis. Plus es illis quàm ſacerdos, cùm per te habeant ſacerdotem. Diligentia tua nomen illorum eſt. Negas te quod facis colere? Sed illi non negant, quibus hanc ſaginatiorem, & auratiorem, & maiorem hoſtiam cædis, ſalutem tuam. Tota die ad hanc partem zelus fidei perorabit, ingemens Chriſtianum ab idolis in Eccleſiam venire: de aduerſaria officina in domum Dei: attollere ad Deum patrem manus, matres idolorum: his manibus adorare, quæ foris aduerſus Deum adorantur: eas manus admouere corpori Domini, quæ dæmoniis corpora conferunt. Nec hoc ſufficit. Parum ſit, ſi ab aliis manibus accipiant quod contaminant, ſed etiam ipſi tradunt aliis quod contaminauerunt. Adleguntur in ordinem Eccleſiaſticum artifices idolorum. Pro ſcelus! Semel Iudæi Chriſto manus intulerunt, iſti quotidie corpus eius laceſſunt. O manus præcidendæ! Viderint iam, an per ſimilitudinem dictum ſit, ſi te manus tua ſcandalizat, amputa eam. Quæ magis amputandæ, quàm in quibus Domini corpus ſcandalizatur? Sunt & aliæ complurium artium ſpecies, quæ etſi non contingunt idolorum fabricationem, tamen ea ſine quibus idola nihil poſſunt, eodem crimine, expediunt. Nec enim differt, an extruas, vel exornes: ſi templum, ſi aram, ſi ædiculam eius inſtruxeris: ſi bratteam expreſſeris, aut inſignia, aut etiam domum fabricaueris. Maior eſt eiuſmodi opera, quæ non effigiem confert, ſed auctoritatem.

Cap. VII.
Cap. VIII.

4. *Idoli artifex, & quiuis alterius malæ artis opifex, inexcuſabilis eſt: nec ſerpentis ænei figura, vmbra Chriſti, in exemplum idololatriæ torqueri poteſt. De Idol. cap. 5. per totum.*

PLanè impenſius reſpondebimus ad excuſationes huiuſmodi artificum, quos nunquam in domum Dei admitti oportet, ſi quis eam diſciplinam norit. Iam illa obiici ſolita vox: Non habeo aliud quo viuam: diſtrictiùs repercuti poteſt, Viuere ergo habes: quid tibi cum Deo eſt? ſi tuis legibus. Tum quod & de ſcripturis audent argumentari, dixiſſe Apoſtolum, *Vt[a] quiſque fuerit inuentus, ita & perſeueret.* Poſſumus igitur omnes in peccatis perſeuerare ex iſta interpretatione: nec enim quiſquam noſtrûm non peccator inuentus eſt, cùm Chriſtus non alia ex cauſa deſcenderit, quàm peccatorum liberandorum. Item, Eundem præcepiſſe dicunt, ſecundùm ſuum exemplum, vt manibus vnuſquiſque operetur ad victum. Si hoc præceptum ab omnibus manibus defenditur, credo & fures & aleatores manibus ſuis viuere, & ipſos latrones manibus agere quo viuant. Item falſarios vtique non pedibus, ſed manibus operari malas literas: hiſtriones verò non manibus ſolis, ſed totis membris victum elaborare. Pateat igitur Eccleſia omnibus, qui manibus, & ſuo opere tolerantur, ſi nulla exceptio eſt artium quas Dei diſciplina non recipit. Sed ait quidam, aduerſus ſimilitudinis interdictæ propoſitionem, Cur ergo Moſes in eremo ſimulacrum ſerpentis ex ære fecit? Seorſum figuræ, quæ diſpoſitioni alicui arcanæ præſtruebantur, non ad derogationem legis, ſed ad exemplarium cauſæ ſuæ. Alioquin ſi hæc vt aduerſarii legis interprete-

a Cor. 7. 20 & 24.
1. Cor. 4. 12
1. Theſſ. 4. 11.
Num. 21. 9.

mur, nunquid & nos, quod & Marcionitæ, inconſtantiam adſcribimus omnipotenti? quem illi hoc modo deſtruunt vt mutabilem, dum alibi vetat, alibi mandat. Si quis autem diſſimulat illam effigiem æreì ſerpentis, ſuſpenſi in modum, figuram deſignaſſe Dominicæ crucis, à ſerpentibus, id eſt, ab angelis diaboli liberaturæ nos, dum per ſemetipſam, diabolum, id eſt, ſerpentem interfectum ſuſpendit, ſiue quæ alia figuræ iſtius expoſitio dignioribus
a 1. Cor. 10. 6. reuelata eſt, dummodo Apoſtolus affirmet omnia tunc figuratè populo accidiſſe: bene quod idem Deus qui lege vetuit ſimilitudinem fieri, extraordinario præcepto ſerpentis
b Exo. 20. 4. ſimilitudinem indixit. Si eundem Deum obſeruas, habes legem eius, [b] *Ne feceris ſimilitudinem:* ſi & præceptum factæ poſtea ſimilitudinis reſpicis, & tu imitare Moyſen, ne facias aduerſus legem ſimulacrum aliquod, niſi & tibi Deus iuſſerit.

5. Idolo ſciens applicandum aliquod opus ex ſe indifferens, artifex illud facere non debet. De Idol. cap. 8. in f.

CVm igitur ad hæc artificiorum genera cohortemur, quæ idolum quidem, & quæ idolo competunt, non attingam, ſint autem & hominibus communia ſæpe; quæ & idolis, hoc quoque cauere debemus, ne quid ſcientibus nobis ab aliquibus de manibus noſtris in rem idolorum poſtuletur. Quod ſi conceſſerimus & non remediis iam vſitatis egerimus, non puto nos à contagio idololatriæ vacare, quorum manus non ignorantium, in officio, vel in honore, & vſu dæmoniorum deprehenduntur.

6. Idololatriæ participant qui lucernas foribus ſuis in honorem idolorum accendunt. De Idol. cap. 15. per totum.

a Math. 5. 16. SEd [a] *luceant,* inquit, *opera veſtra.* At nunc lucent tabernæ & ianuæ noſtræ: plures iam inuenies ethnicorum fores ſine lucernis & laureis, quàm Chriſtianorum. De iſta quoque ſpecie quid videtur? Si idoli honor eſt, ſine dubio idoli honor idololatria eſt. Si hominis cauſa eſt, recogitemus omnem idololatriam in hominis cauſam eſſe. Recogitemus omnem idololatriam in homines eſſe culturam, cùm & ipſos deos nationum homines retro fuiſſe, etiam apud ſuos conſtet. Itaque nihil intereſt, ſuperioris an huius ſeculi viris ſuperſtitio iſta præſtetur. Idololatria non propter perſonas quæ apponuntur, ſed propter officia iſta damnata eſt quæ ad dæmonas pertinent. *Et paucis interiectis ibid.* Ergo, inquis, honor Dei eſt, lucernæ pro foribus, & laurus in poſtibus? non vtique quod Dei honor eſt, ſed quod eius qui pro Deo huiuſmodi officiis honoratur, quantum in manifeſto eſt, ſalua operatione quæ eſt in occulto, ad dæmonia perueniens. Certi enim eſſe debemus, ſi quos latet per ignorantiam literaturæ ſecularis, etiam oſtiorum deos apud Romanos, Cardeam à cardinibus appellatam, & Forculum à foribus, & Limentinum à limine, & ipſum Ianum à ianua: & vtique ſcimus, licet nomina inania atque confiſta ſint, cùm tamen in ſuperſtitionem deducuntur, rapere ad ſe dæmonia & omnem ſpiritum immundum per conſecrationis obligamentum. Alioquin dæmonia nullum habent nomen ſingillatim, ſed ibi nomen inueniunt, vbi & pignus. Etiam apud Græcos Apollinem Thyræum, & Antheliosdæmonas oſtiorum præſides legimus. Hæc igitur ab initio præuidens Spiritus ſanctus, etiam oſtia in ſuperſtitionem ventura præcecinit per antiquiſſimum propheten Enoch. Nam & alia oſtia in balneis adorari videmus. Si autem eorum ſunt quæ in oſtiis adorentur, ad eos & lucernæ & laureæ pertinebunt. Idolo feceris quidquid oſtio feceris. Hoc in loco ex auctoritate quoque Dei conteſtor, quia nec tutum eſt ſubtrahere quodcunque vni fuerit oſtenſum, vtique omnium cauſa. Scio fratrem per viſionem eadem nocte caſtigatum grauiter, quod ianuam eius ſubitò annuntiatis gaudiis publicis ſerui coronaſſent. Et tamen non ipſe coronauerat aut præceperat, nam ante proceſſerat, & regreſſus deprehenderat factum: adeo apud Deum in huiuſmodi, etiam diſciplina, familiæ noſtræ æſtimamur. Igitur quod attineat ad honores regum vel imperatorum, ſatis præſcriptum habemus, in omni obſequio
Rom. 13 & ſeq. eſſe nos oportere, ſecundum Apoſtoli præceptum ſubditos magiſtratibus & principibus & poteſtatibus; ſed intra limites diſciplinæ, quouſque ab idololatria ſeparamur. Propterea enim & illud exemplum trium fratrum præcucurrit, qui aliàs obſequentes erga regem Nabuchodonoſor, honorem imaginis eius conſtantiſſimè reſpuerunt, probantes idololatriam eſſe quicquid humani honoris modum ad inſtar diuinæ ſublimitatis extollit. Sic & Daniel cetera Dario ſubnixus, tamdiu fuit in officio, quamdiu à periculo diſciplinæ vacaret. Nam
Dan. 3. 18. id ne ſubiret, non magis leones regios timuit, quam illi regios ignes. Accendant igitur quo-
Dan. 6. 16. tidie lucernas, quibus lux nulla eſt: adfigant poſtibus lauros poſtmodum arſuras, quibus
Math. 5. 14 ignes imminent; illis competunt & teſtimonia tenebrarum, & auſpicia pœnarum. Tu lu-
Pſal. 1. 4. men es mundi, & arbor virens ſemper. Si templis renuntiaſti, ne feceris templum ianuam

tuam. Minus dixi: ſi lupanaribus renuntiaſti, ne indueris domui tuæ faciem noui lupanaris.

7. Idololatriæ taxatur Mercatorum auaritia. De Idol. cap. 11. adm. V. Auaritia 1.

IDOLOLATRIÆ PARTICIPANT IDOLORVM ARTIFICES. I. II. III. IV. V. VI. SCHOL.

RETRO, *priùs: antequam ſcilicet idoli artifices numeroſi prodirent.* MONSTRI. *Quod plerumque vel vt Ianus bifrons, trifrons, quadrifrons, exhiberetur, vel capite alicujus animalis, cætero corpore humano, vel ex diuerſis animalibus ſimulacra Deorũ factitari ſolerẽt.* SOLA TEMPLA. *abſque tot idolorum diuerſitate. Vnde Clem. Alex. lib. 1. Strom. vbi de Numa loquitur quem ex Moſaica lege ſuum hoc præceptum deriuaſſe notat, ſicut & Euſebius lib. 9. de præpar. Euang. cap. 3.* Prohibuit, inquit, Romanis, ne homini, aut animali ſimilem Dei facerent imaginem, &c. Igitur qui templa ædificarunt, per centum & 70. annos, ſimulacrum nullum fecere neque effictum neque depictum. HODIERNVM, *diem.* QVIBVSDAM LOCIS, *in locis.* VETVSTATIS VESTIGIA. *Vetuſta templa adhuc extant; nuda & ſine idolis.* NON IN ISTO NOMINE. *Licet Deorum falſorum cultus opere & facto exerceretur, tamen nomen idololatriæ ab idolis poſtea dictæ, nondum audiebatur. Sed in mente phantaſmata Deorum impreſſa verſabantur. Vnde Clemens Alex. loco præcitato:* occultè, inquit, indicebat Numa, *idola fieri prohibendo* non alia ratione, quam ſola mente attingendum *diuinum numen* id quod eſt optimum. *Inde Paulus Act. 17. 24. & ſeq.* Deus qui fecit mundum & omnia quæ in eo ſunt, hic cœli & terræ cùm ſit Dominus non in manufactis templis habitat, nec manibus humanis colitur, &c. genus ergo cùm ſimus Dei, non debemus æſtimare auro, aut argento, aut lapidi ſculpturæ artis *Syr. aut lapidi inſculpto artificio & ſcientia humanâ* & cogitationis hominis diuinum eſſe ſimile. *Syr. ſimile eſſe numen* & tempora quidem huius ignorantiæ deſpiciens Deus, nunc annuntiat hominibus, vt omnes vbique pœnitentiam agant. *Tranſlat. autem Syr.* tempora igitur idololatriæ præterire fecit Deus: hoc autem tempore præcepit omnibus hominibus vt quilibet vbique pœnitentiam agat. AGI POTEST, *idololatria ſiue cultus Deorum abſque templo & idolo.* RVDE NEGOTIVM, *incultum priùs opus ſuperſtitionis Gentilium quod pro diabolo eiuſque cultu quaſi procurator negotiatus eſt, & ab vno vero Deo Zelote ſuæ gloriæ tantam ſibi illatam injuriam vlciſcente omnem in homines calamitatem inuexit; per idolorum artifices, nomen idololatriæ ab idolis accepit, & in dies cum nomine progreſſum & augmentum, de ſimulacris exculptis per artifices, qui negotium idololatriæ artificio ſuo promouerunt, eleganter ſcripſit Aug.* Aug. *to. 4. lib. 83. quæſt. quæſtione 78.* Ars, inquit, illa ſumma omnipotentis Dei, per quam ex nihilo facta ſunt omnia, quæ etiam ſapientia eius dicitur, *de qua Pſaltes, omnia in ſapientia feciſti,* ipſa operatur etiam per artifices, *ſicut per Bezeleel & Ooliab, quibus intellectum dedit ad opus ſanctuarij* vt & pulchra atque congruentia faciant: quamuis non de nihilo, ſed de aliqua materia operentur, velut ligno, aut marmore, aut ebore, & ſi quod aliud materiæ genus manibus artificis ſubditur. Sed ideo iſti non poſſunt de nihilo aliquid fabricare, quia per corpus operantur: cùm tamen eos numeros, & lineamentorum conuenientiam quæ per corpus corpori imprimunt, in animo accipiant ab illa ſumma ſapientia, quæ ipſos numeros, & ipſam conuenientiam longè artificioſius vniuerſo mundi corpori impreſſerit quod de nihilo fabricatum eſt? in quo ſunt etiam corpora animalium *præſertim hominum* quæ iam de aliquo id eſt de elementis mundi *iam exiſtentibus* fabricantur, ſed longè potentius excellentiuſque, quam cum artifices homines eaſdem figuras corporum & formas in ſuis operibus imitantur. Non enim omnis numeroſitas humani corporis inuenitur in ſtatua, ſed tamen quæcumque inueniuntur, ab illa ſapientia per artificis manum traijciuntur, quæ ipſum corpus humanum naturaliter fabricat. Nec ideo tamen pro magno habendi ſunt qui talia opera fabricant aut diligunt: quia minoribus rebus intenta anima, quas per corpus corporaliter facit, minus inhæret ipſi ſummæ ſapientiæ, vnda iſtas potentias habet; quibus malè vtitur dum foris eas exercet: illa enim in quibus eas exercet diligens, interiorem earum formam ſtabilem negligit, & inanior infirmiorque efficitur, *ſimiles facti ijs quæ faciunt; abominabiles facti ſicut ea quæ dilexerunt* qui verò talia opera *in idola conuerſa* etiam coluerunt, quantùm deuiauerint à veritate hinc intelligi poteſt, quia ſi ipſa animalium *multò magis hominum* corpora colerent, quæ multò excellentius fabricata ſunt, & quorum ſunt illa imitamenta, quid eis infelicius diceremus? *Quantùm peccent, qui & artem, & manum, & tempus, & materiam à Deo ſibi datam dæmoni in idolis, vel imaginibus libidinoſis conſecrant, quæ tantò ampliùs ad libidinem & idololatriam prouocant quò ab excellentiori artifice hujuſmodi opera elaborata ſunt, quis ſatis æſtimet?*

2. INDE ET OMNIS ARTIFEX. *Ex quo fit & ſequitur, vt omnis artifex idoli, vno eodemque crimine reus cum idolatrâ teneatur, quodcumque tandem ſimulacrum efformet, ſiue animalis, ſiue hominis. Neque enim minus peccauit populus Iſraël adorans ſimulacrum vituli, quàm ſi hominis idolum coluiſſet. Omne autem idolum non tantùm coli, ſed & priùs fieri prohibuit Deus, quod factum, poſtea coli poſſet. Sic enim Exodi 20. 4.* non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem quæ eſt in cœlo deſuper, & quæ in terra deorſum, nec eorum quæ ſunt in aquis ſub terra *Tum verò immediatè ſequitur,* non adorabis ea neque coles: ego ſum Dominus Deus tuus fortis & Zelotes. *70. ego enim ſum, &c. reddens peccata patrum in filios, &c.* viſitans iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me. ANTECESSERAT ENOCH, *qui præceſſit Moyſem. Cuius liber inſcribitur* duodecim Patriarcharum teſtamentum. *Quem præter Tertullianum ſæpè citauit Origenes & Procopius; huius libri in duabus columnis lapideâ & lateritiâ incluſi referuntur.* MVNDI CENSVM. *Rerum omnium ſeriem & redditum, ſiue ſubſtantiam, vt creaturæ omnes artificio dæmonum pro dijs contra mundi Dominum haberentur.* DESERTORVM. *Sic D. Iudas in vnico Epiſtola ſua Canonica & vnico capite verſu 14.* Prophetauit autem & de his ſeptimus ab Adam Enoch, dicens: ecce venit Dominus in ſanctis millibus ſuis facere iudicium contra omnes, & arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorũ. *Ibidem autem verſu 5.* Ieſus populũ de terra Ægypti ſaluans, ſecundò eos qui non crediderunt perdidit; Angelos verò qui non ſeruauerunt ſuum principatum ſed dereliquerunt ſuum domicilium, in iudicium magni diei vinculis æternis ſub caligine reſeruauit. EORVM, *ſpirituum deſertorum.*

IN ARTIFICEM DEPVTETVR. *artifici imputetur.* PRÆDAMNAT, *priùs condemnat artifices, quàm cultores.* ET RVRSVS. *Idem Eucch.* SANGVINIS, *vindictæ, in qua* iuſtus lauabit manus ſuas in ſanguine peccatoris. PERDITIONIS. *Supple,* & QVI SERVITIS LAPIDIBVS. *Incultis & impolitis. Sicut Herodianus refert, Peſsinuntes, eam coluiſſe informem lapidem de cælo lapſum. Lactantius, lib.1. cap.20.* Quid qui lapidem colunt informem atque rudem, cui nomen eſt Terminus? ESAIAS VERO, *cap.44.6.* Hæc dicit Dominus Rex Iſrael, & Redemptor eius, Dominus exercituum. Ego primus, & ego nouiſſimus, & abſque me. 70. *præter me,* non eſt Deus, &c. vos eſtis teſtes mei. Numquid eſt Deus abſque me, & formator quem ego non nouerim? plaſtæ idoli omnes nihil ſunt, & amantiſſima eorum non proderunt eis. Ipſi ſunt teſtes eorum, quia non vident, neque intelligunt, vt confundantur. Quis formauit Deum, & ſculptile conflauit ad nihil vtile? Ecce omnes participes eius confundentur? fabri enim ſunt ex hominibus, 70. *& omnes vnde facti ſunt, exaruerunt, & ſurdi ex hominibus.* Conuenient omnes, ſtabunt & paucbunt, & confundentur ſimul. *Deinde ſubycit de fabro, ferrario, artifice lignario; vbi facetè irridet eos, & concludit verſu 19. & ſeq. ſic inducens fabrum lignarium:* Medietatem eius, *ligni,* combuſſi igni, & coxi ſuper carbones eius, panes: coxi carnes & comedi: & de reliquo eius idolum faciam? ante truncum ligni procidam? pars eius cinis eſt: cor inſipiens adorauit illud, & non liberabit animam ſuam, neque dicet: fortè mendacium eſt in dextera mea? 70. *vero:* Scito quia cinis cor eorum, & errant, & nemo poteſt liberare animam ſuam. Videte: non dicetis, quia mendacium in dextera mea. *Sanct. Pagn. ex Hebr. clarius:* Nec dicet, nonne feci mendacium *idolum Dei falſi ſimulacrum* dexterâ meâ? ÆQVE ET FACTORES, *ſimiliter artificibus imprecatur, Pſal.113 8.* Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. *Videlicet os habeant & non loquantur, &c. Ita & Pſalmo 134. 18. vbi eadem repetit quæ ſupra. In quem poſtremum locum ſic Auguſtinus:* Quid, inquit, reſtat figmentum niſi ridendum, non adorandum? Idola Gentium dicturus erat *ſimpliciter, materiam nobilem non exprimendo* fortaſſe vt contemneremus iſta omnia: dicturus erat Idola Gentium, non dico lapides, & ligna, gypſum, & teſtam: Non hæc dico, vilis materia eſt, illud quod valde amant, vel quod valde honorant, dico. Idola Gentium argentum & aurum. Certè aurum eſt, certè argentum eſt. Numquid quia lucet argentum, lucet aurum, ideo oculos habent & vident? ſic, quomodo argentum eſt *in quantum pretioſa materia eſt* quomodo aurum eſt, vtile fortè auaro, non religioſo. *Superſtitioſo idololatriæ.* Imò vero nec auaro vtile, ſed vtile benè vtenti, & per eius erogationem cœleſtem theſaurum acquirenti. Tamen, nunc cùm iſta inſenſata ſint, quid facitis homines de argento, & auro Deos? quos Deos facitis, nonne videtis quod non videant, oculos habent, &c. omnia iſta artifex, faber, argentarius, aurifex facere potuit, & oculos, & aures, & nares, & os, & manus, & pedes: ſed nec lucem oculis, nec auditum auribus, nec vocem ori, nec ſenſum naribus, nec motum manibus, nec iter pedibus dare potuit. O homo, rides iam proculdubio quod feciſti, ſi a quo factus es agnouiſti. De illis autem qui non agnouerunt quid dicitur? Similes illis fiant qui faciunt ea, &c. Et creditis, fratres, exprimi in eis quandam ſimilitudinem idolorum, non quidem in carne eorum, ſed in interiore homine eorum: nam aures habent & non audiunt: ad illos quippe clamat Deus; qui habet aures audiendi audiat. Oculos habent, &c. habent enim oculos corporis, ſed non habent oculos fidei, &c. Nares habent & non odorantur. Non ſentiunt illum odorem 2. Cor. 2. Chriſti bonus odor ſumus, ſicut dicit Apoſtolus, in omni loco. Quid prodeſt quia nares habent, & non odorantur tam ſuauem odorem Chriſti? Verè in illis factum eſt, & verè de illis dictum eſt. ſimiles illis fiant omnes qui faciunt ea, &c. Sed quotidie credunt *conuerſi, artifices & idololatræ* per miracula Chriſti Domini: quotidiè aperiuntur oculi cæcorum, & aures ſurdorum, inſpirantur nares inſenſatorum, diſſoluuntur ora mutorum, conſtringuntur *reſoluta* manus paralyticorum, corriguntur pedes claudorum. De lapidibus iſtis *factis ſimilibus, lapidibus quos colebant* excitantur filij Abrahæ. Quibus omnibus iam dicatur: Domus Iſrael benedicite Dominum. Omnes filij Abrahæ. Et ſi de lapidibus iſtis ſuſcitantur filij Abrahæ, manifeſtum eſt quia illi ſunt magis domus Iſrael qui pertinent ad domum Iſrael, *qui ex non videntibus, fiunt videntes & cognoſcentes Deum* qui pertinent ad ſemen Abrahæ, non carne, ſed fidei, &c. Benedicite domus Aaron. Benedicite præpoſiti, hoc eſt domus Aaron. Benedicite miniſtri, hoc eſt domus Leui. *Vt qui prius Sacerdotes & miniſtri erant idolorum, non timendorum; vnius veri Dei ſolius timendi, vt videntis, audientis, &c. punientis, remunerantis, ſint cultores; vnde ſequitur:* qui timetis Dominum benedicite Domino. *Lepidè Ambroſius lib. 2. de Virginibus poſt medium ridet idola colentes exemplo tyranni ſua quoque idola tueri ſe impotentia ſubſannantis:* Par eſt, inquit, contexere, quid de dijs ſuis ſenſerit, quo magis infirmos iudicetis, quos irrident ſui. Namque is cùm veniſſet in templum Iouis amictum aureum quo operiebatur ſimulacrum eius, detrahi iuſſit, imponi laneum; dicens aurum hieme frigidum, æſtate oneroſum eſſe: ſic Deum irriſit ſuum, vt nec onus ferre poſſe, nec frigus putaret. *Videndus Cicero. de natura Deorum, lib.3.* Item cùm Æſculapij barbam vidiſſet auream, tolli imperauit, incongruum eſſe appellans, vt filius barbam haberet, cùm Apollo pater eius adhuc non haberet. Item ſimulacris tenentibus aureas pateras ademit, allegans accipere ſe debere quod dij darent: quoniam hæc ſunt vota inquit hominum, vt a dijs quæ bona ſunt adipiſcamur: nihil autem auro melius. Quod tamen ſi malum eſt habere Deos, non debere: ſi bonum eſt, habere magis homines debere qui vti ſcirent. Ita ludibrio habiti ſunt, vt neque Iupiter veſtem ſuam defendere potuerit, nec barbam Æſculapius, nec Apollo pubeſcere adhuc cœperit, neque omnes qui dicuntur dij, retrahere potuerint pateras quas tenebant: non tam furti reatum timentes, quam ſenſum non habentes. Quis igitur eos colat, qui nec defendere ſe quaſi dij, nec abſcondere quaſi homines poſſunt? Baruch. 6. At in templo cùm tertij, Reg. 13. Ieroboam Rex ſceleratiſſimus dona quæ pater eius poſuerat auferret ac ſuper ſanctum altare libaret idolis, nonne dextera eius quam tetendit exaruit, nec ſua [illegible] quæ inuocabat idola profuerunt? Deinde conuerſus ad Dominum rogauit veniam ſtatimque manus eius quæ aruerat ſacrilegio, ſanata eſt religione. Tam maturum in eo & miſericordiæ diuinæ, & indignationis exemplum extitit, vt ſacrificanti ſubito dextera adimeretur; pœnitenti venia daretur.

3. DE SACRAMENTO NOSTRO. *Inſinuando in baptiſmo præſtito, quo diabolo renuntiauimus.* SI NON

FACIMVS,

FACIMVS, ſi arte auri fabri, vel artificis lignarij. dæmones in idolis exprimimus. DE QVIBVS VIVIMVS. Victum quærimus idolorum artificio. EXHIBITIONIS GRATIA Vel intellige cultum quem præſtant artifices, vel victum quem ijdem à dæmonibus accipiunt ex pretio idolorum venditorum. MANV CONFITERIS, quâ mendacium & idolum effingis, efficis, formas. AIT QVIDAM, artifex idolorum fruſtra ſe excuſans, VTRVNIQVE, vtrobique. NON SPIRITV. Nidore crematæ hoſtiæ, quæ exhibetur idolo à te facto, ſed àſpiratione tua quâ laboras aſſiduè & anhelas, ſpiritũ tuũ & animam tuam idolo fabricando exhauriens, vt fias ei ſimilis quorum non eſt ſpiritus in naribus eorum IMPENSA, ingulata pecude, immolata. LIBAS, pro vino. ACCENDIS, pro thure. PER TE. Propter idolũ à te factum. NOMEN ILLORVM. Quia per te ob artem eximiam tuam famoſa redduntur idola. ILLI NON NEGANT. Sciunt dæmones. SAGINATIOREM pinguiorem. MAIOREM, acceptiorem AVRATIOREM. Cornua enim hoſtiæ deaurabant. AB IDOLIS, iam iam elaboratis. ADVERSARIA OFFICINA. Contraria fidei. AD DEVM PATREM; figulum & opificem tuum MATRES IDOLORVM. Quæ multa arte parturiente produxerunt idola. QVÆ FORIS ab extraneis idololatris maxime fiunt. CORPORI DOMINI, quod tum, vt & tempore Auguſtini, manibus nudis, homines excipiebant, ſicut mulieres in dominicalibus ſiue linteaminibus mundiſſimis. CORPORA CONFERVNT. Quæ non quidem informant, ſed inhabitant. AB ALIIS MANIBVS. Sacerdotum ſcilicet. QVOD CONTAMINANT, in quantum poſſunt. Nam incontaminabile eſt ſupra ſolis radium impollutum a cœno ſicut à cœlo. IPSI TRADVNT. In ordinem Clericalem & abominando artificio aſſumpti. AN PER SIMILITVDINEM. Non iam allegoricè ſed ad literam & verè NIHIL POSSVNT. Parum conferunt ad cultum idolorum. EXPEDIVNT, conficiunt, concinnè & elegantiori artificio elaborant, quaſi expeditius ad negotium idololatriæ. EXTRVAS, nuda & ſimplici architectura. NEC DIFFERT. Quantum ad ſpeciem criminis. BRATTEAM, Bracteam legunt alij, id eſt laminam auream valde tenuem. Vnde Ammianus lib. 14. dixit auro ſtatuas curant imbracteare. INSIGNIA arma, ſtemmata, Animalia diuerſa pro diuerſitate Deorum coronas, &c. Vnde Hyginus qui Neptuno ſimulacrum faciunt delphinũ aut in manu, aut ſub pedibus eius conſtituere videntur, &c. MAIOR EST OPERA. Exquiſitior. AVTHORITATEM. Hinc enim, ex huiuſmodi ornatu & inſignibus, ad cultum Deorum magis homines accenduntur. Quæ omnia, & templa, & ornamenta, & ſacrificia, vni Deo & ſanctis eius imaginibus, artifices cum toto ſudore, ſpiritu, & anima impendere deberent, & non idolis; quibus ſimiles fiunt qui faciunt ea. Accipite Auguſtinum Epiſtola 49. ad

Aug. Deo gratias quæſt. 3. Hoc ſanè nec in iſta breuitate prætereundum eſt, quod templum, Sacerdotem, ſacrificium, & alia quæcumque ad hæc pertinentia, niſi vni vero Deo deberi noſſent dii falſi, hoc eſt dæmones qui ſunt præuaricatores Angeli, numquam hæc ſibi à cultoribus ſuis quos decipiunt, expeteſſent. Verum hæc cùm exhibentur Deo ſecundùm eius inſpirationem atque doctrinam, vera religio eſt: cùm autem dæmonibus ſecundùm eorum impiam ſuperbiam noxia ſuperſtitio, &c. & idola quidem omni ſenſu carere quis dubitet? Veruntamen cùm his locantur ſedibus templis & aris honorabili ſublimitate, vt a precantibus atque immolantibus attendantur, ipſa ſimilitudine animatorum membrorum atque ſenſuum, quamuis inſenſata & exanima, afficiunt infirmos animos, vt viuere ac ſpirare videantur: accedente præſertim veneratione multitudinis, quâ tantus eis cultus Dei impenditur. Quibus morbidis & peſtilentioſis affectibus medetur ſcriptura diuina, quę rem quidem notam, ſed tamen ſalubri remedio admonitionis inculcat dicẽs, oculos habent & non vident, &c. Hæc enim verba quo magis aperta, & populariter vera ſunt, eo magis incutiunt ſalubrem pudorem illis, qui cum talibus ſimulacris, diuinum cum timore cultum exhibent, eaque viuentibus ſimilia venerantes adorantesque, contuentur, eiſque velut præſentibus preces allegant, victimas immolant, vota perſoluunt, ſic afficiuntur omnino, vt ea ſenſu carentia putare non audeant. Ne arbitrentur autem iſti hoc ſolum noſtros libros velle ſanare, quod huiuſmodi affectus circa idola humano cordi ex idolis innaſcitur, apertiſſimè ſcriptum eſt, quod omnes dij gentium dæmonia Pſalmo 95. Vnde & Apoſtolica diſciplina non ſolum dicit, quod apud Ioannem legitur; fratres cauete à ſimulacris: Verum etiam quod apud Paulum, quid ergo: Dico quod idolis immolatum ſit aliquid; aut idolum eſt aliquid? Sed quæ immolant gentes, dæmoniis, & non Deo immolant. Nolo autem vos ſocios fieri dæmoniorum. Vnde ſatis intelligi poteſt non tam ipſam immolationem, nam vero Deo priſci ſancti immolauerunt, ſed quod diis falſis & dæmoniis immolatur, reprehendi a vera religione in ſuperſtitione gentium. Sicut enim veritas hortatur homines fieri ſocios ſanctorum Angelorum, ita ſeducit impietas ad ſocietatem dæmoniorum, cui præparatur ignis æternus, ſicut Regnum æternum ſocietati ſanctorum. Sociantur autem & fiunt participes idolorũ, non ſolum cultores, ſed & eorum artifices, vt ſupra vidimus. Cuius causâ ſic exclamauit Tertull. Proh ſcelus, &c. ô manus præcidendæ! ſicut Dagon idoli iuxta arcam poſiti; cuius manus & pedes obtruncati ſunt. Inde & Optatus Mileuit. ô ſcelus, inquit, nefarium, ô facinus inauditum! Auferre Deo, quod idolis præſtes; ſubducere Chriſto quod proficiat ſacrilegio. Sic templa, aras, imagines, &c. Deo & ſanctis, debita tollunt & dæmonibus in idolis & huiuſmodi ſacrilegis artificijs operam ſuam locant.

4. IMPENSIVS, plenius, quod ſupra iam præſtitit. SI QVIS NORIT quantum ars & diſciplina artificum idolorum conferat ad idololatriam. SOLITA VOX. Nil frequentius in ore ſculptorum pictorumue fidelium verſatur quam excuſatio quâ dicunt ſe non poſſe aliter victum ſibi quam ex arte ſua quærere. VIVERE HABES. Sed cum Deo viuente non cum idolis vita carentibus. Viuere debes, ſed non ſub tuis, ſed Dei legibus. Nec in excuſationem adducas legem Pauli qui 1. Cor. 7. 20. & 24. præſcribit: vnuſquiſque in quo vocatus eſt frater, in hoc permaneat, apud Deum ſcilicet, iuxta eius præceptum quod idola fieri prohibet. EVNDEM, Apoſtolum 1. Cor. 4. 12. laboramus operantes manibus noſtris. 1. Theſſ. 4. 11. & operam detis, vt quieti ſitis, & vt veſtrum negotium agatis, & operemini manibus veſtris, ſicut præcepimus vobis. AB OMNIBVS MANIBVS, quibuſcumque operibus etiam apertè illicitis patrocinatur hic locus Pauli. FVRES ET ALEATORES. Alij legunt, fures balnearios id eſt qui vel veſtes balneantium, aut vtenſilia balnei ſuffurantur. MALAS LITERAS, inſtrumenta falſa. ELABORARE, de tali labore viuere. SIMILITVDINIS, repræſentationis animaliũ in lege veteri interdictæ. SEORSVM FIGVRÆ non eſt, inquit, par ratio, ſed longè diuerſa ſignorum veteris legis, quæ ante rerum veritatem præmittebantur populo rudiori, quæ non derogabant legi, ſed quæ exemplaria erant delineantia res futuras, propter quas inſtituebantur. Aliter enim interpretantes figuras veteris teſtamenti, cum Marcionitis dicemus Creatorem mu-

cationi obnoxium, dum ſibi ipſi contrarius, alibi iubeat, quod alibi fieri prohibet. DISSIMVLAT. *Fingit ſe ignorare ſerpentem æneum ſuſpenſum in deſerto, Chriſtum crucifixum adumbraſſe, &c. Alibi iam de hac ſerpentis ſimilitudine diximus.* APOSTOLVS AFFIRMIT. *quamcumque tandem rem expreſſerit hic ſerpens, nihil refert, ſatis enim eſt quod dixerit Apoſtolus*: omnia in figuris contingebant illis. EVMDEM DEVM, *verum & vnicum colas ò artifex, legem eius obſerua idola facere prohibentem. Si Moyſis exemplum allegas, ſequere* fac & tu ſimiliter *ſi Deus tibi idem quod Moyſi, præceptum imponat, Et quidem quod Auguſtinus de templis hoc & dici poteſt de ſimilitudinibus, in Ep. 49. ad Deo gratias.*

S. Aug. Qui, inquit, Chriſtianas literas vtriuſque teſtamenti ſciunt, non hoc culpant in ſacrilegis ritibus paganorum, quòd conſtruant templa *& imagines ſiue ſimilitudines exculpant; ſicut & Cherub in tabernaculo* & inſtituant ſacerdotia, & faciant ſacrificia; ſed quod hæc idolis & dæmoniis exhibeant. *De figura autem ſerpentis ænei præter a nobis alibi relata, excerpſi quæ ſequuntur ex eodem Auguſtino libro 1. de peccatorum meritis cap. 32.*

S. Aug. ſicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet filium hominis, &c. quid tunc in deſerto factum ſit nouimus, ſerpentum morſibus multi moriebantur, tunc populus peccata ſua confitens, per Moyſem deprecatus eſt Deum vt hoc ab eis virus auferret; ac ſic Moyſes ex præcepto Domini exaltauit in deſerto æneum ſerpentem, admonuitque populum, vt illum exaltatum quiſquis à ſerpente morderetur attenderet; hoc facientes ſanabantur continuò. Quid eſt exaltatus ſerpens, niſi mors Chriſti, eo ſignificandi modo, quo per efficientem id quod efficitur, ſignificatur? à ſerpente quippe mors venit, qui peccatum, quo mori mereretur, homini perſuaſit. Dominus autem in carnem ſuam non peccatum tranſtulit tanquam venenum ſerpentis, ſed tamen tranſtulit mortem, vt eſſet in ſimilitudine carnis peccati pœna ſine culpa, inde in carne peccati *noſtra ſcilicet* & culpa ſolueretur & pœna. Sicut ergo tunc qui conſpiciebat exaltatum ſerpentem, & à veneno ſanabatur, & à morte liberabatur; ſic nunc qui conformatur ſimilitudini mortis Chriſti per fidem baptiſmumque eius, & à peccato per iuſtificationem, & à morte per reſurrectionem liberatur. Hoc eſt enim quod ait Io. 3. vt omnis qui credit in eum non pereat, ſed habeat vitam æternam. Quid igitur opus eſt, vt morti Chriſti per baptiſmum conformetur paruulus, ſi morſu ſerpentis non eſt omnino venenatus?

5. AD HÆC ARTIFICIORVM. *Cum ſint artes quæ pariter, & tam vſui communi hominum, quàm idolorum inſeruiant, hortamur quantum poſſumus artifices attendant & diſcernant huiuſmodi opera, ne quidquam idololatriæ impendant; aliàs participes erunt tanti criminis, ſi manus eorum conuincuntur laboraſſe in aliquo pertinente ad officium aliquod, honorem vel vſum dæmonum. Alia enim ſunt opera quibus poſſunt victum quærere de quibus alibi diximus, ne igitur animam ſuam quâ corpora viuunt, dæmoni vili pretio vendant, pro vita corporis ſuſtinenda.* Nonne anima eſt pluſquam eſca, & corpus pluſquam veſtimentum? *Cùm ſupra dixerit numero 3. Author noſter* colis, non animâ pecudis impensâ, ſed animâ tuâ. Illis ingenium tuum immolas, &c. Negas te quod facis colere? Sed illi non negant; quibus hanc ſaginatiorem, & auratiorem & majorem hoſtiam cædis, ſalutem tuam.

S. Aug. *Cui conſonat Auguſtinus. Ep. 42. ad Madaurenſes: idololatras.* Miror, inquit, quòd Patri & in Domino ſalutem ſcripſiſtis, quorum mihi ſuperſtitioſus cultus idolorum, contra quæ idola, facilius templa veſtra quàm corda clauduntur, vel potius quæ idola non magis in templis, quàm in veſtris cordibus includuntur, cum magno eſt dolore notiſſimus, niſi fortè iam de ſalute ipſa quæ in Domino eſt, per quam me ſalutare voluiſtis, tandem prudenti conſideratione cogitetis, &c. *Deinde à cultu idolorum eos auertit ſic ſcribendo*: videtis certè ſimulacrorum templa partim ſine reparatione collapſa, partim diruta, partim clauſa, partim in vſus alios commutata; ipſaque ſimulacra vel confringi, vel incendi, vel includi, vel deſtrui: atque ipſas huius ſæculi poteſtates, quæ aliquando pro ſimulacris populum Chriſtianum perſequebantur, victas & domitas non à repugnantibus ſed à morientibus Chriſtianis; & contra eadem ſimulacra pro quibus Chriſtianos occidebant, impetus ſuos legeſque vertiſſe, & imperij nobiliſſimi eminentiſſimum culmen, ad ſepulcrum piſcatoris Petri, ſubmiſſo diademate ſupplicare.

6. SED LVCEANT. *Tacitè inducit Chriſtianos ſe excuſantes de lucernis more gentilium in ianuis domorum ſuarum accendentibus, ex præcepto Chriſti iubentis non ad literam ſed allegoricè, de bonis operibus & exemplis dicentis: Matth. 5. 16.* Sic luceat lux veſtra coram hominibus vt videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum, qui in cœlis eſt. AT NVNC *ſed longè, inquit, Tertull. abſumus ab hoc mandato cùm ad gloriam dæmonum inde exultantium, potiores Ethnicis facti, in officinis & ianuis plures lucernas accendamus, & laureas appendamus.* DE ISTA SPECIE, *idololatriæ ſcilicet.* IN HOMINIS CAVSAM, *id eſt propter hominem, quem mortuum pro Deo colimus, vel mortalem; cùm dij gentium prius homines fuerint, vt ex ipſorum, ſcriptis conſtat.* QVÆ APPONVNTVR, *aliſ legunt opponuntur, quæ obijciuntur benè de republica merita; propter quas quidem hujuſmodi officia exhibita non condemnantur; ſed quia idololatriam ſapiunt quæ dæmonum cultui referuntur.*

ERGO INQVIS. *Inducit Chriſtianum obijcientem.* NON VTIQVE. *Non dico hanc cærimoniam ſic priuatim Deo reſeruatam, vt in natali, vel triumpho Principis non poſſit factitari; ſed ſemota intentione occulta cordis hæc praxis diabolo ſacra cenſetur, qui dudum pro Deo huiuſmodi nugis coli voluit. Scire enim debent quicumque libros gentilium non euoluerint; Romanos, Deos quoſdam deaſque ianuis Domuum cuſtodiendis præfeciſſe Cardeam, Forculum, Limentinum, Ianum.* RAPERE. *Diuinitatis ementitæ appetitu, & inſuper* conſecrationis obligamento. *Quaſi ſe dæmon ſentiat obligatum homini, qui ſuo cultu, in tot dijs oſtiorum præſidibus, ſe honorare dignetur, vel alludit ad Magorum pacta, quibus dæmones certis locis alligant. De his hujuſmodi dijs Auguſtinus lib. 4. de Ciuit. cap. 8. in fine*: vnum quiſque domui ſuæ ponit oſtiarium, & quia homo eſt, *oculis, auribus, manibus præditus, & viuens, & ſentiens* omninò ſufficit. Tres Deos iſti poſuerunt, Forculum foribus, Cardeam cardini, Limentinum limini. Ita non poterat Forculus ſimul fores, & cardinem, limenque ſeruare. S. Aug. *Idem repetit Tertullianus, tam libro de Corona militis, quàm contra Gnoſticos.* THYRÆVM. *Apollo quoque ianuæ præfuit, quia Græcis θύρα dicitur, quòd lux eius amplior per portam quàm feneſtram intret Vel quod ex Macrob. 1. Satur. cap. 9. ara Apollinis ante ianuas eſſent.* ANTELIOS DÆMONAS. *Sic dictæ ſtatuæ Deorum ſubdiales, quod è regione ſolis ponerentur.* OSTIA IN BALNEIS. *Id referendum ad prophetiam Enoch qui prædixerat Deos præficiendos oſtijs balneorum, qui & ſub Tertulliano ab Ethnicis colebantur.* EX AVTHORITATE DEI. *Ex reuelatione diuina & punitione cujuſdam Chriſtiani grauiter caſtigati.* GAVDIIS PVBLICIS, *utpote victoria*. CORONAS

ſENT *lauro*. PROCESSERAT. *Foras egreſſus.* APVD A DIVM. *In Eccleſia, inter fideles, etiam in talibus ceremonijs cum idololatris deputamur ſi famuli noſtri etiam nobis inſcijs aliquid idololatriæ proximum admittant, de eorum culpa coram Deo reſpondere debemus.* AD HONORES REGVM. *Reſpondet quaſi interrogatus, quo vſque ſe extendat honor debitus principibus, & reſpondet iuxta Apoſtolum, in omnibus quæ contra Dei cultum non ſint, cùm enim ad quamuis tenuem idololatriam, ab ipſis compellimur, tunc cum Petro reſpondendum eſt:* melius eſt nos obedire Deo, quàm hominibus. *Sic autem Paulus Rom. 13. 1. & ſeq.* omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit: non eſt enim poteſtas, niſi a Deo: quæ autem ſunt, à Deo ordinatæ ſunt. *Aug. ſer. 6. de verbis Domini, vbi de genio Car-* B *thaginis.* Aug. Si, inquit, ornamentum eſt aliquod genium, ciues Carthaginis benè viuant, & ipſi erunt genium Carthaginis. Si autem Carthaginis. Si autem genium dæmonium eſt, audiſti & ibi 1. Cor. 10. quæ immolant gentes, dæmonibus immolant, & non Deo. Nolo vos ſocios fieri dæmoniorum, &c. quod illi numen habeant & pro numine accipiant illam ſtatuam, ara teſtatur, &c. ſi quæritis vnde vincantur Pagani vnde illuminentur, vnde ad ſalutem vocentur; deſerite omnes ſolemnitates eorum, deſerite nugas ipſorum: & ſi non conſentiunt veritati noſtræ, erubeſcant paucitati ſuæ. Bonus ſi fuerit qui tibi præeſt, *ſiue Dominus, ſiue princeps, ſiue magiſtratus* nutritor tuus eſt: *ſi enim fidelis eſt, te in fide enutrit & promouet, animæ & corporis curam gerit:* C malus ſi fuerit tentator tuus eſt, & nutrimenta libenter accipe, & in tentatione approbare. Eſto aurum, attende mundum iſtum tanquam fornacem aurificis, in vno anguſto loco tria ſunt, aurum, palea, ignis: ad illa duo & ignis apponitur, palea vritur, aurum purgatur. Ceſſit neſcio quis minis, & adductus eſt ad idolium, *idolothytum* væ mihi quia paleam plango cinerem video. Non ceſſit minis, non ceſſit terroribus, adductus ad iudicem ſtetit in confeſſione ſua, non eſt flexus ad idolum. Quid facit flamma? nonne aurum purgatur? ſtate in Domino fratres, &c. numquid in ſuperbiam vos erigimus, aut dicimus vobis, D vt aduerſus poteſtates ordinatas contemptores ſitis? Non hoc dicimus. Qui & hinc ægrotatis, tangite & hinc fimbriam illam veſtimenti: ipſe dicit Apoſtolus: omnis anima poteſtatibus ſublimioribus, &c. ſed ſi illud iubeat quod non debeas facere? hic ſanè contemne poteſtatem. Timendo poteſtatem ipſos humanarum rerum gradus aduertite: ſi aliquid iuſſerit curator, nonne faciendum eſt? tamen ſi contra Proconſul iubeat, non vtique contemnis poteſtatem, ſed eligis maiori ſeruire: nec hinc debet minor iraſci ſi maior prælata eſt, &c. ergo ſi aliud imperator & aliud Deus, quid iudicatis? ſolue tributum, eſto mihi in obſequium. Rectè, ſed non in idolio. E In idolio prohibet. Quis prohibet? maior poteſtas. Da veniam. Tu carcerem, ille gehennam minatur. Hinc iam tibi aſſumenda eſt fides tua, tanquam ſcutum, in quo poſſis omnia ignita iacula inimici extinguere. NEC TVTVM. *Securum non eſt, metu non carere Dei vltoris tacere exempla vindictæ Dei. Quod enim vni fratri, id eſt fideli accidit, pro negligentia circa corrigendos ſeruos, id ad omnes Dominos pertinet qui vigilare debent, ne quid contra Deum in ſuis domibus fiat à famulis,* TRIVM FRATRVM, *trium puerorum. præceſſit exemplum: qui fratres dicuntur germanitate fidei & conſtantia, vtrique perfecti ardentiſſimo camino probati.* HONORIS MODVM. *Quidquid excedit iuſtam menſuram honoris debiti homini, licet principi, ſi ſe Deo voluerit in cultu coæquari, ab eo recedendum eſt:*

A CÆTERA IVBENIXVS. *In cæteris omnibus ſubditus Dario tandem et miniſtrauit, quamdiu ſine damno diuini cultus in eius familia manſit.* RIGIDOS IGNES. *Vt enim ignes non timuerunt, ſic nec timuit Daniel Leones. Aug. in Pſal. 96. de ſanctis martyribus loquens, inter Leones, ignes, cæteraque tormenta impauidis.* S. Aug. Latus, inquit, fuit carcer fidelibus *vt fornax pueris, & lacus Leonum Danieli* leues fuerunt catenæ confitentibus, habebant gaudia in catasta, qui Chriſtum prædicabant inter tormenta. *Et lib. 22 de Ciuit. cap. 6.* S. Aug. Quis enumeret quàm multi quantalibet ſæuitiâ crudelitatis occidi, quàm Chriſtum Deum negare maluerunt. Proinde metus quilibet leuis indignationis, quæ ab animis Romanorum, ſi non fieret, poſſe putabatur exiſtere, compellit aliquas ciuitates politas B ſub iure Romano tanquam Deum colere Romulum: à Chriſto autem Deo, non ſolùm colendo, ſed etiam confitendo, tantam per orbem terræ Martyrum multitudinem metus reuocare non potuit; non leuis offenſionis animorum, ſed immenſarum variarumque pœnarum, & ipſius mortis, quæ plus cæteris formidatur. Neque tunc ciuitas Chriſti quamuis adhuc peregrinaretur in terris, & haberet tam magnorum agmina populorum, aduerſus impios perſecutores ſuos pro temporali ſalute pugnauit, ſed potius vt obtineret æternam, non repugnauit. Ligabantur, includebantur, torquebantur, vrebantur, laniabantur, trucidabantur, & multiplicabantur. Non erat eis pro ſalute pugnare, niſi ſalutem C pro Saluatore contemnere. *Et ibidem cùm initio capitis, Eccleſiam Romæ, Chriſtum Romulo collatum prætuliſſet, ſic inter cætera concludit.* S. Aug. Roma, inquit, conditorem ſuum iam conſtructa & dedicata tanquam Deum coluit in templo: hæc autem Ieruſalem conditorem ſuum Deum Chriſtum, vt conſtitui poſſet & dedicari, poſuit in fidei fundamento. Illa illum amando, eſſe Deum credidit: iſta iſtum Deum eſſe credendo amauit: ſicut ergo præceſſit vnde amaret illa, & de amato iam libenter etiam falſum bonum crederet: ita præceſſit vnde iſta crederet; *præceſſerunt enim oracula Prophetarum, Chriſti vita ſanctiſſima, miracula diuiniſſima*, vt rectâ fide, non temerè quod D falſum eſt, ſed quod verum erat, amaret. *Per fidem ergo, & lucernam eius accenſam in mente, tres pueri, & Daniel, cæterique veteris teſtamenti patres in Chriſtum venturum credentes, libenter ſe Martyrijs obtulerunt, & vitam potius perdere, quàm idola colere, aut cultum Dei, legemque ipſius deſerere, maluerunt.* ACCENDANT LVCERNAS. *In foribus, quibus lampas fidei non lucet; lauros imponant poſtibus quæ virore perdito deſiccatæ foco tradentur, quibus æterni ignes & tenebræ carceris inferni ſunt parata, quaſque ſuis ignibus accenſis male ſibi ominantur. Tu verò Chriſtiane, arbor plãtata ſecus decurſus aquarum ex qua folium ſemper viride defluere non debet, ſi conuerſus ex gentiliſmo Deorum tem-* E *plis renunciaſti, quid aras pro foribus extruis? quid lucernas etiam, pro ianuis lupanarium de more ethnicorum accenſis, domui tuæ faciem lupanaris induis.* TV LVMEN. *Chriſto dicente:* vos eſtis lux mundi: *Aug. ſer. 256. de temp.* S. Aug. fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Si ergo lux in Domino, tenebræ ſine Domino. *Et tract. 54. in Io.* S. Aug. Lumina ſunt omnes ſancti. Sed credendo, ab eo illuminantur, à quo ſi quis receſſerit, tenebrabitur. *Et in Pſal. 120.* S. Aug. qui voluerit ſibi eſſe lumen, ipſe cadit à lumine quo illuminatur. SI LVPANARIBVS. *Aug. tract. 42. in Io.* S. Aug. Conſuetudo ſcripturarum eſt, fornicationem ſpiritualiter appellare, cum dijs multis & falſis anima tanquam proſtituta ſubijcitur. *Sicut multi, vt ſupra vidimus, dij ianuis præſidebant.*

8. Idololatriæ arguitur redemptor publicarum victimarum, thuriſque idolis incendendi venditor. De Idol. cap. 11. à m. ad circa f.

ECce magis proximum præjudicium. Si publicarum victimarum redemptor ad fidem accedat, permittes ei in eo negotio permanere? aut ſi iam fidelis id agere ſuſceperit, retinendum in Eccleſia putabis? non opinor. niſi ſi quis & de turario diſſimulabit: ſcilicet ad alios peruenit procuratio ſanguinis, ad alios odorum. Si antequam idola in ſeculo eſſent, his mercibus adhuc informis idololatria tranſigebatur, ſi & nunc ferè ſine idolo opus idololatriæ incendiis odorum perpetratur, ecquid majoris operæ & erga dæmonia turarius: nam facilius ſine idolo idololatria, quàm ſine turarii merce. Ipſius fidei conſcientiam perrogemus: quo ore Chriſtianus turarius, ſi per templa tranſibit, fumantes aras deſpuet, & exſufflabit, quibus ipſe proſpexit? quâ conſtantiâ exorcizabit alumnos ſuos, quibus domum ſuam cellarium præſtat? Ille quidem ſi excluſerit dæmonium, non ſibi placeat de fide. neque enim inimicum excluſit. facilè debuit de eo impetrare quem quotidie paſcit.

IDOLOLATRIÆ ARGVITVR REDEMPTOR VICTIMARVM, ET THVRIS VENDITOR. SHCOL. VIII.

PROXIMVM PRÆIVDICIVM, *quod proximè, de idololatria condemnari debent qui victimas publicè immolandas vendunt, & earum carnes pretio redimunt, vt eas vendant. Si ergo tale negotium dum erat Ethnicus egit, & ad fidem poſtea acceſſit, hoc ei negotium exercere non licet; ſi quis enim fidelis id egerit, vel thus dijs incendendum vendiderit, excommunicandus eſt vterque, ſiue qui odores, ſiue qui ſanguinem victimarum dijs procurauerit.* INFORMIS IDOLOLATRIA *Sine templis & Idolis, rudis & inculta.* QVID MAIORIS OPERÆ, *ſupple, factitare poteſt?* PROSPEXIT, *prouidit thura, incendenda Dijs.* ALVMNOS, *dæmones, quos alit & paſcit hoc fumo.* CELLARIVM *in quo reponit vendenda idolothyta eſcam ſcilicet dæmonum, &* cibum eius electum. SI EXCLVSERIT, *ex corpore energumeni, nihil in hoc ſibi de fide blandiatur. Facilè enim eius voto annuit diabolus, quem quotidianis victimis & thure paſcit. Hujuſmodi participes idololatriæ Auguſtinus à* A *baptiſmo ſuſcipiendo excludit to. 4. lib. de fide & operibus cap. 12.* Si itaque, inquit, quiſquam veniat ad ſancti lauacri petitionem, vt profiteatur ſe ab idolorum ſacrificiis non receſſurum, niſi fortè poſtea quando placuerit, baptiſmum tamen iamque depoſcat, templumque Dei viui ſe fieri flagitet, non ſolùm cultor idolorum, verum etiam in aliquo tam nefario ſacrilegio perſeuerans quæro ab iſtis, vtrum eum faciendum vel catechumenum cenſeant, quod procul dubio fieri non debere clamabunt. *Et Ep. 154. ad Publicolam.* Si de area, vel torculari tollatur aliquid ad ſacrificia dæmoniorum ſciente Chriſtiano, peccat ſi fieri permittit, & prohibendi poteſtas eſt, &c. vnde apparet illud eſſe prohibitum, ne in honorem alienorum Deorum aliqua re vtamur, aut vti exiſtimemur. Sic eam accipiendo, vt quamuis animo contemnamus, eos tamen qui noſtrum animum ignorant ad hæc honoranda ædificemus. Aug. Aug.

9. Idololatriæ conuincuntur, Ludimagiſtri, & litterarum humanarum Profeſſores. De Idol. cap. 10. in p. ad m.

QVærendum eſt etiam de Ludimagiſtris & cæteris Profeſſoribus litterarum. Immò non dubitandum affines illos eſſe multimodæ idololatriæ. Primum quibus neceſſe eſt Deos nationum prædicare; nomina, Genealogias, fabulas, ornamenta honorifica quæque eorum enuntiare; tum ſolemnia feſtaque eorumdem obſeruare; vt quibus vectigalia ſua ſuppetant. Quis Ludimagiſter ſine tabula VII. idolorum quinquatria tamen non frequentabit? ipſam primam noui diſcipuli ſtipem Mineruæ, & honori, & nomini conſecrat, vt etſi non prophanatus alicui idolo, verbo tenus de idolothyto eſſe dicatur. Quid minus eſt inquinamenti eo quod præſtat quæſtus & nominibus & honoribus idolo nuncupatus? quam Minerualia Mineruæ, quam Saturnalia Saturni; quæ etiam ſeruiculis ſub tempus Saturnalium celebrari neceſſe eſt. Etiam ſtrenæ captandæ, & ſeptimontium, & brumæ, & caræ cognationis honoraria exigenda omnia. Floræ ſcholæ coronandæ. Flaminicæ & ædiles ſacrificant, creatis ſchola honoratur ferijs. Idem fit idoli natali, omnis diaboli pompa frequentatur. Quis hæc competere Chriſtiano exiſtimabit niſi qui putabit conuenire etiam non magiſtro?

IDOLOLATRIÆ CONVINCVNTVR LVDIMAGISTRI, &c. IX. SCHOL.

LVDIMAGISTRIS. *Qui primas literas docent, vnde & dictus ludus literarius.* LITERATVM. *Humaniorum.* DEOS PRÆDICARE, *docere.* VECTIGALIA SVPPETANT *quia nimirũ ludimagiſtri Chriſtiani aliquid de ſuis fructibus ad feſta Deorum gentilium tribuebant, quæ eorum diſcipuli gentiles celebrabant, vel quod eorum parentes iiſdem magiſtris penſum quoddam in hujuſmodi feſtis perſoluerent pro inſtructione liberorum, in talibus fabulis.* SINE TABVLA VII. IDOLORVM. *Quod in* B *tabella deſcripta haberet nomina ſeptem Planetarum qui ſingulis præſunt ſeptimana diebus, quos gentiles pro dijs colebant. Aliter alij legunt:* ſi non tabularia idolorum, quinquatria frequentabit, *Si fortè feſta quibus dijs ſacrabant tabellas literalias, non colat, quinquatria tamen, id eſt diem ſequentem quintum Iduum celebrabit; qui ideo Mineruæ literarum deæ ſacer erat, quòd ex Feſto, templum eius in Auentino conſecratum fuiſſet; vel quòd ex Varone, Idibus Iunijs, tibicines per vrbem*

vagantes, ad ædem Mineruæ conuenirent. Alij per tabillaria, intelligunt, iuxta Liuium loca quædam, in quibus inſtrumenta publica ſeruabantur, archiuia dicta. Alij locum, in quo codices & libri reponebantur, Bibliotheca ſcilicet, in quibus erat aliquod idolum Mineruæ. Varro & Feſtus quinquatria poſt diem quintum Idus Martias celebrari volunt. PRIMAM STIPEM. Hæc propriè dicebatur Mineruał, quem pueri iuxta Horat. Satyra 6. lib. 1. dabant magiſtris Idibus menſium; quam ipſi magiſtri conſecrabant Mineruæ. DE IDOLOTHYTO. Non quod immolaretur idolo, ſed quod id fieret in honorem idoli. QVID MINVS EST. Alij legunt inquinamento, alii inquinamenti, ſiue in genitiuo, ſiue in ablatiuo ponatur, quorum idem eſt ſenſus: neque enim inquinamento differunt, & notâ ſordidâ idololatria; non minus peccant contra vnius Dei cultum, ſiue Saturni feſta, ſiue Mineruæ à quoquam celebrantur, quæ Saturnalia infimæ ſortis ſeruuli colere tenebantur. PRÆSTAT QVÆSTVS confert lucrum, promouet cultum. IDOLO NVNCVPATVS, alij legunt idoli, & ſic iungendum: honoribus idoli, vel confert quæſtum honoribus dij vel deæ, eius idolo conſecratus. In Saturnalibus iuxta Dionem, & Athenæum, & alios, ſerui feſtiuè agebant, conuiuium illis exhibebatur, ius in domo dicebant. STRENÆ CAPTANDÆ, mutuò commercia munerum. Strenia inde dicta Dea, quæ Xenijs & muneribus dandis Calendis Ianuariis præerat. Errant aliqui huius loci expoſitores, qui Auguſtinum in hujus loci illuſtrationem citant, libro 4. de ciuit. cap. 16. vbi de deabus Argentina, Stimula, Murcia & Strenua breuiter tractat. Deā Strenuā, quæ faceret Strenuum. Strenuum autem ſignificat fortem, celerem, alacrem, expeditum. Nihil hæc ad ſtrenas pertinent. SEPTIMONTIVM ſolemnitas ſic dicta à ſeptem montibus, de qua Plut. Varro, Feſtus; quæ celebrabatur menſe Decembri, quo etiam ſtrenæ captabantur in memoriam Vrbis conditæ, in quibus montibus ſacrificium offerebatur, videlicet in Palatio, Velia, Fagutali, Saburra, Cælio, Oppio, & Ciſpio Septimontium igitur feſtum dictum à ſeptem montibus in quibus Vrbs condita erat. ET BRVMÆ, id eſt hyemalis Solſtitij dicitur Bruma quaſi dies anni breuiſſima, quâ optabant ſibi reuolutionem ſolis benè hominatā. Quâ die etiam mutua munera mittere conſueuerāt, quæ ideo Trullana Synodus Canone 61. vocat Brumalia; id eſt ex Iſid. Bromoſa bruinoſa, id eſt immunda, pluuia, annoſa. CHARÆ COGNATIONIS, id eſt inter agnatos ſuperſtites, quibus munera Chariſtia, id eſt gratioſa tranſmittebant inuicem: hoc autem fiebat, peractis feſtis Februis, & defunctis parentibus, multo luctu & triſtitia cultis, & decimo Calend. Mart. ipſo menſe Februario hæc ſolemnitas agebatur. HONORARIA. Hæc feſta munerum cognatorum Prætores agebant, penes quos erat jus honorarium; in quibus à magiſtro Chriſtiano exigebantur etiam dari, iuxta leges moreſque gentilium, munera Chariſtica. FLORE. Sic omnia penè loca coronabantur. Flore autem maximè ſcholæ, ob florem iuuentutis ſtudioſæ, in honorem deæ Floræ. FLAMINICÆ, & ipſæ uxores Flaminum coronatæ, Ædis ſacræ Præfectæ ſacrificant; quibus omnibus cum intereſſe deberent ſcholaſtici, debebant eos comitari magiſtri. SCHOLA HONORATVR FERIIS, vacant diſcipuli nec ſcholas his feſtis frequentant cum uſque & magiſter feriatur. VT ET, natali die quod inſtar idoli, id eſt Dei colitur, vel cujuſcumque; vel Imperatoris, vel Dei patriæ & loci, vt videlicet genium hoc die colerent, vt vitam cultoribus ſuis ſeruarent incolumem, qui vitam tali die acceperant. Sic fiebat vt omnis à diabolo inuenta & in gentilium animos inuecta pompa & ſolemnitas à magiſtris feſtiuè agerentur. Et quis hæc dicet licitè poſſe ludimagiſtrum Chriſtianum frequentare, niſi qui etiam hanc artem non exercentes conuenire idololatriam cenſuerit? Quaſi do-

A ceret Tertullianus, non poteſt qui magiſter non eſt, congruè exequi quæ propriè pertinent ad ludimagiſtrum. Neque qui ſimpliciter Chriſtianus eſt, ea quæ ad idololatriam pertinent factitare. Cùm ergo ludimagiſter ex officio teneatur tot idololatriæ ceremonijs adeſſe, nulli Chriſtiano licet ludimagiſterium apud gentiles exercere; nec putet ſe à reatu idololatriæ liberare ſub prætextu artis hujuſmodi exercendæ. Auguſtinus vanitatem humanarum literarum docet, & plorat & ridet, lib. 1. Confeſſ. cap. 13. Non te amabam, inquit, & fornicabar abs te, & fornicanti id eſt errores gentium cum voluptate legenti & docenti ſonabat vndique applaudentibus diſcipulis Euge, Euge. Amicitia enim hujus mundi fornicatio eſt abs te. Et Euge, Euge dici- S.Aug.
B tur, vt pudeat, ſi non ita homo ſit. Et hæc non flebam, ſed flebam Didonem extinctam, ferroque extrema ſecutam, ſequens ipſe ipſa extrema condita tua, viles creaturas, relicto te, è terra iens in terram, & ſi prohiberer ea legere, dolerem, quia non legerem quod dolerem. Talis dementia honeſtiores & vberiores literæ putantur, quàm illæ quibus legere & ſcribere didici, &c. At enim vela pendent in liminibus Grammaticarum ſcholarum: ſed non illa magis honorem ſecreti, quàm tegumentum erroris ſignificant. Non clament aduerſum me, gentiles quos iam non timeo, &c. Non clament aduerſum me venditores Grammaticæ vel emptores, &c. Et cap. 16. contra flumen moris humani inuehitur. O flumen, S.Aug.
C. inquit, Tartareum, iactantur in te filii hominum cum mercedibus, vt hæc diſcunt, & magna res agitur, cùm hoc agitur publicè in foro, in conſpectu legum, ſuper mercedem ſalaria decernentium; & ſaxa tua percutis, & ſonas dicens: Hinc verba diſcuntur, hinc acquiritur eloquentia rebus perſuadendis, ſententiiſque explicandis maximè neceſſaria, &c. Et Ep. 131. ad Memorium. Non illæ innumerabiles & impiæ fabulæ, quibus vanorum plena ſunt carmina Poetarum, illo modo noſtræ conſonant libertati: non oratorum inflata & expolita mendacia: non denique ipſorum Philoſophorum garrulæ argutiæ; qui vel Deum prorſus non cognouerunt, vel cùm cognouiſſent Deum, non ſicut Deum glorificauerunt, &c. Abſit omnino vt iſtorum vanitates, & S. Aug.
D inſaniæ mendaces, ventoſæ nugæ, & ſuperbus error, rectè liberales literæ nominentur. Et to. 9. tract. 10. de vtilitate iejunij, cap. 7. vbi contra ſchiſmata fidelium inuehitur, ridens vanitatem gentilium in cultu ludicrorum & diuiſorum Deorum quos ludimagiſtri in ſcholis prædicant. Ecce, inquit, illi multos Deos falſos non diuiſi colunt: numquid nos vnum verum inuenimus, vt ſub vno in vnitate non ſimus? Multos illi & falſos, nos vnum & verum: & illi ſub multis falſis non habent diuiſionem, nos ſub vno vero non tenemus vnitatem. Non doles, non gemis, non erubeſcis? Aliud addo, non ſolum multos Deos falſos Pagani S.Aug.
E colunt, ſed pleroſque ſibi contrarios & inimicos. Subjicit de Hercule & Iunone, Vulcano & Marte, inuicem inimicis; illis inquit, ſibi iratis, concordes ſunt, &c. ecce colentes multos falſos, diuerſos, aduerſos, tenent tamen in iis colendis qualemcumque vnitatem. Ecce dicunt contra te teſtimonium & ipſi Pagani, à quibus tua ieiunia ſeparaſti. Veni ergo ad vnitatem frater, vnum Deum colimus: numquam patrem & filium vidimus litigantes. Nec mihi Pagani ſuccenſeant, quòd hæc dixi de diis eorum. Quare enim iraſcantur verbis meis, & non potius literis ſuis? Illas prius, ſi poſſunt, imò, ſi volunt, deleant: non eis docendis Grammatici vela ſuſpendant. Iraſcitur mihi quia ego dico qui dat mercedem vt filius ipſius diſcat?

10. *Idololatria verbo etiam committitur, non quidem nominando gentium Deos; ſed nomen Dei ſumendo in vanum, tribuendo illud idolis, vel iurando per Deos. De Idol. cap. 20. per totum.*

SEd enim cùm conuerſatio diuinæ diſciplinæ non factis tantùm, verum etiam verbis
a Math. 12. 37. periclitetur, (nam ſicut ſcriptum eſt, [a] *Ecce homo & facta ejus*, ita: *Ex ore tuo iuſtificaberis*,) meminiſſe debemus, eſſe in verbis quoque idololatriæ incurſum præcauendum, aut de conſuetudinis vitio, aut timiditatis. Deos Nationum nominari lex prohibet, non vtique ne
Exo. 23. 13. nomina eorum pronunciemus, quæ nobis vt dicamus conuerſatio extorquet. Nam id plerumque dicendum eſt. In templo Æſculapij illum habes, & vico Iſidis habito, & ſacerdos Iouis factus eſt, & multa alia in hunc modum, quando & hominibus hoc genus nomina inducuntur. Neque enim Saturnum honoro, ſi quem ita vocauero ſuo nomine; tam non honoro quàm Marcum, ſi vocauero Marcum: ſed ait: [b] *Nomen alio-*
b Exo. 23. 13. *rum deorum neque commemorabitur, neque audietur de ore tuo.* Hoc præcepit, ne deos voce-
c Exo. 20. 7. mus illos. Nam & in prima parte legis, [c] *Non ſumes*, inquit, *nomen Domini Dei tui in vano*, id eſt idolo. Cecidit igitur in idololatriam, qui idolum nomine Dei honorauerit. Quod ſi deos dicendum erit, adjiciundum eſt aliquid, quo appareat, quia non ego illos deos dico. Nam & ſcriptura deos nominat; ſed adjicit ſuos, vel, nationum. Sicut Da-
d Pſal. 95. 5. uid cum deos nominaſſet, vbi ait: [d] *Dei autem nationum dæmonia.* Sed hoc mihi ad ſequentia magis præſtructum eſt: Ceterum conſuetudinis vitium eſt me Hercule dicere, me Dius fidius, accedente ignorantia quorundam qui ignorant jusjurandum eſſe per Herculem. Porro quid erit dejeratio per eos quos ejeraſti, quam præuaricatio fidei cum idololatria? quis enim per quos dejerat, non honorat?

IDOLOLATRIA ETIAM VERBO COMMITTITVR. X. SCHOLIA.

A CONVERSATIO *inſtitutum vitæ Chriſtianæ, non tantum operibus, ſed & verbis attendi debet, ne periculum ſalutis incurratur, cùm ſcriptum ſit.* ECCE HOMO. *nullibi in ſcriptura reperi, niſi apud Pſaltem.* Ecce homo qui non poſuit Deum adiutorem ſuum. *Sed Iunius ſuſpicatur id ſumptum ex libro Enoch apocrypho, quem citauit capite 4. libri de idololatria. Pamelius autem, notat & ab Auguſtino relatum libro meditat. cap. 39. de verbis autē Math. 12. 37.* Ex verbis enim tuis iuſtificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis. INCVRSVM. *Occaſionem & periculum, quod imminet vel ex conſuetudine loquendi, vel timore fidem ſuam liberè vbique confitendi.* LEX PROHIBET *infra citat locū Exodi ſcil. 23. 13.* Per nomen exterorum Deorum non iurabitis, 70 *Nomen Deorum aliorum non rememorabitis* neque audietur de ore veſtro.
B CONVERSATIO EXTORQVET. *Vſus communis loquendi, dum cum hominibus conuerſamur.* ILLVM HABES. *Sacerdotem, ædilem, &c.* HABITO *in vico dicto Iſidis, maneo.* TAM NON HONORO. *Cùm aliquem ex ſuo nomine vocatum Saturnum, ſic appello, non magis eum honoro, quàm ſi Marcum ſeruum meum vocarem ad me. Non igitur abſolutè lex prohibet nomina hujuſmodi Deorum recitare, ſed vetat Dei nomen incommunicabile hominibus alijſue creaturis à diuinitate alienis attribuere, quod prima tabula decalogi prima lex inhibet. Exodi 20. 7.* Non aſſumes nomen Dei tui in vanum: nec enim habebit inſontem Dominus eum qui aſſumpſerit nomen Domini Dei ſui fruſtra. 70. non aſſumes no-
C men Domini tui in vano. non enim mundabit Dominus Deus tuus aſſumentem nomen eius in vano. *Paraph. Chald.* non iurabis in nomine Dei tui fruſtra. DEI NATIONVM. *Pſalmo 95. 5.* quoniam omnes dij gentium dæmonia. MAGIS PRÆSTRVCTVM EST. *Contextum & connexionem facit ad ea quæ proximè dicturus ſum.* CONSVETVDINIS VITIVM. *Malo enim more & aſſuetudine factum eſt, vt Chriſtiani per ignorantiam iurent etiam per falſos Deos cùm dicunt;* me Hercule, iurant per Herculem. *Quaſi dicerent ſic me iuuet Hercules teſtis. Sic me Deus filius. Pro, filius Iouis.* DEIERATIO *Iuratio, ſacrum iuſiurandum.* EIERASTI. *abjuraſti.* PRÆVARICATIO *qui iurat per falſos Deos, hoc eſt dæmones, & contra fidem & iuſiurandum peccat quo ante baptiſmum abrenuntiauit diabolo; & ſimul ſit reus idololatriæ eoſdem colens contra Deum. Quicumque enim per aliquem iurat, eum honorat, præſentem vbique credens, & in veritatis teſtem aduocans. Vnde Paulus*: homines, inquit, per maiorem ſui iurant. *Aug. lib. 7. de Ciuit. cap. 33. Deos gentium eſſe dæmonia religionem Catholicam detexiſſe dicit.* Per hanc, inquit, religionem vnam & veram potuit aperiri, Deos gentium eſſe immundiſſimos dæmonas, ſub defunctorum occaſionibus animarum, vel creaturarum ſpecie mundanarum Deos ſe putari cupientes. Aug. *Idololatriæ etiam reos facit eos qui nomen Dei patris & filij ejus creaturis tribuunt, ſer. 9. lib. de decem chordis cap. 3.* Dicit tibi: vnus eſt Deus tuus, vnum cole Deum. Tu vis dimiſſo vno Deo tuo tanquam legitimo viro animæ, fornicari per multa dæmonia; & quod eſt grauius, non quaſi apertè deſerens & repudians ſicut Apoſtatæ faciunt, ſed tanquam manens in domo viri tui admittis adulteros: id eſt, tanquam Chriſtianus non dimittis Eccleſiam, conſulis Mathematicos, aut Aruſpices, aut augures, aut maleficos, quaſi de viri domo non recedens, adultera anima, & manens in eius cōiugio fornicaris. Dicitur tibi ne accipias in vanum nomen Dei tui, non exiſtimes creaturam eſſe Chriſtum. *Vt Manichæi ſolem*, quia pro te ſuſcepit creaturam: & tu contemnis eum qui æqualis eſt Patri, & vnus cum patre. *Et Ep. 154. ad Publicolam*: Aug. Quia & iurauit per quos non debuit, & contra pollicitam fidem fecit, quod non debuit, bis vtique peccauit: ac per hoc qui vtitur fide illius quem conſtat iuraſſe per falſos Deos, & vtitur non ad malam rem ſed ad licitam & bonam, non peccato eius ſe ſociat quo per dæmonia iurauit; ſed bono facto eius quo fidem ſeruauit. *Et Ser. 28. de verbis Apoſtoli circa finem*: Aug. Tantum mali, inquit, habet iuratio, vt qui lapides colunt, timeant falſum iurare per lapides: tu non times Deum præſentem, Deum viuentem, Deum ſcientem, Deum manentem, Deum in contemptorem vindicantem. Claudit ille templum ſu-

per lapidem, & it ad domum ſuam; ipſe ſuper Deum ſuum clauſit, & tamen quando illi dicitur, iura per Iouem, præſentis oculos timet. Et ecce dico charitati veſtræ, & qui per lapidem falſum iurat, periurus eſt. Vnde hoc dico? quia multi & in hoc falluntur, & putant, quia nihil eſt per quod iurant, non ſe crimine teneri periurij. Prorſus periurus es, quia A per id quod ſanctum putas, falſum iuras. Sed ego illum ſanctum non puto. *Sic inducit Chriſtianum loquentem qui iurat infideli per Iouem ſanctum putat cui* iuras. Non enim quando iuras, tibi iuras, aut lapidi iuras, ſed pro mo iuras. Homini iuras ante lapidem: ſed numquid non ante Deum? Non te audit lapis loquentem; ſed punit te Deus fallentem.

11. Idololatriæ particeps eſt, qui dans eleemoſynam, tacito vero Deo, propitios ſibi Deos ab accipiente precari patitur. De Idol. cap. 22. à p. ad fi.

SI cui dedero eleemoſynam, vel aliquid præſtitero beneficii, & ille mihi deos ſuos, vel coloniæ genium, propitios imprecetur, iam oblatio me, vel operatio, idolorum honor erit, per quæ benedictionis gratiam compenſat. Cur autem non ſciat, me Dei cauſa feciſſe, vt & Deus potius glorificetur, & dæmonia non honorentur in eo quod propter Deum feci? Sed Deus videt, quoniam propter ipſum feci: pariter videt, quoniam propter ipſum feciſſe me, nolui oſtendere; & præceptum eius idolothytum quodammodo feci. Multi dicunt, Nemo ſe debet promulgare. puto autem, nec negare: negat enim quicumque diſſimulat, in quacumque cauſa pro ethnico habitus. Et vtique omnis negatio idololatria eſt, ſicut omnis idololatria negatio, ſiue in factis, ſiue in verbis.

IDOLOLATRIÆ PARTICEPS EST, &c. XI. SCHOL.

IMPRECETVR. *Imploret. Vel quod falſorum Deorum inuocatio, ſit magis imprecatio quàm precatio.* OBLATIO, OPERATIO, *Opus beneficum eleemoſynæ.* BENEDICTIONIS, *beneficij.* NON SCIAT. *Cur neſciat accipiens a me beneficium, quòd propter Deum verum id ei præſtiterim?* SED DEVS VIDET. *Sic inducit objicientem.* PRÆCEPTVM EIVS *de dilectione proximi, opere, & veritate probanda.* IDOLOTHYTVM. *hanc oblationem & hoſtiam* beneficentiæ & communionis *bonorum, quodammodo victimam idolis immolaui.* PRO ETHNICO. *Qui à me accipiens beneficium, ſuper me Deos ſuos inuocans, me tacentem videt, ethnicum ſicut & ſe putat.* OMNIS NEGATIO, *etiam quæ fit diſſimulatione tacita, conniuet, & fit particeps idololatriæ.* SIVE IN VERBIS. *Addere debuerat; & ſilentio. Hinc Aug. lib. cont. mendacium cap. 6.* quaſi verò, inquit, cùm dictum eſſet corde creditur ad iu- B ſtitiam, incaſſum eſt additum, ore autem confeſſio fit ad ſalutem? Nonne penè omnes qui Chriſtum coram perſecutoribus negauerunt, quod de illo credebant, corde tenuerunt, & tamen ore ad ſalutem nō confitendo perierunt? *Et in Pſalmum 68.* Oportet vt habeat Chriſtianus irreuerentiam iſtam quando venerit inter homines quibus diſplicet Chriſtus: Si erubuerit de Chriſto delebitur de libro viuentium. Opus eſt ergo vt habeas irreuerentiam, quando tibi de Chriſto inſultatur, quando dicitur, cultor crucifixi, adorator malè mortui, venerator occiſi. Et ſi erubueris, mortuus es, &c. quid times fronti tuæ, quã ſigno Crucis armaſti? *Hæc habet in verſum ejuſdẽ Pſal. 68.* Quoniam propter te ſuſtinui opprobrium, operuit irreuerentia faciem meam. Sit, inquit, in te irreuerentia. Frontoſus eſto, quando audis opprobrium, de Chriſto, prorſus eſto frontoſus.

S. Aug.
S. Aug.
S. Aug.

12. Idololatriæ ſpeciem omnem Eccleſia reprobat. De Idol. cap. 24. per totum.

INter hos ſcopulos & ſinus, inter hæc vada & freta idololatriæ velificata ſpiritu Dei fides nauigat, tuta ſi cauta, ſecura ſi attonita. Ceterùm inenatabile excuſſis profundum eſt, inextricabile impactis naufragium eſt, inreſpirabile deuoratis hypobrichium in idololatria: quicumque fluctus eius offocant: omnis vortex eius ad inferos deſorbet. Nemo dicat, quis tam tutò præcauebit? exeundum de ſeculo erit: quaſi non tanti ſit exire, quam idololatren in ſeculo ſtare. Nihil eſſe facilius poteſt, quàm cautio idololatriæ, ſi timor eius in capite ſit: quæcumque neceſſitas minor eſt periculo tanto comparata. Propterea Spiritus ſanctus conſultantibus tunc Apoſtolis, vinculum & iugum nobis relaxauit, vt idololatriæ deuitandæ vacaremus. Hæc erit lex noſtra, quò expedita, hòc plenius adminiſtranda, propria Chriſtianorum, per quam ab ethnicis agnoſcimur & examinamur: hæc accedentibus ad fidem proponenda, & ingredientibus in fidem inculcanda eſt, vt accedentes deliberent, obſeruantes perſeuerent, non obſeruantes renuntient ſibi. Viderimus enim ſi ſecundum arcæ typum & coruus & miluus & lupus & canis & ſerpens in Eccleſia erit: certè idololatres in arcæ typo non habetur. Nullum animal in idolatren figuratum eſt. Quod in arca non fuit, in Eccleſia non ſit.

Act. 15. 20.
Eſa. 54. 11.
Matth. 7. 15
Philip. 3. 2.
Luc. 10. 19.
Gen. 7. 7.

IDOLOLATRIÆ SPECIEM OMNEM. XII. SCHOL.

SCOPVLOS. *Saxeos montes mari eminentes.* SINVS, *littora ſunt curua, quæ mare terram alluens velut ſinu amplectuntur.* VADA. *In quibus vnda breuior eſt.* C *Quæ omnia cauenda dicit fidei inter idololatras velificanti Spiritu ſancto ceu Nauarcho præſide, quæ quidem tuta erit ſi prudenter & circumſpectè conuerſetur, &c.*

ſecura, ſi timore attonita & ſuſpenſa progrediatur. Mare porro idololatriæ adeò profundum eſt, vt quiſquis excuſſus fuerit in illud ex Naue fidei, vix poſſit enatare, qui in ſcopulos impingit, ſe inde ext⸗ non poſſit, qui vertiginante vortice abſorptus fuerit, ſuffocetur vt reſpirare nequeat: HYPOBRICHIVM. *Barathrum. Vox Græca compoſita ab* ὑπὸ *&* βρύχω. *Quod idem eſt quod ſubdruere, qualis erat Charybdis.* OFFOCANT. *Suffocant* QVASI NON TANTI SIT. *Quaſi non ſit idem, exire de hac vita ſiue mori, quam in idololatria manere.* Mortuus enim eſt ex Auguſtino qui non habet fidem *Melius itaque eſt vitam corporis quam animæ perdere.* IN CAPITE. *Sine Chriſtiani, vt præ cæteris quaſi primum omnium & caput criminum idololatriam timeat, ſiue ipſius monſtri omnia, vt initio dixit, vitia continentis cujus fronti inſcriptum legas:* timor. NECESSITAS. *Honoris, bonorum, vitæ ipſius jacturæ.* CONSVLTANTIBVS. *In illo celebri Apoſtolorum Concilio, quo Petrus excuſſit iugum graue legis ex collo fidelium Act. 15. 20.* Propter quod ego iudico non inquietari eos *de obſeruatione cærimoniarum legis* qui ex Gentibus conuertuntur ad Deum. Sed ſcribere ad eos, vt abſtineant ſe à contaminatione ſimulacrorum *tranſlat. Syr. a pollutione ſacrificij* & fornicationis, & ſuffocatis, & ſanguine LEX NOSTRA. *Chriſtiana & Euangelica.* QVO EXPEDITA *eo ipſo quòd ab oneribus legis exempta eſt, eo plenius exequenda & perfectius, iuxta Chriſtum*, qui non venit legem ſoluere, ſed adimplere. AGNOSCIMVR. *dignoſcimur, & probamur.* ACCEDENTIBVS, *Ethnicis erudiri petentibus in numero Catechumenorum.* INGREDIENTIBVS, *in Eccleſiam per Ianuam Sacramentorum, hoc eſt baptiſma.* RENVNTIENT SIBI. *Suam profeſſionem abjurent.* VIDERIMVS ENIM. *Ponderemus ſi deceat iuxta figuram arcæ Noë quæ repræſentabat Eccleſiam; vtrum ſicut in ea immunda animalia cùm mundis fuerunt, ſic & in Eccleſia promiſcuè permitti debeant conuiuere mali cùm bonis. Et quidem ſi coruus carniuoros & edaces, miluus rapaces, lupus viros ſanguinum, canis impudicos & impudentes, ſerpens aſtutos figurauerint; & in Eccleſia tolerentur, à qua per excommunicationem tolli & præcidi merentur: nullum fuit in arca monſtrum quod figura eſſet idololatræ, vt præ cæteris criminibus, hoc maximè non inueniatur; quia Eccleſia eſt corpus Chriſti, ex membris fidelibus & in vnum Deum credentibus compactum. In id quod initio dixit de naufragio fidei in idololatria, facit quod habet Aug.*

S. Aug. *præfat. in Pſal. 69.* Audiamus, inquit, quoniam laborauerunt Martyres, & inter magnas tempeſtates odiorum in hoc ſeculo periclitati ſunt, non tam corpore, quod quandoque poſituri erant, ſed ipſa fide, ne deficerent, & fortè acerbis perſecutionum cedentes doloribus, vel amori vitæ huius, amitterent quod promiſerat Deus. ARCÆ TYPO *alij legunt, Archetypo, quod idem eſt. Principalis enim Eccleſiæ figura fuit Arca Noë, vt multis in locis probat Auguſtinus. Nunc quod ad præſentem attinet Tertulliani ſententiam, de immundis animalibus, certum eſt ipſam Arcam ex lignis Syluestribus, hoc eſt Gentium populis eſſe contextam Eccleſiam, & iiſdem tanquam feris animalibus vt & domeſticis peruiam, modo in Chriſtum credant, ſuiſque vitijs, & idololatriæ maximè renuntient. Sic enim meditatur Auguſtinus concione 2. in Pſal. 103. in verſum:* potabunt omnes beſtiæ Syluæ. Quid potabunt?

S. Aug. aquas pertranſeuntes inter medium mõtium. Quid potabunt? fontes emiſſos in conuallibus. *Supra concione prima dixerat montes, Apoſtolos & Prædicatores,*

S. Aug. *aquas & fontes, doctrinam fidei, non tantum Iudæis, ſed & Gentibus profluentem;* & qui potabunt? Beſtiæ Syluæ, &c. euidentiſſima duo maxima occurrunt documenta; quia in arca Noë, quã nemo noſtrûm dubitat Eccleſiam eſſe præfiguratam, non includerentur omnia genera animalium, niſi in illa vnitate compaginis, omnes gentes ſignificarentur: niſi fortè putamus, ſi omnia talia penitus diluuio delerentur, defuturam fuiſſe Deo poteſtatem iubendi, vt ea terra produceret, ſicut primo verbo eius produxerat. Non ergo fruſtra, non temerè, non aliquâ indigentiâ Dei, vel inopiâ poteſtatis, iuſſi ſunt animalia illa in Arcâ includi. Nam poſteaquam venit tempus; iam enim debemus & alterum euidentiſſimum adiungere teſtimonium: cùm ergo venit tempus, vt illud quod in arca erat præfiguratum, iam in Eccleſia compleretur, Petrus Apoſtolus dubitans dare ſacramentum Euangelicum *fidem per baptiſmum*, Gentibus incircũciſis, &c. quodam die eſuriens cũ prandere vellet, &c. Vidit vas quoddam velut linteum quatuor lineis ſubmitti de cœlo, vbi erant animalia omnis generis beſtiæ, &c. *quæ alibi expoſuimus, & hic dicit quatuor orbis partes exprimi, quibus conuertendis quatuor Euangelia ſcripta ſunt.* Ergo, inquit, non miremur ſi de illis aquis inter medium montium pertranſeuntibus in illa doctrina Apoſtolica fluente in medio, propter concordiam communionis, omnes beſtiæ ſyluæ bibunt. Omnes enim erant in Arca, omnes in diſco, omnes mactat, & manducat Petrus, &c. quid eſt enim mactare & mandacare? Occidere in eis quod erant, & in ſua viſcera aſſumere. Diſſuaſiſti Pagano ſacrilegia? occidiſti quod erat: dato Sacramento Chriſti incorporaſti Eccleſiæ? manducaſti; &c. potabunt omnes beſtiæ ſyluæ. Inde veniſtis, de ſylua collecti eſtis, & qualis ſylua? nullus hominum ibi pertranſibat, quia nullus Propheta illuc miſſus erat. Sed ad Arcam cõſtruendam conciſa ſunt ligna de ſyluis, inde ligna, inde beſtiæ, inde veniſtis. Ergo bibite: potabunt omnes beſtiæ ſyluæ. *Hujus porro arcæ Petrus nauta fuit, alter Noë, cui vt in linteo, ſic in Arca iuſſum eſt, vt omnia animalia immunda reciperet, manducaret, in corpus Chriſti conuerſa, enutriret & potaret. Inde & ipſe prima ſua Epiſtola cap. 3. 19. & ſeq.* His qui in carcere erant ſpiritibus, veniens prædicauit: qui increduli fuerant aliquando, quando expectabant Dei patientiam in diebus Noë, cum fabricaretur Arca: in qua pauci, id eſt octo animæ ſaluæ factæ ſunt per aquam. Quod & vos nũc ſimilis formæ ſaluos facit baptiſma: non carnis depoſitio ſordium, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio in Deum, per Reſurrectionem Ieſu Chriſti qui eſt in dextera Dei, deglutiens mortem, vt vitæ æternæ hæredes efficeremur. *Ita Petrus deglutire iuſſus eſt, animalia immunda & mortifera, vt ea conuerteret ad vitam gratiæ. Sed interrogatio bonæ conſcientiæ in Deum, non ficta, debet præcedere baptiſma, nec ad illud recipi, vt ſupra ex Auguſtino vidimus qui peccatum aliquod graue, maximè autem idololatriæ non vult deſerere. Tranſlatio Syriaca hujus loci Petri clarior eſt.* Prędicauit animabus illis, *hominibus* quę detinebantur in ſepulcro: *quantũ ad corpora: nam animæ erant in limbo; ſed nunc anima, nũc caro pro toto homine ſumitur in ſcriptura:* quę quondã inobedientes fuerant in diebus Noach, cùm lõganimitas Dei præcepit vt fieret arca ob ſpem pœnitentię eorum: & octo tantum animæ *rationales, Noë & vxoris eius, & trium filiorum cum ſingulis vxoribus,* introierunt in eam, & ſeruatę ſunt per aquas. Quo quidem exemplo & vos ſeruamini per baptiſmum, non abluentes corpus a ſordibus, ſed gratias agentes Deo cum pura conſcientia. *Huic autem puritati præ cæteris repugnat idololatria plena ſordibus omnium vitiorum. Vnde ſupra idem Petrus Act. 11. 18.* Viſum

eſt

eſt Spiritui ſancto, & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris quàm hæc neceſſaria: vt abſti- A neatis vos ab immolatis ſimulacrorum.

** 1. Idololatriæ Participes non eſſe ſanctarum imaginum artifices, nec earum, vt nec SS. Reliquiarum cultores. Libro de Pudic. cap. 7. in p.*

A Parabolis licet incipias, vbi eſt ouis perdita à Domino requiſita, & humeris eius reuecta. Procedant ipſæ picturæ calicum veſtrorum, ſi vel in illis perlucebit interpretatio pecudis illius, &c. Luc.15.5.

Et ibidem cap 10. à m. Cui ille ſi fortè patrocinabitur paſtor quem in Calice depingis.

2. Et lib. 2. contra Marc. cap. 21. in f. & 22. in p.

QVi arcam ſabbatis circuntulerant, impunè geſſerunt: non ſuum enim, ſed Dei opus, ex præcepto ſcilicet ipſius adminiſtrauerant. Proinde & [a] *ſimilitudinem vetans fieri omnium quæ in cœlo, & in terra, & in aquis*, oſtendit & cauſas, idololatriæ ſcilicet ſubſtantiam cohibentes. Subjicit enim: *non adorabitis ea, neque ſeruietis illis.* Serpentis autem ænei effigies poſtea præcepta Moyſi à Domino, non ad idololatriæ titulum pertinebat, ſed ad remediandos eos qui à ſerpentibus infeſtabantur. Et taceo de figura remedii. Sic & Cherubim & Seraphim aurea in Arcæ figuratum exemplum, certè ſimplex ornamentum, accommodata ſuggeſtui, longè diuerſas habendo cauſas ab idololatriæ conditione, ob quam ſimilitudo prohibetur, non videntur ſimilitudinum prohibitarum legi refragari, non in eo ſimilitudinis ſtatu deprehenſa, ob quem ſimilitudo prohibetur.

Ioſue 6. 15. Cap.XXII. a Exo. 20. 4. 5. Num.21. 8. & ſeq. Exo.25.18.

IDOLOLATRIÆ PARTICIPES NON ESSE SANCTARVM IMAGINVM ARTIFICES, NEC EARVM, VT NEC SANCTARVM RELIQVIARVM CVLTORES. I. ET II SCHOL.

PICTVRÆ CALICVM. *Vide dicta to.1.in erroribus Tertull. Verbo remiſſio Mœchis neganda, & teſtimonium ab aduerſario ſume cõtra Iconomachos. Neque enim vſum imaginum, factus hæreticus Montaniſta & Nouatianus, hîc arguebat, ſed veterem vſum & earum cultum & reuerentiam in ipſo ſacro ſancto Miſſæ ſacrificio ſupponens, cujus in Calice paſtoris veri ouis errantis & recuperata bajuli effigies depicta erat in vitro vel chryſtallo, cujus cauſa Epiſcopos & Presbyteros, recipientes mœchos ad pœnitentiam & participationem ſacramentorum ſuggillabat: Vnde & Romanum Epiſcopum & principem paſtorum Zephyrinum, potius quàm ipſum Chriſtum in dicto Calice delineatum arguebat. De pudic. cap. 10. à m.* Cui ille ſi fortè patrocinabitur pa- C ſtor quem in Calice depingis, proſtitutorem & ipſum Chriſtiani Sacramenti, meritò & ebrietatis idolum, & Mœchiæ aſylum poſt Calicem ſubſecuturæ, de quo nihil libentius bibas, quàm ouem pœnitentiæ ſecundæ. At ego eius paſtoris ſcripturas haurio, qui non poteſt frangi, *id eſt non apocriphum librum inſcriptum* paſtor, *ſinum pandentem mœchis, & minimo flatu fragilem, ac mobilem inſtar Calicis vitrei, ſed Chriſtum judicem incorruptibilem, pedibus æneis ſtantem ſuper mare & terram, qualis in Apocalypſi pingitur; immotum cœlo paſtorem poſt primam veniam datam mœchis inflexibilem & inexorabilem.*

2. QVI ARCAM. *Ioſue 6. 12. & 15.* Ioſue de nocte conſurgente *Hebr. mane vt & Sept.* tulerunt D ſacerdotes Arcam Domini, &c. die autem ſeptimo diluculo conſurgentes, circuierunt vrbem, ſicut diſpoſitum erat, ſepties, EX PRÆCEPTO *Ioſue 6. 2.* Dixit Dominus ad Ioſue: Ecce dedi in manu tua Iericho & regem eius, omneſque fortes viros. Circuite vrbem cuncti bellatores ſemel per diem: ſic facietis ſex diebus. Septimo autem die ſacerdotes tollant ſeptem buccinas quarum vſus eſt in iubileo, & præcedant Arcam fœderis, ſeptieſque circuibitis ciuitatem, *Hebr. circuibunt* & ſacerdotes clan- B gent buccinis. AD IDOLOLATRIÆ TITVLVM. *Elogium criminis.* TACEO DE FIGVRA. *Alibi diximus Chriſtum in Cruce pendentem, mortis & peccati remedium adumbraſſe. Cætera per ſe patent.*

Duo hîc nobis ex Tertulliani doctrina contra hæreticos confirmanda ſunt, primò vſus & honor antiquus imaginum. Secundò ſanctarum reliquiarum. Quantum ad primum Deus ipſe qui idola prohibuit, Moyſi iuſſit Cherubim aureos in làtere propitiatorij fabricare, & ſerpentem æneum in deſerto erigere in ſtipite, vt & Salomon 3. Reg. 7. 29. cælare fecit Cherubim, Leones, & palmas. Eſaias item 6. & ſeq. calamo pinxit, Deum ſedentem ſuper ſolium excelſum, & duos hinc inde Seraphim. Ioſeph porro lib. 3. Antiquit. cap. 6. Cherubim Salomonis templi ſic deſcribit. Super tegmen eius erant effigies duæ, quas Hebræi Cherubim appellant, ea ſunt animalia volucria, ſpecie noua, à nullo vnquam hominum conſpecta. Hæc dicit Moyſes in Dei ſe vidiſſe ſede figurata. *Libro autem 8. cap. 2.* Hæ Cherubicæ effigies quanam ſpecie fuerint, nemo vel conjicere poteſt vel eloqui. *Et Oſée 3. 4. mentio alterius figuræ* Dies multos ſedebunt filii Iſraël ſine Rege, & ſine principe, & ſine ſacrificio, & ſine altari, & ſine Ephod, & ſine Teraphim. *Sept. poſtrema vertunt.* Sine ſacerdotio, ſine manifeſtationibus. *Paraph. Chald.* Tſalmanaia, *ſimulacrũ Hieronymus poſt Theodotionem, & Aquilam μορφώματα figuras cælatas; per quas, iuxta Rabi Dauid Kimhi, Lyr. Vatab. & alios, dæmones oracula reddebant, & futura prædicebant. Nomen verò Teraphim indifferẽs eſt ad idola vel imagines ſacras. Sic Michol filia Saül 1. Reg. 19. 13. iuxta Hiero. Epiſt. 130. ad Marcellam.* Tulit Michol ſtatuam *Sept. cenotaphia. Hebr. Teraphim quæ Græci morphomata vocant, in ſimilitudinem feretri vacui extenſa*, & poſuit eam ſuper lectum, & pellem piloſam caprarum poſuit ad caput eius, & operuit eam veſtimentis. *Nec probabile eſt apud Dauid aut Saülem fuiſſe idola, qualia fuere Teraphim quæ Rachel tulit de domo patris. Tera-*

Omniloquium.

phim autem apud Oſeam iuxta Hieronymum ibidem ſimilia Cherubim & Seraphim intelligenda ſunt. Quæ Sept. illuminationes ſiue manifeſtationes vocant, quòd ex Ephod gemmus iuxta Ioſephum Pontifex reuelationes diuinas acciperet, & ex oraculo propitiatorij. Iudicum autem 18. Teraphim ſiue Idola Michæ Ephratitæ quos Deos ſibi ablatos querebatur, tribus Dan ſtatuit in Domo Domini in Silo cum Leuitis & ſacrificatoribus.

Antiquitas imaginum in noua lege probatur ab Euagrio lib. 4. hiſt. Eccl. cap. 26. in imagine Chriſti miſſa Abgaro ab ipſo Chriſto in linteo ſuo vultui applicato impreſſa, & vrbem Edeſſam à Coſrohis obſidione liberante. Euſebius etiam Cæſar. libro 7. cap. 14. Chriſti ſtatuam deſcribit æneam, cum Hæmorohiſſa fimbriam veſtimenti eius tangente; vbi herba naſcebatur, quæ dum eandem fimbriam attingebat, morbis omnibus medebatur, in Cæſarea Philippi; quam vidiſſe teſtatur cum alijs Petri & Pauli imaginibus.

Sanctorum imagines commendant omnes ferè Patres. Athanaſius quæſtione 39. ad Antiochum, vbi neque ligno, nec lapidi noſcultum exhibere tradit, ſed prototypo; ſicut nec Iacob, iuxta 70. exoſculans & adorans faſtigium virgæ Ioſeph, aut Iudæi tabulas legis, aut Cherubim aureos ſecundùm materiam adorabant; ſed Deum in his venerabantur: additque ſæpius viſum ex imaginibus ſtillare vnguentum; & ex aliqua percuſſa ſagitta, ſanguinem multum: & religioſum a diabolo præſeruatum ab imagine Deiparæ. Baſilius lib. de Spiritu ſancto, cap. 18. ſicut & Ariſtoteles lib. de Reminiſcentia, idem, inquit, eſt motus imaginationis in imaginem, & in imaginatum. Vt cultus ille non ſit abſolutus, ſed relatiuus. *Vide Greg. Nyſſ. orat. in ſanct. Theodorum Martyrem. Naz. in orat. Heronis Philoſophi. Hiero. in Ep. ad Euſtoch. 27. Epitaphio S. Paulæ.* Proſtrata ante crucem quaſi pendentem Dominum cerneret adorabat. *Ambr. Ep 63.*

Concil. Nicænum 2. in Anathematiſmis. Nos venerandas imagines ſuſcipimus, nos qui ſecus ſaxint anathemate percellimus. Quicumque ſententias ſacræ Scripturæ de idolis contra venerandas imagines adducunt, anathema. Qui venerandas imagines idola appellant, anathema. *Antiochena Synodus An. Do. 57. cui Nicæna Synodus ſecunda act. 1 ſuffragatur his verbis:* In Antiochena Synodo ſanctorum Apoſtolorum dictum eſt ſaluatos non debere amplius ob idola aberrare, ſed certandum eſſe ante Iconem Dei hominiſque Ieſu Chriſti Domini noſtri. *Eiuſdem meminerunt clerici Appamæi Epiſt. ad Patres quintæ Synodi Generalis ſub Iuſtiniano Imperatore, contra Petrum Epiſcopum ſuum, qui imagines è templis euerterat. Synodus item Romana Epiſcoporum ferè mille ſub Gregorio 3. pro imaginibus celebrata An. Do. 733. & alia ſub Stephano 3. Romæ item collecta An. 768. Synodus autem Septima Act. 7. quæ fuit Generalis, habens Legatos Romani Pontificis & Patriarcham Conſtantinopolitanum & Epiſcopos 350. & hæc eſt Nicæna ſecunda; Quæ præcipuè congregata eſt vt hæreſis Iconoclaſtarum damnaretur; his verbis cultum earum commendat.* Fatemur vnanimiter nos Eccleſiaſticas traditiones ſiue ſcripto, ſiue conſuetudine valentes, & decretas retinere velle: quarum de numero eſt imaginum effiguratio, vt quæ hiſtoriæ Euangelicæ promiſſionis concinat, ad credulitatem veræ & non phantaſticæ incarnationis Dei, & ad vtilitatem ſimilitudinis quam nobis exhibet, vtiliter inuentam, &c. Definimus cum omni diligentia & cura venerandas & ſanctas imagines, ad modum & formam venerandæ & viuificantis crucis, è coloribus & teſſellis aut alia quauis materia commodè paratas dedicandas, & in templis ſanctis Dei collocandas, habendaſque tum in ſacris vaſis, & veſtibus, tum in parietibus & tabulis, in ædibus priuatis, in vijs publicis; maximè autem imaginem Domini & Dei Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti, deinde intemeratæ Dominæ noſtræ Deiparæ, Venerandorum Angelorum, & omnium deinde ſanctorum virorum Quò ſcilicet per hanc imaginum pictarum inſpectionem, omnes qui contemplantur, ad prototyporum memoriam, & recordationem, & deſiderium veniant, illiſque ſalutationem, & honorariam adorationem exhibeant, Non tamen ſecundùm fidem noſtram veram latriam quæ ſolùm diuinæ naturæ competit, ſed quemadmodum typo venerandæ, & viuificantis crucis, & ſanctis Euangeliis, & reliquis ſacris oblationibus ſuffitorum & luminarium reuerenter accedimus, quemadmodum veteribus piè in conſuetudinem hoc adductum eſt. Imaginis enim honor in prototypum reſultat; & qui adorat imaginem, in ea adorat quoque deſcriptum argumentum. Sic enim noſtrorum Sanctorum Patrum obtinet diſciplina, vel traditio Catholicæ Eccleſiæ, quæ à finibus, vſque ad fines Euangelium ſuſcepit. Igitur qui auſi fuerint aliud ſentire aut docere, aut more impiorum hæreticorum Eccleſiaſticas traditiones contaminare, aut vanam vaniloquentiam inducere, aut quidquam de conſecratis in Eccleſia abijcere: Euangelij inquam depictum codicem, aut figuram crucis, aut imaginis alicuius picturam, aut reliquias martyrum quas ſciuerit eſſe germanas & veras, aut contra iſta vafrè & improbè aliquid cogitare, quod ſit cõtra Cõſtitutionem Eccleſiaſticam, aut vti tanquam communibus ſacratis Deo repoſitis pretioſis, aut monaſterijs reuerendis; ſi fuerint Epiſcopi aut clerici, deponuntor; ſi monachi aut laici, communione priuantor.

Sancta Synodus exclamauit: omnes ſic credimus, omnes idem ſapimus, omnes approbantes ſubſcribimus. Hæc eſt fides Apoſtolorum, hæc eſt fides Patrum, hæc eſt fides orthodoxorum, hæc fides orbem terrarum confirmauit. Credentes in vnum Deum in Trinitate laudatum, venerandas imagines amplexamur. Qui ſecus agunt, Anathemate percelluntor. Qui ſic non ſentiunt, ab Eccleſia depelluntor.

Manichæi certè corpus phantaſticum Chriſto tribuentes, vt & Marcionitæ præceſſores, omnes imagines conſequenter eum repræſentantes reſpuebant. De quibus Auguſtinus lib. 20. cont. Fauſtum, cap. 11. Iam verò, inquit quod etiam inde vos Paganis vultis eſſe meliores, quòd illi aris, delubris, ſimulacris, victimis, atque incenſo Deum colendum putant; vos autem nihil horum facitis, quis non irrideat? *Caluiniſtis, aliiſque hæreticis iconomachis vana errorum phantaſmata colentibus dictum puta.* Quaſi verò non ſit ſatius vel lapidi qui quoquomodo eſt, aram conſtituere, & victimam offerre, quàm id quod omnino non eſt, in deliramento phantaſmatis adorare? Verùm tu qui rationabile Dei templum te eſſe dixiſti, quomodo hoc explicabis? Placetne tibi, vt templum Deus habeat, cuius aliquam partem diabolus fabricauerit? An vos non eſtis, qui dicitis omnia membra veſtra, totumque corpus à maligna mente, quam Hylen dicitis. *Materia autem eſt*, fabricatum, eiuſque ipſius fabricatricis partem illic habitare ſimul cum parte Dei veſtri? Quæ cùm ibi teneatur, vt perhibetis, concatenata & incluſa, vtrum Dei templum, an Dei carcerem te dicere debuiſti, niſi fortè animam tuam templum Dei dicis, quam ex terra luminis habes? At illam partem Dei, Aug.

Aug. Vel membrum Dei ſoletis dicere, non templum Dei. A Reſtat ergo vt templum Dei non te dixeris, niſi ex corpore, quod ſecundùm te diabolus fabricauit. Ecce quomodo templum Dei blaſphematis, vt non ſolùm ſanctum non eſſe dicatis, verùm etiam machinamentum diaboli, & ergaſtulum Dei. At verò Apoſtolus, templum Dei ſanctum eſt, inquit, quod eſtis vos. Et ne putes tantummodo ad animam pertinere quod dictum eſt; audi expreſſiùs: neſcitis, inquit, quia corpora veſtra templum eſt in vobis Spiritus ſancti, quem habetis à Deo? Vos autem fabricam dæmonum Dei templum dicitis, & ibi vinum ſicut Fauſtus ait, viuæ maieſtatis ſimulacrum, Chriſtum Filium Dei collocatis. Planè Chriſtus veſter phantaſmaticus, habitet in tali B templo ſacrilegæ vanitatis. Ille quippe non à ſimilitudine, ſed à ſimulatione ſimulacrum vocari poteſt. *Chriſtus autem noſter, verus Deus, Dei veri imago ſubſtantialis, veram hominis formam, verus homo aſſumpſit. Vnde vera eius imago rectè & religioſè in vero eius templo, quod eſt Eccleſia, collocatur & colitur.*

Aug. *Idem Aug. lib. 1 de conſenſu Euang. cap. 10. vbi agit cont. impugnatores Euangelij Chriſti, quod & plenum arte magica, & ad Apoſtolos Petrum & Paulum inſcriptum mentiebantur.* Cùm, inquit, vellent tale aliquid fingere Chriſtum ſcripſiſſe ad diſcipulos ſuos, cogitauerunt ad quos potiſſimum ſcribere potuiſſe facilè crederetur, tanquam ad illos qui ei familiariùs adhæſiſſent, quibus illud, *Pſeudoeuangelium* quaſi ſecretum dignè committeretur, & occurrit C eis Petrus & Paulus. *Quem ſubijcit, niſi poſt Chriſti aſcenſum, Chriſti diſcipulum factum.* Credo quòd Aug pluribus locis ſimul eos cum illo pictos viderunt, quia merita Petri & Pauli, etiam propter eundem paſſionis diem celebriùs & ſolemniter Roma commendat. Sic omnino errare meruerunt, qui Chriſtum & Apoſtolos eius, non in ſanctis codicibus, ſed in pictis parietibus quæſierunt. Nec mirum ſi à pingentibus, fingentes decepti ſunt. *Non quod picturam imaginum reprobet vſitatiſſimam, ſed quòd quaſi Chriſto Paulus viuenti adhæſerit, cuius picturâ decepti ſint.*

Quod autem hæretici obijcere ſolent tam contra cultum imaginum, quàm venerationem reliquiarum, & D *luminarium in eorum cœmeterijs & martyrijs accendi ſolitorum; ex Concilio Flibertino, ſiue Eliberitano depromitur, quod habitum fuit in Hiſpania ſub Marcello 1. An. Chr. 305. ante Concilium Nicænum. Tum vero ſub Conſtantio, & Galerio Imper. fidelibus in perſequutione lapſis, pœnitentia quidem concedebatur, ſed ad aliorum terrorem, communio negabatur, id eſt reconciliatio ſacramentalis, & abſolutio. Canon itaque 36. ſic habet:* Placuit picturas in Eccleſia eſſe non debere, ne quod colitur, aut adoratur, in parietibus depingatur. *Baronius to. 1. Annal. putat hunc Canonem ſuppoſititium eſſe, nec latum à Patribus huius Concilij: ad hæc non potuiſſe conuentum 19. Epiſcoporum, aut debuiſſe totius Eccleſiæ conſenſus præualere. Bellarminus* E *lib. 2. de Imaginibus, cap. 9. reſpondet, Patres huius Concilij prouidiſſe ne parietum humiditate aut puluere decor imaginum ſordeſceret. Alij ſaniùs ſentiunt, ne Gentilium perſequutione tum graſſante, imagines eorum ludibrio exponerentur, ſed tabulis mobilibus picta facilè amouerentur, & ſic ſubtraherentur iniuria.*

De Cereis in locis ſanctis non accendendis, ſic habet, Can. 34. Cereos per diem placuit in cœmeterio non incendi: inquietandi enim ſanctorum ſpiritus non ſunt. Qui hæc non obſeruauerint, arceantur ab Eccleſiæ communione. *Factum eſt vt de hoc Concilio diuerſi inter ſe diuersè ſenſerint. Quod enim 1. 2. 6. 8.* A *12. 17. & 18. Canones Nouatiano fauere viderentur, lapſis adimentes communionem etiam in fine vitæ; & Canon. 34. Vigilantio, & 36. Iconomachis; Melchior Canus lib. 5. de locis cap. 4. Hunc Canonem 36. erroneum eſſe declarat. Bellarminus præcitato loco dicit, hoc Concilium prouinciale tantum, nec confirmatum, frequenter erraſſe, quòd lapſos, & peccatores graues, licet pœnitentes excluſerit à communione, id eſt reconciliatione ſacramentali, & abſolutione etiam in articulo mortis, quòd Canone 69. reconciliatio & communio pro eodem ſumatur. Baronius, licet anno 56. num. 119. & tribus ſequentibus, propter Nouatianos, quibus hæc Synodus fauere videbatur, acerbiùs aliquantò & liberiùs de ea ſcripſiſſet, poſt modum, tamen multò mitius ſenſit, to. 2. An. Chr. 301. num. 42. vbi de Patribus in* B *ea collectis, & lapſorum reconciliatione ſic ſcripſit:* Cùm quæ ab illis de ea re ſunt ſtatuta, ab Innocentio Romano Pontifice excuſentur, nemo ſit, qui accuſare præſumat. *Numero item 41. & 43. cenſet ad terrorem, lapſos à communione Euchariſtica tantum, non verò à pœnitentia & peccatorum abſolutione remouiſſe.*

Ad Cereos quod attinet, Lactantius libro 6. cap. 2. arguebat offerentes Deo luminaria; putantes Deum veram lucem, egere lumine. Vigilantius auerſatus cultum Martyrum & reliquiarum, ritum Gentilium inuectum in Eccleſiam calumniabatur. In quem ſic Hieronymus: Cereos, inquit, non clara luce accendimus, ſicut fruſtra calumniaris; ſed vt noctis tenebras hoc ſolatio temperemus: vt vigilemus ad lumen, ne cæci C tecum dormiamus in tenebris. Quòd ſi aliqui propter imperitiam, & ſimplicitatem ſæcularium hominum, vel certè religioſarum fœminarum: de quibus verè poſſumus dicere, confiteor, zelum Dei habent, ſed non ſecundùm ſcientiam; hoc præ honore martyrum faciunt; quid inde perdis? Cauſabantur quondam & Apoſtoli, quòd periret vnguentum; ſed Domini voce correpti ſunt. Neque enim Chriſtus vnguento indigebat, nec Martyres lumine cereorum: & tamen illa mulier in honorem Chriſti hoc fecit, deuotioque mentis eius recipitur: & quicumque accendunt cereos, ſecundùm fidem ſuam habent mercedem, &c. & abſque Martyrum reliquiis, per totas Orientis Eccleſias, quādo legendum D eſt Euangelium, accenduntur luminaria, iam Sole rutilante, non vtique ad fugandas tenebras, ſed ad ſignum lætitiæ demonſtrandum. *Addis ob lumen ipſius Euangelij, iuxta Pſaltem:* Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis. *Concilium autem Eliberitinum hoc Canone coërcuit Neophitos, ne Gentilium more,* lucernis diem infringerent, *vt ait alibi Tertullianus. Neque enim Patres adeo rudes erant, vt crederent, vel beatos in cælo, vel iuſtos in purgatorio poſſe inquietari luminibus. Sed per ſpiritus ſanctorum, intelligit fidelium viuentium animas, quas noluit perturbari. Siue quòd ſcandalum paterentur videntes aliquos Chriſtianos ſectari Gentilitiam ſuperſtitionem, quâ iuxta Suetonium in Tiberio cap. 98. ad ſe-* E *pulcra defunctorum faces accendere ſolebant: ſiue quòd animas Martyrum, ſtultâ ſimplicitate cereis accenſis quidam iuuari putarent. Quod ſi hanc inquietudinem ad defunctorum iuſtorum ſpiritus referas, cum Baronio An. Chri. 34. num. 312. reſpondeo, non propriè, ſed metaphoricè inquietari; quòd ritus ſuperſtitioſi valde ipſis diſpliceant, maximè cùm carminibus magicis animas ſuas ethnico more aduocari & ſollicitari doleant. Ita & ipſe Plinius lib. 28. cap. 2.* Ex homine, inquit, remediorum primum maximæ quæſtionis, & ſemper incertę eſt, valeantne aliquid verba & incantamenta carminum, &c. Cur ad mentionem defunctorum, teſtamur memoriam eorum à nobis non ſollicitari?

ſea & 1. Reg. 28. Anima Samuelis ſic queritur de Saüle conſulente Pythoniſſam : quare inquietaſti me vt ſuſcitarer? *Cæterùm ceſſante periculo ſuperſtitionis in imitatione Gentilium, & ex ea nati ſcandali, quod Concilium voluit amoliri, piè ac ſanctè in Eccleſiis & cœmeteriis lampades & cerei diu noctuque accenduntur; ad ſignificandam fidei lucem, ſpem reſurrectionis, & gloria Sanctorum, in qua credimus eos viuere, ac lucere ante Dominum. Ad funera item luminaria accendi ſolita antiquo vſu, teſtis eſt Theod. lib. 5. hiſt. cap. 36 Naz. orat. 2. contra Iul. Chryſoſt. homil. 14. in Ep. ad Hebr. Nyſſenus in Epiſt. ad Olympium. Hiero. Ep. 27. ad Euſtoch. in Epitaph. Paulæ.* Tranſlata, inquit, Epiſcoporum manibus, & ceruicem feretro ſubjicientibus, cùm alij Pontifices lampadas, cereoſque præferrent; alij choros pſallentium ducerent, in media Eccleſia ſpeluncæ Saluatoris eſt poſita. *Tomo 1. Conciliorum in vita Silueſtri fit mentio candelabrorum & lampadum ex auro & argento, balſamique pretioſi, & olei nardini, quod ardere volebat Conſtantinus coram reliquijs Petri, Pauli, Laurentij, ſanctæ Crucis. Beda de temporum ratione cap. 10. agit de Numa dicante Februum menſem Plutoni, & Dijs Manibus placandis; quo per lumina luſtrabantur; qui ritus gentilis in lumina purificatæ Virginis eſt mutatus. Concil. 4. Toletanum meminit cerei Paſchalis cum quinque granis thuris, quinque plagas Chriſti exprimentibus, in ſignum Chriſti ſuſcitati, & lucentis inter Apoſtolos quadraginta diebus. Aug. 22. de Ciuit. cap. 8. vbi de oleo lampadis S. Stephani, mortuum excitante:* Amicorum, inquit, eius quidam inter aliorum conſolantium verba ſuggeſſit, vt eiuſdem martyris oleo corpus perungèretur, factum eſt, & reuixit. *Et in Pſal. 65. de cereo baptiſmali:* Propterea & in ſacramentis, & in catechiſando, & in exorciſando, adhibetur priùs ignis. Nam vnde plerumque immundi ſpiritus clamant, ardeo, ſi ille ignis non eſt? *Et Concilium 4. Carthag. cui ſubſcripſit Auguſtinus.* Acholythus cùm ordinatur, ab Epiſcopo quidem doceatur qualiter in officio ſuo agere debeat: ſed ab Archidiacono accipiat ceroferarium cum cereo, vt ſciat ſe ad accendenda Eccleſiæ luminaria mancipari.

S.Aug. S.Aug.

Quantum ad reliquias Sanctorum; Arcam Teſtamenti pretioſam fuiſſe thecam reliquiarum veteris teſtamenti teſtis eſt Paulus Hebr. 9. 4. vbi dicit: Arcam teſtamenti circumtectam ex omni parte auro, in qua vrna aurea habens manna, & virga Aaron quæ fronduerat, & tabulæ teſtamenti. *Moyſes in exitu Ægypti oſſa Ioſeph tranſportat, dehinc ſepelit in Sichem. Tertio Regum, Leo corpus Prophetæ mortuum ſeruat. Quarto Regum Elias pallio tranſit Iordanem. Ibid. mortuum corpus Eliſei, mortuum ſuſcitat, & prophetat. Eccli. 48. Vnde & Cyrill. Ieroſ. Cathec. 18. virtutem notat in corporibus ſanctorum. Iuſtinus Martyr. qu. 28.* Sanctorum corpora, & ſepulcra Martyrum, & dæmonum amoliuntur inſidias, & morborum ab arte medica comploratorum conferunt ſanationes. *Sic & fimbria Chriſti Marc. 5. ſanat hæmorroiſſam, & vmbra Petri Act. 15. & ſudaria & ſemicinctia Pauli ægros curant. Athanaſius in vita Antonij, & Hiero. in Paulo, cuius pallium ſolemnibus induebat Antonius.* Tanquam magna hæreditate ditatus lætanter per veſtimentum recordatur imaginem ſanctitatis. *Baſil. homil. in Pſal. 115.* In priori lege dicebatur Sacerdotibus & Nazaræis illud: non contaminabitur ſuper mortuo, & ſi quis tetigerit cadauer, immundus erit: & lauabit veſtimenta ſua. Nunc è diuerſo, Martyris oſſa quiſquis attigerit, ob gratiam corpori inſidentem, fit quadantenus ſanctificationis particeps: quare pretioſa eſt in conſpectu Domini mors ſanctorum eius. *Chryſoſt. homil. 32. in cap. 16. ad Rom.* Quis mihi nunc dabit circunfundi corpori Pauli, affigi ſepulcro, videre puluerem corporis illius, &c. videre vellem puluerem oris huius, per quod Chriſtus magnalia & ineffabilia locutus eſt, &c. cordis illius puluerem, &c. puluerem manuum illius quæ in vinculis fuerunt, &c. puluerem oculorum benè excæcatorum, deinde ad orbis ſalutem reſpicientium, qui & Chriſtum in corpore videre meruerunt, &c. vellem & pedum illorum videre puluerem qui per orbem currentes, &c. vellem videre ſepulcrum quo recondita ſunt arma illa iuſtitiæ, arma lucis, membra nunc viuentia, tunc verò cùm eſſent in hac vita, emortua. *Ambroſius lib. 7. Ep. 1. & Ser. de ſanctis Geruaſio & Prothaſio:* Seuerus nomine, lanius miniſterio, vt contigit fimbriam de veſte Martyrum quâ ſacræ reliquiæ veſtiuntur, clamat ſibi reſtitutum lumen. *Hiero. Ep. 17. ad Marcellam, cap. 5.* Martyrum vbique ſepulcra veneramur, & ſanctam fauillam oculis apponentes, ſi liceat etiam ore contingimus; & monumentum in quo Dominus conditus eſt, quidam exiſtimant negligendum? ſi nobis non credimus, credamus ſaltem diabolo & angelis eius, qui quotieſcumque ante illud de obſeſſis corporibus contremiſcunt, rugiunt, expelluntur, quaſi in conſpectu tribunalis Chriſti ſtantes, & ſerò dolent crucifixiſſe quem doleant.

Aug. *Auguſtinus 9. Confeſſ. cap. 7.* Memorato Antiſtiti tuo *Ambroſio* per viſum aperuiſti, quo loco laterent martyrum corpora Prothaſij & Geruaſij quæ per tot annos incorrupta in theſauro ſecreti tui reconderas, vnde opportunè promeres ad coërcendam rabiem fœmineam, ſed regiam. *Iuſtinam intelligit, Valentiniani adhuc pueri matrem Arrianam Ambroſium perſequentem* cùm enim propalata, & effoſſa digno cum honore transferrentur ad Ambroſianam Baſilicam, non ſolùm quos immundi vexabant ſpiritus, confeſſis eiſdem dæmonibus ſanabantur, verum etiam quidam plures annos cæcus ciuis ciuitati notiſſimus, cùm populi tumultuantis lætitiæ cauſam quæſiſſet, atque audiſſet, exiliuit, eóque ſe vt duceret, ſuum ducem rogauit. Quò perductus impetrauit admitti, vt ſudario tangeret feretrum pretioſæ in conſpectu tuo mortis ſanctorum tuorum. Quod vbi fecit, atque admouit oculis, confeſtim aperti ſunt. Inde fama diſcurrens, inde laudes tuæ feruentes, lucentes: inde illius inimicæ animus, etſi ad credendi ſanitatem non applicitus, à perſequendi tamen furore compreſſus eſt. Gratias tibi Deus meus. *Et Epiſt. 103. ad Quintianum ſic de perlatoribus Epiſtola in fine:* Portant, inquit, reliquias beatiſſimi martyris Stephani, quas non ignorat ſanctitas veſtra, ſicut & nos fecimus, quàm conuenienter honorare debeatis. *Et lib. 22. de Ciuit. cap. 8. Primò retexit* miraculum quod Mediolani factum cùm illic eſſemus, inquit, quando illuminatus eſt cæcus, ad multorum notitiam potuit peruenire, quia & grandis eſt ciuitas, & ibi tunc erat Imperator, & immenſo populo teſte res geſta eſt, concurrente ad corpora martyrum Prothaſij & Geruaſij. *Narrat plurima miracula ægrorum & mortuorum quos ad reliquias S. Stephani ſanatos eſſe & reuixiſſe teſtatur. Inter cætera:* Puerum quemdam paruulum cùm in area luderet, exorbitantes boues qui vehiculum trahebant, rotâ obtriuerunt, & confeſtim palpitauit expirans. Hunc mater arreptum ad eandem memoriam *Altare vbi erant reliquiæ,* poſuit, & non ſolùm reuixit, verum etiam illæſus apparuit. Sanctimonialis quædam in vicina poſſeſſione quæ

Aug. Aug. Aug.

Caſpaliana dicitur, cùm ægritudine laboraret ac deſperaretur, ad eandem memoriam tunica eius allata eſt: quæ antequam reuocaretur, illa defuncta eſt. Hac tamen tunicà operuerunt cadauer eius parentes, & recepto ſpiritu ſalua facta eſt. Apud Hipponem Baſſus quidam Syrus ad memoriam eiuſdem Martyris orabat pro ægrotante & periclitante filia, eóque ſecum veſtem eius detulerat, cùm ecce pueri de domo concurrerunt, qui ei mortuam nuntiarent, &c. qui cùm domum rediſſet iam ſuorum eiulatibus perſonantem, & veſtem filię quam portabat ſuper eam proieciſſet, reddita eſt vitæ. Rurſus ibidem apud nos Irenæi cuiuſdam collectarij filius ægritudine extinctus eſt. Cúmque corpus eius iaceret exanimum, atque à gementibus & plangentibus exequiæ pararentur, amicorum eius quidam inter aliorum conſolantium verba ſuggeſſit, vt eiuſdem martyris oleo corpus perungeretur. Factum eſt, & reuixit. Itemque apud nos vir Tribunitius Eleuſinus ſuper memoriam Martyris quæ in Suburbano eius eſt, ægritudine exanimatum poſuit infantulum filium ſuum: & poſt orationem quam cum multis lacrymis ibi fudit, viuentem leuauit,
Aug. &c. *Deinde concludit:* Si miracula ſanitatum, vt alia taceam, ea tantummodo velim ſcribere, quæ per hunc Martyrem, id eſt glorioſiſſimum Stephanum facta ſunt in colonia Calamenſi, & in noſtra, plurimi conficiendi ſunt libri: nec tamen omnia colligi poterunt, ſed tantùm de quibus libelli dati ſunt qui recitarentur in populis. *Concludamus hanc partem ſeptima Synodo generali Nicana ſecunda Act. 3.* Apoſtolicas Eccleſiæ traditiones, quibus veneratio, culturaque ſanctorum docetur, recipimus & veneramur. Eos autem vt miniſtros, amicos, & filios Dei exiſtentes honoramus. Honor enim qui à conſeruis idem ſentientibus inuicem exhibetur, indicium eſt beneuolentiæ erga Dominum, Sunt enim promptuaria Dei, & pura Chriſti habitacula, Spirituſque ſancti immaculata ſpecula. Sancti enim in Dei manu ſunt, ob idque pretioſa in conſpectu Domini, &c. Seruator noſter Chriſtus fontes ſalutares ſanctorum reliquias nobis reliquit, multis modis beneficia fundentes: martyrum enim oſſa multas virtutes operantur, atque id per Chriſtum qui in his habitat.

Supereſt vt de Proceſſionibus, & inuocatione Sanctorum ſummatim aliquid attingamus. Et de Proceſſionibus quidem proprius hic locus à Tertulliano relatus eſt, vbi iuxta Ioſue meminit ſeptena circunductionis, & proinde proceſſionis arca circùm muros Iericho, in qua erant pretioſa reliquia veteris Teſtamenti, Ioſue 6. 6. Vocauit Ioſue filius Nun Sacerdotes, & dixit ad eos: tollite arcam fœderis: & ſeptem alij Sacerdotes tollant ſeptem Iubilæorum buccinas, & incedant ante arcam Domini. Ad populum quoque ait: Ite & circuite ciuitatem, armati præcedentes arcam Domini. Cúmque Ioſue verba finiſſet, &c. omniſque præcederet armatus exercitus reliquum vulgus arcam ſequebatur, ac buccinis omnia concrepabant. *Quid haretici Proceſſiones ſanctiſſimi Sacramenti & reliquiarum arguunt; cum videant à Deo commendatam in obſidione Iericho tam ſolemnem Proceſſionem? Et Chriſto intrante Ieroſolymam Matth. 21. 8. alia Proceſſio deſcribatur:* plurima autem turba ſtrauerunt veſtimenta ſua in via: turbæ quæ pręcedebant, & quæ ſequebantur clamabant dicentes: hoſanna filio Dauid: benedictus qui venit in nomine Domini, hoſanna in altiſſimis. *Tertullianus bis meminit Proceſſionum antiquarum: primò de Præſcript. cap. 43.* Vbi metus in Deum, ibi grauitas honeſta, & diligentia adtonita, & cura ſollicita, adlectio explorata, & communicatio deliberata, & promotio emerita, & ſubiectio religioſa, & apparitio deuota, ET PROCESSIO MODESTA, & Eccleſia vnita, & Dei omnia. *Alter locus habetur lib. 2. ad Vxorem, cap. 4. vbi nuptias cum infideli contrahere prohibet mulieri fideli:* Viderit, inquit, qualiter viro officia pendat. Domino certè non poteſt pro diſciplina ſatisfacere, habens in latere diaboli ſeruum, procuratorem Domini ſui, ad impedienda fidelium ſtudia & officia; vt ſi Statio facienda eſt, maritus de die condicat ad balneas: ſi ieiunia obſeruanda ſunt, maritus eadem die conuiuium exerceat: SI PROCEDENDVM ERIT, nunquam magis familiæ occupatio obueniat. *Theodorus lector lib. 1. collectaneorum notat Marcianum Imperatorem cum Anatolio Epiſcopo Proceſſiones obijſſe.* Marcianus, inquit, ad ſupplicationes quæ in campo fiebant, pedes egreſſus, multa largitus eſt egenis. *Sozomenus lib. 7. hiſt. Reliquias Meletij martyris Antiochiam; Socrates martyris Babila Daphne eodem ſolemni Proceſſione portatas; & vterque narrat Chryſoſtomum ſolitum in Proceſſionibus crucem argenteam inter duos ardentes cereos praferri iubere ſolitum. Refert etiam Ruffinus lib. 2. hiſt. Theodoſium Imperatorem ſe ad bella non tam armis, quàm orationibus, ieiuniis, ſupplicationibus, & ante Martyrum & Apoſtolorum thecas proſtrationibus præparaſſe. Idipſum Nicephorus de Theodoſio Iuniore, pro pellenda fame.* Litania, inquit, inſtituta eſt, ſupplicantes proceſſere, laudibus Deum vexere, atque vna concors Eccleſia facta eſt tota ciuitas. Theodoſius ipſe medius hymnis canendis præijt habitu priuato incedens. Statim cœlum aërem turbidum ſerenitate commutauit, & frumenti non mediocrem inopiam, ingens quædam frugum copia & vbertas eſt conſecuta. *Quantùm ad Rogationum proceſſionem, Sydonius Apollinaris ſcribit S. Mammertum Epiſcopum Viennenſem, eam in meliorem formam reuocaſſe. Iuſtinianus autem autentecà 123. cap. 32. contra Proceſſionum perturbatores:* Si quis hæc ſacra miniſteria conturbauerit, aut celebrare prohibuerit, capitaliter puniatur. *Et cap. 32.* Hoc ipſo in Litaniis in quibus Epiſcopi & Clerici reperiuntur, cuſtodiendo, *vbi & ſignum Crucis cum reuerentia præferri iubet,* & ſiquidem iniuriam ſolum fecerit, is verberibus, exilioque tradatur.

Auguſtinus recolit etiam quid in reliquijs S. Stephani in Proceſſione ſit à Deo factum miraculi, lib. 22. de Ciuit. cap. 8. Ad aquas Tibilitanas Epiſcopo afferente Proiecto reliquias Martyriis glorioſiſſimi Stephani, ad eius memoriam veniebat magnæ multitudinis concurſus, & occurſus. Ibi cæca mulier, vt ad Epiſcopum portantem pignora ſacra duceretur, orauit, flores quos ferebat, dedit: recepit, oculis admouit, protinus vidit: ſtupentibus qui aderant, præibat exultans, viam carpens, & viæ ducem vlteriùs non requirens. *Et ibid.* Memorati memoriam Martyris *reliquiam* quæ poſita eſt in Caſtello Synicenſi quod Hipponenſi coloniæ vicinum eſt, eiuſdem loci Lucillus Epiſcopus, populo pręcedente, atque ſequente portabat, &c. Eucharius Presbyter ex Hiſpania Calamę habitans, veteri morbo calculi laborabat, per memoriam *reliquiam* ſupradicti martyris, quam Poſſidius illo aduexit Epiſcopus, ſaluus factus eſt. *Vbi vides etiam in Proceſſionibus per Epiſcopos reliquias ferri conſuetas. In Concilio tertio Bracharenſi anno 675. Canone 5. decernitur, vt vel per Leuitas, vel per Epiſcopos ferantur.* In feſtis quibuſque diebus Arcam Domini cum reliquiis non Epiſcopi, ſed Leuitæ in humeris geſtent, quibus & in veteri lege onus idem impoſitum no-

S.Aug.

S.Aug.

uimus eſſe præceptum. Quòd ſi Epiſcopus per ſe reliquias deportare elegerit, non ipſe à Diaconibus in ſella vehatur, ſed potiùs pedeſtri eo vnà cum populis progreſſione procedente, ad Eccleſias per eundem ſanctæ Dei reliquiæ portabuntur. *Tandem loco præcitato Auguſtinus, de Paulo & Palladia, tremore correptis, ex matris maledicto; ad Altare S. Stephani curatis ſcribens, ſub finem capitis:* Inde ad me

S.Aug. curritur, vbi ſedebam IAM PROCESSVRVS, &c. Venit Paſcha, atque ipſo Dominico mane, cùm iam frequens populus præſens eſſet, & loci ſancti cancellos, vbi martyrium erat *oratorium cum reliquijs martyris* idem iuuenis orans teneret, repente proſtratus eſt, &c.

Concludamus cum inuocatione Sanctorum, quæ, vt nec cætera præmiſſa, idololatriam ſapit, ſed ad Dei ſanctos ſuos honorantis, in eiſque laudati cultum refertur. Baruch.3.4. Domine omnipotens Deus Iſrael, audi nunc orationem mortuorum Iſrael, & filiorum eorum. *2. Machab.15.12. narratur viſio Iudæ Machabæi.* Erat autem huiuſmodi viſus: Oniam qui fuerat ſummus Sacerdos, virum bonum & benignum, verecundum viſu, modeſtum moribus, & eloquio decorum, & qui à puero in virtutibus exercitatus ſit, manus protendentem, orare pro omni populo Iudæorum. Poſt hoc apparuiſſe & alium virum ætate & gloria mirabilem, & magni decoris habitudine circa illum: reſpondentem verò Oniam, dixiſſe: hic eſt fratrum amator & populi Iſrael: hic eſt qui multum orat pro populo, & vniuerſa ſancta Ciuitate, Ieremias Propheta Dei. Extendiſſe autem Ieremiam dextram, & dediſſe Iudæ gladium aureum, dicentem, accipe ſanctum gladium munus à Deo, in quo deijcies aduerſarios populi mei Iſrael. *Quem locum citat Origenes homil.3. in Cant. Sic 2. Petri 1.14.* Dabo operam & frequenter habere vos poſt obitum meum, vt horum memoriam faciatis. *Apoc.5.8.* Viginti quatuor Seniores ceciderunt coram agno, habentes ſinguli citharas & phialas aureas plenas odoramentorum, quæ ſunt orationes ſanctorum. *Apoc.8.3.* Alius angelus venit, & ſtetit ante altare, habens thuribulum aureum, & data ſunt illi incenſa multa, vt daret de orationibus ſanctorum omnium ſuper altare aureum, quod eſt ante thronum Dei. Et aſcendit fumus incenſorum de orationibus ſanctorum de manu Angeli coram Deo. *Oratio ſanctorum in collectis Liturgiarum Romæ, Ieruſalem, Æthyopiæ, Mediolani, commendatur, in quibus Beatæ Virginis & ſanctorum imploratur auxilium. In Concilio Chalcedonenſi act.11. ſic Patres omnes vna voce clamant:* Flauiano æterna memoria: ecce vltio, ecce veritas: Flauianus poſt mortem viuit, martyr pro nobis oret. *Quid mirum ſi & 2.Paral.21.12. Elia iam translato*, allatæ ſunt ei *Ioram Regi* litteræ ab Elia Propheta. *Vt ſciamus etiam ſanctos ablatos à nobis, curam noſtri agere. Iren. lib.5. cap.19. Mariam noſtram aduocatam refert. Cyrillus Ieroſol. Catech.5. myſtag. dicit in Miſſa Patriarchas, Prophetas, Apoſtolos, & Martyres inuocari mediatores apud Deum. In Concilio Nicæno 2. œcumenico, refertur Epiſtola Baſilij ad Iulianum Apoſtatam, vbi eoſdem ſuos aduocatos agnoſcit. De ijſdem orationibus Naz. in orat. funebri Patris. Chryſoſt. ſer. de Pœnit. & ſer. de ſanctis Iuuentio & Maximo. Cypr. Ep.7. lib.1. Ambroſius lib. de Viduis, &c. Auguſtinus*

S.Aug. *noſter in Iob.14.* Miſeremini mei ſaltem vos amici. Angelos, inquit, videtur poſtulare, vt pro eo deprecentur, aut certè ſanctos, vt pro pœnitente orent.

S.Aug. *Et in Pſalmum 85.* Omnes, inquit, martyres qui cum illo ſunt, interpellant pro nobis. Non tranſeunt eorum interpellationes, niſi cum tranſit gemitus noſter. *Ser. 17. de verbis Apoſtoli.* Iniuria eſt Aug. pro martyre orare, cuius nos debemus orationibus commendari. *Ser. 5. de ſanctis Petro & Paulo.* Si Aug. tunc opem ferre poterat vmbra corporis, quantò magis nunc plenitudo virtutis? Si tunc ſupplicantibus proderat aura quædam pertranſeuntis, quantò magis gratia nunc permanentis? &c. Si ad præſidia ſupplicantium tam potens fuit ante martyrium, quantò magis efficax poſt triumphum? *Et in Concione 2. in Pſal.88.* Quid tibi prodeſt non offenſus Aug. pater, qui offenſam vindicat matrem? *Donatiſtas ſcindentes vnitatem Eccleſiæ arguit: & torqueri poteſt contra hæreticos eiuſdem traditionem de inuocatione Sanctorum reſpuentes, idololatraſque nos criminantes, ſub zelo Dei vnicè colendi.* Quid prodeſt ſi Dominum confiteris, Deum honoras, ipſum prædicas, filium agnoſcis, ſedentem ad dexteram Patris confiteris, & blaſphemas Eccleſiam eius? *& matrem eius Virginem, & ſanctos & fratres eius cœli & honorari prohibes?* Non te corrigunt exempla humani coniugij? Si haberes aliquem patronum cui quotidie obſequereris, cuius limina ſeruiēdo contereres, quem quotidie non dico ſalutares, ſed & adorares, cui impenderes fidelia obſequia; ſi vnum crimen de eius coniuge diceres, nunquid domum eius intrares? *& Eccleſiam Romanam Chriſti ſponſam vocas Babylonem, matrem fornicationum, & idololatrem in cultu matris ſuæ & ſanctorum?* Attendite ergo chariſſimi, tenete omnes vnanimitèr Deum Patrem, & matrem Eccleſiam. Natalitia ſanctorum cum ſobrietate celebrate, vt imitemur eos qui præceſſerunt: & gaudeant de vobis, qui orant pro vobis, vt benedictio Domini in æternum maneat ſuper vos, fiat, fiat. *Auguſtinus & Cypriani ſibi ſuffragia optauit, & licet mortuum, præſentem ſibi nunquam excidente charitate cognouit.* Pręſens eſt, inquit, non ſolùm per literas ſuas, etiam per ipſam quę in illo maximè viguit, & mori nunquam potuit, charitatem. Aug. Huic ergo inhęrere, & conglutinari deſiderans, ſi non impediat inconuenientià peccatorum meorum, orationibus eius adiutus, diſcam ſi potero per literas eius, quantâ pace per eum Eccleſiam ſuam Dominus, & quanto ſolatio gubernauerit. *Libro 5. de Bapt. cont. Donatiſtas cap.17. & libro 21. de Ciuit. cap.27.* Frequentatur, inquit, ore Chriſtiano, cùm Aug. ſe cuique ſanctorum humilis quiſque commendat, & dicit: memor mei eſto: atque vt id eſſe poſſit *ſanctus ſcilicet*, promerendo efficit, &c. Verùm illa liberatio quæ fit, ſiue ſuis quibuſque orationibus, ſiue intercedentibus ſanctis, id agit vt in ignem quiſque non mittatur æternum; non vt cùm fuerit miſſus poſt quantumcunque tempus inde eruatur, &c. Quâ opinione quidam cùm videret homines impunitatem ſibi peruerſiſſimè pollicentes, eo quòd omnes iſto modo ad liberationem pertinere poſſe videātur, elegantiſſimè reſpōdiſſe perhibetur: benè potiùs eſſe viuendum: vt inter eos quiſque reperiatur qui pro alijs interceſſuri ſunt liberandis. *Et lib. de cura pro mortuis, cap.16.* Deus omnipotens, qui eſt Aug. vbique pręſens, nec concretus nobis, nec remotus à nobis exaudiens martyrum preces; *præmiſerat: quanquam iſta quæſtio vires intelligentiæ meæ vincat, quemadmodum opitulentur Martyres ijs quos per eos certum eſt adiuuari.* Per Angelica miniſteria, vſquequaque diffuſa, prębeat hominibus iſta ſolatia, qui- Aug. bus in huius vitę miſeria iudicat eſſe prębenda: & ſuorum merita martyrum, vbi vult, quando vult, quomodo vult, maximéque per eorum memorias, quoniam hoc nouit expedire nobis ad ædificandam fidem Chriſti, pro cuius illi confeſſione ſunt paſſi,

mirabili atque ineffabili poteſtate ac bonitate A commendet.

Præſcripſerat ſupra eadem lib. cap. 4. Profectò etiam prouiſus ſepeliendis corporibus apud memoriam ſanctorum locus, bonæ affectionis humanæ eſt erga funera ſuorum. Quoniam ſi nonnulla religio eſt vt ſepeliantur, non poteſt nulla eſſe quando vbi ſepeliantur attenditur. Sed cùm talia viuorum ſolatia requiruntur, quibus eorum pius in ſuos animus appareat, non video quæ ſunt adiumenta mortuorum, niſi ad hoc, vt dum recolunt vbi ſint poſita eorum quos diligunt corpora, eiſdem ſanctis illos tanquam patronis ſuſceptos apud Dominum adiuuandos orando commendent, &c. Cùm itaque recolit animus vbi ſepultum ſit chariſſimi corpus, & occurrit locus nomine Martyris venerabilis, eidem Martyri animam dilectam commendat recordantis & precantis affectus. Qui cùm defunctis à fidelibus chariſſimis exhibetur, eum prodeſſe non dubium eſt ijs, qui cùm in corpore viuerent, talia ſibi poſt hanc vitam prodeſſe meruerunt. *O virum admirabilem, ſimilem illi*, qui octingentos interfecit impetu vno! *Vnâ ſententiâ quot euertit hæreſes, quot confirmat veritates? Meritum bonorum operum, locorum ſanctitatem, ſepulturæ curam, animarum Purgatorij refrigerium, reliquias Sanctorum, ſuffragia Martyrum. Sermone 1. de S. Stephano.* Multò magis nunc exauditur pro benè oratoribus ſuis, qui ſic exauditus eſt tunc pro lapidatoribus ſuis. *Audiant itaque & confundantur Iconomachi, Sanctorum ſuffragia, reliquias Martyrum, imaginum cultum, & Proceſſiones earum ab Eccleſia matre, in honorem Dei Patris* nimis honorantis amicos ſuos, laudabilis in Sanctis ſuis *commendatas, idololatriæ imputantes: audiant inquam Auguſtinum concione 2. in Pſal. 89. in f.* Amemus Dominum Deum noſtrum. Amemus Eccleſiam eius, illum ſicut Patrem, iſtam ſicut Matrem: illum ſicut Dominum, hanc ſicut ancillam eius, quia Filii ancillę ipſius ſumus. Sed matrimonium hoc magna charitate compaginatur. Nemo offendit vnum, & promeretur B alterum. Nemo dicat, in idola quidem vado, arreptitios quidem & ſortilegos conſulo, ſed tamen Dei Eccleſiam non relinquo, Catholicus ſum. Tenens Matrem, offendis Patrem. Alius item dicit, abſit à me, non conſulo ſortilegum, non quæro arreptitium *habentem ſpiritum Pythonicum*, non quęro diuinationes ſacrilegas, nec eo ad adoranda dæmonia, non ſeruio lapidibus, ſed tamen in parte Donati ſum. *Et tu dic Caluini, vel Lutheri*; Quid tibi prodeſt non offenſus Pater, qui offenſam vindicat Matrem? *Sed hæreticus non habet Deum Patrem, qui non habet Eccleſiam Matrem.*

Aug.

S.Aug.

IEIVNIVM.

IEIVNII IMPVGNATIO.

** 1. Ieiunia hæretici iiſdem argumentis aggrediuntur, quibus Tertullianus imponit, nos arguere ieiunia Montaniſtarum. De Ieiun. cap. 1. in f. & 2. per totum.*

ARguunt nos quòd ieiunia propria cuſtodiamus, quòd ſtationes plerumque in veſperam producamus, quòd etiam xerophagias obſeruemus, ſiccantes cibum ab omni carne, & omni iurulentia, & vuidioribus quibuſque pomis; ne quid vinoſitatis vel edamus vel potemus: lauacri quoque abſtinentiam, congruentem arido victui. Nouitatem igitur obiectant, de cuius inlicito præſcribant; aut hæreſim iudicandam, ſi humana præſumptio eſt; aut pſeudopropheticam pronuntiandam, ſi ſpiritalis indictio eſt, dum quaqua ex parte anathema audiamus, qui aliter adnuntiamus. Nam quod ad ieiunia pertineat, certos dies à Deo conſtitutos opponunt, vt cùm in Leuitico præcipit Dominus Moyſi decimam menſis Gal. 1. 8. 9.
ſeptimi diem placationis, [a] *Sancta*, inquiens, *erit vobis dies, & vexabitis animas veſtras; & omnis anima quæ vexata non fuerit illa die, exterminabitur de populo ſuo.* Certè in Euangelio illos dies ieiuniis determinatos putant, in quibus ablatus eſt ſponſus, & hos eſſe iam ſolos legitimos ieiuniorum Chriſtianorum, abolitis legalibus & propheticis vetuſtatibus. Vbi volunt enim, agnoſcunt quid ſapiat, [b] *Lex & Prophetæ vſque ad Ioannem.* Itaque de cetero differenter ieiunandum ex arbitrio, non ex imperio nouæ diſciplinæ, pro temporibus & cauſis vniuſcuiuſque. Sic & Apoſtolos obſeruaſſe, nullum aliud imponentes iugum certorum & in commune omnibus obeundorum ieiuniorum; proinde nec ſtationum, quæ & ipſæ ſuos quidem dies habeant quartæ feriæ & ſextæ: paſſiuè tamen currant, neque ſub lege præcepti, neque vltra ſupremam diei, quando & orationes ferè hora nona concludat de Petri exemplo, quod Actis refertur. Xerophagias verò nouum affectati officij nomen, & proximum ethnicæ ſuperſtitioni; quales caſtimoniæ Apim, Iſidem, & magnam Matrem certorum eduliorum exceptione purificant; cùm fides libera in Chriſto ne Iudaïcæ quidem legi abſtinentiam quorundam ciborum debeat, ſemel in totum macellum ab Apoſtolo admiſſa, deteſtatore eorum [c] *qui ſicut nubere prohibeant, ita iubeant cibis abſtinere à Deo conditis: & ideo nos eſſe iam tunc prænotatos in nouiſſimis temporibus abſcedentes à fide, intendentes ſpiritibus, mundi ſeductoribus, doctrinis mendaciloquorum, inuſtam habentes conſcientiam.* Quibus oro te ignibus? credo quibus nuptias ſæpè deducimus, & cœnas quotidie coquimus. Sic & cum Galatis nos quoque percuti aiunt [d] *obſeruatores dierum & menſium & annorum.* Iaculantur interea & Eſaiam pronuntiaſſe, [e] *Non tale ieiunium Dominus elegit*; id eſt, non abſtinentiam cibi, ſed opera iuſtitiæ quæ ſubtexit: & ipſum Dominum in Euangelio ad omnem circa victum ſcrupuloſitatem compendio reſpondiſſe, non his communicari hominem, quæ in os

[a] Leuit. 23. 27.
Matth. 9. 15.
[b] Matth. 11. 13.
Act. 15. 20.
Act. 10. 9.
1. Cor. 10. 25.
[c] 1. Tim. 4. 3.
[d] Gal. 4. 10.
[e] Eſa. 58. 5.
Matth. 15. 11. & 20.

inſerantur, ſed quæ ex ore proferantur, cùm & ipſe manducaret & biberet vſque in notationem, [f] *Ecce homo vorator & potator:* ſic & Apoſtolum docere, [g] *quod eſca nos Deo non commendet, neque abundantes ſi edamus, neque deficientes ſi non edamus.* His & huiuſmodi ſenſibus eò iam ſubtiliter tendunt, vt vnuſquiſque pronior ventri poſſit ſuperuacua, nec adeo neceſſaria, exiſtimare ſublati, vel diminuti, vel demorati cibi officia, præponente ſcilicet Deo, iuſtitiæ & innocentiæ opera. Et ſcimus quales ſint carnalium commodorum ſuaſoriæ; quum facilè dicatur, Opus eſt de totis præcordiis credam, diligam Deum & proximum mihi. [h] *In his enim duobus præceptis tota Lex pendet & Prophetæ*, non in pulmonum & inteſtinorum meorum inanitate.

f Matth. 11. 19.
g 1. Cor. 8. 8
h Matth. 22 40.

* *2. Et de Ieiun. cap. 13. à p. ad m.*

Matth. 9. 15 ECce conuenio vos & præter Paſcha ieiunantes, citra illos dies quibus ablatus eſt ſponſus, & ſtationum ſemijeiunia interponentes, & verò interdum pane & aqua victitantes, vt cuique viſum eſt: denique reſpondetis hæc ex arbitrio agenda, non ex imperio. Mouiſtis igitur gradum, excedendo traditionem, cùm quæ non ſint conſtituta obitis. Quale eſt autem, vt tuo arbitrio permittas, quod imperio Dei non das? plus humanæ licebit voluntati, quàm diuinæ poteſtati? Ego me ſeculo, non Deo liberum memini: ſic meum eſt vltrò officium facere Domino, ſicut indicere illius eſt; non tantùm obſequi ei debeo, ſed & adulari: illud enim imperio eius, hoc arbitrio meo præſto. Benè autem quod & Epiſcopi vniuerſæ plebi mandare ieiunia aſſolent; non dico de induſtria ſtipium conferendarum, vt veſtræ capturæ eſt; ſed interdum & ex aliqua ſollicitudinis Eccleſiaſticæ cauſa. Itaque ſi & ex hominis edicto, & in vnum omnes ταπεινοφρόνησιν agitatis, quomodo in nobis ipſam quoque vnitatem ieiunationum, & xerophagiarum, & ſtationum denotatis? niſi fortè in ſenatuſconſulta, & in principum mandata coïtionibus oppoſita delinquimus.

3. Ieiunium & abſtinentiam Paulus non abſtulit, ſed ſolum ſcrupulum. De Ieiun. cap. 15. in m.

a Rom. 14. 2. QVidam [a] *credit omnia manducanda eſſe, quidam autem infirmus olera veſcitur; qui manducat, ne nullificet non manducantem. Tu quis es, qui alienum ſeruum iudicas? Et qui manducat, & qui non manducat, Deo agit gratias.* Cùm autem humano arbitrio vetet controuerſiam fieri, quantò magis diuino? Ita, ſciebat quoſdam caſtigatores & interdictores victus incuſare, qui ex faſtidio, non qui ex officio abſtinerent; probare verò qui in honorem, non qui in conuitium Creatoris. Et ſi claues macelli tibi tradidit, permittens eſui omnia ad conſtituendam idolothytorum exceptionem, non tamen in macello regnum Dei incluſit. *Nec* [b] *enim, inquit, eſus aut potus eſt Dei regnum: &,* [c] *Eſca nos Deo non commendat;* non vt de arida dictum putes, ſed potius de vncta & accurata. Siquidem ſubjiciens, [d] *Nec ſi manducauerimus, abundabimus; nec ſi non manducauerimus, deficiemus;* tibi magis inſonat, qui abundare te exiſtimas, ſi edas; & deficere, ſi non edas, & ideo iſta detractas.

1. Cor. 10. 25.
b Rom. 8. 8.
c 1. Cor. 8. 8
d Ibid.

4. Ieiunia & feſta Paulus non damnat, ſed veteris Legis Ceremonias iam inutiles & noxias. De Ieiun. cap. 14. in p.

Gal. 4. 10. HOrum igitur tempora obſeruantes, & dies, & menſes, & annos, Galaticamur. Planè, ſi Iudaïcarum ceremoniarum, ſi legalium ſolennitatum obſeruantes ſumus: illas enim Apoſtolus dedocet, compeſcens veteris Teſtamenti in Chriſto ſepulti perſeuerantiam, & noui ſiſtens.

IEIVNIA HÆRETICI, &c. I. II. III. & IV. SCHOL.

ARGVVNT NOS. *Pſychici, animales, & ſecundum carnem ſapientes.* IEIVNIA PROPRIA. *Secta Montaniſtarum. Duplicem nempe quadrageſimam. De qua conſule Alphabetum errorum Tertulliani, Verbo.* Quadrageſima duplex. QVOD STATIONES. *Statuta ieiunia ſolemnia inſtar indefeſſorum militum, ad veſperam vſque ſine cibo ſumpto protrahamus.* XEROPHAGIAS, *crudas, & aridas eſcas.* SICCANTES, *ſicco pane content.* IVRVLENTIA. *Abſque vllo obſonio, & iuſculo.* VINOSITATIS. *Vt non tantùm abſtineamus à vino, ſed & ab vuis paſſis.* LAVACRI. *Obſeruamus etiam rigidam abſtinentiam ab omnibalneo, ut ſic tota conuerſatio magis conſonet parco & arido victui.* NOVITATEM *objiciunt nobis ijdem Pſychici, & praſcribunt, nouam nos in* A *Eccleſiam, nec receptam, proindèque illicitam ieiunij formam introducere velle; & nos vel de hæreſi arguunt, ſi præſumimus ex humana inuentione ſic agere, aut Montanum pſeudoprophetam eſſe, ſi acceptam a Spiritu ſancto hanc formam, velit introducere & præcipere.* QVAQVA EX PARTE. *Siue Pauli Anathema dicentis aliter a ſe Euangelizanti; ſiue Ioannis, plagas ex Angelorum phialis imprecantis & qui appoſuerit nouam ſua Apocalypſim, hoc eſt reuelationem.* DECIMAM MENSIS. *Leuit. 23. 27.* Decimo die menſis huius ſeptimi, dies expiationum erit celeberrimus, & vocabitur Sanctus: affligetiſque animas veſtras in eo, & offeretis holocauſtum Domino, &c. Omnis anima quæ afflicta non fuerit, 70. *quæcumque non humiliabitur* die hac, peribit de populo ſuo. IN EVANGELIO. *Matth. 9.*

Matth. 9. 15. vbi cum verſu præcedenti diſcipuli Ioannis dixiſſent Chriſto: Quare nos & Phariſæi ieiunamus frequenter: diſcipuli autem tui non ieiunant? Ait illis Ieſus: Numquid poſſunt filij ſponſi Syr. filij thalami lugere, Syr. ieiunare, vt idem ſit iejunare, quod lugere & affligere animam ſuam, quamdiu cum illis eſt ſponſus? venient autem dies, cùm auferetur ab eis ſponſus, & tunc iejunabunt. VSQVE AD IOANNEM. Quod refertur ad iejunium diſcipulorum Ioannis, ad quem vſque iejunia ſub lege & Prophetis obſeruata viguerant, & per nouam legem abolita fuerant, vt deinceps in noua lege quiſque pro libito, & cauſa data iejunare poſſit. QVÆ ET IPSÆ. Carpit nos, ſtata & conſueta iejunia ſiue abſtinentiam obſeruantes diebus Mercurij & Veneris. PASSIVE CVRRANT. Communiter ab omnibus obſeruentur, non tamen ſtricte & ſub obligatione præcepti. Neque vltra meridiem, quæ eſt hora altiſſima diei; vel vſque ad horam nonam, quâ iuxta exemplum Petri concluditur oratio, de qua alibi dictum eſt. AFFECTATI OFFICII. Iejunij, quod proximè accedit ad Gentilium ſuperſtitionem; qui in honorem Apis, Iſidis, & magnæ matris Deorum caſtitatem ſpeciali religione colebant, & in eorum cultum abſtinebant à quibuſdam cibis. Nos verò (quod ironicè dicit) quaſi ſub Chriſti ſeruitute libera, iugum legis veteris tot cibos immundos prohibentis excuſſerimus; & Paulus ipſe per fidem & nouam legem totum nobis macellum aperuerit 1. Cor. 10. 25. Omne quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conſcientiam. Scrupulum, an caro fuerit immolata Domini eſt terra & plenitudo eius. Si quis vocat vos ad menſam infidelium, & vultis ire; omne quod vobis apponitur, manducate, nihil interrogantes propter conſcientiam. NOS PRÆNOTATOS, ab Apoſtolo, vt alibi diximus. INVSTAM, cauteriatam, vt vulgata legit QVIBVS NVPTIAS, errorem ſuum hic tuetur de ſecundis nuptijs. OBSERVATORES DIERVM. Gal. 4. 10. Dies obſeruatis, & menſes, & tempora, & annos. ESAIAM. cap. 58. 5. Nolite ieiunare ſicut vſque in hanc diem, vt audiatur in excelſis clamor veſter. Numquid tale eſt ieiunium quod elegi per diem affligere hominem animam ſuam. OPERA IVSTITIÆ. verſu 6. Nonne hoc eſt magis iejunium quod elegi? Diſſolue colligationes impietatis, ſolue faſciculos deprimentes. 70. diſſolue obligationes violentorum contractuum, dimitte eos qui confracti ſunt liberos, & omne onus dirumpe. 70. omnem iniquam ſcripturam conſcinde frange eſurienti panem tuum, &c. NON COMMVNICARI. Pollui. Scriptura enim iungit commune & immundum, quòd ſcilicet ab immundis gentilibus communiter ederentur cibi per legem Moyſi prohibiti. Math. 15. 11. Non quod intrat in os coinquinat hominem, ſed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem. VSQVE IN NOTATIONEM. Ita vt notaretur à Phariſæis, Matth. 11. 19. Venit filius hominis manducans & bibens, & dicunt: Ecce homo vorax & potator vini, publicanorum & peccatorum amator. SIC ET APOSTOLVM 1. Cor. 8. 8. Eſca autẽ nos non commendat Deo ſiue ſumpta, ſiue detracta. Neque enim ſi manducauerimus, abundabimus: neque ſi non mãducauerimus deficiemus. Quòd hæc indifferentia ſint ex natura ſua. DEMORATI, ſuſpenſi vſque ad veſperam, vel vltra. QVALES SVASORIÆ. Artes ventris, eloquentes in patrocinium gulæ. OPVS EST. Neceſſarium & grande mandatum in dilectione Dei & proximi poſitum eſt longè omnem in lege & Prophetis abſtinentiam ſuperante, nec enim iuſtitia in ventris vacuitate & inediâ poſita eſt. De iejunio quartæ & ſextæ feriæ ſæpius Auguſtinus in prolixa Epiſtola ad Caſulanum quæ eſt 86. de quibus vide relata Verbo Quadrage-ſima duplex in Alphabeto errorum. Iejunium amicorum Sponſi eo ſublato, exponit Hiero. Tropologicè, de peccatore lugente poſt amiſſam gratiam, dulcis ſponſi abſentia. Auguſtinus to. 4. lib. 2. quæſt. Euangelic. q. 18. diſtinguit duplex iejunium, vnum gaudij, aliud triſtitiæ. Ieiunium, inquit, aut in tribulatione eſt, aut in gaudio. In tribulatione ad propitiandum Deum pro peccatis: in gaudio verò, cùm tantò minus delectant carnalia, quantò ſpiritualium maior ſagina eſt. S.Aug. Sic iejunabat Pſaltes; cùm diceret, in terra deſerta, inuia, & inaquoſa, hæc Xerophagia, ſic in ſancto apparui tibi, id eſt quaſi ſanctus corã te, Stationes obſeruans, &c. Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea, & labijs exultationis laudabit os meum. Cùm ergo Dominus interrogatus eſſet cur diſcipuli eius non ieiunarent, S.Aug. de vtroque ieiunio reſpondit. Nam ad illud quod in tribulatione ieiunari ſolet, pertinet quod ait, ſponſi filios tunc ieiunaturos, cùm ab eis ablatus fuerit ſponſus: tunc enim deſolabuntur, & in mœrore ac luctu erunt, donec eis per Spiritum ſanctum gaudia conſolatoria retribuantur. Quo dono percepto, etiam ieiunii alterum genus: aduerte ſecundam quadrageſimam à Montaniſtis poſt Pentecoſtem, accepto ſcilicet Paracleto, ſeruatam, vel ante, ad eum recipiendum per ieiunium ſe diſpoſuiſſe. Quod fiat per lætitiam, iam S.Aug. renouati in vitam ſpiritalem conuenientiſſimè celebrabunt. Quod antequam accipiant dicit eos tanquam vetera veſtimenta, propter obſeruationem veteris legis, quibus inconuenienter nouus pannus, nouæ legis gratia, aſſuitur; id eſt aliqua particula doctrinæ, quæ ad nouæ vitæ temperantiam pertinet. Quia ſi hoc fiat, & ipſa doctrina quodammodo ſcinditur, cuius particula quâ ieiunium ciborum valet, importunè traditur, cùm illa doceat generale ieiunium, non à concupiſcentia ciborum tantùm, ſed ab omni lætitia temporalium delectationum: cuius quaſi pãnum, id eſt partem aliquam quæ ad cibos pertinet, dicit non oportere hominibus adhuc veteri conſuetudini deditis impertiri, quia & illinc quaſi conciſio videtur fieri, & ipſi vetuſtati non conuenit. Dicit etiam ſimiles eos eſſe veteribus vtribus quos vino nouo, id eſt ſpiritalibus præceptis faciliùs dirumpi, quàm illud continere poſſe dicit. Erant autem iam vtres noui, cùm poſt aſcenſum Domini deſiderio conſolationis eius, id eſt Spiritus Paracleti conſolatoris, ab eo procedentis, & promiſſi, mittendi, orando & ſperando innouabantur. Tunc enim acceperunt ſpiritum ſanctum, quo impleti, cùm omnium qui de diuerſis gentibus aderant, linguis loquerentur, dicti ſunt muſto pleni. Nouum enim vinum, iam nouis vtribus venerat.

1. CONVENIO VOS. Vox fori, quâ coram iudice prouocantur reſpondere partes aduerſæ. PRÆTER PASCHA. Extra quadrageſimam Paſcha præcedentem, ieiunia ſeruatis ô Pſychici, & infra dies Aſcenſionis, quibus ablatus eſt ſponſus, quatuor anni tempora, vt & quarta & ſexta feria, ſtatutis diebus, non integra quidem, iejunia & Xerophagias, vt nos, ſed dimidia tantùm interponitis, inter Aſcenſionem & Paſcha ſequens. ET VERO. Et quidem aliquando ſolo pane & aqua contenti eſtis, pro cujuſque libito. MOVISTIS GRADVM. De ſententia in nos lata receſſiſtis, agendo aliquid præter antiquam traditionem, quod nobis primò objeciſtis. Præter ſtatuta ab Eccleſiâ iejunia, aliqua ex propria voluntatis motu ſubeundo. VT TVO ARBITRIO, &c. quis hoc ferat, vt Paracleto Deo non concedas, ſtricta iejunia per Montanũ indicendi poteſtatem, quã humano & tuo das arbitrio. SIC MEVM VLTRO, &c. Sicut Dei eſt imperare iejunia, ſic noſtrum eſt ultroneum in iejunijs obſeruandis illi offerre obſequiũ, vt quaſi ei adblãdiar, ejus præueniendo præcepta. BENE AVTEM, pro nobis etiã facit, quòd Eccleſia Romana Epiſ-

copi priuatâ in ſuis diœceſibus iejunia præſcribere ſolent, non tantùm iucri fabricæ Eccleſiæ captandi cauſâ, quia in ieiunij publicis eleemoſyna & oratio comites adjunguntur, & per Baſilicas ſtipes & eleemoſynæ colliguntur, ſed etiam propter curam paſtoralem imponuntur ieiunia, ad arcẽdas vel obtinendas pluuias, profligãdos, hoſtes piſtes, fames, cæteraque Dei flagella amouenda tamen agimus. Agitatis. *Humiliationem ieiunij ſolemniter & in cõmune frequenter agitis, ex vnius Pontificis, & Epiſcopi edicto & præcepto. Quid igitur in nobis arguitis ſtrictam iejuniorum legem quam non ab homine, ſed à Paracleto accepimus? An fortè peccamus in Imperatorum mandata, vel Senatuſconſulta quæ nos prohibent in vnũ coire, quaſi contra Reipublicæ ſalutem in iſtis conuentibus conſpiramus? Auguſtinus Ser. 60. de temp. vbi de oratione, Eleemoſyna, & iejunio publico, quod intentione occulta vt quodcumque opus etiam publicè factum, ſit abſconditũ.* Qui eleemoſynã, inquit, pro ſolo amore

S.Aug. Dei facit, vt ad opus bonũ illum reliqui imitentur, & non ipſe, ſed Dominus collaudetur, etiamſi publicè faciat eleemoſynã, abſconsè facit, quia pro eleemoſyna illa, non hoc quod videtur, deſiderat: nec ab hominibus laudẽ, ſed mercedem à Deo optat accipere. Hoc etiã & de iejunio debemus accipere. Cũ enim ipſe Dominus dicat: vnge caput tuum & faciem tuã laua, ne videaris hominibus iejunans: ergo contra Chriſti præcepta facimus, qui publicè iejuniũ indicimus, & vidẽte toto populo pariter cũ ipſo ieiunamus? *Quo docet penes Epiſcopos fuiſſe & eſſe poteſtatem obſtringendi populum ad publica iejunia, vt verborum Chriſti.* Quæcumque ligaueritis ſuper terram, &c. *Vt Deus in cælo ratum habeat hoc edictum, non tãquam hominis, ſed vt Spiritus ſancti, iuxta verbũ Chriſti:* non eſtis vos qui loquimini. ſed ſpiritus Patris veſtri, &c. qui vos audit, me audit, &c. *De iejunio ex proprio arbitrio ſeruato, neglecto Dei, ſuperiorisue arbitrio, pulchrè Auguſt. to. 9. libro de vtilitate iejunij cap. 5.* Qui, inquit, à nullis

S.Aug. refrenat licitis, vicinus eſt & illicitis. Proinde fratres, licitum eſt coniugium, illicitũ eſt adulteriũ: & tamen tẽperantes viri, vt longè ſint ab illicito adulterio refrenant ſe & aliquantùm a licito coniugio. Licita eſt ſatietas, illicita eſt ebrioſitas, tamẽ modeſti homines vt longè ſe faciant à turpitudine ebrietatis, caſtigant ſe aliquantũ & à libertate ſatietatis. Ita ergo agamus fratres, temperemus & quod facimus, ſciamus quare faciamus. Ceſſando à lætitia carnis, acquiritur lætitia mẽtis. Proinde ſinis nobis iejuniorũ noſtrorũ, ad iter noſtrũ *ſupple inſtituta ſunt*; quid ſit ipsũ iter, & quò tẽdamus, hoc cõſiderandũ eſt. Nãque & Pagani iejunãt aliquãdo *vt ſupra vidimus ex Tertulliano de cultoribus Apis, Iſidis, &c. Qui & caſtitatẽ colebant.* nec regionẽ quò tẽdimus, norũt: & Iudæi ieiunãt aliquãdo, & viã in qua ãbulamus, *Chriſtũ & fidẽ in eum*, non apprehẽderũt. Tale eſt hoc, ac ſi aliquis equum domet, in quo erret. *Equi eorum caro.* Ieiunãt hæretici, video quales eant, interrogo quò eant. Ieiunatis vt cui pla-

S.Aug. ceatis? Deo, inquiunt, *Maximè Montaniſtæ, dicente Tertulliano meum eſt vltro officium facere Domino, non tantũ obſequi ei debeo, ſed & adulari*, munus putatis, accipit? Sed prius vide quid dicit. relinque munus, & vade prius reconciliare fratri tuo. Nũquid mẽbra tua rectè domas, qui Chriſti mẽbra dilanias? *Ab Eccleſia, ſchiſmate diuiſos.* Auditur, inquit, clamor vox veſtra, & eos qui ſub iugo veſtro sũt ſimulatis, & cæditis pugnis. Nõ tale ieiuniũ elegi, dicit Dominus. Improbaretur ergo ieiuniũ tuũ ſi immoderatiùs ſeuerus exiſteres in ſeruũ tuũ, approbabitur ieiunium tuũ cùm non agnoſcis fratrẽ tuũ? &c. Non quæro à quo cibo abſtineas, ſed quẽ cibũ diligas, &c. Diligis iuſtitiã? &c.

S.Aug. Puto iuſtũ eſſe vt maiori ſeruias, *Deo & Prælato*, quò tibi minor obtẽperet. *Et alibi idem Aug.* tu Deo, tibi

A caro *Tu Deo ſubjectus, tibi caro ſubdita.*

3. Qvidam credit. *Rom. 14. 2.* Alius credit ſe mãducare omnia: *Syr. re omni veſcendũ eſſe* qui autem infirmus eſt, *cõſcientia timida & ſcrupuloſa ſẽper timẽs, ne fortè caro fuerit idolis immolata,* olus manducet. is qui mãducat, non mãducãtem nõ ſpernat: & qui nõ mãducat, mãducãtẽ nõ iudicet, Deus enim illũ aſſũpſit. *Ad conſcientiã liberiorẽ prouexit.* Tu quis es qui iudicas. *Syr. condemnas* alienũ ſeruũ, &c. Deo agit gratias. *Aug. lib. de gratia noui teſtamenti, a Beda citatus* Sic, inquit, dictũ eſt, qui mãducat, Domino mãducat, Aug. & qui non mãducat, Domino non mãducat. Ad hoc quippe addidit, & gratias agit Deo: vt oſtẽderet quid eſſet, Domino facit id eſt, in eius laudẽ facit. Tũc enim rectè, tũc piè, tũc iuſtè fit, cũ opus bonũ in eius fit lau-

B dẽ cuius gratiã donatur vt fiat. In quo affectu proficiens, quidquid boni facit, Domino facit: hoc eſt in eius laudẽ, cuius gratiam percepit vt faciat. Vnde eſt actio gratiarũ quæ intimo fideliũ myſterio, *Euchariſtico ſacrificio* celebratur & *in Pſal. 21.* Ita dictũ eſt annuntiabitur Domino generatio ventura; ac ſi diceretur, Domino placebũt, qui annũtiabũt, non ſibi: vt ita Aug. ſit Domino annũciare, ſicut Domino viuere. Hvmano arbitrio. *Sic exorſus fuerat Paulus Rom. 14. verſu 1.* Infirmũ autẽ in fide aſſumite non in diſceptationibus cogitationũ. *Clarius tranſlat. Syr.* Ei verò qui eſt infirmus, *puſillus, qui facilè ſcandalizatur*, date manũ, nec ſitis diſſidẽtes in cogitationibus veſtris. Qvanto magis divino. *Si hominũ libertati in lege noua viuentiũ Paulus prohibet controuerſiã fieri, hoc eſt interdici vſũ quorũcũque ciborũ: multo magis prohibet cõdemnari cibos*

C *tanquã malos quos Deus indicauit hominis vtilitati, & honeſtæ voluptati concedendos. Sic Paulus nouerat carpere hæreticos venturos qui non tam ex laudabili abſtinentia, quã ex contẽptu Dei creatoris omnẽ carnis vſũ interdicerẽt, ſicut laudare nouerat qui cũ gratiarũ actione non ex gula, & immoderata cõcupiſcentia in opprobriũ creatoris ſumpturi eſſent.* Ad constitvendam. *Vt ſic facilius ſuaderet abſtinentiã ab idolothytis, certã ſcientiã talibus agnitis ſi cæterorũ omniũ ciborũ vſũ fidelibus conceſſit. Aug. in Ep. ad Publicolã.* Olus, inquit, vel quilibet fructus, in quo- Aug. libet agro natus eius eſt qui creauit, quia Domini eſt terra & plenitudo eius, & omnis Dei creatura bona eſt. Sed ſi illud quod in agris naſcitur cõſecratur idolo vel ſacrificatur, tunc inter idolothyta deputãdum eſt. Itaque aut certũ eſt eſſe idolothytũ, aut certũ eſt non

D eſſe, aut ignoratur. Si ergo certũ eſt eſſe, melius Chriſtianã virtute reſpuitur. *Etiã in extrema neceſſitate virtutẽ Martyrũ imitatur qui reſpuit.* Si autẽ vel non eſt, vel neſcitur, ſine vllo cõſcientiæ ſcrupulo in vsũ neceſſitatis aſſumitur. Esvs avt potvs, &c. *1. Cor. 8. 8.* Quidam cum conſcientia vſque nunc idoli, quaſi idolothytũ mãducãt, & conſcientia ipſorũ cũ ſit infirma, polluitur. Eſca autẽ nos nõ cõmẽdat Deo. *Syr. non dat nobis aditũ ad Deũ*; neq; enim, ſi mãducauerim⁹, abũdabim⁹: *nihil enim edacitas facit ad abũdãtiã ſanitatis:* neque ſi nõ mãducauerim⁹, *carnes, cũ aliis cibis viuere poſſimus*, deficiemus. *Tranſlat. Syr.* Quidquã nobis defuturũ eſt. *Aug. lib. 10. Confeſſ. c. 31.* Audiui, inquit, Do- Aug. mine Deus vocẽ tuã: poſt cõcupiſcentias tuas nõ eas, & à voluptate tua auertere. Audiui & illã ex munere tuo, quã multũ amaui; neque ſi mãducauerim⁹ abũ-

E dabim⁹, neque ſi nõ mãducauerim⁹ deerit nobis. Hoc eſt dicere, nec illa res me copioſũ faciet, nec illa ærũnoſũ. Audiui & alterã, ego enim didici in quibus sũ ſufficiens eſſe; & abũdare noui, & penuriã pati noui. Omnia poſſũ in eo qui me confortat. Ecce miles caſtrorũ cœleſtiũ, nõ puluis quod ſumus. Sed memẽto Domine quia puluis ſum⁹, & de puluere feciſti hominẽ, & perierat & inuẽtus eſt, Nec ille in ſe potuit, qui idem puluis fuit, quem talia dicentem afflatu tuæ

inſpirationis adamaui: omnia poſſum, inquit, in eo qui me confortat. Conforta me, vt poſſim: da quod iubes, & iube quod vis. Iſte ſe accepiſſe confitetur, & quod gloriatur, in Domino gloriatur. TIBI INSONAT. *Vox Pauli te Pſychicum arguit, qui quia aliter quàm Paulus ſapis, & deficere times ſi ieiunas, ideo ieiunia noſtra vellicas, & omne eorum detrectas.*

4. HORVM *Iudæorum.* GALATICAMVR, *à vobis Pſychicis, ſicut Galatæ Iudaizantes à Paulo reprehenſi, arguimur. Gal.* 4. 10. Quomodo conuertimini iterum ad infirma & egena elementa, quibus denuo ſeruire vultis? dies obſeruatis, *feſtos Iudæorum* & menſes, & tempora, & annos. PLANE. *Fateor quidem, ſi conuincere nos poſſunt Pſychici hæc ceremonialia ſeruare, à quibus Apoſtolus inſiſtens, vt confirmet eos in obſeruatione noua legis, & à veteri per Chriſtum ſepulta & abrogata, eos dehortans. Auguſtinus to.* 6. Aug. *lib. contra Adimantum, Manichæi diſcipulum, cap.* 16. Illud, inquit, eſt Euangelio contrarium, vt quiſque rem deſerens quæ per illam vmbram figuratur, ipſius vmbræ ſequatur inanitatem. Quod volebant, qui Gentibus in Chriſtum credentibus, iugum circumciſionis imponebant quaſi ad ſalutem neceſſarium, cùm iam non eſſet vmbra in corpore figuranda, ſed res ipſa in corde geſtanda. Et quod dicit: dies obſeruatis, & Sabbata, & ſolemnitates, &c. Non ſic ſcriptum eſt vt Adimantus ponit: non enim nominat ibi Sabbatum Apoſtolus, dicit enim: dies obſeruatis, &c. Sed putet eſſe de Sabbato dictum; numquid & nos non dicimus iſta non eſſe

A obſeruanda, ſed illa potius quæ his ſignificantur? &c. *Et paulò ſupra:* Aduenientibus rebus quarum erant vmbræ illæ obſeruationes, id actum eſt, vt oſtenderetur in ipſis vmbris non eſſe ſpem ponendam, ſed in ipſis rebus, quas illæ vmbræ ſignificabant eſſe venturas, id eſt Chriſtum & Eccleſiam. Et propterea illa iam omnia inania erant: nec tamen ea tanquam noxia remouenda, ſed tanquam ſuperflua contemnenda Apoſtolus præcepit: vt ſi quis Iudæus Chriſto credidiſſet, propter offenſionem ſuorum non prohiberetur, *ad aliquod tempus,* in ipſis ſuperfluis remanere, nec tamen in eis ſalutem ſuam conſtitutam putaret: non enim ſigna illa, ſed ea quæ in his ſignificantur, in ſalutem introducunt. S. Aug. *Et ibid. infra:* Illi ea ſeruiliter obſeruabant, non

B intelligentes ad quarum rerum ſignificationem & prænuntiationem pertinerent. Hoc in eis culpat Apoſtolus, & in omnibus qui ſeruiunt creaturæ potiùs quàm Creatori. Nam nos quoque & Dominicum diem & Paſcha ſolemniter celebramus, & quaſlibet alias Chriſtianas dierum feſtiuitates. Sed quia intelligimus quò pertineant, non tempora obſeruamus, ſed quæ illis ſignificantur temporibus. *D. Tho. in cap.* 4. *Gal.* Dies, inquit, obſeruatis Iudaico ritu, ſcilicet Sabbata: & decimum primi menſis, & huiuſmodi quæ dicuntur in gloſſa. Menſes, id eſt Neomenias; vt primum & ſeptimum menſem vt habetur Leuitici 23. tempora, ſcilicet egreſſionis de Ægypto: & quia Ieroſolymam tribus vicibus veniebant per ſingulos annos. Item annos Iubilæi: & ſeptimum annum remiſſionis.

IEIVNII ANTIQVITAS.

1. *Ieiuniorum antiquitas. De Ieiun. cap. 11. à p.*

PRopterea per ſingulas direximus ſpecies ieiunationum, xerophagiarum, ſtationum, vt dum recenſemus ſecundùm vtriuſque Teſtamenti paraturam, quantum proficiant recuſati, vel reciſi, vel retardati pabuli officia, eos retundamus qui hæc velut vacantia infirmant. Item dum pariter oſtendimus, quo ſemper in ordine fuerint religionis, eos reuincamus qui hæc vt noua accuſant; nec nouum enim quod ſemper, nec vacuum quod vtile.

IEIVNIORVM ANTIQVITAS. I. SCHOL.

PER SINGVLAS SPECIES. *Sermonem contexuimus & diſpoſuimus de diuerſis abſtinentiæ ſpeciebus, ieiunijs ſcilicet, ſimplicibus; Xerophagijs auſterioribus, nudo pane & aqua tranſactis: ſtationibus, ad veſperam vſque productis.* SECVNDVM PARATVRAM. *Iuxta diſpoſitionem & exempla vtriuſque legis, vt inde refellamus eos qui hæc edomandi corporis exercitamenta vt inutilia reijciunt, quàm vtilia ſint, ſiue Dies abſque omni cibo, ſine præciſo ſiue ad veſperam retardato tranſigamus, vtiliter ad ſalutem.* IN ORDINE RELIGIONIS. *Quanti æſtimati ſint ſemper apud veros Dei cultores, vt nos Montaniſtas quaſi res inutilis & noua inuectores accuſant, ex antiquitate & vtilitate à nobis probanda ieiunij conuincantur. Aug.* Aug. *in Pſal.* 110 *vtilitatem ſimul & antiquitatem ieiunij enarrat.* Beati, inquit, poſt Pſaltem, qui habitant in domo tua Domine, in ſæcula ſæculorum laudabunt te. Erit hoc otioſorum negotium, hæc actio quietorum, hæc cura ſecurorum. Sicut enim dies iſti præteritis diebus quadrageſimæ, quibus ante reſurrectionem Dominici corporis, vitæ huius ſignificatur mœror, ſolemniter gratâ hilaritate ſuccedunt: ſic dies ille qui poſt reſurrectionem dabitur plenario corpori Domini, id eſt ſanctæ Eccleſiæ cunctis vitæ huius ærumnis atque doloribus excluſis, perpetua beatitudine ſuccedet. Hæc autem vita

C de nobis exigit continentiam, vt etiam cum labore & luctamine ingemiſcentes grauari, & habitaculum noſtrum, *corpus glorioſum,* quod de cœlo eſt ſuperindui cupientes, à ſæcularibus delectationibus temperemus; & ſignificatur quadragenario numero, quo & Moyſes & Elias, & ipſe Dominus ieiunauerunt. Præcipitur enim nobis, & ex Lege, & ex Prophetis, & ex ipſo Euangelio quod teſtimonium habet à Lege & Prophetis: Vnde etiam in monte & inter vtramque perſonam medius Saluator effulſit: vt ab omnibus mundi illecebris, quibus captiui homines obliuiſcuntur Deum, auiditatem noſtram tanquam ieiunio temperantiæ refre-

D nemus, quandiù perfectio Decalogi legis tanquam Pſalterium decem chordarum, per quatuor eiuſdem mundi partes, id eſt toto orbe prædicatur, vt decem quater ducta quadragenarium numerum ſignent; quinquagenario verò numero poſt reſurrectionem Domini quo cantamus Alleluya, non cuiuſdam temporis finis & tranſitus, ſed beata illa ſignificatur æternitas; quia denarius additus quadragenario, laborantibus in hac vita, *in vinea Domini, ſiue anima propria, ſiue in Domini Eccleſia,* fidelibus merces illa perſoluitur, quam & primis & nouiſſimis Pater familias præparauit æqualem.

2. Ieiunio Deus præparans hominem, quoſdam cibos per legem abſtulit. De Ieiun. cap. 5. in p.

Leuit. 11. 1. & ſeq. DEnique, vbi iam & familiaris populus allegi Deo cœpit, & reſtitutio hominis imbui potuit, tunc leges diſciplinæque omnes impoſitæ, etiam quæ decerperent victum, ademptis quibuſdam veluti immundis, quo facilius aliquando ieiunia toleraret homo, perpetuâ in quibuſdam abſtinentiâ vſus.

IEIVNIO DEVS, &c. SCHOL. II.

FAMILIARIS. *Populus Iſraeliticus quaſi Dei familia Dei cultui aggregari cœpit.* RESTITVTIO. *Idem populus Deo poſt captiuitatem Ægyptiacam reſtitutus, plenius diuinis præceptis potuit inſtitui.* QVÆ DECERPERENT. *Interdicerent cibos immundos, quos vſui Hebræorum præcidit, vt per abſtinentiam perpetuam à cibis immundis, aſſueſceret & ſibi temperare à mundis. Habes huiuſmodi carnes prohibitas fuſiſſimè Leuitici 11. & ſeq. quas non ex ſe immundas & malas, vt cenſebant Manichæi, probat Auguſtinus, ſed in eas abſtinentiam ſpiritalem indictam Chriſtianis, lib. 6. lib. cont. Adimantum Manichæi diſcipulum, cap. 15.*
S. Aug. De eo, inquit, quod in Leuitico ſcriptum eſt: ſeparate à mundo immundum, & nemo manducet carnem Cameli, Aſini, & Leporis, & Porci, & Aquilæ, & Milui, & Corui, & Vulturis, & reliquorum; nuſquam manifeſtiùs pleniſſima dolis & fraudibus anima huius hominis, *Adimanti Manichæi diſcipuli*, deprehendi poteſt, qui tanquam ſibi aduerſa atque contraria de vtroque teſtamento capitula obiecit, quàm in hoc loco, vbi commemorauit in Leuitico ſcriptum eſſe, vt à nonnullis animalium carnibus temperetur. Namque huic ſententię illud ex Euangelio credidit opponendum, vbi Dominus dicit: nihil eſt ingrediens in hominem coinquinans eum, ſed ea quę procedunt ex eo. Hoc ſi imprudens fecit, nihil cęcius: ſi autem ſciens, nihil ſceleratius. Nonne ipſe paulò ante poſuerat Apoſtoli teſtimonium dicentis bonum eſt non manducare carnem, neque bibere vinum, dum cupit de nouo teſtamento veteri aduerſari, vbi dictum eſt Deut. 12. 21. ſecundùm deſiderium animę tuę occide, & manduca omnem carnem? quomodo ergo nunc placet ei ſententia Domini, quâ dicit nihil eſſe ingrediens in hominem quod coinquinet
A eum? &c. Certè enim ſi verum eſt non coinquinat illa quę ingrediuntur in hominem, cum magno errore immundas eſſe dicunt eſcas Manichæi, cùm homines carne veſcuntur. Si autem immundę ſunt tales eſcę, quid de iſto teſtimonio faciēt quod Euangelica & diuina authoritate prolatum eſt, vbi Dominus dicit non coinquinari? &c. Cùm enim quiſpiam Catholicus Chriſtianus vtriuſque Scripturæ venerator & intellector ei reſponderit, hæc non eſſe contraria; quòd illa de quorundam carnibus animalium, quibus non eſſe veſcendum populo adhuc carnali præceptum eſt, ad ſignificationem poſita ſunt humanorum morum, quos Eccleſia quæ corpus eſt Domini in ſuæ vnitatis vinculum ſtabile & ſempiternum recipere non poteſt, tanquam immundas eſcas reſpuens, & in ſua viſcera non conuertens: vt omnia illa præcepta carnali populo impoſita, futuram diſciplinam ſpiritalis populi
B prophetarent. Et ideo non ea repugnare ſententiæ Domini, quâ veriſſimè dicit, non coinquinari hominem ijs quæ per eſcam ingrediuntur in eum. Illa enim ſententia, *veteris legis prohibens ab immundis*, ſeruis onera imponit, iſta verò liberis iugum excutit ſeruitutis. Et illa tamen ſic dicta eſt, vt ſeruorum onera, fidem prænuntient liberorum. Omnia enim ſicut dicit Apoſtolus in figuram contingebant illis: ſcripta ſunt autem propter nos, in quos fines ſęculorum deuenerunt. Si ergo in figuram contingebant, *onera pœnarum de quibus agebat Apoſtolus*, quæ patiebantur, in figuram accipiebant, quæ monebantur. *Id eſt præcipiebantur obſeruare. Tertull. autem voluit abſtinentiam perpetuam à cibis immundis in veteri lege, figuram fuiſſe abſtinentiæ ſeruandæ ab omni prorſus carne in ieiuniis legis nouæ.*

3. Ieiunium olim 4. & 6. Sabbati. De Ieiun. cap. 10. à p.

Act. 3. 1. HÆc propter illos, qui ſe putant ex forma Petri agere, quam ignorant; non quaſi reſpuamus nonam, cui & quartâ ſabbati, & ſextâ plurimum fungimur: ſed quia eorum quæ ex traditione obſeruantur, tantò magis dignam rationem adferre debemus, quantò carent ſcripturæ auctoritate, donec aliquo cœleſti chariſmate aut confirmentur, aut corrigantur.

IEIVNIVM OLIM, &c. III. SCHOL.

HÆc *quæ ſupra diximus de horis, poſt ieiunium, ſumendi cibi. Dixerat autem de Petro orante ad horam nonam.* Petrum, inquit, dicam ex vetere potius vſu nonam obſeruaſſe, tertio orantem ſupremæ orationis munere. EX FORMA. *Exemplo.* QVAM IGNORANT. *Cuius rationem neſciunt, in memoriam Chriſti hac hora expirantis.* CVI FVNGIMVR. *Ad quam vſque, ieiunia quartæ & ſextæ feriæ protrahimus.* DIGNAM RATIONEM. *Qualis eſt præmiſſa.* CŒLESTI CHARISMATE. *Noua aliqua reuelatione Montani.* CORRIGANTVR. *Tollantur, ceſſent ab vſu. Rationem quartæ, & ſextæ feriæ reddit Auguſt.*
S. Aug. *Ep. 86. ad Caſulanum:* Cur quartâ & ſextâ maximè
C ieiunet Eccleſia, illa ratio reddi videtur, quòd conſiderato Euangelio, ipſâ quartâ Sabbati, *ſeptimanæ*, quam vulgo quartam feriam vocant, conſilium reperiuntur ad occidendum Dominum feciſſe Iudæi. Intermiſſo autem vno die, cuius veſperâ Dominus Paſcha cum diſcipulis manducauit, qui finis fuit eius diei quem vocamus quintam Sabbati. Deinde traditus eſt ea nocte quæ iam ad ſextam Sabbati, qui dies paſſionis eius manifeſtus eſt, pertinebat. Hic dies primus Azymorum fuit, à veſpera incipiens. Sed Matthæus Euangeliſta, quintam Sabbati dicit fuiſſe primam diem Azymorum, quia eius veſpera ſequente futura erat Cœna Paſchalis, quâ

Cœnâ incipiebat Azymum, & ouis immolatio A manducari. Ex quo colligitur quartam Sabbati fuiſſe, quando ait Dominus: Scitis quia poſt biduum Paſcha fiet, & filius hominis tradetur, vt crucifigatur. Ac per hoc dies ipſe ieiunio deputatus eſt: quia ſicut Euangeliſta ſequitur, & dicit; tunc congregati ſunt Principes Sacerdotum, & Seniores populi, in atrium Principis Sacerdotum, qui dicebatur Caiphas: Et conſilium fecerunt, vt Ieſum dolo tenerent & occiderent. Intermiſſo autem vno die, de quo dicit Euangelium: primâ autem Azymorum acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum dicentes: vbi vis paremus tibi comedere Paſcha? Hoc ergo die intermiſſo, paſſus eſt Dominus, quod nullus ambigit, ſexta Sabbati: quapropter & ipſa ſexta rectè ieiunio deputatur. Ieiunia quippe humilitatem ſignificant, vnde dictum eſt Pſal. 34. humiliabam in ieiunio animam meam. Sequitur Sabbatum, quo die caro Chriſti in monumento requieuit, ſicut in primis operibus mundi requieuit Deus ab omnibus operibus ſuis. Hinc exorta eſt iſta in regia, illa veſte varietas, vt alij, ſicut maxime populi Orientis, propter requiem ſignificandam, mallent relaxare ieiunium: alij propter humilitatem mortis Domini ieiunare, ſicut Romana, & nonnullæ Occidentis Eccleſiæ.

4\. *Ieiunium Petri vſque ad nonam, fuit in memoriam mortis Chriſti: qui ad veſperam ieiunant, honorant Domini ſepulturam. De Ieiun. cap. 10. in m.*

AN dignior apud nos ratio adferatur in nonam obſeruandi requiro, vt etiam Petro ea ratio deputanda ſit, ſi ſtatione tunc functus eſt. Venit enim de exitu Domini, quem etſi ſemper commemorari oportet ſine differentia horarum, impreſſius tamen tum ei ſecundum ipſum ſtationis vocabulum addicimur. Nam & milites nunquam immemores ſacramenti, magis ſtationibus parent. Itaque in eam vſque horam celebranda preſſura eſt, in qua à ſexta contenebratus orbis defuncto Domino lugubre fecit officium, vt tunc & nos reuertamur ad iucunditatem, cùm & mundus recepit claritatem. Hoc ſi magis ad religionem ſapit Chriſtianam, dum magis Chriſti gloriam celebrat, poſſum æquè ſeræ ſtationis ex eodem rei ordine ſtatum figere, vt ieiunemus ad ſerum, expectantes tempus Dominicæ ſepulturæ, cùm Ioſeph poſtulatum detulit corpus, & condidit. Inde & irreligioſum eſt antè famulorum carnem refrigerare, quàm domini. Sed hoc ex argumentationum prouocatione commiſerim, coniecturas coniecturis, & tamen puto fidelioribus, repercutiens.

Act. 3. 1.
Mat. 27. 45.
Ibid. 58.

IEIVNIVM PETRI. IV. SCHOL.

APVD NOS. *Montaniſtas.* IN NONAM, *vſque ad Nonam ſeruandi ieiunij.* EA RATIO. *ob afflictionem, ex memoria mortis Chriſti, conceptam.* STATIONE FVNCTVS. *Steterit ieiunus. Aduerte ſtationem à militum excubiis prolixioribus ſumptam. Vnde cùm Montaniſtæ ieiunarent vſque ad veſperam, in dubium vocat, an ieiunio Petri vſque ad nonam tantum producto, nomen honorificum ſtationis debeat imponere.* VENIT DE EXITV. *Ratio hæc petitur à memoria mortis Chriſti, de qua Pſaltes:* Et Domini Domini, exitus mortis. IMPRESSIVS ADDICIMVR, *cùm maiori & impreſſiori memoria recordamur mortis Chriſti, dum vſque ad veſperam ieiuni ſtamus, quâ horâ Chriſtus expirauit.* SACRAMENTI. *Iuſiurandi militaris.* STATIONIBVS PARENT. *Probant fidelitatem ſuam & conſtantiam, diutius cæteris ſtantes in cuſtodia. Hinc Pſaltes:* A cuſtodia matutina vſque ad noctem, &c. PARENT, *obediunt ſuis ducibus, & tribunis, diurnam cuſtodiam imperantibus.* CELEBRANDA PRESSVRA. *Afflictio ieiunij colenda.* LVGVBRE OFFICIVM. *Totum orbem tenebris, vt furuis & nigris velis contegentibus, à ſexta ad nonam.* AD IVCVNDITATEM. *Sumendi cibi, recreandi & refocillandi corporis.* RECEPIT CLARITATEM. *Tranſactis tenebris trium horarum, redeunte luce.* AD RELIGIONEM SAPIT, *ſcitè dictum, ad ſaporem immuni palati circa res ſpiritales aptiores: quaſi diceret: ſi maior eſt Religio, hoc eſt Chriſti cultus, dum tardius in eius honorem cibus ſumitur, nos Montaniſtæ poſſumus ex ſtationibus noſtris, id eſt ieiuniis ſtatutis ad tempus vſque ſerotinum obſeruatis, hunc morem & ſtatutum in memoriam ſepulturæ Chriſti à Montano præfixum, commendare; cùm circa hanc horam Ioſeph ab Arimathia petijt à Pilato corpus Ieſu, & aromatibus inunctum nouo ſuo condidit in ſepulcro. De quo alibi relata ex Aug. non retexo.* CARNEM REFRIGERARE. *Alludit* B *ad verba Prophetæ:* reficite laſſum, hoc eſt refrigerium meum. QVAM DOMINI. *Cuius carnem quodammodo, vngendo, Ioſeph refrigerauit.* EX PROVOCATIONE. *Pſychicorum de nimia auſteritate ieiunij noſtri ſeri inſultantium.* COMMISERIM. *Quaſi manus conſerendo repugnans, ſi non rationibus validis, ſaltem coniecturis meliùs in ſcriptura fundatis, retundens aduerſarium. De ſeris eſcis & ieiunio diu protracto ſic fatur Auguſtinus, to. 1. lib. de Morib. Eccl. Catholicæ, cap. 33. vbi de Monaſterijs quæ viderat Romæ & Mediolani.* Ieiunia, inquit, prorſus incredibilia multos exercere didici, non quotidie ſemel ſub noctem reficiendo corpus, quod eſt vſquequaque vſitatiſſimum, ſed continuum triduum, vel amplius ſæpiſſimè ſine cibo ac potu ducere. Neque hoc in viris tantùm, ſed etiam in fœminis, &c. atque inter hæc nemo vrgetur in aſpera quæ ferre non poteſt; nulli quod recuſat imponitur, nec ideo condemnatur à cæteris, quod in eis ſe imitandis fatetur inualidũ. C Meminerũt enim quãtopere ſcripturis omnibus commendata ſit charitas; meminerunt omnia munda mundis, & non quod intrat in os veſtrum vos coinquinat, ſed quod exit. Itaque non reijciendis generibus ciborum, quaſi pollutis, ſed concupiſcentiæ perdomandæ, & dilectioni fratrum retinendæ inuigilat omnis induſtria, &c. Lege cætera. Nam longum eſt omnia interponere, & inuenies præceptum iis qui poſſunt iſta contemnere, id eſt firmioribus & ſecurioribus: ideo tamen eſſe temperandum, ne offendantur illi, quibus adhuc pro ſua imbecillitate huiuſcemodi opus eſt temperantiâ. Hæc illi de quibus agebam, norunt & tenent: Chriſtiani ſunt enim non hæretici, *quales Montaniſtæ*, intelligunt ſcripturas ſecundùm Apoſtolicam diſciplinam, non ſecundùm ſuperbum & commentitium nomen Apoſtolatus: *multò magis vanum Para-*

S. Aug.

eleti nomen ſibi arrogabat Montanus ſermo ieiunator vbi non manducantem nemo ſpernit, manducantem nemo iudicat, qui infirmus eſt olus manducat. Multi tamen firmi propter infirmos idem faciunt. *Porrò quod initio huius textus dixit de Petro. vel ſumptum eſt ex Act.3.1.* Petrus & Ioannes aſcendebant in templum ad horam orationis nonam; *vbi duas comites adiunxit, orationis ſcilicet, ieiunium & eleemoſynam. Petrus namque aſcendens ad horam orationis nonam, vel ieiunus adhuc, vel horâ ſextâ leuiter pranſus, eleemoſynam omni auro & argento pretioſiorem, ſanitatem ſcilicet claudo præſtitit. Vnde Chryſol. Ser. 43. inp.* Quod, inquit, oratio petit, impetrat ieiunium, miſericordia accipit. Dant hęc ſibi inuicem vitam: eſt namque orationis anima ieiunium, ieiunij vita, miſericordia, *vel reſpicit illud Act.10.9. & 10. de quo Auguſtinus homil. 45.* Audiuimus quòd Beatus Petrus circa horam ſextam aſcenderat in cœnaculum, & cùm eluriret voluit guſtare.

S.Aug.

A Parantibus autem diſcipulis illè factus eſt in exceſſu mentis, & vidit vas grande velut linteum magnum quatuor lineis appenſum de cœlo ſubmitti, vbi erant omnia quadrupedia & ſerpentia terrę, & vox de cœlo ſonuit, Petre, macta & manduca. *Subjicit de animalibus mundis & immundis; de fiſſa vngula ad mores, ruminatione ad ſapientiam pertinente.* Quare, inquit, ad mores fiſſa vngula: quia difficile labitur, Lapſus enim peccati ſignum eſt, &c. Data eſt ergo licentia Chriſtianis, vt non ſecundùm vanam hanc conſuetudinem faciant, ſed manducent quod velint, cum moderatione *cibum ſumentes* cum benedictione, *ante cibum* cum gratiarum actione, *poſt eſum*. Fortaſſis ergo & Petro ita dictum eſt, occide & manduca: vt iam non teneret obſeruationem Iudæorum; non tamen ei quaſi gurges ventris & fœda voracitas imperata eſt. *Modum etiam temporis ſeruauit Petrus ad horam ſaltem vſque ſextam ieiuna., vnde & notatum eſt quòd eſuriret.* Aug.

5. *Ieiunia ſera, in tempore perſecutionis, diſponunt ad famem aliaque martyria facilius toleranda; licet de his edicta nulla, vel exempla ſcripturæ proferret. De Ieiun. cap 12. à p.*

VT ab Ioanne Paracletus obmutuiſſet, ipſi nobis Prophetæ in hanc maximè cauſam extitiſſemus: iam non dico ad exorandam Dei iram, nec ad impetrandam tutelam eius aut gratiam, ſed ad præmuniendam per noſmetipſos nouiſſimorum temporum conditionem, indicentes omnem ταπεινοφρόνησιν cùm carcer ediſcendus, & fames ac ſitis exercendæ, & tam inediæ quàm anxij victus tolerantia vſurpanda ſit, vt in carcerem talis introeat Chriſtianus, qualis inde prodiſſet; non pœnam illic paſſurus, ſed diſciplinam; nec ſeculi tormenta, ſed ſua officia; eóque fidentior proceſſurus ad certamen è cuſtodia abuſus, nihil habens carnis, ſic vt nec habeant tormenta materiam; cùm ſola & arida ſit cute loricatus, & contra vngulas corneus; præmiſſo iam ſanguinis ſucco, tanquam animæ impedimentis, properante iam & ipſa, quæ iam ſæpè ieiunans, mortem de proximo norit.

IEIVNIA SERA. V. SCHOL.

VT AB IOANNE. *Licet* Lex & Prophetæ vſque ad Ioannem, *durauerint. Quamuis daremus hoc Pſychicis, quòd Spiritus ſanctus poſt Ioannem pluſquam Prophetam, tacuiſſet, nec vltra Prophetiæ donum cuiquam tribuiſſet, nulla nobis alia Prophetia neceſſaria eſſet, quâ moneremur, non dico ad placandam iram Dei, aut eius protectionem & gratiam obtinendam, ſed ad nos armandos contra perſecutionem tyrannorum imminentem, quàm vt nos iam inde ſapientes & prouidi futuri, nos muniremus per ieiuniorum humiliationem, quam rurſum Græca voce ταπεινοφρόνησιν expreſſit; quæ tota ſapit humiliationem carnis. Sic nimirum, in ſolitudine domus recluſi, aſſueſcunt ferendo carceri; & ante tempus, vſurpantes & præuenientes extremam famem anxio & arcto victu & potu, diſciplinam potius, morem & vſum ieiunij pœnalem exercentes, quaſi própria & ſolida exercitia frequentant in cuſtodia.* SÆCVLI. *tyrannorum mundi, & ad martyrij certamen iam diſpoſiti accedunt.* ABVSVS, *aſſuefactus longo vſu. Vel, fruſtratus carnificem, qui in exeſis, carnibus, & ſiccatis aſſiduâ inediâ, non inuenit quod flagellet, vrat, dilaniet; ſiccata quippe cutis fit lorica, & pellis oſſibus impacta, fit cornea, vncinos, vngulas, pectines ferreos eludens.* PRÆMISSO. *Prius per abſtinentiam exhauſto ſanguine.* ANIMÆ IMPEDIMENTIS. *Quia pinguior & obeſior caro aggrauat animam, & carceris corporei muros denſat, & properantem ad Deum animam tardat. Ieiuna autem & exſuccida, pallenſque mortem non timet, quam in ſe proximè repræſentat ſicut eius imago, quam vt familiarem ſibi non expaueſcit. Aptè in hanc rem Aug. in Pſal. 26. 3.* dum appropiant ſuper me nocentes vt edant carnes meas. *Sic commentatur enarratione ſecunda.* Ille me, inquit, illu-

S.Aug.

minat, recedant tenebrę. Ille me ſaluat, recedat infirmitas. Ambulans in lumine firmus, quem timebo? Non enim talem ſalutem dat Deus quę ab aliquo poſſit extorqueri: aut tale lumen eſt quod ab aliquo poſſit obtenebrari. &c. Itaque ego quid timebo, aut quem timebo? Ego quem trepidabo, aut quid trepidabo? qui me perſequuntur, ipſi infirmantur, ipſi cadunt. Quare autem perſequuntur? vt edant carnes meas. Quę ſunt carnes meę? carnales affectus mei. *Nemo enim carnem ſuam odio habuit, ſed nutrit & fouet eam.* Sæuiant perſequendo, nihil in me moritur niſi mortale. Erit in me aliquid quò perſecutor peruenire non poſſit, vbi habitat Deus meus *Nec priuata domus arctior, nec anguſtior carcer, quia ambulabam in latitudine: nec obſcura cuſtodia, quia Dominus illuminatio mea; nec fames vrget, quia ſicut adipe & pinguedine repletur anima mea. Et ſi infirmata ſunt genua à ieiunio, caro immutatur propter oleum gratiæ ſpiritalis, & lucta cum tormentis paratior accedit.* Manducent carnes meas, finitis carnibus, ſpiritus ero & ſpiritalis. Et quidem tantam ſalutem mihi promittit Dominus meus, vt etiam modò iſta caro mortalis quę videtur permitti manibus perſequentium, non pereat in æternum: ſed quod demonſtratum eſt in capite meo reſurgente, hoc omnia membra ſperent. Quem timeat anima mea quam inhabitat Deus? quem timebit caro mea, cùm corruptibile hoc induerit incorruptionem? vultis noſſe quia carnes illi manducant qui nos perſequuntur, nec ipſi autem carni noſtrę metuendum eſt? ſeminatur corpus animale, ſurget corpus ſpiritale.

6. *Ieiunium ad veſperam aſtris imperat, hoſtes vincit, Angelos aduocat, orationem impinguat.*
De ieiun. cap. 10. à m. ad f.

VIdeamus an aliquid tale nobis de vetuſtatibus quoque patrocinetur. In Exodo, habitus ille Moyſis aduerſus Amalech orationibus prœliantis vſque in occaſum perſeuerans, nonne ſtatio fuit ſera? Ieſum Naue debellantem Amorrhæos, prandiſſe illa die exiſtimamus; quà ipſis elementis ſtationem imperauit? Stetit ſol in Gabaon. & luna in Aialon: ſtetit ſol & luna in ſtatione, donec vltus eſt populus de inimicis ſuis; & ſtetit ſol medio cœlo, & non accedebat in occaſum, & in finem diei vnius. Non fuit dies talis retrò & in nouiſſimo, vtique tam prolixus [a] *vt*, inquit, *exaudiret Deus hominem*, parem ſcilicet ſolis, inſtantem tandiu in officio, ſtationẽ etiã ſerà longiorem. Certè Saül & ipſe in prœlio conſtitutus, manifeſtè munus iſtud indixit, [b] *Maledictus homo qui ederit panem ad veſperam vſque, dum vlciſcar de inimico meo, & non guſtauit totus populus eius, & tota terra non prandebat.* Tantam autem Deus præſtitit auctoritatem edicto ſtationis illius, vt Ionathan filius Saülis, quamquam ignarus ieiunationis in ſerum definitæ, guſtum mellis admiſerat, & ſorte mox de delicto ſit traductus, & vix per precem populi periculo exemptus: gulæ enim, licet ſimplicis, reus fuerat. Sed & Daniel, anno primo regis Darii, cùm ieiunus in ſacco & cinere exomologeſin Deo ageret, [c] *Et adhuc*, inquit, *loquente me in oratione, ecce vir quem videram in ſomnis initio, velociter volans adpropinquauit mihi quaſi horà veſpertini ſacrificii.* Hæc erit ſtatio ſera, quæ ad veſperam ieiunans, pinguiorem orationem Deo immolat.

Exo. 17. 11. Ioſue 10. 12. & ſeq.

[a] 14. Ibid.
[b] 1. Reg. 14. 24.
[c] Dan. 9. 21.

IEIVNIVM AD VESPERAM. VI. SCHOL.

DE VETVSTATIBVS. *Ex veteri teſtamento.* HABITVS, *forma expanſarum & eleuatarum manuum Moyſis, in formam crucis vſque ad ſolis occubitum, ſtationem vſque ad ſerotinum tempus iejunantium figurauit.* STATIONEM IMPERAVIT *dum ait, Ioſue* 10. 12. Sol contra Gabaon ne mouearis, & luna contra vallem Aialon. 70. Stet ſol ſuper Gabaon, & luna ſuper vallem Ælon. Et ſtetit ſol & luna in ſtatione, donec vltus eſt Dominus inimicos eorum. PAREM SOLIS, *quia ſtationem ipſe ſeruauerat diu impaſtus.* MVNVS, *officium iejunij.* 1. *Reg.* 14. 24. Adiurauit Saül populum dicens: maledictus vir qui mãducauerit panem vſque ad veſperam, donec vlciſcar de inimicis meis: & non manducauit vniuerſus populus panem: omneque terræ vulgus venit in ſaltum in quo erat mel ſuper faciem agri. 70. *autem* maledicto obſtringit populum dicens: maledictus homo, &c. & non guſtauit omnis populus panem, & vniuerſa terra prandebat. Et Iaal ſylua erat Apiarii ad faciem agri. SORTE TRADVCTVS. 1. *Reg.* 14. 42. Mittite ſortem inter me & inter Ionatham filium meum. Et captus eſt Ionathas. 70. iaciunt inter eum & inter Ionatham filium eius, & ſorte capitur Ionathas. EXOMOLOGESIM. *Toto habitu, pœnitentia ſacrificium Deo immolaret.* ET ADHVC, *&c. Dan.* 9. 21. Adhuc me loquente in oratione, ecce vir Gabriel quem videram in viſione à principio citò volans tetigit me in tempore ſacrificii veſpertini. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* volans volatu tetigit me. 70. Tetigit me quaſi horà ſacrificii veſpertini. PINGVIOREM ORATIONEM. *Quaſi ſacrificium & victimam ſaginatiorem. De Daniele Auguſtinus Ser.* 65. *de temp. infra citando. De orationis pinguedine, Aug. Ser.* 172. *de temp.* Tunc erunt Deo accepta ieiunia ſi operibus ſanctis fuerit expiata conſcientia, &c. Cùm ſit ieiunium animæ humiliatio, quale eſt humiliari cibo, & augeri peccato, &c. faces auaritiæ ardentes extinguat, latiuſque vim dilectionis atque in alimentis pauperum abrupti apparatus ſtipendia largiatur, &c. Hæc ſunt quæ diuinam commouent pietatem,

Aug.

A quæ ad impetrandam precibus ſanctitatem ſemper aditum faciunt. Cæterùm ſi caput ſubſternas, atque cineres deſuper ſpargas, ſi denique collum tuum velut circulum torqueas, atque ad exorandam clementiam Dei largos fletus effundas, nihil proficis. Commouere enim diuinam non poteris pietatem, qui circa proximos tuos debitam neglexiſti charitatem, &c. Hæc ſunt quibus homo & refectus cibo frequenter impetrat quod exoptat, & ieiunans maiora præmia conſequitur ſanctitatis, &c. Imple ergo miſerationis officia & ſanctificaſti ieiunia. Sagina pauperũ viſcera & anima tua, muneribus ſanctitatis pingueſcit. Veſti nudum, & tua peccata contecta ſunt. Peregrinum hoſpitio tuo contende ſuſcipere, vt & te Deus in cœlum regno ſuſcipiat. *Et in pſalmum*

B 42. *in f. in verba Eſa.* Frange eſurienti panem tuum. Fructuoſæ, inquit, erunt anguſtiæ tuæ; ſi alteri præſtiteris latitudinem ecce fraudaſti animam tuam: cui dabis, quod tibi abſtuliſti? vbi pones quod tibi denegaſti? quàm multos pauperes ſaginare poteſt intermiſſum hodie prãdium noſtrum? Ita ieiuna, vt alio manducante prandiſſe te gaudeas, propter orationes, vt exaudiaris. Ibi enim ait; adhuc loquente te, dicam, ecce adſum. Si fregeris ex animo eſurienti panem tuum, quia plerumque fit à triſtibus, & à murmurantibus, vt careant tædio interpellantis, non vt reficiant viſcera indigentis, hilarem autem datorem diligit Deus. Si panem dederis triſtis, & panem & meritum perdidiſti. Ergo ex animo fac, vt

S. Aug.

C ille qui intus videt adhuc loquente te dicat, ecce adſum. *Sicut adhuc loquente Daniele ſtatim adfuit Angelus citò volans*, quàm celeriter accipiuntur orationes bene operantium, & hæc iuſtitia hominis in hac vita, ieiunium, eleemoſyna, oratio, vis orationem tuam volare ad Deum? *vis eius Angelum citò ad te aduolare petita referentem?* fac illi duas alas, ieiunium & eleemoſynam: tales nos inueniat lux Dei, veritas Dei, cùm venerit liberare nos à morte, qui iam venit ſubire pro nobis mortem.

& ieiunium Epulo. Si Statio facienda ſit, maritus Gentilis de die condicat ad balneas. Si ieiunia obſeruanda ſunt, maritus eadem die conuiuium exerceat. *Latius autem multo patet, & ad plura ſe extendit Statio, quàm ieiunium. Omnes enim Chriſtiani æui Tertulliani, diebus Mercurij, & Veneris ſummo manè in Eccleſiam conueniebant, ibique cum lacrymis, ieiunij, Genuflexi, orationi, & contemplationi vacantes, ſtabant; id eſt morabantur, & conſtantes permanebant vſque ad horam nonam; & ſacris peractis ſumptâ Euchariſtiâ ſtationem ſoluebant; & domum redibant. Porrò ex eodem Tertull. lib. de Oratione.* Si ſtatio de militari exemplo nomen accepit; *more militum excubantium pro foribus Palatij, ſtabant in templo Chriſtiani. Cùm igitur Gentiles diluculo inirent balneas, vt Tertull. innuit Apol.42.* Non lauor diluculo, ſed
B lauor honeſta hora: *Ideo diſſuaſit, ne Chriſtiana fœmina nuberet gentili, petenti balneas diluculo, quo ad ſtationem ipſa de more vocabatur. Protrahi ſolebat ſtatio vſque ad horam nonam, quâ iuxta Epiphanium, & Tertullianum, Euchariſtia ſumebatur. Verba Epiphanij ſunt hæc:* Pro Synaxibus, quæ quartâ *ſupple Feria*, & pro Sabbato ad horam nonam fiunt; in die Dominica Matutinis horis Synaxes fiant. *Caſſianus lib.2.cap.17. & lib.4. cap.16. per Synaxem, Congregationem, Conuentum, & collectam intelligit fratrum. Albaſpinæus, Euchariſtiæ ſumptionem mauult, ne Tertulliano contradicat Epiphanius, dicens, Dominicis manè Synaxes fieri, Feria autem quartâ, & Sabbato, hora nona. Licet Tertullianus à ſtatione militari deducens exemplum, mallet eas ad Veſperam protrahere; ſicut cùm dicit:* In Exodo habitus ille Moyſi aduerſus Amalech orationibus prœliantis, quæ in occaſum perſeuerans, nonne ſtatio fuit ſera? *Et cùm de Ioſue, Soli ſtationem imperante:* Ipſis elementis ſtationem imperauit, &c. ſtetit Sol medio cœlo, &c. inſtantem tandiu in officio, ſtationem etiam ſerâ longiorem. *Ieiunia porrò ſtationum Tertullianus ſemiieiunia appellauit. Et ſatis demonſtrat Montaniſtarum ſtationes & ieiunia ad ſerotinum vſque producta, vbi Pſychicis vſque ad nonam tantùm, in ſtationum diebus ieiunantibus inſultat ex veteribus exemplis:* poſſunt, inquit, æquè ſeræ ſtationis ex eodem rei ordine ſtatum figere, *decernere, ſtatuere*, vt ieiunemus, ad ſerum.

In ſtationibus etiam mos erat, genua flectere, vt de vtrumque coniunxit Tertullianus, in anguſtia ſtationes ieiuniis & geniculationibus aſſocians: Geniculationibus, & ieiunationibus noſtris etiam ſiccitates ſunt depulſæ. *Nec enim ſtatio, à ſtando in pedibus. ſed à commorando & conſtanter excubando, more militum deducta eſt. Orabant vſque ad nonam. Libro de ieiun. cap.11.* Orationes ferè hora nona concludebat de Petri exemplo. *Dies ſtationum vt iam vidimus, erant Mercurij & Veneris. De quibus Tertullianus frequenter:* Stationibus, inquit, quartam & ſextam Sabbati dicamus. *Epiph. in Compend. Doct. Chriſt.* Quarta & pro Sabbato ieiunium ſtatutum vſque ad horam nonam. *Et contra Ærium.* A quo non eſt aſſenſum in omnibus orbis regionibus, quod quar-
E ta, & pro Sabbato ieiunium eſt in Eccleſia decretum. *Petrus autem Alexandrinus de ieiunio quartæ & ſextæ feriæ ex traditione præcepto rationem reddit:* Quia quartâ initium de proditione Domini à Iudæis factum eſt, ſextâ autem, quod ipſe paſſus ſit pro nobis. *Locus difficilis Tertulliani lib. de Oratione enodatur ab Albaſpina vbi ait:* De ſtationum diebus non putant plerique ſacrificiorum orationibus interueniendum, quòd ſtatio ſoluenda ſit, accepto corpore Domini. Ergo deuotum Deo obſequium Euchari-
A ſtia reſoluit, an magis Deo obligat? Nonne ſolemnior erit ſtatio tua, ſi ad aram Dei ſteteris accepto corpore Domini, & reſeruato? Vtrumque ſaluum eſt, & participatio ſacrificij, & executio officij. *Vbi primò per orationes ſacrificiorum, Miſſarum ſolemnia intelligit, in quibus poſt Communionem recitabantur quædam orationes. Secundò ſtationem ſoluendam credebant, actionem vtpote luctuoſam, ſumpto corpore Domini quod debebat publica ſequi lætitia. Per deuotum obſequium, & executionem officij, ipſam ſtationem intellige. Subijcit vtrumque ſimul obſeruari poſſe, & ſtationem vſque ad finem orationum, & accepto à Diacono in manu corpore Domini, & reſeruato vſque ad finem orationum, & completa ſtationis, illud poſteà cum exultatione ſumendo, & ſic ſoluebatur ſtatio. Subtexit ex Actis Fructuoſi Martyris, eum feriâ quartâ & ſextâ ſtationem ſolemniter celebraſſe, & recuſaſſe oblatum poculum horâ quartâ feriæ quartæ.* Igitur ſextâ feriâ, lætus atque ſecurus feſtinabat, vt cum martyribus & Prophetis in Paradiſo quem Dominus præparauit amantibus ſe, perſolueret ſtationem. *Id eſt, vt ſicut abſoluebatur ſtatio ſumpto Chriſto velato in Euchariſtia, ſic conſummato martyrio reuelatâ facie eidem vteretur. Tandem quod habet Tertull. lib. de Ieiun. cap.14.* Cur ſtationibus quartam & ſextam Sabbati dicamus, & ieiuniis Paraſceuem? *Sic intelligendum eſt, quod dimidia vt ait ieiunia, in communibus omnium hebdomadarum* præterquam à Paſchate ad Pentecoſten, *ſtationibus ſeruarent: Ieiunia autem ſolida & integra totis hebdomadæ ſanctæ diebus ad ſe-*
C *rotinum vſque frequentarent. Vnde & hos dies, Paraſceuem dixit, quaſi præparatorios ad ſolemnitatem Paſchæ, vt Paraſceue non ſit tantùm dies Veneris ſancti, ſed tota ſeptimana.*

APPENDIX EX SCRIPTVRA, Patribus, Conciliis de antiqua obſeruatione abſtinentiæ & Ieiuniorum.

Abſtinentiam ciborum eorumque delectum prima lex in Paradiſo lata auſpicata eſt: Præcepit ei dicens: ex omni ligno Paradiſi comede: de ligno
D autem ſcientiæ boni & mali, ne comedas. *Leuit. 11.2. 3. & ſeq.* Quidquid ruminat quidem & habet vngulam ſed non diuidit eam, non comedetis, &c: Omne quod habet pinnulas & ſquamas, tam in mari, quàm in fluminibus & ſtagnis comedetis. *Item Leuit. 10. 9.* Dixit Dominus ad Aaron: vinum & omne quod inebriare poteſt, non bibetis tu filij tui quando intratis in tabernaculum teſtimonij, ne moriamini: quia præceptum ſempiternum eſt in generationes veſtras. Et vt habeatis ſcientiam diſcernendi inter ſanctum & prophanum, inter pollutum & mundum: doceatis quæ filios Iſraël omnia legitima mea, &c. *Item Num.6.2.* Vir ſiue mulier, cùm fecerint votum. *Chald. addit votum Nazaræi: 70. quicumque magnè vouerit votum purificandi puritatem Domino.* Vt ſanctificentur, & ſe voluerint Domino conſecrare: à vino & omni quod inebriare poteſt, abſtinebunt, &c. *Sic & Angelus matri Samſonis dixit Iudic.13.7. & 13.* Ecce concipies & paries filium; caue ne vinum bibas, nec ſiceram, & ne aliquo veſcaris immundo: erit enim puer Nazaræus Dei ab infantia ſua, & ex vtero matris ſuæ vſque ad diem mortis ſuæ. *Ierem. 35.14.* Præualuerunt ſermones Ionadab filij Rechab quos præcepit

filiis ſuis vt non biberent vinum: & non biberunt ad diem hanc, quia obedierunt præcepto patris ſui: ego autem locutus ſum ad vos de mane conſurgens & loquens, & non obediſtis mihi. *Sic & Daniel* 10.2. Ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem deſiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum, ſed neque vnguento vnctus ſum, donec complerentur trium hebdomadarum dies. *Ad hæc Gabriel de Ioanne prædixit Luc.*1.15. Erit magnus coram Domino, & vinum & ſiceram non bibet, & Spiritu ſancto replebitur adhuc ex vtero matris ſuæ. *Matth.*3.4. Ipſe autem Ioannes habebat veſtimentum de pilis Camelorum, & Zonam pelliceam ſuper lumbos ſuos. Eſca autem eius erat locuſtæ & mel ſilueſtre. *Act.*15. 20. *Iacobus in Concilio Ieroſolimitano poſt Petrum locutus, & Paulum, & Barnabam.* Ego inquit iudico non inquietari eos qui ex gentibus conuertuntur ad Deum: ſed ſcribe ad eos vt abſtineant ſe à contaminationibus ſimulachrorum, *Idolothytis*, & fornicationis, & ſuffocatis & ſanguine. *Rom.*14.21. Bonum eſt non manducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut ſcandalizatur, aut infirmatur. *Paulus item perpetuò à vino abſtinuit vt notat Baronius Anno. Chri.* 58. *n.* 49. *ex loco Act.*21.23. *vbi cùm veniſſet Ieroſolymam, ſuaſus eſt a fratribus.* Sunt nobis viri quatuor votum habentes ſuper ſe. *Syr. voto obnoxij, vt mundentur,* his aſſumptis ſanctifica te cum illis, & impende in illis, *Syr. expende pro ipſis expenſas*, vt radant capita, & ſcient omnes quia quæ de te audierunt, falſa ſunt: ſed ambulas & ipſe cuſtodiens legem, &c. Tunc Paulus aſſumptis viris poſtera die purificatus cum illis, intrauit in templum annuntians expletionem dierum purificationis, donec offerretur pro vnoquoque eorum oblatio. *Numerorum porrò* 6.13. *cerimonia deſcribitur nimirum vt abſtinerent à vino, caput raderent & finito tempore agnum anniculum & ouem anniculam & arietem immaculatum offerrent in templo cum caniſtro azymorum conſperſorum oleo, capilloſque deponerent, qui cremarentur vnà cum ſacrificio pacificorum. Verùm cùm de tempore abſtinentiæ à vino lex non definiat, Ioſephus libro* 2. *de Bello cap.*15. *putat ex conſuetudine triginta dies fuiſſe præfinitos. Vnde liquet cùm Paulus ante diem tantùm admonitus eſſet, vt ſe purificaret, prorſus à vino abſtinuiſſe, & ſic omni tempore paratum eſſe potuiſſe ad hanc legem implendam; nec fictè & ſimulata ſanctitate cum cæteris Nazaræorum legem impleſſe.*

*Quantùm à ciborum abſtinentiâ alieni fuerint hæretici, de Valentinianis notat Irenæus lib.*1. *aduerſus hæreſes cap.*1. Intimoratè, inquit, omnia quæ vetantur, ipſorum perfecti operantur, de quibus Scripturæ confirmant, quoniam qui faciunt ea regnum Dei non hæreditabunt. Etenim Idolothyta indifferenter manducant, nihil inquinari ab iis putantes. *Et de Nicolaitis ibid. cap.*27. Indiſcretè, inquit, viuunt: pleniſſimè autem per Ioannis Apocalypſim manifeſtantur qui ſint, nullam differentiam eſſe docentes in mœchando & Idolothyton edere. *Epiphanius Hæreſi* 75. *refert Aërium nuſquam lautiùs carnes quàm abſtinentiæ diebus ediſſe. Auguſtinus libro de hæreſibus Hæreſi* 82. *de Ioniniano ætate ſua iuuenili orto.* Hic, inquit, omnia peccata ſicut Stoici Philoſophi paria S.Aug. eſſe dicebat, nec poſſe peccare hominem lauacro regenerationis accepto, nec aliquid prodeſſe ieiunia, vel à cibis aliquibus abſtinentiâ. *Idem alibi notat Fauſtum Manichæum docuiſſe abſtinentiam ciborum eſſe diabolicum inuentum. Ipſe verò Lutherus Ser. de ciborum delectu diebus Veneris & Sabbat. & tota Quadrageſima carnibus veſci volebat potiùs quàm aliis diebus in odium Pontificis. Sic enim in ipſum inuehitur.* Ecce, inquit, quia tu carnis eſu mihi interdicis, & ex libertate mea præceptum facere conaris, ob eam maximè rem, & vt tibi doleat, iam veſcar carne.

Eccleſia tamen iuſtis de cauſis abſtinentias induxit ſicut in Concilio Viennenſi ſub Simplicio Papa circa annum Dom. 474. *à B. Mamerto Epiſcopo Viennenſi triduana Rogationum abſtinentia indicta eſt, ob multas Eccleſias & Palatia motu terræ euerſa, Regale Palatium, diuino igne ſuccenſum, lupos, vrſos, ac ceruos, vrbem ingreſſos; & homines per totum annum deuorantes. Hanc diuinæ indignationis animaduerſionem ex offenſa omnium accidiſſe aduertentes Epiſcopi, communi conſilio decreuerunt ſeruari ieiunium, quod triduo ante Aſcenſionem Domini celebratur, ſicque tribulatio quieuit. Sidonius tamen Apollinaris lib.*5. *Ep.*4. *Rogationum diſciplinam collapſam, à S. Mamerto reſtitutam notat, ad quarum obſeruationem, Concil. Aurelianenſe eodem ferè tempore celebratum, Canone* 29. *decreuit, per illud triduum ſeruos & ancillas ab opere relaxari, vt plebs vniuerſa confluerct ad Rogationum Litanias, iuſſitque omnes abſtinere carnibus. Et S. Auitus Viennenſis Epiſcopus in homilia Rogationum quæ habetur to.*7. *Biblioth. Patrum, teſtatur vniuerſam Eccleſiam vſum Rogationum poſt Concil. Viennenſe generale ſuſcepiſſe.*

*Patres iam ſi lubet in commendationem abſtinentiæ proferam, & Hieronymum quidem lib.*1. *Cont. Iouin.* Quod, inquit, nobis obiicit in ſecunda Dei benedictione comedendarum carnium licentiam datam, quæ in prima conceſſa non fuerat, ſciat quomodo repudium iuxta eloquium Saluatoris ab initio non dabatur: ſed propter duritiam cordis noſtri per Moyſem humano generi conceſſum eſt: Sic & eſum carnium vſque ad diluuium ignotum fuiſſe, poſt diluuium verò quaſi in eremo murmurmuranti populo coturnices, ita dentibus noſtris neruos & virulentias carnis ingeſtas. Poſtquam autem Chriſtus venit in fine temporum & Omega reduxit ad Alpha. extremitatem retraxit ad principium. *Auguſtinus autem noſter tract.*73. *in Ioan. vbi de carnibus concupitis ab Hebræis in deſerto.* Quid eſt, inquit, quodcumque petieritis in nomine meo hoc faciam? Cùm videamus plerumque fideles eius petere, & non accipere. An fortè præterea quia malè petunt? Nam hoc exprobrauit Apoſtolus Iacobus cap.4. dicens: petitis & non accipitis eo quòd malè petatis, vt in concupiſcentiis veſtris inſumatis. Malè ergo vſurus eo quod vult accipere, Deo potiùs miſerante non accipit. Proinde ſi hoc ab illo petitur, vnde homo lædatur exauditus, magis metuendum eſt, ne quod poſſet non dare propitius, det iratus. An non vidimus Iſraëlitas malo ſuo impetraſſe, quod culpabili concupiſcentiâ petierunt? Concupierant enim carnibus veſci quibus pluebatur manna de cœlo. Faſtidiebant quippe quod habebant, & quod non habebant, impudenter petebant: quaſi non melius peterent, non vt cibus qui deerat indecenti deſiderio præſtaretur, ſed vt ille qui aderat, ſanato faſtidio, ſumeretur. Quando enim nos delectant mala, & non delectant bona, rogare debemus potiùs Deum vt delectent bona, quàm vt concedantur mala. Non quia malum eſt carnibus veſci, cùm de hac re loquens Apoſtolus dicat; Omnis creatura Dei bona eſt, & nihil abiiciendum quod cum gratiarum actione accipitur. 1. Tim.4. Sed quia ſicut idem ipſe ait, Rom.14. malum eſt homini qui per offendiculum manducat. Et ſi per hominis offenſionem, quantò magis Dei? Cuius in Iſraëlitis non parua erat offenſa repudiare quod dabat ſapientia, & peteret id

quod inhiabat concupiſcentia : quamuis illi nec peterent, ſed quia deerat, murmurarent. Sed vt ſciremus non Dei creaturam eſſe culpabilem, ſed inobedientiam contumacem, & inordinatam cupiditatem, non propter porcum ; ſed propter pomum, mortem primus homo inuenit : & Eſaü primatus ſuos, non propter gallinam ſed propter lenticulam perdidit.

Subiiciam hîc & noſtrum Fulgentium ex Monacho factum Epiſcopum Ruſpenſem, qui & iuxta Auguſtinum Monachos aſſumpſit in clerum, vt ſic ad Eccleſiaſticam hierarchiam pertinerent ; quorum abſtinentiam pulchrè commendat. De eo Author vita eius tom.6. bibliotheca Patrum parte prima cap.29. ſic ſcribit eius Diſcipulus : Conſiderans prouidus, ne quod ſerui Dei ſim- B plices præiudicium poſtea paterentur : obicem contradictionis, in hac Scriptura ſuis ſucceſſoribus appoſuit, quia vtilitati monachorum ſeruientium Deo nihil præpoſuit, &c. Clericorum verò ſi qua defuerunt miniſteria reparans, probatos ſibi multos ex Fratribus Monachis, ad Eccleſiaſticam militiam tranſtulit. Ibi quoque charitati conſulens, vt dum penè omnes Clericos ex illo Monaſterio ordinat, antiquæ familiaritatis monente notitiâ, nulla lis aliquando inter Monachos & Clericos ventilaretur. *De eorum abſtinentia ipſemet Fulgentius Libro de fide ad Petrum cap.3.* Peccata, inquit, quantò in rebus licitis ; & à Deo conceſſis frequenter hominibus ſubrepunt : & quantò magis fortioribus cibis corpus C impletur, & carnalibus cor hominis actibus, affectibuſque implicatur : tantò frequentior culpa in hac mortalitate contrahitur. Propterea humiles ſerui Chriſti qui cupiunt Domino ſuo ſine impedimento, & abſque animi noxia occupatione ſeruire, coniugia omnino non appetunt, & à carnibus ac vino abſtinent, *attende verba expreſſa Regulæ Auguſtini quā ipſe ſeruabat*, in quantùm corporis valetudo permittit : non quia peccatum eſt aut coniugem habere, aut vinum carneſve percipere : Nam & B. Apoſtolus dicit : quia omnis creatura Dei bona eſt, &c. coniugium quoque in primis hominibus Deus inſtituit & benedixit : propter quòd Apoſtolus ait : honorabile connubium in omnibus, & thorus imma- D culatus. Igitur ſerui Dei in eo quod à carnibus & à vino abſtinent, non tanquam res immundas refugiunt, ſed mundioris vitæ inſtituta ſectantur. *Et ibidem cap.42.* Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, omnem creaturam Dei bonam eſſe, & nihil reiiciendum quod cum gratiarum actione percipitur: & Dei ſeruos qui à carnibus aut vino abſtinent, non tanquam immunda quæ à Deo facta ſunt reſpuere, ſed à fortiori cibo & potu, pro ſola caſtigatione corporis abſtinere. Nuptias quoque diuinitus inſtitutas & benenedictas : & meliùs quidem, ſiquiſquam ſine coniugio ſit, vt liberiùs atque pleniùs cogitet quæ ſunt Dei quomodo placeat Deo : tamen illis qui continentiam non vouerunt, nullum eſſe peccatum ſi vel mulier nubat, vel vir vxorem ducat. Nec ſolas primas nuptias à Deo inſtitutas, ſed etiam E ſecundas & tertias, pro eorum qui ſe continere non poſſunt, infirmitate conceſſas. Eis verò qui ſiue coniugati, ſiue à coniugio liberi continentiam Deo vouerunt, admodum eſſe damnabile, ſi vel illi coniugale opus voluerint appetere, quò ſe non acceſſuros, vel illi repetere, à quo, ſe receſſuros, illi liberâ, illi communi profeſſi ſunt voluntate.

Videndi Patres Græci & inter eos Chryſoſtomus Homilia 2. in Geneſim Ser.1. de ieiunio Homil.6. ad populum Antioch. Cyril. Alex. lib.7. Cont. Iulianum. Cyril. Ieroſol. Catech. 4. Theoph. Alex. Homil. 3. in Omniloquium.

A *Paſcha. Theodoretus in Epitome diuinorum decret. cap. de abſtinentia, & rurſum in Hiſtoria Patrum cap. 26. de Simeone Stelite. Vbi narrat de quodam Iſmaëlita conuerſo, obſtricto voto perpetuæ abſtinentiæ à carnibus, eum in ore auis mutata eſt in lapidem. Epiphanius Hæreſi 75.* Si oportet, inquit, etiam conſtitutionem Apoſtolorum proferre, quomodo illic decreuerunt quarta & pro Sabbato ieiunium per omnia exceptâ Pentecoſte & de ſex diebus Paſchatis, *id eſt ante Paſcha*, quomodo præcipiunt nihil omnino accipere, quàm panem, ſalem, & aquam, qualemque diem agere, & quomodo dimittere in illuceſcentem diem Dominicam manifeſtum eſt. *Quod & repetit in Compendiaria Doctrina.*

B *Pudeat ſanè fideles legentes infidelium abſtinentiam. Siquidem Dicearchus in libris antiqu. & deſcript. Græciæ, refert ſub aureo Saturni ſæculo, quo humus omnia ſponte funderet, nullum ediſſe carnes, ſed ſolis terra vixiſſe frugibus vltrò natis. Xenophon in vita Cyri, narrat Perſas ſolo pane, ſale, leguminibus, victitaſſe. Cheremon Stoicus in vita veterum Sacerdotum Ægypti, ſcribit eos oua & lac vt carnes vitaſſe ; Quod alterum carnes liquidas, alterum ſanguinem eſſe dicerent mutato colore. Cleantes Cizycenus, & Aſclepiades Cyprius, orientales ſub Pigmaleone Rege prorſus abſtinuiſſe carnibus.*

Eubulus in Hiſtoria Mythra, magorum doctiſsimos Perſas ſolâ farinâ & oleo vixiſſe. Bardeſanes Babylonius Samanæos Gymnoſophiſtas vel pomis, vel oryza vel farina C *vti pro cibo. Euripides in Creta Vates Iouis non ſolùm carnibus, ſed & cunctis cibis coctis abſtinuiſſe. Ioſephus lib.2. capt. Iud. & lib.18. antiq. & lib. cont. Appionem Eſſenos mirificè laudat quod ab vxoribus, vino, carnibus, ſemper abſtinuerint, & quotidianum ieiunium verterint in naturam.*

Quadrageſimæ ſtrictam obſeruantiam commendat Canon.69. Apoſtolorum. Si quis Epiſcopus, vel Preſbyter vel Diaconus, vel Lector, vel Cantor, ſanctam Paſchæ quadrageſimam non ieiunauerit ; vel quartam diem, vel Paraſceuen, præter quàm ſi per imbecillitatem corporalem impediatur, deponetur ſi ſit autem Laicus, ſegregetur. *Vnde Hiero. in Epiſt. ad Marcellam, ſcribens contra Montanum triplicis qua-* D *drageſimæ obſeruatorem* : Nos, inquit, vnam quadrageſimam, ſecundùm traditionem Apoſtolorum, tempore nobis congruo ieiunamus. *S. Leo. Ser. de Quadrageſima.* Apoſtolica, inquit, inſtitutio quadraginta dierum ieiuniis impleatur. *Cauſam primam huius ieiunij cenſent Ignatius Epiſt. ad Philipp. Baſilius Orat. 1. de ieiun. Greg. Naz. Orat. in S. Lauacrum. Hier. in caput 58. Eſa. vt Chriſto capiti noſtro conformemur. Secundam ait S. Leo Ser. 4. de Quadrageſima ; vt totius anni delicta hac pœnitentiâ purgemus. Tertiam ſubiicit Chryſoſt. Homil.1. in Gen. & Hiero. in caput 3. Ionæ. vt ad communionem Paſchalem nos diſponamus. Concilium Nicænum, & Laodicenum, Ignatius in Epiſt.8. ad Philip. Irenæus in Epiſt. ad Victorem, Orig. Homil.10. in Leuit. Athanaſius in Epiſt. ad Orthodoxos. Baſil. Orat. 2. & Nyſſenus Orat. de Ieiunio. Ambr. Li-* E *bro 1. de Noë & Arca. Hiero. in cap.58. in Eſaiam. Aliique Patres quadrageſimam commendant. Nec præteribo rem notatu dignam pro obſeruantia quadrageſimæ, quam refert Nicephorus lib.17. cap.32.* Cùm fames Biſantij increbuiſſet, rerum neceſſariarum inopiâ, Imperator Iuſtinianus ſecundâ ſtatim imperij hebdomadâ carnes in foro venales proponendas promulgauit, & hoc quidem ſic per vim actum. Populus autem qui pietatem ſibi conſectandam ſtatuiſſet, neque eas emebat, neque edebat : mortem ſibi potiùs adeundam cenſens, quàm vt quicquam de patriis moribus, ac traditionibus mutaret.

Extat Epiſtola Decretalis Teleſphori Papæ diſtinct.4. cap. ſtatuimus, quâ ſtatuit 7. hebdomades plenas ante ſanctum Paſcha Clericos omnes à carnibus ieiunare. Liberius item Papa decreuit in diebus ieiuniorum nullas lites, nullas contentiones eſſe debere, ſed in Dei laudibus & opere neceſſariò perſiſtendum; & iuxta Eſaiæ 58. noluit debita in Quadrageſima exigi. Ecce in diebus ieiunij veſtri inuenitur voluntas veſtra. Et debitores veſtros expetitis. Ecce ad lites & contentiones ieiunatis. *Voluit etiam hoc tempore abſtineri à coniugibus.* Quia, inquit penè nihil valet ieiunium, quod coniugali opere polluitur, & quod orationes, Vigiliæ, & Eleemoſinæ non commendant. *Bracharenſe Concilium 2. Can.9. & habetur de conſecratione diſt.3.* Placuit adueniente Natalis, Domini die adſtanti populo poſt lectionem Euangelicam, nuntient vt introitum quadrageſimæ nullus ignoret: in cuius principio conuenientes in vnum vicinæ Eccleſiæ per triduum cum Pſalmis per Sanctorum Baſilicas ambulantes, celebrent Litanias. Tertio autem die celebratis horâ nonâ ſiue decimâ miſſis, dimiſſo populo præcipiant Quadrageſimæ ſeruare ieiunia. *Et in Concilio Toletano 8. Can.9.* Quiſquis ſine ineuitabili neceſſitate, atque fragilitate, & euidenti languore, ſeu etiam impoſſibilitate ætatis, diebus Quadrageſimæ eſum carnium præſumpſerit attentare, non ſolùm reus erit reſurrectionis Dominicæ, verùmetiam alienus ab eiuſdem diei ſancta Communione: & hoc illi cumuletur ad pœnam, vt ipſius anni tempore, ab omni eſu carnium abſtineat gulam, quia ſacris diebus abſtinentiæ oblitus eſt diſciplinam. Illi verò quos aut ætas incuruat, aut languor extenuat, aut neceſſitas arctat, non ante prohibita violare præſumant, quàm à Sacerdote permiſſum percipiant. *Concilium Agathenſe Canone 12.* Placuit etiam, vt omnes Eccleſiæ filij, exceptis diebus Dominicis, in Quadrageſima etiam die Sabbato Sacerdotali ordinatione, & diſtinctionis comminatione ieiunent. *Indicitur idem in Concil. Aurelianenſi 4. can.2.*

Quatuor verò temporum ieiunium delineatum eſt. Zach.8.19. Ieiunium quarti, & ieiunium quinti, & ieiunium ſeptimi, & ieiunium decimi, erit domui Iuda in gaudium & lætitiam, & in ſolemnitates præclaras: veritatem tantùm & pacem diligite. *Calixti autem Papæ extat decretum diſtinct.76. ex Epiſt.1. eius ad Benedictum Epiſcopum, quo* conſtituit ieiunium quatuor temporum propter fructuum terræ abundantiam iuxta prophetiam Zachariæ. Quia ſicut replemur à Domino, frumento, vino, & oleo ad alenda corpora, ſic repleamur ieiunio ad alendas animas. *Sed hoc Apoſtolicâ traditione acceptum renouauit. De ieiuniis Vigiliarum conſule menologia græca, Martyrologia Romana, & Patrum homilias in Vigiliis Sanctorum. Regula porrò ab Auguſtino tradita, & his obſeruationibus ieiuniorum ex Apoſtolica traditione venientium, attendenda eſt, libro 4. de Baptiſmo cap.23.* S. Aug: Quod vniuerſa tenet Eccleſia, nec Conciliis inſtitutum, ſed ſemper retentum eſt, non niſi authoritate Apoſtolicâ traditum rectiſſimè creditur. *Vide alibi dicta ex eodem. Epiſt.118. ad Ianuarium. & 86. ad Caſulanum.*

De ieiunio quarta & ſexta feria mentionem facit S. Ignatius martyr Epiſt.8. ad Philipp. circa finem, tomo.1. Biblioth. Patrum. Si quis, inquit, caſtè, ſi quis continenter viuit, non extollatur, ne perdat mercedem ſuam. Feſtiuitates ne dehoneſtetis: quadrageſimale ieiunium ne ſpernatis, continet enim exemplum conuerſationis Dominicæ. Poſt Paſſionis Dominicæ hebdomadam, *id eſt poſt Pentecoſten & ſeptem ſeptimanas à Paſchate*, ieiunare quartis & ſextis feriis ne negligatis, ciborum reliquias pauperibus elargientes. Si quis Dominicam diem, aut Sabbatum, vno excepto, *hoc eſt Vigilia Paſchatis*, ieiunarit, hic Chriſti interfector eſt. *Poſtea tamen Latina Eccleſia ieiunium quartæ feriæ tranſtulit in Sabbatum. Rationem reddit Auguſtinus Epiſt.86. ad Caſulanum ex aliquorum ſententia, quam & confirmat Caſſianus Collat.3 cap.10.* Aug. Petrus Apoſtolorum caput, cœli Ianitor, & Eccleſiæ fundamentum; extincto Simone qui fuerat diaboli non niſi ieiunio vincendi figura, idipſum Romanos edocuit, &c. Eſt quidem & hæc opinio plurimorum, quamuis eam perhibeant eſſe falſam plerique Romani, quòd Apoſtolus Petrus cum Simone mago die Dominico certaturus, propter ipſum magnæ tentationis periculum pridie cum eiuſdem vrbis Eccleſia ieiunauerit, & conſecuto tam proſpero glorioſoque ſucceſſu eundem morem tenuerit, eumque imitatæ ſint, nonnullæ, occidentis Eccleſiæ, &c. Interminabilis, inquit, eſt iſta contentio generans lites non finiens quæſtiones. *Sed Innocentius in Epiſt. ad Decentium cap.4. cauſam ieiunij Sabbati refert ad luctum Apoſtolorum qui ob metum Iudæorum concluſi ieiunauerunt. Hinc Socratis lib.5. cap.21. & ſextæ Synodi Canonis 55. ſuppoſititij mendacium conuincitur, quo ſcribitur Romæ in Quadrageſima ſolitos ieiunare fideles exceptâ Dominicâ, & Sabbato proſcripto à Romanis ieiunio Sabbati. Quod ieiunium commendat Concilium Elibertinum Canone 26. & Agathenſe Canone 12. Quod & pleræque occidentales Eccleſiæ obſeruarunt. Cæterùm Hiero. Epiſt.28. Ambr. apud Auguſt. Epiſt.86. circa finem circa hoc ieiunium morem cuiuſque Eccleſiæ ſeruandum docent.*

Porrò cùm Ignatio, & Canon Apoſtolicus 55. & Clem. Rom.7. conſtit.24. ieiunium Sabbati execrantur: quòd multi ſub Ignatio hæretici in oriente, poſt Simonem Magum, Menandri, Saturnini, Baſilidis, Cherinthi, atque Carpocratis coæuorum Ignatij ſectarij, quibus Cerdon, Marcion & alij, vt notat Epiphanius pluribus locis, ſucceſſerunt; Deum Hebræorum, mundi & legis auctorem malum eſſe dicebant; Chriſtumque veniſſe vt eum deſtrueret: atque adeò quòd Deus ille die Sabbati quieuiſſet, & Iudæi hunc diem in eius honorem lætum agerent; ipſi contra in eius contemptum ieiunarent. Vnde & fideles orientales in deteſtationem iſtorum hæreticorum Sabbatum feſtiuè agebant, ſicut & Dominicum. Malim tamen Ignatio execranti Sabbato ieiunantes tanquam interfectores Chriſti, Iudæos intelligenti ſubſcribere. Ipſi enim propriè, Chriſtum interfecerunt Sabbati cultores. Quarta tandem diei & ſexta ieiunium, illud in commemorationem Chriſti venditi, hoc verò crucifixi, Apoſtolicâ authoritate traditum ſatis teſtantur antiquiſſimi auctores, qui eorum meminerunt, Ignatius, præcitatâ Epiſtolâ, Tertullianus lib. de Ieiuniis, Clemens Alexandrinus lib.7. Strom. vltra med. Orig. Homil.10. in Leuit.

IEIVNIORVM OBLIGATIO.

1. *Ieiunia, vel à Deo edicta, vel ex voto liberè ſuſcepta, obligant. De Ieiun. cap. 11. à p.*

SEd & illud in medio eſt, quædam ex his officiis à Deo homini imperata, legem conſtituiſſe; quædam ab homine Deo oblata, votum expunxiſſe: tamen & votum, cùm à Deo acceptatum eſt, legem in poſterum facit, per auctoritatem acceptatoris: exinde enim faciendum mandauit, qui factum comprobauit.

IEIVNIA VEL A DEO, &c. SCHOL. I.

IN MEDIO. *In conſpicuo. Certum ac manifeſtum eſt.* EX HIS OFFICIIS. *Operibus piis & auſteris, quibus carnem noſtram hoſtiam viuentem Deo exhibemus.* OBLATA, *ſponte.* VOTVM EXPVNXISSE. *Impleuiſſe partes voti. Quod quidem antequam voueatur, liberum eſt: cùm autem nuncupatum eſt Deo, & ab eo acceptatum, non minus obligat quàm lex.* FACIENDVM MANDAVIT. *Cùm per Pſaltem præcepit:* Vouete & reddite, &c. *Auguſtinus in Pſal. 75.* Quiſque quod poteſt voueat, & reddat. Non voueatis, & non reddatis, ſed quiſque quod poteſt voueat & reddat; non ſitis pigri ad vouendum, non enim viribus veſtris implebitis; deficietis, ſi de vobis præſumitus: ſi autem de illo cui vouetis, vouete, ſecuri Aug.

A reddetis, &c. Quiſque quod vouere voluerit, voueat; illud attendat, vt quod vouerit, reddat, &c. aſpice eum qui te ducit, & non reſpicies retrò vnde te educit. Qui te ducit, ante te ambulat: vnde te eduxit, poſt te eſt. Ama ducentem, & non te damnat retrò reſpicientem. *Et in Pſal. 55.* In me ſunt Deus vota tua S. Aug. quæ reddam. Vouete, inquit, & reddite Domino Deo veſtro. Quid voueatis, quid reddatis? An fortè animalia illa quæ offerebantur ad aras aliquando? *Pingues victimas. Imò hoſtiam iam macilentam ieiuni corporis*, nihil tale offeras. In te eſt quod voueas & reddas de cordis arca profer laudis incenſum, de cellario bonæ conſcientiæ profer ſacrificium fidei. Quidquid profers, accende charitate.

2. *Ieiunandum eſt ob doctrinam & exemplum Chriſti. De Ieiun. cap. 15. à m. ad f.*

DOminum quoque quàm indignè ad tuam libidinem interpretaris paſſim manducantem & bibentem. Sed puto quòd etiam ieiunarit, qui beatos, non ſaturatos, ſed eſurientes & ſitientes, pronuntiarit; qui eſcam profitebatur, non quam diſcipuli exiſtimarunt, ſed paterni operis perfectionem, docens operari eſcam, quæ permanet in vitam æternam; in ordinaria etiam oratione panem mandans poſtulandum, non & Attalicas diuitias. Sic & Eſaias, nō negauit Deum elegiſſe jeiunium, ſed quale non elegerit, enumerauit.[a] *In diebus enim* inquit, *ieiuniorum veſtrorum inueniuntur voluntates veſtræ, & omnes ſubiectos vobis ſuccutitis, aut ad conuitia & lites ieiunatis, & cæditis pugnis, non tale ieiunium ego elegi*; ſed quale ſubjecit, & ſubjiciendo non abſtulit, ſed confirmauit. Nam & ſi mauult opera juſtitiæ, non tamen ſine ſacrificio; quod eſt anima conflictata ieiuniis.

Matth. 11. 19. Matth. 4. 2. Matth. 5. 6. Ioan. 4. 32. Ioan. 6. 27. Matth. 6. 11. & Luc. 11. 3. a Eſa. 58. 3.

IEIVNANDVM EST OB DOCTRINAM, &c. SCHOL. II.

DOMINVM. *Chriſtum*, AD TVAM LIBIDINEM. *pro libito, vel ad fouendam gulam, & tegendam prætextu exempli eius frequenter cum Publicanis & peccatoribus manducantis.* ESCAM PROFITEBATVR. *dum ait Apoſtolis:* Cibum habeo manducare quem vos neſcitis. PATERNI OPERIS. Cibus meus eſt, vt faciam voluntatem Patris mei. DOCENS OPERARI. Operamini cibum non qui tranſit, ſed qui permanet in vitam æternam, *de quo ſic Auguſtinus tract. 25. in Ioan. 6.* Quæritis, inquit, me propter aliud, quærite me propter me. Seipſum chariſſimi, Dominus Aug inſinuat cibum iſtum, quod in ſequentibus illuceſcit, quem filius hominis dabit vobis: expectabas credo iterum panes manducare, iterum diſcumbere, iterum ſaginari: ſed dixerat, cibum non qui perit, ſed qui permanet in vitam æternam. Hunc enim Pater ſignauit Deus. Quid eſt ſignauit? Proprium quiddam illi dedit, ne cæteris comparetur hominibus, &c. Itaque nolite me contemnere, inquit, quia filius ſum hominis, *cum hominibus manducans, ſed & ieiunandi exemplum præſtans*, & quærite à me cibum, *per meritum ieiunij orationis comitis*, qui non perit, ſed qui permanet in vitam æternam. Sic enim filius hominis ſum, vt non ſim vnus ex vobis. *Quia non eſt humana perſona mea, ſed à Patre meo genita & ſignata eius imago.* Sic ſum filius hominis, vt Pater Deus me ſignaret. Quid eſt ſignaret? Proprium aliquid mihi

B daret, quo non confunderer cum genere humano, ſed per me liberaretur genus humanum. *Cibus porrò permanens in vitam æternam, eſt iuſtitia cibus & potus, quem qui eſurit eſt beatus, vtpotè manducaturus panem in regno Dei, ſaturandus, & torrente voluptatis inebriandus. Iuſtitia autem eſt, Deo ieiunia imperanti, Chriſto eius filio exemplum ieiunij præbenti, obtemperare.* IN ORDINARIA, *oratione Dominica.* NON ATTALICAS. *Ditiſſimus quippe fuit Attalus. Nec ſuperflua impendenda gulæ, ſed neceſſaria vitæ à Deo poſtulare iubemur.* ESAIAS. *cap. 58. 3.* Quare ieiunauimus, & non aſpexiſti? Humiliauimus animas noſtras, & neſciſti? *Scienti. i. approbationis, non probaſti*, ecce in die Ieiunij veſtri, inuenitur voluntas veſtra, 70. *Inuenitis voluntates veſtras, & omnes ſubiectos veſtros affligitis*, & C omnes debitores veſtros repetitis. Ecce ad lites & cōtentiones ieiunatis, percutitis pugno impiè, nolite ieiunare ſicut vſque ad hanc diem, vt audiatur in excelſo, *in cælo*, clamor veſter. Numquid tale eſt ieiunium quod elegi per diem affligere hominem animam ſuam? SED QVALE, SVBIECIT. *Supple elegit, de quo verſu 6. ſuprà relato à nobis.* SI MAVVLT. Diſcite quid eſt, miſericordiam volo, & non ſacrificium. *Miſericordia enim & iuſtitia appellatur:* Diſperſit dedit pauperibus, iuſtitia eius, manet in ſæculum ſæculi. *Non tamen excludit Sacrificium immolatæ ieiunio carnis, quod ſic acceptius & pinguius, dum quod ſub-*

4. *Ieiunia ad Dei cultum, & placandum numen, Iudæi, & Gentiles indixerunt.*
De Ieiun. cap.16. in m.

NAm & Iohel exclamauit; a *Sancite ieiunium, & prædicate curationem*; proſpiciens jam & tunc & alios Apoſtolos & Prophetas ſanciturus jejunium, & prædicaturos officia curantia Deum. Vnde & qui in idolis comendis, & in aris ornandis, & ad ſingulas horas ſalutandis adulantur, curationem facere dicuntur. Sed & omnem, ταπεινοφρόνησιν, ethnici agnoſcunt. Cùm ſtupet cœlum & aret annus, nudipedalia denuntiantur, magiſtratus purpuras ponunt, faſces retrò auertunt, precem indigitant, hoſtiam inſtaurant. Apud quaſdam verò colonias præterea annuo ritu ſaccis velati, & cinere conſperſi idolis ſuis inuidiam ſupplicem obiiciunt, balnea & tabernacula in nonam vſque cluduntur. Vnus in publico ignis apud aras, aquæ nec in lancibus. Niniuiticum credo iuſtitium. Iudaïcum certè ieiunium vbique celebratur, cùm omiſſis templis per omne litus quocunque in aperto aliquando jam precem ad cœlum mittunt; & licet cultu & ornatu mœroris munus infament, tamen fidem abſtinentiæ adfectant, & ſtellæ auctoritatem demorantis ſuſpirant. Sed benè, quod in noſtris xerophagiis blaſphemias ingerens, Caſto Iſidis & Cybeles eas adæquas. Admitto teſtimonialem comparationem. Hinc diuinam conſtabit, quam diabolus diuinorum æmulator imitatur. Ex veritate mendacium ſtruitur, ex religione ſuperſtitio compingitur. Hinc tu eò irreligioſior, quantò ethnicus paratior. Ille denique idolo gulam ſuam mactat, tu Deo non vis.

a Ioel.1.14. & 2.15.

Ion.3.5.

IEIVNIA AD DEI CVLTVM, &c. SCHOL. IV.

SANCITE IEIVNIVM *Ioel.* 1.14. Sanctificate ieiunium, vocate cœtum, congregate ſenes.70. Sanctificate ieiunium, prædicate curationem. *& cap.*2.15. Canite tuba in Sion, ſanctificate ieiunium, vocate cœtum. 70. *vt ſuprà*, prædicate curationem. *Siue ieiunium curandis corporis & animæ morbis proficiat, ſiue Dei negotia procuret, & eius nobis gratiam imploret.* ALIOS APOSTOLOS ET PROPHETAS. *Montanum inſinuat, ſuaſque Propheteſſas, Priſcam, & Maximillam, alioſque eius Diſcipulos,* IDOLIS COMENDIS, *poliendis, excutiendis à puluere.* CVRATIONEM FACERE, *proprium ædilium opus. Et noſtri parochi curati vocantur.* ETHNICI AGNOSCVNT. *Approbant & frequentant, ieiunij fructum ſapientes.* STVPET COELVM. *Velut ferreum, nec rorem nec pluuiam aſpergit terræ* NVDIPEDALIA. *Supplicationes indicunt nudis pedibus obeundas.* RETRO AVERTVNT. *Non iam præcedente Lictore & faſce, omnem faſtum deponunt ab eo auerſi.* PRECEM INDIGITANT, *digito monent, vel exemplo placandum numen precibus.* COLONIAS. *Populi Romani vel Africani.* INVIDIAM SVPPLICEM. *Proueluti, affectato luctu, diis ſuis videntur excitare Zelum, vt præ aliis culti, ſe etiam præ ceteris populis iuuent. Adeo cibo abſtinent vt nullus ad coquendas carnes domi accendatur ignis, vnus ſit omnibus communis vel in templi lampadibus, vel, in aris. Adeo vacuæ obſoniis lances, & aridæ, vt nec in eas fundatur aqua.* NINIVITICVM IVSTITIVM. *Id eſt: diceres huiuſmodi Gentiles in hac ſui victus reſtrictione, obſeruare ceſſationem ab omni cibi & potus genere, quo magis Deorum ſuorum iram ſibi concilient. Iuſtitium autem quaſi iuris Statio eſt & inhibitio. Quod verbum licet olim publicam iuris ceſſationem ſignificaret, quo tempore lege agi non poterat, nec tria verba Prætori dicere licebat:* Do, dico, addico. *Poteſt tamen & priuatam iuris ceſſationem moribus noſtris ſignificare, vt cenſet Budeus. Iuſtitium ergo eſt, quas vulgus vocat,* vacantias. *Hac voce rurſum vſus eſt Tertullianus libro de Reſurrectione vbi ait.* Iuſtitium eſt. *Id eſt quies rerum omnium, motus cælorum, productionis terræ, &c.* OMISSIS TEMPLIS. *Cùm diruto Ieroſolymitano, vbique vagi, ſine templis ſub dio orent.* MVNVS INFAMENT. *Sacrificium orationis ſuæ publicent, cultu inculto, & veſte lugubri.* FIDEM ABSTINENTIÆ. *perſeuerant in abſtinentia à cibis immundis.* STELLÆ DEMORANTIS. *Expectant cibum ſumere donec ſydus* A *veſpertinum affulgeat, & interim ieiuni & lugentes ſuſpirant.* INGERENS. *Benè nobiſcum agitur quod tu pſychice congeras in nos maledicta propter Xerophagias fideliter obſeruatas, & noſtram Monogamiam, cultumque Dei caſtum, Iſidis Ægypti deæ, & Cybeles magnæ deorum matris, ſacris & caſtis ritibus compares; vel per* CASTVM *intelligit caſtratũ Atyn.* DIVINAM CONSTABIT. *Eo ipſo patebit, inſtitutum noſtrum diuinum eſſe & non humanum inuentum, quòd æmulator Dei in omnibus diabolus, etiam affectet diuina imitari in ſuis prophanis ſacris.* TV IRRELIGIOSIOR. *Te inquit, pſychice in Dei veri cultu ſuperat Ethnicus, licet dæmonis cultor, quòd ad quamlibet, & cibi, & coniugij abſtinentiam ſit te paratior, gulam ſuam falſo Deo ſeu victimam immolans, quam tu recuſas Deo. Auguſt. Aptiſſimè in Tertulliani faſtum, ab vnitate Eccleſiæ diuiſum licet* B *continentem & abſtinentem inuehitur, eius ſimiles ſchiſmaticos vellicando.* Cùm ex nobis omnibus tanquam membris corpus ſibi faciat, quod corpus habeat vnum caput ipſum Dominum & Saluatorem: tu contra diuellis te à membris Chriſti, non amas vnitatem, &c. *Deinde confundit exemplo membrorum, & ipſorum capillorum:* Si malè, inquit, te tondeat, iraſceris tonſori, quia in capillis tuis non ſeruat æqualitatem, & tu in membris Chriſti, non tenes vnitatem, &c. loquuntur viſcera tua, membra tua contra te, dicunt verum teſtimonium, & tu falſum contra membra Chriſti. Diſcreuiſti te à ieiunio Paganorum. Hoc putas, & ideo ſecurus tibi videris. Ego enim, inquis, Chriſto ieiuno; illi autem Idolis & dæmoniis. Accipio quod dicis, & reuerà non nego; C diſcretũ eſt, &c. Et ipſi pagani à quibus ſeparas ieiuniũ tuũ, admoneant te aliquid de vnitate Chriſti tui. *Diſce ab iis in Deorum cultu, congregatis, non te ſegregare à corpore Chriſti quod eſt Eccleſia. Quod autem dæmones inuidi propria Dei in templis vſurpent, vide quod idem habes in Pſal.93.* Dæmonibus templa fabricata ſunt, dæmonibus aræ conſtructæ, dæmonibus Sacerdotes inſtituti, dæmonibus oblata ſacrificia, dæmonibus arreptitij tanquam vates inſtituti. Hæc omnia dæmonibus gentes exhibuerunt, hæc omnia vera non niſi vni magno Deo debentur, &c. Etenim illi dæmones volentes videri dij, non ſibi iſta exegerunt vt fallerent, niſi quia ſciunt ea deberi vero Deo, quod ſibi exigit falſus Deus. *De turpitudine Sacrorum*

S.Aug.

S.Aug.

S.Aug.

S. Aug. *Cybeles magna matris Deorum idem Aug. lib. 7. de Ciuit. cap. 26.* De mollibus, inquit, eidem matri magnæ contra omnem virorum mulierumque verecundiam conſecratis, qui vſque in heſternum diem madidis capillis, facie dealbata, fluentibus membris, inceſſu fœmineo per plateas vicoſque Carthaginis etiam à populis vnde turpiter viuerent, exigebant, nihil Varro dicere voluit, &c. defecit interpretatio, erubuit ratio, conticuit oratio. Vicit matris magnæ omnes Deos filios, non numinis magnitudo, ſed criminis. Huic monſtro nec Iani monſtroſitas comparatur. Ille in ſimulacris habebat ſolam deformitatem iſta in ſacris deformem crudelitatem. Illa membra in lapidibus addita, *ob bifrontem, trifrontem, quadrifrontem Ianum*, hæc in hominibus perdita. *Caſtrabantur enim in eius honorem & paulò infrà.* Aug. Vt canerentur vel ſcriberentur, audacia ſit vel petulantia Poëtarum. Vt verò diuinis rebus & honoribus, eiſdem imperantibus & extorquentibus numinibus adderentur, quid eſt niſi crimen deorum, imò vero confeſſio dæmoniorum, & deceptio miſerorum? &c. verum illud quod de abſciſorum conſecratione mater deorum coli meruit, non Poëtæ confinxerunt, ſed horrere magis quam canere maluerunt. Hiſne diis ſelectis quiſquam conſecrandus eſt, vt poſt mortem viuat beatè, quibus conſecratus ante mortem honeſtè non poteſt viuere, tam fœdis ſuperſtitionibus ſubditus, & immundis dæmonibus obligatus?

IEIVNII EFFECTVS EXCELLENTES.

* 1. *Ieiunium frænum eſt gulæ. De ieiun. cap. 1. à p. V. V. Ieiun. oblig. num. 3.*

AGnoſco animalem fidem ſtudio carnis quâ tota conſtat, tam multiuorantiæ quàm multinubentiæ pronam. vt meritò ſpiritalem diſciplinam pro ſubſtantia æmulam, in hac quoque ſpecie continentiæ accuſet; proinde gulæ frenos induentem per nullas interdum, vel ſeras, vel aridas eſcas, quemadmodum & libidini per vnicas nuptias.

IEIVNII EFFECTVS, &c. SCHOL. I.

ANIMALEM FIDEM. *Nos hîc pungit, quos dixit pſychicos ſiue Animales; vnde & fidem & diſciplinam Eccleſiæ Romanæ ſibi finxit animalem, ſicut ſuam tota ſubſtantia ſpiritalem, à Paracleto inſpiratam, noſtræque aduerſam. Quaſi nulli alij ſtuderemus quam multimodæ gulæ & voracitati, ſicut & polygamiæ.* SPECIE CONTINENTIÆ. *Temperantiâ & refrenatione gulæ, quam præſumit multâ abſtinentiâ & ieiunio Montaniſtas domuiſſe, vt & libidinem per primum & vnicum Matrimonium. Non aliter cum Iouiniano ſuiſque ſectatoribus egiſſet Tertullianus, ſi ſuo vixiſſent tempore, contra quos ſcripſit Auguſtinus ſua ætate exortos. Sic enim libro 2. retract. cap. 22.* S. Aug. Iouiniana, inquit, hæreſis ſacrarum Virginum meritum æquando pudicitiæ coniugali, tantum valuit in Vrbe Roma, vt nonnullas etiam Sanctimoniales, de quarum pudicitia ſuſpicio nulla præceſſerat, deieciſſe in Nuptias diceretur; Hoc maximè argumento cùm eas vrgeret dicens; tu ergo melior quàm Sara, mèlior quam Suſanna, ſiue Anna? & cæteras commemorando teſtimonio Sanctæ Scripturæ commendatiſſimas fœminas, quibus ſe illæ meliores, vel etiam pares cogitare non poſſent. Hoc modo etiam virorũ ſanctorum ſanctum cœlibatum, commemoratione Patrum coniugatorum & prædicatione frangebat. Huic monſtro ſancta Eccleſia quæ ibi eſt, fideliſſimè ac fortiſſimè reſtitit. Remanſerāt autem iſtæ diſputationes eius in quorumdam ſermunculis ac ſuſurris, quos palàm ſuadere nullus audebat. Sed etiam occultè venenis repentibus, facultate quã donabat Dominus, occurrendum fuit: maximè quoniã iactabatur Iouiniano réſponderi non poſſe, cum laude, ſed cum vituperatione nuptiarum. Propter hoc librum edidi, cuius inſcriptio eſt, de bono coniugali, &c. *De eiuſdem Iouiniani hæreſi tractat to. 6. libro de hæreſibus. Hæreſi 82. vbi eadem repetit, additque, omnia cum Stoicis, peccata æqualia, beatiſſimam Virginem corruptam in partu;* Nec aliquid prodeſſe ieiunia, vel à cibis aliquibus abſtinentiam, &c. Aug. Non ſanè ipſe vel habebat, vel habere volebat vxorem: quod non propter aliquod apud Deum maius meritum in regno vitæ perpetuæ profuturum, ſed propter præſentem prodeſſe, neceſſitatem, hoc eſt ne homo coniugales patiatur moleſtias diſputabat. *Loco autem retractationum præcitato, vtramque, & gulæ, & libidinis inſolentiam fræno temperantiæ coercendam edocuit.* Aug. Quod eſt, inquit, cibus ad ſalutem hominis, hoc eſt concubitus ad ſalutem generis: & vtrumque non eſt ſine delectatione carnali, quæ tamen modificata temperantia refrenante, & in vſum naturalem redacta, libido eſſe non poteſt: quod ideo dictum eſt, quoniam libido non eſt bonus & rectus vſus. Sicut enim malum eſt malè vti bonis, ita bonum eſſe benè vti malis: de qua re aliàs, maximè contra nouos hæreticos Pelagianos diligentiùs diſputaui.

2. *Ieiunium ſtatim poſt culpam Adæ non indictum, immò ciborum vſus ampliatus; vt homo magis pro gula ſatisfaceret, & Deo placeret, per liberam à multis abſtinentiam. De Ieiun. cap. 4. per totum.*

HÆc ratio ſeruabatur apud prouidentiam Dei, pro temporibus omnia modulantis, ne quis ex diuerſo ad deiiciendam propoſitionem noſtram, Cur.ergo, dicat, non ſtatim Deus aliquam victus conſtituit caſtigationem? quinimo & auxit permiſſionem. Nam in primordio quidem herbidum ſolummodò & arboreum homini pabulum addixerat: a *Ecce dedi vobis omne fenum ſementiuum ſeminans ſemen quod eſt ſuper terram; & omne lignum quod habet in ſemetipſo fructum ſeminis ſementiui vobis erit in eſcam:* Poſtea verò ad Noe enumerata ſubjectione omnium beſtiarum terræ, & volatilium cœli, & mouentium in terra, & piſcium maris, & omnis viuentis; b *Erunt*, inquit, *vobis in eſcam: Velut olera feni dedi vobis vniuerſa, verùm, carnem in ſanguine animæ ſuæ non edetis.* Nam & hoc ipſo quod eam ſolam carnem eſui eximit, cuius

a Gen. 1. 29.

b Gen. 9. 3. & ſeq.

anima

animæ non per ſanguinem effunditur, omnis reliquæ carnis vſum conceſſiſſe manifeſtum eſt.
Ad hæc reſpondemus, non competiſſe onerari hominem aliquâ adhuc abſtinentiæ lege, qui
cùm maximè tam leuem interdictionem, vnius ſcilicet pomi, tolerare non potuit; remiſ-
ſum itaque illum libertate ipſa corroborandum. Æquè poſt diluuium in reformatione gene- Gen.2.17.
ris humani, ſuffeciſſe vnam interim legem à ſanguine abſtinendi, permiſſo vſu ceterorum.
Iam enim iudicium Dominus oſtenderat per diluuium; adhuc etiam comminatus fuerat per Gen.9.4.
exquiſitionem ſanguinis de manu fratris, & de manu beſtiæ. Omnis itaque iuſtitiam iudicij Gen.9.5.
præminiſtrans, materiam libertatis emiſit, per veniam ſupparans diſciplinam; permittens
omnia, vt demeret quædam; plus exacturus, ſi plus commiſiſſet; abſtinentiam imperatu-
rus, cùm indulgentiam præmiſiſſet; quo magis, vt diximus, primordiale delictum expiare-
tur maioris abſtinentiæ operatione, in maioris licentiæ occaſione.

IEIVNIVM STATIM. SCHOL. II.

HÆC RATIO. *Caſtigandi victus à Deo ſeruabatur in ſecreto prouidentia, quæ, omnia ab æterno diſpoſita, congruo tempore præcipienda decreuerat*, EX DIVERSO, *ex aduerſa Pſychicorum diſciplina contra Montani propoſitum & inſtitutum inſurgentium, & dicentium: quid ergo tandiu diſtulit Deus abſtinentiæ noſtræ præceptum? nec modo non indixit ab initio reſtrictionem ciborum; ſed qui primo omnia olera & fructus primis parentibus in eſcam dederat, ſolo interdicto ligno ſcientiæ boni & mali; poſt diluuium, Noë, piſces, aues, animalia conceſſit ad victum, excepto ſanguinis pabulo. Sic enim Gen.1.29.* Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem ſemen ſuper terram, & vniuerſa ligna quæ habent in ſemetipſo ſementem generis ſui, vt ſint vobis in eſcam. 70. *verò*: omne pabulum ſeminale ſeminans ſemen quod eſt ſuper omnem terram, & omne lignum quod habet in ſe fructum ſeminis ſeminalis: vobis erit ad eſcam. *Gen. autem 9.3.* omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum. Quaſi olera virentia, *prius Adæ tradita*, tradidi vobis omnia. Excepto quod carnem cum ſanguine non comedetis. Sanguinem enim animarum veſtrarum requiram de manu cunctarum beſtiarum: & de manu hominis, de manu viri, & fratris eius requiram animam hominis. Quicumque effuderit humanum ſanguinem, fundetur ſanguis illius. Ad imaginem quippè Dei factus eſt homo. 70. *parum diſtant*: omne reptile quod eſt viuum, vobis erit ad eſcam, ſicut olera pabuli dedi vobis omnia. Veruntamen carnem in ſanguine, *id eſt cum ſanguine, vel quæ eſt in ſanguine*, animæ, non comedetis. ESVI EXIMIT, *excipit ab eſu.* ANIMA NON PER SANGVINEM. *Dicendum fuit, ni fallor, cum anima effunditur, id eſt vita quæ tota animalis eſt, eripitur per ſanguinis effuſionem.* AD HÆC RESPONDEMVS. *His locis & argumentis Pſychicorum reſpondeo, tunc non fuiſſe adhuc opportunum ac maturum tempus præſcribendæ legis abſtinentiæ homini, qui nec ab vno pomo vetito voluit abſtinere.* REMISSVM LIBERTATE, *&c. dilatum fuit hoc præceptum, donec puderet hominem abuti libertate & permiſſione tam ampla ſibi à Deo data omnibus ad cibum vtendi.* REFORMATIONE, *reſtitutione per Noë & liberos eius.* SVFFECISSE VNAM, *ſicut ab vno ligno interdixerat.* IVDICIVM PER DILVVIVM, *quò territi poſteri à libidine carnis temperarent, ſicut per minam exquirendi ſanguinis, ab homicidio deterruerat.* IVSTITIAM PRÆMINISTRANS. *Quaſi præparans hominem ad implendam iuſtitiam vindicatiuam, circa corpus crucifigendum abſtinentiis, vtpotè reum mortis animæ per peccatum gulæ, quæ iuſto Dei iudicio punita eſt, & punienda, ſi datâ à Deo libertate tot ciborum abutamur. Dedit itaque vſum liberum carnium, vt iuſſe exciperet quædam.* PER VENIAM. *Indulgentiam & libertatem vtendi tot eſcis;* SVPPARANS DISCIPLINAM. *Caſtigationem & abſti-*

A *nentiam liberam relinquens hoc ipſo ſupparauit, id eſt, ſuppleuit præceptum abſtinendi.* PLVS EXACTVRVS. *Tantò plus voluntariæ abſtinentiæ ab homine expectans, quò plura eius conceſſerat vſui, tantò iuſtius abſtinentiam poſtea præcepturus, quantò prius plura eſui indulſiſſet. Vt hoc pacto, pluribus & frequentioribus abſtinentiæ operibus primum gulæ peccatum expiaretur, du homo ſe conſpexit, ampliori veſcendi libertate donatum, vt intelligeret hanc ſibi licentiam datam, vt occaſionem arriperet à pluribus abſtinendi. Quod hic Tertullianus præſentis textus initio de prouidentia diuina retulit, præclarè Auguſtinus illuſtrauit to.1. lib. de vera Religione cap.17. Vbi diuerſa licet vtriuſque teſtamenti Sacramenta, legeſque cæremoniales agnoſcat, ab eodem tamen Deo prouidè vtrumque diſpoſitum pro diuerſitate populi,*
B *latiora vel ſtrictiora fuiſſe præcepta.* Quiſquis, inquit, ideo negat vtrumque teſtamentum ab vno Deo eſſe poſſe, quia non eiſdem Sacramentis tenetur populus noſter, quibus Iudæi tenebantur, vel adhuc tenentur: poteſt dicere non poſſe fieri, vt vnus Paterfamilias iuſtiſſimus aliud imperet eis quibus ſeruitutem duriorem vtilem iudicat, aliud eis quos in filiorum gradum adoptare dignatur. Si autem præcepta vitæ mouent, quòd in veteri lege minora ſunt, in Euangelio maiora, & ideo putatur non ad vnum Deum vtraque pertinere: poteſt qui hoc putat perturbari, ſi vnus Medicus alia per miniſtros ſuos imbecillioribus, alia per ſeipſum valentioribus præcipiat, ad reparandam, vel obtinendam ſalutem. Vt
C enim ars Medicinæ cùm eadem maneat, neque vllo pacto ipſa mutetur, mutat tamen præcepta languentibus, quia mutabilis eſt noſtra valetudo: ita diuina prouidentia cùm ſit ipſa omnino incommutabilis, mutabili tamen creaturæ variè ſubuenit, & pro diuerſitate morborum aliis alia iubet aut vetat, vt à vitio vnde mors incipit, *ſicut à prima gula, & morſu illicito mors iuſta, & in eius remedium abſtinentia iuſſa*, & ab ipſa morte, ad naturam ſuam & eſſentiam, ea quæ deficiunt, id eſt ad nihilum tendunt, reducat & firmet. *Et to.10. Ser.4. de Verbis Apoſt.* Occaſione, inquit, acceptâ peccatum per mandatum fefellit me, & per illud occidit. Sic factum eſt primò in Paradiſo, &c. vide ſerpentem mulieri illi ſuſurrantem. Quæſiuit ab ea, quid dixerit Deus: reſpon-
D dit illa: dixit nobis Deus: ex omni ligno quod eſt in Paradiſo edetis, de ligno autem ſcientiæ boni & mali, non edetis. Ex eo ſi ederitis, morte moriemini. Hoc eſt Dei mandatum. Contrà ſerpens, non inquit, morte moriemini, &c. Occaſione ergo acceptà per mandatum fefellit me, & per illud occidit. Gladio quem portabas te inimicus occidit, armis tuis te vicit. Ecce, *inquit, ſuprà idem Auguſt.* inuentũ eſt illi in mortem, quòd erat in vitam, recipe mandatum: ſcito eſſe arma, non quibus occidat te, ſed

S.Aug. S.Aug. S.Aug.

quibus à te occidatur inimicus. Sed noli præſumere de viribus tuis. Vide paruum Dauid contra Goliam. Vide paruum contra ingentem, ſed in nomine Domini præſumentem. Tu venis ad me, inquit, cum clypeo & lancea, ego in nomine Domini Omnipotentis. Qui præſumit de viribus ſuis, antequam pugnet, ipſe proſternitur. *Vult autem ex aduerſo Tertullianus, ad primum peccatum gulæ expiandum, nos abſtinentia præuenire mandatum; & ex occaſione licentia, arripere anſam tanto à pluribus abſtinendi, quò plura nobis à Deo conceſſa ſunt. De gula frenanda hæc ab eodem Auguſtino accipe lib.10. Confeſſ. cap. 31. circa f.*
S. Aug. Non ego immunditiam obſonij timeo, *quia omnia bona à Deo creata ſunt*, ſed immunditiam cupiditatis. Scio Noë, *de quo Tertull. initio textus*, omne carnis genus quod cibo eſſet vſui, manducare permiſſum: Heliam cibo carnis refectum; Ioannem mirabili abſtinentiâ præditum, animalibus hoc eſt locuſtis in eſcam cedentibus non fuiſſe pollutum. Et ſcio Eſaü lenticulæ concupiſcentiâ deceptum, & Dauid propter aquæ deſiderium à ſeipſo reprehenſum, & Regem noſtrum non de carne, ſed de pane eſſe tentatum. Ideoque & populus in Eremo, non quia carnes deſiderauit, ſed quia eſcæ deſiderio aduerſus Dominum murmurauit, meruit improbari, in his ergo tentationibus poſitus, certo quotidie aduerſus concupiſcentiam manducandi & bibendi. Non eſt enim quod ſemel præcidere, & vlterius non attingere decernam, ſicut de concubitu potui. Itaque freni gutturis temperata relaxatione & conſtrictione tenendi ſunt. Et quis eſt Domine qui non rapiatur aliquantulum extra metas neceſſitatis?

3. Ieiunium carnem faciens macilentam, aptat eam pugnæ, anguſtæ portæ, incorruptioni, Reſurrectioni. De Ieiun. cap. 17. in f.

a Rom. 8. 8. PAlam diſciplinas noſtras vindicemus. Nos certi ſumus, a *Eos qui in carne ſunt, Deo placere non poſſe*: non vtique in ſubſtantia carnis, ſed in cura, ſed in affectione, ſed in operatione, ſed in voluntate. Macies non diſplicet nobis; neque enim ad pondus Deus carnem tribuit, ſicut, b *nec ſpiritum ad menſuram*. Facilius ſi fortè per anguſtam ſalutis ianuam introibit caro exilior, citius reſuſcitabitur caro leuior, diutius in ſepultura durabit caro aridior. Saginentur pugiles & pyctæ Olympici: illis ambitio corporis competit, quibus & vires neceſſariæ, & tamen illi quoque xerophagiis inualeſcunt. Sed noſtra alia robora, aliæque vires, ſicut & alia certamina; c *Quibus non eſt luctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus mundi poteſtates, aduerſus ſpiritalia malitiæ.* Aduerſus hæc, non carne & ſanguine, ſed fide & ſpiritu robuſto oportet adſiſtere. Ceterùm, ſaginatior Chriſtianus vrſis & leonibus fortè, quàm Deo, erit neceſſarius, niſi quod & aduerſus beſtias maciem exercere debebit.

b Io. 3. 34.

c Ephes. 6. 12.

IEIVNIVM CARNEM. SCHOL. III.

PALAM. *Apertè tueamur hauſtam à Montano diſciplinam.* CERTI SVMVS. *in Pauli Doctrina fundati,* EOS QVI IN CARNE. *Rom. 8.8.* Qui autem in carne ſunt, Deo placere non poſſunt. NON IN SVBSTANTIA, *quæ cum opus Dei ſit, cuius perfecta ſunt opera, caro quoad eius ſubſtantiam diſplicere non poteſt. Sed eius impinguandæ ac fouendæ nimia ſolicitudo & affectus non placet. Nec enim qui ſunt,* ex voluntate carnis, filij Dei ſunt. AD MENSVRAM. *Ludit in voce ponderis & menſuræ. Neque enim, inquit, ſicut Deus,* dat ſpiritum in menſura, diuidens ſingulis prout vult, *ſic carnem dedit ad pondus.* PER ANGVSTAM. Intrate, inquit, per anguſtam po: tam. *Per quam macilenta caro ieiunio facta exilior faciliùs intrat, ſicut & corporis agilitati in reſurrectione diſponitur, & exſuccida fit penè incorruptibilis in ſepulchrum* PICTÆ, SIVE PICTES, *id eſt, pugiles, ſiue gladiatores. Inde Plin. lib. 7. cap. 47. de quodam pugile inſuperabili*: Euthymus, inquit, pycta ſemper Olympiæ victor. AMBITIO CORPORIS. *Magnus & amplior cæteris corporis circuitus, qui complexum aduerſarij & colluctatoris fruſtretur, & fiat multo alimento robuſtior.* XEROPHAGIIS INVALESCVNT. *Cibis aridioribus, humore ſuperfluo, neruoſque ac robur eneruante exhauſti validiores fiunt.* LVCTATIO *Epheſ. 6. 12.* Induite vos armaturam Dei, vt poſſitis ſtare aduerſus inſidias diaboli. Quoniam non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principes & Poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus. *Quæ poſtrema clariùs ſic effert tranſlat. Syr.* Et cum ſpirititibus malis qui ſub cœlo ſunt. ADSISTERE, *firmiter reſiſtere, ſtare fortiter.* QVAM DEO, *magis quàm Deo. Ineptus enim rebus diuinis eſt animus in obeſa carne, quæ gratior & acceptior eſt feris, quàm Deo qui ieiunâ carne ſibi immolatâ delectatur; quæ & in Martyribus expoſitis beſtiis, eaſum dentibus oſſa tantum pellemque exhibet. De carne ieiuniis edomanda ſic Aug. to. 9. lib. de vtilitate ieiunij cap. 3.* Deo ergo, inquit, places quia te excrucias? Ergo crudelis eſt, qui delectatur pœnis tuis. Reſponde huiuſmodi tentatori: excrucio me planè, vt ille parcat, &c. Nam & victima excruciatur, vt in aram imponatur. Minus premet mentem meam caro mea, &c. ſi iumento fortè inſideres, ſi equo vtereris qui te geſtiendo poſſet præcipitare, nonne vt ſecurus iter ageres, cibaria ferocienti ſubtraheres, & fame domares, quem freno non poſſes? Caro mea iumentum meum eſt: iter ago in Ieruſalem, plerumque me rapit, & de via conatur excludere: via autem mea Chriſtus eſt: ita exultantem non cohibebo ieiunio? &c. dum temporaliter fluitat, dum mortalitatis conditione prægrauatur, habet exultationes ſuas manifeſtas & periculoſas menti noſtræ: caro eſt enim adhuc corruptibilis, nondum reſurrexit. &c. Nondum habet ſtatum proprium cœleſtis habitudinis, nondum enim facti ſumus æquales Angelis Dei. *Sed interim eis æquamur dum eorum cibo, id eſt ieiunio mens paſcitur, & caro ad immortalitatem & agilitatem angelicam abſtinentiâ diſponitur. Interea cum dilectione domanda eſt & ſubiicienda ſpiritui, tanquam vxor viro, & Eccleſia Chriſto. Nunc anima carcer eſt, cuius muri crapulâ & saginâ denſandi non ſunt. Audi Auguſt. tract. de Ieiunio cap. 4.* Compedem putas carnem. Quis amat compedem ſuam? Carcerem putas carnem? Nemo enim vnquam carnem ſuam odio habet. Quis non oderit vinculum ſuum? Quis non oderit pœnam ſuam? Et tamen nemo vnquam carnem ſuam odio habet, ſed nutrit & ſpuet eam, ſicut & Chri-

Aug.

Aug.

ſtus Eccleſiam. Tu ergo qui alium authorem putas carnis, alium ſpiritus, alium poſiturus es Eccleſiæ, alium Chriſto. Quod qui ſapit, deſipit, diligit ergo vnuſquiſque carnem ſuam; Apoſtolus dicit, & præter Apoſtolum, vnuſquiſque in ſe probat. Quamlibet enim ſis domator carnis, quantalibet in eam ſeueritate accendaris, neſcio vtrùm non claudes oculum, ſi aliquis ictus immineat. Eſt ergo quaſi quoddam coniugium ſpiritus & carnis. Vnde ergo caro concupiſcit aduerſus ſpiritum? &c. Vnde iſta pœna quæ ducta eſt de mortis propagine? &c. Ideo concupiſcimus aduerſus carnem, vt nobis domitam carnem ſubijciamus, & eam ad obediendum attrahamus, &c. Dat vnuſquiſque & in domo ſua plerumque diſciplinam coniugi ſuæ, & eam ſubiugat renitentem, non perſequitur inimicantem. Filium tuum domas vt tibi obediat. Numquid odiſti? Numquid deputas inimicum? Seruum poſtremò tuum diligis & caſtigas, & in caſtigando obedientem facis. Habes de hac re ipſius Apoſtoli manifeſtam plenamque ſententiam. Non ſic curro, inquit, tanquam in incertum, non ſic pugillor, quaſi aërem cædens: ſed caſtigo corpus meum. Habet ergo caro ex conditione mortali quoſdam terrenos appetitus ſuos, in hos tibi ius freni conceſſum eſt. Regat te præpoſitus, vt poſſit à te regi ſubiectus. Infra te eſt caro tua, ſupra te, eſt Deus tuus. &c. Leges in inferiorem non habes niſi à ſuperiore. Seruus es, ſeruum habes, ſed Dominus duos ſeruos habet. Seruus tuus plus eſt in poteſtate Domini, quàm in tua, &c. Exercet te plerumque Dominus tuus per ſeruum tuum: vt quia fuiſti Domini contemptor, merearis emendari per ſeruum. *Et quoniam Paulum & piſtam & pugilem Auguſtinus inuexit, qui in textu noſtro, luctam non iam cum carne, ſed ſpiritibus nequam ineundam dixit; ſine carne, vel ſaltem ieiunâ, macidâ, & marcidâ, cum ſpiritibus incorporeis eſt luctandum. Eundem retulit Aug. Ser. 8. de Verbis Do.* Quia, inquit, ſunt inuiſibiles inimici, inuiſibiliter ſunt expugnandi; quippe hoſtem viſibilem vincis feriendo, inuiſibilem vincis credendo. Viſibilis eſt hoſtis homo. *Viſibilis caro*, viſibile eſt & ferire, *caſtigare flagello & ieiunio*, inuiſibilis eſt hoſtis diabolus: inuiſibile eſt credere. Eſt ergo pugna inuiſibilis aduerſus inuiſibiles inimicos. *De eo rurſum quod author ex Paulo retulit.* Qui in carne ſunt, Deo placere non poſſunt; id eſt, *inquit Aug.* qui in carne confidunt,

Aug.

Aug.

A qui concupiſcentias ſuas ſequuntur, qui in his habitant, qui earum voluptatibus oblectantur, qui in earum delectationibus beatam fœlicemque vitam conſtituunt. Ipſi ſunt in carne; Deo placere non poſſunt. Non enim ſic dictum eſt: qui autem in carne ſunt, &c. quaſi datum eſſet: In hac vita, cùm ſint homines, Deo placere non poſſunt. Ergo non placuerunt ſancti Patriarchæ? Ergo non placuerunt ſancti Prophetæ? ergo non placuerunt ſancti Apoſtoli? non placuerunt ſancti Martyres, qui antequam corpus patiendo deponerent Chriſtum confitendo, non ſolùm voluptatem contemnebant, ſed dolores quoque patientiſſimè perferebant? placuerunt, ſed in carne non fuerunt. Portabant carnem, non portabantur à carne. Iam enim paralytico dictum erat,

B tolle grabatum tuum, *id eſt corpus iam obediens ſpiritui*, qui ergo in carne ſunt, &c. non in hoc ſæculo viuendo, ſed carnis concupiſcentiis conſentiendo, Deo placere non poſſunt. *Et Ser. 13. de Verb. Apoſt.* Debitores ſumus non carni, vt ſecundùm carnem viuamus: ſi enim ſecundùm carnem vixeritis, moriemini. Non quia caro malum eſt: nam & ipſa Dei creatura eſt, & ab eo condita, à quo & anima: nec iſta, nec illa pars Dei, ſed & iſta & illa creatura Dei. Ergo caro non eſt malum, ſed ſecundùm carnem viuere malum eſt, &c. Anima vt creata à ſummo bono, non tamen ſummum bonum, ſed magnum bonum. Item caro nec ſummum bonum, nec magnum bonum, ſed tamen paruum bonum. Anima ergo viuens inter ſummum bonum & paruum bonum, id eſt inter Deum & carnem, inferior Deo,

C carne ſuperior, quare non viuit ſecundùm ſummum bonum, ſed viuit ſecundùm paruum bonum? &c. debitrix enim eſt, non carni, vt ſecundùm carnem viuat, caro debet ſecundùm animam viuere, non ipſa ſecundùm carnem viuat, caro debet ſecundùm animam viuere, non ipſa ſecundùm carnem. Ipſa viuat ſecundùm ipſam, quæ viuit de ipſa. Certè vnaquæque ſecundùm hoc viuat vnde viuit. Vnde viuit caro tua? de anima tua. Vnde viuit anima tua? de Deo tuo. Vnaquæque harum ſecundùm vitam ſuam viuat. Caro enim ſibi non eſt vita, ſed anima carnis eſt vita. Anima ſibi non eſt vita, ſed Deus eſt animæ vita, &c. Ergo quæ ſecundùm Deum debet viuere, ſi ſecundùm ſeipſam viuat, deficit; ſecundùm carnem viuit, & proficit?

S Aug.

4. Ieiunium, & abſtinentia à lautis, ad quietem ſomni, ſomniorum interpretationem, diuinationem, & caſtitatem plurimum poteſt. De An. cap. 48. in m. ad f.

QVod & de cibis diſtinguendis vel decurandis, nunc præſumptio, nunc ſuperſtitio diſciplinam ſomniis præſcribit, examinandum eſt. Superſtitio, vt cùm apud oracula incubaturis ieiunium indicitur, vt caſtimoniam inducat: præſumptio, vt cùm Pythagorici ob hanc quoque ſpeciem fabam reſpuunt, oneroſum & inflatui pabulum. Atquin trina illa cum Daniele fraternitas, legumine ſolo contenti, ne regiis ferculis contaminarentur, præter ſapientiam reliquam, ſomniorum præcipuè gratiam à Deo redemerunt, & impetrandorum & diſſerendorum. Ieiuniis autem, neſcio an ego ſolus, plurimùm ita ſomniem, vt me ſomniaſſe non ſentiam. Nihil ergo ſobrietas, inquis, ad hanc partem? immo tantò magis ad hanc, quantùm & ad omnem: ſi & ad ſuperſtitionem, multò ampliùs ad religionem. Sic enim & dæmonia expoſtulant eam à ſuis ſomniatoribus, ad lenocinium ſcilicet diuinitatis, quia familiarem Dei norunt: quia & Daniel rurſus trium hebdomadum ſtatione aruit victu: ſed vt Deum inliceret humiliationis officiis, non vt animæ ſomniaturæ ſenſum & ſapientiam ſtrueret, quaſi non in ecſtaſi acturæ: ita non ad ecſtaſin ſubmouendam ſobrietas proficiet, ſed ad ipſam ecſtaſin commendandam, vt in Deo fiat.

Dan. 1. 8.

Dan. 9. 10.

IEIVNIVM ET ABSTINENTIA, &c. IV. SCHOL.

DE CIBIS DISTINGVENDIS. *Qui facilius, vel difficilius digerantur, vel, qui animam perſpicaciorem aut obtuſiorem reddant.* VEL DECVRANDIS. *Id eſt negligendis. Alij legunt* derogandis *id eſt detrahendis.* PRÆSVMPTIO. *Quâ cibi aliqui præſumuntur eſſe nociui.* SVPERSTITIO, *gentilitia obſeruatio idololatriam ſapiens.* APVD ORACVLA INCVBATVRIS. *Sic enim captaturis oracula indicebatur ieiunium & ſomnus. Vt Pauſanias notat in Bœoticis factitari ſolitum in ſacris Neſpuijs & Theſmophorijs, vt notat Herodotus ieiunia ſeruata in honorem Iſidis; & Amphiarau.* Vaticinans, inquit, in Attica, nunc ſomnia inducit petentibus, & Sacerdotes conſulentem, vna die iubent abſtinere cibo, tres dies vino, vt hauriat limpida mente reſponſum. OB HANC SPECIEM, *id eſt quietem ſomni; & ad reuelationem.* INFLATIVI PABVLVM, *aptum ad inflandum, vt potè ventoſum.* ATQVIN. *Imò verò.* TRINA ILLA FRATERNITAS. *Tres pueri Hebræi, fide & abſtinentia germani. Dan. 1. 8. Vbi de Anania, Miſaele, & Azaria:* Propoſuit Daniel in corde ſuo, ne pollueretur de menſa regis, neque de vino potus eius, & rogauit Eunuchorum præpoſitum, ne contaminaretur, &c. & dixit Daniel ad Malaſar quem conſtituerat Princeps Eunuchorum ſuper Danielem, Ananiam, Miſaëlem, & Azariam: tenta nos obſecro ſeruos tuos diebus decem, & dentur nobis legumina ad veſcendum, & aqua ad bibendum, &c. poſt dies autem decem apparuerunt vultus eorum meliores & corpulentiores præ omnibus pueris qui veſcebantur cibo regio, &c. Pueris autem his dedit Deus ſcientiam & diſciplinam in omni libro & ſapientia: Danieli autem intelligentiam omnium viſionum & ſomniorum, &c. & omne verbum ſapientiæ & intellectus, quod ſciſcitatus eſt ab eis Rex, inuenit in eis decuplum ſuper cunctos Ariolos & Magos qui erant in vniuerſo regno eius. REDEMERVNT. *Emerunt, meruerunt.* NESCIO, *non puto.* NON SENTIAM, *non aduertam, adeo placidus fuit ſomnus, nullis ſomnijs moleſtus anxius.* NIHIL AD HANC PARTEM. *Quod de te narras, nihil facit ad viſiones, & ſomnia.* IMMO, &c. *Ieiunium non tantùm procurat placidum ſomnum; ſed & propter eum, tranquillam mentem diuinis ſomnijs & viſionibus aptiorem: quod ſi diabolicis prodeſt, quanto magis diuinis.* AD LENOCINIVM, *hoc pacto dæmones ſuperbi conciliant ſibi fidem diuinitatis, quia ſciunt ieiunia caſtitatem, & vtrumque Dei familiaritatem & apparitiones promereri.* DANIEL RVRSVS. *Dan. 9. 3.* Et poſui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare & deprecari in ieiuniis, ſacco & cinere, &c. Adhuc me loquente in oratione ecce vir Gabriel quem videram in viſione, &c. quia vir deſideriorum es. Tu ergo animaduerte ſermonem & intellige viſionem. TRIVM HEBDOMADARVM STATIONE. *Stans firmiter in ieiunio & victu arido. Dan. 10. 1.* Anno 3 Cyri Regis Perſarum verbum reuelatum eſt Danieli cognomento Baltaſſar, & verbum verum & fortitudo magna: intellexitque ſermonem, intelligentia enim eſt opus in viſione. In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem deſiderabilem, 70. *deſideriorum, id eſt pinguem & delicatum, ſed ſubcinericium & aridum,* non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meũ; ſed neque vnguento vnctus ſum donec complerentur trium hebdomadarum dies, &c. *Subijcit viſionem Gabrielis fulguranti aſpectu:* vidi autem ego Daniel ſolus viſionem: porro viri qui erant mecum, non viderunt. INLICERET, *alliceret, non vt per ſomnium intelligentiam ſibi & ſapientiorem mentem procurares; quaſi aliter quam ſomniando ecſtaſim & viſionem diuinam paſſura non eſſet.* SVBMOVENDAM, *tacitè excitandam, per inductionem ſomni, ſed ſobrietas meretur, vt in Deo, & ex Deo vero, non fallaci dæmonio, Danielis extaſis ieiunij merito commendetur. Quantum fuerit hic Propheta, quàm Deo & angelis eius gratus, vt & ſocij eius concaptiui; quam præſentem Deum ieiunio meruerint, docuit Auguſtinus, lib. 1. de Ciuit. cap. 14.* Multi Chriſtiani etiam captiui ducti ſunt. Hoc ſanè miſerrimum eſt, ſi aliquò duci potuerunt, vbi Deum ſuum non inuenerunt, &c. Fuerunt in captiuitate tres pueri, fuit Daniel, fuerunt alij Prophetæ, nec Deus defuit conſolator. *Et lib. 18. cap. 34.* Danieli, inquit, etiam tempus quo venturus fuerat Chriſtus atque paſſurus, numero definiuit annorum, &c. *Vnde Hiero. præfatione in Danielem.* Illud, inquit, commoneo, & nullum Prophetarum tam apertè dixiſſe de Chriſto. Non enim ſolùm ſcribit eum eſſe venturum, quod eſt commune cum cæteris, ſed etiam quo tempore venturus ſit, dicit. *Eadem penè ad verbum habet Theodoretus præfat. in Dan. Quòd autem tam claras viſiones & reuelationes habuerit, ieiunij merito, teſtatur Auguſtinus, Ser. 65. de temp.* Daniel, inquit, ille futurorum gnarus, & aduentus Domini conſcius, & euerſionis Ieruſalem manifeſtiſſimus prædicator; ideo vir deſideriorum appellatus eſt, quia panem deſiderij non comedit, & potum concupiſcentiæ non bibit: quia magis Chriſtum quàm epulas deſiderabat. *Quin etiam ex eodem, qui ieiunio caſtitatem emerat, exemplum extitit cœlibatus, libro 2. quæſt. Euang. q. 44.* Daniel qui elegit cœlibem vitam, id eſt nuptias terrenas contempſit, vt ſicut dicit Apoſtolus ſine ſolicitudine viueret, cogitans quæ ſunt Dei, genus eorum ſignificat qui ſunt in otio, ſed tamen fortiſſimi in tentationibus vt poſſint aſſumi, *agebat de duobus in lecto:* vnus ſumetur, alter relinquetur.

Aug.

Aug.

Aug.

Aug.

5. *Ieiunio Anima fit diuinis rebus aptior: gula & Ebritas mentem obſcurat, & Dei obliuionem inducit. De Ieiun. cap. 6. in p. adm.*

NVnc ſi temerè rationes caſtigati à Deo victus, & caſtigandi propter Deum à nobis, ad primordiorum experimenta reuocauimus, conſcientiam communem conſulamus, ipſa natura enuntiabit, quales nos ante pabulum & potum in virgine adhuc ſaliua exhibere conſuerit rebus dumtaxat ſenſus agendis quo diuina tractantur, ſi multò pollentioris mentis, ſi multò viuacioris cordis, quam cùm totum illud domicilium interioris hominis, eſcis ſtipatum, vinis inundatum, decoquendis iam ſtercoribus æſtuans, præmeditatorium efficitur latrinarum, in quo planè nihil tam in proximo ſuperſit, quàm ad laſciuiam ſapere.

[a] *Manducauit populus & bibit, & ſurrexerunt ludere.* Intellige ſanctæ Scripturæ verecundiam: [a] Exo.32.6.
luſum niſi impudicum non denotaſſet. Ceterùm, quotus quiſque meminerit religionis, occupatis memoriæ locis, impeditis ſapientiæ membris? nemo ita vt decet, ita vt par eſt, ita vt vtile eſt, recordabitur Dei in eo tempore, quo ipſum ſibi hominem excidere ſolenne eſt. Omnem diſciplinam victus aut occidit aut vulnerat. Mentior, ſi non Dominus ipſe obliuionem ſui exprobrans Iſraëli, cauſam plenitudini deputat, [b] *Incraſſatus eſt dilectus & pinguefactus & dilatatus eſt, & dereliquit Deum qui fecit eum, & abſceſſit à Domino ſalutificatore ſuo.* [b] Deut.32.15.
Denique in eodem Deuteronomio eandem cauſam præcaueri iubens: [c] *Ne*, inquit, *cum manducaueris & biberis, & domos optimas ædificaueris, ouibus & bubus tuis multiplicatis, & argento & auro, extollatur cor tuum, & obliuiſcaris Domini Dei tui.* [c] Deut.8.12.
Præpoſuit corruptelæ diuitiarum edacitatis enormitatem, cui ipſæ diuitiæ procurant. Per illas ſcilicet, [d] *Incraſſatum erat cor populi, ne oculis videret, & auribus audiret, & corde coniiceret*, adipibus obſtructo, quas nominatim eſui abſtulit dedocens hominem ſaginæ ſtudere. [d] Eſa.6.10.

IEIVNIO ANIMA FIT, &c. SCHOL. V.

SI TEMERE, *&c. Quaſi diceret, ſi fortè ex noſtro ſenſu hactenus adduximus rationes, ob quas Deus abſtinentiam à quibuſdam cibis hominibus indixit, & propter quas vt Deo placeamus carnem noſtram ieiunio caſtigare debemus, eaſque reuocauimus ad generis humani primordia, Adam ſcilicet & Noë; iam conſulamus ſenſum communem, & attendamus qualis ſit anima ieiuno adhuc corpore, & ſaliua adhuc virgine, nullo potu ciboque permixta.* REBVS SENSVS, *id eſt mentis ſiue ingenij, quo diuina percipimus & ſentimus.* TOTVM DOMICILIVM. *Carnem intelligit, & maximè ventrem & inteſtina humana.* PRÆMEDITATORIVM LATRINARVM. *Dum venter præparat extrementa latrinis.* AD LASCIVIAM SAPERE. *Secundùm prudentiam carnis, quæ ex Apoſtolo mors eſt. Vnde ex Hiero.* Venter, inquit, mero plenus, facilè deſpumat in libidinem. MANDVCAVIT POPVLVS. *Exodi 32. 6.* Sedit populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere. SCRIPTVRÆ VERECVNDIAM. *Iuxta quam Paulus:* nec nominetur in vobis. *Sic ſub nomine ludi*, eloquia Domini, eloquia caſta, *arguunt impudicitiam Iſraëlitarum. Sed licet alio loco cum Moabitis tam animâ per idololatriam, quàm carne per luxuriam ſint fornicati, hîc tantùm ſurrexerunt ludere, id eſt ſaltare circa vitulum. Hinc Moyſes ibidem verſu 18.* Vocem cantantium ego audio. 70. præcinentium vinum. Chald. ludentium. SAPIENTIÆ MEMBRIS. *Organis cerebri.* EXCIDERE SOLEMNE. *Frequens & commune eſt, nimio cibo & potu hominem ſuiipſius obliuiſci.* VICTVS OCCIDIT, *ſupple immoderatus omnem rectè viuendi rationem, aut tollit prorſus, aut minuit.* INCRASSATVS EST. *Alibi dicta non repeto de ſequentibus locis.* PRÆPOSVIT CORRVPTELÆ. *Nimiam edacitatem deteriorem dixit abundantiâ diuitiarum, quæ negotium gulæ procurant.* QVAS NOMINATIM, *Deus enim ſibi adipes victimarum reſeruauit. vt hominem à ſagina carnis abſtraheret. Leuit.3.16.* Omnis adeps Domini erit: iure perpetuo in generationibus & cunctis habitaculis veſtris, nec ſanguinem, nec adipem omnino comedetis. *& Leuit.4.8.* Adipem vituli offeret pro peccato, tam eum qui vitalia operit, quàm omnia quæ intrinſecus ſunt. 70. *autem*, & omnem adipem quæ ſuper inteſtina. *& ibidem verſu 9.19.35. de damnis edacitatis ad Dei obliuionem prona, ſic fatur Auguſt. Ser.65. de temp.* Moyſes primus quadraginta diebus
Aug. & noctibus cùm ieiunaſſet, legem Domini accipere meruit, per quam populis imperaret, impetrauerunt vnius hominis ieiunia, quod totius populi ſaturitas deſperauerat. Aduertamus ergo quanta ſit inter ieiunium & ſaturitatem diſtantia, inter ventrem vacuum, & pulmones epulis æſtuantes. Moyſes ergo quia ieiunauit, Dominum vidit; populus quia man-

A ducauit & bibit, Idola fabricatus eſt. *Et Ser.47. de temp.* Aurum igni apponitur, & ingrati infauſtum ſcelus expetunt, adorant imaginem quam ſuccenſus eiecerat ignis. Vbi eſt quod mandatum eſt, audi Iſ- S.Aug.
raël Dominus Deus tuus, vnus eſt? Vitulus tuus vbi erat cùm tibi Chriſtus in mari itinera præparabat? Mare aperuit, ſitientibus potum præbuit, feſſos ieiunio reparauit? Luxurioſa gentilitas poſt ſaturiem luſum quærit. Sedit, inquit, populus manducare, &c. *Et Ser.230. de temp.* Ieiunium purgat mentem, ſub- S.Aug.
leuat ſenſum, carnem ſpiritui ſubiicit. Ieiunium cor facit contritum & humiliatum quod Deus non ſpernit. Ieiunium concupiſcentiæ nebulas diſpergit, libidinum ardores extinguit, caſtitatis verum lumen
B accendit. Ieiunium verboſitatem non amat, diuitias ſuperfluitatem iudicat, ſuperbiam ſpernit, humilitatem commendat, præſtat homini ſeipſum intelligere, quod eſt infirmum & fragilem: Atque dum ſe ita intelligit imbecillem aptiorem virtutem Dei adiutorem quærit & accipit. Quærit autem per frequentes orationes & obſecrationes. Oratio quidem eſt refectio ieiuniorum, aduocat gratiam Spiritus ſancti. Oratio duritiam cordis mollit, auſteritatem temperat, ieiunium dulcificat. Sicut enim ſine potu non eſt plena refectio, ſic & ieiunium ſine oratione, non poteſt animam perfectè nutrire. Quid autem oratio niſi aſcenſio animæ de terreſtribus ad cœle-
C ſtia, *quò pinguedo carnis, non ſinit eam ſcandere*, inquiſitio ſupernorum, inuiſibilium deſiderium? *Vnde & Daniel ieiunij merito vir deſideriorum eſt dictus.* Oratio coniunctio Spiritus ſancti: ſi tamen orationi intentus ſit animus, &c. Ieiunium inertiam tollit de anima, impedimenta carnalia aufert. Oratio verò perſeuerans, iungit Deo, &c. *& ibidem*: Clamat Pro- S.Aug.
pheta: ſitiuit in te anima mea quàm multipliciter tibi caro mea. *Ieiuna ſcilicet & abſtinens ſenſualibus delectationibus*, quid autem ſitiendum eſt? Sequitur: vt videat virtutem. Credite mihi, *tanquam experto*, ſi ad videndam plenam virtutem Dei, plenè ſitiant animæ humanæ ſubſtantiæ, *potentia*, nec faſtidio victa, *diuturnis ieiunij & orationis*, diſſimulet, replebi-
D tur adipe, *quam de victima integram ſibi expoſcit Deus vt viſum eſt ſuprà, non aufertur pinguedo ſed mutatur quæſtuoſo commercio*, & pinguedine ſpiritali, &c. atque ita gaudens aſſiſtere ſe Domino, gloriatur. Adhærens autem anima mea Domino, incipit ſecuritatem habere & libertatem, &c. Suſcepta anima tanto patrocinio dexteræ Dei, quomodo noceri poterit ab aliqua poteſtate? Sicut ſcriptum eſt, quod nemo illud rapit de manu Patris. Hoc præſtat ieiunium, hoc præſtat oratio. *Quid ſubtilius? quid moralius? quid ad illuſtrationem Tertulliani accommodatius?*

6. Ieiunantes, & continentes, Eccleſia, templo, & Chriſti cognitione ſunt digni. De Ieiun. cap.8. in p.

Luc.2.37. IN limine Euangelij, Anna Prophetis filia Phanuelis, quæ infantem Dominum & agnouit, & multa ſuper eo prædicauit, expectantibus redemptionem Iſraëlis, poſt egregium titulum veteris & vniuiræ viduitatis, ieiuniorum quoque teſtimonio augetur, oſtendens in quibus officiis aſſideri Eccleſiæ debeat, & a nullis magis intelligi Chriſtum, quàm ſemel nuptis, & ſæpè ieiunis.

IEIVNANTES ET CONTINENTES, &c. SCHOL. VI.

IN LIMINE. *Ab initio Euangelij Lucæ.* PROPHETIS. *Prophetiſſa Luc.2.37.* Et erat Anna Prophetiſſa filia Phanuel de tribu Aſer: hæc proceſſerat in diebus multis, *Syr. decrepita diebus*, & vixerat cum viro ſuo annis 7. à virginitate ſua. Et hæc vidua vſque ad annos 84. quæ non diſcedebat de templo, ieiuniis & obſecrationibus ſeruiens, *Syr. colens*, nocte ac die, & hæc ipſâ horâ, *Purificationis B.Virginis*, ſuperueniens confitebatur Domino: *Syr. gratias egit Domino*, & loquebatur de illo omnibus qui expectabant redemptionem Iſraël. VNIVIRÆ, *vnius viri vxoris*. AVGETVR. *Quaſi cumulus gloriæ eius fuerit ieiuniū*. QVIBVS OFFICIIS. *Operibus & exercitiis*. INTELLIGI CHRISTVM, *ſiue lumine fidei, ſiue Prophetiæ. De huius Annæ viduæ merito Aug. Ser. 20. de tempore.*
S.Aug. Exultent, inquit, viduæ, infantem Chriſtum vidua A Anna cognouit, &c. Numquid enim ſolæ Virgines ad regnum cœlorum peruenient? Peruenient & viduæ. Magni meriti fuit illa vidua ſancta Anna, à virginitate enim ſua ſeptem annis vixerat cum viro ſuo: quo defuncto, vſque ad ſenilem ætatem peruenerat, & in ſenectute ſancta expectabat infantiam Saluatoris, vt paruum videret annoſa, paruum agnoſceret anicula, intrantem in mundum Saluatorem videret itura, *exitura. Et Ser.13. de temp.* Salutauit Ioannes ex vtero, in vtero Saluatorem: Simeon ſenex Deum agnouit infantem, Anna vidua Virginem Matrem. *Eiuſdem & meminit Epiſt.121. ad Probam circa finem. Et to.4. Libro de bono viduitatis cap.13.* Meritum, inquit, Annæ illius eò maximè commendatur, quia cùm tam cito extuliſſet virum per proliſam ætatem diu cum carne conflixit & vicit. Aug. Aug.

7. Ieiunium iram Dei placat, hoſtes vincit, ſterilem fœcundat, naturam mutat, eripit periculis, culpas delet, terret Leones, myſteria reuelat. De Ieiun. cap.7. per totum. V. Verbum Ieiun. Antiq. num.6.

PRoceſſimus itaque jam ad exempla, vt reuoluamus vtilitatis efficacia poteſtates iſtius officii, quod etiam iratum Deum homini reconciliat. Deliquerat Iſraël, in aquatione
1.Reg.7.6. & 10. apud Maſpha congregatus à Samuele, ſed ita ſtatim delictum ieiunio diluit, vt periculum prœlii ſimul fugerit. Cùm maximè Samuel offerebat holocauſtum, in nullo magis procuratam audimus Dei clementiam, quàm abſtinentia populi. Et allophyli prœlio admouebant, ibidem Dominus intonuit voce magna ſuper allophylos, & confuſi ſunt, & corruerunt in conſpectu Iſraëlis; & proceſſerunt viri Iſraël ex Maſpha, & perſecuti ſunt allophylos, & vſque Bethchor ceciderunt paſtos impaſti, armatos inermes. Hæ erunt vires ieiunantium Deo. Cœlum pro eiuſmodi militat. Habes formam præſidii etiam ſpiritalibus bellis neceſ-
4. Reg.18. 29. & 19. 1. & ſeq. ſariam. Proinde cùm rex Aſſyriorum Sennacherib, compluribus iam ciuitatibus captis, Iſraëli per Rapſacen blaſphemias & minas intentaret, nihil aliud illum à propoſito in Æthiopias auertit. Dehinc, quid aliud centum & octaginta millia de exercitu eius per Angelum abſumpſit, quàm Ezechiæ regis humiliatio? Siquidem duritiâ hoſtis annuntiatâ, veſtem ſcidit, ſaccum induit, eodemque habitu ſeniores ſacerdotum ad Deum per Eſaïam adire iuſſit, vtique ieiunio preces proſequente: neque enim cibi tempus in periculo, nec ſaturitatis cultus in ſacco: ſemper inedia mœroris ſequela eſt, ſicut lætitia acceſſio ſaginæ. Per hanc mœroris ſe-
Ionæ.3.7. quelam & inediam, etiam ciuitas illa peccatrix Niniue de exitio prædicato liberatur. Satis enim pœnitentia ſcelerum commendauerat Deo ieiunium triduo functa, etiam pecudibus
Gen.19.24. enectis, quibus iratus Deus non erat. Sodoma quoque & Gomorra euaſiſſent, ſi ieiunaſſent. Hoc remedium agnoſcit & Achab, cùm illi poſt tranſgreſſionem & idololatriam & necem
a 3.Reg.21. 19. Nabuthæ, propter vineam interempti à Iezabel, exprobraſſet Helias, a *Qualiter occidiſti, & hereditatem poſſediſti: in loco, quo ſanguinem Nabuthæ canes delinxerant, tuum quoque delinguent*; deſtituit ſemetipſum, & ſaccum carni ſuæ impoſuit, & ieiunauit, & dormiuit in ſacco: & tunc
b 3. Reg.21. 27. & 29. ſermo Domini ad Heliam, b *Vidiſti vt reueritus ſit Achab à facie mea: pro eo quod reueritus eſt, non ſuperducam læſuram in diebus ipſius, ſed in diebus filij eius ſuperducam eam*, qui non erat ieiunaturus. Ita ieiunium in Deum reuerentiæ opus eſt, per quod Anna quoque ambiens vxor
1.Reg.1.7. & 15. Helcanæ retro ſterilis, impetrauit facilè à Deo inanem cibo ventrem filio implere, & quidem Prophetâ: ſed non modò naturæ mutationem, aut periculorum auerſionem, aut delictorum oblitterationem; verumetiam Sacramentorum agnitionem, ieiunia de Deo mere-
Dan.2.16. buntur. Adſpice Danielis exemplum, circa ſomnium regis Babylonis omnes turbantur ſophiſtæ, negant vltro de præſtantia humana poſſe cognoſci: ſolus Daniel Deo fidens, &

ſciens quod ad demerendam Dei gratiam faceret, ſpatium tridui poſtulat, cum ſua fraternitate ieiunat, atque ita orationibus commendatis, & ordinem & ſignificationem ſomnii per omnia inſtruitur, tyranni ſophiſtis parcitur, Deus glorificatur, Daniel honoratur; non minorem Dei gratiam & poſtea quoque relaturus anno primo regis Darii, cùm ex recogitatu prædicatorum temporum ab Hieremia, dedit faciem ſuam Deo in ieiuniis & ſacco & cinere. Nam & Angelus miſſus ad eum, hanc ſtatim profeſſus eſt cauſam diuinæ dignationis: [c] *Veni,* [c] Dan.9.23.
inquit, *demonſtrare tibi quatenus miſerabilis es*; ieiunando ſcilicet. Si Deo miſerabilis, leonibus Dan.14.36.
in lacu fuerat horribilis; vbi quidem illi ſex diebus ieiunanti prandium Angelus procurauit.

IEIVNIVM IRAM DEI PLACAT, &c. SCHOL. VII.

VTI REVOLVAMVS. *Vt memoriam refricemus, quid poſsit opus ieiunij ex vtilibus eius effectibus.* IN AQVATIONE. *Dum populus à Samuele potatus eſt in Maſpha.* 1. *Reg.* 7. 6. Conuenerunt in Maſphath, hauſeruntque aquam, & effuderũt in conſpectu Domini, & ieiunauerunt in die illa, atque dixerunt ibi, peccauimus Domino, &c. *& verſu* 10. Factum eſt autem cùm Samuel offerret holocauſtum, Philiſtiim inire prælium contra Iſraël: intonuit autem Dominus fragore magno 70. *in voce magna*, ſuper Philiſtum, & exterruit eos & cæſi ſunt, 70. *ceciderunt*, à facie Iſraël. PROELIO ADMOVEBANT, *accedebant vt mouerent prælium.* FORMAM PRÆSIDII. *Exemplum hinc ſume ad debellandas aëreas poteſtates & vitia.* NIHIL ALIVD, *quàm ieiunium.* AD DEVM ADIRE. *Interpellare orationibus & meritis Eſaia.* ACCESSIO SAGINÆ. *Vt enim triſtitiam inedia, ſic lætitiam comitatur* B *gula, & per eam ſagina augmentum.* EXITIO PRÆDICATO. *Euerſione minitata per Ionam.* IEIVNIVM TRIDVO FVNCTA. *Triduo ieiuna. Iona.* 3. 4. Adhuc quadraginta dies 70. *adhuc tres dies*, & Niniue ſubuertetur. *Subiicit de Rege:* Surrexit de ſolio ſuo, & abiecit veſtimentum ſuum à ſe, & indutus eſt ſacco, & ſedit in cinere. Et clamauit & dixit in Niniue, ex ore Regis, & Principum eius dicens; homines, & iumenta, & boues, & pecora non guſtent quidquam, nec paſcantur, & aquam non bibant, & operiantur ſaccis homines & iumenta, & clament ad Dominum in fortitudine, & conuertantur à via ſua mala, & ab iniquitate quæ eſt in manibus eorum. 70. *autem quaſi iam de impleto præcepto ſic referunt, & cooperti ſunt ſaccis homines & iumenta & clamauerunt* C *ad Deum vehementer, & reuerſi ſunt vnuſquiſque de via ſua mala, &c.* Et vidit Deus opera eorum quia conuerſi ſunt de via ſua mala: & miſertus eſt Deus ſuper malitiam quam locutus fuerat vt faceret eis, & non fecit. 70. *autem*, & pœnitentiam egit Deus, &c. ENECTIS. *Fame mortuis.* HOC REMEDIVM, *Ieiunij.* NECEM NABVTHÆ. *Mortem Naboth.* QVALITER OCCIDIT. 13. *Reg.* 21. 19. Occidiſti, inſuper & poſſediſti, &c. in hoc loco in quo linxerunt canes ſanguinem Naboth, lambent quoque ſanguinem tuum: 70. *autem* quomodo occidiſti & poſſediſti. Propter hæc dicit Dominus: in omni loco in quo linxerunt ſues & canes ſanguinem Nabuthæ, ibi lingent canes ſanguinem tuum, & meretrices lauabunt in ſanguine tuo, &c. DESTITVIT SEMETIPSVM. *Neglexit, &* D *ſqualidum reddidit. Ibidem verſu* 27. Cùm audiſſet Achab ſermones iſtos, ſcidit veſtimenta ſua, & operuit cilicio carnem ſuam ieiunauitque, & dormiuit in ſacco, & ambulauit demiſſo capite. VIDISTI VT REVERITVS. *Ibidem verſu* 29. Nonne vidiſti humiliatum Achab coram me? Quia igitur humiliatus eſt mei cauſa, non inducam malum in diebus eius, ſed in diebus filij ſui inferam malum domui eius. 70. *paulò aliter.* Vidiſti quemadmodum compunctus eſt Achab à facie mea, &c. AMBIENS, *Dei gratiam captans, oratione ieiunã, meruit fieri Mater Samuelis.* NATVRÆ MVTATIONEM. *Sterilis, in fæcundam.* 1. *Reg.* 1. 8. Dixit ei Elcana vir ſuus, Anna cur fles, & quare non comedis? &c. *Et verſu* 15. *Heli Sacerdoti temulentam exiſtimanti:* Reſpondens Anna, nequaquam inquit, Domine mi, nam mulier infelix nimis ego ſum, *Sanct. Pagn. ex Hebr. mulier dura ſpiritus ſum.* 70. *dura dies ego ſum*, vinumque & omne quod inebriare poteſt, non bibi, ſed effudi animam meam in conſpectu Domini. SACRAMENTORVM. *Myſteriorum*, TVRBANTVR SOPHISTÆ. *Dan.* 2. 10. Reſpondentes Chaldæi coram Rege dixerunt; non eſt homo ſuper terram qui ſermonem tuum Rex poſſit implere, &c. quo audito Rex in furore & in ira magna præcepit vt perirent omnes ſapientes Babylonis. DE PRÆSTANTIA HVMANA. *Nullum hominem tantâ præſtare ſapientiâ, vt poſſet diuinare quid Rex ſomniaſſet. Verſu* 11. Nec reperitur quiſquam qui indicet illum in conſpectu Regis: exceptis diis, quorum non eſt cum hominibus conuerſatio. *Quod ſubiicit Tertullianus de ſpatio tridui, & ieiunio cum ſua fraternitate, id eſt tribus pueris, non habetur in textu vllo. Solum tempus petiit Daniel ad ſolutionem indicandam Regi, ſed capite præcedenti de eorum abſtinentia dixerat.* EX RECOGITATV. *Ex memoria prædictorum à Ieremia Dan.* 9. 1 *& ſeq.* In anno primo Darij filij Aſſueri de ſemine Medorum, qui imperauit ſuper regnum Chaldæorum. Anno vno, *Sanct. Pagn. ex Hebr anno primo*, regni eius, ego Daniel intellexi in libris numerum annorum de quo factus eſt ſermo Domini ad Ieremiam Prophetam, vt complerentur deſolationis Ieruſalem ſeptuaginta anni. Et poſui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare & deprecari in ieiuniis ſacco & cinere. *Locus Ieremiæ habetur cap.* 25. 11. *& cap.* 29. 10. QVATENVS MISERABILIS. *Dan.* 9. 23. Veni vt indicarem tibi, quia vir deſideriorum es, *quod pariter habent verſiones omnes. Miſerabilem autem vocat, quia Dei miſericordiam & miſerationem habitu miſerabili mouerat.* LEONIBVS HORRIBILIS. *Dan.* 14. 30. Miſerunt eum in lacum Leonum, & erat ibi diebus ſex. Porrò in lacu erant Leones ſeptem, & dabantur eis duo corpora quotidie, & duæ oues, & tunc non data ſunt eis, vt deuorarent Danielem, *& verſu* 39. *poſt acceptum prandium de manu Angeli portantis Habacuc.* Venit ergo rex die ſeptimo vt lugeret Danielem; & venit ad lacum & introſpexit, & ecce Daniel ſedens in medio Leonum. *Auguſtinus tract.* 8. *Epiſt. Ioan. vbi agit de animalibus* S.Aug.
irrationalibus meritò ſubiectis homini ratione prædito, dum Deo ſupremæ rationi omnium ſubditur, Subdere ei, inquit, qui ſupra te eſt, & infra te erunt illa quibus præpoſitus es. Quia verò per peccatum, *gula*, homo deſeruit eum ſub quo eſſe debuit, ſubditus eſt eis ſupra quæ eſſe debuit. Intendite quid dicam. Deus, homo, pecora. Supra te Deus, infra te pecora. Agnoſce eum qui ſupra te eſt, vt agnoſcant te quæ infrà te ſunt. Ideoque cum Daniel, *maximè ieiunus & orans tribus vicibus per diem*, agnouiſſet ſuprà ſe Deum, agnouerunt illum ſupra ſe Leones.

Vnde ſedens in lacu quaſi imperabat numero multitudinis & vniuerſitatis omnium animalium principibus, ſeptem Leonibus famelicis & ieiunis, ieiuno parentibus, Si autem non agnoſcis illum qui ſupra te eſt, ſu- A
S. Aug. periorem contemnis, ſubderis inferiori. Propterea ſuperbia Ægyptiorum, vnde domata eſt? de ranis & muſcis. Poterat Deus & leones mittere: ſed aliquis magnus leone terrendus eſt. Quantò illi erant ſuperbiores, tantò de rebus contemptibilibus & abiectis, fracta eſt eorum ceruix mala. Sed Danielem agnouerunt leones, quia ille ſubditus Deo erat. Quid Martyres qui ad beſtias pugnauerunt & ferarum morſibus laniati ſunt, nonne erant ſub Deo? Serui Dei tres viri, *ſocij Danielis, à quibus abſtinentibus, & ignis abſtinuit*, & ſerui Dei Machabæi, *quos & ab immundis cibis abſtinentes ardentes ſartagines vſſerunt*, agnouit ignis ſeruos Dei tres viros quos non B vſſit, quorum nec veſtimenta corrupit. Non agnouit Machabæos? Agnouit & Machabæos fratres, agnouit & iſtos, &c. viſibiliter quoſdam viſus eſt deſeruiſſe, *Dei prouidentia*, quoſdam viſus eſt eripuiſſe: ideo quoſdam eripuit, ne putes illum non potuiſſe eripere, teſtimonium dedit quia poteſt; & vbi non facit, ſecretiorem intelligas voluntatem, ne ſuſpiceris difficultatem. *De eodem Daniele vide dicta numero 10. De Niniue ab exitio prædicato liberata, idem Aug. lib. 18. de Ciuit. cap. 44. relata differentia textus Hebræi & 70. refert triduum ad myſterium, quo Chriſtus poſt triduum mortis ſuſcitatus eſt cum Iona de ventre inferi; & ad tres pœnitentiæ dies, quo animæ noſtræ peccatrices ſuſcitantur a morte peccati. Quod & quadragenarius numerus ieiunij pœnitentiæ ſatis adumbrat, quo Chriſtus vſque ad Aſcenſionem cum Apoſtolis conuerſatus, docuit eos de regno ſuo, & gentilitate per Niniuem ſignificata, conuertenda per pœnitentiam. Atque inter cetera inſufflando Spiritum, inſtruxit eos de remiſſione peccatorum. Ad hæc, poſt hos quadraginta dies aſcenſurus in cælum, ipſos edocuit baptiſmo euertere Niniuem, id eſt conuertere gentilem in fidelem per triduum hoc eſt fidem Trinitatis, dum formam Baptiſmi præſcripſit*: Euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, &c. *Et libro 21. de Ciuit. cap. 24.* Aug.
Euertuntur, inquit, peccatores duobus modis; aut ſicut Sodomitæ, *de quibus Propheta: hæc fuit iniquitas Sodomæ ſororis tuæ, ſaturitas & abundantia panis, quã, vt hic habet Tertullianus, ſcelus ſummo ieiunio & pœnitentia expiare neglexit*, vt pro peccatis ſuis ipſi homines puniantur; aut ſicut Niniuitæ ipſa hominum peccata deſtruantur. Factum eſt quod prædixit Deus. Euerſa eſt enim Niniue quæ mala erat, & bona ædificata eſt quæ non erat. Stantibus enim mœnibus & domibus, euerſa eſt ciuitas in perditis moribus. Ac ſic, quamuis Propheta fuerit contriſtatus, quia non eſt factum quod illi homines timuerunt illo prophetante venturum, factum eſt tamen quod fuerat Deo præſciente prædictum, quoniam nouerat qui prædixit quomodo in melius eſſet implendum.

8. *Ieiunium ſpiritum nequam abigit, & ſanctum inducit. De Ieiun. cap. 8. in f. Et V. Verbum Ieiun. Antiq. num. 10.*

Matth. 17. 20. DOcuit etiam aduerſus diriora dæmonia ieiuniis prœliandum. Quid enim mirum, ſi eadem operatione ſpiritus iniquus educitur, quâ ſanctus inducitur? Denique, vt in Cen-
Act. 10. 31. turionem Cornelium, necdum tinctum, dignatio Spiritus ſancti cum chariſmate inſuper prophetiæ feſtinaſſet, ieiunia eius legimus exaudita. Puto autem & Apoſtolus in ſecunda
2. Cor. 11. 27. Corinthiorum inter labores ſuos & pericula & incommoda poſt famem ac ſitim, ieiunia quoque plurima enumerat.

IEIVNIVM SPIRITVM NEQVAM, &c. SCHOL. VIII.

DOCVIT. *Matth. 17. 20. vbi cùm Diſcipuli quæſiſſent à Chriſto, expulſo dæmonio in ignem & aquam impellente quemdam lunaticum*: quare non potuimus eiicere illum? Dixit illis Ieſus: propter incredulitatem veſtram. Amen quippè dico vobis, ſi habueritis fidem, *Syr. ſi fuiſſet in vobis fides*, ſicut granum ſinapis, dicetis monti huic: tranſi hinc illuc, & tranſibit, & nihil impoſſibile erit vobis. Hoc autem genus non eiicitur niſi per orationem & ieiunium. C
S. Aug. *De quo ſic Aug. Ser. 65. de temp. in fine.* In Euangelio quoque cùm quidam dæmone plenus Domino fuiſſet oblatus, quem Apoſtoli curare nequiuerant, interrogantes audiunt a Domino; iſtiuſmodi genus non poſſe eiici niſi orationibus & ieiuniis. Videte ergo chariſſimi quanta ſit ieiuniorum virtus, vt id facere ieiunia valeant, quod Apoſtoli nequiuerant. D
S. Aug. *Et Ser. 230 de temp.* Aduerſus, inquit, dæmonum nequitiam quæ nobis Dominus arma oſtendit, debemus vtique retinere: hoc, ait, genus in nullo eiicitur, niſi oratione & ieiunio. Hæc cum plena fide exercẽtur, pietas eſt. Pietas autem ad omnia vtilis eſt, promiſſionem habens vitæ præſentis & futuræ. Inſpiciamus ergo vtiliter orationis fructus & ieiunij, quia ipſa ſunt arma aduerſus improbas cogitationes. NEDVM TINCTVM, *Baptizatum*, DIGNATIO FESTINASSET. *Etiam antequam baptizatus eſſet, præuentus eſt à Spiritu ſancto gratiâ viſionis Angelicæ. Act. 10. 1.* Vir quidam erat in Cæſarea nomine Cornelius Centurio cohortis quæ dicitur Italica, religioſus ac timens Deum cum omni domo ſua faciens eleemoſynas multas plebi, & deprecans Deum ſemper: & vidit in viſu manifeſtè quaſi hora diei nona, Angelum Dei introeuntem ad ſe, & dicentem ſibi, Corneli. At ille intuens in eum timore correptus dixit: quid eſt Domine? Dixit autem illi: orationes tuæ & eleemoſynæ tuæ aſcenderunt in memoriam in conſpectu Dei. *Nihil hic de ieiunio, vt nec toto capite; vbi Petro viſionem & verba Angeli narrauit. In fine autem capitis verſu 44.* Adhuc loquente Petro verba hæc, cecidit Spiritus ſanctus ſuper omnes. *Syr. Spiritus ſanctitatis operuit eos omnes*, qui audiebant verbum. Et obſtupuerunt ex Circunciſione fideles qui venerant cum Petro, quia & in nationes gratia Spiritus ſancti effuſa eſt. Audiebant enim illos loquentes linguis, & magnificantes Deum: tunc reſpondit Petrus: nunquid aquam quis prohibere poteſt, vt non baptizentur hi qui Spiritum ſanctum acceperũt ſicut & nos? *Credibile eſt apertè linguis igneis opertos fuiſſe omnes ex familia Cornelij, iuxta tranſlat. Syr. & verba expreſſa Petri*, & iuſſit eos baptizari in Aug.
nomine Domini Ieſu Chriſti. *Aug. to. 7. lib. 5. de Bapt. cap. 8. contra Donatiſtas.* Neque, inquit, & Cornelij Gentilis hominis orationes non ſunt exauditæ, aut eleemoſynæ non ſunt acceptæ; imo & Angelum

lum ad ſe mitti, & miſſum meruit intueri, per quem poſſet vtique ſine hominis alicuius acceſſu cuncta neceſſaria diſcere, ſed quoniam quidquid boni in orationibus & eleemoſynis habebat, *adde & ieiunijs ex Tertull. fundato in coniectura nonæ, ad quam ipſe ieiunandum, ad maius orationis meritum, plenamque virtutum conitum, orationis, eleemoſynæ, & ieiunij triadem*, habebat, prodeſſe illi non poterat, niſi per vinculum Chriſtianæ ſocietatis & pacis incorporaretur Eccleſiæ: iubetur mittere ad Petrum, & per illum diſcit Chriſtum, per illum etiam baptizatus, Chriſ- A tiano populo conſortio quoque communionis adiungitur, cui ſolâ bonorum operum ſimilitudine iungebatur. Perniciosè quippe contemneret bonum quod nondum habebat, ſuperbiens ex illo quod habebat. *Et lib. de Prædeſt. SS. cap. 7.* Quidquid, inquit, & antequam in Chriſtum crederet, & cùm credidiſſet benè operatus eſt Cornelius totum Deo dandum eſt, ne fortè quis extollatur. IEIVNIA QVOQVE, *2. Cor. 11, 27.* In labore & ærumna, *Syr. fatigatione*, in vigiliis multis, in fame & ſiti, in ieiuniis multis.

Aug. | S. Aug.

9. *Ieiunium baptiſmum Chriſti conſecrauit, reformandi hominis, & diaboli ſuperandi præmium. De Ieiun. cap. 8. in m.*

IPſe mox Dominus baptiſma ſuum, & in ſuo omnium, ieiuniis dedicauit, habens efficere panes ex lapidibus, etiam Iordanem vino fortaſſe manare, ſi ita vorator & potator fuiſſet. Immò nouum hominem in veteris ſugillationem virtute faſtidiendi cibi initiabat, vt cum diabolo rurſus per eſcam tentare quærenti, fortiorem fame totâ oſtentaret. Matth. 4. 2. Matth. 11. 19.

IEIVNIVM BAPTISMVM CHRISTI, &c. IX. SCHOL.

IPSE MOX. *Statim quippe vt baptizatus eſt, Matth. 4. 1. dicitur.* Tunc Ieſus ductus eſt in deſertum, &c. IN SVO OMNIVM. *Quia aquam ſanctificauit, & Spiritum ſanctum in aquam ſuper ſe, corpuſque ſuum, hoc eſt Eccleſiam, omneſque baptizandos aduexit.* HABENS EFFICERE. *Potens lapides in panes conuertere, vt & aquas Iordanis in vinum; ſi vorax, & potator vini fuiſſet, vt ei Phariſæi calumniabantur.* NOVVM HOMINEM. *Incipiebat ieiunio renouare hominem: vi ieiunij cibum faſtidiens in deſerto, vt carperet veterem hominem cibo lapſum in paradiſo; vt aſſumptum in ſe hominem, diabolo magnificè oſtentaret, quadraginta dierum inediâ totâ diabolicâ fortitudine rurſum de gula tentante fortiorem: Aug. Ser. 77. de temp.* Videamus, inquit, quæ cauſa extiterit vt ieiunia ſibi Saluator indiceret, & ipſe primus bonus humani generis medicus ieiunaret. Bonus enim Medicus poculum quod ægro daturus eſt, ipſe guſtat, vt peritiam artis ſuæ ante ipſe in ſe demonſtret, vt experimentum æger accipiens, ſecurus ſit de poculo, ſecurior de ſalute, &c. Arbitror cauſam hanc eſſe ieiunij, vt quia primus Adam in paradiſo conſtitutus per intemperantiam gulæ, gloriam immortalitatis amiſerat, eandem immortalitatem ſecundus Adam Chriſtus per abſtinentiam repararet. Et quia contra mandatum Dei guſtans de interdicta arbore, in peccatum mortis inciderat, nunc ſecundùm mandatum Domini ieiunans, vitæ iuſtitiam mereretur. Hoc enim egit Saluator vt eiſdem veſtigiis quibus admiſſa fuerant delicta, purgentur: *malim contraria contrariis fuiſſe curata mala remediis*, hoc eſt, quia homo manducando deliquerat, corrigat abſtinendo: & hoc ergo agit Dominus ſicut Adam ſecundus, vt quod prior homo manducando perdiderat, hic alter ieiunando recipiat, & legem abſtinentiæ in paradiſo datam, in deſerto cuſtodiat. Sciebat enim præceptum Dei, non vnius loci legem eſſe, ſed mundi. Non enim intereſt, diuinitatis mandatum, vtrùm domi, an in agro cuſtodias, cùm vbi- B que ſit qui præcepit. In deſerto itaque Saluator implet mandatum Dei, vt ibi Adam ſeruaret errantem, vbi fuerat de paradiſi poſſeſſione proiectus. Adam enim expulſus de paradiſo inculti mundi deſerta ſuſtinuit, &c. Conueniens ergo eſt deſertum ſaluti, vbi non eſt Eua quæ perſuadeat, non eſt mulier quæ blandiatur. Videte rem miram. In paradiſo cum Adam diabolus decertat, in deſerto cum Chriſto diabolus dimicat, vbique inſidiatur homini, vbique congreditur: ſed vbi mulierem inuenit vincit: vbi mulierem non inuenerit, victus abſcedit. Formam igitur dedit nobis Deus in hoc facto, vt ieiuniorum tempore, tanquam in deſerto habitantes, abſtineamus epulis voluptatum; mulier nec coniungatur nobis Eua: ne nos à caſta obſeruatione, illecebroſa C perſuaſione ſubuertat. In deſerto enim quodammodo videtur habitare qui quadrageſimæ tempore ieiunus & caſtus eſt: deſerto planè quodam ipſo corporis Chriſtiani, cùm non repletur cibis, non poculis irrigatur, ſed arentis inſtar deſerti, inquam, eſt corpus noſtrum, cùm per dies aliquot abſtinentiâ marceſſit carnis ſpecies, colore neglecto & contemptu rerum, totius hominis ſpecies inculta ſordeſcit. Tunc Chriſtus Dominus habitat deſertum pectoris noſtri, cùm terram noſtram fame ſqualidam ac ſiti aridam eſſe repererit. Secundùm quod ait Propheta D Dauid; ſicut terra deſerta & inuia & inaquoſa ſic in ſancto apparui tibi. Aliter enim in ſancto ei apparere non poſſumus, niſi terra corporis noſtri fuerit deſerta mundanis deliciis, inuia inimicis concupiſcentiis, & inaquoſa libidinoſis illecebris. Tunc habitans Saluator hoc deſertum corporis noſtri, omnes ibi diabolicas factiones exſuperat, & ſecretum ac ſecurum à cogitationibus ſeculi eſſe ſuum facit habitaculum, vt deinceps intra noſmetipſos velut in ſolitudine conſtituti, non niſi cœlum reſpiciamus & terram: hoc eſt non cogitemus alium niſi cœleſtis regni Dominum, & terrenæ reſurrectionis authorem.

Aug. | Aug.

10. *Ieiunium Moyſem aſpectu Dei & lege, & cum Elia Chriſti viſione dignum præſtitit, deoque contubernalem & in aliquo parem. De Ieiun. cap. 6. à m. ad f.*

CEterùm, cui cor erectum potius inueniebatur, quàm impinguatum, quadraginta diebus, totidemque noctibus, ſupra humanæ naturæ facultatem, ieiunium perennauit, ſpiritali fide virtutem ſubminiſtrante; & vidit oculis Dei gloriam, & audiuit auribus Dei Omniloquium. Exo. 24. 18.

a Math.4.4 vocem, & corde conjecit Dei legem, iam tunc docentis [a] *non in ſolo pane viuere hominem, ſed*
Exo 34.28. *in omni verbo Dei*; cùm quidem nec ipſum Moyſen Deo paſtum, inediamque eius nomine
& ſeq. ſaginatam, conſtanter contemplari valeret pinguior populus. Meritò igitur etiam in carne
Matth.17.3 ſe Dominus ei oſtendit collegæ ieiuniorum ſuorum, non minus & Heliæ. Nam & Helias
b 3.Reg.17. hoc primum quod famem fuerat imprecatus, ſatis iam ſe ieiuniis vouerat. [b] *Viuit*, inquit,
1. *Dominus, cui adſiſto in conſpectu eius, ſi erit ros iſtis annis & imber.* Dehinc minantem Iezabel
fugiens poſt vnicum pabulum & potum, quem ab angelo expergefactus inuenerat, & ipſe
quadraginta diebus & noctibus vacuo ventre, arido ore peruenit in montem Choreb; vbi
c 3.Reg.19. cùm in ſpelunca deuertiſſet, quàm familiari congreſſu Dei exceptus eſt? [c] *Quid tu Helia hic?*
9. multò amicior iſta vox, quàm, [d] *Adam vbi es?* Illa enim paſto homini minabatur, iſta ie-
d Gen.3.9. iuno blandiebatur. Tanta eſt circumſcripti victus prærogatiua, vt Deum præſtet homini
e Eſa.40.28 contubernalem, parem reuerà pari. [e] *Si enim Deus æternus non eſuriet*, vt teſtatur per Eſaïam,
hoc erit tempus quo homo Deo adæquetur, cùm ſine pabulo viuit.

XI. *Et de Reſurrect. cap. 61. à m.*

Exo.24.18. CEterùm, & hodie vacare inteſtinis & pudendis licebit. Quadraginta diebus Moſes &
3.Reg.19.8. Helias ieiunio functi, ſolo Deo alebantur. Iam tunc enim dedicabatur. *Non in pane*
Deut.8.3. *viuet homo, ſed in Dei verbo.* Ecce virtutis futuræ liniamenta. Nos quoque, vt poſſumus,
Math.4.4 os cibo excuſamus: etiam ſexum à congreſſione ſubducimus.

IEIVNIVM MOYSEM, &c. X. & XI. SCHOL.

COR ERECTVM, *vtpotè non granatum crapulâ & ebrietate.* PERENNAVIT, *perenne ſine intermiſſione produxit.* SPIRITALI FIDE. Iuſtus enim ex fide viuit. *Et vt alibi ipſe Tertullianus dixit.* Fides famem non timet. DEI GLORIAM, *poſteriora tamen tantum vidit in quodam lumine & apparitione.* CONIECIT, *præſago ſpiritu, quod in Deuteronomio primò, dehinc in Euangelio Chriſtus docturus erat. Sic enim Deut. 8. 3.* Afflixit te penuria, & dedit cibum manna, quod ignorabas tu & Patres tui: vt oſtenderet tibi quòd non in ſolo pane viuat homo, ſed in omni verbo quod egreditur de ore Dei. EIVS NOMINE. Vocabor in nomine meo coram te. Veni & oſtendam tibi omne bonum. SAGINATAM. *Quid mirum cùm in hoc nomine fuerit omne bonum, quo impletur omne animal benedictione. In nomine tuo leuabo manus meas. Quid inde? ſicut adipe & pinguedine repleatur anima mea.* CONSTANTER CONTEMPLARI, *irreuerberato oculo.* Itaut non poſſent intendere filii Iſraël in faciem eius. PINGVIOR POPVLVS. *De quo tunc dictum eſt:* Sedit populus manducare, & bibere & ſurrexerunt ludere. IN CARNE. *Chriſtus incarnatus transfiguratus in Thabor.* COLLEGÆ IEIVNIORVM. *De quo Auguſtinus Ser. 64. de temp.* Moyſes, inquit, legem (S Aug.) accepturus à Deo quadraginta dies & noctes abſque cibo potuque tranſegit, & ad inſpiciendam Domini voluntatem ieiunus præparatus eſt. Elias poſt quadraginta dierum ieiunia curru igneo ad ſuperna cœlorum de hoc mundo tranſlatus eſt. Ipſe quoque Dominus ac Saluator noſter quadraginta diebus ieiunans de diaboli tentationibus triumphauit, vt ad prædicationem Euangelij iam victor accederet. Meritò verò etiam nos hunc numerum dierum cuſtodire debemus ieiunij, quem per talia exempla legimus conſecratum, &c. In his præcipuè diebus ad implendam Domini voluntatem accendimur, quando maximè per abſtinentiam voluptas carnis extinguitur, &c. Qui ergo illa vitamus, quæ aliquando licent in primis peccata fugiamus, quæ omnino nunquam licent, itaque ſi volumus benè ieiunare à cibis, ante omnia ieiunemus & à vitiis. Quid enim prodeſt vacuare corpus ab eſcis, & animam replere peccatis? quid prodeſt pallidum eſſe ieiuniis ſi odio & inuidiâ liueſcas? quid prodeſt vinum non

A bibere, & iracundiæ veneno inebriari? quid prodeſt abſtinere à carnibus ad edendum creatis, & malignis obtrectationibus fratrum membra lacerare? quid prodeſt ſi abſtineamus ab his quæ aliquando licent, & faciamus illa quæ nunquam licent? *De Moyſe & Elia ſic proſequitur Ser 65. de temp.* Moyſes (Aug.) quia ieiunauit, Dominum vidit: populus quia manducauit & bibit, idola fabricatus eſt. ELIAS VOVERAT. *Seipſum fami obſtrinxerat, dum ait. 3. Reg. cap. 17. 1.* Dixit Elias Theſbites de habitantibus Galaad ad Achab: viuit Dominus Deus Iſraël in cuius conſpectu ſto; ſi erit annis his ros & pluuia niſi iuxta oris mei verba. 70. Cui aſtiti coram eo. POST VNICVM PABVLVM. *3. Reg. 19. 5. & ſeq.* POST VNICVM PABVLVM. *Si per vnicum pabulum intelligit ſolum panem & aquam, rectè, ſin autem, bis eodem pane* B *& aquâ refectus eſt. Sic enim habetur verſu 5.* Obdormiuit in vmbra iuniperi, *Sanct. Pagn. ex Hebr. ſubtus geniſtam vnam. 70. Indeterminatè, ſubtus plantam.* Et ecce Angelus Domini. 70. *& ecce quidam*, tetigit eum & dixit illi: ſurge & comede. Reſpexit, & ecce ad caput ſuum ſubcinericius panis. 70. *filiginem*, & vas aquæ: comedit ergo & bibit, & rurſum obdormiuit. Reuerſuſque eſt Angelus Domini ſecundò, & tetigit eum, dixitque illi: ſurge comede, grandis enim tibi reſtat via. Qui cùm ſurrexiſſet, comedit & bibit, & ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus & quadraginta noctibus, vſque ad montem Dei Horeb. 70. *nihil differunt, niſi quòd legunt:* C Montem Choreb. *Et verſu 13. poſt ſpiritum grandem, commotionem & ignem*, Sibilus auræ tenuis. Quod cùm audiſſet Elias, operuit vultum ſuum pallio, 70. *in melote ſua*, & egreſſus ſtetit in oſtio ſpeluncæ, & ecce vox ad eum dicens, quid hîc agis Elia? CIRCVMSCRIPTI, *præciſi & parci.* CONTVBERNALEM. *Socium, commilitonem, conuiuatorem, ſub eodem tecto & tabernaculo hoſpitantem. Vnde & Petrus:* Si vis, faciamus hîc tria tabernacula: tibi vnum, Moyſi vnum, & Eliæ vnum. PAREM REVERA. *In abſtinentia.* PER ESAIAM. *Sic habet Eſaias, cap. 40. 28.* Et nunc neſcis, & non audiſti? Deus æternus, Deus qui apparauit terminos terræ, non eſuriet, nec laborabit: nec eſt inuentio prudentiæ eius. *Sic apud Septuag. reper. Vulgata aliter:*

Numquid neſcis, aut non audiſti? Deus ſempiternus Dominus, qui creauit terminos terræ: non deficiet, neque laborabit, nec eſt inueſtigatio ſapientiæ eius. *Ita & Paganinus ex Hebræo, niſi quòd pro ſapientia, tranſtulit intelligentiam. Eſurire porro, & deficere, parum diſtant; qui enim eſurit, viribus deficit: neutrum autem defectum poteſt incurrere æternus, & ſempiternus;* qui dat eſcam omni carni. *Hic autem ſublimi ſenſu Tertullianus Deo contubernales facit & Chriſto Moyſem, & Eliam, qui quadragenario numero ieiunij, Chriſtum in monte videre, & iudicio Petri, cum Chriſto tabernaculis proprijs excipi, & Auguſtini ſenſu, Elias per ieiunium, in paradiſum transferri, & ibi ſine eſurie, & defectu, eſu ligni vitæ tamdiu immortalis, & vt ait alibi Tertullianus* æternitatis candidatus *ſubſiſtere promeruit; vnde Adam inobediens & guloſus, de ligno vetito præſumens, conceſſumque fructum ligni vitæ contemnens, eſuriei, defectui, mortique addictus, eiectus eſt.*
Aug. *Auguſtinus lib. 6. Operis perfecti contra Iulianum, Sectione 30.* Adam hanc immortalitatem merito prævaricationis amiſit. Hæc ei ſubminiſtrabatur de ligno vitæ, à quo non eſt prohibitus, quando legem bonam, ne peccaret, accepit, ſed quando malâ voluntate peccauit. Tunc enim de paradiſo eiectus eſt, ne extenderet manum ad lignum vitę, & manducaret, & viueret in æternum. Vnde intelligendus eſt, de hoc ligno vitæ ſolere, *ſupple, ſi non peccaſſet, & in paradiſo remanſiſſet*, ſumere ſacramentum, de cæteris alimentum. De ſolo enim ligno, quod appellatum eſt, dignoſcentiæ boni, & mali, non manducare pręceptum eſt ei, &c. Quæ igitur fuit cauſa, vt non pręcipuè de ligno vitæ manducare curaret, cùm prohibitus non fuerit, niſi ab illo ſolo, cuius vſurpatione peccauit? Immò, ſi vigilantes intelligamus, ſicut de ligno interdicto manducando peccauit, ita de ligno vitę non manducando peccaret; *ſicut peccant, qui ab Euchariſtia, vero pane, & ligno vitæ abſtinent, ſibi æternam vitam inuident, & mortem animæ & corporis frequenter incurrunt.* Quoniam ipſe ſibi vitam, quæ ex illo aderat, inuideret, &c. Cur enim & poſteri primi hominis in paradiſo nati, & non ſolùm boni, verùm etiam beati cogerentur mori, ſi eos nulla culpa de paradiſo exire compelleret, vbi erat lignum vitæ, & ſumma ex illo viuendi poteſtas, moriendi autem nulla neceſſitas? à qua neceſſitate tranſlati ſunt Enoch & Elias: in his enim terris erant, vbi lignum vitæ non erat, & ideo eos ad huius vitæ finem, communis omnibus neceſſitas mortis vrgebat. Nam quò eos credendum eſt fuiſſe tranſlatos, niſi vbi eſt ipſum vitæ lignum, vnde illis ſit poteſtas viuendi, nec vlla moriendi neceſſitas, ſicut eſſet in paradiſo hominibus, in quibus nulla peccandi oriretur voluntas, quæ illos ibi eſſe non ſineret, vbi nulla æquitas mori cogeret? Qua-propter exempla Enoch, & Eliæ nos potius quàm vos adiuuant: Deus quippe in his duobus oſtendit, quid etiam illis quos dimiſit de paradiſo præſtaturus eſſet, ſi peccare noluiſſent; inde namque eiecti ſunt iſti, quò traiecti ſunt illi; vbi etiam hoc eis Dei gratiâ credimus eſſe collatum, *quod in paradiſo non peccent*, ne haberent vnde dicerent, dimitte nobis debita noſtra. In his enim terris, vbi corpus corruptibile eorum animas aggrauabat, ita confligebant magno agone cum vitiis, vt tamen ſi dicerent ſe non habere peccatum, ſeipſos deciperent, & veritas non eſſet in eis: qui ſanè creduntur ad exiguum temporis redituri in has terras, vt etiam ipſi cum morte confligant, & quod primi hominis propagini debetur, exſoluant. Vnde intelligendum eſt, quòd hi qui peccatum nullum haberent, & ſi ij eorum, ſi paradiſi habitatores in eadem rectitudine permanerēt, magìs in illa immortalitate perſiſterent, donec in ampliorem, nullâ interpoſitâ morte tranſirent: ſic eis, qui ſic erant in his terris extra paradiſum iuſti, vt non poſſent dicere ſe non habere peccatum, id eſt Enoch, & Eliæ, tantam diuturnitatem vitæ fateamur eſſe collatam. HOC ERIT TEMPVS. *Tunc homo Deo ſimilabitur, cùm non iam de cibo vetito præſumet ſibi ſimilitudinem cum Deo, ſicut ſerpens Euæ ſuaſit; ſed cum Chriſto vnà cum Moyſe, & Elia, ieiunabit.*

11. HODIE *quo* nox præceſſit, & quo abijcienda ſunt opera tenebrarum, & non in commeſſationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis *agendum eſt, cum gentilibus, ſtudebimus, ventri implendo cibis, & pudendis libidinibus.* QVADRAGINTA DIEBVS. *Quàm longè abſumus ab Moyſe, & Elia, qui ſolo Dei verbo ieiuni alebantur, vt iam inde in ſe conſecrarent, & experirentur veritatem verbi diuini*, non in ſolo pane, &c. VIRTVTIS FVTVRÆ. *Chriſti incarnandi, qui* Dei virtus & ſapientia *à Paulo dicitur, figura præceſſerat, vel immortalitatis in reſurrectione futura, ſine cibi indigentia.* NOS QVOQVE, *adhuc mortales Chriſtiani.* EXCVSAMVS *abſtinemus; ventris,* Exactoris clamorem non exaudimus. SEXVM, *vtrumque matrimonio iunctum, tempore ieiunij ex mutuo conſenſu ſeparamus. Vide dicta Scholio præcedenti circa abſtinentiam à thoro. De cibo animæ, Auguſtinus to. 9. tract. de vtilitate ieiunij, cap. 2.* Quia, inquit, terrenus cibus quo carnis infirmitas paſcitur, S. Aug. eſt, & cœleſtis cibus quo pietas mentis impletur. Habet cibus iſte terrenus vitam ſuam, habet & ille ſuam. Huius cibi vita hominum eſt, illius cibi vita Angelorum eſt, &c. Caro in terram cogit, mens ſurſum tendit: rapitur amore, ſed tardatur pondere. De hac re Scriptura ita loquitur; corpus quod corrumpitur aggrauat animam, &c. Si ergo caro in terram vergens onus eſt animæ, & ſarcina prægrauans præuolantem; quantùm quiſque delectatur ſuperiore vita ſua, *ſimilis factus Angelis, quibus vt ibidem ait Aug. ſolæ delitiæ ſunt panis ipſe à quo creati ſunt*, tantùm deponit de terrena ſarcina ſua. Ecce quod agimus ieiunantes. *De Elia tandem idem ipſe Ser. 65.* S. Aug. *de temp.* Sancto Heliæ ieiunanti etiam elementa famulata ſunt. Hic denique tribus annis & ſex menſibus cœlum clauſit: ad cuius vocem etiam ſupernum deſcendit incendium. *Dum ducem cum quinquaginta ſuis militibus igne de cælo accito ſuccendit*, & cùm eum Ieſabel Regina vellet occidere, & feſſus ſub arbore frondoſa iaceret in ſolitudine, Angelus ad eum mittitur, & dicit ei, ſume paululum panis & aquæ. Videte quanta ſit Dei clementia erga ieiunantes, chariſſimi. Non ſufficiebat quia Angelum ad ieiunantem Dominus miſerat, qui eum vt cibum ſumeret, iuberet: ſed etiam pręcipit vt longiùs fugiat perſequentem. Ait ergo *rurſum* ſume paululum panis, & aquæ. Quadraginta enim dierum ieiunio perrecturus erat per deſertum vſque ad montem Sina. Numquid enim Dominus qui cœlum & terram fecerat, cuius omnis eſt creatura, non potuit in Eremo per Angelum prandium mittere, ſicut Danieli in lacum Leonum per Habacuc miſit? Sed ſciebat Deus Prophetam ſuum tentantem diabolum aliter ſuperare non poſſe, ni ieiuniis eruditus, inſidiantis inimici tentamenta repelleret.

12. Ieiun.nis triſtis eſſe non debet. De Ieiun. cap. 8. in m.

Matth.6.16 PRæſtituit exinde ieiuniis legem ſine triſtitia tranſigendis. Cur enim triſte quod ſalutare?

V. Verbum Abſtinentia, per totum.

IEIVNANS TRISTIS, &c. XII. SCHOL.

SINE TRISTITIA TRANSIGENDIS, *Matth.6.16.* Cum ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes, &c. *Tranſlat. Syr.* Ne ſitis attati, ſicut acceptores vultus, deturpant enim vultus ſuos. *Tum proſequitur:* Tu autem cùm ieiunas vnge caput tuum & faciem tuam laua, &c. *Aug. to. 9. tract. de vtilitate* S. Aug. *ieiunij, cap. 1.* Temperemus; & quod facimus, ſciamus quare faciamus. Ceſſando à lætitia carnis, acquiritur lætitia mentis. *Et Ser. 61. de temp.* Vnuſquiſque conſideret quanta ſit inter ieiunium & ſaturitatem diſtantia; inter ventrem vacuum & refertum, inter rubentem faciem & ora pallentiá; inter os ieiunum & labia crapulâ diſſoluta; inter oppreſſum epulis, & inediæ tenuitate vigilantem. *Vterque quidem poteſt eſſe hilaris, vinum enim lætificat cor hominis; ſed multò magis ieiunij ſalubritas, corpus animumque exhilarat*, non dico hebdomadas, non duplicata, non multiplicata ieiunia, ſed vel ſingulos dies, abſque A ciborum nimietate tranſeamus. Ceſſent lauacra, *faciem tamen tuam laua, & vnge caput, dum ieiunas, vt ſic ſis ante cœnas lautas: ſplendidè enim tunc animus epulatur, cùm corpus ieiunio maceratur. Ne ergo triſti facie ieiunemus, quia hilarem datorem diligit Deus,* vina, vel carnes: non quòd creaturam Dei iudicemus eſſe damnandam; ſed qui toto anno nobis viximus, ſaltem vel paucos dies viuamus & Domino. *Sed læti viuamus*, ſeruite Domino in lætitia, introite in conſpectu eius in exultatione. *Inde Auguſtinus* Aug. *Ser. 64. de temp.* Abſtinentiæ ac ieiuniis dedicati quadrageſimæ dies, tantum nobis ad virtutem animi conferunt, quantum & de corpore voluptatem decerpunt, &c. Tunc enim ad Dominum & ad eius futura promiſſa tota mens purior facienda feſtinat, cùm nullâ crapulâ, nulla cibi ac potus ſatietate craſſatur, &c.

IESVS.

1. Ieſu nomen, in Ioſue dedicatum eſt. De Monog. c. 6. in f.

Num.13.17 SEcundus quoque Moyſes populi ſecundi, qui imaginem noſtram in promiſſionem Dei induxit, in quo primò nomen Domini dedicatum eſt, non fuit digamus.

2. Et contra Iud. cap. 9. à m.

SEd ſi Chriſtus, inquiunt, qui venturus creditur, non Ieſus dicitur, quare is qui venit, Ieſus Chriſtus appellatur? Conſtabit autem vtrumque nomen in Chriſto Dei, in quo inuenitur etiam Ieſus appellatus. Diſce erroris tui morem. Dum Moyſi ſucceſſor deſtinaretur Auſes filius Naue, transfertur certè de priſtino nomine, & incipit vocari Ieſus. Certè, inquis. Hanc priùs dicimus figuram futuri fuiſſe. Nam quia Ieſus Chriſtus ſecundùm populum, quod ſumus nos, nationes in ſeculi deſerto commorantes antea, introducturus eſſet in terram repromiſſionis, melle & lacte manantem, id eſt, in vitæ æternæ poſſeſſionem, quâ nihil dulcius: idque non per Moyſen, id eſt, non per legis diſciplinam, ſed per Ieſum, id eſt, per nouæ legis gratiam prouenire habebat circunciſis nobis petrina acie, id eſt, Chriſti præceptis [a] *(petra enim Chriſtus*, multis modis & figuris prædicatus eſt) ideo is vir qui in huius ſacramenti imaginem parabatur, etiam nominis Dominici inauguratus eſt figurâ, vt Ieſus nominaretur.

Num.13.17 (margin); a 1. Cor. 10. 4. (margin)

Et paucis interjectis ibid.

Num.13.17 SIc & Ieſus ob nominis ſui futurum ſacramentum: id enim nomen ſuum confirmauit, quod ipſe ei indiderat, quia non angelum, nec Auſen, ſed Ieſum eum iuſſerat exinde vocari. Sic igitur vtrumque nomen competit Chriſto Dei; vt & Ieſus appellaretur.

3. Et 3. Contra Marc. cap. 16. per totum.

Math.1.16. & 21. Luc. 1. 31. Math. 16. 13. Math. 11. 14. Math. 17. 10.

NVnc ſi nomen Chriſti, vt ſportulam furunculus, captauit, cur etiam Ieſus voluit appellari, non tam exſpectabili apud Iudæos nomine? Nec enim ſi nos per Dei gratiam intellectum conſecuti ſacramentorum eius, hoc quoque nomen agnoſcimus Chriſto deſtinatum, ideo & Iudæis, quibus adempta eſt ſapientia, nota erit res. Denique ad hodiernum, Chriſtum ſperant, non Ieſum; & Heliam potius interpretantur Chriſtum, quàm Ieſum. Qui ergo & in eo nomine venit, in quo Chriſtus non præſumebatur, potuit in eo ſolo nomine veniſſe, quod ſolùm præſumebatur. Ceterùm, cùm duo miſcuit, ſperatum & inſperatum, expugnatur vtrumque conſilium eius. Siue enim ideo Chriſtus, vt interim quaſi Creatoris irreperet, obſtrepit Ieſus; quia non ſperabatur Ieſus in Chriſto Creatoris: ſiue ideo Ieſus, vt alterius haberetur, non ſinit Chriſtus; quia non alterius ſperabatur Chriſtus, quàm

Creatoris. Quid horum conſtare poſſit, ignoro. Conſtabit autem vtrumque in Chriſto
Creatoris, in quo inuenitur etiam Ieſus. Quomodo inquis? diſce & hîc cum partiariis erroris
tui Iudæis. Quum ſucceſſor Moyſi deſtinaretur Auſes filius Naue, transfertur certe de priſ- Num.13.17
tino nomine, & incipit vocari Ieſus? Certè, inquis. Hanc priùs dicimus figuram futuri fuiſſe.
Nam quia Ieſus Chriſtus ſecundum populum, quod ſumus nos nati in ſeculi deſertis, intro- Ioſue.4.18.
ducturus erat in terram promiſſionis, melle & lacte manantem, id eſt, vitæ æternæ poſſeſſio- & 5.12.
nem, quâ nihil dulcius; idque non per Moyſen, id eſt, non per legis diſciplinam; ſed per
Ieſum, id eſt, per Euangelij gratiam prouenire habebat, circumciſis nobis petrina acie, id eſt
Chriſti præceptis [a] (*petra enim Chriſtus:*) ideo is vir, qui in huius ſacramenti imagine para- a 1.Cor.10.
batur, etiam nominis Dominici inauguratus eſt figurâ, Ieſus cognominatus. Hoc nomen 4.
ipſe Chriſtus ſuum iam tunc eſſe teſtatus eſt, quum ad Moyſen loquebatur: Quis enim lo-
quebatur, niſi ſpiritus Creatoris, qui eſt Chriſtus? Cùm ergo mandato diceret populo, [b] *Ecce* b Exo.23.
ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui te cuſtodiat in via, & introducat in terram, quam pa- 20.
raui tibi: intende illi, & exaudi eum; ne inobaudieris eum: non enim celauit te, quoniam nomen meum Exo.32.34:
ſuper illum eſt. Angelum quidem eum dixit, ob magnitudinem virtutum, quas erat editurus;
& ob officium Prophetæ, nunciantis ſcilicet diuinam voluntatem: Ieſum autem, ob nominis
ſui futuri ſacramentum. Identidem nomen ſuum confirmauit, quod ipſe ei indiderat; quia
non angelum, nec Auſen, ſed Ieſum eum iuſſerat exinde vocitari. Ergo ſi vtrumque nomen Num.13.17
competit in Chriſtum Creatoris, tanto vtrumque non competit in Chriſtum non Creatoris;
ſicut nec reliquus ordo. Facienda eſt denique iam hinc inter nos certa iſta & iuſta præſcri-
ptio, & vtrique parti neceſſaria, quâ determinatum ſit, nihil omnino commune eſſe debere
alterius Dei Chriſto, cum Chriſto Creatoris. Nam & à vobis proinde diuerſitas defendenda
eſt, ſicut à nobis repugnanda eſt: quia nec vos probare poteritis, alterius Dei veniſſe Chriſ-
tum, niſi eum longè alium demonſtraueritis à Chriſto Creatoris: nec nos eum Creatoris
vindicare, niſi talem eum oſtenderimus, qualis conſtituitur à Creatore. De nominibus iam
obduximus. Mihi vindico Chriſtum, mihi defendo Ieſum.

4. Ieſum filium Dauid cæcus confitens, pro cæcis reſiſtentibus Dauid ſatisfaciens, illuminari meruit.
4. Cont. Marc. cap. 36. in m. ad f.

QVum igitur prætereuntem illum cæcus audiſſet, cur exclamauit, [a] *Ieſu fili Dauid, miſe-* a Luc.18.
rere mei, niſi quia filius Dauid, id eſt, ex familia Dauid non temerè deputabatur; per 38.
matrem & fratres, qui aliquando ex notitia vtique annunciati ei fuerant. Sed [b] *antecedentes* b Ibid.39.
increpabant cæcum; vti taceret. Meritò; quoniam quidem vociferabatur, non quia de Dauid
filio mentiebatur. Aut doce increpantes illos ſciſſe, quod Ieſus non eſſet filius Dauid; vt
idcirco ſilentium cæco indixiſſe credantur. Sed & ſi doceres, facilius illos ignoraſſe præſu-
meretur, quàm Dominum falſam in ſe prædicationem ſuſtinere potuiſſe. Sed patiens Do-
minus: Non tamen confirmator erroris, immò etiam detector Creatoris; vt non priùs hanc
cæcitatem hominis illius enubilaſſet, ne vltra Ieſum filium Dauid exiſtimaret. Atquin, ne
patientiam eius infamaretis, nec vllam rationem diſſimulationis illi affingeretis, nec filium
Dauid negaretis, manifeſtiſſimè confirmauit cæci prædicationem, & ipſa remuneratione
medicinæ, & teſtimonio fidei. [c] *Fides*, inquit, *tua te ſaluum fecit.* Quid vis cæcum credidiſſe? c Ibid.42.
Ab alio Deo deſcendiſſe Ieſum ad dejectionem Creatoris? ad deſtructionem Legis & Pro- Eſa.11.1.
phetarum? non illum eſſe, qui ex radice Ieſſe, & ex fructu lumborum Dauid deſtinabatur, Pſal.131.11.
cæcorum quoque remunerator? Sed nondum puto eiuſmodi tunc cæci erant, qualis Mar- Act.2.30.
cion, vt hæc fuerit cæci illius fides, quâ crediderit in voce, Ieſu filij Dauid. Qui hoc ſe & co-
gnouit, & ab omnibus cognoſci voluit, fidem hominis etſi melius oculatam, etſi veri luminis
compotem, exteriore quoque viſione donauit, vt & nos regulam ſimulque mercedem fidei
diſceremus. Qui vult videre Ieſum, Dauid filium credat, per virginis cenſum. Qui non ita
credet, non audiet ab illo: [d] *Fides tua te ſaluum fecit.* Atque ita cæcus remanebit, ruens in d Luc.18.
antitheſim, ruentem & ipſam antitheſim. Sic enim [e] *cæcus cæcum deducere ſolet.* Nam ſi ali- 42.
quando Dauidem in recuperatione Sionis offenderant cæci reſiſtentes, quominus admitte- e Luc.6.39.
retur; (in figuram populi proinde cæci, non admiſſuri quandoque Chriſtum filium Dauid) 2.Reg.5.6.
Ideo Chriſtus ex diuerſo cæco ſubuenit, vt hinc ſe oſtenderet non eſſe filium Dauid, & ex & 8.
animi diuerſitate bonus cæcis, quos ille iuſſerat cædi. Et cur fidei, & quidem prauæ, præſti-
tiſſe ſe dixit? Atquin & hoc filius Dauid, antitheſim de ſuo retundendam. Nam & qui Da-
uid offenderant, cæci: nunc verò eiuſdem carnis homo ſupplicem ſe obtulerat filio Dauid,
idcirco ei ſatisfacienti quodammodo placatus filius Dauid, reſtituit lumina, cum teſtimonio
fidei, quâ hoc ipſum crediderat, exorandum ſibi eſſe filium Dauid: & tamen Dauid audacia
hominum puto offenderat, non valetudo.

IESV NOMEN IN IOSVE DEDICATVM, I. II. III. & IV. SCHOL.

SECVNDVS MOYSES, *qui vices eius ſubijt Dux populi ſecundi; primus enim Deo iuramentum implente, non introiuit in Dei requiem, hoc eſt terram promiſſam, quæ erat imago ſecundi populi Gentilis, quem Ieſus Chriſtus in cælum inducturus erat.* PRIMO DEDICATVM, *figuratum eſt. Ieſus enim Naue ſiue Ioſue, Ieſum Sirach, & Ieſum Ioſedech, longè ætate præceßit. Qui & monogamus fuit, vt Chriſtum ex matre vniuira, vnius vxoris virum, hoc eſt Eccleſiæ, delinearet.*

2. INQVIVNT, *Iudæi ſcilicet.* VENTVRVS, *quem venturum credimus.* NON IESVS DICITVR, *à Prophetis noſtris.* QVI VENIT. *Quem vos Chriſtiani iam veniſſe dicitis.* IN CHRISTO DEI, *& veſtrùm & noſtri Dei filio.* IN QVO *in enim Scriptura veteri, non tantùm Chriſtus, ſed & Ieſus vocatus eſt.* TRANSFERTVR, *reliquit primum nomen quo vocabatur, Auſes filius Naue. Num.* 13. 17. Hæc ſunt nomina virorum quos miſit Moyſes ad conſiderandam terram, *duodecim priùs nominauerat*, vocauitque Oſee filium Num, Ioſue. 70. *autem*: & cognominauit Moyſes Auſe filium Naue, Ieſum. ERRORIS MOREM, *quia ſolent Iudæi diſsimulare, vetus teſtamentum vmbram fuiſſe noui.* CIRCVMCISIS PETRINA ACIE, *ſicut Ioſue ſaxeis gladijs circumcidit populum nouum, quem introducturus erat in terram promiſſam.* MVLTIS MODIS, *Lex vetus varias Chriſti venturi figuras habuit.* SACRAMENTI *myſterij. Ioſue qui diſponebatur à Deo Creatore tanquam imago & figura Ieſu Saluatoris, nomine quoque eius primo inſignitus eſt.* NOMEN CONFIRMAVIT, *Moyſes ſcilicet vt ſuprà vidimus; vt non tantum Angelum, ſicut infra ex Exodo videbimus, quo priùs fuerat vocatus, ſicut & Auſe; ſed & Ieſum poſtea vocari voluit. Vtrumque porrò nomen, Dei Creatoris filio competit, vt & Chriſtus in veteri lege, & Ieſus fuerit appellatus; ſicut & Angelus teſtamenti.*

3. VT SPORTVLAM FVRVNCVLVS. *Si Chriſtus Marcionis, hoc nomen Chriſti ſuffuratus eſt ſibi non proprium, velut cophinum, vel capſam vnguento pretioſo plenam; cur etiam voluit in nouo Teſtamento vocari Ieſus, quod nomen in Meßia ſuo Iudæi non expectant? Licet enim nos Chriſtiani, qui per Dei gratiam diuina myſteria cognouimus, nomen Ieſu, Chriſto noſtro ab ipſa veteri lege deſtinatum ſciamus; hoc tamen non ita notum eſt Iudæis, quorum Deus cor excæcauit, vt videntes & legentes Scripturas ſuas non intelligant. Tandem vſque ad hodiernum diem, Chriſtum expectant, non Dominum Ieſum,* HELIAM POTIVS, *&c. malunt Heliam figuram fuiſſe Chriſti, quàm Ieſum Naue. Vnde & rogante Chriſto Matth.* 16. 13. Quem dicunt homines, *Iudæi*, eſſe filium hominis? at illi dixerunt: alij Ioannem Baptiſtam, alij autem Eliam, &c. *Et rurſum Matth.* 11. 14. *vbi de Ioanne, ad quem tanquam Meßiam miſerant, ſic Chriſtus loquitur:* Omnes Prophetæ & lex vſque ad Ioannem prophetauerunt: & ſi vultis recipere, ipſe eſt Elias qui venturus eſt. Qui habet aures audiendi, audiat. *Tranſlat. Syr.* Si vultis, recipite: quia is eſt Ilio qui venturus erat. *Et Matth.* 17. 10. *poſt transfigurationem:* Interrogauerunt Diſcipuli dicentes: quid ergo Scribę dicunt quòd Eliam oporteat primum venire? At ille reſpondens ait eis: Elias quidem venturus eſt, & reſtituet omnia. Dico autem vobis, quia Elias iam venit, & non cognouerunt eum, ſed fecerunt in eo quęcumque voluerunt. Sic & filius hominis paſſurus eſt ab eis. Tunc intellexerunt Diſcipuli, quia de Ioanne Baptiſta dixiſſet eis. IN EO NOMINE VENIT *ſcilicet Ieſu.* NON PRÆSVMEBATVR. *Non expectabatur à Iudæis.* IN SOLO NOMINE, *Chriſti, quod ſolum ipſi expectant.* CVM DVO MISCVIT; *cùm Chriſtus veſter, ò Marcionita, Dei veſtri boni filius, duo nomina ſimul iunxerit, & Chriſti expectati à Iudæis, & Ieſu inſperati, vtrinque fraus eius deprehenditur & euertitur. Si enim ideo ſe Chriſtum vocari voluit, vt ſub hoc nomine tanquam Creatoris filius irreperet, nomen Ieſu, Chriſti nomini contradicit, quia Iudæi filium Creatoris tantum ſub Chriſti nomine expectabant. Rurſum ſi in nouo Teſtamento Ieſus voluit appellari, vt alterius noui Dei tui filius, ſub nouo nomine Ieſu haberetur, Chriſti nomen opponitur; quia non alius à Iudæis, neque alterius Dei, quàm Creatoris filius expectabatur: at vtrumque nomen Chriſto noſtro Dei Creatoris filio conuenit.* PARTIARIIS, *qui partes tuas in errore tuentur.* CVM SVCCESSOR MOYSI. *Habes eadem ad verbum ſupra numero ſecundo.* AD MOYSEM LOQVEBATVR *Chriſtus in Angelo repræſentatus.* SPIRITVS CREATORIS. *Sic ſæpius Chriſtum vocauit vt & alibi expoſuimus.* MANDATO POPVLO. *Commendato. Exodi* 23 20. Ecce ego mittam angelum qui pręcedat te & cuſtodiat in via, & introducat in locum quem paraui. Obſerua eum & audi vocem eius, nec contemnendum putes; quia non dimittet te cùm peccaueris, & eſt nomen meum in illo. 70. *autem* attende tibi, & exaudi eum, & non ſis incredulus ei: non enim verebitur te, nomen enim meum eſt in eo. *De Ioſue intellexit Tertullianus. Sicut & Auguſtinus, vt infra dicemus* VIRTVTVM. *Miraculorum, quale fuit, Solem ſiſtere & Lunam.* NOMINIS SACRAMENTVM. *Myſterium ſalutis generis humani, quod Ioſue Saluator populi Hebræi portendebat.* NON ANGELVM. *Sicut priùs, cùm diceret:* Ecce ego mittam Angelum meum. IN CHRISTVM. *Chriſto filio Creatoris conuenit.* NON CREATORIS, *ſed Dei Marcionis filium.* RELIQVVS ORDO. *Diſpoſitio figurarum & Prophetarum, quas Deus præmiſit aduentui filij ſui.* NIHIL COMMVNE. *Pro fundamento ſupponendum eſt; nihil prorſus commune eſſe debere Chriſto Creatoris & Marcionis, cùm Deus & Pater vtriuſque Chriſti ſit omnino diuerſus & contrarius.* DIVERSITAS DEFENDENDA, *probanda & tuenda eſt, ſicut nos ex aduerſo contradicere debemus.* QVALIS CONSTVITITVR, *in veteri lege promiſſus, talem veniſſe, qui ad promiſſa Patris implenda miſſus eſt.* OBDVXIMVS, *Marcionem conuicimus, vtrumque nomen ſortitum fuiſſe filium Creatoris, & in Cyro Chriſto* Dei, Dauide, *aliiſque Regibus & Sacerdotibus vnctis, proindeque Chriſtis, ſicut & in Ioſue vocato Ieſu, figuratum. Auguſtinus to.* 6. *Libro de quinque hæreſibus cap.* 2. *vbi hortatur fideles ad pugnam contra hæreticos, & totos de Apoſtolo armari; & fortiſsimis Ducibus veteris Teſtamenti coniungi, contra Allophylos.* Fratres, inquit, plures ſunt nobiſcum quàm cum illis. Nobiſcum eſt Moyſes ille magnus amicus Dei, qui vt hoſtem vinceret prœliantem, manus ad cœlum extendit, iam tunc figuram Crucis Chriſti oſtendens: Ipſe diuino imperio, tumentis ponti voluentes flexuoſis finibus vndas, vno ictu virgę percuſſit, & trajiciendo populum, aridos interim vertit in campos. Nobiſcum eſt Ieſus, poſt Moyſem populi dux Iſraëlitici, fortiſſimus prœliator, cuius etiam nomen indicat Saluatorem: Ipſe potentia ſua, & diuina fiducia, diem ſui curſus metas ne perageret, ſtatuit: & nocti, ne accederet imperauit: *Iure diuinam dixit fiduciam. vt enim de Deo dicitur, diuiſit lucem à tenebris; ſic ille diem properantem in noctem, retardauit, & noctem ab ea ſemouit; vt ei tanquam alteri Deo dici* [Ang.]

quodammodo poſſit: tuus eſt dies & tua eſt nox. Et rurſum: ordinatione tua perſeuerat dies, quoniam omnia ſeruiunt tibi: quod ei præſtitit vis nominis Ieſu: quòd ſi talis figura, quid veritas? A Aug. Ipſe gentium Reges non ſingillatim, ſed gregatim ſuperauit, captiuauit, humiliauit, & occidit. Nobiſcum eſt Dauid manu fortis. Quid dicam? ſeruus Dei, electus Dei, amicus Dei, parens Dei. Aug. *Et lib. 12. cont. Fauſt. Manich. cap. 31. vbi eum cæcitatis arguit.* Videat, inquit, Ieſum introducentem populum in terram promiſſionis: neque enim hoc temere ab initio vocabatur, ſed ex ipſa diſpenſatione, nomine mutato, Ieſus appellatus eſt. Videat botrum de terra promiſſionis in ligno pendentem; *Chriſtum crucifixum, ſed priùs circumciſum,* Aug. *ſanguine ſuo, nomen Ieſu promerentem.* Videat in Hierico, B tanquam in hoc mortali ſæculo meretricem, *& in ea omnem animam peccatricem,* de qualibus ait Dominus, quòd præcedant ſuperbos in regnum cœlorum; per feneſtram domus ſuæ tanquam per os corporis ſui coccum mittentem, quod eſt vtique ſanguinis ſignum, propter remiſſionem peccatorum, confiteri ad ſalutem. Videat muros ipſius ciuitatis, *mundi peccatoris*, tanquam munitiones mortales ſæculi, ſepties circumactâ teſtamenti arcâ cecidiſſe: *tubis, id eſt Apoſt. & Prædicat. perſonantibus;* ſicut nunc per tempora, quæ ſeptem dierum viciſſitudine dilabuntur, teſtamentum Dei circumit totum orbem terrarum, vt in fine temporum mors nouiſſima inimica deſtruatur, & ex impiorum perditione, vnica domus, *vt ſola Rahab domus in euerſione Hierico incolumis ſtetit,* tanquam vnica Eccleſia liberetur, C mundata à turpitudine fornicationis, *tam mentis idololatra, quam carnis polluta,* per feneſtram confeſſionis, in ſanguine remiſſionis. *Id eſt Chriſti circumciſi, impoſito nomine Ieſu Saluatoris, hoc eſt peccatorum omnium remiſſoris: Capite autem 30. dixerat, de limine Anni, ſignato ſan-* Aug. *guine Agni.* Sanguine, *inquit*, illinuntur poſtes, vt pernicies depellatur, *imminens ab Angelo exterminatore*, ſignantur ſigno Dominicæ paſſionis, *quæ cœpit à circumciſione*, in frontibus populi, ad tutelam ſalutis. Aug. *Et libro 16. cap. 19. Fauſto dicit, quod Iudæo, & Marcionita Tertullianus.* Dicat, inquit, mihi, quem Prophetam promiſerit Deus, cùm ait Moyſi Deut. 18. 15. ſuſcitabo illis Prophetam de fratribus eorum, ſicut te, vel ſimilem tibi? multi enim Prophetæ poſtea fuerunt; ſed vtique vnum quemdam intelligi D voluit. Hic ei credo faciliimè occurreret ſucceſſor ille Moyſi, qui populum ex Ægypto liberatum in terram promiſſionis induxit. Quem cogitans, me adhuc fortaſſe ridebit quærentem de quo dictum ſit, ſuſcitabo illis Prophetam ſimilem tibi: Cùm legam quis in eodem munere populi illius regendi atque ducendi, Moyſi defuncto ſucceſſerit, &c. Cur eidem ipſi ſuo futuro ſucceſſori, in cuius comparatione improbatus eſt, vt non ipſe introduceret populum in terram promiſſionis; ne videlicet lex per Moyſem, non ad ſaluandum ſed ad conuincendum peccatorem data, in regnum cœlorum introducere putaretur, E ſed gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta: quæram ergo à Iudæo, cur eidem ipſi futuro ſuo ſucceſſori Moyſes nomen mutauerit; vocabatur enim Ioſue, & appellauit eum Ieſum. Cur denique tunc appellauerit, quando ex conualle Pharan præmiſit ad eandem terram, quò erat populus ipſo duce venturus? Dixit enim verus ipſe Ieſus; *non iam figuratiuus*, & ſi iero & præparauero vobis locum, iterum veniam, *in iudicio*, & aſſumam vos ad me. *Corpora veſtra glorificata, vt mecum ſedeatis iudicantes.* Quæram etiam, vtrùm non huic figuræ atteſtetur Propheta dicens; *Habacuc. 3. 3.* Deus ab Aphrico ve-

A niens, & ſanctus de Pharan: tanquam diceret, eius nominis veniet Deus ſanctus, cuius nominis erat ille, qui venit ab Aphrico de Pharan: id eſt Ieſus. Huc accedit quod ipſum Dei Verbum intelligitur loqui, vbi promittit eundem ipſum Moyſi ſucceſſorem, per quem populus in terram promiſſionis mitteretur, nomine Angeli eum appellans: ſicut etiam homines aliquid nuntiantes, in Scriptura diuina ſolent appellari. Et ita dicit, ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, vt ſeruet te in via, & inducat te in terram quam præparaui tibi: attende tibi, & obaudi eum, ne non credas illi: nihil enim ſubtrahet tibi; *Tertullianus ſupra; non celauit te*, nomen enim meum eſt in eo. Quid eſt hoc? perſcrutetur Scri- B pturas illas, non iam Manichæus, ſed ipſe etiam Iudæus, & videat vtrùm de aliquo Angelo Deus dixerit; nomen meum eſt in illo: niſi de hoc, quem introductorem in promiſſionis terram pollicetur: Deinde quærat in hominibus, quis Moyſi ſucceſſor introduxerit populum, & inueniet Ieſum, non hoc ab initio vitæ ſuæ, ſed nomine mutato appellatum. Qui ergo dixit; nomen meum eſt in illo Ieſu; ipſe eſt verus Ieſus, rector & ductor populi in hæreditatem vitæ æternæ, ſecundùm Teſtamentum nouum, cuius figura erat Teſtamentum vetus. Ita quantùm attinet ad propheticum apparatum, nec geri, nec dici aliquid poſſet inſignius; quandoquidem res perducta eſt vſque ad nominis expreſſionem. *Et rurſum cap. 20. ſic concludit:* Supereſt, inquit, vt Iudæus ille, S.Aug. ſi vult & in abſcondito Iudæus eſſe, non literà ſed C ſpiritu; ſi vult reputari verus Iſraëlita, in quo dolus non eſt; recordetur in figura illum mortuum Ieſum, *filium Naue mortuum, verum Ieſum figuraſſe,* qui introduxit in terram morientium; & agnoſcat in veritate viuum Ieſum, *de quo Paulus: præcurſor pro nobis introiuit Ieſus* quo duce intret in terram viuentium. Talis enim iam, non acerbus reſiſtet tam perſpicuæ prophetiæ, ſed ex commemoratione Ieſu, qui introduxit in illam promiſſionis terram mitis effectus, audiet iam ipſum, cuius nomen ille habebat, verus introducentem & dicentem: beati mites quoniam ipſi poſſidebunt terram. *Vtique fluentem lacte & melle, torrente voluptatis, & fluminis impetu lætificante Ciuitatem Dei inundatam.* Hic etiam ille Gentilis, ſi non S.Aug. nimis lapideum cor haberet, aut ſi ex illis eſſet lapi- D dibus, de quibus Deus ſuſcitat filios Abrahæ, nonne miraretur in libris antiquis eiuſdem gentis, ex qua natus perhiberetur Ieſus, tam euidentem de illo conſcriptam eſſe prophetiam, vt etiam nomen eius exprimeretur? ſimulque ibi aduerteret, non quemlibet hominem prædictum fuiſſe Ieſum, ſed vtique Deum: cùm in homine illo, qui regendo, & introducendo in regnum populo conſtitutus, mutato nomine Ieſu appellatus eſt, ſuum nomen ineſſe diceret, *hoc eſt Deus diceretur Ioſue participatiuè, quod Chriſtus futurus erat veriſſimè*, eumque Angelum nominaret, eo ipſo quòd mutato nomine mittebatur, magnum aliquid diuinumque nuntiantem?

E 4. DEPVTABATVR: *reputabatur, non tantùm Chriſtus, Dauid Chriſti Dei filius, ſed & Ieſus, vel à cæcis agnitus eſt.* PER MATREM ET FRATRES. *Qui ex progenie Dauidica cogniti erant, qui foris ſtare, Chriſto Dauid filio ſermocinanti aliquando nuntiati ſunt.* ANTECEDENTES, *Luc. 18. 39.* Et qui præibant, increpabant eum vt taceret. Ipſe verò multò magis clamabat: fili Dauid miſerere mei. MERITO. *Non increpauerunt, quòd cæcus falsò vocaret eum Ieſum, aut filium Dauid; ſed quia vociferabatur.* FALSAM PRÆDICATIONEM. *Chriſtus non eſſet paſſus falsò ſe Ieſum & filium Dauid appellari.* SED PATIENS DOMINVS.

Ne dicas Chriſtum id tuliſſe, quia patiens erat: ſed dico ego, non potuiſſe Chriſtum veram viam, cæcum in errorem induxiſſe, aut in ſuo errore confirmaſſe: ſed potiùs hoc facto dетexiſſe ſe filium eſſe Dei Creatoris, in veteri lege figuratum & promiſſum. VT NON PRIVS. *Id eſt ſi non fuiſſet ille Ieſus Dei Creatoris, & Dauid filius, cæcum illum non illuminaſſet, diſcuſſo cæcitatis nubilo, vt recuſata ſibi luce intelligeret hæc ſibi nomina diſplicere, vt pote ſibi non conuenientia, vel indigna.* ATQVIN. *Quinimo ne Chriſti patientiam aut diſſimulationem argueretis & negaretis eum filium eſſe Dauid; Chriſtus laudem cæci ex nomine & progenie ſumptam confirmauit, laudans eius fidem, eamque illuminatione remunerans.* AB ALIO DEO, *nouo ſcilicet tuo, ô Marcion,* AD DEIECTIONEM. *Vt inde Deum Creatorem deſtrueres, legem & Prophetas eius euertens.* QVALIS MARCION, *cæcior ipſis cæcis, qui* ore confeſſi ſunt ad ſalutem, & corde crediderunt ad iuſtitiam, *Chriſtum eſſe verum Ieſum, & Saluatorem, & Dauidis filium.* QVI HOC SE COGNOVIT *dum dixit de ſe:* Cuius filius eſt Chriſtus? dicunt ei Dauid, &c. *Et cæco ſic ſe vocanti annuit.* MELIVS OCVLATAM. *Clariùs, Marcionis fide, illuſtratam.* PER VIRGINIS CENSVM. *Ortum ex virgine, ortâ virgâ de radice Ieſſe, cuius filius erat Dauid.* RVENS IN ANTHITESIN. *Contrarietatem ruinoſam & aduerſam veræ fidei, quâ Marcion duos Deos & Chriſtos finxit.* DAVIDEM OFFENDERANT CÆCI. 2. *Reg.* 5.6. Abiit Rex, & omnes viri qui erant cum eo in Ieruſalem ad Iebuſæum habitatorem terræ: dictumque eſt Dauid ab eis: Non ingredieris huc, niſi abſtuleris cæcos & claudos dicentes: Non ingredietur Dauid huc. 70. *quia aduerſati ſunt cæci & claudi dicentes: quia non ingredietur Dauid huc.* Cepit autem Dauid arcem Sion, hæc eſt ciuitas Dauid. Propoſuerat enim Dauid in die illa præmium, qui percuſſiſſet Iebuſæum, & tetigiſſet domatum fiſtulas, *Sanct. Pagn. catharactam; tubos & canales, quibus pluuia tectorum effunduntur.* 70. *Omnis percutiens Iebuſæum, tangat in pugione, & claudos & cæcos, & odientes animam Dauid,* & abſtuliſſet cæcos & claudos odientes animam Dauid, idcirco dicitur in prouerbio, cæcus & claudus non intrabunt in templum. IN FIGVRAM POPVLI CÆCI. *Iudæi, de quo ſcriptum eſt:* Quis cæcus niſi populus meus? *Et rurſum ipſe Chriſtus Ioannis 9. cæco nato illuminato:* dixit ei Ieſus, dies ille eſt

S.Aug. inter lucem & tenebras diſcernens. In iudicium ego in hunc mundum veni, vt qui non vident videant, & qui vident cęci fiant. Veniſti vt qui non vident videant, rectè quia lumen es: rectè quia dies es: rectè quia de tenebris liberas. Hoc omnis anima accipit, omnis anima intelligit: quid eſt hoc quod ſequitur, & qui vident cæci fiant? Ergone quia veniſti cæci fiunt qui videbant? Si cæci eſſetis: &c. Id eſt ſi vos cæcos aduerteretis, ſi vos cæcos diceretis, & ad Medicum curreretis, &c. Dicendo, videmus; Medicum non quæritis, in cæcitate veſtra remanetis, &c. Quid eſt, vt qui non vident videant? qui ſe non videre confitentur, & Medicum quærunt, vt videant. *Ait Aug. tract. 44. in cap. 9. Io.* IDEO CHRISTVS EX DIVERSO. *Hæc eſt obiectio Marcionis, dicentis hinc Chriſtum probare ſe eſſe diuerſi & alterius à Creatore filium, nec proinde filium Dauid qui omnino contraria præſtat, dum benefacit cæcis, quos Dauid occidi iuſſerat.* ET CVR FIDEI PRAVÆ, *reſpondet Tertullianus. Vt quid ergo Chriſtus imputaret fidei falſæ & erranti præſtitum illuminationis beneficium?* ATQVIN ET HOC. *Imò verò ſe & hoc miraculo, Dauid filium eſſe probauit, dum Marcionis antitheſim, veteri teſtamento aduerſantis occurrit; dum Iudæum cæcum, eiuſdem cum Dauide nationis oculauit. Quia enim cæci Dauid Patrem ſuum offenderant rebelles, videns coram ſe ſupplicem,* eiuſdem carnis, *id eſt Iudaicæ, & cæcæ, hominem, quaſi ſatisfacientem ſibi pro peccato in Patrem ſuum à cæcis olim commiſſo, lumen oculorum reddidit, cum laude & approbatione fidei, quâ filium Dauid fuerat deprecatus.* ET TAMEN DAVID. *Quanquam, inquit, in hoc ſit diſparitas, quòd audax malitia cæcorum, non autem cæcitatis infirmitas, Dauidem offenderat. Auguſtinus in Pſal. 109. in præfat. notat præmiſſam neceſſario fuiſſe prophetiam vt fidem noſtram circa Chriſtum Dei, & Dauid filium, præpararet.* Vnicus filius, inquit, Dei venturus ad homines, aſſumpturus hominem, & per id quod ſumpſit futurus homo, moriturus, reſurrecturus, aſcenſurus in cœlum, ſeſſurus ad dexteram Patris, & impleturus in gentibus quæ promiſit, & poſt impletionem promiſſorum ſuorum in gentibus, etiam hoc impleturus, vt veniat. & quod prærogauit, exigat; diſcernat vaſa iræ, à vaſis miſericordiæ; reddat impiis quod minatus eſt, iuſtis quod pollicitus eſt. Hoc ergo totum prophetandum fuit, prænuntiandum fuit, venturum commendandum fuit, vt non ſubitò veniens, *qualis Eperchomenes Marcionis,* horreretur, ſed creditum expectaretur. Ex his promiſſionibus eſt pſalmus iſte, Dominum & Saluatorem noſtrum Ieſum Chriſtum certè apertéque prophetans. *Subycit interrogationem Chriſti, Matth. 22.* Quid vobis, inquit, videtur de Chriſto, cuius filius eſt? dicunt ei Dauid, &c. Aug. *Tum ſtatim à principio expoſitionis pſalmi:* Si dicatur, inquit, nobis, Chriſtus filius eſt Dauid, an non eſt? Si dixerimus non, contradicimus Euangelio: namque Matthæo ſcribente ſic incipit Euangelium: Liber generationis Ieſu Chriſti filij Dauid, &c. Dicit Apoſtolus Rom. 1. qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundùm carnem. Dicit etiam ad Timotheum 2. 2. Memor eſto Chriſtum Ieſum reſurrexiſſe a mortuis ex ſemine Dauid ſecundùm Euangelium meum, &c. Pro hoc Euangelio Apoſtolus laborabat, & tamen de hoc Chriſtus interrogabat, & reſpondentibus Iudæis, *dicunt ei Dauid,* quòd prædicabat Apoſtolus, retulit vocem tanquam contradictionis, & ait; quomodo ergo Dauid in ſpiritu vocat eum Dominum? & interpoſuit teſtimonium de hoc pſalmo: Dixit Dominus Domino meo, *& quod ampliùs eſt, quaſi æquali, vt verè erat, dixit, Dominus, Pater, ſede a dextris meis. In quo & ſe hominem, ſecundùm carnem filium Dauid; & Deum de Deo, coæqualem Patri. Verbum vnigenitum Iudæis comprobauit.* Si ergo in ſpiritu vocat eum Dominum, quomodo filius eius eſt? *Niſi ſcilicet, in quantum & Deus eſt? &c.* Credamus & dicamus. & filium Dauid, & Dominum Dauid. Non erubeſcamus de filio Dauid, ne iratum inueniamus filium Dauid. *Sicut iratus eſt ipſe Dauid contra cæcos & claudos, qui figuræ erant Iudæorum cæcorum, & claudicantium à ſemitis ſuis.* Hoc enim nomine illum rectiſſimè tranſeuntem appellantes cæci illuminari meruerunt, tranſibat enim Ieſus, & illi audito ſonitu tranſeuntis turbæ, aure iam illum cognoſcentes, quod nondum poterant oculis, acclamauerunt voce magnâ & dixerunt: miſerere noſtri fili Dauid. Turbæ autem illos increpabant vt tacerent: & illi nihilominus, lucis deſiderio, turbarum contradictionem vincentes, in clamando perſeuerauerunt, tranſeuntem tenuerunt. & à tangente illuminari meruerunt. Dicebant enim tranſeunti, miſerere noſtri fili Dauid. Stetit ille, & victo ab eis clamore contradicētium, quid, inquit, vultis vt faciam vobis? & illi, Domine vt videamus. Tetigit, & aperuit oculos eorum: viderunt præſentem, quem ſenſerant tranſeuntem. Aliquid ergo tranſitorium Dominus fecit, *id eſt humanitatem ſuam, & in ea ſalutis noſtræ myſteria operatus eſt: nam*

vt

vt Deus eſt, Verbum Domini manet in æternum. Eſt A
Aug. autem aliud quod ſtat. Aliud eſt, inquam, tranſitorium Domini, aliud ſtabile Domini. *Alibi dixit, vt per id quod tranſit, congrueret morituris, & ad id quod permanet, transferret ex mortuis.* Tranſitorium
Aug. Domini, Virginis partus, Verbi incarnatio, ætatum gradatio, miraculorum exhibitio, paſſionum perpeſſio, mors, reſurrectio, aſcenſio in cœlum: hoc totum tranſitorium fuit Non enim adhuc Chriſtus naſcitur, aut adhuc moritur, aut adhuc reſurget, aut adhuc aſcendet in cœlum: Nonne videtis iſta facta per tempora, cucurriſſe per tempora, exhibuiſſe viatoribus quiddam tranſitorium, ne in via remanerent, ſed ad patriam peruenirent? Denique & illi cæci ad viam ſedebant, ibi tranſeuntem ſenſerunt, B & clamando tenuerunt. In via ergo ſæculi huius hoc tranſitorium ſui, Dominus operatus eſt; & hoc tranſitorium pertinet ad filium Dauid: ideo illi Domino tranſeunti clamauerunt, miſerere noſtri fili Dauid. Tanquam dicerent, filium Dauid tranſeuntem cognoſcimus, filium Dauid in tranſitu factum diſcimus. Agnoſcamus ergo & nos, & filium Dauid confiteamur, vt illuminari mereamur. Sentimus enim tranſeuntem filium Dauid, & illuminamur à Domino Dauid, &c. Defecerunt in hac interrogatione Iudæi, proficiant Chriſtiani, &c. reſpondeamus omnino quod Iudæi, ſed non remaneamus vbi Iudæi, &c. dicant ora concordia Chriſtiana, Dauid. Referat & doctor, & reuocet nobis, quomodo ergo C Dauid, &c. quomodo nos diceremus, niſi a te diſceremus? Nunc ergo quia didicimus, dicimus. In principio erat Verbum, &c. Ecce Dominus Dauid. Sed nos propter infirmitatem noſtram, quia caro deſperata iacebamus, Verbum caro factus es, &c. Ecce filius Dauid. Certè tu in forma Dei cùm eſſes, &c. Ideo Dominus Dauid: ſed temetipſum exinaniſti, &c. Inde filius Dauid, &c. accipiet virgo in vtero, virgo ex ſemine Dauid pariet filium, vt ſis filius Dauid: ſed ille quem peperit vocabunt nomen eius Emmanuel, nobiſcum Deus, ecce habes & Dominum Dauid. *Et Ser. de Verbis Do. vbi fusè de*
Aug. *iiſdem cæcis.* Hæc, *inquit*, Dominus faciens diuina, patiens humana, admonet nos corporalibus mira- D culis, & patientiâ corporali, vt credamus, & ſanemur ad conſpicienda illa inuiſibilia quæ carnis oculus neſcit. Hoc ergo agens curauit cæcos illos, &c. & in curando, videte quid admonuerit, ægrotum interiorem, &c. pro fide illorum fecit Dominus, inſtaurauit oculos eorum, &c. clauſi ſunt oculi cordis, tranſit Ieſus vt clamemus. Quid eſt tranſit Ieſus? agit temporalia Ieſus, &c. *Quæ tranſitoria ſupra narrauit de natiuitate, morte, &c.* Iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur, & diuinitas eius ſemper manet, & immortalitas iam corporis eius nunquam deficiet, &c. quid duo cæci iuxta viam ſunt, niſi duo populi, ad quos ſanandos venit Ieſus, &c. vnus Iudæorum, & alius Gentium, &c. clamauerunt duo cæci; Miſerere nobis fili Dauid, quia & hoc ipſum quod Dominus & Creator Dauid, etiam filius Dauid eſſe voluit; in tempore hoc egit, tranſiens hoc fecit. Quid eſt autem clamare ad Chriſtum, fratres, niſi gratiæ Chriſti congruere bonis operibus? Hoc dico, ne forte ſimus ſtrepentes vocibus, & muti moribus, &c. quis eſt qui clamat ad Chriſtum? qui contemnit mundum, clamat ad Chriſtum: qui ſpernit ſæculi voluptates, clamat ad Chriſtum: qui dicit, non linguâ, ſed vitâ; mihi mundus crucifixus eſt, &c. Clamat ad Chriſtum. Clamat ad Chriſtum qui diſpergit & dat pauperibus, &c. tanquam veſtigiorum ſonitum Chriſti tranſeuntis audiens, clamet ad hæc cæcus, id eſt faciat iſta, vox eius in factis ſit. Incipiat mundum contemnere, inopi ſua diſtribuere, pro nihilo habere quæ homines amant, contemnat iniurias, non appetat vindicari, paret maxillam percutienti, oret pro inimicis, ſi quis ei abſtulerit ſua, non repetat, ſi quid alicui abſtulerit reddat quadruplum. Cùm iſta facere cœperit, omnes ſui cognati, affines, amici commouentur. Qui diligunt ſæculum, contradicunt. Quid inſanis? &c. talia turba clamat ne cæci clament. Turba clamantes corripiebat, ſed eorum clamores non vincebat, &c. Turba ipſa quæ cum Domino eſt, *de tepidis Chriſtianis intelligit*, prohibet clamantes, id eſt prohibet benè operantes, ne perſeuerando ſanentur. Clament ergo illi, ne deficiant, neque ducantur quaſi authoritate turbarum; nec eos qui priores Chriſtiani facti ſunt, malè viuentes, & bonis operibus inuidentes imitentur. Non dicant, quomodo iſti viuunt tam multi, ſic viuamus. Quare non potiùs, quomodo dicit Euangelium? quare vis viuere ſecundùm increpationem turbæ prohibentis, & non ſecundùm veſtigia Domini tranſeuntis? Inſultabunt, vituperabunt, reuocabunt: tu clama quouſque peruenias ad aures Ieſu, &c. Stabit Ieſus, & ſanabit: Quomodo ſanantur oculi noſtri? vt quomodo per fidem ſentimus Chriſtum tranſeuntem temporali diſpenſatione: ſic intelligamus Chriſtum ſtantem incommutabili æternitate, &c. Iam ſtantem videt Ieſum qui dicit, 2. Cor. 5. & ſi noueramus Chriſtum ſecundùm carnem, *mortalem*, ſed iam non nouimus; Chriſti enim diuinitatem videbat, quantùm in hac vita poteſt, &c. Omnes qui in hac turba ſanari vultis, non vos deterreant, quia multi ſunt nomine Chriſtiani, & operibus impij; non vos deterreant à bonis operibus. Clamate inter turbas compeſcentes, reuocantes, inſultantes, malè viuentes.

IGNORANTIA.

1. Ignorare tutum eſt, quod Deus vult neſciri. De An. cap. 2. in f.

QVis enim reuelabit quod Deus texit? Inde ſciſcitandum eſt, vnde & ignorare tutiſſimum eſt. Præſtat per Deum neſcire, quia non reuelauerit, quàm per hominem ſcire, quia ipſe præſumpſerit.

IGNORANTIA. I. SCHOL.

INDE SCISCITANDVM. *Ab ipſo Deo quærendum eſt vt reuelet nobis quod ignoramus; quòd ſi idem ipſe Deus noluerit reuelare, id nos ignorare longè tutiſſimum* E *erit: Ipſe enim ſolus nouit, quid nos ſcire, quidue ignorare expediat.* PRÆSTAT. *Melius eſt Deo ſic diſponente, nos aliquid ignorare, quod Eccleſia ſua non reue-*

lauerit, quam ab homine diſcere, id quod ipſe in incertum nos docere præſumpſerit. Eodem ſenſu Auguſtinus Epiſtola 78. ad Heſychium in fine: Hoc me, *inquit,* compulit dicere cuiuſdam opinio, quem Preſbyter quoque Hieronymus temeritatis notat, quod auſus fuerit Danielis hebdomadas de aduentu Chriſti futuro, non de præterito exponere. Si quid autem pro meritis potioribus ſanctæ humilitatis cordis tui Dominus melius reuelauit, ſiue reuelauerit, *in poſterum,* peto nobiſcum communicare digneris, & hæc noſtra reſcripta ſic accipere tanquam hominis, qui mallem quidem eorum quæ à me inquiſiſti habere ſcientiam, quàm ignorantiam: ſed quia id nondum potui, magis eligo cautam ignorantiam confiteri, quàm falſam ſcientiam profiteri. *Dixit alibi, de re adhuc non reuelata à Deo Eccleſiæ, proindeque dubia & problematica:* quod horum verius ſit, lubentiùs diſco quam dico, ne audeam dicere quod neſcio.

S. Aug. — A — Aug.

2. Ignorantia rerum ineptarum, & fabularum Valentini, vtilior eſt quàm earum ſcientia. Cont. Valent. cap. 35. in f. & 36. in p.

Cap. XXXVI. Hoc quæ ratio diſponat, vt ſingula binis locis, & quidem tam interciſis, naſcantur, malo ignorare quàm diſcere. Quid enim recti habent, quæ tam peruerſè proferuntur? Quantò meliores qui totum hoc tædium de medio amoliti, nullum Æonem voluerunt, alium ex alio, per gradus reuerà Gemonios ſtructum, ſed mappa (quod aiunt) miſſa, ſemel octojugem iſtam, ex Patre & Ennœa eius excluſam.

IGNORANTIA. II. SCHOL.

QVÆ RATIO DISPONAT. *Inordinationem confuſæ mentis Valentinianorum hic carpit, quòd pluries, & pluribus, & diuerſis in locis nomina quadam Æonum oriri velint. De quibus conſule verbum infra ponendum.* Valentinianæ fabulæ. QVANTÒ MELIORES. *Saniores inter ſtultos mentis.* PER GRADVS GEMONIOS. *De quibus vide Plin. cap. 40. ſcalæ Gemoniæ erant in colle Auentino reorum ſupplicijs infames, per quarum gradus corpora eorum vncinis trahebantur. Sic carpit Æonum infamiam, aliorum ab alijs deſcendentium, & quaſi per gradus ſaltantium.* MAPPA MISSA, *effuſa vno ictu. Alludit ad morem ludorum Circenſium in quibus Prætor ſignum ludorum Circenſium volens dare populo, mappam, ſiue linteum demittebat, vt notat Caſſiod. lib. 3. ep. 51. Mappa item vt vult Quintilianus, lib. 1. cap. 9. ab eodem Prætore* B *mittebatur Aurigæ victori. Budæus autem & Turnebus malunt eam mitti ſolitam in ſignum committendorum aurigarum.* SEMEL OCTOIVGEM. *Octonam coniugationem Æonum, à Patre & Ennœa productam. Quam alibi vocat Sygen Bythi coniugem; quæ vno partu illam ſemel excluſerit. Sed has fabulas & errores hæreticorum meliùs eſt neſcire quam ſcire. Animum enim & tempus in vanum occupant. Sic Auguſtinus Ser. 31. de Verb. Apoſt. in p. vbi de Manichæis, Arrianis, Eunomianis, Sabellianis, Photinianis, Donatiſtis, Pelagianis, cùm dixiſſet breuiter, ſic concludit.* Quid iſtis conuincendis quærimus teſtes? quis tot numerat peſtes? Sed interim quæ ſunt notiora tractemus. Multis quippe hæreſes illæ quas nominaui, ignotæ ſunt; & eſt iſta ignorantia tutior. Aug.

3. Ignorantia Verbi incarnati, damnabilior eſt animæ propriæ ignorantiâ. De Car. Chr. cap. 12. circa f.

PLeniùs hæc proſequitur libellus quem ſcripſimus de teſtimonio animæ. Alioquin, ſi anima ſemetipſam ignorans erat ab initio, nihil à Chriſto cognouiſſe debuerat, niſi qualis eſſet. Nunc autem non effigiem ſuam didicit à Chriſto, ſed ſalutem. Propterea filius Dei deſcendit, & animam ſubiit; non vt ipſa ſe anima cognoſceret in Chriſto, ſed vt Chriſtum in ſemetipſa. Non enim ſe ignorando, de ſalute periclitatur, ſed Dei Verbum. [a] *Vita,* inquit, *manifeſtata eſt,* non anima: &, [b] *Veni,* inquit, *animam ſaluam facere.* Non dixit, oſtendere.

a 1. Io. 1. 2. b Luc. 19. 10.

IMAGINVM VSVS.

Imaginum vſus & prohibitio, qualis. 4. Cont. Marc. cap. 22. Vide dicta tomo 1. in Alphabeto errorum Tertulliani Verbo, Eſtaſis, n. 4. Et V. Idololatriæ participes non eſſe, &c. t. 2. 665. & ſeq.

V. Verbum, Dei immutabilitas, numero 2.

IGNORANTIA. III. SCHOL.

AB INITIO. *Ante Chriſti aduentum.* NISI QVALIS ESSET. *Cuius natura & ſubſtantia, ſpiritalis an corporalis, effigiata, vel ineffigiata.* SED SALVTEM. *Id enim propriè à Chriſto didicit, media videlicet ad ſalutem ſuam æternam neceſſaria.* ANIMAM SVBIIT, *cum humano corpore, humanam quoque aſſumpſit animam, non iam vt in Chriſto ſibi ſimili facto* C *anima ſeipſam ex ſimilitudine cognoſceret, ſed vt ipſum Chriſtum Saluatorem ſuum, in ſemetipſa, ex eius operibus, gratiâ ſcilicet, fide, cæteriſque virtutibus agnoſceret Redemptorem. Neque enim ſe, ſed Dei Verbum ignorando, ex iſta ignorantia periculum æternæ ſalutis incurrit. Scriptum eſt enim de ipſo Verbo Incarnato ad ſalutem noſtram. 1. Io. 1. 2.*

A Manus noſtræ contrectauerunt de Verbo vitæ: & vita manifeſtata eſt, & vidimus & teſtamur, & annunciamus vobis vitam æternam quæ erat apud Patrem, & apparuit nobis. *In quem locum Auguſtinus, tract. 1. in cap. 1. Ioannis.* Aug. Quis eſt, inquit, qui manibus tractet Verbum, niſi quia Verbum caro factum eſt, &c. Hoc autem Verbo quod caro factum eſt, vt manibus tractaretur, cœpit eſſe caro ex Virgine Maria. Sed non tunc cœpit Verbum: quia quod erat ab initio, dixit. Videte ſi non atteſtatur Epiſtola ſua Euangelio ſuo, &c. In principio erat Verbum, &c. & vita erat lux hominum. Vide quid ſequatur, & ipſa vita manifeſtata eſt. Chriſtus vero Verbum vitæ, & vnde ergo manifeſtata eſt? B erat enim ab initio, ſed non erat manifeſtata hominibus: manifeſtata autem erat Angelis videntibus, & tanquam pane ſuo cibantibus: ſed quid ait Scriptura? panem Angelorum manducauit homo. Ergo manifeſtata eſt ipſa vita in carne, quia in manifeſtatione poſita eſt, vt res quæ ſolo corde videri poteſt, videretur & oculis vt corda ſanaret. Solo enim corde videtur Verbum, caro autem & oculis corporalibus videtur. Erat vnde videremus carnem, ſed non erat vnde videremus Verbum. Factum eſt Verbum caro quam videre poſſemus, vt ſanaretur in nobis vnde videre poſſemus. VENI ANIMAM, *Luc. 6. 9.* Interrogo vos, licet Sabbatis C benefacere an malè? animam ſaluam facere, an perdere? *Et Luc. 19. 10.* Venit filius hominis quærere & ſaluum facere quod perierat. *Aug. lib. 7. Confeſſionum, cap. 18. de ſalute homini reddita per* Aug. *Verbum incarnatum.* Quærebam, inquit, viam comparandi roboris quod eſſet idoneum ad fruendum te: Nec inueniebam donec amplecterer Mediatorem Dei & hominum hominem Chriſtum Ieſum, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula, vocantem & dicentem: Ego ſum via, & veritas, & vita. Et cibum cui capiendo inualidus eram, miſcentem carni, quoniam Verbum caro factum eſt, vt infantiæ noſtræ lacteſceret ſapientia tua, per quam creaſti omnia. Non enim tenebam Dominum meum Ieſum Chriſtum humilis, humilem: Nec cuius rei magiſtra eſſet eius infirmitas, noueram. Verbum enim tuum æterna veritas ſuperioribus creaturæ ſuæ partibus ſupereminens, *hoc eſt Angelicis virtutibus*, ſubditos erigit ad ſeipſum: In inferioribus autem ędificauit ſibi humilem domum de limo noſtro, per quam ſubdendos deprimeret à ſeipſis, & ad ſe traijceret, ſanans tumorem, & nutriens amorem: ne fiduciâ ſui progrederentur longiùs, ſed potiùs infirmarentur, videntes ante pedes ſuos infirmam diuinitatem ex participatione tunicæ pelliceæ noſtræ, & laſſi proſternerentur in eam, illa autem ſurgens, leuaret eos. *Et Ep. 59. ad Paulinum.* Aug. Ne quiſquam, inquit, diceret poſſe eſſe ſalutis viam in bona conuerſatione, & vnius Dei omnipotentis cultu, ſine participatione corporis & ſanguinis Chriſti, *priùs dixerat de celebratione Sacramentorum in Domini menſa in qua benedicitur, & ſanctificatur, & ad diſtribuendum comminuitur corporis Dominici Sacramentum*, vnus enim Deus, inquit, S Aug. & vnus Mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus: vt illud quod dixerat, omnes homines vult ſaluos fieri, nullo alio modo intelligatur præſtari, niſi per mediatorem, non Deum quod ſemper Verbum erat, ſed hominem Chriſtum Ieſum, cùm Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. *Et in Pſal. 145.* Aug. Nolite confidere in principibus, neque in filiis hominum in quibus non eſt ſalus. In vno, inquit, filio hominis ſalus, & in ipſo, non quia filius hominis, ſed quia filius Dei: non propter id quod ſuſcepit ex te, ſed propter id quod ſeruauit in ſe. Ergo in nullo homine ſalus, quia & in illo ideo ſalus, quia Deus, qui eſt ſuper omnia benedictus in ſæcula, &c. Ideo in illo ſalus, quia Domini eſt ſalus, & ſuper populum tuum benedictio tua.

IMPATIENTIA.

1. *Impatientia, prima diaboli & hominis culpa. De Pat. cap. 5. à p. ad m.*

CONſideremus igitur de impatientia; an ſicut patientia in Deo, ita aduerſaria eius in aduerſario noſtro nata atque comperta ſit: vt ex iſto appareat, quàm principaliter fidei aduerſetur. Nam quod ab æmulo Dei conceptum eſt, vtique non eſt amicum Dei rebus. Eadem diſcordia eſt rerum, quæ & auctorum. Porrò cùm Deus optimus, diabolus è contrario peſſimus, ipſa ſui diuerſitate teſtantur, neutrum alteri facere, vt nobis non magis à malo aliquid boni, quàm à bono aliquid mali editum videri poſſit. Igitur natales impatientiæ in ipſo diabolo deprehendo, iam tunc cùm Dominum Deum vniuerſa opera quæ feciſſet, imagini ſuæ, id eſt, homini ſubjeciſſe impatienter tulit. Nec enim doluiſſet, ſi Gen. 1. 26. ſuſtinuiſſet: nec inuidiſſet homini, ſi non doluiſſet. Adeò decepit eum, quia inuiderat. Inuiderat autem, quia doluerat. Doluerat, quia patienter vtique non tulerat. Quid primùm fuerit ille angelus perditionis, malus an impatiens, contemno quærere: palam cùm ſit, impatientiam cum malitia, aut malitiam ab impatientia auſpicatam; deinde inter ſe conſpiraſſe & indiuiduas in vno patris ſinu adoleuiſſe. At enim quam primus ſenſerat', per quam delinquere intrauerat, de ſuo experimento, quid ad peccandum adjuraret, inſtructus eandem, impingendo in crimen homini aduocauit: conuenta ſtatim illi mulier, non temerè dixerim, per colloquium ipſum, eius afflata eſt ſpiritu impatientia infecto: vſpue adeò Gen. 3. 1. nunquam omnino peccaſſet, ſi diuino interdicto patientiam perſeruaſſet. Quid quòd non ſuſtinuit ſola conuenta, ſed apud Adam nondum maritum, nondum aures ſibi debentem; impatiens etiam tacendi eſt, ac traducem illum, eius quod à Malo hauſerat, facit. Perit igitur & alius homo, per impatientiam alterius: perit mox & ipſe per impatientiam ſuam vtrubique commiſſam, & circa Dei præmonitionem, & circa diaboli circunſcriptionem: illam ſeruare, hanc refutare non ſuſtinens. Hinc prima iudicij, vnde delicti origo: hinc

Deus iraſci exorſus, vnde offendere homo inductus. Inde in Deo prima patientia, vnde indignatio prima. Qui tunc maledictione ſolà contentus, ab animaduerſionis impetu in diabolo, temperauit. Aut quod crimen ante iſtud impatientiæ admiſſum homini imputatur? Innocens erat, & Deo de proximo amicus, & paradiſi colonus. At vbi ſemel ſuccidit impatientiæ, deſiuit Deo ſapere, deſiuit cœleſtia ſuſtinere poſſe. (Gen. 3. 17. & ſeq.) Exinde homo terræ datus, & ab oculis Dei eiectus, facilè vſurpari ab impatientia cœpit in omne quod Deum offenderet.

IMPATIENTIA. I. SCHOL.

IN DEO. Congenita, & ab initio creationis hominis manifeſtata. IN ADVERSARIO, diabolo. NATA. Non quidem à Deo patientia, in natura tota bona condita ſeminata, ſed ſtatim poſt primum inſtans creationis, à diabolo in ſeipſo producta. PRINCIPALITER FIDEI, quæ ſine patientia eſſe non poteſt, per eam quippe intellectus patienter ſe ſubijcit obſequio fidei captiuum. DEI REBVS, quales ſunt maximè virtutes Theologicæ quas infra Verbo, patientia, ſine patientia eſſe non poſſe videbimus. EADEM DISCORDIA. Sicut Deus & diabolus, ita vtriuſque res, hoc eſt Dei virtutes, & vitia diaboli ſibi inuicem aduerſantur. NEVTRVM ALTERI FACERE. Fauere, procurare. HOMINI SVBIECISSE. Homini enim condito ad imaginem ſuam Deus dominium dedit in omnes creaturas, Pſalte dicente: omnia ſubeciſti ſub pedibus eius, &c. DOLVISSET, triſtis fuiſſet. Inuidia enim triſtitia eſt animi dolentis de bono proximi. SI SVSTINVISSET. Patienter tuliſſet. DECEPIT EVM. Ipſummet diabolum impatientiæ parentem, progenies vipe. ɩ ia fefellit, an ipſum hominem cui inuiderat? vtrumque conſtat. QVIA DOLVERAT. Si enim rectum ordinem charitatis ſeruaſſet, de hominis in animalia, rationis ſceptro & prærogatiua de principantis imperio, non triſtis, ſed congaudens fuiſſet. CONTEMNO QVÆRERE. Vtpote clarum, malitiam inuidiæ comitem inſeparabilem impatientiæ, vel inuidiam ab impatientia ortam. CONSPIRASSE. In hominis ruinam. PATRIS, diaboli. DELINQVERE INTRAVERAT. Delictum & peccatum. De quo Scriptum eſt: Inuidià diaboli mors intrauit in orbem terrarum. IMPINGENDO allidendo quaſi ad ſcopulum homini, adiutricem impatientiæ fluctum aut ventum aduocauit. CONVENTA ILLI, ab ipſo diabolo conuenta, & ſeducta eſt mulier. AFFLATA, quaſi vento & aurâ peſtilente. PERSERVASSET. Exactè ſeruaſſet. NON SVSTINVIT, patienter diuinam prohibitionem non tulit. APVD ADAM. Circa Adam, patientiæ fræno, linguam ſuam non cohibuit, ſed ſtatim à diabolo perſuaſa, de vetito edere Adamo perſuaſit. NONDVM MARITVM. Quia nondum cognouerat virum. AVRES DEBENTEM. Nec poſtea debuit, cùm ſub viri poteſtate poſita fuerit. Sed per peccatum, eius factus eſt ſeruus à qua ſuperatus eſt, ſerui autem aures debent ſuis dominis. Vel reſpicit tempus conſummandi matrimonij poſt exitum paradiſi, quo facta eſt mutua traditio corporum. Itaque ante peccatum, dum innocens eſſet, necdum maritus, necdum proinde aures complacentiæ debebat, mulieri. TRADVCEM ILLVM FECIT, ſic traduxit hauſtum à malo, id eſt diabolo virus, vt illud in poſteros Adam velut fons intoxicatus deriuaret. Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſiit in quo omnes peccauerunt. ALIVS HOMO, mulier. ALTERIVS, diaboli. ET IPSE, Adam. VTRVBIQVE COMMISSAM. Vtrobique, ſcilicet Deo præmonenti de certa morte ex vſu ligni vetiti futura, factus inobediens; & mulieri a fraudulento ſerpente circumſcriptæ, hoc eſt deceptæ, conſentiens. ILLAM SERVARE. Obſeruare, & cuſtodire impatiens; ſicut & fraudem diaboli refellere, præ complacentia impatientia non audens. IVDICIJ, quo (A) Deus hominem morti addixit, paradiſo expulit, & c. poſteros originali peccato, & æterna morte punit. PRIMA PATIENTIA. Neque enim indignatus eſt primò Deus, quin iram ſuam comite patientia temperauerit, dum hominem patienter ad pœnitentiam inuitans; & quem ſtatim morte debita plectere potuit, tandiu viuere patienter tulit, nec ei maledixit, ſed terræ; & in vnum ſerpentem omni maledictione congeſtâ, & in diabolo velut exhauſtâ, eius impetum in ipſo vno anathemate feriendo eliſit. AVT QVOD CRIMEN. Si impatientia prima non fuit in delicto. SVCCIDIT. Succubuit. DEO SAPERE, qui appetitu ſapientiæ inordinato, in vnius pomi ſapore deliquerat, cœpit terrena ſapere, non quæ ſurſum erant. TERRÆ DATVS. Inculta & ſpinoſa excolenda. AB OCVLIS DEI. Ab amica præſentia & paterno aſpectu. FACILE VSVRPARI. Quaſi vas & inſtrumentum omni peccato habile & pronum, abripi ab impatientia contra omnia Dei præcepta. Impatienter igitur & inuidè tulit diabolus ſe non ſolùm ad imaginem & ſimilitudinem Dei factum, ſed & eius excellentiæ hominem participem, & intellectu ac ratione, principatum ſuper omnia irrationabilia ſortitum eſſe doluit. Hunc principatum de quo hic Tertullianus, agnouit Auguſtinus, to. 1. lib. 1. de Gen. contra Manich. cap. 17. & ſeq. Cùm dixiſſet, inquit, (Aug.) faciamus hominem ad imaginem, &c. addidit continuò, & habeat poteſtatem piſcium maris, & volatilium cœli, &c. vt intelligeremus, non propter corpus dici hominem factum ad imaginem Dei; ſed propter eam poteſtatem quâ omnia pecora ſuperat. Omnia enim animalia cætera ſubiecta ſunt homini, non propter corpus, ſed propter intellectum quem nos habemus, & illa non habent. Et ibidem paulò ſupra. Quòd homo ad imaginem Dei (Aug.) factus dicitur, ſecundùm interiorem hominem dici nouerint, vbi eſt ratio & intellectus: vnde etiam habet poteſtatem piſcium maris, & volatilium cœli, & omnium pecorum & ferarum, & omnium repentium, quæ repunt ſuper terram. Hinc reptile, & inuidiæ ſuæ congruum inſtrumentum ad hominem deijciendum ſerpentem elegit. Et cap. 19. Aliud genus imperij datum homini aſſerit, quod niſi impatientia perdidiſſet, ſerpentis victor extitiſſet. Quod eis, inquit, (Aug.) dictum eſt: habete poteſtatem piſcium maris, &c. Saluo quidem intellectu, ſenſu literali, quo manifeſtum eſt, omnibus his animalibus hominem ratione dominari: rectè tamen intelligitur etiam ſpecialiter, in ſenſu tropologico, vt omnes affectiones & motus animi, quos habemus iſtis animalibus ſimiles, ſubditos haberemus, & eorum dominaremur per temperantiam & modeſtiam. Vnde quia immoderatè, & intemperanter ſe geſſerunt primi parentes, comparati ſunt iumentis, &c. Cùm enim non reguntur iſti motus, erumpunt & pergunt in fœdiſſimas conſuetudines, & in diuerſas pernicioſaſque delectationes nos rapiunt, & faciunt ſimiles omni generi beſtiarum. Cum autem reguntur & ſubijciuntur, omnino manſueſcunt, & nobiſcum concorditer viuunt. Et to. 3. lib. 3. de gen. ad lit. cap. 20. (Aug.) Illud, inquit, non prætereundum eſt, quia cùm di-

xiſſet ad imaginem noſtram, ſtatim ſubiunxit: & ha- A
beat poteſtatem piſcium maris, &c. vt videlicet in-
telligamus in eo factum hominem ad imaginem
Dei, in quo irrationalibus animantibus antecellit.
Id autem eſt ipſa ratio vel mens, vel intelligentia,
vel ſi quo alio vocabulo commodiùs appellatur.
Vnde & Apoſtolus dicit, Renouamini ſpiritu men-
tis veſtræ, & induite nouum hominem qui renoua-
tur in agnitionem Dei ſecundùm imaginem eius qui
creauit eum: ſatis oſtendens, vbi ſit homo creatus
ad imaginem Dei: quia non corporeis lineamentis,
ſed quadam forma intelligibili mentis illuminatæ;
Ac per hoc, ſicut in illa prima luce, ſi eo nomine
rectè intelligitur facta lux intellectualis, *Angelica
natura*, particeps æternę atque incommutabilis ſa-
pientię Dei; non dictum eſt, & ſic eſt factum; vt B
deinde repeteretur, & fecit Deus: quia ſicut iam
quantùm potuimus diſſeruimus, non fiebat cogni-
tio aliqua Verbi Dei in prima creatura, *luce ſcilicet
intellectuali, actus cognitionis & intelligentia, qua
ſupponere debebat ſuam exiſtentiam; cum agere ſuppo-
nat eſſe*, vt poſt eam cognitionem inferiùs *poſtea*
crearetur, quod in eo Verbo creabatur. Sed ipſa
primò creabatur lux, in qua fieret cognitio Verbi
Dei, per quod creabatur; atque ipſa cognitio illi
eſſet ab informitate ſua conuerti ad formantem
Deum, & creari atque formari. poſtea verò in cę-
teris creaturis dicitur, & ſic eſt factum: *ſingulis enim
creatis, exceptâ primâ & vltimâ creaturâ lucis intelle-
ctus & rationis capace, Angelo & homine, ſtatim ſub-
ijcitur; & factum eſt ita*, vbi ſignificatur in illa luce, C
hoc eſt in intellectuali creatura, priùs facta Verbi
cognitio: ac deinde cùm dicitur, & fecit Deus,
ipſius creaturę genus fieri demonſtratur, quod in
Verbo Dei dictum erat vt fieret. Hoc & in homi-
nis conditione ſeruatur: dixit enim Deus, faciamus
hominem, &c. ac deinde non dicitur; & ſic eſt fac-
tum: ſed iam ſubinfertur: & fecit Deus hominem
ad imaginem Dei: quia & ipſa natura ſcilicet intel-
lectualis eſt, ſicut & illa lux: & propterea, hoc eſt
ei fieri, quod eſt agnoſcere Dei verbum per quod
fit. Nam ſi diceretur, & ſic factum eſt, & poſtea
ſubinferretur, & fecit Deus: quaſi priùs factum in- D
telligeretur in cognitione rationalis creaturę, ac
deinde in aliqua creatura quæ rationalis non eſſet.
Quia vero & iſta creatura rationalis eſt, & ipſa ea-
dem cognitione perfecta eſt. Sicut enim poſt lap-
ſum peccati homo in agnitione Dei renouatur ſe-
cundùm imaginem eius qui creauit eum; ita in ipſa
agnitione creatus eſt, antequã delicto veteraſceret,
vnde rurſum in eadem agnitione renouaretur. Quæ
autem non in ea cognitione creata ſunt: quia ſiue
corpora, ſiue irrationales animæ creabantur, primò
facta eſt in creatura intellectuali cognitio eorum à
Verbo Dei quod dictum eſt vt fierent: propter
quam cognitionem primò dicebatur, & ſic eſt fac-
tum: vt oſtenderetur facta ipſa cognitio in ea na-
tura, quæ hoc in Verbo Dei antequam eſſet, co- E
gnoſcere poterat: ac deinde fiebant ipſę corpora-
les, & irrationales creaturę, propter quod deinceps
addebatur, & fecit Deus. *Quia ergo vidit Angelus
hominem ſibi ſimilem factum, & in aliquo adaqua-
tum, etiam ipſo modo loquendi, omnibuſque irrationa-
libus à Deo prapoſitum, inuidit, quia impatienter tulit.
De ſerpente autem in organum impatientis inuidia aſ-*
Aug. *ſumpto, idem Aug. lib. 11. de Gen. ad lit. cap. 27.* Non
eſt inquit permiſſus tentare fœminam niſi per ſer-
pentem, nec virum niſi per fœminam: ſed in ſer-
pente ipſe locutus eſt, vtens eo velut organo, mo-
uenſque eius naturam eo modo quò ille mouere,

A & moueri illa potuit, ad exprimendos verborum
ſonos, & ſigna corporalia, per quę mulier ſuadentis
intelligeret voluntatem. In ipſa vero muliere, quia
illa rationalis creatura erat, quæ motu ſuo poſſet
vti ad verba facienda, non ipſe locutus eſt, ſed eius
operatio atque perſuaſio, quamuis occulto inſtin-
ctu, adiuuaret interius, quod exterius egerat per ſer-
pentem, &c. Cui autem generi hominum prodeſ-
ſet quod faciebat neque ſciebat, neque volebat, &
eo ipſo illudebatur ab Angelis. *Alludit ad illud
Pſaltes*, Draco iſte quem tu formaſti ad illudendum
ei, &c. *Et cap. 29.* Prudentiſſimus omnium beſtia- S. Aug.
rum, hoc eſt aſtutiſſimus, ita dictus eſt ſerpens, pro-
pter aſtutiam diaboli, qui in illo, & de illo agebat
B dolum, quemadmodum dicitur prudens vel aſtuta
lingua, quam prudens vel aſtutus mouet ad aliquid
prudenter aſtutèque ſuadendum, &c. Sic ergo lo-
cutus eſt ſerpens homini, ſicut aſina in qua ſedebat
Balaam, locuta eſt homini; niſi quod iſtud fuit opus
diabolicum, hoc Angelicum, &c. *Et cap. 30. Serpentis
malignitatem aperit, dum mulierem interrogauit.* Ideo, S. Aug.
inquit, priùs interrogauit ſerpens, & reſpondit hęc
mulier, vt præuaricatio eſſet inexcuſabilis, neque
vllo modo dici poſſet, idquod pręceperat Deus, obli-
tam fuiſſe mulierem: quanquam & obliuio pręce-
pti, maximè vnius & tam neceſſarij, ad maximam
culpam damnabilis negligentiæ pertineret verun-
tamen euidentior eius tranſgreſſio eſt cùm memo-
C riâ retinetur, & tanquam in illo Deus aſſiſtens præ-
ſenſque contemnitur, &c. *Idem Auguſtinus, lib. 9.
de Ciuit. cap. 14. de beatis Angelis loquens:* Profectò, S. Aug.
inquit, ſi beati ſunt, inuident nemini: Nam quid
miſerius inuidentiâ? & ideo mortalibus miſeris
quantùm poſſunt, ad conſequendam beatitudinem
conſulunt: vt etiam immortales valeant eſſe poſt
mortem, & Angelis immortalibus beatiſque con-
iungi. *Et Ser. 83. de temp. miſeriam inuidi, fœlicita-
tem alterius impatienter ferentis ſic deſcribit.* Quid, S. Aug.
inquit, infelici viro præſtat inuidia, quem in ſecre-
tis conſcientiæ quibuſdam vngulis liuor ipſe diſcer-
pit, & alienam fœlicitatem tormentum illius facit?
Quam inquam mercedem ex odio ſuo recipiet niſi
D horribiles animæ tenebras, & confuſæ mentis hor-
rorem, qui vultu ſemper animoque mœrente, voto
quo vult alij nocere, ſe cruciat, quem ſæuiſſimis
exagitatum ſtimulis, ab omni conſilio, ac mentis
ſobrietate deturbat? & ideo obſeruemus, fratres,
vitij huius incurſum, ne fortè participes operis dia-
boli inueniamur, & pari cum illo ſententia con-
demnemur; ſicut ſcriptum eſt, Sap. 2. inuidiâ dia-
boli mors intrauit in orbem terrarum. Imitantur
autem eum qui ſunt ex parte eius. Quod malum
lędit parum aliquid etiam eos in quos intenditur;
grauiùs tamen & periculoſiùs eos priùs à quibus
procedit, affligit. Sicut enim ærugo ferrum, ita in-
uidia illam ipſam animam in qua eſt, interimit &
conſumit. Et ſicut aiunt viperas dilacerato & di-
E rupto illo ipſo materno vtero, in quo conceptæ
ſunt, naſci: ita & inuidiæ natura, illam ipſam ani-
mam à qua concepta eſt, & conſumit & perdit.
Qualis hæc animæ tinea eſt quæ cogitationum ta-
bes, pectoris quanta rubigo, zelare in homine do-
num Dei, & in malo opprobrio bona aliena con-
uertere, aliorum gloriam facere pœnam ſuam, ve-
lut quoſdam pectori ſuo admouere carnifices, co-
gitationibus & ſenſibus ſuis adhibere tortores qui
ſe inteſtinis cruciatibus lacerent? Non cibus talibus
lætus, non potus poteſt eſſe iucundus. Suſpiratur
ſemper & ingemiſcitur ac doletur: diebus ac noc-
tibus pectus obſeſſum ſine intermiſſione laniatur.

Et quantùm ille cui inuidet ſucceſſu meliore profecerit, tantùm inuidus in maius incendium liuoris ignibus exardeſcit. Pallor in facie, tremor in labiis, ſtridor in dentibus. Quiſquis ille eſt quem in zelo ſuo perſequitur inuidus, ſubterfugere eum forſitan poterit, & vitare: inuidus vero fugere non valebit. Vbicumque fuerit aduerſarius ſuus ſecum eſt, hoſtis A in pectore ſemper incluſus, &c. Conſideret ergo vnuſquiſque conſcientiam ſuam, & ſi ſe videt de proſperitate proximi ſui inuidiæ veneno percuſſum, euellat de pectore ſuo ſpinas & tribulos, vt in eo ſemen Domini quaſi in fertili agro multiplicatâ ſegete luminis concipiatur, vt amaritudo inuidiæ Chriſti dulcedine leniatur.

2. *Impatientia ſemine diaboli concepta, mater eſt Iræ, & homicidij. De Pat. cap. 5. in m.*

Gen. 4. 1. STatim illa ſemine diaboli concepta, malitiæ fœcunditate iram filium procreauit: editum ſuis artibus erudiit. Quod enim ipſum Adam & Euam morti immerſerat, docuit & filium ab homicidio incipere. Fruſtra iſtud impatientiæ adſcripſerim, ſi Caïn ille primus homicida, & primus fratricida, oblationes ſuas à Domino recuſatas æquanimiter nec impatienter tulit: (Gen. 4. 8.) ſi iratus fratri ſuo non eſt, ſi neminem denique interemit. Cùm ergo nec occidere potuerit niſi iratus, nec iraſci niſi impatiens, demonſtrat quod per iram geſſit, ad eam referendum à qua ira ſuggeſta eſt.

IMPATIENTIA. II. SCHOL.

STATIM ILLA, *impatientia.* SEMINE DIABOLI, *viperino, & Chriſti ſemini contraria, de quo ſupra.* QVOD ENIM, &c. *Ipſo enim facto quod ab initio fuerat homicida ſerpens, & impatientis inuidiæ veneno primos parentes homicidali linguâ interemerat, docuit & Cain à fratricidio incipere.* PRIMVS HOMICIDA. *Qui de facto homini fratri Abel innocenti vitam abſtulit.* OBLATIONES RECVSATAS, *Gen. 4. 4.* Factum eſt poſt multos dies, vt offerret Cain de fructibus terræ munera Domino, 70. *Sacrificium*, Abel quoque obtulit de primogenitis gregis ſui, & de adipibus eorum: & reſpexit Dominus ad Abel & ad munera eius: ad Cain verò, & ad munera illius non reſpexit. Iratuſque eſt Cain vehementer, 70. *& contriſtatus eſt Cain valde. Quod proprium eſt inuidiæ,* C & concidit vultus eius. Dixitque Dominus ad eum: quare iratus es? & cur concidit facies tua? &c. Dixitque Cain ad Abel fratrem ſuum, egrediamur foras. Cumque eſſent in agro, conſurrexit Cain aduerſus fratrem ſuum Abel, & interfecit eum. *Aug. tract. 5. in Ep. Ioannis.* Hæc eſt annuntiatio quam (Aug.) audiuimus ab initio, vt diligamus inuicem, non ſicut Cain qui ex maligno erat, occidit fratrem ſuum. Et cuius rei gratiâ occidit? quia opera eius maligna fuerunt, fratris verò eius iuſta. Ergo, *inquit Aug.* vbi eſt inuidia, amor fraternus eſſe non poteſt. Intendat charitas veſtra, qui inuidet, non amat, peccatum diaboli eſt in illo, quia & diabolus inuidendo decidit; cecidit enim, & inuidit ſtanti: non ideo voluit deijcere, vt ipſe ſtaret, ſed ne ſolus caderet. D Tenete in animo; ex hoc quod ſubiecit, inuidiam non poſſe eſſe in charitate, habes apertè cùm laudaretur ipſa, charitas non æmulatur. Non fuit charitas in Cain, & niſi eſſet charitas in Abel non acciperet Deus ſacrificium eius. Cùm enim ambo obtuliſſent, ille de fructibus terræ; ille de fœtibus ouium; quid putatis fratres? quia Deus fructus terræ neglexit, & fœtus ouium dilexit? non intendit Deus ad manus, *alij legunt ad munus*, ſed in corde vidit. Et quem vidit cum charitate offerre, ipſius ſacrificium reſpexit: quem vidit cum inuidia offerre, ab ipſius ſacrificio oculos auertit. Opera ergo bona Abel, non dicit niſi charitatem: *quæ non impatiens, ſed patiens, non æmulatrix, ſed congaudens ab* B *Apoſtolo dicitur*, opera verò mala Cain non dicit niſi odium fraternum. Parum eſt quia odit fratrem ſuum, & inuidit operibus bonis, quia imitari noluit, necare voluit, & hinc apparuit quia filius erat diaboli, & ille hinc apparuit, Iuſtus Dei. *Supra autem dixerat hoc ipſo tract. 5 in cap. 3. 10.* In hoc manifeſtati (Aug.) ſunt filij Dei, & filij diaboli. Omnis qui non eſt iuſtus, non eſt à Deo: & qui non diligit fratrem ſuum. Dilectio ergo, inquit, ſola diſcernit inter filios Dei, & filios diaboli. Signent ſe omnes ſigno crucis Chriſti, reſpondeant omnes Amen, cantent omnes Halleluia: baptizentur omnes, intrent Eccleſias, faciant parietes baſilicarum: non diſcernuntur filij Dei à filiis diaboli, niſi charitate. Qui habent charitatem, nati ſunt ex Deo; qui non habent, non ſunt nati ex Deo. Magnum iudicium, magna diſcretio. Quidquid vis habe, hoc ſolum non habeas, nihil tibi prodeſt; alia ſi non habeas hoc habe, & impleſti legem: qui enim diligit alterum legem impleuit, ait Apoſtol. & plenitudo legis charitas. Puto iſtam margaritam eſſe illam, pro qua homo negotiator deſcribitur in Euangelio, qui inuenit vnam margaritam & vendidit omnia quæ habebat, & emit eam. Hæc eſt pretioſa margarita, charitas; ſine qua nihil tibi prodeſt, quodcumque habueris: quam ſi ſolam habeas ſufficit tibi. *Non ergo mirum ſi iubet Chriſtus munus relinqui ante altare, vt vadas priùs reconciliari fratri tuo: cùm non reſpexerit ad munus Cain non rectè diuiſum à fratre, licet alias rectè offerret. Reſpexit autem priùs ad Abel, quàm ad munera eius, quia præter Chriſti ſacrificium, cætera grata tantùm erant Deo ex opere operantis: pro* reſpexit, *Symmachus vertit* delectatus eſt. Chald. ſuſcepit cum beneplacito. *Theodotion autem*, inflammauit Dominus ſuper Abel, & ſacrificium eius; ſuper Cain, non. *Ita enim Cyprianus orat. de Nat. Chri. Hiero. Procop. Chryſoſt. & alij, miſſo de cælo igne in ſacrificium Abel teſtatus eſt eius ſibi munus acceptum. Sic Abrahæ cum Deo pactum ineunti apparuit clibanus inter diuiſa animalia. Sic Iudicum 6. 21. Gedeonis. Iudicum 13. 20. Manue. Leuit. 9. 24. Aaronis. 3. Reg. 18. 38. Eliæ. 1. Paral. 21. 26. Dauidis. 2. Par. 7. 1. Salomonis. Nehemiæ tandem 2. Machab. 1. 32. Deus ſacrificium ſibi gratum eſſe, igne de cælo miſſo, manifeſtauit.*

3. Impatientia, eſt matrix & fons omnis criminis, & hydra peccati. De Pat. cap 5. à m. ad f.

SI prima deliquit, conſequens eſt vt quia prima, idcirco & ſola ſit matrix in omne delictum, defundens de ſuo fonte varias criminum venas. De homicidio quidem dictum eſt. Sed ira editum à primordio, etiam quaſcunque poſtea cauſas ſibi inuenit, ad impatientiam, vt ad originem ſui confert. Siue enim quis inimicitiis, ſiue prædæ gratiâ, id ſcelus conficit, priùs eſt vt aut odij, aut auaritiæ fiat impatiens. Quicquid compellit, ſine impatientia ſui non eſt, vt perfici poſſit. Quis adulterium, ſine libidinis impatientia ſubiit? Quod & ſi pretio in feminis cogitur venditio illa pudicitiæ, vtique impatientiâ contemnendi lucri ordinatur. Hæc vt principalia penes Dominum delicta. Nam vt compendio dictum ſit, omne peccatum impatientiæ aſcribendum. Malum, impatientia eſt boni. Nemo impudicus non impatiens pudicitiæ, & improbus probitatis, & impius pietatis, & inquietus quietis. Vt malus vnuſquiſque fiat, bonus perſeuerare non poterit. Talis igitur excetra delictorum, cur non Dominum offendat improbatorem malorum? An non ipſum quoque Iſraël per
impatientiam ſemper in Deum deliquiſſe manifeſtum eſt? Exo. 16. 3.
exinde quum oblitus brachij cœleſtis quo Ægyptiis afflictationibus fuerat extractus, de Aaron ſibi deos duces poſtulat; quum in idolum auri ſui collationes defundit: tam neceſſarias enim Moyſis cum Do- Exo. 17. 2.
mino congredientis impatienter exceperat moras. Poſt mannæ eſcatilem pluuiam, poſt petræ aquatilem ſequelam deſperant de Domino, tridui ſitim non ſuſtinendo: nam hæc quoque illis impatientia à Domino exprobratur. Ac ne ſingula peruagemur, nunquam
non per impatientiam delinquendo perierunt. Quomodo autem manus prophetis intu- Act. 7. 52.
lerunt, niſi per impatientiam audiendi? Domino autem ipſi, per impatientiam etiam vi- & 56.
dendi. Quòd ſi patientiam iniſſent, liberarentur.

IMPATIENTIA. III. SCHOL.

SI PRIMA. *Impatientia fuit à qua peccatum tam* A *Angelus, quàm homo auſpicatus eſt.* IN OMNE. *Omnis peccati origo.* DEFVNDENS, *effundens.* IRA EDITVM. *Homicidium & ira natum.* QVASCVMQVE CAVSAS. *Occaſiones & materias iraſcendi.* INIMICITIIS. *Ex odij motu, vel rapinæ.* ID SCELVS. *Homicidij.* IMPATIENTIA SVI. *Quocumque paſsionis motu quilibet impellatur, priùs mouetur ipſamet prædominantis & impellentis motus impatientia.* ORDINATVR. *Hic ordo ſeruatur in implenda carnis concupiſcentia, cum auara muliere, vt ad finem auaritiæ & lucri, ordinet voluptatem; ideo enim ſe proſtituit, quia impatiens eſt lucri, quod contemnere non poteſt.* PENES DOMINVM. *Contra Deum, & in lege eius, præcipuè prohibita delicta hactenus recenſui.* EXCETRA DELICTORVM. *Hydra* B *multiceps ab Hercule interfecta, ſic dicta, quod vno exciſo capite, tria excreſcerent. Et impatientia huic comparatur, quòd ex ea omnia vitia pullulent.* PER IMPATIENTIAM. *Ex qua murmura frequentia oriebantur.* AFFLICTATIONIBVS *Oppreſsionibus ſub tyrannide Pharaonis.* IN IDOLVM. *Vitulum aureum, cui conflando inaures contulerunt.* NECESSARIAS MORAS. *Moyſi cum Deo in monte colloquentis. Secutus Tertullianum Cyprianus ſic fatur in hanc rem.* Iudaïcus populus, *inquit*, circa beneficia diuina perfidus & ingratus, nonne quòd à Deo receſſit, impatientiæ crimen fuit? Demum Moyſi cum Deo colloquentis moras non poteſt ferre, prophanos Deos auſus eſt poſtu- C lare. ESCATILEM PLVVIAM. *De qua Pſaltes,* pluit illis manna ad manducandum. *Et rurſum alibi:* Pluuiam voluntariam ſegregabis hæreditati tuæ. *Sic eam vocat, quia iuxta Sapientem.* Vniuſcuiuſque voluntati deſeruiens, in quodquiſque volebat, in id conuertebatur. AQVATILEM SEQVELAM. *De qua Paulus,* bibebant de conſequente eos petra, petra autem erat Chriſtus. *De vtraque ſic breuiter Saluianus lib. 1. de Gubern.* rorantes eſcis cœleſtibus polos, ſalientes rupibus aquas. TRIDVI SITIM. *Exo. 17. 1. & ſeq. vbi murmur populi de aqua penuria, & percuſſâ petrâ, aquas fundente. Iam enim priùs murmurauerant, Exo. 15. 23.* Et venerunt in Mara, nec poterant bibere aquas de Mara eo quòd eſſent amaræ, &c. & murmurauit populus contra Moyſem dicens, quid bibemus? *Vnde perturbatus ordo eſt in hoc loco Tertulliani* PER IMPATIENTIAM AVDIENDI. *Sic enim eis exprobrauit Stephanus, Act. 7. 52.* Quem Prophetarum non ſunt perſecuti Patres veſtri? & occiderunt eos qui prænuntiabant de Aduentu Iuſti, cuius nunc proditores & homicidę eſtis. *Et verſu 51.* Durâ ceruice, & incircumciſis cordibus & auribus. *Et verſu 56.* Exclamantes autem voce magnâ continuerunt aures ſuas, & impetum fecerunt vnanimiter in eum. PER IMPATIENTIAM VIDENDI. *Miracula eius quem præ inuidia ferre non poterant. Rectè de impatienti murmure Iſraëlitarum, Aug. Ser. 97. de temp.* Quis Iudæorum, *inquit*, inexſolubiles nodos neſcit? quis perfidiam & audaciam non deponit? &c. parantur Ægyptiis dignæ & innumerabiles plagæ, ignominiæ ad vindictam, cyniphes proceſſerunt; vineas bruchus abſumpſit, fructifera ligna locuſta vaſtauit: terrorem ex grandine, vlcera, tumultus, &c. addicta pecora, armenta proſtrata, aquas in ſanguinem mutatas, &c. prædurantur elementa nullo frigore, &c. & in muro ſuſpenditur vnda, inſuetum iter mirantur fluctus, miratur & populus. Quid incredule popule nocte deſperas? ſignum tibi erit columna quam Chriſtus illuminat, &c. apertum intrant mare Ægyptij quos circumciſi fluctus feſtinanter ruentes perdunt, &c. In eremum exitur, nec contumelia differtur. Murmurant, petunt cepas & pepones, meritò inſulſi, & quos non gratiæ ſales condiunt, vilem expetunt cibum. Cepas ait, vt extorquerentur eis lachrymæ ex delicto collectæ. Non aquarum in fluuiis natura degenerat, communem liquorem amaritudo triſtauerat, lignum mittitur, dulcedo reparatur. Petra percuſſa ſitientibus potum præbuit virgâ, nec veternoſa eis diſſuta ſunt veſtimenta: aruo ſterili non defuit manna. Pulmentarium poſcitur, deſideria omnia conferuntur. Saporem ſenſit quiſque, *referendum ad manna,* quem voluit in ore, dum manducauit. Petunt ſibi quod colerent, atque

S Aug.

vtinam ſimpliciter poſtulaſſent. Sed plebs quæ dotales tabulas lege mariti perceperat, de corruptela diſponit, *per fornicationem idololatriæ in vitulo*, & de adulterio cogitat. *Quid eloquentius congeri potuit, ad exprimendam poſt tot beneficia ingratam populi murmurantis impatientiam? Sic proſequitur Pſaltes* 105. Murmurauerunt in tabernaculis ſuis, non exaudierunt vocem Domini, &c. & irritauerunt eum ad aquas contradictionis, & vexatus eſt Moyſes propter eos, *adeo vt ob dubietatem animi fluctuantis, & morte mulctatus ſit, & ingreſſu terræ promiſſæ excluſus*, quia exacerbauerunt ſpiritum eius: & diſtinxit in

S.Aug. labiis ſuis. *In quem locum ſic Auguſtinus*: Quid eſt, *inquit*, diſtinxit? quaſi illud non poſſet facere Deus, qui tanta iam fecerat, vt aqua de petra profluerct? dubitanter enim petram, virgâ percuſſit, & ideo hoc miraculum diſtinxit à cæteris miraculis, in quibus non dubitauerat. Hinc offendit, hîc audire meruit, vt moreretur, ne intraret in terrã promiſſionis. Perturbatus enim murmure populi infidelis, non tenuit fiduciam qualem debuit. Cui tamen Deus tanquam electo ſuo etiam poſt mortem eius, bonum perhibuit teſtimonium, *dum promiſit Ioſue fauorem ſuum ſicut Moyſi, ſi eum imitaretur. Cui adde præter Abrahæ ſinum, & terram promiſſam humanitatis ſuæ glorioſæ oſtendiſſe in Thabor:*

S.Aug. Vt intelligamus illam fidei eius dubitationem hac ſolâ pœnâ fuiſſe correptam, quòd in eam terram, ad quam populum ipſe deducebat, non eſt permiſſus intrare. Abſit autem vt eum credamus alienatum à regno gratiæ Dei, quod ſignificabat illa terra promiſſionis, vnde lac & mel defluere dicebatur. Hoc eſt enim potiùs teſtamentum æternum quod diſpoſuit ad Abraham, non ſecundùm carnem Patrem noſtrum, ſed ſecundùm fidem. *De eſcatili tandem pluuia, & aquæ ſequela de petra percuſſa, deque morte Moyſi ob dubitationem in mõnte, mira habet Auguſtinus, homilia 27. ex qua ſelectiora decerpſi.*

S.Aug Quicumque, *inquit*, in manna Chriſtum intellexerunt, eundem quem nos cibum ſpiritalem manducauerunt: quicumque autem de manna ſolam ſaturitatem quæſierunt, Patres infidelium manducauerunt, & mortui ſunt: ſic etiam eundem potum: petra enim erat Chriſtus. Eundem ergo potum quem nos, ſed ſpiritalem, id eſt qui fide capiebatur, non qui corpore hauriebatur, &c. Denique percuſſa eſt ipſa petra ligno, vt aqua deflueret. Virgâ enim percuſſa eſt. Quare ligno, non ferro, niſi quia Crux ad Chriſtum acceſſit vt nobis gratiam propinaret? *De dubitatione Moyſi ſubjicit*: Propter hanc, *inquit*, dubitationem dicitur Moyſi; non introduces tu populum in terram promiſſionis: (Aug.) aſcende in montem, & morere. Deus hîc vtique apparet iratus, &c. *Et paucis interiectis, vbi de Ieſu Naue*, cùm ei introducendum populum Moyſes commendaret, vocauit eum, & mutauit ei nomen, & appellauit eum Ieſum; vt non per Moyſem, ſed per Ieſum, id eſt non per legem, ſed per gratiam, populus Dei in terram promiſſionis intraret, &c. figura petra iacens, figura virga percutiens, figura aqua fluens, figura & Moyſes dubitans: & ibi dubitauit, vbi percuſſit. Hinc facta eſt dubitatio Moyſi, quando lignum acceſſit ad petram. *Quando populus murmurauit ob aquæ penuriam.* Iam veloces præuolant, *in explicandâ figurâ.* Imo tardos patienter expectant. *Nec impatienter ſuſtinent*, dubitauit Moyſes, quando lignum acceſſit ad petram: dubitauerunt diſcipuli quando viderunt Dominum crucifixum. Horum figuram gerebat Moyſes. Figura erat Petri illius ter negantis. Quare Petrus dubitauit? quia lignum petræ propinquauit, &c. *Tandem concludit de Moyſe in monte mortuo.* Aſcende, *inquit*, (Aug.) in montem & morere: figurata eſt mors ipſius dubitationis, ſed in monte. O mira myſteria! Hoc certè expoſitum & intellectum, quantò dulcius quam manna. Ad petram nata eſt dubitatio, in monte mortua eſt. Quando fuit humilis Chriſtus in paſſione, quaſi petra iacebat ante oculos, meritò in illo dubitabatur, humilitas illa nihil magnum prætendebat. Meritò ipſa humilitate factus eſt lapis offenſionis. *Alludit ad paruum lapidem Danielis, qui creuit in montem magnum*, reſurrectione autem clarificatus, magnus apparuit, iam mons eſt. Iam ergo illa dubitatio quæ nata erat ad petram, in monte moriatur: agnoſcant diſcipuli ſalutem ſuam, reuocent ſpem ſuam. Attende quemadmodum oriatur illa dubitatio, attende quemadmodum moriatur Moyſes in monte. Non intret in terram promiſſionis; nolumus ibi dubitationem, moriatur. *Moriatur & murmur, & contradictio, & omnis impatientia quæ nos abripit in omne peccatum, quod à vera terra promiſſa nos excludit; ſtudeamus patientiæ, incumbamus manſuetudini, quoniam ſcriptum eſt*; manſueti autem hæreditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis.

4. *Impatientiæ ſtimulus libido vltionis. De Pat. cap. 10. in p. ad m.*

EST & alius ſummus impatientiæ ſtimulus, vltionis libido, negotium curans aut gloriæ aut malitiæ. Sed & gloria vtique vana, & malitia nunquam non Domino odioſa, hoc quidem loco maximè, cùm alterius malitiâ prouocata, ſuperiorem ſe in exequenda vltione conſtituit, & remunerans nequam duplicat quod ſemel factum eſt. Vltio penes errorem, ſolatium videtur doloris: penes veritatem, certamen redarguitur malignitatis. Quid enim refert inter prouocantem & prouocatum, niſi quòd ille prior in maleficio deprehenditur, at ille poſterior? Tamen vterque læſi hominis, Domino reus eſt: qui omne nequam & prohibet & damnat. Nulla in maleficio ordinis ratio eſt: nec locus ſecernit, quod ſimilitudo

a Rom. 12. 17. coniungit. Abſolutè itaque præcipitur [a] *malum malo non rependendum.* Par factum, par habet meritum. Quomodo id obſeruabimus? ſi faſtiditi ante, in faſtidio vltionis non erimus. Quem autem honorem litabimus domino Deo, ſi nobis arbitrium defenſionis arrogauerimus? Nos vtres, vaſa fictilia, ſeruulis noſtris aſſumentibus ſibi de conſeruis vltionem, grauiter offendimur: eoſque qui nobis patientiam obtulerint ſuam, vt memores humilitatis, ſeruitutis, ius Dominici honoris diligentes, non probamus modò, ſed ampliorem quàm ipſi ſibi præſumpſiſſent, ſatisfactionem facimus: id nobis in Domino tam iuſto ad æſtimandum, tam potenti ad perficiendum periclitatur? Quid ergo, credimus iudicem illum, ſi non

b Deut. 32. 35. & 43. & vltorem? Hoc ſe nobis repromittit dicens: [b] *Vindictam mihi, & ego vindicabo*: id eſt Patientiam mihi, & ego patientiam remunerabo.

5. *Impatientia*

5. Impatientia, eſt ruinæ cauſa, dum vltionem ſuggerit. De Pat. cap. 10. in f.

QVantos verò caſus huiuſmodi impatientia incurſare conſueuit? Quotiens pœnituit defenſionem? quotiens inſtantia eius deterior facta eſt cauſis ſuis? Quoniam nihil impatientiâ ſuſceptum, ſine impetu tranſigi nouit: nihil impetu actum, aut non offendit, aut corruit, aut præceps abiit. Iam ſi leuiùs defendaris, inſanies: ſi vberiùs, oneraberis. Quid mihi cum vltione, cuius modum regere non poſſum per impatientiam doloris? Quod ſi patientiæ incubabo, non dolebo: ſi non dolebo, vlciſci non deſiderabo.

IMPATIENTIÆ STIMVLVS. IV. & V. SCHOL.

SVMMVS STIMVLVS. *Nihil ſic ſtimulat, & præcipitem agit impatientiam ſicut libido & concupiſcentia vltionis accepta iniuria. Quæ quidem vel malignitatis odij & inuidia, vel vana gloria partes tuetur.* HOC LOCO, *præcipuè cùm vel ipſum odium malignum, vel vana gloria cupiditas, prouocata ab alterius iniuria, vult aduerſarium vltione ſuperare, & ipſo generoſior apparere, & reciproca iniuria, eaque duplicata, plus de inimico exigit repenſanda iniuria, quàm accepit.* PENES ERROREM. *Errat in hoc vltio, vel apud errantes, ſumentes vltionem, ipſa vltio videtur quoddam eſſe ſolamen doloris de iniuria illata concepti apud Deum & Scripturam eius certam & veram, vltio maligna eſſe conuincitur.* OMNE NEQVAM. *Deus iuſtus iudex & vindex, non tantùm alterum iniuriâ prouocare, ſed malum pro malo reddere prohibet.* IN MALEFICIO. *Malefacto & peccato.* NVLLA ORDINIS RATIO. *Scilicet non attendit Deus quis proximum lædat, priùs an poſteriùs.* NEC LOCVS. *Sumit pro tempore, & ordine prioris & poſterioris iniuriæ.* NON REPENDENDVM. *Rom.12.17.* Nulli malum pro malo reddentes, &c. non vos metipſos defendentes chariſſimi, ſed date locum iræ: ſcriptum eſt enim, *Deut.32.35.* mihi vindicta: ego retribuam dicit Dominus. *Tranſlat. Syr.* Ne vlciſcamini voſmetipſos, dilecti mei, ſed date locum iræ; ſcriptum eſt enim: quod ſi iudicium non executus fueris tibi ipſi, ego iudicium tuum exequar, inquit Deus. QVOMODO ID OBSERVABIMVS? *ad clariorem intellectum, ſic lego.* Quomodo id obſeruabimus? *id eſt, malum pro malo non rependemus?* ſi faſtiditi ante, *id eſt à proximo contempti priùs & læſi,* in faſtidio vltionis non erimus. *Nos non vlciſcendo, proximum reciproco faſtidio non lædemus. Aliter legunt alij,* ſi faſtidientes, in faſtidio vltionis non erimus. *Hoc eſt, Dei & Pauli præceptum non obſeruabimus, ſi iniuriis & contemptu proximi laceſſiti, vltionem ipſam non faſtidiamus; ſi non dedignemur & contemnamus ſumere de inimico noſtro vindictam.* LITABIMVS. *Quaſi victimam gratiorem ſacrificabimus, ſi pro libito nos defendere, & vltionem ſoli Deo reſeruatam ſumere præſumamus.* NOS VVIRES. *Vermiculi & putridi lædimur ſi aliquis ſeruorum noſtrorum apud nos ſe de conſeruis vlciſcantur. Alij legūt, quos ſequuti ſumus.* NOS VTRES, *id eſt inflati, tumidi, vento pleni.* AD ÆSTIMANDVM. *Quanta fuerit illata iniuria, quantâ proinde pœnâ ſit digna.* VINDICTAM MIHI. *Deut.32.35.* Mea eſt vltio, & ego retribuam in tempore, vt labatur pes eorum. *70. autem.* In die vltionis retribuam, cùm labetur pes eorum; quoniam propè eſt dies perditionis eis, & adſunt parata vobis. *Supple patientia veſtra mihi oblata præmia, Paraph. Chald.* Coram me eſt vltio, & ego retribuam in tempore quo migrabunt de terra ſua: quoniam propè eſt dies interitus eorum. Et feſtinabit quod futurum eſt eis. *Et verſu 43.* Laudate gentes populum eius, quia ſanguinem ſeruorum ſuorum vlciſcetur, & vindictam retribuet in hoſtes eorum, & propitius erit terræ populi ſui. *70. paulò aliter:* Lætamini gentes cum populo eius, & confortentur in eo omnes filij Dei: quoniam ſanguinem filiorum ſuorum vindicabit, & vlciſcetur, & retribuet vltionem inimicis, & iis qui oderunt retribuet. Et expurgabit Dominus terram populi ſui.

5. CASVS INCVRSARE, *in occurſum dare, & offendiculum cauſare.* IMPATIENTIA, *accepta iniuria.* DEFENSIONEM. *Se defendiſſe, & vltionem ſumpſiſſe.* CAVSIS SVIS. *Sibi ipſi patrocinando.* OFFENDIT. *Quaſi ad lapidem offendiculi impingit.* SI LEVIVS. *Quam iniuria merebatur.* ONERABERIS, *obligaberis iniuria maiori quàm par erat, reparanda.* CVIVS MODVM REGERE. *Æquâ menſurâ rependere. Proinde Deo ſoli relinquenda eſt, vt propria vindicta: cui propriè facta eſt iniuria, mandato eius proximi dilectionem imperanti, eiuſque iniuriam prohibenti, læſo. Qui ſolus cum tranquillitate iudicat, qui quantitatem iniuriæ ponderat, qui* ſecundùm menſuram delicti modum plagarum *imponit. Quòd* libido vltionis, procuret negotium gloriæ, *vt ſuprà dixit Tertullianus: teſtis eſt Auguſtinus in Pſal. 51.* Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? *quamuis ipſe legat in tertia perſona: quid gloriatur, &c.* Qui, *inquit,* in malitia potens eſt, quid gloriatur? opus eſt potentem eſſe, ſed in bonitate, non in malitia. Aliquid magnum eſt, gloriari in malitia? ædificare domum, paucorum eſt, deſtruere, multorum. Quiuis ignarus, poteſt ſeminare frumenta; excolere ſegetem, expectare donec matureſcat; ſed in eius fructu, in quo laborauit, gaudere, paucorum eſt. Vnâ ſcintillâ omnem ſegetem incendere quiuis poteſt. Suſcipere infantem, natum nutrire, educare, ad iuuenilem ætatem perducere magnum officium eſt: occidere verò illum vno puncto temporis quiuis poteſt. Ergo ea quæ ad deſtructionem fiunt, facillimè fiunt Qui gloriatur, in Domino glorietur: qui gloriatur, in bonitate glorietur. Gloriaris quia potens es in malo, quid facturus es ô potens, quid facturus est multùm te iactas, occiſurus es hominem, hoc & ſcorpius, hoc & vna febris, hoc & fungus malus. Huccine redacta eſt omnis potentia tua, vt vno fungo malo coæquetur? Hoc ergo faciunt boni ciues Ieruſalem, qui non in malitia ſed in bonitate

S. Aug.

gloriantur; primò vt non in ſe, ſed in Domino glorientur. Deinde vt ea quæ ad iuſtificationem faciunt, ſtudioſè faciant, & talia faciant quæ valeant ad permanendum. Quæ autem faciunt ad deſtructionem, faciant propter diſciplinam proficientium, non propter oppreſſionem innocentium. &c. totâ die iniuſtitiam cogitauit lingua tua, &c. Quando, *inquit*, non facis, cogitas; vt quando aliquid mali abeſt à manibus, à corde non abſit. Aut facis malum, *infers proximo de quo vlciſceris*, aut dum non potes facere, dicis malum, hoc eſt, maledicis: aut quando nec hoc potes, vis & cogitas malum. Totâ die ergo, id eſt ſine intermiſſione. Expectamus huic homini pœnam? parua ſibi pœna eſt? minaris ei? tu cùm ei minaris, quò eum vis mittere? in malum? dimitte illum in ſe. *Hæc erit ſumma vindicta.* Vt multùm ſæuias, ſubiecturus es beſtiis? in ſeipſum peior eſt beſtiis. Beſtia enim lacerare corpus eius poteſt, ipſe cor ſuum ſanum relinquere non poteſt, interiùs in ſeipſum ſæuit, & tu exteriùs plagas inquiris? Imo ora Deum pro illo, vt liberetur à ſe. *Quanta & quàm vana ſit gloria vltionem appetentium, facile conſtat, quòd Chriſto Rege gloriæ iniurias atrociſſimas abſque vltione paſſo, ipſi ſerunculi & vermiculi, vltionem pro leuibus iniurijs affectent. Sic in eos*

S. Aug. *inuehitur idem Auguſtinus in Pſal. 30. in verſum.* Quoniam veritatem requiret Dominus, & retribuet his qui abundanter faciunt ſuperbiam. Noſtis, *inquit*, quia modò multi malefici videntur, *ſic & vltionem ſupra dixit Tertullianus maleficium*, noſtis quia modò in ſuis vanitatibus extolluntur. Veritatem requiret Dominus, &c. ferte, donec efferatis, *in ſepulcrum, & gloriam eorum in puluerem deducatis*, tolerate, donec careatis. *Id eſt donec vel inimici conuertantur, vel pereant.* Neceſſe eſt enim vt Dominus veritatem requirens, retribuat his qui abundanter faciunt ſuperbiam. Iam dicturus es, quando retribuet? quando vult. Quia retribuet, certus ſis; de retributione non dubites, de tempore non audeas Deo donare conſilium, &c. Et multis facit Deus iſta, *retribuens abundanter, &c.* In iſto tempore, ſed non omnibus. Si enim nemini faceret, quaſi non videretur vigilare diuina prouidentia: ſi omnibus faceret, non ſeruaretur diuina patientia. Tu autem Chriſtiane, tolerare didiciſti, non vindictam retribuere. Vindicari vis Chriſtianus? nondum vindicatus eſt Chriſtus. An tu paſſus es improbum, & ille non paſſus eſt? Nonne prior pro te paſſus eſt qui non habebat quare pateretur? Non in te tribulatio fornax aurificis eſt, *aurum & argentum tuum ſordibus multis immixtum eſt, habes vnde purgeris per inimicum*, ſi tamen aurum ſis, & non palea, vt ſordibus careas, non in cinerem conuertaris. Diligite Dominum omnes Sancti eius, quoniam veritatem requiret Dominus, & retribuet his qui abundanter faciunt ſuperbiam. Sed quando retribuet? ó ſi modò retribueret! modò eos volebam videre humiliatos atque proſtratos. Audite quid ſequitur: viriliter agite, *puſillanimis enim iniuriam ferre non poteſt.* Nolite laſſas manus in tribulationibus demittere, non nutent genua veſtra. Viriliter agite & confortetur cor veſtrum ad perpetienda & toleranda omnia mala huius ſæculi, confortetur cor veſtrum. Sed qui ſunt quibus hęc dicit Propheta. Viriliter agite? &c. Numquid his qui diligunt mundum? *& vanam eius gloriam in vltione quærunt?* non. Sed quibus dicit audite. Omnes qui ſperatis in Domino. *Qui expectant patienter diem*

A *vltionis. Rurſum abundanter facere ſuperbiam dicendi ſunt, qui iuxta Tertullianum ſupra:* cùm alterius malitia prouocati, ſuperiorem ſe in exequenda vltione conſtituit, & remunerans nequam duplicat quod ſemel factum eſt. *De quibus ſic Aug. in Pſal. 54.* Die ac nocte circundabit eam, *animam vltricem*, ſuper muros eius iniquitas, & labor in medio eius & iniuſtitia. Ideo, *inquit*, labor ibi, quia iniquitas ibi: quia iniuſtitia ibi, ideo & labor ibi. Sed audiant excudentis manus, venite ad me omnes qui laboratis. *Paulò ſupra dixerat, intueatur caput id eſt Chriſtum, exemplum vitæ ſuæ, tranquilletur in ſpe, etſi turbatur in re.* Venite ad me omnes qui laboratis. Vos clamatis, vos contradicitis, vos conuiciamini. Ille è contra: Venite ad me omnes qui laboratis in ſuperbia [illegible], & requieſcetis in humilitate mea. *Quia humiliter paſſus ſum iniurias.* Diſcite a me quia mitis ſum, &c. Vnde enim illi laborant, niſi quia non ſunt mites & humiles corde? *Sed abundanter faciunt ſuperbiam, & toti verſantur in ſuperbia & abuſione.* Deus humilis factus eſt, erubeſcat homo eſſe ſuperbus. *Quaſi diceret cum Tertulliano, vos vermes, putres, vaſa fictilia, &c.* Non defecit de plateis eius vſura & dolus. Vſura & dolus non abſconduntur, ſaltem quia mala ſunt; ſed publicè ſæuiunt. Etenim qui in domo aliquid mali facit, vel de malo ſuo erubeſcit: in plateis eius vſura & dolus. *O abundantem ſuperbiam, potentem in iniquitate, gloriantem*

C *in malitia!* Fœnus & profeſſionem habet. Fœnus etiam ars vocatur, corpus dicitur, *ſicut corpus Magiſtratus, Electorum, Quæſtorum, &c.* Corpus quaſi neceſſarium ciuitati: & de profeſſione ſua vectigal impendit. Vſque adeo in platea eſt, quod ſaltem abſcondendum erat. Eſt & alia vſura peior, quando non dimittis quod tibi debetur, & turbatur oculus in illo verſu orationis, dimitte nobis, &c. quid enim ibi facturus es quando oraturus es, & ad ipſum verſum venturus? verbum contumelioſum audiſti, vis exigere damnationis ſupplicium: Vel tantum exige, quantum dediſti fœneratori. Iniuriatum pugno percuſſus es, interfectionem quæris. Vſura mala. Quà iturus es in oratione?

D Si reliqueris orationem quà circumiturus ad Dominum? Ecce dices Pater noſter, &c. Venies ad dimitte nobis, &c. vel in ciuitate illa mala abundent, vſuræ iſtæ non intrent parietes iſtos vbi pectus tunditur, &c. preces tibi compoſuit cœleſtis Iuriſperitus, qui nouerat quid ibi ageretur, ait tibi, aliter non impetrabis: Amen dico vobis, quia ſi dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittentur & veſtra vobis. Si autem non dimiſeritis, neque Pater veſter dimittet vobis, &c ipſe Aduocatus tuus, ipſe Iuriſperitus tuus, ipſe Aſſeſſor Patris, ipſe iudex tuus dixit, aliter non accipies. Quid facturus es? non accepturus ſi non dicturus, non accepturus ſi falſum dicturus. Ergo aut facturus & dicturus, aut quod petis non prometiturus: quia qui hoc faciunt, in vſuris illis malis ſunt, &c. Attende

E vinculum pacis tuæ, attende promiſſum vitæ tuæ. Quid enim tibi prodeſt, quia exigis iniurias quas pertuliſti? Vltio te reficit? Ergo de malo alieno gaudebis. Paſſus es malum; ignoſce, ne duo mali ſitis. *Superbia tandem abundantiſſima eſt, iuris diuini vſurpatio. Audite Pſaltem, Pſal. 93.* Deus vltionum Dominus, Deus vltionum, liberè egit. *Quia vt ait Sapiens,* cum tranquillitate iudicat. *Nec turbatur à furore oculus eius, nec modum iniuria excedit. Et liberè egit. Quia quando vult vindictam ſumit.*

Aug. *Auguſtinus aliter legit cum.* 70. Fidenter egit, *quia ſcilicet*, non eſt qui de manu eius poſſit eruere. *In quem locum Pſalmi ſic Auguſtinus, Chriſto applicat.*

Aug. Væ vobis Scribę & Phariſæi, &c. quanta, *inquit*, in illos coram in faciem? neminem timuit. Quare? quia Deus vltionum eſt. Ideo non parcebat in verbo, vt eſſent poſtea quibus parceret in iudicio: quia ſi nollent accipere verbi medicinam, incurſuri erant vtique & inuenturi iudicis ſententiam Quare? quia dixit, Deus vltionum Dominus, Deus vltionum, fidenter egit, id eſt nulli pepercit in verbo. Qui in verbo non pepercit paſſurus, parcet in ſententia iudicaturus? qui neminem timuit in humilitate, timebit quenquam in claritate? Ex eo quod iam fidenter egit, cogita quomodo ſit acturus in fine ſæculi. Noli ergo murmurare aduersùs Deum qui quaſi parcit malis, ſed eſto bonus, cui fortè ad tempus in flagello non parcat, *unde & Pſaltes. Deus tu propitius fuiſti eis, & vlciſcens in omnes adinuentiones eorum:* & in fine parcat in iudicio.

Aug. *Dixerat autem in principio Pſalmi*; In eo certe murmuras, quia non vindicatur in malos. Noli murmurare, ne inter illos ſis in quos vindicatur. Facit ille furtum, & viuit. Tu murmuras aduersùs Deum quia non moritur qui tibi furtum fecit. Si iam non facis furtum, vide. Si enim iam non facis, vide ne aliquando feciſti. Si iam dies es, recole noctem tuam. Si iam in cœlo fixus es, recole terram tuam. Inuenis te furem fortaſſe fuiſſe aliquando, & aliquem alium fortè ſtomachatum, quia & tu furtum faciens vixiſti, & non es mortuus. Quomodo autem tu quando faciebas, ideo vixiſti, *Deo patiente & non vlciſcente, & ad pœnitentiam expectante*, vt poſtea non faceres: noli, quia tu tranſiſti, velle miſericordiæ Dei pontem ſubuertere. Neſcis illuc multos tranſituros, quò & tu tranſiſti? Eſſes modò qui murmurares, ſi aduersùs te audiretur qui prior de te murmurauit? &c. Appende in ſtatera æquitatis furem & blaſphemum. Iam dicis quia fur non es: ſed murmurando aduersus Deum blaſphemus es. Ille capit ſomnum hominis, vt aliquid inuolet, & tu dicis quia dormit Deus, & hominem non videt. Ergo vis vt ille corrigat manum, *ſuffuranti*; prior tuam linguam corrige, *blaſphemanti*: vis vt ille corrigat cor aduersùs hominem, tu corrige cor aduersùs Deum, ne fortè cùm optas vindictam Dei, ſi venerit, te priorem inueniat. Nam illa veniet & vindicabit perſeuerantes in nequitia ſua, ingratos prærogationi miſericordiæ ipſius, ingratos patientiæ ipſius. theſaurizantes ſibi iram in die iræ & reuelationis iuſti iudicij Dei qui reddet vnicuique ſecundùm opera ſua, quia Deus vltionum Dominus, Deus vltionum, ideo fidenter egit. Nulli enim pepercit quando hîc locutus eſt, ipſe Dominus erat in carnis infirmitate, ſed in virtute ſermonis non accepit perſonas principum Iudæorum. *Relinque illi vindictam, prope eſt dies vltionis, & pro temporanea iniuria, vſuras exiget æternæ damnationis. Miſerere & parce conuicianti; nam præter quàm quòd* cornu tuum, exaltabitur in gloria; *Iucundus eris ex hac vita, ſi commodans & fœnerans miſereris, decem mille talenta dimittet centum denarios remittenti. Aug. in Pſal.* 111. Ignoſcendo, *inquit*, quod in te quiſque peccauit, & tuorum gratis comparas veniam peccatorum. Hæc duo benignitatis officia ignoſcendorum peccatorum, & beneficiorum erogandorum, ſicut in Euangelio, dimittite, &c. date, &c. ſic in iſto verſu arbitror eſſe diſtincta: ſuauis vir qui miſeretur, & commodat, &c. gloriam quærit qui deſiderat vindicari ſe; ſed attende quid ſcriptum eſt, melior eſt qui vincit iram quam qui capit ciuitatem. Diuitias quærit qui non vult dare pauperibus. Attende quod ſcriptum eſt, habebis theſaurum in cœlo. Non ergo eris inglorius in ignoſcendo, quia de ira victa laudabiliùs triumphatur: non egenus tribuendo, quia theſaurus cœleſtis certiùs poſſidetur. Hunc verſum parturiebat ille ſuperior: gloria & diuitiæ in domo eius. S.Aug.

IMPERATOR, ET IMPERIVM.

1. *Imperator purus eſt homo, ſed tantus, vt monitore egeat, ne extollatur. Apol. cap. 33. inf.*

NEgat illum imperatorem, qui Deum dicit; niſi homo ſit, non eſt imperator: hominem ſe eſſe etiam triumphans in illo ſublimiſſimo curru admonetur: ſuggeritur enim ei à tergo, Reſpice poſt te, Hominem te memento, & vtique hoc magis gaudet, tantâ ſe gloriâ coruſcare: vt illi admonitio conditionis ſuæ ſit neceſſaria: minor erat, ſi tunc deus diceretur, quia non verè diceretur: maior eſt, qui reuocatur ne ſe deum exiſtimet.

2. *Imperator, Cœlo, & ſolo eius Deo minor eſt; maior omnibus dijs: qui pro ſe vult implicitè Deum verum orare Chriſtianos, quos occidere valde iniquum eſt. Apol. cap. 30. 31. per totum, & 32. in p. ad m.*

NOs pro ſalute imperatorum Deum inuocamus æternum, Deum verum, Deum viuum, quem & ipſi imperatores propitium ſibi præter ceteros malunt: ſciunt quis illis dederit imperium: ſciunt quâ homines: quis & animam: ſentiunt eum eſſe Deum ſolum: in cuius ſolius poteſtate ſunt, à quo ſunt ſecundi, poſt quem primi, ante omnes & ſuper omnes deos: quidni? cùm ſuper omnes homines, qui vtique viuunt, & mortuis antiſtant: recogitant quouſque vires imperij ſui valeant, & ita Deum intelligunt, aduerſus quem valere non poſſunt; per eum valere ſe cognoſcunt: cœlum denique debellet imperator: cœlum captiuum triumpho ſuo inuehat: cœlo mittat excubias: cœlo vectigalia imponat: non poteſt: ideo magnus eſt, quia cœlo minor eſt: illius enim eſt ipſe, cuius & cœlũ eſt, & omnis creatura, inde eſt imperator, vnde & homo, ante quàm imperator: inde poteſtas illi, vnde & ſpiritus: illuc ſuſpicientes Chriſtiani manibus expanſis, quia innocuis; capite nudo, quia non erubeſ- 1. Tim. 2. 1. & 2.

cimus; denique ſine monitore, quia de pectore, oramus pro omnibus imperatoribus, vitam illis prolixam, imperium ſecurum, domum tutam, exercitus fortes, ſenatum fidelem, populum probum, orbem quietum, & quæcunque hominis, & Cæſaris vota ſunt: hæc ab alio orare non poſſum, quàm à quo ſcio me conſecuturum, quoniam & ipſe eſt qui ſolus præſtat, & ego ſum cui impetrare debetur; famulus eius, qui eum ſolus obſeruo, qui propter diſciplinam eius occidor, qui ei offero opimam & maiorem hoſtiam, quam ipſe mandauit, orationem de carne pudica, de anima innocenti, de ſpiritu ſancto profectam: non grana turis vnius aſſis, non Arabicæ arboris lacrimas, nec duas meri guttas, nec ſanguinem reprobi bouis mori optantis, & poſt omnia inquinamenta, etiam conſcientiam ſpurcam: vt mirer, cùm hoſtiæ probantur penes vos, à vitioſiſſimis ſacerdotibus, cur præcordia potiùs victimarum, quàm ipſorum ſacrificantium examinantur? Sic ita nos ad Deum expanſos vngulæ fodiant, cruces ſuſpendant, ignes lambant, gladii guttura detruncent, beſtiæ inſiliant, paratus eſt ad omne ſupplicium ipſe habitus orantis Chriſtiani. Hoc agite, boni præſides; extorquete
Cap. xxxi. animam Deo ſupplicantem pro imperatore. Adulati nunc ſumus imperatori, & mentiti vota quæ diximus, ad euadendam ſcilicet vim; Planè proficit iſta fallacia: admittitis nos enim probare quodcúque defendimus. Qui ergo putaueris nihil nos de ſalute Cæſarũ curare, inſpice Dei voces, litteras noſtras, quas neque ipſi ſupprimimus, & plerique caſus ad extraneos transferunt: ſcitote ex illis præceptum eſſe nobis, ad redundantiam benignitatis, etiam
Math. 5. 44. pro inimicis Deum orare & perſecutoribus noſtris bona precari: qui magis inimici & perſecutores Chriſtianorum, quàm de quorum maieſtate conuenimur in crimen? ſed etiam nominatim atque manifeſtè, a *Orate*, inquit, *pro regibus, & pro principibus, & poteſtatibus, vt omnia tranquilla ſint vobis*: cum enim concutitur imperium, concuſſi etiam ceteris membris eius;
a 1. Tim. 2. 1. & 2. Cap. xxxii. vtique & nos licet extranei à turbis, in aliquo loco caſus inuenimur. Eſt & alia major neceſſitas nobis orandi pro imperatoribus, etiam pro omni ſtatu imperij, rebuſque Romanis, qui vim maximam vniuerſo orbi imminentem, ipſamque clauſulam ſeculi acerbitates horrendas comminantem, Romani imperii commeatu ſcimus retardari: itaque nolumus experiri,
2. Theſſ. 2. 3. & dum precamur differri, Romanæ diuturnitati fauemus.

3. *Et ad Scapulam. cap. 2. V. Chriſtiani. num. 15.*

4. *Imperatores, merà hypocriſi Gentiles colunt nouorum principum amatores, perduelles & hoſtes: & tamen onerant Chriſtianos crimine læſæ Maieſtatis, quòd eorum feſta, inſolenti gaudio ſuo non colant. Apol. cap. 35. in p. ad circa f.*

PRopterea igitur publici hoſtes Chriſtiani, quia imperatoribus neque vanos, neque mentientes, neque temerarios honores dicant; quia veræ Religionis homines etiam ſolemnia eorũ, cóſcientiâ potiùs quàm laſciuiâ, celebrant. Grande videlicet officium! focos & toros in publicum educere, vicatim epulari, ciuitatem tabernæ habitu abolefacere, vino lutũ cogere, cateruatim curſitare ad iniurias, ad impudẽtias, ad libidinis illecebras. Siccine exprimitur publicum gaudiũ per publicũ dedecus? Hæccine ſolemnes dies principũ decent, quæ alios dies non decent? Qui obſeruant diſciplinam, de Cæſaris reſpectu, hi eam propter Cæſarem deſerent? & malorum morum licentia pietas erit? occaſio luxuriæ, religio deputabitur? O nos meritò damnandos! cur enim vota, & gaudia Cæſarum caſti & ſobrii & probi expungimus? cur die læto non laureis poſtes obumbramus? nec lucernis diem infringimus? honeſta res eſt ſolemnitate publicà exigente, induere domui tuæ habitum alicuius noui lupanaris. Velim tamen in hac quoque religione ſecundæ maieſtatis, de qua in ſecundum ſacrilegium conuenimur Chriſtiani, non celebrando vobiſcum ſolemnia Cæſarum, quo more celebrari, nec modeſtia, nec verecundia, nec pudicitia permittunt, fidem & veritatem veſtram demonſtrare, ne fortè & iſtic deteriores Chriſtianis deprehendantur, qui nos nolunt Romanos haberi, ſed hoſtes principum Romanorum. Ipſos Quirites, ipſam vernaculam ſeptem collium plebem conuenio, an alicui Cæſari ſuo parcat illa lingua Romana? teſtis eſt Tiberis, & ſchola beſtiarum. Iam ſi pectoribus ad tranſlucendum quandam ſpecularem materiam natura obduxiſſet, cuius non præcordia inſculpta apparerent noui, ac noui, Cæſaris ſcenam, congiario diuidundo præſidentis? etiam illa hora qua adclamant, DE NOSTRIS ANNIS TIBI IVPITER AVGEAT ANNOS: hæc Chriſtianus tam enuntiare non nouit, quàm de nouo Cæſare optare. Sed vulgus, inquis, vt vulgus. Tamen Romani: nec vlli magis depoſtulatores Chriſtianorum quam vulgus. Planè ceteri ordines pro auctoritate religioſi ex fide; nihil hoſticum de ipſo ſenatu, de equite, de caſtris, de palatiis ipſis ſpirat. Vnde Caſſij, & Nigri, & Albini? vnde qui inter Duas laurus obſident Cæſarem? vnde qui faucibus eius exprimendis palæſtricam exercent? vnde qui armati palatium irrumpunt omnibus Sigerijs atque Parthenijs audaciores? de Romanis (niſi fallor) id eſt, de

non Chriſtianis: atque adeo omnes illi ſub ipſa vſque impietatis eruptione, & ſacra faciebant pro ſalute imperatoris, & genium eius deierabant; alii foris, alii intus: & vtique publicorum hoſtium nomen Chriſtianis dabant. Sed & qui nunc ſceleſtarum partium ſocij aut plauſores quotidie reuelantur, poſt vindemiam paricidarum racematio ſuperſtes, quàm recentiſſimis & ramoſiſſimis laureis poſtes præſtruebant? quàm elatiſſimis & clariſſimis lucernis veſtibula nebulabant? quàm cultiſſimis & ſuperbiſſimis toris forum ſibi diuidebant? non vt gaudia publica celebrarent, ſed vt vota propria iam edicerent in aliena ſolemnitate, & exemplum, atque imaginem ſpei ſuæ inaugurarent, nomen principis in corde mutantes. *Et lib. 1. ad nat. cap. 17.*

5. Imperatores plus honorant Chriſtiani, quàm Gentiles; qui falsò, vocant ipſos Deos. Apol. cap. 33. in p. ad m.

SEd quid ego amplius de religione atque pietate Chriſtiana in imperatorem? quem neceſſe eſt ſuſpiciamus, vt eum quem Dominus noſter elegit: & meritò dixerim, Noſter eſt magis Cæſar, à noſtro Deo conſtitutus. Itaque & in eo plus ego illi operor in ſalutem, quòd non ſolùm ab eo poſtulo, eam qui poteſt præſtare, aut quod talis poſtulo, qui merear impetrare: ſed etiam quòd temperans maieſtatem Cæſaris infra Deum; magis illum commendo Deo, cui ſoli ſubjicio, ſubjicio autem cui non adæquo. Non enim Deum imperatorem dicam, vel quia mentiri neſcio, vel quia illum deridere non audeo, vel quia nec ipſe ſe deum volet dici: ſi homo ſit, intereſt homini Deo cedere, ſatis habet, apppellari imperator: grande & hoc nomen eſt, quod à Deo traditur.

6. Et Apol. cap. 34. in m. ad .

TAntò abeſt vt imperator Deus debeat dici; non modò turpiſſimâ, ſed & pernicioſâ adulatione: tanquam ſi habens imperatorem, alterum appelles, nonne maximam & inexorabilem offenſam contrahes eius, quem habuiſti, etiam ipſi timendam, quem appellaſti? Eſto religioſus in Deum, qui vis illum propitium imperatori; deſine alium deum credere, atque ita & hunc deum dicere, cui Deo opus eſt. Si non de mendacio erubeſcit adulatio, eiuſmodi hominem deum appellans, timeat ſaltem de infauſto: maledictum eſt, ante apotheoſin, Deum Cæſarem nuncupare.

7. Ab Imperij Romani ſtatu, pendet duratio mundi. Apol. cap. 32. Vide ſupra, num. 2.

IMPERATOR. I. II. II. III. IV. V. VI. SCHOL.

NEGAT. *Tantùm abeſt vt adulatione ſuâ aliquid gloria tribuat, imo detrahit plurimùm imperatori, ſi quis eum Deum vocet. Cùm verè non ſit niſi vnus Deus, nec poſſit eſſe imperator hominum, quæ maxima dignitas eſt, niſi homo.* SVBLIMISSIMO CVRRV. *Ex Zonara in Annal.* Inſtar turris rotundæ confecto. *Idem porrò currus ex Horatio, Ode nona, aureus erat.* SVGGERENTE A TERGO. *Aliqui volunt hunc monitorem fuiſſe ſeruum publicum, alij carnificem; Plin. lib. 28. c. 4.* Similis Medicinæ lingua, vt ſit exorata à tergo fortuna, gloriæ carnifex. *Idem ſentit Iſid. lib. 18. cap. 2. Idem Plin. lib. 33. cap. 1.* Et cum corona ex auro Hetruſca ſuſtineretur à tergo, annulus tamen in digito ferreus erat, æquè triumphantis, & ſerui fortaſſe coronam ſuſtinentis. *Vbi vides aut ſeruum aut carnificem à tergo imperatoris triumphantis fuiſſe poſitum. Hieronymus ſimpliciter monitoris meminit, eius conditione tacitâ. Sic enim in epiſt. ad Paulam de obitu Bleſillæ.* Monitor quidam, *inquit*, humanæ imbecillitatis apponitur, in ſimilitudinem triumphantium, quibus in curru retrò comes adhærebat, per ſingulas acclamationes ciuium dicens. Hominem te eſſe memento.

2. Nos, *Chriſtiani, longè diſsimiles Ethnicis, plures Deos inutiles, inuocantibus pro imperatorum ſalute, vnum verum potentem & viuum colimus & oramus pro ipſis, eorumque imperio. Cùm dij gentium ſint homines mortui, vel idola.* QVEM ET IPSI. *Ex communi* A *naturæ ſenſu verum, & proinde vnicum tacitè volunt exorari.* QVA HOMINES, *in quantum homines ſunt, ſciunt ſe à Deo viuo animam viuam, & à Rege Regum immortali imperium accepiſſe.* SVPER OMNES DEOS. *Quia viui ſunt, illi autem mortui, vel ligna & lapides.* ANTISTANT. *Præſtant & præcellunt.* CVIVS ET COELVM. Qui fecit cœlum & terram. QVIA INNOCVIS. *Quibus proinde Pſaltes præcinit:* In noctibus extollite manus veſtras in ſancta. *Quod & ipſe faciebat manus oculoſque ad Deum leuans.* Ad te leuaui oculos meos qui habitas in cœlis; &, in nomine tuo leuabo manus meas. Lauabo inter innocentes manus meas, & circundabo altare tuum Domine. CAPITE NVDO. *Cùm Gentiles precarentur obuelato.* B *Vnde & Paulus vult omnem virum orantem nudare caput; ne deturpet & inhonoret caput ſuum Chriſtum, cuius imago & gloria eſt, quæ proinde non tegenda, ſed reuelanda eſt.* SINE MONITORE, *qui ſcilicet more Gentilium variorum Deorum nomina, ceremonias, precandi formulas à tergo ſuggereret, quod breuiter monuit Auguſtinus; de ſuperſtitione verba Senecæ referens.* In capitolium perueni; pudebit publicatæ dementiæ, S.Aug. quod ſibi vanus furor attribuit officij: Alius nomina Deo ſubijcit, alius horas Ioui nuntiat, alius lictor eſt, &c. QVÆCVMQVE VOTA. *Quidquid ſibi ſuoque imperio proſperum optat.* SOLVS OBSERVO. *Colo, quia in ſola fide Chriſtiana verus veri Dei cultus.* DEBITVR. *Iure promiſſi & pacti.* Quidquid orantes

petitis, credite quia accipietis. NON GRANA, *vilia vnico aſſe empta.* ARABICÆ. *Quia thus ex Arabia affertur.* AD DEVM EXPANSOS. *Iuxta Pſaltem* expandi ad te manus meas. Effundo in conſpectu eius orationem meam. HABITVS ORANTIS. *Imaginem crucifixi referendo, & ſecundùm Tertul.* Chriſti paſſionem modulantes. *Similes Moyſi expanſis manibus oranti. Vnde Euſeb. Gallic. homil. 13 de Paſcha:* Improbam, *inquit*, dexteram vetitæ arboris importunus ingeſſit, extendamus pro illo innocentes in cruce manus. *Sic & Auguſtinus, to. 4. lib. de Cura pro mortuis, cap. 5.* Orantes de membris ſui corporis faciunt quod ſupplicantibus congruit, cùm genua figunt, cùm extendunt manus, vel etiam proſternuntur ſolo, & ſi quid aliud viſibiliter faciunt, quamuis eorum inuiſibilis voluntas & cordis intentio Deo nota ſit, nec ille indigeat his indiciis, vt humanus ei pandatur animus. Sed his magis ſeipſum excitat homo ad orandum gemendumque humiliùs atque feruentiùs. Et neſcio quo modo cùm hi motus corporis fieri, niſi motu animi præcedente non poſſint, eiſdemque rurſus exterius viſibiliter factis, ille interior inuiſibilis qui eos fecit, augetur: ac per hoc cordis affectus, qui vt fierent iſta, præceſſit; quia facta ſunt, creſcit. BONI PRÆSIDES, *Ironicè.* EXTORQVETE, *è viuis tollite, quaſi inimicos imperatorum.* ADVLATI NVNC, *dicet Ethnicus nos fictè & per adulationem hæc dicere.* PROFICIT. *Si hac adulatione vim perſecutionis euadimus.* ADMITTITIS. *Per vos ſiquidem datur nobis libertas probandi innocentiam noſtram, & ſincerum erga imperatores affectum.* DEI VOCIS. *Scripturas ſacras.* AD EXTRANEOS. *Gentiles.* PRO INIMICIS. *Matth. 5.44.* Orate pro perſequentibus vos. CONVENIMVR. *Vt rei læſæ Maieſtatis rapimur & ſiſtimur ad tribunal.* ORATE. *1. Tim. 2.1. & 2.* Obſecro igitur primùm omnium fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus; pro Regibus, & omnibus qui in ſublimitate ſunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & caſtitate. *Aug. lib. 19. de Ciuit. cap. 26.* Quamdiu, *inquit*, permixtæ ſunt ambæ ciuitates, vtimur & nos pace Babylonis, ex qua ita per fidem populus Dei liberatur, vt apud eam interim peregrinetur. Propter quod & Apoſtolus admonuit Eccleſiam vt oraret pro Regibus eius atque ſublimibus, addens & dicens: vt quietam & tranquillam vitam agamus cum omni pietate & caſtitate. Et Propheta Ieremias cùm populo Dei veteri, venturam prænuntiaret captiuitatem, & diuinitus imperaret, vt obedienter irent in Babyloniam: Deo ſuo etiam iſta patientia ſeruientes monuit & ipſe, vt oraretur pro illa, dicens, quia in eius pace erit pax veſtra, vtique interim temporalis, quæ bonis maliſque communis eſt. Pax autem noſtra propria, & hic eſt cum Deo per fidem, & in æternum erit cum illo per ſpeciem. *Euſebius in vita Conſtantini, lib. 4. ſcribens hiſtoriam Concilij Ieroſolym.* Alij, *inquit*, ſacras lectiones interpretantes, abditos & occultos ſenſus in lucem proferebant: alij qui horum nihil poterant efficere, incruentis ſacrificiis, & myſticis conſecrationibus diuinum numen placabant, & ſupplices Deo preces pro communi pace, pro Eccleſia Dei, ipſoque imperatore, harum præclariſſimarum rerum authore, offerebant. *Cyrillus Ieroſ. Catech. 5. Myſtag.* Poſtquam confectum eſt illud ſpirituale ſacrificium, & ille cultus incruentus, ſuper ipſa propitiationis hoſtia, obſecramus Deum pro communi Eccleſiarum pace pro tranquillitate mundi, pro Regibus, pro militibus, pro ſociis, &c. A TVRBIS, *ſiue quòd ſeceſſum & ſolitudinem quæramus; ſiue quòd à ſeditioſis turbis nos ſeparemus; tamen vt membra reipublicæ, cũ corpore patimur.* VIM MAXIMAM. *Totius orbis ruinam, ante extremũ iudicium.* IMPERIJ COMMEATV, *curſu & duratione.* SCIMVS RETARDARI, *quia totius orbis ruina eueniet cum dirutum prorſus, & euerſum fuerit imperium Romanum. 2. Theſſ. 2.6.* Et nunc quid detineat ſcitis, *quid remoretur Anti-Chriſti reuelationem & caſum orbis. Supra dixerat verſu 3. niſi venerit diſceſſio primum. Tranſlat. Syr. rebellio*, vt reueletur in ſuo tempore nam myſterium iam operatur iniquitatis: tantùm vt qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat. *Syr. tollatur, qui nunc detinet.* Et tunc reuelabitur ille iniquus. *Quæ verba obſcuriſsima eſſe notanit Auguſtinus, lib. 20. de Ciuit. c. 19. vbi inter cætera:* Quod autem, *inquit*, ait, & nunc quid detineat ſcitis, id eſt quod ſit in mora, quę cauſa ſit dilationis eius, vt reueletur in ſuo tempore, ſcitis. Quoniam ſcire illos dixit, apertè hoc dicere noluit. Et ideo nos qui neſcimus quod illi ſciebant peruenire cum labore ad id quod ſenſit Apoſtolus, cupimus, nec valemus. Pręſertim quia & illa quę addidit, hunc ſenſum faciunt obſcuriorem. Nam quid eſt, iam enim myſterium iniquitatis operatur: tantum qui modo tenet, teneat, donec de medio fiat: & tunc reuelabitur ille iniquus? &c. quidam putant hoc de imperio dictum fuiſſe Romano: & propterea Paulum Apoſtolum non id apertè ſcribere voluiſſe, ne calumniam videlicet incurreret, quòd Romano imperio malè optauerit, cùm ſperaretur æternum, &c. Illud quod ait Apoſtolus: tantum qui modo tenet, teneat, &c. Non abſurdè de ipſo Romano imperio creditur dictum, tanquam dictum ſit: tantùm qui modo imperat, imperet, donec de medio fiat, id eſt de medio tollatur. Et tunc reuelabitur iniquus quem ſignificari Anti-Chriſtum nullus ambigit, &c. Hortatur autem Apoſtolus fideles vt in fide quam tenent, tenaciter perſeuerent, dicendo; tantùm qui modò, tenet, teneat, donec de medio fiat, hoc eſt donec exeat de medio Eccleſię myſterium iniquitatis quod nunc occultum eſt.

4. PVBLICI HOSTES. *Reipublicæ aduerſarij reputantur.* VANOS, *quia nihil proſunt imperatoribus.* MENTIENTES, *cum animo fictè Gentiles Deos falſos pro iis implorarent.* TEMERARIOS, *iiſdem nomen & honorem ſoli Deo debitum arrogantes.* SOLEMNIA. *Natalitia.* CONSCIENTIA. *Corde tacito vota ſua Deo offerunt, non publicâ laſciuiâ.* FOCOS, *publicos ignes ad epulas parandas.* THOROS, *lectiſternia, ad accumbendum menſæ.* VICATIM, *per vicos & compita diſſolutè epulando.* TABERNÆ HABITV. *Totam Ciuitatem in publicam tabernam vertere, & ſic ſpeciem & faciem omnem benè moratæ Ciuitatis obducere.* COGERE, *condenſare, ad iactandas pilas vini luteſi, in tranſeuntes. Vel refert ad crapulam & vomitum ebrioſorum.* SOLEMNES DIES. *Natiuitatis, vel inaugurationis.* QVI OBSERVANT, *nos fideles Deum verum imperatori propitium promerituri, ex motiuo reſpectus & honoris imperatori debiti, modeſtiam Chriſtianam obſeruantes, tanquam deſertores & contemptores ſolemnium Cæſaris arguimur, dum inſolentias Ethnicorum non ſequimur, quaſi verò ipſi Gentiles pij habendi ſint, quòd malis moribus in his feſtis cum omni licentia vacent.* EXPVNGIMVS, *implemus & perſoluimus.* LAVREIS, *coronis.* DIEM INFRINGIMVS, *quaſi lucem eius multitudine lampadum extinguere tentantes.* HABITVM NOVI LVPANARIS. *Sic enim ante veſtibula proſtitutæ domus, corona & lampades appoſita ſunt.* SECVNDÆ MAIESTATIS, *quia poſt Deum colendus imperator, cu-*

ius maieſtatis læſæ nos reos faciunt, ſicut & in Deos ſuos impios. VELIM. *Hoc mihi, inquit, in votis eſſet: vtinam liceret mihi in publicum producere quæ veſtra ſit hoc eſt quam perfida fides, quàm mentita veritas ſpecioſi veſtri obſequij.* NEC MODESTIA. *ob ingurgitationem.* NEC VERECVNDIA. *Propter verba inhoneſta.* NEC PVDICITIA. *ob habitum & ſpeciem lupanarium.* IPSOS QVIRITES. *Ex Liuio, lib.1. ab vrbe condita. Hoc nomen a Curibus, & Sabinorum vrbe impoſitum à Romulo dicto Quirino. Romulus enim iuſto fœdere cum T. Tatio Sabinorum Rege, eodemque in partem regni, Sabiniſque in vrbis portionem receptis, vt eorum ſibi amicitiam captaret, mixtam Sabinorum & Romanorum Gentem, vno nomine Quirites appellauit.* VERNACVLAM. *Propriè Romanam, & in vrbe ſeptem collium natam.* CONVENIO, *aggredior, & conſcientiam eius interrogo.* LINGVA ROMANA, *maledica & blaſphema in Cæſares.* TESTIS TIBERIS, *in quem proiecti ſunt maledici.* SCHOLA BESTIARVM. *Amphitheatrum in quo ferè erudiebantur ad pugnam cum gladiatoribus, quibus rei, ſiue Martyres addicti damnabantur. Alij legunt* beſtiariorum *damnatorum ad beſtias. Caſſiodorus libro 5. ep.42. crudelitatem huius ludi & ſcholæ ſic pingit:* Ludus crudelis, ſanguinaria voluptas, religio impia, humana feritas. OBDVXISSET, *quaſi feneſtram pellucidam ante pectus poſuiſſet, in præcordijs plebis, quanquam viuenti & præſenti imperatori blandientis, inſculpta cerneretur ſcena noui ac noui ſubinde Cæſaris ſuccedentis; ſicut in theatro & ſcena ſibi inuicem ſuccedunt actores. Qui quidem nouus imperator præſideret Congiario diuidendo, hoc eſt munere & ſumma pecuniæ qua imperator populum vniuerſum munificè afficiebat, ſicut Donatiuum erat quod ab eo milites accipiebant. Ita Seneca lib. 4. de benef. eſt & Congiarium menſura genus apud Paulum Iuriſconſultum quo caupones in tabernis vtuntur. Principum item liberalitatem ſignificat, l. Patronus, ff. de legat. vnde Lampridius de Alexandro Seuero ait:* Congiarium populo ter dedit, Donatiuum militibus, ter, carnem populo addidit. *Capitolinus in Antonino Pio:* Congiarium populo dedit, militibus Donatiuum addidit. DE NOSTRIS ANNIS. *Sic Concil. Chalcedon. Act.4.* Multi anni imperatoribus, multi anni Auguſtæ. *Sic Ambroſius orat. de obitu Valentiniani Imp.* Quàm noſtræ vitæ temporibus fulcire cuperemus, vt de noſtris annis viueret, qui fungi non potuit ſuis. VT VVLGVS, *ſupple ſolet.* DEPOSTVLATORES. *Petitores Chriſtianorum, vt ad beſtias, aliaue tormenta damnentur.* ORDINIS. *Magiſtratus, & Equites.* PRO AVCTORITATE. *Vt exigit eorum ordo plebe ſuperior, religioſi & fideles ſunt imperatori, memores iuſiurandi ipſi præſtiti; nihil hoſtile quiſquam ex Senatu, Equeſtri, Caſtrenſi, Palatino ordine, in imperatorem machinatur. Ironicè dicta.* VNDE CASSIJ, *&c. plurali vtitur pro ſingulari. Quaſi diceret, vnde igitur, an ex infima plebe proceſſerunt, Auidius Caſſius, qui in Antoninum conſpirauit? Vnde Peſcennius Niger, & Albinus, qui in Seuerum? Vnde qui obſederunt imperatorem Commodum inter duas lauros, dum eſſet in loco lauris conſito? Legunt alij,* Diras, vel dinas lauros, id eſt crudeles vel Apollini ſacras. FAVCIBVS EIVS. *Eiuſdem Commodi. Lampridius in eius vita. Vbi de Ælio Læto Præfecto, & Martia concubina eius:* Primùm ei venenum dederunt; quod cùm minùs operaretur, per athletam cum quo exerceri ſolebat eum ſtrangulauerunt. *Vnde & Aurelius Victor in vita Commodi:* ad extremum ab immenſo validiſſimo palæſtrita, compreſſis faucibus expirauit. PALATIVM IRRVMPVNT. *Intelligit Pertinacem, quem in ſaribus palatij Tauſius hasta in pectus vibrata ſtipatus militibus, interfecit.*

Teſtis Capitolinus in eius vita. OMNIBVS STEPHANIS. *Domitiani mortem reſpicit, qui à Stephano & Parthenio eſt occiſus. Stephanus libertus erat ipſius Domitiani, teſte Zozimo lib.1. hiſt. & Suetonio in eius vita. Domitillæ procurator; vt & Maximus Parthenij libertus. Ita aliqui retinent. Rigaltius tamen, pro Stephanis, legit* Sigeris. *Iuxta Martialem, lib.4. epigramm.79.*

Sigerioſque modò, Parthenioſque ſonas.

Vtriuſque etiam meminit Dio, in Domitiani cæde. SVB IPSA, *per genium imperatoris iurabant, & pro eo ſacrificabant, qui impetum in eum moliebantur.* PLAVSORES, *fautores, & ſocij criminis.* RACEMATIO SVPERSTES. *De Seuero agit, qui reliquos velut racemos ex vindemia conſpiratorum in ſe & Pertinacem, requiſiuit. Ita Zozimus lib. 1. hiſt. quanquam Baronius, tom. 2. de Plautiano hunc locum Tertulliani intelligat.* PRÆSTRVEBANT, *obumbrabant.* NEBVLABANT. *Fumo lampadum. Alij legunt:* enubilabant, *id eſt irradiabant, nubilo omni, lampadum numero, excuſſo.* TORIS. *Stratu paratu ad epulum, quibus forum plenum erat, hinc inde diſtributum. Quo apparatu, non tam imperatorum regnantium natalitia celebrabant, quàm vota ſua de ſucceſſore imperij exprimebant, alterius principis futuri nomen in corde mutantes, & ſuperſtitem principem eiuſque ſolemnia quaſi præludentem imaginem habentes præ oculis, alterius ſucceſſoris in quo ſpem ſuam figebant.*

Et ad Nat. cap.17.

AD COMMVNIONEM. *Non longè ſumus à vobis, & vos nobis ſimiles eſtis, quòd attinet ad obſtinationem & præſumptionem.* SECVNDA RELIGIO. *Quia poſt contemptum deorum, dicitis nos eſſe reos imperatoriæ maieſtatis, non adorando eorum imagines, nec iurando per eorum genios.* QVOTIDIE PARTHICI, *optando Parthos, Medos, Germanos, in imperatores promoueri.* IN QVIBVS INDOMITÆ. *Quia Romana gens plures apud ſe habet barbaros & exteros.* DE NOSTRIS, *perfidis ſcilicet.* AGNOSCIMVS SANE. *Ironicè dicta.* AFFECTATA MAIESTAS. *Vide dicta in Apol. à cap. 30. & ſequentibus. Alludit enim ad id quod Proconſul Syriæ Niger vir conſularis totum Orientem concitauit in Seuerum creatum à Senatu imperatorem. Sicut Albinus vir Patricius, & Britanniæ Proconſul, excitauit Occidentem. Auſidius item Caſſius imperatorem Antiochiæ ſe appellauit, vt M. Antonio imperium auferret. Ælius Lætus caſtrorum Præfectus Commodum imperatorem per quemdam Narciſſum ſtrangulauit.* NON LAVANT, *ob ſtrages & ſanguinem effuſum à Romanis.* VANITATIS, *ſuperſtitionis.* VERNACVLÆ GENTIS, *Romanæ & naturalis.* FESTIVOS: *Vel in feſtis & natalitiis imperatorum fictis adulatione, vel dicteriis, & irriſionibus affixis, ſeu libellis famoſis.* SALTIM, *ſaltem.* ALIVD OPINOR, *grauius ſcilicet crimen eſt, non iurare per Genios Cæſarum, quàm maledicere, conſpirare; inſidiari vitæ eorum.* EX FIDE, *conſcientià, quà ſcitis verè non eſſe deos.* QVAM DEVS FIERI. *Quia viuit; & Deus lapis inſenſibilis eſt.*

5. QVID AMPLIVS, *ſupple loquar.* NOSTER EST, *magis quam Romanorum Gentilium, quem Deus verus noſter elegit, cuius incolumitati plus proficit Chriſtianus, Deum pro ea orans & merito vera fidei impetrans, qui culmen maieſtatis Imperialis ſic veneror, vt eum ſub Deo ſolo conſtituam, & omnibus præponam hominibus.* INTER EST HOMINI. *Si enim æquare ſe velit Deo, ſtatim deijcitur dum eleuatur, & cum Nabuchodonoſor ad beſtias vſque deponitur.* Cùm in honore eſſet non intellexit, *ſe à Deo ſuperiore accepiſſe ſceptrum;* comparatus eſt iumentis, &c. GRANDE NOMEN. Per me reges regnant, in manu eius poteſtas & imperium, Transfert regna de gente in gentem. Per

unus lapis de monte præciſus conterens omnia regna mundi. Et nunc reges intelligite, &c. Nequando iraſcatur Dominus.

6. Perniciosa adulatione. *Non modo turpis & ſeruilis, ſed & damnoſa adulatio, tam blandienti, quàm imperatori; vtrumque enim Deo reddit exoſum. Iniuriam & facit imperatori, non ſecus ac ſi eo contempto imperatorem alterum appellaret.* Ipsi timendam. *Imperatori, quem Deum vocaſti.* Ante apotheosin, *antequam in Deorum numerum transſcribatur poſt mortem. Vnde Tacitus, lib. 15. Annal.* Deûm honor principi non ante habetur, quam agere inter homines deſierit. *Reges in Deos relatos meminit* S.Aug. *Aug. lib. 18. de Ciuit. cap. 21.* Latium, *inquit*, poſt Æneam quem Deum fecerant, vndecim Reges habuit, *quos ordine recenſet Liuius, lib. 1. & Euſeb. in Chron.* quorum nullus Deus factus eſt. Auentinus autem qui duodecimo loco Æneam ſequitur, cùm eſſet proſtratus in bello & ſepultus in eo monte, qui etiam nunc eius nomine nuncupatur, Deorum talium quales ſibi faciebant, numero eſt additus. Alij ſanè noluerunt eum in prœlio ſcribere occiſum, ſed non comparuiſſe dixerunt: nec ex eius vocabulo appellatum montem, ſed ab aduentu auium dictum Auentinum. Poſt hunc non eſt Deus factus in Latio, niſi Romulus conditor Romæ. *Regnum Romanum à Deo vero diſpoſitum tradit, non à fato vel Fortuna, lib. 5. de Ciuit. cap. 1.* S.Aug. Quoniam, *inquit* conſtat omnium rerum exoptandarum plenitudinem eſſe fœlicitatem quæ non eſt Dea, ſed donum Dei, & ideo nullum Deum colendum eſſe ab hominibus, niſi qui poteſt eos facere fœlices: vnde ſi illa Dea eſſet, ſola colenda meritò diceretur; iam conſequenter videamus, quâ cauſâ Deus qui poteſt & illa bona dare, quæ habere poſſunt etiam non boni, ac per hoc etiam non fœlices, Romanum imperium tam magnum, tamque diuturnum eſſe voluerit, &c. cauſa magnitudinis imperij Romani, nec fortuita eſt, nec fatalis, &c. prorſus diuinâ prouidentiâ regna conſtituuntur humana. Quæ, ſi propterea quiſquam fato tribuit, quia ipſam Dei voluntatem vel poteſtatem fati nomine appellat; ſententiam teneat, linguam corrigat. *Et cap. 21.* Non tribuamus Aug. dandi regni atque imperij poteſtatem, niſi Deo vero, qui dat fœlicitatem in regno cœlorum ſolis piis, regnum verò terrenum & piis, & impiis, ſicut ei placet, cui nihil iniuſtè placet, &c. Ille igitur vnus verus Deus, qui nec iudicio, nec adiutorio deſerit genus humanum, quando voluit, & quantùm voluit Romanis regnum dedit; qui dedit Aſſyriis vel etiam Perſis: à quibus ſolos duos Deos coli, vnum bonum, alterum malum continent literæ iſtorum, &c. Qui Mario, ipſe Caio Cæſari: qui Auguſto, ipſe & Neroni: qui Veſpaſianis, vel patri, vel filio, ſuauiſſimis imperatoribus, ipſe & Domitiano crudeliſſimo. Et ne per ſingulos ire neceſſe ſit, qui Conſtantino Chriſtiano, ipſe Apoſtatę Iuliano. *Romanos item impatientes imperatorum & regum notat eadem, lib. 5. cap. 12.* Aug. Hinc eſt quod regalem dominationem non ferentes, annua imperia, binoſque imperatores ſibi fecerunt, qui Conſules appellati ſunt à conſulendo, non Reges aut domini à regnando, atque dominando; cùm & Reges vtique à regendo dicti meliùs videantur, vt regnum à Regibus, &c. Sed faſtus Regius; non diſciplina putata eſt regentis, vel beneuolentia conſulentis, ſed ſuperbia dominantis. *Longè alio ſenſu Christiani, maximè Clerici & Epiſcopi in imperatores ſincero affectu propenſiſſimi, vt teſtatur, idem Aug. in ep. 68. ad Ianuarium nomine Clericorum Hipponenſium ſuo ſtilo ſcripta, in qua poſt initium, refert exemplum Epiſtolæ Anulini Proconſulis Africæ ad Conſtantinum imperatorem pro Cæciliano Epiſcopo Carthaginienſi.* Aug. Anulinus nunc Proconſul Africę. Scripta cœleſtia Maieſtatis veſtræ accepta atque adorata, *id eſt ori admota & exoſculata,* Cęciliano, & his qui ſub eodem agunt quique Clerici appellantur, deuotio paruitatis meæ inſinuare curauit. *Et paulò infra de duobus libellis quorum vnus inſcriptus:* Aug. Domino noſtro Conſtantino Auguſto tertiùm conſule, &c. *Concione autem 31. in Pſal. 118. in verſum:* Principes perſecuti ſunt me gratis. *Chriſtianorum erga Reges infideles obſeruantiam commendat.* Aug. Quas, *inquit*, perſecutiones à Regibus terræ corpus Chriſti, hoc eſt ſancta Eccleſia, pertulerit, nouimus. Agnoſcamus ergo hîc etiam eius verba dicentis, principes perſecuti ſunt me gratis, &c. quid enim Chriſtiani læſerant regna terrena, quamuis & regna cœlorum promiſerit Rex eorum? &c. Nunquid eorum Rex milites ſuos prohibuit impendere & exhibere quæ debentur Regibus terræ? Nonne de hoc ſibi calumniam molientibus Iudæis, ait, reddite quæ ſunt Cęſaris, &c. Nonne tributum de ore piſcis ipſe perſoluit? Nonne præcurſor eius militibus regni huius, quid facere deberent pro æterna ſalute quærentibus, non ait: cingulum ſoluite, arma proijcite, Regem veſtrum deſerite, vt poſſitis Domino militare? Sed ait, neminem concuſſeritis, nulli calumniam feceritis. Sufficiat vobis ſtipendium veſtrum. Nonne vnus militum eius, & dilectiſſimus comes eius commilitonibus ſuis, & quodammodo Chriſti prouincialibus dixit: omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit? & paulò poſt ait: reddi omnibus debita, cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem. Nonne præcepit, vt pro ipſis etiam Regibus oret Eccleſia? Quid ergo eos Chriſtiani offenderunt? Quod debitum? In quo Chriſtiani non ſunt terrenis Regibus obſecuti? Ergo terreni Reges Chriſtianos gratis perſecuti ſunt.

1. Indulgentiæ vnde primò in Eccleſia fluxerunt. Ad Martyras, cap. 1. in f.

PAcem quidam in Eccleſia non habentes, à Martyribus in carcere exorare conſueuerunt. Et ideo eam etiam propterea in vobis habere, & fouere, & cuſtodire debetis: vt ſi fortè & aliis præſtare poſſitis.

2. Et de Pudicitia, cap. 22. à p.

SVfficiat martyri propria delicta purgaſſe. Ingrati, vel ſuperbi eſt in alios quoque ſpargere, quod pro magno fuerit conſecutus. Quis alienam mortem ſuâ ſoluit, niſi ſolus Dei filius? Nam & in ipſa paſſione liberauit latronem. Ad hoc enim venerat, vt ipſe à delicto purus, & omnia ſanctus, pro peccatoribus obiret. Proinde qui illum æmularis donando delicta, ſi nihil ipſe deliquiſti, planè patere pro me. Si verò peccator es, quomodo oleum faculæ tuæ ſufficere & tibi, & mihi poterit?

INDVLGENTIÆ VNDE. I. II. SCHOL.

PACEM QVIDAM NON HABENTES. A *Pœnitentes publicè intelligit à communicatione & pace in Eccleſia dari ſolita, & oſculo ſancto, ac participatione Sacramentorum excluſos, quandiu ſatisfactioni illi pœnali pro peccatis impoſita vacabant: cuius indulgentiam & relaxationem ab Epiſcopis obtinebant, petentes à Confeſſoribus & Martyribus in carcere detentis pro confeſſione nominis Chriſti, libellos ſupplices, vt per eorum merita, pœnaſque pro Chriſto paſſas, vel tota pœna ſibi pro delictis iniuncta, vel pars eius remitteretur.* EAM IN VOBIS HABERE. *Hortatur Martyres carceratos, vt pacificè inter ſe viuant, vt digniùs ipſi pœnitentibus reconciliationem & pacem cum Eccleſia valeant obtinere.*

2. SVFFICIAT MARTYRI. *Licet iam factus hæreticus, deſtruere conetur, quod priùs* B *Catholicus extruxerat, ſupponit tamen antiquam Eccleſiæ conſuetudinem, indulgere ſolitam peccatoribus, intuitu meritorum & ſuffragiorum Martyrum.* QVIS ALIENAM. *Nec nos inficiamur ſolum Chriſtum,* inter mortuos liberum, *mortis ſuæ pretio debitas omnibus pœnas, &* Chirographum quod erat contrarium nobis, *ſuo ſanguine diluiſſe.* OMNIA SANCTVS. *Omnino, per omnia.* OLEVM FACVLÆ, *alludit ad prudentes virgines reſpondentes fatuis:* ne fortè non ſufficiat nobis & vobis: *Faculam dixit, exiguam lampadem modicum olei, ſiue meriti continentem. Sed eſto, plerique etiam Martyres Chriſtum confitentes, pro ſuis ſæpè delictis opus habuerint ſatisfacere; quis neget beatiſſimam Virginem,* C *Ioannem Baptiſtam, Apoſtolos, Stephanum, innumeroſque Martyres, Virgines, alioſque Sanctos integerrima vita licet non ſine venialibus peccatis, (exceptâ Deiparâ, vt alibi probauimus abſque omni peccato, tam originali, quàm actuali, mortali, quàm veniali;) longè plura perpeſſos, quàm eorum peccata mererentur. Quorum proinde ſupererogatoria opera, actiones & paſsiones, in Gazaphilacium Eccleſiæ; & iuxta Symbolum,* communionem Sanctorum, *confluant, & iungantur paſsionibus Chriſti Domini; ex quibus maximè theſaurus indulgentiarum, ſiue remiſsionum conflatus eſt: ex quo Summus Pontifex fidelis diſpenſator largitur fidelibus; habens cum Petro eandem clauium poteſtatem,* D *quæcunque peccata retinendi, pœniſque priuatis aut publicis obligandi, aut ſoluendi poteſtatem.*

Ceterùm hæc pax, reconciliatio, indulgentia, remiſsio, olim dabatur ab Epiſcopis, ad ſupplicationem, & intercesſionem Martyrum, qui ſi adhuc viuentes id poterant obtinere, quantò magis poſt tot tormenta mortemque perpeſſam, eorum reſpectu poteſt Summus Pontifex indulgere? Hortatus eſt Martyres, Cyprianus lib. 3. Epiſtola 15. Vt parci & ſobrij eſſent & cauti in libellis ſupplicibus ſibi offerendis pro indulgentia lapſorum in grauia delicta, idololatria, mœchia, &c. Vbi queritur de Preſbyteris & Diaconis carceratos Martyres viſitantibus, & ſupplicationes eorum abſente & inconſulto Epiſcopo acceptantibus. Vbi inter cætera. Quoniam audio, fortiſſimi & chariſſimi fratres, impudentiâ vos quorundam premi, & verecundiam veſtram vim pati, oro vos quibus poſſum precibus, vt Euangelij memores, & conſiderantes quæ & qualia in præteritum anteceſſores veſtri Martyres conceſſerint, quàm ſolliciti in omnibus fuerint, vos quoque ſollicitè & cautè petentium deſideria ponderetis; vt pote amici Domini, & cum illo poſtmodum iudicaturi, inſpiciatis & actum, & opera & merita ſingulorum; ipſorum quoque delictorum genera & qualitates cogitetis; ne ſi quid abruptè & indignè vel à vobis promiſſum, vel à nobis factum fuerit, apud Gentiles quoque ipſos Eccleſia noſtra erubeſcere incipiat, &c. Sed & illud ad diligentiam veſtram redigere, & emendare debetis, vt nominatim deſignetis eos quibus pacem deſideratis. Audio enim quibuſdam ſic libellos fieri, vt dicatur: communicet ille cum ſuis. Quod numquam omnino à Martyribus factum eſt; vt incerta & cæca petitio inuidiam nobis poſtmodum cumulet: latè enim patet, quando dicitur: ille cum ſuis: & poſſunt nobis viceni & triceni, & ampliùs offerri, qui propinqui & affines & liberti, ac domeſtici eſſe aſſeuerentur eius qui accipit libellum; & ideo peto, vt eos quos ipſi videritis, quos noſtis, quorum pœnitentiam ſatisfactioni proximam conſpicitis, deſignetis nominatim libello, & ſic ad nos fidei ac diſciplinæ congruentes literas dirigatis. *Id rurſum inculcat lib. 3. Epiſtola 16. Vbi non nimis confidendum monet præproperæ abſolutioni, & indulgentiæ per Martyres obtentæ.* Nemo adhuc importuno tempore acerba poma decerpat; nemo nauem ſuam quaſſatam & perforatam fluctibus, priuſquam diligenter refecerit, in altum denuò committat; nemo tunicam ſciſſam accipere, & induere properet, niſi eam & ab artifice perito ſartam viderit, & à fullone curatam receperit. Audiant quæſo patienter conſilium noſtrum, expectent regreſſionem noſtram, vt cùm ad vos per Dei miſericordiam venerimus, conuocati Coepiſcopi plures ſecundùm Domini diſciplinam, & Confeſſorum præſentiam, beatorum Martyrum litteras, & deſideria examinare poſſimus. *Rurſum eodem libro ep. 17.* Quoniam, *inquit*, video facultatem veniendi ad vos nondum eſſe, & iam æſtatem cœpiſſe, quod tempus infirmitatibus aſſiduis, & grauibus infeſtat, occurrendum puto fratribus noſtris, vt qui libellos à Martyribus acceperunt, & prærogatiuâ eorum apud Deum adiuuari poſſunt, ſi incommodo aliquo & infirmitatis periculo occupati fuerint, non expectatâ præſentiâ noſtrâ, apud Preſbyterum quemcumque præſentem, vel ſi Preſbyter repertus non fuerit & vrgere exitus cœperit, apud Diaconum quoque exomologeſin facere delicti ſui poſſint; vt manu eis in pœnitentiam impoſitâ, veniant ad Dominum cum pace, quam dari Martyres literis ad nos factis deſiderauerunt. *Adnerte hîc exomologeſin non pro auriculari confeſsione ſumi, quam ſolus Preſbyter excipere poteſt, ſed pro publica ſatisfactione, à cuius pœna poſſunt abſoluere Diaconi: nam & libro octauo Conſtit. Apoſtol. Clementis, abſente Preſbytero Diaconi habent poteſtatem excommunicandi. Vnde & pariter hîc Cyprianus tribuit, abſoluendi. Sic &*

S. Gregorius conceſsit Presbyteris adminiſtrandæ confirmationis poteſtatem, cuius tamen ſolus Epiſcopus ordinarius eſt miniſter. Videndus Cyprianus eodem libro epiſt. 18. inſcripta Presbyteris & Diaconibus. Item ad eoſdem epiſt. 5. & in epiſtola Celerini ad Lucianum pro Numeria & Candida lapſis, quæ eſt apud Cyprianum 21. expreſſam facit indulgentiæ mentionem. Credo Chriſtum ſecundùm illarum pœnitentiam & opera quæ penes collegas noſtros fecerunt extorres qui à vobis venerunt, à quibus ipſis de operibus eorum audies iam, pro eis vobis Martyribus ſuis petentibus indulturum credo. *Et lib. 5. epiſt. 6. laudat lapſos ſatisfacere volentes licet acceptâ pace libellis Martyrum.* Summiſſos, *inquit*, & quietos, & verecundos oportet eos qui delicti ſui memores ſatisfacere Deo debent, &c. Quæ illi cogitantes, & quamuis libello à Martyribus accepto, vt tamen à Domino ſatisfactio ſua admitti poſſit, orantes ſcripſerunt mihi ſe delictum ſuum cognoſcere, & pœnitentiam veram agere, nec ad pacem temerè, aut importunè properare, ſed expectare præſentiam noſtram; dicentes pacem quoque ipſam, ſi eam nobis præſentibus acceperint, dulciorem ſibi futuram. *Tandem lib. 5. epiſt. 13. quæ eſt reſponſoria Cleri Romani ad Cyprianum.* Si dandam illis pacem Martyres putauerunt, cur ipſi non dederunt? Cur illos ad Epiſcopum vt ipſi dicunt, remittendos cenſuerunt? Is enim qui iubet fieri, poteſt vtique facere quod fieri iubet. Sed vt intelligimus, immo vt res ipſa loquitur & clamat, ſanctiſſimi Martyres vtrobique adhibendum putauerunt temperamentum & pudoris, & veritatis. Nam & quia à multis vrgebantur, dum ad Epiſcopum illos remittunt, verecundiæ propriæ, ne vlterius inquietarentur, conſulendum putauerunt: & dum illis non ipſi communicant, Euangelicæ legis illibatam ſinceritatem cuſtodiendam iudicauerunt.

Auguſtinus lib. 3. de Baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 17. probat indulgentiam peccatorum in Eccleſiæ vnitate dari per eiuſdem Eccleſiæ vnicæ columbæ ſupplicationem gemebundam. Quòd, *inquit*, in typo vnitatis Petro Dominus dedit poteſtatem, vt id ſolueretur in terris, quod ille ſoluiſſet; manifeſtum eſt, quòd illa vnitas etiam vna columba ſit dicta, &c. Cant. 6. An fortè per orationes Sanctorum ſpiritalium qui ſunt in Eccleſia, tanquam per columbæ creberrimum gemitum, magnum geritur Sacramentum, & occulta diſpenſatio miſericordiæ Dei, &c. *Et cap. 18* (S. Aug.) Sicut miſit me, *inquit*, Pater, & ego mitto vos. Hoc cùm dixiſſet, inſpirauit, & ait illis: Accipite Spiritum ſanctum, ſi cuius remiſeritis peccata, illi remittuntur, &c. Ergo ſi perſonam gerebant Eccleſiæ, & ſic eis hoc dictum eſt tanquam ipſi Eccleſiæ diceretur; pax Eccleſiæ dimittit peccata, & ab Eccleſiæ pace alienatio tenet peccata, non ſecundùm arbitrium hominum, ſed ſecundùm arbitrium Dei, & orationes ſanctorum ſpiritalium, qui omnia dijudicant, ipſi autem à nemine iudicantur. Petra enim tenet, petra dimittit, columba tenet, columba dimittit: vnitas tenet, vnitas dimittit. *Et tract. 58. in Io. 13. myſticè exponens illud Chriſti:* Et vos debetis alter alterius lauare pedes, &c. (S. Aug.) Numquid, *inquit*, dicere poſſimus, quod etiam frater fratrem à delicti poterit contagione mundare? Immò verò id etiam nos eſſe admonitos in huius Dominici operis altitudine nouerimus, vt confeſſi inuicem, *vel humilitatis confeſsione, ſinguli ſingulis, vel Sacramentali, Laici Presbyteris,* vt confeſſi inuicem delicta noſtra, oremus pro nobis, ſicut & Chriſtus interpellat pro nobis. Audiamus Apoſtolum Iacobum hoc ipſum euidentiſſimè præcipientem & dicentem: (Aug.) confitemini inuicem delicta veſtra, & orate pro vobis: quia & hoc Dominus nobis dedit exemplum. Si enim ille qui vllum peccatum nec habet, nec habuit, nec habebit, orat pro peccatis noſtris, quantò magis nos inuicem pro peccatis noſtris orare debemus? Et ſi dimittit nobis ille cui non habemus quod dimittamus: quantò magis dimittere nobis debemus inuicem, qui ſine peccato hîc viuere non valemus? Quid enim videtur in hac altitudine Sacramenti Dominus ſignificare, cùm dicit: Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis: niſi quod apertiſſimè dicit Apoſtolus, donantes vobiſmetipſis, ſi quis aduerſus aliquem habet querelam, ſicut & Dominus donauit vobis, ita & vos inuicem? *Sicut & ſuprà dixerat, ſi quid donaſtis, &c.* Itaque nobis delicta donemus, & pro noſtris delictis inuicem oremus, atque ita quodammodo inuicem pedes noſtros lauemus. *Sic Martyres orabant pro lapſis indulgentiam dari ab Epiſcopis.* (Aug.) Noſtrum eſt donante ipſo, miniſterium charitatis & humilitatis abhibere: illius eſt audire, ac nos ab omni peccatorum contaminatione mundare per Chriſtum, & in Chriſto: vt quod aliis etiam dimittimus, hoc eſt in terra ſoluimus, ſoluatur & in cœlo.

Quod autem Eccleſia in proceſſu, pacem & indulgentiam lapſis, libellis orata ſupplicibus Martyrum, per Epiſcopos dedit, hoc exordio Paulus inceſto Corinthio, peractâ ex parte pœnitentiâ, & patienter toleratâ excommunicationis, & vexationis dæmonis pœnâ, ad ſupplicationem Corinthiorum, ſe indulſiſſe commemorat. 2. Cor. 2. 6. & ſeq. Sufficit illi qui eiuſmodi eſt, obiurgatio hæc quæ fit à pluribus: *ex pudore pœnitentiæ publicæ:* ita vt è contrario magis donetis, *Syr. remittatis* [illegible], & conſolemini, ne fortè abundantiori triſtitiâ abſorbeatur, qui huiuſmodi eſt. Propter quod obſecro vos vt confirmetis in illum charitatem. Ideo enim & ſcripſi, vt cognoſcam experimentum veſtrum, an in omnibus obedientes ſitis. *Vbi in Græco, pro, confirmetis, verbum κυρῶσαι, emphaticum eſt, κυρία, enim ſunt comitia, & ſtatuti iudiciorum dies: quaſi diceret, publicis Eccleſiæ comitiis & & conſenſu decernatis & declaretis illius, reſtitutionem, fraternâ enim amplectentes charitate.* Cui autem aliquid donaſtis, & ego. Cui aliquid indulſiſtis vos qui de Clero Corinthiorum eſtis, qui ei aliquid pœnitentiæ remiſiſtis, petentes à me per Titum, vt ei indulgeam, libenter ego, quod vos ſupplicatione facitis, ego Apoſtolicâ authoritate & iuriſdictione à Chriſto acceptâ indulgeo. Vnde & ſubijcit: nam & ego quod donaui, ſi quid donaui propter vos, *ad inſtantiam & ſupplicationem veſtram,* in perſona Chriſti. *Græcè ἐν προσώπῳ, & Theophilactus ὡς ἐν προσώπῳ ὢν Χριστοῦ. Quaſi perſona exiſtens Chriſti, ſicut 1. Cor. 5. 4. dixerat;* Ego quidem ab-

ſens corpore præſens autem ſpiritu, iam iudicaui vt præſens, eum qui ſic operatus eſt, in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, congregatis vobis & meo ſpiritu, cum virtute Domini noſtri Ieſu, tradere huiuſmodi Satanæ. *Quod Chryſoſtomus exponit ſecundùm Deum, aut ad Chriſti gloriam, aut Chriſto hoc imperante. Quem locum Pauli Pacianus in ep. contra Nouatianos refert:* Vides, *inquit*, Apoſtoli indulgentiam, proprias etiam ſententias temperantem. *Et Ambr. lib. 1. de Pœnit. cap. vltimo.* Si ſatis ad condemnationem eſt obiurgatio quæ fit à pluribus: ſatis eſt quoque ad remiſſionem peccati obſecratio quæ fit à pluribus. Nec ſolùm donauit ipſe, ſed voluit etiam omnes donare. *Non quidem iuridicè quod ad Epiſcopum pertinebat, ſed deprecatoriè, & ex charitate recipiendo ad communionem, relaxatâ pœnâ longiore, pace, & indulgentiâ datâ. Vnde & Ambroſius in Luc. 19.* Soluite eum & adducite: ſoluit, *inquit*, eum manus Apoſtolica: talis actus, talis vita, talis gratia. Eſto & tu talis, vt poſſis ligatos ſoluere: *Concilium Nicænum primum Canone 11. concedit Epiſcopus vt aliquid indulgeant lapſis.* Quicumque, *inquit*, cum omni timore & lacrymis perſeuerantibus, & operibus bonis conuerſationem ſuam non verbis ſolis, ſed opere & veritate demonſtrant, cùm tempus ſtatutum ab his fuerit impletum, & orationibus iam cœperint communicare, licebit etiam Epiſcopo humanius circa eos aliquid cogitare. Qui verò indifferenter habuerint lapſum, & ſufficere ſibi quod Eccleſiam introïerunt, arbitrantur, iſti omnimodo tempora ſtatuta complebunt.

Vbi notandum magnam in indulgentia pœnæ debitæ adhibitam fuiſſe antiquitus cautionem, nec omnem pœnam, ſed partem eius tantùm, eamque pro feruoris modo fuiſſe donatam. Hinc & Paulus ſupra: Si quid, *inquit*, donaui, *partem indicat indulgentia, non totam. Hinc Concil. Lateran. Maximum, ſub Innoc. 3. Can. 62. moderamen adhibuit.* Quia per indiſcretas indulgentias atque ſuperfluas, quas quidam Eccleſiarum Prælati facere non verentur, & claues Eccleſiæ contemnuntur, & pœnitentialis ſatisfactio eneruatur, decernimus, vt cùm dedicatur Baſilica, non extendatur indulgentia extra annum, ſiue ab vno ſolo, ſiue à pluribus Epiſcopis dedicetur: ac deinde in anniuerſario dedicationis tempore, quadraginta dies de iniunctis pœnitentiis indulta remiſſio non excedat: & intra hunc quoque dierum numerum, indulgentiarum litteras præcipimus moderari, quæ pro quibuſlibet cauſis aliquoties conceduntur; cùm Romanus Pontifex qui plenitudinem obtinet poteſtatis, hoc in talibus moderamen conſueuerit obſeruare. *Quod de Epiſcopis intelligitur. Nam Summus Pontifex de plenitudine poteſtatis: nunc plenam dat, id eſt remiſſionem pœnæ debitæ tam iuxta Canones, quam iuxta iudicium Dei, omnibus peccatis mortalibus quorum peccator contritus fuerit, & confeſſus: Pleniorem cum indulget etiam peccatis venialibus reſpondentem; pleniſſimam cùm venialibus, mortalibus, tam confeſſis quam oblitis indulget, quod Paludanus & Nauarrus apertè depromunt ex Extrauagante,* cùm ex antiquorum fida relatione, de pœnitentiis & remiſſionibus. *Indulgentia* vnius carentæ, *tantum relaxat pœnæ, quantum iuſtitia diuina remitteret poſt pœnitentiam quadraginta dierum in ieiunio panis & aquæ & ſeptem annorum actorum in alia pœnitentia. Indulgentia decennij relaxabat debitam decem annis. Qualem dedit Innocentius 4. toties quoties pro Chriſtianiſſimo Rege fit oratio, & refertur à D. Thoma in quartum diſt. 20. q. 1. ar. 3. & Nauarro de oratoriis, & horis Canonicis, cap. 17. num. 90.* Quod credo, *inquit*, conceſſum ob illuſtriſſima of-

A ficia quæ olim Regia illa, piiſſima, Chriſtianiſſima, & munificentiſſima maieſtas erga Sedem Apoſtolicam præſtitit: nam ſeptem vel octo Pontifices Sede Apoſtolicâ deturbatos, ſuis impenſis, & ſuorum ſanguine reſtituit.

Indulgentia vnius quadragenæ, eſt quadraginta dierum; ſeptenæ, ſeptem annorum pœnitentiæ iniunctæ ab Eccleſia. In quibus omnibus penſandum eſt quàm clementer nobiſcum agat Eccleſia iam ſub finem ſæculi, cum feruore Chriſtiano, viribus etiam corporis imminutis; vt tot nobis indulgentias plenarias largiatur. Quis enim ſatisfacere poſſet, & cuius vita tam longa ſufficeret; cùm nec purgatorium vltra durationem ſæculi extendatur, cùm multi innumera peccata mortalia com-
B *mittant, & olim Eccleſia pro vnoquoque peccato mortali, ſecundùm menſuram delicti, quinque, ſeptem, decem, duodecim annorum pœnitentiam imponeret? Sic in Concilio Elibertino, cap. 5. pro homicidio caſuali, per quinquennium, pro voluntario, per ſeptennium. Et c. 64 pro adulterio per decennium quiſque pœnitere debebat. Et in Synodo ſub Silueſtro relata, cap.* Preſbyter, *diſt. 81. eadem pœna taxatur Presbytero fornicario. Et Can.* Si quis Sacerdos. 30. q. 2. *Confeſſor filiæ ſpiritalis conſtuprator, per duodecim annos in continua peregrinatione verſari, & poſtea monaſterio recludi iubetur. Hinc fit vt aliquando in Bullis indulgentiarum, non fruſtra, mille, decem, centum millia dierum vel annorum dentur, tum quod plerique pro innumeris peccatis mortalibus, tamdiu pœnitere deberent, ſi viuerent, vel ſi du-*
C *ratio mundi eouſque porrigeretur, tandiu in purgatorio demorari, cuius tam intenſa eſt pœna, vt omnes gradus & extenſiones durationis pœna cuiuſcumque præſentis vitæ excedat, ſecundùm Auguſtinum in Pſal. 37.* Non ſim inter illos quibus dicturus es, ite in ignem æternum, &c. Neque in ira tua emendes me, vt in hac vita purges me, & talem me reddas, cui iam emendatorio igne non ſit opus, propter illos qui ſalui erunt, ſic tamen quaſi per ignem, &c. & quia dicitur ſaluus erit, 1. Cor. 3. contemnitur ille ignis. Ita planè, quamuis ſalui per ignem, grauior tamen erit, quàm quicquid poteſt homo pati in hac vita. *Subijcit pœnas & ſceleratorum & martyrum.* Iſta S. Aug.
D ergo quæ hîc ſunt mala, multò faciliora ſunt: & tamen videte quemadmodum ea homines ne patiantur, quicquid iuſſeris, faciunt. Quantò melius faciunt quod iubet Deus, ne illa grauiora patiantur? *Cur ergo facili indulgentiarum viâ, & leni huius vitæ pœnitentiâ, nos à futuris pœnis non redimimus? Cur defunctorum animas conceſſis indulgentijs; licet non per modum iuridicæ abſolutionis, ſaltem per modum ſuffragij, Chriſti, Mariæ, ſanctorum ſatisfactiones offerendo Deo, & eas per modum piæ & certæ ſolutionis applicando, non liberamus. Animæ iſtæ in charitate Dei & proximi, in vnitate Eccleſiæ migrarunt è viuis, iunctæ ſunt amore cœlitibus & nobis. Quis eas indulgentijs adiuuari niſi hæreticus abnuat? Ac ne quid inexpeditum prætercam: quærunt aliqui, cur eodem die, vel*
E *plures indulgentiæ plenariæ, vel ad plenarias, tot annorum indulgentiæ addantur? Quibus reſpondeo id factum ex diuerſorum Pontificum largitate, qui eidem loco, feſto, operi pio eaſdem vel diuerſas indulgentias tribuerunt. Quibus cùm in perſona dixerit Chriſtus:* Quæcumque ſolueritis ſuper terram, &c. *De fide eſt in eo eſſe plenitudinem poteſtatis, & infallibilem eſſe conceſſionem indulgentiæ,* ſi adſit in concedente authoritas, in cauſa pietas, & in ſuſcipiente charitas.

Antiquitas indulgentiarum ſatis ſuprà probata eſt ex indulgentia Pauli data inceſto, & ex relatis à Tertulliano & Cypriano. In Concilio 1. Nicæno, cap. 12.

Placuit S. Synodo licet indigni ſint miſericordiâ, A aliquid tamen circa eos humanitatis oſtendi, &c. licebit Epiſcopo humanius circa eos aliquid cogitare. *Concilium Ancyranum, Can. 5.* Statuimus vt Epiſcopi modo conuerſationis examinato, poteſtatem habeant vel vtendi clementiâ, vel plus temporis adijciendi. *Concil. autem Laodicenum, Can. 2.* Oportet vt paruo tempore tranſacto, vacent orationibus & ieiuniis, quibus etiam iuxta indulgentiam communionem reddi decreuimus. *Nota hoc Concilium ſub fine Liberij Papa congregatum circa annum Domini 364. confirmatum in ſexta Synodo generali. Quinto & ſexto ſaculo. S. Greg. magnus conceſsit indulgentias viſitantibus Roma ſtationes. Ita S. Leo diuerſis Eccleſiis Germania & Gallia. Sergius iunior* B *circa annum 884. Eccleſia S. Martini de Montibus trium annorum & trium quadragenarum indulgentiàm tribuit eam die feſto viſitantibus. In Concilio generali Claromontano an. 1116. Vrbanus plenariam cruciatis tribuit indulgentiam. Innocentius tertius, 1213. item plenariam pro recuperatione terra ſancta. Et indixit Concil. Lateranenſe celebratum poſtea 1215. vbi aliqui correcti ſunt abuſus circa indulgentias. Capite* cum ex eo *ſicut & in Lugdunenſi, cap. 1.* de pœnitentiis & remiſſionibus. *Et in Concilio generali Viennenſi Clementina 2. eodem titulo. Sicut & in Conſtantienſi. Concilium tandem Tridentinum, ſeſsione 25. in Decreto de indulgentijs:* Cùm, *inquit*, poteſtas conferendi indulgentias à Chriſto Eccleſiæ conceſſa ſit, atque C huiuſmodi poteſtate diuinitus ſibi traditâ, antiquiſſimis etiam temporibus illa vſa fuerit, ſacroſancta Synodus indulgentiarum vſum Chriſtiano populo maximè ſalutarem, & ſacrorum Conciliorum authoritate probatum, in Eccleſia retinendum eſſe docet & præcipit; eoſque anathemate damnat, qui aut inutiles eſſe aſſerunt, vel eas concedendi in Eccleſia poteſtatem eſſe negant. In his tamen concedendis moderationem, iuxta veterem & probatam in Eccleſia conſuetudinem adhiberi cupit, ne nimia facilitate, Eccleſiaſtica diſciplina eneruetur. Abuſus verò qui in his irrepſerunt, & quorum occaſione indignè hoc indulgentiarum nomen ab hæreticis blaſphematur, emendatos & correctos D cupiens, præſenti Decreto generaliter ſtatuit, prauos quæſtus omnes pro his conſequendis, vnde plurima in Chriſtiano populo abuſuum cauſa fluxit, omnino abolendos eſſe.

Auguſtinus indulgentiſsimus licet & lapſis manum humaniſsimus porrigens, aduertente Bedâ in 1. S. Aug. *Cor. 11.* Si noſmetipſos dijudicaremus, non vtique iudicaremur, *Auguſtini locum citans libro de pœnitentia, pulchrè in margine poſuit:* Plenaria indulgentia, quomodo vnuſquiſque ſe debet iudicare. *Indicans quòd licet indulgentia antiqua reciperent peccatores ad pacem, breuiarent pœnitentiam, accelerarent Sacramentorum participationem, & acceſſum ad Deum: ſicut & hodierna plenaria, maximè Iubilai ſoluunt à cenſuris, à culpa & pœna, & introducunt in cœlum: & iudicium Dei terribile praueniunt: tamen & eos qui ſeipſos iudicant, & pœnitentiam agunt, & ſeipſos liberà ſeueritate ab altari ſeparant, plenariam nihilominus ſibi indulgentiam comparare.* Pro illis, *inquit*, S. Aug. peccatis quæ legis decalogus continet, & de quibus Apoſtolus ait: quoniam qui talia agunt: regnum Dei non poſſidebunt, in pœnitentiam maiorem in ſe quiſque ſeueritatem debet exercere; vt à ſeipſo iudicatus, non iudicetur à Domino, ſicut idem Apoſtolus ait. Si enim nos dijudicaremus: à Domino non dijudicaremur. Aſcendat itaque homo aduerſum ſe tribunal mentis ſuæ. Si timet illud, A quod oportet nos exhiberi ante tribunal Chriſti: vt illic recipiat vnuſquiſque quæ per corpus geſſit, ſiue bonum ſiue malum: conſtituat ſe ante faciem ſuam, ne hoc ei poſtea fiat. Nam minatur hoc Deus peccatori dicens. Arguam te, & ſtatuam te ante faciem tuam. Atque ita conſtituto in corde iudicio aſſit accuſatrix cogitatio: teſtis conſcientia, carnifex timor. Inde quidam ſanguis animi confitentis per lacrymas profluat. Poſtremò ab ipſa mente talis ſententia proferatur, vt ſe indignum homo iudicet participatione corporis & ſanguinis Chriſti; vt qui ſeparari timet à regno cœlorum per vltimam ſententiam ſummi iudicis, per Eccleſiaſticam diſciplinam à Sacramento cœleſtis panis interim ſepa- B retur. Verſetur ante oculos imago futuri iudicij, vt cùm alij accedunt ad altare Dei, quo ipſe non accedit; cogitet quàm ſit contremiſcenda illa pœna, cùm percipientibus aliis vitam æternam, alij præcipitentur in mortem æternam. Ad hoc enim altare quod nunc in Eccleſia eſt, in terra poſitum, terrenis oculis expoſitum; ad myſteriorum diuinorum ſignacula celebranda, multi etiam ſcelerati poſſunt accedere; cùm Deus commendat in hoc tempore patientiam, vt in futuro exerat ſeueritatem ſuam. Accedunt enim, ignorantes quoniam patientia Dei ad pœnitentiam eos adducit: illi autem ſecundùm duritiam cordis ſui, &c. Ad illud autem altare quò præcurſor pro nobis introijt Ieſus Chriſtus, quò præ- C ceſſit caput Eccleſiæ membris cæteris ſecuturis, nullus eorum accedere poterit, de quibus dixit Apoſtolus, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt. Solus enim Sacerdos, ſed planè ibi totus aſſiſtet, adiuncto ſcilicet corpore, cui caput eſt quod iam aſcendit in cœlum. Ipſe eſt cui dicit Apoſtolus Petrus: plebs ſancta, regale Sacerdotium. Quomodo ergo in interiora veli, & in illa inuiſibilia ſancta ſanctorum intrare audebit & poterit, qui medicinam cœleſtis diſciplinæ contemnens, noluit pauliſper à viſibilibus ſeparari? Qui enim noluit humiliari vt exaltaretur; cùm exaltari voluerit, deijcietur, & in æternum ſeiungetur ab æternis ſanctis, quiſquis hoc tempore per merita D obedientiæ, & per ſatisfactionem pœnitentiæ, non ſibi prouidit locum in corpore Sacerdotis. Quâ enim fronte impudentiæ tunc volet auerti faciem Dei à peccatis ſuis, qui nunc toto corde non dicit: quoniam facinus meum ego agnoſco, & peccatum meum ante me eſt ſemper? Quo pacto quæſo Deus dignatur ignoſcere, quod in ſeipſo homo dedignatur agnoſcere? *Ex aduerſo Deus agnoſcenti ignoſcit, & vt Magdala & adultera pœnitenti & confuſa ſeque ipſam iudicanti indulget plenariam indulgentiam, imò & Iubileum largitur. Accipe Auguſtinum in* Aug. *Pſalmum 50. in verba* quoniam iniquitatem meam ego cognoſco, &c. *Vbi de Adultera:* Non, *inquit*, Deus, fecit contra legem ſuam: quia nec imperator contra leges ſuas facit, quando confeſſis dat indul- E gentiam. Moyſes miniſter legis, Chriſtus promulgator legis. Moyſes lapidat vt iudex, Chriſtus indulget vt Rex. *Et quidem ſi Iubilaus à Iobel dicitur, id eſt cornu arietis, ex quò compoſita erant tuba ſiue buccina Iubilai, iuxta Ioſue 6. 6. & 13. vbi cum vulgata dicat,* tollant ſeptem Iubilæorum buccinas; *Sanct. Pagninus habet* ſeptem tubas arietinas: *in memoriam arietis cornibus harentis, inter vepres, ſubrogati, & immolati pro Iſaac, qui Chriſtum pro nobis in cruce coronato ſpinis capite moriturum, ſatisfacturum pro nobis, eumdemque Summum Pontificem plenarium Iubilaum & pœnitentibus & confeſsis indulturum: quid mirum ſi Pontifex Summus, eius Vicarius & Petri ſucceſſor,*

implens ſiguram Iubilæi veteris teſtamenti, omnia nobis debita remittit, & ad poſſeſsiones gratiæ & gloriæ priùs venditas reſtituit. Conſtat quidem & Extrauagante Bonifacij 8. Iubilæum quod priùs non dabatur niſi poſt centum annos, ad terminos Leuitici 25. 10. ad annum quinquageſimum fuiſſe reductum. Idque per Clementem 6. vt legitur in Extrauagante vnigenitus de pœnit. & remiſſ. *Deinde vrgentibus Eccleſiæ neceſsitatibus, & vita hominum imminuta, à Paulo 2. ad viceſimum quintum annum contractum eſt, quod Sixtus 4. impleuit, vt liquet Extrauag.* Quemadmodum eodem titulo. *Sic enim habet:* Olim ſiquidem fœlicis recordationis Paulus Papa 2. prædeceſſor noſter, rationabilibus cauſis tunc expreſſis inductus, de Venerabilium Fratrum noſtrorum, tunc ſuorum, de quorum numero tunc eramus, conſilio, annum Iubilæum ad breuius tempus, prouidâ moderatione reducens, illum ad annum 25. Apoſtolicâ authoritate reſtrinxit, ac voluit, ſtatuit, & decreuit ex cauſis prædictis quòd ſingulis viginti quinque annis Iubilæus annus prædictus celebrari deberet.

A Iubilæo iubilus, vel Iubilum à Iubilo, quo exultant Domino oſſa humiliata, quo cor & caro exultant in Deum, & anima exultat in Deo Ieſu ſuo, *de recuperata gratia, de peccati remiſsione plenaria, quâ* nos dignos facit in partem ſortis Sanctorum, *quâ nobis applicat ſuam & Martyrum, omniumque Sanctorum ſatisfactionem; Vt præ abundantia gaudij vix loqui poſsimus. Hinc Auguſtinus in Pſal. 65. verſu 1.* Iubilate Deo omnis terra. Quid eſt iubilate? In vocem erumpite gaudiorum, ſi non poteſtis verborum. Non enim verbis iubilatur, ſed ſolus gaudentium ſonitus redditur, quaſi parturientis & parientis cordis lætitiam, in vocem rei conceptæ, quæ verbis explicari non poſſit. Iubilate Deo omnis terra. *Indulgentiæ enim alia priuatarum Eccleſiarum ſunt:* nemo iubilet in parte, nemo inquam iubilet in parte, omnis terra iubilet: Catholica iubilet, Catholica totum tenet. Quicumque partem tenet, *vt ſchiſmatici, hæretici, excommunicati;* & à toto præciſus eſt, vlulare vult, non iubilare. *Quid reſtat, niſi vt peccatores ad pœnitentiam vocem, & per eam ad indulgentiam; & per Iubilæum ad Iubilationem voce Dauidicâ compellam:* Venite exultemus Domino, iubilemus Deo ſalutari noſtro: præoccupemus faciem eius in confeſſione, & in Pſalmis iubilemus ei. S. Aug.

INFANTES.

* 1. *Infantis anima, nec momento eſt ſine intellectu & ſapientia licet craſſiori, & paulatim defæcanda. Et inclinationes innatæ plantis ſuo modo ſunt quædam ſapientiæ ſpecies. De An. cap. 19. in p. ad circa f.*

SEd ne illi quidem prætereundi, qui vel modico temporis viduant animam intellectu. Proinde enim viam ſternunt poſtea inducendi eius, ſicut & animi, à quo ſcilicet proueniat intellectus. Volunt infantiam ſolâ animâ contineri, quâ tantummodo viuat, non vt pariter ſapiat; quia nec omnia ſapiant quæ viuant: denique, arbores viuere, nec tamen ſapere, ſecundũ Ariſtotelem, & ſi quis alius ſubſtantiam animalem in vniuerſa cõmunicat, quæ apud nos in homine priuata res eſt, non modò vt Dei opus, quod & cetera, ſed vt Dei flatus, quod hæc ſola; quam dicimus cum omni inſtructu ſuo naſci. Et ſi ad arbores prouocamur, amplectemur exemplum: ſiquidem & illis, nec dum arbuſculis, ſed ſtipitibus adhuc, & ſurculis etiam nunc, ſimul de ſcrobibus oriuntur, ineſt propria vis animæ. Verum pro temporis ratione remoratur, coaleſcens & coaduleſcens robori ſuo, donec ætas impleat habitum quo natura fungatur. Aut vnde mox illis & frutices inoculantur, & folia formantur, & germina inflantur, & floſculi inornantur, & ſucci condiuntur; ſi non in ipſis omnis paratura generis quieſcit, & partibus promota grandeſcit? Inde igitur & ſapiunt vnde viuunt, tam viuendi quàm ſapiendi proprietate, & quidem ab infantia & ipſæ ſua. Video enim & vitem adhuc teneram & impuberem, intelligentem tamen iam opera ſua, & volentem alicui adhærere, cui innixa & innexa proficiat: denique, non expectatâ ruſticâ diſciplinâ, ſine arundine, ſine ceruo, ſi quid attigerit, vltro ambibit, & quidem vitioſius de ſuo ingenio, quàm de tuo arbitrio: properat eſſe ſecura. Video & hederas, quantum velis primas, ſtatim ad ſuperna conari, & nullo præeunte ſuſpendi; quod malint parietibus inuehi, textili ſilua, quàm humi teri, voluntariâ iniuriâ, contrà quibus de ædificio malè eſt, vt creſcendo recedunt? vt refugiunt? ſentias ramos alior ſum deſtinatos, & animationem arboris de diuortio parietis intelligas; contenta ex paruitate, quam ex primordio prouidentiſſimi fruticis edidicit, timens etiam ruinam. Has ego ſapientias & ſcientias arborum, cur non contendam? Viuant vt philoſophi volunt, ſapiant vt philoſophi nolunt, intelligat & infantia ligni; quo magis hominis? cuius anima, velut ſurculus quidam ex matrice Adam in propaginem deducta, & genitalibus feminæ foueis commendata cum omni ſua paratura, pullulabit tam intellectu quam & ſenſu? Mentior ſi non ſtatim infans vt vitam vagitu ſalutauit, hoc ipſum ſe teſtatur ſenſiſſe atque intellexiſſe, quod natus eſt, omnes ſimul ibidem dedicans ſenſus, & luce viſum, & ſono auditum, & humore guſtum, & aëre odoratum, & terra tactum. Ita prima illa vox de primis ſenſuum, & de primis intellectuum pulſibus cogitur. Plus eſt quod de proſpectu lacrimabilis vitæ quidam augurem incommodorum vocem illam flebilem interpretantur; quo etiam præſciens habenda ſit ab ingreſſu natiuitatis, nedum intelligens. Exinde & matrem ſpiritu probat, & nutricem ſpiritu examinat, & geru-

lam ſpiritu agnoſcit, fugiens extranea vbera, & recuſans ignota cubilia, & neminem appetens niſi ex vſu. Vnde illi iudicium nouitatis & moris, ſi non ſapit? vnde illi & offendi & demulceri, ſi non intelligit? Mirum ſatis, vt infantia naturaliter animoſa ſit, non habens animum; & naturaliter adfectioſa ſit, non habens intellectum.

INFANTES. I. SCHOL.

A NE ILLI QVIDEM. *Philoſophi ſine reprehenſione prætermittendi ſunt, qui vel momento animam ſine intellectu eſſe volunt.* VIDVANT, *ſeparant, & ſine intellectu viuere ſentiunt. Olim Latini dicebant* iduare *pro diuidere, &* iduo, à viduo, pro diuido. INCVCENDI EIVS. *Prius volunt quaſi viam parari ad introducendum intellectum & animum in animam, per diſpoſitiones organorum.* SOLA ANIMA CONTINERI, *aliqui Philoſophi opinantur animas infantium, eorum corpuſculis eſſe tantummodo principium vitæ ſenſitiuæ, non verò intellectiuæ & ſapientis; Quod probant exemplis rerum quæ viuunt, nec tamen ſapiunt & intelligunt: qualis eſt arborum vita, ſecundùm Ariſtotelem, lib.2. de Anima, cap.2.* Nulla prorſus in plantis alia, præter eam quâ viuit, animæ potentia. *Et cap.3.* à ſenſitiuo vegetatiuum in plantis ſeiungitur. B *Empedocles contra Stoicos, plantis vitam & ſapientiam tribuebat, idque credidit propter animarum etiam in plantas transmigrationem.* SI QVIS ALIVS, *Philoſophus, animam vel vitam & ſubſtantiam animalem omnibus rebus indifferenter communicat.* APVD NOS, *fideles.* PRIVATA RES. *Soli homini competit non tantùm inter opera Dei recenſeri quæ viuunt, ſed humanæ animæ ſoli conuenit, vt ex inſufflante Deo, facta ſit anima rationalis, in hoc Deo ſimilis, quæ creatur, vel iuxta errorem Tertulliani ex traduce naſcitur cum omni ſua ſupellectile, vt non modò vegetatiua ſit & principium augmenti, ſicut in plantis, & ſentiendi vt in animalibus, ſed & intelligendi & ſapiendi.* SI AD ARBORES PROVOCAMVR. *Si exemplum arborum nobis opponitur; illud admittimus.* SIMVL DE SCROBIBVS. *Simul* C *ac fruticant & oriuntur ex foſſis, iam ipſis ineſt propria vis animæ vegetatiuæ.* REMORATVR. *Paulatim creſcit ſurculus ex foramine ſtipitis ac robuſti trunci, cui inſertus eſt, coadoleſcens, & incorporatus, donec tempore firmetur, & opus naturæ ſuæ perfectè impleat, floreſque & fructum emittat.* FRVTICES INOCVLANTVR. *Si ſtatim atque viuere incipiunt arbuſta & ſurculi inſiti, non habent in ſe proprias animæ vegetatiuæ facultates ſuo modo ſapientes, unde ſtatim oculi, & gemmæ, ex fruticibus, quaſi quidam ocelli emicant, folia formantur? &c.* PARATVRA GENERIS, *omnis ſupellex debita naturæ plantarum ineſt, quæ per partes, acceſſu temporis creſcunt.* RVSTICA DISCIPLINA. *Cultu agricolæ præuento, ſerpit vitis, proximum quærens ſuſtentaculum.* SINE CERVO, *ex Varrone, lib.4. eſt furcula in ſimilitudinem cornu cerui, ſpecies ſuſtentaculi. Legunt alij* ſine cotno, vel orno, quæ arbo- D res ſunt amicæ vitis, *ex Plin. lib.17. cap.23.* VIRIOSIVS, *firmius & tenaciùs.* QVIBVS DE ÆDIFICIO MALE. *Arbores & plantæ quæ non ſentiunt, viden vt à muris, & aliis incrementum ſuum impedientibus, recedunt?* CONTENTA PARVITATE, *ab ipſa velut infantia anima fruticis in eius corpuſculo contenta, iam ſuam ſapientiam prodit, timens & fugiens ab exordio, ruinam.* EX MATRICE ADAM, *origine & fonte omnium animarum, & radice, ex qua omnes animæ velut quidam ſurculi prodierunt. Vide dicta contra hunc errorem in Alphabeto Errorum, verbo,* Anima ex traduce. VT VITAM VAGITV SALVTAVIT. *Vide alibi dicta ex Auguſtino, & hæc de nouo accipe à Clemente* Aug. *Alex. in Caten. Græca in Iob.* Meritò, *inquit*, infans

A vt matris vtero caput extulit, ſtatim lamenta, non riſus exorditur. Nam flebili voce vitæ propemodum indignatur, &c. ſimul enim atque editus in lucem atque ſuſceptus eſt, manus eius pedéſque faſciis conſtringuntur, &c. ô vitæ primordium mortis prodromum! Nuper eſt infans ad vitam ingreſſus, nec interpoſita mors mortuorum pannis amicitur, &c. huc ille pertinet, infantis eiulatus, luctuoſis magniſque vocibus apud matrem lamentantis; cur mihi vitam mater tradidiſti? &c. ô mater, eſt huius vitæ ſtadium, cuius meta eſt currentium occaſus? calamitoſam vitæ viam ambulamus, quæ ſepulturam habet pro diuerſorio. Difficile atque infeſtum vitæ pelagus nauigamus, cui infernus tanquam pirata imminet. DEDICANS SENSVS, *incipiens* B *vti omnibus ſenſibus, ſingula eorum obiecta percipiendo.* VOX COGITVR. *Formatur vagitus ex primis motibus animi ſenſati & intelligentis, Addam ex Aug. & propheticè. Lib.21 de Ciuit. cap.14.* Aug. Non parua pœna eſt, *inquit*, inſipientia, vel imperitia, quæ vſque adeo fugienda meritò iudicatur, vt per pœnas doloribus plenas pueri cogantur quæque artificia vel literas diſcere; ipſumque diſcere ad quod pœnis adiguntur, tam pœnale eſt eis, vt nonnumquam ipſas pœnas per quas compelluntur diſcere, malint ferre, quàm diſcere. Quis autem non exhorreat, & mori eligat, ſi ei mors proponatur, aut mors perpetienda, aut rurſus infantia? quæ quidem quod non à riſu, ſed à fletu orditur hanc lucem, quid malorum ingreſſa ſit, neſciens prophetat quodammodo, &c. prorſus quod ſcriptum eſt, graue iugum ſuper filios C Adam à die exitus de ventre matris eorum, vſque in diem ſepulturæ in matrem omnium: vſque adeò impleri neceſſe eſt, vt ipſi paruuli per lauacrum regenerationis, ab originalis peccati, quo ſolo tenebantur, vinculo iam ſoluti, mala multa patientes, nonnulli etiam incurſus ſpirituum malignorum aliquando patiantur. Quæ quidem paſſio abſit vt eis obſit, ſi hanc vitam in illa ætate etiam ipſa paſſione ingraueſcente, & animam de corpore excludente, finierint. DE PROSPECTV. *Præuiſione, præſentiente animâ iam, futuras miſerias.* EXINDE MATREM SPIRITV. *Alij legunt:* non enim exinde *quaſi diceret, nonne ex ipſa natiuitate deinceps infans, nare ſagaci & olfactu, matrem, nutricem, & mulierem quæ ipſum geſtare ſolet ab aliis diſcernit?* EX VSV, *ex conſuetudine appetit prædictis mulieribus adhærere.* IVDICIVM NO- D VITATIS, *unde indicat & diſcernit nouas & inſitatas ſibi perſonas, & earũ mores diuerſos, ſi caret ſapientia & intellectu?* ADFECTIOSA, *paſſionum capax, odij & amoris, appetitus, & fugæ. Subtilius & verius Tertulliano Auguſtinus ſic de Anima rationali, eiuſque ſenſibus diſſerit, tract.15. in cap.4. Ioannis. In verba:* Aug. Quinque viros habuiſti, & nunc quem habes, non eſt tuus vir. Videtur, *inquit*, mihi facilius nos poſſe accipere quinque viros priores animæ, *quàm quinque libros Moyſi, quibus vtebantur Samaritani, etiam circumciſi*, quinque ſenſus corporis eſſe. Quando enim quiſque naſcitur, antequam vti poſſit mente atque ratione, non regitur niſi ſenſibus carnis. Anima in puero paruo, quod auditur, quod videtur, quod olet, quod ſapit, quod tactu ſentitur, hoc ap-

petit, aut ſugit Appetit quidquid mulcet, fugit quidquid offendit. Hos enim quinque ſenſus mulcet voluptas, offendit dolor, ſecundùm hos quinque ſenſus tanquam quinque viros priùs viuit anima, quia iſtis regitur, Quare autem viri dicti ſunt? quia legitimi. A Deo quippe facti, & à Deo donati animæ. Infirma eſt adhuc quæ iſtis quinque ſenſibus regitur, & ſub iſtis quinque viris agit. At vbi venerit ad annos exercédæ rationis, ſi eam ſuſceperit optima diſciplina & doctrina ſapientiæ, quinque illis viris ad regendum non ſuccedit niſi vir verus & legitimus, & illis melior, & qui meliùs regat, & qui ad æternitatem regat, ad æternitatem excolat, ad æternitatem inſtruat. Nam iſti quinque ſenſus non ad æternitatem nos regunt, ſed ad iſta temporalia vel appetenda, vel fugienda. Vbi verò intellectus ſapientiâ imbutus regere cœperit animam, ſcit iam non ſolùm fugere foueam, & ambulare in æquali, quod oculi oſtendunt animæ infirmæ: nec tantùm canoras voces ſuauiter audire diſſonaſque repellere; vel blandis odoribus delectari, putoreſque reſpuere: aut dulcedine capi, & amaritudine offendi; aut lenibus mulceri, & aſperis lædi. Iſta enim omnia infirmæ animæ ſunt neceſſaria. Quid ergo regiminis adhibetur per illum intellectum? Non alba & nigra diſcretURUS eſt, ſed iuſta & iniuſta, bona & mala, vtilia & inutilia, caſtitatem & impudicitiam: hanc & illam; illam vt amet, iſtam vt vitet: charitatem & odium; vt diligat charitatem, & vitet odium: In hac vt ſit, in illa vt non ſit. Hic vir quinque illis viris in iſta muliere non ſucceſſerat. Vbi enim non ſuccedit ille, error dominatur. Nam cùm

A cœperit anima capax eſſe rationis, aut à ſapiente mente regitur, aut ab errore: ſed error non regit, ſed perdit. Poſt illos ergo quinque ſenſus mulier illa adhuc errabat, & error eam ventilabat. Error autem ille non erat vir legitimus, ſed adulter. Ideo ei Dominus ait: benè dixiſti, quia non habeo virum. Quinque enim viros habuiſti: quinque te ſenſus carnis primò rexerunt: veniſti ad ætatem vtendæ rationis, nec ad ſapientiam perueniſti, ſed in errorem incidiſti. Ergo poſt illos quinque viros, iſte quem habes non eſt tuus vir. Et quid erat, ſi vir non erat, niſi adulter? Voca, inquit, voca itaque, non adulterum, ſed virum tuum, vt intellectu ne capias, non errore de me aliquid falſum ſapias: adhuc enim errabat mulier, quæ aquam illam cogitabat, cùm iam Dominus de Spiritu ſancto loqueretur. B Quare errabat, niſi quia adulterum, non virum habebat? tolle ergo hinc iſtum adulterum qui te corrumpit, & vade, voca virum tuum: voca, & veni vt intelligas me. Dicit ei mulier, Domine, vt video, Propheta es tu. Tunc cœpit venire vir, nondum plenè venit: Prophetam Dominum putabat, &c. dicit ei Ieſus ego ſum qui loquor tecum. Vocauit ergo virum ſuum. Factus eſt vir eius caput mulieris, factus eſt Chriſtus caput viri. Iam mulier ordinatur in fide, & regitur benè victura, &c. projecit hydriam ſuam quæ iam non vſui, ſed oneri fuit, &c. recepto in cor Chriſto Domino quid faceret niſi iam hydriam dimitteret, & euangelizare curreret: projecit cupiditatem, & properauit annuntiare veritatem.

2. *Infantium, & innocentum vox, & ſanguis Chriſto gratulans, ſapientiam teſtatur. De An. cap. 19. in f. V. ſupra. Infant. num. 1.*

AT enim Chriſtus, a *ex ore lactentium & paruulorum experiendo laudem*, nec pueritiam, nec infantiam hebetes pronuntiauit: quarum altera cum ſuffragio occurrens, teſtimonium ei potuit offerre, altera pro ipſo trucidata vtique vim ſenſit. a Pſal. 8. 3. Matth. 21. 16. Math. 1. 16.

Infantes baptizatos Euchariſtiâ paſtos. V. t. 1. in Erroribus imput. Infantes non baptizatos, pœnâ ſenſus plecti. Ibid.

INFANTES. II. SCHOL.

ATENIM CHRISTVS. *Proſequitur probationem opinionis ſuæ de animâ infantiũ ſapiente & ſenſatâ, ex loco Pſalm 8. 3.* Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem, *quem Chriſtus ipſe retulit Matth. 21. 16. in ſuo triumphanti ingreſſu in Ieruſalem, vbi habetur.* Videntes autem Principes, Sacerdotum & Scribæ mirabilia quæ fecit, & pueros clamantes in templo, *Syr. puerulos*, & dicentes: hoſanna filio Dauid: indignati ſunt, & dixerunt ei: Audis quid iſti dicunt? Ieſus autem dixit eis: vtique: numquam legiſtis; quia ex ore infantium & lactentium perfeciſti, *Syr. direxiſti*, laudem? *Quem locum Auguſtinus, non pueris ſenſu, ſed malitiâ applicat, hoc eſt* Aug. *humilibus in Pſalm.* 8. Non poſſum, *inquit*, accipere alios infantes atque lactentes, quam eos quibus dicit Apoſtolus 1. Cor. 3. tanquam paruulis in Chriſto lac vobis potum dedi, non cibũ. Quos ſignificabant illi qui Dominum præcedebant laudantes, in quos ipſe Dominus hoc teſtimonio vſus eſt, cùm dicentibus Iudæis vt eos corriperet, reſpondit, non legiſtis, ex ore infantium, &c. benè autem ait, non, feciſti, ſed perfeciſti laudem. Sunt enim in Eccleſiis, etiam hi qui non iam lacte potantur, ſed veſcuntur cibo, quos idem Apoſtolus ſignificat dicens, ſapientiam loquimur inter perfectos; ſed non ex his ſolis perficiuntur Eccleſiæ, &c. propter inimicos tuos,

C Inimicos huic diſpenſationi quæ facta eſt per Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum, generaliter accipere debemus omnes qui vetant credere incognita, & certam ſcientiam pollicentur. Sicut faciunt hęretici vniuerſi, & illi qui in ſuperſtitione Gentilium Philoſophi nominantur. Non quòd ſcientię pollicitatio reprehendenda ſit, ſed quòd gradum ſaluberrimum & neceſſarium fidei negligendum putant, per quem in aliquid certum, quod eſſe niſi æternum non poteſt, oportet aſcendi, &c. ex ore ergo infantium, &c. perfecit Dominus laudem, mandans primò per Prophetam; *Eſa. 7.* Niſi credideritis non intelligetis, & ipſe pręſens dicit beati qui non viderũt, &c. D propter inimicos, contra quos etiam illud dicitur; Confiteor tibi Domine, &c. qui abſcondiſti hęc à ſapientibus, &c. non qui ſapientes ſunt, ſed qui eſſe ſe putant. Vt deſtruas inimicum & defenſorem. Quem, niſi hæreticum? nam & ipſe inimicus eſt & defenſor, qui fidem Chriſtianam cùm oppugnet, videtur defendere. Quanquam Philoſophi huius mundi benè intelligantur inimici & defenſores: quandoquidem filius Dei virtus & ſapientia Dei eſt, quâ illuſtratur omnis, quiſquis veritate ſapiens efficitur. Huius illi ſe amatores eſſe profitentur, vnde etiam Philoſophi nominantur: & propterea illam videntur defendere, cùm inimici ſint eius: quo-

niam ſuperſtitiones noxias, vt colantur & venerentur huius mundi elementa, ſuadere non ceſſant.

S.Aug. HEBETES. *Aug. lib. 14. de Trinit. cap. 5.* Quid dicendum eſt, *inquit*, de infantis mente, ita adhuc paruuli, & in tam magna demerſi rerum ignorantia, vt illius mentis tenebras mens omnis quæ aliquid nouit, exhorreat? an etiam ipſa ſe noſſe credenda eſt, ſed intenta nimis in eas res quas per corporis ſenſus, tantò maiore, quantò nouiore cœpit delectatione ſentire, non ignotare ſe poteſt, ſed cogitare ſe non poteſt. *Et lib. 22. de Ciuit. cap. 24.*

S.Aug. Ipſe, *Deus*, animæ humanę mentem dedit vbi ratio & intelligentia in infante ſopita eſt quodammodo, quaſi nulla ſit, excitanda ſcilicet atque exercenda B ætatis acceſſu, quâ ſit ſcientiæ capax atque doctrinę, habilis perceptioni veritatis & amoris boni. CVM SVFFRAGIO, *pueri ſcilicet hoſanna acclamantes.* VIM SENSIT, *paſſa eſt Herodis tyrannidem, pro Chriſto occiſa. Et quidem Pſal. 8. pro titulo habet:* in finem pro torcularibus. *Quia nimirum in torcularibus paſſionis & Martyrij, pro Chriſto, qui finis eſt legis, propter quem trucidati ſunt; tot innocentes, velut racemi nouæ vindemiæ & primitiuæ, calcari meruerunt. Vnde*

S.Aug. *Aug. in eandem Pſalmum, cùm dixiſſet de Chriſto:* dictus eſt Dominus botrus vuæ, quem ligno ſuſpenſum de terra promiſſionis, qui præmiſſi erant à populo Iſraël, tanquam crucifixum attulerunt; C

S. Aug. *paucis interiectis ſubiecit;* Solent, *inquit*, accipi torcularia etiam Martyria, tanquam afflictione perſecutionum calcatis eis qui Chriſti nomen confeſſi ſunt, cùm mortalia eorum, *corpora*, tanquam vinacia in terra remanſerunt; animę autem in requiem cœleſtis habitationis emanauerunt. *Et in apothecas preicioſiſſimas, beatorum ſedes recondita ſunt. De innocentibus Chriſti martyribus & teſtibus, ſic idem Aug. Ser. 9. de Sanctis, & 2. de innocentibus.* Occiduntur,

Aug. *inquit*, pro Chriſto paruuli, pro iuſtitia moritur innocentia. Quàm beata ætas quæ necdum Chriſtum poteſt loqui, & iam pro Chriſto meretur occidi.

A Nondum oportuna vulneri, & iam idonea paſſioni. Quàm fœliciter nati, quibus in primo naſcendi limine, æterna vita obuiam venit: incurrunt quidem inter ipſa primordia, acceptæ lucis periculum, & finem ſalutis; ſed de ipſo protinus fine capiunt principia æternitatis. Immaturi quidem videntur ad mortem, *velut vua præcoces;* ſed fœliciter moriuntur ad vitam, &c. Nondum ingreſſi infantiæ cunas, & iam perueniunt ad coronas: rapiuntur quidem à complexibus matrum, ſed redduntur gremiis Angelorum, &c. *Et Ser. 11. de Sanctis qui eſt 4. de innocentibus.* Quotieſcumque, *inquit*, Sanctorum Martyria celebramus, toties laudes Saluatoris edicimus: Aug.

& quoties eorum aſſerimus paſſiones, toties Chriſti gloriam prędicamus. Non enim ſuſpicimus quod paſſi ſunt, ſed propter quem paſſi ſunt admiramur. Igitur non pœna in laude, ſed fides eſt in honore. Magnificamus ergo Martyres, ſed pręcipuè illos, qui naſcente Chriſto, in ipſo exordio, non loquendo, ſed moriendo confeſſi, ad regna perpetua cæteros præuenerunt, Videte autem quem iidem locum apud homines mereantur, qui apud Deum locum ſub altario meruerunt. Dicit enim ſancta Scriptura Apoc. 6. vidi ſub Ara Dei animas occiſorum propter Verbum Dei, & propter teſtimonium Ieſu quod habebant, &c. Quid reuerentius, quid honorabilius dici poteſt, quàm ſub illa Ara requieſcere in qua Deo ſacrificium celebratur, in qua offeruntur hoſtiæ, in qua Dominus eſt Sacerdos: ſicut ſcriptum eſt: tu es Sacerdos in ęternùm ſecundùm ordinem Melchiſedech. *Qui panem & vinum obtulit, panem ex contrito in mola crucis, tritico confectum, vinum ex botro terra lactea, hoc eſt Virginis, ab Eſaia promiſſa, ſub torculari eiuſdem crucis expreſſum; in cuius finem, id eſt gloriam innocentes Martyriorum torcularibus conculcati,* ſanguinem vuæ meraciſſimum, & vindemiam defæcatam, *nouo Regi propinauerunt, dicentes de lactentium paruulorum ſanguine illud Cantici Canticorum:* bibi vinum cum lacte meo.

INFERNVS.

I. *Infernus etiam creditus à Paganis reorum locus. Apol. cap. 11. à m.*

VOlo merita recenſere, an eiuſmodi ſint, vt illos in cœlum extulerint, & non potiùs in imum tartarum merſerint, quem carcerem pœnarum infernarum, cum vultis, affirmatis. Illuc enim abſtrudi ſolent impij quique in parentes, & in ſorores inceſti, & maritarum adulteri, & Virginum raptores, & puerorum contaminatores, & qui ſæuiunt, & qui occidunt, & qui furantur, & qui decipiunt, & quicumque ſimiles ſunt alicuius Dei veſtri, quem neminem integrum à crimine aut vitio probare poteritis, niſi hominem negaueritis.

INFERNVS. I. SCHOL.

VOLO MERITA, *ſupple criminoſorum hominum* D *quos Deos facitis, quoſque in deorum conſortium Deos veſtros extuliſſe, prædicatis.* CARCEREM PŒNARVM. *Etiam Gentiles infernum, criminoſorum receptaculum cenſuerunt.* MARITARVM, *vxorum alienorum.* CONTAMINATORES, *Sodomitas. Crimina quæ inferno damnant ethnici, multò ſapientiùs & fideliùs Paulus, dum æterno regno excluſit, ſempiterno igni carceri recludendos addixit, 1. Cor. 6. Vnde ſic Auguſtinus Ser. 14. de Verb. Apoſt.* Nec, *inquit*, aliud Paulus

Aug. Apoſtolus cùm terreret homines non paruulos non baptizatos, *quos in igne æterno futuros ibidem probat; non futuros in regno,* ſed ſceleſtos, facinoroſos, contaminatos, perditos, non eos terruit quod erunt in igne ſempiterno, quo ſine dubio ibunt ſi non corrigantur: ſed tantùm terruit quia in regno non erunt: vt cùm viderint ſe perdere ſpem regni, non viderunt eſſe conſequens niſi pœnam ignis ęterni. Nolite, *inquit*, errare; neque fornicatores, neque idolis ſeruientes, neque adulteri, neque molles, neque maſculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebrioſi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei poſſidebunt, non dixit, illi & illi; tales aut tales igni æterno torquebuntur, ſed, regnum Dei non poſſidebunt; ſubtractâ dexterâ, non remanebit niſi ſiniſtra. Vnde autem euadunt ab igne ſempiterno? non ob aliud, niſi quia erunt in regno. *Licet autem peccato originali ſolo infecti, carcerem igneum ſubeant, longè tamen mitiùs eo torquentur, quàm qui rei ſunt peccato mortalis actualis. Nec hi,*

cùm

cùm diuerſi ſint gradus, eodem pœna gradu torquentur. A *Vnde Aug. lib.21. de ciuit. cap 16.* Aug. Nequàquam, *inquit*, negandum eſt etiam ipſum æternum ignem pro diuerſitate meritorum, quamuis malorum, aliis leuiorem, aliis futurum eſſe grauiorem: ſiue ipſius vis atque ardor pro pœna digna cuiuſque varietur, ſiue ipſe æqualiter ardeat, ſed non æquali moleſtia ſentiatur. QVEM NEMINEM. *Quorum nullum innoxium.* NISI HOMINEM. Nemo enim mundus à ſorde.

2. Inferni ignis æternitatem, credunt ethnici, Philoſophorum & Poëtarum v.tnitati, magis quàm Catholicæ veritati conſentientes. Apol. cap. 48. in f. & 49. in p.

NOuerunt & philoſophi diuerſitatem arcani & publici ignis. Ita longè alius eſt qui vſui humano, alius qui iudicio Dei apparet, ſiue de cœlo fulmina ſtringens, ſiue de terra per vertices montium eructans: non enim abſumit, quod exurit: ſed dum erogat, reparat: adeo manent montes ſemper ardentes, & qui de cœlo tangitur, ſaluus eſt, vt nullo iam igni decinereſcat. Et hoc erit teſtimonium ignis æterni: hoc exemplum iugis iudicij pœnam nutrientis. Montes vruntur, & durant. Quid nocentes, & Dei hoſtes? Hæc ſunt quæ in nobis ſolis præſumptiones vocantur, in philoſophis & poëtis ſummæ ſcientiæ & inſignia ingenia: illi prudentes, nos inepti: illi honorandi, nos irridendi: immo eo ampliùs, & puniendi. CAP. XLIX.

INFERNI IGNIS. II. SCHOL.

ET PHILOSOPHI. *Non tantùm Chriſtiani.* DIVERSITATEM ARCANI. *Differentiam occulti & inferni ignis, ab eo qui quotidie publicè & coram oculis omnium accenditur.* IVDICIO DEI APPARET. *Tanquam miniſter aſſiſtit vltori & vindici Deo.* FVLMINA STRINGENS, *ex nube expreſſus.* PER VERTICES, *qualis Æthna in Sicilia, & Eccla in Iſlandia.* DVM EROGAT, *dum aliquid lambendo detrahit, ſulphureâ materiâ ſubinde reparatâ.* DE CŒLO, *igne fulmineo.* SALVVS EST, *incorruptibilis. Vnde aliqui, ex Auguſtino, locum Pauli, 1. Cor. 3.* Saluus erit, ſic tamen quaſi per ignem, *intelligunt de ſalua & incolumi in igne inferni ſubſtantia damnatorum.* DECINERESCAT, *in cinerem redigi poſſit. Quod & timoris igni de excelſo* C *in oſſibus peccatorum miſſo, explico; qui ſalui fiunt ab omni igne æterno de quo Propheta:* Ignem de excelſo miſit in oſſibus meis, & erudiuit me. *Aug. Ser. 181. de temp. circa f.* Aug. Hæc, *inquit*, recordare & ignem illum gehennæ, his qui te nunc exagitant flammis libidinis & cupiditatis oppone. *Sic qui hoc igne timoris Dei de cœlo tangitur, ſaluus eſt quaſi per ignem, vt nullo iam quantumuis feruida paſſionis igni decinereſcat.* Aug. Ignis hic qui in præſenti eſt vita, abſumit cuncta quæ recipit: ille verò quos ſuſceperit, ſemper cruciat, & pœnæ ſuæ ſemper integros ſeruat. Propterea enim & inextinguibilis dicitur, non ſolùm quia ipſe non extinguitur, ſed quia nec eos quos ſuſceperit, extin- B guet aut perimet. Scriptura enim dicit, quia & peccatores induent incorruptionem, ſcilicet non ad honorem vitæ, ſed ad diuturnitatem ſupplicij profuturam. Huius autem pœnæ & ignis illius potentiam, nulla vox exponere, nullus poterit ſermo explicare. Nihil eſt enim in rebus corruptibilibus, quod conferri poſſit incorruptibilibus ſiue bonis, ſiue malis. Ibi quid agemus? quid reſpondebimus? IVGIS IVDICII. *Id eſt ſententiæ immotæ, quæ ignem æternum nutrit & ſuſtinet abſque materia. De quo iudicio dici poteſt illud Iob,* halitus eius prunas ardere facit. *Cui Pſaltes accinit:* Ignis à facie eius exarſit, carbones ſuccenſi ſunt ab eo. MONTES VRVNTVR. Ignis ſuccenſus eſt in furore meo, & ardebit vſque ad inferni nouiſſima deuorabitque terram cum germine ſuo, & montium fundamenta comburet. QVID NOCENTES. *Quæ pœnæ manent peccatores ſi ſic vrit montes innocentes?* PRÆSVMPTIONES. *Cùm Philoſophi apud Gentiles de iſtis occultis diſſerunt, doctiſſimi habentur, Chriſtiani ſoli de iiſdem tractantes, vt communiter habiti ignorantes, leuibus tantùm coniecturis & præſumptis ſtultâ opinione rationibus ducti æſtimantur vnde & Minutius Felix:* Satis eſt, *inquit*, pro pedibus aſpicere, maximè indoctis, impolitis, rudibus, agreſtibus, quibus non eſt datum, *Chriſtianis ſcilicet, ſicut ethnicis*, intelligere ciuilia; multò magis denegatum eſt diſſerere diuina. *Vide V. æternitas, n.5.*

3. Infernus ſordium locus in terræ viſceribus, deputatus impiorum animabus. De An. cap. 54. in f. & 55. in p.

REliquas animas ad inferos deijciunt. Hos Plato velut gremium terræ deſcribit, in Phædone, quò omnes labes mundialium ſordium confluendo, & ibi deſidendo exhalent, & quaſi cœno immunditiarum ſuarum craſſiorem hauſtum & priuatum illic aërem ſtipent. Nobis inferi, non nuda cauoſitas, nec ſubdiualis aliqua mundi ſentina creduntur: ſed in foſſa terræ, & in alto vaſtitas, & in ipſis viſceribus eius abſtruſa profunditas. Siquidem Chriſto in corde terræ triduum mortis legimus expunctum, id eſt in receſſu intimo, & interno, & in ipſa terra operto, & intra ipſam clauſo, & inferioribus adhuc abyſſis ſuperſtructo. CAP. LV.

INFERNVS. III. SCHOL.

RELIQVAS. *Præter Philoſophorum animas Rectè. Et propè ad fidem; cùm talia dicant in inferno qui peccauerunt.* Nos inſenſati vitam illorum æſtimabamus inſaniam, &c. GREMIVM TERRÆ. *Medium, ſinum.* CRASSIOREM HAVSTVM *reſpirationem difficilem.* PRIVATVM. *Luce ſcilicet; condenſatum. Auguſtinus to. 10. homil.16.* Aug. Expiatura, *inquit*, erit illic inextinguibilis concrematio, quidquid hîc medicabilis ſatisfactio, quidquid hîc ſalutifera diſſimulauerat ſanare conuerſio. Ardens enim inferni puteus aperietur, *non nuda vt ait hic Tertullianus, cauoſitas, ſed veſtita & plena ſulphureis flammis atque tormen-* D *tis.* Deſcenſus erit, reditus non erit. Illic fidei veſte nudati, & capitaliter mortui, in perpetuum demergentur eijciendi in Tenebras exteriores, vbi non viſitabit æternus: in tenebras, *culpæ & ignorantiæ priùs lapſi, & ex his in tenebras ignis obſcuri. Et ecce, inquit, Propheta, tenebræ horribiles, tenebræ in deſperationem eorum.* Ex tenebris infœliciter excluſi, *ex conuiuio nuptiali filij Regis*, infœliciùs includendi. De hoc puteo Propheta Pſal. 68. orat atque commemorat: neque abſorbeat me profundum, neque vrgeat ſuper me puteus os ſuum. Quia cùm ſine pœnitentiæ remedio infœlices peccatores exceperit, S.Aug. S.Aug.

claudetur ſurſum, aperietur deorſum, ac dilatabitur in profundum. *Propterea dilatauit infernus animam ſuam.* Nullum ſpiramen, nullus liber anhelitus, clauſtris deſuper angentibus relinquetur. Detrudentur illud valedicentes rerum naturæ, vltra neſcientur à Deo, *dicto illo ad virgines fatuas: neſcio vos. Et ad Pſeudoprophetas: neſcio vnde ſitis*, qui Deũ ſcire S.Aug. noluerunt, morituri vitæ, & morti ſine fine victuri. Fœlices qui nunc benè viuentes facultatibus vel corpori ſuo neceſſariis contenti, & de ſuo largi, in ſe caſti, in alios non cruenti, ab huius putei profundi flammeâ nocte ſe redimunt. Hęc pœna illos manebit, qui amiſſo, *quoad gratiam: manet enim character indelebilis ad maiorem confuſionem*, & non ſeparato per pœnitentiam baptiſmo, in æternum peribunt: ad quos dicitur, paleas autem comburet igni inextinguibili. NOBIS. *Fidelibus.* NVDA. *Simplex.* TRIDVVM EXPVNCTVM. *Impenſum iuxta Prophetas & figuram Ionæ.* IN INFERIORIBVS. *Sic Chriſtus voce Pſaltis:* Eduxiſti animam meam ex inferno inferiori. *Et rurſum:* Subſtantia mea in inferioribus terræ. *Et Paulus:* Deſcendit primùm in S.Aug. inferiores partes terræ. *Auguſt. in Pſal.* 85. Eruiſti animam meam ex inferno inferiori. Intelligamus, *inquit*, tanquam duo inferna eſſe, ſuperius & inferius. Nam vnde infernum inferius, niſi quia eſt infernum ſuperius? aliud non diceretur infernum, niſi A in comparatione illius ſuperioris partis. Videtur ergo fratres eſſe quædam habitatio cœleſtis Angelorum, *& animarum volucrum cœli, quarum conuerſatio in cœlis eſt, quæ leues & ſublimes in virtute tolluntur, ſicut pondere peccati prægrauati, inferna petunt, vt loca propria, & ſordidi, ſordium.* Vbi vita ineffabilium gaudiorum, vbi immortalitas & incorruptio, vbi omnia ſecundùm Dei donum & gratiam permanentia. Illa pars rerum ſuperna eſt; hęc terrena, vbi caro & ſanguis, vbi corruptibilitas & natiuitas, & mortalitas; vbi deceſſio atque ſucceſſio; vbi mutabilitas & inconſtantia; vbi timores, cupiditates, horrores, lætitiæ incertæ, ſpes fragiles, caduca ſubſtantia, &c. Sed rurſus ab hoc inferno, id eſt ab B hac parte inferni, eſt aliud inferius quò eunt mortui, vnde voluit Deus eruere animas noſtras, etiam illuc mittendo filium ſuum. Etenim, fratres, propter iſta duo inferna miſſus eſt filius Dei vndique liberans. Ad hoc infernum miſſus eſt naſcendo; ad illud, moriendo. Propterea vox eius eſt in illo Pſalmo, non quoquam homine conijciente, ſed Apoſtolo exponente, *Petro ſcilicet, Act.* 2. quoniam non dereliquiſti animam meam in inferno. Ergo aut ipſius vox eſt hìc, & eruiſti animam meam ex inferno inferiori; aut noſtra vox per ipſum Chriſtum Dominum noſtrum: quia ideo ille peruenit vſque ad infernum, ne nos maneremus in inferno. (S.Aug.)

4. Inferni ignis pœna ſenſibilis. De An. cap. 7. in p.

Luc.16.24. DOlet apud inferos anima cuiuſdam, & punitur in flamma, & cruciatur in lingua, & de digito animæ felicioris implorat ſolatium roris. Imaginem exiſtimas exitum illum pauperis lætantis, & diuitis mœrentis? & quid illic Lazari nomen, ſi non in veritate res eſt? Sed etſi imago credenda eſt, teſtimonium erit veritatis.

INFERNI IGNIS. IV. SCHOL.

ANIMA CVIVSDAM. *De quo Luc.* 16. Homo quidam erat diues. IMAGINEM, *parabolam. Aug.* S.Aug. *Ser.* 181. *de temp. circa f.* Nec extremo, *inquit*, digito aquam quis infundet linguæ noſtræ poſitæ in flammis: ſed audiemus illud quod diues ille audiuit ab Abraham, quia chaos magnum firmatum eſt inter nos & vos, & neque hinc illud tranſire quis poteſt, neque inde huc. Reſipiſcamus ergo tandem, & recordemur, *antequam dicatur nobis inſultanter & inutiliter vt diuiti, recordare fili quia recepiſti bona in vita* S.Aug. *tua, &c.* quid profuerit illis qui in luxuria corporis, & præſentis vitæ voluptatibus, vſque in diem vltimum permanſerunt. Intuere nunc ſepulchra eorum, *vt & diuitis, cuius corpori funebri pompa exhibita, anima ſepulta eſt in inferno*, & vide ſi eſt in eis aliquod iactantiæ ſuæ veſtigium; ſi aliqua diuitiarum, vel luxuriæ ſigna cognoueris. Require nunc vbi veſtes, & odoramenta peregrina; vbi ſpectaculorum voluptas, vbi aſſeclarum turbæ, & conuiuiorum ceſſit opulentia, riſus, iocus, immoderata atque infrenata lætitia quo abſceſſit? Vbi illa nunc, & vbi ipſi? *Vnde Iob: homo nudatus atque conſum-* S Aug. *ptus, quæſo vbi eſt?* quis finis vtrorumque? intuere diligentiùs & accede propiùs ad ſingulorum ſepulchra. Vide cineres ſolos, & vermium fœtidas reliquias, & recordare hunc corporum eſſe finem, etiam ſi in deliciis & lætitia, ſi in labore & continentia tranſegerint vitam. Nam ſi res omnis, omniſque cauſa vſque ad cineres veniret & vermes, parui penderentur hæc damna, & quæ facilè poſſit excuſare naturæ conditio, *vtpote corruptibilis*, nunc autem conuerte tuos oculos ab iſtis cineribus & ſepulchris, & reuoca cogitationem tuam ad illud diuini iudicij tribunal horrendum, quod ardens fluuius flammeis ambit fluentis, vbi fletus & ſtridor dentium, vbi tenebræ exteriores, vbi ille vermis C conſcientiæ qui nunquam moritur, & ignis qui nunquam extinguetur. Recordate parabolam Lazari, *alibi ſæpiſſimè, veram cenſet hiſtoriam*, & diuitis illius, qui opum tantarum dominus, qui purpurâ indutus & byſſo, vnam nunc aquæ guttam inuenire non potuit, cùm eſſet in ardoris neceſſitate conſtitutus. (Aug.) Dic quæſo te quid plus habet vita iſta quam ſomnium? Sicut enim hi qui in metallis conſtituti atque condemnati, vel in alia qualibet pœna poſiti, cùm fortè poſt multum vitæ duræ paululùm relaxati fuerint in ſomnum, & vident ſe inter plures dapes poſitos epulis copioſiſſimis perfrui, vbi verò ſurrexerint nihil ſibi gratiæ delectatione ſomnij inuene- D rint inſediſſe: ita diues ille qui ſomnium habuit huius vitæ, vbi diſceſſit, nihil cum illo niſi præteritorum pœnitudo, & præſentium pœna permanſit. EXITVM, *mortem.* IN VERITATE. *Si vera hiſtoria, & res geſta non eſt.* SI IMAGO. *Rei vera figura erit. Iam ſæpius dixi, & amplius dicturus de Lazaro & Diuite, nunc pauca ex Auguſtino perſtringo. In Pſal* 85. *vbi etiam apud inferos iuxta præcedens Scholium; loca ſuperiora & inferiora diſcernit:* Nondum Dominus (Aug.) venerat ad infernum, vt erueret inde omnium Sanctorum præcedentium animas, & tamen Abraham E in requie ibi erat, & quidam diues cùm torqueretur apud inferos, cùm videret Abraham, leuauit oculos. Non enim poſſet leuatis oculis videre, niſi ille eſſet ſuperius, ille inferius. Et quid ei reſpondit Abraham, cùm diceret: Pater Abraham mitte Lazarum, &c. Et ſuper hoc ait: inter nos & vos magnum chaos firmatum eſt, vt nec nos poſſimus venire ad vos, nec inde aliquis venire ad nos. Ergo inter iſta fortaſſe duo inferna, quorum in vno quieuerant animæ iuſtorum, in altero torquentur animæ impiorum, attendens quidam, orans hìc iam in corpore Chriſti

poſitus, & orans in voce Chriſti. eruiſſe Deum animam ſuam ab inferno inferiori dixit, quia liberauit ſe à talibus peccatis, per quæ poſſet deduci ad tormenta inferni inferioris. Quemadmodum ſi Medicus videat tibi imminentem ægritudinem fortè ex aliquo labore, & dicat: parce tibi, ſic te tracta, requieſce, his cibis vtere: Nam ſi non feceris, ægrotabis: tu autem ſi feceris & ſaluus fueris, rectè dicis; Medice liberaſti me ab ægritudine; non in qua iam eras, ſed in qua futurus eras. Neſcio quis habens cauſam moleſtam, mittendus erat in carcerem, venit alius, defendit eum: gratias agens quid A dicit? eruiſti animam meam de carcere. Suſpendendus erat debitor, ſolutum eſt pro eo; liberatus dicitur de ſuſpendio. In his omnibus non erant. Sed quia talibus meritis agebatur, vt niſi ſubuentum eſſet, ibi eſſent, inde ſe rectè dicunt liberari, quo per liberatores ſuos non ſunt permiſſi perduci. *Et nos abſtineamus, conſulente Chriſto & Apoſtolo, ab illicitis quæ diuitem flammæ æternæ damnauerunt:* Sobriè & piè & iuſtè viuamus in hoc ſæculo. *Sobriè, epulis & pompis non indulgendo; iuſtè pauperibus ſuperflua largiendo; piè Deum timendo, & amando.*

5. Inferni pœna æterna, & Reſurrectionem, & vitam ſupponit immortalem. De Reſur. cap. 35. in m.

SI quis occiſionem carnis atque animæ in gehennam, ad interitum & finem vtriuſque ſubſtantiæ arripiet, non ad ſupplicium, (quaſi conſumendarum, non quaſi puniendarum) recordetur ignem gehennæ æternum prædicari in pœnam æternam, & inde æternitatem occiſionis agnoſcat, propterea humanæ, vt temporali, prætimendam. Tunc & æternas ſubſtantias credet, quarum æterna ſit occiſio in pœnam. Certè cùm poſt reſurrectionem corpus cum anima occidi habeat à Deo in gehennam, ſatis de vtroque conſtabit, & de carnali reſurrectione, & de æterna occiſione. Abſurdiſſimum alioquin, ſi idcircò reſuſcitata caro occidatur in gehennam, vtì finiatur, quod & non reſuſcitata pateretur. In hoc ſcilicet reficietur, ne ſit, cui non eſſe iam euenit.

INFERNI POENA. V. SCHOL.

OCCISIONEM CARNIS ET ANIMÆ. *Locum tangit Euangelij, in quo Chriſtus:* Timete, *inquit*, eum qui poteſt corpus & animam perdere in gehennam. *Quo loco Chriſtus non interitum & deſtructionem ſubſtantiæ animæ vel carnis ſuſcitandæ iam immortali; ſed ſupplicium æternum vtriuſque humanæ portionis intellexit, quæ in doloribus æternis viuet: vnde hæc pœna magis timenda eſt, quàm quæuis alia temporalis.* VTI FINIATVR, *vt penitus intereat & deſtruatur. Corruptionem enim pateretur caro & ſubiret, ex natura ſua; & fruſtra reſurgeret, vt rurſum corruptionis ſubjaceret.* IN HOC REFICIETVR, *ideo reſtituetur caro integra,* NE SIT, *nè deinceps talis ſit, qualis antea fuit, dum eius eſſe primâ morte deſtructum eſt. Perditio itaque in gehennam æternam, ſiue in dolorem & ignem ſempiternum, tantò eſt timenda magis, quò dolor erit intenſiſſimus, nec tamen vitam ablaturus. De quo ita fatur Auguſtinus lib. 13. de Ciuit.* B *cap. 1.* Nec, *inquit*, viuere corpus dicendum eſt, in quo anima non viuendi cauſa eſt, ſed dolendi, &c. In damnatione nouiſſima, quamuis homo ſentire non deſinat, quia tamen ſenſus ipſe, nec voluptate ſuauis, nec quiete ſalubris, ſed dolore pœnalis eſt, non immeritò mors eſt potiùs appellata quàm vita. *Et lib. 21. cap. 23.* Cuius, *inquis*, rationis eſt dolorem facere mortis argumentum, cùm vitæ potiùs ſit indicium? &c. Neceſſe eſt vt viuat dolens, non eſt neceſſe vt occidat dolor, &c. Non nulla, ſed ſempiterna mors erit, quando nec viuere anima poterit Deum non habendo, nec doloribus corporis carere, moriendo. Prima mors animam, nolentem pellit de corpore; ſecunda mors animam nolentem tenet in corpore. Hoc igitur erit tunc etiam in corporibus damnatorum, quod nunc eſſe ſcimus in animis omnium. *Scilicet immortalitatem.*

S.Aug.

S.Aug.

* *6. In Inferno inanes lachrymæ. De Pudic. cap. 1. in f.*

EVndem limitem liminis mœchis quoque & fornicatoribus figimus, ieiunas pacis lacrymas profuſuris, nec ampliùs ab Eccleſia quàm publicationem dedecoris relaturis.

* *7. In Inferno ſuſpiratur æterna gloria, amiſſa pro momento. 1. De Cult. Fœm. cap. 2. à m.*

ENimuerò qui vtique interdum cogitabant vnde cecidiſſent, & poſt libidinum vaporata momenta, cœlum ſuſpirabant.

IN INFERNO. VI. VII. SCHOL.

LIMITEM LIMINIS. *Quod Tertullianus inexorabilis relapſis in mœchiam, hoc ego reprobis iuxta Paulum regno æterno excluſis abſque ſpe veniæ, per ſenſum accommodationis applico; vt ſcilicet limen Eccleſiæ triumphantis non intrent, ſicut vltra hunc limitem mœchos in Eccleſiam admitti prohibebat factus Montaniſta, adeò vt nullo clamore, nullis lacrymis moueatur ſponſus, ad aperiendam etiam virginibus fatuis,* C *nedum mœchis, ianuam aulæ nuptialis clauſam. Sic* lacrymæ voluuntur inanes, *& ſine pace & reconciliatione ieiunæ, & fructu veniæ fruſtatæ profluunt. Sic Sapiens de ſtultis & reprobis, & ſerò nimis pœnitentibus:* Pœnitentiam, *inquit*, agentes, & præ anguſtia ſpiritus gementes, traducent ex aduerſo iniquitates eorum. *De inutili & ſerâ pœnitentiâ damnatorum, Auguſtinus Ser. 181. de temp. & primo in vigil,*

S.Aug. *Penter.* Donec, *inquit*, ſumus in hac vita, quantacumque nobis accidetint peccata, poſſibile eſt omnia ablui per pœnitentiam. Cùm autem abducti fuerimus ab hoc ſæculo, ibi iam etiamſi pœnitebit nos, valde enim pœnitebit, ſed nulla erit vtilitas pœnitentiæ: & licet ſit ſtridor dentium, licet vlulatus & fletus, licet fundamus preces, & innumeris obſecrationibus proclamemus, nemo audiet, nemo ſubueniet, &c. Serâ pœnitentiâ, ceſſantibus vndique auxiliis, & vndique inualeſcentibus pœnis, ſed ſolatium quidem nullum, nullus ibi occurret oculis noſtris, niſi ſoli pœnarum miniſtri, & facies dira tortorum.

7. *Accommodatitiè pariter exponimus, quod alibi ad literam de errore Tertulliani de Angelis lapſis concupiſcentia fœminarum: in quo dupliciter errauit, primò Angelos incorporeos, carnalis libidinis reos fingendo; ſecundò poſt parua momenta impleta libidinis, ſuſpiria & gemitus quaſi pœnitentibus inducendo. Cuius vt & voluptatis carnalis ſunt incapaces. Aptè quidem hi duo loci damnatis aptari poſſunt, fruſtra æternùm ſuſpirantibus beatitudinem amiſſam, fruſtra* ieiunas pacis lacrymas profuſuris. *De ignis æterni & perpetua damnationis pœna, accipe præclara ex Aug. ſequentia.*

S.Aug. *to. 5. in Enchir. ad Laur. cap.* 109. *& ſeq.* Poſt reſurrectionem, *inquit*, facto vniuerſo completoque iudicio, ſuos fines habebũt ciuitates duæ; vna Chriſti, altera diaboli; vna bonorũm, altera malorum; vtraque tamen Angelorum & hominum. Iſtis voluntas, illis facultas non poterit vlla eſſe peccandi, vel vlla conditio moriendi; iſtis in æterna vita verè fœliciterque viuentibus; illis infeliciter in æterna morte ſine moriendi poteſtate durantibus, quoniam vtrique ſine fine. Sed in beatitudine iſti, alius alio præſtabilibus: in miſeria verò illi, ali⁹ alio tolerabilius permanebunt. Fruſtra itaque nonnulli imò quàm plurimi æternam damnatorum pœnam, & cruciatus ſine intermiſſione perpetuos, humano miſerantur affectu, atque ita futuram eſſe non credunt: non quidem Scripturis aduerſando diuinis, ſed pro ſuo motu dura quæque molliendo, & in leniorem flectendo ſententiam, quæ putant in eis terribilius eſſe dicta, quàm verius. Non enim obliuiſcetur, inquiunt, miſereri Deus, aut continebit in ira ſua miſerationes ſuas. Hoc quidem in Pſalmo legitur ſancto. 76. ſed de his ſine vllo ſcrupulo intelligitur qui vaſa miſericordiæ nuncupantur; quia & ipſi non pro meritis ſuis, ſed Deo miſerante, de miſeria liberantur. Aut ſi hoc ad omnes exiſtimant pertinere, non ideo neceſſe eſt, vt damnationem opinentur poſſe finiri eorum, de quibus dictum eſt Matth. 25. & ibunt hi in ſupplicium æternum, *vel vt alibi ipſemet legit, in combuſtionem, vel ambuſtionem æternam*, ne iſto modo putetur habitura finem quandoque fœlicitas etiam illorum, de quibus è contrario dictum eſt: iuſti autem in vitam æternam: Sed pœnas damnatorum certis temporum interuallis exiſtiment, ſi hoc eis placet, aliquatenus mitigari: etiam ſic quippe intelligi poteſt, manere in illis ira Dei hoc eſt, ipſa damnatio. Hæc enim vocatur ira Dei, non diuini animi perturbatio, vt in ira ſua, hoc eſt manente ira ſua, non tamen contineat miſerationes ſuas, non æterno ſupplicio finem dando, ſed leuamen adhibendo, vel interponendo cruciatibus. Quia nec Pſalmus ait, ad finiendam iram ſuam, vel poſt iram ſuam, ſed in ira ſua. Quæ ſi ſola eſſet, quanta ibi minima cogitari poteſt, perire a regno Dei, exulare a ciuitate Dei, alienari à vita Dei, carere tam magnâ multitudine dulcedinis Dei, quam abſcondit timentibus ſe, perfecit autem ſperantibus in ſe, tam grandis eſt pœna, vt nulla poſſint tormenta quę nouimus comparari, ſi illa ſit æterna. Iſta autem ſint quamlibet multis ſæculis longa, finienda. Manebit ergo ſine fine mors illa perpetua damnatorum, id eſt alienatio à vita Dei, & omnibus erit ipſa communis, quamlibet homines de varietate pœnarum, de dolorum releuatione, vel intermiſſione, pro ſuis humanis motibus ſuſpicentur: ſicut manebit communiter omnium vita æterna ſanctorum, quamlibet bonorum diſtantia concorditer fulgeant. *Sic damnatis erit*, iuxta menſuram delicti, & plagarum modus, & Babyloni tantum tormentum dabitur, quantum in delitiis fuit. *Vt & electis*, ſicut ſtella differt à ſtella in claritate, ſic erit reſurrectio mortuorum. *Adeo vt*, recipiat vnuſquiſque prout geſſerit in corpore ſuo, ſiue bonum ſiue malum: *Sermone autem.* 181. *de temp. qui primus eſt in vigilia Pent. circa finem*: Regnum, *inquit*, cœlorum propter nos, gehenna propter diabolum facta eſt. Et hæc ita eſſe ex Euanlio doceam. Ipſe enim Dominus dicet his qui à dextris eius erunt: Venite benedicti, &c. quod vobis paratum eſt. Illi autem qui à ſiniſtris eius erunt dicet, diſcedite, &c. qui paratus eſt diabolo, &c. Si ergo gehenna ignis propter diabolum, propter hominem autem regnum cœlorum à conſtitutione mundi præparatum eſt, tantùm eſt ne noſmetipſos ab ingreſſu bonorum perſiſtendo in malis pertinaciter excludamus.

(Margin: Aug.)

INGRATITVDO.

Ingratitudinis hominis teſtes, Cœlum & terram Chriſtus inuocabit. 3. Cont. Marc. cap. 24. circa f.

a Eſa. 1. 2. EAtenus dum & in terra & in cœlo, qui ob vtriuſque promiſſionis ingratos ipſa etiam elementa teſtatur [a] *Audi cœlum, & in aures percipe terra.* Et ego quidem, etiam ſi nullam ſpei cœleſtis manum mihi toties ſcriptura porrigente, ſatis haberem huius quoque promiſſionis præiudicium, quod iam terrenam gratiam teneam, expectarem aliquid & de cœlo, à Deo cœli, ſicut & terræ: ita crederem Chriſtum ſublimiora pollicentem, eius eſſe qui & humiliora promiſerat, qui experimenta maiorum de paruulis fecerat, qui hoc inauditi ſi fortè regni præconium ſoli Chriſto reſeruauerat, vt per famulos quidem terrena gloria; cœleſtis verò per ipſum Deum annuntiaretur.

INGRATITVDO. SCHOL.

EAtenvs, &c. *Cùm Deus per Eſaiam elementa & principia naturæ, cœlum, & terram, vocat in teſtes contra ingratos in totius creaturæ authorem, qui ipſis tam terrena quàm cœleſtia promiſit, ſe ſummorum & imorum viſibilium & inuiſibilium conditorem eſſe probauit. Quod torquet in Marcionem, cuius Deus operandi*

experris, nulla beneficia temporalia tangentibus, ſuadere non poteſt ipſum cœleſtia & æterna largiturum. AVDI COELVM. *Eſa.1.2* Audite cœli, & auribus percipe terra, quoniam Dominus locutus eſt; filios enutriui & exaltaui, ipſi autem ſpreuerunt me. *Hunc locum citat Aug.to.6. lib. contra aduerſ. Legis & Prophet.cap.22.* Eoſdem, *inquit*, paulò poſt appellauit ſemen peſſimum, tanquam ſe oſtendens generatorem malorum, cuius filij ſunt ſemen peſſimum: neſciens ob hoc eos dici ſemen peſſimum, quoniam gratiæ Dei, quâ eius filij facti fuerant, peccando degeneres extiterunt, eorum filij facti quorum imitatores eſſe voluerunt. 70. Audi cœlum & auribus percipe terra. *Aug. to.10. Ser.121. de temp. inducit Chriſtum exprobrantem ingratitudinem Iudæis, quos ad comprehendendum ſe venientes & voce proſtratos erexerat.* O inſenſati Iudæi, interrogaſtis & cecidiſtis: eleuati eſtis, & ingrati eſtis. Qua vos concutiemini comminatione vel terrore, qui ad ſolam cecidiſtis ſimplicem vocem? dic Iſraël, veniſti tenere me, quia ego defendi te à perſequentibus te? vtinam teneres me, & non perderes te. In aquis *maris rubri, cuius ſtetit vnda fluens*, parietes conſtruxi, faculam columnę micantis erexi, Ægyptios cęcitate percuſſi, totâ nocte pro te pugnaui, factum eſt mane, & tranſiſti incolumis mare. Malè me quæritis, ideo cecidiſtis. *Et to.9. libro Soliloquiorum, cap.18. (quem librum indubiè ipſius eſſe, vel ipſæ confeſſiones citata loquuntur) ſic ſuam ipſiuſmet ingratitudinem exaggerat;* Ego, *inquit*, filius ancillæ tuę, *Monica, & Eccleſiæ*, qui me commendaui manui tuæ iam his meis pauperculis Confeſſionibus; confitear tibi liberator meus toto corde meo, & recolam ad mentem meam omnia bona quę feciſti mihi à iuuentute mea, in omni vita mea. Scio namque quòd ingratitudo multùm tibi diſpliceat, quæ eſt radix totius mali ſpiritalis, & ventus quidam deſiccans & vrens omne bonum: obſtruens fontem diuinę miſericordię ſuper hominem; qua & mala mortua iam oriuntur, *non quòd remiſſa per pœnitentiam reuiuiſcant: non enim ſicut delictum, ait Paulus, ita & donum: gratia enim donum, & bona merita mortificata, per peccatum mortale, pœnitentiâ ſubſequente redeunt; non delicta prorſus extincta. Sed propter ingratitudinem, iam remiſſa, in improperium Deo exprobrante reuiuiſcunt.* Et viua iam opera moriuntur, & vltra non adipiſcuntur. *Scilicet vitam, Deo ingratum deſerente, vt peccet infirmitate propriâ, qua lapſus non poteſt ex ſe ſurgere.* Et ego Domine, gratias tibi agam ne ſim ingratus tibi liberator meus, quoniam liberaſti me. Quotiens me iam abſorbuerat ille draco? & tu Domine ab ore eius extraxiſti me, &c. Stabat ipſe paratus vt me raperet ad infernum, ſed tu prohibebas. Ego te offendebam, & tu me defendebas: ego te non timebam, & tu me cuſtodiebas. A te recedebam, & inimico meo me exhibebam, & tu ipſum ne me acciperet, deterrebas, &c. De morte etiam corporis ſępius eripuiſti me Saluator meus, cùm graues morbi tenerent me, cùm fui in periculis multis, per mare, per terras, ab igne, & gladio, &c. Sciebas tu quidem Domine; quia ſi tunc mors me occupaſſet, infernus animam meam ſuſcepiſſet, & perpetuò damnatus fuiſſem: ſed tua miſericordia, & tua gratia pręuenit me, eripiens me de morte corporis, & de morte animæ Domine Deus meus. Hęc & multa alia mihi tua beneficia exhibuiſti, & ego eram cæcus, nec cognoui, donec illuminaſti me, &c. Confitear beneficia tua magna, quoniam eripuiſti me de inferno inferiori, ſemel, & ſecundò, & tertiò, & centies, & millies; & ego ſemper ad infernum tendebam, & tu me ſemper reducebas, & iuſtè millies damnaſſes me, ſi voluiſſes: noluiſti, quia amas animas, & nihil odiſti eorũ quæ feciſti & ego primus inter peccatores quos ſaluaſti, vt exemplum aliis tribuam benigniſſimæ pietatis tuæ, &c. Totus eram in morte, & totum me reſuſcitaſti. Tuum igitur ſit totum id quod viuo, & totus totum me tibi offero; totus ſpiritus, totum cor, totum corpus, tota vita mea viuat tibi, vita mea dulcis: quoniam totum me liberaſti, vt totum me poſſideres, &c. Sicut ergo nulla eſt hora vel punctum in omni vita mea quo beneficio tuo non vtar: ſic nullum debet eſſe momentum, quo te non habeam ante oculos in mea memoria, & te non diligam ex omni fortitudine mea. Sed nec hoc valeo niſi tu dederis mihi, cuius eſt omne bonum, &c. MANVM PORRIGENTE. *Licet, inquit, Deus in Scriptura ſua nihil ſeruis ſuis cœleſte promitteret, tamen vel inde cœleſtia ſperarem, quia me iam rebus terrenis gratificauit & donauit: & ab eo qui cœlum vt terram condidit, ex terrenis iam acceptis, cœleſtia fidentiùs expectarem, proindeque crederem Chriſtum ſublimia & æterna pollicentem, eiuſdem Dei Creatoris eſſe filium, qui viliora & terreſtria Hebræo populo promiſſa exhibuit, & experientia probauit, poſſe maiora ſibi ſeruientibus dare, qui parua iam dederat. Qui quidem Deus Creator ſi fortè in veteri lege nihil populi ſui auribus de Regno cœleſti inculcauit; vt per Prophetas ſuos regnum terrenum, per filium ſuum Chriſtum Deum, cœleſtia Euangelizare diſtulit; vtrobique, ſe vtriuſque regni Dominum & diſpenſatorem eſſe declarauit. De manu porrecta dum hic loquitur Tertullianus, memoriam mihi refricat Auguſtini, dexteram à ſiniſtra diſtinguentis, dum ſcriberet in Pſal.120.* Dominus protectio tua ſuper manum dexteram tuam. *Vel vt ipſe legit;* tegumentum tuum ſuper manum dexteræ tuæ. Quid enim, inquit? dexteram noſtram Deus cuſtodit; & ſiniſtram noſtram non cuſtodit? Nonne ipſe nos totos fecit? Nonne qui nobis fecit dexteram ipſe fecit & ſiniſtram? &c. ſiniſtra noſtra dicitur, quidquid temporaliter habemus: dextera noſtra dicitur, quidquid nobis æternum & incommutabile Dominus pollicetur. Si autem ille qui dabit vitam ęternam, ipſe & de iſtis temporalibus conſolatur præſentem vitam, ipſe fecit dexteram & ſiniſtram, &c. Audi hoc confirmatum in Cant. Canticorum, cap. 2. ſiniſtra eius, inquit, ſub capite meo, ſponſa dicit de ſponſo, Eccleſia de Chriſto, in amplexu pietatis & caſtitatis. Quid ait? ſiniſtra eius ſub capite meo, & dextera eius complectetur me. Quid autem? quia ſurſum erat dextera, deorſum ſiniſtra, & ſic complectebatur ſponſus ſponſam, ſupponens ſiniſtram ad conſolationem, imponens dexteram ad protectionem, &c. Nouit ille diſpenſare ſiniſtram, qui vocat ad dexteram. Ergo ſi eſt ſiniſtra, ſit ſiniſtra, ſed ſub capite ſit: ſupra illam ſit caput tuum, id eſt ſupra illam ſit fides tua, vbi habitat Chriſtus. *De quo Paulus ait, habitare Chriſtum per fidem in cordibus veſtris: ſicut & de ipſa: ſubſtantia eſt rerum ſperandarum, &c.* Quid eſt manus dexteræ? Nihil arbitror intelligi congruentius niſi vt intelligamus poteſtatem quam tibi dedit Deus, vt ſi velis, donante Deo ad dexteram ſis, &c. De qua dicit Apoſtolus Ioannes, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Vnde accepiſti hanc poteſtatem? credentibus, inquit, in nomine eius, &c. ergo fides tua manus dexteræ tuæ, id eſt poteſtas quæ tibi data eſt, vt ſis inter filios Dei, manus eſt dexteræ tuæ. Sed quid valet ipſa poteſtas quam accepit homo, niſi Dominus protegat? Ecce credidit, iam ambulat in fide, infirmus eſt inter

tentationes, agitatur inter moleſtias, inter carnales corruptiones, inter ſuggeſtiones cupiditatis, inter verſutias & laqueos inimici: quid valet ergo quia habet poteſtatem, & credidit in Chriſtum, vt ſit inter filios Dei? Væ homini illi, niſi & ipſius fidem Dominus protegat, id eſt vt non te permittat tentari ſupra quam potes ferre; Sicut dicit Apoſtolus; fidelis Deus qui non vos permittet tentari ſupra quàm poteſtis ferre. SCRIPTVRA. *Idem Aug. in*
S. Aug. *Pſal. 109. in p.* Promiſſionum, *inquit*, tempus erat tempore Prophetarum vſque ad Ioannem Baptiſtam, *à cuius diebus regnum cœlorum vim patitur*, ab illo autem & deinceps vſque ad finem tempus eſt implendi ea quæ promiſſa ſunt: fidelis Deus qui ſe noſtrum debitorem fecit, non aliquid à nobis accipiendo, ſed tanta nobis promittendo. Parum erat promiſſio, etiam ſcripto ſe teneri voluit, veluti faciens chirographum nobiſcum promiſſorum ſuorum, vt cùm ea quæ promiſit, ſoluere inciperet, in Scriptura promiſſorum, conſideraremus ordinem ſoluendorum.

INIMICORVM DILECTIO.

I. *Inimicorum, quaſi fratrum dilectio, & in eos lenitas, vtraque lege mandatur: in qua, lex noua non ſoluit, ſed implet legem talionis .4. Cont. Marc. cap. 16. in p.*

a Eſa. 66. 5. b Luc 6, 27. c Eſa. 66. 5. [a] SEd vobis dico, inquit, *qui auditis*; oſtendens hoc olim mandatum à Creatore, *Loquere in aures audientium.* [b] *Diligite inimicos veſtros, & benedicite eos qui vos oderunt, & orate pro eis qui vos calumniantur.* Hæc Creator vnâ pronuntiatione cluſit per Eſaïam, [c] *Dicite, fratres noſtri eſtis, eis qui vos oderunt.* Si enim qui inimici ſunt & oderunt, & maledicunt, & calumniantur, fratres appellandi ſunt; vtique & benedici odientes, & orari pro calumniatoribus iuſſit, qui eos fratres deputari præcepit. Nouam planè patientiam docet Chriſtus, etiam vicem iniuriæ cohibens, permiſſam à Creatore; [d] *oculum exigente pro oculo, & dentem pro dente*: contra, ipſe alteram ampliùs maxillam offerri iubens, & ſuper tunicam pallio quoque cedi. Planè hæc Chriſtus adiecerit, vt ſupplementa conſentanea diſciplinæ Creatoris. Atque adeo hoc ſtatim renuntiandum eſt, an diſciplina patientiæ prædicatur penes Creatorem. Si per Zachariam præcepit, [e] *Ne vnus quiſque malitiæ fratris ſui meminerit*; Sed nec proximi: nam & rurſus, [f] *Malitiam*, inquit, *proximi ſui vnuſquiſque ne recogitet*, multò magis patientiam indixit iniuriæ, qui indixit obliuionem. Sed & quum dicit, [g] *Mihi vindictam, & ego vindicabo*: proinde patientiam docet vindictæ expectatricem. In quantùm ergo non capit, vt idem videatur & dentem pro dente; oculum pro oculo, in vicem iniuriæ exigere, qui non modò vicem, ſed etiam vltionem, etiam recordationem, & recogitationem iniuriæ prohibet: in tantùm aperitur nobis, quomodo [h] *oculum pro oculo, & dentem pro dente* cenſuerit, non ad ſecundam iniuriam talionis permittendam, quam prohibuerat interdictâ vltione; ſed ad primam coercendam, quam prohibuerat oppoſito talione, vt vnuſquiſque reſpiciens licentiam ſecundæ iniuriæ, à prima ſemetipſum contineret. Faciliùs enim vim comprimi ſcit repræſentatione talionis quam repromiſſione vltionis. Vtrumque autem conſtituendum fuit pro natura & fide hominum; vt qui Deo crederet, vltionem à Deo expectaret, qui minùs fideret, leges talionis timeret. Hanc legis voluntatem de intellectu laborantem, Dominus & ſabbati, & legis, & omnium paternarum diſpoſitionum Chriſtus & reuelauit, & compotem fecit, mandans alterius quoque maxillæ oblationem; vt tantò magis vicem iniuriæ extingueret, quam & Lex per talionem voluerat impediſſe, certè quam prophetia manifeſtè coercuerat; & memoriam iniuriæ prohibens, & vltionem ad Deum redigens. Ita ſi quid Chriſtus intulit, non aduerſario, ſed adiutore præcepto, non deſtruxit diſciplinas Creatoris.

(Margin: d Exo. 21. 24. Luc. 6. 29. — e Zach. 7. 10. — f Zach. 8. 17. — g Deut. 32. 35. & 43. — h Exo. 21. 24. Deut. 32. 35. & 43.)

INIMICORVM DILECTIO. I. SCHOL.

VOBIS DICO. *Luc. 6. 27.* Sed vobis dico qui auditis: diligite inimicos veſtros, benefacite his qui oderunt vos. Benedicite maledicentibus vobis, & orate pro calumniantibus vos. *Tranſlat. Syr. qui vim vobis inferunt.* Et qui te percutit in maxillam, præbe & alteram. Et ab eo qui aufert tibi veſtimentum, *Syr. pallium tuum*, etiam tunicam, noli prohibere. LOQVERE IN AVRES. *Toties in Exodo & Leuit. & alibi in Scriptura frequenter ſcriptum eſt*: Loquere filiis Iſraël, *vt piguerit authorem ſpecialem locum citare, contentum dicere*, hoc olim mandatum à Creatore. *In veteri ſcilicet teſtamento.* CLVSIT, *incluſit, concluſit.* DICITE FRATRES, *Eſaiæ 66. 5.* Audite verbum Domini qui tremitis ad verbum eius: dixerunt fratres veſtri odientes vos, & abiicientes propter nomen meum; glorificetur Dominus, & videbimus in lætitia veſtra, ipſi autem confundentur. 70. *aliter.* Dicite, fratres noſtri; iis qui oderunt vos, & abominantur, vt nomen Domini glorificetur, & appareat in lætitia eorum: & illi confundentur. NOVAM PATIENTIAM. *Quaſi inauditum in veteri lege. Ironicè dictum vt patet ex ſequentibus.* ETIAM VICEM. *Iniuriam rependi prohibens.* PLANE ADIECERIT, *eſto, inquit, Chriſtus in noua lege hæc documenta veteri addiderit, in hoc non ſe alterius quàm Dei Creatoris filium eſſe probauit, dum non iam legem antiquam deſtruxit, ſed ei tantò magis implendæ documentum perfectius addidit. Satis enim eſt ſi ſtatim & in promptu habemus Creatorem olim patientiam commendaſſe.* PER ZACHARIAM. *Zach. 7. 10.* Malum vir fratri ſuo non cogitet in corde ſuo. 70. *autem*: Malitiæ vnuſquiſque fratris ſui nolite meminiſſe in cordibus veſtris. ET RVRSVS, *Zach. 8. 17.* Et vnuſquiſque malum contra amicum ſuum ne cogitetis in cordibus veſtris. 70. Malum proximi ſui nō cogitate in cordibus veſtris.

A EXPECTATRICEM. *à Deo vltionum Domino non à ſe fieri volentem.* NON CAPIT. *Fieri non poteſt, ſenſu Marcionis, vt idem Deus eſſe videatur qui legem talionis indixit in veteri teſtamento, qui in eodem, vltionem, & memoriam iniuriæ prohibet: ideo per iſtam apparentem contrarietatem, textuum, nobis aperitur & innoteſcit, quomodò Deus Creator cenſuerit, & voluerit oculum pro oculo rependi, non ſic accipiendum eſſe, vt reciprocam iniuriam hac talionis lege permitteret, quam ipſa vltione interdicta prohibuit; ſed vt à proximo lædendo deterreret oppoſito in frænum rigore talionis. Nouerat quippe Deus faciliùs & citiùs homines coercendos minis talionis, quàm ſpe à Deo ſumenda vltionis.* PRO NATVRA ET FIDE. *Contemperauit Deus inclinationi vel fidei hominum, vtrumque frænum ab iniuria inferenda reuocans, vt qui Deo credebat, ab eo ſperaret vltionem, qui verò minùs fidelis eſſet, legem pœnalem talionis extimeſceret.* LEGIS VOLVNTATEM. *Animam, & finem, in cuius intellectu laboraturi erant homines, maximè hæretici Marcionitæ, & poſtea Manichæi Chriſtus expoſuit, & nos eius compotes fecit.* QVAM PROPHETIA, *præmemorata Zachariæ.* AD DEVM REDIGENS, *ſoli Deo reſeruans ſicut Deut. 32.* Mea eſt vltio, & ego reddam, &c. *Eximium charitatis erga perſecutores exercendæ in B. Ioſepho tradidit exemplum Auguſtinus Serm. 82. de temp. vbi de fratribus eius* (Aug.) credendum eſt, *inquit*, quòd ideo eos tantis tribulationibus fatigauerit, vt illos ad confeſſionem criminis, & ad medicamentum pœnitentiæ prouocaret. (C) Denique cum ingenti dolore dixerunt ſe meritò pati illa, quia peccaſſent in fratrem ſuum videntes anguſtiam eius. Et quia ſciebat beatus Ioſeph, quòd fratribus ſuis parricidij crimen ſine grandi pœnitentia indulgeri non poſſet, & ſemel & ſecundò & tertiò illos medicabili tribulatione tanquam ſpiritali igne decoxit; non vt ſe vindicaret, ſed vt illos corrigeret, & de tam graui crimine liberaret. Denique priuſquam peccatum ſuum confiterentur, & crimen quod admiſerant mutuâ inter ſe caſtigatione conſumerent, nec agnoſcendum eis ſe dedit, nec pacis oſculum eis indulſit cùm verò illos pro peccato quod in ipſo admiſerant, humiliter videret afflictos, deoſculatus eſt ſingulos; & per ſingulos fleuit, & pauentium colla pio oculorum rore perfundens, odium (D) fratrum charitatis lacrymis abluebat. Quod ergo Deus in beato Iacob fecit, & quod Ioſeph erga fratres exercuit, hoc etiam & nos in illis qui in nobis peccauerint debemus implere; & non ipſos, ſed peccata eorum ſtudeamus odire; & ita velimus ſecundùm culpæ merita duriſſimâ caſtigatione corripere, vt eos ſtudeamus, in veritate diligere. *Nihil aptiùs ad illuſtrandum hunc Tertulliani textum potui reperire, quàm quod D. Auguſt. Serm. 168. de temp. nobis dignatus eſt prætexere.* (Aug.) Collegi, *inquit*, quantùm potui paucos de amœniſſimis Scripturarum montibus flores, vnde & ægrotis medicamenta conficerem, & de theſauro cœleſti pretioſiſſimas margaritas à peccatorum corruptione liberis ornamenta componerem. (E) Primum medicamentum eſt animæ ægrotanti plena & perfecta dilectio, per quam poſſit non ſolùm amicos, ſed etiam inimicos diligere, &c. *quod probat ſcriptura locis & exemplis. Locis quidem, vt prouerb. 24. dum ait:* (Aug.) per Salomonem Spiritus ſanctus clamat & dicit: cùm ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas, ne fortè videat Deus & diſpliceat illi, & auferat iracundiam ſuam ab eo; & vtique cùm ab illo auerterit, ad illum dirigat qui de inimici ruina gaudebat: ſecundùm illud Prouerb. 17. qui in ruina lætatur alterius, non erit impunitus. Item ibi (*ſcilicet Eccli. 28.*) homo homini reſeruat iram, & à Deo quærit medelam?

A Et in hominem ſimilem ſibi non habet miſericordiam. Ipſe cùm caro ſit, reſeruat iram, & propitiationem quærit à Deo; quis exorabit pro delictis ipſius? Dicitur quidem in veteri teſtamento, *aduerte diligenter Auguſtinum hic ſequi, quod Chriſtus dixit Math. 5. 43. Non autem quod ſcriptum eſt: cùm Leuitici 19. 18. iuxta omnes verſiones conformes vulgata legatur: non quæras vltionem, nec memoreris iniuriæ ciuium tuorum. Diliges amicum tuum, vel proximum, vt Hebr. 70. & Chald. habent, ſicut teipſum. Nihil prorſus habetur de odio inimici.* (Aug.) Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Sed qui ſano intellectu Scripturæ diuinæ ſenſum agnoſcere cupit, ſententiam iſtam hoc modo intelligat, vt diligat (B) omnem hominem proximum ſuum, *eiuſdem ſecum natura, eodem Deo Patre creatum, ad eandem hæreditatem deſtinatum, &c.* odio habeat diabolum, inimicum ſuum quod etiam in vno homine malo impleri poteſt. In ipſo enim vno qui malus eſt, & proximum habes, & inimicum. Nam quòd homo eſt, proximus tuus eſt. quòd malus eſt, non ſolùm tuus, ſed etiam ſuus inimicus eſt, *qui enim diligit iniquitatem, odit animam ſuam. Et qui odit fratrem ſuum, homicida eſt; quantò magis qui ſeipſum. Hoſtes, inquit alibi Scriptura, ſunt animæ ſuæ,* (S. Aug.) dilige ergo in eo carnem & animam hoc eſt proximum tuum quem Deus fecit: & odio habe malitiam, quam ipſo conſentiente diabolus intromiſit. Quod cùm ſancto & (C) pio animo feceris, vices cœleſtis medici agis, odio habens morbum, & diligens ægrotum. Item per Salomonem Prouerb. 25 *quem & Paulus citat Rom. 12.* loquitur Spiritus ſanctus, ſi eſurierit imicus tuus, ciba illum: ſi ſitit, potum da illi: hoc enim faciens carbones ignis congeres ſuper caput eius. Hoc ergo loco cum grandi diligentia obſeruandum eſt, ne fortè dum eum benè non intelligimus, de medicamentis nobis vulnera faciamus. Solent enim nonnulli hoc præceptum quaſi ad ſatiandum furorem ſuum aſſumere: dicunt enim apud ſe: Ecce cibo inimicũ meum, vt ardeat in æternum. Auertat Deus huiuſmodi intelligentiam ab animis noſtris, &c. caput in homine ſenſus rationalis intelligitur; qui ſenſus cùm à feruore charitatis recedens factus fuerit frigidus, vnde (D) ſcriptum eſt Matth. 24. quia abundabit iniquitas, refrigeſcit charitas multorum: neceſſe eſt; vt quod obeſt ſaluti contrarium ſapiat, vt cui deberet eſſe amicus inimicus exiſtat Ad ſanandum ergo talem phreneticum, homines ſanctos, & charitatis igne ſuccenſos hortatur Spiritus ſanctus, dicens; carbones ignis congeres ſuper caput eius, cùm enim inimico tuo pio animo frequentiùs bene feceris, quamlibet ſit impius, & crudelis, barbarus, & cruentus, tandem aliquando erubeſcit, & dolet, & pœnitere incipit quod admiſit. Nam cùm pœnitentiam cœperit agere, ſenſus rationalis hoc eſt caput ipſius incipit charitatis igne ſuccendi; & qui priùs quaſi frigidus & phreneticus contra te conſueuerat iracundiam retinere, ſpiritali calore de tua bonitate ſuccenſus inci(E)pit toto corde diligere. *Deinde ſubiicit Pſalterio 147. cœtum ſanctorum ad Dei laudem prouocantem addidiſſe*, qui poſuit fines tuos pacem; ergo, inquit, vt ipſi videtis, Ieruſalem illa cœleſtis muros de pace con(Aug.)ſtructos habet, *vt portas Margaritis, quæ dicuntur propriè vniones*, Qui enim talem pacem & talem charitatem habet, vt omnes homines diligat, & pro bonis oret, vt meliores fiant, pro malis ſupplicet, vt citò ſe corrigant, de qua parte voluerit intrare, illius cœleſtis Ieruſalem portas, apertas merebitur inuenire. Qui autem habere talem charitatem noluerit, qualem & Chriſtus præcepit, & Apoſtolus docuit, et

omni parte Ieruſalem portas clauſas inueniet. Et quia oleum charitatis habere noluit, clauſis ianuis ſponſi, cum illis fatuis virginibus illam metuendam audiet vocem. Amen dico vobis, neſcio vos vnde ſitis, &c. & implebitur illud quod in Pſalmo dicitur de Ieruſalem: quoniam, inquit, confortauit ſeras portarum tuarum. Clauſis portis & confirmatis ſeris, nunquam exiet amicus, nunquam intrare poterit inimicus: quia ſicut iuſtus nunquam erit exiturus à gloria, ita & peccator nunquam poterit liberari à pœna. *Deinde profert locum Pauli Rom. 8. quis nos ſeparabit à charitate Chri. &c. & concludit:* Ecce, *inquit*, ſicut audiſtis, Beatum Apoſtolum, & Apoſtolicos viros, tanta, ac tam terribilia à charitate Dei ſeparare non poterant. Vnde nimis dolendum eſt quod cùm illi à charitate Dei nec tormentis poterant ſeparari, nos interdum otioſis fabulis ſeparamur; & nonnunquam ob paruiſſimum conuicium, & cuiuſcunque miſeri hominis detractionem, ita derelinquimus charitatem, vt non ſolùm cum eo multis diebus, ſed etiam menſibus, fortaſſis & annis, nec loqui, nec ad conuiuium peruenire velimus: & non attendimus, quia dum nos inuicem odio habemus; ita muros ciuitatis Ieruſalem contra nos claudimus, vt nullus nobis aditus permaneat per quem intrare poſſimus. Et quia ciuitas illa habitatorem Deum habet, dicente Ioanne Euangeliſtà, Deus charitas eſt: qui charitatem habere noluerit, quâ fronte, vel quâ conſcientiâ ad Dominum qui eſt charitas, præſumit accedere? *Supereſt vt & exempla ad dilectionem inimicorum hortantia ex eodem Sermone proferamus.* In primis, *inquit*, conſiderandum eſt quanta in Beato Iacob fuerit charitas, vt odientem ſe fratrem ſuum maluerit in longinquis regionibus fugere, quam vicem odij repenſare: quem ſicut vitare ſciuit, ita odiſſe neſciuit: & reuerſus, multis muneribus, vt eum ſibi placatum faceret, honorauit, &c. B. Ioſeph pro parricidij crimine impiis & inimicis fratribus ſuis, non odij amaritudinem, ſed charitatis dulcedinẽ repenſauit. Oſculabatur enim ſingulos, & per ſingulos flebat, quibus non ſolũ nihil mali rependit, ſed omnia bona retribuens, tam viuo, quàm mortuo patre, germano ſemper amore dilexit. B. quoque Moyſes, cùm frequẽter eum populus rebellis nõ ſolùm contemnere, ſed etiam lapidare vellet, diuinæ charitatis memor, ita pro illis Domino ſupplicabat, vt clamaret & diceret: ſi non dimiſeris peccatum populi tui, dele me de libro tuo quem ſcripſiſti. In ipſo enim veteri teſtamento legimus ſcriptum: itinera eorum qui iniuriam retinent malefacti, in mortem, & iterum: ne memor ſis iniuriæ proximi tui. Et iterum: ſi videris aſinum inimici tui iacentem in luto, non præteribis, niſi priùs alleues eum. Quo loco diligenter vnuſquiſque conſideret, quòd ſi aſinum inimici non licet in luto dimitti; quantò magis homo ad imaginem Dei factus non debet odio haberi, nec negligi? B. quoque Iob ita veram & perfectam charitatem etiam cum inimicis fideliter tenebat, vt gaudens, & liberà conſcientià ad Deum diceret: ſi gauiſus ſum ad ruinam inimici mei, & exultaui in eo quòd inueniſſet eũ malitia; vel ſi in corde dixi, benè. B. quoque Dauid, licet virtutibus multis fuerit exornatus, nulla tamen eum actio familiariùs Deo coniunxit, quàm dilectio inimicorum ſuorum. Cui cùm inimicus ſuus in faciem malediceret, *Semei ſcilicet*, maluit tamẽ parcere, & Dei iudicio reſeruare, quàm ſuæ iracundiæ ſatisfacere. Et in tantùm non fuit ſimulata, vel falſa dilectio ſua vt ipſos etiam aduerſarios fleret, & in illis qui eos occidere præſumpſerant vindicaret. *Sicut in percuſſores Isboſeth & Saül.* Ideo ſecurus in Pſalmo dicebat. 7. Illud quod omnes homines ſatis attento & trementi animo dicere debent: ſi reddidi, inquit, retribuentibus mihi mala, decidam meritò ab inimicis meis inanis. *Vacuus ſpe nominis, rei, hæreditatis filiorum Dei.* Perſequatur inimicus, &c. & gloriam meam in puluerem deducat, ecce quali maledicto ſeipſum condemnat, qui de inimicis diligendis, Dei præcepta contemnens, odium in corde ſeruare non metuit. *Quem locum exponit Auguſtinus in Pſalmum 7. cui titulus eſt:* Pſalmus ipſi Dauid quem cantauit Domino pro verbis Chuſi filij Gemini. *vbi refert ex 2. Reg. 16. Chuſi amicum Dauid, tranſiſſe ad partes Abſalon bellum gerentem contra patrem, vt exploraret conſilia, & renunciaret ea Dauid. Notat autem Chuſi ſignificare ſilentium, Gemini autem dexterum.* Si reddidi retribuentibus, &c. Non poteſt, *inquit*, verè dicere, niſi perfectus. Ait quippe Dominus: eſtote perfecti ſicut Pater, &c. qui ſolem ſuum, &c. qui ergo non reddit retribuentibus mala, perfectus eſt. Cùm itaque oret anima perfecta pro verbis Chuſi filij Gemini, id eſt pro cognitione illius ſecreti, atque ſilentij, quod pro ſalute noſtra operatus eſt propitius nobis & miſericors Dominus, vt toleraret, *quaſi filius à dextris ſedens, filius dexteræ & Beniamin*, & patientiſſimè ſuſtineret dolos traditoris ſui: tanquam huic perfectæ animæ dicat, exponens rationem ipſius ſecreti: ego pro te impio & peccatore, vt tuæ iniquitates ſanguinis mei effuſione lauarentur, magno ſilentio, & magnâ patientiâ traditorem meum pertuli; nonne imitaberis me, vt & tu non reddas mala pro malis? Animaduertens igitur & intelligens quid pro illo fecerit Dominus, & eius exemplo ad perfectionem proficiens, *filij veri ſolis, lucentis etiam inimicis, & nubis in pluuiam ſanguinis, & roris gratiæ ſolutæ: ſicut & Patris vbique blaſphemos tolerantis, nutrientis, ditantis, regnum cæleſte pandentis*, dicit, ſi reddidi, &c. id eſt, ſi non feci, quod tu faciendo docuiſti, &c. ſi te non imitatus ſum in illo ſilentio, hoc eſt patientiâ tuâ, quam pro me operatus es: *tanquam agnus coram tondente obmuteſcens*, decidam ab inimicis meis inanis. Inaniter enim ſe iactat, qui cùm & ipſe homo ſit, cupit ſe de homine vindicare: & cùm ſuperare hominem palã quęrit, occultè à diabolo ſuperatur, inanis effectus vanâ & ſuperbâ lętitiâ, quòd quaſi vinci non potuit, intelligit ergo iſte vbi maior fiat victoria, & vbi Pater reddat qui videt in occulto, &c. *Deinde explicat perſequentem & conculcantem inimicum eſſe diabolum: gloriam autem in puluerem deductam exponit dicens:* hic eſt ille puluis, quem proiicit ventus à facie terræ, ſuperborum ſcilicet vana & inepta iactantia, & inflata, & non ſolida: tanquam vento elatus pulueris globus. Rectè itaque hic poſuit gloriam quam non vult in puluerem deduci. Vult enim eam ſolidam habere in conſcientia, coram Deo vbi nulla iactantia eſt. Qui gloriatur, inquit, in Domino glorietur. Iſta ſoliditas in puluerem deducitur, ſi per ſuperbiam quiſque contemnens ſecreta conſcientię vbi ſolus Deus hominem probat, velit apud infantes gloriari. Hinc eſt quod alibi dicit Deus Pſalmo 52. conteret oſſa placentium hominibus. Qui autem benè didicit vel expertus eſt vitiorum ſuperandorum gradus, intelligit hoc vitium, inanis glorię, vel ſolum, vel maximè cauendum eſſe perfectis. Quo primo enim vitio lapſa eſt anima, hoc vltimum vincit. Initium autem omnis peccati ſuperbia. Et initium ſuperbię hominis apoſtatare à Deo.

2. *Inimicorum dilectio, propria bonitas eſt chriſtianorum ad Scap. cap. 1. in m.*

DIſciplinâ iubemur diligere inimicos quoque, & orare pro eis qui nos perſequuntur, vt Luc. 6. 35. hæc ſit perfecta & propria bonitas noſtra, non communis. Amicos enim diligere omnium eſt, inimicos autem, ſolorum Chriſtianorum.

* 3. *In inimico diligendo, maior bonitas; in amico, maior elucet Iuſtitia 1. cont. Marc. cap. 23. in p. ad m.*

ALiam illi regulam prætendo; ſicut naturalia, ita rationalia eſſe debere in Deo omnia. Exigo rationem bonitatis: quia nec aliud quid bonum haberi liceat, quod non rationaliter bonum ſit, nedum vt ipſa bonitas irrationalis deprehendatur. Faciliùs malum, cui rationis aliquid adfuerit, pro bono habebitur, quàm vt bonum ratione deſertum, non pro malo iudicetur. Nego rationalem bonitatem Dei Marcionis, iam hoc primò, quod in ſalutem proceſſerit hominis alieni. Scio dicturos: atquin hanc eſſe principalem & perfectam bonitatem, cùm ſine vllo debito familiaritatis, in extraneos voluntaria & libera effunditur, ſecundùm quam, inimicos quoque noſtros & hoc nomine iam extraneos diligere iubeamur. Cùm ergo non à primordio hominem reſpexit, à primordio extraneum, ceſſan- Matth. 5. 44. do præiudicauit cum extraneo nihil ſibi eſſe. Cæterùm, diſciplinam diligendi extraneum vel inimicum, anteceſſit præceptum diligendi proximum tanquam teipſum. Luc. 6. 27. Quod etſi ex lege Creatoris, & tu quoque illud excipere debebis, vt à Chriſto non deſtructum, ſed po- Leuit. 19. 18. tiùs extructum. Nam, quo magis proximum diligas, diligere iuberis inimicum & extraneum. Exaggeratio eſt debitæ bonitatis, exactio indebitæ. Antecedit autem debita indebitam, vt principalis, vt dignior miniſtrâ & comite ſuâ, id eſt, indebitâ. Prior igitur, cùm prima bonitatis ratio ſit, in rem ſuam exhiberi ex iuſtitia; ſecunda autem in alienam, ex redundantia iuſtitiæ ſuper Scribarum & Phariſæorum, quale eſt, ſecundam ei rationem re- Matth. 5. 20. ferri, cui deficit prima? non habenti proprium hominem, ac per hoc quoque exiguæ? Porrò, exigua quæ ſuum non habuit, quomodo in alienum redundauit? Exhibe principalem Luc. 11. 39. rationem, & tunc vindica ſequentem. Nulla res ſine ordine, rationalis poteſt vindicari; tantò abeſt vt ratio ipſa in aliquo ordinem amittat. Sit nunc & à ſecundo gradu incipiens ratio bonitatis, in extraneum ſcilicet, nec ſecundus illi gradus ratione conſtabit, alio modò deſtructus. Tunc enim rationalis habebitur vel ſecunda in extraneum bonitas, ſi ſine iniuria eius operetur, cuius eſt res. Quamcunque bonitatem, iuſtitia prima efficit rationalem. Sic & in principali gradu rationalis erit, cùm in rem ſuam exhibetur, ſi iuſta ſit. Sic & in extraneum rationalis videri poterit, ſi non ſit iniuſta.

Vide V. Vltio.

INIMICORVM DILECTIO. SCHOL. II. III.

A DIſCIPLINA IVBEMVR. *Profeſſione Chriſtianâ.* PROPRIA BONITAS, *quâ diſtinguimur ab ethnicis.*

3. ILLI. *Marcioni Deum otioſum colenti, & nullius creaturæ opificem, obiicio, eum quem colit non eſſe, nec poſſe dici Deum. Cùm careat proprietatibus natura Dei, ſuper omnes intellectuales & rationales naturas, omnia ratione & ordine diſponentis.* EXIGO RATIONEM BONITATIS, *cùm Deus tuus, Marcion, fingatur à te ſummè bonus, urgeo te vt mihi verâ ratione probes eius bonitatem. Quæ profectò ſi irrationalis eſſe conuincatur, nullatenus bona eſſe concludetur:* NEDVM VT, *pro, ne ipſa bonitas.* HOMINIS ALIENI, *non à ſe, ſed à Deo Creatore aduerſario ſuo conditi, cuius ſaluandi causâ dicebat Marcion, Deum ſuum bonum, miſiſſe in terras Chriſtum ſuum. Nec dicat Marcion in hoc bonitatem* B *Chriſtianis propriam à Chriſto indictam fuiſſe, vt extraneis non tantùm, ſed & inimicis benefacere iubeatur.* CESSANDO PRÆIVDICAVIT, &c. *cùm itaque non ab initio mundi, hominem adiuuerit, & tandiu ſuſpenderit influxum ſuæ in hominem bonitatis, ſat magnum nobis præiudicium reliquit, quo cenſeremus hunc Deum hominem pro extraneo habuiſſe, & Dei ſui aduerſarij famulo; cui tamen, ſi bonus adeo fuiſſet, ex ſuperabundanti bonitate occurrere, & ſuccurrere debuiſſet.*

A ANTECESSIT PRÆCEPTVM, &c. *Nec dicas Chriſtum Dei tui boni, iuſſiſſe quod perfectius eſt, præceptum ſcilicet inimici diligendi. Prius enim Creator in lege veteri iuſſit diligi amicum & proximum. Quod Chriſtus vt Filius Dei Creatoris nouo, ſuo mandato non ſoluit, ſed impleuit. Quantùm enim nos voluit diligere proximum & amicum, qui charitatem extendit vſque ad inimicum.* IN REM SVAM EX IVSTITIA, *tenetur quiſque & ex iuſtitia obligatur, bonitatem ſuam erga ſuos in benefactis oſtēdere.* PRIOR IGITVR. *Eſſe debet in proprios ſubditos, ſecundò in alienos.* QVALE EST, *quis dicere audeat ſecundā rationem bonitatis referendā eſſe Deo Marcionis, cui prima non conuenit? Cùm enim non habeat hominem ad ſe pertinentem iure creationis, exiguam certè bonitatem habet, qui nec habet primam. Et quomodo in hominem Dei ſui aduerſarij abundabit, qui creaturam non* B *habet in quam vel primam & exiguam poſſit exercere?* SIT NVNC ET A SECVNDO GRADV. *Demus hoc gratis Marcioni exercere, ordo ſit bonitatis inuerſus, incipiat à ſecundo gradu, ſit bonus in extraneum hominem, Dei ſui inimici creaturam. Erit ne rationalis eius bonitas, cùm eam præſtet, inuito & repugnante Deo, ipſius Creatore? Nulla vel leuis bonitas eſſe poteſt ſine ordine rationis, & iuſtitiæ. Iniuſtum autem eſt & irrationale, ſibi alienum vindicare ſeruum. Iam quod attinet ad amici, vel ini-*

in mici dilectionem; cum ſponſa dicendum eſt. Ordinauit in me charitatem: *& cum ex Aug.* (S.Aug.) Perfecta charitas, ſit perfecta iuſtitia, *ordo Charitatis & iuſtitiæ exigit, vt amicū prius, & bonum diligamus, quàm alienum & malum. Rurſum cùm maior ſit difficultas in amādo inimico, generoſior eſt charitas quæ & libidinem vltionis vincit; & maior bonitas, Deoque ſimilior, quæ & in remotiſsimos quoſque ſe effundit. Et hæc eſt perfecta & propria bonitas Chriſtianorum in hoc Patri perfecto, eiuſque filio Soli iuſtitiæ, malis vt bonis orienti ſimillimum. Auguſtinus Ser. 59. de temp. directè probat ad mentem Euangelij & Tertulliani propriam & perfectam filiorum Dei bonitatem agnoſci ex dilectione inimicorum.* (S.Aug.) Filios, *inquit*, & parentes amat latro, amat & leo, amat & draco, amant & vrſi, amant & lupi. Si enim amantes non diligimus filios aut parentes, peiores leonibus, vel ſupradictis beſtiis ſumus. Si verò amantibus vicem reddimus, adhuc nihil ab iſtis beſtiis differe videmur. Nonne & Publicani hoc faciunt? &c. Nonne & ethnici, &c. erga dilectores ſuos naturâ duce norunt eſſe benefici. Quantò magis vos, quibus vt gradus profeſſionis eximior, ita cura neceſſe eſt ſit veritatis vberior, latiori ſinu delectationis amplecti debetis & non amantes? Nam diligere inimicos Deus præcipit, *hoc eſt quod ait Tertullianus, diſciplinâ iubemur inimicos diligere*, & petulantes humanarum mentium motus, publicę charitatis frangit affectu: non ſolùm iram ab vltione depellens, ſed etiam in amorem mitigans iniurioſi: quia gentium eſt, amantes amare, & communne eſt diligere diligentes, *vt hæc ſit, inquit Tertullianus, bonitas noſtra propria & non communis*, plùs diligendi ſunt inimici quam amici. Qui enim inimici ſunt, corpori aduerſantur, & animæ preparant ęterna præmia: quia qui carnalia noſtra & terrena rapiunt, cœleſtia nobis & ſpiritalia congregant. Nonne magis diligendus eſt quàm odiendus, qui nobis dat æternas opes &c. Eſtote ergo perfecti ſicut Pater veſter, &c. quis autem hæc facit, niſi plenè perfectéque miſericors, &c. perfectio namque miſericordiæ quâ plurimùm animæ laboranti ſuccurritur, vltra dilectionem inimicorum (S.Aug.) porrigi non poteſt, &c. *& ibidem ſupra*, vt ſitis, *inquit*, filij Patris veſtri, &c. ex illa regula intelligendum eſt quà Ioannes dixit, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, *ſi his qui credunt, quantò magis his qui diligunt? Maior enim horum eſt charitas*, (S.Aug.) vnius enim naturaliter filij Dei qui neſcit omnino peccare, nos poteſtate acceptâ efficimur filij, in quantùm ea quæ ab illo præcipiuntur implemus. Vnde Apoſtolica diſciplina adoptionem appellat, qua in ęternam hæreditatem vocamur, vt cohæredes Chriſti eſſe poſſimus. Filij ergo efficimur generatione ſpiritali, *in lecto Crucis genites, conformes imagini eius qui in Cruce pro perſecutoribus orauit*, vt adoptemur in regnum Dei, non tanquam alieni, ſed tanquam ab illo facti & conditi, *& tom. 3. in Enchir. ad Laur. cap. 73. vbi cùm ſupra omnes ſpecies Eleemoſinæ & miſericordiæ corporalis & ſpiritalis deſcripſiſſet, ſic concludit:* Multa (S.Aug.) itaque ſunt genera eleemoſynarum, quæ cùm facimus, adiuuamur vt dimittantur nobis noſtra peccata: ſed eâ nihil eſt maius, quâ ex corde dimittimus quod in nos quiſque peccauit. Minùs enim magnum eſt, erga eum eſſe beneuolum ſiue etiam beneficum, qui tibi mali nihil fecerit: illud multò grandiùs & magnificentiſſimę bonitatis eſt, vt tuum quoque inimicum diligas, & ei qui tibi malum vult, & ſi poteſt, facit, tu bonum ſemper velis faciaſque cùm poſſis: illius memor exempli, qui in cruce pendens

A pro ſuis exorat perſecutoribus, ſuoſque admonuit dicens: diligite inimicos veſtros, &c. Sed quoniam perfectorum ſunt iſta filiorum Dei, quo quidem ſe debet omnis fidelis extendere, & humanum animum ad hunc affectum, orando Deum, ſecumque agendo luctandoque perducere: tamen quia hoc tam magnum bonum tantæ multitudinis non eſt, quantam credimus exaudiri, cùm in oratione Dominica dicitur, dimitte nobis, &c. proculdubio verba ſponſionis huius implentur, ſi homo qui nondum ita profecit, vt iam diligat inimicum, tamen quando rogatur ab homine qui peccauit, vt ei dimittat, dimittit ex corde, &c. quiſquis autem roganti, & peccati ſui pœnitenti non ex corde dimittit, nullo modo exiſtimet à Domino ſuo peccata dimitti, quo-

B niam mentiri veritas non poteſt, &c. Si dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater veſter cœleſtis delicta veſtra. Si autem non dimiſeritis hominibus, nec Pater veſter dimittet vobis peccata veſtra. Ad tam magnum tonitruum qui non expergiſcitur non dormit, ſed mortuus eſt: & tamen potens eſt ille etiam mortuos ſuſcitare, *& in Pſal. 54.* Si bonus, *inquit*, es, inimicum non habebis niſi malum. (Aug.) Porrò tibi ea regula bonitatis præfixa eſt, vt imiteris bonitatem Patris tui, qui facit Solem ſuum oriri, &c. Nunquid enim tu habes inimicum, & Deus non habet? tu quidem eum habes inimicum qui tecum creatus eſt, ille verò eum quem creauit, &c. cui omnis inimicus ingratus eſt; ab illo enim habet, quidquid boni habet, &c. tu qui nec Solem

C potes oriri facere, nec ſuper terras pluere, vnum aliquid ſeruare inimico non potes, vt ſit tibi pax in terra homini bonæ voluntatis: Ergo quoniam hæc tibi dilectionis regula figitur, vt imitans Patrem, diligas inimicum: diligite, inquit, &c. in hoc præcepta quomodo exerceris, ſi nullum inimicum pateteris? &c. parcat ergo aliis qui pepercit & tibi: non enim cùm tranſieris, intercludenda eſt via pietatis, &c. *& rurſum ibidem*, cùm aliquid tale patitur Chriſtianus, (Aug.) non debet facilè velut odio ire in eum à quo patitur, & velle ventum vincere, ſed conuertere ſe ad orationem, ne amittat dilectionem, &c. Quid enim facturus eſt? multa mala dicturus, opprobria iaculaturus in conuicijs ſæuiturus. Sed quid tibi? gaudete

D inquit, & exultate quonim merces veſtra magna eſt in cœlis. Ille in terra geminat conuicia, tu in cœlo lucra, &c. duos inimicos conſtitute tibi ante oculos: vnum apertum, & alterum occultum: apertum hominem, occultum diabolum, &c. Cùm ergo ſint duo, vnum vide, alterum intellige: vnum dilige, alterum caue. Namque & inimicus ille quem vides hoc in te vult humiliare vnde vincitur, v.g. ſi diuitiis tuis vincitur, pauperem vult te facere: ſi honore tuo vincitur, humilem te vult facere: ſi viribus tuis vincitur, debilem te vult facere. Ea ergo attendit in te vel deiicere vel auferre, quibus vincitur: & ille occultus inimicus illud tibi vult tollere vnde vincitur.

E Homo enim hominem vincis humanâ fœlicitate: diabolum autem vincis inimici dilectione. Quomodo ergo homo ambit auferre tibi & detruncare, aut auertere fœlicitatem quâ vincitur: ſic & diabolus hominem vult vincere, auferendo vnde vincitur. Sed cura in corde ſeruare inimici dilectionem, quâ diabolum vincis. Sæuiat homo quantùm poteſt, auferat quidquid poteſt: ſi diligitur apertè ſæuiens, victus eſt occultè ſæuiens. *O victoriam perfectæ charitatis, quæ triumphat de viſibilibus & inuiſibilibus inimicis.*

IOANNES BAPTISTA.

1. Ioannes Baptiſta præcurſor Chriſti Creatoris, non ſubitò, ſed prædictus venit; cuius diſciplinam & ieiunia Chriſtus approbauit. 4. cont. Marc. cap. 11. à p. ad m.

VNde autem & Ioannes venit in medium? Subitò Chriſtus, ſubitò & Ioannes. Sic ſunt omnia apud Marcionem, quæ ſuum & plenum habent ordinem apud Creatorem. Sed de Ioanne, cetera alibi. Ad preſentes quoſque articulos reſpondendum eſt. Nunc illud tuebor, vt demonſtrem & Ioannem Chriſto, & Chriſtum Ioanni conuenire, vtique Prophetæ Creatoris, quà Chriſtum Creatoris; atque ita erubeſcat hæreticus, Ioannis ordinem fruſtra fruſtratus. Si enim nihil omnino adminiſtraſſet Ioannes, ſecundùm Eſaïam vociferator in ſolitudinem, & præparator viarum Dominicarum, per denuntiationem & laudationem pœnitentiæ; ſi non etiam ipſum inter ceteros tinxiſſet, nemo diſcipulos Chriſti manducantes & bibentes, ad formam diſcipulorum Ioannis, aſſiduè ieiunantium & orantium prouocaſſet: quia ſi qua diuerſitas ſtaret inter Chriſtum & Ioannem, & gregem vtriuſque, nulla eſſet comparationis exactio, vacaret prouocationis intentio. Nemo enim miraretur, & nemo torqueretur, ſi diuerſæ diuinitatis æmulæ prædicationes, de diſciplinis quoque inter ſe non conuenirent, non cõuenientes priùs de auctoritatibus diſciplinarum: adeo Ioannis erat Chriſtus, & Ioannes Chriſti; ambo Creatoris, & ambo de Lege & Prophetis, prædicatores & magiſtri. Sed & Chriſtus reieciſſet Ioannis diſciplinam, vt Dei alterius; & diſcipulos defendiſſet, vt meritò, aliter incedentes, aliam ſcilicet & contrariam initiatos diuinitatem. At nunc humiliter reddens rationem, [a] *quòd non poſſent ieiunare filij ſponſi, quamdiu cum eis eſſet ſponſus; poſteà verò ieiunaturos promittens, cùm ablatus ab eis ſponſus eſſet;* nec diſcipulos defendit, ſed potiùs excuſauit, quaſi non ſine ratione reprehenſos; nec Ioannis reiecit diſciplinam, ſed magis conceſſit, tempori Ioannis eam præſtans, vt tempori ſuo eam deſtinans; reiecturus alioquin eam, & defenſurus æmulos eius, ſi non ipſius fuiſſet iam quæ erat.

Iſa. 40. 3. Matth. 3. 1. & 2. Luc. 5. 33.

[a] Luc. 5. 34.

IOANNES BAPTISTA. SCHOL. I.

VNDE. *niſi à Deo? dicente Euangeliſtâ de Baptiſta:* fuit homo miſſus à Deo cui nomen erat Ioannes. IN MEDIVM. *Statim proſiliens, in ætate perfectâ, in Iordane prædicans Baptiſmum pœnitentiæ, & Chriſtum baptizans inter cæteros: quem Chryſol. dixit:* Dei teſtem, & medium totius Trinitatis. *Qui & de vero mediatore diceret:* Medius veſtrûm ſtetit, quem vos neſcitis. SVBITO CHRISTVS. *Quem ideo noſter auct. vocat Eperchomenem hoc eſt ſubitò aduenticiũ.* SVBITO ET IOANNES. *Cuius conceptum & natalem, vt & Chriſti de induſtria præterijt Marcion, vt præcurſor Regi reſponderet.* APVD MARCIONEM. *In Euangelio Lucæ primis capitibus à Marcione truncato.* QVÆ SVVM. *Sapienter diſpoſitum.* PLENVM, *abſque vlla mutilatione, in nouo Teſtamento, quod vt vetus, eiuſdem eſt Dei Creatoris.* ORDINEM. *Vt primò conceptio, deinde natiuitas, & ſic reliqua vitæ ſeries Chriſti, & Ioannis, ordinatè deſcribantur.* QVA CHRISTVM CREATORIS, *in quantùm Chriſtus eſt Filius Dei Creatoris, ſummâ ſapientiâ cunctà ordine diſponentis, debuit habere congruum ſibi præcurſorem, & non ſubitò aduenticium. Vt vel inde de confuſo ordine erubeſcat Marcion.* ADMINISTRASSET. *Nihil Chriſto procuraſſet qui à veteri teſtamento apud Eſaiam cap. 40. dicitur.* Vox clamantis in deſerto, parate viam Domini, rectas facite in ſolitudine ſemitas Dei, *apud 70. non habetur in ſolitudine,* omnis vallis exaltabitur, *70. implebitur,* & omnis mons & collis humiliabitur, & erunt praua in directa, & aſpera in vias planas, *70. in campos,* & reuelabitur gloria Domini; & videbit omnis caro pariter quòd os Domini loquutum eſt. *Verbum ſcilicet Patris, Filium, in quo nouiſſimè nobis loquutus eſt. 70. autem,* ſalutare Dei: quia Dominus loquutus eſt. PER DENVNTIATIONEM. *Matth. 3. 2.* Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cœlorum. *& Luc. 3. 3.* Venit in omnem regionem Iordanis, prædicans baptiſmum pœnitentiæ, in remiſſionem

A peccatorum: ſicut ſcriptum eſt in libro ſermonum Iſaiæ Prophetæ: vox clamantis, &c. *Et hic rurſum eſt ordo Creatoris, vt priùs in veteri prophetauerit, quod impleturus erat in nouo Teſtamento.* ETIAM IPSVM TINXISSET, *Chriſtum baptizaſſet.* AD FORMAM DISCIPVLORVM. *Sic Luc. 5. 33.* Quare Diſcipuli Ioannis ieiunant frequenter, & obſecrationes faciunt, ſimiliter & Phariſæorum: tui autem edunt & bibunt? quibus ipſe ait: *non grauiter increpans; quod feciſſet, ſi Ioannes à Propheta Creatoris prædictus, alterius Dei, quàm Patris ſui Creatoris cultor fuiſſet, quem & ſolum Phariſæi Deum colebant: ſed ſuauiter excuſauit dicens:* nunquid poteſtis filios ſponſi dum cum illis eſt ſpon-

B ſus, facere ieiunare? DIVERSITAS STARET, *ſi Chriſtus & Ioannes alium Deum agnoſcerent quàm Creatorem, Iudæi non exegiſſent à Chriſto ſimilitudinem eorum in vtriuſque Diſcipulis, & fruſtra hos ad illorum imitationem obſtringere voluiſſent.* ÆMVLÆ PRÆDICATIONES, *aduerſa & contraria, & Deos aduerſos prædicantes.* DE AVCTORITATIBVS. *Auctoribus.* IOANNIS ERAT. *Magiſter & Dominus.* PRÆDICATORES. *Plurale pro ſingulari.* DEFENDISSET. *Maiori Zelo, & verborum etiam aliquâ acerbitate, ſicut & væ Scribis & Phariſæis ſæpiùs imprecatus eſt.* INITIATOS, *profitentes fidem diuerſam.* SI NON IPSIVS. *Chriſti ſcilicet & Pa-*

C *tris eius Dei Creatoris. Quòd Ioannes à Deo miſſus ſit, ſic Auguſtinus ediſſerit tract. 2. in cap. 1. Ioan.* Non, *inquit, de Chriſto Dei Verbo loquens,* ſecundùm id quod Deus eſt, aut venit, aut diſcedit, cùm ſit vbique præſens, & nullo loco contineatur. Sed ſecundùm quid venit? quòd apparuit homo: quia ergo ſic erat homo vt lateret in illo Deus, miſſus eſt ante illum magnus homo, per cuius teſtimonium inueniretur pluſquam homo: Et quis eſt hic? Fuit homo. Et quomodo poſſet iſte verum de Deo dicere, niſi miſſus à Deo? quid vocabatur? Ioannes. Cui nomen erat Ioannes. *Et tract. 5. in idem caput:* qui, *inquit,* S. Aug.

S.Aug. loquitur mendacium, de ſuo loquitur. Ioan. 8. Nemo habet de ſuo niſi mendacium & peccatum. Si quid autem homo habet veritatis & iuſtitiæ, ab illo fonte eſt quem debemus ſitire in hac eremo, vt ex eo quaſi guttis quibuſdam irrorati, & in hac peregrinatione interim conſolati, ne deficiamus in via, venire ad eius requiem ſatietatemque poſſimus. Si ergo qui loquitur mendacium, de ſuo loquitur; qui loquitur veritatem, de Deo loquitur. Verax Ioannes, veritas Chriſtus; verax Ioannes, ſed omnis verax à veritate verax eſt. Si ergo verax Ioannes, & verax eſſe homo non poteſt, niſi à veritate; à quo erat verax, niſi ab eo qui dixit, ego ſum veritas? Non ergo poſſet dicere, *teſtimonium*, aut veritas contra veracem, aut verax contra veritatem. Veracem veritas miſit, & ideo verax erat, quoniam à veritate miſſus erat. Si veritas Ioannem miſerat, Chriſtus eum miſerat: ſed quod Chriſtus cum Patre fecit, Pater fecit; & quod Pater cum Chriſto facit, Chri-

S.Aug. ſtus facit: &c. *De ordine autem huius hominis à Deo miſsi Serm. 20. de Sanctis*: pro hac, *inquit*, abſque dubio cauſa, quia per hanc, *natiuitatem Ioannis*, Dominus aduentum ſuum, ne ſubitò homines inſperatum non agnoſcerent, voluit eſſe teſtatum. *Similiter cum Chriſto annunciatus, & ſanctus natus. Ita eodem*

S.Aug. *Sermone*, Iam *inquit*, illud quantæ gloriæ eſt, quod Zachariæ Sacerdoti ſeni, & Elizabeth ſterili, à Gabriele, id eſt ab illo Angelo promittitur, à quo Mariæ natiuitas Domini nuntiatur; & quaſi ex aliquo ſimilis Domini præmittitur, filius ſterilis, ante filium Virginis; Neſcio quod maius miraculum ipsâ natiuitate declarans. Inſperatâ prole ſterilitas muneratur: quia nouo partu erat muneranda & ditanda virginitas. Præmittitur ante Ieſum Chriſtum Ioannes, quaſi teſtamentum vetus, ante nouum, vt dies diei eructet verbum, & Sacramentorum obſcura profunditas, euidentioribus nouæ doctrinę myſteriis reueletur. Præmittitur ergo lucerna ante Solem, ſeruus ante Dominum, amicus ante ſponſum, pręco ante iudicem, vox ante Verbum. Et ideo de ſe dicit,

A ego vox clamantis, in deſerto. Quid eſt quod beatus Ioannes vocem ſe eſſe dixit? id eſt, quia Verbi annuntiator & prædicator erat. Hîc iam ſolicitè requiramus, quid inter verbum ſit, & vocem. Scripturæ ſanctæ Verbum eſſe definiunt, quod intra animi ſilentium mente concipimus: verbum eſſe definiunt ipſam cogitationem, quę adhuc intra conſcientię ſecreta retinetur: vocem verò per quam verbum profertur in medium. Vox ſonus eſt index cogitationis, verbum verò ipſa cogitatio. Sicut enim quandò verbum corde concipimus, neceſſaria eſt vox, quaſi quoddam vehiculum verbi; & quamlibet verbum ipſum per oris ſonum ad alium transferamus, tamen illud integrum etiam intra nos, id eſt, clauſum, à loquente transfertur, vt tamen in ſua ſede teneatur:

B ita & omnipotens Pater innoteſcere nobis volens, Sapientiam, & Verbum illud quod in principio erat Deus apud Deum, ſicut ipſe teſtatur; eructauit cor meum Verbum bonum. Beatum Ioannem quaſi vocem, per quam ad nos Verbum ſuum proferret, aſſumpſit. Quod quidem Verbum de illa ſede ita ad nos deſcendit, vt in ſinu, id eſt in profundo paterni pectoris permaneret, terrena viſitans, & cæleſtia non relinquens. Hanc itaque gloriam B. Ioannes Baptiſta, non de longinquo, ſicut reliqui Prophetæ, ſed vicinus & proximus anteceſſit. *Vox præterea fuit clamans in deſerto, & prædicans pœnitentiam Auguſtino expenente, eodem Sermone à principio.* Vacua, *in-* Aug.

C *quit*, timore Dei pectora, & Spiritu ſancto carentia, deſerto ſqualentis eremi comparantur. Deſertus enim erat hic mundus ab omni cultura fidei, & timoris Dei: & peccatorum ſpinis obſitus ſqualebat tanquam ager incultus, & nullam penitus bonorum operum fœcunditatem attulerat, nullum imbrem gratiæ ſpiritualis acceperat. Mittitur B. Ioannes, qui eum propheticâ & Apoſtolicâ prædicatione, annuntiando pœnitentiam, quaſi rudem campum proſcinderet, fœcundaret & excoleret, diuini Verbi ſeminibus impleret, & ad maturam frugem, id eſt ad regenerationis gratiam prępararet.

2. *Ioannes Baptiſta, finis legis veteris, cuius aſpera, in legis nouæ manſuetudinem explanauit. 5. Cont. Marc. cap. 3. in m.*

a Luc. 3. 4. Eſa. 40. 3. & ſeqq. DEſtrui autem lex habuit, ex quo vox Ioannis clamauit in eremo, [a] *Parate vias Domini; vt fierent riui & colles & montes repleti & humiliati, & tortuoſa & aſpera in rectitudinem & in campos*, id eſt, Legis difficultates, in Euangelij facilitates.

3. *Ioannes Baptiſta, limes vtriuſque teſtamenti. 4. cont. Marc. cap. 33. circa f.*

b Luc. 16. 16. [b] L*Ex & Prophetæ vſque ad Ioannem*, ex quo regnum Dei annuntiatur. Quaſi non & nos limitem quendam agnoſcamus Ioannem conſtitutum inter vetera & noua, ad quem deſineret Iudaïſmus, & à quo inciperet Chriſtianiſmus: non tamen vt ab alia virtute facta ſit ſedatio Legis & Prophetarum, & initiatio Euangelij, in quo eſt Dei regnum, Chriſtus

Eſa. 43. 18. Malach. 3. 1. ipſe. Nam etſi probauimus & vetera tranſitura, & noua ſucceſſura prædicari à Creatore; ſi & Ioannes antecurſor & præparator oſtenditur viarum Domini, Euangelium ſuperducturi, & regnum Dei promulgaturi; & ex hoc iam quòd Ioannes venit; ipſe erit Chriſtus, qui Ioannem erat ſubſecuturus, vt antecurſorem; & ſi deſierunt vetera, & cœperunt noua interſtite Ioanne, non erit mirum quod ex diſpoſitione eſt Creatoris, vt aliunde magis probetur, quàm ex Legis & Prophetarum in Ioannem occaſu, & exinde ortu, regnum Dei.

4. *Et 5. cont. Marc. cap. 2. à p.*

Eſa. 43. 18. a Luc. 16. 16. QVòd ſi Creator quidem vetera ceſſura promiſit, nouis ſcilicet orituris; Chriſtus verò tempus diſtinctionis iſtius, [a] *Lex & Prophetæ vſque ad Ioannem*, terminum in Ioanne ſtatuens inter vtrumque ordinem, deſinentium exinde veterum, & incipientium nouorum:

neceſſariè & Apoſtolus in Chriſto poſt Ioannem reuelato, vetera infirmat, noua verò confirmat: atque ita non alterius Dei fidem curat quàm Creatoris, apud quem & vetera deceſſura prædicabantur. 2. Co.5.17.

IOANNES BAPTISTA FINIS LEGIS. SCHOL. II. III. IV.

DESTRVI HABVIT. *Debuit aboleri, tam quoad veteres cæremonias, quàm quoad Chriſti venturi Prophetias, quibus impletis, & Ioanne digito Agnum figuratum olim monſtrante, nihil vltra Prophetia expectandum erat.* A VBI ERANT RIVI REPLETI, *id eſt valles, in quibus riui decurrere ſolent.* Qui emittis fontes in conuallibus, inter medium montium pertranſibunt aquæ. *Vide ſuprà expoſitum.* EVANGELII FACILITATES, *in quo, pro tot legibus oneroſis,* onus leue, & iugum ſuaue, *dilectionis Dei & proximi impoſitum eſt,*

3. REGNVM DEI. *Dum Ioannes ait:* pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cœlorum, *quod antea longè remotum erat; terra enim ſola promittebatur Hebræis viuis, mortuis autem non adhuc patebat cœlum, ſed tantùm ſinus Abrahæ in inferis. Ab Aduentu autem & Prædicatione Ioannis, ad quem vſque tanquam limitem lex & Prophetæ viguerunt, iam vt Chriſtus ait:* regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud, *qui ſibi ſuiſque vitiis vim inferunt,* B faciuntque fructus dignos pœnitentiæ, *quim merito,* appropinquat regnum cœlorum, *vel, anima purgata eidem regno appropinquat;* quo nihil intrat coinquinatum, *fitque, vt iam,* non regnante peccato in noſtro mortali corpore, *regnet Deus in nobis.* QVASI NON ET NOS. *Hic reſpondet Marcioni obiicienti, legem veterem malam à Chriſto Dei ſui noui filio deſtructam, iam ab ipſo Ioanne prædicante defeciſſe. Nihil igitur,* inquit, *noui nobis obiicis, ô Marcion, nam & nos Dei Creatoris cultores agnoſcimus Ioannem, veluti medium limitem inter vtramque legem, à Deo noſtro poſitum, vt terminus eſſet veteris, & initium nouæ.* C AB ALIA VIRTVTE, *ab alio principio, ab altero Deo. Idem quippe vnus Creator, vt ceſſare voluit veterem, ordinauit inchoare nouam, in qua per regnum Dei, nihil aliud intelligendum eſt quàm ipſum Verbum Patris Incarnatum, Chriſtus enim,* in quo inhabitat plenitudo diuinitatis corporaliter, *ipſe eſt regnum & gloria Patris,* in quo benè ſibi complacuit, *de quo veriſſimum eſt dicere:* Gloria Patris, Filius ſapiens. VETERA TRANSITVRA. *Sicut alibi vidimus Eſaia 43. 18.* Ne meminetitis priorum, & antiqua ne intueamini. Ecce ego facio noua, & nunc orientur, vtique cognoſcetis ea; ponam in deſerto viam, & in inuio flumina. D SVPERDVCTVRI. *Legi veteri præpoſituri, vacuas eius vmbras implendo.* INTERSTITE, *intermedio.* IN IOANNEM OCCASV. *Lex enim velut luna,* vnde & cornuta fuit facies Moyſi, *occubuit orto Ioanne velut lucifero præeunte Solis iuſtitiæ ortum, & ſtatim cum eo oriturum Dei regnum. Quæ diſpoſitio non alteri Deo quàm Creatori debet tribui, qui eam in lege ſua, & Prophetis delineatam prædixerat.*

4. VETERA CESSVRA. *Deceſſura, abroganda. Vide Scholium præcedens.* DISTINCTIONIS. *Separationis, vel differentiæ nouæ & veteris legis, non ad inducendam, vt voluit Marcion, duorum Deorum diuerſitatem, ſed ad differentiam legis gratiæ, longè perfectioris à veteri, vt res diſtat à figura.* IN CHRISTO INFIRMAT. In quo, *inquit,* lex infirmabatur, *& rurſum:* Nihil ad perfectum adduxit lex, *& iterum:* In Chriſto nec præputium nec circumciſio aliquid valet; ſed noua creatura, *& Epiſt. ad Gal. frequenter veterem legem vult ceſſare, nouâ introductâ.* FIDEM CVRAT. *Tuetur, & profitetur vnicum Deum Creatorem vtriuſque legis authorem, qui in veteri nouam per ſuos Prophetas ſucceſſuram eſſe prædixit. Sic enim 2. Cor. 5. 17.* Si quæ ergo in Chriſto noua creatura, vetera tranſierunt: *Syr. perierunt.* Ecce ſunt omnia noua. Omnia autem ex Deo qui nos reconciliauit ſibi per Chriſtum: & dedit nobis miniſterium reconciliationis, *tranſlat. Syr. adhuc expreſſiùs, teſtatur ab eodem Deo factum eſſe à veteribus ad noua tranſitum:* & facta ſunt omnia noua à Deo ipſo, *de Ioanne medio & interſtite limite, Auguſtinus Sermone 20. de Sanctis.* Hic, *inquit,* eſt illenoui & veteris teſtamenti idoneus Mediator, & glorioſi agni dignus oſtenſor: qui Dominum ſuum, & annuntiare vno tempore meruit, & videre, vna eademque ſuæ natiuitatis ætate, & noua incipiens, & vetera concludens, *& to. 4. libro 83. qq. quæſtione 58.* Ioannes Baptiſta, *inquit;* conſideratâ Scripturâ quæ de illo in Euangelio legitur, multis probabilibus documentis non abſurdè creditur Prophetiæ geſtare perſonam, & eo maximè, quod de illo Dominus dicit, pluſquam Propheta. Hic ſiquidem totius Prophetiæ quę ab exordio generis humani vſque ad Aduentum Domini de Domino facta eſt, imaginem geſtat. Eſt autem Euangelij perſona in ipſo Domino, quę per Prophetiam prænuntiabatur, cuius augetur prædicatio per vniuerſum orbem terrarum ab ipſo Domini aduentu: Prophetia autem minuitur, poſtquam id quod pręnuntiabat, aduenit. Itaque Dominus dicit, lex & Prophetæ vſque ad Ioannem Baptiſtam, ab hinc regnum Dei pręedicatur. Et Ioannes ipſe illum, *inquit,* oportet creſcere, me autem minui. Quod & diebus quibus nati ſunt, & mortibus quibus paſſi ſunt, figuratum eſt. Naſcitur namque Ioannes, ex quo dies incipiunt minui: Naſcitur Dominus, ex quo dies incipiunt creſcere. Capite ille minuitur, dum occiditur; hic vero attollitur in Cruce. Poſtquam ergo Prophetia ipſa in Ioanne conſtituta digito oſtendit pręſentem, quem venturum ab exordio generis humani cecinerat, incipit minui, atque inde creſcere prędicatio regni Dei, & ideo baptizauit Ioannes in pœnitentiam: finitur enim vetus vita vſque ad pœnitentiam, atque inde incipit noua.

S Aug.

S Aug.

5. Ioannes Baptiſta, quomodo cenſendus Helias. De An. cap. 35. in f.

SPero huiuſmodi hæreticos, Heliæ quoque inuadere exemplum, tanquam in Ioanne repræſentati, vt metempſychoſi patrocinentur, prænuncio Domini: a *Helias iam venit, & non cognouerunt eum.* Et alibi, b *Et ſi vultis audire, hic eſt Helias qui venturus eſt.* Nunquid ergo & Iudæi ex opinione Pythagorica conſulebant Ioannem, *Tu es Helias?* & non ex prædicatione diuina, c *Et ecce mittam vobis Heliam Thesbitem?* Sed enim metempſychoſis illorum, reuocatio eſt animæ iam pridem morte functæ, & in aliud corpus iteratæ. Helias au-

a Matth. 17.12.
b Matth. 11.14.
Ioan. 1.21.
c Malach. 4.5.

[4 Reg. 2. 11 & 12.] tem non ex deceſſione vitæ, ſed ex tranſlatione venturus eſt; nec corpori reſtituendus, de quo non eſt exemptus; ſed mundo reddendus, de quo eſt tranſlatus; non ex poſtliminio vitæ, ſed ex ſupplemento prophetiæ; idem & ipſe, & ſui nominis & ſui hominis. Sed quomodo Helias Ioannes? [d Luc. 1. 17.] Habes Angeli vocem, [d] *Et ipſe*, inquit, *præcedet coram populo in virtute & ſpiritu Heliæ*, non in anima eius, nec in carne. Hæ enim ſubſtantiæ ſui cuiuſque ſunt hominis. Spiritus verò & virtus extrinſecus conferuntur ex Dei gratia, ita & transferri in [Num. 11. 17.] alterum poſſunt ex Dei voluntate, vt factum eſt retrò de Moſis ſpiritu.

IOANNES BAPTISTA. SCHOL. V.

SPERO HVIVSMODI HÆRETICOS. *Expecto*, inquit, *Carpocratem, Baſilidem eorumque Diſcipulos, Pythagoræ ſectatores, ſuam Metempſycoſim probaturos ex Chriſti verbis, dicentis Eliam iam veniſſe.* NVMQVID ET IVDÆI. *Nonne etiam dicent huiuſmodi hæretici, contra quos ſcripſit Irenæus lib. 1. cap. 24. & lib 2. cap. 58. Clem. Alex. 4. Strom. Hieron. in Epiſt. ad Auitum ſicut Auguſt. contra Platonicos lib. 10. de ciuit. cap. 30. Tanquam Pythagorici & non potius in prædictione Prophetica Malachiæ fundati, Ioannem interrogauerunt dicentes.* Helias es tu? *Iuxta Malach. 4.* [S. Aug.] 5. Ecce ego mittam vobis Heliam Prophetam antequam veniat dies Domini magnus & horribilis. Et conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad Patres eorum: ne fortè veniam, & percutiam terram Anathemate, 70. *paulo aliter*, & ecce ego mittam vobis Heliam Thesbiten, antequam veniat dies Domini magna & illuſtris; qui conuertet cor patris ad filium, & cor hominis ad proximum ſuum: ne fortè veniam, & percutiam terram penitùs. MORTE FVNCTÆ, *primo de corpore egreſſæ.* ITERATÆ, *reuolutæ.* EXEMPTVS, *egreſſus.* SVPPLEMENTO PROPHETIÆ. *Prædicatio enim eius ſuſpenſa fuit per tranſlationem, quam terris reditus continuabit.* SVI HOMINIS. *Idem ipſe qui tranſlatus fuerat, conuerſationi hominum reddendus.* HABES ANGELI VOCEM. *Luc 1. 17.* Ipſe præcedet ante illum in ſpiritu & virtute Eliæ vt conuertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam iuſtorum, parare Domino plebem perfectam. FACTVM EST RETRO, *vt longè antea tranſtulit Deus de ſpiritu Moyſi, num. 11. 17. vbi de 70. ſenibus Iſraël ducendis ad oſtium tabernaculi.* Deſcendam & loquar tibi: & auferam de ſpiritu tuo, tradamque eis, *tranſlat. Chald. augebo de ſpiritu qui eſt ſuper te, & ponam ſuper eos*, vt ſuſtentent tecum onus populi, 70. *totum impetum populi*, [S. Aug.] & non tu ſolus graueris. *Auguſtinus tract. 4. in cap. 1. Ioannis*: Quomodo, *inquit*, comparabimus dicta præconis cum dictis iudicis? Ioannes interrogatus ſic ſe confeſſus eſt Heliam non eſſe, quomodo nec Chriſtum eſſe, &c. Dominus Ieſus Chriſtus dixit, Helias iam venit, & ipſe eſt Ioannes Baptiſta, &c. quare ergo ille, non ſum Helias, & Dominus, ipſe eſt Helias? Quia in eo Dominus Ieſus Chriſtus voluit præfigurare futurum aduentum ſuum, & hoc dicere quia in ſpiritu Heliæ erat Ioannes. Et quod erat Ioannes ad primum aduentum, hoc erat Helias ad ſecundum aduentum. Quomodo duo aduentus iudicis, ſic duo præcones. Iudex quidem ipſe, præcones autem duo, non duo iudices. Oportebat autem iudicem primò venire iudicandum. Miſit ante ſe primũ præconem, vocauit illũ Heliam: quia hoc erit in ſecũdo aduẽtu Helias, quod in primo Ioannes, &c. Si figuram præcurſionis aduertas, Ioãnes ipſe eſt Helias, &c. Si proprietatem perſonæ interroges, Ioãnes, Ioannes; Helias, Helias eſt: Dominus ergo ad præfigurationem rectè, ipſe eſt Helias: Ioannes autem ad proprietatem, non ſum Helias, &c. obſeruate humilem ante quem venit Ioannes, ne ſentiatis excelſum, ante quem venturus eſt Helias, *& to. 3. lib. 5. de Trinit. cap. 14.* Aliud eſt, *inquit*, quod accepimus vt eſſemus, aliud quod accepimus, vt ſancti [Aug.] eſſemus. Vnde ſcriptum eſt & de Ioanne, quod in ſpiritu & virtute Heliæ veniret: dictus eſt Heliæ ſpiritus, ſcilicet Spiritus ſanctus quem accepit Helias. Hoc & de Moyſe intelligendum eſt cùm ait ei Dominus, tollam de Spiritu tuo & dabo eis: hoc eſt dabo illis de Spiritu ſancto quem iam tibi dedi. *Non quòd imminuta fuerit Spiritus ſancti gratia in Moyſe, vel multominùs quòd in plures diſpoſita riuulos, fons ipſe gratiæ infinitus poſſit exhauriri, cùm nec mare vacuetur fluuiorum multitudine, nec aër reſpiratione animalium, vel Sol oculorum lucis eius participum numero. Sed quod Deus de ſuo infinito theſauro tollere hoc eſt depromere vellet, in alios quoque gratiam ſuam effuſurus.*

6. *Ioannes Baptiſta, lucerna & Angelus eſt. cont. Iud. cap. 9. à m.*

[Matt. 1. 2. Luc 7. 27.] IDem Ioannes non tantùm Angelus Chriſti vocatus eſt, ſed & lucerna, lucens ante Chriſtum. [a Pſal. 131. 17.] [a] *Paraui enim lucernam Chriſto meo*, Dauid prædicat. Quare ipſe Chriſtus veniens adimplere Prophetas, dicit ad Iudæos: [b Ioan. 5. 35.] [b] *Ille fuit*, inquit, *lucerna ardens & lucens*: vt pote, qui non tantùm vias eius parabat in eremo, ſed & agnum Dei demonſtrando, illuminabat mentes hominum præconio ſuo, vt eum eſſe intelligerent agnum, quem Moyſes paſ- [Ioan. 1. 22. & 23. Exo. 12. 5. 6. & ſeqq.] ſurum nuntiabat.

7. *Ioannes Baptiſta, clauſula Prophetarum, & Angelus, addictus eſt ſaltatrici. Scorp. cap. 8. à p.*

[Matt. 6. 17. & 28.] IPſe clauſula Legis & Prophetarum; nec Prophetes, ſed angelus dictus, contumelioſa cæde truncatur in puellæ pſalticæ lucar.

IOANNES BAPTISTA. SCHOL. VI. & VII.

ANGELVS CHRISTI. *Matt. 1. 2.* Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui [S. Aug.] præparabit viam tuam ante te. *Auguſt. to. 4. libro 1. quæſt. in Geneſim quæſt. 3.* De homine Ioanne ſcriptum eſt, ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam. LVCERNA. *Pſal. 131. verſu penultimo de*

quo nihil Auguſtinus ibi, ſed tract. 5. in caput 1. Ioan. Aug. confuſi ſunt, *inquit*, inimici. Vnde? de lucerna. Quis erat lucerna? Ioannes. Probemus quia lucerna erat, Probamus, Dominus enim dicit, ille erat lucerna ardens & lucens Probamus quia & de ipſo confuſi ſunt inimici. Pſalmum audi: paraui, inquit, lucernam Chriſto meo, inimicos eius induam confuſione. Adhuc in huius vitę tenebris ad lucernam fidei ambulamus: teneamus & nos lucernam Ioannem, confundamus & inde inimicos Chriſti. Imo ipſe confundat inimicos ſuos per lucernam ſuam, *&* Aug. *Ser. 20. de ſanctis*: ille erat lucerna ardens, id eſt Spiritus ſancti igne ſuccenſus, vt mundo ignorantiæ nocte poſſeſſo lumen ſalutis oſtenderet, & quaſi inter denſiſſimas delictorum tenebras ſplendidiſſimum iuſtitiæ Solem, lucis ſuæ radio demonſtraret. MOYSES PASSVRVM. *in Agno Paſchali figuratum.*

7. CLAVSVLA. *Vide dicta in præcedentibus numeris 3. & 4.* NEC PROPHETES. *Non tantùm Propheta, ſed & Angelus dictus eſt.* CONTVMELIOSA CÆDE, *morte ignominioſâ, vt caput maioris inter filios hominum, & Virginis, Angeli, fuerit addictum in præmium ſaltatricis.* LVCAR, *eſt pecunia quæ colligebatur in lucis ſacris Deorum cultui, ſic dictis per antiphraſim, quòd præ opacitate arborum non lucerent, Solis radiis impervia, & præ cæteris diis deabuſque, Veneri ſacra erant Luci. Vnde & Propheta genti Hebrea fornicationi ſpirituali idololatriæ, addictæ exprobrat*: Sub omni ligno frondoſo, & in omni colle ſublimi, tu proſternebaris meretrix: fornicata es cum amatoribus multis, mœchata es cum lapide & ligno. *Notat inſuper Auguſtinus,* Aug. *de ciuitate Dei, Lucernam inextinguibilem ante templum Veneris conſtitutam, ſiue ex Abeſton lapide, ſiue arte dæmonum ſemper quacumque tempeſtate, & vento, vel pluuiâ, ardentem. In lucar ergo ſaltatricis & Cantatricis puellæ, Herodiadis adulteræ, lucerna ardens & lucens omni gemmâ pretioſior traditur, & Angelus impudicæ. Ser. 22. de ſanctis, Auguſtinus eum Angelum pluries vocat, vbi de Elizabeth ſterili:* Aug. mundabatur, *inquit*, longo tempore ſacrificij domus, ſanctitatis hoſpitium, metatum, *locus & diuerſorium à Deo Ioanni deſtinatum*, metatoris Chriſti, Angeli domicilium, aula Spiritus ſancti, Dei templum, &c. denique vbi tota corporis ſedata eſt querela, *motus carnis annoſâ ſterilitate compoſiti*, vox ſterilitatis fugit, reuiuiſcit ſenectus, fides concipit, parit caſtitas, naſcitur maior homine, par Angelis, tuba cœli, præco Chriſti, arcanum Patris, filij nuntius, ſignifer ſuperni Regis, peccatorum venia, *quam prædicabat à Chriſto dandam*, Iudæorum correctio, vocatio gentium, & vt propriè dicam legis & gratię fibula, quæ diploidem, *veſtem duplicem vtriuſque naturæ in Chriſto*, ſummi Sacerdotis, ſancto Patri iungebat in corpore, &c. *& Ser. 1. de decollatione.* Aug. Agnoſce, *inquit*, magnificentiam laudis ex dignitate laudantis, ac ſic dum nemo illo eſſe maior aſſeritur in natis mulierum, datur intelligi quòd Ioannes ſupra humanorum fuit menſuram meritorum. Ego vox clamantis,

A &c. hoc eſt dicere, non ſum ergo Verbum quod erat in principio Deus apud Deum, ſed vox potiùs, id eſt miniſter ſum Verbi, vt per me ad auditum hominum ſenſuſque perueniat. *Angelus fuit Ioannes, ſed inter homines homo, miſſus immediatè à Deo, à quo & illuminatus eſt, oleumque & lucem à capitali omnium lucerna, ſummo in candelabro omnis Eccleſiæ, terrena & cœleſtis conſtituta, de qua Pſaltes*: Lucerna pedibus meis Verbum tuum, *& rurſus*: quoniam tu illuminans lucernam meam Domine, Deus meus illumina tenebras meas, *de qua Ioannis 1. vbi cùm de Ioanne Baptiſta dixiſſet*: hic venit in teſtimonium, vt teſtimonium perhiberet de lumine; *& de eodem Auguſt. tract. 2. in Ioannem*; qualis iſte qui teſtimonium perhibet de lumine? S.Aug. B Magnum aliquid iſte Ioannes, ingens meritum, magna gratia, magna celſitudo. Mirare planè, mirare, ſed tanquam montem. Mons autem in tenebris eſt, niſi luce veſtiatur. Ergo tantum mirare Ioannem, vt audias quid ſequatur: non erat ille lumen: ne cùm montem putes lumen eſſe, naufragium in monte facias, non ſolatium inuenias, &c. ergo non erat ille lumen. Quare igitur venit? Vt teſtimonium perhiberet de lumine. Vt quid hoc? vt omnes crederent per illum. *ô teſtem Dei vnicum, non duobus aut tribus, ſed in omnibus quibus conſtat omne verbum, meliorem; quo ſolo factum eſt vt Andreas primum, inde Petrus, cæterique Apoſtoli, omnes Iudæi & Gentiles crederent*, & de quo lumine teſtimonium perhibe- C ret? erat lux vera. Quare additum eſt vera? quia & homo illuminatus dicitur lux, ſed vera lux illa quæ illuminat, &c. erat lux vera quæ illuminat, &c. ſi omnem hominem venientem, & ipſum Ioannem. Ipſe ergo illuminabat à quo ſe demonſtrari volebat, *& poſt hæc vir tantus, lucerna, & Angelus*, contumelioſa morte truncatur, *Chryſologus Serm. 127. à medio.* In arenam, *inquit*, vertitur domus, menſa migrat in caueam, fiunt de pranſoribus ſpectatores, &c. fit cibus cædes, vinum tranſit in ſanguinem, finis apponitur natali, in ortu exhibetur occaſus, conuiuium in homicidium commutatur, &c. intrat beſtia, non puella, diſcurrit fera, non fœmina; quærit amputare, non ſaltare, &c. *& ibidem in p.* Metator D Domini, Dei teſtis, totius medius Trinitatis, datur inceſtui, traditur adulteræ, addicitur ſaltatrici. *Quanta contumelia! imo quanta gloria. Idem ſer. 174. à medio*: Ioannes, *inquit*, venit in ſublimi poſitus, *in diſco pretioſo portatus*, vt lucerna ſuper candelabrum tenebras vt fugaret, venit Ioannes vt iudex in tribunali S.Aug. reſplendens, vt qui arguit adulterum, exponeret & damnaret homicidam, *& Auguſt. Serm. in decollatione eiuſdem*: hic eſt, *inquit*, Ioannes qui impietatem Regis Herodis inuaſerat publicâ authoritate S.Aug. condemnans; propter iuſtitiam perdidit vitam, ſed *qui in lucar pſaltricæ traditus fuerat*; lucratus eſt gloriam. Et nos interdum pro gratia hominum vel timore offenſionum, præferimus adulationem & vendimus veritatem.

IOANNES EVANGELISTA.

Ioannis Euangeliſtæ priuilegia. De præſcr. cap. 22. à p.

LAtuit & Ioannem aliquid, dilectiſſimum Domino, pectori eius incubantem, cui ſoli Dominus Iudam traditorem præmonſtrauit, quem loco ſuo filium Mariæ demandauit? quid eos ignoraſſe voluit, quibus etiam gloriam ſuam exhibuit, & Moyſem & Heliam, & inſuper de cœlo Patris vocem? Ioan. 13. 23. & c. 21. 20. Matth. 17. 3. & ſeq.

Ioannes Euangeliſta mortuus eſt. Vide V. Baptiſmi effectus 2. in f.

IOANNES EVANGELISTA. SCHOL.

LATVIT IOANNEM? *Hîc breuiter præcipua Ioannis Euangeliſtæ priuilegia decurrit. Et quidem ex magnis in eum collatis donis, Chriſto dilectiſſimus agnoſcitur. Auguſt. tract. 1. in caput 1. Ioan. montem omnium* S. Aug. *altiſſimum vocat, vbi explicat illud Pſalm 71.* ſuſcipiant montes pacem populo, *&* 1. *Cor.* 2. contemplati ſunt, *inquit*, ipſam ſapientiam quantùm humanis cordibus potuit contingi, *loquitur de Apoſtolis*, quod nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit. Si in cor hominis non aſcendit, quomodo aſcendit in cor Ioannis? an non erat homo Ioannes? An forte nec in cor Ioannis aſcendit, ſed cor Ioannis in eam aſcendit. Quod enim aſcendit in cor hominis, de imo eſt ad hominem; quo autem aſcendit cor hominis, ſurſum eſt ab homine. Etiam ſic, fratres, dici poteſt, quia ſi aſcendit in cor Ioannis, ſi aliquomodo dici poteſt, in tantùm aſcendit in cor Ioannis, in quantùm Ioannes non erat homo: quid eſt non erat homo? in quantùm cœperat eſſe Angelus, &c. *deinde ex* 1. *Cor* 3. Nonne homines eſtis? quid eos volebat facere, quibus exprobrabat quia homines erant? vultis noſſe quid eos facere volebat? audite in Pſalmis: ego dixi dij eſtis, &c. ergo fratres, de his montibus & Ioannes erat, qui dixit, in principio erat Verbum, &c qualis iſte mons erat, quàm excelſus, &c. niſi tranſcenderet iſta omnia quæ creata ſunt, non perueniret ad eum per quem facta ſunt omnia, *de Ioanne quaſi in Deum transformato, ſenſu aliquo iuxta mentem Auguſtini præcitati, dici poſſet*: aſcendet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus. Ego dixi dij eſtis, *quod cor altius eo quod de plenitudine eructat verbum? De eo Deus Pater, tanquam de corde ſuo ſic fatur*: eructauit cor meum S. Aug. Verbum bonum, *quandonam? dum ait*: in principio erat Verbum, &c. *de eodem Auguſt. in Pſal.* 144. memoriam abundantię ſuauitatis tuæ eructabunt. O, *inquit*, epulas fœlices! quid manducabunt qui ſic eructabunt? &c. denique ille auidiſſimus epulator, Ioannes Apoſtolus, cui non ſufficiebat ipſa menſa

A Domini, niſi diſcumberet ſuper pectus Domini, & de arcano eius biberet diuina ſecreta, quid eructauit? In principio erat Verbum, &c. *& tract.* 16. *in cap.* 4. *Ioan.* Melius, *inquit*, me veritatem videbat, qui eam de pectore Domini bibebat. Ipſe eſt enim Ioannes Euangeliſta, qui inter omnes diſcipulos ſuper pectus Domini diſcumbebat, & quem Deus charitatem debens omnibus, tamen præ cæteris diligebat, *& tract.* 36. *in cap.* 8. *Ioan. vbi eum comparat aquilæ.* Huic tantæ ſublimitati principij, etiam cætera congrua prædicauit, & de Domini diuinitate, quomodo nullus alius, eſt locutus. Hoc ructabat quod biberat, &c. de illo ergo pectore in ſecreto biberat; ſed quod in ſecreto bibit in manifeſto eructauit. *Et tract.* 35. *in cap.* 8. *Ioan.* Aquila ipſe eſt Ioannes, ſublimium prædicator, & lucis internæ atque æternæ fixis oculis contemplator, &c. *denique qui velut cor ſuum in pectore ſuo reclinauerat, quid mirum ſi etiam matrem ſuam ipſi commiſerit? Quod priuilegium non præterit Auguſtinus tract.* 119. Non, *inquit*, vt famulæ Deus quem creauerat & regebat, ſed vt matri homo de qua creatus fuerat, & quam relinquebat, alterum pro ſe quodammodo filium prouidebat, &c. ſic quippe commemorare ſoleret quòd eum diligebat Ieſus, qui vtique omnes, ſed ipſum præ cęteris & familiariùs diligebat, ita vt in conuiuio ſuper pectus ſuum diſcumbere faceret: Credo vt iſtius Euangelij quod per eum fuerat prædicaturus, diuinam excellentiam hoc modo altiùs commendaret, &c. *tandem* C *tract.* 124. *in cap.* 21. Sunt, *inquit*, qui ſenſerint, & ſiquidem non contemptibiles ſacri eloquij tractatores à Chriſto Ioannem Apoſtolum propterea plùs amatum, quòd neque vxorem duxerit, & ab ineunte pueritiâ caſtiſſimus vixerit. Hoc quidem in Scripturis canonicis non euidenter apparet, verumtamen id quoque multùm adiuuat congruentiam huiuſce ſententiæ, quòd illa vita, *beata ſcilicet futura in reſurrectione*, per eum ſignificata eſt, vbi non erunt nuptiæ.

Aug. Aug. Aug. Aug. Aug.

I R A.

1. Iraſci & non peccare, quid ſit. 2. cont. Marc. cap. 19. in m.

Pſal. 4. 5. IRaſci, & non delinquere, id eſt in ira non perſeuerare, ſiue ſæuire.

I R A. SCHOL. I.

IRASCI. *Pſal.* 4. 5. Iraſcimini & nolite peccare, *quod exponit author, non imputari iram ad peccatum, ſi non erumpat vltra primum motum, & ſupra modum iuſtæ vindictæ non ſæuiat in proximum. Vel non perſe-* S. Aug. *ueret, & creſcat in odium. & vt ait D. Auguſt. in Regula*, trabem non faciat de feſtuca, & animam faciat S. Aug. homicidam. *Locum porro Pſalmi ſic exponit: in Pſal.* 4. duobus, *inquit*, modis intelligi poteſt: aut, etiamſi iraſcimini, nolite peccare, id eſt etiamſi ſurgat motus animi, qui iam propter pœnam peccati non eſt in poteſtate, ſaltem ei non conſentiat ratio & mens, quæ intus regenerata eſt ſecundùm Deum, vt mente ſeruiamus legi Dei, ſi adhuc carne ſeruimus legi peccati. Rom. 7. aut, agite pœnitentiam, id eſt iraſcimini vobis ipſis de præteritis peccatis, & vlterius peccare deſinite, *& in Pſal.* 25. Iraſcimini, *inquit*, & nolite peccare. Si propterea iraſceris ſeruo tuo, quia peccauit, ne & tu ipſe pecces, iraſcere tibi. Aug.

2. Ira orationem impedit, claudit acceſſum ad Patrem, arcet altari. De orat. cap. 10. in p.

Matth. 5. 23. MEmoria præceptorum viam orationibus ſternit ad cœlum, quorum præcipuum eſt: Ne priùs aſcendamus ad Dei altarę, quàm ſi quid diſcordiæ vel offenſæ cum fratribus contraxerimus, reſoluamus. Quid eſt enim ad pacem Dei accedere ſine pace? ad remiſſionem debitorum cum retentione? Quomodo placabit patrem iratus in fratrem, cùm omnis ira ab initio interdicta ſit nobis? Nam & Ioſeph dimittens fratres ſuos ad perducendum patrem: [a] *Et ne*, inquit, *iraſcimini in via*: nos ſcilicet monuit. Aliâs enim via cognominatur diſciplina noſtra. Tum ne in via orationis conſtituti ad patrem cum ira incedamus. Exinde apertè Dominus amplians legem, iram in fratrem homicidio ſuperponit; ne verbo quidem

Gen. 4. 5. a Gen. 45. 24. Matth. 5. 22.

dem malo permittit expungi; etiam ſi iraſcendum eſt, non vltra ſolis receptum, vt Apoſtolus admonet. Ephеſ.4.26. Quàm autem temerarium eſt aut diem ſine oratione tranſigere, dum ceſſas fratri ſatisfacere, aut orationem perſeuerante iracundiâ perdere?

IRA. SCHOL. II.

NE PRIVS ASCENDAMVS. *Alludit ad illud Math. 5.* Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduerſum te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade priùs reconciliari fratri tuo: & tunc veniens offeres munus tuum, *hunc locum perſtringit Auguſtinus ſermone 16. de verbis Domini.* Aug. Non iraſcitur, *inquit,* Deus quia differs imponere munus tuum. Te quærit Deus magis quàm munus tuum. Nam ſi malum animum gerens aduerſus fratrem tuum, veneris cum munere ad Deum tuum, reſpondet tibi: tu periiſti, mihi quid attuliſti? offers munus tuum, & tu non es munus Dei: plus quærit Chriſtus quem redemit ſanguine ſuo, quàm quod tu inueniſti in horreo tuo. Ergo relinque ibi munus tuum, &c. ecce ille reatus gehennæ quàm citò ſolutus eſt, nondum reconciliatus, eras gehennæ reus, reconciliatus ſecurus offers munus tuum ad altare, *& paulò ſupra,* citò, *inquit,* feciſti mortiferam rem, ſed remedium citò inueniſti. Aug. Quis noſtrum ſperet regnum cœlorum fratres mei, quando dicit Euangelium, qui dixerit fratri ſuo fatue reus erit gehennę ignis? magnus terror, ſed vide ibi remedium; *ſtatim enim immediatè ſubiicit,* ſi obtuleris munus tuum ad altare, &c. AB INITIO. *Gen. 4. 5.* Iratus eſt Cain vehemēter, & concidit vultus eius. Dixitque Dominus ad eum: quare iratus es? & cur concidit facies tua, &c. ſub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius, 70. *aliter,* nonne ſi rectè offeras, non autem rectè diuidas; *diuiſus à fratre irâ & odio,* peccaſti? quieſce, *agere peruersè, in ira noli perſeuerare, ad te conuerſio eius, & tu principatum habebis ipſius.* IOSEPH. *Gen. 45. 24.* Dimiſit ergo fratres ſuos, & proficiſcentibus ait: ne iraſcimini in via. EXINDE AMPLIANS, *deinde Chriſtus legem veterem ad perfectiorem diſciplinam extendens.* HOMICIDIO SVPERPONIT. *Non quòd ira ſit maius peccatum homicidio, ſed quòd hoc in veteri lege prohibito, ſuperaddat quod perfectius eſt, iræ videlicet prohibitionem.* EXPVNGI, *vel ſumit pro,* pungi, *quaſi vetet ne verbo quidem fratrem & proximum lædi. Vel accipit vt ſolet, pro* impleri, *ne homicidium hac in parte incipiat impleri verbo malo, ex animo malo prolato. Auguſtinus Ser. 16. de verbis Do.* feſtuca, *inquit,* in oculo ira eſt; trabes in oculo, odium eſt, &c. S.Aug. feſtuca initium trabis eſt. Nam trabes quando naſcitur, priùs feſtuca eſt. Rigando feſtucam, perducis ad trabem. Alendo iram malis ſuſpicionibus, perducis ad odium. Multum autem intereſt inter peccatum iraſcentis, & crudelitatem odio habentis, &c. multum aliud eſt quando quiſque iraſcens in aliquo verbi modum excedit, quod poſtea deleat pœnitendo; & aliud eſt ſeruare inſidias incluſas in corde; multum poſtremo intereſt inter hæc verba ſcripturę, turbatus eſt præ ira oculus meus. De illo autem quid dictum eſt? qui odit fratrem ſuum homicida eſt, multum intereſt inter turbatum oculum & extinctum. Feſtuca turbat, trabes extinguit. APOSTOLVS ADMONET, *Epheſ. 4. 26.* Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram. *Auguſt. in Pſal. 25.* S.Aug. Et ſi ex humana conditione & infirmitate mortalitatis quam portamus, ſurrepit ira Chriſtiano, non debet diu teneri, & fieri pridiana. Eiice illam de corde tuo antequam occidat lux iſta viſibilis, ne te deſerat lux illa inuiſibilis. Sed & aliter benè intelligitur, quia eſt noſter Sol iuſtitiæ, veritas Chriſtus, &c. cuius veritate natura humana illuſtratur, ad quem gaudent Angeli, hominum enim infirmitate acies cordis, & ſi trepidant ſub radiis eius, ad eum tamen contemplandum per mandata purgantur. Cùm cœperit iſte Sol in homine habitare per fidem, non tantum in te valeat iracundia quę in te naſcitur, vt occidat ſuper iracundiam tuam, id eſt deſerat Chriſtus mentem tuam, quia non vult habitare Chriſtus cum iracundia tua. Videtur enim quaſi ipſe à te occidere, cùm ab ipſo occidas, quia ira cùm inueterauerit, odium fit: cùm factum fuerit odium, iam homicida eſt. Omnis enim qui odit fratrem ſuum homicida eſt, ſicut dicit Ioannes Apoſtolus. Item ipſe dicit, quia omnis qui odit fratrem ſuum, in tenebris manet. Et non mirum ſi ille in tenebris manet, à quo occidit Sol. *Et quomodo lux cum tenebris, cum ira lenitas, Chriſtus cum diabolo manebit? Apoſtolo ſtatim ſubdente:* nolite locum dare diabolo. TEMERARIVM. *Inter tot hoſtes ſine orationis clypeo pugnare.* PERDERE, *quia nullum eſt eius cum ira perſeuerante meritum,* vt inueniatur iniquitas eius ad odium.

3. Irâ magis quàm clementiâ erratur. De pudic. cap. 13. à p.

OBſcuriùs miſeretur, quàm indignatur. Apertior eſt in auſteritate, quàm in lenitate. Atquin facilius ira quàm indulgentia obliqua eſt. Magis triſtiora cunctantur, quàm lætiora.

IRA. SCHOL. III.

OBSCVRIVS. *Tractat de Paulo, qui apertius iraſcitur Corinthio inceſto, quàm ei indulget.* ATQVIN FACILIVS, *ſibi obiicit ex aduerſa parte, facilius à recto deuiari per iracundiam, quàm per indulgentiam.* TRISTIORA CVNCTANTVR, *moram trahunt, vel moroſitatem inducunt, non tam proni ſunt iuſti in triſtibus, & increpationibus vel pœnis infligendis, quàm in lætis proferendis, & largitionibus impendendis. Ego retulerim ad iram, quæ dum grauior eſt, cor conſtringit, & triſtitia coarctat, donec vltionem impleat. Vnde Gen. 4. 6. vbi verſio communis habet,* quare iratus es? *Tranſlatio, 70 habet:* quare triſtis factus es? *Iram definiuit Auguſtinus lib. 14. de Ciuit. cap. 15.* S.Aug. Ipſam, *inquit,* iram nihil aliud eſſe quàm vlciſcendi libidinem veteres definierunt. Quamuis nonnunquam homo, vbi vindictę nullus eſt ſenſus, etiam rebus inanimis iraſcatur, vt malè ſcribentem ſtylum collidat, vel calamum frangat iratus. Verum & iſta licet irrationabilior, tamen quędam vlciſcendi libido eſt, & neſcio quæ, vt ita dixerim quaſi vmbra retributionis, vt qui malè faciunt, mala patiantur.

4. Ira & feritas Leonis, manſuetudine cicuratur. De An. cap. 24. d p.

PLanè obliuiſcetur feritatis Leo, manſuetudinis eruditione præuentus, & cum toto ſuggeſtu iubarum, delicium fiet Berenices alicuius Reginæ, linguá genas eius emaculans. Mores beſtiam relinquent.

I R A. SCHOL. IV.

OBLIVISCETVR FERITATIS. *Mores iracundos deponet Leo cicuratus, aſſueſcet manſuetudini.* SVGGESTV. *Pompà & ornatu.* DELICIVM FIET, *inter delicias computabitur, formamque venuſtabit, lingua ſua maculas extergens Berenices Regina, Ptolomai & Arſinoës filia. De hoc Leone Ælianus lib 5. de Animal. cap. 39.* A prima, *inquit*, ætate leo cicur factus, cùm manſuetiſſimus eſt, tum verò eius occurſatio facillima & iucunda, luſionibus delectatur: quiduis, modo id ſuo altori gratum ſentiat, libenter ſuſtinet. Hanno Carthaginenſis, Leonem quo ad vectiones ſarcinarum vtebatur, habuit. Vnáque cum Berenice manſuefactus Leo viuebat tanquam vnus ex comptoribus; linguaque eius faciei blandiebatur: leniter abſtergens ac complanans rugas, demulcebat: cum eaque in menſa conuiuebat, humaniter & aptè comedens. Onomarchus Catanæ tyrannus, & Cleomenis filius, etiam Leones habuit conuictores. *Quod dixit de lingua Leonis, memoriam refricat verbi Iacobi cap. 3. 7.* Lingua conſtituitur in membris noſtris, quæ maculat totum corpus, & inflammat totam natiuitatis noſtræ, inflammata à gehenna, *transſlat. Syr. incendit ſeries genealogiarum, qua currunt in modum rotarum*, omnis enim natura beſtiarum, *Syr. ferarum, tum maris, tum arida*, & volucrum & ſerpentium, & cæterorum, domantur, & domita ſunt a natura humana; linguam autem nullus hominum domare poteſt: inquietum malum, *tranſlat. Syr. hoc malum, incoercibile eſt*, plena veneno mortifero, *ò portentum & monſtrum! lingua Leonis emaculat Regina faciem, & lingua iracundi totum corpus maculat. Ferarum Regina domatur, & rex omnium animalium homo linguam ſuam domare non poteſt. Hunc locum Iacobi interrogatione Pelagij corruptum notauit Auguſtinus to. 7. lib. de natura & gratia contra Pelag. cap. 15.*

S.Aug. Non mihi, *inquit*, videtur ita intelligendum vt exponere voluit quaſi per exprobrationem dictum: tanquam diceretur; ergone linguam nullus homo domare poteſt? tanquam obiurgans & dicens: domare feras poteſtis, linguam non poteſtis? quaſi facilius ſit linguam domare quàm feras. Non puto quod iſte ſit ſenſus hoc loco. Si enim hoc ſentiri vellet de facilitate domandæ linguæ, cætera ſequerentur, in beſtiarum comparatione. Nunc verò ſequitur, inquietum malum, plena veneno mortifero, vtique nocentiore quàm beſtiarum atque ſerpentum. Nam illud carnem interficit, hoc verò animam, &c. Sed potiùs oſtendens quantum ſit in homine linguæ malum, vt à nullo homine domari poſſit, cùm ab hominibus domentur & beſtię. Neque hoc ideo dixit, vt huius in nos mali dominationem per negligentiam permanere patiamur; ſed vt ad domandam linguam, diuinæ gratiæ poſcamus auxilium. Non enim ait, linguam nullus domare poteſt: ſed nullus hominum: vt cùm domatur, Dei miſericordia, Dei adiutorio, Dei gratia fieri fateamur. Conetur ergo anima domare linguam, & dum conatur, poſcat auxilium: & oret lingua, vt dometur lingua, domante illo qui dixit ad eos. non enim vos eſtis qui loquimini ſed Spiritus Patris veſtri qui loquitur in vobis. Itaque pręcepto facere commonemur, quod conantes, & noſtris viribus non valentes adiutorium diuinum precemur. *Deinde capite ſequenti proſequitur.*

Aug. Proinde & ipſe, *D. Iacobus*, cùm exaggeraſſet linguæ malum inter hæc dicens, non oportet fratres mei hęc ita fieri. &c. conſummatis his quæ hinc dicebat, quo adiutorio iſta non fierent quę dixit fieri non oportere, &c. quæ autem de ſurſum eſt ſapientia, primùm quidem pudica eſt, deinde pacifica, modeſta, &c. hęc eſt ſapientia quæ linguam domat, de ſurſum deſcendens, non ab humano corde proſiliens, an & iſtam quiſquam abrogare audet gratiæ Dei, & eam ſuperbiſſimâ vanitate, ponit in hominis poteſtate? Cur ergo oratur vt accipiatur, ſi ab homine eſt. vt habeatur? an & huic orationi contradicitur, ne fiat iniuria libero àrbitrio, quod ſibi ſufficit poſſibilitate naturæ ad implenda omnia pręcepta iuſtitię? contradicatur ergo eidem ipſi Apoſtolo Iacobo admonenti & dicenti: ſi quis autem veſtrûm indiget ſapientià. poſtulet à Deo qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei: poſtulet autem in fide, nihil hæſitans: hæc eſt fides ad quam præcepta compellunt, vt lex imperet; & fides impetret. Per linguam enim quam nullus hominum domare poteſt, ſed ſapientià deſurſum deſcendens, in multis offendimus omnes, *& Ser. 4. de Verbis Domini, vbi eadem Iacobi verba pertractat.*

Aug. Homo, *inquit*, domat feram, non domat linguam? domat Leonem, & non refrenat ſermonem? Domat ipſe, & non domat ſeipſum? domat quod timebat, & vt ſe domet, non timet quod timere debebat, &c. quid ergo faciemus fratres mei? &c. quid faciemus? qui dixerit fratri ſuo fatue, reus erit gehennæ ignis: linguam autem nullus hominum domare poteſt, ibunt ergo omnes in gehennam ignis? abſit. Domine refugium tu factus es nobis. Ira tua iuſta eſt, neminem in gehennam mittis iniuſtè, quò ibo a ſpiritu tuo, & à te quò fugiam, niſi ad te? Ergo intelligamus chariſſimi, quia ſi linguam nullus hominum domare poteſt, ad Deum confugiendum eſt, qui domet linguam noſtram, &c. equus non ſe domat, camelus non ſe domat, Elephantus non ſe domat, aſpis non ſe domat, Leo non ſe domat, ſic & homo non ſe domat. Sed vt dometur equus, Leo, &c. quæritur homo: ergo Deus quæratur, vt dometur homo. Ergo Domine refugium factus es nobis. Conferimus nos ad te, & benè erit nobis de te; malè eſt enim nobis de nobis: quia dimiſimus te, dimiſiſti nos nobis: inueniamur ergo in te, quia perieramus in nobis, Domine refugium factus es nobis. Quid ergo fratres mei? dubitare debemus, quia manſuetos nos faciet Dominus, ſi nos domandos ei præbeamus? Domuiſti Leonem quem non feciſti, non domat te qui fecit te? vnde enim beſtias tam immanes domare potuiſti? numquid eis æquaris viribus corporis? quâ ergo virtute ingentes beſtias domare potuiſti? &c. fremit Leo, quis non timeat? & tamen vnde te intelligis fortiorem? non corporis virtute, ſed mentis ratione interiore. Fortior es Leone vnde factus es ad imaginem Dei. Imago Dei domat ferám, & non domat Deus

jmaginem ſuam : in illo ſpes eſt. ei nos ſubdamur, A ponamus, & donec domemur & perdomemur, id eſt & miſericordiam precemur: in illo ſpem noſtram perficiamur, domitorem feramus.

IVDÆI.

1. Iudæi relicto Deo vero, ſeruierunt Idolis: Gentiles, relictis Idolis, Deum verum coluerunt. cont. Iud. cap. 1. in f.

SEcundum ſcripturarum diuinarum memorias populus Iudæorum maior, id eſt antiquior, derelicto Deo, idolis ſeruiuit, & diuinitate abrelictâ ſimulacris fuit deditus, dicente populo ad Aaron: a *Fac nobis deos qui nos antecedant*. Quod cùm ex monilibus feminarum & annulis virorum aurum fuiſſet igne conflatum, & proceſſiſſet eis bubulum caput, huic figmento vniuerſus Iſraël relicto Deo honorem dederunt, dicentes: *Hi ſunt Dei qui nos eiecerunt de terra Ægypti*. Sic namque poſterioribus temporibus, quibus reges eis imperabant, & cum Hieroboam vaccas aureas & lucos colebant, & Bahali ſe mancipabant: vnde probatur eos ſemper idololatriæ crimine reos deſignatos ex inſtrumento diuinarum ſcripturarum. Noſter verò populus minor, id eſt poſterior, relictis idolis quibus antè deſeruiebat, ad eundem Deum conuerſus eſt, à quo Iſraël, vt ſuprà memorauimus, abſceſſerat. Sic namque populus minor, id eſt poſterior, populum maiorem ſuperauit, dum gratiam diuinæ dignationis conſequitur, à qua Iſraël eſt repudiatus.

a Exo. 32. 1.
3. Reg. 12. 28.
Iudic. 2. 17.
Rom. 9. 12.

IVDÆI. SCHOL. I.

POPVLVS MAIOR. *In Maiori natu Iſaac, ſcilicet Eſaü figuratus.* BVBVLVM CAPVT, *bouis, aut vituli.* HI SVNT DEI. *Exo.* 32. 3. fecitque populus quæ iuſſerat, deferens inaures ad Aaron, quas cùm ille accepiſſet, formauit opere fuſorio, & fecit ex eis vitulum conflatilem. Dixeruntque: hi ſunt dij tui Iſraël, qui te eduxerunt de terra Ægypti. 70. *nihil de annulis virorum habent, & ſingulariter de Aaron dicunt:* & dixit: hi dij tui Iſraël, &c. CVM HIEROBOAM. 3. *Reg.* 12. 28. & excogitato conſilio, fecit duos vitulos aureos, & dixit eis: nolite vltra aſcendere in Ieruſalem: 70. *& fecit duas vitulas aureas, & dixit ad populum; ſufficiat vobis aſcendere in Ieruſalem*, ecce dii tui Iſraël qui te eduxerunt de terra Ægypti. *vbi 70. idem ſonant. Quaſi dicerent, ſufficiat vobis vſque nunc aſcendiſſe in Ieruſalem ad colendum Deum: hic Deos habetis quos colatis; fuit autem in Sichem quam Hieroboam ædificauit in monte Ephraim.* EX INSTRVMENTO. *Ex ſacra Scriptura authentica Iudic.* 2. 17. fornicantes cum diis alienis, & adorauerunt eos. Citò deſeruerunt viam per quam ingreſſi fuerant Patres eorum: & audientes mandata Domini omnia fecêre contraria. POPVLVS MINOR, *gentilis, in Iacob delineatus iuxta Paulum dicentem Rom.* 9. 12. Non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt ei: quia maior ſeruiet minori. ſicut Scriptum eſt, *Malac.* 1. 2. Iacob dilexi, Eſaü autem odio habui, *præter alibi dicta ex Epiſtola 105. ad Sixtum; accipe quæ habet Auguſt. to. 4. quæſt. 2. ad Simplicianum.* Quod ait, non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt ei, quia maior ſeruiet minori; non electione meritorum quæ poſt iuſtificationem gratiæ proueniunt, ſed liberalitate donorum Dei voluit intelligi; ne quis de operibus extollatur. Gratiâ enim Dei ſalui facti ſumus, & hoc non ex operibus, ſed Dei donum eſt: non ex operibus, ne fortè quis extollatur. Quæritur autem, vtrum vel fides mereatur hominis iuſtificationem, an verò nec fidei merita præcedant miſericordiam Dei, ſed & fides ipſa inter dona gratiæ numeretur: quia & hoc loco cùm dixiſſet, non ex operibus: non ait, ſed ex fide dictum eſt ei; quia maior ſeruiet minori: ait autem, ſed ex vocante. Nemo enim credit, qui non vocatur: miſericors autem (Aug.)

B Deus vocat, nullis hoc vel fidei meritis largiens, quia merita fidei ſequuntur vocationem potius quam præcedant. Quomodo enim credent ei quem non audierunt, &c. niſi ergo vocando præcedat miſericordia Dei, nec credere quiſquam poteſt, vt ex hoc incipiat iuſtificari, & accipiat facultatem benè operandi. Ergo ante omne meritum, eſt gratia. etenim Christus pro impiis mortuus eſt. Rom. 5. ex vocante igitur minor, *populus Gentilis*, accepit, non ex vllis meritis operum ſuorum, vt maior ei ſeruiret, *populus Iudæus odio habitus & reprobatus, &c.* quid eſt ergo quod ſequitur, igitur non volentis neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei? An quia nec velle poſſumus niſi vocati, & nihil valet velle noſtrum, niſi, vt perficiamus, adiuuet Deus? Opus eſt ergo velle, & currere. Non enim fruſtra diceretur, & in terra C pax hominibus bonæ voluntatis, & ſic currite, vt comprehendatis. Non tamen volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei, vt quod volumus, adipiſcamur, & quò volumus perueniamus. Noluit ergo Eſaü, & non cucurrit; ſed etſi voluiſſet, & cucurriſſet, *non à ſe habuiſſet aut velle, aut perficere, ſed à Deo, qui operatur in nobis velle & perficere, non pro noſtra, ſed pro ſua bona voluntate*, Dei adiutorio perueniſſet, qui ei etiam velle, & currere vocando præſtaret, niſi vocatione contemptâ reprobus fieret, *potuit ergo contemnere ex corruptione naturæ, non potuit obedire ex ſe ſine gratia; quæ quia gratuita eſt, eam Deus non fuit obligatus exhibere, ſed ex iuſtitia in peccato originali conceptum potuit deſerere*, aliter enim Deus præ- D ſtat vt velimus, aliter præſtat quod voluerimus. Vt velimus enim, & ſuum eſſe voluit, & noſtrum: ſuum vocando, noſtrum ſequendo. Quod autem voluerimus, *id eſt illud, quò currendo peruenire deſideramus*, ſolus præſtat: id eſt, poſſe benè agere, *hoc eſt media ſalutis æternæ ſequi, & benè operari*, & ſemper beatè viuere, *ne ergo extollamus nos Gentiles electi, contra Iudæos reprobos, quòd nos idololatria deſerta, vnum Deum verum colamus verâ fide per dilectionem operante, Iudæi contra, derelicto vero Deo, ad vitulos aureos idololatriamque omnem defluxerint, & Gentili populo in ſeruitutem addicti ſint, quia* non eſt volentis neque currentis, ſed miſerentis Dei.

S. Aug.
S. Aug.
S. Aug.

2. Iudæorum idololatria, & auerſio à Chriſto cœlum terruit, & Spiritum ſanctum fugauit ab eis. cont. Iud. cap. 13. circa m.

a Ierem 2. 10. & ſeq.

AQua fide Iſraël excidit, ſecundùm Hieremiam dicentem : [a] *Mittite, & interrogate nimis, ſi facta ſunt talia : Si mutabunt gentes deos ſuos, & iſti non ſunt dij. Populus autem meus mutauit gloriam ſuam, ex quo nihil proderit eis. Expauit cœlum ſuper iſto.* Et quomodo & quando expauit? b Amos 8. 9. Indubitatè quando paſſus eſt Chriſtus. [b] *Et horruit*, inquit, *plurimum nimis, & ſol media die tenebricauit.* Et quando horruit nimis, niſi in paſſione Chriſti, cùm terra quoque contremuit, Matth. 27. 51. & velum templi ſciſſum eſt, monumenta dirupta ſunt? [c] *Quoniam duo hæc mala fecit populus meus. Me*, inquit, *dereliquerunt fontem aquæ vitæ, & foderunt ſibi lacus contritos, qui non poterunt* c Ierem. 2. 21. & ſeq. *aquam continere*, indubitatè non recipiendo Chriſtum, fontem aquæ vitæ : lacus contritos cœperunt habere, id eſt, ſynagogas in diſperſiones gentium, in quibus iam Spiritus ſanctus non immoratur, vt in præteritum in templo commorabatur ante aduentum Chriſti, qui eſt verum Dei templum. Nam & iſtam ſitim diuini ſpiritus eos paſſuros dixerat Propheta Eſaias Eſa. 65. 13. dicens : [d] *Ecce qui ſeruiunt mihi, manducabunt, vos autem eſurietis. Seruientes mihi potabuntur, vos autem ſitietis, & à contribulatione ſpiritus vlulabitis. Remittetis enim nomen veſtrum, in ſatietatem electis meis, vos autem interficiet Dominus. Eis autem qui ſeruiunt mihi, nomen nominabitur nouum quod benedicetur in terris.*

IVDÆI. SCHOL. II.

SEcvndvm hieremiam. *Ieremiæ 2. 10.* tranſite A ad inſulas Cethim & videte : & in Cedar mittite & conſiderate vehementer : & videte ſi factum eſt huiuſcemodi. Si mutauit gens Deos ſuos, & certè ipſi non ſunt dij : populus verò meus mutauit gloriam ſuam in idolum, 70. *in id ex quo nihil iuuabuntur*, obſtupeſcite cœli ſuper hoc, & portæ eius deſolamini vehementer, dicit Dominus. Duo enim mala fecit populus meus : me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt ſibi ciſternas, ciſternas diſſipatas, quæ continere non valent aquas, 70. *paulò aliter:* obſtupuit cœlum ſuper hoc, & inhorruit extra modum vehementer, dicit Dominus. Tenebricavit. *Amos 8. 9.* & erit in die illa dicit Dominus, occidet Sol in meridie, & tenebreſcere faciam terram in die luminis, 70. occidet Sol meridio & contenebreſcet ſuper terram in die lux. Esaias. *cap. 65. 13.* propter hoc hæc dicit Dominus Deus : ecce ſerui mei comedent, & vos eſurietis : ecce ſerui mei bibent, & vos ſitietis. Ecce ſerui mei lætabuntur, & vos confundemini: ecce ſerui mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione ſpiritus vlulabitis. Et dimittetis nomen veſtrum in iuramentum electis meis, & interficiet te Dominus Deus, & ſeruos ſuos vocabit nomine alio in quo qui benedictus eſt ſuper terram, benedicetur in Deo, Amen, 70. relinquetis enim nomen veſtrum in ſaturitatem electis meis, &c. ſeruientibus autem mihi, vocabitur nomen nouum, cui benedicetur ſuper terram. Benedicent enim Deum verum, & qui iurant ſuper terram, iurabunt Deum verum. *Vbi Cyril. & Hiero. per ſaturitatem, nauſeam & faſtidium intelligunt. Ego verò per iuramentum, execrationem intelligo. Aug. lib. 2. contra Epiſt. Parmeniani Donatiſtæ cap. 10. vbi hæreticus refert locum Ieremiæ à Tertulliano præcitatum*, habent, *inquit*, certè etiam ipſi, non dicam tales, ſed quos vel fatentur, vel inſaniſſimè negant derelinquentes Deum qui eſt fons aquæ viuæ, hoc eſt iniquè viuentes. Neque enim pedibus, ac non corde relinquitur Deus, &c. *paulò ſupra dixerat contra prauum ſenſum abutentium hoc loco ad rebaptizationem introducendam, eorum, qui vtebantur ciſternis diſſipatis, aquam gratiæ baptiſmi non continentibus*, vt, *inquit*, non turbentur, ad catholicum refugiant B intellectum, *id eſt ad ſanam interpretationem Scripturæ*, quia non inueniunt exitum reſponſionis, dum irretiuntur crimine ſchiſmatis, *& infra*, effodere lacus detritos qui continere non valent aquas, quis me prohibet intelligere, id eſt conuerti ad voluntatem terrenam, vt non poſſint ſuſtinere Spiritum ſanctum, quem nomine aquæ in Euangelio ſignificari, quis quoquo modo Chriſtianus ignorat? Item aqua mendax non habens fidem poterit intelligi, non falſum baptiſma, ſed populus mendax & infidelis, non annumeratus veracibus & fidelibus.

Aug. Aug.

3. Iudæorum cæcitatem expreſſit velamen Moyſis. cont. Marc. cap. 11. à p.

a 2. Cor. 3. 14. Ibid.

AT cùm dicit, [a] *Sed obtuſi ſunt ſenſus mundi*, non vtique Creatoris, ſed populi qui in mundo eſt. De Iſraële enim dicit, *Ad hodiernum vſque velamen idipſum in corde eorum.* Figuram oſtendit fuiſſe velamen faciei in Moyſe, velaminis cordis in populo; quia nec nunc apud illos perſpiciatur Moyſes corde, ſicut nec facie tunc. Quid eſt ergo adhuc velatum in Moyſe, quod pertineat ad Paulum, ſi Chriſtus Creatoris à Moyſe prædicatus nondum venit? quomodo iam operta & velata adhuc denotantur corda Iudæorum, nondum exhibitis prædicationibus Moyſi, id eſt de Chriſto, in quo eum intelligere deberent? Quid ad Apoſtolum Chriſti alterius, ſi Dei ſui Sacramenta Iudæi non intelligebant, niſi quia velamen cordis illorum ad cæcitatem, quâ non perſpexerant Chriſtum Moyſi, pertinebat? Denique, Ibid. 16. quod ſequitur, *Quum verò conuerterit ad Deum, auferetur velamen*; hoc Iudæo propriè dicit, apud quem & eſt velamen Moyſi : qui quum tranſierit in fidem Chriſti, intelligit Moyſen de Chriſto prædicaſſe. Ceterùm, quomodo auferetur velamentum Creatoris, in Chriſto Dei alterius, cuius ſacramenta non potuit Creator; ignoti videlicet ignota?

IVDÆI. SCHOL. III.

CVM DICIT. *Paulus 2. Cor. 3. 13.* Non ſicut Moyſes ponebat velamen ſuper faciem ſuam, vt non intenderent filij Iſraël in faciem eius quod euacuatur, *Tranſlat. Syr. ne inſpicerent filij Iſraël in finem eius quod aboletur*, ſed obtuſi ſunt ſenſus eorum, *Tranſlat. Syr. ſed obcæcati ſunt mente ſuâ*, vſque in hodiernum enim diem, idipſum velamen in lectione veteris teſtamenti, manet non reuelatum, quoniam in Chriſto euacuatur, *Syr. obliteratur*, ſed vſque in hodiernum diem cùm legitur Moyſes, velamen poſitum eſt ſuper cor eorum, cùm autem conuerſus fuerit ad Dominum, auferetur velamen. NON VTIQVE CREATORIS. *Per mundum ſtultè Marcion intelligit Deum Creatorem mundi.* PERSPICIATVR CORDE. *Intelligatur Moyſis pentateuchum, fuiſſe figuram Chriſti. Vt enim tunc cùm deſcendit de monte habens legem, facie radiante, eam contemplari oculis corporeis non potuerunt Iſraëlitæ, ſic nec nunc corde & mente Scripturam Moyſi poſſunt intelligere.* QVOD PERTINEAT AD PAVLVM. *Vt quid Paulus meminit velaminis Moyſi ſi Chriſtus Dei Creatoris filius in Moyſi lege velatus nondum venit?* NONDVM EXHIBITIS. *Impletis figuris per realem Chriſti aduentum quem prædicabat & annuntiabat Moyſes. Si Paulus fuiſſet Apoſtolus alterius Chriſti noui, & non filij Dei Creatoris, vt quid argueret Iudæos eius myſteria in ſua lege adumbrata non intelligentes?* CHRISTVM MOYSI, *à Moyſe figuratum.* QVOMODO AVFERETVR, *&c. ſi Chriſtus fuiſſet filius Dei Marcionis, quomodo Deus Creator ſacramenta eius incognita velare potuiſſet, & Chriſtus viciſſim auferre velamen, hoc eſt reuelare myſteria Dei Creatoris, aduerſarij Patris ſui, ea per ſingula implendo? Auguſtinus ſæpè hunc locum Apoſtoli tractauit, duos ſeligam, tom. 6. lib. 12. cont. Fauſtum cap. 11. vbi de Iudæis ad mentem Tertulliani.* Non tranſeuntibus, *inquit*, ad Dominum, non eis auferetur velamen quod in lectione veteris teſtamenti manet: quia in ſolo Chriſto euacuatur, non ipſa lectio veteris teſtamenti quæ habet abſconditam virtutem, ſed velamen quo abſconditur. Vnde Chriſto in Cruce paſſo velum templi conſciſſum eſt, vt per Chriſti paſſionem reuelentur ſecreta ſacramentorum: fidelibus, ad bibendum eius ſanguinem ore aperto in confeſſione tranſeuntibus, *& libro 2. contra Aduerſarium legis & Prophet. cap. 7.* Signum erat, *inquit*, quia in lege Chriſtum intellecturi non erant. Et ideo velamen inter faciem Moyſi & ipſos poſitũ erat, vt non intenderent ſicut ſcriptum eſt, filij Iſraël vſque in finem. Finis autem legis quis eſt? Ad hoc non ego, ſed Apoſtolus ipſe reſpondeat. Finis enim legis, inquit, Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti: finis perficiens, non interficiens. Finis quippe dicitur propter quem fiunt omnia quæcumque aliquo fiunt officio, &c. Quia itaque illa omnia propter Chriſtum fiebant, quem filij Iſraël, in eis quæ fiebant, non intelligebant: hoc ſignificabat velamen quod eos vſque in finem non ſinebat intendere, id eſt vſque ad faciem Moyſi quæ ſignificabat Chriſtum: ſed ideo dictum eſt quod euacuetur gloria, quia omnes vmbræ ſignificantes euacuantur, cùm res quæ ſignificatur aduenerit, *& in Pſal. 64.* quid, *inquit*, ageretur in illo populo Iudæi neſcierunt ſed nec modo ſciunt. De illis quippe dictum eſt quandiu legitur Moyſes velamen, &c. ibi velamen, figura eſt: ſed tolletur figura & apparebit veritas in eis ipſis. Sed quando tolletur velamen? audi Apoſtolum: cùm autem tranſierint ad Dominum, &c. dum ergo non tranſeunt ad Dominum, quandiu legunt Moyſem, velamen habent ſuper cor. Ad hoc Sacramentum fulgebat tunc facies Moyſi, itaut non poſſent intendere, &c. per velum verba audiebant, faciem non videbant. Et quid ait Apoſtolus? non intendebant, inquit, vſque in finem. Quid eſt vſque in finem? vſquequo intelligerent Chriſtum, &c. eſt quidem ſplendor in facie Moyſi; tanquam in facie carnali, & mortali. Nunquid diuturnus aut æternus eſſe poſſet? morte enim ſuccedente profectò auferetur. Splendor autem gloriæ beati Domini noſtri Ieſu Chriſti ſempiternus eſt. Sed illud figura erat temporalis, hoc autem quod illâ figurâ ſignificabatur, veritas. *Veritas autem Domini, manet in æternum.* Legunt itaque & non intelligunt Chriſtum, non perducunt intentionem vſque in finem, quia velum oppoſitum negat eis aſpectum ſplendoris interioris, &c. per illud ſacrificium veſpertinum tranſimus ad Dominum vt auferatur velamen: propterea & Domino crucifixo velum templi ſciſſum eſt.

S.Aug. S.Aug. Aug. S.Aug.

4. Iudæi Chriſtum vt Pſeudoprophetam, & legis æmulum condemnarunt 3. cont. Marc. cap. 6. in f.

HIs ita diſpectis, iam apparet quomodo & reſpuerint Iudæi Chriſtum, & interemerint non vt extraneum Chriſtum intelligentes, ſed vt ſuum non agnoſcentes. Quî enim extraneum intelligere potuiſſent, de quo nihil vnquam fuerat adnuntiatum, quum intelligere non potuiſſent, de quo ſemper fuerat prædicatum? Id enim intelligi vel non intelligi capit, quod habendo ſubſtantiam prædicationis, habebit & materiam vel agnitionis, vel erroris. Quod verò materia caret, non admittit ſapientiæ euentum. Et adeo non quà alterius Dei, Chriſtum auerſati perſecutique ſunt; ſed quà ſolummodo hominem, quem planum in ſignis, & æmulum in doctrinis exiſtimabant, vt & ipſum hominem quà ſuum, id eſt Iudæum ſed Iudaïſmi exorbitatorem & deſtructorem, deduxerint in iudicium, & ſuo iure punierint, alienum ſcilicet non iudicaturi. Tantò abeſt vt alienum Chriſtum intellexiſſe videantur, qui nec hominem eius vt alienum iudicauerunt.

IVDÆI. SCHOL. IV.

NON VT EXTRANEVM. *Id eſt alterius Dei quàm Creatoris filium.* SED VT SVVM. *Qualem adhuc expectant Iudæi, ſæculari pompâ & faſtu regnaturum.* NON AGNOSCENTES, *vtpote humilem pauperem, deſpicabilem.* NON AGNOSCENTES. *Vnde Ioannes Euangeliſta*, in propria venit, & ſui eum non cognouerunt, *& Baptiſta*: medius veſtrûm ſtetit, quem vos neſcitis: NIHIL ADNVNTIATVM. *Nil vnquam Prophetæ pronuntiauerant de huiuſmodi Chriſti aduentu primo glorioſo.* CAPIT. *Poteſt intelligi.* SVBSTANTIAM PRÆ-

DICATIONIS. *Veritatem rei futuræ, quæ cadere poſſet, & venire in mentem Prophetæ.* SAPIENTIÆ EVENTVM, *ſciri & prophetari non poteſt.* QVA SOLVMMODO HOMINEM. *Merum ac ſimplicem, & non ſimul Deum & filium Chriſtum.* PLANVM IN SIGNIS. *Impoſtorem & præſtigiatorem in miraculis.* ÆMVLVM, *aduerſarium legis, & Prophetarum, & maximè traditionum ſuarum.* ALIENVM. *Vel gentilem, vel alterius Dei cultorem & annuntiatorem, Chriſti miracula non plano & impoſtori Apuleio mago paria, ſed vera, licet à Iudæis excæcatis non agnita, & imputata magiæ; pulchrè refert Auguſtinus ſub finem Epiſt. 5. ad Marcellinum vbi & de velamine de quo & Scholio præcedenti.* S.Aug. Dæmonum, *inquit*, peruerſitatem atque fallaciam, per quos & magicæ artes humanas mentes decipiunt, quia prodidit Chriſtiana Doctrina, quia mundo vniuerſo patefacit, quia Angelos ſanctos ab eorum malignitate diſtinxit, quia cauendos potiùs & quemadmodum cauerentur admonuit, reipublicæ dicitur inimica, quaſi non, ſi omnino per iſtos eſſet temporalis obtinenda fœlicitas, quælibet potiùs fuerit infœlicitas eligenda. Sed neque hinc Deus voluit dubitari, qui primum populum vnum verum Deum colentem, Deos autem falſiſſimos contemnentem, quandiu oportuit, teſtamentum vetus, vbi velamentum teſtamenti noui eſt, obumbrari, tantâ rerum terrenarum fœlicitate honeſtauit, vt quiuis intelligat, nec ipſam eſſe in dæmonum poteſtate, ſed in illius vnius, cui Angeli ſeruiunt, quem dæmones contremiſcunt: Apuleius enim, vt de illo potiſſimum loquamur, qui nobis Afris, Afer eſt notior, non dico ad regnum, ſed nec ad aliquam quidem iudiciariam reipublicæ poteſtatem, cum omnibus ſuis magicis artibus potuit peruenire. Honeſto patriæ ſuæ loco natus, & liberaliter educatus, magnâque prædictus eloquentiâ. An fortè iſta vt Philoſophus voluntate contempſit, qui Sacerdos prouinciæ pro magno fuit, vt munera ederet, venatoresque veſtiret, & pro ſtatua ſibi apud Coënſes locanda. ex qua ciuitate habebat vxorem, aduersùs contradictionem quorundam ciuium litigaret: Quod poſteros ne lateret, eiuſdem litis orationem ſcriptam memoriæ commendauit. Quod ergo ad iſtam terrenam pertinet fœlicitatem fuit magnus ille, quoad potuit. Vnde apparet eum nihil amplius fuiſſe, non quia noluit, ſed quia non potuit. Quamquam & aduerſus quoſdam qui ei magicarum artium crimen intenderant, eloquentiſſimè ſe defendit. Vnde miror laudatores eius, qui eum neſcio quæ feciſſe miracula illis artibus prædicant, contra eius defenſionem teſtes eſſe conari. Sed viderint vtrùm ipſi verum præbeant teſtimonium, & ille falſam defenſionem. Illud ſi ſapiunt, attendant, qui magicas artes, non vtique niſi pro fœlicitate terrena, vel damnabili curioſitate conquirunt, vel ab eis innocentes periculosâ tamen eas admiratione collaudant: & videant Dauid noſtrum ſine vllis talibus artibus, *qualibus & Gyges paſtor annulo magico rex Lydorum factus eſt*, ex paſtore ouium perueniſſe ad regiam dignitatem: cuius & peccata & merita fidelis ſcriptura non tacuit. vt ſciremus, & quibus modis non offenderetur Deus, & quibus modis placaretur offenſus, *Chriſtus certè & Rex & Sacerdos, non arte magicâ, ſed diuinâ virtute editis miraculis, toto iam orbe regnat, cui vbique imagines erectæ vbi viget vxor eius Eccleſia, contradictionem in ciuitate Iudæorum ciuium vbique reuincens, Prophetarum, Apoſtolorum, Doctorum orationibus.* Quantum autem attinet ad miracula quæ humanis ſenſibus ſtupenda monſtrantur, multum errant qui Prophetis ſanctis miraculorum magnorum nobilitate præſtantibus magos comparant: quantò magis ſi eos comparent Chriſto, quem Prophetæ illi, quibus magi quilibet nullo modo ſunt comparandi, prænuntiauerunt eſſe venturum & ſecundum carnem quam ſuſcepit ex Virgine, & ſecundùm diuinitatem, quâ nunquam ſeparatur a Patre. Aug.

5. Iudæorum zelum probat Paulus, ſed arguit quòd non eſſet ſecundùm ſcientiam, & neſcirent Chriſtum finem legis à Creatore poſitum 5. cont. Marc. cap. 14. circa m.

SAlio & hic ampliſſimum abruptum interciſæ ſcripturæ; ſed adprehendo teſtimonium perhibentem Apoſtolum Iſraëli, quod [a] *zelum Dei habeant*; ſui vtique, *non tamen per ſcientiam. Deum enim, inquit, ignorantes, & ſuam iuſtitiam ſiſtere quærentes, non ſubiecerunt ſe iuſtitiæ Dei. Finis enim legis Chriſtus in iuſtitiam omni credenti.* Hic erit argumentatio hæretici, quaſi Deum ſuperiorem ignorauerint Iudæi, qui aduerſus eum iuſtitiam ſuam, id eſt, legis ſuæ conſtituerint, non recipientes Chriſtum finem legis. Cur ergo & zelo eorum erga Deum proprium teſtimonium perhibet, ſi non & inſcientiam erga eundem Deum eis exprobrat? quod zelo quidem Dei agerentur, ſed non per ſcientiam; ignorantes ſcilicet eum, dum diſpoſitiones eius in Chriſto ignorāt conſūmationem legi ſtaturo, atque ita ſuam iuſtitiam tuentur aduersùs illum. Atque adeo ipſe Creator & ignorantiam erga ſe eorum conteſtatur, [b] *Iſraël me non agnouit, & populus meus me non intellexit*; & quod iuſtitiam ſuam magis ſiſterent, docentes doctrinas præcepta hominum, nec non & [c] *congregati eſſent aduerſus Dominum, & aduerſus Chriſtum ipſius*; ex inſcientia ſcilicet. Nihil igitur poteſt in alium Deum exponi, quod competit in Creatorem, quia & aliàs immeritò Apoſtolus Iudæos de ignorantia ſugillaſſet, erga Deum ignotum. Quid enim deliquerant, ſi iuſtitiam Dei ſui aduerſus eum ſiſtebant, quem ignorabant?

a Rom. 10. 2.
b Eſa. 1. 3.
c Pſal. 2. 2.

IVDÆI. SCHOL. V.

SALIO ET HIC. *Vt ſequar Marcionem interciſorem & abruptorem, truncatoremque Scripturæ, tranſilio multa hic ab eo relicta, vt vrgeam Marcionem, ſuo nouo Chriſto ſuffragantem Paulum, qui eo ipſo quod laudat zelum Iudæi. populi Dei Creatoris, Chriſti filij eius Apoſtolus dignoſcitur, licet & eumdem populum arguat, Zelo quod habebat gloriæ eiuſdem Creatoris, & Iudæorum ſalutis: quòd Zelum ſuum verâ ſcientiâ Chriſti finis & perfectionis legis ſuæ, non condirent.* ARGVMENTATIO HÆRETICI, *in hoc vim argumenti ſui ponit Marcion, vt inferat ex verbis Pauli, Iudæos ignoraſſe, & non cognouiſſe Deum prius regnantem toto veteri teſtamento; vtpote qui contra eum, iuſtitiam ſuæ legis conſtituerint, non recipiendo Chriſtum, qui finis erat eiuſdem legis.* CVR ERGO, *ſi ita eſt, inquit, Tertullianus, vt quid Paulus laudat eorum zelum erga Deum*

Creatorem ſi ignorantiam eiuſdem Dei non eis exprobrat? Vt ergo Zelum laudat, ſit & ignorantiam carpit, eiuſdem Dei, & non alterius. Quod enim Chriſtum Dei Creatoris non agnoſcerent, nec reciperent à Deo Patre Creatore miſſum, vt tanquam finis & conſummatio legis eam perficeret & impleret, hoc in eis reprehendebat; de cætero laudator & encomiaſtes Zeli eorum. SISTEBANT, *ſuſtinebant, opponebant. Verba Pauli expreſſè ad mentem Tertulliani, contra Marcionem pugnant. Sic enim orditur caput 1. Epiſt. ad Romanos. Vbi ſic loquitur de Iudæis:* fratres, voluntas quidem cordis mei, & obſecratio ad Deum fit pro illis in ſalutem, *tranſlat. Syr. deprecatio mea quæ fit ad Deum pro ipſis, eſt vt ſeruentur*, teſtimonium enim perhibeo illis, quòd æmulationem Dei habent, *Syr. ipſos Zelum Dei habere*, ſed non ſecundum ſcientiam. Ignorantes enim iuſtitiam Dei, & ſuam quærentes ſtatuere, *Syr. ſtuduerunt propriam iuſtitiam conſtituere*, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti. Finis enim legis Chriſtus, *Syr. ſcopus*, ad iuſtitiam omni credenti, *locum iſtum explanatum accipe ab Auguſtino tom. 7. lib. de natura & gratia, contra Pelag. cap. 1.* Quæ, *inquit*, ſit iuſtitia Dei de qua hic loquitur, conſequenter aperit adiungens, finis enim legis Chriſtus, &c. hanc itaque iuſtitiam Dei

Aug. non in præcepto legis, quo timor incutitur, ſed in adiutorio gratię Chriſti, ad quam ſolam vtiliter legis velut pædagogi timor ducit, conſtitutam eſſe qui intelligit, ipſe intelligit quare ſit Chriſtianus. Nam ſi per legem iuſtitia, ergo gratìs Chriſtus mortuus eſt: ſi autem in illo ſolo iuſtificatur impius, credenti in eum qui iuſtificat impium, deputatur fides ad iuſtitiam. Omnes enim peccauerunt & egent gloria Dei, iuſtificati gratìs per ſanguinem ipſius, &c. *Et cap. 2.*

Aug. Ac per hoc natura humani generis ex illius vnius preuaricatoris carne procreata, ſi poteſt ſibi ſufficere ad implendam legem, perficiendamque iuſtitiam, de præmio debet eſſe ſecura, hoc eſt de vita ęterna, etiamſi in aliqua gente, aut in aliquo ſuperiore tempore, fides eam latuit ſanguinis Chriſti, &c. quod ſi fieri potuit, aut poteſt, hoc & ego dico, quod de lege dicit Apoſtolus: ergo Chriſtus gratìs mortuus eſt.

A Si enim hoc ille dixit de lege quam accepit gens vna Iudæorum; quantò iuſtius dicitur de lege naturæ quam accepit vniuerſum genus humanum? Si per naturam iuſtitia, ergò Chriſtus gratìs mortuus eſt. Si autem non gratìs Chriſtus mortuus eſt, ergo omnis natura humana iuſtificari & redimi ab ira Dei iuſtiſſima, hoc eſt vindicta, nullo modo poteſt, niſi per fidem & Sacramentum ſanguinis Chriſti, *& in Pſal. 142. Verſu 1.* Domine exaudi orationem auribus percipe precem meam, in veritate tua exaudi me in tua iuſtitia. Ne *inquit*, vtcumque accipiatis, cùm dicitur in tua iuſtitia, commendatio eſt enim gratiæ, ne vnuſquiſque noſtrûm iuſtitiam ſuam deputet. Hæc enim iuſtitia Dei eſt, quam vt habeas, Deus dedit. Nam qui voluerunt de ſua iuſtitia gloriari, quid de illis dicit Apoſtolus? Teſtimonium eis, inquit, perhibeo, quia Zelum Dei habent: de Iudæis loquitur, Zelum Dei, inquit, habent. ſed non ſecundum ſcientiam. Quid eſt, non ſecundum ſcientiam? quam enim tu commendas vtilem ſcientiam? Numquid illam, quæ cùm ſola fuerit, inflat? quæ niſi comitata fuerit charitate, non ædificat? Non vtique ipſam, ſed illam ſcientiam comitem charitatis, Magiſtram humilitatis. Vide ſi ipſa eſt, zelum Dei, inquit, habent, &c. exponat quam dicat ſcientiã. Ignorantes enim Dei iuſtitiam, & ſuam, &c. qui ergo volunt conſtituere iuſtitiam ſuam? qui quod benefecerint ſibi imputant: quod malè, Deo. Omnino perverſi. Denique recti erunt, cùm hoc ipſum conuerterint. Peruerſus ideo, quia quòd malè, Deo, *ſcilicet imputas*, quod benè, tibi. Rectus eris, quando quod malè feceris, tibi; quod benè feceris, Deo. Non enim ex impio iuſtè viueres, niſi ab illo iuſtus factus, qui iuſtificat impium. Ergo, inquit, in veritate tua exaudi me, in tua iuſtitia, non in mea, vt inueniat in illo non habens meam iuſtitiam quæ ex lege eſt, ſed eam quæ ex fide. Ecce in tua iuſtitia exaudi me, non quę ex lege eſt, ſed ea quæ eſt ex fide. Ad me enim cùm reſpicio, nihil aliud meum quàm peccatum inuenio.

S.Aug.

6. Iudæi ſigna Chriſti Magiæ deputarunt; Scribæ autem & Phariſæi eius doctrinâ conuicti; per inuidiam Pilato crucifigendum tradiderunt. Apol. cap. 21. à m.

QVem igitur ſolummodo hominem præſumpſerant de humilitate, ſequebatur vti ma- Matth. 4.
gum æſtimarent de poteſtate, cùm ille verbo dæmonia de hominibus excuteret, cæ- 23.
cos reluminaret, leproſos purgaret, paralyticos reſtringeret, mortuos denique verbo redde- Matth. 9. 6.
ret vitæ, elementa ipſa famularet, compeſcens procellas, & freta ingrediens, oſtendens & 20. & 25.
ſe ſe λόγον Dei, id eſt, verbum illud primordiale, primogenitum; virtute, & ratione co- & 33.
mitatum, & ſpiritu fultum: ad doctrinam verò eius quia reuincebantur magiſtri primoreſ-
que Iudæorum, ita exaſperabantur, maximè quòd ad eum ingens multitudo deflecteret,
vt poſtremò oblatum Pontio Pilato Syriam tunc ex parte Romana procuranti, violentiâ ſuf-
fragiorum in crucem dedi ſibi extorſerint: Prædixerat & ipſe ita facturos. Parum hoc, ſi non Matth. 27.
& prophetæ retro. Et tamen ſuffixus, ſpiritum cum verbo dimiſit, præuento carnificis offi- 2. & ſeq.
cio. Eodem momento dies medium orbem ſignante ſole ſubducta eſt: deliquium vtique putauerunt, qui id quoque ſuper Chriſto prædicatum non ſcierunt: ratione non deprehenſa, negauerunt: & tamen eum mundi caſum relatum in arcanis veſtris habetis.

IVDÆI. SCHOL. VI.

DE HVMILITATE. *Propter humilitatem natiuitatis humanæ.* VTI MAGVM. *Poteſtatem Chriſti humanæ naturæ vires excedentem, Magiæ Iudæi imputabant.* RESTRINGERET. *Propriè cùm paralyſis reſoluat neruos.* FAMVLARET. *Sibi ſubiiceret.* FRETA INGREDIENS. *Sub pedibus ſuis mare ſolidum reddens.* VIRTVTE RATIONE SPIRITV, *diuinâ poteſtate, ſapientiâ, omnibuſque Spiritus ſancti donis ornatum.* MAGISTRI. *Rabini, Scribæ, Phariſæi.* EXASPERABANTVR. *Inuidiâ mouebantur.* VIOLENTIA SVFFRAGIORVM, *non tantùm Concilij Sanedrij, ſed & plebis concitatæ poſtulantis Chriſtum ad Crucem.* PROPHETÆ RE-

TRÒ, *non tantùm Chriſtus id prædixerat Apoſtolis ſuis* A *dicens:* tradetur gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum, *ſed & longè ante ſingulos Paſsionis ſuæ articulos, per Prophetas ſuos prænuntiarat.* ET TAMEN SVFFIXVS, *nihilominus, non ſecus, & iuxta Pſaltem hæc verba pronuntians:* in manus tuas commendo ſpiritum meum, *cum hac voce, emiſit ſpiritum.* PRÆVENTO CARNIFICIS OFFICIO, *cùm enim de more, duorum latronum adhuc viuentium crura fregiſſent*, ad Ieſum cùm veniſſent, & inueniſſent iam mortuum. non fregerunt eius crura, ſed vnus militum lanceâ latus eius aperuit, *de quo ſic Lactantius, more inquam, non Hebræorum, ſed Romanorum: lib.4. inſtit. cap.26.* Suffixus itaque Chriſtus, cùm ſpiritum B depoſuiſſet, neceſſarium carnifices non putauerunt oſſa eius ſuffringere, ſicut eorum mos ferebat, *Auguſtinus autem in Pſal.53* Crura, *inquit*, latronibus in Cruce fregerunt, vt per ipſum dolorem compendio mortis, ab ipſo cruciatu liberarentur, quomodo ſolebat crucifixis fieri. DIES SVBDVCTA. *Cùm tenebræ per tres horas factæ ſunt ſuper vniuerſam terram.* MEDIVM ORBEM, *dum Sol eſſet in medio cælo.* DELIQVIVM. *Ecclypſim. Sed portentoſa fuit, nec naturalis per coniunctionem lunæ cum Sole, quæ tunc in plenilunio remotiſsima eſſe debuerat. Vnde factum eſt, vt qui neque Prophetas legerant, neque rationem tanti defectus potuerant inuenire, id eueniſſe prorſus negauerint.* EVM CASVM. *Prodigioſum euentum in veſtris, ô Gentiles,* archiuis, *ſcriptum habetis, vt alij legunt. Totum hunc locum Tertulliani, non inæquali eloquentia illuſtrauit Auguſtinus, to.6. Oratione contra Iudæos, paganos, & Arrianos, cap.17. vbi cùm recitaſſet Sybillinos verſus de natiuitate, paſsione, & reſurrectione Chriſti, & ipſa Ecclypſi*, Credo, *inquit*, iam vos ô inimici Iudæi. tantis teſtibus ita obrutos. confutatoſque eſſe ipsâ veri-

S.Aug. (margin, at "Auguſtinus autem in Pſal.53")

S.Aug. tate, vt nihil vltra repugnare, nihil quærere debeatis: qui etſi ipsâ veritate, cui nimia inſipientia, vel potius amentia, cùm omnia noſſetis quæ de Chriſto eſſent dicta atque conſcripta, inuerecundâ etiam fronte dicebatis. tu de teipſo teſtimonium dicis, teſtimonium tuum non eſt verum: verumtamen vt diuinæ maieſtatis veritas luceſcat, ſupra tot teſtium præclaras voces, ſuo Creatori vniuerſa creatura teſtimonium Chriſto dixiſſe viſa proclamat. Nonne cœlum teſtimonium dixit, quando nouum ſydus in noua hominis progenie, velut linguâ & digito quo potuit natum Deum hominem gentibus demonſtrauit? Nonne mare teſtimonium dixit, quando obli- A tus quodammodo naturæ ſuæ liquidus humor, ſoliditate ſuſcepta, ſui Domini portauit impreſſa veſtigia: vt impleretur illud quod dictum eſt, in mari via tua, & ſemitæ tuæ in aquis multis: quod clementum Petrum ſeruum Domini ſupra ſe ambulare cupientem, vt demonſtraret quantum intereſſet inter creaturam & Creatorem, labilis vnda abſorbuiſſet, niſi Dominus rerum mergenti Petro manum porrexiſſet? Nonne terra teſtimonium dixit, quando eius conſperſa ſaliua, ex ea cæci nati oculos inungens, lumen non videnti reſtituit, & fabrica quod minus habuit, è limo terræ artifex reparauit, qui totum hominem de terra ante formauit? nonne inferna B Chriſto teſtimoniū perhibuerunt, quando iure ſuo perdito, Lazarum quem diſſoluendum acceperant, integrum per quatriduum reſeruauerunt, vt incolumem redderent, cùm vocem Domini ſui, iubentis audierunt? quid in ipſa eius paſſione actum eſt? Nonne contra veſtram impudentiam, ferocemque amentiam, ipſam quodammodo publicam lucem teſtem citabo? Sicut putabatis homo tantùm à vobis interficiebatur Chriſtus. Quod etſi tantùm eſſet, vobis parcere debuiſtis, vt manus veſtras alienas redderetis à ſanguine innocentis Quę cæcitas infuſa eſt in cordibus veſtris, vt nec illa vos tanta terreret medio die Solis obſcuritas, & inter eius radios claros amputata lux, nox recondita in diem, immo C nox vſurpauit diem, nec curſum ordinis ſeruauit; & obtenebratur cœlum, luget terra, velum templi conſcinditur, petræ ſcinduntur, inferna reſerantur, omnis penè creatura expaueſcit mortem Chriſti; nec tamen in his tantis aperti ſunt oculi cordis veſtri, &c. *proſequitur cap.18.* Noſtrę, *inquit*, ſaluti Aug. miniſtrauit malitia veſtra: ille enim qui ad hoc venerat, vt pro nobis moreretur, inſanas voces, crucifige, crucifige clamantium, vt homo non expauit, quia vt Deus ante eas præuidit. Quantum laboraſtis, vti diſcipulum Iudam pecuniâ corrumperetis, & à malo venditore, mali emptores Chriſtum poſſidendum compararetis; nundinas malas agentes D animæ veſtræ, quando fundebatis pretium ſalutis noſtrę: quantùm laboraſtis vt iudicem à veſtro ſcelere manus lauantem, calumniis, Cæſaris nomine oppoſito, opprimeretis, vt impleret quod fieri volebatis? Quantum laboraſtis vt Chriſtus occideretur, &c. ſpinis coronaretur? &c. ſed omnis iſte labor veſter, fructus eſt noſter. Denique à vobis Chriſtus occiditur, nobis reſurgit.

7. Iudæi ob mortem Chriſti, iuxta Prophetam, reiecti à Dei gratia, & terra eorum deſerta
3. cont. Marc. cap.23 in p. ad m.

NVnc quia cum Iudæis negas veniſſe Chriſtum eorum, recognoſce & exitum ipſorum quem poſt Chriſtum relaturi prædicabantur, ob impietatem quâ eum & deſpexerunt, & interemerunt. Primum enim ex die, quâ ſecundùm Eſaïam, [a] *Projecit homo aſpernamenta ſua aurea & agentea, quæ fecerunt adorandis vanis & noctuis*; id eſt, ex quo genus hominum dilucidatâ per Chriſtum veritate, idola projecit: vide an quod ſequitur expunctum ſit: [b] *Abſtulit enim Dominus ſabbaoth à Iudæa, & ab Hieruſalem inter cetera, & Prophetam, & ſapientem architectum*; Spiritum ſcilicet ſanctum, qui ædificat Eccleſiam, templum ſcilicet & domum & ciuitatem Dei. Nam exinde apud il[illegible]ſtitit Dei gratia. [c] Et *mandatum eſt nubibus, ne pluerent imbrem ſuper vineam Sorech*; id eſt, cu[illegible]ibus beneficiis, ne prouenirent domui Iſraëlis. *Fecerat enim ſpinas*, ex quibus Dominum coronauerat; *& non iuſtitiam, ſed clamorem*, quo in crucem eum extorſerat. Et ita ſubtractis chariſmatum roribus, [d] *Lex & Prophetæ vſque ad Ioannem.* Dehinc, cùm ex perſeuerantia furoris, & nomen Domini per ipſos blaſphemaretur, ſicut ſcriptum eſt: [e] *Propter vos blaſphematur nomen meum in nationibus* (ab illis enim cœpit infamia) & tempus medium à Tiberio vſque ad Veſpaſianum, non pœnitentiam intellexiſſent, [f] *facta eſt terra eorum*

a Eſa. 2.20.
b Eſa. 3.2. & 3.
c Eſa. 5.2. & 6.
Matth. 27.29.
d Matth. 11.13.
e Eſa. 52.5.
f Eſa. 1.7. & 8.

ra eorum deſerta, ciuitates eorum exuſtæ igni, regionem eorum ſub ipſorum conſpectu extranei deuorent: derelicta eſt filia Sion, tanquam ſpecula in vinea, vel in cucumerario caſula; ex quo ſcilicet [g] *Iſraël* g Eſa.1.5.
Dominum non cognouit, & populus eum non intellexit, ſed dereliquit, & in indignationem prouocauit Sanctum Iſraëlis. Sic & machæræ conditionalis comminatio: [h] *Si nolueritis nec audieritis me,* h Ibid 20.
machæra vos comedet; probauit Chriſtum fuiſſe, quem non audiendo perierunt; qui & in Pſalmo quinquageſimo octauo, diſperſionem eis poſtulat à Patre: [i] *Diſperge eos in virtute tua:* qui i Pſal. 58.
& rurſus per Eſaiam, in exuſtionem eorum perorans, *Propter me,* inquit, [k] *hæc facta ſunt vobis:* 12.
in anxietate dormietis. Satis vanè, ſi hæc non propter eum paſſi ſunt, qui propter ſe paſſuros k Eſa.50.
pronuntiarat, ſed propter Chriſtum Dei alterius. Atquin Chriſtum, inquam, alterius Dei 11.
dicitis, à Creatoris virtutibus & poteſtatibus, vt ab æmulis in crucem actum. Sed ecce defenſus oſtenditur à Creatore: [l] *& dati ſunt peſſimi pro ſepultura eius;* qui ſcilicet ſubreptum eum l Eſa.53.9.
aſſeuerauerant: *& locupletes pro morte eius;* qui ſcilicet & à Iuda traditionem redemerant, & à militibus falſum teſtimonium cadaueris ſubrepti. Igitur, aut non propter illum acciderunt iſta Iudæis; ſed reuinceris conſpirante ſenſu ſcripturarum cum exitu rerum & ordine temporum: aut ſi propter illum acciderunt, non potuit Creator vlciſci, niſi ſuum Chriſtum, remuneraturus potius Iudam, ſi aduerſarium Domini ſui peremiſſent. Certè ſi nondum venit Chriſtus Creatoris, propter quem hæc paſſuri prædicantur; quum venerit ergo, patientur. A.2
Et vbi tunc filia Sion derelinquenda, quæ nulla hodie eſt? vbi ciuitates exurendæ, quæ iam in tumulis? vbi diſperſio gentis, quæ iam extorris? Redde ſtatum Iudææ, quem Chriſtus Creatoris inueniat, & alium contende veniſſe.

IVDÆI. SCHOL. VII.

CVM IVDÆIS. *Marcionem conſortem facit incredulitatis Iudæorum.* EXITVM, *ruinam.* SECVNDVM ISAIAM. *cap.2.20.* in die illa proiiciet homo Idola argenti ſui, & ſimulachra auri ſui, quæ fecerat ſibi vt adoraret, talpas & veſpertiliones. 70. die enim illa eiiciet homo, *Gentilis ſcilicet ſubſtitutus Iudæo in gratiam Dei,* abominationes ſuas argenteas, & aureas quas fecerunt ad adorandum vana & veſpertiliones. PER CHRISTVM, *qui miſit Apoſtolos & Diſcipulos ſuos annuntiare Gentibus vnius veri Dei cultum.* EXPVNCTVM. *Impletum ſit.* SAPIENTEM ARCHITECTVM. *Eſa.3.1. & ſeq.* Ecce enim dominator Dominus exercituum auferet à Ieruſalem & à Iuda validum & fortem, &c. & conſiliarium & ſapientem de architectis, & prudentem eloquij myſtici, 70. *vero,* Admirabilem conſiliarium & ſapientem architectum, & prudentem auditorem. (B) MANDATVM EST NVBIBVS, *Eſa.5.6.* ponam eam deſertam, non putabitur & non fodietur: & aſcendent vepres & ſpinę: & nubibus mandabo, ne pluant ſuper eam imbrem. Vinea enim Domini exercituum Domus Iſraël eſt: & vir Iuda germen eius delectabile: & expectaui vt faceret iudicium, & ecce iniquitas: & iuſtitiam, & ecce clamor, *ſupra verſu 2.* & expectauit vt faceret vuas, & fecit labruſcas, 70. *autem,* vt faceret vuam, fecit autem ſpinas. SICVT SCRIPTVM EST. *Eſa.52.5.* iugiter totà die nomen meũ blaſphematur, 70. propter vos ſemper nomen meũ blaſphematur in Gẽtibus. CŒPIT INFAMIA, *quia cauſa fuerunt omnium blaſphemiarũ quæ in Deum Iſraël Gentiles euomuerunt, eorum deſolationi inſultantes.* (C) NON PŒNITENTIAM, *cùm non aduertiſſent medium tempus ſibi à Deo datum ad agendam pœnitentiam, & Chriſto & eius præcurſori eam prædicanti à diebus Tiberij Cæſaris, hoc eſt Anno imperij decimo quinto, vſque ad ruinam Ieruſalem euerſa per Veſpaſianum non crediderũt.* FACTA EST TERRA. *Eſa.1.7.* terra veſtra deſerta, ciuitates veſtrę ſuccenſæ igni. Regionem veſtram coram vobis alieni deuorant, & deſolabitur ſicut in vaſtitate hoſtili, & derelinquetur filia Sion vt vmbraculum in vinea, & ſicut tugurium in cucumerario, & ſicut ciuitas quę vaſtatur, 70 *paulò aliter:* Sicut tabernaculum in vinea, & ſicut pomorum cuſtodia in cucumerario. MACHÆRÆ CONDITIONALIS, *gladij exerti comminatio ſub conditione, niſi pœnitentiam age-*

Omiloquium.

(A) *rent. Iſa.1.20.* quòd ſi nolueritis, & me ad iracundiam prouocaueritis, gladius deuorabit vos, quia os Domini locutum eſt. DISPERSIONEM. *Pſal.58.12.* diſperge eos in virtute tua, & depone eos protector meus Domine, *Auguſt. in hunc verſum,* quid de Iudæis, *inquit,* ne occideris eos, nequando obliuiſcantur legis tuæ. Iſtos inimicos meos, ipſos qui me occiderunt, noli tu occidere. Maneat gens Iudæorum, certè victa eſt à Romanis, certè deleta ciuitas eorum. Non admittuntur ad ciuitatem ſuam Iudæi: & tamen Iudæi ſunt: nam omnes iſtę prouinciæ à Romanis ſubiugatę ſunt. Quiſnam non cognoſcit gentes ſubiectas imperio Romano: quę quidem erant, quando omnes Romani facti ſunt, & omnes Romani dicuntur: Iudæi tamen manent cum ſigno: (B) nec ſic victi ſunt, vt à victoribus abſorbentur. Non ſine cauſa Cain ille eſt, qui cùm fratrem occidiſſet, poſuit in eo Deus ſignum, ne quis eum occideret. Hoc eſt ſignum quod habent Iudæi: tenent omnino reliquias legis ſuæ, circuncidũtur, Sabbata obſeruant, Paſcha immolant, Azyma comedunt. Sunt ergo Iudæi: non ſunt occiſi: neceſſarij ſunt credentibus Gentibus, &c. diſperge eos in virtute tua. Iam factum eſt: per omnes gentes diſperſi ſunt Iudæi teſtes iniquitatis ſuæ, & veritatis noſtræ. Ipſi habent codices de quibus prophetatus eſt Chriſtus, & nos tenemus Chriſtum. Et ſi fortè quando aliquis paganus dubitauerit, cùm ei dixerimus Prophetias de Chriſto, quarum euidentia obſtupeſcit, & admirans putauerit à nobis eſſe conſcriptas; de codicibus (C) Iudæorum probamus, quòd hoc totum ante prædictum eſt. Videte quemadmodum de inimicis alios confundimus inimicos, &c. *& in Pſal.63.* Firmauerunt ſibi ſermonem nequam, *quod ſic exponit:* facta ſunt, *inquit,* tanta miracula non ſunt moti, perſtiterunt in conſilio ſermonis maligni. Traditus eſt ille iudici: trepidat iudex, & non trepidant qui iudici tradiderunt, contremiſcit poteſtas, & non contremiſcit immanitas. Vult ille lauare manus, & illi inquinant linguas, &c. quæ dixit, quid egit? Sed firmauerunt ſibi ſermonem malignum: crucifige, crucifige, &c. Regem veſtrum crucifigam? Dixerunt, non habemus Regem niſi Cæſarem. Obfirmauerunt ſermonem malignum, &c. adhuc audi quomodo firmauerunt, &c. non inuenio aliquid in iſto

S.Aug.

S.Aug.

homine, ait Iudex, quo dignus ſit morte. Et illi qui firmauerunt ſermonem malignum, dixerunt, ſanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros. Firmauerunt ſermonem malignum, non Domino ſed ſibi: quomodo enim non ſibi, cùm dicunt, ſuper nos, &c. Dominum mors non occidit, ſed ipſe mortem: illos autem iniquitas occidit, quia noluerunt occidere iniquitatem, *& malignus ſermo ſuper ipſos & eorum* S.Aug. *filios firmatus eſt, dum vbique terrarum diſperſi ſunt. Et Serm. 31. de temp. circa f.* propter hoc. *inquit*, illa gens regno ſuo pulſa eſt & diſperſa per terras: vt eius fidei cuius inimici ſunt, vbique teſtes fieri cogerentur. Perdito quippe templo, ſacrificio, Sacerdotio, ipſoque regno, in paucis veteribus Sacramentis, nomen genuſque cuſtodiunt, ne permixti gentibus, ſine diſcretione diſpereant, & teſtimonium veritatis amittant: velut Cain accipientes ſignum, vt eum nullus occidat, qui fratrem iuſtum inuidus, & ſuperbus, occidit, &c. *& lib. 18. de Ciuit. cap. 46.* S.Aug. Iudæi qui eum occiderunt, & in eum credere noluerunt quia oportebat eum mori & reſurgere, vaſtati infelicius à Romanis, funditusque à ſuo regno, vbi iam eis alienigenæ, *Herodes*, dominabantur, eradicati ſunt, diſperſique per terras. Quandoquidem vbique non deſunt, & per ſcripturas ſuas teſtimonio nobis ſunt, prophetias nos non finxiſſe de Chriſto, S.Aug. &c. *cum refert locum præcitatum ex Pſal. 58. & concludit:* ſi cum illo teſtimonio ſcripturarum, in ſua tantummodo terra, non vbique eſſent, profectò Eccleſia quæ vbique eſt, eos prophetiarum quę de Chriſto præmiſſę ſunt, teſtes in omnibus gentibus A habere non poſſet, *vide eundem lib. 1. de conſenſu Euang. cap. 26. Epiſtola 3. ad Voluſ. lib. 3. contra duas Epiſtolas Pelag. cap. 4. Epiſt. 59. ad Paulinum, lib. 13. cont. Fauſtum cap. 10. lib. 16. cap. 21.* PROPTER ME. Aug. *Eſa. 50. 11.* Ambulate in lumine ignis veſtri, & in flammis quas ſuccendiſtis: de manu mea factum eſt hoc vobis, in doloribus dormietis. 70. propter me facta ſunt hæc vobis, in mœrore dormietis. DEI ALTERIVS, *quem Marcion colit.* DEFENSVS A CREATORE. *Eſa. 53. 9.* & dabit impios pro ſepultura, & diuitem pro morte ſua: eo quòd iniquitatem non fecerit; neque dolus fuerit in ore eius, 70. *autem:* & dabo peſſimos pro ſepultura eius, & diuites pro morte illius CVM VENERIT, *vt eum expectant venturum. Locum Eſa. iuxta Tertullianum exponit Aug.* Aug. *Homilia. 36. circa f.* Quid eſt hoc, *inquit*, dabo malos B pro ſepultura, &c. malos propter ſepulturam eius, & diuites propter mortem eius. Diues ille ab Arimathia Ioſeph, cùm Dominus penderet in cruce, intrauit ad Pilatum, & petiit corpus eius, &c. ſepeliuit pauperem in quo diuitias requirebat. Ergo diuites propter mortem eius, &c. malos pro ſepultura eius, vbi oſtendimus? Intrauerunt Iudæi ad Pilatum, & dixerunt ei: Domine, audiuimus quia ille planus, id eſt ille impoſtor dicit Dicipulus ſuis, quia reſurrecturus erit occiſus: iube cuſtodiatur ſepulchrum, &c. ait illis Pilatus; habetis milites, ita cuſtodite, &c. dixerunt Iudæi, damus vobis pecuniam, &c. ergo mali erant, veritatem abſconderunt, mendacium vendiderunt.

8. *Iudæorum impietas quàm iuſtè punita. Apol. cap. 21. à p.*

TAntum Iudæis erat apud Deum gratia, ob inſignem iuſtitiam & fidem originalium auctorum, vnde illis & generis magnitudo, & regni ſublimitas floruit, & tanta felicitas, vt Dei vocibus, de promerendo Deo, & non offendendo præmonerentur. Sed quanta deliquerint, fiducia patrum inflati, deuiantes ab diſciplina in profanum modum, etſi ipſi non confiterentur, probaret exitus hodiernus ipſorum: diſperſi, palabundi, & cœli & ſoli ſui extorres vagantur per orbem ſine homine, ſine Deo rege, quibus nec aduenarum iure terram patriam ſaltem veſtigio ſalutare conceditur. Cùm hæc illis ſanctæ voces præminarentur, eædem ſemper omnes ingerebant fore, vti ſub extimis curriculis ſeculi, ex omni iam gente, & populo, & loco cultores ſibi allegeret Deus multò fideliores, in quos gratiam transferret, pleniorem quidem ob diſciplinæ auctoris capacitatem.

IVDÆI. SCHOL. VIII.

TANTVM, *poterat non ob eorũ, ſed ob patrum originis eoru, meritum. Videlicet propter Abraham, Iſaac, & Iacob.* MAGNITVDO, *amplitudo & numerus: vnde & Deus Abrahæ dixit:* multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cœli, & ſicut arenam quæ eſt in littore maris. REGNI SVBLIMITAS, *vt eorum reges, vncti Dei, vocarentur, & eſſent.* DEI VOCIBVS, loquentis patribus in Prophetis. FIDVCIA PATRVM INFLATI, *præſumentes & gloriantes de Patriarchis ſuis, maximè Abraham. Auguſt. to. 4. in expoſit Epiſt. ad Gal.* In S.Aug. Iudæis erat per tranſgreſſionem legis confirmanda ſuperbia, qui gloriantes de patre ſuo Abraham, quaſi naturalem iactabant ſe habere iuſtitiam; & merita ſua incircunciſis ceteris gentibus, tantò perniciosius, quantò arrogantius præferebant. AD PROPHANVM MODVM, *ad idololatriam Gentium.* EXITVS, *euentus.* PALABVNDI, *errantes & vagi.* EXTORRES. *Exules, quaſi ſine terra, & igne proprio.* SINE HOMINE, *nec hominem regem, nec Deum ducem habentes.* SANCTÆ VOCES, *Prophetarum oracula.* SVB EXTIMIS, *in extremis temporibus.* ALLEGERET, *aſſumeret, ad ſuum cultum vocaret.* PLENIOREM. Abun- C dantem ſuper iuſtitiam Scribarum & Phariſæorum. AVCTORIS, *Chriſti nouæ legis.* CAPACITATEM, *quia Gentiles humiliores Iudæis; proinde ex Dei luce infuſa, indignitatem ſuam melius agnoſcentes, vacuati ſuperbia, excipiendæ pleniori gratiæ facti ſunt capaciores. De diſperſione Iudæorum & impietate iuſte à Deo punita, præter dicta ſupra, hæc rurſum habes ex Auguſt. deprompta in Pſal. 77. in verſum,* Aug. cor autem ipſorũ non erat rectum cum eo, nec fideles habiti ſunt, in teſtamento eius, *vbi cùm de ollis, & capis, & peponibus Ægypti dixiſſet:* quæ, *inquit*, generatio praua & amaricans etiam pani cœleſti præferebat. Nec manna viſibili, atque iſtis volatilibus pennatis, ſed ſaturabor, cùm manifeſtabitur gloria tua. Hæc eſt enim hæreditas noui teſtamenti, in quo illi fideles habiti non ſunt, &c. Deus dicit Moyſi deleam eos, & faciã te in gentem magnam. Ille intercedit, paratior deleri pro ipſis, quàm ipſos; ſciens apud miſericordem ſe id agere; qui quoniam nullo modo deleret ipſum, etiam illis ipſis parceret, propter ipſum. Videamus enim, quantùm pepercit, & adhuc parcat. Nam introduxit eos in terram promiſſionis, & ſeruauit eam

gentem, quouſque ſe, Chriſtum interficiendo, ſceleſte omnium maximo colligarent quod eos ex illó regno eradicatos, per cuncta Gentium regna diſſeminauit. Non vtique deleuit, ſed manet idem populus prolis ſucceſſione ſeruatus, velut Cain ſigno accepto, ne quis eum occidat, id eſt penitus perdat.

9. Iudæus vt Eſaü guloſus, & ſicut prodigus, iam mendicat & ſeruit. De pudic. cap. 8. à p. ad m.

DVos populos in duobus filiis collocant, Iudaïcum maiorem, Chriſtianum minorem,
Nec enim poſſunt exinde Chriſtianum peccatorem in filiô minore diſponere veniam
conſecuturum, niſi in maiore Iudaïcum expreſſerint. Porrò, ſi Iudaïcum oſtendero defice- Luc.15.11.
re à comparatione filij maioris, conſequenter vtique nec Chriſtianus admittetur ad confi- & ſeq.
gurationem filii minoris. Licet enim filius audiat & Iudæus, & maior, quia prior in adoptio-
ne; licet & Chriſtiano reconciliationem Dei Patris inuideat, quod vel maximè diuerſa pars Rom.9.4.
carpit. ſed non erit Iudæi dictum ad Patrem, [a] *Ecce quot annis tibi ſeruio, & præceptum tuum*
nunquam præterivi. Quando enim non tranſgreſſor legis Iudæus, aure audiens, & non au- a Luc.15.
diens? odio habens traducentem in portis, & aſpernamento ſermonem ſanctum? Sic nec 29.
Patris ad Iudæum erit vox, [b] *Tu ſemper mecum es, & omnia mea, tua ſunt.* Iudæi enim apoſtatæ Eſa.6.10.
filii pronuntiantur; generati quidem, & in altum elati, ſed qui non computauerint Domi- Eſa.29.21.
num, & [c] *qui dereliquerint Dominum, & in iram prouocauerint Sanctum Iſraëlis.* Omnia planè Iu- b Luc.15.
dæo conceſſa, dicemus cui etiam conditio gratior quæque de gula erepta eſt, nedum ipſa ter- 31.
ra paternæ promiſſionis. Adque adeo non minus hodie Iudæus, quàm minor filius proda- c Eſa.1.3.
cta ſubſtantiâ Dei in aliena regione mendicat, ſeruiens vſque adhuc principibus eius, id eſt,
ſeculi huius.

10. Iudæi fruſtra Chriſti aduentum primum expectant, cùm iam veniſſe conſtet ex impletis Prophetiis V. Verbum Chriſti Aduentus per totum.

IVDÆI. SCHOL. IX.

DVOS POPVLOS. *Pſychici*, inquit, *vt faueant mœchis & fornicatoribus, eoſque ad veniam recipiant, vtuntur parabolâ filij prodigi diſſipatoris ſubſtantia ſua cum meretricibus; cui occurrit Pater miſericors & pronus ad indulgentiam, ideoque in duobus filiis Patris familias intelligunt duos populos, Iudæum quidem in maiore natu, Chriſtianum in minore.* PRIOR IN ADOPTIONE, *non quòd Deus ſit ſine prole, cùm ab æterno genuerit immortalem filium*, quem conſtituit hæredem vniuerſorum per quem fecit & ſæcula: *ſed quia & ad extra bonitatem ſuam effundere voluit; & hæreditatem infinitam habet, quam cohæredum numerus non anguſtat: ideo Iudæum primùm, deinde Gentilem adoptauit in filios.* DIVERSA PARS CARPIT. *Pſychici nobis aduerſi, ſibi maximè & ſuæ cauſæ aptum argumentũ ſumunt, ad probandam receptionem mœchorum ad veniam: quòd populus Iudæus, in maiori natu expreſſus inuiderit gentili, ſubſtantiæ ſuæ prodigo, reconciliationem acceptam à Patre. Quod quanquam, inquit, aduerſariis cederem, non poteſt de Iudæo dici, quòd nunquam Dei mandatum fuerit tranſgreſſus, contradicente Prophetà Eſa. 6.10.* Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua, 70. Incraſſatum eſt cor populi huius, & auribus ſuis grauiter audierunt: & oculos compreſſerunt, ne fortè videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant. ODIO HABENS TRADVCENTEM. *Eſa. 29.* Qui peccare faciebant homines in Verbo; & arguentem in porta ſupplantabant, & declinauerunt fruſtra à iuſto, 70. *autem:* omnes autem arguentes in portis, offenſionem ponent, quia obliquauerunt pro iniuſtis iuſtum, *in portis autem ſedebant iudices. Hinc Prouerb. 31. de viro fortis mulieris dictum:* nobilis in portis vir eius, quando ſederit cum ſenatoribus terræ. NON COMPVTAVERINT, *nihili fecerint.* CONDITIO GRATIOR. *Ius primogenituræ, & Sacerdotij, & regni: ſicut Eſaü natu maior illud vnâ eſcâ vendidit.* IN ALIENA REGIONE SERVIENS. *Iudæum confert cum filio prodigo, ſeruiente & ſubiugato duriſſimæ ſeruituti. Auguſt. lib. 5. de Ciuit. cap 18. in f. eos ſubiectos Romanæ dominationi &*

A *gloriæ ſic refert*, Iudæi, *inquit*, qui Chriſtum occiderunt, reuelante teſtamento nouo, quod in veteri velatum fuit, vt non pro terrenis & temporalibus beneficiis, quæ diuina prouidentia permixtè bonis maliſque concedit, ſed pro æterna vita, muneribuſque perpetuis, & ipſius ciuitatis ſupernæ ſocietate colatur vnus Deus & verus; rectiſſimè iſtorum, *Romanorum*, gloriæ donati ſunt: vt hi qui qualibuſcunque virtutibus terrenam gloriam quæſierunt, & acquiſierunt, vincerent eos, qui magnis vitiis datorem veræ gloriæ & ciuitatis æternæ occiderunt, atque reſpuerunt, *& in Pſal. 39 vbi rurſum fuſè de Cain maiore natu:* gens Iudæa manet per omnes gentes ſubdita iuri Romano, in ius Romanum confluxerunt, ſuperſtitiones communicauerunt. Poſtea B inde cœperunt, *ſupple Romani*, per gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti ſeparari, illa verò ſic manſit cum ſigno ſuo, cum ſigno circumciſionis, &c. Ille fudit ſanguinem, non excepit; ille fudit, alia terra excepit: & ab ea terra quæ os aperuit & excepit, ille maledictus eſt: & ipſa terra quæ ore excepit ſanguinem, Eccleſia eſt. Ab hac ergo ille maledictus eſt, & ille ſanguis clamat de terra ad me: de hac enim terra dixit Dominus, vox ſanguinis, &c. clamat ad me, ſed ſurdus eſt qui ſanguinem fudit, quia non bibit, *& in Pſal.41. in verſum:* benedictus Dominus Deus Iſraël. Ille eſt, *inquit*, Deus Iſraël, Deus noſter, Deus Iacob, Deus minoris filii, Deus minoris populi, &c. maior enim filius, ipſe eſt maior populus reprobatus: minor populus dilectus. Maior C ſeruiat minori. Modò impletum eſt. Modò, fratres, nobis ſeruiunt Iudæi, tanquam capſarij noſtri ſunt, ſtudentibus nobis, codices portant, &c. Iudæi inimici noſtri ſunt, de chartis inimici, conuincitur aduerſarius, *de fratre autem prodigi natu maiore ſic habet in textum Tertulliani to.4. lib.2. qq. Euangelicarum, q.33.* Quomodo, *inquit*, accipiatur ille populus nunquam mandatum Dei præteriiſſe, &c. de mandato non prætergreſſo facilè illud occurrit, neque de omni mandato dictum eſſe, ſed de vno maximè neceſſa-

S.Aug. S.Aug. S.Aug. S.Aug.

rio, quo nullum alium præter Deum Creatorem omnium colere iuſſus eſt: neque iſte filius in omnibus Iſraelitis, ſed in his intelligitur habere perſonam qui nunquam ab vno Deo ad ſimulachra conuerſi ſunt. Quamquam enim tanquam in agro poſitus iſte filius terrena deſideraret, ab vno tamen Deo iſta deſiderabat bona, quamuis communia pecoribus. Vnde in Pſalmo 27. ex perſona Synagogæ, quod interpretatur Aſaph, conuenienter accipitur dictum, quaſi pecus factus ſum apud te, & ego ſemper tecum. Quod etiam patris ipſius teſtimonio comprobatur; cùm dicit; tu mecum es ſemper. Non enim quaſi mentientem redarguit, ſed ſecum perſeuerantiam eius approbans, ad perfruitionem potioris atque iocundioris exultationis inuitat.

S.Aug.

S.Aug.

A

IVDEX.

1. *Iudices Deum præſentem habeant Apol. cap. 39. à p.*

IVdicatur magno cum pondere, vt apud certos de Dei conſpectu.

IVDEX. SCHOL. I.

IVDICATVR, *agit de cenſura Eccleſiæ; ſed de omni iudicio etiam in foro & tribunali ſæculari Deus præſens attendi debet: de quo ſcriptum eſt:* Deus ſtetit in Synagoga deorum, in medio autem Deos diiudicat. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* in medio iudicum iudicabit, *& Pſal. 74.* Dixi iniquis nolite iniquè agere, & nolite loqui aduerſus Deum iniquitatem. Quoniam neque ab oriente, neque ab occidente, neque à deſertis montibus, quoniam Deus Iudex eſt, *in quem locum Auguſtinus*: iniquitatum tuarum Iudex Deus eſt. Et ſi Deus eſt, vbique præſens eſt. Quo te auferes ab oculis Dei, vt in parte aliqua loquatis, quod ille non audiat? Si ab oriente, iudicat Deus. Si ab occidente, &c. ſi à deſertis montium iudicat Deus, &c. de nullo loco iudicat, qui vbique ſecretus eſt, vbique publicus: quem nulli licet, vt eſt, cognoſcere; & quem nemo permittitur ignorare, *de nullo loco dixit, hoc eſt determinate; quia iuriſdictio eius vbique extenditur.*

B

Aug.

2. *Iudex humanitatem non exuat, cogitans ſe & ſub iudice eſſe. Ad Scap. cap. 4. in p.*

POtes & officio iuriſdictionis tuæ fungi, & humanitatis meminiſſe, vel quia & vos ſub gladio eſtis.

IVDEX. SCHOL. II.

HVMANITATIS MEMINISSE, *quia homo hominem iudicas.* SVB GLADIO ESTIS, *vel Cæſaris qui vos morti addicere poteſt, vel ſub vindicta Dei. Auguſt. Epiſt. 54. ad Macedonium:* licet, *inquit*, accuſatoris alia perſona ſit, alia defenſoris, alia interceſſoris, alia iudicis, &c. ſic tamen etiam ipſos criminum vltores, atque in hoc officio, non irâ propriâ concitatos, ſed legum miniſtros; nec ſuarum, ſed alienarum, examinatarum iniuriarum vindices, quales iudices eſſe debent terruit cenſura diuina, vt cogitarent ſibi propter ſua peccata Dei miſericordiam neceſſariam, nec putarent ad culpā ſui officij pertinere, ſi quid erga eos miſericorditer agerent, quorum vitæ neciſque haberent legitimā poteſtatem. *Tum refert exemplum accuſatæ apud Chriſtum adulteræ & reſponſum Chriſti:* qui ſine peccato eſt veſtrûm prior in eam lapidem iaciat. Ita, inquit, nec legem improbauit, quæ huiuſmodi ream iuſſit occidi, & illos terrendo, ad miſericordiam reuocauit, quorum iudicio hęc poſſet occidi: puto quod hac ſententiā Domini auditā, ſi præſens fuit etiam maritus ipſe, qui violatam ſui thori fidem vindicare poſtulabat, exterritus, animum ad voluntatem parcendi, ab vlciſcendi cupiditate deflexit. Nam quodammodo eſt admonitus accuſator, ne ſuas perſequeretur iniurias, quando ipſi iudices ita ſunt ab iudicando prohibiti, qui in adultera punienda, non priuato dolori compellebantur ſeruire, ſed legi? &c. Si ergo cogitata infirmitate communi, & accuſatorius dolor, & iudicatorius rigor frangitur, quod tandem cenſes pro reis eſſe debere, vel defenſoris, vel interceſſoris officium: quandoquidem & vos viri boni, qui nunc iudices eſtis, & in foro aliquando verſati, cauſas hominum ſuſcepiſtis, ſcitis quam libentiùs defendere, quam accuſare ſoletis, &c. has ſibi partes humanitatis, vbi poteſt, omnis homo apud hominem vendicat, &c. *vide ſequens Scholium.*

S.Aug.

Aug.

C

3. *A iudicibus iuſtum iudicium Deus Iudex in vtraque lege exigit. 4. cont. Marc. cap. 29. inf.*

MEritò exprobrat etiam, a *quòd iuſtum non à ſemetipſis iudicarent.* Olim hoc mandat per Zachariam: b *Iuſtum iudicium & pacatorium iudicate.* Per Hieremiam, c *Facite iudicium & iuſtitiam.* Per Eſaiam, d *Iudicate pupillo, & iuſtificate viduam*; imputans etiam vineæ Soreck, quod e *non iudicium feciſſet, ſed clamorem.* Qui ergo docuerat vt facerent ex præcepto, is exigebat vt facerent & ex arbitrio. Qui ſeminauerat præceptū, ille & redundantiam eius vrgebat. Iam verò quàm abſurdum vt ille mandaret, *iuſtè iudicare*, qui Deum iudicem iuſtum deſtruebat. Nam & f *iudicem qui mittit in carcerem, nec ducit inde, niſi ſoluto etiam nouiſſimo quadrante*; in perſona Creatoris, obtrectationis nomine, differunt. Ad quod neceſſe habeo eodem gradu occurrere. Quotieſcunque enim ſeueritas Creatoris opponitur, totiens illius eſt Chriſtus, cui per timorem cogit obſequium.

a Luc. 12. 57.
b Zach. 8. 16.
c Ierem. 22. 3.
d Eſa. 1. 17.
e Eſa. 5. 7.
f Luc. 12.

IVDEX. SCHOL. III.

A MERITÒ EXPROBRAT, *quia Chriſtus filius Dei Creatoris erat, proſequitur iuxta Patris ſui Prophetas commendare iuſtitiam, eiuſque defectum Iudæis exprobrat. Luc.12. 57.* Hypocritæ faciem cœli & terræ noſtis probare: hoc autem tempus, *aduentus mei* quomodo non probatis? quid autem & à vobis ipſis non iudicatis quod iuſtum eſt? *tranſlat. Syr.* per voſmetipſos non iudicatis veritatem? PER ZACHARIAM, *cap.8.16.* loquimini veritatem vnuſquiſque cum proximo ſuo: veritatem & iudicium pacis iudicate in portis veſtris, 70. *legunt*, iudicium pacificum. PER IEREMIAM, *cap.22.3.* Facite iudicium & iuſtitiam, & liberate vi oppreſſum de manu calumniatoris: & aduenam, & pupillum, & viduam nolite contriſtare, neque opprimatis iniquè: & ſanguinem B innocentem ne effundatis in loco iſto. IVSTIFICATE, *vulgata*, defendite viduam. *Aug. in Pſal.10*, Iudi- Aug. care pupillo & humili, &c. aliud, *inquit*, eſt iudicare pupillum, aliud iudicare pupillo. Iudicat pupillum, etiam qui condemnat: iudicat autem pupillo, qui pro illo profert ſententiam. QVI DOCVERAT, *idem ipſe Deus qui in veteri lege iuſſerat præceptum iuſtitiæ obſeruari, in noua ſublimi ſupra veterem, voluit ex ſuperabundanti iuſtitia, etiam abſque obligatione præcepti iuſtitiam erga proximum exerceri ſponte & ex proprio libertatis arbitrio, etiam nullo cogente præcepto.* QVAM ABSVRDVM, *quàm ſtultè Marcion alium Deum noui teſtamenti inducit, idem omnino docentem cùm Deo Creatore, cuius præcepta potiùs deſtruere debebat, quàm* C *confirmare.* NAM ET IVDICEM. *Luc. 12. 58.* Cùm autem vadis cùm aduerſario tuo ad principem, *Syr. ad Magiſtratum*, in via da operam liberari ab illo. *Syr. da mercedem, vt libereris ab eo*, ne fortè trahat te ad iudicem, & Iudex tradat te exactori, & exactor mittat te in carcerem. Dico tibi: Non exies inde, donec etiam nouiſſimum minutum reddas. *Tranſlat. Syr.* vltimum octauum. IN PERSONA. *Marcionitæ qui Deum ſuum nullius criminis vindicem ſed ſolummodo bonum fingebant, hæc vltima verba Lucæ de Deo Creatore malo & iudice dicta volunt, vt hinc ſumant occaſionem calumniandi.* EODEM GRADV. *Verum, inquit, hoc ipſo loco habeo, quod in eos retorqueam, videlicet,* D *quòd quoties nobis à Marcionitis ſeueritas Creatoris tanquam Deo indigna obiicitur, toties Chriſtum einſdem filium eſſe conuinci, qui ad eius timorem homines obligat, & motiuo timoris, ad eius compellit obſequium. Quod ex hoc textu, ad iudicum mores æquitatis & iuſtitiæ regulâ componendos facit, ex Auguſtino profero. Ser.94. de temp. in verba Pſaltis 2.* erudimini qui iudicatis terram. Iudicant, *inquit*, terram Reges, duces, princi- Aug. pes, iudices: vnuſquiſque pro munere quod accepit in terra, iudicat terram. Quid eſt autem quod dicitur, iudicat terram, niſi iudicat homines qui ſunt in terra? Nam ſi terram propriè non accipias, niſi quam calcas, agricolis ergo dictum eſt, qui iudicatis E terram. Porrò autem ſi Reges iudicant terram, & quicumque ſub Regibus accipiunt poteſtatem à Regibus, erudiantur & ipſi, quia terra iudicat terram, & timere debet eum qui eſt in cœlo. Terra iudicans terram; parem quippe ſuum iudicat, homo hominem, mortalis mortalem, peccator peccatorem. Si enim procedat in medium Dominica illa ſententia; qui ſine peccato eſt, prior in illam lapidem mittat: nonne omnis iudicans terram, terræ motum patitur? *Vnde & Pſaltes alibi: terra tremuit & quieuit, id eſt ceſſauit ab ira & vindictæ motu, dum exurgeret in iudicium Deus, vt ſaluos faceret omnes manſuetos terræ hoc eſt iudices cum miſericordia iudicantes terram*, hac com-

A plexione doloſâ & fraudulentâ ad Dominum Phari- Aug. ſæi acceſſerunt, vt ſi iuberet lapidari mulierem diffamatam, perderet manſuetudinem: ſi autem quod lex iuſſerat prohiberet, peccaſſe teneretur in legem, &c. *ſubiicit exemplum aliud doli Phariſaici de tributo ſoluendo Cæſari necne.* Interrogatores interrogauit, & ideo iudices iudicauit. Non prohibeo, *inquit*, lapidari, quē lapidari lex iuſſit: ſed quæro à quibus. Non enim reſiſto, ſed legis miniſtrū requiro. Denique audite, lapidare vultis ſecundum legem? Qui ſine peccato eſt prior in illam lapidem mittat, *hoc eſt iuſtum iudicium iudicare, ſi te innocentem in conſcientia & coram Deo ſentis iudicem. Hoc eſt iuſtè iudicare, ſi tibi reo optas miſericordem iudicem, te reo præſtes iudicem pariter* B *miſericordem.* Quando autem hæc audiunt, digito ſcribebat in terra, vt erudiret terram. Quando autem Aug. hoc dixit Phariſęis, leuauit oculos ſuos ipſe, & inſpexit terram, & fecit eam tremere. Proinde cùm hoc dixiſſet iterum cœpit ſcribere in terram. At illi compuncti & tremefacti, vnus poſt alterum diſceſſerunt. O terræ motum, vbi ſic terra mota eſt, *à facie Dei Sinai legem in monte Sinaï adulterium prohibentem dantis*, vt etiam mutaret locum! Illis ergo diſcedentibus, remanſit peccatrix & Saluator, remanſit ægrota & Medicus, remanſit miſera & miſericordia, & aſpiciens mulierem, dixit: nemo te condemnauit? & illa, nemo Domine: ſed tamen adhuc ſolicita erat: peccatores enim damnare non auſi ſunt. Non auſi C ſunt lapidare peccatricem, qui ſeipſos intuentes, ſimiles inuenerunt. Sed adhuc mulier erat in magno periculo: quia & ille ei iudex remanſerat, qui erat ſine peccato. Nemo, inquit, te condemnauit? at illa, nemo Domine: ſi nec tu, ſecura ſum. Cui ſolicitudini tacitæ Dominus voce reſpondit; nec ego te condemnabo. Nec ego, quamuis ſim ſine peccato. Nec ego te condemnabo. Illos à vindicta repreſſit conſcientia, me ad ſubueniendum inclinat miſericordia: Hæc attendite & erudimini omnes qui iudicatis terram, &c. vt ergo non ſitis iniquæ poteſtatis, quicumque per homines, *Reges & poteſtates*, vultis habere in homines poteſtatem, erudimini, ne per- D uerse iudicetis, & antè in anima pereatis, quàm quemquam in carne perdatis. Iudex eſſe vis? Potes meritis, vel pecuniâ: nondum reprehendo, fortaſſis enim prodeſſe cupis rebus humanis, & emis vt proſis: vt ſeruias iuſtitiæ, non parcis pecuniæ. Priùs propter te, eſto iudex in te. Priùs iudica te de te, vt de penetrali conſcientię ſecurus procedas ad alterum. In teipſū redi, teipſū attende, te diſcute, te audi. Ibi te volo probare integrū iudicem, vbi nō quæris teſtem. Procedere vis cum poteſtate, vt alter tibi dicat de altero quod tu neſcis: priùs intus iudica. Nihil tibi dixit de te conſcientia tua? Si nolis negare, vtique dixit. Nolo audire quid dixerit, tu iudica quod audiſti. E Dixit tibi de te quid feceris, quid acceperis, *quot munera, quæ teſte Sapiente excæcant oculos iudicum, & animas accipientium auferunt. Et tamen iuxta Eſaiam, omnes diligunt munera, ſequuntur retributiones, pupillo non iudicant, & cauſa viduæ non ingreditur ad eos, quia non habet quod offerat iudici: cùm donum hominis ex Sapiente, dilatet viam eius.* Quid peccaueris. Vel- Aug. lem ſcire qualem ſententiam protuliſti. Si benè audiſti, ſi rectè audiſti, ſi in audiendo te iuſtus fuiſti, ſi tuæ mentis tribunal aſcendiſti, ſi teipſum ante teipſum in occulto cordis ſuſpendiſti, ſi graues tortores adhibuiſti timoris, benè audiſti ſi ſic audiſti, & proculdubio pœnitendo peccatum puniſti, ecce & diſcuſſiſti, & audiſti, & puniſti, & tamen tibi pepercer-

ciſti, &c. Si ſic audis proximum tuum, quomodo audis & te, peccata perſequeris non peccantem, &c. duo enim nomina ſunt, homo & peccator. Hominem Deus fecit, peccatorem ſeipſum homo fecit. Pereat quod fecit homo, liberetur quod fecit Deus. Noli ergo vſque ad mortem, ne cùm perſequeris peccatum, perdas hominem. Noli vſque ad mortem, vt ſit quem pœniteat. Homo non necetur, vt ſit qui emendetur. Hanc in corde retinẽs homo in homines dilectionẽ, eſto Iudex terræ, & ama, non terrere, ſed A diligere. Si ſuperbis, ſuperbi in peccata, non in hominem. In illud ſæui, quod tibi diſplicet & in te; non in eum qui ſicut tu factus eſt. De vna officina exiſtis, vnum artificem habuiſtis, vnus limus eſt veſtra materies. Quid perdis non amando quem iudicas? Quoniam iuſtitiam perdis, perdis non amando quem iudicas. Adhibeantur pœnę, non recuſo, non interdico; ſed animo amantis, animo diligentis, animo corrigentis.

IVDICIVM EXTREMVM.

IVDICII SIGNA PRÆCEDENTIA.

1. Iudicium iam factum perperam aliqui credunt: cùm Prophetiæ eius ſigna narrantes impletæ non ſint. De Reſur. cap. 22. per totum.

AD illas etiam ſcripturas reſpiciendum eſt, quæ non ſinunt reſurrectionem ſecundùm
animales iſtos, ne dixerim ſpiritales, aut hîc iam in veritatis agnitione præſumi, aut
ab exceſſu ſtatim vitæ vindicari. Quum enim & tempora totius ſpei fixa ſint ſacroſancto ſti-
Sophon. 1. lo, nec liceat eam antè conſtitui, quàm in aduentum, opinor, Chriſti, vota noſtra ſuſpirant
14. in ſeculi huius occaſum, in tranſitum mundi quoque ad diem Domini magnum; diem iræ
Matth. 24. & retributionis; diem vltimum, & occultum; nec vlli præter Patri notum; & tamen ſignis
36. & 7. atque portentis, & concuſſionibus elementorum, & conflictationibus nationum prænotatum.
Luc. 21. 25. Euoluerem prophetias, ſi Dominus ipſe tacuiſſet; niſi quòd & prophetiæ vox erant Domi-
ni: ſed plus eſt, quod illas ſuo ore conſignat. Interrogatus à diſcipulis, quando euentura eſ-
ſent, quæ interim de templi exitu eruperant, ordinem temporum, primò Iudaïcorum vſ-
a Luc. 21. que ad excidium Hieruſalem, dehinc communium, vſque ad concluſionem ſeculi, dirigit.
20. Nam poſtea quam edixit, a *Et tunc erit Hieruſalem conculcatui nationibus, donec adimpleantur*
tempora nationum, adlegendarum ſcilicet à Deo, & congregandarum cum reliquiis Iſraëlis:
inde iam in orbem, & in ſeculum prædicat, ſecundùm Oëlem, & Danielem, & vniuer-
b Ioel. 2. ſum concilium Prophetarum, b *futura ſigna in ſole, & in luna, & in ſtellis, concluſionem nationum,*
30. & 31. *cum ſtupore; ſonitus maris, & motus refrigeſcentium hominum, præ metu & expectatione eorum, quæ*
Dan. 7. 13. *imminerant orbi terræ* c *virtutes enim*, inquit, *cœlorum commouebuntur; & tunc videbunt filium hominis*
& 14. *venientem in nubibus cum plurimo poteſtatu & gloria.* d *Vbi autem cœperint iſta fieri, emergetis, &*
Habac. 3. *eleuabitis capita veſtra, quòd redemptio veſtra adpropinquarit.* Et tamen adpropinquare eam di-
11. & 12. xit, non adeſſe iam; &, quum cœperint iſta fieri, non quum facta fuerint: quia quum facta
Eſa. 13. 10. fuerint, tunc aderit redemptio noſtra, quæ eo vſque adpropinquare dicitur: erigens inte-
Ezech. 32. 7. rim & excitans animos ad proximum jam ſpei fructum. Cuius etiam parabola ſubtexitur re-
c Matth. 24. 29. neteſcentium arborum in caulem floris, & dehinc florem, frugis antecurſorem: e *Ita & vos*
Luc. 21. 20. *cùm videritis omnia iſta fieri, ſcitote in proximo eſſe regnum Dei. Vigilate ergo omni in tempore, vt di-*
& 28. *gni habeamini effugere omnia iſta, & ſtetis ante filium hominis:* vtique per reſurrectionem, omni-
d Matth. bus antè tranſactis. Ita, etſi in agnitione ſacramenti fruticat, ſed in Domini repræſentatione
24. 32. floreſcit atque frugeſcit. Quis ergo Dominum tam intempeſtiuè, tam acerbè excitauit iam
e Luc. 21. 31. ad dexteram Dei, ad confrigendam terram? ſecundùm Eſaïam, quæ puto adhuc integra eſt?
Eſa. 2. 19. Quis inimicos Chriſti iam ſubiecit pedibus eius, ſecundùm Dauid, quaſi velocior Patre; om-
Pſal. 109. 2. nia adhuc popularium cœtu clamante, Chriſtianos ad leonem: Quis cœlo deſcendentem
Act. 1. 11. Ieſum talem conſpexit, qualem aſcendentem Apoſtoli viderant, ſecundùm Angelorum
Zach. 12. 10. & 12. & ſeq. conſtitutum? Nulla ad hodiernum tribus ad tribum pectora cæciderunt, agnoſcentes quem
pupugerunt. Nemo adhuc excepit Heliam: nemo adhuc fugit Antichriſtum: nemo adhuc
Malach. 4. 5. Babylonis exitum fleuit. Et eſt iam qui reſurrexerit, niſi hæreticus? Exiit planè iam de cor-
Apoc. 18. 9. poris ſepulcro, etiam nunc febribus & vlceribus obnoxius? & conculcauit iam inimicos,
Epheſ. 6. etiam nunc luctari habens cum mundi potentibus. Et vtique iam regnat, etiam nunc Cæſari
12. quæ ſunt Cæſaris debens.
Matth. 22. 21.

2. Iudicij ordinem præcedentem, Ioannes in Apocalipſi deſcribit. De Reſur. cap. 25. in p. V. Verbum mille anni futuri. num. 1. in Alphabeto errorum.

3. Iudicij ſigna terribilia, ad Deum iuſtum & bonum pertinent. 4. cont. Marc. cap. 39. à m.

Luc. 21. 25. MOnſtrato dehinc tempore excidii, quum cœpiſſet vallari exercitibus Hieruſalem, ſigna iam vltimi finis enarrat, ſolis & lunæ ſiderumque prodigia, & in terra anguſtias

Nationum obſtupeſcentium velut à ſonitu maris ſtuctuantis pro expectatione imminentium orbi malorum. Quod & ipſæ vires cœlorum concuti habeant, accipe Ioëlem: [a] *Et dabo prodigia in cœlo & in terra, ſanguinem & ignem, & fumi vaporem. Sol conuertetur in tenebras, &* in ſanguinem luna, priùs quam adueniet dies magnus & illuſtris Domini. Habes & Abacuc, [b] *Fluminibus diſrumpetur terra, videbunt te: & parturient populi: Diſperges aquas greſſu: Dedit abyſſus ſonum ſuum; ſublimitas timoris eius elata eſt: Sol & luna conſtitit in ſuo ordine, in lucem coruſcationis tuæ ibunt in fulgorem: Fulgur ſcutum tuum, in comminatione tua diminues terram; & in indignatione tua depones Nationes.* Conueniunt, opinor, & Domini pronuntiationes & Prophetarum, de concuſſionibus mundi & orbis, elementorum & Nationum. Poſt hæc quid Dominus? [c] *Et tunc videbunt filium hominis venientem de cœlis cum plurima virtute.*

a Ioel.2. 30.
b Habac.3. 10.
c Luc.21. 27.

4. Et ibid. circa f.

IPſum decurſum ſcripturæ Euangelicæ, ab interrogatione diſcipulorum vſque ad parabolam fici, ita inuenies contextu ſenſus filio hominis hinc atque illinc adhærere, vt in illum compingat & triſtia & læta, & concuſſiones & promiſſiones; nec poſſis ſeparare ab illo alteram partem. Vnius enim filii hominis aduentu conſtituto inter duos exitus, concuſſionum & promiſſionum, neceſſe eſt ad vnum pertineant filium hominis, & incommoda nationum, & vota ſanctorum: quia ita poſitus eſt in medio, vt communis exitibus ambobus, alterum concluſurus aduentu ſuo, id eſt, incommoda Nationum; alterum incipiens, id eſt, vota ſanctorum; vt ſiue mei Chriſti conceſſeris aduentum filii hominis, quo mala imminentia ei deputes, quæ aduentum eius antecedunt, cogaris etiam bona ei adſcribere, quæ ab aduentu eius oriuntur; ſiue tui malueris, quo bona ei adſcribas quæ ab aduentu eius oriuntur, cogaris mala quoque ei deputare, quæ aduentum eius antecedunt. Tam enim mala cohærent aduentui filii homini antecedendo, quàm & bona ſubſequendo. Quære igitur quem ex duobus Chriſtis conſtituas in perſona vnius filii hominis, in quem vtraque diſpoſitio referatur. Aut & Creatorem optimum, aut Deum tuum aſperum dediſti naturâ. In ſumma ipſius parabolæ conſidera exemplum: [a] *Adſpice ficum, & arbores omnes, quum fructum protulerint, intelligunt homines æſtatem adpropinquaſſe. Sic & vos, quum videritis hæc fieri, ſcitote in proximo eſſe regnum Dei.* Si enim fructificationes arbuſcularum, ſignum æſtiuo tempori præſtant, antecedendo illud; proinde & conflictationes orbis, ſignum prænotant regni, præcedendo illud. Omne autem ſignum eius eſt cuius eſt res, cuius eſt ſignum. Et omni rei ab eo imponitur ſignum, cuius eſt res. Ita ſi conflictationes ſigna ſunt regni, ſicut fructificationes æſtatis; ergo & regnum Creatoris eſt, cuius conflictationes deputantur, quæ ſigna ſunt regni. Præmiſerat oportere hæc fieri tam atrocia, tam dira, Deus optimus; certe à Prophetis & à Lege prædicata, adeo Legem & Prophetas non deſtruebat, quum quæ prædicauerant, confirmat perfici oportere.

Luc.21.7. & 30.
a Luc.21. 30.

5. Iudicij ſigna terribilia prædicens Chriſtus, ſe Dei ſeueri Chriſtum oſtendit. 4. cont. Marc. cap. 39. à p.

VIdeamus & quæ ſigna temporibus imponat. [a] *Bella*, opinor, *& regnum ſuper regnum, & gentem ſuper gentem, & peſtem, & fames, terræque motus, & formidines, & prodigia de cœlo:* quæ omnia ſeuero & atroci Deo congruunt. Hæc quum adiicit etiam, *oportere fieri*, quem ſe præſtat? deſtructorem an probatorem Creatoris? cuius diſpoſitiones confirmat impleri oportere, quas vt optimus tam triſtes quàm atroces abſtuliſſet potius quàm conſtituiſſet, ſi non ipſius fuiſſent.

a Luc.21. 9.

IVDICII SIGNA. SCHOL. I. III. IV. V.

NON SINVNT, *non patiuntur interpretationem fieri de reſurrectione animarum à morte peccati, ſed apertè iuxta ſonum literæ debent exponi de reſurrectione carnis; quam Valentiniani qui ſe ex ſemine ſpiritali oriundos blandiebantur, reſpuebant, & carnem Chriſto ſpiritalem tribuebant, nec aliam quã animæ reſurrectionem admittebant. Hos animales vocat, quia carnem Chriſti animalem, ſiue ſpiritalem eſſe nugabantur.* HIC IAM, *in hac vita ſumi reſurrectionem animæ emergentis & exſuſcitatæ ex nocte & ſomno peccati, ad lucem & vitam fidei & gratiæ; ſecundum Paulum dicentem:* ſurge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Chriſtus. AVT AB EXCESSV, *id eſt, cenſendos eos reſurrexiſſe, qui moriuntur peccato, & mundo, vt viuant Deo, & è medio Babylonis diſcedunt, vt ſanctam intrent Ieruſalem.* TOTIVS SPEI, *glorioſæ reſurrectionis, & conſummata vtriuſque hominis gloria.* TEMPORA FIXA, *à Scriptura Sacra certa & immobili, reſurrectioni præfixa.* IN ADVENTVM, *pro in ſecundo Chriſti aduentu in iudicium.* DIEM IRÆ. *Sophon.1.14.* Iuxtà eſt dies Domini magnus, iuxta eſt & velox nimis: vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis. Dies iræ dies illa, dies tribulationis & anguſtiæ, dies calamitatis & miſeriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris. NEC VLLI PRÆTER PATRI. *Matth.24.36.* De die autem illa & hora

nemo ſcit, neque Angeli cœlorum, niſi ſolus Pater. SIGNIS ATQVE PORTENTIS. *Luc.* 21. 25. & erunt ſigna in Sole, & Luna, & ſtellis, & in terris preſſura gentium; præ confuſione ſonitus maris & fluctuum, &c. DE TEMPLI EXITV, *de ruina eius, eruperant oracula.* COMMVNIVM, *tam Iudæis quàm gentibus.* DIRIGIT, *Ordinat. Luc.* 21. 20. Cùm videritis circumdari ab exercitu Ieruſalem, tunc ſcitote quia appropinquauit deſolatio eius, &c. quia dies vltionis hi ſunt, vt impleantur omnia quæ ſcripta ſunt, &c. & cadent in ore gladij, & captiui ducentur in omnes gentes: & Ieruſalem calcabitur à gentibus, donec impleantur tempora nationum, *conuertendarum ſcilicet ad cultum Dei ad quem quoque iuxta Pſaltem*: diſperſiones Iſraelis congregabit, *&* *ſecundum Paulum*: reliquiæ B Iſraelis ſaluæ fient. SECVNDVM IOELEM, *cap.* 2. 30. & dabo prodigia in cœlo, & in terra, ſanguinem, & ignem, & vaporem fumi, Sol conuertetur in tenebras, & Luna in ſanguinem: antequam veniat dies Domini magnus & horribilis. 70. & illuſtris. ET DANIELEM. *cap.* 7. 13. Aſpiciebam ergo in viſione noctis, & ecce cum nubibus cœli quaſi filius hominis veniebat, &c. REFRIGESCENTIVM, *vel reſpicit illud Matth.* 24. & quoniam abundabit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum, *vel illud Luc.* 21. 26. areſcentibus hominibus præ timore & expectatione, *eorum omnium*, quæ ſuperuenient vniuerſo orbi. *Tranſlat. Syr.* comploſio manuum præ ſtupore ſonitus maris: & commotio quæ eiiciet animas homi- C num præ timore eius quod inuaſurum eſt terram, *proſequitur textum Euangelij*, nam virtutes cœlorum mouebuntur: & tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum poteſtate magna & maieſtate. His autem fieri incipientibus, reſpicite, *Syr. bono animo eſtote*, & leuate capita veſtra: quoniam appropinquat redemptio veſtra. CVIVS PARABOLA. *Matth.* 24. 32. Ab arbore autem fici diſcite parabolam: cùm iam ramus eius tener fuerit, & folia nata, *tranſlat. Syr. cùm rami tenereſcunt, & pullulant folia*, ſcitis quia propè eſt æſtas, ita & vos cùm videritis hæc omnia, ſcitote, quia propè eſt in ianuis, *Syr. perueniſſe ad portam. Portam inquam domus iudicij. Luc. autem* 21. 29. & dixit illis parabolam: videte ficulneam & omnes arbores: *Lucam magis quàm* D *Mathæum hic ſecutus eſt, quia reliqua arbores magis florent, quàm ficus. Licet enim Habacuc.* 3. 17. *in Hebr. & vulgata legatur. ficus enim non florebit*: 70. *vertunt quia ficus non afferet fructum*, cùm producunt iam ex ſe fructum, *Syr. quæ cùm pullulauerint* ſcitis quoniam propè eſt æſtas. Ita & vos cùm videritis hæc fieri ſcitote quoniam propè eſt regnum Dei, &c. vigilate itaque omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere iſta omnia quæ futura ſunt, & ſtare ante filium hominis. OMNIBVS, *Prophetiis iſtis impletis ante reſurrectionem.* IN AGNITIONE SACRAMENTI, *in fide myſterij iam quidem videtur fruticare iudicium, quod tunc verè floreſcet, fructificabit plenè, maturo tempore apparebit, dum Chriſtus iudex ſeipſum hominibus iu-* E *dicem præſentabit.* QVIS ERGO, *niſi hæreticus & ſtultus.* DOMINVM, *Chriſtum*, ſedentem ad dexteram Patris, donec ponat inimicos ſuos ſcabellum pedum ſuorum. TAM ACERBE, *alludit ad præcocem fructum iudicij, quem ante tempus, necdum impletis ſignis præcurſoribus iudicij, anticipant Valentiniani.* SECVNDVM ESAIAM, *cap.* 2. 19. Introibunt in ſpeluncas petrarum, & in voragines terræ à facie formidinis Domini, & à gloria maieſtatis eius, cùm ſurrexerit percutere, 70. *frangere*, terram, *quæ tamen adhuc ſtat integra.* VELOCIOR PATRE, *qui differt vſque ad tempus Iudicij ſubijcere inimicorum Chriſti capita*

A *tanquam ſcabellum ſub pedibus eius, necdum enim hoc perficitur, imò è contrario plebs gẽtilis apud Præfectos clamitat, & depoſtulat Chriſtianos damnari ad beſtias, eoſque luto viliores pedibus calcant.* CONSTITVTVM, *ſicut Angeli conſtituerunt, vel à Deo conſtitutum, Apoſtolis nuntiauerunt, dicentes*: ſic veniet, quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum. *Vel vt habet tranſlat. Syr.* ſcandentem cœlos. AD HODIERNVM, *ſupple diem*, TRIBVS AD TRIBVM. *Zach.* 12. 10. & aſpicient ad me quem confixerunt, 70. aſpicient me pro eo quòd inſultauerunt, *& verſu* 12. & planget terra familiæ & familiæ ſeorſum, 70. *autem*: & planget terra per tribus tribus. EXCEPIT ELIAM. *Malach.* 4. 5. Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam antequam ve- B niat dies Domini magnus & horribilis. BABYLONIS EXITVM. *Finem & ruinam.* ET EST IAM, *quaſi verò inquit, iam reſurrectio facta ſit, niſi iuxta mentem Valentiniani.* EXIIT PLANE, *Ironicè dicta. Inſultat hæretico dicenti iam reſurrectionem factam. Quaſi dici poſſit reſurrexiſſe iam de ſepulcro incorruptibilis qui tot morbis corporis adhuc eſt obnoxius, iam diabolum conculcauerit, qui non modo*, aduerſus carnem & ſanguinem, ſed & inſuper aduerſus rectores, & poteſtates tenebrarum harum quotidie colluctatur: *quaſi regnet omnis ſeruitutis excuſſo iugo, qui etiamnum tributum Cæſari perſoluit.*

3. TEMPORE EXCIDII, *vide dicta Scholio præcedenti.* VIRES HABEANT, *virtutes cœlorum debeant commoueri.* ACCIPE IOELEM, *locum habes ſupra.* C ABACVC, *cap.* 3. 10. fluuios ſcindes terræ, viderunt te & doluerunt montes: gurges aquarum tranſiit, dedit abyſſus vocem ſuam: altitudo manus ſuas leuauit. Sol & luna ſteterunt in habitaculo ſuo in luce ſagittarum tuarum, ibunt in ſplendore fulgurantis haſtæ tuæ. In fremitu conculcabis terram, in furore obſtupefacies gentes, 7. *paulò aliter* fluuiorum ſcindetur terra, videbunt te & dolebunt *ſiue parturient, ibi enim dolores vt parturientis, & væ prægnantibus in his diebus*, populi: diſpergens aquas itineris, dedit abyſſus vocem ſuam, altitudo phantaſiæ eius. Eleuatus eſt Sol, & Luna ſtetit in ordine ſuo. In luce iacula tua ibunt, in ſplendore coruſcationis armorum tuorum. In comminatione imminues terram, & in furore detrahes gentes. D VENIENTEM DE CŒLIS. *Luc.* 21. 27. & tunc videbunt filium hominis venientem in nube, *Syr. in nubibus cum virtute multa, magnaque gloria*, cum poteſtate magna & maieſtate.

4. AB INTERROGATIONE. *Luc.* 21. 7. Interrogauerunt autem illum dicentes: præceptor, quando hæc erunt, & quod ſignum cùm fieri incipient? ET TRISTIA ET LÆTA, *contra Marcionem hic ex contextu Euangelij Lucæ, non duos Chriſtos, ſed vnicum probat, iudicem, bona & mala futura promittentem & comminantem.* EXITIBVS, *duobus extremis.* INCOMMODA NATIONVM, *bella inuicem gerentium, vel incommoda quæ ſub extremis temporibus fideles patientur à Gentilibus.* E VOTA SANCTORVM, *quibus electi ſuſpirant, & cum Paulo*, ingemiſcunt expectantes redemptionem corporis ſui, *inglorioſa reſurrectione.* MEI CHRISTI, *quem vt Dei Creatoris filium iudicem colo & expecto, à quo prædicta tot mala iudicium præcurrentia imminent hominibus.* VTRAQVE DISPOSITIO, *diſpenſatio & diſtributio futura bonorum & malorum, vni eidemque Chriſto ſic congruunt, vt ſi bona promiſſa Chriſto tuo & Dei tui boni filio arrogare velis, eum quoque malorum intentatorem, iuſtumque vindicem fatearis oportet, cùm Lucas indiſcriminatim vtraque vni Chriſto conuenire deſcribat. Aliàs Deum noſtrum Creatorem bona per ſuum Chriſtum promittentem admittas, & tuum concedas na-*

tura

turâ aſperum & vindicem qui tot mala orbi comminetur. Adeo legem, *&c. ex ſignis iudicij regnum Dei præcedentibus, quo abſoluté Chriſtus Rex viuorum & mortuorum dominabitur, in quod ſuſpirant omnium fidelium vota, dicentium,* Adueniat regnum tuum; *quæ ſigna in veteri lege à Prophetis prædicta, Chriſtus in Euangelio Lucæ inculcat; nuſquam, vt voluit Marcion, agnoſcitur veniſſe ab alio Deo quàm Creatore; cùm vſque ad extremum mundi terminum, etiam in ſecundo Aduentu legem & Prophetas ſit impleturus; quos proinde ædificauit magè quàm deſtruxit.*

5. Bella opinor, *quæ tempora iudicij præcedent.* *Luc.* 21. 9. Cùm autem audieritis prœlia & ſeditiones, nolite terreri: oportet primùm hæc fieri, ſed nondum ſtatim finis, *ſupple mundi veniet*, tunc dicebat illis: ſurget gens contra gentem, & regnum aduerſus regnum; & terræ motus magni erunt per loca, & peſtilentiæ, & fames, terroreſque de cœlo, & ſigna magna erunt. *Tranſlat. Syr.* Magnæque tempeſtates erunt, & ſigna magna è cœlo apparebunt. Qvem se præstat. *Cuius Dei filium ſe eſſe probat Chriſtus opera Dei Creatoris vltoris approbans, tanquam ſapienter ordinata & diſpoſita: dum ait:* oportet primùm hæc fieri, *nonne vel in hoc ſe Dei Creatoris filium eſſe declarat, dum tam funeſtos approbat euentus: qui profectò ſi Dei Marcionis optimi filius fuiſſet, eos potiùs abſtuliſſet, & euentum eorum impediſſet, quàm confirmaſſet, ſi ab ipſo ordinati non fuiſſent.*

Totum hunc Tertulliani diſcurſum, & Scripturæ teſtimonia de ſignis antecurſoribus extremi iudicij, decurrit Auguſtinus Epiſt. 80. ad Heſychium, ad quam remitto lectorem ob nimiam eius prolixitatem ex qua paucula

Aug. *excerpo.* Quod, *inquit*, de ſignis Euangelicis & Propheticis quæ fieri cernimus, propinquum Domini aduentum ſperare debeamus, quis negat? quotidie quippe magis, magiſque fit proximus. Sed quanto interuallo propinquet hoc, dictum eſt, non eſt veſtrum ſcire. Vide quando dixit Apoſtolus; nunc eſt propior noſtra ſalus quam cũ credidimus. Nox præceſſit, dies autem appropinquauit. Ecce quot anni tranſierunt, nec tamen quod dixit factum eſt. Quantò magis nunc dicendum eſt appropinquare Domini aduentum quando tantus eſt ad finem factus acceſ-

Aug. ſus? &c. *ibidem de interrogatione diſcipulorum.* Interrogantibus, *inquit*, Dominus ea reſpondit, quæ iam ex illo tẽpore fuerant ſecutura: ſiue de excidio Ieruſalem, inde orta eſt ipſius interrogationis occaſio; ſiue de Aduentu ſuo per Eccleſiam, in quâ vſque ad finem venire non ceſſat, in ſuis enim veniens agnoſcitur, dum eius quotidie membra naſcuntur: de quo aduentu ait: amodo videbitis filium hominis venientem in nubibus. De quibus nubibus dictum eſt per Prophetam: Mandabo nubibus meis ne pluant ſuper eam: ſiue de ipſo fine, in quo apparebit viuos iudicaturus & mortuos. Cùm itaque ſigna dicat quæ ad iſta tria pertinent, id eſt, ad excidium illius ciuitatis: ad aduentum eius in corpore ſuo quod eſt Eccleſia, ad aduentum eius in capite Eccleſiæ quod eſt ipſe: quod eorum ſignorum, ad quod horum trium referendum ſit, diligenti conſideratione cernendum eſt: ne fortè quod pertinet ad euerſionem Ieruſalem, ad finem ſæculi referendum putemus; aut è contrario, quod ad finem ſæculi pertinet, affirmemus ad ciuitatis illius excidium pertinere, aut quod pertinet ad eius aduentum in corpore ſuo quod eſt Eccleſia, dicamus pertinere ad eius aduentum nouiſſimum in corpore ſuo quod eſt caput Eccleſiæ. &c. *Cùm verò dixiſſet de Sole, Luna, &c.* Hęc,

Aug. *inquit*, in Eccleſia melius exiſtimo intelligi, ne Dominus Ieſus appropinquante ſecundo aduentu ſuo ea pro magno prædixiſſe videatur, quæ huic mundo & ante primum eius aduentum conſueuerant euenire, & irrideamur ab eis, qui hæc quæ velut nouiſſima & omnium maxima horreſcimus, plura in hiſtoria Gentium, & multò maiora legerunt, *paulò ſupra dixerat: nonne ſi Gentium legatur hiſtoria tanta mira reperiuntur extitiſſe de cœlo terraque, vt aliqua etiam non credantur? Sed vt multa omittam quæ proſequi longum eſt, duos Soles quando nos vidimus? Quos viſos literis mandauerunt, qui tunc fuerunt antequam Dominus veniſſet in carne*, Eccleſia eſt enim Sol, & Luna, S.Aug.

& ſtellæ, cui dictum eſt: ſpecioſa ſicut Luna, electa ſicut Sol ab hac adoratur Ioſeph noſter in hoc mundo velut in Ægypto, ex humillimo ſublimatus. Nam illum Ioſeph mater certè adorare non potuit, quæ ante defuncta eſt quàm Iacob veniſſet ad filium; vt illius ſomnij Prophetici veritas adimplenda Chriſto Domino ſeruaretur. Quando enim Sol obſcurabitur, & Luna non dabit lumen ſuum, & ſtellę, &c. Eccleſia non apparebit, impiis tunc perſecutoribus, *ſub Antichriſto*, vltra modum ſæuientibus, & remoto timore, tanquam arridente mundi fœlicitate dicentibus, pax & ſecuritas: tunc ſtellæ cadent de cœlo, & virtutes cœlorum commouebuntur, quoniam multi qui gratiâ fulgere videbantur, perſequentibus cedent, & cadent; & quidam fideles firmiſſimi turbabuntur, *de areſcentibus autem præ timore, &c. ibidem.* Inter quæ tamen, *inquit*, mala adhuc vſquequaque frequentantur luxurioſa conuiuia, feruet ebrioſitas, auaritia graſſatur, perſtrepunt laſciui cantus, organa, tibiæ, lyræ, citharæ, teſſeræ, multa & varia genera ſonorum atque ludorum. Hoccine eſt areſcere præ timore, an potiùs madeſcere præ libidine? Sed hæc filij tenebrarum abundantiùs habebunt & exercebunt; cùm dixerint, pax & ſecuritas. Quid ipſi filij lucis, & filij Dei, qui non ſunt in tenebris, vt eos tanquam fur dies ille non comprehendat? Nonne adhuc vtuntur hoc mundo tanquam non vtentes? quia etſi ante multos annos Apoſtolorum temporibus dictum eſt, piâ tamen ſolicitudine cogitant quod dictum eſt: tempus breue eſt. *De filio hominis veniente in nube:* duobus, *inquit*, modis video accipi poſſe, ſiue in Eccleſia tanquam in nube venientem, &c. Sed ideo tunc cum poteſtate magna & maieſtate, quia maior poteſtas & maieſtas illius apparebit ſanctis quibus magnam virtutem dabit, ne tantâ perſecutione vincantur: ſiue in corpore ſuo, in quo ſedet ad dexteram Patris, in quo etiam mortuus eſt & reſurrexit; & aſcendit in cœlum, ſecundum quod ſcriptũ eſt in Act. Apoſt. &c. ſic veniet quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum; meritò credendus eſt non ſolùm in eodem corpore, verum etiam in nube venturus: quoniam ſic veniet, ſicut abiit, & nubes eum ſuſcepit abeuntem. *De tuba mortuos excitante, deque nube in qua Chriſtus ſedebit iudicans, eloquenter Auguſtinus Ser. 180. de temp. qui eſt ſeptimus de Aſcenſione.* Sic veniet quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum. Profectus eſt deſiderabilis, non veniet vobis terribilis; nubes in occurſu, nubes in reditu. Vulnera portauit, ipſa iterum reportabit. Crucem retulit cum triumpho, ſignum filij hominis vobis parebit in cœlo: ſic veniet, in ipſo corpore, in ipſa nube, in ipſa veritate: vobis in amore, impiis in tremore. Beati quibus verè dicitur, ſic veniet, &c. nunquid ſic veniet oculis peccatorum? ipſa erit veritas, ſed non erit ipſa ſecuritas. Dies erit tremendi iudicij, deſcenſus Angelorum, reſurrectio mortuorum. Deſcendent Angeli, & quodam digito tubę ſonantis tangent ſepulcra terræ trementis, vt pignora reſtituant, *corporum credita, &c.*

S.Aug. S.Aug. S.Aug.

S.Aug. *depoſita* throno igneo iudicantis. Aſcendent Angeli ad ſepulchra Prophetarum, & ipſorum Apoſtolorum, omniumque Sanctorum, & dicent eis: ecce eſt qui ſic iterum redit, quomodo aſcendit. Nos diximus, quia ſic veniet quomodo eum vidiſtis euntem in cœlum: qui deduxiſtis euntem, ſuſcipite redeuntem, *to. autem* 10. *Ser.*40. *de Sanctis: qui eſt tertius de animabus fidelium defunctorum, in quo tractat de extremo iudicio:* in illa die, *inquit,* plangent ſuper S.Aug. ſe omnes tribus terræ, & videbunt filium hominis A venientem in nubibus cœli cum virtute magna & maieſtate excelſa, & commouebitur ante eum terra, & peccatores peribunt, & cœlum plicabitur, & mare ſiccabitur, & montes ſicut terra ardebunt, & terra vſque ad inferos. Sol conuertetur in tenebras, & Luna non dabit lumen ſuum, & ſtellæ cadent de cœlo in terram, & virtutes cœlorum commouebuntur, & tunc apparebit ſignum filij hominis, quod eſt crux Chriſti, in cuius lumine tenebrabitur totus mundus.

6. *Iudicij tubam, hæretici malè intelligunt Verbi Prædicationem. De Reſur. cap. 24. à p.*

a 1. Theſſ. 4.16. *IPſe Dominus in iuſſu & in voce archangeli & tuba Dei deſcendet de cœlo, & mortui in Chriſto primi reſurgent: deinde nos qui viuimus: qui ſimul cum illis tollemur in nubibus obuiam Chriſto in aërem, & ita ſemper cum Domino erimus.* Quæ vox archangeli, quæ tuba Dei audita iam? niſi fortè in cubiculis hæreticorum? Nam etſi tuba Dei, euangelicus ſermo dici poteſt, qui illos iam vocaret; ſed aut mortui erunt iam corporaliter, vt reſurrexerint, & quomodo viuunt? aut in nubes erepti; & quomodo hîc ſunt? miſerrimi reuera, vt Apoſtolus pronuntiauit, qui in 2. Tim. 1. 15 iſta tantùm vita ſperantes habebuntur; excludendo, dum præripiunt, quod poſt illam repromittitur; fruſtrati circa veritatem, non minùs quàm Phygellus & Hermogenes.

IVDICII TVBAM. SCHOL. VI.

IPſe Dominvs 1. *Theſſ.* 4. 16. Ipſe Dominus, *Syr.* *noſter*, in iuſſu & in voce Archangeli, & in tuba Dei deſcendet de cœlo: & mortui qui in Chriſto ſunt reſurgent primi. Deinde nos qui viuimus, qui relinquimur, ſimul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Chriſto in aera, & ſic ſemper cum Domino erimus. Avdita iam, *ridet Valentinianos, alioſque ſimiles dicentes, vel iam factam eſſe reſurrectionem, cùm quæ eam iuxta Scripturam præcedere debent, ſicut vox & tuba de qua hîc Paulus, nondum impleta fuerint: vel nullam aliam præter animæ à morte peccati reſurrectionem admittunt.* In cvbicvlis, *carpit clancularias, & ſummo ſilentio commendatas Valentini diſciplinas & fabulas.* Evangelicvs sermo, *de quo Propheta dicit,* clama, ne ceſſes, quaſi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo ſcelera eorum, & domui Iacob peccata eorum. Vt resvrrexerint, *adeo vt iam ex mortuis redierint ſuſcitati.* Et qvomodo vivvnt? *Supple, adhuc poſt reſurrectionem miſeris vitæ mortalis oppreſſi, qui inter eos computati ſunt, in quantum aliam & beatam, & immortalem reſurrectionem & vitam æternam non expectant, ſtultè & præproperè vſurpantes reſurrectionem; inter eos de quibus Paulus.* 1. *Cor.*15.19. Si in hac vita tantùm, in Chriſto ſperantes ſumus, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus. Frvstrati, *ſpe ſcilicet, quam dat nobis Scriptura diuina.* Phygellvs et Hermogenes. 2. *Tim.* 1. 15. Scis hoc, quòd auerſi ſunt à me omnes qui in Aſia ſunt, ex quibus eſt Phygellus & Hermogenes, *nota ibidem paulò ſupra egiſſe de incorruptione æternæ vitæ, vbi de Chriſto verſu* 10. qui deſtruxit quidem mortem, illuminauit, *Syr. patefecit,* autem vitam & incorruptionem per Euangelium: in quo poſitus ſum ego prędicator, & Apoſtolus, & Magiſter Gentium. Ob quam cauſam etiam hæc patior, *ſicut dicit in Actis: de reſurrectione mortuorum ego iudicor,* ſed non confundor. Scio enim cui credidi, & certus ſum, quia potens eſt depoſitum meũ ſeruare, *corpus in tumulo poſitum, & tabernaculum carnis in ſepulchro depoſitum,* in illum diem, *reſurrectionis. De vtraque tuba tam prædicationis, quàm iudicij hæc ab Auguſtino decerpo De* S.Aug. *prima quidem, Ser.*106. *de temp. vbi de muris Hiericho euerſis ad ſonitum tubarum.* Clamare, *inquit,* iubemur & vehementer clamare. Ne parcas, inquit, *ſic enim Eſa.* 18. *apud* 70. *pro eo quod habet vulgata, ne ceſſes,* id eſt peccatoris iniquitati, ne tacendo pereas, B & dum verecundiæ eius conſulis, non conſulas ſanitati; ne vulnera illius quę clamando reſecare poteras, reticendo in peius enutrias, &c. Scitis quod tuba non tam oblectationis eſſe ſoleat, quam terroris: non tam delectationem præferre, quàm inferre formidinem. Tuba itaque peccatoribus neceſſaria eſt, quæ non ſolùm aures eorum penetret, ſed & cor concutiat: nec delectet cantu, ſed caſtiget auditu: & ſtrenuos quoſque hortetur in bonis, & remiſſos terreat pro delictis. Nam ſicut in prœlio tuba formidoloſi militis mentem deiicit, & animum fortis accendit: ita & Sacerdotalis tuba mentem peccatoris humiliat, animos viri ſancti corroborat. Nec parcit voci, vt parcat ſaluti, & vno eodemque ſono, iſti adhortationem dat quemadmodum ſit fortior ad C vincendum. Illi terrorem incutit, quemadmodum ſit tardior ad peccandum. *De tuba autem iudicij, quam prædicator velut Archangelus ſumma nuntians, peccatorum auribus frequenter perſonare debet, ita idem Auguſtinus Ser.* 54. *de temp. circa f.* Cùm, *inquit,* ad illam Aug. Archangeli tubam omni buccinâ clariorem totus ſimul cœperit mugire mundus; cùm, ſicut dicit Propheta, venerit Dominus ponere orbem terræ deſertum, & peccatores perdere ex eo: quando, ſicut dicit ſcriptura, peccatores & impij mittentur in ſtagnum ignis, & fumus tormentorum illorum aſcendet in ſęcula ſæculorum. Qui tunc tremor, quæ caligo, quæ tenebræ criminoſos quoſque negligentes, ac reprobos trepidos occupabunt? Ne ergo & nos in iſtum veniamus cruciatum animæ, expergiſca- D mur, *à ſomno & morte peccati hoc tubæ ſono reſurgamus,* dum corrigendi tempus eſt, &c. ſimplicitatem columbæ & caſtitatem turturis præferentes, ſpiritalibus virtutum pennis releuemur in cœlum, ſecundum illud quod ait Apoſtolus: ſimul, *inquit,* rapiemur in nubibus obuiam Chriſto in aëra, & ſic ſemper cum Domino erimus, *& in Pſal.*80. Buccinate in Neomenia tuba. Neomenia noua Luna, noua vita eſt, Aug. *ecce noua facio omnia,* cum tota fiducia nouam vitam prædicate, ſtrepitum vitæ veteris nolite metuere. Quin præceptum ipſi Iſraël eſt, &c. vbi præceptum, ibi iudicium. Qui enim in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. *Iudicem autem tuba præcedet, vocans mortuos ad iudicium in quò,* legis factores iuſtificabuntur, *tranſgreſſores verò punientur.*

7. *Iudicium per ignem, manens ethnicos Deum ex operibus ignorantes Iudæos, & Chriſtianos Euangelio rebelles, Marcion eraſit ex Paulo. 5. Cont. Marc. cap. 16. in p. ad m.*

COgimur quædam identidem iterare, vt cohærentia eis confirmemus, Dominum & hic
retributorem vtriuſque meriti, dicimus circumferri ab Apoſtolo, aut Creatorem, aut
(quod nolit Marcion) parem Creatoris, apud quem iuſtum ſit afflictatoribus noſtris rependi
afflictationem; & nobis qui afflictemur requietem, in reuelatione Domini Ieſu venientis à 2. Theſſ. 1.
cœlo cum angelis virtutis ſuæ, & in flamma ignis. Sed flammam & ignem delendo hæreti- 7.
cus extinxit, ne ſcilicet noſtratem Deum faceret. Lucet tamen vanitas lituræ. Cùm enim ad
vltionem venturum ſcribat Apoſtolus Dominum exigendam de eis qui Deum ignorent, &
qui non obaudiant Euangelio, quos ait [a] *pœnam luituros, exitialem, æternam, à facie Domini, &*
à gloria valentiæ eius: ſequitur vt flammam ignis inducat; ſcilicet veniens ad puniendum; a Ibid. 8.
ita & in hoc, nolente Marcione, crematoris Dei Chriſtus eſt, & in illo Creatoris eſt, quod & 9.
etiam de ignorantibus Dominum vlciſcitur, id eſt de ethnicis. Scorſum enim poſuit Euangelio non obaudientes, ſiue Chriſtianos peccatores, ſiue Iudæos. Porrò de ethnicis exigere pœnas, qui Euangelium fortè non norint, non eſt Dei eius, qui naturaliter ſit ignotus, nec vſquam niſi in Euangelio ſit reuelatus, non omnibus ſcibilis. Creatori autem etiam naturalis agnitio debetur ex operibus intelligendo, & exinde in pleniorem notitiam requirendo. Illius eſt ergo etiam ignorantes Deum plectere, quem non liceat ignorari. Ipſum quod ait,
à facie Domini & à gloria valentiæ eius, verbis vſus Eſaïæ, ex ipſa cauſa, eundem ſapit Domi-
num [b] *conſurgentem, vt comminuat terram.* b Eſa. 2. 19.

IVDICIVM PER IGNEM. VII. SCHOL.

A COGIMVR IDENTIDEM. *Frequenter obligamur aliqua retexere vt alia quæ cum ipſis connexa ſunt confirmemus.* VTRIVSQVE MERITI, *vt vnicuique reddat iuſtus iudex ſecundum propria merita.* CIRCVMFERRI, *vbique in ſuis Epiſtolis prædicari Chriſtum eiuſque Patrem, non tantùm bonum & miſericordem, ſed & quidquid contra ſentiat Marcion, peccatorum vindicem, qualem nos Deum Creatorem credimus. Vnde & fateri cogitur Deum à Paulo prædicatum, vel ipſiſſimum eſſe ſicuti verè eſt, Creatorem, vel ſimilem Creatori, nec tantummodo miſericordem & bonum, ſed etiam iuſtum, qui affligentes nos affligat, & requiem nobis æternam retribuat poſt huius vitæ ærumnoſæ labores, cùm Chriſtus venerit in iudicio manifeſtus. Ita enim Paulus*
B *2. Theſſ. 1. 3. & ſeq.* Gratias agere debemus ſemper Deo pro vobis, fratres, ita vt dignum eſt, quoniam ſupercreſcit fides veſtra, & abundat charitas vniuſcuiuſque veſtrûm, ita vt & nos ipſi in vobis gloriemur in Eccleſiis Dei pro patientia veſtra & fide, & in omnibus perſecutionibus veſtris, & tribulationibus quas ſuſtinetis. In exemplum iuſti iudicij Dei, *Syr. ad demonſtrationem*, vt digni habeamini in regno Dei, *Syr. regno Dei*, pro quo & patimini. Si tamen iuſtum eſt, *ſiquidem iuſtum eſt*, apud Deum retribuere tribulationem iis qui vos tribulant, & vobis qui tribulamini, requiem nobiſcum in reuelatione Domini Ieſu, de cœlo cum Angelis virtutis eius, in flamma ignis dantis vindictam iis qui non nouerunt Deum, & qui non obediunt Euangelio Do-
C mini noſtri Ieſu Chriſti, qui pœnas dabunt in interitu æternas a facie Domini, & à gloria virtutis eius, cùm venerit glorificari in ſanctis ſuis, & admirabilis fieri in omnibus qui crediderunt. EXTINXIT. *Marcion fruſtra eraſit hæc duo verba*, flammam & ignem, *non enim minus etiam illis eraſis, manet Pauli ſententia Chriſtum vltorem, proindeque Deo Creatori ſimilem aſſerentis.* INDVCAT. *Supple Chriſtus.* CREMATORIS DEI, *per ignem concremantem vindicis, Chriſtus eſt filius. Et in hoc ipſo quod de Gentilibus Deum verum Creatorem ignorantibus pœnas exigit, eiuſdem Creatoris filius eſſe probatur, cuius gloriæ ſit zelator. Ergo, tam Iudæorum & Chriſtianorum qui Euangelio prædicato ſibi*

A *inobedientes fuerint, & Gentilium qui fortè de eo nihil audierint, ſed lumini rationis reſtiterint, Chriſtus eſt iudex. Subtiliter autem Tertullianus Marcionem aggreditur, probans zelum Chriſti contra ignorantes Deum, non poſſe exerceri contra ignorantes Deum illum nouum quem ipſe colit, nullis omnino operibus, aut prophetiis notum; ſed Deum tuetur Creatorem cuius attributa inuiſibilia, per opera viſibilia omnibus, etiam Gentilibus innoteſcunt*, ita vt ſint inexcuſabiles. NISI IN EVANGELIO, *qui Deus Marcionis, priùs quàm Euangelium Marcionis ederetur omnino cognoſci, & ſciri non potuit.* IN PLENIOREM NOTITIAM. *Ex lumine naturæ, ad lumen fidei per Dei vocantis gratiam procedendo.* VERBIS VSVS ESAIÆ. *Eo ipſo quod Paulus vtitur verbis*
B *Prophetæ veteris teſtamenti, ſatis oſtendit ſe eſſe eiuſdem Dei Creatoris Apoſtolum, Chriſtumque eiuſdem filium. Locum habes Iſaiæ Scholio ſecundo ſupra. De iudicio in flamma ignis, ſæpiùs egit Pſaltes.* Ignis à facie eius exarſit, carbones ſuccenſi ſunt ab eo. Ignis ante ipſum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Pones eos vt clibanum ignis in tempore vultus tui. Dominus in ira ſua conturbabit eos, & deuorabit eos ignis Pſal. 20. *in quem locum breuiter Auguſtinus.* S. Aug. Dextera tua inueniat omnes qui te oderunt. Inueniatur, *inquit*, ô Rex, poteſtas tua cùm ad iudicandum veneris, omnibus inimicis tuis, qui eam in humilitate tua non intellexerunt. Claritas quâ regnas ad dexteram Patris, inueniat in die iu-
C dicij puniendos omnes qui te oderunt, quia nunc ipſi non inuenerunt eam. Pones eos vt clibanum ignis. Conſtitues eos ardentes intrinſecus conſcientiâ impietatis ſuæ. In tempore vultus tui, in tempore manifeſtationis tuæ. Dominus in ira ſua conturbabit eos, &c. Deinde conturbari vindictâ Domini, poſt accuſationem conſcientiæ, dabuntur igni æterno deuorandi. *Idem Aug. lib. 16. de Ciuit. cap. 24. de clibano fumante tranſeunte inter animalia diuiſa ab Abraham in pacto quod cum Deo contraxit.* S. Aug. Quod adiungitur: cùm autem iam ſol erat ad occaſum, flamma facta eſt, & ecce fornax fumabunda, & lampades ignis quæ tranſierunt per media diuiſa illa: ſignificat iam in fine ſæculi per ignem iudicandos eſſe carnales.

Sicut enim afflictio Ciuitatis Dei qualis antea nunquam fuit, quæ ſub Antichriſto futura ſperatur, ſignificatur tenebroſo timore Abrahæ circa Solis occaſum, id eſt propinquante iam fine ſæculi: ſic ad Solis occaſum, id eſt ad ipſum iam finem, ſignificatur iſto igne dies iudicii dirimens carnales per ignem ſaluandos, & in igne damnandos. *Et Ser. 54. de temp.* S. Aug. *ex eodem loco Gen. 15.* Veſpera, *inquit*, illa finem mundi ſignificauit, animalia illa typum omnium gentium in Chriſto credentium prætulerunt. Quæ tamen gentes quia in ſe non ſolùm carnales, *per animalia terreſtria expreſſos*, ſed etiam ſpiritales, *per aues ſignificatos*, id eſt non ſolùm bonos, ſed etiam malos habent, ideo animalia illa diuiſa ſunt, & ignis tranſiuit per ea ſecundùm illud quod dicit Apoſtolus, 1. Cor. 3. dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur. Clibanus ille ardens & fumans, & lampas ignis, diem iudicii figurauit. Et ideo ſuper A beatum Abraham timor & horror tenebroſus incubuit. Vnde intelligimus, quòd ſi in die iudicii vix iuſtus ſaluabitur, peccator & impius vbi parebunt? 1. Petri 4. Clibanus ergo ardens & fumans ſignificauit diem iudicii: diem, inquam, iudicii in quo erit fletus & ſtridor dentium: in quo erit vlulatus & lamentatio, & tarda pœnitentia: quando mouebuntur fundamenta montium, & ardebit terra vſque ad inferos deorſum: quando ſicut dicit B. Petrus 2. 3. Cœli ardentes ſoluentur, elementa ignis ardore tabeſcent. Quando ſicut Dominus ipſe in Euangelio dicit, etiam virtutes cœlorum commouebuntur. Quando Sol obſcurabitur, &c. vbi ſe tunc impii videbunt, vbi adulteri, vbi ebrioſi, vbi maledici ſe recognoſcent? vbi amatores luxuriæ, vbi raptores, vbi ſuperbi & inuidi apparebunt? quid infœlices pro ſua defenſione dicturi ſunt, quos toties admonitos, & tamen imparatos dies ille repererit?

IVDICII TEMPVS.

1. Iudicium, & proinde Regnum Dei iam propinquum, ſupponit remotum in veteri lege. 4. Cont. Marc. cap. 24. à m.

Luc. 10. 9. REgnum Dei, neque nouum neque inauditum, ſic quoque confirmauit, dum illud iubet annuntiari adpropinquaſſe. Quod enim longè fuerit aliquando, id poteſt dici adpropinquaſſe. Si autem nunquam retro fuiſſet, antequam adpropinquaſſet, nec dici potuiſſet adpropinquaſſe, quod nunquam longè fuiſſet. Omne quod nouum, & incognitum eſt, ſubitum eſt. Omne quod ſubitum eſt, quum annuntiatur, tunc primùm ſpeciem inducens, tunc primùm accipit tempus. Ceterùm, nec retrò tardaſſe poterit, quamdiu non annuntiabatur; nec ex quo annuntiari cœperit, adpropinquaſſe. Etiam adjicit, vt eis qui illos non recepiſ- a Luc. 10. 11 ſent, dicerent; a *Scitote tamen adpropinquaſſe regnum Dei.* Si hoc non & comminationis gratiâ mandat, vaniſſimè mandat. Quid enim ad illos ſi adpropinquaret regnum, niſi quia cum iudicio adpropinquat? in ſalutem ſcilicet eorum, qui annuntiationem eius recepiſſent. Quomodo? ſi comminatio non poteſt ſine executione, habes Deum executorem, & comminatorem, & iudicem in vtroque.

2. Iudicij tempus erit, vel in Paſchate, vel in Pentecoſte. De Bapt. cap. 19.

V. Verbum Spiritus ſancti gratia, &c. Num. 10.

IVDICII TEMPVS. I. SCHOL.

NEQVE NOVVM. *Vt fingit Marcion, cùm longè ante Euangelium, fuerit in veteri teſtamento prænuntiatum iudicium, in quo Chriſtus plenum accepturus eſt & manifeſtum ſuper omnes Reges, & Principes regnum & principatum.* SPECIEM INDVCENS. *Sumens exiſtentiam, eamque manifeſtans.* RETRO TARDASSE. *Priùs, antea, dilatum & retardatum fuiſſe.* SCITOTE TAMEN. *Luc. 10. 9.* Dicite illis: appropinquauit in vos, *Syr. ad vos*, regnum Dei. In quamcumque autem ciuitatem intraueritis, & non ſuſceperint vos, exeuntes in plateas eius, dicite: Etiam puluerem qui adhęſit nobis de ciuitate veſtra extergimus in vos: tamen hoc ſcitote, quia appropinquauit, *Syr. ad vos*, regnum Dei. Dico vobis quia Sodomis in die illa remiſſius erit quàm illi ciuitati. SINE EXECVTIONE. *Vanè enim & fruſtra comminaretur regnum Dei, hoc eſt iudicium, in quo iuxta Paulum*, Viuorum & mortuorum dominabitur, *appropinquare; niſi quod comminatur, etiam ſententiâ definitiuâ in reprobos ferendâ executurus eſſet.* IN VTROQVE. *Id eſt tam comminando, quàm exequendo; vel in introitu & exitu ciuitatis, admonendo ciues de propinquo aduentu ſuo ad iudicium. De quo & longè antè Moyſes, vltima tempora præcinens, Deut. 32.* Iuxta eſt dies vltionis, & adeſſe feſtinant tempora. *Quæ quidem quantò magis tardant,* B *tantò maiori impetu incautos inuadent. Sic enim de appropinquante regno & iudicio Pſaltes admonitos electos & dilectos Dei aduertit*, 59. 6. Dediſti metuentibus te ſignificationem, vt fugiant à facie arcus. Per tribulationes, *inquit*, temporales ſignificaſti tuis fugere ab ira ignis ſempiterni. Dicit enim Apoſtolus Petrus 1. 4. tempus eſt vt iudicium incipiat à domo Dei. Et ſi initium à nobis, qualis finis erit eis qui non credunt Dei Euangelio? & ſi iuſtus vix, &c. quid ergo futurum eſt in iudicio? arcus eſt extentus, adhuc in comminatione eſt, nondum in præſentatione. Et videte quid ſit in arcu. Nonne ſagitta in C priora mittenda eſt? Neruus tamen retrò extenditur in contrarium, quàm illa mittenda eſt: & quantò plùs erit eius extenſio retrorſum, tantò maiore impetu illa currit in priora. Quid eſt quod dixi? quantò magis differtur iudicium, tantò maiore impetu venturum eſt. Ergo de temporalibus tribulationibus gratias Deo agamus qui dedit plebi ſuæ ſignificationem, vt fugiat à facie arcus; vt exercitati fideles eius in tribulationibus temporalibus, digni ſint euadere damnationem ignis æterni, quæ inuentura eſt omnes qui iſta non credunt. *De eodem arcu in Pſalm. 58.* Intendit arcum ſuum donec infirmentur. Minæ, *inquit*, Dei non ceſſant. Arcus Dei, minæ Dei. Inten-

Aug. (margin beside "Per tribulationes")

Aug. (margin beside "Minæ, inquit")

ditur arcus; nondum ferit. Intendit arcum ſuum donec infirmentur: & multi infirmati ſunt, ipſius intentione arcus territi. Nam hinc infirmatus eſt ille qui dixit: quid me iubes facere? Ego ſum, inquit, Ieſus Nazarenus quem tu perſequeris, qui cla- A mabat de cœlo arcum tendebat. Multi ergo qui fuerant inimici, infirmati ſunt & conuerſi. Noluerunt erigere diu ceruices ſuas aduersùs perſeuerantiam extenti arcus.

** 3. Iudicij ſub tempus, mulieribus nuptias repetentibus malè ſcriptura ominatur.*
De Monog. cap. 16. in f.

NVbant igitur huiuſmodi in finem vſque, vt in iſta confuſione carnis, ſicut Sodoma & Matth. 24. 38.
Gomorra, & diluuij dies ab illo vltimo exitu ſæculi deprehendantur. Adjiciunt ter- a 1. Cor. 15. 32.
tium dictum, [a] *manducemus, & bibamus: & nubamus: cras enim moriemur.* Non recogitantes,
[b] *væ illud prægnantibus & lactantibus*, multò grauius & amarius euenturum in concuſſione b Luc. 21. 23.
totius mundi, quam euenit in vaſtatione vnius particulæ Iudææ. Satis opportunos nouiſſimis temporibus fructus iteratis matrimoniis colligant, vbera fluitantia, & vteros nauſeantes, & infantes pipiantes. Parent Antichriſto, in quæ libidinoſius ſæuiat. Adducet illis carnifices obſtetrices.

IVDICII SVB TEMPVS. III. SCHOL.

NVBANT. *Ironicè dicta, quin etiam inſultanter, iuxta errorem ſuum à nobis refutatum in Alphabeto errorum; Verbo Nuptiæ ſecundæ.* CONFVSIONE CARNIS. *Quaſi erubeſcendæ ſint ſecundæ nuptiæ, ob commixtionem* duorum in vnam carnem. SICVT SODOMA. *Proh pudor, vt non modò ſtupro, ſed & Sodomiæ comparet iterata matrimonia. In hoc abutens loco Matth. 24. 37. & ſeq.* Sicut autem in diebus Noë ita erit & aduentus filij hominis. Sicut enim erant in diebus ante diluuium comedentes, & bibentes, nubentes, & nuptui tradentes, vſque ad eum diem quo intrauit Noë ad Arcam, & non cognouerunt donec venit diluuium, & tulit omnes: ita erit & aduentus filij hominis. TERTIVM DICTVM. *Epicuro dignum, nempe,* nubamus, *alia duo retulit Paulus 1. Cor. 15. 32.* Si ſecundùm hominem ad beſtias pugnaui Epheſi; *id eſt nullam aliam vitam ſperans, quam Gentilis gladiator Amphitheatri*, quid mihi prodeſt, ſi mortui non reſurgunt? Manducemus, & bibamus, cras enim moriemur. *Quem locum Aug. tractat Ser. de reſur. mort. cap. 1.* Animaduertimus, *inquit*, cùm
Aug. Apoſtoli Epiſtola legeretur, laudabilem motum fidei, charitatiſque veſtræ: quemadmodum exhorrueritis homines, qui putãtes hanc ſolam eſſe vitam, quam cũ pecoribus habemus cõmunem: poſt mortem autem finiri totũ quod eſt hominis, nec eſſe vllam ſpem vitæ vlterius melioris: pruritum malarum aurium corrumpentes dicunt: manducemus & bibamus &c. Et quod eſt pernicioſius, de ſepulto mortuo argumentum ſepeliendi cordis aſſumitur, & di-
Aug. citur. Manducemus, &c. *& cap. 6.* irrident etiam fidem aſſerentium ſurrecturos eſſe mortuos, dicentes ſibi: Ecce iſte poſitus eſt in ſepulchro, audiatur vox illius; ſed huius non poteſt. Patris mei vocem B audiam, aui mei, proaui. Quis inde ſurrexit? quis indicauit quid agatur apud inferos? Benè nobis faciemus cùm viuimus, &c. Si pater tuus reſurgeret, crederes: Dominus omnium reſurrexit, & non credis? vnde enim ita voluit mori & reſurgere, niſi vt omnes vni crederemus, ne à multis deciperemur? Et quid faceret pater tuus ſi reſurgeret, & loqueretur? VÆ ILLVD. *Luc. 21. 23.* Væ autem prægnantibus & nutrientibus, *Syr. quæ lactantes fuerint*, in illis diebus: erit enim preſſura magna ſuper terram & ira populo huic. *Aug. Ser. 20. de Verbis Dom. in hunc lo-* Aug.
cum: quotieſcumque vobis Euangelica lectio recitata fuerit, in qua dicit, væ prægnantibus, &c. Non hoc de mulieribus legitimos viros habentibus credite. *Sic cadit Tertulliani errorem.* Quid enim mali fecit mulier, quæ de proprio marito concepit? quare illi in die iudicii malè erit quæ hoc fecit, quę Deus C iuſſit? Non ergo de mulieribus quæ iuſtè concipiunt & pariunt, hoc credendum eſt; ſed de illis quos ſupra diximus, qui iniuſtè concupiſcendo rem alienam, imprægnati eſſe videntur; de quibus ſcriptum legimus concepit dolorem & peperit iniquitatem. VNIVS PARTICVLÆ, *vrbis Ieruſalem.* SATIS OPORTVNOS. *Ironicè dicta.* VBERA FLVITANTIA, *præ pondere lactis.* VTEROS NAVSEANTES. *Sic enim ſe habent prægnantes vt cibos quoſque meliores faſtidiant, noxios appetant.* PIPIANTES. *Verbum exprimens vagitum & clamorem querulum, & plorabundum infantum.* LIBIDINOSIVS, *voluptatem in ſæuiendo ferocem impleat.* CARNIFICES OBSTETRICES. *Crudelior quippe erit ipſo Pharaone mandante obſtetricibus infanticidia Hebræorum: vel carnifices ſecum ducet, qui vteros matrum gladiis aperiant ad præcocem exitum infantum. Vel recens natos velut alter Herodes occidant.*

4. Iudicij dies occultus præuenietur ab Antichriſto, & Romani Imperij defectu.
De Reſur. cap. 24. à m. ad f.

MAieſtas Spiritus ſancti perſpicax eiuſmodi ſenſuum, & in ipſa ad Theſſalonicenſes
epiſtola ſuggerit; [a] *De temporibus autem & temporum ſpatijs, fratres, non eſt neceſſitas ſcri-* a 1. Theſſ. 5. 1.
bendi vobis: ipſi enim certiſſimè ſcitis quod dies Domini, quaſi fur nocte, ita adueniet: quum dicent,
Pax; & Tuta ſunt omnia; tunc illis repentinus inſiſtet interitus. Et in ſecunda, pleniore ſollicitu-
dine ad eoſdem; [b] *Obſecro autem vos, fratres, per aduentum Domini noſtri Ieſu Chriſti, & congrega-* b 2. Theſſ. 2. 1.
tionem noſtram ad illum, ne citò commoueamini animo, neque turbemini, neque per ſpiritum, neque per ſermonem, ſcilicet pſeudoprophetarum; *neque per epiſtolam*, ſcilicet pſeudapoſtolum, *ac ſi per noſtram, quaſi inſiſtat dies Domini. Ne quis vos ſeducat vllo modo: quoniam niſi veniat abſceſſio primò, huius utique regni, & reueletur delinquentiæ homo,* id eſt Antichriſtus, *filius perditionis, qui aduerſatur, & ſuperextollitur in omne quod Deus dicitur, vel religio; uti ſedeat in templo Dei, adfir-*

mans Deum ſe. Nonne meminiſtis, quod cùm apud vos eſſem, hæc dicebam vobis? Et nunc quid detineat ſcitis, ad reuelandum eum in ſuo tempore. Iam enim arcanum iniquitatis agitatur; tantum qui nunc tenet, teneat; donec de medio fiat: quis, niſi Romanus ſtatus? cuius abſceſſio in decem reges diſperſa, Antichriſtum ſuperducet: *& tunc reuelabitur iniquus, quem Dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui, & euacuabit apparentia aduentus ſui; cuius eſt aduentus ſecundùm operationem ſatanæ in omni virtute, & ſignis, atque portentis mendacij, & in omni ſeductione iniuſtitiæ, eis qui pereunt.*

IVDICII DIES. IV. SCHOL.

PERSPICAX SENSVVM. *[Dans claram intelligentiam] Paulo quomodo & quo ſenſu ſit intelligendum Euangelium Chriſti, quo nos vigilare admonuit, ne à die Domini tanquam fure aduenıente præoccupemur, ſuggeſsit Apoſtolo vt ſic etiam Theſſalonicenſes admoneret,* 1. 5. 1. de temporibus autem & momentis, fratres, non indigeo vt ſcribam vobis, ipſi enim diligenter, *Syr. verè ſcitis*, quia dies Domini ſicut fur in nocte, ita veniet. Cùm enim dixerint, pax & ſecuritas, tunc repentinus eis ſuperueniet interitus, ſicut dolor in vtero habenti, & non effugient. *De quo ſic breuiter* [S.Aug.] *Aug. to. 4. lib. 83. quæſt. q. 58. vbi de ætatibus mundi.* Ætas, *inquit*, vltima generis humani, quæ incipit à Domini aduentu vſque in finem ſeculi, quibus generationibus computetur incertum eſt. & hoc vtiliter Deus voluit latere, ſicut in Euangelio ſcriptum eſt, & Apoſtolus atteſtatur dicens, diem Domini [S.Aug.] tanquam furem, in nocte eſſe venturum. *Et quæſt. 59. in verba.* Media autem nocte, id eſt nullo ſciente aut ſperante. Quippe cum ipſe Dominus dicat, de die autem illa & hora nemo ſcit. Et Apoſtolus, dies Domini tanquam fur in nocte, ita veniet. Ex quo ſignificatur, eum penitus latere cùm venerit. ET IN SECVNDA. *Hic non repeto locum Pauli iam ſæpiùs relatum de aduentu Antichriſti, de quo conſule Verbum* Antichriſtus. *Et Verbum*, imperium. *In cuius illuſtrationem plura ex Auguſtino retulimus.* [ABSCESSIO IN DECEM REGIS] *Diſceſsio Imperij Romani, cuius ſtatus diuidetur decem Regibus. De quo Aug. lib. 20. de Ciuit. cap. 23.* Tempus, *inquit, de regno Antichriſti* [S.Aug.] *loquitur iuxta Danielem 7.* & tempora & dimidium temporis, annum vnum eſſe, & duos, & dimidium, ac per hoc tres annos & ſemiſſem, &c. Vereri me ſanè fateor, ne in decem Regibus, *quos exprimunt decem cornua beſtiæ apud eundem Prophetam*, quos tanquam decem homines videtur inuenturus Antichriſtus, fortè fallamur; atque ita ille inopinatus adueniat, non exiſtentibus tot Regibus in orbe Romano. Quid enim ſi numero iſto denario vniuerſitas Regum ſignificata eſt: poſt quos ille venturus eſt, ſicut millenario, centenario, ſeptenario, ſignificatur plerumque vniuerſitas, atque aliis aliiſque numeris quos nunc commemorare non eſt neceſſe? [S.Aug.] *De die Domini occulto, & inopinato Antichriſti aduentu, hæc rurſum ex Aug. colligo in Pſal. 9. in verſum* Secundum multitudinem iræ ſuæ non exquiret. *Et ſequentes, quos de Antichriſto exponit.* Multum, *inquit*, iraſcitur Dominus, dum non exquirit, dum quaſi obliuiſcitur, & non attendit peccata; & per fraudes & ſcelera ad diuitias honoreſque peruenitur: quod maximè in illo Antichriſto euenturum eſt, qui vſque adeo beatus videbitur hominibus, vt etiam Deus putetur. Sed quanta iſta ira ſit Dei, do-

[A] cent ſequentia. Non eſt Deus in conſpectu eius, &c. quantam pœnam patitur qui ſecundis rebus peccatorum ſuorum eò perducitur, vt non ſit Deus in conſpectu eius, & contaminentur viæ eius in omni tempore, id eſt cogitationes & conſilia eius immunda ſint. *Inde à Paulo dicitur homo peccati:* auferuntur iudicia tua a facie eius. Animus enim malè ſibi conſcius, dum ſibi videtur nullam pœnam pati, credit quòd non iudicet Deus. & ſic auferuntur iudicia Dei à facie eius, cùm hæc ipſa ſit magna damnatio. Et omnium inimicorum ſuorum dominabitur. Ita enim traditur, quod Reges omnes ſuperaturus ſit, & ſolus regnum obtenturus: quando etiam ſecundum Apoſtolum 2. Theſſ. 2. qui de illo prædicat, in templo Dei ſedebit, extollens ſe ſuper omne quod colitur, & quod dicitur Deus: & quo- [B] niam traditus in concupiſcentiam cordis ſui, & damnationi vltimæ deſtinatus, per nefarias artes, ad illud vanum & inane culmen dominationemque venturus eſt, propterea ſequitur: dixit enim in corde ſuo, non mouebor de generatione in generationem ſine malo. Id eſt, fama mea & nomen meum, de hac generatione in generationem poſterorum non tranſiet, niſi artibus adipiſcar tam excelſum principatum, de quo poſteri tacere non poſſint. &c. quod quidem & iam de Simone diffamatum eſt, cùm ſceleratis artibus cœlum ſe putaſſet adepturum, & de humana generatione in diuinam generationem rebus magicis tranſiturum: quid ergo mirum ſi etiam ille homo peccati, qui totam nequitiam & impietatem, quam omnes pſeudoprophetæ inchoauerunt, impleturus eſt. [& tanta ſigna facturus, vt decipiat], ſi fieri poteſt etiam electos Dei dicturus eſt in corde ſuo. non mouebor de generatione, &c. oculi eius in pauperem reſpiciunt. Iuſtos enim maximè perſe- [C] cuturus eſt, de quibus dictum eſt, B pauperes, &c. inſidiatur in occulto, *ſupra dixerat; ſed & in inſidiis* [Aug.] *cum diuitibus in occultis, vt interficiat innocentem. In occultis puto dictum eſſe, vbi non facilè intelligitur, quid appetendum, quidue fugiendum ſit. Innocentem autem interficere, eſt ex innocente, facere nocentem. Id eſt interficere innocentiam: quod vi doloque præſtabit Anti-* [Aug.] *chriſtus.* Leonem in cubili dicit eum, in quo & vis & dolus operabitur. Prima enim perſecutio Eccleſiæ violenta fuit, cùm proſcriptionibus, tormentis, cędibus Chriſtiani ad ſacrificandum cogerentur; altera perſecutio fraudulenta eſt, quę nunc per huiuſcemodi hęreticos, & falſos fratres agitur. Tertia ſupereſt per Antichriſtum ventura, quâ nihil eſt periculoſius, quoniam & violenta, & fraudulenta erit, vim habebit in imperio, dolum in miraculis. Ad vim relatum eſt, quod dictum eſt, leo: ad dolos, quod dictum eſt, in cubili ſuo.

IVDICII ORDO ET SPECTACVLVM.

1. Iudicij extremi ſpectaculum, fides iam nobis repræſentat. De Spectac. cap. 30. per totum.

QVale ſpectaculum in proximo eſt, aduentus Domini iam indubitati, iam ſuperbi, iam triumphantis? Quæ illa exultatio angelorum, quæ gloria reſurgentium ſanctorum? quale regnum exinde iuſtorum? qualis ciuitas noua Hieruſalem? Atenim ſuperſunt alia

ſpectacula, ille vltimus & perpetuus iudicij dies, ille nationibus inſperatus, ille deriſus, cùm tanta ſeculi vetuſtas & tot eius natiuitates vno igne haurientur. Quæ tunc ſpectaculi latitudo? quid admirer? quid rideam? vbi gaudeam? vbi exultem? tot ſpectans reges, qui in cœlum recepti nuntiabantur, cum ipſo Ioue & ipſis ſuis teſtibus in imis tenebris congemiſcentes? item præſides, perſecutores Dominici nominis, ſæuioribus, quàm ipſi contra Chriſtianos ſæuierunt, flammis inſultantibus liqueſcentes; præterea ſapientes illos philoſophos coram diſcipulis ſuis vnà conflagrantibus erubeſcentes, quibus nihil ad Deum pertinere ſuadebant, quibus animas aut nullas, aut non in priſtina corpora redituras adfirmabant; etiam poëtas non ad Rhadamanti, nec ad Minoïs, ſed ad inopinati Chriſti tribunal palpitantes. Tunc magis tragœdi audiendi, magis ſcilicet vocales in ſua propria calamitate: tunc hiſtriones cognoſcendi ſolutiores multò per ignem: tunc ſpectandus auriga, in flammea rota totus ruber: tunc xyſtici contemplandi, non in gymnaſiis, ſed in igne iaculati: niſi quod nec tunc quidem illos velim viſos, vt qui malim ad eos potiùs conſpectum inſatiabilem conferre, qui in Dominum deſæuierunt. Hic eſt ille (dicam) fabri aut quæſtuariæ filius, ſabbati deſtructor, Samarites, & dæmonium habens. Hic eſt quem à Iuda redemiſtis: hic eſt ille arundine & colaphis diuerberatus, ſputamentis dedecoratus, felle & aceto potatus. Hic eſt quem clam diſcentes ſubripuerunt vt reſurrexiſſe dicatur, vel hortulanus detraxit, ne lactucæ ſuæ frequentiâ commeantium adlæderentur. Vt talia ſpectes, vt talibus exultes, quis tibi prætor, aut conſul, aut quæſtor, aut ſacerdos de ſua liberalitate præſtabit? & tamen hæc iam quodammodo habemus per fidem ſpiritu imaginante repræſentata. Ceterùm qualia illa ª Eſa.64.4.
ſunt ª *quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt?* credo, circo, & vtraque cauea, & omni ſtadio gratiora. 1.Cor.2.9.

IVDICII ORDO. I. SCHOL.

IAM INDVBITATI, *cùm ante iudicium, multi de eius aduentu glorioſo dubitauerint.* EXVLTATIO ANGELORVM. *De ruinis implendis.* PERPETVVS DIES. *Quia ſententia in illo ferenda æternùm durabit.* NATIONIBVS INSPERATVS, *cuius prædicationi Gentiles non crediderunt, cuius etiam prædicatores deriſerunt.* TOT NATIVITATES. *Res, vrbes, &c. ſingulis ſæculis in orbe producta igne vltima conflagrationis abſumentur.* TOT SPECTANS REGES. *Tranſlatos in Deos.* SVIS TESTIBVS. *Scriptoribus prophanis.* LIQVESCENTES. Montes ſicut cera fluxerunt à facie Domini. Sicut cera fluit à facie ignis, ſic pereant peccatores à facie Dei. SAPIENTES ILLOS PHILOSOPHOS. *Prouidentiam Dei, immortalitatem animæ, corporum reſurrectionem negantes. Aug. in Pſ.140.*

Aug. Quoniam adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum, abſorpti ſunt iuncti petræ iudices eorum. Quid eſt, *inquit*, abſorpti ſunt iuxta petram? Petra autem erat Chriſtus, &c. Iuxta, id eſt comparati iudices magni, potentes, docti. Ipſi dicuntur iudices eorum, tanquam iudicantes de moribus, & ſententiam proferentes. Dixit hoc Ariſtoteles. *Ex nihilo nihil fieri: à priuatione ad habitum, nullum dari regreſſum.* Adiunge illum petræ, & abſorptus eſt. Quis eſt
Aug. Ariſtoteles? Audiant; dixit Chriſtus: & apud inferos contremiſcit. Dixit hoc Pythagoras. *Metempſychoſi animas in alia ſubinde corpora reuolui.* Dixit hoc Plato. Adiunge illos petræ, compara authoritatem illorum authoritati Euangelicæ; compara inflatos crucifixo: dicamus eis: vos literas veſtras conſcripſiſtis in cordibus ſuperborum; ille crucem ſuam fixit in cordibus Regum. Poſtremò ille mortuus eſt, & reſurrexit: mortui eſtis, & nolo quærere quemadmodum reſurgatis. Ergo abſorpti ſunt, &c. tandiu videntur aliquid dicere, donec comparentur petræ, &c. Quid ergo erit? audient verba mea quoniam præualuerunt. *Vulgata, potuerunt.* ▫ *potentiam! cœlum, inquit, & terra tranſibunt, verba autem*
Aug. *mea non præteribunt. Et ſi, inquit Aug. alibi, tranſibunt, quæ fecit Deus, quantò magis, quæ condidit Romulus?* Præualuerunt verba mea verbis eorum. Dicta ſunt ab eis quædam diſertè, ſed a me vera. Aliud eſt laudare loquacem, aliud laudare veracem, &c. Vnde autem præualuerunt verba Domini? *verbis minacibus tyranni, & ipſius Antichriſti?* Ecce ego mitto vos ſicut oues in medio luporum. Nolite timere eos qui occidunt corpus, &c. dedit timorem, ſubiecit ſpem, inflammauit charitatem. NON AD RHADAMANTI. *De his Plato in Axioco. Et Homerus in Odyſ. tres nominat, Minoëm, Æacum, & Rhadamantum. De infernis iudicibus tacito eorum nomine, Auguſtinus lib.1. de Ciuit. cap.19. vbi de Lucretia ſui ipſius innocentis interfectrice.* Proferte, *inquit*, ſententiam. Quod ſi propterea non poteſtis, S.Aug.
quia non adſtat quam punire poſſitis; cur interfectricem innocentis & caſtæ tantâ prædicatione laudatis? quam certè apud infernos iudices, etiam tales, quales poëtarum veſtrorum carminibus cantitantur, nullâ ratione defenditis, &c. SOLVTIORES, *motu leniori.* AVRIGA, *olim in ſpectaculo Circenſi.* XISTICI, *qui olim in vibrandis iaculis exercebantur.* NEC ILLOS VELIM. *Vt minus meritos, opprobrio dignos & confuſione, quàm Iudæos.* QVÆSIVARIÆ, *pauperis matris, & lanificio victum quærentis.* DISCENTES, *diſcipuli ſuffurati ſunt.* HORTVLANVS, *horti cuſtos, in quo Chriſtus ſepultus eſt.* DE SVA LIBERALITATE. *Spectacula namque illuſtres viri populo de ſuis facultatibus exhibebant.* HÆC IAM. *Gratum, pergratum ſpectaculum exhibet fidelibus deſcriptio iudicij facta in Scriptura, ex quibus ſatis conijcitur, qualia ſunt quæ Paulus, poſt Eſaiam, ſenſus omnes, nec ipſum cor hominis capere poſſe dixit.* VTRAQVE CAVEA. *Ex qua inde gladiatores, inde feræ certatura emittebantur. Spectaculum iudicij habes & apud Aug. Ser.130. de temp. circa f.* Quando, *inquit*, venturus eſt, Sol obſcurabitur, & Luna non dabit lu- S.Aug.
men ſuum: tanta enim erit eminentia ſplendoris in Chriſto, vt etiam clariſſima cœli luminaria præ fulgore luminis diuini abſcondantur, &c. Conſideraſti quanta virtus ſit ſigni, hoc eſt crucis? Sol obſcurabitur, &c. Crux verò fulgebit, & obſcurabit luminaria cœli, delapſiſque ſyderibus ſola radiabit; vt diſcas quoniam Crux & Luna lucidior, & Sole erit præclarior, quorum ſplendorem, diuini luminis

illuſtrata fulgore ſuperabit. Quemadmodum enim ingrediente Rege in ciuitatem, exercitus antecedit, præferens humeris ſigna atque vexilla regalia, & ambitu præparationis armiſonæ annuntiat Regis introitum. Ita Domino deſcendente è cœlis præcedet exercitus Angelorum, qui ſignum illud, id eſt triumphale vexillum ſublimibus humeris præferentes, diuinum Regis cœleſtis ingreſſum, terreſtrium mentibus nuntiabunt. Tunc, inquit, commouebuntur virtutes cœlorum, de Angelis dicit, &c. Quamobrem tunc Angeli contremiſcent, & vnde trem r apprehendet eos? Non enim illi habent iudicari: ſed quemadmodum principe iudicante, non ſolùm rei, ſed & Officia quæ nihil ſibi conſcia ſunt, timore & tremore comprehenduntur propter iudicis terrorem. Ita & tunc cùm genus humanum iudicabitur, etiam cœleſtes miniſtri pauebunt, & terribili apparatu de iudicis intuentis horrenda formidine contremiſcent. Sed quare crux apparebit tunc, & quam ob cauſam in eius prælatu Dominus aduenict, ratio perſpicua eſt; vt agnoſcant conſilium iniquitatis ſuæ, qui Dominum maieſtatis crucifixerunt, &c. tunc plangent omnes tribus terrę videntes accuſatorem ſuum, id eſt, ipſam crucem, & in ipſo arguente cognoſcent peccatum ſuum ſerò, & fruſtra fatebuntur impiam cæcitatem. Quid autem miraris ſi crucem afferens veniet, vbi & ipſa vulnera oſtendet? tunc videbunt in quem compunxerunt. Quemadmodum enim in Thoma fecit, volens incredulitatem diſcipuli coarguere, &c. tunc oſtendet vulnera, & crucem manifeſtabit, quoniam ipſe eſt qui crucifixus eſt. *Et lib. 20. de Ciuit. cap. 24. vbi exponit verba Pſalmi 49.* Deus manifeſtus veniet, &c. Hoc, *inquit*, nos de Domino noſtro Ieſu Chriſto intelligimus, quem de cœlo ſperamus eſſe venturum ad viuos & mortuos iudicandos. Manifeſtus enim veniet inter iuſtos & iniuſtos iudicaturus iuſtè, qui priùs venit occultus ab iniuſtis iudicandus iniuſtè. Ipſe, inquam, manifeſtus veniet, & non ſilebit; id eſt in voce iudicis euidens apparebit, qui priùs cùm veniſſet occultus, ante iudicem ſiluit, quando ſicut ouis ad immolandum ductus eſt, & ſicut agnus coram tondente fuit ſine voce, quemadmodum de illo per Eſaiam legimus prophetatum, & in Euangelio videmus impletum, &c. Quod verò dictum eſt, aduocabit cœlum ſurſum, &c. hunc videtur habere ſenſum ſecundum rectam fidem, vt cœlum intelligatur in eis, qui cum illo ſunt iudicaturi, & terra in eis qui iudicandi ſunt: & aduocabit cœlum ſurſum, non hîc intelligamus, rapiet in aëra, ſed in iudiciarias ſedes eriget. Poteſt & illud intelligi aduocabit cœlum ſurſum, aduocabit Angelos in ſupernis & excelſis locis, cum quibus deſcendat ad faciendum iudicium: Aduocabit & terram, id eſt homines in terra vtique iudicandos. Si autem vtrumque ſubaudiendum eſt, cùm dicitur, & terram, id eſt aduocabit & ſurſum, vt iſte ſit ſenſus; aduocabit cœlum ſurſum, & terram aduocabit ſurſum, nihil melius intelligi exiſtimo, quàm homines qui rapientur obuiam Chriſto in aëra: ſed cœlum dictum propter animas, terram propter corpora. Diſcernere porrò populum ſuum quid eſt, niſi per iudicium, ſeparare bonos à malis, tanquam oues ab hœdis? Deinde conuerſio ſermonis ad Angelos facta eſt: congregate illi iuſtos eius, profectò enim per Angelicum miniſterium tanta res peragenda eſt. *Quale ſpectaculum, cùm omnium hominum cineribus per Angelos collectis, reformatiſque Dei poteſtate corporibus, animæ beatorum de ſurſum, damnatorum, deorſum corpora pro meritis diuerſa reſument, cum Archangelo Michaële præferente vexillum crucis, decies centenis millibus Angelorum Chriſtus comitatus, in nube lucida, in arcu cœleſti ſedens, cum Apoſtolis viriſque Apoſtolicis, omne hominum genus in valle Ioſaphat congregatum iudicabit, & æternâ ſententiâ dirimet reprobos ab electis; quos hinc inde Angeli ad dexteram, dæmones ad ſiniſtram iudici præſentabunt.*

S. Aug.

2. *In iudicio extremo, anima Gentilis & Athei contra ſe ſimul & rea & teſtis.* *De Teſtim. An. cap. 6. in f.*

MEritò omnis anima & rea, & teſtis eſt: in tantum & rea erroris, in quantum & teſtis veritatis; & ſtabit ante aulas Dei, die iudicij, nihil habens dicere. Deum prædicabas, & non requirebas: dæmonia abominabaris, & illa adorabas: iudicium Dei appellabas, nec eſſe credebas: inferna ſupplicia præſumebas, & non præcauebas: Chriſtianum nomen ſapiebas, & Chriſtianum perſequebaris.

IN IVDICIO EXTREMO. II. SCHOL.

IN TANTVM REA. *Ipſa anima & conſcientia cuiuſque, in die iudicij ſimul & criminum ſuorum rea, & contra ſemetipſam teſtis erit, tam veritatis fidei quam ſecuta fuerit, quàm erroris quem fuerit amplexata, dum ante regale Dei palatium adſtabit, nihil habens quod opponat iudici exprobranti, ſiue fidei, ſiue lumini naturali, non reſpondiſſe opera.* DEVM PRÆDICABAS. *Sciebas, & docebas Deum eſſe vnum, principium, & finem tuum, nec tamen eum quærebas, cùm inclamaret fidelis Propheta David.* Faciem tuam Domine requiram. Oſtende faciem tuam, & ſalui erimus. NEC CREDEBAS. Factis negans, *ſi enim viuâ fide credidiſſes, cautiùs in via recta ambulaſſes.* PRÆSVMEBAS. *Præſentiebas.* CHRISTIANVM PERSEQVEBARIS. *Odio & malignâ voluntate, vltione, &c. Nemo ſe decipiat, nemo fallat, nemo de miſericordia Dei ſibi blandiatur. Auguſtini monitum eſt tom. 9. lib. de 10. Chordis, cap. 1. ex Pſalm. 102.* Miſericors & miſerator Dominus, longanimis & multùm miſericors. Quàm largiter, *inquit*, prærogat miſericordiam in præſenti ſæculo, tam ſeuerè minatur iudicium in futuro ſæculo, &c. Multùm delectat omnes peccatores & amatores huius ſæculi, quia miſericors & miſerator, &c. Sed ſi amas tam multa mitia, time ibi & vltimum quod, ait, & verax, &c. Excuſſit lætitiam malè præſumentium, & induxit timorem dolentium. Gaudeamus ad miſericordiam Domini, ſed timeamus ad iudicium Domini. Parcit dum tacet. Tacet, ſed ſemper non tacebit. Audi dum non tacet in verbo, ne non tibi vacet audire, dum non tacebit in iudicio, &c. Non eſt vnde præſumas cùm ille venerit, nec falſos teſtes adduces quibus ille fallatur, nec patronos fraudulentis circumuentionibus & linguoſis artibus adhibebis, nec ambies aliquo modo, vt iudicem poſſis corrumpere, &c. tunc enim ipſe erit iudex cauſæ tuæ, qui modò eſt teſtis vitæ tuæ. Aug.

Aug. *Et to. 9. lib. 3. de Symbolo ad Catechumenos, cap. 8.* Ille, *inquit*, qui priùs venit occultus, veniet in poteſtate manifeſtus. Ille qui iudicatus eſt, veniet iudicaturus. Ille qui ſtetit ante hominem, iudicaturus eſt omnem hominem, Deus manifeſtè veniet. Quid eſt manifeſtè veniet? non ſicut priùs homo humilis, ſed ſicut Deus homo maieſtate ſublimis. Et iudicabit. Quomodo iudicabit? non enim vt iudex terrenus quæſiturus eſt teſtes vt te conuincat: aut veritatem per tormenta requiſiturus, vt confeſſum puniat; cùm ſit iudex ipſa iuſtitia, & teſtis ſibi ſit ipſa mala conſcientia. Ille iudex, dilectiſſimi, nec gratiâ præuenitur, nec miſericordiâ iam flectitur, nec pecuniâ corrumpitur, nec ſatisfactione mitigatur. Hîc dum tempus eſt, quidquid poteſt anima agat pro ſe, vbi locus eſt miſericordiæ; nam ibi quid pro ſe agat non habebit, quia iuſtitiæ ſolius locus erit. Hîc agat anima pœnitentiam, vt ille poſſit mutare ſententiam. Hîc det panem, vt accipiat poſtmodum ſalutem. Hîc faciat miſericordiam, vt ibi inueniat indulgentiam. *Sic præmonuit Paulus conſcientiam aduerſum ſeipſam teſtem in iudicio facturam Rom. 2. 15.* Aug. Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt, eiuſmodi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex: qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis: teſtimonium reddente illis conſcientiâ ipſorum, & inter ſe inuicem cogitationibus accuſantibus, aut etiam defendentibus, in die cùm iudicabit Deus occulta hominum ſecundùm Euangelium meum, per Ieſum Chriſtum. *Quem locum citat Auguſtinus, lib. 20. de Ciuit. cap. 26. circa f. vbi ex Malach. 3. ſic Chriſtum iudicem inducit:* Accedam, *inquit*, ad vos in iudicium, & ero teſtis velox ſuper maleficos, & ſuper adulteros, &c. Quibus damnabilibus enumeratis criminibus, addidit: quoniam ego Dominus Deus veſter, & non mutor. Tanquam diceret: cùm vos mutauerit, & in deterius culpa veſtra, & in melius gratia mea, ego non mutor. Teſtem verò ſe dicit futurum, quia in iudicio ſuo non indigebit teſtibus. Eumque velocem; ſiue quia repente venturus eſt; eritque iudicium ipſo inopinato eius aduentu celerrimum, quod tardiſſimum videbatur: ſiue quia ipſas conuincet ſine vlla ſermonis prolixitate conſcientias. In cogitationibus enim, ſicut ſcriptum eſt Sap. 1. impij interrogatio erit. Et Apoſtolus: Cogitationibus, *inquit*, accuſantibus, vel etiam excuſantibus, in die quâ iudicabit, &c. Etiam ſic ergo Dominus futurus teſtis intelligendus eſt velox, cùm ſine mora, reuocaturus eſt in memoriam, vnde conuincat, puniatque conſcientiam. S.Aug.

* *3. Iudicium cuique reddet iuxta geſta in Corpore 5. cont. Marc. cap. 12. in m. Omnia item tam interna quàm externa reuelabit. Vide Verbum Reſurrect. Veritas, num. 13.*

*OMnes ait *nos oportere manifeſtari ante tribunal Chriſti, vt recipiat vnuſquiſque quæ per corpus admiſit, ſiue bonum, ſiue malum.* Si enim tunc retributio meritorum, quomodo iam aliqui cum Deo poterunt deputari? Et tribunal autem nominando, & diſpunctionem boni ac mali operis; vtriuſque ſententiæ iudicem oſtendit; & corporum omnium repræſentationem confirmauit. Non enim poterit, quod corpore admiſſum eſt, non corpore iudicari. Iniquus enim, Deus, ſi non per id punitur quis aut iuuatur, per quod operatus eſt. a 2. Cor. 5. 10.

IVDICIVM CVIQVE. III. SCHOL.

OMNES AIT. *Paulus ſcilicet, 2. Cor. 5. 10.* Omnes enim nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti vt referat quiſque propria corporis prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum. *Tranſlat. Syr.* Futurum eſt enim vt nos omnes ſiſtamur ante tribunal Meſchicho, vt reportet vnuſquiſque in corpore ſuo id quod egit ſibi, ſiue bonum, ſiue malum. *Aug. lib. 17. de Ciuit. cap. 4. vbi tractat illud Ieremiæ 9.* Aug. In hoc glorietur, qui gloriatur, intelligere & ſcire Dominum, & facere iudicium, & iuſtitiam in medio terræ. Quid eſt, *inquit*, in medio terræ? Neque enim non debent facere iudicium & iuſtitiam, *hoc eſt rectè viuere*, qui habitant in extremis terræ: quis hoc dixerit? &c. Sed ne quiſquam putaret poſt finem vitæ, quæ in hoc agitur corpore, ſupereſſe tempus iudicium, iuſtitiamque faciendi, quam cùm eſſet in carne, non fecit, & ſic diuinum euadi poſſe iudicium; in medio terræ mihi videtur dictum, cùm quiſque viuit in corpore. In hac quippe vita ſuam terram quiſque circumfert, quam moriente homine recipit terra communis, reſurgenti vtique redditura. Proinde in medio terræ, id eſt, cùm anima noſtra iſto terreno clauditur corpore, faciendum eſt iudicium & iuſtitia, quod nobis proſit in poſterum, quando recipiet quiſque ſecundùm ea quæ per corpus geſſit, ſiue bonum, ſiue malum. Per corpus quippe vbi dixit Apoſtolus, per tempus quo vixit in corpore. Non enim ſi quis malignâ mente, atque impiâ cogitatione blaſphemet, neque id vllis membris corporis operetur, ideo non erit reus, quia id non motu corporis geſſit, cùm hoc per illud tempus geſſerit, quo geſſit & corpus. Iſto modo congruenter intelligi poteſt, etiam illud quod in Pſalmis legitur: Deus autem Rex noſter ante ſæcula, operatus eſt ſalutem, *in decreto æterno*, in medio terræ: vt Dominus Ieſus accipiatur Deus noſter qui eſt ante ſæcula, quia per ipſum facta ſunt ſæcula: operatus eſt ſalutem noſtram in medio terræ: cùm Verbum caro factum eſt, & terreno habitauit in corpore. *Adde & in cruce operatum ſalutem in medio Iudæa iudicatum ad tribunal Pilati. Vbi rurſum ante Regem & iudicem,* cui Pater omne iudicium dedit, *nos omnes manifeſtari oportet, &c.* SI TVNC, *ſcilicet poſt reſurrectionem.* QVOMODO IAM. *Facta reſurrectio in anima à Marcionitis aliiſque hæreticis dicitur, carnis reſurrectionem negantibus.* ALIQVI CVM DEO. *Et hîc ipſe errat cœlum claudens animabus ante reſurrectionem, de quo conſule Alphabetum errorum.* DISPVNCTIONEM. *Mercedem.* VTRIVSQVE SENTENTIÆ. *Sana, & ſuauis. Contra ſenſum Marcionis qui Chriſtum ſolùm bonum & manſuetum admittit.* REPRÆSENTATIONEM. *Reſurrectionem, quam idem negat. Et proinde præſentationem ante tribunal.* NON CORPORE, *ſine corpore reſuſcitato.* PER ID PVNITVR. Per quæ quis peccat, per hæc & torquetur. *Locum Pauli tractat Auguſtinus ſermone 35. de Verbis Apoſtoli:* Audiuimus, *inquit*, B. Apoſtolum terribiliter nos & ſalubriter admonentem: ſic enim ait: Omnes nos manifeſtari oportet, &c. Quam rem etiam Dominus in Euangelio denuntiat dicens: filius hominis venturus eſt in gloria ſua, cum Angelis ſuis, & tunc reddet vnicuique ſecundùm opera ſua. Diligenter quæſo attendite fratres, & mecum pariter paueſcite: quia non dixit, quod reddat vnicuique ſecun- S.Aug.

dum miſericordiam ſuam, *quam aptè ad mentem* A *Tertulliani contra Marcionem, Deum & Chriſtum tantummodo miſericordem admittentis, iudicem verò & vltorem reprobantis*, ſed ſecundùm opera ſua. Hic enim eſt miſericors, ibi iuſtus. Nam quòd non ſtatim in peccatores vindicat, patientia eſt, non ne-
S. Ang. gligentia. Non ille potentiam perdidit, ſed nos ad pœnitentiam reſeruauit; vnde valde timendum eſt, ne quantò diutius expectat vt corrigamur, tantò grauiùs vindicet, ſi emendari noluerimus, &c. Et ideo rogo, fratres, vt quotidie cogitemus, quales erimus in die iudicii, puriſſimis Angelorum conſpectibus offerendi, & æterno iudici rationem de libris conſcientiæ reddituri, remotis omnibus probationibus. Certum eſt in die illa ipſum ante ſe hominem conſtituendum, & ipſam ſui vitam in cordis ſpeculo demonſtrandam, & teſtes contra eam non deforis aliquando, ſed intus de ipſa anima proferendos. Adiicienda erunt non aliqua peregrina, ſed nimiùm nota teſtimonia, id eſt opera ſua. Ordinabuntur ante infœlicem animam peccata vel crimina ſua, vt eam & conuincat probatio, & confundat agnitio; ſecundùm illud quod ſcriptum eſt, arguam te, & conſtituam te ante faciem tuam. Quicumque ſe modò dum licet, emendare neglexerit, ante illum cœleſtem populum, primum excepturus erit de confuſione ſupplicium: & anima quæ modò per pœnitentiam compendioſam, tranſactas peccatorum ſuorum putredines curare diſſimulat, ante illud tribunal metuendum, ſine vllo remedio in perpetuo tartaro manebit.

4. *In Iudicio Deus iuſtus & miſericors excludet reprobos ab electis 4. cont. Marc. cap. 30. in m.*

QVoties adhuc ſe iudicem oſtendit, & in iudice Creatorem? Quoties vtique eiecit, & damnat rejiciendo. Sicut hîc quoque; [a] *Quum ſurrexerit*, inquit, *paterfamilias*, Quod
a Luc. 13. 25. nisi quòd dixit Eſaïas, [b] *Quum ſurrexerit comminuere terram; & clauſerit oſtium*; vtique excludendis
b Eſa. 2. 19 iniquis, quibus pulſantibus reſpondebit *Neſcio vnde ſitis.* Et rurſus enumerantibus quòd co-
c Luc. 13. 27. ram illo ederint, & biberint, & in plateis eorum docuerit, adjicit; [c] *Recedite à me omnes operarij iniquitatis. illic erit fletus & frendor dentium.* Vbi? foris ſcilicet, vbi erunt excluſi, oſtio clauſo ab eo: ergo erit pœna, à quo fit excluſio in pœnam, quum videbunt iuſtos introeuntes in regnum Dei, ſe verò detineri foris. A quo? Si à Creatore, quis erit ergo intus recipiens iuſtos in regnum? Deus bonus. Quid ergo illic Creatori, vt foris detineat in pœnam, quos aduerſarius eius excluſit, ſuſcipiẽdos à ſe, vtique magis in aduerſarii bilem? Sed & ille excluſurus iniquos, ſciat vtique Creatorem illos detenturũ in pœnam, aut non ſciat oportet. Ergo, aut nolente eo detinebuntur, & minor eſt illo qui detinet, cedens ei nolens; aut ſi vult ita fieri, ipſe ita faciendum iudicauit, & non erit melior Creatore, ipſe auctor infamiæ Creatoris. Hæc ſi nullâ ratione conſiſtunt, vt alius punire, alius liberare credatur, vnius erit tam iudicium quàm & regnum; & dum vnius eſt vtrumque, qui & iudicat, Creatoris eſt.

IN IVDICIO. IV. SCHOL.

IVDICEM OSTENDIT. *Frequenter Chriſtus nomen* B *& officium iudicis ſibi tribuit, quidquid contra ſentiat Marcion, & in dignitate iudicis ſe ſatis oſtendit eſſe filium Dei Creatoris.* CVM SVRREXERIT, *Luc. 13. 25.* Cùm autem intrauerit pater familias, & clauſerit oſtium, *tranſlat. Syr. ex qua hora ſurrexerit Dominus domus, & oecluſerit oſtium*, incipietis foris ſtare, & pulſare oſtium dicentes: Domine aperi nobis: & reſpondens dicet vobis, neſcio vos vnde ſitis. ET RVRSVS. Tunc incipietis dicere: manducauimus coram te & bibimus, & in plateis noſtris docuiſti. Et dicet vobis: neſcio vos vnde ſitis, diſcedite à me omnes operarii iniquitatis. *Syr mendacij.* Ibi erit fletus & ſtridor dentium. ERGO ERIT PŒNA. *Inflicta à Chriſto Creatoris filio.* IVSTOS INTROEVNTES. *Ibidem verſu 28.* Cùm videritis Abraham, & Iſaac, & Iacob, & omnes Prophetas in regno Dei, vos autem expelli foras. C QVID ILLIC CREATORI. *Si Deus bonus Marcionis, admittit in regnum, quid foris patitur Creatorem, ibi detinentem in pœna, fletu, ſtridore dentium, eos quos Deus Marcionis, vel in hoc ſanus excluſit. Nonne Creator vt aduerſario ſuo Deo moueret bilem, benignè potiùs ab eo excluſos excipere deberet?* SED ET ILLE. *Deus Marcionis, vel ſciet Deum Creatorem puniturum eſſe excluſos à regno ſuo, vel neſciet. Si ſciet, & volet tamen ab eo plecti à ſe excluſos, fortior eo erit Creator puniens: ſi volet autem puniri à Creatore à ſe excluſos, & ſeparatos ab electis, vbi erit bonitas maior Dei Marcionis, qui ſeueritati Dei Creatoris annuat, quem tamen propter ſeueritatem infamat?* CONSISTVNT, *nullo argumento probabili nituntur, vt alius Deus punitor, alius liberator admittatur, vnus idemque erit Chriſtus Dei Creatoris filius, qui iuſto iudicio ſeparet electos à reprobis, his ſupplicium partiens, illis regnum; hos neſciens, illos agnoſcens. Duo hic ex Aug. refero, in iudicio tranſigenda. Ac primò quidem ſeparationem electorum à* Aug. *reprobis, de qua in Pſal. 49.* Deus manifeſtus veniet, Deus noſter & non ſilebit. Venit, *inquit*, occultus, vt ante iudicem ſtaret; veniet manifeſtus, vt etiam de iudicibus iudicet, &c. Quid enim modò ſilet? & vnde ſunt quæ dicimus? Vnde iſta præcepta? vnde iſta monita? vnde iſta tuba terroris? non ſilet, & ſilet; non ſilet à monendo, ſilet à iudicando. Non ſilet à præcepto, ſilet à iudicio, &c. Ipſe veniet, ſed manifeſtus, non adhuc illudendus, non adhuc alapandus, non adhuc flagellandus, &c. Quia hæc omnia occultus Deus pati voluit, &c. Quia verò ad iudicium veniet, ſequentia docent: Ignis ante ipſum præibit, &c. Si non veniret ignis diei iudicii, & ſola peccatoribus immineret ſeparatio à facie Dei, in qualibet eſſent affluentia deliciarum, non videntes à quo creati ſunt, & ſeparati ab illa dulcedine ineffabili vultus eius, in qualibet æternitate & immunitate peccati, plangere ſe deberent. *Ibi erit fletus & ſtridor dentium, &c.* Qui autem illam dulcedi- Aug. nem non guſtauerunt, ſi non deſiderant Dei faciem, timeant vel ignem. Supplicia terreant, quem præmia non mutant. Vile tibi eſt quod Deus pollicetur, contremiſce quod minatur, &c. Minis Dei, minis æterni ignis prohiberis à malo, inuitaris ad bonum. Vnde piget, niſi quia non credis? &c. Et in circuitu eius tempeſtas valida. Valida tempeſtas ventilatura tam magnam aream. Hac tempeſtate erit illa ventilatio quâ ſeparabitur à Sanctis omne immundum, à fidelibus omnis ſimulatio, à piis & trementibus Verbum Dei, omnis contemptor & ſuperbus. Modò enim mixtura quædam iacet à Solis ortu vſque ad occaſum, &c. *Separabuntur hædi ab ouibus, Zizania à frumentis, mali piſces à bonis*, quinque virgines admittuntur, quinque excludũtur, &c.

Iiſdem porrò, ſicut & operarijs iniquitatis excluſis dicetur neſcio vos, non noui vos, neſcio vnde eſtis vos. *De qua ignorantia idem Auguſtinus, in Pſal. 34. 11.* Aug. Surgentes teſtes iniqui quæ ignorabam interrogabant me. Itane, *inquit*, tu aliquid ignorabas? nonne & in te inſurgentium corda noueras? nonne eorum dolos ante proſpexeras? &c. quid ergo ignorabas? ignorabat peccatum. Et hoc peccatum ignorabat, non quaſi non iudicando, ſed non committendo. Sunt huiuſmodi locutiones etiam quotidianæ, cùm dicis de aliquo, non nouit ſtare, hoc eſt, quia non ſtat. Et non nouit benefacere, quia non benefacit. Non nouit malefacere, quia non malefacit. Quod alienum eſt ab opere, alienum eſt à conſcientia. Quod alienum eſt à conſcientia, alienum videtur, & à ſcientia. Ita dicitur Deus neſcire, quomodo ars non nouit vitia: & tamen per artem cognita diiu-A dicantur. Hoc ergo nobis caput noſtrum, *Chriſtum cuius membra ſumus*, interrogantibus ex ipſius Euangelij ſui veritate reſpondet. cùm dixerimus, Domine quid ignorabas? quid tu potuiſti interrogari quod neſciebas? reſpondit. iniquitates ignorabam, de iniquitatibus interrogabar. Habes in Euangelio, ſi non me credis ignorare iniquitates: quia & ipſos iniquos ignoro, quibus in fine dicturus ſum, non noui vos, recedite à me qui operamini iniquitatem. Nunquid non nouerat, quos damnabat? aut poteſt iuſtè damnari niſi qui malus cognoſcitur? & tamen bonus cognitor non eſt mentitus dicendo, non noui vos: id eſt, non coaptamini corpori meo, *indigni eſtis ob deformitatem, qui corpori Eccleſiæ triumphantis vniamini*, non hæretis regulis meis, vitiis hæſiſtis: S Aug. Ego autem ars ipſa ſum quæ non habet vitium, & in qua quiſque non diſcit niſi non facere vitium.

5. Iudicij exitus duplex. 4. Cont. Marc. cap. 34. circa f.

CVr non capiat ſinum Abrahæ dici temporale aliquod animarum fidelium receptaculum, in quo iam delineetur futuri imago, ac candida quædam vtriuſque iudicii proſpiciatur? admonens quoque vos hæreticos, dum in vita eſtis, Moyſen & Prophetas vnum Deum prædicantes Creatorem, & vnum Chriſtum prædicantes eius, & vtrumque iudicium, pœnæ & ſalutis æternæ, apud vnicum Deum poſitum; [a] *qui occidat & viuificet.*

Luc. 16. 22.

a Deut. 32. 39. & 1. Reg. 2. 6.

IVDICII EXITVS DVPLEX. V. SCHOL.

CVR NON CAPIAT. *Cur non poſſit dici, Abrahæ ſinum fuiſſe aliquod diuerſorium animarum fidelium.* FVTVRI. *Iudicij ſcilicet.* CANDIDA QVÆDAM. *Quoddam tyrocinium, vel vſurpata & anticipata ſententia iudicij in bonos & malos proferendi.* VOS HÆRETICOS. *Marcionitas.* MOYSEN ET PROPHETAS. *Quos Marcionitæ reſpuebant.* APVD VNICVM DEVM. *Veteris ac noui teſtamenti authorem, & vnici Chriſti Patrem, quique ſit ſimul miſericors & iuſtus, pœnam & ſalutem æternam malis ac bonis, pro meritis vtrorumque retribuens. Meminit porrò hic & ſinus Abrahæ, & dicti Abrahæ ad Diuitem.* Habent Moyſem & Prophetas. *Aptiſſimè Auguſt. in hanc rem tract. 49. in cap. 11. Ioannis, in verba:* Lazarus amicus noſter dormit. Dormit, *inquit*, omnis mortuus, & bonus Aug. & malus: ſed quomodo intereſt in ipſis qui quotidie dormiunt & exurgunt, quid quiſque videat in ſomnis: alii ſentiunt læta ſomnia, alii torquentia; ita vt euigilans dormire timeat, ne ad ipſa iterum redeat: ſic vnuſquiſque hominum cum cauſa ſua dormit, cum cauſa ſua ſurgit: & intereſt quali cuſtodiâ quiſque recipiatur, ad iudicem poſtea producendus. Nam & receptiones in cuſtodia pro meritis cauſarum adhibentur, alios iubentur cuſtodire lictores, humano, & miti officio, atque ciuili: Alii traduntur optionibus, *vt eligant quid malint pati*, alii mittuntur in carcerem, & in ipſo carcere non omnes, ſed pro meritis cauſarum, in ima carceris contruduntur. B Sicut ergo diuerſæ cuſtodiæ agentium in officio, ſic diuerſæ cuſtodiæ mortuorum, & diuerſa merita reſurgentium. Receptus eſt pauper, receptus eſt diues: ſed ille in ſinu Abrahæ, ille vbi ſitiret, & guttam non inueniret. Habent ergo omnes animæ, vt ex hac occaſione inſtruam charitatem veſtram, habent omnes animæ cùm de ſæculo exierint, diuerſas receptiones S. Aug. ſuas: habent gaudium boni, & mali tormenta. Sed cùm facta fuerit reſurrectio, *in his duobus delineata*, & bonorum gaudium amplius erit, & malorum tormenta grauiora, quando cum corpore torquebuntur, recepti ſunt in pace ſancti Patriarchæ, Prophetæ, Apoſtoli, Martyres, boni fideles, omnes tamen adhuc in fine recepturi ſunt quod promiſit C Deus: promiſſa eſt enim reſurrectio etiam carnis, mortis conſumptio, vita æterna cum Angelis: hoc omnes ſimul accepturi ſumus: Nam requiem quæ continuò poſt mortem datur, ſi eâ dignus eſt, tunc accipit quiſque cùm moritur. Priores acceperunt Patriarchæ, videte ex quo requieſcunt. Poſteriores, Prophetæ, recentiùs Apoſtoli, multò recentiores Sancti Martyres, quotidie boni fideles: & alii in iſta requie tandiu ſunt, alii non tandiu: alii paucioribus annis, alii recenti tempore. *Pro menſura diſtantiæ temporis ad iudicium.* Cùm verò ab hoc ſomno euigilabunt, ſimul omnes quod promiſſum eſt, accepturi ſunt.

IVDICIVM EXTREMVM ÆTERNVM ERIT, ET SPEM ET TIMOREM EXACVIT.

1. Iudicium vltimum, perfectum & æternum erit. De Reſur. cap. 14. circa f.

DIcimus plenum primò perfectumque credendum iudicium Dei, vt vltimum iam atque exinde perpetuum: vt ſic quoque iuſtum, dum non in aliquo minus: vt ſic quoque Deo dignum, dum pro tanta eius patientia, plenum atque perfectum. Itaque plenitudinem perfectionemque iudicii, non niſi de totius hominis repræſentatione conſtare.

2. Iudicium vltimum plenum & æternum, cuius occulta dies nos ſollicitos reddit. De An. cap. 33. inf.

BEnè philoſophi docetis, vtiliter ſuadetis, leuiora poſt mortem ſupplicia vel præmia; cùm ſi quod iudicium animas manet, grauius debeat credi in diſpunctione vitæ, quàm in adminiſtratione: quia nihil plenius, quàm quod extremius; nihil autem plenius, quàm quod diuinius. Deus itaque iudicabit plenius, quia extremius, per ſententiam æternam tam ſupplicii quàm refrigerii, nec in beſtias, ſed in ſua corpora reuertentibus animabus: & hoc ſemel, & in eum diem quem ſolus Pater nouit, vt pendulâ expectatione ſollicitudo fidei probetur; ſemper diem obſeruans, dum ſemper ignorat; quotidie timens, quod quotidie ſperat.

IVDICIVM VLTIMVM. I. & II. SCHOL.

CREDENDVM. *Quod toties in veteri & nouo Teſtamento prænunciatum eſt.* IVDICIVM DEI: Dei enim perfecta ſunt opera, & omnes viæ eius iudicia. PLENVM. *In quo implebit quod prædixit:* Sagittas meas complebo in eis. VT VLTIMVM. *Non quod priora iudicia quæ in homines exercuit, perfecta non fuerint: ſed quia vltimum & poſtremum futurum ſit & immutabile & æternum, proindeque Deo dignum dicente:* Ego Deus & non mutor. *Sententia enim Dei iudicis in hac vita flecti poteſt & molliri peccatorum pœnitentiâ, vnde dicit:* Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos *Vnde & Tertullianus ſubijcit,* pro tanta eius patientia. *Iuxta Paulum:* Ignoras quoniam patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundùm autem duritiam tuam & impœnitens cor B tuum, theſaurizas tibi iram in die iræ. DVM NON IN ALIQVO MINVS. *Iuſtitia enim libra vtrinque ex æquo penſitat, & reddit prout quiſque geſſit in corpore. In priuato autem iudicio poſt cuiuſque mortem, iudicat & plectit in aliquo minus, quàm videlicet mereatur corpus, quod ſine ſenſu & dolore remanet vſque ad extremum iudicium, in quo æquabitur æternitas pœnæ eius, pœnæ animæ & tormentis eius.* ITAQVE PLENITVDINEM, *&c. ſupple dicimus & concludimus ex perfectione & plenitudine vltimi iudicij, tribunali iudicis, plenum & perfectum hominem ex puluere ſuſcitatum in anima & corpore repræſentari debere; aliàs non eſſet plenum & perfectum iudicium, niſi exerceretur in totum hominem. Auguſtinus de Catechizandis Rudibus, cap. 25.*

S.Aug. Crede fortiter & inconcuſsè, quia omnia quæ videntur quaſi pereundo humanis oculis ſubtrahi, ſalua & integra ſunt omnipotentiæ Dei, qui ea cùm voluerit, ſine vlla mora & difficultate reparabit, ea dumtaxat, *quæ ad integritatem corporis pertinent*, quæ iuſtitia eius reparanda eſſe iudicat: vt in his corporibus reddant homines factorum ſuorum rationem, in quibus ea fecerunt: & in his mereantur aut commutationem cœleſtis incorruptionis, pro meritis pietatis; aut corruptibilem corporis conditionem pro meritis iniquitatis, non quæ morte ſoluantur, ſed quæ materiam ſempiternis doloribus præbeat.

2. BENE DOCETIS. *Ironicè.* LEVIORA. *Quaſi anima ſola vel patiatur vel lætetur, relicto corpore inſenſibili voluptatum & dolorum.* IN DISPVNCTIONE D VITÆ, *in extremitate, dum poſt mortem iudici Deo ſiſtitur rationem redditura anteactæ vitæ.* QVAM QVOD EXTREMIVS. *Sic enim Domini vltima computa œconomorum attentiùs aduertunt, & pleniùs dijudicant.* SENTENTIAM ÆTERNAM. *Ad æterna refrigeria vel ſupplicia mittentem.* NEC IN BESTIAS. *Iuxta Metempſychoſim Pithagoræ.* SEMEL. *Nunquam deinceps à corpore ſoluendis. Aug. lib. de Catechiſandis Rudibus, cap. 25. Hinc hortatur timore & ſpe ad morum correctionem.*

S.Aug. Fuge, *inquit*, per immobilem fidem ad mores bonos. Fuge, frater, illa tormenta, vbi nec tortores deficiunt, nec torti moriuntur, quibus ſine fine A mors eſt, non poſſe in cruciatibus mori: & exardeſce amore atque deſiderio ſempiternę vitæ ſanctorum, vbi nec operoſa erit actio, nec requies deſidioſa. Laus erit Dei ſine faſtidio, ſine defectu; nullum in animo tædium, nullus labor in corpore, nulla indigentia, nec tua cui ſubueniri deſideres, nec proximi cui ſubuenire feſtines. Omnes deliciæ, Deus erit & ſocietas ſanctæ Ciuitatis in illo, & de illo ſapienter beatéque viuentis. Efficiemur enim ſicut ab illo promiſſum ſperamus & expectamus, æquales Angelis Dei; & cum eis pariter illâ Trinitate perfruemur iam per ſpeciem, in qua nunc per fidem ambulamus. Credimus enim quod non videmus, vt ipſis meritis fidei, etiam videre quod credimus, & inhæ- B rere mereamur: vt æqualitatem Patris & Filii & Spiritus ſancti, & ipſius Trinitatis vnitatem, quomodo ſunt hæc tria vnus Deus, non iam verbis fidei, & ſtrepentibus ſyllabis perſonemus, ſed contemplatione puriſſimâ & ardentiſſimâ, in illo ſilentio ſorbeamur. Hęc tene fixa in corde tuo, & inuoca Dominum cui credis, vt tueatur te aduersùs tentationes diaboli, & eſto cautus, ne tibi aliunde hoſtis ille ſubrepat, qui ad ſolatium maleuolentiſſimum damnationis ſuæ, cum quibus damnetur inquirit. VT PENDVLA EXPECTATIONE. *Ideo, inquit, voluit Deus iudicij diem & horam nos latere, vt dum pendet aduentus iudicis, & reditus Domini, ſolliciti ſint ſerui eius, & ſemper timeant quod ſemper expectant. Quam* C *in rem Aug. prælongam Epiſtolam, 80. ad Heſychium ſic concludit; cum circa medium dixiſſet.* Monet, *inquit*, non vt bonus ſeruus cognoſcat temporum finem, ſed vt in omni tempore, in opere bono vigilet, quia neſcit temporum finem. Non monet, vt tempora quæ Pater poſuit in ſua poteſtate, aſſequamur ſuper Apoſtolos; ſed monet vt quoniam neſcimus quando veniat Dominus, in cordis præparatione imitemur Apoſtolos. *Tandem poſt multa pertractata de conſummatione ſæculi.* Remoueamus, *inquit*, de medio ſeruum malum, qui dicens in corde ſuo, moram facit Dominus meus venire, dominatur conſeruis ſuis, & ebrioſis conuiuando miſcetur: Iſte quippe proculdubio Domini ſui odit aduentum. Quo ſeruo malo remoto, conſtituamus ante oculos, tres ſeruos D familiam Dominicam diligenter ſobriéque tractantes, aduentum Domini ſui ſitienter deſiderantes, vigilanter expectantes, fideliter amantes. Si vnus eorum citiùs, alter tardiùs Dominum putat eſſe venturum; tertius verò ſuam de hac re ignorantiam confitetur: quanquam omnes conſonant Euangelio, quia omnes diligunt manifeſtationem Domini, & eam deſideranter & vigilanter expectant: videamus tamen quis amplius conſonet. Vnus dicit: vigilemus & oremus, quia citiùs venturus eſt Dominus: alter dicit, vigilemus & oremus, quia breuis & incerta eſt vita, quamuis tardiùs venturus ſit Dominus: Tertius dicit, vigilemus & oremus, quia &

Aug.

Aug.

breuis & incerta eſt iſta vita, & neſcimus tempus, quando venturus eſt Dominus. Euangelium dicit Marc. 13. videte, vigilate & orate, neſcitis enim quando tempus ſit. Obſecro te quid aliud dicere Aug. audimus hunc tertium, quam quod dicere audimus Euangelium. Omnes quidem præ deſiderio regni Dei hoc volunt eſſe verum quod putat primus; ſed hoc ſecundus negat; tertius verò non negat aliquid horum, ſed ignorare ſe fatetur; quis verum dicat illorum? Proinde ſi hoc factum fuerit quod prædixerat primus, gaudebunt cum illo ſecundus & tertius. Omnes enim manifeſtationem Domini diligunt. Exultabunt itaque citiùs veniſſe quod diligunt. Si autem factum non fuerit, & apparere cœperit hoc potiùs eſſe verum quod dicebat ſecundus, metuendum eſt ne inter ipſas moras perturbentur qui crediderant quod dixerat primus, & incipiant Domini aduentum, non tardum putare, ſed nullum; qui vides quantus ſit interitus animarum. Quod ſi tantæ fidei fuerint, vt ſe ad ſecundi prædicta conuertant, & Dominum etiam tardantem fideliter & patienter expectent; abundabunt tamen opprobria, & inſultationes, atque irriſiones inimicorum multos infirmos à Chriſtiana fide auertentium, dicendo, tam fallaciter eis regnum eſſe promiſſum, quàm A fallaciter dicebatur citò eſſe venturum. Qui autem credunt quod ſecundus dicit, tardiùs Dominum eſſe venturum, ſi falſum fuerit inuentum, Domino citiùs veniente, nullo modo qui ei crediderant, turbabuntur in fide, ſed inopinato gaudio perfruentur. Quapropter qui dicit Dominum citiùs eſſe venturum, optabiliùs loquitur, ſed periculoſiùs fallitur. Venam ergo ſit verum, quia erit moleſtum, ſi non erit verum. Qui autem dicit Dominum tardius eſſe venturum, & tamen credit, ſperat, amat eius aduentum; profectò de celeritate eius etiam ſi fallitur, fœliciter fallitur: habebit enim maiorem patientiam, ſi hoc ita erit; maiorem lætitiam, ſi non erit. Ac per hoc, B ab eis qui diligunt manifeſtationem Domini, ille auditur ſuauiùs, iſti creditur tutiùs. Qui autem quid horum ſit verum, ignorare ſe confitetur, illud optat, hoc tolerat, in nullo eorum errat, quia nihil eorum, aut affirmat, aut negat. Obſecro te, vt me talem non ſpernas, *cum illo tertio ferme ſentientem*, quia & ego te diligo id affirmantem, quod verum eſſe deſidero; *quod ſenſit primus citiùs venturum Dominum*; & tantò magis nolo fallaris, quantò magis amo quod polliceris, & quantò magis video periculoſum, ſi falleris. *De diligendo Aduentu Domini vide infra, numero 4.*

3. Iudicium generale ſcriptura potius prædicere debuit, quàm priuatum perſonæ vel loci, ad excitandos ſpei & timoris motus. De Reſur. cap. 21. in m. ad f.

VEriſimile non eſt, vt ea ſpecies ſacramenti, in quam fides tota committitur, in quam diſciplina tota connititur, ambiguè annuntiata, & obſcurè propoſita videatur: quando ſpes reſurrectionis niſi manifeſta de periculo & præmio, neminem ad eiuſmodi præſertim religionem, publico odio & hoſtili elogio obnoxiam, perſuaderet. Nullum opus certum eſt, mercedis incertæ. Nullus timor iuſtus eſt periculi dubii. Et merces autem & periculum, in reſurrectionis pendet euentu. Sed etſi temporalia, & localia, & perſonalia Dei decreta atque iudicia in vrbes, & gentes, & reges, tam apertè prophetia iaculata eſt, quale eſt, vt æternæ diſpoſitiones eius & vniuerſales in omne hominum genus, lucem ſui fugerint? quantò maiora, tantò clariora eſſe deberent, vt maiora crederentur. Et puto Deo nec liuorem, nec dolum, nec inconſtantiam, nec lenocinium adſcribi poſſe, per quæ ferè promulgatio maiorum cauillatur. Eſa. 13. 1. & ſeq. & 19. 1. & ſeq. & 21. 1. & ſeq. & 24. 1. & ſeq. vſque ad 32.

IVDICIVM GENERALE. III. SCHOL.

SPECIES SACRAMENTI. *Hic articulus ſymboli, nempe extremi iudicij, cui tota fides Chriſtianorum commiſſa eſt, in qua nituntur boni mores, omniumque virtutum praxis, non debuit obſcurè à Prophetis prænuntiari.* QVANDO, *quandoquidem. Niſi enim fides noſtra circa reſurrectionem, & iudicium, probis ac improbis, pro meritis redditurum, certiſſimis & apertiſſimis ſcripturæ locis niteretur; quis gentilium ad Religionem Catholicam conuerteretur, tam exoſam ethnicis, & gentili ſuperſtitioni, malo hoſtilitatis elogio denotari ſolitam; niſi firmiſſimo fidei fundamento ſubnixus eſſet, quo ſpem erigit ad æterna præmia, quorum intuitu ad virtutes inclinatur, ſicut à peccatis æternorum malorum, timore auertitur? Quis certum laborem in domanda carne, vitiiſque frænandis, obiret, ſi incertus de mercede eſſet?* SED ET SI. *Præterea, inquit, ſi Propheta tam apertè iudicia Dei pro temporalibus pœnis, priuatis locis, & perſonis, iaculati ſunt; quis credat æterna ſupplicia & præmia in vniuerſum genus humanum in extremo iudicio decernenda, non clarè, ſed obſcurè prænuntiata fuiſſe?* ET PVTO, *&c. Quis enim audeat Deo impingere notas fraudis, inuidiæ, leuitatis, adulationis? &c.* CAVILLATVR. *Paſſiuè ſumit, quaſi diceret; ſic enim frequenter edicta ſuperiorum promulgata eluduntur; nec ad ea ſubditi ſe obligatos, cauillantur, dum aliquo paſ-* C *ſionis motu & à ſuis maioribus promulgari ſuſpicantur.* MAIORVM. *Referri etiam poteſt hæc vox, ad materias, ſiue res momenti maioris. Quod attinet ad hunc textum per Auguſtinum illuſtrandum, duo præclara ex ſcriptis eius excerpo. Primum quidem, tria cum ipſo Dei iudicia annoto, lib. 20. de Ciuit. cap. 1.* Quod, *inquit*, in confeſſione ac profeſſione tenet omnis Eccleſia Dei veri, Chriſtum de cœlo eſſe venturum ad viuos & mortuos iudicandos, hunc diuini iudicii vltimum diem dicimus, id eſt nouiſſimum tempus, &c. Ideo autem cùm diem iudicii Dei dicimus, addimus vltimum, vel nouiſſimum, quia & nunc iudicat, & ab D humani generis initio iudicauit, dimittens de paradiſo & à ligno vitæ ſeparans primos homines peccati magni perpetratores: imò etiam quando Angelis peccantibus non pepercit; quorum princeps, homines, à ſeipſo ſubuerſus, inuidendo ſubuertit, proculdubio iudicauit, &c. Iudicat etiam non ſolùm vniuerſaliter de genere dæmonum atque hominum, vt miſeri ſint, propter primorum meritum peccatorum: ſed etiam de ſingulorum operibus propriis quę gerunt arbitrio voluntatis. Nam & dæmones ne torqueantur, precantur; nec vtique iniuſtè vel parcitur eis, vel pro ſua quique improbitate torquentur. Et homines plerumque apertè, ſemper occultè S. Aug.

luunt pro ſuis factis diuinitùs pœnas, ſiue in hac vita, ſiue poſt mortem: quamuis nullus hominum agat rectè, niſi diuino adiuuetur auxilio: nullus dæmonum agat iniquè, niſi diuino, eodemque iuſtiſſimo Dei iudicio, &c. Non igitur in hoc libro de illis primis, nec iſtis mediis Dei iudiciis, ſed de iolo, nouiſſimo iudicio, quantum ipſe tribuerit, diſputabo: quando Chriſtus de cœlo venturus eſt viuos iudicaturus & mortuos. Iſte quippe dies iudicii propriè iam vocatur, eo quod nullus ibi erit imperitæ querelæ locus, cur iniuſtus ille ſit fœlix, & cur iuſtus ille infœlix omnium namque tunc, non niſi bonorum vera & pleniſſima fœlicitas; & omnium non niſi malorum digna & ſumma infœlicitas apparebit.

Aug. *Et to. 4. lib. de Cathec. Rudib. cap. 24.* Omnia, inquit, *loquebatur de afflictionibus, & cæteris in veteri & noua lege prophetatis*, ſicut tantò ante prædicta legimus, ſic & facta cognoſcimus: & quemadmodum primi Chriſtiani, quia nondum iſta proueniſſe videbantur, miraculis mouebantur vt crederent: ſic nos quia omnia iſta ita completa ſunt, ſicut in eis libris legi- A mus, qui longè antequam hæc implerentur, conſcripti ſunt, vbi omnia futura dicebantur, & præſentia iam videntur, ædificamur ad fidem, vt etiam illa quæ reſtant ſuſtinentes, & perſeuerantes in Domino, ſine dubitatione ventura credamus. Sic quidem adhuc tribulationes futuræ in eiſdem ſcripturis leguntur, & vltimus iudicii dies, vbi omnes ciues ambarum ciuitatum receptis corporibus ſurrecturi ſunt, & rationem vitę ſuę ante tribunal Chriſti iudicis reddituri. Veniet enim etiam in claritate poteſtatis, qui priùs in humilitate humanitatis venire dignatus eſt, & omnes pios ab impiis ſegregabit, non tantùm eis qui in eum credere omnino noluerunt, ſed etiam eis qui fruſtra & infructuosè crediderunt in eum: illis daturus regnum ſecum æternum, illis autem pœnam æternam cum diabolo. Sed ſicut nullum gaudium rerum temporalium ex aliqua parte ſimile poteſt inueniri gaudio vitæ æternæ, quam ſancti accepturi ſunt; ita nullus cruciatus pœnarum temporalium poteſt ſempiternis iniquorum cruciatibus comparari.

4. *Iudicium extremum, votum eſt proborum omnium. De Reſur. cap. 22. à p.*

QVum & tempora totius ſpei fixa ſint ſacroſancto ſtilo, nec liceat eam antè conſtitui, quàm in aduentum, opinor, Chriſti, vota noſtra ſuſpirant in ſeculi huius occaſum, in
Soph. 1. 14. tranſitum mundi quoque, ad diem Domini magnum; diem iræ & retributionis; diem vlti-
Eſa. 66. 24. mum, & occultum; nec vlli præter Patri notum; & tamen ſignis atque portentis, & con-
Matth 24. per totum. cuſſionibus elementorum, & conflictationibus nationum prænotatum.

IVDICIVM EXTREMVM. IV. SCHOL.

TEMPORA FIXA. *Cùm in Scriptura ſacra habeamus præfixum tempus retributionis conſummatæ, in qua nihil ſuperſit ſperandum, corpore etiam glorificato, & toto homine de gloria æternitate ſecuro; nec prius ſpei noſtræ terminus conſtituatur, niſi in aduentu Chriſti in iudicium, nihil proinde ſic fideles omnes ſuſpirant, quàm finem mundi, & diem iudicij: qui quidem licet incognitus ſit, eum tamen ex eadem Scriptura ſcimus præcurrere debere ſigna & prodigia, quæ toto Matth. 24. capite prænotantur. De ſecundi aduentus Chriſti deſiderio, apertè Paulus locutus eſt dum ait. 2. Tim. 4.* Repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex, non ſolũ autem mihi, ſed & iis qui diligunt aduentum eius.

S. Aug. *Aug. in Pſal. 147. enarratione 1. in p.* Immorati ſumus in eo quod nobis Dominus diem nouiſſimum commendauit, cautoſque nos & vigilantes expectare voluit aduentum ſuum, terrens etiam exemplo, ne damnaret iudicio, ſic futurum dicens aduentum filii hominis, ſicut in diebus Noë, &c. & venit diluuium, & perdidit omnes. Solliciti ergo, & magno timore concuſſi; quis enim ſi credit, non timeat? in eo ſumus in quantum potuimus immorati, vt de veſtris moribus, vitaque veſtra, & omnium noſtrum ſermo produceretur, quo poſſimus illum diem non ſolùm ſecuri expectare, ſed etiam deſiderare. Si verè enim amamus Chriſtum, vtique aduentum eius deſideramus. Peruerſum enim eſt, & neſcio vtrum verum, quem diligis, timere ne veniat; orare, veniat regnum tuum, & timere ne exaudiaris. Vnde autem timor? quia iudex venturus eſt. Nunquid iniuſtus? nunquid maleuolus? nunquid inuidus? Nunquid poſtremò ab altero expectans noſſe cauſam tuam, ne fortè ille quem inſtruxiſti, vel præuaricatione te decipiat, vel minore facundiâ & facultate deficiens, innocentiæ tuæ bonum verbis demonſtrare non poſſit? Nihil horum. Quis ergo venturus eſt: quare non gau- B des? quis venturus eſt iudicare te, niſi qui venit iudicari propter te? non timeas accuſatorem, de quo ipſe dixit, princeps huius mundi miſſus eſt foras. Non timeas malum aduocatum: ille enim tibi modò aduocatus eſt, qui tunc iudex futurus eſt. Ille erit, & tu, & tua cauſa, ſermo cauſæ tuæ, teſtimonium conſcientiæ tuæ. Quiſquis ergo futurum iudicem times, pręſentem conſcientiam tuam modò corrige. S. Aug. *Dominus enim iudicabit fines terræ, id eſt humanæ naturæ, non initia vel media.* parumne tibi eſt, quod pręterita non requiret? ſine reliquo ſpatio temporis, tunc iudicabit: ſed quod cum tanto ſpatio temporis modo pręcipit, tunc etiam corrigi non licebit modo quis prohibet? *Et concione 20. in Pſ. 118.* C *in verſum*: Defecit in ſalutare tuum anima mea, &c. Non omnis, *inquit*, defectus, vel culpæ putandus eſt eſſe, vel pœnæ: eſt etiam defectus laudabilis, vel optabilis, &c. Defectus à bono in malum, malus eſt: a malo in bonum bonus eſt: de bono quippe defectu dictum eſt Pſalmo 83. deſiderat & deficit anima mea in atria Domini. Sic & hìc non ait, defecit à ſalutari tuo, ſed defecit id ſalutare tuum, hoc eſt ad ſalutare tuum, anima mea; bonus eſt ergo iſte defectus: indicat enim deſiderium boni, nondum quidem adepti, ſed auidiſſimè ac vehementiſſimè concupiti. D Sed quis hoc dicit, niſi genus electum, regale Sacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis? Ab origine generis humani, vſque ad huius ſęculi finem, in eis qui ſuo quique tempore hìc vixerunt, viuunt, victuri ſunt, deſiderant Chriſtum, teſte ſanctiſſimo ſene Simeone, qui cùm eum infantem accepiſſet in manus ſuas, dixit, Nunc dimittis, &c. Quale autem deſiderium fuit in iſto ſene, tale fuiſſe credendum eſt in omnibus ſuperiorum temporum ſanctis: vnde & ipſe Dominus diſcipulis ait, multi Prophetæ & Reges voluerunt videre quę vos videtis, &c. Vt ex ipſorum etiam voce hoc loco

agnoſcitur, defecit in ſalutare, &c. Nec tunc ergo quieuit hoc deſiderium Sanctorum, nec nunc quieſcit in Chriſti corpore quod eſt Eccleſia vſque ad terminum ſæculi, donec veniat deſideratus cunctis gentibus, ſicut promittitur per Prophet. Aggæi 2. propter quod dicit Apoſtolus, ſupereſt mihi corona iuſtitiæ, &c. non ſolùm autem mihi, ſed & omnibus qui diligunt manifeſtationem eius. Hoc itaque deſiderium de quo nunc agimus, de dilectione conſurgit manifeſtationis eius: De qua item dicit Coloſſ. 3. cùm Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos cum illo apparebitis in gloria: prima enim tempora Eccleſiæ ante virginis partum, ſanctos habuerunt qui deſiderarent Incarnationis eius aduentum: Iſta verò tempora ex quo aſcendit in cœlum, ſanctos habent qui deſiderent eius manifeſtationem, ad viuos & mortuos iudicandos, &c. Et in verbum tuum ſuperſperaui: hoc eſt in promiſſum, quod ſpes facit, vt per patientiam expectetur, quod à credentibus non videtur, &c. Quia proculdubio plùs futurum eſt, quàm dici poteſt. Defecerunt, *inquit*, oculi mei in eloquium tuum dicentes quando conſolaberis me? Ecce rurſus in oculis, ſed vtique interioribus, laudabilis & fœlix ille defectus, non veniens ex infirmitate animi, ſed ex fortitudine deſiderij in promiſſum Dei, &c. Tanquam moras ſe perpeti oſtendit: vnde eſt etiam illud Pſal. 6 & tu Domine vſquequo? *quando* Aug. *venies ad me?* quod aut ideo fit, vt dulcior veniat dilata iocunditas, aut iſte ſenſus eſt deſiderantium, cùm ſpatium temporis etiam quod ſubuenienti breue eſt, longum eſt amanti, &c. Ardentibus autem ſpiritalibus deſideriis, carnalia deſideria ſine dubitatione frigeſcunt: propter hoc ſequitur, quoniam factus ſum tanquam vter in pruina, iuſtificationes tuas non ſum oblitus. Nimirum enim per vtrem, carnem mortis huius, per pruinam verò cœleſte beneficium vult intelligi, quo carnis concupiſcentiæ, velut frigore cohibente torpeſcunt: & fit hinc vt iuſtificationes Dei de memoria non labantur, dum non cogitatur aliunde: quomodo fit quod ait Apoſtolus Rom. 13. carnis prouidentiam ne feceritis in concupiſcentiis, &c. Feruor enim cupiditatis obtorpuit, vt ferueret memoria charitatis. Quot ſunt dies ſerui tui, quando facies de perſequentibus me iudicium? In Apocalypſi eſt iſta vox Martyrum, & eis imperatur patientia, donec fratrum eorum numerus impleatur. De diebus ergo ſuis interrogat corpus Chriſti, qui futuri ſunt in hoc ſæculo. *Et to. 9. lib. de ent̃ibus, cap 6.* Habentes, *inquit*, talem iudicem quem nemo contra nos fallit, nemo pro nobis, ſic agamus vt eius iudicium venturum non timeamus, ſed expectemus & deſideremus. Numquid enim frumenta timent ne mittantur in horreum? imo optant vehementer & deſiderant. Numquid oues timent ne ponantur ad dexteram? imò nihil eis tam tardum eſt, quàm donec fiat. Hi verò ex animo & totâ ſinceritate dicunt cùm orant, veniat regnum tuum. *Cùm itaque præcedentibus titulis fusè de timore iudicij dixerimus, ſupererat vt de ſpe & deſiderio eiuſdem cum Tertulliano & Auguſtino prolixum hunc tractatum concluderemus.* S. Aug.

IVDICIVM TEMERARIVM.

1. *Iudicium temerarium ſua non videt vera vitia, quæ in alijs non exiſtentia carpit.* *V. Verbum Gentilis, num. 8.*

2. *Iudicant frigidi Chriſtiani feruentem militem, coronam ſpernentem. De Cor. cap. 1. in m.*

Exinde ſententiæ ſuper illo, neſcio an Chriſtianorum, non enim aliæ ethnicorum, vt de abrupto, & præcipiti, & mori cupido, qui de habitu interrogatus, nomini negotium fecerit: ſolus ſcilicet fortis, inter tot fratres commilitones ſolus Chriſtianus.

IVDICIVM TEMERARIVM. II. SCHOL.

SENTENTIÆ SVPER ILLO. *Iudicia valde temeraria, quibus à frigidis Chriſtianis iudicatus eſt miles, cuius tuendi causâ conſcriptus eſt liber de Corona militis.* NON ALIÆ ETHNICORVM. *Non aliter iudicaſſent gentiles, quam iudicarunt commilitones eius Chriſtiani; qui tamen à Chriſto, ſecundùm faciem iudicare, prohibentur.* DE HABITV INTERROGATVS. *Cur ſcilicet, cum cæteri triumphantes coronam capite præferrent, ipſe vnus eam quaſi neglectam haberet in manu.* NOMINI NEGOTIVM FECERIT. *Inde cæteris Chriſtianis in periculum adductis, occaſionem dederit, nomen Chriſtianum exoſum ethnicis, perſequendi. Sic ferè pleriſque accidit, qui cùm præcipites, vel ignaui ſint, proximos ex ſuis vitijs & defectibus proprijs æſtimant, & iudicant, iuxta Paulum exprobrantem:* Eadem agis quæ iudicas. *Hinc Pſaltes 118.* Amputa opprobrium meum quod ſuſpicatus ſum, quia iudicia tua iucunda. *In quem locum ſic commentatur Auguſtinus. Concione 12.* Aug. *in Pſal. 118.* Quamdiu, *inquit*, non auertit homo oculos ſuos ne videat vanitatem, quod in ſeipſo agitur, hoc de aliis ſuſpicatur: vt propter quod ipſe colit Deum, vel propter quod bona opera facit, propter hoc credat & alterum facere. Poſſunt quippe homines videre quod agimus, cuius autem rei contemplatione agimus, occultum eſt: & ideo datur ſuſpicionibus locus, vt audeat homo iudicare de occultis hominum, & falſa plerumque: & ſi vera, tamen ei incognita temerè ſuſpicari, &c. Propterea Dominus cùm hæc omnia monuiſſet, *videlicet ne propter humanam gloriam, auaritiam, voluptatem, &c.* Quia poſſumus ſuſpicari eos quos iuſtè viuere videmus, & quo fine faciunt non videmus, propter aliquid huiuſmodi benefacere, continuò ſubiecit, nolite iudicare, vt non iudicemini. Vnde & hic cùm dixiſſet: amputa opprobrium meum, &c. Addidit, quia iudicia tua ſuauia. Id eſt iudicia tua vera. Veritatis enim amator ſuaue clamat eſſe quod verum eſt. Hominum autem iudicia de occultis hominum, non ſuauia, quia temeraria: & ideo ſuum dixit opprobrium quod de aliis eſt ſuſpicatus: quia & hoc quod Apoſtolus ait 2. Cor. 10. comparantes ſemetipſos ſibimetipſis, non intelligunt: hoc enim procliuius homo ſuſpicatur in alio, quod ſentit in ſeipſo. Hoc itaque opprobrium ſuum petebat auferri, quod in ſe ſenſerat & in aliis fuerat ſuſpicatus: vt nõ eſſet diabolo ſimilis, qui de occultis ſancti Iob ſuſpicatus eſt, quòd non gratis Deum coleret, quem popoſcit tentandum vt crimen quod obiecerat inueniret. Sed cùm libenter alterius opprobrium non niſi æmulatio ſuſpicetur, *charitas enim non æmulatur,* S. Aug.

non cogitat malum, dum bonum opus reprehendi non poteſt, quia ſe exerit quod apertum eſt; & quo fine fiat reprehenditur, quia non ſe exerit quod occultum eſt: atque ita malè ſuſpicari non debet quilibet, non videndo quod latet, & non inuidendo A quod eminet: profectò contra hoc malum, quod quiſque libenter de homine malum quod non proſpicit, ſuſpicatur, charitas habenda eſt quæ non æmulatur.

3. Iudicium temerarium Deo honorem præripit. De Patient. cap.10. circa f.

a Matth. 7.1 CVm dicit, [a] *Nolite iudicare, ne iudicemini,* nonne patientiam flagitat? Quis enim non iudicabit alium, niſi qui patiens erit non defendi? Quis idcirco iudicat, vt ignoſcat? Ac ſi ignoſcet, tamen iudicantis impatientiam cauit, & honorem vnici iudicis, id eſt, Dei abſtulit.

IVDICIVM TEMERARIVM. III. SCHOL.

PATIENTIAM FLAGITAT. *Iuxta Paulum monentem poſt Chriſtum*; Nolite ante tempus iudicare quoadusque veniat Dominus, qui illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium. *Aug. to. 9. lib. de Ouibus, cap. 5 vbi de Zizaniis immixtis tritico.* Tranſiet, *inquit*, agri concretio, veniet meſſis diſcretio. Exigit nunc de nobis Dominus patientiam quam proponit in ſe, dicens tibi: *Ego non iudico quemquam*: Ego certè ſi voluero modò iudicare, numquid iniquè iudicabo? S. Aug. Ego ſi modò voluero iudicare, numquid falli potero? Si ego qui ſemper rectè iudico, & numquam falli poſſum, differo iudicium meum, ignorans quemadmodum iudicandus ſis, audes tam præproperè iudicare? Videte fratres quemadmodum illis ſeruis volentibus ante tempus eradicare Zizania, hoc opus, nec in meſſe conceſſit. Ait enim, in tempore meſſis, dicam meſſoribus: nec ait dicam vobis. Sed quid ſi ipſi ſerui meſſores erunt? Non. Nam exponens omnia ſingulatim, meſſores ait, Angeli ſunt. Homo ergo carne ſeptus, carnem portans, aut fortè caro totus; id eſt caro corpore, carnalis animo, audet vſurpare officium alienum? *Non iam Angelicum ſed diuinum. Vnde; ſi ſeparaueris pretioſum à vili, quaſi os meum eris. Id eſt mei ſimilis, qui ſum diſcretor cogitationum cordis.* Quod nec in meſſe erit tuum. PATIENS NON DEFENDI. *Qui patienter fert iniuriam non ſe defendens, & vlciſcens.* VT IGNOSCAT. *Et non potiùs vt condemnet. Licet autem ignoſcat ei quem iudicauit, & in aliquo iudicii impatientiam in vlciſcendo euitarit, non cauit tamen impatientiam iudicij, dum ante illius tempus iudicare præſumpſit.* ET HONOREM. *Scriptum eſt quippe*: honor regis, iudicium diligit. VNICI IVDICIS. *Chriſti Dei, cui* Pater omne iudicium dedit, *qui ſolus nouit corda hominum*, Scrutans corda & renes Deus. ABSTVLIT. *Vnde Ambroſius*: Iniuria iudicis eſt, ſi ante cognitionem eius, à ſeruo iudicium exeat. *Et Pſaltes*: De vultu tuo iudicium meum prodeat, &c. Sæculum noſtrum in illuminatione vultus tui. *Quòd ſi ipſi iudices, etiam vi tormentorum vix poſſunt extortam purè cernere veritatem, quid qui ſine vlla iuriſdictione abyſſum humani cordis perſcrutari præſu-* S. Aug. *munt? Aug. in Pſal. 101.* Quando, *inquit*, iudicabit? cùm tranſierit nox. Ideo dixit, in matutinis interficiebam omnes peccatores terræ. Quid eſt in matutinis? cùm iam dies venerit, nocte tranſactâ, &c. Quare eis parcit vſque ad matutinum? quia nox erat. Quid eſt nox erat? quia tempus erat parcendi. Parcebat cùm corda hominum eſſent occulta, &c. S. Aug. *Et to. 4. lib. 2. de Ser. Do. in Monte, cap. 28. in verba Matth 7.* Nolite iudicare, ne iudicetur de vobis, &c. Hoc loco, *inquit*, nil aliud nobis præcipi exiſtimo, niſi vt ea facta quæ dubium eſt quo animo fiant, in B meliorem partem interpretemur, &c. *Et ex Rom. 14.* Aug. Qui non manducat, manducantem non iudicet. Ibi, *inquit*, etiam ait. tu quis es qui iudicas alienum ſeruum? &c. De talibus enim rebus quæ poſſunt bono animo, & ſimplici, & magnanimo fieri, quamuis etiam poſſint non bono, volebant illi, cùm homines eſſent, in occulta cordis ferre ſententiam; de quibus Deus ſolus iudicat: *Aduerte, ſolus: vnde Tertullianus dixit, honorem vnici iudicis hic eſt Dei abſtulit.* Aug. Ad hoc pertinet etiam illud quod alio loco dicit, nolite ante tempus iudicare, &c. Item alio loco dicit Apoſtolus 1 Tim. 5. quorumdam autem hominum peccata manifeſta ſunt, præcedentia ad iudicium, quædam autem & ſubſequuntur. Manifeſta ea dicit, de quibus clarum eſt quo animo C fiant. Hæc præcedunt ad iudicium. Id eſt quia ſi fuerit iſta ſubſecutum iudicium, non eſt temerarium. Subſequuntur autem illa quæ occulta ſunt, quæ nec ipſa latebunt tempore ſuo, &c. De manifeſtis ergo iudicemus, de occultis verò Deo iudicium relinquamus: quia & ipſa abſcondi non poſſunt, ſiue bona, ſiue mala, cùm tempus aduenerit quo manifeſtentur, &c. *Et tract. 90. in Io.* Pertinet, Aug. *inquit*, ad nos, ne pernicioſâ opinione fallamur, vt quia non poſſumus hominum indagare conſcientiam, de ipſis rebus habeamus veram certamque ſententiam: hoc eſt vt ſi ille, vel ille homo vtrùm ſit impudicus, pudicuſve neſcimus; oderimus tamen D impudicitiam, & pudicitiam diligamus, &c. Tentatio vos non apprehendat niſi humana: quid enim tam humanum, quàm non poſſe inſpicere cor humanum, & ideo non eius latebras perſcrutari, ſed plerumque aliud quàm id quod ibi agitur ſuſpicari? Quamquam & in his rerum tenebris humanarum, hoc eſt cogitationum alienarum & ſi ſuſpiciones vitare non poſſumus, quia homines ſumus: iudicia tamen, id eſt, definitas firmaſque ſententias continere debemus, nec ante tempus quicquam iudicare, donec veniat Dominus, &c. Quando ergo non erratur in rebus, vt recta ſit improbatio vitiorum, virtutumque probatio; profectò ſi erratur in hominibus, venialis eſt humana tentatio. Per has E autem humanorum cordium tenebras, res multùm miranda, & multùm dolenda contingit, vt cum nonnumquam, quem iniuſtum putamus, tamen iuſtus eſt, & iuſtitiam in eo neſcientes, quem diligimus, *ſi ſciremus iuſtum*, deuitemus, auerſemur, à noſtro prohibeamus acceſſu, communem cum illo vitam victumque habere nolimus; eumque etiam, ſi diſciplinæ imponendæ neceſſitas cogat, ſiue ne aliis noceat, ſiue vt fiat ipſe correctior, aſperitate ſalubri perſequamur, & hominem bonum, tanquam malum affligamus quem neſcientes amamus.

Iudicij

IVRARE.

1. Iurat Deus, vt fidem noſtram obſtringat credendæ vnicæ ſuæ diuinitati.
2. Cont. Marc. cap. 26. in p.

SEd & iurat Deus. Nunquid fortè per Deum Marcionis? Immo, inquit, quod multò vanius, per ſemetipſum. Quid velles faceret? ſi alius Deus non erat in conſcientia eius, hoc cùm maximè iurantis, [a] *alium abſque ſe omnino non eſſe?* Igitur pejerantem deprehendis, an vanè dejerantem? Sed non poteſt videri pejeraſſe, qui alium eſſe non ſciuit, vt dicitis. Quod enim ſcit, hoc dejerans verè, non pejerauit. Sed nec vanè dejerat, alium Deum non eſſe. Tunc enim vanè dejeraret, ſi non fuiſſent qui alios deos crederent, tunc quidem ſimulacrorum cultores, nunc verò & hæretici. Iurat igitur per ſemetipſum, vt vel iuranti Deo, credas alium Deum omnino non eſſe. Hoc vt Deus faceret, tu quoque Marcion coëgiſti: iam tunc enim prouidebaris. Proinde, ſi & in promiſſionibus, aut comminationibus iurat, fidem in primordiis arduam extorquens, nihil Deo indignum eſt, quod efficit Deo credere.

[a] Eſa. 45. 22 23.

IVRARE. I. SCHOL.

A IVRAT DEVS. *Inducit Marcionem obijcientem ſibi quaſi indignum Deo Creatore iuramentum, frequenter ipſum in veteri teſtamento iuraſſe. Sicut Gen.* 22. 16. Per memetipſum iuraui dicit Dominus: quia feciſti hanc rem, & non peperciſti filio tuo vnigenito, 70. *dilecto*, propter me: benedicam tibi, &c. *Deut.* 1. 8. Ingredimini & poſſidete eam. 70. *hæreditate terram*, ſuper qua iurauit Dominus Patribus veſtris. *Et Deut.* 6. 18. Ingreſſus poſſideas terram optimam, de qua iurauit Dominus Patribus tuis. *Pſalmo* 88. 3. Diſpoſui teſtamentum electis meis, iuraui Dauid ſeruo meo: vſque in æternum præparabo ſemen tuum. *Et ibid.* 36. Semel iuraui in ſancto meo, *Sanct. Pagn. ex Hebr. per ſanctitatem meam*, ſi Dauid mentiar: ſemen eius in æternum manebit. *Et verſu* 50. Vbi ſunt miſericordiæ tuæ antiquæ Domine, ſicut iuraſti Dauid in veritate tua. *Et Pſal.* 109. 4. Iurauit Dominus & non pœnitebit eum, &c. B NVMQVID FORTE. *Ironicè.* IMMÒ. *Reſpondet Marcion, Creatorem multò vaniùs iuraſſe per ſemetipſum, cùm non eſſet verus Deus.* IN CONSCIENTIA. *Reſpondet Tertullianus, Deum Creatorem non potuiſſe iurare per alium Deum, quàm per ſeipſum, cùm ſciret certiſſimè nullum Deum eſſe præter ſeipſum, maximè cùm hoc ipſum, per ſeipſum iurans affirmet. Eſa.* 45. 23. Quia ego Deus & non eſt alius. In memetipſo iuraui, egredietur de ore meo iuſtitiæ verbum, & non reuertetur. 70. *autem:* Ego ſum Deus, & non eſt alius. Per memetipſum iuro; niſi egredietur de ore meo iuſtitia, ſermones mei non auertentur. DEIERANTEM, *iurantem, nomen Dei ſumendo in vanum.* NON SCIVIT. *Aduerte Marcionem arguiſſe Deum Creatorem ignorantiæ, quòd Deum ſuum bonum* C *non cognouerit. Sed ex hoc, Tertullianus eum conuincit, quòd pejerare non potuerit Creator per ſeipſum iurando, cùm alium omnino Deum eſſe neſciret præter ſe. Cùm igitur verum iurauerit prout credidit, perjurus eſſe non potuit. Præterea non pejerauit, quia ſicut iurauit, ſic fecit, & promiſſa impleuit.* SED NEC VANE, *in vanum quippe iuraſſet, & fruſtra alios Deos excluſiſſet, ſi non fuiſſent idololatræ cultores falſorum Deorum, cùm iuraret; & niſi longè ante proſpexiſſet etiam hæreticos, velut ipſos Marcionitas noui Dei inuectores ſuperuenturos. Vnde ſubijcit præſcientiam Dei circa Marcionem, compuliſſe Deum vt iuramento excluderet à diuinitate Deum nouum ab ipſo fingendum.* FIDEM ARDVAM. *Quia ſenſus excedit, & ſupra vires humanas multa imperat, quæ tamen* impoſſibilia non ſunt credenti; *præſertim in primordijs, dum fides adhuc tenera eſt, nec miraculis corroborata, vel Prophetiarum euentu. De Deo per ſeipſum iurante Auguſtinus, lib.* 16. *de Ciu. cap.* 32. *cùm locum prætactum Gen.* 22. *retuliſſet, ſic concludit:* Hoc modo, *inquit*, eſt illa de vocatione Gentium in ſemine Abrahæ, poſt holocauſtum quo ſignificatus eſt Chriſtus, etiam iuratione Dei firmata promiſſio. Sæpè enim promiſerat, ſed nunquam iurauerat. Quid autem eſt Dei veri, veraciſque iuratio, niſi promiſſi confirmatio, & infidelium, *ſiue idololatrarum & hæreticorum per Deos falſos & nouos iurantium: ſiue promiſſa & iuramenta ſua non reddentium*, quædam increpatio. Aug. *Et in Pſal.* 88. *in verba;* Iuraui Dauid ſeruo meo, &c. Aug. Si ſecurum, *inquit*, me facies, quia dixiſti; quantò ſecuriorem, quia iuraſti? Dei quippe iuratio, promiſſionis eſt confirmatio. *Paulus quidem ad Hebræos* 6. *de iuramento facto Abrahæ;* Abrahæ, *inquit*, promittens Deus, quoniam neminem habuit per quem iuraret, maiorem, iurauit per ſemetipſum. *Et to.* 10. *Ser. de Decollat. Ioannis:* Securus iurat qui Aug. mentiri neſcit. Non te moueat, quia Dominus iurauit: quia fortè non debet iurare niſi Dominus, Tu enim quando iuras, quid facis? teſtem Deum adhibes, tu ipſum, ipſe ſeipſum. Sed homo quia in multis falleris, plerumque adhibes teſtem veritatem ad tuam falſitatem. *Et Ser.* 28. *de verbis Apoſtoli Iacobi.* Aug. Iuret ergo Deus, qui iurat ſecurus, quem nihil fallit, quem nihil latet, qui omnino fallere ignorat, quia nec falli poteſt. Cùm enim iurat, ſe adhibet teſtem, &c. Tu quando illum adhibes teſtem fortè ſupra mendacium tuum, accipis in vanum nomen Domini Dei tui. *Et in Pſal.* 94. Ipſi non cognouerunt vias meas, quibus iuraui in ira mea, ſi introibunt in requiem meam. Loqui, *inquit*, Dominum, magnum eſt; quantò magis iurare Deum? Iurantem hominem debes timere, ne propter iurationem faciat quod contra voluntatem eius eſt: quantò magis Deum, qui nihil temerè iurare poteſt? Iurationem ad confirmationem voluit eſſe. Et per quem iurat Deus? per ſeipſum. Non enim habet maiorem per quem iuret. Per ſeipſum confirmat promiſſa ſua, per ſeipſum confirmat minas ſuas, &c. Sicut verum eſt quod promittit, ſic certum eſt quod minatur. Tam certus debes eſſe de requie, de fœlicitate, de æternitate, de immortalitate, ſi feceris præcepta ipſius: quàm certus eſſe debes de interitu, de ardore ignis æterni, de damnatione cum diabolo ſi contempſeris præcepta eius. *Et in Pſal.* 109. Aug. Quid eſt, *inquit*, iurauit Dominus? Ergo Dominus iurat, qui prohibet hominem à iurando? An fortè ideo magis hominem prohibet à iurando, ne in perjuria prolabatur? & ideo magis Deus iurat, quia non poteſt eſſe perjurus, &c. Cur ergo non iuret Dominus, quando Domini iuramentum promiſſionis eſt firmamentum?

2. Iurare per Deos falſos, vel benedicere, aut maledicere per eos, verbo vel ſcripto, ad pecuniam mutuandam ab ethnicis, vetitum: & qui ſic adjuratus, timore tacet, idololatriæ conſentit. De Idol. cap. 21. 22. per totum, & 23. ad circa f.

TImiditatis eſt autem, cùm te alius per deos ſuos obligat iuratione vel aliqua teſtificatione, & tu, ne intelligaris, quieſcis: nam æquè quieſcendo, confirmas maieſtatem eorum, cuius cauſâ videberis obligatus. Quid refert deos nationum dicendo deos, an audiendo confirmes? iures per idola, an ab alio adiuratus adquieſcas? Cur non agnoſcamus verſutias ſatanæ, qui quod ore noſtro perficere non poteſt, id agit vt ſuorum ore perficiat, per aures inferens nobis idololatriam? Certè quiſquis ille eſt, aut amicâ, aut inimicâ congreſſione adſtringit. Si inimicâ, iam ad pugnam vocaris, & ſcis tibi dimicandum eſſe: ſi amicâ, quantò ſecuriùs in Dominum transferes reſponſionem tuam, vt diſſoluas obligationem eius, per quem te Malus honori idolorum, id eſt, idololatriæ quærebat annectere? Omnis patientia eiuſmodi, idololatria. Honoras eos, quibus impoſitis obſequium præſtitiſti. Scio quendam, cui Dominus ignoſcat, quum illi in publico per litem dictum eſſet, Iupiter tibi ſit iratus: reſpondiſſe, Immò tibi. Quid aliter feciſſet ethnicus, qui Iouem Deum credidit? etiam ſi non per eundem retorſiſſet maledictum, nec per vllum Iouis ſimilem, confirmauerat Iouem deum, per quem ſe maledictum indignè tuliſſe demonſtrauerat remaledicens. Ad quid enim indigneris per eum maledictus quem ſcis nihil eſſe? Nam ſi inſanis, iam eſſe confirmas, & erit idololatria profeſſio timoris tui; quantò magis cùm per ipſum remaledicis, eodem Ioui honorem facis, quo & ille qui te prouocauit? fidelis autem in eiuſmodi ridere debet, non inſanire. Immò ſecundùm præceptum, ne per Deum quidem remaledicere, ſed planè benedicere per Deum, vt & idola deſtruas, & Deum prædices, & adimpleas diſciplinam. CAP. XXII. Æquè benedici per deos Nationum Chriſto initiatus non ſuſtinebit, vt ſemper rejiciat immundam benedictionem, & eam ſibi in Deum conuertens emundet. Benedici per deos nationum, maledici eſt per Deum. Si cui dedero eleemoſynam, vel aliquid præſtitero beneficii, & ille mihi deos ſuos, vel coloniæ genium, propitios imprecetur, iam oblatio mea, vel operatio idolorum honor erit, per quæ benedictionis gratiam compenſat. Cur autem non ſciat me Dei cauſâ feciſſe, vt & Deus potiùs glorificetur, & dæmonia non honorentur in eo quod propter Deum feci? Sed Deus videt, quoniam propter ipſum feci. Pariter videt quoniam propter ipſum feciſſe me nolui oſtendere, & præceptum eius idolothytum quodammodo feci. Multi dicunt, nemo ſe debet promulgare. Puto autem, nec negare: negat enim quicumque diſſimulat in quacunque cauſa pro ethnico habitus. Et vtique omnis negatio idololatria eſt, ſicut omnis idololatria negatio, ſiue in factis, ſiue in verbis. CAP. XXIII. Sed eſt quædam eiuſmodi ſpecies, in facto, & in verbis, acuta & infeſta vtrimque, licet tibi blandiatur, quaſi vacet in vtroque, dum factum non videtur, quia dictum non tenetur. Pecuniam de ethnicis mutuantes ſub pignoribus fiduciati, iurati cauent, & ſic negant ſcire. Volunt ſcilicet tempus perſecutionis, & locum tribunalis, & perſonam præſidis. Præſcribit Chriſtus, non eſſe iurandum. [Matth. 5. 33. & ſeq.] Scripſi, inquit, ſed nihil dixi; lingua, non litera occidit. Hîc ego naturam & conſcientiam aduoco: naturam, quia nihil poteſt manus ſcribere, etiamſi lingua in dictitando ceſſat immobilis & quieta, quod non anima dictauerit, quamquam & ipſi linguæ anima dictauerit, aut à ſe conceptum, aut ab alio traditum. Iam ne dicatur, Alius dictauit; hîc conſcientiam appello; an quod alius dictauit anima ſuſcipiat, & ſiue comitante, ſiue reſidente linguâ, ad manum tranſmittat: & benè quòd in animo & conſcientiâ delinqui Dominus dixit? a *Si*, inquit, *concupiſcentia, vel malitia in cor hominis aſcenderit pro facto teneris.* [a Math. 5. 28.] Cauiſti igitur; quod in cor tuum planè aſcendit, quod neque ignoraſſe te contendere potes, neque noluiſſe. Nam cùm caueres, ſciſti; cùm ſcires, vtique voluiſti, & es tam in facto, quàm cogitatu; nec potes leuiore crimine, maius excludere, vt dicas falſum planè effici, cauendo; quod non facis. Tamen non negaui, quia non iuraui. Immo etſi nihil tale feciſſes, tamen dicereris dejerare ſi conſenſeris. Non valet tacita vox in ſtilo, & mutus in literis ſonus? At enim Zacharias temporali vocis orbatione multatus, [Luc 1. 20.] cum animo collocutus linguam irritam tranſit, manibus ſuis à corde dictat, & nomen filii ſine ore pronuntiat, loquitur in ſtilo, auditur in cera manus omni ſono clarior, litera omni ore vocalior. Quære an dixerit, qui dixiſſe compertus eſt. Dominum oremus, ne qua nos eiuſmodi contractus neceſſitas circumſiſtat; & ſi ita euenerit, det fratribus operandi copiam, vel nobis abrumpendæ omnis neceſſitatis conſtantiam; ne illæ literæ negatrices, vicariæ oris noſtri, in die iudicij aduerſus nos proferantur, ſignatæ ſignis, non iam aduocatorum, ſed Angelorum.

3. Iurare per genios imperatorum, nefas eſt Chriſtiano. Apol. cap. 32. in f.

SEd & iuramus, ſicut non per genios Cæſarum, ita per ſalutem eorum quæ eſt auguſtior omnibus genijs. Noſtris genios dæmonas dici, & inde diminutiuâ voce dæmonia, nos iudicium Dei ſuſpicimus in imperatoribus, qui gentibus illos præfecit. Id in eis ſcimus eſſe,

quod Deus voluit, ideoque & ſaluum volumus eſſe quod Deus voluit, & pro magno id iuramento habemus. Cæterùm dæmonas, id eſt genios, adiurare conſueuimus, vt illos de hominibus exigamus, non deierare, vt illis honorem diuinitatis conferamus.

IVRARE. II. & III. SCHOL.

TIMIDITATIS EST. *Puſillanimem te probas, quoties per ethnicum, alium id eſt alienum à fide vera, adiuratus, vt aliquid teſteris, vel promittas per falſos Deos, taces; quia ſilentio tuo, deorum maieſtatem confirmare videris; nihil enim intereſt ſi linguâ, vel aure, deos Gentium eſſe teſteris, aut conſentias.* AD PVGNAM VOCARIS. *Certamen pro fide in Martyrio ſubeundum.* IN DOMINVM TRANSFERES. *Deum verum iuramento tuo atteſtando; Prophetâ monente,* Iurabis viuit Dominus: *Sicut & ipſe Deus iurat:* Viuo ego dicit Dominus, *quod eſt iusjurandum Dei ex Auguſtino in Pſal.* 109. Quid, *inquit*, facis tu cùm iuras?
Aug. teſtaris Deum. Hoc eſt iurare, Deum teſtari. Et ideo moleſtum, ne ad aliquam falſitatem, teſtem adhibeas Deum. *Vel ad aliquam veritatem, cæcum, ſurdum, mancum, falſum adhibeas Deum.* Si ergo tu iurando teſtaris Deum, cur ergo non & Deus iurando teſtetur ſeipſum? Viuo ego dicit Dominus iuratio Dei eſt. *Quia alij dij vel homines mortui ſunt, vel idola, vitâ & ſenſu carentia.* MALVS. *Diabolus; de quo dixit*, ſit autem ſermo veſter, eſt eſt, non, non: quod enim abundantius eſt, à malo eſt. PATIENTIA. *Conniuentia.* QVIBVS IMPOSITIS. *Recte. Onus enim graue, iuratio; aggrauat autem, per falſos deos adjuratio.* SI INSANIS. *Irâ & furore motus, repercutiens execratione & maledictis per iouem. Quod eſt grauiſſimum iuramentum. Aug. in Pſal.* 7. Ne
Aug. reddat, *inquit*, retribuentibus mala, iram potiùs quàm hominem vincit, illis literis eruditus quibus ſcriptum eſt Prouerb. 16. melior eſt qui vincit iram, quàm qui capit ciuitatem. Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam meritò, &c. Iurare videtur per execrationem, quod eſt grauiſſimum iusjurandi genus; cùm homo dicit, ſi illud feci, illud patiar. Sed aliud eſt iuratio in ore iurantis, aliud in ſignificatione prophetantis. Hîc enim dicit, quid verè contingat hominibus, qui reddunt retribuentibus mala; non quòd ſibi, aut alicui quaſi iureiurando imprecetur. SCIS NIHIL ESSE. *Atteſtante Paulo vt alibi vidimus,* Quia idolum nihil eſt. ADIMPLEAS DISCIPLINAM. *Doctrinam & mores Chriſtianos. De qua ſic Valerianus, homil.* 1. Diſciplina Magiſtra eſt Religionis, Magiſtra veræ pietatis; quæ nec ideo increpat, vt lædat; nec ideo caſtigat, vt noceat. CHRISTO INITIATVS, *per baptiſmum conſecratus.* IMMVNDAM BENEDICTIONEM. *Inuocatam per immundos ſpiritus.* COLONIÆ GENIVM. *Deos ſuos genios ſiue dæmonas tutelares, Lares, Penates, & domeſticos intellexit, coloniæ autem, publicos.* IMPRECETVR. *Pro* precetur, *inuocet. Imprecatio verò eſt potius, quàm precatio. Vnde dixit:* Benedici per deos nationum, maledici eſt per Deum. BENEDICTIONIS GRATIAM, *beneficentiæ & eleemoſynæ.* SED DEVS VIDET. *Sic inducit obijcientem Chriſtianum idololatriæ conniuentem.* PRÆCEPTVM EIVS, *de diligendo proximo etiam Gentili, & eleemoſynâ cuicumque pauperi faciendâ; cùm ait:* Omni petenti tribue. IDOLOTHYTVM. *Oblationem & ſacrificium eleemoſynæ quaſi idolo obtuli.* EIVSMODI SPECIES. *Idololatriæ.* ACVTA VTRINQVE. *Alij legunt, ſed fruſtra,* bis acuta. *Hoc enim ſatis expreſſit,* vtrinque. QVASI VACET. *Id eſt nulla eſſe videatur, quia ſcilicet & in aperto facto, & in verbo prolato idololatria commiſſa non cernitur. Sed probat manu & calamo committi dum quis Chriſtianus ab Gentili mutuatur pecuniam, & dat aliquod pignus in fiduciam, & hipothecam creditori* IVRATI CAVENT. *Id eſt dant cautionem, ſyngrapham, in qua ſcripto iurant per deos Gentium, ſe reddituros mutuatam pecuniam;* ET SIC NEGANT SCIRE, *id eſt noſſe quid ſit idololatria in hoc facto; & ſibi blandiuntur quaſi per falſos deos non iurauerint.* SCIRE VOLVNT SCILICET. *Ita enim connectunt alij. Sed quoquo modo legas, ironia eſt. Volunt, inquit, huiuſmodi iurantes ſcripto tantum & non verbo, non eſſe peccatum idololatriæ, cùm extra tempus perſecutionis, & extra locum tribunalis, & procul à perſona iudicis pagani, dum non agitur de tuenda fide, ſi illudendo ethnico per deos eius ſcripto tenus iurauerint.* PRÆSCRIBIT CHRISTVS. *Seriò respondet talibus illuſoribus Tertullianus, abſolutè à Chriſto prohibitum iuramentum. Matth.* 5. 33. *& ſeq.* Audiſtis quia dictũ eſt antiquis, *Leuit.* 19. 11. *Exodi* 20. 7. *Deut.* 5. 11. non periurabis: reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico vobis non iurare omnino, neque per cœlum, quia thronus Dei eſt; neque per terram, quia ſcabellum eſt pedum eius: neque per caput tuum iuraueris, quia non potes vnum capillum album facere, aut nigrũ. Sit autem ſermo veſter, eſt, eſt: non, non: quod autem his abundantius eſt, à malo eſt. NON LITERA OCCIDIT, *imò teſte Paulo*, litera occidit. ANIMA SVSCIPIAT, *cum conſenſu.* RESIDENTE, *immota & tacita.* PRO FACTO TENERIS. Iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. CAVISTI IGITVR, *cautionem ſcripto dediſti.* ES TAM IN FACTO, *ſupple reus.* FALSVM EFFICI, *crimen idololatriæ quod tibi impono, dum cautionem dediſti ſcripto, ſub deorum iuramento.* QVOD NON FACIS, *ſupple falſum eſſe, quidquid dicas pro excuſatione tua te non iuraſſe verbo: nec proinde leuiore culpa ſcripti, grauiorem excluſiſti, facti vel verbi.* DEIERARE, *ſanctè & ſeriò iurare tacitè enim loquitur ſtilus, & dat exemplum Zachariæ ob incredulitatem voce priuati.* ANIMO COLLOCVTVS. *Cum calamo.* LINGVAM IRRITAM, *tum inutilem pertranſit animus, & ſuis manibus à corde dictauit, & pronuntiauit nomen Ioannis. Huic aptari poteſt illud Pſal.* 44. Eructauit cor meum verbum bonum, &c. Lingua mea calamus ſcribæ, &c. IN CERA. *In pugillari, ſiue tabellis cerâ oblitis ſtilo ſcribens.* DIXISSE COMPERTVS EST. Et ſcripſit dicens, Ioannes eſt nomen eius. NECESSITAS CIRCVMSISTAT, *premat & vrgeat, compellatque ad mutuandam ab ethnico pecuniam, ſub cautione iuratâ per falſos deos.* OPERANDI COPIAM. *Vt poſſint aliquo honeſto labore manuum ſuæ neceſſitati ſubuenire.* ABRVMPENDÆ NECESSITATIS CONSTANTIAM. *Vt conſtanter potiùs extrema quæque patiamur, etiam mortem.* LITERÆ NEGATRICES *Syngraphæ Deum verum negantes adhibitis teſtibus falſis dijs cum execratione.* VICARIÆ, *vicem gerentes linguæ.* NON IAM ADVOCATORVM, *per Aduocatos intelligit Notarios publicos, qui cautiones creditori datas cum debitore ſubſcribunt. Circa locum præcitatum ex Matthæo ſupra, de non iurando omnino, conſulendus Auguſtinus to. 4. lib. 1. de Ser. Do. in monte, cap.* 30. Sicut falſum loqui non poteſt qui non loquitur, ſic periurare non poteſt, qui non iurat. Sed tamen quoniam iurat qui adhibet teſtem Deum, diligenter conſiderandum eſt hoc capitulum, ne contra præceptum Domini Apoſtolus feciſſe videatur, qui ſæpè hoc modo iurauit, cùm dicit Gal. 1. quæ autem ſcribo vobis, ecce coram Deo quia non mentior. Et iterum 1. Cor. 11. ſcit quia non mentior. Tale eſt etiam illud Rom. 1. teſtis enim eſt mihi Deus cui ſeruio in ſpiritu meo, &c. Vt non iurauerit, quia non dixit per Deum: ſed dixit, teſtis eſt mihi Deus; ridiculum eſt hoc putare, &c. Ita intelligitur præcepiſſe Dominum ne iuretur, ne quiſquam ſicut bonum, appetat iusjurandum, & aſſiduitate iurandi ad periurium per conſuetudinem S. Aug.

S.Aug. delabatur, &c. *Subjicit de verbis ſequentibus:* quod autem amplius eſt: id eſt, ſi iurare cogeris, ſcias de neceſſitate venire infirmitatis eorum quibus aliquid S.Aug. ſuades, &c. *Et Ser. 30. de verbis Iacobi. 5.* Ante omnia fratres mei nolite iurare. Non, *inquit*, eſt peccatum iurare, ſed magis peccatum eſt pejerare, &c. Quia ergo graue peccatum eſt pejerare, compendium tibi dedit ſcriptura, noli iurare, &c. Quando non ſubrepit tibi quod falſum eſt, poſito in regione falſitatis? &c. Ipſa eſt anguſtia. Periurium præcipitium eſt. Qui iurat, iuxta eſt, qui non iurat longè eſt, &c. Et quid te excipit? periurij pœna, &c. *Et rurſum iisdem* S.Aug. *circa finem præcedentia verba Chriſti ſic exponit:* Quod autem amplius eſt, à malo eſt, ſed quæro cuius? Si non à malo iurantis, à malo eſt non credentis. *De non iurando per deos Gentium vide à nobis ex Auguſtino relata Verbo,* idololatriæ participes. *Numero 10. & præter hæc accipe quæ refert to. 1. lib. de vera Religione, cap. 2. vbi de Socrate per canem & lapidem, hoc eſt deos iurante, quos Gentiles rebus omnibus ineſſe credebant.* S.Aug. Socrates, *inquit*, audacior cæteris fuiſſe perhibetur, iurando per canem quemlibet, & lapidem quemlibet, & quidquid iuraturo eſſet in promptu, & quaſi ad manum occurriſſet. Credo, intelligebat qualiacumque opera naturæ, quæ adminiſtrante diuinâ prouidentia gignerentur, multò quàm hominum & quorumlibet opificum eſſe meliora; & ideo diuinis honoribus digniora, quàm ea quæ in templis colebantur. Non quòd verè lapis, & canis, eſſent colenda ſapientibus, ſed hoc modo intelligerent qui poſſent, tantâ ſuperſtitione demerſos eſſe homines, C vt emergentibus hinc, eſſet tam turpis demonſtrandus gradus: ad quem venire ſi puderet, viderent quanto magis pudendū eſſet, in turpiore conſiſtere. Simul & illos qui mūdum iſtum viſibilem, ſummum Deum eſſe opinabantur, admonebat turpitudinis ſuæ, docens eſſe conſequens, vt quilibet lapis tanquam ſummi Dei particula coleretur. Quòd ſi execrarentur, mutarent ſententiam, & vnum Deum colerent, quem ſolum ſupra mentes noſtras eſſe, & à quo omnem animam, & totum iſtum mundum fabricatum eſſe conſtaret, &c. Itaque & ipſe Socrates cum populo ſimulacra venerabatur, & poſt eius damnationem mortemque, nemo auſus eſt iurare per canem, nec appellare quemcumque lapidem io- D uem, ſed hæc tantūmodò memoriæ literiſque man- S.Aug. dare, &c. *Et lib. 3. de Ciuit. cap. 2. vbi de iuramentis & periuriis Gentilium.* Corruptiſſimus, *inquit*, moribus ad hoc mos iurandi ſeruabatur antiquus, non vt à ſceleribus metu Religionis, *Dei per quem iurabant*, prohiberentur; ſed vt periuria quoque ſceleribus cæteris adderentur. *Et lib. 1. cap. 15. vbi de Marco Attilio Regulo Imperatore Romano apud Carthaginenſes captiuo, iusjurandi per deos tenaciſſimo:* Deos certè, S.Aug. *inquit*, ſic ille coluit, vt propter iusjurandi fidem, nec remaneret in patria, *ad quam perrexerat ſuaſurus, cum Romanis mutandos non eſſe captiuos*, nec inde quolibet ire, ſed ad ſuos acerrimos inimicos redire mi- E nimè dubitaret, &c. Suo docuit exemplo, nihil deos ad iſtam temporalem fœlicitatem ſuis prodeſſe cultoribus, quandoquidem ille eorum deditus cultui, & victus & captiuus abductus eſt: & quia noluit aliter quàm per eos iurauerat, facere, nouo, ac priùs inaudito, nimiumque horribili ſupplicij genere cruciatus extinctus eſt. *Supplicium ſupra expreſſerat:* Incluſum quippe, *inquit*, anguſto ligno, vbi ſtare S.Aug. cogeretur, clauiſque acutiſſimis vndique confixo vt ſe in nullam eius partem ſine pœnis atrociſſimis inclinaret, etiam vigilando peremerunt. *Pudeat Chriſtianos, Deo vero iuramenta præſtita non reddere.*

A 3. NON PER GENIOS CÆSARVM. *Auguſtinus lib. 7.* Aug. *de Ciuit. cap. 13.* Quid eſt genius? Deus eſt, *inquit*, qui præpoſitus eſt ac vim habet omnium rerum gignendarum. *Per genium autem Cæſaris iurare ſolitos notat Vlpianus l. ſi duo 55. ff. de iureiurando. Plutarchus in Antonio. Suetonius in Caligula. Tertullianus Apol. 28. & 32. & lib. ad Scap. cap. 2. Empedocles autem docuit, vt refert Eugubinus, lib. 8. de perenni Philoſophia, cap. 40. Singulis hominibus binos dari ab ipſa natiuitate genios.* PER SALVTEM EORVM. *Id eſt per Deum verum, qui Principis & populi ſalus eſt. Per quem & iurauit Ioſeph dicens:* Per ſalutem Pharaonis, exploratores eſtis. IVDICIVM DEI, *prouidentiam eius, qui dixit:* Per me Reges regnant. In cuius manu poteſtas & imperium. EXIGAMVS. *Abigamus ab energumenis.* B SALVVM VOLVMVS, *quia ſcilicet:* Domini eſt ſalus. *Ideo precamur:* Domine ſaluum fac Regem. *Hîc appoſitè quæri poteſt quid ſit iurare per ſalutem Pharaonis. Ex D. Thoma idem eſt ac ſi dixiſſet per Deum Pharaonis, & 2. 2. q. 89. a. 6. eſt iuramentum execratorium; quaſi dixiſſet, iuro & rogo Deum vt Regi meo chariſſimo vitam & ſalutem auferat, niſi vos habuero tanquam exploratores, niſi adduxeritis mihi fratrem veſtrum Benjamin. Auguſtinus to. 4. lib. 1. quæſtionum in Gen. q. 139.* Aug. Quid eſt, *inquit*, quòd Ioſeph vir tam ſapiens, atque ita non ſolum hominum inter quos viuebat teſtimonio, ſed ipſâ etiam ſcripturâ teſte laudatus, ita iurat per ſalutem Pharaonis, non exituros de Ægypto fratres ſuos, niſi frater eorum minor venerit? An etiam bono & fideli viro vilis fuerat ſalus Pharaonis, C cui fidem ſicut primitus Domino ſuo ſeruabat in omnibus? Quantò enim magis ipſi qui eum in tanto honore locauerat, ſi illi ſeruauit fidem qui eum ſeruum emptitium poſſidebat? quòd ſi non curabat Pharaonis ſalutem, nunquid & periurium pro cuiuſlibet hominis ſalute vitare non debuit? An non eſt periurium? &c. Sed hoc eſt quod dixi, ita dictum eſſe, exploratores eſtis, tanquam ſi dictum eſſet, exploratorum pœnâ digni eſtis, hoc eſt exploratores deputabimini merito mendacij veſtri. Eſtis autem, potuiſſe dici pro, habebimini, & deputabimini, innumeræ ſimiles locutiones docent, vnde eſt illa Heliæ 3 Reg. 18. quicumque exaudierit in igne, ipſe erit Deus. Non enim tunc erit, ſed tunc habebitur. *Sic* D *& Paulus iurauit per Chriſtianorum gloriam vt notauit Auguſtinus Ser. 30. de Verbis Apoſtoli Ex. 1. Cor. 15.* Inuenimus, *inquit*, & Apoſtolum Paulum iuraſſe: quo Aug. tidie morior per veſtram gloriam, fratres. Per veſtram gloriam iuratio eſt. *Vnde Trāſlat. Syr. 1. Cor. 15 31. iuro per gloriam veſtram, &c. me quotidie mori.* Et ne putemus eum per humanam gloriam iuraſſe; quam habeo, *inquit*, in Chriſto Ieſu Domino noſtro, &c. Aug. Quid eſt autem iurare niſi ius reddere Deo, quando per Deum iuras; ius ſaluti tuæ reddere, quando per ſalutem tuam iuras; ius filiis tuis reddere, quando per filios tuos iuras? Quod autem ius debemus ſaluti noſtræ, filiis noſtris, Deo noſtro, niſi charitatis, E veritatis, & non falſitatis? maximè autem per Deum cùm fit, ipſa eſt vera iuratio. Quia & cùm dicit quiſque, per meam ſalutem, ſalutem ſuam Deo obligat: quando dicit, per filios meos, oppignorat Deo filios ſuos, vt hoc veniat in caput eorum, quod exit de ore ipſius. Si, verum, verum; ſi falſum, falſum. Cùm ergo filios, vel caput ſuum, vel ſalutem ſuam quiſque in iuratione nominans, quidquid nominat obligat Deo: quantò magis quando pejerat per ipſum Deum. Timet enim falſum iurare per filium ſuum, & non timet falſum iurare per Deum ſuum, &c. *Et hæc de iuramento dicta ſufficiant.*

FINIS TOMI SECVNDI.

2.2.196

Digitized by Google
0056456553